Universidad de Deusto
Biblioteca

MENO=
CHII
DE
ARBIT ARI
Jud

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex libris Augustini De la Saye Advocati

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iacobi Menochij

IVRISCONSVLTI EXCELLENTISSIMI, PRIMIQVE IVRIS PONTIFICII HORIS MATVTINIS IN FLORENTISSIMO PATAVINO GYMNASIO PROFESSORIS,

DE ARBITRARIIS IVDICVM QVAESTIONIBUS & causis, Libri Duo:

Varia, recondita, perfectaq; eruditione referti: & omnibus Iudicia præsertim exercentibus, oppidò quàm necessarii.

Nunc denuo ab ipso Authore diligentissimè recogniti, castigati, multisq; in locis eruditissimè, amplissiméq; locupletati.

Accessit præterea libro secundo Centuria quinta, eiusdem Authoris solertia nunc primum conscripta, nusquamque ante hac impressa: centum casus Iudicibus arbitrarios continens, in quibus multa, quæ ad quotidianum vsum in forensibus negotijs, & controuersijs spectant, subtilissimè exactissimèq; perstringuntur.

Adiecta sunt Summaria, Indexque omnium rerum, sententiarumque insignium locupletissimus: In certiorem formam, ordinemque Alphabeticum diligenti studio, summaque vigilantia, Rochi Craneveldii Antuerpiani nouiter auctus & congestus.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO IMPERIALI.

Francofurti ad Mœnum 1576.

18041
Bibliotheca Facult. Philosophicae Prov. Cast. Ord. S. J.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SIGISMVNDVS
FEYERABEND IVRIS STV-
DIOSIS OMNIBVSQVE IN FO-
RO VERSANTIBVS

S. D.

Eniterum transmitto vobis literarium hoc munus: eo, quod meam in imprimendis hisce libris Iurisprudentiam excolentibus, industriam à Iurisconsultis commendari audiam. Nam cum totus in eo elaborem, vt præstantissimorum authorum copiam ex mea officina, cum toti Germaniæ, tum alijs Nationibus subministrem: nullum non mouens lapidem, vt studia literarum iuuem & promoueam, nihil a me expectari volo, quam quod in omnium studiosorum gratiam, decorem & vtilitatem cedat: nempe, vt eos, qui honestissimis studijs animum excultum habent, excitem, calcariáque (vt aiunt) addam: quo se non auro, argentóue, quod cum ipso homine euanescit, sed literis longe potioribus, quæ etiam post funera manent, ornent, expoliantq;. Quemadmodum enim

Quadrupedi turpe phaleris si comptus & auro,
Non quoque præcipuo cursus superarit honore:

sic multo magis turpissimum homini, alijs suo ingenio, suáque à Deo Opt. Max. concessa facultate, prodesse cum possit, torpere tamen, & otio deditum esse. Quare cum Iurisprudentiam cæteris omnibus artibus ac disciplinis priorem potiorémque celebrari audiam, vt credibile non sit, sine illius ope, aut aliquam hominum societatem constatam fuisse: aut ante hanc vllam artem sublimiorem reperiri potuisse: cum absque iusto illius imperio, non magis aut ciuitas, aut gens, aut genus hominum, aut denique domus vlla, in vniuersum stare queat: quam nostra corpora sine mente, sine neruis, sine sanguine, ac sine membris consistere: eóque memoriæ prodiderit Cicero, Romanæ eloquentiæ fons, vim legis adrectè facta vocandi, & à peccatis euocandi, non modo seniorem esse, quam ætatem populorũ & ciuitatum, sed & æqualem illius cœlum, atque terras tuentis & regentis Dei: amicorum quorundã Iurisconsultorum, potissimum aũt Clariss. doctissimique viri D. Ioan. Fichardi, I. V. D. Reipub. nostræ Aduocati primarij consilio, hoc institutum ingressus sum, vt omnium omnino præstantissimorum Iureconsultorum receptiores sententias, communes opiniones, Consilia, Tractatus, aliáque scripta quantacunq; nancisci pos-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sem, elegantiori melioríque forma, quam antehac factum, ederentur, adeóque a mendis repurgarentur. Offero igitur iam vobis aureum hoc opus Clariss. acutissimique Iureconsulti, Iacobi Menochij in florentissimo Patauino Gymnasio professoris præcipui, libros duos de arbitrarijs Iudicum quæstionibus & causis continens. Quos cum nundinis nostris Paschalibus proximè elapsis à summa eruditionis Iureconsultis magnoperè celebrari audirem, nuncque iterum ab ipso Authore, recognitos, castigatos, multísque in locis locupletatos, vt ferè nulla esset pagina, cui non authoris manus inhæsisset, atque aliquid addidisset, cernerem: Præterea quæ secundo libro additam quoque Centuriam quintam eiusdem Authoris solertia, diligentiáque conscriptam, nullibi antehac impressam, varia, recondita, fertilíque eruditione refertam: & in ea multa, quæ ad quotidianum vsum in forensibus negotijs & controuersijs, spectant, subtilissimè exactissiméque explicari viderem: in vestrum omnium gratiam & commodum, studia vestra vt incitem, prælo statim subijci: Simúlque vt ab innumeris prioris Venetæ editionis mendis repurgarentur, & certiorem multóque locupletiorem Indicem, quam prius haberetis, vigilanti studio summáq; diligentia curaui. Quam operam in vestrum omniũ gratiam non indiligenter præstitit Rochus Craneveldius Antverpianus Musarum, bonarúmque litterarum, tum etiam Iurisprudentiæ amantissimus: qui cum videret multis in locis quamplurima hoc in Opere perperam impressa, allegationesq; multas corruptè citatas, nullum subterfugit laborem, nullasq; abhorruit vigilias, quò suis locis omnia restituerentur, nitidiusq; excuderentur, studiosis omnibus pio animo gratificari volens. Quibus quid quæsò molestius accidere potest, quam interscribendũ folia sæpius reuoluere, neq; tamen quod volunt, assequi? Hoc igitur laboris nostri consilium, studiosi Lectores quò hi duo libri excellentissimi Iurisperiti Iacobi Menochij multo emendatiores quam antea, in vestras deueniunt manus, vt maiori cum fœnore verè renati dici possint, æquo animo accipite. Quod si vobis non ingratam nostram esse diligentiam, intellexero: aduigilabo, vt plura eius generis volumina deinceps è nostra officina discentium conatus iuuent. Bene valete, nostræq; fauete industriæ. Francofordiæ Mœni die 28. Augusti 1576.

COHOR-

COHORTATIO AD IVDICES

SVMPTA EX CONSTANTINO HARMENOPVLO, PAVCIS ADMODVM IMMVTATIS.

CVI sortito, iudicandi facultas ac munus nomẽque obtigit, si quidem in eo studium curamq; collocare voluerit, vt pulcherrimam hanc, quam nec Deus ipse repudiat, appellationem non dehonestet, vtque verum illum iudicem, qui & incorruptus est, nec personarum habet delectum, nec falli vnquam aut eludi[a] potest, solum adeò iustum, ac iustè cuique pro vitæ actæ dignitate præmia daturum, formidando & horrendo illo iudicij die propitium clementémque experiatur: is ante omnia illud animo reputet, se nullam ob rem aliam præsidere, nisi vt iustitiam colat, iúsque suum vnicuique tribuat: iniuriam propellat, & ab hominũ consortio ableget quàm longissimè, & quotquot huic pertinaciter addicti sunt, de his quoad eius fieri poterit, pœnas sumat tanquam Deum Opt. Max. nequaquam celaturus siue hac siue alia quapiam ratione Rempub. gesserit. Deum nanque celare homo [b]non potest, non iniuriam solùm inferens, sed ne cogitans quidem. Est autem iustitia, quã Deus, qui sanè iustus est, maximè amplectitur, quáque, si vlla alia re, apprimè conciliatur & colitur. Quæ etiam è cœlo prospicere, & ante Dei conspectum velut prænuntia quædam procedere dicitur. Qua vel totas gentes attolli & celebrari cùm audimus tum verò indubitatò credimus. Quocircà, vt eam nunquam non exerceamus, crebris Euangelij monitis interpellamur, vt quæ & in sublime euehat, & salutaris sit, Deóque gratissima. Deinde hæc quoque perpendat, ac assiduis cogitationibus secum ipse reuoluat quæ à Domino & seruatore nostro vero Deo atque omnium æquissimo iudice dicta sunt: Nolite[c] ex facie iudicare, sed iustum iudicate iudicium. Et felices[d] illi, quotquot iustitiam esuriunt & sitiunt: ipsi enim satiabuntur: siue terrestre caducúmque ac corruptioni obnoxium, quo hic nobis est vtendum alimentum, siue futuras potius delicias[e] quam nutrimentum velis intelligi, delicias inquam & iucundissimas & gratuitas, quibus etiam nunc se se in cœlis oblectant omnes illæ virtutes potestatésque cœlestes. His hunc in modum à seruatore dictis, quæ iudicem & assiduè meminisse & diligentius animo voluere par est, rerum huiusmodi sacrarum princeps præfectúsque, quantum equidẽ sentio, spectatissimus, magnus inquam Basilius hæc sequens sic ferè & ipse commentatur. Qui veram germanámque iustitiam non habet in animo repositam, ac velut expræuia quadam meditatione reconditam, sed aut pecunijs corrumpitur, aut amicis obsequitur, aut etiam inimicos vlciscitur, aut alienam reformidat potentiam, rectè ius dicere, iudiciáque exercere non potest. Nec deest ex antiquis qui ita hortetur: Si vis, inquiens, æquam sententiam ferre, neminem eorum qui iudicio assistunt cognosce, sed nudam ipsam simplicémque veritatem. Quin & mirandus Salomon ab immodica habendi cupiditate nos deterrens aque sordido parúmque liberali quæstu, potior[f] est, inquit, exigua perceptio cum iustitia coniuncta, quàm copiosi fructus cum iniustitia. Propterea quòd impiorum[g] sceleratorúmque, vt præclarè Iesus filius Sirach scriptum reliquit, hominum opes arescent, non secus ac torrens, resonabúntque vt tonitrum cum pluuia editum. Sed quamobrem quæro? Quoniam quisquis, inquit Cyrillus nobilis sanè percelebrísque Theologus iniuria afficitur, cùm dolore quidem conficiatur & incendatur, vlcisci verò aut parem referre gratiam nequeat, in-

a Iudiciũ enim Dei nec fallit nec fallitur, veritatíq; semper inniti tur. cà no bis. 2. de sent. excõ.c. Deꝰ quãdo 24 q. 3. can. panem, de cõsec. dist. 2. c. spiritus sanctꝰ. 1. q. 1.

b Deo. n. omnia certa sunt l. sed & si. §. vlt. de iudi. vbi naturę nomine Deũ ipsum intelligi certum est.

c Prouer. 24. Deuter 1. Io. 7.

d Mat. 5.

e τρυφὴν μᾶλλον ἢ τροφὴν, latinus hanc vocũ allusionẽ non assequitur.

f Prouer. 16.

g Eccleiast. 40.

 terdum

Universidad de Deusto
Biblioteca

terdum quòd se videat tanta aduersarij manu inferiorem ac imbecilliorem, supernæ illius, qua nihil quicquam fingi potest iustius, vindictæ stimulum in auxilium vocat. Quid vero tum accidat, seruatorem rursum audire operæ pretium est, cuius illa sunt verba: Qua mensura[a] mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Sed & his subscribit Nyssæus ille[b] Gregorius, iustum, inquiens, Dei iudicium nostros ferè affectus refert ac imitatur. Cuiusmodi enim ea, quæ apud nos aut à nobis fiunt, esse solent, talia etiam nobis pænéque similia præstat, præbétque Deus. Verum enimuerò neque is ab omnibus à quibus offenditur pœnas in hac vita reposcit, vt aureus ille cui non ab re nomen est inditum, Ioannes inquit Chrysostomus, vt ne scilicet de futura resurrectione, iudicióque desperes, vtpote omnibus hic gestorum rationem reddentibus, neq; item omnes vbi scelus patrarint, impune obire sinit, ne rursum temerè ac fortuitò regi ferrique omnia existimes. Sed hæc quidem ita ex nostræ religionis testibus sint comprobata. Transeamus ad externos etiam scriptores, & Platonem imprimis Philosophum ita loquentem audiamus. Ei quidem est honos habendus qui nemini iniurius est. Is verò qui alios à facienda iniuria cohibet, plus quàm duplum, si hunc cum illo conferas, honorem meretur. Ille siquidem vni dunt axat, hic plurimis alijs est æquiparandus. Atque hæc tantus Philosophus de potentibus, ijsq; qui aliquam habent in Republica autoritatem, siue principes sint, siue iudices, dicit ac statuit. His & illud Demosthenis est consonum, eos quàm maximè laudandos esse homines, qui nullam iuris dicundi sibi vtilitatem emolumentúmve proponant. Opes enim ac nummos possidere licet & comparare, gloriam verò nummis redimi nec honestum est nec consentaneum. Porrò, cùm ita affectus sit, qui hisce omnibus acquiescit, iamq; præscripta ratione Rempublicam administrat, confidat is quidem non secus ac leo fortiq; atque inuicto sit animo. Illud autem norit, quemadmodum recta stateram neq; à vera, neq; à falsa & parum æqua damnari potest, ac velut in disquisitionem vocari, sic & iustum iudicem, neque à iustis, neque ab iniustis, vt scitè admonet Epictetus, argui. Quis enim tam est à sensu communi alienus, qui non satius esse existimet iudicem æqua iurique consona sententia lata ab eo quem damnarit iniuria culpari quàm vbi iniquè[c] iudicarit iure ab eo qui damnatus sit reprehendi? Tunc enim & à seruatore nostro beabitur, & de regno cælorum consequendo certissimam accipiet promissionem. Beati[d] quippe, inquit, qui iustitiæ nomine affliguntur: ipsorum enim est regnum cælorum. Quæ nam igitur præmia consequetur, ac tanquam hereditario iure obtinebit qui iustus est, omnésque cogitationes habet in exercenda colendáque iustitia defixas? Ipse quidem se nunquam non facilem ac beneficum, vt egregiè monet Psaltes, in omne genus homines exhibet. Eius verò semen benedictione, hoc est, Larga rerum omnium copia ac felicitate prosequetur Dominus. Efflorescet[e] vt palma, atque in modum cedri accrescet. Huius insuper neque euanescet spes, neque posteri, panis[f] laborantes penuria vnquam conspicientur. Quin & terram firmissimo iure tanquã heres possidebit: nec eam modò, sed quod longè est optabilius ac præstantius, ea tandẽ assequetur, quæ multis antè seculis temporúmque periodis præparauit Deus ijs, qui se vnicè diligerent: idque non aliam ob causam, quam quia iustitiam ac æquitatem cæteris rebus prætulit. Ea verò tantæ sunt dignitatis & splendoris, vt nec quisquam viderit[g], nec audierit, nec mente quidem ac cogitatione sit complexus, longè his omnibus, quæ sensui subiacent inferioribus, eminentiora & clariora. Iudex itaque cùm omnia hæc & singula diligentius expendet, crebrisque meditationibus altius animo insculpserit, quæ quidem tantam mihi vim habere videntur, vt vel inhumanam ferinámque mentem (sic enim iniuriæ amatricem haud piguerit nominare) ad iusticiam impellant ac pertrahant, duobus ijs

totam

a Matth. 7. Luc. 6.
b Frater Basilij magni.
c Neque .n. eterni tribunal Iudicis illum reum habet, quẽ iniustè iudex condemnat. c. 1. de sent. & re iudi. in 6. neq; is iudex est dicendus. c. 1. 23. q. 2.
d Mar. 5.
e Psal. 91.
f Psal. 27.
g Es. 64. & 1. Corinth. 2.

totam iudicandi facultatem contineri intelligat, vt & nomen imploret diuinum, & leges assiduè meditetur. Nec his earúmve ratione se omninò solutum opinetur, quanquam ex nostris commentarijs satis intelligat magnam, ac penè incredibilem sibi fuisse datam in nõ iure diffinitis potestatem. Ob oculos itaque habeat diuina humanáque iura, quæ iudicem admonent, ne quid plus de alio statuat quam de seipso vellet iudicari. Quocirca illum hortamur, vt in his quæ legibus terminata atque constabilita non sunt, quod æquum bonúmve est, sequatur. In diffinitis verò iuri scripto hæreat, nec ab eo, ne latum quidem (quod aiunt) vnguem discedat: legat etiam sententiam illam, quæ à religiosissimis Principibus Leone & Alexandro in iudices lata est: nam & hanc nosse par est, quisquis is est, qui alios est iudicaturus. Qua quidem lecta, ne solus vnquam iudicium de quoquam ferre audeat, etiam si de re leuissima fuerit actio instituta. Væ enim soli inquit[a] ille: cum etenim lapsus fuerit, quis eum eriget? Sed simul etiam cum alijs, qui tum consilio & prudentia, tum legum peritia spectatissimi sint & clarissimi. Hac siquidem ratione tum apud superos, tum apud homines, quin & multò magis apud Deum Opt. Max. culpam omnem ac reprehensionem effugere poterit.

a Eccl. 4.

CONDEMNATORIA SENTENTIA IN IVDICES A PIIS ORTHODOXISQVE IMPERATORIBVS LEONE ET ALEXANDRO PRONVNTIATA.

EXistimo equidem eorum neminem, qui iudiciario fungitur munere, eò vnquam stuporis aut inscitiæ prorupturum, vt aliter quàm ex præscripto legum iudicium sententiámve ferre audeat. Quòd si quis in tantam euaserit demẽtiam, reus peractus, eas dependet pœnas, quæ legibus sunt irrogatæ[b]. Sin fortè nos effugerit, peruigilem tamen, atque insomnem oculum cui nihil non quantumlibet occultum sit, patere potest, effugere non poterit. Tametsi idipsum imprecationibus quoque, dirisque execrationibus stabilire ac firmare, non ab re alienum censuimus. Inueniat itaque iste & Deum, & cælestes omnes atque incorporeas potestates sibi nunquam non aduersantes. Immaturè ex hac vita excidat potius quàm excedat. Incommodis insuper afficiatur perpetuis, ipsius ædium fundamenta ignis tandem deuoret, & posteritas eò redigatur inopiæ, vt panem ostiatim quæritet. Atque hæc iure sanè optimo, propterea quòd leges quas liberrimas esse oportuit, seruas quodam modo atque captiuas effecit, sectorum, prauorúmque iudiciorum.

b l. fi. C. de pœn. iudic. qui malè iudic. c. 1. de sentẽ. & re iudi. in 6. Ad quæ not. per glo. vlt. in can. hoc etiam 2. q. 6. Huc facit. Nouel Iusiurandũ quod præst. sub. fi. col. 2.

FRAN-

Universidad de Deusto
Biblioteca

FRANCISCI MORANDI SYRENÆ VERONENSIS Iurisconsulti.

LEX est, & ipsos, vbi ita causa postulet,
Quandoque legum limites praeruehi.
Sed cum vagari & flectere à recto nimis
Quicunque possidet arbitrandi ius queat,
Quo liceat vsque progredi, & quà sistere,
Mira es docere aggressus elegantia
Legum MENOCHI *candidissime arbiter.*
Quare tibi omnis litigantium cohors
Tibi omnis ordo iudicum vno pectore
Ingentem habent, & vsque habebunt gratiam.
Hi nempe, quòd ratione prorsus cognita
Suæ potestatis, ea abuti desinent.
Illi, quòd eius damna summæ iniuriæ,
Quæ à iure summo fertur, effugient magis.

NICOLAI ANTONII GRAVATII, IVRISCONSVLTI CALABRI.

HVC iam verte animum perite iuris,
Hos voluas celebres, precor, libellos.
Nam illis (mihi crede) doctiores,
Mille haud deinde alijs ferunt in annis.
Quales Papiniani, & Vlpiani.
Celsi sunt, Labeonis & Casellij.
Iudex quæ arbitrio queat peritus
Monstrant lucidius die coruisco:
Excussis tenebris nihil verendum est.
Quis nam hic egregius, politus atque
Scriptor doctiloquus, catúsque & altus?
Ille est MENOCHIVS *potentis ingens*
Splendor Ausoniæ, decúsque summum.
Cui vindex dubij profecto iuris,
Tutorésque rei trepidi tenentur,
Scyllam quòd fugiant Duce hoc latrantem,
Excelsa & superent Acroceraunia.
Hunc ergo meritò putato doctos
Multùm intérque viros quidem beatum.
O felix ter & amplius, cui omne
Vitam viuere, suppetat per æuum.

CYNTHII IO. BAPTISTÆ GYRALDI nobilis Ferrariensis.

NIHIL est indice tetrius maligno,
Nil illo melius bono, & fideli,
Qui cura vigili sequatur æquum.
Verum cum lateat tenebricosa
In caligine veritas sepulta,
Est lapsus facilis viro, strepentis
Qui sit arbitrijs fori dicatus.
Illis gratia maxima est habenda,
Claro lumine, qui fugent tenebras
Quo Iudex valeat videre verum, &
Causas pendere lancibus peraquis,
Vt nomen fugiat mali & nefandi.
Dat suo hoc studio pereleganter
Ille MENOCHIVS *disertus, ille*
Totius pater eruditionis,
Nulli in iudicijs fori secundus,
Ille, qui est decus vtriusque iuris,
Dignus perpetuo nitere honore.
Hoc quit Arbiter explicare nodos
Litis per dubiæ, & modis sat æquis,
Finem imponere garrulis querelis,
Clamosum quibus est forum refertum.
Ergo gratia maxima est habenda
Curæ MENOCHII, *& pio labori,*
Is quando tenebras fugauit omnes,
Verum quis latuit diu sepultum
Istoc aureolo suo libello,
Et grani, & facili eruditione.

AVGVSTINI BOTTÆ NOBILIS TICINENSIS.

QVID reus implicito possit se iure tueri,
Quid causa ancipiti prouidus actor agat,
Quas dirimat Iudex alta ad subsellia lites,
Cum lex iudicio propria nulla datur.
Hæc tibi præstabunt docti monumenta Iacobi,
Quem studijs ortum gloria ad astra refert.
Nulla forum extinguent, legúmve forense tribunal
Secula, nulla ætas hæc documenta teret.
Hæc docti clarique Duces, hæc fortia cinguntur
Agmina, vt incassum Zoilus arma paret.

IACO-

IACOBI MENOCHII IVRISCONSVLTI ELOQVENTISSIMI,

DE ARBITRARIIS IVDICVM,

Liber Primus.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio pauca esse relinquenda.*
2 *Legem scriptam de omnibus non esse.*
3 *Arbitrio Iudicis, quæ commissa.*
4 *Legem diffinire non potuisse, quæ ex facto eueniunt.*
5 *Iudicis arbitrio commissa esse, quæ certa sub regula claudi non possunt.*
6 *Iudicem virum bonum esse oportere.*
7 *Vir bonus quis.*
8 *Homo ciuilis quis.*
9 *Iudicem à viro bono non differre, aduersus Ioan. Corasium.*
10 *L. sed si vnius. §. Prætor ait. ff. de iniurijs, nouo sensu exponitur.*
11 *Diuisio operis.*
12 *Ordinem esse modum entium.*
13 *Diuisionis virtus, quæ.*

PROOEMIVM.

ARISTOTELES Peripateticæ, ac omnis denique Philosophię princeps, Rhetoricorũ primo scriptum reliquit: illas leges optimè constitutas esse, quę in omnibus, qui incidere possunt casibus sancitæ sunt: quæcp q† pauciſsima Iudicis arbitrio reliquerũt. quoniam, (vt idem Polit. 3. cap. vlti. author est) qui legem imperare iubet, is Deum, & leges iubet imperare, qui verò hominẽ, belluam adiungit, cùm vtriusque communis cupiditas & ira, magistratus optimos alioquí variè peruertat. Est autem lex mens affectu & appetentia carens. Verùm, quia † omnia lege comprehendi non potuerunt, rectè factum est, dum prudenti illius Iudicio multa commissa sunt. Quod & diuinus ille Plato libro nono, de legibus, his testatus est: Cuique enim facile est singula huiusmodi rectè comprehendere, vtrum videlicèt quis † vulnerauerit, an non, quem, qua in parte, quo pacto. Hæc singula innumerabilia penè sunt, & inter se maximè differunt. Hæc autem Iudicio cuncta, vel nihil horum committere, sed magna, paruacp omnia lege determinare, impossibile est. Platoni præceptori sapientissimus discipulus Aristoteles subscripsit, dum Rhetoricorum primo in hæc verba locutus est: Id verò sit, ne factum, an non, futurum ne sit, an non, ei dijudicandum relinqui, eiuscp arbitrio committi necesse est: cùm hæc nulla ratione à legũ conditoribus præuideri, ac præfiniri queant. Hinc à Iuliano in l. non possunt. ff. de legib. scriptum est: non potuisse omnia lege comprehendi, qua enim ratione fieri potuit, vt ea, quæ † in facto consistunt, & quæ ob magnam varietatem commodè diffiniri non possunt, in lege contineantur? id quod rectè admonuit Franciscus Duarenus in l. in actionibus, in verbo licuit. ff. de iureiurand. quibus accedit, quod à Baldo ac Iacobo Beluisio, referente Thoma Parpalea in leg. 1. numero 45. ff. sol. matrimo. scriptum est. † Iudicis arbitrio illa relinqui, quæ certa sub regula claudi non possunt. hinc fit, vt Iudex iure ac meritò legis auxilium ab Eguinario Barone de diuiduis & indiuiduis, cap. 4. numero 11. appelletur. Nec Iudicem illum nos esse intelligimus, qui, tanquàm bellua, sensu, & cupiditate ducitur: sed qui, vt † vir bonus est, quemadmodũ Venuleus noster ait in l. continuus. §. cum ita. de verborum obligat. ita, quæ propria viri boni, quæcp legibus consentanea sunt, agit. Cùm (vt in Minoe, vel de lege scribit diuinus Plato) sit vir bonus Deo similis, & sacratissimus omnium: quemadmodum è contrario profanissimus omnium vir malus, cui adstipulatur Horatij sententia lib. 1. Epistol. ad Quinctium.

„ *Vir bonus est quis?*
„ *Qui consulta patrum, qui leges, iuracq seruat:*
„ *Quo multæ magnacq secantur Iudice lites.*

Virum bonum hæc decent, Authore Alexandro ab Alex. lib. 6. Dierum genialium, cap. 1. vt vbique sanctus, vbique castus, honesti cultor, pius & integer sit, cuius ne erratum quidem minimũ fuerit, ne dicam vitium, qui nullo modo perterritus, nulla calamitate victus fortunę cedat, qui nihil expetat, nihil dicat, nihil faciat in vita, nisi summa cum laude & dignitate, qui in nulla re delinquat, quem nullius rei pœniteat, quiq seruet fœdera humani generis ita inuiolata in magnis minimisq rebus, vt ne minima quidem conscientiæ labe detineatur. Ciuilem verò, inquit ille idem Alexander, dixere hominem, qui legum iudiciorumq metuens, quantum moribus legibusq tributum est, id tanto temperamento agit, vt quò ad fieri possit nihil perperam, aut incõsultè admissurus sit: qui sua prouidentia, religione, fide quantumcunque ratione prouideri potuit, Reipub. & ciuium saluti consulat, legibus pareat, patriam tueatur, proximos amet, refrænet libidines, & indomitas cupiditates, atque etiam si in aliquo delinquit, id tamen agit, vt ciuilis officia, humanicq generis fœdera quàm minimum lædat: quippè eum nos optimum dicimus, cui pauciora desunt. hæc ille. Et licèt in homine, nostra præsertim ætate, hæc vnà esse vix possint, nihilominus Iudicem virum bonũm dicimus, cum in iudicando præstare debeat, quæ à viro bono præstari conuenit. Non me latet tamen Ioannem Corasium, lib. 4. Miscella. iuris. cap. 22. aduersus receptam omnium sententiam scripsisse, † Iudicem à viro bono differre. cui consensit Guiacius, li. 2. emenda. cap. 2. cuius opinionem verè non adiuuat Venuleij responsum. d. l.

Universidad de Deusto
Biblioteca

continuus. §. cũ ita. de verb. oblig. cũ in meo manuscripto codice, ac omnib. antiquis, quos videre hactenus contigit, nõ legatur, vt totã eam rem ad Iudicẽ, aut virum bonum, sed ad Iudicẽ, id est, ad virum bonum. nec mihi probabilis videtur illa Corasij consideratio. † ex l. sed si vnius. §. Prætor ait. ff. de iniur. quanq; in ea legatur: Prætor ait, arbitratu Iudicis, vtique quasi viri boni. quasi Vlpianus illius responsi author ostendere videatur, Iudicem esse viro bono simlem, non aũt idẽ cum eo. quoniam alius mihi sensus probatur: nempè sensisse Vlpianum eo casu Iudicẽ, non vt Iudicem, sed vt virum priuatum, bonum tñ, verberum modum imponere: nõ negat tñ Iudicem virum bonum esse. id quod clariùs ostendit idem Vlpianus. in l. cæteræ. §. 1. ff. famil. erciscun. Iudex itaq; vir bonus est, & si non omnis vir bonus hoc munere carens, Iudex sit. atq; ita intelligi possunt nostrorum interpretationes, nempè Bartoli, & aliorum in l. cõtinuus. §. cùm ita. de verb. oblig. in l. vir bonus. ff. iud. solui. Signorol. consi. 245. nu. 16. Alex. consi. 3. num. 8. li. 1. Rui. consil. 63. nu. 1. li. 4. Paris. consi. 168. nu. 8. li. 4. & Socin. Iun. cons. 7. nu. 23. & consi. 121. num. 33. lib. 2. dum vno ore scripserunt, Iudicem virum bonum dici. Explicaturi † itaq; plura, quæ huic Iudici, huic viro bono cõmissa sunt, ordinẽ hunc obseruare nobis proposuimus, vt priore hoc libro, multis propositis iuris quæstionibus, exponamus, quæ in arbitrarijs controuersijs diffiniendis obseruanda Iudici sunt. Posteriore verò libro, casus illos Iudicis arbitrio demandatos referemus, quos hactenus in vnum colligere potuimus. sic fiet, † vt ordo, q entium modus à Baldo in procemio digestorum appellatur, clariora hæc, quæ scribimus reddere possit. Cũ ex illo breuis insurgat rerum omnium diuisio, † quæ soletrẽ claram, & apertã reddere. cap. super literis. de rescrip. & pulchrè apud Accursiũ in procem. Institutio. §. eadẽ. & Aymonem Crauettã in procem. tractatus de antiq. tempo. Nec illud etiã tacitus præteribo, quòd post Philosophum scribunt Negusa. in procemio tracta. De pignoribus, & Neniza. in procemio Syluæ nuptia. nu. 8. ordinẽ esse ipsa inuentione difficiliorem. hæc tamen quantùm nostræ ferent vires, præstabimus.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium rei propriæ dispositionem significare.*
2 *Arbitrium vocem ostendere.*
3 *Arbitrium Iudicium ordinarium significare.*
4 *Arbitrium intellectum ac animi Iudicium importare.*

QVÆSTIO PRIMA.

MVLTIPLICEM ESSE SIGNIficationem huius vocis arbitrium, paucis exponitur.

CVÆRO ex ordine primò, quæ sit significatio huius vocis, arbitrium? & multiplicem esse scripsit Ioannes Baptista Perusinus tracta. De arbitris. lib. 1. ca. 6. † arbitrium esse rei propriæ dispositionem ostendit. l. in re mandata, vbi glo. C. manda. sic † arbitrium pro sola voce disponentis sumitur. in l. i. C. de sacrosan. Eccles. sic arbitrium † pro ipso Iudicio ordinario accipitur in l. quid enim. ff. pro socio. † arbitrium quoq; pro Iudicio, & intellectu sumitur. l. quod principis. §. vlt. ff. de aqua pluuia. arcen. & hoc in sensu accipitur in nostra hac tractatione. nam dicimus suo arbitrio Iudicẽ rẽ diffinire, hoc est, p suo animi Iudicio & intellectu controuersiã terminare.

SVMMARIVM.

1 *Iudicandi munus penès Senatum olim.*
2 *Equestrem ordinem in causis iudicandis Senatui adiecit. C. Gracchus.*
3 *Tribunos ærarij in causis diffiniendis Senatui addidit Aurelius Cotta.*
4 *Iudices olim sorte eligebantur.*
5 *Prætores Iudicibus selectis, vt iudicarent, imperare consueuisse.*
6 *Iudices à Regibus primùm, deinde à Cõss. tandem à Prætore datos.*
7 *Iurisdictionem ad Prætores tandem translatam.*
8 *Publicorum Iudiciorum cognitio apud quos olim.*
9 *Prætores non Iudicasse, sed Iudices dedisse.*
10 *Eguinarij Baronis, nec non Charondæ, & Roberti Aurelianensis explosa interpretatio.*
11 *Prætores certis casibus iudicasse.*
12 *L. voluit. ff. de interrog. act. & l. quidam. & l. Paulus. ff. de re iud. expositio.*
13 *Ciceronis locus de legibus explicatus.*
14 *Prætores certam iudicandi formulam Iudicibus à se datis præscribere solitos.*
15 *Arbitri qui olim.*
16 *Arbitrij & Iudicij differentia.*
17 *Arbitrum olim totius rei diffiniendæ arbitrium habuisse.*
18 *Arbitrorum duo genera.*
19 *Arbitrum ex compromisso solam habere notionem.*
20 *Arbitri qua ratione Iudices non dicantur.*
21 *Iudicare, munus publicum esse.*
22 *Iudicandi munus priuatos mandare non posse, vt nec magistratus, nisi speciatim eis permissum sit.*
23 *Arbitris cur olim obtemperandum esset.*
24 *Arbitros delegatam iurisdictionem olim habuisse.*
25 *Arbitrium pro Iudicio sumi.*
26 *Ciceronis locus declaratur.*

QVÆSTIO SECVNDA.

EXAMINATVR INSIGNIS DIFferentia arbitrij, & Iudicij, & apud quos olim fuerit Iudiciorum potestas: & an olim Prætor iudicaret, exponitur.

CVÆRO secundò qd differat arbitriũ à Iudicio. eò altius repetenda res est, quò dilucidius quæstionem hanc absoluamus. Sciẽdum est, apud antiquos illos Romanos obseruatum ac legib. constitutum fuisse, vt iudicandi munus penès † Senatum esset, cuius potentiam dum imminuere conaretur C. † Gracchus, equestrem ordinẽ ei adiecit, vt vnà simul iudicarent. quòd Plutarchus in vita C. Gracchi, his verbis ostendit: Leges tulit populares aduersus Senatus potentiam, inter quas vnã tulit de Iudicibus. Nam, cùm anteà soli Senatores iudicarent, ob eamq; causam à plebe timerentur: trecẽtos ex equestri ordine adiecit, quos totidẽ Senatoribus miscuit, vt vnà iudicarent. his Aurelius Cotta † Tribunos ærarij adiecit, id quod Asconius in diuinatione M. Tul. his annotauit: Gracchus legẽ tulerat, vt Equites Romani iudicarẽt: iudicauerũt per annos triginta fine infamia: postea victo Silla legẽ tulerat, vt Senatorius ordo iudicaret: & iudicauit p annos decem turpiter. nũc Aurelius Cotta legẽ fert, vt Senatores & Equites Romani ac Tribuni ærarij simul iudicent, idẽ Asconius in enarrationç orationis in Pisonẽ: legem (inquit)

(inquit) iudiciariam ante aliquot annos, quibus tẽporibus Verres accusatus est à Cicerone, tulit Aurelius Cotta prætor: qua communicata sunt Iudicia Senatui & Equitibus Romanis, & Tribunis ærarijs. Ex singulis his ordinibus † sorte seligebantur à Prætore, cõiectis in vrnã tabellarijs suffragijs ac iudicũ nõminibus, qui iudicarent. Senatores ergo, vel Equites isti in decurias distinctas distributi, & (vt diximus) sortitione selecti à Prætore iudicare cogebantur. Et hæc † Prætoris potestas, vt certũ illũ numerum, cùm res Iudiciũ poscebat, seligeret, & iudicare imperaret. Hęc fusius explicat eruditus Gulielmus Budæus in posteriorib. annotationib. in Pandectas ad titulũ de muneribus & honorib. Carolus Sigonius vir impensè doctus lib. 2. de antiquo iure ciuium Roman. cap. 18. scribit, † Iudices primũ à Regibus, deinde à Cõss. postremò à Prætoribus fuisse datos, & † iurisdictio, quæ Iudicis est dandi potestas. l. Imperiũ. in fine de iurisdictione omniũ iudicũ, à Regibus ad Cõss. & à Consulibus ad Prætores translata fuit. qui sanè mos in priatis solũ negotijs, nõ in publicis obtinuit. † publicorũ enim iudiciorũ cognitio, apud certos Iudices pro tẽpore fuit, vt apud Duumuiros apud Populum, apud Quæsitores, q. latius explicat Sigonius in eo. cap. 18. † Prætor ergo Iudices hos priuatorũ Iudiciorũ dabat, atq; ita per se ipsum nõ iudicabat. id, quòd placuit Frãcisco Duareno, li. 1. disputa. anniuersa. ca. 53. & in Apologia aduersus Eguinarium Baronem, & in l. iurisgẽtiũ. in principio, in verbo actione, de pactis. Idẽ scriptũ reliquit Antonius Goueanus vir doctus mihi aliquãdo per familiaris in l. eũ, qui. de iurisdictione omniũ iudicũ. idẽ scribit Ioãnes Corasius in l. 2. §. sed cũ placuisset. nu. 9. de orig. iuris. & in l. 1. nu. 3. de iurisdictione omniũ iud. & li. 3. miscella. iuris. ca. 18. nu. 2. & Franciscus Hottomanus de Magistratib. vbi agit de Prætore vrbano: quibus accedo ob illũ Ciceronis locũ ad Q. fratrẽ. Quid? Prætor solet iudicare pecuniã deberi? & si † Eguinarius, quem statim referam, locũ hunc malè interpretetur de Pręside prouinciæ. iuuat & hanc sententiam text. l. vlt. ff. de offic. præto. quanquàm Robertus Aur. quem nunc nunc referã, intelligat, prætorẽ nõ potuisse se ipsum Iudicẽ dare, non animaduertens, Prætorẽ Iudicẽ dare consueuisse, nõ aũt per se iudicare, nec se Iudicẽ dare potuisse. Ex quibus illud sequitur, falsam esse aliorũ opinionẽ, nẽpè Prætores iudicare cõsueuisse. quæ sanè opinio fuit Eguinarij Baronis de iurisdictione, pagina 43. Ludouici Charondæ de iurisd. & imperio. nu. 6. ac Roberti Aureliani, li. 4. sent. iuris. c. 23. quorũ opinio vera certis casibus esse potest, non regulariter: nã regulariter nõ iudicabat † Prætor, sed certis causis tantũ fauore causæ, & personarũ, vt in extraordinarijs. l. 1. ff. de rei vend. l. minor. de euictio. & toto illo titulo de extraord. cogn. vt quoq; in actionib. popularib. & causa status. l. nõ distinguemus. §. Iulianus. de arbitr. vt in trãs actione alimentorũ. l. cũ ij. §. nec mandare. ff. de transact. vt fauore minoris. l. Aemilius. ff. de minor. quare, rectè aliquando in iure scriptũ reperitur, Prætorẽ iudicasse relatis. s. in casib. vt intelligi põt. † l. voluit, de interrog. act. l. quidã, & l. Paulus. 1. de re iudi. sic interpretari solet locus † Ciceronis de legibus, Iuris disceptator, qui priuata iudicet, iudicarive iubeat, Prætor esto. sed vt cumque res se se in his habuerit, illud certũ est, Prætores † datis iudicibus aliquãdo præscripsisse formulã, secundũ quã iudicare necesse habebãt: nec enim ab ea recedere, ne latũ quidẽ vnguẽ poterant. & ij, ppriè Iudices appellabantur, vt contrà † arbitri dicebantur, quibus certa iudicandi forma data nõ erat, sed poterãt ex bono & æquo rẽ diffinire. secũdũ cuiusq; rei, de qua agebatur, naturã, sic etenim † à Iudicio arbitriũ differre probat locus M. Tul. pro Q. Roscio, his verbis: Aliud est Iudiciũ, aliud est arbitriũ. Iudiciũ est pecuniæ certæ, arbitrium incertæ. ad Iudiciũ hoc mõ venimus, vt totã litẽ, aut obtineamus: aut amittamus ad arbitriũ hoc animo adimus, vt neq; nihil, neq; tantũ, quantũ postulauimus, consequamur. eius rei ipsa verba formulæ testimonio sunt. Quid est in Iudicio? asperum, directum, simplex: si PETERET HS IↃↃↃ. dari. hic, nisi planum facit HS IↃↃↃ. ad libellã sibi deberi, cãm gdit. Quid est in arbitrio? mite, moderatũ, quantũ æquius & melius sit dari. His cõstat, † arbitrũ totius rei habuisse arbitriũ & facultatẽ, Iudicẽ verò certa Prætoris formula astrictum fuisse. † Arbitrorũ porrò duo sunt genera, vnũ eorũ, in quos à litigatoribus est cõpromissum, alterũ eorum, qui à Prætore dati sunt. Illis parendum est propter cõpromissum, nõ ex iurisdictione illis à iure tributa, cùm † solã notionẽ hẽant, vt scribit Corasius in l. illicitas. §. vlt. nu. 5. de offi. Præsi. ob quã notionẽ loco iudicũ habentur, & interdũ Iudices appellantur. l. si minor. §. 1. de mino. & l. qui neque. de iud. † Qua ratione autẽ Iudices verè dici nõ possint, satis ex eo intelligimus, qd priuatorum consensu tribui iurisdictio nõ possit. l. priuatorũ. C. de iurisd. om. iud. † iudicare enim munus publicũ est. l. qppe. de iudi. l. nã quod. ad Treb. q. sanè † munus à priuatis concedi non potest, vt nec à magistratibus, nisi eis speciatim sit permissum. l. cùm ptor. l. qui neque. de iud. l. ex consensu. §. 1. de appel. † Arbitris aũt, hoc est, iudicib. datis parendũ erat ob prętoris Imperiũ, & sępè Iudices sunt appellati. l. vlt. vbi gl. in verbo, puocatũ. C. de iud. & in l. si ab arbitro, vbi gl. 1. ff. qui satisd. cogan. hoc habere † iurisdictionem de legatã docuit Alcia. in Rubri. de offi. ord. nu. 11. extat illud Ciceronis pro Murena: Tot homines p tot ætates nondum constituere potuerũt, vtrum Iudicem an arbitrum dici oporteret, cuius quidem loci meminit eruditus Sigonius d. c. 18. sic interdũ † arbitriũ pro Iudicio ponitur, vt apud M. Tul. † in 3. officiorum. Q. quidẽ Scæuola Põtifex Max. vim esse dicebat in omnibus ijs arbitrijs, in quibus, ex fide bona, addetur. & paulò post in arbitrio rei vxoriæ, melius, æquius. Iudicia hæc, quæ ab his Iudicibus tractabãtur, bonæ fidei actiones, seu arbitrariæ dictæ sunt. de quibus ex ordine nobis dicendum est.

SVMMARIVM.

1 *Actio arbitraria in iure, quæ sit.*
2 *Actiones stricti iuris ob accidens arbitrarias effici.*
3 *Arbitrium in bonæ fidei actionibus ex earum natura inesse.*
4 *Officium Iudicis in bonæ fidei actionibus multùm posse.*
5 *Actionum species quot.*
6 *Curtij iunioris opinio de arbitrarijs actionibus.*
7 *Actio in rem scripta, quæ sit.*
8 *Duareni & Baronis opinio de arbitrarijs actionibus.*
9 *Actio bonæ fidei, quæ sit.*
10 *Iacobi Cuiacij declaratio ad §. præterea. instit. de actio. reiecta.*
11 *Iacobi Cuiacij opinio de arbitrarijs actionibus.*
12 *Aemilij Ferreti de arbitrarijs iudicum opinio.*
13 *Petri Lorioti de arbitrarijs actionibus opinio.*
14 *Iudicem ex suo officio plurimùm posse in actionib. bonæ fidei.*
15 *Ciceronis locus declaratur.*
16 *Formulam in bonæ fidei actionib. non consueuisse præscribi, vt in cæteris.*
17 *Bona fides in quibus actionibus maximè versetur.*
18 *Iudici dato in bonæ fidei actionib. quæ actionis formula olim præscribebatur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

19 *Formula actionum qualis olim fuisset.*
20 *Actiones stricti iuris vnde dictæ.*
21 *Actionem ex stipulatu stricti iuris esse.*

QVÆSTIO TERTIA.

ARBITRARIA ACTIO QVAE sit, ex multorum opinionib. diffusè explicatur: ac inibi de natura & differentia actionum bonæ fidei, & stricti iuris.

QVÆRO tertiò, qd sit arbitraria actio in iure. Bartolus. in l. hoc edicto. in principio de publica. scriptum reliqt, † arbitrariam actionem esse, cui officium Iudicis mercenariũ deseruit, ꝓpter aliquod extrinsecus accidens cõtra naturã actionis intentatæ. sic idem Bartol. in l. vnica. C. vbi cõue. qui certo loco. Barto. assentiunt Ias. in l. in actionib. nu. 7. de in litem iuran. ibi Dec. nu. 4. versi. quandoq;. & ibi Bologne. nu. 12. 13. & cõmunem testatur Corasius. lib. 4. miscella. iuris capit. 1. nu. 12. quamobrem solæ † actiones stricti iuris ab arbitrio Iudicis abhorrentes arbitrariæ effici possunt. Nam, cùm ob partiũ conuentionem in eis nihil possit Iudex. l. quidquid astringendæ, de verb. oblig. aduentitia aliqua causa. vna putà, necessaria est, qua Iudici liceat præter eã partium conuentionem, & actionis naturam arbitrari: veluti in rei vendicatione, contumacia rei, in nõ restituendo rem ad Iudicis iussum. l. qui restituere, de rei vendi. Qua ratione à Bartolo, & cæteris scriptum est, solas stricti iuris actiones, non autem bonæ fidei arbitrarias effici posse. satis enim sui natura † in bonæ fidei actionibus versatur Iudicis arbitrium, cùm alter alteri obligetur de eo, quòd præstari æquũ est, & si à partibus nihil dictũ sit. l. consensu. in fi. de action. & oblig. ſ. in bonæ fidei. inſt. de acti. sic quoque in his bonæ fidei † actionibus tantum valet Iudicis officiũ quantum in stricti iuris nominatim facta rerum expressio. l. q tantundẽ. de neg. gest. vel si in bonæ fidei actionibus Iudicis arbitriũ versari volumus, illud est ex actionis natura, nõ ex accidenti, ita vt illud totum ab ipsa actione nõ à Iudice proueniat, id quod fusius explicat Zasius. ſ. præterea. nu. 4. insti. de act. Verũ ab hac ipsa opinione recedunt recentiores omnes, ea ratione præcipua, quia hoc modo in duas tantùm † species actiones partitur, in bonæ fidei & stricti iuris, cũ in tertia species, quæ arbitraria dicitur, detur. ſ. præterea. inſt. de actio. Accedit, Bartolũ & eius sequaces malè arbitrari, hoc contingere ex accidenti, cũ verè ex natura ipsiusmet arbitrariæ actionis proueniat. d. ſ. præterea. ibi, ex bono & æquo, secundum cuiusque naturam æstimare. alijs hanc impugnat sententiam Petrus Loriotus tract. De Actionib. Axio. 60.

Secunda fuit opinio † Curtij Iun. in d. l. in actionibus. nu. 25. actiones illas arbitrarias dici, quæ in rẽ scriptæ sunt, qualis est actio, quod metus cã, & similes quas is enumerat. Verũ fallitur, quia inter arbitrarias multæ enumerantur quæ in rẽ scriptæ nõ sunt, vt rei vẽdicatio, ꝙ certo loco, hypothecaria & aliæ, quas statim enumerabo. † actio. n. in rẽ scripta ideò dicitur secundũ Corasiũ. li. 1. miscella. c. 22. & in Rub. ff. si certũ peta. nu. 3. quoniã verba earũ actionũ, non in rẽ dirigantur, sed in personã cõcepta sunt. veluti in actione, quod metus cã, cuius verba adeò in rẽ concipiuntur, vt personã nullo mõ tãgant. id, quòd ex l. metũ. ſ. cum autem. ff. quod met. cauſ. is probat, cuius sanè sententia prius fuit Aemilij Ferretti, vt relatũ est in c. 20. suarũ opinionũ, qd sanè caput post illius cõmentaria ad Institutiones solet imprimi. hanc tñ opinionem reprehẽdit Bologne. in Rub. ff. si certũ peta. nu. 27. verùm non postulat his locus, vt hoc excutiam.

Tertia ergo fuit recentiorũ sententia † Duareni scilicet in ea. l. in actionib. versi. Planè interdum, & in actione, de in litẽ iura. & Io. Corasij. ibidem. & lib. 4. miscella iuris, cap. 12. quem vnũ leuissima ratione reprehendit Ioannes Bolognettus. in d. l. in actionibus. nu. 24. verùm ante Duarenum & Corasium hæc fuit opinio Eguinarij Baro. d. ſ. præterea. credũt isti actionẽ aliã esse bonæ fidei, aliã stricti iuris, aliã arbitrariã.

† Est bonæ fidei actio, in qua Iudici permittitur ex bono & æquo æstimare, quemadmodũ actori satisfieri debeat. ſ. in bonæ fidei. inſt. de act. stricti iuris, in quibus Iudex à partiũ conuentione recedere nõ potest. l. quicquid astringendæ, de ver. obl. Arbitrariæ verò in quib. quẽadmodũ actori satisfieri debeat, nõ ex sola actionis natura, pendet, sed ex Iudicis arbitrio, nec tñ libero, qualis est illa libera potestas in bonæ fidei actionib. sed potius sub quadã cõditione, nisi is, cũ ꝙ agitur, ad iussum, & Iudicis interlocutionẽ actori satisfaciat, veluti rẽ restituat, exhibeat, soluat. d. ſ. ꝓterea. inſt. de act. ꝙ loco nihil melius, vel clarius res hæc explicari potuit. Prætereà quasdam actiones arbitrarias, id est, ex arbitrio Iudicis pendentes appellamus, in quibus nisi arbitrio Iudicis, cum quo agimus, actori satisfaciat, veluti rem restituat, vel exhibeat, vel soluat, vel ex noxali causa seruũ dedat, condemnari debeat. Pẽdet ergo actio ista ex arbitrio & potestate iudicãtis, vt si semel suo arbitrio æstimauerit rem restituendã, vel alio mõ actori satisfaciendũ esse, pareatq; reus, absoluatur, sin contrà, dãnetur. quare intelligimus, hanc esse interlocutoriã quandã, quã Iudex antequã negotiũ diffiniat, benignè pronunciando, profert, cũ tamẽ in alijs negotijs, ẽt bonæ fidei, priuiquã diffinitiuã proferat, nihil pronunciet. Ab horũ sententia visus est recedere Iacob. Cuiacius in notis ad. d. ſ. Præterea. inſt. de act. dũ scribit nullũ iussum condẽnationẽ ꝓcedere in arbitrarijs actionib. sed condẽnationẽ fieri ex officio arbitrioq; Iudicis, quæ sanè † cõsideratio verbis. d. ſ. ꝓterea. refragatur, dũ in eo scribitur, reũ condẽnari, nisi arbitrio Iudicis reus satisfaciat. At qũo, is reus ex Iudicis arbitrio satisfaciet, si is iussus, & declaratio nõ præcesserit? & clarius ꝓbat. l. si cũ exceptione. ſ. hæc aũt actio. ff. qd. met. cauſ. licentiã habet reus ab arbitrio dato vsq; ad sententiã, ante sententiã ergo arbitrariũ ꝓferebatur. Quamobrem † quarta colligitur ex illo sententia, arbitrarias actiones à bonæ fidei ex eo differre, quòd in bonæ fidei ex natura actionis condẽnatur reus, in arbitrarijs verò ex solo arbitrio, & officio ipsius Iudicis. quæ sanè opinio aduersatur tex. ſ. in bonæ fidei. inſt. de acti. in quo sic legitur: In bonæ fidei Iudicijs libera potestas ꝓmitti videtur Iudici ex bono, & ęquo ęstimandi, &c. nam potestas, hæc ita hoc in casu à Iudice pendet, vt in arbitrarijs.

Quinta fuit † opinio Aemilij Ferreti in annota. d. ſ. præterea. qui scribit actiones arbitrarias in nõ diffinitis versari, vt si quis certo loco dare promiſit, nec locũ illũ is adeat, siue data opera, siue qd alibi detineba tur occupatus negotijs obeũdis, tũc vtilis actio cõcedi tur, vt is debitor quocunq; in loco cõueniri possit. verũ quia varia sunt pretia per singulas Ciuitates, & Regiones, & quia facilius vno in loco pecuniæ sub leuioribꝰ vsuris inueniũtur, arbitrium Iudicis erit cognoscere qũo soluendũ, in hisq; agendũ sit. Verũ hoc solũ est exemplum actionis, qd certo loco, nec satis ex eo intelligimus, quomodo à cæteris hæc differat.

13 Sexta

Sexta fuit † opinio Petri Lorioti in tract. De actionibus, Axiom. 61. Arbitrarias actiones esse, quæ ex Iudicis arbitrio pendent. d. ſ. præterea. inſt. de actio. hoc est, quæ persecutionẽ Iudicis arbitrio cõtinent. l. 5. in fi. de alie. iu. muta. cauſ. fact. quòd in cęteris actionib. cõtrà statuitur, in quib. Iudex secundũ actoris petitionẽ iudicare dẽt. l. vt fundus. ff. cõm. diui. d. l. vlti. C. de fideic. liber. nec secundũ conſcientiã, sed iuxta acta & probata Doc. ſ. si minus. insti. de acti. l. illicitas. ſ. veritas. ff. de offi. Præſid. at in arbitrarijs, quamuis actor rẽ petat. l. 3. in prin. ff. ad exhi. tñ Iudici permittitur ex bono, & æquo secundũ rei naturã æstimare qd actori præstandũ sit. d. ſ. ꝓterea. in fi. quare reum interdũ absoluit, si neq; rem haberet, neq; dolo poſsidere desierit. l. si cum exceptione. ſ. aliqñ. quòd met. cau. interdum ẽt maioris, minorisve pecuniæ facienda est condemnatio, quã actor in libello suo complexus est. l. 2. in prin. ff. de eo qd cer. loco. Hanc opinionem reprehendit Bolognettus in d. l. in actionibus. num. 25. Primò, quia nimis generalis est. nam si ex Lorioti sententia intelligeremus actiones omnes arbitrarias esse, quæ ex speciali causa inductæ sunt, Prætoriæ actiones omnes ferè, vt de peculio, de in rem verso, & similis arbitrariæ forent. Secundò refragatur hæc opinio verbis. d. ſ. prætereà, vbi ideò appellat arbitrariã, qd Iudicis mandato non paretur. neq; enim arbitrium hoc consequitur Iudex ante contemptum rei conuenti, id quod in casu d. l. 5. in fin. de alie. iudi. mut. cauſ. fact. nõ contingit, vbi iam ab initio habet. verior itaq; est Baronis, Duareni & Corasij sententia.

Qua ex re intelligimus quantùm differant inter se actiones bonæ fidei, stricti iuris, & arbitrariæ. nam bonæ fidei (vt attigi) ideò dicuntur, quòd in eis præcipuè bona fides versetur atq; dominatur. Permittitur. n. † Iudici ex bono, & æquo æstimare, quod actori restituendũ sit, siue dandũ, siue reddẽdũ, nec in eis de iuris apicib. disputari oportet. sed de eo tantũ, qd æquitati, & bonę fidei conuenit. l. fideiussor. ſ. quędã. ff. mand. qua in re (vt in 3. officiorũ scribit † M. Tul.) Magni Iudicis est, statuere, quid quemq; cuiq; ex bona fide, id est, ex bono & æquo, præstari oporteat. l. 2. in fi. de actio. & obliga. ſ. vlt. inſt. de oblig. quæ ex cõsen. & in hac tantũ valet Iudicis officium, quantũ in stipulatione aperta verborũ expressio. l. quia tantundem, de nego. gest. nec hoc casu † antiquitus iusdicentibus formula vt in cęteris à Prætore præscribebatur, sed libera eis iudicandi potestas concedebatur, additis his verbis: Ex bona fide iudicato. quòd Cicero in Topicis significat. In omnib. ijs Iudicijs (inquit) in quib. ex bona fide est additũ plurimus est causarũ vsus. quem locum, in hanc sententiã annotauit Carolus Sigonius d. li. 2. c. 18. de antiq. iure ciuium Ro. sic est interpretatus Boetius. quoniã Iudices in ijs ita dãtur, vt non ex stricta iuris ratione, & scrupulosa verborũ ꝓprietate, sed ex bono, & æquo iudicent, de illo ẽt quod à partib. nominatim cõprehensum nõ est. d. l. 2. in fi. de actio. & oblig. atq; ita solum † illud cùm quis Iudex dabatur, exprimebatur, vt in his actionib. ex fide bona pronunciaret. quòd idẽ M. Tul. in 3. officiorum ostendit in hæc verba: Q. Scæuola Pontifex Max. summã vim esse dicebat in ijs arbitrijs omnib. in quib. adderetur ex bona fide. fideiq; bonæ nomen exiſtimabat manare, latiſsimè idq; versari † in tutelis, societatib. fiducijs, mandatis, rebus emptis, vendi tis, conductis, locatis, quibus vitæ societas continere tur, ita apud Val. Max. li. 8. ca. 2. dum de M. Porcio Catone Claudij ac Calphurnij Lanatij arbitrio electo agit, legitur in hæc verba: M. Porcium Catonẽ inclyti Catonis patrem cũ Claudio adduxit, vt formulam daret, quid sibi de ea re facere oportet ex fide bona, formula, sic à Prętore vt Eguinarius. ſ. actionum aũt. inſt. de actio. scribit, † concipiebatur. Si paret Titium ex vendito Seio centum dare oportere, Caius ex bona fide condemnato. † Actiones aũt stricti iuris sic dictæ sunt, quòd in ijs Iudices liberũ non habeant, vt in bonæ fidei, ex bono & æquo statuendi arbitrium, neq; enim iudicare possunt, nisi ex legis præscripto, & de ijs, quæ nominatim sunt in cõtractum deducta. l. quia tantundem, de neg. gest. l. vlt. C. de cõpens. vt in † actione ex stipulatu, quæ cum stricti iuris sit. l. vnica. ſ. sed & si non ignoramus. C. de rei vxo. actio. ab ijs quæ inter partes conuentum fuit, recedere non licèt. l. quicquid astringendæ. l. si ita stipulatus. ſ. Chrysogonus. de ver. obl. hinc in iã relata proxima ꝙstione admonui, hos, ꝙ ex præscripta formula iusdicebat, Iudices olim dictos fuisse, & contrà, eos arbitros vocari solitos, qui ex bono & æquo pronunciabant.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrariam actionem non esse proprium actionis nomen.*
2 *Actionem de peculio, non esse proprium actionis nomen.*
3 *Qualitas nominis & adiectio quomodo à nomine differat.*
4 *Subſtitutionem reciprocam proprium subſtitutionis nomen non habere.*
5 *Ioannis Corasii opinio de nomine actionis arbitrariæ.*
6 *Nominis propriet as vnde sumatur.*

QVÆSTIO QVARTA.

ARBITRARIAM ACTIONEM nomen proprium non habere, sed qualitatem potius, dilucidè exponitur.

QVÆRO quartò, an † arbitraria actio proprium sit actionis nomen? Et non esse proprium nomen, sed adiectam quandam qualitatem censent omnes in l. in actionib. ibi Corasius. nume. 12, verti. postremò, de in litẽ iura. & gl. in l. in bonæ fidei. de eo, quòd certo loco, vbi Bar. ita etiam Zasius. ſ. præterea. nu. 3. de actio. per eam enim qualitatẽ demonstratur Iudici arbitriũ esse, quo pacto cõtumacem, & suam cõtemnentem authoritatẽ puniat, rogatq; parere sententiæ. Sic dicimus † actionẽ de Peculio, Tributoriam, & Exercitoriam actiones, per se actiones non esse, sed actionum adiectiones: ita gloſſ. l. 3. ſ. cui congruit, de pecul. & in l. si tamen plures. ſ. 1. de exercito. in ſ. actionũ aũt, inſt. de actio. & tradunt ibi oẽs. & Gom. in ſ. actione. num. 23. inſt. de actio. quomodo autem † adiectio à vero & proprio nomine discernatur, docet Bal. in l. reos. nu. 14. C. de accuſ.

Sic dicimus in † reciproca subſtitutione, quæ cũ in diuersas suas species resoluatur, non propria subſtitutio, sed subſtitutionis adiectio quædam dicitur. Bart. & cæteri in l. Lucius, de vulga.

Scribit tamen Corasius, † aliquibus rationib. videri posse defendi, arbitrariam actionẽ esse proprią actionis nomen. Nam † proprietas sumitur à speciali natura, à diffinitione, & ab authoritate. l. 1. C. de iure emphy. clarè Bar. in l. oẽs populi. nu. 53. de iuſt. & iure. At hic speciale nomen concurrit cũ authoritate, cum passim actio hæc arbitraria ab Imperatoribus, & Iureconsultis appelletur. in l. 2. in prin. l. 3. ſ. vlt. l. si hæres. l. centum Capuæ. de eo, quod certo loco. l. vnica. C. vbi cõue. qui certo loco dare promiſ. ſ. ꝓterea. inſt. de actio. Verũ respondeti potest, verè specialẽ naturã actiones has arbitrarias non habere, cũ, (vt in iam explicatis quæstionibus diximus) hoc nomen, hæc inquam natura superueniat ex illo accidẽti, dũ ille de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitor à Iudice iussus nō paret, & tamen si natura propria hæc esset, à principio, vt in cæteris, ineſſet. Nō ēt quod de authoritate dicitur, aduersatur, quandoquidem, & lex actionem de peculio eo sub nomine appellat, & tamen verè actionis nomen non est. accedit, legem in actionum diuisione. hanc arbitrariā inter cæteras non recensere. quod autem de diffinitione dicitur, verum nō est, cum nusquam à Iureconsulto, vel legumlatore diffiniatur, & vbi diffiniretur, esset diffinitio quatenus est accidens, nō substantia & natura.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrarijs in actionibus, quæ actiones enumerentur.*
2 *Actionem quod metus causa, arbitrariam.*
3 *Actionem De dolo, arbitrariam.*
4 *Actionem Ad exhibendum, arbitrariam.*
5 *Actionem De eo quod certo loco, arbitrariam.*
6 *Actionem Publicianam, arbitrariam.*
7 *Actionem Seruianam, arbitrariam.*
8 *Actionem Rerum amotarum, arbitrariam.*
9 *Actionem In factum contra Publicanos, arbitrariam.*
10 *Actiones Vi bonorum raptorum, arbitrarias.*
11 *Actionem Rei vendicationis, arbitrariam.*
12 *Petri Lorioti opinio de actione rei vendicationis non arbitraria, euersa.*
13 *Actionem Noxalem, arbitrariam.*
14 *Ioannis Corasii opinio de actione noxali non arbitraria, confutata.*
15 *Athenienſium Iudicum mos in iudicando ſuper actione arbitraria.*
16 *Actionem noxalem, actionis nomen propriè non habere.*
17 *Edicta duo in actione noxali conſiderari.*
18 *Eguinarij Baronis, Duarem, & Corasii noua de actione noxali declaratio exploſa.*
19 *Actionem Aquilianam arbitrariam non effici.*
20 *§. Præterea. inſt. de actio. in illis verbis. vel ſoluat, vel ex noxali cauſa ſeruum dedat, declaratur.*
21 *Actionem Confeſſoriam & negatoriam, arbitrariam.*
22 *Actionem Fauianam, ſeu Caluiſianam, arbitrariam.*
23 *Actionem Paulianam eſſe arbitrariam.*
23 *Actionem Finium regundorum, arbitrariam.*
25 *Actionem Redhibitoriam, arbitrariam.*
26 *Actionem in factum, ob rem alienatam cauſa mutandi Iudicium, arbitrariam eſſe.*
27 *Arbitrariæ actiones cur arbitrariæ dictæ, ex Petri Loriot opinione.*

QVÆSTIO QNINTA.

ACTIONES ARBITRARIAE enumerantur, & de carum nomi-nis veritate diſputatur,

1 QVÆRO quinto, quæ inter † arbitrarias actiones enumerentur? Iuſtinia. §. præterea. inſt. de act. aliquas recenſet, alias adferunt noſtri interpretes in l. in actionib. de in lite. iur. Prima eſt ex
2 ordine, † actio quod metus cā, quæ cū pſonalis ſit, vel (vt alijs placet) perſonalis in rem ſcripta, verè arbitraria dicitur, vt probat. l. ſi cum exceptione. §. 1. & §. in hac, & §. quatenus. ff. quòd metus cauſa. nam ſi rem per vim ablatam is, cum quo agitur, ad Iudicis arbitrium non reſtituat, quadrupli pœnā ſubſtinebit: qđ ſi reſtituerit, eam condemnationē euitabit. hoc non euenit in his, quæ certā in quadruplū condēnationē habent, in quib. ſiue is reſtituat, ſiue non, ad quadruplum condemnatur, vt in actione furti manifeſti, vel bonorum raptorum. §. item actio. inſt. de actio. nam etiam reſtituendo, pœnam non euitat. l. pen. ff. vi. bono. rap. l. qui ea mente, de furtis. cuius rei eſt ratio, qa non arbitraria, ſed certa indicta pœna eſt. ita hanc actionem arbitrariam eſſe docuit Eguinarius. d. §. p̄tereà. Corasius d. l. in actionibus. nu. 13. & ante eū ibi Duare. in verbo Planè, interdum, &c. imò arbitraria etiam eſt, cum nomine ſerui, qui metum adhibuit, noxaliter intentatur Iudicium. l. quod diximus. §. 1. ff. quòd metus. cauſ.

3 Secunda actio † arbitraria eſt illa de dolo (quam Cicero in 3. de Natura Deorum, euerriculum omniū malitiarum appellat.) hæc aduerſus eum datur, qui p̄ dolum ab altero rem conſecutus eſt. Nam ſi is Iudicis arbitrio non reſtituat, ſequetur condēnatio quāti ea res erit, infamiaq; notabitur. l. non debet, & l. arbitrio, . ff. de dolo. Si verò ante condemnationem reſtituat, pœnam euitat. ita Baro, Duarenus, & Corasius locis iam citatis. quòd procedere eo caſu ēt intelligimus, cū nomine ſeruorum, qui dolū commiſerunt, noxaliter agatur. l. ſi oleum. §. pe. & l. ſi quis affirmauerit. §. pen. ff. de dolo. Hoc tū arbitrium eo caſu ceſſat, cū certum eſt rem reſtitui non poſſe, quia ſeruus dolo malo traditus, defunctus ſit, ac perinde tunc reus, quanti actoris intereſt, protinus condēnatus erit. d. l. arbitrio. §. 1. in fin. de dolo.

4 Tertia actio arbitraria † eſt illa, qua ad exhibendum agimus. l. 3. §. ibidem. ff. ad exhiben. d. §. Præterea. ſi ergo quis rem exhibendam occultauerit, cōdemnabitur quanti actoris intereſt, Iudicis arbitrio. l. tigni. §. vlt. & l. Iulianus. §. vlt. ad exhib. ſi verò exhibeat, non condemnabitur, ſic Baro, Duarenus & Corasius, quos iam citaui.

5 Quarta arbitraria † eſt actio, De eo quod certo loco, qua agimus, vt conſequamur in loco, quòd ibi ſolui promiſſum fuit. l. 2. in pri. l. 3. §. vlt. & l. ſi hæres. ff. de eo, quòd certo loco. l. vnica. C. vbi conue. qui cer. lo. da. pro. d. §. Præterea. habet enim Iudex facultatē ęſtimandi quāti actoris intereſt. l. ideo, de eo qđ certo loco. habet, & poteſtatē abſoluendi debitorē, exacta ab eo cautiōe de ſoluēdo. l. quòd ſi Epheſi. §. interdū. de eo, qđ certo loco. ita Eguinarius Baro, Corasius & Duarenus. non ſemper tū Iudicis arbitriū verſatur, ſed ſilet interdū, vt eo caſu cū mora iā cōtracta eſt, velitq; actor, qui ſua fortè intereſſe putat, non amplius loco cōuento pecuniā ſolui, experiri directò poterit ad id, quod ſua intereſt, pecuniā deſtinato loco ſolutā nō eſſe, tūc nullo arbitrio Iudicis p̄cedente, reus quāti actoris interfuerit, damnabitur. d. l. ſi hęres. in l. bonæfid. l. 3. §. vl. de eo, qđ certo loco. & quamq̄ hoc caſu nō p̄cedat illud Iudicis arbitriū, non tū definit ſui natura eſſe arbitraria, cùm ex accidenti, & neceſsitate quadam hoc contingat. l. arbitrio. §. 1. in fi. de dolo.

6 Quinta eſt actio arbitraria † in rem, quæ dicitur Publiciana. §. præterea. inſt. de actio. per hāc enim petimus, quòd ex iuſta cā à nō Dño acquiſiuimus, & qa medio tēpore amiſſum nondū vſu cepimus. l. 1. ff. de publicia. in rē actio. iubet ergo in hac actione Iudex rē reſtitui actori, quę ſi reſtituatur, abſoluetur reus. l. vl. §. ſi à ſocero. ff. quæ in fraudē cred. Si verò nō reſtituatur, manu militari quemadmodū in rei vendicatione, res ab eo auferetur. ſi verò dolo poſsidere deſierit, ſequetur grauis illa condēnatio, quāti in litē actor iurauerit, in quantūq; Iudex æſtimauerit, ſicut in rei vēdicatione. l. qui reſtituere. de rei vēd. & ſi enim huius arbitrij nulla prorſus mētio fiat in tractatu publicianæ, non tū dubitandum eſt, quin talē iuſſum interuenire oporteat, prius quā nanciſcatur Iudex liberā illā poteſtatem æſtimandi, quāti actoris interſit. d. §. præterea, de actio. Nā in Publiciana, qa omnia obſeruari

debent, quę in rei vendicatione conſtituta ſunt. l. cum qui. §. ſed & ſi poſſeſſori. ff. de public.

7 Sexta arbitraria † actio eſt Seruiana & quaſi Serui ana, quę hypothecaria dicitur. d. §. p̄terea. hęc enim conceditur creditori pignora hypothecaſve, contra quemcunque poſſeſſorem perſequenti. l. ſi cùm venditor. ff. de euictio. l. 2. C. ſi vnus ex pluribus, &c. Iudex ergo in hac actione præcipiet primùm poſſeſſori, vt creditori rem pignoratam reſtituat: cui arbitrio ſi pareat, aut pecuniam creditori ſoluat, reus abſoluatur, alioqui, cū hæc actio in rē ſit. l. pignoris. ff. de pigno. manu militari res ab eo auferetur. l. qui reſtituere, de rei vend. quòd ſi dolo deſijt poſsidere, vel ambagibus deluſerit præceptum Iudicis, tanti condemnabitur, quanti in litem ab actore iuratum fuerit. l. ſi fundus. §. in vendicatione. ff. de pigno. moderando in omnibus arbitrio Iudicis iureiurando, ne hac arrepta occaſione in immenſum iuretur. l. videamus. §. vlt. de in litem iura.

8 Septima arbitraria † actio creditur illa, Rerum amotarum, quæ ſtricti iuris eſt. §. actionum, de actio. Hæc ergo contra vxorem res viri amouentem agi ſolet, æſtimatq; Iudex quanti iuraſſet vir, niſi rem amotam reſtituat mulier. l. ſi cū dos. §. mulier. ff. rerum amo. atque ita clarè ſcriptum reliquit Petrus Loriotus tracta. actionum Axiom. 69.

9 Octaua arbitraria † actio eſt illa In factū, qua aduerſus publicanos ob ſubrepta agitur, quæ ſi non reſtituant, in duplum condemnantur. l. 1. in princ. & §. dixerit, & l. hoc edicto. in prin. ff. de public. ita cenſuit Corasius. d. l. in actionib. num. 13. verſic. & in primis, &c. reiecta gloſ. quæ aliter ſenſit. Corasio aſſentitur Petrus Loriotus tract. actionū, Axiom. 69. imò arbi-
10 trariæ cæteræ † actiones vi bonorum raptorū ſunt, vt annotauit glo. l. penul. ff. vi. bono. rapto. quæ ideò inquit, ex reſtitutione & pœnitentia raptorē ipſum pœnam non euitare, quòd ſuprà in primo caſu dixi, & tradit Afflictus in Commentarijs ad conſtitutiōes Neapolitanas. lib. 1. Rubri. 24. De violentijs circa poſſeſsiones in fine.

11 Nona arbitraria † actio eſt Rei vēdicatio, in qua rem reſtituens, liberatur, iuſſus verò reſtituere, & iudici non parens, quātum actoris intereſt, damnatur. l. fundus. §. in vendicatione, de rei vend. quod clarè, & perſpicuè poſt Placentinum, quē citat, probat Corasius. d. l. in actionib. nu. 13. verſi. 3. rei vendicatio. nā cùm hæc multùm ſimilis publicianæ ſit, vt potè quòd ad eius ſimilitudinem inuēta ſit. §. nanque ſi cui. inſt. de actio. quin in ea voluerunt leges ea omnia obſeruari, quæ & in rei vendicatione. l. eum. qui. §. ſi peten ti. 3. reſponſio. ff. de publicia. in rem actio. euenit tamen aliquando, vt Iudicis arbitrium minimè neceſſariū ſit, vt cùm manu militari res aufertur. l. qui reſtituere. de rei vend. quod ea ratione fit. quia iam arbitrium præceſsit, vt rectè Corasius. quem iā citaui-
12 mus, docuit. Verùm † Petrus Loriotus in tract. actionum, Axiom. 65. 66. 67. ſcriptū reliquit, rei vendicationem arbitrariā non eſſe, cùm veriſimile nō ſit eā à Iuſtiniano prætermiſſam fuiſſe. in d. §. præterea. vbi cū alijs arbitraria fuiſſet. verū non animaduertit Loriotus, eo loci Iuſtinianū oēs arbitrarias actiones nō referre, ſed illas tantū cā exempli, vt ex illis cæteras cognoſcere poſsimus: ait enim, in his actionib. & cæteris ſimilib. &c. rurſus inquit Loriotus in eo Axiom. 67. rei vendicationem non eſſe actionem arbitrariā, quoniam tantum conſequitur actor quantum petit, ſi ſe Dominum probat. l. & an eandem. §. actiones. de excep. rei iud. nec quid aliud. l. vlti. C. de fideicom. liber. niſi magna ſubſit neceſsitas, quo caſu rei æſtimationem reſtitui iubębit. l. item ſi verberatum. §. 1. de

rei vend. id, quòd ego concedo ante iuſſum factum, à Iudice de reſtituendo, at mandato ſpreto, Iudicis arbitrio condemnatur, vt in cæteris.

13 Decima arbitraria actio eſt illa, † quàm noxalem appellamus, quemadmodum probat tex. d. §. p̄terea. ibi, ex noxali cā ſeruum dedat. Nam, ſi à Iudice interrogatus is, qui damnū dedit, an litis æſtimationem, vel ſeruū noxæ dare malit, & ſeruū ſe dediturum reſpondeat, nec iuſſus à Iudice dedat, quanti actor in litē iurauerit, dānandus eſt. Bart. l. hoc edicto. in prin. ff. de publica. quòd ſanè arbitriū actori permittitur propter dolū, & mendacium conuenti. l. ſi ſeruus depoſitus. §. vlt. ff. de noxa. quæ ſententia ex eo adiuuatur, quòd in hoc Iudicio, Iudicis arbitrio quandoque reus abſoluatur. l. ſi quis à multis. §. ſed & ſi ſtatuliber. ff. de noxa. aut in tantū condemnatur, inquantū Iudex æſtimauerit. l. vlt. de interd. qua ratione arbitrarias actiones appellatas eſſe dixit Iuſtinianus. d. §. p̄tereà, inſt. de act. atque ita omnes ſentiunt.

14 Verùm † Ioannes Corasius in l. in actionib. nu. 13 verſi. ſed vera non eſt, de in litē iurando receptam hanc opinionem ea ratione improbauit, q falſum inter cætera ſit ſuppoſitū illud, in noxali hac actione ante ſententiam cogi reum, à Iudice interrogatū reſpondere, vtrū litis æſtimationē, vel ſeruū pro noxa dare malit. nā hæc interrogatio nō cōceditur hoc caſu, cùm à lege ipſa eam facultatem habeat conuētus, vt etiam poſt ſententiam, & exequutionis tempore, litis æſtimationem, vel ſeruum dedat. l. itē veniunt. §. idem rectè, vbi glo. ff. de petit. hære. l. miles. §. decē. de re iudic. & ſi enim in quacunque Iudicij parte fieri poſsit interrogatio, cū æquitas Iudicem mouet. l. vbi cunque. ff. de interrog. actio. non tñ illis caſib. fit. cū lex refragatur. vt in l. cogi. C. de petitio. hæred. Non placet hæc Corasij ratio, quoniam, & ſi ab initio litis neceſſaria non ſit, imò nec fieri poſsit interrogatio, cùm cognoſcendum prius ſit, an damnum per eum datum ſit, vel non, attamē ea ſententia ſecuta, cū executionis, ſeu verius ſatisfactionis Iudicium inchoatur, interrogationi locus eſſe pōt. Eſt enim certū, eſſe in Domini facultate poſitum, vel litis æſtimationem præſtare: vel ſeruum pro noxa dare: cùm ſolutio faciēda erit, interrogari poterit, quorū alterū præſtare voluerit. Seruari certè in his ſolet, is antiquus iudicā di mos, quē veteres illos Athenienſes obſeruaſſe ſcribit Cicero In primo de oratore, & refert Duarenus.
15 d. l. in actionib. in verbo planè interdū. † Athenis Iudices primis ſententijs ſtatuebant, duntaxat damnarent reum, vel abſoluerent. deinde interrogato eo, ſi fraus capitalis non eſſet, quā quaſi æſtimationē commeruiſſe, ſe maximè fateretur, pœnā ſiue mulctam irrogabāt. Verior itaq; videtur illa aduerſus receptam hanc opinionē argumentatio, quam Duarenus in d. ver. planè interdū, in fine conſiderauit, & poſt eum
16 Corasius præcitato ſtatim loco. † Noxalem ſcilicet actionem non eſſe proprium actionis nomen, vt ſpeciē vnā conſtituat, ſed eſſe quarundā actionū cām & qualitatem, vt ſunt actiones in rem, in perſonam, perpetua, temporalis, pœnalis, rei perſecutoria, & aliæ id genus qualitates pleriſq; Iudicijs inhærentes. quod ſignificat apertè Iuſtinianus. in §. ſunt autem. inſti. de noxa. dū noxales actiones quaſdā Ciuiles dicit, quaſdam, vt furti non manifeſti, & Aquiliæ, quaſdā prætorias, vt iniuriarum, & in bonorum raptorū. Verùm ex declaratione Eguinarij Baronis. d. §. ſunt autem,
17 euitari pōt hæc conſideratio, quoniā † in noxali actione duo edicta cōſiderari poſſunt, generale & ſpeciale. Generale, quo punitur arbitrio Iudicis is, q per mendaciū dixit ſe ſeruum noxium, non poſsidere, vt probat. l. ſi ſeruus depoſitus. §. vlt. de noxa. quod edictū

Universidad de Deusto
Biblioteca

his verbis fuisse conceptum, ait: Si seruus alienus noxam, &c. speciale verò quod in singulis edictis de maleficijs, vel quasi, erat, cuius vestigia aliqua adhuc extant aliquib. in locis. in l. 1. & l. si verò. de ijs qui deiecerint. & effuderint. l. 2. vi. bon. rapto. l. 1. de incen. Ruin. &c. Hinc explosa cõmuni sententia, nouã attulit declaratione, & egregiam satis † Duarenus, & eo tacito clariùs Corasius in paulò ante citatis locis. idem placuit Eguinario Baroni in §. præterea. insti. de actio. aiunt illi noxalẽ hãc cãm in actione intentata consideratã, non efficere eam arbitrariã, nec quicquàm ex propositæ actionis natura immutare. Vnde, si ea arbitraria sui naturã erat, manebit eadẽ, sin contrà, nõ fiet actio propter qualitatem noxalem arbitraria, veluti actio quod metus causa, de dolo, arbitrariæ sunt sui natura, vt iã suo loco diximus. Cũ dupliciter cõtra aliquẽ intẽdi possint, vel suo nomine, quia vim intulit ipse, aut metũ, dolũve adhibuit, vel noxaliter, sicq; ex dolo serui, aut metu per seruũ illato. l. q; diximus. §. 1. q̃d metus cau. l. si oleũ. §. hæc de dolo. ff. de dolo vtroq; casu arbitrariæ sunt. † Actio verò Aquilia, iniuriarũ, furti, vi bonorum raptorum, aut alia quęuis ex serui delicto contra Dominum proposita, quia eius natura spectata, arbitraria non est, propter qualitatem noxalem arbitraria minimè fiet.

20 Nec huic sententiæ aduersatur † text. in d. §. præterea, dum in verbis illis: vel soluat, vel ex noxali causa seruum dedat, innuit Iustinianus hanc esse actiõis speciem, & arbitrariam: quoniam respondent Duarenus, Corasius & Eguinarius, dationem serui pro noxa, solutionis loco esse: nam, cũ satisfactionis non habeat, vt alternatiua ostendit, perinde condemnationem effugiet Dominus ac si satisfeciſſet.

Horum opinionẽ tantisper secutus sum: dũ à veritate eam plurimùm abesse intellexi, mouit me, vt ab istis dissentirẽ, q; Iustinianus in eo. §. præterea, eam inter arbitrarias actiones enumerat. Nam posteaquàm dixit, veluti rẽ restituat, exhibeat. quib. verbis ostẽdit quidẽ satisfactionis modũ esse, sed Iudicis arbitrio: subdit, vel soluat, vel ex noxali cã seruum dedat: sunt quidem hi satisfactionis modi, sed ostendunt ẽt actionem, per quã ad eam satisfactionem deuenitur, arbitrariam esse, vt probant illa verba, vel exhibeat. actio enim ad exhibendum arbitraria est, & exhibitio ipsa satisfactionis loco est: Dominus ergo serui, qui noxã fecit, æstimationem damni dare iubetur, reseruata sibi facultate dedẽdi seruum pro noxa. d. l. miles. §. decem. de re iud. & §. 1. in fi. inst. de off. iud. Huic sententiæ si paritũ non sit, damnabitur in quantum Iudex æstimauerit damni dati, & impendiorum nomine. q̃ probat. l. vlt. ff. de interd. l. is, quem. §. quod ait ptor. ff. quod vi aut clàm. Nec me mouet, quòd indicia furti, & vi bonorum raptorum arbitraria non sint. §. itẽ actio. inst. de actio. quoniã fateor, vbi proprio nomine contra aliquẽ intenduntur, non aũt, si seruorum nomine ex noxali cã. d. l. vlt. de interd. & d. l. miles. §. decem de re iud. alia etiã ratione reprehenditur Duarenus à Petro Loriото in tracta. actionũ, axioma. 70. non hic illius verba adscribam, quoniam scio illius commentaria, iam in omnium manibus versari.

21 Vndecima arbitraria † actio est Confessoria & negatoria, quæ pro seruitutibus competunt. iubetur enim in primis à Iudice restituere, vel cauere, quod si fecerit, absoluetur: sin contrà, quanti actor in litẽ iurauerit, condemnabitur. l. harum, si serui. vend.

22 Duodecima est etiam † arbitraria actio Fauiana seu Calusiana, quæ conceditur patrono ad reuocandum alienata per libertum in sui fraudem. l. 1. ff. si qd in fraudem patro. hæc ergo, & si sui natura stricti iuris sit, §. actio de actio. si tamen iussus reus restituere, & restituat absoluetur, si contrà, quanti Iudex æstimauerit, cõdemnabitur. l. tenetur. in fine si quid in fraudem patron.

23 Decimatertia actio arbitraria † est Pauliana, per quam alienata in fraudem creditorum reuocantur, reus ergo iussus à Iudice restituere, absoluitur, si arbitrio pareat, sin contrà inobediens sit, condemnabitur quanti actoris interest. l. ait prætor. §. per hanc. l. vlt. §. si à socero. ff. quæ in fraud. cred.

24 Decimaquarta arbitraria † quoque est actio Finium regundorum, si vicinus occupator restituere nolit, quòd ex fundo vicini occupauit, cõtra eum in litem iuratur ex Iudicis arbitrio. l. 2. fin. regun. sic Zasius. d. §. præterea. nu. 10.

25 Decimaquinta arbitraria † est etiã actio Redhibitoria, vt docuit Zasius d. §. prętereà. nu. 11. & Petrus Loriotus tract. actionum. axiom. 69. nã si vẽditor rei morbosæ iussus non restituat pretium & accessiões, iuratur contra eũ in litem ex Iudicis arbitrio. l. redhibitoria, de ædil. edi.

26 Decimasexta † actio arbitraria est actio illa, quę ob alienationem Iudicij mutandi causa factam, introducta est. l. 5. in fine. ff. de alien. iud. Loriotus. d. axioma. 69. sunt hæ arbitrariæ actiões, quas partim ex aliorũ, partim ex nostris interpretationib. collegimus: cæteras, si quæ supersunt hic diligens lector referre poterit. Cur autem actiones commemoratę arbitrariæ potius sint, quàm cæteræ, ignoratur, nec enim vt Corasius sensit, certa ratio reddi põt. Petrus tamẽ Loriotus in tract. actionum, axioma. 68. docuit, actiones
27 à Iustiniano inter † arbitrarias relatas ita fuisse dictas, quoniã Ius petitoris adeò firmũ non est, quominus remoueri possit. l. Paulus. in fi. quib. mod. pig. vel hypoth. sol. nã actoris huius intentio omni exceptiõe maior nõ est, cũ aliquã patiatur. nã qui de dolo agit, vel quod metus causa, ex suo consensu obligatus est. l. si mulier. §. pe. qd̃ met. cau. licèt deceptus sit. l. pen. C. de inuti. stipu. sic alia adfert is exempla, sed (mea sententia) vera non est ratio hæc, si eam Baronis, & aliorũ declarationem, sequemur: quia hæ exceptiões iure improbantur, ac perinde est ac si nullæ pœnitus extarent. l. quoties. vbi Iaſ. ff. qui satisd. cog. dũ dicimus, paria esse quid non esse, vel esse, sed inutiliter.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrij species quot.*
2 *Arbitrium regulatum quid.*
3 *Arbitrium plenum, & liberum quid.*
4 *Arbitrium plenum quis habeat.*
5 *Liberum arbitrium solennitatem non requirit.*
6 *Arbitrium liberum à regulato quomodo diuidatur ex Zasii sententia.*

QVÆSTIO SEXTA.

DE ARBITRII SPECIEBVS & earum diuisione, breuiter, sed concinnè agitur.

1 QVÆRO sextò quot sint † huius arbitrij species. & duas esse, non inelegan-
ter scriptum reliquit Accursius in l. fideicommissa. §. quãquam. in verbo arbitrium, de lega. 3. Primũ, quod plenum & liberum appellatur. Secundũ, quòd Iure, ratiõe, ac æquitate regulatũ dicitur. Sic. n.
2 arbitriũ regulatũ posse diffiniri, seu describi saltem opinor, vt sit concessio à lege, vel homine facta, qua possit

possit is Iudex quid sentiat iure, ratione, ac æquitate animi sui proferre sententiã: quicq; nec in alium
3 statuat, quod sibi statui negare posset. † Plenum autẽ arbitriũ, arbitror sic intelligi, vt sit concessio à lege, vel homine facta, qua possit is Iudex semoto iure, ratione, ac æquitate, sed proprio ductus appetitu, à dolo tamen alieno, quod placuerit statuere. quantum verò vnum ab altero distet, verba ipsa ostendũt, & latius statim aperiemus. Interim nõ omittã, arbitriũ hoc plenũ & absolutũ, quatuor dici modis, vt ex Baldo quandoq; didici in tracta. statutorum in verbo arbitriũ. in versi. statutum concedit liberum arbitriũ. quòd idem Bal. sentire videtur etsi idem met Bal. in l. 2. nu. 40. de seruit. & aqua. tres tãtum modos probasse videatur. in l. penul. in fi. ff. de arbit. à quo, & si eius non meminerit, non dissentit Curt. Sen. in l. si quis maior. nu. 25. C. de transact. Baldum quoq; secutus est Card. Iacobatius tract. conf. 7. art. 5. pag. 476. Arbitriũ
4 enim † plenum is primò habere dicitur, qui potestatẽ habet præferendi iniquũ æquo, iuxta. l. fideicõmissa. §. quanquam. de lega. 3. quod (vt ait Bald.) in rerum suarum dispositionem, non in aliarum dispensatiõe regulariter contingit. iuxta. l. creditor. §. Lucius. ff. man. l. impuberes. §. fi. ff. de administr. tutor. l. ex facto post princip. de vulgar. & pupil. l. in fraudem. de mil. testamen. & confert. l. cũ quidam. de lega. 3. quã in hanc sententiã citauit iam relatus Curt. Sen. d. l. si quis maior. nu. 25. Dicitur & secundò arbitrium hoc liberum, quòd nullo Iure Communi est subnixũ, ex l. ante litem. ff. de Procur. ibi, libera potestas. Tertiò dicitur liberum arbitriũ, quod nullo cogẽte Imperio pro libero arbitrio, & sola voluntate fit. l. si quis maior. vbi Iaſ. nu. 7. & iam citatus Curt. Sen. nu. 25. C. de transact. l. 1. C. de sacrosc. Eccles. l. omnium. C. de testa-
5 men. Quartò modo dicitur † liberum arbitriũ, quod legis non exigit solemnitatem. l. 1. ff. de mili. testame. & l. 1. C. de sacrosc. Eccles. ex Baldi præsertim sensu ibi, vt prę citatus Cur. Sen. credidit. Vldaricus verò Zasius in §. præterea. nu. 6. inst. de actio. docuit, † liberũ
6 arbitriũ à regulato sic partiri, vt liberũ sit, quod merum est, cõsistens in sola Iudicis voluntate. Arbitriũ verò regulatum, quod ab æquitate, & iure pendet, quanquã, & in vnius Iudicis voluntate positum sit.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium liberum, quibus verbis Iudici collatum dicatur.*
2 *Volo verbum, liberum arbitrium tribuere.*
3 *Volo verbum ad Iudicem directum, quod arbitrium significet datum.*
4 *Libera voluntas qualis dicatur in compromissis.*
5 *Statutum, quòd stetur Iudicis voluntati, quam voluntatem significet.*
6 *Committens se voluntati sui aduersarij, quod arbitrium sit ei collatum.*
7 *Cõmittere se manibus vulnerati non potest vulnerans.*
8 *Membrorum suorum neminem dominum esse.*
9 *Reum delinquentem propriis defensionibus non posse renunciare.*
10 *Iudicum quorundam imperitia taxatur.*
11 *Inimici manibus se se committere, interdum licere.*
12 *Pœna corporali se se subijcere quis potest lege, & moribus dictantibus.*
13 *Reos contumaces posse & censeri suis defensionibus renunciare.*
14 *Volo verbum, cum verbis tuo arbitrio, iunctum, quid operetur ac significet.*
15 *Verba in dubio arbitrium potius regulatum quàm liberum significare.*
16 *Statutum, quod stetur voluntati, & arbitrio Iudicis, quod arbitrium significet.*
17 *Verbum maioris virtutis, & potentiæ, cum verbo minoris potentiæ iunctum, illius significationem insectere, & ad se trahere.*
18 *Interpretationem, quæ æquitatem magis sapit, esse amplectendam.*
19 *Interpretationem magis probari, cùm Iuri Communi conuenit.*
20 *Interpretationem ex verborum cortice desumptam, reijci.*
21 *Interpretationem benigniorem probari.*
22 *Interpretationem illam probari, quæ à sapientibus reprehendi minimè potest.*
23 *L. non solùm. §. vlt. ff. de vsucapio. nouæ declaratione exponitur.*
24 *Effectum rei potentiorem esse sola ipsa significatione verbi.*
25 *Testamentum coram septem testibus sub contractus nomine celebratum, testamentum esse.*
26 *Locationis contractum esse, cùm pensio fructibus correspondet.*
27 *L. 1. ff. de solu. exponitur.*
28 *Exactoribus censuum Principis, quòd censeatur datum arbitrium his verbis: compellant debitores vt eis visum erit.*
29 *Baldus in l. 1. C. si propter publ. pensita declaratur.*
30 *Volo verbum, verbo executino iunctum, quid significet.*
31 *L. 3. C. de dot. promis. declaratur.*
32 *Liber verbum, arbitrium liberum significare.*
33 *Verba facias ad tui libitum, quid operentur.*
34 *Libere aduerbium, quid significet.*
35 *Libera voluntas est, quæ legi non alligatur.*
36 *Liberè aduerbium in extraudicialibus quid significet.*
37 *Principem voluisse leges subuertere non præsumitur.*
38 *Iudici datam facultatem liberè procedendi, intelligi ordine iuris seruato.*
39 *Testandi facultatem daram aliàs impedito, intelligi iuris solennitatibus obseruatis.*
40 *L. si quando, in principio. C. de inofficio. testamen. exponitur.*
41 *Clausulam, procedas altè & basse, arbitrium liberum tribuere.*
42 *Clausulam, facias secundum cor tuum, liberum conferre arbitrium.*
43 *Mens quid significet.*
44 *Cor bonum, & malum quandoque.*
45 *Clausulam, facias secundum sensum tuum, conferre liberum arbitrium.*
46 *Sensus multiplex significatio.*
47 *Sensum homini statim nato inesse.*
48 *Sensus apud Iureconsultos quid significet.*
49 *Sensum, terminum esse indifferentem ad bonum, & ad malum.*
50 *Homines ad malum procliuiores.*
51 *Sensu suo cum quis iudicare debet, quomodo iudicabit.*
52 *Sensu tuo facias, in rescripto quid operetur.*
53 *L. vlt. C. de legib. declaratur.*
54 *Cap. 1. de consuet. ibi, sensu suo, exponitur.*
55 *Sensum pro consuetudine sumi.*
56 *Sensum pro intellectu accipi.*
57 *Sensum pro regulato arbitrio intelligi.*
58 *Clausulam, secundum tuum appetitum facias, liberum arbitrium tribuere.*
59 *Appetitum rationi repugnare.*
60 *Appetitum immoderatam cupiditatem esse.*
61 *Voluntatem ad bonum, appetitum ad malum esse.*
62 *Clausulam, concedimus vt possit ea, quæ nos possumus, liberum arbitrium concedere.*

63 L. cre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

63 L. creditor. §. Lucius. ff. mand. explicatur.
64 Princeps quidquid vult, potest.
65 Clausulam, procedat secundum carnem tuam. liberum arbitrium tribuere.
66 Caro pro humanitate sumitur.
67 Cap. licet. de regula exponitur.
68 Pontificem promouentem consanguineum ad dignitates, præsumi nō zelo spiritus, sed carnis affectu promouere.
69 Clausulam, procedas de facto. liberum arbitrium conferre.
70 Principem in dubio mandare, vt secundum leges Iudex procedat.
71 Principi non licere Ius etiam positiuum, æquitate tamē naturali corroboratum, infirmare.
72 Principem præsumi velle actum geri sine dolo & malitia.
73 Principem tria habere debere, potentiam, sapientiam, & religionis cultum.
74 Spoliatum de facto, esse de facto restituendum.
75 Verba esse cordis nuntia.
76 Conciliatio dissidentium Doctorum super clausula, procedas de facto.
77 Potestate ampla concessa, non censeri concessa, quæ illicita sunt.
78 Intellectum absurdum fugiendum esse.
79 Verba, procedas de facto ad Iudicem directa, quid operentur.

QVÆSTIO SEPTIMA.

EXAMINANTVR SINGVLA verba, quibus arbitrium liberum conferri Iudici solet: & Doctorum variæ extricantur disputationes,

1 QVÆRO septimò, quibus verbis † censeatur Iudici liberum collatum arbitrium? inter plura, quæ olim enume-
2 raui, animaduerti verbum † volo, id præ se ferre, ex text. l. cum quidam. de leg. 2. & ex l. fideicommissaria libertas. ff. de fideicommiss. liber. quibus sic censuerunt Bart. in extrauagan. ad reprim. in verbo videbitur. nu. 3. Aret. §. in bonæ fidei. col. 6. versi. vlt. insti. de actio. Georg. Natta in Clemen. sæpè. §. nō sic tamen. col. 10. versi. verbum volo. & ibi Zabarel. col. 2. versi. 2. quæro. de verb. sign. Affli. decis. 371. nu. 8. Fel. c. 1. nu. 51. versi. Et si dicatur, committimus voluntati tuæ. & ibi Andreas ab Exea, nu. 396. extra de constit. Paris Puteus de syndi. in titu. De arbitrarijs. num. 10. in fin. & Oria. tract. de arbitris in princ. nu. 26. quibus nec inuiti accedunt Ias. in l. si sic legatū. nu. 27. de lega. 1. Dec. in l. captatorias. num. 6. 7. C. de testam. mil. & Paris. consi. 111. nu. 13. lib. 1. & si de libera voluntate ille loquatur, idem tamē censuit in consi. 71. nume. 16. lib. 3. & consil. 26. nume. 27. libro 4. Verùm, non parum difficultatis facere videntur, quę post Hostien. & Imolam in c. significauerunt. in fin. de testib. scribit Dec. in l. in actionibus. numero 11. in fin. ff. de in litem iuran. & quorum ante Decium meminit Georg. Natta in d. Clem. sæpè. §. non sic tamē, colum. 10. in verbo volo. dum affirmāt, quòd & si fui
3 natura, verbum † volo, liberam tribuat potestatem, nō tamen sic intelligi, cū ad Iudicis personam verba diriguntur (quod quando contingat, aliquibus aperit Decius in l. si soror. C. de colla.) tunc enim verbū volo regulatum iure & ratione arbitrium concedere dicitur. quòd si de arbitrio Iudicis, quæ scribimus, intelligantur, non liberū arbitrium hoc verbo demonstrabitur. Verùm, vt animaduertit & rectè Natta præcitato loco, & subtilis Aret. in d. c. significauerunt, is textus haud satis Hostiensis & Imolæ sententiā probat, quā tamen Natta opinatur Bal. authoritate fulciri, dū in c. quintauallis. in fin. de iureiuran. inquit, q̄d
4 licèt † libera voluntas nullis claudatur finibus, in cō promissis tamen pro iusto arbitrio & discretione intelligi, ex l. pen. ff. de arbit. & l. 3. C. de dot. promis. & ex illo text. c. quintauallis. Bal. secutus est Decius in ca. 1. prima lect. nu. 21. versi. Secundò in quæstione, de constit. qui hoc ea de re intelligit, quia in cōpromisso de tertij præiudicio agitur, ob quod verba liberi arbitrij, regulatum significant. sic & Decius consi. 11. nu. 5. verùm Baldi sententia, vt Decius intelligit, procedit in casu illo compromisi ob tertij præiudiciū. qua de re infrà in q. 10. dicemus. Non quoq; Baldi dictum in Rubr. C. de his quæ pœnę nomine: quod in hanc sententiam retulit iā citatus Natta satis confert: si quidē
5 dū Bald. ait, † statutū, quòd stetur Iudicis arbitrio & voluntati, intelligi de sana voluntate, loquitur ex vi adiuncti verbi arbitrio, quòd sic solet operari, vt statim dicemus. Quamobrē paulò rectius fortè sensisse videntur Ioan. And. Anto. But. ac ipse Imola, quos retulit, & simul probauit Fel. in c. 1. num. 50. versi. Fallit octauò, de constit. quibus magis placuit, verba significantia liberā & absolutā voluntatē, ad Iudicem directa, efficere, Iudicem ad iuris obseruantiā minimè teneri: quòd verius arbitror, dummodò dolo careat, vt suo loco latius exponam.

Declarantur prædicta non procedere, primò, cū
6 quis † in sui aduersarij voluntate, & (vt aiunt) manibus se se confert, tunc enim non liberū censetur collatum arbitrium, sed iure ac ratione collatum, vt rectè censuit glo. l. pen. in fi. ff. de arbitr. quo loco Bart. & Bal. in l. 3. C. de dot. promis. cùm alijs in hāc, quam sequitur sententiam, à Ias. citatis in l. si sic legatum. nu. 30. de leg. 1. quib addo eiusdem sententiæ Bart. in l. sed & si vnius. §. prætor ait. in fi. ff. de iniurijs. horū tamen traditiones intelligerem ego in his, quæ rerū respiciunt controuersiam, non cùm sanguinis quæ-
7 stio est: quandoquidē, nec iure, nec moribus sit concessum, vt qui alterum † vulneribus afficit, in illius se ponat manib. & voluntate, qua sit liberū vulneris victā sumere. quòd docet Bart. in l. 1. §. vsq; adeò. in fi. ff. de iniurijs. & Decius in l. pacta quæ contra. num. 5. C. de pactis. & in l. nemo fraudare. nu. 9. de reg. iur. & egregiè Boer. q. 262. nu. 4. qui multos huius opinionis refert Doctores, qui ea vulgari, ad rem tamē notabili
8 vtuntur ratione, qua dicunt, † neminem membrorū suorum esse Dominū, ex l. liber homo. 1. ff. ad l. Aquil. quæ ratio si potens est, vt nec delinquenti liceat proprijs
9 † renunciare defensionib. vt authores sunt Bar. & Bal. in l. iubemus. C. de sacrosan. Eccles. Ange. de maleficijs in verbo. Qui Iudex statuit terminū ad faciendū suas defensiones. in vlt. versi. & plura scribit Marsil. consi. 16. nu. 25. 26. quo loci inuehitur aduersus
10 imperitos † Iudices, q̄ cogunt reos proprijs defensionibus, dū laturi sunt in eos sententiā, renunciare. affirmatq;, & ibi fideiuberi nō posse pro illo, q̄ corporali esset plectendus pœna: q̄d, vt singulare scribit idem Marsi. singul. 651. Puto tc. idē sensisse videtur Didacus Couar. Hisp. vir profectò eruditus, lib. varia. resol. 2. ca. 8. nu. 8. Felyn. p̄sertim secutus. erit ergo & fortior
11 hęc ratio hoc nostro casu, vt minimè † liceat sese inimico fidere, q̄d sanè intelligit Felyn. in c. contingit. el 1. 1. notab. de sen. excom. cùm maximū subesse posset corporis periculū, non cū leuis sola immineret castigatio. intelligerē & ego, non habere hæc locum, cū lege, vel morib. probatū hoc esset, vt sensisse videtur
12 Boer. q. 262. nu. 4. nā † lege, vel morib. effici potest, vt

corporali

corporali se quis alliget pœnæ, ex gl. in c. cùm homo. 23. q. 5. quā probauit Roma. consil. 15. Felyn. c. 2. col. 2. de consti. & latè Didacus præcitato cap. 8. num. 8. ad finem. addo Decium. l. nec ex prætorio. numero 6. de
13 regul. iur. quòd fortius procederet, cum aduersus † reos contumaces statueretur, qui tacitè (quod possunt) ,,priuis renunciasse dicuntur defensionibus, vt egregiè admodū regulā d. l. liber hō, declarat Dec. in l. 1. 2. lec. nu. 48. C. qui admitti. sentit Ias. l. pe. nu. 18. C. de pactis, & Gramma. voto 7. nu. 6. 7. sic etenim tacitè multa, quæ non expresè, constitui fieriq; possunt.

14 Declaratur nunc secundò verbum † volo, eā nō habere significationem, cùm alteri verbo arbitrium ostendens regulatum est iunctum: vt cum dicitur, p̄ tuæ voluntatis arbitrio. ita scribit Bart. in extrauag. ad reprim. in verbo videbitur. nu. 11. quem probauit Ias. in d. l. si sic legatum. nu. 31. de lega. 1. nec dissentit Dec. in c. dilecti filij. nu. 6. de iudi. & ante eum Natta in sæpius citata Cle. sæpè. §. non sic tamen. col. 33. in fi. & ibi Zabarel. col. 3. ver. tertiò quæro. & Soc. in l. cum quid. num. 3. ff. si cer. pet. in l. vtrum. §. cum quidam. num. 11. ff. de reb. du. & Ias. consil. 4. Dominus Baptista. colum. 3. versi. nec obstant illa verba. li. 3. Parisius c. cùm venerabilis. nu. 14. de excep. Andreas ab Exea in cap. 1. nu. 437. de consti. & ad rem maximè confert, quæ passim citatus Bart. in l. cùm filius. §. fi. de leg. 2.
15 inquit, quòd si extent † verba, quæ sapiant liberā volūtatē, & arbitrium simul boni viri, demonstrare potius viri boni arbitrium esse concessum summè commendauit Bart. Alex. consi. 58. nu. 12. lib. 3. His accedit Bal. in Rubr. C. de pœna iud. qui malè iud. nu. 2. quē secutus est Saly. in l. vlt. col. 1. versi. Secundò an Iudex.
16 C. eo. † si statutum dicat, quòd stetur Iudicis arbitrio & voluntati, voluntas debet esse bona, quia in ratione ineſt voluntas, secundum Aristotelem in 3. de anima. Verùm, quia nil nisi iure nostro controuersum reperitur, sic hoc casu aliter censuit Bart. in l. alio. nu. 9. 10. de alim. & cib. le. dum inquit, quòd si verbo sui natura viri boni arbitrium ostendens, alterum liberam & absolutam potestatem significans adijciatur, efficere omnia liberæ, & absolutæ potestatis ac volūtatis. à Bar. nō dissentit Alex. consi. 47. nu. 14. & cōs. 65. nu. 8. li. 2. quem citauit & Natta d. Clem. sæpè. §. non sic tamen. col. 33. fuerunt, & alij in hac opinione, quos retulit Parisius in c. cum venerabilis. nu. 16. de excep. quibus addo eiusdem sententiæ Alex. consi. 176. in fi. li. 6. & Rui. consi. 133. nu. 4. lib. 3. Rolan. à Valle. con. 59. nu. 32. consi. 60. nu. 24. lib. 1. nec dissentit Paris Puteus de syndicatu tit. de arbitrarijs eorum. nu. 10. versic. si potestas habet. inter cæteros scribit Natta, cū in vno
17 actu † duo iunguntur verba, quorum quodlibet actū diuersæ naturæ significat, verbum actum magis plenum ostendens ad se trahere verbum minoris virtutis, & efficaciæ, ex l. non solùm. §. fi. de vsucap. si rem cōducat q̄s, & precario simul roget, cū locationis cōtractus maiorem vim ipso precario habeat, præcarij eneruat vires solaq; dicitur locatio. q̄ declarat & Bar. in l. si quis ante. nu. 3. in l. interdum. nu. 2. versi. quæro quid si. de acquiren. possess. Roma. consil. 59. Circa propositum. col. 3. Alex. consi. 121. num. 1. li. 5. & D. Tiraq. de iure constituti. 3. parte limit. 22. solet etiam ab alijs citari. l. 1. ff. de solu. Probabilior tamen semper mihi est visa prior illa sententia, arbitrium regulatū hæc ostendere. Nam, cùm nostro hoc casu verba ipsa inter se tantùm sola nominis significatione differāt, sitq; ambigua interpretatio, illa magis erit amplectē-
18 da, † quæ æquitatē sapit. l. in his. ff. de condi. & demō. & interrogatus respondit Soc. Sen. con. 159. col. 7. in fi.
19 li. 2. imò debet † interpretatio Iuri Communi cōuenire, l. si stipulatus, de vsuris. & respondit Bru. cōs. 35. nu. 10. imò post Bal. interrogatus censuit Craue. cōs.
20 263. col. 2. ver. itaq; si causa, † interpretationem nō ex verborum cortice, sed ex ipsa ratione esse sumendā.
21 Est præterea benignior † interpretatio probanda. l. Titius. ff. de condi. & dem. l. vlt. C. qui bonis cedere poss. Soc. Sen. consi. 23. col. 7. versi. Decimooctauò probatur. consi. 25. col. 8. versi. Nonò probatur. li. 1.
22 Accedit præterea assumendam esse † interpretationem illā, quæ à prudentibus argui ac iustè reprehendi minimè pōt. l. Saluius Aristo. ff. de leg. præstan. & pulchrè scribunt Soc. Sen. consi. 21. col. 2. in prin. li. 3. con. 27. nu. 8. li. 4. Soc. Iun. consi. 1. nu. 128. lib. 1. Craue. consi. 3. nu. 23. consi. 5. nu. 14. Ex his fit, vt æquior fit interpretatio, quòd viri boni arbitrium ostendat, quàm absolutam illam potestatē nulla ratione, iure, ac æquitate regulatā. fiēt fit, vt Iuri Cōmuni conueniat magis, q̄d iustitiā, nō appetitū exigit: erit pariter & benigna magis, & æquitati consona, laudabitur à prudentib.
23 vti rōe & iure regulata. Casus autē † l. non solum. §. vlt. ff. de vsucap. quid plus habet, cū ibi nō solū inter se verba repugnent, sed & ipsi instantes effectus: precarium etenim gratuitā ostendit cōcessionē. l. 1. ff. de p̄ca. locatio verò & cōductio onerosam ob mercedē. inst. de loc. & cond. in prin. cū ergo eodemnet actu p̄carij, & locationis mentio fit, si pretium intercedat, detracta precarij denominatione simplex erit locatio. Hoc alijs quàm plurimis exemplis confirmatur,
24 videmus enim † Iureconsi. in l. Insulam. ff. de p̄script. verb. appellare contractum nominatum, & si verbū nominatum significare videātur, vt putà, si fiat dictū: Vendo tibi hanc villam, vt alteram reficias. sic in l. si vno. ff. locati. in l. si olei. C. eo. quo loci Iureconsi. locationē venditionis nomine appellat, quare venditionis nomine detracto, locatio remanet propria. sic docuit Dec. in l. pascēda pecora. nu. 10. C. de pact. effectū, non denunciationem ipsam esse obseruandam, & ob id venditionem propriam esse, vel contractū saltem innominatum: cùm sub societatis nomine rei cōmunis dominium in alterum ex socijs liberè translatū est. idem respōdit ipse Dec. consi. 413. col. 2. & Rubeus, consi. 103. nu. 4. consi. 136. nu. 4. & consil. 142. nu. 2. 3. sic
25 docuit Bal. in l. testamentum. C. de testa. † testamentum illud censeri, quòd à testatore celebratur septē adhibitis testibus, etiam si nomine contractus illud appellauerit. Bald. sententiā recipiunt omnes, vt Ias. in l. non codicillū. C. de testa. & Craue. consi. 214. nu. 5. sic Rom. Aret. Ale. & cæteri in l. interdum. §. si quis
26 ex naufragio. ff. de acquir. possess. docuerunt, † locationis, & conductionis contractum illum esse, in quo pensio fructib. correspondens constituta est, & si emphyteusim contrahentes appellauerint. quòd respōdit & Rubeus. cō. 95. nu. 3. plura alia adferē, nisi rem esse clarā ac omnib. apertā intelligerē, illa ergo apud Tiraq. requiras in tract. de retractu consan. §. 32. gl. 1. nu. 35. illi addo Dec. cōs. 164. Are. cōs. 148. nu. 1. Afflict. deci. 72. in fi. & dec. 80. in fi. Bellon. consi. 21. nu. 6. 7. Paris. consi. 82. nu. 44. li. 3. Craue. consi. 186. nu. 5. consilio 214. nu. 2. 3. consi. 231. nu. 15. & consi. 293. num. 9. est ergo, quòd idem nostro hoc casu concludamus. Nō pa-
27 riter aduertatur † l. 1. ff. de solutio. quoniam respondet Paris. d. c. cum venerabilis. nu. 16.

Declaratur tertiò conclusio hæc ipsa principalis,
28 vt locum sibi non vendicet, cum Princeps † proprijs suorum cēsuum exactoribus concedit ac mandat, vt debitores per omnē coerctionem ad soluendū cōpellant, prout ipsis exactorib. fuerit visum, hoc etenim casu iuris regulas seruare ij debent: imò nec à locorū consuetudinib. recedere possunt: ita Bal. in l. 1. col. 2. C. si propter publ. pensi. quem secutus est Ias. in leg. si sic legatum. numero 33. de leg. 1. idem respondit

Bernar.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bernar. de Bongerolamis in subscriptione ad consi-
liũ 151. lib. 2. Soc. Sen. Verum est, quòd animaduerta-
29 mus, † Baldum fundamentũ non constituere in hoc
verbo volo, sed in illis verbis concessioni additis, vt
tibi videbitur expedire, quæ boni viri arbitrium sui
natura ostendũt, vt suo loco statim demõstrabimus.
30 Declaratur quartò non procedere, quando † ver-
bum volo, est executiuo verbo adiunctum, tunc non
liberam potestatem, sed viri boni arbitriũ significare
videtur: ita Bal. in l. volũtas. col. 1. vers. item vbicunq;
sunt examinanda. C. de fideicom. Verùm censeo hac
in re, non parũ esse animaduertendum, quoniã Bald.
31 in eam sententiã descendit ex tex. † l. 3. de dotis pro-
miss. qui non in verbo volo, sed in illis, arbitratus fue-
rit, loquitur, quæ sui natura viri boni arbitriũ signi-
ficant, vt suo loco infrà dicemus. sic eo loci d. l. 3. intel-
lexit Bald. & post eum Ias. in l. si donatarius. §. vlt. nu.
25. ff. de cond. cau. data. Soc. Iun. consi. 35. nu. 18. lib. 1.
& Rolan. à Valle tract. de lucro dotis. q. 88. 89.

Secundò loco liberam & absolutam arbitrij pote-
32 statem, facultatemq; tribuit † verbum libet, sic Bart.
in l. alio. nu. 9. ff. de alimen. & cib. leg. & in repet. l. 1.
nu. 50. C. de sacrosan. Eccl. Fely. in c. 1. nu. 51. de consti.
Soc. in l. vtrum. §. cũ quidam, nu. 11. ff. de reb. du. Ias. in
l. si sic legatũ. nu. 34. de le. 1. Georgius Natta in Clem.
sæpè. §. non sic tamen, col. 10. versic. verbum licèt, de
verb. signi. Mathæsy. notab. 15. Nota quòd verbũ pla-
cet. Ang. Aret. §. in bonæ fidei, col. 6. versũ. vlt. Instit.
de actio. Dec. in l. in actionibus. nu. 11. ff. de in litẽ iura.
sic in clausula illa adiecta commissioni, pro libi-
to tuæ voluntatis, consuluit Ruin. cons. 27. nu. 5. lib.
1. qũ sensit & Ias. d. l. si sic legatum. nu. 35. & Fel. in d. c.
1. col. antepen. propè princip. de consti. & Natta, qui
statim. col. 16. & sequenti, dum de libera facultate cõ-
33 cessa † verba facit. sic in commissione facta, cum illis
verbis, ad tui libitum, respondit Parisius cons. 26. nu.
26. li. 4. ita pulchrè consuluit Soc. sen. consi. 170. col. 5.
in prin. lib. 2. facultatem liberè tributam de ea intelli
gi, quæ nec iure, nec æquitate, nec ratione aliqua re-
gulatur, sed in absoluta illius residet potestate. quod
sensit & Ruinus, consil. 219. nu. 3. li. 1 & Dec. consi. 355.
nu. 4. versi. 2. ad hoc, &c. Est enim maxima vis dictio-
34 nis † liberè, cùm potestatem tribuat faciendi actum
sua sponte, alterius voluntate non requisita. quòd
multis probant Aret. consi. 76. num 3 Soc. Sen. consi.
13. in fi. li. 1. Barb. consi. 59. in fi. li 3. Dec. consi. 360. nu.
5. Curt. Iun. consi. 2. nu. 3. Gozad. consi. 58. nu. 2. consi.
35 91. nu. 9. & consi. 100. nu. 21. Accedit quòd † liberavo
luntas intelligitur etiam pro voluntate nulli legi al-
ligata, vt apud M. Tull. libro De fato. Qui introducũt
causarum seriem sempiternam, hi mentem hominũ
voluntate libera spoliatam necessitate fati deuinci-
unt. Accedit quoq; quòd dictio illa liberè, idẽ signi-
ficat quòd dictio plenè. Natta, qui paulò ante. Ruinus
consi. 100. nu. 4. li. 1. consi. 121. nu. 2. consi. 133. & consil.
138. nu. 2. li. 2. quare sine contradictione facere potest,
qui liberè potest. sic Gozad. consi. 47. num. 9. nec dis-
sentit Curt. Sen. consil. 48. Super controuersia, col. 1.
Calcan. consi. 3. nu. 8. imò respondit Ruinus. consi. 18.
nu. 6. consi. 84. nu. 9. li. 1. dictionem liberè, importare
præcisam libertatem. imò totalitatem significare re-
spondit Crauet. consi. 122. nu. 5. Animaduerti tamen
aliquando And. Barb. con. 59. col. 2. in fi. li. 3. affirmas-
36 se, verbũ † liberè, in extraiudicialibus, legis ac Iuris
dispositioni derogare, quòd in Iudicialibus non con
tingere credidit: in quibus, si Iudici libera facultas
data sit, non tamẽ Iuris Cõmunis dispositio sublata
videtur. c. irrefragabili. de offic. ordina. q; loci Butri-
us rationẽ, quã etiã Barb. probauit, attulit. quoniã in
37 actibus Iudicialibus nõ præsumitur † Principẽ Iuris
Communis dispositionem voluisse subuertere. quòd
latius probauit idem Barb. consi. 47. col. 5. in fi. & col.
38 seq. li. 1. dum in quit, quòd si † Iudici est data libera ac
absoluta procedendi facultas, intelligendum esse Iu-
ris ordine ac forma seruatis. Verũ Barb. responsum
59. nõ satis iure defenditur, nã ex q; Iudicis est, ppriũ
procedere iuris ordine seruato, sequitur q; si à Prin-
cipe mandetur, vt liberè procedere possit, esse intel-
ligẽdum absolutè, nulloq; seruato ordine, ne frustrà
Princeps rescripsisse videatur. argum. l. si quando. in
prin. de leg. 1. cõfert, quia videmus, quòd si testari im-
39 pedito libera testandi facultas † concedatur, intelli-
gitur iuris forma obseruata. l. si quando. in princ. C.
de inoffi. testam. & nihilominus, si ei, qui alias testari
potest, fiat illa concessio, poterit is testari, nulla iuris
solemnitate seruata: ita Bart. in repe. l. 1. nu. 54. C. de
sacrosan. Eccle. Ias. d. l. si quando. in prin. nu. 3. & in l.
Præses, nu. 6. C. de transact. Rui. consil. 83. num. 9. li. 3.
Dec. consi. 512. in fi. Curt. Iun. consi. 105. nu. 3. & consi.
178. nu. 20. & clarius Ruin. consi. 100. nu. 2. li. 1. declarã
40 do † d. l. si quando, dicebat, eo casu concessionẽ sim-
pliciter tantùm fuisse factam, vt posset testari, secùs si
duo respiceret ac contineret, quòd testari posset, & li
berè, quòd hic admodum continet. Quæ aũt à Barb.
in eo consi. 47. scripta sunt, in causis criminalibus lo-
cum sibi solùm vendicant, in quibus verba quãtum-
uis sui natura ampla, ad boni tamen viri arbitriũ se
se restringunt: vt docuit Ias. in l. si sic legatum. nu. 24.
de leg. 1. & Plotus in l. si quando. nu. 635. C. vnde vi. q
sic in specie Barbatiæ responsum intellexit. sed hac de
re fusiùs suo loco agemus.

Tertiò loco absolutam tribuit potestatem clausu
41 la † illa, Procedas altè & bassè. (quæ verba vulgariũ,
non bonorum authorum sunt.) sic post Ioan. Andr.
in c. humilis, de maio. & obedien. docuit Soc. in l. cũ
quid. nu. 2. ff. si cert. petat. & in l. vtrum. §. cũ quidam.
nu. 2. ff. de reb. dub. nec dissentit Fel. d. c. humilis. col.
1. eiusdem sententiæ addo Castren. consi. 70. Quia fru
strà. colum. 1. li. 1. & egregiè Georgium Nattam in ea
Clemen. sæpè. §. non sic tamen. col. 26. Verùm hanc
ipsam sententiam intelligit ac temperat Soc. nisi dic-
tũ sit, procedas altè & bassè, vt tibi videbitur, quia
tunc præcedentium verborũ immutatur natura, ac
ad viri boni arbitriũ reducitur. quod latiùs suprà, cũ
de significatione verbi volo, egimus, diximus.

Quartò absolutam tribuunt arbitrij facultatem
42 † verba illa, Facias secundum cor tuum. c. summope
re. 11. q. 3. Fel. in d. c. 1. col. antepenul. versi. & si dicatur
secundum cor tuum. de consti. & respondit Ruinus,
consi. 18. nu. 9. li. 1. credidit etenim Rui. idẽ verba hæc
præ se ferre, quòd verba illa, vt tibi libuerit. ex l. fidei-
commissaria libertas de fideicommiss. lib. Verùm, alit-
er sensit Georgius Natta in d. Clem. sæpè §. non sic
tamen. col. 16. in fin. ea adductus ratione, quòd verba
secundum cor tuum, non differant ab illis, secundũ
mentẽ tuã, sed verba secundũ mentem tuam, intelli-
guntur, vt procedat cũ ratione, sic Bal. in l. volunta-
tem. C. de fideicom. ergo idem, & in verbis his, secũ-
dum cor tuũ. sed Nattæ argumentatio dilui põt, si ne
gabimus minorẽ, quã is, nec iure, nec rõne probauit.
43 imò differentia non leuis inesse videtur, cũ † mens
illam partem eminentem, & diuina etiam contẽplan
tem significet, quod non dicitur, de corde, cum tàm
44 bonum, quàm malum respicere possit. nisi dicamus
in dubio, de bono esse accipiendũ, vt suprà diximus
in verbo volo. is verò tex. c. summopere, secundũ Nat
tãnõ ,pbat, cũ negatiuè loquatur. dicerẽ ego ea rõne
non probare, quia ibi venit aduersatim ad diuinum
præceptũ, quòd cum bonum sit, sequitur cordis si-
gnificationẽ in malam partẽ accipi: erit itaq; cogitan
dum

dum quia aduersus cæteros verior videtur Nattæ
sententia.

Quintò absolutam ac liberam potestatem tribuũt
45 verba illa: Secundum † sensum tuum: vt post Gemi.
in c. relatum. 37. dist. tradunt Imo. in cap. 1. de consti.
vt ibi retulit Fel. col. 17. in fi. idem respondit Ruin.
consi. 18. nu. 9. lib. 1. Verùm quò facilius omnia intel-
46 ligantur, sciendum est, † sensum aliter sumi apud
nos, & aliter apud Philosophos. si quidem apud Phi-
losophos sensus pro comprehensione ipsa sumitur:
quam quidem comprehensionẽ Zeno sensum ipsum
appellabat. & si ita cõprehensum erat, vt ratione con-
uelli non posset, scientiam, sin aliter, insscientiam no-
minabat: atq; inter scientiam & insscientiam, sensum
illum, seu comprehensionem collocabat: quemad-
modum refert M. Tul. lib. 1. Academ. qõ. ad fi. hunc
sensum Stoici authore Plutarcho lib. 4. de placitis Phi
47 los. c. 11. † homini statim nato inesse dicebant: quo-
niam postquam natus est homo principalem animæ
partem haber, velut chartam paratã ad annotandũ:
in hanc q; vnamquamq; rationem inscribit. Et pri-
mus annotandi modus est per sensus: vbi enim ali-
quid per sensus percipiunt, velut (verbi causa) albe-
dinem, ea dilapsa, ipsius memoriam habent. alia per-
plura etiam de sensus huius origine, ac de illius cum
intellectu differẽtia, scribit post Arist. & cæteros Cæ-
lius Rodheg. lib. 2. lectio. ant. q. c. 28. 29. de hac sensus
48 significatione nostra non est disputatio. † Sensus ve-
rò apud nostros Iureconsultos ac apud Oratores &
Grammaticos pro ipso affectu & motu sumitur. estq;
hic sensus communis hominibus ac bestijs, imò be-
stijs magis tribuere videtur Aristoteles, dum libr. 6.
Ethicorum cap. 3. ait: tria esse in animo, quæ rei ge-
rendæ veritatiq; dominantur, sensus, intellectus, &
appetitus. est sensus nullius rei gerendę principium,
cùm & bestiæ sensum habeãt, non agant tamen. Ari-
stoteli subscribit M. Tul. officiorum primo, dum in-
quit: Sed inter hominem & belluam hoc maximè in-
tereſt, quòd hæc tantum, quantum sensu mouetur,
ad id solum quod adest, quodq; præsens est, se accom-
modat: paulùm admodum sentiens præteritum aut
futurum. homo autem, qui rationis est particeps, &c.
idem M. Tull. de amicitia. Quid enim (inquit) potest
esse tàm flexibile, tàm deuiũ, quàm animus eius, qui
ad alterius non modò sensum, ac voluntatem, sed et-
49 iam vultum atq; nutum conuertitur. hic ergo † sen-
sus, de quo verba facimus, sui natura & origine est
quid indifferens, cùm & ad malum & ad bonum ap-
plicetur: quemadmodum & de dolo dicimus. l. 1. ff.
de dolo. est enim dolus bonus, est & malus. & sensus
quatenus in homine est, in malum potius, quàm in
50 bonum sonare videtur, posteaquàm † ad malum pro-
na est omnis ætas. Genes. 8. in fin. & cap. omnis ætas.
12. quæstio. 1. & quãquam ex legis, vel Principis man-
51 dato cùm is, cui mandatum est ex suo † sensu iudica-
re, non debeat ferino more, sed lege omni naturali, &
recto sano q; iudicio iudicare, attamen quatenus suis
sensus rectus fert, potest solenni iudiciorum forma,
& lege positiua posthabita, cognoscere, & de causa
sententiam ferre. atque ita intelligas Cominianum,
Felinum & alium iam relatos, quibus infertur de-
claratio ad ea, quæ scribunt Abbas in cap. 1. & ibi De-
cius in prima lectura. 4. notab. & numero 21. de con-
stit. & Natta in Clemen. sæpe. §. non sic tamen. col. 11.
versic. sensu tuo. de verborum significat. & Ias. in l. si
52 sic legatum. numero 16. de legat. 1. dum affirmarunt
his verbis, † Facias sensu tuo, datam esse potestatem
regulatam iure & ratione: intelligo ex mente tribu-
entis, potestatem hanc esse regulatam iure & ratione
naturali, irregulatam verò quò ad legem positiuam,
& iudicij rigorosum ordinem: quoniam hæc spern-
re Iudex iste potest. quo circa satis intelligimus sen-
sum esse terminum indifferentem, & regulari aut ex
præsumpta mente legis, vel Principis mente, aut ex
adiuncto verbo, vel subiecta materia: quemadmodũ
53 † in l. vlt. C. de legib. dum vult Iustinianus parendũ
esse Imperatorum constitutionibus, aliorum reiecta
subtilitate, quæ sensui aduersatur. eo loci sensus in ea
significatione accipitur, vt sensum regulatum osten-
dat, cùm ei subtilitas opponatur. Sic in cap. Abbate.
de verborum significat. ibi, hic sensus rectior est. ibi
enim ex vi adiũcti verbi, pro iudicio & intellectu seu
recta & probabili interpretatione sumitur. sic & sub-
iecta ipsa materia suader aliquando sensum pro re-
54 gulato & irregulato animi affectu accipi: vt in † cap. 1.
de constit. nam dum vult Canones obseruandos esse,
& neminem suo sensu duci posse: sentit clarè scriptos
Canones esse obseruandos, sensu quouis reiecto ho-
minis. quoniam vbi lex scripta est, arbitrium cessat:
vt latè dicemus infrà quæstione 14. omne ergo arbi-
trium reijcitur, atq; ita sensus ibi sumitur pro vtro-
que. Scio etiam sensus dictionem in alijs significatio-
55 nibus sumi, nam & † consuetudinem significat. cap.
certificari. de sepultu. & in cap. vtinam. 76. distinctio.
quæ iurã sic interpretatur & Decius in dicto capit. 1.
prima lectura. numero 21. de consti. reiecta opinione
Abbatis & aliorũ, qui aliter intelligebant. Aliquan-
56 do etiam accipitur † sensus pro intellectu, qui furori
& dementiæ opponitur, vt in l. diuus. ff. de offic. Præ-
sid. in re igitur hac nostra concludo verba hæc, Fa-
cias sensu tuo, tribuere liberum & absolutum arbi-
trium.

Declaratur non procedere, cùm de prejudicio ter-
57 tij agitur. nam tunc † sensus pro arbitrio regulato
intelligitur. ita Decius in d. cap. 1. lectura prima nu-
mero 21. vers. Secundò in quæstione. de constitu. &
ibidem Felyn. num. 51. ea ratione, quia, vbi agitur de
præiudicio tertij, verba, quæ aliàs liberam voluntа-
tem important, intelliguntur pro viri boni arbitrio.
quod latè infrà. q. 10. comprobabimus.

58 Sextò liberam potestatem † tribuunt verba illa,
Secundum tuum appetitum, ita ex facto interroga-
tus respondit Ruinus consil. 18. num. 9. lib. 1. quod ea
59 ratione satis probatur, cùm appetitus † rationi ad-
uersetur. quod in primo officiorũ probauit M. Tul-
lius, dum ostendit appetitum rationi parere debere,
quod clarius docuit Valla lib. 5. Elegan. cap. 6. dum
60 intelligit † appetitum, nil aliud esse quàm immen-
sam ac immoderatã cupiditatem, quare appeti qua-
liacunq; dicimus honesta experti. & si M. Tullius in 3.
de natura Deorum dixerit, appeti, quæ secundum
naturam sunt, declinari contraria. sic Parisius in cap.
cùm venerabilis, nume. 15. de except. docuit post La-
61 pum alleg. 128. † voluntatem esse ad bonum, & appe-
titum ad malum, ex capit. Rex pacificus, in procem.
decret.

Septimò absolutam potestatem ostendunt illa
62 † verba, Cõcedimus, vt ea possit, quæ nos possumus.
sic Bar. in l. creditor. §. Lucius. ff. manda. Abb. in c. in-
telleximus. nu. 11. de iudi. in c. exposuit. de dilat. Ang.
Aret. in §. in bonæ fidei. col. 6. vers. Sextò idem si di-
xerit. instit. de actio. Geor. Natta d. Clem. sæpe. §. non
sic tamen. colum. 26. Afflict. decis. 305. num. 4. eo tex-
63 tu † §. Lucius. adducuntur, quem ego intelligo pro-
cedere ob amplissima illa verba: Concedo tibi de
omnibus meis, vt vis negotiari, siue vendere vis, siue
pacisci, siue emere, siue quodcunq; operari vis, vt do-
mino enti rerum mearum. Illud magis vrget quòd
64 cũ † Princeps possit quidquid vult. §. sed quod Prin-
cipi. Insti. de iure natu. gen. & ciu. si alteri vices suas

Universidad de Deusto
Biblioteca

mandet Princeps, videtur illi data facultas faciendi ea, quæ facere potest ipsemet Princeps. quæ sanè argumentatio rectè diluitur ex his, quæ statim subijciam in verbo de facto. Nam, & si speciale mandatum verba hæc tribuere videantur, vt relati omnes affirmant, cùm tamen in dubio fit, concessio intelligitur solùm quò ad ea, quæ iure & ratione regulantur.

Octauò liberam ac absolutam potestatem tribu-
65 unt verba illa † Secundum carnem tuam. sic scribit Natta.d.Clem.sæpe.§.non sic tamen. col.16.in fin.ea adducitur ratione, quòd caro in malam partẽ sumitur: vt habetur Matthæi cap.16. Non caro & sanguis,
66 sed spiritus reuelauit tibi. Verùm ibi † caro sumitur pro humanitate, quæ habet spiritum oppositum, & vt duo ipsa contraria, eo loci referuntur. Nam ibi demonstrat Apostolorum Principem, non esse locutum vt homo, sed vt diuina Spiritus sancti gratia afflatus.
67 Non pariter ad rem confert † text.cap.licèt.de regula.cùm de carne nullum verbum. & quod de spiritu tradit, de diuino intelligitur, vt ipsius textus verba sonant. vt pariter loquitur text.in c.duæ sunt. in fine 19.q.2.Ad rem melius conferre videtur Baldi doctrina in l.tutor.§.quæ tutoribus. ff. de excusat. tu-
68 tor. dum docuit quòd si summus † Pontifex. consanguineum ad dignitatem promouit, hoc ei à carne, non à spiritu reuelatum præsumi.à Baldo non dissentiunt Barb.consil.16.colum.penult.in fi.lib.1. Iaf. consi.183 Præsens.colum.1.lib.2.Io. Iacobus de Leonardis inter consil. Bruni consil. 114. nume. 117. Alciatus tracta. Præsumpt.29.nume.2. videmus enim in malam partem sumi, nisi dicamus Bal. & aliorum auctoritatem esse quidem probabilem, non tamen necessariam. Accedit, illum esse vulgarem quendam loquendi modum, quo demonstratur, Pontificem humana affectione moueri. verè tamen crederem sumi in malam partem, cùm ei spiritus aduersatur.extat & illud, Iudicate secundum spiritum, non secundum carnem.

Nonò liberam ac absolutam potestatem tribuunt
69 verba illa, † Procedas de facto. his etenim verbis data videtur facultas procedendi manu regia, nulla iuris seruata solemnitate. ita opinatur Bar.in extrauag. ad repri. in verbo videbitur. num. 12. & in consil.82. Punctus quæstionis.nu.2.lib.1.Bartolum sunt secuti Aret.consil.84.num.3.in fine.Ioan. de Anan. in c. penul.colum.penul.de accusat. Ang. Aret.in §. in bonæ fidei.col.penul.vers. quid autem si dicatur. Instit. de actio. Natta d. Clemen. sæpe. §. non sic tamen. colum. 22. Alex.consil.189.in fin.lib.6.Ruinus consil.13. num. 6.lib.2.Amodeus de Castell.tract.syndica. nume.142. Dec.consil.434.num.4. qui eiusdem sententiæ citat Corneum & Soc. & alios retulit Ripa in l. naturaliter. §.nihil commune, nume.181. de acquir. possess. quorum sententia satis videtur probari in l. ictus fustiũ. ff. de ijs, qui not.infam. & in l, verùm. §. ex facto. ff. de mino. 25.ann.

Verùm, non leuem difficultatem mouent verba Bar.in d.extrauag.d.nu.12. & Nattæ loco paulò ante citato, inquiunt enim, quòd & si facultas hæc data
70 videatur, cùm tamen soleat † Princeps legibus viuere. l. Princeps. ff. de legib, & l. digna vox. C. eo. sequitur, quòd quemadmodum leges Princeps ipse debet seruare, sic & is, cui suas mandauit vices: quare si non licet ipsi Principi, minus illi. quod probant verba Theodosij & Valen. in d.l. digna vox. in fin. ibi. & oraculo præsentis edicti, quod nobis licere nõ patimur, alijs indicamus, & is text. l. Princeps. intelligitur solùm in solennitatibus rigorosis, quæ non substantiam, & in terminandis litibus æquitatem, sed solùm illum rigorosum modum procedendi recipiunt. quod doctè declarauit Ioan. Corasius lib. 2. mi-
71 scella iuris capit. vltim. quare, ne licere † Principi ius positiuum, quod naturalem æquitatem sapit, immutare, post multos scripsit Craue. tracta. de antiq. tempo. prima parte principali in principio, num. 45. & egregiè Didacus Couar. lib. 2. varia. resol. cap. 1. nu-
72 mero 8. Quamobrem, cùm † præsumatur, Principem velle, quòd actus suus sit ab omni malitia alienus. §. illud. in authen. de constitu. quæ digni. & tradit Craue. qui statim num. 13. quo etiam loci. nume-
73 ro 19. subdit, in vero † Principe tria esse debere, potentiam, sapientiam, ac diuinum cultum, dicendum est quòd & si mandet de facto posse procedi, intelligi æquitate ac ratione naturali seruata, spreta quidem stricta illa iuris communis solemnitate. quod suo loco fusius aperiam. Illud interim non prætermittam, verba hæc de facto, in malam partem sonare, vt docuit Bartol. in l. stipulatio ista. in fin. prin. de verborum obligat. vbi recentiores omnes, & clarè post Bald. & alios quos citat, respondit Barb. consil. 4. colum. 1. lib. 3. sensit Ruinus consil. 59. num. 13. lib. 4. & Decius in l. non videtur defendere. nu. 6. de reg. iur.
74 Hinc docent omnes, † spoliatum de facto sua possessione, ante omnia esse restituendum, etiam de facto sine aliqua iuris solemnitate, legeve ipsa permittente, sic omnes in l. si pacto quo pœnam. C. de pact. Barbat. consil. 51. colum. 20. in fin. lib. 1. consil. 7. in fi. lib. 2. Roma. sing. 766. Possessio. Maria. Soc. Sen. consil. 32. col. vlt. lib. 1. Ruinus consil. 108. num. 26. lib. 2. consil. 17. num. 7. lib. 5. Gozad. consil. 21. nume. 31. Curt. Iun. consil. 41. num. 12. Marsil. sing. 195. Tiraquel. De legibus connubia. glo. 3. num. 15. 16. videtur ergo dicendum, Principem mandare absolutam potestatem, nec in his claris, coniecturis esse opus l. ille aut ille. §. cum in verbis. de leg. 3. l. continuus. §. cum ita. de ver.
75 oblig. † si quidem verba sunt nostri cordis nuntia. l. Labeo. in fin. de suppel. leg. & egregiè tradunt Dec. l. semper in stipulationibus. num. 4. de reg. iur. Craue. consil. 20. num. 2. & consil. 290. in fin. latissimè Tiraquel. in l. si vnquam. in verbo libertis. nume. 17. C. de reuo. don. & Boerius q. 1. num. 8. qui ex nostris ac ex Philosophis plura congesserunt.

76 Conciliari † hæc possunt ex egregia doctrina Lapi in alleg. 128. Factum super quo. colum. 1. verific. nec obstat illud. quem sunt secuti Amodeus de Castel. in tract. syndicatus. nu. 142. & Paris de Puteo tracta. syndicatus in tit. de potestate Iudicum. nu. 8. propè finẽ. quod aut intelligimus de facto, id est, præter legis ac iuris communis dispositionem, & tunc potest hoc in casu intelligi, ac procedere Bar. & aliorum sententia. Aut intelligimus de potestate procedendi contra legem, & tunc non dicitur concessa libera hæc facultas, atq; ita hoc casu procedunt, quæ contra Bartol. & cæteros adferuntur. Cuius rei est ratio, quia in quã-
77 uis † ampla & absoluta potestate, intelligitur, dummodò ne quid turpe. ne quid illicitum, ne quid iure prohibitum fiat. l. 1. ff. de milit. test. iuncta l. dotalem. l. in fraudem. & l. si à milite. §. 1. & 2. ff. eo. de mili. test.
78 l. 3. §. si procurator. ff. quod quisq; iuris. † absurdus etenim intellectus fugiendus est, etiam si ius interpretatur. l. scire oportet. §. aliud. ff. de excusatio. tutor. Lapus, qui suprà. quare docuit Baldus in d. l. 1. de milit. testam. verba de facto, in Iudice intelligi, iustitiam obseruandam esse, postposita iudiciorum forma.

79 Declarantur relata omnia non procedere, † cùm verba dirigũtur ad personam Iudicis, cui causa committitur: ita Dec. c. causam quæ. num. 1. de testib. post Host. & Imol. in c. significauerunt. de testib. quod & suprà attigimus atq; explicauimus.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium viri boni, quibus verbis conferri soleat.*
2 *Videtur, verbum, arbitrium regulatum significare.*
3 *Verbum, videtur, idem operari, quòd verbum placet.*
4 *Clausula, tuo videre facias, quid significet.*
5 *Clausulæ, facias vt tibi videbitur expedire, vis.*
6 *Clausulæ, facias vt tibi iustum videbitur, effectus.*
7 *Clausulam, facias vt tibi placuerit, arbitrium viri boni significare.*
8 *L. Thais. §. sorore. ff. de fideicom. lib. explicatur.*
9 *L. Lucius. ff. de fideicom. lib. exponitur.*
10 *Clausulæ, facias ad tuum beneplacitum, virtus.*
11 *Clausulæ, facias vt tibi placuerit & videbitur effectus.*
12 *Clausulæ, facias quidquid tibi placuerit, vis.*
13 *Dictionem, quidquid. vniuersalem esse.*
14 *Clausulam, facias secundum tuum iudicium, viri boni arbitrium conferre.*
15 *L. Thais. §. Lucius Titius. ff. de fideicommiss. liber. declaratur.*
16 *Cap. verum de foro compe. explanatur.*
17 *Iudicium discretionem significare aliquando.*
18 *Iudicium a iure dictum esse.*
19 *Cap. in causis, de re iudic. elucidatur.*
20 *Veritatem solam & æquitatem in Principum iudicijs spectari.*
21 *Principes in eorum iudicijs secundum cõscientiam debere procedere.*
22 *Instantiam causæ coram Principe non currere.*
23 *Clausula, libero tuo iudicio procedas, quid operetur.*
24 *Clausulam, discretioni tuæ causam diffiniendam committimus, arbitrium regulatum significare.*
25 *Discretionem esse idem, quod iudicium.*
26 *Clausulam, tuæ prudentiæ committimus, arbitrium boni viri significare.*
27 *Prudentiæ verbum, quid significet.*
28 *Prudentiam à prouidendo dictam.*
29 *Arbitrio tuo committimus, clausula hæc viri boni arbitrium tribuit.*
30 *Arbitrij verbum, bonum & æquum significare.*
31 *L. 1. C. de cond. in publ. horreis. lib. 10. explicata.*
32 *Arbitrium idem aliquando esse, quod appetitus.*
33 *Clausulam, pro tuo voluntatis arbitrio, viri boni arbitrium significare.*
34 *Verba, libero tuo arbitrio facias, absolutum arbitrium conferre.*
35 *Arbitrium alteri commissum, cui alias competebat, arbitrium absolutum esse collatum.*
36 *Clausulam, Misericordiæ tuæ committimus. arbitrium regulatum significare.*
37 *Misericordiæ superioris se submittens, delictum non fatetur.*
38 *Decretum vnum antiquum Mediolani declaratur.*
39 *Misericordiam virtutem esse.*
40 *Clausulam, conscientiæ tuæ committimus. arbitrium regulatum concedere.*
41 *Conscientiam sanæ mentis sensum esse.*
42 *Virum bonum non esse, qui sine conscientia est.*
43 *Conscientiæ vim maximam esse.*
44 *Iudicem propriam conscientiam non debere sequi, sed publicam.*
45 *Clausulam, sit tibi licentia &c. arbitrium regulatum significare.*
46 *Licentiæ dictionis significatio.*
47 *Clausulam, potestati tuæ committimus. arbitrium regulatum tribuere.*
48 *Potestate libera concessa, liberum & absolutum arbitrium dici concessum.*
49 *Verba illa, Promittimus stare tuo dicto, arbitrium viri boni significare.*
50 *Arbitrium à partibus Iudici collatum, reuocari an possit.*
51 *Verba illa, Facias, vt cupis & desideras, arbitrium regulatum conferre.*
52 *Clausula rescripti, procedas de bono & æquo, arbitrium regulatum conferre.*
53 *Clausulam, procedas cum moderamine. arbitrium regulatum tribuere.*
54 *Moderari quid sit.*
55 *Clausulam, procedas cum honestate, arbitrium boni viri significare.*
56 *Clausulam, procedas secundum iustitiam, ius & veritatem, arbitrium regulatum concedere.*
57 *Clausulam, Facias secundum mentem tuam. arbitrium regulatum conferre.*
58 *Clausula, tuo ingenio.*
59 *Clausula, tuæ deliberationi.*
60 *Clausula, ad nutum tuum.*

QVÆSTIO OCTAVA.

RECENSENTVR VERBA ET clausulæ, quibus arbitrium regulatum ac viri boni confertur: & plura, quæ in foro & iudicijs quotidiana sunt, explicantur.

QVÆRO octauò quibus verbis demonstretur † viri boni arbitrium tantùm fuisse concessum? & inter multa
1 solent adferri verba, † vt tibi videbitur, quæ hanc habent significationem
2 vt probat. l. si fideicommissaria libertas. 2. in princip. de fideicommiss. liber. ibi. si tibi videbitur, peto vt manumittas. quod accipiendum est ac si dictum fuisset: Si tibi, quasi viro bono videbitur. idem probat. l. fideicommissa. §. quanquam. de leg. 3. & si illud ibi contingat ob dictionem vtile, in textu positam, dum inquit: Si vtile tibi visum fuerit, quæ sui natura arbitrium regulatum præbet, vt statim subijciam. Hæc conclusio vno ore ab omnibus recipitur, vt post. l. si sic legatum. de lega. 1. affirmarunt Gemin. consil. 73. colum. 2. in fin. Rom. consil. 55. colum. 2. Calcan. consil. 103. numer. 2. Castrens. consi. 334. Laudatio & inuestitura. colum. 2. lib. 1. Alexand. consi. 82. in fin. lib. 5. consil. 173. nume. 4. & consil. 175. nume. 4. lib. 6. Soc. Sen. consi. 53. colum. 4. lib. 1. consil. 49. num. 4. lib. 4. Ruinus consil. 24. numer. 9. lib. 2. Dec. consil. 493. num. 19. & consil. 562. in fine. & consil. 632. num. 7. Gozad. consi. 91. num. 9. Soci. Iun. consi. 59. in fine. lib. 1. latiùs repetitum. consi. 129. numero 54. lib. 1. Parisius consil. 95. num. 22. lib. 1. consi. 24. nu. 141. lib. 2. consi. 71. nu 17. lib. 3. consi. 8. num. 20. consi. 32. nu. 20. lib. 4. Carolus Molinæus in consuetu. Paris. tit. 2. §. 55. gl. 4. nu. 34. Andreas ab Exea, in c. 1. nu-
3 mero 417. de constit. Confirmatur, quia † verbum videtur, idem quod verbum placeo, significat, & pro vno ac eodem accipitur. sic apud M. Tullium lib. 13. famil. epistola 7. ad Terentiam: Si tibi videbitur, villis ijs vtere, quæ longissimè aberunt à militibus. & lib. 7. Epistola 24. ad Fabium Gallum. cùm ergo verbum placeo, viri boni arbitrium ostendat, vt statim subijciam, sic verbum videtur.

Hæc ipsa receptissima interpretum doctrina pro-
4 cedit, etiam cùm est dictum, † tuo videre facias, quæ verè in idem sonant. ita Natta. d. Clem. sæpe. §. non sic tamen. colum. 16. prope finem post Bald. in l. cessante. colum. 1, C. quomodo & quando Iudex. Proce-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dit & fortius concluſio hæc ipſa, ſi dictum fuiſſet,
5 † Facias quòd tibi videbitur expedire. ſic reſpondit Signorol.Homod. conſil. 210. Quæſtio præſupponitur.numero 9. & poſt Baldum & alios,quos citat,reſpondit Dec. conſil. 493. numer.17. Calcan.conſil. 126. nume.7. in fin. & Pariſius conſil.95. numero 22. lib.1.ita fortius,ſi dictum fuiſſet, ſi bonum tibi videbitur. Molinæus d. conſuetud. Pariſien.titulo 2. §. 55.gloſſa 4. numero 34. Idem fortius ſi dictum fuiſ-
6 ſet, † ſi iuſtum tibi videbitur. ita Ludouic. Bolog. in addit.ad conſil. Ioan.de Anan.conſil.34. numer. 12. Verùm Bald. in titul.de pace Conſtan.pagina penul. verſicul.in animam noſtram,quem citat Iaſ. in d.l. ſi ſic legatum.nume.4.de leg.1. inquit, quòd ille, qui poteſtatem habet faciendi quidquid ſibi expedire videbitur,habet voluntatis arbitrium, quod nil aliud eſt,quàm abſoluta poteſtas. à relata tamen ſententia Signorol. Calcan. & aliorum non eſt quòd recedamus,cùm ſibi parum conſtans ſit Bald. vt ex relatis patet.idem Bald.in c.1.§. inter pares. colum. penult. de lege Corrad.

7 Secundo loco viri boni arbitrium tribuunt † verba illa,vt tibi placuerit.Bar.in l.ſi quis arbitratu. numero 7.& ibi Soc.numero 32. de verb.obligat. idem Bart. in l.1. nume.51. C.de ſacroſanct.Eccleſ.& conſ. 166. nume.4.lib.1.Caſtren.conſil.334. Laudatio.colum.2.lib.1.Roma. conſ.55. colum.2.Socin.Sen.conſ. 53.colum.4. verſic.& ad primam,& conſil.65.colum. vlt.verſic. circa aliam.libr.1. & conſil.49.num.4. lib. 4. Ruinus conſil.55.num.2.lib.1. conſil.137. nume. 8. conſil.24. num.9. lib. 2. Iaſ.in l.ſi ſic legatum,num.6. de leg.1. & in l.ſi quis arbitratu,nume.24. propè medium,de verbo.oblig.ſic intelligens. l. quòd ſi nolit. §.ſi quid ita.ff.de ædil.edict. Dec.in l.ſi paſcenda. nume.6. C.de pactis.& in conſil.493. num.21. & conſil. 562. in fine.Pariſius conſil.24.num. 141. lib. 2. conſil. 71. nume.17.lib.3. Soc.Iun.conſ.129. num. 54. lib. 3. Alciatus reſpon.530.nume. 2. Plotus in l. ſi quando. num.754.C.vnde vi.Andreas ab Exea in cap. 1. nume. 388.de conſt. adducuntur omnes ex text. l. Thais.§. ſorore.& l.Lucius.1.ff.de fideicommiſ.lib. verùm is
8 text.† §.ſorore.non ſatis probare videtur, cùm in caſtigatiſſimis Codicibus hæc litera habeatur, volo & à te peto ſoror ſuauiſſima,Stichum & Damam actores meos,quos ego, quò ad rationes retulerint, non manumiſi, tibi eſſe commendatiſſimos: quòd ſi ipſi tibi quoque probentur, expoſui tibi meam ſententiam. Hinc enim conſtituitur fundamentum in illis verbis,quòd ſi ipſi tibi probentur,quæ hæredi manu mittendi poteſtatem adferunt ſecundum quid.quare non poteſt ſolidum ſatis conſtitui fundamentum in verbo Placeo,quod in textu illo non reperitur,ſed in illis tantùm verbis,ſi tibi probentur, quæ viri boni arbitrium oſtendunt.l.fideicommiſſaria libertas. propè finem.eo.tit.quare falluntur interpretes, qui perpendunt ſubſequentia illa verba,ibi,eos non placere ſibi,cum illa non ſint verba teſtatoris inſtituentis hæredem,eiq; dantis manumittendi poteſtatem, ſed Iureconſulti ponentis dubitationem natam ex hæredis reſponſione & controuerſia. Non pariter vi-
9 detur probare.d.†.l.Lucius.quę & ſi habeat verbum Placeo,non tamen aperit,an viri boni arbitrium, vel abſolutam poteſtatem ſignificet, vt ea reſponſione ſatisfacere poſſumus.l.quòd ſi nolit.§.ſi quid ita. de ædil.edicto. Clarius fortè hæc ipſa ſententia ex eo probatur,quòd verbumPlaceo,idem ſignificat,quòd verbum videtur.vt apud M. Tulliũ lib. 11.fam.Epiſt. 1. Quiin his anguſtijs verſaret,placitum eſt mihi,vt poſtularem legationem liberam.Placitum, id eſt, viſum,idem in lib.8,fam.Epiſt.4.ſic ergo verbum videtur, boni viri arbitrium denotat. Hæc concluſio fortius locum ſibi vendicat, quando fuiſſet dictum,
10 † Facias ad tuum beneplacitum, tunc dubio procul viri boni arbitrium,conceſſum cenſetur, ſic Bald.in l.vlt.§.1.4.not.C.commu.de lega. cum multis apud Iaſ.d.l.ſi ſic legatum.num.6.in fi.de leg.1.quibus addo Maria.Soc.Sen.in c.verùm.vlt. nota. de foro compet.Nattam.d.§.non ſic tamen.col.16. Ruinum conſ. 181.num.7.lib.1.Fel.in c.1.colum.antepen.& ibi Andreas Exea nu.391.de conſti.Capicium Neapol. deciſ. 116.num.4.Hanc tamen doctrinam declarat is Exea d.nu.391.392. non procedere, quando ex communi loquendi vſu hæc verba,ad tuum beneplacitum, pro libero arbitrio ſumerentur,vt apud Gallos, ita is intelligit Guid.Papæ.q.475.& Corneum conſ. 156. col. pen.lib.3.

11 Idem fortius dicendum eſt,ſi ita eſſet dictũ † Facias vt tibi placuerit & videbitur, & ſuprà dictũ fuit ad verbum volo,ſic egregiè Barb. conſ.35.col.5. lib.2. Andreas ab Exea in cap.1. num.434.de conſtit. Pariſ. conſ.71.num.18.lib.3.Rolan.à Valle. conſ.59. num.3. & conſil.60.num.24.Craue.tamen conſ.105.colum.2. verſ.Tertiò pondero,aliter ſenſit, quem tueri conatur is Exea.d.nu.434.435.

Declaratur non procedere quando eſſet dictum,
12 † Facias quidquid tibi placuerit: ita Rui. conſil.133. num.3.lib.2.Andreas Exea in cap.1.num.389. de conſtit. Hinc aliquando in cauſa Brixienſi reſpondi,& clauſula hæc,ad habendum,tenendum, & quidquid placuerit faciendum,in diuiſionis inſtrumento poſita,fideicommiſſum remiſſum cenſeri, quod ſcriptũ reliquit Ruin.d.conſ.116.nu.3. & idem latè affirmarunt Crotus in l.Qui Romæ.§.duo fratres. num.133. de verb.oblig.Zuccard.l.1.num.61.C.de pactis. Soci. Iun.conſ.116.num.56.lib.1. reiecta contraria opinione incunctantis Ruini.conſ.137.nu.7.conſil.147.nu. 15.lib.2.& conſ.99.num.11.lib.4.& Grat. conſ.17. col.
13 pen.lib.1.10. eſt enim † dictio quidquid,vniuerſalis, omnia comprehendens. l. in fideicommiſſi.§. cum Pollidius.ff.de vſur.imò eſt præciſa vniuerſalis.Bald. l.cum virum.2.opp.C.de fideicom. Dec. conſ.29.nu. 3.Gozad.conſil.8.num.24.& conſ.9.nume.2.Crauet. conſ.227.num.13.

Tertio loco viri boni arbitrium tribuunt verba
14 illa, † Facias ſecundum tuum iudicium. ſic plures à Iaſone relati in l.ſi ſic legatum.num.7.de lega.1. quibus addo Ang.Aret.§.in bonæ fidei.colum.6. verſic. Quartò,verbum iudicium.inſti.de actio. Alex. conſ. 33.num.2.lib.1.Nattam d.Clemen.ſæpe.§.non ſic tamen.colum.11.Fel.c.1.nu.51.de conſtit.Orian.tracta. de arbitris.num.26.Paridem de Puteo tract.Syndicatus tit.De arbitrarijs.num.10.in fin. Paris conſil. 30. num.31.lib.1. Andreas ab Exea in cap.1.nume. 393. de
15 conſti.adferri ſolet text. †.l. Thais.§.Lucius Titius. ff.de fideicommiſ.liber. qui non probat, ſi ſpectabimus gloſſæ expoſitionem, dum exponit iudicio, id eſt,voluntate,& iam eſt abſolutum, verbum volo, liberum arbitrium ſignificare, vt iam docuimus. verùm, quia eam expoſitionem omnes reijciunt, alia ratione animaduerti textum illũ non probare. quia illud ibi contingit ex illis adiunctis verbis, vt habeas bonos libertos & medicos, cùm viri boni & diligentis ſit habere bonos medicos & viros probos, non imperitos,& nequam.Non pariter ſatis confert tex. in c.illud.de Cler.excommu.depoſ. vel interd. & in c.inter corporalia.de transla. Epiſcop. cùm loquantur de illo iudicio,miſericordiæ contrario, ob quod delinquenti ignoſcendũ non eſt, ſed pœna iuxta delicti qualitatem indicenda. Adferri ſolet & text.cap.
16 † verùm.de foro compet. qui loquitur de iudicio, vt iuriſdi-

iuriſdictionis locum & ſtatum oſtendat, vt pariter eo in caſu loquitur tex. c.forus. de verborum ſignificat. quem citat Alexand. d.l.ſi ſic legatum.nume.2.
17 de lega.1. Ad rem itaque melius confert,quòd † iudicium idem hoc caſu ſignificat,quòd diſcretio,vt probat tex.vbi glo. in l.cùm prætor.§.vlt.vbi glo. in verbo iudicio.ff.de iud.& in §. præterea. quibus non eſt permiſſ.face.teſtamen.& in hac ſignificatione ſumitur apud M. Tullium lib.7. famil.Epiſto. vltima,ſcribens Vollumio, vbi ſummam illam cognitionem & acutum intellectum appellat politum & limatum iudicium. & lib. 2. Epiſtola. iudicio tuo, non caſu in ipſum rerum diſcrimen contuliſti Tribunatũ tuum. ſi ergo ex verbo diſcretionis, arbitrium regulatum, non autem liberum cõceſſum dicitur, vt ſtatim ſubijciam, ſic & in caſu iſto noſtro.& hac argumentatione vſi ſunt Bald.in l.voluntas. C. de fideicom. Alex. conſil.33.num.2.lib.1.Natta d.§.non ſic tamen.col.11. Dec.in Rubr.extra de iudicijs. num. 5, ex alio etiam hæc ipſa ſententia confirmatur,quo adducitur Natta
18 loco ſtatim citato. † Iudicium à iure eſt dictum,& idem eſt quòd iuſtitia.c.forus. §. verùm.& §.iudiciũ. de verborum ſignificat. cùm ergo iudicium aduerſetur appetitui,ſitq; quid iuſtum viri boni arbitriũ, non abſolutum collatum dicitur. Natta eodem loco
19 in hanc ſententiam citabat text.† cap.in cauſis.de re iudic.dum inquit, In cauſis, quæ ſummi Pontificis iudicio decidũtur,& ordo iuris, & vigor æquitatis eſt ſubtiliter obſeruandus: regulatum ergo arbitrium demonſtratur. Verùm illud fortè contingit, non ob dictionis huius ſignificationem, ſed ob ſummi Pontificis perſonam,in cuius quidem,& vniuſcu-
20 iuſq; Pontificis (vt noſtri dicunt) † conſiſtorio ſola rei veritas ac æquitas ſpectatur,vt docuit Bartol. in l. Æmilius Largianus.in fin.ff.de min. Cur.Sen. conſ. 66.colum.5. propè medium. Dec. c.dilecti. col.2. de iud.& ſecundum ſolam conſcientiam Pontificẽ ma-
21 ximum ſummosq; † Principes procedere debere, affirmarunt.Dec.conſ.463.in fin.conſ.pen. numer. 16. Ruin. conſ.61. num.26.lib.5.Brun. conſ.81.nume.1. Paris.conſ.118. num.13.lib.1.& conſ.5 num.111. lib.4. qui ſine citatione procedere poſſe reſpondit. quod tamen dubitatione non caret,cùm aliter ſenſerit Socin.Sen.conſ.59.colum.7.in fin.lib.3. & plura ad rem hanc ſcribunt Bellon.conſ.63.num.78.Grammat.deciſ.19.num.3. & deciſ.62. num.30.Crauet.conſil. 318.
22 colum.4.& coram † Principe inſtantiam non ſeruari reſpondit Calcan.conſ.26. num.9. Nattæ ergo argumentatio non ſatis defenditur: Doctorum tamen hæc ſententia ſuſtinetur.

Non ignoro tamen contrariam ſententiam multos defendiſſe,in quorum numero eſt ſibi in hoc parum conſtans Barto.in d.l.ſi ſic legatum.de legat. 1. quam viſus eſt ſequi ibi. Ang. & Benedictus à Plumbino in l.Thais.§.Lucius,de fideicom.liber.quem citat Iaſ.d.l.ſi ſic legatum.num.8.Matthæſi.not.16.Nota quòd verùm non probatur iure,cùm is text.§.Lucius.quo in hanc opinionem adducti ſunt, non probet,cùm iam ibi de mente,ac volũtate teſtatoris conſtet, qui in liberam ac abſolutam hæredis voluntatẽ legatum contulerat,quod & vno verbo ſenſit Natta præcitato loco. Nec is text. §. Lucius. iuncta gloſſæ expoſitione probat, cùm crebriore calculo expoſitio illa reijciatur,& ſi aliter Bartol.& Angel. crediderint.

Declaratur non procedere, quando fuiſſet dictũ,
23 libero † iudicio procedat,vt in ſimili probat text.l.1. vbi Bartol. in repetitione.num. 49. C. de ſacroſanct. Eccleſ.

Quartò viri boni arbitrium oſtendunt illa verba,
24 † Diſcretioni tuæ committimus, (quanquam minus latinè in hac ſignificatione dictio hæc accipi poſsit) ſic glo.in c.cum virum.glo.2.extra de reg.in cap.non ſolùm.in verbo rationis.de reg.in 6. Alexand. conſil. 33.num.2.lib.1. Natta d.Clem.ſæpe.§.non ſic tamen. colum.11.in fin.Paris de Puteo tractat. Syndicatus in tit.De arbitrarijs eorum.num.16. & titul. ſequenti. num. 10. Calcan.conſ.38. nume.7.8. Iaſ.in l. ſi ſic legatum.nu.8.verſic. quartò idem.de leg.1. Dec. capit. cauſam,quæ.num. 1. de teſtibus.Pariſ. conſil. 9. numero 67.lib. 2.Socin.Iun.conſil. 121. num. 32. libr. 2. Andreas Exea in c.1. num.395. de conſtitu. quod ego
25 confirmo ex iam relatis ſuprà, quia † diſcretio idem eſt quòd iudicium, quare iudicium viri boni arbitrium fuiſſe conceſſum oſtendit, ſic & dictio hæc diſcretio.

26 Quintò,idem ſignificant verba illa, † Prudentiæ tuæ committimus.vt multi relati à Iaſone in d.l.ſi ſic legatum.num.9. affirmant. idem placuit Nattæ,d.§. non ſic tamen.col.15.in fi. Fel. in c.1. col. antepen.de conſtit. ſolet adferri is tex. c.ne innitaris, de conſtit.
27 vbi † prudentiæ verbum in malam partem ex eo ſonat,quòd illa aduerſabatur conſtitutionibus ſanctorum patrum. ſui ergo natura & in dubio prudentia in bonam partem ſumitur. quod etiam oſtendit M. Tull.in 3.De natura Deorum. Prudentiam Deo tribuemus,quæ conſtat ex ſcientia rerum bonarum, & malarum cui mali nihil eſt, nec eſſe poteſt. Hinc idem
28 M.Tullius in primo de legibus inquit,† Prudentiam à prouidendo dictam fuiſſe. non me latet tamen tex. c.de precarijs 10.q.2.qui à Iaſone citatur, non probare,cùm ibi non aperiatur, quid ſignificet ac operetur clauſula illa,prudentiæ tuæ committimus.

Sextò viri boni arbitriũ oſtendere videntur ver-
29 ba illa, † Arbitrio tuo.ſic credidit poſt multos.Iaſ.d. l.ſi ſic legatum.num.10.eiuſdem ſententiæ fuit Aretinus.l.videamus.§. deferre.num.7.ff.de in litem iuran.Soc.Sen.conſ.93. col.6. verſ. Secundò reſpondetur.lib.1. Fel.in d.c.1. colum.17.propè med.de conſt. Dec.in l.in perſonam.§.generaliter.de reg. iur. & in l.captatorias num.8.C.de teſtamen.mil & in conſil. 494.num.5. Pariſius conſil.38.num.69.lib.3. & conſil. 32.num. 22. lib.4.Soc.Iun. conſ.7.num.23.libr.2. Petrus Benenintend.concluſ.31. & ideo Neuiz. libr. 5. Syluæ nuptia. num.89. poſt Bald.in cap.niſi cùm pridem.colum.vlt.verſ.Nota inſuper, de renun. Socin. Sen.in l.Si quis arbitratu.nume. 20.de condit.& demonſt.vbi inquit,hoc maximè in legatis procedere.
30 † Arbitrium ſemper bonum ac æquum ſignificare, aliquando tamen animaduerti iura aliqua, quæ ſo-
31 lent citari,non probare,vt is text. † l.1. C.de cond.in pub.horreis,lib.10.cùm illud non contingat ob vim dictionis arbitrium,ſed quia in textu dictum fuerat iudicio tuo,& quæ ſequuntur,nobilis,prudens,fidelis,&c. quibus demonſtratur viri boni arbitrium in rebus Principis pertractandis electum fuiſſe.ſatis tamen probatur hæc ipſa ſententia.in l.ſi cum ea. C.de dot.promiſ.à fortiori, cum ibi verba illa quodcunq; arbitratus fuiſſet,boni viri arbitriũ ſignificent. probat & l.hæc venditio.ff.de contrahen. empt. ſic probat.l.ſi libertus.ff.de operis liber. & in l.in perſonã. §.generaliter.de reg.iur.alia plura citat Bald. in d.c.
32 niſi cum pridem,aliquando tamen,† arbitrium apud bonos authores in ea ſignificatione ſumitur, vt appetitum ſignificet.ſic apud M.Tulliũ actio. 6. in Verrem: Ne mulierum nobilium & formoſarum gratia,quarum iſto arbitrio Præturam per triennium geſſerat.eſt tamen illa impropria ſignificatio.& idem M.Tul.de Auruſpicum reſponſis: Sed quæro ab illo, qui omnes Iudices,Tribunus à carcere in forum ef-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fudit, cuius arbitrio ficæ omnes, minæ atq; venena omnia tractantur.

Extenditur procedere, etiam si dictum fuisset, pro
33 † tuæ voluntatis arbitrio. sic Bartol. in extrauagan. ad reprimen. in verbo videtur. num. 11. qua de re suprà. q. 4. in verbo volo, declaratione secunda, non repeto.

Declaratur primò non procedere quando esset di-
34 ctum, † Libero tuo arbitrio committimus, quia tũc absolutam facultatem tribuit. sic Dec. d. l. in personam. §. generaliter. nu. 2. de reg. iuris. qui alios plures in hanc sententiam retulit. quod ex his confirmari potest, quæ suprà de verbo liberè, diximus.

35 Declaratur secundò non procedere, quando † arbitrium ei committitur, qui illud aliàs habebat. tunc enim libera & absoluta facultas tributa dicitur, vt verba aliquid operentur: sic Imola. Alex. & alij relati à Iasone in d. l. si sic legatum. num. 10. de leg. 1. Dec. d. l. in personam. §. generaliter. versi. Secundò ista, de reg. iur. & si nonnulli ad Decium apostillantes aliter sentiant, vtpotè quòd ferendum sit, potius verba nihil operari, quàm quòd contra subiectam materiam aliquid operentur: vt, docuit multorum authoritatibus idem Dec. in l. quoties idem sermo. nume. 3. de regul. iur. quod & alia ratione adiuuari potest, hoc scilicet casu excitatam potius censeri iurisdictionẽ, quam iam concessam, extensam, ac amplificatam, iuxta ea, quæ docuit Iaſ. in l. Ius Ciuile. numer. 2. de iustit. & iu. nisi dicamus hoc procedere quò ad substantiam causæ, non quò ad modum procedendi, vt docuit Iaſ. d. l. Ius Ciuile. num. 8. quare à communi declaratione non recedo, ex alijs præsertim suprà relatis.

Septimò viri boni arbitrium esse concessum osten-
36 dunt verba illa, † Misericordiæ tuæ committimus. sic Iaſ. in d. l. si sic legatum. num. 11. de lega. 1. Natta d. Cle. sæpe. §. non sic tamen. colum. 15. de verb. significi. Andreas ab Exea in c. 1. num. 425. de constitu. quibus addo Alex. conſ. 70. Viso processu. nume. 10. lib. 1. qui scribit post Bart. in l. furti. §. pactus. de ijs qui not. in-
37 fam. quòd submittẽs † se misericordiæ superioris, nõ dicitur fateri delictum. sic quando se submittit bonæ gratiæ. Guid. Papæ. q. 495. Ille qui se. So. Sen. conſ. 96. colum. 6. lib. 1. & Boſsius tract. causarum crimi. in titu. De remedijs ex sola clementia Principis. nume.
38 29. vbi inquit quòd in dominio Mediolani extat † decretum, quo ita cautum est. aliqua tamen quæ adferuntur, non probant. vt text. cap. sanè. de renun. & l. si cum ea. C. de dotis promiſ. satis tamen ex eo pro-
39 batur, quòd † misericordia est virtus, vt meminit Cicero in oratione pro Ligario. Nulla de virtutibus tuis plurimis, nec gratior, nec admirabilior misericordia est. quare idem M. Tullius in 4. Tuſculan. dixit: Misericordiam esse ægritudinem ex miseria alterius iniuria laborantis.

Octauò viri boni arbitriũ fuisse concessum osten-
40 dunt illa verba, † Conſcientiæ tuæ committimus. sic glo. in Clem. 1. in verbo, oneramus. de iure patro. Iaſ. l. si quis arbitratu. num. 23. propè finem. de verb. oblig. idem in d. l. si sic legatum. num. 12. latè Natta. d. §. non sic tamen. colum. 12. 13. 14. Bald. in l. vlt. ante finem. C. de iure dom. impetra. Alex. conſ. 118. num. 2. lib. 5. Iaſ. §. sed istæ. nume. 123. Instit. de actio. Bologn. conſ. 50. colum. penul. in prin. idem additio. ad conſ. Ioan. de Ana. conſ. 34. num. 10. versad idem. Barbat. conſ. 36. colum. 5. lib. 2. Curt. Sen. in l. admonendi. nume. 382. ff. de iureiur. Calcan. conſil. 38. nume. 7. Fel. in c. 1. colum. 16. & ibi Andreas ab Exea. num. 402. de conſtit. Ang. Aret. §. in bonæ fidei. nu. 8. in fin. Instit. de actio. adducuntur ex text. cap. non solùm. de regula. in 6. ibi. vt conſcientiæ puritati non desit iu-
41 dicium rationis. ac ea ratione, quia † conſcientia (secundum Bald. in l. vlt. C. de pœna iud. qui malè iud.) est sensus sanæ mentis. vel, vt idem Baldus docuit in auth. ad hæc, verſiculo sed dubitatur. C. de vsuris. est conſcientia sensus animæ cognoſcentis bonũ & malum, vel secundum Bolog. loco paulò ante citato, est conſcientia, iudicium menti conſonans in quodam naturali Iure, aliena quodammodo à rigore & subtilitatibus Iuris. cætera sunt apud relatos interpretes. Nattam præsertim & Iaſonem. qui Iaſ. d. §. sed istæ.
42 num. 110. docuit † virum bonum non esse, qui sine conſcientia est, apud bonos authores, conſcientiæ verbũ in bonam partem sumi solet, vt apud M. Tullium lib. 12. ad Atticum. Epiſt. 246. Mea mihi conſcientia pluris est, quàm omniũ sermo. & egregie apud
43 eundem pro Milone. † Magna est vis conſcientiæ, Iudices, & magna in vtramque partem, vt neque timeant, qui nihil commiserint: & pœnam semper ante oculos verſari putent, qui peccarint. Vera ergo est relatorum interpretum sententia, & si. Innoc. in cap. conqueſtus. de ferijs. quem retulit & visus est sequi Bolog. in addit. ad Anan. d. conſ. 34. num. 14. verſicu. accedat ad confirmationem, aliter senserit, & malè.

Declaratur hæc receptiſsima sententia intelligi, vt
44 is † Iudex non propriam postmodùm sequatur conſcientiam, sed communem & publicam, vt videtur text. iuncta gl. in c. Iudicem. 3. q. 7. sic Bald. l. 1. C. qui accuſ. non poſſ. Bolog. in d. additio. Anan. d. conſ. 34. nume. 20. verſ. Tertiò facit. Alex conſ. 218. numero 5. lib. 2. Iaſ. §. sed istæ. num. 138. instit. de actio. & conſil. 191. Placet mihi. lib. 2. Marſilius. l. quæstionis. nu. 70. de quæstio. & conſil. 15. num. 17. conſil. 20. num. 15. & conſil. 63. nume. 17. Ioan. Corasius in l. admonendi. prima parte. nu. 97. de iureiuran. & Andreas ab Exea capitulo 1. numero 403. de constit. quocirca si affirmat Iudex iste, remitta se habere in sua conſcientia, malè controuersiam diffinit, vt docuit Iaſ. d. §. sed istæ. num. 134. imò Bald. d. l. vlti. C. de pœna iud. qui malè iud. docuit, Iudicem sequi debere conſcientiã lege munitam: nec dissentit Iaſ. d. §. sed istæ. num. 139.

Nonò viri boni arbitrium fuisse concessum osten-
45 dunt verba illa, † Sit tibi licentia, &c. sic Iaſ. d. l. si sic legatum. num. 10. de leg. 1. Bart. l. alio. nume. 8. ff. de alimen. & cib. leg. Angel. Aret. §. in bonæ fidei. col. 7. in prin. verſic. quid si diceretur. instit. de actio. Franc. Aret. l. in actionibus. num. 2. & Curt. Iun. num. 7. ff. de in litem iuran. Natta d. Clem. sæpe. §. non sic tamen. colum. 16. Afflict. deciſ. 307. nume. 25. 26. Plotus. l. si quando. nume. 754. C. vnde vi. Andreas ab Exea in cap. 1. num. 421. de conſtit. & rectè. nam hæc dictio, licentia, à verbo liceo, originem trahit. quod sanè verbum quid honestum, iure concessum ostendit.
46 Et dictionem † licentia, in bonam partem sonare ostendit M. Tullius in 3. officiorum. Nobis autem nostra Academia magnam licentiam dat. tametsi in malam partem sumi, visus sit affirmare Laurentius Valla lib. 4. elegan. cap. 35. & viri boni arbitrium fuisse concessum ex verbis istis, probat tex. d. l. in actionibus. in verbo, Licuit. vbi Duare. ff. de in litem iura. & in c. magnæ. de voto. Verùm, aliter visus est sentire. Bartol. in repe. l. 1. nu. 48. 49. C. de sacroſ. Eccl. & Dec. d. l. in actionibus. nu. 11. ea adducti ratione, quia non omne quod licet honestum est. l. non omne. de reg. iur. respondi tamen vno verbo potest, ibi agi de licentia, quæ honestati opponitur: vel intelligi de stricta illa honestate, quæ exacta & stricta admodum est.

Decimò viri boni arbitriũ fuisse concessum osten-
47 dunt verba illa, † Potestati tuæ committimus. ita

Bart. in l. alio. num. 9. ff. de alimen. & ciba. leg. Ang. Aret. d. §. in bonæ fidei. col. 7. verſ. Quid de verbo potestatis. Insti. de actio. Iaſ. d. l. si sic legatum. nu. 19. de lega. 1. Gozad. conſ. 100. nume. 11. ea adducti ratione, quòd ea posse dicimus, quæ cũ honestate possumus. l. nepos Proculo. vbi Alcia. de verb. signif. adfertur & tex. l. qui explicandi. cum gloſſ. C. de accuſat. & si fortè illud ibi cõtingat, cum de ordinarij Iudicis potestate loquatur, cuius est proprium iuris ordinem & solemnitatem, nedum cætera obseruare.

48 Declaratur non procedere, quando † libera potestas esset concessa, vt docuit Bartol. in d. l. alio. num. 9. & sensit Socin. Sen. conſil. 170. colum. 5. in princip. lib. 2. Ruinus conſil. 219. num. 3. lib. 1. Gozad. dict. conſil. 100. num. 11. multa similia suprà attulimus, quæ non repeto.

Vndecimò viri boni arbitrium ostendunt, verba
49 illa: † Promittimus stare tuo dicto: quæ sanè verba in ore vulgarium quotidie sunt. sic Bar. in l. vlt. nu. 3. ff. de præto. stipul. Roma. in Rubr. de arbitr. col. 2. Natta d. Clem. sæpe. §. non sic tamen. colum. 15. Soc. Sen. conſ. 90. num. 12. in fin. lib. 4. affirmant relati hi interpretes reclamationi locũ fore, si iniquè vir hic bonus arbitretur. à quorum sententia non receſsit Marian. Soc. Sen. in c. dilecti. colum. 2. in gloſ. vlt. de for. compet. Iaſ. conſ. 147. in fin. lib. 2. Paris. conſ. 78. in fin. lib. 1. quod verum ex his, quæ in q. 43. 44. Non tamen illud nunc omittam in ea opinione fuisse Bar. in d. l. vlt. num. 3. licere alteri partium, quæ hanc con-
50 tulit viro bono facultatem † pœnitere, ac eam deinde reuocare. quod à cæteris omnibus improbatur, vt retulit Alexand. conſ. 130. in fin. lib. 1. Afflict. deciſ. 91. num. 11. & Benue. Stracha tracta. de mercatura in tit. de contractibus mercatorum. num. 7.

Duodecimò, viri boni arbitrium tribuunt verba
51 illa, † Vt cupieris & desideraueris. sic Bartol. in extrauag. ad reprimen. in verbo, Videbitur. num. 4. & Natta. d. §. non sic tamen. colum. 16. non adferunt tamen interpretes isti fundamentum, quo possit hæc ipsa opinio defendi, nisi dicamus in dubio, intelligendum esse desiderio iusto & regulato.

Decimotertiò viri boni arbitrium concessum fu-
52 isse ostendunt † verba illa: De bono & æquo. nam nihil magis viro bono conuenit, quàm quod bonum est ac æquum seruare. sic Ang. Aret. in d. §. in bonæ fidei. colu. 7. in fi. verſic. quid si dicatur. Insti de actio. Natta. d. §. non sic tamen. col. 22. in prin. bonum enim pro iusto & honesto in iure nostro sumitur. l. 1. ff. de iusti. & iure. qua de re apud Alciat. lib. 1. parerg. iuris cap. 30. Corasium lib. 2. miscella. iuris. capitu. 18. Charondum. lib. 1. verisimil. iuris. cap. 1. verſ. Secundò in fin. Vaconium Romanum. lib. 1. declara. iuris. cap. 43. 44. 45. is ergo, qui bonum & æquum spectare habet, non iuris apices, sed quod iure, & æquitate nititur, obseruabit, vt est apud Bartol. in l. fideiuſſor. §. quædam. ff. manda. & in l. Quintus. ff. eod. & suo loco dicemus.

Decimoquartò viri boni arbitrium fuisse conces-
53 sum demonstrant † verba illa: Procedas cum moderamine. sic respondit Parisius conſil. 9. num. 70. lib. 2. ex text. cap. transmiſſæ. de verb. signific. ibi, iuxta facultates Eccleſiæ moderantes. verùm eo loci diminutionem potius, quàm quid aliud ostendunt verba illa. quod sensit & Natta. d. Cle. sæpe. in prin. col. 18. verſic. circa primum, & Fel. in cap. ex literis. num. 25. & ibi Dec. num. 14. verſi. Quartò non haberet. de conſtit. quos citauit & Parisius ipse, à cuius sententia non recederem, cùm verba hæc ipsa non nisi æquitatem ac iuris obseruantiam exigere videantur. Acce-
54 cedit quòd † moderari est cum modo & ratione regere, & rem tractare, vt apud Suetonium in Augusto. Nec succeſsum victoriæ moderatus est. id est, cum modo eam non rexit, & vsus non est: sic apud Plautum in Pœnul. Ratio verò iubet, ne quid nimis, sed omnia cum moderamine fiant. Apud M. Tullium de senectute: Noui enim moderationem animi tui & æquitatem.

Decimoquintò viri boni tribuunt arbitrium illa
55 verba: † Procedas cum honestate. sic credidit Archi. in cap. erit autem lex. 4. distinct. Paris. d. conſi. 9. numero 73. 74. lib. 2. quod ea ratione confirmo, quia si per verbum, Licet, viri boni arbitrium dicitur concessum, quantò fortius ex hoc ipso, cùm quid plus contineat, vt ostendit Iureconſult. in l. non omne. de reg. iuris. & scitè M. Tull. in primo officiorum.

Decimosextò, viri boni arbitrium concessum fu-
56 isse demonstrant † verba illa: Procedas secundum iustitiam, ius & veritatem. ita Baldus in l. iustitia. in fin. ff. de iustit. & iure. qui rem hanc latè explicat. idem in l. nemo. in fine. C. de sentent. & interlocut. omn. iud.

Decimoseptimò, viri boni arbitrium fuisse con-
57 cessum ostendunt † verba illa. Facias secundũ mentem tuam. sic Natta d. Clem. sæpe. §. non sic tamen. col. 16. in fi. de re iud. ex sententia Bald. in l. voluntatem. C. de fideicom. nam, cùm mens sit & ad bonum & ad malum, iuxta adiectiuum, quod illi adiungitur, vtbona mens, mala mens, in dubio bonam potius complectitur ac demonstrat.

58 Decimooctauò viri boni † arbitrium tribuunt hæc verba: Tuo ingenio committimus. ita docuit Maria. Soc. Sen. in cap. verùm. vlt. not. de for. compe. ex l. nec quicquam. §. circa Aduocatos. ff. de off. Proconſ.

59 Decimononò † tribuunt hæc verba, tuæ deliberationi mandamus. ita Marianus præcitato loco ex cap. sicut olim. de accuſa.

60 Vigesimò † arbitrium boni viri significant hæc verba, ad nutum tuum. Marian. vbi suprà.

Vigesimoprimò dispositioni tuæ. Imola cap. cum tibi de testa. mil. & Socinus in l. captatorias. num. 21. C. de testa. mil. dissentit. cum Imola sentit Riminald. d. l. captatorias. l. 2. in fin.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium liberum, vel regulatum, in dubio collatũ quod censeatur.*
2 *Clauſula, procedas ſine ſolemnitate, quid ſignificet, & operetur.*
3 *Arbitrium regulatum in cauſis criminalibus ſemper cenſeri collatum.*
4 *Iudicem, cui datum eſt liberum procedendi arbitriũ, non poſſe ſine indicijs aliquem tormentis ſubijcere.*
5 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 35. ſub Rubr. de ponendis & non ponendis ad tormenta, declaratur.*
6 *Statutum Veronæ lib. 3. c. 115. de pœnis criminum non determinatis, explicatur.*
7 *Statutum Ferrariæ lib. 3. De arbitrio Poteſtatis Ferrariæ in falſitatibus declaratur.*
8 *Verba, quæ alias liberum arbitrium ſignificant, viri boni arbitrium conferre, ne tertio præiudicium adferatur.*
9 *Bonum quem non præſumi ad tertij detrimentum.*
10 *Principem iuſtam ob cauſam feciſſe non præſumi, cùm adeſt tertij damnum.*
11 *Reſcriptatertio non præiudicare.*
12 *Clauſulam non obſtantibus, &c. tertio non præiudicare.*
13 *Statutum appellationem remouens, tertio non adferre detrimentum.*
14 *Iudicem habentem liberum arbitrium in dubio præſumi, vt virum bonum proceſsiſſe & iudicaſſe.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVÆSTIO NONA.

AGITVR QVOMODO IN DVBIO verba conferant liberum, vel regulatum arbitrium, quid in pecuniarijs, quid in capitalibus causis: & nõnulla statuta Veronæ & Ferrariæ exposita.

1 QVÆRO nonò quid dicendum est in dubio, † cùm verba vnum & alterum sensum habent? crebrior est sententia, viri boni arbitrium fuisse concessum. ita affirmarunt Bartol. in l. cùm filius. §. pater. de lega. 2. & in l. 3. nu. 2. de ann. lega. clarè Alexand. consil. 58. num. 12. libr. 3. consilio 79. nu. 4. lib. 4. & consil. 82. in fine lib. 5. Iaſ. l. ſi ſic legatum. num. 18. de lega. 1. Dec. conſil. 430. num. 4. repetitum. conſil. 632. idem conſil. 562. in fine. Andreas ab Exea in cap. 1. num. 442. de conſtit. quamobrem, cùm multoties contingat Principes varijs modis causas mandare, erit animaduertendum, in dubio mandatum censeri, vt viri boni arbitrio is vtatur, & ne res exemplis careat hæc subijcio.

2 Primò, Si dicat † Princeps, Sine solemnitate procedas. Iuris Ciuilis, non diuina & naturalis solemnitas remissa censetur. idem enim est, ac si fuisset dictũ procedas sine iudicij figura. ſic Natta. d. Clem. ſæpe. §. non sic tamen. colum. 21. de verborum significatio. solùm igitur illud, quod bonum & æquum est, spectabit. Idem & secundò dicimus, si dictũ fuerit, Procedas sola rei veritate inspecta. nam tunc, vt Deus cognoscere debet: ſic Bald. in l. vlt. colum. 3. C. de iure deliber. Natta. d. §. non sic tamen. colum. 23. quare vna causa deducta & altera probata, super probata Iudex is ferre sententiam potest. ſic Alexand. in l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. num. 8. de verborum obligatio. Craue. conſil. 198. num. 7. conſil. 210. num. 8. & conſil. 248. in fin. Tiraquel. tract. de retractu conuentio. in fin. num. 101. & ideo virtute horum verborum, iuris omnes apices, ſtrictamq; illam ſubtilitatem esse reiectam respondit Aret. conſil. 84. num. 3. imò Craue. conſ. 265. colum. 1. in fin. affirmauit, hunc Iudicem posse omisso ſtylo curiæ secundum nudam veritatem iudicare. ſimile idem Craue. conſ. 258. nu. 19. dum inquit, leues probationes his casibus sufficere. cætera sciens prætereo. Idem & tertiò, ſi foret dictum (quod fortius videtur) procedas de iure, & de facto. ſic Natta. d. §. non sic tamen. colum. 23. Angel. Are. §. in bonæ fidei. colum. penult. verſic. quid ſi Iudici. inſt. de actio. quo loci, ambigit, an is teſtibus malam rationem adferentibus iustè credere posſit. qua de re fusius suo loco.

3 Hæc fortius in causis † criminalibus procedunt, in quibus viri boni arbitrium semper dicitur conceſſum. ſic Iaſ. l. ſi ſic legatum. nu. 24. de lega. 1. quam-
4 obrem (inquit ille) non poterit † procedere ad torturam ſine inditijs, etiam ſi in ea causa liberum arbitrium tributum videatur. ſic etiam Marſilius conſil. 49. num. 9. conſ. 50. num. 3. conſ. 53. num. 6. & conſil. 63. num. 4. alia plura in claris terminis. Bald. in tract. ſtatutorum. in verbo arbitrium. verſ. ſtatutum dans poteſtati liberum arbitrium. qui affirmat hanc teneri obſeruare æquitatem, & iuſtitiam, & ſi posſit iuris rigorem & ſolemnitatem omittere. idem ſenſit Natta. d. Clement. ſæpe. §. non sic tamen. colum. 18. in fi. & alia suo loco dicemus. quod est maximè annotan-
5 dum ad interpretationem † ſtatuti Veronæ. lib. 3. c. 35. ſub Rubr. De ponendis & non ponendis ad tormenta. quo liberum datur arbitriũ Prætori in quæſtionibus adhibendis, & delictis puniendis. & magis
6 annotandũ etiam est ad declarationem ſtatuti † eiuſdem ciuitatis Veronæ. lib. 3. c. 115. De pœnis criminũ non determinatis. quo in pœnis non determinatis datum est liberum arbitrium Prætori: ita quòd non teneatur iudicare ſecundum leges: intelligitur de legibus positiuis, non autem naturalibus, & ſecun-
7 dum æquitatem, ex prædictis. ſic declaratur † ſtatutum Ferrariæ libr. 3. De arbitrio Poteſtatis Ferrariæ in falſitatibus.

Hæc quoque fortius procedunt, quando ageretur
8 de præiudicio tertij, eo enim casu † conceſsio liberi arbitrij ad arbitrium boni viri reducitur. ita Butr. & Imol. in cap. 1. de conſti. ibi. Dec. num. 21. prima lectura. Lapus alleg. 61. Natta d. §. non sic tamen. colum. 33. verſ. Tertium est. Bald. Rub. C. de pœna iud. qui malè iud. q. 1. Sali. in l. vlt. col. 1. verſ. Secundò an Iudex C. eo. Fel. in c. 1. num. 51. de conſtit. & ibi latè ſatis Andreas ab Exea. nu. 427. 428. idem ſcribit Dec. cap. dilecti filij. num. 6. de iud. & conſ. 355. nume. 6. Paris Puteus tract. ſyndicatus. tit. de arbitrarijs eorum, numero 10. verſic. ſi est datum. Picus l. in quartam. nu. 148. 149. ad l. Falcid. Afflict. deciſ. 91. num. 1. Carolus Molinæus in conſuetud. Pariſien. tit. 2 §. 55. glo. 4. nu. 34. Brunus de conſtitutio. & ſtatutis. in verbo arbitrium. verſ. Et ſi ſtatutum dat. quod ea ratione confirmatur, quia videmus multa, quæ inter partes ipſas multùm operantur, nihil tamen operari contra ter-
9 tium, vt est in eo casu, quòd quilibet bonus † præſumatur. l. cùm pater. §. rogo. de lega. 2. non tamen sic præſumitur contra tertium. Alcia. de præſump. reg.
10 3. præſump. 2. num. 2. ſic videmus præſumi † Principem iuſtam ob causam conceſsionem feciſſe. l. relegari. C. de pœn. quod tamen non procedit cùm detrimentum tertij in ea versatur. ita Alciat. d. tractat. præſump. regu. 3. præſump. 8. nume. 4. ſic ex longa præſtatione non præſumitur ius quæſitum. Iaſ. l. ſi certis annis. nu. ne. 15. verſicul. Quintò limita. C. de pactis. Sed me ius ex eo confirmatur, quia videmus
11 † reſcripta vel priuilegia ex certa ſcientia ac motu proprio conceſſa, nihil operari in præiudicium tertij. Aret. conſil. 15. nume. 6. Curt. Iun. conſil. 142. numero 8. Gozad. conſil. 9. numero 42. Pariſius conſilio 1. numero 84. & conſil. 11. nume. 12. lib. 1. Socin. Iun. conſil. 77. num. 26. lib. 1. Grammat. deciſ. 104.
12 num. 2. 3. Zaſius conſil. 10. num. 30. lib. 2. † ſic clauſula non obſtantibus, nihil operatur in præiudicium tertij. Pariſ. conſil. 81. num. 61. lib. 1. Ruin. conſil. 60.
13 num. 5. lib. 1. ſic † ſtatutum, quod appellationem remouet, non remouet quò ad tertium. Rui. conſi. 209. numero 25. lib. 1. Barb. conſil. 43. colum. 17. lib. 1. qui alia ſimilia recenſet. Illud etiam hoc loco annotan-
14 dum est, quòd etiam † ſi verba ſignificent liberum arbitrium, attamen in dubio præſumitur, quòd hic Iudex ſit arbitratus tanquam bonus vir: ita Dynus conſil. 19. Tholemæus. in 2. dubio. Cald. conſil. 5. Bald. conſil. 75. D. Thomas Aſinarius. colum. 2. verſicul. Tertiò præmittendum est lib. 3. Iaſ. conſ. 88. in fin. lib. 1. & Andreas ab Exea cap. 1. nume. 442. de conſti.

SVMMARIVM.

1 Arbitrium viri boni circa quæ verſetur.
2 Iudicem neceſſaria cauſæ diſcutere debere.
3 Poteſtatem cognoſcendi de naufragio, Præſidis eſſe.
4 Iudicem propoſita diligenter examinare oportere.

QVÆ-

QVÆSTIO DECIMA.

PAVCIS EXPONITVR CIRCA quæ Iudicis arbitrium verſetur.

1 QVÆRO decimò circa quæ † arbitrium viri boni verſetur. Paris de Puteo in tract. ſyndicatus in titu. De arbitrarijs. nu. 11. in fine ſcripſit verſari circa quatuor. Primò, ne faciliter cedant, (vt illius verbis vtar) l. Tribuni. ff. de re mil. qui text. in meo Codice non habetur, & verè quid hic
2 dicere voluerit, ignoro. Secundò, vt † requiſita diſcutiat. l. quoties. C. de naufr. qui ſanè text. in Iudice ordinario loquitur, non in eo qui arbitrium habet,
3 est enim vt eo loci admonuit Iacobus Cuiacius † poteſtas hæc cognoſcendi de naufragio Præſidis, Præfecti vrbis vel annonæ. Tertiò, vt † propoſita diligenter examinet, & cum deliberatione pronunciet. l. 2. C. de ſentent. ex breui. recit. l. 1. C. quando & quibus quarta pars. lib. 10. Sed hac de re infrà latius quæſt. 35. Quartò, quòd quæ ſecreta habet intimet. ita is Paris Puteus ex ſententia Lucæ à Penna. l. 3. C. de prædijs curial. lib. 10.

SVMMARIVM.

1 Arbitrium Iudicis circa multa verſari.
2 Arbitrium Iudicis circa pœnæ exaggerationem verſari.
3 Arbitrium Iudici dari ob incognitas hominũ voluntates.
4 Iudicis arbitrium verſari circa decem prædicamenta.
5 Arbitrium Iudicis verſari circa prædicamentum ſubſtantiæ.
6 Subſtantia quid ſit, & de eius diuiſione.
7 Subſtantia, ſolemnitas, & natura quomodo differant.
8 Iudicis arbitrium verſari circa prædicamentum quantitatis.
9 Quantitas quid ſit.
10 Iudicis arbitriũ verſari circa prædicamentũ qualitatis.
11 Qualitas quid ſit.
12 Qualitatem pro natura interdum accipi.
13 Qualitas adueniens enti nouum ens conſtituit.
14 Arbitrium Iudicis verſari circa prædicamentum ad aliquid.
15 Correlatiua quæ.
16 Diuiſio ſociorum an rem vnam comprehendat, ex parte alterius cognoſcitur.
17 Iudicis arbitrium verſari circa prædicamentũ actionis.
18 Arbitrium Iudicis verſari circa prædicamentũ paſſionis.
19 Seruos teſtamenti factionem paſſiuam habere.
20 Iudicis arbitrium verſari circa prædicamentum, vbi.
21 Arbitrium Iudicis verſari in prædicamento, quando.
22 Iudicis arbitrium in prædicamento, ſitus.
23 Arbitrium Iudicis in prædicamento, habitus.

QVÆSTIO VNDECIMA.

DE ARBITRIO IVDICIS, QVOD circa decem prædicamenta verſatur, agitur. & breuis ipſorum prædicamentorum declaratio.

1 QVÆRO vndecimò, quibus in † casibus à iure huic Iudici arbitrium concedatur? & in permultis concedi ſcriptum reliquit Gulielmus Maynerius in l. non est nouum. §. quoties. nu. 12. de regul. iuris. & præcipuè in casibus à
2 iure minimè diffinitis, interdum † conceditur (inquit ille) ad pœnæ exaggerationem. l. aut facta. §. vlt. ff. de pœnis. Aliquando ad mitigationem. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de ijs qui nota. infam. gloſ. in cap. veniamus. 35. q. 9. & ſcribit Baldus in c. 1. ex quibus cau. feud. amit. Aliquando verò datur † arbitriũ
3 propter incognitas hominum voluntates, ita gloſſa notab. in l. neque. ff. de legibus. vt, cùm ignoratur an quis dolo, vel caſu potius deliquerit. iuxta l. 1. C. ad l. Cornel. de ſicar. & latius ſuis locis dicemus. Verùm, rectiùs ac fuſius ſcriptum reliquit Baldus in l. voluntatis. num. 7. C. de fideicommiſ. Iudicis † arbitrium
4 in omnibus caſibus decem prædicamentorum conſiderari poſſe. Et primò in prædicamento ſubſtantię.
5 l. Caius. in fi. ff. de leg. 2. nam verſatur † Iudicis arbitrium circa ſubſtãtiam, cùm arbitratur quid debeatur, quid in legato ſit comprehenſum, vt in d. l. Caius. in fine. dum affirmat Iureconſul. fundum Seianum ſuperiorem & inferiorem legato contineri, quo Seianus fundus est legatus, ſi ſolùm gratia culturæ facta fuit diuiſio fundi à teſtatore. nam Iudex pronunciando totum deberi, vel partem deberi, circa ſubſtantiam pronunciat. & satis nos intelligimus
6 † ſubſtantiam apud noſtros etiam diuidi in primam & ſecundam ſubſtantiam. Prima ſubſtantia illa dicitur, quæ nec in ſubiecto est, neq; de ſubiecto dicitur: & hanc Vſiam Græci appellant. & meminit Vlpianus in l. in venditionibus. in fine. ff. de contrahen. empt. dum ait, quod propè eadem ΟΥΣΙΑ, est vini & aceti, hoc est, eadem ſubſtantia vel eſſentia, ſi modò vinum acuit, verſabitur ergo & in hac eſſentia dijudicanda Iudicis arbitrium. Secunda verò ſubſtantia dicitur quidquid ſupra indiuiduum est, vt ſpecies & genera. nam homo & animal dicimus eſſe in ſecũda ſubſtan-
7 tia. quomodo † autem differat ſubſtantia à ſolennitate & natura, explicant Bald. in l. etiam. C. de executio. rei iudic. & Alciat. lib. 5. Paradox. cap. 16. dum affirmant ſubſtantiam ipſam rei eſſentiam, ſolemnitatem, modum, & naturæ qualitatem indicare.

8 Secundò † arbitrium Iudicis verſari circa quantitatem docuit Bald. dicta l. voluntatis. numero ſeptimo. C. de fideicommiſſ. vt in caſu (inquit ille) l. quidam. de legat. 2. quando factum est legatũ quantitatis ad viam reficiendam, Iudicis verſatur arbitrium in diffiniẽdo re inſpecta & cognita, quæ quantitas hæc eſſe debeat: vt eo loci Celſius ſcribit. exemplum hoc latius explicabimus infrà libro ſecundo in caſu 215. vbi agemus de intellectu dictæ l. quidam. Aliud exemplum adferri poteſt, cùm diſputatur, quæ congrua dotis quantitas iudicanda, cùm dos incerta relicta, vel promiſſa eſt. l. cùm poſt. §. gener. ff. de iure dotium. quo loci ait Papinianus verſari Iudicis arbitrium. qua de re latè dicemus infrà libro ſecundo in caſu 180. Adferri etiam poteſt tertium exemplum in quantitate alimentorum non determinata, quæ Iudicis arbitrio diffiniri ſolet. l. ſi cui. ff. de ali. & cib. le. quod quidem exemplum fuſius explicabimus in-
9 frà lib. 2. in caſu 165. Quid autem ſit † quantitas, noſtri vix explicant, excepto Bartolo, qui in tract. teſtimoniorum in verbo quantitas. rectius ex Ariſtotele in quinto Metaph. dicimus, quantum eſt illud, quod eſt diuiſibile in ea, quæ inſunt: quorum quodlibet eſt natum eſſe hoc aliquid. ſed de his ad Dialecticos.

10 Tertiò verſatur † Iudicis arbitrium circa qualitatem. l. plenũ. §. equitij. de vſu & hab. quo ſatis probatur ex perſonę qualitate iudicari in quẽ vſum quid legatum cenſeatur. ſic in l. ſed & ſi ſuſcepit. §. ſi libertis. ff. de iu. in l. nec ſemel. §. ſi in habitationẽ. ff. quando dies leg. ced. in l. ſuos. de leg. 3. & in l. fundus qui. ff. de fund. inſtr. hæc Bal. recenſuit, ſed clarius exemplum

Universidad de Deusto
Biblioteca

plum est in l.qui bonis. ff. de cessio. bono. quod sanè exemplum latè declarabimus infrà lib.2. in casu 176. vbi agemus de arbitrio Iudicis, quod in bonorũ ces-
11 sione versatur. & † qualitatem nos etiam dicimus, quæ formam ostendit.nam bonitas, & vitium qualitates esse dicimus.l.certum.vbi glo.& Doct.ff. si certum petatur.& in l. stipulationum. cum l. sequenti.
12 ff.de verb.obliga. & hanc † qualitatem naturam aliquando nostri appellant,vt Bal.in l.etiam. C. de execut.rei iud. Hinc dicimus,Titium natura malum,
13 hoc est,qualitate.hinc etiam dicimus, quòd † qualitas adueniens enti reponit illud in diuersam naturam.c.statutum.de elect.in 6.Bart.Ias. & cæteri in l. Ius autẽ Ciuile. de iustitia & iure.& alibi scripsimus.
14 Quartò versatur † Iudicis arbitrium circa prædicamentum ad aliquid, quod prædicamentum rela-
15 tionem nos dicimus,& respectu rei † relatiuum dicimus, vt pater respectu filij, dominus respectu serui, emptor respectu venditoris.qua de relatè apud Bart. & Ias.in l.vlt.C.de ind.vidui.tollen.text. insti.de ijs, qui sunt sui vel alien.iuris.& in cap.Episcopus qui.& cap.Ecclesiæ seruos.12. quæst.2.& plura scribit Euerardus in centuria legali in loco à correlatiuis. Iudicis autem arbitrium circa hoc prædicamentum versari scripsit Bald.d.l.voluntatis.numer.7.ex tex.l.1. ff.de reb.dub. & clarum exemplum est, quod retulimus infrà hoc libro quæstio.95.numer.2.3.& alia exempla colligi possunt ex Doctorib. in d.l.1. de rebus dubijs. illud vnum ex Socino ibi nume. 8. adferam.cùm du-
16 bium est,an † vna res sit in parte vnius sociorum, vel non,inspicitur æstimatio partis alterius, & ex ea Iudex iudicat & arbitratur,an contineatur, vel non. & Socinum probarunt Curt.Iun.consil. 80. numero 1. & Craue. consil.310.nume.3.in fin. & illis addo eundem Soc.Sen. cons.98.in fine.lib.1. qui & simile adferunt de re vendita, an precio inspectu sub venditione comprehendatur, vt apud eos.
17 Quintò sensit Baldus in d.l.voluntatis.nu.7. † arbitrium Iudicis versari etiam circa prædicamentum actionis. Est actio secundum quam id quod subijcitur,agere dicimur.vt percutiens aliquem agere dicitur,nam in eo quod percutit agit. frequens itaq; est arbitrium Iudicis in iudicando quis egerit. exempla perplura adferri possunt. illud vnum sufficiat, cùm ambigitur quis ex duobus vulnerauerit, arbitrium est Iudicis,ex coniecturis iudicare an vnus vel alter. qua de re latè infrà lib.2. in casu 325. vbi agemus quis aggressor præsumatur,& quis vulneraſſe prius. Est etiam exemplum cum arbitratur ex coniecturis Iudex donationem esse factam,vt l.1.C.de donat. & dicemus infrà li.2.in casu 86.vbi latissimè egimus quomodo donatio facta præsumatur.
18 Sextò versatur † Iudicis arbitrium,secundũ Bald. d.l.voluntatis.num.7.circa prædicamentum passionis.ex l.testamento centurio. ff. de manumiss. testament.Est passio actio,quæ in patiente est, vt percuti,
19 onere grauari.hinc dicimus,† factionem testamenti cum seruo passiuam esse,cùm instituì,non instituere possit.§.testamenti.instit.de hæred. qualit. & differen. sic dicimus statuta recipere passiuam interpretationem à Iure communi.l.1.§.lex Falcidia. vbi Bar. & cæteri. ff. ad l.Falcid. versatur itaque & arbitrium Iudicis in hoc passionis prædicamẽto: id, quod præter Baldum clarius probat.l.seruos.ff. de manumiss. testamen.
20 Septimò † Iudicis arbitrium versatur etiam circa prædicamentum,vbi.ita Baldus d. l. voluntatis. l. nu.7.ex l.cum ij.§.in causa.& §.vlt.de transc.& ex l.sed & si suscepit.§.si libertis. ff.de iudi. Et hoc prædicamentum, vbi,est circumscriptio & designatio loci.& verè magnum versatur in eo Iudicis arbitrium,vt satis probatis titulus.ff.de eo quod certo loco. in quo plura de arbitrio hoc ipso referuntur. & attigimus suprà hoc libro.q.5.nu.5.& infrà lib.2.in multis casibus adferemus exempla huius prædicamenti.
21 Octauò inquit Bald.d.l. voluntatis. versatur † arbitrium Iudicis circa prædicamentum,quãdo. quod esse dicitur ex temporis adiacentia in re temporali. plura adferri possunt exempla, quæ referemus infrà libr. 2. in casu primo,ac alijs permultis subsequentibus.
22 Nonò versatur † arbitrium Iudicis in prædicamento,situs.ita Bald.d.l.voluntatis.num.7.ex l. patronus.§.1.de lega.3. sub hoc prædicamento sunt stare,sedere,iacere,in d.l.patronus.§.1.situs ibi,pro ipsa prædiorum vno in loco collocatione. Iudex ergo arbitratur & ex coniecturis,an vnus locus cum altero legatus sit,vel non,ratione situs.
23 Decimò versatur † arbitrium Iudicis in prædicamento, habitus.ita Baldus in sæpius citata. l.voluntatis.num.7. Est prædicamentum hoc pro quadam adiacentia eorum,quæ circa corpus sunt.capit.si Iudex.de sentent.excommun.l. vestem. ff. de iniurijs. Clemen.1. de vita & honesta. Cler. de quo quidẽ prædicamento plura adferemus infrà lib.2. in casu 178. incipit Plura sunt. de his satis.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium per modum iurisdictionis ordinariæ, vel delegatæ quomodo tributum censeatur.*
2 *Arbitrium habenti officium,si detur, per modum ordinariæ iurisdictionis datum censetur.*
3 *Statutum Papiæ 66.in criminalibus sub Rubrica de pœna communium terrarum,& territorij Papiæ,&c. & statuta 53.54.56.in criminalibus,declarantur.*
4 *Arbitrium his verbis concessum: Caius videat, & nostra authoritate iustitiam ministret: per modum iurisdictionis delegatæ collatum censeri.*
5 *Delegatus quis sit.*
6 *Delegati diffinitio noua,nec contemnenda authoris.*
7 *Arbitrium in dubio per modum iurisdictionis ordinariæ vel delegatæ,concessum an censeatur.*
8 *Iurisdictione arbitrij super vniuersali negotio concessa, ordinaria iurisdictio est.*
9 *Ordinarius quis sit.*
10 *Ordinarius a quo constituatur.*
11 *Ordinarius delegare potest.*

QVÆSTIO DVODECIMA.

ARBITRIVM PER MODVM ORdinariæ,vel delegatæ iurisdictionis, quando concessum censeatur, & quis sit ordinarius,ac delegatus causæ, paucis,sed dilucidè explicatur.

QVÆRO duodecimò quomodo cognoscatur † arbitrium hoc collatum,fuisse concessum per modum iurisdictionis ordinariæ vel delegatæ? Barto.in l. ambitiosa.nu.34.ff.de decr.ab ord.fac. similem quæstionem proponit in Decurionibus,quibus arbitrium fuit mandatum super bono & pacifico statu ciuitatis.& verè distinguendũ esse plures casus cum Bartolo & cæteris arbitror, vt etiam ad literam Bartoli distinctionem est sequutus Bald.in l.more.col.penult. vers. iuxta quod quæro. 2 ff.de iurisdict.omnium iud. Primus est, quãdo † hoc arbi-

arbitriũ illi tribuitur,qui officium habet, ita vt non personæ,sed officio concessum credatur: vt putà,si dicatur: Iudex maleficiorum vt sibi videbitur super tali negocio cognoscat & diffiniet. tunc is per modum ordinariæ iurisdictionis arbitrium habebit, ita Bart.
3 præcitato loco.quare † in statuto Papiensi 66. in criminalibus sub Rubr. De pœna communiũ terrarum & territorij Papiæ,&c.quo tribuitur Prætori, vel Iudici maleficiorum arbitrium æstimandi damnũ alicui datum,dicitur esse arbitrium sub ordinaria iurisdictione sic in statuto 56.sub Rubr. De pœna custodis,&c.& in statuto 53. 54.

Secundus est casus,quando his verbis alicui perso-
4 næ collatum esset hoc † arbitrium à superiore: Caius videat,& nostra authoritate cognoscat, ac iustitiam faciat.is tunc delegatus censetur, & per modũ iurisdictionis delegatæ cognoscet.ita Bart.d. l. ambitiosa. nu.34.quod probari dicit in procem.insti. ibi, authoritate nostra,& l.1.§.omnia enim. C. de vet.iure enuclea.& in l.1.§.qui mandatum.ff.de officio eius.in ca. 1.de Cler.ægrot.lib.6.in Clem. 1. de suppien. neglig. Præla.& Clem.quia contingit, de relig. dom. nam
5 nos eum esse dicemus † delegatum Iudicem, cui causa committitur ab alio habente potestatem delegandi,vices illius gerens,nihil proprium habens: ita diffiniebat Alex.in Rubr.ff.de officio eius.num.12 cum quo sensit Alcia.in Rubr.de officio ordi.nu.6. vel vt cum Iureconsul.in d.l.1.§.qui mandatam.ff.de offic. eius cui mand.est iurisd.diffinuit Bellonus lib.1. suputa.iuris cap.11.Delegatus is est, cui mandata iuris-
6 dictio est. Ego † aliquando diffiniebam, vel verius describebam,delegatũ eum esse, cui ad causam cognoscendam vel decidendam,vel exequendam, vel totũ simul perficiendũ,vel à lege, vel à Principe,aliove potestatẽ habente,mandata est vel data iurisdictio, propriũ nihil habens,sed totũ à superiore recognoscens.

Tertius est casus secundum Bartolum d.l. ambi-
7 tiosa.num.34.vers.Si verò verba,&c.quando † sumus in dubio,vt quia sit dictum,tales habeant arbitrium. tunc distinguendum est, aut conceditur arbitrium super causa & facto singulari, aut super vniuersali. Primo casu is delegationis via arbitrium habere dicitur, quare authoritate concedentis facere potest, vt secundum Bar.probatur in c.cum aliquibus. de rescrip.in 6.non enim intelligi potest hanc ordinariam esse iurisdictionem, quæ non conceditur super vna sola singulari causa,vt infrà subijciam, erit ergo delegata.cum Bartolo idem clarè sensit Ruinus cons. 62. num.1.lib.5.

8 Secundo casu cùm † arbitrij iurisdictio est concessa super vniuersali negotio,tunc ordinaria dicitur. l. 1. in prin.& §.cùm vrbem.ff.de offic. Præfecti vrbis. in l.vlt. ibi, certæ administrationi, cui & iurisdictio adhæret.C.vbi & apud quem.& in auth.habita.C.ne filius pro patre.ita Bar.d.l.ambitiosa.& docuit Alcia. in Rubr.de offi.ord.num.5.qui subijcit,& rectè,cum
9 etiam † ordinarium dici,cui certum genus causarum mandatum est, vt causas omnes fideicommissorum, ex tex.inst.de fideicom.hære. in prin. & in c. verùm. de foro compe.quod placuit & Soc.in l.more.nu. 17.
10 ff.de iurisd.om.iud. Nec in eo est ambigendum † à quo hic ordinarius constituatur,cùm lege aliquando constituatur.l.1.in prin.ff.de off.eius, &c. l. more. ff. de iurisd.om.iud.vel consuetudine.l.1. C.de emanc. lib.l.viros spectabiles.C.de diuer.off.& app. lib.12. l. 2.C.de fundis limoth.lib.12.vel à Principe.l.vnica. ff. ad l.Iul.de ambitu.ita docuit Zasius post alios in d.l. more.in fin. Qualis & quanta hinc oriatur vtilitas, scire,an per modum ordinariæ vel delegatæ iurisdictionis concessum sit arbitrium, nemo ignorat. nam inter cæteros effectus ille est ob delegationem, quam
11 † ordinarius facere potest, quam tamen non potest delegatus,vt tradunt omnes.in d.l.1.de off.eius.& in l.more.de iur.om.iu.est etiam maximè vtile ratione successorũ, in quos iurisdictio delegata non transit, cùm tamen transeat ordinaria, vt infrà suo loco dicemus.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium quomodo regulari debeat.*
2 *Arbitrium liberum nullis iuris regulis subiacere.*
3 *Liberam voluntatem esse contra arbitrium viri boni.*
4 *Liberum arbitrium regulis Iuris naturalis subiacere.*
5 *Arbitrium liberũ procedendi in causa licet quis habeat, æquitatem tamen seruare debet.*
6 *Statuta Ferrariæ & Veronæ liberum arbitrium Prætoribus tribuentia,quomodo intelligantur.*
7 *Iudicem in arbitrarijs æquè vni ac alteri parti fauere debere.*
8 *Libero arbitrio concesso, nihil contra bonos mores concessum dicitur.*
9 *Testatorem suam voluntatem in liberum alicuius arbitrium conferentem,intelligere,modò dolus malus absit.*
10 *Libera administratione a patre filio concessa, quid concessum intelligatur.*
11 *Actus omnis eo animo factus intelligitur, vt dolus malus absit.*
12 *Delegatione facta intelligitur eo animo facta, vt remoto dolo causa diffiniatur.*
13 *Liberum arbitrium concessum,intelligitur concessum vt dolus malus absit.*
14 *Libero arbitrio concesso,nihil contra tertium concessum censeri.*
15 *Arbitrio regulato cõcesso,leges & Canones esse sequẽdos.*
16 *Virum bonum æquitatem & veritatem spectare debere.*
17 *Aequitatem esse Thyriacam contra venenum.*
18 *Viri boni arbitrio non fit,quod contra æquitatem sit.*
19 *Bartolus in l.si sic legatũ,in fi. de legatis primo notatus.*
20 *Iudicem contra legem ferre non posse sententiam, cùm vt vir bonus cognoscit.*

QVÆSTIO DECIMATERTIA.

QVAM NORMAM IN ARBITRIO libero,& in regulato obseruare Iudex habeat,declaratur, & quando dolus malus in omnibus abesse debeat.

QVÆRO decimotertiò quomodo regulari debeat † arbitrium? qua in re distinguendum est liberum & absolutum arbitrium ab arbitrio regulato & viri
1 boni. In absoluto ac † libero arbitrio, nulla regula, nulla norma, nulla lex positiua saltem obseruari necesse est, cùm is omnia pro sua libera voluntate posit: quare eum irregulata delectatione vti posse,scriptum reliquit Bart. in extraua-
2 gan.ad reprimen.in verbo videbitur. nume. 2. & necessitate hunc non cogi,scriplit Dec.in l.1.num.14. ff. de iurisdict.omnium iud,quare docuit Bald. in l.
3 penult.in fine.ff.de arbitris, † liberam voluntatem esse contra arbitrium viri boni, vt natura verborum sonat,non ergo habet hic necesse sequi Iuris, rationis & æquitatis Canones. sic Ias. in l.si sic legatum. num.22.26. de leg.1. Marsil.consil.8.nume. 25. consil. 15.nume.16.cons.18.nume.37.cons.20.nume.53.cons. 42.nu.3.& cons.63.num.16.Parisius cons.56. nume.5. lib.1.Soc.Iun.cons.49.num.16.lib.2.

Decla-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Declaratur,& intelligitur, hoc procedere, quòd ad
4 ea,quæ à iure positiuo,non quæ † iuris naturalis inducta sunt. sic Bart. in d.extrauag. ad repr. in verbo videbitur.nume. 10. qui affirmauit huic non licere aliquid iniustè agere, cùm sit contra ius & æquitatem naturalem. & cum Barto. idem sentiunt Natta d.Clem.sæpe.§. non sic tamen.colum.18.qui &si aliqua in contrarium moueat, satis tamen ex relatis dissoluuntur, & latè Perrus Benenitend. conclus.31. Calcan. cons. 11.nume.33. consil. 51. nume. 7. 8. quibus addo Baldum consil. 177.In Ecclesia Rhegina.colum.2.lib.1.quem secutus est Craue. consil. 263. colum. 2. versic. Secundò istam opinionem. qui affir-
5 marunt † habentem liberum arbitrium procedendi, intelligi,seruata tamen æquitate, quam æquita-
6 tem ego naturalem intelligo. sic declarantur † statuta tribuentia liberum arbitrium,vt statutum Ferrariæ ac Veronæ iam relata suprà, quæstio. 10. & post Bald. in l.si pariter. C. de test. mili. idem respondit Decius consil.651. num.10. & ideo Bart. d. extrauag. in d.verbo videbitur, dicebat hunc habentem liberum arbitrium, esse liberum à regulis Iuris Ciuilis, non autem Iuris naturalis & gentium.idem Bart.in l.filiusfamil. num.3. de don.& idem scripsit Oria. in tract. de arbitris.vlt.parte. q. 25. Alex. consil. 33. col. 2.lib.1. Dec.in c.dilecti filij.num.5. de iudicijs. & videtur text. in Cle. pastoralis, de re iud. imò docuit Bald.in l.vlt. num.3. C. de pœna iudi. qui malè iud.
7 † iudicem in arbitrarijs non minus vni,quàm alteri parti fauere debere. quod (vt dixi) intelligo quando æquitas naturalis suadet. Hinc etiam docuit Angel.in l.si à milite. §. post edictum.ff. de testam. mil.
8 quod † concesso libero arbitrio, non dicitur quid contra bonos mores concessum,quod & Nattæ citato iam loco placuit. quare inferunt omnes hunc teneri, si quid dolo malo egit, vt si enormiter aliquem lædat, ex quo dolus præsumitur: sic Baldus in Rubr. C.de pœna.iudi.qui malè iud. num.2.Natta.d.§.non sic tamen. colum.19. Paris de Puteo d. tract.Syndicatus tit.de arbitrarijs iudicum.num.9.& nume.20. & titu.sequenti.num. 4.5.10.11. Sali.l.vlt. colum. 1.versic. Secundò an Iudex.C.de pœna iud.qui malè iud. & Brunus de constitutionibus & statutis. in verbo Arbitrium.versi. statutum dans potestati. Alexand. d.consil.65.num. 7.lib.3. Iaf. d. l. si sic legatum. numero 36.de leg.1. Barb.consil 47. colum. 17.in fi. lib. 1. & ideo censuit Bart.in repet.l.1.num.64. C. de sa-
9 crosanct. Eccles. testatoris voluntatem † in liberum alicuius arbitrium collatam,intelligi dummodò dolus malus abfit. hinc docuit Soc.in l.cum filiusfamil.
10 num.1.de verborum obligat. quòd si † pater concedat filio liberam administrationem, dolum malum
11 censeri exceptum. hinc † omnis actus intelligitur factus,cùm dolus abfit,vt in promissione facta de ratificando, intelligitur dummodò dolus abfit.sic Soc.
12 Sen.consil.159. colum.vlt. lib.2. sic † in delegationis rescripto intelligitur delegatum ea posse, quæ delegans remoto tamen dolo.Dec.cons.143. num.3. sic in constituto Procuratore ad emendum, & obligandũ dominum.Dec.cons.493.nu.11. Hæc tamen intelligit Soc.in l.cùm filiusfam.num.1.de verb.obligat. de
13 dolo ex proposito,non autem præsumpto. sic † arbitrium liberum alicui de re propria partium conuentione concessum, intelligitur ita concessum, vt dolus abfit,& æquè arbitretur:vt probat l.si libertus ita iurauerit.ff.de oper.lib.quo adducti sic censuerunt Alex.consil.37. nu.32.lib.2.Decius consil.430.col.2.vers. 2.conclusio.qui vult hoc casu læso succurri.& clarius censuit Craue. consil.192.num.23. quod intelligitur per reductionem ad viri boni arbitrium, vt etiam d. l.si libertus.declarat gl.l.pe.ff.de arb.& Dec. consil. 11. num.6.

14 Declaratur secundò & intelligitur,† ne hic aliquid possit contra tertium. Fel.in cap.1.num.51.de const. Natta d.§.non sic tamen.col.33.vers.Tertium est,qua de re latiùs dixi suprà q. 10.in fin.

15 In arbitrio † autem viri boni, quod non absolutum,sed regulatum dicitur, affirmant relati omnes esse sequendos Canones iuris, rationis ac æquitatis: ita Iaf.d.l.si sic legatum.nu.22. & alij suprà relati, vt Marsil.Parisius,& Soc.Iun.& ideo docuit Bald. in c.1. §.Iudices.nũ.5.de pace iur.fir.quem secuti sunt Cæpolla in l.si fugitiui.num.33. C.de ser. fug.Marsi.in l. quæstionis modum.num.68,ff.de quæst. & in Pract. crimi.§. Constante.num.30.& §.diligenter. nu.24.& in cons.20.nu.54.& Curt.tract.monetarum.q.7.in fi. Iudicem hunc arbitrari debere, secundum mentem legis,iuris ac rationis,ac demum secundum æquitatem.idem docuit Gomes.in c.1. num.225. de constit. in 6.& doctè ac pulchrè aliqua scripsit Rober. Aurel. lib.4.senten.iuris cap.15.Hinc dicebat Alex.cons.33.
16 num.3.lib.1.& cons.175. num.7.lib.6.viri † boni esse charitatem, & æquitatem spectare. quod & respondit Craue.cons.190.nu.5.dum post Bal.cons.211.Illud
17 malum.lib.4. inquit, † æquitatem spectandam esse, cùm sit thyriaca contra venenum. sic respondit Gozad.consil.54.num.10.arbitrium hoc iure regulatum
18 esse debere.nec sanè immeritò, cùm illud † viri boni arbitrio fieri non dicatur, quod sine ratione fit, vt egregiè respondit Soc.Iun.cons.91.num.13.lib.3.nec dissentit Rubeus cons.156.num.12.& tanta esse debet in hoc viro bona æquitas,& iustitia, vt in re aliena id agat,quod in re propria præstaret.sic Dec. l. in personam.§.1.in fin.de reg.iur.post multos,quos citat. & eiusdem addo sententiæ Barto.l.1. num.5. ff. de solu. Tiraq.De retractu consang.§.35.gl.1.in fin.& probat. l.1.in fi.ff.de solut. Ex quibus satis intelligimus malè
19 sensisse † Bar.d.l.si sic legatum,in fin.& alios ibidem à Iaf.num.36. relatos, hunc Iudicem arbitrio suo arbitrari posse,dummodò dolo malo careat. quod visus est sentire Paris tract.syndicatus tit. De arbitrarijs eorum,num.1. vers. quamuis.qui enim fieri potest,vt cum Bartolo & cæteris,res ita sit,si iure,ratione,ac æquitate regulatum hoc esse debet arbitrariũ. Accedit quod scriptum reliquit Gandinus Tract.maleficiorum.sub Rub.de quæstionib.in fine.Amodeus de Castel.in tract.Syndicatus.num.146,in fin. ex cap.
20 inquisitionis, de accusat.& ex l. hodie. ff. de pœnis. † hunc iudicem ferre non posse sententiam contra legis dispositionem,imò non posse ferre eo modo interlocutoriam,is censuit eo loci nu.147. post Bald.in l.voluntas. C. de fideicom. & rectè quidem. qua ratione enim esse potest,vt contra legem sentire possit, si secundum illam sese regulare habet? Verùm an ob iustam rationem legem immutare possit, infrà dicã. quæstio.14.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium viri boni quo iure regulari debeat.*
2 *Arbitrium ex iure scripto an moderetur.*
3 *Iudicem in pœnalibus arbitrarijs procedere de similibus ad similia,& quid tunc obseruare debeat.*
4 *L.si quæ seruum.ff.de custo.reo.explicatur.*
5 *Arbitrarium non dici,quod consuetudine stabilitum est.*
6 *Arbitrium non esse,quod lege decisum est.*
7 *Pœnam arbitrariam non esse,quæ consuetudine terminata est.*
8 *Iudicem pro modo subiectæ materiæ arbitrium suum moderare debere.*
9 *Authoris declaratio quo pacto Iudex suum arbitrium moderare debeat.*
10 *Iudicem in arbitrarijs personarum qualitatem considerare debere.*

QVAESTIO DECIMAQVARTA.

QVO IVRE SVVM ARBITRIVM regulare debeat Iudex, & arbitrarium non dici, quod est iure communi vel consuetudine terminatum, explicatur.

1 QVAERO decimoquartò, quoniam diximus in proximè relata quæstione † viri boni arbitrium regulatum esse debere,iure & ratione, quo iure regulari debeat aperiẽdum est. Bal. in auth.
2 iubemus. vlt. no. C. de iud. docuit † iure scripto & non scripto esse regulandum: sed vereor, ne falsum hoc sit. nam quò ad ius scriptum vbi illud reperitur, ab illo non receditur, cum arbitrarium non sit, sed certum.sic docuit Bartol. in l.ambitiosa. nume 11.ff. de decr.ab or.fac. Imol.consil.44. num. 4. nisi dicamus in non diffinitis arbitrium regulari iure,hoc est à simili,iuxta.l.non possunt.ff.de legi.vt scilicet quòd iustum & æquum de iure videri potest, statuatur. qua in re scriptum reliquit Ioan. Baptista à S. Seuerino in l.omnes populi.num.29. de iust.& iu. post Petr.
3 Anc.quem refert:hunc † iudicem nostrum posse & in pœnalibus de similibus ad similia procedere. quòd si facere contigerit, obseruabit Iudex, vt huius similitudinis expressam mentionem faciat. quòd est summopere annotandum. iure non scripto, hoc est consuetudine debere regulari, scripsit Dec.in l. si fugitiui.n.92.vbi ante eum Cæpolla nu.34. C.de ser. fug.& in c.de causis.vlt.no. de offic.dele. & in c. inter cæteras.co.vlt.de resc.Tiraquel.tract.Nobilitatis c.10.n. 12.& videtur idem sensisse glo. in l.quid ergo. §.pœna grauior,de his qui nota.infam.& in l.hodie.ff.de pœnis.Bald.con.443.Cechus,colum.1.in fi.versi.& sciendum est,lib.1.qui inquit,hoc in casu consuetudinem ex vnico actu non induci. adferri solet tex. l. si quis reum. ff. de custod. reor & in instit.de offic.iudic.in princi. Verùm, hæc interpretum sententia vera non
4 est,cùm text. † d. l. si quis reum. contrarium potius probet,dum Præsidi data est puniendi facultas,si pœna, cautione,aut expresso decreto, aut consuetudine diffinita non sit: si ergo consuetudine est diffinitum, nihil est quod in Iudicis arbitrio positum dicamus. quare Bald.in l.quicunque. colum.5. C.de serui.fug. & Ioan. de Anan. in capit. Iudæi. de Iudæis, affirma-
5 runt,†necessarium,non arbitrarium illud dici,quòd consuetudine est stabilitum. nec ab his recedunt Felin.in capitul.inter cæteras.colu.4.nu.12.de rescript. & in capit.ex litteris.num.14.vers.Sextò glos.de constit.Dec.cons.100,num.11.Curt.Iun. l.1. num.30. ff. de iurisd. omn. iud.Ripa. l. si constante,numer.31.ff. solu.matrimon.Mantua in cap.nonnulli.num.12.de rescript.Hinc ait Fulgosius in l.quid ergo. pœna grauior.nu.23.de ijs,qui nota.infam. pœnã.consuetudinem determinatam,censeri à l.diffinitam. & ideo di-
6 xit Neuiza.lib.5.syluæ nupt.nume.74.† arbitrarium non esse, quod iam lege clare est decisum. sic & egregiè Ioan.Corasius lib.4.miscella.iuris capitul. 12. nu. 6.arbitrarium illud significantissimè dici, quòd lege non est diffinitum,Ideoq; infert, Arbitrariam actionem dici, quæ in iudicantis arbitrio posita est. Confirmatur authoritate Plaut. in Amphit. actu 4. dum inquit: Hoc quidem profectò certum est, non arbitrarium. quare communi omnium voto receptum
7 est,pœnam † non dici arbitrariam, quæ consuetudine est sancita.vt ex d. l.si quis reum. multis confirmat Tiraquel.in tracta.De pœnis legum,in præfatione numer. 4. qui latè multorum authoritatibus Iudices monet, ne sine causa à pœna consuetudine indictarecedant,& item propriam faciant.quòd etiam præter eum admonuit Paris Puteus tract. syndicatus tit.De arbitrarijs Iudicum. numer. 2.& tit. sequenti num.3. Rectius fortè visus est sentire Roma. consil. 376. Quæstio est colum. 3. versic. debet autem,quem est secutus Decius. d.l. si fugitiui. num. 93. C. de ser.
8 fug. Dum dixit, † Iudicem suum arbitrium moderare debere,vt ratio subiectæ materiæ patitur, iuxta gl. l. eas causas. ff. de condi. & demonst. quæ, & si in eo per omnes probetur, quòd ob subiectam materiam dictio vna alterius loco collocari possit, vt apud Socinum Senio. consil.146. colum.4.versic.Sed prædicta,libr.1.Ruinum consil.3.num. 20. libr.1.& Cagno. in procem.digestorum in princ. num.10. non tamen iustum præstat argumentum, Iudicis arbitrium sic
9 esse moderandum. Quamobrem crederem ego † Iudicis munus esse,vt in non diffinitis præter propriam conscientiam,suum temperet arbitrium. consideratis similibus dispositionibus, perpensis multis coniecturis,quæ æquitate potius, quàm iuris subtilitate nituntur. quibus,ita in re aliena faciat, vt in propria fieri vellet. à qua sententia visus est non recedere Bartol.in l.si societatem.§.arbitrorum. num.28.vers. item inquantùm in isto dubio. ff.pro socio.cuius doctrina, hac in re est admodum egregia. erit quoque
10 † quòd personarum qualitatem consideret. Bal.l.vlt. C.de obseq. patro. præsta. qui de qualitate factorum sentit. Audiat & probè intelligat Iudex quid eum facere oportet, scribat, moneatq;. Cicero in oratione pro An.Cluentio cuius verba,si placet legere, adscripsi. sapientis Iudicis est, meminisse se hominem: cogitare, sibi tantum à populo esse permissum, quantum commissum, & creditum sit, & non solum sibi potestatem datam,verumetiam fidem datam meminisse,posse quem oderit absoluere, quem non oderit condemnare, & semper non quid ipse velit, sed quid lex & religio cogat, cogitare animaduertere, qua lege reus citetur,de quo reo cognoscat,quæ res in quæstione versetur. cum hæc sunt videnda, tum illud est hominis magni & sapientis cum illæ iudicandi causa tabellam sumpserit, se non putare esse solum, neq; sibi quodcunque cupierit licere, sed habere in consilio legem, religionem,æquitatem: libidinem aut odium, inuidiam, metum, cupiditates q; omnes amouere.Maximeq; existimare conscientiam mentis suæ, quam à Deo accepimus, quæ à nobis diuelli non potest, quæ si optimorum consiliorum atque factorum testis in omni vita nobis erit, sine vllo metu, summa etiam honestate viueremus. Hæc illæ.

SVMMARIVM.

1 *Iudex,qui procedendi arbitrium habet, quæ immutare possit.*
2 *Arbitrium super causa datum intelligi secundum statum præsentem.*
3 *Decuriones, quibus super bono statu ciuitatis datum est arbitrium,antiquos ordines immutare non posse.*
4 *Ordines antiquos immutare non posse, ampliſsimum habens arbitrium.*
5 *Iudicem immutare non posse,ob arbitrium quod habet, quæ à suo prædecessore facta sunt.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

6 *Successorum prædecessoris factum probare debere.*
7 *Iudicem ex noua causa posse immutare iam stabilita.*
8 *Iudicem immutare posse iam constituta, cum à Principe sciente illas constitutiones datus est.*

QVAESTIO DECIMAQVINTA.

QVANDO IAM CONSTITVTA & firmata tollere ac immutare Iudex possit, declaratur.

SVMMARIVM.

1 *Iudex, qui arbitrium habet, an actione carentem ad agendum admittat.*
2 *Actione carens experiri non potest.*
3 *Iudicem repellere debere agentem sine actione.*
4 *Iudicem non repellentem agentem sine actione, teneri ad interesse parti.*
5 *Actorem admitti sine actione agentem, si modò spes subest, quòd ex facto de præterito actio orietur.*
6 *Venditorem agentem ad pretium rei, reipsa non tradita, posse pendente Iudicio rem tradere, atque ita Iudicium conualidare.*
7 *Hæredem hæreditate non adita, agere aliquando posse.*

1 QVÆRO decimoquintò, an † Iudex iste ex sui arbitrij vi ac potestate immutare possit iam statuta à Iure Communi vel à municipali in causis cognoscendis, & diffiniendis? hanc quæstionem ita generalem proposuimus, vt hac cognita, ad speciale descendamus. Et fortè dicendum videbatur, nihil penitus immutare posse.
2 Nam, cum † arbitrium ei datum super iuris administratione, secundum statum illum præsentem datum intelligitur. argu. l. si ita, de auro & argent. lega. immutare ergo non esset secundum iam stabilitum ordinem & ius seruare, sed nouum constituere. qua ratione motus Bartol. in l. ambitiosa. numer.
3 9. ff. de decretis ab ord. facien. docuit, † Decuriones, quibus super bono statu ciuitatis datum est arbitrium, non posse antiquos ordines mutare. ibi q̃ numer. 11. subijcit, nihil posse contra ordinem, & iam stabilita à populo. & in specie nostra Bartol. est secutus Paris Puteus tract. syndicatus in titul. de arbitrarijs eorum, numer. 1.
4 Extenditur primò, vt procedat etiam in eo, † cui amplissimum collatum fuisset arbitrium. sic Paris Puteus, qui suprà, post Bartolum & Roman. quem citat.
5 Extenditur secundò, vt procedat etiam † quò ad iam per prædecessorem concessa & stabilita, etiam, si ad tempus stabilita essent: sic Paris, qui suprà, numer. 3. post Bartol. in l. dotalem. & in l. cum filius, de mili. testam. ea ratione quia tenetur successor
6 † prædecessoris factum probare. capitul. 2. vbi gloss. de dona. capitul. Abbate sanè, de re iudic. in 6. rursus, quia non plus huic successori concessum dicitur, quàm penes prædecessorem erat. l. si pater. ff. ad municip. l. Lucius. §. pen. ff. quod vi aut clam.

Declaratur primò, non procedere quando ex
7 † noua causa superuenienti hic Iudex immutare vellet: ita sensit Bartol. d. l. ambitiosa. numer. 11. à quo non dissensit Paris Puteus loco iam sæpius citato, ex illo not. responso Iureconsulti in l. si hominem. ff. mand. ad cuius declarationem & commendationem plura alibi scripsimus. immò ex causa pœnam à statuto & lege indicta posse mutari, infrà in quæst. 69. dicemus.
8 Declaratur secundò, non procedere quando † superior arbitrium hoc concedens, nouit iam illud esse stabilitum, super quo illum Iudicem, deinde dat arbitrarium. Nam hoc casu eam potestatem dare voluit, vt pro arbitrio, mutet, corrigat, & ampliet. sic colligo ex doctrina Bartol. in l. 1. numer. 54. 74. C. de sacrosanct. Eccles. argu. l. si quando, in prin. C. de inoffic. testamen. & l. etiam. ff. de bonis liber. quibus dicere solemus, ex concessione priuilegij, quid censeri tributum præter Ius Commune. & ex d. l. si quando, dicere etiam solemus, priuilegium alicui concessum, intelligi concessum vt in cæteris Ius Commune seruet: quòd non procedit cum liberum priuilegium datum esset: ita Rui. consl. 100. in fi. lib. 1.

QVÆSTIO DECIMASEXTA.

EXPLICATVR QVOMODO Agentem sine actione Iudex hic admittere possit, & de Iudicio ex superuenienti Iure conualidato.

1 QVÆRO decimosextò, an † Iudex hic noster admittere possit agentem sine actione? Hanc iuris quæstionem, vt absoluam, in primis dicendum, regulariter † neminem sine actione posse experiri. l. si pupilli. §. videamus. ff. de neg. gest. gloss. & Doctor. in l. vbi pactum. C. de transs. immò acta reducuntur nulla, etiam parte non opponente. ita Roman. consil. 224. colum. 2. Alexan. consil. 166. colum. 1. libr. Castren. consil. 96. Super primo quæsito. colum. 2. ad finem lib. 2. & Corneus consil. 126. colum. penul. libr. 4. quos retulit & secutus est Craue. consil. 191. num. 1. quibus constat malè sensisse eos, qui dixerunt tunc demum acta reddi nulla ex
2 actionis defectu, si ab aduersario opponatur. quam sanè opinionem defendebant Alexand. in l. si Titius. colum. 2. numer. 6. de verb. oblig. & ibi Soc. sen. idem consil. 78. in fin. libr. 4. Castren. consil. 247. In causa quæ vertitur Sauonæ. colum. 3. libr. 1. & Aret. consil. 85. colum. 2. verficul. amplius. Rursus sciendum etiam est, regulariter † Iudicem posse hunc sine actio
3 ne agentem à Iudicio repellere: ita ex relatis plures censuerunt, & clarius Alexand. in l. vbi pactum. num. 7. & ibi Curt. sen. numer. 30. C. de transact. Imol. in l. 4. §. hoc autem Iudicium. de damn. infe. & ibi Ripa numer. 43. sed dubitationis est, an debeat atque ita an cogatur Iudex repellere agentem sine actione. & debere omnino repellere sensit Bartol. in d. l. vbi pactum. num. 5. & ibi clarius Curt. sen. num. 31. quo loci fortius scribit Iacobinus à Sancto Georgio quòd si
4 † Iudex non repellit agentem sine actione, tenetur parti ad interesse. cum illo sensit etiam Chassan. consil. 68. num. 26. & ideo Dec. consi. 302. colum. 1. & Curt. iun. consil. 163. colum. 1. ac etiam Bellon. consil. 25. numero 1. responderunt, Iudicem debere libellum huius actoris lacerare, & eum in expensis condemnare. Quod intelligo cum Anton. ab Alexan. relato à Curt. d. numer. 31. quando reus ipse ignorat actorem sine actione experiri, secus enim sciret & non opponeret, quia tunc ei, non autem Iudici imputatur. & quo posteriore casu procedit opinio Castren. & Alexand. qui contrarium affirmarunt: nempè Iudicem non cogi repellere actorem hunc. Bartoli autem & aliorum sententia ea ratione adiuuatur, quòd pati non debet Iudex iudicia eludi, & homines litibus & impensis frustrari, quemadmodum probat 6. finem litibus

bus. de dolo & contum. & quamquam hactenus relata in Iudice ordinario, qui ad vnguem legum constitutiones obseruare debet, attamen idem esse censeo in Iudice nostro, qui arbitrium cognoscendi & terminandi lites habet. quoniam arbitrium, quod habet, habere dicitur, si modò actor ius habet, quo experiatur, aliàs esset habere arbitriũ sine effectu, cum deficiat substantia, hoc est actio ipsa. & probat hanc
2 sententiam text. l. Bouem. §. pen. ff. de ædil. edic. quo loci ait Paulus non esse in arbitrio Iudicis admittere emptorem ad agendum redhibitoria si sub conditione emit.

Declarantur prædicta vt non procedant quando
5 † ex ipso facto de præterito spes est actionem oriri. & si enim de præsenti actio non competat, non tamen repelli debet actor, ex quo actionem oriri speratur: ita probat. l. si Titius. & ibi Bart. de verb. oblig. Hinc respondit Alex. consil. 27. colum. 1. libr. 1. quòd licèt
6 † venditor agens ad pretium teneatur rem offerre & tradere. l. Iulianus. §. offerri. de actio. emp. attamen, si contingat eum agere re non tradita, poterit pendente Iudicio rem tradere & Iudicium conualidare. Alexandrum sunt secuti Soc. sen. in l. 2. ad finem. C. de pact. & Bellonus d. consil. 24. num. 4. quo loci similia
7 de retrouenditione, & in eo qui agit, vt hęres † hæreditate nondum adita. refert & alijs confirmat Tiraq. tract. De legibus. connubia. post leges. numer. 41. & Cephalus consil. 112. nume. 17. 18. libr. 1. vbi latissimè. aliàs declarationes recensent Doctores in d. l. si Titius. ibi latè Iaf. num. 3. de verbo. oblig. & ibi videndus omninò est Andreas Pomates in annota. ad Bartolum.

SVMMARIVM.

1 *Citatio necessaria an sit, cum Iudex arbitrium habet procedendi & cognoscendi in causa.*
2 *Iudicem, qui arbitrium cognoscendi habet, posse parte non vocata testes examinare.*
3 *Arbitratorem parte non citata laudum ferre posse. nume. 11. contrà.*
4 *Iudicem, qui arbitrium procedendi habet, teneri obseruare, quæ iuris gentium sunt.*
5 *Citationem Iuris Diuini esse.*
6 *Principem iudicare non posse parte non vocata.*
7 *L. quod si nolit. §. si quidita. de ædil. edi. exornatur.*
8 *Citationem omitti non posse à Iudice, qui potestatem iudicandi habet omni prætermissa solemnitate.*
9 *Citationem necessariam fore, etiam cum agitur de executione instrumenti liquidi.*
10 *Citationem esse necessariam, etiam si Iudici data sit potestas & arbitrium procedendi de facto.*
12 *Citationem partis non esse necessariam, quando simplici dicto alicuius standum est.*
13 *Citationem partis non esse necessariam, cùm data est facultas Iudici procedendi parte vocata, & non vocata.*
14 *Citationem necessariam nõ esse, cum Iudex secundum suam conscientiam iudicare potest.*
15 *Citationem non esse necessariam, cum clarum est absenti defensionem non competere.*

QVAESTIO DECIMASEPTIMA.

AN CITATIO PARTIVM NECESsaria omninò sit cùm pro sui arbitrio Iudex causam cognoscere & diffinire potest? & Doctorum magna controuersia explicatur.

1 QVÆRO decimoseptimò, an necesse habeat hic Iudex, † cuius arbitrio causa est diffinienda, partes omninò citare? & non habere necesse, visus est sentire Bald. in l. si quando. colum. 2. vers. sed quæro. C. de testib. quem malè retulit Iaf. §. in bonæ fidei. n. 26. Inst. de act. Dicebat
2 enim Bald. † Iudicem hunc testes recipere ac interrogare posse, altera partium non vocata, & clarius ac absolutè hanc sententiam probauit Petrus Perusinus in cap. licèt Episcopus, de præben. in 6. confert quòd docuit Baldus in l. certum. colum. 2. C. vndelegitimi. quem est secutus Roma. in repet. Rubri. C. de arbitris. col. 2. Alex. l. de vnoquoque. colum. pen. num. 60. de re iudic. & consil. 217. col. 2. num. 8. libr. 2. Soc. sen.
3 consil. 90. numer. 17. libr. 4. dum affirmant † compromissum factum in arbitratorem, vt secundum suam conscientiam sententiam ferat, illum partibus non monitis iudicare posse.

Contrarium est verius, citationem necessariam fore omninò. sic in specie Barto. in extrauagan. ad reprimen. in verbo & figura. num. 6. & in l. Theopompus. numer. 9. in fin. de dote præleg. & in consil. 166. numer. 5. libr. 1. Ruinus consil. 21. num. 2. libr. 2. Curt. sen. l. admonendi. num. 380. Baldus sibi parum constans in l. captatorias. quæst. 3. C. de testam. mil. & in l. si Procurator. ff. de cond. indeb. Angel. in l. milites. prope medium. ff. de milit. testam. Natta in Clemen. sæpe. §. non sic tamen. colum. 14. de verbo. signifi. Bo-
4 log. consil. 39. col. vlt. qui affirmauit † Iudicem hunc quæ iuris gentium sunt, teneri seruare. eandem sententiam probarunt Alexan. consil. 118. num. 6. libr. 2. Iaf. l. si quis arbitratu. num. 23. in fine de verb. oblig. Dec. in capitul. Dilecti filij. numer. 4. in fine de iudic. consil. 416. num. 24. 25. Iaf. consil. 147. colum. pen. in princip. libr. 2. Amodeus de Castello tract. syndicatus num. 141. Alcia. capit. 1. numer. 9. 10. de offic. ord. & responso. 131. num. 7. cuius rei præcipua est ratio, quòd
5 Iuris diuini ac naturalis sit citatio, quæ adhiberi solet, ne alioqui facti ignorantia perperam iudicetur.
6 quare dicimus † Principem, citationem omittere non posse, vt latè apud Claudium Seysell. in l. vt vim colum. 1. de iustit. & iure, Roma. sing. 664. Curtium sen. consil. 50. colum. 71. & satis hæc nostra sententia,
7 quæ crebrior est, probatur † in l. quòd si nolit. §. si quid ita. ff. de ædil. edic. Nec aduersatur vna responsio, quam adfert Saly. l. si societatem. §. arbitrorum, num. 12. in fi. ff. pro socio. ibi, causa cognita procedit, quia factum displicentiæ pendebat à voluntate emptoris. quia dico, quòd elapsis 60. diebus datur actio non emptori, sed venditori, de cuius displicentia non agitur, cum cesset redhibitio, sed pretium consequitur. sic intelligit Roman. sing. 769. Emo. & eo text. in hanc est adductus sententiam, Bartol. in l. Theopompus. num. 9. in fi. ff. de dote præleg.

Extenditur primò procedere fortius, & si (vt nostri affirmant,) data † potestas sit procedendi, omissa quacunque solennitate, & supplendo quoscunque
8 defectus, non tamen citationem censeri reiectam ac exclusam, sic Marsil. consil. 8. nume. 32. 34. ideoq̃ citationis defectus ex clausula hac supplendo omnes defectus dicitur sublatus. Curt. sen. d. consil. 50. colum. 71. Ruinus consil. 229. num. 10. libr. 1. consil 79. num. 11. libr. 3. & consil. 36. numer. 5. & consil. 59. libr. 5. imò fortius videmus, quòd eo etiam in casu cum agitur
9 † de executione instrumenti liquidi citationem fore necessariam. Ruinus consilio 15. nume. 7. lib. 4. & consilio 27. num. 9. lib. 5.
10 Extenditur secundò procedere, etiam si data † esset facultas procedendi de facto, quòd (vt iam dixi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus) sonat in liberum & absolutum arbitrium. Nam, & hoc casu citatio omitti non potest. sic Soc. sen.cons.13.nu.6.7.lib.4. Dec.cap.Dilecti.nu.4.de iud. Ex quibus intelligimus, non esse veram doctrinam
11 Baldi & Perusini suprà relatam, vt nec verum illud est, † Arbitratorem cui data est potestas diffiniendi causam secundum suam conscientiam, citationem spernere posse: nam crebrius aliter sentiunt Doctores, vt apud Ias. d.l.si quis arbitratu.num.23.in fi.de verb.obl.Socinum sen.con.27.col.pen. libr.3. Gozad. consil.100.nu.16. & Boer.qu.283.nu.34.35. non ignoro tamen in arbitratoribus aliter distinguisse Salic. in l.si societatem.§.arbitrorum.num.12.versic. mihi videtur.ff.pro socio. qui in ea tandem opinione resi-
1 det, quòd quando nullæ sumendæ sunt informationes, cum omnem difficultatem negotij probè nouerunt, posse absque aliqua citatione sententiam ferre, sed crebrior videtur sententia contra eum, nisi intel ligatur in casu, quem nunc subijcio.

Declaratur primò non procedere, quando simpli-
12 ci dicto † & assertioni illius esset standum, quem iam partes approbassent, tunc in sui dicti declaratione
2 & arbitrio proferendo, nulla esset necessaria citatio: sic Bartol. in l. Theopompus.numer.9.ff. de dote præleg. Ias. d. consil.147.colum.pen. in princip.&
3 consil.200. in fin. libr. 2. Alcia. d. l. si quis arbitratu. num.36. de verb.oblig. dum post Bald. consil.64.lib.
4 3. scribit, illum sine partium citatione posse arbitrari, quando ipse solus instructus est: & alij plures ex iam
5 relatis.

Declaratur secundò, non procedere quando ita
13 collatum † fuisset arbitrium, vt ferre possent sententiam partibus præsentibus, vel absentibus. sic probat text. l.diem proferre. §. si quis litigatorum. ff.de arbit. & tradunt in arbitro Spec. in tit. De arbitris. §. excipitur. quem post Imo. & alios est secutus Ias. consil.7.in fi.lib.1. Alcia.d.l.si quis arbitratu. nume.35.de
7 verb.oblig.& fi.Rom.singul.269. Compromissum, aliter referat & intelligat Speculatorem.

Declaratur tertiò non procedere cum Iudex † iste
14 secundum suam conscientiam iudicare debet, nec enim hoc casu necessaria citatio est. sic gloss. in Clemen. 1. de offic. deleg. Bald. & Alexand. in l. de vnoquoque. de re iudic. quos secutus est Alciatus in d.l. si quis arbitratu. in fi. de verborum obligatio.

Declaratur quartò non procedere, quando † huic
15 Iudici exploratum esset, nullam competere absenti defensionem. capitul. cum sit Romana. in fin. de appellat. Abb. in capit. ex insinuatione, in fin. de appellat. sic in arbitratore scribit Alcia. d l. si quis arbitratu. numer. 38. de verb. oblig. & in quouis Iudice. sic latè affirmant omnes in capitul. 1. de caus. possess. & propri. Anton. Burgos, in capit. si venditori. numer. 7. de empt. & vend. Soc. sen. consil. 87. colum. 13. Ruin. consil. 31. numer. 3. libr. 5. latè Parisius consil. 1. num. 33. & consil. 101. numer. 23. libr. 1. Quod si in omnibus Iudicibus constitutum est, quantò fortius in hoc nostro, qui latissimas habenas habet.

7 *Solemnitatem libelli & litis contestationis posse pacto remitti.*
8 *Petitionem qualem necessariam esse in quouis iudicio.*

QVAESTIO DECIMAOCTAVA.

BREVIBVS EXPONITVR, VTRVM libellus in arbitrarijs Iudicijs necessarius sit, aut qualisqualis petitio.

QVAERO decimooctauò, an coram † hoc Iudice, qui arbitrio suo procedere potest, sit necessarius libellus & litis contestatio? Et necessaria hæc non esse affirmauit Ioan. Monachus in capitul. vlti. de hæret. in 6. Roman. consil. 519. in fi. post Rotam Romanam. inquiunt enim, hæc non fore necessaria, quando Iudex sola veritate inspecta procedere potest. & ideo docuit Ias. in. §. præiudiciales. num. 35. inst. de act. † libellum & litis contestationem necessariam non esse in causis summariè tractandis. Card. in Clem. sæpe. quæst. 13. de verb. signi. Scala Patauinus libr. 2. de consilio sapientis. cap. 9. † idem quando proceditur sine scriptis, sic Ias. consil. 2. colum. vlt. libr. 3. sic & in † causis executiuis. Soc. iun. consil. 75, num. 1. libr. 2. vbi latè: quare respondit Neuiz. consil. 32. numer. 7. † libellum non esse necessarium in causis, quæ coram Prætoribus villarum tractantur, cùm procedatur sine solemnitate, & ordine iudicario. Hinc videmus † coram arbitratore (qui huic iudici nostro æquiparatur) sine libello & litis contestatione procedi. gloss. in l. sed & si seruum. §. si quis Iudex. ff. de recep. arc. Alex. l. 1. num. 15. de leg. 2. quia in alios in hanc sententiam retulit. nec sanè mirum, quia hæ † solemnitates, partium consensu possunt remitti. Ias. §. omnium, numer. 35. Instit. de act. Afflict. deci. 191. num. 7.

Declaratur primò non procedere, quòd ad † qua-
8 lem petitionem. sic Alex. consil. 50. numer. 6. libr. 2. Soc. sen. consil. 54. numer. 2. libr. 4. qui post omnes in Clem. sæpè. de verb. signific. inquit, qualemqualem petitionem esse necessariam in quauis causa quouis modo tractanda. idem affirmauit Signorol. consil. 111. num. 7. qua de re dixi in tract. Recuperandæ possess. remedio 15. nume. 241. 242. & in hoc etiam casu potest defendi sententia Bartol. in extrauag. ad reprim. in verbo summariè. numer. 2. dum affirmauit in causis summariè tractandis necessarium fore libellum. nomen latet tamen Romanum in repet. l. 1. num. 5. ff. de arbit. intellexisse Bart. cum causa maximi est momenti, secus si parui, vt apud eum. De his aliqua scripsi tract. de Adipiscenda possess. Remedio 4. quæstio. 57.

SVMMARIVM.

1 Iudex, cui datum est arbitrium, an causa cognita procedere possit.
2 Causæ cognitionem in multis versari.
3 Citationem esse necessariam in causæ cognitione.
4 Causæ cognitionem requirere, vt iura partium exaudiantur.
5 Causæ cognitionem postulare iuris ordinem.
6 Tempore opus esse, vt omnia rectè gerantur.
7 Sententiam præcipitanter latam, esse nullam.
8 Causæ cognitionem requirere, vt termini probationum statuantur.
9 Causæ cognitionem postulare, vt audiantur partium exceptiones & replicationes.
10 Causæ

10 Causæ cognitionem maximè scrupulosam necessariam minimè esse, cùm Iudex liberum arbitrium habet.

QVÆSTIO DECIMANONA.

CAVSAE COGNITIONIS REQVISITA enumerantur, & quando necessaria illa sit in Iudice, qui arbitrium, vel liberum, vel regulatum habet.

QVÆRO decimononò an † causa cognita procedere debeat hic, qui suo arbitrio causam finire potest? & esse necessariam causæ cognitionem affirmarunt Bartol. in l. cum hi. §. vult igitur. numer. 1. & ibi Angel. ff. de transact. & consil. 166. numer. 5. libr. 1. Bald. in l. quid ergo. §. pœna grauior. colum. 2. ff. de his qui not. infam. & in tract. statutorum in verbo Arbitrium. versic. statutum vel consuetudo dat Iudici. Amodeus de Castel. in tract. syndicatus num. 145. Brunus de constitutionibus & statutis in verbo Arbitrium, versic. statutum vel consuetudo. & Petrus Benitend. conclusio. 31. adferri solent text. l. §. expiatores. ff. de effra. & expil. & l. creditor. in fin. ff. manda. & l. hodie, de pœ-
2 nis. quibus accedo. Causæ autem † cognitio in multis versatur, & magni dicitur esse ponderis. Marsil. l. qui cædem. col. 4. 5. ff. de ficar. & in sing. 648. Causæ
3 cognitio. Versatur enim † primò in citatione adhibenda. Bart. l. in causæ. in §. causa cognita. ff. de minor. & in l. prolatam. C. de sentent. & interloc. omn. iud. Alex. l. qui Romæ. §. Augerius, de verb. oblig. Oldrad. consil. 227. De toto themate. Gozad. consil. 2. numer. 15. & consil. 92. numero 13. verficul. & primò. quare iure suprà affirmauimus hanc citationem necessariam hoc casu fore.

Secundò in causæ cognitione † exigitur, vt litigan-
4 tium iura exaudiantur, vt respondit Socin. sen. consil. 32. colum. penul. versic. Secundò ex regula glossæ. lib. 1. & ante eum Signorol. consil. 203. num. 5. Marsil.
5 sing. 328. Exigitur & tertiò in cognitione † causæ, vt ordo iudiciarius obseruetur: nec enim festinanter & ex abrupto procedi debet. Butri. capit. auditis. 2. de elec. Ias. l. sed si hac. §. Prætor ait. ff. de in ius vocan. &
6 clarè Soci. sen. d. consil. 32. colum. penult. † tempore enim opus est, vt rectè, & maturo consilio res agan-
7 tur. cap. ponderet, 50. distinct. Hinc dicimus † sententiam præcipitanter latam, esse nullam. Barto. l. prolatam. numer. 5. C. de senten. & interlocu. omn. iudic. & infrà quæst. 37. alia adferam.

Accedit quartò in causæ cognitione fore omninò
8 † necessarium, vt termini statuantur, intra quos possint partes suas adferre probationes. Signorol. d. consil. 203. num. 5. Castren. in consil. 284. In causa quæ vertitur coram D. Vicario castri Anglaris. colum. 2. libr. 1. versatur enim plenior causæ cognitio in probationibus, quàm in ordine iudiciario, vt post Abbatem consil. 50. colum. vlti. libr. 1. respondit Dec. con-
9 sil. 96. numer. 1. Vltimò in causæ cognitione exigitur, vt hinc inde adducantur exceptiones & replicationes, si quas adducere volunt partes: sic Castren. in l. nam & posteà. §. si damnetur. de iureiuran. Ruin. consil. 127. num. 19. libr. 5.

Declaratur non procedere in Iudice, qui liberum
10 & † absolutum arbitrium habet: is enim sine causæ cognitione procedere potest. sic Bartol. intelligo in consil. 83. Punctus. num. 2. versic. videndum est. libr. 1. ex gloss. in l. ictus fustium. de his qui not. infam. & Bartol. sunt secuti Ioan. de Anan. capit. pen. col. pen. de accus. Alexan. consi. 189. in fine libr. 6. Felin. capit. 1. numer. 86. de constit. Soci. sen. consil. 121. col. 1. versic. Postremò. libr. 3. his accedit Petr. Benintend. conclus. 31. num. 3. qui intelligit, de scrupulosa causæ cognitione. Loquitur enim Bartol. in eo, qui de facto procedere potest, quod est idem cum illo, qui potestatem absolutam & liberum habet arbitrium, vt suprà explicamus quæst. 7. nu. 69. Causæ verò cognitio quàm multipliciter sumatur explicat Alciat. libr. 6. parteg. iuris cap. 5.

SVMMARIVM.

1 Iuramentum calumniæ remittere an possit Iudex, qui suo arbitrio rem cognoscit.
2 Iuramentum calumniæ Iuris Diuini esse.
3 Iuramentum calumniæ in omnibus causis esse præstandum.
4 Iuramentum calumniæ consuetudine tolli non posse.
5 Iuramentum calumniæ partium consensu remitti.
6 Statutum Brixiæ in ciuilibus capit. 17. De iuramento calumniæ, declaratur.

QVAESTIO VIGESIMA.

QVOD IVRAMENTVM CALVMniæ in arbitrarijs Iudicijs necessarium sit: & quid cæteris causis. ac in ibi legem municipalem Brixiensem explicatam.

QVÆRO vigesimò, an † Iudex hic no-
1 ster remittere valeat coram eo litigantibus iuramentum calumniæ? Et
2 non posse opinor. nam Iure † Diuino introductum est, vt probatur Exodi capitul. 22. Si quis commendauerit amico pecuniam, aut vas in custodiam, & ab eo, qui suscepérat, furto ablata fuerint, si inuenitur fur, duplum reddet: si latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos, & iurabit quòd non extenderit manum in rem proximi sui ad perpetrandam fraudem tam in boue, quàm in asino, & oue ac vestimento, & quidquid damni inferre potest, ad Deos vtriusque causa perueniet: & si illi iudicauerint, duplum restituet proximo suo, qua lege sacrosancta adductus Bartol. in extrauag. ad reprim. in verbo. Et figura Iudicij, numer. 11. quòd etiam si data est potestas & arbitrium Iudici procedendi in causa summariè & sine figura Iudicij, non tamen potest remittere iuramentum hoc calumniæ. quam quidem iuris sententiam clarius probat tex. Clem. sæpe. §. citationem. & ibi Card. & Natta de verb. signifi. & idem annotarunt Matthæsyl. not. 65. Nota quòd statutum. & Curt. sen. in l. 1. nu. 1. C. de iureiuran. propter calum. dando. qui omni-
3 bus in causis † iuramentum calumniæ præstandum esse censuit. & in causis beneficialibus affirmauit Vantius in tract. nullitatum in titulo De nullitate ex defectu processus. numer. 29. post Rotam, quam citat. huc spectat quod post Cynum scriptum reliquit Practicus Papiensis in forma libelli pro actione reali.
4 in verbo per Sacramentum calumniæ. num. 8. † consuetudine fieri non posse, vt in causis pertractandis calumniæ iuramentum omittatur: quoniam huiusmodi consuetudo iuri contraria est. intelligo iuri, hoc est, diuino. qua ratione idem dicendum est, nec statuto hoc effici posse. id quòd clarè affirmarunt Matthæsy. d. not. ab. 65. Curt. sen. in l. 2. in princ. num.

Universidad de Deusto
Biblioteca

6. C. de iureiur. propter calum. dan. & Rolan. à Valle consil. 71. num. 10. libr. 1. est ergo dicendum, omissum iuramentum calumniæ, ita acta & processum, hoc in casu, vt & in cæteris vitiare: iuxta capitul. 1. in verbo propter omissum. de iuramen. calum. in 6. quod verum esse † intelligimus, nisi ab vtraque parte omissum sit, si quidem tacitè inter partes ipsas remitti potest: ita relati interpretes præsertim Practicus Papiensis & Vantius. quibus accedit Ferratius cautela 12. Si quis. quamobrem vt processus infirmetur, petendum est à parte iurari debere, quia si pars requisita 2
non iurabit, processus nullus declarabitur. quod non continget, si iurari non petatur. atque ita declarantur † statuta, quæ requirunt iurandum esse de calum-
6 nia. quod statutum extat Brixiæ in ciuilibus, capit.
7 17. sub Rubr. De iuramento calumniæ & eius forma. vbi etiam in fine hoc requiri videtur, ex illis verbis, & quandocunque petitur: præsupponit verè petitionem. 3

Contrariam sententiam, hunc Iudicem instantiam prorogare posse visus est probare Roman. consil. 322. In casu propositæ. colum. 2. versic. Secundò & hoc. & Soc. sen. consil. 95. colum. 2. versic. ad vltimum respondetur. lib. 5. & Feli. cap. venerabilis. nume. 3. de Iudicijs. Marsil. in Pract. criminali. §. constante. num. 29. affirmant enim quòd etiam si quis latissimum habeat arbitrium, teneri tamen seruare instantiam à lege præfixam. sed euitari fortè possunt hæ Roma. Soci. & Feli. traditiones, vt Rom. & Felin. malè sentiant, 2
cum Bartoli authoritate nitatur † in l. si lege. ff. locati. qui quidem in eo solo casu loquitur, cùm datum est arbitrium in condemnãdo & puniendo, nec enim loquitur Barto. de pleno arbitrio data tam in condemnando quàm in procedendo. quare Felin. in d. capit. cum olim, rectius sensit. † Socin. autem d. consil. 95. 3
colum. 2. loquitur quando in eadem lege municipali, ex generali, imò vniuersali statuto instantia est præfixa, & deinde subsequitur statutum dans liberum arbitrium: nam secundum hoc statutum, vt in eodem volumine insertum ab illo generali declarationem recipit. ex doct. Bart. l. Prætor. §. eritq; in fi. ff. vi bonorum rapto. quam citat Socin. & idem cum Socino affirmauit Alexand. consil. 50. in fi. lib. 2. qui eandem Barto. doctrinam attulit & declarauit. sic pariter loquitur Ang. in l. 1. in fine. ff. de mil. testam. & si de simplici arbitrio loquatur Angel. ad cuius rei confirmationem accedit illa ratio, qua vsus est Bart. in l. 1. §. 4
1. ff. quòd vi aut clam. quòd & si † lex vna ordinem vnius legis remittat, non tamen censeri remisisse ordinem alterius legis. Simile diffinit Scala Patauinus libr. 2. de consilio sapientis cap. 3. dum scribit, † statutum de consilio sapientis habendo, locum habere in 5
causis summarijs ex speciali altero statuto tractandis. & Bartoli doctrinam d. §. eritq; differentia, declarat. Et exemplum adferri potest † in statuto Papiæ 6
nu. 3. in ciuilibus, sub Rubr. De quibus casibus summariè cognoscatur. quo constitutum est pluribus in causis summariè esse procedendum, in illis tamen casibus locum habet consilium sapientis ex statuto 1. versi. De commissione fienda consultori.

Declaratur non procedere, † quando limitatè liberum hoc arbitrium vsque ad certum tempus fuisset datum. sic possunt saluari doctrinæ plures Doctorum ex d. l. si in lege. ff. locati. & in qu. sequenti in ter- 7
tia declaratione vno verbo attingam.

Secundus est casus, † quando est solùm datum arbitrium simpliciter, tam in condemnando scilicet quàm in procedendo, tunc potest vel coarctare vel prorogare instantiam, vel etiam nõ seruare. sic quam plures, quos statim referam, sumpto argumento à sensu contrario suæ doctrinæ. & egregiè in terminis scribit Franc. Aret. in l. cum stipulatus sim mihi ò Procul. primo nota. de verbo. oblig. Confert quod decidit Rota. deci. 2. de rescrip. in nouis, instantiam & iuris terminos necessariò non seruari à Iudice, qui sine figura Iudicij, & sola veritate inspecta cognoscere debet. vbi latè plura habentur de terminorum obseruatione. Hinc infertur malè sensisse Petrum Beninten. 8
conclusione 31. in fine. dum scribit, fuisse aliquando decisum, non licuisse Iudici † instantiam prorogare, 9
cum Pontifex ad preces partis rescriptum dedisset, vt Iudex super prorogatione instantiæ suo arbitrio procederet. imò ego sentio potuisse prorogare, cum in specie super illa causa ei datum esset arbitrium à superiore, qui potuit Iuri Communi derogare. quin? vbi prorogari non potuisset, nullius effectus rescriptum fuisset.

Tertius est casus quando est † datum solum arbitrium in condemnando, & puniendo, tunc seruare te- 10
netur

SVMMARIVM.

1 *Instantia Iuris Communis seruanda an sit coram Iudice, qui suo arbitrio cognoscit.*
2 *Bart. in l. si lege. ff. locati. declaratur.*
3 *Soci. sen. consil. 95. colum. 2. lib. 1. explicatur.*
4 *Legem remittentem ordinem vnius legis, alterius non censeri remittere.*
5 *Statutum de consilio sapientis, locum habere etiam in causis summariè tractandis.*
6 *Statutum. 3. Papiæ in ciuilibus, de causis summarijs declaratur.*
7 *Arbitrio dato ad certum tempus vsque, causæ instantiam prorogari non posse.*
8 *Iudicem ex suo arbitrio simplici posse instantiam prorogare.*
9 *Iudicem posse instantiam prorogare, cum ex rescripto datus est, vt super instantiæ prorogatione cognoscat.*
10 *Instantiam non prorogare Iudicem datum ad absoluendum vel condemnandum.*
11 *Liberum arbitrium absoluendi & condemnandi, qui habet, instantiam prorogare non potest.*

QVÆSTIO VIGESIMAPRIMA.

QVANDO IVDEX ARBITRIVM habens, causæ instantiam prorogare valeat, enucleatum: ac Bartoli, Socini, & nonnullorum interpretum loca expensa & declarata.

1 QVÆRO vigesimoprimò, an hic † Iudex, qui suo arbitrio procedere potest, teneatur præfixam à Iure Communi instantiam ita seruare, vt eam prorogare minimè possit? qua in re tres casus distinguendi atque constituendi sunt. Primus est, cùm datum est liberum arbitrium procedendi & condemnandi, vel absoluendi. tunc crebrius affirmant nostri interpretes, necessarium fore seruare vel instantiam, vel terminum iuris: nam ad libitum prorogare eam non potest. ita Alexan. in l. qui Romæ. §. Callimachus. in fin. & ibi Iaſ. nu. 17. & Soc. nu. 14. de verb. oblig. idem Alex. consil. 50. num 5. lib. 2. Feli. cap. cum olim. nu. 9. de offic. deleg. & Gramma. voto. 31. numer. 17. Brunus tract. De constitutionibus & statutis, in verbo Arbitrium. versic. statutum concedens arbitrium.

netur Iuris communis instantiam. sic Bart. in l. si in lege. ff. locati. & clarius Bald. in l. obseruare. §. proficisci. q. 11. ff. de offi. proconſ. Paris de Puteo in tract. syndica. in tit. de arbitrarijs eorum. num. 5. & Amodeus in tract. syndicatus. num. 147. Alex. d. l. qui Romæ. §. Callimachus. in fin. vbi Iaſ. num. 17. & Soc. de verb. oblig. idem Soc. consil. 195. colum. 2. in fi. lib. 2. & consil. 99. colum. 3. in princ. lib. 3. Franc. Aret. in l. cum stipulatus sim mihi ò Procule, primo not. de ver. oblig. illa est ratio, quia hîc arbitrium est separatim & diuisim appositũ, & concessum quò ad condemnandum, sicq; quòd ad decisoria, non autem quò ad modum procedendi, vt in casu præcedenti.

11 Extenditur hic casus, vt procedat, † etiamsi esset dictum, quòd liberum & absolutum habeat arbitrium in condemnando. sic Bald. consil. 60. Sicut proponitur. in princ. lib. 3. ratione statim suprà relata.

SVMMARIVM.

1 *Instantiam præfixam non esse in causis Iudici arbitrarijs.*
2 *Perpetua censentur, quæ limitatum tempus non habent.*
3 *Instantiam non dari in causis summariè tractandis.*
4 *Instantia coram arbitro quæ.*
5 *Iudex, qui arbitrio suo procedere potest, cui æquiparetur.*
6 *Iudex assumptus in extraiudicialibus perpetuò iudicare potest.*
7 *L. vlt. §. sed & si quis. C. commu. de lega. egregiè explicatur.*
8 *L. filij mater. §. 1. ff. ad S. C. Tertul. declaratur.*
9 *Iudicem assumptum ad diffiniendum controuersiam ab vltima voluntate pendentem, intra annum iudicare debere.*
10 *Arbitrium collatum in alterum ex contrahentibus finiri cùm primum iudicare potuit, & non iudicauit.*
11 *Arbitrari potuisse & nõ esse arbitratum, dicitur quis sub arbitrio Iudicis.*
12 *L. quod si nolit. §. si quis ita. ff. de ædilitio edicto. explicatur.*
13 *Actionem ex edicto ædilitio duobus modis considerari.*
14 *Instantiam & terminum clarè præfixum causæ obseruandum esse.*
15 *Instantia qualis esse debeat, cùm super re tempore peritura iudicandum est.*

QVÆSTIO VIGESIMASECVNDA.

DE INSTANTIAE OBSERVATIONE in causis arbitrarijs, tàm super contractibus, quàm vltimis dispositionibus, non inelegantèr disseritur.

QVÆRO vigesimosecundò, posteaquã diximus, Iudicem nostrum certis casibus obseruare debere præfixam à Iure Communi instantiam, ab re nunc non esse existimo, quærere, an in casibus his Iudicum arbitrio finiendis, sit aliqua à iure præfixa instantia? Doctores nostri in l. si quis arbitratu, de verbor. oblig. dum disputant, intra quod tempus arbitrator suum proferre debeat arbitrium, aliqua, quæ ad rem cõferunt, scribere videntur. Ego, vt controuersiam hanc finiam, regulam constituo,
1 † nullam esse his casibus à iure præfixam instantiam, quare perpetua hæc erit iudicandi potestas. Nam ea
2 † perpetua præsumuntur, quæ etsi temporalia sint, non tamen habent tempus à iure præfixum, vt probat l. sufficit. de condi. indeb. & l. iurisperitos. ff. de excusa. tut. quod multis comprobârunt Felyn. & Decius in c. ex literis. de constit. ille num. 8. iste col. vlt. & alios congesit Tiraqu. tract. de retractu conuentio. §. 2. glo. 1. nu. 39. & hac ratione vsus fuit clarè Zasius in d. l. si quis arbitratu. nu. 20. de verb. oblig. quo loci Soc. num. 33. versi. Si autem assumuntur. scribit in iudicialibus verè nullam hoc casu præfixã esse instantiam. sic & in † causis summariè tractandis, non dari 3
formalem instantiam scribit Purpu. in l. admonendi. num. 58. de iureiur. Nec huic conclusioni aduersantur, quæ in contrariam sententiam mouit Bald. qui
4 eius opinionis fuit, † instantiam esse triennalem post litem cõtestatam, vt in arbitro, ex l. sed qui compromissum. ff. de arbitris. lite verò non contestata perpetuam esse, ex auth. si tamen. C. de temp. appel. nam hæc iura, vt rectè scribit Soc. cùm de arbitro loquantur, malè ad casum nostrum adaptari possunt: cùm
5 † Iudex hic noster arbitratori potius quàm arbitro æquiparetur. & regulam nostram sic probârunt Alex. Imol. & alij nonnulli, quos est secutus Soc. d. l. si quis arbitratu. nu. 33. & ibi Ambroſ. Opizon. nu. 77. in fi. & clarius Boer. q. 283. nu. 8. Gozad. cons. 100. num. 14.

6 Extenditur hæc regula, vt procedat, etiam † quando assumitur hic Iudex (qui arbitratoris nomen obtinere potest) in actibus extraiudicialibus, vt putà in cõtractibus, tunc is perpetuò potest inter partes, qui eum elegerunt, controuersiam diffinire, & in ea arbitrari, ita crebrius nostri affirmant, vt testatur Iaſ. d. l. si quis arbitratu. num. 24. versic. Tertium principale. de verb. obligat. qui infinitos propè huius sententiæ retulit. & eo loci idem docuerunt Soc. num. 34. & Zasius num. 35. vtuntur ratione iam relata, ex d. l. sufficit. de cond. indeb.

Nec huic sententiæ aduersantur, quæ considerata fuerunt à Bart. qui, vt præcitato loco scribit Iaſon, contrariam opinionem tuetur, hanc potestatem scili-
7 cet arbitrandi triennio finiri. nam text. † l. vlt. §. sed & si quis. C. communia de lega. qui à Bart. perpenditur, solùm in vltimis dispositionibus procedere potest, nec aliqua ratione ad cõtractus se se adaptare potest, cùm in cõtractibus ab arbitratoris persona non recedatur d. l. si quis arbitratu. & tamen in casu d. §. & si quis. eo electo non arbitrante facultas legatario defertur. Accedit illa ratio, quia, si in contractibus intelligeretur is text. §. sed & si quis. sequeretur illam arbitrandi facultatem conferri in personam alterius contrahentium, contra l. quod sæpe. §. 1. ff. de contrahen. empt. & l. in vendentis. C. eo. cùm in casu. d. §. sed & si quis. eo electo non arbitrante arbitrandi facultas alteri partium, hoc est, legatario defertur.
8 Non quoque difficultatem facit. l. † filij mater. §. 1. ff. ad S. C. Tertull. quoniam, vt rectè considerauit Iaſo. in dicta l. si quis arbitratu. num. 24. in fine. ibi filius propter duo dicitur perfectè nolle. Primò, quoniam iam declarauit nolle adire, deinde si lapsus sit annus, intra quem potest illam suam repudiationẽ reuocare, ex l. vlt. §. similiq; modo. C. de iure deliber. annus ergo iste non est propriè datus ad demonstrandum filium illum repudiasse, cùm iam repudiauerit, sed ad voluntatem reuocandum, sicq; ad pœnitendum: at in casu isto vnum tantùm consideratur, temporis scilicet lapsus.

9 Declaratur primò non procedere, quando † Iudex iste assumeretur ad diffiniendam extraiudicialem controuersiam ab vltima voluntate pendentem, tunc anno finitur arbitrandi tempus. d. l. vlt. §. sed & si quis. C. commun. de lega. quam declarationem probant omnes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

10 Declaratur secundò, non procedere, quando † alter contrahentium assumeretur ad arbitrandum extraiudicialiter super contractu, inter eos celebrato. nam tunc arbitrandi hæc potestas finitur cùm primũ is arbitrari potuit, & arbitratus non est. ita censuit Ang. & cum eo alij plures, quos retulit Iaſ. d.l. ſi quis arbitratu. num. 24. verſi. ſucceſsiuè. ex l. hæc venditio. in prin. ff. de contrahen. empt. Si ergo nullum extitit impedimentum quò minus arbitrari posset, arbitrandi facultas extincta est. verùm adhuc nõ explicat clarè
11 Angelus quando is dicatur potuisse † arbitrari, & arbitratus non est. Ego intelligo relinqui Iudicis arbitrio, qui rei & facti qualitatem, ac etiam tempore perpensis cognoscet, quid in causa fuerit quominùs arbitrari potuerit. Nam, cùm hoc ex facto contingat à iure certo diffiniri minimè potuit, vt infrà dicemus lib. 2. in casu 157. Non aduersantur nunc iura perpensa à Bartolo, qui in dicta l. ſi quis arbitratu. docuit hoc casu sexaginta dies à iure esse præstitutos ad arbitrandam. & cum Bartolo senserunt Bald. in l. mulcta, de condit. & demonstr. Imol. Comen. Castrens. & Alexan. vt retulit Iaſ. d.l. ſi quis arbitratu. nume. 24. ver-
12 sic. ſucceſsiuè. Non inquam, obstat † l. quòd ſi nolit. §. ſi quis ita. ff. de ædilit. edicto. quoniam id solùm intelligitur procedere in redhibitoria actione, quæ sui natura habet præstitutũ tempus illud sexaginta dierum: quod sanè tempus sua conuentione partes immutare & perpetuum reddere possunt, vt ibi probatur, & affirmârunt Iaſ. d. l. ſi quis arbitratu. num. 24. Socin. ſen. conſil. vlt. in fin. lib. 3. Soc. iun. conſil. 145. num. 52. lib. 1. Cagnol. l. 2. nume. 78. C. de pact. inter empt. & vendit. Didacus Couar. lib. 1. variar. resolut. cap. 9. num. 4. nõ ergo hic textus Bartoli opinionem probat. quamquam Alexander hanc Angeli declarationem reprehendat, quòd perperam docuerit, redhibitoriam sexaginta diebus concludi, cùm semestre concedi soleat. l. cùm ſex. l. ſciendum. §. vlt. ff. de ædil. edicto. Angelum tamen rectè tuentur Socinus & Iason affirmantes, redhibitoriam, quæ ob vitij & morbi causam conceditur, ſex mensibus finiri. dict. l. cùm ſex. redhibitoriam verò, quæ datur ratione displicentiæ, sexaginta diebus terminari. sic intelligentes d. §. ſi quid ita. qui singularis habetur in hac re à Ludoui. Roma. singu. 705. Vendo tibi. & singul. 769. Emo à te. quem sensum verum puto, & ea ratione comprobo,
13 quòd † actio ex ædilitio edicto duobus modis conceditur. Primò, ratione morbi vitijq̃, altero ob accidẽs aliquod præter morbum, vt ob ornamenta, quæ præstanda erant, vel ob aliam causam, ſi non placeret emptori: ob causam ergo morbi ſemeſtre conceditur, ob alias causas trimeſtre, ſeu ſexaginta dies, vt probat l. ſi venditor. & l. Aediles, de ædilitio edicto. Non ignoro tamen Romanum intellexisse d. §. ſi quid ita. tempus sexaginta dierum effectuali redhibitioni, non autem simplici declarationi præfixum fuisse. quæ sanè consideratio leuis est, vt rectè animaduertit Alexand. d.l. ſi quis arbitratu. num. 16. quia eò ipso quòd redhibet, declarat suam voluntatem esse, rem illam sibi nõ placere. l. Paulus respondit. ff. rem ratam habe. quod intellexit Iason quando à redhibitione incipit, non ſi à declaratione effectualis redhibitio secuta nõest. quod falsum opinor, quoniam eò ipso, quòd iste declarauit intra sexaginta dies rem sibi non placere, locus factus est redhibitioni, & statim, ac deinde quandocunq; potest rem apud ſe retrahere. non est ergo quòd in hoc text. fundamentum constituant Bar. & sequaces. cæteras declarationes & intellectus ad d. §. ſi quid ita. ex industria silentio inuoluam.
14 Declaratur tertiò regulã hanc † nostram non procedere quando clarè & expresè datũ esset arbitrandi iudicandi q̃ tempus. id, quod dubio probabili caret. nam ita probat l. ſi cùm dies. ff. de arbitris. & in nostra specie sic Zasius d. l. ſi quis arbitratu. nu. 36. verſi. Limitate hanc. id, quod vel à partibus ipſis, certis casibus effici potest, vel à ſuperiore, qui adiri potest, vt Iudicem hunc cogat, alioqui negligentem arbitrari: vt sensit Zasius d. nume. 36. verſic. Limitate tertiò. & ante eum ibi Socin. num. 34. verſic. quæ omnia. & ibi ante eos Alexan. nume. 17. & ſuprà in quæstione præcedenti attigi.
15 Declaratur quartò non procedere, † quando arbitrium proferendũ esset de re tempore peritura, vel ex dilatione immodica magnum detrimentum allatura. nam, tunc ineſse dicitur tanti temporis instantia arbitrio boni viri, qua possit ſine damno controuersia finiri. ita Boer. d. q. 283. num. 9. ex l. item ſi minus. §. vlt. ff. de arbitris. post Ioan. de Anan. conſil. 19. col. 1. verſic. circa ſecundum.

SVMMARIVM.

1 *Conſilium ſapientis an requiratur in cauſis arbitrarijs.*
2 *Iuſiurandum à Iudice non præſtari, quòd ſapientis conſilium habebit.*
3 *Conſilio ſapientis cauſam commiſſam reuocari poſſe.*
4 *Conſilio ſapientis non expectato, Iudicem interdum iudicare poſſe.*
5 *Iudicem litem ſuam facere, ſi iniquũ conſilium ſapientis ſequatur.*
6 *Conſilium ſapientis malum, Iudicem excuſare cùm ex ſtatuti diſpoſitione illud ſequi debet.*
7 *Clauſulam compromiſſi, pronuncietur ex conſilio ſapientis, nihil operari.*
8 *Iudicem arbitrium procedendi habentem, remoto proceſſu cauſam diffinire.*
9 *Iudices imperitos Iure Communi nõ arctari habere conſilium ſapientis.*
10 *Iudicem illiteratum eſſe poſſe.*
11 *Conſilium ſapientis fore neceſſarium, ita diſponente ſtatuto.*

QVÆSTIO VIGESIMATERTIA.

EXPLICATVR QVANDO SAPIentis consilium in arbitrarijs Iudicis necessàrium sit, & quando in illiterato Iudice, & de statutis illud consilium requirentibus.

1 QVÆRO, vigesimotertiò, an hic Iudex, qui suo arbitrio procedere potest, teneatur † iurisperiti consilium sumere? Et teneri sensit glossa, & ibi expresius Butr. & Card. Alex. in c. vt debitus. in in verbo, ex rationabili causa, de appel. quæ sanè glossa posteaquam dixit rationabilem causam deferendi appellationi, esse Iudicis arbitrio, subijcit, hunc Iudicem habere debere sapientis cõsilium, si dubitet. idem censuit ipsemet Butr. in c. 1. col. 8. de constit. quem secutus est Marsilius conſil. 15. num. 17. conſ. 20. num. 55. & conſ. 63. in fine. lib. 1. adducuntur argumento. l. qualem. ff. de arb. & ex ratione. cap. ne innitaris. de constit. Verùm, aliter sentiunt Abb. in d. c. vt debitus. nume. 28. post Specul. & Vincent. quos citat. idem placuit Baldo conſil. 170. Ad euidentiam præmittendum. lib. 3. Angel. conſil. 288. Sed nunc. latè Scala Patauinus lib. 1. de conſilio ſapientis. cap. 20. Nam (inquiunt isti) iure cautum non reperitur, Iudicem teneri habere alterius conſilium, cùm possit interpretari legẽ quò ad cauſam per eum decidendam, ex lege vnica. C. de profeſ. qui in vrbe Conſtan. lib. 12. & tradit Inno. in c. cum ſpeciali. de appell. Nec enim
2 (vt Scala d. c. 20. ſcribit) in forma † iuriſiurandi quod à Iudice præſtatur, conſtitutum est, conſilium hoc ſapientis assumendum esse. imò hanc opinionem probat d. l. qualem, de arb. qua probatur, arbitrium non Prætoris, ſed propriam voluntatem sequi debere: alioqui ſuum non esset, ſed alterius arbitrium, vt no-
3 ſtro hoc casu. Accedit, quia (vt dicebat Decius) ſi causa esset commiſſa ſapientis conſilio, à Iudice reuocari posset, etiam inuitis & reluctantibus partibus ex doctri. Bal. in l. ex illo. C. de appell. & confert l. ad Principem. ff. de appel. immò ſcribit Ang. in d. l. ad Princi-
4 pem. † Iudicem iudicare posse non expectato ſapientis conſilio. idem Ang. in l. 1. C. de rela. ſequitur ergo non teneri ab initio committere cauſam conſilio ſapientis. Confert & illud, † Iudicem non teneri ſequi
5 ſapientis conſilium iam habitum, vt ſensit Bart. in l. ſi conuenerit, de re iud. & latè hanc tuetur Scala. d. lib. 3. de conſ. ſapientis. c. 25. non excuſari, ſi malum conſilium imperiti ſecutus ſit, vt affirmârunt But. in c. ex literis, de ſponſ. Bar. l. in bonorum. in fi. de bon. poſ. & Ang. in l. filius fam. in fi. de iud. Bald. Caſtr. Salic. & alij in l. iuris ignorantia. C. qui admitti. Quòd ſanè
6 conſilium † excuſaret, quãdo Iudex iſte cogeretur illud habere, quę ſanè rationes, ſi concludunt absolutè ex Iuris Communis diſpoſitione Iudicem non teneri ſumere iuriſperiti conſilium, quantò fortius non tenetur noſter hic Iudex, qui non ex aliena voluntate & arbitrio, ſed ex ſuo iudicaſſe habet, quod perpulchrè confirmatur ex doctrina Specul. in tit. De Arbitris. §. ſequitur. verſic. Sed quid ſi dicatur. dum ſcriptum re-
7 liquit, † clauſulam in compromiſſo poſitam, pronuncietur ſecundum conſilium talis, nihil operari, quoniam arctaret arbitrum pronunciare ſecũdum illud conſilium, cùm tamen liberam habeat poteſtatem arbitrari æquè vel iniquè. l. item ſi. §. idem. Pompon. ff. de arbit. & quanquam aliqui in ea opinione fuerint, & quam is Scala d. cap. 25. in fin. probat esse assumendum eo casu conſilium hoc, attamen vno ore concludunt, non esse ſequendum neceſſariò: & fuſiùs idem Scala lib. 1. de conſilio ſapientis, cap. vlt. fortius ergo in casu noſtro dicendum est, cùm omnis poteſtas sit penes Iudicẽ hunc noſtrum. Accedit illa ratio, hunc
8 † Iudicẽ ita cauſam hanc ſibi arbitrariam tractare debere, vt omnis proceſſus, ſi fieri poteſt, amoueatur. quare in cauſis ſic ſummariè tractandis, ſapientis cõſiliũ non exigitur, vti egregiè declarat is Scala d. lib. 2. de conſilio ſapientis, cap. 9.
9 Extenditur procedere, etiam † ſi Iudex iſte literarum imperitus esset, vt sunt Villarum Prętores. Nam nec iſti conſilium ſapienti s habere coguntur à Iure Communi, vt ſcribit is Scala Patauinus d. lib. 1. c. 20. in fine. de conſilio ſapientis, ea vſus fuit ratione, quia
10 etiam † imperitus Iudex esse poteſt. c. ſciſcitatus. §. illiteratus, de reſcrip. quo loci Imola & Felin. ſequitur hunc etiam literatum ab his cenſeri, quæ viro docto conuenire ſolent. & illiteratũ posse esse Iudicem, probat l. certi iuris. C. de iudic. quæ egregiè declaratur à Coraſio, lib. 5. Miſcella, c. 19. & à Rober. Aurelia. lib. 3. ſenten. iuris. c. 3.
Declaratur non procedere, quando lege municipali † generaliter conſtitutum fuiſſet, Iudicem in omnibus cauſis, ſapientis conſilium ſumere debere. hoc casu concederem esse ab hoc Iudice noſtro aſſumendum: id quod probatur ex doctrina Bald. in l. illa inſtitutio. ff. de hære. inſtit. quam probauit Scala d. lib. 1. de conſilio ſapientis, cap. vltimo, in fine. nam, & ſi arbiter non teneatur (vt iam diximus) aſſumere
11 conſilium ſapientis, attamen tunc aſſumet conſuetudine regionis ita ſuadente: hoc tamen conſilium neceſſariò hic Iudex ſequi non tenetur, ſed vtile tantùm erit ſecundum Scalam, vt cautius agat, & controuerſiam finiat. quæ enim vtilis conſilij ſunt, probari, non autem ſequi neceſſariò debemus. l. 2. ff. man. Scala d. lib. 1. cap. 20. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Probationes neceſſarias reijcere non poſſe Iudicem in cauſa arbitrio ſuo terminanda.*
2 *Probationibus veritatem elucescere.*
3 *Iudicem ſecundum propriam conſcientiam iudicare non poſſe.*
4 *Probationes leuiores Iudicem habentem procedendi arbitrium committere poſſe.*
5 *Solemnitates recipiendi probationes prætermitti poſſe.*

QVÆSTIO VIGESIMAQVARTA.

DECLARATVM QVAS PROBAtiones Iudex arbitrarius spernere possit.

1 QVÆRO vigesimoquartò, an hic Iudex possit omittere † probationes? Et non posse, docuit Bald. in l. 1. in fine. ff. de euictio. quem est ſecutus Amodeus de Caſtell. tracta. ſyndicatus, nume. 141. ſic Petrus Benint. concluſ. 31. nume. 4.
1 Illa est concludens ratio, quia per probationes, negocij † veritas panditur, ſine cuius cognitione nulla omninò ferri poteſt vel debet ſententia. & ideo is Amodeus, qui ſuprà nume. 145. in fine affirmauit post
3 Bald. in l. milites, de teſtamen. milit. hunc † Iudicem non posse iudicare ſecundũ propriam conſcientiam, ſed ex actis debere conſtare. idem cenſuit Paris tract. ſyndicatus tit. De arbitrarijs Iudicum. num. 13. verſic. poteſtas. ſed hoc videtur dubium, quia ſi poteſt Princeps, vt tradunt Felyn. cap. paſtoralis. c. quia verò. num. 23. de offic. delega. Dec. conſil. penul. nu. 16. Gramma. deciſ. 62. num. 31. Didacus lib. 1. varia. reſol. c. 1. nu. 7. ergo & ipſe posse videtur. ſed dicendum est in dubio non esse ei tributum liberum arbitrium, ſed vt vir bonus debet arbitrari: vir autem bonus iuxta legis diſpoſitionem iudicat, & lex vult ex probationibus esse iudicandum.
4 Declaratur primò quò ad † probationes leuiores, & quæ ita exactæ non ſunt, vt cæteris in iudicijs, cum ſola facti veritate inſpecta agatur, vt in illis casibus reſpondit latè Craue. conſ. 258. num. 19. qui poſt Aretin. conſil. 61. col. vlt. affirmat arbitratores posse credere leuibus probationibus, cũ ſola veritate inſpecta pronunciare habeant.
5 Declaratur ſecundò, vt † ſolemnitatibus omiſsis possit probationes recipere. Craue. conſ. 198. in fine. Dec. conſ. 54. num. 2. verſic. Poſtremò. immo fatetur Crauetta poſt multos, Iudicem hunc, qui ſola veritate inſpecta iudicat, posse credere geſtis extra acta: ſic Rolan. conſil. 70. num. 16. lib. 1.

SVMMARIVM.

1 *Probationes minus concludentes quando admittere Iudex hic poſit.*
2 *Principem ſtatuere poſſe probationibus minus legitimis fidem adhiberi.*
3 *Teſtibus malam rationem reddentibus non credi.*
4 *Statuto fieri non poſſe, quòd teſtibus malam rationem reddentibus credatur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

5 *Consuetudine non posse effici, quòd testibus malam adferentibus rationem credatur.*

QVÆSTIO VIGESIMAQVINTA.

PROBATIONIBVS MINIME CONcludentibus non credi in iudicijs arbitrarijs, & explicatum, quid ex legis municipalis, vel consuetudinis in illis concedi possit.

1 QVÆRO vigesimoquintò, an Iudex iste † probationes minus cõcludentes admittere possit? Bald. in l. solam. in fine. C. de testib. inquit, posse fidem adhibere testi reddenti persuasiuam rationem tantùm, cùm suæ conscientiæ tributum hoc quodammodò videatur. quod probarunt Aret. consil. 84. num. 3. in fi. Ang. Aret. §. in bonæ fidei. col. penult. vers. quid si Iudici. insti. de actio. Dec. cons. 595. num. 8. Dec. in c. dilecti filij. num. 3. in fin. vers. Secundò quod tali casu, de iud. Ruin. consil. 134. in fine. lib. 5. immò fortius respondit Soc. sen.
2 cons. 28. col. vlt. in princ. lib. 1. † Principem statuere posse, fidem esse adhibẽdam probationibus, quæ aliàs minus legitimæ à Iure Communi creduntur.

3 Declaratur non procedere, † quando testes rederent malam rationem. sic Bald. d. l. solam. in fine. quod placuit & Alexan. consil. 80. in fine. lib. 4. Ang. Aret. in d. §. in bonæ fidei. colum. pen. vers. quid si Iudici. Ruino consil. 13. num. 20. lib. 2. Confert, quod docuit Bald. in l. si non speciali. C. de testamen. non
4 valere † statutum, quo caueatur, eredi debere testibus malam rationem reddentibus: quod placuit & Ruino consil. 134. in fin. lib. 5. Dec. consil. 37. num. 5. ac Tiraq. tract. de Nobilitate. c. vlt. num. 99. 100. immò, nec † consuetudine effici potest, vt credatur te-
5 stibus malam rationem adferentibus. Ias. in l. de quibus. num. 67. ff. de legib. immò, ante alios respondit Oldra. consil. 37. col. 2. verfic. ad secundam quæstionem. Principem facere non posse, vt testibus in vna parte substantiali falsum deponentibus, credatur in alijs. Hinc decisum fuit in sacro Neapolitano Consilio, vt refert Afflictus decis. 351. repulsam testium locum habere in quauis causa summaria, qua de re suo loco infrà, q. 32.

SVMMARIVM.

1 *Testibus non iuratis, etiam in causis arbitrarijs non credi.*
2 *Testes iuratos recipiendos esse, etiam in causa, in qua proceditur sola facti veritate inspecta.*
3 *Iuramentum quod in testibus interrogandis requiritur, Iuris Diuini esse.*
4 *Pontificem efficere non posse, vt non iuratis testibus credatur.*
5 *Testes non iuratos aliqualem probationem facere.*
6 *Testibus in executionem monitorialium propalantibus interdum credi.*

QVÆSTIO VIGESIMASEXTA.

QVANTA SIT FIDES TESTIVM sine iuramento, & quo iure iuramentum à testibus præstandum, sit inuentum.

1 QVÆRO vigesimosextò, an testibus † non iuratis credere hic Iudex possit & debeat? & credere non debere affirmauit Bald. in l. presbyteri. nume. 13. verfic. quæro aliud. C. de Episc. & Cler. & in tract. statutorum, in verbo, Arbitrium. verfic. Primò, & in verfic. statutum, quod dat arbitrium. Amodeus de Castel. in tract. syndicatus. nume. 143. post Baldum, quem citat in l. filiusfam. ff. de donat. & in l. solam. C. de testibus. Paris de Puteo tract. syndicatus. in tit. De arbitrarijs eorum. nu. 13. in fine. Brunus tract. De constitutionibus & statutis in verbo, Arbitrium. verfic. statutum dat potestatem. nec dissentit Angel. in l. milites. colum. 2. C. de te-
2 stam. milit. qui affirmauit, † testes iuratos esse recipiendos illis etiam casibus, cùm proceditur sola veritate inspecta. quod affirmauit & Bart. in extrauaganti ad reprimendum in verbo & figura. num. 13. ea ratione adducuntur, quòd Iuris Diuini sit hoc † iura-
3 mentum, & ob id sperni non potest. esse autem Iuris Diuini probatur Genesis cap. 31. in quo legimus: Iacob voluisse testimonium Laban soceri sui iuramento confirmari. cuius dicti authoritate docuit Felyn. in c. constitutus. num. 16. de rescriptis post Augustinum
4 Anchonitanum, † Pontificem maximum dispensare non posse, vt testi non iurato credatur. quod admiratione dignum credidit Marsil. sing. 214. Ad validitatem, in fin. & eadem ratione sic censuit in iuramento calumniæ, Bart. in dicto verbo & figura. nume. 11. Ex quibus fit consequens malè sensisse Bartolum sibi parum constantem in l. filiusfam. num. 5. ff. de dona. Rom. rub. C. de arbitr. num. 34. & Alexand. l. milites. num. 7. 8. C. de testam. milit. dum sentiunt iuramentũ hoc vtpotè Iuris Ciuilis sperni posse: est enim falsa ratio & fundamentum, cùm non Iuris Ciuilis, sed Diuini sit.

Declaratur non procedere quò ad qualemqualem
5 probationem, † vt stante paritate probationum his testibus non iuratis deferatur. sic intelligo Alexand. d. l. milites. num. 7. ex tex. cap. cùm olim essemus. de priuileg. idem censuit ipse Alexan. cons. 147. num. 2. lib. 6. Cuius doctrinam probauit Craue. cons. 198. in fin. qui etiam subdit post Curt. Iun. cons. 106. nu. 8.
6 † testimonium illius, qui in executione monitorialium propalauit, inclinare posse animum Iudicis ad ita sentiendum, cùm tamen propalationes illæ sine iuramento fiant & extra acta.

SVMMARIVM.

1 *Testes infames quando Iudex in arbitrarijs recipiat.*
2 *Cap. licet vniuersis, de testib. explicatur.*
3 *Infamem à testimonio Iure solo Ciuili repelli.*
4 *Testes infames regulariter fidem facere.*
5 *Testes omnes admitti, nisi expressè prohibiti reperiantur.*
6 *Infames non admitti in testes in causis criminalibus.*
7 *Infames quatuor casibus admitti in testes in criminalib.*
8 *Testes infames ad probandam ingratitudinem vasalli nõ admitti.*
9 *Testes omni exceptione maiores requiri in causis matrimonialibus.*
11 *Testes sola facti infamia notatos in causis matrimonialibus repelli.*

QVÆSTIO VIGESIMASEPTIMA.

INFAMIA NOTATOS A TESTImonio perhibendo interdum reijci, interdum recipi, satis plena manu explicatum.

QVÆRO

1 QVÆRO vigesimoseptimò, an † testes infames hic Iudex possit recipere? & posse credidit Bart. in l. filiusfam. nu. 6. ff. de donat. Abbas in cap. dilecti filij. de iudic. quibus accedo ex text. c. per tuas. §. tales. de simo. vbi ab æquitatis temperantia, testes, qui vt infames aliàs reijcerentur, admittuntur. quare malè sensit Imola in d. l. filiusfam. quem est secutus Decius in d. cap. dilecti filij. num. 4. qui infirmis admodum rationibus nituntur, vt illa, quòd si ita concederetur, ius aduersarij læderetur. Ieue enim hoc est, quoniam simul stat quòd infamis sit
2 testis, & tamen veritatem deponat, quam solam hic Iudex spectat. nec ad rem confert text. † cap. licèt vniuersis. de testib. quem citauit Decius, quandoquidem illud contingit in Iudæo, qui omni casu arceretur à testimonio contra Christianum, vt eo loci refertur. quod cessat in casu hoc nostro, in quo & sola æquitas, iuris rigore reiecto, spectatur. cùm, præsertim non Iuris Diuini (vt malè opinatur Decius) sed Iuris Ciuilis tantùm sit. solùm enim Iure Diuino est dictũ: In ore duorũ vel trium esse omne verbum. Quo circa dubium est, quod scribunt Innoc. & Abbas, in cap. nouit. ibi inquam Abbas, nume. 45. de iudicijs. in ea Euangelica denũciatione testes infames repelli, cùm de temporali agitur, est inquam dubium, cum iudicium illud sola inspecta veritate tractari soleat. Iure
3 autem Ciuili deinde à testimonio † infamis repellitur. l. 2. ff. de Senat. Bart. l. 1. num. 2. ff. de his, qui nota. infam. Ruin. consil. 34. num. 2. 8. lib. 4. & consil. 120. num. 6. 7. lib. 5. quod fortè nec regulare est, cùm Soc.
4 tracta. fallen. reg. 416. constituat regulam, † testes infames regulariter probare, ex l. 3. §. lege Iulia. de testib. & cap. licèt causam. §. quamquam. de prob. est e-
5 nim † testium regula permissiua, vt censeantur idonei omnes, qui expressè prohibiti non reperiuntur. & hanc esse regulam affirmârunt Felyn. cap. testimonium. num. 12. de testib. Soc. iun. cons. 32. num. 31. & cons. 61. num. 14. lib. 2.

6 * Declaratur non procedere † in causis criminalibus, vt probat d. cap. per tuas. §. tales. de simo. sic intelligo tex. c. infames. in fin. 6. q. 1. & ita docuit Bart. l. 1. num. 12. in fin. C. de Sum. Trin. & fide Catho. vbi Bald. col. 5. nec dissentit Socin. d. tract. fallen. reg. 416. fallen. 1. ex l. qui vltimò, de pœnis. c. testimonium. de
7 testib. quod † quatuor modis declarat ipse Soc. paulò ante reg. 415. Primò, in crimine læsæ Maiestatis. d. l. 3. §. lege Iulia. de testib. Secundò, cùm infamia alterius est detegenda. glo. d. §. lege Iulia. Bar. l. cum mulier. solut. matrim. Tertiò, cùm à superiore est dispensatum. Quartò, in subsidium cum tormentis. l. qui vltimò. vbi Bart. de pœnis. Gram. cons. 55. num. 58. & cons. 58. num. 3. qui num. 4. 5. subdit non procedere, quando veritas aliter haberi non potest, cum tortura tamen, idem cons. vlt. in fin.

8 Declaratur secundò non procedere † quando ageretur de detegenda ingratitudine feudatarij, vel donatarij, ex c. 1. quo tempore miles. in vsib. feud. quo loci Bald. annotauit, & Soc. d. reg. 416. fallen. 3. & probant hanc declarationẽ clarus text. c. 1. vbi Afflict. nu. 3. Qui testes sint necessarij ad prob. feud. ingratitud. in vsib. feud. quem text. singularem dixit Rom. sing. 463. Dubitatio. nam hoc casu requiruntur testes omni exceptione maiores, quod explicatur à Iulio Claro lib. 4. sentent. iuris. §. feudum. q. 60.

9 Declaratur tertiò, non procedere † in causa matrimoniali. Ruin. consil. 130. num. 7. lib. 4. Dec. consil. 134. colum. penult. Gramma. consil. 26. nume. 51. illa est ratio, quia hæc dicitur causa grauis. gloss. in c. mulieri. de iureiuran. & ideo causæ criminali solet æquiparari, vt tradunt Dec. consil. 311. colum. 1. & consil. penult. num. 9. Ruin. consil. 139. num. 34. & cons. seq. num. 13. lib. 5. Paris. consil. 15. num. 13. lib. 2. consil. 51. num. 53. & cons. 59. num. 4. lib. 4. Soc. iun. consil. 86. num. 6. lib. 2. Neuiz. cons. 4. num. 6. Alciat. respons. 5. num. 14. Craue. cons. 281. col. 3. verfic. respondeo. Accedit secundum Ruin. d. consil. 130. num. 7. in causis
10 † matrimonialibus exigi testes omni exceptione maiores. quod etiam affirmauit Paris. consil. 55. num. 18. consil. 58. num. 18. & cons. 59. num. 3. 4. lib. 4. Gramm. d. cons. 26. num. 18. 29. quo fit, vt hoc casu infames repellantur. sic Bald. in l. optimam. C. de contrahen. & commit. stipu. Socin. d. reg. 416. fall. 2. immo fortius respondit Soc. iun. consil. 31. num. 24. consil. 86. nu. 11.
11 & consil. 88. num. 10. 15. lib. 2. in causa † matrimoniali etiam testes sola facti infamia notatos repelli, idq; aliorum authoritatibus probat.

SVMMARIVM.

1 *Inimici testimonium etiam in causis arbitrarijs repelli.*
2 *Inimici testimonium repelli etiam in causis priuilegiatis.*
3 *Inimici testimonium non admitti in causis hæresis.*
4 *Inimici testimonium iure gentium reyci.*
5 *Inimici testimonium nec semiplene probare.*
6 *Inimici præsumpti testimonium inualidum.*
7 *Inimicitiam incognitam testem repellere.*
8 *Inimici reconciliati testimonio minime fidendum.*
9 *Inimicitiam ex causa minus probabili causatam testes repellere.*

QVÆSTIO VIGESIMAOCTAVA.

DE INIMICI TESTIMONIO REpellendo agitur, ac inibi plenè explicatum de inimico præsumpto, & reconciliato.

1 QVÆRO vigesimooctauò, an Iudex iste possit recipere † testimonium inimici alterius collitigãtis, ac illi fidem adhibere? Et non posse docuit Bart. in l. filiusfamil. num. 6. ff. de don. & post Bald. & alios plures affirmauit Amodeus de Castel. tract. syndicatus. num. 143. est no. tex. in cap. per tuas. de simo. quò fortius probatur, testi-
2 monium † inimici non recipi in casibus priuilegiatis, vbi aliæ inhabiles & minus idoneæ probationes recipiuntur: vt crimine læsæ Maiestatis: vt docuit Bartol. in l. in quæstionibus. ff. ad l. Iul. Maiest. Marsil. consil. 20. num. 27. Craue. consil. 9. num. 6. & Roland. à Valle, consil. 24. num. 30. Gramma. consi. 45. num. 18. & con-
3 sil. 58. nu. 10. & cons. 64. nu. 7. sic nec † in crimine hæresis. Paris. cons. 2. num. 61. lib. 4. qui sub num. 64. vnà cum Bartolo eam vrgentẽ rationem adfert, quia Iure
4 gentium inimici † testimonium reijcitur. quare affirmauit Paris. d. consil. 2. nu. 64. Principem facere non posse, vt inimici testimonium recipiatur. immò clarè respondit Craue. d. consil. 9. num. 6. post Anch. quem
5 retulit, † inimici testimonium nec etiam semiplenè probare. & ideo Marsil. consil. 15. nume. 6. post Bald. consil. 36. Præsuppositio statuto, col. 1. lib. 4. affirmauit, testimonium inimici, nec etiam facere indicium ad torturam.

6 Extenditur primò, vt procedat non modò † in vero inimico, sed etiam in præsumpto. sic Ias. consil. 167. num. 8. lib. 4. Marsil. consil. 15. num. 7. Gramma. consil. 12. num. 2. 3. & clarius idem consil. 45. num. 17. 18. & consil. 58. num. 9. 10.

7 Exten-

Universidad de Deusto
Biblioteca

7 Extenditur secundò, vt procedat etiam † in inimico, cuius inimicitia non est publica, sed ignoratur: ita singulariter Marsil. singu. 178. Inimicus. post Bartolum in l. 1. in fine. ff. de his, quib. vt indig. ac Baldum, & alios, Alexand. consil. 126. in fin. lib. 4. Gram. consil. 3. num. 15.

8 Extenditur tertiò, vt procedat etiam in † inimico reconciliato, vt in specie nostræ disputationis docuit Imol. in d. l. filiusfam. de donat. ex sententia Innoc. in c. cum I. & A. de re iud. & est singularis text. in c. accusatores. 3. quæst. 2. quem singularem dixit Rom. sing. 315. Innoc. in cap. 3. & hanc sententiam latissimè multorum authoritatibus probauit Tiraquell. tract. quòd cessante causa cesset effectus, limit. 16. num. 7. & præter eum egregiè apud Alciatum tract. præsumpt. reg 3. præsump. 11. & respon. 450. num. 27. Ripa cap. 1. num. 17. extra de iud. Ioan. Iacobus de Leonardis inter consil. Bruni. consil. 114. nume. 73. 74. Plotus l. si quando. num. 799. C. vnde vi. Craue. consil. 9. num. 6. vers. Nec obstat. & cons. 73. num. 13. & egregiè admodum Didacus Couar. libro Practicarum quæstio. cap. 18. num. 3. qui pulchrè certè declarauit text. l. Athletæ. §. dat remissionem. ff. de excusat. tut. qui huic crebriori, & veriori sententiæ mirum in modum aduersari videbatur.

Extenditur quartò, vt procedat, etiamsi ex causa
9 † minus probabili hæc ipsa inimicitia proueniat: vt videtur text. & ibi Anton. Butr. in cap. veniens. 2. de sponsa. Alexan. consil. 99. num. 3. lib. 1. qui ex multis citat glo. in l. Athlethæ. §. dat remissionem. in verbo facta, & ibi Bald. de excusat. tuto. & idem censuit Iaf. in l. si filiam. num. 1. C. de inoffic. testam. addo Bald. in l. hæreditas. colum. 1. versic. sed solummodò. C. de his, quib. vt indig. Rip. in cap. 1. num. 14. extra de iudic. Paris. consil. 53. num. 28. consil. 61. nu. 16. lib. 4. Gramm. consil. 12. num. 6, 7. Rolan. à Valle consil. 24. num. 46. lib. 1.

SVMMARIVM.

1 *Testes plures vno eodemq; tempore interrogari quando possint in causis arbitrarijs.*
2 *Testes singulatim examinandos esse.*
3 *Consilium, quo vti debet Iudex in examinandis testibus in causis arduis.*

QVÆSTIO VIGESIMANONA.

QVA FORMA EXAMINARI TEstes debeant, & datum consilium cùm in arduis interrogantur.

1 QVÆRO vigesimononò, an hic Iudex possit vnà simul plures † testes, vel vnum post alterum examinare? Specul. in tit. de instr. editio. §. ostenso. versic. & nota quod testamentum, scribit posse. cum Speculatore idem sensit Afflictus in c. 1. nume. 21. versic. item habet arbitrium an velit testes. ex quib. cau. feud. amit. ex cap. 2. de testib. qui contrariam sententiam potius probat ex illis verbis, sigillatim, ibiq; glo. aliter sensit, vt etiã aliter sensit glo. in cap. venerabili, de testib. & attesta. ex textu illo, quo loci Abbas in fine idem annotauit. & illa ratio, qua vtitur ibi glo. & quam sequitur Abbas, ne scilicet vnus alterum instruat, & eius testimonium sequatur, procedit & hoc in casu nostro. immo ipsemet Specul. in tit. de teste. §. 1. versic. sed pone. sentit sin-
2 gulatim † testes esse examinandos. sic sentit gloss. in cap. cùm causam. & ibi Abbas nume. 5. de testib. qui Specul. huius sententiæ fuisse scribit. idem sensit Felin dicto c. venerabili. in fine. illud † consilium præ-
3 bent omnes, vt in causis arduis, quemadmodum hæresis, adhibeantur viri aliqui graues & honestæ vitæ, quorũ tamen nõ interfit, vt audiant, & in secretis cõtineant confessionem, vt si quando opus fuerit, referre possint ita à testibus dictum esse testimonium. verùm declaratio hæc à regula nostra longè abest.

SVMMARIVM.

1 *Feriarum temporibus in causis arbitrarijs procedi an possit.*
2 *Ferias ob hominum necessitatem inductas in causis summarijs non obseruari.*
3 *Iuri Canonico stari in foro ciuili, cùm Ius Ciuile dubium est.*
4 *L. 2. C. de ferijs, declarata.*
5 *Clausulam annullatiuam, formam inducere.*
6 *Formam consensu partium non remitti.*
7 *Negatiuam fortius negare, quàm affirmatiuam affirmare.*
8 *Sententiam die Dominico latam, nullam esse.*
9 *Causæ cognitionem diebus feriatis explicari non posse.*
10 *Festos dies à lege non nisi magna ex causa tolli.*
11 *Ferias partium consensu non tolli, cùm ad Dei honorem sunt.*
12 *Ferias variari ex causa posse.*
13 *L. Dies festos. ff. de ferijs, exposita.*
14 *Feriarum temporibus etiam ad Dei cultum, posse tractari, quæ causæ cognitionem non desiderant.*
15 *Testes posse interrogari die feriata, cùm die non feriata iurárunt.*
16 *Pignoris executionem in executionem sententiæ concedi, etiam diebus feriatis.*
17 *Laudum ab arbitratoribus die feriata ferri posse.*

QVÆSTIO TRIGESIMA.

FERIARVM QVAE SIT OBSERuatio in causis arbitrarijs cognoscendis & diffiniendis, & nonnulla iuris loca, De ferijs declarata.

1 QVÆRO trigesimò, an hic Iudex, qui suo arbitrio in causa † potest procedere, possit die feriata in honorem Dei Opt. Max. testes recipere & interrogare? Et non posse, verius opinor, vt hanc sententiam visus est probare Bartol. in extrauagan. ad reprimen. in verbo & figura, num. 9. in fine. & clarius ad nostros terminos Imola in dicta l. filiusfamil. ff. de donat. & ante eum clarè Baldus in tractat. statutorum. in verbo, Arbitrium. versic. Primò, in fine. nec dissentit Alexand. in l. milites. num. 8. C. de testament. milit. Brunus de constitutionibus & statutis, in verbo, Arbitrium. versic. statutum, quod dat arbitrium. adferri solet tex. Clemen. sæpe, de verbor. significat. quo conceditur † in
2 causis summarijs procedi tempore feriarum ob hominum necessitatibus inductarum: ergo à sensu contrario, non tempore feriarum, in honorem Dei, quo genere argumenti, sic etiam clarè est visus Boer. quæstio. 259. numero 8. Verùm hæc argumentatio à sensu contrario non procedit, cùm alia iura aduersantur, quæ responsio est tutior illa, qua visus fuit Riminald. dicta l. milites. nume. 5. dum dicebat Clement. sæpe, procedere ex iuris Pontificij dispositione. nam, vt etiam

etiam eo loci animaduertit Dec. num. 29. non est inter vtrunque Ius ex tam leui causa constituenda dif-
3 ferentia: iuxta cap. 1. de oper. no. nunc. † cùm in foro ciuili, si casus est dubius, Iuri Pontificio standum sit: vt eo text. adducti affirmârunt Socin. sen. consil. 66. colum. 6. in princip. lib. 1. Deci. consil. 231. Neuiz. lib. 5. Syluæ nuptia. num. 69. Rebuffus tracta. Nominationum. q. 5. principali, num. 16. 17. quod egregiè declarat Dec. l. edita. num. 1. C. de edendo. verius ergo hæc sententia probatur in † l. 2. C. de ferijs. vbi die
4 Dominico, quæ dies in honorem Dei Opt. Max. est dicata, excepta emancipatione & manumissione actũ voluntario ac fauorabili. l. actus omnes. eodem titul. cæteri omnes celebrari minimè possunt, & celebrati irriti sunt. quæ exceptio regulam in nõ exceptis confirmat. l. nam quod liquidæ. de pen. lega. Deci. l. 1. num. 21. 22. de regulis iur. & his intermissis sic argumentatur Baldus in l. 1. §. 1. in fin. de ferijs. quem est secutus Ruinus consi. 124. num. 8 lib. 2. Accedit præ-
5 terea, quòd † l. 2. annullando procedit, quo fit, vt forma censeatur inducta. Bart. l. de his. ff. de transact. Iaf. l. 1. num. 7. de liber. & posthum. Deci. consil. 528.
6 num. 11. Socin. iun. consil. 71. num. 23. lib. 1. & † forma partium consensu remitti minimè potest omnes d. l. 1. de liber. & posthu. Felyn. in c. si diligenti. de foro compet. egregiè Ruinus consil. 158. num. 1. 2. lib. 4. & latè Gozad. consil. 40. num. 4. cùm præsertim forma hæc nõ priuatum commodum, sed diuinum cultum respiciat. Idem probari videtur in l. omnes Iudices. C. eod. de ferijs. qua non Iudices modò, verùm & arbitri ipsi tàm spontè electi, quàm à Iudicibus flagitati die Dominico conquiescere debent, cum ea die
7 nulla fit cognitio. quæ sanè vniuersalis † negatiua solet potentius negare, quàm affirmatiua affirmare. l. hoc genus. de condit. & demonstr. Bart. l. Gallus. in princ. num. 4. de lib. & posthu. Dec. cons. 364. col. vlt. versic. Et primò non obstat, cons. 490. num. 6. consil. 120. num. 7. cons. 567. num. 2. Rubeus, cons. 51. num. 4. Craue. cons. 146. nu. 4 & cons. 294. nu. 6. Neuiz. consil. 31. num. 2. Idem probatur in l. vlt. C. de ferijs. qua sub pœna spretæ legis prohibentur actus omnes, siue publici siue priuati die hac feriata geri. Idem probat text. in cap. vlt. propè finem, de ferijs. dum constitui-
8 tur latam eo die † sententiam esse nullam, ita, vt nec partium consensu confirmari possit. sic etiam statutum fuit in sacro Concilio Triburiensi, celebratum anno 895. sub cap. 35. si ergo hic Iudex noster nihil potest, cùm lege aliquid expressè est cautum, & cum ea suum arbitrium regulare debet, sequitur eo tempore nihil posse. Accedit, quòd hic Iudex cum causæ cognitione procedere debet, quò fit, vt cum diebus his,
9 quæ † causæ cognitionem exigunt, tractari non possint. vt scribunt Butrius, Abbas, & cæteri, in cap. vltimo, de iudicijs. & Guid. Papæ. quæst. 215. colum. 2. nec eo tempore Iudicem hunc procedere posse. Non aduersantur nunc quæ adferuntur ab ijs, qui contrariam tuentur sententiam, vt à Bartol. in l. filiusfamil. nume. 5. ff. de donat. cum quo alij plures transeunt, vt retulit Alexand. l. milites. num. 4. & ibi Riminal.
10 colum. 2. nam, & si † lex ciuilis dies hos festos ob diuinum cultum instituerit, non tamen, nisi magna & vrgenti causa subsistente tollere potest, vt probat l. Prouinciarum. C. de ferijs. quę tam simpliciter à Bartolo citari solet, & quàm rectius intellexit Alexan. d. l. milites. num. 5. à quo non dissentit Boer. q. 259. nu. 8. Publicam enim eo casu vtilitatem considerat legislator, ob quam (inquit ille) in hoc summi numinis quàm facillimè speratur venia. Nec satis rectè sensit,
11 has † ferias partium consensu posse remitti, quia contrarium diximus probari. & text. l. 1. ff. de ferijs, qui ab eo citatur, in ferijs ad hominum vtilitatẽ & causam inductis loquitur, non ad diuinum cultum, vt loquitur text. l. si feriatis. eodem tit. & declarat Iaf. d. l. 1. num. 3. Hinc detegitur falsum esse, quod docuit Bald. in l. quadraginta. C. de ferijs. statuto illas tolli posse, cùm & induci. quod clarius explicat Dec. d. l. milites. nume. 18. nam verum hoc non est, cùm ad diuinum cultum augendum statuere aliquid liceat, nõ autem ad minuendum. quod tradit & ipse Deci. d. l. milites. num. 16. versic. vnde pro defensione. possunt
12 quidem † variari, idq; certa ac iusta ex causa, non autem absolutè tolli, cùm non à simplici Iure Ciuili, sed à Iure Diuino ac Lege antiqua (vt testatur Clemens, Pontifex maximus, in cap. licèt tam. de ferijs) inductæ fuerint. Illud præterea, quod docuit Riminaldus d. l. milites. contractus posse his diebus celebrari, ergo & lis tractari, cùm à pari procedere videantur, nõ satis tutum est præter responsionem, quam eo loci
13 attulit Dec. num. 16. quoniam text. † l. dies festos. ff. de ferijs. quo nititur Riminald. loquitur in pactis & transactionibus, quibus à litibus & iurgijs receditur, quæ pacem, nõ autem controuersiam adferunt. cùm verè cæteri contractus diebus his celebrari prohibeantur in c. 1. de ferijs.

14 Declaratur non procedere in illis actibus, † qui causæ cognitionẽ non desiderant, illi enim die feriato in honorem Dei celebrari possunt: ita post Butr. & Abb. d. c. vlt. de iudicijs. tradit Guid. Pap. d. q. 215. colum. 2. qui ob id infert, libellum die feriato in honorem Dei dari posse. l. miles. §. sexaginta. ff. de adulter. & docent omnes in l. 1. ff. de ferijs. Item fiunt emancipationes, ac manumissiones. l. actus omnes. C. de ferijs. sic conceditur absolutio & excommunicatio, quæ causæ cognitionem non desiderant, vt putà in notorijs criminibus, vt apud Hostien. in tit. de ferijs.
15 §. qualiter distinguatur. sic testes, † qui die non feriato iurárunt, diebus feriatis in honorem Dei examinari & interrogari poterunt: sic gloss. in Clemen. 1. de offic. deleg. & Guid. Pap. d. quæst. 215. col. 2. & clarius q. 127. qui ea ratione adducitur, quia examinatio refertur ad tempus iuramenti, vt docuit Bart. in l. si quando. num. 11. C. de testibus. & l. damni. §. Sabini. num. 8. ff. de damn. infect. latissimè declarat Felyn. in c. licèt causam. num. 19. de prob. Ferrarius caut. 12. nu. 1. quod declarat egregiè Ruin. consil. 188. num. 15. lib. 1.
16 nisi mutata sit personæ conditio. sic † & pignoratio, quæ ad sententiæ executionem conceditur, cùm nullam causæ cognitionem desideret, his feriatis diebus concedi potest. sic Guido Pap. d. q. 215. qui latè hanc sententiam tuetur post Abbatem & Archidi. in cap. vltimo, de iudicijs. contra Bartol. in l. 1. §. nunciatio. de operis noui nunc. cuius Barto. doctrinam intelli-
17 git Guido in his, quæ causæ cognitionem non exigunt. Sic etiam † arbitratores suum laudum ferre possunt, cùm sint amicabiles compositores, nec causæ cognitio apud eos desideretur. sic intelligo Bartolum, in l. si societatem. §. arbitrorum. vbi latius Guilelm. de Tulalto. numero 51. ff. pro socio. sic intelligentes. l. si feriatis. ff. de arbitris. ea etiam ratione, quia arbitramentum hoc, est instar transactionis, quę diebus his celebrari potest. dicta l. dies festos. C. de ferijs.

SVMMARIVM.

1 *Causa vna proposita, alteram probari non posse.*
2 *Actorem necesse habere deducta in libello probare.*
3 *Sententiam libello conformem esse debere.*
4 *Iudicem, cui datum est arbitrium, posse ex causa probata, & si non deducta, sententiam ferre.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

5 *Iudicem ex sola causa deducta sententiam posse ferre in causa, quæ sola facti veritate inspecta diffinienda est.*
6 *Principem posse ex causa non deducta, sed solùm probata, iudicare.*
7 *Arbitratores sententiam ferre posse ex causa probata, & si non deducta.*

QVÆSTIO TRIGESIMAPRIMA.

DECLARATVM DIFFVSE QVANdo ex causa non deducta, sed probata, sententia ferri possit. & ibi multis declarationibus illustrata. l. habebat. ff. de instit. actio.

1 VÆRO trigesimoprimò, an coràhoc Iudice causa vna † proponi, & altera probari ita possit, vt inde sequatur cõtra reum condemnatio? qua in re spectanda est in primis iuris regula, vt deinde de exceptione cognoscamus. est itaq; iuris regula quòd vna causa deducta, altera probari non potest. sic Vlpianus in l. habeat. in princ. ff. de instit. actio. in l. quid. ff. de in rem verso. Crauet. consil. 80. num. 17. qui Castrens. & Corneum retulit. sic omnes in l. certi condictio. §. si nummos. ff. si certum petat. & in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. ibi Alex. num. 7. de verb. oblig. idem Alex. in l. milites. num. 10. C. de testamen. milit. Paris. consil. vlt. num. 4. lib. 1. Gramma. consil. 26. num. 16. cuius rei ratio illa est, quia habet † necesse actor allegatam in libello
2 causam iustificare, cùm illam solã in iudicium adduxisse videatur, alioqui noua petitione opus esset. sic Innoc. in cap. ex parte. de priuileg. & probat l. Bebius Marcellus. ff. de pactis dotal. qua ratione vsus est post multos, quos citat, Boer. q. 42. num. 17. Accedit & ratio illa, † sententiam libello conformem esse debere.
3 l. vt fundus. ff. communi diuidun. l. vltima. C. de fideicommiss. libert. l. vinum. vbi Ias. colum. penul. & vlt. ff. si certum pet. quòd si variare in probationibus liceret, minimè daretur. sit ergo hæc regula, quæin hoc casu nostro declaratur. verè enim hic Iudex, qui
4 suo arbitrio in causa procedere potest, ex alia † causa non deducta, sed probata, ferre potest sententiam, vt visus est sentire Deci. in c. dilecti filij. num. 3. in fine.
5 de iudic. is enim † Iudex. qui sola facti veritate inspecta in causa procedit, sic ferre sententiam potest. quod placuit & Alexandro in d. l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. num. 8. de verb. oblig. Ruin. consil. 21. num. 10. lib. 1. Marsil. singul. 272. In hac inclyta. Tiraquell. tractat. de retractu conuentio. in fine. num. 101. Craue. consil. 198. num. 7. consil. 210. nume. 8. & consilio 248. in fin. Benue. Stracha tractat. De mercatura. tit. Quomodo in causis mercatorum procedendum sit. versic. de libellis. numer. 6. apud quos alij innumeri propè citari solent. non immeritò ergo, si idem in Iudice hoc nostro dicendum est. Accedit huius Iudicis potestatem magnam, nec secus ac Princeps in causa
6 procedere solere. quare, si † Princeps ex causa non deducta, sed probata, ferre sentẽtiam potest, vt affirmârunt Ias. in l. vinum. nume. 24. versic. Secundò prædicta regula. ff. si certum petat. Curt. sen. consil. 66. col. 6. Boer. q. 42. num. 18. & Gramma. decis. 15. nume. 4. 5. idem est in hoc ipso Iudice dicendũ. Hoc ea quoque ratione confirmari potest, quod Iudex hic arbitro, vel arbitratori, ex aliquorum sententia Baldi scilicet in l. solam. in fine. C. de testibus. æquiparatur. at
7 † Arbitrator seu Arbiter vltra petita ferre potest sententiam. Bart. in l. cum Aquiliana. C. de transact. clarè Socin. tract. reg. 357. fallent. 4. Felyn. in c. licèt Hely. num. 31. de simo. Natta d. Clemen. sæpe. §. non sic tamen. col. 4. versic. Decimò fallit. de verbo. signific. Neuiz. lib. 5. Syluæ nuptia. nume. 121. Hæc sententia interdũ habet locum & in causis capitalibus, in quibus ij Iudices, qui condemnandi & absoluendi arbitrium tenent, ex causa non deducta, probata tamen, reum punire possunt. Id quod vsu aliquando venit, scribit Dion. Nicæus libr. 38. Histor. hoc accidisse in C. Antonio, quondam M. Ciceronis Collega. Is Catilinariæ coniurationis accusatus, & si de crimine nõ constitisset, damnatus est, quòd Prætor in Macedonia Prouinciam vexauerat, agros sociorum ab hostibus spoliatos reliquerat: Dardanes contra seuenientes non sustinuisset ab acie tunc, & dum in Mysia præerat, summa cum Romani nominis ignominia profugisset. Simile scribit Æmilius Pichus in Vita Miltiadis: Miltiadem damnatum fuisse, non quòd re vera reus proditionis esset, sed quia adeò potens erat, vt viuere priuatus non posset.

SVMMARIVM.

1 *Repulsatio testium in causis arbitrio Iudicis cognoscendi locum an habeat.*
2 *Testium repulsationem non concedi, cùm per calumniam obijcitur.*
3 *Iudices hominum malitijs & calumnijs occurrere debere.*
4 *Testium repulsationem in remedio attentatorũ non concedi. & num. 9.*
5 *Testium repulsationem in dubijs à Iudice admitti vel reijci posse.*
6 *Summarijs in causis an testium admittatur repulsatio.*
7 *Testium repulsationem non admitti, cùm solum agitur de persona in iudicio legitimanda.*
8 *Testium repulsationem concedi in causis possessorijs.*
10 *Testium repulsationẽ concedi cùm filius in causa alimentorum vult se filium probare.*
11 *Testium repulsationem non concedi in iudicio ex l. vlt. C. de edicto diui Adria. tollen.*
12 *Constitutiones Pedemontium in tit. Del tempo quando si hanno da dare le repulse contra li testimonij.*
13 *Statutũ Ferrariæ, de modo procedendi in causis à decem libris, infrà declaratur.*

QVÆSTIO TRIGESIMASECVNDA.

DE REPVLSATIONE TESTIVM quando admittatur, declaratum.

1 QVÆRO trigesimosecundò, an Iudex hic noster admittere † debeat, vel potius reijcere testiũ repulsationem? Ad huius quæstionis elucidationem quatuor casus distinguo. quorum primus est, quando is, qui ad repulsandum testes admitti petit ex iusta, æqua, & euidenti causa & ratione repulsatio concedenda est, cùm ad iustam defensionẽ, quæ iuris naturalis est, tendat. quod intelligo siue plenariũ, siue summarium sit iudiciũ, cum eadem ratio vtroq; in casu sit: ita sensit Bart. in extrauagan. ad reprimendum. in verbo & figura iudicij. nu. 15. in fin. quem est secutus Afflict. decis. 351. nume. 9.
2 Secundus est casus, cùm † repulsatio per malitiam & calumniam ad iudicium differendum obijcitur, tunc omnino & quouis in casu reijcienda est: quoniã non modò Iudex hic noster, qui suo arbitrio potestatem proce-

procedendi habet, verũ etiam quiuis ordinarius reij-
3 cere potest, & debet, si quidem illorũ † partes sunt, veras hominum malitias & calumnias, etiam à iuris tramite deuiando, amputare, quemadmodũ docuit Bal. in l. 1. col. pen. C. qui accus. non poss. ex l. qui sententiam. in fine. ff. de pœnis. qua ratione decisum fuit in Consilio Neapolitano, vt refert Afflict. decis. 351. nu.
4 7. † testiũ repulsationem reijciendam esse in remedio attentatorum, cùm clarè constat per calumniam peti. atq; ita intelligenda est praxis Romana, quæ vt recenset Afflict. obseruat, vt in his iudicijs repulsatio admittatur. non enim praxis illa locum habere debet, cùm calumniosa petitio est. Sic etiam declaranda est constitutio Pedemontana, quam mox referam. Ter-
5 tius est casus, † quando sumus in dubio, tunc dicendum est, Iudicem nostrum posse vel admittere vel reijcere, vt sibi melius videbitur. quod possit reijcere, illa suadet ratio, quòd coram eo agitur sola veritate inspecta, & plusquam (vt ita dicam) summariè. quod etiam possit admittere, facit ratio, quoniam iustam defensionem illam iudicare potest. regulariter autem in cæteris iudicijs sic solet dici, quòd in causis ordi-
6 narijs admittatur, vt satis clarum est. † In iudicijs verò summarijs distinguendum est: quòd aut lex requirit plenam probationem, vel semiplenam, vel leuem & apparentem solùm. Primo casu idem dicendũ est, quòd in quouis ordinario iudicio, posteaquam ratione effectus non differt ab illo: nam in vtroq; plenè & perfectè de veritate constare debet. quo circa, cùm de legitimatione personæ agitur principaliter, & iuxta l. 2. C. de edicto diui Adri. tollen. in quo plena requiritur probatio, hæc ipsa testiũ reprobatio admittenda est. ita declarat Zuchard. in l. vlt. nume. 302. C. de edicto diui Adria. tollen. Secundo casu, cùm probatio semiplena sufficit, adhuc hoc in casu admittitur repulsatio ista: ita is Zuchardus in d. l. vlt. num. 301. plura adferri solent exempla: vt illud primum, cùm agi-
7 tur † de legitimatione personæ ad effectũ impediendi sententiæ executionem: ita is Zuchard. d. nu. 301. intellexit Bart. in d. extrauagan. ad reprimen. in verbo & figura. num. 15. post Alex. in l. à diuo Pio. §. si super rebus. num. 2. & ibidem Ias. num. 2. ff. de re iud.
8 Secundum est exemplum in iudicio † possessorio, in quo semiplena saltem requiritur probatio. & ob id hæc ipsa testium repulsatio conceditur: ita Zuchard. in d. l. vlt. num. 303. quo loci num. 300. declarat Cardina. in Clem. sæpe. colum. 3. versic. Tertiò quæro. de verb. signific. qui aliter sentire videtur. Tertium ex-
9 emplum in † iudicio attentatorum, in quo pariter requiritur semiplena probatio, atq; ita repulsatio testium conceditur: ita Afflictus d. decis. 351. in fin. quem secutus est Zuchardus in dict. l. vlt. num. 304. Grauatius in annotat. ad Praxim Octauiani Vestrij, lib. 5. c. vlt. num. 32. Maranta in sua Praxi, parte 6. titu. de testium repulsat. numero 14. Quartum est exemplum
10 cùm † filius petit alimenta, & vult probare ad effectũ illum se esse filium: probatio illa admittit testium repulsationem: ita is Zuchard. in d. l. vlt. nume. 304. in fine. qui contra Roma. sing. 383. Reprobatio. sensit. sed cum Romano sensit Curt. iun. in l. admonendi. num. 68. ff. de iureiuran. Casus hi duo iam relati cessant, cùm agitur de repulsandis dictis ipsorũ testium, quæ quidem repulsatio colligeretur ex ipsiusmet scripturæ inspectione: ita post Aret. consil. 61. in fin. & in cap. series. num. 17. de testib. docuit Zuchardus in d. l. vlt. nu. 299. versic. In contrarium. nam ita euidens & clara reprobationis causa in quauis causa reijci nõ
11 debet. Tertio casu cùm † iudicium, & causa solam illam apparentem probationem requirit, vt in casu l. vlt. C. de edict. diui Adria. tollen. tunc repulsatio ista non admittitur: ita Zuchard. d. l. vlt. num. 302. versic. Si verò lex. Accedit, quòd his casibus damnum est per aliud iudicium reparabile, si quod inferretur: quare non admittitur repulsatio, aliàs secùs. ita intelligo Felyn. in c. veniens. 2. num. 13. de testib. post Abbatem ibi. Hæc annotanda sunt ad interpretationem con-
12 stitutionis † nouæ Pedemontium. in titulo, Del tempo quando si hanno da dare le repulse contra la persona delli testimoni. nam constitutio illa non distinguit, quibus in casibus admittatur hæc ipsa repulsatio, & quando nõ, sed solùm præstituit tempus repulsandi, atq; ita relinquit casuum determinationem in Iuris Communis dispositione. erunt ergo iuxta iam relata casus hi distinguendi, & declarandi. Sic decla-
13 rari & interpretari potest † statutum Ferrariæ, lib. 2. sub Rubr. de modo procedendi in causis à decem libris March. suprà, &c. dum in vers. Prouidemus, &c. cõcedit facultatem repulsandi testes, & eorum dicta, intelligitur modo, quo suprà.

SVMMARIVM.

1 *Publicationem testium in causa arbitraria necessariam non esse.*
2 *Sententiam nullam non reddi quamquam testium petita publicatio facta non sit.*
3 *Appellandum esse cùm Iudex omissa testium publicatione vlterius progreditur.*
4 *Appellari non posse à testium denegata publicatione in causis arbitrarijs.*
5 *Publicationem testium non esse necessariam in causa hæresis.*
6 *Sententiam nullam esse, cùm processu non viso & publicato lata est.*
7 *Testibus coram alio Iudice examinatis, eorum publicatione non facta, credendum non esse.*
8 *Testes non publicatos in alio iudicio non probare.*
9 *Cap. cùm causam. el 1. de testib. enucleatur.*
10 *Abbatis & Decij considerationes subuersæ.*
11 *Sententiam validam sine probationibus ferri.*

QVÆSTIO TRIGESIMATERTIA.

AN IN ARBITRARIIS IVDICIIS necessaria sit testium publicatio, & quando sententia nulla reddatur ex publicatione ipsorum testium.

1 QVÆRO trigesimotertiò, an coram hoc ipso Iudice † publicanda aperiendaq; sint testium testimonia? & necessariam minimè fore publicationẽ hanc ex eo demõstrari potest, quòd crebrior sit sententia testium, ac processus publicationem non esse de substantia iudicij: quare non annullat ipso iure sententiam. ita Innocent. in cap. cum I. & A. de re iudic. vbi Felyn. num. 1. refert Baldum, Imolam, & alios plures, præsertim Bartol. in l. prolatam. num. 5. C. de sentent. & interloc. omnium iud. Alexan. l. Diuus. num. 4. versic. item fallit. de re iudic. alios plures retulit Sebast. Vant. tract. nullitatum. tit. De nullitate sententiæ ex defectu processus. num. 4. qui inter cæteros citat. Guid. Pap. quæst. 586. Quæritur. & Capicium, decis. 1. num. 31. ea ratione vtuntur relati omnes, quia Iudici semper publicatæ sunt attestationes & partium iura. quod si in ordinarijs iudicibus hoc locum habet, quãtò fortius in hoc nostro, qui latas habenas habet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 Extenditur primò, vt procedat, etiam † si publicatio hæc à parte petita fit. nam, si ea non obstante ad sententiam nulla publicatione facta processum fuerit, sententia nulla non erit. ita Felyn. d. cap. cum I. & A. num. 1. de re iudic. qui eiusdem opinionis retulit Aret. in c. causam. el 1. de testibus. qui eam rationem considerauit, quia Iudex procedendo ad actum publicationi incompatibilem, tacitè interloqui videtur non esse locum publicationi. cap. ex parte. el 2.
3 de appellat. si ergo non † appellat grauatus, illa sententia transit in iudicatum. c. cùm dilecti. in fine. de electio. non ergo sententia illa nulla dici potest. quare glo. c. vlt. in verbo, Iudicij. de hære. in 6. malè sentit. dum relatam cõclusionem intelligit parte tacente, non autem contradicente. & per consequens malè senserunt, qui eam glossam secuti sunt, vt Rota, quàm refert Felyn. d. c. cum I. & A. num. 2. in fin. quæ potius ex stylo, quàm ex Iuris Communis dispositione obseruat.

Extenditur secundò, vt in casu hoc nostro procedat fortius † conclusio iam relata, vt nec appellationi
4 locus sit, quamquam communis sententia sit in ordinarijs iudicijs appellari posse à denegata testium publicatione, vt latè affirmauit Felyn. d. cap. cum I. & A. num. 2. de re iudic. & Vantius loco iam ante citato. ea ratione adducor, quia fatetur Felyn. post Anch. cons. 53. omissionem publicationis, non auferre defensionem partis, vt probat c. vlt. de hære. in 6. quo loci in
5 causa hæresis † publicationem hanc remouet Pontifex, quam remouere non posset, si defensionem contineret. Rursus inquit Anch. credendum non est, Curiam Romanam ex stylo non omittere publicationẽ, si defensionem veram contineret: cùm ergo noster hic Iudex procedendi & iudicandi arbitrium habeat, rectè poterit publicationem spernere. Hinc infertur, malè sensisse Bart. in extrauagan. ad reprimen. in verbo, Et figura. num. 16. & Purpur. in l. 2. nume. 86. C. de eden. qui eum est secutus, vt pariter eum probauit Socin. sen. consil. 105. num. 8. lib. 4. & Bolog. cons. 36, colum. 3, vers. imò non obstante. dum scribit in causis summariè tractandis publicationem hanc esse necessariam, ne parti defensio auferatur. & Bar. opinionem verè reijciunt Anch. d. cons. 53. & Felyn. d. c. cum I. & A. num. 1. in fine.

Declaratur primò hæc conclusio, vt locum sibi
6 non † vendicet, quando nec ipsi Iudici publicatus esset processus, vt si testium examinatio extra Prouinciam commissa fuisset, & eis nondum visis lata fuisset sententia. nam tunc à cessante ratione relata, sententia nulla est, vel saltem annullanda: ita post Angel. in l. prolatam. C. de sent. & interloc. Felyn. d. c. cum I. & A. num. 3.

Declaratur secundò, vt locum sibi non vendicet
7 relata † conclusio, quando testes fuissent coram alio Iudice examinati & nõ publicati. nam illis fidem adhibere Iudex noster non debet, cùm testium qualitatem notam non habet: & cùm verior sit illa magis re-
8 cepta Doctorum sententia, † testes à Iudice receptos, & non publicatos, in alio iudicio fidem non facere. quam sanè sententiam probarunt Bart. l. gesta. nu. 5. C. de re iud. post Iac. de Aret. & ibi Salyc. sic Cynus. l. properandum. in fin. C. de iud. Felyn. in c. cum I. & A. num. 4. de re iud. Barb. consil. 19. col. 5. in fin. lib. 1. Alex. l. 2. num. 23. & ibi Purpur. num. 120. C. de eden. & communem testatur Dec. in c. cùm causam. el 1. nume. 4. de testib. & verè horum opinio probatur in d.
9 c. † cùm causam. el 1. de testib. in fin. in illa parenthesi, cùm attestationes ipsæ sint clausæ, vult Pontifex Maximus testes illos esse admittẽdos, qui recepti coram alio Iudice fuerant: quia attestationes clausæ adhuc erant, ergo secus, si iam fuissent publicatæ. quare
10 falsa est † Abb. & Dec. eo loci consideratio, dum sunt opinati, ibi attestationes fuisse nullas, quia non coram Iudice, sed coram arbitro receptæ fuerunt: quoniam magna est diuinatio. sic etiam probat l. gesta. ex tertia & veriori lectura, quam ibi probat Bart. & si Dec. in l. 2. nume. 61. C. de edend. probet alteram lecturam minus probabilem. Nec huic sententiæ aduersantur, quæ adferuntur ab Abbat. in cap. causam, quæ. el 1. vbi Dec. nume. 4. de testibus. & ab eodem Decio in l. 2. nume. 6. C. de edend. dum contrariam probârunt opinionem, testes scilicet coram vno Iudice receptos & non publicatos, coram alio probare. non inquam horum fundamenta iure subsistunt, nituntur ea ratione, quia si publicatio non vitiat fidem testium, nec sententiam annullat, vt iam ante diximus, sequitur, valida esse, & in alio iudicio fidem facere. verùm considerandum est, vt considerauit ipsemet Dec. d. c. causam, quæ. nume. 4. rationem hanc non concludere in casu nostro, quia dum publicatio testium non facta, non annullet sententiam, illud non a-
11 lia ratione contingit, quàm quòd † sententia validè sine probationibus ferri potest, sed vbi de se probationes considerantur, necessaria est publicatio, per quam de publico fides tribuitur, & veritas per eam detegitur, quidquid sentiat Decius. Accedit præterea, cessare hoc casu eam rationẽ, quam nostri considerant, dum sentiunt, ideo Iudicem non publicatis attestationibus sententiam ferre posse, quia sibi cognita & aperta sunt, & cùm is optimè instructus sit, ferre ita sententiam potest, quod non contingit in altero Iudice, cætera, quæ de successore eiusdem Iudicis à Doctoribus præcitatis locis adferri solent, sciens prætereo.

SVMMARIVM.

1 *Testes recipi quando possint in causis arbitrarijs post dicita testificata.*
2 *Testibus didicitis qua ratione alij recipi prohibeantur.*
3 *Publicatis atq; didicitis testificatis etiam in iudicijs summariè tractandis reijci.*
4 *Alexand. consilio 84. num. 12. lib. 1. obscuritas declarata.*
5 *Principem posse recipere testes didicitis testificatis.*
6 *Testes recipi posse didicitis testificatis cùm Princeps rescribit cum clausula, non obstantibus, &c.*
7 *Testes in causa matrimoniali recipi posse, etiam didicitis testificatis.*
8 *Testes in causis beneficialibus recipi posse didicitis testificatis.*
9 *Testes de suæ artis peritia deponentes, recipi etiam didicitis testificatis.*
10 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rub. Quæ intelligantur nouæ probationes, declaratur.*
11 *Testibus didicitis alios recipi fauore minoris, & rustici.*
12 *Testes recipi in ea causa, in qua cessat timor subornationis.*
13 *Testibus didicitis in iudicio nullo, possunt in nouo iudicio alij recipi.*
14 *Cautela, qua didicitis testificatis alij testes possunt recipi.*
15 *Testes didicitis testificatis posse recipi, cùm nihil producenti potest imputari.*
16 *Testes didicitis testificatis ad supplendum instrumentum recipi.*
17 *Iudicem ex suo officio posse testes recipere didicitis testificatis.*

QVÆSTIO

QVÆSTIO TRIGESIMAQVARTA.

DIFFVSE EXPLICATVR QVANDO didicitis testificatis recipi testes possunt.

1 QVÆRO trigesimoquartò, an Iudex hic noster possit † publicatis ac didicitis testium testimonijs, alios testes recipere? & regulariter nõ posse opinor. quoniam iam aliàs diximus, arbitrium Iudici cõcessum, solùm censeri datum quò ad ea, quæ à Iure Ciuili constituta sunt, non au-
2 tem quæ à Iure Naturali. sed ne testes alij † recipiantur didicitis testificatis, est æquitate naturali factum, ne alter alteri insidietur. Auth. qui semel. C. de probat. cap. fraternitatis. de testibus. Hinc Barto. in extrauagan. ad reprimend. in verbo & figura. num. 16.
3 sensit, in † causis summarijs & sola facti veritate inspecta diffiniendis, non esse recipiendos testes didicitis testificatis. ita ego Bartolum intelligo, illa negatiua non circumducta, abundare enim verè credo. quoniam ratio à Bartolo perpensa ita conuenit cum causa summariè, quàm cùm ordinariè tractatur. quo
4 fit, vt † Alexand. consil. 84. numero 12. libro 4. subobscurè admodum loquens Bartoli fortè verba non intelligens, malè responderit, in causis his summarijs didicitis testificatis testes recipi posse. & meam hanc interpretationem probasse videtur Zabarella in Clemen. sæpe. §. & quia. quæst. 12. de verb. signif. idem ergo dicendum est in hoc Iudice nostro quòd in ordinarijs.

5 Declaratur primò non procedere, † quando hic Iudex à Principe & superiore consecutus esset liberum arbitrium. nam tunc didicitis testificatis parte instante poterit testes recipere: quoniam idem tunc hic Iudex potest, quod Princeps. at Princeps potest testes recipere didicitis testificatis, quemadmodum scribit Soc. sen. in c. fraternitatis. colum. antepenul. vers. quadragesimus sextus casus. de testib. confert
6 etiam quia si Princeps rescribat † cum clausula, non obstante idem operatur. Soc. d. c. fraternitatis. col. 35. vers. Vigesimus secundus. & Soc. tract. fall. reg. 403. fallen. 32.

Declaratur secundò, vt non procedat cum natura ipsius causæ concedit, vt didicitis testificatis testes alij recipiantur. exemplum est in causa matrimonia-
7 li. † ita Socin. sen. in d. c. fraternitatis. colum. 36. vers. vigesimusnonus. & Socin. tract. fallen. reg. 403. fallen. 15. & 37. Felyn. cap. lator. colum. 2. ver. Secunda declaratio. de re iudic. Marsil. sing. 128. Testes. qui tamen admonet, producentem iurare debere, non subornasse testes. eadem ratione dicendum erit in
8 causis beneficialibus, nam & in his † recipiuntur testes didicitis ipsis testificatis: ita latè Soc. d. c. fraternitatis. colum. antepenul. vers. quadragesimus primus. vtroq; enim casu consideratur maximè periculum animarum, quod huic suspicioni subornationis
9 præponderat. Aliud exemplum est, cùm Medici † & Chirurgi attestatio recipitur super vulnere, an permansura sit cicatrix in facie vulnerati: ita Marsil. sing.
10 66. Publicatis. & his casibus † declaratur statutũ Ferrariæ, lib. 2. sub Rubr. Quæ intelligantur nouæ probationes. in fin. dum reijcit probationes antiquas didicitis testificatis.

Declaratur tertiò, vt non procedat fauore speciali aliquarũ personarum, quæ mediante in integrum restitutione admittuntur ad producendos testes iam
11 didicitis testificatis. vt in minore, † in muliere & Ecclesia scribit Socin. tract. fallen. d. reg. 403. fallent. 27. Afflict. decis. 216. nume. 2. post Innocen. in c. auditis. de restitut. in integ. Butr. & Imol. d. c. fraternitatis. vbi Socin. sen. colum. 35. vers. Decimusoctauus. qui subijcit in duobus casibus sequentibus idem esse in maiori restituto ex clausula, si qua mihi iusta causa, &c. idem dicimus in rustico, qui admittitur ad producendum nouos testes didicitis testificatis: ita Soc. d. c. fraternitatis. colum. pen. vers. quinquagesimus secundus. & d. reg. 403. fallent. 27. sic declaratur relatum statutum Ferrariæ, vt etiam declaratur ex his, quæ infrà subijciemus.

Declaratur quartò, vt non procedat quando talis
12 est probatio, † in qua probabiliter ac verè cessat timor ille subornationis: vt cùm per facti euidentiam probatio deducitur: ita Afflict. d. decis. 216. nume. 3. qui ita in Curia Neapolitana seruari testatur. Soc. d. cap. fraternitatis. col. 36. vers. trigesimusoctauus. Marsil. in Rubr. C. de probat. num. 175. Soc. tract. fallent. d. reg. 403. fallen. 19.

Declaratur quintò, vt non procedat ratione noui
13 iudicij, vt quia iudicium iam cæptum, in quo testes iam fuerunt examinati & didiciti, fuit declaratũ nullum, & nouum iudicium inchoatum. nam in eo testes alij produci possunt: ita Socin. d. c. fraternitatis. col. 35. vers. decimusseptimus. atq; ita intelligo Afflictum d. decis. 216. num. 2. vers. item fugit. qui subobscurè loquitur, non declarando, quæ noua illa in-
14 stantia dicatur. Hinc colligi potest notabilis † cautela, vt is qui videt se non probasse intentionem suam, curet, si fieri potest, vt potius declarentur acta nulla, quàm eum ius non fouere. quoniam actis nullis declaratis, non impedietur nouos testes producere, qui tamen impediretur in instantia appellationis, vt scribit Soc. in d. c. fraternitatis. artic. 10. vbi septem relatis opinionibus tandem concludit, in instantia causæ appellationis non licere alios testes super capitulis in prima instantia aliquorum testimonio probatis producere. idem censuit Bart. in l. per hanc. num. 5. C. de temp. appell.

15 Declaratur sextò, vt non procedat † quando nihil est, quod producenti imputari possit. veluti, si probaui articulum meum per duos testes, & tu contrarium articulum deduxisti ad reprobandum meos testes, & duobus testibus probasti: facta publicatione in termino repulsatorio, vel in causa appellationis potero facere eundem articulum, & alios testes producere ad confirmandum fidem meorum testium, quia non potest mihi imputari, ex quo confidebam, me iam probasse per duos illos testes. ita declaro Afflict. d. decis. 216. num. 4. in fin. & num. 5. post Innoc. in c. cùm clamor. de testib. Soc. tract. fallent. reg. 403. fallent. 30. & Abb. c. fraternitatis. num. 15. & ibi Soc. colum. 23. vers. Secundò limitatur. & clarè idem decidit Capicius, decis. 62. Aliud exemplum potest adferri, quando Iudex non examinauit testes super interrogatorijs à parte datis: ita Bart. Auth. qui semel. nu. 36. C. de prob. & Soc. d. c. fraternitatis. col. 34. vers. Secundus casus.

16 Declaratur septimò, nõ procedere quando † producitur instrumentũ, vel alia scriptura, quæ indigent aliquo supplemento, & aliqua probatione, tunc publicatis ac didicitis alijs testimonijs produci testes possunt: ita Butr. & Abb. in c. series. de testib. Afflict. d. decis. 216. nu. 5. & decis. 272. in fin. & decis. 33. nu. 4. & Craue. cons. 65. num. 3. Soc. tract. fallen. regul. 403. fallent. 47.

Declaratur octauò, & nunc vltimò, non procede-
17 re, quando ipse Iudex † ex suo officio vellet alios testes interrogare, potest enim etiam publicatis & didicitis testimonijs. ita omnes in cap. cùm clamor. ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

illo text. de testi. Soc. d.c.fraternitatis. col.36. versic. trigesimus tertius. & Soc.tract.fallen.reg.403. fallen. 44. est ratio, quia in Iudice cessat omnis subornationis suspicio. de his satis, cæteræ declarationes ex Soc. & Felyn. & alijs relatis haberi possunt.

SVMMARIVM.

1 Concludere in causa quid sit.
2 Conclusionem in causa idem operari, quod sententia.
3 Compromissum peti non posse facta conclusione in causa.
4 Conclusionem in causa tribus modis fieri.
5 Consilio sapientis petito in causa conclusum dici.
6 Conclusum in causa dici, cùm præfixus terminus à Lege, vel à Iudice lapsus est.
7 Citationem ad audiendum sententiam, conclusionem in causa inducere.
8 Concludi etiam in causa in foro Ecclesiastico.
9 Concludi etiam in causa coram Arbitris.
10 Conclusio non fit in causa cum Iudex ex suo officio procedit.
11 Conclusio in causa non fit in iudicijs summarijs.
12 Conclusio in causa in iudicio criminali non fit.
13 Conclusio in causa nõ fit contra instrumenta de nouo reperta.
14 Conclusio in causa dissoluitur, cùm ea facta instrumenta aduersario tacente producuntur.
15 Conclusio in causa reuocatur cùm Iudex nouas probationes admittit.
16 Conclusione facta in causa testes & iura posse recipi ad comprobationem iam productorum instrumentorum.
17 Conclusio in causa reuocatur ex nouorum capitulorum productione.
18 Instrumenta de nouo celebrata post conclusionem in causa posse produci.
19 Conclusionem in causa non obstare restitutioni in integrum.
20 Conclusione in causa non obstante in instantia appellationis iura & testes produci posse.
21 Conclusionem in causa non impedire probationes, quæ in solo iure versantur.
22 Conclusionem in causa non impedire probationes, cùm magna subest æquitas.
23 Conclusionem in causa non impedire Iudicis interrogationem.
24 Iudicis interrogatio quando admittatur.
25 Positiones produci, an possint post conclusionem in causa.

QVÆSTIO TRIGESIMAQVINTA.

FVSISSIME DECLARATVR QVANdo conclusio in causa vlteriores probationes impediat, & quando illis non aduersetur.

1 QVÆRO trigesimoquintò, an coram hoc Iudice concludatur in causa: est enim † concludere in causa, finem imponere probationibus, & quàm primũ ad sententiam deuenire: nam facta conclusione dicitur liquere Iudici de causa, quemadmodum annotauit glo. & ibi Doctor. in c. significauerunt. in verbo, Liquere. de testib. Felyn. in capi. cùm dilectus. numer. 1. de fide instrumen. qui scriptum reliquit, † conclusionem in causa quò ad effectum excludendi probationes eandem vim in hoc
2 habere, quam habet sententia. quod statim declarabimus. imò nec † compromissum ex statuti forma
3 peti tunc potest, vt respondit Bald. consil. 358. Super eo. colum. vltim. libr. 3. & consil. 255. Post conclusum.
4 libr. 4. solet enim † conclusio hæc in causa altero ex tribus modis fieri. Primo, cùm litigantes omnibus pronunciationibus renunciant: ita Felyn. d. cap. cùm dilectus. nume. 27. id, quod contingit aliquando expressè, aliquando tacitè, expressè, cùm petitur sententiam ferri, quia non intendunt quid amplius in causa producere. tacitè, cùm actum faciunt, quo demonstratur, nõ esse amplius locum productioni probationum, vt † cùm petunt causam consilio sapientis committi. ita Felyn. d. c. cùm dilectus. num. 30. Iaſ. repet. l. admonendi. num. 66. Natta consil. 251. in fin. lib. 2. ea ratione, quia coram consultore nihil in facto amplius deduci potest, vt scribit Bart. in l. 1. C. de rela. Card. consil. 25. & latè Iaſ. in l. in pecuniarijs. nu. 57. de ferijs. & Bald. consil. 309. Quæritur. colum. 1. versicul. modò venio. lib. 2. Scala Patauinus lib. 3. de consilio sapientis. col. 2.

Secùndò fit conclusio in causa legis dispositione,
6 vt cùm Ius Cõmune vel Municipale, † certũ præfigit terminum causæ: ita Bald. in l. si accusatoribus. in fi. C. de accus. & alios citat Felyn. d. c. cùm dilectus. nu. 28. Bald. consil. 67. Quia ex facto. in fi. lib. 1. Tertiò fit cõclusio in causa, cùm Iudex expressè præfigit terminum ad probandum, & eo elapso declaret esse in causa conclusum: ita gl. in Clem. sæpe. in verbo, Conclusione. de verb. sig. & plures retulit Felyn. d. c. cùm dilectus. nu. 33. & Sebast. Vant. tractat. nullitatum. in tit. De nullitate sent. ex defectu processus. nu. 45. qui intelligit verum, nisi aliter sese habeat regionis consuetudo. id quod non modò in Iudicibus ordinarijs iurisdictionem habentibus locum sibi vendicat, verũ etiã in solis † arbitris,
9 qui notionem tantùm obtinent: ita Rom. in l. 1. nu. 8. post gl. ibi. ff. de arb. & Fel. d. c. cùm dilectus. nu. 11. de fide instr. hac ergo cõclusione in causa facta nihil amplius deduci, probariq; potest, cùm sit terminus omnium probationũ exclusiuus, vt suprà diximus, & notauit Natta consil. 251. in fi. lib. 2. Verùm ab hac ipsa regula multi excipiuntur casus, vt is præsertim, quan-
10 do Iudex procedit in certis casibus † ex suo officio, tunc in causa non concluditur. Bald. l. 1. in fin. C. sen. rescin. non posse. latè Felyn. d. c. cùm dilectus. nu. 13. de fide instr. vbi multos in hanc sententiam retulit. cùm ergo Iudex iste in casibus, in quibus procedendi arbitrium habet, ex officio posit procedere, sequitur, coram eo in causa non concludi: vt in his terminis, sic visi sunt affirmare Paris de Puteo, in tract. syndicatus. in tit. De arbitrarijs eorum. nu. 15. sed melius hæc ipsa sententia ex eo cõfirmatur, quòd in cau-
11 sis † summarijs non concluditur in causa: sic post Rom. consil. 175. affirmauit Fely. d. c. cùm dilectus. nu. 19. & idem Alex. consil. 84. col. vlt. lib. 4. Soc. sen. consil. 190. in fi. lib. 2. Bellon. consil. 59. nu. 6. & consil. 63. num. 11.

nu. 11. & Vantius d. tract. nullitatum tit. de nullitate sent. ex defectu processus. nume. 45. Cùm ego coram hoc Iudice causa summariè tractetur, vt sæpius diximus, sequitur, non concludi in causa.

Hæc fortius procedunt in casibus illis, in quibus regulariter ex Iuris Communis dispositione non
12 concluditur in causa, vt est Primò in † causa criminali, ita Bartol. in l. Diui Fratres. ff. de pœn. & l. 1. §. si quis vltimo, de quæst. latè Felin. d. capi. cum dilectus. num. 15. de fide instr. Soc. sen. consil. 54. col. vlti. libr. 3. Capicius decis. 81. nu. 4. 5. Marsil. con. 16. num. 32. Iaſ. l. admonendi, in repe. numer. 56. de iureiur. Secundò
13 non concluditur † in causa quando instrumenta sine culpa & malitia sunt reperta de nouo, ita Feli. d. cap. cùm dilectus. nu. 16. post omnes in l. admonendi, de iureiur. vbi Bartol. nume. 9. carere enim omni negligentia debet, nisi essent instrumenta ac iura alicuius pupilli vel Ecclesiæ, quorum administratores sua negligentia eis nocere non debet: vt in specie annotauit Roma. in d. l. admonendi. & Feli. d. cap. cùm dilectus. num. 18. versic. Quintò limitat.

14 Tertiò non concluditur quando post † conclusionem ipsam, instrumenta parte præsente & non contradicente producuntur: nam hoc casu dicitur facta reuocatio prioris conclusionis. ita Fel. d. capitul. cùm dilectus. numer. 17. versi. quartò limitat. post Abb. &
15 Castr. quos citauit. sic cum † Iudex recipit probationes post eam conclusionem, quam esse factam non ignorat, vt eo loci post Rotam scribit Felin. & egregiè Afflictus decis. 115. qui clarè refert in sacro illo Consilio ex authoritate Rotæ decisum fuisse, posse recipi
16 † testes & iura ad comprobationem instrumento-
17 rum iam productorum, quoniam ex receptione † capitulorum & probationum conclusio in causa reuocari dicitur. Gramm. consil. 13. num. 5. lib. 2. quod non ita absolutè verum opinor, vt infrà subijciam.

18 Quartò non refragatur † conclusio in causa cùm producitur instrumentum de nouo celebratum, quo partes à lite non expectata sententia recedere volunt: ita Feli. d. capitul. cum dilectus. nu. 18. versic. Sextò limitat, post Rom. consil. 175. & l. 1. §. vn de quæritur. de ope. no. nun. vel si producatur instrumentum liquidum, quo constat rem aliter se habere quàm credebatur: ita Bart. consil. 309. Quæritur, col. 1. versi. soluo, dico quòd libr. 2. quem secutus est Scala Patauinus lib. 3. de consil. sapien. cap. 2.

19 Quintò conclusio in causa non obstat † quominùs posit restitui in integrum, vt annotauit Spec. in tit. De fide instr. §. nunc videndum. in prin. & Feli. d. cap. cùm dilectus. nu. 23. ver. Duodecimò limitat. qui subdit post Card. consil. 25. idem in maiore, qui iustam causam restitutionis habet. Iaſ. l. admonendi 1. lect. num. 49. de iureiur.

20 Sextò non obstat conclusio in † causa quominùs in causa appellationis produci ea omninò possint, quæ in causa principali produci non potuerunt, ex l. per hanc. C. de temp. appel. ita post Io. And. But. Abb. & Card. scripsit Felin. d. cap. cùm dilectus. numer. 23. versic. Tertiodecimò limitat. quæ sanè declaratio est multis modis declaranda, iuxta latè tradita à Felin. in c. cùm Ioannes. num. 17. de fide instru. vbi quatuor ampliationes & tres declarationes retulit ad d. l. per hanc. & huius declarationis ratio videtur, quia per appellationem conclusio in causa tollitur, vt post alios censuit Ant. Capi. deci. 28. nu. 3.

21 Septimò conclusio in causa non efficit, † quin probationes in iure consistentes possint produci: ita Card. consil. 74. Rom. consil. 175. colum. 5. Bald. capi. vlt. col. vlt. de prob. quos refert Feli. d. cap. cum dilectus. nu 25. ver. Vlt. limi. qui nu. 26. distinguit, & alios
aliter sentientes refert, vt sensit ex Gui. Pap. con. 4. n° 6. in fi. Iaſ. d. l. admonendi. 1. lect. n. 52. & 2. nu. 64.

22 Octauò non refragatur conclus. in causa † cum Iudex ex magna æquitate locum esse iurium productioni credit, vt scribit Cardi. in capi. ad consultationem, de appel. & Barb. consi. 9. col. 5. propè medium, libr. 2. Guid. Pap. qu. 201. Alb. cons. 9. nu. 32. 33. & conferunt, quæ scribit Fel. in ca. cum dilectus. nu. 20. de fide inst. & si ipse dissentiat. Sic etenim videmus nouos testes recipi facta aliorum publicatione, cum magna suadet æquitas. Soc. tract. fall. reg. 403. fall. 35.

23 Nonò non repugnat conclusio † in causa quominùs à Iudice interrogatio fieri posit ad solam iam exortæ dubitationis declarationem: ita Fel. in capit. cum Ioannes. numer. 11. de fide instrumen. Iaſ. in repet. l. admonendi. num. 61. & ibi Cur. sen. numer. 69. versicu. Tertiò fallit, de iureiuran. Marsi. sing. 555. Doctrina. Ripa in capitul. 1. numer. 21. de iud. Bello. consil. 59. numer. 6. Neuiza. consil. 5. numer. 27. Ratio est, quia declaratio nihil noui adfert. l. hæredes palàm. §. sed si notam. de testa. vt cum ambigua, & multiplicitèr intelligibilia sunt interpretanda, vt docet Decius in l. ædita. numer. 49. C. de eden. & in l. in ambiguo numer. 4. de regu. iur. latè Tiraquel. in l. si vnquàm, in verbo Libertis. numero 15. C. de reuoc. don.
24 alioqui, si Iudicis † interrogatio ex suo officio non tenderet ad dubij declarationem, sed ad fundandam intentionem alterius litigantium, fieri minimè posset, vt multi scripserunt relati à Ripa. d. cap. 1. num. 21. & latè attingam lib. 2.

25 Decimò, conclusio in causa obesse non † videtur quin positiones produci possint, quibus per aduersarium respondeatur: ita Ang. in l. peremptorias. prope fi. C. sent. rescin. non poss. quod eo loci intelligit Ang. nisi assignatus fuerit terminus ad deducendum quascunque probationes. ego verius intelligo nec positiones posse deduci eo termino assignato, quoniam omnes probationes excluduntur. quare infero declarationem hanc non esse veram, cùm conclusio in causa nil aliud sit quàm lapsus temporis ad probandum. vt ipse effectus ostendit. & verè hanc declarationem reijcit Gem. in capitul. 1. colum. penulti. de confess. in 6. Feli. d. cap. cum dilectus. numer. 4. de fide instr. imò ipsemet Angel. in l. sed & si restituatur. §. 1. ff. de iudic. negat positiones posse deduci post conclusionem in causa, nisi ex magna æquitate ita visum fuerit Iudici. & Ang. est secutus Curt. sen. in l. vlt. §. quod obseruari. numer. 49. C. de iureiuran. propter calumdan. istis addo Bald. in l. in contractibus. §. illo autem. C. de non num. pec. quam doctrinam veram intelligit Gemi. in causis plenarijs, secus in summarijs, & rectè, quia in eis non concluditur in causa, vt suprà diximus. atque ita intelligendi sunt Felin. in capitul. licèt causa. nume. 18. de probat. & Mysinger. singularium obserua. cent. 1. obser. 34. in fi.

SVMMARIVM.

1 Contumaciam à Iudicio repellere contumacem ipsum non refectis expensis.
2 Contumacem coram Arbitro audiri.
3 Iudicem ex æquitate contumacem audire.
4 Ratio, quæ sit quòd contumax non refectis expensis reijciatur.
5 Contumax quando admittitur, an contra processum opponere possit.
6 Contumaci faciendam esse actorum copiam, refectis tamen expensis.
7 Contumacem refectis expensis admissum, eo in statu causæ, in quo reperitur, admitti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

8 *Contumacem ad oppponendum, non admitti termino opponendi elapso.*
9 *Contumacem non esse melioris conditionis, præsenti & obedienti.*
10 *Decij consideratio in capitul. si duobus. numer. 10. de appella. subuersa.*
11 *Noua authoris consideratio quomodo contumax sit vel non sit deterioris conditionis non contumacis.*

QVÆSTIO TRIGESIMASEXTA.

DE CONTVMACIA, QVAE A IVdicio repellit: & plura ibidem de his, non indigna notatu relata.

2 VÆRO trigesimoseXTÒ, an † Iudex iste possit ob solam contumaciam contumacem à Iudicio repellere? iuris est regula, contumacem audiendum non esse, non refectis expensis. l. sancimus, vbi omnes. C. de iud. latè Marsi. l. de vnoquoque. num. 230. de re iud. quę sanè regula locum etiam sibi vendicat in contumace minore, vt annotauit Bartol. in l. si finita. §. si fortè, de dam. in fe. Marsi. d. l. de vnoquoque, numer. 235. de re iudi. qui numer. 238. post Iaſ. & cæteros in d. l. sancimus. intelligit procedere tàm in reo contumace, quàm in actore. aliæ sunt quamplures extensiones, quas longa serie enu-
2 merat Iaſ. d. l. sancimus. Regula tamen ipsa † locum non habet in arbitro & arbitratore, vt post Rom. l. 1. ff. de arb. docuit Marsi. d. l. de vnoquoque. nume. 234. idem ergo hoc casu dicendum videtur. sed hoc fundamentum non videtur satis solidum ex his, quæ aliàs diximus. fortius vrget, quod docuit Bald. in cap. consuluit. colum. 2. Versic. sed d. Dyn. de offic. deleg. quem est secutus Marsil. in l. quæstionis modum. nu-
3 mer. 64. in fi. de quæst. † Iudicem ex æquitate suo arbitrio posse contumacem in die sequenti audire. & alia plura retuli infrà qu. 63. verum perpende, hoc non esse speciale in casu nostro, sed regulare in omnibus. Accedit præterea hanc non esse nostram disputationem, an admittere possit, sed an repellere valeat. Ego in ea opinione sum, hunc Iudicem posse repellere contumacem ad audientiam, ea enim ratione repellere potest, quia, si ordinario Iudici hoc concessum est, vt iam diximus, quantò fortius huic, qui laxiores habe-
4 nas habet? quod autem admittere non possit, ea † ratione satis probatur, quia verè & propriè contumaciæ delictum consideratur hoc casu non principaliter ob contemptum Iudicis, sed ob damna & expensas aduersarij quod probat d. l. sancimus. ibi nisi omnia damna restituat ex huiusmodi vitio aduersarijs eius inflicta. Nec opinor aliquem fore, qui hac de re dubitet. quò fit, vt nulla sit huius Iudicis in hoc arbitrium & potestas, cùm ei ex regulato arbitrio non liceat ius alterius tollere, quemadmodum iam ante probauimus. Accedit præterea nullum in illis arbitrium dari, quę iam iure claro diffinita sunt, vt suprà diximus. Si verò contumacia ob causam contemptus Iudicis considerabitur, & ob quam mulcta Iudicis officio indicitur, iuxta l. 1. §. vltim. ff. si quis iusd. non obtemp. quo loci Iaſ. Curt. iunior. & cæteri notant, illa quidem remitti poterit, cùm hoc totum commodum Iudicis sit: nec enim tunc ius partis læditur. Accedit & illud, quòd quemadmodum in manu Iudicis est, vt suo arbitrio mulctam huic contumaci indicat, vt 2. libro infrà dicemus, sic in eius potestate esse mulctam remittere, & contumacem audire. Sed quæstio-

5 est cum † contumax hic admittitur ad Iudicium, an admittatur ad opponendum contra processum iam perfectum: Iaſ. in d. l. iubemus. nume. 19. C. de iudic. post Inno. in cap. præterea, de dila. & Ang. in l. peremptorias, colum. vlti. C. sent. rescind. non possit distinguit: quòd aut huic contumaci iam citato fuit assignatus terminus ad opponendum, aut non. Primo casu non admittitur, non ratione contumaciæ, quæ per expensarum solutionem purgata est, sed propter lapsum termini. Secundo verò casu admittitur, cum eo ad tempus illud restituto subsit ad opponendum termi nus.

Primum distinctionis caput verum est, nec aliquam probabilem dubitationem recipit: nam & idem hoc casu sensit Bart. in l. 2. num. 4. C. de eden. dum scribit,
6 † absenti contumaci reuerso esse faciendam copiam actorum vnà cum termino ad opponendum. quod intelligitur refectis prius expensis. & cum Bar. commu nis est sententia, vt eo loci testatur Decius nu. 32. imò ibi Purpur. nu. 56. scriptum reliquit, Bart. in hoc nullum habere contradicentem. Confirmatur ex communi illa doctorum opin. qua affirmant in c. si duob. vbi Dec. num. 10. dixit crebrius receptam, de appel. & respondit Aret. consil. 133. Clarissime. in fi. quem est secutus Neuiza. consi. 18. nu. 13. contumacem, qui ex-
7 pensis † refectis in Iudicium auditur, audiri in eo statu & gradu, in quo causa reperitur ante assignationem termini ad opponendum: ergo opponendi facultas salua adhuc erit.

Secundum verò caput distinctionis, contumacem
8 † non admitti ad opponendum eo termino ad opponendum elapso, maiorem recipit dubitationem. nam & si cum Ange. & Iaſ. sentiant alij relati in d. capitu. si duobus, de appel. & Aret. ac Neuiz. quos iam citaui, & clariùs Purpu. d. l. 2. nu. 57. in fi. attamen grandem habet dubitationem, cum communis huius sententiæ fundamentum non satis solidum videatur. inquiunt
9 isti, † contumax melioris conditionis esse non debet ipso præsente. cap. eum qui. de præb. in 6. sed præsenti post elapsum opponendi terminum non succurritur, imò nec actorum copia ei fit. d. l. 2. vbi gl. & Bar. nu. 4. Dec. nu. 32. ergo nec huic contumaci succurrendum
10 est. † Dec. in eo c. si duobus. nu. 10. contendebat, communi huic opin. contradicere, atque ita respondebat relatæ argumentationi, contumacem hoc casu refectis expensis melioris esse conditionis ipso præsente quandoquidem ipsi præsenti imputandum est, quòd actorum copiam non acceperit, ac postmodum illis contradixerit: id quod imputari non potest contumaci absenti, qui refectis expensis ad opponendum cum nouo termino recipitur, ex d. l. sancimus. & sentit Bar. (inquit ille) d. l. 2. num. 32. C. de eden. quæ Decij responsio & si dilui possit ex his, quæ ab eodem Dec. d. l. 2. nu. 32. ver. mihi verior. C. de eden. attamen
11 præter eum, sic † ego aliquando considerabam: Aut iste contumax cæpit esse contumax tempore, quo terminus ad opponendum assignatus fuit, aut post ipsum terminum iam elapsum. Primo casu clarè constat, quòd si refectis expensis restituatur ad causam iuxta eius terminos hic restitui adhuc in termino opponendi, cum lapsus is non fuerit cum contumax esse cæpit. & ita communis sententia hoc casu sine dubio procedit. Secundo casu non restituatur ad opponendū, non ratione contumaciæ alia ve simili causa, sed quia eo præsente & non opponente lapsus est terminus ad opponendum. nec in hoc casu communis Doctor. disputatio loquitur, cum non de absente contumace, sed præsente & non opponente casus hic fit.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Arbitrio concesso in procedendo, concessum an etiam censeatur in sententiando.*
2 *Baldus in l. qui Procuratorem. versic. ponè quòd datur. ff. de Procu. declaratur.*
3 *Statutum Bononiæ in criminalibus. sub Rubr. De inquisitionibus, &c. declaratur.*
4 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rubr. Quibus casibus summariè procedatur, declaratum.*
5 *Delegatus in cognoscendo, an talis etiam sit in iudicando.*
6 *Exceptionem præscriptionis non impedire sententiam, & si impediat processum.*
7 *Statutum dans Iudici facultatem informandi se de facto, non auferre citationem tempore sententiæ.*
8 *Vna res diuerso iure censeri non potest.*
9 *Rem vnam ex diuersis respectibus censeri diuersi iuris.*
10 *Vna & eadem res diuerso iure censetur quò ad intellectum.*
11 *Mandato antecedenti mandatum dicitur & consequens.*
12 *L. 3. §. scio. de minor. declaratur.*
13 *Iudex datus ad cognoscendum, an etiam adiudicandum sit datus.*
14 *Iurisdictionem ordinariam fauorabilem esse.*
15 *Iudicem pronunciare debere ea de re, de qua cognouit.*
16 *Cognitione causæ taxatiuè mandata, non venire facultatem sententiandi.*
17 *L. vbi. C. ad l. Cornel. de falsis, nouo sensu explicatur.*
18 *Auth. ad hæc. §. illud. C. de iud. declaratur.*
19 *Delegationem de casu ad casum trahi.*
20 *Antecedens & consequens duo connexa esse.*
21 *Inclusionem vnius exclusionem alterius esse.*
22 *L. cùm Prætor. ff. de iudic. in connexis non habere locum.*
23 *Cognitionem & diffinitionem duo diuersa esse.*
24 *L. 1. C. si contra ius vel vtil. publ. exponitur.*
25 *L. qui Procuratorem. ff. de Proc. nouo sensu illustratur.*
26 *L. 2. C. de offi. Præfecti August. explicata.*
27 *L. vlt. §. adeò. C. vbi Sena. vel Clariss. exposita.*
28 *Cap. significasti. de offi. deleg. sensus aperitur.*
29 *Extremum à quo cum extremo ad quod, quomodo coniungatur.*
30 *Mandata absolutè causa inter partes vertente, dici mandatam esse cognitionem & diffinitionem.*
31 *Commissionem simplicem, totam causam comprehendere.*
32 *L. si defensor. §. 1. ff. de interrog. actio. declaratur.*
33 *L. 1. C. qui pro sua iurisd. exponitur.*
34 *Cap. prudentiam. in prin. de offi. deleg. explicata.*
35 *Possessionis & proprietatis causam esse vnum continens & connexum.*
36 *Mandata causa, vt in ea iustitiam faciat, cognitionem & diffinitionem esse mandatam.*
37 *Delegationem Principis, cognitionem & diffinitionem comprehendere.*
38 *Delegationem Principis fauorabilem esse.*
39 *Delegatum ad vniuersitatem causarum, cognitionem & diffinitionem habere.*
40 *Delegatum ad vniuersitatem causarum recusari nō posse.*

QVAESTIO TRIGESIMAPRIMA.

SVBTILI DISPVTATIONE ENVcleatur, an datum arbitrium in cognoscendo, datum etiam censeatur in diffiniendo.

1 VÆRO trigesimoseptimò, † an Arbitrium concessum huic Iudici nostro in procedendo, concessum intelligatur etiam in sententiando, causamq; diffiniendo? † Bald. in l. qui Procuratorem. col. 2. vers. pone quòd datur. ff. de
2 Procur. scribit in hæc verba: Pone quòd datur arbitrium potestati procedendi de iure & de facto, non tamen videtur data licentia decidendi de iure & de facto, sed decidendo debet seruare ius commune.
3 hæc ille. qui & paulò ante affirmauit, † statutum Bononiense, quo Iudici potestas tribuit inquirendi & procedendi suo arbitrio in causa homicidij posse quidem suo arbitrio procedere, non tamen suo arbitrio, sed ex legis dispositione sententiam ferre. quam sanè doctrinam in specie probauit Amodeus de Castel. tract. syndicatus nu. 141. necaliter in hac specie sensit Petrus Benintend. conclus. 31. numer. 6. 7. qui Butr. Imolam ac Bald. retulit. nec aliter sensit Socin. sen. consi. 195. col. 2. versi. confirmantur. lib. 2. Dec. capit.
4 ex parte. el. 2. nu. 3. de offi. dele. Simile † statutum extat Ferrariæ lib. 2. sub Rubr. Quibus casibus summariè procedatur. quo est cautum quibusdā in causis esse summariè procedendum, nec verbum fit de sententiando & cum Bal. idem sensit Andreas ab Exea in c. 1. nu. 430. de const. eam rationem recensēt Bald. quia hic Iudex dum suo arbitrio inquirere potest, agit tam quàm delegatus, cum suæ iurisdictioni ordinariæ additum aliquid est, iuxta. l. Ius Ciuile, de iustitia & iure. ideoq; vt delegatus suo arbitrio procedit, sed vt ordinarius secundum iuris dispositionem sententiam
5 feret, cum talis † non sit in sententiando, qualis fuit in procedendo. Cum Bald. idem sensit Iaſ. in dict. l. Ius Ciuile. numer. 8. in fi. qui ratione & authoritate confirmat. ratione, quia limitata causa limitatum producit effectum. l. in agris. de acquir. rer. dom. in inquirendo ergo solum datum est arbitrium, non autem in sententiando. authoritate simili ex Bartol. consil. 172. Dubia occurrentia. 5. dub. lib. 1. qui inter-
6 rogatus respondit, quòd & si † exceptio præscriptionis ex statuti dispositione non possit impedire processum, posse tamen impedire sententiam, cum vnum alterum non contineat ac ad se trahat. & Bartol. probauit Roma. consil. 248. Hæc sententia, versic. Secundò. qui respondit. † statutum, quo facultas datur Iudici se informandi de facto, & prout voluerit de commisso delicto, non auferre citationem tempore sententiæ cùm potestas facta in procedendo, facta non censeatur in sententiando. Verùm ipse Bald. in addit. Specul. in titul. De legato, colum. vlti. verſic. Legatus est ordinarius, contrarium sensit, & eum visus
7 est sequi Castren. in l. & quia, de iurisd. omn. iudic. vt refert Iaſ. dict. l. Ius Ciuile. numer. 8. propè finem.
8 ea ratione adducuntur, quia † vna & eadem res diuerso iure censeri non debet. l. eum qui ædes. de vsucap. hic ergo Iudex non poterit esse in procedendo delegatus, & in sententiando ordinarius. sed facilis est responsio, cùm consideratis varijs causis & respecti-
9 bus diuersi iuris † res vna esse possit. l. miles. §. pro parte. de lega. 2. Ripa l. vlti. num. 12. C. de reuoc. don. cum alijs multis à me relatis in tracta. de recuper. possess. remedio primo num. 36. quo loci numer. 37. post Bald. l. 1. colum. 1. versi. Tertiò oppono. C. de ser. fug.
10 scripsi † vnam & eandem rem quò ad corporalem consideration non posse diuerso iure censeri: quo verò ad intellectualem (vt hoc nostro casu) posse. Accedit præterea, causæ cognitionem à sententia differre, vt infrà subijciam. modus ergo qui seruatur in vna diuersus esse potest in altera. Adferri solet, &
11 illa argumentatio: cui mandata, † sunt præceden-

tia, man-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tia, mandata etiam censentur sequentia. l. 3. §. scio, de mino. l. indebitam, de condi. indebi. mandata ergo cognitione censetur mandata sententia. verùm respondent Iac. Butr. & Bald. d. l. qui Procuratorem. d.
12 regulam † l. scio, intelligi, quando consequens est necessarium ad suum antecedens. quòd non contingit in casu nostro, in quo processus & cognitio causę committi potest, & non sententia. auth. ad hæc. C. de iudic. adducuntur alij ex arg. d. l. qui Procuratorem, vt talis sit Iudex in sententiando, qualis fuit in cognoscendo, vt de Procuratore in eo text. dicitur. Verùm non licèt argumentari è casu illo ad nostrum, vt statim subijciam. mea sententia, grauis hic nostrorum
13 conflictus ab ea disputatione pendet, An † Iudex datus ad procedendum & cognoscendum, datus etiam censeatur ad sententiandum. quam disputationem perplexam & difficilem absoluunt Doctores in d. l. qui Procuratorem, de Procu. & in l. à Diuo Pio, in princip. vbi Bartol. numer. 11. 12. Alex. num. 18. Iaſ. num. 13. de re iud. ego secutus in nonnullis Gulielmi Cunei distinctionem à Baldo d. l. qui Procuratorem, relatam ita statuo atque distinguo. Aut cognitio causæ à lege mandata est, aut ab homine. Primo capite opinor, mandatum cognitionis continere etiam definitionem & sententiam. hanc opi. probarunt post illum Gulielmum, Iaco. Butr. Martinus Sylima. à Bal. relati, & Alexand. d. l. à Diuo Pio. nume. 18. versic. Sed Antonius. qui idem sensisse Ioan. Andr. & Butr. retulit: Mysingerius singularium obserua. cent. 4. obser. 93. scribit cameram Imperialem seruare Ioan. Andreę distinctionẽ. ea ratione prima adducuntur, quia hic
14 Iudex ordinarius censetur: sed ordinaria † iurisdictio, vt fauorabilis, latè patet, gloss. in cap. 1. in verbo, processus. de rescript. in 6. & ideo multa complectitur ergo diffinitionem, vt cognitionem. Altera est ratio, de qua re † cognouit Iudex, de eadem pronunciare debet. l. de qua re. de iud. sed vbi hic Iudex non pro-
15 nunciaret, nullus pronunciaret, quod absurdum esset, & contra legis dispositionem. ab hoc primo capite non est, qui dissentiat. ego quò ad nostros terminos censeo esse animaduertendum, cognitionem procedendi suo arbitrio, mandatam à statuto, & si ordinaria dici possit, vt potè à lege mandata, attamen non largam, sed strictam interpretationem tamquam Iuris Communis correctoriam recipere. quare prima illa ratio non defenditur, vt nec illa secunda: quia, & si is Iudex qui cognouit, pronunciare hoc casu debeat, non tamen sequitur, sub ea forma & modo, sub quibus cognouit. persona enim eadem esse debet, cùm altera esse non possit. at modus & forma diuersa esse possunt, quia vno modo & forma cognosci de causa potest, & altero in ea sententia ferri. Gulielmi ergo Butrigarij & sequacium opinio vera est ratione personæ Iudicis, vt is sententiam hoc casu ferat, qui cognouit, non ratione formæ ac modi: atque ita Baldum suprà in principio relatum intelligo.

Hæc sententia dubio procul locum sibi non ven-
16 dicaret in eo † Iudice ordinario, cui taxatiuè causæ cognitio mandata fuisset. ita Baldus d. l. qui Procuratorem. ex l. 3. §. cognoscit. ff. de offic. præfect. vigil. vbi idem Baldus. nam tunc verè nulla erit huius Iudicis potestas in diffiniendo.

Secundo capite quando causæ cognitio ab homine mandatur sentiunt quam plurimi, non esse huic Iudici delegato datam diffiniendi potestatem: ita verè sensit gloss. in dict. l qui Procuratorem. vbi Guliel. Cuneus. Iacob. Butrig. Martinus Sylimanus, Bartol. Bald. Castren. & Comen. in dict. l. à Diuo Pio. Salyc. & Fulgos. in l. 1. C. si contra ius vel vtili. publi. Abbas capitul. cum super. numer. 8. de caus. poss. & propr. Alexand. dict. l. à Diuo Pio. numer. 18. in fin. & ibidem Zasius, numer. 6. verùm multa sunt huius opinionis fundamenta, quæ adeò infirma sunt, vt non mereantur in hanc sententiam citari. quemad-
17 modum illud ex text. † l. vbi. C. de falsis. quem ibi gloss. in verbo relationis, malè interpretatur. i. de legationis. cùm non delegati modò, sed & ordinarij multoties referant, & consulant supremum Principem, iuxta quorum responsum sententiam deinde ferunt. l. 1. C. de relat. quare illius. l. vbi, sensus est, vt in falsi crimine notionem tantùm habeant, donec vsque perfectus sit processus, nec vllam proferant interlocutoriam ante diffinitiuam, relatorum more, qui nihil prius in causa statuunt, quàm negotio integrè instructo à Principe, cui causam retulerunt, responsum accipiant. hic ergo Iudex criminis falsi, nihil statuit ante diffinitiuam, & ita referenti in eo solùm æquiparatur, vt sensit ibi tex. ad imitationem relationis: at in diffinitiua ei non æquiparatur, cum eam sine superioris responso proferat. Rursus, si iuxta glossæ interpretationem intelligeremus, non adhuc hanc sententiam probaret, cùm sola cognitio taxatiuè ibi concessa fuerit, vt similis est text. in l. 2. C. de offic. Præfect. August. & infrà in vna declaratione subijciam. Non pariter hanc tuetur o-
18 pinionem † auth. ad hæc. §. illud. C. de iudic. in illis verbis: Delegatus autem omninò per se litem vnà cum consiliarijs examinet. quoniam ego interpretor examinet, id est cognoscat & diffiniat, vt præcedentibus aduersetur. Accedit præterea ibi non esse mandatam cognitionem causæ, sed causam simpliciter, ita vt vtrunque complectatur. vt mox dicemus. magis vrgere videtur illa argumentatio, qua
19 passim relati interpretes vtuntur: † Delegationis rescriptum strictam interpretationem recipit, quare de casu ad casum non traditur. capitul. 1. in verb. processus, de rescript. in 6. at cognitio causæ ab eius diffinitione differt. capitul. causam quæ, de rescript. capitul. quamuis, & capi. accusatus. 3. quæst. 6. delegatio ergo cognitionis diffinitionem non comprehender. Verùm posset responderi esse diuersa, cum inter se distinctim considerantur: at, cùm considerantur ratione finis ac sui effectus, duo sunt connexa, vt sunt
20 † consequens & antecedens. Bartol. quoque dict. l. à
21 Diuo Pio. numer. 12. argumentatur ab inclusione, † vnius ad alterius exclusionem. l. cum Prætor. de iudic. cùm ergo in delegatione inclusa sit cognitio, exclusa censebitur diffinitio. qui tamen hanc euadere vellet argumentationem, sic eam diluere posset, regu-
22 lam † l. cùm Prætor, non vendicare sibi locum in connexis, vt scribit Butri. in capitul. translato, de consti. & Anton. Corsetus sing. in verbo Argumentum, incipit: Tu habes. sed (vt iam dixi) ratione finis duo hæc sunt connexa, cum sit consequens antecedenti cohærens, ergo vnius inclusio erit & inclusio, non autem exclusio alterius. Defendendo tamen crebriorem
23 hanc & veriorem sententiam, dico † cognitionem & diffinitionem esse duo diuersa, quæ scilicet ad vnum finem tendunt, ad imponendum finem controuersiæ, nec vnum sine altero stare potest, sed non sequitur vnum à viro vno exercetur, ergo & alterum, quoniam à diuersis exerceri ac tractari possunt. Hæc vera sententia probata non est, quòd deferamus contrariæ aliorum opinioni, mandata scilicet cognitione, censeri etiam mandatam diffinitionem. quam opinionem visus est probare Specul. Ioan. de Imol. & Bessutius, quos refert & sequitur Iaſ. in d. l. à Diuo Pio. numer. 15. propè medium & numer. 16. qui eiusdem opinionis fuisse Baldum scribit in l. 3. §. cognoscit. de offic. Præfe. vigil. & in extrauag. De pace Constan. in verbo

verbo Cognitionem. ac Angelum in l. de qua re, de Iudicijs. hanc eandem probauit Feli. in capitul. super quæstionum. in princip. num. 3. in fin. de offi. delegatorum leuissimis fundamentis satisfaciunt nonnulli ex eis, vt Iaſ. d. l. à Diuo Pio. vt illi primò de qua re cognouit Iudex, de eadem iudicare debet l. de qua re, de iudic. quoniam, vt ille ait, & ante eum ibi Alexan. intelligitur data potestate diffiniendi, quæ data hic
24 non censetur. Adferri solet secundò † text. l. 1. C. si contra ius vel vtili. publi. quo solo adductus Iaſon post cæteros hanc opinionem tuetur. huic textui visus est respondere Bartol. dum intelligit, ibi simpliciter causam fuisse commissam. quem sensum graui supercilio reprehendit Iaſon, inquitq́, Bartoli ingenium multùm in hoc defeciſſe, cùm is Bartoli sensus ex diametro repugnet verbis ipsius text. ibi, à nostro rescripto cognitio delata est. arbitror ego in eo textu nullum solidum fundamentum constituendum esse, duplici ratione. prima est, quia non ibi dubitabatur, an mandata cognitione, data esset iudicandi facultas, sed dubium erat, an rescriptum mendax ob aliqua, quæ expressa non fuerunt, cognitionem impedirent. quam ergo potestatem tribuerit cognitio mandata, ibi non disputatur. Altera est ratio, quia ibi agitur de delegato Principis, cùm Diocletianus & Maximinianus Imperatores illi fuerint, qui Coſſ. Græcorum in hæc verba rescripserunt: Non idcircò minus is cui ex nostro rescripto cognitio delata est. Loquitur ergo text. de Imperatorum rescriptis, non inferiorum, inter quæ magna extat differentia, vt statim dicemus. Citatur tertiò text. in capitul. prudentiam, in princip. de offic. deleg. verùm vt animaduertit Iaſon, loquitur cùm causa simpliciter commissa est, vt infrà dicam. Quartò adfer-
25 tur lex † qui Procuratorem. ff. de Procurator. argumentando de mandato Procuratorio ad iurisdictionale. quod iure conceditur. l. & quia, de iurisdiction. omni. iudic. & constitutus Procurator dum de causa cognoscitur, constitutus dicitur, donec feratur sententia. dict. l. qui Procuratorem, ergo idem in casu nostro fuit hæc argumentatio Baldi dict. l. qui Procuratorem, quam tacito authore retulit Iaſon dict. l. à Diuo Pio. in princip. num. 16. qui respondet, mandatum Procuratorium mandato iurisdictionali æquiparari solùm in eo, vt morte vterque extinguatur: sed in cæteris multùm differre, vt ipsemet Iaſ. scribit in l. more. num. 20. de iurisdict. omn. iudic. Mouentur quintò alij, vt Petrus Besutius à Iaſone relatus. d. l. à Diuo Pio. nume. 16. versicul. Secundò mouetur. Causæ diffinitio se habet per modum necessariæ consequentiæ ad eiusdem causæ cognitionem. d. l. de qua re, ergo mandata cognitione censetur mandata diffinitio. vno verbo respondeti potest, vt suprà diximus ad declarationem. dict. l. de qua re. Sextò Iaſo. dict. l. à Diuo Pio. numer. 17. citat textum. l. 3. §. cognoscit, secundum Baldum ibi, qui nihil dicit. ff. de offic. Præfec. vigil. verùm, inquit Iaſon, loqui in ordinario, hoc est Iudice à lege dato. Rursus solet hic textus citari, ordinarium causam diffinire non posse, cùm taxatiuè cognitio mandata est, vt iam dixi-
26 mus, sic etiam septimo loco intelligitur † l. 2. C. de offic. Præfect. August. vt loquatur in cognitione mandata à lege, & suprà attigimus. Octauò citatur text. in capitul. super quæstionum. de offic. deleg. cui responderi potest. loqui in delegato Principis, vt Pontificis Maxim. qui totam causam delegare cen-
27 setur, nisi expresè sententiam sibi reseruet. Sic nono † loco intelligo. l. vltim. §. adeò. C. vbi Senat. vel Clarissim. quam in hanc sententiam citauit Iaſon in dicta leg. à Diuo Pio. numero 18. Decimò Felin. in d. capitul. super quæstionum. numero 3. citabat capitul. si Iudex, de sentent. ex communic. in 6. quòd verè ni-
28 hil ad rem confert. Vndecimò citat Felin. † capit. significasti. de offic. delegat. verè loquitur de delegato Pontificis Maximi, qui suam sententiam executioni mandare potest. text. verò capitul. Pastoralis. de re script. qui duodecimo loco à Felin. citatur, ad rem nihil confert, si rectè perpendatur. Vltimo loco vrgere admodùm videtur illa argumentatio, qua vsus fuit Baldus in dicta leg. qui Procuratorem. cuius nemo
29 meminit, nec satisfecit: † extremum principale à quo trahit ad se extremum ad quod, & per consequens medium. l. 3. §. si quis cum minore. &. §. scio, de minor. & l. 1. §. 1. ff. si quis iusd. non obtemper. ego satisfacio, dicta leg. 3. §. si quis. & §. scio, procedere cum principium est cum fine connexum ob actus perfectionem, tunc etenim principium, non finis inspicitur: ita olim declaraui in tract. De recupera. possess. Remedio nono numero 126. 127. sic & dict. l. 1. §. 1. intelligitur. at hic ratione personæ, cui cognitio mandata est, connexitas non datur, vt sententiam comprehendat. quare concludamus, veram esse crebriorem sententiam, Delegata cognitione causæ, non censeri delegatam sententiam, & ob id collatum arbitrium delegato Iudici in cognitione, non extendi ad causæ diffinitionem.

Declaratur primò relata conclusio, vt locum sibi
30 non vendicet, cùm † absolutè his verbis causa delegatur: Committimus tibi causam vertentem inter Caium & Sempronium: tunc vtrunque mandatum dicitur, ita Bartol. in dicta l. à Diuo Pio, in princi. numer. 11. & ibi Alexand. num. 18. propè finem. & ita intelligo Decium in capitul. significasti. secundò not. de offi. deleg. ea ratione prima adducitur Bartol. quia
31 † commissio simplex totam causam comprehendit, vt videmus in eo, qui interrogatus, an hæres sit, & respondeat esse, intelligitur insolidum non pro parte.
32 † l. si defensor. §. 1. ff. de interroga. actio. Sed euitari potest hæc argumentatio, quandoquidem illud factum sit ob actum indiuiduum, nec enim hæres suum antecessorem pro parte repræsentare potest, vbi de altero cohærede non constat, vt in eo casu. at hic & si delegatus cognoscat tantum de altero Iudice, hoc est, de superiore, qui iudicare potest, constat. citat etiam Bartol. l. 1. C. si contra ius vel vtil. publi. quæ non probat, cum de Principis delegato loquatur, vt iam
33 admonui. sic intelligo † l. 1. C. si quis pro sua iurisd. vt ostendunt verba illa: Iudices à nobis specialiter,
34 &c. Adfertur etiam text. † in capitul. prudentiam. in princip. de offic. deleg. vix tamen est, vt probet, cum de eo non esset apud Pontificem controuersia. melius fortè probat text. capitul. 1. vbi Abbas de sequest. poss. & fruct. ibi, cum absolutè, & indistinctè commis-
35 sa fuerit, vt enim † causa possessionis & proprietatis est vnum continens. l. nulli. C. de iudic. capitul. 1. de cau. possess. & propr. & declarat Iacobus Cuiacius lib. 2. obserua. iuris capitu. 35. & si. Alciatus libr. 1. Parerg. iuris, capitul. 9. aliter d. l. nulli, interpretatus sit ita vnum continens causa est comprehendens cognitionem & diffinitionem sine inspecto, & si causa dicatur ab initio quæstio, quæ in Iudicium proponitur. capforus. de verb. signific. Si ergo causa Iudicis arbitrio commissa erit, non in cognoscendo, verùm etiam in diffiniendo arbitrium obtinebit.

Declaratur secundò, non procedere, si his verbis
36 † causa fuisset commissa: Iustitiam faciat. cap. quoniam, de immun. Eccles. in 6. vbi Gemin. Ancha. & Imo Ia in Clemen. Auditor. de rescript. Iaſ. d. l. à Diuo Pio, in princ. num. 15. propè med. de re iudic. idem Iaſin l. iusti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

l.iustitia.numer.11.vers.Secundò pro.ff.de iusti.& iure.& in l.causas.num.4.in fine.C.de transact. Decius in capit.1.primo notab.& capit.significasti.2.not.de offic.deleg.quibus addo Alexand.consil.84.in fi.libr. 1.vnò enim ore affirmant,cognitionem & diffinitionem causæ commissam censeri.

37 Declaratur tertiò non habere locum in † delegato Principis, nam ei mandata cognitione causæ, censetur mandata & diffinitio: ita antiqui illi relati à Baldo.d.l. qui Procuratorem. Idem placuit Ioan. Andr. & Butrio,vt retulit Alexan.in d.l.à Diuo Pio.in prin. numer.18.verfic.sed Antonius.quæ satis probatur ex l.1. C. si contra ius vel vtil. publi. & l.1. C.qui pro sua iurisd.& in cap.significasti.& cap.super quæstionum, de offic. deleg. eam rationem considerauit Alex. d.l. à Diuo, quia difficilius est habere copiam Principis, quàm inferioris. cap.si contra vnum.§.penul.in glo. Episcopi de offi.deleg.in 6.confert.l.apud Iulianum.

38 §.vti.de leg.1. Accedit altera ratio, quia † delegatio à Principe facta fauorabilis est,& ob id latam interpretationem recipit.quam rationem probauit in hac specie Alcia.in Rubr.De causa possess. & proprie. numer. tertio.qui & alia per plura recenset.

Declaratur quartò relata conclusio, vt locum non
39 habeat † in delegato ad vniuersitatem causarum, illi enim si mandata fuerit cognitio causæ censebitur mandata diffinitio: ita post Iacob. Butrig. censuit Angel.in d.l. qui Procuratorem, de Procurat.& Feli. in d.capitul.super quæstionum.in princip. numer.3. & capitul. cum causam, numer.8. de offic.deleg. Est ratio (inquit Angelus) quia hic ordinarij instar est.

40 hinc videmus, † delegatum ad vniuersitatem causarum,non posse recusari, quemadmodum nec recusari potest ordinarius.Iaf.in l.apertissimi. num.3.C.de iud.& si referat multos aliter scripsisse.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium concessum in diffiniendo & exequendo concessum,an etiam censeatur in cognoscendo.*
2 *Executor sententiæ cognoscere an possit de sententiæ validitate.*
3 *Executorem de causa cognoscere, quando nulla alia præcessit cognitio.*
4 *Executorem datum ad beneficium conferendum,si vacat, an de vacatione cognoscat.*
5 *Executione mandata,censeri etiam mandatam cognitionem,cùm nulla plena cognitio præcessit.*
6 *Executione mandata in causa, de qua iam est cognitum, non venit ipsa cognitio.*
7 *Commissionem ad falsas preces iurisdictionem non tribuere.*
8 *Executione in auxilium Iurisdictionis mandata, super oppositis exceptionibus contra eam cognosci posse.*
9 *Executione mandata cognosci posse super exceptionibus contra illam oppositis, si causæ merita attingunt.*
10 *Executione mandata cognosci posse super oppositis exceptionibus executionem solam respicientibus.*
11 *Executorem cognoscere super exceptionibus sententiam directò infringentibus.*
12 *Executorem non iudicare super oppositis exceptionibus directò contra sententiam,sed Iudici principali remittere.*
13 *Executorem habentem ordinariam potestatem exequendi de causa non cognoscere.*
14 *Ordinarium Iudicem ampliorem & fauorabiliorem iurisdictionem ipso delegato habere.*
15 *Iudicem executore maiorem esse.*
16 *L.à Diuo Pio.§.1.&.§.si super rebus. de re iudic. declarati.*
17 *Executorem non cognoscere super exceptione nullitatis oppositæ ex falsis allegationibus.*
18 *L.si Prætor.§.Marcellus.&.§.Paulus.ff.de iud.explicati nouis interpretationibus.*
19 *Executorem tunc super oppositis exceptionibus cognoscere, cùm maiorem potestatem habet ipso Iudice.*
20 *Executione nudi facti mandata, super causa cognosci nihil posse.*
21 *Executorem nudi facti cognoscere posse super exceptione notoria.*
22 *Executorem de exceptione excommunicationis cognoscere.*
23 *Executorem de exceptione cognoscere in causa capitali.*
24 *Executorem cognoscere super exceptione ex noua causa prouenienti.*
25 *Executorem cognoscere super exceptione falsi rescripti.*

QVAESTIO TRIGESIMAOCTAVA.

EXPOSITVM QVOMODO ARBITRIVM concessum in diffiniendo & exequendo ad cognoscendum extendatur: & in ibi plena manu explicatum, quando datus executor de causa cognoscere possit.

QVÆRO trigesimooctauò, an è conuerso ad præcedentem quæstionem, † arbitrium concessum in diffiniendo & exequendo, censeatur etiam concessum in cognoscendo? Huius quæ-
1 stionis disputatio & veritas ab eo pendet, an sententiæ † executor cognoscere possit super
2 oppositis exceptionibus.quam disputationem absoluunt omnes in l.à Diuo Pio.in prin. ibi Bar.nume.4. Alex.nu.9.Iaf.num.12.ff.de re iudic. & omnes in cap. Pastoralis.§. quia verò.vbi Abbas & Feli.nu.16.de offic.dele.& in c.de cætero,de re iudi.& Bart.distinctionem insequendo plures casus constituo.

3 Primus ergo casus est in executore, † cui demandata est executio causæ, super qua nulla præcesserat causæ cognitio, vt si rescribat Princeps. Conquestus est Sempronius se à Caio sua possessione spoliatum fuisse, quamobrem tibi committimus, vt si res ita se habet,eum ad suam possessionem restituas. hoc enim casu etiam cognitio causæ mandata dicitur: ita Bart. d.l.à Diuo Pio. numer.4.& l.& si non cognito. C. si contra ius. idem censuit Bartol.in l. præscriptione. numer.2.verficul.Secundo modo. C. si contra ius vel vtil. publi. inquit Bartol. hanc commissionem duo continere, vnum expresè, vt fundum restitui faciat alterum tacitè,vt cognoscat.& ideo quò ad cognitionem ineft clausula, si preces veritate nitantur. Bartol.est secutus Dec. capit.2. numer.3. versi. & ad hoc, de rescript.& idem Dec.consil.323.nu.2.confert quòd scribit Inno.in cap.de cætero.de re iud. † Si mandat
4 Pontifex Caio, vt Sempronio de tali sacerdotio prouideat, si vacat, & si executor sit constitutus in prouidendo, cognoscere tamen debet, an vacet vel non. & verè hic non potest dici propriè executor, cum ex ipsa vi verborum rei cognitor, constitutus sit. licèt enim executio mandetur, attamen cum illa fine

fine præambula cognitione fieri non possit, etiã cognitio mandata censetur.l.ad rem mobilem. l. ad legatum.ff.de procura. & hac ratione vsus est Abbas in d.c.decætero. num.3.infin.qui nume. 4. refert relatam Innocentij doctrin. quam in nonnullis reprehendit.& cum Bart. & Abbate idem docuit Bald. in d.l. & si non cognitio, qui inquit, hanc executionis commissionem esse conditionalem. Bal.d.l. & si non cognitio.nimirùm,si necessaria est cognitio.

5 Extenditur † etiam quando est cognitũ & si non plenè. Zabar. consil.145.nume. 4. Decius d.consil.323. nume.2.

6 Secundus est casus,quando iam de causa † cognitum est, & lex mandat alicui sententiæ executionem ob defectum iurisdictionis, qui erat in Iudice illo: vt quando lex committit executionem laudi lati ab arbitrio,vel sententiæ prolatæ à Delegato: vt in l. à Diuo Pio. de re iud. tunc is executor habet omnem cognitionem, quæ circa ipsam executionem versatur: ita censuit eo loci Bart.num.5.& Abb. d.c.de cætero. num.4.ver.Secundo membro.

7 Declaratur non procedere,quando † non esset cognitum,sed commissio esset ad falsas preces, vtputà, secundum Sali. d.l.& si non cognitio. colum.2.versi. quæro igitur.& ibi. colum.3. vers. Quæro retento. ponit ampliationẽ Zasius d.l.à Diuo. §. in venditione.num.5.est ratio,quia hîc non datur alter cognitor præter eum.est enim primus ille Iudex suo functus munere, necesse habet ergo iste cognoscere, si quid contra sententiam obijciatur. & duobus his casibus non potest iste merus executor appellari.

Tertius est casus, quando post latam sententiam
8 † executio committitur alteri Iudici in auxiliũ iurisdictionis, & obijcitur aliqua exceptio, quæ versatur circa res,in quibus exequenda est sententia.tunc hic executor cognoscit super illis exceptionibus:ita Bar. qui suprà.num.6. & Salic. d.l. & si non cognitio, col. penul. vers.aut quæritur. sic intelligens. d.l.à Diuo Pio.§. in venditione.ibi. sic deniq; Iudices interloqui solent,si mouentia non sint.& clarius in §.si super rebus.quem tex.dum citauit Anch.consil.224. Iste dominus. col.1.vers. cum ergo. aliter respondit,& minus rectè.

9 Quartus est casus, quando † committitur executio alteri Iudici in auxilium, & obijciũtur exceptiones contra ipsam executionem, quæ sanè exceptiones merita causæ respiciunt: vt in illis quarum meminit.l.1. C. de iuris & fac.ignoran.super his executor iste cognoscere non poterit.ita Barto. d.l.à Diuo Pio.in princ.num.7. ex l.pen.ff.de confess. cum Bart. idem sensit Anch.in Clem.1.de re iud. Abb.& But.in c.de cætero.de re iud.Zasius.d.l.à Diuo Pio.§.in venditione.nu.5.vers.sin autem sententia.

Contrariam sententiam probasse videtur gl. in c. pastoralis.§. quia verò.de offi. deleg. quam esse communiter receptam testatur Alex. d. l.à Diuo Pio. in princ.num.9.vers. adde quòd gloss. & eo loci contra Bartolum sensisse Ange.& Imolam scribit. Inquiunt isti,hunc executorem posse de his exceptionibus cognoscere,& si de illis liqueat,eaq; obstare cognoscat, non debet pronunciare, sed remittere suo Iudici. si verò eas non obstare cognouerit, illis non obstantibus,poterit sententiam exequi. affirmant ergo esse locum cognitioni,idq; ex l. si Prætor. §. Marcellus.de iud.vt enim potest cognoscere super exceptione falsitatis vel nullitatis.d. §.Marcellus. & infrà in sexto casu cum Bartolo dicemus. ita etiam hic, cùm nulla afferri possit ratio differentiæ. Declarat Alexan. non procedere,quando illa exceptio esset ex illis,quæ post sententiam obijci non possunt: ita intelligit d.l.penult. idem ibi Ias. num.12. in fine. & Felin. capit. de cætero.num.3.

10 Quintus est casus,quando committitur † executio alteri Iudici in auxilium, & obijciũtur exceptiones,quæ non infringũt sententiam,sed solùm ipsam executionem respiciunt,vt exceptio illa, ne quis exigatur vltra quàm facere potest,tunc super his cognoscit,ac iudicat executor:ita Barto. d.l.à Diuo Pio.numero 8. ex d.l.pen.de confess.& sensit Fel. d.c. pastoralis.§. quia verò. num.16.

11 Sextus est casus, quando committitur † executio alteri Iudici in auxilium,& obijciuntur exceptiones,quæ directò sunt contra sententiam, & eam infringerent: tunc super his executor ille poterit cognoscere,vtputà super exceptione falsitatis, vel nullitatis: ita censuit Bart. d.l.à Diuo Pio.in princip. numero 9. cum eo idem senserunt cæteri omnes, vt est videre ibi. apud Alex.nu.10.Ias.nu.16.& apud Fel. d. c.Pastoralis.§.quia verò.num.16.& d.c.de cætero.nu. 3.de re iud.Socin.Sen.consil.83. num.20.lib. 4.in hanc sententiam citant omnes.l.si prætor.in prin. & in §. Marcellus.ff.de iud.

In hoc tamen casu maius est dubium, an super his
12 exceptionibus † iudicare hic executor possit.Bartol. d.num.9. censuit non posse, sed muneris sui tantùm esse cognoscere, & vbi illas impugnare sententiam, & posse impedire executionem viderit, remittere suo Iudici iudicandas.ex d.§. Marcellus. ac ea etiam ratione, quia aliàs executor,vt Iudex inferior,vel saltem vt par Iudicis,qui sententiam tulit, eius factum improbare posset,cõtra.l.nam & magistratus. de arbitr.adfert etiam Bart.textum in capit. de cætero.de re iudic.cum Bartolo cæteri sentiunt, vt retulit Alexand.d.l.à Diuo.nu.10.& Zasius d.l.à Diuo.§.in venditione.numero 5.verficulo,Porrò sunt. Zuchard.in l.vlt.num.280. C.de e lict. Diui Adr. tol.

13 Extendit Bart.vt procedat hic casus,etiã si is † executor ordinariam haberet exequendi potestatem,vel à Iure communi, vel à statuto: vt exemplum adfert Barto.in d.l. à Diuo Pio.num. 6. vers. vel pone quòd. cum Bartolo sensit etiam Alexand. ibi.nume.10 qui acutè Bartolum ab aliorum impugnationibus defendit,& attingit vno verbo Feli. d.§. quia verò. nu. 17.vers. fallit primò. & in d.c.de cætero.num.3.vers. fallit secundò,de re iud.

Contra Bartolum sensit Imola in d.l. à Diuo Pio, vt ibi refert Alexan. inquit ille, quòd ex quo hic executor ordinariam iurisdictionem habet,potest etiam iudicare super his exceptionibus.inquitq; huius opinionis fuisse glo.in c.Pastoralis.§. quia verò.de offic. deleg. & idem cum Imola sensit Abbas in d.§. quia verò.num.7. adductus est in hanc sententiam Imola
14 illa ratione,quia hic † ordinarius fauorabiliorem & ampliorem iurisdictionem habet, quàm habeat delegatus.glo.in cap.1. de rescrip.in 6. glos.in capitu.si contra vnum.§. penult. de offi. deleg.in 6.licèt ergo delegatus executor tanquam inferior non possit iudicare,poterit tamen iste ex sua ampla potestate, & fauorabili. ex qua argumentatione dilui videtur illa ratio Bartoli dicentis, par in parem non habere imperium, vel inferiorem de superioris facto non posse iudicare.nam hic non inferior,nec par videtur,sed superior,posteaquam à lege potestatem habet. hæc Imolæ argumentatio non est vera,quia nõ sequitur: delegatus non potest de his iudicare, ergo potest ordinarius,cùm fauorabiliorem & potentiorem iurisdictionem habeat. nam fateor habere potentiorem ad exequendum,cùm in sua persona fundata iurisdictio sit, cùm tamen delegatus à delegantis persona recognoscat, l.1. §. qui mandata. de offic. eius. non

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen sequitur, eum habere potestatẽ iudicandi, quia verè nullam habet. Rursus (vt dicebat Alexan.) cùm Iudex, qui sententiam tulit, executorem illum, & si à lege constitutum requirat, & ei mandet, vt exequatur, sequitur esse illo maiorem, cùm ei parere teneatur: ita probat. d.l.à Diuo Pio. §.1. vbi Bartol. hic
15 ergo † Iudex qui sententiam tulit legis dispositione maior est illo executore: ita Cyn. in l. properandum. §. fin autem reus. q. 8. C. de iud. aliàs ei parere is executor non teneretur. d.l. nam & magistratus. ex quo videmus falsam esse illam Butrij conciliationem, quã etiam reijcit Alex. d.l.à Diuo. num. 11. Rursus non sequitur, habet à lege potestatẽ exequendi, ergo parem habet cum primo Iudice auctoritatem & facultatem. nam videmus multos esse ordinaries pro varijs diuersisq; negotijs, & tamen parem non esse omnium potestatem: vnusquisque enim in sibi tributa iurisdictione potestatem exerceet. sic hoc casu non potest dici executor par Iudici, & si à lege exequendi potestatem consecutus sit.

Secundo ergo loco Imola adducebatur ex textu d.
16 l.à Diuo. §. 1. cum sequentibus. nam d. §. 1. loquitur etiam in Iudice ordinario, qui alterius literas executioni mandat, & tamen in §. subsequenti datur illi omnis cognitio, quæ in executione requiritur. Verùm is. §. 1. non repugnat sententiæ Bartoli, qui verè ex illo textu affirmauit, hunc executorem posse cognoscere, & iudicare de his exceptionibus, quæ versantur circa res, in quibus exequenda sententia est, vt diximus suprà in tertio casu, non autẽ de his, quæ versantur circa merita causæ iam diffinitæ. & clarius hoc ostendunt verba. §. si super rebus. d.l.à Diuo. vera ergo est Bart. sententia.

Extenditur secundò, vt eo etiam in casu procedat,
17 quando † executioni sententiæ obijceretur exceptio nullitatis ex eo, quòd lata esset sententia ex falsis allegationibus contra absentem ex causa voluntaria, vel ex causa minus probabili, vtputà relegationis: ita sensit Imola in l. qui Romæ. §. duo fratres. de verb. obligat. & Roma. in l. si is ad quem. de acquiren. hæred. à quibus non dissensit Alex. in d.l.à Diuo Pio. numero 11. vers. sed Imola. ij reijciunt Angeli opinio-
18 nem in d. §. duo fratres. qui sentiebat aliter † ex d.l. si prætor. §. Marcellus. de iud. constituendo differentiam inter casum d. §. Marcellus. à casu d. verfic. Paulus. Nam dicebat Ang. d. §. Marcellus. loqui de sententia lata contra absentem ex causa minus probabili, vel voluntaria, vt oppositæ exceptione contra illius executionem de illa cognoscat quidem executor: sed Iudex primus iudicat super illis exceptionibus. text. verò vers. Paulus notat, intelligit loqui cùm sententia ex falsis allegationibus lata, est lata contra absentem ex causa probabili & necessaria, vt eo casu executor cognoscere super illis & sententiã ferre possit. Verùm hic intellectus non est verus. Primò, quia vt dicebat Alex. & Imol. in d. verfic. Paulus, non dicitur executorem iudicare de illis exceptionibus, sed ipsummet Iudicem, qui sententiam tulit, id est, Prætorem. nam duo ibi sunt magistratus, Prætoris scilicet & Iudicis. Prætor est, qui sententiam fert, Iudex qui eã exequitur, vt clarè dicitur in princip. d.l. si Prætor. text. ergo d. verficul. Paulus, ait Prætorem denegare iudicati actionem, non est intelligendum, Prætorem, id est, Iudicem, qui aliàs exequitur, sed de ipso Prætore, qui sententiam fert. Sed est quòd animaduertatur, quia huic declarationi aduersari videntur verba d. vers. Paulus, in fi. dum ait: Prætorem exequi non debere, quæ ostendisse videntur ipsum Prætorem esse idem cum illo Iudice, quem executorem sententiæ Prætoris diximus. Aduerte inquam, quia illa verba exponi debent, Prætorem exequi non debere, id est, Prætorẽ non debere mandare Iudici suo executori, vt exequatur. & erit sensus hic totius responsi Iuliani. nam in princ. d.l. si Prætor. & in §. Marcellus. loquitur Iulianus de potestate, quam habet executor sententiæ, vt si cognoscat oppositas exceptiones posse impedire executionem, eas admittat: & Prætori, qui sententiam tulit iudicandas transmittat, nec enim ipse de his iudicium ferre debet. in d. ver. Paulus. loquitur de potestate, seu qd agere debeat Prætor, qui sententiam tulit, cùm cognouit oppositas exceptiones esse probabiles, vt scilicet, vel statim neget actionem iudicati, vel si iam concesit, iubeat illi executori ne exequatur. atque ita contra Angelum nulla erit differentia in qualitate exceptionum, inspecta executoris persona, ad quem non iudicare, sed exequi spectat.

19 Declaratur non procedere, quando † executor haberet maiorem potestatem, & iurisdictionẽ illius Iudicis, qui sententiam tulit: ita Alex. d.l.à Diuo. nu. 15. & Fel. d. §. quia verò. nu. 17. vers. Secundò limita. & d. cap. de cætero. nu. 3. vers. fallit tertiò.

Sextus est casus, quando post latam sententiam,
20 post habitam † causæ cognitionem super exceptione cõmittit Iudex nudam facti executionem vt in commissione, quæ fit nuncio: hic enim nullam habet cognitionem aliquarũ exceptionum, cùm merus executor sit. l. executorem. l. si vt proponis. C. de execut. rei iud. Est ratio, quia omnis cognitio præcessit, nuda ergo executio supereest, quæ sola mandata dicitur. ita Bart. in d.l.à Diuo Pio. in princ. num. 10. de re iud. quem sunt secuti ibi Alex. nu. 12. Ias. nu. 13. Fel. in d.c. pastoralis. §. quia verò. nu. 17. vers. Executor merus. sic etiam Bald. in l. & si cognitio. vers. not. ibi Sali. in fi. C. si contra ius vel vtil. publ. Zuchardus in l. vlt. nu. 281. C. de dict. Diui Adr. tol. Berous in c. significasti. nu. 1. de off. deleg. non enim hic executor spectare debet an æqua, vel iniqua sit hæc sententia, sed suum mandatum exequi. cuius rei ratio est secũdum Bero. in c. quoniam Abbas. num. 112. de off. deleg. quia non executor, sed mandans exequitur.

21 Declaratur primò non procedere, † quando notoria esset exceptio: ita gl. in c. & si non. 25. q. 2. & post Imolam scribit Fel. in d. c. pastoralis. §. quia verò. nu. 17. vers. executor merus. & in d.c. de cætero. num. 4. & ibi Abbas. nu. 5. & Fel. in c. si quando. col. vlt. vers. si. Quartò fallit. de off. deleg. Maranta sua disputatione 1. num. 36. & in nostris terminis. Rom. cons. 51. Bero. cap. significasti. num. 14. de off. deleg. Zuchardus in d. l. vlt. nu. 280. vers. limitatur. C. de dict. Diui Ad. tol. & plura de vi notorij dicemus infrà lib. 2. in casu 218.

22 Declaratur secũdò, non procedere in † exceptione excommunicationis: ita Felyn. d. §. quia verò. num. 17. ver. Secundò fallit. & d.c. de cætero. num. 4. ver. secundus casus. ex glo. in c. Pia. in fi. de except. in 6. & ibi Gemin.

23 Declaratur tertiò, non procedere in † causa criminali. nam si hoc casu executor videt sententiam iniquam, supersedere potest, imò debet, cùm periculum damni numq; irreparabile sit. ita Fel. d. §. quia verò. num. 17. vers. Tertiò fallit. & clarius. d. cap. de cætero. num. 5. post Abb. ibi. num. 5. ex glo. in c. non inferenda. 23. q. 3. hinc Fel. in c. si quando. col. 2. vers. Tertiò fallit. de offic. deleg. censuit tunc licere Iudici resistere, quoniam ei parendo, damnum irreparabile sequeretur.

Declaratur quartò non procedere, quando noua
24 † causa superuenit, quæ, si iudicanti cognita esset, ab executione supersederet. ita Fel. d. §. quia verò. nu. 7. vers. Quartò fallit, & d.c. de cætero. num. 6. ex l. si hominem.

minem. ff. mand. quam exornauimus multis suprà. his addo Robertum Marantam sua disputatione prima. num. 33. ver. fallit quando.

25 Declaratur quintò, non procedere in † exceptione falsi rescripti. ita Fel. d. §. quia verò. num. 6. Nam cùm ob falsitatem nullum esse possit rescriptum, super illa nullitate poterit executor cognoscere: iuxta cap. si eo tempore. de rescrip. in 6. & in specie nostra consuluit Soc. Sen. cons. 83. num. 29. lib. 4.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium simpliciter concessum, censeri concessum pro actionibus præsentibus tantum.*
2 *Decuriones, quibus datum est arbitrium super bono statu ciuitatis, non posse antiquos ordines immutare.*

QVÆSTIO TRIGESIMANONA.

QVOMODO ARBITRIVM AD actiones præsentes tantùm pertineat.

1 QVAERO trigesimonono, an concessio huius † arbitrij intelligatur tam pro actionib. præsentibus, quàm futuris? Bart. in non dissimili casu in l. illud. §. sed si ita. n. 1. ff. quod cuiusq; vniuersitatis quò ad præsentes intelligit. quare Guliel. de Tulalto in l. si societatem. §. arbitrorum. num. 56. ff. pro socio, inquit, quòd ad accidentia non cognoscere confert, quod scripsit Antonius Boidius in repet. Rubr. C. noua vectiga. nume. 32. in fin. dum
2 dixit, quòd quãdo concessum est † Decurionibus arbitrium pro bono & pacifico statu ciuitatis, non possunt mutare ordinẽ & regimina ipsius ciuitatis, nisi specialiter hoc fuerit eis permissum. ea ratione, (quæ ad rem nostram facit) vtitur, quia arbitrium censetur datum super his, quæ sunt de præsenti, ex regula. l. si ita. ff. de aur. & arg. leg. cuius quidem regulæ argumento plura nostri scribunt, vt alibi diximus.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium datum Iudici super magna quantitate, an ad minorem datum censeatur.*
2 *Iurisdictione minori magistratui concessa, cumulatiuè non priuatiuè ad maiorem magistratum esse.*
3 *Statutum Ferrariæ De causis minimis, declaratur.*
4 *Statutũ Florentiæ De causis mercatorum, declaratur.*
5 *Albæ ciuitas iurisdictionem & merum & mixtum Imperium habere ex concessione Federici, & ibi quomodo in ea Imperator possit se intromittere.*
6 *Papiæ prætorem etiam de causis leuibus cognoscere.*
7 *Iurisdictione priuatiuè vni concessa, maior magistratus non potest se in ea intromittere.*
8 *Iurisdictio quando priuatiuè concessa censeatur.*
9 *Arbitrium pro minori summa datum, non censeri datũ pro maiori. quod deinde dupliciter ibid. declaratur.*
10 *Iudicium non posse pro vna parte valere, & pro altera non.*

QVÆSTIO QVADRAGESIMA.

QVOMODO DATVM ARBItrium pro vna summa, pro altera etiam concessum censeatur.

1 QVAERO quadragesimò, an † arbitrium datum Iudici super magna quantitate, censeatur etiam ei datum super parua, & econtrà? hæc quæstio, vt videre est, duo habet capita. vnum, cùm est Iudex magnæ quantitatis, an possit esse Iudex paruæ. alterum è conuerso, cùm est Iudex paruæ, an possit esse Iudex magnæ. Quò ad primum caput, opinor rem esse satis claram. Iudicem hunc super parua summa arbitrium habere. ea ratione prima, quia, qui potest quod plus est, potest etiam quod minus est.

Extenditur, vt procedat, etiam si in ciuitate extaret statutum, quòd † iurisdictio tributa sit alicui Iu-
3 dici iudicandi super summis minimis, vt extat † statutum Ferrariæ & alibi. & si enim is specialis Iudex adsit, attamen potest Prætor cognoscere, quoniam iurisdictio hæc non dicitur data illi minori priuatiuè, sed cumulatiuè, ex doctrina Bart. in l. 1. C. de offic. Præfect. vrbis. qui docuit, statutum, quo iurisdictio tribuitur Iudici speciali super damnis datis, ei datam censeri cumulatiuè, & non priuatiuè: quo circa Iudex ordinarius poterit etiam cognoscere. idè respondit
4 Dec. cons. 3. num. 3. quòd † statutum Florentiæ, quo datur iurisdictio Iudici mercatorum in eorum causis, cumulatiuè & non priuatiuè dare intelligitur. & ideo etiam Prætor Florentinus in causis mercatorũ iudicare poterit. sic obseruatur Papiæ, vbi & si mercatores habeant tribunal speciale, attamen Prætor non impeditur de causis mercatorum cognoscere: quoniam Prætor maior magistratus dicitur. similia congerunt Aret. cons. 102. & Barba. cons. 59. col. 3. lib. 3. Hinc respondit Brunus consil. 47. num. 3. quòd & si Federicus Imperator anno 1222. concesserit Ciuitati
5 † Albæ iurisdictionem ac merum & mixtum Imperium, non tamen priuatiuè, sed cumulatiuè concessisse: & ob id ipsum Imperatorẽ posse in cognoscendo, ipsam ciuitatem præuenire. Sic etiam scribit Ripa tract. Pestis tit. de remedijs præseruatiuis. nu. 60.
6 † Papiæ Prætorem cognoscere de causis cloacarum, & si adsint super illis speciales Iudices. similia sunt apud Parisium. consil. 9. nume. 11. lib. 4. Grammat. cons. 6. in fine, & voto 28. num. 4.

Declaratur relata Doctorum sententia non pro-
7 cedere, quando † alteri Iudici priuatiuè esset datum arbitrium cognoscendi super causa minoris summę. quoniam, vbi priuatiuè alicui datur iurisdictio, tunc maior de ea cognoscere, & se intromittere non potest ita à sensu contrario ex relatis colligitur. & clarè respondit Ruinus cons. 7. nu. 6. lib. 4. priuatiuè autem dicitur tributa iurisdictio, cùm expresse est dictum, quòd ipse solus & nullus alius cognoscat. quod
8 satis clarum est. † Vel quando aliter constat: quemadmodum tradit Rom. sing. 23. & cons. 293. & Fel. in c. pastoralis. col. 2. vers. lim. 3. de offi. ord. & latè Grammat. decis. 30. nu. 9. qua tamen in reanimaduertendũ est, non sufficere solam taxatiuam ad hoc vt excludatur iurisdictio maioris magistratus: ita post Bald. consuluit Dec. d. cons. 3. nu. 4. quibus addo Ang. in l. 1. C. vbi & apud quem. & Gram. cons. 2. nu. 8. post decisiones & licet Ripa tract. Pestis in ti. de remedijs præseruatiuis contra pestem. num. 62. à Bal. dissentire videatur. attamen malè sentit, cùm Ang. in d.l. 1. cuius authoritate is niritur, aliter (vt diximus) scribat. His accedit, quòd vbi sunt distinctæ iurisdictiones, non procedit regula: vt qui potest, quod est plus, potest etiam quod est minus, vt Declarat Dec. in l. non debet cui. nu. 5. vers. tertio. de reg. iur. & in c. cum ne ab homine. nu. 10. & ibi Alcia. nu. 21. de iud. ita declarantes. l. solemus. §. Iatrunculator. ff. de iud. & conferunt quæ scripsi infrà in q. 82. num. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd ad ſecundum caput dicendum eſt regulariter, habentem † arbitrium pro minori ſumma, non habere pro maiori: quoniam iuriſdictio non extenditur. ita Bart. in l. vlt. in fin. ff. de iuriſd. omn. iud. & ibidem Iaſon & Dec. in fin. Marſil. nume. 43. & Zaſius num. 16. Sapia in l. cùm quædam puella. §. quoties. nu. 4. eod. tit. de iur. om. iud.

Extenditur vt procedat etiam quò ad eam ſummam, in quâ ſuam iuriſdictionẽ exercere poteſt: nec enim quò ad eam ſententia hæc obtineret. quoniam † iudicium, quod indiuiduũ eſt, non poteſt pro parte valere, & pro altera non valere. ita glo. in d. l. vlt. ff. de iuriſd. om. iud. quam Bar. & cæteri ibi ſecuti ſunt. & communem affirmauit Dec. in fin. ac Zaſius nu. 16. tametſi ipſe Dec. ac alij nonnulli ab ea receſſerint: ſentiunt tamen Bart. & alij extenſionẽ hanc non habere locum, cùm ſumma ipſa ſeparationem ſui naturæ recipit: vtputà, cùm plures ſummæ ex diuerſis cauſis ſunt, & quas actor ex induſtria ſimul deduxit & cumulauit, tunc enim poteſt ſententia in vno capite valere, & in altero non, iuxta l. quædam mulier. ff. famil. ercis. & l. Carmelia Pia. ff. de iure patron.

Declaratur nunc ſecundum hoc caput, vt locum ſibi non vendicat, quando iuriſdictio huius Iudicis ab ipſis partibus fuiſſet prorogata. ex l. de qua re. §. 1. ff. de iud. verùm dubitat Zaſius in d. l. vlt. num. 20. de iuriſd. om. iu. qui aliam declarationẽ ſubijcit ad eum lectorem noſtrum nunc reijciendum putauimus.

SVMMARIVM.

1 *Iudex in arbitrarijs etiam cauſis ſententiam ferre cogitur.*
2 *L. quidquid. ff. de iud. declaratur.*
3 *Iudicare munus eſſe.*
4 *Iudicare eſſe onus.*
5 *Iudicem à Iudicio ferendo nomen habere.*

QVÆSTIO XLI.

IVDICEM IN CAVSIS ARBITRARIJS SENTENTIAM COGI FERRE.

VÆRO quadrageſimoprimò, an hic † Iudex cogi poſsit ferre ſententiam? & dicendũ videtur non poſſe cogi, ex quo neceſsitati non ſubijcitur. l. non quidquid. ff. de iud. & in l. 1. C. quomodo & quando iud. Sapia. l. 1. nu. 17. ff. de iuriſd. omn. iud. accedit præterea hoc videri beneficium quoddam huic Iudici conceſſum cùm ad honorem ſit. c. vt debitus honor. de appel. l. cui muneris. ff. de mun. & & hon. nimirum ergo ſi inuitus cogi nõ poſſe videatur. l. hoc iure. §. non poteſt. de don. l. inuito. de reg. iur. Sed verius dicendum eſt poſſe cogi ferre ſententiam, vel vno, vel altero modo, cùm ita collãtũ ſit arbitrium, vt ſententiam ferat, & quod dicitur † ex d. l. non quidquid. intelligitur quòd certo modo ferat, vt in d. l. 1. C. quomodo & quãdo Iudex. poteſt Iudex abſentem condemnare, ſed non cogere, debet tamẽ ferre ſententiam, qua intelligatur quid agere voluerit, alioqui munus ſibi iniunctum non exequeretur. † Iudicare enim munus eſſe, probat lex munerum. §. iudicandi. ff. de mun. & hon. quod qui à ſe abdicat, ſeipſum exonerare dicitur. c. paſtoralis. in princip. de off. deleg. & eſſe † onus, non autem beneficium, omnium melius probat Longoallius in l. Imperiũ. nu. 193. ff. de iuriſd. om. iud. Accedit quòd Iudicis nomine careret, ſi nullã proferret ſententiam, cùm à † iudicando nomen obtineat. c. forus. §. Iudex. de verbo. ſign. iure ergo compelli ad iudicandum poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem etiam in arbitrarijs ſententiam præcipitanter non ferre.*
2 *Sententiam præcipitanter latam eſſe nullam.*
3 *Tranſactionem præcipitanter latam, eſſe nullam.*
4 *Præſumptionem malam eſſe in Iudicem, qui præcipitanter procedit.*
5 *Tutoris authoritatem ex abrupto interpoſitam, nihil prodeſſe.*
6 *Principes ex abrupto ſententiam ferre non poſſe.*
7 *Iudicem ex libero arbitrio ſibi dato non præcipitanter ſententiam ferre.*
8 *Sententiam præcipitanter latã contra confeſſum valere.*
9 *Sententiam breui tempore latam valere, cum Iudex ſatis potuit eo tempore de cauſa inſtrui.*
10 *Sententiam breui tempore latã parte præſente valere.*

QVÆSTIO XLII.

DE SENTENTIA BREVITEMPORE atque ex abrupto lata, diſſeritur.

VÆRO quadrageſimoſecundò, an poſsit hic † Iudex feſtinanter ac præcipitanter ſentẽtiam ferre, vt vna die de cauſa cognoſcere & eam diffinire? Et non poſſe affirmauit in his terminis Amodeus de Caſtel. tracta. ſyndicatus. nu. 144 poſt Cyn. in procem. ff orum. §. itaq. & ex tex. l. ſed & ſi per Prætorem. ff. ex quib. cauſ. maior. & in arbitrarijs ſic reſpondit Ancha. conſ. 36. col. 2. quem eſt ſecutus Craue. conſ. 153. nu. 2. non enim poteſt dici cognitũ quod nimis eſt feſtinatum. c. 2. c. cùm Bertoldus de re iud. quibus probatur † ſententiam iure non defendi ob feſtinantiam. ſic etiam cenſuit Bart. in l. prolatam. C. de ſent. interlo. om. iud. Fel. c. Eccleſia S. Mariæ. nume. 14. de conſt. qui latiſsimè per tres egregias Doctorum deciſiones oſtendit, Iudicẽ præcipitanter agere nihil poſſe. & poſt eum Ferrat. caute. vlt. nu. 8. 9. ſcribit, ſententiam præcipitanter latã eſſe nullam. ſic in † tranſactione conſuluit Dec. conſ. 479. nu. 6. 7. Hinc dicimus, † bonam præſumptionem, quę in Iudice eſt, ceſſare quãdo breui tempore quid agit. Alciat. tract. præſum. reg. 3. præſump. 9. nu. 8. ſic dicimus, † authoritatem in datione tutoris eſſe nullam, ſi breui tempore fuit interpoſita. Socin. Iun. conſ. 48. nu. 15. lib. 1.

Extenditur primò, † vt procedat etiam in ſententia ſummi Pontificis & Imperatoris: ita reſpondit Dec. conſ. 544. nu. 18. poſt Ancha. conſ. 255. ex c. cum ex literis. de reſt. in integ. & in Rege, idem cẽſuit Grammat. deciſ. 15. num. 13. & in Principe, Craue. conſ. 153. num. 2.

Extenditur ſecundò, in eo † Iudice, qui ex pleno & amplo arbitrio ſibi collato pleniſsimam indicandi habet poteſtatem: ita Comen. conſ. 50. Statuto ciuitatis Florentiæ. 3. dub. & Lanfr. tract. de arbitris. pag. 6. verſ. 22. & Soc. Sen. conſ. 87. nu. 7. lib. 4. Fel. d. c. Eccleſia S. Mariæ. nu. 16. & ſenſit Alcia. de præſump. d. reg. 3. præſump. 9. num. 9. Verùm, aliter ſenſit Soc. Sen. conſ. 121. col. 5. verſ. Poſtremò etiam. lib. 3. & Bald. d. l. prolatam. num. 12.

Declaratur primò non procedere, † quando in confeſſum ſententia ferretur: ex quo tunc nullæ ſunt partes Iudicis, niſi in condemnando. l. 2. ff. de confeſſ. l. proinde. ff. ad l. aquil. ita Alexand. in annotat. ad Bartolum. dict. l. prolatam. in verbo pro hoc plenè.

9 Decla-

9 Declaratur ſecundò non procedere, † quando hic Iudex in illo breui tempore potuit eſſe de cauſa inſtructus: ita Craueт. conſ. 179. nu. 1. & Dec. conſ. 296. in fin. Cur. Sen. conſ. 47. Super controuerſia, col. pen. egregiè Soc. Sen. conſ. 244. col. 4. verſ. Sed pro reſponſione. lib. 2. qui poſt Bald. in auth. ſed & ſi quis. num. 13. C. de teſtib. affirmat, Iudici credi in arbitrarijs nõ modò quò ad diffinitiuam, ſed etiam quò ad interlocutoriam. & ideo præſumptio, quòd cauſæ cognitio interuenire potuerit, omnem contrariam ſuſpicionem tollit.

Declaratur tertiò non procedere, quando hic Iudex parte præſente & non reclamante pronunciaſſet: nam imputare ſibi debet pars, ſi non reclamauit. ita Bald. in d. l. prolatam. nume. 8. quem ſecutus eſt Soc. Sen. conſ. 121. col. 5. verſ. tertiò quia. lib. 3. qui & alios recenſet.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium conceſſum in condemnando, an conceſſum etiam cenſeatur in abſoluendo.*
2 *Condemnare qui poteſt, poteſt etiam abſoluere.*
3 *Abſoluere & condemnare conuertibilia.*
4 *Condemnare & abſoluere reſpectu iuriſdictionis non eſſe contraria.*
5 *Arbitris tributa facultate condemnandi, competere etiam facultatem abſoluendi.*
6 *Ligandi poteſtate datã cenſeri datam & ſoluendi.*
7 *Mandatum datum ad condemnandum, cenſeri etiam datum ad abſoluendum.*
8 *Mandatum Iudici factum, vt condemnet ſi probatum fuerit debitum, quomodo intelligatur.*
9 *Præſcripta poteſtate abſoluendi, cenſeri etiam præſcriptam poteſtatem condemnandi.*
10 *Præſcriptionem ſtrictè interpretari.*
11 *Iudicem ſolùm poſſe, quod ius poſtulat.*
12 *Condemnandi, vel abſoluendi ſola poteſtate mandata vnum tantùm contineri.*
13 *L. ſolent. ff. de offi. Proconſ. explicata.*
14 *§. Illud. in auth. vt Cler. apud prop. Epiſc hodie corrigi.*
15 *Iudicem laicum non poſſe nec condemnare, nec abſoluere Clericum.*
16 *Condemnare qui poteſt, non poteſt abſoluere, ſi diuerſa ſubeſt ratio.*
17 *Excommunicare contentioſæ iuriſdictionis eſſe.*
18 *Sententiam excommunicationis ferri poſſe, etiam non ſedendo pro tribunali.*
19 *Epiſcopum extra Diœceſim commorantem poſſe beneficia ſuæ Diœceſis vacantia conferre.*
20 *Beneficio aliquem priuare Epiſcopum non poſſe, cùm extra Diœceſim commoratur.*
21 *Condemnare qui poteſt ex nudo facto & miniſterio ſibi mandato, is abſoluere non poteſt.*
22 *Abſoluere qui poteſt à ſe excommunicatum, non poteſt abſoluere excommunicatum ab altero.*
23 *Abſoluere qui ex priuilegio poteſt, is condemnare non poteſt.*
24 *Condemnare qui poteſt, is etiam abſoluere poteſt, rebus ſic ſtantibus, non autem mutatis.*
25 *Condemnare qui non poteſt, nec etiam abſoluere poteſt.*
26 *Condemnatione prohibita fauore perſonæ, prohibitam non eſſe abſolutionem.*
27 *Vicarium Epiſcopi abſoluere poſſe, etiam ſi non poſsit condemnare.*
28 *Cap. pen. de offic. Vica. in 6. declaratur.*
29 *Condemnandi facultate ſublata, non cenſeri ſublatam facultatem abſoluendi.*
30 *Autoris noua diſtinctio quomodo ſublata condemnandi facultate cenſeatur & ſublata abſoluendi.*
31 *Clem. 1. de hæret. expoſita.*
32 *L. Quoties. C. vbi Sena. vel Clariſs. intellectus.*

QVÆSTIO XLIII.

ARBITRIVM CONDEMNANDI habens, an & abſoluẽdi habeat, & an qui non poteſt condemnare, poſſit abſoluere, plenè explicatum, & noua præter cæteros expoſita,

VÆRO quadrageſimotertiò, an Iudici, cui tributum eſt † arbitriũ in condemnando, conceſſum etiam cenſeatur in abſoluendo? hac in re duæ ſunt regulæ: vna affirmatiua, vt is, † qui condemnare poteſt, abſoluere etiam poſsit. l. 3. ff. de re iud. altera eſt negatiua, vt is, qui condemnare non poteſt, nec etiam abſoluere poſſit. l. nemo qui condemnare. ff. de regulis iuris. Quò ergo ad primam regulam dicendum eſt, arbitrium datum in condemnando, eſſe etiam datum in abſoluendo, ex reg. d. l. 3. quoniam abſoluere † condemnare conuertibilia ſunt, & qui vnum poteſt, poteſt & aliud: ita Vgo, Archidiac. & Cardin. in cap. inferior. 21. diſtinct. quos recenſet Ripa in dicta l. 3. numero 1. de re iudicata. qui inquit, quòd licèt hæc † contraria videantur reſpectu finis, non tamen ſunt reſpectu iuriſdictionis, & poteſtatis, quocircà dicebat idem Ripa. & ante eum Felynus in capit. cùm inferior, numero 4. de maioritat. & obedien. † poteſtatem condemnandi arbitris tributam, cenſeri datam etiam abſoluendi: nam à pari procedunt condemnare & abſoluere: ita glo. Clement. cùm à repulſione, de appellation. Hinc legitur in capit. verbum. de pœniten. diſtinctione prima. † poteſtatem datam ad ligandum eſſe etiam conceſſam ad ſoluendum. quanquam vt ibi gloſ. recenſet, aliquibus in cauſibus locum non habeat.

Extenditur regula iſta affirmatiua, vt locum etiam habeat in materia ſtrictè interpretanda: quemadmodum in mandato: nam ſcribit Felyn. in dicto capit. cùm inferior. numero 4. quòd ſi alicui † mandatum ſit, vt cauſa examinata compellat debitorem ad ſoluendum, poterit Iudex abſoluere, ſi debitorem abſoluendum eſſe cognouerit. & cum Felyno ſenſit Ripa in dicta lege. 3. numero primo. qui idem fortiori in caſu ſenſiſſe Butr. in cap. cauſam. 4. notabil. de re iudicata. ſcribit nempe, ſi mandatur † Iudici, vt Titium condemnet, ſi Sempronio debere probatum fuerit. Iudex abſoluere poterit dato, quòd is Sempronius creditum ſuum probaſſe videatur. quoniam verba mandati intelligenda ſunt, ſi probauerit, ita quòd Iudici videatur fuiſſe ſufficienter probatum, cùm animus Iudicis haud ſemper inclinet ad vnam probationis ſpeciem: dicto capitulo, cùm cauſa. vel & rectius fortè, quia probationes ſunt Iudici arbitrariæ, vt dicemus infrà, libro ſecundo in caſu 88. & ſi ergo ex creditoris parte probatum videatur, Iudici tamen iuſtis ex cauſis non videtur illis probationibus fidem adhibendam eſſe. Confert ad extenſionem hanc confirmandam quod ſcriptum reliquit Innocentius in capitu. dilecto. de offic. Archidiac. quem ſecuti ſunt Bald. in l. imperium. numero 11. verſiculo, circa vltimum. de iuriſdictione omnium Iudicum. Felyn. in cap. auditis. num. 20. in fin. de præſcript. Decius in l. nemo qui condemnare. num. 4. de reg. iuris. & Hormo. Detus in Rubr. ff. de acq. poſſ. nu. 18. in fi. quòd ille qui † præſcripſit poteſtatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

testatem absoluendi, dicitur etiam præscripsisse po-
10 testatem condemnandi: cùm tamẽ † præscriptio stri-
ctæ admodum interpretationis sit. Bart. l. 1. §. si quis
hoc interdicto. ff. de itinere actuq; priuato. & latè Fel.
in d. c. auditis. nu. 10. 11. de veritate tamen doctrinæ
Innoc. & Bald. dubitat Sòc. Iun. Rubr. ff. de acq. poss.
num. 86. sed malè.

Declaratur primò secundum Ripam post Iaso.
ibi. in d. l. 3. num. 4 de re iud. procedere respectu po-
testatis in abstracto, non se restringendo ad merita
causæ, quoniam Iudex quò ad merita illud solùm po-
11 test, † quod ius postulat. l. nepos Proculo. de verbor.
signif. & l. filius qui fuit. ff. de cond. inst. atque ita ante
Iaso. & Ripam declarat glos. in d. l. 3.

Declaratur secundò, vt non procedat secundum
Ripam in d. l. 3. nume. 4. verficu. secundò procedunt.
12 † quãdo sumus in claris, vt quia ex duobus vnũ fuerit
expresè à Principe inhibitũ, ex l. solent. ff. de offi.
Proconsi. l. quoties. vers. cùm sit certum. C. vbi Senat.
vel Clariss. & ex §. illud. in auth. vt Cler. apud propr.
Episc. Credo declarationem in se veram esse, quoniã,
si constat de clara superioris voluntate reluctandum
13 non est. & quanquam is text. † l. solent. ff. de off. Pro-
consi. plures habeat intellectus, quemadmodum re-
censet inter alios Iacob. Niger in l. 1. num. 118. ff. de of-
fic. eius cui manda. est iurisdi. & alterum quoq; refe-
rat Detus in Rubr. ff. de acq. posses. nihilominus is ve-
rus est sensus, quem & probauit Corasius in d. l. so-
lent. nu. 6. & ante eum Ioan. Longouallius in l. Impe-
rium. nu. 80. ff. de iurisdictione omnium iud. nec ali-
ter sensit Soc. Iun. in Rubr. ff. de acq. posses. nume. 88.
illud Legati Proconsulis mandatum esse limitatum,
vt is absoluere solùm possit. quod sanè mandatum
extraordinarium appellatur, & rectè, quia ordinariũ
est, vt is condemnare possit, qui & absoluere. d. l. 3. de
14 re iud. quod autem affirmat Ripa ex † §. illud. in au-
then. vt Cler. apud propr. Episc. procedit solùm quò
ad Ius Ciuile: Iure autem Pontificio hoc correctum
15 est. nam hodie † Iudex laicus nec absoluere, nec con-
demnare Clericum potest. cap. Ecclesia S. Mariæ. de
constitut. cap. 2. & 3. de foro compet. & in specie no-
stra scribit Cagnol. in l. nemo qui condemnare. in fi-
ne de reg. iuris. & præter eum idem in specie docuit
Bald. in authen. Clericus quoque. num. 10. C. de Epi-
scop. & Cler.

Declaratur tertiò non procedere secundum Ri-
16 pam in d. l. 3. num. 5. de re iud. † quando diuersa sub-
est ratio inter potestatem condemnandi, & potesta-
tem absoluendi, ex cap. pen. de offi. leg. & cap. ad emi-
nentiam. de sentent. excommu. vbi Legatus à latere
potest extra prouinciam absoluere excommunicatos, & tamen extra prouinciam excommunicare non
potest. quoniam par ratio vtriusq; casus non est: nam
absoluere est iurisdictionis voluntariæ, quæ extra
prouinciam exerceri potest. l. 2. ff. de offi. Proconsul.
17 † excommunicare verò contentiosæ, ex quo non ni-
si causa cognita sententia illa fertur. cap. sacrosanctæ.
de sentent. excommun. quò fit, vt extra prouinciam
exerceri non possit. l. vlt. ff. de iurisdictio. omn. iudi-
cum. id quod ante Ripam scriptum reliquit Felynus
in cap. cùm inferior. num. 5. versic. ad idem quod di-
cimus. de maior. & obedien. quod intelligitur quan-
18 do † excommunicationis sententia fertur (vt dixi-
mus) causa cognita, secùs si absq; eo quòd sedeat pro
tribunali, atq; ita sine causæ cognitione: nam tunc
mero iure valet, tametsi de eius iniquitate conqueri
possit excommunicatus. ita post Abbatem in ca. no-
uit. num. 8. de off. deleg. scribit Gomes. in c. 2. §. statu-
to. num. 48. de consti. in 6.

19 Hinc inferri potest, quòd licèt † Episcopus, vel
eius Vicarius extra Diœcesim existens possit confer-
re beneficia in sua Diœcesi vacantia, vt inquit Bald. in
d. l. 2. nu. 1. ff. de officio Proconsi. Iaso. in d. l. vlt. num. 7.
ff. de iurisdictio. omnium Iudicum. Rota decis. 5. de
officio Vicarij, in antiquis. Boer. quæstio. 30. non ta-
20 men † potest aliquem suo beneficio priuare, cùm pri-
uare contentiosæ iurisdictionis sit. atque ita in spe-
cie sensit vno verbo Gomes. d. §. statuto. nume. 61. in
fin. & clarius ante eum Felyn. in c. auditis. num. 12. de
præscript.

Declaratur quartò, vt non procedat secundum
Ripam in d. l. 3. num. 6. versic. quartò intellige, de re
21 iudic. post Iaso. ibi. num. 4. quando † nudum mini-
sterium & exercitium facti mandatum est, quemad-
modum in executore, cui Papa mandat, vt aliquem
excommunicet: nam tunc is absoluere non poterit.
ita glo. in cap. peruenit. 7. q. 1. glossa & Abbas in cap.
cùm inferior. & ibi Fel. num. 5. versic. fallit tertiò. de
maiorit. & obed. qui eiusdem sententiæ Archid. Ge-
min. & alios recenset. idem sensit Alciat. Rubr. ff. de
acquir. possess. num. 10. Est ratio, quia executor nihil
vltra potest, quàm ei mandatum est. quod latius atti-
gimus suprà, quæst. 38.

Declaratur quintò secundum Ripam d. l. 3. nu. 6.
versic. quintò intellige, nõ procedere in diuersa spe-
22 cie potestatis, vtputà, † concessa est potestas absol-
uendi à se excommunicatum, non poterit is ab alte-
ro excommunicatum absoluere: cùm absolutio illa
alteram potestatis ac iurisdictionis speciem respiciat.
atque ita Abb. in c. cùm olim. num. 7. de præscrip. vi-
sus est sentire, vt eum intellexit Felyn. in d. c. auditis.
nume. 20. in fin. de præscrip. & transit Ripa loco iam
citato. Credo opinionem hanc veram esse, quanquã
Abbas hoc non affirmauerit: & parùm conuenit de-
claratio huic regulæ nostræ, quæ de vnius iurisdi-
ctione & potestate est, non de diuersis.

Declaratur sextò, vt locum sibi non vendicet re-
gula ista secundum Ripam in d. l. 3. nume. 7. quando
23 † in priuilegium concessa alicui fuit potestas absol-
uendi: tunc is condemnare non poterit: vt in Prio-
re Hierosolymitano, qui ex priuilegio potest absol-
uere generalem suæ religionis à sententia excom-
municationis, & tamen eum excommunicare non
potest. ita Fel. in d. c. cùm inferior. num. 5. de maio. &
obed. & in c. non potest. num. 2. vers. fallit secundò.
de re iud. Dec. in l. nemo qui condemnare. num. 2. &
ibi Cagn. num. 4. de reg. iur. Gomes. d. ca. 2. §. statuto.
num. 49. de consti. in 6.

Declaratur septimò ex mente Iaso. d. l. 3. num. 1. in
24 fine. de re iudicat. relatam regulam † procedere re-
bus sic stantibus, non autem illis mutatis: atque ita
intelligit. l. vlt. ff. de iniusto rupto & irrito testamen.
verùm Ripa dicta l. 3. num. 7. vers. septimò ista, à Iaso-
ne dissentit & rectè.

25 Secunda est regula negatiua. Qui † condemnare
non potest, nec etiam absoluere. l. nemo qui con-
demnare. de regul. iuris. vbi Decius & Cagnol. quem
quidem textum Gregorius Holoander sic legit: Ne-
mo qui condemnare potest, absoluere non potest. sed
in omnibus Codicibus antiquis & recentioribus le-
gitur: Nemo qui condemnare non potest. & hoc et-
iam modo, negatiuè scilicet, arguit Iureconsult. in l.
solent. in prin. ff. de offic. Proconsi. & legati. vbi Bald.
qui ergo condemnandi arbitrium non habet, nec et-
iam absoluendi. Soc. Sen. in Rub. ff. de acq poss. nu. 8.
qui post alios copiosè differit.

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc re-
26 gula, cùm † condemnatio fauore & priuilegio per-
sonæ condemnandę prohibetur, tunc absolutio pro-
hibita non censetur, ne in odiũ retorqueatur, quod
ad fa-

uorem fuit inductum: ita Bald. in l. quoties. nu.
2. C. vbi Sena. vel Clariss. quẽ secuti sunt Decius. in d.
l. nemo. numero 2. Alcia. Rubric. ff. de acquir. posses.
num. 9. Ripa. d. l. 3. nume. 7. versi. limita primò. qui de
Clerico exemplum adfert, qui à laico absolui olim po
terat, sed non condemnari. quòd suprà retuli. Hinc
infert Maria. Soc. Sen. in c. qualiter & quando. el 2. in
27 5. q. artic. 14. de accus. quòd licèt † Vicarius Episcopi
non possit ex sua generali potestate criminosos con-
demnare. c. pen. de offic. Vica. in 6. poterit tamen ab-
soluere, cùm ei inquisitio permittatur ad effectum re
mittendi inquisitos ad Episcopum, si inuenti fuerint
culpabiles. quemadmodum declarando Rotam de-
cis. 2. de offic. Vicar. in nouis sensit Felyn. in dict. cap.
non potest. numero quinto. de re iudic. Verùm Ripa
in d. l. 3. numero 9. versic. sed certè, de re iudic. multũ
de huius doctrinæ veritate ambigit. quoniam Vica-
rius non prohibetur condemnare criminosos fauo-
re ipsorum delinquentium. d. l. quoties. sed respectu
iurisdictionis, quocircà, cùm Vicarius potestate care-
at, non potest absoluere. à Ripa non dissentio. nam in
28 † d. c. pen. solùm conceditur causæ cognitio, non au-
tem diffinitio: atque ita iurisdi. est limitata. Nisi di-
camus vnà cum eruditoBernardoDiaz in practica Ca
nonica criminali. capitul. 3. numero 6. quòd imò ab-
soluere potest, cùm nõ dicatur absoluere à crimine,
sed ab inquisitione: & illa absolutoria non operabi-
tur exceptionem rei iudicatæ.

Declaratur secundò, vt locum non habeat relata
29 regula in † materia correctoria, vt putà, si alicui tri-
buta sit à lege facultas condemnandi & absoluendi, si
deinde ei auferatur facultas condemnandi, non ti
dicitur sublata potestas absoluendi: quemadmodum
sensit singularis gloss. Clem. 1. in verbo contra eos. de
hære. dum inquit, quòd licèt sublata sit inquisitori-
bus facultas condemnandi per solam suam senten-
tiam, atque ita sine Episcopi interuentu, hæreticos,
quemadmodũ olim poterãt, nihilominus adhuc eis
supereest potestas absoluendi. huius glossæ sententiã
probarunt ibi Paul. de Eleazar. Card. & Imo. hanc cõ
munem esse testatur Ripa in dict. leg. 3. numero 11. de
re iud. quamquàm is eo loci ab ea dissentiat, vt infrà
suo loco dicam. ab hac eadem glossæ opinione non
dissentit Dec. in dict. leg. nemo qui condemnare. in
fin. & ibi Cagn. numero tertio. eam apertius secutus
est & Iaso. in dict. leg. 3. numero nono. de re iudic. &
Felyn. in capitul. non potest. de sen. & re iud. & in c. eũ
inferior. de maio. & obe. & recentiores in tract. fallẽ.
posito post illud Soc. reg. 2. fallen. 2. idem sensit Cora-
sius in l. solent. in princip. de offic. Procon. & leg. Al-
cia. in Rubric. ff. de acq. poss. nume. nono. Verùm ad-
uersus horum opin. senserunt Stephanus Vercell. &
Anch. in d. Clem. 1. de hær. Aret. & Soc. Sen. Rub. ff. de
acq. poss. & ibi idem sensit Rom. & Clau. de Seyssellio,
quos recenset & sequitur Hormo. Detus. num. 24. &
Soc. Iun. num. 72. testatur hãc communem. & si post-
modum. n. 81. in fi. dixerit, dubitari posse, quæ cõior
fit. & eo loci is Soci. per plura hinc inde refert argu-
menta, & varias responsiones, quarum pars Hormo.
Deti fuerunt, & si illius suppresso nomine sibi vendi-
cauerit. Ego tres casus ad huius difficultatis elucida-
30 tionem distinguere † ac cõsiderare soleo. Primus est,
quando ex verbis constare potest, quòd sublata ptãte
condemnandi non est sublata facultas absoluendi:
vt putà, si Princeps ab eo, cui vtraque erat permissa,
his verbis auferret potestatem condẽnandi: Caio Iu-
dici nostro solam condemnandi facultatem interdi-
cimus. hic casus est clarus. Secundus est casus, qñ per
rationẽ aliquam finalẽ conijcimus mentẽ Principis
esse, vellet ẽt solũ interdicere vnam ex his potestatib.
condemnandi scilicet, vel absoluendi: tunc pariter
vna sola sublata dicitur: nã ratio est illa, quæ restrin-
git. l. cùm pater. §. dulcissimis. de leg. secundo. & alibi
sæpè.

31 Est exemplum in † d. Clem. 1. de hære. nam ibi
Pontifex Clemens interdicit Inquisitoribus hæreti-
cæ prauitatis condemnandi potestatem sine ciuita-
tis Episcopo. rõ interdicti est, quia, vt in initio illius
textus legitur, Pontifex ille suspectam habebat sæui-
tiam ipsorum inquisitorum, nec eorum peritiã mul-
tũ probabat. quod sensit & Alc. in Rub. de acq. poss. n.
9. in fi. quæ sanè sæuitiæ ratio in absolutione conside-
rabilis non est. ita pariter econtrà videmus, quòd qñ
ratio, quæ consideratur in concessione absolutionis,
non militat in condemnatione, data facultate absol-
uendi, non dicitur data facultas condemnandi, vt in
32 casu † l. quoties. C. vbi Sena. vel Clariss. est ibi data
facultas absoluendi. ratio est, fauor personæ. posita
ergo absolutione, non venit facultas condemnandi,
quoniam eadem non subest ratio in condemnando,
quæ in absoluendo. sic olim ad fauorem Clericorum
statuit Iustin. in §. illud. in auth. vt Cler. apud propr.
Episc. quòd suprà explicaui.

Tertius verò est casus, quando nulla considerari
potest ratio, nec ex verbis, nec ex mente, cur potius
facultas absoluendi interdicatur, quam condemnan
di. tunc dico, quòd vno sublato dicitur sublatum &
alterum. nam, si positiuè, hoc est, si vno posito, poni-
tur & alterum, etiam in odiosis & strictè interpretan
dis, vt in mandato & præscriptioe, vt suprà diximus,
ita etiã remotinè, hoc est, vno remoto, remouetur &
alterum. nam videmus ex ipsis Iuris Communis re-
gulis, quòd vno affirmatiuè posito venit & alterum.
l. 3. de re iudic. & vno remoto remouetur & alterum.
l. nemo qui condemnare. d. reg. iur. atque ita in casu
hoc nostro dicendum est.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium concessum Iudici super conuentione, censeri etiam concessum super reconuentione.*
2 *Iudicem causæ conuentionalis prorogatam habere iurisdictionem in causa reconuentionali.*
3 *Praxis Curiæ Romanæ super impetratione rescripti causæ conuentionalis, & reconuentionalis.*
4 *Reconuentioni locum esse super actione orta post rescriptum impetratum.*
5 *Reconuentioni locum esse, etiamsi actor à conuentione desistere vellet.*
6 *Reconuentioni locum esse etiam coram Iudice delegato.*
7 *Reconuentionis causam habere eadem priuilegia, quæ habet causa conuentionis.*
8 *Statutum Bononiæ sub Rubric. De quibus causis summariè, &c. declaratur.*
9 *Statutum Papiæ in Ciuilibus. 3. sub Rub. De quibus sum mariè cognoscatur, explicatum.*
10 *Reconuentionis causam non habere parem rationem quò ad vim probationum cum causa conuentionali.*
11 *Arbitrium datum super conuentione, non censeri datum super reconuentione, cum reconuentio commissionem requirat specialem.*
12 *Arbitrum in causa conuentionali non posse ferre laudum super causa reconuentionali in compromisso non comprehensa.*
13 *Arbitrium datum super certo, & determinato articulo, ad causam reconuentionis non extendi.*
14 *Arbitrium datum super causa, quæ celeritatem desiderat, ad causam reconuentionis non extendi.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVÆSTIO XLIIII.

DE ARBITRIO DATO SVPER causa conuentionali quomodò ad reconuentionem extendatur.

1 QVÆRO quadragesimoquartò, an † Iudex hic noster, qui super conuentione arbitrium habet, habeat etiam in re conuentione? Et habere opinor, ex clara Iustiniani constitutione. l. penult. C. de senten. & interlocut. omn. iudi. extendit Iustinanus Papiniani viri acutissimi de reconuentione sententiam, atque in hæc verba subiecit: Cuius enim in agendo obseruat arbitrium, eum habere, & contra se Iudicem in eodem negotio non dedignetur. quæ quidem constitutio, & inter Canones relata est. cap. accusatores. §. cuius. 3. quæstio. 8. ratio illa esse videtur, quàm adfert glossa in capitul. prudentiam. de mutuis petitio. & Ioannes de Anan.
2 in consilio 93. numero 5. quoniam † Iudex in causa reconuentionis prorogatam iurisdictionem habet. cõstitutio hæc non solùm in Iudice ordinario, sed & in delegato locum habere, censent omnes in authen. & consequenter. C. de sentent. & interlocut. omn. iud. & est text. clarus. in cap. 1. de mutuis petitionib. quẽ sic eo loci Abbas intelligit, & Maria. Socin. Sen. tracta tu de mutuis petitio. colum. decima. verficulo Tertiò principaliter quæro. qui vni difficultati satisfacit, quæ quidem difficultas cessat in Curia Romana, in
3 qua † ex stylo Curiæ seruatur, vt post commissionem primam impetretur secunda ad effectum reconueniendi: ita censuit Rota de mutuis petitionibus decisio. 2. in antiquis. atque ita intelligendus Socin. tract. fallen. regul. 332. fallen. 9. & Roman. singul. 149. Coram arbitro. Et conclusio hæc intelligitur, cùm delegatus iste iure suo aliàs cognoscere potest, & in negocio ipso arbitrium habet, secùs vbi necessaria omnino est specialis commissio & delegatio, vt statim subijciam.

Extenditur primò conclusio hæc, vt locum etiã
4 sibi vendicet, cùm † reus conuentus actorem reconuenit super actione orta post rescriptum ab actore ipso iam impetratum: nec enim differentia constituẽda est, quòd ipse reus actionem habeat tempore impetrati rescripti, vel ei deinde superueniat. hanc opinionem probarunt Hostien. Butr. & Zabarella, quos refert & sequitur Maria. Socin. Sen. in d. tract. De mutuis petitionibus: colum. 10. versi. quarta declaratio. quo loci rationes eorum, qui contrariam defendunt, confutauit.

Extenditur secundò, vt locum adhuc habeat relata conclusio, etiam si actor vellet à lite desistere: nam
5 adhuc daret † reconuentio iam proposita antequàm is actor litem suam deseruerit: ita Socin. Sen. d. trac. De mutuis peti. col. 12. versic. septima declaratio. qui huius sententiæ recensẽt Cyn. in auth. & consequenter. C. de sen. & interloc. om. iud. & Io. And. in c. de re scrip. in 6 quibus accedunt Alex. in leg. 3. in princip. numero 7. quod quisque iuris. & Afflictus decis. 173. in fine.

6 Extenditur tertiò, vt procedat † etiam in Iudice delegato, siue impetratus sit ab actore solo, siue communi actoris, & rei consensu: ita Soc. Sen. de tract. De mutuis petitionibus. colum. 12. versi. decima declaratio. Zasius li. 2. sing. resp. c. 37. Verùm Bart. in d. auth. & consequenter, in fine dissentit, & cum eo Socinus Iun. consi. 66. num. 5. li. 1. à Socini tamen senioris opinione non recedo.

7 Extenditur quartò, vt procedat etiam † quò ad omnia priuilegia. quocircà, si causa conuentionis est summariè tractanda, ita etiam causa reconuentiõis: ita Ludouic. Bologn. ad consilia Ioan. de Anan. consilio 93. numero 8. dum scribit, se aliquando interro-
8 gatum respondisse, † statutum Bononiæ in Ciuilibus sub Rubric. De quibus causis summariè. quo cautum est, in causa mercedis summariè procedendum esse: illud inquam statutum, locum etiam habere in causa reconuentionis, vt cùm is ad mercedem agens pro alia summa etiam non mercedis recõuenitur. atque
9 ita simile † statutum Papiæ in Ciuilibus. 3. sub Rubr. De quibus summariè cognoscatur. hanc tamen doctrinam intelligit veram Zabarella in Clemen. sæpè. §. non sic tamen. q. 8. de verb. signific. quò ad modum procedendi, non quò ad vim probationum, quoniã,
10 si conuentionis † causa posset probari leui probatione, non sic causa reconuentionis, quæ sui natura efficaciorem, & pleniorem probationem requirit. atque ita intelligo & declaro Socin. tractat. fallen. reg. 332. fallen. 3. alias extensiones, quæ in hac tractatione adferri solent, ex industria nunc prætermittam, ne propositam hanc materiam egredi videar.

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc sen-
11 tentia & conclusio, cùm † reconuentionis causa talis naturæ est, vt ab eo delegato sine speciali commissione cognosci & tractari non possit: ita Socin. Sen. d. tract. De mutuis petitio. col. 12. versic. Primò limitatur, post glossam in c. dispendia. §. reus. de rescrip. in 6. ex text. in c. si Episcopus. 6. q. 4. & c. 1. & c. 2. de con-
12 firm. vtili vel inutili. Hinc videmus, quòd si † arbitro electo data est potestas & arbitrium finiendi controuersiam, non potest is super reconuentione, quæ expressè in compromisso comprehensa non est, cognoscere: cùm verè sine speciali commissione in ea arbitrium non habeat. c. cùm dilectus de arbitr. Roma. d. sing. 149. Coram arbitrio. & sing. 776. Reconuentio. Barb. consi. 3. col. pen. lib. 4. vbi declarat. & Socin. d. tracta. fallen. regul. 332. fallen. 10.

Declaratur secundò, vt non procedat quãdo huic
13 nostro † Iudici datum esset arbitrium super vno certo & determinato articulo. num tunc super causã reconuentionis arbitrium non habet. hoc clarè colligitur ex traditis per Socinum. d. tracta. fallen. reg. 332. fallen. 12. ex l. testium. C. de testib. & post Butr. in c. 1. de mutuis petitio.

Declaratur tertiò, vt non procedat relata conclu-
14 sio, cùm Iudex hic noster est datus, vt suo † arbitrio cognoscat de causa, quę celeritatem desiderat, vel cuius periculum est in mora, si cognitio differatur: tũc enim hic Iudex super reconuentione non cognoscit: ita Ioan. And. in cap. 2. de ord. cogn. But. in c. 1. de mutuis petitio. & ibi Socin. Sen. colu. 26. versi. quintò fallit. quo loci alios plures recensẽt, præsertim Bald. in ca. 1. de controuer. apud pares term. idem censuit Socin. d. regu. 332. fallen. 11. Quæ autem causæ celeritatem desiderant, & quando periculum imminere dicatur, est arbitrio Iudicis: ita vterque Socin. locis iam relatis. qua de re dicam infrà libro secundo. in casu. 65.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium concessum super causa principali, an etiam censeatur concessum super incidenti, emergenti, dependenti, & connexa quæstione.*
2 *Emergentem quæstionem ab incidenti secundum aliquos non differre.*

3 *Emergentia quæ.*
4 *Emergens quæstio quæ dicatur, ex multorum Doctorum opinione.*
5 *Incidens quæstio, quæ.*
6 *Dependens quæstio, quæ.*
7 *Dependentem quæstionem tractari negotio principali pendente.*
8 *Connexa quæstio, quæ.*
9 *Emergentem & incidentem quæstionem eiusdem naturæ esse cum principali.*
10 *Statutum, quòd iuramento damnum passi credatur, locum habere etiam super emergenti, & incidenti quæstione ex causa damni.*
11 *Statutum Papiæ 42. in Ciuilibus sub Rubr. Quod credatur iuramento damnum passi, explicatum.*
12 *Statutum tribuens executionem instrumentis, locum etiam habere super causa hypothecaria. & ibi declaratur statutum Papiæ. sextũ. De exequutione instrumenti.*
13 *Arbitrium datum super causa principali extendi ad causam dependentem.*
14 *Arbitrium datum super causa principali ad ei connexam trahi.*
15 *Causa principalis vbi plenariè tractanda est, an etiam quæstio emergens & incidens?*

QVÆSTIO XLV.

EMERGENS, INCIDENS, DEPENdens, & connexa quæstio, quæ dicatur, & quomodo tributum arbitrium super principali ad illa protrahatur.

1 QVÆRO quadragesimoquintò, an † arbitrium Iudici concessum super causa principali censeatur etiam concessum super causis ex ea emergentibus, incidentibus, dependentibus, & connexis? Antequàm quæstionem hanc absoluam, sciendum est, quæ dicatur causa incidens, quæ emergens, dependens & connexa. his enim nominibus vtuntur quotidie Principes in eorum re-
2 scriptis, dum causas delegant. & quanquàm † hæc no minum differentia iure nostro non probetur, vt ex recentioribus existimauit Rober. Aurelia. lib. 1. senten. iuris c. 12. quòd ante eum visus est sentire Abb. in c. fraternitatis. 3. notab. de testib. dum scribit, omnia
3 dici † emergentia. lato sumpto nomine, quæ in Iudicio proponuntur. & Abbatem est secutus Ripa in l. 9 iusit numero 13. in fin. de re iud. attamen quia nostri Doctores inter hæc differentiam aliquam constituunt, illorum nos opinionem, quã & forensis vsus probat, sequemur. Vna ergo fuit opinio glossæ in l.
4 de qua re. ff. de iud. & in l. q̃d iusit. de re iud. † emergentem quæstionem illam dici, quæ post litem motam orta est, vt putà, an testis recipiendus sit, vel nõ.
5 Incidentem † verò quæstionem esse dicit, quæ ortũ ante litem motam habet, vt putà, an actor, vel seruus, vel liber sit. & hanc glossæ declarationem probauit Azo, quem refert Bart. in leg. 1. numero quinto. C. de ord. iud. qui ab Azone dissentire non videtur.

Secunda fuit opinio, incidentem quæstionem illã esse, quę ortum quidem habet ante litem motam, sed merita causæ respicit. emergentem verò, quæ respicit processum, & cum processum respiciat, verè non potest dici ortum habere ante litem motam, sed tantùm post. hanc probauit Bald. in l. 1. numerò 8. C. de ord. iud. qui egregiè admodùm explicat. idem sentiunt Alex. in d. l. quòd iusit. nu. 30. & ibi Ias. nume. 35. de re iud. Ruinus consilio 164. nu. 9. li. 5. & Soci. Iun. consi. 136. nu. 2. lib. 2.

Tertia fuit opinio Abbatis in c. 1. in fi. de ord. cogn. quam secutus est Ripa. in dict. l. quod iusit. nume. 13. de re iudi. incidentem quæstionem dici, quæ ex exceptione iam orta ante litem motam prouenit. emergentem verò quæ ex exceptione orta post litem motam descendit. quare, cùm omnes peremptoriæ exceptiones iam ante litem motam saltem spe competãt, quod deinde ex illis oritur, incidens dicetur: ita etiã cum omnes dilatoriæ exceptiones post litem motã oriantur, quæstio super illis emergens appellabitur. quorum sanè opinio si rectè perpendatur, à secunda iam relata non discrepat: quã nunc probo & sequor.
6 † Dependens verò quæstio illa esse dicitur, quæ quo quomodo negotium principale tangit, & ab eo originem trahit, veluti quæstio dotis, quæ à matrimonio pendere dicitur. Clem. dispendiosam. de iud. similiter præparatorium dicitur esse dependens ipsius præparati. Alex. consilio 58. in fin. lib. 1. repetitũ. con. 197. in fin. lib. 2. alia adfert exempla glos. d. Clem. dispendiosam. & ibi Zabarella. Et vt dicatur quæstio † depẽ
7 dens tractari debet pendente negocio principali, aliàs esset quæstio principalis, non dependens: ita Bald. Ang. Castren. & Alexan. in l. 1. ff. solu. matrim. Anch. d. Clem. dispendiosam. atque ita declarat Ruinus. cõ
8 silio 164. nu. 10. lib. 5. † Connexa verò quæstio illa esse dicitur, quæ ad alterius determinationem venit. vt putà, si promitto tibi centum, pacto apposito, quòd pro me eas Romam. ita clarè Ruin. d. consi. 164. num. 11. lib. 5. post Bald. in l. 2. C. de iudi. & in l. ampliorem. C. de appella. & conferunt, quæ infrà. lib. 2. de connexis dicemus.

His expositis atque explicatis, dico arbitrium tributum super cognitione causę principalis esse etiam
9 † concessum super his incidentibus, & emergentib. cùm eiusdem naturæ sint. ita Bart. in extraua. ad reprimendum in verbo summariè. num. 20. quem secutus est Ias. in l. 2. nu. 5. in fine C. de edicto Diui Adria. tollen. Dec. in cap. pastoralis. num. 4. in fin. de appella. dum affirmant, quòd si causa principalis summariè tractanda est, ita etiam tractanda esse incidentia & emergentia. quo circà docuit Bar. in l. solent. colum. vltim. numero 8. ff. de alimen. & cibar. leg. quòd si ex
10 † statuti dispositione credendum est iuramento damnum passi super damno dato, esse etiam credendum illius iuramento super incidenti, & emergenti articulo. & cũ Bartol. sensit Ias. d. l. 2. nu. 6. C. de edicto Diui Adria. tollen. & Ripa. in l. 3. nu. 4. ff. de damno infect. qui alios huius opinionis recenset. quòd est summo-
11 pere adnotandum ad interpretationem † statuti Papiensis 42. in Ciuilibus sub Rubr. Quod credatur dãnum passo. vt locũ etiam illud habeat quòd ad incidentia, & emergentia. huc spectat quod docuit Bald. in l. 1. colum. vltim. C. commu. de leg. si ex forma statu-
12 ti † in causis instrumentarijs executiuè procedendũ est, ita etiam erit procedendum super hypothecaria, quæ ratione debiti in illo instrumento contenti mouetur. quæ doctrina est egregia ad declarationem statuti Papiæ 6. in Ciuilibus sub Rubric. De executione instrumenti. quare Iason in dict. leg. 2. nu. 7. C. de edicto Diui Adrian. tollen. pro regula affirmat, eo modo esse procedendum super incidentib. & emergentib. quo super causa principali. similia recensent Socin. Iun. consi. 136. nume. 2. in fin. libro 2. & Plotus in l. si quando. nume. 153. C. vnde vi. Hoc tamen procedere intelligo, quando corã eodem Iudice cã hęc incidens cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum principali tractatur: secus si coram diuersis: nã tunc hæc incidens non assumit naturam illius principalis, ita docuit Imola in Clem. dispendiosam. nu. 16.
23 de Iudicijs. Idem † in quæstione dependenti dicendum est, quoniam, qui habet arbitrium in causa principali, habet etiam in dependenti ab ea. & qui vnius Iudex est, alterius etiam est. d. Cleme. dispendiosam. de iud. & ibi Doctores, præsertim Zabarella. col. an-
24 tepenult. q. 36. Idem de quæstione † connexa dicendum est, vt arbitrium in vna habens, habeat etiã in altera. l. nulli. C. de iud. est enim connexorum par Iudiciũ. qua de re infrà latè dicemus. lib. 2. in casu 180. vbi de interpretatione. d. l. nulli, agemus. & in casu 127. vbi de connexis tractabimus. Dubium maius est, quando causæ principali nullum est tributũ priuile-
25 gium, vt putà, † causa est tractanda plenariè & ordinariè: in quo quidem Iudicio plenæ probationes, & exactæ requiruntur, an idem sit in emergentibus, & incidentibus quæstionibus.

Verùm, quia dubitatio hæc non multùm casui nostro conuenit, & cùm etiam latè explicetur à Bartol. in d. extrauagan. ad reprimen. in verbo summariè. numero 20. vsque ad finem, ob id eam ex industria prætermitto. An autem aliquando Iudex, qui de causa emergenti & incidenti cognouit, debeat vnà simul cum negotio principali illã diffinire, explicaui infrà. lib. 2. in casu 170.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium liberum administrationis qui habet, non tamẽ salaria de publico constituere potest.*
2 *Salarium de publico ob publicam etiam vtilitatem administrationem non constituere.*
3 *Salaria ab administratoribus constitui, ex causis à iure receptis.*
4 *Salaria Medicis & exercentibus artes liberales posse ab administratoribus constitui.*
5 *Decuriones posse Principum legatis donare.*
6 *Statutum Brixiæ de statutis Potestatis, ca. 41. De Bailia Abbatis, declaratur.*
7 *Immunitate perpetua ob benemerita aliquem donari.*
8 *Statutum Bergomense, quòd ex bonis communis certo modo donari non possit, declaratum.*

QVÆSTIO XLVI.

SALARIA CONSTITVERE, & donare quando possit administrator arbitrium habens.

1 QVÆRO quadragesimosextò, an qui † liberum habet administrationis arbitrum, salaria de publico constituere possit? Bart. leg. 1. C. de præb. sala. libro decimo. docuit non posse. cum Barto. idem sensit ibi Baldus & Ioan. à Platea, vno verbo Afflictus. capit. 1. nu. 21. versi. Item habet arbitrium statuendi. ex quib. cau. feud. amit. cuius sententiæ ratio est, ne sequatur læsio Reipubl. est enim facile constituere salaria, atque ita quæ Iuris Communis sunt, erogare. argum. l. officium. §. 1. ff. de rei vend.

Extenditur, vt locum etiam sibi vendicet, quando
2 illa † salarij constitutio commodum publicum respiceret, vt putà. si bannum faciat Prætor, quòd capiés bannitum centum habeat, inquit Bart. d. leg. 1. C. de præben. sala. Prætoris, bannum esse nullum. idem censuit ibi Ioan. à Platea, quæ sanè extensio intelligitur, quando is Prætor sua sponte sic q; sine auctoritate superioris id ageret: ita Bart. in leg. 1. in princ. nu. 3. de iust. & iure. & clarius Ioan. à Platea. in l. cum nauarchorum. C. de nauicul. lib. 11. ex quib. declarari potest Bart. eo loci, qui aliter visus est sentire. & multis modis declarat Ias. in d. l. 1. in princip. num. 11. de iusti & iure.

Declaratur non procedere, quando causæ constitu
3 tionis † præmiorum essent approbatæ à Iure Communi, putà in cas. l. decurionibus. ff. de decurio. qua concessum est, Decurionibus facultatibus consumptis alimenta ex Reipubli. bonis decerni, præsertim, si muneris occasione pro patria suas erogauerint fortunas. sic in casu. l. ambitiosa. ff. de decr. ab ord. facié-
4 qua constitutum est, Decurionibus licere † salaria Medicis artes q; liberales exercentibus constituere. Imò fortius eo loci scripsit Bartol. numero 2. licere illis
5 † decurionibus, quibus arbitrium administrationis Ciuitatis datum est, donare Legatis & Oratoribus Principum, qui ad eorum ciuitatem accedunt. quæ sanè munera, inspecta personarum & Ciuitatis qualitate esse debent. l. iubemus. §. scientes. C. de sacrosan. Eccles. l. cum plures. §. penultim. ff. de adm. tuto hæc tamen facultas locorum statutis coarctata & diffinita
6 est: vt Brixiæ † in statutis Potestatis, cap. 41. sub Rubr. De Bailia Abbatis & Ancianorum. quo limitata est potestas Ancianorum vt donare solùm possint vsque ad summam decem librarum. nam, cùm hæc sit quædã remuneratoria donatio, dicitur etiam iure permissa. cùm Bartolo idem censuerit ibi Ioan. à Platea. Felyn. in c. accedens. col. vltim. concluf. 9. de præscriptio. Ias. in l. si non sortem. §. libertus. in 6. effectu de cond. indeb. Ciuitatem Principi subditam posse ob benemeri-
7 ta † immunitatem perpetuam alicui concedere. q̃d probauit & Paris. consil. 68. numero quinto. libro 4. & egregiè Tiraq. in l. si vnquàm. in verbo donatione. numero 32. C. de reuoc. don. & Alb. tract. statu. parte 1. q. 122. de eadem loquens materia, ait, Ciuitatem ipsam, nisi maior pars adsit, donare non posse, posse tamen ob benemerita: atq; ita declarat † statutum Berge-
8 mens. quo est cautũ, ex bonis communib. donari quid non posse, nisi sex partes ex tribus consentiant. sic declarari potest relatum statutum Brixiæ.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrio vti is an possit, cui mandatum est à Principe, vt sub certa forma procedat.*
2 *Nulla esse gesta, quæ in vim inualidi mandati sunt facta.*
3 *Clausula, omni meliori modo, vis & effectus.*
4 *Principale vbi inualidum est, nec etiam quæ sunt ad eius confirmationem.*
5 *Clausulam, omni meliori modo, nihil operari ob defectũ potestatis.*
6 *Clausulam, omni meliori modo, nihil operari, cùm modus ineptus expressus est.*

QVÆSTIO XLVII.

QVOMODO IVDEX SVVM ARbitrium exercere possit in ea causa sibi certa sub forma à Principe mandata: & de virtute clausulæ, omni meliori modo.

QVÆRO

1 QVÆRO quadragesimoseptimò, in hac vna facti specie mandauit † Princeps Iudici, aliàs in ea causa arbitrium habenti, vt sub certa forma procedat: si sub illa mandati forma procedat, an arbitrio aliquo vti possit? Paris Puteus in tract. syndicatus in titulo De arbitrarijs eorum. sensit vti non posse, cùm mandati forma obseruanda sit. l. qualem. 2. responso. de recept. arbit. l. vnum ex familia. §. 1. de leg. 2. & per Innocen. in capit. si pro debilitate, de offic. deleg. & cap. nouit, de appella. Puteum secutus est Gramma. decis. 36. numero 86. quibus addo Baldũ. consil. 197. Præsuppositò quòd dictus. lib. 4. quare (in-
2 quit Puteus) si in † mandante nulla fuit mandandi potestas, gesta illa vigore mandati nulla erunt, vt probatur in l. 1. C. qui pro sua iurisdict. l. eum qui. ff. de iurisdi. omn. iudi. etiam si (inquit ille) verba mandati dicant, omni meliori via, modo & forma. quoniam verba illa prolata censentur respectu mandati super quo fundatus est causæ processus. & huius sententiæ citat inter cæteros Bar. in l. quid ergo. §. pœna grauior, de his qui notan. infa. in cuius Commentarijs nõ
3 inuenio hac de re verbũ. Putei tñ rationem verã esse puto, cũ † clausula illa, omni meliori modo, non tribuat vim & effectum actui re vera nullo. ita egregiè respondit Anch. consi. 358. Quia præsupponitur. col. 2. vbi respondit, quòd quando hæreditas potest adiri virtute testamenti validi, ac etiam ex testamento inualido, si hæres adeat ex testamento inualido nullam esse, etiam si adposita fuerit illa clausula, omni melio-
4 ri modo. Cùm enim † principale non valeat, nec cætera quæ ad eius confirmationem veniunt. Ancharanum declarauit Decius. consil. 14. col. 4. ver. Prætereà confiderandum est. Accedit quod respondit Ruinus.
5 consi. 174. in fi. libro 1. † clausulam hanc omni meliori modo nihil operari, cũ adest defectus potestatis. Accedit etiam, quod post Anch. d. consi. 358. scriptum reliquit Fely. in c. cùm super. num. 11. vers. tertius institutus. de offic. deleg. & clarius Cassiodo. decis. 7. in
6 tit. de appel. nu. 7. hanc † clausulam omni meliori modo, nihil operari, cùm modus ineptus exprimitur, & aptus ex expresso descẽdere non potest. idem censuit Vantius tracta. nullita. in tit. de nullitate ex defectu iurisdict. ord. num. 174. Cùm ergo & in hoc casu iste Iudex commissionis modũ expresserit, nec ex eo descendere possit arbitrij potestas, sequitur nullo iure defendi posse actum ab eo celebratum.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem ex arbitrio sibi concesso non posse auferre Ius quæsitum parti.*
2 *Decuriones, quibus super bono & pacifico statu Ciuitatis datum est arbitrium, nõ posse Ius parti quæsitum tollere.*
3 *Arbitros non posse Ius quæsitum auferre.*
4 *Præfectos sanitatis, non posse comburi facere bona eorũ, qui morbo & peste interierunt.*
5 *Liberum arbitrium habẽs non posse Ius quæsitũ tollere.*
6 *Principem non posse Ius alteri quæsitum tollere.*
7 *Principem ex potestatis plenitudine Ius quæsitum alteri tollere non posse: nec alteri mandare, vt is tollat.*
8 *Principem & habentem arbitrium posse ex causa Ius alteri quæsitum tollere.*
9 *Ciuitatis Rectores posse capere animalia, & boues causa conducendi frumentum in exercitu.*
10 *Principem auferendo ob bonum publicum bona alicuius debere pretium soluere.*
11 *Principem posse auferre rem à se datam alteri ex suæ mera liberalitate.*

QVÆSTIO XLVIII.

HABENS ARBITRIVM, VEL REgulatum, vel liberum, Ius quæsitum quando auferre possit, ac de Principis potestate disputatum.

1 QVÆRO quadragesimooctauò, an iste † Iudex possit Ius parti quæsitum auferre? & non posse verè credo. Nam, cùm Principum concessiones, & priuilegia concessa intelliguntur sine alterius damno, & iniuria. leg. 2. §. merito. & §. si quis à Principe. ff. ne quid in loco pub. ideò virtute talis arbitrij lædi is nõ poterit. qua ratione adductus Bartol. l. in ambitiosa. nu. 12. ff. de Decret. ab ord. fac. & in
2 l. toties. §. 1. ff. de pollicita. docuit, † Decuriones, quibus super bono statui Ciuitatis datum est arbitriũ, non posse Ius proprium alicui quæsitum auferre. & Bartolum secuti sunt Dec. consi. 72. colu. 2. & latè Ruinus. consilio 175. numero 6. lib. 1. & consi. 105. num. 8. lib. 5. Hinc respondit Ruinus. consi. 129. numero 7. li-
3 bro 5. † Arbitros, quibus datum fuit arbitriũ cognoscendi, & diffiniendi non posse Ius alteri quæsitum auferre, Bartolum secutus. in d. l. ambitiosa. numero 12. Sic † sanitatis Præfecti tempore pestis, non habent facultatem comburendi bona eorum, qui morbo illo interierunt, & si arbitrium in cæteris habeãt. Ripa tract. pestis de remedijs ad curandum pestem. num. 48.

Extenditur primò vt procedat, etiam † si datum
5 esset liberum, & absolutum arbitriũ à superiore, adhuc enim non posset auferre Ius alterius. est ratio, qa nec eam potestatem in specie dare potest superior, in
6 cuius manu † non est Ius alteri quæsitum sine causa auferre. l. venditor. §. si constat. ff. commu. præd. vrban. vt receptior est sententia, sic testante Craue. cõsi. 5. nu. 5. consil. 7. nu. 10. consi. 103. nu. 3. consi. 135. numero vigesimo. consilio 172. numero 3. & consilio 241. nume. 12. versi. Aduertendum. Soc. Iun. consi. 77. nu. 124. libro 1. cuius sentẽtiæ ratio est, quia & si modi ac quirendi dominium Iuris Ciuilis sint, ipsum tamen dominium Iuris gẽtium est, aduersus quod nulla est Principis potestas.

Extenditur secundò, vt procedat, etiam si cum
7 † libero illo arbitrio adiecta fuisset clausula de plenitudine potestatis. nam, cùm nec Princeps ipse ea vti possit ad tollendum Ius alterius sine causa, sic nec eã facultatem alteri tribuere potest: quia nemo plus iuris in alium trãsferre potest, quã ipse habeat. l. nemo plus. de reg. iur. vulgata. l. traditio. ff. de acquiren. rerum domin. quòd autem non possit Princeps etiam ex sua plenitudine potestatis tollere Ius alterius, multorum auctoritate demonstratur. ita enim affirmant Bald. Alexand. & Ias. in l. testamentum. C. de testam. Ias. in l. Barbarius. numero 35. ff. de offi. Præto. latissimè Craue. consi. 241. num. 10. qui infinitos propè huius sententiæ Doctores retulit reiecta opinione contraria Ang. in l. item si verberatum. ff. de rei vend.

Declaratur primò, quando † causa iusta subesset,
8 tunc enim potest iste Iudex auferre Ius alterius, ex l. iubemus nullam. C. de sacrosan. Eccles. quo loci an-
9 notauit Bartolus † Rectorem ciuitatis posse iure capere boues & alia animalia causa conducendi frumẽtum in exercitum. quod placuit & Ias. in l. Barbarius. nume. 27. ff. de offi. Præto. & latè Tiraq. tract. De pœnis legum, in procem. numero 38. 39. 40. 41. quo loci plura

Universidad de Deusto
Biblioteca

plura adfert similia, quibus ostendit Principes & rerum publ. administratores ex causa posse Ius alterius auferre. & tradit Alcia. De præsump. reg. 3. præsump. 8. Quæ sanè declaratio ita demum procedit, quando
10 iste superior auferendo Ius † alterius ex hac causa, vt ob publicum commodum, illi tamé pretium soluit: ita latè declarat Ias. dict. leg. Barbarius. numero 36. & idem censuerunt Socin. Sen. consilio 120. colum. nona. versic. sed hoc. lib. 3. Ias. consilio 46. colum. quarta. libro 3. Ruin. consil. 31. in fin. libro 5. Affictus decisio 321. numero 17. Gozad. consilio 5. numero 12. Rubeus. consi. 142. in fi & consi. 155. in fin.

Declaratur secundò non procedere, quando ius
11 hoc quæsitum foret ex † voluntate, & facto libero illius superioris, qui deinde arbitrium hoc in specie auferendi Ius illius concessit. nam tunc auferri potest, quandoquidem ita licuit superiori facere. sic intelligo. l. Lucius. ff. de euict. & l. Antiochensium. ff. 2
de priuileg. credit. & quod tradit Bar. d. l. ambitiosa. nume. 12. & d. l. toties. dum citat. d. l. Antiochensiũ. ita etiam intelligo ibi, & in d. l. Lucius, dum scriptũ reliquit, Principem posse sine causa donationem à se factam reuocare. idem cum Angelo affirmarunt Gozad. consi. 8. num. 38. 45. Gratus consi. 9. numero 174. lib. 1. Curt. Iun. consil. 138. num. 4. & consi. 157. nu. 18. Brunus. consi. 1. nu. 50. Parisius. consi. 11. nu. 2. li. 1. Bello. consi. 28. nu. 9. imò fortius respondit Ias. consil. 56. colum. 2. & colum. vlt. lib. 1. Principem posse reuocare concessionem à se factam per viam contractus, qñ in tali contractu, nullum factum reciprocum intercessit. idem scripsit Craue. tract. De antiquitate tempo. secunda parte primæ partis principalis. numero 38. qui & alia plura scribit, quæ ex industria nũc missa facimus.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptionis exceptionem reijcere an possit Iudex, qui arbitrium habet procedendi in causa.*
2 *Exceptionem præscriptionis à iure probari.*
3 *Ciceronis locus ad præscriptionis legitimum Ius confirmandum.*
4 *Præscriptionis exceptionem admitti in causa ex bono, & æquo tractanda.*
5 *Præscriptionem Iure Pontificio probari.*
6 *Conscientiæ forum æquitatis esse.*
7 *§. habeat. in authen. vt Eccles. Roma. luculenter explicatur.*
8 *Dictionis etiam, natura & effectus.*
9 *Alciati interpretatio. ad §. habeat. in auth. vt Eccles. Roma. explosa.*
10 *Præscriptionem cum mala fide non excusare.*
11 *Præscriptionem contra Ecclesiam obijci.*

QVÆSTIO XLIX.

PRAESCRIPTIONIS IVS ET EXceptionem, quando ac quomodo Iudex arbitrium habens reijcere possit, & an in causa, quæ ex bono, & æquo tractatur admitti conueniat.

1 QVÆRO quadragesimononò, an possit hic Iudex † exceptioné præscriptionis reijcere? Et non posse, crebrius nostri affirmarunt, vt scripsit Bart. in extrauag. ad reprimen. in verbo videbitur. Natta Clem. sæpè. c. non sic tamen. colum. 32. versi. Secundum habes notare, de verb. signifi. Ang. Arc. in §. in bonæfidei. colum. penult. versic. quid si dicat. instit. de actio. Amodeus de Castel. tract. syndicatus. num. 146. & Paris eodem tract. tit. De potestate Iudicis. numero 2. in fine, qui idem de exceptione S. C. Velleiani affirmauit. Mathæsi. no. 15. Rom. consil. 149. Franc. Aret. in l. si seruus seruum. §. sequitur. tertio not. de verborum obligat. Fel. in cap. 1. numero 52. de constit. & in Rubric. de præscript. num. 2. vbi latè Bero. nu. 10. Ias. consi. 72. in fi. lib. primo. Balb. tract. præscrip. prima parte principali. q. 5. Soc. Iun. con. 147. nu. 87. 88. lib. 1. & communem testatur Didacus in c. possessor. 3. parte. §. 2. in fin. de reg. iur. in 6. & nouissimè idem affirmarunt Arius Pinellus in repet. auth. nisi. num. 41. in fi. C. de bonis mater. & Fulvius Constantinus Perus. inst. de vsucap. in prin. nu. 7. in fin. ea ratione adducũtur omnes, quòd cùm † exceptio hæc à Iure Communi approbetur, Iudicem hunc nõ posse iuris regulas iam præscriptas spernere, cũ iure regulatum suum esse debeat arbitrium. imò ex multorũ sententia, iustissima est præscriptionis exceptio. est enim ob bonum publicum introducta vsucapio & p̃scriptio. §. 1. insti. de vsucap. quia ad lites minuendas
3 pertinet. l. vltima. ff. pro suo. Hinc scribit † M. Tul. in Oratione pro Aulo Cæcinna. Vsucapionem esse sine sollicitudinis. sic idem M. Tull. in 2. officiorum extollit summis laudibus Aratum Sycionium quòd ijs inquum esse fuerit arbitratus, res olim alienas à possessoribus post quinquaginta annos auferri, propterea quòd tam longo spacio multa hæreditatibus, multa emptionibus, multa dotibus tenebantur. cuius rei meminit & Pausanias, quem in hanc sententia... retulit Didacus Couar. in d. c. possess. in initio in prima parte relectionis. in fin. in tertia parte relectionis in initio. num. 1. Ea ratione quoque vera hæc receptior sententia demonstratur, quia videmus multis in casibus, vbi proceditur de bono & æquo, sicq; sola veri-
4 tate inspecta, præscriptionis † exceptionem non reijci, vt in dote: nam in ea de bono & æquo proceditur. l. iure succursum. ff. de iure dot. & tamen hæc exceptio recipitur. l. in rebus. §. omnis. C. de iure dot. sic
5 Ius † Pontificium æquitate nititur. cap. dilecti, de iudi. & tamen hanc exceptionem non reijcit, toto titu
6 lo de præscrip. sic † forus conscientiæ, qui æquitatis & bonitatis est. c. nouit, de iud. Bald. c. cum causam, de testib. & tñ possidens bona fide & præscribens in eo foro est tutus, etiam si mala fides deinde superuenerit. c. si virgo. 34. q. 2. Felyn. cap. vigilanti. in fin. de præscrip. & alios retulit Alcia. d. Rubric. de præscrip. nu. 6. qui relatas considerationes fecit. sic etiam affirmauit Didacus, qui suprà post diuum Thomam, Scotum, & alios Theologos. sic etiam alios propè infinitos retulit Tiraq. tract. Præscrip. §. 1. glo. 2. in fi. & tracta. quod cessante causa cesit effectus. limit. 12. num. 16. Non me latet tamen Baldum, Ang. ac plures alios, quos retulit Alcia. d. Rubric. de præscrip. numero 6. contrariam sententiam tueri, à qua non receſsit Marsi. sing. 370. Vsucapio. in fin. Parisius. consil. 101. num. 88. 89. libro 1. & Craue. consilio 201. numero 37. 38. inquiunt enim hanc exceptionem reijci posse ab eo Iudice, qui sola rei veritate inspecta, cognoscit. ea ratione, quia rigorosa est, & plena iniqui præsidij, vt p̃bare videtur clarus text. † §. hëat. in authen. vt Eccle-
7 sia Roma. ibi, nec iniquis hominibus impium remaneat præsidium, & tutus peccandi locus etiam scientibus relinquatur, sed ille seruetur innocens, qui reuera innoxius sit, nec improba temporis allegatione se tueatur, tempus pro puritate prætendens. verùm multis modis nostri respondent, illa vna videtur verior

rior Feli. & Imol. in cap. vlt. de præscrip. illa verba referri ad eum, qui mala fide detinet & præscribit, non ad eum qui titulum & bonam fidem habet. hoc ostendunt illa verba, nec iniquis hominibus. & ibi, & tutus peccandi locus etiam scientibus relinquatur. Nec huic responsioni aduersatur consideratio Alciati d. Rubr. De præscript. numer. 5. dum inquit, quòd hoc sensu admisso sequeretur quòd si quis fuisset bonæ fidei possessor, quòd quinquaginta annis potuisset præscribere contra Ecclesiam Romanam, id quod illi constitutioni aduersaretur. Respondeo, non sequitur, non appellatur iniquum præsidium præscriptio bonæ fidei possessoris, ergo contra Ecclesiam spacio minoris temporis centum annorum poterit præscribere: quandoquidem aliàs poterat, & si eius bona fide non obstante hoc in priuilegium Ecclesiæ con
8 cessum à Iustiniano fuerit. minus obstat illa consideratio de implicatiua † etiam, quæ sui natura explicat casum magis dubitabilem, vt latè docuit Dec. in l. qui se patris. numer. 10. C. vnde liber. Alcia. responso. 113. nu. 5. & latè Craue. consil. 294. nu. 7. quia hoc loco naturam suam non seruat, ne absurdum sequatur, vt bonæ fidei possessor, & cum titulo homo iniquus dicatur atque peccare, cùm verè se iustè acquisiuisse credat, & qui in foro conscientiæ (vt iam diximus) tutus est, quòd autem illa verba intelligantur de solo pos-
1 sessore malæ fidei, vel ex eo patet, quia subdit: nec improba temporis allegatione se tueatur, tempus pro puritate prætendens. est enim proprium malæ fidei possessoris vti sola temporis allegatione, cum, nec titulum, nec fidem bonam allegare possit, ob id allegat solum tempus pro puritate: id quod in bonæ fidei possessore non contingit, qui & tempus & mentis animiq; puritatem allegare potest. verior itaque est hæc Imolæ & Felini declaratio, quàm illa † Alciati dicentis ideo in dicto. §. habeat, dici impium remedium contra Ecclesiam, quoniam, & si quis in bona fide sit, non tamen æquum est Prælatorum negligentiam Ecclesiæ nocere, vt habetur in l. iubemus nulli. C. de sacrosanct. Eccles. quia respondeo, nec etiam esse æquum, quòd non dominus rei priuatæ vero domino noceat, & tamen in bona fide & iure is præscribit ab eo, quem dominum esse credebat. quare æquitas & bona fides non ponderatur ex latere alienantis, sed ex latere ac quirentis, & deinde præscribentis. Rursus, si vera esset Alciati consideratio, sequeretur hodie præscribi nunquàm posse contra Ecclesiam impediente mala fide & illa iniquitate, ex capitul. vltim. de præscript. & tamen centum annis præscribitur. vera itaque est communis sententia. scio etiam alium fuisse intellectum ad hunc. §. habeat, Socin. & Cornei quos secuti sunt is Pinellus. d. authent. nisi, num. 39. C. de bonis mater. & Fulvius institut. de vsucap. in princi. numer. 4. Verùm magis placet iam relatus Imolæ & Felini.

10 Declaratur primò non procedere † secundum Angel. in l. 1. in fin. C. de iudic. & clarius in l. sequitur. §. si viam, de vsucap. quando illa præscriptio fuisset decursa cum mala fide. vt Angelum sic intellexit & declarauit Balbus. d. qu. 5. versic. Sed malè reprehendit Feli. idem sensit Alcia. d. Rubr. de præscrip. numer. 6. Verùm, vt ipsemet ait, res est de indubitabili, quando quidem idem est dicendum in quouis altero Iudice, qui reijcere omninò eam exceptionem debet, ex capitul. vltimo de præscript. & ita scriptum nobis reliquit Balbus præcitato loco. Soc. iun. consil. 145. nume. 91. in fi. libr. 1.

Declaratur secundò ex sententia Alciati præcita-
11 to loco non procedere † in præscriptionis exceptione, quæ Ecclesiæ obijceretur, vel cuilibet alteri, qui propter negligentiam Rectoris à re sua exclusus fuisset, ex dict. §. habeat. sed ex relatis suprà fortè minus vera est Alciati declaratio.

SVMMARIVM.

1 *Iuramenti iam delati exceptionem auferri non posse à Iudice, qui pro suo arbitrio procedere potest.*
2 *Iuramenti vim rem iudicatam superare.*
3 *Iuramenti exceptionem nec ex æquitate auferri posse.*
4 *Iuramenti exceptionem interdum ex rescripto Principis tolli.*
5 *Senatum Mediolanensem sola inspecta æquitate & veritate causas diffinire.*
6 *Veritas quæ.*

QVAESTIO QVINQVAGESIMA.

IVRAMENTI VIS AC EXCEPTIOnem quando auferre possit Iudex, qui arbitrium habet, explicatum.

1 QVÆRO quinquagesimò, an Iudex iste noster, qui † arbitrium hoc habet, possit reijcere exceptionem iuramenti litis decisiui iam à parte parti delati? Et dicendum est non posse multiplici ratione, illa tamen est præcipua,
2 quia magna est † iuramenti vis: si quidem maior est rei iudicata. l. 2. ff. de iureiuran. l. 1. ff. quarum rerum actio non da. & res iudicata habetur pro veritate. l. res iudicata. de regu. iur. non ergo ius quæsitum ex illo
3 iuramento auferri poterit. Accedit etiam † ex æquitate ius iam ex iuramento quæsitum tolli non posse, vt patet in maiore, qui non restituitur aduersus iusiurandum à se præstitum. l. si alterius. C. si minor se maior. dixe.

4 Declaratur, vt non procedat, quando † lite iam per iuramentum decisa, recognita superior arbitrium concederet huic Iudici cognoscendi & diffiniendi causam illam: nam tunc iuramentum retractari potest, & ius illud tolli: ita interrogatus respondit Alcia. responso 301. nu. 9. 10. nam, cum illo casu per iuramentum iam delatum à parte parti, causa fuisset decisa, & ex rescripto Principis causa esset alteri commissa, vt videret & in amplissimo Mediolanensi Senatu referret. respondit Alciatus iusiurandi iam delati vim esse sublatam: ea ratione, quia commissio intelligi debet, vt aliquid operetur: sed vbi sublatum non esset ius quæsitum ex iureiurando delato, nihil operaretur, dicendum est ergo sublatum illud esse. Secundò commissio à Principe facta, intelligebatur, vt referret ille eo modo, quo Senatus ille causas diffini-
5 re solet. sed † Senatus consueuit sola veritate inspecta cognoscere & sententiam ferre, Bart. in l. vnica. in fi. C. vt quæ desunt Aduo. Guid. Papæ qu. 50. & Neuiz. li. 5. Syluæ nuptia. num. 42. si ergo veritas repugnat iura-
6 mento, cùm sit † veritas ipsa rei existentia. glos. in authent. de fide instru. & cautel. in princ. & Alcia. d. respon. 301. num. 7. sequitur, veritatem esse spectandam spreto iuramento. Tertiò accedit quòd infrà in sequenti quęstione dicam, quòd quando Princeps committit reuisionem causæ intelligitur tollere rem iudicatam. idẽ ergo hoc casu. Hæc declaratio ex eo tantum dubitabilis redditur, an Princeps posit ius hoc iam quæsitum parti auferre. Nam si potest, rescriptũ operari quidem debet relatum effectum, secus si non posset. qua de re infrà statim subijciam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMARIVM.

1 *Exceptionem ordinis reijcere an possit Iudex arbitrium habens.*
2 *Exceptionem spolij quando reijcere possit Iudex arbitrium habens.*
3 *Iudex, qui altè & basè procedere potest, exceptionem spolij reijcere valet.*
4 *Exceptionem ordinis, quòd prius principalis excutiatur, à Iudice ex arbitrio procedenti non tolli.*
5 *Arbitrum & Arbitratorem auferre non posse exceptionem quòd prius principalis quàm fideiussor conueniatur.*
6 *Excussionis exceptionem æquitate niti, atque ita reijci non posse à Iudice, vel arbitro. contra paulo infrà.*
7 *Aequitatem seruare debere Iudicem arbitrium habentem.*
8 *Excussionis exceptionem esse de iuris apicibus.*
9 *Excussionis exceptionem in curia mercatorum locum non habere.*
10 *Exceptionem, quòd principalis ante fide iussorem conueniatur, posse reijci cum in causa ex æquitate proceditur.*
11 *Statutum Pontremuli, quòd principalis ante fideiussorem conueniatur, declaratum.*
12 *Venetorum Iudices obseruare, vt fideiussor non discusso principali conueniatur.*
13 *Statutum Mediolani de excussionibus, declaratur.*

QVAESTIO QVINQVAGESIMAPRIMA.

EXCEPTIONEM SPOLII, EXCVSsionis & quòd ante fideiussorem principalis conueniatur, quando Iudex arbitrium habens reijcere possit, disputatum.

QVÆRO quinquagesimoprimò an † Iudex hic noster ordinis exceptionem reijcere posit? Et non posse, in specie affirmauit Franc. Aret. in l. naturaliter. §. nihil commune. numero 18. de acquiren. posses. & ibi eum est secutus Rubeus, numero 329. quorum sententiam in aliquibus exemplis, quos hic subijcio, sequor. Primum exemplum est in Iudicio possessorio & petitorio, cum † quis spoliatus est, (nec enim in adipiscendæ vel retinendæ interdicto dubitatio multa versatur) & recuperandę remedio agere vult, hoc enim casu ordinis hæc obseruatio reijci à Iudice nostro non potest: ita hoc in casu loquuntur Aretinus & Rubeus, nec est qui dissentiat hoc in casu. Est ratio, quia non modò ipsa æquitas suadet, sed etiam lex iubet, spoliatum ante omnia restituendum esse. Hoc tamen exemplum cessat duobus in casibus. Primus est, cùm Iudex hic noster liberum habet imperium, & idem potest quod Princeps, tunc hanc ordinis exceptionem reijcere posset, & iubere, vt super vtroque procedatur: ita enim potest ipse Princeps cùm ipsemet cognoscit, vel cum cognoscendam causam alteri mandat. quod scripsi in tracta. De recuperan. possess. remedio 15. numer. 369. Secundus est casus quando Iudex † hanc recipisset amplam potestatem procedendi altè & basè ac quo velit modo ab ipsis partibus: tunc potest super vtroque procedere: ita in specie declarando doctrinam Aretin. d. §. nihil commune. numer. 18. censuit Beroius in quæst. 23. numero 4. & ibi numer. 8. 9. inquit à pari procedere quòd à Principe, vel à partibus liberum hoc procedendi arbitrium datum sit. atque ita declarantur, quæ scripsi d. remedio decimoquinto. nume. 367. quo loci alia plura hac de re attuli.

Secundum est exemplum in † exceptione ordinis cùm creditor ratione sui crediti hypothecaria experitur contra tertios creditores posteriores, qui ratione sui crediti possident, & exceptionem obijciunt, nempè prius esse excutiendum principalem debitorem antequàm ipse conueniatur: an Iudex hic noster exceptionem hanc excussionis reijcere possit? & non posse, sensit Baldus in l. vltima. §. sed & si quis. nume. 5. C. communia de lega quem probauit Aretin. d. §. nihil commune. numero 18. & ibi Rubeus nume. 328. dixit Bald. † arbitratorem, cui datum fuit procedendi arbitrium in causa compromissa, non posse reijcere hanc excussionis exceptionem, cùm illa non Iudicis, sed partium ordinem respiciat, qui sanè ordo reijci non potest. l. ■ C de appellat. istis addo Decium in l. vlt. in princip. num. 24. ff. si certum peta, qui Baldum loco iam citato secutus affirmauit, † exceptionem excussionis niti æquitate, & ob id non esse reijciendam in eo Iudicio, in quo sola facti veritate inspecta agitur. idem affirmarunt Decius. in capitul. ex parte, el. 2. colum. 2. verficul. 4. effectus. de offic. deleg. Alcia. d. l. vltim. in princip. ff. si certum pet. & responso 382. numer. 5. latè Craue. consil. 263. colum. 2. verficul. Secundò istam opinionem. quo loci plures alios citat & communem esse testatur. & eo loci post multos ostendit, exceptionem excussionis non iuris rigore, sed æquitate naturali niti. quam sanè † æquitatem seruare & is debet, qui liberum habet arbitrium, vt censuit Baldus consil. 177. In Ecclesia Rhegina. colum. 2. libr. 1. qua de re latè suprà quæst. 13. & hanc opinionem, vt æquiorem, ego sequor. Verùm alij plures dissentiunt, nempè excussionis exceptionem reijci posse, cùm in solo iuris rigore fundata videatur, & ob id esse de iuris apicibus.

† Et ideo, cùm proceditur sola facti veritate inspecta, reijci illam posse ac debere, censuit Aret. consil. 127. numer. 2. Roman. consil. 430. quos in specie nostra retulit & secutus est Rubeus dict. §. nihil commune. num. 329. in fine. & in specie quando agitur ex rescripto sola facti veritate inspecta, excussionem sperni posse, respondit Alexand. consil. 114. colum. vlt. libr. 6. Soc. Sen. consil. 24. colum. vlt. lib. 1. Ioan. de Ana. consil. 52. ad finem. Corneus consil. 55. libr. 3. Baldus nouellus Tracta. dotis parte. 8. priuileg. 37. hos citat Craue. consil. 201. numero 47. & si eo loci nihil ipse affirmet. his accedunt Barba. consil. 86. colum. 8. libr. 3. & consil. 12. colum. 6. libr. 4. Marsil. in Rubri. ff. de fideiusso. numer. 13. Benue. Straccha in Tract. De mercatura in titulo. quomodo in causis merca. procedendum sit. in verficul. de exceptionibus, numer. 5. 6. qui dixit in curijs † mercatorum, vbi proceditur de bono & æquo, exceptionem excussionis reijci. idem censuit Boërius. quæst. 221. nu. 14. in fine. & gl. d. l. si mancipium. §. 1. est pariter secutus Rolan. à Valle consil. 9. nu. 21. consil. 14. num. 15. & consil. 79. num. 25. lib. 1. qui declarationem quandam refert, quam tamen rectè impugnauit Craue. d. consil. 263. col. 2. verfic. sed præmissis. & in eo responso Craue. nu. 3. iunctis his, quæ scribit ibidem num. 6. verfic. secundò respondeo, &c. distinguit inter exceptionem excussionis, quæ potest & solet opponi à tertio possessore, qui hypothecaria conuenitur ab ea excussione, quæ consueuit obijci à fideiussore. illa prima non est de iuris apicibus, sed magna æquitate fulcitur, cum nil sit, quod illi tertio possessori imputari possit, quod non cognouerit ius alterius. Illa verò secunda, quæ fideiussori conceditur, non æquitatem sed iuris apices respicit. Cum (vt ait Crauetta) fideiussori imputari debeat, cur se obligauit pro alio. Hanc ipsam distinctionem, quæ & mihi probatur, clarius explanauit eruditissimus Ossascus decis. 2. colum. vltim. verficul. ego verò.

10 Tertium est exemplum in exceptione † ordinis, vt prius debitor principalis quàm fideiussor conueniatur. hanc esse reijciendam, cùm sola veritate & æquitate inspecta proceditur, censuerunt plures relati à Boerio. quæst. 221. numer. 15. idem sensit Soc. Tract. fallen. reg. 134. fallen. vlti. Curt. Sen. consil. 6. Primo aspectu. colum. 1. verficul. Secundò quòd. qui ita de-
11 clarauit † statutum Pontremuli, quo est cautum, vt principalis prius quàm fideiussor conueniatur. Qua-
12 mobrem apud Venetiarum † Iudices æquissimos obseruari solet, vt conueniatur fideiussor non discusso principali, ita consuluit Fulgos. consil. 109. Item si qua. colum. 2. verfic. considerandum est. nec enim hoc in casu militat ratio casus præcedentis, æquitatis scilicet naturalis ob iustam ignorantiam, quoniam hic fideiussor scienter nomine principalis promisit. quare rectè inter duos hos casus magnam differentiam constituit Alciatus. d. respo. 382. numero 5.
13 verficul. fortius dico. dum declarat † statutum Mediolani sub Rubri. Quòd fideiubens, vel obligatus. nam, cùm statutum concedat excussionem, intelligit Alciatus loqui de excussione cùm contra tertium possessorem agitur, non cùm contra fideiussorem.

Quartum est exemplum in exceptione contra agentem ex pacto nudo. hanc potest iste Iudex reijcere. siquidem quando causas pro bono & æquo diffi- 2
nire valet, agentem ex pacto nudo admittere debet. Ita Bartol. in l. Quintus. ff. mandat. Alexand. in consil. 41. colum. 1. & in consil. 52. numero 4. libr. 6. Decius in consil. 7. numero 3. & Paris. in consil. 82. numero 19. libr. 2. quos secutus est doctiss. Ossaschus decis. 2. numer. 3. verficul. contrarium tamen. Quibus accedit Iaf. in l. Iurisgentium. §. si cum nulla. numer. 11. ff. de pactis. & ibidem numer. 12. Subiungit ad rem magis, quod si arbitris commissa est causa, quam tota æquitate inspecta habent diffinire, possunt ferre sententiam, reiecta exceptione quod agatur ex pacto nudo. Hinc videmus & Ecclesiam, quæ solam spectat æquitatem, & Principes, qui sua in ditione supremi sunt, posse & debere etiam ex pacto nudo reum conuentum damnare. Sicuti post alios respondi in consil. 92. numer. 32. & in consil. 93. numer. 30. Et accedit Didacus in capitul. quamuis. in secunda parte. §. 4. numer. 14. de pactis in 6.

SVMMARIVM.

1 *Exceptionem rei iudicatæ reijcere non posse Iudicem ex suo arbitrio procedentem.*
2 *Sententiam contra rem iudicatam esse nullam.*
3 *Rem iudicatam mutare iura naturalia, quò ad effectum.*
4 *Rem iudicatam reijci cum Princeps rescribit, ea non obstante procedi.*
5 *Permissum vbi aliquid est, dici etiam permissum omne, quo ad illud peruenitur.*
6 *Princeps talis præsumitur, qualis esse debet.*
7 *Argumentum à statutis ad rescripta quando procedat.*
8 *Rem iudicatam tolli à Principe per clausulam derogatoriam.*
9 *Clausula ex certa scientia idem operari quòd clausula, Non obstante.*
10 *Clausulam, faciat quod iuris, duplicem sensum habere.*
11 *Rescriptum, Talis videat & iustitiam faciat: quid operatur, cum petitum est summariè & velo leuato procedi.*
12 *Responsionem ab interrogatione interpretari.*
13 *Appellationem admissam à Principe esse cum petitum est admitti, & is rescribit: Talis audiat & iustitiam faciat.*
14 *Rotæ Romanæ decisiones inter se pugnantes.*
15 *Alex. consil. 94. numer. 2. libr. 2. & Decij consil. 198. colum. pen. declarat.*
16 *Constitutiones nouæ Pedemontium in titulo delle appellatione & in quai casi. §. dalle sententia del senato, declaratæ.*

QVÆSTIO QVINQVAGESIMASECVNDA.

QVANDO IVDEX ARBITRIVM habens rei iudicatæ exceptionē reijcere possit, & de virtute clausulæ commissionis, Videat & iustitiam faciat, subtili disputatione explicatum.

QVÆRO quinquagesimosecundò, an iste Iudex reijcere possit † exceptionem parti quæsitam ex re iam iudicata? Et non posse opinor, cùm pro veritate res iudicata habeatur. l. res iudicata, de regu. iur. quare † sententia lata contra rem iudicatam non valet. l. 1. C. quan. prouo. non est est necesse. & verè rescriptum simplex Principis non tollere rem iudicatam, probat text. l. causas. C. de transact. l. vlti. C. sent. rescindi non pos. latè Iaf. consil. 47. col. 2. lib. 3. & consil. 101. col. pen. libr. 4. imò censuit Bal. in l. ingenuum. ff. de sta. hom. rem iudicatam aliquando facere ius plenum, plenius ac plenissimum. idem Bald. in capitul. in præsentia, de renunc.
3 scriptum reliquit, † rem iudicatam mutare naturalia vincula sanguinis quò ad effectum, & si non essentialiter. alia scribunt recentiores in d. l. res iudicata. & Iaf. in Rubr. ff. de re iudicata. qui dixit post Baldum rem iudicatam facere de Guelhpo Gebellinum.

4 Declaratur non habere locum quando † Princeps factus certior de re iudicata committit causam reuideri, nam tunc is reuisor potest reijcere rem iudicatam, cui iam Princeps derogasse dicitur, vt docuit Bald. in capitul. 2. vbi etiam Barba. de offic. lega. idem censuit Felin. in capitul. 1. de constit. Deci. consil. 198. num. 3. & in fine, & Alcia. responso 301. nume. 10. vers. Tertiò quia illa est ratio, quia alioqui commissio nihil operaretur, quod dicendū non est. l. stipulatio ista. §. Diuus. ff. vt lega. no. caue. cum sexcentis similibus. Secundò, qui concedit consequens, dicitur etiam concessisse antecedens. l. 2. ff. de iurisd. omn. iudic. l. ad rem mobilem. l. ad legatum. ff. de Procur. concedendo ergo illud consequens vt causam reuideat, dicitur in necessarium antecedens substulisse rem iudicatam,
5 quæ alioqui reuisionem impediret. † Tertiò, vbi aliquid permissum est, permissum etiam dicitur per quod peruenitur ad illud. arg. l. oratio. ff. de sponsa. & tradit clarè Soc. sen. consil. 226. colum. 17. verfic. amplius dico, libr. 2. & Craue. consil. 203. numer. 25. cùm ergo permissa dicatur causæ reuisio, dicitur etiam permissa rei iudicatæ reuisio, & ita retractatio, si iustitia ita patietur. sunt & alia. quæ considerauit Iaf. in l. causas. numer. 4. C. de transact. quæ non recensebo. Contrariam tamen sententiam probauit ipse Iaf. in di. l. causas. idem in l. iustitia. col. 2. ff. de iust. & iure, & cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

eo visus est sentire Alciatus responso.75.nu.2.& clarius idem in d.l.causas. nu.3.& eo loci Cur.sen.nu. 9.10.& Curt.iun.nu.7.idem firmarunt. Verùm leuia admodum sunt Iasonis argumenta, & si ipse non mediocri ter vrgere falsò arbitratus sit. nam, dum sic inquit,
6 Primò voluntas † Principis in dubio talis esse præsumitur,qualis de iure esse debet.Bal.in l.ex facto.quarto not.de vulg.& in c.licèt in corrigendis, de of.ord. Sed iuris est, vt is rem consequatur,cui per rem iudicatam acquisita est,ergo illi derogasse Principem non creditur.satisfacere huic argumentationi possumus, rem iudicatam non esse veritatem ipsam, sed veritatis loco haberi.dict. l. res iudicata. Nam dicitur res iudicata in sola præsumptione fundata,capitul.cum inter.de re iud. vbi Doctores. Deci. capitul. nouit.in fi.de Iudicijs.stat.n.simul rem ita fuisse iudicatam, & tamen veritatem sese habere in oppositum, cum veritas sit ipsa rei existentia, vt iam suprà cum Alciato & cæteris retulimus.Princeps ergo iustus non rigorem rei iudicatæ,sed ipsam veritatem spectare solitus,non iniquè agit, dum non obstante re iudicata de veritate cognoscendum esse censet.Huc pertinet quod scripsit Dec. loco iam citato,in foro conscientiæ non ipsam rem iudicatam, sed solam veritatem spectandam esse.Secundò in hanc sententiam adducebatur Iason. Rescriptum est ad Iuris cõmunis obseruantiam,cum in eo dicatur,iustitiam facias.l. falsò. C. de diuer.rescri.ergo strictè debet intelligi secundũ Ius Cõmune, quo post rem iudicatam altera cognitio non admittitur. Verùm respondeti potest, nil aliud à Principe eiusq; delegato præstari quàm iustitiæ administratio, si ab eis cognitum fuerit rem iudicatam cum veritate pugnare. illa enim vera est iustitia, quæ ius suum vnicuiq; tribuit, id quod per rem iudicatam tributum non esset. qua responsione satisfactum est il-
7 li tertiæ argumentationi, qua ille dicebat, à † rescriptis Principum ad statuta & econtrà licere argumentari,vt Baldum & alios is recenset.at in statutis verba illa interpretari debent nequis indebitè damnum patiatur.l.vlti.§.in computatione.C.de iure delib.idem ergo in hoc rescripto, ne per rem iudicatam res acquisita indebitè amittatur: nam verè is indebitè nihil paritur, immò contrarium verius esset, nisi res iudicata tolleretur, vbi veritas ipsi rei iudicatæ repugnaret. Quartò ea argumentatione, quam vrgentissimam opinatur,vsus est Iason,quando sententia tran-
8 sit in iudicatum, sicq; ius est parti quæsitum. † Princeps non potest ei derogare nisi in rescripto adijciat clausulam non obstante. l. causas, vbi gloss. & Doct. C.de trans.& in l.vlt.C.sententiam rescin. non posse. hæc argumentatio fortius procederet vbi vera esset Decij sententia consil.198.numer.4.& consil.309.numer.1.quem est secutus Bello.consil.19.numer.1.nec etiam sufficere clausulam non obstante. Hæc argumentatio facilè diluitur, quoniam nos præsupponimus, Principem de re iudicata certiorem factum:
9 quæ certioratio vim † clausulæ ex certa scientia habet.capitul.venerabilis.de confir.vtil.vel inutil.hæc, & ob id ex certa scientia ,ita rescripsisse, quæ sanè certa scientia idem operatur quòd clausula non obstante.l.idem Vlpianus.ff.de excus.tut. Aretin. in c.1.col. 4.de rescrip.& latè scribunt Soc.Sen. con.63.col.3.lib. 3.& ideo Oldrad. consil. 257.col.3.dicebat,hanc clausulam tollere omne obstaculum. & in nostris terminis idem dixit Ioan. Iacob. de Leonardis inter consilia Bruni consil.114.numer. 41. 42. ita in specie nostra considerauit Alciatus d. respon.301. num. 10. in fine, idem in d.l.causas.numer.3. C. de trans.qui subijcit. simplicem hanc sententiam non sufficere. quod non concedo, quia immò vera scientia est: nam præsupponimus in precibus nihil falsi narratum fuisse. Quod autem scripsit Decius, clausulam non obstante, nihil operari, nec sufficere, verum non arbitror, nam Alexand. consil. 94. numer.3. libr. 2. quem pro sua sententia Decius citauit,contrarium dixit,& communis est cum eo d.l.causas. Vltimò ita argumentatur Alciatus.d.l.causas.nu.3. & ante eum fortè Curt.
10 iun.ibidem.verba,† quòd iuris fit,talis faciat, duplicem sensum recipere,quemadmodum illa verba, ius appellandi, ius nunciandi nouum opus, vnum quò ad articulum referantur, vt.s. de articulo ipso intelligatur: alterum quò ad finem, hoc est causæ substantiam trahantur: ex glo.& Baldo.in l.1. in princ. ff. de ope. noui. nunc. probabilior itaque erit interpretatio, & legi magis consentanea, vt de articulo intelligantur.quod respondit Alex. consil.94. & consil.136. libr.2.atque ita ab hoc Iudice cognoscendum erit,an de aliquo casu tractetur,quo lex iudicatum rescindi, actamq; rem rursus agi finit, ex l. Imperatores. ff. de re iudica. Respondeo clausulam hanc, iustitiam faciat, non habere duplicem sensum in hac nostra facti specie,nos enim præsupponimus in precibus Principi fuisse narratum, iniquam latam esse sententiam, quæ in iudicatum transiuit, & veritatem sese habere in oppositum : & ideo petitur illa sententia reuocata iustitiam ministrari, cum ergo causa delegatur, vt delegatus iustitiam faciat, intelligitur, super substantia, cùm satis intelligat Princeps rem iudicatam, vt iudicatum retractari non posse, nec reuisio causæ dici poterit, si solùm cognoscatur super articulo, an scilicet reuidenda sit, super quo satis cognitum à Principe rescribente dicitur. nec Alexand. di. consilio 94. & 136. affirmat ad quod per Alciatum citatur & statim referam. Nec obstat illa decisio Rotæ 9. Si petatur. & decisio. 28. Si commissione, in titulo de rescriptis, in nouis,quibus decisum videtur,
11 quòd in si supplici libello petitum fuerit, † summatim & de plano, veloq; leuato in causa procedi: & in rescripto simpliciter rescriptum fuerit: Audiat talis & iustitiam faciat , non esse summatim procedendum, nisi verbis expressis mens Principis magis declarata fuerit. idem ergo in casu nostro cum mandatum est,iustitiam fieri,non tamen esse intelligendum reiecta re iam iudicata. quas Rotæ decisiones in nostra hac disputatione citarunt & si corruptè Curt. sen.& iun. in dict. l. causas. & ibidem Alciatus.num. 4. & ante eos Alexand.dict.consilio 94.numer.3.lib. 2. Respondet Iason in dict.l.iustitia. numero 11. versicul. ad idem facit. ff. de iusti. & iure. imò Rotam aliter diffiniuisse decisi. 9 Si petatur. Nec visus est dissentire Alexand.consilio 84. numero 4. libr. 1. ea ra-
12 tione, quia simplex † responsio interpretatur iuxta interrogationem propositam.l.si defensor.§. qui interrogatus.ff. de interrog. actio. confirmari posse videtur,quia videmus, quòd si in precibus fiat mentio de tribus sententijs conformibus, & adhuc petatur
13 commissio † appellationis , si Princeps rescribat. Audiat talis, appellationem nouiter admisisse dicitur: ita Butrius & Imola in capitul. fua nobis. de appellat.Alexand.consil. 77. numero 4. libr.2.Felin.capitul.cum inter.in princip.de except.& Curt. iun.d. l.causas.numero 6.C. de transact. verùm hæc responsio,non satis facit, quia imò aliter sensit Rota, quàm intellexerit Iason. nam ibi hoc ita est conclusum ob illa verba summariè adiecta, sed cum simpliciter dictum est, audiat, & iustitiam faciat, aliud est, vt decisum fuit d.decisio. 28. Si commissione.quæ nostræ
14 sententiæ aduersatur, vt etiam aduersatur † decisio Bellame.394.Cùm in commissione.& Cassiodor.decisio. vltum. titulo de rescript. est enim differentia in

concessione, seu signatura. nam, si dicatur simpliciter, videat Iacobus & iustitiam faciat, non dicitur facta commissio summarij Iudicij. Si verò fit dictum, videat Iacobus,& iustitiam faciat summariè, veniunt omnia vt de plano sine strepitu & figura Iudicij. & ita hæ decisiones multùm aduersantur. Ego verò sic respondeo, commissiones illas satis in illo casu operari, vt is commissarius & delegatus, qui aliàs cognoscere non poterat, cognoscere ex ea commissione possit. at in casu nostro, ipsa commissio nihil ope- 1
raretur, si res iudicata non tolleretur, vt suprà dixi. Rursus ex concessione antecedentis, necessarium consequens concessum dicitur, vt iam suprà dixi. Sentio itaque cum Baldo, Barbatia, Felino & Decio, quorum doctrinam eo casu sine dubio procedere intelligo, si Princeps ita rescripserit, reuideat talis, & iustitiam faciat. nam ex concessione reuisionis demonstratur,nullam esse habendam rationem rei iudicatæ. intelligo tamen eam non procedere, quando Principi rei veritas exposita non esset, vel ita exposita, vt confusaneam responsionem pariat: ita sen-
15 sit † Alexand. dict. consil. 94. numero 2. 3. libr. 2. & 2
Dec. dict. consil. 198. colum. penultim. Nam, cùm duos sensus petitio habere possit, quòd causa reuideatur, vel quòd cognoscatur an reuidenda sit, cum Princeps rem perfectè assecutus non fuerit, intelligitur potius rescripsisse cognoscendum an reuisioni locus sit. Hæc disputatio (mea sententia) cessat illis in locis in quibus diuersi extant Iudices, quorum aliqui cognoscunt an reuisioni locus sit, alij verò super ipsa reuisione iam concessa, vt in regione Pede-
16 montium.ac etiam in Subaudia.ex nouis enim † con- 3
stitutionibus in titul. delle appellatione & in quai casi, &c. §. delle sentenze del Senato, & capitul. sancitum est, vt & Mediolani aduersus Iuris Communis dispositionem,si Iasoni consil. 16. libr. 3. credimus, à sententijs Senatus appellari non licere, reuisionem tamen peti posse. quæ reuisio in regione ipsa Pedemontium petitur coram supremo totius status Consilio , sed causa reuidetur ab eodem Senatu aliquibus aliis additis ex Sereniſsimi Principis voluntate vt anno. 1562. 21. Ianuarij à Sereniſsimo Duce Emanuele declaratum fuit.Si ergo supremũ Consilium supplici libello suscepto rescribat Senatui, vt iustitiam faciat. rescriptum dicitur, iustitiam faciat, id est, reuideat de nouo causam, sepositis iam latis sententijs, est ratio,quia super articulo,an reuisioni locus sit, non potest Senatus cognoscere, & super eo à supremo Consilio iam cognitum dicitur.

SVMMARIVM.

1 *Exceptionem requirentem altiorem indaginem quando reijcere possit Iudex arbitrium habens.*
2 *Exceptionem altioris indaginis non posse reijci cùm aliàs super illa non cognosceretur.*
3 *Exceptionem altioris indaginis in fine litis reseruari.*
4 *Exceptionem iuris non reseruari in fine litis.*
5 *Exceptionem iuris etiam dubij in fine litis non reseruari.*
6 *Ordinem iuris non seruari super disputatione exceptionis iuris.*
7 *Quæstionem iuris dubij quæstioni facti æquiparari.*
8 *Compromissum à statuto requisitum, fieri etiam super quæstione iuris dubij.*
9 *Errorem iuris perplexi ita excusare ac error facti.*
10 *Arbitros mediam viam posse eligere.*

QVÆSTIO LIII.

DE EXCEPTIONE RESPICIENTE altiorem indaginem & disquisitionem quando ab habente arbitrium iudicandi reijci possit.

QVÆRO quinquagesimotertiò an hic Iudex noster † teneatur admittere exceptiones altiorem indaginem respicientes, vel potius eas reijcere, aut saltem in fine litis reseruare possit? Qua in re distinguendi sunt plures casus. Primus est, cum exceptio ista est facti, & tunc ab hoc Iudice nostro posse reijci dico, ex l. 3. §. ibidem. ff. ad exhiben. l.ille à quo.§. testamento. ff. ad S.C. Trebell. l. vltim. C. de compens. Bartol. in extrauag. ad reprim.in verbo summariè.num.4. si ergo reijci potest, multò fortius in fine causæ reseruari.

Declaratur hic casus ex eiusdem Bartol. sententia, procedere tunc demum, cum exceptio † ista quæ nunc reijcitur,ab altero Iudice cognosci potest,secus si nullam aliam cognitionem amplius expectaret: tunc enim ab hoc Iudice reijci non poterit, ita Bartol. in dict. verbo summariè. numero 4. declarando gloss. d.l.3.§.ibidem. ff. ad exhib. Cuius rei ratio illa est, quia si reijci hæc exceptio posset,quæ alibi cognosci non potest, auferretur ius partis, & cognitio veritatis tolleretur: id quod huic Iudici nullo iure est permissum, vt suprà suo loco diximus. Credo tamen
8 hunc Iudicem posse hoc casu † exceptionem istam reseruare in fin. litis, vt in causis summariè tractandis obseruari solet: vt post gloss. d. l.3. §. ibidem. ff. ad exhib.tradunt Ang.Aret.in §. in bonæ fidei. numer. 2.insti.de act.Marsi.sing.365.Exceptio.

4 Secundus est casus, quando † exceptio est iuris, tunc nec reijci, nec reseruari debet.illa est ratio,quia ius est certum, nec aliquam probabilem dubitationem recipit: quare statim super illa exceptione cognoscendum est: ita Baldus in l. ancillæ. C. de furtis.

5 Extenditur, vt procedat etiam † si exceptio ista esset iuris dubij ac perplexi,ita docuit Bald.in l.postquam liti. colum. 2. versicul. Septima exceptio. C de pact.Maria. Socin.sen.capitul.1. numero 51.52.de litis contestatio. sic Blancus in tract. de compro. quæst. 4. principali. numer. 102. Alexand. in addit. ad Bartol. in l. vir bonus. in verbo, impedit. ff.iudic.fol. Felin. in capitul. exceptionem. numer. 40. de except. eam
6 rationem omnes afferunt, quia super † disputatione iuris ordo iudiciarius non requiritur, & vna semper esse debet apud Iudicem determinatio.

Non ignoro tamen aliquos contrariam sententiam probasse, inter quos fuit Angel. Aret. in dict.§. in bonæ fidei. numer. 2. de action. quem secutus est Socin. sen. consil. 59. colum. 2. versicul. nec etiam in iure. libr. 3. idem placuit Antonio Capicio decisi. 10.
7 numer.19.& 20. ea ratione mouentur, quia † quæstio iuris dubij & perplexi æquiparatur quæstioni facti: id quod aliquibus exemplis probari videtur. videmus enim quòd & si de quæstione iuris clari compro
8 mittendum non sit, † cum statutum inter affines compromissum requirit,esse tamen de quæstione iuris dubij, quæ quæstioni facti æquiparatur: ita Soc. sen.d. consil. 59.colum.2.& in Rubr.de reb.dub.numer.2.sic Blancus in d.tract.de compro.quæst.4.principium.nume.1. versicul.intellige tamen.Maria.Soc.sen. in capitul.1. numer.25. de litis contestat. sic videmus
9 † errorem iuris perplexi ita excusare , & iustam cau-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sam præstare erranti, vt error facti, vt docuit Socin. d. Rubr. ff. de reb. dub. numero 2. 3. quare in acquisitionibus fructuum ita excusat & prodest ignorantia iuris dubij, vt ignorantia facti, vt eo loci Socin. scribit, & tradit Capicius. d. decis. 10. numero 20. 21. post Felin. in capitul. de quarta. numero 34. de præscript. & dixi in tract. recuper. poss. remedio 15. numer. 929. Defendendo tamen Bald. & aliorum sententiam responderi potest, esse non leuem differentiam inter casum nostrum, & iam relatos. nam, cum à Iudice super exceptione iuris iudicandum est, vnam semper sententiam, vel affirmatiuam, vel negatiuam amplecti habet, quare reseruatio nihil præstat, quia illud Iudicium super illa exceptione, quod in fine causæ facere potest & debet, ita potest & debet tempore, quo obijcitur: habet enim semper pronunciare vel pro actore, vel pro reo accipiente. id quod non contingit in compromisso, nam tunc possunt arbitri
10 ob iuris perplexitatem mediam viam † eligere, & partem assignare vni partium, & partem alteri, vt obseruatum sæpius à legislatoribus fuit in §. vltim. inst. de vulg. & pup. & in l. & hoc Tiberius. ff. eo. & tradunt ex nostris Socin. iun. in consil. 33. libr. 2. & infrà dicemus. quæst. 66. & hanc differentiam in specie nostra sensisse videtur Blancus. d. tract. de compro. d. quæst. 4. principali. numer. 102. eadem responsione satisfacere possumus illi simili de errore iuris perplexi quo præscribens excusatur: quia verè eo casu iuris perplexitas facit, ne ille sit in mala fide, & dum possidet, ea ratione ostendit, se illam opinionem qua iure se possidere credit, eligisse. quare ad rem hanc ipsam, vel nihil facit illa similitudo, vel si confert, Baldi & sequacium opinionem probat.

SVMMARIVM.

1 *Iudex arbitrium habens quando à se iudicandi onus reijcere possit.*
2 *Causa meri & mixti Imperij mandata alteri, non mandari.*
3 *Delegatum Principis non subdelegare causam meri & mixti imperij.*
4 *L. solet. in princ. ff. de offic. Procon. explicata.*
5 *§. ad hæc prohibemus, ver. antequam. in auth. de collat. explicatur.*
6 *Alciatus notatus.*
7 *Industria vbi est electa, ibidem vices suas alteri mandari non posse.*
8 *Industriam non censeri electam ex sola delegatione causæ meri & mixti imperij. contra paulo infra.*
9 *Differentiam nullam esse inter Ius Canonicum & Ciuile in subdelegatione causæ meri & mixti imperij.*
10 *Ca. in Archiepiscopatu. de rapt. sensus & declaratio.*
11 *Industriam personæ electam censeri ex delegatione causa grauis.*
12 *Delegatum posse recusari.*
13 *Ordinarius cur recusari non possit.*
14 *Ioannis Bolognetti consideratio confutata.*
15 *L. Generaliter. ff. de offi. Præsi. sensus & intellectus.*
16 *Delegatum Principis subdelegare posse causas meri & mixti Imperij, multorum fuit opinio.*
17 *L. 1. C. qui pro sua iurisd. sensus & intellectus.*
18 *Legem generaliter loquentem de habilitate restringi. & ibi quomodo procedat, declaratum.*
19 *Interpretatio Iasonis ad l. 1. C. qui pro sua iurisdict. examinata.*
20 *Dictio, nisi, modificatiua.*
21 *Decij interpretatio ad l. 1. C. qui pro sua iurisdict. reiecta.*
22 *Gasparis Vallaschi interpretatio ad l. 1. C. qui pro sua iurisd. explosa.*
23 *Delegabilis vbi semel causa est facta, perpetuò manet delegabilis.*
24 *Alienari vbi res semel cœpit, perpetuò manet alienabilis.*
25 *L. Pater. §. quindecim deleg. 3. multiplex sensus, intellectus, & declaratio.*
26 *L. 1. §. res verò. C. de imponen. lucr. descript. explicatur.*
27 *Delegatum Principis esse quouis ordinario maiorem.*
28 *Argumentum à maiori sumi negatiuè.*
29 *Subrogatum quomodo naturam subrogati sapiat, multis declarationibus explicatur.*
30 *Delegatum Principis ordinem iudiciarium in causis obseruare debere.*
31 *Appellari non posse à laudo arbitri, Iudicis ordinarij loco subrogati.*
32 *Depositum loco mutui subrogatum, illius naturam non sapere.*
33 *Subrogatum ex iure speciali subrogati naturam non retinere.*
34 *Subrogatum non habere subrogati naturam, si illius naturæ aduersatur.*
35 *Subrogatum non in omnibus naturam subrogati assumere.*
36 *Substitutum in omnibus instituti naturam non sapere.*
37 *Capitul. venerabilis. §. porrò. de offic. delegato. explicatum.*
38 *Episcopi spoliatio causam Pontifici reseruatam non habet.*
39 *Cap. vlt. de offic. deleg. sensus & intellectus.*
40 *Clem. 1. de hæret. sensus & intellectus.*
41 *Inquisitores hæreticæ prauitatis esse delegatos Pontificis ad vniuersitatem causarum.*
42 *Authoris noua expositio ad Clem. 1. de hæret.*
43 *Cap. vlt. de offic. ordi. sensus & declaratio.*
44 *Absolutionem ab excommunicatione per manus iniectionem an sit ex reseruatis Pontificis.*
45 *Decij, Bolognetti & Purpur. interpretatio ad capit. vlt. de offic. ord. confutata.*
46 *Cap. ex literis. de resti. in integ. intellectus & sensus.*
47 *Castrum alienans, etiam merum & mixtum Imperium, quod in eo habet, alienare.*
48 *Multa cum vniuersitate transire. quæ aliàs non transirent.*
49 *L. quædam. ff. de acquiren. rerum dom. explicatur & declaratur.*
50 *Feudum non venire in generali bonorum alienatione.*

QVÆSTIO LIIII.

ARBITRIVM HABENS VICES suas alteri mandare an possit, & quid in delegato Principis, an causas meri ac mixti Imperij subdelegare possit, latissimè disputatum: & per multa iuris loca explicata, multorum reiectis interpretationibus.

QVÆRO quinquagesimoquartò, an Iudex iste in † alterum cognoscendi ac iudicandi hoc onus sibi mandatum reijcere possit? Et non posse affirmauit Paris Puteus in tractat. syndicatus titul. De arbitrarijs eorum. numero 6. verficul. an si Iudex. post Roman. quem citat consil. 238. in hanc q̃ sententiam est adductus ex l. si cum dies. §. quæsitum. & l. qualem. ff. de arb. illa

illa etiam ratione, quia ipsemet, cui iniunctum est onus, diffinire debet. I. quidam extimauerunt. ff. si certum peta. at in alterum onus reijcere, non est causam diffinire, sed seipsum potius eo onere leuare. dict. §. quæsitum. Præterea huius industria electa videtur, quare alterum eligere, & ei hoc munus demandare non potest, vt multis demonstrabimus infrà q. 56. quo loci agemus, an hoc arbitrium in successorem transeat.

Hęc sententia fortius eo in casu procederet, quan
2 do Princeps alicuius arbitrio † committeret causas
3 meri & mixti Imperij, nam tunc is Principis † Delegatus alteri vices suas demandare non posset, vt hanc opinionem, quam veriorem semper credidi, probauit Butrig. Cynus, Salyc. Ioan. And. & Alexan. quos retulit Iason in l. à Iudice. colum. pen. versic. Quartò limita. C. de iudic. hanc communem ac veram esse respondit Ruin. consil. 161. num. 13. lib. 3. & hanc esse receptiorem ac in Burdegalensi Curia obseruari censuit Boer. q. 6. in fin. ab hac non dissentit Paulus Oria. in l. 1. num. 161. de officio eius. & Ioan. Bolognettus num. 138. nec aliter eo loci visus est sentire Consultissimus Camillus Plautius in verbo, iure Magistratus. num. 137. hanc quoque secutus est Gaspar Vallaschus in l. Imperium. num. 220. de iurisdict. omn. iudic. vt autem ego hanc opinionē defenderem omissis aliorum argumentationibus, quibus Purpura. in ea. l. 1. num. 620. fusissimè satisfacit, his adducebar Primò ex l. solet. ff. de offi. Proconsul. non habet Proconsul in sua Prouincia superiorem, nam loco Principis est, ac plenissimam in ea potestatē obtinet. l. si in aliquam. §. vlt. & l. seq. ff. de offic. Proconsul. huic etiam mandata censentur, quæ meri ac mixti Imperij sunt. d. l. solet. ibi, potestatem sibi datam. potest & hic Proconsul legatum constituere. l. 4. & 5. ff. de offic. Proconsul. ex quibus à Principis speciali delegato nō differre intelligimus, quin si differt, eò maior est Procōsul. nihilo-
4 minus scriptum legimus in d. † l. solet. Proconsulem non posse suo Legato causas meri vel mixti Imperij mandare. eam adfert rationem, quæ nostro huic casui optimè conuenit. Nec enim (inquit) potest quis gladij potestatem sibi datam, vel alterius cuiusquam coercionis ad alium transferre. Nec aduersatur, quòd is Proconsul mandare possit innocentis absolutionem, quoniam vnà cum Iureconsul. ibi respondeo, illud esse mandatum extra ordinarium, quod in cæteris ostendit regulā esse in oppositum. illius autem mandati extraordinarij in causa est absolutionis innocentis fauor. I. absentem. de pœnis. nec mirum est, vt is absoluere possit, qui tamē condemnare non potest. quod probat l. vltim. §. adeò. C. vbi Sena. vel Clariss. & tradit glos. in Clem. 1. de hæret. & ita d. l. solet. ibi intellexit Ioan. Coras. nume. 6. & ante eum fortè Longoallius in l. Imperium. nume. 80. de iurisd. omn. Iud. & si Iac. Niger in l. 1. num. 118. de officio eius. non parum dissentiat. Si ergo is Proconsul has causas delegare non potest, minus hic Principis delegatus poterit subdelegare. probatur clarius hæc
5 sententia ex text. † §. ad hæc prohibemus. versic. antequam. in Auth. de collat. cuius verba licuit hîc adscribere, Antequam verò in Prouincijs veniant Iudices, damus eis licentiam vices agentes suos constituere, qui debeant omnia vsq; ad sui præsentiam agere, quæ possunt ipsi Iudices facere, citra tamen nouissimum supplicium, aut membri incisionem. Sed si quis ex Iudicibus secundum iussionem nostram in aliam regionem mittatur, liceat ei per similem modum loci seruatorem suum facere. hac enim constitutione intelligimus datos Iudices ex sacra iussione (quos ego fuisse intelligo Iudices ordinarios, quib. præscripta à Principe procedendi forma iurisdictio alterata fuit, vt probat constitutio illa in Auth. in medio litis
6 non fieri sacras iussio. & si aliter senserit † Alciatus in Rub. de off. ordin. num. 14. & lib. 2. Paradox. c. 5. cuius sententiæ refragatur tex. Auth. qui semel. C. quomodo & quando Iudex. iuncto §. omnem. in Auth. de litig. à quo est desumpta.) nō posse subdelegare, imò suis Vicarijs committere causas meri & mixti Imperij, vt vltimi supplicij & membri incisionis.

Probatur præterea hæc sententia argumēto præsumptæ electæ industriæ ob causę grauitatem, vt pro-
7 bat text. c. is, qui. de offic. delegat. in 6. sed vbi † electa industria est, subdelegari causa illa non potest. c. vlt. §. is autem. ff. de offic. delega. superest solùm vt diluamus subtilem vnam consideration em, quam fecit Riminal. in l. 1. in princ. colum. penult. ff. de of-
8 ficio eius. minimè verum esse, ex † delegatione causæ meri & mixti imperij, censeri electam personæ industriam. nam Iure Pontificio vbi personæ industria electa est subdelegationi locus non est. d. c. vlt. §. is autem. & tamen eo iure causæ meri ac mixti Imperij subdelegari possunt. c. in Archiepiscopatu, de rapto. nam est quod animaduertamus, falsam esse propositionem illam, Iure Pontificio causas meri ac mixti Imperij subdelegari posse, quoniam veriorem senten-
9 tiam illam semper credidi, † nullam esse differētiam in hoc inter Ius Pontificium & Cæsareum, vt rectè credidit Purpur. in l. 1. num. 509. de offic. eius. & ibi Ioan. Bologn. post Nigrum, nume. 44. Nec vim facit
10 d. † c. in Archiepiscopatu, quoniam verè loquitur de Rege Sicilię delegante, non autē de subdelegante. qui sanè Rex prę ter eam recognitionem, quam iure vtilis dominij facit versus Pontificem Max. c. Pastoralis. de re iud. in cęteris liber dominus est & merum ac mixtum Imperium exercere absolutè potest. Non pariter aduersatur illa consideratio, quam facit Purpur. in d. l. 1. num. 623. vers. secundò Alex. & fortè ante eum Alex. ibi tertio not. & ibidem Ias. num. 35. & ibidem Rimin. non esse absolutè verum ex delegatione causæ grauis electam censeri personæ industriam, cùm
11 tunc demum † electa credatur, cùm causa grauis maiori Iudici mandatur ex l. 1. ff. de offic. Præfec. Præto. quod in hac disputatione non contingit, nam, ita maioribus, vt minoribus subdelegari posse proponitur. Hæc enim consideratio leuis est, quandoquidem sola causa grauis est, quæ electam esse personæ industriam arguit id, quod nisi sunt probare in ea l. 1. Niger nume. 31. in fin. & Claud. Seysel. in tertio not. & Felyn. in d. c. vlt. §. is autem. de offic. deleg. & probat d. c. is, cui. de offi. dele. in 6. nec aliter hac de re verba faciens, sentit Dec. in d. l. 1. in prin. nu. 32. versi. sed tamen fundamentū. de offic. eius. Scio etiam aliam fuisse ad rem hanc consideratione Nigri, d. l. 1. num. 142. de off. eius. quam sibi vendicauit Io. Bolo. ibidem nu. 137. in hoc delegato non censeri electā personæ industriam, cùm vt plurimum cōsueuerint Principes delegationis rescripta ad partium preces concedere, quare tanti non
12 fiunt ij † delegati, vt nefas sit ab eorum persona recedere. vt probat l. apertissimi. C. de iudic. qua probatur Principis delegatos recusari posse, cùm tamen ordinarij non possint. Authent. si verò contigerit. C. de iudic. id, quod non alia ratione in ordinarijs creditur factū, quàm quòd suæ personæ industria electa censeatur. arg. d. l. 1. ff. de offic. Præfecti Præt. est enim hæc leuis consideratio, quandoquidem delegari consueuerint causæ absentibus, idoneis tamen, vt alijs magistratibus vel in dignitate constitutis, ita vt personarum ratio ob causæ grauitatem apud Principem
13 delegantem habita sit. Et quod dicitur, † ordinarium nō recusari. d. Auth. ad hæc, illud nō contingit, quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

electa sit eius industria, sed quia perpetuã iurisdictionem habet, ob id per recusationẽ, ab officio & magistratu moueri non debet. Accedit, quòd hodie nõ seruatur ex cõsuetudine, quòd ordinarius recusari non possit: ita Bald. d. Auth. si verò contigerit.

14 Leuior hac cõsideratione est & illa eiusdem † Bolog. d. l. 1. nu. 137. quòd & si electa censeatur industria, intelligi tamẽ tam in cognoscendo, quã in inueniendo delegatum. Duplex enim dicitur in eo cõfidentia, vt vel ipse diffiniat, vel idoneum subdelegatum inueniat. quam considerationem videtur probare. l. Generaliter. ff. de offi. Præsi. est inquam leuis hæc consideratio, quandoquidem illa vna est Principis intentio, vt ipse delegatus causam finiat, non autem vt al-
15 terum sui loco sufficiat. & † l. generaliter, responderi potest, illam fuisse potestatem Præsidis & Proconsulis, vt possent iudicandi facultatem mandare atque ita Iudices dare, ex quo non delegati ipsi efficiebantur ex Imperatoris rescripto, sed ordinarij permanebant, & tanquam ordinarij delegare poterant: quod hic non contingit.

Constabilita negatiua hac sententia, superest, vt
16 diluamus illa fundamenta, quæ pro affirmatiua † opinione adferri à nostris solent. quam sanè affirmatiuam probârunt gl. in l. 1. C. qui pro sua iurisd. Bar. in l. 1. nume. 10. de officio eius. hanc quoq; probasse Rotam Romanam scripsit Ioan. Baptista à sancto Seuerino, in l. more. num. 11. de iurisdi. omn. iud. quam & ipse eo loci secutus est. hanc seruari in Curia Delphinatus scriptum reliquit Guido Papæ. q. 624. idem docuit Ias. in l. à Iudice. colum. penult. verfic. Quartò limita. C. de iud. Deci. in c. 3. secundo notab. verfic. Tertiò pro ista. de offic. deleg. idem in l. 1. in fine. ff. de officio eius. & eo loci idem placuit Ias. num. 63. 64. Nigro, num. 136. Sapiẽ, nume. 35. Purpur. nume. 627. idem censuit Alciat. in c. quod sedem. num. 82. de offic. ordin. præcipua huius sententiæ argumenta, ea maiori, qua fieri poterit, breuitate ego referam, &
17 dissoluam. Primò itaque † adfertur l. 1. C. qui pro sua iurisdict. in verbis illis, nullo causarum habito tractatu. perpendendo primò ex Iasonis sententia, quòd quando lex generalis loquitur super actu iam concesso, non recipit restrictionem de habilitate. l. 1. §. nunciatio. vbi Bart. nume. 23. & Ias. nume. 7. de oper. noui nunciatio. sed ante dict. l. 1. concessum iam fuerat Principis delegato posse subdelegare. l. à Iudice. in fine. C. de iudicijs. nullo ergo modo. d. l. 1. restrictionem recipit. perpendi etiam solent secundo loco à Iasone illa vniuersalis negatiua, quæ vbi in vno vera non esset, in omnibus dispositio deficeret. l. is, qui ducenta. §. vtrùm. de rebus dub. absolutè ergo subdelegare poterit. Alexand. in l. 1. num. 85. de officio eius. qui mecum sensit, hunc nodum sic dissoluebat: verba illa, nullo causarum habito tractatu, intelligenda fore de causis meri & mixti imperij infimis, quæ delegabiles sunt, ex Bart. sententia in l. Imperium. num. 7. de iurisdict. omn. iud. cùm Alexan. sensit Purpur. d. l. 1. nume. 612. nam (inquit ille) lex
18 † generaliter loquens de habilitate restringitur. l. vt gradatim. de muner. & honor. Hinc eleganter scripsit glo. in Clemen. 1. in glo. vlt. de sequestr. possess. & fruct. in generali dispositione personas inhabiles nõ contineri. Nec aduersatur illa doctrina Bart. d. l. 1. §. nunciatio. num. 13. quoniam, vt relati Alexan. & Purpur. scribunt, intelligitur cùm lex principaliter disponit, non si incidenter: quia tunc etiam de habilitate restringitur, ex sententia glossæ in l. 1. in glo. 1. C. de fide instrum. Rursus, non satis videtur vera doctr. Bart. in d. §. nunciatio. quantoquidem Ruin. ibi nume. 117. 136. acriter eam reprehendit. ex quibus cessat illa confideratio ex l. is, qui ducenta. §. vtrùm. de reb. dub. quoniam de habilitate restrictione facta, nõ amplius illa negatiua vim vniuersalis retinet. quod eo loci docuit Bartol. num. 6. verfic. aut à lege. Est præterea leue, quod ait Dec. in d. l. 1. in fin. de offic. eius. & ante eum Riminald. ibi num. 32. nihil specialitatis in eo textu esse ad fauorem delegati Principis inductum, si ita constitutio illa intelligatur: nam satis specialitatis introductum est, cum suæ personæ fauore iurisdictiones & imperia illa mandentur, quæ alijs committi non solent.

19 Secunda etiam responsione † satisfacit Ias. d. l. 1. non diffinire, quas causas subdelegare possit Principis delegatus, sed tantũ quæ sunt sub sua iurisdictione, vt nulla adhibenda sit differentia, an causæ, quæ subdelegantur in sua iurisdictione contineantur vel non ad differentiam ordinarij, qui (quemadmodum in principio illius constitutionis dicitur) vt delegare possit, is, cui vult delegare, ex sua iurisdictione esse debet: à qua tamen regula excipitur delegatus Principis, cùm is, cui vult, subdelegare possit, nulla scilicet habita ratione causarũ an ad suam iurisdictionem spectent vel nõ, nec habita subdelegatorum ratione, an persona sit ipsi deleganti subiecta vel non. atque ita textum illum intelligendo, exceptio erit de genere regulæ, vt esse debet, vt scribunt Dyn. in Rub. de reg. iur. in 6. num. 13. & Dec. in l. 1. nume. 22. ff. de regulis iuris. aliàs enim si verba illa ratione causarum meri ac mixti imperij intelligerentur, verè exceptio non esset de genere regulæ. quòd autem in hoc solùm sit differentia ratione continentiæ iurisdictionis, quę in Principis delegato fieri minimè solet, ex multis secundum Bolognet. dict. l. 1. num. 137. de officio eius. demonstratur. ac primò ex inscriptione illius tituli, Qui pro sua iurisdictione Iudices dare possint. declaratur ergo in constitutione illa agi, quomodo causæ ratione iurisdictionis delegari possint: non autem quæ causæ illæ sint, quæ delegari & subdelegari possint. demonstratur & secundò, quia illa Rubrica est posita interrogatiuè, duo demonstrans, vt in simili facit glo. in Rub. C. quando non petent. partes. & ibi Docto. primùm ostendit, qui possint pro sua iurisdictione delegare, alterum, qui possint vltra suam iurisdictionem. primum de ordinarijs dicitur in principio ipsius text. secundum verò, quòd in fin. text. diffinitur de delegatis Principis. Suadetur tertiò, quia in fine dicitur, hæc teneant id est, hęc locum habeant, nisi nobis delegantibus. sicq; modificatiuè illa ver-
20 ba intelliguntur, ex vi dictionis, † nisi l. age. vbi Bart. C. de transact. gloss. l. sancimus. C. de donat. Ias. in l. actione. num. 5. C. de transact. Petra sancta singul. 46. vt ergo regulę conueniat, dicendum est loqui de causarum pertinentia. Suadetur quartò, quia in præcedenti titulo iam diffinitum fuit, quomodo causæ ratione pertinentiæ ipsarum causarum delegari possent, erat ergo necesse in sequenti titulo explicare quomodo possent, vel non possent delegari respectu pertinentiæ earum ad iurisdictionẽ volentium delegare. Erit ergo sensus, ordinarios delegare tunc posse, cùm causa suo iure ad eorum iurisdictionem spectat. Delegatum verò Principis absolutè subdelegare posse, nulla habita personarum, ac causarum distinctione. id, quod ibi postmodum non diffinitur. Nec aduersatur, quod subtiliter obijcit Decius in dict. l. 1. num. 60. & ante eum ibi Riminal. num. 32. hoc modo intelligendo, vanam, frustraneamq; esse decisionem illam, cùm frustraneum sit dubitare, an facta delegatione illa, causa ad suam iurisdictionem pertineat, vel non, cùm verè pertineat. huic difficultati satisfacit Bolog. in d. l. 1. num. 137. & præter illum ego dicerem.

ante

ante constitutionem illam, dubitationem circa duo fuisse. Primò, an dari is delegatus à Principe potuisset, qui aliàs extra iurisdictionem est, qui aliàs cognoscere de causa verè non potest. Secundò, an is delegatus subdelegare potuisset illi, qui alienæ iurisdictionis esset, vt circa duo Rubrica est concepta: Qui pro sua iurisdictione Iudices dare, dariúe possunt. Quò ad primum dubium, leue illud quidem erat, cùm in Principis potestate sit hoc facere. sed quòad secundum maior suberat dubitationis ratio, quoniam videbatur dicendum subdelegare nõ posse personæ diuersæ iurisdictionis, vt nec potest ordinarius. Verùm ea ratione contrarium diffinitum fuit, quia is Principis delegatus locũ Principis obtinebit, quemadmodum ergo Princeps cuiuis delegare potest, sic is Delegatus subdelegare.

21 Tertia responsione † conatur satisfacere Dec. in d. l. 1. in fine. illa verba, nullo causarum habito tract. non ad præcedẽtia referri, cùm delegatus subdelegat, sed ad sequentia, quæ de appellatione loquuntur: vt sit sensus: Remanebunt Iudicis appellatione ad eos delegatos subdelegantes nullo habito tractatu causarũ vel personarum, quia appellatio indistinctè locum habebit. verùm ipsemet Decius fatetur hanc declarationem non satisfacere. id, quod præter eum, sic demonstratur, quia illa verba potius referenda sunt ad ea, quæ principaliter, quàm ad ea, quæ incidenter in textu dicta sunt: sed in eo textu principalis disputatio non est, ratione appellationis, sed ratione causæ delegationis. & hic erit sensus verba resoluẽdo, nam, cùm ij delegati subdelegant, nulla adhibetur differentia, quæ causæ, aut quæ personę sint, quin lata sententia, appellatio ad nos deuoluatur.

22 Quarta † responsione tentat satisfacere Gaspar Vallascus in dicta l. Imperium. nume. 212. sed diuinat admodum, cùm non constet ibi illum Principis Delegatum aliàs ordinarium fuisse, quin si ordinarius fuisset, illa non delegatio, sed iurisdictionis excitatio fuisset.

Secunda est argumẽtatio, qua relati Doctores adducuntur ad hanc affirmatiuam opinionem probandum, cùm ex Principis delegatione causæ hæ meri ac
23 mixti imperij † delegabiles factæ sint, perpetuò delegabiles censeri debent, vt in re alienari prohibita di-
24 cimus, quòd semel alienata, perpetuò † alienari potest. l. pater. §. quindecim. de leg. 3. probat. l. cætera. §. vlt. de leg. 1. & l. 1. §. res verò. C. de impo. lucr. descrip. & l. vlt. C. de remissio. pigno. posteaquam res semel prohibitionem euasit, semper libera remanet.

Prima responsione satisfacit Alex. in d. l. 1. nu. 87.
25 de officio eius. in † casu d. §. quindecim. prohibitionem fuisse in personam, non autem in rem, quod & ibi sentit Bart. idem in l. Peto. §. fratre. de leg. 2. Castren. l. voluntas. in fin. C. de fideicommiss. Ias. in l. filius famil. §. Diui. 2. lect. nume. 95. delega. 1. & Alciatus respons. 136. num. 2. non mirum ergo si egressa semel manus prohibiti est perpetuò alienabilis. At hic prohibitio (inquit Alexan.) in rem est, quare omnes concomitatur, non enim hic limitata est prohibitio in vna persona, vt est limitata in casu d. §. quindecim. vt docuit Bald. in l. 1. C. ne liceat poten. & Dec. consil. 88. in fin.

Secunda responsione conatur satisfacere Deci. d. l. 1. in fin. & ibi tertiam responsionem attulit Purpur. num. 614. verfic. Secundò responderi. & quartam recenset ibi Bologn. nume. 137. Ego autem quin tam sic considerabam d. §. quindecim. ad rem non conferre, quia ibi res sui natura non erat inalienabilis, sed per accidens contigit, res enim sui natura inalienabiles, sunt res sacræ ita. d. §. quindecim. declarauit Bellon. lib. 4. supput. iuris. c. 12. secus in casu nostro, in quo causæ meri & mixti imperij nõ sunt delegabiles, cùm
26 ad solum Principem spectant. † Ad l. 1. §. res verò. C. de impo. lucr. descript. satisfacit Alexan. d. l. 1. nu. 88. de officio eius. ibi fuisse in potestate acquirentis, sic acquirere. ad d. l. cætera. §. vlt. respondet Vallas. c. d. l. imperium. num. 217. ibi cessasse rationem prohibitionis. Sextam responsionem ego aliquando ad d. §. quindecim. considerabam, ex illo textu sumi argumentum à simili, quod est fragile admodum, vt docuit glo. in l. vlt. C. de inoffic. donat. & in l. vlt. C. communia vtriusque iud. Euerardus in centuria legali in loco à simili. quare ad argumentum hoc à simili diluendum, sufficit adferre contrariam instantiam. c. vrgeri. 1. quæst. 1. Ias. in l. creditori. nume. 7. de oper. no. nunc. Ripa. l. 1. §. denique. num. 1. ad Trebell. cùm ergo in casu d. §. quindecim. is, in quem est facta alienatio, maiorem habeat alienandi potestatem, cùm nulla prohibitione impediatur, non mirum, si & ipse alienare potest. diuersum est in casu nostro, nam delegata causa meri imperij per Principem is delegatus non eam habet potestatem in causa, quam habet Princeps, nec à Principe eradicata est omnis potestas & in delegatum translata, vt contingit in alienatione facta in alterum. quare, si loqueremur de delegatione, habita relatione ad Principem, dicendum esset, quòd causa semel delegabilis, duret perpetuò delegabilis, vt declarando l. apud Iulianum. §. constat. de leg. 1. ibi dicunt scribentes, semel à Principe impetrata censeri impetrabilia. at habita relatione ad delegatum argumentatio inepta est.

27 Tertia est argumentatio: † Delegatus Principis est maior quocunq; ordinario. c. Pastoralis. de offic. delegati. licèt ergo ordinarius has causas nõ deleget, is tamen, qui eo maior est, delegare potest, vt in Principe videmus, ergo & eius delegatus. Respondet Alex. d. l. 1. nu. 89. in fine. & aliter ibi Purpur. nume. 614. verfic. Quartò pro hac satisfacit. Ego verò sic nodum dissoluo, dicoq; argumentum non concludere, quia non sequitur, Delegatus Principis est maior ordinario, sed ordinarius potest delegare, ergo potest & is
28 delegatus. nam, aut volumus argumentari † à maiori, aut à minori, si à maiori erit argumentandum negatiuè, sicq; destructiuè tantùm, vt scribit Euerard. in centuria legali in loco sumpto à maiori, ex l. 2. C. in quib. cau. in integ restit. non est necesse, quod argumentum hoc loco non concludit. nam tunc opus esset sic argumentari, Delegatus est maior ordinario, delegatus potest subdelegare, ergo & ordinarius. Vel sic: Delegatus est maior ordinario, delegatus non potest subdelegare, ergo nec ordinarius. ex qua collectione iam clarè videmus, vel argumentationem nihil concludere, vel si concludit, contrarium probare. Si verò argumentum à minori deducatur, tunc affirmatiuè tantùm licèt. Auth. multò magis. C. de sacrosanct. Eccl. Euerard. in d. centuria, in loco à minori. at in casu nostro non licet ita argumentari: Ordinarius est minor delegato, ordinarius subdelegat, ergo & delegatus. minor enim propositio est falsa, vt res satis clara est.

29 Quarta est argumentatio, † Subrogatum sapit naturam illius, in cuius locum subrogatur. l. si eum. §. qui iniuriarũ. ff. si quis cautio. §. fuerat. instit. de act. Sed delegatus à Principe loco Principis subrogatur, cùm ergo possit Princeps subdelegare, ergo & eius delegatus. Respondet multis modis Alexand. in d. l. 1. nu. 90. de offic. eius. & cum eo Valaschus in d. l. Imperium. num. 215. quas tamen responsiones euertunt Dec. in d. l. 1. in fin. de officio eius. Gomes. in §. fuerat. num. 14. in fin. instit. de act. Aliter satisfacit Purpur.

d. l. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

d.l.1. num.615. dum ait, argumentationem procedere dummodò differentia nulla sit inter subrogantem & subrogatum, ex declaratione Baldi & Ias. in l. filium. colum.2. C. de inoffic. testam. sic etiam Bart. in l. parer filium. colum.pen. versic. dices tu. ff. de inoffic. testam. quem est secutus Rom. sing.225. Tu habes. & Soc. tract. fallen. reg.383. at hic magna extat differentia inter subrogantem Principem, & subrogatum Delegatum, cùm Princeps absolutâ potestatem, De-
30 egatus verò limitatam habeat. † Nec enim hic Delegatus solutus est ab obseruatione ordinis iudiciarij, cùm illum vt ordinarius seruare debeat. Bart. in l. 1. in fin. C. vt quæ desunt Aduoc. & si in hoc aliter visus sit sentire Bart. consil.14. An ius agendi. Crem. sing. 128. Antiqua. Confirmatur hæc responsio ex eo, quòd regula hæc subrogatorum non procedit, cùm in subrogato diuersa est qualitas ab illo subrogante, vt respondit Alexan. consil.106. num.17. lib.3. dum affir-
31 mat, quòd & si † arbitrator loco Iudicis subrogetur, non tamen ab eius sententia & laudo appellari, cùm tamen à sententia Iudicis appelletur: idq; ob diuersam subrogati qualitatẽ euenire scribit. Alexandrum est secutus Parisius, consil.49. num.78. lib.3. his accedit doctrina Bart. in l. si quis nec causam. num.34. ff.
32 si certum petat. dum docuit, † depositum non sapere naturam mutui, in cuius locũ subrogatur ob diuersam qualitatem. idem scripsit Bart. in l.1. §. hæc actio. ff. si quis testam. liber. esse iussus fuer. Gomes. in d. §. fuerat. nume.13. versic. Quintò limitatur. ex c. super quæstionum. §. si verò. de offic. deleg. at in casu nostro satis constat de diuersa qualitate subrogati delegati, qui, cùm in cæteris diuersam admodum qualitatem à delegãte habeat, in eo præsertim habet, quòd vt ipse iudicet, non vt alteri mandet potestatem consecutus est. Accedit, quod scribit post alios Alciat. in c. quia V. num.6. de iudicijs. in iurisdictionibus subrogatum non sapere naturam eius, in cuius locũ subrogatur, quod multis exemplis probat. Responderi
33 etiam sic posse opinor, regulam † subrogatorum non habere locum cum iure speciali est facta subrogatio. ita Gomes. d. §. fuerat. num.7.8. post Felyn. in c. cùm olim. num.5. de maior. & obed. quo loci dicit Felyn. in potestate competenti Episcopo per viam delegationis Capitulum succedens loco Episcopi, nõ habere eam potestatem, quia illa potestas erat ex iure speciali: sic in casu nostro potestas delegandi causas meri & mixti imperij est inducta iure speciali ad fauorem Principis, & ex iure speciali in eius locum delegatus subrogatur, non ergo illam potestatem obti-
34 net. Responderi etiam sic potest, † subrogatum non sapere subrogati naturam, cùm illi naturæ aduersatur. sic respondit Lud. Bolog. consil.68. in fi. post Bal. consil.142. libr.2. & Comensem consil.35. Stante statuto Vincentiæ. Calca. consil.85. num.8. Dec. consil. 38. in fin. qui scribunt & subrogatum non sapere naturam subrogati, vel eius naturã sequi, si vel augmentum, vel diminutio facta in eo est, cùm nouus actus censeatur. Quantùm ergo persona priuata delegati aduersetur naturæ personæ Principis, nemo non videt, non ergo illius natura sapit. Responderi & vlti-
35 mò sic potest, verum non esse, quòd † subrogatus per omnia sequatur naturam illius, in cuius locum sub-
36 rogatur. hoc patet in † substituto, qui instituti naturam in totum non sequitur. l.1. §. hæc actio. ff. si quis testa. liber. esse. iuss. fue. quem sic citat Bald. in l. certum. colum.5. versic. item dubitatur. C. vnde leg. & scribit glo. in l. certi condictio. in princ. in verbo, in omni causa. versic. item & si detur specialis. ff. de reb. cred. si cert. pet. & ibi Alexand. num.9. Ias. num.30. versicu. aduerte etiam, alios citat Tiraquell. in tract. le mort à saisit le viu. parte 2. declaratione 9. in fine. Sic in casu nostro est dicendum, Delegatum quò ad cognitionem, Principis naturam sapere, non quò ad ipsam delegationem. Quinto ergo loco adferri solet
37 pro hac affirmatiua text, † cap. Venerabilis. §. porrò. de offic. deleg. quo probari creditur, delegatum ad causam restituendi Episcopum spoliatum, quod ex Pontifici reseruatis esse dicitur, subdelegare posse. Verùm is text. §. porrò. ob iustam causam subdelegationem concedit, ob infirmitatem scilicet: ita Alciat. in c. quòd sedem. num.82. versic. nec obstant. de offic. ordin. & idem sentit Purpur. in l.1. num.616. versic. Sextò alllegatur. de officio eius. qui & illud visus est
38 sentire, & rectè, illam † Episcopi restitutionem non esse ex reseruatis Pontifici. nam ibi agebatur de restituẽdo Episcopo suis bonis, & Episcopatui, quibus spoliatus fuerat, non autem de restituendo Episcopo dignitati, qua si priuatus esset, solus Pontifex restitueret, vt verè declarat gloss. in c. quòd translationem. de offic. deleg.

39 Sextò adferri solet text. † cap. vlt. de offic. deleg. sumpto argumento à sensu contrario, dum prohibet subdelegati cum electa est delegati industria, ergo aliàs potest. Satisfacit Alex. in d.l.1. nu.90. & ibi idem confirmat Purpur. num.617. quorum responsio mihi nõ placet, cùm nulla lex clara repugnet illi argumentationi, vt ipsi falsò opinantur. Respondet etiam Valaschus in d.l. Imperium. num.219. versic.18. sed leuis est hominis consideratio. Respondet etiam Iacobus Niger, in d.l.1. nume.139. versic. Quintò pro ista. de offic. eius. quæ pariter non placet. Ego verò soluo sic nodum, atque intelligo contrariam potius probare sententiam. nam in d. c. vlt. §. is autem. scriptum est, causas illas posse subdelegari: ego intelligo causas, nõ meri nec mixti Imperij. posteà in §. præterquam subijcit. illum delegatum subdelegare eo casu causas illas non posse. quod intelligo, non quia ex verbis rescripti esset personaliter iniunctum, vt ipse iudicaret, quia eo casu adhuc subdelegare posset, vt in d. §. is autem. clarè dicitur. sed illud contingit ob causæ grauitatẽ, ob quam dicitur electa industria, vt cùm causa meri & mixti Imperij à Principe temporali delegatur, vt probatur in c.18, cui. de offic. deleg. in 6. & infrà attingam.

40 Septimò in hanc sentẽtiam sunt, qui citant † Clemen.1. de hæret. qua probatur, Inquisitores, à summo Pontifice delegatos, ad inquirendum de hæresi, posse vices suas alteri mandare, cùm tamen sint causæ illæ ex reseruatis ipsi Pontifici. gl. in c. quòd translationẽ. de offic. ordin. Respondent Purpur. d. l.1. nu.618. de offic. eius. Valas. d.l. Imperium. nu.215. in fi. de iurisd. om. iud. & Alcia. in d.c. quòd sedem. de offic. ord. esse hoc speciale in causa fidei. verius mihi dicendum vi-
41 detur, † Inquisitores esse delegatos ad vniuersitatem causarum: ita Abbas c. vlt. col. pen. de re iud. cum secutus est Alcia. in Rubr. de offic. ordin. num.19. non ergo mirum, si subdelegat.

Octauò citari solet c.2. de offi. ordin. Respondent multi, & cum illis Purpur. d.l.1. nu.618. versic. Nonò.
42 sed non multum satisfaciunt. † Ego verò sic responderi posse opinor, in illo Canone non dubitari, quomodo delegatus possit, vel non possit subdelegare, solùm ambigitur de ordinario, an cùm merũ ac mixtum habeat Imperium, illud delegare possit, vt diximus, Principem posse, ad rem ergo non confert, cùm nos de delegato subdelegante loquamur. sic in simili respondet Purpur. in d.l.1. num.619. qui ita soluit, non-num argumentũ, quod adducitur ex c. vl. ne Cler. vel
43 Mona. in 6. Decimò adferri solet † c. vlt. de offic. ordin. quo probatur, absolutionem ab excommunicatione

tione ob manus iniectionem in Clericum, quæ aliàs Pontifici reseruatur. c. si quis suadente. 17. quæst. 4. potest delegari: idem ergo in casu nostro. Verùm respondent aliqui ex declaratione Decij, in l.1. num.31.
44 de officio eius. † absolutionem quamquàm aliàs Principi reseruatam, ob consuetudinem posse delegari, atque ob id vt de non reseruatis iudicatur. cap. quòd translationem. versic. & si quædam. de offic. ordin. hanc responsionem ante Decium sensit Riminald. in d.l.1. num.1. de offic. eius. non tamen est vera, & eam vna ratione destruit Bologn. d.l.1. nume.48. cui ego addo, quòd & si fortè hæc absolutio soleat à Principe delegari, non tamen probatur consueuisse à Principis delegato subdelegari. nos enim de potestate delegati loquimur, non autem de potestate Principis delegan
45 tis. Respondet etiam is † Bologn. d.c.vlt. loqui in ordinario, qui ex suo officio absoluere potest. quam declarationem prius sensit Dec. in c. cæterùm. de iud. & post eum Purpur. d.l.1. num.620. & Didac. lib.3. variar. resol. c. vlt. num.5. quorum declaratio non multum placet: quia illa verba ex officio, in text. relata, ita possunt intelligi de offic. deleg. vt de officio ordin. Respondit etiam Valaschus in d.l. Imperium. num.219. & Purpur. d.l.1. num.620. esse illud fauore animæ. c.1. de hæret. in 6. non dissentit Didac. d.c. vlt. nu.5. versic. secundò illud. vbi nu.6. aliam declarationem sensit ex sententia Ioannis Longoualli, in d.l. Imperium. num.113. quam fortè ante eos sensit Seuer. in l. more. num.19. de iurisd. omn. iud.

46 Vndecimò adfertur † c. ex literis. de restit. in integr. cui satisfaciunt Valas. d.l. Imperium. num.219. in fin. & Purpur. d.l.1. num.620. versic. Duodecimò. ibi esse factam subdelegationem Collegæ. Duodecimò citatur c. cùm venissent. de eo, qui mitt. in poss. cui tamen respondent Valaschus & Purpur. quos iam iam citaui. Ego sentio ibi solùm agi de delegatione, non autem de subdelegatione. Decimotertiò ac vltimò argumentabatur Riminald. ex doctr. Bald. in c.1.
47 in tit. de cap. qui curiam vend. dum docuit, † in feudatum de Castro cum mero & mixto imperio, alienando illud cum Principis consensu, merum & mixtum Imperium transferre. idem censuit ipse Bald. in l. inter eos. ff. de acquir. possess. vbi etiam Bart. idem Bart. in l.1. §. cùm vrbem. ff. de offi. Præfect. vrb. Rom. consil.444. colum. pen. Didac. lib. Pract. quæst. ca.1. num.10. constat ergo hæc transferri posse, sic & subdelegari. Respondet & rectè Purpur. d.l.1. num.622. illud procedere ob adhibitum Principis consensum, qui hic non adhibetur. Respondet secundò Niger. d. l.1. num.139. versic. Sextò pro. illud contingere, quia cum vniuersitate transit, Castrum enim quid vniuersale dicitur. l. pupillus. §. territorium. de verb. sign. l.1. §. in initio. de offic. Præfect. vrb. Felyn. in c. Rodulphus. nu.15. de rescri. Purpur. in d.l.1. nu.477. de
48 officio eius. nam multa † transeunt cum vniuersitate, quæ aliàs non transirent. l.1. ff. de fun. dot. l. quædam. ff. de acquir. rer. dom. d.l.1. §. in initio. & multa congesit similia Alex. in d.l.1. num.77. de offic. eius. Verùm hæc responsio ex duobus non satisfacit: ac pri-
49 mò, quia regula d. † l. quædam. non procedit in his, quæ iurisdictionis sunt, vt declarat Imol. post Butr. in Clem. Pastoralis. de re iudic. Felyn. in c. si quis Clericum. col. vlt. versic. Sextò. de foro comp. probat text. in c.2. de offic. Vic. in 6. quem in hanc sententiam citat Purpur. in d.l.1. num.471. de offic. eius. Secundò d. reg. l. quædam. non est regula generalis, sed specialis tantùm fauore hæredis, qui censetur idem cum testatore. Auth. de iureiuran. à mor. præst. in prin. ita declarat Angel. in d.l.1. & ibi Purpur. d. num.471. de offic. eius. confirmat Angeli sententiam. quod egregiè respondit Homodeus Signorol. consil.12. num.2. d.l. quædam. regulam non inducere, vt quæ in dispositione singulari non transeunt, transeant in vniuersali. quia (vt ille ait) d.l. quædam. loquitur in certis casibus tantùm: regula ergo est in cõtrarium, vt probatur ex l. chorus. de leg.3. & ex l.1. post princ. de officio eius. Hinc videmus in generali ac vniuersali bo-
50 norum alienatione, non venire † feudum. c. in generali. si de feud. fue. controuer. cap. 1. de cap. qui cur. vend. Aluar. inter cons. Brun. consil.121. num.36. vbi num.33. refert spiritualia, vt omninò inalienabilia, nõ transire cum vniuersali alienatione omnium bonorum, vt docuit Innoc. in c. ex literis. de iurepatr. sic ergo hoc casu, quæ meri ac mixti Imperij sunt per inferiorem à Principe alienari non possunt: sic nec cum vniuersitate transmitti. Quare rectè dicebat Purpur. dicta l.1. num.473. relata intelligi cùm in Vasallo est potestas alienandi feudum vnà cum mero ac mixto Imperio in eo residente, vt quia erat feudatarius perpetuus, qui casibus à iure permissis vendat. sic etiam declarauit Carolus Molinæ. in consuetud. Paris. tit.1. §.1. gloss.5. num.48. & ita sentire videtur Didac. d. lib. pract. quæstio. d.c.1. num.10. atque ita defenditur hæc vera sententia, Delegatum Principis nõ posse subdelegare causam meri ac mixti imperij. Hæc paulò altius enucleare voluimus quàm fortè res hæc, de qua agimus, postulabat: sed id consultò fecimus, vt studiosis quibusdam rem gratam faceremus.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem arbitrium habentẽ non posse sine causa aliquem suo loco amouere.*
2 *Arbitrium concessum dicitur sine alterius damno & iniuria.*
3 *Amouere quempiam à loco, grauis est iniuria.*
4 *Vicarium non posse Clericum loco amouere.*
5 *Antonini Pij modestia.*
6 *Officialis ex accidenti effectus inhabilis loco amoueri non debet.*
7 *Amouere loco licet aliquem iustis de causis.*
8 *Officio is priuari potest, qui in eo deliquit.*

QVÆSTIO LV.

QVOMODO IVDEX PRO SVO arbitrio possit aliquem suo loco & magistratu, officioq; amouere, explanatum.

QVÆRO quinquagesimoquintò, an
1 possit hic Iudex † ex suo arbitrio aliquẽ à suo officio sine causa mouere? Et non posse, affirmauit Paris Puteus tract. syndicatus. in tit. de arbitrarijs eorum. nume. 8. post Roma. consil.467. Vt clara reddatur. quod quidem multis probatur. nam (vt
2 iam diximus) hæc † arbitrij concessio intelligitur, sine alterius iniuria & damno: vt docuit Bar. d.l. ambitiosa. nu.12. ff. de decretis ab ord. facie. sed † amouere
3 loco, est grauem iniuriam inferre. l. vltim. ibi, qui dignus tali nota videbitur. ff. vbi pup. educa. deb. l.2. §. ignominiæ. ff. de ijs, qui not. infam. l. hæc enim. ff. de
4 suspect. tut. Hinc † Vicarius Episcopi, cui data est facultas cognoscendi, & non condemnandi, non potest Clericum à suo beneficio amouere: cùm grauis censeatur illa iniuria, quæ inferretur. cap.2. vbi Anchar.
5 in 3. notab. de offic. Vic. in 6. Hinc † Antoninus Pius,

vt in

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt in illius vita Iulius Capitolinus scribit, successorem viuenti bono Iudici nulli dedit.

6 Extenditur procedere, etiam si is † officialis insufficiens & inhabilis factus fuisset, & si habilis ab initio extitisset. c. quamuis triste. 7. quæst. 1. quod intelligo cùm Alciat. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 19. in fin. quando est officiū, quod dignitati potius quàm exercitio datur.

7 Declaratur primò non procedere, quando † iusta remotionis causa adesset, vt quia is officialis negligens in suo officio fuisset, vt probat l. carceri. ff. de custod. reo. l. vltima. ff. vbi pup. educ. deb. l. si quos. C. de offic. Præf. Præto. Rom. d. consil. 467. in fine. Sic quando est insufficiens in exercitio illius officij. l. vt gradatim. §. reprobari. ff. de mune. & hono. latè Alciat. d. præsumpt. numero 4. & 5. vbi plura adfert

8 exempla. ita aliter † delinquentes in illo officio, vt probat text. in c. 2. in fi. & in c. cùm ad monasterium. de statu Monach. vel quando officialis amoueretur ex causa publicæ vtilitatis, quæ priuatis anteferri semper debet: ita Rom. d. consil. 467. col. vlt. ex l. quod semel. ff. de decretis ab ord. facie.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem causam in medio diuidere non debere.*
2 *Diuidere causam tunc potest Iudex cùm perplexa est.*
3 *Interdicti vti possidentis causa dubia quomodo pronuncianda.*

QVÆSTIO QVINQVAGESIMA-sexta.

DIVIDERE CAVSAM IN MEDIO, & vtrique partium partem assignare, quando Iudex arbitrarius possit.

1 QVÆRO quinquagesimo sextò, an Iudex † iste controuersiam ita diffinire queat, vt rem diuidat, & dimidiā vtriq; partium adiudicet, iuxta l. Nesennius. de neg. gest. & non posse post Bald. d. l. Nesennius. colum. penul. versic. vlt. not. affirmauit Paris Put. d. tractat. syndicatus. in tit. De arbitrarijs eorum. nu. 13. vers. si datum est. inquit Bald. Arbitratores imperitè ac perperam agere, cùm in diffiniendis quæstionibus à iure decisis eā eligunt viam. vt partim vni, partim alteri assignent. nam vbi certa est iuris determinatio, nulla ratione via facti amplectenda est. d. l. Nesennius.

2 Declaratur locum sibi non vendicare, † cùm iuris dispositio dubia ac perplexa admodum esset, vt à legislatore obseruatum aliquando fuit in l. hoc Titus. ff. de hæred. instit. vbi propter repugnantiam Iuris Communis institutus admittitur, vnà cum substituto. quem locum emendauit Alciat. libr. 1. Dispunct. c. 2. & probat. §. vlt. inst. de vulga. quem declarat nouo sensu Vacon. Roma. lib. 6. Declara. iuris. cap. 240.

3 † Sic etiam multoties in interdicto vti possidetis, obseruant Iudices inter duos de possessione contendentes, cùm pares sunt apud vtrunque probationes, vt tradunt quamplures in c. licèt causam. de probat. latissimè Boer. quæst. 42. colum. vlt. & q. 239. num. 1. 3. alios casus propè infinitos congessit Tiraq. tract. Primigen. quæst. 17. in quarta opinione. & Neuiz. libro 6. Sylvæ nuptia. num. 6.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem ex suo arbitrio procedente, non posse bonam fidem agnoscere, ex Putei sententia paulò tamen infrà confutata.*
2 *Mandatum non censeri, ad quod compelli quis non potest.*
3 *Testator mandans suis creditoribus solui, nō dicitur mandasse vt ei soluatur, qui creditum per exceptionem elidibile habet.*
4 *Naturale debitum in foro conscientiæ deberi.*
5 *Naturale debitum in foro æquitatis, vt mercatorum solui debere.*
6 *Naturale debitum in foro Canonico esse persoluendum.*

QVÆSTIO QVINQVAGESIMA-septima.

BONAM FIDEM AGNOSCERE AN debeat Iudex, qui arbitrium in procedendo obtinet, & quando naturale debitum exigi ac persolui debeat, explanatum.

1 QVÆRO quinquagesimo septimò, an Iudex iste posit † bonam fidem agnoscere? Et non posse nisi obligationi conIuncta sit, affirmauit post Bald. in Rub. C de constit. pecun. col. 3. versi. Vnum enim adde. Paris Puteus tract. syndica. tit. De arbitrarijs eorum. nume. 19. quo loci subijcit ex suo capite, ne denarium quidem soluere posse, argumen. l. si is, cui. §. Flauius. de solu. Bart. l. 1. §. hæc verba. in fine. ff. ne vis fiat ei. generalis enim potestas data, intelligitur data in causis tantùm quæ iuris necessitatem habent, vt eo loci Baldus censuit. nec

2 enim verisimile videtur mandatum † fuisse, fieri illud, ad quod quis compelli non poterat, vt inquit text. in d. §. Flauius. in fine. idem censuit Bart. in l.

3 legaui. in fi. ff. de lib. lega. ex d. §. Flauius. quòd si † testator iubet hæredi, vt omnibus, qui ab eo aliquid recipere debent, satisfaciat, illi nō esse satisfaciendum, qui instrumentum elidibile per exceptionem habet, vt quia naturaliter tantùm sibi debeatur, vel etiam quando alia exceptione debitum elidi potest, vt exceptione præscriptionis. idem Barto. l. quibus diebus. §. dominus. ff. de cond. & demon. Aret. consil. 93 nu. 3. Balbus de præscript. prima parte principali. quæst. 5. versic. Tertiò infertur.

Contrariam opinionem aduersus Paridem veriorem arbitror, nempè, hunc Iudicem posse recognoscere bonam fidem, & iubere soluere, quòd aliàs efficacem obligationem non habet. nam cùm hic Iudex solam æquitatē & rei veritatem spectare possit & soleat, vt iam admonui, sequitur posse ea facere, ad quæ

4 hominis conscientia impellit. at † conscientia impellit nos ad soluendum debitum naturale. l. & si inutiliter. C. de fideicomm. & ibi clarè Bald. vers. Quæro quid si. qui idem dicit in vltima dispositione procedere, vt si testator mandet solui debitum, intelligi etiā de naturalibus, cùm testator de morte cogitans & saluteanimæ, velit solui illud, ad quod in conscientia se teneri sentit. Bal. l. id, quod pauperibus. colum. 4. versic. Nonò quæritur. C. de Episcop. & Cler. Prætereà confirmatur nostra hæc sententia, quia Iudex iste sola æquitate inspecta procedere potest, sed vbi æquitas sola inspicienda est, solui debet, quod sola

5 † naturali obligatione debetur, vt in Curia Mercatorum solet obseruari. ita Bart. in l. Quintus Mutius. ff. manda. Dec. l. legem. num. 8. C. de pactis. Parisius consil. 82.

consil. 82. num. 18. 19. lib. 1. Afflictus decis. 399. nu. 3. Iaf. l. Iurisgentium. §. sed cum nulla. num. 11. ff. de pactis. Galliaula Rubr. de verb. oblig. num. 205. Tiraqu. trac. de pœnis legum causa 51. num. 140. Benue. Stracha tract. de mercatura. tit. de contractibus mercat. nu. 1. 2. Hinc videmus Ius Pontificium, quo sola æquitas & veritas inspicitur, constituisse, esse soluendum,

6 quod sola † naturali obligatione debetur, c. 1. de pactis. Rursus, cùm hic Iudex arbitrium à Principe consecutus sit, & Principis loco sit, vt illud possit quod Princeps, dicēdum est, posse cogere obseruari pactum nudū, cùm ita soleat Princeps obseruari facere. Alex. & Iaf. d. §. sed cum nulla. ille col. vlt. iste nu. 15. & Galliaul. d. Rub. de verb. oblig. num. 199. Defendendo tamen Bald. & Parid. dicere possumus, eos loqui non in Iudice, qui iudicandi arbitrium habet. sed in officiali, qui arbitrium habet administrandi bona aliena, vt in officiali fisci loqui videtur Baldus, nam illa sua ampla administratio non dicitur se extendere, vt debitum inefficax pro domino soluat, cùm ad illud non præsumatur factum mandatum d. §. Flauius.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem ex suo arbitrio procedentem, non cogi iurare in suæ sententiæ prolatione.*
2 *L. de pupillo. §. qui opus. de operis noui nunciatione. declaratio.*
3 *L. Theopompus. ff. de dote præleg. litera vera & intellectus.*
4 *Peritis in arte vbi aliquid est mandatum, suo iuramento referre illos debere.*
5 *L. Comparationes. C. de fide instr. explicatur.*
6 *Iuramenti species quæ sit in casu. l. comparationes. C. de fide instr.*

QVÆSTIO LVIII.

IVSIVRANDVM IN SVI ARBITRIJ prolatione præstare an debeat Iudex, & aliqua iuris loca explicata.

1 QVÆRO quinquagesimo octauò, an Iudex iste, qui suo † arbitrio procedere ac cognoscere potest, iurare teneatur antequā suum arbitrium siue sententiam proferat? Et dicendum est non teneri, ex sententia Bart. in l. Theopompus. nume. 7. ff. de dote prælega. dum affirmat, eum non teneri iurare, cuius assertioni de eo quod sibi videbitur, standum est, cùm arbiter is sit, quem huic Iudici nostro æquiparari iam diximus, ex Baldo in l. solam. in fin. C. de testibus. & idem cum Bartolo sensit Alexan. consil. 54. num. 2. lib. 2. sensit vno verbo Afflictus decis. 371. nume. 7. sed omnium melius & clarius Didac. Couar. lib. 2. variar. resolut. c. 13. num. 3. versic. Tertia conclusio. quibus subscribo ex illo tex. Auth. decernimus. C. de arbit. & in Auth. de iudicib. §. quia verò multæ. versic. & posteà. quo loci constitutionis ratio adfertur. Non ignoro tamen contrariam sententiam probasse Ang. in l. de pupillo. §. qui opus. de oper. no. nunc. nec aliter ibi sensit Castren. & clarius eo loci Iaf. num. 4. & in consil. 147. colum. pen. versic. confirmatur & tertiò. lib. 2. Alexan. consil. 218. num. 8. lib. 2. Marsil. sing. 214. propè medium. & in l. vlt. num. 175. C. de prob. Curt. sen. in l. admonendi. num. 383. ff. de iureiuran. Verùm horum fundamenta iure non sustinentur. nam is text. † l. de pupillo. §. qui opus. de oper. no. nunc. quo adducitur in hanc sententiam Angel. non probat, vt eo loci docuit

3 Castr. Non pariter confert is text. † l. Theopompus. cùm aliter intelligat, & rectius Bart. Accedit, quòd in multis bene emendatis codicibus non legitur, iuratus scripsit, sed rogatus respondit. Non quoque huic sententiæ suffragatur quod scripsit Castre. quòd vbi

4 aliquid peritis in † arte mandatur, eos cum iuramento declarare debere. ex l. hac edictali. §. his illud. C. de secund. nupt. in l. comparitiones. C. de fide instr. verùm hac in re Bart. aliter constitutiones illas intelligit. is enim in d. l. Theopompus. num. 8. inquit. d. §. his illud. loqui in eo, qui sumitur à partibus ex mandato Iudicis, vel (quod placet magis) in electo à partibus, qui interposito sacramento iudicare habet. sic clarè loquitur is text. quem sic intellexit & Salyc. in l. si societatem. §. arbitrorum. num. 13. versic. ad l. hac edictali. ff. pro socio. Iaf. in repet. l. admonendi. num. 237. & ibi Ripa nu. 196. de iureiur. Deci. c. 4. nu. 15. de prob. Rebuffus in l. vnica. nu. 490. C. de sent. quæ pro

5 eo quod interest profer. tex. autem. d. † l. comparitiones. intellexit Bart. in d. l. Theopompus. nu. 8. loqui in electo à Iudice, vt tanquam simplex relator referat quid sibi videtur. quod diuersum quid est à Iudice nostro, qui potestatem habet diffiniendi totam causam. quam sanè differentiam sensit & Didac. d. c. 13. nu. 4. versic. Quarta conclusio. quinimmò Bart. in proœm.

6 fforum. in princ. num. 8. intellexit d. † l. comparitiones. loqui in iuramēto probatorio, quod propriè cadit in teste, ficq; in hoc perito in arte, qui deponit vt testis, quanquam in multis à teste differat. Alijs adducitur Iaf. d. §. qui opus. & d. consil. 147. verùm à casu nostro, quæ adferuntur, longè distant, & ex iam relatis dilui satis possunt.

SVMMARIVM.

1 *Citationē peremptoriam transmittere an debeat Iudex, qui pro suo arbitrio in causa procedere potest.*
2 *Citatione peremptoria opus non esse, cum summariè & sine strepitu iudicy causa diffinienda est.*
3 *Citatione peremptoria opus esse, cum summariè solùm in causa proceditur.*

QVÆSTIO LIX.

PEREMPTORIAM CITATIONEM non requiri necessariò in causis arbitrarijs.

1 QVÆRO quinquagesimononò, an ante quàm ad † diffinitiuam sentētiam deueniat Iudex hic noster citationē peremptoriam emittere teneatur? Et non teneri arbitror: nam cum spretis Iuris Ciuilis solennitatibus in causa procedere possit, peremptoriam citationem emittere necesse non habet: videtur etenim hic Iudex quodammodò extraiudicialiter procedere, & in extraiudicialibus scimus illam non fore necessariam. c. cum nobis. vbi Innoc. & cæteri de elect. Cur. iun. in l. ad peremptorium. num. 9. in fine. ff. de iud. post Angel. ibi. Secundò hic Iudex procedit in his causis summariè sine strepitu & figura iudicij, vt iā admonuimus: sed

2 vbi eo modo † proceditur, non est opus peremptoriè citare. Clem. sæpe. §. sententiam. de verb. sign. Bald. in l. 2. colum. pen. C. vbi in rem act. Felyn. in c. consuluit. num. 8. de offic. deleg. Roland. à Valle, consil. 41.

Universidad de Deusto
Biblioteca

num.3. lib.1. Boer.in repet. l.consentaneum. nu.118.
3 C. quo.& quan.Iud. secus,inquiunt illi,quando † solùm summariè Iudex poteſt procedere. id, quod præter eos ſcribit Bart. in extrauagan. ad reprim. in verbo,ſummariè. num.5. Tertiò credo hanc ſententiam ſatis probari in l.nonnunquam.ff. de iud. quam ſic in caſu noſtro intellexit Curt. iun. in d. l.ad peremptorium. nu.6. Zabarella tamen in Clem.ſæpe. §.& quia. colum.4. ver. Sextò oppono. de verbor. ſignific. ſcriptum reliquit, etiam in ſummarijs his iudicijs neceſſum eſſe abſentem citare, cùm ferenda ſententia eſt, tametſi non cogatur Iudex in citatione exprimere,illum peremptoriè citari. & aliqua ſcripſi infrà lib. 2. in caſu 236.

SVMMARIVM.

1 Sententiam in ſcriptis proferre Iudicem non teneri, cùm arbitrium is in cauſa habet.
2 Arbitratorem ſine ſcriptis ſententiam proferre poſſe.
3 §. ſi tibi. in Auth. de mand. Princ. declaratur.
4 Confeſſus debitum ſine ſcriptis condemnari poteſt.
5 Clem. ſæpe. de verb. ſignif. declaratur.

QVÆSTIO LX.

SENTENTIAM IN SCRIPTIS PROferre an teneatur Iudex, qui arbitrium procedendi habet.

1 QVÆRO ſexageſimò, an Iudex iſte teneatur † ſuam ſententiam in ſcriptis proferre? Et nõ teneri ex facto conſultus reſpondit Ruin. conſil. 13. nume.5. lib.2.hęc enim iuris ſolemnitas hoc caſu remiſſa cenſetur, vt ſæpius diximus poſt Bartolum d. extrauag. ad reprim. in verbo, ſine figura. in fin. qui in ſpecie hoc affirmauit. Suadetur ſecundò, quia hic Iudex arbitratori æquiparatur (vt
2 iam diximus) qui quidem † arbitrator ſine ſcriptis ſententiam ferre poteſt. Butr. Imol. & cæteri,in cap. quintauallis. de iureiur. Roma. repet. l.1. nume.38. ff. de arbitris. nec à Bart. & Ruini ſententia ante eos viſus eſt diſſentire gloſſator in c. vlti. in verbo, Illuſtrium. de ſent. & re iud. in 6. & in hanc ſententiam
3 ego pariter deſcendo, ex † text. in §. ſi tibi. in Auth. de man. Princ. ex quo eſt deſumptus text. Auth. niſi breuiores. C. de ſenten. ex breui. reci. mandat eo loci Iuſtinianus Quæſtori, vt ſola perpenſa æquitate procedat. deinde procedendi ordinem præſtituit, & inter cętera concedit ſine ſcriptis ſententiam ferre poſſe, tum præſertim in cauſis leuibus modiciq; ponderis. cùm ergo Iudex hic noſter ſolam æquitatem ſpectare debeat, iure poterit ſine ſcriptis ſentẽtiam pro-
4 ferre. quod & in eo cernimus, † qui debitum eſt confeſſus, & in eo factum eſt præceptum de ſoluendo, vt latè poſt Rotam docuit Gemin. in c.vlt. col.penul. & vlt. de ſent. & re iud. in 6.

Scio tamẽ contrariam ſententiam probari à gl. in Clem. ſæpe. in verbo,in ſcriptis,de verb.ſignific.quo loci refert Natta nonnullos eam ſecutos fuiſſe. eam quoque nouiſsimè probauit Vant. tract. nullitatum. in tit.de nullitate ſent.ex defectu proceſſus.num.70. præcipua ſunt fundamenta in ratione,quam gloſ.illa retulit:vt in tex. d. Clem. ſæpe. verùm ratio illa eſt lenis. inquit enim, quia contingere poſſet veritatẽ occultari, & ob id victorem fruſtrà contendiſſe: nam & de veritate ſatis ſemper conſtare poterit, ſi Notarius ſeu actuarius de ea rogatus ſit, eamq; in ſcriptis ſic redigat,vt interlocutoria redigi conſueuit. text.autem
5 d. † Clem. ſæpe. ad rem non confert: illius enim litera ſic ſe habet: in ſcriptis & prout magis ſibi placuerit,ſtans vel ſedens proferat.illa ergo verba, & prout magis ſibi placuerit, rectè referri poſſunt ad verba illa in ſcriptis, vt hic ſit ſenſus: in ſcriptis & prout magis ſibi placuerit. ſuadetur declaratio hæc, illa ratione, quia ſi ſolennitas illa proferendi ſententiã ſedendo remittitur,quæ tamen ſolet adhiberi,vt maturius & quietius omnia peragantur, fortius noſtra hæc remiſſa, ex illa conſtitutione dicitur. Accedit, quòd in ea Clem. ſæpe. remittitur libelli oblatio in ſcriptis, quæ tamen in cæteris neceſſaria eſt. Auth. offeratur. C.delit. conteſt. nec eſt dicendum,verba d.Clem.ſæpe. (vt viſus eſt ſentire,& malè Gemin.in c.vlt. col.4. in fi. de re iud.) referri ſolùm ad ſubſequẽtia illa verba, ſtans,vel ſedens. cùm inter dictionem in ſcriptis, & verba illa, & prout magis, adſit illa copula. Et, quæ diuerſitatem oſtendit,ſentiens diuerſum eſſe ſenſum d. dictionis,in ſcriptis, à ſubſequentibus. Confirmatur, quoniam ex ſubſequentibus Iudici datur optio, vt vel ſtando, vel ſedendo iudicet, non autem datur optio proferendi ſententiam in ſcriptis vel non,quia ea verborum formula vſus fuiſſet, & duos terminos inter ſe oppoſitos appoſuiſſet, dicendo in ſcriptis vel ſine, & prout magis ſibi placuerit. Quia reſpondeo, ſubtilem Geminiani conſiderationem euerti poſſe: nam text. ille verè eam Iudici optionem cõtulit pronunciandi ſtando, vel ſedendo, ex duobus illis oppoſitis, ſtans, vel ſedens, quæ alternatiua optionis vim habet. ſi igitur verba illa, & prout magis ſibi placuerit, referrentur ad hæc ipſa ſubſequentia, ſtans vel ſedens,ſuperuacanea eſſent, cùm iam conceſſam optionem ex vi alternatiuæ tribuerent.quare is verus ſenſus eſt, vt valeat hic Iudex in ſcriptis & prout ſibi placuerit pronunciare,& ſtans,vel ſedens: ita vt in illius poteſtate poſitum verè hoc ſit.

SVMMARIVM.

1 Sententiam ſtando, vel ſedendo proferre debeat Iudex, qui arbitrium procedendi in cauſa habet.
2 Eſdram ſedendo iudicaſſe.
3 Sedendo animum quieſcere.
4 Sedendo animum prudentiorem effici.
5 Iudicem ad ſuæ Maieſtatis decorem, ſedendo ſententiam ferre.

QVÆSTIO LXI.

IVDEX IS, QVI PRO SVO ARBItrio iudicare poteſt, vtrùm ne ſedendo, vel ſtando, ſententiam ferre queat?

1 QVÆRO ſexageſimoprimò, an † Iudex iſte in cauſis ſuo arbitrio terminandis poſsit ſtando, vel ſedendo ad ſui libitum ſentẽtiam ferre? iam intelligimus quid in cauſis ſummarijs, ex ea Clem. ſæpe. ſtatutum fuit, in ordinarijs autem ſedendo iudicare debet Iudex. §. ſedebunt. in Authent. de iudic. Bald. l.1. C. de ſentent. ex bre. reci. Roland. à Valle, conſil.41. num.14. quæ ſanè ſolemnitas à lege veteri eſt deſumpta. legitur enim lib.2.
2 Eſdræ c.8. † Eſdram in gradu ligneo ſediſſe, quem fecerat ad loquẽdum. cuius authoritatis meminit Guliel. Rouillius in deſcriptione iuſtitiæ, cap.3. num.3.
3 eaq; ratione factum id dicitur, † quoniã animo magis de-

gis deliberato, omnibusq; diligenter perpẽſis ad eam ſententiam deueniſſe oſtendit. nam, vt inquit Bald. in l.1.colum.2. C. de ſen.ex breui.recit.cùm mouetur corpus, mouetur & animus, nec in ſoliditate rationis permanet,at contrà,cùm ſedet. quare cum Philo-
4 ſopho dicebat Bal. † ſedendo & quieſcendo animum effici prudentiorẽ, cùm ad extranea intellectum non diſtrahat. & cùm Bald.ſenſit Rolan. à Valle. d. conſil. 41. num.15. Hinc Diuus Hieronymus ſuper Danielem,cap.7. ibi, Antiquus dierum ſedet. inquit Hieronymus, ſedens deſcribitur, vt maturitas ſententiæ approbetur. quem locum retulit Geminian. d. c.vlt. col.6. in gloſ.vlt. de re iud. in 6. Verùm (mea ſententia) ratio hæc ſic conſiderata leuis eſt, malè enim ſeſe haberet ſententia, ſi ex eo ſolo perpenſo animo diceretur prolata, quòd ſedendo Iudex eam protulerit, cum vno ferè momento proferri illa poſsit.quamobrem cenſuit Baldus, quem mox retulimus, & ibi Sa-
5 lyc. 2. oppo. † Iudiçem ad ſuæ Maieſtatis decorem ſedere, ex l. quiſquis. C. de poſtula. & l. vlt. C. de offic. diuer.iud. & vtranque rationem ſimul iunxit Sebaſt. Vantius tract. nullitatum. tit. de nullitate ex defectu proceſſus. num.84. Gemi. d.c.vlt. in glo. in verbo, ſedendo. de ſenten. & re iudi. ipſe autem ſemper intellexi ideo Iudicem ſedere,vt intelligat muneris ſui eſſe, ſedatè & re omni diligentiſsimè perpenſa ſententiam ferre debere. quare antequam in ius ſe cõferat, conſiderare hæc ipſa debet.quòd autem ad Maieſtatis decorem ſedeat,neceſsitatis non eſt. quocirca minus rectè ſenſit Sal. quem paulò ante retuli, ſolennitatem hanc remitti minimè poſſe, cùm leuis non videatur. ego contrà,vt re ipſa patet. rectè ergo ferri ſic ſtando, vt ſedendo poſſe, probat d.Clemen. ſæpe. & text. ſingularis. l.2. §. dies. ff. quis ordo in bono. poſſ. ſerue. quem ſingularem dixit Roma. ſing.728. An poſsit. & Vantius præcitato iam loco. eſt ergo vt dicamus, Iudicem hunc non poſſe etiam ſtando iudicare.quocirca malè ſenſiſſe videtur Bal. in l.ſi fugitiui. num.8. C. de ſeruis fug. Iudicem hunc ſuum arbitrium ſedendo proferre debere.

SVMMARIVM.

1 Noctis tempore ferri ſententia an poſsit.
2 Ratio quare noctis tempore ſententia non feratur.
3 Arbitratores noctis tempore laudum proferre poſſe.
4 Sententiam noctis tempore proferri poſſe partibus præſentibus.
5 Noctis tempore ſententiam proferri poſſe ſuper re tempore peritura.

QVÆSTIO LXII.

SENTENTIAM TEMPORE NOctis proferri an poſsit à Iudice, qui arbitrium procedendi in cauſa habet.

1 QVÆRO ſexageſimoſecundò, an Iudex † hic noſter tempore noctis arbitrium ſuum & ſuam ſententiam proferre poſsit? Et poſſe opinor. nam, licèt communis ſit Doctorũ opinio,ſententiam noctis tempore prolatam nullam eſſe,vt communem eſſe teſtatur opin. Iaſ. in l. nõ minorem. nume.3. & eam defendit Signo. conſil.52. qui etiam reſpondit, ſententiam prima hora noctis latam nullam eſſe, attamẽ ex cõmuni ſtylo, præſertim in Curia Romana, non obſeruatur. ita ſcribit Vant. tract. nullitatum. in tit. De nullitate ſent. ex defectu
2 iuriſdictionis ordinariæ. nume.132. & in Curijs Regum, Soc.tract.fallen. reg.359. fallen.2. ea ſanè ratione, quia quòd † noctis tempore non feratur ſententia, ex honeſtate potius quadam, quàm ex neceſsitate introductum fuit: ita etiam docuit Dec. in c. conſuluit. num.12. in fin. de offic. deleg. ſi ergo ordinarius Iudex nõ cogitur pronunciare de die, minus cogi poterit noſter hic Iudex, qui arbitriũ procedendi & dif-
3 finiendi habet. † Hinc videmus, arbitratores poſſe ferre laudum tempore noctis ex poteſtate ſibi tributa. Bal. l.eos. §.vlt. in fin. C. de appel. vbi etiam ait, in vim arbitrij valere, cùm illa poteſtas data non fuit. fortius procedit hæc ſententia, quando ipſe Iudex adeò fuiſſet negotiorum multitudine grauatus, vt de die pronunciare nõ potuiſſet, tunc verè poteſt noctis tempore: ita Bal. in §. vlt. in proœm. digeſtorum. Iaſ. d.l.non minorem. nu.3. verſic. tertiò limita. Vantius loco iam citato, & Felyn. in c. conſuluit. de offi. deleg. Soc. tract. fallen. reg.359. fall.3. Valaſchus in l. Imperium. nu.259. de iuriſd. om. iud. Idem etiam fortius
4 † procederet, quando ipſæ ambæ partes eſſent præſentes & non contradicerent: nam tunc, etiam probata illa communi Doctorũ opin. valet. ita poſt alios Iaſ.d.l.non minorem. nu.3. verſic. ſecundò limita. & Vant. vbi ſuprà. Socin. tract. fall. reg.359. fall.1. idem
5 etiam fortius, † quando fertur ſentẽtia ſuper re tempore peritura: tunc abſolutè noctis tempore ferri poteſt: ita Iaſ. d. l. non minorem. num.3. ver.quartò limita. Soc. d. reg.359. fall.4.

SVMMARIVM.

1 Iudicem contumacem expectare poſſe in ſequentem vſq; diem ad ſententiæ prolationem.
2 Iudicem habere fauorabilem in arbitrarijs multum prodeſſe.
3 Sententiam de Iure Ciuili eſſe eadem die peremptoriæ citationis proferendam.
4 Federicum Imperatorem, extrauagantem legem Pataujj promulgaſſe.

QVÆSTIO LXIII.

SENTENTIAE PROLATIONEM in diem ſequentem differre quando poſsit Iudex arbitrium in cauſis habens, declaratum.

1 QVÆRO ſexageſimotertiò, an † Iudex iſte, qui arbitrium habet procedendi in cauſa, poſsit in ſequẽtem diem differre ſui arbitrij & ſententiæ prolationem, atque ea die ſequenti abſque alia citatione ſententiam ferre? In Iudice ordinario, Iure Pontificio inſpecto, res eſt clara quòd poteſt: nam hoc in eius arbitrio poſitum eſt: vt clarus extat Canon, cap.conſuluit. de offic.deleg. vbi Abb. Felyn.colum.1. Deci. in 2.notab. clarè affirmârunt. qui quidem & illud ſcribunt, ob id multum
2 † prodeſſe habere in his arbitrarijs Iudicem fauorabilem. hanc eandem ſententiam affirmârunt Bart. & cæteri. in §. Iulianus. l. ſi finita. ff. de damno infecto. vbi inter cæteros Ludouicus Bologninus, nume.102. communem teſtatur. quibus accedunt Afflict. in c.1. num.21. in fine. ex quib. cau. feud. amit. Marſil. in l. quæſtionis modum. num.64. de quæſtio. Curt. iun. in l. & poſt edictum. num.1, in fin. ff. de iud. & Coraſ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in l. sæpe. num. 3. ff. de offic. præsid. & ab hac opinione non dissentit Alb. in l. properandum. §. & si quidem. C. de iud.

De Iure verò Ciuili, maius est dubium. nam, & si magis communis opinio sit, idem esse quòd de Iure Canonico, vt magis communem opinionem esse testatur Bologn. d. nu. 102. nihilominus ipse post Alber. d. §. & si quidem. & post Ioan. Fabr. §. omnis. insti. de verb. obl. & Ang. in l. cùm non ab eo. C. quando prouo. non est necess. scribit, Iudicem non posse differre
3 sententiæ † prolationem in diem sequentem, sed omninò teneri proferre ea die peremptoriæ citationis. & verè hæc Alberici & sequacium opinio in foro seruatur: & satis probatur in l. & post edictum. §. circumducitur. & l. in peremptorio. de iud. Hinc scriptum reliquit Angel. in d. l. cùm ab eo. hodie non ob-
4 seruari illam † extrauagantem Feder. hic Patauij anno 1174. promulgatam. In Iudice autem, cui datum est arbitrium, expresè opinor, etiam de Iure Ciuili posse differre: nam hæc est benignitas quędam, quam obseruare honestum est, nec alterius partis ius lædit. Relatam Iuris Pontificij constitutionem multis modis declarant Felynus in d. c. consuluit. colum. 2. & ibi Decius in 3, notab. & Bologn. d. §. Iulianus. num. 105. & multis sequentibus. & ex illis aliquas referam infrà lib. 2. in casu 44.

SVMMARIVM.

1 *Sententiam quouis in loco proferre an possit Iudex, qui procedendi arbitrium habet.*
2 *Locum iudicij negotij veritatem non imminuere.*
3 *Delegatum eligere debere tribunal, ad quod valeant partes citari.*
4 *Locus, ad quem partes citandæ sunt, tutus esse debet.*

QVÆSTIO LXIIII.

QVO IN LOCO SENTENTIAM proferre possit Iudex arbitrium in causa habens.

1 QVÆRO sexagesimoquartò, an Iudex iste † quocunque in loco suam ferre possit sententiam, vel potius in loco suorum antecessorum, iuxta l. pen. in fine. de iustit. & iure. & l. cùm sententiam. C. de sentent. & interlocut. omnium iudic. dicerem ego ad libitum quouis in loco posse, si modò Maiestatis ac decoris ratio habeatur: iuxta l. si cùm dies. §. arbiter. ff. de arbi-
2 tris. nec enim † solemnis iudiciorum locus negotij veritatem, quam solam hic Iudex spectare debet, auget, vel imminuit. quare, quemadmodum arbiter potest vbique locorum pronunciare, sic iste. quod sine dubio procedit in illis Iudicibus delegatis à Principibus, qui tribunal suorum antecessо-
3 rum non habent. & si habeant, deinde necesse † est locum vnum eligere, ad quem partes possint citari, vt scribit Bart. in l. si vt proponis. 2. C. quomodo & quando Iudex. & Ripa, quem statim referam. sic etiam est in illis ordinarijs, qui locum determinatum non habent, nam illi suo arbitrio locum eligere possunt: ita gloss. d. l. cùm sententiam. ponit exemplum in Iudicibus appellationum Bononiæ, & ibi sequitur Baldus.
4 Declaratur non procedere, quando † locus tutus non esset, vt scripsit Ripa, tract. pestis. in tit. De priuilegijs Iudicum. in fine. nec enim ad illum partes possunt ac debent citari, nec ibi sententia proferri, sed in loco tuto sese conferre debet Iudex, vt ibi etiã partes esse possint. gl. l. 1. C. de sent. ex breui. reci. Ripa, qui suprà. & cùm probabilem dubitationem non recipiat hæc quæstio, non amplius immorabor.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem habentem arbitrium in causa, nõ posse iniquum æquo præferre.*
2 *Iudicem teneri in syndicatu, si partes enormiter læsit.*
3 *Principem ex ordinata potestate non posse iniqua æquis præferre.*
4 *Iudicem habere debere æquitatem præ oculis.*
5 *Iudex non debet esse magis vni quàm alteri gratiosus.*
6 *Iudicem habentem liberum arbitrium, nõ posse iura priuatorum tollere.*
7 *Liberum arbitrium tertio nocere non debere.*
8 *Iudicem habentem arbitrium, non teneri si quid culpa egit.*
9 *Eligenti imputatur, si malum elegit.*
10 *Eligenti malum depositarium imputatur.*
11 *Eligenti imperitum Procuratorem, vel Aduocatum imputatur.*
12 *Eligenti nihil imputatur cùm sua culpa electus in officio deliquit.*

QVÆSTIO LXV.

AN IVDEX ARBITRIVM HAbens iniqua æquis præferre possit.

1 QVÆRO sexagesimoquintò, an cũ Iudex iste cùm suam † profert sentẽtiam, iniquum æquo prę ferre possit? Et non posse affirmauit Bald. in tract. statu. in verbo, arbitrium. ver. statutum, quod concedit prioribus. & ver. statutũ dans potestati liberũ arbitrium. & vers. statutum, quòd in certis casibus. idem Bal. in l. si quis maior. 1. not. vbi Curt. sen. nu. 15. C. de transact. idem Bal. in l. si Procurator. nu. 12. ff. de cond. inde. quem secutus est Amodeus à Castel. tract. syndic. nu. 142. & nu. 144. & Paris eo. tract. in tit. de arbitrarijs eorum. nu. 1. ver. si Rex. Picus. l. in quartam. nu. 149. ad l. Falc. Petrus Benintend. conclu. 31. num. 5. Brunus. de constitutionibus & statutis, in verbo, Arbitrium. vers. statutum dans potestati. immò docuit ipse Bald. in Rubr. C. de pœ-
2 na iud. qui malè iud. † Iudicem hunc teneri in syndicatu, si enormiter aliquem lædat. idem cum Bald. & cæteris sensit Dec. consil. 651. num. 11. & in hanc sententiam adducuntur, ex l. si pater. de priuileg. cred. & l. creditor. §. vlt. ff. mand. Accedit illa ratio, quia
3 non licet † Principi ex ordinata potestate liberum hoc arbitrium, vt iniqua æquis præferantur, & ius alterius auferatur concedere, ex l. 1. & 2. C. si contra ius vel vtil. publ. & in l. 2. §. meritò. ff. ne quid in loco publ. non enim Iudex nostер ratione liberi huius arbitrij potest ius alterius lędere. Paris Puteus, qui suprà. & Bal. in l. cùm anteà. C. de recep. arb. & ex glo. in c. sæpe. de verb. sign. & confert. l. impuberi. ff. de adminis. tut. & l. 1. & l. in fraudem. ff. de milit. testam. Hinc censuit eo loci Paris, num. 11. post Innocent. in
4 c. cum æterni. de re iudic. in 6. † Iudicem hunc, cui laxiores habenæ concessæ dicuntur, æquitatem præ oculis habere debere: iuxta l. quod si Ephesi, ff. de eo, quod

5 quod certo loco, quare cauere debet, ne † gratiosius nimis sit vni quàm alteri. c. consuluit. de offic. deleg. quãquam optimum sit habere in arbitrarijs Iudicem fauorabilem, vt post Ang. & Imo. in l. 1. §. stipulationum. de præto. stip. scripsit Curt. sen. in tract. sequestrationum. in fin. & Dec. in d. c. consuluit. 2. not. de
6 offic. deleg. Hinc intelligimus But. in Clem. 1. vt lite pend. malè docuisse. † Iudicem hunc habentem liberam potestatem posse tollere iura priuatorum, & contra tertium statuere. quod falsum omnino est, vt fusiùs statim subijciam. quæ sanè receptissima opinio, si vera est eo casu cùm liberum arbitrium est concessum, fortius cum regulatum permittitur.
7 Extenditur, vt eo casu fortius procedat † quando contra tertium esset datum liberum arbitrium. nam tunc nedum is Iudex, quę iniqua sunt, facere non potest, imò contra tertium illum, liberum illud arbitrium nihil operatur, sed semper intelligitur cõcessum arbitrium viri boni, vt latè dixi suprà, q. 6. in fin.
Declaratur non procedere, quando is Iudex, sic non per dolum, sed solùm culpa pronunciaret: nam
8 hic † Iudex dolo carere omninò debet: vt latè diximus suprà, q. 8. si tamẽ per culpam iniqua æquis pr ferat, non tenetur, iureq; illud sustinetur: hoc enim casu culpa dolo non æquiparatur. sic Alex. consil. 65. num. 8. lib. 1. Natta, Clem. sæpe. §. nõ sic tamen. col. 19. in fi. de verb sig. Soc. in l. cum filiusfam. nu. 1. de verb. oblig. ea ratione adducuntur omnes, quia vbi dolus exigitur, ibi lata culpa dolo non æquiparatur. l. 1. §. si quis ideo. ff. ne vis fiat ei. l. 2. §. actionum. ff. vi bon. rap. Bart. l. quod Nerua. num. 20. ff. depositi. adfert &
9 rationem illam Socin. quia est quod † imputetur eligenti culposum & virum minus diligentem. Verùm animaduerti aliquando contrarium sensisse Ang. in l. in vendit. §. si quis fructus. in fi. ff. de bo. auth. iu. pos. qui illo text. nititur. cùm contrarium potius probet. imò ipsemet Angel. in l. 1. de mil. test. censuit de dolo teneri, nullum autem verbum de culpa. Ang. tamen sententia ex eo videtur defendi, quia regula est, quòd lata culpa dolo æquiparatur: vt latè apud Bartol. d. l. quod Nerua. num. 20. exceptis aliquibus casibus, vbi cautum reperitur, quòd ex solo dolo quis teneatur, inter quos hic noster enumeratus non intelligitur, & qui aliter sensit probare id habet, iuxta doctr. Bart. in l. 1. nu. 2. ff. si quis in ius voc. non ierit. Deci. l. 1. nu. 5. ff. de reg. iur. Nec Soc. ratio multum vrget, quia & si adscribendum illis sit, qui virum minus probum eligerunt, iuxta glo. §. prætereà. instit. quibus mod. re.
10 contr. ah. obl. vbi † imputatur eligenti malum depositariũ, quem admodũ & sic in eligente negligentem
11 socium. §. vlt. inst. de socie. sic in eo, † qui in Procuratorem minorem eligit, qui si lædatur, restitui poterit. l. cum manda. in fi. ff. de Proc. sic in eligente imperitũ Aduocatum gl. in l. vtiq. de rei vend. quæ idem affirmat in eligente imperitum medicum. sic in eligente Canonicum indignum. Bar. l. si Patronus. de confir. tut. alia sunt similia apud Bart. l. si is, cum quo. ff. vt in poss. leg. in l. pe. ff. de iur. do. l. 1. §. quæsitum. de sepa. l. nam & seruus. §. vlt. de neg. gest. l. eum, qui. §. vlt. & l. seq. ff. commod. l. 1. ff. si men. fal. mo. dix. Ias. §. in bonæ fidei. num. 45. instit. de act. Craue. cons. 97.
12 Veruntamen (vt dixi) nõ vrget, quoniam is, qui † per culpam aliquid egit, fefellisse dicitur sua opinione eligentem, qui non credidit illum debuisse versari, nec in dolo vero, nec in præsumpto, & ita lata culpa, quare eligenti nihil est imputandum, iuxta text. l. argentum. ff. commo. & docuit Bart. in l. si vt certo. §. si de me. ff. commo. Dec. l. contractus. num. 30. de reg. iur. Parisius consil. 156. num. 23. lib. 4. Accedit, quòd ratio Socini solùm in eo Iudice & viro bono procedit, qui à partibus electus est, non in dato à Lege, vel à Principe, quare cogitandum est.

SVMMARIVM.

1 *Sententiam intimare an debeat Iudex, qui arbitriũ procedendi in causa habet.*
2 *Arbitros intimare debere partibus compromissi prorogationem.*
3 *Intimatione opus non esse, cùm pars notitiam sententiæ contra se latæ habuit.*
4 *Denunciationem fieri ad hoc, vt denunciatus certior reddatur.*

QVÆSTIO LXVI.

SENTENTIAM INTIMARE NEcesse an habeat is Iudex, qui suo arbitrio in causa procedere potest.

1 QVÆRO sexagesimosextò, an Iudex iste necesse habeat † latam à se sententiam partibus denunciare vel intimare? & habere necesse affirmauit Natta in Clem. sæpe. §. non sic tamen. col. 33. vers. quartum est notandum. de verbor. sign. Felyn. in c. 1. num. 52. vers. Tertiò no. quòd de constit. post glo. l. 2. C. de decur. lib. 10. & post Bal. in l. 1. col. vlt. vers. quæro an. C. de senten. ex breui.
2 recitan. qui docuit, quòd & si † arbitris data sit potestas prorogandi compromissum absente parte, intelligi dummodo prorogatio partibus intimetur. & scribit Oria. in tract. de arbitris. in verbo, prorogatio. Dec. consil. 632. num. 14. Ruin. consil. 130. nu. 12. lib. 5. Paris. consil. 43. num. 8. lib. 1.
Declaratur non procedere, quando pars, contra
3 quã † lata fuit sententia, habuit illius prolationis scientiam, tunc non est necessaria denunciatio, quę non est de essentia sentẽtiæ. qui enim hoc dicere vult, probare debet: ita Dyn. in c. eum, qui certus. in fi. de reg. iur. in 6. & clarius Soc. iun. cons. 120. nu. 16. lib. 3. & cum Dyn. & Alex. cons. 24. nu. 6. li. 4. affirmant enim
4 omnes in dubio † denunciationem requiri ad hoc, vt quis certior reddatur. quamobrẽ necessaria illa non est, cùm is alia via certus est. d. c. eum, qui certus. & probat l. 1. in fi. ff. de act. emp. Ripa in c. cùm M. Ferrariensis. num. 165. de constit. Tiraq. tract. de retractu consang. §. 36. gloss. 2. num. 30. qui declarat, tunc demum illum habere alicuius rei scientiam, cùm substantiam, qualitates, ac omnes circumstantias cognouit, ex glo. c. concertationi. in verbo, sciuerit. de appellat. in 6. quam notabilem admodum post infinitos propè à se relatos, scribit. quibus addo Albam, consil. 18. num. 7.

SVMMARIVM.

1 *Sententia nulliter lata an iterum proferri possit.*
2 *Iudicem ordinarium iterum iudicare posse, si semel & nulliter iudicauit.*
3 *L. si Præses. C. quomodo & quando Iudex. declaratur.*
4 *Sententia lata contra adultum curatore carentem valere, & si restitutio in integrum concedatur.*
5 *Sententiam latam super desertione appellationis vim diffinitiuæ habere.*
6 *Ordinarius ex prorogata iurisdictione iterum posse iudicare, cùm nulliter iam iudicauit.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

7 *Iurisdictionem ordinariam à partibus prorogatam, suam naturam non mutare.*
8 *Recursus superioris, vt super nullitate pronunciet, nunquam sublatus dicitur.*
9 *L. Carmelia Pia. ff. de iurepatr. declaratur.*
10 *L.1. §.1. ff. quæ senten. sine appellatio. rescindan. explicatur.*
11 *L. absentem. C. de accus. exponitur.*
12 *L. de accusatoribus. C. de accus. interpretatur.*
13 *Appellationem & nullitatem, integram causam ad superiorem deferre.*
14 *Recursum ad superiorem non impediri.*
15 *Iudex ordinarius qui per sordes nulliter iudicare voluit, iterum non iudicat.*
16 *Superior adeundus est, cùm ex nouis actis sententia est reformanda.*
17 *Instantia peremptа Iudex definit esse Iudex.*
18 *Ordinarius solus iudicat instantia renouata, cùm antiqua acta sunt.*
19 *Litem cœptam coram ordinario probare debet, qui superioris iurisdictionem impedire vult.*
20 *Sententia nulla ope exceptionis, qui semel iudicauit, iterum iudicat.*
21 *Delegatus qui semel iudicauit, amplius non iudicat.*
22 *L. Iudex posteaquam. de re iudic. declaratur nouo sensu.*
23 *Iudex appellatione in dubio ordinarius venit.*
24 *Dictio bene, idem quod dictio rectè significat, & de earum effectu.*
25 *Corrigere, esse emendare.*
26 *Delegatum suam sententiam declarare non posse.*
27 *Delegatum iterum iudicare, si non seruata forma semel iudicauit.*
28 *Delegatum Principis iterum iudicare, si semel nulliter iudicauit.*
29 *L. si vt proponis. C. quomodo & quando Iudex. declaratur.*
30 *Causa semel ingressa consistorium Principis ab inferiore non cognoscitur.*
31 *Delegatum ad vniuersitatem causarum iterum iudicare, & si semel sed nulliter iudicauit.*
32 *Delegatus qui errore iudicauit, iterum potest iudicare.*
33 *Iudicans semel in extraiudicialibus iterum iudicare potest.*

QVÆSTIO LXVII.

QVOMODO AC QVANDO ORdinarius, vel delegatus arbitrium habens possit iterum iudicare, si semel iudicauit, sed nulliter.

QVÆRO sexagesimoseptimò, an Iudici huic, qui semel, sed † nulliter sententiam tulit, iterum eam proferre liceat? In hac per difficili quæstione tot fuerunt sententię quot capita, vt inquit Cyn. in l. vlt. q.7. C. de contrah. empt. vt rem ex ordine acclarè absoluam, duos casus constituo, seu duo capita propono. Primum in Iudice ordinario, secundum in delegato.

Primum ergo caput propositæ quæstionis sic absoluitur, constituendo regulam affirmatiuam. † Ordinarium iterum iudicare posse, si sententia, quam primùm protulit, nulla sit. sic regulam affirmatiuam proposuit gloss. l. Iudex posteaquam. de re iudic. vbi Bart. & post eum Alex. num. 20. sic glo. in l. si vt proponis. la 2. C. quomodo & quando Iudex. Alex. Rub. ff. de officio eius. num. 5. Rimin. consil. 142. nume. 1. lib. 4. Felyn. in c. qualiter & quando. el 2. num. 37. de accus. Vantius tractat. nullitatum. in tit. Coram quo nullitas propo. poss. num. 9. & in tit. de nullitate sententiæ ex defectu iurisd. ord. num. 114. verfic. fallit in ordinario. Tiraquell. in l. boues. §. hoc fermone. prima limitat. num. 40. de verb. sign. & si perplexè aliquantulum sit locutus. solet enim adferri text. l. 1. in fin. C. de sentent. & interlocut. omn. Iud. quem verè arbitror loqui in ordinario, cui nouus Iudex successor aduenit, cùm is primus elapso magistratus tempore eo foret functus. sic tex. in † l. si præses quasi desertam. C. quomodo & quando Iudex. qui fortè ea ratione non probat, quòd non loquatur in sententia nulla, sed valida, ope tamè restitutionis in integrum rescindenda, † cùm lata esset contra adultos curatore carentes. iuxta l. si curatorem. in fin. C. de in integrum restit. mino. nisi is text. intelligatur in iudicijs, in quibus lata sententia cõtra minorem sine curatore est nulla, vt scribunt Doctores in l. pen. C. si aduersus rem iud. & post Guid. Papæ, q. 494. Sententia, scripsit Vantius tract. nullitatum. in tit. de nullitate sententiæ ex defectu man. comparen. nu. 33. & ille text. loquitur quidem in † sententia lata super desertione appellationis, quæ & si interlocutoriæ nomè habeat, vt docuit Butri. in c. sua nobis. de appellat. attamen, cùm vim diffinitiuæ habeat vt diffinitiua consideratur. sic Bald. in d. l. si Præses. Aretin. consil. 106. numero 6. Barb. consil. 31. colum. 2. lib. 3. qui in nostris his terminis respondit citando Baldum in d. l. si Præses. hoc idem satis probatur in l. si accusatoribus. C. de accusat. Huic tamen sententiæ aduersari videtur textus l. Iudex posteaquam. ff. de re iudicata. iuxta Bartoli intellectum ibi, qui eum in ordinario loqui opinatur. Verùm infrà in secundo capite huius propositæ quæstionis nodum dissoluemus, textumq; illum interpretabimur.

Extenditur primùm hoc caput, vt locum etiam habeat eo casu, cùm ordinarij † huius Iudicis iurisdictio prorogata fuisset, nam & tunc lata sententia nulla, durat iurisdictio. ita censuit Guid. Papæ, q. 462. Vtrùm, qui testatur in sacro illo Burdegalensi Consilio sic quandoq; fuisse obseruatum. ita & in Neapolitano testatur Antonius Capicius, decis. 1. num. 26. & tradit Vanti. d. tract. nullitatum. in tit. Coram quo nullitas proponi poss. nume. 9. in fin. adducuntur in hanc sententiam omnes authoritate Pauli Castren. in l. 1. C. de iudicijs. dum dicunt, † iurisdictionem ordinariam à contendentibus prorogatam, propriam substantiam non mutare: quod ea ratione confirmatur, quia prorogatio actum nouum nõ constituit, sed veterem extendit. Dec. in l. lecta. num. 13. ff. si certum pet. & cons. 497. num. 1. 2. Soc. iun. consil. 75. num. 28. lib. 5. Marsil. sing. 300. Boer. q. 284. num. 10. 11. imò censetur idemmet actus primus, vt latè scripsit Tiraquellus in tractat. De retractu conuentionali. §. 11. gloss. 7. numero 36.

Declaratur primò hęc regula & hoc caput, vt sublata minimè censeatur partibus † facultas adeundi Iudicem superiorem, qui nullitatis causam diffiniat: iuxta text. l. absentem. C. de accusa. quam multipliciter intelligunt interpretes nostri, sed crebrius recipiunt distinctionem, quam attulit Bart. in d. l. Iudex posteaquam. vbi Alex. num. 20. 21. de re iud. idem Bart. in l. si expressim. num. 14. de appellat. Felyn. in c. per tuas. in fine. de sentent. excommun. Vant. d. tract. nullitatum. in tit. coram quo null. propo. poss. num. 8. distinguit enim sic Bart. aut petit quis vt solùm pronunciet Iudex sententiam nullam, tunc superior adiri etiam põterit, vt principaliter super nullitate pronunciet, & in consequentiam super causa principali. quo in casu, Iacobi Butrigarij sententia procedit, † ex l. Carmelia pia. ff. de iure patro. & in l. quædam mulier. ff. famil. hercis. Verum aliquando animaduerti id non contingere in præcitatis iuribus ex causa solius nullitatis, sed ob appellationem principaliter interpositam, ob quam ad superiorem totum deuolutum est, causa verò nullitatis incidenter propositа fuit, vt iura illa sic visus est intelligere Iac. de Arena, quem retulit Bart. in d. l. si expressim. num. 4. & clarius Alex. consil. 59. num. 9. lib. 4. Decius consi. 275. numer. 6. Vantius tract. nullitatum titul. quot & quibus modis nullitas propo. poss. num. 19. Non pariter ad rem † confert. l. 1. §. 1. ff. quæ sent. sine appella. rescind. cum non aperiat text. ille, quis Iudex ille sit, qui super ea nullitate ex illo calculi errore, vel ex causa illa expressa contra iuris constitutionem proue nienti pronunciat. nisi dicatur ad rem conferre in illis verbis, sed & si huius quæstionis Iudex. vbi glos. & Felin. d. ca. per tuas, in fine. verùm, nec ibi habetur dif ferentia quomodò sit petitum confirmari principaliter vel incidenter. Non quoq; multùm suffragatur † text. l. absentem. cum eam in se rationem habeat, quòd de iniuria & iniquitate quadam aduersus Iudicem illum constabat. constituit enim text. fundamentum in illata illa iniuria, nec illo in casu, vt docuit Bar. recurrit condemnatus ille ad Præfectum prætorio vt sententiam illam nouo more & contra ius constitutionis prolatam annullet, & in consequentiam sententiam reformando super negotio principali pronunciaret: quoniam diuinare est, quòd priore loco & solùm quodammodo petitum sit sententiam annullari, vel principaliter reformari. concedo quòd in ordine Iudicij antequam sententiam, vt nullam Iudex reformet, esse nullam cognoscere debere tamquàm de actu primo, sed quomodo vno & altero modo petitum illud sit, diuinare est. iure ergo non probatur primum hoc membrum distinctionis Bartoli. quamobrem idem Barto. in d. l. si vt proponis. & Alexand. in d. l. Iudex posteaquàm. nume. 20. simpliciter sunt locuti, nulla adhibita distinctione.

Secundum autem membrum distinctionis illud est, aut petitur principaliter iterum pronunciari in causa, super qua nulliter est pronunciatum, & in consequentiam iam latam sententiam annullari, tunc in quit Bart. ordinarius conueniendus est, qui iam prio re loco sententiam tulit. sic intelligit. d. l. de accusatoribus. C. de accusa. & l. 1. C. de senten. & interlocu. omnium iud. ac etiam l. si pręses. C. quomodo & quando Iudex. Verùm is text. † l. de accusatoribus, absolutè loquitur, quòd causa illa tractabitur coram illo Iudice: nec distinguit an de nullitate agatur. eodem modo loquuntur duæ illæ constitutiones. d. l. 1. & l. si præses, statim relatæ. qua ratione fit vt Bartoli distinctio defendi iure non possit. quæ sanè distinctio prio re loco à Iacobo de Arena fuit considerata, vt ipsemet Bartolus in d. l. si vt proponis. num. 3. dum ea reiecta, se in hoc parum constantem ostendit, & absolutè affirmat, superiorem adeundum esse vt sententiam nul lam dicat, & iterum in causa pronunciet. Ex quo dein de subdit quòd quemadmodum † appellatio integram causam ad Iudicem ad quem, deuoluit, sic & nullitatem ad superiorem. quod post alios affirmauit Craue. consil. 270. colum. penultim. verficul. venio nunc. hanc ego sententiam veriorem credo, cum nunquàm superioris authoritas excluſa, imò semper excepta censeatur, iuxta l. vltim. ff. qui satisda. cog. † Rursus nunquàm recursus ad superiorem impeditur. authen. quæ supplicatio. C. si contra ius vel vtil. publ. & infrà attingemus in quæstio. 70. est igitur in facultate partis quem velit adire.

Hæc tamen sententia intelligitur, vt fortius eo casu procedat ac locum sibi vendicet, quando † Iudex is ordinarius & primus per sordes (vt nostri dicunt) id est per iniuriam iudicauit. tunc, qui de nullitate conqueritur, nulla ratione compelli potest, vt ordinarium ipsum iterum adeat. sic intelligunt omnes textum. l. absentem. C. de accusa. vt retulit Bartol. in d. l. si vt proponis. num. 3. Felin. in d. cap. per tuas. numer. 8. de senten. excommun. & latè scripsit Vantius in tract. nullitatum titulo Coram quo nullitas proponi possit. num. 11. qui multis relatis eam attulit rationem, quia ordinarius iste non debet esse suæ iniquitatis ac turpitudinis cognitor. iuxta l. eos. in prin. C. de appella. & in d. ca. per tuas, de sent. excommun. cum cæteris relatis à Vantio, qui suprà numer. 6. Hæc quoq; declaratio secundo loco intelligitur, vt fortius eo in casu procedat, quando agitur de reformanda † sententia nulla ex nouis actis (cùm ex antiquis reformari minimè posse scimus) adiri enim tunc superior omninò debet. Est exemplum, secundum interpretes nostros, quando instantia causæ est peremptа, sic Sali. in d. l. si accusatoribus, in fi. intelligit. d. l. absentem. vt retulit Alexand. d. l. Iudex posteaquàm. num. 21. propè finem. Verùm diuinare est, quoniam superior ille reformabit quidem sententiam, sed ex quibus actis id præstet, ibi non aperitur. Alia tamen ratione hanc ipsam declarationem veram credo, cùm enim sententia sit nulla ex † instantia iam peremptа, is Iudex non dicitur amplius Iudex: sic in terminis respondit Baldus consil. 298. Præmittendum est ad euidentiam, in fine libr. 3. quem secutus est Craue. consil. 270. colum. vlti. inquit enim Baldus (& rectè mea sententia) ordinarium hunc hoc in casu sententiam illam confirmare non posse, solus ergo superior eam confirmabit. quod & latè probauit Vantius tract. nullitatum in titulo de nullitate sententiæ ex defectu iurisdictionis ordinariæ. numero 115. Si verò agatur de ferenda sententia ex antiquis illis actis in noua instantia concessa, † tunc solus ordinarius potest, cum iam coram eo Iudicium cœptum sit, vt docuit Baldus in authen. sed nouo iure. C. de ser. fug. & retulit Corsettus in singulari in verbo Iudicium, incip. Regula, versic. Sextò adduco tibi Baldum. quo loci Corsetus octo adfert declarationes ad l. vbi cœptum. eadem declarationem Baldi attulit Socin. sen. consil. 274. colu. vltim. lib. 2. habet quoque hic qui cupit † superiorem impedire, ne cognoscat coram ordinario litem iam fuisse cœptam ostendere. sic. d. l. vbi cœptum. declarat Afflictus decis. 354. numer. 3. 4. cætera silentio inuoluam, quæ legi possunt apud Socin. sen. consil. 54. colum. 4. libr. 3. Iaso. consilio 9. numero 3. consil. 12. numer. 3. libr. 1.

Declaratur secundò, vt non procedat, † quando non ipso iure, sed solùm ope exceptionis sententia est nulla. sic Bald. l. vltim. colum. 1. quæst. 4. C. de contrahen. emp. latè Tiraquel. d. §. hoc fermone. limitatione 1. nu. 55.

Secundum quæstionis propositæ caput illud est in † delegato, qui quamprimùm iudicauit siue nulliter siue rectè & solemniter munere suo functus est, nec iterum cognoscere poterit: sic glo. vlt. l. si vt proponis. C. quomodo & quand. Iudex, & ibi Bartol. Innoc. in ca. in literis, vbi cæteri omnes, de offic. deleg. Alexand. in d. l. Iudex posteaquàm. num. 12. de re iud. Ruin. consil. 142. nu. 1. libr. 4. Vantius d. tract. nullitatum in titulo coram quo nullitas proponi possit. nu. 14. Tiraquel. d. l. boues. §. hoc fermone. limit. 1. nu. 40. latè Boer. quæst. 6. & Bello. lib. 3. supputa. iuris capit. 18. num.

Universidad de Deusto
Biblioteca

18. numer. 1. quorum sententia satis probatur in d. l. si
22 vt proponis. solet etiam adferri is text. l. Iudex postea
quam. verùm non leuis est diuinatio intelligere in de
legato, cùm ne verbum quidem in eo de delegatione
habeatur. quare in ordinario eam intelligere visus
est ibi Bartol. numero 3. quem sensum suadent ver-
23 ba ipsa, quæ † de Iudice simpliciter sunt, & ideo in or
dinario tamquàm de potentiori significatu intelligi
debet, iuxta celebre responsum Federici Senen. con-
sil. 205. quem secutus est Corasius libr. 3. miscella. iu-
ris capitul. 19. numer. 3. quibus addo Decium in l. 1. §.
qui mandatam. num. 5. de officio eius. Verùm est ani-
maduertendum, quòd si intelligeremus d. l. Iudex
posteaquàm, loqui in ordinario, mirum in modum
aduersaretur conclusioni iam in primo membro fir-
matæ. quare sic ego intelligo, vt verè non loquatur
de sententia nulliter lata, sed de sententia vel æqua,
vel iniqua, hoc est contra ius partis. hoc ipsius Iure-
consulti verba ostendunt, dum his sic ait: Siue bene
24 siue malè functus officio est. † dictio bene eiusdem
significationis esse scimus ac dictio rectè, vt docuit
Baldus in l. eos. colum. 2. verficul. & nota quòd aduer
bium bene. C. de appellat. quem est secutus Ias. in l.
Iecta. numer. 16. ff. si cert. pet. & in l. iustè posidet. nu-
mer. 8 ff. de acquir. possess. sed dictio rectè, non solem-
nitatem, sed ius partis ostendit. ita gloss. in l, non pu-
tauit. §. non quæuis. ff. de bon. possess. contra tabulas.
l. 2. ff. de inofficioso testament. cùm ergo is text. l. Iu-
dex, dicat malè, intelligitur non nulliter, sed contra
ius partis latam fuisse sententiam: non immeritò er-
go si is ordinarius non est amplius Iudex, quia causa
per appellationem deuoluitur adsuperiorem. d. l. eos.
in princ. C. de appella. perpendo etiam tex. d. l. Iudex,
in illis verbis: amplius corrigere suam sententiam
25 non posit, est † enim corrigere, idem quod emenda-
re, at emendare nil aliud esse scimus quàm actum in
se validum in aliqua parte reficere, substantia ipsa per
manente: vtrunque post Bartol. docuit Dec. in l. edi-
ta. num. 19. 20. C. de eden. dum ergo inquit corrigere
non posit, præsupponit actum sui natura validum,
quare re ipsa intelligimus ad rem text. hunc non con
ferre, & si alijs iuribus conclusio probetur.
26 Extenditur, vt procedat etiam † quò ad solam sen-
tentiæ declarationé, quam delegatus ipse non potest,
sed ipse solus delegans ex verbis tamen delegati, vt
tradunt interpretes in capitul. ex parte, el. 3. de verb.
significat. & clarè Alcia. responso 439. in fin. qui
ita respondit in Senatoribus Mediolanensibus, qui
quò ad causas sibi commissas delegati dicuntur.
27 Declaratur primò non procedere in † delegato,
qui non obseruata delegationis forma sententiam
tulit. is etenim iudicare iterum potest, cum data iu-
risdictio consumpta non fuerit. capit. cùm dilecta, de
rescriptis. vt pariter in arbitrio dicitur l. quid tamen,
in princip. ff. de recep. arbitris. omnes in capit. in lite-
ris, de officio deleg. Riminal. in Rubri. ff. de officio e-
ius. numer. 5. latè Tiraquel. d. §. hoc sermone, limita-
tione 1. num. 51. Capella Tolosa. quæst. 38. Alexand. d.
l. Iudex posteaquàm. nume. 14. de re iudica. Vantius
qui suprà, Ruinus consil. 142. num. 1. lib. 4.
28 Declaratur secundò non procedere in † delegato
Principis, qui si nulliter cognouit, exemplo ordinarij
iterum cognoscere poterit. hanc sententiam proba-
uit Angel. in d. l. Iudex posteaquàm de re iud. quem
secuti sunt alij plures, vt Decius in d. capit. in literis.
num. 5. de offic. deleg. Bello. lib. 3. supput. iuris capit.
18. & hanc esse æquam ac maiori quadam benignitate
fulciri affirmauit Boer. d. q. 6. numer. 6. quo loci testa-
tur, eam in sacro illo Burdegalensi Consilio obser-
tam fuisse. ea ratione adducuntur, quia ordinario
hic delegatus æquiparatur, cum subdelegare possit,
vt ordinarius ipse potest. capitul. pastoralis. de offic.
delega. quin fortius dicitur in causa sibi delegata or-
dinario maior. capitul. sanè, el 1. de offic. deleg. si ergo
ordinarius, qui semel, sed nulliter iudicauit, iterum
sententiam ferre potest, sic in hoc ipso delegato. huic
opinioni ego pariter subscribo.

Non ignoro tamen aliter sensisse Baldum, quem
crebrius cæteri secuti sunt, vt testantur Decius, Boer.
& Bello. iam relati, & communem testatur Riminal.
d. Rubr. de officio eius. numero 5. & eam sic visus est
affirmare Felin. in capitul. qualiter & quando. el. 1.
numero 30. de accusa. Verùm, vt Ieuia sunt huius opi-
nionis fundamenta, sic facili negotio diluuntur. so-
29 let enim ab eis perpendi text. in d. † 1. sit vt proponis,
qui cum simpliciter generaliterq; de delegato loqua-
tur, sic simpliciter & generaliter intelligendus est,
vt delegatum Principis comprehendat. l. 1. §. & gene-
raliter, de leg. præstan. Verùm in delegato inferioris
à Principe loqui intellexit & rectè Dec. in d. capitul.
in literis. numer. 5. quod satis ostendunt verba illa,
non immeritò Præses denuo negotium terminan-
dum commisit. dictio enim denuo, causam iam se-
mel commissam fuisse præsefert, cùm idem quòd di-
ctio iterum, significet. gloss. l. 1. C. de aduocat. diuer.
iudic. & in l. cùm prior. C. de distract. pign. iam ergo à
Præside, sicq; ab inferiore à Principe commissa fuit.
Nec est quòd quis credat, dictionem denuò referri ad
verbum terminandum, vt sit sensus, Præsidem com-
misisse negotium iterum terminandum, sicq; fieri
posse, vt semel commiserit Princeps, & iterato præ-
ses. quoniam ex Belloni sententia illud maximè re-
30 fragatur, quòd posteaquàm semel † causa coram Prin
cipe tractari cœpit, illius manus non egredi. capitul.
vt nostrum, de appellat. capitul. studuisti. capitul. li-
cèt, de offic. deleg. Dec. consil. 137. Ias. consil. 9. & con-
sil. 20. in fi. libr. 3. & consil. 95. libr. 4. Alciat. responso
410. numer. 1. Alba consi. 78. num. 1. verior ergo est re-
lata aduersus communem sententia.
31 Declaratur tertiò non procedere † in delegato ad
causarum vniuersitatem. sic Angel. in d. l. Iudex po-
steaquàm. vbi Alexand. numer. 13. Feli. in capitul. qua-
liter & quando. el 1. numer. 40. de accus. Ias. in l. mo-
re. numer. 9. & Dec. in l. solet, in fi. ff. de iurisd. omni.
iud. & Vantius d. tracta. nullitatum dict. titul. coram
quo nullitas proponi possit. numer. 17. ea ratione ad-
ducũtur, quia ordinario æquiparatur, ac pro ordina-
rio habetur. gloss. capitul. cùm causam. in verbo dele-
gatus, de appella. & gloss. vlt. l. à Iudice. C. de iud. vbi
Ias. numero 8. verficul. Secundò fallit. alia attulit Bal-
dus dict. l. si vt proponis. colum. 3. verficul. quid si est
delegatus.
32 Declaratur quartò non procedere, † quando is de-
legatus per errorem facti iudicasset. sic Alex. in d. l. Iu-
dex. num. 55. de re iud. Tiraquel. d. l. boues. §. hoc ser-
mone. limitatione prima nu. 41. de verbor. signifi. qui
alios aliter sentientes retulit.
Relata duo capita in iudicialibus locum sibi vendi
33 cant, † in extraiudicialibus verò siue ordinarius, siue
delegatus is sit, semper denuò poterit iudicare. in or-
dinario videtur tex. in capit. cùm terra. de electio. in
delegato text. in capitul. significasti, de officio deleg.
Felin. in c. in literis. num. 2. de offic. deleg. Tiraquel.
d. §. hoc sermone. num. 47. 48.
In casu tamen nostro huius Iudicis, qui suo arbitrio
,pcedit, dubitatio non mediocris ex eo insurgit, quòd
iam sæpius diximus arbitratori æquiparari. sed vt retu
lit Saly. l. si. societatẽ. §. arbitrorũ. nu. 5. ff. pro socio. &
Alexan. d. l. Iudex posteaquàm. nu. 18. esse idem in eo
constitutum, quod in delegato, ergo, &c. cogita.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Arbitrandi facultas ad successores an transeat.*
2 *Iudicis ordinarij potestatem & arbitrium ad eius successorem transire.*
3 *Arbitrium adiuncti ordinarij ad successorem transire.*
4 *Delegati arbitrium in eius successorem non transmitti.*
5 *§. & hoc verò iubemus. in auth. vt nulli iud. intellectus.*
6 *Indiuidua quotidie interire.*
7 *L. seruus communis. ff. de stip. seru. declaratur.*
8 *Industria persona vbi est electa, ab ea non receditur.*
9 *Feudum Aduocato concessum ratione peritiæ ad successorem non transire.*
10 *Vasallum non posse seruire Domino per substitutum.*
11 *Industriam hominis fuisse electam quomodo cognoscatur.*
12 *Industriam censeri electam cùm eius conscientia oneratur.*
13 *Industriam dici electam cùm negotium indeterminatum mandatur.*
14 *Industriam esse electam cùm arbitrium mandatur.*
15 *Industriam censeri electam cum arduum negotium mandatur.*
16 *Delegati potestatem non transire in eius successorem, etiam si sub nomine dignitatis & priuato, præcedente tamen nomine priuato, non transmitti.*
17 *Delegationem incognito factam dignitatis contemplatio ne factam censeri.*
18 *L. qui habebat. ff. de reb. dub. exponitur.*
19 *Delegationem pluribus factam ad successorem non transire.*
20 *Delegati potestatem ob vim subiectæ materiæ ad successorem transmitti.*
21 *Delegatum sub dignitate transmittere suum arbitrium in successorem.*
22 *Delegatum sub dignitate etiam re non integra arbitrium transmittere in successorem.*
23 *Delegatum sub dignitate transmittere in successorem arbitrium super aliquo negotio in facto consistente sibi mandatum.*
24 *Delegatum sub dignitate alterius nomine arbitrium sibi datum in successorem non transmittere.*
25 *Delegatum amicitiæ causæ datum, suam potestatem & arbitrium in successorem non transmittere.*
26 *Arbitro extraiudiciali electo non arbitrante, an eius arbitrium in successorem transeat.*
27 *Cardinalem arbitrum electum, vt extraiudicialiter iudicet, suam potestatem suo successori non transmittere.*
28 *Arbitrium personæ datum quid personale censeri.*
29 *Arbitrium non transire in hæredem illius, qui extra Iudicium arbitrari debuit.*
30 *Iusiurandi facultatem à parte parti delatam, non transire ad hæredem iurare debentis.*
31 *Declarandi facultatem in hæredem transmitti.*
32 *Arbitrium extraiudiciale datum etiam super accidentia negotij non transmitti in successorem.*
33 *L. si coita. ff. pro socio. sensus & declaratio.*
34 *Accidens aliquando substantiam immutare.*
35 *L. domum. ff. de contrahen. emp. explicatur.*
36 *Alexandri distinctio quædam exposa.*
37 *Arbitrium in successorem transire cum defectu vnius partium, primus arbiter arbitrium suum proferre non potuit.*
37 *Conditionem pro impleta haberi cum ne impleatur stat per eum, cuius causa impleri debet.*
39 *Dotis fauore datum arbitrium ad successorem transit.*
40 *L. 3. C. de dotis promis. declaratur.*
41 *L. com post. §. gener. ff. de iure dotium. explicatur.*
42 *Incertitudinem fauore dotis non vitiare.*
43 *Incertum illud non dici, quod per relationem ad aliud certum reddi potest.*
44 *Arbitrium re non integra in successorem transire.*
45 *Mandatum re non integra morte non finiri.*
46 *Baldi ratio quædam reiecta.*
47 *Arbitrium in successorem transire, quando quis alterius iactura locupletaretur, non secuto aliquo arbitrio.*
48 *Doctorum quamplurium responsa contraria in vna facti specie reddita.*
49 *Iudicem agere debere, ne quis cum aliena iactura locupletetur.*
50 *Iudicem aduersus iniquitates suum officium impartiri.*
51 *Arbitrium in successorem transire ratione præambulæ concessionis.*
52 *Certum illud dici, quod per relationem ad aliud certum efficitur, etiam si pro forma, si nominatim requiratur certitudo.*
53 *Priuilegium quid certum continere, cùm per relationem ad aliud certificari possit.*
54 *Iuramentum in fine instrumenti ad scriptum, esse certum.*
55 *Arbitrium transire in successorem de Iure Canonico.*
56 *Arbitrium cedi posse.*

QVÆSTIO LXVIII.

ARBITRANDI FACVLTAS AN in successorem, vel Iudicis ordinarij, vel delegati, vel arbitri extraiudicialiter electi transeat, & plura in foro quotidiano multorum auctoritatibus explicata.

1 QVÆRO sexagesimooctauò, an huius † arbitrij facultas & potestas ad successorem transeat, cùm is Iudex causam diffinire non potuit? quò præsens perdifficilis quæstio clarè & dilucidè explicetur, duo capita distinguenda sunt. Primum, quando in Iudicio controuersia & lis diffinienda est. Secundum, quando extra Iudicium. Et in singulis capitibus de ordinarij & delegati potestate, qua potero diligentia, agam.

Primum ergo caput illud est, cùm iudicialiter in foro quæstio agitur. in quo quidem capite prima est
2 constituenda conclusio: † In ordinario, cuius potestas, eo controuersiam non diffiniente, ad successorem transit. c. 2. de offic. delega. Decius in l. more. nu. 10, 14. & ibi Ias. num. 18. de iurisd. omnium iudic. qui eam adferunt rationem, quia in eo radicata iurisdictio dicitur, vel verius secundum Alciatum in Rubr. de offic. ord. numer. 5. iure proprio eam habet, non mirum si transmittit.

3 Extenditur etiam in † adiuncto ordinarij. Felin. in capit. relatum, in fine de offic. delegat. post Calder. quem citat. nam, tunc per mortem delegantis nec iurisdictio adiuncti extinguitur, sed cum illa ordinarij perpetuatur, & naturam ordinarij assumit: vt ergo transit in successorem potestas ordinarij, sic & adiunctus eam retinet quò ad secundum ordinarium illi primo succedentem.

4 Secunda est conclusio in † simplici delegato, qui non potest facultatem hanc in successorem transmittere. sic Bartol. in d. l. more. numero 7. & ibi Dec. numero 52. clarius Ias. numer. 65. illa præcipua ratione vtuntur, quoniam personæ industria electa censetur, ex §. & hoc verò iubemus. in authent. vt nulli iudic. quem text. sic citat glo. in l. & quia. in verbo antequàm, de iurisd. om. iud. & in l. tale pactũ. §. vlt. in gl. vltim.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vltim. de pact. quæ attulit & l. annuat. §. 1. de annuis
5 leg. Verùm † is text. §. & hoc verò, à quo sumitur argumentatio à sensu contrario, cum affirmet, delegati sub dignitatis nomine iurisdictionem in successorem transire: ergo secus cum est facta delegatio sub nomine proprio. esse autem ibi factam delegationem sub nomine dignitatis intellexit Dec. in Rubr. C. de mand. Principum. nu. 14. sic intelligit Bar. in l. centesimis. §. 1. num. 9. de verb. oblig. & Bero. capit. quoniam Abbas, num. 66. 70. de offi. deleg. text. d. l. annua. §. 1. quæ sanè argumentatio non multùm vrget. quare gl. in d. c. quoniam Abbas. in verbo substitutum, eam ra
6 tionem adfert, quia quę† indiuidua sunt, quotidie pereunt. l. si quis in fundi vocabulo. de lega. 1. verùm responderi posset, hæc non perire successore relicto. ci-
7 tari etiam solet † text. l. seruus communis, de stipul. seruo. verùm id ibi contingit, quia vnius domini persona ab alia distincta esse censetur, sed hic diuersum est, vbi persona defuncti & successoris vna & eadem censetur: quare melior ac firmior visa est ratio illa, qua post Imolam vsus est Dec. in d. l. more. nu, 52. quia
8 † personæ industria electa censetur, quæ ex delegantis opinione cessat in successore, vt est text. l. inter artifices. ff. de solutio. quo textu adductus docuit Bart. in l. continuus. §. an eo. numer. 2. de verb. oblig. post
9 glo. l. quisquis, la 1. C. de Episc. & Cler. † feudum Aduocato concessum ratione peritiæ, non transfire in successorem, etiam si illa concessio ratione officij fue
10 rit facta. sic in † vasallo glossa illa affirmat, qui per substitutum seruire non potest, cùm propria hominis industria fuerit electa. quod Alexand. consil. 10. libr. 5. Curt. sen. consil. 62. 63. Craue. consil. 303. numer. 1. Rubeus consil. 80. in fin. responderunt. Ratio hæc placuit Baldo in l. penulti. ff. de recept. arbitris. dum affirmauit, arbitrium à partibus in vnum collatum, ad illius successorem non transire, cum illius electi industria electa censeatur. Baldum secutus est Bolog. consil. 6. colum. 5. quòd autem nostro hoc casu perso-
11 næ † industria electa censeatur, ex eo clarè demonstratur, quoniam de controuersijs diffiniendis agitur, quæ ingenium ac hominis peritiam respiciunt. d. l. inter artifices.

Accedit, quòd quando aliquid ratione confidentiæ alteri committitur, illius industria electa dicitur, vt post Butrium consil. 48. in fin. respondit Craue. d. consil. 303 num 2. & probat text. in capit. vlt. §. penul. de offic. deleg. egregiè Bald. consil. 128. Quidam vsufructuarius, colum. 2. ver. sed ad hæc respondetur. lib. 3. sed cui dubium, quin ratione confidentiæ arbitrium hoc huic Iudici tributum sit? Accedit, quòd
12 † quando alicuius conscientia oneratur, illius censeatur electa industria: ita Alex. in l. à Iudice. nu. 4. & ibi Ias. colum. penult. versi. Quintò limita. C. de iud. qui in his ferè terminis hoc affirmant. sic etiam Soc. sen. consil. 59. colum. penult. ver. Circa quintam. lib. 1. Ias. in terminis nostris in l. si sic legatum. nu. 12. de lega. 1. Dec. l. certum. nu. 14. si certum peta. Purpur. l. 1. nu. 503. de offic. eius. Vantius tract. nullitatum titulo de nullitate sententiæ ex defectu iurisd. deleg. nume. 21.
13 Ex alio etiam comprobatur, quia tunc dicitur † electa personæ industria, cùm negotium non determinatum mandatur. sic post alios Craue. d. consil. 303. numer. 3. cui addo Ioan. Baptistam Seuerinatem in l. more. numer. 16. ff. de iurisd. omnium iudic. & Felinum in capit. vlt. §. vlt. 2. not. de offi. deleg. sed hoc in casu dicitur mandatum negotium indeterminatum, cum is vel vno vel altero modo pro sui arbitrio negotium illud explicare possit. quod egregiè docuit Bald. in l. vnica. §. ne autem. colum. 2. verficul. & hæc sunt
14 vtilia. C. de cad. tollen. vbi clarè inquit, in † arbitrijs esse electam industriam personæ, quia non est data certa forma actui.

Accedit præterea, tunc personæ industriam electam censeri, cum † grauia & ardua mandantur: ita
15 in his terminis Ias. l. more. numer. 65. versic. Quintò limita. de iurisdict. omnium iudic. alia idem Ias. in l. à Iudice. colum. vlt. limitatione 13. C. de iudi. Dec. l. 1. num. 28. de offi. eius. vbi Alexand. num. 6. Ias. num. 35. Niger numer. 31. Craue. d. consil. 303. numer. 3. versic. Quartò in rebus. sed in casu nostro multa ardua in collato arbitrio esse possunt, sequitur ergo illius industriam electam esse. est ergo vera conclusio hęc ipsa.

16 Extenditur primò, vt eo † in casu procedat, quando sub vtroque nomine dignitatis scilicet & proprio facta esset delegatio, sed nomen proprium præcessisset, adhuc enim ad delegati successorem non transit. sic post Bart. & Fulgo. docuit Ias. in l. more. numer. 65. versi. Tertiò limita. vbi Dec. num. 55. de iurisdi. omn. iud. idem Dec. in cap. quoniam Abbas. numer. 5. & ibi Bero. nu. 91. & num. 106. ex d. l. si communis seruus ita stipulatur. ff. de stipul. seru.

17 Extenditur secundò, quando esset facta † delegatio personæ incognitæ. Ias. l. more. numer. 65. versicul. sextò limita. de iurisdict. omn. iud. nam tunc dicitur facta dignitati, ideo transit † in successorem dignita-
18 tis, ex text. † l. qui habebat. de rebus dubijs. quem singularem in iure dixit. Soc. tamen in d. l. qui habebat. num. 2 dum in simili quæstione de compromisso loqueretur, docuit, text. illum non probare, cùm solùm is text. loquatur quò ad effectum demonstrationis, non quò ad alium. ego credo probare, quia si nomen proprium ob ignorantiam non est in consideratione, & sola dignitas considerata, sequitur ad successorem in dignitate transire. qua de re infrà latius.

19 Extenditur tertiò, vt etiam procedat si † sub nomine collectiuo esset facta delegatio, vt putà octo Canonicis, octo Decurionibus, videlicet tali & tali: ex doctrina Decij consil. 382. num. 3. versi. non obstat l. si communis seruus. Ruin. consi. 103. numer. 9. li. 2. nam inquiunt isti, quòd etiam si distinctio de nomine appellatiuo, & nomine proprio locum non habeat, vbi agitur de pluralitate personarum & rerum, attamen illud intelligitur, nisi ex subsequenti declaratione resoluatur pluralitas ipsa, vt hic fit, dum subijcit nomen proprium, videlicet talis & talis.

20 Declaratur non procedere, † quando materia subiecta postularet, hoc est, quando respiceret dignitatem, tunc etiam si nomen proprium expressum videatur, attenta tamen subiecta materia, transit ad successorem. ita Dec. d. l. more. num. 53. de iurisdict. omn. iudic. & in capitul. quoniam Abbas. colum. 4. de offi. deleg.

21 Tertia est conclusio in † delegato, cui sub nomine dignitatis delegatio est facta: tunc in successorem transit. sic probat text. in l. annua. §. 1. ff. de annuis leg. in dict. §. & hoc verò iubemus. in authent. vt nulli Iudicum. & clarius in capitul. si gratiosè. de rescrip. in 6. gloss. in dict. capitul. quoniam Abbas. de offic. deleg. Ias. dict. l. more. num. 55. & Dec. num. 54. rationem attulit gloss. d. cap. quoniam Abbas, quia dignitas nunquam perijt.

22 Extenditur primò procedere, etiam † si res integra esse desierit. sic Abbas in d. cap. quoniam Abbas. num. 12. vbi Bero. Dec. in d. l. more. num. 54. ex d. cap. si gratiosè. & quamquàm aliter senserit Angel. attamen cæteri omnes eum reijciunt.

Extenditur secundò, vt locum etiam sibi vendi-
23 cet † eo casu quando delegatum fuit negotium aliquod facti: ità Abb. d. capitul. quoniam Abbas. vbi Dec. num. 14. versi. Nonò & vltimò hanc tuetur. de offic. deleg.

fic. deleg. sicèt Ias. d. l. more. num. 65. ver. Primò. Bero. d capitul. quoniam Abbas. num. 111. Ruin. consil. 115. numer. 9. libr. 1. consil. 63. nume. 5. versic. Nec obstat. libr. 4. egregiè Bald. l. vlt. §. 1. colum. 2. C. commu. de leg. aliter senserint, sed Abbatis & Decij rationes, mea opinione probabiliores sunt. Nam, si actus, qui in iure committitur, transit in successorem dignitatis, cum tamen in ea delegatione multa, quæ nudi facti sunt, versari possunt, multa etiam quæ à suo pendent arbitrio, quantò fortius vbi solùm nudum factum, quòd hominis industriam leuiorem exigere videtur.

24 Limitatur primò non procedere † quando esset facta delegatio obtinenti dignitatem nomine alterius. Ias. dict. l. more. numero 65. verficul. Secundò limita. & Decius numer. 54. & latius idem Dec. in d. c. quoniam Abbas. numer. 9. de offic. deleg. qui hanc vt veram & magis receptam tuetur. & ibi latius Berosius num. 100.

25 Limitatur quando † esset facta amico, vel consanguineo. Ias. d. l. more. numer. 65. verficul. quartò limita ex text. in capitu. requisisti, de testam. vbi Didacus. gloss. in capit. religiosus. in gloss. penult. de testam. in 6. hoc enim casu delegans causam consanguinitatis potius quàm dignitatis confideraſſe videtur: atque ita ob confidentiam, quam de eo habet, illi delegauit causam: non ergo mirum, si in successorem non transit.

26 Secundum quæstionis caput est, cum extra † Iudicium partes viri boni arbitrio, vt est Iudici, committunt, an eo non diffiniente controuersiam, transeat in successorem? difficilis sanè quæstio, quæ omnium ingenia exercuit. Cyn. in l. vlt. qu. 8. C. de contrahen. emp. eam clarè proposuit, sed parum feliciter explicauit, vt credidit Barto. in l. si stipulatus fuerim. num. 5. de verb. oblig. verùm & ipse Bart. tum in d. l. si stipulatus, tum in l. si quis arbitratu, de verb. oblig. suis perplexis distinctionibus omnia conturbauit. rectiori methodo rem hanc tractauit Ias. dict. l. si quis arbitratu. num. 7. quo loci regulam proponit negatiuam, facultatem hanc in successorem non transire, cum ab illius persona recedere non liceat. eoq; loci idem scripsit Opizonus nu. 22. 23. sed clarius ex facto interrogatus respondit Ruin. consil. 63. num. 5. lib. 4. arbitrium à partibus Iudici ordinario tamquàm viro bono collatum, non transire in successorem. sic etiam respondit Ludouicus Bologn. consil. 6. col. 5. verficul.
27 quò ad secundum caput, † Cardinalem electum, vt tamquàm vir bonus controuersiam suo arbitrio inter partes terminaret ac declararet, ad successorem non transmittere. illa ratio adfertur præcipua, quia partes viri, illius fidem & probitatem elegerunt, probaruntq;. quare in successorem non transit facultas hæc, vt ex multis vnus egregriè docuit Bald. in l. vnica. §. ne autem. colum. 2. versi. & hæc sunt vtilia. C. de cadu. tollen. dum inquit, in arbitrarijs electam censeri personæ industriam, cum data non sit certa forma
28 actui. subijcit & rationem. † quia arbitrium est personæ insertum. l. in compromissis. ff. de arbitr. & Baldi doctrinam probauit Bologn. d. consil. 6 colum. 5. & aliàs eam suprà retuli in 2. conclusione primi capitis huius quæstionis. Addo præterea egregium reponium Abb. consil. 80. nume. 4. lib. 2. Confert & declaratio illa, quàm suprà retuli in primo capite conclusione 3. limitatione 1. quando factum aliquod delegatur, à persona non recedi, & ob id ad successorem non transire. Probatur præterea iure conclusio hæc ipsa, vt in text. l. si quis arbitratu, de verb. obliga. vbi promittens rem restitui arbitrio Titij. ab illius persona, quamquàm in mora declarandi fuerit, non recedi: quantò fortius, si culpa caruit. idem clarius in l.
vltim. in fin. C. de contrahen. empt. sic text. in l. si merces. in princip. ff. locati. sic probat l. in compromissis. ff. de arbi.

29 Extenditur primò vt etiam procedat † quo ad hæredis personam, in quam non transit facultas hæc. sic Bartol. in d. l. si stipulatus fuerim, in princip. nume. 5. de verb. oblig. cùm hoc non iure proprio, sed alieno competat: nec enim partes hæredis, sed defunctę personę fidem secutę sunt. Confert quod egregiè docuit
30 Bald. in l. generaliter. C. de reb. cred. † iurandi facultatem à parte concessam, non transire ad successorem & hæredem illius, cui delatū fuit iusiurandum, cum non hæredis, sed defuncti fides probata fuerit. quod probauit post Roman. consil. 290. In casu propositæ, colum. 3. verficul. aut loquimur. Ias. l. quando. numero 52. C. vnde vi. qui alios plures in hanc sententiam attulit. addo Socin. in l. penultim. §. vlt. num. 7. ff. ne quis eum. Decium l. edita. numer. 50. in fin. C. de
31 eden. Non defuerunt tamen, qui dixerunt † declarandi facultatem ad hęredem transire, vt Bald. docuit in l. 3. in princip. ff. de iureiurand. quem alij sunt secuti. verùm is malè sensit, vt retulit Ias. in l. si quando. numer. 53. & ibi Plotus numer. 619. 620. C. vnde vi. idem Ias. consil. 148. colum. penult. verficul. Secundo principali. libr. 2. Decius d. l. edita numer. 50. Parisius consil. 75. numer. 36. libr. 1. Tiraquel. de retractu consang. §. 2. gl. 2. num. 4. 5. Craue. consil. 287. col. pen. in fi. Roland. à Valle consil. 52. numer. 2. 3. 4. & si in aliquibus, quò ad iuramentum ratione damni declarandi, an ad hæredem transeat, dissentiat Didacus in capit. quamuis, prima parte. §. 5. numer. 7. de pact. in 6. hac ergo in re nostra dicendum est, arbitrium hoc in hæredem & successorem non transire.

Extenditur primò relata hæc conclusio locum e-
32 tiam sibi vendicare, † quando non substantia actus, sed accidens aliquod esset diffiniendum: adhuc etenim accidentis declaratio in successorem non transit. hanc sententiam probarunt Baldus, Imo. & Roman. in d. l. si quis arbitratu. quos est ibi secutus Alexand. num. 4. Soc. sen. nu. 16. dicit communem post Angelum. & ante eos Petrus & Cy. in d. l. in mentis. affirmant enim nullam esse positam differentiam inter substantialia actus, & accidentalia, vt nullo casu liceat
33 à persona electa recedere, ex † l. si ita coita. ff. pro socio. Verùm Alexan. d. l. si quis arbitratu. num. 4. & Soc. nu. 25. text. illum intelligunt loqui in substantialibus contractus societatis, cum agatur de partium distributione in quibus societatis substantia residet. nisi & rectius fortè dicamus illa esse naturalia contractus societatis, quæ vt ab origine insita, nec etiam contrario pacto tolli possunt, ne leonina sit. l. si non fuerit. §. vlt. ff. pro socio. sic Corasius libr. 3. miscella. iuris cap. 10. num. 3. qua responsione dilui etiam potest fundamentum, quod fit ex d. l. si non fuerint. §. alt. quem in hanc sententiam retulit Alex. d. l. si quis arbitratu. vel etiam dici potest in d. l. si coita. specialiter actum fuisse, ne à persona illius Titij recederetur: quòd significant illa verba, ne aliter quàm Titius, &c. dictione aliter formam denotat, vt scribunt Paris. consil. 19. numer. 16. libr. 2. & Socin. iun. consil. 181. numero 6. libr. 2. Nisi dicas verba illa, Nam id ipsum actum est, ne aliter esse verba Iurisconsulti interpretantis nuda verba inter socios prolata. ex alijs tamen hanc ipsam sententiam veram arbitror: nam quò ad accidentalia illa. partes ipsæ electi fidem secutæ sunt. & licèt actus principalis iure valeat, cum perfectus sit, vt docuit Socin. d. l. si quis arbitratu. nu-
34 14. 15. nec possit † accidens rei substantiam immutare, vt sensit gloss. in l. pacta conuenta. de contrahen. empt. Corasius. dict. l. lib 3. miscella. iuris capitul. 10.
num. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nume.5.& Zasius libr.1.sing. respon. cap. 12. attamen subsecuta declaratione aliqua, accidens ipsum non defenditur. sic visus est sentire Castr. consil. 11. Viso. dict. libello. colum. 3. verficul. sed quando certa quantitas. libr. 1. in antiquis. quem citare voluit Curt. iun. consil. 36. numer. 11. & idem quod Castrensis, sensit Abb. consil. 80. num. 3. libr. 2. & Dec. consil. 404. numer. 14. Nec aduersatur quod respondit Roman. consil. 502. & declarat Curt. iun. dict. consil. 36. numer. 7. versic. nec præmissæ. quia in casu illo accidens illud ex præcedenti declaratione declarari potuit, vt sensit Iaſ. d. l. si quis arbitratu. numer. 13. Non me latet tamen aduersus extensionem hanc alios plures sensisse, vt gloss. d. l. in ementis. C. de contrahen. emp. Bartol. d. l. si quis arbitratu. num. 5. & ibi Iaſ. nu. 8. Abb. d. consil. 80. num. 5. libr. 2. Dec. consi. 404. num. 14. Parisius consil. 30. numer. 34. libr. 1. Natta consil. 390. ad finem, qui. malè sentiunt mea sententia, quandoquidem nullo iure eorum opinio probatur.

35 nam text. † l. domum. ff. de contrahen. empt. qui præcipuus adfertur, non probat. affirmat quidem valere emptionem, & si pro parte res esse defierit. & pretium viri boni arbitrio diffiniri: non tamen eo non diffiniente vult recurri posse ad alterius declarationem: immò ibi non agitur de ipsius contractus accidentalibus, sed de ipsamet substantia. cætera, quæ à Bartol. & cæteris adferuntur, ad rem nihil penitus conferunt, vt animaduertit Alexand. d. l. si quis arbitratu. numer. 4. vt tamen tantam interpretum conciliaret controuersiam Alexand. d. l. si quis arbitratu. numer. 4. à quo Soc. ibi numer. 16. non dissentit, scripsit vt Bartol. sententia tunc procedat, cum partes ipse contractum pro perfecto habuerunt, nullaq; ad posita conditione, sed sola adiectione facta illius pluris. tunc non sequuta illius electi declaratione. tunc enim siue sequatur siue non illius electi declaratio, recurri potest ad alterius declarationem. Aut contractus non fuit habitus pro puro & perfecto, & tunc, si conditioni non fuit satisfactum, annullatur, & ad alterius arbitrium recurri minimè potest. sic procedat aliorum

36 sententia. Verùm † distinctio hæc non modò non diuinat, verùm etiam vera non est ad iura illa, quibus in hanc sententiam adducuntur Doct. sed & in substantialibus contractus posset adhiberi. Rursus, quis est, qui dubitat omni casu purificandam esse conditionem, vt iure actus sustineatur. l. hæc venditio. in prin. ff. de contrahen. empt. l. credere diem. de verb. sign. Dec. consil. 629. num. 3. & consil. 707. num. 7. imò non implens conditionem contrahere non dicitur: sic Afflictus dec. 285. num. 18.

37 Declaratur primò, non procedere, si † alter eorum fuit in causa, ne is vir bonus electus suum protulerit arbitrium, tunc enim ad successorem transit: sic Bar. d. l. si quis arbitratu. & Iaſ. nu. 7. ver. Limita istam. & num. 20. Ratio illa adfertur, quia conditio habetur pro impleta, cum per eum stetit ne impleretur, cui onus hoc spectabat. l. hæc venditio. in fi. prin. ff. de contrah. emp. sic videmus † in conditione legato adiecta. l. Iure Ciuili. ff. de cond. & demõ. quam sic citat Bart. d. l. si quis arbitratu. nu. 2. & eam egregiè sunt interpretati Alb. de Ros. tracta. statu. 1. parte q. 73. Dec. l. 1. nu. 5. C. de insti. & substi. & in l. in Iure Ciuili. num. 2. de reg. iur. & consil. 629. in fi. Rui. consi. 166. nu. 12. li. 3. Cagn. l. quod quis, in prin. de reg. iur. Gramma. deci. 102. nu. 109. Zasius lib 2. intellectuum sing. c. 25. Tiraq. de retractu consang. §. 15. glo. 2. num. 7. est & illa ratio, quia mora & culpa vnius partium alteri nocere non debet. cap. alteri, de reg. iur. in 6.

39 Declaratur secundò non procedere † fauore dotis, quia tunc electo non arbitrante successor declarare poterit, cùm hoc casu liceat etiam ad viri boni arbitrium confugere. sic Iaſ. d. l. si quis arbitratu. num. 10. & ibi Soc. nu. 27. & consultus idem respondit Soc. iun. consi. 141. nu. 9. li. 1. ex text. l. cum post. §. gener. ff. de iu. do. & l. 3. C. de do. prom. verùm inquit Iaſ. non probare, cum loquantur de arbitrio collato in debitoris personam, quo non arbitrante omni casu ad alterum recurritur: iuxta d. l. hæc venditio. vbi gl. de cõ

40 trah. emp. ego autem intelligo. † d. l. 3. eo in casu loqui, cum per suam moram & culpam declaratum nõ fuit vt statim in præcedenti declaratione retuli, cum negaret promissor fidem stipulationis præstare. tex. quo

41 que d. † l. cum post. §. gener, ex alio non probat, solùm enim vult dotis quantitatem in soceri arbitrium conferri posse, ex eo, quòd ille secundũ patrimonij quantitatem, & personæ qualitatem, incertitudinem illam declarabit, nullum tamen verbum, quod eo non declarante, ad alium recurratur. Alia ergo ratione vsus fuit Castr. d. consil. 11. col. 3. lib. 1. inquit enim hoc procedere, quia omni casu dos incerta promissa valet, cum diffiniatur secundum personarum qualitatem & patrimonij quantitatem, quod fauore dotis etiam, ne indotata mulier maneat. Vel etiam alia ratione, quia ita errare is declarans non potest, vt in cæteris casibus, cum ob personarũ & patrimonij circunstantiás quàm facillimè dotis quantitas declarari possit. sic considerat Iurecõ. in d. §. gener. & clarius in l. filiæ

42 pater, de Ie. 3. quare affirmant ex his omnes † incertitudinem non vitiare dotis constitutionem, cum certitudo satis ex his declaretur: sic Barb. consi. 33. col. 4. in fi. lib. 1. Parisi. consi. 8. num. 41. lib. 3 Soc. iun. consi. 8. nu. 33. lib. 2. Gram. consil. 101. nu. 16. Lud. Charon. libr. 1. verisimil. iuris cap. 17. in fi. imò arbitrium hoc sequi posse etiam soluto matrimonio. docuit Iaſ. in l. si donaturus. §. vlt. num. 15. ff. de cond. cau. data. Soc. iun. consi. 35. nu. 18. li. 1. Rolan. à Valle de lucro dotis. q. 88. 89. qui plura adfert. Confirmatur ex eo, quòd illud

43 non dicitur † incertum, quod habita relatione ad aliquid certificatur. l. vbi autem non apparet. §. illud, vbi glo. & cæteri omnes de verb. obli. Dec. latè in l. certum. nu. 3. si cer. pet. Ripa. l. si insulam. nu. 3. de verb. oblig. pulchrè apud Ruin. consil. 165. nu. 8. lib. 2. qui affirmauit, hanc esse certitudinem in specie. sic Tiraq. de legib. connubial. in gloss. 5. num. 187. & Craue. de antiq. temp. 5. parte 1. partis princ. numer. 21. 22. Confert text. l. si libertus. ff. de operis lib. iuxta intellectum Comensis, quem retulit Soc. d. l. si quis arbitratu. num. 26. Hanc quoque declarationem alia ratione affirmauit Bald. in l. vlti. C. de sentent. quæ sine certa quanti. & eam retulit Iaſ. d. l. si quis arbitratu. nume.

44 10. inquit enim † arbitrium hoc casu in alterum non transfire, quoniam res desijt esse integra, cum vel matrimonium, vel sponsalia saltim fuerint contracta, quarum causa dos ipsa constituitur. l. 1. l. pro oneri-

45 bus. ff. de iure dot. vt in simili videmus, † mandatum, quod desijt esse integrum. morte non finiri. l. mandatum. C. mand. Socin. tract. fallen. regul. 254. fall. 1.

46 Ruin. consil. 115. numer. 14. 15. libr. 1. Verùm † ratio hæc non satis hoc casu procedit, quia ratione dotis constituendæ nõ dicitur res desijsse esse integra: nam & si ea ratione dos constituatur, non tamen quò ad quantitatem declarandam: quare hoc potius fauore dotis, quàm alia causa constitutum est: vt probat l. si ego. §. 1. ibi benignius. ff. de iure dot. quam ad hoc singularem dixit Franc. Cremen. sing. 143. Mandatum. post Bal. d. l. mandatum. C. mand. eiusdem opin. addo Afflictum dec. 385. numer. 6. Decium consilio 35. numero 5. & in l. eius. qui. §. 1. numero 5. ff. si certum pet. Campegium tract. dotis. quæst. 90. 91. & Neuiz. consil. 45. num. 15.

47 Decla-

47 Declaratur tertiò non procedere, † quando quis cum alterius detrimento locupletaretur ob non secutum arbitriũ: vt docuit Bart. in l. si merces. in prin. ff. locati. & si in hoc nos hæsitantes reliquerit, hoc tamen clarius affirmauit Iaſ. d. l. si quis arbitratu. nu. 12. vers. Sextò no. limita. qui hanc ipsam declarationẽ proposuit ex eo, quòd res integra esse desierit. verùm principalis ratio illa est. ne is damnum sentiat, vt idẽ affirmauit Soc. d. l. si quis arbitratu. nume. 27. qui testatur se iam ex facto interrogatum respondisse: vt verè consuluit. consi. 44. col. 4. versi. & ex hoc decidit. lib. 1. vbi Bald. Castr. & Romanum eiusdem opinionis

48 fuisse retulit. Verùm in indiuiduo † eiusdem casus Socini, contrarium respondit Alex. consi. 3. nu. 5. lib. 1. illiq; responso subscripsit Bart. Cæpolla. inquit Alex. eo in casu ad viri boni arbitrium recurri non potuisse. & iuxta suum responsum iudicatum fuisse testatur. idem Alex. consi. 97. in prin. libr. 3. quo loci priorem suam sententiam confirmat, reiectis quibusdam consideratis à Barb. consil. 21. lib. 3. vt idem Alexand. consil. 103. lib. 3. respondet eiusdem causæ motiuis. Iasonis tamen & Socini sententiam secuti sunt Parisius consi. 30. num. 36. lib. 1. & consil. 132. num. 3. lib. 4. Curt. Iun. consi. 36. num. 1. ver. Secundò pro eadem & num. 7. ver. non etiam obstat. quæ sanè sententia ex

49 eo confirmatur, quòd omni casu studere † debet Iudex ne quis cum aliena iactura locupletetur tanquã contra naturalem æquitatem. l. nam hoc natura. de cond. indeb. sic Barb. consi. 36. in fin. consil. 38. lib. 1. &

50 consi. 16. col. 6. 7. lib. 2. sunt etenim † Iudicis partes aduersus iniquitatem suum officium impartiri. sic post multos Marsil. consi. 16. nu. 38. Hinc docuit Barto. in l. planè. in fin. ff. de peti. hæred. nunquam censeri reiectam exceptionem per quam quis cum aliena iactura locupletaretur. idem ergo in casu nostro dicendum est: illi autem dubitationi, quam mouet Alex. d. l. si quis arbitratu. num. 4. eo loci satisfacit Soc. num. 27. propè medium, non repeto.

51 Declaratur quartò, non procedere † quando ex actu præcedenti declarari potest, quòd iudicis arbitrio fuit relictum: vt si dicas, Promitto tibi, quod mihi debet Sempronius, & quid mihi debeat Sempronius sit Caij arbitrio: poterit arbitrari Caius quid debeat Sempronius ex obligatione præambula. sic post Rom. consi. 502. dixit Iaſ. d. l. si quis arbitratu. nu. 13. Dec. consi. 404. nu. 14. Cur. Iun. consi. 36. nu. 7. ver. nec præmissæ. & sensit Parisius consi. 30. num. 34. lib. 1. qui omnes intelligunt in sola qualitate & accidenti, sic declarando. Ego autẽ intelligerem & in substantia ipsa, quia vbi declaratio sequi ex præcedentibus & subsequentibus potest, nõ dicitur res incerta, imò certa & clara. l. vbi autem non apparet. §. illud. de verbor. obliga. quare hìc non versabitur electi industria in declarando, cùm & vnusquisq; id præstare possit: vt in his terminis. d. §. illud. citauit Curt. Iun. d. consil. 36. num. 10. qui tamen cõstantissimè semper communi adhæret. Confert quoq; quod latè scribit Dec. in l. certum. num. 3. 4. ff. si cert. pet. illud dici certum

52 omnino † quod per relationem ad aliud fit certum, etiam si pro forma certitudo foret necessaria. & plures pro more in hanc sententiam retulit Tiraq. tract. de legibus connubia. in glo. 5. nu. 186. dum affirmat hæredis institutionẽ per relationẽ fieri posse, quanquam nominatim facienda sit. idem censuit Parisius consi. 9. num. 18. lib. 3. & Rui. consi. 165. nu. 8. lib. 2. sic & sententia certa esse dicitur, cùm ad aliud relatione habita certa redditur: vt apud Soc. Sen. consi. 96. num. 14.

53 lib. 4. Sic † priuilegium & inuestitura certum continent, cùm per relationem ad aliud certificari potest. sic post multos Paris. consi. 25. nu. 49. lib. 1. Sic certa est liberatio fideiussoribus facta, cùm liberantur ab obligatione his modis & formis, quibus suus principalis tenebatur: sic respondit Soc. Sen. consi. 62. nu. 8. 9.

54 lib. 4. Sic † iuramentum dicitur certo vniuerso contractui adhibitum, cùm in fine instrumenti apponitur, ex quo finis ad præcedentia relationem habet: ita Parisius consi. 97. nu. 96. lib. 1. sic in fideicommisso. Parisius consi. 2. nu. 54. lib. 3. non ergo est dubiũ hoc casũ recedi posse, cùm satis res certa dici possit, vt falli is non valeat. quod dubio procul verum intelligo, cùm illud ad quod fit relatio, certum esset: secus si dubiũ, quod ex illius arbitrio declarandum veniret: nam habenda esset tunc ratio, an super substantialibus vel accidentalibus arbitrium hoc positum esset.

55 Declaratur quintò non procedere † ex iuris Pontificij dispositione. sic Soc. d. l. si quis arbitratu. nu. 28. vers. Postremò. Rui. consi. 142. nu. 3. lib. 4. Parisi. consil. 132. nu. 5. lib. 4. & sentit Afflictus decis. 337. nu. 9. dum inquit, eo iure incertitudinem dispositionem nõ vitiare: qua ratione vtuntur Soc. & Rui. qui clarius sententiam hanc firmarunt. & quæ alio etiam iure procedit, cùm dispositionem non vitiat incertitudo, vt multos casus retulit Alex. in l. ita stipulatus. nu. 28. de verb. oblig. & habetur in illo tractatu fallentiarũ posito post illud Socini regula 45. & Ruinus præcitato loco declarat non procedere, cùm iam declarauit, sed nulliter. cæteras declarationes, quas adferũt Soc. & Iaſ. d. l. si quis arbitratu. non refero, cùm vix casui nostro conueniant. Prætermitto etiam illud, quod

56 docuit Bal. in l. voluntatis. nu. 8. C. de fideicom. † arbitrium, quod iure proprio competit, cedi posse. qua de re apud Alex. in l. si sic legatum. nu. 23. de leg. 1. is enim de Baldi doctr. dubitat. Baldum tamen secutus est in signis Iureconsultus Petrinus Bellus tractat. de bello parte. 4. tit. 3. nu. 5. non discutio.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium Iudicis quando finiatur.*
2 *Iudex ponens aliquem in possessione donec sibi placuerit, quando suum hoc placitum reuocare dicatur.*
3 *Declarandi facultatem morte finiri.*
4 *Præceptum superioris morte extingui.*
5 *Beneplacitum Principis eius morte euanescere.*
6 *Consensum maritirequisitũ ex dispositione statuti in contractu vxoris, vxore mortua, non posse adhiberi.*
7 *Arbitrium sub dignitatis nomine prolatum, morte proferentis non tolli.*
8 *Arbitrium fauore publico datum, concedentis morte non extingui.*
9 *Ordinariam iurisdictionem datam à Principe ad suum beneplacitum, morte Principis non finiri.*
10 *Perpetua esse, quæ in fauorabilibus certum finem determinatum non habent.*
11 *Arbitrium ad suum effectum deductũ, morte non tolli.*
12 *Confinatus his verbis: Pono te ad confinia, donec te reuocauero, quando reuocatus censeatur.*
13 *Morte contrariam voluntatem non reuocari.*
14 *Voluntatem cessare, & voluntatem reuocare, diuersa.*
15 *Sententiam strictæ interpretationis esse.*
16 *Sententiæ verba vt sonant, sumenda esse.*
17 *Precarij concessionis natura.*
18 *L. 4. ff. loca. sensus & intellectus, ex glossa & Decio.*
19 *Decij, Didaci, ac prius glossæ distinctio in declaratione. l. 4. ff. locati, confutata.*
20 *L. 4. ff. locati. sensus & intellectus nouus authoris.*
21 *L. Cum precario. ff. de precario. declaratio & sensus nouus authoris.*
22 *L. Lucius. ff. de don. intellectus.*
23 *Cap. si delegatus, de off. dele. in 6. sensus & declaratio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

24 *Interpretationem latam sumi, cùm de delicto puniendo agitur.*
25 *L. 4. ff. de manumiss. vind. sensus & intellectus.*
26 *L. quæsitum. §. Iulianus ait. ff. qui & a quibus. cum l. 4. ff. de manumiss. vind. pugnare. & de vera litera d. §. Iulianus. restituta.*
27 *L. vlt. C. de nego. gest. declarata.*
28 *L. vxorem. §. penul. ff. de leg. 2. declaratio & sensus.*
29 *Petri Pertcensis & Sali. consideratio explosa.*

QVÆSTIO LXIX.

QVOMODO ARBITRIVM IVDIcis sua morte extinguatur, vel reuocetur: & de Principis beneplacito plura explicata.

QVÆRO sexagesimononò, quomodo & quando † arbitrium hoc finiatur? Et quò res melius intelligatur, adferri illud exemplum potest in ea controuersa admodum quæstione: Iudex iussit aliquem esse in possessione, donec sibi placuerit: quando finiatur placitum hoc. hanc proponunt disputationem interpretes omnes in l. centesimis. §. si ita stipulatus fuero. ibi. Bart. nume. 9. Ias. num. 12. de verb. oblig.

2 Duos casus proposuit Bar. Primus est, † quando Iudex simplicibus verbis, & contrariam voluntatem non denotantibus vsus est: vt si dicat, donec placebit, donec voluero: hoc enim casu arbitrium hoc morte finitur. l. 4. ff locati. sic Bar. & Ias. præcitatis locis. sic dicimus mandatū morte finiri, quia mandantis voluntas deficit. l. mandatum. C. mand. quam in hanc sententiam citauit Bar. d. §. si ita stipulatus fuero. nu.
3 9. † sic declarandi & eligendi arbitrium morte finitur. Ias. cons. 148. col. pen. vers. Secundò principali. li.
4 2. sic † superioris præceptū illius morte finitur. Dec. in Rubr. C. de mand. prin. nu. 11. 12. sic suspensio banni, †
5 ad beneplacitum morte finitur. Ang. consil. 217. col. 9. quem secutus est Dec. cons. 108. nu. 2. Cuius etiā meminit Goz. cons. 22. nu. 10. qui & alia plura congessit similia, quibus ostendit beneplacitum morte finiri. quod latè probat Marsi. Rubr. C. de proba. nu. 270. Soc. Iun. cons. 63. num. 12. lib. 2. idem facit & Didacus lib. 3. varia. resol. c. 15. nu. 1. & 3. ver. Secundus casus. confert egregia illa decisio Pauli Castr. cons. 438. in primo dubio. quam probauit Tiraq. tract. de legibus
6 connubia. in glo. 4. nu. 18. si † consensus mariti exigatur à statuto in contractibus vxoris mortua vxore virum consentire nō posse. cùm iam vxoris morte voluntas esse desierit. Nec adhibenda est hoc in casu differentia. an Iudex dicat quò ad voluero, vel ad voluntatem meam, vel ad beneplacitum: quia omni casu semper positio est pura, & si reuocatio conditionalis sit: quemadmodum post Imol. Comen. Alex. docuit Ias. d. l. centesimis. §. si ita stipulatus. nu. 13. versic. Secundò limitatur: aduersus Bar. aliter sentientem. à quo recessit & Dec. d. cons. 108. col. penul. ver. & ideo quando. & si simpliciter Bart. secutus fuerit Cauet. cons. 122. num. 7.

7 Declaratur primò non procedere, † quando arbitrium illud non ad personam, sed ad dignitatem fuisset relatum: vtputà, si dictum fuisset, quòad Iudici placuerit. sic Bart. in d. l. centesimis. §. si ita stipulatus. nu. 9. vbi Ias. nu. 13. idem Bart. in l. more. nu. 7. de iurisd. om. iud. Dec. in c. ex literis. in fin. de consti. plura similia congessit Rui. cons. 104. nu. 2. lib. 5. Iulius Clarus lib. 5. senten. §. vlt. q. 71. in fin. nec dissentit Didacus lib. 3. varia. resolu. cap. 15. num. 2. & si eo loci dif-

putet, quomodo in dubio relata censeantur, vel ad personam, vel ad dignitatem. declarationis huius ratio est, quia dignitas nunquam moritur, vt superiore quæstione attigimus.

8 Declaratur secundò non procedere, † quando publicus fauor ac vtilitas versatur in arbitrio illo: vt in eo notabili casu proposito à Bald. in l. meminisse. propè fi. ver. Quarto quæro. ff. de off. Proconsul. dum quæ-
9 rit, si Princeps concedit † ordinariā iurisdictionem ad suum beneplacitū, & inquit Bal. morte illius concedentis non censeri extinctam, sed necessariam fore successoris reuocationem. ex tex. §. super hoc. in auth. de quæstore. & post Paridem Puteum tracta. syndicatus. §. An officialis. vers. si Princeps. & Franchū in c. si delegatus. de off. deleg. in 6. ac Capicium decis. 116. & 126. scripsit Vantius tract. nullitatum. tit. de nullitate sent. ex defectu iurisd. delegatæ. nu. 104. qui fauoris publici, publicæq; vtilitatis rationem retulit. Ac-
10 cedit, quòd in † fauorabilibus, quæ certum finē non habent, perpetua creduntur. l. Iurisperitos. in prin. ff de excus. tuto. quam sic declarat Dec. d. c. ex literis. in fin. de consti. & probat. reg. l. sufficit. ff. de condit. indeb. & latè Tiraq. tract. de retractu conuen. §. 2. glo. 1. num. 39.

11 Declaratur tertiò non procedere, quando † voluntas hæc, & arbitrium, suum effectum recepissent, sicq; ad executionem perducti fuissent. sic Bar. in l. nō solum. §. morte. nu. 2. de ope. nouī nun. Illa est ratio, quia non amplius voluntas, sed actus perfectus dicitur. est enim voluntas illud desiderium perficiendi actum, quę cùm suam recepit perfectionem, non amplius voluntatis nomen habet.

Secundus est casus, quando Iudex amplioribus verbis, & contrariam volūtatem denotantibus vsus est: vt in exemplo proposito à Bar. d. §. si ita stipulatus.
12 num. 10. Pono † te ad confinia, donec te reuocauero. hoc etiam in casu concludit Bart. reuocationem censeri factam mortuo Iudice, vt in præcedenti conclusione. & cum Bar. visus est sentire Goza. cons. 22. nu. 3. & nu. 11. Verūm cæteri omnes Bartolo aduersantur vt scribunt Alex. d. §. si ita stipulatus. nu. 11. & Ias. nu. 14. affirmant enim necessariam fore expressam reuocationem. & præter eos, hanc receptiorē esse sententiam, respondit Soc Sen. cons. 78. Super prædicta, col. 1. vers. quintò & vltimò. lib. 3. huic etiā sententiæ accedit Dec. in l. 3. in fi. de reg. iu. idē in c. ex literis. in fi. de consti. & in cons. 108. nu. 4. varia sunt fundamenta quibus aduersus Bart. hi interpretes vtuntur, quorū
13 præcipuum illud est, quia & † si morte voluntas extinguatur. l. 4. ff. locati. non tamē inducitur reuocatio, quæ contrariam voluntatē expostulat. c. si delegatus. de off. deleg. in 6. & hanc differentiā constituit ipsemet Bart. in l. more. nu. 8. de iurisd. om. iud. quo loci Ias. nu. 13. & Dec. num. 18. idem affirmarunt. Ite & cæteri iam relati. sic & Rui. cons. 115. n. 7. lib. 1. qui cla-
14 rè respondit, aliud † esse voluntatem cessare, aliud eā reuocare, cùm ergo ex verborū proprietate hæc differentia constituatur, dicendum est, Iudicis sententiam sic fore interpretandā, vt verborū proprietā
15 conueniat. solet enim † sententia strictè & iuxta verborū proprietatē interpretari. Abb. c. dilecto. 2. nota. de verb. sig. quem citat Ias. d. §. si ita stipulatus. nu. 14. ver. Tertiò me mouet. & præter eum idem affirmarunt Dec. in l. ius nostrū. nu. 11. de reg. iu. clarè Alex. cons. 174. nu. 2. lib. 2. Goz. cons. 50. nu. 12. Caue. cons. 188. nu 6. & cons. 216. nu. 14. qui pro more alios plures in hanc sententiam retulit. quibus ego addo Curt. Iun. cons. 179. nu. 1. & Soc. Iun. cons. 181. num. 67. lib. 2.
16 dum affirmat, verba † sententiæ ita esse sumenda, vt sonant. & citando Abb. d. c. dilecto, clarius hoc dixit

Cauet.

Cauet. tracta. de antiq. temp. 4. parte principali. nu. 64. Est etiam aliud, quod solidū creditur fundamen-
17 tum: videmus enim † precarij concessionem simpliciter factam, hanc in se habere conditionē, donec dominus reuocauerit. l. 1. in prin. ff. de preca. & tamen morte concedentis reuocatio non inducitur. l. quæsitum. §. 1. l. cum precario. §. 1. ff de preca. gl. & Doct. in c. vlt. de precario. Dec. l. more. ff. de iurisd. om. iu. in l. contractus. nu. 13. de reg. iur. Tiraq. tract. de iure constituti 2. part. amplia. 12. Didacus lib. 3. varia. resolu. c. 15. num. 1. 2. verūm huic fundamento respondet Bart. hæc in contractib. procedere, qui à sententia. in qua nos loquimur, differūt. sed rectius fortè huic funda-
18 mento aduersari videtur tex. † d. l. 4. locati. cuius verba hæc sunt: Locatio, precariū, rogatio ita facta, quò ad is, qui eam locasset, dedisse ve vellet, morte eius, qui locauit, aut dedit, tollitur. quo Iureconsulti responso fortius apparet, vnà cum precarij natura à lege inducta, & hominis prouisionē accedere: & tamen adhuc morte extingui. Nec distinctio Dec. d. l. cōtractus. nu. 13. 14. & quam probauit Didacus lib. 3. variar. resol. c. 15. nu. 3. & quam ante eos sensit gl. in d. l. 4. satis placet. ij enim intelligunt d. l. 4. loqui cum ex hominis facto & conuentione concesso precario adijcitur conditio, donec velit, vel placuerit, contraria verò procedere cùm simpliciter iuxta legis dispositionem precarij fit concessio. quod sentit & glo. in d. l. 4. ex l. si ita expressum. de cond. & demon. hæc inquam
19 † distinctio non placet, quandoquidem duo vincula fortius vinciunt. §. sed hodie. de adopt. auth. itaq; C. communia de succes. si ergo legis dispositione, & natura actus concurrit, cur non dicendum fortius morte voluntatem hanc, hancq; cōcessionem extingui? & si hæc est precarij natura, cur hominis facta im mutari posse dicimus, aduersus Celsi responsum? l. cum precario. ff. de preca. & leuis est illa differentia, quæ constituitur, quòd Iureconsi. in d. l. 4. illis verbis vtatur, quò ad is vellet. & in l. quæsitum. §. 1. & l. cum precario. § vlt. alijs, hoc est, donec reuocauerit, quia hæc aduersantur textui. l. 1. ff. de precario. vt animaduertit Dec. d. l. contractus. nu. 14. vers. in contrarium. cuius etiā responsio non placet, & si eam probauerit Didacus præcitato loco, inquit enim Dec. verba d. l. 1. quandiu patitur, interpretari ex l. 3. §. 1. eo. tit. vt pati dicatur, donec reuocauerit, & volūtatem mutauerit. quod inquit colligi ex illis verbis, vt possum reuocare cùm mutauero. & subijcit Didacus Iureconsultū appellare patientiam, voluntatem illam, illumq; taciturn consensum, qui constat ex eo, quod non contradicitur. l. qui patitur. ff. mandati. subditq; quòd licèt inter consensum & contradictionem sit dare mediū quoddam, nempe taciturnitatem vel patientiam. l. 1. §. scientiā. de tributoria act. attamen in precario iam constituto sola sufficit illa voluntas tacita, quæ ex patientia deducitur: hæc ille. Verùm, vt iam admonui, non placet hæc declaratio, quandoquidem differentiam non constituit Iureconsi. inter hæc verba, cum illis abutatur, aliquando enim his vtitur, quandiu is patitur. aliquando his, donec reuocauerit. vt ex d. l. 2. §. 1. & d. l. 4. in fine demonstratur. Rursus hoc concesso, sequitur vnum, quod absurdū non leue posset dici. quòd si tacita est in hoc precario volūtas, illā morte non censeri reuocatam, & tamē expressa extinguitur. d. l. 4. imò hoc casu, dubio procul mors, vt illa quę tacitū quendam volūtatis finem ostendit posset precarium extinguere, si in eo sola tacita ineesset, quàm si adesset expressa, ea tacita efficaciore. His ergo omni-
20 bus posthabitis † crederem ego sic hanc controuersiā finiri posse, vt intelligamus in precario possessionem illam corporalem esse penès rogā.em precarū, possessionem verò ciuilem solo animo consistentem penès concedentem. l. & haber. §. eum qui. ff. de precario. tex. igitur. l. 4. ff. locati. loquitur quò ad ciuilē possessionem, vt scilicet precarium ea ex causa sit finitum, cùm & is concedens ob secutam mortem vel-
21 le desierit. tex. verò † d. l. cum precario. loquitur quò ad rei concessæ recuperationē, quam si hæres ille non reuocet, sed patiatur ea vti, censetur ea patientia vti & animo, quo est vsus ille primus: transit ergo quò ad recuperationem naturalis possessionis, qua non reuocata, precario is dominus consentire dicitur. quare gl. in d. l. quæsitum. §. 1. in verbo, ab hærede. ff. de precario. sentit hanc esse nouam hæredis voluntatem, quasi ex sua patientia precariū confirmetur. hoc ergo fundamentum communem sententiā probare minimè videtur. & ex eo declarari potest tex.
22 † l. Lucius. ff. de dona. qui d. l. 4. ff. locati aduersari videbatur, vt iam retuli. & eam declarare visus est Didacus, qui suprà nu. 5. & ante eum Cur. Iun. in l. more. num. 92. 93. de iurisd. om. iud. illud etiā illi textui. l. Lucius. adijci potest, expressum ibi fuisse, vt is rogans re concessa, quò ad voluerit, vteretur, adeo, vt eo casu non ita facilè extinguatur precarium, vt cùm simpliciter conceditur.

23 Adfertur ergo tertio loco tex. † cap. si delegatus. de off. deleg. in 6. quo probatur delegationem iub ea forma factam, donec reuocandam duxerit, non extingui morte. quod in hoc ipso delegationis tractatu ex eo textu affirmant omnes in l. more. vbi Bart. nu. 7. Alex. nu. 12. Ias. nu. 15. Decius num. 10. Bartol. tamen in d. l. centesimis. §. si ita stipulatus. dicebat tex. illum solùm in delegatione procedere, in qua sumitur benigna interpretatio, ne delegatio morte delegantis extinguatur, quod factum est vt causa, lis, q; ipsa finiatur quam primùm. at diuersum (inquit Bart.) in casu nostro, vbi strictissima sumi debet interpretatio, vt cesset quantò citius imposita pœna. verùm Ias. replicat, & rectè, id procedere posse, cùm res dubia esset, iuxta l. si præses. & l. interpretatione. de pœnis. sed in casu nostro in claris versamur, dum constat quæ imposita pœna. sic intellexit & Alciatus tractat. præsumpt. reg. 3. præsump. 6 Gramma. consil. 45. in fine, omnium melius Neuiz. lib. 6. Syluæ nuptia. num. 47. vers. in dubio mitior pœna. qui in vers. intellige primò, vnum addit, quod casui nostro optimè conuenit, hæc iura debere intelligi, dummodò à sermonis proprietate non recedatur. Rursus, inquit Iason, cùm
24 agitur de delicto puniendo lata † interpretatio sumi debet, vt puniatur, cùm è Republica id sit. l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. Bartol. l. quemadmodum. nu. 11. C. de agricol. & censi. libr. 11. nec dissentit Neuiza. qui suprà. & fusius infrà loco suo. Verùm hæc satis conueniunt quò ad casum à Bartolo propositum, sed in casu generali, vt in nostro cessant Iasonis considerationes, satisq; hæc ipsa sentētia eo textu probatur: qui sanè textus re non integra intelligitur, vt infrà subijciam.

25 Adfertur quartò textus † l. 4. ff. de manumiss. vind. qui sanè textus, si rectè perpendatur, ad rem nō confert, cùm solùm simpliciter loquatur fauore scilicet libertatis, voluntatem non censeri reuocatā, vel immutatam, nec enim de reuocatione in eo est verbū. concedo verè in secundo casu illius text. ex expressi reuocatione, seu prohibitione dationis libertatis, eā non esse à filio concedendam, sed quid hoc est, cùm expressum sit à testatore in vitam? Non omitto tamen vnum, quod est annotatione dignum, text. d.
26 † l. 4. in suo primo responso pugnare cum textu. l. quæsitum. §. Iulianus ait ff. qui & à quib. vt vtroq; in loco glossa animaduertit, & vt ea conciliaret, multa

Universidad de Deusto
Biblioteca

commiſcuit. ego autem contuli impreſſos Codices cum meo manuſcripto, & deprehẽdi in eo manuſcripto aliam eſſe lectionem, quàm in impreſsis. Sic enim in manuſcripto legitur: Iulianus ait, ſi poſteaquam filio permiſit pater manumittere, filius ignorans patrem deceſsiſſe manumiſit, non fieri vindicta eum liberum, ſed ſi viuit pater, &c. Non enim refert Iulianum Paulus abſolutè ſenſiſſe, hunc ſeruum non effici liberum, quia falſum referret, cùm ipſemet Iulianus d.l.4. affirmet eum liberum effici libertatis fauore. ſed refert Paulus Iulianum dixiſſe, ſeruum illũ non effici vindicta liberum, ſicq; non erit ſeruus ille libertate donatus ex titulo vindictæ, ſed fauore tantùm libertatis. ratio autem cur is vindicta liber non efficiatur, eſt, quia inter viuos illa manumiſsio fit, cùm tamen poſt mortem hęc contingat, diciturq; iſte manumiſſus ex teſtamento, quod clarè probatur in d.l. quæſitũ. §. Iulianus. Adferri tandem ſolet à Curt.
27 Iun. præſertim in l. more. nu. 91. tex. † l. vlt. C. de negotijs geſtis, qui verè conſtituit differentiã inter voluntatem expreſsè reuocatam, vt eo caſu negotiorũ geſtor contra domini voluntatem non poſsit expenſas repetere, & voluntatem ceſſantem, vt negotiorũ geſtor repetat, quod in rem domini vtiliter expendit. Verùm tex. ille non probat, quòd voluntas morte ceuſeatur reuocata, vel non: hoc ergo tex. ſententia hæc non probatur, & ſi alijs ſatis defendatur. Nec
28 huic receptiori ſentẽtiæ aduerſatur tex. † l. vxorem, §. penult. deleg. 3. qui & ſi in ſuo caſu mirabilis ſit, vt ſcripſit Rom. ſing. 425. Inſtituo Titium. attamen, quòd ad caſum noſtrum non probat, cùm loquatur in vltimis diſpoſitionibus, quæ in hoc à ſententia multùm differunt, vt aduerſus Bartolũ poſt alios retulimus.
29 Et ex hoc infertur, veram quoq; non eſſe † Petri conſiderationem, quam retulit Cyn. d.l. vlt. vbi clarius Sali. nu. 4. 10. C. de contrah. emp. relegationem hanc cenſeri reuocatam, & finiri morte, cum vſum habeat indeterminatum, quia imò non finitur, nec erit iniquum, quia ſucceſſor reuocare eam poterit. Infertur tamen ex eiuſdem Petri & Sal. declaratione, quòd vbi relegationis cauſa perpetua eſſet, non cenſeri reuocatam, cùm volũtas non dicatur reuocata, cauſa ipſa permanente.

SVMMARIVM.

1 *Appellare quando liceat à ſententia Iudicis arbitrium habentis.*
2 *Appellationem omnibus in caſibus eſſe conceſſam, quomodo intelligatur.*
3 *Appellatio vbi non datur, delinquendi cauſa concedi videtur.*
4 *Appellari non poſſe à prorogatione dilationis.*
5 *Appellatur ab interlocutoria de Iure Canonico.*
6 *L. ſi libertus ita iurauerit. ff. de ope. liber. declaratur.*
7 *Iudicem in arbitrarijs, argui non poſſe.*
8 *Deum ſolum eſſe Iudicem eorum, quæ conſcientiæ alicuius relinquuntur.*
9 *Deus cordium ſcrutator.*
10 *Iudicem in arbitrarijs arbitratori æquiparari.*
11 *Appellari non poſſe à laudo arbitratoris.*
12 *Iudicem in arbitrarijs non teneri reddere rationẽ eorũ quæ egit.*
13 *Appellari non poſſe à ſententia Iudicis habentis liberum arbitrium.*
14 *Appellari non poſſe à Iudice negante proferre ſuum arbitrium.*
15 *Appellari poſſe à Iudice iuſtitiam negante.*
16 *Appellari poſſe ab arbitrio enormiter ladente.*
17 *Læſio enormis quomodo cõſideretur in arbitrio prolato.*
18 *Recurſum ad ſuperiorem dari à prolato arbitrio.*
19 *Appellationem operari effectum ſuſpenſiuum, non deuolutiuum.*
20 *Laudum reductione pendente, non eſſe exequendum.*
21 *Recurſum in multis ab appellatione differre.*
22 *Appellationem non autem recurſum prohiberi à ſententia Præfecti Prætorio.*
23 *Recurſum executionem ſententiæ non impedire.*
24 *Recurſum concedi omnibus in caſibus denegatæ appellationis.*
25 *Recurſum concedi in cauſa poſſeſſorij momentanei.*
26 *Recurſum regulari ſecundum terminos cauſæ appellationis.*

QVÆSTIO LXX.

DE APPELLATIONE ET RECVRſu ad ſuperiorem cùm Iudex pro ſuo arbitrio ſententiam fert, & plura iuris loca explicata.

VAERO ſeptuageſimò, An à prolato † arbitrio, ſententiaq; huius Iudicis, qui ſuo arbitrio cauſam determinare poteſt, liceat appellare? Et licere multi affirmarunt, vt gl. in c. ſuper his. in verbo, Arbitrium. de accuſat. quam multi ſecuti ſunt, vt docuit Alex. in l. & ſi ſeuerior. in fine. C. de his quibus irro. infam. vbi inter cæteros retulit huius ſententiæ gloſſam in l. ſi qua pœna. in gloſſ. vlt. de reg. iur. & ibi Barto. quanquam aliter illi ſentiant, vt ſtatim ſuo loco referã. idem Alex. in l. 1. col. pen. & vlt. de leg. 2. & conſ. 106. nu. 7. libr. 3. hanc probauit opinionem & communem dixit. eandem ſecuti ſunt Caſtr. Imola, Butrius, Fulgoſ. & Comenſ. quos retulit & ſecutus fuit Boer. quæſt. 284. num. 16. idem cenſuit Franc. Aret. in l. videamus. §. deferre. num. 6. & ibi Alex. ff. de in litem iura. & eiuſdem ſententiæ alios retulit Iaſon in l. ſi ſic legatum. nume. 15. de leg. 1. in l. 2. num. 84. in fin. C. de iure emphyteo. Ripa l. in quartam. num. 22. vbi Alcia. num. 39. ad l. Falcidiam. Ripa in l. ſi inſulam. nu. 36. de verb. obliga. idem cenſuit Fel. in d. c. ſuper his. nu. 7. de accuſa. Et in c. exceptionem, de except. Abb. c. 1. num. 7. de dilatio. Fely. in cap. ex literis. nu. 23. de conſti, & in cap. cùm veniſſent. nu. 9. de iud. qui idem eſſe ſcribit in cauſis capitalibus. Marſil. in l. quæſtionis. num. 67. de quæſtio. Tiraquel. in l. ſi vnquam. in verbo omnia vel partem. nume. 32. C. de reuocat. donat. Chaſſa. conſil. 68. numero 37. 48. Duare. in l. in actionibus. in verbo, Licuit enim ei. in fine. ff. de in litem iura. & Mantua in capit. vltim. numero 16. de conſuet. Verùm infirma ſunt, quæ adferuntur argumenta, & rationes, vt illud primum, dum ſcribunt, omni caſu conceſſam
2 † eſſe appellationem. l. & in maioribus. l. in multis. C. de appel. quoniam vno verbo reſpondetur, regulam illam in Iudice ordinario loqui, qui ex mera legis diſpoſitione iudicare debet, at diuerſum in caſu noſtro, vbi Iudex iſte ex ſua conſcientia, ſuoq; arbitrio iudicat. Non quoq; multùm vrget, quod ſecũdo loco adfertur, quòd ſi prohibita eſſet † appellatio, daretur cã delinquendi, & ferendi iniquam ſententiã. l. 1. C. de appel. quia reſpondetur, diſpoſitionem illam in hoc Iudice locũ non habere, cùm de Iudice iſto lex multùm cõfidat, vt in his terminis interrogatus reſpondit Caſtren. conſ. 296. Viſa inquiſitione ſuprà ſcripta. col. vlt. lib. 2 in nouis. & egregiè Fel. in cap. ſuper his. nume. 13. verſic. in iſta materia. de accuſat. Non pariter tertia illa argumentatio vrget quòd dilationis proroga-

prorogatio, & reſtrictio in Iudicis arbitrio eſt poſita.
4 l. 2. ff. de re iud. l. 1. C. de dila. ſed à † tali prorogatione, vel reſtitutione appellare licet. c. 1. de dila. vbi Abbas num. 7. infert hanc concluſionem, in arbitrijs appellare licere. quia reſpondeo, id eſſe ſpeciali iure Pontificio conſtitutum, quo iure licet ab omni † interlocutoria appellare. d. c. 1. de dila. cap. ex parte. de appel. Bart. in l. 2. num. 2. ff. de appella. recipien. vbi ſub nu. 22. inquit in his terminis à Iure Ciuili conceſſam non eſſe appellationem à prorogatione, vel à reſtrictione dilationis. quod placuit & Ripæ in l. 2. num. 29. de re
6 iud. qui ex eo infert, in arbitrarijs non licere appellare. Non etiam quarto loco vrget tex. † l. ſi libertus ita iurauerit. ff. de oper. liber. quem in hanc ſententiam citauit Marſil. d. l. quæſtionis. nume. 67. quia reſpondeo, ibi nullum verbum de appellatione. illud tantùm is text. probat, quòd vbicunq; arbitrium alicui in cauſa propria ex partium conuentione conceſſum fuit, intelligi ita eſſe conceſſum, vt dolus malus abſit, aliàs remedio reductionis ad viri boni arbitrium læſo ſuccurritur. ita Craue. conſ. 192. nu. 23. & diximus ſuprà, q. 13. & eſt gloſſ. notab. in l. penul. ff. de arbitris. Cætera, quæ pro hac ipſa ſententia adferri poſſunt, non multùm vrgent: & illis reſpondet Bartol. in diſputatione prima, poſita in 2. volumine, & infrà referam.

Contrariam itaq; ſententiam negatiuam non licere hoc caſu appellare, probarunt Inno. in c. præſenti. de teſtib. Bart. l. 1. in fine deleg. 2. & in diſputatione prima in 2. vol. Bal. in l. 2. C. quomo. & quand. Iudex. Sali. in l. ſocietatem. §. arbitrorũ. nu. 26. ff. pro ſocio. & in l. cum anteà. C. de arbitr. Calcane. conſ. 38. nu. 8. Iaſ. in l. ſi ſic legatum. nu. 5. deleg. 1. & in l. de pupillo. §. qui opus. num. 4. de operis noui nuncia. clarè Amodeus de Caſtel. in tract. ſyndicatus. nu. 147. Paris Puteus eodem tractatu ſyndicatus. in titulo, de poteſtate Iudicis. num. 1. Curt. Iun. in l. 1. nume. 30. ff. de iuriſdict. omn. iud. alios plures probantes hanc ſententiam retulit Boer. d. q. 284. nu. 17. verſ. contrarium. hanc quoque viſus eſt probare Carolus Molinæ. in Apoſtillis ad Alex. conſ. 106. num. 17. lib. 3. & notiſsimè Crauet. conſil. 78. num. 8. poſt Caſtr. d. conſ. 296.
7 colum. vlt. lib. 2. dum inquit, † Iudicem in arbitrarijs argui non poſſe. hanc pariter probauit Didacus lib. 2. varia. reſol. cap. 12. nu. 3. non diſſentit Ioan. Baptiſta à S. Seuerino in l. admonendi. nu. 265. de iureiur. vt nec diſſentit Tiraq. tract. De retractu conſan. §. 4. gl. 1. nu. 11. qui intelligit cùm de magno grauamine agitur. vrget multùm pro hac parte ratio gloſſæ in ca. ſtatutum. §. aſſeſſorem. in verbo, Relinquatur. de reſcript.
8 in 6. quòd cùm hæc relinquãtur † in conſcientia huius Iudicis, ſolum Deum Iudicem ipſum eſſe huius rei cognitorem. quaſi dicat gloſſa cõmittere conſcientiæ, nil aliud eſſe, quàm illi facultatem tribuere declarandi, quæ in volũtate ſua ſunt, quæ ab alio quàm
9 à † Deo Optimo Maximo cordiũ ſcrutatore cognoſci non poſſunt. c. ſi quid inueniſti. 14. q. 5. & c. erubeſcant. 32. diſtinct. gl. in l. 2. ff. de interro. actio. Marſil. conſ. 96. num. 7. lib. 2. Io. Iacobus de Leonardis inter conſ. Bruni conſil. 114. nu. 522. hic ergo quiſuum protulit arbitrium, ſolum Deum habebit Iudicem. qua ratione eſt etiam vſus Calcan. conſ. 38. nu. 7. Accedit quod docuit Bald. in l. 1. in fine verſic. ſcias tamen. C. de ſentent. ex breui. recitan. ea ratione hoc caſu non poſſe appellari, quia ſuperior non poteſt inferioris conſcientiam & animũ immutare: nec enim vis ani-
10 mo inferri poteſt. Rurſus hic † Iudex, qui hoc arbitrium habet, in multis arbitratori æquiparatur: vt docuit Bald. in l. ſolam. in fin. C. de teſtib. & aliàs ſuprà retulimus. imò maior eſt huius Iudicis quàm ar-
11 bitratoris poteſtas. Si ergo ex crebriori ſententia † à laudo arbitratorum non licet appellare, vt relati interpretes affirmãt, quantò fortius à ſententia huius
12 † Iudicis, qui non tenetur reddere rationem eorum, quæ egit, vt docuit Marſil. in l. quæſtionis. nu. 63. de quæſtio. poſt Io. Andr. in Rubr. de off. deleg. & ſubdit eum in ſyndicatu nullo modo teneri, etiam ſi partem Iædat. citat & Caſtr. conſ. 197. Viſa inquiſitione. col. vlt. vt apud eum. alia ratione vſus eſt etiam Sali. in d. §. arbitrorum. col. penult. verſ. Sextò quia partes. hoc arbitrium fuiſſe ex eo tributũ, vt litium ac iudiciorum ſtrepitus ceſſent: qui verè non ceſſabunt, ſi appellationi locus foret. regula ergo negatiua in caſu noſtro conſtituenda eſt, non licere appellare.

13 Hæc regula fortius procedit in eo Iudice, † qui liberum & abſolutum habet arbitrium: ſic Innoc. & Hoſtien. in cap. vltim. de ferijs. & Ioan. Baptiſta à ſancto Seuerino in d. l. admonendi. num. 265. verſicu. primo. de iureiur. Felyn. in cap. exceptionem. nume. 2. in fine. de exceptio. & in cap. ſuper his. nu. 8. de accuſa. qui eiuſdem ſententiæ alios plures retulit. & Ruinus conſ. 149. num. 9. lib. 4. Iaſ. l. 1. in princ. nu. 6. ff. ſi quis. iuſd. non obtemp. Didacus d. lib. 2. varia. reſolu. cap. 12. num. 5.

14 Procedit & fortius regula ipſa, quando † hic Iudex ſuum arbitrium proferre nollet. nam, & ſi regu-
15 lariter liceat † appellare, cùm Iudex negat iuſtitiã adminiſtrare, ſicq; cauſam diffinire, vt probatur per gl. in cap. 1. de confeſsis in 6. & per Bart. in l. 1. num. 7. de iuriſd. omn. iud. attamen hoc caſu, cùm hæc arbitrio huius Iudicis poſita ſint, ſequitur, non eſſe neceſsitati ſuppoſita. l. non quidquid. de iud. ſic latè Fely. in d. c. ſuper his. nu. 12. 13. poſt multos, quos citat.

Declaratur primò non protedere, quando ex il-
16 lo † arbitrio is appellans enormiter fuiſſet læſus: ita Bald. in l. 1. colum. 2. verſicu. ſed pone quòd per ſtatutum aliquid committitur conſcientiæ. C. de rebus cred. affirmauit enim hoc caſu poſſe appellari. idem affirmauit ipſemet Baldus in l. vnica. C. de ijs qui pœnæ nom. nec diſſentit Baldus ipſe in capit. 1. col. 8. de mil. vaſal. qui contumax eſt. quem retulit Marſil. d. l. quæſtionis. nume. 64. de quæſtio. dum dixit, tunc in arbitrarijs Iudicem poſſe argui, cùm nimis partẽ læ-
dit. clarius hanc declarationem probarunt Ioan. de Anania in conſ. 34. nu. 7. verſ. facit etiam, vbi Bologn. in additio. nu. 14. verſ. Nec obſtat vnũ. Alex. conſ. 166. nu. 14. lib. 3. Fel. in d. c. exceptionem. nu. 2. in fi. de excep. & in c. ſuper his. nu. 9. de accuſ. Boer. q. 284. nu. 28. propè finem. Tiraquel. de retractu conſang. §. 4. gloſ. 1. nu. 11. addo eiuſdem ſententiæ Curtiũ Seniorem. l. admonendi. num. 379. de iureiur. qui hac declaratione vtitur ad conciliandam interpretum controuer-
17 ſiam. is etiam Curtius intelligit † maximũ hoc præiudicium eſſe, cùm eſt totius cauſæ grauatiuum. Ego autem intelligerem idem eſſe, quando in dimidia parte tantùm grauaret. vt ex Cyno in l. vlti. colum. 1. verſ. Secundò quæritur. C. de contrah. emptio. dum dubitat quomodo iniqua dicatur arbitratoris ſententia, vt ad boni viri arbitrium reduci poſsit. Leue præiudicium exemplificat Ana. d. conſ. 34. num. 7. in fine in breui dilatione conceſſa. Huic ſententiæ accedunt quæ ſuprà retulimus in q. An poſsit hic Iudex tollere ius partis. & dixi poſt Alex. in l. 2. §. voluntatem. 3. nota. ff. ſolut. matrim. in minimis aliquid poſſe, non in magnis.

Declaratur ſecundò non procedere, quando loco
18 † appellationis haberetur recurſus ad ſuperiorem: ſic gloſſ. in d. cap. ſtatutum. §. aſſeſſorem. quem intellexit Curt. Sen. d. l. admonendi. de iureiurand. eſſe
19 † appellationis locum, & operari ſolum effectum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quendam deuolutiuum cognitionis, non autem suspensiuum executionis. huic doctrinæ Curtij illa est similis, qua nostri tradunt à sententia lata in possessorio non appellari quòad effectum suspensiuum, sed bene quòad deuolutiuum, vt docuit Bald. in l. 2. col. penult. vers. vltimò quæritur. C. de Episcop. & Cler. & dixi in tractat. recuperandæ possessionis. in 9. remedio. num. 322. Simile quoq; est quod scripsit Baldus in additio. ad Speculat. in titu. De arbitris. col. 7.
20 vers. Sed an pendente. † Laudum scilicet ab Arbitratore latum exequendum esse pendente reductione ad arbitrium boni viri: nam quando (vt inquit Baldus) Iudex non tenetur appellationi deferre, exequenda est sententia, & Baldū secuti sunt Barba. consil. 18. col. 2. lib. 4. Iaſ. in l. pecuniam. num. 8. ff. ſi certū peta. Boer. q. 284. nu. 24. 25. imò fortius dicimus, sententiam illam etiam quòad pœnas exequendam esse. sic respondit Parisius cons. 44. num. 9. lib. 1. & ſi aliter sentiat Boer. d. q. 284. nu. 20. quod nunc non explico. Hac tamen in re nostra verè non potest hæc dici appellatio, sed ad superiorem recursus. sunt enim
21 plures † differentiæ inter appellationem & recursum ad superiorem, vt apud Iaſ. in l. ſi quis aduersus. C. de precibus Impera. offeren. & Boer. d. q. 284. nu. 5. est ergo vera hæc declaratio, recursum ad superiorē hoc nostro casu concedi. quod placuit & gl. in Clem. 1. de iure patro. vbi Gemin. & Imol. Bald. in l. 2. col. vlt. vers. ſcias tamen. de senten. ex breui. recita. Roma. consil. 27. col. 2. & Calcan. cons. 38. nume. 8. Bologni. in additio. ad cons. Ana. cons. 34. num. 14. verſi. nec obstat vnum. imò videmus, quod etiam ſi omni casu non admitteretur exceptio, admittitur tamen recursus ad superiorem. sic Bald. & Angel. in l. pla-
22 nè. & in l. vlt. ff. de petitio. hæred. Sic videmus † appellationem esse reiectam à sententia Præfecti prætorio. l. ſi qui aduersus. & auth. quæ supplicatio. C. de precib. Imperat. offeren. & tamen conceditur recursus ad Principem, vt ibi probatur, vbi latè declarat Iaſon, & tradit Ruinus cons. 157. num. 16. 17. lib. 5. & 18
23 recursus † eo casu ſolùm deuoluit cognitionem, non autem impedit executionem, vt ibi probatur, & docuit ibi Iaſ. & Corasius in l. naturaliter. §. nihil commune. in præludijs. num. 8. de acquiren. posſeſ. & respondit egregiè Neuiz. cons. 70. num. 1. Accedit quòd in omnibus casibus vbi appellatio non recipitur, ad-
24 mittitur † recursus ad superiorem. Iaſ. consil. 16. in fine lib. 3. & respondit Dec. cons. 533. num. 2. Communem esse Doctorum sententiam, ſtatutum non reijcere recursum ad superiorem, quanquam appellationem reijciat. quod placuit & Ruino, consil. 157. num. 6. lib. 3. & Parisio consil. 118. colum. 1. lib. 1. & Rolan. à Valle cons. 94. num. 3. 4. lib. 1. imò docuit Decius in l. vlt. num. 50. C. de edicto Diui Adrian. tollen. post
2 alios quos citat, à sententia lata in causa momenta-
25 neæ posſeſsionis non negari † recursum ad superiorem, & ſi appellatio prohibeatur. quod probauit & Parisius consil. 54. num. 19. lib. 3. Ripa in cap. 1. num. 3. de reſcrip. & alios casus retulit Afflictus deciſ. 341. & deciſ. 356. & Grammat. deciſ. 35. nu. 4. imò, quod for-
26 tius est, ſi prohibeatur † appellatio ab interlocutoria, recursum tamen ad superiorem non prohiberi. sic re-
27 spondit Aret. cons. 106. nu. 10. 11. qui ſanè † recursus (vt hoc obiter dicam) regulatur ſecundum terminos causæ appellationis, cui aſsimilatur, vt est notabilis gl. in l. vnica. C. de sentent. Præfecti Prætor. quam citat & commendat Boer. q. 247. nu. 9. poſt. Marſil. sing. 88 Statutum. &c. & Capicius deciſ. 28. in fine. Hanc declarationem veram intellexit Bolog. in additio. ad cons. Ana. d. cons. 34. nu. 14. ver. nec obſtat vnū. quando enormiſsima læſio adeſſet, quod verè diuinat ad gl. d. §. aſsesſorem. & ad cætera omnia, imò pro leui etiam læſione concedi arbitror, cùm pro interlocutoria admitti dixerimus. Accedit, quòd eo modo ab appellatione non differret, iuxta declarationem primam ſuprà relatam. rectè ergo & alij censent hoc casu læſo succurri per reductionem ad arbitrium viri boni, ex l. ſi libertus ita iurauerit. ff. de oper. lib. quā ſic intellexit glo. l. pen. ff. de arbit. Dec. conſ. 11. num. 6. Crauet. conſ. 192. in fin. & ſuprà attigi.

SVMMARIVM.

1 *Excesſus Iudicis in arbitrando quomodo coram ſuperiore probari poſsit.*
2 *Pœnam inſolitam non infamare.*
3 *Excedens formam conſuetudinis, legem excedere dicitur.*
4 *Conſuetudinem ſtatuto fortiorem.*
5 *Conſuetudo vbi non valet, nec ſtatutum.*
6 *Conſuetudinem tenaciter eſſe obſeruandam.*
7 *Conſuetudinem actus determinare.*
8 *Conſuetudinem veritati æquiualere.*
9 *Conſuetudo ſilere facit leges & Principum reſcripta.*
10 *Conſuetudinem Principum pedibus ſubiacere.*
11 *Principem præſum tribuere facultatem iudicandi ſecundum conſuetudinem, non autem contra.*
12 *Exactor Principis quæ poteſtate in exigendo vtatur.*
13 *Conſuetudinem æquitati naturali proximam à Principe non tolli.*
14 *Conſuetudinem laudabilem Principem ligare.*
15 *Excesſus quomodo detegatur.*
16 *Excesſum in parte ſexta conſiderari.*
17 *Excesſum detegi cùm probatur in nihilo condemnatum teneri.*
18 *Enormiſsimam læſionem dolo reipſa æquiparari.*

QVÆSTIO LXXI.

EXCESSVS QVOMODO DEtegatur in ſententia Iudicis arbitrarij, & de vi conſuetudinis plura allata.

1 QVAERO ſeptuageſimo primò, quomodo coram † ſuperiore probari poterit huiuſmodi Iudicem modum in arbitrando exceſsiſse? Bald. in l. 2. col. 21. verſi. ſed qualiter. ff. de iureiur. inquit, probari ſatis, ſi demonſtretur ex more conſueuiſſe aliter iudicari, vt putà ex more esse, minorē pœnam quàm fuerit impoſita, conſueuiſſe imponi, iuxta
2 l. quid ergo. §. pœna. ff. de ijs qui not. infam. vbi † pœna maior conſueta, ideo non infamat, quia imponi non debuit, quem textum declarat Soc. tract. fallent. reg. 233. & Didacus lib. 2. varia. reſol. c. 9. num. 8. & fuſius ſuo loco dicemus, quod ex eo confirmatur, quia
3 † excedendo conſuetudinis formam, legem ipſam excedere dicitur, cùm conſuetudo pro lege obſeruetur. l. de quibus. de legib. quare conſuetudo à pari cū ſtatuto procedit. Gramma. deciſ. 92. nu. 4. Craue. conſil. 96. num. 6. conſil. 137. nu. 7. 8. imò fortius dicimus,
4 conſuetudinem † esse ſtatuto fortiorem. sic Calcane. conſ. 2. num. 29. & clarè Decius conſ. 690. nu. 8. Hinc
5 dicimus, quòd vbi † conſuetudo non valet, nec ſtatutum. Bald. conſil. 238. col. 2. lib. 4. vtrunque probat Crauet. tracta. de antiq. tempo. prima parte princip. part. 1. nu. 42. qui num. 43. ſubdit esse eiuſdem efficaciæ ac priuilegium. citat Innocen. Fely. ac Curt. Iun. & præter eum tradit Decius conſil. 390. num. 12. imò
† conſue-

6 † conſuetudo tenaciter obſeruanda est, quia iuſtitiæ vim habet, dat iuriſdictionem. l. viros. C. de diuer. offic. glo. l. vlt. C. de emanci. li. dat mandatum. l. vlti. C.
7 de agri. & cenſi. lib. 4. Calca. conſil. 64. num. 10. † conſuetudo præterea illa est, quæ actus omnes determinat. Dec. l. ſemper in ſtipulationibus. nume. 10. de regul. iur. conſilio 441. numero 13. Ruin. conſil. 104. numero 3. lib. 5. Neuiza. libro 5. Syluæ nuptia. nume. 65.
8 nec immeritò † quia veritati æquialet. Craue. conſi. 238. numero 8. & numero 9. inquit dare formā & esse Ius quoddam naturale, & illi reuerentiam deberi, a-
9 liaq; quā plura eo loci attulit. † imò conſuetudo leges & Principū reſcripta ſilere facit. Ioan. Iac. de Leonardis inter conſilia Bruni conſilio 117. numero 114. Hac tamen in re illud non parum difficultatis adfer-
10 re videbatur, † quòd conſuetudo Principum pedibus ſubiacet, vt ſcripſit Craue. d. tract. de antiq. temp. prima part. primæ partis principalis. nu. 40. 41. vbi poſt multos inquit, illam esse in Principum poteſtate. Si ergo Princeps huic Iudici iudicandi munus conceſſit, & ſui loco eum conſtituit, ſequitur, Iudicem hūc aduerſus conſuetudinem aliquid potuiſse moliri. Ve-
11 rùm reſponderi vno verbo poteſt, præſumi † Principem voluiſſe huic Iudici concedere iudicandi facultatem contra conſuetudinem, cùm nunquàm præſumatur quid velle contra Iuris Communis diſpoſitionem. Iaſ. l. præſcriptione. nume. 5. G. ſi contra Ius, vel vtil. pub. Dec. conſi. 580. nu. 2. Gozad. conſi. 101. num. 10. Sed ad rem confert magis, quod ſcribit Bal. in l. 1.
12 col. 2. verſi. Sed pone. C. ſi propter publ. penſ. † ſi Princeps proprio exactori mandet, vt compellat debitores omni coertione, qua ſibi videbitur expedire, nihilominus exactorem illum teneri ſeruare legem municipalem, & conſuetudinem in exigendo. quam Baldi doctrinam ad terminos noſtros retulit Calca. conſilio 120. numero 8. & eam reddit rationem, quia ſi aliter intelligeret, Ius partis tolleret, quòd concedendum non est. hæc fortius locum haberent, quan-
13 do † conſuetudo illa æquitatē naturalem ſaperet, nec enim aduerſus eam quicquā pōt Princeps, vt latè poſt multos ſcripſit Craue. d. tract. de antiqu. temp. loco
14 ſtatim citato. numero 46. quare dicimus, † laudabilem conſuetudinem Principem ligare. sic reſpondit Curt. Sen. conſilio 51. colum. 12. in fin. ſatis ergo demō ſtratur hic exceſsus ex conſuetudine contempta. Demonſtratur & ſecundo loco, inquit Bald. d. l. 2. colu. 21. ff. de iureiurand. hic exceſsus quando habito recurſu ad viri boni arbitrium probatur in tanto & quan-
15 to. & ſubdit, quòd † exceſsus in totum probatur, ſi oſtendatur condemnatum non teneri. ex l. ſi cum exceptiōe. §. hæc autem actio. ff. quòd metus cauſa. quæ ſanè verba ſunt admodū ambigua, & ſine dubitatione. quis enim dubitat modum fuiſſe exceſsum, ſi probetur in modum non teneri, qui condemnatus fuit? Credo tamen Bald. ſic voluiſſe dicere, recurrendum esse ad arbitrium boni viri, vt is iudicet, an per primum, qui iam iudicauit, exceſsus ſit modus, vel non. adfert text. l. vnde ſi Neruæ. ff. pro ſocio. idem tradit Bart. in l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum. nu. 25. ff. eo. tit.
16 qui citando. d. l. vnde ſi Neruæ, dixit læſionē, & † exceſsum demonſtrari, ſi exceſsum ſit in 6. parte totius quantitatis. & text. illum ſic poſt Franc. de Ramponibus intellexit & declarauit in his terminis Card. Zabarella conſi. 141. col. 2. verſi. principaliter. & Bart. ſecuti ſunt Ruin. conſi. 81. nu. 3. li. 1. Soc. Iun. cōſi. 48. nume. 22. & conſi. 144. nu. 14. & conſi. 84. nume. 43. lib. 2. qui alios retulit plures Bartol. aduerſantes, affirmāt enim cæteri esse Iudicis arbitrio. qua de re infrà. lib. 2. in 118. caſu arbitrario.
17 Demonſtratur tertiò loco hic † exceſsus ſecundum Bal. d. l. 2. colu. 21. ſi is condemnatus clarè oſtendit ſe in nihilo teneri, ex text. d. l. ſi cum exceptione. §. hæc autem actio. ff. quod met. cau. & tradit Bolog. in addit. ad conſil. Ananiæ conſilio 34. num. 14. ſenſit Abb. conſil. 2. in fin. lib. 1. Verùm dixi ſtatim hoc probabilem dubitationem non habere, quandoquidem ex enormiſsima læſione dolus arguitur. l. omnes. §. Lucius. ff. de his quæ in frau. cre. quem textum ſic in terminis noſtris citauit Bart. d. §. arbitrorum. nume. 24. in fin. & eum ſecutus est Curt. Iun. conſi. 141. num.
18 10. & † enormiſsimam læſionem, & dolum reipſa, idē esse multis probarunt Pariſi. conſil. 12. num. 82. conſi. 20. num. 105. conſi. 89. numero 68. conſi. 96. nume. 20. 60. 61. lib. primo. conſi. 12. num. 65. 97. lib. 2. & conſilio 75. nume. 19. lib. 3. Soc. Iun. conſilio 77. num. 132. lib. 1. & conſi. 47. nu. 40. lib. 3. Craue. conſil. 143. numer. 21. & conſilio 192. num. 3. & alibi ſæpiſsimè. alijs quoq; coniecturis hic exceſsus demonſtratur, vt apud Bartolum. d. §. arbitrorum. nume. 28. quas partim ſuprà retuli ſuis locis, partim non refero, quia legi apud eū poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Læſus ex ſententia Iudicis arbitrarij, quibus probationibus vti poſsit ad læſionem ſuam probandam.*
2 *Iudicis dolus nouis probationibus detegi poteſt.*
3 *Ignorantia quando præſumatur.*
4 *Ignorans ne puniatur, omnes diſpoſitiones reſtringi.*
5 *Appellans ab interlocutoria ex antiquis actis illius iniquitatem detegere debet.*
6 *Appellans à diffinitiua iniquitatem detegere debet ex antiquis actis.*
7 *Appellans nouis probationibus iniquitatem Iudicis poteſt detegere, cùm facto Iudicis antiquæ probationes non adſunt.*
8 *Appellans nouis probationibus vti poteſt ad probandum ita alias antiquitus fuiſſe probatum.*
9 *Appellans nouis probationibus vti poteſt, cùm agit vt ſolùm probet, ſe in cauſa Ius fouere.*
10 *Supplicationis cauſam antiquis, & nouis probationibus probari. & iuſtificari.*
11 *Supplicationis cauſam ex ſuperuenientibus probationibus iuſtificari.*
12 *Probationibus nouis ſupplicationem iuſtificari, cùm de perſonarum legitimatione agitur.*
13 *Appellantem nouas probationes deducere non poſſe, cū ſua culpa in prima inſtantia deducere diſtulit.*
14 *Appellantem, vel ſupplicantē ex noua cauſa nouas probationes poſſe deducere.*
15 *Clauſulam Ius & iuſtitiam fieri: nihil operari, cùm nihil narratum eſt.*

QVÆSTIO LXXII.

PROBATIONIBVS NOVIS, AN antiquis quando vtatur is, qui appellauit à ſententia Iudicis arbitrium habentis, explicatum.

1 QVAERO ſeptuageſimo ſecundò, quibus † probationibus vti debet is, qui exhuius Iudicis prolato arbitrio ſe læſum fuiſſe contendit? hanc quæſtionē in non diſsimili caſu propoſuit Bartol. in d. l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum. nu. 26. ff. pro ſocio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

an ille, qui habuit recursum ad arbitrium boni viri, nouis vel antiquis probationibus vti debeat? distinguit Bart. duo capita. quam distinctionem sunt secuti Abb. cons. 2. num. 2. lib. 1. But. consi. 24. col. 5. Sal. l. cũ antea. col. pen. versic. quæro octauò. C. de arbit. Alexand. consilio 101. in fin. libro 2. Oria. tracta. de arbitris. q 16.

2 Primum illud est, † quando agitur, vt detegatur dolus Iudicis, & tunc non ex nouis actis, sed ex antiquis id agendum est. non enim ex nouis probationibus Iudici non cognitis, illius dolus argui potest, cũ
3 ignorans in dolo non versetur. l. 1. ff. de dolo. sic † prę sumitur ignorans. tum præsertim, cùm multũ probabilis est ignorantia. l. genero. ff. de his qui not. infam. l. vlti. ff. de decre. ab ordine fac. Craue. consi. 6. nu. 73. & consi. 260. colum. 1. in fi. qui respondit, omnem di-
4 spositionem quantumuis generalem restringi, ne † ignorans puniatur. hoc eo simili confirmat præcita-
5 to loco Bart. quòd quando ab interlocutoria † appellatur, is appellans debet de grauamine docere ex primis actis. l. ait prætor. ff. de mino. 25. ann. Clem. appel
6 lanti, de appel. Capicius. decis. 5. in fi. imò † idem est in diffinitiua, quia ad cognoscendum an Iudex aduersus legis dispositionem iudicauerit, inspici debet lex, quæ tempore latæ sententiæ vigebat, vt est clarus text. in auth. vt cũ de appel. cogno. in princi. & respondit Calca. consi. 15. nu. 11. Brunus. consi. 90. nu. 4.

7 Declaratur hic casus primò non procedere, † qñ Iudex ipse fuisset in causa, ne probationes reciperen tur. ex tex. l. si dictum. §. pen. ff. de euict. vbi Iureconsul. affirmat, satis dici fuisse factam denunciationem euictionis illi, qui ne fieret, impedimentum præstitit, qua de re latè apud Tiraq. tractatu de retractu cõ sangui. §. 2. glo. 1. num. 9. 10.

Declaratur secundò hic casus intelligi de probatio
8 nibus † omninò nouis: nam & ex alijs probationib. probare posset, sic coram hoc Iudice fuisse probatũ, iuxta glossam. l. quoties. §. vlti. in verbo solum. ff. de prob. in l. curent. vbi Bart. ff. de testib. Ferratius cautela 12. in fine post multos, quos citat.

Secundum distinctionis caput est ex Bartolo loco
9 iam citato, quando is condemnatus, † solum tendit ad probandum se Ius in causa fouere, nec contendit detegere dolum ac turpitudinem Iudicis. is ergo nouis etiam probationibus vti poterit. arg. l. eos. C. de appel. & l. per hanc. C. de tempo. appe. & ratio illa est, quia hoc casu à pari procedit appellationis causa, & causa supplicationis, id est, recursus ad Principem, vt
10 quemadmodum in causa appellationis deduci † potest, quod non fuit deductum in prima instantia, sic in causa supplicationis: ita egregiè respondit Imo. cõ sil. 146. colum. 4. versic. Si autem iteratò. quem secuti sunt Marsi. in pract. criminali. §. Oportunè. num. 63. & in l. 1. num. 162. C. de raptu virg. & post Afflictum quem citat, ita egregiè respondit Roland. à Valle. cõ filio 94. numero 10. 11. libro primo. qui sic in Montisferrati Senatu obseruari non semel vidisse testatur.

11 Extenditur procedere, etiam † si pendente causa ipsius supplicationis & recursus Ius superueniret vt in ipsa appellationis causa dixit Bald. in dict. l. per hanc. C. de temp. appel. quem secutus est Ruinus consi. 12. nu. 8. li. 4.

Extenditur secundò, etiam si iura, quæ de nouo
12 † in causa huius supplicationis producuntur, tenderent ad personæ legitimationem, vt in mandato ad agendum, quod in prima instantia produci, sic in cã appellationis, post multos, quos citat, respondit Craue. consil. 108. numero 1. idem ergo dicendum est in casu supplicationis & recursus.

Declaratur primò, non procedere eo casu, quan-
13 do † is condemnatus potuit in prima instantia omnia producere & probare, sed probare ea ratione distulit, vt magis aduersarium fatigaret. ita docuit Bal. d. l. per hanc, quem sunt secuti Soci. tract. fallen. reg. 323. fallen. 1. glo. ante eos, & ibi cæteri interpretes. in c. inter monasterium, de re iud. Barb. consi. 35. colu. 1. in fi. & col. seq. li. 3. & Ias. in repe. l. admonendi. nu. 57. de iureiur. & alios plures in hanc sententiam retulit Neuiza. consi. 19. nu. 16. Est ratio, quia negligenti iura nõ subueniũt. l. pupillus. in fi. ff. de his quæ in fraud. cred. qua ratione in his terminis est vsus Marsil. singul. 360. Scribitur. Verùm huic declarationi plures aduersantur, quos retulit, & visus est sequi Neuiza. d. consi. 19. nu. 22. vt apud eum.

14 Declaratur secundò non procedere, † quando aliquid de nouo in supplicatione, vel in appellatione peteretur. sic egregiè Abb. in ca. significauerunt. vbi Fel. colum. 3. in fi. versi. & si diceres contra. de except. qui testatur sic se aliquando in Iudicijs seruari vidisse. eam pariter probarunt Alex. & Ias. in l. si apud quẽ, in fin. ff. de acquiren. hæred. Marsi. sing. 240. Regula. Confert illud simile, quo dicimus, clausulam illam, Peto Ius & iustitiam ministrari omni meliori modo, quæ & si eum effectum pariat, vt iuxta narrata in libello possit ferri sententia, etiam si in conclusione
15 petitum nihil sit, vt tradunt omnes in cap. secundo. de ord. cog. non tamen † quicquàm operatur, cũ nihil pœnitus narratum est. sic egregiè Alexand. consi. 121. nu. 11. versi. prætereà. li. 1. Socin. Sen. consil. 95. colum. penult. versi. prætereà. d. clausula. li. 3. Ruin. con. 32. nu. 13. li. 1. & consi. 19. nu. 9. lib. 4.

Declaratur tertiò non procedere in sententia interlocutoria, vt suprà retuli. & tradit Soc. d. reg. 323. fallen. 3.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem super æquitate, vel iniquitate sententiam ferre non posse.*
2 *Iudicem, qui in contractu furiosi decretũ interposuit, non posse testimonium ferre super furore illius.*
3 *Appellationis causam coram ipso Iudice à quo, non cognosci.*
4 *Aduocatus à iudicando in ea causa arcetur.*
5 *Procurator super illa causa testimonium non fert.*
6 *Sollicitator suspectus est testis pro illa causa.*
7 *Iudicem non posse testimonium ferre pro sua sententia, etiam quando agitur de iustificatione solius sententiæ.*
8 *Iudicem non posse dicere testimonium pro sua sententia defectu omissæ solemnitatis nulla.*
9 *Iudices, & si plures, non posse pro eorum sententia testimonium ferre.*
10 *Iudicem posse ferre testimonium in causa à se iudicata. cum ad declarationem solùm deponit.*
11 *Cap. cum dilectus. de elect. sensus & intellectus.*
12 *L. ob carmen. §. illud. ff. de testibus. sensus & declaratio.*
13 *Noua authoris distinctio quomodo Iudex ferre possit testimonium ad suæ sententiæ declarationem.*
14 *Iudicem ferre posse testimonium super eius sententia, quando nullum preiudicium partibus afferretur.*
15 *Testi dicenti, se falsum testimonium dixisse, non credi.*
16 *Iudicem ferre posse testimonium, cùm solum agitur de declaranda Iuris Communis dispositione.*
17 *Declarationem nihil noui adferre.*
18 *Statutorum conditores posse antiqua statuta declarare, & si non noua condere.*

19 Capi-

19 *Capitula antiqua declarare potest actor, & si noua dare prohibeatur.*
20 *Principem posse antiquam inuestituram declarare, & si mutare, & nouam concedere impediatur.*
21 *Iudicem officio functo posse sententiam declarare.*
22 *Declarationem nunquam exclusam censeri.*
23 *Declarationem super re clara nouam dispositionem potius appellari.*
24 *Testem non posse suum dictum declarare, quando in nouam dispositionem caderet.*
25 *Declarationem circa accidentia, non circa substantiam versari.*
26 *Declaratio cùm sit circa negotij substantiam partes esse citandas.*
27 *Declarationem, quæ nouam dispositionem sapit, ab eo solùm posse fieri, qui de nouo facere potest.*
28 *Iudicem partibus volentibus ferre posse testimonium in causa, in qua sententiam tulit.*
29 *Proxenetam partibus volentibus testimonium ferre posse.*
30 *Iudex idoneus est testis cum inde nec laus, nec turpitudo sibi aduenit.*
31 *Iudicem posse ferre testimoninm super re alijs incognita.*
32 *Testes domesticos esse idoneos in causa domi & secretò tractata.*
33 *Statutum Papiæ 33. in Ciuilibus. sub. Rubr. Quòd nullus Ius dicens Papiæ post eius officium cogatur de quibusdam reddere testimonium, declaratur.*

QVÆSTIO LXXIII.

QVANDO IVDEX FERRE possit testimonium super sententia à se prolata, plena manu declaratum.

QVÆRO septuagesimotertiò, an hic † Iudex, qui, vt vir bonus iudicandi arbi trium habuit, lata per eum sententia posit super æquitate, vel iniquitate te stimonium ferre? Regula negatiua cõstituenda est, non posse. sic regulam
1 constituit Inn. in c. 2. de arbitris. & in c. cum à nobis. vbi latè idem censuit Felyn. nu. 5. de testib. Bart. in l. ne in arbitris. nu. 6. C. de arbi. ita Aufrerius tracta. De reprobatione testium. num. 59. Alexand. consi. 70. nu. 11. lib. 3. Ruin. consi. 153. nu. 12. lib. 1. probat hanc sententiam text. clarius in cap. statutum. 2. 4. 6. & ideo vi
2 demus, † Iudicem, qui suum interposuit decretum in donatione bonorum à furioso facta, non posse ferre testimonium, furiosum illum non fuisse tempore donationis à se factæ. sic respondit Alexan. consi. 86. nu. 16. lib. 2. Curt. Iun. consi. 165. nu. 21. Confert text. l. eos.
3 C. de appel. vbi † appellationis causa ob verisimilem suspicionem affectionis non cognoscitur ab eo, qui
4 primam sententiam tulit. Sic † Aduocatus repellitur à munere iudicandi ob suspicionem affectionis. l. vlt. in fin. C. de assesso. l. vltim. ff. de testib. & Parisi. consi.
5 70. lib. 4. Sic † in Procuratore, vt non possit super ea ferre testimonium, scribit Ang. in l. dictantibus. C. de testam. & Paris. consil. 83. num. 4. lib. 1. & d. consil. 70. lib. 4. Gratus consi. 2. num. 28. li. 2. Craue. consi. 56. nu.
6 4. Sic in † sollicitatore causæ, vt non possit ferre testimonium. Rom. consil. 420. Alexand. consil. 153. colu. 2. lib. 5. Soc. Iun. consi. 88. num. 23. lib. 2. Gramma. consi. 73. nu. 20. & Craue. consil. 2. nu. 5. & consi. 249. nume. 9. Sic ergo nec iudicare possunt: affectio enim non semel oculos caligat.

7 Extenditur primò procedere, etiam eo † casu qñ ageretur de iustificatione solius sententiæ. sic Felyn. d. cap. cum à nobis. num. 5. versicu. & procedit conclusio. de testib. sed obscurè locutus est Felyn. & fortè sentire illud voluit, quando partes omisso negotio principali, quod inter eos disceptaretur, solùm agunt, vt Iudicis persona inspecta, cognoscatur an rectè, vel minus lata fuerit sententia, vt scilicèt cognoscatur, an suam litem fecerit, vel non, nam hoc casu eandem esse rationem inquit Fel. quæ & in præcedenti, eo quia ad interesse Iudex tenetur. l. si filius. ff. de iudic. imò, mea quidem opinione, fortior est ratio hoc casu, ne huius Iudicis testimonium admittatur, quandoquidem sola sua causa Iudicium hoc secundum tractatur.

8 Extenditur secundò, etiam si † sententia diceretur nulla ex defectu alicuius solemnitatis. sic Felyn. d. c. cum à nobis. nu. 5. versi. item procedit conclusio. quam sanè doctrinam veram ego intelligo, quando hæc esset solennitas, cuius obseruatio ad Iudicem ipsum pertineret, & cuius negligẽtiæ ac imperitiæ adscribendum esset, vbi non fuisset obseruata.

9 Extenditur tertiò procedere, etiam † si plures essent Iudices. Felyn. d. c. cum à nobis. num. 6. de testib. post Bal. in l. ne in arbitris. nu. 4. C. de arbi. vna est ratio, quia vices duorum sustineret, Iudicis scilicèt & testis, contra l. si plures. in fin. vbi gloss. de pactis. l. si consu. ff. de adoptio. altera est ratio, quia agit de proprio interesse, cum, vt vnus eorum, qui iudicarunt, se defendere velle videatur.

Declaratur primò non procedere, quando agitur
10 † de facto declarando, quo melius secundus hic Iudex re cognita sententiam ferat. sic declarauit Barto. in l. si societatem. §. arbitrorum. num. 29. versic. quæro quando examinatur. & ibi Gulielm. de Tulalto in repet. num. 95. ff. pro socio. & in l. ne in arbitris. nu. 6. C. de recep. arb. sentit tamen eo loci Bart. hoc casu duo concurrere debere: Primò, quòd de facto declarando agatur. Secundò, quòd plures Iudices fuerint. ita affirmarunt Alex. consi. 32. li. 5. Ioan. de Ana. consi. 17. nu. 13. Soc. tract. fallen. reg. 5. fallen. 2. & reg. 199. fallen. 1. idem Soc. consi. 121. colum. 4. versic. quib. tamen non obstantibus. li. 3. Ias. cons. 10. nu. 5. & consil. 12. nu. 1. li. 1. & arbitrum posse testimonium hoc casu ferre, sensit Raphael Comensis. consi. 7. col. 5. inter
11 cætera Bart. adducitur ex text. † ca. cum dilectus, de electio. verùm is text ea ratione procedit, quia probationes aliunde haberi non poterant: sic intellexit glo. in cap. 2. in verbo cognouerint, de receptis arb. Soci. d. reg. 199. fallen. vlt. & Fely. in d. c. cum à nobis.
12 numero 12. versi. fallit nonò. citari etiam solet † tex. l. ob carmen. §. illud. ff. de testib. Verùm is. text. non probat, quia ibi non agebatur de facto declarando, sed super ipso facto principaliter tanquàm testis nõ tanquàm Iudex alias deponeret: ita sensit Oria. in tracta. de arbitris. q. 27. vltimæ partis. sic etiam visus est sentire Salyc. in dict. leg. ob carmen. hoc euenire põt, vt Iudex viderit delictum committi, & ipse de illo nõ est iudicaturus, tunc dubium non est, quin de eo coram vero Iudice deponere possit. Quamobrem contrariam sententiam tuentur Butr. consil. 24. colum. penultim. quem citare voluit Ruin. consil. 68. nu. 14. 15. lib. 1. Aret. consi. 163. colum. 6. in princip. qui temperat & intelligit, quando factum est maximi detrimenti. & Aret. secutus est Craue. consilio 265. num. 4.
13 quib. addo Soc. Sen. consilio 46. numero 47. libro 4. † Ego distinguerẽ, q̃ aut agitur de facto obscuro declarãdo, qui aliunde declarari nõ potest, nec magni determenti res est, & tũc credatur Iudici primo. atque ita hoc casu ꝓcedat Bar. & aliorũ primo loco suprà relatorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

latorum sententia. Aut mera declaratio non est, & rei grauis est, & tunc procedat Butrij & sequacium opin. & fusius infrà subijciam.

14 Declaratur secundò non procedere, † quando ex dicto ipsius Iudicis nullum partibus adferreretur detrimentum. sic Inno. d.c.2. de arbit. ex tex.c. sicut, de testib. qui non loquitur in eo, qui sentētiam tulit, sed
15 in teste, qui † suam detegit turpitudinem dicendo, se falsum tulisse testimonium. quare in argumentū eo tex. vsus est Inn. cui videtur aduersari Soc. d. reg. 199. fall. 3. ex c. non sine, de arbi. qui non probat. Fel. autē d.c. cū à nobis. nu. 11. inquit procedere, quādo error probabilis allegatur, aliàs si allegaret propriam turpitudinem, quæ illum criminosum redderet, nō concederetur. Fel. ergo subijcit, Abb. sensisse, credi huius testimonio. quando deponeret cōtra se super re, quæ verisimiliter ab alio sciri non potest, putà cum deponit se iurasse hac de re testimonium non laturū: qua de re ambigit Fel. vt apud eum. ego credo Innocentij opinionem esse verā, sed difficile esse dare casum, vbi testimoniū hoc, vel noceat, vel prosit, vel vni, vel alteri partium.

16 Declaratur tertiò non procedere quò ad † declarationē, vt quia declararet, quid ex Iuris Cōis dispositione obseruari consueuerit. sic in nostris terminis consultus respondit Barb. consi. 5. colum. 5. in fi. lib. 2. sic etiam Bart. in d.l. ne in arbitris. n. 6. C. de arb. Fel.
17 d.c. cum à nobis. n. 10. illa est rō, quia † declaratio nul lum Ius nouum adfert, sed tantū ambigua aperit. l. hæredes palā. §. si quid post. ff. de testa. vbi Barto. latè Dec. l. edita. num. 48. 49. C. de eden. confert, q̄ rñdit Barb. consi. 78. col. pen. in prin. li. 3. & ante eum docuit Bal. in §. quib. 1. constit. Codicis. q̄ licèt statutorū conditores noua statuta cōdere non possunt, posse tamē
18 † antiqua à se condita declarare. sic respondit Oldr.
19 consi. 166. actorem † posse iam deducta capitula declarare, & si non posit noua facere. idem rñdit Dec. cō.
20 517. nu. 3. Sic † Princeps, qui feudum concessit, inuestituram pōt declarare, & si non de nouo concedere.
21 Soc. Iun. consi. 95. nu. 76. li. 3. Sic † Iudex, qui lata sentētia offō functus est. l. Iudex. ff. de re iu. poterit sententiam declarare, ēt parte non citata. sic rñdit Calc. cōs. 16. num. 37. 43. & Fel. c. qualiter & q̄n. el 1. nu. 24. de accus. quia alia plura similia attulit. quare absolutè cen
22 suit Boer. q. 172. num. 23. 24. † declarationem nunquā censeri exclusam. Hæc tamen intelliguntur, quando solum agitur de interpretatione & declaratione
23 † obscuritatis, secus vbi verba essent clara, & de noua interpretatione ageretur: nam, cum illa noua dispō, potius quam declaratio fit, non admittitur. Bar. d. §. si quid post. num. 4. Dec. d.l. edita. numero 49. Parisi. consilio 27. num. 25. consilio 34. nume. 36. consi. 94. nu. 46. li. 2. Hinc in nostris his ferè terminis respondit Soc. Sen. consi. 214. col. pen. ver. ad hoc probabiliter. li.
24 2. † testem non posse suum dictum declarare, quando in nouam dispōem potius quàm declarationem sonaret. & in nostris his terminis idem docuit Fel. d.c. cū à nobis. nu. 10. Dec. l. in ambiguis orationibus. nu. 3. de reg iu. Craue. consi. 282. col 5. versic. Tertiò respon
25 deo. Parisi. consi. 141. nu. 33. lib. 4. Et hæc † declaratio vera tunc dicitur, cùm tantum circa circumstantias, non circa substantiam actus versatur. est enim noua dispositio, cum circa substantialia est. sic Ias. consi. 56. col. pen. versi. tertiò respondetur. li. 3. & in ea declaratione, quæ circa substantialia versatur, illa adhiberi
26 solet diligentia, vt partes † citentur. sic Ruin. consil. 38. numero 10. lib. 1. & Dec. consilio 533. in fin. ea rōne adducuntur, quia non leue detrimentum adferre poterit. Calca. tñ consi. 16. nu. 43. visus est aliter sentire, nisi intelligamus eū loqui, quādo mera declaratio fit: poterunt ergo isti Iudices hoc in casu suum ferre te-
27 stimonium, cū scilicet agitur de simplici declaratione. Accedit quòd illa † declaratio, quæ nouam dispōnem sapit, spectat tantum ad eum, qui actū de nouo facere potest, vt in summo Pontifice, qui cum beneficia de nouo conferre possit, potest & declarare concessionem iam factam. Dec. d.l. edita. num. 49. in fi. & in Principe, qui declarat verba inuestituræ. Soc. Sen. consil. 51. col. fin. lib. 1. Paris. cons. 50. in fi. lib. 4. Soc. Iun. consi. 95. nu. 22. li. 3. Tiraq. l. si unquā. in verbo libertis. numero 15. C. de reuo. don. Craue. in tracta. de antiqu. temp. 2. parte 1. partis princip. numero 30.

28 Declaratur quartò non procedere, † qñ vterque litigantium acquieseceret, vt hic Iudex arbitrarius testimonium ferret. Felyn. d.c. cum à nobis. numero 9. de testib. post Imo. & alios. Soc. tract. fall. reg. 199. fall.
29 2. Sic dicimus † in proxeneta, cuius testimoniū partibus consentientibus recipitur. glo. in §. in his verò, in authen. de instrum. fide & caute. Barto. leg. deferre, in fin. ff. de iure fisci. Marsi. sing. 533. & latè Soc. Iun. consilio duodecimo. numero decimoseptimo. consilio 29. numero 16. & consilio 31. num. 19. lib. 1. vbi declarat.

30 Declaratur quintò non procedere † quando hic Iudex super eo testimonium ferret, ex quo nec laus, nec turpitudo adscribi potest: sic Felyn. dict. c. cum à nobis. nume. 12. & Soci. dict. tract. fal. reg. 199. fal. 4. & Ioan. Oldendorpius tract. de testi. in tit. de personis testium. numero 45.

Declaratur sextò secundum Felyn. d. c. cū à no-
31 bis. num. 12. versf. fallit nonò. non procedere † in subsidium, hoc est, super his, quæ alijs cognita esse non pñt, ex text. in ca. cùm dilectus. in gloss. in verbo, & si tres, de elect. inquit tamen Fel. post But. hanc probationem integram non esse, sed Iudicis arbitrio subiacere. Confirmatur, quia in subsidium ad probandū
32 illa, quæ in locis † secretis fiunt, admittuntur etiam testes domestici. leg. consensu. C. de repu. Barto. leg. quoties. numero 2. C. de naufr. lib. 10. latè Craue. de antiq. temp. 11. parte 1 partis. num. 13. 14. alia suo loco
33 retuli nus. Sex † hæ declarationes sunt omnino annotandæ ad interpretationem statuti Papiæ in Ciui. lib. numero 33. sub Rubri. quòd nullus Ius dicens Papiæ post eius officium cogatur de quibusdam reddere testimonium.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium datum in cognoscendo, an etiam datum sit in exequendo.*
2 *Iudicem ordinarium cognoscendi, iudicandi, & exequendi potestatem habere.*
3 *Delegatum inferioris datum ad cognoscendum, exequēd. potestatem non habere.*
4 *Delegatum lata sententia, officio functum esse.*
5 *Delegari posse, quæ mixti Imperij sunt.*
6 *L. properandum. §. sinautem alterutra. C. de iud. declaratio.*
7 *Delegatum inferioris facultatē indicendi mulctam pro executione sententiæ non habere.*
8 *L. 2. §. vlt. ff. de iudi. declaratur, & nouo sensu illustratur.*
9 *Mulctæ indictionem solis Magistratibus concedi.*
10 *Delegatos Magistratum non obtinere.*
11 *Magistratus, qui habere, & illis fungi dicantur.*
12 *Mulctam indicere, meri esse Imperij.*
13 *L. non ex omnibus. ff. de recep. arb. sensus & intellectus.*
14 *L. 2. ff. qui & à quibus appell. intellectus Doctorum reiectus.*

15 *Mulctam grauem, qui indicere possint.*
16 *Goueani interpretatio ad l. 2. ff. qui & à quibus appellare. reiecta.*
17 *L. 2. ff. qui & à quib. appel. nouo sensu illustrata.*
18 *Delegatum inferioris exequi potest eam pœnam, ad hoc, ne eius iurisdictio impediatur.*
19 *Delegatum inferioris missionem in possessionem facere.*
20 *Imperium mixtum quomodo Iurisdictioni cohæreat.*
21 *Imperium cum mandata iurisdictione non transire.*
22 *§. si verò. in auth. de exhib. reis. declaratur.*
23 *Auth. & qui iurat. C. de bonis auctо. iud. poss. vnde desumpta sit, & de eius sensu & intellectu.*
24 *Delegatum inferioris missionem in possessionem ex secūdo decreto non facere.*
25 *L. ea quæ. §. Magistratibus. ff. ad municipa. sensus & intellectus ex Goueano.*
26 *Cognitionem causæ, qui desiderant, pro tribunali expedari debere.*
27 *Ludouici Charondæ intellectus ad l. ea quæ. §. Magistratibus. ff. ad municip. explosus.*
28 *L. ea quæ. Magistratibus. ff. ad municip. nouo intellectu ab authore explicatur.*
29 *L. properandum. §. sinautem reus. C. de iud. sensus & intellectus,*
30 *Missionem in possessionem officio Iudicis nobili concedi.*
31 *L. 2. §. quod non ita ff. de peda. iud. declaratur.*
32 *Delegabile esse, quod officio Iudicis nobili conceditur.*
33 *Delegatum per edictum non citare.*
34 *L. 2. C. vbi in rem actio. declaratur.*
35 *L. consentaneum. in fin. C. quomodo, & quando iud. sensus & declaratio.*
36 *Delegatus inferioris ex Iuris Canonici dispositione, an suam sententiam exequi possit. tres opin. relatæ.*
37 *Cap. quod translationem. de of. deleg. sensus.*
38 *Delegata causa, censentur & illa omnia delegata, quæ causæ antecedentia, & consequentia sunt.*
39 *Delegatum posse amouere impedimenta, quibus impeditur peruenire ad sententiam.*
40 *Delegatum, contumacem punire, vt ad sententiam deueniat.*
41 *Arbitros modicam coercitionem habere.*
42 *L. cognitio. §. vt bonorum. ff. de offi. eius. sensus & intellectus, ac de illius litera ex Holoandro, & Ant. Aug.*
43 *Delegari ex iure Pontificio, quæ meri Imperij sunt.*
44 *Imperij meri quæ sunt, in generali delegatione venire.*
45 *Ius Ciuile à Canonico non discrepare in delegatione causarum meri, vel mixti Imperij.*
46 *Cap. in Archiepiscopatu. de rap. sensus & intellectus.*
47 *Cap. cum veniissent. de eo qui mittitur in poss. causa rei seruā. sensus & declaratio.*
48 *Delegatum Principis de Iure Canonico suam sententiam posse exequi.*
49 *Delegatum Principis de Iure Ciuili suam sententiam exequi, ex recepta magis opinione Doctorum.*
50 *L. vlt. in fin. C. de iud. declarata nouo sensu.*
51 *L. apertissimi. C. de iud. declaratur.*
52 *§. si verò. versi. ne igitur. in auth. de non exhiben. re. nouo intellectu illustratur.*
53 *Iuri Pontificio stamus, etiam in foro Ciuili, si clarum est eo iure, quod Iure Ciuili est obscurum.*
54 *Cap. 1. de operis noui nun. explicatur.*
55 *L. à Diuo Pio. in princ. ff. de re iudic. exponitur & declaratur.*
56 *Delegationem stricti iuris esse.*
57 *Causa simpliciter commissa, quæ mandata censeantur.*

QVÆSTIO LXXIIII.

ARBITRIVM DATVM IN COgnoscendo & diffiniendo, an etiam datum censeatur in exequendo? & latè explicatum tàm ex iure Pontificio, quàm Ciuili in delegatis inferiorum & superiorum.

1 QVÆRO septuagesimoquartò, an Iudex, qui † suo arbitrio de causa cognoscere, & sententiam ferre potuit, illud etiam arbitrium habeat in exequēdo sententiam? Hanc quæstionem ab aliquo in specie hactenus non vidi explicatam, eam tamen ego sic statuo diffiniendam, secutus interpretum traditiones in l. à Diuo Pio, in princip. de re iud. & his quæ suprà. qu. 37. attigimus. Duo ergo capita distinguemus: Primum erit, cum agitur de Iudice à lege constituto: Secundum, cùm tractatur de Iudice dato ab homine.

Primum ergo caput, vt absoluam, sciendum est,
2 hunc Iudicem à lege constitutum, ordinarium dici: quare arbitrium quod ei datum est in cognoscendo, & iudicando, est etiam datum in exequendo: quandoquidem ipse, non alter suam sententiā exequitur. d.l. à Diuo Pio. in princip. Est ratio, quia ordinarius etiam lata sententia suam retinet Iurisdictionem in exequendo, quàm delegare non potest l. pen. ff. de offic. Præsid. nec caput hoc primum controuersiam patitur.

Secundum est caput, cum tractatur de Iudice dato ab homine, tūc distinguendum est de dato à superiore, vel dato ab inferiore, atque ita distinguendus est delegatus inferioris à delegato Principis.

3 Delegatus † itaque inferioris, qui cognoscendi & arbitrādi potestatem habuit, potestatem aliquā non habet, Iuris Ciuilis dispositione inspecta, vt quid agat pro executione suæ diffinitiuæ sententiæ, sua. n. iurisdictio, & arbitrium lata sententia finem recepit: eius ergo diffinitiuam exequetur ordinarius, quēadmodum probat. d.l. à Diuo Pio, in prin. vbi Bar. num. 14. Alex. nu. 6. 7. Ias. nu. 3. 5. eam, quam attigi, rationē red-
4 dunt: quia † delegatus lata sententia officio functus est. l. si vt proponis. la 1. C. quō & qñ iud. quæ tñ ratio suspecta videtur, quoniā functus quidē dicitur suo munere quò ad ferendum sententiam, vt & ordinarius eo functus est. d.l. si vt proponis. at nō quò ad exequendū: quæ sanè executio, (vt mox dicā) diffinitiuæ huius consequutiuū quid est: Altera ergo adferri solet ratio, q̄d executio sententiæ, Imperij mixti est. l. iubere. l. Imperium. de iurisd. omn. iud. at, quæ mixti Imperij sunt in hac delegatione non transeunt. l. ea quæ. §. Magistratibus. ff. ad municip. & d.l. iubere. ergo, &c. sed euerti facilè pōt rō ista, si dicamus, imò
5 ea quæ † mixti sunt Imperij posse delegari, vt probat. d.l. ea quæ, in fi. iūcta. l. cognitio §. vt possessio. de offi. eius. & iuncta etiā. l. vlt. in fi. C. vbi apud quem in in-
6 teg. rest. qua de re infrà fusius. Solet tertiò adferri † l. properandum. §. sinautem alterius. C. de iudi. verū is specialis casus creditur, vt missionis actualis in possessionem, quam delegatus exequi non potest, vt infrà subijciam. Hæc tamen conclusio ab omnib. probatur in Iuris Ciuilis dispositione.

Extenditur, vt etiam procedat, quò ad mulctæ in-
7 dictionem, quam † delegatus inferioris pro sententię executione de Iure Ciuili indicere non potest: ita ad

rem

Universidad de Deusto
Biblioteca

rem nostram scribit Alexand. in l. à Diuo Pio. in princip. num. 6. in fin. de re iud. ex l. 2. §. vlt. de iud. & l. aliud est fraus. §. inter mulctam. de verbo. sign. Verum his iuris locis haud satis probatur extensio hæc, si sequimur interpretationem Iuuenalis in l. Imperium. numero 12. de iurisdict. omn. iud. qui dixit Iureconsl.

8 † in d. l. 2. §. vltim. nil aliud sensisse, quàm mulctæ indicendæ ex publico esse. Longouallius verò in d. l. Imperium. num. 163. scriptum reliquit. in d. l. 2. §. vltim. esse diffinitum, eum posse mulctam indicere, qui iurisdictionẽ exercere potest, etiam si delegatus is sit, ex d. l. aliud, in fin. de verb. sig. atque ita Alexandro aduersatur. Ego Alex. sequor, primò ex. d. l. 2. §. vlti. quo probatur, mulctam solùm ab eo posse indici, cui publicum Iudicium conceditur, & non alijs, nisi specialiter hoc eis fuerit permissum. ac huic delegato nostro specialiter permissa non fuit hæc facultas, cũ sola cognitio & diffinitio causæ mandata sit: ergo nõ conceditur.

9 Secundo ea argumentatione vtor, † mulctæ indictio solis Magistratum habentibus conceditur d. l.

10 aliud. §. inter mulctam. sed † delegatus Magistratum obtinere non dicitur, cum ad Ius dicendum & imperandi munus solẽni more maiorum nõ fuerit assumptus, vt post Arist. libro 4. Polit. ca. 15. declarauit Corasius. in l. 2. §. eo tempore. de orig. iu. & in l. si aliquã. §. vltim. ff. de offic. Proconſ. quibus in locis docuit,

11 eos † magistratum non habere, qui extra ordinẽ Ius dicunt, vt in delegatis esse videmus. Et Demosthenes in oratione pro corona contra Æschinẽ, & Plutarchus in ipsius Demosthenis vita scripserunt, Magistratũ apud Athenienses illos obtinuisse, qui à Sexuiris in Thesei templo sortite distribuebantur: quibusq; Populus suffragio suo in Comitijs Imperia, equitatus decernebat. Tertiò pro Alexandri sententia illud

12 suffragatur, quòd † mulctæ indictio meri Imperij sit, vt affirmarunt Bart. in d. l. Imperium. num. 12. Rimi. num. 27. Cur. Iun. numero 99. Vallasc̃us numero 181. & Purpu. numero 269. qui communem testatur. &, quæ meri Imperij sunt, in gñali delegatione Iure Ciuili non veniunt, vt suprà attigimus: ergo hic delegatus mulctam indicere non poterit. Aduersantur ta-

13 men nonnulla Alexand. sententiæ. Primò † l. non ex omnibus. ff. de recep. arb. qua probatur, arbitris, quibus sola notio, non autem iurisdictio cõceditur, mulctæ indictionem competere. sed satisfacio ex Alciato. dict. leg. Imperium. numero 154. qui docuit dict. l. ex omnib. non in mulcta, sed in iuramento loqui. vel vt sentiunt Curt. Iun. dict. leg. Imperium. numero 99. & Bolog. numero 82. dict. l. ex omnibus, procedit, quia arbitro tributa illa potestas est à partibus, vt pœnã illam indicere possit.

14 Secundò Alexandro aduersari videtur † l. 2. ff. quis & à quo appel. qua probatur, Legatum Proconsulis mulctam indicere posse, cum tamen gladij potestatem, hoc est, merum Imperium is non habeat. l. solet. de offic. Procon. & leg. ex quo sequitur probari, mulctam indicere meri Imperij non esse. Verùm satisfacere possumus. d. l. 2. de leui mulcta loqui, quæ non loco pœnæ, sed coertionis, qua suam exercere possit iurisdictionem, adhibet: iuxta. l. vlt. de of. eius.

15 † grauẽ. n. mulctam solus Proconsul indicebat. d. l. solent. de offi. Proconſ. Vel alter Magistratus, vt Tribuni plebis, quemadmodum scribit Gellius. libro 7. cap. 18. & lib. 10. cap. 6. noct. attic. Hanc interpretatio-

16 nem ad d. l. 2. attulit † Gouea. libro 1. lectio. varia. c. pen. & l. 1. de iurisdict. omn. iud. Verum dubitabilis hic sensus est, quandoquidem appellatio in casu. d. l. 2. ab illa mulcta admittitur: quæ sanè appellatio ostẽdit, illam esse ad pœnam, nõ ob contumaciam: iuxta.

l. & in mulctis. C. de appel. verè enim nõn est locus appellationi, si ob contumaciam, & solam coercitionem mulcta illa indiceretur. leg. 1. C. quor. appel. non recip. Hanc difficultatem fortè sentiẽs Gouea. dixit. d. l. 2. non concedere appellationem, sed sine ea Proconsulem cognoscere de delegati iniquitate. Ita etiã obseruatur, & in cæteris inteloquutorijs iniquè à delegato prolatis, & ipsemet delegans simplici proposita quærela de iniquitate cognoscat. leg. arbitrio. vbi Bald. colum. penultim. versicul. in gloss. magna. ff. q satisd. cogan. & Franchus in capit. dilecto. q. 27. in fi. de appell. Cæterum dubitationis plurimum habet hæc interpretatio. Quod enim de iniquitate siue appellatione ex simplici querela cognoscat ibi Proconſ. non satis planum est. Nam & si ipsiusmet Venulei responsum habet de appellationis auxilio. Principio, cui quæ subijcitur clausulà illi maximè cohæret, ob id non nisi de eodem appellationis remedio intelligi iure potest. Et titulus, sub quo collocatur responsum, qui est quis & à quo appelletur. hoc idem suadet l. Imperator. ff. de in diem additione. & scribunt Alexand. l. 1. in 3. not. ff. si cert. pet. Bellonus. li. 2. supputa. iuris. capitul. 13. nume. 3. Neuiz. lib. 1. sylu. nuptiarum. 231. versicul. à Rubric. & Craue. consil. 298. num. 4. Quocirca, si Goueani vera foret interpretatio, dicendum esset, illud responsum rectius collocari potuisse sub tit. Quæ sententiæ sine appellatione. quæ declaratio non placet: tũ quia is text. malè fuisset sub illo titul. collocatus, conueniret enim potius illi titulo. C. quæ sen. sine appel. rescin. Rursus si is legatus Proconsulis Ius mulctæ indicendæ nõ habuisset, nõ iniqua, sed nulla mulcta illa diceretur, nec appellatione opus fuisset. leg. prima. C. qui pro sua iurisdict.

17 Ego quantùm ad rem hanc attinet, sentio d. † l. 2. hac in re Alexandro non aduersari: nam iure illi legato specialiter potestas illa data est, iuxta dict. leg. 2. §. vltim. de iud. id quod in casu nostro non contingit. Declarat nunc Alexand. in d. l. à Diuo Pio. in princip. numero 6. in fi. non procedere quòd ad executionem illam, quam hic delegatus facit, iubendo mitti in possessionem, ex l. cognitio. §. vt bonorum. de offic. eius. Verum Alexandri declaratio dubia admodum est, cũ ex omnium ferè interpretatione ad dict. §. vt bonorum. plus sit cognoscere de mittendo, quam mittere in possessionem, vt infrà latius explicabimus.

18 Delegatus † verò inferioris eam habere videtur executionem, per quã facere potest, ne eius iurisdõ, & diffinitiuæ pronunciatio impediatur, atque ita ha-

19 bet † coertionem illam per missionem in possessionem ex primo decreto: ita sensit Dec. in l. iubere. nu. 12. Cur. Iun. in l. 2. nume. 42. de iurisdi. omn. iud. quo loci idem placuit Eguinario. idem scriptum reliquit Alcia. in l. Imperium. numero 213. de iurisd. omn. iu. & li. 2. Parado. c. 4. Corasius. l. vltim. numero 5. de offic. eius. Horum sententiam ego sequor, illa argumentatione: Coercitio illa, quæ iurisdictioni cohæret, iurisdictione mandata transit: at missio hæc in possessionem huiusmodi est, ergo in hac generali delegatio ne continetur. quòd vt clarius intelligatur, sciendũ

20 est, aliquando † mixtum Imperium iurisdictioni inesse, aliquando cohærere. inest tunc cum Imperij Ius in negotio principaliter exercetur. l. Imperium. de iurisdict. omn. iud. veluti cum Prætor in integrum restituit. l. ea quæ. §. magistratibus. ad municip. vel cũ Iudices litigatoribus dat. leg. 1. de iur. omn. iud. vel si bon. possess. assignet. dict. leg. Imperium. vel si iubeat cauere ex causa damni infecti. l. iubere. de iurisdict. omn. iud. vel si legatorum seruandorum causa, vel ventris nomine in possessionem mittat l. cognitio. §. vlt.

21 vlt. & l. seq. de offic. eius. hoc † imperium non transit cum mandata iurisdictione, quandoquidem, quæ de se principaliter considerantur, solũ nominatim mandentur. d. l. cognitio. §. vt bonorum. nisi aliter personæ fauor suadeat. d. l. cognitio. in prin. cohæret verò tunc iurisdictioni mixtum imperium, cum liti principaliter motæ subseruit. exercetur enim tunc non propter se, sed causa illius iurisdictionis explicandæ, ad finemq; optatũ perducendæ. l. 1. §. vlt. de off. eius. nam mixtum hoc imperiũ illi iurisdictioni ita inseparabiliter cohæret ac coniungitur, vt illa mandata transeat, quoniam sine eo iurisdictio eludi facilè possit. l. vlt. de off. eius. c. ex literis. de of. deleg. Cùm ergo hæc missio in possessionem ex primo decreto, quæ ius non tribuit in re. l. 3. §. vl. de acq. poss. à iure inuenta, ac introducta ea ratione fit, vt contumacis inobedientia coerceatur, & quò causa facilius ad exitũ perducatur, dicendum est, non inesse iurisdictioni, sed illi cohærere, & ob id ea mandata transire. Secundò hanc nostram iuuat sententiam Nouella 53. hoc est,

22 auth. de exhib. re. † §. si verò etiam. ver. Ne igitur latitante. Nam, cùm illa constitutio de Iudice ordinario simulq; delegato verba faciat, vt ostendunt verba illa designatum Iudicem. quæ distinguunt Iudicis ordinarij potestatem, quò ad prehensionẽ à potestate delegati: subijcit in ver. ne igitur latitante. Iudicẽ hanc missionem in possessionem concedere. ego intelligo loqui Iustinianum de Iudice in genere tam. s. de delegato, quàm de ordinario, quemadmodum principiũ d. §. si verò. loquitur. huic argumentationi aduersari

23 videtur tex. † auth. & qui iurat. C. de bon. auctor. iu. poss. desumptus à d. §. si verò. in eo scriptum legitur: Eum, qui Iudicem dedit, missionem hanc in possessionem concedere. ergo nõ Iudex datus. Verùm huic difficultati occurro, argumentationem sumi hic ab vnius inclusione ad alterius exclusionem. l. cùm Prætor. in prin. ff. de iud. quæ tunc demum non procedit, cùm quod exclusum videtur, alia iuris constitutione inclusum reperitur: vt rectè docuit Dec. in l. 1. 3. lect. num. 84. ff. si cert. pet. at Iudex datus ex d. §. si verò. satis in hac potestate mittendi in possessionem includitur, ergo non excluditur ex d. auth. & qui iurat. Accedit præterea. d. auth. & qui. haud rectè satis esse desumptam à d. §. si verò. si spectemus eruditi Holoandri versionem. nam, cùm in eo. §. si verò. in vulgata versione, is administrator appelletur, qui Iudicem dat, & in versione Holoandri magistratus nuncupetur: ita, vt intelligamus, administratorem esse idem cum Magistratu: attamen in d. auth. & qui iurat, vt diuersa ponuntur, quemadmodum illa alternatiua vel ostendit. ex his constat clarè esse non mediocriter lapsos Sali. Alexand. Ias. & cæteros, quos refert Alciat. in d. l. imperium. nu. 214. dum multa Iureconsultis indigna considerant. iure itaq; satis comprobatur hæc sententia.

Non ignoro tamen alios plerosq; magnæ autho-

24 ritatis Iureconsultos contrariam defendisse. † delegatum inferioris, missionem hanc in possessionem ex primo decreto concedere non posse: ita enim scripsit Bartol. interpretum coriphæus. in d. l. 2. de iurisdict. omn. iud. Ias. in l. iubere. num. 18. & ibi. Dec. nu. 8. eod. titul. qui hanc esse receptiorem attestati sunt. id quod fecit Longouallius. d. l. imperium, num. 166. & Bolog. d. l. 2. num. 29. & si aliter ipsi sentiant, vt iam retulimus. Horũ argumẽtationes facili nũc negotio

25 diluuntur. Primo enim loco adferunt. d. † l. ea quæ. §. magistratibus. ff. ad munici. quo loci scriptum est: Magistratibus municipalibus non esse cõcessum mittere in possessionem: si ergo iure magistratus non conceditur, delegari non poterit. l. 1. vers. quæ verò.

ff. de off. eius. huic argumentationi, vt nostri satisfaciant, multa leuia considerant. & omissis Decij ac Curtij opinationibus, commentitijsq; declarationibus, vnà cæteris solidior videtur, quæ eruditi Goueani fuit in d. l. iubere. ait ille, aut missio in possessionem causæ cognitionem postulat, aut non: si postulat, imperij magis est, quàm iurisdictionis. quod magistratibus municipalibus non conceditur, cùm eam Prætor sibi reseruasse dicatur. sic intelligit procedere. d. l. ea quæ. cuius consideratio confirmatur ex l. 4. §. si fortè. ff. de dam. infect. & d. §. magistratibus. intelligi cùm causę cognitio necessaria illud suadet. quòd de in integ. restit. verba facit, quæ illis magistratibus municipalibus ea ratione non conceditur, quia causæ cognitionem requirit. l. in causæ. la. §. causa cognita. de mino. altero verò casu cùm causæ cognitionem non desiderat, missio in possessionem iurisdictionis magis est, quàm imperij, quare magistratibus municipalibus permissa est. l. 1. l. 4. §. duas de damn. infect. cuius rei ratio illa creditur, quia vbicunq; causę cognitio requiritur, ibi Prętoris præsentia desideratur. l. vbicunq;. de reg. iu. Confirmatur ex l. 4. §. causa cognita. de bon. pos. & ex l. 2. §. dies. ff. quis ordo in bon. poss. ser. quibus in locis semper respon-

26 dit Vlpianus in his quæ † causæ cognitionem desiderant, necessariam fore Prætoris pro tribunali sententiam. sed ad rem nostram non explicatur, an missio hæc causæ cognitionem desideret. Ego quidem illis assentior, qui non requirere docuerunt, cùm nec ius in re tribuat. l. 3. §. vlt. de acq. poss.

27 Altera † fuit Ludouici Charondæ in libello de iurisdictione & imperio. num. 21. consideratio. dum ait, pronunciationem de mittendo in possessionem imperij esse, & Prætori reseruatam, missionem verò ipsam, quam nudi exercitij dicimus, qua contumax in parendo plectitur, iurisdictionis esse, & municipalibus magistratibus concedi. si ergò pronunciat Prætor ob damni infecti causam cauendum esse, & si non caueat, iubeat aduersarium in possessionem mitti: si is non cauerit, missionisq; in possessionem locus sit, exequi à municipali magistratu illa poterit, cùm nudi exercitij sit. sic ille intelligit. l. 4. §. duas. de damn. infect. tex. verò l. ea quæ. cùm de ipsa pronunciatione agitur. Quæ sanè explanatio si vera est, nostræ sententiæ plurimum aduersatur: quandoquidem & in hoc primo decreto, pronunciatio, ac ipsa missio requiritur. sed vereor, ne minus vera sit Charondę opinatio, illi enim repugnat. l. iubere, cauere. de iurisd. dum non iussus modò de cauendo, sed & missio ipsa imperij dicatur, quod imperium municipalibus magistratibus non competit. d. l. ea quæ. sic aduersatur. l. cognitio. §. vt possessio. de offi. assess. qua intelligimus duo hæc esse in delegando paria, iussum & missionem ipsam. scio etiam alium fuisse sensum Corasij in d. l. iubere. in fin. sed videant alij num scopum &

28 is attigerit. † mihi quidem placet, vt dicamus, non non esse satis veram propositionem illam, quam passim nostri imperitè faciunt: Quæ non conceduntur municipalibus magistratibus, non delegantur. d. l. 1. de offic. eius. nam certum illud adeò est, vt à nemine negari possit, missionem in possessionem legatorum seruandorũ causa magistratibus municipalibus non concedi. d. l. ea quæ. & tamen hæc ipsa missio delegari potest. d. l. cognitio. §. vt possessio. quæ sanè consideratio illam destruit, qua aliqui dicebant, ideo nõ venire in delegatione missionem hanc in possessionẽ, quod iure magistratus concedatur. d. l. ea quę. §. magistratibus. nam hunc sensum non habet is locus, cùm solùm dicat, illa non cõcedi magistratibus municipalibus, non autem iure magistratus. plurimum

Universidad de Deusto
Biblioteca

etenim hæc inter se differunt, non concedi aliquid iure magistratus, & non concedi magistratibus municipalibus. stat enim simul, quod quid concedatur iure magistratus, vt regulariter omnibus magistratibus concedatur, sed quòd certæ speciei magistratus negetur. exemplo res clarior patebit. Vendidi tibi fundum mille coronatis, peto vt soluas: cognitio huius causæ & summæ competit iure magistratus: non tamen est bona consequentia: competit hoc iure magistratus, ergo ita cuilibet magistratui conceditur, vt nulli denegetur, cùm defensori ciuitatis non concedatur. §. & iudicare. in auth. de defen. ciuita. destruit quoq; hanc cõsequentiã. l. vnica. ff. si quis iusd. nõ obtemp. dum ait: magistratibus, non tamẽ duumuiris.

Solet secundo loco citari pro hac ipsa communi
29 sententia. † l properandũ. §. fin autem reus. C. de iu. verùm satisfaciunt Dec. & cæteri. in d. l. iubere. & clarius Alcia. in d. l. imperium. nu. 210. qui non multùm recessit à Bar. in d. l. à Diuo Pio. in prin. ideo in d. §. fin autem, fieri relationem ad maiorem, quia ille in cuius bonis executio fieri debuit, non illius territorij ordinarij erat, sed in alio commorabatur, in quẽ non ipse ordinarius, sed maior ipse cui referendum fuit, potestatem habebat.

30 Tertiò, sic argumentabatur Alex. † Missio in possessionem officio Iud. nobili conceditur. l. Fulcinius. §. 1. ff. de bon. auth. iud. pos. Bar. d. l. iubere. de iur. om. iu. ergo non videtur posse delegari. l. 2. §. quod non ita. ff. de peda. iud. Dec. in ea. l. iubere. num. 14. vt nodum dissoluat, leuia aliqua effudit, tandem negat bonam esse consequentiam: petitur missio hæc ex officio iud. nobili, ergo delegari nõ potest. quæ sanè con-
31 sideratio † text. §. quod non ita aduersari videtur. sed illius argumentationem defendendo ego respondeo verba illa, ex officio suo, non intelligi de nobili, vel mercenario, sed ex officio. id est per necessitatem, ac officij sui solicitudinem: vt sensus sit. Præsides etiam ob euenientem in suo officio necessitatem non posse eas causas quæ sibi specialiter mandatæ sunt, suis Pedaneis Iudicibus cognoscendas delegare. hũc locum sic etiam visus est interpretari eruditus Longoallius in l. imperium. num. 35. de iurisd. omn. iudic. Præterea credo veram non esse illam consequentiam, quam imperitè nostri faciunt: Conce-
32 ditur † officium Iudicis nobile, ergo non delegabile. quod falsum ex eo conuincitur: nam in integrum restitutio Iudicis officio nobili petitur, & tamen delegari potest. l. vlt. in fin. C. vbi & apud quos in integ. resti. pet.

Quartò Alciatus in d. l. imperium. nu. 206. de iurisd. om. iud. & lib. 2. Paradoxo. c. 4. sic argumentari consuevit: Ad primum decretum non deuenitur, nisi citatio per edictum præcesserit. l. 2. C. vbi in rem
33 actio. & † delegato data non est facultas citandi per edictum. l. sancimus. C. de iud. l. consentaneũ. & authen. qui semel. C. quomodo & quando iu. non ergo hic delegatus poterit missionem hanc in possessionem exercere: quoniam cui denegatur necessarium antecedens, denegatur & consequens. l. illud. de acq. hær. Verùm ex eiusdem Alciati sententia satisfacere
34 possumus. d. † l. 2. C. vbi in rem act. loqui in ordinario, in quo necessaria est citatio per edictum, at in delegato cautum hoc non est, quinimò ob solã contumaciam primæ citationis, illa missio in possessionem ex primo decreto conceditur, vt scribunt omnes in l. si finita. §. Iulianus. ff. de dam. infect. vel etiam ea ratione possumus huic argumentationi satisfacere, q̃ speciale sit in casu. d. l. 2. vt citatio per edictum necessaria sit ea ratione, quia ibi fit missio in possessionem in actione reali, in qua missus in possessionem irre-

uocabilis dominus constituitur, quò scilicet ad possessionem ipsam: vnde, cùm maximum adferat detrimentum, non mirum, si illa exiguntur.

35 Quintò in hanc sententiam adferri solet † I. consentaneum. in fin. C. quomodo & quando iud. vbi sub vna determinatione ponit, quòd quando reus est contumax, debet Præses vel realiter eum citare, vel actorem ex primo decreto in possessionem mittere. tunc sic alternatiua inter duo diuersa posita, ostendit eandem esse qualitatem in vna, quæ est in altera. l. 1. de feb. dub. cùm ergo realis citatio non concedatur delegato. †. si verò. in auth. de exhib. re. idem erit dicendum in altera parte alternatiuæ, hoc est, in missione in possessionem ex primo decreto. Verùm prætermissa vna satis leui Alciati declaratione, sic satisfacere possumus æquiparationem illam esse quidem factam quòd ad casum illum, vt vnum ac alterum exercere possit Præses, non tamen in omnibus facta est æquiparatio: vt si vnum sit denegatum delegato sit & aliud. nam & si illi non concedatur prehensio, non tamen sequitur esse etiam denegatam missionẽ in possessionem ex primo decreto, cùm minoris detrimenti ipsa prehẽsione sit. cætera quæ in hanc sententiam adferri solent, tùm quòd leuia satis sint, tùm quòd ex relatis responsionem habent, silentio prætereunda duximus. Hæc ex Iuris Cæsarei dispositione procedere satis intelligimus.

Pontificio verò Iure inspecto maius est dubium,
36 an † delegatus inferioris suam sententiã possit exequi? Prima fuit opinio Inno. & Host. in cap. innotuit. de arbit. delegatum hunc inferioris executioni mandare non posse propriam sententiam ex Pontificijs constitutionibus. à qua opinione non dissentit Ioan. Andr. in c. si quis Clericum. de foro compet. & Specu. in tit. de Iudice delegato. §. sequitur. quos retulit Alexan. d. l. à Diuo Pio. in prin. nu. 6. suam hanc sententiam tuentur ex c. quòd translationem. de offi delegat. quo probari videtur ea, quæ meri vel mixti imperij sunt, non venire in generali delegatione: at sententiæ executio huiusmodi est, ergo in generali delegatione diffiniendi causam executio non continebitur. Alexan. loco iam citato ea responsione satisfacit,
37 quòd relata † in cap. quòd translationem non meri vel mixti imperij simpliciter erant, sed ex reseruatis Principi, quod hic non contingit. solet confiderari secunda ratio, hunc delegatum esse suo officio functum, posteaquam sententiam tulit. l. Iudex posteaquàm. de re iud. verùm aliàs respondi cum Imola & Alex. esse quidem iudicandi munere functũ, sed non exequendi quod illi consecutiuum videtur.

Secunda fuit opinio Ioan. glossatoris in ca. quisquis. 2. q. 6. quam Alex. in d. l. à Diuo Pio. in princ. nu. 8. affirmasse videtur: delegatum hunc absolutè posse suam sententiam exequi. ea adducti sunt ratione, quòd Iure Pontificio causæ meri vel mixti imperij delegabiles sunt. Verùm multipliciter responderi potest. ac primò quòd & si delegabiles essent, intelligi, si specialiter delegentur: non enim sub generali veniunt. Rursus verum non est, causas meri vel mixti imperij Iure Pontificio esse delegabiles: ita latè probaui suprà, q. 54. nu. 9. & dicemus infrà hac quæstione. num. 44. 45.

Tertia fuit opinio Innoc. in ca. cùm Ecclesiarum, de offi. ordin. affirmantis, delegatum posse suam sententiam exequi, non absolutè per quemcunque exequendi modum, sed per illos modos, quos pro sua iurisdictione exercere potest: puta iubendo illam esse exequendam, vel excommunicando, vel mulctando, si iudicato non pareat. hanc opinionem secuti sunt But. & Imo. in c. si quis contra Clericum. de for. compet. Ioan.

pet. Ioan. de Lign. in Clem. 1. de offic. deleg. Ang. in §. si verò. in auth. de exhib. reis. quos secutus est Alex. d. l. à Diuo Pio. in prin. num. 6. in fin. & si num. 8. dicat, hanc opinionem esse veram, etiam de Iure Ciuili, & illam Ioannis veram de Iure Canonico. sic etiam intelligo Decium in cap. significasti. 2. notab. de off. deleg. & hanc probauit Longouallius. in l. imperium. nu. 70. 73. de iurisd. om. iud. in hanc sententiam pri-
38 mò adducuntur, quia ille, cui causa † committitur in mandatis habere dicitur, vt etiã possit exequi & facere ea omnia, quæ ad illam causam pertinent. l. ad rem mobilem. l. ad legatum. de Procurat. & melius in c. prætereà. & c. suspicionis. de off. deleg. ergo exequi poterit. Sed responderi potest, verè censeri mandata, quæ ad eam causam pertinent, hoc est, vt ad senten-
39 tiam venire possit: quare † impedimenta amouere poterit, vt probatur in c. 1. vbi Dec. num. 14. ver. quam autem. de off. deleg. sic procedit tex. in d. c. prætereà.
40 vbi omnes in 1. not. affirmantes, † delegatum posse punire contumacem, vt quàm primum ad sententiã deueniat. nam hæc modica coercitio venit in consequentiam mandatæ iurisdictionis, quæ alioqui exerceri non posset. l. 1. §. vltim. & l. vlt. ff. de offic. eius cui mand. est iurisdict. imò hac potestate modicaq; coer-
41 ctione † fruuntur arbitri, qua facilius laudum suum proferre valeant, vt scribit gl. in c. ex literis. in verbo, Subdelegatus. de off. deleg. sentit Bart. in l. 2. num. 1. & si Decius. ibi. nu. 13. contradicat, de iurisd. om. iud. Rursus satisfacio ex declaratione Iaf. d. l. à Diuo Pio. num. 12. antecedens non trahere ad se consequens, quando consequens est minor suo antecedenti, vt ipsa sententia maior esse videtur executione.

42 Adfertur secundò tex. † l. cognitio. §. vt bonorum. de offic. eius. quo probari videtur, delegatum pronunciare posse, exequendũ esse. verùm ex declaratione ac verbis Alex. suprà relatis, intelligimus. d. §. vt possessio, non loqui de ipsa actuali executione, sicq; de vera missione in possessionẽ, sed de pronunciatione (& si malè ex iam relatis suprà) de exequendo & mittẽdo in possessionem: nec aliter sensit idem Alex. in l. iubere. nu. 15. de iurisd. om. iud. Quæ sanè pronunciandi facultas specialiter mandata fuerat, quo in casu nos non loquimur, sed in eo, cùm venit post sententiam, sicq; sub quodam genere. Scio etiam alium fuisse sensum Bologn. in d. l. iubere. nume. 28. dum interpretatus est. d. §. vt bonorũ possessio, procedere cùm fit delegatio in casu necessarij impedimenti, loquitur enim (inquit ille) de delegatione, quam facit Proconsul, qui verisimiliter multiplicitate negotiorũ impeditus, suis legatis vices suas mandat. hoc ex eo conijcitur, quòd principium illius tex. de ipsis Proconsulibus loquitur. quare is. §. vt possessio. venit continuatiuè ad principiũ illud. Hoc Gregorij Holoandri auctoritate confirmatur. qui §. illum continuatiuè, nullo interposito puncto legit, ac etiam in hæc verba, vt possessio ab ijs, &c. Scio tamen Ant. August. li. 1. emenda. iuris. c. 9. legisse, interiecto puncto, & fine illis dictionibus ab ijs, atq; ita in Pandectis Florẽtinis legi scripsit. Accedit prætereà, quòd si argumentatio hæc concluderet, malè ius Pontificium à Cæsareo distingueretur.

Tertiò considerari solet illa vrgens ratio, Iure
43 Pontificio, quæ meri † imperij sunt delegari possunt. glo. in c. quòd sedem. de off. ordin. & in cap. peruenerit. 86. dist. quam sententiam probant Inno. in ca. venerabilis. de offi. deleg. Bart. in l. nec quicquam. §. vbi decretum. de offi. Proconsl. & in authen. ad hæc. C. de iud. ex text. in cap. in Archiepiscopatu. de rapto. & si ergo sententiæ executio meri imperij sit, nil mirum si à delegato exequi poterit. Verùm respondet Butr.

ita demum, quæ meri imperij sunt, in delegationem venire, cùm specialiter actum fuit, ac secùs si in genere. argumen. cap. quod translationem. de offi. deleg. Non est tamen tuta responsio ista, quandoquidẽ, nec in Principis delegatum hæc facultas tranfiret, cùm tamen transeat, vt suo loco infrà dicemus. atque ita replicat Imola, quem retulit Alexand. d. l. à Diuo Pio.
44 Rursus in generali † delegatione venire, quæ mixti imperij sunt, probat text. in c. causa. de resti. in integ. & si Longouallius in repe. l. imperium. num. 130. scriptum reliquerit, illum esse Pontificis maximi non leuem errorem. Verius itaq; respondetur nullam esse
45 differentiam inter Ius Pontificium & † Cæsareum in delegatione meri vel mixti imperij, vt scriptum reliquit Purpur. in l. 1. in prin. num. 509. & ibi Io. Bo-
46 logn. nu. 44. de offi. eius. nec ad rem facit is tex. † c. in Archiepiscopatu. de rapt. quandoquidem loquitur in Rege Siciliæ delegante, qui & si Pontificem ratione feudi recognoscat. Clem. Pastoralis. de re iudic. in cæteris tamen imperij iura suprema habet, nimirũ, si delegare potuit, quæ meri ac mixti imperij sunt. quare verè fortè sensit Longoual. d. l. imperium. nu. 130. Pontificem errasse in relato. c. causa.

47 Quartò adfertur text. in † ca. cùm venissent. de eo qui mittitur in possess. causa rei seruan. quo probari videtur, delegatum exequi sententiam per missionem in possessionem. sed euitari facilè potest hic text. cùm loquatur de executione illa, qua facilius ad sententiam deuenitur, vt suprà diximus, quæ, vt modica coercitio nec Iure Ciuili creditur delegato negata, vt iam diximus. loquitur enim de missione in possessionem ex primo decreto rei seruandę causa, vt citatur hic text. ab omnibus in hanc sententiam in l. 1. vbi Dec. nu. 28. ff. de offf. eius. ego aliquando intelligebam d. c. cùm venissent. loqui de Iudicibus ordinarijs, quibus causa à legato Pontificis remissa fuit. hoc suadent verba illa: Iudicibus commisit. præsupponit iam ante commissionem Iudicis fuisse, & si non illius causæ. Non ergo iure satis probatur opinio ista.

48 Delegatus Principis † an suam sententiam exequi possit, dubitari nunc contingit, vt ex eo integro quæstionem hanc absoluam. Iure Pontificio credo posse exequi, & per consequens collatum in diffiniendo arbitrium, censeri etiã concessum in exequendo. hanc probat opinionem tex. cap. in literis. & cap. Pastoralis. §. prætereà. de off. deleg. Iure autem Cæsareo maius est dubium: nam & si crebrior sit sententia
49 † eum exequi posse, nihilominus alij plures contrariam affirmarunt. communem itaque defendunt, Dec. in c. significasti. 3. notab. de off. delegat. Iaf. d. l. à Diuo Pio. in princ. nume. 10. atque ea constitutione.
50 † l. vlt. in fin. C. de iud. adducuntur in illis verbis, & executore negotij, cui mandata est causæ examinatio imminente.

Verùm ego semper intellexi illam constitutionem loqui, nõ de executore iam latæ sentẽtiæ, sed de ipso negotij cognitore, cui causæ cognitio fuit mandata, vt ipsiusmet tex. verba ostendunt. hanc etenim significationem executoris nomen aliquando habere probat c. scisitatus. de rescrip. vbi Dec. & c. si contra Clericum. de foro comp. Fel. & Dec. in c. 2. secun-
51 do not. de of. dele. probat etiam † l. apertissimi. C. de iud. quam sic interpretor in illis verbis, eodem executore. hæc interpretatio suadetur, quia si intelligeremus de executore, verè is textus pugnaret cum d. l. à Diuo Pio. nam d. l. vltim. loquitur etiam de executore inferioris, sicq; ordinarij delegato, vt principiũ text. ostendit. & ita intellexerunt Ange. in d. l. à Diuo Pio. & Alexan. in Rub. de offic. eius. numero 9. & tamen certum est, vt iam diximus, delegatum infe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rioris suam sententiam exequi non posse.

52 Adfertur secundò text. in † §. si verò etiam. ver. ne igitur latente eo. in auth. de exhib. reis. qui dum de Principis delegato loquitur, constituisse videtur, eum missionem in possessione concedere posse. Verùm ex interpretatione Angeli aliorum quorundam, quos retulit Alex. in Rub. de off. eius. nu. 9. contrarium probare videtur, ex illis verbis, eo nihil agere valente. quamobrem Fulg. Alex. & cæteri in d. l. à Diuo Pio, miris se torquent cruciatibus in illius constitutionis interpretatione. Ego equidem aliorum prætermissis cantilenis, sic locum illum intelligo. vt is, qui eam missionē concedit, & reum prehendi iubet, sit, qui cum potestate Magistratum obtinet: id quod littera ipsius constitutionis significat. nam (vt ex versione doctissimi Gregorij Holoandri est videre) delegati illi, hoc est Iudices dati ex sacra forma & iussione, sine potestate esse dicuntur: eritq; sensus: Si reus recusato Iudice præstita cautione iuratoria abesse cœperit, actor hoc Iudici renunciare debet. qui sanè Iudex, si iurisdictionem habet, prehendi iubet, vel actorem in possessionem mittit: si verò nullam is Iudex potestatem habet, hoc superiori qui eum Iudicem dedit, renunciabit actor: qui sanè superior, vel missionem in possessionem, vel prehensionem concedet. non ergo affirmat, eum delegatum exequendi potestatem habere.

53 Tertiò argumentantur † alij, quando aliquid est Iure Pontificio clarum, standum est Iuri Pontificio, etiam in foro ciuili. cap. 1. de oper. noui nuncia. at Iure Pontificio clarum est, Principis delegatum suam exequi posse sententiam. d. c. in literis. cap. pastoralis. §. præterea. de off. delegat. idem ergo Iure ipso Ciuili ita dicendum est. Verùm euerti sic potest argumentatio ista: si dicamus, in his iurisdictionum tractatibus magnam esse inter Ius Pontificium & Cæsareum differentiam, vt nostri passim affirmant, quare in his
54 locus non est illi. † cap. 1. de ope. no. nuncia. vt sensit Dec. in l. edita. num. 1. C. de eden. Cùm ergo iure hactenus comprobata, non videatur crebrior hæc sententia, contrariam veriorem opinati sunt glos. in d. l. à Diuo Pio. & ibi Comen. Cy. & Fulgos. in l. iubere cauere. de iurisd. omn. iud. ac alij nonnulli relati à Ias. d. l. à Diuo Pio. in prin. num. 7. Horum opinio iuuari
55 videtur ex illa † l. à Diuo Pio. in prin. in illis verbis, vt Iudicum à se datorum sententiam exequantur. quæ sanè verba à se datorum, de ipso Principe intelligi possunt, vt in simili annotauit Bar. in l. cùm in testamento. in fine. de auro & arg. leg. ex l. ex facto. in princ. ad Treb. Verùm tamen Dec. in co. c. significasti. 3. notab. de offic. deleg. eum textum intellexit loqui de Iudicibus delegatis ab ordinarijs Magistratibus Romanis, dum ibi legitur: hi, qui eos dederant. Altera est argumentatio, qua relati interpretes in hanc adduc-
56 cuntur sententiam. † Delegatio stricti iuris est. capi. cùm dilecta. de rescrip. quare delegatus nihil plus potest quàm circa expressa in delegatione. c. cùm olim. c. P. & G. & c. de causis. de off. deleg. cùm ergo executio non fuerit in' cognitionis & diffinitionis delegatione mandata, sequitur per eum Principis delegatū exerceri non posse. Nec multùm satisfacit illa Iasonis responsio ex Doct. gl. in c. si quis contra Clericum. de
57 foro comp. vbi Abbas. quòd † causa simpliciter commissa, vel mandata, omnia mandata censeri, quę consequutiua sunt ad finem causæ. c. præterea. c. ex literis. de off. deleg. nam (vt aliàs admonui) verùm non est, executionem esse consecutiuum in hoc ad causæ finem, quia si per vnum non exequetur sententia, per alterū exequi poterit, & vnum ab altero distat. Rursus, si verum hoc esset, idem in delegato inferioris dicendum esset, & tamen contrarium verius creditur: verior itaq; nobis videtur hæc posterior sententia, nec Iure Pontificio delegatum Principis suā sententiam exequi posse, sed illam à suo ordinario fore exequendam. Cætera, quæ de subdelegatis & similibus adferri possent, libenter prætereo, ne videar tractationi nostræ extranea quæuis inserere.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium an valeat, cùm suam potestatem ignorat Iudex.*
2 *Arbitrium prolatum à superiore suam potestatē ignorante valere.*
3 *Decurionum factum valere, & si suum arbitrium ignorent.*
4 *Errorem voluntatem non impedire.*
5 *Sententiam ordinarij ignorantis suā potestatem nullam esse.*
6 *Sententiam ordinarij de sua potestate dubitantis esse nullam.*
7 *Dubitans ignoranti æquiparari.*
8 *Sententiam ordinarij se delegatū credentis esse nullā.*
9 *Ordinarij sententia valet, & si etiam delegatus sit, & simpliciter procedat.*
10 *Sententiā non annullari & si ordinarius ignoret qualitates & accidentia suæ iurisdictionis.*
11 *Delegati arbitriū & sententiam esse nullam cum suā potestatem ignorat.*
12 *Sententiam delegati ignorantis accidentia suæ potestatis esse nullam.*

QVÆSTIO LXXV.

QVANDO PROLATA SENTENtia sit valida, vel nulla ob errorem, vel ignorantiam arbitrij & potestatis, quam habet ordinarius, vel delegatus.

1 QVAERO septuagesimo quintò, An prolatum à Iudice nostro † arbitrium iure valeat, vel nullum sit, cùm sui arbitrij & potestatis vim ignorat? Hanc quæstionē vt absoluā, tres casus præcipuos constituo: quorum primus est in supremo Iudice, hoc est, in eo, qui Principis iura obtinet, & qui potest, quod Legislator potest. Secundus est in Iudice ordinario. Tertius est in Iudice delegato. Primo casu concludendum est, valere, quod
2 † ab hoc supremo Iudice prolatum fuit arbitrium, & si ignoret suam potestatem, vel erret, vel etiam credat non valere. quod probat in arg. l. qui se pupillū. ff. de acq. hære. qua ductus Baldus in l. falsus. col. 4. in fi. vers. Ad primum redeo. C. de furtis. docuit, quòd
3 † si Decurionibus data sit omnis potestas, & arbitriū à populo super pacifico statu ciuitatis in eos potestatem transferendo valet, quod actum ab eis sit. etiam si illi credant non valere. id quod confirmat Barto. in sua disputatione 5. incip. Adunantia. nu. 1. dum argumentando ex l. 2. §. 1. ff. de iud. ex l. habebat. in princ. ff. de instito. actio. ex l. seruum Titij in fi. ff. mand. ex l. multū. ff. de cond. & dem. inquit valere, quod ab his Decurionibus actum fuit ex potestate sibi translata, etiam si ignorent, se eam potestatē habere. Est ratio,
4 quia † error voluntatē non impedit, vt in ea l. qui se pupillum, annotauit Bart. Cuius Bal. & Bar. doctrina ostendit hunc primum casum non modò in Principe ipso

ipso procedere, verùm etiam in eo, cui is suam transtulit omnimodam potestatem. quam extensionem intellexit Bald. nisi actus nudi officij ac exercitij à voluntate dependens demandatus fuerit. Nam tunc non valer, si ab eo fiat, qui suam potestatem ignorat: ex l. quæro. ff. de eo qui pro. tuto. Si verò actus iste nudi officij à necessitate penderet, inquit Baldus valere omni casu ea ratione, quia non voluntas, sed iuris auctoritas facit ratum. l. 2. §. 1. ff. de iud.

5 Secundus est casus in † ordinario, cui à statuto tributum hoc est arbitrium. in hoc concludendum est, non valere sententiam vbi suæ iurisdictionis fundamentum ignorat. ita de ordinario Iudice verba faciens concludit Bartol. in l. 1. §. 1. de iud. in l. sed si de sua. in fine. ff. de acquiren. hæred. & in l. multùm interest. de condit. & demonstr. idem scribunt Roma. sing. 13. Si causa. Alexan. consil. 40. colum. 3. lib. 7. Fel. in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ. de consti. in cap. ex officij. num. 18. de præscrip. alios plures in hanc sententiam citauit & secutus est Sebast. Vantius tracta. nullitatū tit. de nullitate ex defectu iurisd. ord. num. 167. addo Soc. Sen. consil. 39. in fin. lib. 4. in quam opinionem adducuntur arg. l. quæro. ff. de eo qui pro tut. & l. hoc autē. §. 1. ff. ex quib. cau. in pos. eat. & c. sæpe. de appell.

6 Extenditur primò, vt procedat etiam in † Iudice de sua iurisdictione, & potestate dubitante circa principale fundamentum suæ iurisdictionis: nam adhuc eius sententia est nulla. ita Fel. in c. sanè. nume. 13. de foro compet. post Ancha. quem citauit. & hoc secutus est Vantius loco iam citato. num. 169. ex l. sed si de sua. §. 1. & l. cùm falsum. in fin. l. cùm quis. & l. cùm quidam. §. vlt. ff. de acquirend. hæred. ratio illa con-
7 siderari solet, quia † dubitans ignoranti æquiparatur. l. vl. ff. de condit. indeb. l. vltima. §. sin autem nescius. C. de furtis. sic de Procuratore dubitante respondit Bart. consil. 73. num. 2. in fine lib. 1. Alex. consil. 14. num. 4. lib. 5.

Extenditur secundò procedere etiam eo casu,
8 quo hic Iudex potestatem tantùm † ordinariam scilicet haberet, & erraret circa eam, vt quia crederet se delegatum, vel econtrà. nam, cum debito nomine & obtentu veræ potestatis non processerit, sententia erit nulla: ita crebrius est receptū, vt latè scribit Fel. in c. cum ex officij. nu. 25. de præscrip. & alios recenset Vantius loco præcitato. nu. 170. arg. d. l. quæro. ff. de eo qui pro tut. & l. quod hæres. ff. fam. hercis. confert cap. ex parte Astensis. de consuet. præb. quo probatur actum esse nullum, cùm fit ab eo qui vno modo potest, & alium modum incompetentem eligit.

9 Declaratur primò non procedere eo † casu, quo hic Iudex vtranq; potestatem, ordinariam scilicet & delegatam haberet, & simpliciter procederet: nam tunc procedere omni meliori modo dicitur, & ob id actus valet. cap. nisi. de præb. Fely. d. c. cùm ex officij. num. 31. de præscript. & Vantius qui suprà. num. 171. ex reg. l. 3. ff. de milit. testam.

10 Declaratur secundò non procedere, cùm † error vel ignorantia versatur solùm circa aliquam qualitatem ipsius iurisdictionis. ita Bart. in l. multum interest. num. 2. & ibi Soc. num. 9. ff. de cond. & demonstr. idem Soc. Sen. consil. 39. in fin. lib. 4. & Fel. in d. ca. cùm ex officij. num. 28. in fine, de præscript. post Angel. in l. 2. §. 1. ff. de iud. adducuntur ex d. l. 2. §. 1. & ex dict. l. multum. & ex d. l. sed si de sua. §. 1.

11 Tertius est casus in hoc Iudice † nostro, cui ex delegatione tributum est hoc arbitrium, an cùm erret vel ignorat suæ potestatis fundamentum, prolatum à se arbitrium sit nullum? & concludendum est esse nullum. ita omnes in c. cùm super. de offi. deleg. & in d. c. cùm ex officij. de præscrip. quo loci Inno. & Hostien. scriptum reliquerunt, sententiam illius delegati esse nullam, qui dixerat se esse delegatum Episcopi, cùm esset delegatus Archidiaconi. quod post Io. And. affirmauit Alex. consil. 213. nu. 10. lib. 2.

Extenditur primò, vt procedat etiā eo casu, quo
12 ignorātia † vel error versaretur circa aliquam qualitatem & adminiculum iurisdictionis: ita Imola in d. l. multum. de cond. & demonst. illa est ratio, quia scit iste delegatus se habere iurisdictionem à rescripto limitatam. capit. P. & G. de offic. delegat. & d. l. 2. §. 1. de iud.

Verùm Imolæ aduersatur Soc. in d. l. multum. nu. 9. dum sic distinguit: Aut iurisdictio delegati est prorogata de tempore ad tempus, aut de persona ad personā, vel de re ad rem. primo casu, si Iudex eam prorogationem ignorat, actus ab eo gestus non valet, ea ratione, quia tunc ignorat fundamentum suæ iurisdictionis, ex quo credebat se non habere iurisdictionem ob lapsum temporis, cùm tamen haberet: sicq; non versatur error, vel ignorantia circa qualitatem & adminiculum, sed circa substantiam & fundamentum. d. l. 2. §. 1. de iud. Secundo casu cùm fit prorogatio de persona ad personam, vel de re ad rem, tunc factum ab hoc delegato eam prorogationem ignorante valet, quia error, vel ignorantia versatur circa qualitatem & adminiculū iurisdictionis. Nec est in hoc differentia inter delegatum & ordinarium. Imolæ etiam aduersari videtur Bal. in l. falsus. col. 5. vers. circa secundum. C. de furtis. inquit ille, quòd si duobus causa est delegata, tum illa clausula, quòd si ambo nō poterunt, alter exequatur. si vnus non poterit, & alteri non constet de impedimento sui condelegati, decq; sua potestate procedendi sine condelegato, actū valere, ea ratione prima, quia veritas & iurisdictionis authoritas operantur, vt actus ipse sic factus valeat. argument. l. si pater. §. 1. ff. de manumiss. vind.

Secundò, quia iurisdictio ista apud duos insolidum residet, etiam insolidum manet, quòad in diuisibilem iurisdictionem, sed exercitium commune esse debet. arg. l. si plures. de condi. inser. per clausulam ergo illam exercitium accrescit: at in iure accrescendi in diuiduis non requiritur scientia, quia ius accrescēdi est de appendicijs rei principaliter scitæ: & ideo valet quod fit, sicut quando accrescit per prorogationem. d. l. 2. §. 1. ff. de iud. sentit ergo Bal. ignorantiam vel errorem delegati quòad qualitatem & adminiculum iurisdictionis non nocere.

SVMMARIVM.

1 *Iudici asserenti se ex arbitrio sibi dato feciſſe, credendum esse.*
2 *Principis solā assertionē eius beneplacitum iustificare.*
3 *Principis donantis assertioni credi, cùm donare potest.*
4 *Iudici nō credi de eius iurisdictione, cùm circa substantiam est dubium.*
5 *Patris assertioni non stari, cùm filio ex causa asserit donare.*
6 *Prælato asserenti alienasse præcedentibus tractatibus & debitis solennitatibus, non credi.*
7 *Prælato asserenti se infeudare bona Ecclesiæ feudo antiquo, vt vasalli antecessores tenuerunt, non credi.*
8 *L. si fortè. ff. de Castren. pecul. multiplex intellectus. & in quo genere personarum procedat, plenè explicatum.*
9 *Asserenti Iudici credi cùm modicum versatur præiudicium.*
10 *Episcopo ordinanti Clericos alterius Episcopi creditur, cum asserit se ex illius Episcopi licentia ordinasse.*

Biblioteca Facultatis Philosophiæ Provinciæ Cast. Orientalis

Universidad de Deusto
Biblioteca

11 *Iudici asserenti se aliquid ex sua potestate fecisse, creditur, cùm partes præsentes non dissentiunt.*
12 *Iudici asserenti se ex causa aliquid fecisse credi, cùm ex ea causa facere potuit.*
13 *Præsumi pro Iudice in his, quæ facere potuit.*
14 *Iurisdictionis qualitas præsumitur, cùm de principali iurisdictione constat.*
15 *Assertioni delegati inferioris credi, cùm asserit se ob causam absentiæ subdelegasse.*
16 *Probatio contra assertionem alicuius admitti.*
17 *Statutum, quo creditur iuramento damnum passi admittit probationem contrariam.*
18 *Probationes admitti contra assertionē illius cuius conscientiæ aliquid commissum est.*
19 *Præsumptio efficax admittitur contra assertionem illius, cui alias creditur.*
20 *Verisimile quod non est, falsum creditur.*
21 *Iudicis assertio contra verisimile reijcitur.*

QVÆSTIO LXXVI.

QVANDO ASSERTIONI IUdicis credatur explicatum.

1 VAERO septuagesimo sextò, An huic Iudici † asserenti se aliquid fecisse ex arbitrio & potestate sibi concessa, credatur? Bartol. in l. ambitiosa. num. 27. ff. de decret. ab ord. fac. Similem proponit quæstionem, an scilicet credendum sit Decurionibus, quibus super bono & pacifico statu ciuitatis datum est arbitrium, dum asserunt, quod faciunt ad suam potestatem & arbitrium pertinere. qua in re concludit Bartol. credendum esse. & Soc. Sen. cons. 4. colum. 4. versic. Primum probatur. lib. 3. Bartol. se-
2 cutus respondit, solam Principis † assertionem sufficere ad eius beneplacitum iustificandum. sic idem Soc. cons. 84. colum. 4. vers. Secundum probat. lib. 3.
3 respondit, esse credendum assertioni † Principis donantis, de causa donationis, ex quo donare potest. & multis alijs in casibus de iure respondendo, Bartoli doctrinam probauit Ruinus cons. 35. num. 38. consi. 50. in fin. cons. 175. nu. 14. lib. 1. cons. 117. nume. 8. lib. 3. cons. 98. num. 7. & 6. lib. 4. cons. 3. num. 1. & cons. 95. numero 10. lib. 5. Ego quidem, vt rem hanc plenius, veriusq; discutiam, cùm non in omnibus rectè senserit Bart. sic plures casus distinguendos esse arbitror. Pri-
4 mus casus est, cùm ambigitur † super substantia iurisdictionis, vt quando hic Iudex noster, qui in multis arbitrium habet, asserit se in aliquo casu arbitriū habere. hoc casu arbitror eius assertioni credendum non esse, ea ratione, quia hoc à sua potestate & facto non pendet, sed à facto superioris iurisdictionē concedentis. & in hoc malè sensit Bar. d. l. ambitiosa. dum absolutè inquit esse credendum illis Decurionibus asserentibus aliquid ad suum arbitrium & potestatem pertinere: non enim credendum est cùm à suo facto non pendeat. quæ sententia probatur ex regu. l. si fortè. ff. de castr. pec. quo loci scriptum est, non es-
5 se standum † assertioni patris donantis filio, vt habeat ex causa peculij Castrensis. quare eo loci colligit Bart. non credi assertioni donantis ex causa benemeritorum, cùm sine ea donare non potest: cuius doctrinam sequuntur omnes, vt latè ac doctè apud Dec. in l. si donatione. num. 18. C. de collat. Ferra. cautela 33. nu. 3. Paris. cons. 73. nu. 68. lib. 1. Tiraq. in l. si vnquā. in verbo, donatione. nu. 88. C. de reuoc. donat. Craue. cons. 175. nu. 2. simile est quod subijcit idem Bar. in d.
6 l. si fortè. in fi. non credi † Prælato asserēti præcedentibus legitimis tractatibus rem Ecclesiæ, quæ aliter alienari non potest, distractam fuisse, Bar. sęcutus est Gramma. decis. 79. nū. 20. simile scribit ex eō extr. Iasi
7 in præludijs feudo. num. 89. 90. † Prælato asserenti, se infeudare Castrum Ecclesiæ Sempronio in feudum antiquum, quemadmodū sui antecessores tenebant, non credi, cùm ita infeudare non sit in sua potestate. Nec fundamentum hoc tollunt plures intellectus ad
8 l. † si fortè. quos nostri considerarunt, quorum primus ille est Bald. in Rubr. de off. deleg. col. vlt. versic. Sed ego statim. qui docuit. d. l. si fortè. solùm procedere ac intelligi inter priuatos, non autem in publicis, vt in Iudicibus, quorum fides à publico probata est. idem sensit tacito Baldo authore Iaſ. in l. ne-
quicquam. §. vbi decretum. nu. 71. de off. Proconſ. l. 1. in princip. num. 60. in fin. & ibi Dec. nu. 69. ff. de offic. eius. idem Iaſ. in l. si donatione. colum. vlt. C. de colla. Alex. l. sciendum. num. 27. de verb. oblig. Gozad. consil. 2. nu. 10. & cons. 6. nu. 84. imò ipsemet Barto. in d. l. ambitiosa. nu. 27. sic visus est intelligere d. l. si fortè. vt Bart. interpretati sunt Alex. consil. 34. num. 5. lib. 4. Dec. cons. 191. col. 3. & Iaſ. cons. 101. col. 4. in fin. lib. 4. quos retulit Craue. tract. de antiq. tempor. secunda parte principali, in prin. nu. 20. & ibi. sic clarè Bartolum intellexit, illi ego nuncaddo Soc. Sen. cons. 4. col. 4. vers. Primum probatur. lib. 3. qui secutus Bart. d. l. ambitiosa. clarè respondit d. l. si fortè. locū sibi vendicare in personis priuatis, non autem in publicis, vel quæ dignitatem habent. consuluit enim Soci. pro Serenissimo Duce Subaudiæ, & communitate Summaripæ contra Ioannem Rotarium illius Castri donium, quo in casu idem consuluit Iaſ. cons. 227. lib. 2. vbi col. 7. ver. Decimò ad idem. hanc ipsam declarationem ad d. l. si fortè, attulit. ita etiam sensit Ruinus cons. 35. num. 38. lib. 1.

Hic intellectus verus non est, verè enim d. l. si fortè. procedit tàm in publicis, quàm in priuatis personis: ita Castren. cons. 89. Super eo. quē citat & sequitur Fel. in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ. num. 15. de consti. ita Soc. Sen. sibi parum constans in cons. 96. colum. 4. vers. Sed ad hæc. lib. 1. sic Dec. sibi contrarius. in cap. cùm sit Romana. 3. not. de appel. & purpu. l. 1. in prin. num. 548. ff. de off. eius. idem placuit Craue. d. tract. de antiq. tempo. 2. parte prin. nume. 21. & rectè, mea quidem sententia, quoniā illa vna ratio, quæ in vno est. & in altero militat cum ratione potestatis deficientis, nisi de ea constari faciat, priuata persona is Iudex censeatur. Accedit quòd hoc modo vnusquisque priuatus Iudicis nomen assumere sibi posset. Secundò nostra hæc sententia probatur ex cap. cùm in iure peritus. de offic. deleg. quo loci constituit Pontifex maximus delegato non credi, nisi de suæ delegationis mandato fidem faciat. quod procedit etiam in delegatis in magna dignitate constitutis. Dec. in l. 1. nu. 17. C. de mand. Princip. qui & in Cardinalibus à sede Apostolica delegatis idem esse opinatur. sic declarando c. nobilissimus. vbi glo. 97. dist. & si Castr. in d. l. 1. & Dec. cons. 214. colum. 2. versi. ad tertium. Iaſ. consi. 72. colum. vlt. lib. 1. & Grammat. consil. 13. num. 15. aliter text. illum intelligant. illa est ratio, quia vbi non constat de mandato delegationis, is loco priuati habetur. Hinc censuit Bald. in l. 1. colum. 3. vers. caueat tamen Iudex. C. si à non compe. iud. Iudicem homicidam censeri, si sine ea potestate plectendi crimino-
sum, mortis pœna eum affici iubeat, imò reus criminis læsæ maiestatis dicitur, cùm Principis iurisdictionem & potestatem vsurpasse, ac temerè sibi vendicasse dicatur. l. 3. in fi. ff. ad l. Iul. maiest. Bar. l. omnes populi. nu. 35. de iust. & iure. Ant. Capicius Neapolitan. decis. 130. in 3. dubio. latè Vantius tract. nullitatum-
tit. de nullitate sententiæ ex defectu iuris. & vnde & à quib. proueniat. n. 18. nō ergo assertioni huius nostri

Iudicis

Iudicis erit standum, nisi obstēdat se in eo, quod agit, arbitrium, & potestatem à superiore habere.

Declaro primò, & intelligo in Iudice inferiore, cuius potestas à superiore dependet, secus in ipso superiore, qui ex se potestatem habet: non enim tunc dubitandum est, quin suæ assertioni standum sit, cum de iurisdictione sine alia assertione constare possit.

9 Declaro secundò, & etiam † intelligitur procedere, vbi de graui præiudicio ageretur, at contrà, si de minimo, vt in simili declarando. dict. leg. si fortè. docuit Purpur. in l. 1. num. 549. versi. ideo secunda. ff. de offi. eius. post Abb. c. vlt. de prob. dicens illam nō ,pcedere, cum res modici est præiudicij. Comprobatur hoc authoritate Card. in c. si Albericus. extrà de testi.
10 dum scribit, quòd † si Clericus sit ab alieno Episcopo ordinatus, & in literis ordinationis attestetur hoc esse factum ex licentia ipsius Episcopi ordinati, illi credi, illa est ratio, quia modici momenti, & præiudicij est causa.

11 Declaratur tertiò, non procedere, quando † partes essent presentes & tacerent, tunc Iudici ita asserēti creditur. & hoc casu locum non habet regula. l. si fortè. ita Craue. de antiq. tempo. secunda parte princip. in princ. numero 26. post alios, quos citat, ita hic dummodò talis sit causa vt illius Iudicis iurisdictio tacitè prorogari possit. confert, quod tradit Felyn. c. Ecclesia Sanctæ Mariæ. numero vigesimo primo. de const.

Secundus est casus cùm constabilita iurisdictione arbitrioq; demonstrato, ex superioris mandato ar bitrium suum profert in aliquo, & causam, cur ita
12 arbitretur, adijcit: † tunc illi credendum est. illa est ratio, quia hoc à seipso, non ab altero pendet: ita sensit Dec. in l. 1. in prin. nu. 69. versi. concordando. ff. de offi. eius. ratio est, quia cum ad libitum facere hoc potuerit, nec (vt suprà diximus) in arbitrarijs reprehendi possit, sequitur ei esse omninò credendum: totū enim ab eius voluntate dependet. Hinc dicimus standum esse illius assertioni de eo, quod in animo suo, suaq; voluntate dependet. gloss. in §. sed istæ. vbi Iaſ. numero 54. instit. de actio. Secundò hanc ipsam sententiam probat Clem. 1. de proba. iuxta communem declarationem, præsertim Calder. consi. 2. in fi. in tit. de priuileg. quem secutus est Craue. tract. de antiqu. tempo. prima parte principali. in prin. num. 9.

13 Accedit & tertiò, quia dicimus † præsumptionē esse maximam pro Iudice in his, de quibus iudicare potuit, ex l. Herennius. §. Caia. ff. de euictio. latè Alcia. tract. præsumpt. reg. 3. præsumpt. 9. Soc. Sen. consilio 115. col. 2. lib. 1. ita d. §. Caia. intellexit Decius in c. quæ in Ecclesiarum. num. 28. versi. non obstat. de consti. Alciatus d. præsump. 9. num. 27. post Soc. Sen. cons. 96. col. 4. lib. 1.

Quartò confert, quia vbi constat de principali
14 † iurisdictione, quàm facillimè præsumitur pro qualitate & quantitate. c. verùm. de foro comp. c. cæterū, de Iudicijs. l. cum quædam puella. de iurisd. omn. iud. cùm ergo hic constet de iurisdictione, & potestate principali, quàm facillimè præsumitur, iustā esse causam illam à Iudice enunciatam. simili argumentatione vsus est Riminal. in l. 1. num. 24. ff. de offic. eius. Vltimò huic sententiæ suffragatur crebrior illa Doctorum sententia in d. l. 1. in princ. ff. de offic. eius qui for
15 tius affirmarunt, † assertioni delegati inferioris, qui alioqui sine iusta causa subdelegare non potest, credi, cum subdelegādo inquit se subdelegare iustis de causis: ita verè affirmarunt Gulielmus Cuneus, Albericus, Baldus, Signorolus, & Alexand. quos retulit & secutus est Dec. in cap. 3. num. 6. vbi communem te-
statur, de offi. deleg. & in l. 1. num. 69. in fin. ff. de offeius. quo loci idem docuerunt Riminald. numero 23. Paul. Oria. num. 129. Curt. Iun. num. 69. Sapia. nu. 75. Purpur. num. 546. & nouissimè Bologn. nu. 124. quibus accedunt Iaſ. in l. si donatione. colum. vlt. versic. Ego vltra. C. de colla. idem in consi. 227. col. 7. versicu. Decimò ad idem. li. 2. & consil. 101. colum. 4. versicul. Tertiò & adhuc. lib. 4. Ruin. consil. 35. numero 38. consilio 50. in fin. consi. 69. num. 1. lib. 1. consilio 98. num. 8. libro 4. consil. 3. nume 1. lib. 5. Thomas Ferra. cautela 21. Multoties. scio quidem aliter sensisse Cardinalem in c. pastoralis. de offi. deleg. Felynum in capit. 3. numero 5. de offi. deleg. Decium sibi parum constantem, in cap. quæ in Ecclesiarum. numero 28. de const. & in capitul. cum sit Romana. 3. notab. de appell. Iaſ. sibi contrarium. in l. 1. numero 60. ff. de offic. eius. & ibidem Iac. Nigrum. num. 122. verùm communis iā relata sententia verior est.

16 Declaratur hic casus, vt tunc † locum non habeat, cum is, contra quem ob illam causam prolatum fuit arbitriū, probare vellet causam illam esse falsam, quod iure concedi ex eo demonstratur, quia, si ex di-
17 spositione statuti † credendum sit asserrioni damnū passi cum iuramento, contrarium tamen probari potest: ita post glo. in l. 2. §. si absens. ff. si ex noxali causa agatur. & ibi Castren. Alexa. Soc. & Iaſ. ita etiam Bart. in l. 2. §. si à pupillo. in fin. ff. de vsucap. pro emptore. Iaſ. in repe. l. admonendi. nu. 304. ff. de iureiur. & in l. si quando. num. 15. C. vnde vi. vbi nouissimè Plotus numero 754. Marsi. sing. 357. Extant latissimè Tiraq. tracta. de retractu consang. §. 4. glo. 1. numero 12. qui inter alia permulta ibi nume. vndecimo. illud quod ad rem nostram optimè confert, affirmauit, aduer-
18 sus illius sententiam † probationes etiā recipi posse, quando causa illius conscientiæ, sicq; eius arbitrio commissa foret. nam, & si ab illius sententia appellari non possit, vt latè diximus suprà qu. 70. attamen probatio contraria recipitur dato recursu ad superiorem: ita Tiraq. authoritate multorum.

19 Declaratur secundò hunc † casum locum nō habere, quando fortior præsumptio esset in oppositū; nam, quemadmodum clauus clauum trudit: sic præsumptio præsumptionem tollit. l. diuus. ff. de in integrum restitu. latissimè Craue. consilio 250. num. 2. & consi. 258. num. 21. idem tracta. de antiq. temp. tertia parte princi. numero 30. fortioris autem præsumptionis exemplum adferri posset, quando concurreret aliqua ratio, qua demonstraretur, non esse verisi-
20 mile, quod asseruit hic Iudex: nam † quòd verisimile non est, speciem falsitatis habet. Iaſo. l. si extraneus. numero 6. ff. de condi. indeb. & plura adferam infrā. lib. 2. in casu 85. & in hanc sententiam adduco à sensu contrario, quod scribit Craue. d. tracta. de antiqu. tempo. secunda parte principali. num. 21. post Ancha.
21 consilio 439. dum inquit, † assertioni Iudicis standū esse, cum concurrit rationis verisimilitudo, etiam eo casu, quo aliàs non staretur. idem Craue. consilio 54. numero 13. consilio 202. num. 48. consilio 275. num. 8. 9. econtrà ergo, cum verisimilitudo repugnat, illi deferendum non est. verum cogita.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium Iudicis in criminalibus intelligi de regulato, & viri boni.*
2 *Iudicem arbitrium habentem, non posse in criminalibus auferre defensionem rei accusati.*
3 *Defensionem iuris naturalis esse.*
4 *Excommunicato defensiones non esse denegandas.*
5 *Iudicem in pœnis imponendis pro modo qualitatis facti illas indicere.*

Universidad de Deusto
Biblioteca.

QVÆSTIO LXXVII.

ARBITRIVM QVALE INTELligatur in causis capitalibus.

1 QVÆRO septuagesimoseptimò, qualis sit huius † Iudicis potestas in causis criminalibus, in quibus iam diximus suprà q. 12. semper intelligi concessum non liberum & absolutum arbitrium, sed iure & ratione regulatum, & ob id Ius, & æquitatem iuri naturæ proximam seruare debere. sic Cæpolla. in leg. 1. numero 36. C. de ser. fug. Ruin. consil. 13. numero 20. libro secundo. Decius consilio 100. numero 11. Marsil. sing. 397. Arbitrium, hac ratione fit,
2 vt † reis defensiones auferre minimè possit. id quod in specie nostra respondit Anch. consilio 166. Visis diligenter. Zabarella in Cleme. sæpè. §. non sic tamen. colum. secunda. verficul quæro de quibus. de verbo. signifi. Alexand. consilio 65. colum. secunda. libro primo. Marsi. in pract. criminali. §. Constante. nume. 26.
3 cuius sententiæ ratio illa est. quia † defensio iuris naturalis est. Cle. pastoralis. §. cæterùm. de re iudi. Hinc
4 dicimus † defensiones excommunicato denegandas non esse. capit. cùm inter. de except. Zabarel. d. §. non sic tamen. secundo notab. solùm ergo spernere potest Iudex iste, quæ de solemnitate sunt: vt aliàs admonui, & prosequitur Anchar. locis iam citatis. Sic in
5 pœnis † imponendis secũdum iuris rationem pro modo qualitatis facti, & personarum conditione pœnã arbitrabitur. quòd admonuit Signo. consilio 169. colum. penultim. versicul. Si verò ex eodem delicto. & infrà. lib. 2. multis in casibus dicemus.

SVMMARIVM.

1 *Inquisitionem non præcedentibus inditijs formari non posse à Iudice habente arbitrium procedendi in causis criminalibus.*
2 *Statutum liberum arbitrium tribuens Prætori proceden di in causa criminali, & formandi inquisitionem, intelligitur diffamatione, & inditijs præcedentibus.*
3 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubric. De officijs Potestatis Ferrariæ in falsitatibus, declaratur.*
4 *Inquisitionem non præcedentibus inditijs posse formari, cùm Princeps causa cognita ita mandat. quod multipliciter declaratur.*
5 *Copiam iudiciorum esse à quouis Iudice dandam.*

QVÆSTIO LXXVIII.

INQVISITIONEM PRAECEDENtibus inditijs formandam à Iudice esse, explicatum & declaratum.

1 QVÆRO septuagesimooctauò, an ad formandam inquisitionem † Iudex procedere possit, & si nulla præcedat diffamatio? & non posse procedere, credi derunt Bal. in ca. licèt vndique. de offic. ordi. quem secuti sunt Ias. in l. si sic legatum. numero vigesimoquinto. de leg. 1. in l. milites. in fine. C. de testamen. mili. Dec. cap. dilecti. num. quinto. de iud. & Plotus Nouarien. l. si quando. nume. 635. C. vnde vi. & ante omnes ita sensit Gandius tract. malefic. sub Rubric. de quæstionib. in fine. quibus ea ratione accedo, quòd videam regulare hoc esse, necesse fore, vt præcedat diffamatio, & legitima in ditia antequàm formari possit inquisitio. sic Bart. in leg. congruit. ff. de offic. Præsidis. Ang. Aret. in tract. malefi. in verbo Fama publica. Barb. consilio 47. col. 2. libro primo. Alexand. consilio 120. numero primo. libro quarto. Ruin. consilio 147. numero primo. lib. quinto. Soc. Iun. consilio 37. numero secundo. libro secundo. Ludouicus Catus inter consil. criminalia diuersorum. consilio 99. colum. 1. 2. & ibidem Riminal. consilio 105. numero 22. 23. Craue. consilio 238. nume. 11. & consilio 262. nume. 1. 6. Gramma. consilio 35. numero 50. & consilio 38. nume. 23. cum ergo hæc sit regula, nec ab ea casus hic noster sit exceptus, illi standum est. Bart. l. 1. nume. 2. ff. si quis in Ius vocan. non icrit. Dec. l. 1. num. 5. de reg. iur. Extenditur, vt etiam
2 procedat, quando † statutum tribueret liberum arbitrium Iudici procedendi super eo crimine: ita Ruin. consilio 147. numero primo. libro quinto. sic intelligens † statutum Ferrariæ. lib. 3. sub Rubric. De arbitrio Potestatis Ferrariæ in falsitatibus. hinc intelligimus verè falsum esse quod scribit Ange. de maleficijs in verbo. mero officio, Iudicem ex mero officio inquirentem posse sine præcedẽti diffamatione inquirere: quo circà rectè eum reprehendit ibi August. Arim.

4 Declaratur non procedere quando † Princeps causa cognita mandat inquisitionem formari, nulla habita inditiorum & diffamationis cognitione. nã, quemadmodum ipse sic potest agere, vt docuit gloss. in capitul. secundo. de accus. in 6. Bald. in l. nullus. ex illo textu. C. ad l. Iul. Maiesta. Ang. in l. vacantia. numero decimo. C. de bonis vacan. libro decimo. Alex. consilio 180. numero 11. libro secundo. Deci. consilio 175. numero tertio. & clarius. consi. 256. in fine. Marsi. in practica criminali. §. Constante. numero 21. & singulari 14. Alciatus respon. 452. numero secundo. ita & eius delegatus. Quæ sanè declaratio intelligitur quãdo Princeps mãdat ita procedi ex suo motu proprio, secùs si ad partis postulationem: ita sensit gloss. d. c. 2. de accus. in 6. quam communi Doctorum calculo probatam testatur Marsi. dict. §. Constante nume. 22. versicul. sed hanc tamen. & d. sing. 14. in fine. Intelligitur etiam hæc declaratio procedere, quando Princeps clarè asserit ad sui notitiam peruenisse illum inquirendum deliquisse: quemadmodum respondit Alexand. dict. consilio 180. numero 11. & Dec. d. consilio 175. numero tertio. & Marsil. dict. §. Constante. numero 22. versicul. item intelligas. qui alios plures recenset. Est etiam hoc loco annotandum, Iudicem hũc
5 teneri dare reo inquisito copiam iudiciorum, † etiam si Iudex iste ex forma statuti haberet liberum arbitrium. ita consuluit Ruin. consilio 147. numero septimo. lib. 3. declarando statutum Ferrarien. libro tertio. sub Rubric. De arbitrio Potestatis Ferrariæ. Declarat Soc. in l. 2. numero 1. C. de eden. & egregiè Alciat. libro 8. Parerg. iuris. cap. 21.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium in criminalibus habens, an accusatoris nomine Procuratorem admittat.*
2 *Procuratorem non admitti pro actore in accusatione criminis publici Iudicij.*
3 *Ratio cur in criminibus publici Iudicij Procurator pro actore non admittatur.*
4 *Procuratori non infligi pœnam, quæ falso accusator venit indicenda.*
5 *Talionis pœnam hodie abrogatam esse.*

6 *Accusatorem timore pœnæ calumniatorum diligentius accusationem prosequi.*
7 *Eligenti Procuratorem negligentem imputatur.*
8 *Publica Iudicia quæ.*
9 *Publica Iudicia qua ratione dicta.*
10 *Procuratorem ab accusatore non posse constitui in accusatione criminis quasi publici.*
11 *Iudicium quasi publicum quod.*
12 *Procuratorem pro accusatore non posse interuenire, etiam cùm crimen est priuatũ, sed pœna corporalis pro eo est.*
13 *Procuratorem pro accusatore Illustri interuenire posse cùm crimen priuatum est.*
14 *Syndicum Vniuersitatis pro Vniuersitate accusante interuenire posse.*
15 *Tutorem pupilli nomine accusare posse.*
16 *Seruum litigantem contra Dominum in causa sui status Procuratorem constituere non posse.*
17 *Seruum pro mortuo haberi.*
18 *Ratio cur in causa status Procurator pro seruo non interuenit.*
19 *Delegatum non posse admittere Procuratorem accusatoris nomine.*
20 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubr. Qualiter & quando Procurator interuenire possit in causis criminalibus, in fine, versi. declarantes, &c. esse Correctorium Iuris Communis.*

QVÆSTIO LXXIX.

QVANDO PROCVRATOR ACcusatoris nomine possit in Iudicio interuenire, diligenter explicatum.

1 QVÆRO septuagesimononò, An Iudex hic noster, † qui arbitriũ cognoscendi in causis criminalibus habet, Procuratorem accusatoris nomine admittere possit? in cuius quidem quæstionis elucidatione, sciẽdum est ante omnia, quid Ius cõmune regulariter statuerit. Illud itaque primùm cõstitutissimum apud omnes est, in
2 † publici Iudicij criminibus pro accusatore non admitti. l. penultim. §. ad crimen. ff. de publ. iud. l. tunc conuenit. C. de accusatorib. l. de fide. C. ad l. Corneli. de falsis. huius sententiæ ratio multiplex à nostris
3 assignari solet. vnà fuit † ratio à Iacobo Butrig. perpensa: ideò Procuratorem hoc in casu non admitti: quoniam causa hæc ita ad Procuratorem, quemadmodum, & accusatorem spectat. ex quo ambo è populo sunt. id quod probat. l. licèt. vbi gloss. ff. de Procurat. verùm perpetua non est ratio hæc, vt inquit Bar. in l. penultim. §. ad crimen. nu. 1. ver. videamus rationem. ff. de publ. iud. nam cessat qñ is accusator accusaret prosequendo suam, vel suorum iniuriam. & rectè, quicquid cõminiscatur Rubeus, d. §. ad crimen. num. 26. post Imolam ibidem.

Secundam rationem recenset Bart. in d. §. ad crimen. nu. 1. vers. quid ergo. quoniam si accusator calũniari comperiretur, supplicij, hoc est, talionis pœna teneretur, & in carcerem, vt & ipse accusatus detineretur. leg. 1. ff. ad S. C. Turpil. & l. vltim. C. de accusa.
4 quæ quidem pœna Procuratori infligi nõ debet. hãc rationem probat Bart. Iuri Communi inspecto, & veriorem esse censuit Rubeus. d. §. ad crimen. numero 30. verùm (inquit Barto.) hodie ex iure municipali, quo talionis pœna sublata est, cessat. opinor ergo nõ cessare, quia & si iure etiam communi nouo inspecto talionis † pœna abrogata sit. §. pœna. instit. de iniurijs. & latius dicemus infrà. lib. 2. in casu 275. vbi de calumniatorum pœnis agemus, attamen vt in d. casu diximus illius loco extraordinaria subrogata est. Accedit quòd (vt idem Bart. d. §. ad crimen. nume. 1. in princip. dum assignat rationem illam in accusato) Procurator condemnari non potest, nisi certis casib. hoc est, quando in eum cadere potest sententia. l. nihil. vbi omnes. C. de Procuratorib. & l. vlt. C. de iniurijs. qua de re infrà in subsequenti quæstione. nisi dicamus imò condemnari regulariter cum causam est secutus. cæteras difficultates quas excitauit Rubeus. dict. §. ad crimen. nume. 28. sciens prætereo. illud tamen prætermittam hodie ex stylo curiarum multis in locis hanc opinionem non seruari, vt testatur Iulius Clarus lib. 5. senten. iuris. §. vltim. quæstio. 32. versi. Quæro nunquid ea.

Tertiam itaque rationem recenset Bartol. in d. §. ad crimen. num. 2. quia verisimile est, quòd accura-
6 tius & diligentius † accusator ipse accusationem prosequetur, quàm Procurator, iuxta l. 2. §. vlti. ff. de adulter. hanc rationem visus est probare Rubeus. dict. §. ad crimen. numero 31. sed mea quidem sententia, leuis admodùm est, tum quia, vt plurimùm Procuratores in foro, & Iudicijs versati diligentiores cæteris sunt, tum quia, si non versatus & negligens constituitur, ipsi constituenti † imputari debet. l. si mandato. ff. de Procuratorib. Est itaque casus primus iste in
7 publicorum Iudiciorum accusationibus Procuratorem non admitti. Sunt autem † publica Iudicia seu crimina, quæ enumerantur. in l. 1. ff. de public. iudi. & in integro illo titulo instit. de publ. iud. vt crimen
8 læsæ Maiestatis, de sicarijs, de veneficijs, de parricidijs, de falsis testamentis, de vi publica, de vi priuata, de ambitu, de repetundis, de annona: quibus accedit præuaricationis crimen. l. 3. ff. de præuaricatio. de quo quidem latius suo loco dicemus. qua autem ra-
9 tione † publica hæc dicta sint, ostendit Iustinianus. in §. primo. inst. de publ. iud. quem tuetur Duarenus lib. 1. disput. anniuers. cap. 37. quanquàm Goueanus vir eruditus, etsi non parum audax dissentiat. lib. 1. lectio. varia. capitul. 27. & in l. Imperium. de iurisd. omn. iud. qui nouam attulit etymologiam, quàm tamen euertere tentauit Ludouicus Charondas lib. 3. verisimilium iuris. c. vlti. sed de his aliàs. Cuiac. lib. 8. obser. cap. 33.

10 Secundus est casus in Iudicijs † quasi publicis, vt in accusatione suspecti tutoris. (hoc enim Iudicium
11 † quasi publicum esse probat. l. 1. §. consequens. ff. de suspect. tuto.) in quo accusator Procuratorem constituere non potest, ex recepta Doctorum sententia: ita Bartol. dict. §. ad crimen. numero 3. & ibi Rubeus. numero 45. idem sensit Marian. Soc. Sen. in cap. veniens. colum. 12. in principio de accusa. qui hoc intelligunt procedere, cùm agitur contra suspectum, vt puniatur: secus, si solùm, vt ab administratione amoueatur. qua de re latius dicemus in subsequenti quæstione.

12 Tertius est casus in criminibus † priuatis, vt furti, iniuriarum ac cæteris his similibus: in quibus criminaliter, vt corporali pœna afficiatur, agitur, in his etiam non potest accusator per Procuratorem causam peragere. l. 1. ff. an per alium caus. appel. & communem esse affirmat sententiam Rubeus. d. §. ad crimen. num. 11. 15. & clarius. nu. 121. qui ea ratione comprobauit, quoniam & talionis pœna olim, & nunc extraordinaria locũ hoc in casu habet. l. vlt. ff. de furtis. & l. in priuatis. ff. ad S. C. Turpil. quæ iuris loca nos infrà. lib. 2. in casu 230. explicabimus. Qui quidem casus locum non habet in persona † Illustri,
13 qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui iniuriarum accusationem per Procuratorem instituere, & prosequi potest. l. vlt. C. de iniurijs. & declarant Socin. d. c. veniens. colum. 11. in fine. & Rube-
14 us. d. §. ad crimen. n. 123, ita etiam hic casus cessat † in syndico Vniuersitatis, qui illius nomine accusare, & accusationem hanc prosequi potest. Bart. l. 2. §. vltim. ff. de accusat. idem affirmauit Blancus in practica criminali, in verbo Verùm quia. numero 83. post Gandinum in titulo de Procuratoribus. idem affirmat Bar-
15 tolus eo loci esse permissum † tutori accusare nomine pupilli. sic etiam casum hunc cessare, cùm lite iam contestata super accusatione Procurator constituitur, scribit Socin. dict. cap. veniens. colum. 13. vers. primo casu. verum non parum dubito, & fortè infrà quæst. sub sequenti attingam.

16 Quartus est casus cùm † seruus contra Dominũ quæstionem mouet, vt se in libertatem vendicet. nã tunc is seruus Procuratorem constituere non potest. ex l. 1. C. de assert. tollen. quo loci Salyc. inquit, ea ratione hoc prohiberi, quia causa status, quæ magni põderis est, agitatur. quæ quidẽ ratio vera non est, quoniam idem foret dicendum in casu contrario, cùm ipse Dominus liberum in seruitutem vult vendicare: quod tamen falsum est, cùm Procuratorem is Dominus constituere possit. dict. leg. 1. C. de assert. tollen. aliam rationem considerauit Blancus in dict. practica criminali id d. verbo Verùm quia. nume-
17 ro 50. quoniam seruus † pro mortuo habetur. l. seruitutem. de reg. iur. ob id non habet velle, nec nolle. sed minimè vera est ratio hæc, nam idem esset dicendum cæteris in casibus, quòd falsum est: si quidẽ seruus Procuratorem constituere potest. l. seruum quoque. ff. de Procuratoribus. verius itaque arbitror esse, quòd deinde sensit & is Blancus, ideò hoc in casu
18 seruum Procuratorem non posse constituere, † ne hoc medio serui dominos vexent, & ad eorum detrimentum cum malis hominibus colludant. qua ratione credimus sublatos esse ex eo titulo De assertione tollenda, assertores illos, qui pro seruis contra dominos agebant. & hunc casum approbasse visus est Barto. in dict. §. ad crimen. numero secundo. in fine. & ibi Rubeus numero 158. hic tamen casus cùm causæ capitalis propriè non sit, nec ratio pœnæ criminis habeat locum, non satis ad quęstionem, quam tractamus, spectat. His itaque casibus, & alijs, in quibus de Iure Communi Procuratorem non licèt constituere, dicendum est Iudicem nostrum minimè posse Procuratorem hunc admittere, ea ratione, quia efficere nõ potest, vt is Procurator pœnæ se subijciat loco accusatoris, si is de calumnia condemnandus esset. est enim hoc contra rationem naturalem, vt vnus pro altero puniatur.

Hinc rectè censuit Inno. 3. in capitul. veniens. de accus. se non posse hoc in casu Procuratorem admit-
19 tere. & in † delegato idem esse scribit Alexan. in annota. ad Bart. dict. §. ad crimen. num. 1. in fin. in verbo
20 detineri. † Ferrariæ tamen correctum Ius hoc commune reperitur ex illius ciuitatis statuto libro 3. sub Rubric. Qualiter & quando Procurator inueruenire possit in causis criminalibus. in fine vers. Declarantes quod in omni, & quacunque causa.

SVMMARIVM.

1 *Procuratorem non posse interuenire pro reo accusato, si pœna corporalis infligenda est.*
2 *Ratio cur pro reo criminoso Procurator non admittatur, expenditur.*
3 *Lucem odit, qui malè agit.*
4 *Procuratorem pro accusato criminis publici, non interuenire.*
5 *L. penulti. §. ad crimen. & l. 2. §. vltim. ff. de publ. iudic. sensus.*
6 *Mariani Socin. Sen. & Doctorum considerationes sub uersæ.*
7 *L. prima. ff. an per alium causa appella. agi poss. declarata.*
8 *L. 3. §. 1. C. vbi Sena. vel Clariss. explicata.*
9 *L. tunc conuenit. C. d. accus. sensus & intellectus, & de vera illius litera ex Theodosiano codice.*
10 *Procuratorem pro criminoso Iudicij quasi publici non interuenire.*
11 *Procuratorem non interuenire pro accusato de crimine priuato, si pœna corporalis venit indicenda.*
12 *Procuratorem non interuenire pro accusato si statutum pœnam corporalem indicit pro eo crimine, quod in alteram speciem transit.*
13 *Procurator pro reo interuenire an possit pro accusato, quando pœna à statuto est indicta pecuniaria, nomine publici Iudicij remanente.*
14 *Statutum Paduæ antiquum abrogatum, quo pœna sola pecuniaria Clericos occidentibus imponebatur.*
15 *Statutum Papiæ 38. in criminalibus. sub Rubrica De pœna Officialis delinquentis in officio, declaratur.*
16 *Statutum nouam pœnam indicens ab antiqua Iuris Communis non recedere.*
17 *Procuratorem pro accusato non interuenire, cùm pœna mixta à statuto illi infligitur.*
18 *Statutum Papiæ 13. in criminalibus. sub Rubr. De pœna accusantis falsò, &c. non admittere Procuratorem pro reo illius criminis accusato, & si pœna mixta indicenda est.*
19 *Statutum Brixiæ in criminalibus. c. 157. De pœna apponentis, seu amouentis terminos, non admittit Procuratorem pro reo accusato de illo crimine.*
20 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubri. de pœna occidentis, vel vulnerantis, &c. vers. si quis autem dictas pœnas, Procuratorem non admittit pro reo de eo crimine accusato.*
21 *Procuratorem pro accusato non interuenire, cum est dubium an pecuniaria, vel corporalis pœna veniat indicenda.*
22 *Cautela, qua Procurator pro reo interuenit, cum loco pœnæ pecuniariæ non solutæ corporalis infligitur.*
23 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rubr. Qualiter & quando Procurator pro reo, &c. declaratur.*
24 *Procuratorem non interuenire pro reo cum copulatiuè statutum pœnam corporalem & pecuniariam imponit.*
25 *Statutum Papiæ 37. in criminalibus. sub Rubr. De pœna notariorum, &c. explicatur.*
26 *Constitutio Mediolani in tit. De pœnis. §. quicunque fecerit, &c. declaratur.*
27 *Causa, quæ nocet, præualet illi, quæ prodest.*
28 *Procuratorem non admitti pro accusato, cùm statutum pœnam arbitrariam pro eo atroci crimine indicit.*
29 *Procuratorem pro accusato non interuenire, cùm statutum pœnam æris & personæ, Iudicis arbitrio indicit.*
30 *Statutum Papiæ 17. in criminalibus, sub Rubri. De pœna facientis insultum. declaratur.*
31 *Signoroli consil. 169. rationes aliquot reiectæ.*
32 *Procuratorem admitti in causa appellationis, cùm iam reus in causa principali solùm pecuniariter fuit condemnatus.*
33 *Procuratorem non interuenire pro accusato, cùm pœna illi arbitrio accusatoris venit indicenda.*
34 *Procurator an pro accusato interueniat, cùm pœna*

suo arbitrio ei venit indicenda.
35 *Procurator an admittatur cum loco pœnæ corporalis ex accidenti pecuniaria subrogatur, vt in casu statuti Papiæ 37. De pœna Notariorum in criminalibus, & statuti 18. De pœna illius qui vulnerauit.*
36 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rubri. Qualiter & quando Procurator pro reo. versicu. in alijs vero, cum Iure Communi conuenire.*
37 *Statutum indicens pœnam hoc modo, pœna manus, vel alia puniatur. non admittit Procuratorem pro accusato.*
38 *Procuratorem non interuenire pro reo, cum pœna corporalis est incerta, sed pendente Iudicio redditur certa.*
39 *Procuratorem non admitti pro reo, etiam sub conditione.*
40 *Procuratorem non admitti pro accusato, cui infamia publicè est irroganda.*
41 *Accusatus mithra in publicum ad infamiam producendus per Procuratorem interuenire non potest.*
42 *Procuratorem non interuenire pro accusato ad perpetuam seruitutem, vt ad metallum effodiendum dãnando.*
43 *Opus effodiendi metallum quod.*
44 *Procuratorem non interuenire cùm pœna carceris perpetui accusato venit indicenda.*
45 *Procuratorem non interuenire cum accusatus potest impunè offendi.*
46 *Procuratorem omni in casu cum ipso reo accusato posse interuenire.*
47 *Procuratorem posse pro reo respondere, si ita Ius dicenti videbitur.*
48 *Procuratorem nomine accusati absentis posse interuenire.*
49 *Absentiam necessariam ac legitimam excusare, vt accusatus per Procuratorem compareat.*
50 *Accusatus aliquo in loco carceratus potest per Procuratorem comparere.*
51 *Cautela, qua accusatus vti potest, vt per Procuratorem compareat.*
52 *Statutum Brixiæ in criminalib. cap. 15. sub Rubr. Accusatus, vel inquisitus, &c. declaratur.*
53 *Statutum Ferrariæ, lib. 3. sub Rubric. De vitijs carnis, declaratur.*
54 *Bannitus pro alio crimine, an absens dicatur causa necessaria, ita quòd possit per Procuratorem comparere.*
55 *Statutum Papiæ 4. in criminalibus. exponitur.*
56 *Iason consilio 144. lib. 4. declaratur.*
57 *Statutum Ferrariæ, lib. 3. sub Rubri. qualiter & quando Procurator, &c. intelligi de causis absentiæ necessariæ, non de alijs.*
58 *Procuratorem posse interuenire pro reo ad allegandum eius innocentiam.*
59 *Statutum Ferrariæ, lib. 3. de vitijs carnis, declaratur.*
60 *Procuratorem ratione sui interesse posse pro reo accusato interuenire.*
61 *Virum pro vxore accusata interuenire posse.*
62 *Patrem pro filio accusato interuenire posse.*
63 *Episcopum pro suo Clerico, & Abbatem pro suo Monachо accusato posse comparere.*
64 *Procuratorem tribus in casibus etiam ratione proprij interesse non posse comparere in Iudicio.*
65 *Procurator pro accusato interuenit, cum illius administrator est.*
66 *Tutorem pro suo pupillo accusato posse interuenire.*
67 *Furiosum aliquem esse quomodo Iudex declaret.*
68 *Syndicum Vniuersitatis nomine in causa criminali cõparere posse.*
69 *Statutum Ferrariæ, lib. tertio. sub Rubric, Qualiter &*
quando Procurator. declaratur.
70 *Litis consortes posse pro alijs in causis criminalibus comparere. quod ibi declaratur.*
71 *Offensus Procuratorio nomine offensi, quando in Iudicio comparere possit.*
72 *Statutum Bononiæ sub Rubri. in quibus casibus reus debeat stare detentus, declaratur.*
73 *Aduocatum in causa criminali pro ipso reo comparere posse.*
74 *Statutum Ferrariæ, lib. 3. sub Rubr. De vitijs carnis, exponitur in illis verbis, defensores, &c.*
75 *Procuratorem ad allegandum exceptionem aliquam posse comparere pro reo in causa criminali.*
76 *Statutum Brixiæ in criminalibus. c. 15. sub Rubr. Accusatus, vel inquisitus, &c. declaratur.*
77 *Statutum Ferrariæ, lib. 3. De vitijs carnis, non admittere Procuratorem pro reo etiam ad allegandum exceptionem.*
78 *Statutum Papiæ 4. in criminalibus, sub Rubr. Qualiter in inquisitionibus, &c. non admittere Procuratorem pro reo ad allegandum exceptiones, quòd ibidem declaratur.*
79 *Statuta nunquam notorias exceptiones reijcere.*
80 *Procuratorem profectò iam processu posse pro reo criminoso comparere.*
81 *Procurator quando nomine rei criminosi possit de nullitate processus dicere.*
82 *Procuratorem nomine minoris condemnati posse petere restitutionem in integrum.*
83 *Procuratorem in causis priuatorum criminum cùm pœna corporalis non indicitur, posse pro reo comparere.*
84 *Procuratorem comparere pro reo, & si pœna sit publicationis omnium bonorum.*
85 *Procuratorem in crimine quasi publico, cùm pœna non est corporalis, pro reo comparere.*
86 *Procuratorem posse pro reo comparere cùm pœna est sola relegationis, vel infrà relegationem.*
87 *Statutum Ferrariæ, lib. 3. sub Rubri. Qualiter & quando Procurator. in illis verbis, seu capitalis, quæ supra relegationem fit. declaratur.*
88 *Relegare quid sit.*
89 *Deportati qui dicantur.*
90 *L. absentem. ff. de pœnis. cum l. seruum quoque. §. publicè. ff. de Procu. nouo sensu illustratur.*
91 *L. 1. ff. an per alium caus. appella. nouus intellectus, & sensus.*
92 *Dictionem, vsque, exclusiuam esse.*
93 *L. vlt. C. de iniur. nouo explanatione enucleatur.*
94 *Exilij pœnam capitalem esse.*
95 *L. pen. §. ad crimen. ff. de publ. iud. declaratur.*
96 *Procuratorem posse pro reo criminoso in eo casu comparere, cùm absens condemnari potest.*
97 *Statutum Veronæ, lib. 3. cap. 9. sub Rubri. Vt contumaces. declaratur.*
98 *L. seruum quoque. §. publicè. ff. de Procuratorib. exponitur.*
99 *Hadrianus pœnam sanciuit contra castrantes homines.*
100 *L. ne diu. C. de pœnis. declarata.*
101 *Pœnam amotionis à dignitate, & confiscationis bonorum, etiam contra absentes declarari posse.*
102 *Pœnam criminis læsæ Maiestatis contra absentem posse declarari.*
103 *Procuratorem posse pro reo interuenire, cùm pecuniaria pœna ex accidenti posset in corporalem conuerti.*
104 *Qui non habet in ære luat in corpus.*
105 *Originem spectandam esse, non accidens.*
106 *Statutum Ferrariæ, lib. 3. sub Rubri. qualiter & quando Procurator, declaratur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

107 *Procuratorem pro reo posse interuenire, cùm statutum pœnam pecuniariam loco capitalis, quæ de Iure Communi erat, indicit.*
108 *Regulæ standum esse donec de fallentia ostendatur.*
109 *Delicti originem spectandam esse.*
110 *Subrogatum sapit naturam eius in cuius locum subrogatur. quod ibidem declaratur.*
111 *Procuratorem posse pro reo interuenire cùm statutum vult crimen etiam publicum esse impunitum.*
112 *Legis Oppiæ constitutio.*
113 *Mulieris prohibitio ne ornamentis vtatur, odiosa.*
114 *Pedemontium pragmatica, De ornamentis mulierum, ac virorum vestibus, & cæteris sumptib. declaratur.*
115 *Statutum, quòd euntes de nocte posint ab omnibus accusari, publicum Iudicium efficere.*
116 *Procuratorem posse interuenire pro fure, qui in diuersis locis furta leuia commisit, & si statutum loci, vbi carceratus est tertium furtum capitaliter puniat.*
117 *Statutum Papiæ 27. in criminalibus sub Rubric. De pœna furis. quando pro fure admittat Procuratorem.*
118 *Procuratorem posse interuenire, cùm pœna arbitraria à statuto indicitur.*
119 *Procuratorem pro reo posse interuenire, etiam in casu atroci cùm pœna est arbitraria, & ex consuetudine, pecuniaria declarata.*
120 *Procuratorem posse pro reo interuenire cùm casu & fortuitò delictum secutum est.*
121 *Procuratorem posse pro reo interuenire cùm statutum ita pœnam indicit: puniatur pœna centum, & alia arbitrio Iudicis.*
122 *Dictio alia, similium repetitiua.*
123 *Procuratorem pro reo posse interuenire, si pro vulnere, pro quo pœna est pecuniaria, accusatus est, etiamsi dubitetur de vita ipsius vulnerati.*
124 *Accusatus de vulnere, de morte deinde secuta non punitur.*
125 *Procuratorem posse pro reo interuenire cùm sola pœna infamiæ indicenda venit.*
126 *Procuratorem pro seruo, contra quem agit patronus vt eum in seruitutem redigat, interuenire posse.* 1
127 *Procuratorem pro reo interuenire posse, cum solùm pœna motionis ab ordine, & dignitate indicitur.*
128 *Pœnam motionis ab ordine infrà relegationem esse.*
129 *Procuratorem pro Clerico criminoso admitti, cum de sola pœna priuationis beneficiorum agitur.*
130 *Procuratorem pro muliere de adulterio accusata, vt thorus separetur, interuenire posse.*
131 *Procuratorem admitti pro mortuo, cùm agitur, vt eius memoria damnetur.*
132 *Bonifacius octauus à Rege Galliarum de hæresi accusatus.*
133 *Procuratorem admitti pro mortuo, ne eius sepultura violetur.*
134 *Procuratorem pro bannito pœna pecuniaria, (& si ex statuto offendi is posit,) posse interuenire.*
135 *Procuratorem posse pro reo interuenire, cùm delictum est impunibile.*
136 *Procuratorem pro accusato, quòd bannitum permittente statuto occiderit, posse interuenire.*
137 *Statutum Bononiæ sub Rubr. In quibus casibus reus debeat stare detentus. declaratur.*
138 *Statutum 4. Papiæ in criminalibus, sub Rubri. Qualiter in inquisitionibus, accusationibus, &c. dum non admittit excusationem, bannitum fuisse occisum, qua ratione sit editum.*
139 *Procuratorem posse comparere pro viro accusato, quòd vxorem in adulterio deprehensam occiderit.*
140 *Procuratorē posse comparere pro illis, qui accusantur, quòd associauerint virum, vt vxorem in aduiterio deprehensam occideret.* 3
141 *Procuratorem posse comparere pro delinquentibus accusatis de homicidio, & is interfectus solo vulnere illato mortuus est.*
142 *Statutum Bononiæ sub Rubri. Quot homines possint inculpari de morte. declaratur.*
143 *Procuratorem posse pro reo interuenire, cùm is accusatus est, quod in ludo permisso aliquem occiderit.*
144 *Statutum Ferrariæ libro 3. sub Rubr. De occidente, vel vulnerante inuentum in domo de nocte. Procuratorē admittere debet pro vulnerante accusato.*
145 *Mandatum specialissimum requiri, vt Procurator pro criminoso accusato compareat.*

QVÆSTIO LXXX.

QVANDO PROCVRATOR pro reo criminoso accusato, vel inquisito interuenire posit, & quando reijciatur: plenissimè explicatum.

QVÆRO octuagesimò, quid econtrà ad præcedentem quæstionem, an Iudex hic noster pro reo accusato Procuratorem admittere possit? In Iudicijs ordinarijs & pœnis idem dicendum est, quòd iam in quæstione præcedenti diximus. in pœnis verò arbitrarijs (quarum causa potissimū hāc explicamus quæstionem) ac cæteris suo loco infrà dicemus. quò ergo magna cū studiosorū, & eorū præcipuè, q in Iudicijs assidui sunt vtilitate, hęc explicemꝰ atque intelligamus: ex ordine huc adferam casus pmultos, in quibus Procurator pro reo criminoso in Iudicijs interuenire non potest: & alios postmodum in quibus potest: atque ita duas proponimus regulas, vnam affirmatiuam, alteram verò negatiuam.

Regula iuris negatiua est, in † criminalibus illis Iudicijs, in quibus corporalis pœna reo criminoso infligitur, pro reo ipso Procuratorem non admitti. l. penul. §. ad crimen. ff. de publ. iud. cum l. 1. ff. an per alium caus. appella. Et regulam hanc esse, nouissimè affirmauit doctissimus Iureconsultus Iulius Clarus. lib. 5. senten. §. vltim. quæstio. 32. practicę criminalis, in principio, qui perplures retulit. Cuius quidem 2 regulæ † ratio à nostris multiplex assignari solet. si quidem Bart. in dict. §. ad crimen. nume. primo. tres attulit. idem in extraug. ad repr. in verbo legitimè, duas addit. Marian. verò Socin. Sen. in c. veniens. col. 4. sex recenset. & de harum veritate cum illo non parum disputauit Rubeus Alexandrinus in repe. dict. §. ad crimen. numero 32. Ego verò (vt paucis dicam quę sentio) opinor veram esse rationem illam, ne Iudicū elusorium reddatur, contra l. si Prætor. ff. de iud. nā, si reus putaret se condemnari, semper recederet, & per Procuratorem responderet, litemq; totam peragaret: atque ita contra reum ipsum absentem sententia ferri non posset. l. absentem. ff. de pœnis. & l. absentem. C. de accus. minus contra Procuratorem re ipsa quia & si condemnari possit, non tamen exequi, iuxta l. 1. C. de sen. & interloc. omn. iud. vbi Bart. qui eo loci. numero 11. econtrà dixit, quod & si ferri sententia possit pro ipso Procuratore, executio tamen conceditur ad illius Domini commodum. Accedit quòd pœna suos autores tenere debet, non alios. l. sancimus. C. de pœn. voluit ergo lex reum hunc in vinculis causam dicere, vt hoc medio eos, qui se innoxios esse existimant, adesse cogat. malè si quidem 3 de eo lex cogitat, qui venire negat: nam, qui † malè agit,

agit, lucem odio habet. cap. consuluit. de offic. deleg. Nec huic rationi vna aduersatur difficultas, quam mouet Socin. in d. ca. veniens. colum. 4. versic. sed aduerte. dum inquit, quòd si ratio ista vera esset, sequeretur, quod idem pro reo carcerato dicendum foret: id quod tamen ex multorum opinione falsum est, vt infrà suo loco dicemus. quoniam respondeo, illud prouenire ratione iusti impedimenti, quod iustam excusationis causam tribuit, vt suo loco explicabimus. Non etiam aduersatur, quòd contra absentem 9 deueniri saltem potest ad bonorum annotationem & confiscationem: quia respondeo, maius esse periculum pœnæ corporalis. l. in seruorum. de pœnis. nec lex hanc bonorum annotationem principaliter considerauit. Accedit præterea, quid, si inops sit, nonne frustrà bonorum periculum adesset?

Primus nunc huius regulæ casus adfertur, nempè 4 † in publicis criminibus, in quibus absoluti iuris est, Procuratorem rei loco in Iudicium venire minimè posse, ex d. l. penulti. §. ad crimen. de publ. iudic. & l. tunc conuenit. C. de accus. quæ autem crimina publica dicantur, suprà in præcedenti quæstione diximus. Et casus hic sine controuersia procedit in his criminibus publicis, cùm corporalis pœna infligitur: cum verò pecuniaria est, maius est dubium, vt nunc subijciam.

5 Secundus est casus, in quo † Procurator pro reo interuenire non potest, cùm crimen publicum est, & si pœna sit pecuniaria: ita censuit Angel. in dict. §. ad crimen. quem eo loci visus est probare Rubeus num. 44. quos ego nunc sequor. & si sciam receptam magis opinionem in contrarium se habere. à qua quidem communi in foro & Iudicijs vt à mitiori recedendum fortè non erit. Angeli itaque sententia ea ratio- 6 ne ac fundamento optimè munitur, † ex d. l. penult. §. ad crimen. iuncta l. 2. §. vlt. ff. de publ. iud. dum affirmat publica Iudicia etiam dici cùm pœna pecuniaria indicitur. & tamen absolutè in d. §. ad crimen, dixit Iureconsult. in publicis Iudicijs Procuratorem non interuenire. cuius quidem sententiæ ratio considerari potest, quia aliquid specialitatis plus hæc ipsa crimina habere videntur.

Non obstant nunc rationes & iura, quibus contraria opinio defenditur: & quam quidem opinionem communem esse dixit & probauit Soc. d. cap. veniens. colum. 10. versic. Concludendo. non in quam obstat primò, dum aiunt, non esse distinguendum, an crimen publicum sit vel priuatum, ad hoc vt Procurator interuenire non posit: sed distinguendum esse inter pœnam corporis afflictiuam & pecuniariam: quoniam & in priuatis delictis Procurator non interuenit, cum sanguinis pœna indicitur. Respondeo, & concedo in priuatis Iudicijs Procuratorem non interuenire, si pœna sanguinis infligenda est: sed non sequitur, ergo distinguendum non est inter Iudicia publica & priuata: quia imò distinguere debemus: nempè, vt in publicis Iudicijs Procurator nunquàm interueniat, in priuatis verò tunc solùm adesse prohibeatur, cùm pœna corporis afflictiua est. Secundò So- 7 ci, mouetur ex † l. 1. ff. an per alium causa appella. agi. post. quo loci Vlpianus solùm distinguit, an pœna sit pecuniaria, vel corporalis, ad hoc vt Procurator posit, vel non posit interuenire: non autem distinctio fit inter publicum & priuatū Iudicium. Respondetur, quòd licèt eo loci non distinguat ille Iureconsult. esse tamen distinguendum ex relatis Iuribus su- 8 prà. Adferri solet tertiò. † l. 3. §. 1. C. vbi Sena. vel. Clarisſ. in illis verbis: post depositam administrationem crimen publicum priuatum ve, cui tamen non per Procuratorem respondere liceat. illa itaque constitutio non distinguit inter crimen publicum & priuatum, sed idem esse vult in vno, quod in altero. Respondetur, vt mox dixi, esse ex relatis iuribus distinguendum: nam simpliciter d. l. 3. ait, in illis criminibus Procuratorem non interuenire. quando autem hoc contingat, relinquitur in iuris dispositione, vt ex illa distinguamus, alioqui sequeretur, quòd semper & in priuatis nō esset admittendus Procurator: quod apertissimè falsum est, ex d. l. 1. ff. an per alium caus. 9 appell. & suo loco dicemus. Solet & quartò citari. † l. tunc conuenit. C. de accus. qua constitutum est in criminibus publicis, quæ inscriptionem requirunt, Procuratorem non interuenire, secus in pecuniarijs. sed euitari multis modis potest. ac primò, non in reo, sed in accusatore loqui: in quo quidem inscriptio necessaria non est, cùm crimen, pro quo accusat, solam pœnam pecuniariam habet: vt probat glo. l. 3. in glos. 1. C. de ijs qui accus. non poss. ex text. l. vlt. ff. de fur. & l. vlt. ff. de priua. delictis. quo circà illa verba in pecuniarijs, intelliguntur de illis causis priuati Iudicij, in quo sola est pœna pecuniaria. d. l. vlt. de priua. delict. Rursus hæc constitutio desumpta est ex Codice Theodosiano, in quo tamen ita scriptum legitur. Tunc conuenit potentiores viros adesse Iudicijs, cum eorum præsentiam criminalis per inscriptionem causa deposcat. atque ita videmus nullum verbum ibidem de publicis Iudicijs, sed solùm sublatam esse dubitationem quò ad potentiores. qui hac constitutione facti sunt æquales inferioribus. & si Zeno Imperator postmodum in l. vlt. C. de iniurijs, quid plus eo in casu illis tribuerit.

10 Tertius est casus, in † quo Procurator pro reo in Iudicijs interuenire non potest, cùm Iudicium quasi publicum mouetur, vt eo casu quando tutor accusatur suspectus: ita quòd ex iniqua administratione puniatur: ita omnes affirmant in d. l. penul. §. ad crimen. ibi Imola col. 6. Rubeus num. 45. 158. 159. de publ. iud. qui diuersum esse sentiunt, cùm solùm agitur, vt tamquàm suspectus à tutela amoueatur. qua de re infrà in secunda regula affirmatiua dicemus.

11 Quartus est casus, in quo † Procurator à Iudicijs arcetur: nempè, cùm Iudicia priuata quidem sunt. sed corporalis pœna reo criminoso infligenda venit. id quod vno ore nostri probant in d. §. ad crimen. ibi Imola, & Rubeus num. 121. qui communem esse testatur. & ante eos idem respondit Signorolus consi. 169. nu. 4. & 5. & Robertus Aurelia. libr. 2. sentent. iuris. cap. 3. & verè probatur ex l. 1. ff. an per alium caus. appel. l. non solùm. §. agere. ff. de iniurijs. & l. 3. §. 1. C. vbi Sena. vel Clarisſ.

12 Quintus est casus † quando statutum efficit, vt illud, quod de Iure Communi delictum est, in nouam delicti speciem transeat, seu nouum nomen: & quod quidem nouum nomen, publicum Iudicium esse non facit. quo circà, si pœna corporalis à statuto indicitur, Procurator interuenire non poterit: ita in specie Maria. Soc. sen. in d. ca. veniens. col. 13. versic. quandoque verò statutum. de accus.

Sextus est casus, in quo non admittitur Procura- 13 tor, quando scilicet † statutum alterat pœnam publici Iudicij remanente ipso nomine delicti secundum Ius Commune, vt cùm pro pœna homicidij indicitur à statuto pœna pecuniaria: quem admodum olim in 14 hac ciuitate † Patauina extabat statutum, quo pœna quinque solidorum indicebatur occidenti Clericum. ob quod quidem statutum perpetuò illi sacra interdicta fuere à Nicolao V. Pontifice Maximo, vt huius rei meminit M. Antonius Blancus in practica criminali in verbo Verùm quia. extant & statuta si- 15 milia Papiæ in criminalibus, vt in † statuto 38. sub

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rubr. de pœna officialis delinquentis in officio. quo pœna pecuniaria indicitur officiali, qui furtum in rebus publicis & extorsionem commiserit: & cuilibet datur accusandi potestas, cùm de Iure Communi sit hoc crimen peculatus & publicum. l. 1. ff. de publ. iud. His itaque casibus, si sequimur Angeli opinionem, quam suprà in secundo casu retulimus, & ex iure stricto veriorem esse diximus: res absoluta est, Procuratorem interuenire non posse. si verò receptam magis probamus interuenire poterit. Et quam quidem opinionem communem in specie huius nostri casus probarunt Socin. d. c. veniens. colum. 13. versic. quandoque verò & tertiò. post Butri. quem refert. verùm Rubeus in d. §. ad crimen. nu. 188. post Bar. ibi & eundem Butrium & Feder. Senensem intelligit hoc procedere post litem contestatam, non ante: vt apud illum. huic tamen casui illa vna aduersatur difficultas, quam pre-
16 citato loco mouet Socinus dum inquit, quòd †quando statutum nouam pœnam pro delicto imponit, à pœna antiqua non recedit, ex Bartol. sententia in l. 1. ff. vi bono. rapt. quam & nos defendimus in tract. De recuperanda possessione, remedio nono. quæ. 42. Cui quidem difficultati satisfacit ea ratione Socinus, quòd recepta magis opinio sit contra Bartolum, vt & nos. d. q. 42. attestati sumus, cùm ergo de alio disputamus, illa pro vera præsupponenda est, iuxta cap. 1. de ætate & qualit. si tamen sequeremur illam opinionem aduersus communem, erit cum Socino eo loci colum. 14. in fin. distinguendum, aut consuetudine & stylo curiæ est obseruatum, pœnam solam pecuniariam indici, atque ita recessum esse à Iure Communi, & tunc res est clara, Procuratorem posse interuenire. aut non extat aliqua consuetudo, tunc ex porrecta accusatione intelligimus quòd Iudicium, vel Iuris Communis, vel statuti motum sit, ob id illud seruandum erit. idem etiam ex ipso processu constabit, quia, si accusatur permittat Procuratorem interuenire, ex il-
lo actu declarat velle ad statuti pœnam agere. quemadmodum simile infrà in pœna arbitraria de ipso Iudice dicemus. nam ita factum quemadmodum & verba voluntatem declarant. l. Paulus. ff. rem ratam hab.
17 Septimus est casus, in quo non potest † pro delinquente accusato interuenire Procurator: nempè quando statutum pœnam mixtam imponit. exemplum adfert Soc. in d. c. veniens. colum. 15. versi. quarò quæro. vt si statuto sancitum sit, quod pro tali delicto manus amputetur, si pro illo condemnatus intra mensem certum non soluerit. quemadmodum
18 similia extant † statuta Papiæ, vt in statuto 13. in criminalibus, sub Rubr. de pœna accusantis falsò. ibi, quas pœnas teneatur soluere intra tres menses proximè sequentes, quòd si non soluerit, publicè fustigetur. & statuto 14. sub Rub. de pœna illius, qui in Deum vel sanctos blasphemando, &c. ibi, & si prædictam pœnam soluere non poterit, vel non soluerit, quòd ponatur ad catenam. idem in statuto 18. sub Rubric. De pœna illius qui vulnerauerit. ibi, quas si infrà quindecim dies à die condemnationis numerandos communi Papiæ non soluerit in pecunia numerata, simile membrum membro euulso, amputato, vel debilitato eidem amputetur. simile statutum 27. sub Rubr.
19 De pœna furis. sic † extat simile statutum Brixiæ in criminalibus, c. 157. sub Rubr. De pœna apponentis,
20 seu amouentis terminos. simile † statutum extat Ferrariæ libr. 3. sub Rubr. De pœna occidentis, vel vulnerantis. versi. si quis autem dictas pœnas soluere non potuerit, cærera prudens prætereo. Ego opinor pœnam hanc mixtam non esse, vt credidit Socinus, quia nullo tempore de vtraque specie participat. & de mixta pœna dicam in casu subsequenti, credo verius in casibus relatorum statutorum pœnas corporales subrogatas esse, vel saltem auctas ob defectum pecuniariæ. vt cumq; sit in casu huius exempli, an Procurator pro reo interuenire possit, variè sunt Doctorum opiniones, vt quatuor recenset Socinus d. colu. 15. Ego cum Socino, & Butrio in d. capitul. veniens. & cum Imola in dict. §. ad crimen. à quibus non recedit ibidem Rubeus nu. 196. nec Marsi. con. 9. nu. 5. sentio, Procuratorem interuenire non posse, nulla adhibita distinctione, an statutum incipiat à pœna corporali, vt si diceret: puniatur pœna manus, si non soluerit centum intra mensem an verò incipiat à pecuniaria, vt si dicat: puniatur pœna centum, quam si non soluerit intra mensem amputetur ei manus. nam distinctio hæc verbalis est: quoniam vtroque casu & semper ex mente statuti priore loco pœna pecuniaria in obligatione posita est: & in illius defectum corporalis. reiecta ergo Imolæ distinctione, ex eius ratione sen-
21 tio hoc in casu Procuratorem interuenire non posse. ratio † est, ob dubium euentum: si quidem fieri potest, vt condemnatus abesse velit, ne soluat, pluris faciens pecunias ipsa pœna corporali. quam rationem probat Baldus in l. data opera. numer. 14. C. de ijs qui accus. non poss. dum affirmat in specie huius statuti, pœnam capitalem dici attenta potentia & futuro euentu, qui considerabilis est l. sufficit. ff. de condi. indeb. & ab hac sententia non dissentit Baldus in l. reos. numero 9. C. de accus. & si distinctione quadam vtatur. vnum est, quòd in casibus relatorum statutorum concludit pœnam illam semper capitalem censeri, ita vt Procuratoris interuentus impediatur, cùm illud argumentum pœnæ corporalis sit ad pœnam criminis, non autem contumaciæ: iuxta l. si cum exceptione. §. quatenus. ff. quod metus cau. & §. item mixta. instit. de acti. adhiberi tamen aliquando so-
22 let † cautela, qua Procurator admittatur, præstando scilicet cautionem de soluendo, casu quo sequatur condemnatio. quam quidem cautelam probarunt multi, quos infrà referam. eam tamen in specie huius casus reiecit Rubeus d. §. ad crimen. numer. 196.
23 ver. sed illa & hoc in casu intelligi etiam potest † statutum Ferrariæ libr. 2. sub Rubr. qualiter & quando Procurator interuenire possit in versicul. in alijs verò criminibus.

Octauus est casus, in quo Procurator pro reo cri-
24 minoso in Iudicijs interuenire non potest, quando † statutum copulatiuè pœnam corporalem & pecuniariam indicit: & quæ quidem pœna mixta esse dicitur, cùm de vtroque simplici participet: vt in casu sta-
25 tuti † Papiensis 37. in criminalibus sub Rubr. De pœna notariorum, vel aliarum personarum. quo indicta est pœna quadrupli, & quòd mithra insignitus in publicum triduo perducatur. & idem quod statutum
26 Papię sanciuit noua † Mediolanensis constitutio in tit. De pœnis. §. quicunque fecerit. & pœnam illam infamiæ ac ignominiæ pœnæ corporali æquiparari infrà dicemus in casu decimosexto. Verè tamen & propriè non dicitur pœna capitalis vt in specie respondit Catald. de Boncompagnis inter consilia criminalia diuersorum consi. 56. num. 11 lib. 1.

His itaque casibus affirmant nostri interpretes, & rectè, pro illo reo Procuratorem interuenire non posse: ita Socin. in d. cap. veniens. colum. 17. versi. quandoque verò imponitur. & Rubeus d. §. ad crimen. numer. 57. & num. 193. quibus addo Bartol. in l. quoties, in princ. ff. ad l. aquil. ea ratione mouentur, quia vbi
27 duæ causæ, quarum † vna prodest, & altera nocet, concurrunt, illa attenditur, quæ nocet. l. si quis in graui. ff. vlt. vbi Bart. ff. ad S. C. Syllania. & l. cùm vir. ff. de vsucapio. pro don. & latè tradunt Ias. in l. si mater. nu. 9. C. de

9. C. de inoffic. testamen. Petrasancta sing. 42. Alciat. tract. præsump. regul. 1. præsump. 30. numero 4. latè Tiraqu. de retractu consang. §. 30. gloss. 1. nume. 27. 30. hæc ergo causa, quæ nocet reo spectanda magis est, ne Procuratorem constituat. Ego verius crederem ea ratione Procuratorem hoc in casu prohiberi, qua etiam prohibetur de Iure Communi: quam quidem rationem suprà in initio huius quæstionis attulimus. Nec enim statutum suam consequeretur executionem, si Procurator posset interuenire: quia licèt is reus pœna pecuniaria puniri posset, non tamen corporali.

Nonus casus est in quo Procurator pro ipso delin-
28 quente in Iudicio esse non potest, cùm scilicet † statutum pœnam pro crimine graui & atroci Iudici arbitrariam indicit: tunc ea ratione à Iudicio Procurator arceri debet, quoniam fieri potest, vt Iudex arbitrium suum declaret de pœna corporali, atque ita eam infligat. sic Baldi sententia in l. reos. nume. 8. C. de accus. defendi potest. dum inquit, Iudicem posse arbitrari pœnam corporalem, intelligo inquam in casu atroci, iuxta gloss. §. in summa. instit. de iniur. quam in hanc sententiam retulit Socinus d. ca. veniens. col. 15. versi. quintò quæro. qui Baldum secutus est. verè, mea sententia, in casu atroci proferri arbitrium potest pro pœna corporali. quod latius explicauimus infrà qu. 86. ob dubium ergo euentum, non admittitur Procurator: atque ita clarè in his terminis rectè consuluit Ruinus consil. 81. num. 6. lib. 4. & Castren. l. seruum quoque. §. publicè. in fine de Procurat. & hoc in casu procedit etiam relatum statutum Ferrariæ li. 2. sub Rub. Qualiter & quando Procura. hic tamen casus ex his, quæ mox subijciam, clarius declarabitur.
29 Decimus est casus † non multùm à præcedenti dis-
30 similis, quando statutum indicit pœnam æris & per-
sonæ, arbitrio tamen Iudicis, vt in casu statuti † Papiæ 17. in criminalibus, sub Rubric. de pœna facientis insultum. si fecerit insultum contra potestatem puniatur in habere & persona, vel in altero tantùm arbitrio ipsius D. Potestatis. sic extat & ibidem statutum 21. sub Rubr. De pœna illius, qui homicidium commiserit. ibi, sin autem aliter homicidium commiserit, puniatur in habere & persona arbitrio D. Potestatis. & super his statutis in specie nostra quæstionem hanc disputauit Signorolus consil. 169. Quæstio disputata per D. Signorolum. cum itaq; in dubio res posita est, & à futuro euentu pendet: eò quia vel corporalem, vel pecuniariam arbitrari potest, mea quidem sententia dicendum est, esse etiam in ipsius Iudicis arbitrio admittere, vel non admittere Procuratorem. quo circà, si Iudex Procuratorem admitteret, iam suum arbitrium declarare videretur: nempè pœnam pecuniariam indicere velle, vt econtrà si repelleret: ita sensit Socin. d. c. veniens. nu. 18. versic. & idem per prædicta. opinor tamen hanc admissionem, vel reiectionem non esse necessariam antecedens ad arbitrium futurum, eò quia non efficit, vt ne liceat Iudici aliter expressè declarare, quàm quòd iam tacitè sensit. poterit ergo reijcere Procuratorem, & tamen deinde solam pœnam pecuniariam indicere, & econtra. illa considerari potest ratio, quòd ex probatis deinde qualitatibus & circumstantijs potest Iudex ad nouam adduci opinionē, quam ita rationibus obfirmatam in sui initio, cum Procuratorem admi-
sit, vel reiecit, non habebat. sed hoc dictum declarari
31 etiam potest nō procedere quando † Iudex iam reum pecuniariter in contumaciam condemnasset, & is reus appellaret, qui in instantia appellationis necesse haberet admittere Procuratoré: ita respondit Anch. consi. 272. Plenè & subtiliter. col. 2. Ancharanum secutus est Plotus. l. si quando. nu. 731. C. vnde vi. Nec hoc in casu sunt multùm perpendendę rationes hinc
32 inde à † Signorolo d. consil. 169. adductæ quandoquidem in hoc casu voluntas Iudicis illa sola est, quæ ostendit, an pœna ista inter capitales, vel inter pecunias annumerari debeat. Et si dicatur, quid, antequàm Iudex vel admittat, vel reijciat Procuratorem, dicendum est? an corporalis, vel pecuniaria dici potest? dico iudicari non posse, cùm non plus vna quàm altera iure ipso statutario, hoc in casu obseruando, iudicari possit originalis pœna: sunt ambæ æquales, & ambæ à Iudicis arbitrio pendent.

43 Vndecimus est casus, quando † pœna est arbitraria, sed arbitrio accusatoris: hoc in casu dicendum est cum Socino in d. c. veniens. col. 18. versi. si verò electio esset accusatoris. & cum Blanco in d. practica criminali in verbo. Verùm quia. nu. 106. esse inspiciendam accusatoris petitionem, vt ex electione pœnæ iudicemus causam, an scilicet inter capitales, vel pecuniarias enumeranda sit. quo circa (inquit Socinus) si alternatiuè actor ille ageret, cogi posset eligere. nam reo excipiente libellus alternatiuè conceptus. vti dubius admittendus non est. c. Abbate. de re iudic. in 6. interim tamen declaratione adhuc non facta, ob dubium euentum admittendus non est Procurator.
34 Duodecimus casus est, quando † pœna est arbitraria, sed arbitrio accusati. tunc dicendum est secundum Socinum in d. capit. veniens. colum. 18. versi. tu aduerte. & secundum Blancum. d. practica criminali in verbo. Verùm quia. numero 104. in illis casibus in quibus accusatus potest eligere corporalem, & illam eligit, non ei deinde licèt petere Procuratorem admitti. id quod intelligitur quando ante omnia eligit pœnam, secus, si prius peteret Procuratorem admitti: quoniam eo modo tacitè videretur eligere pœnam pecuniariam. vbi verò reus iste accusatus pœnam corporalem eligere non potest, tunc sine dubio admittitur Procurator: atque ita intelligenda est doctrina Rubei. d. §. ad crimen. num. 52. qui sic Barto. & Baldum declarat.
35 Tertiusdecimus casus † est, cùm pœna arbitraria ex accidenti subrogatur loco pœnæ corporalis: vt putà, sancitum est ex statuto quòd falsario manus amputetur: vt extat dispositum ex constitutionibus Mediolanensibus in titul. De pœnis. §. quicunque. & statuto etiam Papiæ 37. in criminalibus sub Rubr. De pœna notariorum. modò hic falsarius nullam habet manum, ita locus esse debeat pœnæ arbitrariæ, vt inquit Socin. quem statim referam, an hoc casu reciendus est Procurator? adferri etiam potest exemplum in statuto Papiæ 18. in criminalibus, sub Rubr. De pœna illius, qui vulnerauerit, vel percusserit aliquem. quo sancitum est, vt amputans alicui membrum, vt putà nasum, eidem crimino so nasus abscindatur. quid, si hic reus naso careret? pœna erit arbitraria: an hoc in casu locus sit admissioni Procuratoris? singularis videtur opinio Soc. in d. ca. veniens. colum. 18. versicu. sed hic insurgit notabile dubium. Procuratorem non admitti: eò quia originaliter sola pœna corporalis indicenda erat, ob id illa inspecta similem pœnam, hoc est, corporalem indicere debet Iudex, non ergo admittendus erit Procurator. hunc autem casum declarat Socinus non procedere, quando alternatiuè statutum loqueretur de pœna corporali, vel pecuniaria, & is reus esset inops, illoq; membro careret: quia tunc pœna arbitraria declaranda potius est, vt sit pecuniaria, quàm corporalis: atque ita Procurator recipietur. cum iure hoc communi clarè conuenit præcitatum statutum † Ferrariæ, in
36 ver. in alijs verò.

Universidad de Deusto
Biblioteca

37 Decimusquartus est casus, † in quo pro reo crimi-
noso Procurator in Iudicijs interuenire non potest,
quando ita à statuto pœna corporalis indicitur: pu-
niatur pœna manus, vel alia, atque ita non declarat,
quæ sit alia, sed in Iudicis arbitrio relinquit. hoc in
casu inquit Socinus d.cap.veniens.colum.18. versic.
sed iuxta hoc.non admittitur Procurator. idem cen-
suit Rubeus in d.l.pen.§.ad crimen.numer.53. ff. de
publ. iudic. & si Socini nomen supprimat. illa est ra-
tio, quia debet Iudex arbitrium suum proferre de a-
lia pœna corporali,ob illam dictionem alia, quæ simi
litudinem significat,ex gl.l.si fugitiui. C.de ser. fug.
quam aliàs pluribus illustrauimus.

38 Decimusquintus casus est, † in quo Procurator rei
nomine non admittitur, quando pœna corporalis
ab initio est incerta, sed pendente Iudicio certa reddi
tur, vt eo in exemplo, cùm aliquis de illato vulnere
ita accusatur,vt ex ea accusatione ferri sententia po-
test super homicidio, si pendente Iudicio mors super
uenit, Procurator non admittitur: ita Socinus in d.
cap.veniens. colum. 20. in principio. de accus. & Ru-
beus d.§. ad crimen.nu.51. qui ita Baldum & Imolam
39 eo loci declarat. Et scribunt ambo iam relati, † Pro-
curatorem hunc non admitti etiam sub conditione,
vt habeatur pro non admisso, si contingat illum vul-
neratum mori. illa ratione vtuntur, quia hoc modo
Iudicium iam agitatum nullum deinde redderetur.
hunc etiam casum intelligit Soc.d.capit. veniens.co-
lum.20.versic.item aduerte.procedere Iure Commu
ni, non autem iure statutario inspecto,quoniam,si sta
tutum diceret: Si quis occiderit, non sufficeret vul-
nerasse animo occidendi: vt docuit Bartol. in l. si is
qui cum telo.ff.ad l. Cornel. de sicar.

40 Decimussextus casus est,in quo † reijcitur Procu-
ratoris interuentus, quando delictum commissum
pœnam infamiæ principaliter meretur, vt in casu sta
tuti Papiæ,& constitutionis Mediolani, quæ nos su-
prà octauo casu retulimus, quibus falsarius ea pœna
41 punitur, † vt mithra de honestatus, in publicum pro
ducatur.his ergo casibus Procuratorem non admit-
ti sensit gloss.notab.in l.non solùm.§.vlt. in gloss. pe.
ff.de Proc.quam probat Socinus in d.ca. veniens.co-
lum.20.versi. octauò quæro. ibi, aut agitur principa-
liter.idem docuit Rubeus d.§. ad crimen. num.54.&
in specie quando quis mithrari debet, quòd per Pro-
curatorem non possit comparere, tradit Castren.
l.seruum quoque.§.publicè.num.8.de Procurato.illa
vna adfertur ratio prima, quia pœna infamiæ morti
æquiparatur, & ob id dicitur maior ipsa pœna rele-
gationis.l.transigere.C.de transac.si ergo vbi mortis
pœna indicitur, & secundum magis receptam opi-
nionem,etiam vbi pœna est relegationis: ergo & hoc
in casu. Secunda ratio solet considerari, quia vbi ad-
mitteretur Procurator, Iudicium elusorium redde-
retur, eo quia is infamia affici non potest. l. furti. §.
qui alieno. ff. de ijs qui nota. infam. item nec domi-
nus,tum quia abest, tum quia condemnatus non es-
set.d.§. qui alieno. Accedit in specie Card. Zabarel.
consil.94. Hæc est quædam,qui asseruit pœnam hanc
mithræ esse pœnam corporalem. illum est sequutus
Bernardus Diaz in practica Canonica criminali cap.
135.num.4.

42 Decimusseptimus † casus est,cùm pœna subiectio-
nis in seruitutem perpetuam pœnæ causa indicitur,
vt quòd damnetur seruituti ad effodiendum metal-
lum.hoc in casu Procurator non admittitur pro reo:
ita Socinus in d.c. veniens.col.20.versi.nonò quæro.
de accus.qui ita tuetur Angelum in l.sed & hæ.§.1. ff.
de Procur. qui alioqui malè loqueretur. si solùm in-
telligeret de reuocatione in seruitutem liberti ad
commodum patroni. quem casum infrà in secunda
regula referemus.huius nostri casus ratio est, quia di
citur hæc pœna corporis afflictiua, maior relegatione,
& aliquando plusquam perpetuus carcer. at pro his
pœnis non intercedit Procurator. minus ergo & pro
damnando in metallum. Est si quidem pœna damna-
tionis in metallum, vt illi victi opus perpetuò face-
43 rent,vel etiam præfinito: erat enim † opus effodien-
di metallum è montibus metallarijs, quos minerias
vocant.cuius quidem pœnę meminit Alex.ab Alexan
dro lib.3.Dierum Genialium c.5.

44 Decimusoctauus casus est, † cùm pœna carceris
perpetuii indicitur: (indici enim aliquando solet, vt
infrà.q.89.dicemus) tunc Procurator non interuenit
rei nomine: ita Socinus in d.ca. veniens. col.26.versi.
vndecimò quæro.de accus.& Rubeus d.l. penul.§.ad
crimen.nu.55.& nu.60.de publ.iud.illa est ratio,quia
pœna est corporis afflictiua, quod de se clarum est: &
æquiparatur aliquando pœnæ damnationis in metal
lum,vt suprà in casu præcedenti attigimus: non ergo
Procurator admitti debet. Hinc consultus respondit
Cæpolla cons.20.colum. 2. quòd si condemnatus ad
perpetuum carcerem aufugiat, quemadmodum in il
la causa non potest comparere per Procuratorem, ita
nec potest per Procuratorem accusare testes,qui con-
tra eum falsum testimonium dixerunt.

45 Decimusnonus casus est,in quo † repellitur Procu
rator, vt cùm statuto cautum est, quod declinans iu-
risdictionem possit impunè offendi. nam hoc in casu
dicitur pœna capitalis indicta secundum Bart. in l.2.
nu.6.ff.de publ.iud.& ibi Ang.col.2.versi.item dicas si
ex forma statuti. si ergo pœna capitalis est, non pote-
rit is deinde per Procuratorem ad Iudicium venire.
quod in specie annotauit Soci.in d.c. veniens. col.26.
versi.duodecimò quæro.de accus.

Relati hi casus declarantur atq; ita multis modis
temperari solent: nempè, vt & si regulariter in illis
non possit interuenire Procurator, potest tamen mul
toties.

46 Declaratur primò, quando † Procurator cum ipso-
met reo criminoso comparet, & illius rei nomine, qui
fortè imprudens & fatuus est, Procurator interroga-
tionibus à Iudice factis respondere vult: nam, quò ad
causam ex criminosi comparitione legi satisfactum
quidem dicitur, cùm per illius præsentiam cessat illa
ratio, qua Procuratoris interuentus reijcitur. est
enim hic reus ita sub manu & potestate Iudicis, vt in
illum exequi valeat condemnationis sententiam, si
contra eum ferri contingat. atque ita sentiunt Socin.
d.capit. veniens.colum.2.Bald.l.reos.nume.21.C.de
accus.Rubeus d.§.ad crimen.nu.68. quos secutus est
Iulius Clarus libr.5.senten.iuris.§.vlt.qu.32. versicu.
item quæro. qui idem affirmant quando iam fuit is
47 reus captus & carceratus. Quò autem ad † Procura-
torem, an pro reo possit respondere, dicendum est,
hoc multùm à Iudicis arbitrio pendere: siquidem is
ex qualitate personę & facti iudicabit, an Procurator
pro reo respondere debeat,vel non. & vbi verè is reus
fatuus est,eius nomine Procurator potest respon de-
re: ita Bald.in l.reos.num.16. C. de accus.idem sensit
Socin. in d.c.veniens.colum.32.versi.decimoseptimò
quæro. de accusa. aliàs non. potest tamen ad alios a-
ctus interuenire, atque ita consuetudo obseruat, vt
doctè explicat Iulius Clarus loco iam citato.

Declaratur secundò regula hæc vt non habeat lo-
48 cum cùm † Procurator absentis nomine interuenit,
vt putà, si quis iam absens accusatur, & qui verè ac-
cusationem ignorat, & illius nomine Procurator ad
allegandum absentiam comparet admittendus est:
49 si modò † absentia talis est, quę excusationē mereatur:

ita

ita Bartol.in d.l. pen.§.ad crimen.nume.18.& ibi post
Ang.& Imolam tradit Rubeus num.111.de publ.ind.
Afflictus deci.289. num. 9. & idem decidit Guido Pa-
pæ quæst. 338. quibus addo Rotam decis. 24.titul De
Procuratoribus, in nouis. & decis. 7. eod.titul.in an-
tiquis.& Ruinum consil.118.num.8.lib. 5. qui inquit,
causas in specie esse allegandas & probandas. Aegi-
dius tamen Bellame.decisi.211.decidit,sufficere man-
datum ad excusandum, etiam causis non expressis.
Et inquit Bart.causas huius absentiæ esse debere ne-
cessarias, vt putà, quod aliquo in loco is sit infirmus,
ita quòd nec monitus, si vellet venire non posset: vel
50 etiam quod aliquo in loco is † carceratus sit.& in spe-
cie de alibi carcerato idem scribunt Socin.in d.capit.
veniens.colum.33.versic.decimooctauò quæro.de ac
cusa.&Bartholomeus Soci.tract.fallen.reg.322.fallen.
21.Felin.in capit.meminimus. nu.15.versicul.septima
concluſio.de accus.Rota decis.15.de Procur. in nouis
Corne.consi vlt.lib.3.Decius consi.429. numer.12.&
Benedictus à Plumbino d.§.ad crimen.numer.47.Iu-
lius Clarus libr.5.senten.iuris.§.vlt.quæst.33.in prin-
cip.& quæst.34.in fi.Marsil.in practica criminali.§.se-
51 quitur.nu.e31.qui admonet,hinc † cautelam posse de
sumi, vt delinquens è loco cómissi criminis recedat,
& alio in loco curet carcerari ex aliqua causa pecunia
ria,& deinde curet suo nomine Procuratoré interue-
nire in causa accusationis. causæ ergo huius absentiæ
debent esse necessariæ. Debet etiam excusatio hæc es-
se facti,non iuris, debetq; summatim illa probari. ita
declarat Franc. de Marchis,quæst.626,numero 2. par-
te. 2.

52 Hinc infertur declaratio ad † statutum Brixiæ in
criminalibus,capitul.15.sub Rubr. Accusatus vel in-
quisitus de aliquo crimine, &c. quo conceditur Pro-
curatori pro reo interuenire ad allegandum causas
absentiæ, intelligitur statutum secundum Ius Com-
mune, hoc est de causis absentiæ necessariæ, & simi-
libus, quæ secundum Ius Commune iustam excusa-
tionem præstant. intelligitur etiam, si modò is, qui
excusatorio hoc nomine comparet, mandatum non
habeat ab ipso reo, quemadmodum receptissi. est
Doctorum opinio, vt attestatur Rubeus d.§. ad cri-
men.numer.197.qui post Bartolum,Baldum,& cæte-
ros affirmat, quemuis, siue sit masculus siue fœmina,
siue maior siue minor admitti ad necessarias has ab-
sentiæ causas allegandum.& fortè de hac causa absen-
53 tiæ necessariæ non est intelligendum † statutum Fer-
rariæ libr.3.sub Rubri. De vitijs carnis,ibi,Et ad de-
fensionem huius delicti non admittatur Procurator,
nec defensor, etiam ad præparatoria Iudicij, nec ad
causas absentiæ. ea est ratio, vt statutum minus cor-
rigat Ius Commune, est intelligendum de absentia
probabili.Sunt autem causę probabiles tantùm quan
do illo in loco habet inimicitias,& tunc debet is Pro-
curator habere mandatum, vt hanc magis receptam
opinionem esse testatur is Rubeus. d. §. ad crimen.
numero 201,202.& ante eum Socinus in d.ca.veniens.
colum.37. versic. circa primam & eo loci plura de his
absentiæ causis prosequitur.

Illud vnum tantùm ego referam, quòd vtile est ad-
54 modum, cùm † accusatus iam ex causa banni pro al-
tero crimine abest, an pro eo Procurator interueni-
re, & hanc causam vt probabilem & dignam excusa-
tione allegare valeat? & posse consuluit Iason con-
55 sil. 144. Statutum quartum causarum. libr. 4. qui re-
spondit, declarando † statutum Papiæ 4. in crimina-
libus, vt locum non habeat etiam hoc in casu, cùm
allegatur tutum sibi non dari accessum ob bannum.
quam sententiam probat Rubeus d.§. ad crimen.nu-
mer.99.in fine.intelligendo tamen, vt is Procurator
comparere possit, vt prosit reo, non autem vt ei etiam
56 nocear. verùm, si animaduertatur solùm loquitur †
Iason, vt is excusatorio nomine ad allegandum inno-
centiam interuenire possit. Blancus verò in practica
criminali,in verb. Verùm quia.numer.102.ea ratione
à Iasone dissentire videtur, quòd, si vera esset Iasonis
consultatio,sequeretur,illum bannitū ex suo delicto
commodum consequi, contra l. ab hostibus. §. 1. vbi
Alexand. ff. fol. matrimo. quo circà inquit Blancus
Iasonem sensisse illum bannitum comparere debere
habita fidantia & saluo conductu. Ego opinor Iaso-
nem rectè consuluisse, & Blancum falli.nam quod di-
citur,aliquem ex proprio delicto commodum conse-
qui non posse,intelligitur cum immediatè ex ea cau-
sa commodum vult consequi, vt declarant Doctores
illam iuris sententiam,illum legis auxilio non iuua-
ri, qui in eam commisit.ita scribunt omnes in l. non
dubium. C. de legibus.

Hinc videmus carceratum excusari, vti iam dixi-
mus. & omnes hoc admittunt. quòd verò de saluo
conductu scribit Blancus, rectè sentit contra Iaso-
nem,quia verè, qui saluum conductum habuit,se ex-
cusare non potest, quin compareat. atque ita praxis
obseruat,quod etiam post Bossiū testatur Iulius Cla-
rus lib.5.sententia.§.vltim.quæst.32.versicu. Tu scis
quòd bannitus.& latius infrà libro secundo in casu
325.dicemus. & verè relatum statutum Papiæ quar-
tum declaratur non procedere his casibus cum cau-
sæ necessariæ & probabiles allegantur. quæ declara-
57 tio conuenit & iam relato † statuto Ferrarien si libr.
3.sub Rubr. Qualiter & quando Procurator interue-
nire possit in causis criminalibus. quo admittitur
Procurator ad hanc absentię vel similem causam alle-
gandam.

Declaratur tertiò hæc regula, vt non procedat,
58 cùm Procurator † pro accusato, vel inquisito so-
lùm interuenit ad eius innocentiam allegandum.
nec enim negare potest Iudex recipere testes ad in-
nocentiam probandam per Procuratorem produ-
ctos.ita Bartol.in l.1.§.si quis vltimo.ff.de quæstio. &
clarè in specie nostra idem affirmarunt Castren. l.
seruum quoque.§.publicè.numer.1. de Procura. Ru-
beus in d.l.penult.§.ad crimen.num.102. latè Marsi-
lius in practica criminali.§.sequitur. numer. 43.44.&
consil.39.num.2.& nu. 20.30. & consi.43.nu.35.37.&
consil.90.nu.25. quo loci plura attulit. & alios recen-
set Iulius Clarus libr 5.senten. iuris. §. vlti. quæst.33.
versi.sed quòd plus est.qui tamen aliter sentit, & mi-
ratur horum interpretum opinionem.sed fortè non
est mirandum cùm isti loquantur quando apertè de
innocentia potest statim constare,vt etiam sensерunt
Blancus in sua practica criminali in verbo Verùm
quia.numer.58.Gramma.consil.1.nume.72.de foriu-
dicatione. quod consilium est post illius decisiones
positum. atque ita declarantur duo relata statuta
nempè Brixiæ & Papiæ. quæ,dum requirunt reorum
præsentiam, intelligi debent,nisi Procurator offerat
testes in promptu ad illorum innocentiam proban-
59 dam. & hoc in casu declaratur statutum † iam rela-
tum Ferrariæ libr.3.sub Rubr.De vitijs carnis.& si e-
nim repellat Procuratores sodomitarum,non tamen
reijcere dicitur cùm innocentia allegatur.

Declaratur quartò hæc regula, vt locum non ha-
60 beat cùm quis † pro suo interesse loco accusati inter-
61 uenit, vt putà, cùm † vir pro eius vxore comparet: si
quidem viri interest suam tueri vxorem ratione pro-
prij interesse, & econtrà. ita hanc declarationem af-
firmauit gl.in d.c.veniens.& ibi Socinus col.46.versi.
Tertiò principaliter.de accus.qui alia perplura exem-
62 pla attulit. vt cùm † pater vult comparere pro filio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

63 dominus pro seruo, † Episcopus pro suo Clerico, Abbas pro suo Monacho, & his similibus. & alia adferunt Felin. in d. cap. meminimus. numer. 12. de accus. Socinus tract. fallen. regula 322. fallen. 6. & 15. Ruinus consil. 9. nu. 3. lib. 5. Paris. consi. 152. nu. 27. li. 4. Rubeus d. §. ad crimen. nu. 60. 68. & Blancus in d. verbo Verùm quia. numer. 58. 62. quæ quidem declaratio quotidiana est & egregia ad relatorum statutorum declarationem (statuto Ferrariensi excepto, quo etiam isti omnes prohibentur interuenire) nam dum illa prohibent Procuratoris interuentum, non dicuntur prohibere hos interuenientes ratione proprij commodi, cùm Procuratores propriè non dicantur. & ij
64 interuenire posse dicuntur † exceptis tribus casibus illius Iudicij, hoc est, tempore quo lis debet contestari, cùm examinandus est reus cum tormentis, & cùm proferenda est sententia: ita Bald. l. reos. numero 22. C. de accus. qui plura alia scribit de patre, qui pro filio interuenit. & Ruinus consil. 118. num. 7. libr. 5. respondit, patrem non excusare hoc casu filium contumacem. quò circà exceptis tribus relatis casibus opinio communis potest defendi & in praxi seruari. atque conuenire potest quod scribit Iulius Clarus lib. 5. senten. §. vlt. quæst. 33. versi. vltimò quæro. dum inquit imò patrem pro filio non admitti, rectè sentit cum Baldo in tribus relatis casibus.

Declaratur quintò hæc regula, vt non procedat
65 quando † Procurator interuenit suo administrato-
66 rio nomine: vt putà in tutore, † vel curatore, qui pro pupillo vel minore, quorum tutela & cura eis iam demandata est: ij enim possunt interuenire: ita Socinus d. c. veniens. co. 48. ver. quartò principaliter. & Sosinus alter illius filius tract. fallen. regu. 322. fallen. 9. post Bald. in l. reos. nu. 26. C. de accus. qui inquit, tutorem, vel curatorem posse quidem venire ad Iudicium sed authorizando potius, quam per se simpliciter: & ob id vnà cũ eo pupillus, vel minor tamquà rei principalis comparere debent: iuxta l. clarum. C. de author. præst. in infante verò & furioso inquit Baldus, Iudices & assessores consueuisse pronunciare illum esse infantem, & non posse ad Iudiciũ venire: & ob id eius nomine audiendum esse Procuratorem. in
67 furioso † verò & mente capto scribit, Iudicem pronunciare non posse illum furiosum, quia furorem fingere posset. Ego opinor pronunciari posse, habitis probationibus super furore, iuxta l. furiosum. vbi omnes C. qui testam. fac. poss.

68 Hinc etiam infertur † nomine vniuersitatis syndicum ad Iudicium venire posse, cùm vniuersitas infantes, pupillos, furiosos & similes continet. ita Bald. in d. l. reos. num. 27. quod affirmarunt & Socinus in d. c. veniens. co. 49. versi. sed quæro. Feli. in c. meminimus. nu. 14. de accus. Bartholomæus Socin. tract. fallen. reg. 322. fallen. 15. Marsil. in practica criminali. §. sequitur. numer. 24. Blancus in practica criminali in verbo Verùm quia. nu. 90. Rubeus d. §. ad crimen. nu. 91. Mifigerius sing. obseru. cent. 4. obser. 76. testatur ita camerã Imperialem obseruare. apud quos plura de vniuersitate videri possunt. & hæc est notabilis declaratio ad
69 statutum † iam relatum Ferrariæ, quo repellitur Procurator etiam pro suo interesse: non certè repellitur hoc casu Procurator infantis, furiosi, & vniuersitatis, cuius casus illud statutum non meminit.

70 Declaratur sextò, † vt non habeat locum regula hæc in consortibus eiusdem litis, vt si plures essent de eodem crimine accusati, vnus pro altero comparere posset: ita egregiè admodùm Albericus in l. seruũ quoq. §. publicè. ff. de Procura. à cuius doctrina recedendum non esse censuit Rubeus in d. l. pen. §. ad crimen. num. 106. & si ipse de veritate ambigat, Blancus verò d. practica criminali in verbo Verùm quia. numer. 93. expressè ab Alberico dissentit: quod facere etiam videtur Socin. d. c. veniens. col. 54. versi. trigesimoquintò fallit. quo loci inquit, doctrinam hanc procedere fortè posse cùm delicta connexa sunt, vt adulterij incestus, & his similibus. Bald. autem in d. §. publicè. col. pen. versi. vnum hic quæro. sensit hoc concedi posse lite contestata: atq; ita sentit, omnes reos prius ad Iudicium personaliter venire debere, & accusationi, vel inquisitioni respondere, & super illis litem contestari. Contra Baldum tamen apertè senserunt plures relati à Ripa in c. cùm M. Ferrarien sis. nu. 54. de constit. quo loci clarè etiam improbat relatam declarationem Marian. Soc. in d. cap. veniens. & verè hodie in multis locis inoleuit praxis, vt ij consortes non admittantur, vbi pœna sanguinis infligitur.

Declaratur septimò, vt non procedat hæc regula,
71 quando ipsemet † offensus Procuratorio nomine offensoris inquisitiq; interuenire vellet. nam is potest, secundum Marsilium consilio 17. col. vl. qui sic declara-
72 rauit † statutum Bononiæ in criminalibus, sub Rub. in quibus casibus reus debeat stare detentus. sic declarari potest statutum Ferrariæ iam relatum. quam doctrinam singularem esse dixit Rubeus d. l. pen. §. ad crimen. num. 103. de publ. iud. Hinc cautela elici solet, vt is offensor, pace inita cum offenso, curet offensum ad Iudicium venire, & illum offensorem defendere. Ego dubito non parum, quia & si pax & remissio multùm prosit inquisito, & illa confessio offensi, qui attestatur se ab iniquisito offensum non fuisse, nihilominus fieri non potest, quia ratione pœnæ inquiri & puniri debeat.

Declaratur octauò, non procedere quando quis
73 tamquàm † Aduocatus comparet nomine inquisiti: nam, is verè potest. ita Socinus tract. fallen. reg. 322. fallen. 10. quem secutus est Blancus in d. practica criminali in verbo Verum quia. num. 44. ex text. l. 2. in fi. C. de requiren. reis. & hoc intelligitur, nisi alio iu-
74 re Aduocatus etiam prohibeatur: vt in casu † statuti Ferrariæ libr. 3. De vitijs carnis. quo prohibentur Procuratores & defensores sodomitarum, ergo & Aduocati, qui defensorum nomen obtinent.

Declaratur nonò, vt locum non habeat regula hæc
75 cùm reus † inquisitus Procuratorem mittit ad allegandum aliquam exceptionem: vt putà, cùm vult opponere exceptionem dilatoriam: ita Bartol. in d. l. penult. §. ad crimen. num. 18. Castren. l. seruum. quoque. §. publicè. numer. 10. de Procurat. sensit Felinus in capitul. meminimus. numero 14. de accusat. post Rotam decis. 302. & rectè mea sententia, nam & idem decidit Guido Papæ. qu. 338. Aliquis. Alexand. consil. 138. numer. 12. lib. 6. Marsilius in d. practica criminali. §. sequitur. numero 4. & Rubeus d. §. ad crimen. numero 225. Iulius Clarus libr. 5. sentent. iuris. §. vltima quæst. 32. versic. pariter etiam. qui idem dicunt de exceptione declinatoria, peremptoria & his similibus, quę processum impediunt, vel iam factum annullant. potest etiam deducere exceptionem calumniosæ inquisitionis: ita Marsilius d. §. sequitur. num. 31. & hæc vera, nisi exceptio etiam caulam delicti principalem tangeret: vt declarat Clarus iam citatus. quæ
76 quidem declaratio vtilis est ad relatum † statutum Brixiæ. capit. 15. in criminalibus sub Rubric. Accusatus vel inquisitus, quo admittitur Procurator pro reo criminoso ad allegandum exceptiones contra processum minus legitimè factum. quod quidem statutum solùm concedere videtur admissionem huius Procuratoris processu iam facto. Ego intelligo esse etiam admittendum, ne processus minus legitimè fiat, tum à fortiori, quia minus est impedire faciendum, quàm tollere iam factum. l. patre furioso. ff. de ijs, qui sunt sui vel alieni iur. tum quia curare ipse Iudex debet, ne fruſtrà expensę fiant, & litibus ve-
77 xentur homines † Ferrariæ ex iam relato statuto, non etiam recipitur Procurator ad has exceptiones proponendum: sic nec ex alio statuto lib. 3. De vitijs car-
78 nis: ita pariter nec Papiæ ex † d. statuto 4. in criminalibus, sub Rubr. Qualiter in inquisitionibus admittuntur hæ exceptiones dilatoriæ, declinatoriæ, & peremptoriæ. quoniam vult statutum illud in fine processus reseruari debere. opinor tamen non esse reiectas exceptiones has, si de illis notoriè constat: vt sensit Socin. tract. fallent. reg. 322. fallent. 2. dum loquitur de allegante exceptionem, quod offensus e-
79 rat notoriè bannitus. est ratio, quia † statutum reijciens omnes & quascunq; exceptiones, non dicitur reijcere notoriam. Abbas in c. literas. de restit. spolia. Felyn. in cap. ex parte. il 2. in 5. fallent. de offic. deleg. & in specie nostra sensit Bart. d. §. ad crimen. nu. 19. & Iulius Clar. prædicato loco. qua de re alibi plura scripsimus.

80 Declaratur decimò, vt non procedat cùm † Procurator interuenit processu iam perfecto, & lata sententia, vt auxilium aliquod reo adferat: vt putà cùm venit ad appellandum à iam lata diffinitiua: ita Socin. in tract. fallent. reg. 322. fallent. vlt. idem sensit Blancus in practica criminali, in verbo, Verùm quia. num. 57. sic intelligentes. l. non tantùm. ff. de appel. sic et-
81 iam † de nullitate sententiæ Procurator iste dicere poterit. ita Marsilius d. practica criminali. §. sequitur. nume. 6. post Bald. l. reos. nume. 35. C. de accus. sed verè Bald. contrarium sensit, nempè, Procuratorem nõ posse interuenire petendo latam sententiam annullari. idem Bald. magis clarè in l. seruum quoque. §. publicè. num. 6. iuxta prædicta quæro. de Procur. Benedictus à Plumbino. d. §. ad crimen. num. 59. Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. vlt. q. 32. versic. Quæro, an in causa. subijcit etiam præcitato loco Marsil. num. 5.
82 post Bald. Aretin. & alios, † Procuratorem hunc posse petere restitutionem in integrum fauore minoris contra iam latam sententiam. idem placuit & Rubeo d. §. ad crimen. num. 64. quod tamen iam iam dictum est non licere etiam Procuratori allegare nullitatem, fortè non procedit, cùm statim, quòd ipsa inquisitio formatur, comparet Procurator allegando, inquisitos non teneri cõparere, cùm inquisitio nulliter formata sit. ita sensit Marsil. consil. 43. num. 39. & consil. 49. num. 6. qui num. 19. idem esse affirmat cùm allegatur inquisitio calumniosa. idem cons. 24. in fin. adferri ratio potest, quia hæc iudicij præparatoria sunt, quæ per Procuratorem expediri possunt, quemadmodum Bal. docet in l. reos. nu. 31. C. de accus. vel etiam potest intelligi, quãdo nullitas est euidens. ita Bened. à Plumbino. d. §. ad crimen. num. 62. aliàs non admittitur præsertim Mediolani, ita Clar. qui suprà. relata declaratio procedit etiam, quando is reus venit ad iudicium, & respõdit interrogationi, & fideiussores dedit de iudicio sisti, & deinde petit se admitti per Procuratorem ad media causæ, tunc etiam admittendus est: ita Guido Papæ, q. 338. qui ita in Curia Delphinatus obseruari testatur. & eum est secutus eruditissimus Iul. Clar. lib. 5. sentent. iuris. §. vlt. q. 32. versic. ex hac autem. qui rectè intelligunt modò capitalis pœna, hoc est, mortis, non veniat indicenda.

Regula iuris affirmatiua est, in iudicijs causisq; in quibus pœna corporalis non infligitur, sed pecuniaria & similis Procuratorem interuenire posse. sub hac regula casus multi continentur.

83 Primus est, cùm delictum † est merè priuatum, & pro eo indicta est pœna pecuniaria: tunc dubio procul Procurator pro ipso reo interuenire potest. clarus est text. in l. 1. ff. an per alium caus. appell. omnes in d. l. pen. §. ad crimen. vbi Rubeus num. 121. 122. communem testatur. de publ. iud. Signor. consil. 169. num. 5. Soc. c. veniens. col. 10. versi. secundò quæro. de accus.
84 quæ sanè iuris & Docto. vera sententia † procedit, etiam si pœna hęc pecuniaria, esset omnium bonorum: ita Soc. d. c. veniens. col. 13. versi. sed quæro iuxta prædicta. nam & hoc casu cessant rationes, quibus Procuratoris interuentus à iure prohibetur.

Secundus est casus, in quo pro reo criminoso ad-
85 mittitur † Procurator: nempè, quando crimẽ est quidem quasi publicum, sed agitur solùm ad id, pro quo pœna corporalis non est, vt cùm tutor suspectus accusatur ad hoc tantùm, vt à tutela remoueatur: ita affirmârunt Imol. d. §. ad crimen. col. 6. & Rub. nu. 45. & num. 159. quibus addo Felyn. in cap. meminimus. num. 19. de accus.

86 Tertius est casus, in quo † Procurator admittitur, quando scilicet pro illo crimine sola pœna relegationis, vel infra relegationem indicta est. quod crebrius nostri affirmârunt: commmunem esse testatur Soc. in d. c. veniens. col. 21. versi. decimò quæro. de accus. & Rubeus d. §. ad crimen. num. 123. & num. 142. Iul. Clar. d. lib. 5. sentent. iuris. §. vlt. q. 32. versi. Hinc est. qui alios recenset. & inquit Rubeus iam relatus ab hac communi nõ esse discedendum, & rectè. hanc etiam probasse videtur Blancus d. practica criminali, in verbo, Verùm quia. num. 51. Paris. cons. 154. nu. 23. lib. 4. nec dissentit Alex. consil. 16. num. 1. lib. 2. & se-
87 cundum communem hanc opinionem editũ est statutum † Ferrariæ, lib. 3. sub Rubr. Qualiter & quando Procurator interuenire possit in causis criminalibus. ibi, seu capitalis, quæ suprà relegationem sit. quę verba suprà, excludunt à prohibitione interuentus casum relegationis. quæ sanè communis opinio triplici solido & inconcusso iuris fundamento fulcitur. ac primò regula est iam firmata in iudicijs, in quibus pœna non infligitur corporalis, Procurator admittitur: sed relegationis pœna corporis afflictiua non est, ergo sequitur Procuratorem posse interuenire. mi-
88 nor illa propositio probatur, eò quòd † relegare nil aliud est quàm exterminare, cùm quis exire fines patriæ iubetur: ita Budæus in annotatio. Pandectarum ad titulum de pœnis. Relegati à deportatis in hoc,
89 præter alia † differunt, quòd deportati, vt vis verbi declarat, seruis publicis tradũtur vincti, vt eos in nauim impositos, in solas terras transferant, vt loquitur Terent. Relegati verò solũ exire iubentur patriæ fines his verbis, illum Prouincia illa, insulisq; eis relego, excedereq; debebit intra illum diem. l. relegatorum. §. hisq. ff. de interd. & releg. sic de l. Lamia Cicero loquens in ea pro Sextio. Eum, inquit, in concione relegauit, edixitq;, vt ab vrbe abesset millia passuum ducenta. hanc inter relegationem & deportationem differentiã probauit Franciscus Ottomanus in Commentarijs verborum iuris, in verbo, Exilium. & aliqua attingemus infrà, lib. 2. in casu 240. quo loci referemus, hodie has pœnas in desuetudinẽ abijsse. his ergo constat, pœnam relegationis eiusmodi non esse, vt necesse omninò sit criminosum esse debere sub Iudicis manu, vt condemnatus puniri possit. rectè ergo hoc casu Procurator interuenit.

90 Secundò adfertur tex. † l. absentem. ff. de pœn. iuncto text. l. seruum quoque. §. publicè. ff. de Procurat. in l. absentem. scriptum est, relegationis pœnam in absentem ferri posse. & rectè ex ratione in proximè iam relato fundamento recitata. sed in d. §. publicè. legitur, quòd vbi absens damnari potest, ibi etiam Procuratorem recipi. nec vera est illa Doctorum de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

claratio, quod in d.§.publicè. is Procurator accipiatur pro solo excusatore: atq; ita Procuratore sine mandato, vt multos huius opinionis fuisse recenset Rubeus d.§.ad crimen. num.127. qui posteaquam aliqua effudit, in eundem errorem incidit, verè siquidem eo loci Iurecons. de vero & proprio Procuratore etiam loquitur, dum quemuis admitti vult.

91 Tertiò omnis hæc controuersia diffinitur † ex l.1. ff. an per alium caus. appel. quàm in primis, post Benedictum Plumb. quem recenset Rubeus d.§.ad crimen. num.143. sic & clarius, quàm illi faciant, considero. ibi Iurecons. tria scribit, vnum, an in causa ciuili admittatur Procurator? & respõdet, admitti. Secundum, an in causa criminali, cùm pœna capitalis infligitur, Procurator interueniat? & respondet, nõ interuenire. Tertium, ibi in versic. sed & si, proponit, an etiam reijciatur Procurator in cæteris alijs pœnis? & respondet, Procuratorem non admitti vsq; ad pœnam relegationis. Ista ergo verba, vsq; ad relegationẽ, stant exclusiuè, vt sit sensus: In omnib. pœnalibus iudicijs Procurator reijcitur, excepto iudicio, pro quo sola indicitur relegationis pœna. illa est ratio, quam suprà retulimus, quia & absenti infligi potest, quod in alijs
92 non contingit. præterea quòd illa dictio † vsq; in casu d.l.1. stet exclusiuè, demonstratur ex illo text. iuncta l. absentem. ff de pœnis. nam si in casu d.l.1. staret inclusiuè, pœna hæc relegationis enumararetur inter pœnas capitales, atque ita æquipararetur pœnæ damnationis in metallum. quod falsum esset, quoniã verius inter corporales & pecuniarias medio loco collocatur, sed naturâ pecuniariarum sequitur. hoc probat l. absentem, vbi Vlpianus inquit, absentes damnari posse pœna pecuniaria, infamiæ, & vsq; ad relegationẽ. deinde subijcit, quod si quid grauius irrogandum est, putà in metallum vel capitis pœnam. ibi ergo relegatio enumeratur inter pœnas non capitales: atq; ita illa dictio, vsque ad relegationem, quò ad pœnas pecuniarias inclusiuè stat: quò verò ad capitales exclusiuè. idem dicendum est in d.l.1. vt stet exclusiuè quò ad capitales, vt conueniat cum d.l. absentem. quæ ambæ Vlpiani sunt. hoc confirmatur ex eo, quòd in eo etiam duæ hæ leges conueniunt. nam l. absentem. inter pœnas non capitales enumerat pœnam infamiæ, vt pariter facit d.l.1. quibus infertur malè sensisse Rubeum d.§.ad crimen. nu.128. qui non perpenso Vlpiani sententia d.l. absentem, inquit, vtroque in loco dictionem vsque, stare inclusiuè, nempè vt includatur relegatio inter pœnas capitales, quod apertissime falsum est.

Non obstant nunc fundamenta eorum, qui hoc in casu Procuratorem non admitti censuerunt: qua quidem in opinione fuerunt Vltramontani, quos recenset Rubeus d.§. ad crimen. nume.127. qui nume. 139. scribit, hanc in puncto iuris veriorem esse. ab hac non recesserunt Robertus Aurel. lib.2. sententiarum iuris. cap.3.

93 Et primò nõ obstat † l. vlt. C. de iniurijs. qua probari videtur, speciale esse in persona illustri, vt per Procuratorem interueniat in causa iniuriarum, pro qua pœna est relegationis: si speciale in illo casu est, ergo in contrarium se habet Ius Commune. l. Ius singulare. de legibus. Respondent nostri interpretes multis modis, vt apud Rubeum d.§.ad crimen. num.134.135. & apud Blancum d. verbo, Verùm quia. num.51. Ego opinor, ibi agi de pœna graui iniuriarum vltra relegationem. id, quod ea ratione demonstratur. nam si consideramus personam illustrem accusantem, ob illatam sibi iniuriam, tunc grauis iniuria consideratur ob suæ personæ qualitatem. §. atrox. insti. de iniurijs. si pariter consideramus, quòd illustris accusetur, dicendum est non nisi verisimiliter accusari ob grauem illatam iniuriam, quoniam non auderet aliquis eum pro quauis leui iniuria eum accusare. hoc suadet pœna, quæ infligitur, quæ sanè pœna ibi exilij, nõ autem
94 relegationis est. quod quidem † exilium propriè inter pœnas capitales enumeratur, & à relegatione differt. l.2. ff. de pub. iud. quod declarat Hotomanus in iam citatis Commentarijs verborum iuris, in verbo, Exilium. quo loci scribit, quòd & si exilij nomen generale sit, vt complectatur interdictũ, relegationem, & deportationem. l. relegatorum. ff. de interd. & releg. nihilominus cùm in specie accipitur magis propriè deportationem significat, quæ (vt diximus) grauis pœna est, & pro qua Procurator non interuenit.

95 Non obstat d. † l. pen. §. ad crimen. iuncta l. 2. ff. de publ. iud. quam post Salycet. in l. reos. C. de accus. perpendit Rubeus d.§. ad crimen. nume.140. versic. Secundò contra. is.§. ad crimen. generaliter affirmat, quod quò ad prosequendum crimen publicum Procurator constitui non potest. & in d.l.2. legitur, pœnam publici iudicij alteram capitalem, alteram non capitalem esse. cùm ergo arceatur Procurator à capitali, ita pariter & ab altera, atque ita cùm relegationis pœna indicitur. Respondet Rubeus ex Salyc. & alijs, d.§. crimen. intelligi, cùm pœna capitalis indicitur. id, quod est secundum communem opin. quam nos iure minimè probari suprà in prima regula. in secundo casu diximus. ob id casus iste noster intelligi solùm debet, cùm pœna relegationis ob priuatum delictum infligitur: sequendo illam, quam eo loci probauimus opinionem. in iudicijs autem à communi non recederem.

96 Quartus est casus, in quo † Procurator pro reo criminoso interuenire potest, cùm de eo crimine agitur, pro quo contra absentẽ procedi, & sententia ferri potest: Ita Soc. in c. veniens. col. 30. ver. contrariam. post Dyn. Ioan. And. Imol. & alios. eandem probârunt Rubeus d.§. ad crimen. num.98. post Corn. cons.122. col.2. lib.4. communem testatur Rota decis.37. num. 3. de Procur. in nouis. Marsil. consil.60. num.23. qui consuluit in casu, cùm statutũ vult contumacem absentem posse condemnari. quod
97 † statutum extat Veronæ, lib.3. c.9. sub Rub. Et cõtumaces pro maleficio. Marsil. in pract. crim. d.§. sequitur. num.27. Soc. tract. fallen. reg.322. fallen.4. & Blanc. in pract. crim. in verbo, Verùm quia. num.54. sed Iul. Clar. vir verè clarus & eruditus, lib.5. sentent. iuris. §. vlt. q.32. vers. Hæc autem conclusio. inquit, contrariam opinionem esse veriorem, & seruandam in foro. sed infrà rem hanc ipsam explicabimus. priorem itaq; sententiam probatis text. l. seruum quoq;. §. publicè. ff. de Procur. Accedit his casibus cessare rationem illam præcipuam, qua interuentus iste Procuratoris prohibetur: siquidem, ita absens, vt præsens puniri potest. hic autem casus non habet locum, cùm Iudex vellet ipsum reum omninò venire personaliter: ita sensit Bart. d.l. seruum quoq;. §. publicè. ibi Castren. num.12. de Procur. & latè respondit Ruin. consil.118. nume.5. lib.5. Capicius decis.143. nume.6. qui quidem Capicius in specie criminis læsæ Maiestatis loquitur. & Clarus iam relatus. Qui autem sint casus, in quibus absentes possunt damnari, haud rectè satis nostri explicant. Ergo credo in primis esse illos, quibus pœna relegationis & infrà infligitur: vt clarè probat l. absentem. ff. de pœnis. ibi, quid igitur est melius statuetur in absentes pecuniarias quidem pœnas, vel eas, &c. quod autem scribit Soc. in d. c. veniens. col.29. esse speciale tribus in casibus. l. lege Cornelia. ff. ad legem Corn. de fica. l. vlt. C. de appar. præfe. vrb. lib.12. & extrauag. ad reprim.

aliò

aliò spectat, vt mox subijciemus. quò ergo casus iste quartus clarè intelligatur, tria sunt in hac materia cõsideranda. Primum est, cùm agitur, vt absens sciens se accusatum, per Procuratorem defendatur illis in casibus, in quibus pœna est à relegatione infrà, tunc admittitur Procurator: ita procedit quartus hic casus noster. Secundum est, cùm hic absens sciens se accusatum vult defendi per Procuratorẽ in crimine graui pro quo pœna est vltimi supplicij: tunc plenè defendi
98 non potest d.§. ad crimen. Nec obstat † l. seruum quoque. §. publicè. de Procu. quo loci ait Vlpianus, publicè vtile esse absentes à quibuscunq; defendi, nam & in capitalibus iudicijs defensio datur: atq; ita inquit, ab Imperatore nostro rescriptum est. Imperatorem Alexandrum Seuerum designat sub quo, vt Lampridius scribit, ipse vixit, & sine cuius cõsilio nil, quod graue esset, diffiniebat. Ego intelligo cum cæteris d.§. publicè. & l. reos. loqui de Procuratore, qui non ad omnem defensionẽ & disputationẽ iudicij, sed ad solam innocentiam, (vt ibi clarè tex. ait) & absentiam allegandam interuenit. Ex qua declaratione insurgit & illud tertium, quod est cõsiderandum, quando ad solam absentiam necessariam allegandam in quouis casu Procurator interuenit, quod cõceditur, vt iam suprà in reg.1. in declaratione 2. explicauimus. Allegatio autem huius absentię necessarię facit, ne is absens pœna capitali cõdemnetur, & si bonorum annotatio fiat. l. absentẽ. C. de accus. hoc tamen tertium dictum non procedit in tribus casibus à Soc. relatis: quos etiam recenset Bar. in l. lege Corn. §. vlt ff. ad l. Corn. de fica. nempe in casu d.l. lege Cornelia vbi ex Diui Adr. rescripto pœna capitalis indicitur illi, qui hominem
99 † castrauit, fuit Adria. vt in illius vita scriptũ reliquit Spartianus, qui contra castrantes homines legẽ hanc promulgauit: & sententia etiam contra delinquentẽ absentem ferri potest. Alter est casus secundum Bart.
100 & Socin. iam relatos in † l. ne diu. C. de pœnis. credo illos falli, quoniam illa constitutio loquitur in pœna apparitori per Theodosium & Arcadium Imper. indi-
101 cta, quæ quidem capitalis non erat, sed † amotionis ab officio, & confiscationis bonorum: vt clarè ostendit l. apparitores. C. de exact. & execu. lib.10. & in Codice Theodosiano, lib.11. tit.7. l.9. quæ quidem pœnæ etiam absentibus indici possunt, cùm capitales non
102 sint. d.l. absentem. ff. de pœn. Adferunt † etiam tertium casum Bar. & Soc. in extrauag. ad reprimen. in prin. in crimine læsæ Maiestatis, qui quidem casus ob criminis atrocitatẽ procedit. & annotauit Capicius d. decis.143. num.3.

103 Quintus est casus, quãdo † pœna pecuniaria ex accidenti in corporalẽ conuerteretur: vt putà, cùm condemnatus pœna pecuniaria soluere non potest, & ob
104 id in † corpus luere debet. l. vlt. ff. de in ius voc. hoc inquam casu Procurator interuenire potest: ita Soci. in d.c. veniens. col.10. ver. nec consideratur. de accus. qui eiusdem opinionis retulit fuisse Imol. in d.l. pen. §. ad crimen. & ibi Rubeus num.179. de publi. iudic. istis accedit Ias. in l. si quis nec causam. nume.19. ff. si cert. pet. Petrasancta sing.63. Ferè per totam Italiam. & Cephalus consil.141. num.5. lib.1. Iulius Clarus libro 5. sententiarum iuris. §. vlt. quæst.32. versic. vlterius quæro. quorum vera opinio, illa ratione pro-
105 batur, quia † non accidens, sed origo spectari solet. l.3. ff. de tutelis. vt nec attenditur quod extra ordinem venit. l.1. ff. de in lit. iuran. accedit præterea, vt inquit Baldus in l. reos. numero 8. C. de accus. quòd si aliter diceremus, sequeretur, quòd nunquam Procurator in causa cuiusuis pœnæ pecuniariæ posset interuenire: quoniam euenire posset, quòd is condemnandus desiret esse soluendo, quod dicendum non est. Aliquas difficultates mouet Socinus dic. columna 10. in fine. quibus ipsemet respondet, & aliter satisfacit Rubeus dict. §. ad crimen. numero 181. quibus declaratur iam relatum statutum Ferrariæ,
106 lib.3. † sub Rubr. Qualiter & quando Procurator interuenire possit in causis criminalibus. licèt enim statutum illud reijciat hunc Procuratorem, cùm in defectum pœnæ pecuniariæ indicitur pœna corporalis: intelligitur, quando ab initio statutum pœnam pecuniariam indicit, & in illius defectũ corporalem: ita vt vtrunque casum præuiderit. quod suprà retulimus in regula negatiua in casu septimo. nos verò loquimur ex mero accidenti non præuiso à statuto.

Sextus est casus, cùm pœna pecuniaria pro crimine priuato eo in casu à statuto indicitur, in quo & pecuniaria de Iure Communi, vel saltem non corporalis indicta erat, tunc Procurator admittitur: ita Soci. d. c. veniens. col.11. versic. secundo casu. non habet dubitationem hic casus, siue Ius Commune, siue Municipale spectemus.

Septimus est casus, in quo pro reo criminoso Pro-
107 curator † in iudicijs interuenire potest: nempè, quando pœna pecuniaria est à statuto indicta pro illo crimine, pro quo pœna capitalis erat à Iure Communi imposita. hæc est magis communis Doctorum opinio, vti attestantur Socin. in dicto cap. veniens. columna 11. versic. aut per Ius Commune. de accusat. Felyn. in cap. meminimus. numero 11. de accusat. & Rubeus dicta l. penult. §. ad crimen. numero 183. de publ. iud. quibus accedit Bald. in l. transigere. num. 17. C. de transact. & Cephalus, consil.20. numero 15. lib.1. & nouissimè Iulius Clarus lib.5. sententiarum iuris. c.vlt. quæst.32. versic. dictum est. quæ quidem communis opinio ea ratione prima nititur, quòd pœna pecuniaria hæc est à statuto indicta: quo circa ob-
108 seruanda est illius natura & regula, † nisi de fallentia (vt nostri dicunt) doceatur. Decius l.1. numero 7. de regulis iuris. & alibi fæpe. illius autem natura & regula est, vt Procurator interueniat: nam & rationes prohibentes hunc interuentum cessant, ergo verè debet posse interuenire. Accedit secundò pœnæ quantitatem attendendã esse, non autem delicti qualitatem. l. qui cùm maior. §. penultimo. ff. de bon. lib. l. publicorum, de public. iudic. & l. quod ad statum. ff. de pœnis. Bart. l.2. num.12. de publ. iudic. sed pœnæ quantitas fert, vt Procurator interueniat, poterit ergo interuenire.

Non obstant nunc aliqua fundamenta eorum qui aliter senserunt, nempè, hoc in casu Procuratorẽ admittendum nõ esse. in qua quidẽ opinione fuit Guido Suza. qui attestatur, referente Soc. in præcitato c. veniens. se vidisse pro hac parte iudicari. mouetur
109 primò is Guido, quod † origo delicti spectari debet. l. si Procurator. ff. mand. l.3. C. ad Maced. Respondet Soci. in d. c. veniens. colum.1. versic. non obstat quòd debeat. relatam regulam veram esse, & procedere, nisi accidens alteret ac immutet naturam originalem: iuxta l.1.§. bestias. ff. de postula. & l. si eadem. ff. de offi. assess. idem respondit Bolog. cons. 68. in fin. quemadmodum ratione effectus, alterat hoc in casu.
110 Secundò mouetur is Guido, † quòd subrogatum sapere debet naturã illius, in cuius locum subrogatur. l. eum, qui. §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. §. fuerat. inst. de act. cum vulgatis similibus. Respondet Socin. d. c. veniens. col.11. vers. nec obstat, quod. relatam regulam non procedere cùm subrogatũ alterius diuersæ naturæ efficitur. Bar. l.1. §. hæc actio. ff. si quis testa. liber esse iussus fueris. Cephalus d. consil.20. num.15. lib.1. & idem scribit Rubeus d.§. ad crimen. num.180.

qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui subijcit, rectius dici posse in subrogato cessare rationem illam, quæ in principali consideratur. & alibi plura scripsimus. ad text. verò d. §. ad crimen. satisfacit is Rubeus ibidem num. 183. in fin.

111 Octauus est casus, in quo † Procurator admittitur, quando pœna pecuniaria à statuto sancita est pro crimine publico, quod Ius Commune impunitum reliquit: vt putà, si statuto sancitū sit, ne mulieres iocalia & ornamenta quædā ferre possint sub pœna centum coronatorū, & amissionis ornamentorum, quodq; li-
112 ceat omnibus accusare. quod † lege oppia à C. Oppio Pleb. Trib. apud Romanos Q. Fabio & T. Sempronio Coss. constitutum fuit, Authores sunt: Liuius, lib. 34.
113 & Corn. Tacitus lib. 3. quanquā leges † has esse odiosas censuerit Soc. in d. c. veniens. col. 13. in princ. de accus. à quo non dissentit Tiraq. de legib. connub. l. 3. num. 16. & hodie in regione Pedemontium noua con-
114 stitutione, quam † Pragmaticam vocant, sancitū est. Veneti, & Genuenses iam antiquitus obseruant, ne foris mulieres ornamētis aureis & holosericis ornatæ incedant, nisi certis statutis temporibus. rectè factū, mea sententia, hoc itaq; in casu admittitur Procurator secundum Soc. in præcitato loco. idem sensit Socin. alter tract. fallen. reg. 322. fall. 12. nam, licèt quò ad accusationem crimen publicum dicatur, non tamen publicum est quò ad effectus pœnæ publici iudicij. iuxta l. 1. ff. de pub. iud. & scribit in specie Bald. in Rub. C. de ijs, qui accus. non poss. num. 12. in fi. &
115 eo loci refert Bald. simile exemplum: † Si statuto caueatur, quod euntes de nocte puniantur pœna centum, & quilibet accusare possit. quod statutum extat Papiæ, quò ad pœnam, sed non quò ad publicam accusationem.

116 Nonus est casus, cùm † statutum dicit, quòd pro primo furto sit pœna centū, pro secundo pœna corporalis. modò aliquis vno in loco, vt putà hic Patauij commisit, secundum verò furtum Papiæ: an, si Papiæ accusetur, ibi comparere possit per Procuratorem?
117 quod quidem † statutum Papiæ extat in criminalib. 27. sub Rubr. De pœna furis. hac in re Bald. in l. seruum quoq. §. publicè. num. 8. de Procur. sensit, Procuratorem posse interuenire. ea ratione, quia quò ad statutum Papiæ hoc furtum dicitur esse primum, ex quo ob furtum Patauij commissum nulla cognitio Prætori Papiæ tribuitur, nec aliqua ab eo pœna indicitur. quod secundum Baldum probat l. si cui. §. cùm sacrilegium. ff. de accusa. & rem hanc latius explicant Baldus & Cæpolla in Authent. sed nouo iure. C. de ser. fug.

118 Decimus est casus, in quo † Procurator pro reo criminoso interuenire potest. cùm statutū, vel Ius Commune pœnam arbitrariam pro delicto non atroci indicit. quemadmodum plura extant exempla in statutis Papiæ in criminalibus, Brixiæ, & alibi. cætera prætereò. hoc itaque casu dubium non est, Procuratorem posse interuenire. illa est ratio, quia nō potest Iudex his casibus declarare pœnam corporalem, vt latè infrà, q. 86. explicabimus. quo circa cessant rationes, quibus prohibetur hic Procuratoris interuentus. Probat hanc declarationem text. in c. super his. ad fin. de accus.

119 Vndecimus casus est, cùm † pœna statuti arbitraria, etiam in casu atroci à consuetudine & stylo Curiæ iam recepit interpretationem, vt sola pœna pecuniaria indicatur: nam hoc in casu Procurator interuenire poterit: ita Socinus in d. c. veniens. colum. 17. versic. hoc verum nisi talis pœna. de accusa. & clarè respondit Signorolus, consil. 169. num. 53. vers. aut talis pœna. & in fin. & rectè. Est ratio, quia hæc pœna non dicitur amplius arbitraria, sed ordinaria, posteaquam arbitraria esse definit propter stylum Curiæ, vt explicauimus suprà, quæstio. 14. ita econtrà, si obseruasset consuetudo, vt arbitraria pœna declarata esset per corporalem, non interueniret Procurator. & idem probat Iulius Clarus lib. 1. Sententiarum iuris. §. vltimo. quæstio. 32. versic. sed quæro. qui subijcit, hoc non procedere cùm pœna Principis arbitrio venit indicenda: nam tunc Procurator nō admittitur. quod est annotandum ad declarationem constitutionum Mediolani, quæ sæpissimè pœnas indicunt arbitrio Principis & Senatus.

120 Duodecimus casus est, in quo pro † reo Procurator interuenit, vt cùm delinquens non dolo, sed casu & fortuitò deliquit: ita Signorolus d. consil. 169. nu. 53. versic. interdum homicidium fit. illa est ratio, quia hoc casu sola pœna pecuniaria indicenda est pro Iudicis arbitrio. quod latius infrà lib. 2. in casu 285. explicabimus.

121 Tertius decimus casus est, in quo † Procurator pro reo interuenit, quando statutum pro delicto pœnam pecuniariam expressam indiceret, & deinde subijceret, & alia pœna Iudicis arbitrio: ita Socin. in d. c. veniens. col. 19. versic. si verò pecuniaria esset. de accus. Est ratio, quia Iudex solùm pœnam pecuniariam per
122 suum arbitramētum declarare potest. id quod ostendit illa † dictio alia, iuxta glo. l. si fugitiui. C. de ser. fug. quod clarè affirmauit & Brunus tract. de constit. & statutis, in verbo, Arbitrium. versic. si statutum disponit. & simile scribunt Ias. l. 4. §. Cato. num. 1. & ibi Hormo. Detus, num. 17. de verb. oblig.

123 Decimus quartus casus est, in quo Procurator † pro reo criminoso interuenire potest, quando pro illato vulnere pœna pecuniaria est indicta, & is reus accusatur de vulnere, dubio pendente, an is vulneratus moriatur: ita Soc. in d. c. veniens. col. 19. versic. septimò quæro. de accus. post Bald. in l. seruum quoq. §. publicè. de Procu. idem affirmārunt Felyn. in c. meminimus. num. 18. de accus. Marsil. in practica criminali. §. sequitur. nu. 20. vers. est prætereà. & Rub. d. l. pen. §. ad crimen. num. 51. de publi. iud. & communem opin. hanc esse dixit Iulius Clarus lib. 5. sentent. iuris. §. vlt. q. 32. vers. sed pone, tu scis. ea ratione vtuntur,
124 quia de vulnere accusatus, tanquam homicida condemnari non potest, & si pendente iudicio is vulneratus moriatur. ita interrogatus respondit Dyn. à Bal. præcitato loco relatus. idem docuit ipse Bald. in l. si vulnerato. ff. ad l. Aquil. Bar. l. damni infecti. §. Sabini. ff. de dam. infec. & in l. fideiussores magistratuū. num. 1. ff. de fideiuss. Soc. sen. consil. 273. col. 5. in fi. lib. 2. Cæpolla, consil. 41. col. 2. ratio rationis adferri solet, quia morte subsecuta mutatur tam species criminis, quàm pœna: ita Bald. & cæteri iam relati. hanc Doctorum sententiam declarat Iul. Clar. loco iam citato, nisi quis esset accusatus pro vulnere animo deliberato illato, ob quod secundum constitutiones Mediolani pœna mortis indicitur.

125 Decimus quintus casus est, in quo † pro reo Procurator admittitur, cùm pœna infamiæ in consequentiam indicta est: vt putà, quando agitur contra tutorem suspectum, vt à tutela remoueatur: ita sensit glo. in l. non solùm. §. vlt. ff. de Procura. quam secutus est in specie hac Socin. in d. c. veniens. colum. 20. versic. octauò quæro. de accus. qui ita intellexit l. 1. ff. an per alium caus. appella. & ibi glo. Confert l. furti. §. qui alieno. ff. de ijs, quib. irrog. infam. vbi in iudicio furti Procurator admittitur, cùm tamē iudicium illud infamet. d. §. qui alieno. & l. 1. eod. tit. quanquam hodie ex forma statutorum pœna corporalis indicatur: vt cautum est statuto 27. Papiæ in criminalib. sub Rub. De pœna furis. vbi ergo sola est pœna pecuniaria. etiam

etiam si sequatur infamia, Procurator tamē admittitur. q̄ est annotandū ad illius statuti declarationem.

Decimus sextus casus est, in quo interuenit Procu-
126 rator, nempè, quando † agit patronus cōtra libertū suum, vt eum iustam ob causam in seruitutē redigat: tunc liberti nomine Procurator interuenire potest: ita sensit Bar. d. l. pen. §. ad crimen. nu. 12. quem ibidē secuti sunt Imol. & Rub. num. 87. & nu. 154. de publ. iud. & clarè idem docuit Soci. in d. c. veniens. col. 20. vers. nonò quæro. de accus. post Butr. ibidem. Illa est ratio, quia causa hæc corpus principaliter nō affligit, sed sapit potius commodū pecuniarium, actoris persona inspecta. quod satis apertè probatur ex tex. l. sed & hæ. §. 1. ff. de Procur.

127 Decimus septimus casus est, in quo pro reo † criminoso accusato vel inquisito Procurator interuenit, cùm pœna motionis & depositionis ab ordine & dignitate indicitur. ita Bart. in l. penult. §. ad crimen. num. 3. de publi. iudic. quem alij omnes secuti sunt: quemadmodum communem testatur Socin. in d. c. veniens. col. 27. vers. tertiodecimò quæro. de accus. idem placuit Felyno in c. meminimus. num. 17. de accus. & Rubeo d. §. ad crimen. num. 150. & hanc communem opinionem esse testatur Iulius Clarus lib. 5. sentent. iuris. §. vlt. q. 32. versic. idem etiam. ea mo-
128 uentur ratione, quòd † pœna hæc amotionis loco minor est pœna relegationis. Confert l. cognitionum. §. 1. ff. de varijs & extraord. cognitio. & l. 1. §. 1. versic. planè. ff. an per alium caus. appell. quibus autem casibus & quādo, loco & dignitate amoueri quis possit, latè explicauimus suprà hoc libro, q. 55. & li. 2. in casu 278. huc spectat, quod decidit Rota, decis. 35. tit.
129 de Procur. in nouis. † Procuratorē admitti pro Clerico criminoso, cùm agitur, vt beneficio priuetur.

Decimus octauus casus est, in quo recipitur Pro-
130 curator, † quando vir vxorem de adulterio accusat, vt ab ea separetur: ita Socin. d. c. veniens. colum. 28. versic. quartodecimò. de accusat. post Imolam in d. l. pen. §. ad crimen. vbi clarè Rubeus num. 90. & num. 153. idem sensit alter Socinus tractat. fallent. reg. 322. fallent. 5. & ante hos Castrens. dicta l. seruum quoque. §. publicè. num. 6. de Procurat. in hanc sententiam omnes adducti ex c. tuæ. de Procur. Et ratio est manifesta, cùm pœna corporis afflictiua nō indicatur, vt ob eam necesse habeat mulier causam in vinculis dicere, vti iam in casibus primę regulę explicauimus.

131 Decimus nonus casus est, in quo † Procurator admittitur, qñ iam vita functus, ita accusatur, vt illius memoria damnetur: quemadmodū in crimine læsæ Maiest. l. vlt. C. ad l. Iul. Maiest. & in crimine hæresis. c. cùm secundū. de hęr. in 6. his inquā casib. pro criminoso Procurator interuenit: ita Bal. in l. reos. nu. 30. C. de accus. & cum eo Soc. in d. c. veniens. col. 35. vers. decimononò quæro. de accus. sic Soc. alter tract. fall. reg. 322. fall. 13. & latè Rub. d. §. ad crimen. nu. 83. qui huius opinionis fuisse recenset Alber. l. seruū quoq. §. publicè. de Procur. qui quidē Alb. scribit, ita in Curia Romana sedēte Clemente V. iudicatum fuisse pro
132 † Bonifacio VIII. Pont. Max. qui Rege Galliarū instante vti hæreticus accusabatur. & idem placuit Iul. Clar. amplissimo Mediol. Senat. lib. 5. sent. iuris. §. vlt. q. 32. vers. debes scire. ea ratione in hanc sententiā adducti sunt relati interpretes, quòd nisi Procurator interueniret, iā defunctus indefensus relinqueretur: id quod nulla ratione cōcedendū est. Confert secundò,
133 esse quēlibet † admittendū, ne defunctorū sepultura violetur. l. quæsitū. de sepul. viol. Tertiò comprobatur, quoniā iam mortuo delinquēte & criminoso pœna corporalis cessat & extinguitur, & sola bonorū q. superest. l. 3. C. si pend. appel. l. vlt. C. si reus vel accus. mortuus fue. at in quæst. bonorū Procurator admittitur, ergo & hoc in casu. quibus infert Socin. præcitato c. veniens. hæredes huius defuncti posse per Procuratorem interuenire ad defendēdum bona, & memoriam illius accusati defuncti.

134 Vigesimus est casus, in quo † Procurator pro reo criminoso in iudicijs interuenit, quādo bannitus ob pœnā pecuniariā offendi potest, vt putà, cùm statuto est cautū, quòd bānitus à 100. libris suprà offendi possit. hoc inquā casu pro eo Procurator interuenire potest: ita Bal. in l. reos. nu. 40. C. de accus. quem secutus est Soc. in d. c. veniens. col. 27. vers. Ego arbitror. de accus. Marsil. in pract. crimin. §. sequitur. nu. 40. nec dissentit Rub. d. §. ad crimen. nu. 58. Petrasancta. sing. 63. Ferè per totam Italiam. & idem sensit Alex. consil. 116. num. 1. versic. quintò per hoc. lib. 2. Est ratio, quia pœna hæc capitalis non dicitur: ita Bart. in l. 2. num. 8. ff. de publ. iud. quoniam soluendo pecunias liberatur. & secundum Socinum hæc dicitur potius pœna contumaciæ, quàm delicti, quare per solutionem pecuniarum purgari poterit. idem dicendū est, quando statutum disponeret, quòd non soluens collectas banniatur, & in iudicijs non audiatur. hæc pœna capitalis nō est, ob id bannitus per Procuratorem defendi poterit: ita Bal. in l. seruum quoque. §. publicè. num. 5. vers. Vnde bene fateor. de Procur. post Iac. Butrig. quem refert.

135 Vigesimus primus casus est, in quo † pro reo inquisito vel accusato Procurator interuenit: nēpè, quando is reus delictum impunibile cōmisit: ita post multos, quos nunc referam, affirmārunt Marsil. in pract. crim. §. sequitur. nu. 18. in fi. & nu. 28. Ruin. cons. 9. num. 5. 6. lib. 5. Rub. d. l. pen. §. ad crimen. nu. 100. de publ. iud. Paris. cons. 154. in fi. lib. 4. plura adferri so-
136 lent exempla: illud primum, cùm † reus accusatur de homicidio perpetrato in personam banniti, poterit Procurator interuenire pro illo homicida ad allegandum occisum illum tanquam bannitum occidi potuisse: ita egregiè Bart. in l. vbi pactum. num. 10. C. de transact. quem secuti sunt plures relati à Rubeo d. §. ad crimen. num. 100. quibus addo Bald. consil. 193. Statuto ciuitatis Alexandriæ. lib. 2. Nellum tractat. Bannito. 2. par. 2. temporis. num. 14. qui sic statutum Alexandrinum declarauit. addo & Barb. cons. 62. colum. 7. lib. 1. Ruin. d. cons. 9. nu. 4. lib. 5. Marsil. cons. 10. nu. 6. & cons. 24. num. 40. & sing. 372. & cons. 43.
137 nu. 40. qui sic declarat † statutum Bononiæ in criminalib. sub Rub. In quibus casibus reus debet stare detentus. idem Marsil. cons. 90. nu. 24. Vant. tract. nullitatum. in tit. Quis possit dicere de nullitate. num. 7. & Ludouic. Catus inter consilia criminalia diuersorū cons. 99. nu. 12. Iul. Clar. lib. 5. sententiuris. §. vlt. q. 32. ver. Quæro modò. quæ quidem recepta opinio, Papiæ non seruabitur ex statuto illius ciuitatis in crimina-
138 lib. 4. † sub Rubr. Qualiter in inquisitionibus, accusationibus, &c. quo cautū est, inquisitū personaliter comparere debere, nec posse iuuari hac allegatione, quòd offensus esset de maleficio bannitus. quod sanè statutum nō alia ratione opinor editum, quā ad hoc, vt cognoscatur, an is bannitus iurè & rectè iuxta formam statuti ciusdē ciuitatis 69. in criminalibus. sub Rub. De pœna banniti, hoc cōcedentis, is occisus fuerit. nam multi extant casus (vt infrà hoc libro, q. 90. referam) quibus bannitus non dicitur iure occisus. quo circa credo, quòd vbi clarè & euidenter constaret, bannitum rectè & iurè occisum, nō procedere illud statutum. & confirmatur ex traditis à Iulio Claro loco iam citato, qui ad rem nostram videndus est. erit tamē non parum cogitandum, ob verba illius statuti satis ampla. Secundum huius casus exemplum

adferri

Universidad de Deusto
Biblioteca

139 adferri poteſt, † quando maritus vxorem in adulterio deprehenſam interficit, id quod lege conceditur. I. Gracchus. C. ad l. Iul. de adulte. ſic & ſtatuto Papiæ 21. in criminalibus. ſub Rubr. De pœna illius, qui homicidium commiſerit, vt homitida non punitur interficiens deprehenſum cum vxore, filia, vel ſorore. hic ergo homicida per Procuratorem comparere poterit. quod in fortiori caſu conſuluit Pariſ. d. conſil. 154. in fine. lib. 4. qui conſultus reſpondit, quòd in-
140 quiſiti ob id quòd † aſſociauerint virum ad occidendum propriam vxorem in adulterio deprehenſam, poſſunt ad iudicium per Procuratorem venire: quoniam, ſi marito licet, eis quoq; licere debet. Tertium exemplum attulit Marſil. conſil. 24. num. 49. & con-
141 fil. 43. nume. 39. quando interfectus † reperitur vno ſolo vulnere confoſſus, & plures ad illum interficiendum affuerunt, non poteſt contra omnes vt homicidas procedi, nec etiam pœna ordinaria illi puniri poſſunt. vt infrà lib. 2. in caſu 335. dicemus. Cùm ergo
142 inquit Marſil. ex ſtatuto Bononiæ ſub Rub. † Quot homines poſſint inculpari de morte. §. 11. non liceat contra omnes inquirere de morte, atque ita quò ad mortis pœnam ſit hoc delictum impunibile, poterit Procurator pro illis inquiſitis comparere, ſaltem ad allegãdam inquiſitionem nulliter formatam. Quartum exemplum adferri poteſt ex Marſilio, conſil. 90.
143 num. 7. & nume. 24. quando † quis ob ciuitatis conſuetudinem permittentem certa ludorum genera in eo ludo alterum interficit, excuſatur pœna homicidij. Rom. ſing. 19. Mos puerorum. cum alijs, quæ infrà lib. 2. caſu 315. referam. hoc itaq; caſu inquiſitus de homicidio poterit comparere per Procuratorem, ſecundum M... C... ſic declarantẽ relatum ſtatutum Bo-
144 noniæ. Quintum exemplum poteſt † adferri in ſtatuto Ferrariæ, lib. 3. ſub Rubr. De occidente, vel vulnerante inuentum in domo de nocte.
145 His autem caſibus, quibus † Procurator pro reo criminoſo recipitur, ita tamen recipitur, ſi mandatũ ſpeciale, imò ſpecialiſsimum habet. id, quod clarè affirmârunt Bald. in l. reos. num. 30. C. de accuſat. latè Soc. in c. veniens, colum. 30, de accuſat. Guido Papæ q. 338. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Iudex ſecuritatem & fidantiam dare an poſsit reo vt ad iudicium veniat, ex arbitrio, in criminalibus.*
2 *Decuriones habentes arbitrium ſuper bono & pacifico ſtatu ciuitatis, poſſe bannito dare fidantiam, vt ad iudicium veniat.*
3 *Iudicem ſtudere debere, vt veritati locus ſit.*
4 *Securitatem reo, vt veniat ad iudicium ob bonum publicum, concedi.*
5 *Vtilitatem publicam cæteris rebus anteferri.*
6 *Bart. in l. ij, qui reus. num. 12. de publi. iudic. reprehenſus.*
7 *Securitatem reo dari poſſe, etiam in cauſa appellationis.*
8 *Securitatem reo non eſſe concedendam, cum eius nomine Procurator comparere poteſt.*
9 *L. Papinianus exuli. ff. de minor. expoſita.*
10 *L. vnica. in fine. ff. nil nouari appellat. penden. declaratur.*
11 *Statutum Papiæ 7. in criminalibus ſub Rub. Quòd ius dicens inculpato teneatur dare fidantiam, declaratur. & alia paulo poſt.*
12 *Securitas reo conceſſa, omni in caſu ſeruari debet.*
13 *Securitatem perpetuam reo concedi non debere.*
14 *Securitatem non eſſe concedendam reo criminis læſæ Maieſtatis.*
15 *Securitatem criminoſo, qui facilè detineri poteſt, non eſſe concedendam.*

QVÆSTIO LXXXI.

DE SECVRITATE REO CRIMINOSO concedenda, vtilis & ſubtilis iuris quæſtio explicata.

QVÆRO octuageſimoprimò, an Iudex
1 iſte dum citat † delinquentem, qui ex cauſa alterius delicti abeſt, vt quia bannitus ſit, poſsit ex virtute ſui arbitrij ſecuritatem, quam vulgò fidãtiam vel ſecuritatem appellant, pro eo delicto, cuius cauſa abeſt, concedere? Et poſſe credo, ex ſententia Bart. in l. is, qui reus. ff. de publi. iudic. ex illo textu. cum gloſ. ibi. immò in his verè terminis Bart. in l. ambitioſa. num. 8. verſic. ad ciuitatem tamen. ff. de decret. ab ord. facien. eo tex. l. is, qui reus. ade-
2 ctus, docuit, † decuriones ciuitatis, quibus datum eſt arbitrium ſuper bono ſtatu ciuitatis, poſſe bannito hanc ſecuritatem concedere. cuius ſententiæ fuit Alber. in 4. parte ſtatut. q. 39. qui alios antiquos refert. idem ſenſit Salic. in l. cum indulgentia. in fin. C. de ſentent. paſſ. alios cenſet Marſil. in pract. crimin. §. aggredior. num. 104. citat inter alios Felyn. in c. accedens. il 2. col. 2. vt lite non conteſt. ratio eſt, quia
3 † Iudex ſtudere omni conatu debet, vt veritatem inueniat. l. 2. C. ſi contra ius vel vtil. c. iudicantem. 30. quæſt. 5. Bald. conſil. 100. lib. 4. Bologn. conſil. 2. in princ. at in maleficijs veritas optimè aliquando inuenitur ex delinquentis præſentia, nam magna ſumitur coniectura, quo vultu, quo animi motu, qua conſtantia, qua trepidatione reſpondeat. l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſtio. Accedit illa ratio, quia ex hac
4 † conceſsione, bonum publicum & priuatum peruenit, quod verſatur in defenſione innocẽtis. l. ſeruum quoq. §. publicè. ff. de Procur. priuatum, quia accuſatus ſeipſum tuetur. Iudex ergo hanc ſecuritatẽ concedere debet, cùm † publica vtilitas admiranda ſit. l.
5 1. §. ſi ſeruus. ff. de ventr. inſpic. l. mulier. §. non eſt dubitandum. ff. ad S. C. Trebell. plures alias egregias admodum rationes retulit Alber. ad quem lectorem libenter reijcimus. Salicet. autem in d. l. cum indulgentia. in fi. C. de ſent. paſſ. credidit hanc ſententiam probari in §. ſed neq. verſic. ſi verò maritus. & in §. neq; homicidas. in Authen. de mand. Princ. dum ciuiliter cõuento ſecuritas datur, & data ſeruatur. Ve-
6 rùm † Bart. d. l. is, qui reus. num. 12. intellexit. d. §. ſed neq. loqui de ſecuritate, quæ datur à parte parti, nos verò de ea, quæ datur à Iudice, ſentiens adeſſe inter hos caſus non leuem differentiam. id, quod falſum eſt, perpenſa eadem ratione, quæ in vtroque militat: nam, vt in facultate partis eſt ius ſuum remittere, ita eſt in facultate Iudicis pro adminiſtratione iuſtitiæ, & pro bono publico hoc concedere. quamobrẽ Bart. alia reſponſione vſus fuit, inquit enim ibi ſecuritatẽ dari, vt cognitionem delicti effugiat. Hodie verò in dominio Mediolani ſolus Princeps has ſecuritates & ſaluos conductos concedit: ita obſeruari teſtatur Iulius Clarus lib. 5. ſentent. iuris. §. vlt. q. 32. verſic. ſed hîc quæro.
7 Extenditur primò, vt locum etiam habeat † quò ad cauſam appellationis, qua interpoſita ſecuritas dari debet, vel data in prima inſtantia ſeruari: ita Alber. d. 4. parte ſtatut. q. 40.
8 Declaratur primò, vt non habeat locum † quando pro eo delicto agitur, pro quo Procurator abſentis nomine comparere poteſt, vt quando indicenda eſſet

eſſet pœna relegationis, vel infrà, vel quando pœna eſſet pecuniaria: ita Alber. d. q. 39. col. 3. in fin. idem ante eum ſenſit Oldra. relatus à Bart. d. l. is, qui reus.
9 num. 12. in quam ſententiam adducti ſunt ex † l. Papinianus exuli. ff. de mino. quo loci Vlpia. reprehendit Papinianum, quòd duos caſus non retulerit, propter quos abſenti non datur reſtitutio: ſicq; de inſufficientia eum arguit. at vbi hic ſecuritatis adeſſet, qui tertius eſſet ipſe Vlpia. reprehendi mereretur. Alber. ergo in d. q. 39. alio iure hanc declarationem tuetur,
10 nempè ex † l. vnica. in fin. ff. nil nouari appell. pend. quo loci affirmat Iureconſ. per accuſationem minoris criminis nõ differri executionem maioris, & multò minus propter cauſam ciuilem. hæc argumentatio non concludit, tum quia reſtringit Alberic. hanc declarationẽ ad eum caſum, cùm abſens abeſſet ex cauſa minoris delicti, quàm illud ſit pro quo accuſatur: vel ſi econtrà Albericum loqui intelligeremus, adhuc argumentatio non concludit, quia idem eſſet dicendum in illis delictis, pro quibus Procurator non admittitur, & inter ſe differunt plus & minus ex eorum atrocitate, quod relatæ communi ſententiæ aduerſaretur. Ego alia ratione Albericum ſequor: nam, aut Iudicis perſonam, aut accuſati inſpicimus: ſi Iudicis requirentis accuſatum comparere perſonaliter, non obſtante delicto, pro quo abeſt, quia offert ſecuritatẽ, accuſatus iure reſpondere poterit, nolo ſecuritatem, nec perſonaliter comparere teneor, cùm de iure hac in cauſa Procurator admittendus ſit. Aut perſonam accuſati inſpicimus requirentis ſecuritatem pro alio delicto, cuius cauſa abeſt, & tunc Iudex dicere poterit, nolo concedere, ſed te ipſum defendas per Procuratorem, cùm ſæpè inuiti cogantur. l. neq;. & l. penul.
11 C. de Procur. ex quibus intelligimus † ſtatutum Papiæ 7. in criminalibus. ſub Rubr. Quòd ius dicens inculpato teneatur dare fidantiam. in illis verbis, ſin autem proceditur de crimine, cuius pœna eſt relegationis vel infrà, vel ciuiliter conuenitur, tunc dictam fidantiam dare non teneatur: non eſſe Iuris Communis correctorium, ſed illius diſpoſitionem, & ob id recipere interpretationẽ à Iure Communi. l. 2. vbi Doc. C. de noxa. act. quod non concederetur, quando eſſet correctorium, vt tradunt Docto. in l. vlt. §. in computatione. C. de iure delib. erit tamen in eo animaduer-
12 tendum, quòd & ſi hoc caſu † concedenda non ſit ſecuritas, ſi tamen dari contingat ſeruanda erit, ne Iudicis auctoritate is decipiatur, contra l. 1. C. de ijs, qui veni. æta. impet. quod Alb. d. q. 39. propè finem ſenſit, Paris Puteus tractat. ſyndicatus. §. ſaluus conductus, & ſtatuto illo Papiæ eſt cautum, ibi, ſed ſi dederit, eam ſeruare teneatur.
13 Declaratur ſecundò, vt non procedat † in ſecuritate ſeu ſaluo conductu perpetuo, nec enim concedi illud poteſt, ſed tantũ ad tempus, donec ſcilicet cauſa illa accuſationis diffiniatur: ita poſt Bald. in l. reos. col. 9. C. de accuſ. decidit Afflict. deciſ. 4. nu. 2. nam ſi perpetua concederetur, non ſecuritas, ſed potius reſtitutio & banni reuocatio eſſet, quæ concedi à Iudice non poteſt, vt infrà videbimus. quod erit notandum ad declarationem d. ſtatuti Papienſis. & ſi ex illius verbis hoc ſatis colligi videatur. ibi, ſaluo, quòd non obſtante fidantia pro d. crimine, pro quo contra eum proceditur, in carcere detinebitur donec ſuper ipſo, de quo proceditur, fuerit diffinitum. ſi enim à fortiori vult eum detineri donec fuerit cognitum, fortius erit dicendum facta cognitione ſecuritatem euaneſcere: alioqui abſurda eſſet interpretatio, & à ſapientibus reprehendenda, dicere donec cognoſcitur carcere mancipatur, cognito autem liberatur, & in ciuitate retinetur.
14 Declaratur tertiò non procedere, † quando is accuſatus abeſſet ex cauſa criminis læſæ Maieſtatis, tunc illi ſecuritas hæc concedenda non eſſet: ita Afflict. d. deciſ. 4. in fi. poſt Iaſ. in l. conuentionum. num. 4. ff. de pactis. ex quo illud ſtatutum Papiæ indiſtinctè loquens hanc declarationem recipit.
15 Declaratur quartò, vt locum non habeat † relata concluſio, quando is accuſatus ex cauſa alterius delicti abeſſet, ſed in loco ipſi Iudici ſuppoſito. ita Salic. in d. l. cum indulgentia. col. pen. in fin. verſ. Aut quæritur an præſes. C. de ſentent. paſſ.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium habens in cauſa criminali, non habet in ciuili.*
2 *Cauſa iudicatur ciuilis, vel criminalis ſecundum finem.*
3 *Delegatum cauſæ criminalis nullam poteſtatem obtinere in cauſa ciuili.*
4 *Iudicem appellationis in cauſa criminali non cognoſcere de cauſa ciuili.*
5 *Cauſam ciuilem dici cùm pœna pecuniaria etiam fiſco applicanda eſt.*
6 *Tranſigi poſſe ſuper priuato crimine cùm ex ſtatuto pœna ſanguinis indicenda eſt.*
7 *Iudicem maleficiorum in cauſis ciuilibus poteſtatem non habere.*
8 *Iudicem cauſæ ciuilis non cognoſcere de criminali.*
9 *Iudicem cauſæ ciuilis eſſe etiam cauſæ criminalis ob neceſſitatem.*
10 *Iudicem cauſæ criminalis de ciuili incidenter cognoſcere.*
11 *Iudicem maleficiorum indicare, etiam incidenter ratione damni dati incidenter.*
12 *Arbitrium datum in cauſa principali, concedi etiam in incidenti & dependenti.*

QVÆSTIO LXXXII.

QVANDO IVDEX CAVSAE CRIminalis cognoſcere valeat ſuper ciuili, & econtrà explanatum.

QVÆRO octuageſimoſecundò, an Iu-
1 dex, cui datum † eſt arbitrium ſuper cauſis criminalib. exercere illud poſſit ſuper cauſis criminalibus ciuiliter tractandis? Et verè dicendum eſt, non poſſe. quoniam ſententia, & fine inſpecto diuerſa eſt cauſa criminalis, quæ ciuiliter tractanda eſt, à cauſa ipſa criminali, criminaliter etiam terminanda. id, quod probat l. quòd ad ſtatum. ff. de
2 pœnis. quò loci ait Marcellus, ſolam † ſentẽtiam ſpectandam eſſe, non criminis genus. & eo reſponſo decidit Rota, deciſ. 19. Not. quòd vbi agitur. tit. de iudicijs. in antiquis. † Delegatum in cauſis criminalibus non obtinere aliquam poteſtatem in cauſis criminalibus ciuiliter tractandis. & Rotam ſecutus eſt Felyn. in c. meminimus. num. 11. de accuſ. hoc idem clarius & fortius affirmauit Rota, deciſ. 10. An Iudex appellationis. tit. de appellationibus, in antiquiori-
4 bus: vbi decidit, quòd † Iudex appellationis deputatus ſuper cauſis criminalibus, non poteſt cognoſcere ſuper appellatione interpoſita à ſententia lata in cauſa criminali ciuiliter, & ad pœnam pecuniariam agitata, etiam ſi pœna ſit fiſco applicanda. ea ratione mouetur, quia cauſa hæc non dicitur criminalis, ſed ciuilis, in qua hic Iudex iuriſdictionem non habet.
5 immò eo loci in fine inquit Rota, quòd ſi † cauſa ſit

Universidad de Deusto
Biblioteca

criminalis atque ita pœna corporalis indicenda sit, & ob iustam causam eam in pecuniariam Iudex immutet, ciuilis iudicatur fine inspecto, ex d. l. quòd ad statum. qua adducti affirmârunt Cynus, Albericus, &
6 alij, vt refert Ias. in l. transigere. num. 3. in fine. C. de transact. quòd quemadmodum licet † transigere super crimine publico, ita etiam licet super priuato, vt putà super furto, pro quo à statuto pœna sanguinis est indicta. ea ratione mouentur, quia non titulus criminis, sed qualitas pœnæ atque finis attenditur, ex d. l. quòd ad statum. & idem probârunt Alberic. tract. statut. parte 1. quæst. 124. & Parisius consil. 150. numero 12. lib. 4. stante ergo quòd hæ causæ diuersæ sint, sequitur, quòd arbitrium datum super vna, non dicitur datum super altera, ex quo separatæ atque diuersæ iurisdictiones sunt. l. solemus. §. latrumculator. ff. de iudicijs. quo loci ait Vlpianus, latrumculatorem, hoc est, † Iudicem causarum capitalium, de re
7 pecuniaria non cognoscere, ex ratione iam relata, quòd separatæ iurisdictionis sint. quam rationẽ perpendit Decius in l. non debet. cui quod plus. num. 5. versic. tertiò regula. ff. de reg. iur. dum ad illius regulæ declarationem post Bald. scribit, in his diuisis atque separatis iurisdictionibus non procedere regulam, qui potest quod plus est, potest & quod minus est. Idem Decius in c. cùm non ab homine. num. 10. de iudicijs. & hos secutus sum suprà, quæst. 40. nume. 8. Confirmatur hæc vera iuris & Doctorum sententia ex illa doctrina econtrario sumpta, quòd vbi
8 quis est † Iudex causæ ciuilis, non potest se de criminali interponere. Bar. l. inter conuenientes. ff. ad municip. Alber. Gand. in tract. malefic. sub Rubr. de aliquibus quæstionibus varijs, versic. pone quæstionem de facto. quos secutus est Sebastianus Vant. tract. nullitatum. tit. de nullitate ex defectu iurisdict. ordin. num. 48.

Extenditur hæc conclusio, vt locum sibi vendicet, etiam si ob aliquam iustam causam Iudex vnus cogeretur exercere alterius iurisdictionem, vt putà,
9 si tempore pestis in ciuitate reperiatur † solùm is Iudex, qui iurisdictionem solam ciuilem exercet, vel econtrà reperiatur solùm is, qui exercet criminalem. nam, & si tunc vnus cogitur alterius munere fungi, vt declarant Angel. in l. si vacantia. C. de bon. vacan. lib. 10. Felyn. in c. querelam. colum. vlt. de iureiuran. & Ripa, tract. pestis. titul. de priuilegijs iudiciorum. num. 43. sic declarantes. d. l. solemus. §. latrumculator. nihilominus is Iudex, non ex arbitrio sibi dato in causis ad suam iurisdictionem propriè spectantibus, sed iuxta potestatem deficientis Iudicis iurisdictionem exercere debet. illa est ratio, quia hoc in casu dicitur ob necessitatem subrogatus loco illius Iudicis deficientis, non ergo plus potest, quàm ille poterat: iuxta l. eum, qui. §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. cum similibus.

Declaratur relata conclusio, vt locum non habeat,
10 quando hic † Iudex, qui in causa criminali arbitrium habet, incidenter cognosceret super causa ciuili: ita in specie declarando d. l. solemus. senserunt ibi Bald. & Castren. & clarius Vant. loco iam citato. num. 47. versic. & præmissa. inter multos citat Bald. cons. 175. Præsuppositio. colum. 1. lib. 3. & Dec. cons. 450. nu. 3.
11 qui interrogati responderunt, † Iudicem maleficiorum esse Iudicem competentem super damno dato. & clarius hanc declarationem confirmant, quæ scripsimus suprà hoc lib. q. 45. num. 13. vbi post Zabarellam Clem. dispendiosam. col. antepen. q. 36. de iudi-
12 cijs, diximus, quòd ille, qui habet † arbitrium super causa principali, habet etiam super ab ea dependenti: idem ergo & hoc in casu,

SVMMARIVM.

1 *Pœnam ab initio sui Magistratus Iudex non potest indicere.*
2 *Pœnas variari pro temporum diuersitate.*
3 *Electionem pauperum in vita hæres non facit, si post mortem facere debet.*

QVÆSTIO LXXXIII.

IVDEX, AN POSSIT IN SVI Magistratus initio pœnas in singulis casibus declarare.

QVÆRO octuagesimotertiò, cùm Iudex in non diffinitis † clarè ve sanctis
1 pœnis à iure arbitriũ hoc habeat, quã velit indicendi & declarandi, an ab initio sui Magistratus indicere & declarare poterit? Et non posse, scriptum reliquit Bart. in l. omnes populi. nume. 47. de iustit. & iure. & ibi Ioan. Baptista à sancto Seuerino nume. 29. & Crotus num. 40. idem sensit Ias. in l. post mortem. colum. penult. versic. adde etiam. C. de fide icomm. idem placuit Anchar. quem retulit Iason. addo Dec. consil. 416. nume. 23. & in l. cùm tempus. nume. 3. de regulis iur. & in c. de causis. colum. 2. de offic. deleg. quem secutus est Andreas ab Exea, in c. 1. nume. 453. de constit. ea ratione adducuntur, quia ob temporis
2 † qualitatem variare possunt pœnæ. l. Pedius. ff. de incend. rui. & naufrag. l. respiciendum. ff. de pœnis. ergo declaratio, quæ per tempora variare potest, nullius est ponderis. l. cùm pater. §. à filia. de leg. 2. qui sanè text. notabilis est, vt ibi admonet Bartol. qui in
3 simili illud affirmat, † electionem pauperum, quam post eius mortem facere debet hæres, vt illis restituat testatoris hæreditatem fieri non posse ante mortem: quoniã variare possent pauperes, vt qui nunc extant, tunc non sint, & econtrà. quam doctrinam ibi omnes probant, præsertim Castren. & plura retulit Ias. d. l. post mortem. & Dec. d. consil. 416. num. 20. 22. 23. sic Ruinus consil. 24. nume. 2. lib. 2. latè Parisius consil. 23. nume. 20. 22. lib. 3. In hoc tamen sunt, qui dissentiunt, vt sibi parum constans Dec. in l. cùm tempus. nume. 3. 4. & ibi latius Cagnolus de regulis iur. rem hanc nunc nõ discutio, vt à proposito nostro non parum remotam.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem arbitrium habentem procedendi in causis criminalibus, non posse reum torquere sine præcedentibus inditijs.*
2 *Torturam damnum irreparabile adferre.*
3 *Torturæ locum non esse, nõ præcedentibus inditijs, etiam in crimine læsæ Maiestatis.*
4 *Iudicem habentem arbitrium in criminalibus posse ex testimonio vnius accusatum torquere.*
5 *Iudicem ex libero arbitrio, quod in criminalibus habet, non posse sine inditijs torquere.*
6 *Statutum Ferrariæ lib. 3. De arbitrio potestatis Ferrariæ, declaratur.*
7 *Bannitus & positus ad nouas defensiones torqueri potest nullis præcedentibus inditijs.*
8 *Fur insignis nullis præcedentibus inditijs torqueri potest.*
9 *Leges transgredi licet ob criminis atrocitatem.*

QVÆSTIO

QVÆSTIO LXXXIIII.

INDITIIS NON PRAECEDENTIbus, quando torquere possit Iudex arbitrium in causis capitalibus habens?

QVÆRO octuagesimoquartò, an Iudex
1 iste † ad torturam non præcedentibus inditijs possit deuenire? Et non posse, omnes affirmant. sic Alexan. consil. 65. num. 2. lib. 1. quem secutus est Ias. in l. si sic legatum. numero 24. de lega. 1. idem censuit Natta in Clemen. sæpe. §. non sit tamen. colum. 18. in fin. de verb. signific. Brunus tractat. de constitutionibus & statutis, in verbo, Arbitrium. & latè Marsil. consil. 49. num. 9. consil. 50. num. 3. consil. 53. num. 6. consil. 63. nu. 4. consil. 64. num. 36. idem in l. 1. num. 3. & num. 20. & in l. pen. num. 22. de quæstio. & in pract. crimin. §. Constante. num. 27. Ferratius caut. 14. num. 1. 2. Plotus l. si quando. num. 635.
2 C. vnde vi. illa est ratio, quia à † tortura, quę damnum irreparabile adfert, inchoandum non est. l. 1. ff. de quæst. est enim hoc subsidiariũ quoddam remedium, ad quod non deuenitur nisi multis concurrentibus, vt annotauit Marsil. d. l. 1. de quæstio. immò idem ob-
3 seruandũ est in † crimine læsæ Maiestatis, vt tradunt Cyn. & Bal. in l. si quis alicui. C. ad l. Iul. Maiest. Marsil. d. l. 1. num. 3. & num. 20. & in l. penult. num. 21. ff. de quæstionib.

4 Hoc tamen in † casu potest hic Iudex ex testimonio vnius tantùm, etiam non omni exceptione maioris reum quæstionibus subijcere: sic Alexand. consil. 41. colum. vlt. lib. 2. quem est secutus Dec. consil.
5 363. nume. 6. sic etiam, vbi † Iudex haberet liberum arbitrium procedendi in causa, vt in statuto Ferra-
6 rien si, † libr. 3. sub Rubr. De arbitrio potestatis Ferrariæ in falsitatibus. respondit Ruin. consil. 147. nume. 1. lib. 5.

Declaratur primò secundum Marsil. l. 1. num. 2.
7 de quæstio. non procedere, quando † contumax venit ad nouas defensiones, vt in eo, qui delicto fuit bannitus: nam si ad nouas defensiones admittatur, tunc nullis præcedentibus inditijs torqueri potest: ita ille affirmat post multos, quos citat.

8 Declaratur secundò, vt non habeat † locum in illis casibus, in quibus de iure cæteri Iudices sine inditijs ad torturam hanc procedere possunt, vt in eo casu, quando contra insignem furem proceditur: ita Marsil. dicta l. 1. nume. 21. de quæstio. ex l. omnes. C. de defenso. ciuita. post Rom. Barb. & Angel. Aretin. vel secundò cùm proceditur contra eum, qui est ma-
9 læ conditionis & famæ. & multos huius opinionis retulit Marsil. dicta l. 1. numero 22. qui declarat, vt apud eum. Vel tertiò, quando agitur de atroci delicto: ita Marsilius dicta l. 1. num. 23. ea ratione, † quia propter criminis atrocitatem, licet transgredi leges, vt probauit Bald. l. quid ergo. §. pœna grauior. de ijs, qui not. infam. & multis similibus confirmat Marsil. d. num. 23.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem arbitrium eligendi pœnam habentem, mitiorem eligere.*
2 *Iudicem grauiorem pœnam interdum eligere.*
3 *Iudicem ex qualitate circumstantiarum pœnam eligere.*
4 *L. si de interpretatione. ff. de pœnis. declaratur.*

QVÆSTIO LXXXV.

PŒNAM EX DVABVS, QVAM eligere debeat Iudex arbitrium in causis capitalibus habens.

QVÆRO octuagesimoquintò, an hic
1 Iudex, qui alternatiuè † duas pœnas imponere potest, posit, quam vult eligere, vel potius mitiorem eligere teneatur? Glo. in c. de causis. in verbo, certa. de offi. deleg. affirmauit mitiorem eligendam à Iudice esse. idem placuit Bald. in l. quicunque. C. de ser. fug. & Alex. consil. 5. in fin. lib. 1. Felyn. in c. inter cæteras. num. 15. & Deci. ibi num. 9. de rescrip. idem Dec. in l. si fugitiui. in fin. C. de ser. fug. Galliaul. in l. 1. §. si stipulanti. num. 14. de verb. oblig. Gram. consil. 30. num. 11. in criminalibus. sic Bellonus, consil. 43. in fin. & in specie nostra, cùm de arbitrarijs Iudicum verba faceret, tradit Paris Puteus in tract. syndicatus. in tit. De arbitrarijs eorum. num. 17. Verùm ego semper intellexi hoc esse per modum consilij traditum, non autem necessitatis, atque ita sensit Felyn. d. c. inter cæteras. nume. 15. versic. non aperiunt isti. idem sensit Dec. in d. l. si fugitiui. in fin.
2 qui dixit, Iudicem maiorem † pœnam posse indicere, si expedire ipsi videbitur. sic Ripa in d. c. inter cæte-
3 ras. num. 59. scribit, ex † qualitate circumstantiarum posse grauiorem indicere. & hoc esse per modum consilij, patet, quia aliàs frustrà lex alternatiuè duas pœnas imponeret. Nec obstat text. d. c. de causis. de offic. deleg. c. in pœnis. de regulis iuris. in 6. l. si præ-
4 ses. † l. interpretatione. de pœnis. quia verba illa non important necessitatem, vt in l. 1. in princ. de iusti. & iure. glo. & Abbas in cap. 1. in verbo, debet, de desponsi. impub. latè Ias. in l. 1. num. 3. de iurisdi. omn. iud. Illud nunc accedit, quod docuit Ioan. à Turrecremata, in c. vltimo. num. 5. 35. distinct. post Hugo. & Ioan. Fantucium, quòd, quando Iudex potest alteram ex duabus pœnis imponere, non debet liberam suam voluntatẽ sequi, sed id facere quod suadet ordo transgredientium, & eorum qualitas & honestas postulat. quam sententiam probaui infrà li. 2. cas. 414. in fin. cæterum in dubio partem mitiorem debet sequi. item D. Thomas 2. 2. q. 67. art. 4. ad primum.

SVMMARIVM.

1 *Mortis pœnam in arbitrarijs pœnis eligere non potest Iudex.*
2 *Iudicem grauiorem pœnam, quàm lex facit, eligere non debere.*
3 *Iudicem non posse pœnam mortis eligere, præsertim statuto prohibente.*
4 *Mortis pœna in arbitrarijs potest indici cùm crimen est atrox.*
5 *Decij consideratio & distinctio explicata.*
6 *Pœnam mortis non eligeret Iudex, qui his verbis arbitrium consecutus est: ipse pœnam moderetur.*
7 *Verbum, modero, temperamentum significare.*
8 *Authoris noua distinctio, quam pœnam eligere Iudex debeat.*
9 *Membri mutilationem imponere potest Iudex, qui arbitrium in pœnalibus habet.*
10 *Mulier prægnans donec fœtum fert, pœna corporis afflictiua puniri non debet.*
11 *Aegyptiorum & Athenienſium lex, ne grauida pœna corporali afficiatur.*
12 *Diodori Siculi locus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

13 *L. Prægnantis. ff. de pœnis. ratio.*
14 *§. illud. in Auth. de collatoribus, declaratur.*
15 *Membri abscisionem non esse pœnam capitalem.*
16 *Capitale odium quod.*
17 *Capitalis morbus quis.*
18 *Statutum Papiæ 68. in criminalibus, sub Rubr. De pœna & arbitrio D. Potestatis. declaratur.*
19 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubr. de pœna occidentis. declaratur.*
20 *Mortis pœnã indicere potest Iudex in arbitrarijs, si atrox sit delictum.*
21 *Sacrilegij crimen graue.*
22 *Scopolismi crimen quod, & qua pœna plecteretur.*
23 *Receptatores latronum, quibus pœnis afficiantur.*
24 *Repetundarum rei, quibus plectantur pœnis.*
25 *L. si de interpretatione. ff. de pœnis. regulam, in atrocioribus locum non habere.*
26 *Pœnam consuetudine terminatam obseruandam esse.*
27 *Furum balnearium pœna.*
28 *Dictio, dummodò, modificatiua.*
29 *L. 1. ff. de furib. balnea. declarata.*
30 *Arbitrium datum summo Magistratui in pœnalibus, extendi etiam ad pœnam mortis.*
31 *Arbitrium dari ita posse Iudici, vt etiam mortis pœnam eligere possit.*

QVÆSTIO LXXXVI.

QVAM POENAM INDICERE VAleat Iudex, qui in causis capitalibus arbitrium habet, latè & subtiliter explicatum.

1 QVÆRO octuagesimosextò, an Iudex iste possit † pœnam mortis imponere? & in dubio ac regulariter non posse, (cùm pro eo delicto à Iure Communi vel statuto pœna mortis nõ est indicta) tradunt Marsil. cons. 24. nu. 34. qui plures citat: addo eiusdem sententiæ Alex. cons. 111. nu. 3. vbi Apostil. lib. 1. cons. 13. num. 15. cons. 55. num. 2. & cons. 121. num. 6. lib. 7. Barb. consil. 23. in fi. lib. 4. Craue. cons. 224. nu. 2. propè medium. Boer. q. 317. num. 3. & Brunus trac. de constitutionibus & statutis, in verbo, Arbitrium. versi. si statutum disponit. & hanc nouissimè probauit Iul. Clar. lib. 5. sententia. §. fin. q. 83. vers. sed quæro. Imol. l. 2. de publ. iud. latè Felyn. in c. ex literis. nume. 23. de constit. qui paulò ante relata longa disputatione, Iudicẽ posse vsq; ad mortem arbitrari, subdit id intelligi in graui & atroci delicto, quasi intelligat, regulam esse in oppositum. idem clarius ibi nume. 25. versic. Quarta declaratio. id, quod multiplici ratione & argumento confirmauit Alex. d. cons. 111. num. 3. illa præsertim, quia, cùm arbitrium de arbitrio boni viri intelligatur. l. fideicommissa. §.
2 quanquam. de leg. 3. arbitrari † is nõ debet eum plus debere puniri, quàm à lege fuerit constitutum. arg. l. continuus. §. cùm ita. de verb. oblig. quæ sanè ratio non multum concludit, quia si loquitur cùm à iure nulla est indicta pœna, quomodo possumus dicere eũ nõ debere excedere Iuris Communis dispositionem? verior itaque ratio illa videtur, quia in dubio mitior pœna eligenda est. l. interpretatione. ff. de pœnis. Hęc fortius & fine controuersia procederent, quando vel
3 lege † expressa, vel ex mente, mortis pœna reijceretur: vt Papiæ statuto 68. in criminalibus. De arbitrio & bailia D. Potestatis extendenda in criminalibus. vt quia lex eam prohiberet, vel quia diuersa statueret. quemadmodum docuit Decius dicto cap. ex literis. num. 14. versic. Septimò glo. & num. 15. versic. Octauò & vltimò. cuius duæ declarationes hac vna continentur: nam, cùm lex reijciat eam pœnam, nullum erit Iudicis de eo arbitrium. Ex quibus sequitur male sensisse Marantam disput. 3. num. 15. dum pro regula posuit, in pœnis arbitrarijs vsque ad mortem arbitrari posse.

4 Extenditur primò, vt procedat etiam † in crimine atroci, nondũ tamen consummato: nam nec ob illud pœnam mortis arbitrari poterit Iudex: ita declarando glo. d. §. in summa. inst. de iniur. rectè affirmârunt Bald. & Florianus, quos retulit Dec. d. c. ex literis. num. 14. versic. Tertio modo glo. de constit. & eo loci Felyn. num. 24. hanc secutus est opinionem. his addo Bal. cons. 443. Cechus. col. 2. versic. item non obstat quod notatur lib. 3. Marantam d. disput. 3. nu. 16.
5 Dec. tamen loco † iam citato, & in l. si fugitiui. num. 65. 66. C. de ser. fug. non parum ambigit: inquit enim quòd aut lex, vel consuetudo conatum non punit, vt regulariter non punitur mortis pœna, vt tradunt omnes in l. 1. §. quod autem. ff. quod quisq; iuris. & l. si is, qui cum telo. ad l. Cornel. de sica. sic statutum, delictum aliquod pœna mortis puniens, intelligitur punire, si delictum consummatum fuerit. Bar. l. 1. §. Diuus. ff. ad l. Cornel. de sica. Alex. cons. 15. lib. 1. qua de re suo loco latius.

Hoc primo casu (inquit Decius) res est clara, non posse arbitrari vsque ad mortem.

Aut secundo casu conatus à Iure Communi pœna mortis puniretur, vt ex aliquorum sententia, in crimine læsæ Maiestatis: & tunc pœna mortis arbitrari poterit: quia non aliter arbitrabitur Iudex, quàm à Iure Communi sancitum fuerit, in hoc secundo casu sentio cum Decio, quoniam hoc nouum non est huius Iudicis arbitrium, sed declaratio dispositionis Iuris Communis. maius dubium versatur in primo casu, in quo negat Decius non posse ad mortem arbitrari. Ego quidẽ soleo sequi Decium hoc casu, quia, aut Ius Commune certam imponit pœnam pro solo conatu, ita, vt pœnam mortis prohibere videatur: & tunc Iudex nõ poterit mortis pœnam indicere: quandoquidem non potest legi refragari. Aut pœna non est certa à lege communi indicta, & tunc, cùm in dubio simus, creditur datum arbitrium, vt mitiorem partem Iudex sequatur, nec plus arbitretur, quàm similibus in casibus lex communis facit.

6 Extenditur secundò, vt fortius † procedat relata conclusio, quando Iudici datum esset his verbis arbitrium: ipse pœnam moderetur. nam tunc non poterit de pœna mortis arbitrari: ita post Maria. Socin. in c. inquisitioni. in princ. de accusat. affirmârunt Felyn. & Dec. in d. c. ex literis. ille num. 25. iste num. 14. versic. Quartò non haberet. Maranta. d. disput. 3. nume. 18. versic. Quartò limita. nam tunc pœna debet
7 minui, non ampliari, cùm verbum † modero, temperamentum ac diminutionem nõ augmentum significet, vt probare videtur cap. statutum. de præben. in 6. & c. vltimo. de verb. signific. glos. in Clem. 1. in verbo, moderationem. de iurepatron. Ego quidem
8 † sic verius distinguo, aut pro certo delicto iam à Iure Communi pœna corporalis est indicta, & Iudici postmodum arbitrium moderandi pœnam, tunc nõ poterit de pœna mortis arbitrari, quoniam non esset eam temperare & moderare, sed illam ipsam indicere: & hoc modo, mandato superioris limitato non pareret: ita procedat Marian. & aliorum sententia. Aut à Iure Communi, statuto vel consuetudine pœna non est indicta, & tunc poterit is Iudex pœnam arbitrari, vel ad mortem, vel ad aliud genus pœnæ secundum qualitatem perpetrati delicti, & qualitatem

suæ personæ. Est ratio, quia verbum, modero, hoc casu non significat temperamẽtum & diminutionem, cùm nil præcesserit, quod minui possit, ideoq; idem significat quòd verbum arbitretur, & annotauimus suprà, quæst. 9. vbi Felyn. & Dec. præcitatis in locis retuli.

9 Declaratur primò, vt non procedat in † membri mutilatione, quam pœnam arbitrari hic Iudex poterit. hanc sententiam ex his, quæ mox subijciam, veram probo, & si sciam aliter fuisse responsum ab Alex. consil. 13. num. 17. & consil. 55. num. 4. lib. 7. qui ea leui ratione adductus est: quòd à pari hæ pœnæ procedunt, ex l. Imperator. la 2. ff. de statu homi. quo loci
10 annotauit Bart. quòd quemadmodum † mulier prægnans morte ob delictum commissum mulctanda, custodiri debet donec fœtũ ediderit, ita nec ei membrum esse mutilandum, donec pepererit. verùm argumentatio ista non est satis solida, quoniam constitutio hæc Imperatorum est ad commodum partus, non autem ipsius mulieris promulgata, ne scilicet vnà cum ea fœtus depereat: id, quod iniquum foret, quoniam fœtus innocens ob matris delictum oppri-
11 mi non debet. quæ lex ab † Aegyptijs originem traxit, & ab illis ad Athenienses translata, à quibus eam deinde Romani acceperunt. De Legibus enim Aegyptiorum, quas Athenienses mutuati sunt, sic scribit
12 inter cæteros † Diodorus Siculus, lib. 2. rerum antiq. Mulierum morti destinatarum, si prægnantes essent, partus expectabatur: quòd iniquum esset eum, qui nihil commisisset, vnà cum facinoroso pœnam pati: aut duos plecti, cùm vnus deliquisset, cumq; eo qui sponte peccasset, criminis vacuum puniri. Insuper cùm sola peccasset mater, minimè æquum censebant filium patri matriq; communem, luere maternam pœnam. hæc ille. Cuius authoritatis meminit in ea l. Imperator. Corasius, num. 3. alia doctè scribit Brissonius, lib. 2. antiq. Iuris Ciuilis. c. 20. ratio hæc, ne partus opprimatur, procedit etiam cùm de membri mutilatione agitur: nam facilè est mulierem præ dolore maximo, mœrore, & ira, abortum facere, vt scriptum reliquerunt Galen. lib. 5. Aphorismorum Hippocratis, & annotauit ex nostris Brechæus Turo. in l. qui mortui. num. 6. de verb. sign. Ex quibus colligi-
13 tur ratio † l. prægnantis. ff. de pœnis. dum prægnans prohibetur quæstionibus subijci: sequitur ita differendam esse membri abscisionem ac ipsa mors, non tamen sequitur in omnibus factam esse æquiparationem, vt vbi mortis pœna indici nõ potest, ita nõ pos-
14 sit mutilatio membri. Nec text. † §. ad hæc prohibemus. in Auth. de collatorib. quem ad hanc æquiparationẽ probandã adferebat Alex. ad rem facit: quoniã illa prohibitio, quam facit eo loci Iustinianus Iudicibus Prouinciarum, vel loci seruatoribus mandet, aut membri incisionẽ, cùm ipsi absunt arguit mẽbri incisionem æquiparari vltimo supplicio, cùm solùm eo in casu æquiparetur quò ad prohibitionem illam. imò is text. ostendit minus esse (vt re ipsa est) membrum scindere, quàm mortem indicere: nam ibi ponuntur vt diuersa & augmẽtatiuè de membri abscisione loqui, quasi dicat: Iudices non posse nõ modò vltimum supplicium mandare, verùm etiã nec membri abscisionem. Non est pariter vera illa Alexandri argumentatio, quam sumit à doct. Bal. in l. reos. col. 2. vers. se-
15 cundò quæro. C. de accus. † membri abscisionem esse pœnam capitalẽ, quoniam Baldo crebius nostri aduersantur. nam Bart. in l. 2. num. 12. ff. de publ. iudi. Bal. met. Aret. & alij, quos secutus est Deci. in l. Imperium. num. 42. vbi latè Alciat. num. 126. in fine. ff. de iurisdict. omn. iud. affirmârunt, membri abscisionem non esse pœnam capitalem, idem censuit Alciat. in l. transigere. num. 15. C. de transact. & in l. licèt. la 2. nu. 3. ff. de verb. sign. quibus accedit Gaspar Valascus & Curt. iun. in d. l. Imperium, ille nu. 158. iste nu. 84. quorum sententia probatur verè in l. 2. ff. de pub. iud. & in §. vlt. in Auth. vt nulli iud. probatur etiam, quia apud Iureconsultos omnibus illis in locis, in quibus de capitalibus pœnis mentio fit, in illis nunquam refertur membri abscisio, vt intuenti facile est videre in l. sed & si quis. in princ. ff. si quis cautio. in l. si quis filio. §. sed & si quis fuerit. ff. de iniusto rupto testam. in l. edicto Prætoris. ff. de bonorum possess. in l. 2. in princ. in l. capitalium. in princ. in l. respiciendum. in fin. ff. de pœnis. & in §. publicorum. in-
16 stit. de publicis iudic. sic dicimus † capitale odium,
17 quod caput & vitã hominis petit, sic capitalis † morbus, & capitale vitium. Valla, lib. 4. Elegan. cap. 109. Veram itaq; non esse arbitror Alexandri consultationem. Hæc autem Alexandri consultatio procedere
18 posset Papiæ, vbi extat † statutum in criminalibus 68. sub Rubr. de arbitrio & bailia D. Potestatis extendenda in pœnis. quo est cautum, datum Prætori arbitrium in pœnalibus non se extendere ad sanguinis pœnam, nullo ergo modo poterit membrum muti-
19 lari. & fortius Ferrarię † in casu statuti lib. 3. sub Rub. De pœna occidentis, vel vulnerantis, dum vult mandantem delictum puniri de excessu, arbitrio Prætoris, etiam corporaliter citra mortem tamen & membri abscisionem.

20 Declaratur secundò non procedere, quando † delictum esset atrox. sic intelligo glo. §. in summa. insti. de iniur. quam sic pariter intellexit Bal. in l. penult. in fi. ff. de rerum diui. & l. 1. in fin. C. de ijs, qui latro. occul. tunc (inquiunt isti) pœnam mortis arbitrari & indicere potest Iudex, idem scribunt Decius in l. si fugitiui. num. 94. de ser. fug. & consil. 100. num. 11. quo loci plures glossæ sequaces retulit. & clarè sic d. glossam intellexit Craue. consil. 220. nume. 14. Alex. d. cons. 111. num. 3. lib. 1. & si Alex. consil. 116. num. 12. lib. 2. & Ias. in l. & si legibus. num. 4. C. si contra ius vel vtil. publ. ambigant. sic dubitat Maranta disputat. 3. num. 17. & inter consil. criminalia diuersorum, respondit Collegium Bononiæ, consil. 4. 5. 6. 7. & Petrus de Soncino ibidem, cons. 98. colum. vlt. Brunus, de constitutionibus & statutis, in verbo, Arbitrium. versic. si statutum disponit. & Ant. Pudilla, Hispanus, in l. transigere. num. 27. in fine. C. de transact. Et atrox hoc delictum est iudicandum ex circumstantijs, vt respondit Craue. d. consil. 220. num. 14. post Dec. d. consil. 100. in fine. & Rip. d. c. inter cæteras. num. 59. de rescript. quam sententiam verè secutus est Felyn. d. c. ex literis. num. 23. de constitut. & probatur ex l. sacrilegij. ad l. Iul. pecul. quo loci scribit Vlpianus Proconsulem, cui ius gladij in sua Prouincia datum erat. l. solet. in princ. de officio Proconsul. ea pœna sacrilegos plectere, vt aliquos ad bestias damnet, alios igne comburat, alios verò in furcas suspendat:
21 nam † sacrilegij crimen graue & atrox est, vt probat l. placet. in fine. C. de peda. iudic. quo loci Corasius numero 24. refert, Aelianum libro 5. de varia. histor. attestantem, antiquos illos adeò crimen hoc odisse, vt pueros etiam sacrilegos viuos comburi volùerint. sic probat l. sunt quædam de extraordina. crimin.
22 dum vult Vlpianus σκοπωλισμοι (sic etenim legendum est ex Budæo, ibi & Alciato libro 2. Prætermiss. & ante eos ex Petro Crinito, libro 8. de honesta disciplin. c. 10.) crimen pœna mortis interdum à Iudice puniri. nec mirum, quoniam (vt Crinitus scribit) antiqui pœna sacrilegij puniebant. nõ minus etiam hanc declarationem probat text. l. 1. C. de ijs, qui latron.
23 occult. quo intelligimus † latronum receptatores

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœna mortis plecti, cùm genus pessimum sit. l. prima. ff. de recepta. vbi Martianus censet eandem illis pœnam esse indicendam, quæ ipsis latronibus indici solet. extat & hac de re in Theodosiano Codice constitutio, libro 9. titulo 29. l. prima & secunda. suffragatur tandem huic declarationi. l. Iulia. §. ho-
24 die. ff. ad l. Iulia, repetund. quo probatur, † reos criminis repetundarum extra ordinem à Iudice puniri, atque proinde deportatione vel morte plecti, cùm graue crimen à legislatoribus iudicatum sit. nam lex 12. tabul. pœnam capitis illi reo indixit, vt author est Gellius, libro 20. noct. atti. cap. primo. alia nonnulla adferri solent, quæ, cùm ad rem non conferant, sciens prætereo. Accedit prætereà in atrocioribus
25 locum † non esse regulæ. l. interpretatione. de pœnis. vt declarat Dec. l. semper in obscuris. num. 10. de regulis iur. & clarius Neuiz. lib. 6. sylvæ nupt. num. 47. vers. tertiò limita.

26 Declaratur tertiò, non procedere, † quando ex consuetudine certa pœna est indicenda, tunc enim ab illa non est recedendum, cùm certa dicatur. gloss. in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de ijs, qui not. infam. Bart. l. seruum quoque. §. publicè. ff. de Procur. Felyn. d. c. ex literis. num. 26. & ibi Decius nume. 14. post alios, quos citat. idem in c. inter cæteras. num. 12. de rescript. & ibi latè Felyn. num. 11. sic etiam Dec. d. consil. 100. in fin. Marsilius in pract. criminali. §. Constante. num. 28. Boer. q. 317. num. 3. Iulius Clarus libro 5. sentent. §. finali. quæst. 83. versic. scias etiam. Maranta d. disput. 3. in fin. nec enim datur arbitrium in certis & determinatis, vt aliàs admonui. hoc enim casu ita mandatum est, quare illius fines egredi non licet. l. diligenter. ff. mand. cap. cùm dilecta. de rescript. Idem est, quando datum est arbitrium in certo speciali casu, qui certam pœnam iam sanctam haberet, vt probat l. prima. ff. de furi. balnea.
27 qua intelligimus † certam pœnam furibus balnearijs diuersam à pœna, quæ cæteris indicitur. quod, qua ratione sit factum, ex Aristotele in problem. declaratur Alciatus libro 2. Parerg. iuris. capit. 38. inquiunt ergo nostri, quòd & si arbitrium Iudici in eo casu datum videatur, attamen limitatum est, vt o-
28 stendunt illa † verba dummodò, quæ modificatiua ac restrictiua sunt. l. cùm ab eo. ff. de contrahen. emp. ita interpretatur dicta l. 1. Decius d. c. ex literis. nu-
29 mero 14. versic. vnde secundò. quanquam ego † soleam textum illum intelligere in furibus balnearijs temporariam pœnam esse à iure indictam, nec in eo suum arbitrium versari, an scilicet temporariam, vel perpetuam pœnam indicere possit, sed in eo tantum versari, vt pœna ipsa temporaria non excedat modum, vt si ad metallum fodiendum condemnetur, tanto labore grauetur, vt ferre illum non possit. de pœna horum furum, alia infrà libro 2. dicemus. Scio etiam in hanc sententiam adferri. l. 1. §. expilatores. & §. vlt. ff. de effract. expilat. sic etiam intellexit Signorol. cons. 169. num. 51.

30 Declaratur tertiò, vt locum sibi non † vendicet, quando supremo Magistratui datum esset arbitrium: nam tunc mortem arbitrari poterit. Marsil. sing. 397. Arbitrium. & Rolan. à Valle, consil. 90. num. 28. lib. 1. quemadmodum is tunc potest omnia bona publicare. qua de re infrà suo loco, vbi de ratione dicemus. est tamen quod animaduertamus, Marsil. & Roland. solùm loqui de pœna corporali, non autem de morte: sed nulla est differentiæ ratio, vbi talis esset Magistratus qualitas & potestas, vt possit aliàs pœnam mortis indicere. scio etiam ab eis citari Bal. in l. 1. C. ne sine iussu Princ. qui de pœna corporali ne verbum quidem facit.

31 Declaratur quartò, quando † arbitrium ita datur expressè, vt possit, si vult pœnam etiam mortis arbitrari: ita intelligo l. 1. C. de ijs, qui latro. occult. & ibi Bald. alias nonnullas declarationes recensés Maranta d. disput. 3.

SVMMARIVM.

1 *Pœnæ electionem tribuere non potest Iudex reo.*
2 *L. aut damnum. §. proinde. ff. de pœnis. declaratur nouo sensu.*
3 *Papinianus iussu Caracallæ occisus.*
4 *Iudicem ad terrendum cæteros grauiorem pœnam eligere posse.*
5 *Mortis species variæ.*
6 *Pœnæ electionem etiam in alternatiuis Iudex non concedit reo.*
7 *Membrorum suorum quando quis sit dominus.*
8 *Decij considerationes aliquot improbatæ.*

QVÆSTIO LXXXVII.

AN IVDEX, QVI IN CAVSIS CAPITALIBVS ARBITRIVM HABET, REO PŒNÆ ELECTIONEM TRIBVERE VALEAT, DILIGENTER DECLARATVM.

1 QVÆRO octuagesimoseptimò, cùm hic Iudex noster † pœnam mortis delinquenti imponere potest, an ipsi delinquenti cõcedere possit facultatem eligendi, quo genere mortis vult mori? apud Aethiopes hæc consueuit concedi electio: vt scribit Alex. ab Alexan. lib. 3. dierum genial. c. 5. apud nos dari non posse, visus est sentire in specie Bald. in l. 1. C. qui ad liber. perue. non poss. Roman. singul. 133. Quæro an Iudex. quos secutus est Marian. Socin. sen. in c. sicut. de Iudæis. Felynus in c. inter cæteras. nume. 7. versic. aduerte tripliciter. de rescript. & ibi Ripa nume. 65. in fine. Cæpolla. l. si fugitiui. num. 59. & ibi Deci. num. 97. post Bald. ibidem num. 8. C. de ser. fugit. in quam sententiam ad-
2 ducuntur omnes ex text. singulari secundum eos † l. aut damnum. §. proinde. ff. de pœnis. quo loci scribit Vlpianus, Præsidem Prouinciæ non posse electionem tribuere morituro, quo mortis genere interfici velit. Verùm is text. loquitur eo casu, quo certa pœna statuta à Lege est, vt tunc Præses liberè immutare eam nõ possit: eo enim mortis genere, quod sancitũ est, mori is reus debet. hoc ostẽdunt verba antecedentia: dum ait Vlpianus, vita adimitur: vt putà, si damnatur aliquis, vt gladio in eum animaduertatur, sed animaduerti gladio oportet non securi. cui simile est illud Imperatoris Caracallæ, nequissimi hominis, dum in-
3 terfectorem † Papiniani, acutissimi viri, quem occidi iusserat, increparet: Gladio (inquit) non securi oportuit exequi iussum meum. Cuius rei post multos memini in tractat. de recuperanda possessione remedio nono, nume. 355. Rectè itaq; subdit deinde Vlpianus, proinde nec liberam mortis facultatem concedendi ius ipsi Præsides habent facultatem, ergo non habet Iudex: non mirum, si eam alteri concedere non potest, hoc vno verbo sensit Felyn. qui suprà, sed rem nec aperuit, vel fortè non est assecutus. Vel & secundo loco exponere possumus, Præsides non habere liberam facultatem concedendi executori, vt quouis mortis genere pro sui libito reum afficiat, iuxta illud Caracallæ

racallæ iam relatum, atque ita verba illa concedendi, non ad rei personam, sed executoris referantur. quod est magis probabile. Credo tamen hanc Do-
4 ctorum sententiam veram esse ea ratione, quia † Iudex iuxta facinoris qualitatem, vt cæteros magis terreat, grauiorem interdum mortis pœnam indicere
5 potest. nam variæ † sunt in iure constitutæ mortis species, vt ostendit Vlpianus in d. l. aut damnum. & doctè apud Alexand. ab Alexandr. libr. 3. dierum genial. capitul. 5. & apud Cælium Rhodeg. lib. 10. lectio. antiqu. capitul. 9. si ergo Iudex hanc electionem reo concedere posset, eueniret facilè vt legum sanctiones eluderentur.

6 Extenditur primò, vt procedat etiam † quando alternatiuè pœna pecuniaria aut corporis afflictiua indicta esset, nam, nec tunc poterit Iudex electionem hanc delinquenti tribuere. quod intelligo, quando verba legis diriguntur ad Iudicis personam: ita scriptum reliquit Felinus in dicto capitul. inter cæteras. numero 7. versicul. si autem vna est corporalis. de rescript. idem placuit Cæpollæ in l. si fugitiui. nume. 60. C. de ser. fug. illa ratio, quam iam retuli, potest considerari, legem Iudici electionem tribuisse, quoniam ex circumstantijs & accidentibus iuxta personæ qualitatem, modò vnam, modò alteram eligeret. Prætereà euenire posset, vt reus ille sit tam auarus, vel perfrictæ frontis, vt potius pœnam corporis afflictiuam, quàm pecuniariam sustinere velit, & tamen
7 quis non est dominus † membrorum suorum. l. liber homo. ad l. Aquil. c. contingit. de sentent. excommunic. qua ratione vsus est Felinus. Nec illi aduersatur Decij in dicto capitul. inter cæteras. numer. 10. & in d. l. si fugitiui. numer. 98. consideratio, quòd licèt quis non sit dominus membrorum suorum, Rempubl. tamen dominam esse, vt tradit Bartol. in l. Titio centum. §. Titio centum el 2. versic. Tertia ratio. de cond. & demonst. & ideo reus non est, qui disponit, sed est ipsa Respub. & ipsa lex. Nam hæc consideratio procederet, quando lex has pœnas indiceret dirigendo verba ad ipsum delinquentem, at quæstio nostra est proposita, an Iudex electionem possit huic reo tribuere, sicq; præsupponimus verba ad Iudicem esse directa,
8 non ergo ad rem est † Decij consideratio. Minus illa consideratio, quòd imò quis est dominus membrorum suorum, & quando quis ad mortem fuit condemnatus, & non appellauit, quia sententia transit in iudicatum. l. diui fratres. vbi Bartol. de pœnis & l. 2. §. vlt. de quæst. idem tradit ipse Dec. in l. 1. 2 lect. numero 48. C. qui admitti. verùm, hoc procedit in illa tacita iurium suorum renunciatione, quę legi cognita non est, sed præsumit eum nullas habere defensiones. diuersum est quando de expressa agitur, quoniam illa tunc præsupponit in renunciante aliquid esse, 1
ob id eas non approbat. l. non tantùm. de appella. Bar. in l. custodias. de publ. iud. Curt. iun. in l. edita. num. 84. C. de eden. Marsil. consil. 16. numer. 26. 27. & sing. 651. qui eos Iudices reprehendit, qui curant reos renunciare eorum defensionibus. Non etiam aduersatur illa argumentatio, quam facit Decius ex doctrina Baldi in l. quicunque. numero 17. C. de ser. fug. qui dixit, quòd si in pœna pecuniaria reus habet electionem, fortius in corporali. arg l. si præses, iuncta l. in seruorum, de pœnis. nam respondeo, Baldum loqui, quando pœna corporalis omni casu imponenda est, nam tunc ex duabus vnam eligere potest. diuersum est, quando in alternatiua, vna adest pecuniaria, & altera corporalis: nam corporalem is reus eligere non poterit.

SVMMARIVM.

1 *Carcerandi arbitrium Iudicem habere, cum in criminalibus arbitrium obtinet.*
2 *Delinquens è domo extrahi potest.*
3 *Iudicem in arbitrarijs posse reum carcerare sine inditijs.*
4 *Clericus prehendi potest pro crimine.*
5 *Debitorem fisci carcerari posse.*
6 *Debitorem priuati prehendi non posse, & carcerari.*
7 *Doctorem ob priuatum debitum prehendi non posse.*
8 *Clericum ob priuatum debitum carcerari non posse.*
9 *Milites armatæ militiæ non posse prehendi ob priuatum debitum.*
10 *Mulieres ob debitum pecuniarium carcerari non posse.*
11 *Mulierem cogi non posse ad Iudicem venire.*
12 *Mulierem etiam occasione administrationis tutelæ obligatam prehendi & carcerari non posse.*
13 *Meretricem cogi posse ad Iudicium venire, prehendi & carcerari etiam posse.*
14 *Meretricem etiam coniugatam carcerari posse.*
15 *Leno turpis persona.*
16 *Lenonis pœna apud Hispanos & Germanos.*
17 *Honorem propter delictum excludi.*
18 *Meretricem coniugatam prehendi non posse, cùm vir mulieris turpitudinem ignorat.*
19 *Mulierem non leue crimen prehendi non posse, & carcerari.*
20 *Mulierem ob graue & atrox crimen posse prehendi & carcerari.*
21 *Delicta sub publica custodia à lege omninò prohiberi.*
22 *Meretricem coniugatam prehendi non posse, vt in publicum carcerem conijciatur.*
23 *L. si vxor. §. 1. ff. de adulter. remissiuè declaratur.*
24 *L. si miles. §. defuncto. ff. de adult. expositus.*
25 *Meretricem etiam solutam in carcerem publicum non posse conijci.*
26 *Statutum Papiæ 57. sub Rubr. De pœna superstitis, vel custodis carcerum. in fine, declaratur.*

QVÆSTIO LXXXVIII.

QVANDO IVDEX EX ARBITRIO, quod in capitalibus causis habet, possit viros & mulieres, vel ob debitum pecuniarium, vel ob crimen prehendi iubere, & in carcerem conijcere, & de meretricum custodia, pleno calamo scriptum & explicatum.

1 QVÆRO octuagesimooctauò, an Iudex hic noster pro † suo arbitrio iubere possit aliquem prehendi, & carcere mancipari? Et posse docuit Bald. in capitul. 1. in verbo damna. num. 3. de pace Constant. quem secutus est Afflictus in capitul. 1. numer. 21. versicul. item habet arbitrium carcerandi. ex quib. caus. feud. amit. qui hoc intelligunt, iuxta qualitatem & dignitatem personarum. hanc quæstionem, vt quantum in me est, clarà reddatur, duo capita sic constituo, vnum in masculis: & alterum in fœminis.

Primum caput de masculis tres casus habet, quorum primus est, cùm agitur de causis criminalibus: tunc dubium non est, quin prehendi reus possit, & carcerari ex Iudicis arbitrio: ita ex l. 1. C. de offi. diner. iudic. docuit Bar. in l. cum eo. nu. 2. versi. si verò quæris. ff. ad l. Iul. pecul. & in l. consentaneum. num. 13. & ibi Bal. C. quomo. & quando Iudex. ita intelligo Bal-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum & Afflictum iam relatos, sic Zasius respondit consil.19.numer.25.libr.1.statutis tamen locorum est sæpe prouisum, non posse reos carcerari cum pœna criminis est pecuniaria, & satisdare sunt parati, vt Veronæ libr.3. capit.15.sub Rubr. Qui accusati. quo cùm ita sit diffinitum, cessat arbitrium Prætoris ex alio statuto.d.lib.3.cap.115.

1 Extenditur primò, vt etiam procedat quando † in domo is esset, nam ex ea extrahi potest.dict.l.1.C. de offic.diuer. iudic. Bartol. & cæteri relati. hoc enim casu locus non est dispositioni.l.plerique. ff. de in ius vocan. vt ibi omnes annotarunt, Socin. numer.25.& Iaſ.num.18.

3 Extenditur secundò, vt procedat etiam † nullis inditijs præcedentibus: ita Bald. in l. & si certus. ad S. C.Sylla.& in l.2.C. de ijs qui latro. & alios citat Marsil. in singul.93.Iudex.& in l.1.capitul.1. ff.de quæstionibus.

4 Extenditur tertiò, etiam si persona † illa aliquam dignitatem obtineret, vt in Clerico, is enim adhuc prehendi potest. Marsil. in pract. crim. §. Attingam. nu.70.in fi.post nonnullos,quos recenset.

5 Secundus casus est in † causis pecuniarijs, publicis tamen, vt in debito fiscali, tunc prehendi poterit: ita Bart.d.l.cum eo.& ex relatis plures.est text.clarus in d.l.1.C.de offic.diuer.iud.quid iuris interpretes sentiant,hoc verum esse intelligo, quando contumax est ad soluendum,iuxta l. nemo carcerem. C. de exacto. trib.libr.10.

6 Tertius est casus cum agitur de sola causa † pecuniaria debiti priuati, tunc regulariter carcerari debitor non potest: ita Bart.in d.l. cum eo.num.2.versic. si verò pro debito, ad l.Iul. pecul. ex text.l. consentaneum. C. quomodo & quando Iudex. quo loci idem Bart. num.13. propè principium, hoc verum intellexit, creditore postulante, ad cuius instantiam Iudex cogi non potest, vt debitorem iubeat prehendi & in carcerem detrudi, nam potest ei dicere Iudex, nolo debitorem tuum prehendi nisi fit ad Iudicium vocatus, & fit contumax ad soluendum: ipse verò Iudex ex suo arbitrio & officio potest. & hoc etiam in casu versatur illud arbitrium, cuius meminit Bal. iam relatus, & post eum Afflictus & Zasius.

7 Declaratur primò, non procedere † contra Doctorem, qui ob debitum priuatum prehendi, minusq; carcerari potest: vt probat.l.medicos, vbi glo.& Docto. C. de professo. & med. libr.10. quem singularem esse dixit Matthæs.notab.59. Nota quod legum Docto.Iaſ.in l.generaliter in fi.ff.de in ius vocan. Marsil. in pract.criminali.§.Attingam.nu.69. qui idem constitutum esse pro eorum filijs scribunt.

8 Declaratur secundò, non procedere in Clerico † qui ex crebriore opinione non potest prehendi & carcerari ob debitum pecuniarium priuatum: ita Ioan. Andre.in cap.si Clericus, de sentent.excommunicat. in 6.Matthæs.notab.60. Nota quòd Clerici in sacris. Felin.in c.cùm ex officij.num.15.de præscript.Marsil. d.pract.crim.d.§.Attingam.num.70.Gomes.institu. de actio.in princip.num.65.

9 Declaratur tertiò non procedere in † militibus armatæ militiæ, qui solùm, in quantùm facere possunt, conueniri possunt, non autem carcere mancipari, vt probat.l.miles, vbi omnes. de re iud.latè Didacus Couar.libr.2.varia.resolu.cap.1.num.4.qui idem de nobilibus scribit, quod nunc non discutio.

10 Secundum est caput propositæ quæstionis in † fœminis: quo quidem in capite, primus casus est, cùm agitur de debito pecuniario, sicq; sola causa ciuili, tunc non potest mulier prehendi, & carcerari, siue debitum sit priuatum, siue etiam sit publicum: id quod eis in priuilegium ob quandam muliebrem verecundiam, datum à Iustiniano videtur, in. §. necessarium, in authentica vt nulli iudicum. quæ est nouella 134. constituit Iustinianus, eas ad Iudicium vocari, quæ vbi condemnatæ fuerint, in eorum bonis proceditur, vt in bonis debitorum quemadmodum leges iubent.

11 Extenditur primò, vt locum etiam † habeat quando Iudicium sine illius præsentia tractari non posset, nec tunc cogi possunt ad Iudicium venire, vel prehendi, sed Iudex ad eas accedere debet, vel nuncium mittere, vt ex capitul.mulieres.de iud.in 6.& post Barto. d.§. necessarium, tradit Boerius in l. consentaneum. num.137. C. quomodo & quando Iudex. reiecta Angeli & sequacium opinione.

12 Extenditur secundò, vt etiam procedat † in muliere, quæ pro administrata tutela obligata est: nam nec illa prehendi & in carcerem detrudi potest: ita affirmauit Præpos. in capitul.ex parte. M.de appella. Ioan.à Monte Sperello in l. plerique. de in ius vocan. Barb.cap.2. de pign. Andreas Pomates in additio. ad Bartol. in authen. matri & auiæ. C. quando mul. tutel.of.fungi potest.Marsilius in d.pract.crimin.§. Attingam.num.65.Gomes.in capit.mulieres.nume.23. de iud.in 6.Didacus d.libr.2.varia.resol.capit.1.num. 3.& in capit. quamuis. in 2. parte relectionis in initio num.7.de pact.in 6.& Petrus Placa lib. Epito.delicto. cap.34.num.13.quos ego ea præcipua ratione sequor, quoniam hoc ob honestatem quandam constitutum est, cui fauori renunciare quis non potest.l.alia.§. eleganter.fol. matr. qua ex re intelligimus malè sensisse Bart.in l.si quis sub conditione.num.19.de testam. tutela. & in d. auth. matri & auiæ, qui hanc ob causam mulierem prehendi posse existimauit. & cum eo senserunt & malè Salyc, Rom. Alexand. Soci. Iaſ. Matthæs. Ioan. Andr. Gemi. Francus. Angel. Ioan. à Platea, Ioan. Baptista Seuer. quos recenset Didacus d.cap.1.nu. 3.quibus addo Socin.tracta.fallen.reg.259.fallen.vlt. Decium l.2.nume. 74. de reg.iuris. Boerium d.l.consentaneum. num.141. Ieuibus hi rationibus vsi sunt, quibus non respondeo, cum satis superq; eas confutauerit Didacus.

13 Declaratur primò, vt non procedat in † meretrice, quę cum minus honesta mulier sit, nullum meretur priuilegium ob reuerentiam & honestatē, quare prehendi poterit, & sub honesta custodia seruari: ita intelligo Baldum in dict. l. consentaneum. & Boerium num.137. C. quomodo & quando iud.dum dixerunt meretricem carcerari posse ob debitum pecuniarium. dico esse verum, dummodò illa sub honesta custodia seruetur, quod infrà latius aperiam. solùm enim hic consideratur cessare causam illam reuerentię, qua tributum est mulieribus priuilegium: ita sensit Gomes.in dicto cap.mulieres.nu.12.de iud.in 6.& Marsilius in d.pract.criminali.§.Attingam.nu.66.qui multa adferunt similia, quibus ostendunt, in meretricibus cessare causam illam honestatis & verecundiæ, ob quam multa mulieribus concessa sunt.

14 Declaratur secundò, vt non procedat etiam in † meretrice coniugata, quæ viro sciente meretricatur, nam verè opinor illam ob debitum priuatum prehendi posse, & sub honesta custodia seruari: in hac etenim cessat & causa illa reuerentiæ ac honestatis, siue viri sui personam, siue eius propriam intueamur.

15 viri inquam, quia † vt leno suæq; turpitudinis conscius, vir honestus dici non potest, imò infamis diiudicandus est: ideo punitur.capit.si tu abstines.27.qu. 2.& aliqua scribit Gomes.d.cap.mulieres. numer.24.

16 qui refert in Hispania † lenones suarum vxorum morte mulctari. in Alemania verò insidentem Asino versa

versa facie per vniuersam ciuitatem turpiter circumduci, ac clamantibus sequacibus: sic fit lenonibus. si etiam ipsius mulieris personam consideramus, nec illi hoc casu debetur priuilegium hoc, si quidem qui in legem committit, legis auxilio dignus non est.l. auxilium. ff. de minor. cap. quia frustrà. de regul. iur.

17 in 6. Rursus † reatus omnem honorem excludit. l.1. C. vbi Sena. vel Clariss. Accedit hanc magis delinquere quàm delinquat meretrix soluta, grauiusq; puniri debet. cap. non afferamus. 24. quæ. 1. quibus rationibus vsus est ad hanc tuendam opinionem Dec. in ca. pastoralis. numer. 6. de iud. cuius scilicet sententiam hoc casu veram esse intelligo, aliàs defendi non potest: & infrà alia etiam subijciam.

Hæc declaratio (vt iam vno verbo attigi) intelligi-

18 tur, cùm † vir est conscius turpitudinis propriæ vxoris, secus si ignoret, quia tunc de illa iudicanda est ac de honesta matrefamiliàs, & ob causam mariti non poterit prehendi. & hoc casu procedere potest opinio Ioan. Andr. in addi. ad Spec. in tit. de iureiur. Socin. tract. fall. reg. 259. fallen. 4. Decij in l. 2. nu. 73. de regu. iur. qui affirmarunt, ob maritireuerentiam, coniugatam meretricem non posse carcerari. intelligo inquam, quò ad solam etiam prehensionem, cùm vir ignorat illius turpitudinem: ita in specie senserunt Marsil. d. §. Attingam. num. 67. Gomes. d. c. mulieres. nu. 24. & Boerius. d. l. consentaneum. nu. 138. in fi.

Secundus est casus, cum agitur de leui crimine,

19 † tunc mulier prehendi non potest, sed vel fideiussorem Iudicio sisti præstat, vel vbi fideiussore careat, iuratoriam cautionem, vt probatur in d. §. necessarium. versi. enimuerò si crimen, in authen. vt nulli iud. Declaratur vt suprà in meretrice siue soluta sit, siue coniugata, iuxta iam relata.

20 Tertius est casus, † cum de graui & atroci crimine agitur, tunc mulier prehendi quidem potest, sed non in publico carcere vnà cum masculis detrudi. conijci enim debet in monasterium, vel aſsisterium, vt in dicto. §. necessarium. versicu. si grauissimum crimen. constituit ea optima ratione Iustinianus, ne per hùiusmodi occasiones pudicitia illarum deprehenda-

21 tur affici contumelijs. Accedit, † legem, ita odio delicta habere, vt non patiatur sub publica custodia eum delinquere impunè, quem aliàs delinquere impunè permittit, vt in meretrice, quæ, & si extra publicam custodiam impunè meretricetur, nec puniantur qui eam cognoscunt. Bartol. l. verùm, de furtis, non tamen hoc permittitur cùm sunt sub publica custodia. quod post Paridem Put. de syndicatu tradit Gomes. in d. capitul. mulieres. numer. 26. Marsilius sing. 150. & ideò rectè decisum sæpius fuit in Consilio Neapolitano, vt refert Gramma. decisione 133. numer. 12. has mulieres vel in monasterium vel sub alia tuta custodia esse conijciendas. Idem censuit Iulius clarus in practi. criminali. §. vltim. quæst. 28. versicul. quæro igitur. qui rectè & prudenter admonet Iudices vt cum matronis honestis modestè agant, & ne ita omnibus spectatibus ad se manu militari duci iubeant: sed præcipiant apud honestas matronas sub custodia seruari, vel in monasterio esse.

22 Extenditur, vt etiam procedat in † meretrice coniugata, etiam si sui criminis conscius sit illius vir: nam adhuc prehendi illa non potest, vt in publicum carcerem vnà cum viris conijciatur: ita etiam hoc casu intelligo rectè procedere posse illorum opiniones, qui negarunt coniugatam hanc meretricem posse carcerari, vt in hac opinione fuerunt Ioan. Andre. Socin. Decius, Boerius & Gomes. quos suprà retuli. quorum sanè opinio ea præcipua ratione, ab eis tamen non perpensa, nititur: quia lex non permittit sub publica custodia aliquod turpitudinis genus, vt iam dixi: quæ sanè ratio potior mihi videtur leuibus illis fundamentis à iam relatis Doctoribus considera-tis. nam illa ratio reuerentiæ matrimonij solùm procederet eo casu cum vir ignorat vxoris turpitudi-

23 nem. Rursus text. † l. si vxor. §. 1. de adulte. nil vrget ex responsione Decij dict. capitul. pastoralis. numer. 6. cum procedat ob interesse mariti. Præterea consideratio quam facit Boer. in dict. l. consentaneum. numer. 139. & Gomes. d. capitul. mulieres. nume. 19.

24 ex text. † l. si miles. §. defuncto. ff. de adult. ad rem non confert, cùm illa præsumptio bona, non fauore mariti vel mulieris, sed ipsorum filiorum sumitur, vt illa clara verba sonant: nam non vsique crimen adulterij, quod mulieri obijcitur, infanti præiudicat. atque ita intelligimus etiam Decium in dicto capitu. pastoralis. num. 6. non loqui hoc in casu, qui si loqueretur, malè certè, cùm eius rationes hic non conueniant, sed casui suprà relato.

25 Extenditur secundò, vt procedat etiam † in meretrice soluta, quæ & si prehendi hoc casu possit, non tamē in publicum carcerem cum viris conijci debet. & hoc in casu procedere potest doctrina Gomes. dict. capitul. mulieres. numero 18. dum affirmauit, meretricem solutam carcerari posse: cuius leues rationes non refero. illa iam relata probabilior est, quoniam lex sub publica custodia omnem prohibet committi turpitudinem, prehendi ergo possunt, & sub honesta custodia retineri. quod ex dict. §. necessarium, probatur & scribit Boerius in dict. l. consentaneum, numero 141. 142. tametsi idem Boeri. quæst. 317. numero 7. aliter & malè sentire videatur. nec in hoc constituendam esse differentiam opinor, quòd vel in monasterium, vel in separatum carcerem conijciatur, vt hodie fit, quod tradit Grammat. decisione 33. numero 11. Et hæc erit declaratio seu extensio ad

26 † statutum Papiæ 57. in criminalibus, sub Rubric. de pœna superstitis, vel custodis carcerum. dum in fine disponit statutum, mulieres carcere mancipandas, esse à viris separandas. intelligitur statutum, vt procedat etiam in meretrice.

SVMMARIVM.

1 *Carceris perpetui pœnam indicere an possit Iudex pro suo arbitrio.*
2 *Carceris perpetui pœna pro delicto apud multos seruari.*
3 *Carceris perpetui pœnam capitalem esse.*
4 *Carceris perpetui pœna perpetuæ seruitutis est.*
5 *Carceris perpetui pœnam Iudicem ex plenitudine suæ potestatis non posse indicere.*
6 *Condemnationem perpetui carceris esse ipso iure nullam.*
7 *Carcer perpetuus ad custodiam esse non debet.*
8 *Carceris perpetui pœnam seruo imponi posse: & alijs nonnullis.*
9 *Carceris perpetui pœnam ob delictum atrox indici posse.*
10 *Carcer perpetuus à Iure Canonico in pœnam indicitur.*
11 *Hæreticos carceri perpetuò includi posse.*

QVÆSTIO LXXXIX.

DE CARCERIS PERPETVI POEnaindicenda, actum.

QVÆRO

Universidad de Deusto
Biblioteca

VÆRO octuagesimononò, an Iudex † hic nostер possit pœnam carceris perpetui imponere, vt in illo animam agat reus? scio apud multos in more positum fuisse, vt loco † capitalis pœnæ in teterrimum carcerem conijcere tur reus. sic apud Persas, apud Syracusas, apud Messenios, & apud Romanos obseruatum aliquando fuisse, scriptum reliquit Alexand. ab Alex. lib. 3. Dierum Genial. cap. 5. & Cælius Rhodig. lib. 17. lect. antiq. cap. 8. qui hac de re plura scribunt. hodie autem pœnam hanc iure nostro indici non posse, docuit Bald. in l. credibile. C. de pœnis. & Angel. in l. si à milite. §. edictum. de mili. testam. nec aliter sensit idem Bald. in l. reos. colum. 2. ver. iuxta hoc quæritur. C. de accus. Alexand. consil. 55. num. 3. libr. 7. Maria. Soci. sen. in cap. veniens. col. 26. ver. vndecimò quæro. de accus. Bald. consil. 443. Cechus. in fi. lib. 3. Purpur. in l. Imperium. num. 231. & ibi Valaschus num. 163. de iurisdict. omn. iud. Craue. consil. 224. num. 3. vna est ratio, † quia hæc dicitur esse pœna capitalis, vt docuit Bald. in d. l. incredibile. Bart. in l. 2. nume. 9. de publ. iud. Ruin. consil. 88. numer. 1. libr. 5. quam quidem pœnam in dubio Iudex indicere non debet, vt iam suprà suo loco diximus. probatur & horũ opinio ex d. l. incredibile. sic & in l. mandatis, & in l. at damnum. §. solent. ff. eo. de pœn. quibus altera accedit ratio, † quia hæc dicitur perpetua seruitus, quæ homini libero imponi non potest. l. Titio centum. §. 2. de condi. & demon. l. 2. de libr. hom. exhib. glos. & Doct. in l. antiquitas. C. de vsufruct. & in l. post certi. C. de lib. caus. Ioan. Fabri, & Ang. Aret. in. §. pen. insti. de iura person. Molinæus in tractatu de vsuris num. 271.

Extenditur primò, vt procedat etiam eo casu cùm huic † nostro Iudici data est arbitrij plenitudo: ita Ang. d. l. si à milite. §. edictum. quod est annotatione dignum.

Extenditur secundò, adeò veram esse relatam Doctorum opinionem, † vt lata sententia de perpetuo carcere sit ipso iure nulla. ita Bald. in dict. l. in credibile. quamquàm ibi glos. Salycetus & Cynus dissentiant, quos secutus est Valascus d. l. Imperium. numer. 164.

Extenditur tertiò, vt procedat etiam si † perpetuus hic carcer esset ad solam custodiam, ad quam perpetuò damnari quis non potest. Bald. in l. 1. C. qui ad liber. peruen. non pos. ea ratione mouetur, quia extranea admodùm pœna est, nec à iure vnquam considerata. quam doctrinam probare mihi videtur tex. l. vlt. in principio. C. de custod. reo.

Declaratur primò, non procedere in † seruo, qui ad perpetuum carcerem damnari potest. l. seruus. C. de pœnis. nec enim quò ad eum, multùm grauis pœna videtur, posteaquàm iam seruituti adstrictus est. quo circà scribit Marian. Soc. sen. in cap. veniens. col. 26. versic. vndecimò quæro, de accusa. carceris perpetui pœnam indici posse illis in casibus, in quibus pœna perpetuæ seruitutis est. idem est dicendum in casu. l. vlt. C. de apparito. Præfecti vrbis, libr. 12. dum is apparitor punitur pœna illa perpetua panificij: nec illa est dissimilis damnationis in metallum.

Declaratur secundò non procedere, † quando delictum esset atrox, pro quo hic Iudex arbitrari posset pœnam mortis; iuxta quę suprà diximus. hanc vt capitalem posse indicere censuit Bald. d. l. incredibile. ego quidem dubito ex d. l. aut damnum. §. solent. ff. de pœnis. iuncta glo. l. fi quis fortè. §. vlt nam in d. §. incipit Iureconsl. enumerare pœnas, quas Præses potest indicere, & in legibus subsequentibus mortis pœnas perplures recensет: & tamen in d. §. solet, negat eum posse indicere pœnam perpetui carceris: & ratione, quia carcer non est ad pœnam, sed ad custodiam. cogitandum tamen erit, quia magna est Baldi auctoritas.

Declaratur tertiò, vt non procedat † ex dispositione Iuris Pontificij, quo perpetui carceris pœna probatur: vt in cap. nouimus. de senten. excom. in capit. antiqua. de hæret. & in cap. quamuis, de pœnis, in 6. quare docuit Ang. in d. si à milite. §. edictum, de mil. testamen. qua de re latè scribit Diaz. in practica Canonica crimi. capit. 129. in illis ciuitatibus, in quibus Ius Pontificium seruatur, vt Bononiæ, perpetui † carceris pœnam imponi posse. & ideo conuicto de praua hæresi ad pœnam assignari solet perpetuus carcer. c. vt commissa. de hæret. in 6. Clem. 1. de hæret. vbi Docto. Paris. consilio 2. num. 150. lib. 4.

SVMMARIVM.

1 *Bannitum occidens puniri non potest à Iudice pro suo arbitrio.*
2 *Bannitum patriæ hostem appellari.*
3 *Arbitrium nullum esse in prohibitis à lege.*
4 *Statutum valere, quòd impunè bannitus occidi possit.*
5 *Bannitum statuto permittente occidens, Iure Diuino non puniri.*
6 *Glo. cap. inter hæc. 34. q. 2. declarata.*
7 *Bannitum iniquè & iniustè occidens, non punitur.*
8 *Sententiam iniustam occidentem bannitum in errorem iustum conijcere.*
9 *L. 4. §. condemnatum. ff. de re iud. declaratur.*
10 *Bannitum iniustè bannitum occidens arbitrio Iudicis punitur.*
11 *Bannum iniustum ipso iure nullum quando.*
12 *Statutum Ferrariæ libr. 3. sub Rubri. De ijs qui non reperiuntur scripti in libris condemnationũ. declaratur.*
13 *Decoctorem occidens, non punitur.*
14 *Decoctores lege 12. tab grauiter puniri.*
15 *Decoctores canibus dilacerandos dari.*
16 *Decoctores plumbatarum ictibus subijciendos.*
17 *Plumbatarum pœna, quæ.*
18 *Decoctores beneficio excussionis ac omni alio priuari.*
19 *Decoctores, qui propriè.*
20 *Bannitum occidens, quem bannitum esse ignorabat, non puniri.*
21 *Veritas, non opinio in delictis spectatur.*
22 *Felinus in cap. quæ in Ecclesiarum nu. 10. versic. septimus casus. de constit. reprehensus.*
23 *Bannitum è Banno iniustè cancellatum, rectè occidi.*
24 *Cancellationem factam à non habente authoritatem, nil operari.*
25 *Opinio non veritas in pœnis euitandis spectatur.*
26 *Bannitũ occidens, non punitur, si statutum permittat illum posse impunè offendi.*
27 *Statutum Papiæ 69. in criminalibus, sub Rubr. de pœna banni. declaratur.*
28 *Statutum Veronæ libr. 3. cap. 62. sub Rubr. de non dando audientiam bannitis, declaratur.*
29 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rub. de occidente, vel occidi faciente bannitum, declaratur.*
30 *Offensa appellatione grauissimam venire.*
31 *Interpretatio contra contumacem in dubio fit.*
32 *Animus non potest regulare factum vulnerantis.*
33 *Albertici tract. statuto. parte 4. quæst. 18. in fin. consideratio improbata.*
34 *Bannitus è banno cancellatus, si cancellationem non ostendit, iure occidi potest.*
35 *Bannitus si saluum conductum habet, & non ostendit, rectè interfici potest.*
36 *Ignorantia ex simplici figura scripturæ & rei excusatur.*
37 *Bannitus ex sola pecuniaria causa, rectè non occiditur.*
38 *Pœnam esse delicto commensurandam.*
39 *Pœna quælibet corporalis maior est quauis pecuniaria.*
40 *Statuti Papiensis 69. in criminalibus, de pœnis banni. ratio, cur fideiussor banniti occidi non possit. & de illius statuti obscuri interpretatione.*
41 *Bannitum ob delictum indignum mortis pœna, occidi non posse.*
42 *Statuti Papiæ 69. De pœnis banni. alia declaratio.*
43 *Patrem bannitum impunè filius non occidit.*
44 *L. si adulterium cum incestu. §. liberto. ff. de adulter. exponitur.*
45 *Filium ex eo à patria potestate non liberari, quòd pater bannitus sit.*
46 *L. minimè. ff. de relig. & sump. fune. declaratur.*
47 *Ciceronis locus in officijs.*
48 *Bannitum odio priuato occidens punitur.*
49 *Bannitum proditorie occidens punitur.*
50 *Proditionis odium maximum.*
51 *Statutum Papiæ 69. in criminalibus, sub Rubric. de pœnis banni. punit occidentem bannitum proditorie.*
52 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 61. sub Rubr. Qui ruperit pacem bannito. declaratur.*
53 *Bannitus captus & sub protectione curiæ positus, occidi à priuato impunè non potest.*
54 *Bannitus, qui ad supplicium ducitur, à priuato impunè occidi non potest.*
55 *Mulier prægnans bannita occidi impunè non potest.*
56 *Bannitus toleratus occidi impunè à priuato non potest.*
57 *Tolerantia superioris quomodo excuset.*
58 *Appellatione pendente super banno, bannitus impunè non occiditur.*
59 *Appellatio iudicatum suspendit.*
60 *Bannitum habentem saluum conductum occidens punitur.*

QVÆSTIO XC.

QVANDO IVDEX ARBITRIVM in causis capitalibus habens, punire possit occidentem bannitum, fusissimè explanatum.

QVÆRO nonagesimò, an hic Iudex punire eum possit, † qui bannitum concedente statuto occidit? Et non posse docuit Bald. in l. pactum. C. de transact. quem est secutus Paris Puteus in tract. syndicatus in titul. de arbitrarijs eorum. num. 10. versi. Officialis habens.

Est ratio, quia is bannitus iudicatus dicitur patrię hostis, qui impunè occidi potest. l. 1. ff. de sicar. l. minimè, de religio. & sump. fun. & sic in nostris terminis respondit Ruinus consil. 13. num. 20. libr. 2. Quare, dum lex prohibet eum puniri, nullum erit huius Iudicis arbitrium: quod verè non extenditur ad ea, quæ iure prohibentur, vt aliàs suprà diximus, & probat. l. si à milite. §. edictum. ff. de mili. testament. quo loci egregiè Ang. annotauit, † arbitrij plenitudinem nullam esse in his, quæ à iure prohibentur. Si ergo iure occiditur bannitus, pœnam illius homicida non meretur. arg. l. Gracchus. C. ad l. Iul. de adulter.

Nec est dubium, quin huiusmodi † statutum tribuere valeat impunitatem occidenti bannitum, quoniam ita crebrius nostri affirmarunt, vt apud Bartol. Bal. Ias. & Decium in l. vt vim, & Ias. l. omnes populi. num. 46. de insti. & iure. Marsil. l. 1. ff. ad l. Corn. de sicar. & sing. 160. alios plures congessit Petrus Placa. lib. 1. Epito. delict. c. 36. num. 1. quibus accedit Decius consil. 327. nu. 3. ver. Sed tamen. & in c. quæ in Ecclesiarum. nu. 14. de consti. in cap. dilecti, de except. & in l. bona fides de regu. iur. Ias. consil. 133. num. 4. libr. 1. & in l. si ex plagij. ff. de verb. oblig. & in l. vbi pactum. num. 15. C. de transac. quo loci nu. 16. eam opinionem Alber. in tract. statuto. parte 4. q. 17. & Ioan. Baptist. à Sancto Seuerino. l. omnes populi. nume. 54. de iusti. & iure, probant, † dum scribunt, hunc homicidam nec Iure Diuino puniri. Nec † aduersatur glos. in c. inter hæc. 34. quæst. 2. dum scribit, occidentem bannitum ex statuti dispositione, mortali peccato ligari. quam glo. simpliciter secutus est Placa. d. cap. 36. num. 17. & Ripa. in l. si ex plagij. num. 7. de ver. oblig. quoniam glos. illa intelligitur. quando is occidisset non bono zelo, sed vindictæ causa, vt declarauit glos. illam Alexan. d. l. si ex plagij. & infrà subijciam.

Extenditur primò, vt locum etiam vendicet eo in casu cùm quis occidit eum, † qui iniustè & iniquè bannitus esset: nam Iudex iste non poterit arbitrari eum homicidam esse pœna afficiendum. Signo. consi. 102. num. 5. Bald. l. 1. C. de pœn. Ias. in l. 4. §. condemnatum. nu. 34. de re. iud. post Bart. & Alex. ibi, alios plures citauit Placa d. lib. 1. epito. delict. cap. 36. numer. 2. Vantius tract. nullitatum, tit. Quoties & intra quod tempus. num. 44. cuius receptissimæ sententiæ ratio est, quia † sententia banni constituit occidentem in iusto errore. l. pen. ff. de adulte. Accedit pro sententia præsumi l. Herennius. §. Caia. de cuict. l. 2. C. de offic. ciuil. iud. & apud Alcia. de præsumpt. reg. 3. præsump. alia confiderat Bald. d. l. 1. Nec obst. d. l. † 4. §. condemnatum, de re iudic. quo dicimus, eum non dici condemnatum, cùm condemnatio legitima non est: nam quo ad seipsum non dicitur bannitus, sed quò ad alios est, & quò ad executionem, donec alio vtatur remedio. Bal. l. 1. C. de pœnis. Ias. qui suprà. Verùm hanc sententiam veram intelligo, vt is bannitum † occidens puniatur pœna ordinaria, secus arbitrio Iudicis: ita Barto. in l. siue vxor, de dona. inter vir. & vxor. quem ita intelligo, aliàs malè sentiret. ita etiam intelligo Feli. in c. quæ in Ecclesiarum. num. 8. de constit. Alexan. consil. 77. num. 5. 6. lib. 3. Paris. consi. pen. nu. 2. 3. lib. 4. & Marsi. consi. 10. nu. 10. Vantius tract. nullitatum titulo. Quoties & intra quod tempus nu. 44. & Iulius Clarus lib. 5. sententiarum. §. homicidium. versi. maior est dubitatio. dum scriptum reliquerunt, † bannum iniustum esse ipso iure nullum, & ideo eum bannitum dici non posse. & intelligitur ratione pœnæ Iudicis arbitrio imponendæ, vt infrà libr. 2. fusius dicemus in casu 375. Intelligo etiam nisi bannum esset euidenter nullum: exemplum ex † statuto Ferrarię li. 1. sub Rub. de ijs, qui non reperiuntur scripti in libris cõdemnationũ. quo expresè est cautũ, bannitum cuius nomen, pronomen & cognomen non est descriptum in banno, nõ posse aliqua molestia affic. sic ergo aliquis ita contra formã statuti descriptũ offendens, puniretur, atq; ita sensit Bal. in d. l. 1. in fi. C. de pœnis.

Extenditur secundò, vt locum sibi vendicet relata conclusio, etiam eo casu, quo quis † occideret decoctorem (quem nos fallitum vocamus) nam & si ex causa pecuniaria tantùm bannitus is sit, adhuc tamen banniri potuit, & iure occidi: ita Dec. in c. quę in Ecclesiarum. nu. 14. de const. qui tamen nec iure, nec ratione hanc suam probat opinionem. Ego quidem eam probo, quod antiqua 12. tab. lege cautum fuerit, † decoctores esse graui pœna plectendos. nam carcere mancipabantur, ac compedibus quindecim ponderis vinciebantur: author est Gellius libr. 20. noct. attica. capitul. 1. & meminit glos. l. 1. in glos. vlti. C. qui bo. ced. poss. quæ inquit, hos † decoctores esse dandos dilace-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dilacerandos creditoribus, hinc Theodosius & Valentinia. Imperato. in l. quilibet. C. de decurio. libr.
16 10. hos † decoctores esse ictibus plumbatarum subij-
17 endos constituerunt. sunt † plumbata flagelli genus, vt meminit Platina de vitis Pontificum in vita Cornelij primi. Accedit, iure nostro grauissima infamiæ nota affici consueuisse: ita Bald. consil. 400.
18 Casus. libr. 5. quin omni beneficio priuantur, † vt illo excusionis. gloss. l. vltim. §. vltim. ff. de ijs qui in fraud. cred. latè Ias. §. vltim. Instit. de actio. Paris. consil. 94. numer. 11. libr. 1. qui numer. 58. rectè intelligit
19 de † de coctoribus illis, qui non fortuitò, sed sua culpa decoxerunt. alia sunt apud Ruinum consil. 90. nu. 13. lib. 4. Soci. iun. consi. 61. nu. 14. li. 2. Benue. Stracchâ tract. de decocto. parte. 3. & doctè apud Budgum in an nota. Pandecta. ad l. si hominem. §. quoties. ff. depos.

Extenditur tertiò, vt procedat etiam eo casu, cum
20 † quis occidit bannitum, quem bannitum esse ignorabat, nam in eum homicidam, noster hic Iudex pœnam aliquam arbitrari ac dicere non poterit. illa est ratio, quia nec Iure Communi is occidens pœna dignus iudicatur. ita Bartol. in l. inter omnes. §. rectè. numer. 4. ff. de furtis. & in l. genero. numer. 3. ff. de ijs qui nota. infam. Alexand. consil. 114. nume. 4. libr. 1. & alios plures huius sententiæ retulit. Placa d. libr. 1. Epito. delict. cap. 36. numer. 7. cuius opinionis ratio est, quia sua ignorantia non potest ad suum incommodum allegari, ex d. l. inter omnes. §. rectè. versicul. per
21 contrarium quæritur. nam ibi attenditur rei † veritas & furtum ex eo non dicitur commissum, quod volente domino constet rem esse subtractam. ad euitandum enim delictum, attenditur vel opinio, vel veritas, vt magis vtile est. ita is tex. semper solet in hanc sententiam allegari, vt apud Craue. consil. 88. numer. 16. post Castren. a se relatum, & rem latius explicando tradit Bartol. d. l. genero. numer. 3. Bald. consil. 402. Coniungamus libr. 1. Non me fugit tamen aliter scri-
22 pfisse † Felin. in cap. quæ in Ecclesiarum. num. 10. versic. 7. casus. de constit. & multos in eam suam sententiam retulit. verùm malè sentit Feli. nec authoritates Doctorum, quas citauit, hoc probant, nam Bald. in l. siquis heredem. in fine versi. extra quæritur. C. de inst. & subst. ex Bartol. sententia solùm inquit, hunc homicidam non consequi præmium occidenti bannitum, propositum, nec enim vult eum esse pœna plectendum. ignorantia enim hæc quidem prodest ad euitandam pœnam, cùm sufficiat re vera ita esse, sed non prodest ad consequendum præmium, quia nemo meretur ignorans. l. 2. de cond. & demo. & egregiè in his terminis scribit Antonius Corset. in sing. in verbo Statut. incipit si statuto. & clarè in specie hac Ioan. Crotus in l. omnes populi. nu. 129. de iust. & iu. & cum hac opinione sensit & Iulius Clarus. d. lib. 5. §. sententiarum. §. homicidum, ver. fuit etiam aliquando.

23 Extenditur quartò, vt procedat etiam si is † bannitus è banno cancellatus fuisset, sed iniustè: nam & tunc eum interimens à nostro hoc Iudice puniri non poterit, quandoquidem deliquisse is non dicitur: ita Bald. in capitul. 1. hic finitur lex Corradi, in vsib. feud. & consil. 402. Coniungamus. lib. 1. Cæpolla in consilijs crimina. consi. 7. nume. 1. Marsilius sing. 340. & in l. 1. numer. 71. ad l. Cornel. de sica. & in pract. criminali. §. Aggredior. nume. 5. alios plures citauit Placa d. libr. 1. Epitom. delicto. cap. 46. num. 8. huius opinionis ratio est, quia habetur pro non cancellato, quare bannum adhuc priſtinam vim retinet: iuxta l. si præses. C. quomo. & quando Iud. & annotauit Baldus in l. scriniarios. C. de mil. testa. versic. Item scias.
24 dum de matricula loquitur. sic dicimus † cancellationem factam per non habentem authoritatem nihil operari. l. 1. ff. de his quæ in testa. dele. l. nostram. C. de testa. l. 1. ff. si tab. test. nullæ extab. l. si chirographum. ff. de proba. l. inductus. C. de solu. l. postquàm & l. Labeo. ff. de pactis. quæ sic à Baldo citantur. Nec dicatur, hunc homicidam debuisse illic cancellationi credere, quæ publica Iudicis authoritate nitebatur, quemadmodum diximus suprà de bannito iniustè, vt rectè fuerit occisus, posteaquàm bannum nitebatur authore Iudicis, pro quo præsumitur, vt ibi diximus. Quia respondeo, vt aliàs dicebam, in his esse spe-
25 ctandam vel † veritatem, vel opinionem, secundum quam homicida excusatur, ex d. l. inter omnes. §. rectè. ff. de furtis. quod ad rem nostram sensit Bald. d. consi. 402. Erit præterea animaduertendum, tunc demum præsumi bannum iniustè cancellatum, cùm de causa cancellationis non constat: ita Bal. cap. cùm super. de re iud. cum alijs per multis relatis à Marsil. d. sing. 304. & d. l. 1. no. 72. ff. ad l. Cornel. de sica.

Extenditur quintò vt procedat etiam eo casu, cùm
26 quis † bannitum occidit, quem offendi posse statutum concedit: vt in Bergomensi ciuitate statutum extat referente Alberico, & Papiæ non dissimile est in
27 † Criminalibus 69. sub Rubr. De pœnis banni. de quo infrà. & in ciuitate Aretij, vt refert Ias. in l. non solùm. §. morte. nu. 35. versi. tertiò adde. de operis noui
28 nuntia. & in † ciuitate Veronæ. lib. 3. cap. 62. sub Rub.
29 de non dando audientiam bannitis. & Ferrariæ ex statuto lib. 3. sub Rubr. de occidente, vel occidi faciente bannitum. nam nec tunc is homicida pœna dignus est legali. Castr. l. binas ædes. de seruit. vrba. prædio. & alij plures, quos corruptè allegat Petrus Placa d. capitul. 36. num. 11. præsertim Albericus tracta. statuto. parte prima q. 5. & q. 8. rectius fortè eo loci parte. 4. q. 18. Felin. d. capit. quæ in Ecclesiarum. numer. 14. in fine de const. post Bart. consil. 188. Statuto Castri. nu. 1. libr. 1. idem docuit Ias. l. in suis. numer. 26. de libe. & posthu. Marsil. l. vnica. nu. 51. C. de raptu. virg. & nouissimè Iulius Clarus libr. 5. sentent. iuris. §. homicidium. versi. est tamen diligenter. qui ad hanc adstruendam opinionem adducuntur multiplici fundamento. sed illa sunt præcipua: statutum loquitur indistinctè quauis offensa, ergo indistinctè intelligi debet. l.
30 1. §. quod autem. ff. de aleæ lusi. & alea. nam † appellatione offensæ capitalis & grauissima continetur. l. quòd si iterum. ff. de adim. lega. prætereà, contra
31 † contumacem interpretatio sumi solet. & ideo ob illam, pœna augetur. l. relegati. l. capitalium. §. in exulibus. l. aut damna. §. inter. ff. de pœnis. verbum ergo offendi, quod dubiam habere videtur interpretationem, interpretabitur contra bannitum, quem offendere fauor est publicus vt iam diximus. Ego quidè præter cæteros eam ratione aliquando considerabã, quòd nõ est dare modũ ac terminũ ipsi offensioni, nam, cùm negare nõ possimus bannitũ hunc vulnerari posse, quo fieri poterit modo, vt tuti simus, eũ
32 non esse moriturũ, nec. n. in his † animus põt regulare factũ. c. de homicidio. li. 6. non. n. est in manu hominis vulnerare, & nõ occidere. hãc rationẽ in specie cõsiderat Nellus tract. bãnitorũ. 2. parte 2. tẽporis nu. 7. ver. in cõtrariũ. Accedit illa ratio sumpta à regu. l. oratio. ff. de spõsa. à sensu cõtrario, vbi permissum est vnũ, dicetur ẽt omne illud permissum, per q̃d peruenitur ad illud: cũ ergo ex hac offensiõis permissione cẽseantur permissa vulnera, cẽsetur pariter permissa mors, cum ex vulnerib. ad mortẽ deueniatur, quę solida ratio ostẽdit, nõ esse satis tutam illam distinctionẽ, quã post
33 Mart. Fanen. fecit † Alber. in d. tract. statuto, parte 4. q. 18. in fine. dum distinguunt inter eum qui ex causa digna morte & causa leui bannitus est: nam, cùm indistinctè permissa sit, ẽt de mortę idem est dicendum.

minor

minor dubitatio est in verbis statuti Papiensis præcitati, quoniam in eo vniuersali sermone sic est sanctum: Statuimus quòd omne damnum, & iniuria, & maleficium deinceps datum vel factũ, &c. nam dum dicitur omne maleficium, quod ad personam refertur, demonstratur esse concessum eum interimi. est enim magna vis vniuersalis. l. Iul. de lega. 3. cum sexcentis similibus.

34 Extenditur sextò, vt procedat, etiam si † bannitus è banno cancellatus esset, & tamen non ostendit cancellationis instrumentum. Barto. Alex. & Ias. in l. non solùm. §. morte. & ibi Rubeus. nu. 64. de ope. no. nuntia. Marsil. d. l. 1. nu. 72. ff. ad l. Cornel. de sicar. Soc. Iun. consi. 58. nu. 12. lib. 1. Placa. d. c. 36. num. 9. qui alios citat. Addo Iulium Clarum. lib. 6. sent. iuris. §. homicidium. verſic. sed quid si bannitus. qui inquit, posse occidi etiam si protestatur se habere gratiam, quam non ostendit. idem esset quando è banno is fuit liberatus, sed de liberatione non apparet in libro publico bannitorum: ita egregiè Bald. consil. 140. Hæc quæstio fuit. lib. 4. vbi ex Iacob. Butr. & Iacob. Belu. responso multas rationes attulit. latè Marsil. singul. 340. Cautè agant. idem esset quando è banno fuisset ob factam solutionem reuocatus, sed non adhuc reuocatus. ita Bart. auth. Cassa. vbi Decius nume. 11. C. de sacrosanct. Eccles. & in consi. 327. nume. 6. Cæpolla
35 consi. 6. colum. 4. Gozad. consi. 6. nu. 5. sic in eo † bannito, qui saluum conductum habuit, de quo is homicida iustè ignorauit. Decius l. qui cum alio. nu. 5. de reg. iur. Gozad. consi. 61. nu. 4. 5. 8. & pulchrè Bald. consi. 9. Ad euidentiam. lib. 3. duplicatum. consi. 401. lib. 1. & Castren. consi. 200. Licet ista quæstio sit. libr. 1. in antiquis. nam hunc homicidam semper excusat probabilis illa ignorantia, dum illũ in libro bannorum descriptum videt. nam pro tali bannitus habetur, cùm in eo statu in libro reperiatur. l. 1. C. de testa.
36 & illa simplex † figura qua demonstratur eum esse talem, idem operatur quod veritas ad excusandum ignorantem. l. eius qui in prouincia. ff. si cert. petat. l. cum quis. §. 1. ff. de solut. imò ignorantia etiam iniusta excusat. l. igitur. ff. de lib. causi. l. vlt. de plag. cætera à Baldo doctè relata sciens prætereo. Ias. tamen in d. l. non solùm. §. morte. nu. 35. versi. quartò adde illud de oper. noui nuntia. scribit, hunc homicidam esse culpabilem, & ob id Iudicis arbitrio puniri. quod verum esse sentit & Iulius Clarus lib. 5. sententia. iuris. §. homicidium. versi. item quæro.

37 Declaratur primò, vt non procedat in eo, qui † bannitum ex simplici causa pecuniaria occidit, nam & si bannitus is sit, non tamen ita bannitus est vt occidi possit. ita Cæpolla consi. 5. in criminalibus. Dec. cap. quæ in Ecclesiarum. num. 14. de constitu. Marsil. consi. 10. num. 7. 8. quorum opinio ea præcipua ratio-
38 ne iuuatur, quia † pœna est cum delicto commensuranda. l. Pedius. ff. de incend. rui. & naufrag. l. respiciendum. ff. de pœnis. l. sancimus. C. eo. & capit. afferamus. 24. q. 1. sed cui dubium. quin † corporalis quælibet leuis pœna sit maior quacunque pecuniaria. l. in seruorum. ff. de pœnis. Bartol. l. 1. in fin. ff. de pœnis. Ias. repet. l. admonendi. num. 221. de iureiuran. Dec.
39 l. si quis id quod. num. 24. de iurisd. omn. iud. Grammat. voto 17, num. 17. & voto 23, nu. 22. maximè iniquum ergo esset, quòd pro pecuniaria pœna, corpo-
40 rali afficeretur. his intelligere possumus † rationem statuti Papiensis 69. in criminalibus. sub Rubric. de pœna banniti in illis verbis, quod statutum in pœna banniti non habeat locum in illo, qui bannitus esset, de maleficio, vel fideiussoria, ob id quòd fideiussorem suum non liberauit. quæ verba sic intelligo, vt principalis debitor ob fidem non seruatam, siue fideiussori, sicq; ex illo maleficio bannitus, vel causa fideiussoria simplici, sicq; pecuniaria, non posset quouis modo offendi, nec in ære scilicet, nec in persona, vt hæc verba statuti præcedentibus aduersentur, & limitatiuè veniant. est enim ratio statuti, quia is sola pœna pecuniaria tenetur. Accedit illud, quod fortius scriptum reliquit ex aliorum sententia Alber. dict. tract.
41 statuto. parte 4. q. 18. in fine, † bannitum ob delictum, mortis pœna minimè dignum, tutè ac impunè occidi non posse. Nec huic declarationi obstat illa ratio, quam considerabat Nellus in tract. Bannitorum relatus à Decio. d. cap. quæ in Ecclesiarum. nu. 14. de const. quoniam rectè Decius eo lòci eam diluit & dissoluit. Ex quibus infertur rectè cautum fuisse
42 † Papiensi statuto, 69. in criminalibus sub Rubri. de pœna banniti, de maleficio communis, vt is bannitus offendi tunc solùm possit, quando est bannitus ob delictum morte dignum. si verò sit bannitus ex alia causa digna pœna sanguinis citra mortem in bonis tantùm offendi poterit: vt ostendunt illa verba, realiter tantùm impunè possit offendi, imò eo statuto est cautum, bannitum ob solam contumaciam in non parendo ius dicenti, offendi non posse, nec in re, nec in persona. ita intelligo verba d. statuti ibi, nec in eo, qui bannitus esset, de maleficio ob id tantùm quòd præceptum Iudicis spreuisset, vel non seruasset. atq; ita intelligi debent relata statuta Ferrariæ & Veronæ.

Declaratur secundò non habere locum, quando
43 † iste homicida proprium parentem bannitum interficeret: nam tunc in eum noster hic Iudex arbitrari & indicere pœnã poterit, eò quia à filio bannitus pater interimi minimè poterit nec debuit. ita affirmarunt Ang. in l. si adulterium cum incestu. §. liberto. ff. de adult. Alb. tract. statu. parte 4. q. 6. alios citat & sequitur Dec. in c. quæ in Ecclesiarum. nu. 14. de constit. hanc quoque probauit Cæpolla d. consi. 5. in crimi. Nellus tracta. bannitorum in secunda parte secundi tempo. q. 54. Marsi. consi. 119. nu. 18. singu. 220. Gomes. §. rursus. nu. 22. Instit. de actio. Roland. à Valle. consi. 45. nu. 62. 63. lib. 1. & Placa. d. lib. 1. Epito. delict. c. 36. nu. 3, qui & alios retulit. quibus accedit Tiraq. tractat. de pœnis legum. causa 20. nu. 7. vbi alios citat. &
44 ab ijs non dissentio ex eo text. † l. si adulterium cum incestu. §. liberto. quo loci respondit Iureconsultus non licere liberto proprium patronũ in adulterio deprehensum interimere, & si alios impunè possit. eam reddit rationem, quoniam cuius famæ, multò magis vitæ parcendum est. quæ sanè ratio multò fortius in patre militat. probat & text. §. 1. in fin. in auth. de incest. nup. in ratione illa, nam licet legum contemptor & impius sit, pater tamen est. & si ergo bannitus sit
45 pater, pater tamen illi est: nam hoc casu † non liberatur filius à patria potestate, vt docent Bald. Ang. & Alex. in l. si cùm dotem. §. patri. ff. solut. mat. & egregiè Ripa. l. ex facto. §. ex facto. nu. 19. ff. ad Treb. Paris. tamen consi. 157. num. 20. lib. 4. respondit econtrà filium bannitum liberari à patria potestate, quod verum an sit, nunc non disputo.

Hinc videmus, filium teneri ea omnia præstare patri bannito, quæ præstare iure filiationis tenetur, vt est eum alere. sic probat. l. mutus. §. manente. ff. de iure dotium. & post Nellum & Ang. scribit Placa. d. c. 36. num. 4. sic tenetur eum domi hospitari & receptare, nec ob receptationem pœnam meretur. ita à fortiori probat. l. vltima. ff. de recepta. & ex facto consulti sic responderunt Soc. Sen. consi. 157. col. 2. lib. 2. Soci. Iun. consi. 54. num. 10. lib. 3. Crauet. consi. 319. col. 1. & Roland. à Valle. consi. 45. num. 66. 68. lib. 1. quare rectè est in Ducatu Mediolani sancitum ex 35. decreto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

antiq. hos receptatores impunes esse. imò fortius videmus filium hæretici teneri patri alimenta præbere. c.1. distin.30. Soc.Iun.d.cons. 54. num. 5. vt econtrà pater filium. gl.& Dec.in c.pastoralis.§.verùm.de offf.deleg.Placa d.cap.36. num.5. Non me latet tamen alios plerosque magnæ authoritatis viros in ea opinione fuisse, filium impunè ac tutè posse bannitum patrem interimere. inter multos ita docuit Bart. in d.§.liberto. idem in l.minimè.ff.de relig.&sump.fune. quem alij secuti sunt, quos retulit Dec.d.c.quæ in Ecclesiarum.num.14.de constitu. vbi Felyn. nume.6. illis addo Petrasanctam sing.2. Tu scis. Ruinum cons. 4.num.19. lib. 5. & alios recenset Placa d. cap.36. nu. 3. verùm (vt inquit Iulius Clarus, quem mox referam) impietatis plena est horum opinio, quæ nec iu-
46 re probatur. nam fundamentum, quod est ex d. †l. minimè leue est. nam Iureconsul. eo loci respondet in eo, qui ob perduellionatus crimen patria exulare cogitur. est enim tàm graue crimen illud, vt necesse minimè habeat filius patri parcere. ita d. l. minimè. intellexerunt Dec.d.c. quæ in Ecclesiarum. num.14. post Nellum, quem retulit, ita etiam Angel. cons.223. & Placa d.lib.1.Epitom. delicto.cap.22. num.14. & d. c 36.num.6.& Soc.Iun.cons.54.num.20. lib. 3. Iulius Clarus.d.lib.5.sentent.iuris.§.homicidium. vers. sed hic quæro. Gigas tract. de crimine læsæ Maiest. parte
47 vlt.q.7. quorum sensum probat his † M. Tull.in 3.de officijs. Quid si tyrannidem occupare, si patriam prodere conabitur pater, silebit ne filius? imò verò obsecrabit patrem ne id faciat: si nihil proficiet, accusabit, minabitur etiam: ad extremũ, si ad perniciem patriæ res spectabit, patriæ salutem anteponet saluti patris. Nec illud aduersatur, quod scriptum est in l. 3.§. transfuga.ff.ad l. Cornel.de sica. & in l. amissione.§. qui deficiunt.ff.de capt.& postli.reuer. exulem bannitumq; dici patriæ hostem. id quod annotarunt Marsilius cons. 57. num.28. & cons.110. col.2. & Rol.à Valle. cons.45. num.61.lib.1. Nam vbi verum hoc esset, fictè non verè patriæ hostis diceretur bannitus. at nec verum illud est, quandoquidem de transfuga ad hostes iura illa loquuntur.

Declaratur tertiò non habere locum eo in casu,
48 † cùm is homicida non ob publicam vtilitatem, sed ob propriam priuatamq; bannitum interemisset, vt quia odio eum prosequebatur, & grauem cum eo inimicitiam gerebat. poterit enim in hunc homicidam Iudex noster pœnã arbitrari & indicere: nam verè is deliquit, ac ob id pœna dignus est. ita Bart. in l. nulla. C.de delato. lib.10. ita Rom.in l.si quis in graui. §. vtrum. ff. ad S.C. Sylla. Fely.d.c.quæ in Ecclesiarum. num.12. Marsil.cons.9.nu.28.& cons.10.nu.42. Io.Bapt. à S.Seuer. in l.omnes populi. nu.206.ff de iust.& iure. post Bald.in l.Decuriones. C.de ijs qui not. infa. Petrasancta sing.14. no. Car. Paris.c.dilecti.nu.25.de except. quos secutus fuit Placa d.c.36.num.21. illa est ratio præcipua, quia hic homicida eum bannitum non interficit contemplatione Reipubl. ac ad illius commodum, sed propria causa & beneficio, & in dubio præsumitur occidisse ob liuorem & inimicitiam, nõ ad Reipubl. vtilitatem, vt probat c. omnes.6. q.1.& docuit Rubeus.l.non solùm.§. morte.nu.646. de ope. no.nun.& vno verbo attigit Placa.d.c.36.nume.18.& hanc ipsam declarationem optimè probat l. vlt. in fi. C. de malef.& Matthe. ibi, aut proprium fortasis inimicũ sub huiusmodi vindictæ nomine. Verùm opinionem hanc declarat Nell.tract.Bannitor.2. part.2. temporis.nu.12. non procedere, quando statutũ concedit bannitum posse quomodocunq; interfici: & rectè. nam id cõprobatur ex his quæ dicemus infrà lib.
2, casu 324. subijcit tamen Nell. hunc homicidam esse
puniendum, si pecuniã accepit vt occideret, ob id scilicet, quòd pecuniam accepit.

Declaratur quartò non procedere in eo, qui pro-
49 ditorie † bannitũ interemit. in hunc enim arbitrari & indicere pœnam poterit Iudex iste, quia deliquisse dicitur & iure communi pœna dignus creditur: ita Ang.ad Bart.in l.vlt.ex illo tex. C.de dela.lib.10. Cæpol.cons.34.nu.6.Marsil.Rub.ff.ad l. Cornel. de sica. nu.14.& cons.121.122.num.16. & sing.16. Placa d.c.36. nu.18.in fi.Petras.d.sing.14. latè & doctè hanc tuetur Igneus in l.3.§.si ex stipulatu.nu.50.ff. de ijs, quib. vt indig.& doctè Garzias in l.conuentionum.nu.11,12. ff.de pactis.& optimè probat is tex.l.vlt. C.de dela.li. 10. scio tamen alios nonnullos contrariũ sensisse, inter quos Dec.in c.quæ in Ecclesiarum.nu.14. in fi. de const.& Bosius tract. causarum criminalium, titulo. banniti quid amittant. num.1. qui ita seruari scribit. idem docuit Cur.Sen.in rep.c.vlt.nu.197.de consue. sed à iam relata sententia non est recedendum. quam cõmunem esse testatur Mantua.cons.200.nu.29.li.2. & eam probat Iul.Clar. li.5. sent. iuris.§.homicidiũ. ver. sed an licebit. qui hoc verũ esse intelligit cũ proditorie, id est, fide data nõ obseruata bannitus inter-
50 ficitur. ratio illa est, ob maximũ odiũ † proditionis, quã lex summoperè abhorret, vt inimica legi diuinæ & naturali. qua ratione factũ est, vt careant isti omni beneficio à lege aliquando homicidis cõcesso, & seuerissimè plectantur. qua de re latè apud Placam d. li. 1. Epitom. delicto c.21. hæc tamen declaratio nõ procederet, quando is bannitus ob crimen læsæ Maiestatis exularet, vt probat d.l.vlt.in fi. C.de dela. & in specie Petrasan.d.sing.14. Ex quibus sumitur declaratio ad
51 † statutum Papiæ 69. in criminalibus, iam relatum in illis verbis, saluo quòd si damnum, iniuria, vel offensa facta fuerit illi bannito in persona, vel rebus per illum vel illos, qui in pace & tregua forent cum ipso, perinde malefícium puniatur, ac si in banno malefi-
52 cij offensus non esset. sic declaratur simile statutum † ciuitatis Veronæ lib.3.cap.61.sub Rubr. Qui ruperit pacem bannito quomodo puniatur.

53 Declaratur, quintò non procedere † quando is bannitus iam esset captus, & sub protectione curiæ, nam ab alio quàm à curia interfici non potest, quare eum occidens, nec tutè, nec impunè eum occidit. ita Bar.in l.laqueũ.ff.de acq.rer.dom.in l.eiusdẽ.§.transfugas.ff.ad l.Corn.de sica.in l.lege Iulia.ff.ad l. Iul.de vi priua. Bald.l.libertas.ff.de sta.hom. Io. Ana. & Felin c.cum iuramento.de homic. Marsil.l.1.nu.3.ff.ad l. Cornel.de sica. idem in pract.criminali.§.Aggredior. nu.24.& in sing.150. Placa d.c.36.num.20. Gram. voto 10.nu.38. Iul. Clarus lib.5. sent.iuris.§.homicidium. vers. quæro etiam. probat hanc declarationem. l.1.§. vlt. C.de custod.reo. & in l. carceri. ff. eo. & probat tex. sing. in l.vlt. C.de malef.& Mathe. quem singularem dixit Roma. sing.340. Bald. Albericus in 4. parte statuto. q.36. qui multis rationibus hanc confirmauit sententiam. ratio etiam est, quia opus non fuit facto huius homicidæ: nam cessat ratio statuti, quæ fuit vt mali perderentur. Hęc declaratio fortius pro-
54 cedit, quando is bannitus † à curia detentus ad supplicium & mortem duceretur: nam tunc sine dubio à priuato occidi nõ potest nec debet: ita censuit Bar. in l. cuiusque. num. 4. ff. ad l.Iul. maiestat. Baldus in l.addictos. C.de Episcop.aud. Marsilius dict. §. Aggredior. numero 40. & Placa d.capit. 36. nume. 19. imò nec alio modo offendi. & hoc casu declarantur statuta concedentia offensionem in ære & persona banniti, vt statutum illud Papiæ, cuius iam ante sæpe meminimus.

Decla-

Declaratur sextò non habere locum in eo, qui
55 † mulierem prægnantem bannitã interimeret. nam is pœna dignus est, cùm impunè eam interficere non potuerit: ita Ioan. de Anan. in cap. intelleximus. nu. 7. de ijs qui filios occide. Marsil. l. 2. nu. 13. ff. de quæstio. & in pract. crimin. §. nunc videndum. num. 50. Placa. d. cap. 36. numer. 22. illa est ratio, ne fœtus innocens pereat. l. Imperator. de stat. homin. & l. prægnantis. ff. de quæst. & si enim mater peccauerit, morteq; illa digna fuerit, non tamen filius, quem in vtero gerebat, nec debuit is ferre matris iniquitatem. l. si quis in suo. §. legis. C. de inoff. test. Hanc declarationem veram intelligunt relati interpretes, etiã si mulier hæc dum in carcere esset, reddita prægnans fuisset, ficq; partus esset adulterinus. est ratio, quia nullum est vitiũ, quod partui adscribatur: imò idem dicendum videtur, si prægnans sit decem vel viginti dierum. Alex. ad Bart. in d. l. prægnantis. Placa tamen d. num. 22. ambigit. qua de re fusius libro sequenti casu. 354. dicemus.

Declaratur septimò non vendicare sibi locum in
56 eo, qui † bannitum in ciuitate toleratum interimit. Ruinus cons. 85. num. 2. 9. is lib. 4. Marsilius cons. 9. nu. 25. 26. & cons. 10. nu. 26. & fin. 340. & sing. 77. propè finem. Crauet. consil. 168. num. 4. Alexand. cons. 1. in fin. lib. 2.

57 Hæc autem † tolerantia talis esse debet, vt appareat, Principem approbasse illius banniti habitationem in ciuitate. quare simplex toleratio de facto non sufficeret, ex doctrina Abbatis in capit. nisi essent. nu. 7. de præben. latè Fel. in cap. 1. num. 6. de tregua & pace. Gomes. in cap. 1. numer. 132. de constit. in 6. & alia multa quando tolerantia superioris excuset, scribit Ioan. de Sylua. tracta. de beneficio. parte 3. q. 9. & 10. & hæc est notabilis declaratio ad relata statuta Papiæ, Veronæ, & Ferrariæ.

Declaratur nonò vt non procedat, quando super
58 quæstione † banni pendet appellatio, vt quia bannitus à sententia, vt iniquè lata appellauit, & bannitum reuocari petijt: ita Bart. in l. 3. §. si seruus. ff. de acquiren. possess. post Dynum. idem eo loci sentiunt Alex. & Ias. alios citat. Placa d. c. 36. in fine. quibus addo Soc. Sen. cons. 78. incipit. Licet pendeat. col. pen. vers. Quartò & vltimò. lib. 3. & Iulium Clarum lib. 5. senten. §. homicidium. versic. succesiuè quæro. sic quando is bannitus alio modo de banno iniusto conqueritur. ita Bart. & Ias. d. §. si seruus. Ias. l. 4. §. condemnatum. in fin. de re iud. cuius sententiæ ratio & fundamentum est, quia pendente appellatione nouari aliquid non decet, vt integro illo titu. ff. nil no-
59 uari pend. appel. Rursus, quia † appellatio suspendit iudicatum. l. pen. ff. ad S.C. Turpil. & alibi sæpe. Cùm ergo pro non iudicato habeatur, sequitur tunc occidi non posse, quemadmodum non posset ante bannum latum. sic relata statuta declarari possunt.

60 Declaratur vltimò, † quando quis occideret bannitum habentem saluum conductum: nam is homicida non solùm punitur vt homicida, sed etiam vt securitatis violator. Dec. cons. 327. num. 4. Gozad. cons. 61. & Soc. Iun. consil. 58. num. 12. lib. 1. qua de re latè dicemus infrà, lib. 2. casu 273.

SVMMARIVM.

1 *Iudex arbitrium in criminalibus habens, an testes falsum coram se deponentes punire possit.*
2 *Iudex ordinarius punit testes coram se deponentes falsum.*
3 *Delegatum non punire testes coram se deponentes falsum.*
4 *L. nullum. C. de testib. declaratur.*
5 *L. 2. C. de sportul. explicata.*
6 *Cap. super his, de pœnis.*
6 *Iudicem maleficiorũ incidenter de causis ciuilibus cognoscere.*
8 *Iudex causæ principalis, quãdo de incidenti cognoscat.*
9 *L. quoties. C. de iud. explicata.*
10 *L. 1. C. de ord. cognit. posita.*
11 *L. Diuus. la 2. ff. de falsis. declaratur.*
12 *§. si verò. in auth. de testib. littera & declaratio.*
13 *Magistratum qui habere dicantur.*
14 *Præfectos vigilum & annonæ, magistratũ non habuisse.*
15 *Delegationem strictè interpretari.*
16 *Regulæ standum donec de fallentia ostendatur.*
17 *Abbatis & sequacium opinio & distinctio quædam reiecta.*
18 *Curt. Iun. opinio, siue distinctio exposita.*

QVÆSTIO XCI.

EXPLICATA QVAESTIO AN IVdex arbitrium in causis habens possit punire testes, qui coràm falsum testimonium dixerunt.

1 QVAERO nonagesimoprimò, An † Iudex hic noster, cui datum est arbitrium cognoscendi & finiendi controuersiã ciuilem, possit punire testes, qui falsum coràm se deposuerunt? Ad hanc iuris quæstionem vt absoluam, duos casus constituo. Primus est, cùm Iudex hic noster
2 tanquam † ordinarius arbitrium hoc habet: tunc enim testes hos punire poterit. hanc sententiam probat l. nullum. vbi Doct. C. de testib. & in l. si lis. C. ad l. Cornel. de fal. Bart. in l. hoc iure. §. vlt. de aqua quoti. & æsti. Abb. c. 1. colum. vlt. de crim. fal. Vantius tract. null. in tit. de nullitate ex defectu iurisd. ord. nu. 49. Didacus libro pract. quæst. c. 18. nume. 8. & verè non est, qui ab hac opin. dissentiat. quam quidem sententiam omnes intelligunt, vt is Iudex ordinarius punire tantùm possit hos testes pœna extraordinaria, nõ autem ordinaria.

Secundus est casus, cùm hic Iudex suum hoc ar-
3 bitrium in causa ciuili habet tanquam † delegatus. quo quidem in casu non mediocris adest dubitatio. vna fuit opinio Bald. in c. præterea, in fin. de off. dele. quam plures, quos ibi recenset Dec. num. 5. in fi. secuti sunt. & cuius opinionis verè fuit gl. 1. Cle. 1. de offi. deleg. & Bart. in l. nullum. 3. not. C. de testibus. hunc delegatum punire posse, idem docuit Curt. Iun. in l. 1. §. qui mandatam. nu. 14. de offic. eius. Bolog. l. 2. nu. 16. de iurisd. om. iud. Verùm mea quidem sententia, horum opinio iure aliquo non probatur. nam text.
4 † d. l. nullum. C. de testib. non probat, quemadmodum illis duab. responsionibus satisfacit Dec. in d. c. præterea. num. 5. de offic. deleg. Ego autem soleo intelligere. d. l. nullum. in ordinario Iudice: cùm in dubio potius ordinaria iurisdictio quàm delegata præsumatur, quemadmodũ scribunt Doct. in l. 1. in prin. ff. de offi. eius. at Iudex ordinarius, vti iam diximus, habet, quod in delegato non conceditur. Non quoq;
5 hanc opin. probat † l. 2. C. de sport. quam citauit Bal. in d. c. præterea. in fin. quoniam procedit constitutio illa in delegato, qui punire potest illos executores, qui non exequendo, causæ exitum impediebant. potest enim hoc facere delegatus, cui modica coercitio, sine qua data iurisdictio frustranea esset, conceditur. l. 1. §. qui mandatam, & l. vlt. ff. de off. eius. Non etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

probat hanc opinio. text. † c. super his. de pœnis. cui quidem malè satisfacit Dec. in d. c. præterea. dum inquit, ibi ex Pontificis mandato factū fuisse, ergo vbi non extitisset mandatum, is eam potestatem non habuisset. malè inquam interpretatur Dec. quia in illo Canone non legitur de mandato nostro, sed de mandato vestro. quamobrem ego intelligo ibi illos delegatos potestate illa caruisse. nam ibi dicitur, illam capturam infamiam non irrogare, ergo pœnam indicere non poterant, alioqui infamia irrogata fuisset. Non pariter pro hac opin. vrget illa argumentatio, qua vsus est Dec. in d. c. præterea. nu. 5. post Ias. d. l. 1. §. qui mandatam. de off. eius. aiunt isti. Iudex, qui principaliter potestatē non habet, incidenter eam consequitur. l. quoties. C. de iud. cōfirmatur ex egregia doctrina Bar. in l. interdum. §. qui furem. nu. 4. de furt.
7 dum docuit, † Iudicē maleficiorū posse cognoscere de causa ciuili incidenter, cùm tamen principaliter non possit. cum Bart. sentiunt Alex. in l. Diuus. vlt. not. de re iud. Rui. cons. 4. nu. 2. con. 87. nu. 2. lib. 4. & pulchrè cons. 35. nu. 1. lib. 5. Chassa. cons. 40. nu. 1. Vantius tract. nullitatū. tit. de nullitate ex defe. iurisd. ord. nu. 47. Craue. cons. 14. nu. 1. & Rim. inter cons. criminalia diuersorū. cons. 106. nu. 8. idem ergo in casu nostro dicendū videtur. Huic argumentationi conatur satisfacere Dec. in d. c. pręterea. ego autem ita soleo nodū
8 dissoluere, tunc Iudicem causæ principalis de incidenti cognoscere, cùm illa incidēs est principali connexa, & sine qua principalis ipsa diffiniri non potest.
9 sic intelligo † d. l. quoties. C. de iu. nam is Iudex apud quem erat hæreditatis disceptatio, cognoscit super oppositā exceptione causæ status, quia ea non diffinita, cognosci non poterat, cui hæreditas adiudicanda
10 foret. hoc probat † l. 1. C. de ord. cog. quam declarat Goueanus lib. 1. lectur. vari. c. 33. similis est text. in l. si quis à liberis. §. si vel parens. ff. de lib. agno. Secunda itaq; fuit opinio Iaso. d. l. 1. §. qui mandatam. col. vl. de off. eius. delegatū non posse hos testes punire. cuius
11 quidem opinionem ego sequor ex text. † l. Diuus. la 2. ff. de falsis. quæ à fortiori optimè probat. si enim Iudex ordinarius ratione maioris excessus delicti, nō potest pœnam indicere, cùm tamen facilius in eum hæc potestas transire debuerit, quia in habentibus symbolū facilior est transitus. l. in rem. §. item quæcunq; de rei vend. fortius inquam hic delegatus non debet posse, cum in hoc delegantis personā non repræsentet. & quanquam Dec. in d. ca. præterea. nu. 6. & Iac. Niger in d. l. 1. §. qui mandatam. num. 11. plura adferant, vt locum hunc explicent, attamen si rectè eorum considerationes perpendantur, non tollunt difficultatē. vt enim eo in casu is ordinarius potestate carens rescribere debet Principi, ita & in casu nostro hic delegatus, cùm omnimoda potestate careat.
12 hanc etiam sententiam probat secundo loco tex. † §. si verò. in authen. de testib. ex Holoandri versione. est ibi constitutum, eos qui magistratū non habent, non posse subijcere testes quæstioni. at delegatus Magistratum habere non dicitur, ergo non poterit testes quæstioni subijcere. delegatum nō habere Magistra-
13 tum ex eo probatur, quòd is † magistratū habere dicitur, cui de certis negotijs dicendæ sententiæ & iudicandi atq; imperandi permissa est potestas. potestas autem hæc solenni more maiorū tribui solet, ita post Aristot. lib. 4. Politico. c. 15. declarat Corasius l. 2. §. eo tempore. nu. 1. de orig. iur. & econtrà, eos non habere magistratum dicuntur, qui extra ordinem ad ius dicendum constituuntur. hoc probat l. si aliquem. §. vl.
14 de off. Proconſ. Hinc † Præfecti vigilum, & annonæ, cùm extra ordinem ius dicerent, magistratū non habebant. l. 2. §. & hæc omnia. de orig. iu. cùm itaq; delegatus, præsertim hic noster, extraordinem ius dicere soleat, verè magistratum habere non dicitur. quibus constat malè sensisse Decium in d. ca. præterea. num. 6. dum declarando. d. §. si verò. inquit. ibi agi de adhibenda quæstione non ad pœnam, sed ad veritatem eruendam. quæ sanè imperita responsio fuit. Ias. in l. 2. nu. 14. de iurisd. omn. iud. quam & ibi Bolog. nu. 16. probauit. malè inquam ij sentiunt, quia si ibi delegatus non posset subijcere quæstioni ad eruendam veritatem, fortius nec ad pœnā. nam maior suadet ratio, vt possit ad eruendam veritatem cùm ei tributa censeatur illa coercitio, sine qua exerceri iurisdictio nō potest. d. l. vlt. de of. eius. exerceri autē iurisdictio non posset, si veritas occultaretur. Non etiam placet sensus Belloni lib. 4. supput. iuris. c. 13. dum considerat. tex. illum loqui de eo, qui habet administrationē cum dignitate, vel fine. nam ex Holoandri versione non legitur in eo text. administrationem, sed magi-
15 stratum. Confirmatur tertio loco hæc opinio: † delegationes strictam solū interpretationem admittunt. c. cùm dilecta. de rescr. omnes. in l. 1. de off. eius. cùm ergo delegato concessa solùm sit modica illa coercitio, sine qua exerceri iurisdictio nō potest. d. l. 1. §. qui mandatam. d. l. vl. de off. eius. dicendū non est transire etiam hanc potestatem, quæ nihil operatur, ad hoc
16 vt litem finiat, cùm solùm sit ad meram pœnam. huic ergo † regulæ est inhærendum cùm de fallentia non probetur. Bart. l. 1. nu. 2. ff. si quis in ius voc. non ier. Dec. l. 1. nu. 7. de reg. iur. Rursus, nonne frustrà fuisset dubitatum apud Iureconsult. in d. l. 1. §. qui mandatam. & in d. l. vlti. de modica hac coercitione, si iam hanc potestatem indicendi pœnam haberet. est ergo vera hæc Ias. sententia.

17 Tertia fuit opinio † Abb. & Ioan. de Anan. in c. 1. de crim. falsi. Fel. in d. c. præterea. de off. deleg. & Ias. in d. l. 1. §. qui mandatam. col. pen. de off. eius. & hanc esse receptam frequentiori suffragio Iuris vtriusque interpretum scribit Didacus lib. pract. quæst. d. c. 18. nu. 8. ver. quamobrem. ij distinguunt inter delegatū Principis & delegatū inferioris. vt priore casu procedat prima illa opinio affirmatiua, delegatū hos testes posse punire. posteriore verò casu procedere opinionem negatiuā. Ego opinor opinionē hanc hanc; conciliationem veram non esse. nam delegatum inferioris non posse hos testes punire, concedo: sed etiam dico, delegatum Principis hac potestate carere. Nec me mouet quòd cōsiderari solet, delegatū hunc loco Principis esse, & ob id ordinario maiorem censeri. c. sanè. de off. deleg. si ergo ordinario data est potestas hæc, fortius huic delegato. Respondeo, delegatum Principis ipsius Principis personam referre solùm in causa sibi delegata, & ratione illius esse ordinario maiorem, non autem in causa sibi non demandata, cùm tunc priuati loco sit. Cùm ergo coercitio hæc ei delegata non sit, dicere nō possumus, eū Principem referre, & ob id pœnam illam indicere posse.

18 Quarta fuit opinio † Curt. Iu. in d. l. 1. §. qui mandatam. nu. 14. de off. eius. distinguit ille inter pœnam ordinariam & extraordinariam, vt ordinariam delegatus indicere non possit, extraordinariam verò possit. cum eo senserunt alij relati à Didaco. d. c. 18. nu. 8. vers. quo fit. non est vera hæc conciliatio, quoniā nec ipse Iudex ordinarius, qui punire hos testes potest, indicit pœnam ordinariam, sed extraordinariam. d. l. nullū. C. de testib. qua nulla certa pœna indicitur, sed extra ordinē puniendos relinquere videtur. quā ita omnes intelligūt. atq; ita sentio in Iudice nostro, cui arbitriū esset delegatū in cā ciuili, cùm ad causas criminales illud non se extendat. Hæc sententia fortius procederet, qñ illi testes, qui falsum deposuerūt, essent

essent Clerici, & Iudex esset laicus, quia eos punire non potest, sed debet eos remittere ad suum Iudicem. quod latè explicant Vantius & Didacus in locis iam citatis.

SVMMARIVM.

1 *Bannitum rebannire quando Iudex arbitrium habens possit.*
2 *Decuriones non posse ex arbitrio sibi dato super bono statu ciuitatis bannitos restituere.*
3 *Principem solum famæ restituere.*
4 *Priuilegia Principi reseruata, non nisi speciali concessione in alium transire.*
5 *Bannitum in perfectè à Iudice restitui non posse: sed necessaria est Principis consultatio.*
6 *Bannitus ex causa etiam ciuili a solo Principe restitui potest.*
7 *Iudex rebannire potest bannitum, si ei à Principe concessum est.*
8 *Bannitus potest ex magna causa à Iudice restitui.*
9 *Pœnam ob egregiè gesta temperari.*
10 *Bannito facultatem veniendi ad ciuitatem concedere potest Iudex.*

QVÆSTIO XCII.

BANNITVM RESTITVERE quando Iudex possit, qui arbitrium in causis capitalibus obtinet, explicatur.

1 QVAERO nonagesimosecundò, An possit hic Iudex † bannitum rebannire, atq; ita condemnationem & bannum remittere? Et nō posse affirmauit Paris Puteus. d. tracta. syndicatus in tit. de potestate Iudicis. num. 4. versic. nec possunt. ea ratione vsus est, quia hæc committi non solent. arg. l. 1. §. de qua. ff. de postula. cùm verba generalis commissionis non trahantur ad causas iam decisas. in auth. vt cùm de appell. cogno. in princip. quare Bart. l. ambitiosa. nu. 8. vers. sciendum est. ff. de
2 decr. ab ord. fac. docuit, † Decuriones ciuitatum habentes arbitriū super statu ciuitatis, non posse bannitum in ciuitatem restituere. illa ratione, quia superiori hoc reseruatum est. quod egregiè probat. l. 1. §. vlt. ff. de quæst. qui fortius negat Prætorem, qui iam ex causa pecuniaria reum exulare iussit, posse eum reuocare. sic in l. vlt. ff. de off. Procur. Cæsaris, iuxta intellectum Ioannis glossatoris, & clarius probat l. relegati. in fin. & egregiè in l. Diui fratres. in prin. ff. de pœnis. & hanc sententiam probauit Anto. Boidius in repet. l. 2. nu. 25. C. noua vectig. inst. non posse. alijs confirmat Sali. in l. cum indulgentia. col. pen. verſic.
3 ego distinguo. C. de senten. pass. nam hæc ad † Principem solùm spectant, quemadmodum videmus illum solum famæ restituere, ac etiā in integrū. quod clarius affirmarunt Bart. l. infamem. nume. 13. ff. de publ. iud. Rubeus cons. 50. nu. 12. ex d. §. de qua. quod
4 sanè † Principis priuilegium in hunc Iudicem nostrū ex generali hac concessione transit, esset enim necessaria specialis concessio: ita sensit Bart. qui suprà, & iam latius disseremus.

5 Extenditur primò procedere, etiam † si bannum omnem perfectionem non recepisset, & de illius banniti adhuc carcerati innocentia constaret: nam adhuc restitui non poterit, sed opus erit Principem consulere. ita probat d. l. 1. §. vlt. & ibi not. Marsil. nu. 4. 6. de quæst. post Bart. & alios. & respondit Ruinus cons. 21. nume. 2. lib. 4. cuius rei ratio est, quia quòad ipsum ius dicentem, qui suo est functus officio is bannitus censetur.

6 Extenditur secundò vt procedat, etiam in † alia quauis condemnatione & banno, etiam ex causa ciuili. ita intelligo Bart. d. l. ambitiosa. nu. 8. vers. item non possunt. & Bart. est secutus Aret. cons. 89. nam & hoc casu militant relatæ rationes, quia iam causa est decisa, & munere suo functus est.

Declaratur primò vt non habeat locum, quando
7 † arbitrium & potestas rebanniendi sicq; restituendi bannitum, in specie esset à superiore concessa: nam tunc poterit restituere. ita Bart. d. l. ambitiosa. num. 8. vers. sciendum est ergo. ibi, nisi hoc sibi expressè permiserit populus, eum est secutus Soc. Sen. consil. 83. nu. 3. lib. 4. & si enim hæc quæ Principi reseruata sunt, in generali potestatis concessione non veniant, veniunt tamen in speciali, vt probant omnes in l. 1. in prin. ff. de offic. eius. imò sermone multùm generali transferri etiam Principi reseruata, respondit Socin. Iun. cons. 80. num. 40. lib. 3. & alia retuli in responso pro Repu. Genuensiū reddito, articulo primo, nu. 70.

8 Declaratur secundò, vt non habeat locū ex † magna causa ac legitima, vt quia is bānitus multos alios bannitos detexerit, ac causam prehensionis eorum præstiterit. ita Bart. d. l. ambitiosa. nume. 8. vers. sciendum est. ibi, ex causa tamen. in hanc; sententiam descendit ex l. non omnes. §. vlt. ff. de re mil. qui singularis est, vt annotauit Roman. sing. 537. Nullus. &
9 ex singulari illo textu colligunt omnes, † Iudicem pœnam posse vel minuere vel remittere delinquenti, cuius facto merita egregia & beneficia in Rempu. collata fuere: vt multa doctè & egregiè congesit Tiraquel. in l. si vnquam. in verbo, donatione largitus. num. 54. C. de reuoc. don. & in tract. de pœnis legum. causa 49. cuius dicta ferè omnia & paucis immutatis tacito authore, parùm verecundè sibi vendicauit Petrus Placa lib. 1. Epitom. delicto. c. 33. nu. 2. 3.

Declaratur tertiò, vt locum sibi non vendicet re-
10 lata conclusio, quòad † licentiam concedendam veniendi ad ciuitatem iustam ob causam. ita Barto. d. l. ambitiosa. nu. 8. ver. Sciendum est. ibi, ad ciuitatem tamen. nu. 12. ff. de pub. iud. Afflict. dec. 4. nu. 2. vt cum bannito saluum conductum concedit, qua de re suprà q. 59. latè disserui.

SVMMARIVM.

1 *Publicationem bonorum indicere non potest Iudex, qui arbitrium in causis capitalibus habet.*
2 *Publicare bona potest Iudex ex Principis permissione.*
3 *Confiscationem bonorum duplicem esse.*
4 *Principis inferior damnare in metallum potest.*
5 *Confiscare bona potest summus Magistratus, cùm arbitrium in causis capitalibus habet.*

QVÆSTIO XCIII.

BONORVM PVBLICATIONEM quando valeat indicere Iudex, qui in causis capitalibus finiendis arbitrium habet.

1 QVAERO nonagesimotertiò, An hic Iudex possit † pœnam publicationis omnium bonorum indicere? Et non posse affirmarunt Bald. in l. 1. C. ne sine iussu Prin. & clarius in c. 1. col. 5. de pace ten. in vsib. feud. Paris Put. in tractat. syndi. in tit. de arbitrarijs eorum. num. 13. Io. Anan. in c. su-

Universidad de Deusto
Biblioteca

per his.col.7.vers. Item adde.de accus.Alexan.consil. 116. num.12.lib.2.Dec.in c.1.in fi.de offic.delega.& in cons.252.in fin.Marsil.in l.quæstionis modum,num. 69.de quæstio.

2 Declaratur primò non procedere, quando † expressè à superiore esset indicta.sic Fel.in d.c.1. nu. 17. vers.Sexta declaratio.de offic.deleg. post Sali.in l.1.C. ne fine iussu. Nam, cùm indicta sit illi confiscationis pœna,vel à superiore,vel à lege,non est quod vlterius quæratur : exequenda enim illa est.quare Sali. d.l.1. C.ne fine iussu. post Azo.in summa docuit duplicem
3 esse † confiscationis pœnam,vnam quæ à lege est ob causam aliquam expressè vel tacitè indicta, & hanc imponere potest, qui est à Principe inferior, etiam
4 † Principe inconsulto,cùm videamus inferiores posse damnare in metallum,vt in Præside est tex.in l.illicitas.5.qui vniuersas. ff. de off. Præsidis,fortius ergo publicare bona.Altera est confiscatio seu publicatio, quæ nec tacitè,nec expressè à lege indicitur: & hanc solus superior imponit. hanc Azonis sententiã probauit Alb.Ros. tract.statu.3.parte.q.18. vers.est etiam aduertendum.Boer.q.264.nu.2.qui citat Ias.l. imperium.num. 24.ff de iurisdict.omn.iu. & Purpur.l.1. num.646.de officio eius.alia tradit Calca.cons.52.nu. 4.& cons.68.col.3.

5 Declaratur secundò non procedere, † quando supremo magistratui datum esset hoc arbitriũ à Principe: tunc poterit pœnam publicationis bonorum indicere,vt pœnam mortis.Bald.d.l.1. C.ne fine iussu prin.Marsi.sing.397.Rolan.cons.99. num.28.lib.1.

SVMMARIVM.

1 *Pœnæ electio cuius sit,an Iudicis,vel criminosi.*
2 *Iudicem pœnam eligere, cum ad eum legis verba sunt directa.*
3 *Pœnam eligere non potest amplius Iudex elapso eligendi tempore.*
4 *Delinquens pœnam eligit,cùm ad eum legis verba sunt directa.*
5 *Delinquens pœnam eligit, etiam si passiuè verba legis electionem tribuentis dirigantur.*
6 *Cap. sicut. de Iudæis. declaratur.*
7 *Delinquens pœnam mortis eligere non potest.*
8 *Delinquens pœnam non eligit, si ordo scripturæ ostendit primam esse indicendam.*
9 *Iudex pœnam eligit,cum electionis verba sunt impersonaliter prolata.*

QVÆSTIO XCIIII.

EX DVABVS POENIS A LEGE pro crimine impositis,cuius sit electio Iudicis,vel delinquentis? traditur.

1 QVÆRO nonagesimoquartò, An pœnæ † ex duabus,electio ad Iudicem, vel ad reum spectet? hanc quæstionem proponunt omnes in ca. inter cæteras. de rescr. quam, vt ego absoluam, aliquot casus considero.

2 Primus est, quando † verba legis directa sunt in personã ipsius Iudicis, vtputà inquit lex, Iudex pœnam relegationis,vel centum coronatorũ imponat. tunc arbitrio suo Iudex pœnam vnam ex his duabus imponere potest : sua enim tunc est electio. ita post Abb.& Fel.tradit Dec.in d.c.inter cæteras.num.9.de rescr.& ibi Ripa nu.59.& Iulius Clarus lib.5.sent.§.fi. q.85.vers.solet etiam.ex gl.in c.fraternitatis.34. dist. Verùm inquit Dec. iam relatus parum hoc referre, cùm & ipse Iudex leuiorem pœnam eligere debeat. ex glos.in c.de causis.de off.deleg. falsum tamen hoc est parum referre, quandoquidem Iudex omninò non cogitur hoc facere. Rursus inquit Ripa d.c.inter cæteras.nu.59.in fin. Iudex ex qualitate & grauitate circumstantiæ in delicto maiorem pœnam posse indicere & debere,vt apud eum : nec dissentit Dec.in d. l.si fugitiui.in fi.C.de ser. fug.vt infrà attingam.

Declaratur, vt locum non habeat, † quando ela-
3 psus esset Iudici terminus eligendi. nam tunc eam indicere debet,quam lex firmat,vtputà dicit lex : Iudex pœnam centum aureorum, vel relegationis intra mensem indicat: quo elapso, si nõ elegerit,is reus relegetur elapso mense,electione non facta, relegandus omninò reus erit.ita Ang.d.l.quicunq;.in fin.C. de ser.fug.qui ita Bart.consuluisse scribit.latè Dec.d. c.inter cæteras.num.11.& Ripa nu.62.de rescrip. qui plures retulit.& subdit hoc procedere, nisi placeat fisco aliam pœnam acceptare. nam fiscus hoc potest, vt inquit Dec.sex his aliàs consuluisse in simili, quod insolutum datio facta de quibusdam bonis post certum terminum,non habere locum creditore nolente,vt patet in eius cons.12. Verùm est animaduertendum contra Dec.d.cons.12.consuluisse Soc.Iun.cons. 41.lib.3.Alcia.respon.109.& Syluan. cons.102.

4 Secundus est casus, quando verba † legis sunt directa in personam delinquentis, putà soluat centum, vel recedat à ciuitate, tunc electio est delinquentis, qui quam velit eligere potest.ita post gl.& Barto.in l. quicunq;.C.de seru.fug.tradit Fel.in d.c. inter cæteras.nu.7.& Dec.nu.10.& ibi Ripa nu.65.& Iulius Clarus loco iam citato.ex text.d.l.quicunq;.

5 Extenditur vt locum etiam habeat, † quando passiuè ad reum verba referuntur : putà, si dicatur, patiatur hanc vel illam pœnam.ita Dec. in l.si fugitiui. num.96.C.de ser.fug.& in d.c.inter cæteras.num.10. ver.limitatur tamen ea ratione,quia semper reus ille est, qui pœnam patitur,semperq; illam sustinet,& ob id non hic cadit distinctio,quam facit Abb.ibi ex c.sicut.de Iudæis.in fin. Nec ad rem confert, quod respondit Ripa in d.c.inter cæteras.nu. 65. Abb. considerasse loquendi modum,non autem effectum. nam nihil est,cùm effectus verbis sit anteponendus. Nec
6 aduersatur text.d. † c. sicut. quia præter considerationes à Decio relatas,respondeo,ibi ita esse scriptum honoris & officij sui periculum patiatur,aut excommunicationis sententia plectatur,licet ergo verbum patiatur,ad personam rei videatur referri, attamen melius declaratur ex verbo plectatur,quod sequitur. quod sanè verbũ Iudicis personam respicit.nec enim reus se ipsum plectere posse dicitur,sed à Iudice. dum ergo dicitur plectatur,id est,à Iudice. sic puniatur à Iudice : non ergo tex. ille quicquam probat.

7 Declaratur primò,vt non procedat, † quando in vna parte alternatiuè esset mors,quia illam non posset reus eligere : ita Marian.in d.cap. sicut.de Iudæis. verùm hac de re infrà quæst. seq.dicemus.

Declaratur secundò non procedere, quando or-
8 do † ipse scripturæ verisimiliter ostenderet mentem legislatoris,vt velit pœnam primo loco relatam esse indicendam,quanquã alternatiuè loquatur. ita Dec. d.cap.inter cæteras.nu.10.in fin. post Imolam, quem retulit.

9 Tertius est casus,quando † verba sunt impersonaliter prolata,atq; ita sumus in dubio, tunc electio ad Iudicem pertinet : ita Abb.d.c.inter cæteras. col. vlti. vers. aut verba sunt impersonaliter. & ibi Ripa nu.61. ex tex.in d.c.sicut.de Iudæis. & Iulius Clarus d.lib.

d.lib.5.senten.iuris.§. fin.quæstio.85.vers.solet etiã. vbi egregiè declarat vnà cum Cæpolla.in l.si fugitiui. nume.51 C.de ser.fug. non procedere,quando pœna pecuniaria esset alternatiuè imposita: tunc electio esset condemnati: atque ita testatur Clarus in amplissimo Mediolanensi Senatu obseruari.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium quod sit super illis verbis, pœnam indicat Iudex centum coronatorum, & plus & minus.*
2 *Pœnæ vnius speciei in alteram transire non debet.*
3 *Statutum indicens pœnam pedis vel aliam, quomodò illa verba,aliam,intelligantur.*
4 *Statutum Veronæ,lib.3.c.27. declaratur.*
5 *Statutum Brixiæ in criminalibus,cap.207.*

QVÆSTIO XCV.

DE HORVM VERBORVM, plus & minus, effectu & significatione.

1 QVÆRO nonagesimoquintò, datum est huic iudici nostro arbitrium ex statuti dispositione,his verbis: Quòd possit Iudex indicere pœnam furi centum aureorũ,& plus & minus suo arbitrio. quale erit arbitrium hoc? Angelus in l.si fugitiui.in gl.vlt.C.de ser.fugit.inquit,esse debere similem pœnam in specie,hoc est,quòd illud plus, intelligatur de pœna pecuniaria, non autem de cor-
2 porali: quoniam non debet posse † transire de vna specie ad alteram. alioqui nó esset plus,sed diuersum nam differunt natura,nomine& substantia.l.Scaphã. ff.de euictio.l.pen.ff.de auro & argen.lega.idem sensit Baldus in l.conuenticulam. colum.3. versic.item est argumentum à natura relatiuorum. C.de Epis.&
3 Cler.dum scriptum reliquit, quòd si † statutum pœnam pedis,vel aliam similem indicat, esse intelligendum de alia pœna corporali,quoniam aliàs non conueniret ipsi pœnæ principali.Soc.in l.1.nume.4.ff.de reb.dub.idem censuit Cæpolla.in d.l. si fugitiui.nu. 40.41.C.de ser.fug. qui ita censuit esse interpretanda plura statuta Veronæ, quæ pœnam his verbis statuerunt,puniatur pœna centum,& plus & minus, vt ex-
4 tat statutum illius ciuitatis,lib.3. cap.27. sub Rubric. Qui DEVM, vel Beatam Virginem, vel Sanctos blasphemauerit,& cap.30. Qui ferunt arma.& cap.34.cætera prætereo, quæ autem quantitas ex illis verbis, & plus & minus, debeat declarari, adhuc in Iudicis arbitrio versatur.id, quod infrà,lib.2, suo loco dicemus. scio quòd aliquibus in locis statutis ipsorum locorum sit declaratum quantum esse debeat illud plus & minus, quemadmodum Brixiæ extat statutũ
5 inter criminalia † capit.207. sub Rubric.Quod D.potestas Brixiæ teneatur imponere pœnas in statuto ordinatas.quo quidem statuto est diffinitum , quòd pœna ex illis verbis plus & minus, designata, non possit excedere summam dimidiæ principalis pœnæ.

SVMMARIVM.

1 *Principem non posse pœnam parti applicandam remittere.*
2 *Principem remittentem pœnam parti applicandam peccare,& ad restitutionem teneri.*
3 *Læsus omni iure recompensandus est.*
4 *Aristotelis locus.*
5 *Principem posse pœnam suo fisco applicandam remittere.*
6 *Magistratus maiores posse pœnam fisco applicandam remittere.*
7 *Pœnæ remissionem,non nisi ex causa fieri.*
8 *Ezechielis cap.18.declaratur.*
9 *Arbitrium liberum in pœnalibus habens,pœnam fisco applicandam remittere posse.*
10 *Præsides,Prætores& his similes absolutè pœnam fisco applicandam remittere non posse.*
11 *Iudicis pœna,quæ sit,cum pœnam minorem,quam indicat,lex imponit.*
12 *Caroli 1. Regis egregium factum.*
13 *Augustini locus.*
14 *Pœnam minuere potest maior Magistratus ex iusta causa.*
15 *Iudex lege clementior esse non debet.*
16 *Iudicem ex causa posse pœnam statutariam minuere.*
17 *Iudicem causam exprimere debere cur pœnam minuat, vel mutet.*
18 *Iudices inferiores nullo modo pœnas legales minuere, vel mutare posse.*
19 *Iudices inferiores qui.*
20 *Delegatum principu pœnam minuere posse,vel mutare.*
21 *Delegatum inferioris pœnam non minuere, vel mutare.*

QVÆSTIO XCVI.

POENAM REMITTERE, MVTAre, vel minuere an Iudex possit, plenè examinatum.

1 QVÆRO nonagesimosextò, an Iudex, qui in causis capitalibus terminandis arbitrium habet, possit remittere, vel cõmutare pœnam reo crimino so indicenda? quo proposita hæc iuris quæstio egregia certè, & in Iudicijs frequens,dilucidius,quàm hactenus fortè factum sit, explicetur,casus aliquot distinguendi sunt.

Primus itaque est casus cùm agitur de ea pœna remittenda, quæ ob damnum alicui datum ipsi damnum passo deferenda applicandaque est. vt putà, si quis ob illatum vulnus puniendus est pœna ducentũ pro dimidia fisco,& pro altera dimidia læso deferenda,pars illa læso applicanda à Iudice quouis arbitrium habente remitti non põt.illa est ratio, quoniã
1 nec supremus ipse † Princeps hoc põt.ita gl.in l.venia. & ibi omnes præsertim Decius.nu.9.C.de in ius voc. & hocidem affirmasse Iserniam,Paridem Puteũ, Baldum,& alios recenset Gramma.consi.34.nu.1.& 2.& idem voto vlt.col.vlt.quibus addo Barb.consi.11.colum.pen.li.4.Decium consi.520.nu.2 Ruin.consi.167. nu.20.li.1.consi.13.nu.2.consi.60.nu.7.& consilio 153. num.2.lib.5.Gomes.§.pœnales.num.29.inst.de actio. Paris.consilio primo. numero 42. libro 4. imò scribit
2 Gramma.d.consilio 34.num.2. † Principem hanc pœnam parti læsæ applicandam remittentem peccare mortaliter. id quòd sentit, & inter sacræ Theologiæ Professores vir maximi nominis Domi. Soto,libro 4. de iust.& iu.quæst.5.art.4.qui clarè affirmat, Principem teneri ad restitutionem ipsi læso, Accedit, quòd boni Principis non est.læsum non recompensare, cũ
3 † Ius diuinum,naturale,gentium & ciuile læsum recompensandum esse suadeat. Hinc scriptum reliquit
4 † Aristo.lib.5.Ethicorum c.5. quòd quando homines vident non sibi per inflicta cõpensari iniurias, in ser-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uitute si viuere arbitrantur. si ergo Principi hoc non licèt, minus alteri Iudici, cui vel à lege, vel à Principe ipso tributum est arbitrium.

5 Secundus est casus, cùm † agitur de pœna fisco applicanda, hanc remittere potest Princeps: quod ex iã relatis satis colligit: & clarè sentiunt Iaſ. in l. 1. n. 8. C. de precib. Imper. offeren. & Deci. cap. de causis. n. 18. de offic. deleg. dum hoc procedere etiam in habente
6 † maiorem Magistratum affirmant. & intelligit etiã Iaſ. maiores Magistratus esse, veluti Præsides & Prętores, qui habent merum, & mixtum Imperium. sed de his statim. in Principe itaque hoc idem iure diuino probatur. nam & eo iure inspecto, est in arbitrio Principis pœnam remittere, vel cõmutare. ita is vir eruditiss. Dominicus Soto. art. 4. versi. posterior conclu-
7 sio. qui affirmat, † pœnę remissionem non nisi ex causa à Principe faciendam esse. vt putà, si is qui deliquit casu & fortuitò, ac ex humana quadam fragilitate deliquisset: non autem si is vir sceleſtus, & nepharius esset, & talis qui ex professo delinquere consueuit: nã huic pœnam remittere impium esset: quoniã eo modo maleficijs fauere Princeps videretur, atque ita Rempub. læderet, eiq; iniuriam inferre videretur.
8 Nec illud refragatur, quod scriptum est, † Ezechielis cap. 18. Quod Deus non vult mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur, & viuat. nam hoc intelligitur quòd ad mortem æternam. quoniam deinde subijcit, sed vt cõuertatur & viuat, vita nempè spirituali. aliquiaduersaretur quod legitur Deute. cap. decimono no. de idolatria. Non parcat ei oculus tuus, vt misereris & occultes eum, sed statim interficies eum. & capitul. nono. de homicida, Morietur, neque misereberis eius. hoc idẽ est dicendum in Iudice, cui à Prin-
9 cipe datum esset † liberum arbitrium, & qui illud idem posset quod Princeps, non autem in cæteris, & de quibus statim.
10 Tertius est casus † in Magistratu quidem maiori, sed qui Principem recognoscit quemadmodum in Præside & Prætore, quorum quidem potestas magna est, sed à Principe dependet. hos pœnam iam lege, vel alio iure sancitam absolutè remittere, vel commutare non posse, credo. nec dissentiunt Dec. d. cap. de causis. numero 18. & relati Doctores. nam his data non videtur potestas lædendi fiscum, vel Rempub. in iure
11 suo. imò, † qui minorem pœnam quàm à lege sancitũ est, indicit, infamis efficitur. l. seruos. C. ad legem Iul. de vi publ. imò is Iudex ea pœna, qua reus puniẽdus est. leg. 3. in fine. C. ne sanctum Baptiſ. reite. quo
12 circa memoriæ proditum est † Carolum huius nominis primum Neapolitanorum Regem iussisse laqueo suspendi Iudicem quendam qui pœna mortis plectendum manum ei abscindi solùm iusserat. Cuius rei meminit, post Iserniam, Afflictum & alios nonnul los Iulius Clarus, libro quinto. sent. §. fin. quæstio. 85. ver. vlterius quæro. & iure diuino confirmatur hæc
13 sententia. nam scriptum reliquit † Diuus Augustinus sup illo Ioan. 10. Non haberes super me potestatẽ vllam. talem Deus dederat Pilato potestatem, vt esset sub Cæsare, ne ei omninò liberum esset accusatum absoluere.
14 Declaratur hic casus, vt non procedat † cùm iusta aliqua adest causa, ob quam hic Iudex temperat, vel remittit pœnam, vel in aliam commutat. & hanc posse remittere affirmant Decius. dict. cap. de causis. nume. 18. de offi. deleg. & communem testatur Viuius. libro 1. Communiũ opinionum opinio 165. & latius Iulius Clarus loco iam citato. qui alios plures recenset. & omnium primus Gand. tract. maleficior. sub Rubrica verum pœna posit augeri. Confirma
15 tur, quia Iudex clementior esse debet ipsa lege scripta. quòd intelligit Aristot. libro quinto. ethicorum capitul. quinto. quatenus fert ratio iustitiæ & legis. Quæ quidem declaratio locum etiam habet in pœ-
16 nis † à statuto indictis, quas ex causa Iudex iste minuere potest. Dec. d. c. de causis. nume. 19. de offi. deleg. communem testatur Tiraq. tract. de pœnis legum, in præfatione. nu. 22, Zuccardus in Rub. C. qui admitti. num. 13. Didacus. lib. 2. varia. resol. c. 9. nu. 8. Placa li. 1. Epito. delict. c. 33. num. 5. Bossius tract. causarum crimi. tit. De pœnis. num. 10. & alios recenset Iulius Clarus. d. q. 85. vers. vlterius quæro, quo loci post Iac. Belui. in pract. crim. in tit. de fuga reorum. n. 3. admonet
17 † Iudicẽ, vt cautè causam exprimat, cur pœnã minuerit, vel commutauerit: & saltem sufficere, si generatim eam ita exprimat, ex causis animum nostrũ mouentibus. Hinc inferri potest esse verum quod scribit Grilandus in Commentarijs De relaxat. carceratorum. capitul. primo. versicul. sextò non omittam. Iudicem pro sui arbitrio posse immutare pœnam bãniti: quod probat, & Mising. singularium obserua. cent. 2. obser. 30. & cent. 4. obser. 82. qui ait, non fore necesse exprimere causam mutationis. Ego intelligo hæc ex iam relatis, quando iusta subest causa, & Iudex, qui ex maioribus est, causam generatim exprimit. Illa quidem sine alia speciali sufficit.
18 Quartus est casus † in Iudice ordinario inferiori, is nec minuere, nec commutare potest pœnam iã sancitam: ita omnes in dict. capit. de causis. ibi Dec. numero decimooctauo. & Iulius Clarus loco iam relato. & idem censuit Iaſ. in leg. 1. numero octauo.
19 C. de precib. Imp. offe. qui † minores Magistratus intelligit, quales assessores sunt, & relati Doctores intelligunt procedere etiam si causa extrinseca tamen subsit. si verò causa cohærens delicto subest, minuere poterit, consulto tamen Principe.
20 Quintus est casus in † delegato Principis, hic minuere, vel commutare potest pœnam, ex causa tamen: nam, ex quo maior Magistratus iure dicitur, hanc potestatem habet, vt cæteri maiores Magistratus. ita Inno. in capitul. primo. de constitu. declarat Dec. in dict. capitul. de causis. numero decimonono. in fin. de offic. deleg. nec dissentit Felyn. in dict. capit. primo. num. 49. fall. 7. de const. Qui sanè casus fortius procedit, quando huic delegato datum est arbitrium & pœna non est determinata lege, vel consuetudine: quoniam tunc is pro suo more eam indicit. ita egregiè ad rem nostram scribit Afflict. in capitul. primo. numero vigesimoprimo. versicu. item arbitrium releuandi à pœna. ex quib. cau. feudum amit. post Iser. in constitutionibus Regni, & post Arch. in cap. omnis. 45. distin. & Specu. titu. de legato. §. generaliter.
21 Sextus ac vltimus est casus † in delegato inferioris Magistratus, qui quidem ex causa pariter videtur posse pœnam remittere, vel mutare: quemadmodũ visi sunt sentire Dec. dict. cap. de causis. numero decimooctauo. & ibi Beroius. numero 80. & cæteri iam relati, dum non videntur distinguere inter delegatum inferioris & superioris, modò causa iusta subsit. Ego intelligo hunc delegatum inconsulto Principe non posse, quemadmodum, nec ipsemet delegans non potest, nisi delegans sit ex maioribus Magistratibus, & delegato arbitrium tribuat, quib. inferebat Beroius. in dict. cap. de causis. in fin. quòd quando lex, vel statutum indicit certam pœnam vsurario, Iudicem delegatum non posse eam tollere, & aliam indicere: atq; ita se consuluisse testatur. id quod est intelligendum ac declarandum iuxta iam explicata.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Pœnam indicere an possit Iudex ex arbitrio suo. si iam à statuto pœna mortis est.*
2 *Speciem generi derogare.*
3 *Clausula generalis cum derogatione tollit specialem dispositionem præcedentem.*

QVÆSTIO XCVII.

DE POENAE ARBITRIO CVM iam vna statuto indicta est, disputatur.

1 QVÆRO nonagesimoseptimò, legè municipali est † sancitum pro homicidio pœnam mortis esse irrogandã: alia lege municipali cautum est, quod in omnibus criminibus, Iudex possit suo arbitrio procedere, & pœnam imponere, vtrum pro homicidio pœnam arbitrari possit? Bal. in c. 1. de reser. negauit posse, Bald. secutus fuit Anto. Corse. in sing. in verbo statutum, incipit Statuto cauetur. in q̃
2 sententiam, ea ratione descenderũt, quia † species derogat generi. l. sanctio legum. ff. de pœn. c. generi per speciem. de reg. iu. in 6. quod procederet, etiam si specialis constitutio generalem præcederet, dummodò cognita à legislatore fuisset, vt probat text. in c. 1. de consti. in 6. adfertur quoque à Bal. rex. l. qui cum vno. §. post desertionem. ff. de re mil. quem tex. latè explicauimus in tract. de recuper. poss. Remedio 9. nume. 358. quo loci, & in illius quæst. discursu, plura attigimus, quæ non parum ad rem hanc nostram, quàm nũc tractamus, conferunt in iudicando. itaque quoad pœnam homicidæ nullum erit huius Iudicis arbitrium, in procedendo verò erit par in omnibus casibus potestas, cum (vt inquit Bald.) statutum speciale non loquatur de modo procedendi, sed de pœna: quã tum ergo ad modum procedendi sumus in lege arbitrij, quo verò ad pœnæ impositionem in lege speciali.

Declaratur relata conclusio non procedere, quan-
3 do † lex specialis procedit, & lex generalis de arbitrio sequitur cum clausula, Non obstante aliquo alio statuto in contrarium loquente, tunc enim sublatum est speciale illud statutum de pœna homicidij. ita Baldus dict. cap. 1. ex text. authent. hoc inter liberos. C. de testamentis.

SVMMARIVM.

1 *Condemnationem sententiæ suspendere an possit Iudex, qui in causa arbitrium habet.*
2 *Decuriones habentes arbitrium super bono & pacifico statu ciuitatis ad trimestre tantum posse suspendere executionem sententiæ.*
3 *L. in fraudem. §. fiscalibus. ff. de iure fis. etiam in causis priuatorum locum habere.*
4 *Fiscum cum priuato in dubio à pari procedere.*
5 *Executionem capitalis sententiæ Iudicem per multos annos differre non debet.*
6 *Executio sententiæ ex causa iusta differri & suspendi potest.*
7 *Executio irretractabilis sententiæ impeditur per oppositam nullitatem, etiam requirentem altiorem indaginem.*
8 *Nullitatem ex iurisdictione prouenientem executionem impedire.*

QVÆSTIO XCVIII.

QVANDO SENTENTIAE EXEcutionem suspendere ac differre Iudex possit, explicatum.

1 QVÆRO nonagesimooctauò, an iste Iudex possit † suspendere per multos annos condemnatoriæ sententiæ executionem? Et non posse arbitror, ex l. in fraudem. §. fiscalib. ff. de iu. fis. quo loci scribit Paulus in hæc verba: Fiscalibus debitoribus petentibus ad comparandam pecuniam, dilationem negari non placuit: cuius rei æstimatio ita arbitrio iudicantis conceditur, vt in maioribus summis non plus, quàm tres menses, in minoribus verò non plus quam duo prorogentur. prolixioris autem temporis spacium ab Imperatore postulandum est, cuius text. arg. docuit Bar. in l. ambitiosa. num. octauo. ver. item non possent executionem. ff. de decr. ab ordin.
2 fac. † Decuriones ciuitatis habentes arbitrium super bono & pacifico statu ciuitatis, non posse suspendere, & dilationem concedere vltra trimestre executionis sententiæ. quod eodem loco. numero 13. repetit, quòd in debitis summæ egregiæ locum habet, in pariuis autem trimestre excedi potest. & idem quod Bar. scriptum reliquit Ant. Boidius in repet. l. 2. nu. 28. C. noua vectig. inst. non posse.

3 Extenditur vt non solùm locum habeat † in condemnatione erga fiscum, ex d. §. fiscalibus. verum etiam in condemnatione erga priuatum: ea rõe, quia
4 quod ad fisci † commodum statutum est, à fortiori debet esse statutum ad beneficium & commodum priuatorum, iuxta l. vnicam. §. pen. C. de cad. tol. quã dum in hanc sententiam citat Bar. d. l. ambitiosa. nume. 13. in fin. hanc extensionem probare voluit.

5 Extenditur secundò, vt procedat etiam † quò ad condemnationem capitalis sententiæ, quàm hic Iudex per multos annos differre non potest, sed quamprimùm executioni mandare, ne carcer sit pœnã, sed ad custodiam. iuxta l. 1. de custo. reo. & diximus suprà quæst. 56. quæ sententia fortius procedit quando executionis dilatio tumultum in populo moueret, vt probat l. qui cædẽ. vbi Marsi. nu. 2. ff. ad Corn. de sica.

6 Declaratur primò, vt locum sibi non † vendicet relata conclusio, quando iusta causa differendi eam executionem subesset, vt plura adferri pñt exempla tam in pecuniarijs quam in capitalibus condemnationibus. in pecuniarijs enim esse potest exemplum
7 cum † executioni irretractabili obijcitur nullitatis exceptio, nam cùm irreparabile damnũ afferatur, si exequatur, audienda in primis erit exceptio nullitatis, etiam si altiorem indaginem requirat, ita Bald. in l. ab executione. C. quomodo appel. non recip. Ripa l. 4. §. condemnatum. nu. 21. ff. de re iud. vbi Alex. & alios citat. qui num. 23. subijcit casum, qui ad rem
8 hanc nostram confert, quãdo scilicet obijcitur † nullitas, pueniens ex iurisdictionis defectu, ex gl. singu. Clem. 1. de sequestr. poss. & fruct. idem sensit Calca. consilio 16. nu. 48. Est & tertium exemplum, quando obijcitur exceptio illa, latam esse sententiam per falsas allegationes. nam, & si hoc casũ exceptio hæc altiorem indaginem postulet, attamen per eum executio suspenditur ac differtur, donec super ea cognitũ fuerit: ita latè Ripa. d. §. condemnatum. num. 26. qui multos huius opinio. Doctores retulit. In exeeutione verò pœnæ capitalis differenda, adferri hic possent exempla illa omnia, omnesq; illi casus, quos longa se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ga serie retulit Marsi. in tract. crim. §. oportunè. nu. 1. 2. 3. 4. 5. 6. apud quem legere poterit, qui volet. eos planè tum breuitatis studio, tum, vt ne beneuolum lectorem nostrum onerem, silentio inuoluere visum fuit. sat est locum indicasse.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium datum pro criminibus in territorio commissis, non extendi ad commissa extra territorium.*
2 *Iudicis imperium extra suum territorium esse nullum.*
3 *Arbitrium strictè interpretandum.*
4 *Vrbs est, quæ muro cingitur.*
5 *Priuilegia concessa in vrbe, non extendi ad suburbia.*
6 *Frumento legato quod est in castro, non venire, quod est in vrbe.*
7 *Dictionem in, idem quod intra, significare.*
8 *Arbitrio concesso in ciuitate, non extendi ad ciuitatis sub urbia deinde ciuitati inclusa.*
9 *Vacaturam primam impetrans in ciuitate, non obtinet vacantem in suburbijs.*
10 *Arbitrium concessum in ciuitate, extendi ex iusta ratione ad suburbia.*
11 *Morbo affecti prohibiti esse in ciuitate, prohibentur etiã esse in suburbijs.*
12 *Iurisdictione ex Principis beneficio concessa, censeri etiã concessam in suburbijs.*
13 *Beneficium Principis latè interpretandum.*
14 *Legatum strictè interpretandum.*
15 *Legatum consanguineo factum largè interpretari.*
16 *Arbitrium datum super delictis commissis Papiæ, vel Patauij, extendi etiam ad perpetrata in continentibus.*
17 *Romæ appellatione continentia contineri.*
18 *L. nam quod liquidæ. §. si ita de pen. leg. explicatur.*
19 *Arbitrium his verbis datum: habeat arbitrium super delictis in ciuitate Patauij, an commissa in suburbijs comprehendantur.*
20 *Nomen proprium restringit appellatiuum.*
21 *Vicus pars ciuitatis.*
22 *Ciues dici in castris & villis ciuitati subiectis.*
23 *Iurisdictione concessa in ciuitate, complecti & vicos ac comitatum.*
24 *Vicos moderari legibus ciuitatis.*
25 *Statutum Patauinum de consilio sapientis, in eius comitatu obseruari.*
26 *Aronam oppidum Ducatui Mediolanensi suppositam.*
27 *Statuta ciuitatis pœnalia, non habere locum in vicis & comitatu.*
28 *Ciuium appellatione propriè comitatenses non venire.*

QVÆSTIO XCIX.

QVANDO DATVM ARBITRIVM pro delictis in ciuitate commissis extendatur ad perpetrata in suburbijs, vicis & comitatu, plenè disputatum.

QVÆRO nonagesimononò, an arbitrium Iudici concessum super delictis in vrbe commissis, vt scilicet suo arbitrio illa puniat, extendatur etiam ad
1 delicta † extra vrbem perpetrata. hanc quæstionem in specie monet Bald. in ca. Rodulphus. nu. 7. versi. item si statutum, de rescrip. & eo loci Fel. num. 2. & intelligit Bal. extra vrbem, quatenus vrbs muro cingitur, & vt incontinentijs & comitatu. nã si de commisso extra vrbem, hoc est, extra territoriũ loqueretur, disputatio careret probabili dubitatiõe:
2 quandoquidem † extra territorium Iudicis nulla est potestas, & Imperium. l. extra territorium. de iurisd. omn. iud. Concludit itaque Bal. nullum arbitriũ extra vrbem concessum censeri. ea ratione vtitur, quia †
3 arbitrium hoc concessum est extraordinarium, & cõtra Ius commune: nõ ergo extendi debet, sed restringi potius. Ego, vt rẽ plenius ac clarius absoluã, duos casus distinguo.

Primus est, cùm statutum his verbis vtitur, quod homicidia perpetrata in vrbe ista puniantur arbitrio Iudicis, si homicidium committatur in continentijs, dubium non est, non posse puniri arbitrio Iudicis.
4 est ratio, quia † vrbs propriè dicitur, quæ muris cingitur. leg. 2. l. vt Alphenus. l. ædificia. de verbo. sign. Cùm ergo arbitrij concessio sit quid extraordinariũ, & contra Ius Commune, vt dicit Bald. sintq; etiam statuti verba propriè intelligenda. leg. 3. §. hęc verba, de nego gest. & Alexand. in Rubric. ff. sol. matrim. nu mero 13. post Iac. Belu. affirmat, in † priuilegijs cõtra
5 Ius Commune concessis ciuitati, non comprehendi suburbia: sequitur arbitrium non se extendi ad illa. Accedit decisio Grammat. consilio 48. num. 4. qui post Alexand. & alios, quos citat, respondit, statutum Neapolitanum, quo pœna mortis indicit ciuibus virgines deosculantibus, non comprehendere casalia. i. continentia habitantes. Confirmatur ex eiusdem Baldi doctrina in dict. cap. Rodulphus nume. 8. & ibi Fel. num. 3. quod si testator relinquat † frumentum,
6 quod habet in ciuitate, solùm deberi, quod est in vrbe, non autem quod reperitur in cõtinentijs, sicq; in suburbijs. non dissentit Bartol. dict. l. 2. nu. 3. de verb. sig. Craue. consilio 297. colum. prima. versi. videretur prima. Accedit † quòd illa dictio in, significat idem q; intrà. sed dictio intrà, solum ostendit quæ intus continentur. leg. 1. §. cum vrbem. de offi. Præfecti vrb. ergo idem hoc in casu.

Extenditur primò, vt procedat etiam † si ciuitas deinde muris amplietur, atque ita continentia in-
8 cludantur, nam adhuc non competit hoc arbitrium in delictis in illis perpetratis. idq; ex Bald. auctoritate. d. c. Rodulphus. num. 8. & ibi Fel. num. 2. inquiunt isti quòd si quis impetrat primam † vacaturam in ciuitate, non posse consequi vacaturam in continen-
9 tijs, deinde in ciuitatem per nouos muros inclusis. ex gloss. l. sed & probari. §. vlt. de excus. tuto. istis tamen aduersatur doctr. Bart. in l. 2. in fin. prin. de verbo. sign. dum docuit, ciuitatis nomine appellari suburbia nouis muris inclusa.

Declaratur primò nõ procedere quando † ratio
10 prohibitionis delicti, cuius pœna Iudicis arbitrio cõmissa est, suaderet in arbitrij concessione comprehensa esse & delicta in suburbijs commissa, vt putà in casu c. si ciuitas. de sen. excom. in 6. interdictum vbi in suburbijs posset celebrari. ita ex illo textu. docuit Abb. in d. c. Rodulphus. num. 13. & ibi Fel. nume. 4. ver. limita dupliciter. qui & alia exempla adfert. illud
11 multùm cõuenit, si † morbo illo graui, quem pestem vulgò appellant affecti prohibeantur in ciuitate esse, intelliguntur etiam prohibiti esse in suburbijs. cùm ratio prohibitionis hoc ostendat, ne scilicèt ciuitas inficiatur. & hoc exemplo nititur Bald. in cap. significauit. num. 12. de rescrip.

Declaratur secundò nõ procedere quando † larga admittitur interpretatio, vt putà in beneficijs Prin-
12 cipum. Nam, si iurisdictio ciuitati concedatur, erit ẽt concessa in continentibus: ita probat. l. 1. §. cùm vrbẽ. ff. de

ff. de offi. Præfecti vrb. ita Barto. d. l. 2. in prin. in 1. oppo. & ibi Alcia. nume. 1. de ver. sign. Abb. d. c. Rodulphus. numero 4. & ibi Fel. nu. 6. ver. limita secundò. si ergo suo priuilegio beneficiũ hoc conferat Princeps alicui, vt suo arbitrio possit diffinire aliq̃d genus cau sæ in ciuitate, poterit & diffinire, quæ ex cõtinentijs
13 vrbis orientur: cum † beneficium latam admittat interpretationem. l. beneficium. vbi Ias. nu. 25. de consti. princi. & in specie sensit Alb. de Ros. tract. statuto. parte 2. q. 177. Rex. colum. 2. Noconitius Rub. fol. ma. nu. 123. & nu. 125. idem esset dixit in priuilegijs, præter Ius Commune. Nec illud aduersatur, arbitrium ipsum esse quid extraordinarium, atque ita contra Ius Commune, & ob id strictè interpretandum, vt suprà diximus, quia hic latam habet, cum beneficio Principis sit tributum: qualitas enim concessionis ex personæ concedentis efficit, vt illa dispositio, quæ alioqui strictam reciperet interpretationem, largam tũc
14 admittat. sic † videmus, legatum, quod strictam interpretationem habet. l. vnum ex familia. §. si rem. de leg. 2. & l. nummis. de leg. 3. Dec. l. in testamentis.
15 de regul. iur. attamen si fiat legatum † consanguineis & affinibus largè illud interpretatur: ita in specie nostra respondit Craue. consilio 297. numero secundo. dum affirmauit, legatum factum de omnibus domibus sitis in ciuitate Salutiarum comprehendere, & sitas in suburbijs Salutiarum, cum legatum conjunctis personis factum esset, atque ita ibi citat. dictũ §. cum vrbem. nec non relatos interpretes. ea ratione, quia legatum coniunctis factum largè interpretatur. l. si seruus plurium. §. vlti. de lega. 1. l. Aurelius. §. Titus. vbi Bart. de lib. leg. Socin. l. 1. colum. tertia. versi. secundus casus. de reb. du. Dec. consilio 92. Gozad. consilio 82. numero 12. & Craue. consilio 297. numero primo.

16 Secundus est casus cùm datũ est arbitrium † super delictis, quæ commissa erunt, vt putà Patauij, vel Papiæ, tunc tributum etiam dicitur arbitrium super his, quæ in suburbijs perpetrata erunt: nam hæc nomina propria sub se continent & continentia. dict. l. 2. l. vt Alphenus. l. ædificia. de verb. sig. & licèt Bart. in dict. leg. 2. & alij nonnulli. in d. c. Rodulphus, constituant differentiam inter Romanam & cæteras Vrbes,
17 vt scilicet appellatione † Romæ continentia veniãt, appellatione verò alterius, vt putà Patauij non, ex l. nam quod liquidæ. §. si ita de pen. leg. veruntamen nunquàm placuit leuis hæc differentia. Nam Iureconsul. in d. leg. 2. in l. ædificia, ac alijs in locis exempli gratia, non autem de sola ipsa Roma locutus est: exempla autem non restringere, sed declarare solẽt. l. damni infecti quidam, de dam. infect. nec aduer-
18 satur is text. † d. l. nam quod liquidæ. §. si ita, quoniã eo loci Iureconsul. solùm voluit dicere, Romam suburbia, & continentia habere, quibus carent ferè omnes aliæ ciuitates Italiæ: vt videmus hic Patauij, Brixiæ, Cremonæ, Placentiæ, Taurini, & alibi sæpè: si enim Iureconsul. ob quandam excellentiam solam Romam continentia complecti dicere voluisset, non dixisset ferè omnes, sed absolutè dixisset omnes, vna excepta Roma.

19 Extenditur primò, vt procedat, etiam † si statutũ vtrunque nomen propriũ scilicet, & appellatiũ conjungat hoc modo: Iudex suo arbitrio puniat delictũ homicidij commissi in ciuitate Patauij. nam & arbitrium hoc extenditur ad commissa in continentib. quoniam magis attenditur hoc casu significatio proueniens ex nomine proprio, quàm ex appellatiuo. cũ
20 nomen † proprium tanquàm indiuiduum restringit appellatiuum, & verbum vltimo loco prolatum conclusionem ac totius orationis determinationem face-
re dicitur. arg. l. si cum fundum. de verb. sig. & in hac sententia fuit Bald. in d. c. Rodulphus. nu. 8. in fin. de rescr. reiecta opin. Bart. in d. l. 2. nu. 3. in fi. de ver. sig. qui post Azon. censuit esse spectandam significationẽ nominis, q; procedit, vt si dicatur in ciuitate Patauij, nomen appellatiuum attendatur, non autẽ propriũ, ex l. si cõis seruus. de stip. ser. cui tamẽ respondit Bal. d. c. Rodulphus. n. 8. in fi. quòd ibi verbum secundũ, erat positum loco solius demonstrationis. de illius responsi sensu plura diximus alibi.

21 Extenditur secũdò, vt procedat etiam † quò ad ea quę ppetrata erunt in comitatu, hoc est, in vicis ipsius comitatus ciuitatis, ita sub ciuitate sunt vt partes ciuitatis censeantur. l. qui ex vico. ff. ad municip. qua adductus docuit Fel. in d. c. Rodulphus. nume. 6. versi. Limita secundò, de rescri. post Bar. in leg 1. ff. ad
22 munici. & in l. non dubito. ff. de capt. † ciues dici in castris, & villis ciuitati subiectis natos & habitantes. idem censuit Fely. d. c. Rodulphus. nu. 3. vbi declarat. & Boerius. q. 13. nu. 26. 49. vbi declarat. & Alciatus responsi. 77. nu. 2. & in specie magis docuit Bal. in l. 1. §. in
23 initio, aliàs, cùm vrbem. de off. Præfe. vbi quod si † concessa sit iurisdictio ciuitati sub eo nomine „prio, extendi etiam ad comitatum vicosq;. & cùm Bal. sen-
24 sit Fely. iam relatus. quo loci docuit, † vicos regi ac moderari statutis legibusq; ciuitatis, cui subsunt. id quod scribũt Ias. in §. rursus. numero 42. insti. de act. est gl. in l. ex ea. ff. de postul. quam communiter receptam esse censuit Soc. Sen. consi. 7. colum. 1. & consilio 74. col. 1. li. 1. Dec. consi. 389. nu. 7. Franc. de March. q. 365. parte prima. vbi latissimè de his disserit.

Hinc respondit Raphael Comens. consilio 144. Vi-
25 deretur prima. † Statutum Patauinum quod sapientes eligantur de collegio Doctorum Patauino, esse obseruandum in loco Montissalicis ciuitati Patauinæ suppositio. Comen. secutus est Soc. Iun. consilio 2. num. 30. lib. 2. qui alia retulit. idem censuit Ruin. consilio 18. numero 8. libro quinto. Rolan. à Valle. tracta. de lucro dotis. q. 85. n. 4. Paris. cons. 25. col. vlt. li. 4. qui multa de statutis, de consuetudinibus ciuitatis in vicis obseruandis scribit. sic Neuiz. consil. 58. nu. 6. qui declarat nõ habere locum quando ipsæ villæ habent
26 statuta particularia. & rñdit Alc. responso. 77. † Aronam suppositam Imperio Ducis Mediolani, statutis ac decretis ipsius Ducatus regi ac moderari debere. sic priuilegium concessum ciuitati extenditur ad castrum, & loca ciuitati suppositа. oẽs l. vlt. C. de sacros. Eccl. Balbus tract. præscr. in 3. parte prin. particula 3. in fi. quod intelligitur de priuilegio, quòd à solo concedente pendet, quod beneficium verius dicitur latè Niconitius Rub. ff. sol. mat. nu. 119. contra tñ hanc extensionem multũ vrget Gramma. con. 48. nu. 4. qui post Alex. d. Rub. ff. sol. mat. nu. 13. & ibi Ludo. Bolog.
27 affirmat, † statuta pœnalia ciuitatis non habere locũ in villis & comitatu: verum responderi potest, Alex. & cæteros loqui quando pœnalis dispositio de ciuib. loquitur, non autem de ciuitate, quia ciuium appellatione non continentur comitatenses: ita intellexit & distinxit Franc. Niconitius in d. Rubr. ff. sol. mat. nu. 123. nec aliter sensit Alb. Ros. tra. statu. 2. parte. quæst. 177. Rex. col. vlt. Rursus responderi etiam potest, Grãmaticum loqui in statuto Neapolitano, quod loquitur de ciuitate, non sub nomine proprio, sed appel-
28 latiuo, qui casus est primus iam relatus. Verè enim † ciuium appellatione sub ciuitatis hoc nomine appellatiuo non veniunt comitatenses. Socin. Sen. consilio 86. nume. primo. lib. quarto. si enim, vt diximus, non veniunt habitantes in suburbijs, fortius comitatenses. sed plus vrget quod respondit Socin. Sen. d. consil. 86. nu. 2. in odiosis & pœnalibus comitatenses

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non contineri sub dispositione, quæ loquitur de ciui
tate sub nomine proprio, inquitq; hanc esse commu-
nem opinionem. est ergo cogitandum.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium in ciuitate data an extendatur ad loca confœ-*
derata.
2 *Fœderati populi qui.*
3 *Accursii interpretatio ad l. non dubito. ff. de capt. & post*
lim. reuer. reiecta.
4 *Fœdus apud populum Romanum cuius authoritate fir-*
maretur.
5 *Fœdus, qua solemnitate apud Romanos percutiebatur.*
6 *Fœderis genera duo.*
7 *Deditiorum fœdus quod.*
8 *Fœderati populi liberi erant ab Imperio populi Romani.*
9 *Fœderatos æquo fœdere exilij causa ad confœderatas ci-*
uitates confugere olim potuisse.
10 *Bart. l. non dubito. nume. 2. ff. de capt. & postlim. reuer.*
declaratur.
11 *Arbitrium in sua ciuitate habens, non habere in fœdera-*
ta æquo fœdere.
12 *Fœdus æquum inter Carolum V. & Regem Galliarum*
initum.
13 *Fœdus impar quòd, & de eius forma.*
14 *Liuij locus.*
15 *L. non dubito. in fin. ff. de capt. & postlimi. reuers. intel-*
lectus.
16 *Bannitos vnius ciuitatis confœderatæ fœdere impari ad*
aliam confugere non posse.
17 *Fœderatas ciuitates suos magistratus retinere.*
18 *Marchia Ceuæ quomodò confœderata cum Astensi co-*
mitatu.
19 *Castrum, vel oppidum committens se protectioni alicu-*
ius Principis, quomodò illi subiectum efficiatur.
20 *Confœderationem subiectionem non indicere.*
21 *Principem in loco sibi confœderato & adhærenti, non*
Ius dicere, nec illi collectas indicere.
22 *Arbitrium in loco confœderato non exerceri.*
23 *Fœdus deditium quod.*
24 *Dediditios Romanorum legibus subiectos fuisse.*

QVÆSTIO C.

QVANDO ARBITRIVM AD LO-
ca confœderata protrahatur, & de antiquo
multiplici Romanorum fœdere, eorumque
forma & solennitate enarratum. & de
intellectu. l. non dubito. ff. de
capt. & postlim. re-
uers.

QVÆRO centesimò, an Iudex hic † no
ster, cui datum est arbitrium in causis
cognoscendis ac finiendis, suum hoc
arbitrium exercere possit in ciuitati-
bus, vel oppidis illi suæ confœderatis?
hanc quæstionem in specie ab aliquo
propositam, quantum aliorum commentaria videre
licuit, non vidi, vt eam absoluam, aliqua de populis
fœderatis † dicenda sunt. Fœderati itaque populi Ro
mani olim erant ij, cum quibus populus Romanus
amicitiam coierat: sociiq; Romani populi appellaban
tur. quod omnium primus annotauit Budæus vir
eruditissimus in annota. Pandectarum ad l. non du-
bito. ff. de capt. & postlim. reuer. & deinde Alci. re-
spon. 460. numero primo, explosa mala † Accursij in-
terpretatione, qui fœderatos interpretatus est illos
esse, cum quibus inducìæ factæ sunt. † fœdus autem
authoritate populi Romani, non Regis firmabatur,
neque ad tempus, sed in perpetuum † per Fœcialem
publicum populi Romani nuncium solenni præca-
tione adhibita. quòd ex M. Tullio, Liuio, Polybio,
Claud. Suetonio ac alijs permultis memoriæ prodi-
dit vir impensè doctus Carolus Sigonius lib. primo.
de antiquo iure Italiæ. capit. 1. † Fœderis autem pro-
priè duo esse genera (& si tertium addant alij) expli-
citè ostendit Proculus in l. non dubito. ff. de capt. &
postli. reuer. vnum quod ille æquum, amicitiæ causa
factum, appellat, ibi, item siue æquo fœdere in amici-
tiam venit. alterum minus æquum, siue impar. quod
ostendunt eiusdem Proculi verba, ibi, siue fœdere
comprehensum est, vt is populus alterius populi ma-
iestatem comiter conseruaret. Tertium genus † dedi
tiorum sua partitione complectitur Liuius qué mox
referam. Primum fœderis genus, quod æquum ap-
pellatur, veram vtraque ex parte æqualitatem habe-
bat: & olim apud Rom. ita fœderati vnus populus al-
teri fœdere iuncto superior non erat. ita scriptum re-
liquit Liu. libro quarto. decadis quartæ. de quo sta-
tim. cum pares bello æquo fœdere in pacem atque
amicitiam venirent: tunc enim repeti reddiq; per cõ
uentionem res. & clarius Proculus. in d. l. non puto.
ibi, etenim quid inter nos atq; eos postliminio opus
est, cùm & illi apud nos & libertatem suam, & domi-
nium rerum suarum æquè apud se retineant, & eadẽ
nobis apud eos cõtingant, hęc ille. & adeò liberi erãt †
fœderati ij populi, vt populi Romani Magistratus cũ
eos adibant fasces lictorios deponebant. hoc ostendit
Claud. Suetuo. dum ita scribit in Caligula ca. 3. domi
forisq; Ciuilis libera ac fœderata oppida sine lictori-
bus adibat. quin ? in has ciuitates † fœderatas æquo
fœdere exilij causa cõmigrare ciuibus Romanis per-
missum est. quod testatur Polybius. libro 6. suæ histo-
riæ, dum ait: Est aũt fugientibus securitas, vt in Nea-
politanorum & Prænestinorum adhuc, & Tiburtino-
rum ciuitate, ac reliquis fœdere coniunctis. cuius ia-
nè loci meminit, & Carolus Sigonius, lib. 2. de antiq
iure Italiæ. c. 14. Quo circà rectè censuit Bart. in dict.
l. non dubito. nu. 2. † bannitum (vt nostri vocant) ex
vna ciuitate alteri fœderata non esse ex altera bannì-
tum. rectè inquam Bart. si de æquo fœdere intelligit.
& clarius Bald. in l. de quibus. numero 25. versi. quin
tò quæritur. ff. de legib. dum ò. l. nõ dubito. interpre-
tatur. sic Iacobinus in inuestitura feudali in verbo de
adhærentibus & confœderatis, colum. tertia. versic.
nunc venio. effici tamẽ posset expresso facto, vt æquè
banniti vnius ac alterius ciuitatis nõ possent in vtrã
uis recipi. esset. n. adhuc æquale fœdus. quod non ne-
gant Bart. & Bal. locis iam citatis. hac ergo in fœdera-
tione dicendum est, non posse habentem † arbitriũ
in sua ciuitate eo vti posse in altera fœdere hoc æquo
iuncta, cum vtraque suos magistratus, & suam pote-
statem æquè retineat. hoc † fœdus non semel inter se
percusserunt Carolus V. Imperator, & Franc. Gallia-
rum Rex, necnon & illius successores, vti meminit
Petrinus Bellus trac. de re milit. parte 10. De pace. nu.
11. qui aliqua egregia de his fœderatis scribit ibi, &
parte 2. tit. 13.

Secundum verò † fœderis genus, quod impar ap
pellatur, efficit, vt vnus populus sit alteri superior.
hoc ostendunt Proculi verba. in dict. leg. non du-
bito. ibi, siue fœdere comprehensum est, vt is popu-
lus alterius populi maiestatem comiter conseruaret.
hoc enim adijcitur, vt intelligatur alterum populũ
superiorem esse. erat enim comiter maiestatem con-
seruare, obsequium obseruantiamq; liberis non in-
dignam, nec indecoram Imperio populoq; Romano
præbere, curareq; vt Imperium semper penès Roma-
nos esset. ita explicauit Budæus in annot. ad d. l. non
dubito

dubito. authoritate M. Tul. in oratione pro Cornelio
14 Balbo. & clarius ex † Liuio lib. 8. Decadis 4. dum in
hæc verba scripsit: Diu iactati Ætoli, tandem vt con-
ditiones pacis conuenirent, effecerunt. fuerunt au-
tem hæ, Imperium Maiestatemq; P. R. gens Ætolo-
rum conseruato sine dolo malo. Ne quem exercitum
qui aduersus socios amicosq; eorum ducetur, per fi-
nes suos transire finito, neue vlla ope iuuato. hostes
eosdem habeto, quos P. R. armaq; in eos ferto, bel-
lumq; pariter gerito. per fugas, fugitiuos, captiuosq;
reddito. hæc ille, & quæ subsequũtur. quæ sanè clara
Liuij verba probant. Roma exules, qui & hostes indi-
cati sunt potuisse in has fœderatas ciuitates commi-
grare. si etenim liceret, non populi Romani maiestas
ab eis conseruata, sed spreta, non redditi perfugæ &
fugitiui, sed conseruati forent. erat etiam hæc data
Romanis Magistratibus, vt in iam damnatos ex ciui-
tatibus fœderatis possent animaduertere. hoc osten-
15 dunt verba Proculi in † d. l. non dubito. in fi. ibi, at si
fiunt apud nos rei ex ciuitatibus fœderatis, & in eos
damnatos animaduertimus. quæ sanè verba Alc. lib.
2. pareg. iuris. c. 14. & ante eum Budæus loco iam sæ-
pius citato intelligit, vt rei damnati à suis ciuitati-
bus populo Roma. fœderatis plecti possent. cùm er-
go ex ciuitate fœderata aliquis domi delictum per-
petrasset, à populo Rom. damnari quidem ea ratione
non poterat, quoniam vt Budæus scribit, non licebat
Romanis Magistratibus in illos populos ita fœdera-
tos ius dicere. sed si is damnatus reus Romam se con-
tulisset, in eum Romani Magistratus animaduertere
poterant. & hanc veriorem interpretationẽ esse opi-
nor, quiquid eo loci Bartol. & Bald. in d. l. de quibus.
num. 25. comminiscantur. intelligimus itaq; quòd
16 quando † fœdus inter duas ciuitates fit, vt vna alte-
rius & econtrà maiestatem comiter tueatur, vt vnà
alterius hostes non adiuuet: bannitos vnius ciuita-
tis in alteram commigrare non posse. quod sanè fœ-
dus operari idem videmus, ac si expressa lege muni-
cipali cautum foret, ne bannitus in fœderatam ciui-
tatem commigrare possit. vt huius statuti meminit
Bart. d. l. non dubito. num. 3. de cap. & postlim. reuer.
& in l. cunctos populos. num. 44. C. de Sum. Trinit. &
fide Catho. & cum eo senserunt Soc. Sen. cons. 86. nu.
4. lib. 4. Marsil. in l. vlt. num. 27. de iurisd. om. iu. idem
scribit Fel. in c. postulasti. nu. 10. de foro compet. post
Bald. in l. executorem. C. de execut. rei iudicatæ. ita
intelligo Brunũ cons. 86. nu. 5. 6. & plura scribit Marsi.
in pract. crim. §. Oportunè. nu. 36. intelligimus etiam
17 ex relatis, hos populos ita † fœderatos suos magi-
stratus retinuisse, & ob id magistratus populi Roma.
in eos non ius dixisse. quare rectè consuluit Bald. quẽ
refert Iacob. à Sancto Georgio in inuestitura feudali
De adhærentibus & confœderatis. col. 2. versi. subse-
18 quenter quæro. Marchiones Ceuæ ex facto fœdere
cum Duce Aurelianensi tunc Astensi Comite, non
transtulisse in ipsum Comitem iurisdictionem aliquã
ex d. l. non dubito. & simili in casu respondit Roma.
cons. 444. col. 2. idem sensit Soc. Sen. in l. si ex toto. in fi.
de leg. 1. vbi differit. cons. 74. col. 3. versi. præterea dictũ
castrum. lib. 1. qui alijs Bart. ac Baldi relatis authori-
19 tatibus respondit, † castrum committens se prote-
ctioni ac defensioni, sicq; fœdus cum ciuitate percu-
tiens, non transferre aliquam iurisdictionem in eam
contra se, sed liberum permanere. idem respondit
Barb. cons. 11. col. 13. lib. 2. quod pariter docuit Fel. in
c. postulasti. nu. 10. de for. compet. idem censuit Dec.
cons. 564. nu. 11. & pulchrè Soc. Iun. cons. 11. nu. 6. lib. 1.
sic respondit Paris. cons. 16. nu. 25. lib. 4. ex his fœderi-
bus, quæ recommendationes is appellat, rem feuda-
lem non effici, sed liberam remanere. idem affirma-
uit Restaurus tract. de Imperatore. q. 109. in fin. idem
20 censuit Brunus cons. 86. nu. 3. dum respondit, † con-
fœderationem non inducere subiectionẽ, sed solùm
sub illius protectione recipi. & ob id subijcit post Mart.
Laud. quod si ciuitas aliqua recepta fuerit à Rege sub
sua protectione, non efficitur sub iurisdictione Regis
latè Roland. à Valle. cons. 1. nu. 47. lib. 2. & ex recen-
tioribus eruditissimus Conradus Brunus libr. 3. de
legationibus. ca. 10. quam assertionem confirmat ex
tex. c. ex parte. il 1. de priuileg. ab his non dissentit
Cagn. in procem. Pand. in prin. nu. 56. imò ex d. l. non
dubito. & d. c. ex parte. ac authoritate Martini Laud.
21 & relatorum respondit Natta cons. 301. lib. 2. † Prin-
cipem, cum quo fœdus seu adhærentia facta est, non
posse ius dicere, & per consequens collectas loco fœ-
derato indicere. in casu ergo nostro dicendũ omni-
22 nò est, † arbitrium exerceri non posse in loco fœde-
rato. atq; ita in specie clarisq; terminis arbitrij con-
suluit Abb. cons. 51. Ad dilucidationem illius concer-
tationis. lib. 2. dum respondit, ex fœderatione facta
ab oppido Scarlini cum oppido Plumbini, non potu-
isse illos Magistratus Plumbini ex arbitrio sibi in lo-
co Plumbini tributo, suo arbitrio punire delinquen-
tes Scarlini, quoniam nec in eos ordinario iure ius
dicere poterant, ex d. l. non dubito. & d. cap. ex parte
tua. de priuileg.

23 Tertium genus † fœderis est, quod deditium di-
citur. hoc inter duo relata collocauit Liuius, dum
lib. 4. Decadis quartæ sic Menippum Antiochi Regis
legatum perorantem recenset. Esse autem tria gene-
ra fœderum, quibus integrè paciscerentur amicitias
ciuitates, Reges q; vnum cum bello victis dicerentur
leges: vbi enim omnia ei, qui armis plus posset, dedi-
ta essent, quæ ex ijs habere victos, quibus mulctari
eos velit, ipsius ius atq; arbitrium esse. Alterum cùm
pares bello æquo fœdere in pacem atq; amicitiam ve-
nirent: tunc enim repeti redd q; per conuentionem
res, & si quarum turbata possessio sit, eas aut ex for-
mula iuris antiqui, aut ex partis vtriusq; commodo
componi. Tertium esse genus, cùm qui hostes nun-
quam fuerint, ad amicitiam sociali fœdere inter se
iungendam coeant, eos neq; dicere, neq; accipere le-
ges: id enim victoris & victi esse. Hæc Liuius. qui-
bus verbis nihil profectò docemur aliud, nisi dediti-
tios esse in fœdere, quanquam iniquo. quorum sanè
deditiorum conditio iniqua adeò erat, vt verè non
in fœdere, sed in ditione esse dicerẽtur. id quod mul-
tis Liuij relatis locis aperè ostendit Sigon. d. lib. 1. de
antiquo iure Italiæ. c. 1. propè fi. hinc fit, vt rectè Pro-
culus duo tantùm vera fœderis genera in ea. l. non
24 dubito. recensuerit. Cùm ergo in hos † deditiios le-
ges ferrent Romani, & suam ditionem exercerent
magistratus, illud fit consequens, Iudicem nostrum
in similibus fœderatis suæ ciuitati, in qua ius dicen-
di arbitrium ipse habet, posse suum arbitrium exer-
cere, cùm verè sibi subiecti sint. quo in casu rectè pro-
cedunt rationes Soc. Sen. cons. 74. col. 2. lib. 1. dum ar-
gumentatur in eos, qui se submiserunt, ius dici posse,
cùm ex submissione subiecti censeantur. & ideo
qui ius dicere, ait ille, in capite potest, po-
test & in membris. Hæc habui, quæ
ad hanc quæstionũ Centuriam
scriberem.

FINIS LIBRI PRIMI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IACOBI MENOCHII
IVRISCONSVLTI EMINENTISSIMI,

DE ARBITRARIIS IVDICVM,

Liber Secundus,

Centuria Prima.

VONIAM superiore libro ea, qua potuimus breuitate expositum à nobis est, quotuplex sit Iudicis arbitrium: quomodo à Iudicio differat: quid liberum, quid regulatum sit arbitrium: quomodo vel vnum, vel alterum, aut Iure aut Principum rescriptis, aut partium conuentione sit tributum: ac tandem quanta sit huius Iudicis in procedendo & iudicãdo potestas, nedũ in pecuniarijs, verùm & in capitalibus causis. Ratio deinceps postulare videtur, vt pro instituta methodo casus illos enumeremus hoc libro, quos in iudicũ arbitrio à iure positos obseruauimus. Diximus enim ea, quæ satis commodè pro rerum varietate à iure diffiniri non potuerunt, in iudicum voluntate fuisse posita. Hos ergo casus, vt enumerem, ordinem vix obseruabo, cùm malè obseruari posse præuiderim, vt enim singuli casus se se offerent, illos congruentiori loco recensebo. Et ab eo initium sumam, in quo de tempore à iure minimè præfinito agitur. Libenter profectò à tempore exordior, quòd rem maximi ponderis esse sciam. nam (vt Euripides dicebat) cùm tempus obscuret omnia, & obliuione inuoluat, curandum maximè est ne incassum, & cum aliorum iactura labatur. Non ignoramus prætereà, rerum omnium prudentissimum esse tempus, vt Thales Milesius ex septem sapientibus primus, admonuit. quare nec immeritò scripsit Menander, quòd & si cætera tempus auferat, prudentiam tamen non auferre, sed firmiorem facere. propositio ergo muneri incumbamus.

SVMMARIVM.

1 *Tempus deliberandi Iudicis arbitrio heredi datur.*
2 *Tempus deliberandi quod à Iustiniano præstitutum fuerit.*
3 *L. 1. §. largius. ff. de succeſſ. edict. explicatur.*
4 *L. cum antiquioribus. C. de iure deliberãdi. declaratur.*
5 *Tempus ad deliberandũ à Prætore interdũ prorogari.*
6 *Tempus ad deliberandum prorogari ad libitum partiũ voluntate.*
7 *Clauſulæ decreti annullatiuæ inductæ ad fauorem priuatum, partium conſenſu renunciari.*
8 *Tempus centum dierum à Prætore datum heredi ad deliberandum, à Iudice coarctari non poſſe.*
9 *Tempus centum dierum ad deliberandum ex iuſta cauſa reſtringi.*
10 *Recedere licet a regulis iuris iuſtam ob cauſam.*
11 *L. 4. ff. de iure delib. declaratur.*
12 *Tempus deliberandi, vt creditoribus eat ſatisfactum coarctari poſſe.*
13 *L. 1. ff. de cur. bo. dando. explanatur.*
14 *Riminaldi conſideratio reiecta.*
15 *L. ſi curatoris. C. de iure delib. interpretata.*
16 *Tempus ad deliberandũ vt creditoribus ſatisfiat, ſine cauſa coarctari non poſſe.*
17 *Succeſſorium edictum fauore creditorum introductũ.*
18 *Tempus ad deliberandum ob cauſam creditorum ex iuſta cauſa coarctari.*
19 *Cauſa iuſta coarctandi tempus ad deliberandum quæ ſit.*
20 *Tempus anni, & nomimeſtre à Iuſtiniano conceſſum ad deliberandum, ex cauſa coarctari poſſe.*

CASVS I.

DELIBERANDI TEMPVS HAEREDI datum ad hæreditatem adeundum, tàm Iure Prætorio, quàm Ciuili, & de illius prorogatione & coarctatione explicatum, simulq; disputatum.

1 IVSTA ratione lex constituit † tempus aliquod indulgendum esse hæredi ac successori, iam vita functi, intra quod deliberare possit, an hæreditatẽ agnoscere velit nec ne, ne imprudenter oneri hæreditario alligetur. cuius rei meminit Vlpianus in l. 1. §. vlt. ff. de iure deliberan. cùm dicit tempus, nec adijcit diem, sine dubio ostendit esse in Iudicis potestate quem diem præstituat.

Hæc olim in Prætoris edicto, quod interpretatur Paulus l. 2. illo titulo non minus centum dierum esse concedendum. & scribit Francis. de Marchis quæst.
2 25. Iustinianus † autem visus est tempus hoc præfinire, dum in l. vlt. §. sed quia quidem. C. de iure delibe. statuit his hæredibus ex Principis rescripto annum tantùm, ex iudicum verò inferiorum concessione nomimestre. sunt tamen qui credunt iam olim annũ à Prætore, vel ab eodem Iustiniano præstitum fuisse. à Prætore inquam in l. 1. §. largius. ff. de succesſo. edicto. à Iustiniano in l. cum antiquioribus. C. de iure delibera. quos obices, vt dissoluant nostri interpretes, multa attulerunt in ea. l. vlt. §. sed quia. ibi Castr. & Alexand. in fine, idem in Rubrica. C. de succesſo.
3 edicto. num. 2. in fine. ego autem intelligo † §. largius. in bonorum possessione petenda loqui, ad quã petendam tantùm temporis concesſit Prætor: diuersum in hæreditate est, in qua adeunda tempus nullum fuerat diffinitum. Sic videmus in cæteris bonorum possessionibus extraordinarijs, vt in Carboniana, quæ intra annum petenda agnoscendaq; est l. carbonianum. §. vltim. ff. de Carbo. ed. & doctè exposuit eruditissimus Plautius tracta. de bonor. possess. c. 4. num. 9.

4 Nec

4 Nec tex. † l. cum antiquioribus. discrepat, verè enim loquitur solùm quò ad transmissionem, habita ratione ad annale tempus, quod ab Imperatore impetrari poterat, in dubio benignius agens, quasi illud tempus proponat, quod verisimilius ab hærede petatur. nec enim anno elapso poterit obijci legitimum tempus lapsum fuisse, vtpote, quia spes altera subest, vt cùm nouem tantùm menses dati sunt. nam semper dicere potest, se annum à Principe supremo impetrare posse. annus ergo vel nouẽ menses præstituti sunt. Sed ambigunt nostri interpretes, an quemadmodum est in arbitrio Iudicis statuere hoc tempus, an etiam in eius arbitrio sit, vel coarctare, vel prorogare? qua de re apud omnes in Rubric. C.
5 de succesſo. edicto, & quòad † prorogationem dicendum est vno verbo, à centum diebus vsq; ad menses nouem vel annum posse. ex d. l. vltim. §. sed quia. qua constitutione tantùm temporis concessum fuit: post nonimestre verò, vel annum prorogari minimè potest. ex claris verbis illius §. sed quia. ibi, vt neque ex imperiali largitate aliud tempus eis indulgeatur: sed & si fuerit datum, pro nihilo habeatur. est enim hæc posterior clausula decreti annullatiua, quæ omnem actum perimit, vt affirmant Docto. post glos. in c. statutum. in verbo, committatur. de rescrip. in 6.

6 Declaratur tamen hoc dictum, non habere † locum vbi partium consensu maius tempus indulgeretur. id quod fieri posse creditur. quandoquidem hæc dispositio est ad fauorem priuatorum non pu-
7 blicum promulgata: & ideo illi † clausulæ decreti annullatiuæ partium consensu renuntiari potest. sic Dec. in l. pacta quæ contra. num. 11. Curt. Iun. l. penul. nu. 35. C. de pactis. qui rectè sentit, vbi de solo priuatorum fauore agitur, non si de publico. ita Dec. d. l. pacta quæ contra. nu. 11. declarans similem gl. l. à Diuo Pio. ff. de ritu nupt. quam exornant ac declarant Corset. sing. in verbo, Prohibitoria constitutio. Soc. Sen. cons. 87. colum. 6. verſic. confirmatur. l. b. 3. Iaſ. l. Posthumo. num. 17. C. de contratab. Goza. consil. 61. num. 7. Cur. Iun. l. pen. num. 35. C. de pactis. qui rectè sensit, vbi de solo priuatorum fauore agitur, non si de publico. sic & Dec. d. l. pacta. num. 11. coarctari autem an possit tempus istud centum dierum ambigitur, quod maius est dubiũ. Hac in re duo capita nostri distinguunt. Primum est, quòad hæreditatem adeundam, vel bonorũ possessionem agnoscendam infra illud tempus centum dierum à Prætore præstitutum, vt eo elapso excluſus is sit. Secundum est quò ad hoc, vt bonis vacantibus dari curator possit, qui creditoribus interim satisfaciat.

8 Primum caput receptiorem † habet sententiam, non posse coarctari illud tempus. ita Bartol. in l. si quis instituatur heres. §. 1. ff. de hæredibus inſti. communem testatur Dec. in Rubr. C. de succesſo. edicto. num. 4. & ibi Riminal. num. 2. & ibi Alexand. colum. 1. & Iaſ. num. 3. Curt. Iun. conſ. 108. in fi. & si is in Rub. C. de succesſo. edicto. num. 3. aliter sentiat leui quadam ratione & argumento, quod ad rem nõ confert. & eo tacito eodem ibi vtitur Sapia. & communis sententia satis probatur ex l. 2. ff. de iure delibe. ibi pauciores non sunt dandi. & in d. l. 1. §. largius. ff. de succesſo. edicto. ibi, præcipitandi non sunt.

Declaratur hoc caput, vt locum sibi non vendi-
9 cet, † quãdo iusta coarctationis causa subesset. ita Dec. & Curt. Iun. num. 4. Rubric. C. de succesſo. edicto. nu. 4. quo loci Riminald. num. 2. inquit idem alios sentire, & si ipse dissentiat. hanc verè probauit Bart. in l. 2. num. 4. ff. de re iud. & eum est secutus Georgius Natta in Clem. sæpe. in prin. col. 34. ver. quintò quia moderat. de verbor. signif. Cuius declarationis ratio est,

10 quia † à legis dispositione iustam ob causam recedimus. l. si hominem. ff. manda. quod multis confirmauimus suprà. Nec vrget quod inquit Rimi. d. Rubric. C. de succesſo. edi. dilationem legalem arctari nõ posse, etiam ex causa quando lex prohibet. quia respondeo, nullo iure arctationem istam ex iusta causa prohibitam esse. Nam iura quibus Rimi. & cæteri ea in Rubric. C. de succeſ. edi. & Ripa in l. 2. nume. 22. ff. de re iud. sentiunt hanc dilationem arctari non posse etiam ex iusta causa, non probant. vt text. l. 1. in fin. & l. 2. ff. de iure delibera. iuncta. l. 3. & 4. illius tit. quæ & si affirment dilationem prorogari posse ex magna
11 causa, vt † in d. l. 4. non tamen negat, quin & coarctari, quandoquidem illa affirmatio in prorogatione nõ infert negationẽ in coarctatione, vt malè opinatur Rimi. cuius etiam ratio dilui potest. inquit ille, aliã esse rationem in prorogatione dilationis, aliam in coarctatione: in prorogatione ampliatur, extenditurq; Ius succesſionis, in coarctatiõe verò minuitur. ratio hæc concludit quidem quò ad eum, quiad succedendum primus est in gradu, & quò ad eum qui illum subsequuntur. quoniam non minuitur, sed potius extenditur. & lex tam vnam, quàm alteram personam considerauit, cum statuerit tempus illi priori, ne diu cunctando, sequentem frustret, & in incerto remaneat succesſio. id quod coarctatio iustam ob causam non facit, quia illa præstat, vt quamprimùm cesset omnis ambiguitas, & is consequatur succesſionem cui à iure tribuitur.

Secundum verò dubitationis caput sic diffinitur:
12 † dilationem illam arctari etiam posse ad eum effectũ, vt curator bonis vacantibus detur, qui creditoribus satisfaciat. ita crebrius recepta est, vt relati Alexand. Riminal. & Decius testantur, & communem etiam fine causa probat Iaſ. ibid. num. 4. Curt. Iun. consilio 108. in fin. & in d. Rubric. de succeſſ. edi. hæc opinio
13 primò nititur. ex † l. 1. ff. de cura. bo. dan. quo loci scriptum est, creditores petere posse curatorem bonis dari, vt sibi satisfaciat, cùm ob pendentem conditionem hæres adire impediatur, si ergo dari potest curator, ergo & terminus assignari ad adeundum, vt si intra illum non adeat, detur curator: idem ergo hoc casu. Verùm non probat. hic tex. secundum Riminal. d. Rubric. C. de succeſſ. edicto. numero 2. in fine. nam pares non sunt termini. in casu enim d. l. 1. non est in hæredis potestate adire, cùm conditionis implementum, non ab eo sed à fortunæ euentu pendeat, quare euenire posset, & non posset: ne ergo creditores diutius hæreant, iure & magna illa ex causa efficere possunt, vt bonis curator detur. hoc non contingit in casu nostro, in quo præsupponitur esse in facultate hæredis adire, vel repudiare, quo circa ad adeundum co
14 gi potest. † Riminaldi consideratio non satis placet, quia imò is text. l. 1. à fortiori probat: si enim eo in casu dum nulla hæredis mora & cunctatio considerari potest, curator tamen qui creditoribus satisfaciat, ad futuri hæredis detrimentum datur. & si terminũ assignare conditione illa pendente necesse non est, quantò fortius hic coarctari tempus & dari curator potest, vbi hæredis mora, & tergiuersatio quædam considerari potest? Et si dicatur, nullam hic moram considerari posse, cùm elapsum adhuc nõ sit tempus à iure præstitutum. Respondeo, esse satis in mora cũ Iudici videtur eum intra illud à se præstitutum tempus adire posse. nisi replices, in casu dict. leg. 1. de cura. bon. dan. esse necesse, quia ignoratur, quando casus cõditionis euenire potest, quòd secus in casu nostro, in quo à iure datum est tempus, quod coarctari non potest. imò, si rectè perpendatur is text. contrarium probat, & sentit Riminal. qui suprà. nam, cùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

affirmet non esse dandum curatorem bonis, vbi cogi quis potest adire vel repudiare, quorsum hic de eo agere, posteaquàm is hæres purè institutus cogi potest concesso ei præstituto à iure tempore adire vel
15 repudiare? Adferri etiam pro hac sententia † solet text. l. si curatoris. C. de iure deliber. quo loci Iureconsi. tribuit Iudici arbitriũ, vt moderari possit hoc tempus, ergo illud præfixum à lege tempus non dicitur immutabile, sed mutabile. Respondet Ias. in d. Rubr. C. de succeſſ. edicto, Iudicem moderare quidem posse tempus ad deliberandum, dummodò non statuat minus centum dierum, vt seipsum declarat Iureconsi. in d. l. 1. in fi. iuncta l. 2. ff. de iure deliberan.
16 Contrariam itaq; sententiam, Iudicem scilicet † non posse sine causa hoc tempus coarctare, probarũt Bart. in l. si quis instituatur hæres. §. 1. ff. de hæredib. instit. vbi Imola. idem Bart. in l. quandiu. la vlt. ff. de acquir. hæredit. vbi idem Imola. & Bart. d. l. 1. in fine. ff. de iure delib. Roman. consil. 492. In casu consultationis. Ang. cons. 192. Quæritur an. Ang. Aret. in §. extraneis. instit. de hæred. qual. & diffe. Alexan. d. Rub. C. de succesſo. edicto, & in cons. 34. nume. 5. lib. 2. cum Bartolo idem senserunt in ea Rubr. C. de succeſ. edic. Riminal. & hanc opinionem, vt veriorẽ, & fortè credibilem, si authores enumerentur æquor. probatur verè in d. l. 1. in fin. & in d. l. 2. ff. de iure deliber. quæ, dum absolutè loquuntur, sentiunt ita quòd ad agnoscendam hæreditatem, vt ab ea excludatur, quò ad hoc, vt creditoribus satisfieri possit, tempus minus centum dierum non esse præstituendum. Probatur
17 quoq; quia scimus † edictum successorium principaliter ad fauorem creditorum introductum fuisse, vt ad fauorem sequentium in gradu, quemadmodum probat. l. 1. in princ. ff. de succeſ. edict. cùm ergo tempus in ea præstitutum sit, ne longa mora fiat, & ne hæc mora fiat, datus est terminus centum dierum, ea ratione, ne hæres termini breuitate præcipitetur, hæc ratio militat etiam vbi curator daretur: quia si non concederetur curatorem illum administrare bona defuncti præcipitaretur quodammodo hæres in repudiando vel adeundo hæreditatem. Probat & hanc sententiam text. l. si quis instituatur hæres. §. 1. ff. de hæred. instit. vt eum ibi inducit Bartol.

Declaratur hoc secundum caput, tunc locum si-
18 bi non vendicare cùm † iusta coarctationis causa sub est, coarctare enim tunc potest. ita verè sentit Bartol. in l. 2. num. 4. & ibi Ripa nu. 22. ff. de re iud. & clarius Alex. d. Rubr. C. de succeſſ. edict. col. 1. & d. cons. 4. nu. 5. lib. 2. id quod probatur à fortiori ex declaratione relata suprà ad primum caput huius dubitationis.
19 Quæ autem iusta sit huius † coarctationis causa dubitant Doctores. aliqui in ea Rubrica. C. de succeſsorio edicto. scribunt, esse illãm creditorum petitionem, & malè, vt animaduertit eo loci Alex. qui illas esse iustas causas docuit, quas enumerat Barto. in l. 2. num. 5. ff. de re iud. & ibi Ripa num. 26.

Hæc in tempore illo centum dierum cuius meminit Paulus in d. l. 2. de iure deliberan. sed quid in
20 anno † vel nonimestri, ex Iustiniani constitution. in d. l. vltima. §. sed quia. C. de iure deliberan. coarctari, an & illud etiam sine causa possit? & posse aliquando credidi, tum quia lex non prohibet, tum quia ad ius antiquum prætorium reuerteremur, quod esse fauorabile, non ignoramus. l. si vnus. §. pactus. vbi Iaso. num. 6. C. de pactis. cum multis olim à nobis congestis in responso pro Genuen. Republ. articulo secundo num. 2.

Nec ratio illa Iureconsul. in d. l. 1. §. largius. huc pertinet, cùm in bonorum possessore non in hærede locum habeat. minus quoque habet locum ratio. l. 2. quoniam non posset dici præcipitari hæres, quando tantum temporis sibi tribueretur, quãtum à iure illo antiquo. ex d. l. 2. concedebatur. erit tamen in hac noua consideratione cogitandum.

SVMMARIVM.

1 *Promittens certo loco soluere, tantum tempus habere debet, vt in loco se conferat.*
2 *Tempus accedendi ad locum in quo solui debet, Iudicis arbitrio statui.*
3 *Diploma quid.*
4 *Cursus publicus olim non omnibus permissus.*
5 *Euectio quid.*
6 *Miliaria quot singulis diebus conficienda.*
7 *Conciliatio. l. 1. ff. si quis cautio. cum l. continuus. §. cũ ita. de verborum obligatio. & glossæ, & Bart. opinio reiecta.*
8 *Miliarij varia dimensio.*
9 *Ephesus vrbs.*
10 *Dianæ templum cur ab Eroſtrato combustum.*
11 *Alciati interpretatio ad l. Continuus. §. cum ita. de verb. oblig. explosa.*
12 *L. 1. ff. si quis cautio. nouus sensus & intellectus.*
13 *Milites quot miliaria singulis diebus conficere possint.*
14 *Statutum Mediolani. c. 34. sub Rubr. Quando mouetur lis, vel causa contra absentes, declaratur.*
15 *Constitutiones Mediolani tit. de iudicijs. cap. si contingat. declaratur.*
16 *Tempus quod in nauigationibus peragendis statuatur.*
17 *Festi dies, quibus iter confici non licet, è præstituto tempore ad iter conficiendum, subducendi.*
18 *Theodosius omnium primus iussit dies Dominicos celebrari.*
19 *Clerici festis diebus iter facere non debent.*
20 *Rusticus, pedes, non eques ire debet.*

CASVS II.

TEMPVS QVOD STATVENDVM sit promissori, vt quod in loco dare promisit, persoluat, & inibi de miliaribus peragendis: multaque iuris loca conciliata.

VM quis certo loco, vtputà Ephesi, rem
1 dare † & soluere promisit, nec tempus adiectum est, quo dari vel solui possit, ac debeat, (statim enim solui non potest) tantum temporis indulgendum est, quo se Ephesi conferre possit, quod
2 sanè certum † tempus non præstituit Iureconsi. vel legislatorum aliquis: nec enim ob locorum varietatem diffinire potuit: illum ergo præstituet ex suo arbitrio Iudex. l. continuus. §. cùm ita. de verb. obligat. quo loci Venuleius his sic ait: Cũ ita stipulatus sum Ephesi dari, inest tempus, quod autem accipi debeat, quæritur, & magis est, vt totam eam rem ad Iudicem, id est, ad virum bonũ remittemus, qui æstimet quanto tempore diligens paterfamilias conficere possit, quod facturum se promiserit, vt qui Ephesi daturum spoponderit, neq; diplomate diebus ac noctibus, omni tempestate contempta continuare cogatur. neq; tàm delicatè progredi debeat, vt reprehensione dignus appareat, sed habita ratione temporis, ætatis, sexus, valetudinis. In hac stipulatione tempus inesse, probat etiam tex. l. interdum. ff. de verb. obli. & cum tempus non sit præfinitũ, à viro bono, id est, à Iudice termina-

terminari, omnes intelligunt ex hoc Venulei responso, virum bonum esse Iudicem, vt in anteludijs libri primi admonui: quanquam Io. Corasius eo loci relatus aliter senserit. Hic ergo Iudex, vel vir bonus tantùm temporis concedere potest, quantum viro diligenti sufficeret eò accedere. quare diplomate vti non
3 cogitur, & Ephesum approperare. Est enim † diploma, ex sententia eruditiss. Iacobi Cuiacij & ante eum Alcia. codicillus, qui datur cursu publico vtentibus, qui & tractatoriæ & combinæ & συνθήματα & euectiones dicuntur. ij etenim qui cursu publico vtuntur, diploma hoc habere debent, vt equis publicis di-
4 spositis vti possint. sic olim † cursus publicus non permittebatur, l. iudicibus. & l. nullus. C. de cursu
5 publ. lib. 10. vbi verbi † euectionis Imperator meminit. qua de re & apud Plinium lib. 10. Epistolarum ad Traianum & fusius rem hanc explicauit eruditissimus Budæus in anno. pandecta. ad l. eos. ff. de fal. quo loci in specie textũ huius. §. cum ita. exponit. & apud Hotoma. in commenta. verborum iuris in verbo diploma. & Alcia. d. §. cùm ita. sed nullum esse in hoc Iudicis arbitrium ostendere videtur Caius. in l. 1. ff.
6 si quis cautio. qui vicena † miliaria in singulis diebus esse statuta affirmat. vt nodum dissolueret glos. in d.
7 † l. 1. ac in d. §. cùm ita plura attulit. sunt quibus illa conciliatio placet. nempe l. 1. si quis cautio. in iudicijs loqui. & d. §. cùm ita. in contractibus. placuit siquidem hæc ipsa opinatio glossæ. d. §. cùm ita. & eruditio Zasio, quod mirum est. Verùm Petrus Perticensis, & cum eo Bartol. & Alciatus d. §. cùm ita. & idem Alciatus l. 3. ff. de verbor. signif. affirmant, nullam esse differentiam inter iudicia & contractus, cùm differentiæ ratio nulla adferri possit. Bræchæus in d. l. 3. sentit in pacto expresso, cùm quis ad certũ diem dare promisit, non esse locum huic dinumerationi ex Iudicis arbitrio. quod verum opinor, vt res certa sit & clara: nam arbitrio fit locus, cum certo loco dare nulla expressa die quis promisit cùm solutionis dies ex itineris dimensione tunc pendeat. Barto. ergo cæteriq; relati omnes sic conciliant, vt l. 1. ff. si quis caut. procedat, quando miliaria sunt limitata, & d. §. cùm ita, locũ habeat cum limitata non sunt. Verùm conciliatio hæc non placuit Cæpollæ & Bræchæo dicta l. 3. de verborum significat. nam apud omnes peræquè
8 gentes † miliarum & passuum mensura circumscribitur, diuersaq; est ipsius mensuræ ratio, quod verè vsu venire videmus in subalpina & Gallicana regione in quibus viginti miliaria tantùm habent itineris quantum apud Longobardos triginta. Alcia. autem d. §. cùm ita. ideo credidit in d. §. cùm ita, nihil certi à Venuleio fuisse statutum, quòd is dare Ephesi promiserit, quæ vrbs transmarina est, & ad eam accedi solet, vel per arduos saltus & montes, vel per nauigationem. l. obseruare. §. penult. de offic. Proconsi. scimus
9 enim † Ephesum in Ionia regione positam fuisse ab Amazonibus conditam, vt scribit Iustinus libro 2. & Plinius lib. 5. naturalis historiæ cap. 29. locus is maxi-
10 mè celebratur ob nobilissimum † Dianæ templum, quod Eroſtratus, vt perpetuam nominis famam sibi compararet, incendio absumpsit. cuius rei meminit ex nostris Corasius. d. l. obseruare. §. pen.

11 Verùm hæc Alciati (vt ad eum reuertamur) explanatio, non placet. Primò, quia non in eo solo exemplo (quod declarationis gratia attulit) locutus est Iureconsultus, sed generaliter, vt intelligamus in stipulatione tempus inesse tacitè ex qualitate facti, & rei promissæ, quemadmodũ & in alio exemplo quod de insula in sequenti. §. subijcitur.

Secundò, quia & si difficilè admodum sit, Ephesum peruenire, vel pedibus, vel nauigatione, peruenire tamen potest: quare tempus à viro bono statui debet. imò scriptum reliquerunt Bart. in tractat. De insula. Castrens. in l. insulæ. ff. de iud. & Decius in capitulo, olim. num. 2. in fin. de except. quinquaginta miliaria pro singulis diebus in maritimo hoc itinere assignari oportere. quod non est perpetuum, sed ex communi vsu fortè. & sensit Gomes. in Commentarijs ad regulam Cancellariæ. De verisimili notitia. quæst. 5. in fine.

12 Ego verò sic statuo, † l. 1. ff. si quis cautio. ex communi vsu miliarium, quo tunc Romæ miliaria dimetiebantur considerare, vt miliare cõstet ex mille passibus, & passus quinq; pedum sit, vt apud Alciatum, & Bræchæum. l. mille passus. de verborum significatio. & pes sexdecim digitis constet. tantùm ergo itineris habita ratione communis vsus homo conficere potest. Verùm, quia persæpe contingit non eiusdem conditionis esse homines: sunt aliqui iuuenes, aliqui senes, aliqui validi & robusti, aliqui debiles & infirmi, aliqui qui iter maximũ quotannis conficere consueuerunt, aliqui qui domi semper ferè otiosi degunt: quamobrem dispar admodum est conditio. si ergo quis rem in remota satis regione dare vel soluere promisit, non communis ille status considerabitur, si promissoris persona illius conditionis non sit, vt singulis diebus vicena miliaria cõficere possit, sed arbitrio viri boni, id est, Iudicis æstimabitur, quantum itineris in singulos dies peragere is possit, vnde habenda erit ratio sexus, ætatis, consuetudinis, & valetudinis, quæ cùm à iure diffiniri minimè potuerint, arbitrio Iudicis terminari debent, dicto §. cùm ita.

13 Hinc quoque legimus, diuersam esse in † militibus conditionem, qui cùm in expeditionibus armis onusti incedere habeant, solùm decem miliaria singulis diebus peragere possunt. quod scripsit Vegetius in 3. de re milit. & ex nostris annotauit Ioan. Corasius libro Epistolarum capitu. 15. quibus infertur
14 declaratio ad statutum Mediolani † cap. 33. sub Rub. Quando mouetur lis, vel causa contra absentes. quo statutum est singulos dies esse concedendos pro singulis viginti miliaribus absenti citato, vt veniat & reuertatur, & vltra arbitrio Iudicis. illud arbitrium moderabitur ex qualitate locorum & personarum: ex suprà relatis. ita etiam interpretandæ sunt † nouæ constitutiones Dominij Mediolani titul. de Iudi-
15 cijs. cap. vbi contingat. in nauigationibus † autem licèt certum tempus, intra quod iter cõficiatur, præstitui non possit, vt credidit Alciatus in dicta l. 3. de verborum significat. ob ventorum varietatem & incertitudinem, attamen opinor, iustum tempus communi vsu perpenso, statui posse, è quo impedimenta, vt maris tempestas & similia subducẽtur. l. 2. §. si quis in iudicio. ff. si quis cautio. l. si cui. §. vltimo. ff. ex quibus cau. maior. quin ex Felyni sententia in cap. cùm
17 olim. numero 17. de exceptio. subduci solent † dies illi, qui non in itinere faciendo, sed in cultu diuino absumendi sunt, vt dies dominici, ex glos. in cap. cupientes. in verbo commodè. de electio. in 6. Imola tamen & Aretinus in dicto §. cum ita. quos est secutus ibi Alciatus num. 9. aliter sentiunt, tum quia contrarium potius cautũ videtur in l. si cui. §. tamdiu. ff. ex quibus caus. maio. qui de diebus feriatis ne verbum quidem, imò nec apud Iureconsultos harum festiuitatum ratio haberi potuit, cum illis temporibus sacrosancta Christiana fides, & religionis huius cultus constabilitus non fuerit. vt tandem maximus reli-
18 gionis cultor stabiliuit † Theodosius primus in l. 2. & l. omnes. C. de ferijs. Ego autem sic statuerem, ha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bendam esse personarum ac dierũ rationem. in personis erit perpendendum an laicus vel clericus sacerdosve sit, vt in laicis, qui continuò is diebus dominicis iter facere consueuerunt, dies illos non esse subducendos, † in Clericis nequaquam, vtpotè qui diuinis sedulò operam ea die dent, in aliquibus verò diebus idem in omnibus dicendum est, vt in die Natalis Saluatoris nostri, in die Paschatis, & Pentecostes, quos solemus omnes maximè obseruare. summa etenim esset impietas tantæ festiuitatis rationem nõ habere. Illud quoq; Iudex iste perpendet, an nobilis, vel rusticus sit promissor, vt si † rusticus plus temporis tribuat, cùm ille non eques, sed pedes iter facere debeat. quod post gl. in l. idem erit. §. idem Labeo. ff. manda. annotauit Zasius in d. §. cùm ita. num. 3. sic an dominus sit, vel Procurator: quorum vnus altero ad iter faciendum magis idoneus est, vt sentit Aret. d. §. cùm ita. num. 8. atq; ita relatum statutum Mediolani & alia illi similia declarari atq; interpretari possunt. cætera non prosequor.

SVMMARIVM.

1 *Tempus antiquum quod in probationum materia.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus antiquũ in materia probationum dicatur.*
3 *Antiquum tempus in probationibus in 30. ann. esse.*
4 *Librum census Ecclesiæ eius dominium probare.*
5 *Antiquum tempus in probationibus ex aliquorum sententia esse. 40. 70. & 90. annorum.*
6 *Tempus centum annorum dici antiquum in probationum materia.*
7 *Tempus immemoriale quod.*

CASVS III.

TEMPVS ANTIQVVM QVOD esse dicatur in probationum materia: & ibi multorum opiniones relatæ.

TEMPORIS antiquitas magnaq; diuturnitas multa operari solet, præsertim ad probationem faciendam: nam & leuiores probationes sufficiunt, vt infrà suo loco dicemus. & alia permulta adferri huc possent, quæ exactè & doctè congesit consultissimus compater meus Aym. Crauetta in eo amplissimo tract. de antiq. temp. in 1. parte principali, & apud alios, quos infrà referam. Nunc
1 solùm dubitari contingit, quod † tempus antiquum iure dicatur in probationum materia. nam & si plures sunt nostrorum interpretum hac de re opinio-
2 nes, vna tamen hæc crebrior est, esse in † arbitrio Iudicis positum. hanc probarunt Butrius & Hostien. in c. illud. de præsumpt. idem Butrius in cap. quoniam contra. de prob. Alex. cons. 4. nu. 12. consil. 187. nu. 4. lib. 2. cons. 9. ante fin. vbi Molinæus lib. 3. & consil. 90. num. 5. lib. 6. Soc. Sen. cons. 89. col. 2. ver. Prætereà ista conclusio. lib. 1. & cons. 106. col. 2. lib. 3. Afflictus decis. 83. num. 7. quos omnes retulit Craue. tract. de antiq. temp. in prin. nume. 3. & cons. 108. num. 2. & eiusdem opinionis addo ipse Ruinum cons. 92. nu. 10. libr. 4. & cons. 141. nu. 18. lib. 5. Carol. Molin. in consuetud. Paris. tit. 1. §. 5. nu. 64. Marsil. quæstionis. num. 49. 58. de quæst. Tiraq l. si vnquàm, in verbo omnia. nu. 31. Cassan. in cons. 15. nu. 19. Verùm, hoc non esse Iudici arbitrarium alij sentiunt, vt ij, qui secundam opinionem
3 probarũt, nempe satis de † antiquo dici cùm metam annorum 30. excedit. Io. Andr. quem retulit Calcan. cons. 8. nu. 6. quæ opinio si vera est, à fortiori quæ sequuntur de maiori tempore opiniones verisimæ sunt.

Tertia fuit opinio, antiquũ tempus dici triginta annorum. in qua opinione fuit Rom. cons. 127. dum
4 respondit, per † librum censualem Ecclesiæ probari dominium contra tertium, quod de semiplena & præsumptiua tantùm probatione intellexit Molinæus præcitato. §. 5. num. 22. qui num. 64. sentit, Iudicem hunc debere arbitrari ex subiecta materia, etiam de antiquo illud dici, quod metam annorum triginta excedit.

Quarta eorũ fuit opinio, qui opinati † sunt tem-
5 pus 40. anno. satis dici antiquum, quorum in numero fuit sibi parum constans Butr. in cap. veniens. il 1. de testib. quem secuti sunt sibi contrarij Alex. & Soc. Sen. & huius sententiæ hos retulit Crauet. d. tract. de antiq. temp. in prin. nu. 2. quibus addo clarè Iaf. cons. 24. col. 2. lib. 3. alios recensèt Molin. d. §. 5. num. 63. qui nu. 64. eandem & ipse probat. idem respondit Barb. cons. 8. col. 2. lib. 1. Hanc sententiam veram solùm intelligit Crauet. qui suprà nu. 6. quando de leui præiudicio agitur, quod inquit esse in Iudicis arbitrio. Verùm Molinæus d. §. 5. nu. 65. inquit, sufficere tempus decem annorum, quando agitur de modico, & leui præiudicio, & is multos retulit.

Quinta eorum fuit opinio, qui crediderunt tempus 70. annorum esse antiquum, & huius sententiæ fuit Aret. cons. 36. Casus talis est. col. vlt.

Sexta est opinio, esse 90. annorum. sic Dec. consil. 595. num. 7. quam & si nec iure, nec ratione, vel authoritate probet, à fortiori tamen ex iam relatis probari potest.

6 Septima fuit interpretum sententia, † tempus centum annorum esse antiquum. hanc probarunt Inno. Castren. Alex. Cornel. Curt. Sen. Iaf. Dec. Afflictus, Curt. Iunior & Capella Tolosana, quos omnes retulit & secutus est Crauet. d. tract. de antiq. tempo. in princip. nume. 4. qui communem hanc esse testatur: vt pariter receptiorem esse affirmauit Molinæus d. §. 5. numero 63. verfic. crebrior est. qui huius opinionis addit Abbatem, Imolam Cæpollam, & Bertrandum. Addo ego Barba. cons. 8. colum. 2. & cons. 44. colum. 5. lib. 1. Ruinum cons. 34. num. 11. & consil. 161. nu. 5. lib. 1. idem cons. 84. in fin. lib. 3. cons. vlt. nu. 4. lib. 4. & cons. 141. num. 2. lib. 5. Cassan. cons. 15. nu. 19. & cons. 54. num. 17. & Didacus lib. Pract. quæst. capit. 21. num. 6. vers. secundus casus qui declarat.

Hanc opinionem veram solùm intelligit Molinæus. d. §. 5. num. 63. verficu. sed pro resolutione, cùm
7 agitur de † tempore immemoriali, quod verè dicitur esse centum annorum, vt affirmarunt Cyn. & Bald. in l. 2. C. de serui. & aqua. & alios retulit is Molinæus. Verum hæc Molinæi declaratio duplici fundamento prosternitur. Primò, quòd crebrior est Doctorũ opinio tempus immemoriale excedere spacium centum annorum, vt eam adfirmarunt Felyn. in cap. ad audientiam. colum. 8. versic. limita quintò. in cap. si diligenti. in fine, & in c. cùm nobis. col. 2. ver. & ex eo, de præscr. & latè tradit Didacus in c. possessor. 2. parte. §. 3. nu. 5. 6. de reg. iur. in 6. si ergo debet hoc immemoriale tempus excedere spacium centum annorum, non est dicendum constare centum annis, vt antiquum. Secundò, quia verior illa videtur opinio, tempus immemoriale, esse minus centũ annis: quem admodum latè & doctè eam tuetur Craue. in tractat. de antiq. temp. 4. parte principali 2. part. nume. 2. 3. & eam secutus sum in secundo responso causæ finalensis in 4. art. nu. 74. siue ergo cõmunẽ sententiã, siue illi

illi contrariam, & magis veram sequamur, semper constabit tempus immemoriale spacio annorum cẽtum non concludi.

SVMMARIVM.

1 *Tempus antiquum in sententia esse biennium ex aliquorum opinione.*
2 *Sententiam esse de antiquo lapso decennio secundum aliquos.*
3 *Antiquum tempus in sententia esse viginti annorum ex quorundam traditionibus.*
4 *Tempus 30. annorum esse de antiquo in sententia, ex Cæpollæ, & Alciati doctrina.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus antiquum dicatur in sententia.*
6 *Præsumptionem maiorem esse pro sententia Iudicis maioris.*
7 *Præsumptio pro sententia Iudicis idiotæ nulla est.*
8 *Præsumptio mala sumitur pro sententia præcipitanter lata.*

CASVS IIII.

TEMPVS ANTIQVVM QVOD censeatur in sententia Iudicis: & inibi de præsumptione ipsius sententiæ.

NON minus operatur temporis antiquitas in cæteris actibus, vt in sententia, quàm in probationibus, vt in casu præcedenti diximus. in sententia enim illos effectus parit, quos longa serie recensèt idem consultissimus Craue. in d. tractatu de antiq. tempo. secunda parte principali, & Alcia. trac. præsum. reg. 3. præsum. 9. & 10.

Nunc solùm dubitari ac quæri contingit, quando
1 dicatur † tempus antiquum in sententia, vt dicatur de antiquo lata? Prima fuit eorum sententia, qui affirmarunt, biennium tempus antiquum hoc casu dici: ita scripserunt Hostien. Ioan. Andr. Cardinalis, Bald. Imo. Abbas, Alex. Rota Romana, quos omnes retulit Boer. q. 124. num. 17. & aliquos recensèt Craue. de antiq. temp. 2. parte principali. numero 37. nec dissentit Alciat. tracta. præsump. reg. 3. præsump. 9. n. 6. ex cap. cum sit. & c. ex ratione. de appell. quæ probant datum esse tempus anni, & biennij, ad appellationem interpositam prosequendam, qua appellatiõ ne pendente non præsumitur pro sententia, quia illius effectus stat in suspenso. l. 1. §. vl. ff. ad S. C. Turpil. l. vlti. §. illud. C. de temp. appel. secus ergo eo elapso. sed hæc ipsa opinio procedit solùm ratione iustitiæ causæ, non autem ratione solemnitatis, atque ita nullitatis: in qua dubitatio versatur.

Secunda fuit eorum opinio, quibus placuit, lapso
2 decennio antiquum tempus dici, vt hanc probarunt Alex. consil. 123. colum. 2. lib. 2. idem censuit Cæpolla. consi. 26. colum. 4. in fin. & Gozadi. consil. 29. colum. vlt. versi. sextò adduco. Baldus & Petrus illius frater, quos retulit Boerius dicta quæst. 124. num. 17. in fine. idem sensit Barba. consil. 18. colum. 7. in princip. lib. 1. sed iure non probatur.

Tertia fuit opinio multorũ, qui opinati sunt hoc
3 casu † tempus antiquum esse viginti annorũ, vt hanc sententiam probauit Baldus & Petrus illius frater, quos retulit Boer. d. q. 124. num. 17. in fin. qui intelligunt inter absentes. idẽ placuit Calderino in c. quoniam contra. de prob. Abb. in consi. 61. col. pen. versi. venio ad responsionem. li. 1. Calcaneo consil. 8. numesexto. non probatur hæc sententia ratione, vel iure nostro.

Quarta fuit opinio Cæpollæ. consi. 63. colum. 2. qui
4 intellexit † 30. annis tempus hoc concludi. Nec dissentit Alciatus tract. præsumpt. regul. 3. præsumpt. 10. numero 5. hæc quoque lege non firmatur.

Quinta fuit sententia crebrior fortè & verior †
5 Iudicis arbitrio hoc relinqui. hanc affirmarunt Alex. Aret. & latius Craue. in d. tract. de antiq. tempo. secũda parte princip. nume 37. Decius cap. cum sit. nu. 19. de appellatio. vbi glo. addo Barba. d. consilio 18. colu. 7. in princip. lib. 1. ab hac tandem non dissentit Bero. capit. quoniam contra. numero 252. de proba. inquit tamen Crauetta, Iudicem nostrum posse arbitrari, secundum qualitatem Iudicum, qui eas sententias
6 tulerunt: maior † enim erit præsumptio pro sententia Iudicis maioris, quàm minoris. l. 1. ff. de offi. Præfecti Præto. Bald. l. tutores. ff. de confir. tut. Iaf. l. pacta nouissima. tertio notab. C. de pact. hanc esse doctrinam singularem affirmauit Petrasancta sing. 57. in fi. Marsil. sing. 438. Alcia. tracta. præsumpt. reg. 3. præsumpt. 10. numero septimo. Cagno in l. 2. num. 158. C. de rescin. vend. Parisius consilio 98. numero 21. lib. 1. Roland. à Valle consil. 99. numero 27. lib. 1. qui vno
7 ore affirmant, † pro sententia, vel decreto Iudicis idiotæ, nullam esse præsumptionem. perpendet & iste Iudex noster quo ordine latæ fuerint antiquæ hæ sententiæ, an tumultuariè ac præcipitanter. si ex ab-
8 rupto † nulla bona præsumptio erit. Alcia. d. præsump. 10. num. 6. Corse. in suo sing. in verbo minor. incip. decretum. Iaf. l. Iudices. num. 7. C. de iud. perpendet etiam an error aliquis in ea sententia sit expressus, quoniam tunc omnis præsumptio cessaret. latè Alciat. d. præsumpt. 10. num. nono, cætera sciens prætereo.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesiæ bona sine causa non posse alienari.*
2 *Ecclesiæ bona ad longum tempus non posse locari.*
3 *Alienare dicitur, qui ad longum tempus locat.*
4 *Alienat, qui vtile dominium transfert.*
5 *Feudum ad longum tempus non posse locari.*
6 *Tempus septennij esse longum tempus in locationibus.*
7 *Alienare prohibitum posse ad centum annos locare secundum aliquos.*
8 *Decennium esse longum tempus in locationibus bonorum Ecclesiæ.*
9 *Tempus quinquennij esse longum tempus in locationibus bonorum Ecclesiæ, ex quorundam opinione.*
10 *Studiorum tempus quod sit præstitutum, tam operam dantibus sacræ Theologiæ, quàm Canonibus, & legibus.*
11 *Tempus biennij, vel 20. dierum esse secundum aliquos longum tempus in locationibus bonorum Ecclesiæ.*
12 *Iudicis arbitrio relinqui, quòd longum tempus dicatur in locationibus bonorum Ecclesiæ.*

CASVS V.

QVOD LONGVM TEMPVS dicatur in locationibus bonorum Ecclesiæ, multorum relatę, & confutatæ opiniones, & de Iudicis arbitrio in his.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1 VEMADMODVM † Ecclesiæ bona absolutè sine causa alienari non possunt. c.1. de reb. Eccles. non alie. ita † ad longum tempus locari nequeunt. quòd ea
2 ratione à multis summis Pontificibus constitutum est, ne in successorum detrimentum fructus distrahantur. c. vltim. ne Prælat. vices suas. & Clement. 1. de reb. Eccles. non alienan.
3 † Alienare enim dicitur, qui ad lõgum tempus locat. ita Bald. c. 1. in princ. de ijs qui feud. dare poss. nam &
4 propriè † alienat, qui vtile dominium transfert. glo. & Bald. in c. 1. quib. mo. feud. amit. Didacus lib. 2. varia. resol. c. 16. num. 2. quare alienare prohibitus, prohibetur etiam ad longũ tempus locare. ita post multos Dec. consilio 204. numero 2. Boer. quæst. 234. nu.
5 2. vt in † feudatario, vel emphyteota. fic etiã Ruinus consi. 17. num. 5. lib. 1. Iulius Clarus. lib. 4. senten. iuris. c. feudum. q. 33.

Quæri ac dubitari sæpissimè apud nostros solet, quòd longum tempus illud esse dicatur, ad quod locatio rei Ecclesiasticæ extendi olim non poterat, (hodie enim scimus ex constitutione extrauag. Pauli secundi, triennij tempus esse prefinitum, vt habetur in extrauag. Ambitiosæ) sunt variæ interpretũ opiniones.

Prima eorum fuit opinio, qui affirmarunt vsque
6 ad † septennium longum tempus non dici, & per consequens eo elapso longum verè dici: in qua opinione fortè fuit glos. in d. Clemen. 1. in glo. vlti. de reb. Eccle. non alie. & clarius Abb. in c. 1. ne Prælat. vices suas. ex illo text. & ex text. Clemen. 1. de reb. Eccles. vbi glos. vlt. in fin. Verùm eo loci aliter sensit Ioan. Ana. nu. 7. vt pariter dissentit Didacus lib. 2. varia resolu. c. 16. n. 1. qui animaduertit, & rectè, relata iura ad rem non conferre. & præter eos dico. dict. c. vlt. ne Prælat. vic. suas. non probare absolutè illud tempus dici sem per breue, ita vt vltra septeunium longum dicatur: nam ita fuit de septennio diffinitum, quia casus sic de facto contigit. quare, si de nouennio cõuenissent, idem constitutum fuisset, cum alia contraria constitutio tunc non extiterit.

Secunda fuit glossæ opinio. in l. codicillis. §. institu
7 tio. de leg. 2. quæ opinata est, prohibitum alienare, † posse ad centum annos locare. quàm glossam singularem dixit Baldus nouellus in tracta. dotis. parte 7. priuilegio 1. col. pen. Sed vno orè à cæteris glossa illa reijcitur, vt eo loci testatur Bart. sic Alexan. l. domos. §. vlt. colum. vlt. de leg. 1. Dec. consi. 204. latè Tiraq. de retractu consang. §. 1. glos. 14. nu. 79. Didacus. d. c. 16. nu. 1. versi. ex quo apparet. ea ratione à fortiori vtuntur omnes: si ex locatione decennali vtile dominiũ transfertur. leg. 1. & 2. ff. si ager vectig. vel emphyt. pet. Barto. leg. 1. §. quòd autem. ff. de superficie. & ob id alienatio censetur, sequitur à fortiori, non posse ad longius tempus, præsertim centum annorum locari.

8 Tertia fuit interpretum sententia, † longum tempus hoc casu esse decennium. in qua opinione fuit glo. vbi cæteri omnes in Clemen. 1. in verbo ad modicum, de reb. Eccles. non alie. Alex. consilio 17. lib. 4. & in l. si filiosfam. §. si vir. nu. 25. ff. soluto matr. Dec. consi. 142. nu. 3. idem consi. 204. nu. 2. latè Boer. q. 234. nu. 1. 2. 3. quo loci communem testatur. quod facit & Didacus. d. c. 16. nu. 1. ver. locatio autem. Addo ego eiusdem opinionis Parisium consilio 98. num. 5. lib. 4. qui alios retulit. citant. l vlt. C. de præscrip. long. temp. & l. si cum fideicommisso. §. Aristo. ff. qui & à quib. quæ ad rem non conferunt, qui in alia penitus diuersa materia loquuntur. nec enim in his argumentari de casu ad casum licet, vt sensit vno verbo Tiraq. de retrac. consang. §. 2. glos. 1. nu. 18. nisi casus esset per omnia similis ob eandem rationem. Rursus de hac rei Ecclesiasticæ locatione excogitare non potuerunt, cum in Ecclesia ita per multos & multos annos post d. l. vltimã. cõstitutum fuerit. nam d. l. vlt. Iustiniani est, qui anno nostræ salutis 535. eam promulgauit, sed huius prohibitionis ne ad longum tempus Ecclesiæ bona alienentur, author fuit Clemens 7. qui anno 1523. sedit.

9 Quarta fuit opinio, tempus longum † hoc casu dici quinquennium. quam opinionem retulit glos. vltim. Clem. 1. in fi. de reb. Eccle. & apertius eam firmauit Calca. consilio 125. nu. 11. verfic. Tempus autem.
10 ea ratione vtitur, quia speciale est in ijs, qui sacræ † Theologiæ, operam dant vt ad quinquennũ locare possint. c. vlt. de Magistris. & c. licèt, de præb. in cæteris ergo longum tempus iudicabitur quinquennium. verùm illæ constitutiones solùm disponunt in Clericis studentibus prębendas esse dandas per quinquennium, cùm tantum temporis studijs operã dantibus concedi debeat: quare dum ob studij fauorem cum dispensatur cum eo in ætate, constare debet eũ studuisse per annos quinqe perfectos. Guido Papæ. q. 290. Alexan. con. 29. num. 12. & consi. 82. in fin. li. 7. Rebuffus in praxi beneficiorum tit. De dispensatione ratione ętatis. in verbo seu circa. numero 5. 6. imò per septennium licet esse in studio, vt censet gl. in c. cum ex eo. de elect. in 6. imò etiam vltra septennium, secũdum scientiæ qualitatem, vt egregiè respondit Panor. consilio 88. colum. vltim. lib. 1. quem secutus est Dec. in auth. quod locum. nu. 7. C. de colla. non ergo ad rem conferunt dict. capitul. vltim. & dict. capitul. licèt.

11 Quinta fuit opinio, longum hoc † tempus dici de biennio. vt retulit glo. in d. Clem. 1. in glos. vltim. in fin. de reb. Eccle. adducitur ex tex. l. cum domini. ff. locati. & insti. de literarum oblig. in fin. verùm ad rem non conferunt, cum in diuersa penitus materia loquantur. vt ad d. l. cum Domini. plura infrà in 70. casu adferam.

Sexta fuit opinio, longum hoc tempus dici dierũ triginta, vt retulit glos. in d. Clemen. 1. de reb. Eccl. non alien. ex tex. in l. 1. §. 1. ff. de itin. actuq; priua. qui nihil penitus ad rem facit, cum longè diuersa sit materia.

12 Septima fuit sententia, hoc totum † Iudicis arbitrio relinqui. quam affirmauit gl. in l. 1. §. quod ait. ff. de superfic. vbi Barto. idem censuit glo. d. Clemen. 1. in glo. vltim. de reb. Eccle. & hanc esse communem sententiam testatur Alexand. d. l. si filiosfamil. §. si vir. num. 25. ff. solu. matrim. non dissentit Calca. d. consilio 125. num. 12. & Rebuffus in tracta. de aliena. rerum Eccles. num. 26. Bellame. decis. 747. suppositio. num. 1. Didacus tamen d. cap. 16. numero 3. versi. quòd verò dixi. hanc sententiam veram intelligit, quò ad Monachos, & Prælatos regulares, in quibus tempus hoc non est diffinitum, in cæteris autem Rectoribus secularibus decennium prefinitum (vt iam retulimus) opinatur.

SVMMARIVM.

1 *Decretum primum quod.*
2 *Decretum secundum quod.*
3 *Ordo deueniendi ad primum & secundum decretum.*
4 *Decretum secundum intra quod tempus interponatur.*
5 *Tempus deueniendi ad secundum decretum, secundum aliquos esse decennium.*

6 *Tem-*

6 *Tempus biennij esse vt ad secundum decretum perueniatur, ex quorundam opinione.*
7 *L. vlt. C. de iure dom. impetr.*
8 *Tempus anni, vel sex mensium dari, vt ad secundum decretum deueniatur.*
9 *L. 2. C. de vsuris rei iud. declaratur.*
10 *Tempus deueniendi ad secundum decretum, esse duorum mensium secundum aliquos.*
11 *Lex vltim. §. finautem. C. de bonis auct. iud. poss. litera.*
12 *Tempus decem dierum dari vt ad secundum decretum deueniatur.*
13 *Iudicis arbitrio relinqui tempus deueniendi ad secundum decretum.*

CASVS VI.

DECRETVM PRIMVM ET SECUNDUM QUOD, & intra quod tempus ad illud secundum decretum deueniatur, & de multiplici Doctorum eadere opinione.

1 VM iubet Prætor aliquem de damno infecto cauere, & primo iussui is non paret, mittitur actor in possessionem ex primo decreto. quòd verè secundũ Barto. dicitur † aggrauatio prima, qua actori aliquid applicatur, facta per Iudicem parti conuentæ propter contumaciam. ita Barto. l. si finita. §. Iulianus. num. 2. ff. de dam. infec. & ibi Bologne. num. 21. & Vrcurrus nu. 32. quos autem effectus pariat primum illud decretum, scribunt oẽs in d. §. Iulianus. ex eo autem primo decreto ad secun
2 dum deuenitur. quòd sanè † secundum decretum dicitur esse secunda aggrauatio, ex qua actori aliquid applicatur, facta per Iudicem parti cõuentæ propter contumaciam. Bart. & cæteri relati.

3 Ad primum † decretum sic deuenitur: citatur ali quis peremptoriè, & si non venit, vel mittit, tunc mittitur aduersarius in possessionem bonorum, licèt aliter olim, aliter hodie. & fit hæc missio vt ille tædio affectus veniat respõsurus. l. cum legati. ff. ex quib. caus. in poss. catur.

Ad secundum peruenitur, quia iam missus petit à Iudice se esse missum in possessionem ex primo decreto, quare rei cõtumacia perseuerante petit se mitti in possessionem ex secundo decreto. Iudex reum illum citat personaliter, & vbi non inueniatur ad domum, vel in vico per præconem, vt docuit Bologn. d. §. Iulianus. nume. 21. si venit is citatus, & contumaciã soluendo expensas purget, possessionem suam recipit, sin minus, is actor mittitur in possessionem secũdo decreto. Quos autem effectus producat secundũ hoc decretum, scribunt omnes in d. §. Iulianus. Nũc solùm contingit quæri & dubitari intra quod tẽpus
4 † secundum decretum debeat interponi, per quod eum possidere iubeat Prætor, vt statuit Iureconsul. in l. finita. §. non autem statim. ff. de damno infect.
5 aliquorum fuit opinio, illud † tempus dici de decennio, vt per tantum temporis expectetur morator. hãc retulit opinionem glos. §. non autem. arg. text. in §. & cum placitum. Insti. de vsucap. verùm, cum is tex. ad rem præsentem non conferat, horum opinionem ibi reijcit glo.

Nec istis casibus argumentari licet à simili, secundum Tiraq. de retractu consan. §. 2. glo. prima. num. 18. nisi par ratio demonstretur, quæ hic non potest, vt suprà dixi.

6 Secunda ergo fuit opinio eorum, qui † biennũ statui crediderunt, vt retulit glo. pen. l. pe. C. de bon.
7 autho. Iudicis poss. † ex l. vlt. C. de iure dom. impetr. Verùm nec is tex. ad rem confert, cum in eo casu procedat, cum pignus conuentionale distrahendum est, vt si debitor à die interpellationis non satisfaciat per biennium alienari illud possit, in quo quidem pignore conuentionali, creditor maius Ius habet, cum iã possessionem habeat. l. qui pignoris. ff. de acquir. pos. quæ non est in eo, qui missus est in possessione ex primo decreto, quod pignus prætorium dicitur. Rursus, pignus conuentionale non redditur nisi debitũ soluatur, sed pignus prætorium solum refectis expensis & purgata cõtumacia restituitur. alia permulta ad dict. leg. vltim. declarationem adferunt Doctores in d. §. Iulianus. vbi Vrcurrus num. 258. & Bologn. num. 211. qui loquuntur de effectu secundi tam inter positi decreti & eam. l. vltim. in hanc sententiam citant, cum tamen nos in casu penitus diuerso loquamur, quãdo. s. post primum decretum debeat interponi secundum.

8 Tertia fuit opinio, † tempus hoc esse vnius anni, vt retulit d. glo. pen. l. pen. C. de bon. auth. iudi. poss. ex leg. si quis emptionis. §. pen. C. de præscri. triginta, vel quadraginta anno. sed nihil ad rem cum in præscriptione, sicq; in materia penitus diuersa loquatur.

Quarta fuit opinio, tempus hoc esse quatuor mensium. sic retulit glo. d. l. pen. C. de bon. auth. iud. poss.
9 † ex l. 2. & l. vlt C. de vsur. rei iud. quæ in casu penitus diuerso loquuntur. dũ scilicèt constituunt post quadrimestre à die factæ condemnationis vsuras currere centesimas. imò ex Alciati sententia, lib. 1. parerg. iuris, cap. trigesimo secundo. probat. dict. l. 2. nullum tempus cõdemnatis dari ad soluendum, sed statim teneri, etiam si vsuræ non currant, nisi quadrimestre elapso.

10 Quinta fuit opinio, † tempus hoc esse duorum mensium. vt retulit glo. d. l. pen. C. de bon. auth. iud. poss. arg. l. debitoribus. ff. de re iudi. quo loci terminus duorum mensium statuitur debitoribus ad soluendum exceptis multis casibus ibi à Doctoribus, & à Socino tract. fall. reg. 396. enumeratis. verùm is tex. extra nostros terminos est, cum de diffinitiuè condẽnato, vt suprà attigimus.

Sexta fuit opinio, vt retulit glos. d. l. pen. tempus
11 hoc illud esse, cuius meminit idem Iustinianus in † l. vltim. §. finautem. C. de bon. auth. iud. possid. ibi, post diffinitum à nobis tempus. Verùm is text. ad rem nõ confert, tum quia ex sententia eruditissimi Alciati, lib. 1. disput. c. 19. in veteri Codice verba illa nõ legantur, & si in meo antiquo manu scripto extent, tũ quia adhuc incertum est, quod tempus illud sit, quod à Iustiniano diffinitum fuit.

Septima fuit Pilei opinio, quam refert Bolog. d. §.
12 Iulianus. nu. 22. † dari decem dies ex l. promissor. Stichi. num. 1. ff. de constit. pecun. qui casus specialis est vt inquit. ibi glo.

13 Octaua fuit opinio, hoc totum esse † in Iudicis arbitrio positum, cùm à iure tempus hoc non sit præfinitum. hanc sententiam probauit glos. dicta lege pen. vbi Bald. C. de bon. auth. iud. poss. Bartol. dict. lege si finita. §. Iulianus. numero trigesimo nono. §. non autem. numero primo. C. de dam. infe. idem Barto. in l. à diuo Pio. §. in venditione. in fin. & ibi Alex. nu. 10. ff. de re iudi. Ludouicus Bolog. d. §. Iulianus. num.

22. & Vr-

Universidad de Deusto
Biblioteca

22. & Vrcurrus numero 189. qui communem esse testatur. Marsil. l. quæstionis modum. nu. 12. ff. de quæst. Didacus li. 3 varia. resol. cap. 18. in fin. Iacob. Concenna. li. 1. quæst. c. 3. nu. 4.

SVMMARIVM.

1 *Morosum per solutionem factam incontinenti moram purgare.*
2 *Vasallum & emphyteotam alienationem statim reuocando, non incidere in pœnam commissi.*
3 *Moram purgare licere ex æquitate, modò incontinenti purgetur.*
4 *Opinio prima, tempus incontinenti in moræ purgatione esse quadrimestre.*
5 *Cap. potuit, de locato, in illis verbis, celeri satisfactione. exponitur.*
6 *Tempus bimestre concedi in purgatione moræ, ex secunda aliquorum opinione.*
7 *Tempus decem dierum solùm dari non moræ purgationem, ex tertia Docto. opinio.*
8 *Tempus tridui concedi in moræ purgatione, ex quarta opinione.*
9 *Tempus omne ante litis contestationem concedi ad moram purgandam, ex quinta Doctorum opinione.*
10 *L. insulam. ff. de verbo. oblig. varij Doctorum intellectus relati & confutati.*
11 *Moram vsque ad sententiam exclusiuè posse purgari, ex sexta Doctorum opinione.*
12 *L. Papinianus. §. meminisse. ff. de inoffi. testamen. explicata.*
13 *Moram intra tempus Iudici arbitrarium purgari posse, ex septima, & vera Doctorum sententia.*
14 *Iudicem perpendere debere personarum, & rei qualitatem, cum vult arbitrari intra quod tempus moram purgare liceat.*

CASVS VII.

TEMPVS QVOD SIT PRAESTITVTUM cùm conceditur moram purgari incontinenti posse. & ibidem variæ Doctorum opiniones explosæ.

1 INTER multos casus in quibus † morosum moram purgare posse recèsent Doctores, vnus est, cum statim & incõtinenti satisfacit. l. si ita quis. §. Seia. de verbo. obliga. ita cùm de emphyteota moroso in solutione Canonis nostri scribunt. in l. 2. C. de iure emphy. in cap. potuit, de locat. ex illo text. ibi nouissimè Bero. nume. 140. 142. & Ias. l. 2. num. 84. C. de iure emphy. quòd ita verum intelligunt aliqui vt procedat etiam si mora illa commissi fuerit in faciendo, vt putà, si emphyteota, † vel vasallus alienet emphyteusim, vel feudum, & statim recuperet: nam conceditur illa purgatio, si statim fiat. ita Bart. l. si insulam. & ibi Crotus numero 71. de
2 verbo. oblig. sic etiam † de æquitate Canonica in alijs casibus admittitur purgatio moræ statim & incontinenti, re tamen integra. glos. in cap. potuit, ibi Bero. numero 61. de locato. Alexand. l. si insulam. num. 9. de verb. oblig.

Dubitari nunc contingit quomodò intelligitur illud incontinenti quòd solet debitoribus concedi,
3 vt moram purgare possint? Prima fuit opinio † tempus hoc esse quadrimestre: vt hanc probarunt aliqui, quos retulit Bald. consil. 157. Visis verbis. lib. 2. cuius responsi meminit Ripa. l. si in insulam. nu. 36. de verbo. oblig. qui illa ratione eam destruit post Bertrandum quem citat. nam, quòd dicitur in d. † c. potuit, celeri satisfactione, intelligitur, relatione habita ad bienniũ. iuxta l. hæc adiectio. ff. de verb. sig. quod de quadrimestri intelligi nõ potest, cùm illud sit quarta pars totius termini. multa conferunt, quæ infrà in casu 124. referam.

6 Secunda est opinio, esse † tempus duorum mensium, vt respondit Bald. d. consilio 157. lib. 2. ex l. aufertur. §. qui compens. ff. de iure fisci. sed non probatis. §. qui compensationem, cum in materia penitus diuersa loquatur.

7 Tertia fuit opinio, † tempus decem dierum esse concessum, quemadmodum gloss. in c. potuit. de locat. in verbo celeri. ex tex. l. promissor Stichi. §. 1. ff. de consti. pec. ac alijs nonnullis, quæ verè in casibus diuersis à nostro loquuntur.

8 Quarta est eorum sententia, † qui triduum tantum concedi adfirmarunt, vt retulit Baldus d. consi. 157. ex l. vlti. C. de re iud. quæ in iudiciali illa Iudicis recusatione loquitur, ad cuius suspitionem iustificandam intra triduum eliguntur arbitri, ita, vt constet esse terminos diuersos.

9 Quinta † est interpretum opinio, tempus hoc esse illud omne antequàm lis contestetur. sic glo. d. l. potuit. quàm sententiam cæteri reijciunt, vt retulit Bero. d. cap. potuit. num. 142. cum in d. cap. potuit, verbum nullum sit de interpellatione, vel Iudiciali, vel extraiudiciali alijs etiam vtitur argumentis ad prosternendam hanc sententiam is Bero. d. num. 142. quamquam eius rationes, vt pote à sensu contrario perpensæ facili negotio dilui possint. Hæc opinio pre
10 ter gloss. d. cap. potuit melius probari videtur in † l. si insulam, de verbo. obliga. quæ aduersari videtur. l. si ita quis. §. Seia cauit. eodem tit. quo loci legitur, moram posse purgari intra modicum tempus, quod Iudicis arbitrio relinquitur. Quò hæc loca explicent Docto. in d. l. si insulam, plura considerant. Prima est glossæ opinio, quàm ibi Bart. numero 3. probauit, nẽpè admitti moræ purgationem vsque ad litem cõtestatam, si modò illa intra modicum tempus fiat. atq; ita d. l. si insulam, declarari. ad. §. Seia. crebriore calculo reijcitur hæc sententia, vt testatur Iac. Niger d. l. si insulam. num. 81. in fine, & ante eum Ias. nu. 13. qui ad hanc opinionem confirmandam citauit. l. si cum dies. §. vlt. ff. de arb. qui modicum tempus esse statuit ante litem contestatam, de quo tamẽ infrà in seq. casu dicam.

Secundus fuit intellectus communis Angeli, Imolæ, Romani & aliorum. d. l. si insulam, loqui in reo, cui lex multùm fauet, non mirum si expectatur vsq; ad litis contestationem, at dict. §. Seia, loqui in actore volente moram purgare ad actionem conseruandam, quòd solùm conceditur vsque ad modicum tempus. l. si in lege. §. colonus. ff. loca. hic sensus multas difficultates patitur, quas longa serie recenset Niger dict. leg. si insulam. num. 82. cum multis subsequentibus.

Tertius fuit sensus à Iasone perpensus, qui dixit in dict. §. Seia, diem expressam appositam fuisse, quæ satis præuideri potuit, quare in morę purgatione modicum tempus tribuitur, quòd non contingit. in d. l. si insulã. quo in casu nulla dies expressa fuit. Niger in d. l. si insulam. numero 86. in fine, dum Iasonis cõsiderationem reijcit, inquit, diei expresionẽ in hac materia, nihil operari. cùm ita liceat moram purgare, quando dies expressa fuit, quàm, quando nõ fuit: vt docuit Alex. in l. & si post tres. in fin. ff. si quis cautio. alia

tio. alia itaque ratione opinor Iasonem haud rectè sentire. nam, & si in l. si insulam. dies non fuerit expressa, attamen nec vlla dilatio ad insulam ædificandam adiecta fuit, purè ergo tenetur, & statim ædificare deber. l. eum qui calendis. §. quoties. de verbo. obligat. ita ergo præuideré potuit is promissor in casu d. l. si insulam. vt is debitor in casu. d. §. Seia.

Quartus fuit intellectus Claudij Seyselli in dict. l. si insulam. dum inquit, creditorem habere duplicẽ viam ad constituendum debitorem in mora. extraiudicialem, & iudicialem. si iudicialem creditor ample ctatur, necesse illi erit litis contestationem expectare. ita (ait ille) procedat dict. leg. si insulam. si extraiudicialem, per modicũ temporis expectabit infrà quod Iudex arbitretur moram purgari potuisse, & quo modico tempore lapso tutè ad interesse agere poterit. ita procedat. d. §. Seia hanc considerationem diluit Niger d. l. si insulam. numero 87. quia licèt electa sit via extraiudicialis ad constituendum in mora, attamen terminus moræ exclusiuus est ipsa litis contestatio: probatur in dict. leg. si insulam. vbi dies non expressa interpellat, & tamen terminus exclusiuus moræ est litis contestatio.

11 Sexta † fuit aliorum sententia, qui existimarunt, tempus hoc intelligi vsque ad sententiam exclusiuè.
12 sic retulit gloss. in dict. cap. potuit. ex text. in † l. Papin. §. meminisse. ff. de inofficio. testam. & l. alia. C. de his quib. vt indig. Verùm ijdem rationibus, & hæc impugnari destruiq; potest opinio, quibus & præcedens. nec aduersatur text. d. §. meminisse. quia respõdetur, illum querelantẽ de inofficioso excusari, si ante sententiam desistat, illa ratione quia querelandi iustam habuisse causam præsumitur. quòd autem iusta causa in consideratione patet, quia ibi Papinianus æquiparat eum qui ante sentẽtiam à Iudicio destitit illi, qui abest: cùm fertur contra eum sententia, & qui potius ob absentiam quàm ob iniustitiam caulæ succubuisse creditur: in vtroque ergo iusta causa consideratur, quod hic non contingit.

13 Septima fuit crebrior aliorum † sententia, tempus hoc esse in Iudicis arbitrio, vt hanc tandem probauit glo. in dict. ca. potuit. vbi Bero. num. 142. in fin. de locato. sic affirmauit post multos Ripa in l. si insulam. num. 35. de verb. oblig. vbi Bart. nu. 3. & ibi Ang. in repet. num. 50. & Iac. Niger nu. 100. & ibi Alciat. nume. 15. Iaso. in §. in bonæ fidei. num. 82. Inst. de actio. & in consilio 9. in prima additione ad illud cons. nu. 3. & consilio 82. col. 2. in fin. lib. 1. idem in l. 2. num. 84. C. de iure emphyteo. Dec. auth. qui rem. num. 9. versic. & quod hinc. C. de sacrosan. Eccles. consil. 138. not. 7. & consi. 146. colum 2. Pariſi. consilio 108. num. 44. lib. 1. Tiraq. l. si vnquam. in verbo omnia, vel partem. nu. 31. C. de reuocan. donat. Marsilius in l. quæstionis. numero 59. de quæst. & tempus concessum ad morã purgandam esse in Iudicis arbitrio, probat text. l. si ita
14 quis. §. Seia. in fin. de verbo. oblig. quem iam declarauit. arbitrabitur. † tamen Iudex iuxta qualitatem rei, & personarum, vt rectè declarat Ias. in d. l. 2. nu. 84. in fine. C. de iure emphyteo. qui Iudicẽ admonet, vt consideret diligenter, an pauper & inops sit emphyteota, vel diues & pecuniosus, & diuiti minus tempus tribuet. sic considerauit Bart. in d. l. si insulam. num. 3. & Bero. dict. capitul. potuit. numero 142. dum personarum, rei, operis, & similium qualitatem esse spectandam admonent.

SVMMARIVM.

1 *Tempus quod sit præstitutum iusso aliqui ex laudo arbitri dare, cum tempus expressum in laudo non fuit.*
2 *Modicam tempus datum condemnato ex laudo esse illud, quod cæteris condemnatis dari solet, ex prima Doctorum opinione.*
3 *Dilationem non concedi ad soluendum illi, qui se paratũ ait soluere.*
4 *Arbitria instar Iudiciorum esse. & paulò post in multis differre.*
5 *Laudum arbitrorum transactioni æquiparari.*
6 *Moram in contractibus purgari, cum dies certa est.*
7 *Tempus modicum in satisfactione ex laudo esse omnerẽpus ante litem contestatam, ex secunda Doctorum opinione.*
8 *L. si cum dies. §. vlt. ff. de recept. arbitr. sensus & intellectus.*
9 *L. cum sine præfinitione. §. vlti. ff. quando dies lega. ces. intellectus.*

CASVS VIII.

TEMPVS STATVENDVM CONdemnato ex laudo arbitratoris vt sub pœna aliquid det, quod sit.

1 IVSSIT suo laudo † arbiter aliquid dari, quòd nisi detur, pœnam adiecit. ambigitur intra quod tempus condemnatus dare possit, ne pœnæ obnoxius fiat? distinguit Pap. in l. si cum dies. §. vltim. ff. de recept. arbit. Aut dies certa adiecta est, & tunc res clara est. Aut adiecta non est, & tunc, si intra modicum tempus dederit, pœnam euitabit. Dubitari nũc contingit, quod sit illud modi
2 cum tempus? Prima fuit † opinio gloss. in d. l. si cum dies. §. vltim. esse illud tempus, quod debitoribus cõdemnatis indulgetur ex l. si debitori. ff. de iudi. sensit Alcia. l. si insulam. nu. 14 de verb. oblig. & text. illum: l. si debitori, singularem in eo esse dixit Roma. sing.
3 459. Tu habes. in fin. vt ille qui † fatetur se paratum soluere. nulla fit dilatio concedenda. Confirmatur
4 hæc sententia, quia † arbitria redacta sunt ad instar iudiciorum. l. 1. ff. de recept. arbit. hoc ergo tempus erit quatuor mensium. ex l. 2. C. de execu. rei iud. & sensit Alexand. in l. debitoribus. nu. 10. ff. de re iudi. quo loci scribit nõ idem esse in † laudo arbitratorum, quod
5 cum transactioni sicq; contractui æquiparetur, vbi dies adiecta non erit, statim debetur. l. eum qui calendis. §. quoties. de verb. oblig. hæc opinio vera nõ est, quia & si arbitria in multis redacta sint instar iudiciorum, attamen & in multis differunt, vt multos casus recenset Ioan. Annibal. l. si insulam. nu. 114. & nu. 116. de verbo. oblig. Soc. tract. fassen. reg. 27. differunt
6 præsertim in hac purgatione moræ. nam † vbi dies est certa in contractibus mora purgari pot. l. & si post tres. ff. si quis cau. & tamen in sententia arbitri non licèt. l. Celsus. ff. de recept. arb. & hanc differentiam annotauit Soc. d. reg. 27. in fall. 10. & simili ratione vtitur Gomes. in §. 1. num. 8. instit. de actio. ad has arbitrorum, & iudiciorum æquiparationes diluendas, sic arbiter statuit diem certum solutioni. l. quid tamen. §. solutioni. de arbitr. quod nõ est in Iudicijs, vbi quadrimestre datur.

Secunda fuit opinio, modicum tempus † intelligi vsque ad litis contestationem, ex verbis. d. §. vlti. in fin. quæ sic visus est intelligere Ias. in l. si insulam. nume. 13. de verbo. obliga. nam illa verba ante acceptum iudicium, id est, ante litem contestatam interpretantur. l. sed & si. ff. de const. pecu. & l. si quis missum. §. vltim. ff. de damno infecto. & præter Iason. in

d. l. si

Universidad de Deusto
Biblioteca

d.l. si insulam. Niger numero 87. in fine alia loca his similia retulit, vt l. 1. §. item si ita. ff. ad l. Falcid. & l. cum sine præfinitione. ff. quando dies lega. ced. quæ statim explicabimus. Hæc opinio vera non est, nec re
8 latis iuribus probatur. nam d. † l. si cum dies. §. vlti. intelligitur, eum, qui dare tenetur, non esse in mora, si ante acceptum Iudicium, id est, ante litem contesta tam soluerit dummodò sit intra modicum tempus. quasi velit dicere Iureconsul. nil referre, siue lis sit à creditore inchoata, siue non, ad hoc debitor teneatur de mora, quando intra modicum tempus soluit, atque ita illud modicum non diffinitur, vt sit illud omne tempus, quod ante acceptum Iudicium est. text. autem. l. 1. §. item si ita. ff. ad l. Falcid. à Nigro citatus, ne verbum quidem de accepto Iudicio facit. quanquàm ibi glo. in verbo spacio, intelligat illa verba, cum aliquo spacio, id est, ante Iudicium acceptũ.
9 Non pariter vrget † l. cum sine præfinitione. ff. quando dies leg. ced. nam illa verba & statim peti potest ad subsequentia, penoris autem causa, &c. quasi velit sentire statim dici, id est, ante litem contestatam. sed eam interpretationem habent statim, id est, mora commissa, vt docuit ibi Bartol. centum loco penoris legatæ peti posse quæ sanè mora non committitur cum ante litem contestatam soluitur. eritq; sensus, lite contestata super petitione penoris, si non soluatur, mora committitur, atque ita tunc statim centum loco penoris, & in pœnam relicta debentur.

Tertia ergo fuit opinio glossæ in d. l. si cum dies
10 §. vltim. ff. de arbitr. illud † modicum tempus intelligi Iudicis arbitrio. hanc probarunt Alexand. in d. l. si insulam. nume. 15. in fine, & Iacobus Niger. nu. 141. versic. Nec obstat lex. de verborum obligat. idem ibi Ioannes Annibal. nu. 114. scribit tamen Iacobus Cuiacius in commentarijs de diuersis tempo. præscript. & terminis. capit. vltim. Iudicem posse statuere terminũ decem dierũ. arg. l. promissor. §. vltim. ff. de consti. pecu. ego rectius opinor posse & plus & minus pro personarum & rei qualitate.

SVMMARIVM.

1 *Executionem trium sententiarũ conformium regulariter per nullitatis exceptionem nõ impediri, etiamsi eui dens sit nullitas.*
2 *Nullitatis exceptionem, cuius probatio incõtinenti offertur, executionem trium sententiarum conformium non impedire.*
3 *Restitutionem in integrum petita & oblatis incontinenti probationibus super læsione, executionem trium sententiarum retardari.*
4 *Tempus incontinenti quod dicatur in probationibus oblatis incontinenti.*
5 *Incontinenti fieri dicitur probatio Iudicis arbitrio.*

Casvs ix.

PROBATIO QVANDO INCONtinenti fieri dicatur, vt executio trium sententiarum impediatur.

1 EXECVTIO † trium sententiarum cõformium impediri regulariter non potest per nullitatis exceptionem. Clemen. 1. de re iud. quod intelligunt crebrius nostri, etiam si euidens sit. ita Ripa. l. 4. §. condemnatum. nu. 15. de re. iud. refert sensisse Imolam & Card. in d. Clemen. 1. & Roma. sing. 287. & Didacus lib. pract. quæst. capit. 25. numero secundo. qui alios plures citat. Hinc inferũt,
2 non admitti hanc † nullitatis exceptionem, etiam si probatio incontinenti afferatur, nisi ex eisdemmet actis resultet. secundum Ripam. d. numero 15. in fine. Soc. Iun. consilio 45. numero 19. versi. sed adhuc. lib. 1. Paris. cons. 98. nu. 19. lib. 3. Ruin. consil. 131. in fi. lib. 4. & consilio 27. nume. 5. lib. 5. econtrà verò cum petitur † restit. in integrum, & offeruntur probationes
3 incontinenti super læsione, sine dubio suspenditur executio trium illarum sententiarum, vt post alios latè scribit Ripa d. §. condemnatum. numero 30. & alios refert Didacus d. capitu. 25. numero 7. eo tamen in casu impenditur, cùm aliqua exceptio statim, & incontinenti probanda obijcitur, vt probant omnes. in d. l. 4. §. condemnatũ. sed ambigi solet, quando incontinenti dicatur.

Prima fuit aliquorum opinio, † tempus illud con
4 cedendum intra quod tempus fieret executio, si exceptio hæc non fuisset opposita: ita Bar. l. 4. §. condem natum. num. 4. ff. de re iudicata.

Secunda fuit opinio. posse probari intra triduum, vt de tanto tempore intellexit verbum incontinenti. Bal. l. vlt. C. de iud. Fely. in cap. veniens. el 2. nu. 15. de testib. Nauiz. consilio 56. nume. 8. Verùm eam reijcit Bero. in cap. 1. nu. 38. de restitu. spolia. vt retuli in tractu. recuperandæ possessi. in primo remedio. nu. 226. vbi dixi.

Tertia fuit opinio, hoc totum esse † in Iudicis ar
5 bitrio: sic gl. in l. is à quo. ff. vt in possess. lega. vbi Bar. in specie nostri casus. sic Bal. in l. 3. §. ibidem. ff. ad exhiben. in l. vltim. C. de ordine cogn. Calca. consil. 16. num. 45. Ripa. l. 4. §. condemnatum. nume. 32. de re. iud. Marsilius. l. quæstionis. nume. 35. de quæstio. Afflictus, cap. 1. nu. 21. ex quib. caus. feud. amitta. Pract. Papien. in forma executionis sententiæ diffinitiuæ. in gloss. 1. nu. 7. Gigas tract. pensionum. q. 100. in fine. latè Soc. Iun. consi. 67. nu. 9. lib. 1. Cassa. consilio 68. nume. 12. Tiraquel. in l. si vnquam. in verbo omnia, vel partem. nume. 31. & in verbo donatione largitus. nu. 119. C. de reuoca. donat. Alcia. responso 409. nume. 5. Neuiza. consilio 56. num. 4. propè finem. Natta consi. 502. nu. 7. l. 3. Has tamen duas interpretum opiniones conciliat Ripa d. §. condemnatum. hoc quidem esse in Iudicis arbitrio, iuxta communem sententiam sed is Iudex arbitrabitur, satis dici incontinenti, si exceptio illa potest intra illud tempus probari, intra q̃d executioni mandari posset sententia, & hoc casu procedat prima illa opinio Bartoli & sequacium. Cõfert doctrina Ang. in l. ille à quo. §. si de testamento. in fine. ff. ad S. C. Trebell. dum docuit, illa verba, hodie constat, hodie agitur, eam habere interpretationem vt intelligãtur, quando illa exceptio potest finiri intra tempus, intra quod instantia debet sopiri, ita q̃d Iudex intra illud potest maturè deliberare, qualẽ sententiam ferre debet. Natta præcitato loco inquit simpliciter, Iudicem minus temporis statuere, quàm in cæteris soleat.

SVMMARIVM.

1 *Hæredẽ teneri satisdare legatarijs de eorũ legatis soluẽdis.*
2 *Tempus quod hæredi concedatur, dum offert se probaturum nullum fuisse constitutum fideicommissum.*
3 *Iudicis arbitrio statuitur tempus hæredi, vt probet fideicommissum à testatore factum non esse.*
4 *Iudicis arbitrium quale esse debeat in arbitrãdo tempus incontinenti datum hæredi ad probandum, nullum extare fideicommissum.*

Casvs

Casvs x.

QVOD TEMPVS INCONTINENti dicatur cùm hæres offert se probaturum, nullum à testatore factum esse fideicommissum ad euitandam satisdationem fideicommissario præstandam.

1 PRAETOR suo edicto cauit † hæredem teneri satisdare legatarijs & fideicommissarijs, se illis soluturum legatum vel restituturum fideicommissum, vt relatum est in l. 1. ff. vt leg. no. caue. si vero is hæres non satisdet, mittuntur legatarij vel fideicommissarij in possessionem bonorum legati vel fideicommissi. l. 1. & toto illo titulo, vt in possess. lega. vt tamen aliquando hanc cautionem, simul q̃ missionem euitent hæredes negant aliquod constitutum fuisse fideicommissum, id q̃ se probaturos offerunt, vt probat l. si is à quo. ff. vt in
2 possess. lega. sed ambigitur, quod † tempus sit statuendum, vt incontinenti doceat, quæ obtulit?

Prima fuit opinio, tempus hoc intelligi de vna die, vt retulit Bart. in d. l. si is à quo. nu. 2. & Cassa. consil. 68. nu. 12. nec dissentit Bero. in cap. 1. num. 38. de restit. spol. verùm sententia hæc nullo iure probatur.

Secunda fuit opinio, intelligi hoc tempus, de bimestri: sic retulit Bart. d. l. si is à quo. num. 2. ex text. l. in fraudem. §. fiscalibus. de iure fisci. & l. vltim. C. de compensa. verùm quò ad alios casus & terminos loquuntur, vt suis locis dicemus.

3 Tertia ergo fuit † opinio, hoc esse in Iudicis arbitrio, vt placuit glossæ in d. l. si is à quo. quã ibi est secutus Bart. num. 3. sic Baldus in l. 1. C. vt in possess. leg. Cassa. d. consi. 68. num. 12. idem sensit Marsil. l. quæstionis. nu. 52. de quæstio. & Afflict. cap. 1. nu. 21. ex quibus
4 caus. feud. ami. inquit tamen Bartol. Iudicem † hunc debere arbitrari de tempore illo, intra quod fit examinatio, an fideiussores sint idonei, vel intra quod petitur iurari de calumnia, vt apud eum. latè Neuiza. consi. 56. nu. 4. solent quoq; Iudices ex subiecta materia iudicare, quale tempus hoc sit, vt respondit Neuiza. consil. 56. num. 8. post gloss. in c. prætereà. de testib. cog. & Ias. in l. vltima. num. 3. C. de iudi.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum, vnde vi, non posse exerceri contra eum, qui statim suam possessionem recuperauit.*
2 *Possessio quando dicatur incontinenti recuperata.*
3 *Iudicis arbitrium esse iudicare, quando possessio incontinenti recuperata dicatur.*

Casvs xi.

QVANDO AD EVITANDVM INterdictum, vnde vi, dicatur incontinenti recuperata possessio, & inibi quale arbitrium Iudicis esse debeat.

PRAETORIS interdictum de vi & vi armata, eo in casu cessat, cum è sua possessione deiectus statim recuperat. l. 3. §. eum igitur. ff. de vi & vi arm. quod fusius comprobauimus in tractatu de recuperanda possessione, remedio primo
2 num. 338. Nunc solùm dubitari contingit, † quando dicatur statim & incontinenti possessio recuperata?

Prima fuit opinio, intelligi hoc incontinenti antequàm ad actus extraneos diuertatur, vt retulit Bartolus. d. l. 3. §. eum qui, ex text. l. continuus, de verborum obligationib. l. duos. §. vltimo. ff. de duobus reis. ac l. quod ait. §. vltimo. ff. de adulterijs. verùm quò ad alios terminos iura illa loquuntur.

Secunda fuit opinio, satis dici incontinenti quam
3 primùm poterit, ex l. 2. §. confestim. ff. ad S. C. Tertul. quod totum est † positum in Iudicis arbitrio. sic Bar. d. §. eum igitur. Ang. in sua disput. quæ incipit Renouata guerra. colum. 4. Alex. l. si de eo. §. si fortè. nume. 6. ff. de acquiren. poss. citat pulchrè Baldum. l. vlti. C. de his qui à non domino. Bellamera capitul. olim. nu. 23. de rest. spolia. Bertran. consil. 139. num. 3. in 2. parte libr. 3. & consil. 137. numer. 1. libr. 5. Ruin. consil. 130. num. 6. libr. 1. Marsil. l. quæstionis. numer. 42. de quæstio. Tiraquel. in l. si vnquam. in verbo Omnia vel partem. num. 31. C. de reuoc. dona. is autem Iudex perpendet qualitatem personarum & rei. in priuato è sua possessione deiecto considerabit modicum apparatum requiri, ideoq; multum temporis tribuendum non esse, in diuite & nobili, cui castrum ab altero sit occupatum, ex quo maior apparatus, maior impensa ac diligentia exigitur, ideo maius tempus erit considerandum. Quo circà affirmant nostri interpretes, satis dici incontinenti castrum recuperatum cum commodè conuocatis amicis, bello parato & instructo & exercitu recuperari potuit, vt latè scripsi in tract. de recuper. possess. in primo remedio nu. 339.

SVMMARIVM.

1 *Exceptionem altiorem indaginem requirentem non impedire missionem in possessionem ex edicto Diui Adriani.*
2 *Exceptionem præteritionis non impedire missionem in possessionem ex edicto Diui Adriani.*
3 *Præteritio incontinenti probanda missionem in possessionem ex edicto Diui Adriani impedit.*
4 *Incontinenti quando dicatur probari exceptio ad impediendam missionem in possessionem ex edicto Diui Adriani.*

Casvs xii.

TEMPVS QVOD INCONTINENti dicatur, cùm agitur de probanda exceptione, qua impediatur missio in possessionem ex edicto Diui Adriani.

1 MISSIO in possessionem, quæ hæredi conceditur † ex edicto Diui Adriani impediri non potest per illas exceptiones, quæ requirunt altiorem indaginem, vt docent omnes in l. 2. & in vlti. C. de edicto Diui Adrian. tollen. quamobrem filius, qui se † præteritum allegat, eam mis-
2 sionem impedire non potest, cum illud præteritionis vitium non sit visibile, & altiorem indaginem postulare soleat: ita probat d. l. 2. C. de edict. Diui Adria.
3 quamobrem si offerat † filius se incontinenti præteritionis vitium probaturu, milla missio impedietur. ita gloss. in dicta l. 2. quam probauit Bartol. in d. l. vltim. in 2. oppo. & ibi eam latius defendit Dec. num. 43. à quo non dissentit ibi Zuccardus numero 321. & verè communis est sententia, vt ipse Dec. testatur.

O quam-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quamquàm Ioan. Igneus ab eo relatus dissentiat & malè. imò affirmant interpretes in d.l. vlt. referente Decio. d. nu. 43. eum dici legitimum contradictorem, cum suum titulum, vel auctoris, vel aliam obijcit de suo iure exceptionem, quam incontinenti vult probare. Sed dubitari contingit, quod tempus indulgendum sit, vt † incontinenti fieri dicatur? & breue aliquod spacium esse arbitrio Iudicis dandum crebrius nostri scribunt. quod latè post Bal. d.l. 2. C. de edicto Diui Adria. toll. respondit Neuiza. consil. 56. nu. 3. 7. & Soci. iun. Alex. consi. 166. nu. 6. lib. 2. cons. 67. nu. 9. lib. 1. Guido Papæ qu. 132. Cur. iun. in d.l. vlt. nu. 46. & ibi idem sensit Zuccardus num. 322. hic autem Iudex ex multorum traditionibus, arbitrari poterit illud incontinenti dici, quando longa dilatio danda non esset. si enim exceptio objceretur, ad cuius discussionē necesse foret testes examinare, vel instrumenta antiqua, super quibus disputandum esset producere, non posset dici probatio incontinenti oblata. ita post Saly. Corn. & alios in d.l. 2. C. de edicto diui Adria. tollen. respondit Neuiza. d. consi. 56. nu. 1. 2. 3. cætera retulimus in tract. de adipiscenda possessione.

SVMMARIVM.

1 *Pactum incontinenti appositum quando dicatur ad contractus simulationem detegendam.*
2 *Pactum de retrouendendo cum pretij modicitate contractum vsurarium arguere.*
3 *Pactum de retrouendendo ex interuallo non arguere contractum simulatum, alij contrà.*
4 *Iudicis arbitrium esse quando pactum de retrouendendo arguat contractus simulationem.*

CASVS XIII.

SIMVLATIO CONTRACTVS quando ex pacto de retrouendendo incontinenti vel ex interuallo apposito detegatur.

1 IN controuersiam non semel incidit, quomodò dicatur † incontinenti pactum de retrouendendo adiectum ad
2 præsumendum contractus simulationem? nam & si pactum † de retrouendendo & modicitas pretij ex multorū sententia contractum simulatum & vsurarium arguant, vt hanc esse communem sententiam testatur Craue. consil. 156. nu. 4. attamen hæc cessare videntur, quando ex interuallo † pactum de retrouendendo
3 fuit adiectum: ita censuit Alex. consi. 38. nu. 3. li. 5. Abbas consi. 69. col. 2. vers. Tertiò me mouet. lib. 2. Corn. cons. 133. & con. 241. libr. 1. quamquàm Alex. vel alius potius quispiam in illius responsis consil. 51. nu. 2. & consil. 119. in fi. lib. 4. responderit, imò ex pacto adiecto ex interuallo maiorem argui suspicionem, quia ad cautelam tempus interiectum videtur. quam sententiam visus est sequi Craue. d. consil. 156. nu. 18. & hanc ego sequerer vbi aliæ extant coniecturę. quod placuit 5
& T. raq. tract. de retractu conuentionali, in præfatio
4 ne nu. 6. 8. 9. 12. qui videndus est. Et ex † arbitrio Iudicis totum esse diiudicandum respondit Craue. consil. 156. nu. 17. vers. Non obstat tertium, ex doctrina Ang. in l. ventri. §. vltimo. ff. de ijs qui in fraud. cred. qui docuit, conuenta in fraudem creditorum detegi si incontinenti conuentum sic fuit. quando autem illud dicatur incontinenti, inquit Angelus, in Iudicis arbitrio positum est.

SVMMARIVM.

1 *Compensationem non liquidi ad liquidum non admitti, nisi liquidatio incontinenti offeratur.*
2 *Incontinenti liquidatio quando dicatur fieri ad impediendum creditum iam liquidum.*
3 *Compensare est soluere.*
4 *Tempus liquidandi creditum arbitrarium esse.*
5 *Alexandri ratio explosa.*
6 *Debitum liquidum quod dicatur, vt in compensationem deduci possit.*

CASVS XIIII.

TEMPVS QVOD CONCEDI DICATUR ad creditum liquidandum, vt in compensationem deduci possit.

COMPENSATIONIS exceptionem debiti non † liquidi ad debiti liquidi so- 1
lutionem impediendam opponi non posse scimus, ex l. vltim. C. de compen. eo tamen in casu solet recipi exceptio hæc, cùm super ea incontinenti offeruntur probationes, vt apud omnes in d.l. vlt. C. de compensa. Sed dubitari contingit, quomodò illud incontinenti dicatur.

Prima † fuit opinio, spacium duorum mensium 2
concedi ad eam exceptionem probandam, vt docuit Bartol. in l. aufertur. §. qui compensationem. ff. de in re fisci. post Dynum in §. in bonæfidei. instit. de actio. & Bartol. tueri conatur Alexand. consilio 94. 95. libr. 4. ea ratione vtitur Barto. quòd † compensare est so- 3
luere. l. amplius. ff. rem ratam hab. sed ad soluendum datur tempus duorum mensium. l. in fraudem. §. fiscalibus. ff. de iure fisci. quare infert Bartol. quòd vbi nullus ad soluendum terminus daretur, sic nec terminum posse statui ad compensationem probandam. Verùm ratio hæc solùm in eo casu concludit, in quo iam clarè est, ex d. §. qui compensationem. statutum debitori illi concedi tempus duorum mensium ad compensationem probandam, quod absolutè in cæteris omnibus casibus non est sancitum. & idem aduersus Bartol. sensit Alcia. respon. 291. numero 6. & si Baldus in l. in ea. C. de compensa. dixerit, termi- 4
num † iudiciarium tam in fisco, quàm in priuato esse arbitrarium. eoq; loci relatam Bartoli illationem destruit Baldus, quia & si nullus à lege detur terminus, potest tamen opponere compensationis exceptionem statim probandam: quod totum est Iudicis arbitrio. Bartolum tamen latè defendit Alexan. consil. 94. numer. 3. 4. & consi. 95. numer. 2. 3. lib. 4. & Neuiza. consil. 56. nu. 9. versic. confirmo tertiò. qui alios plures pro Bart. citat.

Secunda ergo fuit opinio, tempus hoc esse in Iudicis arbitrio, sic sensit gloss. & Cyn. in dicta l. vltim. C. de compensa. & Bald. d. l. in ea. eod. titul. Ias. in §. in bonæfidei. numero 81. Instit. de actio. Feli. in capit. suborta. colum. 2. in fine de re iudic. qui Alexandri rationem vnam subuertit. dum is affirmabat, esse qui dem arbitrarium Iudici, sed Iudicem ipsum tempus duorum mensium præstituere debere. nam, si à iure hoc esse certè determinatum non esset aliquo modo in Iudicis arbitrio, vt verè esset, relati affirmant. quibus addo Parisium consil. 121. numer. 25. libr. 1. Tiraquel. De retractu consan. §. 3. gloss. 3. numer. 11. qui latè hac de re differit. addo Afflictum in capitul. 1. numero 21. versicul. item habet dubium declarandi. ex quibus caus. feud. amitta. Alciatum d. responso 291. numer.

numero 6. & licèt Neuizanus d. consil. 56. numero 9. versicul. non obstat dum Felin. responsionem Felini destruere nitatur, mea tamen sententia, nullius ponderis sunt illius verba. quando autem † debitum dicatur liquidum vt in compensationem deduci possit, scribunt plura relati Doctores. & Tyndarus in tract. De compensa. parte. 8. & Soc. tract. fallen. regu. 61. Afflict. decis. 121. & decis. 163. Rolan. consil. 17. num. 14. libr. 1.

SVMMARIVM.

1 *Sententias & transactiones rescindi ope exceptionis per instrumenta de nouo reperta.*
2 *l. Diuus. ff. de re iud. sensus & explanatio.*
3 *Conditionem prius esse implendam vt dispositioni locus sit.*
4 *l. si ex falsis. C. de transact. exposita.*
5 *l. qui agnitis. ff. de except. intellectus & declaratio.*
6 *Transactionem ipso iure annullari eius falsitate detecta.*
7 *Falsitatem instrumentum vitiare.*
8 *Falsum veritati ex diametro repugnare.*
9 *Restitutionem in integrum accidentalia reparare.*
10 *Probationes ad substantiam sententiæ non pertinere.*
11 *Minorem falsis allegationibus circumuentum, falsitate detecta sententiam ipso iure nullam dicere posse.*
12 *Baldus in l. si ex falsis. nu. 11. vers. sed si talis obiectus. C. de transact. declaratur & explanatur.*
13 *Iudicis arbitrio relinquitur quando statim falsitatis exceptio possit probari, vt transactioni obijciatur.*

CASVS XV.

QVANDO TRANSACTIO ET sententia per noua instrumenta annulletur: & de tempore quo statim falsitatis exceptio probetur.

1 SENTENTIAS, & transactiones ex falsis instrumentis celebratas, non rescindi ipso iure, sed ope restitutionis in integrum, crebrius nostri scribunt in l. si ex falsis. C. de transacta. ita glos. ibi & Iacob. Butrig. Bartol. Bald. Alexand. numero 7. Ias. numero 6. Curt. iun. in fine, & Alcia. numero 7. & Curt. Sen. num. 32. Soc. Iun. consil.
2 40. num. 19. lib. 2. quorum sententia probatur in † l. Diuus. ff. de re iud. cui respondet Zasius lib. 1. sing. responsi. cap. 13. sed minus fœliciter. ait ille, ideo ibi opus fuisse restitutione in integrum, quia falsitas non erat detecta, sed solùm ex eo præsumebatur, quòd allegaretur testes fuisse pecunia corruptos, atque ob id de falsitate nō constabat expresè. huic intellectui refragātur verba tex. ibi, vt si tibi probauerit. nā verba hęc præsupponunt, quòd antequam restitutio illa concedatur, esse probandum latam fuisse sententiam per consprirationem aduersariorum testibus pecunia corruptis, detegi itaque debet ante omnia testes fuisse corruptos atque falsum tulisse testimonium, antequam restitutio concedatur. sunt enim illa verba, vt si probauerit, conditionis significatiua. l. 1. de condi.
3 & demo. vbi de dictione, fiat † conditio ante omnia impleri debet, vt dispositioni sit locus. l. credere diem. vbi Alcia. de verbo. sing. Ancha. consil. 297. col. 1. Ruinus consil. 63. nu. 4. lib. 4. & consil. 35. numer. 13. lib. 5. Plotus. l. si quando. num. 34. C. vnde vi. Probat
4 & hanc sententiam † tex. d. l. si ex falsis. in illis verbis, retractari præcipimus. quæ cum sint verba futuri temporis, non operatur ipso iure, sed per sententiam, l. iubemus. §. sanè, vbi Bartol. C. de sacrōs. Eccles. ita consideraut Curt. Sen. d. l. si ex falsis. numer. 32. solet
5 etiam pro communi hac adferri † l. qui agnitis. ff. de except. quem in contrariam sententiam Zasius malè refert. nam dum Modestinus scribit, nullam esse habendam rationē præscriptionis super eo instrumento falso causatæ, ea ratione vtitur, quia eo principalib. constitutionibus diffinitum est, rem iudicatam falsis instrumentis latam retractari. refert itaq; constitutionem illam principalem ex d. l. Diuus, quæ (vt diximus) eam restitutionem in integrum requirit, si ergo relatum est in referente. l. asse toto. de hæred. inst. si pariter vna lex ex altera declaratur. l. Vtrum, de petitio. hæred. dicendum est d. l. qui agnitis, declarari ex d. l. diuus, cum eius constitutio à Modestino referatur. Non ignoro tamen Fulgo. in dict. l. si ex falsis,
6 & Zasium d. capitul. 13. aliter censisse, † transactionem scilicet & sententiam ipso iure annullari, cum falsitas detecta est. sed in eam opinionem malè citant d. l. qui agnitis. de except. quam communem opinionem probare iam ostendi. sic malè citant l. 1. 2. & 3. C. si ex falsis. inst. quæ cum non declarent an ipso iure vel per restitutionem in integrum rescindantur, ficq; illud iuris dispositione relinquant, erit intelligendum per in integrum restitutionem ex d. l. Diuus. fortius vrgere videtur illa Zasij argūmentatio,
7 dum sic ait † falsitas instrumentorum inducit sententiam vitio intrinseco & formali, quia cum res iudicata pro veritate habeatur, iam falsitate manifesta apparente veritatis cessat præsumptio & sententia,
8 quia nihil † vero est magis contrarium, quàm falsum.
9 auth. de instru. cautel. in principio. restitutio † in integrum tantùm accidentalia reparat. l. prima. ff. de in integr. restitut. Verùm sic respondendum duxi, dolum, qui falsi substantia est, non annullare actum ipso iure. pen. C. de inuti. stip. non est ergo verum quod
10 Zasius scribit. Rursus, † probationes ad substantiam sententiæ non pertinent, nam sine eis sententia valet. l. prolatam. C. de senten. & interloc. omn. iud. si ergo instrumenta falsa esse detegantur, non tamen ipso iure sententia, vel transactio, quæ illi æquiparatur. annullatur: ita Alcia. d. l. si ex falsis. nu. 7. Declarant hanc communem sententiam Docto. locum sibi
11 non vendicare in minore † falsis allegationibus condemnato: is enim absque in integrum restitutione, sola falsitate detecta, ipso iure sententiam nullam dicere potest. ita omnes in d. l. Diuus. de re iudi. ex l. 1. C. si tutor vel cura. fal. alleg. & communem esse testatur Socin. iun. d. consil. 40. num. 20. lib. 2. Ruinus consil. 89. num. 14. lib. 1. qui idem esse ait, cum contra Ecclesiam, quę minori æquiparatur, lata est. sic cùm contra absentem ex aliorum sententia, in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verb. obli.

Hęc paulò altius tractare volui, quò facilius rei veritas, & quod sum nunc dicturus intelligeretur. dum
12 hæc tractauit † Bald. in d. l. si ex falsis numero 11. versic. sed si talis subiectus. scribit in hæc verba: sed talis obiectus non est ad retractationem, sed per viam compensationis de non liquido ad non liquidum, vel de liquidabili statim ad iam liquidum: tunc ille obiectus admittitur. ff. de iure fisci. l. aufertur. §. qui compensationem. & intelligitur liquidabile statim, vbicunque probationes non retardant processum, vel re tardant valde parum, quod arbitrio Iudicis relinquitur. ff. ad Trebel. à quo. §. si testamento. & ff. vt in possess. leg. l. si is à quo, in princip. hæc Bald. cuius doctri-
13 na ostendit esse positum in † Iudicis arbitrio quando exceptio hæc falsi statim probanda obijci possit contra transactionem vt illius effectus impediatur. scio tamen Baldum eo loci scribere hanc exceptionem ve

Universidad de Deusto
Biblioteca

rè non in modum compensationis obijci, sed potius vt exceptio illa dolo facis petere, quod statim restituturus es: vt apud eum.

SVMMARIVM.

1 *Appellans non auditur si interposita appellatione spoliauit.*
2 *Appellans ab omni nouitate abstinere debet.*
3 *Cap. an sit. de appella. declaratur.*
4 *Incontinenti molestia probari quando dicatur, vt appellans commodo appellationis priuetur.*

CASVS XVI.

QVANDO PROBANDA SIT MOlestia ab appellante illata, vt appellationis commodo is appellans careat.

1 OELESTINVS III. Pont. Maxi. constituit in cap. an sit. de appe. illius † appellationi non esse deferendum, qui, illa interposita, appellatum spoliauit, atque ita aduersus iuris constitutiones noua molitus est. Nam ex illa molestia, dicitur appellans suæ appellationi renunciasse. ita ex illo text. annotauit ibi Dec. numer. 1. post Matthæsi. notab. 28. Nota quòd si actor. idem Decius in capitul. cum teneamur. num. 4. eod. tit. de appellat. & in capitul. ex parte. el 2. numero 6. de rescript. post Innoc. ibi & idem Dec. consil. 103. colum. 1. propè medium. debet † ergo appellans abstinere ab omni nouitate, alioqui illi appellationi renunciasse dicitur, vt in illo capitul. an sit. scripsit Baldus. hoc tamen procedere videtur, quando is appellatus, molestiaq; deinde affectus molestiam nouitatemq; illam incontinenti probare vult, quemadmodum vt in † d. capitul. an sit. constitui videtur. quamquàm gloss. existimet, esse in textu supplendum maximè, cùm semper admittatur intra legitimum tempus huiusmodi probatio, sitq; is appellans ea pœna puniendus, cum in legem commiserit l. auxilium, in fine de minor. quod intelligitur cum versatur circa idem, vt probat capit. dilectus. de appella. & tradit Abbas d. cap. an sit. nume. 5. qui cum hac glossæ opinione residet, non esse necesse quòd incontinenti molestia probetur, cum illa verba incontinenti sint posita narratiuè, non autem dispositiuè. quidquid censeat glossa & Abbas, ego intelligo esse dispositiuè adpositum verbum incontinenti cum interponenda non sit mora in ea molestia probanda, posteaquàm nuper illata est, agiturq; de lapsu temporis prosequendæ appellationis.

4 Dubitatio nunc non leuis est, quomodo illud † incontinenti accipiendum sit. Hostien. ab Abbate relatus in d. capit. an sit. num. 8. verfic. Host. dicit, censet terminum quindecim dierum, præstituendem esse, ex tex. capit. frequens. de restitut. spolia. in 6. quæ sanè sententia Ioan. Andre. non placuit, cum sumus extra casum, atque ita glossam sequitur, & cum eo Abbas.

Altera fuit opinio relata à gloss. incontinenti hoc intelligi arbitrio Iudicis. & cum gloss. idem ibi sensit Decius numero 3. & rectè, si nihil in textu supplendum esse credimus, vt verè credo, cum ipse prudens declarare possit ac debeat, iuxta negotij qualitatem quantum temporis spacium huic appellato statuendum sit.

SVMMARIVM.

1 *Instrumenta executionem paratam non habere.*
2 *Statutum Papiæ 6. in ciuilibus. De exequutione instrumenti. correctorium Iuris Communis esse, & ob id strictam interpretationem recipere.*
3 *Instrumentum, quod alioqui ex forma statuti executionem paratam habet, non potest executionem suam recipere, cum mensura vel numeratio requiritur.*
4 *Liquidationis forma & praxis.*
5 *Instrumenta guarentigiata executionem paratam etiam de Iure Communi habere.*
6 *Guarentigia quid sit.*
7 *Executionem instrumenti guarentigiati impediri per exceptionem statim probandam.*
8 *Iudicis arbitrio relinquitur quod tempus statim & incontinenti dicata in probanda exceptione oppositæ contra instrumenti executionem.*

CASVS XVII.

DE EXECVTIONE INSTRVMENtorum, & quando per exceptionem statim probandam impediatur.

CÆSAREO iure constitutum non ignoramus, instrumenta, & si publica, paratam executionem non habere. l. minor. 25. annis cui fideicommissum, in princ. ff. de mino. vbi Barto. Bald. Alber. Castren. & cæteri. Ange. Castren. & Alex. in l. ait Prætor. §. si Iudex. de re iudi. Boer. quæst. 295. numer. 5. euenit tamen sæpissimè, vt in ciuitatibus extent statuta, quæ paratam his instrumentis tribuant executionem. id quod † Papiæ constitutum est ex statuto 6. in ciuilibus sub Rubr. de executione instrumenti. extat & in Ciuitate Montis regalis. sic & Mediolani, Ferrariæ, Veronæ & alibi. quæ vt Iuris Communis correctoria strictam recipiunt interpretationem. sic Calca. consil. 17. nu. 3. Barba. consil. 42. colu. 10. libr. 1. atque ea causa liquida & clara esse debent, ita respondit Alex. consil. 188. colum. 2. libr. 2. & consi. 33. libr. 6. Decius consil. 323. colum. 2. & consil. 618. nu. 5. Socin. Iun. consil. 181. nume. 78. lib. 2. Bero. quæst. 57. qui affirmant, illis in casibus non posse † statim exequi cum numeratio vel mensura requiritur: nam contractus tunc perfectus non dicitur. l. Iulianus. §. si Titius, vbi Bart. ff. de actio. empti. quæ autem sit Liquidationis praxis & forma, ostendit Soc. sen. consil. 51. colum. 3. verfic. septimò confirma. lib. 1 Scio tamen † instrumenta guarentigiata executionem & à Iure Communi paratam habere. Cy. & Ioan. Fabri, in l. si certum. C. fam. hercis. Ange. l. 4. §. condemnatum. de re iud. latè Boer. d. quæ. 295. num. 6. qui inquit, † Guarentigiam nil aliud esse, quàm præceptum quoddam, quod fit per notorium de instrumento rogatum parti roganti, vt obseruet in instrumento contenta. ita censent Bartol. in l. 1. ff. de iud. Iaf. l. error. num. 26. de iuris & facti igno. Ripa. l. si insulam. nu. 15. de verb. oblig. & pulchrè Soc sen. consil. 79. numer. 49. 55. lib. 4. qui refert, quæ concurrere debeant, vt Guarentigia hæc adhiberi possit. Horum itaque † instrumentorum executio impediri non potest, nisi obijciat debitor exceptionem, quam statim vult probare, vt scribunt Roma. & Neuiza. quos mox referam. idem docuit Decius in l. vlt. nu. 43. C. de edicto Diui Adra. tollen. idem in cap. ex parte. el 2. nu. 6. verfi. septimò fallit de offi. deleg. & in cap. an sit, 3. notab. de appella. & consil.

con. 466. in fine Iaf. in l. Iurisgentium. §. quod ferè. nu. 7 13. de pactis. illud autem tempus † probationis faciendæ, quod fit, arbitrio Iudicis statuitur. sic respondit Rom. consil. 76. colu. vlti. quem retulit Neuiza. d. consil. 56. num. 9. verficul. confirmo tertiò. addo eundem Roman. consi. 244. in fine. quem secutus est Craue. consil. 156. nu. 17. in fine, nec dissentit Decius in ca. an sit. nu. 3. de appellat. erit tamen quod animaduertat hic noster Iudex, satis dici incontinenti, si aliud instrumentum publicum solutionis ostendat: & ex interuallo dici, cum super illa exceptione examinandi sunt testes. ita colligit Boer. quæst. 295. num. 7. post Angel. in l. si deposita. C. de posi. & conferunt quæ retulimus suprà 11. casu in fine.

SVMMARIVM.

1 *Tertius pro suo interesse in Iudicijs auditur.*
2 *Tertius cum vult pro suo interesse audiri, Iudicium ingreditur eo in statu, in quo illud inuenit.*
3 *Tertius cum pro suo interesse vult audiri, statim de suo interesse probare debet.*
4 *Incontinenti de suo interesse probare quando dicatur tertius.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quod dicatur tempus incontinenti, infrà quod tertius de suo interesse probare debet.*

CASVS XVIII.

QVANDO TERTIVS PRO SVO interesse audiatur, & de tempore intra quod de suo interesse probare debet.

1 VDIRI solet † in Iudicijs tertius, qui pro suo interesse comparet. l. si perlusorio. §. vlt. vbi latè Bartol. ff. de appella. & in l. si suspecta. ff. de inoff. testa. & inter multa quæ solent obseruari hoc in casu, illa præcipua sunt. Primò vt 2 hic † tertius Iudicium acceptet eo in statu, in quo tunc reperiatur, cum ad Iudicium accedit. vt probat text. in capitul. vlti. vt lite. pend. in 6. Baldus in auth. nunc si hæres. in fine. C. de litigio. Felin. in capit. cum super. numer. 15. de re iudic. & egregiè Didacus libro practicarum quæst. capitul. 13. numer. 1. Sebast. Vantius tract. nullitatum, titu. Quis possit dicere de nullitate. nu. 26. Craue. consil. 14. nu. 4. Afflict. decis. 235. Franc. de Marchis, quæst. 272. Grauatius in annota. ad Praxim Octauiani Vestrij lib. 5. cap. vlt. num. 24. apud quos plura alia habentur. Secundò requiritur quòd 3 hic † tertius de suo interesse statim & incontinenti doceat. cap. veniens. el 2. de testib. & ibi Abbas 4. not. Zuchar. in l. vlt. nu. 410. C. de edicto Diui Adrian. toll. post Decium ibi nu. 45. verfi. in secunda conclusione. Sed dubitari contingit nunc quomodò illud tempus 4 † incontinenti intelligatur. Vna fuit opinio Innoc. in d. capitul. veniens. vt ibi retulit Abbas nu. 11. tempus octo dierum esse statuendum, quæ sententia iure non probatur. Secunda fuit opinio Butrij, vt refert Felin. d. capit. veniens. el 2. nu. 15. tantùm temporis esse tribuendum, intra quod expediri possit Iudicium illud principale, ex Bar. d. l. si is à quo. ff. vt in poss. lega. sed Felino non placet, cum iure non probetur.

Secunda fuit opinio Abbatis capit. veniens. num. 11. à qua non recessit ibi Imola & Feli. numer. 15. hoc 5 totum esse † Iudicis arbitrio, sic visus est sentire Decius consil. 429. numer. 4. Didacus lib. practicar. quæ. cap. 16. & clarius Ripa. l. 4. §. condemnatum. nume. 32. de re. iudic. qui tamen subdit iuxta primam opinionem Iudicem hunc arbitrari debere, satis dici incontinenti, si non excedatur tempus, intra quod causa principalis exceptione non opposita expediretur. inquit tamen Iudicem posse hoc tempus ex causa arctare, quod verè arbitrarium dicitur, vt censuit Aret. in d. capitul. veniens. de testib. ego verò absolutè sequor posteriorem hanc Abbatis & aliorum sententiam.

SVMMARIVM.

1 *Exceptionem peremptoriam litis ingressum impedire.*
2 *Incontinenti quando dicatur probari exceptio ad litis ingressum impediendum.*

CASVS XIX.

DE EXCEPTIONE PEREMPTOria & illius effectu ad litis ingressum impediendum si statim probetur.

1 EXCEPTIO † peremptoria ex crebriore sententia ad impediendum litis ingressum recipitur, si modò probationes offerantur incontinenti. fuit hæc opinio Butrij & Abbatis in capit. super literis, de rescriptis. retulit Felin. in cap. exceptionem. num. 36. de exceptionib. & si multi dubitent, vt scribit Decius in dicto capitu. super literis. numero 11. Sed ambigunt omnes † quomodo in- 2 continenti dicatur probari exceptio hæc Felin. in d. cap. exceptionem. numer. 36. post Castren. & Marian. Socin. sen. docuit esse in Iudicis arbitrio.

SVMMARIVM.

1 *Spoliatum esse ante omnia restituendum.*
2 *Spoliato obijci non posse exceptionem altiorem indaginem requirentem.*
3 *Exceptio altiorem indaginem requirens, quæ dicatur.*
4 *Constitutio noua Pedemontium in titulo delle exceptioni. versi. opponemosi. declaratur.*

CASVS XX.

QVANDO EXCEPTIO ALTIOrem indaginem requirere dicatur, vt ex ea non impediatur spoliati restitutio.

1 NOTISSIMVM est omnibus, spoliatum † esse ante omnia restituendum, vt fusissimè explicauimus in nostro tractatu de recuperanda poss. ideoq; affirmant omnes, nullo pacto aduersus 2 † spoliatum agentem, admitti exceptionem, quæ altiorem indaginem postulat, vt multis in locis illius tractatus retuli, & præsertim in primo remedio. quæst. 21. vbi fortius retuli, multorum fuisse opinionem, nec etiam contra spoliatum admitti exceptionem incontinenti probandam. Verum so- 3 let dubitari, quæ dicatur † exceptio altiorem postulans indaginem. tandem Roman. Rubric. de arbitris. numero 30. & etiam consil. 244. in fin. quem secutus est Craue. consil. 156. numero 17. in fin. & Soc.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sen. consil. 59. colum. 2. versicul. quo verò ad secundum. libr. 3. dixerunt esse in arbitrio Iudicis. Socinum sunt secuti Tiraquell. in l. si vnquam. in verbo Omnia, vel partem. numero 31. C. de reuoc. dona & Petrus Rebuffus in commentarijs in constitut. Re. Galliæ. tomo 3. titul. de materijs possessorijs art. 7. gl. 1. numer. 15. & Neuiza. consil. 56. numer. 3. in fi. sic econtrà illa exceptio incontinenti probanda, dicitur esse in Iudicis arbitrio, vt multos huius opinionis retuli in d. tract. de recuper. possess. in primo remedio. nu-
4 mero 230. quibus declaratur † constitutio noua Pedemontium in titul. delle eccettioni dilatorie. in versicul. opponendosi. dum vult exceptiones recipientes altiorem indaginem posse & debere reseruari cum diffinitiua, vt etiam Ius Commune statuit. Marsil. sing. 365. intelligitur inquam respicere altiorem indaginem & cognitionem arbitrio Iudicis.

SVMMARIVM.

1 *Cautela ad extorquendum confessionem à debitore.*
2 *Cautela ad extorquendum confessionem à delinquente.*
3 *L. si filius. ff. ad S. C. Maced. explicatur.*
4 *Litteræ Procuratoris asserentis se donasse, domino acceptanti & non protestanti in contrarium, non nocent.*
5 *Tempus aliquod concedi acceptanti litteras, vt illas possit videre & peritiores consulere, ne ex incauta acceptatione sibi præiudicet.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui tempus quod conceditur debitori acceptanti litteras, vt deinde possit contrarium protestari, ne debitum fateri videatur.*

CASVS XXI.

DE DEBITORE, VEL CRIMINOso acceptante litteras, quibus fateri debitum, vel crimen videatur, & de tempore ei concedendo, vt peritiores consulere & protestari valeat.

1 AVTELAM † satis egregiam solent interpretes nostri creditori ostendere, qua suum debitorem, vt debitum conteatur, conuincat: vt inquam illi det litteras, quibus significet, se iam scire eum summam illam debere. ob id eum velle rogatum, vt soluat. quas litteras si recipiet, & leget debitor, nec protestetur se nihil debere, debitũ fateri creditur. cautelam hanc sumunt ex text. l. fi filius. ff. ad S. C. Maced. & eam probant Bartol. in l. quo eum. ff. rem ratam hab. Cæpolla cautela 24. & communem esse testatur Ripa in l. admonendi. numero 138. & Corasius numero 73. de iureiur. idem censuit Matthæs. nota. 23. Iaf. in l. quæ. dotis. numer. 92. fol. matr. Barba. consil. 15. colum. 3. in fi. libr. 2. Iaf. consil. 47. num. 2. libr. 1. Decius consil. 430. in fine, & consil. 632. numer. 16. Goza. consil. 23. numer. 6. Felin. capitu. 2. numer. 20. de fide instru. Conna. libr. 5. commenta. Iuris Ciuilis, capitul. 4. numer. 1. Paris. consil. 47. num. 15. consi. 91. nu. 3. consi. 112. nu. 45. & cons. 127. num. 32. libr. 1. idem consil. 5. numer. 206. libr. 4. Hinc colligit
2 † cautelam Marsil. in praxi criminali in. §. diligenter. num. 138. ad indagandum, an quis delictum, cuius auctor ignoratur, perpetrauerit, vt ei hac de re litteræ scribantur, quas si receperit & legat, nulla protestatione deinde facta, delictum fateri videbitur. verùm ipse Marsilius cogitandum ob aliqua quæ obijcit, relinquit. hanc doctrinam (vt dixi) colligunt omnes ex
3 d. † l. si filius. quam tamen non probare sensit Ripa in d. l. admonendi. num. 137. eò quia in illo solo casu Senatusconsulti Macedoniani loquitur, in quo sola taciturnitas consensum inducit. l. si tamen patre sciente. ff. ad S. C. Macedon. aliud ego perpendebam in illa l. si filius. ibi, quasi mandatum patris interceſsisse, vt ostendunt illa verba, cùm quasi mandato eius pecuniam acciperet. Clarius ergo probari videtur in Clem. 1. de Procurat. qua constitutum est, recipientem mandatum, in qua Procurator constitutus est, nisi contradicat, cogi mandatum exequi. nisi dicamus, rem ibi esse modici detrimenti, cum iam pro illo cauerit constituens: omnes tamen sentiunt hoc textu sententiam hanc probari.

Hinc scribit Craue. tracta. De antiqu. tempo. quarta particula primæ partis numer. 22, 23. post Castren. consil. 314. libr. 2. scripturam priuatam probare contra illum. qui eam sæpè præ manibus habuit, nec vnquam contradixit. vtitur etiam illa ratione, qua vsi sunt omnes, quia hæc taciturnitas factum in se mixtum habet, non mirum, si ex illa consensus inducitur. hoc intelligunt interpretes, has literas probare quidem contenta in illis, non autem probare factum ita esse. vt consuluit Comen. consil. 177. Suppositis. qui respondit, † literas Procuratoris asserentis se
4 donasse centum, præiudicium non adferre domino, qui illis acceptis protestatus non est: quia habet taciturnitatem perscrutandi, an ita sit: idem cum illo censuit Ripa & Alcia. vbi suprà. Verùm Alciatus in l. detestatio. numer. 51. de verbo. significa. inquit, huic
5 † debitori tantum tempus esse tribuendum, quo possit redditas sibi literas considerare, & (si opus est) peritiores consulere: quod vsu venire solet, & potest in his, qui vel alijs successerunt, vel qui debitum antiquum habere dicuntur. Sed dubitari contingit, quantum temporis indulgendum huic debitori sit? affir-
6 mat Alciatus † arbitrio Iudicis hoc relinqui. idem censuit Rubeus in l. non solùm. §. morte. numer. 262. de oper. no. nunt. & nouissimè Ioannes Ancaranus Regiensis. qu. 48. num. 6.

SVMMARIVM.

1 *Mutuum factum ad voluntatem mutuum suscipientis statim non posse reuocari.*
2 *Obligatus pro altero si diu in obligatione permansit, petere potest se liberari, non si per modicum temporis.*
3 *Exceptionem dolo facis petere, quod restituturus es non habere locum in mutuo ad placitum suscipientis concesso.*
4 *Tempus destinati vsus in mutuo quod sit.*

CASVS XXII.

QVANDO MVTVVM REVOCAri non possit, & de tempore destinati vsus in mutuo.

1 MVTVVM quandiu † mutuanti placuerit, factum, non posse statim reuocari, affirmauit Bartol. & Baldus in l. si pœnam. ff. de verbo. obligat. à quibus non dissentiunt ibi Imola, Comens. & Alexand. idem ibi tandem docuit Iason. numero 7. versic. & disputando, qui eiusdem opinionis retulit Abba. in cap. vlt. no. 11. de preca. cuis opinionis ratio est. quia alioqui mutuum esset frustra

frustra factum, atq; ita inutile, quod ea mẽte & animo factum creditur, vt suscipienti prosit. confert in simili tex. l. Lucius. ff. mand. quo probatur, illum qui pro
2 altero sese obligauit, posse petere, se ab obligatione liberari, quando iam diu obligatus mansit, non autem si statim liberari peteret. qua de re infrà in 37. Casu. Quocirca Bal. in d. l. si pœnam. scriptũ reliquit, illam
3 † exceptionem, dolo facis petere, quòd statim es restituturus, nõ vendicare sibi locum in nostro hoc casu, ex tacita mente contrahentium. Nec aduersantur rationes, quibus contrariam opinionem tuetur Angel. quòd imò mutuum statim repeti possit, ex quo nulla nec conditionalis, nec in diẽ interceſsit stipulatio atq; promisio. quia immò tacita interceſsit promisio ad tempus, nempè, donec vsq; mutuo suscipiens re vsus fuerit ad suum vsum destinatum, cùm sine vlla causa illum mutuo suscepisse credendum non sit. Verùm,
4 quia ignoratur † tempus illius destinati vsus, vt vtriq; consulatur, Iudicis erit arbitrio, quãdo mutuum hoc restitui debeat. ita post alios, Iaf. in d. l. si pœnã. nu. 7. de verb. oblig. sic etiam Anton. Capic. decis. 116, nu. 1. & Tiraq. in l. si vnquam. in verbo, omnia vel partem. num. 31. C. de reuoc. dona.

SVMMARIVM.

1 *Commodatum ad libitum commodantis reuocari.*
2 *Precarium ad concedentis libitum reuocari. & cur hoc sit.*
3 *Commodatum concessum dici ad destinatum aliquẽ vsum.*
4 *Precarium concedens, statim reuocare non posse.*

CASVS XXIII.

DE COMMODATI ET PRECArij reuocatione, ac de ratione differentiæ inter illa.

1 MAGNA est inter Doctores nostos disputatio, cur factum sit, quòd commodatum ad † libitum commodantis reuocari non possit. l. in commodato. §.
2 sicut. ff. commod. & tamẽ † precarium reuocari possit. l. 1. ff. de preca. c. vlt. de preca. immò pactum in contrarium factum non valet. l. cum precario. ff. de preca. Bartol. in d. §. sicut. quem cæteri magis communiter sunt secuti, scriptũ reliquit, commodatum ad libitum commodãtis non posse reuocari: quia ad certum ac destinatum vsum fit, vsu ergo finito proprietas ad dominum commodantem reuertitur, atq; ita proprietas non fit domino inutilis. at contra in precario, quod cùm ad certum vsum non concedatur, nisi ad libitum, dominus reuocare posset, inutilis apud eum proprietas foret. Abbas tamen in c. vlt. num. 11. de preca. dum Bartoli rationem dubitabilem reddit, duas adfert diuersitatis rationes. illa satis probabilis videtur, quòd cùm precarium non fiat ad certum ac destinatum vsum, in ipsa concessione nullum tempus tacitè censeri adiectum, & ob id posse ad libitum reuocari. hoc non con
3 tingit in commodato, in quo tacitè † tempus censetur comprehensum, donec commodatarius ad vsum destinatum eo vsus sit. hanc rationem post multos probauit Didac. Couar. lib. 3. variar. resolut. cap. 15.
4 num. 7. Verùm solet dubitari, an statim † precarium concedens reuocare illud possit, vel aliquod temporis interuallum cõcedere debeat? Abb. d. c. vlt. nu. 11. censuit, aliquod tempus concedendum esse, quod sanè tempus Iudicis arbitrio est, inquit ille. idem sensit Iaf. in l. si pœnam. num. 7. de verb. oblig. & Anton. Capic. decis. 116, num. 5.

SVMMARIVM.

1 *Possessio ciuilis perditur, cùm possessor precarium à se concessum reuocare neglexit.*
2 *Negligentia quanti temporis esse debeat in reuocatione precarij, vt ciuilis possessio amittatur.*
3 *Tempus decennij concedi ad precarij reuocationem, ne ciuilis possessio per negligentiam perdatur.*
4 *Dominium decennij cursu perdi.*
5 *Seruitutem decennio præscribi.*

CASVS XXIIII.

TEMPVS QVOD SIT DATVM ad precarij reuocationem, ne ciuilis possessio amittatur.

1 POSSESSIO † ciuilis amitti solet in possessoris detrimentum, cùm is aliquo tẽpore possidere desijt, hoc est, qui precarium à se concessum reuocare neglexit. l. quamuis. ff. de acquir. poss. Bart. in l. si de eo. §. si fortè. & in l. interdum. ff. eo. de acquir. poss. Sed contingit dubitari, quanti
2 † temporis illa negligentia esse debeat. Alex. in d. l. si de eo. §. si fortè. nu. 5. docuit esse in Iudicis arbitrio. idem respondit ipse Alex. cons. 6. num. 14. lib. 3. à quo non recessit Afflict. decis. 40. num. 16. & idem respondit Ruin. cons. 58. num. 2. lib. 4. sunt tamen qui affirmant, Iudicem hunc arbitrari debere, † tempus hoc esse minus decẽ annis, ea ratione, quia si tempus decem annorum sufficit ad dominium amittendum, vt in integro illo titulo. C. de longi temp. præscr. minori tempore amitti debet possessio. arg. l. si quis vi. §. 1. ff. de acquir. poss. quare Imol. & Roma. in d. §. si fortè. affirmant, Iudicem hunc arbitrari posse de bien-
4 nio. ea ratione adducuntur, quia olim tanto † tempore dominiũ amittebatur. instit. de vsucap. in princ. & l. 1. C. de vsucap. transfor. quorum sententiã reiecit Alex. d. §. si fortè. nu. 5. in fi. Aret. nu. 7. quoniam argumentatio hæc procederet, quando pares essent termini, tam in præscriptione possessionis, quàm dominij. sed verè termini pares non sunt, cùm in præscriptione necessarius sit titulus & bona fides, quæ in præscribenda possessione nõ requiruntur. Accedit, quòd
5 in † seruitute præscribenda decennium requiritur. l. hæc autem iura. de seruit. vrb. prædio. l. 2. C. de seruit. & aqua. & tamen modici præiudicij illa est comparatiuè, iuxta quæ scripsit Bart. in l. 1. in fi. ff. de aqua plu. arcen. quare concludit Aretin. Iudicem hunc arbitrari debere saltem de decennio.

SVMMARIVM.

1 *Vxorem rem mariti commodato dare posse.*
2 *Tempus modicum quod esse dicatur, intra quod vxor rem mariti à se commodato datam recuperare possit, & viro restituere, sex opiniones referuntur.*
3 *L. vlt. de errore Aduoc. declaratur.*
4 *L. promissor. ff. de constit. pecu. exponitur.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod tempus mulieri cõcedatur ad recuperationẽ rei mariti à se cõmodato datæ.*

CASVS XXV.

QVOD TEMPVS CONCEDATVR vxori, vt rem viri commodato datam recuperare possit, & viro vel eius hæredibus restituere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESPONDIT Vlpianus in l. si constante. §. si vxor. ff. solut. matr. quòd si rem
1 † mariti sciente marito commodauerit vxor, modicum temporis vxori esse cõcedendum, vt rem commodatam repetat, & marito vel hæredibus restituat, ne ipsi mulieri in dotem imputetur, eoq; modo
2 dos minuatur. sed dubitari cõtingit, quomodo † modicum illud tempus intelligatur. gloss. ibi, in verbo, modicum tempus. plures refert opiniones.

Prima est opinio, esse indulgẽdum tempus trium
3 dierum, ex † l. vlt. C. de errore Aduoc. verùm is est casus, in quo Imp. Dioclet. & Maximia. ita ex facto contigisse, vt lata esset intra triduum sententia per errorem Aduocati, quia reuocari vsque ad sententiam potest. l. error. C. de iuris & fac. ign. atq; ita ibi gl. & Bal. idem Bal. in l. error. num. 2. C. de iuris & fac. igno. & ibi Bart. num. 3.

Secunda opinio fuit, concedi tempus decem die-
4 rum, ex † l. promissor. ff. de consti. pec. ad rem nõ confert, quia in eo casu Iureconsultus processit vlterius disponendo, quocirca in consequentiam nõ trahitur, vt latè diximus in tract. de recuperanda possessione, primo remedio, num. 256.

Tertia fuit opinio, indulgendũ esse tempus duorum mensium, ex l. sancimus. & l. pen. C. de fideiuss. Verùm rectè satis responderi potest, vt statim diximus in relato casu legislatores vlterius disponendo processisse.

Quarta fuit opinio esse tribuendũ tempus trium mensium, ex l. de operis. C. de ædif. priua. quam sic citat glo. d. §. si vxor. rectius verò potuit allegari text. l. vnicæ. C. de oper. no. nuncia. Sed nec ad rem facit, cùm dictio, incontinenti, spacium trium mensium haud significare videatur.

Quinta fuit opinio, esse dandum tempus quatuor mensium, ex l. si debitori. ff. de iud. iuncta l. 2. C. de executio. rei iudic. illud in iudicatis locum obtinere dicimus, nec ad casum nostrum posse trahi.

5 Sexta & vltima fuit opinio, hoc totũ esse † Iudicis arbitrio. quam sententiam probauit glo. d. l. si constante. §. si vxor. quo loci Bar. nu. 3. & Alex. eam sunt secuti, & satis clarè probatur in d. §. si vxor. ibi, si verò non prohibuit eam commodare, arbitrio Iudicis modicum tempus ei indulgeri. pro suo ergo arbitrio tempus hoc Iudex statuet.

SVMMARIVM.

1 *Obliuio quanto tempore inducatur.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui intra quod tempus obliuio inducatur.*
3 *Mulieres obliuiosæ.*
4 *Obliuionem in Principe facilè præsumi.*
5 *Obliuioſi qui effecti ob morbum, vel ætatem.*
6 *Obliuionem facti egregij non præsumi.*
7 *Obliuio an in testibus causari possit, vt ad æternam rei memoriam interrogari possint.*

CASVS XXVI.

TEMPVS QVOD SIT, QVO CAVsatur obliuio. & quid in ea re à Iudice obseruandum sit.

1 DVBITARE solent interpretes nostri, quanto tempore † obliuio inducatur & præsumatur.

Prima eorum fuit opinio, qui existimârunt per lapsum decennij præsumi: vt retulit glos. in l. licèt. C. de acquiren. possess. quam sententiam probârunt multi relati à Socin. senio. consil. 38. colum. 8. versic. Nam per decennium. lib. 1. idem respondit Gozad. cons. 9. nu. 35. qui eiusdem opinionis retulit Bart. & alios. idem respondit Marsil. cons. 20. num. 23. 24. latissimè Tiraquel. tract. præscript. §. 1. glo. 4. in fi. qui in finitos propè in hanc sententiam retulit.

2 Secunda eorum fuit opinio, qui rectè † affirmârunt, hoc totum relinqui Iudicis arbitrio. hanc sententiam probauit glo. l. furtum. §. vlt. ff. de vsucap. quam sunt secuti Alber. in l. 1. C. de seruis fug. & Socin. sen. consil. 2. colum. 3. in fine. lib. 3. qui clarè attestati sunt, hanc esse communem Doctorum opinionem. hos sequitur Craue. consil. 241. colum. vlt. sic alij plures quos retulit Tiraquell. loco præcitato. idem docuit Socin. iun. in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 231. ff. de acquiren. posses. vno ore enim affirmârunt, Iudicem pro qualitate rei & personarum iudicare, quanto tempore obliuio præsumatur.
3 nam maius tempus tribuet viro, quàm † fœminis, quæ ob sexus fragilitatem (vt illi aiunt) facilius me-
4 moria labuntur. sic in † Principe vel alio multis negotijs implicito, facilius memoriæ obliuio inducitur & præsumitur, vti docuit Ripa in l. quod iusit. nume. 47. de re iudic. post Gemin. quem citat. idem respondit Socin. sen. consil. 260. colum. 2. in prin. lib. 2. & consil. 115. colum. penul. versic. præterea à talis. lib. 3. Calca. consil. 124. in fine. Gozad. consil. 9. num. 35. & Parisius consil. 11. num. 132. lib. 1. sic habenda erit ratio qualitatis personæ. nam aliquando reperiuntur
5 aliqui, qui vel morbo, vel ætate † obliuioſi efficiuntur, quemadmodum de Messala Coruino memoriæ proditum est. is prouectior factus, memoriæ sensum sic amisit, vt sui quoq; nominis oblitus tradatur. auctor est Petr. Crinit. lib. 1. de honesta disciplina. c. 12. quo loci Orbilio Beneuent. idem accedisse scribit. sic habenda erit cognitio facti alicuius egregij & memo-
6 rabilis, in qua nõ ita modico tempore † obliuio præsumitur, vt post Felin. in c. in nostra. de rescript. tradit Capicius decis. 69. num. 15. & alia Barb. cons. 29. colum. 8. in fin. lib. 1. & confert, quod scribit Marian. Socin. sen. in c. quoniam frequenter. colum. 7. versic. Tertiò fallit, vt lite non contestata. dum declarando text. illum, & l. 3. §. duæ. ff. de carb. edic. inquit, esse
7 in Iudicis arbitrio an in testibus causari possit † obliuio, si testificari differant, ad hoc vt ante litem contestatam, & ad æternã rei memoriam possint examinari. inquit; Iudicem debere perpendere actoris iura, an sint conditionalia, vel in longum diem, vel si factum est intricatum, ita vt verisimiliter obliuio causari potuerit, vel non.

SVMMARIVM.

1 *Debitori tempus conceditur, vt solutionem parare possit.*
2 *Creditor non debet venire cum sacco paratus.*
3 *L. promissor. §. 1. ff. de constit. pecun. declaratur.*
4 *L. debitoribus. ff. de re iudic. declaratur atque exponitur.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus concedendum sit debitori, vt solutionem præparet.*

CASVS XXVII.

QVOD TEMPVS DEBITORI concedatur, vt solutionem præparet.

DEBITORI

1 DEBITORI, † qui sine cõditione aliaúe dilatione dare promisit, tantùm temporis indulgendum est, intra quod solutionem parare possit: nec enim (vt inquit Iureconsul. in l. quod dicimus.
2 ff. de solutio.) debet † creditor venire cum sacco paratus. quod egregium dictum exponit doctè Alciatus lib. 2. Parerg. iuris. c. 8. Dubitari tamen solet, quantum temporis tribuendum sit huic debitori, vt pecunias parare possit.

Prima fuit opinio glossæ in §. omnis. in verbo, confestim. instit. de actio. decem dies esse concedendos, vt probare videtur † l. promissor. §. 1. ff. de con-
3 stit. pecun. quæ sanè opinio solet obseruari quotidiè, vt ipse Accur. eo loci testatur. accedit Bart. in l. ita stipulatus. num. 36. de verb. oblig. Verùm sunt qui intelligunt d. l. promissor. §. 1. eo in casu tantùm procedere. ita glo. ibi, quæ rationem illam attulit, quia in alio grauatur, vt ex pacto nudo obligetur: & ideo Bart. in dicto §. 1. dixit, hoc casu tempus decem dierum esse limitatum, cùm in cæteris casibus Iudicis arbitrio relinquatur.

Secunda fuit opinio, cõcedi tempus quatuor men-
4 sium, ex † l. debitoribus. ff. de re iudic. quàm latè declarat ibi Alexan. & Socin. tract. fallen. reg. 396. Boer. quæst. 45. Alciat. lib. 1. Parerg. iuris. c. 32. Baro. insti. de offic. Iudic. verùm & is text. concedit duos menses. sunt tamen qui sentiunt in casu illo, nullum certum tempus eo iure fuisse præstitutum condemnato ad soluendum, sed solùm ex media illa iurisprudentia: iure deinde Codicis ex l. vlt. C. de vsuris rei iudic. fuisse datum tempus quatuor mensium, atq; ita iure digestorum tempus hoc erat arbitrarium. ita Alex. d. l. debitoribus. num. 5.

5 Tertia fuit opinio, hoc totum esse † Iudicis arbitrio, vt eam affirmauit Ioan. Fabr. d. §. omnis. instit. de verb. oblig. idem docuerunt Ripa & Alc. in l. 3. de leg. 1. ille nu. 36. iste nu. 15. Iac. Concen. l. 1. quæst. c. 3. num. 3. in fin. Bald. ad leges 12. tab. l. 46. sensit Coras. lib. 2. miscella. iuris. c. 6. num. 9. & ante eos sensit glo. l. si domus. §. in pecunia. de leg. 1. ex illo textu, & gl. in §. vlt. instit. de inutil. stipula. tempus ergo statuet Iudex pro modo qualitatis personarum, & quantitatis pecuniarum. arg. l. in fraudem. §. in fiscalibus. ff. de iure fisci. quam aliàs suprà retuli.

SVMMARIVM.

1 *Tempus solutionis, quod condemnato concedatur.*
2 *L. vlt. C. de execut. rei iud. quo in casu loquatur.*
3 *Iudicis arbitrio statui tempus condemnato ad soluendum.*

CASVS XXVIII.

DE TEMPORE CONCESSO condemnato, vt soluat.

1 SOLVTIONIS † tempus condemnatis datum, quatuor mensium esse dicitur.
2 † l. vlt. C. de execut. rei iudicatæ. verùm illa in personalibus actionibus locum sibi vendicat. in realibus autem nõ parum ambigitur, in quibus verè nullum certum tempus præstitutum videtur, vt satis intelligimus ex §. 1. instit. de officio Iudic. quare ibi Angel. Aretin. nume. 6. & Ioan. Fabr. ac cæteri intelligunt,
3 hoc † tempus Iudicis arbitrio statui. idem docuit Alex. in d. l. debitoribus. num. 19. & ibi Ias. num. 13. de re iud. & post multos Boer. q. 45. nu. 5. 9. & verè ante omnes hanc probauit sententiam glo. d. l. vlt. in verbo, statutum. propè medium. Quid olim lege duodecim tabularum obseruatũ fuerit, ex Gellio lib. 20. c. 1. & alijs scribit Balduinus in illis Commentarijs, ad leges 12. tab. lege 46.

SVMMARIVM.

1 *Nepotem petentem bonorum possessionem cauere debere de bonis conferendis.*
2 *Stipulatio de bonis conferendis quando committatur.*

CASVS XXIX.

DE TEMPORE, QVO DE BOnis conferendis stipulatio committitur.

1 RESPONDIT aliquando interrogatus Vlpia. † nepotem in aui potestate retentum, cauere debere de bonis conferendis cum filio retento in potestate, si ex Prætoris edicto nomine sui patris bonorum possessionem petat, vt habetur in l. si quis. ff. de colla. bon. sed solet apud Vlpianum
2 dubitari, quando † stipulatio hæc de bonis conferendis committetur? & respondit ille, cùm interpellatus, cum aliquo spacio, quo conferre potuit, & non contulit. d. l. si quis. §. stipulatio. quod sanè temporis spacium cùm à lege definitum minimè fuerit, Iudicis arbitrio statuendum erit: vt in eo. §. stipulatio habetur. & text. illum annotauit Iacob. Concenna. lib. 1. quæst. c. 3. num. 5.

SVMMARIVM.

1 *L. 1. §. item si ita. ff. ad l. Falcid. explanatur.*
2 *Incontinenti quando dicatur in casu. l. 1. §. si ita. ff. ad l. Falcid.*
3 *Iudicis arbitrio esse quod dicatur incontinenti in casu. l. 1. §. si ita. ff. ad l. Falcid.*
4 *L. si domus. §. in pecunia. ff. de leg. 1. declaratur.*

CASVS XXX.

QVOD TEMPVS SIT PRAESTItutum in casibus. l. 1. §. si ita. ad l. Falcid. & l. si domus. §. in pecunia. de leg. 1.

1 PAVLVS scribit in † l. 1. §. item si ita. ff. ad l. Falcidiam. legatum à testatore his verbis factum: hæres meus Seio penum dato. si non dederit, decem dato. imputari in Falcidiam, si nulla facta mora statim solutum sit. si verò commissa sit mora & adhuc soluatur penus, non esse locum Falcidiæ: quandoquidem solutioni decem pœnæ nomine locus erat, in qua sanè pœna falcidia locum sibi nõ vendicat: qua de re ibi latius interpretes nostri disputant. Nunc de eo tantùm contingit dubitari, quomodo intelligantur illa verba Pauli: Et quod
2 dixi † incontinenti, intelligitur spacio, &c. Glossator eo loci intelligit primò de spacio illo temporis, quod intellectu magis quàm sensu percipitur, ex l. quod dicimus. cum simil. de solu. verùm in ambiguo adhuc res versatur. Secundo ergo loco is Glossator ait, intelligi incontinenti, quando scilicet lis fuit contestata super decem legatis pœnæ nomine, ex l. si penum. ff. quan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ff. quando dies legat. ced. sed adhuc res clara non est, cùm non exponat glossa, intra quod tempus interpellare hæredē, vt legatum soluat, legatarius debeat. quæ interpellatio verè fieri debet incontinenti, hoc
3 est, præmisso aliquo spacio tēporis † Iudicis arbitrio, qui rationem habebit qualitatis personæ & rei. & ita Alex. d.l.1. §.item si ita. num.7. versic. & dicit Angel. post Ang. ibi. qui tamen opinatus est, hunc Iudicem decem dies præstituere debere, argumen. l. promissor Stichi. §.1. de constit. pecun. quam dispositionem esse specialem fauore constituti, iam diximus suprà 26. casu. alia nōnulla scripsit Alex. quæ apud eum legi possunt. atq; ita tempus hoc esse Iudici arbitrarium sensit Bart. in l. cum quidam. in fin. de leg. 2. quod con-
4 firmatur ex † l. si domus. §. in pecunia. ff. de legat. 1. & ibi gl. cùm pecunia legatur, & tempus solutionis non apponitur, Iudicis arbitrio terminatur. & text. illum sic etiā interpretatur Cuiacius tract. De diuer. temp. præscript. & terminis. c. vlt. Non dissentit Balduinus ad leges 12. tab. lege. 46.

SVMMARIVM.

1 *Superficies quæ dicatur.*
2 *Superficiem ad non modicum tempus, qui conduxit, in ea actionem habet.*
3 *Superficiarius superficiem alienare potest. & ibi declaratur.*
4 *Tempus modicum quod dicatur, vt superficiarius dominus quodāmodo ipsius superficiei censeatur. & plures opiniones referuntur.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui quod tempus dicatur modicum in conductione superficiei.*

CASVS XXXI.

QVOD MODICVM TEMPVS dicatur, cùm superficies ad illud modicum tempus conducitur.

1 QVI superficiem (est † superficies, vt obiter hoc dicam, secundū Vaconium, lib. 2. declar. iuris. c. 82. terræ pars superior, faciesq; cuiusque rei, quæ oculis cernitur) ad nō modicum tempus
2 † condixit, actionem in rem habet. l. 1.
3 §. quod autem. de superf. quare is superficiarius † alienare ac cedere ius suum potest, quod declarat Bar. in d. §. quod autem, procedere, cùm is superficiarius superficiem liberè consecutus est, secus si retinet cum illa præstatione annuę pensionis, nam tunc etiam dominū requirere debet, alioqui à iure suo cadit quemadmodum & emphyteota. cum Bart. idem sensit Soc. sen. cons. 287. in fin. lib. 1. post Aret. in §. adeò. inst. locati. idem sensit Dec. cons. 164. col. 2. versic. secundò principaliter. & col. 3. versic. vlt. non obstat. silentio nunc cætera inuoluo. solùm nunc dubitari contin-
4 git, quod sit † illud non modicum tempus, quod à lege non diffinitur. plures sunt opiniones, vt retulit glo. d. §. quod autem. in verbo, actio.

Prima fuit opinio, intelligi de tempore 30. dierum, ex l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itinere actuq; priua. quæ non probat. cùm loquatur in casu diuerso, nempè in illo solo vsu, vt is in possessionem conseruetur, donec de meliori iure appareat.

Secunda fuit opinio, tempus hoc modicum esse biennij. l. cùm domini. ff. locati. verùm is text. loquitur in eo, qui rem totam, non autem superficiem conduxit, quo in casu tempus est determinatum, & lex vlterius disponendo processit.

Tertia fuit opinio Irnerij, vt retulit glo. d. §. quod autem. hoc esse tempus quinquennij, ex l. 1. §. quod dictum. de separ. ex l. si à colono. de verb. obl. & ex §. multum. instit. de liter. obl. quæ sanè iura diuersis in casibus loquuntur, atq; ita ad huius nostri casus diffinitionem trahi minimè possunt.

Quarta fuit opinio dari decennium, ex l. vlt. C. de præscript. long. temp. & ex l. sed & si. §. Aristo. ff. qui & à quibus. sed iura illa his in terminis non loquuntur, atq; ita ad hunc trahi verè non possunt, vt iam de alijs diximus.

5 Quinta fuit opinio, tempus hoc † Iudicis arbitrio terminari. Sic glos. d. §. quod autem. à qua nec Bart. ibi recessit. eam probauerit clarè Iacob. Concenna. lib. 1. quæst. c. 3. num. 6.

SVMMARIVM.

1 *Procuratori falsō soluens liberatur. si dominus factus certior ratum habuit.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui quod tempus sit, intra quod dominus ratum habens solutionem falsi Procuratoris, debitorem liberet.*
3 *Sententiam, instante falsō Procuratore, ad fauorem domini latam, à domino ratificari posse, & intra quod tempus.*

CASVS XXXII.

TEMPVS QVOD SIT DATVM domino ratificanti solutionem falsō Procuratori factam. & ibidem de ratificante sententiam.

1 SOLVENS falsō † Procuratori liberatur, si modò dominus cum certior est factus, ratum habuit l. vero Procuratori. §. vlt. ff. de solu. quod autem tempus concedatur domino, vt vel ratum habeat, vel contradicat, iure non diffinitur: sed tantùm subijcit in hæc verba Iulianus. in l. ratum. illo titul. Ratum autem habere dominus debet, cùm primùm certior factus est: sed hæc ἐνπαθ. dicit. cum quodam spacio temporis accipi debet. spacium illud temporis quod sit, non exprimitur, quare in Iu-
2 dicis † arbitrio esse scripsit Iacob. Concenna. libro 1. quæstio. iuris. c. 3. num. 6. Afflict. c. 1. nu. 21. ex quib. caus. feudum amit. Ex hac declaratione sic diffiniri potest illa disputatio, intra quod tempus dominus
3 ratam habeat latam † sententiam ad sui fauorem instante falsō Procuratore. nos enim hanc sententiam posse à domino ratificari pręsupponimus ex receptiori opinione, quam probauit Bart. in l. si mater. §. hoc iure. ff. de except. rei iudic. & communem testatur Ias. in l. licèt. num. 10. C. de Procur. & Sebast. Vant. tract. nullitat. in tit. Quibus modis sent. nulla reparari possit. num. 102. qui tamen multos contrariæ opinionis refert. verùm nunc non contendo. & verè ratificatio intra tempus ex arbitrio Iudicis præstitutum fieri debet.

SVMMARIVM.

1 *Absens reuersus contra præsentem & præscribentem restitui.*
2 *Tempus modicum quod dicatur, intra quod absens reuersus restitutionem petit.*

3 *L. qui*

3 *L. qui mittuntur. §. similiter. ff. ex quib. caus. maio. exponitur.*
4 *L. legato. ff. de legatio. declaratur.*

CASVS XXXIII.

QVOD MODICVM TEMPVS DIcatur illud concessum reuerso, vt componat sarcinulas, & Aduocatum quærat, vt agere incipiat contra præscribentem.

1 ABSENS † domum reuersus restituitur aduersus eum, qui suam possessionem vsucapere cœpit. quod intelligitur, si intra modicum † tempus restitutionem impetrauerit. illud enim tempus, dum componit sarcinulas, dum Aduocatum quęrit, dum hospitium conducit, subducitur: cùm pro absente is habeatur. l. ab hostibus. §. vlt. in fin. ff. ex quibus cau. maio. quod autem illud modicum tempus sit à lege non declaratur: quare Iudex arbitratur, vt placuit Bart. in summario d. l. ab hostibus. §. vlt. & probat l. non enim. quæ immediatè sequitur. sic respondit Barba. consil. 21. columna penult. lib. 2. & sentiunt Marsil. l. quæstionis. numero 14. ff. de quæstio. Tiraquellus in l. si vnquam. in verbo, omnia vel partem. nume. 31. C. de reuoc. dona. & Iacobus Concenna. lib. 1. quæstio. c. 3. num. 6. in fine. & Iacobus Cuiacius tractat. de diuers. tempor. præscript. & termin. c. vltimo. erit ergo diligentia Iudicis arbitrari hoc modicū tempus, secundum personarum, rerum, & negotiorum qualitatem. ita Bald. d. §. vlt. num. 1.

3 Hinc inferri potest declaratio ad † l. qui mittuntur. §. similiter. & ibi gloss. in verbo, agere. ff. ex qui-
4 bus cau. maio. & ad † l. legato. ff. de legatio. quibus probatur, legatum censeri esse in legatione, dum se præparat, vt proficiscatur. illud tempus præparationis intelligitur diffinitum Iudicis arbitrio, pro qualitate negocij & personæ.

SVMMARIVM.

1 *Querelam inofficiosi impedire actionem libertatis.*
2 *Tempus quod statuatur ei, qui querela vult agere ad actionem libertatis impediendam.*
3 *Iudicem suo arbitrio statuere tempus agendi & excipiendi.*

CASVS XXXIIII.

QVOD TEMPVS PRAESTITVAtur volenti proponere querelam ad libertatis actionem impediendam. & quid in cæteris actionibus & exceptionibus.

1 SI quis libertatem † ex testamento sibi deberi contendat, & testamentum per querelam infringi postulet, ab actione de libertate consequenda supersedetur, donec de querela cognitum fuerit: vt est apud Vlpianum. l. si quis libertatem.
2 in princ. ff. de petit. hæred. Verùm, quia is, qui † querela agere intendit, per calumniam differre iudicium posset, statuet Iudex modicum tempus, intra quod is agere poterit & debebit. d. l. si quis libertatem. §. planè. cùm ergo modicum illud tempus à lege non sit diffinitum, erit Iudicis arbitrio statuendum, vt ibi annotauit glo. in verbo, modicum tempus. & ibi Bart. num. 8. non dissentit, & clarè Tiraquel. tractat. de retractu consang. §. 2. glos. 1. num. 18. in fine. qua diffinitione plures alij casus sic determinari possunt.
3 nam, cùm vera & recepta sit sententia, Iudicem † tam in ciuilibus quàm in criminalibus actori accusatori & reo posse statuere tempus ad agendum, accusandum, & excipiendum, vt annotauit Bartol. in l. Papinianus. §. si quis post. in fine. ff. de inofficioso testamento. & latius in l. Titia. num. 8. ff. de accusationib. & scribit Cagnol. in l. diffamari. primo notab. C. de ingen. & manumiss. quo loci, versic. Quartò ampliare. hunc text. l. si quis libertatem. esse singularem affirmat, post Angel. ibi & Franc. Aret. in l. quandiu. de acquir. hære. illi quoque qui per obliquum potest agere, mouendo litem per modum contradictionis, terminum statui à Iudice ad agendum potest. sic etiam Gomes. in §. præiudiciales. num. 7 instit. de actio. in his ergo Iudex suo arbitrio terminum statuet: id, quod causa cognita faciet, vt omnes in d. l. diffamari, notant, Cagnol. nume. 6. post Bart. d. l. Titia. in fin. sic Boer. quæst. 255. num. 7. 8. Didacus lib. 1. variar. resolut. c. 18. num. 2.

SVMMARIVM.

1 *Electionis tempus à testatore non diffinitum, à Iudice diffiniri.*
2 *Electiones intra tempus Iudicis arbitrio fieri.*
3 *Electorem moram purgare posse.*

CASVS XXXV.

DE TEMPORE ELECTIONVM non præstituto, à Iudice statuendum.

1 SELECTIO † mancipiorum cùm à testatore est legata, nec tempus, intra quod eligendum est mancipium, præfinitum est, statuit Iudex, vt probat l. mancipiorum. ff. de optio. lega. quo loci glos. in verbo nō competere, sensit vno verbo
2 dum citat. l. 1. ff. de iure delib. & clarius hoc affirmauit Tiraq. tract. de retractu consang. §. 2. glo. 1. nu. 18. in fin. sic in cæteris † electionibus affirmauit glos. l. cum quidam. vbi Bart. nume. 12. de leg. 2. & latè Paris. cons. 23. num. 3. lib. 3. & ibi num. 4. post Floria. in
3 d. l. cum quidam. inquit, hunc † electorem posse moram purgare vsque ad litem contestatam.

SVMMARIVM.

1 *Debitor per interpellationem statim in mora non constituitur, sed per modicum temporis expectari debet.*
2 *Iudicis arbitrio statui tempus, intra quod morosus interpellatus expectatur.*
3 *Iudicem arbitrari debere statim aliquid dici fieri cùm sit tempore quo potest.*

CASVS XXXVI.

DE TEMPORE CONCESSO INterpellato, vt compareat, ne morosus reddatur.

DEBITOR

Universidad de Deusto
Biblioteca

1 DEBITOR, † vt in mora constituatur, interpellari debet, modicũ tamen tem poris tribuendum est, intra quod com parere possit. quod sanè tempus magis intellectu percipi, quàm sensu potest, vt egregiè sensit gloss. in l. Aemilius. in glo. in verbo, restitui. ff. de mino. verùm hoc
2 † tempus statuet Iudex suo arbitrio: ita scribunt Bal. Alex. Card. & Martinus Laud. in c. 1. §. ad hæc. hic finit lex. Iaſ. in l. si ex legati causa. nu. 6. de verb. obl. & plures retulit Tiraq. tract. de retractu consang. §. 1. gl. 10. nu. 23. & in l. si vnquam. in verbo, omnia vel partem. nu. 31. C. de reuoc. don. & illam gl. d. l. Aemilius. probat alio in casu ipse Tiraq. de retractu conuen. §. 1. gl. 2. nu. 65. post Rom. cons. 27. & subijcit Tiraq. in d. glo.
3 10. nu. 24. † Iudicem hunc arbitrari debere, vt confestim id fiat, cùm fieri potest, cùm sit hæc quædam conditio potestatiua. l. rogo. ff. quando dies leg. ced. iuncta l. hæc conditio. de cond. & demon. id quod Anch. consil. 331. col. 2. versic. Tertiò aduertendum, intelligit, etiamsi in huiusmodi cõditionibus appositа fuerit dictio, quandocunque.

SVMMARIVM.

1 *Vendere qui vni tenetur, eo non emente, alteri vendere potest.*
2 *Vendere prohibitus extra familiã, nullo de familia emente, vendere alteri potest.*
3 *Alienandi simplex prohibitio non arguit testatorem voluisse rem illam in familia permanere.*
4 *Tempus quod præstituatur illi, qui emere debet, si vult, ne res alteri vendatur.*
5 *L. vlt. C. de iure emphyt. declaratur.*

CASVS XXXVII.

TEMPVS QVOD CONCEDATVR ad deliberandum ei, qui potest, si vult, emere, ne res alteri vendatur.

1 QVM ex pœnali stipulatione quis vni † tantùm & non alteri vendere tenetur, si is, cui vendi promissum fuit interpelletur, & emere recuset, alteri impunè vendi potest. l. qui Romæ. §. cohæredes. vbi omnes de verb. obli. præ-
2 sertim Bar. nu. 3. dum scribit, prohibitum † vendere extra familiã tunc posse, cùm illi de familia emere recusant. qua de re ibi plura scribunt Soc. nu. 19. Iaſ. nu. 15. & apud Dec. cons. 23. nu. 5. cons. 217. nu. 14. & consil. 481. nu. 6. Soc. iun. cons. 97. num. 52. lib. 2. Gozad. cons. 102. nu. 10. Rub. cons. 1. num. 12. 13. & cum Bart. sensit Tiraq. de retractu consang. §. 1. glo. 9. num. 146.
3 qui alios recensет. cùm enim sola simplex extat † prohibitio non alienandi extra familiã, non creditur voluisse disponentem in familia omninò conseruari: si ergo illi de familia recusant emere, extraneo impunè vendi potest. Verùm, hoc intelligitur dato prius com
4 petenti † termino, intra quem deliberant isti de familia, an emere velint vel non, quod sanè tẽpus quale sit, nostri ambigunt, cùm à iure diffinitum nõ videatur. Prima fuit opinio Bart. in l. qui Romæ. §. cohæredes. num. 2. de verb. obl. quam secuti sunt alij plures, vt eo loci retulit Iaſ. nu. 4. & post eos Beneu. Stracha tract. de mercatura. in tit. de decoctoribus. 5. par. nu. 10. tempus duorũ mensium esse indulgendum ex l. vlt. C. de iure emph. à quorũ sententia visus est tandem non recedere Iaſ. d. §. coheredes. num. 5. dum affirmat argumẽtari licere à similibus ad similia. l. non omnium. ff. de legib. quæ sententia non placet, cùm
5 is text. † l. vlt. in casu admodum diuerso loquatur, nec argumentari à simili licet, ex his, quæ suprà scripsimus in primo casu post Tiraquel. tract. de retractu consang. §. 2. glo. 1. num. 19. qui tamen in §. 1. glo. 10. num. 29. cum Bart. in d. §. cohæredes. sensit.

Secunda fuit opinio Raphaelis Comen. in d. §. cohæredes. & ibi retulit Iaſ. num. 4. hoc esse in Iudicis arbitrio positum. is ergo iuxta rei & personarũ qualitatem statuet terminũ ad deliberandum. quod magis placet, quàm illud, quod in eo. §. cohæredes. nu. 8. docuit Alciat. hoc quidem tempus esse Iudicis arbitrio, sed illud spacium duorum mensium debere præstituere, nam tunc hoc arbitrarium non esset, sed à iure coarctatum. Illud tamen verum affirmant omnes, vt in d. §. cohæredes. scribit Iaſ. num. 6. illum recusantem emere, posse moram purgare re integra, antequam scilicet extraneo vendatur, id, quod multis ibi confirmat Iaſ. & Alciat.

SVMMARIVM.

1 *Cautela Iudicum maleficiorum, qua curant confessionem delinquentis in tormentis factam spontè ab eis confirmari.*
2 *Tempus quod sit intra quod delinquens spontè confessionem in tormentis factam confirmat.*

CASVS XXXVIII.

DE TEMPORE CONCESSO DELINQUENTI DUM SPONTÈ CONFIRMAT CONFESSIONEM À SE IN TORMENTIS FACTAM.

1 VERSVTI latrunculatores ea vti solent † cautela, cum delinquentes quæstionibus subijciunt, vt inde extortam confessionem cõfirment, eos ad suum adduci tribunal iubent, vt cessantibus tormẽtis spontè quod in tortura sunt confessi, ratificent: vti multi scripserunt, præsertim Ang. Aret. tract. malefic. in verbo, Fama publica. post Bart. & alios, in l. 1. §. Diuus Seuerus. ff. de quæst. Marsil. in praxi criminali. §. quoniam. num. 35. & latius in
2 d. §. Diuus Seuerus. num. 5. verùm † tempus aliquod intercedere debet intra adhibitas quæstiones, & ratihabitionem, quod sanè tempus Iudicis arbitrio relinquitur. sic Auguſt. Arim. in addi. ad Ang. de maleficijs. in verbo, Fama publica. pag. 8. in versſ. postquam aliquis. in fin. Marſ. in d. l. 1. §. Diuus Seuerus. nu. 6. & in l. quæstionis modum. num. 55. de quæst. post Bart. d. §. Diuus. nu. 4. qui scripsit, Iudicem hunc arbitrari debere de tanto tẽpore, intra quod verisimile sit dolorem cessasse: nam si statim adductus fuisset ad banchum, videretur hoc eadem formidine factum. arg. l. quod ait. §. vlt. de adult. Marsil. tamen d. §. Diuus. nu. 6. inquit, Iudicem debere concedere, vt is reus tortus saltem per diem vnam quiescat, idq; affirmat ex Ang. & Alex. sententia.

SVMMARIVM.

1 *Simulatus arguitur contractus, cùm alienans in possessione rei permanet: quod paulò post declaratur.*
2 *Tempus quod sit quo alienãs & in possessione manens arguat contractum simulatum.*

3 *Iudi-*

3 *Iudicis arbitrio relinqui, quod dicatur tempus quo alienans in possessione manens præsumi faciat contractum esse simulatum.*
4 *Iudicem multis de causis recedere debere ab ea præsumptione, quod alienãs in possessione manens præsumi faciat contractum esse simulatum.*
5 *Possidens post alienationem à se factam, & emptori de fructibus respondens cessare facit simulationis præsumptionem.*
6 *Cõstituens se possidere nomine emptoris cessare facit præsumptionem simulati contractus.*
7 *Constitutum quãdo faciat cessare præsumptionem simulationis.*
8 *Iuramentum, nil fictè actum, cessare facit simulationis præsumptionem.*
9 *Simulationis suspicio cessat ratione ætatis emptoris, vel venditoris.*
10 *Ignorare præsumitur ætate minor.*
11 *Iudicis arbitrio relinqui, an ætate minor ignoret ius dispositionem.*
12 *Simulationis suspicio cessat in hæredibus possessionẽ continuantibus.*
13 *Ignorantia est probabilis in hærede.*
14 *Hæres qui cum defuncto commorabatur, scire præsumitur facta defuncti.*
15 *Simulationis suspicio cessat, cùm venditor ob id in possessione remanet, quod contractus substantialia consumpta non sint.*
16 *Venditor si retinet possessionem titulo locationis, facit cessare suspicionem simulationis.*
17 *Simulationis suspicionem cessare, cum venditor causa custodiæ permanet in possessione.*
18 *Simulationis suspicionem cessare, cũ emptor victis ex causis ingredi non potuit possessionem.*
19 *Dos constante matrimonio mariti est.*
20 *Maritum teneri soluere onera pro fundo dotali.*
21 *Maritum suo facto non posse efficere conditionem vxoris deteriorem.*
22 *Maritum vxori præiudicare non posse, si Canonẽ emphyteuticum non soluit.*
23 *Sententiam latam contra maritum vxori non præiudicare.*
24 *Præscriptionem decursam contra maritum non præiudicare vxori.*
25 *Simulationis suspicionem cessare cùm nulla iusta extat causa.*
26 *Simulationis causa à quo probanda.*
27 *Simulationis suspicionem cessare, cùm emptor vsumfructum retinuit.*
28 *Statutum Patauinum sub Rubr. De obligationibus. c. si quis emit. declaratur.*
29 *Statutum Brixiæ 170. in ciuilibus. sub Rubr. Quod venditio. declaratur.*

CASVS XXXIX.

QVOD SIT TEMPVS INTRA QVOD possidens rem alienatam contractum simulatum præsumere faciat.

1 INTER multas † coniecturas, quæ ad detegendum contractum simulatum obseruari solent, illa est, quando venditor non obstante venditione facta, adhuc in possessione rei permanet, vbi annotârunt Bart. in l. sicut. §. superuacaneum. num. 5. ff. quib. mod. pign. vel hypot. sol. Soacin. sen. cons. 18. col. 9. lib. 1 Iaſ. cons. 36. col. 2. lib. 1. Ruin. cons. 119. num 1. lib. 1. Dec. consil. 235. colum. 1. consil. 587. num. 8. consil. 648. num. 4. consil. 659. nume. 3. & consil. 692. in fin. Gozad. consil. 49. num. 55. Curt. iun. consil. 108. num. 11. & consil. 110. nume. 4. Pariſ. cons. 53. num. 21. cons. 54. num. 77. & consil. 55. num. 54. lib. 1. idem consil. 82. nume. 39. lib. 3. consil. 130. num. 6. & consil. 143. nume. 16. lib. 4. sed solet in
2 hac re ambigi, quod † tempus hoc sit. Vna fuit opinio diu, esse intelligendum de decennio, quæ opinio iure non probatur. Secunda fuit opinio esse intelligendum de triennio, ex l. vltima. C. de apochis publ. quæ diuerso in casu procedit. Tertia fuit opinio Bar. in dicto §. superuacaneum. nume. 5. & in l. post contractum. num. 5. ff. de donat. hoc relinquendum esse Iudicis arbitrio. Quod placuit & Baldo, Angelo, ac cæteris nonnullis, quos retulit Tiraquellus in tractat. De retract. consangu. §. 1. gloſſ. 14. numero 3. & in l. si vnquam. in verbo, omnia. nume. 31. C. de reuoc. dona. Idem respondit Gozad. consil. 94. numero 55. versic. Quartò respondetur. Iudex † tamen ab
4 hac præsumptione, & fraudis suspicione multis casibus iustis de causis recedere poterit. Aliquot casus nunc ego recensebo, cæteros diligens & studiosus Lector suo studio apud Doctores obseruabit.

5 Primus itaque casus est, cùm is, qui † alienauit prædium, & eius possesionem, alienatione facta, continuauit, de prædij fructibus emptori, illiq; qui acquisiuit, respondit. Nam tunc fraudis cessat suspicio, cùm non suo nomine alienans ille, sed nomine illius cui distraxit possedisse dicatur. ita docuit Bartolus in dicta l. sicut. §. superuacaneum. num. 6. ff. quibus mod. pign. vel hypo. sol. & in l. post contractum. num. 4. in fin. ff. de donat. & ibidem Picus num. 47. Ioan. Annibal. num. 128. & Alciatus num. 43. Imol. in c. illo vos. num. 19. de pigno. Deci. consil. 463. num. 20. Ruinus consil. 66. colum. 3. in fi. lib. 4. Brunus cons. 38. num. 14. Gozad. consil. 94. in fin. & Curt. iun. cons. 110. num. 3. in fin.

6 Secundus est casus, cùm † is, qui alienauit, constituit se possidere nomine & vice illius emptoris & acquirentis: vel, etiamsi id egit per clausulam precarij Nam hæc efficiunt constituentem & precariò concedentem possessorem: & ob id fraudis & simulationis suspicio cessat. ita in specie scribunt Bart. consil. 65. Petrus Nicol. nume. 4. versic. circa tertium. lib. 1. Imola in d. c. illo vos. num. 19. Aret. consil. 65. num. 3. Cæpolla tractat. de simulatione contractuum. præsumpt. 24. Ruinus consil. 119. nume. 9. lib. 1. & Curt. iun. consil. 110. nume. 3. versic. vel aliter. Cæterùm ab hac opinione dissentiunt Bart. in dicta l. post contractum. numero 4. versicu. sed quid. ff. de donatio. Baldus in l. prima. C. de donat. ante nupt. alios recenset Tiraquellus tractat. Constitutio. tertia par-
7 te. limitat. 8. quos quidem ego loqui † intelligo, cùm simulatio & fraus à fisco vel alio tertio allegatur. Aretinus verò, Cæpolla, Ruinus, & Curtius, cum ab eodem contrahente. ita sensit Picus in l. post contractum. numero 52. ff. de donatio. & ibi Alciatus numero quadragesimoquinto. post Baldum: vel etiam intelligi potest, cùm simulationis causa non apparet. ita Bartolus dicto consilio 65. numero 4.

8 Tertius est casus, cùm † adhibitum est iuramentum acquirentis & distrahentis, quo iurârunt nil fictè, nil simulatè ab eis gestum. Ita respondit Curtius iun. consil. 108. num. 13. post Alexand. & alios in l. nemo potest. de legatis 1. Idem probârunt Butrius in cap. cùm contingat. de iureiurand. & M. Anton. Bauerr. tract. de virtute iur. post Socinum sen. Gomes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in §. item si quis postulante. columna secunda. versicul. & ita ipsemet. instit. de actio. qui alios dissentientes, præsertim Socinum ipsum recenset: vt quoque dissentit Ripa in dicta l. nemo potest. numero 76. qui declarat. Sed hic locus non postulat, vt rem hanc plena manu discutiam. erunt videndi interpretes in dicto capit. cùm contingat. ibi Alciatus numero 83. Ruinus consil. 81. numero 2. lib. 3. Cassa. consil. 7. numero 28. Neuiz. consil. 23. Paris. consil. 53. 54. & 55. libro primo.

9 Quartus est casus, † cùm ratione ætatis alienantis fraudis & simulationis suspicio cessat, vt putà si esset pupillus, vel ætate minor. ita Bartolus in l. post contractum. numero quinto. ff. de donatio. & ibidem Picus numero quadragesimoseptimo. versic. tertiò limita. & Ioan. Annibal. numero centesimo trigesimosecundo. & clarius Gozad. consilio nonagesimoquarto. numero quinquagesimoquinto. versic.
10 quartò respondetur. Si quidem † ratione ætatis præsumuntur ignorare hæc, quæ versuti, & callidi hominis sunt. Quod tamen ex personarum & facti qua-
11 litate ego Iudicis † arbitrio relinquerem iudicandum: quod sensit & Alciat. in dicta l. post contractum. numero 46.

Quintus est casus, in quo ab hac præsumptione & suspicione recedere debet Iudex, cùm non is, † qui
12 acquisiuit, sed eius hæredes & successores per longum illud tempus, alienatione facta, possessionem apud venditorem esse passi sunt. ita sensit Bartolus in dicta l. post contractum. numero quinto. versicul. quid enim. ff. de donatio. & ibi Picus numero quadragesimooctauo. Ioan. Annibal. numero 132. & in specie nostra ita responderunt Aretinus consilio sexagesimoquinto. in fine. Gozad. consilio nonagesimoquarto. numero quinquagesimosexto. & Curtius
13 iun. consil. 110. numero secundo. in fine. Nam † probabilis est eorum ignorantia. l. qui in alterius. ff. de regulis iuris. Quod ex traditis ibidem à Decio & recentioribus declarari potest. & præter illos cessaret
14 hic casus in eo successore † & hærede, qui cum defuncto commorabatur. vti respondit Ruinus consilio 50. numero 17. libro primo. qui idem esse consuluit, cùm hæres erat filius. ita, inquam, idem Ruinus consilio quadragesimoseptimo. numero 13. libro secundo. & in specie nostra Soc. sen. consil. 264. colum. 5. versic. confirmatur hoc idem. lib. 2.

15 Sextus est casus, cùm † rei venditor possidere continuat, eo quod substantialia contractus consumata non sunt: vt est, cùm adhuc solutum non fuit integrum emptionis prætium. ita d. l. sicut. §. superuacaneum. ff. quibus mod. pign. vel hypo. sol. interpretatur Roman. consilio 304. Plura sunt quæ allegantur. nnmero 3. qui ita ait probari ex nota. text. l. tenetur. §. sed etsi aream. ff. de actio. empt. & Romanum secutus est Anton. ab Alexandro consil. vltimo. numero trigesimonono. inter Consilia Feudalia Sigismundi Lofredi. & crediderim verisimam esse Romani doctrinam.

16 Septimus est casus, cùm † venditor titulo conductionis possessionem retinet. tunc enim suspicio fraudis & simulationis cessat. ita Roman. dicto consilio 304. numero tertio. versic. secundò potest responderi ex text. l. si pignus. ff. de pigno. actio. l. quædam mulier. ff. de rei vendic. l. si sterilis. §. si tibi. ff. de actio. empt. & l. qui fundum. ff. de contrahen. empt. & ibidem duas huius sententiæ rationes recensет. Illis ego addo vnam, quòd cùm is venditor conductor effectus soluat pensionem, dicitur de fructibus respondere emptori, ob id cessat suspicio simulationis, vt diximus suprà in casu primo. Hunc casum probauit & Gozad. consilio nonagesimoquarto. numero quinquagesimoseptimo. Anton. ab Alexan. de quo statim num. 38.

17 Octauus est casus, in quo † cessat suspicio fraudis & simulationis, cùm scilicet is venditor custodiæ causa perseueraуit esse in possessione. ita declarat Anton. ab Alex. inter illa consilia Sigismundi d. consil. vlt. num. 3.

18 Nonus est casus, cùm † is emptor iustis de causis impeditus adipisci & ingredi non potuit rei emptæ possessionem, & ob id venditor ipse possessionem continuauit: vt putà si re empta, statim emptor fuit coactus discedere & abesse. ita Bartolus in l. post contractum. numero quinto. ff. de donatio. & sensit Innocent. in cap. illo vos. ff. de pignor. Ita quoque cùm emptor fuit alterius facto impeditus, ne possessionem consequeretur, vt eo in casu, in quo respondi interrogatus pro Magnifica Vrsa Maggia Brixiensi, illi dotis nomine insolutum data fuerunt aliqua prædia, quorum tamen possessionem multos annos apud se retinuit is debitor, qui insolutum dederat. respondi, simulationem eo casu non fuisse præsumendam: quandoquidem munus erat mariti d. Vrsæ agere, & possessionem adipisci, cum constante
19 matrimonio † dos mariti non autem mulieris fit. l. doce ancillam. C. de rei vend. & ob id (vt eo loci dicitur) omnis actio est apud maritum. Nam ex communi opinione dotalis rei dominium mariti est. l. si prædium. C. de iure dotium. vt communem esse opinionem asserunt omnes in dicta l. doce ancillam. Verùm sunt, qui dicunt, hoc mariti dominium esse imaginarium, Verum, verè esse illud vxoris, ex l. in rebus. C. de iure dotium. quam ita egregiè interpretatur Corasius libro quinto. miscella. iuris. cap. decimoquarto. l. prima. §. si vir. numero quadragesimoquarto. ad Silla. Zasius libro secundo, singu. in-
20 tellect. capit. quinto. in fine. Hinc dicimus † virum soluere debere collectas, & munera pro fundo dotali: ita Soci. seni. consilio ducentesimo octuagesimosecundo. columna secunda. libro secundo. & alia tradit Cassa. consilio sexagesimoprimo. numero secundo, tertio. cùm ergo maritus agere, & horum possessionem consequi debuerit, & id non effecerit, se-
21 quitur non potuisse † aliquod detrimentum eius vxori adferre. l. ob maritorum. C. ne vxor pro mari-
22 to. Ita enim videmus † maritum non præiudicare vxori, si non soluit Canonem domino rei emphyteoticæ in dotem datæ. ita respondit Baldus in consilio quadringentesimoseptuagesimoseptimo. ex actis fa-
23 ctis, libro quarto. ita † lata sententia contra virum vxori detrimentum nō adfert, quemadmodum consuluit Castrens. consilio ducentesimooctuagesimoquarto. videtur quod dicta sententia fuerit. columna
24 tertia. libro secundo. in nouis. Ita pariter † præscriptio decursa (vt hoc in casu decursa erat) contra maritum non præiudicat vxori non valenti agere. vti respondit Socinus iun. consilio centesimoquadragesimoquarto. in fine. libro primo. post Baldum Nouellum, & alios nonnullos, & probat l. in rebus. §. omnis. C. de iure dotium. & latè tradit Boer. quæstione trecentesimavigesimaoctaua. numero secundo. Alia similia iusti impedimenti exempla quotidiè ex facto eueniunt.

Decimus considerari potest casus, in quo simu-
25 lationis & fraudis cessat suspicio, nempè, † quando nulla extat causa committendæ fraudis atque simulationis. Non enim solus ille temporis cursus, quo qui alienauit possessioni insistit, sufficit: sed etiam adesse debet causa simulationis & fraudis. Ita scribunt Bartolus in dicta l. post contractum, numero 5. ff. de

ff. de donatio. & ibi Picus numero quadragesimonono. & in consilio sexagesimoquinto. Petrus Nicole. numero quarto. libro primo. Aretinus consilio centesimoquinquagesimonono. Ionga est ista consultatio. numero duodecimo. Cæpolla in tractat. de simulatione contractuum. præsumptione vigesimaquarta. Decius consilio sexcentesimoquadragesimooctauo. numero sexto. Gozad. consilio nonagesimoquarto. numero quinquagesimosexto. versicu. sextò aliter. Curtius iun. consilio centesimooctauo. numero vndecimo. & Anton. ab Alexand. inter Consilia Lofredi consilio vltimo. numero quadragesimotertio. qui eo exemplò rem hanc declarat, quando marito pignoris causa prædia relinquuntur, vt inde consequatur fructus, quibus onera matrimonij sustineat. ex quo enim is contractus Iure Communi permissus est, ita gestus hoc in casu simulationis suspicionem non infert. Alia huic similia exempla apud relatos Doctores sunt. Cæterùm casus iste tunc pro-
26 dit, cùm † simulatio allegatur per vnum ex contrahentibus. nam tunc, præter temporis cursum, causa hæc simulationis deduci atque probari debet: secus verò cùm à tertio simulatio & fictio fraus̄q; arguitur, quod egregiè declarat Aretinus dicto consilio centesimoquinquagesimonono. numero duodecimo.

27 Vndecimus est casus, cùm † alienans sibi retinuit vsumfructum. ita sensit Bartolus in dicta l. post contractum. numero quinto. ff. de donatio. & ibidem Picus, numero quadragesimoseptimo. versicu. secundò limita. Ioan. Annibal. numero centesimotrigesimoprimo. si quidem vsusfructus retentio ostendit causam probabilem, qua is venditor & alienans in possessionem manet. Tiraquellus tractat. de iure constituti. parte 3. limitatione nona. numero
28 duodecimo. His infertur declaratio † ad statutum Patauinum, sub Rubr. De obligatio. cap. si aliquis emit possessiones, quo quidem diffinitum est, contractum vsurarium præsumi, si venditor per annum in possessione rei à se venditæ permaneat: atque ita tempus illud, quod à Iure Communi arbitrio Iudicis relinquitur, diffinitum est. Ita etiam declarari
29 potest † statutum Brixiæ 180. in ciuilibus. sub Rubr. Quod venditio & donatio. &cæt. quo sancitum est. contractum præsumi simulatum, si alienans per triennium possedit.

SVMMARIVM.

1 *Fideiussores quando conueniendi post principalem.*
2 *Tempus quod statuendum sit fideiussori, vt præsentare debeat absentem.*
3 *L. sancimus. C. de fideiuss. declaratur.*
4 *§. si verò. in Auth. de fideiuss. exponitur.*
5 *Fideiussori alleganti principalem abesse, & ignorare quo in loco sit, quod tempus concedatur.*
6 *Iudicis arbitrio tempus conceditur ad perquirendum absentem, cùm ignoratur quo in loco sit.*
7 *Citatus si ignoretur quo in loco sit, dandus est terminus ad eum perquirendum.*
8 *Absens si ignoretur vbi sit, non præsumitur Prouinciam exiuisse.*
9 *Absens præsumitur esse in loco vicino, non autem in remoto.*
10 *Diligentia in priuato præsumitur.*
11 *Absens multum dicitur qui extra Prouinciam est.*
12 *Iudex vbi tempus rectè non statuit, lex supplet.*
13 *Iserniæ opinio reiecta.*
14 *§. sancimus. in Auth. de exhib. reis, intellectus.*
15 *Iudicem ex coniecturis arbitrari posse peregrè profectum Prouinciam exiuisse.*

Casvs xl.

QVOD TEMPVS PRAESTITVendum sit fideiussori, vt debitorem principalem præsentet, ne eius loco ipse fideiussor conueniatur.

1 NOVA extat Iustiniani † constitutio in Authent. de fideiussoribus. & ex versione Holoandri est Nouella quarta, quę inscribitur: Vt creditores primum aggrediantur, &c. qua diffinitum est, debitores ipsos principales conueniendos esse: & si ij soluendo non erunt, aduersus fideiussores esse experiendum. si verò debitores principales soluendo sunt, sed absunt, ita vt commodè à creditoribus conueniri non possint, statuendum est fideiussoribus tempus, intra quod ipsos debitores in iudicium adducant: & eo elapso tempore ipsi tene-
2 buntur. nunc solùm dubitari contingit, quod † tempus sit hoc casu statuendum? Vna fuit opinio, esse concedendum tempus sex mensium ex l. sancimus. C. eo. de fideiuss. verùm hanc opinionem reiecit glossa. §. si verò intercessor. in verbo, det tempus. d. Authen. de fideiuss. & rectè (mea quidem sententia) si quidem
3 is text. † l. sancimus. non in hoc, sed in alio casu loquitur, nempè, cùm quis aliquem tradere, & nisi id fecerit, certam summam persoluat: si statutum ei sit tempus ad tradendum, eo lapso statim summam persoluere non compellitur, sed adhuc semestre conceditur, intra quod possit personam tradere: atque ita loquitur potius in principali debitore, quàm in fideiussore, & in eo, qui ad pœnam conuenitur. Altera ergo fuit opinio glossæ in dic. §. si verò intercessor. hoc tempus esse Iudicis arbitrio statuendum. quam opinionem probauit ibi Bart. & idem sensit Iacob. Cuiacius in Commentarijs, de terminis & præscript. c.
4 vlt. & verè probatur ex verbis dict. † §. si verò. ibi, & causæ præsidens Iudex det tempus. & in Codice Holoandri sic legitur: & Iudex, qui disceptandæ causæ præsidet temporis spacium addat fideiussori. & paulò post, oportet enim & tempus à Iudice finiri. Iudex autem suum arbitrium moderare poterit, vt iuxta loci & personarum tempus statuat ad eundum & redeundum. interdum viginti miliaria singulis diebus peragenda, iuxta l. 1. ff. si quis caut. interdum plus statuere poterit, quemadmodum suprà secundo casu plena manu explicauimus. Considerabit etiam Iudex, an aliquòd adesse possit iustum impedimentum, quod remorare possit fideiussorem, quominus citò principalem debitorem adducat, atq; ita prout visum ei erit, æquum statuet. Illud etiam sæpe in contro-
5 uersiam deduci solet: quid si alleget † fideiussor principalem abesse, & quo in loco sit, se ignorare dicat: quod tempus ei statuendum erit, vt illum perquirat?
6 & arbitrio † Iudicis tempus hoc esse præstituendum scribit in simili And. Iser. in Commentarijs, ad constitutiones Regni, sub Rubr. de literis citatorijs. in glo. in verbo, allegata probari. colum. penult. versic. sed quid si non adijcit locum. dum in simili ait, quòd
7 si pro citato ad iudicium compareant vel Procuratores, vel excusatores, & allegent citatum abesse, & illi recedendo dixisse, se peregrè esse profecturum: affirmantes etiam se ignorare, quo in loco is citatus repe-

 riatur:

Universidad de Deusto
Biblioteca

riatur: petentes terminum sibi concedi, vt is perquiri, inueniri, ac admoneri possit: quod tempus sit statuendum, dubitat is Isernia, tandem ait, Iudicis arbitrio relinqui. prudens autem Iudex tantũ temporis cõcedet intra quod perquiri hic possit in Prouincia:
8 † nec enim eam exiuisse præsumitur. atq; is Isernia inquit in argumentũ probari in l. Mæuia. in fin. de aur. & arg. leg. in l. qui concubinam. §. vxori. de leg. 3. l. quod nisi. ff. de oper. lib. l. sed hæc. in prin. ff. de Proc.
9 Rursus, cùm quis abesse dicitur, intelligitur, † abesse à territorio. §. cùm enim. in auth. de fide instr. atque ita sumitur præsumptio contra eum, nempè, vt præsumatur esse in loco vicino, ne multũ temporis ei tribuatur. illa est ratio, quia illi imputandum est, quòd nõ dixerit familiæ quo in loco erat iturus. vel debuit
10 relinquere generalem Procuratorem. Præterea † diligentia præsumitur in priuato in rebus proprijs, iuxta l. si constante. §. si maritus. ff. sol. mat. quemadmodũ & in Magistratibus, quorum singularis industria & diligentia approbata est. l. 1. ff. de offi. Præfe. Præt. sed Magistratus isti ob publicã vtilitatem non præcipiunt extra Prouinciam. l. nemo. & l. Iudices. C. de anno. & trib. lib. 10. ergo, (inquit Isernia) nec priuati præsumuntur pro sua vtilitate Prouinciã exiuisse. Sed leuis fortè est hæc posterior cõsideratio, quoniam est argumẽtari à diuersis, nempè, à facultate præcipiendi, quę Magistratui quòd ad territorium limitata est. l. vlt. de iurisd. om. Iud. ad præsumptionem exeundi Prouin-
11 ciam. accedit (inquit Isernia) quia is, qui extra † Prouinciam est, non dicitur simpliciter abesse, vt nos loquimur, sed longè abesse. gl. l. parui. ff. de cond. fur. & l. vlt. C. de præscrip. longi temp. quocirca tantũ temporis, vt in Prouinciã perquiri possit, statuendum est. quin? (inquit Isernia) si minus statuet, sententia est
12 nulla: quia vbi Iudex minus † tempus statuit, lex supplet. l. 4. §. si quis. ff. de re iud. l. siue pars. C. de dilat. & videtur rex. clarus in §. sancimus. in Auth. de exhib. &
13 introd. reis. Ego autẽ † censeo esse animaduertendũ, sententiam hanc nõ esse nullam: nam si arbitrarium est Iudici statuere hoc tempus, intra quod possit hic absens in Prouinciam perquiri, nulla datur querela contra ipsum Iudicẽ, qui in his reprehendi nõ potest: quemadmodum superiore lib. q. 13. diximus. Nec ad-
14 uersantur relata iura, † quæ intelligenda sunt, cùm Iudex minuit tempus certum à lege præstitutũ, nos autem loquimur quando tempus est arbitrariũ. quocirca arbitrium hoc Iudicis legi, quę hac de re non extat, refragari nõ potest: non ergo sententia nulla dici potest. non inficior tamen quin læsus ad Principẽ confugere possit, iuxta ea, quæ diximus superiore lib. q.
15 62. illud etiam non prætermitto † ex coniecturis Iudicem arbitrari posse absentem esse extra Prouinciam, vt si is mercator sit, & solitus peregrè proficisci. probeturq; cùm recederet pecunias multas secum attulisse, vel quid aliud feciſſe: quo conijci possit illum eo animo recessisse, vt diu abesset. idem quando vltimos fines Prouinciæ locus hic, è quo iste recesit, inhabitaret: nam tunc non præsumitur esse in Prouincia. ob id tempus statuẽdum est pro Iudicis arbitrio, inspecta personæ & locorum qualitate, vt extra Prouinciam perquiri possit.

4 *Statutum Papiæ in ciuilibus 48. sub Rub. de fideiussoribus exonerandis. declaratur.*
5 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rub. de illis, qui manent in aliqua securitate, vel fideiussione, declaratur.*

SVMMARIVM.

1 Fideiussor qui diu obligatus fuit, petere potest se ab illo nexu solui.
2 Fideiussor quando diu in obligatione pro principali stetisse dicatur.
3 Iudicis arbitrio relinqui, quando fideiussor dicatur steriſſe diu in obligatione.

CASVS XLII.

QVANDO DIV IN OBLIGATIONE pro principali fideiussorem stetisse dicatur, paucis, sed clarè explicatur.

1 FIDEIVSSOR, † qui in ea obligatione causa sui principalis perseuerauit, iure petere potest se eo nexu liberari: vt probat gl. in l. Lucius. in fi. ff. mand. c. vlt. de fideiuss. & omnes in §. si quid autem. instit. de fideiuss. Dubitari contingit,
2 quod † tempus hoc diu sit. Vna fuit opinio, quam retulit glos. dicta l. Lucius. intelligi de decennio, in l. sed & si fideicomm. §. Aristo. ff. qui & à quibus manumissi. quæ sanè opinio vera non est, cùm is text. in casu admodum diuerso loquatur, quare ad consequentiam non trahitur.

3 Secunda est opinio, hoc tempus † intelligi arbitrio Iudicis, sic glo. in d. c. vlt. in fi. glo. 1. de fideiuss. idem affirmauit Bello. in d. §. si quid autem. nu. 4. instit. de fideiuss. & respondit interrogatus Ruin. cons. 187. in fin. lib. 1. Iaſ. l. si pœnam. num. 7. de verb. obl. Afflict. decis. 241. num. 3. Papiæ autem cessat hæc disputatio,
4 cùm ex † statuto 43. sub Rub. de fideiuss. exonerandis, dicatur fideiussor diu stetisse in obligatione, qui per
5 annum in ea perseuerauit. † Ferrariæ verò tempus hoc est diffinitum, vt sit biennium. ita extat statutum lib. 2. sub Rubr. de illis, qui manent in aliqua securitate, vel fideiusione.

SVMMARIVM.

1 Dominium esse difficilis probationis.
2 Dominium indicijs & coniecturis probari.
3 Dominium instrumentis antiquis probari.
4 Dominium probari per solam famam.
5 Dominium per recognitionem probari.
6 Rei vendicatione agens quomodo dominium probare debeat.
7 Possedisse diu, quando quis dicatur.

CASVS XLII.

POSSEDISSE DIV QVANDO quis dicatur cùm rei vendicatione experitur.

1 DOMINIVM † difficilis admodum probationis esse norunt omnes: quod scribunt nostri in l. cùm res. C. de probat. Boer. q. 42. nume. 25. dum affirmant, inditijs & † coniecturis probari. l. in-
2 ditia. C. de rei vend. Socin. sen. cons. 89. lib. 1. Parisius cons. 104. num. 100. 102. lib. 1. affirmant
3 quoq; probari per † antiqua instrumenta, vt responderunt interrogati Barb. consil. 8. col. 1. 2. consil. 4. col. 2. lib. 1. Dec. consil. 428. Boer. q. 42. num. 3. Albæ cons. 64. num. 22. qui sanè Alba num. 21. affirmauit, ex
4 sola † fama probari, quod probant ex relatis pluresſic per † recognitionem probatur dominium. latè Craue. cons. 153. num. 5. sic probatur ex verbis enunciatiuis

ciatiuis alijs coniecturis concurrentibus. Alc. respon.
6 9. in fi. Cùm verò agitur de directa probatione † dominij in personam illius, qui rem vẽdicare intendit, is quatuor debet probare, titulum, traditionem, pretij numerationem, & tandem quòd diu possederit. sic Bald. in l. cùm res. col. 2. versic. nunc ergo restat. C. de prob. quẽ secuti sunt ibi Castr. & cæteri. idem Castr. in l. proprietatis. C. de probat. Paris. d. consil. 104. nu. 100. lib. 1. qui affirmat, necesse non fore probare venditorem fuisse dominum, & si alij plures, quos retulit Boer. d. q. 42. nu. 25. aliter senserint: quorum opinionem intelligo procedere cum Parisio d. cons. 104. num. 99. cùm sumus in dubio, alias enim sufficit illa quatuor probare. Verùm contingit dubitare, quantum temporis requiratur, vt is agens rei vendicatio-
7 ne † diu possedisse dicatur, concludit Bald. d. l. cùm res, esse in Iudicis arbitrio. quod & clarè respondit Paris. d. consil. 104. num. 99. lib. 1. nec dissentit Castr. consil. 170. Viso quodam processu. col. vlt. versic. prædictis verò. lib. 1. in antiquis. & si eo loci à Nicolai relata sententia ac à Baldo confirmata, recedere videatur. Accedunt his Innoc. & Butrius, in cap. consultationibus. de iure patron. & Barb. in c. sedes. num. 87. de rescript. Iudicis arbitrio relinqui, quę dicatur possessio antiqua.

SVMMARIVM.

1 Bona fides ex temporis diuturnitate præsumitur.
2 Tempus cuius initij memoria nõ extat, bonam fidem arguit.
3 Tempus immemoriale vim priuilegij habere.
4 Tempus immemoriale vim donationis habere.
5 Iuspatronatus acquiri tempore immemoriali.
6 Tempus immemoriale sine tituli allegatione ad acquirendum.
7 Malam fidem cessare ex cursu triginta annorum.
8 Bona fides quando cursu decennij præsumatur.
9 Iudicis arbitrio relinquitur, quod longum sit, vt bona fides præsumatur.

CASVS XLIII.

QVANDO EX TEMPORIS DIVturnitate bona fides præsumatur.

1 MALA fides cursu longi temporis tollitur. & ex eo † bona fides præsumitur, vt scribunt omnes in l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acquir. possess. communem testatur Ripa in cap. cum Ecclesia Sutrina. num. 99. de caus. poss. & proprie. quo loci tres casus distinguit. Primus est
2 in † tempore, cuius initij memoria nõ est in contrarium, & hoc in casu cessat omnis dubitatio: conueniunt enim omnes omnem malam fidem cessare, ex c. 2. de præscript. in 6. sic etiam respondit Barba. à Ripa relatus. ita etiam Ruin. consil. 118. num. 3. lib. 4. vera
3 est conclusio hæc, quia † tempus hoc immemoriale vim priuilegij habet. l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quot. & æst. latè Afflict. decis. 254. num. 4. Dec.
4 cons. 85. num. 2. qui num. 6. inquit habere † vim donationis, vt idem Dec. in l. traditionibus. num. 11. C. de pactis. scripsit ex tanti temporis cursu dominium acquiri. idem cons. 117. in fi. respondit, ex tanto tem-
5 poris † iuspatronatus in Ecclesia acquiri. acquiruntur & iura meri & mixti Imperij. Socin. iun. cons. 76. nume. 55. lib. 1. sic etiam facultas exigendi collectas. Soc. iun. cons. 49. num. 23. lib. 1. imò respondit Bello.
6 cons. 1. nu. 5. sufficere † allegationem nulla facta fide, de titulo, ab eo tempore causato, cuius rei ratio videtur, quia superior Princeps videtur huic præscriptioni acquieuisse. Sig. consil. 70. num. 21. Hinc etiam ad rem nostram scripsit Dec. consil. 698. num. 4. in hoc tanti temporis præscriptione non esse necesse, quòd adsit bona vel mala fides. Craue. tamen in tract. de antiqui. temp. 2. par. 4. parti. princ. num. 9. 10. inquit, hoc non esse proprium priuilegium.

Secundus est casus in cursu triginta annorum, in
7 quo etiam cessat præsumptio † omnis malæ fidei. hęc communis est nostrorum sententia, vt testatur Ripa d. c. cum Ecclesia. num. 99. & latissimè retuli in tract. de recuperanda possess. in 13. remedio. num. 70.

Tertius est casus in minori tempore, vt putà in decennio, & tunc concludit Ripa d. c. cum Ecclesia. num. 99. quòd non apparente antiquiore possessore,
8 in nouo illo possessore † bonam fidem præsumi. sed dubitant Interpretes, quòd longum tempus hoc dicatur. tandem concludit Abbas post Innocent. in d. cap. cum Ecclesia Sutrina. vbi Ripa d. nume. 99. hoc
9 esse † Iudici arbitrarium. quod placuit & Ruino consil. 105. num. 10. lib. 1. & consil. 118. num. 3. lib. 4. sentit Parisius in c. si diligenti. num. 18. 21. de præscript. post Abb. & Felyn. ibi.

SVMMARIVM.

1 Arbitrium quãdo finiatur, cùm controuersia est commissa Iudicis arbitrio.
2 L. vltima. §. sed & si quis. C. communia de leg. sensus & declaratio.
3 Voluntatem testatoris in pendenti stare non posse
4 Electio personarum quousq; fieri possit.
5 Arbitrandi facultatem triennio finiri, ex aliquorum opinione.
6 Arbitrandi facultatẽ tandiu durare, quandiu durat ipsa actio, ex quorundam opinione.
7 Facultati nunquam præscribi.
8 Facultati offerendi nunquam præscribi.
9 Arbitrium liberum præscriptione non tolli. & infrà declaratur.
10 Facultatis quæ esse dicantur.
11 L. viam publicam. ff. de via publica. explanatur.
12 Iudicis arbitrio relinqui, quanto tempore præscribatur facultati arbitrandi.

CASVS XLIIII.

QVO TEMPORE FINIATVR ARbitrandi facultas: & quæ facultatis esse dicantur: explicatum.

1 ARBITRIO viri boni sæpissimè controuersiam solent contendentes committere, vt apud interpretes in l. si quis arbitratu. de verb. obligat. Dubitant tamen omnes † quo tempore arbitrium hoc finiatur.

Prima fuit Bart. opinio in d. l. si quis arbitratu. & in l. vlt. §. sed & si quis. vbi Iaſ. nu. 4. C. communia de leg. anno terminari posse ex l. vlt. §. sed & si quis. C. commu. de leg. Bar. sunt secuti Bal. & Ang. vt retulit Iaſ. d. l. si quis arbitratu. num. 24. vers. Tertium principale membrũ. Petrasancta sing. 27. Libero arbitrio. in fine. Verùm horum sententia iure non probatur.
2 nam † text. d. §. sed & si quis, solũ procedit in vltimis

Universidad de Deusto
Biblioteca

voluntatibus, in quibus ita expreſsè diſpoſitum eſt. nam eo, cui data eſt eligendi & arbitrandi facultas, non arbitrante, ad alium tranſit. Cuius rei ratio eſt,
3 quia † vltima voluntas in pendenti ſtare non poteſt. ſic in illo §. ſed & ſi quis. nu.8. in fin. atque ita intelligunt, cùm in rebus legatis eligendis datum eſt arbi-
4 trium, ſecus cùm agitur de † electione perſonarum: nam tunc facultas arbitrandi durat, donec per litem conteſtatam fuerit is ad eligendum interpellatus. ita Bart. & cæteri relati ex l. cum quidam. la 2. ff. de leg. 2. cuius rei eſt ratio, quia periculum eſt in mora, ob id ſtatim debet arbitrari, cũ interpellatur in iudicium. ita Iaſ. d. §. ſed & ſi quis. num. 3.

Secunda fuit opinio Caſtr. in d. §. ſed & ſi quis. vt
5 ibi retulit Iaſ. nu. 4. hanc facultatem † arbitrandi triennio finiri, quemadmodum & inſtantia iudicij, ex l. ſed ſi compromiſſum. & ex l. item ſi vnus. §. ſi multo poſt. ff. de rece. arb. quas in hanc ſententiam prius citauit Bal. in d. §. ſed & ſi quis. nu. 9. nam tanto tempore inſtantia iudicij ordinarij finitur. l. properandũ. in princ. C. de iudic. verùm hæc opinio non probatur dictis legibus, cùm nihil clarè ibi ſit diffinitum.

6 Tertia fuit eorum opinio, qui affirmârunt † tanto tempore facultatem hanc durare, quanto durat actio ipſa: ita Abb. in c. quintauallis. nu. 37. de iureiuran. Bald. d. §. ſed ſi quis. num. 10. & conſ. 65. Nunquid arbiter. lib. 3. communem teſtatur Iaſ. d. l. ſi quis arbitratu. num. 24. verſ. Tertium principale. & ibi Socin. nu. 34. alios etiam citauit Gozad. d. conſ. 100. num. 14. quam ſententiam & ipſe probauit. Verùm nec hæc ſententia iure ſuſtinetur. nam text. l. viam. ff. de via publ. quo illi adducuntur ad demonſtrandum, quæ
7 † facultatis ſunt, non præſcribi, vt eo textu adducti ſcribentes in l. petens. ibi Deci. nume. 6. C. de pactis. affirmant, facultati declarandi nunquam præſcribi,
8 † ſic facultas offerendi tempore non tollitur. l. cùm notiſsimi. §. ſed cùm illud. vbi gloſſ. & omnes. C. de præſcrip. 30. vel 40. ann. Dec. conſil. 164. col. 4. verſic. Venio ad aliud dubium. Balb. tract. præſcript. 5. partis princ. q. 2. quo loci in quæſtione prima plura refert, non præſcribi quæ facultatis ſunt, & is eo loci. d.
9 q. 1. in fine. ſcribit, libero arbitrio, † aliquo tempore non præſcribi, ex glo. l. 2. in princ. in verbo, pro ſocio. C. de annali except. vbi Bald. nu. 6. idem Bald. in d. l. cùm notiſsimi. in fine principij. Verùm iure nõ probatur horum opinio. nam ad rem haud multum confert, quòd facultati non præſcribat, quoniam illud
10 procedit, quia † facultatis eſſe dicuntur, quæ à iure conceduntur ad iuris proprij conſeruationem: ita Bar. in l. 1. nu. 4. ff. de cond. ex l. & in d. l. cùm notiſsimi, in fine principij. C. de præſcript. 30. vel 40. anno. Balb. d. q. 1. verſi. ſed operæpretium. Gomeſ. inſtit. de actio. in princ. num. 30. ſed hoc in caſu non datur ius proprium Iudici huic noſtro, nec is ex dilatione arbitrandi demonſtrat ſe aliquid agere ad iuris ſui con-
11 ſeruationem. Nec † vrget d. l. viam publicã. quia intelligitur, quando non mutato ſtatu ipſius viæ populus ea nõ vtitur, ſed alter ex vicinis per multos annos ea vſus eſt, vt is non poſsit alterum prohibere, vel intelligitur, quãdo is vicinus via illa vteretur, tanquam eſſet res propria: nam quæ iuris publici ſunt, præſcribi non poſſunt. ita declarauit Craue. tracta. de antiq. temp. 4. parte princ. in 4. particula. incipit: Materia iſta. num. 79. Non pariter vrget, libero arbitrio non præſcribi, quia verum quidem eſt, ea ratione, quia vt annotauit Bald. in d. l. cùm notiſsimi. liberum arbitrium in eſſe deductũ non producit ius aliquod agendi, at hic nõ datur liberũ arbitrium arbitrandi quandocunq;, ſed ex tacita partium voluntate dicitur præſtitutum aliquod tempus.

12 Quarta fuit Baldi ſententia, hoc eſſe in † Iudicij arbitrio. ita docuit Bald. in c. 1. §. inter pares. num. 8. de Lege Corradi, in vſibus feudorum. quam ſententiam comprobat gloſſæ auctoritas in d. l. iterum ſi vnus. §. 1. in verbo, ſi multo. ff. de recep. arb. quæ affirmauit, Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus illud ſit, poſt quod arbiter cogi nõ poteſt ſuam ſententiam dicere. iſte ergo Iudex iuxta perſonarum & rerum qualitatẽ iudicabit, intra quod tempus proferri hoc arbitrium debeat & poſsit.

SVMMARIVM.

1 Contumacia actoris maior eſt quàm rei.
2 Actor difficilius moram purgat.
3 Reus citatus expectare quantùm debeat actorem.
4 L. vlt. §. vltimo. ff. quod vi aut clam. in qua perſona loquatur.
5 L. & poſt edictum peremptorium. §. 1. ff. de iudic. declaratur.
6 Iudicis arbitrio reus actorem expectare debere.
7 L. 3. §. ſi ad diem. ff. de re milit. declaratur.
8 Cap. conſuluit. de offi. deleg. explicatur.
9 Reus ad certam horam citatus, actorem qui ea hora ad iudicium non venit, in horam ſequẽtem expectare debere ex Iudicis arbitrio.

CASVS XLV.

QVANDO ACTOR † EXPECTANdus eſt ad iudicium debito tempore non veniens.

1 ACTORIS † ad iudicium q; prouocantis maior & grauior, quàm rei eſſe ſolet contumacia, vt probat text. in cap. cauſam. de dolo & contumac. & ideo
2 † difficilius moram purgat. Bartol. l. hæc conditio. l. 2. in fine. ff. de condi. & demonſtrat. latè Tiraquell. de retractu conſang. §. 8. gloſſ. 2. nume. 12. Dubitari tamen aliquando contingit, an † citatus ad iudicium q; prouocatus teneatur prouocatorem ſaltim per diem, vel horam expectare. Prima fuit opinio Baldi, in l. ſi ea. colum. vltima. verſic. vltimò nota. C. qui accuſ. non poſſ. & in conſil. 268. Factum tale eſt, ad inſtantiam. lib. 1. viſus eſt affirmare expectandum non eſſe, nec diſſentit Innoc. in c. conſuluit. de offi. deleg. nec Bart. in l. vlt. §.
4 vlt. ff. quod vi aut clam. ex tex. illo. Verùm is † text. loquitur tam in actore, quàm in reo, vt eum intellexit Abbas d. c. conſuluit. & ibi Decius nume. 3. & in fine rectius ſenſit d. §. vlt. loqui in denunciante extrajudicialiter, qui cum etiam elapſo illo die & hora poſſit adhuc denunciare, non mirum, ſi etiam expectare multum ſua non interſit. Secundò, quia hic actor conſenſit in terminum illum, quare prorogari ei minimè potuit. c. oblatæ. de appel. verùm intelligitur de longa termini prorogatione vel reſtrictione, quam Iudex ſine cauſa iuſta facere non poteſt. ita annotauit Dec. num. 5. ſecus hic, vbi de iuſta cauſa huius actoris contumacis: ex eo conſtare poteſt, quod modico hoc
5 tempore potuit eſſe impeditus. Tertiò adfertur † l. & poſt edictum peremptorium. §. 1. ff. de iudicijs. dum vult, actore ipſo abſente, citationem circumſcribi, atque ita annullari, Verùm intelligitur, quando Iudex expreſsè non prorogauit. ita Decius d. §. conſuluit. num. 3. in fine.

Secunda fuit ſententia Baldi in cap. 1. in ſecunda lect. num. 11. de iud. quem ſecutus eſt Tiraquel. d. §. 8. gloſſ. 2.

6 gloſſ. 2. num. 11. qui alios citat, hoc eſſe † in Iudicis arbitrio, vt is actor expectetur, & per quod tempus. ea ratione vtitur, quia Iudex conſiderare poteſt, actorem illum fortè impeditum fuiſſe. † l. 3. §. ſi ad diem.
7 ff. de re mil. verùm (inquit Tiraquel.) is tex. loquitur in pœna, à qua excuſare militem deſertorem & emenſorem ad nullius eſt præiudicium. diuerſum eſt hoc caſu noſtro. Alia eſt ratio, quia quemadmodum ex æquitate facere poteſt Iudex, vt citator citatum expectet. dict. capitul. conſuluit. eadem ratione econtrà cum in Iudicijs ſeruanda ſit æqualitas. l. vltim. C. de fructibus & litium expen. hanc ſententiam verè
8 probat d. † capitul. conſuluit. & ibi gloſſ. in verbo æquitate. de offic. deleg. nec enim is text. diſtinguit, an citatus actor ſit, vel reus, & tamen vult Iudicem expectare debere, ita æquitate ſuadente, probat ex cap. veniens. §. penulti. de renunc. quo adductus Dec. dict. capitul. conſuluit. numer. 3. verſicul. Item limitatur text. affirmat Iudicem poſſe expectare, etiam ſi ius parti quæſitum ſit: ita ergo Iudex arbitrari poterit. quod ſanè arbitrium procedit fortius eo caſu, cum
9 actor † is pro certa hora diei citari iuſsiſſet reũ, nam, ſi non comparet illa hora actor, Iudex expectare illum in hora ſequenti poterit, ita Baldus inl. cum non eo die. verſicul. quæro ſi Iudex. C. quomodo & quan. Iudex. Decius dict. capit. conſuluit. nume. 3. verſic. vlterius limitatur. qui plures alios retulit. & aliqua ſcripſimus ſuprà lib. 1. q. 63.

SVMMARIVM.

1 Teſtis, qui per dictionem, vel circà, deponit, non probat.
2 Teſtis qui deponit aliquem poſſediſſe per decem annos, vel circà, non concludit.
3 Dictio vel circà, de quo tempore intelligatur.
4 Iudicis arbitrio relinqui quod tempus ſignificet illa dictio, vel circà.
5 Clauſula diſpenſationis, quintodecimo tuæ ætatis anno, vel circà. quod tempus demonſtret.
6 Statutum Mediolani 129. ſub Rubr. qualiter intelligatur hæc dictio circà, declaratur.

CASVS XLVI.

QVOD TEMPVS SIGNIFICET ILla dictio, vel circà, cùm dicitur, aliquem poſſediſſe per decem annos, vel circà. & ſtatutum vnum Mediolani declaratum.

1 INTERROGANTVR ſæpiſsime teſtes, quo anno, menſe, die & hora geſtum actumvè quid ſit, hi vel lapſi memoria, vel ob temporis diuturnitatem reſpondere ſolent, anno vigeſimo, † vel circà, vt ea nota oſtendant, ſe quidem certò neſcire tempus illud, ſed ab eo deſignato tempore non longè recedere. & quamquam horum teſtimonium ſæpe reijci ſoleat, vt docuit Butrius in capit. vlti. de deſponſ. impub. ex illo text. quem eſt ſecutus Curt. iun. conſil. 144. num. 4. & idem reſpondit Ruinus conſil. 10. numer. 3. libr. 5. ſed dic ſecundum Baldum. l. ab hoſtibus. §. vlt. numer. 3. ff. ex quib. cau. ma-
2 io. vt infrà dicam. & ſi quis deponat aliquem † poſſediſſe decem annis vel circà, vel 20. annis vel circà, non probat. ſic Guid. Papæ ſing. 436. quem eſt ſecutus Rebuffus in praxi beneficiorum, in titul. De diſpenſatione ratione ætatis, in verbo vel circà. numer. 6. qui ſub numer. 5. aliud retulit exemplum, vt in Clerico, qui per quinquennium debuit iuri operam dediſſe, vt certum ſacerdotium conſequatur. nec enim ſufficeret dicere ſtuduiſſe per quinquennium, vel circà. ex quo fortè minus rectè reſponderunt Cur. iun. & Ruinus ſi rectè perpendatur. attamen illis in caſibus in quibus teſtimonia hæc recipiuntur, dubitari contin-
3 git de quo tempore intelligatur † dictio illa, vel circà, quę verè de modico temporis interuallo intelligitur, ex gl. d. c. vl. Ruinus reſpondit interrogatus conſ. 130.
4 nu. 5. lib. 1. hoc eſſe in † Iudicis arbitrio. idem ſenſit gl. in c. 1. §. pen. in verbo circà. de off. ord. in 6. dum interpretatur illa verba in ſua prouincia, vel circà illam. & eam ſecutus eſt Petrus Rebuffus in praxi beneficiorum in tit. De diſpenſatione ratione ætatis, in verbo, ſeu circà. nu. 3. dum affirmat, verba illa, quæ quotidie
5 in diſpenſationibus ratione ætatis adijci ſolent, † Quintodecimo tuæ ætatis anno, vel circà. verba illa, vel circà, ad Iudicis arbitrium intelligi de duobus, quatuor, quinq; vel ſex menſibus ad ſummum. quod reſpondit & Alex. conſ. 88. nu. 15. libr. 6. in cæteris autem Iudicis arbitrio res finiatur. Cæpolla tamẽ conſ. vlt. nu. 33. in ciuilibus reſpondit Iudicem noſtrum arbitrium hoc ſuum proferre debere iuxta qualitatem patris & filij, omnibus circumſtantijs & qualitatibus benè perpenſis: & ob id aliquando hæc verba, vel circà poſſe intelligi de duobus vel tribus annis. Mediolani extat † ſtatutum 129. ſub Rubri. qualiter intelli-
6 gatur hæc dictio circà. quo eſt declaratum dictionem hanc circà, importare vſq; ad quinq; pro centenario arbitrio Iudicis. & à centenario infrà ad ratã. quæ quidẽ ratã ipſius Iudicis arbitrio declaratur. vt putà, ſi dicatur Caium poſſediſſe per decennium vel circà, illud vel circà, intelligitur de tot diebus ad rationem centenarij, hoc eſt, de quindecim diebus. ſi dicatur erat ætatis annorum ſexaginta vel circà. intelligitur de tribus annis, habita ratione ad quinq; pro centenario. & ita à quinque ſuprà nullum ibi eſt Iudicis arbitrium, ſed ſolùm à quinq; infrà Huc ſpectat quod poſt Ange. conſil. 124. reſpondit Alex. conſil. 82. in fine lib. 7. dum reſpondit Iudicis arbitrio declarandum eſſe, quę prędia contineantur in conceſsione facta de præſidijs centum tornacurarum, vel circà.

SVMMARIVM.

1 Dictio, & plus, quid ſignificet, cùm teſtis inquit Caium poſſediſſe per decennium & plus.
2 Iuramenti delatio efficit iurantem eſſe teſtem in propria cauſa.
3 Pluris cùm res eſt, tanti etiam eſt.
4 L. Hæc adiectio. de verb. ſignif. declaratur.
5 L. Cum furti. ff. de in litem iuran.
6 Summam minorem maiori ineſſe.
7 Teſtis deponens de tempore, & inquit, decem annis, & plus, quando probet.
8 L. Arethuſa. ff. de ſtatu hom. declaratur.
9 Interdicto vti poſſidetis obtinet is, cuius teſtes deponunt, eum per decennium poſſediſſe. & plus, cùm teſtes aduerſarij ſimpliciter de decennio deponant.
10 Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus illud ſit, cum dicitur per decem annos, vt plus.

CASVS XLVII.

TEMPVS QVOD SIT, CVM DICItur per decennium & plus. & quando teſtis per eam dictionem, & plus, deponens probet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

RELATVS casus in memoriam illum reuocat, cùm testes interrogantur, quanto tempore agrum possederit Sempronius, & respondent per decennium, & plus possedisse. quid significent verba † illa & plus. Gulielm. Cune. & Iac. de Are. in l. si quis in suo. C. de inoffic. testa. vt eo loci retulit Cynus, & Baldus in l. ab hostibus. §. vltim. numero 3. ff. ex quibus caus. maio. opinati sunt nihil significare, quia in hac hominis dispositione ob illius incertitudinem habetur perinde ac si dictum non fuisset. l. 2. ff. de ijs qui pro non script. hab. sed potest responderi hoc procedere, quando ageretur de certo tẽpore probando, sed cũ dicitur possedisse per decennium, & plus, iam decennij tempus pro absoluto & perfecto habetur. vtitur alia ratione Cynus post Iacobum, ex l. cum furti. ff. de in litem iura. iuncta. l. vltim. C. de fideicom. cui † iuramentum defertur, testis in sua causa fit, d. l. vltim. & tamen. si iureiurando affirmat, rem tanti esse, necesse non habet adijcere, eo plurisvè: quia † quo res pluris est, vtique tanti est. d. l. cum furti. hac ratione adductus, idem censuit Bartol. in dicta l. cum furti. & Alexand. consil. 108. numero 7. in fine libr. 2. ac Brachẽus in l. hæc adiectio. numero 6. de verbo. significa. Verùm † is intelligitur quando agitur de re certa probanda. ita sentit Bartolus ibi. nam verè cùm tempus debet esse certum tamquam de substantia negotij, nihil operatur adiectio illa, plurisvè, ita Baldus. d. l. hostibus. §. vlti. numero 3. versic. item contra. nec aduersatur. † l. cum furti. quæ non probat esse frustrà adiecta illa verba, plurisvè, quin aliquid operentur, sed mens Iurisconsulti fuit ostendere illum sic iurantem, non esse periurium, si dum iurare debet rem centum valere, iurauit centum valere & plus. nam si valet plus centum, valet etiam centum, quia in maiori † summa inest & minor verè ac propriè. l. 1. §. si stipulanti. & ibi latè Ias. numero 4. de verbo. oblig. Paris. consil. 87. numer. 30. libr. 3. & pulchrè Didacus libr. 1. varia. resol. capitul. vltim. numer. 7. versicul. Nec satisfacit. quòd ergo operetur, vel non operetur adiectio hæc, in d. l. cum furti. non diffinitur, sed in Iuris dispositione relinquitur. quamobrem, sic dicendum esse verius opinor, † testimonium hoc iure subsistere, quando negotium super quo profertur, talè est, vt prodesse illi possit: vt duo sunt exempla à Baldo relata in d. l. ab hostibus. §. 1. numer. 3. ex quib. caus. maio. cum de puncto quæstio versatur, vt in † l. Arethusa. ff. de statu homi. si contentio de duplici partu sit, quorum alter prius editus sit: nam cùm simul vno impetu nasci non possint, natura id non permittente. d. l. Arethusa, verè is primogenitus dicetur, qui prior de vtero exiuit. ita Aret. in l. ex duobus, colum. 1. de vulg. & pup. post Ioan. Andre. quem citat. & scribit Tiraq. tract. Primigen. quæst. 2. erit ergo vtile testimonium illi, si vnus dicatur hora decima natus, alter verò hora decima & plus. nam demonstratur vnum altero ratione momenti temporis prius natum esse. Adferri in hac specie possent casus alij plures, vt ex l. si quis eum. §. si suo testamento. de vulg. & in l. si mulier. vbi Soc. de reb. dub. & plura refert Tiraq. d. quæ. 2. num. 2. Adfertur etiam in specie nostra aliud exemplum à Baldo in d. §. 1. nu. 3. quando duo ex † interdicto vti possidetis, contendunt se esse in antiquiori possessione, iuxta capit. licèt causam. de proba. si testes vnius dicant, illum decem annis & plus elapsis possidere, hic posterior in antiquiori possessione præfertur, cùm illa verba & plus, hoc significent vt illud tempus sit vltra decennium. cum Baldo idem sensit Felin. in cap. pastoralis. num. 5. vers. Tamen vidi. de re script. & eo loci duo alia exempla subijcit Felinus, vt illud, cum agitur de prioritate impetrationis priuilegij, qua de re in subsequenti casu dicemus. In cæteris autem, cùm tempus est de negotij substantia, non proderit hoc testimonium. d. l. ob carmen. §. vltim. de testib. & simile retuli suprà in casu præcedenti. Sed dubitari nunc contingit, de quo tempore sit iudicandum illud † & plus. Cynus in d. l. si quis in suo, in fine. C. de inoff. testa. & Baldus in d. l. ab hostibus. §. 1. numero 3. ex quibus cau. maio. scribunt, Iudicis arbitrio relinqui. conferunt quæ infrà in casu 126. 127. referemus.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

SVMMARIVM.

1 *Rescriptum alteri præferri ex vtriusque data deprehenditur.*
2 *Hora facit vt vnum rescriptum altero prius concessum dicatur.*
3 *Momentum temporis esse considerabile, vt vnus actus alteri præferatur.*
4 *Rescriptum vnum esse prius altero concessum, testibus probari posse.*
5 *Rescripti qualitatem testibus probari posse.*
6 *Testibus probari posse qualitatem debiti, & si non possit probari debitum, statuto impediente.*
7 *Baldus in l. nec exemplo. in fine. C. de falsis. declaratus.*
8 *Statutum Mediolani 84. sub Rubric. Quod per testes non possit probari bannum, declaratur.*
9 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod sit illud tempus cùm testes deponunt, rescriptum fuisse concessum hora duodecima & plus ante.*
10 *Possidens ex rescripto præfertur in dubio alteri habenti rescriptum.*
11 *Beneficium qui obtinuit à Vicario si illud possidet, præfertur in dubio obtinenti beneficium ab Episcopo.*
12 *Possessionem reijcere onus probandi in aduersarium.*
13 *Dignitatis titulum cum possessione qui consecutus est, præfertur illi, qui solum titulum adhuc obtinuit.*
14 *Beneficium qui prius acceptauit alteri præfertur, qui illius possessionem prius adeptus est.*
15 *Rescriptum obtentum a Principe superiore, præfertur in dubio rescripto obtento ab inferiore.*
16 *Dignitatem qui consecutus est à Principe superiori præfertur in dubio illi, qui obtinuit ab inferiori.*
17 *Beneficij collatio ab Episcopo facta, præfertur in dubio collationi facta ab eius Vicario.*
18 *Hora prima diei in rescripto posita arguit ante illud rescriptum aliud non fuisse concessum.*
19 *Marianus Soc. iun. in l. 1. numer. 57. ff. sol. matr. reprehensus.*
20 *Iudicis arbitrio relinqui an aliud rescriptum fuerit concessum ante rescriptum habens horam certam.*
21 *Hora vltima diei in rescripto posita arguit hoc rescriptum fuisse vltimo loco concessum.*
22 *Beneficia tempore noctis conferri posse.*
23 *Iudicis arbitrio relinqui, an verisimile sit quòd post horam vigesimam quartam rescriptum aliud sit concessum.*
24 *Hora meridiana an arguat aliud rescriptum fuisse prius concessum.*
25 *Rescriptum habens horam certam præfertur alteri hora carenti.*
26 *Horæ certitudinem reijcere onus probandi in aduersarium.*
27 *Famam certi temporis probans præfertur probanti illam incerti temporis.*
28 *Gradum certum consanguinitatis probans, præfertur probanti incertum.*

29 Ioan. Andreæ c. duobus de rescrip. in 6. declaratur.
30 Stylus curiæ apponendi horam in rescriptis.
31 Cap. si à sede. de præbend. in 6. declaratur.
32 L. de rebus. C. de dona. ante nup. explanatur.
33 Decij distinctio & opinionum conciliatio, quando rescriptum horam habens alteri præferatur, explosa.
34 Possessio non est modus probandi, sed est releuatio ab onere probandi.

CASVS XLVIII.

QVANDO VNVM RESCRIPTVM alteri præferatur, vel ratione datę, vel ob prærogatiuam concedentis, vel prius adeptæ possessionis, vel ob horam in vno eorum adscriptam, accurata & subtilis disputatio.

NON semel ex facto euenisse scio, vt duo rescripta gratiosa duobus eodem ferè tempore concedantur: vnum in curia à Pontifice Maxim. alterum ab Ordinario. dubitari itaque solet quod præferatur. fic dubitari potest, cum de eadem re duo instrumenta eodem ferè tempore celebrata sunt. Ego prætermissis aliorum declarationibus plures casus distinguo atque constituo.

1 Primus est, cùm ex data ipsorum † rescriptorum constat de proprietate & posterioritate tunc res est clara, vt illud præferatur quod prius concessum fuit. capit. duobus. vbi gloss. in verbo si apparet. de rescrip. in 6. & gloss. capit. si à sede. de præb. in 6. quæ quidem prioritas consideratur non solùm ratione diei, ex gl. ca. si eo tempore. in verbo iam. de elect. in 6. sed etiam
2 ratione † horæ: ita gloss. in l. si ex pluribus. §. vltim. in verbo die. ff. de solutio. Baldus in l. Imperator. lect. 1. num. 4. ff. de statu hom. & in l. prescriptione. nu. 15. C. si contra ius vel vtil. publ. & in l. de rebus. numero 2. C. de dona. ante nupt. Feli. & Decius in capitul. pastoralis, in prin. vterque num. 5. de rescriptis. & Felin. capit. 1. nu. 12. de fid. instr. & Decius in l. in ambiguis. in fine de regu. Iuris. & in specie nostra est gloss. dict. capit. duobus. idem scriptum reliquit Ioan. de Sylua tract. de Beneficio parte tertia. quæst. 15. nu. 13. Corasius tract. de sacerdotijs. parte. 2. capit. 3. nume. 7. imò
3 ratione † momenti vnum alteri præfertur. l. Arethusa. in fine & l. seq ff. de stat. hom. & in l. ter enixa. ff. de verbo. sig. & in l. si ita fuerit legatum. §. planè. ff. de reb. dub. & alia recensẽt Decius. d. cap. pastoralis. nu. 5. quibus accedit tex. cap. quàm sit periculosum. 7. q. 1. & clarius Genes. cap. 25. & alia recensẽt Tiraq. tract. De iure primigen. quæst. 2. accedit simile in l. si in emptione. §. vlt. de contrah. emp. & l. qui duos. & l. quod de pariter. de reb. dubijs.

4 Secundus est casus, cùm † ex data non constat de prioritate horæ, vel diei, sed testibus probatur. & tunc idem est dicendum quod in casu præcedenti. ita Felin. & Decius. d. capit. pastoralis. numer. 5. & verè ista qualitas testibus probari in instrumentis & re-
5 scriptis potest, quamquam regulariter † rescripti substantia non nisi scriptura probetur, vt affirmauit Baldus in l. humanum. in fine. C. de legib. & scribunt omnes in Rubr. De constit. atque ita sensit in specie, præter Abbatem in capitul. auditis. 2. notab. de restit. in integr. à Decio relatus in dict. capitul. pastoralis. Cassiodor. decis. 20. numero 7. de præben. post. Rotam decis. 27. de præbendis in nouis. idem censuit Craue. quem mox referam. & Ioan. de Sylua tracta. de Beneficio parte 3. quæst. 22. numer. 10. Confirmatur ex doctrina Bartol. & aliorum in l. certi condictio. §. quoniam. ff. si certum peta. & ibi Dec. numer. 7. si debi-
6 tum † non nisi scriptura probari potest, ita disponente statuto: poterit tamen probari quantitas interesse, quæ ex principali debito prouenit. est ratio, quia posteaquàm de debito principali constat, facile est, vt probetur illa qualitas. & idem affirmarunt Craue. tract. de antiq. temp. 11. particula primæ partis princ. nu. 24. 25. & pulchrè admodum declarat Natta consi. 420. num. 8. lib. 2.

Hinc infert Dec. in d. capit. pastoralis. num. 5. malè
7 sensisse † Baldum in l. nec exemplo. C. de falsis. dum dixit, errorem rescripti testibus probari non posse: quia imò probari potest.

Verùm Bald. dubitatiuè solùm locutus est. his de-
8 clarari potest † statutum Mediolani cap. 88. sub Rubr. Quòd per testes non possint probari bannum, emancipatio, &c. nam licèt in substantia probari testibus non possint, poterunt tamen qualitates, vt putà esse facta certo tempore, certo loco & sub certis pactis & conditionib. ita etiam declarantur nouæ constitutiones Pedemontium titulo delle proue. §. nessuno debitore quę certis casibus reijciunt probationes per testes: nam intelliguntur quò ad negotij substantiam, non quò ad qualitates. hic casus procedit etiam si testes clarè & explicatè non deponerent de prioritate ipsius horæ, sed solùm dicerent concessionem fuisse factam hora duodecima & paulò ante: nam adhuc sufficeret: ita sensit Felin. d. capit. pastoralis. nu. 5. ex doctrina Bald. in l. ab hostibus. §. si quod simpliciter. nu. 3. ff. ex quib. cau. maior. quod autem sit illud plus, ex paulò ante relatis in præcedenti casu intelli-
9 gimus esse in † arbitrio Iudicis. Prioritas tituli confessione aduersarij probari etiam potest, ita gloss. in in dicto capitulo duobus. de rescript. qua de re copiosè scripsi in Tract. de retinenda possess. remedio 3. numer. 715.

10 Tertius est casus, cùm ambo † sunt pares in tempore, vt quia verè ignoratur quod prius & quod posterius concessum sit: sed eorum vnus est in possessione rei, & beneficij concessi: tunc is, qui est in possessione præfertur. ita loquitur capitul. si à sede. primo respon. de præben. in 6. quod procedit etiam
11 in collatione facta † à Vicario Episcopi vt præualeat illi Episcopi, si prouisus à Vicario est adeptus possessionem. ita Rebuffus tracta. De pacificis possessoribus, numero 297. & in praxi benefic. in titul. de forma Vicar. Archiepiscop. numero 123. illa est ra-
12 tio, quia hoc est commodum possessionis, † vt possessorem ab onere probandi releuet, onusq; illud probationis reijciat in aduersarium. l. circa. ff. de proba. Ripa capitul. sæpè. numero 2. de restitut. spol. & Ruinus consil. 143. numero 23. libr. 5. si ergo aduersarius possessoris nihil probat, is possessor absoluitur. hic casus confirmari atque exornari potest multis similibus, quæ recensẽt Tiraquel. tract. de Primigen. quæst. 17. opinione vndecima. qui. d. capit. si à sede, ac Doct. in d. cap. pastoralis, in hanc sententiam retulit. Nec vera est illa consideratio Decij in l. vltim. numer. 53. versi. Nam primo. C. de edicto Diui Adri. toll. in casu d. c. si à sede, nihil tribuii ipsi possessioni, sed soli titulo. si quidem in commentarijs, de adipiscenda possessione. remedio. 4. qu. 95. demonstraui Decium lapsum esse. quibus & illud simile accedit: cùm duo de
13 prioritate adeptę † dignitatis contendunt, si eorum vnus ante alterum quasi possessionẽ dignitatis consecutus est, alteri præfertur. ita censuit Dec. in l. cum quid. prima lect. nu. 19. ff. si certum pet. Ias. con. 102. nu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2. versic. Secundò moueor. libr. 2. Ruinus consi. 19. nu. 9. lib. 1. & egregiè Natta consil. 351. lib. 2. qui fortius affirmant, hunc, qui possessionem prius adeptus est, præferri alteri, etiam si is priore loco ad dignitatem electus fuisset, sed hæc aliò spectant. hunc casum declarat Feli. in c. capitulum sanctæ Crucis. num. 16. de
24 rescrip. non procedere cùm is † qui non possidet prius collatum beneficium acceptasset. nam inquit ille, illa prior acceptatio prævalet priori possessioni. & idem sensit Ioan. de Sylua tract. de beneficio, parte 3. quæstione 15. numero 17. Quod de possessione dixi procedit etiam si olim possederit, licet non nunc. Rebuffus de pacificis possessio. nu. 373. vide tamen Craue. consil. 171. nu. 1. declarantem.

Quartus est casus, cùm nemo possidet, & ambo pa-
25 res sunt in data, sed vnus † rescriptum à Principe superiore obtinuit, vt putà à Papa, alter verò ab inferiore, vt ab Episcopo. hoc casu ratione prærogatiuæ concedentis præfertur qui à Pontifice rescriptum consecutus est. ita probat d. c. fi à sede. in fi. de præ. in 6. Ancha ra. in cap. dudum. 6. nota. de præben. in 6. quod multis traditis à Ioan. de Sylua tracta. de beneficio. parte 3. q. 29. confirmari potest. Huc spectat quod scribunt Dec. in l. cùm quid omnes. & Ias. in l. si quis maior.
26 num. 31. C. de transact. ex duobus, qui † dignitatem Doctoralem eodem tempore consecuti sunt, ille præfertur, qui à superiori & digniori eam adeptus est. id quod probat text. l. 2. ff. de albo scrib. & text. in capit. per tuas. vbi glos. de maior. & obed. confert text. vbi etiam glo. in l. restituendæ. in fin. C. de aduoca. fisci. Hinc respondit Calde. consil. 7. de præben. quem secutus est Feli. in capi. capitulum sanctæ Crucis. num.
27 16. de rescript. quod si Episcopus vni † beneficium conferat, & alteri conferat Vicarius Episcopi, præferendam esse in dubio Episcopi collationem. Rebuffus in praxi beneficiorum titul. de forma Vicariatus Archiepisc. num. 122. Ioan. de Sylua tract. de beneficio, 3. parte. quæst. 15. num. 17. Idem qu. 35. in fine vbi scribit esse idem cum vni à Papa, alteri ab inferiore collatum est beneficium: & declarat Rebuffus tract. de pacificis possessoribus numero 372. non procedere, cum prouisus ab inferiore possidet.

Quintus est casus, cùm vnus obtinuit rescriptum ab inferiore, alter verò à superiore: & vnum ex rescriptis habet horam certam concessionis, alterum verò rescriptum nullam horam certam habet: & illa
28 † hora certa est prima hora diei, vt putà mensis Iunij habet horam octauam, vel nonam: hoc in casu scriptum reliquit Marian. Socin. iun. in l. 1. numer. 57. ff. sol. mat. rescriptum continens hanc horam primam præferri. duæ sunt rationes (inquit ille) vna quæ à Doctoribus considerari solet, & quam infrà septimo casu referam, quoniam maior adest certitudo ratione maioris expressionis. altera est ratio, quia ex quo continet primam horam diei, non est verisimile, quod aliud rescriptum fuerit concessum ante, ex quo necesse foret dicere esse concessum tempore noctis: id quod verisimile non est. & argumentum (inquit Socinus) à verisimili valet. l. vlt. ff. quod metus causa. qua de re latè infrà in casu 85. attingemus. & hoc adeò verum esse opinatur is Socinus, vt hic habens rescriptũ cum expressione primæ horæ præferatur aduersario etiam possidenti: qui quidem aduersarius aliàs ratione possessionis præfertur. d. capit. si à sede. & diximus suprà in tertio casu huius disputationis.

29 Ego opinor hanc † Socini doctrinam non esse perpetuam & absolutè veram. illa enim procedere fortè posset, quando duo hæc rescripta essent ab vno & eodem concessa, nam tunc prima hora vnius rescripti ostendit quodammodo, & si non omnino certè nihil ante concessum. Accedit, quòd si eadem hora, vel paulò ante facta esset alterius rescripti concessio, quemadmodum in vno rescripto facta est horæ expressio, ita etiam facta fuisset in altero. nec enim est verisimile quòd eodem temporis momento variam atque diuersam rescribendi formam obseruauerit. sed dubitatio nostra versatur cùm duo rescripta à diuersis concessa sunt: vnum ab ordinario, alterum à Pontifice, iuxta. dict. capitul. si à sede. qua in re ego
20 sentio casum hunc procedere ob aliam rationem, quæ & septimo casu, quem mox referam conuenit. & ob id hic casus ab illo septimo non discrepat quidquid Socinus dicat. vel si cum eo dicendum est, ego verius in hoc multum Iudicis † arbitrio tribuerem: nam hæc facti potius, quàm iuris sunt. l. idem erit. ff. de statu. hom. & l. Sæcig. §. vlti. ff. de fund. instr. quæ in non dissimili specie loquuntur. quo cirà prudens Iudex à verisimiliori prioritate suum arbitrium moderabitur. nam interdum fieri potest, vt vnus habens horam primam sit par in tempore: vt putà, si Pontifex in suo rescripto adposuit horam diei primam, non ne & rescriptum Ordinarij eadem hora concedi potuit? imò paulo ante, ex personarum qualitate, cùm Pontifex, vel illius Datarius non consueuerit tam summo mane cubitu surgere & negotia tractare: cùm tamen in Ordinario hoc facilius dici possit. & econtrà, si in rescripto Ordinarij prima hora est expressa. & in rescripto Pontificis nulla, iudicabit Iu-
22 dex, Ordinarij rescriptum esse prius concessum, cùm illa hora vel ante Pontifex vel Datarius negotia tractare non consueuerit. & ideo doctrina Socini iunioris posset eo in casu defendi cùm prima hæc hora est expressa in concessione Ordinarij, non autem quando expressa foret in concessione Pontificis, quia tunc idem est dicendum quod in casu septimo, quem subijciemus. de instrumentis hoc in casu est dicendum, vt mox dicam.

21 Sextus est casus cùm in vno † rescripto non adest certa hora, in altero verò adest hora, quę illius diei vltima est, vt putà hora vigesimaquarta, tunc rescriptum nõ habens horam præfertur alteri eam habenti. ita Soc. iun. in d. l. 1. nu. 57. ff. sol. mat. qui verùm hoc adeò esse intelligit, vt procedat etiam si is habens horam sit in possessione. Est ratio, quia verisimile non est, quòd post illam horam aliquid sit factum. accedit, quòd si post illam horam esset facta beneficij concessio, facta diceretur tempore noctis, quod iure permissum non videtur. Verùm & hic casus dubitationem, quam suprà in quinto casu retuli, recipit. si quidem rescripta à duobus concessa vnum ac alterum potuit eadem hora concedi: imò post horam illam vltimam rescriptum Ordinarij concedi potuit. quia non est minus verisimile in Episcopo quin noctis tempore negotia pertractet, præsertim tempore hyberno: quamquam in Pontifice verisimi-
22 le non videatur. Nec verum est quòd tempore † noctis beneficia conferri non possint, quia imò possunt, vt in specie affirmauit Ioan. de Sylua parte. 3. quæst. 17. post Felin. in cap. consuluit. colum. vl. de off. deleg.
23 Iudicis † itaque arbitrio relinquendum est, an verisimile sit post vltimam illam horam esse aliud rescriptum concessum. in instrumentis autem clarius hoc Iudex conijciet ex qualitate actus. nam aliquando instrumenta magni ponderis sunt, quæ multorum præsentiam requirunt, quæ ita de facili haberi non potest. aliquando facilè explicari possunt: Iudex ergo pro suo arbitrio iudicabit.

24 Septimus est casus, quando † in vno rescripto adest hora, quæ est media ipsius diei, vel similis: ita q verisimiliter & ante & post aliud rescriptum concedi po-

di potuit. hoc in casu magna est Doctorum dissen-
25 sio: Verùm magis recepta opinio est, † rescriptum horam certam continens præferri. hanc probauit Soc. sen. in l. 1. numero. 12. ff. solu. matr. qui scriptum reliquit, se ita aliàs consuluisse. sed verè contrarium respondit, vt mox referam. hanc communem probauit pariter Decius in cap. pastoralis. nume. 5. de rescrip. & consil. 169. in fine & l. in ambiguis. in fine. de reg. iuris. Ias. l. 1. num. 6. & ibi Parpal. nu. 13. & latius Ripa num. 7. fol. matr. Marsilius sing. 319. Tiraqu. De retractu consang. §. 11. gloss. 1. nu. 10. & de iure Primigen. quæst. 17. opinione 11. nũmer. 2. & Petrus Placa libr. 1. epito. delicto. capitul. 39. numero 22. qui & alios citarunt. quibus accedit Cassiodor. decis. 20. de præben. qui testatur, opinionem hanc comprobasse Rotam Romanam. idem sensit ipse Cassiodor. super Regula Cancellariæ. Quòd commissiones causarum & processus, &c. decis. 4. in fine. solidissimum est huius sententiæ fundamentum, quoniam, vt detur rescriptorum concursus, temporum paritas adesse debet: quæ sanè paritas non datur cùm de certitudine alterius eorum non constat. nam cum hora certa scripta non est, fieri potest, vt ita ante, quemadmodum & post concessum sit: dubia ergo probatio non prodest. l. neque natales. C. de proba. capitul. in præsentia. extra eod. standum itaque est horæ certæ donec aduersarius de prioritate sui rescripti hora carentis probet. quam verè probare debet vt obtineat, posteaquam in præciso & determinato illo tempore fundamentum constituit. l. matrem. C. de proba. & hoc est quod dicebat recentior ille, quem eius nomine suppresso, malè ridet Soc. iun. d. l. 1. numero 60. versic. & si dicas. solu. matr. dicebat ille Socini collega in circu-
26 laribus disputationibus, hanc † horæ certitudinem transferre probandi onus in aduersarium. hoc ridet Socinus, vt potè, quòd iure non probetur. sed ridendus est Socinus ex iam relatis. si enim rescriptum sine hora, vt incertum non offuscat rescriptum habens horam certam, & cui standum est, nonne sequitur aduersarium probare debere sui rescripti prioritatem, atque ita probandi onus ei incumbit? quoniam (vt diximus) qui horam certam habet, melius probasse dicitur. quo circà & illud minus verùm est, quod docuit idem Socin. iunior dict. l. 1. numero 59. verficul. non obstat. sol. matr. nempè & certitudinem adesse in rescripto, in quo sola dies adest. quia fateor adesse certitudinem, sed solius diei, non autem horæ, quæ quidem hora considerabilis est. & ideo comparatiuè maior inest certitudo cùm hora adscripta est, quàm quando non est appositа. ob id habens horam præferatur, cùm vere melius probauerit. Hinc respondit Ruinus consil. 13. numero 15. libr. 4. illum
27 melius probasse † famam, qui certi temporis illam probauit. hinc etiam scripsit Tiraquell. De retractu consang. §. 11. gloss. 1. numero 10. illum consangui-
28 neum † in commodo retractus præferri, qui certum consanguinitatis gradum probauit. idem affirmauit Petrus Placa libr. 1. epitom. delicto. capitul. 39. num. 22. Nec huic receptæ Doctorum sententiæ aduersantur rationes & argumenta, quibus adductus parum sibi constans Socin. sen. consil. 67. libr. 3. aliter respondit, quàm docuit. & quibus etiam Felin. in capitul. pastoralis. num. 5. de rescri. ita perplexus redditus est, vt nos reliquerit cogitantes. & cum Soc. sen. & Felin. sensit Alc. trac. præsump. reg. 3. præsump. 43. in fi. & idẽ visus est sentire Soc. iun. d. l. 1. nu. 58. fol. mat. dũ scripsit, Rotam Romanam malè sensisse. adducebatur
29 Socin. sen. ex doctrin. Ioan. Andr. † in capit. duobus. de rescript. in 6. dum sentit, tunc ordinarij collationem præferri collationi Pontificis, cùm de hora vtri-

usq; constat: nempè de prioritate horę collationis ordinarij. Respondeo. Ioan. Andreæ rectè suo in casu sentire: sed non licet sumere argumentum à sensu contrario ab eius doctrina: quæ quidem probabilis est, non tamen necessaria. nam, vbi sumeretur argumentum à sensu contrario, iam constaret eum receptæ aliorum opinioni refragari.

Secundò nitebatur Soc. sen. ea ratione quod cùm
30 ex † stylo curię non consueuerit adscribi hora in rescriptis, vt inquit gl. in c. duobus. in verbo si non apparet. de rescr. in 6. sequitur, non esse adscribendum negligentiæ illius, qui in suo rescripto horam non habet. quamobrem potuit & illud rescriptum hora carens ante concedi. Verùm idemmet Soc. sen. in d. l. 1. nu. 13. fol. ma. & ibi Soc. iun. nu. 60. huic rationi satisfacere videtur. clarius ego ita satisfacio. Fateor stylum excusare à negligentia, sed non sequitur, ergo hoc rescriptum debet præferri habenti horam, quoniam potuit post illud concedi. & si vult is dicere concessum ante, probare debet, vt iam diximus. Accedit, quod licet stylus excuset negligentiam, non tamen efficit, vt ex ea excusatione commodum sentiat, nempè, vt præferatur. Nec verum illud est quod inquit Alc. trac. præsump. reg. 3. præsump. 43. in fi. horę adpositionem contra stylũ, suspectũ reddere rescriptũ, iuxta c. quàm grauì. de crimine falsi, quoniam rñdeo, non omnino esse cõtra stylum posteaquàm Soc, & Cassiod. referunt ita aliqñ obseruatũ fuisse. imò audio Datarios aliquando vt amicis ac benemeritis faueant, horam adscribere.

31 Non etiam aduersatur † c. si à sede. de præben. in 6. quoniam illi respondet Soc. sen. d. l. 1. nu. 13. versic. nam text. fol. ma. nam verè is text. intelligitur, vt sola prærogatiua personæ Pontificis concedentis operetur, quando termini pares sunt, vt patet, quia si hora in neutro rescriptorum expressa est, is præfertur, qui est in possessione: aliàs verò si nemo possidet, præfertur, quia à Põtifice obtinuit. si ergo de prioritate constat ratione horę expresse ille præfertur, sed hic cõstat, quia illa dicitur prima concessio, quæ magis certa est,
32 ex reg. † l. de reb. C. de don. ante nupt. vbi illi, qui volunt dicere se habuisse obligata bona mariti ante donationẽ factam sponsę probare debent, quia de tempore factę donationis sponsę constat: atque ita sponsa creditoribus prefertur. à recepta igitur opin. receden
33 dum nõ esse suadeo. Dec. † tamẽ in d. c. pastoralis. nu. 7. de rescr. & in l. in ambiguis. in fi. de reg. iur. quẽ probauit Tiraq. de tract. de iure primige. q. 17. opinionẽ. 11. nu. 2. distinguit. Aut nullus possidet, vel ambo possidere prętẽdunt. tunc, qui horam certam habet, præfertur. & hoc casu procedit opinio cõmunis, & rectè. Aut, inquit Dec. is, qui horam certã in rescripto nõ habet, possidet, & tunc is possessor priuari non debet ab habente horam certam. quia, inquit Deci. licèt hora certa sit, non tamẽ infert prioritatem: & ideo melior est conditio possidentis. d. c. fi à sede. ita procedere potest opinio Soci. sen. d. consil. 67. Est ratio, quia in hoc concursu potentior virtus videtur illa possessionis. quod multis similibus confirmat Tiraquel. d. opi. 11. nu. 1. 2. Verum hoc secundum membrũ distinctionis Decij nõ videtur verũ, nam procedere põt secundum terminos d. c. fi à sede, qñ. s. data terminorum paritate vnus tantum possidet. sed diuersum est in casu nostro, vbi ex latere vnius adest possessio, ex latere alterius adest certitudo horæ. Est modò dubium quorũ alterum ex his præferatur. ego opinor habentem horam certã prefferri: quia iam habet tempus probatũ determinatè. nec possessio quicquam prodest aduer-
34 sario, quia possessio † non est probatio, sed releuatio ab onere probandi, quia dicitur solum transferre onus probandi in aduersarium. l. circa. ff. de proba.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& suprà attigimus. & ideo quando duo sunt pares, vt quia non constat de aliquo tempore datæ, is qui possidet, præfertur. non quia ipse anterior sit, sed quia eius aduersarius actor est, & actore non probante reus absoluitur. l. qui accusare. C. de eden. sed in casu nostro probatio certa est, & habetur, vt anterior quia aduersarij probatio, vti incerta nullius considerationis est. atque ita Decij distinctio malè defendi potest.

Octauus est casus, cum in omnibus datur paritas, hoc excepto, quòd vnius causa est priuilegiata, vt causa dotis, vel studiorum: alterius verò non: tunc præfertur causam priuilegiatam habens, ita omnes in d. l. 1. ff. sol. matr. & in specie de causa studiorum Rebuffus de priuileg. scholarium. priuileg. 82. ita de causis pijs scripsi tract. de adipiscenda possess. 4. remedio. quæst. 95.

Nonus casus, cum in omnibus pares sunt, is præfertur, qui motum propriè cõcedentis habet. c. duob. de rescript. in 6. vbi Gemin. & latè scribit Io. de Sylua tract. de beneficio. parte 3. quæst. 35. nume. 6. Rebuffus in 2. parte signaturæ. numer. 10.

Decimus est casus, cum paria omnia sunt, is præfertur qui obtinuit rescriptum & prouisionem per fiat illi qui obtinuit per concessum. ita fuit decisum in Rota Romana, vt referunt Cassiod. in regula Compella. de præben. decis. 14. Rebuffus vbi suprà numer. 11. 12. alia scribit Rebuffus tract. de pacificis possessо. à num. 368. vsque ad numer. 392. vbi multas extensiones & declarationes recenset.

SVMMARIVM.

1 *Hæres quæ præstare teneatur in restitutione fideicommissi.*
2 *L. cum res. §. culpa. de leg. 1. intellectus.*
3 *L. mulier. §. sed enim. ff. ad Trebell. sensus & intellectus.*
4 *Iudicis arbitrio relinquitur quas res distrahere debuerit hæres & non distraxit, vt fideicommissario teneatur, si illæ perierunt.*
5 *Res quæ sint, quæ seruando seruari possunt.*
6 *Tutoris negligentia quomodò probetur, quòd non emerit prædia pupilli nomine, sed reliquerit pecunias ociosas in arca.*
7 *Partus ancillarum in fructu non esse.*
8 *Scæuolæ & Manilij ac Bruti dissensio, an partus ancillarum in fructu sint.*
9 *Ratio cur partus ancillarum in fructu non sit.*
10 *Homo creaturarum dignissimus.*
11 *Animalia ad hominis vsum creata.*
12 *Seruum pecudis instar esse.*
13 *L. Paulus. ff. ad l. Falcidiam. explicatur.*
14 *Dubitandi ratio in l. Paulus. ff. ad l. Falcid.*
15 *Ratio decidendi ad l. Paulus. ff. ad l. Falcid.*
16 *L. deducta. §. hæreditatem. ff. ad Trebell. declaratio & sensus.*
17 *L. Paulus. §. 1. ff. de vsuris. declaratio.*

CASVS XLIX.

QVAE RES AB HAEREDE DIstrahi debuerunt, ne, si pereant, is fideicommissario teneatur. & cur partus ancillarum in fructu non sint, diligens & egregia explanatio.

PLVRA egregia scribit Vlpian. in l. mulier. §. sed enim. ff. ad S.C. Trebell. cùm agit de restitutione fideicommissi vniuersalis, ad quæ scilicet teneatur hæres, & illud, inter cætera diffinit, in vniuersum † hæredem teneri præstare, 1
quæ suo dolo, vel lata culpa perierunt, non econtrà, si leui vel leuissima culpa. Seruos ergo sine sua culpa mortuos, ædes vetustate consumptas non præstabit, præstabit autem res, quas cum distrahere debuit, sua culpa non distraxit si interierunt. & quamquam huic 2
sententiæ aduersari videatur text. † l. cum res. §. culpa. de leg. 1. quo loci idem Vlpianus, posteaquàm paulò ante affirmauit, hæredem teneri præstare, quę sua culpa perierunt, subijcit, culpam intelligi non solùm cum lata est, sed & cum leuis. Verùm tamen satis facit Bartol. in dict. §. culpa. & ante eum Petrus, vt ipsemet Bartol. scribit in l. quod Nerua. in vlt. quæst. ff. depos. & alios recenset ac sequitur Carolus Molinęus in consuetud. Parisi. titul. 1. §. 1. gloss. 8. numer. 53. ita ergo distinguit in dicto. §. sed enim. hæredem solum dolum, aut latam culpam præstare cum principalis causa additionis fit ad commodum fideicommissarij, cui tota ferè hæreditas restituenda est. & d. §. culpa, loqui cum gratia ipsius hæredis principaliter, vt potè illi cui maior hæreditatis remanet, adita est hæreditas, cùm verò gratia vtriusque est adita. quia par commodum est, tunc de leui tantùm tenetur: atque ita intelligit Bartol. text. l. si seruus legatus. §. cum quid. de leg. 1. à quo (ait Bartol.) hæc sumitur casuum vera distinctio. nec dissentiunt alij plures, vt apud Alexan. in dict. §. culpa. numer. 1. qui communem esse testatur. idem in d. l. mulier. §. si hæres. colum. 2. ad Trebellia. Sed maius dubium versatur in illo responso Vlpia. in d. †. §. sed enim, dum ait, quòd si res, quas di- 3
strahere debuit & non distraxit, perierunt, hæredem restituere debere. ambigitur apud nostros quando intelligatur debuisse distrahere, & quæ distrahenda erant Iacobus Concenna. libr. 1. quæstio. iuris capit. 3.
4 numer. 7. scribit, hoc † Iudicis arbitrio relinqui, nec enim ob facti ignorantiam Iure diffiniri potuit. hanc Concennatij declarationem veram esse arbitror. credo tamen Iudicem hunc nostrum duo considerare debere, vnum ratione rei distrahendæ, alterum ratione temporis quo sese offerebat oportunitas. ratione rei erit quod diligenter consideret, an res talis illa esset, quæ commodè censeri non posset, vt si ex illis es-
5 set, quæ seruando seruari non possunt, † quales sunt vestiment. fructus & similia, quæ vltra triennium seruari non possunt. & si contingat aliquando seruari, vt sensit not. gloss. vbi Baldus in l. 1. C. si aduers. vsucap. gloss. in l. diuortio. §. interdum. ff. solu. mat. & tradit post alios Iaf. in l. 1. §. fuit quæsitum. num. 33. ad Treb. & ibi Ripa nume. 18. Paris. consil. 55. numero 66. libr. 3. nam has ne sua culpa perirent, distrahere debuit. Ratione verò temporis, quo sese offerebat occasio distrahendi est, quòd consideret, an extarent qui rem illam emissent: id quod probare fideicommissarius debet, qui hæredis negligentiam arguit. sic dici-
6 mus cum conuenitur † tutor, quod tamquam negligens pupilli pecunias ociosas in archa habuerit, cùm prædia & reditus pupillo acquirere potuit. vt enim negligentia hæc probetur, erit quòd probet pupillus eo tempore prædia & reditus venales extitisse, quia tanta summa emi poterant. ita Bartol. in l. tutor qui repertorium. §. qui post depositionem. in fin. ff. de admin. tut. Bartol. alij plures sunt secuti, quos retulimus in tract. recuperandæ possessio. remedio 7. num. 23. quo loci alia simlia congessi.

Vnum etiam nunc subijciam in huius. §. sed etenim,

nim interpretatione, quòd & si è re nostra nõ videatur, ob loci tamen elegantiam tacitus præterire non potui. scribit hic Vlpianus, partus restituendos esse si extant, & partuũ partus, quia in fructu isti non sunt.
7 sentit Vlpi. partus † ancillarum ideo esse ab hærede fideicommissario restituendos, quia in fructu non sunt: absurdum etenim est, ait Caius in l. in pecudũ. de vsur. & Iust. in §. in pecudum. insti. de rer. diui. hominem esse in fructu, cùm omnes fructus hominum gratia natura comparauerit. quare grauis admodum
8 dissensio fuit inter grauissimos viros P. † Scæuolam & M. Manilium & M. Brutum, an partus isti in fructu essent. Scæuola enim & Manilius in fructu esse cõtendebant, Brutus contrà. cuius quidem disceptationis meminit M. Tull. in primo de finibus bonorũ & malorum his verbis: An partus ancillæ sit in fructu habendus, differetur inter Principes ciuitatis P. Scæuolam & M. Manilium, ab hisq; Brutus dissentiet, quod & acutũ genus est, & ad vsus ciuiũ non inutile, nosq; ea eorumq; scripta, reliquaq; eiusdem generis, & legimus libenter & legemus, hæc quæ vitã continẽt omnem negligentur. hæc Cicero. Bruti sententia obtinuit, vt scribit Vlpia. in l. vetus est quæstio. ff. de vsuf.
9 & d. §. sed enim. Brutum fortè mouit † ratio, quã refert Alex. ab Alex. lib. 1. dierum genia. c. 10. quoniam ex serua natus sui potens non est, nec alieni iuris aut ditionis fit, sed in seruitio & famulatu domini ita adiectus, vt sine domini iussu permissuve in ius alterius venire aut mancipio nexuve obligari non possit. ideo ancillæ partus in ius ministerium q; vsufructuarij non venit, sed velut mancipium domino adijcitur, quod in pecore enato secùs dici conuenit, si quidem pecus enatum cum in manu & fructu sit vnà cum pecore legato, tanquam adiectum perinde manet ac si legatum esset. verùm huius Alexandri ratio non satis solida videtur, quippe quòd par sit in vtroq; casu ratio, si pares sint termini, si supponimus de re principali dispositum, vt esse legatum vsumfructum pecudum & legatum ancillæ vsumfructum, vt fœtus pecudis veniunt, ita & partus, cùm vtrunq; ratione adiectionis vnum censeatur, vt enim fœtus pecorum à pecoribus legatis pendet, sic partus ancillæ: qui sanè partus dici non possunt domini permissu nõ dispositi, imò verè ratione accessionis obligati censentur. Nec nodum plenè dissoluit illa alioqui vera ratio, quam considerauit Corasius lib. 5. Miscella. iuris c. 8. nu. 5. illa censeri in fructu esse, quæ ad hominũ
10 vsum inducta sunt. l. penul. de vsufr. leg. † hominem autem omnium creaturarum dignissimum. l. iustissimè. ff. de ædil. edict. non ad alterius vsum creatum esse, sed per contrarium hominis gratiã fructus omnes naturam comparasse. d. l. in pecudum. Hæc sanè ratio ostendit quidem ideo partum fructus nomen non obtinere, sed cur saltem fructus loco non debeatur vsufructuario, apud quẽ cùm sit ancillæ vsusfructus etiam illius partus esse potest, non demonstrat. rectius ergo visus est sentire eruditus Franc. Conna. lib. 4. commenta. Iuris Ciuilis. cap. 2. nume. 2. ideo ita
11 sensisse Brutum, quòd omnia † animalia sint vnius hominis causa procreata. d. l. in pecudum. propterea eorum naturam proferre, vt in fructu hominum esse censeantur, non modò ipsa, sed quæ ex ipsis nascuntur. at homo, qui sua natura liber est, & naturali ratione in nullius dominium cedit, ne in fructum quidem veniet. at eius origo naturalis est, quare nec ex ea fructuario debetur, sed nullius est, at vi dominicæ potestatis, quæ ipsa à iure gentium est, sit domini: quod ius ad fructuarium non pertinet: sic fit vt partus ancillæ non fructuario debeantur, sed domino, apud quem residet Ius potestatis. Pro Scæuola autem

partum ancillæ inter fructus connumerandum esse, facit magni Philosophi Aristotelis testimonium, qui
12 Politicorum primo scribit: † seruum nihil hominis habere, sed pecudis instar esse, ac rei familiaris & domesticæ instrumentum. instrumẽta, inquit, alia sunt inanimata, alia animata. Gubernatori clauus tanquã minister inanimatus, qui proram regit, animatum instrumentum: minister enim in omnibus artibus gerit speciem instrumenti. sic opes erunt vitæ detegendæ instrumenta, quòd sine illis, aut nullo modo, aut non satis commodè viui potest. quarum vniuersarum nostra est possessio, seruus similiter animatũ quiddam est: possidetur tamen à nobis: estq; vt & minister omnis in rebus nostris, præstantissimum instrumentum. hæc ille. cuius meminit ad rem hanc Conna. d. lib. 4. commen. cap. 2. num. 2. & idem lib. 2. cap. 2. num. 1. sed intelligo Philosophum impropriè loqui, illudq; solùm procedere habita ratione commodi ipsius hominis. fortius ergo pro Scæuola pu-
13 gnat Pauli responsum in † l. Paulus. ad l. Falcid. partus ancillarum ante diem fideicommissi editos ad hæredes eius, qui rogatus est, pertinere, cosq; in quartam, & quartæ fructus computandos, si de lege Falcidia quæstio incidat. sentire ergo Paulus cum Scæuola videtur. partus ancillarum fructus censeri, cùm certum sit fideicommisso grauatũ, quidquid est hæreditatis, teneri restituere, solosq; fructus eum retinere, quos in quartam imputat. l. in fideicommissariam. ff. ad Trebell. Verùm eo loci satisfacit Connanus, aitq; lege Falcidia cautum esse, vt quidquid ex successione defuncti peruenit ad hæredem, restituere imputetur ipsi in quartam, quare ea ratione partus ancillæ numeratur in fructu quartæ, non quia fructus sit, sed quia is ad eum tanquàm ad dominum peruenit ex defuncti hæreditate. quam declarationem confirmat Conna. ex l. Paulus respondit. ff. de vsuris. dum scribunt Paulus & Neratius, partus ancillæ non venire in restitutionem cum muliere fideicommissa, quoniam etsi hic dominus certo tempore, tamen restituere grauatus sit, interim tamen editum partum sibi quærit non iure fructus, quia fructuarius non est, sed iure dominij, quod habet licèt non
14 perpetuum. & in d. l. Paulus. erat † dubitandi ratio, propterea quòd hæres non simpliciter rogatus erat hæreditatem restituere, sed hæreditatem sine reditu, quare putabatur hæreditatem omnem & quidquid ex ea prouenerat, restitui debere, atq; ita partus reddendos, cùm non sint in reditu: quasi illa verba sine reditu exceptiuè posita essent, ac si voluisset hæreditatem restitui, excepto reditu. Contrarium diffinit
15 Paulus, † rationem decisionis, illã considerauit Conna. quia illa verba sine reditu, vim declarationis non exceptionis habent, quasi dicere testator voluerit, omnem hæreditatem suam debere restitui, non et-
16 iam si quid prætereà veniret ex ea. sic is intellexit † l. deducta. §. hæreditatem. ff. ad Trebell. Nam dum ait Papinianus hæreditatem post mortem suam exceptis reditibus restituere rogatus, ancillarum partus non retinebit, nec fœtus pecorum, qui submissi gregem retinent. si enim testator illa verba non addidisset, exceptis reditibus, is hæres fœtus & partus retineret: fœtus, quia & si partem hæreditatis non faciant, sunt tamen in fructu atq; hæredis fiunt, partus verò retineret, quia propter hæreditatem ei iure dominij obuenerunt, atq; ita tanquàm fructus & reditus non considerantur. Corasius verò d. libr. 5. miscella. c. 8. num. 5. 6. nodum hunc soluit atq; intelligit
17 in d. † l. Paulus. §. 1. de vsuris, partum sub reditus appellatione comprehendi, quia latior significatio est dictionis reditus, quàm fructus. ex l. vsufructu lega-

Universidad de Deusto
Biblioteca

to.ff.de vsufruct.leg.& l.frugem. in princip. de verb. sign. gl.in c.generali.de electio.in 6.hæc sanè declaratio nunquàm placuit, quia & si lata sit hæc significatio,non tamen tàm ampla est, vt partũ comprehendat. & illa Caij ratio & hoc in casu procedit: nam cùm reditus & prouentus hominis causa parata sint, ipse homo in reditu esse non potest. non etiam eiusdem Corasij interpretationem ad l.deducta. §. hæreditatem.probo,cùm nõ parùm diuinare mihi videatur.quæ verò à Lud.Charondo scripta sunt lib.2. verisimil.iuris.c.3.missa facio, cùm leuia admodũ sint. Cætera, quæ ad huius §. sed etenim, elucidationem attulit doctè Conna. d.cap.2. lib.4.videri apud eum possunt.

SVMMARIVM.

1 *Mensis quot diebus constare debeat.*
2 *Menses duo concessi in edicto ædilitio sexaginta dierum sunt.*
3 *Aediles quo anno creati.*
4 *C.Cæsar annum ad lunæ cursum ordinauit.*
5 *L. Aediles aiunt.in prin.ff.de ædilit.edi.declaratur.*
6 *L. vlt.§. sed quia. C.de iure delib.intellectus.*
7 *Auth. iubemus.C.de iud. exponitur.*
8 *L. 2. C. de temp.appell. explicatur.*
9 *Menses ad appellationem prosequendam esse triginta vnius diei.*
10 *L.1. C.de temp. appell.interpretatio.*
11 *Constitutiones nouæ Serenissimi Ducis Subaudiæ in titulo Delle appellatione. dum sex menses statuunt ad prosequendam appellationẽ.declarantur, menses scilicet esse triginta vnius diei.*
12 *L. quinquaginta.ff.de excus. tut. declaratur.*
13 *L. penult. C. de fideiuss.*
14 *Mensis in casu simplici intelligitur de mense triginta dierum.*
15 *Mensem a luna dictum.*
16 *Luna quot dies habeat.& paulò infrà.*
17 *Plinij locus in historia naturali lib.2.ca.9. declaratur.*
18 *Plutarchi locus lib.2.de placitis Philosophorum. c. vlt. explanatur.*
19 *L. septimo mense. ff. de statu homi. de quo mense intelligatur.*
20 *Constitutiones nouæ Mediolani,tit.de rescriptis.§.1.declarantur.*
21 *Mensis cùm fit mentio in dubio relatione ad principiũ mensis habita,de quo mense intelligatur.*
22 *L.vbi lex.ff.de reg.iur.declaratur.*
23 *Statutum Mediolani cap.215. sub Rubr. Quòd deposita,contestationes. &c.& statutum c.237.sub Rub. Quod præteritis sex mensibus,enucleatur.*
24 *Bal.in l.cos. §. fin autem.in fine. C.de appel.notatus.*
25 *Gomes. opinio in §. rursus. num.35.instit.de actio.explosa.*
26 *Decretum antiquum Pedemontium.lib.3. sub Rubr. de donationibus,venditionibus, &c.declaratur.*
27 *Mensis vtilis quis, & de Iudicis arbitrio in eo constituendo.*

CASVS I.

QVOT DIEBVS CONSTET mensis, multa præter alios diligenter declarata.

1 CRAVIS fuit admodum inter antiquos iuris interpretes disputatio, nec nostris adhuc temporibus satis discussa & cognita,quot diebus †.mensis constare debeat,cùm mensis in Iure fit mentio,an scilicet viginti octo dierum, vel triginta, vel triginta vnius? multorum opiniones retulit Baldus in cap. licèt. de supplen. neglig. Prælat. Signorolus consil.38. Si quæratur. Gomes.in §. rursus.numer.35. instit. de actio. Guliel.Mayne. l.vbi lex.de regul. iur. cæteros statim adferam.& tanta fuit rei perplexitas, vt Signorolus & Gomesius censuerint multis in casibus hoc in Iudicis arbitrio esse positum. Vt res hæc quantum fieri potest explicetur, perplures casus distinguo. quorum omnium primus est, cùm in lege est, vel ex verbis, vel ex mente expressum, de quo mense agatur, tunc cùm in claris versemur, nulla erit dubitatio. Extat in primis exemplum in ædilitio edicto, quo iudicium redhibitorium intra duos
2 †menses conceditur. l. si venditor.ff.de ædilitio edicto. quos duos menses esse dies sexaginta ostendit Iureconsultus in l. ædiles aiunt. in princ.ff.eod.titu. nec sanè mirum hoc casu, quoniam edictum illud ædilitiũ sic ante C. Cæsarem anni ordinatorem præ
3 positum fuit. scimus enim † ædiles creatos anno tricentesimo octuagesimo octauo ab vrbe condita,
4 vt auctor est Liuius in fine libri sexti. † C. verò Cæsar annum ad Solis cursum ordinauit anno tertio sui Consulatus & M.Æmilij Consulatu,vt autor est Censorinus,& meminit eruditissimus Lilius Gregorius Gyraldus libro de annis & mensibus, quod ex supputatione doctissimorum Holoandri ac Galerani contigit anno 708. à condita vrbe: quo tempore solus imperium arripuit & multa constabiliuit. qua ra-
5 tione sic intelligendus est textus d. † l. ædiles aiunt, in prin.dum meminit de semestri,quod conceditur emptori, vt ob morbi & vitij causam venditori iumentum restituat.quem locum egregiè explicat Alexand.ab Alexand.lib.4.c.4.genial dier.huc spectant verba illa Diuini Platonis Dialogo decimo de legib. Si autem artifex aliquis huiusmodi rerum peritus ignaro & rudi cuipiã tale aliquid vendidit,qui emit, citra sex menses in alijs,in morbo verò sacro vsq; ad annum integrum reddere possit. Casus est huic relato similis in l. vlt.§.simili modo.& in §.donec tamen. C.de iure delib. quo loci statuit Iustinianus, tempus mensis ad inuentarium inchoandum,& duorum deinde ad iam inchoatum perficiendum,qui sanè menses triginta dierum pro singulis erũt,vt ipse met Imperator ostendit in illa ipsa. l.vlt.§.sin autem dubius
6 est. ex quo textu sic declaratur & text. d. † l.vlt.§.sed quia quidam. dum in alio casu à relato, non parùm diuerso de nonimestre agit. erit enim nonimestre triginta dierum pro singulo,iuxta d.§.sin autem dubius. sensit & Bart. in l.cùm bissextus.de verb.signif.
7 similis est casus in † auth. iubemus. C. de iudi. quo loci triginta dies primò conceduntur ad allegandũ aduersario, cùm pars altera ius suũ deduxit: quod si non fecerit ad eius malitiam superandam dari mensem alterũ. ecce iam præsupponere dies illos 30. mensem constituere.quod & habetur in nouella 115.§.sed & hoc,è qua auth. iubemus.est desumpta. Econtrà autem extant constitutiones aliæ,quibus mensis tri-
8 ginta vnius diei stabilitus fuit,vt in † l.2. C. de temp. appella.qua tempus,quod fatale dicitur, statutũ fuit trium & iterum trium mensium ad appellationem prosequendã.subditq; eo loci Theodosius illius constitutionis promulgator in §. quòd si ab arbitro, tres menses nonaginta tres dies constituere. clarius exponitur in l.vlt.§.1.C.eo.tit.his enim in locis rem clarius exponendo lex vlterius processit,vt animaduertit,& rectè Soc.aut quisquis is est,tract.fall.regu.260. fal.1.& ex d.l.2.§. quòd si ab arbitro,& ex d.l.vl.§.1.C.
9 de tempo. appell. intelligimus † in tractatu appellationum mensem triginta vnius diei esse,ex quib. declaratur

10 claratur † l. 1. C.illo titu.& aliæ plures. inferri etiam potest egregia declaratio ad nouas constitutiones Se-
11 renissimi Subaudiæ † Ducis in tit. Della prosecutione dell appellatione.quibus statutum est tempus sex mensium ad appellationem prosequendam.iuxta d. l.2. C.de temp.appel.cùm ergo de quo mense intelligatur,dubitatur,triginta vnius diei erit, ex d.l.2. & d.l.vltima quod annotandum est.

Secundus est casus, cùm in dubijs versamur, & mensis simpliciter ac absolutè sit mentio,non habita
12 relatione ad principium vel finem ipsius mensis, vt aliqua iuris loca aliquando annotaui. vnum in † l.
13 quinquaginta.ff.de excusat.tuto.alterum in †l. pen. C.de fideiusso.& in cap. 1. quo tempo.miles. in vsib. feud. vbi Bald. hoc in casu intelligunt nostri inter-
14 pretes † mensem esse dierum triginta tantùm. hanc probauit opinionem Gemin.in cap.quàm sit. in verbo mense,de electio.in 6.Baldus in l.cos.§.sin autem. propè finem.C.de appella.& clarius in cap. licèt. vbi Butrius de supplen.neglig. Præla. Alexand. consilio 214.num.12.lib.5.Socin.tracta.fallent.reg.260.Dec.in l.vbi lex.num.2. versic.secundò conclusio. de regul. iuris.& ibi Cagno.num.1. Gomes.d.§. rursus. num. 35. Instit.de actio.Alciat.in l.cùm bissextus. in fin. de verb.significat.solet adferri text.d.l.vlt.§.1.cum §.sin autem dubius.C.de iure delib.qui tamen (vt admonui) non in casu dubio,sed claro loquitur, vt & alij plures à Butrio citati in d.cap. licèt. ex multis vrget illa vna ratio, quam perpendit Alciatus in d.l. cùm
15 bissextus.in fine.dum inquit, † mensem à luna fuisse dictum cùm luna Græcè μὴν appelletur, & mensis μὴν. Vnde mensis tot continet dies, quot luna: at
16 † illa dies habet triginta cùm tardissimè à coitu solis luna remoratur ad suas vices reddit, cursumq; confi-
17 cit, inquit Alciatus.cuius consideratio confirmatur † Plinij authoritate in naturali historia libr. 2. cap.9. his verbis: Proxima ergo cardini,ideoq; minimo ambitu vicenis diebus septenisq; & tertia diei parte peragit spacia eadem,quæ Saturni sydus altissimum triginta (vt dictum est) annis deinde morata in coitu solis biduo, cùm tardissimè è tricesima luce rursus ad easdem vices exit. posteriora hæc Plinij verba clarè Alciati sententiam cõfirmare videntur, quod cla-
18 rius facit † Plutarchus lib.2. de placitis Philosophorum cap.vlt.dum sic scribit: Lunæ dies triginta, hic enim est perfectus mensis à primo lumine vsque ad coitum. Verior tamen est sententia, lunam cursum suum diebus viginti nouem, & horis duodecim ac quibusdam minutis perficere.quod affirmauit Astrologorum diligentiss. Georgius Perurbachius in suis tabulis,sensit & Alexand. ab Alexandro lib.3.dierum genialium cap.24.& clarius doctissimus Lilius Gregorius Gyraldus in doctissimo libro de mensibus scribit ex veriori multorum sententia in hæc verba: Demum lunaris annus quadrifariam accipitur.

Primus est,cùm luna 27. diebus & horis 8. signiferum percurrens ad id signum ex quo egressa est, reuertitur.

Secundus est diebus duobus & horis quatuor prolixior,qui ex vsu mensis appellatur. cùm Solem à quo noua digressa est 29. & 12. horis exactis iam defecta repetit.

Tertius qui duodecim mensibus huiusmodi, id est,diebus 354. expletur,& vocatur annus cõmunis.

Quartus est,qui intercalaris & embolimus dicitur,id est,interiectus. Nec ab hac sententia dissentit Plinius loco iam citato. quamobrẽ intelligimus Alciati rationem non concludere: siquidem mensis nõ triginta dierum,sed viginti nouẽ cum dimidio tantùm esset,non ergo iure & ratione probatur recepta hæc interpretum sententia. Accedit quòd nulla verè est differentia inter casum hunc & subsequentem, cùm in vtroq; necesse sit semper dari initium & finẽ, idemq; terminus & dilatio ad actum celebrandũ iuxta mensem à quo initium actus is sumit, & menses subsequentes in quibus actus is perficitur,terminari præfiniriq; debet, vt in casu quem nunc subijciam.
19 Hinc potest inferri declaratio ad † l. septimo mense. ff. de statu homin. vt de mense lunari intelligatur, quemadmodum rectè interpretatus est doctissimus Alciatus in l. Gallus.in princip.nu.29.de libe.& posthum.qua de re infrà casu 89. probata tamen recepta
20 Doctorum opinione infertur declaratio ad † nouas constitutiones Mediolani titulo de rescr. §. 1. quibus est cautum simpliciter, rescripta intra mensem esse præsentanda,intelligitur intra triginta dies: nisi dicamus illam dictionem intra referri ad principium.
21 Tertius ergo est casus cùm sumus in dubio, † sed mensis sit mentio,habita relatione ad principium illius mensis in quo actus fit: vt si die 23. Augusti (qui mensis vnũ & triginta habet) detur dilatio per mensem,quæ à die illa sumat initium,finietur die 23.Sept. atq; ita is mensis erit dierum triginta vnius, ex quo Augustus triginta vnum habet. si verò dilatio sumit initium à die 23. Septembris finem recipiet die 23. Octobris,& ita mensis erit 30. dierum, cùm September habeat solùm dies 30. hanc opinionem probauit glo.in c.quàm sit.de elect.in 6. quam crebrius secuti sunt interpretes nostri.ita Bartol.in l.cùm bissextus. vbi Alciat.de verb.sig.Bald.& Imol.in l.de diuisione. vbi etiam Alex.nu.4.communem hanc esse testatur. ff.sol.matr.idem Alex.in l.vlt.in princ.nu.6.in fin.C. de iure delib.& cons.42.nu.4.lib.3. Cur.Sen.in tract. de iure patronatus.in verbo, honorificum.num.64. Soc.Sen.con.99.col.1.lib.3.& in tract.fallen.reg.260. fallen.2.& Rui. qui in indiuiduo eiusdem casus consuluit cum Soc.relato.Ruinus inquam cons.61.num. 37.lib.5.Decius l.vbi lex.nu.1.de reg.iuris.& ibi Cag. nu.2.adducuntur ex c.licèt.de supplen.negl. Prælat. quod non explicat de quo mense intelligatur, quotq; diebus constet.minus ad rem confert.l.2.ff.de diuer. & temp.præscr.in quo de mense ne verbum quidem. textus autem.l.2.§.1.C.de temp.appel. vt iam retulimus,in casu claro loquitur.rectius itaque probari vi-
22 detur in † l. vbi lex.ff.de reg.iur.quanquam Bald. in l.cos.§.sin autem.C.de temp.appel.& Decius d.l.vbi. dixerit non ex iure,sed ex benignitate potius procedere,quemadmodum in fauorabilibus intellexit Alcia.in d.l.cùm bissextus.eiusdem sententiæ visus est esse nouissimè eruditiss. Iacobus Rænardus in Commentarijs ad d.l.vbi lex.de reg. iuris. ad finem. cùm scripsit,iure ordinario non censeri venisse eum intra duos menses,qui die sexagesimoprimo venit, sed cognitionis iure,hoc est,iure extraordinario & fauorabili,vt ipse initio suæ interpretationis cognitionis verbum exponit.quorum interpretationes mera vigilantium somnia esse,nemo est qui non videat. ipse ergo intelligo d.l.vbi lex,satis probare casum, quem proposuimus: quandoquidem de bimestri loquitur, quod si rectè computetur ex omnibus mensibus, Februario excepto, semper sexaginta vnius diei erit. quare Iureconsr.rationem habuit instituti ordinis à C.Cæsare,cùm fortè apud eum dubitaretur ex antiquo ordine ante Cæsarem à Numa Pompilio instituto,qui singulos menses dierum triginta Ægyptiorũ more constituit, vt literis mandauit Liuius primo ab vrbe condita.& in vita Numæ fusius Plutarchus. si ergo vel à Martio mense,vel à quouis alio, Februario excepto, (de quo curandum non est, vt de singulari in tanto numero) initium sumamus,semper bi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mestre sexaginta vnius diei erit, ita vt intelligamus ex responsio illo communem cursum spectandum esse. Accedit nunc illa ratio, quòd nisi ita obseruaremus, magna huius ordinis obseruati pararetur confusio: nam, cùm multiplex fuerit apud antiquos anni ordo, cui est quòd C. Cæsaris ordine posthabito, magis obseruemus illum Numæ Pompilij, vel potius Ægyptiorum, quàm illum Romuli, qui annum decem mensium, mensesq; triginta sex dierum, vel vt Lilio Gregorio placet triginta, & triginta vnius diei, ordinauit? & cur idem non est in his quòd in Cæsaris ordine, vel quòd in mensibus aliarũ regionum, quæ quotquot fuerunt, tot etiam ordines habuerunt, vt fusissimè simul ac doctissimè exequitur is Lilius Gregorius, & ex nostris summatim Tiraquell. tract. de retract. consang. §.1. gloss. 10. num. 1.2.3. Ex quibus satis superq; intelligimus veram esse relatam sententiam Doctorum, mensem habere aliquando 30. vel 31. dies habita relatione ad mensem in quo incipit dilatio concessa. Hinc infertur
23 declaratio ad statutum † Mediolani c.215. sub Rubr. Quòd deposita, contestationes & sequestra consequantur infrà sex menses. vult illud statutum sex menses incipere à die facti depositi, contestationis, &c. si ergo depositum sit factum die 23. Augusti, is primus mensis erit 31. diei, atq; ita deinde finem recipiet die 23. Februarij subsequentis anni. sic statutum eiusdem ciuitatis cap.237. sub Rubrica. Quòd
24 præteritis sex mensibus declarari potest. & malè sensisse † Bald. in d.l.eos. §. fin autẽ. propè finem vers. tu dic indistinctè. C. de app. qui in hoc ipso casu absolutè docuit, mensem esse 30. dierum, ex l. vlt. §. vlt. C. de iure delibe. quæ ad rem non confert, vt mox admo-
25 nui. intelligimus quoq; absurdã esse opinionem † illam Gomesij in d. §. rursus. nu. 35. ver. Et hoc quãdo, dum credidit, esse sumendum partim ex vno, partim ex altero mense. nam hoc modo mensis esset triginta dierum & cum dimidio, quo nihil absurdius. Ex his
26 infertur declaratio ad antiquum † decretum Pedemontium lib. 3. sub Rubr. de donationibus, venditionibus, &c. vbi intra mensem Notarius tenetur instrumentum grossare, (vt ibi dicitur) & in prothocollo redigere. intelligitur intra mensem ex communi cursu, vt tunc decurret ex statim relatis.

27 Quartus est casus, cùm de † mense vtili agitur, hoc est, sublatis feriis, quo in casu docuit Dec. in d. l. vbi lex. num. 2. & ibi Cagno. num. 1. post Alex. cons. 214. num. 12. lib. 5. mensem esse dierum triginta. qui quidem Alex. adducitur Baldi authoritate in d. l. eos. §. fin autem. C. de appella. quem paulò antè retuli. Verùm iura quibus nititur Bald. vt iam admonui, in casibus claris loquuntur. & quanquam hoc in casu cesset ratio illa confusionis, quam suprà in primo casu retuli, attamen nulla est ratio, nullaq; lex, qua firmari hæc possit sententia, vt dicamus, mensem vtilem esse potius triginta dierum, quàm vnius & triginta. quocirca ego in ea sententia sum, hoc in Iudicis arbitrio positũ esse, vt iudicet ac diffiniat an triginta tantùm, vel triginta & vna dies assignanda sit. sic ego sentio. Cæterùm, liberum sit vnicuique hac de re iudicium.

SVMMARIVM.

1 *Interrogationes in qua iudicij parte fiant.*
2 *Interrogationes in iudicio quibus rationibus fiant.*
3 *Interrogationes fieri in iudicij limine.*
4 *Interrogationis, quæ in iudicij ingressu fit, effectus.*
5 *Interrogatio, quæ in ingressu litis fit, circa præparatoria versatur.*
6 *Interrogatio hodie actionẽ non parit vt olim, & quare.*
7 *Interrogatio hodie quando fieri possit.*
8 *Duareni consideratio lib. 1. disputat. anniuers. ca. 43. reiecta.*
9 *L. 2. & l. 3. ff. de interrog. actio. declarantur. & paulò infra.*
10 *Interrogationes circa quæ versantur, nouè explicatum.*
11 *Accursius notatus in l. vbicunq;. de interrog. act. in secundo exemplo.*
12 *Interrogari licet ante litem contestatam reus quo titulo possideat.*
13 *Interrogationes post litem contestatam suadente æquitate concedi.*
14 *Filius duplici ex causa domum defuncti patris habitare potest.*
15 *Filius interrogari potest etiam lite contestata, an tanquam hæres vel tanquam creditor domum defuncti parentis inhabitet.*
16 *Agnatus cùm ad feudi recuperationem agit, possessorem etiam lite contestata, ex causa posse interrogare, an de feudo contractum fecerit, vel non.*
17 *Interrogatoria non omnino ab actore ante litem contestatam proponenda.*
18 *Interrogatoria post conclusionem in causa fieri ad declarationem exortæ dubitationis.*
19 *Interrogatoria post conclusionem in causa fieri non posse ad litis decisionem.*
20 *Cap. cùm dilectus. de fid. instr. explanatur.*
21 *Prohibita partibus, esse prohibita & iudicibus.*
22 *Glossa. l. filiusfam. §. veterani. in verb. permissum. de Procur. reijcitur & declaratur.*
23 *Conclusionem in causa, & sententiam à pari procedere, & quando.*
24 *Conclusionem in causa, in multis à sententia differre.*
25 *L. Qui pœnæ. §. Diuus quoq;. ff. de manumiss. sensus & declaratio.*
26 *L. si rem. §. vlt. ff. de euict. intellectus & declaratio.*
27 *Conclusionem in causa variis modis fieri.*
28 *Iudici placere debet, quod partibus collitigantibus placet.*
29 *Interlocutoria dicitur illa declaratio, qua Iudex declarat esse in causa conclusum.*
30 *Interlocutoria quæ executionem secum trahit, vim diffinitiuæ habere.*
31 *Interlocutoria, qua pronunciatur capitula non esse admittenda, vel positionibus non esse respondendum vim diffinitiuæ habet.*
32 *Iudicem posse post conclusionem in causa ad litis decisionem interrogare, sentiunt multi, quorum opinio rectè reijcitur.*
33 *Iudici nunquam in causa concludi, quomodo intelligatur.*
34 *L. vbicunq;. ff. de interrog. actio. declaratur.*
35 *L. Ossidius. de leg. 3. sensus & intellectus.*
36 *L. Generaliter. C. de reb. cred. intellectus.*
37 *Cap. pastoralis. in fin. de caus. poss. & propr. declaratur.*
38 *Cap. cum Ioannes. de fide instru. declaratur.*
39 *Cautela Baldi & Doctorum quòd Iudex ex officio posit post conclusionem in causa testes interrogare reijcitur.*
40 *Interrogatoria semper admitti, cùm in causa summariè & sola facti veritate inspecta proceditur.*
41 *Statutum Mediolani capitulo 75. sub Rubric. De responsione facienda certis interrogationibus, declaratur.*
42 *Constitutiones nouæ Pedemontium titulo Delle interrogationi. §. vlt. declarantur.*

CASVS

CASVS LI.

QVANDO EX IVDICIS ARBItrio & potestate interrogatoria admittantur. de conclusione in causa, plura ad vsum forensem pertinentia, explicata.

1 AMBIGITVR † in qua iudicij parte interrogationes fieri debeant. respondit Vlpia. in l. vbicunque. ff. de interrog. actio. vbicunq; æquitas Iudicem mouerit, æquè oportere fieri interrogationem. atq; ita intelligimus, hoc iure absolutè diffinitum non esse, sed Iudicis arbitrio relinqui. id quod clarè scriptum reliquit Afflictus in cap. 1. num. 21. in fine ex quib. caus. feud. amitta. & ante eum respondit hoc esse Iudici arbitrarium. Bal. cons. 308. statuto Perusij lib. 5. qui & illud subijcit esse & Iudici arbitrarium formare interrogatoria. Ego scio duplici ratio-
2 ne † interrogationes fieri: primò ad litem præparandam, cùm agere volens dubitat contra quem experiri debeat. l. 1. in principio. & l. 4. & l. 5. ff. de inter-
3 rog. actio. atque ita hæ † interrogationes in limine iudicij proponuntur, non refert tamen, an paulò ante actionem propositam, vel vnà simul in libello deducantur, modò sit ante litem contestatam. ita Petrus Ferrarius in pract. Papiensi in forma interrogationis fiendæ. in gloss. quatenus ex officio. numer. 2. post Bart. in l. si finita. §. Iulianus. num. 5. de damno infecto. idem Bart. d. l. 1. de interrog. actio. & clarius Abbas in cap. penult. num. 19. de iura. calum. huius
4 autem † interrogationis effectus is est, vt actus certus reddatur an talis sit is interrogatus, vt contra eum suam actionem intendere possit: atque ita nihil opitulatur iuri actoris, qui vel testibus, vel instrumentis, vel alia probatione de iure suo docere debet: fic̃q; se ius contra interrogatum ostendere: quare in-
5 quiunt nostri, hanc † interrogationem circa iudicij præparatoria versari. ita Bal. l. 1. ff. de interroga. act. clarius Curt. Sen. in l. 2. §. quod obseruari. num. 23. C.
6 de iureiur. propter calum. dan. Nec enim hodie † interrogati responsio actionem interroganti tribuit, vt olim. nam olim (vt rectè sentire mihi visus est Robertus Aurelia. lib. 4. sententiarum iuris cap. 18.) ex sola ipsa interrogati responsione actio, quæ interrogatoria appellabantur, interroganti dabatur, perinde quasi confessione sua obligaretur. l. si quis in iure. l. de ætate. §. 1. & §. qui interrogatus. & l. vltim. ff. de interroga. actio. si verò actio iam ipsi interroganti competebat, hæc ipsa interrogatio in eo interroganti proficiebat, vt necesse non haberet amplius de iure suo docere, si quidem sufficeret ipsa sola aduersarij confessio. d. l. de ætate. §. qui tacuit. l. si filius. §. vltim. & d. l. vltim. ff. de interrogat. actio. Hæ interrogationes in desuetudinem (vt inquit Callistratus in l. 1. §. 1. ff. de interrog. actio.) ea ratione abierunt, hodieq; minus frequentantur, quia iniquum visum est Prætori alijsq; postmodum ius reddentibus, vt is qui nullam ab initio habebat actionẽ, eam nulla præcedente obligatione ex hac interrogatione sibi pararet. Nam actio non oritur ordinario iure, nisi præcedat obligatio, præterquam si à iure reali oriatur, aut à lege nominatim detur. l. licet. §. ea obligatio. ff. de Procurato. quæ sanè actio ex sola ipsa responsione ad interrogationem actoris competebat: non immeritò ergo si in desuetudinem abijt. iniquũ sanè erat aliquem in iudicium actione contra eum non competente trahere, & illum fine iure vexare, &
7 non semel ex eius inconsulto responso damno graui afficere. in vsu quoque esse in eo desijt hæc interrogatio, quæ illi cui iam actio competebat, concedebatur ad faciliorem ac validiorem probationem sibi parandam. d. §. qui tacuit. & d. l. si filius. §. vlt. nam iniquum visum est Prætori vt absolutè omnibus in casibus is reus conuentus ad actoris commodũ posset interrogari. † hodie ergo ita constitutum est, vt primò ante litem contestatam agere volenti concedatur aduersarium interrogare, vt de illius persona certior reddatur, ne frustrà cum eo experiatur. versatur itaque hæc interrogatio ad certificandam personam aduersarij, ne frustrà actor contra eum actio-
8 nem moueat. quamobrem dicimus ante litem contestatam fieri, quia actori aliàs imputandũ est, quòd certior factus non sit de aduersarij conditionibus: post litem verò contestatam etiam conceditur, cum suadente æquitate arbitratur Iudex. d. l. vbicunque. atq; ita hæc declaratio verior est illa † Duareni lib. 1. disputa. anniuersi. c. 43. dum opinatus est, has interrogationes hodie minus frequentari, non autem in vsu esse desijsse, minus inquam frequentari, quia adhuc in ea parte illis vtimur, dum competit actio, interrogamus ante litem contestatam, vel post si suadeat æquitas. Ego verò intelligo in desuetudinem in ea parte abijsse, qua actio parabatur, minus verò hodie frequentari, quod non hodie vt olim absolutè ad actoris intentionem fundandam omni tempore interrogare licebat. hodie enim solùm licèt ad iudicium certum & legitimum constituendum ante litem contestatam interrogare. Nec est quòd quis obijciat, imò has interrogationes versari circa probationes, & causæ merita, vt sentire videtur Vlpianus
9 in † l. 2. ff. de interrogat. actio. & Paulus in l. 3. dum scribunt, ideò Prætorem edictum hoc introduxisse, quia actori difficilè est probare suum aduersariũ esse hæredem vel bonorum possessorem. & his adductus respondit Neuiza. d. cons. 5. numer. 29. 30. hæc interrogatoria admitti etiam ad probandum merita causæ, sic̃q; negotium principale. Ego verò rem hanc aliter declaro, vt iam vno verbo attigi, atque dico, has
10 † interrogationes versari circa probationes, sed non circa negotium principale, vt merita causæ probentur. quòd vt intelligamus, sciendum est, actorem debere præstare, vt obtineat. Primò, vt actionem habeat qua experiri possit.

Secundò, vt probationes ad eam suam actionem iustificandam adferat. Tertiò, vt agat contra eum, qui vel debet, vel rem detinet, quam actor propriam esse contendit. si illud primum esse considerabimus, interrogatio illi nũquam proderit, cùm non habenti non tribuat actionem, vt suprà diximus. si quoque illud secundum considerabimus, nihil adhuc hæ interrogationes proficient actori, qui aliunde probationes habere debet. si verò tertium perpendemus, dicendũ est has interrogationes releuare ipsum actorem ab onere probandi illum suum aduersarium eũ esse, qui conueniri iure potest. ita loquuntur Vlpian. & Paul. qui reddunt rationem, quia vt plurimũ difficilè est probare aliquem esse hæredem vel bonorum possessorem, cùm hæreditatem adire, & bonorum possessionem agnoscere in animo hęredis consistant, & secretò ita sæpe fiũt, vt extraneis cognita hęc minimè sint. hæc ergo interrogatio & si respiciat illã probationem, quam actor præstare deberet, attamẽ conceditur, quia aduersario non nocet, nec actori prodest, vt actio illi, si eam non habet quæratur, vel vt eã actionẽ iustificet, si aliunde probationes non habet.

11 Hinc inferri potest, malè sensisse † glossam d. l. vbicunq;. in secundo exemplo, quam perperam secu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus est Neuiza.d.cons.5.nu.19. qui etiam minus fideliter retulit Doctores omnes illam sequi. nec enim licet interrogare debitorem, an debeat, vel non, sed solùm ad fundandum iudicium, ne elusorium fit. &
12 hac ratione conceditur etiam † interrogare super titulo, vt quo titulo teneat, quãdo est causa dandæ certæ actionis. ita Soc. tract. fail. reg. 430. fallen. vi. quem sunt secuti Neuiza. d. cons. 5. num. 30.

13 Post litem † verò contestatam interrogationes conceduntur, si æquitas suadet. d. l. vbicunq;. vtpotà, si actor ante litem contestatam aliquibus coniecturis credebat aliquem esse hæredem, atq; ita eum hac de re non interrogauit. quæ sanè coniecturæ tunc cessa-
14 rent, vtpotà si † filius domum defuncti patris inhabitat, is duplici ex causa inhabitare potest, vt hæres, & vt creditor habens hypothecata ob causam dotis maternæ bona ipsa mariti: & ideo ex illo actu inhabitationis non inducitur aditio: vt scribit Barto. in l. gerit. nu. 21. de acq. hæred. quem cæteri secuti sunt, vt apud Soc. Sen. cons. 131. col. 2. lib. 1. Ruin. cons. 51. nu. 1. 8. lib. 4. con. 60. in fi. lib. 5. & Tiraq. de retractu consan. §. 30. glo. 1. nu. 32. præsupponamus ergo actorem hæreditatis creditorem actionem contra filium illum, vt contra hæredem intendere, eum non interrogan-
15 do ante litem contestatam, an hæres † eius patris esse velit vel non, cùm ex habitatione cum hærede esse opinaretur, & deinde lite contestata actore hunc incipere suspicari, illum fortè non esse hæredem, quia fortè excepisset esse in primis deducendum æs alienum anterius, vt dotem matris vel quid simile, quo eum reum conuentum esse non posse hæredem suspicatur: tunc hac æquitate suadente poterit arbitrari Iudex esse locum huic interrogationi. Aliud exemplum adferri potest, quo defendi posse videtur il-
16 la Neuizani consultatio quinta, si † agnatus feudum sine agnati consensu vendidit alioue modo distraxit, & alter agnatus in illo ius aliquod prætendat, si agere cœpit contra ipsum suum agnatum. credens illum adhuc possidere cũ possidere cũ semper viderit: si lite iã contestata superueniat aliqua suspicio, qua suspicari possit ipsum agnatũ distraxisse, certè interrogari is agnatus poterit, an cõtractũ aliquẽ de fendo fecerit vel non, illã verò suspicionem Iudex ex se cognoscere poterit, qua ex sua æquitate declarare possit interrogationi locum esse. est enim probabilis hæc dubitatio, ob quam interrogatio conceditur. ita Alb. in d. l. vbicunq;. & Neuiza. d. cons. 5. nu. 14. & in hoc concedẽdo facilis erit Iudex, cùm iure nõ cogatur omni-
17 nò actor ante litem contestatam † interrogatoria hæc proponere. nam Abb. in c. pen. nu. 15. de iura. calum. scriptum reliquit, consilij potius quàm necessitatis hoc esse. & ob id inquit, quòd si per obliuionem omissa interrogatio fuerit ante litem contestatam, posse post fieri, cùm solùm versetur ad iudicij præparationem, ne frustrà iudicium agitetur: id quod curare omni studio Iudex debet, vt tradit Abbas d. cap. pen. num. 19. de iura. calum. & alibi sæpe.

18 Maius dubium in eo versatur, an etiam † post conclusionem in causa interrogare liceat? Ego in ea opinione sum, posse, vel quòad illa, quæ litis decisionem non respiciunt, vel quòad declarationem exortæ iam dubitationis. atq; ita intelligo Felinum in cap. cùm Ioannes. nume. 11. de fide instrum. Iaf. repe. l. admonendi. numero 61. vbi Curt. Sen. numero 69. versicu. tertiò fallit. de iureiuran. plura refert Barb. cons. 30. colum. 2. versicu. Item præsuppono. lib. 1. & si ipse aliter videatur sentire. sed cũ Felino sentit Marsil. singul. 555. Doctrina. Ripa cap. 1. num. 21. de iudi. Bello. cons. 59. num. 6. Neuiza. cons. 5. nu. 27. id quod fortius verum arbitror in Iudice, qui procedendi arbitrium habet. Quòd autem ad fundandam intentio-
19 nem † interrogari petentis, seu ad litis decisionem, scio iure ordinario, post conclusionem in causa interrogationes fieri non posse, etiam ex solo Iudicis officio. id quod rectè affirmarunt quàm plures celeberrimi Doctores, quos recenset Ripa in cap. 1. num. 21. de iud. qui pariter hanc secutus est sententiam. quam probauit Marsilius d. singul. 555. Doctrina. & Bellonus d. consil. 59. nume. 6. nec ab ea dissentiebam cum d. cap. 1. de iudicijs interpretarer, & si tunc præuiderim multa pro hac sententia adferri argumenta, & rationes, quæ eam non tuentur. vt illud
20 ex † cap. cùm dilectus. de fide instrum. & in cap. auditis. de Procurat. ac etiam ex Clem. 1. de causs. poss. & propriet. quibus prohibetur post conclusum in causa per alterum litigantium probationes exhiberi, ergo nec interrogari per Iudicem, cùm interrogatio
21 probationis loco cedat, quoniam quod † prohibetur parti, fic & Iudici, vt annotauit glossa in l. filius-famil. §. veterani. in verbo prætermissum est. ff. de Procurat. Nec sanè argumentatio euitari potest cum d. cap. cùm dilectus. & reliqua omnia possint intelligi, quando Iudex id agit ad partis instantiam, non ex suo officio. ita Alex. in l. 4. §. hoc autem iudicium. nu.
22 19. ff. de damno infecto. Nec aduersatur † doctr. gl. d. §. veterani. tùm quia à multis reijcitur, vt à Roman. & Seuerino in l. admonendi. nume. 238. in fine de iureiur. tùm quia (si vera est) intelligi debet quid in hoc à parte distet Iudicis potestas, quoniam per admissionem probationum eam conclusionem reuocare dicitur. sic euitari potest text. cap. pastoralis. in fine de caus. possess. & propriet. vt eum intellexit Seuerinus in d. l. admonendi. numero 288. in fi. post Roman. ibidem. Euitari etiam illorum argumenta-
23 tio potest, qui dicunt, duo hæc † paria esse, quòd lata sit sententia, vel quòd sit conclusum in causa. l. qui pœnæ. vers. Diuus quoque. de manumiss. l. quamuis indubitati. C. de adulter. & clarius in l. si rem. §. vlt. ff. de euictio. quibus sic tradunt Bartol. in l. si mater. §. eandem. in fin. ff. de except. rei iud. Ias. in l. admonendi. in repet. num. 53. & num. 56. versic. primò mouetur. de iureiuran. Decius in l. edita. nume. 33. C. de eden. & c. 1. secundo notab. de iud. Tiraq. tracta. de legibus. connubial. post leges. numer. 9. sed post latam sententiam Iudex interrogare non posset, quia Iudex amplius non esset. l. Iudex. posteaquam. ff. de re iud. ergo nec post conclusionem in causa euitari inquam
24 potest hæc argumentatio. quandoquidem relata † æquiparatio vniuersalis ac perpetua non est. nam lata sententia, non possunt in prima illa instantia produci instrumenta de nouo reperta. l. Imperatores. de re iudicat. cùm tamen possint post conclusionem in causa, vti iam probauimus suprà. sic videmus post conclusionem in causa Iudicem, Iudicis nomen obtinere, & per consequens aliquid in causa agere posse, cùm tamen non obtineat, iam lata sententia. d. l. Iudex posteaquã. & pulchrè ad rem respondit Ang. in cons. 296. Visis attestationibus. in fin. sic videmus quòd ius superueniens propè sententiam conualidat iudicium, & tamen non conualidat sententiam. l. quod in diem. in princip. ff. de petitio. hæred. sic superueniens exceptio post conclusionem in causa potest opponi, cùm tamen opponi non possit lata sententia. Felyn. in cap. causam quæ. colum. 1. de testib.
25 Nec aduersantur relata iura vt is text. † l. qui pœnæ. quandoquidem illud contingit. quia ratio defraudandi fiscum, ita procedit vno casu vt in altero, nempe post conclusum in causa, & post sententiam. text. autem. d. l. quamuis. ea ratione procedit, quia post conclusionem in causa nil aliud dicendum supererit, vt declarat Alexand. l. 3. §. seruus. ff. de acq. poss. text.
26 autem. † l. si rem. §. vlt. intelligitur hos casus æquiparasse, quia par aderat ratio: nam quemadmodum vẽditor non potest sese tueri sibi facta denunciatione post sententiam, ita nec post conclusionem in causa, iure ergo dictum fuit denunciationé, ita nil prodesse emptori denuntianti post conclusionem in causa, quemadmodum si post sententiam denunciasset. Hanc ergo sententiam alia ratione ego aliqñ defen-
27 debam. considerabam etenim † conclusionem in cã tribus modis fieri, partium conuentione, legis dispositione, & Iudicis declaratione. cùm sit partium conuentione, dubitandum non est, nihil amplius in ea
28 Iudicem posse: sibi † enim placere debet, quod placet litigantibus & inter eos conuentum fuit: vt probat lex. prima. §. inde quæritur. ff. de oper. no. nuncia. quo sic respondit Roma. consilio 176. Istæ responsiones. colum. secunda. versicul. secundò. quia minus potest Iudex interrogare cum legis dispositione conclusum fuit in causa, quandoquidem eam subuertere non potest, vt clari iuris est. maius est dubium, cũ sit hæc conclusio in causa Iudicis declaratione. verũ idem dicendum est, quoniam hoc in casu locus non est edicto Prætoris de interrogatorijs actionibus, cũ hic non in præparatorijs, sed in decisorijs versemur. prætereà, vbi illi locus esset, nulla hic iubesse videtur æquitas, cum ipsemet se excluserit & declauerit locum amplius non esse istis productionibus. est præterea iam quæsitum Ius alteri litigantium, non ergo
29 ab eo auferri potest. & licèt † declaratio hæc Iudicis quædam interlocutoria dicatur, vt annotauit Felynus. in capitul. cum Ioannes. numero duodecimo. in fin. de fide instrumento. quæ reuocari sui natura potest. l. quod iusiit, de re iud. attamen hæc reuo
30 cari non potest, quoniam † executionem iam secum traxit. id quod probatur auctoritate Bart. in l. cum Procurator. §. si Dominus. nume. septimo. de oper.
31 no. nuntia. qui dixit, illam † interlocutoriam, qua pronunciatur capitula non esse admittenda, vel dilationem non esse dandam, trahere secum executionẽ. & idem respondit Aret. consilio 26. in fine. non ergo reuocari potest vt illi affirmant, & apud Ripam in l. quod iussit. numero 33. de re iud. post Alexa. ibi. nu. 24. & idem scribit Ruin. consilio 209. nume. 19. in fin. lib. 1. & apud Tiraq. in l. si vnquam. in verbo reuertatur. numero 309. C. de reuo. dona. idem hic, cum per conclusionem in causa à Iudice negatiuè declaratum sit, non esse amplius probationes admittendas. Hac sententia probata, non est, quod deferamus auctoritati illorum, qui parum considerantes affirmarunt contrariam opinionem, nempè post cõclusionem in
32 causa, † Iudicem posse interrogare etiam ad fundandam partis intentionem: vt in hac opinione fuit Decius in cap. primo, in 4. notab. in vtraque lectu. de iudi. qui hanc esse receptiorem opinionẽ dixit, & alios retulit eo loci Ripa num. 21. quibus addo Ias. in repe. l. admonendi. numero 63. de iureiuran. Ruinum cõsilio 30. colum. 1. lib. 4. & Neuizanum latè differentẽ. in cõsilio 5. numero 25. horum certè fundamenta le-
33 uia sunt. illud præsertim, quo dicunt † Iudici nunquã concludi in causa, quin ad sui libitum recipere possit probationes, vt scribit Baldus in l. accusatoribus. in fin. C. de accusa. Fel. dict. capitul. cum dilectus. nu. 13. de fide instrumento. & Decius in cap. 1. prima lect. quarto notab. de iud. nam hoc præter illud quod falsum est, vt iam vidimus, est, de quo præsens est disputatio, non ergo pro constanti præsupponendum est. Non pariter huic sententiæ suffragantur l. vbicunq;. ff. de interrog. actio. l. Offidius, de leg. 3. l. Generaliter C. de reb. cred. cap. pastoralis. in fine de caus. possess. & propr. & capi. cum Ioannes, de fide instrumento. quæ sanè loca pro hac opinione solent considera-
34 ri. nam is tex † l. vbicunque. generali sermone vtens de habilitate restringitur. iuxta l. vt gradatim, de mu ne. & hono. cum vulg. simil. ita demum ergo Iudex interrogabit cum ad interrogandum tempus habi-
35 le superest. tex. autem † l. Offidius, cum solùm loquatur de dubitatione exorta in instantia appellationis, non aperit, an in ea instantia in causa cõclusum fuisset, vel non. Rursus ibi ab Imperatore facta est interrogatio, non qua quæreretur Ius parti, sed solùm ad demonstrandum legatarium illum ratione verisimili haud rectè petere: ideò inquit text. quærendi causa. simile in l. proximè. ff. de ijs quæ in testa. delen. &
36 ibi gloss. in verbo hæredum induxit. in text. verò † l. Generaliter. sumi verè non potest argumentum à iuramento ad interrogationem, quandoquidem ibi iuramentum sententiæ loco venit, quod in interroga-
37 tione non contingit. tex. quoque † cap. pastoralis. ad rem non confert, cum agens petitorio post conclusum in causa ad possessorium nõ reuertatur, nisi magna suadente æquitate, quã nostro casu cessare præ-
38 supponimus. Non etiam refragaturis tex. † cap. cum Ioannes. quandoquidem loquitur de interrogatione facta ad declarationem iam exortæ dubitationis. Vera ergo est illa sententia, interrogationem hanc post conclusionem in causa fieri non posse. Ex quibus
39 infertur, falsam esse † cautelam illam, quam docuit Baldus in l. ampliorem. C. de appella. & quam probarunt Alexand. leg. quarta. §. hoc autem Iudicium. numero 13. de damno infect. Soci. tract. fallen. reg. 400. fallen. 29. & Ruinus consilio 30. numero primo. in fi. libro quarto. inquiunt isti licere litiganti elapso termino ad probandum, secretò dare Iudici testium nomina, & postmodum recedere ac abesse incipere, nã tunc ex officio Iudex poterit testes illos interrogare, cum ad vtilitatem priuatam hoc fit. cautela hæc vt vera non est, & rectè eam reijciunt Roman. in dict. l. 4. §. hoc autem Iudicium. & ibi Ripa numero 85. de damno infecto. cum enim in causa conclusum sit, & aduersario quæsitum Ius, non poterit illud per indirectum à Iudice auferri. cui ex lapsu temporis sublata est omnis interrogandi potestas. Hæc iure ordinario procedere diximus. cæterùm in Iudice, qui procedendi arbitrium habet, sicq; in summarijs Iudicijs
40 semper hæ recipiuntur † interrogationes. gloss. in Clem. sæpè. §. & quia in verbo interrogabilia, de verbo. sig. vbi Card. Lanfran. & Natta, Neuiza. d. consilio quinto. numero vigesimo. cui addo Ioan. à Prato in repe. l. admonendi. numero 32. de iureiurand. & Barba. consilio 30. colum. tertia. versic. & adduco glo. lib. 1. cuius rei ratio est, quia in his Iudicijs non concluditur in causa, vt diximus suprà libro 1. His declarari possunt statuta illa, quę concedunt interrogatoria, in
41 quauis parte litis, vt extat † statutum Mediolani, cap. 75. sub Rubr. De responsione interrogationibus. nam illud statutum intelligitur quòd ad interrogationes ad declarationem & reddendum certum aduersarium, non autem quòd ad eius intentionem fundandam, ex suprà relatis. & exempla à statuto relata clarius demonstrant: hæ ergo interrogationes fieri nõ poterunt post conclusionẽ in causa, nisi in causis sunt
42 marijs. ita etiam nouæ † constitutiones Pedemontiũ titulo Delle interrogationi. in fine cætera quæ ad hanc interrogationis materiam pertinent, non prosequor.

SVMMARIVM.

1 *Dilatio quæ breuis, & quæ longa dicatur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 *Dilationes decem dierum saltem esse debere.*
3 *Dilationes hodie triginta dierum esse.*
4 *Auth. qui semel. C. quomodo & quando Iudex. declaratur.*
5 *Recedere licet à lege ex causa.*
6 *L. per interuallum. ff. de iud. declaratur.*
7 *Dilationes arbitrariæ.*
8 *L. 5. ff. de interrog. actio. explicatur.*
9 *Dilatio quibus ex causis coarctari potest.*
10 *Dilationes esse coarctandas cum de re minima disputatio est.*
11 *Quantitas modica qua sit, Iudicis arbitrio relinquitur.*
12 *Dilationes esse coarctandas cùm alimentorum causa tractatur.*
13 *Dilationes esse prorogandas cùm causa vnius vniuersitatis tractatur.*
14 *Dilationes esse coarctandas cùm causa est de re breui tempore peritura.*
15 *Dilationes esse coarctandas cùm ex dilationibus multis res maiorem impensam haberet, quàm lucrum.*
16 *Dilationes esse abbreuiandas cum timor est ne iurisdictio euanescat.*
17 *Constitutiones nouæ Pedemontium in titulo Delle citationi. versi. non sarà necessario. declarantur.*
18 *Dilatio longior in causa senis conceditur, quàm in causa iuuenis.*
19 *Dilatio longior nobili quàm rustico datur.*
20 *Statutum Mediolani. cap. 26. de dilationibus, declaratur.*
21 *Constitutiones nouæ Pedemontium titulo De termini per replicare. §. vltim. declarantur.*
22 *Iudex cum ex causa recedit à dispositione Iuris Communis in dilationibus concedendis, causam exprimere debet.*
23 *Causam in præcepto contra stylum inseri debere.*

CASVS LII.

DE DILATIONVM PROROGATIONE & coarctatione Iudici arbitraria.

RABVLAE forenses, quorum proprium est immortales lites reddere, conqueruntur sæpissimè apud Magistratus, statutas dilationes, præfixosq; terminos breues nimis esse: vel & aliquâ do, vt iustam reo defensionis auferant facultatem nimis prolixos esse datos. contingit nũc
1 dubitari quod breue † vel longum dilationis ac termini tempus iure dici possit. in eam sententiam omnes conueniunt, Iudici arbitrarium hoc esse. sic glos. in capitul. primo. & ibi Abb. numero primo. de dila. Felyn. in cap. cum sit Romana. numero primo. de appell. Ripa l. 2. nume. 31. ff. de re iud. Boer. in l. consentaneum. numero 31. C. quomo. & quando Iudex. Afflict. cap. 1. numero 21. versi. Item datur Iudici arbitrium in dilationibus. & numero 22. 23. ex quib. causs. feud. amitta. post Specul. titulo de off. omn. iud. §. postremò. versicul. septimò in fine. Natta consil. 337. libro secundo. Balduin. ad leges 12. tab. lege 46. Casiodor. decis. 3. tit. de dilatio. & hanc dilationum materiam in Iudicis arbitrio multùm versari rectè scribit Nicolaus Ant. Grauatius eruditus Iureconsul. in annotationibus ad praxim Octauiani Vestrij, libro 4. capitul. primo. numero quarto. aliqua tamen huic
2 sententiæ aduersantur: iure cautum videtur † dilationes saltim decem dierum esse debere, vt probat l. per interuallum. ff. de iud. vt hunc nodum dissolueret Abbas. dict. cap. primo. numero septimo. de dilatio. inquit, ex consuetudine non obseruari cùm dilationes, vel ex statuto, vel Iudicis arbitrio statuantur. glossa autem in l. nonnunquàm. ff. eo. de iud. aliter sensit, esse quidem à iure sic statutum, vt decem dierum dilationes sint, at Iudex potest ex causa coarctare, vel prorogare. à qua sententia non dissentit Barto. in l. ad peremptorium. num. 3. & ibi Curt. Iun. nu. 6. de iud. & rectè.

Aduersatur secundo loco text. in auth. qui semel. C. quomodo & quando Iudex. quo probatur hodie
3 † dilationes esse debere triginta dierum, qua constitutione crebrius nostri affirmant corrigi d. l. per interuallum. vt testatur Boer. d. l. consentaneum. num. 30. non ergo dilationes arbitrariæ sunt. & ideò glossa in auth. qui semel. in verbo interualla. 30. inquit, Iudicẽ non posse illas dilationes minuere, quam glossam dixit eo loci singularem Ang. Verior tamen est sententia ex causa posse restringi. vt docuit Bart. in leg. 2. Felyn. cap. cum sit Romana. numero 1. de appel. & ibi Decius num. 13. Ripa numero 15. de re iudic. & clarius Ripa d. l. 2. num. 30. dum respondet, illis verbis, nõ
4 minus, quibus vtitur legislator in d. authe. † qui semel. inquit enim Ripa, taxatiuam excludere casus, quibus exclusis iniquus ac dissonus resultaret intellectus, ex sententia l. 3. §. cùm Titio. ff. de adimen. lega. Alexand. & Iaſ. in l. 1. C. de bon. poss. secundum tab. & Craue. de antiq. tempo. quarta parte princip. nume. 118. quà responsione dilui potest & difficultas, quam mouet Ripa d. l. 2. num. 30. in fin. de re iudic. ex l. 1. C. de dilat. quanquàm ipse ambigat: vt & aliter visus est sentire Decius d. c. cum sit Romana. numero 15. de appella. sed verior hęc mihi videtur cuius rei magna est
5 ratio, quia ex † causa licet à regulis iuris recedere. l. si hominem. ff. mand. & egregiè ac in specie eam citat Dec. d. c. cum sit Romana. numero 13. & plura attulimus suprà libro primo.

Verùm est, quòd hic animaduertatur, quoniam si à quibusuis iuris regulis licet recedere ex causa, non tam arbitrarium erit hoc casu, quàm in cæteris: quare verius est, vt distinguamus, vt visi sunt sentire omnes in d. l. 2. de re iud. dilationem expresè à lege statutam, à præfixa Iudicis mysterio. nam primo casu, si lex statuit tempus decem dierum ad comparendum, vel 30 terminus ille sic expresè stabilitus nõ poterit fine causa à Iudice, vel prorogari, vel coarctari. sic loquitur † l. per interuallum. ff. de iud. auth. qui semel.
6 C. quomodo & quando Iudex, & leg. 1. C. de dila. & similia.

Secundo verò casu, quando simpliciter lex termi-
7 num, & † dilationem tribuit non expressa quantitate temporis, quòd est deinde à Iudice legis ministro declarandum, hoc inquam casu arbitrium Iudicis erit illud diffinire: quare hoc casu is cognoscit ex suo arbitrio, an nimis breuis vel longa sit: & hoc casu procedit Abbatis & relatorum doctrina. quòd clarè sensit Ripa d. l. 2. nume. 27. de re iudi. & confirmatur ex
8 † l. 5. ff. de interroga. act. dum dubitatur, quæ dilatio concedenda sit illi, qui interrogandus est. & intelligitur tempus nõ esse diffinitum, ob id Iudicis arbitrio terminatur. ita Cuiacius in commentarijs de temp. præscrip. & term. c. vlt. Verùm idem quod Ripa prius affirmauit Abbas d. c. 1. num. 7. propè medium de dila. quo loci enumerat etiam causas, ob quas † dilatio
9 prorogari, vel coarctari potest. quas etiam enumerat Ripa d. l. 2. num. 26. de re iud. post Bart. quem retulit. & verè (vt inquit Ripa) ad tres possunt reduci ob causæ qualitatem, conditionem temporis, & tertiò personarum: vt probat. l. nonnunquàm. ff. de Iudicijs.

Exem-

Exempla primæ causæ hoc est, ob causæ qualitatem, plura adferri possunt, vt illud quando lis est de re mi
nima, vt in authen. nisi breuiores. C. de senten. tunc
10 enim † dilationes coarctari possunt. Sic Abb. d. cap. 1. num. 7. versic. tertiò si causa. & Bart. d. l. 2. numero 5.
11 de re iud. & quæ modica † quantitas sit, arbitrio Iudicis relinquitur, vt annotauit Abbas qui suprà, & infrà suo loco dicemus. Secundum exemplum est quã-
12 do agitur de alimentis, tunc † dilationes coarctandæ sunt, quia est in veteri prouerbio Ventrem dilationem ferre non posse. vt in hac specie docuit d. l. 2. numero 5. versicul. Item est aliud exemplum. & post eum Abbas dict. cap. 1. nume. 7. versi. Item & septima. de dilatio. atque ita cum Iure Communi cõuenit noua constitutio Pedemontium titulo De termini per replicare. §. vltim. Tertium verò est exemplum econtra, quando iusta est causa prorogandi ac concedendi longas † dilationes, vt si causa est à ciuitate, vel vi-
13 co tractanda, quæ necesse habent consilium facere, vt actus solenniter ac communi omnium voto peragatur, iuxta quæ habentur in leg. vltim. C. de vend. reb. ciu. conuocari debent. vt tradit Soc. Sen. consilio 95. colum. 3. lib. 3. egregiè Ruinus consilio 189. col. 1. libro primo. & Rol. à Valle consil. 40. nume. 17. lib. 1. hoc enim casu Iudex iustam habet causam conceden
di longas dilationes. vt probat. cap. vlti. de dila. Abb. dict. cap. 1. num. 7. versi. quintò ex qualitate. de dila. & ante eum Bar. d. l. 2. num. 5. versi. Item pro qualitate causæ.

Exempla secundæ causæ, hoc est ob temporis conditionem adferri hæc possunt. Primum, quando res
14 esset † tempore peritura, si longa dilatio concederetur. probat. l. 1. ff. de glande legen. & ibi Bartol. inter multa illud exemplum adfert, quando contentio esset inter te & me, quis nostrum esse debeat Rector in duobus his futuris mensibus proximis, nam dilationes coarctandæ sunt ne tempus labatur. sic Abbas. d. cap. 1. num. 7. versi. Quarta causa est. & Barto. d. l. 2. num. 5. versi. Item pro qualitate causæ.

15 Simile huic exemplo est, quando ex † lapsu temporis ob impensas, quas quotidie erogarent partes, res inutilis redderetur, vt quia maius esset damnum quàm lucrum. arg. l. mediterraneæ. C. de anno. & trib. lib. 10. Abbas. d. c. 1. numero 7. versi. Sexta consideratio. & Bart. d. l. 2. num. 5. versi. Item fit. pro vt puta si esset contentio de equo, qui in sequestro remitteretur super hospitio. vt probat in §. 1. in auth. vt omnes. obed. iud. prouin. & post Felyn. in cap. nonnulli. colum. 1. de rescript. Ripa d. l. 2. nume. 26. in fin. de re iud.

16 Simile est, † si euanescaret iurisdictio, quando longa daretur dilatio, vt est in causis officialium, quæ debẽt finiri intra quinquaginta dies, vt in l. 1. C. vt omnes causæ tàm ciuil. quàm criminal. sic Abb. d. cap. 1. num. 7. versi. secunda si iurisdictio. Bart. d. l. 2. nume. quinto.

Secundum exemplum potest adferri quando intra modicum tempus quis potest comparere, vt quia
17 sit in ciuitate, vt est in † casu constitutionum Serenis. Ducis Sabaudiæ in titulo delle citationi. versic. non sarà necessario, quibus statutus est terminus quinque dierum, vt citatus compareat, datum tamen est Iudici arbitrium coarctandi dilationem illam, si in loco citatus sit, vel si in loco vicino sit. Tertium exemplum est quando causa fuisset instructa, auditæq;
1 fuissent iuris allegationes, ita vt nil amplius agendum superfit, quàm ferre sententiam: tunc breuis dilatio est danda. l. nonnunquàm de iud. Abbas dict. capitul. primo. numero septimo. versic. Item in peremptorio.

Exempla tertiæ causæ, hoc est conditionis personarum assignari possunt, vt in iuuene, & in sene. Nã
18 iuueni minor † dilatio est concedenda ad veniendũ quàm seni, vt probat. l. continuus. de verbo. oblig. d. l. nonnunquàm. Abbas d. cap. 1. versic. Item est causa legitima.

19 Simile inter nobilem & rusticum, nam longior † dilatio nobili concedi debet, vt commodè venire possit quàm rustico. nec enim necesse habet rusticus equum & similia preparare, cum non eques sed pedes iter confitere debeat. glossa. l. idemq;. §. idem Labeo. ff. mand. & sensit in hac specie Zasius in l. continuus. §. cum ita. colum. 2. de verbo. oblig. adferri & illud exemplum potest, vt si is citatus fuit impeditus, & fecit quidquid potuit. ita vno verbo Abbas dict. capit. primo. nume. 7. versi. Item est causa legitima. iustum enim impedimentum executionem regulariter præstat. l. vt perfectus. C. de anna. excep. Roma. consil. 22. colum. 1. Craue. consilio 271. colum. secunda. in fine Boer. q. 40. Tiraq. de Retractu consang. §. 3. glo. 4. nu. 4. 5. 6. & §. 12. glos. 3. Relata exempla sunt annotanda
20 pro interpretatione † statuti ciuitatis Mediolani, ca. 26. quo arbitrium tribuitur Iudici in causis summarijs vt pro qualitate personarum & causæ dilationes abbreuiare valeat. nam causæ relatæ considerari pos-
21 sunt. ita etiam declarari possunt nouæ † constitutiones Pedemontium titulo de termini per replicare. §. vltim. quæ ratione temporis, rei, & personæ volũt dilationes à Iudice coarctari posse. Rectè autem faciet Iudex, si in casibus illis, in quibus præsertim à Iuris
22 Communis dilationibus ex causa recedit † causam exprimat: quod admonuit & Abbas. d. capit. 1. num. 8. de dila. & latè Felyn. in dict. capitul. cum sit Romana. num. 9. ibi Decius. num. 25. de appella. Decius in l. 1. num. 7. C. de eden. vbi scribit, quòd quando ex causa reus cogitur rationes actori edere ad eius intentionem fundandam, causam illam esse exprimendã.
23 sic cum quis ex † causa citatur vt personaliter compareat, cum alias Procuratorem posset mittere, causa illa exprimi in præcepto debet. Bald. in leg. 1. §. vsus. in fine. ff. de Procura. alia similia congessit Decius in cap. consuluit. de appella. an autem credatur Iudici ita asserenti, explicaui suprà lib. 1. q. 76.

SVMMARIVM.

1 *Promittens soluere tribus in terminis, quomodo sint termini ij distinguendi.*
2 *L. stipulatio ista. §. sed si ita. de verb. oblig. declaratur.*
3 *Verba illa, annua, bima, trima die. quid significent.*
4 *Dies annua pro anno sumi.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur terminorum distinctio, cùm quis promisit dare tribus in terminis.*
6 *Terminum pro fine dilationis sumi.*

CASVS LIII.

IVDICIS ARBITRIO TERMInos esse distinguendos, cùm quis tribus dare promisit.

ANCAVTI stipulatores, qui pecuniam sibi solui in † tribus terminis stipulantur, non distinguentes terminorum tempora, non semel à cautioribus promissoribus falluntur, cũ ignoretur, q
1 statuti ad soluendũ sint termini. & nõ semel Bart. nostro authore in trienniũ solutiõis tempus

Universidad de Deusto
Biblioteca

pus differunt. Bart. enim leg. 3. in fine principij. ff. de annuis leg. in ea opinione fuit, hos tres terminos esse de triennio intelligendos, à quo non dissentiunt Roma. & Alexand. in l. qui bona. §. vltim. de damno infecto. & Alexand. l. stipulatio ista. §. si quis ita. num. 6. de verb. oblig. & Barba. consil. 18. col. 6. in prin. lib. 3. Fel. in c. plerunque. de rescript. ea. l. 3. §. sed si ita. ff. de ann. leg. adducuntur, quæ verè non probat, vt rectè animaduertit Iaſ. l. eum qui calendis. nu. 3. ff. de verb.
2 oblig. nam interpretatur Vlpia. in d. † §. sed si ita, teſtatoris voluntatem, & verba dum dixit trima die, vt plus dictum sed minus ſcriptum credatur. Cõfirmatur, quia dies abſolutè poſita tempus ſignificat, & fœminino genere pronunciatur, quòd doctè multis in
3 ſpecie declarando hæc verba † annua bima trima die annotauit eruditiſsimus Guilielmus Bud. in anno. Pandectarum ad l. ſi neceſſarias impenſas. ff. de pign.
4 actio. & † diem annum pro anno dici, probat locus Ciceronis ad Atticum, lib. 12. Epiſt. 1. ſed tamen ne nihil de re, nomen illud, quòd à Cæſare tres habet conditiones, aut emptionem ab iſta (perdere malo, & ſi præter ipſam turpitudinem, hoc ipſum puto eſſe perdere) aut delegationem à mancipe annua die.

Secunda fuit opinio Roma. in d. l. eum qui Calendis. de verborum obligatio. intelligi de tribus dieb. ex text. illo l. eum qui, qui verè non probat: nam promiſsio intelligitur quidem de primis. ſed in caſu noſtro quales ſint primi termini, non ſatis exilla l. eum qui. poſſumus intelligere. & qua ratione in d. l. eum qui. intelligatur de tribus proximis menſibus declarat ibidem Alexan. qui legit. d. l. eum qui, cum ſtipulatio iſta. §. ſi quis ita. nu. 6. illo titulo de verb. oblig.

5 Tertia fuit Raphaelis Comenſis ſententia, hoc † Iudicis arbitrio relinqui. à qua ſententia non receſſit Iaſ. in d. l. eum qui. nu. 3. in fin. & Alciatus num. 5. 6. & rectè, mea opinione, vtuntur argumento. d. l. 3. qd' ſi adiectum. de ann. leg. quo intelligimus portionem non adiectam expreſsè viri boni arbitratu deberi.

6 Accedit ſecundum Alciatum quòd † terminus, p dilationis ſine intelligi poteſt, quæ ſanè dilatio vbi expreſſa non eſt, Iudicis arbitrio conceditur: ex l. 1. ff. de iure deliber. & ſuprà diximus in caſu præcedenti: quare dilationes iſtæ varijs modis pro rei qualitate conſtituuntur. l. ſine præfinito. ff. de pœnis.

SVMMARIVM.

1 *Promittens aliquem Iudicio ſiſti tempore non adiecto, ex Iudicis arbitrio ſiſtet.*
2 *Tempus ſiſtendi in Iudicio in ſtipulantis perſonam reſidere.*
3 *Iudex moderatur tempus ſiſtendi aliquem in Iudicio ex qualitate perſonæ & loci.*

Casvs LIIII.

QVANDO QVIS ALTERVM Iudicio ſiſtere promiſit, & tempus non eſt adiectum, Iudicis arbitrio illud terminari.

1 NOn multùm à relato ſtatim caſu recedit is, qui habetur in l. de die, in princ. ff. qui ſatisd. cogantur. ſi † ſtipuletur quis à promiſſore, quòd Caium Iudicio ſiſtet, nec ſiſtendi tempus expreſſum, declaratumq; ſit, ſiſtendi tempus in ſtipulatoris voluntate eſt, moderato tamẽ ſpacio, Iudicis arbitrio. quod & eo loci annotarunt omnes, præſertim Iaſ. idem Iaſ. in l. ita ſtipulatus. numero 9. in fine de verb. oblig. Afflictus in capit. 1. numero 21. verſicu. Item datur Iudici arbitrium ponendi diem.
2 ex quib. cau. feud amitta. eſſe autem † tempus ſiſtendi in ſtipulatoris poteſtate poſitum, illis rationibus eſt factum.

Primò ea ratione, quia is nouit quo tempore opus ſit, vt Caius in Iudicium veniat, quod ignorat promiſſor. Altera, quia is promiſſor Caium nunquàm ſiſteret, ſed in centum annos rem (vt ita dicam) differret, inutilisq; efficeretur promiſsio: tempus ergo in
3 ſtipulatoris voluntate eſt poſitum. verùm † Iudex ex ſuo officio illud moderatur, vt ſcilicet ratio habeatur diſtantiæ locorum, qualitatis perſonæ ac temporis, iuxta l. continuus. §. cùm ita, de verbor. obliga. & ſæpius ſuprà dictum fuit. in ſimili videmus ſæpiſsimè in partis voluntate multa eſſe poſita, adhibito poſtmodum iudicantis moderamine, vt in iuramẽto affectionis. l. in actionib. vbi Docto. de in litem iuran. & ſuis locis dicemus.

SVMMARIVM.

1 *Bona ceſſantium ſoluere penſitationes publicas ſub haſta alienari.*
2 *Ciceronis locus pro lege Manilia.*
3 *Bona ceſſantium ſoluere penſitationes, vt ſub haſta alienari poſſint, per quod tempus is debet ceſſaſſe.*
4 *Fiſci cauſam cum cauſa Eccleſiæ à pari procedere.*
5 *Aequiparatio qualis eſſe debeat, vt ab ea argumentari liceat.*
6 *L. obſiſtere. C. de anno. & trib. lib. 10. intellectus & declaratio.*
7 *L. Imperatores. §. vltim. ff. de publ. declaratur.*
8 *L. actuarij. C. de erog. mil. anno. libro duodecimo explanatur.*
9 *Iudicis arbitrio terminari tempus ceſſationis non ſoluentis publicas penſitationes, vt eius bona ſubhaſtentur.*
10 *Fiſcus quo ordine capiat bona ceſſantium ſoluere penſitationes.*

Casvs LV.

TEMPVS CESSATIONIS SOLVtionis penſitationum, vt bona ipſius ceſſantis ſubhaſtari poſsint.

1 PEnsitationes publicę multis priuilegijs decorantur, illo inter cætera, † vt ceſſantium bona ſub haſta irreuocabiliter vendi poſsint. qua de re extat Antonini conſtitutio in leg. 1. C. ſi propter publ. penſita. Eſt enim penſitare, ſæpè & frequenter ſoluere, præſertim vectigalia
2 & tributa, vt apud † M. Tulliũ pro lege Manilia. Quo tandem animo eſſe exiſtimatis, aut eos, qui vectigalia vobis penſitant, aut eos qui exercent atque eligũtur. Verùm vnum illud ex multis in dubium ſolet reuocari, † quanto tempore ceſſare is debeat, vt vendi poſſint? plures ſunt interpretum opiniones.
3

Prima fuit Hugo. & Azonis opinio, quam viſus eſt probare Salyc. d. l. 1. colum. 2. verſic. ſecundo caſu. C. prop. publ. penſit. qui intelligit, quando annua pẽſio fiſco debetur. inquit q; Salyc. hanc eſſe magis æquam, ob maximum detrimentum, quod infertur illi debitori. cum Salyc. tranſit Ioan. à Platea in l. 3. numero 5. verſic.

verſic. ſed quæro. C. de iure fiſci. libro decimo. vt per biennium ceſſaſſe debeat. quemadmodum dicimus in emphyteota Eccleſiæ, qui, vt re ipſa priuetur, tanto tempore ceſſare debuit. §. vltim. in authen. de a-
4 lien. & emphyteu. ſic & in † fiſco cuius cauſa Eccleſiaſticæ cauſæ æquiparatur. l. vltim. C. de ſacroſan. Eccl. vel vt in colono priuati, qui ceſſando per biennium penſionem ſoluere, iure ſuo priuatur, & à colonia expelli poteſt. l. quæro. §. inter. ff. loc. Verùm euitari po-
5 teſt hæc argumentatio, cum tunc demum ab † æquiparatis argumentari liceat, quando æquiparatio eſt facta in puncto de quo agitur. ita Alex. in l. Gallus. §. forſitan. num. 5. de lib. & poſthu. Iaſ. in l. 2. num. 19. de iureiurand. Pariſ. conſi. 49. nu. 86. lib. 3.

Secundò ex l. vltim. C. de iure dom. Imp. vbi bienium ſtatuitur debitori, vt pignus luat, aliàs vendi à creditore poteſt. ſed quis eſt, qui non videat diuerſos hos caſus eſſe.

Secunda fuit opinio, ſufficere ſi ſex menſibus à ſo-
6 lutione ceſſauerit, ex † l. obſiſtere. C. de anno. & trib. libro 10. Verùm illa loquitur ſecundum Saly. qui ſuprà in exactione ſoluti, non autem in venditione prædij. & verus ſenſus is eſt, à quo non receſsit ibi Ioan. à Platea. & Iac. Cuiacius, vt poſſeſſor rei tributo ſuppoſitæ ſtatim anno elapſo ſoluat: quod ſi non ſoluit, exactori datur facultas, intra ſex menſes tamen exigendi à Domino prædij tributarij: ſex menſes ergo conceduntur Domino, quia non ſuo facto, ſed poſſeſſoris eſt retardati tributa ſoluere: ſoluto autẽ tributo Dominus iure ſuo contra poſſeſſorem experiri poteſt. non ergo ad rem confert.

Tertia fuit opinio Andreæ de Barulo in l. vltim. C.
7 de exact. trib. ſufficere ſi per dies 30. ceſſauerit, ex † l. Imperatores. §. vltim. ff. de publ. ſed, vt animaduertit Sal. d. l. 1. C. ſi propter pub. pen. loquitur in pertranſeunte cum rebus vectigali ſuppoſitis, quę publicanis ſtatim debent denunciari, aliàs cadũt in commiſſum. ſic in eo, qui rem tributariam emit, ſtatim denunciare debet. l. vlt. C. ſine cenſ. & reliqu. ſed quod dicitur
8 in d. §. vlt. d. l. Imperatores. eſt ſpeciale in pupillo. Secundò ex † l. actuarij. C. de erog. mil. ann. li. 12. quæ ad rem nõ confert, cùm in diuerſa admodùm ſpecie loquatur in actuarijs. ſ. ſeu annonæ ſuſceptoribus, qui ne milites annona fraudentur, intra 30. dies profiteri
9 debent annonæ quantitatem pro militum numero: quòd ſi ceſſauerint è proprio damnum reſarcire tenẽtur. quid autem ſit pictatium, cuius meminit is text. in tract. de recuper. poſſeſſ. ex poſui.

Quarta fuit opinio Pet. & Cyni, vt retulit Bal. d. l. 1. colum. 1. verſ. alij dicunt. C. ſi prop. pub. penſ. tempus hoc à iure non eſſe diffinitum, & ideò hoc totum relinqui † Iudicis arbitrio, qui terminum aſsignare poterit ad ſoluendum: quo elapſo declarabit fiſco viam patere ad ea bona conſequendum, & pro libito diſtrahendum. poterit ergo aſsignare decem, vel viginti, vel etiã triginta dies. Qua in re illud eſt annotandũ, hanc opin. non diſſentire ab illa, quam probauit Nicol. de Mattarel. & refert Bal. d. l. 1. col. 1. verſi. Nicol. de Mattarel dicit. dum eam adfert praxim, quam & Bald. probat & ibidem Sal. adhibita tamen diſtinctione, & clarius hanc confirmat Ioan. à Platea in l. vlt. n. 6. C. de exact. trib. lib. 10. inquit enim, quòd cum tributa certis temporibus ſolui debeant, ſi in ſolutione
10 ceſſatum ſit, † fiſcum duo habere remedia. Primum, vt bona poſſeſſoris ceſſantis vti ſibi hypothecata occupet. & diſtrahat pro ſui tributi ſatisfactione. l. cum poſſeſſor. §. vlti. ff. de cenſib. lib. 2. C. de exacto. tribu. li. 10. Alterum, vt prædium accipiat tributarium, & alteri concedat ſub eadem penſione pro tempore futuro, non aũt præterito. l. 2. C. de fur. rei priu. & l. vlt. C. de exacto. tribu. lib. 10. & huius translationis meminit. l. placet. C. de ſacroſanct. Eccleſi. & l. de his. C. de Epiſco. & Cleri. Cùm ergo fiſcus primo remedio vult vti, ſtatim elapſa die ſolutionis, quæ, p homine interpellat. l. optimam. C. de contrahen. & commi. ſtipul. ſtatim inquam contra eum Iudex procedere põt. & cum hac ſententia conuenit & illorum opinio, qui dixerunt ſtatim dici ceſſatum, cùm interpellatus ceſſat. quam quidem opinionem probat Ang. d. l. 1. C. ſi propter pub. penſ. ibi, is ergo Iudex ſtatuet terminũ pro ſui arbitrio debitori, vt ſoluat: quod, ſi faciet, moram purgabit. l. actuarij. C. de erog. mil. an ſin minus, carcere mancipari poterit, donec ſoluat. l. miſsi opinatores. C. de exact. trib. libro decimo. At, cum ſecundo remedio experietur, bona illa loco primi decreti poterunt occupari, & poſteà ſtatui tempus ad ſoluendum, vel luendum, quo elapſo fient ſubhaſtationes, & irreuocabiles alienationes intra illud tempus, quòd Iudici viſum erit: ſeruatis tamen ſolennitatibus, quæ habentur in l. edicto. C. ſi aduer. fiſcum, & in l. ſi quis. C. de trib.

SVMMARIVM.

1 *Profitendi tempus in religione, quod ſit.*
2 *Cap. Gonſaldus. 17. q. 2 exponitur.*
3 *Cap. monaſterijs. 19. q. 3. declaratur.*
4 *Cap. ſi quis incognitus. 17. q. 2. ſenſus.*
5 *Iudicis arbitrio ſtatui tempus intra quod quis in religione profeſsionem emiſiſſe dicatur.*
6 *Concilium Conſtantinopol. Canone 41. quid ſtatuerit de profeſsione religioſorum.*

Casvs LVI.

PROFESSIONIS RELIGIONIS tempus quod ſit.

1 RElegionem ingreſſus intra quod tẽpus † profeſsionem emittere poſsit, dubitatum adeò eſt. vt gloſſ. in cap. ad Apoſtolicam. in verbo anni, de regularib. & ibi Abb. numero 7. varias attulerit opiniones. ſic etiam glo. in † cap. Gonſaldus 17. q. 2. in glo. vnius anni.
2

Prima fuit, vt per annum in monaſterio cõmoretur. quod eo textu probatur. Verùm is ſolùm loquitur quò ad ordinem monaſticum, iuxta regulam fortè Diui Benedicti, qua ita ordinatum eſt. vt probatur in d. cap. Gonſaldus. atque ita non in omnibus religionibus vnum tempus ſtatuitur.

Secunda fuit opinio intra biennium tantùm profeſsionem emitti, † ex cap. monaſterijs. 19. q. 3. Verùm gloſſ. & cæteri tex. illum intelligunt, quando vita ipſius ingredientis religionem incognita eſt.
3

Tertia videtur opinio intra triennium hanc profeſsionem emitti. ex † cap. ſi quis incognitus. 17. qu. 2. qui tamen in caſu illo ſingulari loquitur, quando aliquis incognitus monaſterium ingreditur. Nam, ſi alienigena reciperetur, euenire facilè poſſet, vt Dominus proprio ſeruo tam breui tempore priuaretur.
4

Quarta ergo fuit opinio gloſſæ iam relatæ, hoc eſſe in † Iudicis arbitrio, quòd iure procedit, vbi in religione illa nulla extat hac de re conſtitutio. Scio tamen ex ſexto ſacro † Conſtantinopo. Concilio in Ca-
5 6 none 41. conſtitutum fuiſſe, vt ingredientes monaſteria debeãt in primis per triennium ſeparatam ab alijs vitam habere: & ei qui in manſione præeſt, in Dei timore parere: deinde per annum extra clauſtram ſe gerere; poſt hoc tẽpus, ſi ei in monaſterio eſſe placue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

placuerit, ab eo egredi amplius non poterit, erit ergo quòd Iudex diligens cognoscat, an extet illius religionis ordo & regula, quæ, si extabit, seruabit: si minus, suo arbitrio, inspectis aliorum regulis & ordinibus, quòd verius aptiusq; sibi videbitur, iudicabit.

SVMMARIVM.

1 *Aetas hominis variè partitur.*
2 *Aetas hominis ab Hippocrate diuisa.*
3 *Aetatis diuisio ex Varrone, Pythagora & Seruio grammatico.*
4 *Aetatis diuisio ex Seruio Tullio Romanorum Rege.*
5 *Mundi ætates quot.*
6 *Aetates hominis sex esse ex multorum sententia.*
7 *Aetas infantiæ quæ.*
8 *Infans qui in vtero est adhuc, vel in cunabulis appellatur.*
9 *Infantiam anno septimo expleto perfici.*
10 *Puer quando quis dici incipiat.*
11 *Cap. de his. 28. distinct. declaratur.*
12 *Infantiæ proximus quis.*
13 *§. pupillus. instit. de inuti. stip. sensus & intellectus.*
14 *Infantiæ proximum non esse, qui annum septimum non excessit.*
15 *Infantes doli capaces non esse.*
16 *Minores septennio non esse doli capaces.*
17 *Infantem fari non posse.*
18 *Infantiæ proximum dici vsque ad annum octauum perfectum.*
19 *Theophilus. §. pupillus. instit. de inuti. stipula. declaratus.*
20 *Pubertati proximus quis dicatur.*
21 *Proximum pubertati dici, ex multorum opinione, qui annum decimum & cum dimidio expleuit.*
22 *§. penult. instit. quib. manumit. licet vel non, declaratus.*
23 *Abbatis ratio vna explosa.*
24 *Viam mediam in dubijs esse eligendam.*
25 *Glo. l. Nesennius. ff. de nego. gest. dum improbat morem rusticorum diuidentium controuersias, declaratur.*
26 *Pubertati proximum dici, qui per semestre ab ætate pupillari distat, ex aliquorum sententia.*
27 *L. non tantum. ff. de excus. tut. intellectus.*
28 *L. excipiuntur. ff. ad S. C. Syllanian. intellectus & declaratio.*
29 *Cap. continebatur. de desponsa. impub. sensus & declaratio.*
30 *Dictiones propè, proximè, circà & circiter, ad quæ referantur.*
31 *Potentiã triplicem considerari in contractu matrimonij.*
32 *Puerum decem annorum ad coeundum potentem.*
33 *Puerum annorum nouem grauidam reddidisse nutricem.*
34 *Matrimonium posse ab impubere contrahi, si malitia ætatem supplet.*
35 *Proximum pubertati dici, qui per tres dies ab ea distat. ex Hostien. opinione.*
36 *L. 3. §. pen. ff. de liber. exhiben. declaratur. & de litera eius vera.*
37 *Prætextam vestem quo tempore sumerent, & deponerent olim Roman. pugnantes referuntur opiniones Budæi. Ant. August. Criniti, & Lazari Bayfij.*
38 *Cap. ad nostram. de regula. declaratur atque exponitur.*
39 *Eguinarij Baronis, de proximo pubertati opinio reiecta.*
40 *Proximum pubertati dici, qui annum septimum expleuit, ex noua quadam opinione, quæ deinde confutatur.*
41 *Doli capax est, qui annum septimum excedit.*
42 *Maiorem septem annis intellectum habere.*
43 *Fari posse qui annum septimum expleuit.*
44 *Iudicis arbitrio relinqui quis pubertati proximus dicatur.*
45 *Iudex quid obseruare debeat in dijudicando aliquem esse pubertati proximum.*
46 *Longobardi & Normanni pueri cæteris callidiores.*
47 *Hispani callidi, versuti & elati.*
48 *Sclauones mali.*
49 *Cathelani fidefragi.*
50 *Galli stolidi.*
51 *Siculi acuti.*
52 *Asiatici luxuriosi.*
53 *Iudicem cautè agere debere cum minorem decem annis pubertati proximum iudicare vult.*

CASVS LVII.

AETATES HOMINIS QVAE, DE infante, proximo infantiæ, puero, & proximo pubertati, accurata disputatio. plura iuris loca enucleata, & multæ Doctorum opiniones explicatæ.

HOMINIS † ætas variè à viris sapientissimis discreta fuit. magni Hippocratis † sententia fuit, ætatem septem partes recipere: infantiam, pueritiam, adolescẽtiam, iuuentutem, virilitatẽ, senectutem, & decrepitatem. infantiam ad septimum vsque annum protẽdi dicebat, quo perfecto pueritiæ ætas incipit, quę anno decimoquarto in masculis, & in fœminis duodecimo perficitur: tuncq; effecti dicuntur puberes, eo tempore incipit adolescentia, quæ ad vigesimum vsque annum protendit: & eo perfecto incipit ætas iuuentutis vsque ad trigesimum quintum: virilitas deinde ad quadragesimum octauum: senectus ad quinquagesimum sextum: decrepitas verò ad extremam humanæ vitæ diem. Alij † quinque tempora constituerunt, vt Varro Terentius togatorum doctissimus, nec non & Seruius Grammaticus. Pythagoras verò in quatuor tempora distribuebat, dum quatuor anni temporibus comparabat quam diuisionem probasse videtur Accursi. noster in l. hæreditatum. in glo. 2. ff. ad l. Falc. Seruius † Tullius Romanorum Rex, vt auctor est Gellius lib. 10. noct. attica. cap. 28. cum censum vrbis constitueret, ciues suos in tres partes diuisit, in pueros, iuniores, & seniores. qua de re egregiè Petrus Crinitus lib. 5. de honesta disciplina. cap. 9. & Bræchæus. in l. pueri. de verbor. signific. qui & alia ex Platone. Galeno, & alijs scribit. Glossator verò sexti libri decretalium in proœmio sexti in glossa perfectus, sex hominis ætates constituit, quemadmodum & sex esse † mundi ætates dixit. quamquam idem glossator in capit. 1. de celebra. missa. septem esse scripserit. quàm posteriorẽ glossam secutus est Hiero. Zanetinus tract. de differẽtijs Iuris Ciuilis & Canonici. nume. 138. Alber. in suo dictionario in verbo ætas. Ioan. Sylua tract. de beneficio parte 1. quæsti. 4. numero tertio. sed ad rem, sex † esse hominis ætates cum glossatore sexti senserunt Anton. Fumeus tract. de substitutionibus, nume. 24. & Io.

& Io. Corasius in l. precibus. num. 26. C. de impub. & alijs substitut. Alcia. lib. 10. parerg. c. 10. Hotomanus in Commentarijs verbo. iuris, in verbo, Ætas. qui declarat. hanc partitionem ego nunc sequor. Prima itaque 7 est † ætas infantiæ, quæ ab ipsa natiuitate incipit. quod scriptum reliquit Alber. in l. 1. in princip. nu. 3. de verbo. oblig. & confirmat Theophilus in institutionibus titulo de inutilibus stipulationib. §. pupillus. scribit enim in hæc verba: Quoniam autem de pupillo sermo incidit: sciendum est generaliter ætatem pupilli in tria diuidi. Pupillorum enim alij sunt infantes, veluti qui adhuc lactant, aut ijs paulò maio- 8 res. hæc ille. imò & † infans aliquando dicitur, qui adhuc est in matris vtero. Et factum est, vt audiuit salutationem Mariæ Elisabeth exultauit infans in vtero eius. Lucæ c. 1. quanquam impropriè hoc dici credam: si quidem infans iam appellatur inspecto futuro natiuitatis tempore. & hac de re aliqua dicemus infrà in casu 353. vbi agemus de pœna illius, qui abortui causam dedit. Infans etiam dicitur, qui adhuc est in cunabulis. c. ex parte. il 1. de corpore vitia. aliquando etiam infans appellatur octo dierum. Genes. c. 17. qui tres tantùm menses agit, vt legitur Exodi c. 2. vbi Moyses cùm tres menses ageret, infantulus dicitur, & anniculus infans. l. inter socerum. in prin. ff. de pact. dota. & tandem vsq; ad septimum annũ per- 9 fectum † infans appellatur. ita enim se habet receptissima Doctorum sententia. quam probauit primò glo. in l. etiam infantem. ff. de adopt. & ibi Corasius. ita quoq; gl. in l. 1. §. initium. de postula. in l. quod infans. de rei vend. l. 3. §. si pupillus. de tutelis. l. seruus. de bono. posses. & in §. pupillus. insti. de inuti. stipul. ita etiam glossator iuris Pontificij. in c. singulis. 77. distinctio. c. 31. quæst. 2. in c. si eo tempore. de rescriptis. in 6. & in cap. 1. in princip. de desponsi. impub. libr. 6. & alibi sæpius. Barto. Bald. Ias. & cæteri omnes in l. si infanti. C. de iure deliber. Soc. Sen. in l. 1. §. adipiscimur. de acquirenda possessione. Alcia. l. pueri. & ibidem Bræchæus num. 7. de verb. signifi. Corasius. d. l. precibus. num. 26. C. de impub. Bellonus, §. is quoq; num. 25. instit. quibus modis re contrah. obligat. & alibi sæpissimè Doctores nostri. his accedunt Portius. §. minorem. instit. de adoptio. Zasius quæstio. 2. de Iudæis. in prin. & Didacus Couarr. in Epitome de sponsalibus. parte prima. c. 2. num. 2. qui dixerunt in genere, infantem esse septem annis inclusiuè, atque ita anno septimo perfecto. id quod satis probare videntur. l. 1. §. sufficit. ff. de administrat. tutor. & l. si infanti. §. vltim. C. de iure deliberandi. anno septimo 10 perfecto † ætas pueritiæ incipit, vt relati omnes scribunt, præsertim glossa in proœm. sexti. & in cap. si eo tempore. de rescrip. lib. 6. Bartol. l. Mela. in princip. de alimen. & cibar. lega. Abbas c. quod sedem. num. 3. de frig. & malefic. & Alcia. in l. pueri. de verborum sign. 11 & gloss. in † cap. de his. 28. distinctio. dum exponit textum illũ infantiæ, hoc est, pueritiæ. Ego aliquando sum opinatus, illa verba à primis infantiæ annis clericatus officio. esse exponenda, à primis infantiæ, hoc est, post primos infantiæ annos, atq; ita septimo anno perfecto. nam illa præpositio, à, idem quod post, præ se fert atq; significat. vt multis ostendit Tiraq. in repet. l. si vnquam. in verbo & postea. num. 21. C. de reuoc. don. & tract. de retractu conjang. §. 1. glo. 11. num. 52. 53.

Vel etiam exponi potest à primis infantiæ annis, id est, ab annis proximis infantiæ, nam ex veriori sententia exacto anno septimo, dum pueritia incipit, il- 12 la ætas appellatur etiam † proxima infantiæ. id quod affirmarunt eruditissimi Iureconsulti Anto. Augustin. Hispa. lib. 3. emenda. iuris cap. nono. Duarenus in l. 1. in principio de verborum oblig. Eguinarius Baro, Minsyngerius & Iacobus Cuiacius in §. pupillus. institut. de inut. stip. sic omnes intelligentes textum. 13 d. † §. pupillus. quem ego pariter ita intelligo atque declaro. dum enim declarando quis sit is pupillus, qui rectè negotia gerit, ait Iustinianus, is dicitur, qui intellectum habet. non autem est intelligendum (inquit ille) de infante & proximo infantiæ, quia isti non habent intellectum. dum ergo loquitur in hæc verba. nam infans & qui infantiæ proximus est, non multum à furioso distant. illa dictio infans, intelligitur etiam de eo qui annum septimum expleuit, ob illa quæ suprà explicauimus. illa verò verba, & qui infantiæ proximus est, intelliguntur de eo, qui annum septimũ excessit. illa est ratio, quia aliàs frustrà dictum esset: & qui proximus infantiæ. si enim infans, id est, qui annum septimum expleuit, furioso similis est, fine dubio & is, qui adhuc non attigit annum septimum. vt ergo dubitationem habeat casus Iustiniani, est ita sumenda interpretatio, quòd agens annum septimum furioso similis sit. & etiã qui eum annum excesit.

Quibus constat contra Iustiniani verba esse dice- 14 re, quòd proximus † infantiæ is dicatur, qui minor annis septem adhuc est. licèt enim proximi infantiæ intellectu careant. d. §. pupillus. & l. seruum. ff. rem pupill. saluam fore. quemadmodum carent & minores septem annis, iuxta l. in sponsalibus. la. 2. de sponsal. non tamen ex hoc sequitur, infantię proximos esse minores septem annis: quandoquidem Iustinianus in d. §. pupillus. manifestam inter eos differentiam cõstituit, vultq; infantes ipsos nihil penitùs posse, proximos verò infantiæ ex benignitate quadam posse. ita pariter dicendum est, si diceremus infantiæ proximum carere consensu. l. pupillus. de reg. iuris. quo caret & minor septem annis. c. literas. & cap. accessit. de desponsa. impub. vel etiam si diceremus ita 15 † non esse doli capaces. l. impuberem. ff. de furtis. quo intelligimus infantes, non alia ratione furtum non committere, quàm quia doli capaces non sunt. quo 16 sane dolo nec capaces sunt minores † septem annis. glo. in c. 1. in verbo grandiusculis. de delictis puero. nam verè proximus infantiæ & si annum septimum excedat, nihilominus caret consensu, nec doli capax est, quoniam quòad hoc iuris rigore inspecto idem de vtroq; iudicatur, nõ sequitur tamen quòd sit vnũ & idem. nec enim quæ paria & similia sunt, idem per omnia sunt: tùm præsertim, vbi aliqua extat manifesta differentia, vt in casu hoc nostro. quin recepta 17 magis extat Doctorum opinio † infantem, atque ita qui annũ septimum expleuit, fari non posse, vt communem esse opinionem testatur Ias. in l. 1. in princip. nu. 22. de verb. oblig. vbi etiam Alciatus nu. 38. & tamen in proximo infantiæ receptissima est Doctorũ sentẽtia eũ fari posse: quemadmodũ relati Doctores attestati sunt. & omnes in d. §. pupillus. instit. de inutil. stipul. clarè igitur constat quid plus ineſſe huic infantiæ proximo quàm ipsi infanti. & in dubium reuocare has receptas interpretum opiniones vani atq; inconsiderati hominis esset: posteaquam de alio nostra est disputatio. Cætera quæ sex abhinc annis publicè Papiæ docens de illo. §. pupillus. & hac de re adferebam, ex industria prætereo. Illud vnum est, infantiæ proximum eum esse, qui annũ excessit septimum, atq; ita octauũ est ingressus. id quod clarè magis ostendit Theophilus in d. §. pupillus. dum loquitur in hæc verba: Neque is etiam qui proximus infantiæ est, qualis fuerit, qui septimum aut octauum annum agit. quæ verba septimum, vel octauum annum, intelligo de anno septimo, octauoq; perfecto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

alioqui, si de septimo solùm cœpto intelligeremus, non infantiæ proximus, sed infans diceretur. Intelli-
18 gimus etiam ex Theophilo hunc † infantiæ proximum dici vsq; ad annum suæ ætatis octauũ. id quod clarius affirmauit Baro in Commentarijs ad §. pupil-
19 lus. Ego tamen aliquando arbitratus sum, † Theophilum non determinatè, sed exemplificatiuè locutum fuisse, & ob id etiam vltra annum protendi, Iudicis tamen arbitrio: vtpotè de tempore minimè iure præfinito: quemadmodum & de tempore proximi pubertati, vt mox dicemus. Hac itaq; ætate infantili & ætate illi proxima perfecta, altera succedit, quæ dicitur proxima pubertati: nam vtraq; in ipsa pueritiæ ætate continetur. sed magna est apud nostros cõtro-
20 uersia, qñ incipiat puer dici † proximus pubertati.

Vna fuit opinio glossæ in l. pupillum. de regu. iuris. in l. 1. ff. de nouat. in d. §. pupillus. instit. quib. mod. re contrah. oblig. & in §. in summa. instit. de obligat.
21 quæ ex delicto. illum dici † pubertati proximum, qui annum decimum & dimidiatũ expleuit. quam quidem opinionem probarunt Bar. & Cagnol. in d. l. pupillum. Ang. Aret. d. §. pupillus. & ibidem bene eruditus Iuuenalis à Costaforti Serenissimi Ducis Subaudiæ Consiliarius sub num. 34. Bal. Ang. & cæteri in l. properandum. §. & si quidem. & ibi Ias. nu. 2. communem testatur. C. de iud. Abbas cap. continebatur. in fin. de desponsa. impuber. Socin. Sen. l. 1. §. adipiscimur. de acq. hæred. Calcaneus cons. 121. nu. 16. Fran. de Marchis. q. 122. num. 10. parte 2. Natta cons. 434. in
22 fin. lib. 2. solet pro hac opinione adferri tex. † §. vlt. instit. quib. ex cau. manumit. non licet. Verùm euitari potest: quandoquidem ibi media via electa fuit ad libertates concedendas, non tamen ad casum nostrũ inferri potest. citant alij textum. l. 3. §. pen. de lib. exhib. qui verè non probat, quemadmodum paulò in-
23 frà ostendam. † Abbas verò in d. c. continebatur eam adfert rationem. in masculo infantia ad septennium vsq; est, vt iam diximus: in fœmina verò ad quinquennium. cùm ergo masculus decennium cum dimidio excesit, magis proximus pubertati dicitur, quàm infantiæ. Hæc ratio probabilis non est nedum vera. & si enim, qui decennium cum dimidio excessit, proximus magis dicatur pubertati, quàm infantiæ, hoc comparatiuè procedit, non autem verè: quoniam ex hoc verè non constat ab eo tempore omninò incipere hanc ætatem pubertati proximam. Non etiam concludit illa ratio, quòd à communiter contingentibus doli capaces fint, qui eam ætatem agunt: quandoquidem, & qui septem annos excesserunt doli capaces sunt, vt suprà admonui ex glo. in c. 1. de delictis puero. & alibi legimus, puerum nouem annorum grauidam reddidisse propriam nutricem. quòd & infrà attingemus. Nõ pariter vrget illa ratio, quòd
24 in re maximè dubia, media via † eligenda est: quemadmodum fecit Tiberius Imperator. l. & hoc Titus. de hæredit. instit. & §. vlt. instit. de vulg. substitu. & probant nostri, vt latissimè scriptum reliquerũt Decius cons. 245. nu. 2. Neuiza. lib. 6. Syluæ nupt. num. 6. Boer. q. 42. col. vlt. & q. 239. nu. 4. Soc. Iun. consil. 33. lib. 2. & Tiraq. de iure Primigen. q. 17. opinione 4. num. 9. vbi
25 per plura ex more concessit. quibus declaratur † glo. illa l. Nesennius. de negot. gest. quæ diuidere in medio quæstionem rusticis tribuit. nec enim in re maximè dubia rusticis est, sed Imperatori & viro prudenti conuenit. Ad rem nostram tamen haud multùm confert hæc ratio: quoniam non æqualis ac vna est semper hominum conditio, tùm ratione sui generis, tùm ratione regionis, vnde nati sunt. sed hoc pendet ex facto atq; euentu, quod lege vno semper modo determinare impossibile est: quemadmodum paulò in-
frà dicam: non ergo media via semper eligi potuit, vt factum à Tiberio videmus. Cùm itaque recepta hæc magis opinio nec iure, nec ratione probetur: rectè eã reiecerunt Sal. in l. impunitas. C. de pœnis. Dec. l. pupillum. de reg. iur. Zasius q. 2. de Iudæis. nume. 1. 2. & Viglius in §. testes autem. nu. 11. instit. de testa.

Secunda itaq; fuit opinio glo. in c. continebatur.
26 vbi Innoc. de desponsi. impuberum. † pubertati proximum dici, qui sex mensibus plus minus à pubertate distat. eiusdem opinionis verè fuit Ias. in auth. sacramenta puberum. nu. 15. C. si aduersus vendi. alios plures recensèt Zasius dicta quæst. 2. de Iudæis. illis addo Baldum & Igneum in l. excipiuntur. ff. ad S. C. Syllanian. alios recensèt Petrus Placa libr. 1. Epitom. delicto. cap. 34. num. 4. & Ioan. Oldendorp. tracta. de vsucap. titulo de ætate hominis. nu. 2. & si ipse ab hac
27 dissentiat. in hanc opinionem adducti sunt relati iuris interpretes ex † l. non tantùm. ff. de excusa. tuto. verùm illud eo in casu solùm contingit, ob id non sequitur, ita in omnibus statuendum esse. Præterea non excludit is textus, cum dici pubertati proximũ, qui plus quàm sex mensibus à pubertate distat,
28 nec enim taxatiuè loquitur. citatur etiam † d. l. excipiuntur. ff. ad Syllania. sed nec illa verè probat, cùm solùm illud affirmet, Trebium Germanum legatum iussisse supplicium sumi de eo impubere, qui pubertati proximus erat. sed non subiungit ibi ille Iureconsultus, cuius ætatis impubes esset.

29 Adfertur etiam text. † cap. continebatur. de desponsa. impuber, ex illis verbis: si autem fuerit ætati, vt in vndecimo, vel circa duodecimum annum. ita in capit. attestationes. eod. titulo ibi, vel circa finem
30 duodecimi anni. hæ enim † dictiones propè, proximè, circa, circiter, & his similes, ex subiecta materia, ad modicum referuntur. l. 2. §. exactis deinde Regib. ff. de orig. iuris. §. si verò intrà. vbi Bart. in authen. de Monachis. imò ad semestre retulit Iustinianus in l. properandum, §. & si quidem. C. de iud. cuius meminit glossa in d. l. non tantùm. & dictio propè, ficq; hoc Positiuum pro Superlatiuo poni solet. l. Diuus. ff. de tutor. & curat. datis ab his. §. vltimo. instit. loca. gloss. in l. sed est quæstionis. ff. de iniurijs.

Verùm hæc in contractu matrimonij stabilita
31 sunt: quippe quòd in eo † triplex potentia consideràri solet. prima quòad coeundum: nam si verba habilia intercedunt, non modò qui per semestre à pupillari ætate distat, contrahere potest, sed & qui per annum. ex sententia Guliel. d. cap. continebatur. imò & qui per biennium: cùm re ipsa videamus, puerum
32 † annorum decem ad coeundum potentem, vxorem ducere posse. c. vlt. de eo qui cogno. consang. vxo. suæ.
33 imò quod fortius est, vsu compertum fuit, † puerum nouem annorum coiuisse ac propriã nutricem grauidam reddidisse. quod Diui Hieronymi auctoritate memoriæ proditum est à gloss. in summa 20. quæstione 1. & ad rem nostram recensèt Corasius libr. 6. miscella. iuris cap. 23. num. 4. & Bræchæus dicta l. pueri. num. 10. de verbor. significat. & ante eos Calcaneus cons. 121. num. 16. & egregiè Tiraq. de legib. connub. l. 6. num. 25. quare contractum ab eis matrimonium sustinetur. cùm ergo carnalis copula secuta est, super malitia, vel potentia ambigendum non est: nec aliquod in hoc est Iudicis arbitrium, vt inquit Calcan. d. cons. 121. num. 7.

34 Secunda est potentia, quando † malitia ætatem supplet, & si aptus is ad coeundum non est. hoc casu si distat impubes à pubertate, per semestre tantùm matrimonium contrahere potest. ita glossa in c. ad id de sponsa. c. 1. de desponsa. impub. Calca. d. consil. 121. nu. 17. vers. est etiam secunda.

Tertia

Tertia est potentia, quando deest ipsa potentia coeundi ac etiam malitia, tunc sola ad contrahendũ matrimonium potentia ab annis mensuratur: nempe cùm puer decimumquartum annum expleuit: vel propè finem decimiquarti agit: vti probat is tex. cap. attestationes. quem sic intellexit Calcaneus d. cons. 121. num. 9. vers. est & tertiò. Præterea opinor d. cap. continebatur. contra relatos interpretes probare. nam dum dicitur, vt in vndecimo anno, intelligi hæc verba possunt, imò debent de ipso anno vndecimo cœpto, non de penè perfecto. quia si illa verba, quæ subsequuntur, vel circa duodecimum, intelliguntur de semestri ante finem duodecimi, necessariò sequitur illa verba in vndecimo esse intelligenda de vndecimo solùm cœpto & non dimidiato.

Tertia fuit opinio Hostien. in d. cap. contineba-
35 tur. illum dici † proximum pubertati, qui per tres
36 dies à pubertate distat. adductus ex text. † l. 3. §. penult. ff. de lib. exhiben. quo probatur proximũ prætextæ dici, qui puberem ætatem nunc ingressus est. quo quidem in textu aliàs malè legebatur, impuberem ætatem. quem locu ex Florentino codice nobis restituit doctiss. Anton. August. lib. 3. emenda. iuris cap. vlt. quo loci post Gulielmum Budæum in anno-
37 ta. Pandectarum ad l. vlt. ff. de sena. scribit, † Romanos cor. sueuisse statim quo pupillarem ætatem erant ingressi, hoc est masculi anno decimoquarto expleto prætextam sumere, & quam anno decimoseptimo exuebant, sumpta virili toga. Lazarus tamen Baisius libello de re vestiaria cap. 10. multorum auctoritatibus contendit Romanos anno suæ ætatis decimosexto consueuisse togam sumere. Vuolghangus Zasius. lib. 8. Commen. Reipub. Roman. capit. 2. qui differit. quam sententiam probauit & Petrus Crinitus lib. 3. de honesta disciplina. cap. 7. ex quorum declaratione iam intelligimus. d. l. 3. §. pen. nihil probare. quoniam is, qui puberẽ ætatem est ingressus, expleuisse dicitur annũ decimũ quartũ, & dicitur prætextæ proximus, quia eam statim sumere potest. quod rei nostræ non
38 conuenit. Adferri etiam pro hac sententia solet † c. ad nostram. de regula. quo constitutum est, minorem quatuordecim annis non alligari monasterio: egressum verò annum illum decimumquartum, & per triduum in ea religione perseuerantem, verè dici ingressum religionem: quemadmodum ergo spaciũ trium dierum facit, vt is inter maiores habeatur, ita hoc loco efficere debet, vt pubertati proximus dicatur. Verùm ad rem non confert, quia dato quod dicatur proximus, qui distat per tres dies, non tamen negatur, quin & is proximus sit, qui per multũ plus temporis distat. Accedit, si liceret argumentari à casu. d. cap. ad nostram. sequeretur quòd quemadmodum is qui vltra triduum per plures dies & menses perseuerat in religione, multò plus inter maiores connumerari debet, ita etiam hic proximus pubertati. id quod esset contra Hostiensem & illius sequaces. Præterea casus sunt diuersi, nos loquimur de proximo pubertati, hoc est, de eo qui adhuc annum decimumquartum non expleuit: is verò textus de eo qui expleuit, & decimumquintum est ingressus.

39 Quarta fuit opinio † Eguinarij Baronis in d. §. pupillus. instit. de inutil. stipu. proximum pubertati dici, qui in vndecimo anno est. sed hanc opinionem quam nec iure, nec ratione ille probat, manifestè refellunt iam relata.

Quintam ego aliquando opinionem excogitabam, cùm anno 1557. Papiæ docerem, atque interpretarer. d. §. pupillus. quemadmodum iam suprà
40 retuli. sum equidem aliquando opinatus, † proximum pubertati illum dici qui annum septimum iam expleuit. hisq; adducebar rationibus. ac primò, quoniam vt paulò antè diximus, proximus pubertati est doli capax. l. apud Celsum. §. deinde. ff. de dolo. & ibi glossa. l. qui iurasse. ff. de iureiuran. l. impuberem. ff.
41 de furtis. ita etiam doli † capax est, qui annum septimum excesit. cap. 1. in verbo grandiusculis. de delictis puero. sequitur ergo proximum pubertati excedere annum septimum. Verùm animaduerti deinde sophisticam hanc esse argumentationem: quia aut volumus dicere eum proximum esse pubertati, qui annum septimum statim excesit, & hoc est manifestè falsum: cùm is dicatur infantiæ proximus, vt iam diximus suprà probare. d. §. pupillus. Aut volumus eum esse proximum pubertati, qui excesit annum septimum absolutè, & nõ qui restrictiuè statim quo excesit, & tunc rectè dicimus, quia si ex d. §. pupillus. intelligimus proximum pubertati esse plus quàm sit infantiæ proximitas, quæ anno perficitur, sequitur sine controuersia proximum pubertati dici post annum septimum, quia si est post octauum fortius est post septimum. & quod dicitur eos esse doli capaces, qui annum septimum excesserunt, verum est, modò excesserint etiam octauum, atq; ita ne sint adhuc proximi infantiæ: quemadmodum probat is §. pupillus. his diluitur & illa secunda ratio, dum di-
42 cebam, maiorem † septem annis intellectum habere. l. in sponsalibus. la 2. ff. de sponsa. quemadmodum habet & ipse proximus pubertati. l. excipiuntur. ff. ad Syllania. §. in summa. instit. de oblig. quæ ex delicto. diluitur inquam ex relatis. Accedit, quòd si ita argumentari liceret, sequeretur & maiorem vigintiannis dici proximum pubertati, cùm & is doli capax sit quemadmodum & proximus pubertati. ita etiam satisfacio illi tertiæ rationi atque argumentationi, qua sic dicebam: Is, qui fari potest, annum septimum expleuisse creditur. l. 1. §. sufficit. ff. de admi. tuto. sed proximus pubertati fari potest. l. 1. §. pen. ff. de act. & oblig. l. seruum. ff. rem pup. saluam fore. ergo proximus pubertati est, qui annum septimum excesit. est inquàm falsa argumentatio ex iam relatis. accedit non licere simpliciter ita argumentari, quia non sequitur, annum septimum excedit, ergo est proximus pubertati: quamuis econtrà argumentari liceat. est proximus pubertati, ergo annum septimum excesit. his dilui possunt aliæ simíles argumentationes, quas huc adferre ex industria nolo.

Sexta itaque & verior est opinio, hodie magis re-
44 cepta, † Iudicis arbitrio relinqui, qui ætate ante decimumquartum annum masculus pubertati proximus dicatur. hanc equidem veram iuris sententiam probarunt Io. Fabri in d. §. pupillus. instit. de inutil. stipul. Butr. in c. attestationes. de desponsi. impub. Salic. l. impunitas. C. de pœnis. Decius l. pupillum. de regu. iuris. Viglius. §. testes autem. num. 11. instit. de testam. Corasius lib. 6. miscella. iuris. cap. 23. nu. 4. Didacus Couarr. Clem. si furiosus. in initio tertiæ partis. nu. 5. de homici. idem clarius in Epitom. de sponsa. parte 2. cap. 5. nu. 5. & Petrus tract. regularum, re-
45 gula 259. limit. 3. Iudex † autem non tantùm annorum numerum, quantũ personæ conditionẽ actusq; qualitatem spectabit. erit etiam spectanda qualitas regionis vnde is puer natus est. nam vna regio altera callidiores habet pueros, quemadmodum de pueris
46 † Normannis & Longobarbis notauit gloss. in l. se-
47 quitur. §. pupillus. ff. de vsucap. idem de † Hispanis dicendum est, quos versutos & callidos esse sensit. idem gloss. in l. dolum. C. de dolo. & Oldrad. cons. 84.
48 in fine. fortius idem est dicendum de † Sclauonibus, cùm hos mortalium nequiores esse scripserit Odofredus in l. Iulianus. ff. de actio. empt. & Gomes. §.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sic itaque.nu.18.institu.de actio. qui etiam subiungit
49 ex Baldo in capit.1.de pactis. † Cathelanos esse fide-
frago quod tradit & Boer.q.179. in fine.econtrà erit
de Gallis arbitrandum,quoniam sui natura stolidos
esse memoriæ proditum est à Iulio Materno in Astro-
nomicis in hæc verba. Quædam (inquit) gentes ita
à cœlo formatæ sunt, vt propria sint morum vnitate
perspicuæ.Scythę immanis feritatis crudelitate gras-
50 santur: Itali fiũt regali semp nobilitate præfulgidi: †
51 Galli stolidi: Auari Syri: † Acuti Siculi: Luxuriosi
52 semper † Asiatici, & voluptatibus occupati: Hispani
elatà iactantiæ animositate præpositi. Hæc ille.quem
recensет Petrus Crinitus lib.1.de honesta disciplin.c.
7.& Gallos ingenio simplici atque barbaro esse, scri-
ptum reliquit idem Petrus Crin. lib.4.de honest. di-
scipl.cap.14. Illud etiam obseruabit Iudex, vt si pue-
rum adhuc non excedentem decimum & dimidia-
tum annum iudicare vult esse proximum pubertati,
id non faciat, nisi persuasus maximis coniecturis: &
53 † cautissimè id agat, & tandem rarò.post illam verò
ætatem non exiget Iudicis arbitrium ita vrgentes
coniecturas: sat enim erit aliquot mediocria signa
perpendere,ex quibus arbitretur, puerum esse pro-
ximum pubertati. hæc Didacus d.c.5. de sponsa.nu.5.
qui subiungit illum puerum, cui sex tantùm menses
ad ætatem perfectam deerũt, audacius ac leuioribus
argumentis esse iudicandum pubertati proximum.
in cæteris hominis ætatibus nulla est controuersia
senectutis ætate excepta,de qua infrà casu ab hoc se-
cundo agemus.

SVMMARIVM.

1 *Potens ad coeundum quis dicatur.*
2 *Potentiam coeundi ex corporis aspectu iudicari.*
3 *Platonis locus lib. 2. de legibus.*
4 *Corporis inspectionem ad noscendam coeundi potentiam reprobari.*
5 *Mulieres Romanas velato capite incedere consueuisse.*
6 *Patauinarum puellarum habitus.*
7 *Nuditas reprobata.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui quis ad coeundum potens sit.*
9 *Generandi potentiam aliquando deficere in eo qui laborat calculo in vesica.*
10 *Sexagenarios esse ad generandum impotentes.*

CASVS LVIII.

QVIS CENSEATVR AD GENERANDUM IMPOTENS,& QUOMODO COGNOSCATUR.

VONIAM de impubere doli capace & potenti ad coeundum aliqua proximo relato casu diximus, nõ ab re fore existimaui,casum hũc huc adferre: quando scilicet quis ad † coeundum potens
1 dicatur. Qua in re plures fuerunt interpretum opiniones,vt retulit Calcaneus cons.121. num.19.

Prima fuit Hostien. in c. continebatur. de spon. illum ad coeundum potentem dici, qui per facti euidentiam coire potest. atque Host. carnalem copulam requirit.verùm vt rectè admonuit Calcaneus ab omnibus hæc opinio reijcitur. quoniam & alijs probationibus potentia hæc probari potest.præterea in re clara Host. opinio versatur.

2 Secunda fuit opinio,† potentiam iudicari ex corporis inspectione,si lanuginem habet. c.puberes. de
3 despon.impu.sic constituit † Plato lib.11.de leg. dum scribit,conuenientiam ætatis ad nuptias & contra, Iudex nudos omnino mares pubem vsque inspicien-
5 iudicet. sic apud Romanos olim obseruatum fuisse testatur Iustin.in §.1. inst. quib.mod.tut.fi. & in l.vl. C.quando cur.vel tut.esse desinat. quem locum Hieron.Maggius vir apprimè doctus lib.1.miscella.ca.2. explicat. Verùm ab omnibus, & hæc pariter opinio reijcitur,vt loco iam relato Calca.scribit. nam vt pudori parcatur,& quantum fieri potest, honestas seruetur,constituit Iustinianus d.§.1.& in d.l. vlti. non
4 esse locum huic † corporis inspectioni. quod cùm à Iustiniano factum est,tantò melius à summo Pontifice (vt inquit Calca.) fieri ac obseruari debet:imò indecorum valdè existimarunt antiqui illi, qui legis Euangelicæ lucem adhuc non receperant, si masculus,vel fœmina nuda inspiceretur. legitur Esa. capit. 20. Nudam & discalciatam discoopertis natibus ad ignominiam Ægypti. & c.47. nuda turpitudinem tuam & discooperi,humerum releua.& Romani con
5 stituerunt non licere † mulieribus aperto capite foris versari. quam ob causam multi vxores repudiarunt,vt scriptum reliquerunt Valerius Max.lib.6.ca. 3. Plutarchus in præceptis connub. capit. 32. & Alex. ab Alex. lib. 4. dierum Genial. capit. 8. hunc morem (quem mirum in modum ęgrè ferre solent scholastici nostri) velandi caput, hodie seruant † puellæ, hic
6 Patauij.imò & olim seruarunt, si Martiali has ob id laudandi credimus dum scribit:

» *Tu quoq; nequitias nostri lususq; libelli.*
„ *Vda Puella leges, sis Patauina licet.*

Hæc & alia permulta recensет Tiraq. de legibus connub.l.4.nu.15. cuius dicta tacito authore ad literam ferè transcripsit Petrus Placa libro Epitom. delicto. cap.32. num.4.vers.rursus.referunt & isti Diuũ Hieronymum & Ambrosium acerrimè damnantes
7 fœdam hanc † nudationem. Præterea ex alio secunda hęc opinio vera non est,non enim concludens argumentum potentiæ coeundi adfert lanugo circa pudibunda,vt sensit Abbas in d.capit. continebatur. num.8.& Calca.d.cons.121.num.19. nam in fœminis dicimus,manum obstetricis sæpe falli.l.1. ff. de ventre insp.cap.ne aliqua.27.q.1. sic etiam in masculo dicendum est.nam lanugo in decimotertio & decimo quarto incipit pullulare,& tamen reperti sunt pueri nouem,decem ac vndecim annorum, qui coiuerunt & generarunt, vt suprà in præcedenti casu retulimus.sic in iam sene & ætate confecto cernimus, vt statim dicemus.

8 Tertia fuit opinio, hoc † Iudicis arbitrio relinqui.ita Alber.glossator antiquus. Hosti. sibi contrarius in cap.vlt.de desponsa.impub. & ibi Goffredus, Io.Andr.Butr.& Abbas,quos secutus est Calc.d.consil.121.num.19. Iudex ergo noster arbitrabitur aliquem esse potentem ad coeundum,inspecta personæ qualitate, membrorum dispositione & valetudine bona. Nam multi reperiuntur adolescentes impo-
1 tentes ob malam valetudinem. sic sentit Iureconsul. in l.filium. ff.de ijs qui sunt sui vel alie. iur. ibi,infirmitate interueniente.vel alia causa vt generare non posset. Hinc consultus respondit Parisius cons.29.
9 num.80. lib. 2. illum † generare non potuisse, cùm laboraret morbo calculi in vesica. perpendet etiam Iudex hic noster ætatẽ, nam senio confecti coire atq; ita generare non possunt, vt scribit Philosophorum Princeps Aristoteles lib.1. de Genera. anima.cap. 18.
10 Hinc l.Papia Poppea constitutum fuit,ne † sexageni vxorem ducerent. quam omnium primus abrogauit Claudius Cæsar,vt auctor est Claud.Suetonius in Claudio Cæsare cap.23.& post eum Iustinian.in l.penul.C.de nup.qui sanciuit clarè licere sexagenario & quinquagenariæ matrimonium contrahere, & si ad generandum impotentes sint.qua de re fusissimè dicemus infrà in casu 89.

SVMMARIVM.

1 *Senex qua ætate quis censeatur.*
2 *Senex quòad subeundum munera quis.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui quis senex dicatur.*
4 *Septuagenarium a munere tutelæ excusari.*
5 *Senex is dicitur, vt a muneribus personalibus excusetur,qui quintum & quinquagesimum annum agit.*
6 *L. non aliter.§.1. deleg.3. explicatur.*

CASVS LIX.

QVA AETATE SENEX quis censeatur.

RETVLI iam per transennam veluti, qua ætate senex quis censeatur.verùm noua (vt aiunt) sub incude hoc reuocatur. est enim perplexa & apud nostros de sene controuersia. Vna fuit
1 opinio diuini Hyppocratis, † senem dici à quadragesimo ætatis suæ anno vsque ad quinquagesimum sextum. quæ sanè opinio ad ius nostrũ relata non probatur,sed contrarium potius, vt mox subijciam. Seruius Tullius senes eos iudicauit,qui annum sextum & quadragesimum excesserant. Varro senes credidit,qui quintum & quadragesimũ annum impleuerant. Galenus verò lib.5. de tuenda sanitate.qui in hanc sententiam à Bræchæo Turonensi in l.pueri.num.9.de verb.sign. citatur, ætatem senis tripartitò diuidit. Primam eorum esse dicit,qui dicuntur viridi senectute præditi ob idq; ciuilia negotia adire potentes,quiq; consilio valent. Hæc Senectutis prima pars ab anno quinquagesimo, ad sexagesimum perducitur. Secũda exordiũ facit à sexagesimo,& in septuagesimum extenditur. Tertia quod reliquum ætatis conficit. iure nostro receptior illa videtur sententia senem dici, qui annũ quinquagesimum perfectè attigit vsq; ad septuagesimum. quam sententiam omnium primus probauit glossator in procem.sexti in verbo perfectus,vbi Io. Andr.& gl.in c.1.de celebra.missa.gl.in l.non aliter.§.vlt. ff. de leg. 3.idem censuit Gramm.decis.34.num.4. Corasius in l.precibus.num.29.C.de impub.Io.de Ana. in Rubr. de delictis puero.col.1. Afflict.in Commentarijs ad constitutiones Neapolitanas lib.2.Rubr.37.in fin.adducuntur ex d. l.non aliter.§.vlt.de le.3.quo loci non diffinitur,qua ætate inter iuuenes & inter senes,quis enumeretur.adferri posse videtur.l.2.§. vlt.ff.de Decur.l.3. C.eo.& l.vlt.C.qui ætate se excus.lib.10. quibus probatur excedentes quinquagesimũ quintum
2 annum,vt senes † & maiores à muneribus personalibus excusari. Verùm illud in eo casu solum est statutum,non generatim in omnibus. Hinc videmus,alia esse onera,à quibus solùm septuagenarij excusantur, vt in tutela,vt infrà dicam. Adfertur & tex.capit.1.de renun. Verùm ibi non diffinitur, qua ætate is possit dici senex, qui ad Ecclesiam regendam se impotentem allegat, vt nec declaratur in cap.nisi.§. alia. eod. tit.de renuntia.

Secunda fuit opinio,vt retulit Abbas c. quoniam frequenter.nu.18.vt lite non contestata. vers.Ego puto senem dici septuagenarium. nec ab hac ætate infrà (inquit ille) nihil Iudicis arbitrio relinquitur, cùm
1 satis certum sit hunc esse senem, ex quo in iure passim à muneribus is excusatur.l.3. ff. de iure immu. §. item maior.inst.de excusat.tuto. Verùm non concludit,quia videmus etiam illum excusari qui quinquagesimum quintum excedit.d.l.2.§.vlt.ff.de Decurio. & suprà attigi. Nec auctoritas glossæ, qua mouetur Abbas,necessaria est,sed probabilis.

Tertia fuit opinio Barbatiæ,qui in c.sedes.nu.73. de rescript.& cons.21.col.pen. lib.2. affirmauit, hoc
3 † Iudicis arbitrio relinqui.idem in cons.22.col.3.lib. 3. post Ioan. Andr. in cap.quoniam frequenter.vt lite non contestata.quo loci Maria.Soc.Sen.col.3.vers.Secundò declaratur.idem Barba.cons.80.in fin.eo. lib. 3.& in cons.45.col.pen.lib.4. ita etiam sensit Baldus in sua Margarita,in verbo senex.Floria.in l.Aquilia.ff deletum.ff.ad l.Aquil. quem secutus est Fely. in d.c. quoniam frequenter.col.6.vers.ad tertiam quæstionem. hanc sententiam ego sequor in his casibus,in quibus nulla clara iuris extat constitutio. vbi enim est ita constitutum,illud seruamus. nam ad excusa-
4 tionem tutelæ & curæ is † senex dicitur, qui annum agit septuagesimum. d. l.3. de iure immu. d.§.item
5 maior.inst.de excusa.tuto. sic † senex is dicitur, qui annum agit quintum & quinquagesimum, vt à personali munere.dict.l.vltim. C. qui ætate. libro 10.vbi ergo diffinitum non est qua ætate quis senex dicatur Iudicis arbitrio relinquitur. atq; ita erit interpretan-
6 dus tex. † l.non aliter.§.1.de leg. 3. sic etiam l. inuiti, ff.de testib.cap.nisi. §. alia. de renunt.& ca.quoniam frequenter. vt lite non contest. ita in dominio Mediolani senex dicitur, qui annum sexagesimum agit, vt ad æternam rei memoriam examinari possit, ex constit.in tit. De probationibus.cap.1.

SVMMARIVM.

1 *Valetudinarius quis.*
2 *Testes valetudinarios ante litem non contestatam posse examinari.*
3 *Valetudinarij in multis excusantur.*
4 *Valetudinarius est,qui infirmus est.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui quis valetudinarius censeatur.*
6 *Mulier prægnans valetudinaria dicitur.*
7 *Senex valetudinarius dicitur.*
8 *Senectus est morbus.*
9 *Regulam Cancellariæ De infirmis resignantibus, locum non habere in senibus.*
10 *Infirmitas quid sit.*
11 *Constitutiones nouæ Mediolani tit. de probationibus, c. 1. ibi, periculosa infirmitate. declarantur.*
12 *L. Ciuitatibus.in prin. deleg.1. declaratur.*
13 *L.5.ff. de dona.caus.mort. declaratur.*
14 *Debilem inter valetudinarios enumerari.*
15 *Debilitatus quis.*
16 *Infirmus quis.*
17 *Morbus duplex,in toto corpore & in parte.*
18 *Debilitatos domi examinandos esse.*
19 *Debilitatum excusari à muneribus personalibus.*
20 *Delegatum ob debilitatem vices suas subdelegare.*

CASVS LX.

VALETVDINARII ET DEBILES qui censeantur,& è quibus muneribus excusentur, diligens explicatio.

POSTEAQVAM de sene verba fecimus, non est incongruum hoc loco declarare quis † valetudinarius censeatur. est enim vtile admodum hoc scire, cùm plura illis soleant concedi, vt habetur in capitu, quoniam frequenter.vt lite

Universidad de Deusto
Biblioteca

non conteſtat. quo conſtitutum eſt, † teſtes valetudinarios ante litem conteſtatam poſſe examinari
3 cum periculum in mora eſſe videatur. ſic † valetudinarij non coguntur inuiti venire ad dicendum teſtimonium. l. inuiti. ff. de teſtibus. ſic excuſantur ab onere tutelæ & curæ, ab onere ferendi teſtimonium, in §. item propter aduerſam. inſtit. de excuſat. tutor. ſic Tribuni officium olim erat inuiſere valetudinarios. l. officium. ff. de re milita. ſic etiam valetudinarius nō cogitur ad Iudicem ire vt iuſiurandum ſubeat, ſed ei ad domum tranſmittitur. l. ad perſonas. ff. de iureiurand. Quis ergo valetudinarius ſit, ambigitur. plures Doctorum opiniones retulit Abb. d. cap. quoniam frequenter. numero 19. Vna fuit Ioan.
4 Andreæ, † valetudinarios eſſe, qui ſunt infirmi, cùm contra naturam morbo aliquo laborant. verùm hæc declaratio perplexa & ſubobſcura eſt. Altera fuit opinio Innocent. dicentis, valetudinarium dici qui propter corporis debilitatem infirmus eſt, & laborat aliqua febre acuta. attamen hæc opinio eſt admodum obſcura, ex eaq; rem hanc intelligere non poſſumus. Vna ergo eſt tertia illa Abbatis declara-
5 tio, hoc totum Iudicis arbitrio relinqui. quam ſententiam probauit Baldus in authent. ſed ſi quis ab aliquo. num. 13. C. de teſtibus. Lucas à Penna in l. vnica. colum. 2. C. de mend. valid. lib. 11. Socin. Sen. conſil. 244. colum. 4. lib. 2. & Marſilius in l. quæſtionis modum. num. 19. ff. de quæſtio. hic ergo Iudex, eos iudicabit valetudinarios, qui malo corporis habitu & effectu ſæpe malè valent, atque ita frequenter ægrotant. ita Gemin. in capitulo primo, de Cler. ægro. in 6. Socin. d. capit. quoniam frequenter. colum. 4. verſic. tertiò declaratur. inter valetudinarios enumerari ſolet à noſtris † mulier prægnans. ex
6 l. 2. §. ſed & ſi non propter. ff. ſi quis caut. ita Floria. in l. inuiti. ff. de teſtibus. Verùm Felinus in d. capi. quoniam frequenter. numer. 6. eam reijcit, & rectè, cùm d. §. ſed & ſi. differentiam conſtituat inter prægnantem & valetudinariam, imò prægnantem, quæ peperit, & adhuc cubantem, non eſſe valetudine mala impeditam, ſed quaſi, ſicq; impropriè malè valere
7 creditur. ſunt & qui inter valetudinarios, † ſenes enumerant, vt huius opinionis fuit Abbas in capitu. magnæ. colum. 1. de voto. dum docuit, ſtatutum loquens de infirmis, in ſenibus locum habere. & probat capitulo primo. §. ſin autem Epiſcopus. de Cler. ægrot. in 6. vbi diſpoſitum in Epiſcopo ægrotante, vt poſſit coadiutorem impetrare, ſtatutum etiam eſt in Epiſcopo ſenio ægrotante. quod reſpondit etiam Pariſius conſil. 29. num. 68. lib. 2. Vnde Comicus
8 ait, † ſenectutem per ſe ipſam morbum naturalem eſſe. ſic M. Tull. in Oratore de Q. Mutio loquens inquit, & ille ſenectutis morbus non equidem incidēs eſt & tranſiens. Verior tamen & recepta ſententia eſt, inter valetudinarios & infirmos, ſenes non eſſe connumerandos. vt hanc probat Felinus & Socin. Sen. d. cap. quoniam frequenter. ex illo textu. ſic Gomeſ.
9 in † regula Cancellariæ De infirmis reſignantibus. q. 7. dum multis affirmat, regulam illam non habere locum in ſenibus reſignantibus, qui verè infirmi non dicuntur, quod placuit & Rebuffo in praxi benefi. titul. De infirmis reſignantibus. gloſſ. 2. numer. 13. ſic etiam Alciatus ſenſit tracta. De præſumpt. reg. 1. præſumpt. vlt. dum ſcriptum reliquit diffinitionem in-
10 firmitatis non conuenire ſenibus. eſt enim † infirmitas habitus cuiuſcunque corporis contra naturam. l. 1. §. ſed ſciendum. ff. de ædil. edicto. qui ſanè habitus contra naturam non ineſt ſenectuti, cùm illa ex natura ſit. probat & hanc ſententiam text. d. cap. 2. §. ſin autem Epiſcopus. de Cler. ægrot. in 6. dum diſiunctiuam ponit inter ſenem & infirmum. probat & l. cui dens. ff. de ædil. edicto. Hanc ego ſententiam veram eſſe intelligo, niſi is ſenex adeò ſenio confectus eſſet, vt illi negotio de quo ageretur, ſupereſſe nō poſſet: vtputà in caſu. d. cap. quoniam frequenter. ſi ita ſenex teſtis ſit, vt ſecundum naturæ curſum parū à morte diſtat, valetudinarius infirmusq; dici poteſt, examinari ante litem conteſtatam ita poteſt, vt verò ſenes poſſunt. ex clara illius Canonis diſpoſitione. ita
11 etiam ſunt interpretandæ nouæ † Conſtitutiones Mediolani, titulo De probationibus. ca. 1. quibus cautum eſt, conſtitutos in infirmitate periculoſa poſſe examinari ad æternam rei memoriam. periculoſa infirmitas intelligitur illa, ob quam mors ſequi poſſet ante tempus, quo in iudicio ordinariè examinandi eſſent. ſic in caſu. d. §. ſin autem Epiſcopus. Quocircà dicendum eſt, ſenectutem non eſſe morbum: ſed valetudinario & infirmo ſenem tunc æquiparari cum graui ſenio confectus eſt. atque de his erit intelligen-
12 dus text. † l. ciuitatibus. in prin. de leg. 1. ſic etiam text. l. 2. §. quem ita ſenio. ff. de vac. muner. quo loci dicitur ſenio confectum excuſari à munere perſonali. ſic quoq; erit declarandus text. cap. ſi quis teſtium. de teſtib. quo eſt conſtitutum, teſtes ſenes domi eſſe
13 examinandos. ſic intelligendus eſt tex. † l. 5. ff. de donat. cauſ. mortis, vbi ſenex dum donat, cauſa mortis donare dicitur. & ab hac declaratione non diſſentit Abbas. d. cap. quoniam frequenter. & Alciat. d. præſumpt. vltima. num. 4. inter valetudinarios ſolet et-
14 iam enumerari † debilis. ita Fel. d. cap. quoniam frequenter. num. 6. verſ. dum dicitur hic. quod verum exiſtimo, cùm debilitas à mala corporis diſpoſitione & tempore prouenit, aliàs non. nam ab infirmitate diſtat debilitas, vt colligitur ex Rubr. de Cler. ægrot. vel debil. & ibi in c. 2. debilitatum illum appellat, cui manus abſciſſa fuit. quare Bar. l. 2. in fi. de pub. iud. & Bald. in l. 3. in fin. & ibi Decius num. 13. C. de ſer. fug.
15 † debilitatū cum appellant, qui officio alicuius membri impeditur. idem cenſuit Decius poſt Abbatem & alios in cap. ſi pro debilitate. num. 1. 2. de off. delega. eſt & textus in l. non ſolùm. vbi Angel. de rei vendic.
16 † Infirmus autem is propriè dicitur, qui intrinſecus morbo aliquo ex humorum exceſſu cauſatus, laborat: ita Ripa tract. peſtis. in prin. nu. 2. 3. quem ſecutus eſt Hiſp. ſuper d. regula Cancellariæ De infirmis reſignantibus. q. 7. verſ. ſed prædictis. & eſt text. notabilis in l. 1. §. ſed ſciendus. ff. de ædilitio edicto. dum
17 † morbum duplicem intelligit in toto corpore, vt febris, in parte vt cæcitas, vel pedis debilitas. Cuius Iuriſconſulti verba retulit Gellius lib. 4. noct. Attica. cap. 2. ſi ergo debilitatus quis ita ſit, vt illi muneri de quo agitur incumbere ita non poſsit, vt non poteſt valetudinarius & infirmus, à paritate rationis diſpoſitio loquens de infirmo, in debilitato locū habebit, vt in caſu cap. 2. de Cler. ægrotan. vel debil. & in caſu capit. ſi qui teſtium. de teſtibus quo eſt conſtitutum,
18 ita debilitatos † eſſe domi examinandos, vt ſunt examinandi valetudinarij & ſenes. ſic videmus † debili-
19 tatum excuſari à muneribus, quæ corpore implenda ſunt. l. 2. §. corporis debilitas. ff. de vaca. mune. ſic debilis excuſatur à munere cognoſcendi & iudicandi.
20 Hinc, ſi † debilis delegatus datus ſit, alteri vices ſuas mandare poteſt. d. cap. ſi pro debilitate. de off. deleg. quod intelligitur de tali debilitate, quæ illius muneri executionem impediat. ita ſentiunt Iaſ. l. 11. nume. 83. & ibi Rimal. num. 26. & Purpur. nume. 540. ff. de off. eius cui manda. eſt iuriſd. Felyn. in d. capit. ſi pro debilitate. de off. deleg. Gaſpar Vallaſchus in l. Imperium. num. 14. de iuriſd. omn. iud. ex induſtria cætera prætereo.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Mortis in periculo qui peregrinantes eſſe cenſeantur.*
2 *Teſtes ad æternā rei memoriam examinari poſſe, cum de eorum vita timetur.*
3 *L. 3. ff. de dona. cauſa mortis, explanatur.*
4 *Mare nauigans in periculo mortis eſt. infrà declaratur.*
5 *Nauigatio periculoſa & incerta.*
6 *Cato trium ſe pœnitere dicebat.*
7 *Anacharſis dictum contra eos, qui mare nauigant.*
8 *Peregrinatio longa pedeſtris mortis periculum habet.*
9 *Regulam Cancellariæ de infirmis reſignantibus, locum non habere in eo, qui mare nauigaturus eſt.*
10 *Iudicis arbitrio relinqui an iter faciens terra, mariq; in mortis periculo ſit.*
11 *L. Vtique §. culpa. ff. de rei vend. declaratur.*
12 *Vegetij locus de maris tuta nauigatione.*

CASVS LXI.

QVANDO ITER FACTVRVS terra, vel mari in mortis periculo verſetur.

1 VT in † mortis periculo ob longam peregrinationem verſatur, valetudinarijs ac ſenio confectis, multis in caſib. in iure æquiparari ſolent, vt in caſu c. quoniam frequenter. vt litè non conteſta. quo eſt conſtitutum, ad æternam
2 rei memoriam † teſtes tunc examinari poſſe, ctim de eorum vita timetur, vt quando peregrè ſunt profecturi, præſertim, ſi mare nauigandum eſt: ita ibi ſcri-
3 bentes, quos ſtatim referam. ſic in caſu † l. 3. cum l. ſeq. ff. de dona. cauſ. mortis. vbi donatio cauſa mortis ita dicitur, cum quis infirmitate detinetur, & donat, vt cùm eſt in ipſo mortis periculo ob peregrinationem. Dubitant ergo noſtri, quando quis dicatur in mortis periculo ob peregrinationem? Anto. Butr.
4 in dict. capitul. quoniam, tunc eſſe dixit, cum mare † nauigandum eſt, vel cum per loca inſidioſa eſt trāſeundem. ex dict. leg. 3. & l. 4. de donat. cauſ. mortis. ſic ex illis cenſuit Baldus in capit. paſtoralis. nume. 4. de off. ordina. declarando textum illum, vt nauigaturus ab excommunicatione abſolui poſsit à ſubdelega
5 to, vt is qui eſt in mortis periculo, cum † nauigatio ſit incerta & periculoſa. l. ciuitas. C. de off. Recto. pro-
6 nun. Hinc † Cato ille cenſorius dicere conſueuit, triū, quæ in vita egit, ſe pœnitere. Primum quòd arcana fœminæ credidiſſet. Secundum, ſi quis dies ipſi abſq; fructu effluxiſſet. Tertium, ſi quopiam nauigio vectus eſſet, quo pedeſtri itinere peruenire licuiſſet. ſentiens periculoſam eſſe admodum nauigationē. Hinc
7 Anacharſis Schita, dum aliquem, qui nauigauerat, interrogaſſet, quanta eſſet ſpiſsitudo tabularum nauticarum, isq; reſpondiſſet, quatuor digitorum, tantillum tunc (Anacharſis inquit) à morte abfuiſti. & iterum interroganti cuidam, An nauigantes inter mortuos, vel inter viuos referret? in vtroque dixit, num. pono. ſentiēs maxi. eſſe nauigationis periculū.

„ *Nam propè tam lætum quàm propè cernit aquam,*

vt inquit Ouidius. & alia nonnulla adfert Gomeſ.
8 in Regis Cancellariæ De infirmis reſignantibus. quæſtio. octaua. ſic dicitur eſſe in mortis † periculo, qui longam & ſi pedeſtrem peregrinationem ſit ſuſcepturus: ita Hoſtien. dict. capitu. quoniam frequenter. Verùm hæc opinio non eſt ita abſolutè vera, cùm in iure conſtituatur differentia inter conſtitutum in mortis articulo, & nauigantem mare: cùm nauigans in periculo eſſe non dicatur, ſi oportunis temporibus mare ingrediatur, vt oſtendit Paulus in leg. vtique. §. culpa. de rei vend. dum negat, eum eſſe in culpa, qui tempore congruo vltra mare nauigans naufragium fecit, in quam culpam certè incidiſſet, ſi ſua natura nauigatio periculum mortis præ ſe ferret. Accedit, quòd nunquam excuſarētur, qui fortuitò naufragium paſsi ſunt, contra. l. quoties. C. de naufrā. libro decimo. Hinc etiam ſcriptum reliquit Gomeſ. d.
9 quæſtio. 8. † Regulam Cancellariæ de infirmis reſignantibus, locum non habere in eo, qui nauigaturus eſt, etiam ſi in mortis periculo videatur.

Secunda ergo fuit opinio Abbatis in dict. capitul.
10 quoniam frequenter. hoc † relinqui Iudicis arbitrio hic ergo Iudex arbitrari poterit nauigantem non eſſe in mortis periculo, ſi maria nauigari conſueta nauigauerit, vt mare Hadriaticum, Liguſticum, Hiſpanum, & his ſimilia: & ſi hæc congruis temporibus ingreditur, hoc eſt à Calend. Aprilis, vſque ad Calend. Octobris, vt inquit text. l. quoties in fine. C. de nau-
11 frag. & hoc in caſu intelligi debet d. † l. vtique. §. culpa, de rei vend. non ſi alijs temporibus, quibus maria claudantur, declarat Alciat. libro decimo pareg. ca-
12 pitul. decimonono, vt eſt apud † Vegetium de re milita. libro quarto. dum inquit: Ex die tertio Iduum Nouembris vſque ad diem ſextum Iduum Martij, maria claduntur: nam lux minima, noxq; prolixa, nimium denſitas, aeris obſcuritas, ventorum, imbrium, vel niuium geminata ſæuitia, non ſolùm claſſes à pelago, ſed etiam commeatus à terreſtri itinere deturbat Hæc illa. His ergo temporibus nauigans in mortis periculo eſſe poterit iudicari. atque ita hoc caſu intelligo leg. 3. de dona. cauſ. mortis. Non etiam illud in ficias ibo, Iudicem poſſe arbitrari, idem eſſe in eo, qui in longinquas regiones iturus eſt terreſtri itinere, vel etiam maritimo, illi, qui in mortis periculo eſt: non quia iam iam mors inſtet, ſed quia ob temporis diuturnitatem, locorum diſtantiā, & multa incommoda, quæ peregrinatio adfert, domum nō ſit reuerſurus. ideò in dict. capitul. quoniam frequēter. longa peregrinatio facit vt teſtis ad æternam rei memoriam poſsit examinari, quemadmodum & valetudinarius. ſic in cæteris, quæ parem rationem habent, dicendum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes ad æternam rei memoriam examinari poſſe ante litem conteſtatam, ob diuturnam eorum abſentiam.*
2 *Abſentia longa & diuturna quæ.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ diuturna abſentia ſit.*
4 *Abſentia longa æſtimatur cùm adferre poteſt damnum creditori.*
5 *Teſtes ob abſentiæ diuturnæ ſuſpicionem ad æternam rei memoriam examinari poſſunt.*

CASVS LXII.

QVANDO OB DIVTVRNAM abſentiam examinari poſsint teſtes ad æternam rei momoriam.

QVM in duobus iam relatis caſibus attigerim teſtes ad æternā rei memoriā ficq; ante litem cōteſ. recipi. cū mortis ſubeſt periculum, vel ob ſenium, vel malam valetudinem. non præteribo

Universidad de Deusto
Biblioteca

1 pariter ob diuturnam † absentiam examinandos esse, ex d. c. quoniam frequenter. vt litè non contesta. vbi interpretes omnes, sic Bart. in l. aquilia si deletũ. ff. ad l. aquil. Bart. & Bal. in authen. si quis ab aliquo. C. de testib. Pract. Papien. in forma capitulorum quãdo testes prod. ad æter. rei memoriam. in glos. 1. Soci. Sen consilio 244. colum. 3. lib. 2. Soci. Iun. consilio 86. num. 14. lib. 2.

2 Sed dubitari nunc contingit, quæ dicatur † longa & diuturna absentia. Abb. in d. c. quoniam frequẽter. numero 17. inquit, ex communi Doctorum opi-
3 nione, hoc Iudicis † arbitrio relinqui. idem censuit Marian. Socin. Sen. d. cap. quoniam frequenter. colu. 6. verfic. Tertiò declaratur. hic ergo Iudex ex rerum, locorum, ac personarum varietate omnia diligenter æstimabit. quamobrem, si iter adeò longũ sit, vt acto-
4 ri adferre † possit magnum incommodum expectando, vt quia solutionis dies propè sit, tũc absentia diuturna iudicari poterit: si verò debitum sit in longum diem, & talis futura sit testis absentia, vt etiam ante solutionis diem venturus sit, nõ iudicabitur diuturna. ita Innocen. ab Abbate d. numero decimoseptimo, relatus. idem illi affirmant, quando actor esset creditor sub conditione. Ego contra sentio, quia conditio, quæ à futuro euentu pendet, potest statim qd' testis abesse cœpit euenire, atque ita magno incommodo creditorem afficere, nisi is testis interrogaretur: tum præsertim hic, vbi ab initio litis actori faciendum est, vt scribunt omnes in l. de die. ff. qui satisda. cogan. & nostram hanc sententiam probat d. lege aquilia si deletum. nisi conditio talis Iudici videatur, quæ verè euenire potest, post reditum testis ad locum. & in his magna solet exigi causæ cogni-
5 tio. sufficit † enim si Iudex suspicionem aliquam de absentia & alia iusta causa habeat. ita Bartol. in d. lege aquilia si deletum. in fin. ad l. aquil. Marian. Soc. Sen. in dict. cap. quoniam frequenter. colum. sexta. verficul. Tertiò declaratur. quem secutus est Bartholomæus Socin. illius filius d. consilio 244. colum. tertia. verfic. præterea & secundò. lib. 2. Cætera apud relatos interpretes videnda erunt.

SVMMARIVM.

1 *Tempus octo dierum quod conceditur ex instrumento vẽditionis in retractu, locum etiam habeat cum adhibitis testibus fit venditio.*
2 *Testium fides & instrumentorum, quando à pari procedant.*
3 *Constitutio de retractu apud Gallos, declaratur, & de eius ratione.*
4 *Hæredem mitti in possessionem ex edicto Diui Adriani, cum testibus hæredem se esse probat.*
5 *Statutum admittens solam probationem ex instrumentis, admittere etiam ex testibus iam examinatis.*
6 *Instrumentorum appellatione venire testes iam examinatos.*
7 *Communis loquendi vsus peritorũ in statutis spectatur.*
8 *Verba vbi non conueniunt, nec dispositio: declaratur.*
9 *Ratio vbi eadem est duobus in casibus fit intellectiua interpretatio, non extensio.*
10 *Omissum in legis dispositione habere pro omisso.*

CASVS LXIII.

CVM RETRACTVS CONSTITVtio octo dies, putà, à die confecti instrumenti agnatis concedit, an illud idem tempus concessum censeatur cùm adhibitis testibus fit venditio.

LEGE municipali sæpissimè statutum est, agnatione proximiores, vel vicinos posserem à proximiore, vel vicino alienatã recuperare, restituto ipsi emptori numerato pretio, cuius quidem pretij fides fit ex ipso emptionis docu-
1 mento: qua fide facta certum temporis spacium à lege datur ad pretium illud persoluendũ, vt putà octo dierum. Nunc dubitari contingit, an † tempus ad po-
2 situm cùm instrumentum fuit celebratum, locum sibi vendicet, cùm solùm testibus adhibitis venditio facta est? Andr. Tiraquel. vir multæ lectionis in tract. de retractu consang. §. 2. glo. 1. nume. 11. 18. rem hanc attigit, atque cõcludit, hoc Iudicis arbitrio relinqui. nam, & si (inquit ille) tempus octo dierum præstitutum sit, cum extat instrumentum, non tamen cum solis testibus declarari emptio potest. quamobrem, vt tempus non diffinitum, nec Iure Communi, nec municipali, Iudicis arbitrio statuendum erit. Ego verò in illa opinione sum, tunc demum tempus hoc Iudicis arbitrio relinqui, cum testes in promptu qui-
2 dem essent, sed adhuc non † examinati & diligenter interrogati. ita vt de eorum fide adhuc dubiũ sit. nã tunc alia est ratio in illis ac instrumento, cuius fides clara & aperta est, vt ex Baldo in l. 2. C. de edicto Diui Adria. tollen. censuit Tiraquell. in d. glo. num. 20. vbi infinitos propè congessit, & alios nos retulimus in tract. de recuperanda possess. primo remedio. nu. 224. sed quando iam testes de precij quantitate fidem fecissent, essentq; publicati, nec aliqua amplius de eorũ fide subesset dubitatio, dicerem illud tempus, quod in casu instrumenti præstitutum est, esse pariter & põ-
stituendum cum testibus fides facta est: nam par est virtus. l. in exercendis. C. de fide instrumen. ca. cum Ioannes. de fide instr. & tradit Bart. in l. si quis ex argentarijs. §. nec iterum. num. 3. ff. de eden. & alios retuli in tract. de recuperanda possessione, primo reme-
3 dio. nume. 227. est etiam ratio vtriusque casus, † constitutio enim solùm considerauit fraudes tollere, dũ de prẽtio vero fides fit, quæ fides ita fit ex testib. quã ex instrumento. & si fraus vno casu considerari põt, sic & altero.

Hinc constitutio illa Galliæ requirit iuramentum ipsius corporis, si proximus de fraude timet. Nec hic militat illa ratio Tiraquelli, quod testiũ probatio nõ sit tam prompta & expedita, vt illa quæ sit per instrumenta. quia responderi potest: primò in hoc non esse horum constitutionum rationem, non enim considerarunt, quòd citissimè de pretio fides fiat.

Secundò dico, quod terminis paribus præsuppositis, idem est. nam videmus etiam in instrumentis fidem non esse aliquando ita promptam & apertam, vt quando legitimæ exceptiones objciuntur, vt multos recensuimus in dicto primo remedio recuperandæ possess. nume. 225. Rursus ex eo confirmatur, quia videmus. vt etiam Tiraquel. dict. gloss. 1. nume. 14. re-
4 fert, † hæredem institutum posse consequi missionẽ in possessionem ex illo edicto Diui Adriani. ex l. vlti. C. de edicto Diui Adr. toll. si testibus se institutũ hæredem fidem is fecerit. ita gloss. in d. l. vltim. in verbo depositionibus. quàm multi à Tiraquello relati, sunt secuti. illis ego addo Vbertinum Zuccardum ibi numero 346. verficul. Secundò fallit. qui hanc esse communem testatur. Neuizanum consilio 26. num. 4. Sapiam d. l. vltim. num. 82.

5 Confirmatur, quia videmus, quòd † si statutum velit tantùm aliquo in casu recipi probatiões per instrumentum, admitti tamen probationes ex testibus iam examinatis & publicatis. ita Decius in capitul. 2. propè finem, versi. Decimo quartò statutum, de, pba.

post

post Ang. in d. l. vlt. C. de edicto Diui Adr. quem secuti sunt Alex. consilio 93. lib. 6. Matthæs. notab. 5. Marsi. & singũ. 484. Fel. cap. sicut. colu. 3. declaratione prima, de re iudi. quas etiam is Tiraq. retulit. sic Sapia. d. l. vltim. num. 83. Nec aduersatur illà prima ratio Tiraquelli, instrumenti appellatione nõ contineri testes, tam ex Iuris Communis dispositione, quàm ex communi vsu loquendi, vt multorum authoritatibus ille confirmauit: nam quò ad Iuris Communis dispositionem, dico † instrumentorum appellatione testes
6 iam examinatos & publicatos venire, ex relata doctrina Angeli & sequacium, atque ita clarè affirmant Bart. & Alcia. in d. l. notionem. §. instrumentorum. de verb. sign. qui hoc ex sermonis proprietate esse affirmarunt: & si reclament alij in Rubric. extra de fide instr. qua ex re cessat illa Tiraquelli ratio, constitutionem hanc de instrumento loqui. atque ob id non posse intelligi de testibus, quia ex communi vsu loquendi, appellatione instrumentorum non veniunt testes. vt annotauit Bart. & Alcia. d. l. notionem. §. instrumentorum. de verb. sign. Fel. & Decius in Rubri. extra de fide instrum. nam illud hoc in casu non procedit, vbi constitutio hæc, & aliæ huic similes à viris
7 doctis & peritis scriptæ sunt, quorum † communis vsus loquendi spectandus in his est. ita sentit Baldus in l. lege 12. tab. nume. 3. C. de legit. hæred. qui dixit, statuta vt à iurisperitis condita, recipere interpretationem secundum artem liberalem. hoc clarius sensit Alex. in l. stipulatio ista. §. hæc quoque. in fi. de verbo. oblig. & Curt. Sen. consilio 9. Ticinensi statuto. colum. 8. verfi. verba enim statutorum. Cagnol. in l. si librarius. nu. 11. de reg. iur. cessat & illa argumentatio
8 Tiraquelli, quòd vbi † verba non conueniunt, nec dispositio. l. 4. §. toties. de damno infecto, cùm multis ab eodem Tiraquello congestis in l. si vnquàm. in verbo libertis. numero 2. C. de reuocan. don. nam, & si non conueniant verba, conuenit tamen mens & ratio, atque ita dispositio, quia vbi eadem est ratio, idẽ Ius constituitur. l. illud. in prin. ff. ad l. aqui. à l. Titio. de verbo. oblig. hinc censuit Baldus in l. quamuis. C.
9 de fide commiss. in princip. quòd vbi eadem est † ratio in duobus casibus, non fit extensio, sed intellectiua interpretatio. & egregiè Oldrad. consi. 185. Themale, respondit legem enucleari, non autem extendi, cum eadem subest ratio. alios congessimus in tract. De recuperanda possessione, remedio 14. numero 19. 20. latissimè Tiraquel. in dict. leg. 4 vnquàm. in d. verbo libertis. numero 45. 46. quo loci sic satisfacit regulæ dict. leg. 4. §. toties. de damno infecto. præsertim is Tiraquel. ibi numero 47. dum multis Iureconsultorum locis ostendit, quòd & si verba deficiunt, esse tamen ita ex ratione dicendum. atque ita etiam dilui
10 potest illa argumentatio, quòd vbi aliquid in legis † dispositione omissum est, pro omisso haberi. capitul. penultim. de iureiuran. Baldus in l. si mater. C. de inst. & substit. Decius consilio 188. alios citat Tiraqu. quem statim referam. §. 20. gloss. 1. numero 19. nam omissum illud nõ censetur, in quo eadem ratio subest, vt ipsemet Tiraquel. in dict. gloss. 1. numero 19. fatetur, & eodem tracta. de retract. consang. §. 20. gloss. 1. in fin. post multos, quos citat: quibus addo Signorolum consilio 38. versi. nec placet. mea hæc est hac de re sententia.

3 *Dies apposita in vno instrumento vnius libri, qui plura instrumenta continet, non censetur in cæteris repetita.*
4 *Iudicis arbitrium versari, quando dies apposita in vno instrumento repetita in altero censeatur.*
5 *Notario credi, an dies posita in vno instrumẽto, sit etiam in altero repetita.*
6 *Dies apposita in vno instrumento diuersorum quinternorum non conglutinatorum quomodo in altero censeatur repetita.*
7 *Dies apposita in instrumento diuersorum quinternorum conglutinatorum quomodo in altero censeatur repetita. & ibi quid Iudicis arbitrio in hoc relinquatur.*
8 *Tabulas secundas vacuas non rumpere primas.*
9 *Notarij cautela, cùm chartam vacuam in medio scriptura relinquit.*
10 *Bartoli rationes aliquot improbatæ.*
11 *Relatio de vno ad aliud cessat, cùm absurdum resultat.*
12 *Dies vnius instrumenti non censetur repetita in altero ex locorum coniectura.*
13 *Duobus in locis remotissimis vna die esse potest.*
14 *Diuus Ambrosius vna eademq; die Romæ & Mediolani visus est.*
15 *Qualitas duorum instrumentorum cum est incompatibilis facit, vt dies posita in vno, nõ sit in altero repetita.*
16 *Dies apposita in medio libri conglutinati censetur in altero instrumento repetita.*
17 *Dies posita in vltimo instrumento an repetita in altero censeatur.*
18 *Inclusio vnius quando non sit exclusio alterius.*
19 *Clausula præcedens melius determinat sequentia quã econtra.*
20 *Quod ab antecedenti prouenit magis sequenti debetur, quàm econtra.*
21 *Data libri sexti decretalium quid significet.*
22 *Clausula posita in medio ad quæ referatur.*
23 *Clausula posita in fine ad præcedentia referri, cùm stat per se principaliter.*
24 *Clausulam positam in fine referri ad præcedentia, cũ eadem subest ratio.*
25 *Relationem à subsequentibus ad præcedentia cessare ex verisimili mente disponentis.*
26 *Notario credi quomodo dies posita in vno instrumento in altero repetita censeatur.*
27 *Statutum Brixiæ in ciuilibus, cap. 172. sub Rub. de loco, die, & testibus declaratur.*

CASVS LXIIII.

PLENA MANV EXAMINATVR, quando dies in vno instrumento adscripta, in altero censeatur repetita.

ABELLIONVM mos, vel vitiũ potiùs, aliquando, imò sæpè est, vt in singulis documentis non inscribant certam diẽ celebrati actus, sed vnum tantùm in libri initio, vel in medio, vel in fine scribunt.

Dubitari contingit, quomodò & quando repetita
1 censeatur † dies in alijs? Iureconsultorum nostrorũ signifer Barto. in l. si quis ex argentarijs. §. si initium. in repet. nu. 17. 18. 19. ff. de edendo, rem hanc latè explicauit, verũ nõ parũ obscurè: affirmauit ille multis in casibus Iudicis arbitrio controuersiam finiri. Ego autẽ, vt clarius rẽ omnem absoluam. sic plures casus distinguo.

Primus

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 Primus casus est, quando in primo instrumento † appositus est dies, & in secundo non, quæ tamen duo instrumenta simul se continent & colligata quodam modo sunt, tunc dies censetur in secundo repetita: ita Bart.d.§.si initium.numero 17.versicul. Quæro an dies, ex tex.illo.cum Bartolo sentiunt ibi Bald. idem sensit Socin.Iun.consilio 102.num.2.lib.3.qui fortius hoc procedere intellexit, cùm in secundo instrumento esset scriptum, dicta die. vt statim dicam.

Extendit hunc casum is Socinus d.num.2.versic.& licèt.procedere, etiam si duo hæc instrumenta, proxima tamen, cum alijs pluribus, non in libro, sed in filzia, quæ paginas, singulasq; chartas habet se paratas, vt Papiæ fieri solet, continerentur: nam adhuc dies primi instrumenti censeretur repetita in secundo. Hanc doctrinam veram ego intelligo illo casu, quãdo illa duo instrumenta in duobus folijs simul conglutinatis scripta essent, secus si in separatis, nec alia adesset coniectura, quod eadem die essent celebrata. qa tunc esse posset, quòd illud secũdum per multos dies post conscriptum esset: atque ita fortius esset, quando plura essent instrumenta in filzia sine die. sic etiã quando in ipsa filzia chartæ essent sine ordine. ita Barto.dict.§.si initium.prima lectu.nu.7.& ibi Bald. & latius in repet.nume.22.Alexand.consil.153. nu.11. in fin.lib.2.

3 Secundus casus est, quando plura † essent instrumenta in vno libro multarum paginarum, liberq; esset, vt fieri solet, ligatus, & folia rectè conglutinata, tunc dies positus in primo instrumento, non censetur repetitus in omnibus subsequentibus, in quibus nulla dies apposita esset. ita Bartol.d.repe.§.si initiũ. num.18.in prin. Cuius sententiæ vera ratio est, quia nõ est verisimile, imò nec possibile, Notarium illum potuisse tot&tanta instrumenta vna de recipere atq; de illis rogari. hanc rationem considerauit Bartol. in dict.§.si initium.in repet.col.3.versic.pone tabellionem. quo loci Bart. rectè satisfacit textui d.§.si initiũ, qui alioqui huic sententiæ aduersari videbatur. in
4 hoc tamen non parum versabitur † Iudicis arbitriũ, qui ex qualitate contractuũ in instrumentis contentorum, ac ex qualitate personæ Notarij, arbitrabitur, an tot instrumenta vna die recipere potuerit. fieri enim potest, vt centum ac ducentum recipiat, verbi causa: Magnus Prælatus in festo Diui Martini à suis censuarijs & emphyteutis recipit censum & Canonẽ, quia res parui est momenti illis omnib. receptiõis in strumentum facere, potest Notarius & nomina soluẽtium & testium vno in folio scribere illa die, & deinde, vt ipse Barto.d.versic.Pone tabellionem, fatetur, extendere in libro prothocolli.

5 Declaratur non procedere, quãdo † Notarius adhuc viueret, qui posset recordari de die celebrati instrumenti, in quo certa dies non esset adscripta: ita Bar.d.repe.§.si initium.nu.18.in prin.ver. Nam si viueret. ea ratione vtitur, quia in hoc ipsi Notario creditur tanquàm Officiali de officio sibi commisso. l. apparitores. C. de exac. trib. li. 10. l. si quis decurio. C. de falsis. & latè dicemus infrà suo loco, cùm agemus, quando nuncio referenti credatur. & de Notario tradit idem Bart. in l. si librarius. num. 4. de regu. iur. & infrà attingam.

6 Tertius est casus, † quando dies est scripta in primo instrumento & vsque ad dimidium libri prothocolli non sunt in cæteris instrumẽtis dies adscriptæ, liberq; prothocolli est diuersorum quinternorum simul non colligatorum, nec folia sunt simul conglutinata, ita, vt videantur esse diuersi voluminis: vt cum vnus quinternus est altero maior: tunc dies posita in primo instrumento solũ censetur repetita in instrumentis illius quinterni, nõ autem alterius quinterni. ita Bart.d.§. si initium.nume.18. ver. Dico sic. erit tamen quod Iudex considereat, an sit verisimile illum Notarium potuisse vna die tot instrumenta recipere.

Declaratur non procedere, quando scriptura vnius quinterni cum scriptura alterius quinterni continuaret. ita Bartol. qui suprà versiculo Et hoc puto verum. illa ratione adducitur, quia illa scripturæ continuatio facit esse eundem librum, easdemq; tabulas. sicut enim (inquit Bart.) nihil refert, adimatur aliqd re, vel verbo. l. nihil. ff. de adimen. leg. ita nil refert, q̃ iste quinternus continuet cum sequenti re, hoc est, quòd sit eiusdẽ voluminis & ligaturæ, vel verbo: hoc est, quòd sit continuata scriptura. Rursus (inquit Bartol.) est hac de re casus in l. librorum. §. quid ergo. ibi, non conglutinati. de lega. 3. idem sensit Alexan. d.§.si initium. nume. 3. ex doct. Bald. & Bart. in Rubr. ff. sol. matr. Baldus tamen sentit hanc continuationem solùm procedere ob repetitionem anni & indictionis, cùm (inquit Alex.) d.§. si initium, intra hoc tempus plura instrumenta recipi potuerint, quod in die non est ita verisimile. ego dicerem idem esse, quando termini pares sunt, vt suprà dixi.

7 Quartus est casus, quando liber † prothocolli est diuersorum quinternorum simul attamen congluti natorum, ita vt vnus sit liber eædemq; tabulæ: tunc dies posita in principio libri censetur in subsequentibus repetita. ex d.§.si initium. vt ibi sentiunt omnes Bald. Ang. Alexand. Iaſ. Zasius & ante eos clarius Bar. in repe. num. 19. ver. quandoque. qui hoc absolutè verum fatetur, quò ad instrumentum immediatum, q̃ verò ad alia multa subsequentia eodem in loco celebrata, inquit, Iudicis arbitrio relinqui, qui ex consilio aliorum tabellionum, qui grauis sint Iudicij & cõsilij. iuxta l. comparitiones. C. de fide instr. l. 1. §. 1. ff. de vent. inspic. l. semel. C. de re milit. lib. 12. arbitrabitur, an sit verisimile, quod illa die in illa ciuitate celebrari potuerint tot instrumenta & contractus illius substantiæ & qualitatis. hoc tñ arbitriũ cessaret, vbi adhuc testes instrumentarij viuerent, ijsq; posſent declarare, qua die celebrati contractus illi forent: nam testib. istis deferendũ erit. ita Bar. eo loci ex l. iurisgẽtiũ. §. quòd ferè. ff. de pact. cessat etiam dubitatio q̃ in secundo instrumento esset scriptum, dicta die, &c. ita Soc. Iun. consil. 102. nu. 3. lib. 3.

Declaratur primò non procedere, quando in illo libro scriptum est primum instrumentũ cũ die, dein de plures chartæ non scriptæ subsequuntur, & post has chartas albas extaret aliud instrumentũ sine die, tunc illa dies primi instrumenti non censetur repetita in hoc secundo. ita Bart.d.repet.§. si initium. numero 18. versi. pone quòd in principio libri. & ibi Bal. & Salic. illa ratione vtũtur, quia chartæ illæ non scriptæ arguunt mentem ipsius Notarij fuisse velle aliud instrumentum ibi scribere, atq; ob id, inquit Bartol. non est continuatio secundi instrumenti ad primũ, sicq; non sunt eædem tabulæ, nec idem liber. & inqt Bartolus, ratione etiam deficientis volũtatis non fit repetitio, quia forte alium diem in illo instrumento ibi describendo apposuisset. Cùm ergo maximus sit defectus. vt videmus ex l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testamen. sequitur suppleri non posse: atq; de vno in alterum repeti. confert text. l. si binæ tabulæ de iniusto rup. testam. quo probatur, secun-
8 das † tabulas vacuas non rumpere primas. cuius rei ratio est, quia non constat de disponentis voluntate. cuius text. argumento dixit Boer. quæsti. 274. numero tertio. mandatum non valere, in quo nomen Procuratoris non est scriptũ, sed in vacuo relictum. Hanc declarationẽ verã intelligit Bartolus nisi per errorẽ is No-

is Notarius chartas illas non scriptas dimisisset. qd̃ contingit aliquando cum scriptor festinat scribere, qui sane error probatur ex ipsius tabellionis assertio
9 ne. arg. l. 1. §. vlti. ff. de ijs qui in testa. delen. vel si alio signo errorem ostendat: nam (inquit Bartol.) cauti † Notarij in non scriptis chartis lineam ab vna in alteram partem ducunt, ibiq; scribunt, vacat, vt ostendant, se in eo loco nil amplius scribere voluisse.

Declaratur secundò non procedere, quando Notarius in primo instrumento scripsit annum & diem, deinde in secundo scripsit annum tantùm, & spaciũ scribendi diem omisit: tunc illa dies primi instrumẽti non censetur repetita in secundo. ita Bart.d.repet. §. si initium. num 19. illa ratione, quia apparet Notarium aliam diem voluisse apponere, & ex eo quod ibi millesimum repetijt, aliàs dixisset eadem. Ego veriorem rationem hanc esse arbitror, quia esse potest, qd̃ ibi aliam diem appossuisset. non enim (vt malè docuit
10 † Bartol.) in casu claro sumus. nec illa secunda Bartoli ratio solida est, quia millesimum ad maiorem declarationem extensiuè adscribere placuit. idem (inquit Bar.) est dicendum cùm in secundo diem & numerum omisit. fortius etiam procedit, quando in secundo mensis variaret, vt, quia in primo est scriptũ, Anno 1567. mense Ianuario. & in secundo esset dictũ, mense Maio. ita Bart. ibi. nec res hæc dubium habet, & est in argumentum l. si idem cum eodem. in fin. de
11 iurisdict. om. iu. quo dicimus † relationem de vno ad aliud cessare, quando absurdum resultaret. idem censuit Iaſ. in l. talis scriptura. numero 38. de legat. 1. ita responderunt Decius consilio 195. colum. penultim. versi. Quartò hoc idem. Gozad. consilio 6. num. 30. & Craue. consilio 70. num. 3. & consilio 296. col. 3. versic. Quartò nisi. hic autẽ absurdum resultaret, quia dies vnius mensis esset in altero mense ab illo diuerso ac penitus remoto repetita.

12 Declaratur tertiò non procedere † ex coniectura à locis sumpta, vt putà, si in primo instrumento scriptum esset, Patauij, & in secundo esset scriptum Romæ: nam hoc casu dies primi non dicitur repetita in secundo. ita Bartol. repetitio. d. §. si initium. numero 19. versicu. aut non superuiuunt, distantia enim horum locorum, arguit, eadem die nõ esse duo hæc in-
13 strumenta celebrata. nec enim † quis vna die in duobus his locis esse potest nisi miraculosè hoc eueniat,
14 vt fertur de Diuo † Ambrosio, qui vno mane missam Romæ celebrauit, & eodem mane Mediolani affuit, quemadmodum retulit Baldus in l. optimam. columna prima. C. de contrahenda & committen. stip. & Boer. quæstio. 165. numero 8. qui alia similia miracula recensẽt.

15 Declaratur quartò nõ procedere, quando † qualitas secundi instrumenti non se compateretur cum qualitate primi. ita Zasius. d.§. si initium. num. 2. versic. Secundò limita. adfert exemplum, vt si in primo essent scriptæ impensæ factæ in meo doctoratu, & in secundo impensæ factæ in mea lectura. hęc enim non se compatiuntur, cum non sit possibile eadẽ die hæc fieri potuisse.

16 Quintus est casus, quando † dies est apposita in vno instrumento in medio illius libri rectè conglutinati & compaginati, tunc refertur etiam ad subsequentes, in quibus non est posita ipsa dies. ita Barto. d.§. si initium. prima lect. num. 2. & in repet. num. 20. & Iaſ. nume. 4. nam & hoc initium esse dicitur, quod in sequentibus potest dici repetitum: atque ita dicendum est hoc in casu. vt in iam proximè relato. qua ratione fit, vt hic conueniant declarationes ad illum relatæ. Huic conclusioni aduersatur, inquit Iaſ. cap. inquisitioni. de appel. quo approbatur, clausulam posi-

tam in medio, solum ad sequentia non trahi, sed ad præcedentia. verùm satisfaciam infrà in vltim. casu.

17 Sextus est casus, quando † dies est posita solùm in vltimo instrumento totius libri prothocolli, an referatur ad cætera omnia instrumenta præcedentia. & in dubio non referri censuit Barto. d.§. si initiũ, prima lectura. num. 3. & secunda lectura. nu. 21. post glo. ibi. idem cum Bartolo censuit Alexand. ibi num. 30. & in l. patris & filij. in fin. de vulg. Ruinus consil. 23. in fin. libro quarto. & adducitur Bartol. ex text. d. §. si initium. ibi, postmodum mea. quæ verba non ad præcedentia, sed ad sequentia referri sentiunt. sed po-
18 test euitari, quia hæc videtur argumentatio † ab inclusione vnius ad alterius exclusionem, quæ nõ procedit, cùm ille casus, qui exclusus videtur alia dispositione legis vel ratione includeretur. ita Decius in l. 1. in principio in tertia lectu. numero 84. ff. si certum petatur. & consilio 11. numero 18. & in specie magis. ita Parisius consilio 111. nu. 39. lib. primo & rationes hic possunt aliquæ considerari, vt infrà subijciam.

19 Secundò inquit Bart. † quia clausula præcedens potentior & fortior est, vt sequentia determinet, quã econtrà. l. quisquis. & ibi glosſ. de leg. 3. & l. filium. ff. quando dies leg. cedat. & ex d. l. filium. sic dixit Bart. in l. auia. in princip. verſ. item oppono. de cond. & demon. Roman. sing. 665. in fine. Matthæſil. notab. 151. Nota sing. Decius consilio 92. colum. 1. versic. Quartò hoc. & consilio 500. numero 8. Gozad. consil. 82. nu. 13. Iaſ. consilio 64. col. vltim. lib. 1. & consilio 12. colum. 1. in fin. lib. 3. & consilio 99. verſi. præterea clausula. lib.
20 4. Rursus inquit Bart. quòd † ab antecedẽti prouenit, magis debetur sequenti, quàm econtra. l. scripto. ff. vnde liberi. Hinc respondit Iaſ. d. consil. 12. col. 2. in princ. lib. 3. & d. §. initium. post Bald. in Rubric. extra de pactis, & Iacobum de Aret. simulationem contractus melius à subsequentibus contractus detegi, quàm à præcedentibus contractib. quàm à subsequentibus detegi.

Hæc Bartoli argumentatio euitari potest, quia & si potentior sit clausula, vt sequentia determinet, attamen hoc comparatiuum non negat suum positiuũ: imò illud præsupponit & confirmat, clausulam scilicèt in fine positam determinare præcedentia, & si nõ ita efficaciter, vt econtrà. ea tamen ratione hanc cõmunem opinionem veram existimo, quia verisimile non est, Notarium omisisse adscribere diem in primo instrumento, vt deinde scriberet in vltimo, atque ita ordine præpostero illa dies respiceret ac determinaret præcedentia. est enim verisimile quod si eadẽ die essent celebrati omnes, quòd in primo, non in vltimo diem adscripsisset: non ergo hic adest illa ratio, quæ in casu contrario consideratur.

Verùm huic communi sententiæ plura aduersantur, ac illud primùm quod obijcit ipsemet Bartol. in repet. d. §. si initium. num. 21. versſed contra. dum inquit datam libri sexti ad integrum librum referri.
21 Rectè satisfacit Bart. † datam, non originem compilationis, sed perfectionem ac publicationẽ respicere. Secundũ est quod fortius vrget, quia clausula in fin. posita refertur ad omnia ꝓcedentia. l. 1. in fin. C. de liber. præte. cõfirmatur ex l. 3. §. filius. & §. seq. de libe-
22 & posthum. vbi † clausula posita in medio, ad præcedentia, non ad sequentia refertur. sic probat cap. inquisitioni. de appellat. Verùm possumus respondere,
23 & primò ad d. l. 1. C. de iure deliberan. tunc † clausulã positam in fine referri ad præcedentia, quando per se principaliter est posita, secus si ad aliam qualificandã, vt hic, vbi est ad qualificandum instrumentum, in quo adiecta est dies. ita respondit Iaſ. dict. §. si initiũ. ex declaratione Bar. in l. vlt. ff. de rebus dub. Bartolũ

secuti

Universidad de Deusto
Biblioteca

secutt sunt Decius consilio 92. nume. 1. Bolog. consil. 40. colum. 5. Anton. Capicius decisione 108. nume. 12. & Socin. Iun. consilio 26. nume. 5. libro 3. idem sensit ipse Iason d. l. talis scriptura. numer. 37. Non multùm mihi placet hæc Iasonis responsio, quia, si vera esset, dicendum foret idem esse cùm dies est posita in primo instrumento. nam non reddit rationem diuersitatis Iason, cur magis in casu illo dies stet per se principaliter, non qualificatiuè ad illud instrumentum, quàm in casu isto. rectius itaque erit responsum ex his, quæ statim referam. illi verò confirmationi ex l. 3. §. filius. de lib. & posthu. & ex d. c. inquisitioni, non satisfacit Iason, cùm solùm dicat in his certam doctrinam non posse dari.

24 His ego sic responderi puto, tunc † clausulam in fine posse ad præcedentia trahi, illaq; determinare, quando eadem vtriusque casus ratio subest, secus si maior & diuersa: ita post Baldum in l. in actionib. tertio notab. ff. de his qui nota. infam. & alios plures respondit Decius consilio 213. nume. 6. & clarius Rubeus consilio 49. numero quarto. Soc. Iun. consil. 158. numero 49. libro secundo. & consilio 68. nume. 117. libro tertio. Crauet. consilio 70. numero 10. rationẽ verò maiorẽ ac diuersitatis suprà reddidimus cur ad sequentia debeat extendi dies in primo instrumento posita, quàm econtrà: nam verisimilis mens huius tabellionis scribentis fuit, aliam diem in præcedentibus adscribere, vt iam retuli. Ex quo sequitur illa declaratio nostrorum, qui dicunt ex verisimili mente disponentis cessare † hanc relationem. ita Oldra. consilio 152. Alexand. consilio 48. lib. 1. quos est secutus Crau. d. consilio 70. nume. 9. & Soc. Iun. consil. 81. numero 20. lib. 3. His dilui potest alia argumentatio, quam aliquando faciebam ex d. §. si initium. quo probatur diem adscriptum in instrumento esse communem cæteris: quæ sanè cõmunio operari videbatur, vt ita trahatur ad præcedentia, vt ad sequentia. nam, si quid est inter te & me commune, ita à me ad te refertur & econtrà, hæc argumentatio diluitur, quia dicitur communis per quandam improprietatem, quasi quod in primo sit scriptum etiam respectu secundi, quod non intelligeretur, si in secũdo esset positum, vt referatur ad primum.

Declaratur nõ procedere, quando Notarius hoc expressisset: ita Barto. d. repe. §. si initium. nume. 20. versic. quandoquo Notarius expresit. ea ratione, ga
26 † Notario in his creditur. idem Bart. in l. si librarius. numero 4. & ibi Dec. nume. 6. Cagno. numero 22. de reg. iur. Alexand. consi. 110. num. 3. in fin. lib. 2. creditur etenim vnicuique in suo officio, vt suprà attigimus. nam in claris cessant coniecturæ. sic etenim se in casu claro loqui scribit Bart. à quo non dissentiunt cæteri. Hęc annotanda sunt pro interpretatione
27 statuti † Brixiensi in ciuilibus, cap. 172. sub Rubr. de die, loco & testibus distinctè ponendis de breuiaturis. quo quidem statuto data est facultas Notario, cui iam defuncti breuiaria, seu prothocolla commissa sunt, ponendi seu scribendi diem extensè, quem reperiet sic scriptum anno, die & hora suprascriptis. poterit extendere, vt putà, Anno 1567. die 4. Decemb. hoc sanè statutũ procederet, & in illis casibus, in quibus eadem ratione tempus censeretur repetitum ex præcedenti scriptura in sequentem, vt suprà suis locis declarauimus. in casibus autem dubijs bene cõsultum erit Notario, si Iudicem consuluerit, vt is ꝓ suo arbitrio, quod æquum est, statuat.

SVMMARIVM.

1 *Pauper quis sit, & quis diues.*
2 *Diues est secundum aliquos, qui quinquaginta coronatos habet in bonis.*
3 *L. nonnulli. ff. de excus. declaratur.*
4 *§. sed nostra. insti. de succes. liber. declaratur.*
5 *Diues quis secundum M. Crassum.*
6 *Diuites apud Romanos, qui.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui quis sit diues, & quis pauper*
8 *Ecclesia quando pauper dicatur.*
9 *Inops quis Iudicis arbitrio dicitur.*
10 *Pauper quis sit, vt à munere tutelæ excusetur.*
11 *Pauper testis quando dicatur.*
12 *Paupertas fidem non minuit, relinquitur tamen arbitrio Iudicis.*
13 *Statutum Veronæ, lib. 2. cap. 153. De causis pauperum. declaratur.*

CASVS LXV.

QVIS DIVES, QVIS PAVPER, & quis inops censeatur, latè explanatum.

1 NONDVM satis cognita videtur apud Iureconsultos nostros controuersia, † quis diues iure dici possit, & econtrà quis pauper. Vna fuit eorum opinio, 2 qui opinati sunt eum diuitem † esse, qui quinquaginta coronatos in bonis (vt nostri dicunt) habet. ex l. nonnulli. ff. de excusa. quam sanè sententiam retulit gloss. in authen. Præterea. C. vnde vir. & vxor. verùm casus is est à iure sic declaratus, vt clarè docuit Barto. in l. si constante. numero 14. & ibi Ripa num. 29. soluto matrimonio. 3 & alij, quos mox referam. accedit text. † d. l. nonnulli, non conferre ad rem, nam & si pauperẽ eo casu cũ iudicet Iureconsultus, qui quinquaginta non habet in bonis, non tamen econtrà eum credidit diuitem, qui quinquaginta habet.

Altera fuit opinio glo. in §. pen. auth. de exhib. reis. eum esse diuitem, qui centum habet aureos, ex † 4 §. sed nostra. insti. de succes. liber. quos sanè aureos summam centum triginta coronatorum ex nostratibus constituere scripsit Alciatus lib. 12. Parerg. iuris c. 11. dum eum §. sed nostra, interpretatus est. Verùm is text. ad rem non confert, nec enim eo loci iudicauit Iustinianus, libertum centem aureos habentem, diuitem fore, vel pauperem. Alij dixerunt, eum 5 esse † diuitem, qui ex proprijs reditibus posset legionem alere, vt dicere consueuit M. Crassus. author est Plutarchus in illius vita. & quem maximè irridet M. Tull. c. vltim. paradoxorum. qui diuites eos esse, secundum Philosophos censuit, qui sapiẽtes sunt. apud 6 Romanos † diuites illi habebantur, & in nobilium numero, quibus quadringentorum sextertiorum ipsi patri, auoq; census fuisset, ij in ludis spectandis in nobilium subsellijs sedere poterant. author est Plinius libro 33. natur. histo. cap. 3. & Alexan. ab Alexan. libro quinto dierum genialium, cap. 16. In tanta perplexitate, crebriore calculo recepta fuit illa opinio, 7 hoc totum esse † Iudicis arbitrio, qui iuxta personarum qualitatem iudicet diuitem ac pauperẽ. ita censuit Bart. d. l. si constante. num. 14. vbi Alexan. num. 13. Ias. numero 144. Ripa numero 29. ita gloss. in auth. Præterea. vbi Dec. num. 15. & Curt. Iun. numero 23. & Pepus numero 7. C. vnde vir & vxor. idem Decius consilio 163. numero quinto. aliòs plures huius sententiæ retulit Didacus, libro 2. varia. resolu. capit. 6. num. 8. qui huius opinionis retulit Felynum, Socinum & Calcaneum. illis ego addo Barba. in c. sedes. num. 78. de rescript. & consilio 21. colum. penult. libr. 2. consil. 22. colum. 3. consil. 80. in fine libr. 3. & consilio 45. columna penult. libr. 4. Socin. sen. consil. 121. numero 27. libr. 4. his accedit Ioan. Lopez de Pallatios Ruuios in Rubri. extra de donationibus inter virum & vxorem. §. 11. numero 11. Lucas à Penna. l. vnica. colum. 2. C. de mend. valid. libro 11. Hieronymus Gigas tractat. de pensionibus, quæstio. 89. numer. 10. communem testatur Grauatius in annota. ad praxim Vestrij libro 4. cap. 4. numer. 30. Ruinus consil. 55. num. 45. lib. 1. Marsil. l. quæstionis modum. nu. 8. ff. de quæstionib. Alcia. responso 252. numero 2. & Tiraquellus in l. si vnquàm, in verbo omnia vel partem. nume. 31. C. de reuocan. dona. Gaspar Vallaschus. l. Imperium. num. 264. de iurisd. omn. iud. Afflictus ca. 1. num. 21. vers. Item habet Arbitrium interpretandi. ex quibus cau. feud. amitta, sic duas † Ecclesias pauperes di- 8 ci arbitrio Iudicis, vt simul vniri possint, scribit Rebuffus in praxi benef. in titulo de vnionibus, nu. 39. ita pariter quando dicatur Clericus pauper, vt ei possit conferri beneficium, & non diuiti, iuxta cap. ad aures. de rescrip. Iudicis arbitrio relinquitur. ita eruditus Iureconsl. Marcus Mantua summa mihi amicitia coniunctus in d. ca. ad aures. nu. 13. ij itaq; censent omnes ex personarum & rerum qualitate, eum esse iudicandum vel diuitem, vel pauperem. Vnde fit vt nobilem, iuxta suam conditionem pauperem iudicemus, etiam si in bonis milleis habeat, & econtrà diuitem 9 credimus rusticum, qui centum habet. Sic † inops quis, Iudicis arbitrio dicitur, vt præcitati interpretes scribunt, qui inopem quid minus ipso paupere habere dixerunt, vt Decius d. auth. præterea. num. 16. versic. sed potest saluari. C. vnde vir & vxor. Socin. sen. consil. 30. in fin. lib. 4. Afflict. decisio. 179. & si aliter, & rectius fortè senserit Ias. in d. l. si constante. nu. 144. ff. solu. matr. & in l. si ab arbitro nu. 13. ff. qui satisdar. cog. cuius sententiam probat text. in. §. quoniam. in auth. de exhib. reis. erit ergo Iudicis arbitrium iudi- 10 care, quando quis † pauper sit vt à munere tutelæ sese excusare possit. §. paupertas. ff. de excusa. tuto. §. sed & propter paupertatem. instit. eo. & si eo loci dixerit Accursius, pauperem eo casu esse iudicandum non ex bonis, sed ex facultate administrandæ tutelæ vt quia 1 alijs implicitus negotijs toto oneri superesse non possit. cùm laboribus quærere debeat vnde se ipsum alat. Verius tamen est, hoc in Iudicis arbitrio esse. sic Iudex 11 arbitrabitur quando † pauper testis dici possit, vt illius fides minuatur, iuxta tex. l. 3. §. tu magis. ff. de testib. vbi gl. & ibi Aemilius Ferretus num. 2. quam sententiam sunt secuti Ioan. Andr. & Imola in cap. si qui testium. de testib. & ibi Aret. sic Crotus tract. testium nu. 24. versi. circa tertiam. Verùm gl. d. l. 3. & d. capit. si 12 qui testium, contrarium verius dixit, dummodò † honesta persona sit. quæ sanè sententia verior est, ac crebrior. Cy. l. 3. quæst. 7. C. de reb. cre. Marsil. l. ex libero. de quæstio. Decius consil. 163. numero 4. quos retulit & probauit Didacus libr. 2. varia resolut. c. 6. nu. 8. Verius itaque est, pauperem in totum à testimonio non repelli, sed esse aliquando in causa vt eius fides minuatur, vt si ob eam suspectus sit, vt sensit gloss. in capitul. prohibentur, in verbo paupertatem. 2. qu. 2. hoc totum ergo à Iudicis arbitrio pendet. vt in specie annotarunt ibi Alber. Saly. & Feli. d. capitul. si qui testium. num. 8. & Aufrerius de reproba. testium nu. 78. & Didacus qui suprà, & alia referam infrà in casu. 97. Erit pariter Iudicis arbitrium iudicare qui inops sit, vt munera publica non subeat: iux. l. cura. §. inopes. 3 ff. de mune. & hono. sic quis pauper & quis diues in casu. §. penult. in auth. de exhib. reis, erit in Iudicis arbitrio: & si eo loci glossa senserit eum pauperem, qui centum in bonis non habeat. cætera vide apud Ias. d. l. si constante. Hinc inferri potest declaratio ad statuta, quibus pauperibus aliquid eam ob causam con- 13 ceditur, vt extat † statutum Veronę lib. 2. cap. 153. sub Rubric. De causis pauperum. quo multa concedunt in causis pauperum tractandis, quæ non in alijs permittuntur. & licèt eo loci pauper intelligi videatur, qui non potest expensas per viam ordinariam agendo sustinere, nihilominus adhuc in hoc declarando, an sustinere possit, vel non, versabitur Iudicis arbitrium. Illud etiam nunc non prætereo cum dici pauperem qui malis moribus præditus est: & èconstra eum diuitem, qui bonis moribus est imbutus. ita Bald. in l. humilem. C. de incest. nupt. & cum eo Mantua in capitul. nonnulli. in princip. numero 12. de rescript.

SVMMARIVM.

1 *Miserabilis persona quæ sit, Iudicis arbitrio relinquitur.*
2 *Statutum Patauinum sub Rub. De causis miserabilium, declaratur.*
3 *Pupilli & viduæ inopia laborantes inter personas miserabiles enumerari.*
4 *L. 1. C. quando Imper. inter pupill. & viduam, declaratur.*
5 *Cap. significantibus. de offic. deleg. declaratur.*
6 *Decretum antiquum Pedemontium lib. 2. Causa rusticorum, viduarum, &c. declaratur.*
7 *Statutum Mediolani capitul. 47. sub Rubr. de summaria ratione facienda, ibi, & miserabilium personarum. declaratur.*
8 *Constitutiones nouæ Mediolani titulo de Notarijs publicis, cap. Notarij. el 3. §. Hi verò. declarantur.*

CASVS LXVI.

PERSONA MISERABILIS quæ sit.

1 NON longè dissimilis à iam relato casu est, qui nunc subijcitur, quis † miserabilis in Iure dici possit. receptissima est Doctorum sententia in Iudicis arbitrio hoc positum esse. ita Innocen. & Bartol. quos refert & probat Decius in auth. præterea. num. 16. C. vnde vir & vxor. sic Alber. tract. statuto. parte prima. q. 3. Barba. in c. sedes. nu. 73. & 84. de rescrip. & cons. 21. col. pen. lib. 2. cons. 22. col. 3. cons. 80. in fi. lib. 3. & consi. 45. col. penul. in fine libr. 4. Calca. consi. 57. nu. 12. Guid. Papæ. q. 566. Quia secundum Marsil. l. quæstionis modum. num. 11. ff. de quæstio. Ripa. l. si constante. num. 30. solu. matri. Oldendor. de iure fisc. in tit. de priuileg. miserab. numer. 1. Neuiza. lib. 6. Syluæ nuptia. numer. 34. 35. Alciatus. l. nec adiectio. num. 78. de verb. sign. Mantua in capitul. nonnulli. num. 12. de rescript. Didacus libro practica. quæstio. cap. 6. num. 3. in fine, post Rebuff. in constit. Regijs, tomo. 1. tit. de sentent. prouisionalibus. gloss. vltim. hanc Iuris Communis sententiam secutum est 2 † statutum Patauinum sub Rubr. de causis miserabilium, quo cautum est, Prætorem declarare debere, quæ sint personæ miserabiles. iustus ergo Iudex qualitatem personæ considerabit, & iuxta eius conditionem arbitrari poterit, an iure illa inter miserabiles haberi possit. inter miserabiles habere conuenit † pupillos ac viduas inopia laborantes, vt probat. l. 1. C. quando Impera. inter pup. & viduam ibi, si pupilli vel viduæ, alij fortunæ iniuria miserabiles Iudicium nostræ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtræ ſerenitatis optauerint. quod clarius affirmauit Alex.conſil.121.nu.14.lib.1.dum reſpondit, miſerabiles dici viduas & pupillos, cum pauperes ſunt: nec ſufficere.ſi viduę tantùmvel pupilli ſint,vtrunq;enim concurrere debet. quam ſententiam probauit & Iaſ. in l.Titię textores.nu.6.de le.1.& alij plures,quos retulit Rolan.à valle con.76.nu.38.39.40.lib.1.Rebuf.in cõmen.ad conſt.regias.tom.1.tit.de ſen.prouiſio. gl. vl.col.2.Affl ictus in commentarijs ad conſtitutiones Neapolitanas libr.1. Rubri.33. de dandis aduocatis, pupillis & miſerabilibus. nu.4. Contrariam opinionem vt veriorem ſecutus eſt Rolan.d.conſ.76. nu.45. li.1.pupillum & viduam miſerabiles dici, quamquàm diuites,ex opinione Alex.d.l.Titiæ textores. nu.7.& Afflicti deciſi.257.Abba.in c.ex parte, de foro compe. Bal.Nouell.tracta.dotis parte 9.priuileg.12. Bulgar.l. 1.nu.125.ſolu. matr. Neuiza. qui ſuprà. quibus addo Io.Lupum in c.per veſtras. in ſecundo not. nu.12. de don.inter vir.& vxor.eiuſdem fuit opinionis M. Ant. Natta in conſ.590.lib.3.qui copioſè diſſerit. Ripa in l. 4.§.hoc autem Iudicium. num.23. de damno infecto. Didacus autem vir acris Iudicij libro pract. quæſtio. cap.6.nu.2.verſi. obtinet. poſteriorem hanc ſententiam in eo affirmauit quòd priuilegia fori cenſeantur quidem viduis & pupillis diuitibus conceſſa,non cætera.ſicq; † d.l.1.C.quando Imper. inter pup. & viduam.habere locum in pupillis ac viduis diuitibus. Nec diſſentit Afflictus d.Rub.33.nu.5.poſt Iſerniam,quem citauit. quibus accedo, cum clara ſint conſtitutionis verba, ſi pupilli vel viduæ alijq; fortuna miſerabiles. dictio alij,ſimilium repetitiua,oſtendit inter miſerabiles, viduas & pupillos ſimpliciter enumerari. Nec huic poſteriori ſententiæ aduerſatur † tex. in c.ſignificantibus. de off.de leg.quoniam in eo non negatur, viduam inter miſerabiles connumerari,ſed ſolùm negat illi viduæ profuiſſe reſcriptum expreſſo mendacio impetratũ. duas cauſas expreſit, vna quòd vidua eſſet,altera quòd pauper: quæ ſimul iniunctæ Pontificem mouerunt.imò ſubticuit impetrans illa, ſe potuiſſe conſequi iuſtitiæ adminiſtrationem à ſuo Iudice ſeculari: quod ſi fuiſſet expreſſum,reſcriptum non obtinuiſſet,vt tex.innuit.eſt ratio, quoniam ad Iudicem Eccleſiaſticum non eſt confugiendum,cùm ſuus Iudex laicus paratus eſt iuſtitiam adminiſtrare, vt probat tex.in cap.nouit, de iud. & ſcribunt omnes in cap.ex parte.B.de foro compe. id quod etiam in poſſeſſorio recuperandæ locum habere cenſuit Didacus libro pract.quæſtio.cap.6.nu.2.verſi. imò. ex qua interpretatione erit declaratio ad antiquum † decretum Pedemontium libr.2.ſub Rubric. Cauſa ruſticorum, viduarum, &c. vbi agitur de perſonis miſerabilibus. & ad relatum ſtatutum Patauinum. ita pariter declaratur † ſtatutum Mediolani cap.47. ſub Rub.de ſummaria rarione facienda in certis cauſis. ibi,& miſerabilium perſonarum.in dominio tamen Mediolani † ex nouis conſtitutionibus titulo de Notarijs publicis,cap.Notarij,el 3.§. Hi verò.videtur diffinitum illos eſſe miſerabiles, quos ſuo iuramento aliqui ad munus hoc electi eſſe affirmabunt. ij tamen arbitrio ſuo iudicabunt miſerabiles ex ſupra relatis.

1 2 3 4 5 6 7 8

SVMMARIVM.

1 *Nobilis quis.*
2 *Virtus nobilitat.*
3 *Iudicis arbitrio quis nobilis.*
4 *Nobilem quem dici ex patriæ conſuetudine.*
5 *Statutum Mediolani 218. ſub Rubr. Quòd pro depoſitis nobiles teneantur,declaratur.*

CASVS LXVII.

QVIS NOBILIS DICATVR.

ONTROVERTITVR non ſemel,quis † nobilis dici poſsit, & econtrà, quis vilis & deploratę conditionis? & quam quàm plura ſint, quæ hominem reddunt nobilem, vt † virtus præcipuè, qua de re fuſiſsimè apud Tiraquel.tracta. de Nobilitate, capitul.4.apud quem ea tractantur in hac materia, quæ hominis ingenio excogitari poterunt.euenit tamen aliquando,vt ſtatuto,vel ex conſuetudine,nobili aliquid concedatur, nec explicatur quis nobilis, & quis vilis cõditionis cenſeatur. quare in eam ſententiam itum eſt,hoc eſſe † in Iudicis arbitrio poſitum,ita poſt Bald. in l.Gracchus. C. ad l.Iul. de ad adulte. Alex.in annota.ad Bartol.in l.3.in princip.ff.de teſtib.ſcriptum reliquit Tiraquel.in d.tract. nobilit.cap.10.nu.10. & in l.ſi vnquàm, in verbo omnia vel partem.numer.31.C.de reuo.dona.& Baldum ſecutus eſt etiam Ripa in l.ſi conſtante,numer.30.ſol. matr. Craue.conſil.163.num. 4. inquit tamen Tiraq. d. cap. 10. nu.12.Iudicem arbitrari debere eum nobilem,qui † nobilis vel Iure Communi, vel ſtatuto,vel conſuetudine patriæ nobilis creditur. cuius rei veritas pendet ab his,quæ diximus ſuprà libr.1. quæſt. 23. His declaratur † ſtatutum Mediolani capitul. 218.ſub Rubric. Quod pro depoſitis nobiles teneantur. quis enim nobilis eo in caſu ſit,non declaratur:ob id Iudicis arbitrio relinquitur.

1 2 3 4 5

SVMMARIVM.

1 *Illuſtris perſona quæ.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui quis illuſtris dicatur.*
3 *Præfectus vrbis illuſtris eſt.*
4 *Præfecti vrbis poteſtas maxima.*
5 *Meſſalam Coruinum præfecturam recuſare.*
6 *Præfectus vrbis magnificus appellatus quandoq;.*
7 *Cancellarij ſupremi Principum illuſtres hodie eſſe.*
8 *Quæſtores illuſtres eſſe.*
9 *Quæſtores ſacri palatij,& quod eorum munus.*
10 *Quæſtores magnificos interdum appellari.*
11 *Cancellarius ſupremus in Gallia loco antiqui Quæſtoris eſt.*
12 *Conſules illuſtres eſſe ſed interdum Clariſſimi appellantur.*
13 *Conſules ſuperilluſtres.*
14 *Conſules non animaduertiſſe in caput ciuis Romani.*
15 *Conſulum poteſtas ſuprema.*
16 *Conſules abſolutum Imperium non habuiſſe.*
17 *Conſules Regiam dignitatem habuiſſe.*
18 *Conſularem dignitatem iure nouiſsimo imminutam.*
19 *Cancellarios ſupremos hodie loco Conſulum eſſe.*
20 *Senatores illuſtres eſſe.*
21 *Senatores ſuperilluſtres eſſe ex aliquorum opinione.*
22 *Principem in Senatorum numero eſſe.*
23 *Epiſcopus ſedens in Capitulo tamquam Canonicus antiquiores Canonicos præcedere non debet.*
24 *Rector Gymnaſij præcedit Epiſcopum exiſtentem in ſtudio,cum ſcholaſticus eſt.*
25 *Conſiliarij in collegio Doctorum tamquàm collegiati ſedentes,antiquiores Doctores non præcedere.*
26 *Senatores clariſſimos eſſe.*
27 *Clariſſimatus dignitatem generalem eſſe.*
28 *Senatorij ordinis poteſtas olim.*
29 *Senatus conſulta an olim legis vim obtinuerint.*
30 *Senatus auctoritas à quo imminuta.*
31 *Senatum Principi non adæquari.*

32 Senatus Delphinatus auctoritas.
33 Senatus Mediolanenſis,Pedemontium,& Montis ferrati auctoritas.
34 Appellari non poſſe à ſententia Senatus.
35 Conſiliarios Principis eſſe illuſtres.
36 L.1.C.de præpoſ.labo.libr.12.declaratur.
37 Illuſtrare idem eſſe quòd nobilitare.
38 Barbitonſor Principis nobilis an ſit.
39 Conſiliarios Principis cum Senatore à pari procedere.
40 Dictionis,etiam, ſignificatio.
41 Conſiliarij Principis ad honores illuſtres an ſint.
42 Conſiliarij honorarij poſt poni conſiliarijs in adminiſtratione exiſtentibus.
43 Doctor qui per viginti annos legit,illuſtris an ſit.
44 Anteceſſores qui iure dicantur.
45 Doctores qui per vicennium docuerunt publicè Comites & Duces appellari an poſsint.
46 Comites illuſtres aliquando eſſe.
47 Doctor qui per vicennium docuit Vicariatus dignitate an fulgeat.
48 Comites militum illuſtres an ſint.
49 Vicariatus dignitas an illuſtris eſſet.
50 L.pen.C.de Procura.explanatur.
51 Proconſules ſpectabiles eſſe.
52 Comes ſine comitatu an propriè Comes dicatur.
53 Epiſcopum ſine Epiſcopatu eſſe proprie Epiſcopum.
54 Marchiones Liguriæ.

CASVS LXVIII.

PERSONAE ILLVSTRES QVE, & ibi qua dignitate fulgeant Præfecti vrbis, Quæſtores, Conſules, Senatores, Conſiliarij Principis, & Doctores qui vicennium publicè docuerunt.

SIMILIS eſt ferè hic caſus præcedenti, quando † illuſtris dici quis poſsit. tandem Tiraquel.in l. ſi vnquàm, in verbo omnia vel partem.nume. 31.C.de reuo. don. ſcripſit, † Iudicis arbitrio eſſe, ex gloſſæ ſententia in capitul. vltim. in verbo illuſtrium, de reiud. in 6. quæ vix hoc ſentit. ſcio tamen in Iure eſſe in pleriſque diffinitum qui illuſtres dici poſsint, vt ſunt † Præfecti Vrbis, qui ab Imperatore in l. viros. C. de pala. ſacr. lar.libr.12.ſub titul. huius dignitatis nominantur. ſic ſentit Dec. in l.1.in princ.num.3.& num.11.ff. de officio eius. idem ſentit gloſſ.in Rubr.ff.de off.præfecti vrbis.eſt tex.in l.pen.ff.de off.præfecti Prætor.orien.& in l.quidquid C.de off. diuer.iudic. ſed Iuſtinian. in l. vlti.§.pen.C. vbi Senat. vel clar. præfecturam illuſtriſsimam vrbis appellat. Nec ſanè mirum quòd eſſet illuſtris, nam ſumma erat eius † poteſtas, cæteras enim dignitates antecellebat Cæſarum ſeculo.l.3. C.de offic. præfect. vrbis.iuſq; de portandi habebat.l. inter.§. 1.ff. de interd.& releg. & ex Vopiſco in Floriano ſcribit Coraſius in l.2.nu.4.ff.de off.præfecti vrbis,omnium poteſtatum appellationes fuiſſe ad vrbis præfectum,penès quem etiam aliquando fuit ſumma totius rei, vt ipſe Coraſius ſcribit in l.2.§.& hæc omnia.ff. de orig. Iuris. Hinc legitur † Meſſalam Coruinum eam dignitatem recuſaſſe ob immodicam eius poteſtatem. auctor eſt Crinitus libr. 1. de honeſta diſciplina capitul. 12. Eſt etiam illuſtris præfectus Prætorio, vt docuit gloſſ. in Rubric. ff. de offic. præfect. Prætor. quam ſunt ſecuti Decius in d.l.1. in princ.num.11.. Cur.Iun. numer.10.de off.eius.ex.l.præcipimus.C. de appella. Zeno tamen in l.vlt.§.pen.C.vbi Senat. vel clariſs. ſedem † præfecti Prætorio magnificam appellat.ſed augendæ dignitatis videtur, vt iam retuli ex ſententia Baronis in d.l.vlt.de Sena.nam ſic in l.1.C. de ſenten. paſſiſ. Clariſsimi,qui terminus generalis eſt, Decius. d.l.1.nume. 21. de offic.eius.illuſtres ergo hodie Iure appellari poſſunt ſupremi † Cancellarij Principum, qui eam dignitatem præfecti Prætorio hodie gerere dicuntur,vt annotauit Longouallius in l.Imperium, num.94.ff.de iuriſd.om.iud.

Quæſtores † etiam illuſtri dignitate fulgent vt annotauit gloſſ.in Rubr.ff.de offic.quæſto. quo loci Albericus docuit,Quæſtores omnes, quos multos fuiſſe ſcimus, illuſtres eſſe. gloſſæ opinionem ſecutus eſt Decius in d.l.nu.12.ff.de offi.eius ex.l.præcipimus.C. de appella. Verùm is tex.non abſolutè de quocunque Quæſtore, ſed de † Quæſtore ſacri palatij tantùm loquitur,hi Quæſtores candidati appellantur in l. 1.§.1. ff.de offi.Quæſto.vbi Baro.eorum munus præſertim ſub auguſtis temporibus,erat Principis loco in reſcriptis legendis vel emittendis vel ſubſcribendis, vel ſi quid vel iud.candum vel reſpondendum Principibus eſſe, illa pertractare, vt eſt auctor Caſsidor.libro Variarum de forma quæſturæ. & in auth. vt Diuinæ iuſsio. tanta huius fuit poteſtas quòd eius arbitratu Magiſtratus & dignitates dabantur l.1.& 2. C. de offi. quæſto. in qua. l.2. illuſtris appellatur. hic ergo quæſtor is erat, qui cognoſcebat vnà cum Præfecto Prætorio de appellationibus ſpectabilium Iudicum. & clarius habetur in auth. de appel. ſic eruditus Cuiacius in l.2.C.de petitio.bono.ſubla.li.7. ſcribit Quæſtorem hunc,qui leges dictabat, epiſtolas recitabat & ſubſcribebat,ſacri palatij fuiſſe, & hunc candidatum dictum fuiſſe ſcribit Alex.ab Alex.libr.2.cap.2.ſed ſanè mirum, quòd Quæſtor hic cuius ſuprema erat auctoritas eo candidati nomine appellaretur: quo oſtendebatur hinc aditum reliquis adeundis magiſtratibus auſpicari. d.l. vnica, in fine. ff. de offic. Quæſto. Lampridius in Alexandro. Quæſtores candidatos ex ſua pecunia iuſsit munera populo dare, ſed vt poſt quæſturam præturas acciperent, & inde prouincias regerent. Verùm in d.auth. vt diuinæ iuſsio. † magnificos Quæſtores ſolùm appellat. & in l. vltim. C. de precib.imper.offer.& in ea authen. vt Diuinæ iuſsio. quæ eſt nouella. 114. appellat etiam Quæſtores magnificentiſsimos. Baro. in l.vltim. ff. de Sena.inquit, augendi illuſtratus cauſa hoc illuſtres ab Imperatoribus vocari aliquando ſolitos magnificos & magnificentiſsimos & eminentiſsimos, & rectè: Nam titulus hic magnifici vel magnificentiſsimi dignitatis gradum non oſtendit, nec à Doctoribus inter hos gradus enumeratur. Cum ergo Quæſtorum vices nunc ſuſtineant magni Franciæ † Cancellarij, vt ſcribit Cuiacius d.l.2.C.de petitio.bon.ſubla.libr.10. id quod ſcripſit ante Baro in d.l.vnica in fine.ff.de offic. Quęſto. & ibi conſentit Coraſius. ſcribit etiam Baro, Cancellarium loco nunc præfecti Prætorio eſſe.

Conſules pariter † illuſtres fuiſſe annotauit gloſſ. in Rubr.ff.de offi.Conſulis.& in l.1.C.de dignita.lib. 12.quam ſecutus eſt Decius in d.l.1.num.7.in fi.& nu. 12.in fi.de offi.eius.ſed Conſules clariſsimos tantùm eſſe, probatur ex conſtitutione Iuſtiniani de Iuſtinia. C.confirma.& in ſeq.de emenda.Cod.Imò † Conſules eſſe ſuper illuſtres probauit gloſſ.l.1.§.denique.de appella.& in l. quoties.in verbo Vrbicariæ. Cod. vbi Sena. vel Clar. quam ſecuti ſunt Odoffred.& Alber. vt retulit Decius loco iam citato.à qua ſententia non diſſentit Baro,l.vlt.de Sena. Duare. lib. 2.diſputa.annuer.cap.1.in fin.& Iacobus Cuiacius in l.1. C. de dignita.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnitat.libr.12.Purpur.in d.l.1.nu.65.66.ff.de offi.eius. Gaspar Vallasc̃us in l.Imperium. nu. 77. 84. de iurisd. om. iud. & adfuisse dignitatem supra illam illustrem probat l.eos.§.super. C. de vsur. in l. si quando. C.de appella. & in. §. in summa. inst. de iniurijs. & latè defendit Bologne.in d.l.1.num.3.de offi.eius.qui num. 14. scribit, Consules superillustres fuisse, ex l. 2.§.exactis deinde Regibus. de ori. iuris. cui satisfacit De-
14 cius, † Consules non fuisse omninò assecutos locum Regis,nam inconsulto populo non poterant in caput Ciuis Romani animaduertere. quod ibi latius declara-
15 rat Zasius.Verùm,& si in hoc tanta non fuerit † Consulum potestas, in cæteris tamen regiam dignitatem & potestatem obtinebant. nam testatur M. Tul. libr. 3.de legib.l. 12 . tab. ita fuisse cautum. Regio Imperio duo sunto.& Liuius lib.2.ab vrbe condita,scribit,Imperium, qua antea Reges potiebantur in Consules translatum fuisse.hinc M. Tul. in 4. Philippica testatur, sub Consulum potestate & Imperium prouincias omnes esse.& Gellius libr.12.noct. attica. cap. 12. scriptum reliquit, Consules Imperium cum iurisdictione habuisse, cum in ius vocare possent. quod scribunt Longoullius in l. Imperium. numero 94. &
16 Alciatus num. 22. de iurisd.om.iud.& ibi Gouc̃anus, qui cum cæteris intellexit, † Consules non habuisse Imperium absolutum ex d.l.2. §. exactis. aliàs tamen corporis coercitiones habuisse,iuxta l.solent.l.si quid ff. de offi.Proconsi.in l.1.ff.de term.amo. in l. sacculari. §. sunt quidam. ff. de extraord. crim. hæc tamen ego intelligo ante quàm Consulum auctoritas immi nuta fuit,nam statim quo exactis Regibus creati sunt, Regium omne Imperium vitæ necisq; sunt consecuti, nec ab eis erat ad populum prouocatio.quod testatur Dionysius Halicarnass.libr.10.Antiq. Rom.& Liuius d.lib. 2. idq; contingit anno 16. ab electis Regib. quo tempore magna cum potestate creati sunt tribu
17 ni plebis.quod scribit Sigonius libr. 1.de antiquo Iure Ciuium Romano.ca.20.& alia Alex.ab Alex.libr.3. dierum Genial.capitul.3. Vnum hoc est, † dignitatem habuisse Regiam.id quod ostendit.l.1.& 2.C.de Consul.lib.12.dum eos lictores & solium eburneum , quo Reges vtebantur, habuisse scribitur.& refert Corasius in Rubri.ff.de offic. Consul.numer.2.3. sola ergo hęc Regia dignitas sufficere videtur ad conferendum sibi titulum hunc,vt super illustres dicti sint ac ipsi Reges, ex eiusdem Decij declaratione d. l. 1. numero 17.
18 versi.Non obstat.De offic.eius. Hodie autem,hoc est iure nouo & Iustiniani temporibus adeò imminuta est † Consularis potestas, vt vix antiquæ vmbram retinere videatur.§.1.in auth.de Consul.dignitatem tamen nunquam amisisse scriptum non reperio. No-
19 stra ætate loco Consulum esse supremos † Cancellarios scripsit Baro in fine tituli de off.Consul.& minus rectè, cum hic Consulis munera. & vt ipse testatur, non obeat.quin ? ipse Baro in fine.l.2.de orig.iuris,& in l.1.ff.offic. Præfecti Prætor.scriptum reliquit, magnos Cancellarios esse loco antiqui Præfecti Prætorio vt suprà retulimus. vix ergo est inuenire, qui hodie illorum loco sit. id quod post Pyrrhum de magistratibus,scripsit Purpur.in d.l.1.num.70. de offic. eius.
20 † Senatores illustres esse scribunt Decius in d. l.1. numer.6.de offi.eius.Cur.iun.num.8. Purpur.num.49. Paul. Orian.nu.13. Iacobus Niger nu.7. Bellonus lib. 4.supp.iuris cap.10.ex l. quisquis. C. ad l. Iul. Maiest. ibi, virorum illustrium Senatorum.sed labitur Decius quoniam in textu illo sic legitur, de nece etiam virorum illustrium , qui consilijs & consistorio nostro interfunt, Senatorum etiam, &c. non ergo appellat Senatores illustres. melius ergo probat. l. De curionibus.§.his additis. C. de silentia. libr. 12, Spartianus in Seuero illustres Senatores appellat.& probat.l. vlt. C.de tuto.vel cura.illust. Iason tamen in d.l.1. nume-
21 5.de offi. eius.docuit, † Senatores esse superillustres. Primò, quia Principi æquiparantur. l.1.§. de qua autem. ff. de postula. l. quominus. ff. de flum. quare legem potuisse condere.non dubitabatur.l.non ambigitur.ff.de legib. Verùm Decius d. num. 6. satisfacit, quod & si in multis , Senatus Principi æquiparetur, vt recensetglos.d.l.1.§.de qua autem.de postula.non tamen hoc absolutè contingit, vt scribit Bar.in d.l. non ambigitur.& alia infrà subijciam. Secundò, qui hanc tuebantur opinionem, adducebantur ex l. ius Senatorum. C. de dignita. libr. 12. quo loci scriptum
22 est, † Principem esse in Senatorum numero , at Princeps non illustris modò , sed etiam superillustris est, vt omnes fatentur in d.l.1.de off.eius, ergo & Senatores. Decius respondet, hoc casu Senatores non adæquari Principi,sed Principem Senatori,ita,vt Princeps eo casu non vt Princeps,sed vt Senator consideretur: vt de Episcopo , qui dum sedet in Capitulo vt Cano-
23 nicus,non consideratur vt † Episcopus, sed vt Canonicus.cap.à collatione. de appella. in 6.vbi glos.& ibi Geminia. scribit, Episcopum existentem in Gymna-
24 sio studiorum causa † Rectorẽ non debere ea ratione præcedere , cùm Episcopus ibi, non vt Episcopus,sed vt scholasticus consideretur. Fel.in Rubr. de maio.& obed.num.9.Decius consil.161. in prin.Boer.tract.de auctorit.magni consil.nu.66. Ant. de Petris tracta.De Iurisd.Episco.cap.6.num,53. Rebuffus in praxi beneficio.tit.de Vicarijs Episcoporum. numer.28.& Marinus Irezzia in commentarijs feudorum libr. 1. capit. alia etiam fuit quæstio.num.7.& Lud.Bolog.in auth. habita.nu.363.C.ne filius pro patre.qui hoc intelligit quò ad actus scholasticos solùm , non quò ad reliqua. alia plura similia recensetPurpura. in dict. 1. numero 190. cum pluribus sequentibus de offic. eius. qui
25 inter multa refert hoc esse contra dominos † Consiliarios Taurini, qui dum in collegio Doctorum sedent , non debent præcedere antiquiores collegiatos. Anno elapso vnam ego vidi motam controuersiam inter duos summa mihi amicitia iunctos, viros certè illustres in amplissimo Taurinensi Senatu sedentes quorum alter altero iunior à Serenissimo Principe illo supremi consilij creatus est Consiliarius vt tamen in Senatu etiam sedere posset. is antiquiori Senatori se præferri contendebat, econtrà dicebatur non potuisse,cùm in Senatu vt Senator non vt Consiliarius sederet. quem finem hæc controuersia consecuta sit , ignoro : nam paulò post hic Patauij me con-
26 tuli.Sed ad rem, † Senatores non esse illustres,sed clarissmos vel nobiliss.ex his probari videtur, quæ scribit M.Tul.libr. 2. Epist.famil.vbi nobilissimos Senatores appellat & Imperator in l. si Senator. C. de digni.lib.12.ibi, si Senator, vel alius clarissimus. & in l. 2.C.de ijs qui ven.æta.Impe.& in l. 2.de sentent.pass. Alcia.l.si quis in conscribendo.nu.7.C. de pactis. lib. 3.dispunct. capit. 4. qui hoc Lampridij auctoritate in vita Alexandri confirmat. sic Duare. libr. 2. disputa. anniuers. capit.1.rectè mihi visus est sentire Baro.in l. vlt.in fine.ff.de Sena. Senatores ante adeptam dignitatem clarissimos, ea adepta illustres esse. vel secun-
27 dum Bellonum d. cap. 10. † dignitatem clarissimatus esse generalem & conuenire alijs multis, vt Prætori & alijs.& sensit Dec.d.l.1.num.21. & infrà attingam. Ego arbitror has opiniones conciliarij posse: olim Senatores fuisse non modò illustres, sed etiam super illustres , temporum diuersitate considerata.
28 tempore enim quo à Romulo † Senatorius ordo ex centum patribus electis est constitutus poterat dici superillustris,cum regiam potestatem auctoritatemq; nactus

nactus quodammodò esset.nam totius Reipubl. cura apud eum fuit,cunctarumq; rerum potestas, vt testatur Dionysius Halicar.libr.3.antiq. Roma. scribit tamen nullam Senatus potestatem fuisse in creandis Magistratibus,sanciendis legibus,mouendo bello, & ineundo fœdere.Polybius lib.6.suę historię,cuius meminit & Sigonius lib.2.de antiquo Iure Ciui.Roman. cap.2.in fine,qui scribit Senatum potestatem indicendi bellum habuisse.in omnibus ferè ergo amplissima potestas erat,ita vt non Rex,non Dictator, non Consul, aut Imperator Senatu inconsulto se de Republ. nullatenus interponere poterat. vnde frequenter in iure nostro legimus, Diuum Marcum aliosq; Cæsares orationem ad Senatum habuisse, vt ei quod rogabant more maiorum Senatus authoritas accederet, vt in l.cum ij.ff.de transact.in l.si & rem.ff.de petitio. hæred.l.Diuus.ff.de ser.fug. l. cum hic statutus. ff.de dona.inter vir.& vxo.qui verò Reges, Dictatores,aut Imperatores contra fecerunt, tyranni iudicati sunt. sic leges à Populo latæ , ita ratæ erant, si Senatus authoritate approbarentur.imò à primo vrbis ortu post exactos Reges de nulla re populus iudicauit aut suffragia tulit,nisi ex consulto Senatus, vt scribit Alex. ab Alex.lib.4.dierum Genial. c.11. qui alia per multa de suprema Senatus auctoritate & potestate recensetrefertq; quanti eam dignitatem fecerint Romani Imperatores, vt Octauianus Nero , Alexander, Nerua & Hadrianus. qui sanè Hadrianus (vt Spartianus in illius vita testatur) cùm Senatorem crearet , dicere solitus est,se nihil amplius habere,quod in eum conferret. Tiberius verò Cæsar, (vt in illius vita auctor est Sueto.cap.30.) neque tam paruum quicquam, neque tam magnum publici priuatiq; negotij fuit de quo non ad P.C.referretur.aucta est etiam Senatus authoritas electis Regibus, nam cum esset difficile populum conuocare, cura Reipub. ex integro demandata illi est: quare quod ab eo constituebatur, inuiolabiliter obseruabatur.l.2.§.deinde quia difficile. de regu. Iuris. illa ergo eius Senatus consulta ius erat perpetuum.§.Senatus consultum. institu. de Iure naturali gen. & ciuili. quamquàm apud iam citatum Dionysium libr. 9. Antiqu. Roma. legerim, † Senatusconsulta non habuisse vim legis perpetuæ,sed fuisse instituta vnius anni. nisi dicamus Dionysium referre , non autem probare illius Gn. Genutij contionem ad plebem concitandam per calumniam , perpetuam Senatus auctoritatem negantem. Cæsarum verò temporibus non parum imminuta fuit Senatus potestas. Nam bipedum nequissimus Heliogabalus Senatum adeò contempsit, vt Senatores omnes expulerit ab vrbe, illosq; seruos togatos esse dixerit, author est Alex.ab Alexandr.d.c.11. dierum Genial. & Lampridius in Heliogabalo,qui scribit,hunc probris omnibus hominem coinquinatum, Senatulum mulierum in colle Quirinali constituisse, & in Senatorium ordinem eius matrem, (sine qua nihil vnquàm in Repub. dicitur fecisse) ad legisse. hoc ergo tempore non modò illustres dici non poterant Senatores, sed nec in aliqua dignitate erant, cùm tam impiè esset fædata.
30 sic authoritas imminuta iam fuit à Iulio Cæsare Imperium occupante, erepta inquàm fuit Senatui authoritas in mandandis exercitibus,in constituenda Repub. & alijs permultis, vt apud Budæum in annota.ad l.vlt.ff.de Sena.in aliquibus tamen ea ætate potestatis reliquias retinuit,nam & Cæsarum temporibus Senatus rexit prouincias per Proconsules. l. 2.§. nouissimè,vbi Corasius de orig. iuris.in illis ius constituit,vt author est Sueton. in Augusto capitul. 35.& Vopiscus in Probo. in Vrbe verò Romana passim ius constituere poterat.l.cùm hic status,in prin.de dona. inter virum & vxo.ideo in l.vnica.C. de Sena. constitutum legitur,Senatus decreta vim legis habere.non ergo mirum,si Vlpia.in d.l.non ambigitur,dixit ambigendum non esse,quin Senatus ius facere posset. & eo loci alia permulta scripsit eruditus Corasius , qui affirmat illo seculo , Senatus authoritatem adæquatam propè fuisse potestati Principis,ex d.l.1. §. de qua. ff.de postul.l. quod Principis. ff. de aqua pluu. arcen. l.filius.ff.de cond.inst.l.quominus. ff. de flum. Iustinianus verò hanc authoritatem multo plus imminuit, quippè, quòd sibi soli legis condendæ potestatem attribuit.l.vl.C.de legi.§.1.in auth.de rapt. virg. Senatumq; sibi in consilium tantùm assumere voluit. l.humanum.C.de legib. non tamen iam à Senatu pro
31 mulgata iura abrogauit Iustinianus , sed potius confirmauit.d.l.vlt.in fine C.de legib. constat ergo Iustiniani temporibus † Senatum Principi non adæquari,ac obid tanto titulo non ornari,quo ipse Princeps. quare solùm illustris dici posit. Nostræ ætatis Senatus illis antiquis comparari non possunt, nam Corasius in ea.l.non ambigitur in fine.ff.de legib.& in Rubri.ff.de Sena.num. 21. scribit, illa Galliarum Parlamenta,Tolosanum,ac etiam Parisinum retinere quidem Senatus nomen, sed parum aut certè nihil communionis habere cum veteri illa Romani Senatus authoritate. quod scriptum etiam reliquit Pyrrhus libr. 2. de Magistr. colum. 3. Purpur. tamen in d. l. 1. num.57.de off.eius post Guid.Papæ.consil.72. colu.1.
32 docuit, Senatũ † Delphinatus eam habere auctoritatem , quam ille antiquus Romanorum obtinebat, nempè vt Principis personam referat. quod respondit & Craue.consil.144.nume.20. verùm hoc in aliquibus tantùm contingit.nam nostri temporis Senatus ex legis præscripto non iudicat,sed ex æquitate & sola facti veritate inspecta, vt ipse Princeps facere consueuit: ita Senatus ille Delphinatus,quemadmodum retulit Guid.Papæ q.30.qu.58.Purpu.d.l.1.nu, 155. de
33 off.eius. sic de Senatu † Mediolanensi scribit Alcia,in capit. 1. num.89.de off.ord.& clarius respondet Craue.consil. 198. numer. 7. qui in hoc defendi potest, dum scribit , Senatum etiam hodie repræsentare personam Principis & habere facultatem condendi legem : nam, verum hoc est quò ad solam causarum diffinitionem , non in cæteris. Quo circà falsa mihi videtur vna Iasonis consultatio in consil.16. colum.prima. vers. sed præmissis.libr.3. dum respondit,Senatum Montisferrati non esse illu-
34 strem , & ob id ab eius † sententia posse prouocari. nam in his adhuc dignitate potitur,nec prouocari potest,vt docuit Ias.in l.si quis aduersus.numer.1. C.de precib.Imper. offeren. Afflictus decis. 231.sic ergo respondit post alios Neuiza.consil. 70. num.1.à sententia Taurinensis Senatus appellari non posse. Idem de Senatu Delphinatus censuit Franc.de Marchis.quæst. 537.in 2.parte. verè ergo hac ratione nostri temporis Senatus,illustres dici possunt, non autem super illustres,cùm solam dignitatem , non antiquam potestatem habeant.
35 Illustres etiam † sunt Consiliarij Principis,vt docuit Ang.in l.quisquis.C.ad l.Iul.maiesta. Ias.in d.l.1.nu. 13.de off.eius.idem affirmauit Ant.Corset. in tractat. de Regia potestate.q.21.& Alex.consil.94.consideratis. col.2.vers.3.lib.1.ex d.l.quisquis, cui respondet Dec. d.l.1.nu.15.& ibi Purpur.nu.122. 123. & Bologne. nu. 18.de off. eius. loqui de Consiliarijs , qui antea viri illustres erant,vt in simili declarat Bar.in proœmio Digestorum nu.12.& paulò infrà fusius attingam. Nec
36 multùm probat. † l.1.C. de præpos. labo. libr. 12. ibi,
37 quos nostri lateris comitatus illustrat. nam ibi † illustrare

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iustrare pro nobilitare accipitur, quasi dicat ignobiles, nobiles reddi cum hęrent Principis lateri: vt post Angel. declarauit Iaſ. in l. omnium. C. de teſta. & Purpur. d. l. 1. numero 132. ff. de offic. eius. ſic Ripa libr. 2. Reſponſorum capitul. 26. numer. 5. argumentatur, An
38 † Barbitonſor Delphini cum eius adhæreat lateri, nobilis efficiatur. ſic Decius in l. 1. numer. 15. C. de in ius vocan. argumentatur, An maritus nobilitetur ab vxore, quę Reginæ lateri adhæret. nec ibi aliter ſentit Alcia. & alia ſcribit. Tiraq. tract. nobilita. cap. 18. num. 39. Decius cæteriq; relati ſentiunt, Conſiliarios Illuſtres non eſſe, ſed non declarant quo dignitatis titulo fulgeant. Credo ego veram eſſe Ang. & Iaſ. ſententiam, † Conſiliarios illuſtres & in pari gradu cum Se-
39 natoribus eſſe quòad dignitatis titulum, eos tamen antecedebant. hoc oſtendit ordo literæ. dict. l. quiſquis. de nece etiam virorum illuſtrium, qui conſilijs & Conſiſtorio noſtro interſunt, Senatorem etiam (nam & ipſi pars corporis noſtri ſunt) vel cuiuslibet poſtremo, &c. Accedit, quòd illa dictio etiam, ſtat ampliatiuè, atque ita extendit illam conſtitutionem, vt comprehendat etiam Senatores, de quibus maius erat dubium, quam de Conſiliarijs, talis enim eſt na-
40 tura dictionis † etiam, vt ampliet & implicet caſum magis dubitabilem. ita glo. Cle. 2. in verbo Eccleſiæ. de hæret. Dec. in l. qui ſe patris. num. 11. C. vnde liberi. Alcia. reſponſo. 113. numero 5. latè Craue. conſil. 294. nume. 7 verſic. ſeptimò pondero. Nec illud obeſt, hos conſiliarios eſſe ante viros illuſtres. concedo, cùm ad hanc magnam conſiliaratus dignitatem non euehantur omnes, ſed viri tantùm celebres & magni, qui per multos gradus hanc ſcandere potuerunt. nam, vt initio de Quęſtoribus diximus, certi erat gradus & quędam dignitatum initia, quibus paulatim ſupremam aliquando contingebant. Hæc vera ita demum eſſe intellexit Decius d. l. 1. num. 15. quando verè ij conſi-
41 lijs & conſiſtorio Principis intercedunt, ſecus † ſi dignitate tantùm ſine adminiſtratione (inquit ille) potiantur. vt probare videtur d. l. quiſquis. atque hinc infert Decius, Bartolum Caroli quarti Imperatoris Conſiliarium illuſtri dignitate cohoneſtatum minimè fuiſſe, vt Angel. & Iaſ. malè opinantur, cùm conſilijs & conſiſtorio Imperatoris re ipſa non intereſſet. Purpur. tamen in d. l. 1. numer. 133. de offic. eius. docuit, hos Conſiliarios, quos honorarios, & rectè, vocat eſſe Illuſtres, nec enim adminiſtratio dignitatem imminuit quemadmodum ex Decio in d. l. 1. num. 17. in fine de offic. eius, ſuprà attigimus. quæ ſanè Purpurati ſententia probatur in l. vltim. C. vbi Sena. vel Clariſs. ibi, viros autem illuſtres in hac inclyta vrbe degentes, qui ſine adminiſtratione honorarijs decorati fuerint codicillis, &c. clarius probatur in l. 2. C. vt dignit. ordo. ſerue. libr. 12. ibi, ſecundò veniant vacantes, qui præſentes in comitatu illuſtris dignitatis
42 cingulum meruerint. ita enim † vacantes vt adminiſtrationi præpoſitos vocat illuſtres. ſola inter eos eſt differentia, quia adminiſtrantes præferuntur. ſic probat. l. omnes. C. de metatis. libr. 12. ibi, cæteris verò quibus illuſtris dignitas ſub cingulo vel citra cingulum pro ſuo ſub honore delata eſt. ob honorem ergo ſibi delatum, quo honorarij vocantur. l. penulti. C. de Conſul. libro 12. Cuiacius. l. 1. vbi Coraſ. ff. de Senat. titul. dignitatis, vt cæteri ordinarij habere dicunt. quo tamen omnis tollatur ambiguitas admonuit Purpura. in d. l. 1. num. 127. de offic. eius. efficere debere, qui honorariam hanc ambiunt dignitatem, vt in eorum tabulis & documentis, ſcribatur, quod poſſint conſilijs, & conſiſtorio Principis pro ſuæ voluntatis arbitrio intereſſe.

43 Illuſtres etiam † ex receptiori noſtrorum ſententia ſunt Doctores, qui per viginti annos publicè docuerunt. ita Bartol. in Rubric. procemi. Digeſtorum numero 5. in l. penult. C. de teſtament. mil. in l. 1. C. de Profeſſo. qui in vrbe Conſtantinop. libr. 12. cum Bartolo alij ſentiunt, ita vt Iaſ. in d. l. 1. numer. 12. de offic. eius, atteſtatus ſit hanc eſſe receptam magis, à qua non diſſentit ibi Niger numer. 18. & Sapia num. 5. & Cur. iun. nu. 12. adducuntur ex Rub. d. procemij, ibi, illuſtribus anteceſſoribus. appellat Theophilum, Tribonianum, Dorotheum, cæteroſq; compilatores an-
44 teceſſores illuſtres. at eo loci, † anteceſſores, Iuris Profeſſores eſſe intelligimus. l. 2. 5. quę omnia. C. de veter. iur. enuclea. & ſi malè Alcia. lib. 3. diſpunct. iuris capit. 12. fluctuans, cum d. 5. quæ omnia, non præuideret, non anteceſſoribus, ſed aſſeſſoribus legendum eſſe, ſcriptum reliquerit. & animaduertit Cagno. in Rub. procemij. num. 89. qui oſtendit textum illum ad rem non conferre, quandoquidem iure aliquo non probatur, ideo fuiſſe Illuſtres, quòd per viginti annos legerint, nec enim temporis mentio fit. Rurſus ibi Tribonianus, Theophilus & cæteri compilatores appellantur Illuſtres ex alijs dignitatibus, quibus functi erant & fungebantur, non autem ex eo ſolo quòd iuris anteceſſores eſſent. Non pariter hanc adiuuat opinionem argumentatio, qua vtitur Dec. d. l. 1. nu. 17. dum
45 aduerſus Alex. inquit. † Doctores, qui per vicennium profeſsi ſunt, Comitibus ac Ducibus æquiparantur glo. l. 1. C. de profeſſ. qui in vrbe Conſtan. & poſt Bar. in procę. C. fatetur Alexander, at Comites & Duces Illuſtres ſunt l. prouincialium. C. de eroga. milita. anno. & licèt ſine Comitatu ſint atq; ita abuſiuè Comites & Duces, attamen dignitate potiuntur. Hæc inquam argumentatio non eſt vera, quandoquidem inter hos
46 aliqui † ſunt qui illuſtres ſunt. l. ſi quando. C. de appel. aliqui verò ſpectabiles ſunt, vt ibidem probatur, nam eos illuſtres eſſe rectè intelligit Alciatus de ſingulari certamine cap. 32. nu. 7. qui principatum ac in eorum ditionibus regalem poteſtatem obtinent. ſic in Comitibus. l. 1. C. de aduoc. diuer. Iud. & d. l. prouincialium. Decius d. l. 1. nu. 22. de officio eius. Cùm ergo vni & alteri æquiparari poſſe videatur, dicendũ fortè eſt, æquiparari ſolùm ſpectabili, cum priuilegia ſtrictam interpretationem recipiant. cap. priuilegia, de reſcrip. niſi dicamus, hoc eſſe beneficium, quod latiſsimè interpretari ſolet. Prætereà non defenditur argumentatio iſta, quia, vt etiam ſenſit Purpura. d. l. 1. nu. 136. iure non probatur iuris profeſſores Ducalem vel Comitatus dignitatem conſequi, vel illis æquiparari, cum in dicta l. 1. C. de profeſſor. qui in vrbe Conſtantinopol. ſolùm conſtitutum ſit eos connumerari inter habentes Vicariam dignitatem, quæ qualis ſit infrà dicam.

Tertio ergo loco Purpur. in d. l. 1. nu. 135. ſic eſt ar-
47 gumentatus, † Doctor, qui per annos viginti docuit, illis, qui dignitatem vicariatus obtinent, æquiparatur. d. l. vnica. C. de profeſ. qui in vrbe Conſtan. ſed Vicarij præferuntur Comitibus militarib. l. 1. C. de offi. vic. quam ſimpliciter citat Alex. l. Centurio. nu. 14. de
48 vulg. ſed Comites † militum illuſtres ſunt. d. l. prouincialium. C. de erog. mil. anno. lib. 12. ergo à fortiori Doctores ij illuſtres erunt. id quod fortius confirmatur ex l. pen. C. de Procu. cum auth. ſubſequenti. nam in d. l. pen. enumerantur qui per Procuratorem litigare debeant, & inter cæteros refert Vicarios: deinde in d. auth. inquit Iuſtinianus, illam conſtitutionem
49 ad omnes illuſtres vſque ſeſe extendere: † Vicarios ergo inter illuſtres videtur connumerare, ita voluit argumentari Curt. iun. in d. l. 1. nu. 12. de offic. eius. Verùm hæc argumentatio vera non eſt, cum Vicarij ſpectabiles tantũ ſint, vt docuit Cuiac. in l. 4. C. de anno. & trib.

& trib. lib. 10. nec multum vrget d. l. 1. C. de offi. Vica. quandoquidẽ in ciuilibus Vicarius Comiti militum, in militaribus verò Comes Vicario antefertur. Rurſus Vicarius præfertur non ratione ſuæ perſonæ, ſed ſui principalis, cuius dignitatis titulum ferre nõ po-
50 teſt. Non obſtat † l. pen. C. de Procur. cum ſubſequenti Auth. quoniam cenſeo eſſe animaduertẽdum. Nam Valentinianus & Theodoſius generatim cõſtituerant omnes in dignitate collocatos, nõ per ſe, ſed per Procuratorem ſuas lites tractare debere. d. l. penult. quo loci enumerat quidem poſitos in dignitate, vt Præfectos, Proconſules, Magiſtros militum, & Vicarios, non tamen ibi titulum cuiuſq; illorum dignitatis recenſet Iuſtinian. deinde in d. Authen. ſequenti, quæ deſumpta eſt ex Auth. vt ab Illuſtribus, quæ in verſione Holoandri eſt nouella 71. generalem illam Theodoſij conſtitutionem reſtringit, vt ſolùm procedat in viris illuſtribus, quos non declarat, ſed relinquit in iuris diſpoſitione.

51 Cùm ergo ex diſpoſitione iuris, † Proconſules ſint ſpectabiles. l. vnica. C. vt omnes Iudices. & in d. l. pen. C. de Procura. poſt Proconſules referat hos Vicarios, ſicq; illos inferiores gradus, aut ſaltem æquales Proconſuli faciat, ſequitur, illuſtres non eſſe. id, quod vno verbo ſenſit Bologn. in d. l. 1. num. 20. in fin. de offic. eius. atq; ita malè argumentatur Curt. iun. quin potius d. l. peh. contra communem ſententiam facit. Vltimò Iacobus Niger in d. l. 1. num. 18. defendendo communem hanc opinionem ſic argumentabatur: Doctor, qui per annos 20. docuit, Vicario æquiparatur. d. l. 1. C. de profeſſo. Vicarius verò æquiparatur Comitibus primarum diſpoſitionum. l. vnica. C. de Comit. & Archia. lib. 12. & Comites primarum diſpoſitionum illuſtres ſunt. l. iubemus. C. de proxim. ſacro. ſcrin. lib. 12. iuncta l. præcedenti. in qua dicitur, Conſularem dignitatem conſequi, & Conſul Illuſtris eſt, vt ſuprà diximus, ergo & Vicarij, & per conſequens Doctores. verùm non vrget argumentatio, 1
quandoquidem Conſularis illa dignitas illuſtris non erat, ſed tantùm Clariſsimus, qui titulus clariſsimatus generalis, non autem ſpecialis aliquarum dignitatum erat, attamen verius opinor eſſe titulum dignitatis, vt ex iam relatis conſtat. Nec diſſentiunt Baro d. l. vltima. ff. de Sena. & Cuiacius in multis iam relatis locis. Contrariam itaque opinionem defendit Alexan. d. l. 1. de officio eius. & ibi Purpur. num. 136. & Bologn. num. 20. & hanc affirmauit veram ibi Iaſo. nume. 11. ea ratione adducuntur, quòd Doctor hic Duci & Comiti æquiparatur, qui ſanè Comites & Duces illuſtres non ſunt. Verùm ſatisfactum eſt ex relatis.

52 Accedit, quòd vbi † Comites eſſent, abuſiuè eſſent. Bald. cap. 1. Quis Dux vel Marchio. Iacobinus à ſancto Georgio in inueſtitura feudali, in verbo, Comes. num. 1. Socin. ſen. conſ. 76. colum. 1. verſic. Circa primam. lib. 1. non ergo aliquem dignitatis titulum ferre poſſunt. Reſpondet Decius d. l. 1. num. 17. in fin. immò dignitatem habere. id, quod docuit Alciat. in l. liber homo. num. 6. 7. ff. de verb. oblig. qui poſt Abbatem in c. 1. in fin. de Cler. non reſiden. docuit, Patriarcham ſine Patriarchatu, Patriarchatus
53 dignitate frui. ſic ait † in Epiſcopo Theſſalonicenſi, qui Epiſcopus propriè dicitur quò ad dignitatem. argum. cap. legimus. 93. diſtinct. licèt Epiſcopatum nudi nominis habeat. iuxta l. 1. C. de nudo iure Quir. tollen. Alciatus tamen libro de ſingulari certamine, c. 32. in fine. ſcriptum reliquit Marchiones ac Comites bonis fortunæ lapſos, non retinere dignitatem, quanquam nudum retinere nomen videantur. atq;
54 hinc infert, † Marchiones quos magno in numero habet Liguria, vt præſertim Marchia Cæuæ, non poſſe propriè dici Comites. niſi Alciatum loqui intelligamus de illis Marchionibus, qui dignitatem, ob id, quòd ſe agreſtium more exerceant, perdunt. Quapropter, vt rem concludam, ſentio Doctores noſtros, & ſi per vicennium publicè docuerint, nec Illuſtres nec Comites effici.

SVMMARIVM.

1 *Perſona grauis & honeſta quæ.*
2 *Cap. ſtatutum. de reſcrip. in 6. declaratur.*
3 *Prælatos perſonas honeſtas interdum dici.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ honeſta perſona dicatur.*
5 *Honeſtiſsima matrona quæ dicatur.*
6 *Honeſta mater familias, quæ in concubinatu eſt, non dicitur.*
7 *Statutum Patauinum c. ad calumnias reprimendas. declaratur.*
8 *Honeſta perſona patroni quæ.*
9 *Appellari poſſe coram honeſtis perſonis deficiente perſona Iudicis.*
10 *Excommunicatum virum bonum non dici.*
11 *Canonicum deſeruire poſſe per ſubſtitutum pendente appellatione ab eo interpoſita ſuper reſidentia.*

CASVS LXIX.

QVAE GRAVIS, ET QVAE HONeſta perſona dici poſſit. & ſtatutum Patauinum explicatum.

NON ſemel ambigitur apud noſtros iuris interpretes, cùm de aliquo munere, viro graui, diſcreto & honeſto deferendo agitur, quæ † grauis, diſcreta & honeſta ſit hęc perſona, an ſciecet grauis ratione ætatis accipi debeat, vt apud Liuium in decimo ab Vrbe. Ingreſſi milites, refractis foribus, paucos graues ætate, aut inualidos inueniunt, & apud Virg. in 5. Aeneidos.

,, *Hic grauis Entellum dictis caſtigat Aceſtes.*

Sic de honeſta perſona, an illa eſſe intelligatur, quæ honeſtos habet mores, vel an diſcretę ac honeſtę perſonæ illæ intelligantur, quæ in dignitate aliqua collocatæ ſunt, iuxta c. ſtatutum. in princ. de reſcript. in 6. & certè non ita abſolutè dicendum eſt. nam d.
2 † c. ſtatutum. ſolùm in cauſarum delegationibus locum ſibi vendicat, ex illo enim declarari videtur tex. c. ſi pro debilitate. de officio delegat. vbi Baldus in fine, & Abbas ac Decius ſecundo notab. Cæpolla tamen cautela 78. Quia in electione, in fine ſcribit, ho-
3 neſtas perſonas † Prælatos dici (ſed vtinam ſemper) ex c. paſtoralis. §. vlt. de officio ordin. qui tamen hoc non exprimit.

4 Verius ergo dicendum eſt, hoc totum † eſſe in Iudicis arbitrio, vt virum eligat ac iudicet grauem & honeſtum, iuxta negocij qualitatem. ita docuit Baldus in c. ſi pro debilitate. in fine. de officio deleg. & Marſil. in l. quæſtionis modum. num. 40. de quæſtio.
5 erit ergo in Iudicis arbitrio, quæ honeſtiſsimæ † matronæ dicantur, vt eligi poſſint illarum ædes, in quibus prægnans ad ventrem per obſtetrices inſpiciendum reponatur, iuxta Prætoris edictum & Imperatorum reſcripta, vt retulit Vlpianus in l. 1. ff. de vent.
6 inſpic. illa tamẽ in iure † honeſta mater familiàs non creditur, quæ in concubinatu eſt. l. ſtuprum. ff. de ritu nupt. & ſi Iure Ciuili ſit permiſſus concubinatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod est summoperè annotandum ad interpretationem statuti † Patauini, sub Rub. de vulneribus. c. ad calumnias reprimendas. in fine. dum statuit, mulierem vulneratam in loco, qui decens nō est videri per viros, esse inspiciendum per matronas honestas & fide dignas, quæ hæ sint matronæ, statutum non declarat, ob id erit arbitrio Iudicis. sic cùm agitur de interrumpenda præscriptione annali, vt fiat interpellatio coram honestis & legitimis personis. c. pastoralis. §. vlt. de officio ordin. quæ sint personæ illæ honestæ, arbitrium erit Iudicis. & si Iustinianus in l. vt perfectius. in fine. C. de annali except. cùm de simili præscriptione interrumpenda agit, simpliciter exigat trium testium præsentiam absque illa qualitate honestatis. Simile in l. quæro. §. vlt. ff. de ædili. edicto. sic in l. legitimos. in princ. ff. de legit. tut. † persona illa honesta patroni, vt satisdare non teneatur, cùm liberti legitimus est tutor, esse dicitur, quę vilis & abiecta non est, vt subsequentia ostendunt. Simile est, quod legitur in c. vlt. de appellat. deficiente † Iudice & Episcopo coram viris bonis posse appellationem interponere. boni viri erunt Iudicis arbitrio. Decius tamen in illo c. vlt. nu. 4. docuit, honestam personam & virum bonum non dici, qui † excommunicatus est, quia eum non tolerat Ecclesia. Butr. c. cùm dilectus. de purg. cano. & in specie Socin. sen. consil. 45. col. 2. versic. quis autem dubitat. lib. 1. sic in c. peruenit. il 2. de appellat. cùm † Canonicus per sententiam monitus vt resideat, si appellat, interim quòd appellationem prosequitur, per Vicarium (quem honestam personam is text. appellat) deseruire debet.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11

SVMMARIVM.

1 *Personas egregias ad Iudicem ire cogi interdum non posse.*
2 *Personæ egregiæ quæ.*
3 *Nicolaus Antonius Grauatius Iureconsl. laudatur.*
4 *Cardinalis persona egregia est.*
5 *Episcopum esse personam egregiam.*
6 *Episcopus an maior Cardinali.*
7 *Auditor Rotæ egregia persona iure dicitur.*
8 *Auditorum Rotæ laudes.*
9 *Doctor egregia est persona.*
10 *Aduocatus egregia persona.*
11 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ honesta persona dicatur.*
12 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rubr. de modo procedendi in causis. declaratur.*
13 *Mulierem honestam egregiæ personæ æquiparari.*

CASVS LXX.

EGREGIAE PERSONAE quæ sint.

EGREGIIS personis nonnulla iure nostro conceduntur. nam non coguntur † Iudices ire, vt delatum sibi iusiurandum subeant, sed domi illis à Iudice transmittendū est. l. ad personas egregias. ff. de iureiuran. sic egregiæ personæ non coguntur in iudicium ire causa ferendi testimonium pro aliquo, sed domi interrogandæ sunt. ita gloss. in c. si qui testium. vbi Abbas, Felyn. & cæteri, de testib.

2 Dubitari nunc contingit, quæ personæ † egregiæ dicantur. & verè hoc iure diffinitum non inuenio, ob id opinor relinqui Iudicis arbitrio. id, quod in specie annotauit † Nicol. Anton. Grauat. non vulgaris eruditionis Iureconsultus, cuius cōsuetudine periucunda paucis ab hinc mensibus Venetijs vsus sum: is inquam in nunquam pœnitendis additionibus ad praxim Octauiani Vestrij lib. 6. c. vlt. nu. 11. Solent tamen Doctores nostri inter personas egregias has enumerare atque referre. ac primò † Cardinales. ita Roma. sing. 169. Tu audiuisti. quod sine controuersia concedendum est. si quidem nouimus amplissimam esse eorum dignitatem, quemadmodum fusissimè scriptum reliquit Andr. Barb. in integro illo tractat. de præstantia Cardinalium. & alia apud Gondil. tractat. de potestate Cardinalium.

3 4 5 6 7 8 9 10 11

Secundò, egregiam personam illam † Episcopi esse affirmauit glo. d. l. ad personas. & idem Rom. d. sing. 169. & rectè, cùm maxima sit illius dignitas, vt multis scripsit Bertach. in integro illo trac. de Episcopo. imò sunt, qui affirmant † Episcopum esse ratione dignitatis maiorem ipso Cardinali, quāquam ratione officij minor sit. ita senserunt Bart. & cæteri, in l. 1. §. si quis. ff. de appell. & clarè Marcus Mantua. tract. de Concilio. num. 66.

Tertiò, egregia † persona dicitur sacræ Romanæ Rotæ, vel Palatij Auditor. ita Feli. in c. si qui testium. nu. 6. de test. quem secutus est Gomes. in c. 2. nu. 45. de iud. in 6. sunt ij † tanquā stellæ in firmamento cœli, vt inquit Sebast. Vant. tract. nullitatum. tit. de nullitate ex defectu iurisd. deleg. num. 17.

Sic & quartò egregiam personam esse † Doctorem censuit glo. d. l. ad personas. de cuius dignitate diximus paulò ante. quin censuit Bart. in l. 1. C. de Aduoc. diuer. iudic. † Aduocatum deposito etiam officio egregiam personam dici.

Quintò, egregiam personā Presbyterum esse, censuit Spec. in tit. de teste. Sextò, egregiam personā esse Nobilem, scribit Tiraq. tract. Nobilitatis. c. 20. nu. 46. post Bar. & Cæpol. alia obseruabit diligens & studiosus Lector. vbi autem nō reperietur expressum, † Iudicis erit arbitrium pro qualitate personæ & loci iudicare personam esse & non esse egregiam.

12 13 His inferri potest declaratio ad † statutum Ferrariæ, lib. 2. sub Rubr. de modo procedendi in causis à lib. 10. March. suprà. in illis verbis, & prædicta vendicent sibi locū in principalibus personis, quæ habent legitimam personam standi in iudicio per se tantùm, nisi sit mulier honestæ vitæ, aut egregia persona. quæ ergo sit egregia persona ex iam relatis intelligere satis possumus, & dum illud statutum, † mulierem honestam egregiæ personæ æquiparat, cum Iure Communi conuenit. nam & Ius Commune hoc facit. l. 1. C. de aduoc. diuer. iud. quæ autem honesta persona & mulier dicatur, in casu præcedenti diximus.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ vulgaris persona dicatur.*
2 *Vulgaris dicitur persona plebeia.*
3 *Vulgaris vxor quæ.*
4 *Ciceronis locus.*
5 *L. si vxor. in princ. ff. de adulter. explanatur.*
6 *Priuignus quis.*
7 *Francisci Hottomani interpretatio explosa.*
8 *Vulgaria tectoria quæ.*

CASVS LXXI.

QVAE VVLGARIS PERSONA iure dicatur.

DVBITARI

1 DVBITARI etiam aliquando solet, quæ † vulgaris persona dici possit. Marsil. in d. l. quæstionis modum. num. 22. de quæstio. post Hostiens. in c. quia nonnulli. de rescript. scripsit hoc Iudicis arbitrio relinqui. Ego scio in iure nostro † vulgarem eum dici, qui plebeius sit. sic intelligo l. legitimos. in princ. ff. de legit. tut. dum patronum vulgarem personam, id est, vilem satisdare compellit, si tutor legitimus est. sic vulgarem † vxorem, id est, vilem, interpretatur Gulielmus Budæus in l. si vxor. §. 1. ff. ad l. Iul. de adulter. à quo non dissensit Alciat. lib. 2. Parerg. iuris. c. 40. nam & vulgare dicimus, quod vile & commune est. † Cicero in 2. de inuentione. Magna an parua, facilia an difficilia, singularia sint an vulgaria. idem in Oratione pro Roscio Amerino. Mitto hasce artes vulgares, cocos, pistores, lecticarios. sic vulgare scortum M. Tull. in secunda Philippica, vile scortum intelligit.

2 3 4 5 6 7 8

Verùm ab interpretatione Budæi & Alciati dissentit Franciscus Hottomanus in Commentarijs verborum iuris, in verbo, vulgaris vxor. interpretatur ille d. † l. si vxor. §. 1. qui sic legitur, sed & in ea vxore potest maritus adulterium vindicare, quæ vulgaris fuerit. inquit Hottomanus, relatiuum illud, quæ, non referri ad vxorem, sed ad verbum mulierem, quod subauditur, vt sit sensus: Si quis vulgarē mulierem, id est, quæ vulgò ex corpore quæstum facit, vxorem duxerit, potest in ea vindicare adulterium. inquitq; Hottomanus hanc ipsam speciem referri à Scęuola in l. priuignus. ff de grad. affinit. vbi ait, † priuignum eum etiam dici, qui vulgò conceptus ex ea natus est, quæ posteà mihi nupsit. Cuius sententia † nunquam vera mihi placuit. nam, si Hottomanus intelligit, adulterium vindicari in vxore, quod ante matrimonium vulgò quæstum faceret, falsum est: quoniam adulterium nō potest tunc dici commissum, cùm non extaret matrimonium. l. inter liberas. §. 1. ff. de adulter. si verò voluit intelligere Hottomanus adulterium post matrimonium commissum vindicari, res sine dubio est. nec enim illa amplius vulgaris mulier dici potest, id est, quòd vulgò quæstū faciat, sed vxor dicitur: atque ita vulgaris mulieris nomē non retinet, cùm matrimoniū illud abolescit. id, quod non potest considerari in d. l. priuignus. cùm priuignus ex matrimonio eius matris conditionem suæ personæ non mutet, ideoq; vulgò quæsitus dicitur, & si priuigni nomen assequatur, cùm verè filius sit illius vxoris, quam is duxit. l. non facile. §. priuignus. de grad. missas facio nunc cæteras huius verbi vulgaris significationes, vt de † vulgaribus tectorijs. l. quidam. §. fin. ff. de seru. vrban. prædi. de vulgari substitutione doct. l. 1. de vulg. & pupill. substitutione, ibi Bart. & latius Ripa, numero 48.

9 10 11 12 13

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum probationis suppletorium in causis paruis dari.*
2 *Iudicem in syndicatu non teneri, si in causis paruis statuta loci non obseruauit.*
3 *Causa magna, & quæ parua dicatur.*
4 *§. ne autem. in Auth. de iud. declaratur.*
5 *Causam paruam dici 25. aureorum, vel trium tantùm.*
6 *Causa parua est, cùm impensa lucrum potest excedere.*
7 *Tutores excusari, si causam pupilli non peragunt, cùm illa plus damni quàm lucri habet.*
8 *Inuentarium non fieri, cùm impensa rerum valorem excedit.*
9 *Causam 50. coronatorum esse paruam.*
10 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna causa dicatur.*
11 *Decretum antiquum Pedemontium, sub Rubr. Statuta pro breui causarum expeditione. declaratur.*
12 *Actionem de dolo non dari, cùm res valorem duorum coronatorum non excedit, & quare.*
13 *Furtum rei minimæ fieri. & cur.*
14 *Causam minimam esse interdum decem librarum auri.*
15 *Libra auri quod coronatis constet.*
16 *§. illud. in Auth. de appell. declaratio.*
17 *L. 3. §. quamuis. ff. si cui plus quàm per legem Falcid. declaratur.*
18 *Possessionis causam dici minimam & leuem: & quare.*

CASVS LXXII.

QVAE CAVSA PARVA, MAgna, vel leuis dicatur.

MAXIMA aliquando est Iudicū potestas in causis leuibus, breuib. paruisq; diffiniendis, vt videmus in † iuramēto probationum suppletorio, quod in causis paruis, non in magnis defertur, vt tradunt omnes in l. admonendi. ibi Iaſ. in repet. num. 222. de iureiur. Soc. tract. fall. reg. 204. fallen. 21. sic vt videmus † Iudicem non teneri in syndicatu, si statutum in leuibus non obseruauit. Bald. l. quamuis. de cond. & demonst. Iaſ. l. 1. num. 9. C. vt omnes Iud. tam ciuil. quàm crimi. Tiraquel. de iudicio in rebus exiguis ferendo, in tertio casu. qui in illius tractatus initio retulit nonaginta quatuor casus, in quibus rationem rei paruę lex non habet. qui sanè casus declarari atq; intelligi possunt ex his, quæ nunc tractamus.

1 2

3 Dubitari itaq; contingit, quæ † causa dicatur magna, & quæ parua. Vna fuit sententia glo. in §. si tibi. in verbo, breuiores. in Authen. de mand. Princ. causam dici minimam, quæ centum aureorum est. quam sententiam probārunt Bart. in l. Imperium. num. 25. de iurisd. omn. Iud. Bald. in l. placet. num. 8. C. de pedan. iud. adfertur tex. in §. ne autem. in Auth. de iud. Verùm non probat absolutè, cùm illud eo in casu statutum ob sportulas, quas exigunt Iudices, qui cùm à publico salarium consequantur, illis ademptum est, ne sportulas illis casibus exigant.

4 5

Secunda fuit opinio Fulgo. in l. Imperium. vt ibi eum refert Gaspar Vallaschus num. 261. in fine. de iurisd. omn. Iud. † causam minimam dici aureorum viginti quinque, sed non video quo iure probetur.

Tertia fuit opinio, quam recenset glo. in d. §. si tibi. in Auth. de mand. Princip. causam esse leuem & breuem cùm quinque aureorum est. ex l. Diuus. ff. de bonis damn. quæ ad rem non confert, cùm leues, id est, viles annullos esse dicat, qui valorem quinque aureorum non excedunt.

Quarta fuit Bar. opinio. in l. mediterraneæ. C. de anno. & trib. lib. 10. † causam dici paruam cùm eius valorem impēsa excederet. quamobrem eo loci idem Bart. docuit, † tutores excusari, si litem nō moueant pupilli nomine, cùm timor est ne impensa excedat causæ valorem. quod tradit etiam Deci. in l. pactum curatoris. num. 6. C. de pact. qui declarauit, nisi modò tutori expensæ restituendæ essent. sic ait Bart. d. l. mediterraneæ. num. 3. nō esse faciendum † inuentarium, vbi plus impensarum quàm lucri adesset. idem scripsit Boer. quæst. 124. nume. 16. verùm hæc opinio casus omnes non diffinit,

6 7 8

Quarta

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quarta fuit opinio Azonis, vt retulit glo. in Auth. nisi breuiores. C. de sentent. ex breui. recit. esse causam † minimam quinquaginta aureorum, ex l. 1. C. de defenso. ciuit. sed absolutè in omnibus casibus locum non obtinet, sed solùm in iurisdictione defensoris ciuitatum, cuius potestas in ea tantùm summa coarctata est. Iustinianus verò eam iurisdictionem extendit ad tercentos aureos. in §. & iudicare. in Auth. de defenso. ciuit. Corasius in l. Magistratibus. num. 9. & l. vlt. §. quoties. num. 1. ff. de iurisd. omn. Iud. qui in hanc limitatam esse defensoris iurisdictionem. Crebrior tamen est sententia, hoc totum † Iudicis arbitrio relinqui. ita glo. in d. Auth. nisi breuiores. & glo. in c. vltimo. in verbo, Illustrium. de re iudic. in 6. Bart. Bald. & Abbas, quos retulit Dec. & probauit in Authen. præterea. num. 15. C. vnde vir & vxor. idem Dec. in c. de appellationib. in fine. extra de appellat. in c. sedes. num. 7. de rescript. & in c. si pro debilitate. in fin. de offic. deleg. & Barb. consil. 23. colum. 3. consil. 80. in fin. lib. 3. & consil. 45. colum. penult. lib. 4. Orian. in c. quoniam contra. in verbo, petitiones, num. 19. de proba. Socin. sen. consil. 136. colum. penult. lib. 1. & consil. 266. colum. 11. lib. 2. Ias. in d. repet. l. admonendi. num. 222. de iureiur. & consil. 129. colum. 2. lib. 1. Curt. iun. d. l. admonendi. num. 67. Bald. c. ex ratione. de appell. Abbas c. 1. num. 7. versic. Tertia causa, de dila. Vallaschus in l. Imperium. num. 263. 264. de iurisdic. omn. Iudic. Ioan. Lopez de Palatios Ruuios rub. extra de donat. inter virum & vxorem. §. 11. num. 11. Tiraquellus *in* l. si vnquam. in verbo, Omnia vel partem. nume. 31. C. de reuocan. dona. qui idem esse aiunt de causa breui, nullam in his differentiam constituentes. Ias. d. repet. l. admonendi. num. 223. Natta Clem. sæpe. in princip. col. 81. de verb. sign. Afflict. c. 121. versic. item arbitrabitur, an lis sit breuis. ex quibus causis feud. amitt. censent hi omnes esse in Iudicis arbitrio, qui causam iudicabit, vel magnam vel paruam, iuxta rerum & personarum qualitatem. id, quod rectè constitutum fuit in hac Pedemontana regione, ex antiquo † Decreto Philippi Ducis, sub Rubr. Statuta pro breuiori causarum expeditione. Hinc Alber. in l. in bonæ fidei. C. de iureiuran. dixit, causam ducentorum florenorum esse magnam inter duos ciues, sed paruam inter duos Reges. & ideo Chassan. consil. 18. num. 4. causam quinquaginta turonensium esse dixit arduam, qualitate personæ inspecta. sunt tamen in iure casus aliqui definiti, in quibus causa dicitur magna vel parua, nam minima causa, vt non concedatur actio † de dolo, est, quæ duos aureos non excedit. l. si oleum. §. vltimo. & l. sequen. ff. de dolo. cuius sententiæ ratio est, quia dolus considerari vix potest pro tam parua summa. atque ita eam quantitatem taxauit lex, quæ super ea fundamentum facit. id, quod non euenit in furto, quod ob iniustitiam † furis in re minima committitur. §. gallinarum. instit. de rerum diuisio. ita declarat Petrasancta sing. 19. Curt. iun. Authent. præterea. num. 8. C. vnde vir & vxor.

Causam † etiam minimam esse dixit Iustinianus in §. illud. in Authen. de appellat. quæ summã decem librarum auri non excedit, atque ita erit minima, cùm decem librarum auri sunt, quæ summa 480. coronatorum est, cùm singula auri † libra 48. coronatos faceret. ita docuit Budæus de Asse, lib. 2. 3. Alciat. lib. 3. dispunct. c. 9. Didacus lib. variar. resolut. c. 11. nume. 3. qua de re alibi. Hæc sanè constitutio † §. illud. est à Iustiniano edita ob regionum distantiam, si quidem considerauit expensarum quantitatem ratione causæ, si appellatio à sententia illorum Iudicum interposita Romæ deferri posset, ne illæ scilicet valorem causæ excederent. Causa quoq; crediur minima † in l. 3. §. quamuis. ff. si cui plusquam per legem Falc. cùm non excedit summam decem aureorum annuatim præstandorum. quem textum absolutè intellexit gloss. in d. Authen. nisi breuiores. gloss. 1. in fin. & si malè. cùm illo in casu ita sit à Iureconsulto declaratum, quoniam incongruum videbatur, vt legatarius pro tam leui summa cautionem præstare deberet. & si rectè perpendatur is text. non determinat minimam legati causam esse decem aureorum, cùm illud ibi relatum exemplum sit facti contingentis, quare ibi Bart. nume. 1. dicit, arbitrio Iudicis esse. Causa † quoq; possessionis minima creditur: ita post multos Valasc. d. l. Imperium. num. 262. in fin. Socin. sen. consil. 266. col. 10. in fine. lib. 2. Dec. consil. 56. nume. 3. Ripa c. sæpe. nume. 3. de restit. spolia. Bellonus consil. 2. num. 14. Craue. consil. 158. nume. 12. & ante eos Bart. d. l. admonendi. nume. 55. & ibi Curt. iun. nu. 67. versic. circa sequentem. qui ideo intellexit causam possessionis esse minimam, quia illatum in ea damnum reparari potest per sententiam petitorij iudicij. Ego aliàs intellexi causam possessionis esse minimam, cùm de solo momento agitur, vt in l. vnica. C. si de momenta. poss. fue. appella. ita in d. l. admonendi. declarauit Curt. sen. nu. 323. versic. secundò moueor. quem ego sum secutus in tract. de recuperan. possess. Remedio 15. num. 413.

SVMMARIVM.

1 *Reductio ad boni viri arbitrium nulla cautela potest euitari.*
2 *Læsio enormis quæ in laudo arbitri.*
3 *L. vnde si Neruæ. ff. pro socio. declaratur.*
4 *Arbitrio boni viri stari in diuisione partium societatis.*
5 *Iudicis arbitrio considerari læsionem in laudo arbitri.*

CASVS LXXIII.

QVAE LAESIO ENORMIS CENseatur in laudo arbitri.

PVLCHRA est & vtilis admodum dubitatio, quando enormiter læsus, quis in laudo censeatur, vt reductionem ad viri boni arbitriũ petere possit. quæ quidẽ reductio, † nulla cautela effugi posse creditur: ita scribunt omnes in l. si societatem. §. arbitrorum. ibi Bart. ff. pro socio. clarè Ferrarius, cautela 8. post alios, quos citat. quibus addo Soc. sen. consil. 24. colum. 1. lib. 1. Decium consil. 11. num. 6. consil. 39. num. 6. consil. 60. num. 2. consil. 89. num. 47. lib. 1. Curt. iun. consil. 79. Hac ergo in re dubitari cõtingit, quæ læsio † dicatur enormis. Vna fuit Bart. opinio. d. §. arbitrorum. nume. 25. esse, cùm in sexta parte læsus reperitur. nec à Bart. dissensit Oria. in c. quoniam contra. in parte vlt. quæst. 14. de proba. Raphael Comens, consil. 50. quos retulit Ferrarius, cautela 8. num. 2. illis addo Ruinum, consil. 81. num. 3. lib. 1. adductus fuit Bart. ex d. l. societatem. in princ. & in † l. vnde si Neruæ. cum l. sequen. ff. pro socio. Verùm Abbas in c. quintauallis. nume. 33. de iureiuran. rectè perpendit, illam læsionem solùm fuisse in tertia parte. quem sensum prius habuit Imol. in l. si quis arbitratu. in fine. de verb. oblig. vbi Alexan. ostendit Imolæ & Abb. sententiam esse eandem cum illa Bart. Rursus d. l. vnde si. & sequens absolutè non probant, sed tantùm in illo societatis contractu loquitur, in quo cùm ex lege ipsiusmet contractus, qui bonæ fidei est, constitutum sit partes ex arbitrio viri boni constituendas esse, vt probat l. in proposita. ff. pro socio. & vir bonus arbitrari habeat partes æquales esse debere, nisi vnus plus altero in societatem contulerit: vt probat dict. l. vnde si Neruæ. si rectè perpendatur, dum ratione industriæ vult vni plus tribui, quàm alteri. & clarè probat l. si non fuerint. ff. eo. in contractu ergo societatis statur solùm † arbitrio boni viri, non autem arbitrorum laudo. Corneus consil. 285. lib. 1. Soc. iun. consil. 74. num. 12. lib. 2. in cæteris verò cùm illi eliguntur ab eorum sententia nõ receditur, vt verè probat d. l. societatem, iunctis tribus subsequentibus, quę necessariò coniungendæ sunt, vt perfectus habeatur sensus. In arbitris ergo electis verior est sententia, læsionem enormem considerari † Iudicis arbitrio. hanc sententiam probârunt Bal. in l. cùm antea. C. de arbitr. & consil. 378. lib. 1. Alex. consil. 131. num. 15. lib. 2. Dec. Auth. præterea. num. 16. C. vnde vir. & vxor. & consil. 29. in fin. Sal. l. fin. col. 1. in fi. C. de contrahen. empt. Imol. Alex. & cæteri, in l. si quis arbitratu. in fin. de verb. oblig. Ripa l. vlt. num. 90. C. de reuo. do. qui alios citat, Parisius consil. 12. nu. 85. & consil. 89. num. 53. lib. 1. Gratus consil. 24. num. 2. lib. 2. communem testatur Soc. iun. consil. 48. num. 22. consil. 144. num. 14. lib. 1. & consil. 84. num. 43. lib. 2. Ferratius cautela 8. num. 2. Neuiza. consil. 21. pagina antepen. Alciatus responso 367. num. 3. Tiraq. in l. si vnquam. in verbo, Omnia vel partem. num. 31. C. de reuoc. dona. Didac. lib. 1. variar. resolut. c. 3. num. 11. Scio tamen in multis iuris nostri casibus, læsionem enormem seu magnam, esse diffinitam, ob quam vel à contractu receditur, vel damnum emendatur, vt in emptionis venditionisq; contractu, læsio enormis ac magna creditur, cùm nec dimidia pars iusti pretij numerata est. l. 2. C. de rescind. vend. & in societate quid constitutum, iam retulimus.

SVMMARIVM.

1 *Læsio enormis quæ, vt Ecclesia in integrum restituatur.*
2 *Cap. Apostolicæ. de donat. explanatur.*
3 *Læsionem tertiæ partis esse enormem ad hoc, vt Ecclesia restituatur, ex aliquorum opinione.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quando Ecclesia dicatur enormiter læsa, vt restituatur.*

CASVS LXXIIII.

QVAE ENORMIS LAESIO DIcatur, vt Ecclesia in integrum restituatur.

1 CASVS hic præcedenti similis est, quæ dicatur † enormis læsio, ob quam Ecclesia in integrum restitui postulare potest, iuxta c. 1. de in integrum restit. & in c. ad nostram. de rebus Eccles. non alienandis.

Vna est interpretum opinio, læsionẽ censeri enormem, si in centesima parte lædatur, ex notab. tex. † c. Apostolicæ. de dona. vbi Abb. verùm is text. non solùm partem centesimam afferre læsionem enormem diffinit, nisi aliæ concurrant circumstantiæ, vt eo loci clarè dicitur.

3 Altera eorum fuit opinio, qui † existimârunt, hanc læsionem considerari in tertia parte. & in hac opinione fuit Abbas in c. quintauallis. num. 33. de iureiur. & in c. 1. col. 3. de in integ. restit. cum quo visus est sentire Ant. Burgos, in c. cùm dilecti. num. 44. in fine. de empt. & vend. ex d. l. vnde si Neruæ. ff. pro socio. quæ in sola societate, nõ autem generaliter loquitur: quare casum nostrum non comprehendit.

Tertia fuit opinio eorum, qui dixerunt, enormem esse læsionem, si duos excedat: vt si res valet viginti, & vendatur pro decem & septem. ita Ioan. And. in addi. ad Spec. in tit. de restit. in integrum. §. 1. versic. Et scias pro hoc beneficium. sed probabilis non est, cum nullo iure fulciatur.

4 Quarta & verior, crebriorq; est sententia, hoc à iure diffinitum non esse, & ob id esse † Iudicis arbitrio relinquendum. ita verè sensit, si perpendatur Abb. in d. c. quintauallis. num. 33. in fin. de iureiur. Ant. Burgos in d. c. cùm dilecti. nu. 44. de empt. & vend. Marsil. in l. quæstionis modum. num. 9. de quæst. post Io. And. in c. vlt. de don. hanc etiam probauit Soc. iun. consil. 84. num. 43. versic. sunt etiam qui. lib. 2. Didacus lib. 1. variar. resolut. c. 3. num. 11. versic. ego sanè.

SVMMARIVM.

1 *Læsio enormis quæ, vt minor in integrum restituatur.*
2 *Minorem ob læsionem rei modicæ & paruæ restitui.*
3 *Læsio ratione sui, & comparatiuè considerari.*

CASVS LXXV.

QVAE LAESIO ENORMIS DIcatur, vt minor 25. annis in integrum restituatur.

1 NON dissimilis à præcedenti est is casus, quo quæritur, quæ † enormis dicatur læsio, ob quam minor consequitur in integrum restitutionem? Bal. in l. 1. C. si aduer. vend. pign. docuit, esse in Iudicis arbitrio. Bald. secutus est Barb. consil. 51. col. 2. in princ. lib. 1. consil. 21. col. pen. in prin. lib. 2. & consil. 45. col. pen. lib. 4. Alex. consil. 77. num. 2. lib. 5. Dec. consil. 39. num. 7. Didac. lib. 1. variar. resolut. c. 3. num. 11. qui declarando. l. scio. de in integr. restit. inquit, pro læsione rei modicæ restitutionem tunc dari minori, cùm ex se ipsa, non comparatiuè grauis esse potest minori. verbi causa: in contractu mille aureorum modica erit læsio, quę in quinquaginta continget, si comparetur læsioni, quæ in quadringentis accideret, tamen separatim considerata, læsio in quinquaginta grauis adhuc minori esse dicetur. atq; ita intelligenda est eorum opinio, qui dixerunt, † minorem pro læsione rei modicę restitui in integrum, vt scripsit Bart. & cæteri, in l. 2. C. si aduer. vend. Alexand. d. consil. 67. lib. 5. Gomes. §. pœnales. num. 4. instit. de actio. Emanuel Costa in repet. l. Gallus. §. & quid si tantùm. parte 2. num. 78. de liber. & posthu. nam ipsa læsio tunc † consideratur ratione sui. si verò comparatiuè, modica læsio esset, & restitutioni locus esset, vt hanc opinionem probârunt alij ab ipso Didaco relati.

SVMMARIVM.

1 *Remissionem pensionis ob sterilitatem conductori faciendam esse, & quando, num seq.*
2 *Sterilitas grauis quæ, sex referuntur opiniones.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ grauis sterilitas dicatur.*
4 *Fructuum perceptio qualis fuerit ad sterilitatem iudicandam probanda est.*

5 *Steri-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

5 *Sterilitas digna remißione penſionis eſt, cùm fructus percepti non ſufficiunt ad perſoluendum dimidiam penſionis.*
6 *Fundi cultura probanda eſt ad ſterilitatẽ illius anni demonſtrandam.*

CASVS LXXVI.

QVAE STERILITAS GRAVIS & digna remiſſione penſionis ſit.

PRAEDIORVM conductores multoties conqueruntur ſe temporũ mala temperie, alioúe caſu fortuito grandem penuriam ac ſterilitatem fuiſſe paſſos, 1 vt iure valeant penſionis † remiſsionem in parte aliqua à domino locatore conſequi, iuxta text. in l. licèt. C. locati. & in c. propter ſterilitatem, extra eo.

Hac ergo in re dubitari contingit, quæ grauis dicatur † ſterilitas, magnumq; damnum, vt huic remiſſioni locus ſit. Vna fuit interpretum opinio in c. propter ſterilitatem, de locato. eſſe; cùm fructuum pars tertia deperdita fuit. hanc opinionem probauit Abbas d. c. propter ſterilitatem. num. 13. & alij, quos retulit Neuiz. conſ. 90. num. 8. verſ. quarta opinio. Ruinus conſ. 81. num. 3. lib. 1. quæ tamen ſententia non videtur iure probari, vt animaduertit Didacus libro pract. quæſt. c. 30. num. 1.

Secunda eſt opinio ſterilitatem grauem dici, cùm ſemen iactum non colligitur. ita antiqui, quos retulit glo. in d. c. propter ſterilitatem. quam ſunt ſecuti Innoc. & Barb. ibi, & Petrus Perticen. in d. l. licèt. & clarè Neuiz. conſ. 90. num. 1. in fin. qui hanc veram & indubitatam eſſe affirmauit. Verùm eam alij omnes reijciunt in d. c. propter ſterilitatem. Abbas num. 13. & rectè, mea ſententia, quia & ſi verum hoc ſit, magnam eſſe ſterilitatem, cùm ne ſementes quidem perceptæ fuerunt, attamen non ſequitur, quòd ſemper ita debeat iudicari ad hoc vt ſterilitas ſit, nam etiã cùm ſementes, & quid plus perceptum eſt, ſterilitatem contigiſſe dicitur: id, quod rectè & latè oſtendit Salic. in d. l. licèt. quem Neuiz. non intellexit, cùm tamen ipſe Neuiz. d. conſ. 90. num. 4. verſ. ſecundò reſpondetur. hanc perpendat rationem.

Tertia fuit opinio aliorum in l. licèt. C. locati. qui hoc damnũ dixerunt eſſe debere vltra dimidiam, hoc eſt, cùm colonus tot nõ collegit fructus, qui deductis impenſis nõ valent: dimidia penſionis ſatisfacere pro quaſi neceſſaria ſit deceptio vltra dimidiã. ita omnes in d. c. propter ſterilitatem. ibi Abbas nu. 12. de loca. & infrà alios referam.

Quarta fuit opinio Bar. in l. ſi merces. §. vis maior. num. 4. ff. locati. quam probârunt Aret. conſ. 52. col. 2. & Pariſ. conſ. 38. col. vlt. lib. 1. tunc propter ſterilitatem penſionis remiſsionẽ concedi, vbi colonus deductis impẽſis nihil ex fundo percepit. quam opinionem rectè reijcit Abbas d. cap. propter ſterilitatem. num. 13. & Didac. d. c. 30. num. 1. in fin. quia, ſi vera eſſet opinio hæc, ſemper ratione ſterilitatis fieret totius penſionis remiſsio, nõ autem alicuius partis pro rata damni cõtingentis: quod falſum eſt, quia etiam penſionis remiſsio pro rata fieri debet, ſeu ratione damni contingentis, & ſi damnum non accederit ad omnium fructuum amiſsionem deductis impenſis, vt probat d. c. propter ſterilitatem.

Quinta fuit eorum opinio, detrimentum hoc ex vulgi opinione æſtimandum eſſe. ita glo. in d. l. licèt. C. locati. & ibi Salic. hanc communem eſſe teſtatur. idem docuit Bart. in l. ſi merces. §. vis maior. & in l. ſi vno. §. vbicunq; ff. locati. ſic reſpondit & Alex. conſ. 3. lib. 1. & conſ. 107. num. 18. lib. 3. Soc. ſen. conſil. 100. in prin. lib. 1. latiſsimè Neuiz. conſ. 100. num. 2. 3. 4. Verùm dubia & ſanè quã incerta eſt opinio hæc, aliquantulum tandem adiuuat, ſi probatum ita fuerit communi hominum voto magnam fuiſſe ſterilitatem. id, quod credidit Didac. d. libro pract. quæſt. c. 30. nu. 1. alijs tamen rationibus demonſtrant Salic. & Aretin. iam relati veram non eſſe.

Sexta fuit opinio Barba. in d. c. propter ſterilitatem. de locat. quam retulit Didacus loco iam citato, 3 hoc totum † Iudicis arbitrio relinqui, eiuſdem opinionis fuit ipſemet Barb. in conſil. 21. col. pen. lib. 2. alios refert & viſus eſt ſequi Neuiz. d. conſ. 90. nu. 15. verſic. octaua fuit opinio. idem ſenſit Ioan. Lopez de Palatios Ruuios in Rubr. extra de donationib. inter virum & vxorem. §. 11. num. 12. verſic. ex quo etiam dicebat. Verùm quomodo iuſtè arbitrium hoc adhibere poterit Iudex, niſi quid iure aliàs conſtitutum ſit, cognoſcat, vt admonuit Didacus d. c. 30. num. 1. verſ. Alijs placet. Aegidius Boſsius tract. rerum criminalium. in tit. de remiſsionibus. nume. 12. ex fide 4 teſtium † ergo cõſtare illi debet, quot ex prædio percepti ſunt fructus, vt inde arbitrari poſsit, an damnũ graue colonus paſſus fuerit, vt mercedis remiſsio ei fieri poſsit. nec enim quodcunque damnum ſufficit, ſed intollerabile eſſe debet. l. ſi merces. §. vis maior. ff. locati. d. c. propter ſterilitatem. quare rectè arbitrabitur hic Iudex noſter, ſi damnum contigiſſe noſcat colono, † cùm dimidiam penſionis ſoluere non 5 poteſt impenſis deductis: iuxta ſecundam relatam opinionem quæ crebrior & verior eſt, crebrior inquam, quia eam ſecuti ſunt Abbas & Butrius. d. cap. propter ſterilitatem. num. 12. Cy. & Bart. d. l. licèt. Caſtren. l. ex conducto. §. ſi vis. ff. loca. Alex. conſil. 3. nu. 6. & conſ. 112. nu. 1. in fi. lib. 1. & conſ. 307. nu. 18. libr. 3. communem teſtatur Aret. conſ. 52. col. 1. Goza. conſi. 74. col. 1. Pariſ. conſil. 38. nu. 22. lib. 1. Ripa tracta. peſtis tit. de priuilegijs contractuum. num. 25. quos omnes retulit & ſecutus eſt Didacus d. lib. pract. quæſt. capi. 30. nu. 1. quibus addo Capicium deciſio. 88. nu. 1. alios retulit Neuiza. conſil. 90. numero 10. erit etiam quòd 6 diligenter animaduertat Iudex, an is fundus eo † anno rectè cultus fuerit, & ea acta fuerint quę neceſſaria ſunt. ita Sali. in l. ſi vno. col. 1. ff. locati. Neuiza. d. conſ. 90. num. 16. qui hac de re duas alias opiniones retulit, vt apud eum.

SVMMARIVM.

1 *Remiſsio penſionis ob cauſam ſterilitatis qualis fieri conductori debeat.*
2 *Argumentum à venditione ad locationem valere.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui qualis fieri debeat penſionis remiſsio ob ſterilitatem.*

CASVS LXXVII.

PENSIONIS REMISSIO OB STERILITATEM qualis eſſe debeat, declaratum.

QVM ob magnam ſterilitatem fit remiſsio penſionis locatori (vt iam ſuo loco diximus) dubitari à noſtris contingit, qualis, quantaq; eſſe debeat † remiſsio iſta, & dicendum videtur eſſe faciendam remiſsionẽ in totum computata illa fructuum parte percepta, quod ſuadetur, primò, quia iura abſolutè inquiunt, mercedis remiſsionem fieri. at verba in ſuo potentiori ſignificatu ſumenda ſunt. l. 1. ff. ſi ager vectig. ergo de tota mercede. Secundò, 2 ſuadetur, valet † argumentum à contractu emptionis & venditionis, ad contractum locationis & conductionis, vt argumentatur Bart. in l. ſi merces. §. maior vis. ff. locati. num. 4. ſed vbi in emptione contingit venditorem ab emptore lędi vltra dimidiam iuſti pretij integrum pretium ſuppletur. ita Doct. in l. 2. C. de reſcind. vend.

Secunda opinio eſſe poteſt: quòd remiſsio huius mercedis ſolùm fiat vſque ad dimidiam ipſius penſionis, vt ſi penſio fuerit centum coronatorum, & conductor ſolùm fructus valoris quadraginta coronatorum percipiat, quòd locator remittat tantùm penſionis vſq; ad dimidiam, & quid plus: vtputà vndecim vel duodecim coronatos, qui computatis cum illis quadraginta ex fructibus perceptis quinquaginta vnum, vel quinquaginta duos cõſtituunt. quæ opinio illa ratione ſuadetur, quia videmus, communem eſſe opinionem, penſionem non remitti, ſi conductor tantum percipiat, quantum poſsit dimidiam penſionis ſoluere, vt iam diximus. Iex etenim æquum exiſtimauit rationem habendam non eſſe illius detrimenti, quod dimidiam non excedit, ita ergo hîc dicendum videtur.

3 Tertia fuit opinio, hanc remiſsionem † Iudicis arbitrio faciendam eſſe. ita in terminis noſtris Barb. reſpondit conſ. 21. col. pen. in princ. lib. 2.

SVMMARIVM.

1 *Conductorem poſſe expelli, cùm in re conducta malè verſatur.*
2 *Vſufructuarium priuari vſufructu, cùm eo malè vtitur.*
3 *Emphyteotam priuari emphyteoſi, cùm in ea malè verſatur.*
4 *Vaſallum feudo priuari, ſi malè in eo verſatur.*
5 *Dominum directum res vaſallorum benè tractare debet.*
6 *Deterioratio qualis eſſe debeat, vt vaſallus iure ſuo priuetur.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna ſit deterioratio, vt iure ſuo deterioratus priuetur.*
8 *Fructuarium non poſſe arbores fructiferas incidere.*
9 *Inquilinus an malè verſetur in domo, Iudicis arbitrio eſt.*
10 *Meretrices in domo ducere, eſt malè in domo verſari.*
11 *Meretrices poſſe è vicinia expelli.*
12 *Scholaſticos meretrices interdum domi habere.*

CASVS LXXVIII.

QVANDO CONDVCTOR, VAſſallus, Emphyteota, Fructuarius, & Inquilinus in re à ſe poſſeſſa malè verſari dicantur.

POSTEAQVAM incidit ſermo de locatore & cõductore, libuit & alterum caſum de eis Iudici arbitrarium hîc appingere. is eſt: non ſemel expellitur è re locata † conductor, quia in ea malè verſatur: vt probat l. quæro. §. inter locatorem. ff. locati. Auth. qui rem. C. de ſacroſ. Eccleſ. & clarius in l. æde. C. locati. vbi Bald. Ruin. conſ. 88. col. 1. lib. 1. idem dicimus in emphyteota, vt ſcribunt omnes in l. diuortio. §. ſi fundum. ſol. matr. clarè Iaſ. conſ. 17. colum. 1. lib. 1. Ruin. conſ. 58. num. 5. lib. 1. & 2 conſ. 43. in fin. lib. 2. ſic † fructuarius, ſi malè verſetur in proprietate, vſufructu priuatur. l. æquiſsimi. §. fructuarius. ff. de vſufructu. Hinc conſultus reſpondit Ruin. d. conſ. 43. in fin. lib. 1. mulierem relictam vſufructuariam à viro vſufructu priuari, cùm in eo malè verſatur. imò procedit etiam, ſi iuſſerit teſtator eam moleſtari non debere. idem Ruin. conſil. 48. nume. 2. lib. 2. ſic † emphyteota, vt ſentiunt omnes in d. 3 §. ſi fundum. ibi latè Iaſ. num. 4. qui hanc eſſe communem ſenſit. à qua tamen ipſe poſt Imolam diſſentit. Sic vaſallus † feudo priuatur, ſi in eo malè verſe- 4 tur deteriorando. Bald. & cæteri, in cap. Federicus. §. quicunque. de pace tenen. Iaſo. in præludijs feudo. num. 68. & conſ. 17. colum. 1. lib. 1. alios plures citat & probat Carolus Molinæ. in conſuetud. Pariſien. §. 30. num. 166. vnus tantùm doctiſsimus Iureconſ. Iulius Clarus diſſentit lib. 4. ſentent. iuris. §. feudum. q. 56. cuius ratio fortè non eſt vera, dum ait, non licere argumentari ab emphyteota ad Vaſallum: nam Doctores non tantùm illi rationi inniituntur, quam text. d. c. Federicus. §. quæcunque. quo omnes iam relati affirmant, Vaſallorum feudo priuari, ſi ſibi ſubditos malè tractauerit, atque ita malè verſatur in feudo, vt plures retuli in tract. de recuperanda poſſeſſ. remẽdio 5 10. num. 86. ſic econtrà † dominus directus res Vaſallorum conſeruare, non autem deteriores reddere tenetur. Molinæ. in conſuetud. Pariſ. tit. 1. §. 1. gloſſ. 8. 6 num. 51. Quòd tamen huic † priuationi locus ſit, tria concurrere debere ſcribit Bald. in d. Auth. qui rem. num. 2. verſ. ſecundò not. C. de ſacroſ. Eccleſ. Primò deteriorationem in ipſa proprietate, non autem in ipſis fructibus eſſe debere.

Secundò, per dolum malum, latam culpam, vel leuem, non autem leuiſsimam rem fuiſſe deteriorem redditam.

Tertiò, notabilem eſſe debere deteriorationem hanc: nec enim modica conſiderari ſolet. cum Baldo ſenſit Iaſ. d. conſil. 17. num. 2. lib. 1. & in l. diuortio. §. ſi fundum. num. 4. verſ. iſtam communem. ff. ſolut. matrim. Hinc dubitari contingit, quanta eſſe debeat nobilis hæc deterioratio. vna eſt omnium ſententia, 7 hoc iure diffinitum non eſſe, & ob id † Iudicis arbitrio relinqui, ita Bald. in d. l. æde. num. 14. C. locati. & ante eum Cynus in d. Auth. qui rem. C. de ſacroſ. Eccleſ. idem reſponderunt Barb. in c. ſedes. num. 80. de reſcript. & conſ. 51. col. 2. lib. 1. conſ. 21. col. penult. lib. 2. & conſ. 45. col. vlt. lib. 4. Iaſ. d. conſ. 17. num. 2. lib. 1. Tiraq. in l. ſi vnquam. in verbo, omnia. num. 31. C. de reuo. donat. & Molinæ. in conſuetud. Pariſien. d. tit. 1. §. 1. glo. 8. num. 54. in fin. erit ergo Iudicis arbitrio iudicare, an ex quanta arborum fructiferum inciſione malè verſari & deteriorare proprietatem relati dicantur. nam, cùm conductorem, emphyteo- 8 tam, Vaſallum & † fructuarium has arbores incidere non poſſe noſtri ſcribant in illo §. ſi fundum. & fuſius Tiraq. de retractu conuentio. §. 3. glo. 1. num. 23. non tamen declarant quot, quantæq; eſſe debeant inciſæ, hoc ergo Iudicis relinquitur arbitrio. id, quod in ſpecie reſpondit Iaſ. d. conſ. 17. num. 2. quem in eo malè ſenſiſſe opinor, dum ſcribit, non ſufficere duas inciſas fuiſſe. nam, cùm hoc relinquatur Iudicis arbitrio, non potuit is dicere, duas non ſufficere, quoniam fortè Iudex potuiſſet ex prędij & arborum qualitate iudicare duas illas maximũ detrimentum proprietati attuliſſe. erit etiam in Iudicis arbitrio iudi- 9 care, an malè verſari dicatur † inquilinus in domo, cùm meretrices in ea aliquando conducit: fieri etenim poteſt, vt aliquando liceat, & aliquando non,

Universidad de Deusto
Biblioteca

iuxta personarum, loci, & temporis qualitatem, vt sentiunt Bald. & Salic. in d. l. æde. C. locati. ille numero 4. iste colum. vlt. versic. ego puto. qui affirmauit
10 tempore incongruo † meretrices domum ducere nō licere, ne vicinis perniciosum adferatur exemplum.
11 quibus etiam licet ipsas † meretrices è vicinia expellere. sic Bald. & cæteri, in l. 2. C. de Summa Trinitate & fide cathol. Decius l. semper in contractibus. nu. 3. de regul. iur. Ripa tract. pestis. tit. de præseru. contra pestem. nume. 164. quod dubium non habet inspecta vicini persona, non autem persona locatoris, si sciuit conductoris sicq; inquilini conditionem. putà, si esset
12 † scholasticus, & eorum aliquis, qui Iustiniano posthabito cum perditis his mulieribus versantur: vt eis ita aliquando licere nostri scribunt, Angel. §. quanta. in Authen. quomodo oporteat Episcop. Cæpolla, tract. seruit. vrb. prædio. c. 5. num. 3. & Angel. Aret. §. vlt. instit. locati. Bolog. in Auth. habita. num. 377. C. ne filius pro patre. Alciat. in c. cùm non ab homine. num. 27. ad fin. de iudicijs. sed absit, quod iure optimo hoc concedatur. hoc enim in casu considerabit Iudex, an inspici debeat persona inquilini, vt expelli possit, vel inspici persona locatoris, & expellere inquilinum possit.

SVMMARIVM.

1 *Absentia diuturna quæ in conductore, vt dominus possit rem locatam apud se recipere.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ longa dicatur absentia in conductore, vt res illas à domino recuperetur.*
3 *L. cùm domini. ff. locati.*

CASVS LXXIX.

QVAE ABSENTIA DIVTVRNA conductoris dici potest, vt rem locatam valeat locator apud se retrahere.

IN eodem locationis ac conductionis tractatu, alter est casus Iudici arbitrarius. contingit aliquando conductorem rei, re ipsa conducta incipere abesse, ita, vt dominus nec re fruitur, nec pensionem recipit, quare post longam moram à lege, datum ei est rem conductam ingredi posse. Sed ambigitur quomodo iudicetur esse diu-
2 turna hæc † absentia. aliqui in ea opinione sunt, vt biennio concludatur, ex l. cùm domini. ff. locati. Baldus verò post Nicolaum de Matterel. in l. ædem.
2 num. 3. C. locati. hoc esse in † Iudicis arbitrio scribit. sic intelligens d. l. cùm domini. verba illa: tempus autē in ea re biennij debet obseruari. referri ad pensionis solutionem, non autem ad absentiæ tempus. id, quod ratione cōfirmari posse videtur: quia durum admodum esset, quòd tamdiu absentem conductorem expectare deberet dominus, & ita re non frui, & pensionem amittere.
3 Verùm, si rectè is † textus perpendatur, illius biennij tempus ad vtrunque refertur. nec enim datur differentiæ ratio, cur magis ad vnum, quàm ad alterum referri debeat. nec allegata ratio vrget, quandoquidem sibi cauere debet locator, vt videat, cui locat. rursus illata & inuecta cautionis loco sunt. Illud tamen libenter admiserim, si suspicio aliqua esset, conductorem clam inuecta omnia è domo, vel horreo exportasse, Iudicem posse quouis tempore pro sui arbitrio ingrediendi facultatem hanc concedere. erit tamen cogitandum.

SVMMARIVM.

1 *Gabellarum conductores quando ob casum fortuitum excusantur à solutione pensionis.*
2 *Casus fortuitos in se suscipiens, quos suscepisse dicatur.*
3 *Conductorem excusari à solutione pensionis ob insolitam siccitatem.*
4 *Statutum Patauinum sub Rubr. Quòd villa teneatur de damno dato in villa, declaratur.*
5 *Statutum Papiæ in criminalibus sub Rubr. de pœna communum terrarum. exponitur.*
6 *Casus fortuitos valde insolitos, conductores gabellarum excusare à pensionis præstatione.*
7 *Casus valde insolitus & omninò incogitatus quis dicatur, sex sunt opiniones.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui, quis casus dicatur insolitus, & nullo modo cogitatus.*
9 *Locustarum in Italiam volatus, casus valde insolitus.*

CASVS LXXX.

QVI CASVS DICATVR INSOLItus & minimè cogitatus, vt ex illius euentu conductores gabellarum vel prædiorum à pensionis præstatione excusentur.

AVDACTER nimis solent prædiorum, vel † gabellarū, aliorumq; reddituum conductores (vt de his aliquid adhuc subijciamus) casus omnes fortuitos, & insolitos sub suo periculo suscipere, ita vt non valeant recusare præstitutam pensionem soluere: si incogitata mala fortuna, fruges, redditusq; omnes deperdantur, iuxta sententiam Baldi, Angeli, Fulgosij, Castrensis & Alexan. l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si quis cautio. quam probauit Imola in cap. 1. de locato. & Ias. consil. 107. colum. 2.
2 libro 1. affirmat enim suscipientem in se casus † fortuitos, intelligi etiam suscepisse insolitos, atque ob id non posse se excusare. hanc sententiam visus est sequi Crauetta consil. 294. num. 8. verfic. infertur ex præmissis. Quam sententiam declarant alij, qui scripserunt, conductorem excusari à solutione pensionis, si casus fortuitus admodum insolitus cōtigerit. qua in sententia fuit Bar. d. §. quæsitum. & cum eo crebrius cæteri, vt testatur Ripa tract. pestis. tit. de priuilegijs contractuum. nume. 97. huius opinionis retulit fibi parum constantes Baldum, Angelum, Salicetum, Albericum, Alexandrum, Fulgosium, Felynum, & Socinum sen. his accedit Alciatus responso 80. num. 6. &
3 Iatius responso 157. nume. 6. qui respondit, † conductorem non teneri ad conuenta conductionis ob insolitam siccitatē contingentem. ab hac sententia non dissentit Anton. Rubeus Alexand. in d. §. quæsitum. nu. 51. idem respondit Neuiz. consil. 91. nu. 5. Alba consil. 1. nu. 4. Franc. de March. q. 62. in fin. ex l. fistulas. §. frumenta. ff. de contrahen. empt. quo loci Albericus
4 infert, statutum † Patauinum sub Rubr. Quòd villa teneatur emendare damnum datum ex incendio.
5 quod † statutum extat & Papiæ, in criminalibus sub Rubr. de pœna communium terrarum territorij Papiæ. Villam teneri ex incēdio exorto ex fulmine tanquam valde insolito. in specie Albericum secuti sunt Ripa & Rubeus iam relati.

Has

Has ergo Doctorum controuersias sic conciliat Corneus consil. 12. lib. 4. distinguendo aliquos esse ca-
6 sus † fortuitos valde insolitos, qui verisimiliter à quouis viro prudenti cogitari non potuissent, & hos excusare conductorem in se simpliciter casus fortuitos suscipientem, cùm hi verisimiliter comprehensi non fuerint. & hoc casu procedat Bartoli & sequaciū opinio. subdit Corneus aliquos esse casus fortuitos insolitos, sed non ita insolitos, quin à viro prudenti & diligenti præuideri possint. & hos non excusare conductorem, qui eos etiam suscepisse intelligitur. & hoc casu procedat opinio Baldi & aliorum. hanc Cornei distinctionem rectè secuti sunt Ripa d. titulo, de priuilegijs contractuum. num. 99. & Rubeus in d. §. quæsitum. num. 51. in fi. vnus tantùm Aymo Craue. consil. 294. col. pen. vers. octauò dico. à Corneo dissentit, nec rectè satis: quando quidem ratione naturali firmatur Cornei distinctio, non enim dici potest cogitatum, quod vel euenit nunquam, vel si euenit, miraculosè & præter omnium opinionem euenisse creditur.
7 Dubitari ergo contingit, quis hic † casus dicatur insolitus, vt cogitatus minimè dicatur. Vna fuit opinio Bar. in l. Seio. §. medico. ff. de annuis le. dici tunc casum insolitum, qui solet semel in mille annis euenire. Bart. est secutus Ias. d. consil. 107. col. 3. vers. tertiò respondetur. Goza. consil. 27. num. 9. & num. 24. Rubeus consil. 153. num. 2. Alba consil. 1. num. 8. Dec. consil. 8. col. pen. Alex. autem in consil. 107. num. 16. lib. 3. dixit, Bartolū exemplificatiuè loqui, quod exemplum non restringit. l. damni infecti quidam. §. vlt. de damno infecto. quare secundam is retulit opinionem casum dici insolitum, cùm non solet communiter euenire. Verùm adhuc dubia remanet & perplexa Alexandri sententia, quanquam ab Alexandro non dissentiat Alciat. responso 157. num. 6. versic. vel qui. & Alba d. consil. 1. num. 8.

Tertia fuit sententia Cornei consil. 12. lib. 4. esse insolitum, qui præter omnem cogitationem & verisimilitudinem euenit, licèt à prudentissimo viro cogitari potuisset. Verùm in obscuris adhuc agimus, nec enim adhuc constat, quomodo cogitatio hæc possit considerari.

Quarta fuit eiusdem Cornei opinio consil. 23. colum. penult. lib. 2. dici insolitum, si semel tantùm intra centum annos euenit. iure tamen hæc opinio non probatur.

Quinta fuit opinio Socin. sen. consil. 113. num. 4. lib. 4. esse insolitum, qui longissimo tempore euenit, vt in 40. annis. ita exemplificat Ripa d. titulo, de priuilegijs contractuum. num. 102. Verùm Soc. sen. non declarauit, de quo tempore intelligantur sua illa verba, & si Ripa sic declarat, quæ sanè declaratio iure non probatur.

Vltima videtur fuisse opinio Ripæ d. tract. pestis. tit. de priuilegijs contractuum. num. 103. hoc relin-
8 qui † Iudicis arbitrio, qui consideratis qualitatibus & circumstantijs casus fortuiti, eum vel solitum vel insolitum iudicabit. à qua sententia non dissentit Tiraquel. in l. si vnquam. in verbo, omnia. num. 31. Iudicis ergo hæc erit diligentia, ex multis circumstantijs iudicare, an casus sit solitus vel insolitus. Ego aliquando respondi, casum fuisse valde insolitum, cùm
9 in Italiam aduolauit immensa illa † Locustarū quantitas, quæ in hac regione visa est nunquam. vel si visa aliquando est, iam mille elapsis annis visa est. Cuius rei meminimus in tract. de recuperanda possessione, Remedio 12. num. 36. 37. & licèt cogitari potuerit de locustis, vt in l. excepto. C. locati. non tamen de tam ingenti quantitate, quàm illa fuit, quæ aduolauit eo anno 1542.

SVMMARIVM.

1 *Consuetudo quot actibus inducatur.*
2 *Consuetudinem actuum frequentiam postulare.*
3 *Consuetudinem induci ex tot actibus, quot colligi possit populi consensus.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui quot actus & qui consuetudinē inducant.*
5 *Consuetudo in feudandi quot actibus introducatur.*
6 *Cap. 2. de feudis. declaratur.*
7 *Dispositionem verificari in primo actu.*
8 *Consuetudinem alienādi feudum ex duobus actibus alienationis induci.*

CASVS LXXXI.

QVOT ACTIBVS CONSVETUdo inducta censeatur.

CONTROVERTVNT interpretes nostri, quot actus fieri debeant ad hoc, vt
1 † consuetudo inducta censeatur. scimus enim † consuetudinem actuum
2 frequentiam postulare. l. 1. C. quæ sit longa consue. l. 3. C. de ædif. priua. hinc receptum est, vnicum actum quanquam notorium consuetudinem non inducere. ita Bart. l. de quibus. prima lectura. nu. 11. & in repet. num. 13. ff. de legib. & ibi Ias. num. 51. Abbas in c. vlt. num. 17. de consuet. Hac ergo in re nostra, vna opinio fuit, duos actus sufficere. quæ quidē opinio iure nō probatur: nec enim omnibus in casibus duo actus gesti arguerent totius populi consensum. id, quod sensit d. loco Bart. dum distinguit, aliquos esse actus, quorum maior numerus potest consuetudinem inducere, aliquos verò vbi maior numerus exigitur. imò duo actus non dicuntur actum frequētiam ostendere. l. item apud Labeonem. §. aliud est. ff. de iniuriis. De iniuriis Matheus Libellis

Altera fuit opinio Baldi in l. 1. num. 2. C. quæ sit longa consuet. & Abb. in c. vlt. num. 17. de consuet. vbi Rochus Curt. col. 56. vers. sed hic succesiuè, testa-
3 tur communem, tot † actus exigi, ex quot colligi potest populi consensus. inquit enim Baldus, probari oportere, quòd frequenter & plurimum ita obseruetur. sed valde obscura & perplexa est horum doctrina: nec enim adhuc satis intelligere possumus, quibus actibus frequentia hæc inducatur, iuxta rerum ac factorum diuersitatem.

Tertia fuit & verior opinio in repe. d. l. de quibus.
4 num. 12. & ibi Ias. num. 51. hoc totum à † Iudicis arbitrio pendere. quam sententiam probārunt Cardinal. consil. 62. Corneus consil. 179. lib. 3. Rochus d. c. vlt. colum. 56. & Marsil. in l. quæstionis modum. num. 44. de quæstio. Petrus Rebuffus in Commentarijs, ad constitutiones Regias Galliæ. tomo 3. tit. de consuetudine. in præfatione. num. 41. placuit & hæc sententia Ioanni Corasio, in Commentarijs, de Iure Ciuili in artem redigendo, parte 2. c. 19. Iudex ergo, vir prudens, animaduertere debet, quot actus & quot exempla necessaria sint, vt ex eo, quod frequenter factum est, consuetudo confirmata dici possit.

Ex his finiri potest ardua illa iuris disputatio, quā feudistæ faciunt, quot actus requirātur ad hoc, vt in-
5 ducta dicatur in feudandi † cōsuetudo, quam disputationem post scribentes in c. 1. qui feudum dare poss. latè retulit Curtius iun. in tract. feudo. secunda parte. quæst. 3. qui in ea opinione fuit post Iserniam in d. c. 1. de ijs, qui feud. dare poss. & in c. 1. de Cler. qui inuest. post Host. in summa de feudis. §. quis possit. & post Imolam in l. quod dicitur. colum. vlt. de

Universidad de Deusto
Biblioteca

verb. oblig. solam solennem infeudationem infeudandi consuetudinem introducere. hæc sanè opinio licèt multorum auctoritate corroborata sit, non tamen iure probatur. Nam text. cap. 2. de feudis, qui à Curtio præcipuus habetur, nil confert, quia & si nihil de actuum pluralitate dicat, attamen nec concludit vnicum tantùm sufficere. nam, cùm de hoc nulla ibi esset disputatio, in iuris dispositione relinquitur. &
7 quod ait Curtius † dispositionem simpliciter prolatam in primo actu verificari, iuxta regulam. l. boues. §. hoc sermone. de verb. signif. intelligitur in hominis, non autem legis dispositione, vt hìc. ita post Cyn. Bart. Alex. & Ias. in l. veluti. §. hæc vox. ff. de eden. ex illo textu latè tradit Tiraq. in Commentarijs ad d. §. hoc sermone. limit. 9.

Rursus, hęc consideratio refragatur communi omnium sententiæ, qua affirmatum est, actum vnum quanquam notorium consuetudinem non inducere. quamobrem Afflict. in d. c. 1. in princ. num. 17. de ijs, qui feu. dare poss. inquit, duos actus cum cursu tem-
8 poris inducere † consuetudinem alienandi feudum. idem placuit Zasio in epito. feu. par. 5. nu. 52. Rectius ergo erit hoc totum Iudicis arbitrio relinquere.

SVMMARIVM.

1 *Consuetudo rationabilis quæ.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ rationabilis sit consuetudo.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, an actus fuerit cum ratione gestus.*
4 *Consuetudinem contra legem, esse irrationabilem.*
5 *Consuetudinem præter legem ratione non carere.*
6 *Consuetudinem libertati Ecclesiasticæ repugnantem esse irrationabilem.*
7 *Consuetudinem sini æterno repugnantem, esse irrationabilem.*
8 *Consuetudinem bono publico aduersantem, irrationabilem esse.*
9 *Leges contedentes vsuras & præscriptionem ratione & iusse olim promulgatas.*
10 *Vsuræ olim Clericis tantùm prohibitæ.*
11 *Legum latores nihil vnquam voluisse statuere, quod ratione careret.*
12 *Lex quid sit.*
13 *Baldi explosa sententia consuetudinem sine ratione procedere.*
14 *L. non omnium. ff. de legib. declaratur.*
15 *L. prospexit. ff. qui & à quibus sensus & intellectus.*
16 *Consuetudinem iudicari rationabilem & irrationabilem diuersis de causis.*
17 *Consuetudinem irrationabilem esse cùm peccatum nutrit.*
18 *Consuetudinem esse sine ratione, cùm aliquis indebitè grauatur.*

CASVS LXXXII.

QVAE CONSVETVDO IRRATIONABILIS IURE CENSEATUR.

IN eodem consuetudinis tractatu contingit dubitari, quando rationabilis
1 esse dicatur † consuetudo. id, quod & de statuto dicitur. glo. in c. 1. in verbo, rationabilia. & ibi latè Gomes. num. 223. de constit. in 6. dixit, ex opinione
2 Hostiens. esse in † Iudicis arbitrio. quam opinionem sunt secuti Cardinal. in c. vlt. ibi latè Abbas num. 5. & Marcus Mantua, eruditissimus Iureconsultus, numero 17. Oldrad. cons. 220. quem secutus est Craue. consil. 116. num. 5. Addo Angel. in tract. de societate. par. 2. num. 3. Barb. in c. sedes. num. 89. de rescript. & cons. 51. colum. 2. lib. 1. Marsil. l. quæstionis modum. num. 8. de quæstio. quo loci nume. 20. simile scribit
3 ex Hostien. in cap. cum te. de re iudic. † Iudicis arbitrio relinqui, an actus cum ratione gestus esse dicatur. Hanc doctrinam intellexit Gomes. d. c. 1. nu. 223. & num. 226. procedere, quãdo sumus in dubio: nam,
4 si clarum esset † consuetudinem esse contra legem, non est dubium, quin sit irrationabilis. cap. 3. de his, qui mitt. in poss. gra. rei ser. Decius c. 2. nume. 9. de prob. & ideo tunc ad Iudicis arbitrium non recurri-
5 tur. Idem quando constat † consuetudinem esse præter legem scriptam, tunc clarum est esse rationabilẽ, ex legis præsumptione, secundum Bald. d. l. de quibus. num. 33. alia refert Gomes. d. c. 1. nume. 224. in dubijs ergo Iudicis arbitrium versatur. Iustus autem Iudex plura debet perpendere, vt rationabilem iudicare possit consuetudinem, & irrationabilem.

Vna ergo fuit doctrina glossæ in d. c. vlt. in gloss.
6 rationabilis. de consuetud. † irrationabilem dici, quæ Ecclesiasticam disciplinam, vel Ecclesiasticam libertatem oppugnat. quam doctrinam probârunt Bart. in d. l. de quibus. num. 30. de legi. & satis probat c. 1. & c. vlt. de consuetud. Verùm perfecta hæc non est doctrina: nam, & aliquando his non repugnat consuetudo, & tamen irrationabilis creditur, vt mox subijciam.

Secunda fuit Ioan. And. doctrina, quã refert Abb. in d. c. vlt. num. 5. de consuet. Iudicem procedere debere à similibus ad similia. l. non possunt. de legi. sed obscura adhuc est hæc doctrina, quia adhuc ignoratur, quæ sint inter se similia, vt infrà subijciam in casu 82. declarando d. l. non possunt.

Tertia fuit doctrina Butrij, consuetudinem esse rationabilem secundum vnum quodq; ius, quod ad finem illius iuris accedit: Iure ergo Pontificio per-
7 penso illa iudicabitur rationabilis † consuetudo, quę fini æterno non repugnat. c. consuetudo. in fine. distinctio. 1. Nec huic primo capiti declarationis Butrij aduersatur Abbatis consideratio d. cap. vlt. num. 5. dum obijcit text. cap. cùm dilectus. de consuetud. & cap. cùm Ecclesia. de causa poss. & propriet. & subijcit satis esse, quòd consuetudo peccatum non nutriat. Nam hoc dictum non repugnat doctrinæ Butrij, qui dixit, consuetudinem rationabilem esse, quæ fini æterno non repugnat, si ergo repugnaret, cui dubium, quin nutrit peccatum? & quanquam in d. cap. cùm dilectus. & d. cap. cùm Ecclesia. non tendat consuetudo ad fœlicitatem æternam, non tamen illi repugnat, alioqui, vt irrationabilis eradicanda foret.
8 Iure verò Ciuili considerato, illa rationabilis † consuetudo dicitur, quæ bono publico non refragatur. Cùm igitur finis Iuris Ciuilis sit bonum publicum, & iusta ratione sit fundatum, quòd ad se erit rationabilis consuetudo, quæ ad eum finem tendit. quare in-
9 fert Butrius, hoc iure inspecto, † leges, vsuras & præscriptionem cum mala fide inducentes, fuisse rationabiles. Nam & si nunc, quòd Lex Euangelica nos illuminauit, irrationabiles sint, attamen eo tempore, quo illi Legumlatores ita constituerunt, bonum tantùm publicum inspicientes, rectè, & cum ratione sic constitutæ fuerunt. nec enim credendum est, legumlatores voluisse Leges ferre, quę æterno fini repugnarent: nam quod de vsuris concesit Iustinianus rectè factum esse credidit Alciat. lib. 6. Parerg. iuris. c. 20.
10 quoniã olim † vsuras à Clericis exerceri prohibitum fuerat, & quod de cæteris dictum videbatur, solùm ad vitam perfectiorem parandam videbatur dictum: id, quod

id, quod rectius hodie ex Iure Pontificio omnibus interdictum est.

11 Minus quoque credendum est, illos † prudentes Legumlatores voluisse aliquid statuere, quod sine ratione & publico commodo esset. scribit enim M. Tulli. in primo de inuentione, ea virtute & sapientia maiores nostros fuisse, vt in legibus scribendis, nihil aliud sibi, quàm ciuium salutem & vtilitatem Reipublicæ proponerent. sic rationem semper in legibus condendis consideratam credimus. Cùm
12 (vt ait M. Tull. in primo de legibus.) † lex nihil aliud sit quàm rectè à numine Deorum tracta ratio. alioqui, vt scribit Damasus in c. cor Episcopi. sexagesimaoctaua distinctione. quod ratione caret, extirpari debet.

13 Hinc conijcimus malè sensisse Baldum in l. de quibus. numero 32. ff. de legibus. dum scriptum reliquit, consuetudinem sine ratione stare posse: cùm
14 ratio illius substantia non sit. ex † l. non omnium. ff. de legibus. & ex l. prospexit. ff. qui & à quibus. fallitur in quam Baldus, cùm non neget Iulianus, quin omnia rationem habeant, sed illud docet, non esse cuiusuis de vnaquaque legis sententia arcanam & latentem rationem assequi. quò intelligamus nos in perscrutandis legum causis non plus æquo solicitos, anxiosq; esse oportere, alioqui vt Neratius scribit. l. & ideo. de legibus. multa ex his, quæ certa sunt, subuerterentur. quem sensum habuit ante omnes Lancelotus Politus in l. filium, quem. num. 90. C. famil. ercisc. & Baro. & illorum suppresis nominibus Corasi. in ea ipsa. l. non omnium. interpretatione & in Commentarijs, de Iure Ciuili in artem redigendo,
15 parte 1. c. 3. in fin. quo loci sic explicat † l. prospexit. ff. qui & à quibus. legem scilicet illam ratione non carere, quanquam omnibus cognita & perspecta non sit, ac ob id dura videatur. Ego credo rationem summam à Iureconsulto in d. l. prospexit. fuisse consideratam, nempè, seruos ruri agentes pendente de adulterio accusatione intra sexaginta dies manumittendos non esse, accusatæ mulieris mores, seruis in agro vel in Prouincia existentibus cogniti esse possunt, vt ex illis facilè cõijci, vel saltem suspicio nasci commissi deinde criminis. quam argutam & probabilem considerationem fecit Ias. in l. ex facto. num. 13. in fin. ff. de vulg. quam tacito authore sibi tribuit Alciat. lib. 1. de verb. signif. num. 14. qui subdit, non fuisse eo casu magnũ ferui detrimentum, cùm intra sexaginta dies erat manumittendus.

Hinc etiam infertur malè sensisse eundẽ Baldum d. l. de quibus. consuetudinem contra rationem introductam sustineri, distinguendo tantùm rationem generalem à speciali, vt multis verbis is explicat. & enim, sine inspecto, nunquam contra rationem lex edita fuit: nam & si hodie videatur contra rationem aliquam, non tamen tempore quo promulgata fuit. Accedit, quod scribit Abb. in d. c. vlt. num. 6. quod di-
16 uersis rationibus inspectis. † consuetudo rationabilis & contra rationem aliquando iudicabitur, & exemplis his clarè demonstrat, quorum vnum est extra omnem controuersiam positum, irrationabilem es-
17 se † consuetudinem, quæ peccatum nutrit, vt cùm inhonesta & turpis est, vt post alios tradunt Parisius consil. 27. nume. 46. lib. 1. sic quando est scandalosa. Ruinus consil. 154. numero vndecimo. lib. 4. sic cùm
18 aliquem † indebitè grauat, quia peccare illud est. ita Ruinus consil. 116. num. 8. 9. lib. 4. & Socin. iun. consil. 98. nume. 41. lib. 3. & econtrà, est rationabilis illa consuetudo, quam Ecclesia approbat. Abb. cap. cum tanto. de consuet. Gomes. d. c. 1. num. 229. de consti. in 6. De his satis.

SVMMARIVM.

1 *Consuetudo quanto tempore firmetur.*
2 *Consuetudinem cursu decennij secundum aliquos firmari.*
3 *Præscriptionem varijs modis currere.*
4 *Consuetudo inueterata aliquando appellatur, & aliquando antiquissima.*
5 *Consuetudinem cursu centum annorum firmari.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui, quanto tempore firmetur consuetudo.*
7 *Consuetudinem in rebus Ecclesiæ non minori tempore quam quadraginta annis firmari.*
8 *Consuetudinem super bonis Clericorum eodem firmari tempore, quo consuetudo in rebus laicorum.*
9 *Consuetudinem in rebus grauibus firmari solùm tempore immemoriali.*
10 *Consuetudinem interpretatiuam paruo tempore obfirmari.*

CASVS LXXXIII.

QVANTO TEMPORE INTRODVcta consuetudo obfirmetur.

NON præteribo & hunc casum in tractatu consuetudinis Iudici arbitrariũ,
1 quanto † tempore consuetudo firmetur. multæ sunt Doctorum opiniones, vna fuit glossæ in l. de quibus. in verbo, inueterata. ff. de legib. & in c. vlt. de consuet. in 6. sic Cynus l. 2. C. quæ sit longa consue. Bart. l. de quibus. & ibi Ias. nume. 43. Zasius num. 14. de legi. Curt. iun. cons. 42. col. pen. Craue.
2 tract. de antiq. temp. 4. par. princ. num. 7. † decennio firmari. illa prima ratione, quia leges longũ tempus requirunt ad eam inducendam. l. 1. in fin. ff. de aqua plu. arcen. l. 2. C. de seruit. l. 1. C. quæ sit longa consuet. & in l. sed ea, quæ. ff. de legib. & in l. non tantùm. §. vlt. ff. de decur. at longum & diuturnum tempus, decennium esse dicitur, vt C. de præscript. longi temp. & clarè in l. si cum fideicommissa. §. Aristo. ff. qui & à quibus. §. 1. instit. de vsucap.

Verùm aduersatur illa ratio, quam considerauit Bald. in d. l. de quibus. num. 27. dum ait, præscriptionem esse consuetudinis essentiam: sed † præscriptio
3 varijs modis currit, in mobilibus triennio, in immobilibus decem annis inter præsentes, & viginti inter absentes, in actionibus triginta annis, contra Ecclesiam communem quadraginta, contra Romanam verò centum. cætera omitto. ergo idem in consuetudine, quia quod est deesse & substantia causæ, est etiam de substantia causati. l. manumissiones. de iusti. & iure.

4 Accedit, aliquando † consuetudinem appellari inueteratam. d. l. de quibus. aliquãdo antiquissimam l. vlt. C. de iure fisci. quæ de solo decennio dici non possunt, cùm illud (vt iam dixi) in solo longo tempore procedat, nam inueteratum dicitur, quod annis quadraginta fuit constabilitum. l. vlt. vbi glo. C. de fund. rei priu. lib. 11.

Secunda fuit opinio antiquorum, vt retulit glos.
5 d. l. de quibus. † consuetudinẽ centum annis firmari. Primò illa ratione, quia consuetudo longæui temporis appellatur in l. 2. C. quæ sit lon. consue. at longæuum tempus annorum cẽtum esse dicitur. l. vlt. C. de sacros. Eccl. Rursus consuetudo aliquando appellatur illius temporis, quod excedit hominum memoriam. l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quoti. & æstiu. at tempus hoc, annorum centum vel paulò minus est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt tradit Curt.iun.cons.158. nu.16. & Craue. tract. de antiq.temp. 2.partic. 4.parris prin.nu.2. Verùm hæc opinio à nostris crebrius reijcitur, & rectè: quandóquidem nõ semper ac regulariter his nominibus appellatur consuetudo. prætereà vix fieri posset, vt aliqua posset introduci ignorantia probationis actuum eam constituentium. Rursus aduersatur relata Baldi consideratio, de præscriptione.

Tertia fuit opinio aliquorum, quos retulit & visus est sequi Baldus in d.l. de quibus. num.27. casus plures distinguentes. quę sanè sententia in multis vera, in multis etiam falsa est. & quia aliqua mox attingam, hoc loco non refero.

Quarta ergo fuit recentiorum opinio, hoc iure
6 non esse diffinitum, & ob id † Iudicis relinqui arbitrio. ita Corasius in d.l. de quibus. nume.8. de legib. & in Commentarijs de Iure Ciuili in artem redigendo, parte secunda, c.19. cuius sententia placet. nec enim in iure legem reperio, qua declaratum sit, tempus hoc: Iudex ergo, vt vir diligens, pro rei qualitate circumspectè poterit æstimare, an multum temporis decursum sit, vt virium satis habeat consuetudo. & (vt Corasius ait) in rebus leuibus, nec magni momenti statuere poterit consuetudinem decennio firmari, iuxta communem sententiam supra priore loco relatam. In grauioribus vero negotijs maius tem-
7 pus spectabit: nam si de introducta † consuetudine contra Ecclesiam agetur, annis quadraginta firmata saltem dicendum est, cùm non minori tempore ius suum auferri possit. ita Innocent. in cap. cùm dilectus. & Abbas d. c.vlt. num.11. versic. quod videtur. de consuetud. & Bald. d.l. de quibus. num.27. & clarius ibi Ias. num.48. Quorum sententia eo casu non
8 videtur procedere, cùm agitur de † consuetudine introducta inter subditos Ecclesię quò ad bona temporalia: nam tunc illud tempus sufficere videtur, quod sufficit in laicorum bonis. ita post Corneum consil. 155. colum.penult.lib.4. & post Curtium iun. tract. feud. parte 2. in quæstione 2. num.12. versic. allegata autem. scripsit Craue. tract. de antiq. tempo. quarta parte principali. in princ. num.7. qui numer.8. subijcit post Butr. Corneum, Dec. & Gozad. decennium etiam sufficere in rebus ipsius Ecclesiæ, cùm sciente & patiente superiore introducta est consuetudo. In
9 rebus tamen multum grauibus arbitrabitur † Iudex consuetudinem esse firmatam solo tempore, cuius memoria apud homines non sit: vt putà, cùm aduersus Principi reseruata consuetudo introducitur. ita ex cap. super quibusdam. §. præterea. de verb. signif. tradunt Butrius, Imola & Abbas ibi. num.11. in fin. in d. cap.vlt. de consuetud. Ias. d.l. de quibus. num. 45. & Craue. loco iam citato, num.11. idem in secunda particula d. quartæ partis princ. num.13. sic econ-
10 trà, cùm agatur de † consuetudine interpretatiua, Iudex poterit æstimare eam satis stabilitã paruo tempore, cùm temporis diuturnitas in his non requiratur, ita post Castr. Aret. Soc. sen. & alios nonnullos respondit Craue. cons.201. nu.12. & cons.294. col.14. in fin. nisi sit interpretatiua contra Iuris Communis dispositionem, vt post Aret. consil.11. declarauit Soc. sen. cons.260. col.12. vers. Non obstat tertiò. Subnecti hîc posset controuersa illa iuris disceptatio, quanto tempore inducta censeatur infeudandi consuetudo. qua de re latissimè apud Curt.iun. d.tract. feud. parte 2. quæst.3. princ.

SVMMARIVM.

1 *Argumentum à simili quando procedat.*
2 *Simile apud Rhetores quid sit.*
3 *Simile ex hominis dispositione quando dicatur.*
4 *Simile ex legis dispositione quod.*
5 *L. de quibus. ff. de legib. declaratur.*
6 *Similia quæ, ex Abbatis sententia.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, qui casus dicantur similes.*
8 *Casus similes dici, cum par adest ratio.*
9 *Ratio vbi est eadem, casus non dicitur extendi, sed enucleari.*
10 *§. aliud quoq; capitulum. in Auth. vt cùm de appell. cogno. declaratur.*

CASVS LXXXIIII.

QVI CASVS DICANTVR SIMILES, VT INDE ARGUMENTUM À SIMILI DEDUCATUR.

QVM casus omnes lege comprehendi non potuerint, conceditur de simili
1 casu ad similem † casum argumentatio. l.non possunt. ff. de legib. sed grauis est inter interpretes nostros controuersia, qui casus dici possunt similes. quam sanè cõtrouersiam, vt diffiniam, sciendum
2 est, † simile Rhetoribus idem esse, quod exemplum, vt apud Fabium lib.5. Orator. instit. c.11. qui multis ostendit quomodo à simili, vel dissimili argumẽtum liceat sumere: & ex nostris latè satis scribit Euerard. in centuria legali, in loco à simili. Aliquando autem simile dicitur ex hominis dispositione, aliquando le-
3 gis. † Hominis dispositione est, cùm dicimus exemplis alterius iudicantis non esse iudicandum. l. nemo. C. de senten. & interloc. om. Iud. nec enim quid actum Romæ fuerit, sed quid agi, fieriue debet, spectandum est l. sed licèt. ff. de offi. præsid. qua de re fusius videri possunt Socin. tract. fall. reg.225. Afflictus
4 decis.383. Zasius Rub. ff. de excep. nu.6.7. † legis verò dispositione simile consideratur, vt in d.l. non possunt. & in hoc contendunt Doctores. Vna fuit opinio Bal. in l. curatoris. num.5. C. de neg. gest. & in l.1. & ibi Ias. nume.10. C. de iure emphyt. & eiusdem Baldi in c. cum speciali. de appell. casus dici similes, cùm in
5 maiori eorum parte conueniunt, ex † l. de quibus. ff. de legib. in illis verbis fortè, & si qua in re hoc defecerit, tunc quod proximum & consequens ei est. Simile ergo illud iudicatur, quod ei est proximum. Verùm alius esse potest sensus, nępè, vt cùm in casu controuerso deficit consuetudo, spectandam esse non aliam similem consuetudinem, sed præcedentem illius casus, atque ita proximam non remotam. quod probat l.1. C. quæ sit lon. consue. ibi, nam & consuetudo præcedens. Accedit, quod scribit Fabius lib.5. Orato. insti. c.2. in hæc verba. Vix autem vlla est per omnia alteri similis.

Altera fuit opinio Abbatis in c.translato. num.3.
6 de constit. dici similia, † quando extat similitudo in eo, ad quod fit comparatio. nec enim necesse est, vt in tota ipsa re similitudo sit. idem sensit Ias. in l. creditori. num.8. de oper. noui nunc. & in l.vlt. nume.1. C. de colla. Decius cons.329. num.4. Ripa in l. naturaliter. §. nihil commune. nume.23. & in l. si aliquam rem. num.42. ff. de acquir. possess. Alciat. in l. creditoris est. in fin. de verb. signif. Alba cons.71. num.11. Craue. de antiq. temp. quarta parte principali. num. 102. Felyn. in c. Capitulum Sanctæ Crucis. num.4. de rescript. qui alia plura recenset, & multa desumpsit à Ioan. Bapt. à sancto Seuerino in l. omnes populi. nume.251. de iust. & iure. quanquam illius nomen subticuerit. probat c. cùm dilecta. §. nos autem. vbi glo. in ver-

in verbo similitudine, de confir. vtili. vel inutil. est & notab. text. in l. solùm. §. quo primipilum. ff. de excus. tutò. Verùm hoc fit, quoniam clarè lex existimauit, casus illos esse similes, ob similem rationem. at in
2 eo posita est dubitatio, cùm in iure non reperitur facta comparatio & similitudo.

Tertia fuit eorum opinio, qui dixerunt, hoc to-
7 tum Iudicis † arbitrio relinqui. ita Inno. in capi. causam quæ, de Iudicijs. Cyn. d. l. non possunt, de legib. quem sunt secuti Feli. in d.c.translato. nu.11. de constit. Cur. sen. consil.11. Statuto Parmę. col.pen. in fine. idem censuit Baldus in cap. cum speciali. col.3. de appella. & Afflictus cap.1. nu.21. versi. item Iudex habet. ex quib. caus. feud. amitta. Marsilius. l. quæstionis modum. nu.14. de quæstio. Ripa tract. pestis in tit. de priuilegijs contractuum. num.79. & Neuiza. libr.5. syluæ nuptia. nu.89. quo loci Iudices hortatur vt si hæsitant ipsi, consilium assumant peritioris. Ego autem dubio
8 procul admiserim, casus dici † similes, cum par subest ratio, ex sententia Baldi in l. illud, col.2. C. de sacrosc. Eccles. idem responderunt Ruinus consil.22. num.14. lib.3. Decius consi.526. nu.11. Craue. consil. vlti. nu.9. & quam quidem sententiam probat l. qui liberis. in princip. ff. de vulga. l. quæritur, de statu hom. & capitul. cùm dilecta. de confir. vtili. vel inutili. & tradit Corasius in dict. l. non possunt. numer.2. & libr.4. de iure in artem redigendo, capitul. 8. quo loci plura egregia docuit. & tantò magis hoc procederet, quando maior subesse ratio. auth. multò magis. C. de sacro san. Eccles. nam cùm par est ratio, idem ius. l. illud, in in prin. ff. ad. l. Aquil. l. à Titio, de verbo oblig. & ideo ratio, quæ militat prohibendi matrimonium, cùm eadem sit in sponsalibus, & sponsalia prohibere dici-
9 tur. l. oratio. ff. de sponsa. nam, vbi eadem est † ratio, dispositio non extenditur, sed enucleatur. ita post multos Craue. consil.62. num.14. & suprà dixi. Hinc infertur declaratio ad Iustiniani constitutionem in
10 † §. aliud quoque Capitulum. in auth. vt cum de appella. cogno. dum quatuordecim causas ingratitudinis enumerat, ob quas filius potest exhæredari. Verùm Alex. consil.203. num.6. libr.2. inquit posse etiam exhæredari, si causa alia iusta ibi non enumerata adsit. & ideo Ruinus consil.74. numero 3. libr.1. respondit esse similem, cùm par adest ratio. His accedunt Crocus in repe. l. si constante. nu.94. in fi. ff. sol. matr. & Petrus Gram. in tract. extensio. nu.94. & de his infrà latius in casu 180.

SVMMARIVM.

1 *Verisimile quod non est, habet speciem falsi.*
2 *Libro rationum credi cum verisimilia continet.*
3 *Verisimile & non verisimile, quod sit.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ verisimilia dicantur.*
5 *Verisimilia illa esse, quæ Iure Communi conueniunt.*
6 *Verisimile esse, ex Cicerone, quod plerumque fit.*

CASVS LXXXV.

QVAE VERISIMILIA, ET NON VERISIMILIA DICANTUR.

VERISIMILE quod † non est, falsi habet speciem, docet Baldus in l. 1. C. de ser. fugit. quem probauit Ias. in l. si extraneus. numero 8. ff. de cond. ob causam. & Decius consil. 94. numero 2. & consil. 644. numero 6. Parisi. consil. 83. numero 25. libr. 1. & consil. 55. numer. 5. 6. libr. 4. Craue. cons. 61. num. 9. quare dicimus spectanda ea nulla ratione esse. quemadmodum econtrà dicimus
2 verisimilibus esse deferendum, vt dicimus in libro † rationum. cui creditur, si verisimiliora contineat, vt tradit Ias. in repe. l. admonendi. num.121. de iureiur. & in confessione, Craue. consil.134. num.38. & consil. 249. nu.7. in fine, quia alia attulit similia. sic Tiraquel. in l. si vnquàm, in præfatione. num.4. C. de reuo. dona. qui alia in finita propè similia suo more congessit.
3 Contingit ergo dubitari quomodo † verisimile vel non verisimile aliquid dicatur? in eam sententiam
4 itum est, ex † Iudicis arbitrio quid dici verisimile. ita post Cardin. in Clementina causam, verficul. verùm, primo notab. de electio. quem secutus fuit Ripa in tract. pestis in titulo de priuilegijs contractuum. numero 107. & Ias. d.l. admonendi. in repe. numero 121. nec dissentit Baldus in l. 1. colum. 3. C. de confess. quem retulit Tiraquellus in l. si vnquàm. in præfatione numero 53. C. de reuo. donat. his accedit Gomes. in commentarijs ad regulam Cancellariæ, De verisimili notitia obitus. quæst.5. qui in declarationem illius regulæ intelligit hoc verisimile esse arbitrarium. Ex quibus infertur declaratio ad plura, vt ad illud Ripæ d. tracta. pestis titulo de priuilegijs contractuum. numero 97. ac multis sequentibus, dum disputat, non esse verisimile conductorem gabellarum suscepisse suo periculo casu omnes fortuitos omninò insolitos. qua de re suprà diximus. Infertur & declaratio ad infinita propè iura, quę in verisimili solidum constituunt fundamentum vt plura congessit Tiraquellus d.l. si vnquàm. in præfatione. numero 37. qui ad numerum 62. vsque adfert innumera de verisimili, & non verisimili effectu, quæ hic repetere non statui.
5 Iudicem tamen moneo, ea † verisimilia iudicare debere, quæ Iuri Communi magis conueniunt, vt admonuit & ipse Tiraquellus in d. præfatione numero 60. quibus addo Ruinum consil.12. numero 3. libr.5.
6 cætera apud eos videri possunt. † Verisimile etiam ex M. Tul. in partitionibus oratorijs dicitur, quòd plerumque ita fiat, vt, adolescentiam procliuiorem esse ad libidinem.

SVMMARIVM.

1 *Domicilium tribus modis contrahi.*
2 *Domicilium contrahit, qui in loco habitat, & prædia emit.*
3 *Domicilium contrahit, qui in loco habitat & maiorem partem suorum bonorum ibi habet.*
4 *Domicilium contrahi etiam in loco studiorum, si expressè hoc dicat.*
5 *Domicilium ex expressa animi declaratione contrahi.*
6 *Declarationi nostræ stari in his, quæ ab animo nostro pendent.*
7 *Domicilium mille annis non contrahi ab eo, qui recedendi animo habitat.*
8 *Castellanum domicilium non contrahere, cùm animo recedendi castrum inhabitat.*
9 *Declarationi expressæ potius stari quàm facto contrario in his, quæ ab animo nostro pendent.*
10 *L.2.C. vbi Sena. vel Clariss. intellectus.*
11 *Domicilium ex assidua conuersatione & longa habitatione contrahi.*
12 *L.2.C. vbi Sena. vel Clariss. lectio varia.*
13 *Domicilium solo animo contrahi.*
14 *Incolam ex simplici habitatione aliquem non effici.*
15 *Habitatio assidua quæ dicatur, vt contractum dicatur domicilium.*
16 *Iudicis arbitrio relinqui quando quis in loco habitasse dicatur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

17 *L.2.C.de incolis.libr.10.intellectus.*
18 *Domicilium an contrahatur ex translatione maioris partis bonorum.*
19 *L.2.vbi Sena.vel Clariſs.declaratio.*
20 *L.ciues.C.de incolis.lib.10.explanatur.*
21 *Domicilium ex ſola habitatione, vel poſſeſſione non contrahi.*
22 *Domicilium non contrahi ob habitationem ex cauſa ſtudiorum.*
23 *Studiorum tempus quod ſit præfinitum.*
24 *Scholaſticus excuſatur ſi impeditus non ſtuduit.*
25 *Ariſtoteles per viginti annos Platonem audiuit.*
26 *Bartolus nouennium in ſtudijs conſumpſit.*
27 *Domicilium an contrahat Præfectus caſtri ſi in loco bona tranſtulit.*
28 *Alciati reſponſum 55.expenditur.*
29 *Iudicis arbitrio relinqui quando Præfectus caſtri dicatur in loco domicilium contraxiſſe.*

CASVS LXXXVI.

CONTRACTVM ESSE DOMICILIUM in loco, ex quibus cognoſcatur.

1 VM tribus modis † domicilium per incolam acquiri, noſtri ſcribunt: natura, legis diſpoſitione, & animo voluntatéq; incolæ, vt apud Maria. Socin. ſen. in capitul. vlt. colu. 7. verſicul. Sextò principaliter quęro. de foro compe. accerrimè de poſteriori illo domicilij modo, qui ex animo incolæ contrahitur, noſtri diſputant. & ſunt qui in Iudicis arbitrio multa collocant: vt ibi apud Socinum, & prius apud Hoſtien. & Abbatem in capitul. vlt. de paroch. apud Decium conſil. 284. num. 11. & apud Pariſium conſil. 12. numer. 17. libr. 3. Nos ſecuti in aliquibus Socini doctrinam quantùm fieri poterit tantæ obſcuritati lucem aliquam adferre conabimur, atq; ſuis locis in quibus Iudicis verſetur arbitrium, explicabimus.

2 Primus eſt caſus, cùm aliquis aliò ſe † contulit, & bona emit, vel domum conduxit, declarauitq; ſe velle iſthic domicilium habere, verum domicilium contraxiſſe dicetur. nam, & ſi ſola poſſeſſionis cauſa incolam quem non faciat. l. libertus. §. ſola. ff. ad municip. l. cum neque. C. de incol. nihilominus quando vnà cum habitatione quis animum ſuum declarat, ſatis domicilium contrahere dicitur: ita Socinus qui ſuprà poſt Abbatem. d. capit. vlti. in fine de paroch. in quam ſententiam citat. l. eius. §. Celſus. ff. ad municip. quo loci ſcriptum eſt, aliquem ex animo deſtinato duobus in locis domicilium habere poſſe. intelligimus ergo cum ipſa habitatione animum & voluntatem expreſſam debere concurrere, vt mox clarius ſub ijciam: & hic caſus in claris, non in dubijs verſatur. & in tantùm clarus creditur, vt dixerit Socinus iam citato loco procedere, etiam ſi incola hic Patauij maio-
3 rem † partem ſuarum fortunarum non haberet, ex gl. l. ciues. C. de incol. ſic etiam procedere intellexit So-
4 cinus, cùm quis huc † ſtudiorum cauſa ſe contuliſſet & conducta vel empta domo diceret ſe hic domicilium velle habere. ex doct. Bart. in l. lex Cornelia. §. domum. ff. de iniurijs. animi enim declaratio tollit illam ſuſpicionem recedendi, quæ oriri videtur ex cauſa ſtudiorum.

5 Secundus eſt caſus, cùm quis declarat † animum ſuum ibi nolle habitare, tunc non contrahit ibi domicilium, quod (vt iam diximus) adeſſe animum in-
6 colæ requirit. cùm ergo à ſuo † animo hoc pendeat, ſuæ declarationi creditur. iuxta notab. gloſſam. §. ſed iſtæ. vbi Iaſ. nu. 54. inſti. de act. & latè Ripa. l. admonendi. nu. 122. de iureiur. Pariſ. conſil. 20. num. 65. libr. 1. & conſil. 51. num. 5. lib. 4. Marſil. ſing. 635. Tiraq. de retractu conſang. §. 4. glo. 1. numer. 5. & in ſpecie noſtra ita clariſsimè Bal. conſil. 313. Præfati excellentiſs. libr. 4. qui vno ore affirmant, in his, quæ in alicuius animo verſantur, ſimplici illius dicto credendum eſſe. atq; ita caſum hunc affirmant Socinus iam relatus, colum. 8. verſic. ſi verò animum ſuum. poſt Dynum & Barba. in l. lex Cornelia. §. domum. ff. de iniurijs, & poſt Bal. in l. eſt verum. C. de incol. & Angel. l. nec ipſi. C. eo ſic docuit Boer. in l. conſentaneum. nu. 107. C. quomodo
7 & quando Iudex. qui ſcribit, illum non contrahere † domicilium in loco vbi habitat, etiam ſi per mille annos habitaret: cum clarum eſt eum ibi habitare animo recedendi, vt in ſcholari, qui ſola ſtudiorum cauſa huc Patauij ſe contulit. ſic reſpondit Alciatus re-
8 ſponſ. 55. nume. 9. † Caſtellanum in loco ſui officij ex longa habitatione domicilium non contraxiſſe, quia clarum erat eum ibi recedendi animo habitaſſe. in quam ſententiam adducti ij ſunt ex l. quæſitum. in prin. de lega. 3. ex l. nihil. ff. de capt. & poſtlimin. reuer. & ex l. ex facto, la 2. §. rerum. ff. de hæred. inſtituen. quę iura, mea ſententia probant. Hic caſus verus & clarus adeò eſt, vt procedat ſecundum relatum Socinum, etiam ſi hic incola in hoc habitationis loco maiorem partem bonorum ſuorum attuliſſet. nam ſua declaratio animi huic facto prævalet, quoniam ſcimus in
9 his, quæ ab animo † noſtro pendent, potius ſtari declarationi expreſſæ quàm facto contrario. ita Bartol. in l. non ſolùm. §. morte. nu. 17. vbi etiam Iaſ. num. 14. verſi. prima concluſio. & ibi Rubeus num. 216. ff. de oper. nou. nuncia. latè Ripa in cap. cùm M. Ferrarienſis.
10 nu. 83. de conſtitu. Nec aduerſatur † l. 2. C. vbi Senat. vel Clariſſ. dum ibi legitur, vbi larem fouet, aut maiorem partem bonorum poſsidet. quaſi ſentiat, eum ex poſſeſsione bonorum, domicilium conſtituiſſe, quoniam is text. loquitur in caſu dubio, vbi ſcilicet mentem ſuam non declarauit, quemadmodum exponit Socinus loco præcitato & infrà ſubijciam.

Tertius eſt caſus, cùm in dubio verſamur, quando nunquàm declarauit iſte incola ſe velle ibi perpetuò eſſe, ſed ibi per multos & multos annos habitauit: an domicilium ibi contraxiſſe dicatur, ob illam aſsi-
11 duam † conuerſationem? & verè creditur contraxiſ-
12 ſe: nam hæc eſt legis præſumptio. † d. l. 2. C. vbi Sena. vel Clariſs. ibi, aut vbi aſsiduè conuerſatur. quæ ex aliorum ſententia non probat, cùm ibi non illa alternatiua, aut, ſed copulatiua, &, legatur, ſic enim legunt, vbi larem fouent, aut vbi maiorem partem bonorum poſsident, & aſsiduè verſantur. ſic lego in omnibus meis Codicibus nouis & antiquis. & ita ibi legit Cynus. in meo tamen antiquiſsimo manu ſcripto legitur illa alternatiua, aut vbi aſsiduè cõuerſantur. & credo alternatiuam literam probabiliorem, quoniam cum l. aſſumptio. §. pen. ff. ad municip. conuenit, intelligendo ibi verbum, inſtruxerit, pro habi-
13 tatione. Accedit ratio, quia † domicilium ſolo animo contrahitur, vt iam diximus, qui ſanè animus hac coniectura aſsiduæ verſationis declaratur tamquàm exterioribus actibus, iuxta. capit. 2. de renunc. libr. 6. capitul. Adrianus. 64. diſtin. §. pauonum. vbi gloſſ. inſtit. de rer. diuiſ. & in ſpecie Alciatus reſpon. 719. nu. 6. & Socin. iun. conſil. 49. numero 8. libro 1. aſsidua ergo habitatio arguit domicilium eſſe contractum. nam ſcimus ſimplicem conuerſationem habitationemque ſine illa aſsiduitate non facere aliquem
14 † incolam. l. libertus. §. ſola. ff. ad municip. ibi Bart.

Barto. & probat l. 3. & l. 4. de incol. libr. 10. latè Craue. conſil. 201. nu. 10. quamquàm Alciatus reſponſo 719. numer. 2. 5. malè ſentiat ſolam habitationem domicilium conſtituere. aſsidua ergo habitatio arguit contractum eſſe domicilium, atque ita ſentiunt omnes: Barto. l. hæres abſens. §. 1. de iud. ſtatim alios refero. dubitatio ſolùm in eo verſatur, quando quis dicatur
15 † aſsiduè in loco habitaſſe. & decennij curſum ſufficere affirmauit gloſſ. in d. l. hæres abſens. §. proinde. gloſſ. in l. 2. & 3. C. de incolis libr. 10. Baldus in l. 2. C. vbi Senat. vel Clariſs. idem ſenſit Hoſtien. relatus ab Abba. in capitul. vltim. numero 8. de paroch. ſic reſpondit Alexan. conſil. 155. num. 3. libr. 7. Ruin. conſil. 61. num. 21. libr. 5. poſt Ang. conſil. 27. Quidam Victor. addo Baldum conſil. 393. Punctus talis, videlicet. colum. 1. libr. 1. ſic Petrus Albiſius Piſanus inter conſilia Baldi conſil. 311. Quæſtio ſuper qua. libro 4. quod reſponſum ab alijs ibi confirmatur. Soc. iun. conſil. 49. num. 6. libr. 1.

16 Altera fuit hac in re Doctorum opinio, eſſe † in Iudicis arbitrio poſitum, quæ nam aſsidua hæc conuerſatio dici poſsit: ita Abbas d. c. vlt. nume. 8. de paroch. Maria. Soc. d. cap. vltim. colum. 9. verſi. ſed in hac dubietate, de foro compe. Felin. in capit. dilectus filius. el 2. numer. 12. verſicul. Primus caſus de reſcript. qui poſtmodùm in verſi. Tertius caſus. malè caſum illum ab illo diſtinguit. Decius d. conſil. 284. num. 11. & Pariſius d. conſil. 12. num. 17. lib. 3. qui illud affirmant, Iudicem hunc arbitrari debere minus decennio, ex d. l. 2. C. de incolis. quo ſecundum eos à fortiori probatur in ſcholaſtico, qui ſtudiorum cauſa ad locum illum ſe tranſtulit. ſic alijs multis in caſibus tempus decennij intelligitur, vt in eo, qui per tempus deſijt habere animum poſsidendi. l. ſi id quod. §. vlt. l. clam poſsidere, de acquir. poſſeſſ. vbi gloſſ. de decennio intelligit. ſic conferre videtur. l. litibus. C. de agricol. & cenſi. libr. 11. Ego abſolutè credo hoc eſſe arbitrarium Iudici, vt arbitrari poſsit minori tempore etiam decennij eſſe contractum domicilium, iuxta loci & perſonarum conditionem, vt ei melius animo inſederit. nam quæ de decennio adferuntur, ex d. l. ſi id quod, ex d. l. litibus, & ſimilibus, extranea admodùm ſunt, nec caſum hunc diffinire poſſunt. ſola eſt dubi-
17 tatio in declaratione d. † l. 2. C. de incolis. illam ego ſic intelligo, ſcholaſticum, qui ſtudiorum cauſa in ciuitate ſe contulit, ibi domicilium per decennium nõ intelligi contrahere, quia integrum illud decennium conceſſum videtur ſtudiorum cauſa. ſi verò elapſo decennio ibidem habitauerit, præſumitur velle ibi domicilium contrahere, ſi eo in loco ſedes ſibi conſtituerit: non ergo decennium, quod ſtudiorum cauſa conceditur, ſed conſtitutio ſedium poſt decennium arguit domicilium eſſe contractum. ſedium autem conſtitutionem intelligo tunc fieri, vel cùm maiorem partem ſuorum bonorum ibi tranſtulit, vel quando ita ſe ibi commorari velle declarauit, iuxta l. ciues. C. eo. de incolis, libr. 10. & iuxta dict. l. 2. C. vbi Sena. vel Clariſs. & ideo rectè docuerunt Bartol. & alij plures, quos infrà referam, ſcholaſticum in loco ſtudij, ſi ſtudiorum ſola cauſa ibi ſit, nec per mille annos domicilium contrahere.

Quartus eſt caſus, cùm adhuc in dubio verſamur, quemadmodum in caſu præcedenti dixi, vt ſi incola nunquàm declarauit, ſe velle perpetuò in loco eſſe, ſed ibi maiorem partem ſuorum bonorum tranſtu-
18 lit: an ex eo ſolo † domicilium contrahere cenſeatur. recepta ſententia, quam ſequor eſt, ex hoc ſolo cenſeri contractum domicilium: ita Barto. in l. de iure. num. 2. ff. ad municip. Ang. conſil. 27. Quidam Victor. Ruin. conſi. 61. nu. 22. lib. 5. Feli. in d. cap. dilectus filius, el. 2. num. 12. verſic. Secundus caſus, de reſcrip. & multos in hanc ſententiam citauit Tiraquel. de retract. conſang. §. 36. gloſſ. 3. num. 7. Bald. conſil. 393. Punctus talis videlicet. col. 1. lib. 1. qui etiam intelligit, procedere cùm totam familiam tranſtulit. id quod ſenſit & Alciat. in l. deteſtatio. §. vnius. de verborum ſignific. ho-
19 rum opinio ſatis probatur in d. † l. 2. C. vbi Sena. vel Clariſſ. legendo ibi alternatiuam, non autem copulatiuam, vt ſe legere in ſuo antiquo Codice ſcripſit Marian. Socin. præcitato loco. & vbi illa copulatiua, &, in omnibus legeretur, arbitrarer incongruum non eſſe exponere &, pro aut: vt exponitur pro alternatiua vel, in capit. cùm iam dudum. de præbend. Stephanus Coſta tract. de ludo, 2. arti. principali. nu. 34. vt econtrà exponitur hæc alternatiua, aut, pro copulatiua, & l. Quintus Mutius. la 1. ff. de auro & arg. leg. vbi glo. & Bart. idem Bar. l. ſi is qui ducenta. §. vtrum. de rebus dub. & ſi ibi Soc. ſen. nu. 1. non parum dubitet. quæ ſanè expoſitio ex eo ſuadetur, quòd in d. l. 2. C. vbi Sena. ſic legitur, in prouincijs verò vbi larem fouent, aut vbi maiorem partem bonorum poſ-
20 ſident. & tamen in † l. ciues. C. de incol. libr. 10. ſic legitur, vbi quis larem, rerumq; ac fortunarum ſummam conſtituit. vno enim in loco alternatiuè, in altero copulatiuè, legi videmus. rectius ergo eſt, vt alternatiuè legamus, cùm nec ipſe Socin. neget, ſola larium conſtitutione domicilium contrahi. aliàs ex dict. l. ciues, duo eſſent neceſſaria, ſic & ſola bonorum translatio. d. l. ciues, quæ optimè probat. Nec aduerſatur, quæ à Socino in contrariam opinionem adferuntur, vt text. l. libertus. §. ſola ratio. ff. ad municipa. qui ſimpliciter & indiſtinctè loquitur, ita, vt poſſit intelligi etiam de maiori parte bonorum.

21 Ego intelligo, ſolam † poſſeſsionem, vel ſolam domum ſine habitatione, non arguere contractum eſſe domicilium: atque ita viſus eſt intelligere gloſſ. in capitul. ex parte. in verbo Andegauenſi, de foro compet. Caſtren. conſil. 90. Poſſet quis dicere. col. 2. verſic. ſunt tamen. libr. 2. in nouis. Craue. conſil. 201. nu. 10. & probatur ex l. reſcripto. §. vlt. ff. de muner. & honor. dum in perſonalibus, ciuilibusq; muneribus diſtinguit inter ſolum poſſeſſorem, & incolam. ſic declari poteſt. l. cum neq;. C. de incolis. lib. 10. cuius rei ratio eſt, quia bona ſunt acceſſoria perſonæ. ita declarando d. §. ſola, ſenſit Anch. in cap. 1. q. 12. princ. de conſtitu. quem ſecutus in hoc fuit Tiraqu. de legib. connubia. glo. 6. nu. 222. in fi. Non pariter aduerſatur c. ex parte, de foro compe. quem Soci. pro ſua opinione perpendit. quoniam ibi nihil diffinitur, ſed facta narratione facti Pontifex rem cognoſcendam mandat, atque ita, nec vnam nec alteram ſententiam adiuuat.

Quintus eſt caſus, quando is qui aliò ſe contulit, eò
22 ſe contulit non cauſa habitandi ibi perpetuò, † ſed ſtudiorum gratia: tunc is in eo loco, ex aliquorum ſententia dicitur domicilium contrahere. ſi per decennium commoratus ſit. ita poſt gl. l. 2. C. de incol. lib. 10. & in l. lex Cornelia. §. domum, vbi Bart. & Ang. de iniurijs. tradit Soci. d. c. vlt. col. 10. verſicul. ſi verò ſigna ſunt. de foro compet. qui & alios plures retulit. Ego verò in ea opinione ſum, nec etiam per mille annos aliquem contrahere domicilij in loco, in quo ſtudiorum cauſa cõmoratur, ſi certum eſt, ea de cauſa tantùm eum ibi eſſe. ita Bart. in d. §. domũ, & ſuprà retuli. Si verò ſumus in dubio, vt caſum hunc præſuppo nimus, tunc elapſo decennio, quod ſtudiorum cauſa conceſſum videtur, ſi habitationem is continuat, præſumitur velle ibi domicilium habere, ſi ibi ſedes fixerit, vt iam ſuprà declarauí. tẽpus ergo decennij quod ab Alexandro Seuero in d. l. 2. C. de incolis, conceditur, eſt, quia præſumitur ſcholaſticum intra illud

tempus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tempus potuisse edisce re, & suorum studiorum metam absq; omni dubitatione pertingere, ob quam Iu-
23 stinianus statuisse tantùm dicitur † quinquennium, vt habetur in procœmio ff orum. §. & quod iam primis. Iure verò Pontificio studentibus sacrę Theologię datur quinquennium. c. vlt. de magist. Iuri verò Pontificio septennium. cap. cum ex eo. de elec. in 6. quo circà tradit Rebuffus in praxi benefi. in titulo de dispensatione de non residendo. nu. 25. eo tempore excusari à residentia. Abb. cons. 88. col. vlt. ver. venio ad sextum. lib. 1. & Clariss. Cephalus consil. 232. lib. 2. qui respondit decennium statui posse, vt Iuri Pontificio & Cæsareo operam det. quòd ergo statuit Alex. ex abundanti est, quia si per quinquennium Ius Cæsareum, vel sacra Theologia edisci potest, & per septennium Ius Pontificium, fortius vna altera quæuis scientia. tempora ergo hæc sunt ita præstituta, quia legislatores credidérũt studijs idoneos intra hoc tempus proficere posse. Receditur tamen ab hac præsumptione & regula aliquibus casibus.

24 Primò, quando † scholasticus fuit iusto impedimento detentus, vt sensit gl. in d. l. 2. C. de incolis. lib. 10. & Soc. d. c. vlt. col. vlt. versi. si modò sit decennium. Felin. d. c. dilectus filius. el 2. num. 12. versic. limita dupliciter. de rescript. Abb. d. consil. 88. in fi. lib. 1. qui in eo respondit, qui inopia impeditus intra septennium metam studiorum non attigit. alijs multis exemplis idem scriptum reliquit Petr. Rebuffus de priuil. scholarum. priuileg. 23.

Secundò non procedit regula in eo, qui tardissimi esset ingenij. eadem ratione est dicendum in casu nostro in eo, qui aliquando studet, aliquando verò, imò vt plurimùm, aleę lusu, ventri, somno & meretricibus ita operam dat, vt in studijs sit, sed non studeat. nam, & sua tunc habitatio, etiam vltra decennium non arguit ibi velle domicilium contrahere: quemadmodum sensit iam citatus Bar. in d. l. lex Cornelia. §. domum. de iniur. & tradit Soc. d. col. 10. versi. item arbitror. & Feli. d. c. dilectus. nu. 12. in fine.

Tertiò non procedit, quando is studuit vni disciplinæ & postmodùm ea adepta alteri incumbit. ita Soci. & Felin. in locis iam relatis. idem dicere possumus in his, qui & si acutissimi ingenij sunt, vltra tamen præstitutum tempus, quo sapientiores efficiantur,
25 studeant, vt fertur de † Aristotele, qui vt in eius vita scribit Diogenes Laertius apud Platonem fuit per annos
26 viginti. sic † Bart. nouennium in studijs consumpsit, vt idem Bart. scriptum reliquit in l. quidam cum filium, de verb. obl. mea sententia poterant Soc. & Feli. vno verbo omnia sic complecti: scholasticum nunquam domicilium contrahere in loco in quo studiorum causa commoratur, si certum est, ea tantùm de causa ibi eum esse. si verò dubium est, tunc intra decennium non præsumitur ibi contrahere domicilium, elapso verò decennio, si ibidem commoratur, & bona transtulit, præsumitur domicilium contraxisse. causa ergo studiorum hoc operatur, vt intra decennium præsumptio sit pro scholastico, se non contraxisse domicilium in loco studij, & si ibi bona transtulit. elapso verò decennio ex translatione bonorum, sicq; ex sedium constitutione, præsumptio est eum ibi domicilium contraxisse.

Sextus & vltimus considerari potest casus, quando sumus in dubio, dum quis aliò se contulit, alia causa præcipua, quàm habitationis, putà, vt sit Castri Præfectus, vel Vrbis, ibiq; vltra decennium habitauerit, & partem suorum bonorum ibi transtulit, an ibidem domicilium contraxisse dicendum sit, Andreas Alciatus maximi nominis Iureconsl. responso 55. nume. 9.
27 interrogatus, respondit, non contraxisse † domicilium, cùm eo is Præfectus recedendi animo accesserit, cùm ob Præfecturæ causam eo loci commoretur. Accedit illud, quia nullum eo casu præstitutum est tempus, ex cuius decursu aliqua sumi potest coniectura vt
28 in casu studiorum, d. l. 2. C. de incolis. Verùm † Alciato repugnat magna illa coniectura, quæ à bonorum translatione sumitur. arguere etenim illa videtur, quod & si superioris voluntate Præfectus esse desineret, se tamen illo in loco commorari & domicilium habere velle. Accedebat etiam contra Alciatum magna illa coniectura, quòd is Præfectus in eo loco vxorem duxerat, quam aliò nunquàm transtulerat: quæ sanè coniectura ex eiusdem Alciati opinione responso 719. nu. 5. magna est ad demonstrandum in illo loco contractum fuisse domicilium. Ego itaq; non ita absolutè cum Alciato responderem, sed rem hanc per
29 plexam † Iudicis arbitrio finiendam relinquerem, is in eam descendet sententiam, in quam grauiores coniecturæ ex rerum & personarum qualitatæ sumptæ eum trahere videbuntur.

SVMMARIVM.

1 *Debitor suspectus quis, & quomodò suspectus probetur.*
2 *Prehensionem magni esse præiudicij.*
3 *Iuramento creditoris stari, debitorem esse in fuga.*
4 *Fugæ suspicionem solam non ostendere periculum esse in mora.*
5 *Suspicionem fugæ debitoris solo creditoris iuramento non probari.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui, an standum sit iuramento creditoris quod debitor sit suspectus de fuga.*
7 *Suspicionem debitoris fugitiui coniecturis probari.*
8 *Coniecturas, quibus debitoris fugitiui suspicio probatur, esse positas in arbitrio Iudicis.*
9 *Debitorem posse dici de fuga suspectum cùm immobilia non possidet.*
10 *L. si fideiussor. §. vltim. ff. qui satisd. coga. sensus & intellectus.*
11 *Glossa. l. si fideiussor. §. vlt. in verbo officium. ff. qui satisd. coga. explanatur.*
12 *Debitorem non possidentem immobilia, non esse suspectum si multa mobilia possidet.*
13 *Iudex quæ considerare debeat in diiudicando, an debitor sit suspectus, vel non.*
14 *Debitor. qui priorem conditionem non mutauit, suspectus allegari non potest.*
15 *Creditor, qui ab initio sciuit debitoris malam conditionem, eum suspectum allegare non poterit.*
16 *Suspicio in debitore debet venire post debitum contractum, vt suspectus deinde à creditore allegari possit. & infrà declaratur.*
17 *Debitoris conditio probabiliter ab initio ignorata à creditore, efficit, vt ex post debitor suspectus dici possit.*
18 *Debitorem reddi suspectum ex magna mutatione.*
19 *Debitorem suspectum reddi cum immodicè dilapidat & infrà declaratur.*
20 *Bartolus in l. ait Prator. §. si debitorem. nu. 5. de his quæ in fraud. cred. exponitur.*
21 *Debitorem ob tenue debitum suspectum non reddi, ob id prehendi non posse.*
22 *Statutum Ferrariæ libr. 2. sub Rubr. quibus casibus possit pro debito capi.*
23. *Statutum Patauinum sub Rubri. de fugitiuis. declaratur.*
24 *Statutum Brixiæ 62. in ciuilibus sub Rubri. qualiter sequestra, declaratur.*

CASVS

CASVS LXXXVII.

QVANDO DEBITORIS FVGITIui suspicio probetur: & quo ordine contra eum procedatur. & plura insignium ciuitatum explicata statuta.

VT alienam fidem secuti sunt, conquęruntur aliquando debitorem suum suspectum esse ne fugiat, atque ita ne ei amplius æs suum persoluat: quare apud Iudicem petunt debitorem præhendi & carcere mancipari, vel illius bona, quę nunc supersunt sub sequestro poni. Dubi-
1 tant interpretes nostri quis de fuga † suspectus censeatur, seu quomodo illa probetur, Rem hanc omnem sic diffinire solent, vt creditoris iuramento deferatur. ita Imola & alij nonnulli in l. 2. in prin. ff. sol. mat. Angel. in l. nemo carcerem. C. de exacto. trib. libr. 10. & cùm de sequestro agitur, ita affirmarunt Romanus in l. si fideiussor. §. vlt. ff. qui satisd. cogan. Saly. in l. vnica. C. de prohib. sequestra. pecu. Alex. l. 2. in princi. num. 24. sol. mat. Curt. sen. in l. vnica. num. 43. C. de prohib. sequestr. pecun. duplici ratione vsi sunt, vna, quòd modici detrimenti sit concedere sequestrum vel præhensionem, quam capturam vocant, satis ergo erit suspicionem hanc iureiurando creditori probare, iuxta. l. thesaurus. ff. ad exhi. Altera quia sibi periculum est in mora, ne scilicet debitor fugiat, qualiscunq; probatio admitti debet, ita Inno. in c. quoniam frequenter. vt lite non contest. quem vnà alijs per multis recenset Iaſ. in l. si ab arbitro. nu. 9. ff. qui satisda. cogan. Verùm rationes hæ duæ infirmæ admodum sunt. nam illa prima in præhensione locum habere non
6 potest, cùm non leuis, sed maximi præiudicij sit † præhensio: infamat enim apud graues viros, & irreparabile damnum adfert, vt docuit Bald. in l. si Clericus. C. de Episcop. audien. & in l. 1. C. de in integr. restitu. Iaſ. l. 4. §. condemnatum. nume. 31. de re iud. & in specie nostra ita Neuiza. consil. 52. num. 8. cui addo Alex. in d. l. 2. in princ. num. 24. solu. matr. & quamuis ratio hæc quòad sequestrum concedendum sit satis considerabilis, vt relati Alex. & Curt. docuerunt, attamen (vt statim subijciam) non semper procedere potest. Est pariter leuis secunda illa ratio, quandoquidem nos loquimur, cùm debitor est solùm de fuga suspectus,
3 non autem † cùm in fuga est, atque ita cùm periculum est in mora. nam verè tunc iuramento creditoris fides adhibetur, vt rectè post Ioannem Baptistam Seuer. in tracta. de debitoribus fugitiuis, respondit Dec. consi. 75. col. 2. versi. Quartò hoc. & Parisius consi.
4 99. nu. 32. in fi. libr. 1. Nec enim † sola suspicio fugæ ostendit periculum esse in mora. Rectè itaq; docuit Bal. in d. l. si fideiussor. §. vltim. ff. qui satisd. cogan. & post eum ibi Iaſ. numer. 11. qui alios retulit, suspicionem
5 † fugæ debitoris non probari iuramento creditoris, vt ei sequestrum concedatur. sic fortius non sufficere aiunt, cùm de prehensione concedenda agitur. quod in hac captura expressius tradunt Socin. in l. si ab arbitro. numer. 9. & ibi Iaſ. numer. 8. qui satisda. cogan. Dec. d. consi. 75. col. 2. versi. quartò hoc. Parisius d. cons. 99. numero 32. & consil. 101. libr. 3. si quidem Baldus
6 ait, † hoc Iudicis arbitrio relinqui, hoc iuramentum sufficiat vel ne, ex d. l. si fideiussor. §. vlti. id quod clarius opiniones quodammodò conciliando docuit Ripa in d. l. 2. in prin. num. 57. ff. solu. matr. Iudex etenim prudens iuxta personarum & rerum qualitatem huic iuramento fidem aliquando non adhibebit, aliquando verò præstabit. nam fieri potest, vt creditor ita spectatæ fidei sit, & econtrà debitor ita vitæ deploratæ & magnum haberet æs conflatum, vt Iudex creditoris iuramento credat, atque ita vel sequestrum vel prehensionem concedat. hæc tamen ex ijs, quæ mox subijciemus, erunt clariora.

7 Secunda ergo est interpretum opinio, † suspitionem hanc debitoris esse coniecturis probandam. ita omnes ferè in d. l. si fideiussor. §. vltim. qui satisd. cogan. præsertim Baldus, idem Baldus magis clarè in Rubr. C. de reuo. his quę in fraud. cred. nec aliter sensit Bar. in l. ait Prætor. §. si debitorem. num. 5. ff. de his quæ in fraud. cred. Alex. in l. 2. in prin. num. 21. in fine.
8 sol. matr. Has autem † coniecturas esse in Iudicis arbitrio positas, ex relatis affirmarunt gl. & Bald. d. §. vlt. & ibi Iaſ. nume. 25. Alex. d. l. 2. in princ. numer. 22. qui alios permultos retulit. idem docuit Cur. sen. in d. l. vnica. num. 34. C. de prohib. sequestr. pecun. sic respondit Parisius. d consil. 99. num. 37. libr. 3. scribit Tiraquel. in l. si vnquàm. in verbo omnia. num. 31. C. de reuo. dona. Coniecturam illam vnam esse præcipuam,
9 cùm † immobilia non possidet debitor, opinatus est Accurs. d. l. si fideiussor. §. vlti. in verbo officium. quo loci Iaſ. nu. 26. alios multos huius opinionis retulit. Verùm rectius ibi sensit Baldus, & cum illo Riminaldus ibi num. 4. sic Curt. sen. in l. vnica. nume. 37. C. de prohib. sequestr. pecun. qui & Castrensem huius opinionis retulit, hoc solùm, scilicet non possidere immobilia, non arguere debitorem esse de fuga suspe-
10 ctum, † ex d. §. vlt. dum ait: si hoc Iudici federit. frustrà enim (inquit Baldus) Iudicis arbitrio relinqueretur, si iam à lege determinatum foret. & quamquàm arguté nimis eo loci Fulgosius scriptum reliquerit, verba illa, si hoc Iudici federit. non esse referenda ad verba illa, & persona suspecta fit. sed ad illa, apud officium deponi. vt sensus sit, esse deponendum apud ipsum Iudicem, si ita ipsi Iudici visum fuerit: id quod citando d. §. vlt. sensit glo. l. Senatus consulto. in glos. pen. ff. de offic. præfid. attamen Fulgosij consideratio vera non est, cùm verba illa referri magis debeant ad illa, & persona suspecta, tamquàm ad illud de quo principalis est dubitatio. Non etiam Baldo aduersatur illa consideratio, quam facit Alex. in d. §. vlt. num. 10. ver. sed certè. nam si rectè perpendatur, Baldi potius sententiam confirmat, quàm impugnet: cùm & ipse Alexander sentiat, debitorem ideo suspectum censeri, quòd immobilia non possideat. imò ipse Bartol. dict. §. vlti. idem sensit, dum ait, plura concurrere
11 copulatiuè debere. atque ita † glossa in d. verbo officium, interpretatur. Quam tamen glossam (vt hoc dicam obiter) ego alternatiuè seu distinctiuè loqui intelligam, dumait: si immobilia non possidet. item, si pauca immobilia possidet. hæc enim copulatiuè stare non possunt. Confirmatur Baldi sententia
12 nam fieri potest, vt debitor † nulla immobilia, possidens, possideat multa mobilia, quę haud facilè exportari possent, & quæ eum minimè suspectum redderent, vt scribunt Bal. Aret. & Soc. in l. creditor. la. 2. ff. si certum peta. quos in specie hac nostra secutus est Neuiza. consi. 52. num. 28. Præterea tanta esse posset debitoris probitas & fides, vt suspectus minimè dici possit, & si immobilia non possideat, vt docuit Iaſ. in l. 1. numer. 18. ff. qui satisda. cogan. in terminis nostris Neuiza. d. consi. 52. nu. 19. multa similia Iasonem secutus, recenset Tiraq. tract. de pœnis legum. causa 51. nu. 41. 42. Rectè itaq; sensit Baldus, debitorem suspectum non esse iudicandum, cum immobilia non possidet, sed Iudicis arbitrio esse relinquendum. Quòd autem intelligat Iudex quid obseruare possit, vt legibus cõsentaneum suum proferat arbitrium, hanc subijcere volui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

voluimus declarationem, ac casuum distinctionem.
13 Animaduertat ergo † in primis prudens Iudex, an is debitor, qui suspectus allegatur, immobilia possideat, vel non: si possidet tot & tanta, quæ solutioni debiti satis superq; sint, res extra controuersiam est, nempè suspectum non esse: si verò sufficere non possint, eo in statu iudicandus est ac si nulla possideret, cùm parum & nihil hoc casu æquiparetur. quamuis gloss. in d.l.si fideiussor.§. vltim. in verbo officium, quam secuti sunt Curt. sen.d.l. vnica.nume.38.C.de prohib. sequestr.pec.& Paris.consil.99. num.22. 36.libr.3.senserit, hunc debitorem esse suspectum. dico ego non esse suspectum, sed de illo esse iudicandum, ac si immobilia non possideret: quæ ergo de non possidente immobilia subijciemus, de hoc ipso etiam intelligi poterunt. Et hanc sententiam visus est probare Soc.in l.sciendum. num.17.ff.qui.satisd.coga. Si verò non possidet hoc tempore, quo illius suspicio allegatur, considerabit Iudex, an is debitor tempore contracti debiti, non possederit immobilia, vel possederit. si non possedit nulla hinc coniectura suspicionis fugæ colligere Iudex poterit, cùm eum statum, quem probauit creditor, non immutauerit, vt sensit post alios Iaſ.in d.l.si ab arbitro. num.3.5. qui satisd.cogan. & infrà alia referemus. Hoc intelligimus procedere, nisi iustis rationibus credidisset creditor iste debitorem suum immobilia possediſſe tunc, cùm eius fidem secutus est, nam tunc non poterit excipere debitor, creditorem eius personam sic probasse, quare Iudicis arbitrio erit, ea reiecta excusatione, considerare, an hic debitor, ex quo immobilia nunc non possidet, dici possit suspectus. id; quod ex his, quæ nunc subijciam clarum fiet. quamquàm Iaſ.d.l.si ab arbitro. nu. 5.versi. limita quatuor. post Castren. quem retulit, senserit, debitorem ex hoc suspectum esse. quod absolutè verum non est. Si verò possedit debitor immobilia tempore contracti debiti, & nunc nõ possideat, considerabit Iudex an in totum vel partem alienauerit, & si partem, an pars quæ supereſt. sufficiat vel ne: si sufficit, suspectus dici non potest, cùm comparatiuè ad debitũ immobilia possidere dicatur. Si verò pars illa, quæ supereſt, non sufficeret, idem erit iudicandum (vt diximus) ac si immobilia non possideret. Si verò in totũ immobilia alienauit, erit, quòd animaduertat Iudex prudens, an hic debitor tot possideat mobilia, quæ ad debiti solutionem sufficere possint, & quæ verisimiliter ita asportari non possint aliquo tempore, & suo credito fraudari non possit creditor. si ad solutionem sufficient, & asportari ita non possint. res clara erit, suspectum eum non esse: & ob id sequestrum, vel captura cessare debere, vt sensit Marsi. 282. Si verò non sufficiũt, vel si sufficiunt, quàm facil-
14 limè asportari possunt, tunc quia in eo statu is † debitor videtur, vt secundum Parisium consi. 99. num. 22. lib.3. suspicione carere non videatur, Iudex considerabit, an eodem in statu sit debitor, in quo erat cùm debitum contraxit. si est eodem in statu, tunc aut illius conditionem probabiliter ignorauit creditor,
15 vel non ignorauit. si non † ignorauit, tunc Iudex non iudicabit debitorem hunc suspectum, quoniam adscribendum hoc est creditori, qui talis debitoris fidẽ secutus est, iuxta l.cum mandato. in princi. ff. mand. Iaſ.d.l.si ab arbitro.nu.3.versi.primò quod debitor.& ibi Alex.nu.4.idem Alex.in l.2.in prin.nu.24.25.ff.sol. matr. Cur.sen.in d.l.vnica.nu,44. C.de prohib.sequ. pec.& Pari.consi.107.nu.56,57. libr.3. idem affirmauit
16 Ioseph. Ludouicus decis.41.nu.1.nam mutatio & † suspicio prouenire debet post debitum contractum, vt isti aiunt, & tradunt Ruin, consil.89.numer. 13. in fin. lib.1.Dec.d. consil.75. num.1, verſic, Tertiò quia. & illud clarè affirmarunt, præsumptionem hoc casu esse contra creditorem quod. s. non ignorauerit debitorem nil eo tempore possidere: nam, qui cum alio contrahit illius conditionem perscrutari debet. l. qui cum alio, de reg. iur. Recedet tamen Iudex ab hac regula, quando creditor falsò à debitore persuasus credidisset, eum tempore contracti debiti multa mobilia possidere & omni suspitione carere: tunc eo in statu debitorem habebit Iudex, ac si illius conditionem ignorasset creditor. si quidem imputari sibi non potest, quod illius conditionem probauerit, atq; ita suspectus (si alia ex his q̃ nunc subijciam, nõ obstabũt) iudicari, & contra eum vel prehensionẽ, vel sequestrum concedere poterit. ita Castren. in l. etiam. §.1. solu. matr. quem secuti sunt Alex. in d.l.2. in princ. nu.25. in fi. ff. sol. matr. idem Alex. in l. si ab arbitro. nu.6. versi. Limita etiam. & ibi Riminal. colum. vlt. versic. secundo loco limitat. & ibi Iaſ. nu. 4. qui satisd. cogan. Paris. d. consil.99.nu.28. libr.3. Si verò creditor tempore quo
17 secutus est fidem sui † debitoris, illius conditionem probabiliter ignorauit, tunc si posteà superueniat scientia debitorem soluendo non esse, cùm pauca mobilia, quæ facilè asportari possunt, supersint, suspectus dici poterit, atq; ita prehendi, vel sequestrum concedi. sic Bart. l. quæritum, in fi. ff. de pign. Iaſ.d.l.si ab arbitro.nu.5, versſ. Secundò limita: & ibi Soc. num.16. Riminal.nu.3. versi. istud primò limitatur. qui satisd. cog. Curt.sen,d.l.vnica.nu,44. C. de prohib. sequest. pecu. Paris. consil.99.num.26.lib.3.& hoc, de nouo. s. ad eius noticiam peruenisse, iuramento probari poterit, sic clarè Socin.d.l.si ab arbitro.nu.18. & Paris.d. consil.99.num.27. atque ita intelligi & declarari possunt. Roma.d.l.fideiussor.§. vlt. qui satisd. cog. Salyc. l. vnica. C. de prohib. sequ. pecu. & Socin.sen.consil. 99.nume.23.libr.4. quos suprà retulit, dum absolutè sentiunt, suspicionem iuramento posse probari. si verò debitor antiquum bonum statum, in quo erat cùm debitum contraxit, immutauit, tunc perpendet Iudex, an leuis & modici momenti mutatio sit, vel potius grauis: si leuis, ea sola ratione suspectus dici non poterit. sic Bald. l. si pro ea. num. 1. C. mand. quem alij permulti, (vt statim referam) secuti sunt. Si
18 verò magna & grauis fuit mutatio, tunc † suspectus dici poterit, vt probat d.l. si ab arbitro. & ibi Iaſ. numero 3. verſicul. Tertiò quod. idem ibi Riminal. numero 3. quibus accedit Barb. consil.70, colum. penul. verſicul. Restat nunc. libr. 3. Hoc etiam casu procedit quando grauis hæc mutatio ortum habuisset tem
19 pore contracti debiti, quo tamen tempore non † ita profusè dilapidabat, quin multa adhuc supereſſent post debitum contractum. nam, si deinde omnia profundere posse videatur, suspectus iudicari poterit, nec enim hic est quod aliquid creditori imputetur. præterea, verè immutatio, insignisq; calamitas creditum subsecuta est. sic considerauit Bald. in dict. l. si pro ea. numero 1. C. mand. quem secuti sunt Alexand. dict. l. in princip. numer. 24. in fin. sol. mat. Iaſ. d.l. si ab arbitro.num. 5. verſicul. Tertiò limita. & ibi Riminal. col. vlti. verſ. tertiò limitatur. Paris. d. consi.99.nu.29. lib.3. Nam hęc ipsa bonorũ profusio & dilapidatio ex malis moribus procedit, vt dum aleæ, commessationibus, meretricibus, operam dat, atq; ita intelligi potest, quod de malis moribus scribit gl. d.l. si fideiussor. §. vlti. in verbo officium. in fine, vbi Baldus & Riminal. & Cur.sen.d.l.vnica.nu.36. Paris. d. consi.99.nu.20. Recedet tamen ab hac regula Iudex, si post grauem hanc mutationem debitoris, ipse creditor rei sciens conquestus non est, tacendo enim sibi visus est detrimentum adferre. l. si creditores. de priuileg.cred. Iaſ.d.l. si ab arbitro, num.3. versi. quartò. quod

quod & eo loci Soc.num.78. Barb. consi.70. colum. antepenul. verſ. Restat nunc. lib.3. Marsil. sing.284.. Tolle. qui & illud Iudici arbitrium esse affirmant, tempus taciturnitatis huius creditoris, vt sibi præiudiciũ attulisse videatur: sic tota hæc disputatio absolui potest. Illud vnũ nunc corollariè addam, aduenam debitorem, cui creditor aliquid vendidit, si se itineri accingat recedereq; parat, suspectum dici posse, quanquam videatur aliquid creditori imputandũ, quòd illius fidem secutus sit. ita Baldus in Rubr. C. de reuoc. his quæ in frau. cred. nu. 5. quem secutus est Iaſ. d.l. si ab arbitro. num. 5. verſ. quartò limita. contra Baldum visus est sentire Bar. in l. ait Prætor. §. si debitorem. num. 5. ff. de his quæ in fraud. cred. vt ipsemet Bald. d. Rubr. eum sic intellexit, eiq; contradixit. Ego
20 † Bartolum sic intelligo, vt loquatur, cùm creditor illi credidit, sibi enim tunc hoc imputare debet. Baldum verò intelligo cùm creditor secutus est fidẽ aduenæ, quem non fugitiuum & virum nequàm, sed bonum ac frugi existimabat: tunc si creditore non satisfacto, itineri, & fortius fugæ se accingat, sequeſtrum vel prehensio concedi poterit. nam (vt inquit rectè Baldus) non opinabatur creditor eum esse recessurum pecunia innumerata. Illud etiam non præ-
21 teribo, † debitorem suspectum, atque ita fugitiuum prehendi non posse, cùm debitum est modicum. ita Soc.d.l.si ab arbitro. in fine. & ibi Iaſ.num. 5. in fine. & Curt.Sen.d.l.vnica.num,39.in fin. C. de proh. seq. pecun. & eiusdem opinionis Ioseph Ludouicus decis.41.nu.9. quod debitum autem paruum sit, Iudicis erit arbitrio iuxta personarum qualitatem, vt simila infrà referemus in 85. casu. atq; ita sufficiat annotasse hæc, quæ egregia sunt ad statutorum interpretationem, quæ formam procedendi contra su-
22 spectum debitorem tribuunt, vt extat amplum † statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rub. Quibus casibus pos-
23 sit pro debito capi. & † statutum Patauinum sub Ru-
24 bric. de fugitiuis. extat & simile † statutum Brixiæ 63. in ciuilibus sub Rubrica. Qualiter sequeſtra & intromissiones.

SVMMARIVM.

1 *Donationem non præsumi.*
2 *Interpretatio quæuis sumitur ad donationem euitandã.*
3 *Error potius quàm donatio præsumitur.*
4 *Donans omnia stultus præsumitur.*
5 *Pater dans aliquid filio, non donare, sed committere creditur.*
6 *Donare non creditur, qui interrogatus, an velit rem illã donare, respondet, non hanc, sed omnia quæ habeo.*
7 *Donationem non præsumi, etiam fauore Eccleſiæ.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui quibus coniecturis donatio præsumitur.*
9 *Donationem ob consanguinitatem præsumi.*
10 *Donationem ex multis simul concurrentibus præsumi.*
11 *Pater filij nomine expreſſo in instrumento acquisitionis non præsumitur ei donare.*
12 *Filius impendens in causam patris donare non præsumitur.*
13 *Donare non præsumitur victricus, qui in causam priuigni impendit.*
14 *Donare non præsumitur socer, qui in causam generi impendit.*
15 *L. si seruus communis. ff. de don. inter virum & vxorem. sensus & intellectus.*
16 *Donationem tribus concurrentibus præsumi.*
17 *L. Procula. ff. de proba. sensus & intellectus.*
18 *Alciati consideratio ad l. Procula. ff. de proba. exposa.*
19 *Donationem præsumi ex coniectura diuisionis partium sæpe facta. quod ibidem declaratur:*
20 *Donare præsumitur mater vel auia, cùm alimenta filio præstitit animo non repetendi. quod ibid. declaratur.*
21 *Iudicis arbitrium multum versari, an mater præstans alimenta filio donare præsumatur.*
22 *Mater impendens in causam filij viuo patre diuite, à patre impensas repetere potest.*
23 *Mater impendens pro filio diuite, ab eo repetit.*
24 *Patruus impendens pro patruele ab eo repetit.*
25 *Frater impediens ab eo repetit.*
26 *Mater impendens pro filio cum proteſtatione, quòd repetendi animo impendit, repetere potest.*
27 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ modica impensa dicatur, vt à matre filio donata præsumatur.*
28 *Donare non præsumitur mater magnam impensam pro filio factam.*
29 *Donare præsumitur mater, quod in filij captiui redemptionem erogauit.*
30 *Donationem præsumi ob nobilitatem & affectionem.*
31 *Verbum concedo, donationem significare.*
32 *L. vxori. §. vlt. de leg. 3. sensus & intellectus.*
33 *Donationem præsumi cùm mater extra dotem aliquid genero nomine filiæ dat.*
34 *L. Donationes. §. species. ff. de dona. intellectus.*
35 *Bartoli consideratio reiecta.*
36 *Dos ab extraneo data, an donata præsumatur.*
37 *Dos data ab extraneo etiam absenti mulieri, illa donata præsumitur.*
38 *Dos donata præsumitur cùm eam extraneus dat, etiam si sibi reddi stipuletur.*
39 *Dos à patre data filiæ donare præsumitur.*
40 *Dos à fratre sorori data, donata præsumitur.*
41 *Dos ab extraneo data non præsumitur donata ob contrarias coniecturas.*
42 *Dotem soluens tanquã fideiussor donare nõ præsumitur.*
43 *Dotem soluens extraneus mulieris debitor donare non præsumitur.*
44 *Dotem dans non præsumitur donare, si pater mulieris dotatæ dies eſt.*
45 *Mater dans dotem filiæ, non præsumitur eam donare, si pater dies eſt.*
46 *Dos data ab extraneo administrante non præsumitur donata, si mulier dotata dotem habet.*
47 *Dos data à matre, fratre & alijs, qui filiæ dotatæ bona administrant, non præsumitur ab eis dotata, sed data ex proprio ipsius mulieris.*
48 *Albæ consi. 12. improbatum.*
49 *Donatio à nobili facta an præsumatur.*
50 *Glos. l. vxori. §. vlt. de leg. 3. exponitur.*
51 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna res dicatur, ne donata præsumatur.*
52 *Antigonis responsum Thraſyllo datum cùm regem rogaret, vt donaret.*
53 *Donationem præsumi ob benemerita.*
54 *Donationem præsumi ob benemerita, etiam si illa non æquiualeant rebus datis.*
55 *Donationem præsumi ob benemerita, & si dotis fauor repugnet.*
56 *Donare operas præsumitur libertus.*
57 *L. Campanus. ff. de operis liber. intellectus.*
58 *Dispositio loquens de donatione vera, an in præsumpta locum habeat.*
59 *Donare præsumitur, qui amicitiæ gratia in auxiliũ amici impendit.*
60 *Procurator adiuuans amicum in iudicio, salarium non consequitur.*
61 *Donationem præsumi ob amicitiam. & ibidem declaratur.*
62 *Donationem præsumptarum casus à gloſſa relati remissiuè improbantur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

CASVS LXXXVIII.

QVIBVS CASIBVS DONATIO præsumatur: & de multiplici carũ coniectura, fusius quàm hactenus sit factum, agitur.

1 IRIS propositio est egregia & notabilis, quam in ore omnium quotidie esse videmus, † donationem non præsumi, cùm non dilapidare ac perdere, sed acquirere ditariq; velle vnusquisq; præsumatur. l. cùm de indebito. vers. qui eum soluit. ff.
2 de probat. quòcirca vbi alia sumi potest † interpretatio & coniectura, quàm donationis, illa semper sumitur. l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pigno. actio. l. si cum aurum. ff. de solu. Hinc fatuitas potius quàm donatio præsumitur. Baldus in l. generaliter. C. de
3 non numer. pecun. imò † error potius præsumitur, quàm donatio. Baldus cons. 189. Creditor. in fin. lib. 2. Dec. cons. 350. num. 4. cons. 571. num. 4. & cons. 644. nu. 5. Ias. l. iurisgentium. §. si cum nulla. nu. 28. de pactis. etiam si in facto proprio esset. l. & si me putem. in prin. cum gl. ff. de cond. inde. iuncta l. 1. eo. quibus sic respondit Curt. Iun. cons. 56. num. 5. quem secutus est Cravet. cons. 77. num. 14. & cons. 142. num. 26. illi addo Ruinum cons. 215. num. 22. lib. 1. imò datum præsumitur potius ex ea causa, quæ minorem iactationẽ continet, quàm ex alia, vt post Butrium consil. 65. respondit idem Cravet. cons. 106. num. 11. Hinc dici-
4 mus illum † stultum & dementem præsumi, qui omnia sua donat. Paris. cons. 88. num. 13. lib. 3. multa alia his similia congessit Tiraq. in l. si vnquam. in verbo, donatione largitus. num. 209. C. de reuoc. donat. Illud accedit de mente donantis ita certum esse debe-
5 re, vt etiam si † pater aliquid filio daret, potius committere quàm donare crederetur. ita Baldus in l. executorem. C. de execu. rei iud. quem secutus est Marsi-
6 sing. 57. Non præsumitur. qui subdit † donationem non induci, si tuà me petis, quòd rem talem donem, & ego respondeam, nõ tantùm hanc, sed & quidquid tibi placet. sic ait ille Baldum docuisse in capitu. cùm venissent. in fi. de institu. & Ias. in l. dedi. §. si liber. ff. de cond. ca. da. illi addo Ias. cons. 53. num. 2. lib. 1. acce-
7 cedit, nec † etiam Ecclesiæ fauore donationem præsumi. ita Alciat. respons. 38. in fin. Receditur tamen
8 ab hac iuris regula multis coniecturis, quas in † Iudicis arbitrio positas esse responderunt Bellonus consil. 60. num. 10. & Alciatus respon. 233. nu. 5. hoc etiam visus est sentire gloss. l. alimenta. in verbo materna. propè med. C. de nego. gest. in facto enim coniecturæ hæ versantur. l. vtrum. ff. de dona. inter vir. & vxor. & clarius in l. at si quis. §. sed interdum. ff. de religio. & sump. fune. Ex multis autem coniecturis vna hæc so-
9 let considerari, cùm inter donantem & donatarium † consanguinitas intercedit, hanc causam esse præsumendæ donationis affirmant gloss. 1. in l. quæ dotis. solu. matr. Abbas c. nonne. de præsumpt. Dec. consil. 267. nu. 2. in fi. & plura loca recenset Alcia. tract. præsump. reg. 1. præsump. 32. nu. 1. 2. quæ sanè loca, ait Alciat. suis in casibus procedere, nec hoc explicat, atque ita rem omnem obscuram & perplexã relinquit. Verè ego in ea opinione sum cum ijs, qui contra glo. d. l. quæ dotis sentiunt, solam sanguinis rationem donationis præsumptionem non inducere. ita communem hanc esse sententiam docuit Ias. in d. l. quæ dotis. num. 18. & Alcia. d. præsumpt. 32. num. 2. inquiunt
10 enim, † plura debere concurrere, iuxta casum. l. Procula. ff. de proba. quem sic multi, quos mox referemus, intelligunt: solam ergo sanguinis rationem, donationem subsecutam non arguere. illud facit in primis, quod inter fratres ex sola ipsa fraternitate donatio non præsumitur, vt probat dict. l. Procula. à sensu contrario argumento sumpto. & clarius l. ex duobus fratribus. & in l. pen. ff. de nego. gest. sic tex. in l. si negotium. C. eo. si enim frater pro fratre aliquid soluit, vt collectas, vel quid simile, non præsumitur facere animo donandi, sed repetendi. ita ex d. l. si negotium. docuit Alex. in l. si filius. in fi. C. de negot. gest. sic idem respondit cons. 99. in fin. lib. 2. Decius cons. 21. num. 7. in fine. cons. 442. num. 36. & 37. & cons. 628. nu. 7. 8. sic etiam respondit Ruin. con. 161. num. 11. lib. 3. & cons. 100. num. 4. & cons. 145. num. 9. lib. 4. qui declarat, nisi impensa sit modica. & nouissimè Cravet. cons. 86. num. 2. & si idem Cravet. cons. 159. num. 4. cum Alex. & Decio aliter visus sit sentire.
11 sic & in † patre erga filium. nam si pater rem aliquã emit & nomen filij in instrumento apponi iubet, nõ tamen filij nomine emisse, vt donet ei præsumitur, nisi re ipsa subsecuta sit traditio, vt probat l. filiæ. C. famil. herciscund. quam sic intellexit ibi Bartolus, & cum eo cæteri. sic in alio ascendenti, qui pro suo descendenti impendit, donandi animo non præsumitur. ita Corne. consil. 15. ad fin. lib. 4. Cravet. d. con-
12 sil. 86. num. 3. sic econtrà à fortiori cùm † filius in causam patris impendit, impendere non creditur animo donandi, sed repetendi, nisi modica sit impensa. ita ex text. l. si filius. C. de negot. gest. ibi docuit post alios Alexand. & sensit Decius d. consil. 22.
13 num. 7. in fin. sic quando † Victricus impendit pro priuigno, donare non præsumitur, nisi affectu paterno impendat. l. si paterno. quam ibi sic omnes, præsertim Alex. intelligunt. C. de nego. gest. Ex quo colligitur malè respondisse Alciatum respon. 233. nu. 5. ex
14 d. l. si paterno. † socerum impendentem pro genero in lite contra eum mota non repetere à genero, cui ratione cõsanguinitatis donasse præsumitur, inquit ille, quod falsum est. & in fortiori casu contrariũ docuit Bald. in l. quod in vxorem. in fine. C. negot. gest. dum post Cynum & Ray. scribit, socerum à genero repetere impensas, quas erogauit in medenda filia morbo laborante: sola ergo consanguinitatis ratio donationem censeri factam non arguit. Nec huic
15 sententiæ aduersatur † l. si seruus communis. ff. de donat. inter virum & vxorem, vbi ex sola causa consanguinitatis donandi animus præsumitur, dum frater consentit fratri eius vxori rem communem donanti. ita omnes ferè intelligunt textum hunc in l. quæ dotis. ibi Ias. num. 18. solut. matr. sic Bald. in l. 2. num. 2. C. de iure dot. Alciat. de præsumpt. 32. num. 2. dum ait simpliciter suo in casu textũ illum procedere. sic Ias. cons. 193. col. vlt. lib. 2. qui deinde declarauit maximis in rebus locum non habere. Verùm, mea opinione rectius sensit Bart. in d. l. quæ dotis. numero 5. solut. matrimo. cum quo sensit Ruinus consil. 262. numero 12. libro 3. inquit Bartol. in casu d. l. si seruus. scientiam illam fratrum non inducere donationem, sed solùm consensum, quo sanè consensu confirmatur facta donatio ab eorum fratre: ibiq; illam scientiam æquiparat Iureconsult. ratihabitioni: præcedebat ergo donationis titulus, qui dum quoad alios fratres inualidus foret, eorum taciturnitate confirmatur. quibus constat malè reprehendi Bartolum ab Imola, Castelliono & Comens. vt refert Ias. d. l. quæ dotis. numero 23. dum inquiunt, paria esse dicere, sanguinis coniunctionem arguere consensum, ex quo sequitur donatio, vel ipsam immediatam donationem præsumptam. non enim ita sensit Bart. sed solùm scientiam & taciturnitatem consensum arguere iam factæ donationis confirmatorium.

Non

Non ignoro etiam Calcan. cons. 23. nume. 6. quem secutus est Craue. consil. 159. numer. 4. in d. l. si seruus. vnà cum causa consanguinitatis, temporis diuturnitatem ad fuisse, quod ex illo textu colligi minimè potest. Quò ergo donationem præsumat Iudex alijs coniecturis quàm solius consanguinitatis ad ita coniectandum moueri debet. Ego sigillatim casus aliquot referam, in quibus leges coniecturas quasdam donationis inductiuas approbant. Primus est in l. Procula. ff. de probat. quo loci fideicommissum remissum atq; ita donatum à sorore fratri præsumitur.
16 quoniam tria † hæc concurrebant, consanguinitas rationes sæpius calculatæ, & temporis diuturnitas. ita enim ab omnibus ferè is textus intelligitur referente Ias. in d. l. quæ dotis. nume. 18. idem consil. 193. lib. 2. Soc. Sen. cons. 25. numero 10. lib. 4. Ruinus consil. 162. num. 10. lib. 3. Afflictus decisio. 13. numero 12. Purpur. l. cùm quid. num. 128. ff. si certum petatur. Socin. Iun. consil. 128. num. 108. lib. 1. & consil. 14. in fine lib. 3. Alciatus respons. 304. in fine. Neuiza. consil. 57. nume. 6. Tiraquell. De retract. consangui. §. 1. gloss. 9. num. 154. & Grammat. decisio. 103. num. 39. Verùm Imola in d. l. quæ dotis. scriptum reliquit, sufficere rationem sæpius calculatam, quando consanguinitas & temporis diuturnitas cessarent: quoniam
17 Papinianus in d. † l. Procula. suum præcipuum fundamentum in ratione sæpius calculata constituere videtur. fallitur Imola ex omnium sententia, quia in omnibus, vel præcipuè in consanguinitate fundamentum facit Papinianus. id quod magis comprobatur ex Æmilij Ferreti interpretatione, quam nunc subijcio. is sentit, Papinianũ minimè niti, ex eo quòd rationes sæpius calculatæ forent. Prætercà ratione diuturnitatis temporis ibi non adduci Papinianum scripsit Alciatus d. præsumptio. 32. num. 3. nec dissentit Æmilius d. l. Procula. & rectè, mea quidem sententia, nam dictio illa, Quamdiu, de solo biennio intelligi posset. Rursus in rationibus sæpius calculatis non niti Papinianum opinatur Æmylius, quandoquidem verbum ratio, quod negotiationem significat, & negotiationis scripturam aliquando. l. si quis ex argentarijs. §. rationem. l. Prætor. & l. vbi. ff. de edend. ibi, in d. lege Procula. pro ipsa calculatione seu dispunctione, sumunt interpretes. inquit ergo Æmilius, vim Papinianum fecisse in solutione, quæ sæpius facta est à ratione, id est, à negotiatione sororis in rationem, id est, negotiationem fratris, Coniunctio ergo & iterata solutio hoc efficiunt, vt remissum credatur fideicommissum. Verùm, si Doctorum mens rectè perpendatur, à verbali Æmilij interpretatione non discrepat. nam, cùm à ratione sororis in rationem fratris facta esset solutio, intelligimus calcula, quæ computa vulgò appellant, sumpta fuisse: ex qua quidem calculatione solutio ipsa facta demonstratur: non ergo re ipsa refert, siue dicamus factam iteratam solutionem, vel calculationem, cùm ex ea consequimur solutionem compensationis medio. Duo ergo tantùm ibi concurrere videntur, consanguinitas & calculatio, seu iterata solutio. & duo hæc tantùm sufficere senserunt plures relati à Cravet. cons. 159. num. 4. Aliam tamen causam in d. l. Procula. à Papiniano consideratam fuisse scribit Alci. d. præsump. 32. nu. 3. vers. Prætereà vltra nempe, Proculam ibi petijsse creditũ ab hæredibus fratris sui iam defuncti, à quo nunquã petierat, dum viueret, quod per fraudem peti videbatur, tanquam ab hæredibus malè informatis: iuxta l. qui Romæ. §. Augerius. de verbor.
18 obligat. Verùm † opinor, Alciatum falli, quandoquidem Procula calumniosè petebat fideicommissum suum, quia de eo constabat, vt ipsa remissio præsup-
ponit: non enim hæredes patris hoc negabant, sed dicebant illud fuisse tacitè remissum ex duabus rationibus iam relatis. credo itaque rectè à Commodo, referente Papiniano, fuisse iudicatum, remissum censeri fideicõmissum illud ob probabiles illas coniecturas, quæ eum in sententiam illam traxerũt. Nec vereor, quin rectè etiam facturus sit Iudex noster, si consimilibus coniecturis impulsus, ita iudicium suũ proferat.

Extenditur hic casus, vt etiam procedat, quando
19 loco illius coniecturæ † sumptæ ex ratione sæpius calculata, adesset coniectura desumpta ex diuisione bonorum facta. sic in specie decidit Gramma. decisio. 103. numero 39. Declaratur primò hic casus, vt locum sibi non vendicet contra eum, qui probabiliter ius suum ignorauit. ita sensit gl. l. si seruus communis. ff. de donat. inter virum & vxorem. & clarè Soci. Iun. cons. 128. nume. 126. lib. 1. & satis probat. l. cuius per errorem. de reg. iuris.

Declaratur secundò non habere locum contra eum, qui in iure errauit, vt post Imolam in l. recusari. ff. de acquir. hæred. decidit Afflict. decis. 13. nume. 13. vtriusq; declarationis rationem omnibus cognitam opinor.

Secundus casus est in l. 1. & l. alimenta. C. de ne-
20 got. gest. vbi donatio † aliquibus coniecturis facta præsumitur, cùm mater alimenta filio præstitit, non repetendi animo, sed donandi præstitisse præsumitur. sic in auia erga nepotem. l. Nesennius. ff. de neggesto. vna est coniectura ipse sanguis, altera est alimentorum fauor, cuius causa multa iure constituta sunt: nam magna in his æquitas & parentum affectus considerari solet. l. si quis à liberis. §. vtrunque. & §. si mater. & l. penultima. ff. de lib. agno. extât & plura priuilegia enumerata à Bartol. in leg. Mela. in fine princip. ff. de alim. & ciba. lega. Tertiò rei tenuitas, nam si magnæ impensæ essent, repeteret, vt docuit Alexand. in d. l. alimenta. num. 8. in fi. & in hoc mul-
21 tùm versatur † Iudicis arbitrium, vt probat. l. si quis à liberis. §. si mater. ff. de liber. agno. ibi, Iudices æstimabunt. quo loci affirmat Vlpianus, matrem nõ posse repetere à patre ipsius filij quod in causam alimentorum pro filio ipso materno affectu impendit, siue magna, siue tenuis (vt ibi exponit glossa) impensa fuerit.

Declaratur nunc primò hic casus, vt non proce-
22 dat, quando † pater filij cuius interest alere filium, esset superstes ac diues, & filium in potestate haberet, tunc mater repetit quod in causam suorum alimentorum impẽdit, cùm verisimilis donandi animus nõ adfuerit. d. §. si mater. iuncta glossa ibi, Baldus d. l. alimenta. num. 2. in fine. C. de nego. gesto. Ruinus consil. 171. num. 2. lib. 1. & cons. 145. nume. 3. lib. 4. Alciat. respons. 153. num. 2. sic etiam repeteret mater ab eo, qui ex obligatione filium illum alere teneretur. ita Soc. Sen. cons. 26. col. 2. lib. 1. quæ etiam subintelligo, nisi materno affectu impenderit mater: quod Iudex arbitrabitur. d. §. si mater.

Declaratur secundò non procedere, quando † fi-
23 lius esset diues, & mater bona eius omnia fortè tanquam tutrix administrat, tunc si alimenta præstat, non donandi, sed repetendi animo præstare dicitur, vt probat d. l. Nesennius, vbi Bar. num. 3. & Bald. numero 5. sic respondit Ruinus cons. 171. nume. 4. lib. 1. & consil. 1. num. 23. versiq. secundò quia. libr. 3. & Decius consil. 616. num. 7. sic etiam respondit Raphael Comensis consil. 87. colum. 2. qui idem esse censuit
24 in † patruo sui patruelis tutore & administratore. sic
25 in duobus † fratribus scribit Petrus Vbaldus tract. societ. par. 6. q. 23. vers. 4. fallit.

V 2 Decla-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Declaratur tertiò non habere locum, quando † mater fuisset protestata se alimenta præstare animo repetendi, tunc in claris versamur, & re ipsa constat, donationem non esse, vt probat. d.l. Nesennius. vbi Bart. & cæteri omnes. Decius cons. 21. num. 7. & cons. 616. num. 4. Tiraquel. De retractu consang. §. 36. glos. 2. num. 53. id quod extendit Alex. in l. 1. num. 3. verfic. Verùm nisi. C. de nego. gest. procedere, etiam si impensa modica sit. quæ autem hoc casu modica sit impensa † Iudicis arbitrio relinquitur, ita Purpur. in l. cùm quid. num. 124. ff. si certum pet.

Declaratur quartò non procedere, quãdo † magna esset impensa: tunc animus donandi non præsumeretur. ita Bald. d. l. 1, oppo. 5. C. de nego. gesto. Petrus Vbaldus tract. de socie. part. 6. q. 23. verfic. secundò quando. Alexand. d. l. alimenta. nu. 9. Ruinus consil. 100. nu. 4. lib. 4. Purpur. d. l. cum quid. nume. 129. si cert. pet. quæ autem magna sit impensa, Iudicis arbitrio (vt iam dixi) relinquitur.

Tertius est casus in l. liber captus. C. de cap. & † postlimi. reuer. vbi † donatio ex coniecturis præsumitur, cùm mater filium redemit captiuum, non repetendi, sed donandi animo impendisse præsumitur. ibi concurrit maternus affectus, & votum, quibus mater non in filij, sed in propriam causam impendere videtur. Hinc Baldus ibi num. 4. docuit, hoc in fratre cessare, cui par ratio affectionis nõ est, quæ in matre. Baldum est secutus Decius consilio 628. numer. 8. cõcurrit & redemptionis fauor, qui maximus in iure solet considerari, vt in l. sancimus. vbi gloss. & Doctor. C. de sacrosanct. Eccles. Ex quibus colligimus minorem rationem non esse in hac causa, quàm sit in causa alimentorum. quòcirca docuit Baldus in d. l. Nesennius. num. 3. in fin. de nego. gesto. parem esse rationem alimentorum, & huius redemptionis, adde Bald. nouell. l. 1. num. 81. solut. matr.

Quartus est casus, in quo donatio præsumitur aliquibus coniecturis. in l. vxori. §. vltim. de legat. 3. quem attigit Alciatus. d. præsumptio. 32. num. 2. Verùm Baldus in l. 2. num. 2. C. de iure dotium. visus est intelligere textum illum procedere † ratione affectionis & nobilitatis concurrentis, quorum vtrunq; falsum est, cùm ne verbum quidem de illis. Barto. verò in illo ipso. §. vltim. sensit, illud ibi contingere, quia is testator vsus fuit † verbo concedo, quod eam donationis vim habere videtur. l. vxorem. §. in testamento. vbi idem Bart. deleg. 3. latè Ruinus consil. 38. num. 1. cons. 42. num. 5. & cons. 51. libr. 1. qui sic intellexit. d. l. vxori. §. vlt. Sic Iaf. cons. 45. nu. 2. lib. 1. & Soc. Iun. cons. 102. numero 12. lib. 1. Verùm verbum illud concesit, est Iureconsulti narrantis factum, ob id in illo vis facienda non videtur: iuxta glos. l. vnicæ. vbi Iaf. num. 22. C. quando non puten. partes. Ego † aliquando considerabam, ibi ex eo donationem præsumi ex facto subsecuto: nam ibi Seius testator prius Iuit pignorata ab vxore, deinde verbo vniuersali, quidquid, legauit, atq; in stipulatum eius cõcesit, & hoc amplius vicenos aureos annuos. Hoc etenim legatum tàm amplum arguit mentem Seij testatoris fuisse, illa centum, quibus pignorata fuit, non esse repetenda, quia donandi animo vxoris nomine soluit. Iureconsl. ergo præsumptum animum donandi collegit ex legato illo tàm amplo, non autem ex illo verbo concesit, quod personã creditoris potius, quàm vxoris respicit.

Sextus est casus in l. donationes. §. species. ff. de donat. vbi † donatio præsumitur, cùm mater res aliquas extra dotem eius genero nomine filiæ filia præsente tradiderit, matrem ipsam filiæ donasse præsumitur, & annotauit textum hunc Bar. in l. quæ dotis. num. 5. in fin. solu. matr. & ibi Iaf. nu. 55. Alcia. d. præsump. 32. nu. 2. sed idem Alciat. in Rub. de verb. oblig. nu. 7. sensit ex ipsa acceptatione generi cuius intererat suæ vxori acquirere donationẽ confirmatã fuisse. Considerari etiam ibi matrimonij fauor potest, quo multa in iure constituta sunt. sed mea opinione, † ibi nõ versamur in casu dubio, sed in certo. ibi eum mater filiæ prius donauerat, deinde filia præsente viro nomine filiæ res traditas. Gener deinde cauit, res has vsui tantùm causa eius vxori ab eius socera traditas esse. quam ob cautionem mater offensa à filia vsum illarum rerum reuocare volebat, respondet Papinianus reuocationi locũ non esse, rationibus ab eo perpensis. Erat ergo dubium, quia videbatur dicendum species illas ad vsum tantùm fuisse traditas, non autem in totum donatas, cùm sic vir, qui vxoris nomine acceptauit sua cautione declarauerit, id quod ei licuisse videbatur, ex quo suo medio videbatur eius vxori acquisitum. Papinianus tamen cõtrarium diffinit, ea ratione præcipua, quia mater donans ex verbis suæ donationis modum donationis non declarauit, nec vsum à proprietate separare illis verbis voluit, sed illud tantùm vt species illæ essent filiæ in peculium, non in dotem, quare eam suam voluntatem maritus filiæ interuertere non potuit. & si enim ei species traditæ fuerint, attamen non à matre, sed ab ipsa filia manu breui traditas fuisse dicitur, ex illis verbis & ab ea, scilicet filia, viro traditas videri. quod sanè etiam verbum videri, non refertur ad personam matris, quæ iam prius donauerat filiæ, sed ad personam filiæ, vt sit hic sensus, species à matre filiæ donatas, & deinde ab ipsa matre filia præsente viro ipsius filiæ traditas, videri traditas à filia ipsi viro suo. & hęc in iure traditio breui manu facta dicitur. l. singularia. ff. si certum petatur. Illud vnum etiam obiter volo lectorem nostrum beneuolum annotare, † Bartolum, alioqui Iureconsultorum Coriphæum, malè ex eo textu collegisse, quòd si res donatur ad vsum, proprietatem donatam videri. ita is textum illum in compendium redigit, & clarius paulò post cõfirmat. illi assenserunt deinde Decius consil. 262. nume. 9. in fine. Ruinus consil. 21. num. 5. & consil. 41. numer. 32. verfic. Circa tertium. lib. 1. & Curt. Iun. consil. 38. nu. 3. nam hoc ex d. §. species. colligi non potest. quoniã ibi mater non donauerat filiæ vsum illarum rerum, sed Papinianus præsupponit species illas absolutè filiæ donatas fuisse, sed contra verborum significationem virum filiæ voluisse interpretari donationẽ fuisse solam vsus concessionem, quæ sanè interpretatio à Papiniano reiecta fuit.

Septimus est casus in l. vnica. §. accedit. C. de rei vxor. actio. vbi † dos data ab extraneo mulieri donata præsumitur, si is extraneus à marito illius mulieris stipulatus non sit eam sibi reddi soluto matrimonio. idem constitutum est ex l. vltim. C. de iure dot. quod dotis speciali fauore est, vt illis in locis annotarunt omnes, sic omnes in l. 2. §. 2. ff. solut. matr. clarè Bartol. in l. quæ dotis. num. 6. solut. matrimo. inquit dotem esse causam piam. l. cùm is. §. penult. ff. de condict. indeb. sic Soc. Sen. cons. 100. colum. 3. lib. 3. Dec. cons. 35. num. 1. & esse speciale hoc casu respondit Parisius cons. 12. num. 109. lib. 2. Soc. Iun. cons. 79. numero 74. libr. 3. & alij permulti ex his, quos statim referam.

Extenditur hic casus † locum etiã habere, cùm dos absente muliere ab extraneo datur. sic Dec. consil. 35. num. 1.

Extenditur secundò vt procedat, etiam † quando is extraneus nomine mulieris sibi reddi stipulatur,

tur. nam adhuc manet donationis præsumptio, & sua illa stipulatio facta ab eo præsumitur, tanquam ab eo, qui per mandatum à muliere ad ita stipulandum adhibitus fuisset: ita Bal. nouel. in l. 1. n. 4. 12. sol. mat.

Extenditur tertiò, vt procedat fortius † in patre dotante, cùm dotare non teneretur: ita Socin. Sen. d. consil. 100. colum. 3. lib. 3. & si enim hoc casu extraneo æquiparetur, nihilominus fortius in eo præsumitur donatio, quàm in extraneo, vt Soc. ostẽdit, imò quando pater dotem dat, intelligitur donasse filiæ, non solùm ratione primi matrimonij, sed etiam secundi, ita Decius d. consil. 35. num. 6. ex tex. in §. quia verò. in authen. de æqual. dotis. fic in patruo. Soc. Iun. d. consil. 79. num. 74. lib. 3.

Extenditur quartò procedere, etiam in fratre † dotante sororem etiam diuitem. ita post alios Ripa. l. 1. num. 9. solut. matr.

Declaratur hic casus, vt non procedat, quando † aliæ coniecturæ vrgent in oppositum, quibus dotantis animus colligitur non esse donandi, vtputà cùm incontinenti alter nomine d. mulieris ipsi dotanti satisfacere promitteret. vel si ipsa mulier à fratre suo dotetur, & illa die sequenti per instrumentũ fateretur se tacitam & contentam: nam dos donata non præsumeretur, sed data pro eius portione bonorum patris. ita duos hos casus recenset Soc. Sen. cons. 121. col. pen. verf. postremò dico. & cons. 135. col. 1. ver. sed sequendo. lib. 1. idem Socin. cons. 273. col. 2. lib. 2. post Baldũ à se relatum, cum die sequenti, vel statim facta est quitatio. & cùm dat pro portione bonorum compensare voluit. ita sentit Ruinus cons. 145. nu. 3. lib. 4. fic quando soluit † dotem tanquam fideiussor mulieris iam obligatæ. Bald. Nouell. in l. 1. nume. 338. in fin. solut. matr. Sic quando is † extraneus, vel etiã frater esset debitor ipsius mulieris, quia dotem dedisse videtur non animo donandi, sed repetendi. ita Ruin. cons. 223. num. 1. lib. 1. & cons. 152. nu. 9. lib. 5. & sensit Bart. l. vxorem. §. pater naturalis. de leg. 3. Rui. tamen cons. 65. nu. 67. lib. 3. aliter visus est sentire, fic cùm maxima esset summa. Soc. Iun. cons. 79. num. 99. lib. 3. eum omninò vide. Idem respondit Alba. consil. 2. num. 6.

Declaratur secundò non procedere, quãdo † pater mulieris esset diues: nam tunc qui dotem dedit, non donandi animo, sed repetendi à patre dedisse præsumitur. ita Ruin. d. cons. 171. nu. 3. lib. 1. & cons. 145. nu. 3. lib. 4. post Castren. cons. 97. Si dicta Cornelia per legem. lib. 2. in nouis. idem respondit Alciat. respon. 153. nu. 3. Sic etiam intelligitur, quando pater prius dotẽ promisisset, & deinde hic extraneus eam solueret: nam animo repetendi soluisse creditur. ita Bal. nouel. l. 1. num. 338. propè fi. ff. solut. mat. fic intelligitur, quando † mater hoc casu dat dotem, videtur dedisse animo repetendi à patre. ita Baldus nouellus d. l. 1. num. 82. solut. matr. & conferunt quæ suprà de alimentis diximus.

Declaratur tertiò non procedere, quando † mulier haberet bona quibus dotem sibi constituere posset, & illa extraneus administraret: nam tunc dotando dotasse præsumitur ex bonis ipsius mulieris, quorum administrator est, non autẽ ex proprio, ita Bald. in l. vlt. nu. 12. C. de dotis promiss. qui in fratre ita dotante loquitur. & nu. 13. idem in † matre subijcit, fic in fratre respondit Soc. Sen. cons. 521. col. pen. vers. & probatur. lib. 1. fic etiam Rui. cons. 171. nu. 3. & consil. 200. nu. 1. lib. 1. licet ipse Rui. cons. 65. nu. 6. lib. 3. aliter respondisse visus sit. Et in patruo Soc. Iun. consil. 79. num. 94. lib. 3. Alciat. responso. 153. nu. 3. Ripa in l. 1. nu. 94. sol. mat. quo loci Bal. nouel. nu. 78. idem de matre. imò & fortius de patre administrante. latè idem Baldus nouellus in tract. de dote. part. 6. priuileg. 46. quod verum non puto, vt aliter sentit Ruin. d. consil. 200. in fi. lib. 1. & communem testatur Ripa in l. 1. nu. 90. sol. mat. verum ita q; est quod scribit Bal. d. l. fi. nu. 12. 13. C. de dot promis. Ex quibus colligi facilè posset malè de iure respondisse † Albam cons. 12. Præsens casus. qui nu. 1. dixit contra Baldum communem esse sententiam. & Bald. esse solùm in hac opinione. & nu. 10. subijcit, Baldum malè intellexisse Cynum in d. l. vlt. in q. 3. cùm loquatur Cynus etiam hoc casu, cùm frater administrat: nam est quòd aduertatur, Cynum loqui, cùm bona sunt communia, atq; ita præsupponit ambo, fratrem scilicet, & sororem administrare, & ita visus est intelligere ibi Albe. in fin. Iaf. cons. 133. nu. 12. lib. 4. & Soc. Sen. cons. 291. col. 8. vers. Ad tertiam rationem. lib. 2. rationibus quibus Alba adducitur contra Baldum, non respondeo, nam ex iam relatis suprà satis superq; satisfactum credimus, si diligenter perpendantur. Octauus casus in quo donatio præsumitur, is à nostris Doctoribus enumeratur, cũ aliquid † à viro nobili & diuite datur: nam inquiunt isti, præsumi donatum, ita gl. in l. vxori. §. vlt. in glos. vlt. de leg. 3. & de diuite. gl. in l. sed & si ego. in gl. vlt. ff. ad S. Cons. Velleia. & post Cynum scriptũ reliquit Roma. sing. 644. Nobilitas. Bald. in l. si paterno. C. de nego. gest. Iaf. in l. cùm quid secunda lectura. nu. 19. & ibi Purpur. nu. 21. ff. si cert. petat. idem Iaf. in l. contra iurisi. §. 1. col. 1. ff. de pactis. Tiraq. tract. nobilit. ca. vlt. nu. 47. qui multis comprobat. Accedit quod docuit Corasius in l. beneficium. in fi. ff. de consti. prin. nempe concessionem Principis præsumi ex gratia & liberalitate, cùm hæc virtus sit Regum & Principũ propria, vt pro M. Marcello dicebat Cicero. Quem casum nos non semel non parùm dubitabilem existimauimus, cùm reuera iure aliquo non videatur probari. nec gl. d. † l. vxori. §. vlt. affirmare videtur, cùm relata Azonis interpretatione, ad aliã pertranseat. & vbi illud affirmaret probabilis, non autem necessaria esset illius auctoritas, vt etiam eorũ est, qui turmatim, re minus diligenter perpensa, eam secuti sunt. at vbi veram hanc esse opinionem dicemus, ea tamen adhuc procedere intelligimus, cùm actus à nobili gestus donationi conuenit: secùs si non conueniret. ita sensit Iaf. cons. 45. nu. 3. in fi. lib. 1. Rursus intelligitur cùm non agitur de re graui & magna. ita sensit Bart. in d. l. vxori. §. vlt. de leg. 3. Quæ autẽ res grauis, & magna vel parua iure dici possit † Iudicis arbitrio relinquendum esse suprà diximus. is ergo Iudex pro qualitate personarum & rei, quid iuri consentaneum sit, iudicabit. & pulchrè Soc. Iun. cons. 79. nu. 99. lib. 3. & probat text. c. & si quæstiones, de simonia. vbi glossa refert egregium responsum † Antigoni Macedonum Regis, qui à Thrasyllo Cynico rogatus, vt drachmam ei donaret, respondit Rex, non est inquit, Regiũ munus. Cynico subijciente, talentum igitur da. at non est, inquit, Cynicum, tale munus accipere. atq; vtroq; cornu repulit postulatoris improbitatem, quem existimabat nullo beneficio dignum.

Nonus est casus, in quo † donatio præsumitur, quando s. præcesserunt benemerita, nam quod postea simpliciter datur donatum creditur, vt probat. l. si verò non remunerãdi. §. idem Papinianus. ff. mandati. quem in hanc sententiam annotarunt Bald. in l. 2. nu. 2. C. de iure dotium. Bal. nouel. in l. 1. nu. 410. solut. mat. Iaf. in l. ex hoc iure. nu. 57. de iust. & iur. Purpur. in l. cùm quid. num. 129. ff. si cert. pet. Curt. Iun. cons. 34. nu. 5. & cons. 54. nu. 1. 3. Bello. cons. 60. nu. 10. latè Tiraq. in l. si vnquam. in verbo donatione largitus. nu. 50. C. de reuo. donat.

Extenditur, vt procedat etiam si quod datũ † est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

excedat valorem benemeritorum: nec enim animi gratitudo cum re nummaria compensari potest. ita Purpur.d.l.cùm quid.num.130. Verùm rectius distinguit & declarat Tiraq.d.verbo donatione.nu.81. 83.84.85. non hic referam, cùm fusius sim infrà in casu 134. hac de re dicturus.

55 Extenditur secundò, vt procedat etiam † si dotis fauor concurreret, quanquam aliter semper senserit Bart.vt apud eum.d.§.idem Papinianus. & in l. quæ dotis.num.6.solut.matr.ex text.l.idemq. §. si cui.ff. eo.manda. Nam Baldus Nouellus in d.l.1.nu.411.solut.matr.interpretatus est.d.§.si cui. ad rem Bartoli non conferre, cùm ibi mater, quæ dotem dedit, mandante filia sicq; filiæ nomine stipulata sit, cum Baldo Nouello sensit Iaſ.d.l.quæ dotis.num.25.solut.matr. qui eiusdem opinionis Raphaelem Comensem retulit, & rectè mea opinione.

Decimus est casus, in quo donatio præsumitur, in l.Campanus. ff. de oper. liberto. vbi libertus, qui
56 † scie.is se ad operas non teneri, nec grauari à manumittente posse, passus est se ad illas obligari, præstare eas tenetur, quia donasse præsumitur. Baldus in l.2. num.2. C.de iure dotium, sensit illud factum, quia remunerationis gratia libertus promisit. sed falsum hoc est, quandoquidem ibi libertus ab eo, qui ex fideicommissi causa eum manumittit, nihil consequitur, sed totum à testatore. Iason verò in l. Iurisgentium. §. sed cùm nulla. numero 28.ff.de pactis.intel-
57 lexit. d. † l. Campanus. procedere in casu claro, cùm scilicet quis ex certa scientia dare promittit, quod se dare non debere sciebat: nam tunc donare dicitur.l. cuius per errorem. de regul.iuris. atque ita is textus regulam potius contrariam probat. vt pro regula contraria illum sic citauit idem Iaſ.cons.193. num.1. lib.2.sic Decius in d.l.cuius per errorem.numer.3. & idem quòd Iason d.§.sed cum nulla.prius sensit Aretinus. & Alexand. in l.à Titio.de verborum obligat. quos secuti sunt Curt. Iun. consil.56. num.5. & consil.131.num.4.& Bellonus in §.1.num.10.inst.quibus mod.re contrah.oblig.possumus sic, & rectè dicere, donationem præsumi, cùm quis simpliciter dat, vel promittit, sciens se non teneri. nam & si certa adsit dantis scientia, attamen respectu tituli donationis non expressi in dubio versamur, atq; ita præsumitur donatio, ergo hæc præsumpta dici potest. quod vtile admodum est cognoscere, cùm non semel disputent
58 nostri, an † dispositio quæ in donatione vera loquitur, locum etiam sibi vendicet in præsumpta, vt vno verbo attingit Iaſ.d.§.sed cum nulla.num.28. in fine. & latè apud Tiraq.de leg.connubial.in glo.3. nu.151. cæteros sciens prætereo.

Vndecimus est casus, in l.is qui amicitia. ff. dene-
59 go.gest. vbi qui paterna † amicitia iuuit amici filium cùm à suspectis tutoribus fraudaretur, impensam nō repetit, sed donare dicitur. ex quo colligit Bartolus
60 in l.2.num.4.C.de nego. gest. † Procuratorem adiuuantem filium amici in iudicio præsumi ob amicitiam, quam cum eius patre gerebat, eum adiuuasse, & ob id impensam vel salarium aliquod consequi nolle. sic colligit Baldus in l.2.num.2.C.de iure dotium.
61 † donationem præsumi amicitiæ causa. sic Ruinus cons.100. nu.2.5.lib.4. Hinc ob causam amicitiæ præsumitur, quòd quis actui consenserit, & illum probauerit, cui aliàs non consentiret. sic Bald.Sal. & alij in l. inuitus. C.de Procu. Alex.cons.1.nu.17.lib.3. Crauet. cons.237.col.1.vers. imò latissimè. de effectu amicitiæ in iure nostro scribit Tiraq.in l. si vnquam. in verbo libertis.num.93.94.C.de reuoc.dona. hunc tamen casum procedere intelligo, cùm tria concurrunt. primò amicitia; secundò pietatis causa, ne quis opprimatur. l. is quis amicitia, & in l.1. C.eo.de nego.gest. tertiò modica impensa, vt annotauit Bal.in d.l. 2. nu. 2. C.de iure dot.

Duodecimus est casus, in quo donatio præsumitur, cùm venditor nulla necessitate vel dolo ductus, rem magni valoris minimo pretio vendidit: cùm optimè iustum illius precium nouisset. Nam præciū quod supra iustū valorem non accepit, donasse præsumitur, ita Ancha. in cap. peccatum. num. 21. de reg. iuris. in 6. Salicet. in authen. ad hæc. q. 21. C. de vsuris. qui ob id censent venditorem non posse asserere, se læsum in foro conscientiæ, quod probarunt & Conradus tract. de contractibus. q. 57. Io. à Medina de restitutio. c. 33. Caieta. in quolib. capitu. 12. quæst. ibi. & Gomes. in cap. 2. num. 10. de const. in 6. & si ab illis dissentiat Didacus lib. 2. varia. resolut. cap. 2. num. 11. 12. Cæterùm & Anchara. sententiam confirmat, quod à multis est scriptum, dispositione. l. 2. C. de rescinden. vend. non cōcedi venditori scienti valorem rei venditæ. ita scribunt Bart. in d. l. 2. nu. 14. in fi. Socin. Sen. cons. 48. nu. 8. lib. 4. Dec. cons. 584. num. 2. Paris. cons. 128. num. 36. lib. 1. Craue. cons. 151. nu. 25. & cons. 192. num. 2. Rolan. cons. 59. nu. 10. lib. 1. cæteros prætereo. Hos casus, in quibus donatio præsumitur, enumerasse sufficiat: cæteros in iure, si quos inueniet, ob-
62 seruabit diligens lector. quem monitum volo, † glossam in l. sed si ego. ff. ad Velleia. tres alios enumerare, vnum ex l.1. §.1. ff. de tutel. & ratio. distrahi. alterū ex l. cùm plures. §.1. ff. de admi. tuto. tertium ex l. affectionis. ff. de dona. ex quibus aliquos probauit Purpur. l. cum quid. nu. 126. 127. si certum peta. sic quartum addit Bald. d. l. 2. nu. 2. versic. est & sextus. C. de iur. dot. verum iure illi non probantur illis iuribus, cùm in illis non agatur de donatione præsumenda, vel non præsumenda, sed solū agitur, vt fauore illarū causarū donare is possit, qui aliàs non potest. Hæc sufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Filiationem difficilis probationis esse.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quibus coniecturis probetur filiatio.*
3 *Filiationis probationem triplicem esse.*
4 *Filiationem probatione necessaria probari non posse.*
5 *Homeri locus.*
6 *Palæotus Cardinalis laudatur.*
7 *l. Lucius. ff. de cond. & dem. intellectus cōmunis reiectus.*
8 *Conditio impossibilis quando vitiet.*
9 *l. Lucius. ff. de condit. & demonst. intellectus Comens. & Alciati reprehensus.*
10 *l. Lucius. de cond. & demon. intellectus auctoris.*
11 *Filiationem probare concludenter impossibile.*
12 *Pater certus quomodo in iure intelligatur.*
13 *Filius certus quomodo in iure intelligatur.*
14 *Actus verus ex ficto nascitur.*
15 *Possessio vera ex translatione fictæ præsumitur.*
16 *Filij legitimi ex putatiuo matrimonio nasci.*
17 *Scire certò is dicitur, qui per præsumptiones & coniecturas à iure probatas scit.*
18 *Filius verus interdum probatur.*
19 *Filiatio probatur ex eo quòd domi natus sit, scientibus vicinis, ex viro & vxore.*
20 *Filius præsumitur legitimus quanquam adulterij mater commiserit.*
21 *l. Miles. §. defuncto. ff. de adult. intellectus.*
22 *Præsumptio fauorabilior in dubio sumenda est.*
23 *Præsumitur potius possibile honestū, quàm inhonestum.*
24 *Boerij doctrina explosa.*
25 *Filius præsumitur legitimus & si mater extra domum commoretur, modo pater ad eam accedat.*
26 *Filius naturalis ex concubinatu quomodo præsumatur.*

27 *Filius*

27 *Filius legitimus præsumitur, & si mater contradicat.*
28 *Filius Regis stultè regno renunciauit cùm credidit matri se Regis filium non esse.*
29 *Cautela viduæ, quæ filium illegitimum admisit ad successionem cum legitimis.*
30 *Moriens non semper præsumitur bonus.*
31 *Filius legitimus præsumitur, & si ex muliere sit natus, quæ diu fuit sterilis.*
32 *Filius legitimus non præsumitur cùm est natus patre iā diu absente.*
33 *L.1. §. idem Iulianus. ff. de lib. agnoscen. intellectus, & verus sensus.*
34 *Partum septimestrem iustum & perfectum esse.*
35 *L. intestato. §. vltim. ff. de suis & legit. declaratio.*
36 *Macrobij de partu septimestri reiecta opinio.*
37 *Partus septimestres debiles esse.*
38 *Partum octimestrem vitalem non esse.*
39 *Partum nonimestrem vitalem esse.*
40 *Partum decimestrem vitalem esse.*
41 *Menses decem in partu decimestri quomodo computentur.*
42 *Aristotelis & Plinij sententia de partu decimestri.*
43 *Partus decimestres apud Athenienses illegitimos fuisse.*
44 *L. Gallus. in princ. de lib. & posthum. quomodo decem menses computet in partu.*
45 *Iudex quid considerare debeat in iudicando partu decimestri an legitimus sit, vel non.*
46 *Hadriani decretum de partu decimestri, Hippocratis opinioni repugnare.*
47 *Marij Solomonij & Aemilij Perroti lapsus.*
48 *Glo. l. Gallus. in prin. de lib. & posthum. reiecta.*
49 *Partus vndecimestris vitalis an sit.*
50 *Partus quatuordecim mensium.*
51 *§. vltimus, in auth. de restitu. & ea quæ parit in vndecimo mense. sensus & intellectus.*
52 *Alciatus ab Aemilij Perroti morsibus vendicatus.*
53 *Filius legitimus non præsumitur cùm pater ad generandum impotens esset.*
54 *L. filium. de ijs qui sunt sui, vel alieni iuris. declaratur.*
55 *Senex ad generandum impotens.*
56 *Sexagenarij ex lege Papia Poppea vxorem ducere non potuisse.*
57 *Lex Papia Poppea à Claudio Cæsare abrogata.*
58 *Sexagenarios secundum Ius Ciuile generare non posse.*
59 *L. si maior. C. de legit. hæred.*
60 *Federicum Imperatorem ex quinquagenaria natum.*
61 *Maximissam generasse cum annum octuagesimum sextum ageret.*
62 *Catonem censorium octuagenarium generasse.*
63 *Ratio cur Iustinianus statuerit natum ex quinquagenaria legitimum esse, cùm de nato ex septuagenario verbum non fecerit.*
64 *Probationes validiores requiri cùm allegatur partus quinquagenariæ, vel sexagenarij legitimus.*
65 *Filius illegitimus multis coniecturis simul iunctis probatur.*
66 *Probationes plures imperfectæ simul iunctæ perfectam reddunt.*
67 *L. spadonum. §. qui iurā. ff. de excus. tut. declaratur.*
68 *Alexandri & Cornei responsa declarata.*
69 *Filiationem probari ex tractatu & educatione.*
70 *Filiationem ex tractatu & educatione probari etiam in Iudicio petitorio.*
71 *Possessio vel quasi, quando sufficiat in petitorio Iudicio.*
72 *Filiationem probari ex tractatu facto etiam patre mortuo.*
73 *Filiationem ex tractatu probari, & si deinde pater respuat filium ipsum.*
74 *Filium probari ex solo actu tractationis.*
75 *Filiationem non probari ex tractatu, quando nouus tractatus primo contrarius intercessit.*
76 *Filiationem non probari ex tractatu causa pietatis facto.*
77 *Filiationem ex parentum nominatione non probari.*
78 *Nominationem interdum filiationem probare.*
79 *Filiationem probari ex confessione Iudiciali patris.*
80 *Filiationem probari ex libro patris, qui diem illius natiuitatis scripsit.*
81 *Nominationem geminatam, filiationem probare.*
82 *Nominationem factam præsente filio probare illius filiationem.*
83 *Confessionem incidenter factam parte præsente præiudicare.*
84 *Filiationem probari ex nominatione in antiquis.*
85 *Statutum Brixiæ in ciuilibus, cap. 56. sub Rubri. de pœna negantis positiones filiationis. declaratur.*
86 *Filiationem ex sola fama interdum probari.*
87 *Fama circa quæ versetur.*
88 *Famam probare in his, quæ difficilis sunt probationis.*
89 *Famam quasi possessionem tribuere.*
90 *Famam esse vanam vocem populi.*
91 *Famam rumorem esse incerti auctoris.*
92 *Vox populi, vox Dei.*
93 *Famam semiplenè probare.*
94 *Statutum Papiæ in ciuilibus. num. 30. sub Rubri. Quòd mors & filiatio. declaratur.*
95 *Statutum Veronæ, lib. 2. c. 33. sub. Rubri. de pœna illius qui in Iudicio negauerit aliquem esse filium. declaratur.*
96 *Filiationis probandæ praxis.*
97 *Filiationem ex similitudine probari.*
98 *Similitudo faciei inter homines vnde proueniat.*
99 *Similitudo faciei quid.*
100 *Similitudo maxima duorum diuersarum regionum.*
101 *Augusti Cæsaris dictum, & illius delusio.*
102 *Similitudo oris coniecturam facere.*
103 *Iudicis arbitrium multum posse in iudicanda filiatione ex oris similitudine.*

CASVS LXXXIX.

QVIBVS PROBATIONIBVS filiatio probetur, & de partuum tempore, plura hactenus non explicata, enucleantur.

1 CVM † filiationis probatio non modò difficilis iure nostro, sed & penè impossibilis credatur, factum est, vt opinentur omnes, coniecturas sufficere: easq;
2 in † Iudicis arbitrio positas dixerunt. ita Baldus in l. non ignorat. C. de ijs q accus. non poss. clarè Alexand. consi. 90. nu. 17. lib. 6. & consi. 88. nu. 7. li. 7. idem respondit Parisius consil. 10. nu. 80. li. 2. Alciatus tract. præsump. reg. 3. præsumpt. 37. in fine. Quam rem cùm ego nouerim esse in foro & Iudicijs quotidianam, & admodum vtilem, nec omnibus in casibus veram esse Baldi, Alexa. & Parisij doctrinam, existimaui, me rem non ingratam studiosis & beneuolis facturū, si rem ipsam paulò altius & diligentius, quàm hactenus factum viderim, explicauero. Principio itaque sciendum est, triplicem esse
3 † filiationis probationem, necessariam, probabilem & præsumptiuam. necessaria quòad solam matrē intelligimus, quæ semper est certa, probabilis, quòad

Universidad de Deusto
Biblioteca

patrem, cùm dominatus est filius. l. filium. ff. de ijs, qui sunt sui, vel alien. iuris. præsumptiua, quæ ex coniecturis & præsumptionibus colligitur. ita Baldus in l. 1. numero 52. C. de ijs q accus. nō poss. „ batione ne-
4 cessaria † filiatio probari minimè potest, quoniam certa scientia illa esse dicitur, quando aliquis de certo & proprio sensu attestari potest. l. testium. vbi glos. C. de testib. Bart. in l. admonendi. numero 18. & ibi Ripa. num. 82. de iureiurand. sed filiorum procreatio cadere non potest in certum hominis sensum, cum testificari nemo possit, talem ab illo genitum, aut conceptum fuisse, verè ergo probari nō potest. quare re-
5 ctè cecinit † Homerus de Telemacho:

„ *Ex illo natum mater me dicit, at ipse.*
„ *Nescio, nam certum quis possit ferre parentem?*

Cuius carminis rectè ac doctè ad rem nostram me-
6 minit † Gabriel Palæotus, qui ob singularem eruditionem, & admirabilem vitæ puritatem & integritatem, omnium summo applausu Cardinalis declaratus est à Pio 4. Pont. Max. is ergo Palæotus in tract. de Nothis spurijsq; filijs, ca. 21. hanc sententiam probat. & Paulus in l. Lucius. ff. de cond. & demonst. dum affirmat, conditionem illā, si filium se probauerit, ideò annullare testamentum, quia illi hęres satisfacere nō potest. vt ibi Bart. intellexit, & cum eo communis est sententia. vt testatur Decius in Rubric. extra de probatio. num. 14. & in l. qui accusare. in fin. C. de eden.
7 qui tamen scribit, † textum illum ad rem non conferre, cùm ibi hæredis institutio non vitietur ex eo, quòd verè conditio impleri non possit, quia illa impossibilitas ibi non consideratur, nec impossibilitas illa est in causa, vt corruat testamentum, sed illud euenit, quia ibi filius fuit à patre sub ea conditione, quæ non potestatiua, sed potius mixta dicitur institutus, cum pendeat illa conditio à testibus & alijs probationibus, sub qua quidem mixta conditione filius institui non potest. l. suus quoque. §. puto, de hæred. instit. l. si pater. C. de insti. & subst. hunc sensum probauit & Ruinus in l. Gallus. §. & quid si tantùm. nu. 46. de lib. & posthu. idem sensit Accursius ante alios in l. 1. in verbo filium. C. quorū bono. & clarius Bald. in dict. leg. si pater. num. 10. C. de instit. & substit. sensit Fel. Rubri. de proba. nu. 13. & ibi Decius confirmat hunc sensum, quia si illa conditio in dict. le. Lucius, impossibilis fuisset, omninò reijceretur, atque ita testamentum sustineretur, ex. l. 1. ff. de cond. instit. cùm ergo in casu dict. leg. Lucius, testamentum non sustineatur, dicendum non est conditionem fuisse impossibilem, sed adijci non potuisse, atque ita adiectionē testamentum vitiare, cùm ea sub forma disponere testator non potuerit.

Ego opinor hunc intellectum genuinum non esse: nam vnum præsupponunt Doctores, illum Aureliū Claudium à testatore institutum, fuisse institutum tanquàm quòd filius ipsius testatoris esset, quòd sanè præsuppositum verum est. nam ibi testator instituit illum sub nomine proprio, adiecta quadam demonstratione, dum dixit, natum ex illa muliere, vt ostenderat testator se non agnoscere illum in filium, sed dubitare: si enim voluisset testator instituere illum vt filium, dixisset in hæc verba: Aurelium Claudium filium meum hæredem instituo, si probauerit se filiū meum esse. hac enim formula demonstrasset Aureliū illum fuisse in quasi possessione filiationis, nostram hanc considerationem probat. leg. 1. §. si quis filium. ff. de Carbo. edict. ibi, non quasi filium suum. Nec obstat illa confirmatio Decij, quia censeo animaduertē-
8 dum, quòd, aut † conditio est impossibilis de iure, aut de facto: si de iure, vitiatur, non autem vitiat dispositionem. ita intelligitur in dict. l. 1. de cond. inst. & ibi Bart. declarat. si verò est impossibilis de facto, non vitiatur, sed vitiat. vt probat. l. cum hæres. ff. de statuliberis. & gloss. in §. impossibilis. instit. de hæred. inst. de hac conditione impossibili de facto loquitur dict. lex. Lucius. nam ibi illa conditio non improbatur à iure tanquàm turpis, & contra bonos mores, quales sunt conditiones, quas de iure impossibiles dicimus, vt docuit Bartol. d. l. 1. num. 5. de cond. instt. sed improbatur tanquàm impossibilis, cùm de facto satisfieri illi nō possit. nam à communiter contingentibus filiatio probari non potest, vt declarat gloss. & ibi egregiè Bart. C. quorum bono. & in quæstione sequenti dicemus. Præterea, suppositio etiam quòd cōditio de qua in dict. l. Lucius, fuisset impossibilis de iure, hoc est, à iure reprobata, adhuc tamen nō vitiata fuisset, iuxta. d. leg. 1. de cond. instit. sed cùm agatur de institutione vitiasse dispositionem. iuxta l. filius. ff. de condit. instit. vt eam intellexit Alexand. in l. si pater. numero 13. C. de instit. & substit. nec dissentit Bart. in dict. leg. 1. numero 5. verficul. oppono. d. l. filius. de cond. inst. atque ita cōsiderationem hanc posteriorem aduersus Decium sensit Crotus in l. sciendum. numero 12. de verborum obligatio. hic ergo intellectus reijci rectè potest.

Respōdet secūdo loco Alciatus in tract. præsump. in præludijs in tertia parte. nume. 4. & ante eum Raphael Comens. in d. † l. Lucius. inquiunt isti, illum
9 Aurelium Claudium fuisse in quasi possessione filiationis, ob quam habebat præsumptionem legis pro se, quòd esset filius, atque ita alia probatione ei opus non erat, ex glo. in l. Titia. vbi omnes solu. matrimo. Vnde, cùm testator instituerit eū, si probauerit se filium, ostendit se ea præsumptione contentū non fuisse, sed voluisse plenè & directò probari. quòd autem is Aurelius esset in quasi possessione filiationis, ex eo (inquit Alciatus) demonstratur, quia ibi text præsupponit, quòd absque alia probatione testamentū nullius momenti sit. certè nisi fuisset in quasi possessione, requirebatur probatio, se filium esse, quoniam erat hoc fundamentum suæ intentionis, ad hoc scilicèt vt vitiato testamento hęres tanquàm filius remaneret. Verùm ex iam dictis negari potest, Aurelium Claudium illum fuisse in quasi possessione filiatiōis. Nec obstat illa confirmatio Alciati, quòd si Aurelius annullato testamento, effectus sit testatoris hæres ab intestato tanquam filius, quoniam est diuinare, neq; enim eo in textu affirmat Paulus Iureconsul. illū Aurelium esse hæredem ab intestato: solùm ait, testamentum nullius esse momenti. Non etiam obstat, qđ illa verba, non sub ea conditione instrumentum videri, quæ in potestate eius est: conuenire filio, qui tāquàm filius non potest sub alia conditione, quàm potestatiua instituī, quoniam alius est sensus illorum verborum, vt mox attingam.

10 Respōdeo itaque tertio loco, & erit nouus † sensus in casu d. l. Lucius. illum Aurelium certo modo à testatore fuisse creditum filium suum esse, siuè modo ex fama, siuè, quòd cum eius matre consuetudinē habuisset, siuè aliqua alia ex causa. quæ coniectura ex eo sumitur, quòd cum instituit sub illa conditione, si filium probauerit. erat enim dubitatio apud testatorem an eius esset filius, vel non. & scimus dubitationem prouenire ex æqualitate rationum contrariarū, vt post Isidorum docuit Ripa in l. admonendi, num. 87. de iureiurand. aliquæ ergo rationes ipsum testatorem mouebant, vt crederet Aurelium illum eius filium esse: aliquæ mouebant & trahebant eum in cōtrariam opinionem. hac ergo ambiguitate stante dum conditionem illam adiecit testator, ostendit se non fuisse contentum ea probatione filiationis, quæ fortè

fortè ex famā & alijs suprà relatis causis „ pueniebat, sed voluisse habere plenam probationem. non enim intellexit de sola illa probatione sibi cognita, & de qua dubitabat, sed de euidentiori, idq; argumento. l. solemus, de cond. & demonstrat. quæ sane probatio cùm de facto censeatur impossibilis vitiat dispositionem. l. cùm hæres. §. primo. ff. de statu. lib. glo. in §. impossibilis. instit. de hæred. inst. vt suprà attigimus. Est ratio, quia potius censeri debet inutile quod agitur, quàm fiat dura interpretatio cōtra testatoris voluntatem. l. verbis ciuilibus. ibi, ne fiat contra voluntatem, de vulga. quæ ex re intelligimus in dispositione conditionali, appellatione probationis de propria intelligi, ex dict. leg. Lucius. Rectè itaque omnes cē-
11 sent † filiationem esse difficilis probationis, imò impossibilis. ita rescriptum reliquerunt Bart. dict. leg. 1. nume. primo, & secundo. C. quorum bono. Baldus in l. filium. ff. de ijs, qui sunt sui, vel alien. iur. idem consilio 74. Verba domini. colu. 1. lib. 1. & consil. 437. Tertius habebat. col. 1. lib. 5. Decius in Rubr. extra de probatio. & in capit. in præsentia. num. 25. eo. & cons. 272. Marsilius Rubric. C. de probatio. num. 9. Parisius consil. 10. num. 39. lib. 2. Gratus consilio 10. nume. 11. lib. 2. Alciatus tract. præsump. in præludijs, in præmissis parte tertia. num. 5. & Palæotus d. tract. de nothis spurijsq; filijs. c. 21. Nec aduersatur, quòd in mul-
12 tis iuris locis certus † pater. vt in l. quia semper, de in Ius voc. verus filius. vt in l. 1. §. pœna. ff. de lib. agno. appellentur. quoniam (vt doctè ait Palæotus. dict. c. 21.) intelliguntur filius & certus pater ex præsumptionibus illis & coniecturis à iure probatis, quas dū lex pro veris & concludentibus probationibus ha-
13 bet, is ita probatus filius, certus † filius dicitur, atq; ideò pater eum recusare non potest. l. 1. §. si quis. ff. de carbo. edicto. & quamquàm ficta hæc impropria probatio dicatur, attamen filius ita probatus, verus filius dicitur. dict. leg. 1. §. si quis. de carbo. edicto. quem-
14 admodum videmus ex † actu ficto verum produci, vt in constituto, quod & si fictam quandam traditio-
15 nem habeat, † possessio tamen ex eo translata vera & propria possessio dicitur. l. certè. §. primo. de precario. sic ex actu ficto delationis hæreditatis vera & „ propria hæreditas queritur. Soc. Sen. consilio 147. colum. prima. lib. primo. Bellonus lib. 4. supputa. iuris c. 17.
16 numero 13. sic ex † putatiuo matrimonio filij nascuntur legitimi. cap. is qui fidem, de sponsi. Decius consil. 153. colum. 2. sic ergo dicendum, & in casu nostro. Ex quo infertur, defendi posse testimonium illius, qui
17 dixit, se pro certo † scire, ob coniecturas, & præsumptiones a iure probatas. ita egregiè Baldus d. consil. 74. libro primo & d. consilio 437. lib. 5. Infertur quoque malè sensisse Beroium, qui in capitul. in præsentia. num. 142. de proba. scriptum reliquit, hanc filiationis probationem non esse impossibilem, sed difficilem tantùm, nisi intelligamus, cum loqui de probatione sola probabili, vel præsumptiua, non autem de necessaria. Vnus tamen aliquando datur casus, in q̃
18 † filius probatur verus necessaria probatione, vt putà, quando puella vnà cum viro sub arctissimis custodijs carcere manciparetur, post annum prægnans reperiretur. nam eo casu natus ex illa diceretur certè & indubitatè à viro cum illa carcerato fuisse generatum. ita Bartol. l. 1. num. 2. C. quo. bono. idem scripsit Bald. in l. filium. ff. de ijs qui sunt, vel alien. iuris. Boeri quæstio. 299. num. 4. quanquàm Palæotus. d. c. 21. neget verè, & propriè filiationem probari, cùm nil de concubitu, nil de conceptione adferatur, atque ita sola est probatio extrinseca, vrgens tamen adeò ac necessaria vt negari minimè possit. Verùm, quæ maior probatio & vrgentior veritatis demonstratio ha-
19 beri potest illa, quę ab ipsa natura prouenit? nec enim hæc aliqua ratione improbari potest.

Prima itaque coniectura, & præsumptio, qua † filiatio probatur, illa est. cùm est probatum illum esse natum ex vxore illius viri. ita clarè probatur ex. l. filium, de ijs qui sunt sui, vel alien. iuris. l. non Epistolis. C. de proba. l. si vicinis. C. de nup. c. per tuas. de proba. & capit. transmissæ. qui filij sint leg. quæ sanè coniectura non solam quasi possessionem filiationis, sed ipsam proprietatem respicit, ita Parisius consilio 10. nume. 2. consilio 13. col. 1. lib. 2. Paleotus de nothis & spurijs, cap. 22.

Extenditur hæc coniectura, vt procedat etiam si
20 probatum fuisset, † mulierem illam cum adultero eo tempore consuetudinem habuisse. ita docuit Baldus Rubric. C. de probatio. nu. 6. & consilio 74. col. 1. lib. 1. repet. consilio 437. lib. 5. sic alij plures relati à Curt. Iun. consilio 31. nu. 3. & à Parisio. d. consi. 10. num. 4. 5. & consi. 11. nu. 13. lib. 2. & ab Alciato tractat. præsump. reg. 3. præsump. 37. & tradit Cremen. sing. 126. adferri
21 solet notabilis text. † miles. §. defuncto. de adulter. Verùm is text. non probat ex interpretatione Alciati. d. præsumpt. 37. & prius Gozad. consilio 13. nume. 48. quoniam Iureconsultus solùm affirmat fieri posse, vt filius ille mariti sit, & tamen mater sit adultera, non ergo inquit Iureconsul. filium illum præsumi à marito conceptum. sunt enim multa possibilia, quę non præsumuntur. l. neque natales. C. de proba. imò facta, quæ regulariter possibilia sunt, non præsumūtur. l. in bello. §. factæ. d. cap. & post lim. reuer. Præterea in illo. §. defuncto, res erat inter alios acta, quæ filio nocere minimè poterat. toto titulo. C. res inter alios acta. Rectius itaque probatur hæc extensio ex
22 illa ratione, quia benignior & fauorabilior † præsumptio sumenda est in dubio. ca. estote. de regulis iuris. Et in dubio, quod honestius est, præsumi debet. Abbas capit. intelleximus. de adulte. Hinc docuit Baldus in dicta leg. filium. numero 7. de ijs qui sunt sui vel alie.
23 iuris. † potius præsumi possibile honestum, quàm possibile inhonestum. Cùm ergo hoc casu mulier & cum viro, & cum adultero consuetudinem habuerit, præsumitur filius ille natus ex marito, vt fauorabilior sit pro eo interpretatio. Illud vnum tamen non concedo, quod tradunt Marsil. in l. 1. §. primo. in fine
24 de quæstio. & † Boerius. q. 299. num. 9. hanc præsumptionem esse iuris & de iure. nam falsum hoc est. id quod scriptum relinquit Emanuel Costa Lusitanus in l. Gallus. §. & quid si tantùm. in 4. parte. nume. 45. de lib. & posthum. est enim tantùm præsumptio iuris, quæ probationem in contrarium admittit. l. 1. §. quemadmodum. de liber. agno. & in l. 1. §. idem ait, & l. 3. §. si mater. ff. de carbo. edicto.

25 Extenditur secundò procedere, etiam † si mulier habitaret extra domum mariti, si modò ad eam maritus accedere solebat: ita Dec. consilio 657. num. 3. post Barb. consilio 68. lib. 2. & Alexand. consilio 88. col. pen. li. 7. Palæotus d. cap. 24. num. 1. Est ratio, quia cum causa matrimonij concurrit & ipsa cohabitatio, qua fieri potest, vt filius ex ipso marito sit procreatus. idem censuit Ias. consilio 125. colum. 2. vers. primò vt. lib. 4.

26 Extenditur tertiò, vt procedat etiam in † naturalibus filijs, qui ex concubinatu nati præsumuntur. ita gloss. in c. Michael. de filijs presbyt. Ancha. consil. 225. Alciatus. d. præsumpt. 37. num. 3. vers. icu. secundò ampliatur. Paris. d. consilio 10. num. 38. li. 2. Palæotus qui suprà. q. 22. & latius. q. 28. Ias. consil. 125. colum. 2. versi. Secundò ampliatur. lib. 4.

27 Extenditur quartò vt procedat etiam si mater † affirmęt filium illū ex proprio marito, viroq; illo nō

esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse generatum, nec enim hæc matris assertio filio detrimentum aliquod adferre potest: ita glo. in leg. etiam ff. de proba. & in l. vltim. ff. eo. Bartol. in l. filiũ. ff. de ijs qui sunt sui, vel alien. iuris. Gozad. consil. 12. nu. 27. Alciatus de præsump. d. reg. 3. præsump. 37. nume. 4. Palæotus de nothis & spurijs, ca. 24. quorũ sententiam rectè probat. l. 1. §. si quis non ob aliquo. ff. de carb. edict. l. transactione matris. C. de transf. rursus à regula. l. filium, de ijs qui sunt sui, vel alie. iuris, non est recedendum, nisi verè de exceptione & fallentia ostendatur. Qua ex re infertur iniq; aliquando actũ fuisse cũ Lucino minore filio Lucini Vicecomitis, qui cum Ioanne Fratre Archiepiscopo Mediolani principatu potiebatur. Nam (vt scribit Fulgosius, li. 9. c. 11.) Elisabeta Iliſca Lucæ filia cum deprehensa esset cum Vgolino Gonzagha Ludouici Mantuani Principis filio, ne vir pœnas sumeret, non ipsum mo dò virũ veneno substulit, Verùm palam ẽt testata est, Lucinum iuniorem & Vrsinam, quos ipsa pepererat, non ex viro, sed ex nepote eius Galeatio conceptos esse. Itaq; ambobus Papiæ in carcerem conditis, Galeatius ac Bernabas Stephani filij ab exilio reuocati in rerum Mediolanensium administratione successerunt. Per hunc enim modum scelerata mulier, cùm turpis vitę pœnas dare metueret, Virum vlta, filios Imperio, & se boni nominis honore priuauit. Hæc Fulgosius.

28 His etiam infertur stultè egisse † illum Regis filium, qui nimis credulus matri credidit se non Regis, sed militis filium esse, & ob id Regno renunciauit. cuius rei meminit Cyn. & Bart. in d. l. filium. & Bald. ibi & consilio 74. Verba D. Cyni. lib. 1. & Neuiza. li. 1. Syluæ nuptia. nu. 50. quibus addo Barba. consilio 58. col. 2. li. 2. accedit Corn. cõs. 293. in fi. li. 4. qui dixit illum Regẽ malè egisse renunciando, quia etiam in foro conscientiæ erat tutus. & Corneum est secutus Andreas ab Exea in c. 1. nu. 336. de constitu. quod in foro conscientiæ verum esse existimo, nisi tam vehemens esset matris persuasio, vt illi credere posit filius. ita declarauit Dominicus Soto de iustitia & iure. lib. 4. quæstio. 7. art. 2. verficul. tametsi. Refert tamen Alciatus d.

29 præsumpt. 37. & libro nono. Parerg. iuris cap. 12. † Viduam quãdam Auenionensem cautela hac vsam fuisse, cum in extremis ageret, & iam animam efflare vellet, accersiuisse ad se tres, quos habebat filios, & dixit: filij mei, ne mortua animæ meæ detrimẽtum patiar, sum, antequàm ex humanis excedam, hoc vnum vobis dictura, nempè vestrum vnum nõ ex legitimo complexu, sed ex adulterino à me progenitum, atq; ita illum mariti mei aliorumq; patris bona iniustè possidere: hoc sum declaratura, nisi vos inuicem pacto conuento Ius omne vestrum remittatis. Cùm vnus de altero dubitaret, libenter volunti maternæ omnes acquieuerunt, & ita pacti sunt, quare mater non declarauit. sed inquit Alciatus matrem illam satis apud Deum tutam esse redditam, ex capitul. officij, de pœnite. & pactum inter fratres legitimum & obseruandum esse ait. Verùm cautela hæc minimè probabilis est quò ad filios. quoniam nemo eorum timere debuit matris declarationem, ex iam relatis, nec quòd in extremis ageret, eius assertioni fides ali-

30 qua addi poterit, cùm non omnis † moriens credatur iustus, & (vt nostri aiunt) sanctus. Ioan. Baptista. vt inquit Baldus in titul. de pace Constantiæ, in verbo Vasalli. Grammat. decis. 42. numero 9. & decis. 56. nume. decimosexto. nec pactum inter fratres initũ, si quando veritas rei detecta fuisset, legitimis detrimento esse poterat, qui metu potius, quã sponte pacti sunt. timebat enim vnusquisque, ne mater eum illegitimè natum declararet. & hanc cautelam ratione ista improbauit Didacus in capitul. peccatum. parte 1. §. primo. versic. Nec mihi placet. de regul. iur. in 6.

31 Extenditur quintò vt procedat, & si † mulier diù sterilis diuertat à viro, & aliquot post dies reuersa filium domi pariat. ita Palæotus d. cap. 24. nu. 5. auctoritate Plinij lib. 7. naturalis histo. cap. 13. qui scribit, mulieres aliquas semel tantùm parere, alias post certum tempus, vt post iuuentam, alias secundum varios cœli & syderum motus, nunc fœcundas, nunc, prius steriles reddi.

32 Declaratur primò non procedere eo casu † quando maritus à domo abfuit diù, vt putà per decẽnium, & domum reuersus anniculum inuenit, nam tunc cessat præsumptio ex d. l. filiũ, quòd sit filius illius viri: id quod probat. d. l. filium, ex sententia Iuliani relata

33 in † l. 1. §. idem Iulianus. de liber. agno. & si glo. d. l. filium, in contrariam sententiam illũ adferat, & quãdam ineptam satis consideration em facit. nã id semper sensit Iulianus, sed vitium in lectione fuit, quàm rectam & integram nobis restituit Lælius Taurellus vir eminentissimæ eruditionis, vt huius rei meminit eruditissimus Anton. Aug. libro 1. emenda. iuris, cap. vltim. scribunt doctissimi illi viri sic esse legendum cæterùm esse satis iniuriosum ait, si quis longo tempore, &c. alij enim Codices antiqui sic legunt: Si qs longo tempore, &c. & malè. & cùm exempli gratia de decennio locutus sit Vlpianus, idem dici potest de nata post decimum vel vndecimum mensem à die quo abesse cœpit vir, vel à die quo mortuus esset. Verùm magna iuris perplexitas videtur, quò ergo res melius explicetur, repetam paulò altius rem hanc. Ius Ciuile de legitimis partubus sic statuit.

34 Primò † partum septimestrem esse iustum & perfectum. l. septimo mense. de statu hom. ex Hippocratis sententia, à qua non dissentiunt Aristoteles lib. 1. de Natura animalium c. 4. Plutarchus lib. 5. de placitis Philosophorum, capit. 18. Plinius lib. 11. Naturalis historiæ. cap, 31. Gellius lib. 3. noct. attica. capit. decimo. ex quibus aliquos citat Tiraq. in l. si vnquam. in verbo susceperit liberos. numero 210. C. de reuo. donat. sic & Cælius lib. 22. lect. antiq. ca. 13. intelligimus nos de septem mensibus cœptis, non autem de perfectis, vt ex eiusdem Hippocratis sententia libro de se-

35 ptimestri partu. in prin. scribit Vlpianus in † l. intesta to. §. vltim. ff. de suis & legit. dum ait, natum centesimo octuagesimo die, iusto tempore esse natũ. qd' sanè tempus secundum omnes est sex mensium ac duorum dierum. ego credo esse sex mensium & dierum quinque, cum menses lunares hi sint, rectè scripsit Alciatus in l. Gallus. in princip. numero 30. de lib. & posth. qui sanè lunares menses sunt dierum viginti-

36 nouem, & duodecim horarum, vt suprà iam docui in casu 50. tacitus tamen non præteribo, † Macrobium, lib. 1. de somno Scipionis, cap. 8. scriptum reliquisse, partus vitales non esse nisi mense septimo perfecto. id quod communi relatorum opinioni refragatur.

37 scribunt quidem Aristoteles & Plinius, † debiles ad modùm esse hos partus, & sæpè euenire. vt deficiant foramina vel in auribus, vel in naribus, quę tamẽ paulatim natura parit, nõ tamen negant imò affirmant vitales esse. hoc ergo casu euenire potest, vt abfit maritus per multos annos, & domum reuersus intra septem menses ex vxore filium suscipit, is filius legitimus iudicabitur, cum tãto tempore mulier vterum ferre posit, & minus septem mensiũ, vt iam retulimus. atque ita huius illationis meminit Palæotus. d. tract. de nothis spurijsq; filijs. cap. 24. in fine.

38 Secundò de † partu octimestri dicendum est, ex communi sententia vitalem non esse. sic Gellius li. 3. noct. attic. c. 16. clarius hoc scripsit Plutarchus lib. 5. de placitis Philosophorum, ca. 18. & Cælius d. lib. 22. lectio.

lectio. antiqua. cap. 14. Aristoteles d. lib. 7. de historia animalium cap. 4. dixit in Aegypto ac alijs nonnullis locis vitales esse hos partus. imò Plinius lib. septimo. naturalis historiæ cap. 5. dixit, in Italia viuere, verùm ex recepta magis opinione non viuunt. Finge ergo, virum iam diù ab fuisse, & domum reuersum ibiq; p triduum fuisse, postmodùm recessisse iterum, si mulier intra octauum mensem pariat, & viuat filius, is à marito conceptus nõ creditur. magna tamen erit in hoc casu diligentia Iudicis nostri, vt consulat Philosophos & Physicos.

39 Tertiò de † partu nonimestri dubium non est, quin legitimus ille sit. Magna tamen hic oritur dubitatio, quod si ad secundas nuptias transiuit, & intra no num mensem pariat. Cuius is filius præsumatur Alcia. lib. 9. Parerg. cap. 12. scribit.

40 Quartò de † decimestri dicendum est ex sententia Hippocratis libro de septimestri partu, & libro de natura fœtus, illum esse vitalem. quam opinionẽ nostri Iurisconsulti secuti sunt, vt in l. intestato. §. vlti. de suis & legit. sic & decem viri in legibus duodecim tabularum, vt scripsit Gellius. d. capit. 16. ad quas respexit Gallus Aquilius. l. Gallus. in princ. de liber. & posthum. ibi, in decem mensibus, id est, intra decem

41 menses vt exponit lex vlt. ff. de fideicommiss. liber. & l. vlt. C. de posthu. hæred. instit. qui sanè decẽ † menses præcisi non erunt, sed de modico aliquo tempore, ante vel post, vt de duobus, vel tribus diebus post decem menses. atque ita retulit ex opinione Gentilis Physici Soc. in d. l. Gallus. in princ. num. 6. quod egre-

42 giè probant † Aristoteles & Plinius. nam Aristoteles d. lib. 7. de historia animalium. c. 4. scribit in hæc verba: Et nonnullæ etiam vndecimum tangunt. Plinius verò d. lib. 7. naturalis historiæ capit. 5. scribit in hæc verba: Alius septimo mense, alius octauo, & vsq; ad initia decimi, vndecimiq;. cuius rei rationem rectè sensit Marius Salomonius in d. l. Gallus. in princi. numero 44. quia natura & si agat & perfectè agat, plerunque tamen non potest tam repentè quin aliquid

43 differat. apud † Athenienses tamen obseruatũ fuit, natum post decimum mensem non esse legitimum. ita enim in hæc verba scribit Plutarchus in vita Alcibiadis: Hæc cùm multorum sermonibus deferentur ad Agidem, tradunt hominem non tam accusatorum criminibus, qui suspicionem de Alcibiade faciebant, quàm tempore esse adductum, vt violatam vxoris pudicitiam crederet. nam antea Rex ingenti terremotu perculsus, relicta in vrbe coniuge decem continuos abfuerat menses. post hoc tempus natum Leotychidem suum filium esse negauit, ex quo aiunt illum veluti à Regio sanguine alienum, successione regni à posterioribus fuisse exclusum. Hæc ille. Verùm versatur in hoc magna difficultas, quomodò menses hos Iudex noster computabit, an

44 scilicèt computari debeant à die mortis viri, vel à die conceptionis? Ego credo. decem menses in dict. † l. Gallus, & in dict. leg. intestato, cæterisq; similibus esse enumerandos à die conceptionis, secundum opinionem Hippocratis. & ideò in dict. leg. Gallus, decẽ illi menses de imperfectis intelliguntur, ita vt computato tempore conceptionis, quod ante viri mortẽ est, & tempore natiuitatis filij decem menses perfecti, vel decem menses, & duo dies, vel tres sint. Est ratio, quia dum lex de testatore sic disponente loquitur, habet incertum primum mensem conceptionis. & ideò dicit intra decem menses, quo mense primo cum cæteris computato intelligi ex euentu potest an ex viro illo prægnans sit. Fingamus, hodie mulieri fluxerunt menstrua, hinc ad octo dies in quibus vir pluries cum illa coiuit, testamẽtum facit, & ita dispo-

nit, si in decem mensibus mulier mea pariet, &c. intelligit in decem mensibus futuris, illo tamen primo computato, quoniam incertum est apud eum, an sit mulier grauida, vel non. Accedit quòd leges nostræ secutæ sunt auctoritatem Hippocratis, at Hippocrates non tempus hoc decem mensium retulit ad casus particulares, hoc est ad mortem testatorum & viro-

45 rum sed ad tempus conceptionis. † Iudex ergo noster vir prudens & diligens obseruabit inprimis diẽ natiuitatis pueri, deinde decem menses ab illa die p̃teritos computabit, & si cõperiet in vltimo illo mẽse ex computo, qui erit in ordine primus à conceptione, virum fuisse ad generandum idoneum, iudicare poterit partum legitimum esse. si verò comperiet eo mense virum ita laborasse aliquo morbo, vel in extremis egisse, satis cognoscere poterit partum illegitimum esse. Fingamus sic partum fuisse editum die sexta Nouemb. sumpto calculo comperiemus fuisse generatum in mense Ianuario. Iudex ergo videbit an maritus tunc esset incolumis, an morbo laboraret, vel quid aliud adesset in causa, vt generare non potuerit. si comperiet virum incolumen fuisse, vel Iudicio medicorum ad generandum idoneum, iudicabit partum legitimum, aliàs non.

46 Hinc conijcimus † decretum Hadriani, cuius meminit Gellius d. capitul. 16. fuisse contra hanc opinionem Hippocratis. nam Hadrianus decreuit partũ vndecimo mense natum, esse legitimum. intellexit Hadrianus de mense xi. à die mortis testatoris, non

47 autem à die conceptionis vt malè sensit † Marius & Aemilius Perrotus in d. l. Gallus. in princ. ille nume. 46. iste numero 11. in fin. Hinc etiam deprehendimus errasse Marium, dum in d. l. Gallus. in princip. num. 41. reddit rationem, cur decem viri in legibus 12. tab. statuerint decem menses à die mortis viri: cuius quidem ratio esset probabilis, si eius præsuppositum esset verum, quod ego falsum existimo. non enim decem viri statuerunt decem menses perfectos à die mortis viri, sed dixerũt decem mensibus partum gigni. vt scribit Gellius. Ego intelligo decem mensibus initio sumpto à die conceptionis secundum sententiam Hippocratis. Nec ratio ipsius Marij, num. 46. cõcludit incertum esse diem conceptionis, quia imò satis dicitur certus ex verisimili ratione, vt cum vir incolumis est, ex iam relatis. Et si Marij & aliorum ratio vera esset, sequeretur, Hippocratem & alios nunquàm potuisse computare decem hos menses. Præterea, eadem versaretur incertitudo, quando ad mortem referreretur, quis enim auderet dicere illum à iam defuncto fuisse generatum? & ideò malè sensit

48 † glosſ. dict. leg. Gallus. in princip. in verbo in decem. dum dixit, natum post decimum mensem per duos dies à die mortis viri esse legitimum. quia videmus esse contra d. l. intestato, & rationem suprà relatam: atque ita malè sentiunt Bart. & Soci. qui eam sequuntur, vt Aret. & alij. & cõem dicit Galliaul. nu. 35. quãquam accutissimi ingenij Iurecon. Hiero. Torniellus in quæstionibus ad d. l. Gallus. in fine principij scribat contra glossa. d. l. Gallus, esse communem Doctorum opinionem. quam tamen & ipse impugnat, & rectè ex d. l. intestato. Horum sententia eo casu solùm posset defendi, quando vir morte repentina ac subitanea mortuus esset, vel occisus, vt cum in mane sanus & incolumis esset, in vesperis decesserit. tunc, quia fieri potest, quòd vxorem grauidam, ea die, vel die antecedenti reddiderit, ita is partus natus post decimum mensem per duos dies erit legitimus ex Hippocratis sententia.

49 Quintò & vltimò de † partu vndecim mensium sunt apud Physicos & Philosophos opiniones. Plinius

d. lib.

Universidad de Deusto
Biblioteca

d.lib.7. naturalis historiæ, cap.5.scriptum reliquit, Vestiliam C.Herdicij vndecim menses(nisi intelligamus x i. menses cœptos vt suprà, non autem perfectos) Suillium Ruffum in vtero gessisse.& l. Papyriũ Prætorem bonorum possessionem dedisse partui tre decim mensium:quòd fortius est.sic recensẽt Auicen
50 na,libro 9. de animalibus à quodam accepisse † mulierem 14.menses vterum gessisse, & editum puerum dentes statim fere emisisse. in eadem opinione fuit Hadrianus Gellio referente in d.capit. decimosexto. qui voluit vndecim mensibus post mortem viri partum posse gigni: vt iam retuli. idem censuit Alcia.libro tertio.Paradox.capitul.7. & lib. decimo. parerg. capitul.secundo, qui refert huius opinionis etiam Aristotelem fuisse,libro septimo.capitul.quarto.de historia animalium: cum tamen aliter sentiat, vt retuli.nam solùm inquit,aliquas etiam vndecimum mensem tangere. non ergo de perfecto mense vndecimo sentit,sed de cœpto,vt Hippocrates iam relatus memoriæ prodidit.

Altera fuit opinio Hippocratis libro de natura pueri siue fœtus,qui (vt iam retuli) dixit, mulierem vltra decem menses vterum non posse ferre.idem censuit Censorinus libro de die natali ad Cerellium. & M.Varro,libro decimoquarto rerum diuinarum quẽ retulit & Gellius.dict.capitul. 16. scriptum reliquit, antiquos Romanos non recipisse has quasi monstruosas raritates,sed nono mense, vel decimo,neque prẽter hos alias portiones mulieris secundum naturam fieri existimasse. horum opinionem est secutus Iusti-
51 nianus in † §. vltim.in authen.de restitu. & ea quæ parit in 11.mense,qui locus ex versione Holoandri sic legitur: sub finem vndecimi mensis peperit. alij recentiores sic vertunt, vndecimo mense perfecto peperit.qua tamen in re vim aliquam faciendam non esse existimo,quippè quòd idem sit ad detegendum partum illegitimum esse editum perfecto vndecimo mense,vel sub finem vndecimi mensis, cùm vtroque casu terminum ab Hippocrate diffinitum excedat. & dum Iustinianus computat vndecim menses à die mortis viri, verè ab Hadriano iam relato dissentit,
52 qui,vt animaduertit † Alcia. d.lib.3. Paradox. capit. septimo. vndecim menses à die mortis viri mulierẽ partum ferre posse sensit.quamquàm Perrotus in d. leg.Gallus.in princip.numero duodecimo.Alciatum reprehendat,& malè.inquit enim Iustinianum sic statuisse de vndecimo mense perfecto, Hadrianũ de imperfecto: & ob id credendum esse quod nõ aliter statuisset Hadrianus quàm Iustinianus simili causa proposita. Ego credo quòd ita Hadrianus statuisset, sed vice versa non credo quòd Iustinianus idẽ quòd Hadrianus de vndecimo mense imperfecto à die mortis viri constituisset,cùm is terminus decem menses, & duos dies excedit,nisi is casus Hadriani fuisset, qđ decem menses essent & duo dies, & vir fuisset incolumis ea die, qua deinde est mortuus. infertur etiam haud rectè satis sensisse Hieronymum Torniellum Iureconsultum alioqui grauissimum in quæstionibus ad dict.leg. Gallus.in fine principij dum scribit, dict.§.vltim.à sensu cõtrario probare,mulierem posse ferre vterum per menses decem propè vndecim, sed partum legitimum non esse quanquàm præstare possit excusationem mulieri ad euitandum pœnam. hoc minus verũ ex relatis mihi videtur. Rursus,quæ ratio est, quia partus legitimus non fit,si mulier tanto tempore vterum ferre potest? quare dicendum est neutro casu partum censeri legitimum: nec mulierẽ excusare.

Declaratur secundò,vt locum non habeat hæc con
53 iectura,† quando constaret virum,vel mulierem aliquo morbo ita laborasse,vt generare non potuerint sic probat d.l.filium. ibi, infirmitate interueniente. vel alia causa, vt generare non posset. quo textu ad, ductus respondit Paris.consilio 29. numero 80. libro secundo.filium non præsumi generatum ab eo, qui calculo in vesica & alio morbo ita laborabat, vt medicorum Iudicio ad generandum minimè idoneus esset. idem dicendũ est de senio iam confecto,ex ver-
54 bis. d. † l. filium, ibi vel alia causa. nã hæc verba pos-
55 sunt exemplificari in eo, qui adeò est † senio confectus, vt generare minimè possit.ita Soc.Iun.consilio 86.numero 45.libro secundo.Paleotus.dict.capit.24. numero tertio. & ante eos Cyn.& Bald.dict.l.filium. idem Bald.consilio 74.colum.secunda. libro primo, iuxta sententiam Aristotelis, libro quinto. de historia animalium, capitul. decimoquarto. & apud Virgilium.

„ *Sed mihi tarda gelu sẽcliq; effœta senectus.*

56 Hinc lege Papia Poppea constitutum fuit ne † sexageni vxorem ducerent tanquàm ad generandũ
57 minimè idonei. quam tamen † legem omnium primus abrogauit Claudius Cæsar, vt auctor est Suetonius in Claudij Cæsaris vita capitul. 13. & Alexan.ab Alexand.libro quarto.dierum genialium cap. 22. & eum secutus est Iustinianus in l.penulti. C. de nupt. quòd intelligitur quòad causam matrimonij , non quòad generandi potentiam , vt ibi admonuit Bald. & Parisius d. consilio 29. numero 73. libro secundo. & rectè,nam quòad generandi potentiam, iure no-
58 stro adhuc constitutum est, senem † annorum sexaginta generare non posse.l.si pater.§.vltim. ff. de adoptio.quo loci aliqua doctè scribit Corasius. & Tiraquel.de legib.connubia. lege 6.numero duodecimo. sic Aristoteles,lib. quinto.cap. decimoquarto. de historia animalium,scriptum reliquit, virum excedentem sexagesimum quintum annum,fœminam quin quasimum quintum (& si Plinius, libro septimo. capitul.decimoquarto. de quinquaginta solũ scribat) generare non posse.idem Arist. libro septimo. de historia animal.capitul.sexto. ita inquit:Mares plurimi ad sexagesimum generant:quem si excesserint,ad septuagesimum vsque procedunt.hæc ille. semper intelligens sapiens Philosophus naturalem generandi statum esse annum sexagesimum : quòd si tantus sit corporis vigor vt tempus illud excedat, accidenti potius,quàm naturæ tribuendum est. quibus infer-
59 tur declaratio ad † l. si maior.C. de legit. hæred. quo loci Iustinianus appellat partum quinquagenariæ miraculosum: constituit tamen esse legitimum. & eo loci scribit Angel.& Paris.d. consilio 29. nume. 46.
60 libro secundo. † Federicum Imperatorem natum fuisse ex quinquagenaria,quam illius vt omnem tolleret suspicionem, publicè omnibusq; videntib. parere voluisse. cuius rei meminit & Socin. Sen. consil. 126.colum.secunda.libro tertio. est etiam memoriæ proditũ à Plinio lib.7.natura.histor.cap.14. Corneliã ex Scipione gente post sexagesimum secundum annum,ex l. Volusio saturnino in præfectura vrbis extincto,genuisse Volusium saturninum,qui postea cõsul fuit. Hoc idem etiam euenit aliquando in viris, qui vltra ætatem ad generandum idoneam generarunt.siquidem legimus apud Valerium Maxim. lib.
61 octauo.capit.14.& Iulium Florum,capitul.50. † Massiniſſam senem 86. annorum Mathimathnum , vel Mechium vt alij scribunt , genuisse. id quod testatur & Plinius,libro septimo. naturalis historiæ, capitul.
62 14.qui & illud refert,† Catonem Censorinum octuagesimo anno exacto generasse. quod memoriæ prodidit & Plutarchus in illius vita. alia scribunt Tiraq. de legib,connubia,lege 6.nu.14.Neuiza.lib,secundo.

Syluæ

Syluæ nup. nu.16.& Corasius.l.si paterfamiliàs.§.vlt.
63 de adoptio. Sed qua † ratione factum est, vt cõstituerit Iustinianus, natum ex quinquagenaria legitimũ esse,& tamen de nato ex septuagesimo nullum verbum , imò legitimum non esse respondit Socin.Sen. consil.65. lib.3. Dico sic à Iustiniano fuisse in muliere constitutum,quia de ea certum est. l. quia semper.ff. de in ius voca.in patre nihil statuit Iustinianus, quia ex accidenti esse potest,non secundum naturã. quare quando eadem adesset certitudo, idem statuisset Iustinianus.& à nobis dicendum est fore legitimũ partum,licèt Paris.d.consil.29.nu.45.lib.2.dissentiat.non
64 præteribo tamen hoc casu exigi † probationes multùm vrgentes & efficaces, cùm iuris præsumptio, & ratio naturalis repugnet.l. vlti. ff. quod metus caus. sic Ias. l. sed est quæsitum. de liber. & posthum. & in specie nostra Paris.d.consil.29.nume. 46. quare potius is difficultate probationum succumbet , qui se ex septuagenario generatum affirmabit, quàm ex rei veritate.

Declaratur tertiò,vt non procedat,quãdo contra
65 † hanc coniecturam aliæ plures vrgerent. nam & si singulæ per se consideratæ, sint hac vna infirmiores, attamen iunctæ simul huic prælalere debent.ita Bal. in d.l.filium.num.2.de ijs qui sunt sui vel alie. iur. & ideo respondit Ancha.consil.225. Videtur prima facie. col.3.vers.superalio dubio, quòd quando concurrit assertio parentum tractatus & fama viciniæ,spurium aliquem præsumi. Ancharanum secutus est Alexan. consil.88. nu.8.lib.7. qui respondit illum spuriũ, non autem natum ex viro præsumi, quem adulter domi deinde retinuit: pro quo legitimationis priuilegium petijt: quem legitimatum hæredem fecit, & contra quem fama erat,eum esse spurium. idem respondit Corneus consil.11.lib.3.Ias.consil.125.colum.2. vers. Sed præmissis nõ obstantibus.lib.4.nec aliter sensit Gozad.consil.12.nu.22.25.qui semper Ancharanum est secutus. sic Alciatus tracta.præsump.reg.3.præsumpt. 37.nu.5.Est ratio,quia vna coniectura,pluribus simul iunctis,vt fortioribus cedere debet.l.Diuus.ff.de integr.resti.cum sexcentis similibus. Nec aduersantur rationes,quibus Barba.consil.27.col.4.lib.1. & Palæotus de nothis & spurijs.c.24.num.5.6.aliter sentiunt. inquit enim Barba.has coniecturas esse de se imperfectas, & ob id simul iunctas non efficere probationem perfectam,iuxta reg.l.spadonum.§. qui iura.de
66 excusa.tuto. Respondeo,duo † imperfecta,vnũ perfectum efficere,cùm ad vnum effectum ac finem tendunt.ita Bart.in l.admonendi. nu.28. de iureiuran. & in terminis probationis filiationis, duas præsumptiones, & coniecturas simul iungi ad efficiendam perfectam probationem, scribit gl.in l.2. §. 1. verbo legitimos.ff. de excus.tut.quam Bal.in Rub. extra de probat.nu.3.singulariter esse censuit.idem Bal. in Rub.
67 C.eo.in prin.sic declarans † d.§.qui iura. & Baldum secutus est idem Barba.consil.6.col.1.lib.1. qui multis hoc confirmauit. idem latius consil.6.col.pen.& vlt.& consil.7.col.1.lib.2.Rip. in l.admonendi.nu.208.de iureiur.latissimè Marsilius consil.20.nu.47.49. Nec verũ est, præsumptionem & coniecturam hanc proueni entem à causa matrimonij,vt cæteris omnibus simul iunctis præferri debeat. nam Abbas d.c.transmissæ, in fine,qui filij sint legit.quem citat Palæotus, solùm ait,concurrentibus multis coniecturis standum esse fortiori,& rectè.& si enim singulis per se cõsideratis præsumptionibus,illa vna quæ nascitur ex causa matrimonij sit cæteris fortior , non tamen fortior est omnibus illis simul colligatis.Ex quibus & illud ces-
68 sat,quod acutè quidẽ perpendit Palæotus ex † Corneo d.consil.1.lib.3.& Alex.consil.88.nu.9.libr.7. qui ea ratione sola vsi videntur ad detegendum filium esse illegitimè natum,quoniam scilicet eius mater cum adultero , non autem cum marito commorabitur. quoniam Alex. & Corneus non recedunt à cæteris coniecturis,quanquam illam ex matrimonio prouenientem solidiorem tunc iudicauerunt.nec verè ego dubito,quin si coniectura illa cessasset in illa facti specie,adhuc idem respondissent ex cæteris concurrentibus: vt respondit etiam sibi parùm constans Barb. consil.68.col.2.lib.4.qui respondit,multas alias coniecturas, vt ex fama, ex nominatione, & tractatione prouenientes,præferendas esse illi vni, quæ à causa matrimonij procedunt.

69 Secunda coniectura probandi † filiationem illa est,quæ ex tractatu & educatione prouenit. nam si filius domi educetur,& à patre ita tractetur, vt filij loco eum habere verè videatur. is in quasi possessione filiationis constituitur,hunc; parit effectum,vt verè filius credatur,nisi contrarium probetur, sic scribũt omnes in cap.per tuas.de probatio. vbi Abbas, Decius,& Fel. sic Bar.in l.1.C.quorum bono. Alex. consil. 88.num.7.lib.7.Dec.consil.54.Gozad.consil.12.nu.17. & consil.13.nu.34.Paris.consil.29.num.9.lib.2. Palæotus tract.De nothis spurijs; filijs.c.22,nu.4.Rubeus consil.16.nu.16.Alba consil.83.nu.21.probat. d. c. per tuas. & text.l.1.§.ad quæstionem. ff.de quæstio.

70 Extenditur primò,vt locum sibi vendicet † etiã si agatur iudicio petitorio,putà, cùm quis petit hæreditatem sibi tanquam filio decerni. nam & si in iudicio petitorio necesse sit probare titulum siue dominium.l.sicuti.c.sed & si res.ff. si seruitus ven. Doctores.l.cùm res. C. de proba. attamen nostro hoc casu sufficit probare quasi possessionem. hanc sententiam probauit Bart.l. 1.§.1.ff.de quæstio.in l. non nudis. C. de prob. Alex.consil.51.lib.1. Decius in d.cap. per tuas. nu.9.& consil.54. nu.3. qui communem esse testatur. Paris. consil.10.num. 110. lib. 2. Palæotus de nothis & spurijs.c.22.nu.5.& latè Craue,consil.249.num.2.Alba consil.83.nu.22. duo sunt huius communis opinionis fundamenta.Primum,quòd quasi possessio in iuribus personalibus satis operetur, vt is leueturab onere probandi.l.circa.ff.de probat.& ibi Bart.secùs in realibus.d.l.sicuti.ff. si ser. ven.cùm ergo nos in iuribus personalibus versemur,dicendum est sufficere illam quasi possessionem.

71 Secundum est,quia hæc quasi † possessio non repugnat origini,& primo statui filiationis, imò conuenit,cùm præsumptio sit filium ex legitimo matrimonio esse natum,vt suprà attigimus.& hanc propositionem maiorem probauit gl.& Albe.in l.nõ ignorat.C.qui accus.non poss.sed quotiescunq; quasi possessio non repugnat origini,tunc etiam in petitorio iudicio sufficit illa quasi possessio ad demonstrandũ rem ita se habere.ita Bart.in l.si prius.num.18. & ibi Ias.nu.44.de ope.noui.nuntia.Ruin.consil.143. nu. 23. lib.5.Alcia.reg.2. præsumpt. 26. quibus constat malè sensisse eos,qui dixerunt,hanc quasi possessionem in petitorio non sufficere,quorum in numero fuit Bal. consil.380.lib.1.& consil.180.Mortuo filio. lib.3. Albe.& Sali. in l.non ignorat.C.qui accusa.non poss.Ias.l.neque.C.de test.& Alcia.tract.præsump.reg.3. præsum. 38.& respons.529.nu.5. Horum fundamentum leue est:nam inquiunt isti,nos hic in petitorio versari.vbi necessaria est probatio tituli & proprietatis. d.l.sicuti.§.sed si.ff.si seruitus ven. ergo hæc quasi possessio non sufficit.hoc sanè fundamentũ etiam relatis satis diluit.Vel & secundò responderi illi potest ex sententia Alex.d.consil.51.nu.7.lib.1. quod vbi causa possessionis & proprietatis simul est, Iudex ex officio potest,cui sibi videtur probandi onus iniungere. l.cùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

de ætate, de prob. sed hoc in casu cùm cognouit Iudex filium ex educatione & tractatu quasi possessionem probasse, potest, imò debet deijcere onus probandi contrarium in aduersarium, qui si nihil probabit, efficiet, vt is filius sit iudicio superior. l. si filius. ff. de proba. & ob id obtinebit in vtroq. quã responsionem probauit Palæotus. d. c. 22. num. 5.

Extenditur secundò, vt locum etiam sibi vendi-
72 cet, quando † pater est vita functus, & ab alijs hic vt filius tractatus est. nam ex hoc contra eos sic tractantes dicitur constitutus in quasi possessione filiationis. ita Ang. in l. liberorum. in prin. ff. de ijs qui nota infam. Palæotus d. c. 22. in fin. nec dissentit Alex. consil. 25. num. 12. lib. 4. dum econuerso respondit, hunc tractatum non constituere filium in quasi possessione contra eos, qui illi tractationi non consenserũt. & rectè, cùm res sit inter alios acta. non etiã prodest tractatus quando disputatio est de partu supposito. ita censuit Bossius tract. causarum criminalium, titu. de partu supposito. nu. 11. 12.

Extenditur tertiò, vt locum etiam habeat, & si
73 iste † filius sic à patre tractatus ab eodem respueretur, aliter q̃ tractari cœptũ esset. adhuc enim illa quasi possessio tantùm filio prodest, vt secundus ille tractatus illi non noceat. ita Felynus in c. per tuas. nu. 17. de prob. Corn. consil. 1. lib. 2. Ruinus consil. 52. nu. 9. libr. 5. Guliel. Bened. in c. Raynutius, in verbo, quem filium, in 3. parte. nu. 15. de testa. Palæotus d. tracta. de nothis spurijsq̃ filijs. c. 25. nu. 5. Ea ratione in hanc sententiam adducti sunt, quia ius filio quæsitum, sine eius facto ab eo auferri non potest. l. id quod nostrum. de reg. iuris. commodũ enim adferri ei potest, non detrimentum. Hinc rectè respondit Gozad. consil. 12. nu. 24. secundum patris tractatum, qui ad commodum filij erat, & cui filius consenserat præualere primo, qui damnum adferebat.

Extenditur quartò, vt procedat, etiam si adesset
74 vnicus † actus tractationis modò aliqualis nominatio concurrat. ita Decius in c. per tuas. nu. 9. in fin. de prob. Palæotus d. c. 22. num. 8. vnico enim actu quasi possessio acquiritur. Ripa c. cum Ecclesia. num. 51. de cau. poss. & propr. ex l. 1. §. quod autem. ff. de aqu. quo. & æst. Bart. d. l. ficuti. §. sed si quæratur. ff. si ser. vend.

75 Declaratur primò vt non procedat, quando † filius per aliquot annos à patre, tanquã filius tractatus est, deinde reiectus, & is filius in alterius domũ se contulit, à quo nouo patre tanquã eius filius haberi tractariq̃ cœpit: hoc casu ab illa quasi possessione prima recessum dicitur. sic Fel. d. c. per tuas. nu. 14. vers. sed istud. Rui. consil. 52. nu. 9. lib. 5. Palæotus. d. c. 25. nu. 7. illa est ratio, quia sibijpsi is filius detrimentũ attulit, suoq̃ facto sibi præiudicare voluit, id quod facere potest, cùm in re propria sit vnusquisq̃ arbiter & moderator. l. in re mandata. C. mand. imò Aret. d. c. per tuas. nu. 31. & Goza. d. consil. 12. nu. 25 affirmant secundum tractatum imperfectioré primo, illi primo præiudicare cùm filius consensit, vt iam retuli.

Declaratur secundò, vt non procedat, quando is
76 † tractatus sonaret potius in cansam pietatis, quam filiationis, vtputà in eo, qui simpliciter alimenta præstitit. ita Bart. & Abbas in c. transmissæ. qui filij sint legit. Ruin. d. consil. 52. nu. 4. lib. 2. Gozad. consil. 13. nu. 17. Paris. consil. 10. nu. 17. consil. 11. nu. 25. consil. 12. nu. 247. lib. 2. Est ratio, quia alimenta, quæ in alteram causam filiationis præstari potuerunt, non adferunt concludentem probationem, iuxta regulam. c. in præsentia. de proba. l. non hoc. C. vnde legit.

77 Tertia coniectura probandi † filiationem est parentũ nominatio, quæ aliquando recipitur, aliquãdo reijcitur, quò res planior fiat, regula cõstituenda est. Nominationem probationem non esse legitimam filiationis. ita post alios regulam constituunt Dec. cap. per tuas. nu. 7. de prob. Gozad. consil. 13. num. 13. Paris. consil. 29. num. 96. lib. 2. Palæotus de nothis spurijsq̃ filijs. c. 23. Cravet. consil. 249. nu. 10. quæ sanè regula satis colligitur ex l. non Epistolis. & l. non nudis. C. de proba. in l. neq; professio. C. de testa. in l. si pater. C. de hære. inst. in l. Caius. ff. de iure patr. huius sententiæ rationem sensit Bal. in d. l. non nudis. primo not. quem secutus est Gozad. d. consil. 13. nu. 12. quia filiatio à natura prouenit, quam sola nominatio efficere non potest. Accedit, quòd sola nominatio blandiendi potius gratia, quàm veritatis inducendæ proferri solet. l. nemo. §. 11. de hæred. instit.

78 Declaratur primò, vt non habeat locũ, quando † nominatio in eo actu, ac eo modo facta esset, vt nõ nisi filio conueniret. ita Bar. in l. 2. §. idem. de liberis agn. Dec. d. c. per tuas. nu. 7. vers. limitatur primò. Gozad. consil. 12. nu. 13. Palæotus d. c. 23. nu. 2. Et ratio secundum Aret. Decium & Palæotũ, quia in hac nominatione, aliqua concurrunt cum ipsa nominatione, ex quibus paternã charitatem elicimus. nam tunc non verbis, sed re ipsa is patrem ostendit, quæ sanè ratio ostendit hanc probationem à re ipsa potius quàm à nominatione prouenire. Quamobrem ego considerare soleo, hanc nominationem, solam quidem nominationem esse, sed esse eo modo prolatã, vt enixã patris voluntatem ostendat, illumq̃ filium esse demonstret, exempla declarationis huius adferri plura
79 solent. Illud est primũ, cùm pater † in iudicio cõfessus est aliquem filium suũ esse. ita Abbas d. c. per tuas. nu. 8. Bal. consil. 16. Pater apud acta. lib. 2. Adferri solet exemplũ secundũ, quando extra iudicium pater data opera filio præsente, confessus est illum esse filium suum. ita Bar. l. 2. §. idem. de lib. agn. Dec. d. c. per tuas. nu. 7. vers. limitatur 2. Tertium etiam exemplũ con-
80 siderari solet, quando † pater diem natiuitatis filij in proprijs libris quotidianis (quos rectè M. Tull. & alij aduersaria appellant) retulisset. gl. in §. vlt. instit. de inge. Bald. l. neq; num. 2. C. de probat. Sali. l. si minorem. C. de restitu. mino.

81 Declaratur secundò, vt non procedat in † geminata nominatione. ita Castr. in d. l. non Epistolis. C. eo. de prob. Palæotus d. c. 23. nu. 2. vers. adderem ego. ex doctrina Bart. in l. cùm scimus. C. de agric. & censit. lib. 11.

82 Declaratur tertio, vt non procedat, quãdo † nominatio est facta incidenter, filio tamen præsente. sic Aret. d. c. per tuas. vt eo loci retulit Dec. nu. 7. ver. tertiò limitatur. Goza. consil. 12. nu. 18. quorũ opinionem ego intelligo solùm procedere quòad probationem semiplenã, atq; ita probat. l. Imperatores. ff. de proba. non autem quòad plenam probationé. & rectè contra Aretinum sensit Dec. loco iam relato. Ruin. consil. 52. nu. 4. lib. 5. Palæotus d. c. 23. nu. 2. ex l. non nudis. C. eo. de prob. in illa parenthesi. Accedit secundò, quòd
83 † cõfessio facta incidenter in aliquo actu solùm probat inter ipsas partes, quòad actum illum sic expressum. l. optimam. C. de contrah. & commit. stip. quam sic intellexit Dec. d. c. per tuas. nu. 7. in fi. post Mathæs. notab. 80. Nota quòd idem Dec. in auth. si quis in aliquo. nu. 37. C. de eden. consil. 36. nu. 6. & consil. 118. nu. 5. Afflict. decis. 83. nu. 1. Crauc. consil. 29. nu. 1. & licèt. d. l. optimam. loquatur in confessione facta in publico instrumento, vt declarat Crauc. consil. 29. nu. 1. & tract. de ant. temp. 4. par. 1. par. prin. nu. 8. 9. attamen idẽ est in nostro hoc casu, cũ præsupponamus nullã esse dubitationem, quin ita nominatio confessioq̃ facta sit.

84 Declaratur quartò, vt nõ procedat in † antiquis: nam tunc sola nominatio filiationem probat. ita Soc. Iun.

Iun. consil. 138. nu. 2. lib. 3. & Crauet. de antiq. tempor. part. 1. nu. 7. 8. ex gl. vbi omnes in c. cùm olim. de censi. Hæ quatuor declarationes sunt adnotandæ ad statutorum interpretationem, præsertim ad interpre-
85 tationem † statuti Brixiæ in ciuilibus. c. 56. sub Rub. De pœna negantis positiones filiationis. quo statuto cautum est, filiationẽ probari posse coniecturis à iure approbatis. inter alias coniecturas hæc nominationis est probabilis, iuxta relatas declarationes.

86 Quarta est coniectura ad † probandum filiationem, quæ ex fama prouenit: sufficit enim hæc, vt is in quasi possessione filiationis constituatur. ita magis receptum est apud nostros. sic But. in c. transmissæ. qui filij sint leg. Alex. consil. 51. num. 2. lib. 1. consil. 90. nume. 8. & consil. 88. nu. 9. lib. 7. Dec. consil. 54. nu. 3. Paris. consil. 10. nu. 57. & consil. 13. num. 9. lib. 2. qui Corneum, Socinũ ac alios nonnullos recenset. idem placuit Palæoto de nothis spurijsq̃ filijs. c. 23. nu. 2. versi. vltimò superest. & Alciato responso 6. nu. 22. ea ratio-
87 ne prima adducuntur, quòd † fama versatur circa res veras, vel veritati proximas. Bald. d. l. filium. col. 2. de ijs qui sunt sui vel alie. iuris. sed fama in valde obscuris magnam præstat coniecturã. c. illud. de præsump. & cæteris coniecturis antefertur: sic ergo & in casu nostro. Comprobatur hæc ratio ex illa, quòd cùm in hac materia difficilis fit probatio, & à coniecturis omnia ferè dependeant. d. l. filium. d. l. si vicinis. vbi ali-
88 unde probatio sumi non potest, † fama hæc plenè probat. Ias. l. cum ea. nu. 5. C. de transact. Dec. in ca. 1. nu. 16. de appella. ideo Bart. l. de pupillo. §. fi quis ipsi Prætori. nu. 17. in fi. de oper. no. nuntia. dixit, famam sufficere cum res coniecturis potest probari. Præterea satis recepta hæc sententia adiuuatur ex l. si ma-
89 ter. C. ne de statu defuncti. qua probatur, † famam tribuere quasi possessionem, quòd quis talis sit. quæ quasi possessio transfert onus probandi in aduersarium. sic hoc text. adductus docuit Bartol. in l. de minore, §. plurimum. nu. 30. vers. idem dico. ff. de quæst. sic respondit Rui. consil. 51. nu. 18. lib. 5. Quibus constat malè sensisse eos, qui dixerunt, famam nihil hoc casu prodesse, in qua quidem opinione fuerunt Sali. in l. 1. ff. de testib. Abbas. cap. transmissæ. qui filij sint legiti. Alex. sibi parum constans. consil. 25. nu. 5. lib. 4. Aret. & Fely. in d. c. per tuas. & ibi Decius. nu. 8. Ruinus consil. 52. nu. 7. lib. 5. horum etenim fundamenta leuia sunt.
90 nam sic argumentantur. † Fama est vana populi vox. l. Decurionum. C. de pœnis. imò falsus rumor dicitur. l. vltim. ff. de hæred. inst. Hinc Fabius lib. 5. Orat.
91 institu. c. 3. scriptum reliquit, † Famam esse rumorẽ sine certo authore. diluitur hæc argumentatio, quia fama non est vox vana, quando coniecturis res est dif
92 finienda. iuxta l. non omnes. §. à Barbaris. de re milita. Prætereà dicere consueuimus, Populi † vocem esse vocem Dei. quare fama rectè probata de rei veritate constare dicitur. ita Fel. in c. veniens. il 1. nu. 2. de testib. Diluitur & illa secunda horum Doctorum ratio,
93 qua dicunt † famam semiplenè tantùm probare, ex sententia Abbatis in d. c. veniens. il 1. de testib. quia imò plenè probat in his, quę difficilem probationem habent. sic Decius in c. 1. nu. 13. de appel. & secundum relatam communem opinionem edita sunt in Italia plura statuta, quibus conceditur filiationis probatio
94 per vocem & famam. ita extat † statutum Papiæ in ciuilibus. nume. 30. sub Rubr. quòd mors & filiatio.
95 † Veronæ libr. 3. c. 33. De pœna illius, qui in iudicio negauerit aliquando esse filium. sed Brixiæ in ciuilibus. c. 56. De pœna negantis positioni filiationis, & aliorum. solùm dicitur, posse probari coniecturis à iure probatis: quarum vna hæc admittenda erit.

96 In iudicijs † tamen obseruare solemus, vt omnia coniunctim deducamus. Primò illum esse natum ex viro & vxore simul commorantibus, scientibus vicinis. Secundò, sic à patre habitum fuisse & tractatum. Tertiò, sic ab eo sæpius nominatum & appellatum. Quartò sic ab omnibus communi fama & voce habitum & creditum. hanc praxim docuerunt post Bart. in l. 1. C. quo bono. Abbas in d. c. transmissæ. num. 16. qui filij sint legit. Alex. consil. 51. nu. 2. lib. 1. Ruin. consil. 52. nu. 3. lib. 5. & Palæotus d. tract. de nothis & spurijs filijs. c. 23. in fine. Hac tamen in re animaduertere solemus, necesse minimè esse relata omnia sic deducta probare: nam alterum ex eis probare sufficit, vt respondit in specie Decius consil. 54. in fi. & Paris. consil. 10. num. 72. lib. 2.

97 Quinta coniectura † ad filiationem probandam est, secundum aliquos similitudo seu effigies: ita affirmauit Iacobus Beluisius in l. 1. C. quo. bono. vt eũ retulit Bartol. in l. Gallus. in princ. de libe. & posthu. quo loci Ias. in 2. lectu. num. 67. aliquibus comprobat ibi etiam Marius Salomonius. nu. 60. aliqua ibi Alci. nu. 36. multis comprobauit Coras. lib. 2. miscella. iuris. c. 22. Rectius contrariam sententiam secuti sunt Bart. ac Iasiam suprà relati. & egregiè Ruin. consil. 53. num. 9. lib. 5. Paris. consil. 10. nu. 18. lib. 2. ea adducti ra-
98 tione, quòd † similitudo hæc non ex alio proueniat, quàm ex mulieris imaginatione, conceptionis tempore. ita glo. in l. quæret aliquis. de verb. sign. & in l. non sunt liberi. ff. de statu hom. & præter multa relata à Iasone alia recenset Tiraq. de legi. connub. l. 7. nu. 37. & Neuiz. lib. 2. syluæ nuptia. nu. 92. quibus ego addo Aristotelem. lib. 5. de historia animal. c. 14. & d. lib. 7. c. 4. & Plin. lib. 7. naturalis historiæ. c. 11. qui scriptum reliquerunt, adulteram aliquando geminos peperisse, quorum alter marito, alter adultero similis erat. & c. 12. subijcit Plinius, quasdam semper similes parere, quasdam viro, quasdam nulli, quasdam fœminam patri, marem sibi. recensetq̃ exemplum indubitatum, vt ille ait, Nicæi Bizantij, qui cum à matre candida, nata tamen ex Æthiope, natus esset, ipse Æthiopem auo similem generauit. inquit etiam Pli-
99 nius † similitudinem esse reputationem in mente, in qua multa fortuitò eueniunt. idem scripsit Plutarchus lib. 5. de placitis Philosophorum. c. 12. Cogitatio enim etiam vtriuslibet (vt inquit Plinius) animum subitò transuolans similitudinem effingit. ideoque plures in homine, quàm in cæteris omnibus animalibus differentiæ reperiuntur: quoniam velocitas cogitationum animiq̃ celeritas, & ingenij varietas illa est, quæ hoc efficiunt, & quæ cessant in cæteris animantibus, cùm veluti immobilia iudicentur. Accedit prætereà, quòd si coniectura hæc esset legitima, sequeretur, duo similes sibi præsumi fratres, cùm tamen compertum sit duos ex diuersis ac remotis ad-
100 modum regionibus tantùm sibi † similes fuisse, vt vnus alter crederetur. vt de duobus meminit Plinius d. c. 12. in fin. & plura exempla recenset Valerius Max. lib. 9. c. 15. De similitudine formæ. Hinc legimus, prouincialem quendam ita Augusto Cæsari similem fuisse, vt cùm Romæ esset omnium in se oculos traheret, tàm mirificè Augustum referebat. quo audito Cæsar iussit ad se perduci, eumq̃ cõtemplatus, hunc
101 in modum † percontatus est: Dic mihi adolescens, fuit ne aliquando mater tua Romæ? negauit ille, ac sentiens iocum retorsit adijciens: sed pater meus sæpe. Augustus ludens suspicionem intendebat in matrem adolescentis, velut ab ipso stupratam, at adolescens protinus eam suspicionem retorsit in matrem Cæsaris, aut in sororem, nam oris similitudo nõ magis arguebat illum esse Cæsaris filium quàm fratrem aut nepotem. Hæc Erasmus in Apotheg. Augusti Cæ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

saris. simile cuidam Siculo tribuit Valerius Max. loco iam relato in vltimo exemplo. opinor tamen similitudinem, suspicionem quandam arguere hoc in casu, quando scilicet res ageretur inter eos, qui eodem in loco commorarẽtur, & coniectura aliqua quamuis leuis esset, virum mulierem illam deperijsse, vel quid
102 simile. itaq; † similitudo oris sola coniecturam non facit, sed qualemqualem suspicionem: ita scripsit Alc. d. reg. 3. præsump. 37. in fine, qui affirmat in hoc mul-
103 tùm posse † Iudicis arbitrium, & rectè. nam posteaquam coniecturis res agitur, multa eius integro & prudenti iudicio relinquuntur. quod annotandum est ad relatorum statutorum interpretationem, præsertim ad statutum Brixiæ. De his satis.

SVMMARIVM.

1 *Testium fidem in Iudicis arbitrio positam esse.*
2 *Probationes omnes in Iudicis arbitrio positas esse.*
3 *Probationem ex libro antiquo resultantem esse Iudici arbitrariam.*
4 *Iudicem pro suo arbitrio ex duabus probationibus contrarijs eligere.*
5 *Iudicem posse fidem non adhibere testibus pro aliquo clare deponentibus. & quid tunc obseruare debeat.*
6 *Iudicem posse testibus singularibus fidem adhibere.*
7 *Iudex reprehendi non potest, quòd vnum genus probationis secutus sit.*
8 *Testibus credere, vel non, quando sit in arbitrio Iudicis.*
9 *Iudicem puniri cum veras probationes reiecit, ibidem declaratur quomodo hoc procedat.*

CASVS XC.

QVOMODO PROBATIONES in Iudicis arbitrio positæ sint.

INTER multa Iudicum arbitraria, quæ iam enumerauimus, ac multò plura alia, quę enumeraturi sumus, illud vnũ est maximum, quod illis tributum esse ab Hadriano scripsit Callistratus in l. 3.
1 §. ideoq; Diuus. ff. de testi. nempe cùm de testium fide agitur. hæc enim à † Iudicis potestate pendet, qui iustam illorũ attestationẽ & multis inde sumptis coniecturis poterit fidẽ adhibere, & non adhibere. nam vt idem Hadrianus, Callistrato referente in d. l. 3. §. eiusdem. dicebat. Quæ argumenta ad quem modum probandæ cuiusq; rei sufficiant nullo certo modo satis diffiniri potest. non mirum ergo si illius arbitrio relinqui debet, vt etiam reliquit Iustini. in §. si verò tale aliquid. in auth. de instr. fide & cautela. id quod clarè scriptum reliquit Castren. cons. 163. Super primo dubio formato. col. 2. lib. 1. in antiquis. Paris Puteus in tract. syndicatus. in tit. De Arbitrarijs eorum. nu. 21. qui hoc maximum esse arbitrium scripsit. Balduinus ad leges 12. tab. l. si ad fi. & Cicero in Orat. pro Flacco. latè Neuiz. lib. 5. Syluæ nuptia. in fi. qui ex hoc
2 credidit † probationes omnes Iudici arbitrarias esse. sic Carolus Molinæus in consuetud. Paris. titu. 1. §. 5.
3 num. 21. scribit † probationem resultantem ex libro antiquo census, Iudicis arbitrio esse. sic respondit So. Iun. cons. 32. nu. 11. & con. 61. nu. 46. 47. lib. 2. probationes omnes Iudicibus esse arbitrarias post Deciũ. consil. 448. nu. 29. & cons. 463. nu. 23. cons. 510. nu. 1. consil. 596. num. 3. cons. 650. nu. 2. & cons. 652. num. 4. sic latè Gram. decis. 34. nu. 47. Paris. cons. 55. num. 34. cons. 75. nu. 21. & cons. 107. nu. 48. lib. 1. Hinc etiam docuit Afflict. in c. 1. num. 21. ex quibus causis feudum amitta.
4 esse † Iudicis arbitrium eligere, quam velit probationem ex duabus contrarijs. iuxta l. duo. de re iud. imò
5 quod est summoperè annotandum, potest † Iudex ex causa non adhibere fidem testibus clarè & clarissimè pro aliquo deponentibus. ita Bart. in l. Lucius. in fin. ff. de ijs qui not. infam. & ibi Castr. idem docuit Bald. in l. cum magistratus. C. quando prouo. non est necess. alios plures retulit Gramma. decis. 34. nu. 46. 47. Curt. Iun. cons. 52. nu. 8. cons. 106. num. 4. & cons. 178. nu. 2. Iudicit amen consilium in hoc præbuit Bart. in d. l. Lucius. in fine, vt curet in actis scribi causam, cur testibus ac probationibus illis fidem non adhibuit, ne in syndicatu molestia aliqua afficiatur. id quod placuit alijs permultis, referente Grammat. d. decis. 34. nu. 47. & decis. 92. nu. 24. 25. idem voto 24. num. 20. 22. quibus accedunt Curt. Sen. in tract. Testium conclus. 29. qui scriptum & illud reliquit, quando Iudex plus vni probationi quàm alteri adhæret. sic Ias. in l. vnica. nu. 11. vers. Limita nisi. C. de errore calculi. sic Dec. cons. 448. nu. 29. cons. 463. nu. 23. Marsilius singu. 114. Vulgatum. in fine. His accedit, quod post Cast. in d. l. Lucius. consuluit. Soc. Sen. cons. 162. col. 5. vers. & pro certo. lib. 2. Curt. Iun. cons. 106. colum. 1. & post hos Crauet. cons. 78. num. 7. & cons. 267. Soc. Sen. consil. 11. col. 2. lib. 3. Neuiz. lib. 5. Syluæ nupt. num. 123. &
6 Parisius cons. 57. num. 48. lib. 1. † Iudicem posse testibus singularibus fidem adhibere, si ex eis ad credulitatem adducitur. & ob id subdit Crauet. cons. 78. numero 8. Iudicem appellationis non posse redarguere
7 † Iudicem primæ instantiæ, quòd ex illis probationibus sententiam sic tulerit: quandoquidem in hoc quod suo arbitrio relinquitur, redargui minimè possit, sed eius conscientię relinquendum erit. Illud vnũ tamen tacitus non præteribo, quod post Baldum in cap. super hoc, de renuntia. scriptum reliquit Corsetus in sing. in verbo testis. incip. Duo testes qui sunt,
8 in fine, non esse simpliciter † in iudicis arbitrio credere testibus, sed debere credere meliorib. & dignioribus. id quod ego intelligo cùm pares sunt in cæteris, nec alia iusta causa eum mouere potest, vt magis credat minus dignis quàm dignioribus. Sic etiam intelligendus est Baldus in l. 3. C. si contra ius vel vtil. publ. & in l. mancipia. nu. 1. C. de seru. fug. dum scriptum reliquit, † Iudicem grauiter puniri, si reijcit
9 probationes plenas, vel reijciendas admittit. & Baldum est secutus Corasius in l. admonendi. prima parte. nu. 96. de iureiurand. qui docuit, falsum esse, probationes esse Iudici arbitrarias: nam Baldus intelligendus est, vt eo in casu loquatur, cùm adeò plena probatio est, & concludens, vt nulla contra eam obstet difficultas, quæ Iudici nota sit. non tamen eius arbitrium cessat, quoniam vbi causam iustã non credendi habet, illas reijcere potest, atque ita ei de causa eum mouenti fides adhibetur: id quod non concederetur, si in eius potestate probationes non essent: iuxta regulam. l. si fortè. de castren. pecul.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio esse probationes prouenientes ex libro mercatorum & campsorum.*
2 *Argentariorum fides olim maxima.*
3 *Argentarij priuati fœneratores.*
4 *Argentariorum ars minus honesta olim Romæ.*
5 *Augustus Cæsar Argentarij filius.*
6 *Argentarios a Mensarijs non differre.*
7 *Argentarios libros rationum conficere consueuisse.*
8 *Argentariorum munus publicum: & quomodo, & quibus assimilentur hodie, ex Budæo & Alciato.*
9 *Mercatorum nostri temporis munus publicum non esse.*
10 *Argentarios esse hodie Banquerios Venetijs.*

11 *Libris*

11 *Libris Argentariorum credi tàm pro se quàm contra se.*
12 *Libros officialium nostri temporis probare pro se & contra se.*
13 *Instrumẽta pro Notario scribẽte non probare, & quare.*
14 *Libris Argentariorum quare & quomodo olim fides adhibita fuerit.*
15 *Notariorum officium in quibus probatum sit.*
16 *Libros mercatorum fidem facere, ita disponente statuto.*
17 *Libros Argentariorum, vel mercatorum probare etiam si magna sit summa.*
18 *Conciliatio opinionum, quomodo libri mercatorũ in magnis summis probent.*
19 *Libros Argentariorum, Banqueriorum & aliorum, quorum officium hodie approbatum non est de publico, fidem non facere.*
20 *Libris Argentariorum & aliorum non credi, si falsi addest suspicio.*
21 *Libris Argentariorum & similium non credi, cùm contra eos adest verisimilitudo, vel alia præsumptio.*
22 *Libro argentarij non credi, cùm continet quid diuersum à suo officio.*
23 *Libro mercatoris non credi, cùm quid à mercatura diuersum continet.*
24 *Fides cùm libro, sigillo, & his similibus adhibetur, intelligitur ratione eorum, quæ sub illa negotiatione sunt.*
25 *Libros Argentariorum, mercatorum, & similiũ non probare contra tertium.*
26 *Libros officialium de publico deputatorum, non probare contra tertium.*
27 *Libros æstimi non probare contra tertium.*

CASVS XCI.

DE FIDE LIBRI RATIONVM Argentariorum, Banqueriorum, & Mercatorum nostri temporis, multa scitu non indigna explicata, & ibi qui olim essent Argentarij, & qui Numularij.

RETVLIMVS Casus plures Iudici arbitrarios, qui in testium fide adhibenda versantur, nũc aliquos referemus, qui circa alias probationũ species sunt. Ille vnus est, cùm agitur de fide adhibenda libris camplorum, & mercatorum nostræ ætatis, vt probent, tàm pro se, quàm contra se, vel ad fauorem tertij & contra tertium. Et cùm perplexa in multis sit disputatio, multaq; à coniecturis, circumstantijs
3 personarum, & codicum qualitate pendeant, † Iudicis arbitrio multa tribuuntur. nam cùm de his ageret Salic. in l. 1. col. 3. vers. quæro secundò. C. de eden. post Ricardum Malumbram Cremonensem docuit aliqua esse Iudicis arbitrio. illius interpretationem secutus est Barba. cons. 53. col. 5. lib. 3. sumunt isti occa-
2 sionem à libris rationum † Argentariorum, quorum fides erat olim maxima, vt indicat Vlpianus in leg. 4. in leg. sexta. in l. 8. ff. de eden. & alijs multis lo-
3 cis illius tituli. Erant † Argentarij priuati fœneratores, qui priuatam hanc negotiationem exercebant, mercatorum loco habebantur. nam quæstum faciebant, aut permutandis pecunijs, aut fœnerandis, atq;
4 † ars hæc parum honesta Romæ habita fuit, scribit Claud. Sueto. in Octauiani Cæsaris vita. c. 13. à M. An-
5 tonio fuisse † Cæsari obiectatum, quòd auum argen-
6 tarium habuisset. † Argentarios verò & Mensarios eosdem esse scripsit Guliel. Budæus in annot. ad Pandectas ad l. si hominem. §. quoties. ff. depositi. idem docuit Baro in l. 5. ff. de eden. & Hotomanus in Commentarijs verborũ iuris. in verbo Argentarij. in hac opinione etiam fuit Corasius in l. 1. §. prætereà. de officio præfecti vrbi. Verùm ab his omnibus dissentit Carolus Sigonius lib. 2. De antiquo iure ciuium. Ro-
7 ma. c. 11. de Argentarijs & fœneratoribus. † Argentarij ergo isti sui fœnoris ac negotiationis libros rationum conficiebant, quod multis iuris locis con-
8 stat. erat eorum † munus publicum, non dico ciuile, neq; enim eo tunc fungi potuissent serui. l. quod attinet. de reg. iur. cùm tamen administrasse constet. l. præter. ff. de eden. Argentarij ergo multorum apud se pecunias habebant, vt mutuatitias sub fœnore dabant. quamobrem Caius. in l. Argentarius. in princ. ff. de edend. dixit Argentariorum causam publicam esse. quod rectè interpretatur Alciatus in l. 1. num. 14. C. de eden. quia principalis eorum opera erat in pecunijs his suscipiendis & mutuandis, rationes diligenter conficiendo, vt cognoscerent, qui cum illis negotia tractabant, quantum lucri vnusquisque eorum fecisset. Scio tamen Budæum iam à me relatum in citato loco scriptum reliquisse, publicam causam Caium intellexisse, quoniam auctionibus interueniebant, ipsas pecunias rerũ emptoribus exigebant. quamobrem dicebat hos nunc instar esse ferè apud nos, qui vinarij, venditores pecuarijq; dicuntur, & cætarij piscarijq; operam negotiatoribus præbentes identidem commeantibus, ne in foro diu sedere cogantur, & à singulis emptorib. pretia expectare. quæ sanè comparatio argentarijs fortè illis minutilis, qui rationum codices non conficiebant, conuenit, vt etiam Budæi nomine suppresso sensit Corasius. d. §. prætereà. nu. 5. Cæterùm, si intellexisset Budæus, hos vinarios cætariosq; esse instar illorum Argentariorum, qui pecunias fœnerabantur (id quod non opinor) haud rectè satis sensisset. illi rationum codices scribebant, isti non scribunt. illi in foro diu sedebãt, & per longa tempora mutuo pecunias suscipientibus credebant: isti non credunt: imò nec maioribus illis Argentarijs non posse comparari mercatores nostri temporis scribit Alciatus in l. 1. nu. 14. C. de eden. idẽ sensit Baro. in l. Argentarius. ff. de eden. nec enim
9 † mercatores nostri temporis publicam causam, hoc est, ministerium vel negotium, (vt illi interpretantur) gerunt, solùm ad sui commodum scribunt, nec
10 in scribendo eorum principale munus est, vt † Argentariorum munus erat, & si hoc argentariorum ministerium & munus hodie Venetijs extat, vt Budæus iam à me citatus testatur, & quos Banquerios hodie esse scribit Corasius. d. §. prætereà. nu. 7. dicen-
11 dum † est eorum codicibus credendum esse tàm pro se, quàm contra se, ac etiam contra tertium, cum quo gestum est negotiũ, vt probat l. Argentarius. in prin. ff. de eden. ibi, nec interest cum ipso argentario controuersia sit, an cum alio. frustrà enim cogeret prætor argentarium edere etiam contra se, nisi illi tertiò fides libri nocere posset. quod intelligo etiam ad
12 plenam probationem, vt & in libris officialium nostri temporis, quorum fides de publico est approbata. tradit Bart. l. quædam. §. numularios. ff. de eden. & cum eo est communis sententia, vt testatur Crauetta de quo statim nu. 70. ad commodum autem eorum, quorum nomine rationis scribunt libros hoc fidem facere probat. l. quædam. §. numularios. ff. eo. de ed. ibi, quarum probatio scriptura codicibusq; eorũ maximè continetur, & frequentissimè ad fidem eorum decurritur. ita concludit Sal. in d. l. 1. col. 3. vers. quæro secundò. C. de eden. & ante eum sensit glos. l. quædam. §. numularios. id quod ea ratione confirmatur, quia si libro priuati Administratoris, Institoris, & Procuratoris pro scribente creditur, vt statim attin-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gam quantò fortius ei, qui fidem de publico consecutus est verè maior fides adhibenda est illi ratione publici officij, quàm alteri cuilibet priuato. argu. l. 2. C. de off. ciuilium Iud. quod in specie post Iaſ. in l. decem. nu. 35. 36. de verb. oblig. tradit Crauett. in tracta. de antiq. tempo. ſexta particula primæ partis principalis. nu. 68. quo loci aduerſus cæteros ſcribit, libro publici officialis, etiam ad illius commodũ, credendum eſſe. Contrariam tamen opinionem probauit Bart. d. l. quædam. §. numularios. num. 2. verſ. ſed aduertendum. qui clarè ſcribit, nec olim datam fuiſſe fidem libris argentariorum ad eorum commodum, niſi libri illi rationes ita connexas habuiſſent, quarũ pars acceptari, & pars repudiari nõ potuiſſet. in hanc
13 ſententiam adductus eſt Bart. quia videmus † inſtrumentis Notariorum, quorum fides de publico probata eſt, fidem ad eorum commodum non præſtari, cùm pro ſe inſtrumenta conficere non poſſint. l. de eo. l. Diuus. ff. de falſis. & C. de his qui ſibi adſcrib. in teſta. atq; ita hac ratione de Notario tradit Crauet. d. 6. particula. nu. 66. 67. poſt Bart. & Bald. in l. ſi conſul. ff. de adopt. & alios plures, vt apud eum. & cum Bartolo ſenſit Alex. l. 1. in fi. C. de eden. quæ Bartoli ratio vrgens eſt admodum. Verùm ſatisfacere ei ſic poſſu-
14 mus † argentariorum fidem à publico ſic olim probatam fuiſſe, ac hodie etiam Banqueriorum ſeu campſorum eſſe, vt illis de omni peracto pecuniario negotio credendum ſit. nam cùm munus hoc circa pecuniariam mutuationem, & cætera iam relata verſetur, in illis pariter eorum fides probabatur. quare eorum codex accepti erat, & dati, expenſiq;. ſi ergo plus expenſum quàm acceptum in illo ſcriptũ comperiebatur, ei credebatur: quoniam in his eorum fides erat probata. l. ſi quis ex argentarijs. §. rationem. ff. de edend. quo etiam probatur, nullam eorum fuiſſe fidem, ſi quid præter eorum officium geſtum fo-
15 ret. hoc idem in † Notarijs eſſe comperimus, eorum munus eſt in publicis documentis aliorum contractus & geſta redigere, atq; in hoc ſolo eorum fides approbata eſt, non autem vt & ipſi propria negotia gerant, & ſuis rationibus concludant. quare ſi quid dubij eueniat, quod eius munus tantùm reſpiciat, is ille erit, qui explicabit, vt ſcribunt omnes in l. ſi librarius. de reg. iuris. vera itaq; eſt gloſſæ & Saliceti ſententia, nempe libris Argentariorum olim datam fuiſſe fidem in omnibus etiam ad eorum commodum. quod idem hodie erit in noſtris Banquerijs & campſoribus, ſi eorum perſona & munus à publico approbata erunt. nam ſic hodie videmus libris officialium approbatorum à publico, in omnibus credi. ita Bar. d. §. numularios. & alij plures relati à Crauet. d. ſexta particula. num. 62. eum ſecuti ſunt. Quibus accedit Carolus Molinæ. in conſuetud. Pariſien. tit. 1. §. 5. nu. 23. qui alios recenſet. ſic in cæteris mercatori-
16 bus, † quorum libri ex ſtatuti diſpoſitione fidem habent. Iaſ. repet. l. admonendi. num. 116. verſic. vltra Bartolum. ff. de iureiuran. nam cùm par ſit ratio horum omnium cùm tàm hodie, quàm olim eorum fides approbata eſt, ſequitur idem ius eſſe ſtatuendum l. illud. in princ. ff. ad l. Aquil. cum Iaſone iam relato. d. l. admonendi. ſenſit ibi Ripa num. 127.

Extenditur hæc concluſio, vt locum etiam ſibi
17 vendicet, quando is † liber magnas ſummas contineret, ita poſt Abbatem in c. bonæ. il 2. col. vlt. de poſtula. præla. ſcribit Iaſ. in repe. d. l. admonendi. num. 119. de iureiu. & rectè mea quidem opinione, quandoquidem abſolutè approbata eſt à publico horum fides. Contrariũ tamen viſus eſt ſentire Dec. in l. 1. nu. 4. C. de eden. qui dixit, libro rationum fidem adhiberi in modicis, non in magnis ſummis. in hanc opinionem multos ille retulit. addo Ripam. d. l. admo-
18 nendi. nu. 126. Credo † has opiniones ſic poſſe conciliari, nempe Deciũ loqui in libro rationũ illius, cuius fides de publico approbata non eſt, Iaſ. verò in eo qui probatus eſt. Vel ſecũdò Iaſonẽ loqui in ſumma magna vero ſimili tamẽ, vt quæ probabiliter conueniat qualitati perſonarũ & negotiationis. Deciũ verò loqui in ſumma indiſcreta, & nõ veroſimili. quæ ſumma magna ſit & indiſcreta à Iudicis arbitrio pendet, vt ſenſit Abb. d. c. bonæ. il 2. col. vlt. qui à Iaſone & Decio refertur. & clarius hoc affirmauit Iaſ. & idem ſenſit Pet. Anch. conſ. 44. quem ſecuti ſunt Crauet. conſ. 122. nu. 15. & Ioan. Anchar. Regienſis. q. 55. num. 10.

Declaratur primò, vt non procedat in noſtræ æta-
19 tis † argentarijs & numularijs, id eſt, Banquerijs, ſeu Campſoribus, qui de publico probatam fidem non habent, atq; ita ſolenniter non gerunt argentariam, vt olim, nam horum libris plenè non creditur pro ſe, ſed Iudicis arbitrio. ita Sali. d. l. 1. col. 3. verſic. Quæro ſecundò. C. de eden. & Barb. d. conſ. 53. col. 5. li. 3. reiecta interpretatione gloſſæ. d. §. numularios. Saliceti ſecutus eſt Iaſ. in repe. l. admonendi. nu. 121. in fin. de iureiurand. ſed idem Iaſ. ibidem. numer. 127. videtur diſſentire à Saliceto, niſi ita intelligatur, quãdo Campſores iſti non eſſent de publico, vel ex conſuetudine approbati: iuxta ergo perſonæ qualitatẽ & rei quantitatem, ex alijſq; verifimilibus circumſtantijs fidem illi libro ad commodum Banquerij & Campſoris ſcribentis adhibere poterit Iudex, adhibito præſertim iuramento. id quod ea ratione æquum eſſe exiſtimauit Salicetus, quia non ceſſauit in eo curſus ille publicus, homines, nec diligentia conficiendi librũ rationum. vbi autem de publico eorum perſona & munus probaretur putà ex ſtatuto, dubium non eſt, quin eorum libris etiam pro eis fides eſſet adhibenda, vt de mercatoribus noſtri temporis dicitur, quorum libris, & ſi ad ſui fauorem regulariter non creditur, creditur tamen cùm ſunt viri probi & legales, ſaltem ſemiplenè vel magna præſumptione. Iaſ. repe. l. admonendi. nu. 107.

Declaratur ſecundò non procedere, quando ho-
20 rum Banqueriorum & Argentariorum codices, quibus alioqui fides adhibetur, ſuſpicione aliqua falſi laborarent, tunc illis non creditur: ita Sali. loco iam citato, ex l. ſi quis, §. 1. ff. de edend. & l. ſi vnus. de teſta. Iaſ. repe. d. l. admonendi. num. 127.

Declaratur tertiò non procedere, quando † ali-
21 qua præſumptio eſſet in contrarium: ita Sali. qui ſuprà ex relatis iuris locis. exemplum eſſe poteſt cùm veriſimilia nõ continet, tunc enim nullo modo probaret, ita in ſpecie noſtra Dec. in l. 1. nu. 3. C. de eden. qui Alexan. & alios plures retulit, quibus nunc addo Crauet. d. ſexta particula. nu. 24. & 55. qui nu. 36. ſubdit, eſſe Iudicis arbitrio, quæ his caſibus dici poſſunt veriſimilia. & conferunt quæ ſuprà retulimus in caſu 85. ſic de veriſimilitudine tradit Guido Papæ q. 441. Crauet. conſ. 257. num. 8. 9.

Declaratur quartò non procedere, quando † li-
22 ber huius argẽtarij, ſeu campſoris, ac banquerij quid à ſuo miniſterio ac munere diuerſum contineret, vt
23 de libro † mercatoris, vel officialis de publico approbati, ſcribunt Iaſ. in l. admonendi. in repet. nu. 119. in fine. & ibi Ripa num. 114. ff. de iureiuran. idem Iaſ. in l. age. num. 3. C. de tranſact. Decius cap. poſt ceſſionem. nu. 5. extrà de probatio. quos ſecutus eſt Crauet. d. ſexta particula. num. 72. quibus accedit Dec. conſil. 40. num. 3. Marſil. ſing. 560. Ripa lib. 1. reſpon. cap. 12. num. 2. Alciat. de præſumpt. reg. 3. præſumpt. 9. nu. 12. idem in ſimili de Iudice ſcribit Beneuen. Stracchа tracta. de mercatura. tit. Quomodo procedendum ſit in

fit in cauſis mercat. parte prima. numero 42. Craue. conſilio 3. num. 15. conſilio 171. num. 13. ſic cùm agitur
24 de fide † adhibenda Camparijs, ſigillo, & ſimilibus: intelligitur quoad cauſam ipſam ad ſe pertinentem. Crau. conſilio 196. num. 3. & conſi. 221. nume. 12. 13. & conſilio 236. num. 7. Purpur. d. l. admonendi. nu. 209. qui tamen hac de re dubitat, vt etiam dubitat, immò contrarium affirmat Deci. in d. l. age. nu. 5. cuius rationes vno verbo tolluntur: quandoquidem horum fides in hoc officij genere probata tantùm eſt. eſſet enim ridiculum ſi aliorum diuerſa negotia & pœnitus abhorrentia à munere ſuo, in eorum codicibus referrent.

25 Declaratur quintò non procedere contra † tertium abſentem cum quo actus aliquis geſtus non eſſet, nam res inter alios acta alijs nocere non debet. ita Alexand. conſil. 36. li. 5. & ſi Imo. conſi. 96. in fin. quos ſecutus eſt Craue. d. ſexta particula. nume. 71. qui de
26 † libro Officialis à publico deputati ſic affirmant. qđ duobus ſimilibus comprobat Crauetta, vno à fortiori, quia videmus inſtrumẽta tertio, cum quo geſtum nihil eſt, non nocere. l. admonendi. de iureiur. & tradit latiſsimè Tiraq. tract. Res inter alios acta.

27 Altero, quia † liber æſtimi etiam non probat cõtra tertium: ita Alexan. d. conſilio 36. Iaſ. l. decem. de verb. obliga. Deci. cap. cùm cauſam. de proba. quibus accedit Molinæ. in conſuetud. Pariſien. tit. 1. §. 5. num. 18. Afflict. deciſ. 303. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Libri ſociorum fidem adhiberi inter eos.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando credendum ſit libris rationum inter ſocios.*
3 *Baldus in Rubr. C. de fide inſtrum. nume. 35. declaratur.*
4 *Socij perſona, & fides ab alijs probata cenſetur.*
5 *Liber rationum ſocietatis non credi cum veriſimilia non continet.*
6 *Libro rationum ſocietatis non credi cùm formam rationum, hoc eſt, dati & accepti non continet.*
7 *Liber rationum ſocietatis non credi cùm manu alterius, quàm ſocij fuit ſcriptus.*
8 *Liber rationum probat contra ſcribentem, & contra mãdantem illum ſcribi.*
9 *Liber rationum ſocietatis non credi, cum ab altero exinſtitoribus ſcriptus eſt.*

Casvs xcii.

DE FIDE ET PROBATIONE libri rationum ſocietatis, clara & dilucida explanatio.

RECTE feciſſe videor, ſi poſteaquàm de fide & probatione libri rationũ verba facere cœpi, hunc etiam caſum, in quo magnum verſatur Iudicis arbitrium ſubiecero. Diſputant noſtri quanta ſit fides adhibenda libro rationum inter negotiationis ſocios. Qua in re eſt quod intelligamus Docto. hoc in caſu loqui, cùm eorum fides de publico non eſt approbata: nam vbi probata eſt, dubitari non contingit. Baldus in Rubri. C. de fide in-
1 ſtrumento. nu. 35. ſcriptum reliquit, his † libris inter ipſos ſocios plenè credi tam pro ſe quàm contra ſe. Purpur. tamen in l. admonendi. nu. 207. de iureiura.
2 ſimpliciter intelligit Baldum hoc relinquere † Iudicis arbitrio, vt etiam eum intellexit Soc. Sen. conſil. 240. col. pen. verſi. Quartò & vltimò reſpondeo, li. 2.
3 Ego verò ſic † Baldum interpretor, librum rationum ſocietatis inter ſocios plenè tàm pro ſcribente, quàm contra ſcribentem probare, ſi duo concurrant. Primò, quòd vero ſimilia contineat. Secundò quòd cõnexæ ſint parcellæ, hoc eſt, quòd ſint dati & accepti. Quid autem veroſimile ſit, item quid connexum dici poſsit, relinquit Baldus Iudicis arbitrio, vt de veroſimili iam ſuprà latè diximus. de connexis autem dicemus infrà in caſu. 95. Nec quidquam docuit Baldus hoc caſu quin & in alijs libris rationum intelligi debeat, vt de libro rationum argentarij, banquerij, ac mercatorum noſtræ ætatis diximus in caſu præcedenti. Regulam ergo cum Baldo ſic ſtatuo: Librum rationũ ſocietatis plenè inter ſocios probare. ſic ſenſit Alexan. conſilio 186. nu. 1. li. 2. ex l. inter chartulas. C. de conuen. fiſci debito. libro decimo. & ex l. 1. ff. de duob. reis. ſed melius confert hæc ratio, quia eorum
4 † perſona inter eos approbata adeò eſt, vt vnus non valeat alterius factum improbare. & verè non eſt qui diſſentiat, quando liber ab vtroque ſociorum eſt ſcriptus, hoc eſt, modò parcella vna ab vno, modò altera ab altero, vt vſu venit. ita Craue. d. tractat. de antiqu. tempo. ſexta particula primæ partis principalis. numero 59. ſecutus Baldum & Alexan. relatos & Socin. Sen. ac Decium conſilio 68. primo dubio in fin. quòd non ſolùm procedit in paruis ſummis, ſed & in magnis. Craue. qui ſuprà num. 60.

Declaratur modò primò, vt hic caſus locum non
5 habeat quando hic † liber non continet veroſimilia. ita Bald. d. Rubric. C. de fide inſtrum. nu. 35. Craue. qui ſuprà num. 60. & ſuprà in caſu præcedenti in declaratione diximus. & quę veriſimilia ſunt Iudicis arbitrio relinquitur, vt toties admonui. Ripa. dict. l. admonendi. num. 129. Craue. conſi. 75. nu. 23. Tiraq. l. ſi vnquàm. in præfatione. num. 51.

6 Declaratur ſecundò nõ procedere, quando † liber ſolùm contineret data per ſcribentem ſocium, & non accepta ab eo, atque ita non eſſet liber rationum in forma dati & accepti: ita Baldus in l. rationes. numero primo. C. de proba. Iaſ. in l. admonendi. in repe. num. 111. verſ. ſecundò limita. ff. de iureiurand. & ibi Purpur. num. 199. qui rectè affirmat, librum rationũ malè confectum probare contra ſcribentem, non ꝑ ſcribente. nam hic ſocius, qui vult iuuari contra ſocium libro illo, debet etiam ferre incommodũ eius, quod ab eo ſuſcepit ratione connexitatis rationum, quæ autem connexæ propriè dicantur parcellę infrà dicemus in caſu 95.

Declaratur tertiò vt locum ſibi non vendicet ca-
7 ſus iſte quando † liber ſocietatis, alterius manu quã manu vnius ſociorum ſcriptus eſſet, etiam ſi is qui ſcripſit ab altero ſociorum adhibitus fuiſſet ad ſcribendum, altero tamen non mandante. ita Alexan. d. conſi. 186. num. 2. lib. 2. ante eum ita in ſpecie reſpondit Baldus conſi. 278. Punctus quæſtionum vertentium. lib. 3. Ratio eſt clara, quia vt ſcriptura huius ſocij fidem habeat, conſtare debet eſſe ſcripturam ab eo cõfectam, iuxta regulam. l. Diuus. ff. de milit. teſta. & dũ manu alterius quàm ſocij ſcribitur, alter ſocius non dicitur illi conſenſiſſe, atque ita eius perſonam approbaſſe, quamobrem illius ſcriptura ei nocere non debet: quànquàm prodeſſe poſsit. Confert, quod ſcri-
8 bit Iaſon in repe. d. l. admonendi. nume. 109. 110. † librum rationum alicuius contra ipſum probare ſiue modò ſcriptura illius manu confecta ſit, ſiue alterius eo mandante. Pariſ. conſi. 47. nu. 4. lib. 1. quod latius confirmauit Craue. de antiq. tempo. ſexta particula primæ partis princ. num. 56. & probat contra ſe, non autem pro ſe. Diuerſum quidem eſſet quando is
9 † liber fuiſſet ſcriptus ab inteſtatore ab omnib. ſocijs

Universidad de Deusto
Biblioteca

approbato,& illi numeri delegato,ita à sensu contrario sensit Alexand.d.consilio 186.nu.2.& clarè in nostra specie sic Craue.d. sexta part. nu.55.post Castren. 314.colum.2.lib.2.& Soc.Sen.consi.291.col.8.verficu. prætereà etiam prædicta comprobantur. libro secundo.

SVMMARIVM.

1 *Liber rationum quomodo pro producente, & cõtra producentem probet.ibi tres referuntur opiniones.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando fides adhibeatur libro rationum tam pro producente quàm contra.*
3 *Iudex quæ considerare debeat,vt fidem adhibeat libro rationum tam pro producente,quàm contra.*
4 *Libro rationum non credi tam pro producente, quàm contra cum inter personas diuersas de rebus diuersis agitur.*
5 *Libro vnius negotij quomodo credatur inter diuersos.*
6 *Libro scripto manu institoris vnius societatis quando credatur.*
7 *Libro rationum in summis diuersis ex diuersa causa stare non cogitur,qui pro vna causa pro se produxit, vt contra se in alia probet.*
8 *Variatio non improbatur cum causæ sunt diuersæ.*
9 *Appellare licet ab vna parte sententiæ solùm.*
10 *Librum rationum negotij tractarii inter easdem personas probare tàm pro producente,quàm contra.*
11 *Abbatis responsum 36.in fin.lib.2.improbatum.*
12 *Parcellam libri,qui probauit pro se, non tenetur alterã probare contra se,si causa est diuersa.*
13 *Approbans substitutiones in testamento factas non tenetur approbare legata eiusdem testamenti.*
14 *Libri parcellam in totum quis teneatur approbare, vel improbare.ibidem dicitur, hoc Iudicis arbitrio relinqui.*
15 *Ioannis Bolognetti consideratio reiecta.*
16 *L.Publia.§.vltim.ff.depositi.declaratur & sensus.*
17 *Trophima.quid.*
18 *Excurrere,quid.*
19 *Liber rationem connexa continens in totum probari debet.*
20 *Testamenti pars probari, & altera improbari non potest.*
21 *Confessionis pars probari & improbari non potest.*
22 *Glossa l.si quidem.C.de except.improbatur.*
23 *Opinio Vltramontanorum & Consilij Burdegal. reiecta.*
24 *Responsio positionibus facta cum suis qualitatibus acceptanda.*
25 *Responsio facta iuramento delato cum sua qualitate accepari debet.*
26 *Statutum quod iuramento delato simpliciter respondeatur,admittit responsionem qualificatam.*
27 *Sententiam in connexis non posse acceptari, & pro parte improbari.*
28 *Cap. cum olim.de censibus.sensus & declaratio.*
29 *L.de ætate.§.si cum hæres. de interrog. actio. intellectus.*
30 *Testimonium quis potest contra se ferre, non autem pro se.*
31 *L. inter stipulantem.§.si Stichum.de verb.oblig.intellectus.*
32 *Pluralitatem personarum,& nominis proprij non præsumi.*
33 *Probatio contra qualificatam probationem libri rationum recipitur.*
34 *Confessionem qualificatam admittere probationem in oppositum.*
35 *L.si quidem.C.de except.declaratur.*
36 *Libro rationum in parcella qualificata non creditur si præsumptio illi aduersatur.*
37 *Confessioni dicẽtis,se occidisse ad sui defensionem,quomodo standum.*
38 *Confessio qualificata à delinquente emanata,à quapœna eum excuset.*

CASVS XCIII.

DE FIDE LIBRI RATIONVM tàm pro actor cillum producente, quàm contra se: copiosa & dilucida explicatio.

IN hac de fide libri rationũ perutili disceptatiõe solet,& hic casus cõsiderari: in quo magnum Iudicis arbitrium cõsideratur. Dubitant simulq; quærunt interpretes nostri, cùm in libro rationum cuius fides de publico approbata non est,acceptum & datum scriptum est, an is cõtra quem † liberà scribente producitur, teneatur illi libro credere tàm pro se, quàm contra se? Exemplum sit: Sempronius in suo libro rationum scripsit se à Caio centum mutui nomine accepisse,in alia parcella deinde scripsit, se soluisse quinquaginta ipsi Caio, an Caius, qui vult iuuari illo libro rationum contra scribentem Sempronium, teneatur etiam illi libro stare contra se ipsum? Perplexa grauisq; hæc videtur disputatio: in qua tres adesse videntur opiniones. Vna est affirmatiua, teneri credere tàm pro se, quàm contra se. hanc probauit Bartol.in l.quædam.§.numularios.ff.de eden.Bald.in l.rationes. C.de fide instrumento.Iaf.in repe.l. admonendi.numero 125.de iureiurand. qui eiusdem opinionis alios permultos recenset,alios etiam retulit Craue. de antiq. tempo. quarta particula primę partis princip.num.68. & cõsilio 275.numero quarto. Carolus Molinæus in consuet.Parisien.tit.1.§.5.num.19.& clarè pro hac respõdit Parisius.consilio 90.num.2.lib.1.quorum opinionem sic absolutè intellectam minimè veram opinor, vt statim explicabimus.

Secunda est opinio negatiua: huic libro rationũ non esse credendum in commodum scribentis, & si ei credatur contra ipsum scribentem.hanc probauit Abbas in cap.2.num.10.in fin.de fide instrum. & in c. bonæ.el 2.col.vlt.de postula.Prælat.hanc probauit sibi parum constans Parisius consi.47.nume.10.lib.1. alios sciens prætereo. Hæc pariter opinio ita absolutè affirmata,falsa est.

2 Tertia ergo fuit opinio,hoc † Iudicis arbitrio relinqui.ita sensit Baldus in Rubri. C. de fide instrum. numero 35.Curt.Sen.in l.admonendi.nu.125.de iureiurand.Decius in l.1.nu.5.in fin. & ibi Io. Bologne. nu.23.in fin.C.de eden.idem Decius in d.c.2.num.21. in fin.de fide instrum.sensit Craue.d. quarta particula.nu.70.& clarè Carolus Molinæus. d.§.5.nume.19. in fine.& nouissimè Ioannes Ancharanus Regiensis q.55. num.14.hanc ego opinionem dubio procul veram esse existimo: quoniam verè probatur in l. Publia.§.vltim. in fine.ff.de deposit. ibi, Iudicem æstimaturum. quo adductus sic in specie de libro rationum consultus respondit Baldus consi.156.Cùm duę sunt.col.2.versic. Sed ego non recedo.li. 3.qui ex hoc demonstrat,non esse veram differentiam illam, quã posteà inter Epistolam iuxta d.§.vlt. & librum rationum facit Matthæsyl.notab.79.cui assentit Bolognę. d.l.1.nume.23.C.de eden.nam verè nulla differentiæ ratio assignari potest quòad hoc, & si sit quòad alia vt

3 vt infrà dicemus. Baldus tamen.d.consi.156.inquit,† Iudicem hunc considerare debere diligenter an rei veritas inueniri possit,verisimili ratione & causa perpensa,quæ sanè veritas, vbi Iudici alijs cõiecturis apparere non potest,debet scribentis qualitatem considerare,si vir bonus est,& bonæ famę, si quantitas magna non est.in dubio autem (ait Baldus) Doctorum sequenda distinctio est, an connexa sint capitula, vel separata. Ego verò existimo, Iudicis arbitrium versari etiam in casibus à Doctoribus distinctis. quamobrem sic opinor plures casus considerandos esse.

4 Primus est, cùm agitur de integro † libro rationum inter diuersas personas de diuersis negotijs,tũc dubium non est,quòd si vnus libri partem pro se probet, quòd liber approbatus etiã sit quòd ad alios: nã & res inter alios acta, alteri non nocet. Et hic cessat omnis connexitatis ratio & causa. & in specie casum hunc probat Bologne.d.l.1.nume. 23.versi. secundus est casus.C.de eden.

5 Secundus est casus, quando agitur de toto ipso † libro rationum inter multas personas, de vno tamẽ negotio pertinenti ad omnes simul, putà decem socij vnum habent negotiorum gestorem ad negotiũ vnum. Si is negotiorum gestor librum conficiat super actis in illo negotio,an ei credendum sit cùm pro parte à socijs liber acceptatur? hoc casu dicendũ est, quòd aut vnus sociorũ acceptauit,aut omnes,si vnus
6 † tantùm,sumus in casu præcedenti, alijs non adferri detrimentum,vtà fortiori respondit Alexan. consil.186.nu.2.lib.2.non compelli socios fidem præstare libro illius institoris,qui ab altero sociorum cæteris non mandantibus,ad scribendum adhibitus fuit. Si verò omnes acceptarunt,tũc sumus in casu illo quando vnius causa tractaretur, cum omnes socij vnum corpus iudicentur. & de casu isto infrà dicemus.

7 Tertius est casus, quando agitur de † libro rationum integro ex diuersis negocijs & causis, inter easdem tamen personas, tunc, qui aliqua capitula libri pro se approbauit,non tamen cogitur approbare alia capitula diuersa contra se. putà in pagina centesima libri est scriptum: Ego Titius debeo centum Sempronio ex causa mutui postea in pagina ducentesima est scriptum: Sempronius mihi Titio quinquaginta debet ex causa venditionis.si ergo Sempronius ad sui vtilitatem acceptat illam parcellam primam,non tamen cogitur acceptare hanc secundam. ita rectè sentiunt Bart.d.l.quædã.§.numularios.ff.de eden. Abbas d.c.2.de fide instrument.& consilio 36.in fin.lib. secundo.cum alijs relatis à Craue.d. quarta part.numero 68.qui retulit Iaf.in repe.dict. leg.admonendi. numero 125. in fine. & Ripam ibidem numero 124. & alios plures. Est ratio, quia cùm separatæ hæ omninò sint causæ & parcellæ, partem quis acceptare potest,& partem improbare.l.etiam.§. primo,de mino.& qui in vno actu fidem alterius probauit, non
8 dicitur necessariò probasse in altero à primo diuerso.Rursus,vbi diuersæ sunt † causæ, variatio non improbatur.l.in causæ.§. primo. ff. de Procurat. quare
9 videmus licere † appellare ab vna parte sententiæ, & alteri acquiescere.l.ampliorem. C.de appella.quibus rationibus in hanc sententiam adductus est Baldus. dict.consilio 156.in fin.libro tertio. Hunc casum declarat Craue.d.quarta part. numero 70. non habere locum,quando aliæ parcellæ diuersæ causæ veræ Iudici viderentur inspecta personæ qualitate, cùm vir probus est,cùm verisimilia sunt,& cum nõ sunt magnæ summæ.atque ita intelligit Baldum d.consi.156. colum.2.versic.si autem. Ego opinor declarationem in se esse veram, sed rei nostræ non multùm conue-

nire: quia hæc fides,quæ his minutis parcellis præstãbitur à Iudice,non prouenit ex eo, quòd aduersarius scribentis acceptauerit illud quod ad sui commodũ scriptum est,sed prouenit à solo Iudicis arbitrio, qui iuxta legem ac æquum & bonum iudicat illum non mentiri,nam & extra casum nostrum conceditur,fidesq; adhibetur,vt multis tradit Decius in d.l.1.nu. 4.C.de eden.

10 Quartus est casus, quando agitur de † libro rationum integro inter easdem personas ex eodem negotio à scribente tractato, nomine sui & aduersarij, puta administrator Reipub.vel tutor pupilli, vel institor negotiationis Lanificij,alteriusvè exercitij, de negotiatione illa librum conficit, & in aliquibus paginis scribit accepta ad vtilitatem sui Domini,in alijs verò data,& impensa diuersis modis ac temporibus ac causis,hoc casu,si Dominus acceptat quæ ad sui vtilitatem scripta sunt, tenetur etiã acceptare quæ sunt ad sui detrimentum. ita Ange.in l.sumptus.C.de administra. tuto. Corneus consilio 81. colum. penulti. lib.4.& Craue.d.quarta particula. numero 69. ea ratione vtuntur, quòd hoc operatur officij vnitas, vt probat.l.cùm quæritur.ff. de administrat.tuto.Ego opinor duo hic debere concurrere & considerari, fidem administratoris approbatam.dict.leg.cùm quæreretur.& in administratore Reipubl l. Caius. ff. de vsuris,quam hoc in casu intelligendam puto, quidquid alij censeant in dict.leg. prima.C.de eden. Alterum vnitatem seu connexitatem negotij, vt præter Angel.& alios probat.l.eum actum. §. planè si quid.
11 ff.de nego.gest.ex quibus infertur malè sensisse † Abbatem consi.36. in fin.lib.2. librum mercatoris plura continẽtis ad mercaturam spectantia habere causas separatas,vt nisi aliæ rationes in oppositum sint.quibus ibi adductis respondit Abbas, qui partem acceptat,non cogatur acceptare totum.sic malè respondit Alexand.consilio 186.numero 7.lib.2.dum socios acceptantes partem scripturæ suæ societatis, non teneri alteram partem acceptare tanquàm diuersa cõtineat.

12 Quintus est casus, quando agitur de sola † vna parcella in libro rationum scripta inter easdem partes, quæ continet acceptum à scribente,& ab eo datũ vel impensum,quod quidem datum est ex vna causa, acceptum verò ex altera diuersis temporibus, putà, est sic scriptum: Ego Titius à Sempronio Cal.Februarij huius anni 1567. centum mutuo suscepi.& in alia ibi proxima parcella sic est scriptum.Ego Titius torquem auream commodato dedi Sempronio Idibus Februarij iam dicti anni. hoc casu si Sempronius acceptet librum ad sui commodum vt probet se illa centum mutuo dedisse, non tamen cogitur acceptare partem alteram,vt teneatur de cõmodato. Est ratio, quia separata hæc sunt, & pœnitus diuersa ob causarum diuersitatem.d.l.etiam.§.1.de mino.Nec refert, quod in eadem pagina,vtraque parcella scripta sit, q̃niam hoc non facit vt connexa dici possint, vt ꝓbat. d.l.etiam.§.1.dum capita sententię separata iudicantur,quanquàm iura sententiæ scripturæ contineantur.Hinc infertur rectè respondisse Alexa. consil.123. num.8.lib.1.& Curt.Iun.consi.166.nu.11. quos secutus est Bellonus consil.46.num. 12. illum non cogi † approbare substitutiones in testamento factas,qui iã legata probauit,cum causæ connexæ non sint,quanquàm sub vna scriptura contineantur.

14 Sextus est casus,quando agitur de vna † sola parcella in libro rationum scripta inter easdem partes ex eadem causa & eodem tempore,putà sic scriptum reperitur: Ego Titius centum habui à Sempronio mutuo, quæ promisi restituere cum primùm Romã

venirẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

veniret Galliarum Rex. vel fic, quod mutuum ſtatim pro dimidia reſtitui, vel ſic, quam ſummam illius nomine pro dimidia eo mandante erogaui pauperib. vel quid ſimile. an hoc caſu ſi Sempronius vult iuuari probatione dicti libri, vt illa centum petat, teneatur etiam reſiduum ſcripturæ ad ſui detrimentum acceptare? hic caſus is eſt, qui à noſtris Doctoribus controuerſus eſt. Ego exiſtimo cum Baldo in dict. conſi. 156. in fin. libro 3. ac alijs relatis, hoc eſſe primò in Iudicis arbitrio poſitum, ex. dict. leg. Publia. §. vltim. in fin. ff. de poſſ. qui quamquàm de Epiſtola loquatur, idem tamen in libro rationum dicendum eſt. vt ſenſit Bald. d. conſil. 156. Iaſ. d. repe. l. admonendi. nu. 125. & Boe. q. 243. nu. 5. & nullam eſſe inter hæc differentiam dixit omnium clarius Abbas conſi. 36. in fin. lib. 2. licèt Matthæſy. notab. 79. inter librum rationum, & Epiſtolam differentiam malè conſtituat. quare nõ immeritò in ſpecie à Ioan. Baptiſta à Sancto Seuer. reprehenditur in l. admonendi. num. 76. de iureiu. Nec
15 aduerſatur illa conſideratio, quam facit † Bolognetus in d. l. 1. nu. 23. verſic. Vnde pro reſolutione. C. de eden. Epiſtolam ſcilicèt eſſe vnũ corpus plura diuerſa capitula continens, vt ſententia. d. l. etiam. §. 1. de minor. non mirum ſi vel recuſari vnum poteſt alio acceptato, vel verius ſi remittitur Iudicis arbitrio, q̃d diuerſum, ait ille eſt in libro rationum continens plures partitas, quorum vna cum altera orationem quandam indiuiſibilem continet, cùm negotia quæ diuiſim (vt euenit) ſcribuntur, connexa reputantur. hæc conſideratio vera non eſt, cùm idem ſit in Epiſto
16 la. iuxta caſum d. † l. Publia. §. vltim. vbi Epiſtola factum vnum dati ſcilicèt & accepti continebat, & tamen Iudicis arbitrio relinquitur. nam ibi Titius depoſitarius per epiſtolam Sempronijs qui depoſuerãt, ſignificauit ſe ab eis in depoſitum habuiſſe auri pondo decem, diſcos duos, & ſaccum ſignatum. poſtmodum ſubijcit, data ab eo ex ijſdem ſummis ex quibus debetis mihi decem quos apud Titium depoſuiſtis.
17 item quos Trophimati decem, eſt † Trophimati expendere, id eſt, nutricijs dare, vt eſt interpretatus Alcia. lib. 1. diſpunct. cap. 18. & Ant. Aug. Hiſpa. libro 4. emend. iuris, cap. 16. Item ex rationibus patris veſtri decem, & quod excurrit, id eſt, & aliquot denarios &
18 ſeſtertios. excurrere † enim dicitur quòd ordinem, modum, id eſt, menſuram, vel numerum egreditur, ita interpretatus eſt ibi Budæus in annot. quem ſunt ſecuti viri doctiſsimi Ant. Auguſt. d. capit. 16. & Iacobus Cuiacius, lib. 1. obſerua. iuris cap. vlt. depoſitarũ ergo pecuniarum hoc loco reddit Titius, atque ita continet epiſtola parcellas plures, quorum vna ad alteram ſubordinatur vt cauſam indiuiſibilem, quemadmodum & liber rationum continere videatur. Accedit, quòd ſi Epiſtola illa ſeparata continuiſſet, ibi Iureconſul. non Iudicem æſtimaturum dixiſſet, ſed fidem ei minimè adhibendam, vt potè in ſeparatis. ex dict. leg. etiam. §. 1. ff. de mino. rectè itaque à Baldo dictum eſt ex. d. §. vltim. hoc Iudicis arbitrio reling. is ergo Iudex in primis perpendet an coniectura aliqua impedire poſsit vt fides non adhibeatur huic libro ad commodum ſcribentis, vt quia is ſcriptor vir probus non ſit & bonæ famæ, vel quia veriſimilem cauſam aut ſummam non contineat, iuxta ea quæ ſuprà diximus. ſi verò nullum comperiet impedimentum, tunc rectè iudicabit librum ita fidem facere proſcribente, quàm contra eum, ſi eo is ſuus aduerſarius
19 vti velit. Primò illa ratione, quia † connexa liber continet, quare turpe, & inconſtantis viri eſt ſine cauſa partem approbare, & partem impugnare. l. in cauſæ. §. primo. de Procur. qui tex. præter Baldum d. conſil. 256. in fi. fuit perpenſus à Bellono conſi. 46. n. 9. Secundò, quia qui ſcriptoris fidem vna in parte probauit, in altera illi annexa non debet poſſe improbare. vt ex l. Caius. ff. de vſuris. hanc rationem conſiderauit Iaſ. d. repe. d. l. admonendi, num. 125. in fi. & Decius. d. l. 1. numero 5. in fin. C. de eden. hanc ſententiam tertiò confirmat clarè text. l. Aurelius. §. idem quæſijt, de libera. lega. quo probatur aliquem poſſe teſtamenti verbis in aliquibus credere, quãtum in fideicommiſſo impenſum ſit, & aliquibus de eiuſdem impenſis nõ credere, ſi modò illa verba, quæ approbare negat, ſit paratus probare, quemadmodum ibi Bart. & omnes ſentiunt. vbi ergo is qui impugnat non eſſet para
20 tus probare, non poſſet † partem teſtamenti accepta re, & partem impugnare, cum ſumptuum cauſæ connexæ ibi ſint. quare ibi infert Bartolus, quòd ille, qui
21 acceptat partem † cõfeſsionis pro ſe, debet etiam acceptare contra ſe, cùm in connexis facta eſt cõfeſsio. & cum Bartolo communis eſt opinio, vt teſtatur Boerius d. q. 243. num. 5. prope medium, & Bello. d. conſi. 46. num. 12. niſi in oppoſitum vrgeat præſumptio. vt infrà dicemus.

Confirmatur quartò ex doctrina Cyni in l. 2. q. vlt. C. de dona. ante nupt. vbi Bald. & Angel. & idem Cynus in l. vnica. q. 13. C. de confeſſ. ſi confiteor me tibi debere, ſi modò librum mihi dederis, nõ tibi licebit confeſsionem meam ad tui commodum acceptare, & reſiduum reijcere, ſed vel tota acceptari, vel tota reijci debuit. quam doctrinam probauit Alber. in d. l. vnica. q. 10. Card. Zaba. conſi. 27. col. vlt. verſic. Ad hoc reſpondetur. & conſi. 92. col. 4. verſi. item ex illis. Alexand. conſil. 212. nu. 16. li. 2. Boer. d. q. 243. nu. 5. Nec in hoc aliquam differentiam conſtituo, ſiue his verbis ſit facta confeſsio, fateor me tibi debere centum ex mutuo, quæ tunc temporis ſub conditione promiſi reſtituere: vel his verbis, fateor me tibi ex mutuo debuiſſe centum, ſed dico me illa poſtea ſoluiſſe: vel deinde factum eſſe à te mihi pactum de non petendo. nam ſemper confeſsio, tum ratione eiuſdem cauſæ quæ magis inſpicitur, tum ratione verborum conne
22 xum quid continere dicitur. quamquàm male † gloſſa in l. ſi quidem. C. de exceptio. quam multi probãt, teſte Boerio d. q. 243. nu. 3. 7. conſtituat differentiam in relatis verborum conceptionibus, affirmans poſteriorem confeſsionem continere, quid ſeparatum ratione diuerſitatis temporis, & malè, quoniam temporis diuerſitas non tollit, quin actus connexus dici poſsit. l. eum actum. §. planè, de nego. geſt. & infrà latius in caſu ſequenti attingemus.

23 Sic etiam infertur, peius ſenſiſſe antiquos illos † Vltramontanos commemoratos à Cyno d. l. vnica. q. 13. de confeſſ. & Conſilium Burdegalenſe, referente Boerio. d. q. 243. num. 3. 7. & q. 339. qui affirmarunt in vtroque caſu relatæ confeſsionis partem acceptari potuiſſe, & partem improbari. Confirmatur quin-
24 tò ex ſimili, ſi quis reſpondeat † poſitionibus, & vnã fateatur aliqua cum qualitate, illa reſponſio in totũ debet à ponente acceptari vel in totum reijci, ita Socin. Sen. conſilio 208. col. 1. verſ. ex quibus inferendo. lib. 2. idem ſenſit Bellonus. conſi. 46. num. 13. in fin. & Curt. Sen. in tract. poſitionum. num. 56.

Confirmatur ſexto ex ſimili, ſi quis delato ſibi
25 iuramento reſpondeat † aliqua adiecta qualitate, reſponſio eius in totum acceptari, vel in totum reijci debet. Ita Io. Fab. in §. item ſi quis poſtulante. in prin. inſt. de actio. & latè ibi Gomeſ. nume. 17. Boer. d. q. 243. nu. 5. ſic Iaſ. in l. iuſiurandum, & ad pecunias. §. ait Prætor. num. 4. & l. manifeſtæ. nu. 7. de iureiuran, qui
26 ex Baldo affirmat, quòd etiam ſi cautum ſit † ſtatuto eſſe iurandum ſimpliciter vt iuramentum eſt delatũ, poſſe tamen iurari qualitate adiecta, putà, hoc modo: Iuro

Iuro, quòd ſi tu mihi mutuo dediſti, me etiam reddidiſſe. quod & in reſponſionib. poſitionum probauit Curt. Sen. iam iam relatus d. nume. 56. Cæpolla cautel 136. Si debitor. res tamen hæc dubitationem habet ex traditionibus noſtrorum in l. 1. §. ſi quis ſimpliciter. de verb. oblig. & ad rem noſtram plura retulit Boerius. q. 243. num. 12. & q. 339. col. 2.

Confirmatur ſeptimò ex ſimili quo dicimus in
27 connexis † ſententiam pro parte acceptari non poſſe, & pro parte improbari, ex. l. in hoc Iudicio. ff. famil. erciſ. vbi Baldus, Card. Zaba. conſil. 29. col. pen. verſi. Item quòd non poteſt Fel. c. cùm inter. num. 5. in fin. de re iud. Boe. d. q. 243. numero 6. Iaſ. in repe. dict. l. admonendi. num. 125. in fin. qui etiam citauit cap. cũ olim. vbi glo. de cenſib. ſic in tranſactione tradit Bellonus d. conſilio 46. nu. 9. Nec obſtat declaratio Abb. cap. bonæ. el 2. nume. 29. in fin. de poſtula. Prælat. d.
28 † cap. cùm olim. loqui in ſcriptura publica, quia reſpondetur, hoc ex illo non procedere, quia etiam ſcriptura publica in parte poteſt acceptari, & in parte nõ, quando eſt de re ſeparata, dict. leg. etiam. §. primo. de minor. Nec huic ſententiæ aduerſari aliqua videtur,
29 quæ ſolent à noſtris obijci. Et primò text. † l. de ætate. §. ſi quis cum hæres. ff. de interrog. actio. quo loci Iacobinus à Sancto Georgio docuit, quòd licèt confeſsio probet contra confitentem, non tamen probat pro eo. & retulit Boerius. d. q. 243. numero tertio. in fin. qui non ſatis facit, cùm ipſe aliter ſentiat. Reſponderi vno verbo poteſt, Iacobini doctrinam procedere poſſe in confeſsione diſtincta & ſeparata ſeu ſimplici ſine qualitate, non autem in connexa & qualificata. & text. d. §. ſi quis cùm hæres, verè in ſimplici, non autem in qualificata confeſsione loquitur. Non etiam obſtat ratio illa, quam recenſet Iaſ. in repe. dict. leg. admonendi. nume. 125. quæ fuit Abba. d. cap. 2. nume. 10. in fin. de fide inſtrum. quòd quis po-
30 teſt quidem contra ſe † teſtimonium ferre, non autẽ pro ſe. cap. 1. 14. q. 2. & quam rationem retulit & Cynus in dict. leg. vnica. q. 13. C. de confeſsis. nam ratio hæc non concludit, quoniam hic non dicitur pro ſe teſtimonium ferre. ſed lex illa eſt, quę in caſu iſto dubio præſumit confitentem in omnibus verum dixiſſe, cùm aliàs non cogeretur ita fateri: vt ergo eius fidem in vno creditor ſequitur, ſic ſtante hoc dubio in cæteris ſequi debet.

31 Non pariter obſtat text. † l. inter ſtipulantem. §. ſi Stichum. de verbo. oblig. qui à gloſſ. l. ſi quidem. C. de excep. adducitur, ſi fateatur reus in Iudicium litẽ cum actore conteſtando, Stichum promiſiſſe, ſed nõ ſenſiſſe de illo, eius confeſsioni qua ſe promiſiſſe fatetur, creditur, reiecta illa qualitate, ſe de illo non ſen-
32 ſiſſe. Nam reſpondetur, illud ibi euenire, quia † plura ſitas perſonarum, & nominis proprij non præſumitur. vt docuit Bart. in l. ſi quis ſeruũ. §. ſi inter duos. de leg. 2. & Iaſ. l. 2. nu. 9. C. de bon. poſſeſ. ſecund. tab. Crauet. conſil. 267. nu. 1. 2. verſic. tertiò reſpondeo. & conſil. 269. n. 3. & Iudicium redditur in intuitum, qui ergo in litis conteſtatione de Sticho reſpondit, vt deinde Iudicium eluſorium reddat, non poteſt dicere, ſe de alio Sticho ſenſiſſe: ſi enim hæc exceptio admitteretur, ſemper negaret reus de illo ſenſiſſe, atque ita Iudicium effugeret. quod omnes declarant in d. §. ſi Stichum. præſertim Alcia. nu. 4. qui ex illo tex. oſtendit à contractibus diſtare Iudicia. Iudicium etenim conſiſtit, & ſi de vno ſentiat reus, de altero actor, quia res illa in Iudicium venit de qua actor ſenſit: illa verò in ſtipulationem venit de qua vterque conſenſit.

Declaratur egregiè caſus iſte ſextus, vt locum non
33 habeat, quando aduerſarius † huius ſcriptoris, qui acceptauit ſcripta in libro ad ſui commodum, probare vellet ſcripta deinde ad ſui detrimentum vera non eſſe. Puta, ſcripſit Sempronius in ſuo codice. Ego Sempronius centum à Caio mutuo ſuſcepi, ex quibus deinde quinquaginta reſtitui. inquit Caius accepto ipſam confeſsionem me mutuo dediſſe centum, & nego me deinde recepiſſe quinquaginta, quod probare volo. Vel ſi ita eſt ſcriptum: Ego Sempronius à Caio centum mutuo habui, quæ ſub conditione promiſi reſtituere: tunc Caius poteſt negare conditionem aliquam reſtitutioni adiectam fuiſſe. hæc declaratio probatur ex text. dict. leg. Aurelius. §. idem quæſijt, de libera. lega. & ibi Bartol. Bal. d. conſilio 156. in fin. verſi. ex his concluditur. lib. 3. quibus addo Cynum in l. 2. in fin C. de donatio. ante nup. Abbatem cap. 1. num. 7. de poſtula. Prælato. & Niconitium in Rub. de operis noui nuntia. nume. 61. Huius declarationis eſt
34 ratio, quia † confeſsio illa qualificata cõfitenti ‚deſt in dubio, cum eius fides probata videatur ab aduerſario: quæ ratio ceſſat, vbi contrarium probatur.

35 Confirmatur hæc declaratio ex text. † l. ſi quidẽ. C. de tranſactio, ſecundum declarationem Bal. & Saly. ibi, & clarius Iaſ. in l. 1. in princip. num. 11. verſicu. quintò fallit. ff. ſi quis ius d. non obtempe. Niconit. qui ſuprà. num. 60. debitor interrogatus an deberet centum, reſpondit ſe debere quinquaginta tantùm, hac confeſsione creditor poteſt vti ad ſui commodũ, vt quinquaginta cõſequatur: nec prohibetur ex hoc quin reſiduum petere poſsit. Iaſon qui ſuprà inquit poſſe hunc creditorẽ reſiduum probare, & rectè ſentit ex relatis. & quamquàm d. l. ſi quidem, concedat petitionem, nec de probatione verbum faciat, nihilominus ita intelligi debet: nam, dum ibi præſupponitur, debitorem illum ante litem cõfeſſum eſſe ſe quinquaginta putà tantùm debere, cùm creditor peteret centum, non dicitur fateri totum ſub qualitate, ſed ſolùm partem: vt ergo creditor reſiduum conſequatur probare illud debet, quoniam eius ſola aſſertio non ſufficit. & ideò ibi rectè Salyc. dixit, dictionem tantùm, non qualificare, ſuper quo ibi Iaſon hoc nõ intelligens, dubitare ſe ait. qualificaret enim, ſi ita facta eſſet confeſsio: fateor me olim mutuo centum à Caio ſuſcepiſſe, ex quibus nunc ſolùm debeo quinquaginta: nam confeſsio illa de centum deinde qualificatur ex ſequenti parte reſponſionis, quæ tamen qualificatio contrariam probationem non impedit. De his ſatis.

36 Declaratur ſecundò hic ſextus caſus, vt locum † non habeat, quãdo illi qualitati adiectæ reſponſioni, vel ſcripturæ libri, præſumptio aliqua aduerſaretur, putà ſcriptum eſt in libro rationum: ego Sempronius centum à Caio mutuo ſuſcepi, ex quibus quinquaginta reddidi. modò conſtat ipſum Sempronium fuiſſe debitorẽ pro alia ſumma ipſi Caio cui adſtrictus erat grauiori obligatione. ita, vt præſumptio ſit hæc quinquaginta fuiſſe ſolùm in grauiorem, cauſa ſoluta. iuxta. l. his, de ſolutio. vel alia ſimilis eſt præſumptio contra ipſum ſcribentem. hoc caſu ſcriptura pro parte acceptari poterit quantùm creditori prodeſt, & pro altera parte reijci: ita clarè reſpondit Alexan. conſil. 2. in fin. lib. quarto. ſenſit idem Alexand. conſi. 87. colum. 2. lib. 1. ex multis, præſertim ex doctrina Bartol. in dict. leg. Aurelius. §. idem quæſijt. nume. 2.
37 verſicu. primo caſu. dum inquit † confeſsionem dicentis ſe occidiſſe ad ſui defenſionem, poſſe acceptari, quatenus ſe occidiſſe dicit, & reijci, quatenus ad ſui defenſionem affirmauit, cum contra ſic confitentem ſtet iuris præſumptio. quam doctrinam in ſpecie noſtra probauit Butrius conſilio 65. Primo aſpectu, & cum Bartolo communem eſſe ſententiam teſtatur Alexand. d. conſilio ſecundo. in fin. quib. accedunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

dunt Grammat. voto 2. num. 2. & consilio 69. num. 2. 3. & receptiorem testatur Iaſ. in l. vt vim. numero 13. de iuſtit. & iure. Ferratius cautel. 5. numero 2. Marſil. ſing. 185. & in l. repetitio. numero 30. de quæſtio. Decius in capitul. cum venerabilis. num. decimonono. in fine de exceptio. & cum hac Bartoli opinione reſidet Socinus Sen. in l. prima in princip. numero 11. in fin. de vulga. & pupilla. Galiaul. in l. 1. §. ſi quis ſimpliciter. numero 20. de verborum obligatio. Ex quibus conſtat Boerium d. quæſtion. 243. numero quinto. in fine falsò aſſeruiſſe contra Bartolum in hoc communem eſſe opinionem, vt etiam falsò idē aſſeruit Marſilius conſilio 136. numero 31. & 44. libro ſecundo, allegant enim inconſideratè Marſilius, & Boerius multos, qui non modò Bartolo non repugnant, ſed etiā clarè cum eo ſentiunt. illud quidem verum fatentur,
38 † confeſsionem hanc qualificatam confitenti prodeſſe ne capitis pœna plectatur, ſed alia mitiori pœna Iudicis arbitrio, vt infrà dicemus in caſu 350. vbi Abbatem in capitul. auditis. nume. 12. de præſcriptio. retulimus.

SVMMARIVM.

1 *Epiſtola quid.*
2 *Epiſtola ad quid inuenta.*
3 *Epiſtola ſalutationem continere an debeat.*
4 *Mandatorum ſcripturas inſcriptiones habere.*
5 *Conſtitutiones Imperatorum, & Iureconſultorum reſponſa inſcriptiones habere.*
6 *Epiſtolam regulariter non probare proſcribente.*
7 *Epiſtolam in connexis proſcribente probare.*
8 *Epiſtolam probare proſcribente cum is cui eſt miſſa, non contradixit.*
9 *Epiſtolam probare contra ſcribentem.*
10 *Epiſtolam etiam in verbis enunciatiuis probare contra ſcribentem.*
11 *Epiſtolam probare contra ſcribentem, etiam ſi data careat.*
12 *Epiſtola carens data loci, quo è loco data præſumatur.*
13 *Epiſtolam probare contra ſcribentem, etiam ſi ſubſcriptione careat.*
14 *Subſcriptio totam Epiſtolam repræſentat.*
15 *Epiſtolam probare contra ſcribentem, etiam ſi titulum ſuæ dignitatis non contineat.*
16 *Epiſtolam Pontificis, vel Imperatoris carentem titulo dignitatis nō probare contra ſcribentem, ſi titulo dignitatis careat.*
17 *Epiſtolam contra ſcribentem nō probare, ſi Epiſtola forma Epiſtolæ careat.*
18 *Epiſtolam non probare contra ſcribentem cum ei adhuc præſentata non fuit.*
19 *Epiſtolam contra ſcribentem non probare, ſi eo mortuo præſentata fuit, cui ſcribebatur.*
20 *Epiſtolas credentiæ non probare contra ſcribentem.*
21 *Epiſtola carens nomine & cognomine non probat contra ſcribentem.*
22 *Epiſtolam contra tertium non probare.*
23 *Epiſtolam Epiſcopi tertio non præiudicare.*
24 *Epiſtolas Argentariorum & Banqueriorum etiam contra tertium certis caſibus probare.*

CASVS XCIIII.

QVAM PROBATIONEM FACIAT Epiſtola pro ſcribente, contra ſcribentem, & contra tertium, enucleatum.

QVAMQVAM quæ in proximè relato caſu diffiniant quale ſit arbitrium Iudicis cùm de fide Epiſtolæ dubitari cōtingit, verum tamen, vt aliqua ſpeciatim de ea dicamus, libuit hic caſum
1 hunc adſcribere: Eſt † Epiſtola Græcū vocabulum ἐπιστολὴ, ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλω, quod eſt mittere, quia ad abſentes mittitur. M. Tul. Cic. ad Q. fratrē
2 lib. 1. Epiſtola prima, illud eſt † Epiſtolæ proprium, vt is ad quem ſcribitur de his rebus, quas ignorat, certior fiat, prætermittendum eſſe nō puto. Nec probabilis ratio eſſe videtur, ratio dignoſcendæ † Epiſtolæ
3 ſalutatio inſcripta, quam tamen probauit Duarenus lib. primo diſputa. anniuerſ. capitul. 45. nam, vt contra eum ſenſit Robertus Aurel. libro quarto ſententia. iuris, capitul. 20. multæ extant antiquorum Epiſtolæ
4 ſine inſcriptione. Accedit, ſcripturas † mandatorum inſcriptiones habere. l. ſi Procurator. de Procurat. l. ſi mandato. §. penultim. l. ſi verò non remunerandi. §. cum quidam. ff. mandat. & tamen Epiſtolæ non
5 ſunt. ſic Imperatorum † conſtitutiones, & Iureconſultorum reſponſa inſcriptiones habent. l. interdū. in princip. & §. penultimo de publica. l. Domitius. de teſtat. l. Procurator, de iure dot. Vt intelligamus quam probationem epiſtola faciat tres caſus ſunt diſtinguendi.

6 Primus eſt, quando agitur, vt probet † pro ſcribēte. in quo quidem caſu affirmant noſtri regulariter non probare, ita probat tex. in capit. 2. de fide inſtrument. omnes in l. admonendi. ff. de iureiurand. ibi Bartol. numero 30. Iaſ. in repetit. nume. 135. Ripa numero 137. & Coraſius. num. 72.

7 Declaratur primò non procedere, quando † Epiſtola duo connexa contineret, vnum ſcilicèt pro ſcribente, alterum verò contra ſcribentem. nam, ſi is cui mittitur, pro ſe acceptat, altera pars iuuabit ſcribentem. quòd tamen ita abſolutè non intelligimus, ſed Iudicis arbitrio, ex d. l. Publi. §. vltim. ff. depoſ. quam in ſuperiore caſu explicauimus.

8 Declaratur ſecundò, vt non procedat, † quando is cui mittitur Epiſtola, ea accepta, non contradixit, ſed tacuit, nam illius fidem approbaſſe cenſetur, ex l. filiusfam. ff. ad Macedo. qua de re fuſiſsimè diximus ſuprà in caſu 21. ad quem locum lectorem putauimus reijciendum, ne crambe (quod aiunt) repetita, ſtomachum moueat.

9 Secundus eſt caſus, quando de † Epiſtola agitur, an fidem cōtra ſcribentem ipſum faciat. recepta Doctorum ſententia eſt, fidem facere. ita omnes in dict. capitul. 2. de fide inſtrumen. ibi Abbas numero 8. Decius numero 15. ſic omnes in d. l. admonendi. ibi Iaſ. in repetitio. numero 135. & Ripa. nume. 133. adducuntur. ex d. l. Publia. §. vltim. ff. depoſ. l. ſi aliquid. l. ſi p Epiſtolam. l. nec ambigi. C. de donatio. debet tamen in primis & ante omnia conſtare ſcriptam eſſe ab illo: id, quod fit literarū comparatione, vt docuit Bartol. in dict. leg. admonendi. numero 30. & Iaſ. in repetitio. numero 135. Pariſius conſilio 19. numero 110. libro ſecundo. Boerius quæſtio. 282. nume. 6. Conſtat etiam per ſigillum ſcribentis: ita gloſſ. l. 2. C. de reb. alien. non alien. Specul. in titulo de probatio. §. vltimo verſicul. decimò. quem ſunt ſecuti Roma. dict. l. admonendi. nume 55. & ibi Cato Saccus. nume. 51. & Orianus. num. 51. Pariſ. conſi. 19. nu. 108. li. 2.

10 Extenditur primò, vt procedat etiam † quò ad verba enunciatiua, quemadmodum affirmarunt Bartol. d. l. Publia. §. vltimo. ff. depoſ. Bald. in Rubri. C. de conſtit. pecu. num. 12. Felyn. cap. 2. nume. 17. in fin. de fide inſtrumen. Bald. tamen in l. non Epiſtolis. C. de probatio. aliter viſus eſt ſentire.

11 Exten-

11 Extenditur ſecundò, vt procedat etiam † ſi data careat hæc epiſtola, quoniam adhuc contra ſcribentem probat. ita ſcriptum reliquit Ripa. d. l. admonendi. nu. 135. & lib. 3. reſponſo. cap. 12. in fin. per tex. l. cum tabernam. §. idem quæritur. ff. de pig. quo tex. idem cenſuit Matthæus. notab. 45. Nota quòd tempus. nec aliter ſenſit Ruinus conſil. 69. nu. 13. libr. 4. Cagn. in Rubri. procemij Digeſtorum nu. 101. 102. Alci. reſpon. 122. nu. 3. Eſt ratio, quia dies & Conſul ſolent in ſcripturis apponi ob cauſam prioritatis & poſterioritatis. l. ſcripturas. C. qui potio. in pigno. hab. quæ ſanè prioritas, vel poſterioritas ipſi debitori nil tribuit. nil eti-
12 am refert, ſi careat † data loci, quia præſumitur data è loco domicilij. argumen. l. quæ conditio. §. cùm ita. de cond. & demon. ita cenſuit Ripa in d. l. admonendi. nu. 135. & ibi Coraſius num. 69.

13 Extenditur tertiò, vt procedat etiam † ſi careat ſub ſcriptione, dummodò mittentis nomen contineat, ita Cy. & Bald. in procem. Digeſtorum, ibi Baldus numero 19. per l. cum antiquitas. C. de teſta. & ex facto contigiſſe Baldus ait. idem cenſuit Feli. cap. 2. nu. 19. in fi. de fide inſtrum. Corſetus ſing. in verbo Epiſtola, incipit, Aliquis ſcripſit epiſtolam ſuam. vel & ſi ſo-
14 lus † ſubſcriptionem mittentis habeat, cùm illam totam ſcripturam repræſentet. Pariſ. in his terminis conſil. 19. num. 108. lib. 2.

Extenditur quartò, vt procedat etiam ſi non con-
15 tineat † epiſtola dignitatem eius, cui tranſmiſſa eſt epiſtola, vel etiam ipſius mittentis: nec enim hoc fidem admittit. ita Bald. in procem. Digeſtorum nu. 20. Corſetus qui ſuprà nu. 20. & Feli. d. cap. 2. nu. 19. in fine
16 de fide inſtrumen, niſi eſſet conſtitutus † in dignitate magiſtrali vt in Pontifice & ſimilibus. nam ſi careret eius epiſtola titulo dignitatis non probaret, imò eſſet ſuſpecta ob ſtylum curiæ non ſeruatum: ita poſt alios Cag. d. Rub. procem. Digeſtorum nu. 51. Niconitius in Rubr. ff. de oper. noui nuncia. nu. 85.

Extenditur quintò vt epiſtola etiam probet affinitatem contra ipſum ſcribentem: ita Bald. in l. non epiſtolis. numero 2. verſicul. tertio caſu. de probatio. qua de re ſuprà in caſu 89. vbi de probatione filiationis egimus.

17 Declaratur primò, vt non procedat quando † epiſtola hæc ſuam ſolitam formam non habet, illa dicitur eſſe forma vt mittentis nomen, & eius cui mittitur habeat, item narrationem, concluſionem, & datam. ita Albericus in procem. Digeſtorum col. vlt. qui addit & ſalutationem eſſe de forma. quod probat & Ripa in d. l. admonendi. numer. 134. verùm quod de ſalutatione ſcribunt, neceſſarium minimè exiſtimo ex ſuprà relatis in principio.

18 Declaratur ſecundò non procedere, quando † epiſtola non fuit præſentata cui mittitur. ita Ripa d. l. admonendi. numero 136. ex l. ſi abſenti. ff. de donatio. nam, cùm illius acceptatio atque ita conſenſus ſecutus non fuerit, non obligat mittentem, atque ita contra eum non probat.

Declaratur tertiò non procedere, quando illi, cui
19 mittitur † epiſtolæ præſentatio facta fuiſſet mortuo ſcribente. nam tunc epiſtola nec obligat, nec aliquem effectum parit: ita Rom. in l. nuda. de don. quem ſecuti Iaſ. in d. l. admonendi. in rep. nu. 136. & Ripa nu. 136. Eſt ratio, quia conſenſus ſimultaneus deficit. idem placuit Feli. in d. ca. 2. num. 19. de fide inſtru. qui ſcribit, epiſtolam quidem probare & obligare etiam poſt mortem ſcribentis, ſicq; eius hæredem, dummodò eo viuo fuerit præſentata illi, cui mittitur. idem cenſuit Marſilius in Rub. C. de proba. num. 267.

20 Declaratur quartò non procedere in † epiſtolis, quas literas credentiæ appellamus: nam, cùm generales illæ ſint, nullum obligationi, vel probationi effectum pariunt: cenſentur enim potius ad commendationem datæ, quàm aliam ob cauſam: ita Bart. in l. Lucius. nu. 1. ff. de fideiuſſ. ex text. l. vlti. C. quod cum eo. & ex l. & eleganter. §. vlt. ff. de dolo. quam declarationem multis modis temperat Barto. in d. l. Lucius. quas ſanè declarationes ego non proſequor, tum quia rem noſtram egredi videntur, vtpotè quòd obligationis effectum potius quàm probationis reſpiciant: tùm etiam, quia apud Bartolum videri poſſunt. cui accedunt Bal. in Rub. C. de conſtit. pec. nu. 13. Feli. d. c. 2. nu. 19. verſ. & habent, de fide inſt. Soc. ſen. conſi. 244. col. 1. lib. 2. Boe. q. 282. Benue. Stracha trac. De mercatura titulo Quomodò in cauſis mercatorum proceditur. verſ. De probationibus. nu. 15.

21 Declaratur quintò non procedere, quando † epiſtola non habet ſolita nomina & cognomina ipſius ſcribentis, nam tunc contra ſcribentem non probat: ita Feli. d. c. 2. nu. 19. in fine de fide inſtr. etiam ſi haberet ſigillum, vt eo loci Felinus ſcribit. Cagno. in Rub. procem. Digeſtorum num. 50. Ratio eſſe poteſt, quia ſigillum de ſe nihil tribuit, vt infrà dicemus in caſu 13. idem cenſuit Anton. Corſetus ſing. in verbo Epiſtola, incipit, Aliquis ſcripſit epiſtolam.

22 Tertius eſt caſus, cùm de † epiſtola agitur, vt fidem faciat contra tertium. recepta Doctorum ſententia eſt, non probare contra illum: ita Ripa. d. l. admonendi. num. 140. ex l. exemplo. C. de probatio. melius probat. l. epiſtola, in princ. ff. de pactis. & tradit Bald. in l. non epiſtolis. nu. 2. verſ. ſecundo caſu. C. de probatio. Boerius conſil. 25. num. 18.

23 Extenditur primò vt procedat etiam in † epiſtola Epiſcopi ſuo ſigillo ſigillata, nam illa adhuc tertio non nocet: ita Archidia. in c. placuit. 6. q. 2. Salyc. in auth. ſi qua per calumniam. C. de Epiſ. & Cle. Guido Papæ. q. 185. quos eſt ſecutus Ripa in d. l. admonendi. nu. 140. qui communem eſſe teſtatur, aliosq; in hanc opinionem retulit. Eſt ratio, quia hæ literæ non ſunt de his, quæ ad eius officium ſpectant, iuxta capit. poſt ceſsionem, de probatio. quod ſic intelligit Ripa, ſed conſiderantur tamquàm literæ priuati cuiuſdam amici amico datæ.

24 Declaratur non procedere in † epiſtolis argentariorum, ſeu Campſorum, quos Bancherios appellamus, qui ex more literas tranſmittunt de receptis. nam, quemadmodum eorum codices contra tertium aliquam probationem faciunt, vt ſuprà iam diximus, ita & hæ epiſtolæ. ita argumentatur in ſpecie Cardin. Zaba. conſil. penul. col. 1. quem ſecutus eſt Boe. quæſt. 333. numero 8.

SVMMARIVM.

1 *Connexum quid.*
2 *Connexum non eſſe idem.*
3 *Cimiterium Eccleſiam non eſſe.*
4 *Connexa quæ dicantur, Iudicis arbitrio relinquì.*
5 *Connexa in inſeparabilia dici.*
6 *Connexa negotia quæ ad vnum finem tendunt.*
7 *L. etiam ſi. §. 1. ff. de mino. exponitur.*
8 *Connexa ſunt quorum vnum ſine altero ſtare non poteſt.*
9 *Connexa indiuidua eſſe.*
10 *Cimiterium Eccleſiæ connexum dici.*
11 *Continentia quæ.*
12 *Porticus domui connexos eſſe.*
13 *Porticus ſecuritatem ita præbet, vt domus.*
14 *Capitula connexa quæ.*
15 *Adulterium lenocinio connexum eſſe.*
16 *Connexa dici cùm vnum eſt conſequens alterius.*
17 *Sententiam, vel laudum, quo eſt pronunciatum, abſoluo*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cæsum, hoc adiecto, vt conqueri posſit, duo connexa continere.
18 Capitulum quando duo connexa contineat.
19 Capitula separata quando dicantur.
20 Bartolus in l. Aurelius. §. idem quæsijt. de lib. lega. reprehensus.
21 Bald. & Feli. in cap. translato, de constit. notati.
22 Capitula diuersa censeri cum concurrere simul non possunt.
23 Petrinus Bellus serenissimi Ducis Sabaudiæ consiliarius laudatur.
24 Arma qui ad hostes deferre non potest, an vaginas ad enses recondendos deferre liceat.
25 Ensem esse quid à vagina separatum.
26 Arma cur ad hostes vehere non liceat.
27 Cotem ad ferrum acuendũ cur ad hostes ferre non liceat.
28 Armorum strepitus in castris non sinit leges audiri.

CASVS XCV.

CONNEXA ET SEPARATA QVAE dicantur: & inibi de capitulorum connexitate & separatione plura scitu non indigna, enarrata.

VM iam in proximè relato casu & multis alijs in locis retulerim aliqua capita connexa dici, & aliqua separata, atque ibidem non semel pollicitus sim, me hoc loco fusius rem hanc explicaturum, graue existimaui fidem fallere, quamquàm alia ratione casus iste ordinem egrediatur. † Connexum ergo dicimus ex duobus compositum, est enim connectere, duo simul iungere ac ligare, vt apud M. Tul. in primo de finibus. Amicitia cum voluptate connectitur. & in oratione in Pisonem dixit, connectere alicui rei aliquid. Hinc Virg. in 4. Georg. dixit, apes connexas pedibus esse. aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent, &c. rectè itaque docuit Bald. in capit. cum omnes. numer. 3. de constitu.
2 & ibi Andreas ab Exea num. 66. † connexum non esse idem. quod placuit & Felin. in capit. translato. nume. 6. de constitutio. qui ideo dixit, clauſtrum domui
3 connexum, domum non esse: nec † cimiterium annexum Ecclesiæ, Ecclesiam esse, cùm duo sint in sui quidem substantia separata, sed simul deinde nexa. In iure tamen nostro tanta nata obscuritas videtur, vt quę connexa dici possint, quòdammodò ignoretur. Hinc
4 est factum, vt censuerunt aliqui † Iudicis arbitrio hoc relinquendum esse. ita Imola consil. 139. numero 9. & post eum Alciatus respon. 167. numero 11. auctoritate prius glossæ capitul. si ciuitas. de senten. excommun. in 6. quam ego opinionem aspernandam penitus non Iudico. volo tamen Iudicem esse admoni-
5 tum, † connexum in iure nostro dici, quod separari non potest, vt ius patronatus dicimus spiritualitati annexum. capitul. translato. de Iudic. C. de iure. patrona. non enim sine corruptione separari spiritualitas à temporalitate potest: cum in ea temporalitate viuat spiritualitas, vt anima in corpore. capitul. si quis obiecerit. 1. quæst. 3. & ibi declarat Ioan. de Turre cremata. & D. Thomas. 2. 2. quæst. 100. art. 1. in responsione sexti argumenti. Dicunt etiam connexũ cum ex duobus illis, cùm scilicet duo illa, quę cõnexa sunt vnum ad alterius perfectionem tendit. hoc mihi probat Vlpianus in l. eum actum. §. planè si quid connexum. ff. de nego. gest. si seruus negotia gerens ædificium reficere incipiat, & factus liber in refectione perseueret, actus illi, quamquàm diuerso tempore ac à persona diuersi status facti, cõnexum tamen negotium habent, atq; ita de toto rationem esse reddendam Vlpianus respondit. & licèt actus plures in se sint, cùm tamen connexa sunt, vnius loco iudicantur, illa scilicet perfectione inspecta, cùm vnus omnium sit finis. Hinc plura vulnera quibus homo interficitur, efficiunt, vt is percussor non vulnerasse, sed occidisse dicatur. l. illud, in fin. ad l. Aquil. quo adducti de iure interrogati responderunt Signorolus & Fulgo. in responso inserto post commentaria Cępol-
6 lę ad titulum. C. de seruis fug. † Connexa negotia esse, quæ ad vnũ finem tendunt. & in hanc sententiam citarunt gloss. l. cùm filius. §. primo de verborum obligatio. sic docuit Baldus in l. ampliorem. in fin. C. de appellatio. & post eum Felinus in cap. cùm inter. nu. 7. de re iudic. connexa & coniuncta dici, quæ ex consequentia factorum diuisionem non recipiunt. Connexa pariter dicimus quę sub vna specie continentur,
7 vt probat tex. † l. etiam si. §. 1. ff. de mino. Pupilla à suo curatore conuenta sunt condemnata ad restituendũ fundum, item ad domum restituendam. pupilla aduersus vnum caput sententię restituta est, putà, quo domum restituere condemnata est, actor vult ex integro in eum agere, quasi tota sententia rescissa sit. respondit Modestinus, non posse, cùm duæ species domus & fundus sint separatę, nec vnum alteri cohęret. Ego intelligo postmodũ tunc cohęrere vnum alteri, putà, si restituatur pupilla, vt domum consequatur, erit etiam in eo rescissa sententia, vt pretium eius aduersarius cõsequatur, cùm pretium ipsi rei cohæreat.
8 quare rectè ex textu illo docuit Aretin. in c. translato, primo notab. de constitu. † connexa dici, quorum vnum sine altero stare non potest, & Aretinum secutus est Franciscus Niconitius in Rub. ff. de oper. no. nuncia. numer. 58. à qua opinione non dissentit Aretinus consil. 29. numer. 20. verficul. His breuiter prę missis. qui respondit connexa illa dici, quorum vnum pendet ab altero, vt in necessarium antecedens, vel necessarium consequens venit. quocirca inquit ille ipse Aretinus, mandatum de suscipiendis mutuo pecunijs pro negotiorum administratione, esse quid connexũ ipsis negotijs gestis & administratis. ex l. 1. §. non autem, de exercito. act. ex l. si tutor post pubertatem. de tutel. & ratio. detrah. ex l. ita autem. §. si tutor, de admini. tuto. & ex l. 3. §. in Iudicio. de contrah. Iudi. tutelæ. quam egregiam Aretini declarationem probauit Marsilius Rub. ff. de fideiusso. nume. 218. & Crauet. consil. 232. nu. 1. quo loci subijcit Crauetta post Angelum consil. 326. Ex themate, col. 3. in 4. dubio, † connexa censeri indiuidua. & ob id respondit Ang. quòd
9 si vnus hæredum contrauenit contractui ob dolum vel metum illatum, in totum etiam quòad alios rescindi, quoniam contractus connexitas quid indiuiduum iudicatur. his accedit Anchara. consi. 160. Præsupponitur in themate, colum. 2, verfic. Item dicitur. qui respondit, connexa dici indiuidua, putà domus vna alteri connexa est, cum ex vna ad alteram patet aditus. l. quod conclaue. ff. de damno infecto. & alibi Paulus in leg. prędijs. §. balneas. ff. de leg. 3. has domos coniunctas habet, quod idem est ac si connexas dixis-
10 set. sic (inquit Anchara.) † cimiterium Ecclesiæ connexum dicitur, ob id polluto cimiterio, polluta Ecclesia dicitur. capitul. 1. de consecra. Eccles. vel alta. Rota decis. 6. de consess. præb. in nouis. quæ ob id decidit, quòd habens gratiam in certa Ecclesia de beneficio inibi vacaturo, potest acceptare beneficium vacans in cimiterio, vel ambitu, vel cappellis ipsi Ecclesiæ contiguis situatum. hac etiam ratione, inquit idem Anchara. plura ædificia continentia esse ciuitati, quæ serie quadã continuata ac veluti cõnexa sunt. l. 2. l. ædificia,

ficia. de verbor. signific. capit. si ciuitas. de sentent. ex commun. in 6. ita pariter M. Tul. in primo de inuen-
11 tione, his scripsit: † Continentia ipso negotio sunt ea, quæ semper affixa esse videntur ad rem, neque ab ea possunt separari. sic porticus Ecclesiæ dicitur esse connexus ipsi Ecclesiæ, ita vt confugiens in porticu immunitatem consequatur ac si ad Ecclesiam confugisset. capitul. si quis contumax. 17. quęst. 4. quo tex. adductus sic docuit Roman. in repet. l. si verò. §. de vi-
12 ro. numer. 224. solut. matr. adeò † porticus esse domui connexos, vt in porticu vulnerans, in domo vulnerasse dicatur. confert. l. cætera. §. hoc Senatus consultum. el 2. de legat. 1. & quæ scribunt ibi omnes, & in l. plerique. ibi Iaſ. numer. 19. ff. de in ius voca. vt is
13 qui non potest in domo † prehendi, nec etiam possit in porticu.

Hinc ergo rectè Bartol. in l. Aurelius. §. idem quæ-
14 sijt. in fine. ff. de libera. lega. † connexum capitulum esse docuit, cùm ipsum solum factum cum suis qualitatibus continet, putà, si dico, me tibi centum sub conditione promisisse. ita plura capitula connexa dicuntur, inquit ille, si dico me tibi centum promisisse, pacto incontinenti adiecto, vt tu pro me ires Romam. nam, cùm inesse dicatur, quod incontinenti fit. leg. lecta. verficul. dicebam, si certum petat. perindeest. ac si vnico contextu facta esset promissio. Bartolo assentitur Felin. in capitul. cum inter. numer. 7. de re iudica. sic capitula esse connexa dixerunt iam à me relati Signorolus & Fulgo. qui Bartolum secuti sunt, si dicerem me tibi decem promisisse, sed à te mihi factum esse pactum, de non petendo. quod sanè exemplum probauit Boerius quæstio. 243. numer. 9. Verùm, si conferatur cum Bartoli traditione ab eius opinione non parum recedere videtur, cùm separata illa esse sentiat Bartolus, quæ per temporum interualla gesta sunt. rectius tamen sensisse Signorolum & Fulgosium ac Boerium opinor, vt statim dicam. sic (aiunt isti) sunt duo capitula connexa, cùm vnum ab altero descendit. quod placuit glossæ in d. l. etiam. §. primo de minor. quam secuti sunt Balddus in l. 2. C. de re iudica. Socin. sen. inter consilia Curt. sen. consil. 20. Sæpenumero colum. 10. verficul. si ergo respectu. Ripa in leg. admonendi. numero 124. de iureiurand. & Craue. consil. 275. numero 4. quare
15 adulterium cum lenocinio connexum, vt potè ab eo descendens, dixit Bartol. in leg. is qui reus, de publ. iudic. & in l. 2. si publico, de adulte. sic, vt inquit Boe-
16 rius dicta quæst. 243. numero 5. † connexa dicuntur quando vnum est consequens alterius, putà fateor me per apocham esse confessum à te accepisse centum, sed illud assęueraui dixisse sub spe futuræ numerationis. Vel si dicam te mihi dedisse decem, quæ tibi solui. His accedit quod respondit Cardinalis Zarabella consil. 29. Iudex, id est, de iure, &c. colum. penultim. verficul. prætereà quod potuerit, &c. Si
17 arbiter † laudum sic proferat, absoluo Titium à petitione Sempronij, hoc adiecto, vt Sempronius conqueri possit, si læsum se esse senserit. respondit ille, esse duo capitula connexa. Idem pariter sentit Zarabella, si sic arbiter pronunciat, pronuncio Titium debitorẽ in centum, & declaro illum quinquaginta soluisse. quo fit (inquit ille) si vnam partem acceptare valet, sic & alteram, & econtrà, ex ca. translato, de const. c. cùm super, de offic. de leg. l. 1. §. item quæritur. ff. de aqua quot. & æst. & alijs permultis.

Non etiam illud præteribo quod à Bartolo scriptum est in l. 3. §. filius. numer. 3. de lib. & posthu. dum
18 docuit, vnum † capitulum dici simul connexum, quando plura in vnum concurrere possunt, putà plures hęredum institutiones in vno gradu. connexa etiam dicuntur quando vnum fuit causa alterius, vt si fideiussores occasione laudi interceſſerunt: dicitur causa fideiusionis cum causa laudi connexa. ita causa excommunicationis cum causa ob quam lata est, connexa dicitur. ita Decius consil. 33. numer. 2. post Rotam, quam citauit. Et quamquàm ex his satis potest intelligi, quę separata dici possunt, attamen quo clariora reddantur omnia, & de his speciatim aliqua dicanda sunt.

19 Separata ergo † capitula esse dicuntur, secundum Bartol. d. §. idem quæsijt. in fine, si vnum non venit ad alterius determinationem, ex d. l. etiam. §. 1. ff. de mino. qua rectè perpensa, intelligimus separata dici, etiam si incontinenti fiant, eandemq; scripturã complectantur: cùm in sententia ibi vno tempore de rebus diuersis prolata separationem consideret Modestinus: vt econtrà Vlpia. in d. l. eum actum. §. planè, de negot. gest. considerat connexitatem non inspecto temporum interuallo, quo gestum perfectumq;
20 est negocium. Hinc cognoscimus malè sensisse † Bartolum. d. §. idem quæsijt. dum ex gl. l. si quidem. C. de excepit. dixit, capitula separata dici, cùm continent plura diuersis temporibus facta: putà, si dicerem, mutuasti mihi decem, quæ post annum tibi restitui. est enim hoc aduersus d. l. eum actum. §. vbi temporis diuersitas non consideratur.

Sic pariter falsum esse intelligimus quod scribit
21 † Baldus in cap. translato. numer. 4. quem ibi secutus est Feli. nu. 6. de constit. dum dixit quòd vt aliqua sint connexa, non sufficere eodem tempore esse facta, nisi simul facta sint. nam, & separatim facta esse possunt, & tamen connexa dici, vt negotia plura eiusdem rei & personæ causa tractata. d. §. planè. & econtrà eodem tempore & simul facta, & tamen diuersa considerantur in d. l. etiam. §. primo. Hinc quoq; intelligimus malè sensisse Decium in capit. 2. nu. 21. de fide instru. & Ioannem Ancha. Regiensem. qu. 55. nu. 15. qui connexa illa esse dixerunt, quæ eodem tempore facta sunt. rectè ergo relati Fulgosius & Signorolus censuerunt hæc esse capitula separata, dico me tibi debere decem ex mutuo, & te mihi debere quinque ex causa emptionis. Vel si dicerem tibi debeo centum ex mutuo, sed tu mihi equum ex commodato. quare rectè dixi in casu præcedenti, parcellas libri rationum connexas dici non posse, cùm diuersa negotia & diuersas personas respiciant, quamquàm vno in codice continentur: & econtrà aliquas dici connexas, & si diuersis temporibus acta sunt. Illud tandem accedit, quod scripsit Bartol. in d. l. 3. §. filius. nume. 3. de libe. & posthu. & Felin. d. cap. cùm inter. numer. 7. de re iudi.
22 † diuersa capitula censeri cùm simul concurrere non possunt, sed vnum venit in alterius defectum.

His diffiniri etiam potest egregia illa disputatio, quam in castris aliquando euenisse refert Consultis-
23 simus † Petrinus Bellus in tract. De re militari. parte. 9. titulo De saluis conductibus. nume. 26. fuerat conuentum inter Duces belli, vt merces possent vltro ci-
24 troq; deferri, exceptis † armis cuiusuis generis. mercator detulit vaginas ad enses recondendos. dubitatum fuit an incidisset in commissum? Aduersus mercatorem dicebatur incidisse in commissum, quoniam armis prohibitis censentur etiam prohibitæ vaginæ, vti armis connexæ nempè ensibus, cum sine vaginis
25 vix esse possint. Ex iam relatis satis constat hæc † connexa dici non posse, sed potius separata, cùm verè vnum sine altero esse possit. Accedit quod diuersa penitus ratio erat in vaginis quàm in ensibus & cære-
26 ris armis. fuerant etenim † arma excepta, ne hostis validior redderetur, vt extat egregia cõstitutio Imperatoris Martiani in l. 2. C. quę res expor. non poss. quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

loci per exemplum declarat, quæ arma deferri non posſint ad hoſtes: vt loricas, ſcuta, arcus, ſagittas, ſpathas & gladios. nec eo loci verbum de vaginis, vel ſimilibus, cùm illa non posſint hoſtem validiorem
27 reddere. Sic hac ratione videmus, † cotem prohiberi, quoniam ex illis arma acui poſſunt. l. cotem ferro. in princip. ff. de publica. & vectigal. & in hanc ſententiam potius inclinat Bellus, & ſi relatam rationem non attulerit. inquit tamen illi mercatori malè contigiſſe. ſed non mirum, quoniam in caſtris (vt C.
28 Marius dixit) † armorum ingens ſtrepitus non permittit leges audiri. Confert etiam relata diſputatio ad declarationem ſtatutorum, quæ ſtatuunt in cauſis connexis eſſe illud obſeruandum, quod in cauſa prin-
29 cipali obſeruari ſolet. vt extat † ſtatutum Mediolani. capit. 50. ſub Rubr. De ſacramento præſtando per creditorem, in fine.

SVMMARIVM.

1 *Paupertas an fidem teſtis minuat.*
2 *Paupertatem non repellere teſtem.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, an paupertas minuat fidem teſtis.*
4 *Paupertatem etiam in cauſa criminali teſtem non repellere.*
5 *Teſtem ob paupertatem non repelli etiam in cauſa matrimoniali.*
6 *Paupertatem repellere teſtem, cum requiruntur omni exceptione maiores.*
7 *Teſtis pauper & familiaris ſimul repellitur.*
8 *Teſtis pauper & ſubiectus ſimul reijcitur.*
9 *Teſtimonium diuitis præferri teſtimonio pauperis.*
10 *Pauperem ſuo vitio & prodigalitate à teſtimonio ferendo repelli.*
11 *Teſtis inuentarij pauper eſſe non debet.*

CASVS XCVI.

QVADO OB CAVSAM PAVPERtatis fides teſtibus non adhibeatur, dilucidè explicatur.

HACTENVS egimus de probationibus, quæ à fide libri rationum, & ab epiſtola proueniunt, quas quidé probationes eſſe in Iudicis arbitrio oſtendimus. nunc congruus hic locus poſtulat, vt caſus aliquot de teſtibus Iudicii arbitrarios in ſpecie ſubijciamus. Exordiar ergo ab his cauſis quæ à teſtibus prodeunt, nam, & illę magis ſub iuſta Iudicis poteſtate ſunt. Referam ergo hic caſum illum, de quo varia ſunt interpretum Iudicia,
1 an. ſ. † paupertas in cauſa ſit, vt teſtibus alioqui rectè teſtimonium dicentibus, non credatur? Qua in re, vna fuit gloſſę opinio in §. ſi verò abſunt, in verbo ſub ſtantiam, in auth. de hære. & falcid. illum idoneum non eſſe teſtem, qui tot in bonis non habet, quanti valoris eſt cauſa, ſuper qua interrogatur. illius opinionem ſunt ſecuti plures à Iaſ. relati in l. ſi conſtante. nu. 153. ſol. matr. & in auth. prętera nu. 27. C. vnde vir & vxor. qui hanc à nemine hactenus reiectam vidiſſe ſcribit. eam quoq; ſunt ſecuti Calca. conſ. 9. numer. 4. Marſil. conſ. 28. in fine & conſil. 31. nu. 31. libr. 1. Verum iure non probatur hęc opinio, nam is tex. §. ſi verò abſunt. è quo hoc colligit gloſſa ibi, alium habet ſenſum, vt infrà attingam. imò huic opinioni aduerſatur tex. cap. ſi qui teſtium, de teſtib. & atteſta, & l. 3. in princip. ff. de teſtib.

2 Altera fuit opinio † paupertatem à teſtimonio aliquem non repellere, nam admitti præſupponit text. d. l. 3. in principio, ibi locuplex vel egenus ſit, & ibi gl.
3 & in c. ſi quis teſtium, de teſtib. † Iudex tamen ipſe arbitrabitur an ſuſpectus dici poſſit ob paupertatem iuxta qualitatę perſonę & cauſę, vt d. l. 3. probat. ita do cuit Abbas in d. c. ſi quis teſtium, in fi. Iaſ. l. ſi conſtante. nu. 156. & ibi Ripa. n. 34. ſolu. matr. Craue. conſ. 249. nu. 12. Alber. tract. teſtium titulo quando repellantur teſtes ratione defectus perſonę. nu. 15. examinabit ergo Iudex cuius propoſiti hic teſtis ſit, & diligenter perpendet, an ſuſpicio corruptionis in eo ſit. ita ſenſit gl. d. l. 3. in prin. in verbo, egenus. ſi itaq; nullam ineſſe ſuſpicionem videbit, ei fidem adhibebit. idem eſſe cenſuit Dida. Couar. lib. 2. varia. reſolutio. ca. 6. verſic. qualiter paupertas. lib. 2. qui quidem relati grauiſſimi iuriſperiti docent arbitrio Iudicis eſſe, quis dici poſſit pauper hoc caſu: id quod verè ſenſit gloſſ. dict. §. ſi verò abſunt.

4 Extende primò, etiam † ſi cauſa eſſet criminalis, nam adhuc ob paupertatem teſtis non repellitur. Abbas. d. cap. ſi qui teſtium. in fine. Soc. tract. fallen. reg. 289. fallen. 2. latè Craue. conſil. 260. colum. 4. verſic. paupertas. qui reſpondit, pauperes, qui malè fidei ſunt, ſine tormentis non admitti. alios in ſequenti extenſione referam.

5 Extende ſecundò, etiam quòad cauſam † matrimonialem. ita Aret. conſ. 14. nu. 16. Ripa d. l. ſi conſtante. nu. 33. egregiè Decius conſil. 163. nu. 5. qui multos retulit ita affirmantes, & ſi alij diſſenſerint, præſertim Ruinus conſil. 149. nu. 34. lib. 5. qui in indiuiduo contra Decium conſuluit, & malè. Soc. iun. conſi. penult. nu. 38. lib. 2. qui ad redarguendum inſtrumentum de falſo idoneos eſſe reſpondit.

6 Declaratur primò non procedere, quando lex † poſtularet teſtes omni exceptione maiores. nam, tunc pauper non admitteretur, ſi pauper & vilis eſt. ita ſcribit Ripa. d. l. ſi conſtante. num. 34. poſt Spec. & Barbaquos citat. Verùm multos eſſe in ea opinione reperio, qui duo ſola vitia nempe viliratis, & paupertatis, vel paupertatis, & famulatus, repellere teſtes affirmarunt, etiam ſi lex omni exceptione maiores non requirat. ita cum † paupertas & famulatus concurrit,
7 reſpondit Bart. conſil. 111. colum. 2. libr. 1. ſic reſpondit Roma. conſi. 382. quòd & ſi cauſa ſubiectionis non
8 repellit teſtem, repellit tamen † quando pauper is eſt & ſubditus. ſic Ancha. reſpondit conſil. 64. colum. penult. affinitatem aliàs minus iuſtam cauſam repellendi teſtem tunc repellere, quando cum ipſa paupertate concurrit. hos ſecutus reſpondit Craue. conſil. 249, num. 11. in fine, teſtem pauperem ſuſpectum maximè eſſe, quando alius concurrit defectus. quibus accedunt Aret. conſil. 14. nu. 16. Decius conſil. 311. nu. 5. & Soc. iun. conſi. penult. nu. 38. lib. 2. & hoc caſu quis pauper ſit, arbitratur Iudex.

9 Declaratur ſecundò non procedere, quando † pauper cum diuite concurreret, nam diues præfertur. ita ſenſit Ripa d. l. ſi conſtante. nu. 33. poſt Bar. l. ex libero. & ibi Marſil. nu. 8. de quęſt. ſic Aret. d. conſil. 14. nu. 16. Soc. iun. d. conſil. pen. nu. 37. libr. 2. Eſt ratio, quia verè pauper, teſtis omni exceptione maior non dicitur. ita Ancha. con. 194. in fi. Decius conſil. 310. col. vlt. & alios refert Craue. conſi. 249. nu. 11, ſic intelligi poteſt Ripa relatus ſuprà declaratione prima.

10 Declaratur tertiò non procedere quando † ſuo vitio, & ob ſui luxuriam, vel prodigalitatem pauper eſſet effectus. ita Soc. d. reg. 289. fallen. vltima. Eſt ratio, quia aliud vitium hic concurrit cum paupertate: ita Alex. conſil. 237. nu. 2. lib. 6.

11 Declaratur quartò non procedere † quando fideicommiſſarius inuentarium de rebus fideicommiſſo ſuppoſitis reſtituendis conficeret: nam tunc pauper non recipitur in teſtem. d. §. ſi verò abſunt. in authen. de hæredi. & falcid. nam eo caſu requiruntur teſtes digniſſimi, vt ibi dicitur, & clarius in nouella prima. Ripa. d. l. ſi conſtante. numero 33. & eo etiam caſu quis pauper dicatur, Iudex arbitratur vt glo. ibi & rectè adnotauit.

SVMMARIVM.

1 *Mors memoriam adimit.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur an credendum ſit teſtimonio illius, qui in extremis laborat.*
3 *Locutio inarticulata quæ.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, an teſtator interrogatus, ita teſtari voluerit.*
5 *Teſtator grauatus infirmitate interrogari non poterit, an ita velit teſtari.*

CASVS XCVII.

QVANDO FIDES ADHIBENDA ſit teſtimonio illius, qui in extremis laborat: & de teſtamento condito ad alterius interrogationem.

DVBITARI etiam aliquando ſolet, an adhibenda ſit fides teſtimonio eorum, qui dum in extremis humanæ vitæ agunt, aliqua de re interrogati teſtimonium ferunt. Et dubium eſt non lene quod non probent, cùm trepidatione
1 mortis vacillare (vt noſtri aiunt) videantur. mors enim ſeu infirmitas ad mortem ſenſus occupat, & memoriam adimit. Verùm Marſilius in l. quæſtionis modum. numero 33. de quæſtio. docuit, poſt Bald. in l. hac conſultiſſima. numero 8. C. qui teſta. facere poſſ. hoc
2 † Iudicis arbitrio relinqui: diligens itaque Iudex perpendere habet, dum illum interrogat, an vagetur, & ad rem reſpondeat vel non. conſiderabit etiam an lingua ſit præter ſui morem balbutiens ac inarticu-
3 lata. is autem inarticulatè † loquitur, qui clarè exaudiri & intelligi non poteſt. ita Angel. in l. iubemus. & ibi Iaſ. num. 2. C. de teſta. & vocem inarticulatam eſſe illam, quæ ſenſum non habet, poſt Corneum ſcriptum reliquit Soc. iun. conſil. 178. num. 30. lib. 2. Hac
4 ratione poſſumus & nos dicere, eſſe † in Iudicis arbitrio, an teſtator qui in extremis agens ad alterius interrogationem teſtamentum condidit, ita teſtatus verè ſit. interrogare etenim poſſe multis cauſibus dicimus, vt apud omnes in d. l. iubemus. C. de teſta. non
5 tamen poteſt eo caſu, cùm † infirmitate adeò grauatur, vt non intelligat quid agit, & qualis ei facta interrogatio ſit, ita cenſuit Iaſ. in d. l. iubemus. col. vlt. ver. tenendo tamen. ſic Caſtren. conſi. 377. Viſo puncto & allegationibus, in fine libr. 1. quem ſecuti ſunt Socin. ſen. conſil. 92. col. 2. verſi. ſed præmiſsis, libr. 3. Ruinus conſi. 9. nu. 12. lib. 2. & conſi. 8. nu. 7. lib. 3. Decius conſi. 489. num. 8. Socin. iun. conſil. 183. numero 35. libr. 2. Cætera ſciens prætereo.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinqui, an teſtibus actoris, vel rei magis credendum ſit.*
2 *Teſtibus rei magis quàm actoris in dubio credi.*
3 *Præſumptio vna eſt ſemper pro reo.*
4 *Probationibus rei defertur, & ſi aliquantulum probationes actoris excedant.*
5 *Clericorum teſtimonium cæteris præualet.*
6 *Sacerdotis teſtimonium efficax.*
7 *Reus per accidens, actor verè reus iudicatur.*
8 *Actore viro bono non probante, reus & ſi vir nequam abſoluitur.*
9 *Iudicis pronunciatio non liquere de cauſa.*
10 *Principem poſſe paribus probationibus pro viro probo contra virum nequam ſententiam ferre.*
11 *Iudex qui liberum arbitrium habet, poteſt ferre ſententiam pro actore viro bono contra reum virum malum, etiam ſtante probationum paritate.*
12 *Guidonis Papæ q. 29. à recentiorum oppugnationibus defenditur.*
13 *Senatum ſecundum ſuam conſcientiam poſſe iudicare.*
14 *Probationes actoris eſſe fauorabiliores probationibus rei ob bonam qualitatem perſonæ actoris.*
15 *Actore non probante reus non abſoluitur in foro conſcientiæ.*
16 *Regulam. l. qui accuſare. C. de eden. etiam in cauſis beneficialibus locum habere.*

CASVS CXVIII.

ACTORIS VEL REI TESTIBVS & probationibus quando plus credatur.

CONTROVERTVNT quoq; Doctores noſtri, an teſtibus † actoris potius quã rei conuenti, vel econtra deferendum ſit. qua in re ſcriptum reliquit Abbas in c. ex literis, in tertio nota. & ibi Decius poſt alios, & Alciatus tracta. præſump. reg. 3. præſump. 44. nu. 5. hoc Iudicis arbitrio relinqui. Verùm, quia non ſemel admonui, arbitrium hoc eſſe debere iure & ratione regulatum quod & ad rem noſtram annotauit Decius d. c. ex literis. num. 3.
2 ideo dicendum eſt in † dubio eſſe deferendum potius teſtibus rei, quàm actoris. ita probat d. c. ex literis. de probatio. ibi plures relati à Decio. idem Decius in l. qui accuſare. num. 16. C. de eden. qui huius opinionis Bal, Roma. & Alex, retulit. Huius ſententiæ vna eſt ratio, cęteris prætermiſsis, quia vbi pares ſunt probatio
3 nes, ex latere rei vna ſemper adeſt Iuris † præſumptio, ſiue in criminali Iudicio ſiue in ciuili verſemur, ne ſcilicet deliquiſſe credatur. l. merito. ff. pro ſocio. id q; de Iudicio Ciuili dicitur, ne aliena occupare videatur, quod eſt peccare. c. peccatum. de reg. Iuris in 6. quam rationem perpendit Alcia. de præſump. 44. nu. 5. cùm ergo ob præſumptionem reus ſaltem actorem ſuperet, illius iura iuribus actoris præferri debent. Accedit & illa ratio, quam Ariſtoteles in Problematis ſectione 29. q. 13. conſideraùit: nempè ſatius eſſe nocentem abſoluere, quàm innocentem cõdemnare. quod ait & Iureconſultus in l. abſentem. ff. de pœnis. quin? inquit ſapientiſſ. vir ille, magnis delictis magna ſupplicia ſtatuta ſunt. itaq; ſi Iudices iniuſta ſententia homine capite damnarint, poſt, ſuum errorem emendare nullam temporis facultatem nanciſcentur, ſed ſi minus integrè liberarint, ſi hoc ita cautè tutè fecerint, vt nihil prętereà delinquere ille vellet, quid quę-ſo errauerint Iudices, quòd hominem vſq; eò emendatum liberauerint? ſed ſi poſthac etiam delictum idem commiſerit morte tum vtriuſq; delicti cauſa multandum lex præcepit. Hæc Ariſtoteles & alia perplura diligenter perpendenda ſcribit.
4 Extenditur primò procedere, etiam ſi ex † latere

Universidad de Deusto
Biblioteca

actoris probationes in aliquo excederent, vt putà, si testes actoris essent digniores testibus rei, vt si testes actoris essent Clerici, & testes rei laici. nam, & si testimonium † Clericorum præualere testimonio laicorum credatur, capitul. Clerici. 81. distin. nihilominus adhuc pro reo sentire debet Iudex, quoniam qualitas testium non debet posse tollere absolutionis prerogatiuam. ita Abbas d. capitul. ex literis, & ibi Decius numer. 5. de proba. Alcia. d. præsump. 44. num. 5. Decius tamen d. num. 5. quòad causam ciuilem ambigit, ex gloss. in capit. Monachus. 77. distin. quę dixit, testimonium quatuor Clericorum præualere testimonio sex laicorum. efficacior ergo probatio hoc casu considerabitur ex latere actoris. gloss. d. capit. Monachus. secuti sunt Soc. sen. consil. 28. col. 3. libr. 3. Iaf. consil. 13. col. 1. lib. 3. quos retulit & probauit Craue. consi. 267. nu. 2. & consil. 272. num. 16. verficul. Tertiò
6 probatur. Et de † testimonio sacerdotis idem ferè censuit Alex. consil. 43. num. 2. lib. 7. plures retulit Craue. consil. 137. numero 5. libr. 5. Rolan. à Valle consil. 24. num. 54. lib. 1. ob id Decius solùm doctrinam hanc in causa criminali procedere intellexit: quando quidem in ciuilibus præsumptio est etiam pro actore, ex d. l. meritò. sed rectius dissentit ab eo Alcia. ob regulam capit. peccatum. Accedit probabilem esse, non autem necessariam auctoritatem d. gl. d. cap. Monachus, imò veram non esse censuit Molinæus in additio. ad Decium d. cap. ex literis.

7 Extenditur secundò procedere, † etiam in reo qui per accidens esset actor, iuxta. l. diffamari. C. de ingenuis & manumis. nam, & si actor videatur, attamen cùm re ipsa reus sit, rei commodum obtinet, vt in dubio absoluatur. ita post Butri. & alios tradunt Decius d. cap. ex literis. num. 5. versic. secundò quod dictum. Alcia. d. præsump. 4. nu. 44. nam, vt omnes affirmant d. l. diffamari, reus verè dicitur.

8 Extenditur tertiò procedere, etiam si † actor esset persona legalis & honesta, & econtrà reus esset vir ne quam & infamis, adhuc stantibus paribus probationibus pro reo est pronunciandum. ita post alios Decius in l. qui accusare num. 6. C. de eden. & ibi Iaf. nu. 5. Alcia. num. 17. Purpur. num. 13. secuti auctoritatem Gellij libr. 14. noct. attica. qui se pronunciasse refert,
9 sibi de causa † non liquere, cùm hic casus euenisset. illa est ratio, quoniam non est quisquam tam sanctæ inculpatæq; vitæ vt solius affertioni standum sit. gloss. in cap. sicut. in fine de senten. excom. capitul. 1. vt lite penden. & ibi Bald. nam lex Euangelica, vel tres testes requirit, cap. licèt de testa. & ad rem nostram cum de Iudicis arbitrio loqueretur, Gellij auctoritatem retulit Robertus Aurel. libr. 4. sentent. Iuris. capit. 15. in fine. & similia Neuiza. libro 6. Syluæ nuptia. numero 3.

Hæc doctrina fortè locum non haberet, quando noster hic Iudex haberet arbitrium in causis diffiniendis, vt quia tamquàm Princeps posset sententiam
10 ferre, nam quemadmodum † Princeps hoc casu pro actore viro probo ferre posset sententiam contra reum virum nequã, vt sentiunt Purpuratus & Alciatus in d. l. si qui accusare. & clarius tradunt omnes in l. 1. C. vt quæ desunt Aduo. Feli. in cap. pastoralis. §. quia verò, de off. deleg. Alber. in l. illicitas. §. veritas. de off. Præsid. Didacus Couarr. libr. 1. varia. resolu. cap. 1. nu.
11 7. in fi. sic poterit hic † Iudex, qui liberum habet arbi-
12 trium. Et hoc casu potest defendi decisio † Guidonis Papę. quæst. 29. ab impugnatione Didaci. ac etiam nouissimè Osaschi decis. 1. nu. 43. qui eadem ratione, qua
13 & ipse Didacus vsus est, decidit is Guido † Senatum Delphinatus posse iudicare secundum suam conscientiam spretis allegatis & probatis. quod multis comprobauit Rolan. à Valle consil. 70. num. 22. 23. libr. 1. affirmant Senatum personam Principis referre, & posse quę Princeps potest, eo quia talis auctoritas à Principe data creditur.

Declaratur primò hæc sententia non procedere,
14 quando † actoris causa fauorabilis est. is enim præponderare videtur fauori conuenti, vt stante probationum paritate pro actore pronunciandum potius fit. ita Decius in d. cap. ex literis. nu. 5. versic. Prædicta conclusio. de constit. Alcia. d. præsump. 44. nu. 7. exempla illi adferunt vt cum causa esset libertatis, vel pia, vel fisci: id quod nunc non discutio.

15 Declaratur secundò, vt non procedat in † foro animæ: tunc tutior via eligitur. gloss. in capitul. 1. de scrut. & in capitul. iuuenis, de sponsa. ita Decius post alios in d. capitul. ex literis. numer. 6. & Alcia. d. præsump. 44. num. 11. qui & illud addit, hoc etiam procedere in foro Iuris Pontificij, quod postremum fortè
16 verum non est, ex capitul. si à sede Apostolica, de præben. lib. 6. quo adductus Oldra. cons. 1. col. 2. vers. vnde si. & post eum Craue. consil. 104. in fin. respondit,
16 † regulam l. qui accusare. C. de eden. vt actore non probante reus absoluatur, procedere etiam in causis beneficialibus. si ergo paritas probationum datur, non facit Ius Pontificium vt rei fauor tollatur, & ideo ita frequens est hæc regula illo Iure, vt Iure Cæsareo: quod probat capitu. cùm Ecclesia sutrina. de cau. possess. & proprie.

SVMMARIVM.

1 *Testi, qui de gestis à se ipso deponit, creditur Iudicis arbitrio.*
2 *Testimonio singulari ratione sui officij creditur de gestis à se ipso.*
3 *Notario attestanti aliquid à se scriptum credi.*
4 *Nuncio publico credi de gestis à se ipso.*
5 *Testimonio singulari ob excelsam dignitatem credi.*
6 *Testimonio singularis personæ honestæ non credi, cum de eius interesse tractatur.*
7 *Testis ob duplicem defectũ & causam omnino repellitur.*
8 *Testis qui de factis à se ipso deponit, fidem facit, quamquam persona vilis & minus honesta sit.*
9 *L. quæro. §. vlt. ff. de ædil. edicto. declaratur.*
10 *Testis infamis non repellitur, cùm de gestis à se ipso deponit.*
11 *Testimonio illius magis creditur, qui de gestis à se ipso testificatur.*
12 *Testimonio singulari an credatur de gestis à se ipso. & infrà.*
13 *Testimonio Abbatis & Monachorum credi contra monasterium sibi esse solutum legatum monasterio relictum.*
14 *Testimonio contrahentis credi de gestis in contractu.*
15 *Testimonio mulieris, quæ partum supposuit credi.*
16 *Vulnerato solo credi cùm in extremis laborat, si deficiant alia probationes, à quo is sit vulneratus.*
17 *L. quæro. §. vlt. ff. de ædil. edicto. declaratur.*
18 *Iudicis arbitrio relinqui qualia esse debent indicia, quæ concurrere debent cum testimonio singulari ad fidem faciendam.*
19 *Singulare testimonium regulariter non probat.*
20 *Testimonio singulari interdum Iudex credere potest.*

CASVS XCII.

DISPVTATIO ACCVRRATA quando credatur testimonio singulari illius, qui de gestis à seipso deposuit.

EGREGIA

EGREGIA est iuris disceptatio, an adhibenda sit fides testimonio vnius testis tantùm, qui de factis & gestis à se ipso
1 testimonium fert. & quanquam Zasius consil. 2. num. 30. lib. 2. hoc † in Iudicis arbitrio relinquat, à quo non dissentiunt Tiraq. de retractu consang. §. 1. glo. 14. num. 37. in fin. & Petrus Benint. conclus. 63. in fine. attamen quo res clarior reddatur, atq; etiam, vt intelligat Iudex, quod suum sit hoc arbitrium, casus aliquot distinguo atq; constituo.

2 Primus est, cùm hic † testis ratione sui officij, quo fungitur, testimonium fert de actu à se gesto: & cuius causa ipse non commodum, vel incommodum, non laudem, vel vituperium expectat: tunc ei plena
3 fides adhibetur. quemadmodum † notario attestanti aliquid esse à se scriptum. ita Cynus in l. si quis Decurio. oppo. 18. & ibi Salycet. oppo. 4. C. de falsis. nec aliter eo loci sensit glossa & Baldus. sic intelligo Castren. consil. 84. Visa. col. vlt. versic. secundò quæro. lib. 1. & clarè ita affirmauit Alexan. in l. 2. §. si absens. num. 11. ff. si ex noxa. cau. aga. & clarius consil. 192. nume. 13. lib. 6. & Hercula. Perusinus in Commentarijs, Quis teneatur probare negatiuam. num. 218. ita pa-
4 riter dicimus credi † nuntio publico referenti ea, quę ad eius officium spectant. Bart. in extrauag. ad reprimen. in verbo, per nuntium. in fine. qua de re latius infrà dicemus in casu 111. Ita etiam dicemus credi iusdicenti attestanti de gestis à se in officio, si modò non sentiat commodum, vel incommodũ ex eo. ita probat c. cùm à nobis. de testib. quod ita interpretatur Ruin. consi. 105. nu. 6. lib. 4. & clarius ad rem nostram Blancus tract. de compromiss. 8. quæst. de ordine procedendi. in fin. qua de re plura suprà lib. 1. q. 73. scripsimus. ratio huius doctrinæ est, quoniam horum fides è publico approbata est.

5 Secundus est casus, cùm hic † testis in aliqua excelsa dignitate positus est, tunc ei attestanti de gestis à se ipso plenè creditur. ita de Regis testimonio verba faciens in specie respondit Oldrad. consil. 105. col. penult. versicu. quòd autem. Card. consil. 128. col. 1. versic. item etiam. Decius consil. 151. col. penul. alios recenset Hercula. quem iam citaui. nume. 218. alios plures recenset Craue. tract. de antiq. tempo. prima parte. num. 23. ratio est, quòd ob dignitatis celsitudinem nunquam præsumitur eum dicturum, quod minus verum est.

6 Tertius est casus, cùm † testis est persona honesta, & agit de proprio commodo, consequendo vel incommodo euitando, vel alia adest causa affectionis particularis, tunc ei soli attestanti de factis à se ipso non adhibetur fides. ita sensit Castrensis dicta l. 2. §. si absens. ff. si ex noxa. caus. aga. Decius consil. 56. nume. 4. Craue. consil. 73. num. 30. & verè non est, qui in hoc dissentiat, vt alios huius opinionis recenset Tiraquel. d. glo. 14. nume. 51. & Hercula. loco iam citato. nume. 215. Est ratio, quoniam duo hîc defectus & causæ impeditiuæ concurrunt. vna singularitatis, altera affectionis: quò fit, vt licèt vna earum fortè potens hoc casu non videatur ad huius testis fidem pro-
7 sternendam, ambæ tamen simul iunctæ sine † dubio efficiunt, ne huius testimonio fides adhibeatur. quêadmodum scribunt Marsil. singu. 378. & 385. pulchrè Craue. consil. 6. nume. 55. 57. Paris. consil. 2. num. 85. lib. 4. Gramma. cons. 35. num. 34. qui responderunt, duos defectus omninò testi fidem adimere, nec eis etiam in subsidium credi, vel posse iuramentum in supplementum deferri.

8 Quartus est casus, quando † testis est persona vilis, & non agit de proprio commodo, vel incommodo, & disputatur, an ei aliqua fides adhibenda sit, cùm deponit de factis à se ipso. hoc casu credo eius testimonium non repelli, sed eam fidem facere, quam faceret alius singularis testis, qui vir honestus esset. ita intelligo Alexand. d. l. 2. §. si absens. nume. 9. ff. si ex nox. caus. aga. & ibi idem verè sensit Castrens. nu. 4. sic respondit Decius cons. 263. num. 3. & alij non dissentiunt, vt scribit Tiraquel. d. glo. 14. nume. 48. versicu. & quòd prætereà. Est ratio, quia licèt personæ vilitas fidem testis minuat, nihilominus fides augetur
9 ex hoc, quòd de gestis à se ipso attestatur. & verè probat text. † l. quæro. §. vltimo. ff. de ædil. edicto, quem passim in hac tractatione Doctores nostri fine delectu allegant. si enim ibi plenè creditur seruo, cùm alia concurrunt indicia, ergo non concurrentibus indicijs semiplenè creditur: atque ita personæ vilitas obseruitutem, fidem hoc in casu non tollit. sic probat l. cùm probatio. C. de probat. perpendo secundum Castren. d. §. si absens. num. 4. immò respondit
10 Soc. iun. cons. 61. num. 16. lib. 2. † infamiam huius testimonium non repellere Gram. cons. 13. num. 17. & cons. 58. num. 18.

11 Quintus est casus, cùm † testis est persona honesta, nec agitur de aliquo eius commodo vel incommodo: & disputatur, an huius testimonio magis credatur quàm testimonio alterius: atq; ita comparatiuè tantùm, non enim dico, quòd ei plenè debeat credi vel non, sed solùm an potentior sit probatio, quæ ex huius testimonio fit, quàm ex testimonio alterius, qui ipsemet, vt hic, actum non gessisset. hoc in casu verè opinor potentiorem esse probationem ex huius testimonio. atq; ita loquitur Castr. cons. 187. In causa, quæ vertitur. Paris. col. 3. in princ. lib. 1. id, quod clarius affirmauit post Innoc. in c. inquisitionis. de accusa. Butr. in c. cùm causam. de testib. & Aret. consil. 71. col. 2. vers. secundò conuincitur. Craue. consil. 178. nu. 7. qui Doctorum controuersiam ita conciliat. idem Craue. cons. 220. nu. 18. consil. 277. col. 3. in fine. & ab eo non dissentit Petrus Beninten. d. conclus. 63. in fine. ita etiam comparatiuè loquitur Soc. sen. consil. 28. col. 2. versic. tertiò quia. lib. 3. dum dixit, huius testimonio probationem reddi faciliorem. ita etiam sensit Decius consil. 650. num. 9. in fine. dum inquit, huius testis probationem esse potentiorem. ita quoque & clarius respondit Gozad. cons. 13. nu. 60. dum dixit, magis credendum esse testibus deponentibus se numerasse pecunias, quàm illis, qui dixerunt, se vidisse in libro scriptam numerationem. ita comparatiuè loquitur Craue. cons. 2. num. 9. & cons. 73. nu. 30. idem sensit Tiraq. d. glo. 14. num. 48. in fine. post Feder. de Senis, cons. 119. col. vlt. Ratio est, quoniam hic testis deponit de sensu magis proximo: maior ergo fides ei adhibenda est.

12 Sextus est casus, cùm † testis persona honesta deponit de gestis à se ipso, nec agitur de eius commodo vel incommodo: & disputatur solùm, an eius testimonio singulari plenè credẽdum sit, ob eam causam, quòd de gestis à se ipso testificatur. hoc in casu variæ extant Doctorum altercationes: & magna etiam inter ipsosmet inconstantia fuit. opinionem affirmatiuam probârunt Castren. cons. 34. Ego Paulus. col. 2. versicu. pro secundo verò facit. libro 1. dum respon-
13 dit, esse credendum † Abbati soli, vt etiam ei & Monachis in instrumento attestantibus, se nomine monasterij consecutos esse legatum. & idem illo in casu sensserunt Abbas c. vlt. colum. penult. de præscript. & alij relati à Tiraquel. d. glo. 14. num. 48. & si Castren. in hanc sententiam non referat, atque ita sentiunt horum testimonium ferre posse detrimentum Ecclesiæ. quanquam in hoc sibi parum constans dissentiat

Universidad de Deusto
Biblioteca

idem Castrens. consil.336. Primò quæritur colum.3. versicul. item non obstat. libro 1. sic etiam consuluit idem Castrens. consil.110. Visa petitione. columna 2. in princip. lib.2. esse credendum illi soli testi super simulatione contractus dum deponit, quòd venditor voluit sibi pignori dare rem illam, quam alteri deinde vendidit. ita etiam consuluit Alexand. consil.197.
14 nume.3. in fine. lib.7. vni † ex contrahentibus credi super actis in contractu. idem respondit Socinus sen. consil.28. colum.2. versicu. tertiò quia. & consil.49. colum.2. versicu. quinimmò fortius. lib.3. ita etiam respondit Decius consil.56. num.4. quod vnius testimonio creditur ad probandam possessionem ex actibus possessorijs à se gestis. & in illo ipso casu possessorio idem censuit Parisius consil.104. num.80. lib.1. Sic respondit Decius consil.342.num.1. esse adhiben-
15 dam fidem † testimonio solius mulieris super controuersia suppositi partus, cùm ipsa de actu suppositionis à se facto deponit. Sic in alio simili casu consuluit Decius consil.650. num.9. eadem opinio placuit Ias. in l. cunctos populos. prima lect. num.66. C. de Sum. Trinit. idem pariter affirmauit Marsilius in practica criminali. §. diligenter. num.13. dum scriptum reliquit, esse credendum deponenti de facto à semetipso, ob id subinfert, quòd vbi aliæ non extant probatio-
16 nes, creditur † posito in articulo mortis, quòd ab aliquo fuerit vulneratus, cùm hic alioqui vir probatæ vitæ existit. idem Marsilius consil.111, num.7. ita pariter visus est sentire Afflictus decis.369.num.7. quanquam fortè dici possit alia in casu Afflicti adfuisse. huius etiam opinionis fuit Socin. iun. consil.61. in fine. libro 1. dum inquit: Credi maximè, quando aliæ coniecturæ concurrunt. atque ita sensit, quòd etiam sine coniecturis fides huic testi adhibetur. clarius idem Socin. iun. consil.31. num.33. & versic. penult. num.54. lib.2. Gramma. consil.13. num.17. & consil. 58. num.17. Verùm mea quidem sententia, iure non
17 probatur horum Patrum opinio. nam text. † l. quæro. §. vlt. ff. de ædil. edicto. qui pro hac opinione citatur, non probat: si quidem ibi alia concurrere debent inditia. nec est dicendum ibi inditia requiri ob personæ vilitatem, quæ vilitas cessat in casu nostro, quoniam dico, illud vitium ibi non considerari, ex quo de eo facto agitur, quod non ita omnibus cognitum esse potest: quo casu seruilis conditio, & personæ vilitas impedimento non est, vt probant in specie. l. cum probatio. ff. de probat. & l. serui responso. ff. de testib. ita visus est intelligere Alber. tract. de testib. titulo, Quando repelluntur testes ratione defectus personæ. §. videndum est. nume.2. Non etiam hanc opinionem probat text. l. seruos. C. de probat. quoniam fateor, seruum posse eo in casu interrogari pro domino, sed an plenè probet, vel minus, ibi non terminatur. Verior itaque est eorum sententia, qui dixerunt, non plenè credendum testimonio singularis personæ, qui de facto à semetipso testificatur. in qua quidem opinione fuit verè Bart. consil.29. In quæstione proposita. nume.4. libr.2. dum inquit, plenè probare, si aliæ præcedant probationes. idem clarius sensit Cynus in l. si quis Decurio. 18. oppos. C. de falsis. ita etiam sibi parum constans Castrens. cons.336. Primò quæritur. columna 3. versic. item non obstat. lib.1. idem affirmârunt inconstantes Alexan. & Ias. in l. 2. §. si absens. ff. si ex noxa. causa. aga. & clarius idem Alexan. consil.192. num.13. lib.6. idem respondit sibi parum constans Ruinus consil.105. nume.6. consil.161. num.1. lib.4. consil.19. num.2. & num.6. & consil.56. num.2. lib.5. eandem sententiam probauit à se ipso dissidens Socin. iun. consil.62. nume.6. lib.2. & Blancus tract. de compromiss. quæst.8. in fin. versic. ad illud, quod dicitur. dum inquit, relatam Doctorum opinionem affirmatiuam procedere, cùm aliæ concurrunt coniecturæ: sentiens sine eis plenam fidem adhibendam non esse. & Curtius sen. tractat. testium. conclus. 66. sensit huius testimonium probationem semiplenam facere. idem etiam sensit Herculanus Perusinus in dictis Commentarijs, Quis teneatur probare negatiuam. num.213. dum inquit, quòd retenta opinione Castrensis affirmatiua, illa procedit, si alia concurrunt inditia. quo loci is Her-
18 culanus scribit, illa inditia, qualia esse debeant, † Iudicis arbitrio relinqui. Et licèt horum vera iuris sententia non probatur relatis fundamentis à Iasone dicta l.2. §. si absens. in fine. si ex noxal. causa agatur. cum illis satis rectè respondeat Blancus loco iam citato, attamen satis probatur ex regula Iuris Com-
19 munis, quæ habet, † testimonio singularis personæ credendum non esse. l. Iurisiurandi. C. de testibus. & huic regulæ inhærendum est, donec de fallentia constet. Bart. l.1. num.2. ff. si quis iusd. non obtemp. & Decius l.1. num.7. de regulis iuris. cum similibus.
20 versabitur tamen in hoc multum Iudicis † arbitrium, quoniam talis esse posset testis persona, & facti qualitas, vt ei plenam fidem adhibere valeat. Cùm & sæpe in ipsius Iudicis arbitrio positum sit credere etiam testibus singularibus: id, quod latè explicauimus suprà in casu 90. iam dicta non repeto.

SVMMARIVM.

1 *Pater spiritualis testimonium pro filio spirituali ferre potest.*
2 *L. si quis alumnam. in fin. C. de nupt. declaratur.*
3 *Compatris testimonium non esse omni exceptione maius.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, an compatris testimonium pro filio spirituali fidem faciat.*

CASVS C.

TESTIMONIVM PATRIS spiritualis fidem an faciat.

DISPVTATVM est non semel à grauissimis Iurisprudentiæ interpretibus, vtrùm † ne pater pro filio suo spirituali, quem è sacro fonte leuauit, vel pro illius patre, quem compatrem appellamus, ferre testimonium possit? vna est Doctorum sententia, ferre posse: ita docuerunt Roman. & Alexan. in l. generaliter. ff. de in ius voca. & Salic. in l. parentes. C. de testibus. Alexan. consil.42. in fine. lib.3. Ias. l. apertissimi. in fine. C. de iudicijs. & §. pœnales. nume.68. instit. de actio. quos est secutus Craue. consil.169. num.1.2. cum Roman. & relatis sensit Ruinus consil.81. numero 19. libr.3. & alios quamplures retulit Tiraquel. in l. si vnquam. in verbo, susceperit liberos. num.38. C. de reuoc. dona. sic censuit Petrus Placa lib.1. epitom. delicto. c.40. numero 11. versic. secundò impetit. & verè hæc ex auctorum dinumeratione communis est. idem sensit Molinæ. in annotatio. ad Decium, in c. cum speciali. num.6. de appellat. Textorius tract. de succes. ab intesta. in quarto necessario ad cognoscendam grad. numera. num.5. Huius opinionis fundamentum est, quia quilibet idoneus est testis, nisi expressè prohibitus reperiatur. l.2. §.1. de testibus. at pater spiritualis expressè prohibitus non est, ergo recipi debet.

Aliqui

Aliqui respondent, quòd quemadmodum pater naturalis prohibetur l. parentes. C. de testibus. sic pater spiritualis, quoniam cum filio spirituali arctius vinculum contraxit. cap. si dormierit. 17. quæstione 2. cap. ita diligenter. 30. quæstione 3. quod infrà declarabimus.

Secunda fuit opinio inconstantis Baldi in l. generaliter. de in ius voca. & Fulgos. in l.4. §. Prætor ait. eodem tit. Salic. sibi contrarius in l. testis idoneus. ff. de testibus. sic Alexand. Francus, Afflictus & Bertran. relati à Tiraquello, vbi suprà numero 30. ratione suprà relata, quia hæc cognatio spiritualis dicitur esse maior temporali. sed leue videtur fundamentum, cùm hæc cognatio solùm operari videatur ad impediendum matrimonium, & quòd ad præstandam
a reuerentiam. Adfertur etiam tex. l. si quis alumnam. in fine. C. de nupt. verùm affectio illa ratione sacramenti, solùm considerari videtur ad matrimonij impedimentum, quod perpetuum hoc casu est, secus quòd ad cætera.

Tertia fuit opinio Firmiani in reper. in verbo, Compater. versic.14. Fulgos. consil.11. Alexan. consil.237. nume.10. lib.6. Curt. sen. tract. testium. conclusio.30. Ripæ l. admonendi. no.181. de iureiurand. Alciat. in l.1. nume.2. C. de in ius voca. quos secutus est Tiraquellus in d. l. si vnquam. in verbo, susceperit liberos. num.39. qui omnia repetijt in eo tractat. quem publicum fecit de pœnis legum, casu 21. nu.8.
3 † Compatris testimonium ex toto repellendum non esse, sed eius fidem ita minui, vt omni exceptione maius testimonium appellari non possit. Verùm aliter sentiunt Cæpolla consil.5. colum.3. Corn. consil.61. colum.3. lib.3. & Craue. consil.169. num.2. quiadeò testimonium compatris esse sine exceptione dixerunt, vt in causa matrimoniali, quę alioqui grauis dicitur, recipiatur.

Quarta ergo & probabilior est illa Decij opinio, in c. cum speciali. in princ. nume.6. de appellat. hoc
4 totum † Iudicis arbitrio relinqui. nec dissentit iam relatus Tiraquell. quos sequor. prudens ergo Iudex perpendet qua affectione, quoque amore & beneuolentia, vel secus, compater hic filium suum spiritualem prosequatur. Illud etiam relinquo Iudicis arbitrio, an maior adhibenda sit fides huic testimonio, cùm pro ipso filio spirituali, quam quando pro ipso compatre prolatum est: inter quæ testimonia differentiam constituit post Baldum Ruinus d. consil.81. num.19. lib.3.

FINIS CENTVRIÆ PRIMÆ.

IACOBI

Universidad de Deusto
Biblioteca

IACOBI MENOCHII IV-RISCONSVLTI PRAESTANTISSIMI,

DE ARBITRARIIS IVDICVM.

Liber Secundus.

CENTVRIA SECVNDA.

Casvs ci.

TESTIMONIO NVTRITORIS pro eius alumno credendum an sit.

NON inelegans nec infrugifera est illa Doctorum disputatio, dum ambigunt, an adhibenda sit fides † nutritori, qui pro eius alumno testimonium tulit. Vna fuit opinio, hos idoneos testes esse. ita Bart. in l. de tutela. C. de in integ. rest. Bal. in l. parentes. nume. 4. & ibi Salyc. colum. 1. C. de testibus. & Socin. sen. consil. 54. colum. 3. versic. Nec etiam obstat. lib. 3. idem scribit Petrus Placa libro epitom. delicto. c. 42. nume. 12. ea ratione adducuntur, quia à iure horum testimonium reiectum non reperitur, approbatum ergo censetur. l. 1. §. 1. in fine. de testib. sed euitari potest argumentatio, quandoquidem aliquando tantus est nutritoris amor erga alumnum, vt verè suspectus dici possit. lex etenim hunc loco patris habet. l. si quis alumnã. C. de nupt.

Secunda eorum opinio fuit, qui censuerunt hos † nutritores & nutrices non posse ferre testimonium pro alumno, dum illum domi educant: posse autem cum eorum parentibus iam educatum reddiderunt. ita Salyc. in l. parentes. C. de testibus. argumento. l. etiam. C. eo. qua domestici à testimonio arcentur. sed nec perpetuum hoc est, si quidem, vt statim dicemus, euenit sæpe, vt reddito patri alumno, tantus adhuc sit in eum amor, vt illum vice filij habeant educatores, & econtrà ille alumnus loco parẽtum illos amet. M. Tul. De amicitia his beneuolentiam educatorum ostendit. omninò amicitiæ corroboratis iam confirmatisq; & ingenijs, & ætatibus iudicandæ sunt, nec si qui ineunte ætate venandi aut pilæ studiosi fuerint eos habere necessarios oportet, quos tum eodem studio præditos dilexerunt, isto enim modo nutrices & pædagogi iure vetustatis plurimum beneuolentiæ postulabunt: qui negligendi non sunt, sed alio quodam modo colendi.

Tertia est opinio, hos † nutritores, & nutrices nullo vnquam tempore idoneos testes pro eorum alumnis censeri posse. ita sibi parum constans Salyc. in l. testis idoneus. ff. de testibus. quæ sanè opinio, ea solida ratione fundatur, quòd magnus † & incredibilis quodammodò horum erga alumnos amor videatur. hinc legimus apud optimos authores, educatores hos, & nutrices patris & matris nomine appellari. quod ex nostris placuit Alciat. I. vlt. num. 5. C. de in ius voca. & lib. 4. Parerg. iuris. c. 3. hinc in iure nostro passim obseruamus innumera propè eis collata esse priuilegia: quorum latè & doctè meminit Tiraq. in l. si vnquam. in verbo, susceperit liberos. num. 49. 53. 54. C. de reuo. don. qui infinita propè tum ex bonis auctoribus, tum ex iure nostro ad rem hanc congessit, & ab eo plura suffuratus est Placa d. c. 42. nume. 7. 8. vt facere sæpe consueuit. Tiraquel. tamen eo sub nume. 54. de re nostra verba faciens, constanter ac clarè quid sentiat, non scribit. hæc opinio perpetua non est: siquidem (vt iam dixi) leuis aliquando, nõ magna est affectio & beneuolentia inter hos educatores & alumnum.

Quarta fuit aliorum opinio, qui hoc † Iudicis arbitrio relinquendum esse censuerunt. ita Ioan. à Platea in §. in testibus. instit. de testa. quem secutus est Oliuerius Textorius in tract. de succes. ab intesta. in quarto necessario ad cognoscendam graduum cognationem. §. versic. limita tertiò. horum opinion. ego sequor. euenire etenim solet, vt aliquando magnus sit educatoris huius, ac nutricis erga alumnum amor & beneuolentia, cùm per multos annos eum apud se educauerit, tunc ergo rectè omnibus perpensis facilè Iudex cognoscere poterit ac iudicare, illius testimonium suspectum esse. Aliquãdo verò accidere potest, vt nulla vix sit affectio, cùm paucis diebus alumnum educauerint: atque ita M. Tullius loco à nobis iam citato, educationem hanc iure vetustatis consideranda colendam.

SVMMARIVM.

1 *Parentum testimonium pro filijs minimè idoneum.*
2 *Parentum testimonium interdum pro filio recipi in causa matrimoniali.*
3 *Testimonium parentum pro filio in causa matrimoniali repellitur, cùm mulier est illo filio maior nobilitate vel diuitijs.*
4 *Testimonium patris pro filia, quæ asserit, se nobiliorem & ditiorem in virum recepisse, repellitur.*
5 *Cap. super eo. il 2. §. 1. de testib. declaratur.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur, an parentum testimonium prosit filiæ asserenti se in virum accepisse ditiorem & nobiliorem se, cùm is vir eam deperiret.*
7 *Iudicis arbitrio relinquitur, an parentum testimonium filijs prosit in matrimonio, cùm viri & vxoris par est conditio.*
8 *Præsumptio est, patrem nolle filiam in concubinatũ tradere.*
9 *Parentes semper studere, ne filiorum turpitudo detegatur.*
10 *Iudicis arbitrio relinqui, quando testimonium parẽtum admittatur pro filia, si mulier & masculus sunt duo excedentia & excessa.*
11 *Testimonium parentum reçipi pro filijs in causa matrimonij spiritualis.*

Casvs

Casvs cii.

QVANDO PARENTVM TESTIMONIVM pro filijs in causa matrimonij recipiatur, diffusè explicatum.

1 QVANQVAM vera sit iuris constitutio, † parentes pro eorum filijs idoneos testes non esse. l. parentes. C. de testib. l. testis idoneus. ff. eo. euenit tamen, vt aliquando idonei iudicentur, quemadmodum multos casus enumerauit Soc. trac. fall. reg. 427. & Oliuerius Textorius tract. de succes. ab intesta. in quarto necessario ad cognoscendum, &c. & plura apud omnes in d. l. parentes.

2 Vnus tamẽ est casus omnium maximè notabilis, cùm agitur de testimonio † parentum in causa matrimonij filiorũ, an idonei, vel minus iudicari debeant. qua in re Iudicis arbitrium multũ versari nostri scribunt in c. super eo. il 2. de testib. & attesta. & alibi, vt mox referam. Ego, vt hanc Doctorũ disceptationem absoluam, plures casus cõsidero, & in singulis dicam, quantum sit Iudicis arbitrium.

3 Primus est casus, cùm † parentes ferunt testimonium pro eorum filio masculo, qui contendit, se aliquam duxisse in vxorem. hoc casu, si mulier est superior viro vel nobilitate, vel diuitijs, vel alia causa, dubium non est, testimonium parentũ minus idoneum pro filio esse. Si verò mulier est viro inferior, dubium etiam non est parentes testimonium ferre posse pro muliere contra filium. qui sanè casus vix ex facto contingit, nam tantus est parentum in filios amor, vt contra illos veritatem obtegere nõ recusent. nullum itaque hîc versari videmus Iudicis arbitrium.

4 Secundus est casus, † cùm econtrà pro filia, quæ aliquem in virum duxisse affirmat, parentes testimonium ferunt, & vir ille mulieri longè superior est, vel nobilitate, vel diuitijs: tunc ob imparitatem, parẽtes minus idonei testes iudicandi sunt. c. super eo. il 2. §. 1. de testib. nam (vt ibi Summus Pontifex scribit) parentes filiæ incrementum honoremq; diligunt, illorumq; commoda proprijs prẽferre solent. vt infinitis propè de parentum amore erga filios verba faciens, ostendit Tiraq. in l. si vnquam. in præfatione num. 7. cum multis sequentibus. C. de reuoc. don. fieri enim posset, si hoc casu idoneum esset horum testimonium, vt ignobilis nobilissimum, pauperrima ditissimum, & tandem muliercula Regẽ in virum peteret, quod vt annotârunt omnes d. c. super eo. ibi Abb. nu. 8. & Fel. nu. 6. in fi. valde absurdũ est. Idem sensit Soc. sen. cons. 17. col. pen. vers. Nec obstante allegata. lib. 1. Alex. cons. 154. nu. 2. lib. 5. Cur. iun. cons. 27. num. 4. & Paris. qui in eodem casu idem respõdit cum Cur. iun. Paris. in quâ, cons. 15. nu. 25. lib. 2. nec hoc casu aliquod arbitrium relictum Iudici nostro est, siquidem tex. d.
5 † c. super eo. §. 1. dixit, non esse aliquatenus admittendos, quæ negatiua, vt præcisa omnẽ negat potentiam, vt perpendit tex. illum Dec. cons. 311. nu. 2. & si legat, nullatenus, quę dictio non differt à verbis, non esse aliquatenus admittendum. & in quid minimo nõ admittendũ interpretatur Paris. cons. 58. nu. 34. lib. 4. sic d. c. super eo. declarans, qui & illud respondit, ita hoc casu parentũ testimonium suspectum esse, vt ab initio reijciendi sint. Et quanquam is tex. c. super eo. copulatiuè loqui de diuitijs & nobilitate videatur, attamen, vt rectè respondit Dec. d. cons. 311. num. 1. & Paris. cons. 55. num. 32. lib. 24. exempli gratia locutus est Pontifex, quamobrem sufficit, si in altero enumeratorum vir mulieri superior sit.

Non procedit nunc hic casus, quando vel diues, vel nobilis plebeiam, vel pauperem valde formosam, vel
6 magnis virtutibus ornatam deperijsset. tunc † Iudicis erit arbitrium recipere, vel repellere parẽtum testimonium. ita scribit Hosti. quem secutus est Abbas in d. c. super eo. num. 8. vers. hinc dixit. & Fel. num. 7. Paris. d. cons. 55. nu. 30. lib. 4. Considerabit etenim, an verisimile sit, virũ hunc potuisse illam ducere, ex circumstantijs multis concurrentibus.

Tertius est casus, quando inter virum & mulie-
7 rem adest cõditionis paritas, † tunc arbitriũ Iudicis erit adhibere, vel non adhibere eis fidem, iuxta qualitatem personæ, & affectionẽ, quam hac in re habebit. ita Spec. in tit. De testib. §. 1. vers. quartò. quem secutus est Barba. cons. 26. col. pen. in fin. lib. 4. Alex. cons. 153. nu. 6. & cons. 154. nu. 2. lib. 5. Gram. cons. 26. nu. 40. & si Spec. aliter intelligere videatur. Abbas tamen in d. c. super eo. num. 8. aduersus Speculatorem sensit, quòd data in omnibus paritate, recipiendum est parentũ testimonium pro filia, nisi probabilis causa, Iudicẽ ad repellendum moueat. Sed ego cum Specul. sentio, vt scilicet hoc testimonium idoneũ iudicetur, Iudici tamẽ arbitrio relicto, an pares illi sint, cùm iure diffinitum non sit, quãdo inter duos paritas extat: vix enim est, vt tanti vnus sit, quanti alter. ita etiam sentio, quando vnus in quid modico alterum excederet: nam in se testimoniũ admitti debet, & si super eo modico excessu Iudicis versetur arbitriũ. ita etiã visus est sentire Abb. d. c. super eo. nu. 8. in princ. huius autem casus ratio adferri potest secundum Bald. d. c. super eo. nu. 4. quia nõ est verisimile, quòd mater attestaretur, nisi pro rei veritate, ex quo aliàs sequeretur, quòd † filiam traderet in concubinatum, atq; ita
8 malè filię suæ consuleret, quod iuris præsumptioni aduersatur. l. nec in ea. de adult. Hanc Baldi rationẽ probauit Alc. tract. præsump. reg. 1. præsump. 2. nu. 4. cum Baldo sensit & Ioan. de Ana. cons. 52. num. 1. qui & illud addit, hoc casu credi matris testimonio etiam in dependentibus à matrimonio, vt in dote, cùm mater ex eo non commodum, sed potius damnum passura sit. Non procedit tamen hic casus, quando data vtriusq; paritate suspicio alicuius cauſæ, putà magnæ affectionis, parentes hos suspectos in hoc testimonio faceret: vel si constaret iam mulierem cognitam à vi-
9 ro fuisse: nam tunc cùm † parentes studere videantur omni conatu, vel propriã turpitudinẽ tegere, vel iniuriã abstergere, suspecti reddũtur. ita Alc. d. præsum. 2. nu. 4. vers. & ex hac. addo Dec. cons. 311. num. 1. in fi. Vel etiam si de simili iniuria vindicanda ageretur, vti cùm alias nuptias posteriores contraxisset, ita respondit Socin. sen. cons. 17. col. 3. vers. item ex alio. lib. 1. sic alijs in casibus ratione honoris sensit Felyn. d. cap. super eo. num. 6. in fin. & num. 7. qui Aduocatos instruit, vt magnam parentum affectionẽ deducant ac probent. idem sensit Curt. iun. cons. 27. nu. 4. in fin. & Paris. d. cons. 15. num. 27. 28. lib. 2. & cons. 55. nu. 35. lib. 4. Gram. consil. 26. num. 45. qui respondit contra testimonium filij pro matre.

10 Quartus est casus, quando † vir in vno excedit mulierem, & in alio mulier excedit virum, vt si mulier est nobilior viro, & vir ditior muliere: tunc verò arbitratur Iudex, an testimonio parentum credendum sit. ita post Ioan. And. & Spec. docuit Abb. d. c. super eo. num. 9.

Quintus est casus, cùm agitur de matrimonio spi-
11 rituali: in quo gl. c. præsens. 20. q. 3. sentit † parentum testimoniũ idoneũ esse, etiam si de matrimonio ipso spirituali dissoluendo ageretur. idem placuit Butr. d. c. super eo. Verùm rectius ibi sensit Abb. in fine. hoc etiam Iudicis arbitrio relinqui: nam & sæpe desiderant

Universidad de Deusto
Biblioteca

rant parentes prole onusti filias, ac aliquando filios ingredi religionem: iudicabit ergo Iudex ex circunstantijs. Quæ de parentum testimonio diximus hoc in casu, locum etiam habent in cæteris consanguineis, vt in fratre & similibus. ita relati ferè omnes, præsertim Parisius d.consil.58.nu.34.35.lib.4.memoriæ prodiderunt.

SVMMARIVM.

1 Sponso & sponsæ asserentibus sponsalia inuicem contraxisse, creditur.
2 Confessioni coniugum stari subesse impedimentum in sponsalibus.
3 Testimonium vnius coniugum non credi. si is quærit sponsalia dissolui.
4 Testimonium amborum coniugum asserentium. se ad inuicem matrimonium contraxisse, creditur.
5 Confessioni coniugum repertorum in coitu creditur. dum asserunt se iam matrimonium contraxisse.
6 Confessioni coniugum non creditur super matrimonio, cùm ad alterius matrimonij detrimentum est.
7 Confessioni alterius coniugum creditur adhoc, vt fiat thori separatio.
8 Confessioni coniugum super impedimento non standum, ad hoc vt verè matrimonium dissoluatur.
9 Confessioni coniugum creditur super impedimento, si ipsi curant ne matrimonium dissoluatur.
10 Confessio impedimenti nocet illi confitenti, qui vellet matrimonium valere.

CASVS CIII.

DE FIDE ADHIBENDA TESTIMONIO & confessioni coniugis causa matrimonij.

QVONIAM superiore casu egimus de fide, quæ parentibus & consanguineis in causis matrimonialibus adhibetur, nunc placet hunc casum subijcere, cùm agitur de fide ipsismet coniugibus in causa ipsa matrimoniali præstanda. nam & hoc in casu multùm versatur Iudicis arbitrium, vt statim dicemus. Hac itaque in re ego soleo duo imprimis capita constituere: vnum, quod circa sola ipsa sponsalia, alterum quod circa matrimonium versatur. Primo in capite plures casus distinguo.
1 Primus est cùm † ambo coniuges fatentur contraxisse sponsalia, tunc eis dubio procul creditur: nam, cùm sponsalia solo consensu contrahantur. l.4.ff. de sponsal. & scribunt omnes in l.1. in princip. ibi Bartolus numero 4. de verborum obligat. & rationem egregiam attulit Corasius libr. tertio miscella. Iuris. capitul. 4. numer. 2. si vir ac mulier fatentur contraxisse, etiam si verum non esset, attamen eo ipso quòd hoc dicunt, contrahere videntur. Rursus, si valet hæc confessio ad probandum matrimonium, vt statim dicemus, fortius ad probandum sponsalia. Præterea,
2 si statur † confessioni coniugum subesse impedimentum in his sponsalibus, vt illa dissoluantur, id quod in sequenti casu explicabimus, quantò fortius in casu isto, cùm agitur de ipsis sponsalibus conualidandis.

Secundus est casus cùm agitur de ipsis sponsalibus dissoluendis, & ambo coniuges fatentur subesse aliquod consanguinitatis impedimentum, tunc eis creditur. ita Abbas in capitulo super eo. numer. quinto, de eo qui cognouit consanguineam vxo. suæ. Est ratio, quia nudus ipse consensus contraria voluntate posterius remittitur: imò etiam adesset iuramenti vinculum capitul. secundo de sponsal. Accedit secundum Abbatem, quòd impedimentum hoc sola fama vel testimonio vnius testis probari satis potest, vt apud eum.

3 Tertius est casus quando † agitur solùm de ipsis sponsalibus dissoluendis ob impedimentum quod asseritur ab eo, qui petit ac cupit sponsalia dissolui: tunc illi confessioni sine dubio non creditur. ita Abbas d.cap. super eo. num.5. verfic. aut alter. Ea ratione mouetur, quia per se confessio nihil prodest hoc casu. capitul. 1. 24. quæstio. 2. dicendum est clarius, quia hoc modo esset testis in causa propria, quod omni iure improbatur. hoc etenim modo (inquit Abbas) facilè dissoluerentur sponsalia, si alteri eorum pro se ita asserenti crederetur.

Quartus est casus, quando is qui vult valere sponsalia fatetur impedimentum, tunc ei creditur. ita Abbas d. cap. super eo. nu. 5. verficulo aut confitetur is. Illa est ratio, quia asserenti aliquid contra se creditur, cùm præiudicare sibi potuerit, vt est clarum. Accedit, quòd hic casus non differt à præcedenti, si rectè consideretur, cùm & hic ambo fateantur impedimentum, & si vnus contendat sponsalia esse dissoluenda, & alter recuset.

Secundum est principale disceptationis nostræ caput, cum de matrimonio ipso agitur. in quo quidem capite aliquot etiam casus distinguendos puto. Pri-
4 mus est, cùm ambo ipsi coniuges † fatentur contraxisse, quo quidem in casu eorum assertioni creditur. ita Abbas in d.c.super eo.nu. 5. in fine verfic. aut confessio fuit super substantia. idem affirmauit Roma. sing. 614. Tu audiuisti. latè Decius consil. 133. nu.2. & cons. 163. col.2. Curt. iun. consil. 27. num. 2. & Soc. iun. cons. 82. nu. 9. libr. 2. ea ratione ij omnes adducuntur, quia matrimonium solo consensu contrahitur. l. nuptias. de regul. Iuris. cap. sufficit. 27. quæst. 2. confessio ergo probat, eo quia in dependentibus à sola voluntate & potestate alicuius illius assertioni creditur. Bartolus l. si fortè. ff. de Castren. pecul. Hinc videmus à fortio-
5 ri stari † confessioni coniugum, quòd matrimonium contraxerint, ad euitandam pœnam fornicationis, vt putà scholasticus cum puella deprehensus inquiritur de stupro, ad euitandam pœnam, vel etiam vindictam consanguineorum puellæ, ei & puellæ confitentibus contraxisse iam matrimonium creditur. ita glos. in l. penultima. C. de fideiuss. quam secuti ibi sunt omnes, vt Bal. Ang. & Salyc. idem affirmauit Alex. consil. 24. num. 15. libr. secundo. Decius in capit. causam matrimonij. num. 8. de offic. deleg. Marsil. sing. 22. latissimè Tiraq. De legibus connub. l. 5. nume. 29. qui infinitos propè congessit, quibus addo Roma. consil. 506. Marsil. consil. 17. nu. 10. & Petrum Gerard. Petras. singul. 55. is tamen Tiraquellus d.l. 5. num. 29. in fine, hoc verum esse intelligit, cùm deprehensi paris conditionis sunt. & inquit, coniecturas esse inspiciendas, an probabiliter matrimonium contraxisse videantur. id quod à Iudicis arbitrio pendet, qui has coniecturas à personarum qualitate iudicabit.

Declaratur casus iste, vt non procedat cùm horum
6 coniugum confessio † esset aduersus aliud matrimonium, quod cum altero eorum factum asseritur. ita Abbas d.cap. super eo. nume. 5. in fine, & rectè. quoniam eorum testimonio ad sui commodum & in alterius detrimentum crederetur, id quod nullo iure conceditur.

7 Secundus est casus, † cùm, non de confirmando, sed de infirmando matrimonio agitur. tunc, si solùm agitur de separatione thori, confessioni vnius tantùm contra se ipsum creditur, vt putà, mulier fatetur se commisisse adulterium, huic confessioni creditur contra eam, vt à viro separetur. ita Abb. d.c. super eo. num. 5. verfic. secundo casu. Roman. d. sing. 614. Tu audiuisti. verfic. primò, quod confessio. per text. in c. ex literis. de diuor.

8 Tertius est casus, quando † agitur de ipso matrimonio in substantia verè dissoluendo. tunc etiamsi ambo, qui matrimoniũ dissolui volunt, impedimentum allegarent, non tamen eorum assertioni crederetur: ita Abbas in d. c. super eo. num. 5. in fine. Est ratio, quia non est in eorum potestate matrimonium dissoluere: quos enim Deus coniunxit, homo non separat. c. quos Deus. 32. quæst. 2. quamobrem de impedimento eorum assertioni credendum non est, iuxta l. si fortè. vbi Bart. de castr. peculi. & alibi diximus.

9 Quartus est casus, cùm ambo ipsi † coniuges non cupiunt matrimonium dissolui, sed volunt potius validum esse, si ambo fatentur impedimentum, & cum eorum confessione concurrit fama, tunc eorum assertioni credendum esse affirmauit Abbas in d. c. super eo. num. 6. verficu. aut confessio. quo loci, hanc esse communem Doctorum sententiam testatur. idem sensit Butrius in c. tertio loco. de præsumptio. rationem statim in casu sequenti intelligemus. Ego opinor hoc à Iudicis arbitrio pendere, quoniam collusio aliqua subesse posset inter ipsos coniuges, quemadmodum in casu sequenti dicemus.

10 Quintus & vltimus est casus, quando † alter coniugum, qui cupit matrimonium valere, fatetur impedimentum, tunc ei creditur, secundum Abb. d. c. super eo. in fine. verfic. aut alter eorum. Alij tamen opinantur hoc esse Iudicis arbitrio, nisi fama concurrat: ita Hostien. in c. attestationibus. de desponsa. impub. & ibi etiam ipse Abbas num. 8. Aret. cons. 82. colum. 2. qui hoc verum etiam sensit, cùm fama concurrit. quod & respondit Barb. consil. 26. colum. 6. lib. 4. Iudex ergo prudens animaduertet, an aliqua subsit coniectura & suspicio fraudis, an collusio, vt tutè arbitrari possit.

SVMMARIVM.

1 Testimonium fratris pro fratre in ciuilibus recipi.
2 Testimonium fratris cohabitantis repelli.
3 Testimonium fratris ob magnam affectionem, Iudicis arbitrio repellitur.
4 Fratris testimonium in causa graui reijci.
5 Iudicis arbitrio relinqui, quæ causa grauis dicatur; vt fratris testimonium sit suspectum.
6 Fratris testimonium recipi in criminalibus pro fratris innocentia.
7 Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubr. De occidente vel vulnerante inuentum in domo, declaratur.
8 Furem in domo inuentum, testibus domesticis probatur.

CASVS CIIII.

DE FIDE ADHIBENDA TESTIMONIO fratris pro fratre.

COGNITVM omnibus est, fratrem pro fratre, consanguineum pro consanguineo testimoniũ ferre posse aliquando, aliquando verò non posse. regulariter † in ciuilibus potest: ita glo. c. parentes. 4. q 3. & in c. 1. 3. q. 5. Baldus in
1 l. parentes. num. 3. C. de testib. & ibi Salyc. & alij. Ve-
2 rùm Baldus in d. l. parentes. declarat † non procedere quando simul habitarent, ex l. si vt allegas. C. de castren. pecul. lib. 12. idem Bal. in l. 1. num. 8. C. de sacros. Eccles. quam doctrinã tanquam singularem annotauit Corsetus suo singulari in verbo, Testis, incipit, Licèt frater. Idem etiam est, quando simul non
3 habitarẽt, sed magna † inter eos esse affectio. id, quod esse etiam Iudici arbitrariũ egregiè tradit idem Baldus consil. 188. Quia consobrinus. lib. 4. Iudex ergo perpendet, num tanta sit inter eos domesticitas, & tanta affectio, vt admitti, vel reijci mereantur. nam & magna ipsa affectio repellit non fratrem modò, sed & cæteros amicos & consanguineos. sic Angel. inter consil. Baldi consil. 405. Ego Angelus. lib. 1. idem sensit post Vgonem, quem refert Abbas in c. in literis. num. 5. de testib. & attestat. qui dum loquitur de teste domestico, inquit, Iudicem arbitrari debere num tanta sit familiaritas, vt repelli ille debeat. & ideo secundum affectionis qualitatem, ei plus & minus creditur. ita Abbas c. literas. num. 8. verfic. aut quæritur, nunquid frater. de præsumpt. Repellitur et-
4 iam † frater à fratre seorsum habitans, cùm causa grauis est & ardua, magni scilicet ponderis. ita omnes in d.l. parentes. ibi Bald. num. 4. omnes in c. in literis. ibi Felyn. num. 11. de testib. idem in c. cùm oporteat. num. 3. verfic. fallit sextò. de accusat. & communem testatur Soc. sen. cons. 17. col. 3. verfic. quoniam ista est communis. & consil. 130. colum. vlt. lib. 1. qui respondit, & in hoc versari † Iudicis arbitrium, quando grauis & magna dici causa possit. quod de arbitrio dictum est comprobat etiam Tiraquel. in l. si vnquam. in verbo, omnia vel partem. num. 31. C. de reuoc. don. Iudex tamen grauem causam iudicare poterit, cùm est multorum bonorum. ita sentit ad rem nostram Felyn. in c. literas. num. 10. de præsumpt. inquit enim causam multorum bonorum causę capitali æquiparari, in quibus quidem criminalibus omninò repellitur frater, vt relati omnes scribentes affirmant. Quid autem in causis ipsis criminalibus sanci-
5 tum sit, plenè hìc non referam. nec enim omnia hoc
6 in volumine referre constitui. illud tantùm † dicam fratris testimonium recipi pro defensione fratris in causa capitali. ita ex multis iam relatis scriptum reliquit Fel. in c. literas. num. 15. de præsump. post Bal. in l. parentes. num. 4. C. de testib. idem Fel. in c. cùm oporteat. num. 3. verf. quintò limita. de accusa. Decius cons. 459. nu. 8. & cons. 469. num. 7. latè Craue. cons. 119. num. 9. Rol. à Valle cons. 7. num. 25. lib. 1. qui plura retulit. & intelligunt relati interpretes, & rectè, cùm nullo modo agitur de alterius interesse, sed de mera ipsa defensione. & egregiè omnium melius declarat Gramma. cons. 12. num. 19. 20. Et fortius admitteretur, cùm ageretur de defensione à delicto cõcesso perpetrari in domo, vt putà, si conceditur Iure Communi, vel statuto occidere furem nocturnum in
7 domo repertum, vt conceditur † Ferrariæ ex statuto lib. 3. sub Rubr. De occidente vel vulnerante inuen-
8 tum in domo de nocte. hoc ergo casu asserens † inuenisse in domo potest per domesticos probare. ita clarè Alex. cons. 24. num. 11. lib. 2. & Boer. q. 165. num. 7. confert l. consensu. C. de repud.

SVMMARIVM.

1 Instrumento an credatur, cùm à testibus instrumentarijs oppugnatur.
2 Testes instrumentarij contradicentes instrumento optimè concludere debent.
3 Testes contradicentes instrumento, rationem dicti, etiam non interrogati, reddere debent.
4 Testes instrumentarij, cùm instrumento contradicunt, constare

Universidad de Deusto
Biblioteca

constare debent esse illos testes in eo instrumento descriptos.
5 *Personæ identitas quibus demonstretur.*
6 *Testes instrumentarij dum instrumẽto contradicunt, non habent necesse esse omni exceptione maiores.*
7 *Iasonis duo responsa improbata.*
9 *Instrumentum reprobari omnino, cùm omnes testes instrumentarij negant se illi interfuisse.*
10 *Testes, qui negant se fuisse præsentes instrumento, nõ habent necesse se in contestes vocare.*
11 *Instrumentum suspectum non redditur, cùm vnus testis instrumentarius contradicit, integro stante testium numero.*
12 *Confines duos satis rem demonstrare.*
13 *Instrumentum testamenti redditur suspectum, si vnus ex septem testibus necessarijs illi contradicit.*
14 *Bal. cons. 29. lib. 1. & Gram. cons. 51. nu. 5. improbantur.*
15 *Fulgos. consil. 79. col. 2. reiectum.*
16 *Testamentum vacillare contradicente vno teste ex necessarijs, etiamsi cæteri pro testamento deponant.*
17 *Socini ratio peracuta in cons. 92. lib. 3. confutatur.*
18 *Instrumentum testamenti an vacillet, si duo ex septem testibus contradicant.*
19 *Iudicis arbitrio relinqui an fides instrumẽti vacillet, cùm vnus vel duo testes contradicunt.*
20 *Instrumentum nõ vacillat ex contradictione vnius testis, si leuis ponderis est causa.*
21 *Instrumenti fides non vacillat ex contradictione testis, qui ex consuetudine non requiritur.*
22 *Instrumentum non vacillat, cùm testis contradicens de mendacio conuincitur.*
23 *Praxis quæ obseruanda, cùm testes instrumento contradicunt.*
24 *Instrumentum an vacillet, cùm duo testes contradicunt, etiam stante numero perfecto.*
25 *Instrumentum vacillare si vnus testis ex descriptis contradicat cæteris tacentibus, vel mortuis.*
26 *Castrensis opinio reiecta.*
27 *Instrumentũ non vacillat contradicentibus duobus testibus, si cæteri ad fauorem instrumenti deponant.*
28 *Decij consil. 101. num. 2. declaratur.*
29 *Alex. consil. 93. num. 12. lib. 5. declaratur.*
30 *Instrumentum non vacillat contradicentibus aliquibus testibus, cæteris culpa aduersarij impugnantis iam vita functis.*
31 *Instrumentum non reddi suspectum, cùm testes instrumentarij negant, se memores eorum, quæ scripta fuerunt.*
32 *Instrumentum falsum arguitur, cùm duo vel tres testes deponunt aliter dictum fuisse, quàm scriptum.*
33 *Testes non descripti in instrumento, cum illud impugnare volunt, debent esse omni exceptione maiores.*
34 *Testes non descripti in instrumento debent optimè concludere, dum illi contradicunt.*
35 *Præxis deducendi tempus celebrati contractus, vt instrumento contradici possit, si testes temporis memores non sunt.*
36 *Instrumentum vacillare contradicente solo teste ex non descriptis.*
37 *Instrumentũ an vacillet, cùm duo testes ex non descriptis contradicunt, variæ sunt Doctorum opiniones.*
38 *L. optimam. C. de contrab. & comm. stip. declaratur.*
39 *Notarium vim duorum testium obtinere. & ibidem declaratur.*
40 *Notarij testimonium alteri præfertur.*
41 *Instrumentum probationem probatam facere.*
42 *Iudicis arbitrio relinqui, an instrumentum vacillet duobus testibus ex non descriptis contradicentibus.*
43 *Instrumentum sustinetur, cùm Notarius & vnus testium pro illo deponunt.*
44 *Instrumentum reddi suspectum, cùm tres vel quatuor testes etiam ex non descriptis illi contradicunt.*
45 *Instrumentum non reddi suspectum tribus vel quatuor testibus contradicentibus, si alij pro instrumento deponunt.*
46 *Instrumentum coram Principe celebratum non redditur suspectum, ex testimonio trium vel quatuor contradicentium.*

Casvs cv.

QVANDO REDDATVR SVSPEctum instrumentum, si testes vel instrumentarij vel ex non descriptis contradicunt, plenissimè explicatur.

QVI in foro & Iudicũ subsellijs assiduè versantur, frequentissimè obuium habent, quænam fides documentis adhibenda sit, & quibus aliquando testibus ea impugnare, si sibi obesse viderint, accuratè possint. & cùm nonnulla Iudicis arbitrio hoc casu relinqui videantur, vt suis singulatim locis referam. ego, qui noui disceptationem vtilissimam & à nostris satis cõsusè tractatam, lucem aliquam illi pro viribus adferre conabor. Duo ergo capita hac in re constituenda censeo, vnum, cùm instrumentum à testibus in eo descriptis oppugnatur: alterum, cùm impugnatur testibus extrinsecis, hoc est, non descriptis in instrumento.

Primum caput propositæ disceptationis est, cùm
1 †instrumentũ oppugnatur testibus descriptis in ipso instrumento. In hoc quidem capite sunt casus plures distinguendi. Verùm antequam eò deueniam, volo
2 lectorem esse in aliquibus monitum. Primò † testes hos optimè concludere debere, nam & si in omnibus testes concludere semper debeant ex reg. l. neque natales. C. de prob. & c. in præsentia, extra eo. attamen præcipuum hoc in casu est, vt optimè concludant. ita Abbas in c. tertio loco. num. 7. & de prob. Ias. cons. 13. col. 3. verfic. 2. pro eadem. lib. 3. post Alex. consil. 33.
3 num. 8. lib. 3. Rursus † reddere debent sui dicti rationem, etiam non interrogati, vt post Bald. in l. presbyteri. la 1. col. vlt. C. de Episc. & Cler. Felyn. in c. cùm Ioannes. num. 42. de fide instr. qui vno in casu declarat, cùm scilicet reprobaretur scriptura non publica.
4 Prætereà constare debet, hos testes † esse illosmet, qui in instrumento descripti fuerunt: ita sensit Angel. in l. 1. §. si quis neget. ff. quemadmo. testa. aper. & clarius Fel. d. c. cùm Ioannes. num. 44. in fin. Dec. consil. 101. num. 2. Ias. cons. 13. col. 1. in fin. lib. 3. Fel. in c. auditis. num. 27. vers. concludit necessarium. de præscrip.
5 Fulg. cons. 79. col. 1. qui respõdit, satis † personæ identitate constare, si ex duabus demonstrationibus appareat, & si in cognomine variatum aliquando sit. & si Ias. d cons. 13. col. pen. verfic. nec ad hoc obstat. dicat, hoc procedere in materia fauorabili, non autem in odiosa, vt in casu isto, & malè certè. nam & contra Iason. sensit Soc. sen. consil. 28. col. 4. in princ. lib. 3. qui in eademmet facti specie contra eum respondit.
6 Illud quoque est hîc annotandum, nil referre an † testes isti instrumentarij instrumento contradicentes sint, vel non, omni exceptione maiores. ita Corneus consil. 232. col. 3. verfic. Nec etiam obstat, quòd testes. lib. 1. quem secutus est Craue. cons. 56. nu. 9. qui num.
10 rationem satis concludentẽ subijcit, nempè, quia testes instrumẽto adhibiti censentur approbati à partibus, ni mirum si deinde eorum persona impugnari non

ri non potest. l. si quis testib. C. de testib. idem respondit Soc. iun. cons. 189. nu. 52. lib. 2. & cons. 17. num. 15.
7 lib. 3. quibus intelligimus malè cõsuluisse † Ias. cons. 124. col. 2. vers. sed ad istud. lib. 1. cons. 153. num. 5. verfic. 9. deueniendo. lib. 2. & cons. 12. colum. 5. verfic. 3. principaliter. lib. 3. qui & hoc casu testes omni exceptione maiores esse debere respondit. quod etiam visus est sentire Bal. consil. 37. lib. 1. & Cæpolla consilio crim. cons. 21. nu. 5. 6. falsum est. nam eorum opinio procedit in casu subsequenti, hoc est, in testibus extra instrumentum, vt suo loco dicemus. Hæc tamen doctrina intelligitur quòad defectus, quos testes isti patiebantur tempore celebrati instrumenti, non quò ad superuenientes. nec enim contrahentes quò ad hos testium fidem probârunt, ita respondit Alexand. cons. 191. num. 1. lib. 7. nec dissentit Crau. d. cons. 56. num. 10. huc pertinet, quod docuit Bal. in l. 1. num. 6. C. de testam. nempè, testes instrumentarios effectos inhabiles tempore, quo tractanda causa est pro instrumento, non contra instrumentum testimonium ferre posse. cogitabã tamen aliquando defendi an posset Baldi, Iason. & aliorũ sententia: vt vera sit quòad notarium, qui cùm testium fidem, quemadmodum contrahentes, probasse non videatur, non potest illius legalitas & fides illorum testimonio impugnari: atque ita visi sunt sentire Alex. cons. 70. num. 6. lib. 1. & Cęp. cons. 21. num. 7. quos nouissimè secutus est Io. Anch. Regiensis. q. 71. num. 9. & Bosius tracta. caus. crim. tit. de falsis. num. 46.

Primus est casus huius capitis, quando † testes omnes aduersantur instrumento, dicentes, se non interfuisse illi instrumento, tunc dubio procul instrumentum reprobatur, ita, vt verè falsum dici possit. ita Bal. in d. l. 1. §. si quis neget. nu. 6. & ibi Angelus ff. quemad. testa. aper. Felyn. in c. cùm Ioannes. nu. 46. de fide instrum. qui communem esse scribit Didacus lib. 2. variar. resolut. c. 11. num. 10. vers. secunda conclusio. ex text. c. tertio loco. de probat. & text. captam literis. de testib. & probat d. l. 1. §. si quis neget. quo probatur fidem instrumenti variare, & (vt nostri dicunt) vacillare, cùm testis vnus tantùm instrumentarius contradicit, ergo fine dubio falsum arguitur, cùm contradicunt omnes. Adfertur & illa ratio, quòd instrumentum à testium fide firmatur. §. sed & si quis. & §. si verò. in Authen. de instrum. fide & cautel. glo. in l. generali. C. de tabul. lib. 10. Boer. q. 118. num. 1. vbi ergo deficiunt, sequitur deficere & instrumentum. Nec hoc loco contiderari potest aliqua testium singularitas, quandoquidẽ vnum & idem concludunt & si per singulares eorum sensus. ita Bart. d. §. si quis neget. num. 6. in fine. idem scribit Felyn. in d. c. cùm Ioannes. num. 35. in fin. post Anch. cons. 73. idem respondit Craue. consil. 56. num. 17. reiecta Abbatis opinione, qui post Innoc. in d. c. cùm Ioannes.
10 docuit necesse fore, vt † testes se vocent in hoc contestes. & cum illis sensit Bald. & Alex. relati à Craue. d. consil. 56. num. 8. quorum inquam opinio est falsa. nam si neuter illorum adfuit illi instrumẽto, & vnus separatim ab alio examinetur, quomodo vnus alterum, vt contestem nominare poterit? Hic casus procedit, etiam si alij testes extra instrumentum deponerent in fauorem instrumenti, vt ex infrà referendis clarè patebit.

11 Secundus est casus, cùm † vnus tantùm testis contradicit instrumento, in quo adhuc supereſt integer numerus ad illius actus perfectionem. vt putà, octo testes sunt in testamento adhibiti, si vnus contradicit, testamentum suspectum non redditur, cùm perfectus numerus testium in testamenti confectione necessarius adhuc supersit. ita Bart. d. §. si quis neget. num. 2. & num. 7. qui communem testatur. idem tradit Ioan. de Ana. cons. 97. num. 3. seu Bolog. ibi in additio. Bosius tract. causarum crim. tit. de falsis. nume. 39. & verè nõ est qui dissentiat. Est ratio, tum quia singularis est, tum quia eo subducto actus remanet integer & solemnis. Confert, quod scribit Bart. l. demonstratio falsa. nu. 15. de cond. & demon. dum ait,
12 quòd cùm duobus † confinibus res satis probetur, si tertia demonstratio non esset vera, non vitiaret. cum Bart. sentiunt cæteri, Dec. cons. 13. in fin. Paris. cons. 65. num. 8. lib. 1. & cons. 58. num. 1. & num. 21. 23. lib. 3. Ruin. cons. 11. nu. 2. lib. 3. & cons. 10. nu. 2. & cons. 115. num. 3. lib. 5. Soc. iun. cons. 127. num. 18. lib. 3. Alciat. resp. 116. num. 9.

13 Tertius est casus, cùm † vnus testis numerarius, actuique necessarius contradicit, putà, si vnus septem testium testamenti, testamentum impugnet, tunc instrumentum suspectum redditur, atq; ita eius fides vacillat, non tamen falsum redditur: solùm enim ad probationẽ faciendam fidem perdit. ita gl. d. §. si quis neget. & ibi Bart. nu. 2. & num. 7. post plures ex antiquis. sic Ang. cons. 169. Super puncto. col. pen. vers. venio ad secundum. idem scribit Felyn. d. c. cùm Ioannes. num. 50. Soc. sen. consil. 213. in fin. & cons. 229. col. 3. vers. secundò præmitto. lib. 2. Afflict. decis. 166. num. 5. Boer. q. 118. nume. 6. qui Comens. & Fulgos. retulit Zasius lib. 2. singula. respon. c. 23. num. 11. Didac. d. lib. 2. variar. resolut. c. 13. num. 10. vers. secunda conclusio. & instrumenti fidem tantùm infirmari, non autẽ instrumentum falsum effici: respondit clarè Soc. sen. consil. 28. col. 1. vers. respondeo etiam. & cons. 92. col. 1. lib. 3. & Craue. cons. 56. nu. 20. sic Boer. d. q. 118. num. 15. & num. 27. quando vnus ex duobus necessarijs contradicit. sic respondit Neuiz. cons. 27. nu. 19. 20. idem scripsit Bosius in tract. causarum crimin. tit. de falsis. nume. 2. & ibi num. 3. idem esse ait, cùm sic testis negat vnum, quod est ex solemnitate actus, vt putà, quod testatorem, vel contrahentes non cognouit: vt tamen erat necesse dispositione statuti cognoscere. ex quo sequitur, non esse verum, quod
14 post † Bal. cons. 29. lib. 1. consuluit Gramma. cons. 51. num. 5. contradictionem huius solius testis indicium sufficiens præstare ad torturam: est inquam falsum, quia inquiri solùm potest ciuiliter ratione probationis. ita Comensis consil. 135. Ad primum. colum. vlt. hic casus satis probatur in l. cùm tabulæ. ff. de bono. possess. secund. tabul. Adfertur etiam ratio, quia solemnitas testamenti probatoria, quæ septem testibus consistit, deficit: ergo & testamentum. idem in alijs
15 similibus, quibus constat malè respondisse † Fulgos. consil. 79. Quidam nomine Britinus colum. 2. verfic. alterius verò testis. dum dixit, testimonium vnius ex numerarijs testibus instrumenti cõtra instrumentum prolatum nõ nocere ipsi instrumento, quia immò nocet.

Extenditur hic casus, vt locum habeat, etiamsi cæ-
16 teri † testes examinarentur ad fauorem instrumenti, putà septem testes sunt in testamento, vnus contradicit, cæteri sex examinantur pro testamento, sex isti nõ tuentur testamentum, quin eius fides vacillet. ita respondit Soc. sen. d. cons. 28. in princ. lib. 3. qui post Inn. & Imo. hanc rationem acutè perpendit. nam testamentum non substinetur, cùm sex testes tantùm sunt adhibiti. quare præsuppositio milies huic testamento neminem contradicere, adhuc illud testamentum ex illorum sex testium testimonio non defendetur: quantò fortius ergo cùm vnus ex septem, quibus testamentum conficitur, contradicit. opinionẽ hanc probauit idem Soc. cons. 92. colum. 1. vers. nec obstat. lib. 3. Alex. cons. 17. num. 15. lib. 3. Parisius consil. 162.

Universidad de Deusto
Biblioteca

num.24. lib.4. Soc. iun. consil.88. num.12. & consil. 132. nume.5. lib.3. & egregiè Alciat. respon.599. Ve-
17 rùm acura † Socini ratio, qua in hanc opinionem adducitur, vera nõ videtur: maximè enim differt, quòd solùm ab initio sex testes in testamento sint adhibiti, ab eo quòd adhibiti sint, & vnus eorum se subtrahat. nam quando ab initio non fuit adhibitus, re ipsa constat, legis formam non esse obseruatam, atque ita testamentum esse ipso iure nullum: at quando vnus se subtrahit alijs attestantibus de veritate testamenti, is calumniosè potius, quàm verè repugnare videtur, & suum hoc testimonium confunditur aliorum testimonio, vt egregiè scripsit pract. Papien. in forma oppo. contra instrum. in verbo dignoscitur. num.3. in fin. post Innocent. d. cap. cùm Ioannes. de fide instrum. Hinc respondit etiam Iason consil.124. colum. 3. versic. tertiò & adhuc. lib.1. consil.13. columna 2. versic. sed præmissis. lib.3. & consil.137. num.7. lib.4.
18 quòd † si duo (quòd est fortius) testes testamentarij instrumento testamenti contradicerent, & tres vel quatuor alij ex descriptis in eo deponerent pro testamento, testamenti fides non improbatur, infirmatur̃q. Verùm Alciatus d. respons.599. in specie dixit Iasonem malè consuluisse, & Doctores ab eo relatos non affirmare illud, ad quod allegantur. cum Iasone tamen sentiunt Ioan. à Platea. in §. Item verborum. inst. de inutilibus stip. & alij nonnulli relati à Boerio d.q.118. num.12. qui dixerunt, quòd si ex duobus testibus instrumẽto necessarijs, vnus instrumento contradicit, & alter cum Notario deponit pro instrumento, instrumenti fides non vacillat. & inquit Boerius ibidem num.13. hanc esse communem. & in consilio Burdegalensi alàs iudicatum pro ea fuisse. ipse tamen Boerius illi non acquiescit, quanquam confusè multa pertractet. Sic etiam respondit Marsilius consil.27. nume.14. qui allegat Imolam d. cap. cùm Ioannes. & Alex. consil.93. num.12. lib.5. sed Imola & Alexan. loquuntur, quãdo remanet perfectus numerus. In tanta ergo Doctorum controuersia dicendum est, esse
19 † Iudicis arbitrio plurimum tribuendum, qui iuxta testium conditionem & Notarij formam arbitrabitur, an instrumenti fides integra sit, vel potius vacillet. quam quidem sententiam confirmant verba Constantini Harmenopuli in iuris promptuario libro 1. tit.6. Rub. de non scripto testimonio. verba hæc sunt: Cùm aliud literarum collatio, aliud testimonia asserunt, tum nos existimauimus longè maiorem esse fidem atq; auctoritatẽ eorum, quæ à viua voce cum iurisiurandi religione dicuntur, quàm ipsius scripturæ. Hoc tamen Iudicis solertiæ & religioni permittatur, vt ijs, quæ veriora putarit, potius quàm suspectis fidem habeat.
20 Declaratur primò hic casus, vt locũ † sibi non vendicet, cum causa leuis præiudicij est, tunc per contradictionem vnius testis fides non vacillat. ita Fel. in d. c. cùm Ioannes. num.51. & Boer. d. q.118. num.7. exemplum adferunt in causa possessorij, quod sanè exemplum improbant aliqui.
21 Declaratur secundò non procedere, † quando ex cõsuetudine loci testes non requiruntur, si aliqui adhibeantur, & vnus contradicat, non tamen fides instrumenti vacillat. ita Boer. d.q.118. num.27. & rectè. Ratio est, quia actus, forma, & solemnitas non deficit. atq; ita cessat illa ratio Socini. idem sensit Felin. d. c. cùm Ioannes. num.50, in fine.
22 Declaratur tertiò non procedere, quando is † testis contradicens conuinceretur de mendacio. putà, inquit iste, non adfuisse illi instrumento, cæteri verò dicunt, eum adfuisse. ita pract. Papien. suprà relatus. atque ita relati Doctores intelligi possunt, quando ceteri testes non negarent illum contradicentem non adfuisse, quanquam ita actum fuisse deponant. est tamen cogitãdum, quia difficilis est locus. optimum in
23 praxi † erit probare sex alijs testib. de illius contradicentis præsentia. sed maius est dubiũ cùm è duobus, qui descripti solùm sunt vnus contradicit. hoc in casu multum operabitur Iudicis diligentia perscrutando de maiori verisimilitudine. Declaratur quartò nõ procedere, cùm vnus testium se subscripsit testamento, & deinde vult ei contradicere. non enim auditur. Bart. d. §. si quis neget. num.11. Ant. Capic. decis.192. num.5. vbi ex l. eos. ff. de falsis. ait, eum teneri de falso, qui contra suum signum dicit.
24 Quartus est casus, cùm † duo testes instrumento contradicunt, sed perfectus adhuc in eo numerus supereſt. hoc in casu instrumentũ suspectum reddi scripsit Bar. d. §. si quis neget. nu.8. putà in instrumento celebrati cõtractus, adhibiti sunt quatuor testes, cùm duo sufficerent: si duo instrumento contradicunt, dicentes, se nunquam fuisse illi instrumento præsentes, fides illius instrumenti vacillat. Cum Bartolo alij plures sentiunt, vt apud Craue. consil.56. num.2. qui nume.16. retulit Baldum consil.228. In quodam instrumento. lib.2. vbi respondit, quòd si in instrumento adscripti sunt quinq; testes, cùm duo sufficerent, si tres contradicunt, instrumentum suspectum redditur. Baldum quoq; est secutus Didac. d. c.11. num. 10. versic. secunda conclusio. Zasius idem sensit, & si Baldum non referat, lib.2. sing. respon. c.23. num.12. versic. sed fallit. Fulgo. consil.79. colum.2. ex text. l. optimam. C. de contrahen. & committ. stip. & rationem illam egregiam considerant Bald. & Craue. quia vbi testes instrumentarij non sunt examinati pro instrumento stat adhuc dubitatio, an si examinarentur, deponerent pro ipso instrumẽto. & licèt præsumi debeat, quòd verè deponerent, attamẽ tanta non debet esse vis præsumptionis, vt vera probatio ex duorum testimonio illi cedere debeat. hac ratione rectè censuit post Inno. d. c. cùm Ioannes. Boer. d. q.118. nu.19.
25 quòd vbi † vnus solus, vel duo ex testibus instrumento adscriptis negarent se interfuisse, cæteris tacentibus vel mortuis, etiamsi centum essent descripti, fides instrumẽti debilitatur. nam ex hoc (inquit Inno.) occurritur fraudi falsariorum. dum plures testes mortuos instrumẽto adscribunt, existimantes illud non posse minori numero debilitari & oppugnari, vt verè potest. nã & si fit præsumptio pro instrumento quippè quòd præsumatur testes mortuos stare pro instrumento, attamen cùm contrarium probari possit, si probetur duorum testimonio cessat illa præsumptio, imò contraria deinde insurgit, quòd si illi iam mortui superstites essent, pariter dicerent, se præsentes illi instrumento non fuisse. ita considerant Bald. Alberic. & Paris. à Boer. relati. d.q.118. num.20. in fin. & cum Inno. sensit Bosius in tract. causarum crim. tit. de falsis. num.34. Et ideò malè sensit Castren. in l. hæredes palam. in princ. de testa. cuius doctrinam dixit singularem Marsil. sing.285. Multi sunt. & in l. vnius facinoris. §. vlt. num.7. de quæstio. nam dixit
26 † Castrens. quòd si in instrumento sint descripti sex testes, cùm duo sufficerent, si duo contradicunt, & reliqui sint mortui, instrumentum nõ redditur suspectum, & malè relata ratione.
Declaratur primò hic casus, vt locum sibi non ven-
27 dicet, quando † testes instrumentarij perfecti numeri existimantur, & ad fauorem instrumenti deponunt: putà, quinq; testes adhibiti sunt instrumento celebrati contractus, cùm duo sufficerent, si tres vel duo contradicunt instrumento, & duo alij deponunt pro instrumento, instrumenti fides non vacillat. ita respon-

respondit Bald. d. consil.228. In quodam instrumento. lib.2. quem secuti sunt Didac. d.c.13. num.10. versic. secunda conclusio. & Craue. d. consil.56. num.16. Bossius tract. causarum crimin. tit. de falsis. num.32. addo eiusdem opinionis Alex. consil.17. num.14. in fin. lib.3. & consil.149. num.10. libr.2. qui econtrà loquitur, quãdo numerus reprobantium multum excedit numerum confirmantium, instrumentum redditur suspectum. quod sensit & Zasius d.c.23. nu.12. versic. secundò fallit. qui arbitrio Iudicis multa tribuit. sic pract. Papien. in forma opponendi contra instru. in glo. dignoscitur. num.4. addo etiam Soc. iun. consil. 132. num.5. lib.3. qui Crauettæ responsum retulit. & verè idem sensit Soc. sen. d. consil.28. in princ. lib.3. Baldum quoque d. consil.228. secutus est Boer. d.q.118. num.18. qui aliud Baldi consil.36. Quidam tabellio. lib.3. retulit. & hoc casu intelligi potest procedere
28 consil. † Decij 101. num.2. vt etiam sensit Crauet. d. consil.56. num.15. non tamen exprimit Decius in illa facti specie testes instrumentarios fuisse pro instru-
29 mento examinatos. Sic etiam intelligi debet † Alex. consil.93. nume.12. lib.5. quem suprà retuli. Ratio solida est, quia hoc casu numerus testium perfectus, & forma supereſt & licèt aliquorum testium contradictio adsit, illa tamen tollitur ex testimonio aliorum pro testamento deponentium. id, quòd non contingit in casu præcedenti, vbi perfectus numerus non supereſt, quidquid malè respondendo effutierit Iason.
Declaratur secundò non procedere, quando is, qui
30 † instrumentum impugnare conatur, distulisset per multum temporis, ita quòd verisimiliter expectauerit mortem testium, quibus eius aduersarius instrumentum confirmasset: ita Bald. d. consil.36. Quidam tabellio. lib.3. quem Boer. retulit d.q.118. num.21. & idem respondit Fulgos. consil.79. Quidam nomine Britinus. col. pen. versic. & violenta profectò. qui & illud scribit, cessare suspicionem, quãdo vigore illius instrumenti is, ad cuius fauorem factum est, sciente aduersario diu possedit, alia nonnulla scribit Boer. d. q.118. num.21.22.
31 Quintus est casus, cùm vnus † vel duo, vel plures ex testibus instrumentarijs non negant se interfuisse illi testamento, sed solùm dicunt, se non esse memores eorum, quæ acta & scripta fuerunt, tunc instrumentum non redditur aliquo modo suspectum. ita Bart. d. §. si quis neget. num.9. Alex. consil.33. num.22. lib.3. & consil.88. nume.3. lib.4. pract. Papien. in forma. oppo. contra instru. in glo. dignoscitur. num.3. Felin. d. c. cùm Ioannes. col. pen. in princ. de fide instru. Iason consil.124. col.3. vers. secundò & adhuc. lib.1. Zasius lib.2. respon. sing. c.23. num.11. vers. fallit. Est ratio, quia nihil hîc contra instrumentum dicitur. l. cum precibus. C. de probat. Zasius tamen inquit Iudicis arbitrio tribui, vt consideret, an factum sit recens vel antiquum, vt verisimile sit, testes esse memores, vel non.
32 Sextus est casus, quando † testes hi instrumentarij deponunt contra substantiam ipsius instrumenti. nec enim hîc negant, quin præsentes fuerint, cùm celebratum fuit instrumentum, sed dicunt aliter fuisse dictum, quàm scriptum. tunc si duo sunt, vel tres, vel plures, qui hoc affirmant, instrumentum redditur suspectum, immò falsum arguitur; vt probat l. cum precibus. C. de prob. atq; ita concludit Bar. d. §. si quis neget. num.10. Fel. d.c. cùm Ioannes. num.48. Bolog. in addictionibus ad consilia Ioan. de Ana. consil.97. num.3. & in fine.
Secundum est nostræ disceptationis caput, cùm scilicet instrumẽto contradicunt testes, qui in instrumento descripti non fuerunt, deponentes vel instrumentum illud non fuisse vnquam eo loco & tempore celebratum, vel aliter actum quàm scriptum. in quo quidem capite casus alioqui distinguendi sunt. Verùm prius lectorem nostrum vellem animaduertere,
33 † testes hoc esse debere omni exceptione maiores: ita Bart. d. §. si quis neget. num.12. in fine. Felin. in d.c. cùm Ioannes. num.44. Curt. sen. consil.56. colum.3. Soc. iun. consil.169. num.52. lib.2. Boer. d.q.118. nu.14. col.vlt. Craue. consil.56. num.9. & consil.75. num.34. Gramma. consil.35. Didacus lib.2. variar. resolut. c. 13. num.10. versic. Prima conclusio. quam doctrinam probat l. optimam. in fine. C. de contrah. & committ. stipul. quæ hoc casu intelligi debet. Accedit & ratio. quia magna est præsumptio pro instrumento. d. l. cum precibus. C. de probat. ad elidendam ergo hanc iuris præsumptionem validiores probationes requiruntur: iuxta l. vlt. ff. quod metus causa.
34 cum sexcentis similibus. Præterea † testes isti debent optimè concludere, dicendo, se fuisse eo tempore & hora illo in loco, in quo instrumentum hoc asseritur confectum, ibiq; instrumentum nullum fuisse celebratum, quoniam celebrari non potuisset, quin ipsi vidissent. ita Bart. d. §. si quis neget. nume.13. Iaf. d. consil.13. colum.4. & col. penult. versic. Quartò facit. lib.3. Alex. consil.93. num.12. lib.5. Decius consil.101. colum.2. Craue. consil.56. num.6. in fin. nam vbi de eodem tempore & loco non deponerent, nihil concluderent, quia alio tempore & loco celebrari potuisset. quare consilium erit secundum Bart. d. §. si
35 quis neget. num.13. vt, si testes benè temporis † non sunt memores, capitulum producatur, in quo deducatur, contractum illum semel tantùm inter partes celebratum fuisse. quod si fatebuntur partes, optimè concludunt testes deponentes illo in loco instrumentum celebratum non fuisse. Bartoli consi. probârunt Bolog. in additionibus ad consilia Ioan. de Ana. consil.97. num.3. & Felin. in c. cùm Ioannes, nume.6. de fide instrum.
36 Primus nunc est huius capitis casus, qñ † vnus tantùm testis contradicit, tunc dubium non est instrumenti fidem non debilitari, tum quia singulare testimonium est, tum quia validior instrumenti fides est, & hoc in casu nemo est qui dubitet.
37 Secundus est casus, cùm duo † testes instrumento contradicunt, quo quidem in casu sunt Doctorum variæ opiniones. Vna fuit Innoc. Ioan. Andr. But. & Casd. vt retulit Abbas d. c. cùm Ioannes. nume.13. & Felin. numero 35. de fide instrum. instrumentum suspectum reddi, & falsum posse dici. idem respondit Gramma. consil.51. num.4. & Zasius libro 2. singularium respons. cap.23. num.13. qui num.15. fortius dixit, etiamsi adesset sigillum publicum, vel Iudicis auctoritas. relati Doctores sunt in hanc sententiam adducti ex text. l. optimam. C. de contrah. & committ. stipul. ex c. tertio loco. de probat. & in c. tam
38 literis. de testibus. Verùm d. † l. optimam. non probat, cùm nõ exprimat ibi, quot numero testes illi esse debeant. & ideo gloss. eo loci intelligit de tribus, vel quatuor testibus. sic respondetur ad d.c. tam literis. Quartò ergo loco fortius vrgere videtur illa argumentatio, fides & auctoritas instrumenti à Notario pendet. cap. ad audientiam. de præscript. sed Notarius vnus tantùm est, ergo duorum testimonium illius testimonio præferri debet. Verùm nec hoc fundamentum satis solidum est, quandoquidem sunt, qui affirmant, Notarium duorum fidem habere. qua de re infrà statim.
Secunda fuit opinio glo. in l. in exercendis. C. de fide instrum. in d.l. optimam. de contrahen. & committ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mitt. stip. & in d. c. tertio loco. testimonium duorum nō sufficere ad impugnandum instrumentum, sed tres saltem esse debere. quam opinionem sunt secuti Guido Papæ, & alij, quos retulit Didacus d. lib. 2. variar. resolut. c. 13. num. 10. versic. prima conclusio. idem scribit pract. Papien. in forma oppo. contra instrum. in glos. dignoscitur. nume. 1. versic. secundo casu. & omissa horū argumentatione, quam destruit & rectè Bart. d. §. fi quis neget. nume. 12. sic melius secundum Bart. argumentari potest. instrumentum
39 vim duorum habet, tanti enim ponderis est † Notarij auctoritas. sic sensit & Ruinus consil. 36. num. 1. lib. 4. & Bolog. in addit. ad consil. Ioan. de Ana. consil. 97. nu. 4. non ergo duo contrarij testes sufficient. quoniam par esset probatio, & in dubio præualere debet instrumentum. l. cum precibus. C. de probat. Verùm non probatur maior illa propositio, instrumentum seu Notarium duorum testium vim habere: in cuius quidem propositionis elucidatione erat à nostris elaborandum, cùm ab ea tota difficultas præsentis disputationis pendere videatur. Reperio Baldum in l. vlt. nume. 18. C. de fideicom. sic distinguentem: aut Notarius examinatur vt testis, vt probatio per vocem viuam fiat, & tunc vnius testis persona sustinet: Aut probatio fit per scripturam, tunc Notarius in numerum testium nō computatur, cùm in forma testis non deponat. idem Bald. in Rub. C. de fide instrum. num. 19. idem sensit Bart. in l. Domitius Labeo. in fine. de testa. Barb. consil. 42. col. 6. lib. 4. sed fortè nos non sumus in hoc casu, quia non quærimus, an in numero testium computetur, vel non, Baldus ergo in Authen. sed cùm testator. num. 16. C. ad l. Falcid. do-
40 cuit, † plus credēdum esse Notarij testimonio, quàm alterius testis. Verùm non declarat Baldus ad rem nostram, cùm sola scriptura Notarij reperitur, & is non examinatur. credo itaq; hoc non esse iure diffinitum, cùm in iure tantùm constitutum sit, Notarium hanc habere facultatem recipiendi instrumenta, quæ magna illa præsumptione adiuuantur, vt vera credantur. l. cum precibus. C. de probat. immò dicunt no-
41 stri, † instrumentum continere probationem probatam, vt latè aliquando retuli in tractat. Recuperandæ possess. Remedio 1. num. 225. non tamen declarant, an instrumentum, seu Notarius vices duorum, vel trium testium substineat.

Tertia itaque fuit opinio antiquorum, Nicolai scilicet de Matthar. & Iacobi de Arena, quos retulit, & secutus verè videtur, si rectè perpendamus, Bart. d. §.
42 si quis neget. num. 12. hoc † Iudicis arbitrio relinqui. idem aliqui sentiunt, vt retulit Felin. d. c. cùm Ioannes. num. 35. & Didacus libro pract. quæstio. cap. 20. num. 6. quibus hoc casu accedo. Inquit itaq; Bart. Iudicem cautè & diligenter inspicere debere personam Notarij, quæ si suspecta est, vel scriptura aliquo vitio laborat, testibus magis credendum est: si verò omnis cessat suspicio, tunc magis instrumento quàm testibus credi debet. d. l. optimam. in fine. C. de contrah. & committ. stipul. atque ita intelligi & declarari potest locus Constantini Hermenopoli, quem suprà nume. 19. retuli.

Non procedit tamen hæc opinio, quando pro ipso
43 † instrumento examinatur vnus testis: tunc fides Notarij & huius testis omninò prævalet testimonio duorum instrumento contradicentium. ita Imol. d. cap. cùm Ioannes. & d. §. si quis neget. nu. 5. quem sic declarat Crau. d. consil. 56. nu. 15. sic etiam procedere hoc casu potest, quod respondit Ias. d. consil. 13. colum. 3. in prin. lib. 3. qui tamen subdit, Iudicem ex negocij aptitudine inclinare debere pro instrumento. Ego absolutè sentio Iudicē omnino hoc casu pro instrumento pronunciare debere. ita etiam hoc casu potest procedere responsum Alexan. consil. 93. num. 12. lib. 5. & singulare Marsil. 61. idem sensit Bossius tract. causarum crimin. tit. de falsis. num. 33.

44 Tertius est casus, † quando tres vel quatuor testes contradicunt huic instrumento, tunc ex omnium opinione redditur suspectum instrumentum.

45 Declaratur primò non procedere, † quando instrumentum duobus testibus examinatis sustinetur: nam tunc suspectum non redditur. & vt vno dicam verbo, quando instrumento contradicunt testes, quod ab alijs sustinetur, plures semper numero esse debent reprobatorij. ita Ruinus consil. 35. nume. 1. & clarius consil. 36. nume. 1. lib. 4. si etenim tres sunt comprobatorij, quinque debent esse reprobatorij. cùm duorum testium vices sustineat instrumentum, & si dubitabile hoc sit ex iam relatis. idem censuit Zasius lib. 2. singularium respons. c. 23. col. vlt. versic. hæc ad sertio.

46 Declaratur secundò non procedere, † quando ageretur de instrumento coram Principe celebrato: ita Zasius d. c. 23. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Testis pro vniuersitate sua recipitur in ciuilibus, cùm aliunde probationes haberi non possunt.*
2 *Testes alios nec actu nec habitu potuisse interuenire requiritur, vt testes pro sua vniuersitate probent.*
3 *Testes vniuersitatis pro ea deponentes perfectè non probare.*
4 *Vniuersitatis testes probant, cùm nullum ipsi commodū sentire possunt ex causæ exitu.*
5 *Confinia vniuersitatis probari per testes eiusdem vniuersitatis.*
6 *L. consensu. §. super plagis. C. de repud. declaratur.*
7 *Affectio maior an sit illa patriæ quam parentum.*
8 *Testes vniuersitatis cùm pro ea recipiuntur, directè & non in subsidium recipi.*
9 *Iudicis arbitrio relinqui, quando testes probent pro vniuersitate plenè & perfectè.*
10 *Testes de vniuersitate in pari causa minus probant.*
11 *Testis de vniuersitate ratione commodi & ob affectionem repellitur.*
12 *Testis de vniuersitate & ab ea salariatus pro ipsa vniuersitate idoneus non est.*
13 *Testes de vniuersitate repelluntur à testimonio, si commodum vel incommodum inde sint consecuturi.*
14 *§. legat. ar. ff. delegat. explicatio & intellectus.*
15 *Testes de vniuersitate nō probant, si per indirectum commodum ex causa sentiunt, vel incommodum.*
16 *Clericus pro sua Ecclesia idoneus testis non est.*
17 *Testes de vniuersitate in causa criminali pro ipsa vniuersitate idoneos non esse.*
18 *Testis de vniuersitate in causa criminali recipitur contra alterum eiusdem vniuersitatis.*
19 *Affectionis paritas suspicionem omnem tollit.*
20 *Testes de vniuersitate recipiuntur etiam in causa criminali, si magna est vniuersitas.*
21 *Testes de vniuersitate ad probandam innocentiam recipi.*

CASVS CVI.

DISPVTATIO AMPLA QVANdo testes de vniuersitate pro ipsa vniuersitate recipiantur.

AGITVR

AGITVR sæpissimè in foro & Iudicijs quanta sit adhibenda fides testibus, qui pro eorum vniuersitate testimonium dicunt. vt cum ciuis pro sua ciuitate, oppidanus pro eius oppido, Monachus pro eius monasterio testimonium fert. Qua quidem in re, multa Iudicis arbitrio tribuuntur. quò tamen is melius suum hoc arbitrium moderare habeat, integram hanc disputationem absoluam. Casus itaque aliquot distinguo, & suis locis quod sit Iudicis arbitrium, referam.
1 Primus itaq; casus † est, cùm causa ciuilis est, & agitur de eo actu probando, qui probari non potest ab alijs, quàm ab illis de vniuersitate, vt putà in electionibus, quæ secretò inter ipsos de vniuersitate fieri tantùmodò solent. ij testes recipi debent, & eorum fides sequi. ita censuit glo. in cap. tertio loco, vbi omnes de proba. Bar. l. in tantum. §. vniuersitatis. nu. 1. de rerum diuis. Afflictus decisio. 400. numer. 1. Petrasan. sing. 24. Gramma. consi. 26. nu. 36. Plotus. l. si quando. nu. 142. C. vnde vi. quorum sententia satis probatur in d. ca. tertio loco. sic & in cap. si Christus. in fine de iureiuran. in l. cum probatio. ff. de proba. in l. consensu. §. super plagis. C. de repud. & in l. interrogari. C. de quæst. & rectè certè, quia aliàs veritas periret.

Declaratur primò hic casus, vt tunc demum habe-
2 at locū, † cum in negotio illo nec actu nec habitu alter, præter eos, qui ex vniuersitate sunt, potuit interuenire: secus, si habitu potuit interuenire, & non interuenit: putà si negotium adeò secretum erat, vt extraneo nulla ratione cognitum esse debuisset, vel quid simile euenisset. ita omnes declarant d. l. consensu, de repud. & similes ita in re nostra censuit Petrasan. d. sing. 24. Decius consi. 311. num. 3. versi. & in isto. Ruinus. consil. 120. nu. 8. & consi. 149. num. 35. lib. 5. Parisius consil. 15. num. 32. libr. 2. Marsilius sing. 73. Gramma. consil. 26. nume. 37. consil. 45. num. 12. & consil. 59 num. 11. Neuizanus consil. 54. num. 16. Rolan. à Valle consi. 24. num. 67. libr. 1. Qua quidem in re obseruandum illud erit, qualitatem hanc nullos testes exteros in actu illo interuenisse, nec interuenire potuisse, esse deducendam & probandam: ita Alexan. consi. 64 nu. 5. libr. 1. Gramma. consil. 58. numer. 4. Plotus in d. l. si quando. num. 149. C. vnde vi.

Declaratur secundò, vt non procedat quò ad ple-
3 nam † probationem. nec enim absolutè & perfectè probant. ita Alexan. d. consil. 64. numer. 5. libr. 1. Butr. consil. 24. Marsil. d. singul. 73. Roland. d. consil. 24. numer. 69. libr. 1.

Secundus est casus, quando alijs testibus fieri pos-
4 set probatio, sed solinunc † testes vniuersitatis extant, & commodum vel incommodum, quod à causæ exitu prouenit, solam vniuersitatem, & non singulos de vniuersitate afficit. putà, cùm agitur de legato ciuitati vel collegio, vel monasterio facto pro ædificijs extruendis vel reficiendis, iuxta. l. ciuitatibus, de leg. 1. hoc casu recipiuntur testes vniuersitatis, ita Bart. d. §. vniuersitatis. & cum eo receptissima est omnium opinio. ita Alex. consil. 68. num. 14. libr. 2. Feli. in cap. insuper. col. 1. & ibi Decius nu. 7. extra de testib. Sic ad
5 probationem † finium admittuntur testes de vniuersitate. ita Ruinus consil. vlt. nu. 16. lib. 4. post Bal. quem refert Ripa in l. 1. §. sin autem collegium. numer. 2. ad Trebell. & probatur in d. cap. tertio loco, de proba. & in cap. insuper. & capitul. cùm nuncius. de testib. & ex capitul. de prudentia. 14. q. 2. sic etiam probat d. l. in tantum. §. vniuersitatis, de rerum diuis. & in l. sed si hac. §. qui manumittitur. de in ius voca. Adferri etiam solet illa ratio, quia is à testimonio repellitur, cùm de suo interesse agitur. l. testis idoneus. ff. de testib. at testis iste de vniuersitate non agit de proprio interesse, poterit ergo testimonium ferre. illa minor propositio probatur: is dicitur in re aliqua interesse habere, qui agere potest, vel excipere. l. 2. §. sed alius. ff. quando. appel. si l. sed sit vnus. §. Procurator. ff. de iniurijs. at isti de vniuersitate non possunt suo eorū nomine proprio agere, nec etiam excipere. c. causam. el. 1. sup. de iud. c. edoceri. de rescrip. Clem. religiosus. de Procura. ergo de eorum interesse non agitur. Scio tamen contra hanc receptam magis opinionem sensisse Ang. Aret. inst. de rerum diuis. in princ. nu. 1. quem secutus est Petrasancta sing. 24. Vtrum ciuis. ainnt isti, quòd cùm alij testes adhiberi potuerunt præter
6 istos, his haud facilè credendum non esse, ex † l. consensu. §. super plagis. C. de repud. à sensu contrario. Verùm constitutio illa loquitur in verè domesticis, qui in domo cohabitant. id quòd sentiens Petrasancta subijcit, † maiorem esse affectionem illam, quam
7 quis erga patriam habet, quàm illa sit, quam habet erga patrem proprium, cum patriæ nascamur. l. 1. §. & generaliter. ff. de ventre in poss. mitt. Hinc sentiunt multi, licere filio proprium patrem perduellionem interficere. l. minimè. ff. de relig. & sump. fune. qua de re suprà libro. 1. qu. 90. Accedit, patriam posse suo ciui & incolæ imperare. l. veluti. de iust. & iure. imò scribit Bart. in l. 1. §. quod seruus. ff. de vi & vi arma. ex l. postliminium. §. filium. ff. de capt. & postlimin. reuer. maiorem esse potestatem patrię in ciuem suum, quàm patris in proprium filium. Verùm his satisfacere possumus, magnam esse differentiam inter actionē, quam quis habet in patriam, & in patrem: nam nos consideramus affectionem illam ratione sanguinis, ac etiam successionis bonorum, quæ, vt ipsa quotidiana experientia demonstrat, magis mouet quàm faciat illa naturalis, quæ nos patriæ obligat. habet enim in se solùm quandam antidotalem obligationem, iuxta. l. sed & si lege. §. consuluit, de petitio. hære. Hinc videmus, leges absolutè reiecisse testimonium filij pro patre, cùm tamen non reiecerit illud ciuis pro sua ciuitate. sentio itaque horū testimonium esse admittendum, nisi Iudex noster aliquid obesse, pro sua potestate & arbitrio viderit, vt tūc subijciam.

Illud vnum hic addo, testes hos in casu hoc ipso
8 non † admitti aliquo modo in subsidium, sed propriè & directò, vt rectè contra alios Felin. in cap. insuper. nu. 7. versi. fallit sextò, post Abbatem ibi de testib. Illud etiam addo, horum testimonium recipi ad integram ac plenam fidem faciendam, ita Felinus. d. capi. insuper. num. 2. & ibi Abbas. idem respondit Alexan. consil. 68. numer. 14. libr. 2. quamquàm Butrius ac alij nonnulli, aliter senserint malè. nam, si nil est, quod eis obijciatur, cur non absolutè ac probare non debent? Decius tamen in capitul. insuper. nu-
9 mer. 7. in fine rectè censuit, hoc † Iudicis arbitrio relinqui, iuxta personarum & negotij qualitatem. ab illo non dissentit Craue. tract. de antiq. tempor. septima particula primæ partis princip. numer. 18. qui alia scribit.

Declaratur primò non procedere, quando aduer-
10 sarius † vniuersitatis alijs testibus contrarium probasset: nam in pari causa maior fides est adhibenda illis, qui etiam hac quali quali suspicione carent. ita Abbas. d. c. insuper. nu. 2. Afflictus decisio. 400. num. 8. & Feli. d. c. insuper. num. 3. qui hoc verum esse intelligit, cùm veritatem ita vnus ac alter nouit, aliàs enim illis magis creditur, qui magis instructi sunt, etiam si affectione carere ob domesticitatem non videantur, quemadmodum annotauit Bartol. in l. quoties. C. de naufrag. lib. 10. & Soc. sen. consi. 17. col. 2. lib. 1.

Declaratur secundò, non procedere, quando

Universidad de Deusto
Biblioteca

magna † esset affectio ob annexum commodum. sic Feli. in cap. insuper. num. 5. verſic. fallit quartò. idem sensit Ias. in l. sed si hac. §. patronum. in fine de in ius voca. Soc. tract. fallen. reg. 408. fallen. 5. putà, quando magna aliqua iurisdictio esset in cõtrouersia, vel magni aliqui fines. erit tamen in hoc Iudicis arbitrium, vt diligenter consideret, an tanta sit horum testium hac de causa affectio, vti repelli iure possint. ita in specie admonuit Didacus Couarr. libr. practic. quæstio. capitul. 18. nume. 4. propè finem. Cæterum Baldus in ca. cum nuncius. nu. 1. de testib. docuit, hoc Iudicis arbitrio relinqui.

Declaratur tertiò, non procedere, quando præter
12 id quod † testis de vniuersitate est, esset etiam salariatus ab illa vniuersitate. ita respondit Decius cons. 94. num. 2.

Tertius est casus, quando causa est ciuilis totius
13 † vniuersitatis, sed singuli commodum sentiunt in particulari, tunc idonei ij testes non sunt. putà, si agatur de pascuis vniuersitatis, in quibus singuli de vniuersitate sua animalia depascere solent. ita de pascuis verba faciens scribit Cæpolla tract. seruit. rust. præd. cap. de seruit. iuris pascendi. num. 18. Didacus. d. libr. pract. quæstio. cap. 18. nume. 4. qui eiusdem sententiæ alios retulit. addo Craue tract. de antiq. tempo. septima particula primæ part. princip. nu. 19. Idem quando contentio est de nemoribus, in quibus singuli de vniuersitate ligna accipere possunt: vt in specie scribunt Decius in d. ca. insuper. nu. 6. Alex. consil. 99. nu. 15. lib. 5. quo loci declarat non procedere, quando absolutè his non liceret ligna capere sed necesse illis esset aliquid publicanis soluere & ab eis licentiam petere. Ratio ille considerari solet, quia quemadmodum idoneus testis quis non est in sua causa principali l. in omnibus. C. de testib. ita nec in causa est, qua in consequentiam commodum sentire potest: illa enim commodi affectio oculos caliginare creditur. Nec ad-
14 uersatur text. † §. legatarijs. inst. de lega. quo adductus contrariam opinionem tuetur Petrasancta dict. sing. 24. in fi. dum Iustinianus constituit, legatarios idoneos esse testes in causa testamenti, è quo legati commodum sentiunt. & licèt Bart. in l. qui testamento. ff. de testa. & omnes in l. dictantibus. C. eo scribant, legatarium hunc nõ posse in particulari testimonium super eorum legato ferre, sed solùm in vniuersum, id, quod affirmauit etiam Bellonus consil. 14. num. 7. & Crauet. consil. 232. numer. 9. Veruntamen idem est ratione commodi, quod in consequentiam venit. Satisfacio itaq;, & primò ex declaratione eruditi Vigilij d. §. legatarijs, esse speciale in causa testamenti. Ratio specialitatis vna est, quia legatarij non sunt iuris successores. Secunda, quia testamentum satis confirmatur testibus adhibitis. l. si quis ita. de verbo. obliga. si ergo relictum est legatum testibus, quo testamenti faciendi negotium facilius explicetur, & ob testimonij meritum, aliquid eis datur nõ debet euertere testamẽtum hoc, quod ad eius confirmationem factum est. arg. l. legata inutiliter. de adim. lega. Vel secundò respondeo, sic distinguendo, aut cum testimonio legatariorum concurrit notarij scriptura, & tũc, cùm magna notario fides adhibeatur, etiã testib. creditur, ex quo qualis qualis illa suspicio, quę testib. inest, efficaciori præsumptione ex notarij qualitate tollitur. argumento. l. Diuus. ff. de in integr. restitut. & ex duabus rationibus pugnantibus illa obseruari debet, quæ alteri præponderat. l. ij qui accesso. de fideiusso. Aut secundò casu nulla extat scriptura, & omninò legatarius est consecuturus legatũ, putà, quia dicitur testatorem in sua dispositione adiecisse clausulam codicillarem, tunc legatarius idoneus est testis, cùm in omnem casum vel valeat, vel non testamentum hoc, legatum is consequi possit. Aut tertio casu nulla extat scriptura, nec clausula codicillaris sed si legatarij testimonium non sustinet testamentum legata amittunt, tunc idonei testes nõ sunt. sic sensit Abbas in d. c. insuper. nu. 9. & ibi Feli. nu. 10. Soc. iun. consil. 89. nu. 12. cum multis subsequentibus lib. 1. vltimum tamen hoc distinctionis caput ad d. §. legatarijs, non parum diuinare videtur.

Extenditur primò, vt procedat etiam eo casu †
15 quando per indirectum, & in quandam consequentiam testes isti commodum vel detrimentum sentire possent, quamquàm non sentiant de præsenti. putà, si esset contentio super executione gabellarum & collectarum, quamquàm in communi ponatur, & ab exactoribus vniuersitatis exactio fiat, nihilominus, quia particulares ex hoc sentire possunt commodum vel detrimentum, commodum inquam, quia si fieret exactio ab aduersarijs, ipsi minus soluerent: detrimentum, quia si aduersarij exigi non possent, ipsi plus soluerent, ideo reijci iure debent: ita interrogatus respondit Fulgo. consil. 174. col. 2. verſic. Sed & alia occasione. idem visus est affirmare Afflictus decis. 400. addo Baldum consil. 443. Quæstio antiquissima. lib. 5. qui respondit, testes vniuersitatis non esse idoneos pro vniuersitate contra creditorem vniuersitatis, quando pro solutione illius debiti necesse haberet vniuersitas collectam iudicere, & à singulis de vniuersitate eam exigere. sic docuit & Ias. in l. sed si hac. §. patronum. in fi. verſi. 3. limita. ff. de in ius. voca. idem scribit Craue. in tract. de antiq. tempo. in septima particula primę part. prin. nu. 20. addo Baldum consil. 391. Apparet publicum lib. 1. Non ignoro tamen Alex. consil. 68. nu. 14. lib. 2. & consil. 99. nu. 16. lib. 5. aliter sensisse: cuius opinionem visus est sequi Decius consil. 342. col. 2. nu. 3. & Rubeus consil. 9. nu. 12. nisi intelligamus Alexandrũ & cæteros loqui, quando omni casu particulares isti tantum soluere deberent, hanc interpretum discordiam conciliare videtur Crauet. d. loco. nu. 21. Baldi. ſ. opinionem procedere, quando certum est collectam esse imponendam: illam verò Alexandri & aliorum, cùm est dubium & incertum.

Extenditur secundò, vt procedat etiam in † Cleri-
16 cis nõ habẽtibus collegium, vt in Prælato: tunc nec is idoneus testis est pro sua Ecclesia. ita Feli. d. c. insuper. num. 8. post Abbatem ibi. sic Soc. trac. fallen. reg. 408. fallen. 4. Bellonus cõſ. 63. nu. 18. rationes plures ij considerant, quas ego nunc ex industria omitto. Cætera etiam quæ de his Clericis afferri possunt, videnda erunt apud omnes d. c. insuper. & apud Crau. d. 7. particula nu. 19. 20. loca nunc indicasse sufficiat.

Quartus est casus, quando causa † est criminalis,
17 tunc testis de vniuersitate pro ea, vel pro aliquo ex illa testimonium dicere non potest, ita communem esse sententiam scripsit Feli. in d. c. insuper. num. 4. de testib. ex tex. in cap. super prudentia. 14. q. 2. & in c. 1. 3. q. 5. Id quod fortius procedit, quando tota vniuersitas deliquisset, iuxta tradita per Bar. in l. aut facta. §. nonnunquã, de pœnis. & diximus in trac. De recuperanda possessione, Remedio nono. nu. 124. nam tunc omninò reijceretur. l. semper. §. 2. ff. quod vi aut clam.

Declaratur primò non procedere. quando † vnus
18 de vniuersitate testimonium diceret contra alterum eiusdem vniuersitatis: ita Feli. d. c. insuper. nu. 4. verſ. 2. nota. & ibi Decius nu. 10. Bellonus consi. 63. in fine. post Marsilium in l. i. §. seruum. de quæstio. Ratio est,
19 quia par † affectionis causa suspicionem tollit. l. non solùm. ff. de ritu nuptia. gloſſ. in capitul. cùm olim. de off. deleg. sic videmus coniunctum pro coniuncto posse testimonium ferre. Bal. l. qui testamento. C. de testa. Decius. l. qui iurisdictioni. nu. 7. ff. de iurisd. om. iudi. Corasius lib. 3. miscella iuris cap. 7. in fine.

Declaratur secundò non procedere in † Vniuer-
20 sitate magna. Felin. d. capitul. insuper. num. 4. verſic. 3. nota quòd. & ibi Decius num. 9. & Bellonus d. consi. 63. in fine. ea ratione, quia cessat illa familiaritas & conuersatio, quæ militat quando vniuersitas est parua. c. repellatur. de accusa.

Declaratur tertiò non procedere, quòd proban-
21 dam † innocentiam, ad quam probandam etiam domestici admittuntur. ita Decius con. 459. nu. 8. Crau. consil. 119. nu. 9. & alibi diximus.

testa. Decius. l. qui iurisdictioni. nu. 7. ff. de iurisd. om. iudi. Corasius lib. 3. miscella iuris cap. 7. in fine.

Declaratur secundò non procedere in † Vniuer-
20 sitate magna. Felin. d. capitul. insuper. num. 4. verſic. 3. nota quòd. & ibi Decius num. 9. & Bellonus d. consi. 63. in fine. ea ratione, quia cessat illa familiaritas & conuersatio, quæ militat quando vniuersitas est parua. c. repellatur. de accusa.

Declaratur tertiò non procedere, quòd proban-
21 dam † innocentiam, ad quam probandam etiam domestici admittuntur. ita Decius con. 459. nu. 8. Crau. consil. 119. nu. 9. & alibi diximus.

SVMMARIVM.

1 Iudex an ferre possit testimonium super sententia à se prolata remissiue.
2 Iudicis arbitrio relinquitur quanta adhibenda sit fides testimonio illius Iudicis, qui pro sua sententia depo-suit.

CASVS CVII.

QVANTA ADHIBEATVR FIDES testimonio Iudicis pro lata à se sententia.

EXplicauimus superiore libro sub
1 quæst. 73. an † Iudex, qui in causa sententiam tulit, super ea sententiam testimonium ferre possit, si de ea nascatur controuersia. Dubitari nunc solùm contingit, quanta fides adhi-
2 benda sit huic testimonio, illis nempè casibus, quibus admittitur. † & Iudicis arbitrio relinqui scripsit Blancus tract. De compromissis. q. 8. prin. nu. 25. post. Inno. in cap. 2. de in integrum rest. & Butr. in capitul. cùm à nobis. de testibus. nam aliquando qualem qualem facit probationem, aliquando semiplenam, aliquando etiam plenam fidem facit: vt eo in casu, cùm partium consensu & voluntate is suum testimonium profert: quemadmodum relati interpretes scribunt. apud illos multa, quæ huc recensere nolui, extant. satisfactum esse credimus ex his, quæ in d. quæst. 73. attulimus.

SVMMARIVM.

1 Iudicis arbitrio relinqui, an credendum sit testi cùm in Iudicio vnum, & aliud extra dixit.
2 Testis quæ in Iudicio contraria, vel varia dixit, non probat.
3 Testis varia & contraria tunc dixit, cum in substantia variauit.
4 Testis qui animo se corrigendi contraria dixit probat.
5 Incontinenti quando dicatur testis se correxisse, vt probet.
6 Iudicem videre debere, an correctio testis sit verisimilis, vel non.
7 Testis, qui vnum in Iudicio, deinde ex interuallo contrarium dixit, non probat.
8 Error quomodò probetur, cùm testis dicit, se per errorem contraria deposuisse.
9 Testis periurus est, cum contraria deposuit animo non se corrigendi.
10 Testimonio primo esse credendum, cum testis animo se non corrigendi contraria deposuit.
11 Testimonio primo credi, etiam si illud primum Iudicium esset summarium.
12 Testimonio contrario animo etiam se corrigendi, non credi ad commodum ipsiusmet testis.
13 Testimonio contrario credi cum hæresis detegitur.
14 Testis qui vnum dixit, deinde coactus tormentis dixit contrarium, non probat, nisi ex testimonio cum tormentis.
15 Testis contrarius quando pro se, vel pro se & altero probet.
16 Testi non credi etiam in tormentis, ob periurium.
17 Testimonio primo verisimiliori credi, reiecto primo.
18 Testimonio primo sponte prolato credi, & si cum secundo concurrant tormenta.
19 Testimonio primo prolato in Iudicio credi, cùm secundum, non est in forma Iudicij.
20 Testimonium Iudiciale præferri extraiudiciali, etiam in mortis articulo prolato.
21 Testimonio contrario etsi aliquando credatur, non tamen plenè.
22 Testimonium secundum Iudiciale præferri primo extraiudiciali.
23 Testimonium primum extraiudiciale præferri secundo iudiciali.
24 Testimonium extraiudiciale cum alijs coniecturis & præsumptionibus præferri iudiciali.
25 Testimonium extraiudiciale scriptura factum, præferri secundo iudiciali.
26 Testimonium primum parte præsente dictum præferri secundo iudiciali.
27 Testimonium secundum iudiciale cùm primo extraiudiciali præfertur, integram tamen & plenam fidem non facit.
28 Sententiam ferri non posse ex testimonio secundo iudiciali, quod primo extraiudiciali aduersatur.
29 Testimonium iudiciale receptum apud Iudicem incompetentem, non præferri alteri iudiciali apud Iudicem competentem.
30 Testes sine iuramento in Iudicijs non admitti.

CASVS CVIII.

TESTIVM IN IVDICIO AVT EXtra variantium, contrariauè dicentium materia luculenter extricatur. Item & perbellè demonstratur, primo potius an secundo credendum sit testimonio.

VOtidie vsuenit quòd testis extra Iudicium interrogatus vnum affirmat, deinde iterum in Iudicium examinatus aliter respondet. quare dubitari solet, an hic reijciendus sit, vel ei fides adhibenda. Bar. in l. eos. nu. 3. ff. de
1 falsis, inquit esse sub † Iudicis arbitrio. & idem scribit esse etiam alijs casibus. post alios Didac. lib. 2. varia. resol. c. 13. num. 7. quò melius Iudex noster intelligat, in quibus hoc casu suum versetur arbitrium, multos casus sic distinguo.

Primus est casus, quando † testis in eodem Iudicio
2 contraria, vel varia dicit incontinenti, absq; vllo correctionis animo, vel absq; iusta causa correctionis: tũc eius testimonium fide penitus caret. l. qui falsa. ff. de testib. d. l. eos. in prin. ff. de falsis. l. cùm precum. C. de lib. caus. c. licèt causam. de probatio. Alcia. tract. præsump. reg. 2. præsump. 29. nu. & Dida. lib. 2. varia. reso. c. 13. nu. 8. verſ. Cæterùm. Rol. à Valle consi. 73. nu. 30. 31. li. 1. Iulius Clarus li. 5. sent. iuris. §. vlt. q. 53. verſ. quartus est casus. † contraria etenim & varia tunc dixisse creditur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

creditur, cùm variat in negotij substantia. Bartol. d. l. eos. num. 5. & ibi latius Marsilius num. 23. Ias. l. 2. nu. 17. 18. C. de bono. possess. secund. tab.

4 Secundus est casus, quando † testis in eodem Iudicio statim contraria dicit, sed corrigendi animo, tunc statur, atq; ita creditur secundę attestationi. §. quia verò, in auth. de testib. ca. præterea. de testib. cogend. ita Bart. in d. l. eos. nu. 3. Felin. in cap. præterea. num. 10. de testib. Alci. tract. præsum. reg. 2. præsump. 29. nu. 1. Dida. d. c. 13. nu. 8. versi. 2. si testis. Iulius Clarus d. versi. quartus est casus. † Incontinenti autē tunc correctio facta dicitur, quando adhuc suum testimonium perfectè scriptum non est, vel si est perfectè scriptum, ipse tamen testis adhuc nō subscripsit. ita gl. in c. apud misericordem. 32. q. 1. quā valde notabilem dixit Alex. in l. qui bona. §. si quis stipulatus. num. 6. ff. de dam. infecto. Ias. l. error. co. 2. C. de iuris & facti igno. sic hoc casu incōtinenti dicitur, quādo testis istenondū allocutus est partē, id quod Iudicis arbitrio relinquitur. ita scribit Didac. qui suprà, post Fel. d. c. prętereà. num. 10. & Crotum trac. testium. nu. 340. idē scribit Coras. in Arresto Tolosano annota. 59. ex gl. in c. an
6 sit. de appella. debet enim † Iudex hoc casu vti magna diligentia, vt intelligat an correctio ista sit verisimilis vel non, an hic testis potuerit alloqui partem, à qua subornari potuerit, vel non, & an hic testis vir probus sit vel nō. ita sensit Alci. d. præsump. 29. num. 2. Idem censuit Clarus d. versi. quartus casus. nec verū est hoc casu quod scribit Bart. d. l. eos. nu. 3. esse errorem probandum, quoniam hoc euenit solùm, vbi ex interuallo error allegatur, vt infrà statim dicam: & tradit in specie Didacus vbi suprà.

7 Tertius est casus, quando † testis in eodem Iudicio vnum prius dixit, deinde ex interuallo, corrigendi animo contrarium dixit. tunc secundæ attestationi fides exhibetur, si modò doceat de errore iusto. ita Abbas & Feli. in d. capit. prætereà. ille numero 3. iste numer. 5. de testib. cog. idem Feli. in capit. qualitate, el 1. numer. 30. de accusa. Decius capitul. cùm causam. colum. 2. de appella. Alciat. d. præsumpt. 29. numer. 3. Didacus d. cap. 13. num. 8. versic. Sed & si testis ostenderit. Capicius decis. 61. nume. 1. 2. † Error autem hoc
8 casu ostenditur & probabilis dicitur, quando verisimilis obliuio allegatur. Bald. l. Presbyteri. C. de Epis. & Cler. Alcia. qui suprà. id quod Iudicis arbitrio relinquitur, ex his quæ diximus suprà de obliuione, & de verisimilitudine. imò sensit post Abbatem Feli. in d. capit. cum in tua. num. 3. verfic. Item fallit. idem esse quando calore iracundiæ diceretur primum testimonium prolatum fuisse. idemq; sensit gloss. in cap. ex literis, de diuor.

9 Quartus est casus, quando in eodem Iudicio † ex interuallo contraria deponit absque animo se corrigendi: hoc casu conueniunt omnes, hunc esse periurum, vt apud omnes. d. l. eos. Sed dubium in eo versatur, an priori testimonio, vel secundo adhibenda fi-
10 des sit. † magis recepta opinio est, esse credendum priori testimonio ad commodum illius partis, pro qua prolatum fuit. ita Abbas, & Felin. in capit. cùm in tua. ille num. 10. iste nu. 4. & ibi Aret. num. 5. de testib. Cornel. consil. 27. col. penul. libr. 3. Decius consil. 175. num. 7. & consil. 189. num. 10. Didacus d. cap. 13. num. 8. versic. tertium est quod. qui hanc esse communem testatur. Mysingerius in commentarijs singularium obserua. cent. 2. obser. 86. testatur cameram Imperialem hanc obseruare idq; maximè auctoritate Guid. Papæ. qu. 546. idem scribit Iulius Clarus libr. 5. sent. §. vlt. q. 53. versic. tertius casus Ratio est solida, quæ colligitur ex capitul. sicut nobis. de testib. quod fortius procedit, vbi primum testimonium ratihabitione secuta confirmatum fuisset. ita Decius. d. consil. 175. numero 8. & alijs probat Rolan. d. consil. 73. nu. 33. libr. 1. quibus constat malè sensisse Butri. in d. capit. cùm in tua. & Bald. l. gesta. colu. 2. C. de re iudi. qui dixerunt nullum testimonium ex his recipi, ex d. l. eos. & d. ca. prætereà. quę hoc in casu non militat, sed in casu subsequentis declarationis.

Extenditur primò, vt procedat, etiam si primum
11 † Iudicium fuisset summarium: nam adhuc primum testimonium secundo præualet. ita Feli. in d. capitul. cùm in tua. num. 4. propè finem, de testib. post gloss. in ca. veniens. de testib. ea ratione vtuntur, quia quòad fidem ipsius testis, Iudicium summarium non differt à plenario.

Extenditur secundò procedere, etiam si hic testis sub prætextu declarationis, quę non conueniret, vellet se corrigere: ita Alcia. d. præsum. 29. numero 3. in fin.

12 Declaratur hic casus, vt non procedat † quando ad commodum ipsiusmet interrogati, cuius dicta non recipiuntur ob varietatem. d. l. eos. dict. capitul. prætereà. quæ sic intellexit Didacus, quem paulò antè citaui.

13 Declaratur secundò, vt non procedat † in crimine hæresis, nam tunc, & si ex interuallo contraria testimonia prolata fuerint, nihilominus statur illi testimonio, quo hęresis reuelatur. quare, & si primum testimonium sit iuramento firmatum, & hæresim non detegat, secundum verò detegat, deferendum potius est huic secundo: ita post multos scribit Didacus d. cap. 13. num. 9. ex tex. capitul. accusatus. §. licèt. Feli. d. capitul. cùm in tua. numer. 5. in fine. inquiunt enim relati omnes esse speciale in crimine hæresis, vt illi testimonio magis fides adhibeatur, quo hæresis detegitur, ne tam horrendum crimen occultum sit. id quod rectè intellexit Didacus procedere, cùm indicijs manifestis constat, hos suum testimonium corrigere non leuitate ducti, non corrupti pretio, sed fidei orthodoxæ zelo. intelligitq; procedere siue agatur de ipsius testis persona, siue de eius socijs, cum maxima sit veritatis præsumptio, propriæ culpæ cognitio: & eius apud Iudicem professio. quod (inquit ille) Iudicis discreti arbitrio committendum est. Et eiusdem sententiæ nunc addo Simonicam in praxi hæreseos tit. 36. num. 3. qui. num. 4. intelligit idem procedere quando esset ad fauorem inquisiti.

14 Quintus casus est, cùm † testis vnum spontè dixit, deinde tormentis coactus contrarium protulit: tunc fides adhibetur illi testimonio in tormentis prolato. ita Bar. in d. l. eos. num. 2. & cum eo senserunt Angel. & alij in l. si postulauerit. §. sed si. de adulte. Alcia. d. præsumpt. 29. num. 7. Didacus d. capit. 13. numer. 8. in fine, ex text. d. l. si postulauerit. §. sed si negauerit. de adulte. qui casus intelligitur præsuppositis semper habilibus, hoc est, locum torturæ esse posse, iuxta declarationem Alcia. d. præsump. 29. in fine quem secutus est Cephalus consil. 234. nu. 8. lib. 2.

15 Declaratur primò hic casus, vt non procedat † quando ad cōmodum alterius, vel sui & alterius quis interrogatur, tunc à primo non receditur, & si secundum cum tormentis prolatum fuerit: ita Bart. in l. 1. §. quæstioni, de quæstio. quem secuti sunt Aret. consi. 71. colum. 2. Soc. sen. consil. 253. colum. 2. libr. 2. Decius consil. 175. num. 8. versi. Non obstat. & consi. 189. num. 10. Alci. d. præsumpt. 29. numero 7. Craue. consil. 6. numero 45. Cephalus consil. 234. numero 10. libr. 2. Gram. consil. 59. numero 7. Didacus. d. capitul. 13. numer. 8. in fine, qui saltem in criminalibus hoc sine dubio esse admittendum censet. quia, & si periurium tollatur per tormenta. l. ob carmen. §. pen. ff. de testib.

§. si verò, in auth. eo. non tamen in criminalibus, in quibus aliud solet seruari, vt annotauit Bartol. in l. 1. num. 12. C. de sum. Trin. & fide cathol. & Cephalus. d. consil. 234. num. 19. lib. 2.

16 Declaratur secundò non procedere † quando hic testis ex secundo testimonio in tormentis prolato periurus efficeretur, ita Crauet. consil. 6. numero 16. post Decium consil. 189. num. 10. propè finem. quibus addo Ruinum cons. 146. num. 3. 4. libr. 5. & Cephalum consil. 234. nu. 2. 3. lib. 2.

17 Declaratur tertiò non procedere, quando † primum testimonium spontè prolatum esset verisimilius, ita in specie Soc. sen. consil. 253. colum. 2. versicul. vel etiam & clarius. libr. 2. Rolan. d. consil. 73. nume. 33. libr. 1. Crauet. consil. 6. numero 49. & consil. 75. numer. 31.

18 Declaratur quartò non procedere quando † iam spontè hic contrarium testimonium protulisset, deinde tortus idem dicit, quod secundo loco dixerat, tunc statur primo dicto: ita declarando Bar. d. l. sed si negauerit, respondit Cephalus. d. cons. 234. nu. 13. lib. 2. verùm dubito non parum, cùm secundum dictum sit duplicatum & tormentis confirmatum.

19 Sextus casus est, quando † primum dictum fuit in forma Iudicij prolatum, secundum verò sine forma Iudicij, putà post publicationem ipsarum attestationum: tunc priori testimonio fides adhibetur, secundo reiecto. ita Bar. d. l. eos. nu. 4. ex text. l. generaliter. C. de non. num. pecu. cum Bar. idem sensit Feli. in d. c. cùm in tua. nu. 6. de testib.

20 Extenditur vt procedat, etiam si secundum † testimonium prolatum fuerit in mortis articulo, adhuc enim primo testimonio deferendum est: ita in specie nostra scribit ipse Baldus. d. l. generaliter, vltimo notab. & ibi Salyc. Feli. d. c. cùm in tua. nu. 6. de testib. & Dida cus d. c. 13. nu. 7. in fine, ex tex. l. si quis in grauí. §. 1. ff. ad S. C. Syllania. quo loci scribit Bartolus non esse credendum illi, qui moriens dixit, se aliquando falsum testimonium pro aliquo dixisse. ita etiam Iudici non creditur, si in extremis agens dixit, se malam tulisse sententiam. & cum Bartolo senserunt Alexan. consi. 24. nu. 15. lib. 2. Curt. sen. consil. 70. col. 1. Gramma. decisio. 56. nu. 14. & voto 3. nu. 15. Alcia. tracta. præsumpt. reg. 3. præsumpt. 4. Placa lib. 1. Epito. delict. c. 13. nu. 15. 17.

21 Declaratur vt non procedat † quòad integram & perfectam fidem: nec enim hoc testimonium est absolutè perfectum & idoneum, sed eius fides minuitur, vt infrà statim in casu sequenti referam. & in specie huius casus sic declarauit Felin. d. capitul. cùm in tua. num. 6.

22 Septimus casus est, quando testis primò vnum † protulit testimonium extra Iudicium, deinde contrarium dixit in Iudicio, tunc ex magis recepta opinione statur secundo testimonio, primo reiecto. ita affirmarunt gloss. in capitul. cùm causam. de testib. Baldus l. nullum. numero 2. C. de testib. communem testatur Decius in capitul. per tuas. de proba. in fine. idem Felin. d. capitul. cùm tua. numero 7. Alexand. consil. 63. libr. 1. & consil. 222. numero 13. libr. 2. Capella Tolosa. quæstio. 280. Marsil. l. eos. numer. 11. & numero 22. de falsis. Crauet. consil. numero 7. alios recenset Didacus. d. libr. 2. varia. resolut. capitul. 13. numero 7. Boerius, quæst. 108. numero 3. communem esse testatur post infinitos, quos recenset, præsertim post Ferrat. cautela 13. Rolan. à Vall consil. 40. nu. 2. 4. 5. lib. 1. Neuiza. cons. 8. num. 48. alios permultos recenset Iulius Clarus lib. 5. sent. iuris. §. vlt. q. 53. versi. primus casus est, ver. vbi cōmunem esse opinionem testatur. hocq; ea ratione affirmant, ob iuramenti religionem, & Iudicis auctoritatem. capitul. sicut nobis. de testib. & capitul. 1. in princip. quid sit inuestitura. Quibus constat malè sensisse eos, qui dixerunt, huius testimonio nulla ratione credendum esse, quin vt falsarium esse mulctandum: ita Bartol. d. l. eos. numer. quarto. & cum illo senserunt Anchar. Clement. 2. de testibus. Butrien. dict. capitul. cùm in tua. de testib. & alij plures, quos retulit Ferratius d. cautela 13. Quæstio est.

Declaratur primò, vt locum sibi non vendicet re-
23 latus casus, quando primum † testimonium extra Iudicium cum iuramento emissum fuit, nam tunc secundum in Iudicio prolatum illi contrarium, facit vt vtriusque fides obscuretur & tollatur. & hoc casu relata Bartoli & sequacium opinio locum habere potest. ita sensit Didacus d. cap. 13. nume. 7. post Decium d. consil. 189. numer. 10. in fine, & d. capitul. per tuas. in fine. Crauet. consil. num. 15. & ita clarè docuerunt Abbas & Decius d. cap. per tuas. in fine de probatio. & ante eos ita Bald. consil. 384. colu. vlt. libr. 3. & alios recenset Rolan. à Valle. consil. 40. numero 10. libr. 1. idem placuit Iulio Claro loco paulò ante citato. qui qui recenset Bosium attestantem, se ita vidisse seruari, vt is testis de periurio etiam puniatur. Neuis. colum. 4. nu. 3. est ratio, quia periurus est. Et hanc sententiam probauit Ferratius d. cautela 13. Quæstio. in fine. qui scriptum reliquit se bis in Iudicijs hic Patauij obtinuisse. idem censuit Boerius q. 108. nu. 3.

Declaratur secundò, vt locum non habeat hic ca-
24 sus † quando contra secundum testimonium iudiciale plures vrgerent coniecturæ & præsumptiones: nam tunc potius fides adhibenda est primo testimonio, pro quo coniecturæ ipse militant. ita Romanus consil. 505. colum. 2. Feli. d. c. cùm in tua. in fine. de testib. & in c. literas. 2. notab. de præsumptio. Decius d. c. per tuas. in fine. de proba. Didacus. d. c. 13. numer. 7. versic. est & aliud. Rolan. d. consil. 40. nu. 13. & consil. 73. num. 34. lib. 1. Marsil. singul. 298. Craue. d. consil. 6. nu. 45. & consil. 75. nu. 31.

25 Declaratur tertiò non procedere quando † primum testimonium extra Iudicium fuisset per scripturam prolatum, ita Barba. & Aret. d. cap. per tuas. in fine, & ibi Decius ex d. l. eos. secundo responso.

27 Declaratur quartò, vt non procedat, quando † primum testimonium parte præsente fuisset prolatum. ita Decius. d. capitul. per tuas. in fine. post Tindarum tract. testium. qua in re non parum dubito, cùm ad fidem & religionem testis, partis præsentia pertinere non videatur.

27 Declaratur quintò, vt locum non habeat † quòad plenam & integram fidem, quia hoc casu, & si secundo testimonio credendum sit, attamen eius fides minuitur. ita scriptum reliquerunt Didacus d. capit. 13. num. 7. versi. est & aliud. & Rolan. d. consil. 40. nume. 12. post Inno. in capit. prætereà. de testib. cogen. Aret. consil. 71. col. 3. Alexand. consil. 124. colu. 2. libr. 6. Ruinus consil. 35. col. pen. lib. 4. Marsilius. d. l. eos. nume. 21. de falsis, & consil. 109. col. vlti. Crauet. consil. 6. nu. 46. consil. 74. numero 6. & consil. 75. numero 30. idem scriptum reliquit Alciatus d. præsumpt. 29. numer. 4 versic. debilitatur tamen. qui ait, ex huius testimonio iuramentum in supplementum deferri non posse. quare docuit Feli. in d. cap. cùm in tua. nu. 6. de testib.

28 quod si hactenus nulla esset lata † sententia, non esse ferendam ex huius testis testimonio. Marsil. d. l. eos. nu. 17. sed doctrina Felin. non procedit vbi duo testes essent: ita Alciat. d. præsumpt. 29. nu. 4. versi. Sed quid si essent. post alios quos refert.

29 Octauus est casus, quando testis primum † suum tulit testimonium in Iudicio, sed apud Iudicem in-

com-

Universidad de Deusto
Biblioteca

competentem, & postmodùm contrarium dixit in Iudicio apud Iudicem competentem. quo quidem in casu scripsit Specula. in titulo. De teste. §. 1. numer. 72. secùdo testimonio esse credendum. Specula. est secutus Feli. in capit. cùm in tua. num. 5. de testib. & communem testatur Roland. à Valle d. consil. 40. num. 6. lib. 1. Accedit Soc. sen. consil. 253. col. 2. versi. primò quòd immo. lib. 2. aliter scribit Didacus d. c. 13. nu. 7. versic. ex quo apud me. ea ratione vtitur Didacus, quia apud
30 Iudices non recipiuntur † testes sine iuramento. l. Iurisiurandi. C. de testib. nec aliter sensit Abbas d. ca. per tuas. col. vlt. nume. 11. euenit tamen aliquando vt non iuratus iudicialiter interrogetur, vt sensit Bald. in l. vlt. C. de re iudi. & Felin. d. cap. cùm in tua. num. quinto id quod si eueniet, eo casu defendi poterit Spec. opinio. hæc sufficiant.

SVMMARIVM.

1 Testis, qui virtute monitorialium deponit, repetendus est in forma Iudicij.
2 Testis semel interrogatus an in secunda interrogatione respondere possit, dico vt alias dixi.
3 Iudicis arbitrio relinqui, an testis iteratò cogi possit respondere.
4 Testimonium prolatum in Iudicio nullo, posse in alio Iudicio à Iudice ratum haberi.
5 Testamentum inualidum solo verbo à testatore ratificari.
6 Testimonium prolatum in Iudicio summario, in plenario esse repetendum, ad hoc vt probet.
7 Testis coram arbitro examinatus non potest se ad illud dictum referre, si in alio Iudicio repetatur.
8 Testes facilius coram arbitris mentiri.
9 L. vlt. C. de testibus, sensus & intellectus.
10 Testis non potest se referre ad primum dictum cùm illud falsum est.
11 Iudicem recusare posse testis responsionem, dum se refert ad primum testimonium.
12 Testis secundo loco examinandus petere potest primas attestationes sibi legi.
13 Testis protestari certa sub fama debet, cùm iteratò examinandus est.

CASVS CIX.

QVANDO LICEAT TESTI IN SECUNDA INTERROGATIONE SE AD PRIOREM REFERRE.

HIc casus proximè accedit iam relato. Non semel euenit, quòd iam interrogati repetendi iterumq; interrogandi sunt, vt fit cùm ex vi literarum monitorialium† excommunicationis timore propalarunt, seu eorum testimonium dixerunt: nam, vt eis credatur, repeti in Iudicio
1 debent, vt annotauit Neuiz. lib. 3. sylu. nup. num. 61. quod suprà lib. 1. q. 26. in fine attigi. euenit etiam hoc, & alijs casibus, vt cùm minus solemniter examinati fuerunt. quod statim subijciam. Cùm ergo hæc eue-
2 niunt, solet dubitari, an † testis iure ita respondere possit, dico prout aliàs dixi. vel à Iudice cogi valeat, vt iteratò singulatim respondeat?

Prima fuit opinio Bal. in l. vlt. in fine. C. de testib. cogi posse, vt iteratò respondeat. idem placuit Felin. in capitul. per tuas. in fi. de proba. licèt in capit. cum in tua. nu. 1. in fine de testib. dubitet. sic cum Bal. sentiunt alij relati à Boer. q. 108. nu. 6. Sed Baldi rationibus respondet Saly. in l. Iurisiurandi. col. vlt. versi. Sed potes respondere. C. de testib.

Secunda fuit opinio Bar. in d. l. eos. nu. 6. ff. de falsis. hanc nouam esse apud eum iuris disceptationem, quam dum absoluit, inquit, hoc † Iudicis arbitrio relinquendum esse, qui quidem Iudex potest si vult, & econtrà. cum Bart. idem senserunt Soc. sen. consil. 98. col. 9. versi. postremò etiam. lib. 3. Fel. c. cum in tua. nu. 1. de testib. Alex. l. legata inutiliter. nu. 7. & ibi Iaf. nu. 16. deleg. 1. & Neuiz. lib. 3. Syluę nuptia. nu. 61. alios recenset, & si ipse dubitet. sed esse Iudicis arbitrio ante alios sensit Castren. consil. 169. Super primo dubio dicendum est quòd cùm. col. 2. versi. super secundo dubio. lib. 1. & Boe. q. 108. nu. 6. Mysingerius in commentarijs singularium obserua. cent. 3. obser. 64. testatur. ita in camera Imperiali fuisse seruatum. cùm enim Iudex responsionē hanc admittit, ostendit se satis confidere, vel de propria, vel de alterius Iudicis adhibita diligentia. cum verò negat responsionem hanc admittere, ostendit se dubitare, & ob id velle videre qua trepidatione, qua constantia testimonium is dicat, iux. l. de minore. §. tormenta. de quæst. si itaq; testimonium hoc à Iudice recipitur, ei fides adhibenda est, atque ita primū est caput.

Extenditur primò, vt locum etiam habeat quando is testis † iam in Iudicio nullo & inualido deposuisset: ita sensit Bart. d. l. eos. nu. 6. dum adfert illam ra-
4 tionem ex testatore, qui vbi † testamentum inualidū condidit, potest illud absq; alia verborum expressione confirmare. l. 1. §. sed si filius. de leg. 3. l. quidam ex liberis. §. testamento. de bono. posses. secund. tab. l. quærebatur. de testa. mil. hoc idem clarius affirmauit Iaf. d. l. legata inutiliter. nu. 17. de leg. 1. & Sal. d. l. iurisiurandi. col. vlt. versic. sed iuxta. Fel. in d. c. cum in tua. nu. 1. versi. 2. limita. de testib. nec dissentit Neui. d. lib. 2. Syluę nup. nu. 61. dum retulit de testimonio prolato in curia Eſpali, quod in foro ciuili non sufficit ad probandum, vt suprà attigi.

Declaratur primò, vt non procedat, quando in Iudicio † summario facta esset prima illa examinatio:
6 tunc testis non potest ad illam se referre, cùm dicatur illa minus diligenter facta, ita Aret. in d. l. legata inutiliter. eum est secutus Soc. sen. d. consi. 98. col. 9. versi. postremò. lib. 3. qui his adductus respondit, idem esse quando testis priuatim ad partis instantiam testificasset: quoniam cessat omnis diligentia, qua Iudex vti solet. & hoc casu secundū Aretinum procedere potest Baldi sententia. & hanc quidē declarationem amplexus est Oſascus decis. 128. nu. 13. & ibi in fine attestatur, ita fuisse obseruatum in amplis. illo Senatu Taurinēsi.

Declaratur secundò, vt locum non habeat, quando
7 testis coram arbitro iam fuisset examinatus: nam tunc non potest se referre ad priorem depositionem. ita Salyc. in l. vlt. C. de testib. col. 2. versi. sed vbi. quem secuti sunt Fel. d. c. cùm in tua. col. 1. versi. hoc autem, &c. Soc. sen. d. consil. 98. colum. 9. versicul. postremò. Illa est ratio, quia non dicitur ea diligentia interroga
8 tus, qua coram Iudice ordinario interrogari solet. facilius enim † testes coram arbitris mentiuntur, cùm plecti ab eis non possint, quàm coram ordinarijs. hic
9 est casus d. † l. vltimę. C. de testib. quæ verè loquitur de testibus coram arbitris examinatis, & hoc casu rectè loquitur ibi Baldus in fine, dum eo textu adductus, inquit, quòd aliàs illa dispositio esset eluſoriè condita. Baldi itaque doctrina secundum legem, quam allegat, est intelligenda vt inquit Bartol. in l. non solùm. §. si liberationis. numer. 7. de lib. leg. Socin. consil. 68. num. 27. lib. 1.

Declaratur tertiò, vt locum hæc sibi non vendi-
10 cent, † cùm testimonium illud primum fuit nullum ratione

ratione falsitatis: nam tunc ad illud nullo modo hic testis se referre potest: ita Salic. in l. Iurisiurandi. col. fin. versi. sed iuxta. C. de testib. Fel. d. c. cùm in tua. col. prima. versi. secundò limita. de testibus. ratio est manifesta, quoniam veritate ipsa caret.

Secundum verò huius disceptationis caput est,
11 quando Iudex † recusat simplicem illam responsionem, vt inquit Bart. rectè facit ex causa, quoniā vult videre quo vultu, qua trepidatione testis iste deponit. d. l. de minore. §. tormenta. vbi Iudex suspectū habet testem, hoc omninò facere potest, & debet, vt scribit Bald. l. 1. §. editiones. ff. de edend. Marsil. d. l. eos. num. 4. in fin. de falsi. & l. ex libero. nume. 15. de
12 quæstio. Hoc ergo secundo capite duo præbet consilia Bartolus d. l. eos. Primùm, vt petat † testis sibi exhiberi primas suas attestationes pro meliori informatione. argumento. l. cùm si exhibuisset. §. 2. de publi. quod sanè consilium probarunt ibi Marsil. nu. 6. & Boer. d. q. 108. num. 9. imò Bart. d. l. eos. nu. 7. intelligit procedere etiam si adhuc attestationes publicatæ non sunt. Ego moneo Iudicem in hoc diligentem esse debere, vt animaduertat an rationabiliter hoc à teste petatur. nam si verisimile non esset testem iusta causa hoc petere, debet Iudex eum repellere, putà si factum non esset ita perplexū, vel tàm de antiquo, vt ex integro posset testimonium ferre, quorsum enim hoc peteret, si de se iam satis est instructus, potius enim calumniosè petere hoc videtur. Secundū con-
13 silium est, vt † cum hac protestatione respondeat, dico vt nunc mihi videtur, quòd si constabit, me iam aliàs aliter dixisse, meam hanc depositionem ad illam primam refero. cùm tunc melius horum memor essem. idem affirmarunt relati Marsil. & Boer. qui post multos solùm intelligit procedere posse in perito, qui scit ita protestari: nam vix esset, quòd ignarus hanc faceret protestationē. præterea ex causa rejcere eam protestationem posset Iudex.

SVMMARIVM.

1 Inimicum à testimonio repelli.
2 Iudicis arbitrio relinqui, quæ inimicitia testē repellat.
3 Inimicitia capitalis quæ sit, à Iudicis arbitrio pendet.
4 Inimicitiam grauem causari ex omnium bonorum controuersia.
5 Causa ardua est, quæ omnium bonorum est.
6 Pecunia secundus sanguis appellatur.
7 Causam capitalem inimicitiam causare, qua testis recusari potest.

CASVS CX.

QVAE INIMICITIA TESTEM à ferendo testimonio repellere possit.

1 INIMICVM † repelli à testimonio nemo est qui ignoret. quod clarè probari videmus in auth. si testis dicatur. vbi omnes. C. de testib. & in §. si verò quis. in auth. de testib. Ripa in c. 1. nume. 18. de iud. & multa diximus suprà lib. 1. quæstio. 28. quo loci latissimè declaraui, non licere Iudici arbitrium habenti testimonium inimici recipere. Sed ambigi-
2 tur apud nostros, qualis ac quanta esse debeat causa huius inimicitiæ. tandem concludunt esse in † Iudicis arbitrio. ita censuit Barbat. consil. 21. colum. penult. libr. 2. consil. 22. colum. 3. propè finem. consil. 80. in fin. libr. 3. & cons. 45. colum. penultim. in fine. libr. 4. Afflictus capitul. 1. num. 21. versicu. Item habet arbitrium declarandi quæ sit. ex quibus caus. feud. amitta. ex gloss. in cap. cùm oporteat. in verbo inimicos. de accusat. quam etiam probauit Marsilius in l. quæstionis. numero 2. de quæstio. & quæ capitā-
3 lis † dicatur inimicitia, Iudicis arbitrio relinquitur. Grammat. consi. 57. num. 9. Hic autem Iudex illam
4 grauem esse † inimicitiam hoc casu iudicare poterit, quæ ex controuersia omnium bonorum orta est. Baldus in l. parentes. C. de testib. qui docuit, causam pecuniariam arduam capitali æquiparari. quæ sanè ar-
5 dua † causa tunc iudicatur, cùm de vniuersa substantia controuertitur. ita respondere Ancharan. consil. 26. & Barbat. cons. 3. colum. 11. & cons. 16. colum. 4. in fine lib. 2. & capitalem inimicitiam satis ex eo probari, quòd de omnibus bonis lis est, egregiè affirmauit post Alex. Roma. Curtium, & Ioannem de Anan. Crauetta consi. 31. num. 3. versi. & in terminis. & consil. 75. nu. 1. sic Gramma. decis. 28. nu. 5. Huius sententiæ est ratio, quia † pecuniæ hodie præsertim sunt lo-
6 co sanguinis. glo. l. Aduocati. C. de aduo. diuers. Iudi. Iaf. l. nec quicquam. §. vbi decretum. num. 2. in fin. de off. Proconsi. Petrasancta sing. 73. colum. 1. Afflictus decis. 24. num. 4. Ripa in cap. 1. num. 18. de iud. qui in
7 specie hac de re nostra loquitur. † Causam autem capitalem parere inimicitiam dignam, qua testis suspectus habeatur, probat tex. in d. §. si verò quis dicat, in auth. de testib. Quod de causa inimicitiæ dictum est, econtrà dicendum idem est de causa amicitiæ, quæ suo iure testē non repellit, nisi magna illa sit. Id quod totum Iudicis arbitrio relinquitur, vt scribunt Bal. in l. eos. nu. 7. C. de testib. Abbas in c. quoties. num. 9. de testib. Alex. consi. 88. nu. 13. lib. 5. & consi. 78. num. 13. lib. 5. Stepha. Aufrerius tract. de reprobatione testiū in verbo, amicitia.

SVMMARIVM.

1 Acta inter alios alteri non nocent.
2 Testes examinati inter alios semiplenè probant.
3 l. a sententia. ff. de appella. declaratur.
4 Appellationem à leui præiudicio admitti.
5 Testimonia antiquitus prolata non nocere.
6 Iudicis arbitrio relinqui, quam fidem faciant testes inter alios examinati.

CASVS CXI.

QVAM FIDEM FACIANT testes inter alios interrogati.

1 QVÆ inter † alios aguntur alijs non nocere, ostendit integer ille titulus. C. res inter alios acta. quem amplissimis Commentarijs illustrauit magni nominis vir Andreas Tiraquel. mul-
2 tis tamē in casibus nocere solent, vt cùm inter alios † testes examinantur: nam alijs ita nocere dicantur, vt contra eos semiplenè probare credantur. ita docuit Bart. in l. admonendi. num. 45. de iureiu. qui intelligit, quando de nouo examinari testes illi nō possent. si enim possent, nihil penitùs probarent: quoniam negligentiæ illius adscriberetur, qui eos interrogari non curaret. cum Bartolo senserunt Alex. in l. sæpe. nu. 70. de reiud. & alios recenset Fel. in capitu. quamuis. colum. 1. de reiudicat. Ruin. consil. 14. numero 1. libro 2. consil. 13. nume. 3. consil. 59. num. 3. in fin. consil. 92. num. 15. lib. 4. Marsilius singul. 435. Decius l. 2. numero 50. C. de de eden. dixit esse communem, hanc quoque probauit idem Decius

Universidad de Deusto
Biblioteca

conſ.272.nu.3. in quam opinionem adducti ſunt argumentatione à ſimili ſumpto à ſententia ad probationes,ex † l.à ſententia,de appell.qui ſanè text.hanc opinionem probare non videtur, cùm loquatur in iure connexo inter illum contra quem eſt lata ſententia,& illum tertium.vel dicendũ eſt (vt ait Alex. d.l.ſæpe.nu.71.) ſolùm affirmare,quòd ratione præiudicij appellare licet,ſed clarum ſatis eſt permitti † appellationem, ratione leuis præiudicij. l.non tantùm.ff.de appel.l.& in minoribus.C.eo.non ergo ſemiplenam probationem faciunt teſtes, nec ſemiplenum detrimentum ſentẽtia. imò huic ſententiæ aduerſatur c.inter dilectos.de fide inſtrum. quo affirmatur,† teſtimonia antiquitus lata nihil alteri nocere,cùm certum eſt non potuiſſe iterum examinari. text.illum ſic conſiderauit Aret. quem ſtatim referam,& poſt eum Curt.Sen.de quo infrà.

Secunda fuit opinio, hos teſtes ſolã præſumptionem inducere.ita Aret.in c.cauſam quæ.col.4.de teſtib.& conſ.165.nu.3.Ferdin.Loazes in l. filiusfam. §. Diui.nu.329.de leg.1. Carolus Molinæus in conſuet. Pariſ.tit.1.§.5.nu.38. quos etiam ſecutus eſt Didacus libro pract.q.c.13.nu.1.verſ.Cæterùm. Ratio eſt,quia ſolenniter præſumuntur, vel recepiæ probationes, vel lata ſententia ex præſumptione bona,quę pro Iudice eſt.l.2.C. de off.ciuil.iud.

6 Tertia opinio eorum fuit,qui dixerunt,hoc † Iudicis arbitrio relinqui,ita docuit Abbas d. ca. quamuis.num.3.de re iudic.& clarè Marſilius in l.quæſtionis modum.nu.60.de quæſtio.idem ſcribit Alciat.in l.2.num.29.C.de eden.non diſſentit Tiraq. d. tracta. Res inter alios acta.limit.19. Didacus qui ſuprà, qui ſenſit,duas has poſteriores opiniones vnã eſſe, nempe has probationes contra hunc tertium præſumptionem facere, quæ qualis, & quanta ſit Iudicis eſt arbitrio, nec aliter cæteri relati ſentiunt, præſertim Curt.Sen.conſ.73. Magnifice vir. col.3. qui rem hanc ſatis latè explicauit. & tanta eſſe poteſt, vt etiam ſemiplenè probet,ita Molinæus d.§.5.nu.39.Iudex itaq; prudens conſiderabit negotij ſtatum, an connexitatem aliquam cum iure tertij habeat vel non,an claræ probationes illæ ſint,vel non.nam omnibus diligentiſsimè perpenſis,iudicare rectè poterit, an ſemiplena probatio, vel ſola qualisqualis præſumptio ex illis ſurgat contra tertium illum.

SVMMARIVM.

1 *Nuncio publico credi in ſpectantibus ad eius officium.*
2 *Nuncio ſolo non credi in regione Pedemontium ex nouis conſtitutionibus.*
3 *Nuncium publicum perſonam vilem eſſe.*
4 *Notario ſolo non credi.*
5 *Præſumptionem eſſe pro arbitro.*
6 *Præſumptionem eſſe pro Iudice.& ibidem declaratur.*
7 *Delegato non credi de mandato ſibi facto.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui,an publico nuncio credatur de pertinentibus ad eius officium.*
9 *Nuncio publico non credi cum de graui præiudicio agitur.*
10 *Nuncio publico vitæ illaudatæ contra perſonam valde honeſtam non credi.*
11 *Nuncio publico non credi, cùm citatus coniecturis & præſumptionibus oſtendit,ſe non fuiſſe citatum.*
12 *Nuncio publico non credi de his,quæ extra ſuum officiũ ſunt.*
13 *Nuncio publico referenti ſe à reo citato vulneribus affectum non credi.*
14 *Iudicis arbitrio relinqui,an credendum ſit nuncio referenti à ſe citato verberatum.*
15 *Nuncio publico referenti ſe ab aliquo impeditum fuiſſe ſuum officium exequi,non creditur.*
16 *Nuncio publico credi in connexis ſui officij.*
17 *Nuncio publico referenti dixiſſe,ſe nolle venire, credi.*
18 *Citatione mandata,an mandata cenſeatur reſponſio.*
19 *Antecedens quando ſuum conſequens ad ſe trahat.*
20 *Nuncio publico non credi ſuper bonorum excuſsione:*

Casvs cxii.

QVANDO PVBLICO NVNCIO referenti adhibenda ſit fides vel non, plenius & dilucidiùs quàm hactenus factum ſit,declaratum

PErplexa admodum eſt apud noſtros iuris diſceptatio,quando quibuſue casibus,publico nuncio, quem apparitorem vocamus,credi debeat.& cũ multa Iudicis arbitrio diffinienda tribuant, quò res in foro quotidiana clarius enucleetur, duos caſus principales ſic diſtinguo. Primus † eſt, 1 cùm agitur de his,quæ ad ipſius nuncij officium ſpectant, putà,cùm refert ſe citaſſe,& citatum perſonaliter inuenisſe: vel cùm refert ſe miſisſe in poſſeſsionem,quam Iudex mittendum eſſe pronuntiauit.hoc in caſu vna fuit opinio affirmatiua, credi. ita eã probarunt gloſ.in d.c. cùm parati. in verbo nuncius. de appella. Bart.in tract.ad reprimendum, in verbo per nuncium.ſic Bald.Specu.Imola,Fel.Rom.& alij nonnulli,quos retulit Decius in d.c.cùm parati. num.10. vbi hanc eſſe magis communem affirmauit.quod facit & Tiraq.de retract.conſang §.8 gl.9.nu.10.11.qui & alios ita affirmantes præter Dec.retulit. His accedit Alciat.de præſump.reg.3.præſumpt.14.num.1.& Vantius tract.nullitatum.tit.de nullitate ex defectu citationis.nu.150. quam ſanè ſententiã probari credunt in d.c.cùm parati,de appella.& in l.2. C.de exec ut.& exact.lib.12.

Secunda fuit opinio negatiua, huic nuncio ſolo non credi.quam probarunt Salic.in l. tres denunciationes.col.2.verſ.ſed an credatur nuncio. C.quomo.& quando Iudex.& ante eum glo.cap.quoniam contra.in verbo,citationes.de probat.& gl.cap. quòd ſicut.de electi. Baldum acalios retulit Tiraq. d. gloſ.9. nu.3.inquiunt iſti,non credi ſoli nuncio de citatione ab eo facta,& ob id duos teſtes adhibere debere. quã opinionem probauit (ait Tiraq.) conſuetudo Gallarum.ſic eſt decretis Pedemontium † ſtatutum in 2 nouis conſtitutionibus in tit. delle citationi. §. tutte le citationi.ea ratione adducti, quòd † vilis perſona ſit & abiecta. Cuius fraus & dolus multũ detrimenti adferre poteſt.vilem autem perſonam eſſe,experientia quotidiana demonſtrat, atque ita hunc appellant 3 multi ex noſtris quos longa ſerie enumerat Tiraq.d. gl.9.nu.2. Verùm leuis admodum eſt ratio iſta, quia & ſi viles perſonæ hæ ſunt, eorum tamen officiũ ita à iure probatum eſt, vt credi ei debeat.

Secunda ratione alij vtuntur, quòd vnius vxor nec condemnat,nec iuſtificat.c.admonere.32. q.2.& c.licet ex quadam.de teſtib.ſed reſponderi poteſt. iura illa loqui in teſtibus,vt vnius teſtimonium ſingulare idoneum non ſit,quo cõdemnetur aliquis.l. vbi numerus. de teſtibus. quare teſtimonio vnius viri, quantumuis probi non creditur.at nos in nuncio loquimur,cuius fides & auctoritas à iure probata eſt.

4 Tertiò argumentatione à fortiori alij vtuntur, † ſoli Notario non creditur. §. ſi verò abſunt. in authe de hæredit. & falcid. ſic nec Iudici, nec arbitro.l.nec in arbi-

in arbitris.§.pen.C.de arbitr. c. quoniam contrà. de probat. ergo nec nuncio. ſed facilis eſt nodi diſſolutio,cùm relata iura in his procedant, quæ ſpecialem quandam determinationem habent. nam text. d.§. ſi verò abſunt. negat eo in caſu tantùm ſoli Notario non credi,innuẽs in cæteris credi, vt probat.l.ſi quis Decurio.C.de falſis.& latè ſcribit Alciat. tracta. præſumpt.reg.3.præſump.13.ſic text.d.l.ne in arbitris.§. penult.procedit,quòad iuſtificationem eorum laudi. qua de re plura ſcripſimus ſuprà libro primo, quæſt. 5 62. nam regulariter pro † arbitris præſumptio eſt, vt multis oſtendit Alcia. qui ſuprà præſump. 12. & alia tradit Pariſ.conſ.89.nu.8.9.lib.1.& conſ.24.num.153. 6 lib.2. ſic † quod de Iudice dicitur, pro eo eſt quidem præſumptio.l.2.C.de off.ciuil.iud. ſed declaratur in caſu.d.cap.quoniam contrà. de proba. vt pro eo non præſumatur pendente appellatione: ita declarat Alciat. d.reg.3. præſumpt.9.num.4. Adferri etiam ſolet quartò pro hac opinione tex. l.vlt. C.de bo.vaca.lib. 10.& l.1.C.de Decurio.lib.12.

Quintò à ſimili argumentantur ex l.1.C.de manda.Princip.c.cùm contingat.de reſcript. c.cùm in iureperitus.de offic. delegat. dum ſcribitur, non credi 7 † Delegato ſe mandatum habere: ita nec hic. Sed diuerſa admodum eſt ratio. nam mandatum illud eſt, quo auctoritas & iuriſdictio fundatur, & cùm de illo non conſtat,vt vir priuatus is Delegatus habetur: nimirum ſi ei ante factam de mandato fidem, non creditur.ſic & in ipſo nuncio dicimus, vt ei non credatur de cõmiſsione ſeu mandato Iudicis,vt hanc communem eſſe ſententiam teſtatur Alciat.d.præſumpt. 14.num.5.& reſpondit Ruin.conſ.189.num.2. lib.1.& conſ.15.nu.8.lib.4.

8 Tertia eorum fuit opinio,qui hoc † Iudicis arbitrio relinquendum eſſe dixerunt.ita Hoſtien.Abbas. & alij multi in d.c.cùm parati.de appellat. & multos retulit Tiraq.d.§.8.glo.9.nu.9.quibus accedunt Barba.conſ.21.col.pen. lib.2.& conſ.45.col. pen. in fine. lib.4.Marſil.l.quæſtionis modum.nu. 26. de quæſtio. idem cenſuit Marcus Mantua in ca.quoniam contrà. nu.46.de proba.hos pariter ego ſequor. prudens ergo Iudex noſter qualitatem perſonarum, & negotij conſiderabit,atq; vbi nihil contra nuncium grauiter vrgebit,probabit illius fidem & rationem. nam in dubio pro regula,quæ ad fauorem ipſius nuncij eſt, pronuntiabit.multæ autem ſunt cauſæ,quibus à fide 9 nuntij recedet Iudex. ac primò,† quando graue præiudicium verſatur. nam tunc ſoli nuntio non creditur.ita Bart.in l. Diuus.la 2. nu.8. de cuſto. reo. Alex. conſ.75.col.penult.lib.4.Dec.conſ.94.col.2. nu.3. Tiraq.d.gl.9.nu.7.& nu.30.Marſ.conſ.6.nu.9. & Gram. voto 21.nu.2.& Alcia.d.præſump.14.in fi.putà (ait ille) in cauſa criminali.& in his opinor nec etiam credi Curſori Papæ, quanquam illius fides magis probata ſit,quàm aliorum nuntiorũ, vt inquit Rota deciſ.15.in fi.de dolo & contuma.in nouis. quæ ita declarari poteſt.

10 Recedet ſecundò,quandò † perſona citati valde honeſta eſſet & integræ fidei,nuntius verò vitæ illaudatæ,aut alia iuſta cauſa ſuſpectus.ita ſenſit clarè Decius d.c.cum parati.nu.10.11. de appel.& Tiraq. d.glo. 9.nu.8.& nu.31.poſt Ang.in l.perfectius. C. de anna. exc.& hoc eſt in quo magis Iudicis arbitrium verſatur,cùm perſonarũ qualitas in facto non in iure conſiſtat,& à coniecturis hæc pendent, quæ Iudicis arbitrio conſideranda ſubijciuntur.

11 Recedet tertiò,quando is † citatus,ſe citatũ fuiſſe negaret,idq; vel claris probationibus,vel validioribus coniecturis & præſumptionibus vellet probare, id quod ſenſit Tiraq.d.§.9.nu. 4.5. qui aliquos recenſet,qui affirmarunt ſoli iuramento citati credi, ſe citatum non fuiſſe: in qua opinione fuerunt Specul.in tit.de citatione.Io.Fabri in l.ea quidem.C.de accuſa. & contrarium probari poſſe multis affirmauit idem Tiraq.d.tractatu de Retractu conſang.§.4.glo.1.nu.6. atq; ita etiam quòd de Curſore Papæ eſt dictum, declarari poteſt. Et quod ſcribit Franciſ.de Marchis.q. 418.parte 2.

12 Secundus caſus principalis eſt, cùm † de his agitur,quæ extra nuntij officium ſunt: nam in his nulla ei adhibetur fides.ita rectè cenſuerunt gl. & alij permulti in d.c.cùm parati.de appel. multos retulit Tiraq.d.gl 9.nu.6.his accedunt Alciat.tract. præſumpt. reg.3.præſump.14.& relationes ſuprà in primo caſu,dum volunt credi in his,quæ ad ſuum officiũ ſpectant, ergo à ſenſu contrario fides non adhibebitur in his,quæ ſunt extra.Huius ſententiæ ratio eſt, quia eorum fides in eo tantùm approbata eſt. ſic aliàs ſuprà diximus in caſu 91.nu.23.libro mercatoris, in his tantùm quæ ad eius negotiationem ſpectant, fidem adhiberi,& eo loci alia congeſsimus his ſimilia. Ex 13 quo caſu rectè nũc ad plura infertur,ac primò,† nuntio non credi cùm refert,ſe ab illo,quem citauit, verberibus affectum: nec enim hoc ad eius officium pertinet.ita Peruſ.in c.cùm parati.vbi alij multi. de appell.ita etiam poſt multos cenſuit Alcia.d. præſump. 14.nu.3.& alios plures retulit Tiraq.d.gl.9.nume.14. quibus accedit Fran.de Marchis.q.51.nu.2.4. in 2.parte.inquit tamen Alciat.in hoc etiam non parùm ver- 14 ſari † Iudicis arbitrium,dum inſpecta nuntij & citati perſona exiſtimat,veriſimile an ſit nuncium ab illo citato verberatum fuiſſe.Infertur ſecũdò,non cre- 15 di † nuntio referenti,ſe ab aliquo impeditum fuiſſe, ne ſibi mandata exequerentur, putà cùm mandat Iudex duobus vel pluribus executoribus,vt aliquem prehendant & in carcerem detrudant, ſi impediantur iſti,vel ex eorum manibus iam prehenſum eripiant,eis non creditur, ſi referant, ita euenisſe: ea eſt ratio,quia cõnexa hæc eorũ officio non ſunt. ita poſt alios Alciat.d.præſump.14.nu.3.verſ.ſed pone Iudex.

16 Tertius eſt caſus,cùm agitur de his, quæ † nũtij officio cõnexa ſunt: tunc nũcio etiã fides adhibetur. ita affirmant omnes in d.c.cùm parati. & Alciat. & ac Tiraq.locis iam citatis.cuius quidem aſſertionis ratio multiplex haberi poteſt ex traditis à nobis ſuprà in caſu 95.vbi quid connexum in iure dici poteſt fuſiſsimè exequuti ſumus. Quo quidem ex caſu rectè nunc infertur ad multorum diffinitionem.ac primò 17 credi † nuntio referenti citatum reſpondiſſe ſe nolle venire: nam cùm reſponſio ſit de connexis citationi, ſequitur de illa nuntio credi. quam quidem ſententiam probarunt Bart.in l.vlt.ff.de in integrum reſtitu. Abbas d.c.cùm parati.& ibi Dec. nu.12. qui alios plures refert. ſic & Alciat.d.præſump.14. nu 1.& Tiraq.d.gl.9.nu.18. ſed ex eo dubitabilis hæc ſententia videtur, quòd hoc propriè connexum citationi non eſt,cùm citatio de ſe ſtare poſsit ſine hac reſponſione. nec enim individua hæc ſunt,vt ſunt ea, quæ connexa appellantur, quemadmodum ſuo loco explicauimus.Eſſe enim ſeparata probari eo ſatis poteſt, quòd citatio de ſe valet ſine illa reſponſione,cùm vt contumax citatus iudicetur, expectari per tempus, quòad iudicium venire debet, iure poſsit. Accedit, quòd multoties citati eo ipſo quòd citantur,calore iracundiæ ita reſpondent,deinde ad iudiciũ veniunt. Rurſus,vera non videtur illa ratio, qua relati interpretes vtuntur, dum aiunt reſponſionem venire in quan- 18 dam conſequentiam † citationis, & ob id citatione mandata mandatũ cenſeri,quod in illius conſequentiam venit.l.2.de iuriſd.omn. iud. c. præterea,de off.

Universidad de Deusto
Biblioteca

deleg. quoniam responderi potest, vt satisfacit Ias. l. properandum. §. & si quidem. num. 9. C. de iud. regu-
19 lam hanc locum non habere, vbi † consequens maius est suo antecedenti. l. pen. §. illo. C. de necessa. hæred. inst. & declarat Bar. d. l. 2. de iurisd. om. iud. at hic dubium non est ratione delicti contumacis plus quid responsioni inesse, quàm citationi: non ergo vno
3 mandato aliud venit. Rursus dicere possumus. d. regulam solùm locũ habere in his, quæ sunt vel in necessarium antecedens vel consequens, vt omnes scribunt in d. l. 2. & d. cap. præterea. Qua ratione fit, vt Bald. & alij nonnulli quos retulit ac secutus est Ias. d. §. & si quidem. nu. 9. contra Bar. & illius comites senserit. Ego multùm hac in re Iudicis arbitrio tribuere soleo, vt is consideret personæ citatæ qualitatem, ac negotij leuitatem, vel grauitatem, vt aliquando credat nuncio, aliquando non, nam & Bart. ac Tiraquel. iam relati sentiunt, non esse credendum huic nuncio ad plenum præiudicium.

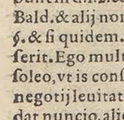
20 Secundò & rectius infertur † credi nuntio referenti super bonorum excussione, cùm refert mobilia
4 non inuenisse, & ob id ad immobilia deuenisse. iuxta l. à Diuo Pio. §. in venditione. de re. iud. si enim est mandatum nuntio, vt creditori satisfaciat ex bonis debitoris siue mobilibus, siue immobilibus, fides adhibenda erit nuncio referenti se mobilia non reperisse, quoniã sine eo ad immobilia deuenire non potuisset. d. §. in venditione. quam illationem rectè affirmarunt Bar. & cæteri. in d. §. in venditione. Alciat. d. præsum. 14. nu. 2. & Tiraq. d. gl. 9. nu. 28. de his satis.

SVMMARIVM.

1 *Sigillum de se nullam probationem facere.*
2 *Sigillum specialem commissionem non probare.*
3 *Sigillum vt fidem faciat, tria requirit.*
4 *Sigillans ignoranter scripturã, non dicitur comprobare.*
5 *Principem non censeri confirmasse scripta in papyro à se iam prius sigillato.*
6 *Sigillans an necesse habeat per testes subscribere sigillatæ scripturæ.*
7 *Sigillum ad illum vsum destinatum esse debet, vt ei credatur.*
8 *Sigillum authenticum solum fidem facit.*
9 *Sigillum priuatum fidem non facit: multa tamen operatur.*
10 *Sigillum idem operatur quod subscriptio.*
11 *Sigillo probato probata est veritas.*
12 *Sigillum non probare cum adest suspicio alicuius falsitatis.*
13 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ concurrere debeant, vt sigillum probet.*
14 *Sigillum non esse de substantia instrumenti.*

CASVS CXIII.

QVANTA SIT ADHIBENDA fides sigillo, egregiè declaratur.

CONTROVERSA admodum est iuris quæstio, quam probationem sigillum faciat. in qua quidem iuris disceptatione multùm versatur Iudicis arbitrium, vt suis locis dicemus. Ego rem hanc ita soleo explanare. Regulam in primis consti-
1 tuo, † sigillum de se nihil probare, nihilq; operari, cùm sit testis mutus & incertus. ita Baldus in titulo de pace Constantiæ, in vers. Imperialis. num. 8. qui
2 ideo dixit, commissionem, † maximè specialem, ex solo sigillo non probari, cùm sit sigillum res inanimata. idem sensit Baldus in l. falsus. in fine. C. de furtis. Fel. & Decius in cap. tertio loco. num. 1. de probat. Crauet. cons. 46. nume. 5. Carolus Molinæus in consuetud. Parisiens. titul. 1. §. 5. num. 12. post Abbatem in cap. 2. colum. vltim. de fide instrum. scribit, tria re-
3 quiri, vt † sigillum fidem faciat. Primò, quòd literis exprimatur cuius sit. Secundò, à quo appositum fuerit, nam in dubio non præsumitur voluntate domini sigilli appositum, si is hoc negat. ita Albe. in l. si per Procuratorem. de Procurat. Molinæus d. §. 5. num. 12. & Didacus lib. Pract. quæstio. cap. 22. in fine. & si Decius. d. cap. tertio loco. nu. 2. post Butr. & Crauet. de antiq. tempo. 11. particula primæ partis princip. nu. 46. aliter senserint. poterit tamen multùm in hoc Iudicis arbitriũ. Fallit in hærede, & in contricto de mendacio, vt apud eos. Tertio requiritur, vt constet qua
4 ex causa appositum sit id quod visus est sentire Bart. in procem. Digestorum. num. 5. & in l. testium. §. si quis ex testibus. ff. de testa. Accedit ratio, quia si is qui apposuit † sigillum, ignoraret causam appositionis, nihil penitùs prodesset. ita Castren. l. 2. C. de reb. alie. non alien. quem est secutus Purpur. l. admonendi. nu. 177. de iureiur. qui subijcit post Angelum in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. de verb. obligat.
5 † Principem non censeri confirmasse scripta in papiro à se priusquam scriberetur sigillato. inquit tamen Purpur. onus probandi esse sigillantis, quod ignorauerit. Quartum requisitum addit Soc. Sen. cons. 257. colum. 3. vers. Tertiò etiam respondetur. lib. 2. post scribentes in cap. post cessionem, de probatio. inquit
6 ille, † subscriptionem testium necessariam fore. id quod falsum crediderunt plures relati à Decio, quos ipse secutus est in d. cap. post cessionem. num. 7. quibus addo Didacum libro Pract. quæst. cap. 22. in fine. Guid. Papæ q. 175. sufficere ergo debet, quòd constet sigillum esse ipsius sigillantis. id quod sine difficultate procedit cùm ab Episcopo, vel Capitulo quis Procurator constituitur, quoniã tunc sufficit in scriptura narrare quomodo constituatur, & illam scripturam solo sigillo munire. ita Rota in nouis. in titulo, de Procurat. decis. 12. & in antiquis. decis. 32. & decis. 39. eod. tit. de certis tamen casibus à Decio relatis. d. cap. post cessionem. nu. 11. subscriptio testium necessaria est, vt apud eum. ad euitandas tamen disputationes omnes, optimũ est addere subscriptionem. Illud etiam in sigillo, præsertim Magistratus, requi-
7 ritur, quòd sit † sigillum solitum & ad illa negotia destinatum. ca. significantem. de appella. Roma. in l. admonendi. num. 55. & ibi Cato Saccus. nu. 51. de iureiurand. Fel. capitu. post cessionem. num. 7. de probat. Octauianus Vestrius in sua praxi. lib. 6. cap. 1. nu-
8 mero 9. Cùm † sigillum est authenticum, absolutè fidem facit, nec necessaria est alia recognitio, cùm satis notum sit esse sigillum authenticum alicuius Magi-
9 stratus. Cùm verò est † sigillũ priuatũ, idem operatur quod priuata scriptura. ita Bartol. & cæteri in l. si per Procuratorem. ff. de Procur. Craue. d. cons. 46. n. 5. & Molinæus d. §. 5. nu. 12. Est ergo necessaria sigilli recognitio, vt illi scribunt, nec dissentit Vestrius d. cap. 1. nu. 10. operatur tamen hoc priuatum sigillum, vt facilius ipsa scriptura recognoscatur. nam quo plura signa & solennia adhibentur, eò facilius redditur certior scriptura. operabitur etiam, vt sigillo verificato intensiùs constet de actus complemento & solenni consensu, approbationeq; sigillantis, vt apud ipsum Molinæum. cui addo Calcan. cons. 29. num. 13. Cùm
10 itaq; de veritate † constat, idem operatur quod subscriptio, vt multis ostendunt Guid. Papæ q. 175. Franc. de Marchis. q. 991. nu. 7. & q. 992. nu. 8. Alcia. respon. 97. num.

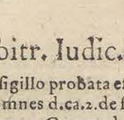
11 num. 13. 14. & ideo probato † sigillo probata est veritas & consensus ipsius actus. omnes d. ca. 2. de fide instrum. Capella Tholos. q. 24. & q. 31. Crauet. d. tracta. de antiq. tempo. 11. part. primæ partis. prin. nu. 44. qui nu. 45. declarat post Decium. & alios in d. c. 2. in fi. de fide instru. nisi subscriptio esset de forma & solennitate. Præterea his accedit, quòd tunc demum sigillum fidem facit, si relata requisita illæsa in scriptu-
12 ra reperiuntur. at secùs, † cùm aliqua desunt, vel suspecta sunt. Abbas etenim in c. inter dilectos. nu. 4. & Fel. nu. 5. de fide instrum. quem secuti sunt Franc. de Marchis. q. 990. nu. 23. Soc. Sen. cons. 258. col. 3. vers. ex quibus concluditur. lib. 2. & Crauet. cons. 46. num. 6. scriptum reliquerunt: sigillum fidem non facere, si illud in sculpturis non congruit dignitati sigillantis, si literæ sigilli legibiles omnes non sunt: ita vt certificari non possit esse illius sigillum, si ita fractũ est, vt colligi non possit cuius sit, ratione signi. Vltimò, cùm charta interior sigilli vetustissima est, sed per glutinum nouæ cæræ fuit chartæ annexum. Verùm dubitarunt Abbas. Fel. & is Fran. de Marchis, an hæc quatuor concurrere simul debeant, vel potius vnumquodq; simpliciter de se sufficiat, tandem in-
13 quiunt, arbitrio Iudicis relinqui. Iudex † ergo prudens ex qualitate læsi sigilli, & alijs circumstantijs iudicare poterit, an ei fides adhibenda sit vel nõ, nec enim his certa regula tradi potest: cùm à facto, & ipso rerum euentu pendeant. Hæc vera esse intellexit Fel. in priuilegijs & similibus, in quibus sigillum est de solennitate, vel substantia actus: secùs vbi non est necessarium, quoniam tunc & si in totum difficiat, nihil tamen obest. id quod & eo loci affirmarunt prius Innoc. Host. & Card. quos secutus est Zasius consil. 2. num. 37. lib. 1. qui affirmarunt, regulariter in instru-
14 mentis † sigillum ad substantiam actus non adhiberi, sed vt facilius probetur.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur, quam fidem comparatio scripturæ faciat.*
2 *Comparationem fidem facere, cùm à testibus perfectè scriptura recognoscitur.*
3 *Testes omnes non cogi scripturam recognoscere cùm illius comparatio fieri debet.*
4 *Subscriptionem partium necessariam non esse, cùm de scripturæ comparatione agitur.*
5 *Subscriptionem esse frustratoriã, cùm iam eiusdem manu facta est scriptura.*
6 *Comparationem literarum non sufficere ad fidem faciendum, cùm scriptura caret testium subscriptione. & ibi affirmatur hoc esse in Iudicis arbitrio.*
7 *§. Sed & si quis. in auth. de instr. fide & cautela. sensus & intellectus.*
8 *Imolæ, Saliceti, & Alexandri confutata opinio.*
9 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rub. de scripturis priuatis declaratur.*
10 *Comparatio literarum vera & propria.*
11 *Scripturam negans cogi potest scribere, vt ex ea scriptura literarum comparatio fieri possit.*
12 *Angeli & Afflicti opinio explosa.*
13 *Probationem à comparatione sumptam esse periculosam.*
14 *Scripturam alterius fingere multi nouerunt.*
15 *Iudicis arbitrio relinqui cui magis credendum, an literarum dissimilitudini, vel testium subscriptorum attestationi, cùm de literarum comparatione agitur.*
16 *§. si verò tale quid. in authen. de instr. fide & cautel. declaratur.*
17 *Comparationem literarũ in apocha factæ, an credatur, si de similitudine constat, testibus repugnantibus.*
18 *Comparationi literarum apochæ confirmatiuam testibus, etiam non subscriptis, plenè probare.*
19 *Scripturam semplenè probare cùm testes non subscripti affirmant vidisse scribere. etiam si non adsit comparatio literarum: arbitrio tamen Iudicis multum tribuitur.*
20 *Comparationem literarum cum sigillo fidem facere de veritate apochæ.*
21 *Comparationem literarum non probare apocham ex sola testium depositione, qui dicunt, se vidisse scribere.*
22 *Comparationem literarum libri rationum fidem plenã facere.*
23 *Comparatio literarum epistolæ an fidem faciat, à Iudicis arbitrio multum pendet.*
24 *Iudicis arbitrio relinqui, an sola literarum comparatio in scripturis publicis probet.*
25 *Comparatio literarum qua sub forma fieri debeat.*
26 *Periti in arte cùm eligi debent, duo saltem eligendi sunt.*
27 *Periti electi ad faciendum comparationem literarum iurare debent.*
28 *Periti cùm comparationem literarum facturi sunt, è quibus literis comparationem sumere debeant.*
29 *Scripturæ certitudinem ex alterius comparatione haberi non posse.*
30 *Periti dum literarum comparationem faciunt, singulas literas & dictiones inspicere debent.*
31 *Comparatio fidem facit ob omnimodam similitudinem*
32 *Comparationem scripturarum fieri petens, quid iurare debeat.*
33 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rubric. de scripturis, declaratur.*

CASVS CXIIII.

DE VI ET EFFECTV COMPARAtionis literarum in scripturis apochæ, libri rationum, epistolæ, & instrumenti, & de requisitis ad comparationem ipsam faciendam, luculenta, dilucida ac subtilis explanatio.

COMPARATIONE literarum vti maximè solent, qui in foro & iudicijs assiduè versantur, vt ea scripturæ fidem vel probent, vel improbent, quæ sanè
1 comparationis fides & probatio à † Iudicis arbitrio multùm pendet. quod egregiè probat text. §. si verò tale, quod in authen. de instru. fide & cautela. & scribunt Baldus in l. comparationes. num. 19. C. de fide instru. Curt. Sen. & Purpur. in l. admonendi. ille. num. 108. 110. iste num. 171. quò tamen res clarius eluceſcat, & facilius intelligat Iudex noster, quibus in casibus suum versatur arbitrium, plures casus ita constituo, atq; distinguo.

Primus est, quando † comparatione facta constat
2 de similitudine literarum, & in illa apocha, (nam de hac prius vt magis controuersa agemus) super qua controuersia, adest subscriptio trium testium, qui graues & honesti sunt, & illi recognoscunt eorum subscriptiones, affirmantes scripturam illam esse scriptam ipsis præsentibus ab illo in scriptura commemorato: hoc in casu comparatio illa, seu illa scriptura plenam fidem facit. ita Bart. in l. admonendi. nume. 26. de iureiurand. & in l. nuda ratio. numero 6. verficul. aut quis. ff. de donat. & cum Bartolo sentiunt Purpur. d. l. admonendi. numero 176. quo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum sententia verè probatur in d.auth. de instr. fide & cautel.§.si quis igitur cautè. dum Iustinianus formam obseruandam tradit. Nec ego hoc in casu necessarium fore existimo † quòd testes omnes recognoscant: sufficit enim quòd duo ex tribus, quoniam certitudo scripturæ habetur. d.l.comparationes. in prin. & ita senserunt ibi Bald. & Salice. & clarè Castr. cons.134. In causa Ludouici.lib.1. Calcan. consil. 29. colum.vlt. & si aliter senserit Aret.cons.64. nume.3. & cum eo Soc. Sen.cons.274.col.7. libr.2. & alios recenset Craue.de antiq.temp.quinta part.primæ partis principalis.nu.51.52.53. verùm nec Aret. nec Soci. satis rectè satisfaciunt rationi desumptæ à fortiori. d.l.comparationes. Rursus,non credo etiam esse necessarium quòd partes ipsæ sese subscribant,† quamuis Bar.præcitatis locis sentiat, partium subscriptionem aliquid conferre. Ego inquam nihil conferre existimo: quia vna semper est scriptura,& periculum falsitatis non plus tollitur,quando adest subscriptio, quàm cùm deficit.& ita mecum sensit Alex. & Ias.in d.l.admonendi.ille. nu.31.in fine.iste in repe.nu. 85. vers.in hac differentia.qui post Cynum,Baldum,Castren.& alios in l.cùm antiquitas.§.cùm autem.C.de testa.docuit,superfluam esse † subscriptionem manu illius,qui iam scripsit. ex quo vna est literarum forma.idem sensit Curt.Sen.d.l.admonendi.nume.111. quamuis eo loci Purpur.nu.176.in fine, minus rectè Bartolum intelligens,tueri eum nitatur.

Secundus est casus, † quando apocha non habet testium subscriptionem, sed ex sola literarum comparatione apparet literarum similitudo, ita vt videatur esse scripta manu illius in scriptura memorati, tunc plenè quidem non probat: affirmarunt Barto. in d.l.admonendi.nu.26.& in d.l.nuda.num.6.semiplenè ergo probare dixit Bartolus. & cum eo transeunt Aret.cons.64. Felyn.cap.2.num.14.versi. septimò limita.C.de fide instr.Alex.cons.76.nu.3.libr.3. cons. 80.nu.4.lib.4.& cons.150,nu.16.lib.5.Bertr. cons. 140. lib.2.Curt.Sen.d.l.admonendi.numero 115.117. Ruinus cons.35.num.8.cons.46. num.48.cons.69. num.1. 2.& cons.70.nu.4.lib.4.latè Rol.à Valle.cons.26.nu.12. 13.lib.1.Ego opinor,hoc esse in Iudicis arbitrio positum.nam text. † §.sed & si quis,in auth. de instr.fide & cautela,quo relati Doctores mouentur, non affirmant comparationem hanc semiplenam probationem facere,sed solùm ait: non quòd penitùs reijcienda sit ipsa scripturæ per comparationem examinatio. Ratio est, quia ipsa comparatio aliquam vim habere poterit posteaquam facta est. sed non possumus dicere facere semiplenam, vel plenam, vel minus quàm semiplenam,cùm hoc ab ipso facto, à futuro euentu pendeat: † id quod in arbitrio Iudicis esse videamus:hoc sensit & Baldus in l. comparationes.numero 19. C.de fide instr.dum dixit,esse in Iudicis arbitrio deferre hoc casu iuramentum in supplementum. sentiens suo arbitrio esse an semiplenè, vel minus probet. & citat l.3.de testibus.idem clarius sensit Zasius lib.2. sing.respon. ca.25.Si ergo Iudex videbit comparationem clarè demonstrare, scripturam esse illius manu scriptam, semiplenam fidem ei adhibere poterit. si minus clarè, concipiet aliqualem præsumptionem, quòd alio adiuncto adminiculo efficere poterit semiplenam probationem. Si verò clarissimè constabit de similitudine scripturarum etiam ei plenè credere affirmarunt. & Bartol.dict.l.admonendi.num.26. versicu.dico tamen. qui sensit esse in arbitrio Iudicis. dum inquit, secundum quod sibi, hoc est,Iudici videretur. & licèt Bartoli sententiam non probet text.§. si verò aliquid tale.cùm is alium habeat sensum,vt infrà dicemus in casu sequenti, attamen probat tex. à me suprà relatus & perpensus. idem sensit Alex. sibi contrarius.cons.58. nu.1.in fin. lib.7. & ideo † malè sentiunt Imola, Alex. & Sali. qui Bartolo aduersantur,vt retulit Ias. de repet.l.admonendi.nu. 86. vers.item inquantum. quo loci Abbatem,But.& alios Bartoli sequaces recenset. imò ipsemet Alex.cons.181.nu.3. libr.2. Bartolum secutus respondit,Iudicem ex suo arbitrio adhibere posse plenam fidem comparationi claræ & manifestæ. idem docuit Purpur.in d.l.admonendi.num.171.& hoc est adnotandum ad declarationem statuti † Ferrariæ lib. 2.sub Rub.de scripturis priuatis.quo est cautũ,quòd habita scripturarũ similitudine, pronuntietur scripturam esse de manu illius conuenti.hoc intelligitur cùm extat omnimoda similitudo, alioqui in dubio, suo arbitrio Iudex pronuntiabit. erit autem clarissima † comparatio seu similitudo literarum, cùm in omnibus conueniet.ita Cur.Sen.d.l.admonendi.nu. 118. vers.secundò vbi. qui Bartolum secutus, sic declarat.& ab eo non dissentit ibidem Purpur. nu. 172. Quibus infertur, † negantem scripturam sua manu scriptam cogi posse ad scribendum,vt inde sumi possit comparatio.quoniam,vel plena inde orietur literarum similitudo,& per consequens plena probatio, vel orietur aliqua similitudo, & per consequens vel semiplena probatio,vel aliqua præsumptio: non ergo frustrà hoc requirit Iudex, posteaquam ad veritatem inuestigandam hoc facit. arq; ita in foro obseruari testatur Curt Sen.d.l.admonendi.nu.116. & alij plures relati à Gramma.decis.34.nu.16.Marsi.in Rub. C.de proba. num.316. & statuto Ferrariæ iam relato ita expressè cautum est,& verè ita solet obseruari. & praxis ipsa iure bono & æquo nititur. quamobrem malè scriptum reliquit † Angel. in d.l.comparationes.C.de fide instr.à quo non dissentiunt Afflict.dec. 181.nu.4.qui subdit.num.5.ex æquitate quidem posse interrogare,& ad scribendum compellere, & clarius Zasius lib.2.sing.respons.c.25.inquit Angel. negantem suam scripturam testibus non subscriptam, cogi non posse ad scribendum,vt inde sumatur comparatio. est enim falsa eorum ratio,dum inquiunt, quòd sola cõparatio plenè non probat,& timor subest falsitatis,ergo cogi non potest ad scribendum. est inquam falsa ratio hæc,quia fieri potest,vt plenè probet ob maximam literarũ similitudinem, fieri etiam potest,quòd semiplenè.quod autẽ de timore falsitatis ipse Iudex diligenter animaduertet ad omnia, & coniecturis poterit,hoc vel iustam vel iniustam causam habere. negare tamen non possumus probationem quod docet experientia,† hanc esse multũ periculosam,cùm multi reperiantur,qui † alterius manũ ita fingunt,vt illã ipsam scripturam esse dicamus: vt aliquos retulit,quos vidit Marsi.in Rubr.C.de proba. nu.318.& de quodam monacho Zasius lib.2. sing. respon. capitulo 25. oculos ergo Iudex nostros habeat lynceos.

Tertius est casus, quando apocha habet testes subscriptos,& facta literarum comparatione constat de earum magna dissimilitudine : testes autem suas subscriptiones recognoscerent, & attestarentur esse scriptam manu illius : hoc in casu est in arbitrio † Iudicis,cui fidem adhibeat, vel literarum dissimilitudini,vel ipsis testibus.quod clarè probat text. † d.§. si verò tale quid.in auh.de instru. fide & cautela. dum Iustinianus tribuit hoc arbitriũ Iudici, si casus eueniat, vt euenit in Armenia : quem casum ipse Iustinianus in initio suæ constitutionis recenset. & hoc in casu non dissentiunt inter se Doctores. nam ita sentiunt Imola,Salic.& Alexan.vt recenset Ias.qui abeis non dissentit in d.l.admonendi,in repet.num.86. versic.

versic.item in quantum Bartol.& ibi clarius Curtius Sen.num.108,& Purpu.num.171. prudens ergo Iudex obseruabit imprimis quo tempore sit scripta illa scriptura,super qua vertitur contentio, deinde perscrutabitur,an eiusdem temporis aliæ eiusdem scripturæ habeantur, & adhibitis peritis conabitur veritatem indagare. si eiusdem temporis, vel paulò ante, vel paulò post haberi non possunt, sed alia multùm distantis temporis perscrutabitur, an is mutauerit personæ conditionem,vt quia senio, vel infirmitate. ita debilitatus sit, vt ex suis scripturis videat aliqualẽ similitudinem, quæ testibus adiuta efficiet esse illius manu scriptam hanc controuersam scripturam. si horum nihil habere poterit Iudex, testium qualitatẽ considerabit, quos si fide dignos animaduertet pro illorum testimonio iudicare poterit,sin minus integræ fidei contra pronunciabit: si omnia æqualia,sibi non liquere,dicere poterit.

Quartus est casus,† quando in apocha comparatione literarum facta,de literarum quidem similitudine constat, sed testes contradicunt.hunc casum visus est formare Bart.in d.l.admonendi. nu.26.versic. quod apparet.dum sic intelligit.d.§.si verò tale. clarius formarunt ibi Curt.Sen.num. 108. Ias.in repet. num.86.versic. item inquantum.& Purpu.nu.171.& dixit Bar.hoc esse in Iudicis arbitrio.Ego opinor casum hunc sic formari vix posse, quoniam ex facto vix potest contingere. Aut enim volumus intelligere testes hoc esse subscriptos illi scripturæ, & recognoscere eorum subscriptionem, & tunc non possent contradicere,quia contraria allegarent,nam subscribendo attestati sunt illius esse scripturam, nunc negando esse illius manu scriptam, aliter sentiunt. Aut intelligimus testes hos non esse subscriptos, & tunc q̃modò astruere negatiuam possunt, dicendo non esse illius manu scriptam, cùm contrarium ipsa literarum similitudo ostendat. & ideò Purpur. d.numero 171.dixit, esse difficile exemplificare. Ego aliquando considerabam duos casus.vnus est,quando ipsi testes contradicerent illi similitudini, non dicendo & allegando ratione dissimilitudinis alicuius non esse scriptam illius manu, sed aliam ob causam, vt quia is eo tempore alio in loco esset,quàm in loco in quo scriptura facta legitur: tunc comparatio illa nihil proficiet. Alter est casus,quãdo testes essent subscripti, & ipsi pariter suam subscriptionem negarent.quem casum considerauit Purpur.d.l.admonendi.nume.175. post Ioannem Baptistam à Sancto Seueri. ibi. nam tunc, inquiunt isti,nisi magna adsit literarum similitudo, quæ eo casu semiplenam tantùm facit probationem,nõ probabit comparatio, nisi etiam ipsorum testium subscriptiones per literarum comparationem probentur: ita enim illæ probari possunt, vt scriptura principalis. ita Salyc.in l. in bonæ fidei. columna sexta. versicul. quod ego fateor. C. de reb. cred. & iureiurando. & Purpu. dict. numero 175. in fine.

Quintus est casus † cùm apocha nõ habet testes subscriptos,sed literarum comparatione facta,& earum similitudine reperta, testes aliqui testimonium ferent,se vidisse illum scribere apocham illam ipsam. hoc casu comparationem hanc ita adiuuatam plenã fidem facere censuit Bartol. in dict. leg. admonendi. numero 26.versicul.aut habet.& cum eo sentiunt ibi Ias. numero 85.in repetitio.versicul. tu attende. Rui. consilio 79.numero tertio.libro quarto.verùm text. auth.at si contractus.C.de fide instrument.non probat, cùm solùm dicat solam literarum similitudinem non probare,nec sequitur à sensu contrario,ergo adiuta testibus extra scripturam plenè probabit. quoniam argumẽtum à sensu contrario stricte, & ad verborum limites sumi debet, vt rectè docuit Decius in l.prima,vltim. notab. de offic. eius. poterit ergo hic sumi,ergo probationem faciet,sed an plenam,vel semiplenam Iudex ipse iudicabit. Accedit quòd textus in corpore vnde est,desumpta d. authen.at si contractus, loquitur de comparatiõe literarum in publicis scripturis,in quibus alia forma seruatur, vt infrà dicemus.opinor itaque casum hunc esse Iudici arbitrariũ, cùm à Iustiniano non sit determinatus in dicto §. si quis verò.in authent. de instrument. fide & cautel.

Sextus est casus, † quando in apocha comparatio literarum fieri non potest,nec testes illi scripturæ subscripti sunt,sed solùm reperiuntur testes, qui affirmant,se vidisse cùm is scriberet scripturam illam. hoc in casu docuit Bartol.in dict.leg.admonendi.numero vigesimosexto. versicul. si verò approbatur. & in dicta l.nuda.numero sexto semiplenè probare, ex dict.§. si quis.& d.authe.at si contractus. & cum Bartolo senserunt Salicet. ibi, & Butrius in capitulo secundo,de fide instrument.& Ruinus d.consil.79.numero tertio, libro quarto. Socin. Sen. consilio 174. rectius sensit Curtius Sen. dict.l.admonendi.nume. 110. hoc relinqui arbitrio Iudicis: atque ita Bart. sententiam interpretatur,quam etiam defendit ab impugnationibus Romani, qui dum Bartolo aduersatur,censuit, imò hoc in casu testes plenam fidem facere.quod sensit & Ias.ibi in repe.numero 86.Eiusdẽ opinionis fuit & Ioseph Ludouic. in decisionibus Perusinis decis. 7. num.16.

Septimus est casus † quando apocha habet sigillum solum,& per comparationem apparet de literarum similitudine.tunc inquit Castren. dict.l.admonendi.plenè probat. verùm Purpu. ibidem. numero 177.scribit,ex eiusdem Castren.opinione, fidem non à literarum similitudine,sed à sigilli veritate pendere.qua de re suprà suo loco diximus.Ego opinor vnũ alterum maximè adiuuare,cùm id dixerim, cõparationem solã aliq̃ Iudicis arbitrio probationẽ facere.

Octauus est casus † cùm in apocha agitur de cõparatione literarũ ex testium testimonio, vtputà producitur scriptura,quæ dicitur à Caio scripta, & testes plures,qui præsentes non fuerunt cum scriberetur, examinantur, & deponũt illam esse scripturam manu Caij scriptam, cuius manum notam habent, hoc in casu comparatio ista nihil probat: ea est ratio, quia facilè possunt similitudine manus falli. ita casum hũc probarunt Aret.consilio 64.Imola cap.7.de fide instr. Alexan.cons.76.num.4.lib.3.consil.80.nu.4.lib.4.& consil.150.col.7.nu.16.lib.5.& consil.114. nu. 2. lib.7. Afflictus decisio.181.in fine, quia affirmat ita in Consilio Neapolitano decisum.quòd facit & Gramm.decis.84.Ruin.consilio 79.num.4.lib.4. Decius consilio 615.num.3.Parisi.consi.19.nu lib.3.& consil. 55.num. lib.4.Rolan.à Valle consi.26.nu.5.lib.1.Zasius consil. 4. nu.7.in fin.li.2.Marsi.Rub.C. de proba.num. 318. qui ob id dicunt, probationem per comparationem esse periculosam. Et idem censuit Ioseph Ludoui. decis.7.nu.18.& 19.qui & alios nonnullos idẽ affirmantes commemorat.

Nonus est casus, cùm agitur † de comparatione literarum in libro rationum. quo in casu concludit Bar.in d.l.nuda.nu.9.de dona.& in auth.at si contractus.prima lect.nu.5.& nu.9.in fi.C.de fide instru.cõperta literarum similitudine plenam probationem facere.Cum eo senserunt Alexa. consi.76.col.2.nu.2. li.3.& consi.58.nu.1.consil.114.num.4.li.7.Curt.Sen. in l.admonendi.nu.124.Curt. Iun.consil.118.num.8. in fi.& consil.162.nu 5.Decius c.2.nu. 16.de fide instr.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Purpu.d.l.admonendi.nu.212. Soc.Sen.consil.41.col. 2.libr.3. Grammat.decis.34.num.16.illa ratione mouentur omnes,quòd non ita facilè est librum rationum fraudare,vt apocham. his accedit Castren.cons. 88. Quantum ad contenta. col 2.lib.2.in nouis.qui idem in paruo libro quem librunculum is appellat, respondit. Rursus, inquit Bart.in apocha imputandum est illi,qui sibi scribi apocham curauit, si plenè & perfectè scripta nõ est,quia potuit hoc effici: quod non contingit in libro rationum.hæ rationes locum habent in libro rationum ipsiusmet scribentis, qui in eo ad alterius commodum aliquid contra se scripsit,& qui liber penes ipsum,vel eius successores esse solet.secùs in libro rationum vnius,putà Caij,in quo aliquid esset à Sempronio scriptum contra se, & eo codice vti vellet Caius. nam hic sola literarum comparatio non sufficeret.quoniam rationes quæ in apocha militant locum etiam habent & in hoc casu, in quo est facilè manum illius imitari.& ideo idem hoc casu dicendum est,vt in apocha.

23 Decimus est casus, † cùm agitur de literarum comparatione in epistola, quo quidem in casu sunt Doctorum contrariæ opiniones. Bartolus in l. nuda in fine de dona. docuit,comparationẽ hoc casu idem operari quod in casu libri rationum. at in eo plenè probat,ergo & hoc in casu. Cum Bartolo senserunt & Alexand.consil.58. nu.1.consi.114.nu.4.lib.7. Soc. in l.si ita scripsero.col.vlt.ff.de cond.& demonst. Decius cons 219.in fi,qui tamen subijcit, in hoc multũ posse Iudicis arbitrium.item Decius cap.2.nu.16. de fide instr.qui hanc communem esse testatur. Curt. Iun.consi.162.nu.5.Purpur.in d.l.admonendi. num. 214.qui tamen aliquantulum dubitat. idem placuit Soc.Iun.consi.162.nu.4.lib.2.Grammat.decis.34.nu. 16.& Crauet.tract.De antiq.temp.5.particula primæ partis prin.nu.65.& clarius nu.68.& Nicolaus Anto. Grauatius in annota.ad Praxim Octauiani Vestrij libro 6. cap.1.num.27.verùm horum interpretum rationes minus probabiles sunt. nam dum argumentantur,quia ratio, quæ est in apocha, non militat in epistola.in apocha enim est ratio, quia imputatur ei, qui scribi fecit,quòd nõ curauerit eã à testibus subscribi.quæ ratio cessat in epistola, in qua non solent adhiberi testes.hæc argumentatio est leuis,quia non est hæc ratio præcipua & finalis, cur comparatio in apocha plenam fidem non facit. nam si hæc esset ratio,sequeretur quòd nullã penitùs fidem facere deberet,quia semper negligentiæ ratio allegari posset, & tamen facit aliquam fidem,vt suprà diximus. Vera ratio itaque est,ob falsitatem euitandam,quæ locum habet etiam in casu isto. nec me mouet quod scribit Decius in d.c.2.nu.16. in fine. Iustinianum in d.auth. de instrum. caus. & fide, præbere consilium apponendi testes,quod consilium solùm potest verificari in apocha, non in epistola: ergo in apocha solùm Iustinianus prouidet.quia respondeo, Iustinianum consilium dedisse eo in casu,in quo dari potuit. sed ex hoc non sequitur, quin ratio ipsa qua motus is est ad consilium dandum in apocha, hoc est, fraudis suspitio militet in epistola,quæ non ita sui natura efficacem obligationem parit, quàm ipsa apocha. Accedit,vt inquit Purpur. d.l.admonendi.num.214. nonne facilè alicui est fingere epistolam sibi transmissam? quamobrem contrariũ alij plures sentiunt, nempe comparationem literarum nihil plus efficere in epistola quàm in apocha. hanc probarunt Abbas in cap.2.nu.8.de fide instrum.Alex.consi.76. nume.8. lib.3.Cur.Sen.in d.l.admonendi.nu.123. qui Bald.Iacobum Beluisium,Sali.& Angelum eiusdem opinionis recenset,idem ibi Ias.in repet. num. 139. & Curt. Iun.num.41. nec multùm dissentit Purpur. qui nos cogitantes reliquit.idem sensit Decius consil.615.numero 2. dum absolutè de priuata scriptura loquitur. idem sensit Didacus libro Practica. quæstio. capitulo 22.num.7. qui visus est etiam sentire Iudicis arbitrio multum tribuendum esse.id quod clarius respondit Soc.Sen. consil.41. colum.secunda. versicul.secunda ratio.lib.3.

25 Vndecimus est casus, † cùm agitur de comparatione literarum scripturæ publicæ, vtputà instrumenti,tunc cùm de literarũ similitudine solùm constat, scribit Bartol. in §. sed & si. nume. 11. 12. in authen.de.instrumen.cautela & fide.post Iacobum Beluisiũ ibi. Iudicis arbitrio relinqui. quod multis confirmat.iuxta ergo literarum similitudinem iudicabit Iudex,an plena,vel semiplena adhibenda sit fides. & aliqua apud Curt.Iuniorem.consi.162. nu.5. Parisi consi.104.nu.6.lib.1. Cùm verò aliud adminiculum literarum similitudini accedit,plenè probat.vtputà, si vnus testium deponeret, se illi testamento adfuisse. aut viuens Notarius, qui rogatus fuit, vel Scriba, qui Notarij nomine scripsit,vt probat text. d. §. sed & si. qui integer contextus ad huius casus declarationem perlegendus est. sunt relati casus annotandi ad interpretationem iam relati statuti Ferrariæ libro 2. De scripturis priuatis.cùm ex eo statuto casus
26 hi omnes non distinguantur, Comparatio † autem hac forma & ordine (vt & hoc, nec ab re, attingamus) fit in primis,Iudex si non vult ipse facere comparationem,potest enim si vult ex suo arbitrio,secundum Bald.d.l.comparationes.numero 17. debet inquam ipse Iudex duos,nec minus, peritos artis scribendi eligere. hoc probat pluralis locutio. l. comparationes. §. omnes. ibi, ad his. C. de fide instrum. & in specie affirmarunt ibi Bartol. in secunda lectu. numero tertio. & Salicet. colum. sexta, versiculo ad sextam quæstionem.qui subijcit, esse eligendos confidentes partium. Curtius Sen. in l. admonendi. numero 114. versiculo quintò requiritur.de iureiuran. Comprobatur ex illa generali ac communi conclu-
27 sione,quòd vbi in aliquo negotio eligendi sunt periti in † arte,duo saltem eligendi sunt.ita Bartol.in l. 1. in princip. ff. de ventre insp. Alexand.l.1. §. vltim. & ibi latè Galliaul. ff.de verborum obligatio. idem Alexand.consil.35. numero octauo. libro primo. & consil. 180.num.2. lib. 7. Decius in capitulo quarto. numero 10. de probatio. Rebuffus in l. vnica. num. 492. C.de sentent.quæ pro eo quod interest profer.& apud relatos habentur declarationes,quas nunc non refero. His nouissimè accedit bene eruditus Ioseph Ludouic. in decisionibus Perusinis. decisio. 7. numero 9. qui admonet Lectorem hanc à me relatam traditionem procedere, quando duo hi periti adhiberi commodè potuerunt, sicuti quando in celebri aliqua ciuitate hac de re controuertitur. alioqui vnus tantùm sufficeret : quemadmodum scribunt Bartolus in l. 1. in princip. ff.de ventre.insp. & Cæpolla in consil.61. numero quinto. in criminalib. Quam sanè declarationem à me minimè consideratam ait doctiss. Ludouicus. Cæterùm velim illum monitum,quòd & si omnium memor non sim, non tamen hac in re meam accusabo negligentiam. Nam cum eo in loco reiecerim lectores ad Bart. Rebuffum & cæteros qui huius declarationes auctores sunt, & breuitatis studio illam non adscripserim, videor satis præstitisse quod diligentius fortè præstiti in Commentarijs.de adipiscenda possessione remedio quinto.nu.162.vbi hanc ipsam doctrinã apertius recensui.
28 Requiritur secundò, quòd antequam ad † comparationem deueniant, iurent, quòd comparationẽ non

non faciens, non lucri causa, neque inimicitijs, neque gratia tenti: ita probant clara verba.d.l. comparationes.§.omnes.& ibi Cynus & Alberic. & Bartol. in secunda lectu.in fin. idem dixit Curt. Sen. d.l.admonendi.num.114.versic.quintò requiritur. & opinor sufficere si semel iurant antequam faciunt comparationem. & ob id non videtur necesse quòd post tempore relationis iuramentum hoc præstent,vt faciunt artis periti cùm referunt. vt tradit Bartol. in l. Theopompus.de dote præleg. Ias. in repeti.l. admonendi.numero 237.& ibi Ripa numero 196.ff. de iure iuran. Decius capitul.4.num.15.de probatio. Rebuffus.d.l.vnica.numero 490.C.de senten. quæ pro eo, quod interest proferunt. Didacus lib. 2. varia. resul. cap.13.nu.4.

29 Requiritur tertiò † quòd periti isti assumant alias scripturas,è quibus volunt accipere comparationem literarum ad scripturam super qua est controuersia: quæ sanè scripturæ, è quibus comparatio sumitur,debent esse certæ & veræ illius, qui asseritur scripsisse hanc scripturam contentiosam. hæc certitudo habetur duobus modis. Primò, cùm illæ scripturæ sunt vnius, vel plurium instrumẽtorum publicorum manu illius confectorum.ita probat.d.l. cõparationes.ibi, sed tantummodò ex forensibus, vel publicis instrumentis. Habetur & secundò,quando illæ scripturæ habẽt subscriptionem trium testium, qui omnes,vel duo saltem affirment, & denuò in Iudicio deponant illas scripturas esse scriptas ab illo se præsentibus & deinde subscribentibus. ita probant clara verba d. l. comparationes. ibi, ideoq; sancimus, non licere comparationes literarum ex chirographis fieri, nisi trium testium habuerint subscriptiones: vt prius literis eorum fides imponatur, vel ipsis hoc deponentibus, siue cunctis, sine omnimodo duobus ex his. Constantinus Harmenopulus in iuris promptuario,libro primo titu.nono Rubr. De schedis priuatis.ita scriptum reliquit.Ex priuatis scripturis nulla fiat comparatio, nisi sint testiũ subscriptiones,&c. ex recentioribus sententiam hanc probauit Ioseph Ludouicus dicta decis. 7. nume. 10. & eadem decis.à numero secundo. vsque ad decimum aliã requisita recenset , quæ apud eum legi facilè possunt.

Sumeretur etiam & tertiò ex scripturis, vel quibus est is visus in Iudicio, vel quas sua manu scriptas fateretur: ita Curt. Sen.d.l.admonendi.numero 114. versiculo qnartò quòd. Crauetta consil.216. numero 18. qui alios recenset.& in summa, ex omni alia scriptura modò certa sit.ita etiam sensit Salicet.in dict.l. comparationes. columna quarta.versicul. & ex prædictis. qui subdit fieri etiam ex scriptura reperta in archiuio. & Constantinus loco præcitato ait: Quia, & id quod ex publicis monumentis profertur, publicisq; testimonij fide subnixam chartam ad comparationes admitti volumus. Et nota, quòd de certitudine harum scripturarum,è quibus comparatio sumẽda est,constare debet in Iudicio coram Iudice ordinario,non coram his peritis electis, cùm nullam ipsi habeant certificandi iurisdictionem. & ideò docuit Baldus in dict.leg. comparationes. numero decimo. Iudicem illum esse qui compellere potest hunc, qui scripsisse creditur, scribere sua manu. vt inde sumi
1 posit comparatio.id quod suprà latius exposui. No-
30 ta etiam † illud, certitudinem hanc haberi non posse per comparationem alterius. ita text.dict.l. comparationes. ibi, sine comparatione literarum. Est ratio, quia res in infinitum tenderet. & quia ex comparatione nunquàm vera habetur certitudo.

31 Requiritur quartò, quòd isti † periti inspiciant singulas literas,seu elementa,dictiones,& elementorum, verborumvè tractus, signa, stylum, & his similia.ita Baldus in dict.leg.comparationes.numero decimooctauo.admonuit.& ibi Petrus Perticensis.numero 30.& Salycet.colum. penultim.in principio.

32 Requiritur quintò, quòd illi † periti referant Iudici quid egerint, & iudicauerint de literarum similitudine: nam suum munus hoc est, non ipsius Iudicis.Salycet dict. l. comparationes. colum. penultim. in principio.& si Perticensis in d.leg.comparationes. numero 30.aliter visus est sentire. nisi dicamus facta relatione cum Iudicio facto à peritis Iudex ipse interloqui debeat, illam scripturam esse manu illius scriptam,atque ita erit sextum requisitum: ita Saly. loco statim citato.nõ hoc loco referam illud quod requiri etiam ait Cur.Sen.d.l.admonendi.num.114.versic.
33 vlti.requiritur. de omnimoda † similitudine literarum: quoniam hoc ad ipsorum peritorum cognitionem.& Iudicium,non ad cõparationis faciendæ formam spectat.

Requiritur sextò ex iure nouissimo quòd is, qui
34 petit † comparationem literarum fieri, iuret se non habere alias probationes,hac vna comparationis literarum excepta. ita probat. §. si verò nihil. in auth.de instrum. cautela & fide. & annotauit post glo. ibi Salyc.in d.l.comparationes.col.3.versic. oppono sextò. quòd sanè postremum requisitum est annotandum
35 ad interpretationem præcitati † statuti Ferrariæ, lib. 2.sub Rubri. De scripturis priuatis. in quo relata requisita,vno hoc vltimo excepto referũtur.illis addẽdum est hoc vltimum,ex quo enim iuxta Iuris Communis dispositionem statuit:ab eo quoque interpretari debet,non autem corrigere.

SVMMARIVM.

1 *Probationem plenam in antiquis non requiri.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ probationes sufficiant in antiquis.*
3 *Probationem præsumptiuam,& adminicularem sufficere in antiquis.*
4 *Præsumptiuam probationem in antiquis sufficere etiam contra iustum & titulatum possessorem.*
5 *Probationem præsumptiuam & coniecturalem in antiquis haberi pro vera & perfecta probatione.*
6 *Præsumptiones & coniecturæ à iure probatæ plenam fidem facere.*
7 *Coniecturæ à iure probatæ apertissimam probationem facere.*
8 *Coniecturæ quæ à iure approbatæ dicantur.*
9 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ coniecturæ plenam fidem faciunt.*

CASVS CXV.

QVAE EXIGANTVR PROBATIOnes in antiquis.& ibidem de præsumptiua,& coniecturali probatione.

RECEPTISSIMA est nostrorum sententia, in factis antiquis † plenam illã & exactam probationem, quam in nouis exigimus, non requiri: & ob id censent leues probatiões sufficere. Dubitari tamen contingit, quæ & quales hæ esse debeant probationes. Corneus con.19.col.vlt. versic.non enim est statutum, lib.2.respondit,nil hac de re fuisse iure nostro statutũ,& ob id Iudicis † arbi-
2 trio

Universidad de Deusto
Biblioteca

trio relinqui. Ego in primis scio in antiquis probationem ex coniecturis, & inditijs sufficere. l. census & monumenta. ff. de probatio. l. qui ex liberis, de bon. poss. secund. tab. cap. cùm causam, de probatio. c. cũ olim, de censib. Castren. consilio 164. in præsenti causa, quæ vertitur coram maiore. col. 1. lib. 2. Anch. consilio 310. & consilio vlti. quos retulit & probauit Craue. Tract. de antiq. temp. vltima particula primæ partis principalis. num. 30. & ibi. num. 31. subijcit ex Calcanei, & Iasonis sententia, sufficere † præsumptiuam & adminicularem probationem. quibus accedit Alexand. consi. 187. nu. 3. li. 2. & Soc. Sen. consi. 187. col. 5. versic. Secunda ratio est. lib. 2. qui respondit, qualem qualem sufficere. idem Soc. Sen. consi. 205. col. 2. versic. Quartò optimè. lib. 2. respondit, inditia & coniecturas recipi. alijs multis hoc comprobat Parisius cõsilio 104. nu. 42. 43. lib. 1. sed hic adhuc datur Iudicis arbitrium, quales hæ sint coniecturæ, quæ inditia quibus adhiberi fides possit, iuxta ea quæ aliàs suprà retulimus.

Extenditur primò, vt procedat etiam contra eum
4 † qui esset in possessione iusta cum titulo, & bona fide, non perfecta tamen præscriptione: ita censuit Craue. d. vlti. particula. nu. 33. declarando responsum Soc. Sen. consilio 194. col. vlt. versic. Confirmatur. lib. 2. dum respondit, hanc probationem præsumptiuam, & coniecturalem nõ sufficere contra eum, qui in iusta possessione est, inquit Craue. non esse hoc verum, quando præsumptio non est adhuc perfecta, quia tũc hæc probatio sufficit.

5 Extenditur secundò, vt locum etiam habeat † eò in casu, in quo lex exigeret & plenam & perfectã probationem: nam adhuc in his antiquis sufficit ista præsumptiua & coniecturalis. ita Craue. d. vltim. part. nu. 35. reiecta opinione contraria Socini, & rectè. sic enim in antiquis lex habet probationem hanc præsumptiuam & coniecturalem pro perfecta & plena, sequitur recipiẽdam esse vbi lex solùm perfectas probationes admittit. id quod confirmat Craue. auctoritate Decij in Rub. extra de probatio. nu. 13. qui affirmauit, con-
6 iecturas † & præsumptiones à iure approbatas, esse veras & plenas probationes. vt non immeritò scriptũ reliquerit Bald. in l. 1. num. 18. C. de fideicommis. hãc probationem eo etiam in casu sufficere, cum instrumentalis probatio exigitur. idem Decius consi. 54. n. 3. Baldum quoque est secutus Tiraquel. in l. si vnquã. in verbo donatione largitus. num. 159. C. de reuocan. donatio. qui alios Baldi sequaces retulit. his ego addo Baldum in l. in tempus. in fin. de hæred. instit. qui
7 docuit, quòd & si † apertissimæ probationes sint necessariæ cùm de persona hæredis instituti dubitatur, probari tamen coniecturis & præsumptionibus à iu- 1
re approbatis. cum Baldo idem sensit Afflictus decis. 44. num. 15 quia alia similia attulit. & plura congessit Ias. d. l. licèt Imperator. 3. notab. delegat. 1. & Tiraqu. dict. leg. si vnquam, in verbo donatione. nu. 158. ego hanc sententiam facilè eo casu admiserim, cùm in iu re expressæ sunt hæ coniecturæ, non quando ex facti contingentia euenit. nam in iure nostro aliquæ ex-
8 primuntur † coniecturæ, quas lex probationis veræ loco habet, quemadmodum in coniecturis ad probãdam filiationem quòd domi sit natus scientibus vicinis, quòd talis tractatus & habitus sit, vt latè suprà 89. 4
casu diximus. quemadmodum etiam videmus in casu nostro, dum lex probationem perfectam iudicat famã in probatione finiũ. d. c. cùm causam, de probatio. in his dubium non est. Sed dubitatio versatur cũ aliquæ eueniunt coniecturæ & præsumptiones, quas lex nec considerauit, nec considerare potuit tanquã
9 quòd in facto consistant. hoc casu (vt iã dixi) † Iudicis erit arbitrium, qui diligenter & accuratè perscrutabitur, an coniecturæ huiusmodi sint, vt ad ita credendum adduci possit.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinqui, qui casus dicantur difficilis probationis.*
2 *Aetatem esse difficilis probationis.*
3 *Aetatem matris testimonio probari, vel etiam cõsanguineorum.*
4 *Aetatem ex libro patris probari.*
5 *Statutum Patauinum sub Rubr. Quòd pater non teneatur dare partem filio. cap. vltim. declaratur.*
6 *Filiationem esse difficilis probationis.*
7 *Partus suppositionem difficilis esse probationis.*
8 *Simulationem contractus esse difficilis probationis.*
9 *Iudicium difficilis esse probationis.*
10 *Captiuitatem difficilis probationis.*
11 *Probationis difficilis esse adulterium.*
12 *Difficilis probationis esse simoniam.*
13 *Probationis difficilis esse fraudem.*
14 *Furtum nocturnum esse difficilis probationis.*
15 *Tractatus de homicidio perpetrando difficilis est probationis.*
16 *Matrimonium clandestinum difficilis probationis esse.*
17 *Metum esse difficilis probationis.*
18 *Voluntatem & animum esse difficilis probationis.*
19 *Torturam esse difficilis probationis.*
20 *Interesse difficilis probationis esse.*
21 *Dolum esse difficilis probationis.*
22 *Difficilis probationis casus plenam probationem interdum requirere.*
23 *Iudicem fuisse pecunia corruptum, difficile est probare.*
24 *Probationes plenæ requiruntur cùm probandum est Iudicem fuisse pecunia corruptum.*

CASVS CXVI.

DIFFICILIS PROBATIONIS, quæ sint.

VENIVNT aliquando casus plures, qui difficilis probationis adeò sunt, vt vix cognosci possint. verùm, qui hi sint, dubitari non semel solet, inter cæteros tamen Marsilius in l. quæstionis modum. nu. 50. de quæstio. & Carolus Molinæus in consuetud. Parisien. titulo. 1. §. 5. numero 21. dixerunt † Iudicis arbitrio relinqui. Ego scio iure nostro plura dici difficilis probationis, ac primò (vt ab hoc incipiam) difficilis probationis creditur † ætas, vt censuit Bart. in l. de ætate. nume. 7. de mino. & Parisius consil. 10. nume. 58. lib. secundo. de quo dicam in sequenti casu. quamobrem lex ad eam probandam admittit probationes aliàs impotẽ-
2 tes, nam admittit † matris testimonium. l. etiam. ff. de probatio. Cæpolla. consi. vlt. col. 13. Capella Tholosa. q. 3. & Crauetta loco statim citando. sic cõsanguineorum. Bart. d. l. de ætate. nu. 7. imò annotauit Alex. in additio. ad Bart. d. l. de ætate. nu. 9. † librum patris 4
in quo dies natiuitatis scriptus est, ætatem probare. quod responderunt etiam Curt. Iun. consil. 1. 8. nu. 8. & Soc. Iun. consi. 3. nu. 10. lib. 2. & latè Craue. tractat. De antiq. temp octaua particula primæ partis princi. nu. 34. 36. qui declarat, quòd si pater viuit, librum cũ eius iuramento semiplenè probare, si mortuus, idem esse, quia mors loco iuramenti est: non tamẽ (inquit) probat

probat cùm pater contra filium litigat, ex Bal. consi-
5 lio 19. lib. 5. Quibus infertur declaratio † ad statutum Patauinum sub Rubric. Quòd pater nõ compellatur dare partem filio. c. vltim. dum disponit ætatem filij probari ex libro patris cum patris iuramento, intelligitur, patre viuente, nõ eo mortuo: tunc enim mors iuramentum supplet. potest multis alijs modis ætas probari, vt ex recentioribus tradit Ioseph Lud. deci.
6 55. Secundus casus difficilis probationis † est filiatio, vt latè suprà in casu 89. exequuti sumus. Tertius ca-
7 sus est in probatione † suppositi partus. ita Soci. Iun. respondit cõsilio 90. nu. 17. li. 2. qui ob id coniecturis, & præsumptionibus probari posse credidit. Quartus
8 est casus, qui difficilis probationis esse creditur † simulatio contractus, id quod infra casu 180. explicabimus. Quintus est casus difficilis probationis † incendium in domo commissum. Afflictus decisione 57. nu-
10 mero tertio, Sextus casus † est, cùm miles allegat se ab hostibus captum fuisse. l. non omnes. §. à barbaris. de re mil. de cuius intellectu scribit Corasius libro tertio miscella. iuris, capitul. septimo. numero septi-
11 mo. Septimus casus est † adulterium Decius consil. 577. num. 11. Paris. consil. 57. numero 34. & consil. 54. numero 61. libro 4. Socinus Iun. consi. 32. numero 12.
12 lib. 2. Octauus † est simonia. Decius consil. 342. Cra-
13 uet. consil. 112. nume. 8. Nonus casus † est fraus. Cra-
14 uet. consil. 143. nume. 12. Decimus, † furtum nocturnum. Crauet. consilio 178. num. 2. vel aliud delictum eo tempore perpetratum. Gramma. consil. 1. nume. 1.
15 & consilio 17. numero 5. Vndecimus, † tractatus de perpetrando homicidium. Crauet. consilio 220. nu-
16 mero 15. Duodecimus, † matrimonium clandestinũ. Craue. consilio 281. col. pen. versic. Non obstat. Deci-
17 mus tertius, † metus, vt infrà dicemus suo loco, & tradit Parisius consilio 53. num. 61. & consil. 60. nume. 21.
18 li. 3. Decimus quartus † animus & voluntas hominis.
19 Paris. consi. 79. nu. 11. li. 4. Decimus quintus, † tortura, quæ secretò datur. Marsil. consi. 5. nu. 21. 22. Decimus
20 sextus, † interesse. l. vltim. ff. de prætor. stipul. Bart. l. 2. in fi. C. de rescind. vend. Rebuffus. l. vnica. nu. 482. C. de sententijs quæ pro eo, quod interest. Decimus
21 septimus † dolus. ita Boe. q. 101. nume. 3. 4. & ibi alia adfert, & alia etiam retulit Ias. consil. 141. col. 3. lib. 4. Decimus octauus casus est cùm probandũ est aliquẽ dixisse, se iturum ad certum locũ, atque ita velle abesse, quia non sequitur, dixit se eò iturum, ergo iuit. ita scribit Hernia in Commentarijs, ad consti. Regni titulo De literis citatorijs. in verbo Cũ sit quædam. qui ob id infert probationem hanc fieri iuramento asserentis illum absentem ita dixisse: & si aliter reperitur, de periurio non puniri. & multò plura diligẽs lector obseruare in iure poterit. Illud vnum tamen
22 non præteribo tacitus, aliquando † casus aliquos reperiri, qui & si difficilis probationis sint, nihilominus plenam & exactam probationem requirunt. exem-
23 plum adferri potest, cùm probandum est † Iudicem corruptum pecunia fuisse, & per sordes iudicasse. nã cùm hæc secretè admodum committi soleant, difficilis admodum est probatio. ita Bart. in l. qui ea mente. col. vlt. ff. de furtis. à quo non dissentit Aegidius Bossius in tract. caus. criminalium in titulo De officiali-
24 bus corruptis. nume. 14. nihilominus ad hanc † corruptionem probandam probationes concludentes requiruntur. ita Bal. in l. obseruare. §. proficisci. q. 11. ff. de officio Procons. Bossius præcitato loco qui tamen. nu. 19. in fin. solùm hoc intelligit cum procedi-tur criminaliter. Gramma consilio 35. nu. 36. & consi. 34. numero quinto & sexto. quod obseruandum maximè est, quoniam & cæteris in casibus sic dici potest, tùm magna extat pro accusatæ personę præsumptio, vt etiam pro Iudice. leg. secunda. C. de offic. ciuil. iud.

SVMMARIVM.

1 *Aetatem ex aspectu probari.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quomodo ex aspectu ætas probetur.*
3 *Inspectio in pudibundis ad ætatis probationem reiecti.*
4 *Probationem admitti contra Iudicis arbitriũ super ætate, & corporis inspectione.*
5 *Statutum Brixiæ 58. in ciuilibus sub Rubri. Quòd maior quatuordecim annis. declaratur.*
6 *Statutum Mediolani, cap. 243. sub Rubric. de ijs qui non possunt capi ratione ætatis. declaratur.*

CASVS CXVII.

DE AETATIS PROBATIONE ex aspectu.

ADMONVI superiore casu, ætatem difficilis probationis esse, & ob id admitti probationes aliàs minus idoneas. nunc dicendum est, inter cæteras pro-
1 bationes † ætatis illam adesse, quæ ex
2 aspectu fit: quæ quidem multùm † Iudicis arbitrio relinquitur, vt probat. l. minor 25. annis. adito Præside, ibi clarè Alber. ff. de minor. 25. annis. quem est secutus Gramma. decis. 48. numero decimooctauo. nec dissentiunt ibi Bar. & cæteri. idẽ Bart. l. de ætate. nu. 8. ff. eo. de minor. Bald. in Rubri. C. de probatio. in fine. Bald. consilio 19. lib. 5. Iudex ergo hominis facie diligenter inspecta, considerata membrorum qualitate, parentum conditione, loco vnde natus est, iudicabit cuius ætatis is est id quod non modò locũ habet in ætate iuuenali, sed etiam in senili: vt annotauit Bart. in l. 2. C. de mend. valid. lib. 12. & eum est secutus Gram. d. decis. 48. numero 19. corporis autem aspectus non intelligitur de pudibundis: † nã inspectio illa à iure, vt turpis, reiecta est. §. 1. inst. quib. mod. tutel. finitur: sed (vt dixi) de facie & cæteris membris. & dicitur arbitrium hoc datum in casu dubio. esset enim stultum dicere, Iudicem posse iudicare senem ex aspectu iuuenẽ esse. intelligitur ergo cùm probabilis adest dubitatio, vt putà habet quis 20. annos, & ex
3 aspectu videtur habere vigintiquinque, iudicat tunc Iudex ex aspectu illo ætatem. ita Alber. loco iam citato. erit-
4 que adnotandum, hoc Iudicis arbitrium haud plenè † ætatem probare: nã contrariũ probari potest, & sententia illa retractari. ita Alber. d. l. minor 25. annis adito Præside. in fin. qui ita vidisse in foro obseruari scribit. & ideò Bald. in l. solam. nu. 12. C. de testib. dixit, sententiam hanc plenè non probare ætatem. hæc non solũ conferũt ad interpretationẽ Iuris Cõmunis, sed & statutorum, quæ in aliquius ætate nitũtur, vt statutũ Brixiæ in ciuilibus. 58. sub Rub. Quòd maior quatuordecim annis. illa enim ætas relatis modis iudicari poterit. ita declaratur statutum Mediolani, cap. 243. sub. Rubr. De ijs qui nõ possunt capi rõe ætatis. ibi non declaratur quomodo illæ ętates probentur: ob id ex aspectu satis probari intelligimus.

SVMMARIVM.

1 *Impedimentum testibus probari posse.*
2 *Impedimentum probari ex iuramento impediti.*
3 *Iudicis arbitrio impedimentum probari.*
4 *Impedimentum non probari iuramento periuri.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

5 *Impedimentum bis iuramento impediti non probari.*
6 *Impedimentum, quod remoueri potuit, impediti iuramẽto non probari.*
7 *Impeditus, vt prætextu impedimenti excuſetur, quid probare debeat.*

CASVS CXVIII.

QVOMODO IMPEDIMENTVM probetur. & quando impeditus excuſetur.

CVoniam ſuperiore caſu attigimus impedimenti probationem eſſe interdũ difficilem, agendum nunc nobis eſt, quibus probationibus probari poſsit. Prima fuit eorum opinio, qui dixerũt eſſe probandum † teſtibus, vel inſtrumentis: ita aliquos recenſet Ioan. Andr. in capit. primo. de dolo. & contuma. in 6. Cornel. in conſilio 56. colum prima. libro primo. & Pariſ. conſilio 67. num. 90. libro tertio. ex capitul. præſentium. 7. quæſtion. 1. & ex c. ex literis. §. vltim. de reſti. in integrum. verùm hæc ſententia omnibus in caſibus vera non eſt, ſed in illis tantùm in quibus hæ probatiões præſtari poſſunt, cùm ex loci, téporis & facti qualitate adeſſe potuerunt: atque ita poſt alios docuit Iaſ. in leg. 2. §. qd diximus. numero 2. ff. ſi quis cautio. qui alia iura ſic explicat.

2 Secunda fuit opinio † impedimentum ſatis poſſe proprio impediti iuramento probari. cap. quia propter, de elect. capitul. primo. 22. quæſtio. 1. maximè cũ vnius teſtimonio ex cap. ex inſinuatione, de Procur. cum ſemiplena probatio ſufficiat, quam ſententiam probarunt Inno. in capitul. ex literis. in fin. de reſtit. in integr. & poſt Specu. & Rotam reſpondit Soc. Iun. conſilio 76. numero 14. libro primo. Cato Saccus in l. admonendi. numero 34. verùm iſti intelligunt, quãdo hic impeditus eſt perſona honeſta, & fide digna: id quòd totum à Iudicis arbitrio pendet, contrariũ tamen probari poteſt. ita Inno. dict. capitu. quia propter. colum. penulti. de electio. Tiraq. de retract. conſang. §. 4. glo. 1. num. 7.

Tertia opinio fuit Ioan. And. in capitul. primo. de
3 dolo. & contum. in 6. hanc probationem † arbitrio Iudicis fieri. quam ſententiam eo loci ſecutus eſt Gemini. idem cenſuit Guido Papæ quæſtio. 64. ſi altera Curt. Sen. l. admonendi. numero 280. de iureiurand. hanc communem teſtatur Alexand. in l. 2. §. quod diximus. numero ſecundo. & ibi Iaſ. ff. ſi quis caut. Ant. Petrucius. in leg. 2. numero 348. de iureiurand. Sebaſtianus Vantius tractat. nullitatum. in tit. de nullitate ex defectu. iuriſdictio. ordina. numero 166. in fine. Myſingerius ſing. obſerua. centuria. 3. obſer. 92. Decius in capitul. ex ratione. numero 14. de appell. is ergo rectè ac diligenter conſiderabit perſonæ, loci ac facti qualitatem, & interdum plenam requiret probationem, aliquando ſemiplenam, aliquando ſolum iuramentum probationis loco. Euenit etenim interdum vt occurrant impedimenta in remotis regionibus, quæ nec teſtibus, nec inſtrumentis probari poſſunt. noſtri ergo Iudicis erit prudentia de his ſtatuere. Erit tamen quòd animaduertat, ne imprimis ali-
4 às † periuro iuramentum hoc deferat. c. paruuli. 22. quæſt. vltim. & poſt Roma. tradit Alexand. dict. §. qd
5 diximus. numero quarto. Non quoque bis ſuper † eodem facto iuramentum hoc concedet. ita Alexand. dict. §. quod diximus. numero tertio. & ibi Iaſ. poſt Angelum, ibi ex l. vltim. ff. de bonis auct. Iud. poſsid.

idem cenſuit is Anton. Petrucius. dict. leg. 2. numero 350. de iureiurand. & Rebuffus in l. vnica. numero 66. C. de ſent. quæ pro eo, quod intereſt. nec etiam admittere debet Iudex noſter probationem illius † impedimenti, quod remoueri poterit. nam is qui impedimenti prætextu vult iuuari, duo probare debet.
7 Primò illud † impedimentum huiuſmodi ſuiſſe, vt remoueri minimè poterit, vt probat. l. ſed & ſi per Prætorem. §. ſecundo. ff. ex quib. cauſ. maio. vbi Bart. idem in l. quibus diebus. vbi Soc. in tertio nota. de cond. & demonſt. Deci. leg. 1. in fin. C. de bon. poſſ. ſecũ. tab. & conſilio 677. numero quarto. Gozad. conſilio 38. nu. vndecimo. Soc. Iun. conſilio 76. nu. 79. lib. primo. latè Crauet. conſilio 270. numero tertio. Secundò probare debet is impeditus impedimentum illud in cauſa fuiſſe, ne præſtiterit, quòd præſtare tenebatur, quoniam quantum in ſe erat omni diligentia vſus eſt, vt probat text. annotatione dignus in l. qui commeatus. de re milita. & omnes in l. 2. §. quod diximus. ff. ſi quis cautio. ibi Alexan. numero 6. & Iaſ. numero quinto. & plura retulit Craue. conſi. 151. numero 22. & conſilio 179. numero 6. iſtis addo Decium conſilio 454. numero 6. & conſilio 552. numero ſeptimo. Bocr. quæſtio. 40. numero quarto. & conſil. Vanti. d. titulo de nullitate ſententiæ ex defectu iuriſd. ordina. num. 166. verſi. & erit.

SVMMARIVM.

1 *Intereſſe damni emergentis & lucri ceſſantis conſideratur cùm debito tempore debitor non ſoluit.*
2 *Lucrum ceſſans quomodò probetur.*
3 *Statutum Mediolani, cap. 43. ſub. Rubric. de damno & intereſſe, declaratur.*
4 *Lucrum ceſſans certum difficilem probationem habet.*
5 *Lucri ceſſantis intereſſe in facto verſari.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui, quomodo intereſſe lucri ceſſantis probatur.*

CASVS CXIX.

LVCRI CESSANTIS INTERESSE QUOMODÒ PROBETUR, & quando ſit in conſideratione.

REVOCAVIT in memoriam iam relatus caſus, vt hoc loco agerem, quæ ratio habenda ſit in † intereſſe iudicando ad creditoris fauorem, cui congruo tẽpore non perſoluit debitor. & certum eſt, eſſe habendam rationem emergentis damni, & ceſſantis lucri. l. 3. §. vlti. ff. de eo. quod certo loco. l. at qui natura. §. non tantùm. de negot. geſt. l. ſocium. ff. pro ſocio. l. ſi commiſſa. ff. rem ratã haberi. omnes in l. 2. C. de vſur. gloſ. & cæteri oẽs in capitul. conqueſtus, de vſuris. latè Craue. conſil. 189. colum. vltim. & multos recenſet Didacus libro tertio. varia. reſol. capitul. quarto. numero primo. qui quam pluribus Theologorum auctoritatibus comprobat hic creditor. vt † lucri ceſſantis intereſſe conſequatur, probare hoc præcipuè debet, quòd conſueuit mercari, quòd præ manibus merces huiuſmodi habebat, quibus emptis tantùm ſuperlucratus fuiſſet veriſimiliter: quòd emere nõ potuit, pecunia hac carens. ita poſt alios Iaſ. l. 3. §. vltim. de eo, quod certo loco. Ruin. conſilio 103. numero quarto. libro primo. Rubeus conſilio 88. Craue. conſilio 320. num. 3. &

Neuiz.

Neuiz. conſ. 77. num. 24. Rolan. conſ. 35. nu. 5. 6. lib. 1. atq; ita declaranda ſunt ſtatuta, quæ concedunt iura-
3 ri ſuper intereſſe, vt † ſtatutum Mediolani capitu. 43. ſub Rubr. de damno & intereſſe. ſi quis enim tanquã mercator peteret intereſſe ex forma d. ſtatuti, nihilo minus relata requiſita probare deberet. certum verò
4 † lucrum ceſſans difficilem probationem habet, nam vt ſcribit Ang. & Iaſ. d. l. 3. §. vlt. num. 7. Lucrum ceſſans eſt non ens, & non entium nullæ ſunt cauſæ, ob id probari non poſſe videtur. l. actori. ff. de proba. conjecturis ergo probabitur. ex glo. d. §. vlt. & tradit Decius in l. quatenus. num. 5. de reg. iuris. accedit Bart. in l. traditio. C. de actio. empt. nimirum, cùm difficilis probationis ſit. l. vlt. ff. de præto. ſtipu. & ſuprà dixi in caſu 112. probabitur etiam per locũ à ſolitis, nempe à veriſimili, quòd veriſimiliter ex ſolito tantùm ſuperlucrari creditor potuiſſet. ita glo. d. l. 3. §. vlti. & ibi Iaſ. num. 6. de eo quod certo loco. Alciatus. l. vnica in fine de ſententijs quæ pro eo. Verùm, quia hoc certum dici non poteſt, cùm aliquando plura fortuitò eueniant, quibus non ſolent ita æquè vno ac altero tempore ſuperlucrari mercatores, non iniuria ergo
5 dictum eſt à noſtris in facto † intereſſe verſari. l. quatenus. de reg. iuris. Rebuffus d. l. vnica. nu. 395. Carolus Molinæus tract. vſur. nu. 28. 29. intereſſe taxationẽ
6 † Iudicis arbitrio relinqui. id quod probat. d. §. vlt. & ibi. Iaſ. nu. 6. qui in hãc ſentẽtiã attulit tex. & ibi Bar. in l. 1. C. de colo. Illirica. lib. 11. quem prius perpendit Aret. in l. diuortio. §. ſi menſes. ff. ſol. matr. idem placuit Socino in tracta. fallent. reg. 3. caſu 33. Rebuff. d. l. vnica. nu. 526.

SVMMARIVM.

1 *Venditorem ad intereſſe teneri cùm emptori rem non tradit.*
2 *Iudicis arbitrio taxari intereſſe, quod venditor emptori præſtat.*
3 *Venditorem moroſum teneri ad intereſſe quanti plurimi emptori.*
4 *Valorem rei communem probat emptor dum agit ad intereſſe quanti plurimi.*
5 *Intereſſe ſingulare quomodo probetur.*

CASVS CXX.

INTERESSE EMPTORIS QVOmodo probetur, cùm venditor tempore debito rem venditam emptori non tradidit.

1 EST iam relato caſui hic ſimilis: † venditor rem venditam emptori non tradit, atq; ita per moram factum eſt, vt tradendi deſierit eſſe facultas: quo circà in intereſſe emptori tenetur. l. ſi traditio. C. de acto. empt. qui ſanè textus probat, inter-
2 eſſe hoc taxari † Iudicis arbitrio. id quod annotarunt ibi Bart. & Bald. qui ſanè Baldus num. 2. cenſuit con-
3 iecturis hoc † intereſſe probari poſſe. idem clarius ibi docuit Sali. q. 5. & Afflictus in cap. 1. num. 21. verſ. Item arbitrabitur quantum ſit intereſſe, ex quibus cauſis feud. amitta. qui Iudicis arbitrio multùm tribuit. illud tamen erit obſeruandum, quod ſcribit Salic. d. q.
4 5. venditorem. hunc † moroſum teneri quanti plurimi res valuit à tempore moræ citra, iuxta l. vinum. ff. ſi certum pet. at tanti res valere dicitur, quanti vendi communiter potuit. l. pretia rerum. ff. ad l. Falcid.
5 & tradunt omnes in l. 2, C. de reſcind. vend. † emptor ergo communem valorem probabit, & illud conſequetur. ſi verò (inquit Salice.) non probabit venditor communem valorem, Iudex informationes de communi valore ſumet, & ſuo arbitrio intereſſe iudicabit. Cuius doctrinam quòad intereſſe
6 commune probo, at quòad † ſingulare, diſſentio: quoniam illud à communi valore probari nequit, ſed ex qualitate perſonæ emptoris, & ipſius rei: id quod coniecturis probari poteſt, & à Iudicis arbitrio pendet. De intereſſe hoc ſingulari plura apud omnes in l. vnica. C. de ſentent. quæ pro eo quod intereſt. profer.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem poſſe recuſari in alia cauſa. alij contrà paulò infrà.*
2 *Cauſa diffinita odium conceptum inter Iudicem & condemnatum perdurare.*
3 *Cap. cum P. Manconella, de accuſa. declaratur.*
4 *Cap. poſtremo. de appell. exponitur.*
5 *Argumentum à contrario ſenſu in reſcriptis non procedere.*
6 *§. Si verò quis dicat. in authent. de teſtib. ſenſus & intellectus.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, an Iudex cauſa finita in altera poſſit recuſari.*
8 *Præſumuntur durare, quæ ſolo tempore tolluntur.*
9 *L. in ipſius. C. famil. hercis. declaratur.*

CASVS CXXI.

RECVSARI AN IVDEX POSSIT in altera cauſa, cùm prima iam per ſuam ſententiam eſt finita, non inſubtiliter enucleatur.

1 VM de Iudicis recuſatione à noſtris diſputatur, quæri ac dubitari ſolet, an † recuſari is iure poſsit, qui in alia cauſa iam contra nunc recuſantem, ſententiam tulit? qua in re vna fuit Anᵈ. Barbat. & Aretini ſententia, quam referunt Decius & Ripa in cap. 1. de iud. ille prima lectur. numero 7. iſte nume. 15. recuſari poſſe. eam opinionem ſecutus eſt Gomeſ. Hiſpa. in §. rurſus, num. 25. inſtit. de actio. ex ratione. l. in ipſius. C. famil. herciſ. quo loci ſcriptũ
2 eſt, quòd & ſi † cauſa eſt extincta & finita, non tamen finitum eſſe odium ob illam conceptum. Verùm Decius, qui ſuprà, illud verum eſſe intellexit, rebus ſic ſtantibus, non autem cauſa ipſa abſoluta, quia ceſſante cauſa odij, odium etiam ceſſare intelligitur, ex capitu. poſtremò, de appella. de quo ſtatim. Gomeſius verò ad hanc opinionem comprobandã citabat text.
3 † cap. cùm P. Manconella. de accuſa. quo loci probari videtur, accuſatorem criminis ſimoniæ, eo extincto & finito iudicio, non poſſe in alia ferre teſtimonium. ſed mea ſententia, non probat, quandoquidem factũ illud eſt ob maximam effectionem, quam is accuſator contra accuſatorem habebat id quod ex eo detegitur, quia ipſe accuſauerat, & mox egit ſedulò, vt etiam eius frater accuſaret, ob inſtantem ergo viciſſitudinem (cuius meminit ibi ſummus Pontifex) maxima accuſatoris affectio detegitur, non mirum, ſi ad ferendum teſtimonium non admittitur.

Secunda ergo opinio fuit Decij d. cap. 1. nume. 7. quem viſus eſt ſequi Ripa num. 15. 17. & cum illis ſenſit Alciat. tracta. præſumpt. reg. 2. præſumpt. 11. qui hanc eſſe receptionem viſus eſt affirmare, hunc ſcili-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cet Iudicem recusari non posse, ex text. in † c. postremò. vbi Abbas in secundo notab. de appell. vbi ex rescripto Lucij III. Pontif. Max. is Iudex rectè recusatur, qui in illo negotio aduocationis officio functus est: non ergo iure in altero recusari poterit. Verùm recentiores aliqui crediderunt, textum hunc ad rem nihil conferre, quod à Decio reprehenditur. Ego aliquando sum opinatus, Decij & aliorum † argumentationem à sensu contrario sumptam in rescriptis iure non procedere, vt probat ipse Decius in l. 1. in princip. numero 51. ff. de officio eius. Accedit præterea, non esse satis mirum, si is qui in alia causa Aduocatus fuit, in altera hæc ab illa penitùs diuersa Iudex esse possit, cùm nullum odium, nullam inimicitiam is cum aduersario sui clientuli contraxerit, sed tantùm affectionem quandam habuit honori sui, & officij causa: illo ergo finito, nulla iusta supereſſe causa recusationis videtur. quod sensit Ripa d. capitulo 1. in fine. de iud. dum scriptum reliquit ex l. qui cùm natu maior. §. penult. ff. de bonis liber. inimicitiam ex aduocatione contractam, non esse consideratione dignam. Non pariter huic opinioni opitulantur duo illi Canones capitulo ad hæc. il 1. & capit. proposuit. de appellatio. à sensu contrario sumpto argumento, quoniam iam dixi, non ita argumentari licere. Minus huic sententiæ suffragatur is † text. §. si verò quis dicat. in authent. de testib. in illis verbis, donec de crimine iudicetur, vbi ergo iudicatum fuerit, eius testimonium videtur posse recipi. in huius loci declaratione multa effudêre Decius, Ripa & Gomesius. Ego verò animaduerti aliquando ex versione Gregorij Holoandri textum illum nil penitùs probare. is enim sic legit: Insuper, si quis eum, qui ad dicendum prodit testimonium, inimico dicat cõtra se esse animo, & fortè ab ipso in crimine publico postulatum iudicio, si protinus ostendatur criminalem inter eos causam agitari, non procedit inter testes, is qui in tantum alienato ab hoc est animo, vt etiam de crimine ipsum publico postulet iudicio.

Tertia ergo & verior est opinio eorum, qui hoc Iudicis † relinqui arbitrio dixerunt. ita censuit Butrius in d. capitul. 1. de iud. quem ibi vno verbo visus est probare Decius prima lectura. numero 6. in fine. & Ripa numero 17. & Alciatus d. regul. 2. præsumpt. 11. Verùm, quia suo loco diximus, arbitriũ hoc esse debere iure ac ratione regulatum, erit quòd summa diligentia animaduertat Iudex hic noster quomodo hoc in casu suum arbitrium proferat. si nihil hæc arbitrandi facultas daretur, iudicarem, inspecta qualitate personarum, quæ iam contendebant, an ex rei qualitate super qua erat controuersia, tanta oriri potuerit inimicitia, vt causa ipsa diffinita odium continuatiuum causare potuerit, & tunc iudicarem, Iudicem hunc recusari posse: illa ratione, quam ex d. l. in ipsius. C. famil. herciscun. considerauit Gomesius in d. §. rursus. numero 25. in fine, quòd illa quę solo temporis tractu non immutantur, † durare præsumuntur, cùm semel sunt in esse deducta. l. si cui. §. ijsdem. ff. de accusat. l. non omnes. §. à barbaris. de re milit. sunt etenim istæ animi passiones, quæ durare præsumuntur, vt docuit Baldus in l. ex persona. numero 4. C. de probation. quem est secutus Felyn. in capit. scribam. num. 3. de præsumpt. sic declarantes † d. l. in ipsius. quæ verè probat, cùm ad demonstrandam testatoris voluntatem mutatam, & illum animi odium deposuisse, necesse sit, seruorum merita ad voluntatis mutationem congrua intercessione probare. Si verò videre controuersiam ratione personarum ac rerum talem fuisse, vt graue odium in animum contendentium concipere non potuerit, & talem contractam non fuisse inimicitiam, quę perseuerantiam verisimiliter habere non potuerit, recusationi locum non esse pronuntiarem.

SVMMARIVM.

1 *Damnum passo quod interesse resarciendum sit.*
2 *Iudicis arbitrio restituitur interesse damnum passo.*
3 *Artifex vulneratus quod interesse ob damna sua consequatur.*

CASVS CXXII.

INTERESSE QVOD DAMNVM passo resarciendum sit.

RECTE ac sanctè lex constituit pensanda esse damna illi, qui alterius facto in quo detrimentum sensit. hoc etenim in lege veteri præcepit Dominus populo suo, vt legitur Exodi capit. 21. in hæc verba: Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed iacuerit in lectulo: si surrexerit & ambulauerit foris super baculum suum, innocens erit, qui percusserit, ita tamen, vt operis eius & impensas in medicos restituat. Sed dubitant nostri, quòd interesse † damnum passo resarciri debeat? Ias. in l. si quando. num. 21. C. vnde vi. docuit esse † Iudicis arbitrio. idem scriptum reliquit Afflictus in cap. 1. numero 21. versicul. Item habet arbitrium taxandi, ex quibus caus. feud. amitta. ex text. d. l. si quando. C. vnde vi. & clarus text. in capitu. vltim. de his quæ vi metusve caus. fiunt. vbi Abbas & cæteri omnes. ita etiam cùm quis † artificem vulnerat, atque ita debilitat, arbitrio Iudicis debet illi sua damna rependere, ita Bartol. in l. interdum. §. qui furem. de furtis. Placa libro Epitom. delicto. capit. 6. numero 32. huc spectat quod Plato scribit dialo. nono de legibus in hæc verba. Si alienum seruum interemit, suumq; putauerit: domino damnũ restituat, vel duplum pretij reddat, quanti verò pretij fuerit seruus à Iudicibus statuatur. hæc ille. Diligenter ergo Iudex noster considerabit personarum qualitatem, nempe quis is sit, qui sibi damnum illatum allegat, vel rem subtractã, an inquam nobilis sit vel mercator, diues vel pauper: quis etiam is sit, qui damnum dedisse dicitur: qualis res illa fuerit in qua damnum allegatur datum.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur, quomodo bona inter socios diuidantur.*
2 *Sociorum maior partes facere an debeat, & minor eligere.*
3 *Iudex partes æquales inter socios facit, & vni vnam, alteri alteram assignat.*
4 *Papiensium consuetudo qua sit in diuisione bonorũ communium inter socios.*
5 *Consuetudo aliarum regionum in diuisione bonorum communium inter socios.*

CASVS CXXIII.

BONA INTER SOCIOS COMMVnia qua sub forma diuidantur.

PLV-

PLVRA Iudicis arbitrio tribuuntur, cùm de bonis communibus inter socios vel fratres diuidendis agitur. est enim receptior opinio, † Iudicis arbitrio relinqui quomodo diuidi hæc bona debeant, vt infinitis propè auctoritatibus probauit Tiraquel. in tracta. de iure Primige. quæst. 60. nu. 10. nec enim † maior partes constituere, & minor eligere debet, sed † Iudex ipse partes æquales facit, & vni vnam, alteri alteram assignat. illi addo Marsilium in l. quæstionis modum. num. 25. de quæstio. Ruinum cons. 149. num. 1. lib. 4. Boer. q. 46. num. 1. poterit tamen Iudex noster suo arbitrio res æstimare: deinde modò vnum, modò alterum interrogare quanti vellent rem illam apud se retinere. ita docuit Bar. in l. 3. in fine. C. communi diuid. vel etiam diuisione facta, forte dirimere poterit, cui electionem tribuat. ita Bartol. in l. 2. nu. 6. C. quando. & quibus quar. pars lib. 10. Ego scio apud † Papienses esse vsu receptum, vt frater ætate maior partes constituat, & deinde sorte dirimatur, cui vna, cui altera adiudicanda sit: atq; ita vtuntur consuetudine, cuius meminit Ang. in l. sancimus. §. ne autem. C. de dona. & Ang. Aret. in §. quædam. num. 9. in fine. insti. de act. cuius quidem opinionis Angeli dum meminit Tiraquel. d. q. 60. nu. 14. eam intelligit, vt † cõsuetudo sit, maiorem partes facere debere, minorem verò eligere, cùm tamen sentiat Ang. maiorem quidem partes ponere, quas deinde sors adiudicat. cætera apud Tiraquelli copiosam & eruditam explicationẽ videbit diligens lector.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur, quis dicatur maior frater, cùm agitur de bonis communibus diuidendis.*
2 *Fratrem maiorem ratione maioris ætatis dici, secundum aliquos.*
3 *Maior de domo quis.*
4 *Fratrem maiorem dici ratione administrationis, secundum alios.*
5 *Clericus in Ecclesia maior quis dicatur ad optionẽ præbendæ.*
6 *Doctor maior de Collegio quis.*

CASVS CXXIIII.

QVIS DICATVR FRATER MAior in diuisione bonorum, & quis maior in domo, in Ecclesia, & Collegio.

AVONIAM in proximè iam relato casu attigimus aliqua de fratre maiori in bonorum diuisione conuenit, vt hoc loco explicemus, quis maior iure dicatur, quo quidẽ in casu alia complectar præter tractatum diuisionis bonorum. Cùm ergo de † bonis diuidendis agitur, maior frater dicitur ex Iudicis arbitrio, vt respondit Barba. consil. 21. col. penul. cons. 51. col. 2. lib. 2. cons. 80. in fine. lib. 3. & consil. 45. col. pen. in fi. lib. 4. idem respondit Alex. cons. 4. lib. 4. quem secutus est Gomes. §. quædam. in fin. inst. de actio. & Mars. l. quæstionis modum. nu. 5. de quæst. Aliquorum tamen fuit opinio, maiorem † fratrem dici ratione ætatis. ita aliqui senserunt in d. cap. 1. de paroch. & ob id Ioan. Baptista à Sancto Seuer. in l. omnes populi. nu. 242. de iust. & iure. post Bald. † maiorem domus illũ dixit, qui ætate maior est. sic docuit Anch. in c. 1. in fi. de const. quem est secutus Barb. in l. cum acutissimi. nu. 108. C. de fideic. quòd si testator hæredi suo substituat maiorẽ de domo sua, maiorem intelligi ratione ætatis. Alij verò censent † maiorem dici ratione administrationis bonorum. ita Abbas in c. 1. nu. 4. de paroch. & multis comprobauit Tiraq. d. tract. de iure primig. q. 60. nu. 7. qui pari ratione scribit, illum dici † maiorem in optione præbendæ, qui diutius in Ecclesia militauit, ex glos. c. cùm in tua. de consuet. in 6. quam multi ab eo relati secuti sunt. sic maior & antiquior (ait ille) in consilio est, non ratione ætatis, sed cooptationis. Sic in † Doctore, is maior censetur, qui prius dignitatem est cõsecutus, vt post Roma. l. si verò §. de viro. nu. 85. solu. matr. tradit Gaspar Vallas. in l. Imperium. nu. 11. de iurisd. omn. iud. Accedit quod scribit glo. in cap. sedes. & ibi in specie Barba. annota. nu. 65. de rescrip. arbitrio Iudicis relinqui quis absolutè maior vel minor dicatur. & alia tradit Tiraq. de nobilitate. c. 10. num. 11.

SVMMARIVM.

1 *Diuisio bonorum inter socios qualis fieri debeat.*
2 *Societas vbi simpliciter contracta est, partes in diuisione æquales esse debent.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quãdo industria vnius socij correspondeat pecuniis alterius.*
4 *Societate certa sub forma contracta, & ea non seruata, quomodo diuisio facienda sit.*
5 *Socius qui in societate plus contulit, plus etiam accipere debet.*
6 *Socios posse de partibus æqualibus pacisci, etiamsi vnus in societate plus altero conferat.*

CASVS CXXV.

QVAE DIVISIO PARTIVM ESSE debeat inter socios, & si vnus plus altero in societate contulit, paucis, sed dilucidè explicatum.

DVM inter se † societatem contrahunt socij, nulla interdum certa & clara diuisionis forma præstituitur. quamobrem dubitari sæpissimè cõtingit, quomodo facienda sit diuisio. Ange. in tracta. societatis parte secunda. nu. 3. 4. & Petrus Vbald. illius frater in eius pariter tract. societatis parte. 4. col. 1. & 2. multa dixerunt Iudicis arbitrio relicta, quę vt in facto consistentia de iure diffiniri minimè potuerunt. Ego duos casus constituo.

Primus est, cùm simpliciter contracta est societas † atq; ita in dubio partes æquales esse debent. l. si non fuerit. in prin. ff. pro socio. nam cùm fraternitatis instar societas sit, l. verùm. in prin. ff. pro socio. iuri naturali conuenit æqualitatem seruare, quemadmodũ inter fratres obseruandam esse suprà diximus. & hic casus procedit siue ambo socij tantùm pecuniæ, laboris ac industriæ conferant, vel vnus pecuniam, alter verò industriam, quoniam in dubio industria pecunijs correspondet. l. cum duobus. §. si in coeunda. ff. pro socio. Petr. Vbaldus loco præcitato. col. 1. vers. ex quo infertur. qui tamen, & rectè, subdit esse in † Iudicis arbitrio quando correspondeat, cùm nõ semper hoc eueniat. & eo loci illud pulchrè scribit, quòd vbi industria pecunijs correspondet, si finita societate nihil superlucratum est, illæ pecuniæ capitales diuidi debent, non autem econtrà cùm industria non correspondeat, quoniam tunc Iudicis arbitrio diuisio fit. l. si societatem mecum. ff. pro socio. & alijs ex-

Universidad de Deusto
Biblioteca

emplis declarat is Petrus d. parte 4. q. 2. & egregiè Socin. Iun. consil. 74. num. 12. lib. 2. qui Corneū & alios refert. & inquit Iudicem habere debere rationem pecuniæ & industriæ. Didacus lib. 3. varia. resol. cap. 2. num. 2.

4 Secundus casus est, quando de portionibus constituendis actum quidem est contra societatem certa sub forma, sed forma illa non seruata est, vtputà, tecum contraxi societatem, vt ego industriam ponerē, tu ducēta, & æqualis esset lucri diuisio. modò tu centum tantùm contulisti, lucri diuisio erit arbitrio boni viri, quoniam & si pactum fuerit de æquali diuisione facienda, attamen ego qui industriam contuli interesse consequi à te possum, cùm tantùm nō conferis quantum conferre promisisti. ita Petr. Vbaldus d. tract. societatis in quinta parte princ. q. 19. qui in subsequenti quæstione casum econuerso posuit, quando is qui promisit conferre centum & contulit ducenta, adhuc ratione illorum centum vltra conuentionem lucri diuisio Iudicis arbitrio fit, habenda; 5 semper erit ratio, vt qui † plus contulit, plus accipiat, & qui nihil, nihil consequatur. d. l. si non fuerint. ff. pro socio. Bald. in l. 1. q. 4. C. pro socio. qui Iudicis arbitrio tribuit. & ibi Sali. q. 7. latè Socin. Iun. consil. 74. nu. 8. lib. 2. Alba. consil. 53. nu. 1. Paris. consil. 85. nu. 12. 13. lib. 1. Purp. in l. si pascenda. nu. 27. C. de pact. & hoc est verè Geometricam proportionem & æquitatem seruare. non nego tamen, quin valeat pactum, 6 quòd partes † æquales sint, etiam si vnus plus altero conferat. ita enim sentiunt nostri interpretes, ita inquam declarat Corne. consil. 187. col. 3. & consil. 166. col. 3. lib. 3. quem est secutus Craue. consil. 173. col. 1. versiculo sed ad præmissa. Cætera apud relatos videri possunt.

SVMMARIVM.

1 *Diuisio lucri quæ inter patrem & filium, cùm filius ex pecunijs patris negotiatus est.*
2 *§. 1. inst. per quas perso. nob. acq. declaratio & sensus.*
3 *Romani distinctio, quomodo lucrum sit inter patrem & filium diuidendum.*
4 *Lucrum æqua lance esse diuidendum inter patrem & filium, cùm filius ex pecunijs paternis est negotiatus.*
5 *Iudicis arbitrio partes constitui inter patrem & filium cùm filius est negotiatus cum pecunijs paternis.*
6 *Iudex quid obseruare debeat in diuisione lucri facti à filio cum pecunijs paternis.*
7 *Iudicis arbitrio adiudicari cui placet lucrum ex insperata fortuna factum à filio negotiante cum pecunijs paternis.*
8 *Actus præsumitur vtiliori modo factus.*
9 *Actus censetur factus in dubio omni meliori modo.*

CASVS CXXVI.

LVCRI DIVISIO QVALIS FIERI debeat inter filium & patrem, cùm ex paternis pecunijs filius negotiatus est, clarè & copiosè enucleatum.

1 QVAESTIO iuris est frequens apud iudicum subsellia inter † patrem & filium, cùm sua industria præcipua affirmat filius, negante patre, se multa acquisiuisse, & ob id sibi, non patri deferri debere. quare ambigitur, quæ ratio habenda sit industriæ filij, & pecuniæ paternæ in negotiationibus erogatæ, & cui acquisita adiudicanda sunt. Quā in re animaduerti aliquando plures esse interpretum opiniones. Vna fuit glossæ in l. cùm oportet. in princ. C. de bonis quæ liberis. quam ibi sunt secuti Fulgos. & alij nonnulli, & clarè Spec. in tit. de iudicijs, quarta parte. §. sequitur. vers. Quid si alter. in totum patri 2 acquiri ex † text. §. 1. instit. per quas person. notab. acquir. verùm is text. intelligitur cùm aliquid filio prouenit ex re patris: at hic præter rem patris intercedit ipsius filij industria, quæ verè à re patris separata est: non ergo patri in totum acquiritur. hac ratione dissoluitur & illud, dum inquit glossa in d. l. cùm oportet. patri acquiri, cùm eius contemplatione acquisitum videatur, ex l. sed si plures. §. in arrogato. de vulga. nam imò filius dum sua industria aliquid acquirit, sua non patris contemplatione acquirit.

3 Secunda fuit opinio † Roma. in l. illud. C. de collat. qui quatuor casus distinguebat: quorum primus est, quando filius cum pecunia patris, ipsius patris nomine negotiatur, vt lucrum tunc tanquam verè profectitium patri in totum sit. cum Romano idem senserunt Ang. consil. 85. col. 2. Ias. in l. illud. colum. 2. vers. limita tamen. & ibi Decius. nu. 12. C. de colla. Secundus est casus, quando suo nomine & principaliter filius negotiatur, suoq; periculo tractat omnia, tunc sibi non patri acquiri, firmarunt Rom. Ias. & Decius. idem Dec. in l. secundum naturam. num. 1. in fin. & l. sicuti pœna. in fin. de reg. iur. Est ratio, quia nec hoc casu cum frarribus lucrum hòc communicatur. l. si vnus ex socijs. §. si quid vnus. ff. pro socio. Tertius est casus secundum Romanum, quando expresè nomine communi, & communi periculo negotiatum est, tunc esse Iudicis arbitrio dijudicandum, vt ex Baldi sententia statim referam. Quartus est casus, cùm filius susceptis à patre pecunijs simpliciter, non constituto cuius nomine negotiatum fuit, tunc inquit Roma. totum est patri tribuendū, cùm præsumptio sit suo nomine fuisse negotiatum. Verùm hanc Romani opinionem multis subuertunt Soc. Sen. consil. 92. Circa primum. col. 1. lib. 1. quo in casu consuluit & Alex. consil. 13. lib. 3. idem Soc. Sen. consil. 162. col. 3. lib. 2. imò ipsemet Roma. consil. 469. secutus est aliam Bartoli opinionem, quam nunc subijcio.

Tertia ergo fuit opinio Bartoli in l. 1. §. sed nec castrense. ff. de collat. bono. & in l. cùm oportet. §. il- 4 lud. C. de bonis quæ liberis. qui scripsit, omne † lucrum, & omne damnum esse æqua lance diuidendū. cum Bartolo receptior videtur esse opinio. ita testatur Decius in d. l. illud. num. 12. C. de collat. quo loci Ias. col. 3. vers. tertia est principalis opinio, ait ita Baldum respondisse cùm ex facto interrogaretur, vt verè consuluit consil. 256. Factum sic se habet. lib. 5. nec dissentit Soc. Sen. consil. 162. Considerata facti. col. 1. in fi. lib. 2. & idem respondit Roma. d. consil. 469. & clarius Craue. consil. 121. in fine. & consil. 165. num. 1. Verùm communis hæc sententia eo in casu posset procedere, vbi constaret filij industriam æquiualere lucro pecuniarum patris, & econtrà. cæterùm, cùm constat vel industriam pecuniæ lucrum potuisse excedere vel econtrà, Bartoli & aliorum opinio sequenda non esset.

Quarta ergo & vltima fuit eorum sententia, qui 5 dixerunt, hoc totum † Iudicis arbitrio relinqui, ita Baldus in auth. ex testamento. C. de colla. & in l. certum. col. 1. vers. Quæro hic. C. famil. hercis. Baldum sunt secuti Petrus Vbaldus illius frater in tract. societatis parte. 5. principali. q. 13. in fine. Calca. consil. 19. nu. 26. Soc. Sen. consil. 162. col. 1. & 2. lib. 2. Alci. in l. in quartam. nu. 35. ff. ad l. Falcid. Craue. consil. 152. in fi. & consil. 6 165. nu. 1. in fine, Iustus ergo † Iudex noster pecuniæ quan-

quantitatem & industriam considerabit: & si vnam ab altera parùm distare animaduertet, æqua lance lucrum diuidat. Si verò industria pecuniæ lucrum accedat, æquum erit, vt tantum deferat Iudex patri, quantū pecuniæ quantitas ratione temporis, & qualitatis personarum lucrari potuit, & residuum filio adiudicet, vt egregiè respondit Angel. consil. 112. Bona acquisita. quæ ratio in casu contrario eadem ratione 7 inenda est. Credimus pariter † Iudicis esse arbitrio, cui adiudicandum illud sit, quod ex bona & insperata fortuna obuenit. & si Soc. Sen. d. consil. 162. col. 2. responderit, patri esse adiudicandum, cùm patris nomine negotiatum præsumatur. quod minimè verum opinor eo casu, cùm filius nomine potius proprio, vt sibi acquirat, quàm patris negotia tractare videatur, vt est verisimile, quod docuit Bartol. in l. gerit. num. 21. ff. de acquir. hæredit. dum inquit, eum in 8 dubio † actum facere eo modo, quo vtile magis sibi est, ex l. 1. & 2. ff. de solut. plura similia attulit Tiraq. tract. de retr. consan. §. 30. gl. 1. nu. 32. & Soc. Sen. consil. 113. nu. 3. lib. 4. Accedit quod scribit Alciat. tract. præ- 9 sump. reg. 2. præsump. 24. nu. 5. in dubio † actum censeri nomine proprio factum, cùm magis vtile facienti est.

SVMMARIVM.

1 *Diuisio bonorum inter socios cùm sit inter fratres, an habenda sit ratio maioris impensæ alterius eorum.*
2 *Fratres socij omnium bonorum rationem nō habent maioris impensæ alterius eorum.*
3 *Socius omnium bonorum nihil repetit à socio pro dote data filiæ illius ex bonis communibus.*
4 *Frater socius singularis alterius maiorem impensam ab altero repetit.*
5 *Donationem non præsumi.*
6 *Impensam factam pro particulari vtile in societate non contineri.*
7 *Baldus in l. vlt. C. de colla. declaratur.*
8 *Fratrem singularem socium alterius non repetere maiorem impensam, sed donasse præsumitur.*
9 *Fructus impensi in causam alimentorum societatis ab altero non repeti.*
10 *Socius singularis modicā impensam à socio non repetit.*
11 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ maior sit impensa.*
12 *Impensa magna vel modica ex qualitate personarum inducitur.*
13 *Socius minor 25. annis modicam impensam suo consocio donare non præsumitur.*
14 *Donare non potest minor 25. annis.*
15 *Fratres communiter viuentes societatem omnium bonorum contrahere non dicuntur.*

CASVS CXXVII.

QVAM IMPENSAM REPETAT frater à fratre cùm vnà simul per multos annos vixerunt, & deinde bona diuiidunt.

NE in hac tractatione diuisionis bonorum inter socios & fratres quidquam, quantum efficere possimus, desideretur, quod ad Iudicis arbitrio pertinere videatur, casum hunc subijcere vo- 1 lui. Is est, cùm agitur inter † fratres de bonis æquè diuidendis, an habenda sit ratio maioris impensæ, & maioris lucri alterius eorum? Baldus in consil. 260. Vnus videlicet Ioannes. col. 2. vers. De expensis autem. lib. 1. respondit, has quæstiones multùm à Iudicis arbitrio pendere. idem scriptum reliquit Petrus Vbaldus de societate parte 6. q. 23. in fine. vt aliqua summæ vtilitatis explicē, aliquos casus & iuris quæstiones considero.

Primus est, quando duo sunt omnium bonorum 2 † socij, & eorū vnus plus altero impendit, cùm plures habeat filios, vel alijs de causis: hoc casu Iudex nullam rationem harum impensarum habere debet: ita affirmarunt Ias. in l. vlt. nu. 4. in fi. C. de coll. & ibi Dec. nu. 4. & Ias. consil. 5. col. 2. lib. 1. qui ita declarat & intelligit Bal. in d. l. vlt. C. de colla. idem Ias. consil. 2. col. 7. vers. 8. considerandum. lib. 3. Pur. in l. si pascenda. nu. 38. C. de pact. Craue. consil. 159. nu. 10. Ratio est, quia omnia hic communia sunt, & æqualiter omnia sunt diuidenda, nec hæ maiores impēsæ sunt in consideratione, vt probat. l. si socius pro filia. ff. pro socio. 3 quo probari dicitur, † sociū omnium bonorū tempore diuisionis non posse repetere à socio partē dotis, quæ ex cōmunibus bonis data fuit filiæ alterius socij dum matrimonio collocaretur, quæ opinio magis recepta est, vt apud Ias. auth. quod locum. nu. 6. & ibi Dec. nu. 9. C. de coll. refert quamplures huius opinionis. addo Paris. consil. vlt. nu. 21. 22. lib. 2. etsi alij permulti in hoc aliter sentiant, affirmantes dotem hanc à fratre repeti posse pro sua portione à fratre dotante. ita Dec. d. auth. quod locum. nu. 9. vers. ego tamē, qui Barr. Bal. Ang. But. & Soc. in hanc sententiam retulit. Ruin. latè consil. 104. lib. 1. & multos retulit Rol. à Valle. consil. 91. nu. 45. 47. lib. 1. qui pariter multis adductis argumentationibus hanc probauit.

Secundus est casus, quando duo sunt † socij singulares: vtputà, cùm mortuo patre duo fratres vnà simul simpliciter viuunt. nam hos singulares socios solùm esse affirmarunt Bal. & cæteri in l. 1. C. qui test. face. poss. idem Bal. in l. si patruus. C. communia vtriusq; iud. & communem testatur Ias. consil. 5. col. 1. lib. 1. Hoc ergo casu dicendum est, regulariter illum plus satis altero impendētem repetere posse. atq; ita hanc affirmatiuam pro regula proponit Petr. Vbaldus in tract. societatis 6. part. prin. q. 23. vers. Circa secundū principale dubium. qui quatuordecim fundamentis vtitur, ibiq; in duodecimo, & decimoquarto refert huius opinionis fuisse Angelum, nonnullosq; alios. & verè, ita enim Ang. d. l. vlt. C. de colla. Corne. etiam consil. 301. col. vlt. lib. 1. & consil. 122. libr. 2. his accedunt Barba. consil. 22. col. 4. lib. 1. Ias. d. l. vlt. num. 4. in fin. C. de colla. & consil. 5. col. 2. lib. 1. Ruinus consil. 101. libr. 4. & ex multis satis solidis fundamentis rem hanc optimè probant. Primò, quòd vbi alia sumi potest inter- 5 pretatio, quam † donationis, illa nunquam sumitur. l. cùm de indebito. in prin. ff. de proba. & ideo vbi cadere potest coniectura administrationis, donatio nō præsumitur. l. Nesennius. ff. de negot. gest. l. vlt. ff. de petit. hæred. & plura retuli suprà in casu 88. vbi latè explicauimus, quando donatio præsumatur. Secun- 6 dò, quia † impensa, quæ facta non est pro communi vtilitate non continetur in societate. arg. l. cum duobus. §. per contrarium. & l. adeo. in fin. ff. pro socio. sed communis vtilitas non est, cùm alter impendit. Tertiò in societate æqualitas seruanda est. l. si non fuerint. ff. pro socio. vt scilicet vnusquisq; proportionaliter portionem suam consequatur. ita Bald. in l. 1. C. pro socio. & ibi Sal. q. 7. at proportionabiliter vnusquisq; sociorum suam portionem non consequeretur, si vnus plus altero impendens ab altero non re- 7 peteret. Nec aduersantur, quæ scripta sunt à † Baldo in d. l. vlt. C. de colla. dum ait, alterum ex fratribus plus altero ex proprijs fructibus impendentem in communi societate non repetere ab altero, quoniam Bal. declarari potest, vt intelligat de modica impen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſa, vt infrà ſubijciam. Vel ſi de magna etiam impenſa loquitur, malè ſentit. ſic Pariſ. conſ. vlt. num. 23. lib. 2. Nec iura ab eo allegata probant, vt is textus cap. 1. §. ſi duo fratres. de nouo benefic. inueſt. nam illi multipliciter reſpondet is Vbaldus d. q. 23. Hæc vera interpretum ſententia comprobatur multis ſimilibus doctrinis. ſcribit Speculat. in tit. de iudicijs. §. ſequitur. numer. 12. quod ſi poſt mortem patris alter fratrum impedit ob dignitatem ſuam vel militiam & ſimilia, quod in ſuam partem debet imputare. Illud ſequutus eſt Baldus in tracta. de duobus fratribus. quæſt. 1. num. 10. ita etiam in ſpecie reſpondit Baldus conſil. 221. Quidam Antonius in fine. lib. 1. quod libri empti nomine alterius fratrum debẽt imputari in illius portionem. cùm donati non cenſeantur. Imò fortius conſuluit Baldus conſ. 74. Res communiter libr. 2. quod pecunia (qua filius alterius fratris redemptus à captiuitate fuit) debet imputari in partem illius fratris, cuius filius fuit redemptus, quia donata non præſumitur. Quinimò reſpondit Caſtren. conſ. 69. ſi dicta Cornelia. lib. 2. & cum eo Natta con. 100. nu. 7. 8. lib. 1. quòd ſi vnus horum fratrum, qui ſocij non ſunt omniũ bonorũ, nuptui det filiam ſuam, & ex bonis communibus dotem numeret, illam quantitatẽ eſſe imputandã in ſua portione tempore diuiſionis. Idem Natta con. 264. nu. 3. lib. 2. & ibi nu. 4. ſubijcit poſt Bal. in l. filiæ. 3. notab. C. famil. herciſ. quòd ſi vnus fratrũ ponit lucrũ ſuum in aptatione patrimonij, vel emit boues pro colendis poſſeſſionibus, poteſt recuperare à cæteris fratribus pro eorũ portionibus. l. ex duob. in prin. ff. de neg. geſt.

8 Declaratur primò non procedere, quando † donandi animus ex coniecturis colligeretur. ita in caſu noſtro tradit Petrus Vbaldus d. q. 23. verſ. 2. quando conſtat. ex tex. l. ſi paterno. C. de nego. geſt. qua de re ſuprà in caſu 88. & hac declaratione poſſumus complectiillas omnes declarationes, quas is Vbaldus recenſet. quando ſcilicet † alimenta fuerunt præſtita intuitu pietatis. quãdo affectu paterno, quãdo econtrà aliqua ſeruitia præſtabantur. & hac declaratione complecti poteſt illa, quam adfert Decius in d. l. vlt. in fine. C. de colla. dum poſt Baldũ ibi, quem ſic ipſe intelligit, & Anch. conſ. 303. in fine. & Barba. conſ. 37. col. vlt. lib. 2. ſcribit, quòd etiam ſi fructus conſumpti in ipſa ſocietate ſunt magni valoris, nõ repetit aliquid ab eo, qui plus altero impendiſſe, ſeu conſumpſiſſe dicitur pro alimentis communis familiæ, etſi alter plures filios habeat: atq; ita differentiam conſtituit Decius, quòd fructus conſumpti fuerint in cauſam alimentorum, vel in aliam cauſam. atq; ita Bal. in l. filiæ cuius. 3. nota. C. famil. herciſ. ſenſiſſe ſcribit. Verùm nullam inter hæc differentiam conſtituendam eſſe opinor, cùm nunquam donandi animus præſumatur, ſiue modò alimenta præſtentur, ſiue in alteram cauſam impendatur, vt ſuprà in d. 88. caſu attigimus. Et ideo Ruin. conſ. 101. num. 1. lib. 4. poſt Alex. Roman. & Caſtren. intellexit Baldum dum loquitur de impenſa alimentorum de modica & leui, de qua ſtatim dicam.

10 Tertius eſt caſus, quando duo ſunt † ſingulares ſocij, & vnus eorum plus altero impendit, ſed modica eſt impenſa. tunc is, qui plus impendit, ab altero non repetit. ita is Petrus Vbaldus d. q. 23. verſ. ſi verò ambo non adminiſtrabant. ſic intelligens Bal. in d. l. vlt. C. de coll. quo loci idem ſenſerunt Caſtr. & Ang. & ibi retulit Dec. nu. 4. Pariſ. d. conſ. vlt. nu. 23. libr. 2. nam ob rei modicitatem & communem ſocietatem ratione victus, donatio præſumitur, cùm hæc modica & leuia ſpernere videantur ſocij: quo tamen in 12 caſu multùm verſabitur † Iudicis arbitriũ, vt cognoſcat quid multùm, quid parùm, vt dijudicet quæ ſeruanda inter hos ſit æqualitas: vt is Vbaldus ſcriptum reliquit, & Bald. d. conſ. 260. col. 2. lib. 1. & magna vel 12 parua † impenſa iudicatur ſecundum qualitatẽ perſonarum, ita Riminal. d. l. vlt. nu. 2. C. de coll. id quod Iudicis arbitrio relinqui omninò debet.

13 Declaratur primò non procedere, quando † is qui minus altero impendit, eſt minor 25. annis. nam tunc non etiam modicam impenſam ſocio ſuo donaſſe creditur, & ob id repetere poteſt. ita ſenſit Petr. Vbaldus d. q. 23. verſ. Circa ſecundum principale. ea 14 ratione, quia † minor donare non poteſt. l. in cauſæ. §. item relatum. ff. de mino. l. vlt. §. vlt. C. ſi maior factus. Eſt etiã ratio, quia inter duos hos † fratres, qui ita vnà ſimul vixerunt, non poteſt dici contracta ſocietas: vt docet Bar. in l. Titium & Mæuium. §. altero. de admin. tut. & in l. ſi patruus. C. cõmunia vtriuſq; iud. qua ratione vſus eſt Rui. conſ. 29. nu. 15. lib. 5. qui tamẽ de magna impenſa verba faciens ita reſpondit.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio partes conſtituuntur cum aquæductus multis eſt conceſſus.*
2 *Diuiſio aquæductus quomodo fieri debeat.*
3 *Paſcua communia quomodo diuidenda.*
4 *Conſtitutiones Mediolani in titulo De officio Iudicis & Commiſſarij fluminis Olonæ. §. denique declaratur.*

CASVS CXXVIII.

DE AQVAEDVCTVVM, ET Paſcuorum diuiſionibus.

QVM Princeps multis ius aquæducendæ ſua liberalitate conceſſit, nec in conceſſione expreſſit quas partes debeant inter ſe iſti conſtituere: Iudex † ex ſuo arbitrio illas conſtituet. ita Bart. in l. ſi quis per diuinam. C. de aquæductu. lib. 11. illo textu adductus, quem in hanc ſententiam ſingularem dixit Roma. ſing. 804. Tu ſcis. & Anto. Corſet. in ſingulari in verbo, Aqua, incipit, In pluribus. idem cenſuit Fran. de Marchis. q. 561. nu. 4. poſt Baldum tit. de pace Conſtantiæ. §. Mos Romanorum. in fi. ex tex. l. de vſur. ff. de varijs & extraord. cognit. Ego opinor 2 Iudicem † diuiſionem hanc facere debere pro menſura qualitatis fundi, & non pro neceſsitate partis fundi. quamobrem, ſi vnus tria iugera fundi habet, alter quatuor, alter verò quinq;, & concedantur duodecim vnciæ aquarum, qui tria iugera habet, tres vncias habere debet, is qui quatuor, quatuor vncias, qui quinque, quinq; vncias: etiam ſi is qui habet triã iugera ſolùm, ob fundi ſterilitatẽ tantum aquæ opus habeat, quantum is qui quinque habet iugera. hoc probat. l. ſi partem fundi. de ſerui. ruſt. prædio. & tradit Cæpolla in tract. De ſeruit. ruſtico. prædio. c. 4. De ſeruitutæ aquæductus. nu. 13. verſ. Secunda concluſio. Bellonus conſ. 27. nu. 1. idem reſpondit Crauetus. conſ. 60. nu. 3. qui poſt Calcaneum conſ. 34. col. 3. nu. 5. 3 idem dixit eſſe conſtituendum in † diuiſione paſcuorum. qua de re infrà ſuo loco. Idem in aquæductibus & ſimilibus cenſuit Boe. q. 46. num. 5. 6. quæ doctrina nõ ꝓcedit, vbi alia ſubeſt diſtributionis cauſa, quemadmodum adferri poteſt exemplũ in nouis conſtitutionibus Dominij † Mediolanenſis in titu. de officio 4 Iudicis & Cõmiſſarij fluminis Olonę. §. denique ſi contingat. ibi, & illud ius diligentibus, qui fecerint impenſam acreſcat ipſo iure. dum enim conſtitutũ eſt, portionẽ aquæductus illius, qui ob negligentiam in non ſoluendo amiſit, alijs accreſcere. dubitari poteſt, quomodò accreſcere debeat, an pro quantitate prædiorum, vel ſui aquæductus, vel impenſæ iam factæ. relatę Doctorum traditiones ſuadent, accreſcere debere pro modo fundi. Ego tamen verius opinor accreſcere pro modo ſui aquæductus, qui verè eandem impenſarum ratam ſolet continere: Ius enim accreſcendi pro modò iam delatę portionis defertur. l. 1. C. de impub. & alijs ſubſt. vbi gloſſ. & Docto. omnes in l. vnica. C. quando non peten. partes.

SVMMARIVM.

1 *Debitorum bona ſubhaſtantur, vt creditori ſatisfiat.*
2 *Subhaſtatio intra quod tempus perfici debeat, Iudicis arbitrio relinqui.*
3 *Licitatio bonorum Eccleſiæ, minoris & fiſci, intra quod tempus finiri debeat.*
4 *§. aliud quoque capitulum. in authe. vt cùm de appell. cog. extendi ad caſus ſimiles.*
5 *Cap. 1. §. porrò. quæ fuerit prima cauſ. benefic. amitt. extendi ad caſus ſimiles ibidem expreſſos.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui quæ iuſta ſit cauſa reuocandi donationem à matre filio factam, præter cauſas enumeratas in auth. quod mater. C. de reuocan. dona.*

CASVS CXXIX.

QVOD TEMPVS SVBHASTATIO ni perficiendæ aſsignetur, cùm bona debitoris, eccleſię, fiſci & minoris alienantur ſub haſta.

INTERplura ſolemnia, quæ ſolent obſeruari dũ debitorum bona vt creditori eat ſatisfactum, diſtrahuntur, illud etiam obſeruatur, vt bona † ſub haſta vendantur, quemadmodum in caſu. l. ſi quos C. de reſcind. vend. dum exactor publicus bona debitorum ſub haſta vendit. id, quod declarat Ang. conſi. 142. Super 1. inquirendũ eſt. in fin. & conſi. 324. col. 2. verſ. 3. fallit. dubitari ita- 2 que contingit, quantum † temporis tribuatur in his ſubhaſtationibus finiendis. & cùm in priuatorũ bonis diſtrahendis nullum tempus ſtatutũ ſit, illud Iudicis arbitrio erit ſtatuendum, ita ſcribit Antonius Capicius Neapolitanus deciſ. 36. nu. 4. poſt Io. à Platea in l. ſi tẽpora. nu. 1. C. de fide inſtr. & iure haſtæ fiſcal. li. 10. ante eos idem docuit Bart. in l. licitatio. in prin. nu. 3. ff. de publica. Iodocus in tract. ſubhaſtationũ. 3 q. 5. num. 1. & 2. ij vno ore affirmant † in diſtractione bonorum Eccleſiæ, minoris, & fiſci, licitationem per 20. dies eſſe faciendam, ſic intelligentes auth. hoc Ius porrectum. C. de ſacroſ. Eccleſ. quę viginti dies in bonis Eccleſiæ diſtrahendis præſtituit, atque ita in diſtractione bonorum fiſci & ciuitatis. atq; ita gl. l. 1. C. de vend. bo. ciuit. & l. 1. C. de fi. inſtru. & iure haſtæ fiſcal. li. 10. quod placuit Bal. in l. 1. nu. 5. C. de præſcri. 30. anno. Fabian. à monte ſancti Sabini tract. de empt. & vend. q. 5. prin. nu. 86. id quod vtile eſt ad interpretationem nouarum conſtitutionũ Mediol. in tit. de referendarijs ciuitatum. quæ ſanè conſtitutiones non præſtituunt tempus in ſubhaſtationibus vectigaliũ. quãquam Papiæ ex more infrà certum tempus & modum fieri ſoleant. idem dicendum eſt in bonis minorum, quę per viginti dies ſubhaſtantur. ita Rolan. cõſil. 33. num. 14. li. 1. & ſi in ea opinione ego aliquando fuerim eſſe arbitrarium, cùm verè iure diffinitum non ſit.

SVMMARIVM.

1 *Donationem matris tribus ex cauſis reuocari.*
2 *Auth. quod mater. C. de reuo. dona.*
3 *Donationem matris ex cauſis ſimilib. expreſsis in auth. quod mater. C. de reuo. dona. reuocari.*

CASVS CXXX.

DONATIO MATERNA QVIBVS ex cauſis reuocetur.

DONATIONEM † quam filio fecit mater, tribus ex cauſis reuocari poſſe cõſtituit Iuſtinia. in §. mater tamen donans. in auth. de nuptijs. quam relatã habemus in † auth. quod mater. C. de reuoc. donat. ſunt. n. hæ cauſæ. Si inſidias vitæ matris poſuit, ſi impias intulit manus, ſi cõtra ipſam ad totius ſubſtantiæ eius ſubuerſionẽ molitus aliquid demõſtretur. Verùm dubitari poteſt, an præter enumeratas cauſas conſiderari alię poſsint, & 3 quæ illæ ſint. & verè opinor poſſe conſiderari cùm † ſimiles ſunt, quemadmodum rectè multis docuit Ripa in l. vlt. q. 41. C. de reuo. donat. dũ affirmauit præter cauſas illas enumeratas in d. l. vlt. quibus vnuſquiſque donator reuocare donata poteſt, alias poſſe illis ſimiles, vel etiam maiores cõſiderari. quemadmodũ conſiderant etiam interpretes in caſu † §. aliud quoq; 4 capitulum. in auth. vt cum de appell. cogn. vbi cauſæ illæ, quibus pater exhæredare proprium filium põt, quãquam ibi expreſsim enumeratæ, attamen alias complectuntur ſimiles, vel maiores, vt poſt Alexand. conſil. 203. nu. 6. lib. 2. tradit Ripa d. l. vlti. q. 41. nu. 138. 5 qui & illud ſimile ex † c. 1. §. porrò, quę fuerit prima cã benef. amitte. vbi cauſę conſiderari poſſunt dignæ, pter expreſſas, quibus vaſallus feudo priuatur. quæ ſanè iuris loca alibi fuſius explicauimus. ſed quę cauſæ dignæ, præter tres illas, cõſiderari ac iudicari poſſunt, quibus mater donata filijs reuocare valeat, ego 6 rem hanc iure diffinitam non comperio, ſed † Iudicis arbitrio tributã, vt rectè mihi probat reſponſum Papiniani in l. donationes. §. ſpecies. ff. de donatio. & cõprobatur, ex his, quę dicemus in caſu 285. vbi agemus de ingratitudinis cauſis, quibus filius à patre exhæredari poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Libros emptos & cauſa ſtudiorum à patre ſibi traditos, filius non confert.*
2 *Libros à patre filio Doctori emptos & traditos non confert filius.*
3 *Libros cenſeri à patre filio donatos, vt filius in ſtudijs proficiat.*
4 *Libri non cenſentur donati à patre filio, cum ex ea donatione magna inter fratres oriretur inæqualitas.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui quæ magna inæqualitas oriatur inter fratres ſi libri à patre vni empti & traditi, donati cenſerentur.*

CASVS CXXXI.

LIBRI EMPTI A PATRE, ET FILIO cauſa ſtudiorum traditi, quando filio donati credantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

VM pater † libros emit, & filio ſtudijs operā dāti tradit, donare dicitur, quare conferre illos non habet, ſi modo filij nomine illos emit & tradit. ita poſt Bart. & alios docuit Dec. in l. ſi donatione. nu. 41. C. de colla. quo loci nullā conſtituit differentiam, quòd pater emat libros filij nomine, & ei tradat, vel qd pater pecunias det hanc ob cauſam. & ſi But. conſi. 39. aliter ſenſerit. Idem eſt, 2 qñ pater † libros nomine filij emit, & filio Doctori tradit, donare ei adhuc dicitur: nam filius illos ſtatim loco quaſi caſtrenſis peculij habere creditur. ita Alexand. dict. leg. ſi donatione. nume. 8. C. de coll. & ibi Dec. nu. 42. idem Alex. conſil. 103. li. 3. & egregiè Bald. conſi. 284. Pater. lib. 2. qui reſpondit, ita demum cenſeri donatos † libros, ſi filius in ſtudijs profecerit. & 3 ad Doctoratus apicem peruenerit. idem & clarius affirmarunt Iaſ. conſilio 149. lib. 4. & Dec. conſi. 177. col. 2. quod alio loco explicabimus. Hęc tamen locum nō 4 habent, quando † ex donatione hæc magna inter fratres inæqualitas ſurgeret: ita ſenſit Bart. l. 1. §. nec caſtrenſe. nu. 11. verſi. fallit in tribus caſibus. ff. de collat. bono. ex l. pen. §. vlt. C. de coll. ſic & Dec. d. l. ſi donatione. nu. 41. in fin. & nu. 42. in fin. C. de coll. poſt Baldum, Butriū, Barba. & Comen. idem reſpondit Crauc. conſi. 125. nu. 7. idem ſentiunt alij relati à Tiraqu. De iure Primigen. q. 4. num. 3. quo loci propè infinita congeſsit de æqualitate inter fratres ſeruāda. ſed dubitari hic contingit, quæ nam hæc magna dicatur eſſe inæqualitas, & cùm verè hoc non ſit lege diffinitū 5 † Iudicis arbitrio relinquendum eſſe is Tiraque. cenſuit.

SVMMARIVM.

1 *Patrem filio donare non poſſe.*
2 *Pater qua ratione filio donare non poſsit.*
3 *Donationem inter virū & vxorem non conſiſtere, & cur.*
4 *Donationem ob merita conſiſtere inter patrem & filiū. & inter virum & vxorem.*
5 *Donatio quibus benemeritis confirmetur.*
6 *Benemerita quomodò æquialere debeant rei donatæ.*
7 *Iudicis arbitrio iudicari benemerita rei donatæ æquialentia.*
8 *Bald. auth. ex teſtamento C. de colla declaratur.*
9 *Nobiles maiorē referre ſolent gratiam accepti beneficij.*

CASVS CXXXII.

BENEMERITA QVANTA ESSE debeant, vt donatio ob illa facta inter cos credatur, inter quos aliàs non conſiſtit.

1 AVRE cautum eſſe ſcimus, & iam ſuprà attigimus, † patrem filio donare non poſſe. l. 1. §. ſi pater filiæ. ff. de vſu cap. p dona. l. donationes quas parentes. C. de dona. inter vir. & vxo. Bart. in leg. frater à fratre. nume. 57. & ibi Iaſ. nu. 44. de condi. indeb. omnes in leg. ſi donatione. C de colla. cuius rei rationem adferunt Bart. d. l. frater. n. 8 57. & Bald. l. 2. C. de inoffic. teſta. quoniam dum † pater filio aliquid dat, profectitium illud eſt, & per conſequens acquiritur ipſi patri: non ergo iuris vim illa obtinet: quoniam is pater ſibi ipſi donare diceretur, quod fieri minimè poteſt. l. ſi quis pro eo. §. primo. de fideiuſſ. quam rationem probauit Coraſius. dict. leg. frater à fratre. nu. 43. Iaſon tamen ibi eam carpit, quia imò quando pater donat filio non reflectitur donatio in patrem. ex glo. d. l. frater à fratre. in gl. 1. magna in fi. & ex glo. d. l. ſi quis pro eo. §. 1. quæ affirmant, qd quando obligatio naturalis deſcendit immediatè à patre in filium, non reacquiritur patri per reflexum. ſic in hoc caſu eſt dicendum, cùm dominium iuriſgētium ſit. l. ex hoc iure. de iuſtit. & iure. quæ ſanè conſideratio leuis eſt, quoniam termini non ſunt pares. nam, & ſi dominium iuriſgentium ſit, modus tamen hic, quo dominium acquiritur, Iuris Ciuilis eſt, cùm ciuilis obligatio omninò ad eius validitatem adeſſe debet: & quatenus vtranque obligationē ſimul iunxit Ciuile Ius, ciuilis modus dicitur, & ideo ciuilis obligatio non ſubſiſtit. l. ſed & ſi quis. §. ſed etſi regulariter. de vſufruct. l. liber homo, de verbo. oblig. rectè itaque ſenſit Barto. à cuius ratione non diſcrepat verè illa, quam attulit idem Iaſon loco iam citato. Nō 3 ignoro etiam † donationem inter virum & vxorem validam nō eſſe. l. 1. 2. & 3. ff. de dona. inter vir. & vxor. quibus in locis Paulus & Vlpia. huius conſtitutionis rationem reddunt, ne ſe mutuo amore ſpolient coniuges. alias perplures recenſet Plutarchus in problemate 7. cuius loci meminit Alciatus lib. 3. diſpunct. c. 14. & Coraſius. libro quinto. miſcella. iuris capitul. 1. illam vnam adfert, quæ præcedenti caſui non adſimilis eſt. ait ille, An illud potius, quod viri & vxoris rem communem eſſe oportet? Nam qui quod datum eſt accipit, is, quod datum non eſt, id alienum eſſe cenſere didicit: quo fit, vt exiguum inuicem dando, totum perdant. Inter multos tamen caſus, quibus inter relatas perſonas conſiſtit donatio, is vnus adferri ſolet, 4 cùm † ob benemerita fit. ita patrem filio donare poſſe ſcribunt Bart. dict. l. frater à fratre. nume. 57. & ibi Iaſ. nume. 44. & Coraſius num. 50. Decius in l. ſi donatio. nu. 6. C. de colla. & latiſsimè Tiraq. in l. ſi vnquā, in verbo donatione. nu. 20. C. de reuo. dona. ſic in donatione inter virum & vxorem, vt valeat ob benemerita, affirmarunt Barto. & Iaſo. in l. diuortio. ff. ſoluto matrim. Tiraq. in d. l. ſi vnquam, in verbo donatione. num. 21. & latius idem de legibus connubial. l. 6. nu. 18. & de nobilitate, cap. 18. nu. 19. alios infinitos propè caſus ad numerum quintū & quadrageſimū recenſet Tiraq. in d. verbo donatione largitus, quibus ob be- 5 nemerita conſiſtit donatio. quæ ſanè † benemerita hunc effectum tunc producunt, cùm æquialent rei donatæ: ita Bart. in l. ſi quis pro eo. §. primo. in fin. ff. de fideiuſſ. & poſt alios Decius in d. l. ſi donatione. n. 16. C. de colla. idem in l. petens. nu. 17. C. de pactis. latè Tiraquel. d. l. ſi vnquam, in verbo donatione. num. 80. addo Ruinum conſil. 60. nu. 16. lib. 3. & Chaſſanæ, conſi. 7. num. 11.

Dubitari nunc contingit, quando & quomodò æ- 6 quialere debeant † benemerita rei donatæ. Vna eſt Bartoli & relatorum opinio, cenſeri æquialere cùm omninò æqualia ſunt. verùm iure non probatur hęc opinio. Accedit, aliquos reperiri adeò grati animi viros, vt exiſtiment, collatum ſibi ex tempore beneficium ingenti ſumma penſari non poſſe, quod alij parua dignum iudicarent.

Secunda fuit ſententia Baldi in auth. ex teſtamento. nu. 1. in fin. C. de colla. benemerita tunc dici æquialentia, quando non ſunt infra dimidium ipſius rei donatæ. iuxta. l. 2. C. de reſcind. vendi. cuius opinionem ſecuti ſunt multi relati à Tiraq. d. l. ſi vnquam, in verbo donatione. nu. 81. qui nu. 82. & 83. plures refert eam reijcientes. quibus & ego relata ratione accedo, & quam latius infrà confirmabo.

Tertia & mihi quidem probabilior eſt eorum ſen- 7 tentia, qui hoc † Iudicis arbitrio relinquendum eſſe cenſuerunt. ita Soc. Sen. conſi. 295. col. 3. verſicu. circa ſecundam. lib. 2. idem cenſuit Iaſon conſi. 154. nume. 5. lib. 2. qui in eodemmet caſu reſpondit cum Socino relato. hanc quoque probauit Cur. Iun. conſi. 126. nu. 11. verſi. ſed circa hoc. & Purp. in l. cùm quid. nu. 131. ff. ſi certum peta. quorum ſententiam probari opinor ex Pauli reſpōſo. l. etiā. §. 1. ff. de manumiſſ. vind. ibi, quia multa merita incidere poſſunt, quibus honeſtum ſit libertatem cum decreto præſtare, quæ æſtimare debebit is apud quem de eā re agitur. Prudens autem Iudex in caſu noſtro obſeruabit, veriſimile an ſit fraudem ſubeſſe, cùm pater donat filio, vel maritus vxori, ratione eius quod donat vltra beneficij collati valorem. nam, cùm ſcimus in caſibus, in quibus donatio prohibita eſt, fraus facilè præſumetur, ſi rei valor excedat pro dimidia valorem benemeritorū. 8 ita procedat doctrina † Baldi in d. auth. ex teſtamento. vt eam ſic intellexit Tiraq. in d. l. ſi vnquā. in verbo donatione. nume. 83. verſi. hic autem in noſtro caſu. C. de reuo. dona. & ante eum Purpur. in d. l. cùm quid. num. 131. ſi certum petat. in cæteris verò caſibus, in quibus liberè donari poteſt, non adhibetur hæc diligentia ad cognoſcendum, valida an ſit donatio, vel minus. ſolùm enim benemerita hæc & rei valor conſiderari poterit ad dijudicandum, an pura ſit, vel ob eam cauſam donatio: atque ita perſonæ donantis qualitas inſpicienda erit, an diues & nobilis is ſit, cū 9 ſoleant † nobiles, multò maiorem referre gratiam. capitul. primo. de donatio. nam, & ſi tunc donatio excedat merita, modò non excedat, quod in ea re ſolebat & debebat facere donans ex more diuitum & nobilium, non dicitur excedere merita: vt eleganter admodùm reſpondit Cornęus conſilio 144. colum. ſecunda. libro ſecundo. quem ſecutus eſt Tiraq. dict. l. ſi vnquam. in verbo donatione. nume. 84. conferūt quę ſuprà retulimus in eo caſu cùm egimus de donatione præſumenda, vel non. & alia permulta recenſet Tiraquellus loco iam citato, & tract. de Nobilitate, cap. vlt. nu. 56.

SVMMARIVM.

1 *Donationem rei modicæ non reuocari ob ſuperuenientiam filiorum.*
2 *Iudicis arbitrio iudicatur, quæ res modica & leuis dicatur, ne donata reuocetur ob filiorum ſuperuenientiā.*

CASVS CXXXIII.

RES LEVIS ET MODICA QVAE dicatur, ne reuocetur ob ſuperuenientiam filiorum.

1 POSTEAQVAM de donationibus verba facere cœpimus, libet hunc caſum hic referre. Dubitari itaque contingit, cùm agitur de † donatione rei modicæ & vilis, non reuocanda ob filiorum ſuperuenientiam. iuxta l. ſi vnquàm. C. de reuocan. dona. vt multis eo loci oſtendit Tiraq. in verbo omnia, vel partem. numero 24. 25. quæ res modica, & leuis eſſe dicatur. Vna fuit opinio communis, cæteris reiectis, quàs nunc non refero, cùm relatas, & confutatas legere quiſque poſsit apud nunc relatum Tiraquellum, & ibi apud Ripam quæſt. 8. cōmunis inquàm eſt, hoc † Iudicis arbitrio relinqui. ita 2 Angelus ibi, & in §. ſiue igitur. colum. 4. in authe. vt cùm de appellat. cogno. quem ſecuti ſunt Socin. Sen. Ruinus & Alciatus, quos ibi recenſet Tiraquellus nu. 28. 29. & ibi Ripa num. 17. qui Alexand. & alios recenſet. illis addo Curtium Iunio. conſilio 56. numero 9. prudens autem Iudex noſter diligenter qualitatem perſonæ donantis inſpiciet, an veriſimile ſit eum rē illam donaturum fuiſſe, etiam ſi hos ſuſcepiſſet, quos nunc ſuſcepit filios, an nobilis is ſit vel non, an diues vel pauper. quod attigimus in antecedenti caſu. perpendet etiam hic Iudex filiorum quantitatem, & an maſculi, vel fœminæ ſint, vt apud Ripam & Tiraquel. quorum ſcripta vlterius non refero.

SVMMARIVM.

1 *Donanti patri, vel viro ab benemerita, non creditur benemerita præceſsiſſe.*
2 *Benemerita quomodo probanda ſint.*
3 *Marito vendenti vxori creditur de pretio recepto, ſi alia concurrat coniectura.*
4 *Marito aſſerenti ſe emiſſe ex pecunijs vxoris credi, cùm aliæ coniecturæ concurrunt.*
5 *Marito aſſerenti dotem ſibi fuiſſe numeratam credi, ſi aliæ coniecturæ concurrunt.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ ſint coniecturæ probabiles, quibus creditur cùm donans aſſerit ſe ob benemerita donare.*

CASVS CXXXIIII.

DONATIO OB BENEMERITA quando facta dicatur, & quomodò aſſerenti de benemeritis credatur.

1 IN ea donatione, quā ob benemeritorum cauſam facit pater filio, maritus vxori, & his ſimilibus: ſolet non parū ambigi. adhibenda an ſit fides illi aſſertioni, merita præceſsiſſe. hac in re plura ſolent à noſtris conſiderari. Ego ſolo eorum ſententiam probare, qui dixerunt, in his 1 caſibus deferendum non eſſe † ſpeciali aſſertioni benemeritorum, ſed neceſſariam fore probationē, illa præceſsiſſe. ita. n. Guliel. Cyn. & Albe. in l. vlt. ff. de exercito Bald. l. ſi tibi. ff. ſi cert. pet. Sal. Alex. & alij in d. l. ſi donatione. C. de collat. ſic Guido Papæ. Soc. Sen. & Ruinus, quos retulit, & ſecutus eſt Tiraquel. in l. ſi vnquam. in ver. donat. numero 89. C. de reuo. dona. qui num. 91. relatis infinitis propè Doctorum auctoritatibus, affirmauit, nec etiam huic aſſertioni cum 2 iuramento credendum eſſe. Cùm itaque horum † benemeritorum probatio ſit neceſſaria, dubitāt noſtri qualis eſſe debeat probatio hæc? Et coniecturalem aſſumptiuam ſufficere reſpondit Iaſ. conſilio 154. col. 4. verſicul. 5. pro iſta parte, & clarius conſilio 184. col. penultim. verſicul. ſed præmiſsis & alijs. li. 2. & magis clarè Alci. Tract. præſumpt. reg. 1. præſumpt. 16. nume. 3. & reſpon. 584. num. 5. confert reſponſum Baldi cōſil. 66. Inter virum & vxorem. lib. 1. ſi in inſtrumento 3 † vir vxori vendit certo pretio & confiterur, ſe recepiſſe ab vxore, non ſtabitur eius confeſsioni tamquā ſuſpectæ, niſi illa aliquibus adminiculis iuuetur. Baldum in caſu iſto retulit, & ſecutus fuit Tiraquel. in d. l. ſi vnquam. in verbo donatione. numero 101. qui numero 100. in hanc ſententiam retulit Saly. in l. mater. C. de contrah. empt. dicentem, q & ſi credendum nō 4 ſit aſſertioni † mariti dicentis ſe ex vxoris pecunia emiſſe, credi tamen quando aliqua coniectura & præſumptio cōcurrit mulierē aliūde, quā ex bonis mariti pecunias illas habere potuiſſe. Salicetū ſecuti ſunt alij

Universidad de Deusto
Biblioteca

alij plures à Tiraquello relati.illis ego addo Soc. Sen. consilio 65.colum.quarta.versic. Vigesimò probatur. l.1. Alciatum in locis iam citatis.latè Crau. Tract. de antiq.tempo.in 3.partic.primæ partis princi.nume. 70.71.qui & alia recensèt,præsertim illud ex Baldo in l.vnica.nume.7.C.de priui.dotis.dum docuit quod
5 etsi non fuerit assertioni † mariti dotem fuisse numeratam,stari tamen,quando aliqua præsumptio & cõiectura concurrit,vt putà quando maritus iam diù eã domi aluisset, quia verisimile non est,quòd eam tandiù indotatam habere voluisset. Baldum secuti sunt plures relati à Crauetta,qui de veritate illius doctrinæ dubitat,&plures cõtra Baldum sentientes refert. sed cum Baldo sensit Tiraquellus loco iam citato.nu. 101.Baldum quoque secuti sunt Gramma.decisi.103. num.6.Neuiz.consilio 57.num. 8.in fin.Rolan.à Valle consilio 85.nu.43.lib.1. Hæ tamen coniecturæ verè non sunt lege diffinitæ:quamobrem Iudicis arbitrio relinquuntur,vt docuit Tiraquellus d. l. si vnquam, in verbo donatione.nume.102.in fine,& sentit Alciatus d.præsumpt.16.num.3.& d.respon. 584.nu.5.dũ citat.l.etiam.§.primo.ibi,æstimare debebit Iudex.ff. de manumiss.vind.quamquàm in aliam sententiam ego responsum illud aliàs retulerim.

SVMMARIVM.

1 *Metus causa gesta irritari.*
2 *Iustus metus quis.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui,quis metus iustus dicatur.*
4 *Metum iustum ex qualitate personarum, & facti iudicari.*
5 *Metus minor cadit in puero quàm in viro.*
6 *Metus amissionis filiorum iustus est.*
7 *Filiorum amor incredibilis.*
8 *Metus mortis affinium iustus est.*
9 *Metus amissionis bonorum iustus est.*

CASVS CXXXV.

DE METV IVSTO, QVO GESTA irritantur.

1 DIVINA propè sunt verba edicti Prætoris: Quod metus causa gestum erit, ratum non habebo. leg.1.ff. de eo quod met. cau. misit equidem (vt post Baldum & alios plures scripsit Neuiz.consilio 52.nu.46.) Spiritus Sanctus verba hæc in ore Prætoris, & rectè mea sententia. qui fieri potest,vt is obligetur,qui metu adactus consensit?ita enim fiet, vt impius lucrum cum alterius detrimẽto sentiat. Verũ,cùm non omnes metus cã gesta rescindat,sed qui iustus est.l.metum autem. ff. de eo quod metus causa. & l.vani timoris,de regul.iuris.capitul.
2 vltim.de appellat. Dubitari contingit, quis † iustus metus dicatur? Caius Iureconsl.in d.l.metum autem, ait,metum dici,qui in cõstantissimum virum cadit. Pontifex verò in cap.cùm dilectus.quod met.caus. & in capit.veniens. & in cap. consultationi. inquit esse metum iustum,qui cadit in virum constantem.quod idem est. nam is superlatiuus.d.l.metum autem, resoluitur in comparatiuum seu positiuum, vt docuit Decius in l.in omnibus causis pro facto.num.2.versi. & generaliter. de regul.iur.sed adhuc in ambiguo, & valde obscuro laboramus:nec enim vnius conditiõis sumus oẽs.aliqui enim cõstantissimi sunt quos nullum periculi,nullũ tormẽti genus terret,aliqui verò mustella ipsa timidiores, Austri leues flatus verẽtur, est & sexus diuersitas,vt mox subijciam.Rectè itaquè omnes ferè nostri dixerunt,metum iustum iudicari
3 † Iudicis arbitrio.ita probat.l.metus autem causa.ff. ex quib. cau.maio.quo adducti sic affirmarunt gloss. in l. interpositas,in verbo cruciatum. C. de transact. & ibi Baldus, Abbas, in capitul.cum virum.nume.8. de regula.sic glo.in capitul.penulti. de ijs qui vi metusuè cau.sic respondit Raphael Comen. consilio 68. colum.2.Decius in capitul.1. num.1.& num.8. de appella.& consi.218.num.3.Marsilius.l. quæstionis modum.num.30.de quæst.Rubeus,l.non solùm.§. morte.nu.296.de operis noui.nuntia.Afflictus.cap.1.nu. 21.versi.itẽ habet arbitrium,ex quib.cau.feud.amitta.Parisius.consilio 53.num.60.consi.60.nu.17. consi. 139.nume.10.11.& consi.170.nu.19.lib.4.Alciatus respon.5.n.5.Neuiz.consi.46.nu.17.Tiraq.in l.si vnquã. nu.31.propè finem.C.de reuo.dona.Gramm. consil. 13.nu.47.& voto 10.n. 8. Didacus in Epitome de spõsa.part.2.cap.3.§.4.n.8.Iudex ergo noster prudens ac
4 diligens † iustum metum arbitrabitur iuxta personarum qualitatẽ.ita Inno.in d.c.cùm dilectus. Decius.d.l.in omnibus causis.num.3. Aretinus consil.24. n.7.Alba consi.7.n.2.3.nam minor metus cadit in fœminam,quàm in virum,ita gl.in c. 9. locum. de sponsa. Decius.d.l.in omnib.causis.nu.3.& Aret.d.consil. 24.n.7.& singularẽ esse glossam illam censuit Romanus sing.226. Tu scis. & Iaso.in d.l.interpositas.nu.2. C.de transl.Decius.d.c.vltim.nu.1. de appellat.multa egregiè congessit Tiraq.de legib.connubia.l.9.num. 120.121.cui addo Albam consil.77.nu.4.Parisi. consilio 26.num.64.lib.3. & Didacum d. §.4.nu.9.Sic minor
5 † metus cadit in puerum, quàm in virum, vt docet experientia. Aliquando ergo ex qualitate personæ, corporis cruciatus, aliquando timor mortis, aliqñ verbera. dict. leg. metus autem causa. Casus tamen aliqui sunt qui in omnibus personis æquè iustũ metum inducunt, vt metus mortis. nam quis hominũ est,siue masculus,siue fœmina,quiillã non vereatur?
6 sic † metus amissionis filiorum, iuxta. l. isti quidem.
7 in fin.de eo quod met. cau. nam tantus est † filiorum amor,vt æquè eum diligat pater ac seipsum. quod Aristo.Ethicorum 8.cap.12.scribit.& multa doctè & latè congessit Tiraquel.in l.si vnquam, in præfatione. nume.7.8.C.de reuoc.donat.& cùm de metu agitur, responderunt Aret.consi.14.num.15.Soc.Iun,consil. 77.num.38.lib.1. Alcia.responso 162. nume.9. Rolan. consi.2.num.66. 68.lib.1. sic † metus mortis affinium
8 est iustus metus.ita Bart.d.l. de pupillo. §. si quis ipsi Prætori.num.19.de oper.noui nuntia. Brunus consi. 82.num.6.Gramma.consi.13.nu.18. Sic † metus amissionis omnium bonorum iustus est.ita probat.c.2.de ijs qui vi metusuè caus. Bart.l.si ob turpem. nu. 6.de cond. ob turpem causam, qui dixit, hunc timorem æquiparari timori mortis.idem respondit Ruin. cõs. 23.nu.9.lib.1.& Decius consi.690.nu.8. qui in eodem casu consuluerunt.Craue.consi.49.nu.7.

SVMMARIVM.

1 *Metus illatus quibus probationibus detegatur.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui coniecturas quibus metus probari potest.*
3 *Metus probatur ob carcerationem factam.*
4 *Carcer efficit vt in eo gesta sint nulla.*
5 *Contractum in carcere celebratum annullari.*
6 *Metus præsumitur cùm quis cum suo superiore contrahit.*
7 *Metum præsumi ob causam reuerentiæ.*
8 *Metum reuerentialem non præsumi ex sola maioris præsentia.*

9 *Metum*

9 *Metum reuerentialem præsumi ob enormem læsionem secutam.*
10 *Bart.l.1.§.onerandæ.ff.quarum rerum actio non detur. declaratur.*
11 *Metus præsumitur ex minis potentis, qui eas exequi cõsueuit.*

CASVS CXXXVI.

METVS QVOMODO PROBETVR & de metu reuerentiali plura copiosè explicantur.

1 POsteaquam de metũ verba facimus, liber casum hunc subijcere. Dubitant, ac simul quærunt nostri, quomodò † metus illatus detegatur,& coniecturis ac inditijs probari affirmarunt Baldus in leg.si quis hoc genus.C.de Episco.& Cleri idem in l.interpositas.post glo.ibi C. de transact.Decius.l.in omnibus causis pro facto.numero 6. versicu.venio ad secundum,de reg.iur.qui multos in hanc sententiam retulit. & cùm coniecturæ hæ iure
2 diffinitæ non sint,† Iudicis arbitrio relinquitur, vt Baldus,Decius & cæteri relati scribunt.& licèt Decius in hanc sententiam citet d. l. metus autem causa. ff.ex quib.caus. maio.attamen non probat cùm solũ in Iudicis disquisitione relinquatur ipsa qualitas metus,non autem ipsius qualitatis probatio.hæc tamen opinio vera est, & illam probat Iaso. in l. interpositas. num.4.in fin.C.de transact. Iudex tamen noster ,p babilem illam coniecturam & præsumptionem dubio procul probabit, cùm † metum passus se carcere
3 mancipatum allegat, vt probat. l.qui carcerem. & l. metũ.§.sed licèt.ff.de eo,quod metus caus. ipsa enim vincula satis superq; arguunt per metum fuisse gesta
4 omnia,quæ in vinculis † gesta fuerunt, & ob id nullius momenti sunt: iuribus præcitatis,quod respondit Decius consilio 691.nume. 5.qui & illud post Bartolum & alios affirmauit,† contractum in carcere celebratum,nec etiam prodesse illi, qui particeps fuit, vt hic carceri includeretur. idem multis respondit Neuiza consi.52.nu.47.addo Guid.Pap.q.254. & Marsilium singu.306.Sic probabilis est coniectura metus,
6 cùm quis cum eo † contrahit, quem in superiorem recognoscit, & cui aduersari non auderet, vt in filio erga patrem:ita censuerunt Aret.consilio 24.num.6. qui idem esse dixit de sorore,quæ cum fratre contra-
7 xit.sic Soc.Iun.consil.47.nu.33.lib.3.q ait solam † ipsam reuerentiæ causam probabilem esse, qua rescindatur contractus.quòd respondit & Ripa li.3.respo. cap.15.num.8.in fin.& licèt Soc.Iun.consil.77.nume. 154.lib.1.& consi.67.num.39.lib.2.&Boc.q.100.num.
8 11.affirmauerint, metum † reuerentialem non præsumi ex sola maioris præsentia,nisi cum illa intercesserit,vel læsio.vel minæ.verumtamen verius intelligo,solam ipsam maioris præsentiam metum probare,si modò ex Iudicis arbitrio huiusmodi sit, vt probabiliter metus dici possit: quemadmodum respondit Soc.Iun.d.consilio 47. numero 33.lib.3.& ideo, q
9 scribũt Doctores † metũ reuerentialem præsumi ob enormem lęsionem subsecutam,vt respõderunt Soc. Sen.consi.263.col.3.versic.præterea facit.lib.2.Ruin. consilio 170.nu.17.lib.1.& consi. 60. num. 22. libro 3. Soc.Iun. consilio 77.nu.154.li.1. Alba consi. 77.nume. 21.& consil.100.nu.4.Cephalus consil.34. numero 31. & consi.142.nu.39.lib.1. intelligitur, esse quidẽ conjecturam ad metum hunc reuerentialem probandum, non tamen necessario iactionem cum alijs con-
iecturis concurrere debere: cùm ille vnà cum sola ipsa superioris reuerentia metum hunc probent. Craue.consil.49.nu. 2. & ideo hæc copulatiuè non requi-
10 runtur.Sic intelligendi sunt † Bart. in l.1. §.onerandæ.ff.quarum rerum act.non detur. Aret. d. consilio 24.nu.7.Ruin.consi.98.nu.24.lib.1. Afflictus decis.692
11 nu.4.Sic etiam probatur † metus,cùm probãtur minæ potentis,qui verisimiliter consueuit illas exequi, si modò minatus fuerit graui de re, vt de morte, vel bonorum amissione, ita Bellame. consilio nono.colum.quinta.quem secutus est Craue. d. consi.49.nu. primo.

SVMMARIVM.

1 *Debitor exactus per vim quando liberetur.*
2 *Debitorem exactum à creditore sui creditoris liberari.*
3 *Debitorem exactum à fisco liberari, cum confiscatio rectè est facta.*
4 *Fiscum heredis loco succedere.*
5 *Debitorem exactum à fisco liberari etsi confiscatio non sit rectè facta, modo euidenter de iniustitia non constet.*
6 *Debitor sponte soluens fisco non liberatur.*
7 *Debitor pati aliquid debet causa creditoris antequam soluat:id quod Iudicis arbitrio relinquitur.*
8 *Debitorem ob propriam suam causam exactum non liberari.*
9 *Debitor sua causa exactus liberatur, cùm creditor fuit in mora recipiendi.*
10 *Debitor per iniuriam creditoris exactus liberatur, etiã si sit debitor generis.*
11 *Debitor exactus à priuato Iudice iubente ob creditoris iniuriam liberatur.*
12 *Iudicis mandatum excusare.*
13 *Sequestrarium soluentem alteri quàm Domino liberari,si iussu Iudicis soluat.*
14 *Debitor si diligentia vsus non est ne exigeretur per sui creditoris iniuriam,non liberatur.*
15 *Iudicis arbitrio relinqui,qua diligentia vti debeat debitor ne exigatur per creditoris iniuriam.*
16 *Debitor non liberatur cum dicit se exactum per creditoris iniuriam, & de exactione solum constat ex confessione.*
17 *Debitor non liberatur cùm dicit se per vim à superiore exactum cum is superior vim alicui inferre non consueuerit.*
18 *Debitor qui Domino denuntiare debet, non excusatur si per vim à superiore se exactum dicit.*
19 *Colonus denuntiare debet domino illatam sibi violentiam.*
20 *L.item quæritur.§.exercitu.ff.locati. declaratur.*
21 *Colonum non excusari à solutione pensionis cùm è domo recessit,nulla facta denunciatione domino.*
22 *Debitor simpliciter exactus,quando liberetur.*
23 *Debitor speciei simpliciter exactus per vim liberatur.*
24 *Debitor morosus si exigatur non liberatur,etiam si speciei sit debitor.*
25 *Mora quando commissa dicatur.*
26 *Debitor speciei non liberatur ,si species illa apud superiorem non periit.*
27 *Debitor speciei non liberatur per simulatam exactionem.*
28 *Debitor per vim à priuato exactus,non liberatur.*
29 *Priuato vendens per impressionem metus superioris recuperare potest.*
30 *Debitor à priuato exactus mandante superiore liberatur.*

CASVS

Universidad de Deusto
Biblioteca

CASVS CXXXVII.

QVANDO DEBITOR AB ALIO quàm à creditore exactus liberetur à nexu ipsius creditoris, diligenter enucleatum.

1 DVM nostri dubitant & quærunt, quando † debitor ab aliquo per vim & metum exactus, vt putà à Tiranno, vel à Repub. hisq; similibus posit iustè se tueri, ne iterũ creditori soluat, multa in Iudicis arbitrio relinquunt, vt post Bald. & Castren. tradit Decius consilio 25. colum tertia. versic. Nec obstat huic exceptioni. Verũ, quia plura perplexè ab illis tradi solent, ego rem clarius expo-
2 nã. Primus est casus, † quando debitor fuit ab eo exactus, cui ex obligatione tenebatur creditor, tunc dicendum est debitorem esse liberatum, vt probat. l. nomen. C. quæ res pigno. oblig. poss. Bart. in l. creditor. colum. prima. versicu. tu verò dicas. de solut. quẽ probat Decius d. consilio 25. numero primo. Secũdus
3 est casus, quando † creditoris bona fuerunt ob eius delictum rectè confiscata, tũc debitor à fisco exactus, liberatur ab obligatione quam erga creditorem habebat. nam in fiscum translatum est Ius creditoris erga debitorem. leg. tutelas. §. libertate. ff. de capitul.
4 dimi. & † fiscus loco hæredis ipsius creditoris succedit. l. si debitori deportato. ff. de fideiuss. leg. 2. C. ad l. iul. de vi. his rationib. adducti, ita concludunt Bartol. in dict. leg. creditor. colum. prima. versic. Si verò non habebat, de solut. Baldus in l. falsus. numero 30. C. de furtis Afflictus decis. 150. numero 17. Decius d. consi. 25. nu. 1.

Extenditur hic casus, vt locum etiam sibi vẽdicet,
5 quando † re uera, iniquè esset facta confiscatio, sed de ea euidenter non constaret, sed constat de sententia ritè, & solenniter lata. ita Decius d. consilio 25. colum. secunda. versicul. Nec obstat quòd. & Ruinus consilio 147. numero decimosexto. Est ratio, quia præsumitur pro sententia. l. Herennius. §. Caia, de euictio. nec debitoris munus est sententiam illam in dubium reuocare, atque ita super illa disputare.

6 Declaratur nõ procedere in † debitore sponte fisco soluente. nam sponte soluens, non liberatur. ita Baldus dict. leg. falsus. numero trigesimoprimo. C.
7 de furtis. qui in fine scribit, † debitorem aliquid pati debere sui creditoris causa, antequàm soluat. id, qd' iudicantis arbitrio relinquitur, quæ scilicèt pati debeat. idem respondit Iaf. consilio 26. colum. penulti. versi. accedat. libro tertio. Afflictus decisione 150. numero 23.

8 Tertius est casus, quando † debitor, non iusta causa, sed per iniuriam ipsius debitoris fuit à superiore exactus, hoc casu non liberatur debitor: ita Barto. d. leg. creditor. ex ratione illius legis. dum ait pecuniæ grosæ (vt legit Corasius, libro primo. miscella iuris, capitul. nono. & si eranos legat Alciatus libro secundo. dispunct. cap. 25.) periculum ad debitorem spectare, cùm illius periculi in causa non fuerit creditor. confert. l. si merces. §. culpæ. ff. locati. l. si per imprudentiam. C. de euictio.

9 Declaratur, nõ procedere, quando † creditor fuit in mora recipiendi: ita Angel. dict. leg. creditor. qui intelligit dũmodò mora fit ad causam ordinata. sed eo loci Imola numero tertio, absolutè sensit, etiam si ad causam ordinata non sit, dummodò debitor loco, & tempore congruo obtulerit: ita Afflictus d. decisi. 150. nume. vndecimo. qui alios adfert. nec aliter sensit Barba. consilio 26. columna tertia. libro tertio, & Tiraquel. de retractu conuentio. §. quarto. glo. 6. numero 34.

10 Quintus est casus, quando † debitor per iniuriã creditoris à superiore exactus fuit, tũc liberatur debitor, vt probat. l. Paulo Callimacho. in fin. de leg. 3. & l. liberto. §. Lucius, de annuis lega. quæ iura sic intellexerunt Bartol. in dict. leg. creditor. colum. prima. versic. Secundò casu. idem in tract. de Tirannide. quæstio. 7. Ancha. consilio 64. in fin. Barba. consil. 26. colum. tertia. libro tertio. Iaf. consilio 26. colum. prima. libro 3. Ruinus. consilio 85. numero 8. 11. libro 1. & consilio 167. numero septimo. libro quarto. Afflictus d. decis. 150. numero 12. 13. 20. 32. Decius d. consil. 25. colum. secunda. versicul. secundò principaliter. Ripa in tract. pestis in tit. de priuileg. contractuũ. numero 94. imò Calcaneus consilio 113. numero tertio. adeò verum esse intelligit, vt liberetur, etiam si is debitor esset debitor generis. & ibi in fin. post Imolam in dict. leg. creditor. respondit, tunc etiam intelligi debitorem per creditoris iniuriam exactum, quando factum est proclama, vt omnes debitores illius soluerent. ostendunt enim illa verba exactionem hanc fieri contemplatione illius creditoris, atque ita probat in simili. l. cùm aliquis. C. de iure delib. & l. seruus cõmunis, de stipula. seruo. quæ Calcaneus in hanc sententiam considerauit.

11 Extenditur vt procedat, etiam quando is † debitor exactus nõ ad commodum ipsius superioris exigẽtis, sed ad commodum priuati exigitur, dummodò is priuatus dolo & fraude careat. Est ratio, quia ius-
12 sus † Iudicis debitorem excusat. l. furti. §. qui iussu. de ijs quib. irroga. infam. l. non videtur. §. qui iussu. de reg. iuris. qua ratione adducti censuerunt Pract. Papien. in forma sequestri, seu saximenti in verbo audeat. numero secundo. & Curt. Sen. in l. vnica. qu. 16.
13 C. de prohib. sequestr. pecun. † sequestrarium iussu Iudicis soluentem alteri, quàm vero Domino liberari. & in hanc opinionem citarunt etiam dict. l. Paulo Callimacho. §. vlti. de leg. 3. & in specie nostra sic sensit Afflict. d. decis. 150. numero decimonono. in fine. Accedit gl. l. ait Prætor. §. præmittitur, in verbo, imputandum, de mino. quæ affirmat, quòd soluens iussu Iudicis alteri, quàm creditori, consequitur plenissimam liberationem. quã glossam in hoc casu probarunt Barba. consilio 26. column. prima. libro tertio. Ruinus consilio 171. nume. tertio, libro quarto. & Iason, qui idem in eadem facti specie cum Ruino consuluit, Iason inquàm in consilio 26. colum. secunda. lib. 3.

14 Declaratur primò non procedere, cùm † debitor iste exactus non est vsus aliqua diligentia, ne exigeretur: tunc enim non dicitur liberatus: ita docuit Baldus in dict. leg. falsus. numero 30. in fin. C. de furtis. Decius d. consilio 25. colum. tertia. versic. ex quibus omnibus. Paris. c. ex transmissæ. numero primo. de præca. Cagnol. l. non videtur. §. qui iussu. numero secundo. de regul. iuris. quam autem diligẽtiam adhibere debeat hic debitor, vt iure possit dici excusa-
15 tus, † Iudicis arbitrio relinquitur. ita Deci. d. loco. qua ex re satis intelligimus, qd' si debitor esset vnus ex illis, qui huius exactionis in causa esset, nullo pacto liberatur. vt Bald. Calcaneus, & Decius apertè tradunt. sic & Ruinus consilio 147. num. 16. lib. 1. & consil. 171. num. 7. lib. 4.

16 Declaratur secundò non procedere, † cùm non realiter, sed per confessionem solutio probatur, nam illa non liberat ipsum debitorem. ita Ruinus. consil. 147. nume. decimotertio. libro primo. & Afflictus d. decis.

decis. 150. numero 28. 34. & numero 36. post Castren. quem refert.

17 Declaratur tertiò non procedere, quando is † superior talis non erat, qui metum inferre potuit. ita Afflict. d. decis. 150. numer. 14. post Bartol. tracta. de Tyraun. quæst. 7.

Declaratur quartò, vt non procedat in eo, qui do-
18 mino, sicq; creditori denunciare tenetur, vt est in †
19 colono, qui si ab aliquo molestia afficitur, vt in detrimentum sui domini exigatur, debet ipsi domino denunciare illatam sibi violentiam, alioqui non excusatur. ita Ruin. d. consil. 147. in fine libr. 1. ex text. l. item quæritur. §. exercitu. ff. locati. operatur enim denunciatio, quia dominus venire posset & seipsum
20 defendere. verùm is text. † §. exercitu, solùm loqui videtur ratione damni, quod adferunt milites in domo, vt cùm domum ipsam diruunt, vel quid simile agunt quod tractum successiuum habet. nam tunc colonus tenetur denunciare, quia dominus custodias mittere posset. ita Socin. iun. consil. 120. numero
21 19. libr. 3. qui ideo respondit, † colonum excusari nec pensionem soluat, cum è domo recesit nulla facta denunciatione domino. idem hoc casu dicere possumus ex dict. §. exercitu. atque responderi potest doctrinæ Bartol. in l. in prouinciali. §. penultim. de operis noui nũcia. dum ex d. §. exercitu, docuit, colonum esse Procuratorem domini ad denunciandum. & quam doctrinam retulit Ruinus d. consil. 147. in fine. Ego opinor nihil plus esse speciale hoc casu in colono quàm in cæteris quos omnes denunciare debere credo. nam, si vti omni diligentia debent, ne soluant, quid melius agere possunt, quàm domino denunciare qui fortè se ipsum tueri poterit? Est tamen cogitandum ob magnam Ruini authoritatem.

22 Quintus est † casus, quando non in iniuriam debitoris vel creditoris expressim, sed simpliciter exactio fit à debitore, qui quantitatem debet: ita Bart. in d. l. creditor. col. 1. versi. si verò accipit. & ibi Ang. ex. l. lectos. & l. seq. ff. de periculo. & commo. rei vend. Ruinus consi. 167. nu. 9. lib. 4.

Declaratur secundum Ruinum d. consil. 167. num.
9. libr. 4. vt non procedat quando nulla culpa debitoris potest considerari: quia ope exceptionis defendi posse videtur debitor, ex sententia Bartol. in l. exceptione. ff. de fideiuss. & Bald. ac aliorum. l. si de fundo. C. de locati. sed vix est quòd iure hæc declaratio probetur.

23 Sextus est casus in debitore † speciei, nam tunc debitor exactus liberatur, ita Bar. præcitato loco, Afflict. decis. 150. nu. 15.

24 Declaratur primò vt non procedat quando † debitor fuit in mora soluendi, quia tunc illa mora præponderat: ita Ang. in d. l. creditor. & Ruinus cons. 85. nu. 9. lib. 1. & licèt Angelus verum hoc esse intelligat, quando mora est ordinata ad casum, attamen Imola in d. l. creditor. nu. 4. absolutè intelligit. idem cum eo sensit Afflictus decisio. 150. num. 9. & nu. 32. & ibidem
25 nu. 34. subijcit post Angelum cons. 311. col 2. † moram commissam intelligi, quando elapso solutionis die nulla ratione potest penes se retinere pecunias illas, quas creditori soluere debet. idem quando alia causa, vt putà impedimenti à mora excusaret. ita multis responder Ruinus cons. 150. nu. 10. lib. 1.

26 Declaratur secundò non procedere, † quando species illa non perijt apud superiorem, qui exegit, seu extorsit. ita sensit Ang. d. l. creditor.

27 Declaratur tertiò non procedere, quando † simulata solutio fuisset. ita Iaf. consil. 26. col. 2. versicul. ista solutio. libr. 3.

28 Septimus est casus quando † debitor non à supe-
riori & potentiori, sed à priuato exactus fuit tunc nullo casu liberatur, quoniam vel iure se tueri, vel in Iudicium deinde agere aduersus priuatum illum potest. vt non absimilem casum considerat Iureconsultus in l. 2. §. vlt. & l. seq. ff. si quis cautio. atq; ita affirmat Bar. in d. l. creditor. col. 2. versi. Item quæro an sit. & cum eo idem senserunt alij plures, quos nunc referam: præsertim Ruinus consil. 171. num. 6. libr. 4. & consil. 22. num. 5. libr. 5. confert doctrina Castren. in l. non interest & Alex. in l. penul. C. de quod met. caus.
29 dum scribunt † priuato vendentem per superioris impressionem, posse in subsidium contra priuatum illum experiri, si is priuatus culpæ particeps fuit. idem respondit cons. 185. col. vlt. idem placuit Ruino cons. 85. num. 6. lib. 4. & cons. 150. num. 8. libr. 1. hic casus procedit fortius quando is debitor sponte soluisset. ita Ruinus cons. 22. col. vlt. libr. 5. Idem fortius est, quando simulata esset solutio, vt suprà retuli post Iaf. d. consil. 26. col. 2. versi. ista solutio. libr. 3. nec hoc casu debitor cedendo actiones creditori liberatur. ita Ruinus consil. 171. nu. 7. versil. nu. 7. versi. Non obstat. insuper. libr. 4. reiecto responso Comens. consil. 185. qui aliter sensit.

30 Declaratur non procedere quando † debitor iussus à potentiori priuatæ personæ soluit, qui sanæ priuatus omni culpa caret, & is debitor omni diligentia vsus est, ne solueret, tunc soluendo liberatur. ita post Castren. in d. l. non interest. respondit Ruin. d. consil. 171. nn. 6. 7. lib. 4. Iaf. cons. 26. col. 2. lib. 3. dum inquit, quòd alteri, quàm vero creditori soluens ex Iudicis actoritate liberatur, intelligitur, si sine fraude & culpa soluit. & clarè idem censuit Afflictus d. decisio. 150. num. 21. 23. Quam autem diligentiam adhibere debeat hic debitor ne soluat, dixi iam esse Iudicis arbitrio. Illud vnum etiam non præteribo, metum hunc satis probari, cùm is debitor exactus præceptum pœnale ostendit, vel constitutionem, qua ordinatum est, vt debitores omnes tales soluerent. ita Bart. d. l. creditor. in fin. & cum eo senserunt alij omnes. Afflictus decisio. 150. nu. 16. & decis. 328. nu. 2. Deci. cons. 42. nu. 6. consil. 219. nu. 2. & consi. 468. num. 22. Cur. iun. cons. 126. nu. 4. Ruin. consi. 23. nu. 8. lib. 1. & consil. 167. nu. 7. libr. 4. Hæc scripsisse sufficiat.

SVMMARIVM.

1 *Sæuitiam esse in causa, vt à regulis iuris communis recedamus.*
2 *Dominus sæuiens in seruos, vendere eos cogitur.*
3 *Vasallus crudelis feudo priuatur.*
4 *Pater sæuus filium emancipare cogitur.*
5 *Maritum separari ab vxore ob illius sæuitiam.*
6 *Præceptori nimia sæuitia culpæ adscribitur.*
7 *Socium à societate ante tempus recedere posse ob nimiam sæuitiam socij.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna sæuitia dicatur.*

CASVS CXXXIX.

QVID OB SAEVITIAM IN IVRE concedatur, & quæ magna sæuitia dicatur.

1 SÆVITIA † & immanis crudelitas est in causa, vt à regulis Iuris recedamus,
2 nam † dominus sæuiens in seruos durius quam par est, eos vendere cogitur. l. 2. ff. de ijs qui sunt sui, vel alio. iur. §. sed & maior asperitas. inst. eo. & ibi Clarius

Universidad de Deusto
Biblioteca

Theophilus. hoc exemplo simile scribunt Cynus & Baldus in d.l. 2. † Vasallum feudo esse priuandum, si
3 in subditos sæuiat. idem censuit Alex. in l. benè à Zenone. C. de quadr. præscript. & multa retuli in tract. de recupe. possess. remedio decimo, nu. 86. Sic dicimus
4 † patrẽ cogi emancipare filium, si eum contra paternam pietatem malè afficiat. l. vlt ff. si à paren. manda.
5 gloss. in §. vlt. inst. quib. mod. iuspatr. potest. solu. Sic † vir nimirum morosus sæuusq; ab vxore separatur. capitul. literas. de rest. spolia. quo dicere solemus, virum agentem contra vxorem ad recuperandam illam repelli posse, opposita exceptione sæuitiæ. ita Ripa in l. naturaliter. §. nihil commune. nu. 84. de acquir. possess. & Ant. Corsetus in tract. regulæ. Quòd spoliatus ante omnia restituatur. falle. 26. & dixi in tract. de re-
6 cuper. possess. remedio primo. nu. 320. Sic nimia † præceptoris sæuitia culpæ adsignatur. l. Præceptoris. ad l.
7 Aquil. † Sic à societate ante tempus recedere licet ob immodicam socij sæuitiam. l. si conuenerit. ff. pro socio.

Dubitari ergo contingit, quanta hæc esse debeat hominis sæuitia vt ab his iuris regulis recedatur. Parisius cons. 54. nu. 36. lib. 4. post Abbatem d. ca. literas. nu. 7. de restit. spoliato. dum loquitur de viri sæuitia
8 contra vxorem, † Iudicis arbitrio relinquit. sic scribit Tiraq. in l. si vnquàm, in verbo omnia vel partem. nu. 31. in fine. C de reuo dona. Confert simile, quod scribit Angelus in l. 1. col. vlt. vers. qualiter autem. C. vn-
9 de vi. dum docuit esse Iudicis arbitrio, quis in corpus hominis sæuire dicatur.

SVMMARIVM.

1 *Cautio qualis præstari debeat.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ cautio sit præstanda.*
3 *Cautionem, quam vsufructuarius præstat, Iudicis arbitrio præstare.*
4 *Cautionem, quam inimicus præstat inimico, Iudicis arbitrio præstari.*
5 *Statutum Veronæ libr. 3. cap. 16. sub Rubric. de securitate non percipienda, declaratur.*
6 *Statutum Ferrariæ libr. 3. sub Rubric. de securitate præstanda, declaratur.*

CASVS CXL.

QVAE CAVTIO PRAESTANDA sit multis in casibus.

CAVTIONIS præstandæ vsus frequens quemadmodum integri illi tituli, Si quis cautionibus, vt legatorum nomi-
3 ne caueatur, de fideiussoribus, ostendunt. Dubitari nunc contingit, qualis esse debeat † cautio ista. & cum magna
1 sit personarum, rerum & temporum varietas, iure diffiniri non potuit. quamobrem vno ore nostri scribunt † Iudicis arbitrio relinqui, id, quod probat tex.
2 §. penultim. in authent. de fideiusso. de omni creditore, cui cauendum est, loquitur. sic indistinctè docet Bartol. in l. Prætoriæ. la 3. numer. 2. ff. de Præto. stipu. arbitrio Iudicis esse. vel dandum fideiussorem, vel p estandam cautionem cum obligatione bonorum. & Bartol. secuti sunt Imola ibi num. 4. & Guliel. Mayne. in l. nemo aliena. nu. 12. de reg. iur. Sic, cùm agitur
3 de † cautione præstanda ab vsufructuario, vt vtatur ac fruatur viri boni arbitrio: cautio illa Iudicis arbitro præstatur. ita clarè Bellonus consil. 54. numero 7. post Castren. & Socinum, quos refert. Iudicis quoque arbitrio relinquitur, quando dicatur vsufructuarius in fraudem proprietarij sic⁊ præstitæ cautionis alienare. vt respondit Alexand. in consil. 58. in fin. libr. 3.
4 Sic in † cautione, quam inimicus præstat inimico, ne eum offendat, Iudicis arbitrio præstatur. ita Petrus Placa Hispanus libr. 1. Epitom. delicto. capitul. 7. numero 1. versicul. & primò illud. cuius sententia vera est, & si hoc non affirment, sed aliud interpretes quos ipse citat. Hæc annotanda sunt pro interpretatione
5 statuti Veronæ. lib. 3. cap. 16. sub Rubric. de securitate non percipienda. est illo statuto cautum, Prætorem ob iustam causam posse compellere vnum alteri securitatem de non offendendo præstare. non declaratur ibi qualis esse debeat ista cautio & securitas. rectè ergo dicendum est, esse in Iudicis arbitrio. sic etiam de-
6 claratur † statutum Ferrariæ libr. 3. sub Rubric. de securitate præstanda.

SVMMARIVM.

1 *Cautionem sine causa extorquendam non esse.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ iusta sit causa præstandi cautionem.*
3 *Iudicis arbitrio cautionem præstari, cùm pretium in causa retractus debet solui intra tempus.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, an iusta adsit causa præstandi cautionem de non offendendo.*
5 *Statutum Veronæ lib. 3. de securitate declaratur.*
6 *Statutum Ferrariæ lib. 3. de securitate interpretatur.*

CASVS CXLI.

CAVSA IVSTA PRAESTANDI cautionem, quæ censeatur.

NON debet sine causa † cautio extorqueri vel requiri. ita Aret. l. 2. in prin. numero 13. fol. matr. Alexand. l. stipulationum. la 2. numero 12. de verbo. obliga. confert. l. hac stipulatione. §. vltim. ff. vt lega. nomine cauca. quamobrem solet ambigi, quæ iusta sit præstandæ cautionis causa. & esse † Iudicis arbitrio concludunt omnes. sic etenim glo. l. in omnibus. in glos. vlt. ff. de iud. air, esse Iudicis arbitrio iustam causam, ob quam debitor in diem cauere debet se præstituta die soluturum. illam secuti sunt Bald. in capitul. significauit. nu. 3. de testib. Tiraq. de retractu consang. §. 1. glo. 18. num. 45.
3 quo loci Tiraq. illud diffinit, esse † Iudicis arbitrio, quæ causa iusta censeatur præstandæ cautionis, cùm
4 in retractu solutio pretij in tempus differtur. Sic † Iudicis arbitrium est, iudicare, quæ iusta causa sit, qua cogatur quis cautionem præstare ne alterum offendat. ita Bar. in l. hæc autem. in prin. ff. si cui plus quàm per legem falcid. an, scilicet illi minatus sit minis veris, vel illusorijs: idem censuit Feli. in Rub. de tregua & pace. nu. 10. vers. Prima declaratio. qui scribit Iudicem hunc considerare debere, an is consueuerit minas exequi. idem cum Felino respondit Paris. consil. 158. nu. 2. lib. 4. & Petrus Placa libr. 1. epito. delicto cap. 7. nu. 1. in fine. qui & illud affirmant, cautionem hanc esse præstandã causa cognita. qua de re latè etiam per Ripam in Rub. ff. de dam. infec. nu. 17. cum sequentib. vers. quartò dubitatur. Quæ omnia sunt omnino ad-
5 notanda pro interpretatione præcitati † statuti Veronę li. 3. c. 16. sub Rub. de securitate. vult quidẽ statutũ causam petitiõis securitatis in specie exprimendã esse,

esse, sed non declarat, quę iusta causa esse dicatur, quare Iudicis arbitrio declaranda relinquitur. Sic etiam
6 declaratur iam relatum † statutum Ferrariæ libr. 3. de securitate præstanda. Ita cautio iuratoria Iudicis arbitrio præstatur. quod scribit ex stilo Romanæ curiæ seruari Ioan. Staphileus tract. super commissio. & literis iustitiæ, in verbo. vltimo quoad materiam.

SVMMARIVM.

1 *Cautio, quam inimicus præstat inimico per quod tempus duret.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui quantum cautio ab inimico præstita durare debeat.*
3 *Cautionem per decennium posse durare ex personarum qualitate.*
4 *Salua guardia Iudicis arbitrio perdurat.*

CASVS CXLII.

QVANTVM CAVTIO AB INIMICO præstita, & quantum saluaguardia perdurare debeat.

QVM de cautione, quam inimicus inimico præstat, in præcedenti casu attigerim, è re arbitratus sum, si hunc subijcerem. Ambigunt ergo nostri, quanto
1 tempore perdurare habeat hæc † cautio, quam inimicus inimico præstat. Vna fuit opinio, durare debere per triginta dies. ex text. §. sed neque, in auth. de mand. princip. verùm is text. hanc opinionem non probat, cùm de securitate quadam publica, quam publicam fidem appellamus. quam Iudex præstare debet, loquatur: ita Bar. in l. illiceitas. §. ne potentiores. nu. 7. ff. de off. Præsid. Alciat. in Rub. extra de iureiur. nu. 14.

2 Secunda est vera & recepta opinio, hoc † Iudicis arbitrio relinqui, qui iuxta qualitatem inimicitiæ, & causam iusti timoris tempus cautioni præstituit, ne perpetua sit, ita Guliel. de Cuneo tract. de securitate nu. 35. & Bar. d. §. ne potentiores. nu. 7. Ang. in l. dies cautioni. in fine in prin. & ibi Alex. nu. 5. & idem Ang. in l. qui bona. §. cæterùm, de damno infecto. Felin. in Rub. de tregua & pace, nu. 10. vers. tertia declaratio. Ripa in Rub. ff. de dãno infecto. nu. 23. & Petrus Placa. d. lib. 1. epito. delicto. c. 7. nũ. 4. & Iulius Clarus in praxi criminali. §. fi. q. 47. vers. itẽ quartò, poterit tamen
3 Iudex hic noster † ex personarum & rerum qualitate decennium præstituere. ita Ang. & Imola in l. penult. ff. de præto. stip. Alex. l. dies cautionis. num. 6. de dam. infect. Feli. qui suprà. Marsil. l. 1. §. prætereà. num. 8. de quæstio. Capella Tolosa. q. 489. Placa d. cap. 7. numer. 4. in fine. simile, imò propè idem est, quod dicimus
4 de concessione securitatis, quam † saluaguardiam vulgò appellant. nam illa Iudicis arbitrio durare dicitur. Boerius q. 297. Neuiz. consil. 83. in fine. & de saluaguardia latè infrà dicemus in casu. 375.

SVMMARIVM.

1 *Cautio idonea quæ.*
2 *Cautio sufficiens quæ, Iudicis arbitrio relinquitur.*
3 *Cautio idonea dicitur cùm pignora dantur.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ cautio sit idonea.*
5 *Statutum Brixiæ 80. sub Rubr. Quòd ministrales teneantur idoneè satisdare, & statutum 126. sub Rubri. Quòd satisdans non detineatur, declaratur.*
6 *Constitutiones nouæ Mediolani de officio diuersorum Iudicium in prin. declarantur.*

CASVS CXLIII.

QVAE CAVTIO DICATVR IDONEA, vel sufficiens.

LEGE municipali, vel Principis rescripto interdum mandatur, cautionem idoneam esse ab aliquo præstandam. dubitari itaque contingit, quæ idonea † cautio intelligatur. Recepta magis opinio est, Iudicis arbitrio relinquendum, ex gl. in c. ex publico, in glo. 2. de conuer. coniug.
2 dum diffinit, sufficientem † cautionem esse sub Iudicis arbitrio, quam mulier præstat, vt ad virum reuertatur, vel religionem ingrediatur, iuxta illius Canonis constitutionem. sic Bal. in l. vniuersa. num. 3. C. de precib. Imper. offeren. Iudicis arbitrio dixit idoneè esse cauendũ, cùm in compromisso à statuto illa requiritur. sic Marsilius in l. quæstionis modum. nu. 46. de quæstio. absolutè idem ait ex gl. d. cap. ex publico. Sic cùm agitur de idonea cautione præstanda ab inimico, scripsit Placa, d. lib. 1. Epitom. delicto. c. 7. nu. 2. Recedit tamen ab hac sententia Ant. Corsetus in fing. in verbo Cautio, incipit Cautio simpliciter. is inquit Bald.
3 malè sensisse in d. l. vniuersa, quia imò † cautio idonea intelligitur, si pignora vel fideiussores præstentur, ex l. si mandato Titij. §. vlti. ff. man. & ex l. 4. §. adijci. ff. de fideicom. liber. si ergo vel fideiussores, vel pignora præstare potest debitor, sua est electio, quorum alterum præstet. cap. in alternatiuis. de reg. iur. in 6. non ergo est in Iudicis arbitrio, sed in electione debitoris. quare (inquit ille) si debitor fideiussorem idoneum præstiterit, non poterit eum recusare petendo, velle pignus dari. subijcit tamen Corsetus Baldi sententiam deferendo, Baldum fortè loqui & intelligi posse cùm de idoneitate dubium est: quoniam Iudex tunc arbitrari poterit, dicendo, volo quòd des pignora, & non fideiussores. Ego verius opinor, Baldum & cæte-
4 ros sensisse, esse † Iudicis arbitrio qualitatem ipsius cautionis: nempè, vt cum vel pignora, vel fideiussores pro cautione præstantur, illa fideiussio, illud pignus, idonea censeantur, iuxta vel negotij magnam, vel leuem qualitatem, cùm non omnia negotia, non omnes personæ eiusdem conditionis sint. atq; ita de-
5 clarari potest † statutum Brixiæ 80. in ciuilibus sub Rub. Quòd ministrales debeant idoneè satisdare, intelligitur idoneè Iudicis arbitrio. sic declaratur eiusdem ciuitatis statutum 126. in ciuilibus sub Rubr. Quòd satisdans non detineatur. ita pariter declaran-
6 tur nouæ † constitutiones Mediolani de officio & iurisdictione diuersorum Iudicum in principio. quibus est cautum ad Magistratus assumptos idoneè satisdare debere, se rectè Magistratum administraturos, idonea satisdatio arbitrio Iudicis dicitur.

SVMMARIVM.

1 *Pretium incertum in emptione, Iudicis arbitrio certum reddi.*
2 *Iudicis ex arbitrio Iudicatur, quod certum sit pretium in insolutum datione.*
3 *Valor & æstimatio rei, Iudicis arbitrio taxatur.*
4 *L. si fundum. ff. mand. qui singularis est, declaratur.*
5 *Census quantitas quæ sit, Iudicis arbitrio relinquitur.*

CASVS CXLIII.

PRETIVM INCERTVM IN EMPTIONE, in insolutum datione, cæterisq; actibus, Iudicis arbitrio æstimari.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN emptoris & venditoris contractu atq; his similibus euenit non semel, vt pretium incertum remaneat, siuè id ad cautelam agant contrahentes, siue id ex oblitione, vel fortuitò cõtingat. Dubitari itaque solet, quod pretium
1 constitutum intelligi possit. omnes in opinione sunt, ex Iudicis arbitrio declarari oportere. ita Barto. in l. si duo. §. Marcellus. de iureiurand. & in l. si quod ex Pamphila. in fine. de leg. 2. qui dixit in contractu emptio-
2 nis, Iudicem pretium incertum æstimare. Sic in † insolutum datione, cùm dictum est, vt sit empta iusto pretio, intelligitur ex Iudicis arbitrio. ita Bartol. in l. creditores. nume. 13. propè finem. C. de pigno. sic ait Baldus in l. 1. num. 2. C. de communi seruo manumiss. ex illo text. in §. 1. pretium incertum Iudicis arbitrio declarari. Et in insolutum datione sic Socin. sen. consil. 37. col. 3. lib. 4. & Soc. iun. consil. 47. num. 11. lib. 2. Sic in emptione. Ang. in l. veteribus. ff. de pactis. Panthaleon Cremen. in l. 2. nume. 211. C. de rescind. vend. Alex. consil. 133. in fine libr. 1. Alciat. respo. 420. in fine. Alba consil. 70. num. 11. & Craue. consil. 202. num. 20. & Iatius consil. 218. num. 4. vers. Non obstat. qui, Corneum & alios plures citando, respondit esse in Iudicis
3 arbitrio de rei † valore & æstimatione pronunciare, sumptis informationibus. idem scriptum reliquit Afflictus in capitul. 1. numero 21. verficul. Item habet arbitrium determinandi. ex quib. caus. feud. amitta-
4 qui citauit elegantem text. † l. si fundum. ff. mand. quem in eam sententiam singularem allegant nostri, quòd si mandauero tibi, vt mihi illum fundum, in quo tu partem habes, totum emas: si aliorum partes emisti, cogeris & tuam partem vendere eo pretio, quo aliorum partes emptæ fuerunt: si verò pretia diuersa fuerunt, pretium tuæ partis Iudicis arbitrio declarabitur. ita ex claro hoc responso tradunt ibi Bart. & alij, quos est secutus Tiraquel. tracta. De Retractu. consang. §. 30. glo. 2. nu. 1. & præter eum singulariter dixit Petrasancta sing. 25. Tenementi. Sic scriptum reliquit Tiraquel. de retractu. consang. §. 2. glo. 1. nu. 27. quòd vbi non constat, quanti venditus sit fundus, quem recuperare seu redimere vult consanguineus,
5 Iudicis arbitrio, precium declarari potest. Sic in † contractu censuali, & emphyteotico, cùm ignoratur quantitas census, Iudicis arbitrio æstimatur. ita Afflictus decisio 83. num. 6.

SVMMARIVM.

1 *Contractus rescisio per cautelam euitatur.*
2 *Contractus ob pretij modicitatem non rescindi, si venditor omnino rei valorem sciens, quod plus est, donauit.*
3 *Contractus ob maximam læsionem non lædi, si venditor omnino rei valorem sciens, quod plus est, donauit.*
4 *Clausula & quod plus est, dedit & donauit. non firmat contractum rescindendum læsionis prætextu, cùm ex stylo Notariorum apponitur.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, an clausula, & quod plus est, donauit, sit apposita ex stylo Notariorum.*
6 *Notarius præsumitur peritus & probus.*
7 *Notarium nihil posse ex suo capite apponere in instrumento.*
8 *Notarium nihil plus scribere posse quàm quod oculis vidit.*
9 *Notarius instrumentum coram partibus legere debet, antequam de eo rogetur.*
10 *Notarij verba dicuntur esse verba partium.*
11 *Clausulam codicillarem testamento insertam censeri voluntate testatoris insertam.*
12 *Clausula, & quod plus est dedit & donauit. posita in cõtractu emptionis & venditionis ab administratione minoris, vel Ecclesiæ nihil operari.*
13 *Clausula, & quod plus est, dedit & donauit. posita in contractu venditionis à venditore, qui iustum valorem ignorat, quid operetur. multæ ibidem opiniones referuntur.*
14 *Connani egregia & vera opinio. ad clausulam & quod plus est, dedit & donauit positam in contractu venditionis.*
15 *Clausula, & quod pluris est illud totum dedit & donauit, posita in venditione quid operetur.*
16 *Clausula, & quod pluris est, &c. quibus verbis concipienda, in venditione, vt inde rescissio propter Læsionem euitetur.*
17 *Clausula & quod pluris est, &c. posita in venditione ab eo, qui ignoratur, an sciuerit, vel ignorauerit rei valorem, quid operetur.*
18 *Venditor ratione magni excessus valorem verum ignorasse præsumitur, ideo clausula, & quod pluris est, &c. nihil operatur.*
19 *Iudicis arbitrio relinqui quis magnus excessus dicatur in contractu venditionis.*
20 *Valor rei præsumitur ignoratus ex qualitate personæ, vt rustici, minoris & similium.*

CASVS CXLIIII.

QVID IN CONTRACTV VENDITIONIS operetur illa clausula, & quod pluris est, dedit & donauit, &c. plenius ac clarius quàm hactenus declaratum.

AVTI cõtrahentes vt † cõtractus rescissionẽ ob pretij modicitatem effugiant, iuxta l. 2. C. de rescin. vend. eam adhibere solent cautelam, vt in instrumento clausula illa adijciatur, Et dictus venditor, quod pluris est, dicto emptori dedit & donauit. Dubitari nũc contingit, ſan censeatur sublatum remedium, d. l. 2. quo quidem in casu in multis versatur Iudicis arbitrium. quòd vt clarius pateat, hos casus subijcio.

Primus est casus, cùm in claris versamur, si in quàm
2 † venditor verè & perfectè cognouit verum rei à se venditæ valorem, & minori pretio vendidit, clausula hac adiecta, & quòd pluris est, dedit & donauit. tunc cessat omnino remedium. dict. l. 2. vt ibi affirmarunt Bar. Bal. Sali. Panthale. Cremen. & Cagnol. num. 124. Iaſ. l. si quis cum aliter. nu. 17. de verb. oblig. & innumeros propè huius sententiæ retulit Tiraq. de retractu consang. §. 1. gl. 18. nu. 14. Boer. q. 142. nu. 3. qui idem esse dixit, quando expresè non fuisset adiecta clausula illa. Decius consil. 583. nu. 1. Ripa lib. 3. respon. cap. 15. nu. 4. Soc. iun. consil. 67. nu. 25. lib. 2.

Extenditur primò, vt procedat etiam si † illud plus
3 esset magni valoris, nam adhuc donatum censetur, quoniam præsupponimus, eum scire valorem rei, & eam posse donare, atq; ita omnes sentiunt in d. l. 2. & clarè Boer. d. q. 142. in fine post Soc. sen. consil. 48. nu. 8. libr. 4. & Paris. consil. 128. num. 37. lib. 1.

Extenditur secundò vt procedat, etiam nulla adhibita personarum differentia, siuè nobilis sit vel rusticus, siuè masculus vel fœmina, cùm vna adsit ratio cognitionis valoris rei suæ & potestatis eam alienandi: ergo idem ius. l. illud. ad l. Aquil. l. à Titio. de verbo. obliga.

Declaratur primò, vt non procedat, quando hæc † clausu-

4 † clausula perfunctoriè ac ex stylo potius Notariorum quàm voluntate ipsius venditoris instrumento inseritur. ita post Angel. in d. l. 2. C. de rescind. vend. scribit Tiraquel. d. gloss. 18. numer. 16. qui post Fabianum in tracta. de empt. & vend. in 4. quæst. partis octauæ
5 princip. dixit, hoc † Iudicis arbitrio relinqui, an clausula hæc adhibita censeatur in instrumento ex stylo Notarij, vel potius venditoris voluntate. qua in re ego in ea opinione sum, præsumi adiectam voluntate venditoris (& si Angel. in dict. l. 2. & ibi Cagnol. numero 126. in fine. & Rubeus consil. 12. nu. 3. aliter &
6 malè senserint) nam magna est pro † Notario præsumptio, vt sit doctus & peritus, iuxta glo. §. si ita scriptum. instit. de inutili. stipula. & in his terminis respondit Neuiza. consil. 28. numer. 19. qui Corneum, ac alios plures recenset. illis addo Socin. iun. consil. 101. numero 1. verficul. Præterea, libr. 1. non ergo præsumi debet, quòd is tamquam peritus clausulas has tanti ponderis ex solo suo capite in instrumento ad-
7 scribat. iam etenim nouit † Notarius se nihil posse in substantia instrumento addere, quemadmodum docuit Baldus in Rubric. C. de fide instrument. nume.
8 10. dum ait, † Notarium nil plus scribere posse, quàm quæ proprijs vidit oculis, vel proprijs audiuit auribus. Bologni. consil. 30. colu. 2. Curt. sen. consil. 56. Su-
9 per processu. col. 1. Rursus † Notarius antequam rogatus censeatur de his, quæ instrumento continentur, instrumentum illud coram ipsis partibus legere debet, easq; interrogare, an intelligant quod scriptũ est, & an velint de his documentum à se celebrari. ita Bart. in l. fideicommissa. §. 1. deleg. 3. Alexand. in l. sciendum. nu. 28. in fi. de verbo. oblig. Decius consil. 97. num. 3. Rubeus consil. 14. nu. 3. & Soc. iun. consil. 198. nu. 94. lib. 2. Aut ergo dicimus, Notarium non legisse instrumenti tenorem coram partibus, & tunc res erit clara, actum celebratum nullius esse momenti. Aut dicimus legisse, & partes illi consensisse, & tunc hæc
10 verba non ipsius † Notarij sed partium esse dicuntur. id quod clarè docuit Bald. in l. errore. C. de testa. dum dixit, verba Notarij esse verba partium. idem Baldus in l. 3. numer. 6. C. de rei vend. & clarè in his terminis respondit Decius consil. 450. nu. 3. consil. 639. nu. 9. & consil. 653. numer. 6. Quibus rationibus aliquando adductus respondi, veram esse illorum sententiam, qui
11 existimarunt, clausulam † codicillarem testamento insertam, censeri insertam voluntate testatoris, non autem ex stylo Notarij. quod placuit Baldo in l. errore. numer. 2. C. de testa. sic in similibus clausulis, quæ vel substantialia vel accidentalia actus respiciunt, affirmarunt Alex. consil. 1. num. 22. lib. 5. Ripa in l. Centurio. nu. 83. vers. imprimis. de vulga. & Neuiz. consil. 28. nu. 14. qui alios recenset. illis addo Ruinum consi. 159. nu. 16. lib. 3. & Decium consi. 490. nu. 10. Et si non ignorem, alios plures aliter sensisse, & malè, vt de clausula codicillari scripsit Bart. in l. 1. numer. 10. in fine de iure cod. Baldus. l. quoties. C. de hæred. instit. Decius consil. 304. col. penul. & consil. 399. col. pen. Curt. iun. consil. 82. nu. 3. & consil. 101. num. 11. Ripa. l. Centurio, nu. 8. de vulga. Gramma. decis. 62. num. 22. Socin. iun. consil. 116. num. 21. & consi. 158. nu. 18. lib. 2. Paris. consi. 6. numero 22. & consil. 20. nu. 87. libr. 1. Ferratius cautela 30. & alibi.

12 Declaratur secundò, vt non procedat, quando † clausula hæc, & quod pluris est, &c. ex defectu & inhabilitate potestatis venditoris nihil posset operari: putà in administratore bonorum Ecclesiæ, minoris, & similium. ita Panthaleon Cremen. d. l. 2. nu. 61. in fi. & ibi Cagnol. nu. 150. C. de rescin. vend.

Secundus est casus, quando verè præsupponimus
13 † venditorem hunc iustum rei venditę valorem ignorasse, quo in casu vna est Doctorum opinio, clausulam istam, & quod pluris est, &c. solùm referri ad rem modici momenti, & excessus, vt putà, si res valeat centum, & vendatur nonaginta nouem, si adijciatur hæc clausula, illud vnum censetur donatum. si verò res ista valoris centum vendatur quadraginta, vel quinquaginta, nihil operabitur hæc clausula, vt residuum donatum censeatur. huius opinionis fuit Bar. in d. l. 2. nu. 15. & ibi Bal. nu. 10. Salic. q. 8. Panthaleon Cremen. nu. 57. Cagnol. nu. 129. qui communem esse testatur. Boerius q. 142. nu. 7. 8. qui alios plures in hanc sententiam recenset. Ea ratione vtitur Bartol. quia hæc clausula & plus, &c. sui natura ad modicum tantùm refertur, ex l. hæc adiectio. de verb. sig. & l. cum furti. ff. de in litem iura. vnde inquiunt Barto. & eius sequaces, deducto illo modico, si læsio adhuc vltra dimidiam aderit, locus erit remedio d. l. 2. verbi gratia, si res valet centum & sit quadraginta octo vendita, adiecta clausula hac, & plus, &c. dum suppletur aliquid plus, putà tres vel quatuor, atque ita excedet quinquaginta: ficq; non erit amplius locus remedio d. l. 2. Vel econtrà, si res valet centum, & solùm quadraginta vendatur, hæc clausula & quod pluris est, &c. dum tantùm tres vel quatuor addit, non poterit efficere quin locus adhuc sit remedio d. l. 2. Quantum autem sit hoc modicum, hoc in casu, Iudicis arbitrio relinquitur. ita Salic. in d. l. 2. qu. 7. & eum ibi sunt secuti Panthaleon Cremen. nu. 58. & Cagnol. nu. 129. & sensit Brætheus Turonensis in d. l. hæc adiectio. nu. 5. de verb. sig. Qua de re infrà subijciam latius, vbi Connanum aliter sentire referam.

Secunda est aliorum opinio, qui contra Bartolum & iam relatos senserunt, nempè hanc clausulam referri ad totum residuum: ita Imola d. l. 2. & Roma. in d. l. si quis cùm aliter. de verb oblig. ea leui ratione vtuntur, quod verba in contractibus cæterisq; dispositionibus ita debent interpretari, vt aliquid operentur. l. si quando, de leg. 1. gloss. l. 1. ff. de eo quod metus causa, verùm ex relatis suprà satis superq; huic rationi est satisfactum, quemadmodum Cagnol. & Cremen. præcitatis locis respondent.

14 Tertia fuit opinio eruditi † Francisci Conna. lib. 7. commentario. Iuris Ciuilis cap. 9. num. 11. qui contra Bartol. & sequaces existimauit, hanc clausulam, Et quod pluris est, &c. nihil operari in contractu emptionis, & venditionis sed tantùm versari circa donationem. id quod verè sensit ipse Bartolus in d. l. 2. nu. 15. ibi præterea. dum subijcit: vel saltem posse contrauenire, tamquam deceptus in illo contractu donationis. nam (vt inquit Connanus) quatenus pretium ascendit, eatenus emptio iusta est, cùm omninò pretium æstimationi respondeat, & quod plus est in re non venit in emptionem, sed donatione comprehenditur: quæ quidem donatio modica esse debet, cùm ab ignorante facta sit. Ex quibus sequitur contra Bartolum & cæteros, clausulam hanc nihil in contractu emptionis operari, atq; ita læsionem non tollere, quia si quid operatur, operatur in donatione, non in emptione. præsupponimus ergo rem valoris centum, esse venditam quadraginta tantùm, adiecta illa clausula hæc, non auferret remedium d. l. 2. sed solùm hoc operabitur, vt censeatur quid modicum donatum. & ideo rescissa venditione totum restituendum erit illo modico deducto. erit tamen cogitandum, quia in Iudicijs vix esset quod à Bartoli & aliorum sententia recederemus, cùm venditor contemplatione contractus venditionis ad illum conualidandum donare voluerit.

Declaratur hic casus, vt locum non habeat, cum di-
15 ctum est, & † quod pluris est, illud totum dedit & donauit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nauit. nam hoc casu intelligitur non solùm modica pars, sed totum quod supereſt donatum. ita Bald. & Castren. in d.l.2. C. de rescind. vend. & ibi Cremen. nu.58. & clarius ibi Cagnolus. nu. 130. qui hanc declarationem tuetur ab impugnationibus Roma. Aret. & Aquen. ad tollendam ergo omnem dubitationem o-
16 primum est † clausula illa magis ampla & clara vti, vt putà, etsi res plus valeat, id totum spontè & ex certa scientia donauit siue in parua, siue in magna quantitate consistat, etiam si multùm excederet dimidiam iusti pretij.

17 Tertius est casus, quando sumus † in dubio, an scilicet, is venditor sciuerit, vel ignorauerit verum valorem, hoc casu idem dicendum est, quod in casu præcedenti, cùm de re modica agitur. nam, si donatum præsumitur ab ignorante, fortius à dubitante.

18 Declaratur primò, non procedere † quando magnus esset excessus, atq; ita egregiam summam contineret. ita intelligo quæ à nostris scripta sunt, præsertim à Boerio d.q.142.nu.7. & Cagnol.d.l.2.nu.124. Est ratio, quia præsumitur potius ignoraſſe, quàm sciuisse rei propriæ valorem. ne scilicet tantam rei propriæ iacturam patiatur. iuxta. l. cùm de indebito. de proba. magnus autem vel paruus excessus ex qualitate
19 personæ iudicatur † Iudicis arbitrio. ita Boe. d.q.142. nu.8. in fine post Baldum consi.3. lib.5.

Declaratur secundò hic casus, vt ab eo recedamus
20 † ex qualitate personæ, vt si venditor esset impudens, vt rusticus, mulier, vel minor, qui verisimiliter rei valorem ignoraſſent. ita omnes d. l. 2. ibi Baldus. qu.4. Sali. quæst.7. & Cagnol. nu.125. qui Iudicis arbitrio relinquunt hanc personæ qualitatem, & clarius Boer. d. quæst.142. num.5.

SVMMARIVM.

1 *Dictio, & plus, in qua summa verificetur.*
2 *Modica summa quæ.*
3 *Libra auri, septuaginta duos aureos pendet.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quid significet illa dictio, & plus.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, qui plures dies dicantur in morę purgatione.*
6 *Statutum, quòd fur condemnetur ad plus & minus, arbitrio Iudicis intelligitur.*
7 *Statutum Veronę libr. 3. sub Rubr. De pœna furis. in illis verbis, & plus & minus, declaratur.*
8 *Statutum Parauinum sub Rubr. De maleficijs. c. vbicunque statuta. declaratur.*
9 *Dictio & plus, ad modicum non referri ob absurdum euitandum.*

CASVS CXLV.

QVAE SIT HVIVS DICTIONIS, plus, significatio.

1 QVONIAM attigimus superiore casu vim illorum verborum, & quod plus est, &c. pollicitiq; sumus fusius hic agere. Dubitant itaque nostri in qua summa verificabitur illa † dictio plus, id quod certis quidem in casibus, sed non omnibus, determinatum est, nam l. hæc adiectio. ff. de verb. sig. inquit ad modicam summam re-
2 ferri. † modicam autem summam Paulus in l. id est. ff. de dolo. est interpretatus, id est, duos aureos. quod
3 inquit ibi glossa referendo ad † libram auri, quæ aureos septuaginta duos pendet. Verùm hoc casu non diffiniuntur cæteri omnes. Francis. Conna. libr. 7. Commenta. iuris c.9. nu.11. est interpretatus, Et quod plus est, &c. in emptionis & venditionis contractu esse sextam partem dati pretij, vt exemplum ipse fingit, quod non improbat Brœcheus Turonen. in d.l. hæc adiectio. num.2. Verùm iure non probatur horum
4 sententia. Rectius itaq; dicendum est, hoc † Iudicis arbitrio esse determinandum quemadmodum in venditione, cum dictum est, & quod pluris est dedit, intelligitur arbitrio Iudicis, vt in casu præcedenti retulimus post Salyc. in l.2. qu.7. & ibi Cremen. nu.58. & Cagnol. num.129. C. de rescind. vendit. Simile est cùm
5 mora inter plures dies est purganda, relinquitur † Iudicis arbitrio, qui plures dicantur. Alexan. l. etsi post tres. nu.5. ff. si quis cautio. quamquàm Brœcheus. d.l. hæc adiectio. intelligat Alexandrum differentiam constituere inter arbitrium Iudicis & viri boni. quod verum non est: & aliàs suprà in præludijs libri primi contra Corasium annotaui. Sic etiam cùm in † sta-
6 tuto est dictum, quòd fur condemnetur ad decem, & plus & minus, intelligitur illud plus Iudicis arbitrio. ita Cæpolla in l. si fugitiui. num.43. C. de seru. fug. quo
7 loci interpretatur † statutum Veronæ sub Rubric. de
8 pœna furis. hoc clarius exprimit, † statutum Patauinum sub Rubr. De maleficijs, ca. vbicunque statuta. quod cum Iure Communi conuenit. dum imponunt certam pœnam, & deinde dicitur, & plus & minus arbitrio D. Potestatis, intelligitur de simili pœna, nec enim ab vna ad alteram potest transire: nam, si pœna nominata est pecuniaria, non potest ad corporalem transire. qua de re diximus suprà lib. primo quæst.81. sic & in alijs casibus annotauit Alciat. dict. l. hæc adiectio, qui Iudicem admonet, vt ex qualitate rei & personarum arbitretur, quid sit illud plus, & illud minus. Hoc declarat Albericus Rosatus tractat. statutorum parte prima quæstio.173. non procedere, quan-
9 do absurdum aliquod sequeretur, tunc † dictio plus, non refertur ad quid modicum, vt putà, inquit ille, si cautum est statuto, quòd habens centum in bonis & plus, teneatur habere domi equum & arma pro Reip. commodo, non excusabitur opulentissimus: quia illa verba & plus, hoc casu ad quid modicum tantùm non referuntur: quia absurdum esset, quòd bens centum & decem teneretur habere equum, & excluderetur habens mille.

SVMMARIVM.

1 *Legatum rei alienæ valere.*
2 *Persona coniuncta quæ dicatur, vt legatum rei alienæ eò factum valeat.*
3 *L. Cum alienam. C. de lega. declaratur.*
4 *Iudicis arbitrio persona coniuncta iudicatur, vt legatum rei alienæ ei factum valeat.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ sit coniuncta persona, vt sine speciali mandato rescriptum impetrare possit.*
6 *Coniuncta persona vsq; ad quartum gradum dicitur, & vltra arbitrio Iudicis.*
7 *Iudex quando dicatur persona coniuncta, vt recusari possit.*
8 *Persona coniuncta quæ dicatur, vt sine mandato agere & accusare possit.*

CASVS CXLVI.

QVAE CENSEATVR CONIVNCTA persona vt legatum rei alienæ ei factum valeat, vel vt sine speciali mandato agere, accusare, rescriptum impetrare, vel si datus sit Iudex recusari possit, non parua diligentia enucleatum.

LEGATVM

SVMMARIVM.

1 *Auth. ex causa. C. de lib. præter. quò ad legatorum conseruationem locum non habere, si pater ignoranter filium præterijt.*
2 *Legati quæ dici possit quantitas ob quam verisimiliter pater etiamsi sciuisset filium adesse, reliquisset.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicatur quantitas legati. quam verisimiliter pater etiam filio instituto reliquisset.*

CASVS CXLVII.

DE RE RELICTA IN TESTAMENTO, in quo filius ignoranter à patre fuit præteritus, vt testamentum pro re illa relicta valeat.

1 RECEPTA magis opinio est, constitutionem † Auth. ex causa. C. de lib. præter. quò ad legatorum conseruationem locum non habere, cùm pater præterijt filium vel natum, vel nasciturum ignoranter: nam tunc legata non præstantur. ita Bar. d. Auth. ex causa. vbi Ias. num.34. æquiorem & magis communem opinionẽ esse dixit, quibus accedunt Rube. cons.111. nu.7. in finitos propè in hanc refert sententiã Tiraq. in l. si vnquam, in verbo, donatione largitus. nu.263. C. de reuoc. don. qui nihil concludit. horũ sententia temperari multis casibus solet, & præsertim, cùm is pater & testator legat illa, quę verisimiliter legasset, etiãsi cogitasset de filijs instituendis. ita Bar. Ang. & Aret. relati à Ias. d. Auth. ex causa. nu.6. vers.4. istam conclus. sed dubitari cõtingit, quæ & qualia hæc sint, quæ hanc præstant animi præsumptionẽ. Aret. cons.93. Viso legato. num.6. & cons. vlt.
2 nu.3. respondit, intelligi cùm † relicta res fuit, quæ nõ excedit valorẽ dimidiæ partis bonorum ipsius testatoris. quã declarationẽ probauit Soc. sen. cons.93. nu.30. lib.4. Paris. cons.60. nu.17. lib.2. & cons. seq. nu. 17. & Tiraq. qui suprà num.271. etsi eam non firmat. verùm hanc declarationẽ reijcit Ias. loco iam citato, cum iure aliquo non comprobetur. & multis perpensis Aretini opinionem confutauit Alc. tract. præsum. reg.1. præsump.13. rectius itaq; sensit Ang. & Castr. à
3 Ias. relati, hoc arbitrio † Iudicis relinqui. idem docuit idem Ang. in §. siue igitur. col.5. vers. Sed posses dubitare. in Auth. vt cùm de appell. cogno. idem scriptũ reliquit Tiraq. in d.l. si vnquam. in verbo, omnia vel partem. nu.30. Alc. de præsumpt. d. reg.1. præsum.13. & ibi apostillantes. His nunc addo Cagn. in d. Auth. ex causa. nu.36. qui ex Anch. & Soc. sen. & Bal. recenset coniecturas, quibus conijcere & arbitrari poterit Iudex noster, testatorẽ legare voluisse. Vna est, quando legatum est factum piæ causæ. Altera, quando res parua fuit relicta personæ coniunctæ. Item, quando ob remunerationem.

SVMMARIVM.

1 *Filij positi in conditione vocati an censeantur.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ sint legitimæ coniecturæ, quibus ostendi possit filios positos in conditione esse vocatos.*

CASVS CXLVIII.

CONIECTVRAE QVIBVS DEmonstratur, filios in conditione positos esse vocatos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

POSTEAQVAM referre cœpimus casus aliquot in vltimis dispositionibus Iudicis arbitrarios, non grauabor illum recensere, qui à nostris est adeò in cõtroversiam reuocatus, vt rei veritas nunc probabiliter ignoretur. is est, cùm † filij
1 in conditione positi sunt, an dispositiuè vocati censeantur. qua quidem in re qui affirmant vocatos non
2 esse, ad cõiecturas confugiunt, quas deinde † in Iudicis arbitrio positas scribunt: ita Soc. sen. in l. cùm auus. col. vlt. ff. de cond. & demon. Ruin. cons. 108. nu. 14. lib. 2. & cons. 130. nu. 6. lib. 3. Cur. iun. cons. 43. nu. 3. cons. 96. nu. 2. & cons. 113. nu. 5. Paris. cons. 30. nu. 33. cons. 44. nu. 25. cons. 90. nu. 40. 42. lib. 2. & cons. 1. nu. 48. lib. 3. Soc. iun. cons. 141. nu. 8. & num. 23. lib. 2. & Hyeronimus Zanchus Bergom. in repet. l. hæredes mei. §. cùm ita. num. 729. ff. ad S. C. Treb. qui infinita propè hac de re doctè scribit. Ego in præsentiarum hanc disputationem omittere volui, vt, cùm plus otij nactus fuero, eam pleniori calamo explicem.

SVMMARIVM.

1 *Dos qualis assignanda sit filiæ exclusæ à statuto.*
2 *Dotem esse posse minorem legitima, cùm statutum vult filiam esse debere contentam dote constituta.*
3 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rub. Quòd filia sit contenta de eo, quod pater dederit, declaratur.*
4 *Doctorum traditiones de dote filiæ ex forma statuti, declarantur.*
5 *Filiam conqueri non posse de dote à patre constituta.*
6 *Pater præsumitur accipere bonum consilium pro filio.*
7 *Consilium patris, quod detrimentum adfert filio, bonum non iudicari.*
8 *Patrem interdum malo animo esse in filias.*
9 *Dotem loco legitimæ succedere, ibidem declaratur.*
10 *Subrogatum sapere debet naturam subrogati.*
11 *Legitimam esse æs alienum.*
12 *Legitimam non Iure Naturali, sed ratione naturali deberi.*
13 *Filiam à statuto exclusam propter masculos non excludi à legitima. alij plures contra.*
14 *Filiam conqueri non posse de dote data ab auo.*
15 *Filiam conqueri posse de dote tenuissima à patre vel ab auo constituta.*
16 *Dotem tenuem non iudicari, si iuxta patrimonium illius temporis fuit cõstituta, etiamsi deinde facultates patris auctæ sint.*
17 *Dos congrua iudicatur secundum patrimonium existens tempore matrimonij.*
18 *Legitimam non augeri auctis facultatibus.*
19 *Læsio, ob quam minor restituitur, consideratur iuxta tempus celebrati contractus.*
20 *Donatio inofficiosa iudicatur secundum tempus, quo facta est.*
21 *Damnum in segetibus datum, iudicatur secundum illud tempus.*
22 *Statutum quòd filia arbitrio parentum dotetur, an intelligat dotem esse posse legitima minorem.*
23 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rubr. Infra quantum tempus frater, vel ascendens teneatur maritare sororem. declaratur.*
24 *Statutum Brixiæ cap. 193. De successione ascendentium. ibi, & eas fœminas dotare secundum facultates arbitrio amicorum, declaratur.*
25 *Dotem pro modo facultatum constituendam esse.*
26 *L. Quæro. & l. cum post. §. gener. ff. de iure dotium. intellectus & sensus.*
27 *§. quamobrem. in Authen. de restit. & ea, quæ parit in 11. mense, intellectus.*
28 *Legitima si non debetur, nec dos.*
29 *Legitimam honorabili titulo esse relinquendam.*
30 *Legitimam sine aliquo onere deberi.*
31 *Legitimam sine personarum distinctione deberi.*
32 *Legitimam in vita patris non deberi, econtrà dotem.*
33 *Legitimam purè deberi, dos verò potest, & sub conditione.*
34 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ dos dicatur congrua.*
35 *Paragium iustum quod sit, Iudicis arbitrio relinquitur.*
36 *L. Cùm post. §. gener. ff. de iure dot. non aduersari. l. 1. C. de dotis promiss.*
37 *Statutum Patauinum. sub Rub. De successionibus mulierum. dum vult fœminas debere cõdecenter dotari, declaratur. sic statutũ Mediolani c. 278. sub Rub. Qualiter masculi descendentes, &c.*
38 *Dos dum constituitur, loci qualitas consideratur.*
39 *Dos dum constituitur, temporis qualitas & varietas consideratur.*
40 *Dotes quæ olim magnæ habebantur, hodie tenuissimæ creduntur.*
41 *Gn. Scipionis filia quàm dote tenui nupta.*
42 *Dos nulla apud Lacedæmonios mulieribus dabatur.*
43 *Dos mulieris qualis apud Athenienses.*
44 *Dotis opulentæ incommoda.*

CASVS CXLIX.

QVAE DOS CENSEATVR CONgrua, ne iustam conquerendi causam habeat nupta mulier, non mediocri studio & diligentia explanatum.

IN vniuersa ferè Italia extare opinor leges municipales, quibus cautum est, filias dotari, si ob masculos excluduntur, vt statutum hoc legitur Papiæ 95. in ciuilibus, sub Rubr. Quòd mulieres maritatę non veniant ad successionem cum fratribus. sic extat statutum Brixiæ c. 193. sub Rubr. De successionibus ascendentium. & Patauij sub Rub. de successionibus mulierum. Dubitari itaq; cõtingit sæpissimè, qualis † dos sit huic exclusæ filiæ assignãda, an scilicet minor legitima esse possit, vel illi æqualis. multa Iudicis arbitrio interpretes nostri tribuunt. ego quò rem clarius explicem, plures casus constituo.

2 Primus est, quando statutum iuberet, filiam † hanc contentam esse debere dote data vel constituta. tunc dos minor legitima esse potest. nec enim potest filia conqueri. ita Bald. in Auth. res, quæ. col. 2. num. 16. C. communia. de fideicom. Corn. cons. 77. lib. 2. quos secutus est Decius in statuto Pistorien si, consil. 277. col. pen. vers. & ista conclusio. & consil. 505. num. 4. Curt. sen. consil. 81. in fin. Curt. iun. cons. 10. in prin. qui in statuto Ciuitatis Albæ respondit, sic alios plures in hanc sententiam retulit Craue. consil. 11. nu. 15. & consil. 236. num. 4. quibus accedunt Gramma. decis. 101. num. 47. & num. 72. in fin. Paris. cons. 26. nu. 88. lib. 3. Ioannes Ancharanus Regien sis. q. 51. nu. 2. 4. idem respondit Ruinus consil. 27. num. 12. 13. & consil. 56. num. 13. lib. 3. docuit Ruin. in l. Gallus. §. & quid si tantùm. num. 170. de lib. & posthu. qui (quod fortius est) idem esse affirmant, quando statutum iuberet, quemadmodũ iubere videtur † statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rub. Quòd filia sit contenta de eo quod
3 pater dederit. filiam esse debere contentam quacunque dote, vt nullo casu aliquid plus petere possit.

Ratio

Ratio est, quia, si lex municipalis potest legitimam minuere & tollere, vt scribunt multi, quos infrà referam, sic & dotem minuere potest. nec conqueri potest filia, legem esse duram, quia seruãda illa est l. prospexit. ff. qui & à quibus. qua de re aliàs suprà. Est
4 hic animaduertendum, † Doctores nostros loqui non modo, quando statutum iubet filiam esse debere contentam dote à patre data, sed etiam data ab extraneo: cùm ratio exclusionis factæ à statuto vtrunque casum comprehendat. Rursus, si in patre solùm loquerentur, illorum sententiæ adstipularetur illa ratio, quòd hoc casu lex multum de patris facto confidit. l. nec in ea. de adult. l. patre furioso, de ijs, qui sunt sui vel alien. iuris. & statim subijciam. Est pariter animaduertendum, aliquos interpretes ex relatis loqui, quando statuta iubent filiam esse debere contentam dote, & quòd nil vlterius petere possit, vel cùm dicunt, quòd quacunq; dote debeat esse contenta, & nõ si simpliciter loquerentur, quòd filia dote contenta esse debeat. quam differentiã ego non probo. nam, si vult statutum illam contentam esse debere, sequitur prohibere nil vlterius posse petere. Ex quibus constat malè consuluisse Curt. sen. consil. 23. Magnificus vir. col. 13. verfic. Venio ad quartum. qui verè consuluit super relato statuto Ferrariæ sub Rub. Quòd filia sit contenta de eo, quod pater dederit. & dixit, statuto non obstante, dotem esse non posse legitima minorem.

Secundus est casus, quando statutum simpliciter
5 loquitur excludendo † filias dotatas, vt simpliciter loquitur statutum Papiæ iam relatum, & dos est à patre constituta, tunc filia conqueri non potest, etiamsi dos minus sit ipsa legitima. ita respondit Castrens. consil. 275. Super primo quæsito dicendum videtur dictam substitutionem, in 7. dubio. & consil. 400. Visis & ponderatis omnibus suprà scriptis. col. 1. & consil. 401. col. 1. lib. 2. illum sunt secuti Curt. sen. consil. 81. Rectè egregius. col. vlt. Decius consil. 26. nu. 2. consil. 89. num. 4. consil. 181. num. 5. consil. 203. nu. 7. & consil. 505. num. 4. Iaf. in l. voluntatis. num. 2. C. de fideicom. consil. 231. num. 4. lib. 2. & cons. 133. nu. 4. lib. 4. Ruinus cons. 52. col. vlt. lib. 2. consil. 27. nu. 13. in fi. cons. 56. num. 13. 14. lib. 3. Rubeus cons. 163. nu. 2. Curt. iun. Auth. res, quæ. num. 10. C. communia. de lega. & fideicom. Soc. iun. cons. 72. num. 22. lib. 3. Paris. cons. 29. num. 88. lib. 3. Boer. q. 62. num. 14. Alciat. tract. præsump. reg. 1. præsump. 2. nu. 2. & respon. 65. nu. 1. Tiraq. in l. si vnquam. in prefatione, num. 36. C. de reuoc. dona. ea ratione adducti sunt ij omnes, quia
6 non præsumitur † patrem fraudare velle filiam sua portione, sed potius illi fauere, & bonum consilium pro ea sumere, iuxta l. patre furioso. de ijs, qui sunt sui vel alie. iur. l. nec in ea. de adult. Nec huic rationi aduersatur illa consideratio, quam facit Soc. sen. con-
7 sil. 57. num. 28. lib. 4. hoc † patris consilium filiæ bonum iudicari nõ posse, cùm ei apertum detrimentum adferat, dum auferat portionem legitimæ sibi iure debitæ. quin inquit Gramma. decis. 101. num. 31. alios sensisse, hoc esse consilium fraudis ad filiam lædendam: nam & sæpe sunt † patres maligno in filias animo. l. 4. de inofficio. testam. Hæc inquam consideratio
8 procedere posset, quando pater dotem leuissimam constitueret, ita vt constaret filiam enormiter lædi: qua de re statim subijciam.

Quibus constat illos malè sensisse, qui dixerunt, patrem non posse constituere dotem legitima minorem. In qua quidẽ opinione fuerunt plures, vt apud Soc. sen. consil. 100. col. 5. lib. 3. qui & ipse sibi parum constans hanc probauit. idem cons. 57. num. 29. lib. 4. sic Decius cons. 106. colum. 2. vers. nonò benè facit. & num. 3. & cons. 180. nu. 2. & cons. 181. num. 5. & Curt. sen. consil. 27. Magnificus vir. col. 13. verfic. venio ad quartum. Nec horum argumentationes me tantillum mouent: si quidem falsum est, quod aiunt priore
9 loco, quòd dos † loco legitimæ hoc casu succedit, iuxta l. quoniam nouella. C. de inoffic. testa. Bar. l. Titio centum. §. Titio genero. num. 6. de cond. & demon. cum infinitis propè relatis à Tiraq. in l. si vnquam. in verbo, susceperit liberos. num. 112. C. de reuoc. dona. non ergo potest ac debet dos esse minor ipsa legiti-
10 ma, cùm † subrogatum sapere debeat naturam eius in cuius locum subrogatur. l. eum, qui. §. iniuriam. ff. si quis cautio. §. fuerat. instit. de actio. l. Parabolanos, vbi Bald. C. de Episc. & Cler. Huic argumentationi respondetur, verum non esse, dotem loco legitimæ subrogatam esse: quandoquidẽ dos in legitimam imputatur. sunt ergo diuersa, quoniam multa in legitimam imputantur. l. omnimodo. §. imputari. C. de inoffic. testa. quę tamen legitimæ loco non subrogantur. ita respondet Soc. sen. cons. 288. col. 8. verfic. adducit secundo loco. lib. 2. imò inquit Soc. post Baldum, quem refert, quòd ex quo statutum potest legitimam minuere, ita etiam dotem: cùm ad dotem illa reiecta videbatur.

Secundò relati interpretes sic argumentantur:
11 † legitima est æs alienum, & debetur filio Iure Naturali. l. vnica. ff de bon. damn. l. si quis in suo. C. de inoffic. testa. Alex. consil. 7. num. 8. lib. 2. sic & de dote inquit glo. l. mulier. §. cùm proponeretur, ad Trebel. & de vtroque plura scribit Tiraquel. d. l. si vnquam. in verbo, susceperit liberos. nume. 113. quemadmodum ergo non potest pater legitimam tollere, vel minuere. l. quoniam in prioribus. C. de inoffic. testa. ita nec dotem. Verùm satisfacit Soc. d. consil. 288. col. 7.
12 verfic. Tertiò adducebat. lib. 2. † legitimam non esse debitam Iure Naturali, sed solùm ratione naturali, id, quod respondit & Soc. iun. consil. 62. num. 10. lib. 3. quamobrem concedente statuto, agnationis conseruandæ gratia, minui à patre ipso potest. Rursus, verum non est legitimam esse propriè æs alienum, vt egregiè multis ostendit Iason consil. 181. libro 2. Tertiò relati interpretes argumentabantur, quòd licèt
13 † filia excludatur à statuto propter masculos, non tamen esse exclusam à petitione legitimæ. ita Salyc. in Authent. nouissima. q. 11. C. de inoffic. testa. & cum eo sentiunt alij propè infiniti, quos retulit Tiraquell. in d. l. si vnquam. in verbo, susceperit liberos. nu. 110. C. de reuo. donat. Verùm minus solidum est hoc fundamentum, cùm alij propè innumeri sentiant exclusam hanc nec legitimam posse cõsequi, vt multos recenset Socin. sen. d. consil. 288. col. 8. verfic. vltimo loco. lib. 2. & infinitos propè recenset Craue. consil. 11. num. 13. Boer. q. 188. num. 7. Tiraq. de iure primige. quæst. 55. num. 5. Quartò adferri solet Auth. res, quę. C. communia de lega. & fideicommiss. Verùm inquit Soc. sen. d. consil. 288. col. 7. vers. circa primum. quòd licèt in causam dotis alienatio bonorũ fideicommissa suppositorum permittatur absolutè vsq; ad legitimam, non autem vltrà, nisi legitima minus sufficiens esset, hoc non est ex eo, quod legitima sit minus competens, sed ex eo, quia vsq; ad legitimã simpliciter est permissa alienatio in omnem causam. ratio, quia in eam nõ potuit filia onerari. l. quoniam in prioribus. C. de inoffic. testa.

14 Extenditur procedere etiam in eo, † qui tanquam pater esset filiæ, vt in auo paterno: ita respondit Curt. sen. d. consil. 81. in fine.

Declaratur secundus hic casus, vt locum non ha-
15 beat, quando † pater tenuissimã dotem constituisset: ita, vt constare posset filiam enormiter læsam. Castr.

d. con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

d.consil.275. idem censuit Curt.sen.cons.27. col.pen. & consil.81. in fin. Iaſ.d.l.voluntatis. num.2. C.de fideicom. & consil.133. colum.antepenul. verſic. Non obſtat etiam. lib.4. Decius consil.203.num.7.& conſ. 180. col.2. Soc.ſen. consil.76. colum.penult. verſ.Nec tamen licet. lib.3. Curt. iun. consil.10. in princ. & in Auth. res,quæ.num.11. C.communia de fideicom.ſic Boer.q.62.num.15. Gramma.deciſ.101. num.52.71. & hoc in caſu plures ex relatis huius ſecundi caſus, qui contra Caſtrenſem ſenſerunt, intelligi ac declarari poſſunt: vt Dec.d.conſ.180. colum.2. verſic. Et ſtante tali læſione. & conſ.181. num.3. nec enim tantùm nitebatur Dec. ex ea opinione, dotem legitima minorem eſſe non debere, quàm quòd ob enormem læſionem dotata verè dici non poterat: læſio autem enormis, quæ hoc caſu ſit opinor Iudicis arbitrio relinqui. Hæc tamẽ læſio conſideranda erit non ſecundum tempus mortis patris, ſed ſecundum tempus dotis conſtitutæ. nam dos iudicatur congrua ſecundum illud tempus, quo filia matrimonio collocatur. Si ergo ea nupta augeantur maximè † patris facultates, 16
non poteſt conqueri filia ſe tenuem dotem conſequutam fuiſſe. ita Baldus d. Auth. res,quæ. num.16. C. communia de lega. quem ſecutus fuit Ruinus in l. Gallus. §. & quid ſi tantùm. nume.174. de liber. & poſthu. & conſ.56. num.14. lib.3. reiecta contraria opinione Baldi Nouelli in tract.dotis aliter ſentientis. & hanc opinionem probauit Craue. conſ.11. num.14. qui tamen Baldum Nouellum pro hac opinione retulit. idem etiam ſenſit Boer. quæſt.62. num.13. ſic etiam Decius conſil.277. colum. penult. verſicu. & iſta concluſio Ioannes Ancharanus Regienſis. quæſt.51. num.11. qui ita declarat ſtatutum Regienſe, ſub Rub. Qui ſuccedere debeant.ſed aduerſus iſtos cum Baldo Nouello reſpondit Soc.ſen. conſil.100.colum.4.lib.3. & malè. nam & ipſe Soc. conſil.30.num.10. lib.4. ſibi contrarius aliter reſpondit. & eum eſt ſecutus Alcia. reſpon.252. nume.11. idem ſenſit Gramma. deciſ.52. num.35.36. qui alios recenſet. idem deciſ.101. nu.72. Pariſ. conſil.26. num.89. lib.3. Huius ſententiæ ratio
17 eſt, quia dos † congrua iudicatur ſecundum exiſtentes facultates tempore matrimonij: augmentum ergo ſuperueniens, non eſt in conſideratione. Sic vide-
18 mus in † legitima, quæ cùm debeatur iuxta bona, quæ tempore mortis patris reperiuntur. l. cùm quæritur. C.de inoffic.teſta. ſi ſemel fuit aſsignata, & auctæ reperiantur facultates tempore mortis patris,etiam legitima augeri debet.ita Bald.in l.pactum.6.oppo. C.de colla. Caſtren. & Alexan.in l.in ratione.la2. ad l.Falcid. Iaſ. in Auth. nouiſsima. num.5. C. de inoffic. teſta. Accedit ſecundum Craue.d.conſil.11.nu.
19 17. minorem reſtitui ob † læſionem interuenientem tempore celebrati contractus,non ex ſuperuenienti. Afflict. deciſ.304. poſt Alber.l.& ſi fine. §. quæſitum.
20 de mino. & alios plures recenſet Craue. Sic † donatio inofficioſa iudicatur ſecundum tempus, quo facta eſt, ita glo. l.1. in q.9. C.de inoffic.don. non ex tem-
21 pore ſuperuenienti. Sic damnũ datũ † in meſſe nondum matura, iudicatur ſecundum illud tempus,non autem ex tempore ſuperuenienti. ita poſt Bald. conſil.182. locata fuit. colum.2. lib.1. reſpondit Craue. conſil.40. num.10.

Tertius eſt caſus,quando ſtatutum excludit fœminas dotatas, ſiue à fratribus, ſiue ab altero quouis eã
22 excludente. ſepiſsimè enim † ſtatuta hoc caſu dicunt, quòd arbitrio propinquorũ eam excludentium dotetur. an hoc caſu arbitrari poſsint dotem eſſe poſſe legitima minorem? quo in caſu ſunt Doctorum opiniones. Vna fuit opinio Ang. conſ.357.D.Gregorius, quarto dubio. & Sal.in Auth. res,quæ, ſecundo nota. C.communia de lega. qui ſenſit,non poſſe eſſe minorem legitima. idem cenſuit Caſtren. conſil.73. Licèt iſta D.Liſa.col.2. lib.1.& conſ.400. Viſis & ponderatis omnibus ſuprà ſcriptis.col.1. verſ.Sed ſi dicti agnati. lib.2. Alex.conſil.69. nume.2. lib.1. Decius conſil.26. num.2. & clarius ibi col.pen. verſ.Prætereà & ſecundò. conſ.89. nu.4. conſ.180. nu.2. & conſil.505. nu.5. dum cõſiderat ſtatuta hanc differentiam conſtituentia, quod à patre dotetur, & loquuntur ſimpliciter. cùm verò ab agnatis dicunt congruè, vel cõpetenter, vel (vt in ſtatuto Patauino) condecenter. vel vt in ſtatuto Regienſi, legitimè dotetur. alios retulit Craue. conſ.236. num.3. Sic in fratre dotante ſororem decidit Afflict. deciſ.160. Gramma. deciſ.57. nume.21. & nume.40.41. qui verè ſenſit, fratres dotem legitima minorẽ non poſſe ſorori conſtituere. & clarius deciſ. 101. num.67. in fine.Maranta diſput.10. num.21. Soc. iun. conſ.61. nu.5. lib.4. horum opinio fulcitur quadruplici illa argumentatione relata ſuprà in ſecundo caſu, cui poſt Socinũ reſponſum attulimus. Et ſecun-
23 dum hanc opinionem editum fuit ſtatutum † Ferrarienſe lib.2.ſub Rub. Infra quantũ tempus frater,vel aſcendens teneatur maritare ſororem,quo cautũ eſt, dotem legitima minorem non debere conſtitui.

Secunda eorum fuit opinio, poſſe hos propinquos conſtituere dotem minorẽ ipſa legitima. in hac opinione fuerunt Soc.ſen.d.conſ.288.col.8.& 9.lib.2. qui ſuper ſtatuto Florentino reſpondit. & licèt loquatur illo caſu,cùm pater dotem conſtituit,idem tamen de
24 agnatis ſenſit. Sic ſuper † ſtatuto Brixiæ, cap.193. ſub Rubr. de ſucceſsione aſcendentium,reſpondit Ruin. conſ.27. num.10.11. lib.3. Primò in hanc opinionem adducti ſunt ex text. l.quæro. l. cùm poſt. §.gener.de iure dotium. & l. ſi filiæ. de lega.3. quibus probatur
25 † dotem à curatore, vel à tutore conſtituendam eſſe pro modo facultatum & dignitate natalium viri ac mulieris, non ergo dos menſuram ſumit à quantitate legitimæ,quoniam certa tunc eſſet, ſed à qualitate viri & vxoris: minus ergo legitima arbitrari poterunt. Sed facilè euitari poteſt, quoniam relata iura loquuntur in tutoribus & curatoribus, quos omni ſuſpicione carere ſcimus: at contra in propinquis, quorum maximè intereſt dotem tenuem dari, vt inde reſiduum ipſi cõſequantur: nam ij ſuſpicione non carent ob proprium commodum. quod ſenſit & Deci. d. conſil.26. col.pen. verſic. Prætereà & ſecundò.
26 Prætereà non affirmant relata † iura.l.cùm poſt.§.gener. & l. quæro. dotem minorem eſſe poſſe legitima, nam & intelligi poſſunt,& rectius fortè,vt vltra legitimam quid plus pro dignitate cõiugum aſsignetur. hoc ſuadetur,quia Iure Communi inſpecto filia in legitima lædi non poteſt.d.l.quoniã in prioribus,illæſa ergo illa eſſe debet.quod ergo in d.l.quæro.& cæteris relatis dicitur, intelligitur vltra legitimam. Adferri
27 ſolet ſecundo loco tex. † §. quamobrem. vbi Ang. in Auth.de reſtit.& ea quæ parit in 11.menſe.dum iubet Iuſtinianus,patrem filijs reſeruare debere legitimam antequam fideicommiſſa reſtituat,deinde dotes filiabus ſecundum portionem legitimę,& quid plus,ſi ita ſuadeat qualitas,& dignitas mulieris,& mariti. Idem habetur in d.Auth.res,quæ. deſumpta ad §. quamobrem. quemadmodũ ergo dignitas coniugum efficit, vt dos vltra legitimam conſtituatur in detrimentum fideicommiſſi, atq; ita contra teſtatoris voluntatem, ita econtrà qualitas coniugum efficere debet, vt dos dicatur cõueniens etiam citra legitimam. nam quod operatur propoſitum in propoſito, ſic operari debet oppoſitum in oppoſito. l. ſi ex toto. de leg.1. l.vlt. §. vlt. de leg.3. l.ſi vt proponis. C.de nup. & hanc argumentationem ſolidam opinatur Soc. ſen. d.conſ.288. col.9.

col.9. verſ. Confirmatur iſta concluſio. lib.2. quo loci dixit, non eſſe dare rationem differentiæ inter caſum augmenti dotis vltra legitimam,& caſum diminutionis: ergo idem ius erit ſtatuendum. l. illud. ad l.Aquil. Verùm dilui facilè poteſt hæc argumentatio. eſt enim animaduertendum, legem fauere doti quantum poteſt. l.1. vbi omnes ſolut. matrim. Iuſtinianus ergo d. §. quamobrem. tantum fauit, vt contra teſtatoris voluntatem, non autem contra, vt probat l. mulier. §. cùm proponeretur. ad Treb. velit dotem vltra legitimam poſſe conſtitui: non tamen concedit poſſe minui citra legitimam: nam ſi poſſet minui per indirectum legitima tolleretur,contra d.l. quoniam in prioribus: quod Iure Communi ob dotẽ non conceditur. nec par eſt ratio augmenti & diminutionis, quia agnati iſti poſſunt quidẽ prodeſſe huic fœminæ conſtituendo dotem amplam vltra legitimam, non autem nocere minuendo eam citra legitimam, & ob id verum non eſt, idem operari debere oppoſitum in oppoſito, quod propoſitum in propoſito: cùm inter vtrunq; diuerſa adſit ratio. Tertio loco argumentantur alij, vt Soc.ſen.d.conſ.288.col.9. verſ. Confirmatur ratione. lib.2. & Ruin. conſil.27. nume.11. lib.3. Gramma.deciſ.101. num.66. ſtatutum excludens fœminam propter maſculos, dicitur etiam eam excludere à legitimia,vt multos ſuprà in ſecundo caſu retulimus,dum citauimus Craue. conſil.11.nume.13.non ergo habenda eſt ratio legitimæ, quoniam hac via indirecta excluſa à legitima ſub dotis nomine eam conſequeretur, atq; ita ſtatutum verbis non rebus legem impoſuiſſet, contra l.2. C.communia. de lega. Acce-
28 dit, quòd ſi † legitima non debetur, nec dos ſecundum eam menſurari poteſt. argum. l. hæres meus. §. vlt. de hæred. inſt. & l.in teſtamento. de cond,& demonſt. ſed vitari poteſt hæc argumentatio,omiſſa etiam controuerſa illa diſputatione,an fœmina à ſtatuto excluſa legitimam conſequi poſsit. dico enim hoc in caſu eſſe magnam differentiam inter legitimam & dotem.nam dic,vt duo ſeparata iudicari debent.nam excluſa à legitima, dotem tamen conſequitur & alimenta. ita Brun. in ſtatuto, quòd ſtantibus maſculis fœminæ non ſuccedant, artic.3. quæſt.8. num.33. ſic
29 † legitima honorabili inſtitutionis titulo relinqui debet,omnes in Auth.nouiſsima. C. de inoffic.teſta. Dec. conſ.105. col.1. dos verò quouis titulo relinqui poteſt. Caſtrenſ. conſ.196. In puncto quæritur. col.1. in fine. lib.1. conſ.97. In caſu præſenti. in prin. lib.2. Corneus conſil.32. col.vlt. lib.4. Brunus præcitato
30 loco. Rurſus è † legitima reijcitur omne grauamen. d.l.quoniam in prioribus. non ita in dote. Caſtrenſ. conſil.323. Super primo puncto quo quæritur. lib.1. Brunus qui ſuprà.Rurſus differunt ſecundum Gram
31 ma. d. deciſ.101. nume.64. nam † legitima eſt certa & limitata ſine perſonarum diſtinctione. Auth.nouiſsima. C.de inoffic.teſta. at dos non eſt certa, ſed redditur ex qualitate perſonarum. d. l. quæro. d. l. cùm poteſt. §.gener.de iure dot.quam differentiam ſenſit
32 & Caſtren.d.conſil.400. colum.1.lib.2. Sic † legitima non debetur in vita patris, ſed poſt mortem. l. cùm quæritur. C. de inoffic. teſta. & tamen dos in vita patris debetur. l.vlt.C.de dotis promiſ. ſic in bonis patris & ſororis non competit legitima. l. fratris. C. de inoffic.teſta.& tamen frater & ſoror dotem alteri ſorori dare tenentur. l. cùm plures. ff. de admin. tuto.
33 ſic † legitima purè debetur,dos verò ſub conditione, ſi nupſerit. Bar.l.Titio centum.§.Titio genero. nu.7. de cond. & demon. & in ſpecie noſtra hanc differentiam facit Caſtren.conſ.73,Licèt iſta D.Liſa.colum.2. verſ. poſito autem. lib.1.

Tertia eorum fuit opinio, quos nunc ſequor, qui

34 dixerunt, dotem hoc caſu congruam † Iudicis arbitrio iudicari. ita ſenſit Barba. conſ.80. in fin. lib.3. & conſ.45.colum.penult.propè fin. lib.4. nec diſſentit Raphael Comenſ.conſ.46.in fin.qui fortius loquitur, quando dos à patre fuiſſet relicta. probat & hanc ſententiam Afflictus in c.1. nume.21. verſic. Item relin-
35 quitur Iudicis arbitrio, quod dicatur iuſtum † paragium,ex quib.cauſ.feud.amitt.ſenſit & Soc.ſen. conſil.288. col.8. verſ. quare viſum ſemper. lib.2. Ruin. conſ.52. nu.13.in fin.lib.2.Curt.iun.d.Auth.res,quæ. num.11. C.communia de lega.Marſilius in l.quæſtionis modum. nu.28. de quæſt. Catelian. Cotta in memorial. in verbo,dos conſtituta. Tiraq. in l.ſi vnquã. in verbo,omnia vel partẽ. nu.31. C.de reuoc.don.arbitratur itaq; Iudex dotẽ congruã pro modo facultatum, & dignitate viri & vxoris, quæ qualitates, cùm varient, ſemper ſuo arbitrio Iudex arbitratur,vt affirmat Afflict. deciſ.337. num.9. poſt Caſtr. conſil.126. eſt mihi conſ.11. Viſo dicto libello & contentis in eo. colum.3. verſic. Nec obſtat, quòd iſta declaratio. lib.1. qui affirmârunt, dotem incertã relictam deberi, cùm poſsit certa reddi arbitrio Iudicis iudicantis ex qua-
36 litate bonorum & perſonarum. † l. cùm poſt. §.gener. de iure dot. quod reſponſum non aduerſatur conſtitutioni Alexan.in l.1. C.de dotis promiſ. vt opinatur Soc. & Alcia. in l.1. ff. ſol.mat. & pulchrè apud Duar. lib.1. diſput.anniuerſ.c.56. Ludo. Charon. lib.1.veriſimil.iuris. c.17.& Robertum Aurel.lib.4.ſent.iuris. c.vlt. Huc ſpectat glo. nota. in c.tria legitima. in verbo, iudicauerit. 36.quæſt.2. quæ affirmat, Iudicis arbitrio relinqui, quanta eſſe debeat dos conſtituenda ab eo, qui per vim virginem cognouit carnaliter. Ita etiam in raptore deciſum hodie in ſacroſancto Concilio Tridentino, Seſsio.24. tit. de reformatione matrimo.c.6.Quæ etiam dos dicatur magna,vel parua Iudicis arbitrio relinquitur. Ita Barba. in c.ſedes. num.79. de reſcript. ex glo. in Auth. quod locum. C. de collat. Ita dos Iudicis arbitrio conſtituitur à Clerico ſtupratę virgini. Bernard. Diaz pract. Cano. crim.
37 c.77.num.11. atq; ita intelligo † ſtatutum Patauinum ſub Rub.de ſucceſſ.mulierum. dum ſtatuit, mulieres has debere dotari arbitrio viri boni condecenter ſecundũ loci qualitatẽ,& bonorũ quantitatẽ. verè etenim dicitur omnia hæc in Iudicis arbitrio conferri. quod ſtatutũ extat & Mediolani c,278. ſub Rub. Qualiter maſculi deſcẽdentes. Conſiderabit etiam Iudex
38 noſter † loci qualitatem, conſuetudinemq; regionis, vt multi affirmârunt, ita Dec. d.conſ.26. num.4.verſic. Non obſtat quòd alijs. Ruin. conſil.56. num.18. & conſ.152. nu.8. lib.5. Pariſ. conſil.26. nu.88. conſil.83. num.3. lib.3. Soc. iun. conſ.128. nu.217. lib.1. Craue. conſ.226. num.3. poſt Corn. & alios plures, quos refert Gramma. deciſ.101.num.69.Conſiderabit etiam
39 Iudex noſter † temporis qualitatem & veritatem, vt reſpondit Soc. ſen. conſil.57. num.31. lib.4. Eſt enim non ſemel obſeruatum pro locorum & temporum
40 qualitate dotes variaſſe: & quæ magnæ † ac opulentę olim habebantur, hodie paruæ ac admodum tenues creduntur. ſcribit Val.Max. lib.4. c.4. de pauperta-
41 te, † Gn.Scipionis tunc Hiſpaniarum Proconſ. filiam Senatus decreto nuptui traditam, & dotis modum quadraginta millia æris fuiſſe,ſunt quadraginta millia aſſes Mediolanenſes. & Cæſonis filiam maximam dotem ad virum decem millia æris attuliſſe:idem author eſt. memorię etiam prodidit Lazarus Bayfius in opuſculo de re veſtiaria,c.12. ex Strabonis authoritate,olim celebratam maximè fuiſſe Maſsilienſium frugalitatem, quòd apud eos mulierũ dos maxima centum aureos non excederet. quæ hodie tenuis admodũ fortè exiſtimatur. apud Lacedęmonios nulla erat

† dotis

Universidad de Deusto
Biblioteca

42 † dotis constitutio ex lege Lycurgi, vt in illius vita meminit Plutarchus. & in Apothegmatis Laconicis. verùm Aristoteles lib.2. Politic. c.7. contrarium scribit, nempè legibus Lacedęmoniorum permissum fuisse, dotes amplas dari. quàs sanè leges ipse reprehendit, cùm melius fuisset, aut nullam, aut paruam, aut mediocrem esse constitutam. Diuinus Plato Dialogo quinto de legibus scriptum reliquit in optimè instituta Repub. esse ferendam legem, quòd nemini aut dare dotes, aut accipere liceat. at Dialogo sexto his locutus est: De dote verò dictum est prius, & modò rursus dicatur, æqualia pro æqualibus esse si quidem neq; qui dederit pecuniam inopia consenescet, necessaria enim in hac ciuitate abūdè omnibus sunt. mulieribus prætereà contumeliosus factus minor erit: minor & viris humilis illiberalisq; seruitus. Solon (vt in illius vita scriptum reliquit Plutarchus)
43 lege constituit, ne † mulier quid, præter tres vestes, &
44 quædam parui empta vasa secum importaret. & rectè, quoniam efficit † dos ampla, vt viris deinde dominentur mulieres. quod memoriæ prodidit Aristoteles lib.8. Ethico. c.10. & apud Plautum in Asinaria conqueritur Demenetus senex: Argētum accepi, dote imperium vendidi.

SVMMARIVM.

1 *Hæreditas quæ iacens, & quæ vacans.*
2 *Curatorem bonis vacantibus non dari.*
3 *Statutum Papiæ 147. in ciuilibus. sub Rub. de modo dandi curatorem bonis vacantibus. declaratur.*
4 *Curatorem hæreditati iacenti non dari, cùm de proximo certus successor speratur.*
5 *Curatorem hereditati iacenti nō dari, cùm dubium quo ignoratur de futuro statim successore, ab eo, qui speratur hæres, prouenit.*
6 *Hæreditas iacens appellatur, etiam cùm extat filius defuncti, si se abstinet.*
7 *Statutum Florentiæ de bonis iacentibus declaratur.*
8 *Statutum Papiæ 47. de modo dandi curatorē declaratur.*
9 *Curatorem bonis iacentibus dari Iudicis arbitrio.*
10 *Creditoribus cùm satisfaciendum est ex bonis iacētis hæreditatis, quid obseruandum.*
11 *Curator bonis obuentis filiofam. quando detur.*
12 *Curator bonis cedentis, vt creditoribus fit satisfactum quomodo detur.*
13 *Curator bonis cedētis datus, quam actionē mouere possit.*
14 *Curator datur bonis personæ egregiæ, cùm ex illis debitori est satisfaciendum.*
15 *Curator bonis absentis & vagabundi datur Iudicis arbitrio.*
16 *Curator bonis absentis vagabundi, cùm Iudex dat, quæ concurrere debeant.*
17 *Procuratorem bonis absentis & vagabundi dari ad eorum defensionem.*
18 *Curator bonis absentis cùm datur, constare debet de illius absentia.*
19 *Curator bonis absentis & vagabundi dum datur, constare debet illum potius viuere, quàm mortuum esse.*
20 *Curator qui bonis absentis & vagabundi dum datur iusta causa subesse debet, quæ Iudicis est arbitrio.*
21 *Curator qui bonis vagabundi datur, masculus non fœmina esse debet.*
22 *Matrem esse posse curatricem bonorum filij absentis & vagabundi.*
23 *Curator qui bonis absentis assignatur, debet esse maior 25. annorum.*
24 *Curator qui bonis absentis datur, omni suspicione carere debet.*
25 *Curator bonis absentis datus, antequam administrationem suscipiat, satisdare debet.*
26 *Curator datus bonis absentis & vagabundi debet inuentarium conficere.*
27 *Curator datus bonis absentis & vagabundi mitti debet in quasi possessionem administrandi dicta bona.*
28 *Curatoris dati bonis absentis & vagabundi, cura & diligentia quibus versetur.*
29 *Curator bonorum absentis, dare an possit insolutum ex bonis illis creditoribus.*
30 *Curator bonorum absentis potest agnoscere bonorum possessionem absenti delatam.*
31 *Curator datus bonis absentis & vagabundi, actiones tempore perituras mouere an possit.*
32 *Curator qui decerni debeat bonis absentis, an agnatus, vel cognatus.*
33 *Statutum Papiæ 96. in ciuilib. sub Rub. Quòd ad successionem, &c. & statutum 47. de modo dandi curatorem. declarantur.*
34 *Decretum antiquum Mediolani declaratur.*
35 *Tutela quibus potest decerni, eisdem & cura.*
36 *Mater quamuis à successione filij excludatur per statutum, non tamen à cura.*
37 *Statutum Papiæ 94. in ciuilib. sub Rub. In quantum & qualiter mater, &c. dum excludit matrem à successione, eam tamen non excludit à tutela.*
38 *Auia exclusa à successione, non excluditur à tutela.*
39 *Curt. sen. respons. 47. col. pen. improbatum.*
40 *Matrem filij naturalis à tutela non prohiberi.*
41 *Matrem transeuntem ad secunda vota à cura & tutela remoueri.*

CASVS CL.

QVANDO CVRATOR BONIS IACentibus absentis ac vagabundi detur, qua sub forma, qui dari possint, & de ipsorum curatorum officio & administratione.

DVBITARI sæpissimè solet, quomodo se se habere debeat Iudex in assignando curatorem bonis alicuius vel mortui vel præsentis, vel etiam absentis. Cùm multa is Iudex ex suo arbitrio possit, quemadmodū statim dicemus. hanc disceptationem, vt absoluam, cōstituo tria capita. Primum est, cùm agitur de curatore dando bonis iam defuncti: quo quidē in capite solent à nostris plures casus considerari. Primus est, quādo nullus extat,
1 qui in bonis succedat, tunc † hæreditas verè non dicitur iacens, sed vacans: & ideo ei † curator non datur:
2 sed cùm fisco sit delata, fisci Procurator prouidet & administrationē suscipit. l.1. §. cui bona. ff. de iure fisci. l.1. in prin. ff. de succes. edicto. Ang. cons.193. Mortuo. col.2. in fin. Deci. cons.509. num.1. & ideo †
3 statutum Papiæ 47. in ciuilib. sub Rub. de modo dandi curatorem bonis vacantibus, dum loquitur de bonis vacantibus, impropriè loquitur, intelligendo bona vacantia pro bonis iacentibus.

Secundus est casus, quando bona non habent successorem, sed speratur de proximo: tunc etiam † cu-
4 rator non datur, sed ad eorum instantiam, quorū interest, statuitur terminus futuro successori ad adeundum, vel repudiandum hæreditatem. l. si quis in testamento. in prin. ff. de hæred. inst. Angel. & Dec. locis iam citatis. Alex. cons.4. num.5. lib.2.

Tertius est casus, cùm ambigitur, † ne diu hæ-
5 reditas iaceat: tunc si dubitatio hæc ab eo, qui futurus est hæres prouenit, assignatur ei tempus ad hæreditatem adeundā, vel repudiandā. Si verò aliundè prouenit, vt putà quia sub cōditione causali est is institutus, tunc curator datur. ita Ang. & Dec. iam relati.

Quartus

Quartus est casus, quando nemo de præsenti reperitur, qui hæreditatem adire velit, quo casu propriè
6 † hæreditas iacens appellatur, etiamsi extaret ipsius defuncti filius, qui se abstineret: vt scribunt Salyc. & alij, in l. cùm hæreditas. C. depositi. Dec. consil.344.
7 col.1. qui interpretatur † statutum Florentiæ de bonis iacētibus, intelligi etiam si defuncti existat filius. nam & si is suus hęres esse dicatur, & in eum dominium continuare videatur, nihilominus ob abstinendi beneficium, fit, vt hæreditas nondum adita, iacens di-
8 ci possit. id, quod multum conuenit ad statutū † Papiæ 47. iam relatum. hoc ergo in casu curator his bonis dari potest, qui actiones omnes etiam tempore non perituras mouere poterit: ita Ang. cons.103. Datus fuit curator. in fi. & d. cons.193. Mortuo. col.vlt.
9 vers. quandoq; hæreditas. † Curator autem iste Iudicis arbitrio ita dari posse opinor. & Papiæ ex statuto est clarum, ac alijs in casibus, quos infrà referam. hoc
10 autem casu, cùm † creditoribus satisfaciendum est, prius citari nominatim debent illi, quorum prima est causa successionis. ita Aret. cons.110. & Alex. consil. 107. lib.5. qui sic interpretatur statutum Florentiæ. & Capic. decis.87. num.1. vers. secundum quod. statutum autem Papiæ 47. iam relatum in hoc Ius Commune est secutum, præter Ius Commune tamen illud plus constituit, quòd curator datus litem prosequitur vsq; ad finem, etiam post appellationem, vt ostendunt illa verba, & causa peragi quemadmodum, &c. & tamen aliter est de Iure Communi secundum Bal. cons.172. in fin. lib.2.

Secundum est caput, cùm de bonis viuentis & præsentis agitur, quo quidem in capite tres reperiuntur casus, in quibus dari hic curator potest. Primus est,
11 quando † filiofamiliâs assignatur pro bonis sibi obuentis, quæ pater acceptare, & illi consentire negat. l. vlt. §.1. vers. Si autem patre. C. de bonis, quæ lib. qui sane curator non in iudicio, sed extra iudicium tantùm administrat. ita declarat Ang. d. cons.193. col.1.
Secundus est casus, quando aliquis suis bonis cessit:
12 nam cùm creditorum interfit eis satisfieri, † curator bonis datur, qui diligēter animaduertat, vt bona rectè distrahantur, & ęquè creditoribus satisfiat: hic au-
13 tem † curator nullam actionem mouere poterit, cùm hac de causa datus non sit, sed solū ad bonorū distractionem. ita Ang. d. cons.193. col.1. vers. Dari etiam potest. Bal. cons.327. Visa serie. lib.5. Tertius est casus, qū
14 debitor † est persona egregia & clari nominis, vt Senator, & eius bona vendi debent, vt creditoribus satisfiat, tunc curator bonis dari potest. l. curator. ff. de cura. furio. Ang. d. cons.193. col.1. vers. datur etiam curator. Bal. cons.172. Dynus in l. curator. col.1. lib.2. Craue. cons.213. num.1.

Tertius caput disceptationis est, in quo maior ver-
15 satur difficultas, ac etiam maior vtilitas, † cùm agitur de bonis absentis & vagabundi, de cuius morte ignoratur: & hoc in casu locum nō habet d. statutū Papiæ 47. cùm loquatur, cùm agitur de hęreditate defuncti, vt suprà retuli. nam cùm illius hæreditas adiri non possit, dandus est curator bonis. ita Bart. in l. cognatos. C. de cap. postl. reuer. Bal. cons.267. Si talia verba. li.4. Alex. cons.4. nu.4. li.2. Dec. cons.575. nu.1. Neuiz. cons.17. nu.24. & licèt hoc in casu suo etiam arbitrio Iudex curatorē dari possit, vt post Bar. & alios plures respondit Dec. cons.509. nu.1. & cons.575. nu.1. nihi-
16 lominus antequam eò deueniat, plura, quę † concurrere debent, perpendere habet. Primò constare debet de eius iurisdictione & potestate, nam & hic actus à Iudice competenti explicandus est. ita Bald. cons.173. Quidam Bartholomæus. lib.2. Rol. à Valle, consil.48. num.18. lib.1. Secundò requiritur, quòd is absens &
vagabundus abesse cœperit nullo relicto Procuratore ad omnia eius negotia, tam extra iudicium quàm in iudicio, donec reuerteretur: nam vbi Procuratorem reliquisset, frustrà de dando curatore ageretur. ita respondit Soc. iun. cons.26. lib.2. qui affirmauit adeò
17 † Procuratorem hunc absentis negotia tractare debere, vt etiam eius nomine possit delatam sibi bonorum possessionem adire, iuxta doctrinam Baldi in l.1. opp.29. C. qui admitti. immò hic Procurator efficit, vt succedentes ab intestato illi absenti reijciantur, & si quid cōsequi volunt, absentis mortem probare debent, vt apud eum.

Tertiò, cùm ad curatoris dationem deuenit Iu-
18 dex, apud illius acta cōstare debet de † absentia istius, de cuius bonis agitur l. hoc autem. §. non defendi. ff. ex quibus caus. in possess. eatur. l. tutores à patruo, de confir. tuto. Angel. d. consil.103. Datus fuit curator. colum.1. vers. fic. Primò ex defectu. Rolan. à Valle, cons.48. num.14.

Quartò requiritur, quòd † dubitatio sit de mor-
19 te ipsius absentis, vt quia magis viuus quàm mortuus credatur: iuxta l. nec nos. C. de capt. & postlim. reuer. clarè respondit Gozad. consil.68. num.5. qui dixit, quòd ille, qui petit curam sibi decerni, probare debet absentem viuere, cùm sit fundamentū suæ intentionis. quemadmodum econtrà, qui petit hæreditatem illius sibi decerni, debet probare eum esse mortuum, vt apud eum. Illud erit tamen obseruandum, quòd si est vagabundus ex alia causa, quàm timore sui inimici, & elapsum sit quinquennium, quo ignoretur viuere ex eo satis illum esse mortuū probari creditur. ita Bar. in tract. testimonium. num.37. vers. De profugo autem. quem in terminis his nostris est secutus Soc. iun. cons.26. num.5. lib.2.

Quintò requiritur, quòd † iusta subsit causa dan-
20 di huc curatorem: quæ quidem causa altero ex tribus modis à nostris considerari solet. Primò, cùm bona dissipantur, id, quod ab asserente probari debet. d. l. nec nos. C. de capt. & postlim. reuer. Angel. d. consil.193. colum.1. in fine. qui respondit, Iudicem ipsum hoc casu suo arbitrio posse, cùm videt bona hæc dissipari nemine postulante curatorem dare. non dissentit Gozadin. d. consil.68. nume.3. & ita etiam intelligo Decium d. consil.509. num.1. & consil. 575. num.1.

Secundò solet cōsiderari causa, cùm creditores vrgent, & sibi satisfieri petunt. & tunc maior pars creditorum. curatorē hunc bonis dandum esse petere debent. vt tradunt Ang. d. cons.103. col.1. vers. secundò ex defectu. Alex. cons.4. num.5. lib.2. Capicius decis. 87. nu.1. vers. Primum est. Rol. à Valle, d. cons.48. nu. 15. lib.1. quibus addo Bald. cons.327. Visa serie facti. lib.5. qui idem censuit, quando præter æs alienum alia vrget necessitas.

Tertiò, quando qui sperant succedere ab intesta-
to hoc postulant. nam rectè postulant, ex quo sua interest bona conseruari. ita Angel. d. consil.103. col.1. Alexan. consil.4. num.4. lib.2. Hæc requiruntur antequam ad curatoris dationem deueniatur, at cùm eo deuentum est, ad alia plura animaduertere Iudex
21 noster debet. Primò, quòd masculus is sit, quem † curatorem decernere vult: nec enim fœminæ capaces huius administrationis sunt, ita respondit Alexand. consil.221. num.7. lib.6. Dec. d. cons.575. num.4. ex l. cuius bonis. ff. de cura. furio. quod sanè requisitum
22 cessat in † matre, quæ ad curam horum bonorum admittitur. iuxta Auth. matri & auiæ. C. quando mul. tutel. offic. fun. potest. vbi glo. in verbo, tutelam, quę extendit dispositionem illam etiam ad curam. quare respondit Alex. d. cons.221. num.7. quòd si penes ma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

trem filij bona extarent, non posse illa reuocari per agnatos eiusdem gradus, quo est mater. his accedunt Bal. cons. 90. Maritus illius. lib. 2. & Boer. q. 88. nu. 1. qui etiam respondit, substitutum illius absentis matrem impedire non posse, cùm adhuc de illius absentis morte non constet.

23 Secundò debet hic † curator esse maior 25. annorum. ita glo. l. 2. in princ. in verbo, Curatorem. ff. de cura. bonis dan. Alex. d. cons. 221. num. 6. lib. 6. Deci. d. cons. 575. num. 4.

24 Tertiò omni suspicione † carere debet, id, quod clarissimi iuris est. Suspicio autem non leuis, sed probabilis esse debet, quare respondit Dec. d. consil. 575. num. 5. virum probum & diligentem non censeri suspectum, quanquam desideret immò affectet se curatorem dari. ita glos. l. scire oportet. §. vlt. de tuto. & cura. datis ab his. nec in hoc difficultatem ego constituerem, quod ipse curator probaret se virum probum & diligentem, vel hoc eius coniuncti probarent, & si aliter responsum sit à Gozad. consil. 68. num. 10. qui ex diametro contra Decium dicto consil. 575. respondit.

25 Quartò hic † curator antequã administrationem suscipiat, satisdare debet. l. cognatos. C. de cap. & postlim. reuers. saltem quãdo est datus sine inquisitione: ita Alex. d. cons. 221. num. 8. lib. 6. post Spec. quem citat. sic etiam Angel. d. cons. 103. & Dec. d. consil. 575. num. 2. in fin. Rolan. à Valle, d. cons. 48. num. 16. lib. 1. qui dixit teneri statim promittere, se defensurum bona absentis. sic Capicius decis. 87. nume. 1. versic. Quintum quòd. confert doctrina Bart. in l. & si species. ff. rem pupil. saluam fore. dum docuit curatorem ad litem datum, quod minus quid est, satisdare debere. sic respondit & Neuiz. consil. 17. nume. 64. ex quo intelligimus, statutum Papiæ 47. De modo dandi curatorem. quod hoc casu nullam exigit satisdationem, esse correctorium Iuris Communis. Quintò

26 debet hic † curator inuentarium facere: ita Bart. in l. 1. num. 5. ff. de cura. bon. dan. Aret. consil. 110. col. 1. vers. secundò hoc. Capicius d. decis. 87. num. 1. versic. Quartum quòd talis.

27 Sextò debet † curator iste mitti in quasi possessionem administrationis dictorum bonorum absentis, Iudicis auctoritate. id, quod multis probat Angel. d. consil. 103. Datus fuit curator. col. 1. vers. nunc vi-

28 deamus. Potestas autem huius † curatoris præcipua versatur in conseruatione bonorum ne dissipentur: ita Angel. d. consil. 193. Mortuo debitore. colum. 1. versic. potestas ergo. qui affirmat posse alienare res tempore perituras. immò & non perituras, si graue

29 æs alienum vrgeat. & ideo eo casu, quo † constat de debito liquido potest dare bona insolutum. ita Barb. consil. 28. colum. 7. in fin. lib. 1. & Rolan. d. consil. 48. num. 19. lib. 1. nec vlterius limitata hæc potestas (ait ille) se extendit, quàm in conseruatione bonorum.

30 Potest etiam † curator iste bonorum possessionem absenti delatam agnoscere. ita Bald. Rubr. C. qui admitti. num. 17. & ibidem Cagn. num. 138. qui alios recenset. l. 1. oppos. 29. & 30. C. qui admit. Soc. iun. cons. 26. num. 8. lib. 2. qui & si de Procuratore loquantur, idem tamen est in curatore, ex eadem ratione. Dubi-

31 tatio maior versatur in eo, an † actiones tempore non perituras mouere possit? qua in re plures fuerunt Doctorũ opiniones. recepta magis illa est, posse tantùm mouere actiones tempore perituras, non autem, non perituras. ita post Azon. respondit Ang. d. consil. 103. in fin. & cons. 193. col. 2. Alex. consil. 4. num. 4. lib. 2. Quæ tamen communis sententia declaratur, nõ procedere, quando graue æs alienum, vel magna alia necessitas immineret. ita Ang. d. l. 2. de cura. bono. dan. & d. consil. 193. col. 2. vers. In hoc ergo articulo potest etiam, cùm creditores instant, actiones illas moueri & exigi, sibiq; solui. Alex. cons. 4. num. 4. lib. 2. quod est idem. ac dixit Ang. est ratio, quia si potest his casibus alienare, fortius & actiones mouere. l. ait Prætor. ff. de iure delib. & clarè probatur in l. si diu. ex quib. caus. in possess. eatur.

Solet etiam sæpissimè ambigi, ex agnatis vel co-

32 gnatis, qui in huius † curæ susceptione præferantur? qua in re dicendum est, illos in cura præferri, qui & in succedendo præferuntur. ita Bartol. in l. 1. in princ. ff. de legit. tuto. sic Salyc. in l. vltim. in fin. C. eod. Aretin. consil. 109. Coegistis. numero primo. Angel. Aretin. §. actionum. num. 32. versic. ex quo sequitur. instit. de actio. Curt. sen. consil. 47. quem infrà referam. Decius l. 2. nume. 19. & l. quo tutela. de regulis iuris. & ibi Cagnol. nume. 2. dicit, se ita aliquando obtinuisse. Gozadin. consil. 54. numero 7. & hanc communem testatur Decius consilio 16. numero 3. in fine. qui clarè affirmant, quòd quando statutum præfert in successionibus agnatos cognatis, ita etiam præferre in administratione tutelæ, & per con-

33 sequens curæ. & ideò, cùm † Papiæ extet statutum 96. in ciuilibus, sub Rubr. quòd ad successionem decedentis sine testamento, &c. quo agnati etiam vlterioris gradus vsque ad tertium gradum præferantur cognatis in successionibus. sic statutum eiusdem ciuitatis 47. De modo dandi curatorem bonis vacantibus. ibi, & primò aliquem ex agnatis, cognatis, vel affinibus. dum ex ordine literæ agnati cognatis, & cognati affinibus præferuntur in cura illa, intelligun tur agnati, etiam si vlterioris gradus vsq; ad tertium gradum sint ipsis cognatis. & ideo respondit Curt. sen. consil. 47. Super controuersia, colum. penul. ver-

34 sic. Corroborantur. quòd cùm ex † Decreto Mediolanensi anni 1455. excludantur cognati stantibus agnatis, patruum excludere auum maternum, nõ modò à successione, verùm etiam à tutela. quod tamen de auo dicitur, contrarium visus est sentire Decius consil. 16. nume. 5. de quo infrà attingam. Brixiæ in ipsa tutela, hoc est, clarè diffinitum ex statuto 60. sub Rubr. quòd possit dari tutor. in fine. Iudicem etiam moneo, quòd licèt relati interpretes in tutela loquan

35 tur, idem tamen esse in † cura: ex glos. d. Auth. matri & auiæ. in verbo, tutelam. quando mul. tutel. offic. fun. pot. text. in l. 2. §. si mater. ff. ad Tertul. vbi Bar. idem Bar. in l. si quis sub conditione. nume. 11. ff. de testam. tutel. Abbas c. ex parte. il 2. & ibi Dec. in fin. de appellat.

36 Declaratur non procedere in † matre, quæ quanquam per agnatos excludatur à successione ob statu-

37 ti dispositionem, vt Papiæ ex † statuto 94. in ciuilibus, sub Rubri. Inquantum & qualiter mater, &c. non tamen excluditur à tutela filij. ita latè consuluit Decius consil. 16. idem in d. l. quo tutela. in fin. & ibi Cagnol. num. 3. qui huius sententiæ retulit Alexan. Barbat. & Corneum. nam matris tutela, quæ permissiua est, ab hæreditate non regulatur. & ideo mater habet tutelam ob fiduciam, nõ ob successionis commodum. quas rationes latè prosequitur Dec. d. cons. 16. colum. 1. & in c. ex parte. il 2. num. 6. de appellat. aliquibus tamẽ in locis, statutis cautum est, matrem in tutela non præferri fratri, nec patruo pupilli, vt extat statutum Brixiæ in ciuilibus, 60. sub Rubr. Quòd possit dari tutor, &c. in fine.

Quod in matre dictum est, dicendum etiam est in

38 † auia, vt firmauit Decius d. consil. 16. num. 5. & præter eum ita in terminis respondit Alex. consil. 109. in fin. lib. 3. idem fortius dicendum est in auo materno, quod in auia materna, vt decidunt Bart. in l. si quis sub

sub conditione. num. 9. ff. de testa. tutel. Sal. in Auth. matri & auiæ. q. 7. C. quando mul. tutela. offic. fungi potest. Ex quibus intelligimus malè respondisse

39 † Curt. sen. d. consil. 47. col. penult. vers. Corroborantur, dum respondit, auum maternum excludi à tutela per patruum, cùm ex dispositione decreti Mediolani, patruus in successione auo materno præferatur, malè inquam respondit, ex statim relatis cum Decio d. consil. 16. Sic malè respondit super statuto Mutinensi Gozad. consil. 54. num. 7. qui in ea opinione, & eodem casu residet. & in terminis contra Curt. & Gozad. respondit Bald. consil. 84. Viso prædicto puncto, lib. 5. & Bald. vno verbo probauit Dec. consil. 88. num. 1. Si tamen mater existat, & auia paterna, mater præfertur. Bald. consil. 224. Quæritur pone extat. lib. 1. Et

40 quod est dictum in † matre, intelligitur, etiamsi sit mater filij naturalis vel spurij, iuxta tamẽ distinctionem. l. si qua illustris. C. ad S. C. Orfitia. ita Bart. d. l. si quis sub conditione. num. 7. ff. de testa. tutel. rela-

41 ta omnia intelliguntur, nisi † mater transeat ad secunda vota, vt statim subijciam. & plures quæstiones quomodo scilicet mater auo paterno, patri, auo materno, atq; his similibus in tutela filij præferatur, congessit Sal. in Auth. matri & auiæ. C. quan. mul. tutel. offic. fungi potest.

SVMMARIVM.

1 *Matrem tutricem esse non posse si secundò nupsit.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, an tutor petitus à matre, quæ secundo vult nubere, dari pupillo, dandus sit.*
3 *Iudex quæ obseruare debeat, cùm dandus est tutor pupillo, quando mater secundo nubens dari tutorem petijt, & aliquem nominauit.*
4 *Tutorem à matre secundo nubente nominatum, dandum esse filio pupillo cum inquisitione.*
5 *Victricum esse posse tutorem priuigni.*
6 *Mater quæ luxuriata est, tutrix esse desinit.*
7 *Matrem ob sola sponsalia tutelæ filij non priuari.*
8 *Matrem contractu sponsalibus & matrimonio, traductione tamen non facta, tutelæ filij non priuari.*
9 *Mater secundò nubens tutelam filij retinere potest ex Principis rescripto.*

Casvs cli.

QVANDO TVTOR FILIO NOminatus à matre secundò nubenti dandus sit, & quando mater secundò nubens filij tutelam non amittat.

1 QVONIAM in iam proximè relato casu attigimus, † matrem tutricem vel curatricem filiorum esse non posse, cùm ad secunda vota conuolauit. §. propterea. in Authent. vt sine prohibit. matres deb. relato in Authent. sacramentum. C. quando mul. tutel. offic. fungi potest. placuit hîc in eadem materia casum hunc Iudici arbitrarium referre. is est, cùm mater cogitans transire ad secunda vota adit Iudicem, petendo † tutorem

2 filio suo dari, an is tutor à matre nominatus dandus sit. Bart. in l. si quis sub conditione. num. 29. ff. de legit. tuto. post plures antiquos, docuit hoc Iudicis arbitrio relinqui. quam opinionem secuti sunt Bald. in l. precibus. nume. 21. C. de impub. & alijs subscript. Salyc. d. Authen. sacramentum. in fin. Corneus consil. 284. lib. 1. Curt. sen. consil. 47. Super controuersia. colum. 2. Decius c. ex parte. il 2. colum. vlt. deappellat. Curt. iun. consil. 94. nume. 8. in fine. Gozad. consil. 54. nume. 10. qui vno ore affirmant, matrem hanc posse quidem petere, & tutorem illum proponere, sed Iudici arbitrium relinqui, vt eum det, vel non, si sibi visum fuerit. Est ratio, quia euenire facilè posset, vt mulier impia, quæ minus verecundè ausa est filium relinquere, & alios complexus appetere, summitteret tertium ad fraudandum rationes pupilli, & ad eius bona dilapidandum: iuxta l. Diuus. §. si quidem. ff. qui pet. tuto. diligenter ergo inquire-

3 re debet † Iudex, quem hoc casu in tutorem eligat. & bene ac prudẽter aget Iudex, si agnatos vel cognatos, aut etiam amicos pupilli citari faciet, vt ab illis de propositi à muliere tutoris, vel de alterius conditione informationes habeat, vt rectè admonuit Salyc. in d. Authen. sacramentum. in fin. & vbi comperiet illum idoneum, quem proposuit mater, illum potius decernere debet, quàm alterum quemuis, vt sentit glo. d. l. si quis sub conditione, quam secutus est Specul. à Salyceto relatus. idem respondit Decius consil.

4 674. num. 7. qui dixit, † tutorem à matre ista nominatum, esse cum inquisitione dandum, alioqui ei legitimum præferendum esse. Illud etiam affirmauit Decius, matrem hanc fratrem suum tutorem hoc casu non posse nominare, quoniam euidens suspicio subesse videtur. sed falsum hoc est, quoniam potest ma-

5 ter † victricum pupilli tutorem nominare, & is cum inquisitione dari tutor potest. l. vlt. vbi Bald. C. de contra. iud. tutel. Curt. iun. consil. 94. num. 7. idem sentit Boer. q. 266. nume. 3. Si ergo dari potest victricus à fortiori frater ipsius mulieris, nisi dicamus, Decium niti ex sola ipsa inquisitione in suo casu non obseruata. Est etiam in hoc animaduertendum, quia relati interpretes loquuntur, quando mater ista adhuc non transiuit ad secunda vota, sed vult transire: nam si iam transiuisset, res clara esset eam tutricem esse desinere. d. Authen. sacramentum. nec posse deinde pe-

6 tere tutorem filio dari. idem † est si aliter luxuriata est: ita probat l. vlt. C. quando mul. tut. offic. & g'o. est in d. Authen. sacramentum. & docuit Bart. d. l. si quis sub conditione. nume. 26. Si verò animum nubendi tantùm habuit, immò si † sponsalia contraxit, tutela hac non priuatur: ita Salyc. in d. Authen. sacramentum. colum. penult. versic. quæro an contractis. & cum eo senserunt alij plures, vt retulit Afflictus decis. 357. nume. 4. vbi affirmat, in hanc sententiam inclinasse Consilium Neapolitanum. quanquam aliter senserint Bar. d. l. si quis sub conditione. num. 28. de testa. tutel. quem secutus fuit Tiraquell. Tractat. Quòd cessante causa, cesset effectus. limitat. 12. num. 10. & Gozad. consil. 54. nume. 8. immò scribit Roma-

8 sing. 229. Tu habes quòd mater, mulierem † contractis sponsalibus ac matrimonio, nondum tamen traductione facta, tutelam hanc non amittere. Cum eo transit Neuiz. lib. 2. Syluæ nupt. nume. 50. qui ita ex facto Mediolani euenisse scribit. idem placuit Boerio quæst. 266. nume. 5. qui tamen intelligit verum, nisi matrimonium fuerit consummatum ante traductionem. cum Romano sensit etiam sibi parum constans Gozad. consil. 18. num. 4. quo loci inquit, Bartolum in d. l. si quis sub conditione. malè sensisse. Non etiam

9 priuatur, † cùm reseriptum à Principe obtinuit, vt possit nupta tutelam hanc administrare. ita Ruinus consil. 125. lib. 5. Neuiza. d. lib. 2. Syluæ nupt. num. 52. Cætera non prosequor.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem suspectum recusari posse.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ iusta sit causa recusandi Iudicem.*
3 *Iudex alteri litigatorum sanguine coniunctus, rectè vt suspectus recusari potest.*
4 *Coniunctio sanguinis quanta esse debeat inter Iudicem & alterum ex collitigantibus, vt recusari Iudex possit.*
5 *Iudex consanguineus decimi gradus recusari potest.*
6 *Recusationem Iudicis ex leui causa concedi.*
7 *Iudicem integerrimum haud facilè vt suspectum posse recusari.*
8 *Iudex, qui parem cum vtroq; ex litigantibus coniunctionem habet, vt suspectus recusari non potest.*
9 *Iudicem causæ leuis ponderis recusari non posse.*

CASVS CLII.

QVAE IVSTA SIT CAVSA RECusandi Iudicem: & ibidem de causa coniunctionis, quam cum altero ex collitigantibus is Iudex habet.

1 VM diuina ac naturalis ratio dictet, non esse † causam à suspecto Iudice diffiniendam. c. quod suspecti. 3. quæst. 5. factum est, vt Iudices plures iustam ob
2 causam recusentur. & cùm omnes causæ non sint diffinitæ † Iudicis arbitrio relinquitur, quæ iusta sit causa. ita Abbas cap. cum speciali. num. 7. de appellat. qui scribit, Iudicem debere arbitrari causam iustam vel iniustam, secundum alias in iure expressas. & inter infinitas propè, quas nostri congesserunt in l. apertissimi. C. de iudi. Aufrerius in tract. De recusat. & alibi sæpe, vna illa
3 maximè considerari solet, cùm † Iudex est cum altero ex aduersarijs sanguine coniunctus: nam hæc vna iusta est recusationis causa. c. postremò. de appellat.
4 Dubitari nunc contingit, quousque se † protendat hæc consanguinitas, quæ iustam hanc recusationis causam præbet. Vna fuit opinio glossæ in d.c. postremò. considerari hîc consanguinitatem vsque ad eum gradum, qui successionem ab intestato tribuit. Cùm ergo gradus decimus in ea successione consideretur.
5 §. vlt. instit. de succeſſ. cogna. sic pariter † consanguineus decimi gradus recusari poterit. quam opinionem probârunt Baldus & Decius d. cap. postremò. nam ait Decius numero 5. si coniunctio consideratur vsque ad effectum successionis, à fortiori, vsque ad ef-
6 fectum recusationis, cùm † recusatio ex leui causa concedatur. c. cùm R. Canonicus. vbi gloss. de offic. deleg.

Alia fuit opinio Ioan. Andr. & aliorum, quam probat Abbas d. c. postremò. num. 4. & in c. nonnulli. §. sunt & alij. num. 10. in fine. de rescript. hoc ex locorum vsu & cõsuetudine iudicari potius debere. nam regiones aliquæ extant, quæ vindictam illatæ iniuriæ in quemuis consanguineum gradus remotissimi vindicant, vt in Tuscia (inquit Abbas) alijs verò in locis solùm vsque ad certum gradum, atque ita Abbas sentit, hoc esse in Iudicis arbitrio. Ego Decium sequor, vsque ad gradum decimum Iure Ciuili inspecto recusari posse: vltra verò gradum illum esse in Iudicis arbitrio, perpensa personarum qualitate, & mutua inter eos affectione. idem sentit ipse Decius in l. qui iurisdictioni. num. 14. de iurisd. omn. iud. & alij nonnulli, quos retulimus suprà in casu 146. num. 7.
7 prudens autem Iudex non arbitrabitur, † Iudicem illum esse suspectum, cùm videt eum esse virum integerrimum & religiosum valdè. ita post Spec. & alios concludit Abbas in d. c. postremò. in fine. Alexan. d. l. qui iurisdictioni. num. 6. & ibi latius Iason num. 10. versic. Decimotertiò. idem in Authent. iubemus. C. de iud. quo loci multis similibus comprobauit. idem respondit Paris. consil. 31. nume. 68. lib. 1. latè Tiraq. tract. De pœnis legum. causa 51. nume. 60. 61. quibus intelligimus ab hac sententia non esse recedendum: & si de ea dubitauerit Dec. in d. c. postremò. in fin. & in d. l. qui iurisdictioni. num. 19. & Corasius lib. 3. miscella. iuris. c. 7. num. 6.

8 Non pariter Iudex noster iudicabit † suspectum illum, qui habet parem cum vtroque aduersario coniunctionem, cùm par affectio suspicionem tollat. l. non solùm. §. denuò. de ritu nupt. ita affirmârunt Abbas d. c. postremò. num. 5. & Decius num. 7. Iaſ. d. l. qui iurisdictioni. nume. 9. versic. septimò fallit. & ibi Deci. nume. 17. qui semper intellexit, quando par coniunctio omninò datur, ita vt discerni non possit
9 in quam partem magis inclinet. Sic quoque † suspectum eum non arbitrabitur, qui in causa leuis ponderis iudicare debet: ita omnes in d. l. qui iurisdictioni, ibi Iaſ. num. 9. versſ. Sextò fallit. & Deci. num. 15. versic. Secundò hæc regula. quæ autem causa dicatur leuis, Iudicis arbitrio relinquitur, vt suprà in casu 72. latè explicauimus.

10 Recusari etiam solet & potest Iudex † propter familiaritatẽ & amicitiam, quã habet cum aduersario. c. accusatores. 3. q. 5. ibi, amor carnalis. c. cum R. de offic. deleg. Ioan. And. Gemin. & Franc. in c. legitima. de appellat. in 6. sed dubium est, quæ & qualis amicitia ac familiaritas iustam causam præstet recusandi Iudi-
11 cem, non enim quælibet † amicitia sufficit, vt respondit Alexan. consil. 154. num. 8. lib. 5. & dicendum est
12 hoc † Iudicis arbitrio relinqui. ita in specie asseruit Nauarrus in repet. cap. cùm contingat. pagin. 132. de
13 rescript. & ibidem pag. 133. scribit, Iudicis † etiam relinqui, quando dicatur Iudex nimium fauere parti, vt ab aduersario recusari possit ex mente Butr. & Imol. in c. accedens. il 2. vt lite non contest.

SVMMARIVM.

1 *Contumaciam esse graue delictum.*
2 *Causa iusta excusat à contumacia.*
3 *Impedimentum iustum excusare à contumacia.*
4 *Iudicis arbitrio est, quæ causa iusta excusare censeatur à contumacia.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod iustum impedimẽtum à contumacia excusare dicatur.*
6 *Causa timoris proueniens à Iudice excusat citatum contumacem.*
7 *Rusticitatem interdum à contumacia excusare.*
8 *Mulierem ob suum sexum interdum a contumacia excusari.*
9 *Maris tempestatem excusare à contumacia.*
10 *Contumax excusatur, cum ad locum non datur tutus accessus.*
11 *Absens causa pestis pro præsenti habetur.*
12 *Contumax excusatur ob locum non tutum causa inimicorum.*
13 *Impedimentum causa belli excusat à contumacia, etiamsi contumax petere potuerit saluum conductum.*
14 *Concily generalis locus non tutus ad locum tutum mutandus est.*
15 *Impeditus omni conatu vti debet ad remouendum impedimentum, vt deinde eo existente excusetur.*

CASVS

CASVS CLIII.

QVAE IVSTA DICATVR CAVsa, qua contumax excusare seipsum valeat.

1 CONTVMACIA † graue delictum est. d. l. omne delictum. §. contumacia. ff. de re mil. glo. in l. 1. §. vlt. vbi Alexan. num. 17. & Iaſ. num. 39. ff. si quis iusd. non obtemp. † causa tamen iusta excusat à contumacia, vt tradunt omnes
2 in l. 1. §. vlt. ff. si quis iusd. non obtem. & plura Neuiz. consil. 51. nume. 19. sic † iustum impedimentum, vt tradunt omnes in l. 2. §. quod diximus. ff. si quis cautio. sic in l. sancimus. vbi Iaſon colum. 3. versicul. Secundò limita. C. de iudicijs. qui docuit excusari à contumacia, ne in expensis causæ condemnetur. Craue. consil. 271. latè Tiraquellus, De retractu consanguinitatis. §. 12. gloſſ. secunda. Boerius quæst. 40. & alibi.

Dubitatur tamen sæpissimè, quæ nam iusta hæc causa censeatur, vt quis à contumacia excusetur? Alexand. in l. 1. §. vlt. nume. 14. ff. si quis iusd. non ob-
4 temp. docuit esse in † Iudicis arbitrio: huiusq; sen-
5 tentiæ fuisse Bart. & Imol. scribit. sic † Iudicis arbitrio esse iustam causam impedimenti, quæ à contumacia excusationem præstat, affirmauit Iaſon d. l. sancimus. colum. 3. versic. Secundò limita. C. de iudic. Marsilius in l. quæstionis modum. num. 29. de quæst. post Iacobum Butrig. in Authent. ei, qui. C. de temp.
6 appella. prudens autem Iudex causam illam † iustam iudicabit, cùm apparet, hunc contumacem ad Iudicem ire noluisse, timens vim ab eo pati, vt putà, quia illum metu compulisset sententiam contra se approbare. ita Bartol. in l. vltim. num. 11. in fine. versic. & est aduertendum. ff. de restitut. in integr. constare tamen debet, illum Iudicem sic minas inferre consueuisse, vt eo loci senſit Bartolus, & clarius idem in l. de pupillo. §. si quis ipſi Prætori. nume. 14. de oper. noui nunciat. iustam etiam causam esse credidit Bar-
7 tol. d. l. vlt. num. 11. in fine. † rusticitatem citati, qui timebat ad Iudicem ire sine Aduocato. quam quidem opinionem probauit Thomas Ferrat. cautela 17.
8 num. 6. Marsil. sing. 377. vbi idem de † muliere dixit. verùm dubia admodum est horum opinio. nam rusticitas ipsa non excusat absolutè. qua de re infrà in casu 97. latè disseremus. Iusta causa etiam existima-
9 tur, cùm quis non venit ob periculum † tempestatis maritimæ, etiamsi leuis tempestas fuisset. ita Bald. in l. ea, quæ. in fine. C. quomodo & quando Iudex. Iason dicta l. 1. §. vltimo. num. 28. ff. si quis iusd. non obtemp. sic impedimentum iustum dicitur, ne com-
10 pareat citatus, cùm is † locus tutus non est ob vim morbi, Clemen. pastoralis. de re iud. l. quæsitum. ff. eo. latè Ripa tract. pestis. in tit. de priuilegijs iudiciorum. num. 1. 2. Neuiz. consil. 51. num. 10. vbi num. 13.
11 inquit, absentem † ex causa pestis pro præsenti habe-
12 ri. alia tradit Paris. consil. 28. col. 1. lib. 4. Sic † impedimentum loci non tuti ob inimicitiam, & bellum excusat, & iustam causam præstat excusandi à contumacia. d. Clem. pastoralis. §. Pisana. de re iudic. Aret.
13 cons. 16. nume. 4. qui affirmat hunc ita † impeditum excusari. etiamsi vsus non sit diligentia, vt saluũ conductũ haberet, quando scilicet saluus conductus erat ab ipsismet inimicis petendus. idem senſit Iaſ. consil. 86. colum. penult. lib. 3. Barbat. consil. 62. colum. 10. versic. dicitur etiam. lib. 1. sic locum non tutum, iustam causam excusationis præstare tradunt Ruin. consil. 48. num. 6. lib. 4. & cons. 30. num. 10. lib. 5. Marsil. sing. 261. Exceptio. & Boer. quæst. 40. colum. vlt. qui
14 post Rom. consil. 252. affirmauit, locum † Concilij generalis esse mutandum, quando is religiosissimis illis patribus tutus nõ est. & eo loci multis ostendit Boer.
15 impeditum † efficere omni conatu debere, vt impedimentum amoueat, quo iure excusari possit, id, quod alibi fusius explicauimus. Sunt hæc annotanda pro interpretatione statutorum, quæ contumacem pœnis afficiunt, nisi iustum impedimentum probent, nec declarant, quando iustum dicatur affuisse impe-
16 dimentum: quemadmodum extat † noua constitutio Pedemontium, in tit. della contumacia. §. Potrà però. ibi, di alcuno legitimo impediméto. dum enim illa constitutio non declarat, quòd sit hoc legitimum impedimentum, sed relinquit in Iudicis arbitrio, ex relatis declarandum est.

SVMMARIVM.

1 *Contumacem à limine iudicij repelli, donec litis impensam refecerit.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur quas litis expensas reficere debeat contumax, vt audiatur.*
3 *Expensas factas circa Notarios, acta, & his similia, ac etiam super hospitio resciit contumax, antequam audiatur.*
4 *Contumax reficit damna passa aduersario, vt si artifex fuerit impeditus.*
5 *Aduocatum repetere litis expensas, etiam quas alias fecisset, si Aduocatum conduxisset.*
6 *Aduocatus defendendo causam communem, non repetit salarium aduocationis pro parte sui socij.*

CASVS CLIIII.

CONTVMAX QVIBVS AFFICIAtur pœnis, & quas litis expensas reſiciat, cùm iterum audiri vult.

EXPOSVIMVS, contumaciam esse delictum, dicamus nunc quibus pœnis plectatur. sed quoniam instituti nostri est, solùm ea referre, quæ in Iudicis potestate reposita sunt, dicemus
1 nunc tantùm † contumacem à iudicij limine repelli tamdiù, quamdiu expensas, & damna ob ipsam contumaciam illata refecerit. l. sancimus.
2 C. de iudic. & auct. sequenti, quibus probatur † Iudicis arbitrio relinqui, quæ expensæ reficiendæ sint, vt ostendunt illa verba. l. sancimus. ibi, Iudicis æstimatione inter has † expensas enumerari solent, secundum Iaſonem ibi numero 8. quæ circa Notarios causæ & Procuratores factæ fuerunt. sic & expensas factas super hospitijs. idem censuit ipse Iaſon in l. properandum. §. sin autem alterutra. nume. 14. versic. Nota etiam in hac. C. de iudicijs. qui post alios intelligit deducto eo, quod domi verisimiliter impendisset. idem affirmauit Plotus. l. si quando. numero 674. C. vnde vi. Guido Papæ quæst. 625. Si quis condemnatur, scriptum reliquit ex stylo in Curijs Del-
4 phinatus aliter obseruari. reficiet etiam hic † contumax damna, quæ proueniunt ex propria persona. vnde artifex, si litigauit, & diu abfuit à suo artificio, consequitur illud, quod lucraturus ex ipso artificio fuisset, ita Iaſ. & Plot. præcitatis locis, qui huius sententiæ alios plures retulerunt. Hinc inferunt veram esse illam doctrinam Abbatis in cap. finem litibus. numero 29. de dolo & contumacia. qui docuit etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

5 † Aduocatum causæ propriæ consequi expensas aduocationis, quas verisimiliter erogasset, si necesse habuisset alium Aduocatum conducere. quod intelligunt refici, non in modum expensarum, sed in modum damni passi, vt puta, quia occupatus ob eam causam nō potuit pro suis clientulis postulare. quam sententiam probauit multis adductis Boerius quæstio. 210. num. 3. & ibi numero 4. refert, † Aduocatum defendentem causam communem posse consequi damna hæc ratione portionis suæ personæ, & non ex persona socij, atque ita in Curia illa fuisse iudicatum. & ibidem subdit, non esse reficiendas expensas Aduocati, qui gratis patrocinium præstitit, quod volunt & Iaſ. d. §. ſin autem. num. 14. vers. limita tamen. Nisi in remunerationem collati beneficij id fecisset. reficiet etiam contumax iste expensas accessorias: ita sentit Neuiz. cons. 17. num. 16. post Purp. in l. edita. num. 305. C. de eden.

SVMMARIVM.

1 *Aedificia continentia pars ciuitatis sunt.*
2 *Aedificans in continentibus Romæ, ædificare Romæ dicitur.*
3 *Romæ continentibus ædificijs finitur.*
4 *Legatis his, quæ in ciuitate Romæ sunt, quæ debeantur.*
5 *Statutum Papiæ 129. in ciuilibus, sub Rubr. Quod volentes fieri ciues, declaratur.*
6 *Statutum Brixiæ c. 202. in ciuilibus, sub Rubr. Quod volentes fieri ciues, declaratur, & paulò infrà.*
7 *Statutæ quòd ciues certa anni parte veniant ad habitandum in ciuitate, qua ratione edita.*
8 *Vrbis appellatione continentia venire.*
9 *Constitutio 1. ou 1 Mediolani titulo, de ædificijs priuatis, declaratur: & ibidem an sit odiosa dispositio.*
10 *Ciuitatis appellatione in odiosis suburbia non contineri.*
11 *Statutum Fossani Pedemontium de prædijs irrigandis, declaratur.*
12 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur continentia & suburbia ciuitatis.*
13 *Continentia & suburbia à consuetudine terminari.*

CASVS CLV.

QVAE CIVITATIS CONTINENtia & suburbia dicantur, & quando in suburbijs factum in ciuitate factum dicatur.

1 2 EDIFICIA † continentia ciuitatis, censentur etiam pars ipsius ciuitatis. l. ædificia. de verbor. signific. quo loci glossa scribit, iussum † ædificare domum Romę, satisfeciſſe, ſi in illius continentibus atque ita suburbijs ædificet: nam † Roma continentibus ædificijs finitur l. 2. in princip. vbi Alciat. & cæteri, & l. vt Alphenus. de verborum significatione: tametsi vrbs ipsa Romana sit, quæ muris cingitur, vt vtroque in loco tradit Iureconsultus. & ideo qui legauit quod in vrbe habet, solùm legasse dicitur, quæ in ipsa ciuitate muris circundata habet: qui verò quæ Romæ habet, etiam quæ in suburbijs habet legasse creditur. Est quidem maius dubium, cùm vtrunque est comprehensum, pu-
4 tà, ſi † legata sint, quæ in ciuitate Romæ sunt, an etiam debeantur, quæ in continentibus reperiuntur. glos. dicta l. 2. & ibi Bart. num. 2. de verbor. signific. affirmat in ciuitate Romana dicendum esse deberi, quæ in continentibus extant: in cæteris verò Bart. distinguit. & inter cætera inquit esse spectandum verborum principium, vt si dictum est: Lego, quæ in ciuitate Patauina sunt, vt tunc debeantur, quæ intra muros tantùm sunt. Si verò dictum est, quæ in Patauina vrbe sunt, debeantur, & quæ in continentibus sunt: idq; ex regula. l. ſi communis seruus. de stipulat. seruo. Ego credo nullam esse in hoc constituendam differentiam inter ciuitatem Romanam & alteram, tum quia in iure differentia nō fit, tum quia ipsemet Bart. in d. l. 2. num. 2. idem in vna ac in altera esse censuit. ex l. nam quòd liquidæ. §. ſi ita. de penu.
5 lega. Hinc inferri potest declaratio ad † statutum Papiæ 129. in ciuilibus, sub Rubr. Quòd ciues debeant venire ad habitandum in ciuitate Papiæ. & simile statutum extat Brixiæ in ciuilibus † 202. sub Rub. Quòd
6 volentes fieri ciues. volunt hæ leges, ciues certa anni parti habitare debere in ciuitate, satis ergo erit habi-
7 tare in continentibus, sicq; suburbijs. hæc enim † statuta pro communi bono facta sunt, nempè, vt ciuitas efficiatur populosior, vt in specie respondit in statuto loci Asciani Soc. sen. consil. 129. colum. pen. versic. vltimò ostenditur. libro 1. & in statuto ciuitatis Alexandriæ. Rubeus cons. 9. num. 5. vt ratioui ipsius statuti creditur satisfactum, cùm is ciuis in continentibus habitationem contulit. In eo verò casu cùm relatum statutum Brixiæ statuit, forenses, qui ciues efficiuolunt, domum in ciuitate ædificare debere, magis subfisto, & potius sentio non in suburbijs, sed potius in ipsa vrbe muro circumdata ædificare debere, cùm ea ratione credatur ita statutū, vt vrbs ædificijs ornetur & impleatur. Accedit, quòd facilius est domum in suburbijs ædificare, quā in vrbe, & ideo posset fraus legi fieri, & ratione fraudis euitandæ vide-
8 mus † vrbis appellatione, etiam in odiosis continentia comprehendi. c. ſi ciuitas. de senten. excommun. in 6. hoc tamen relinquerem diffiniendum consuetudini, quando illa extaret, iuxta d. l. vt Alphenus. de verb. signific. Alberic. de Rosa. tract. statu. q. 177. propè finem. Magna etiam dubitatio eo in casu esse videtur, cùm nouæ Mediolani † constitutiones in titu-
9 lo, De ædificijs priuatis. disponunt, lautè ædificare volentem domum in aliqua ex ciuitatibus illius dominij, posse alium priuatum sibi contiguum cogere ad vendendum domum, locum, vel aream. an dispositio ista locum etiam habeat, cùm quis in suburbijs vult ædificare? & locum non habere, illud suadere videtur, quòd odiosa sit illa dispositio, vt in specie huius constitutionis scribit Alciatus in l. ædificia. §. perfeciſſe. de verb. sign. & latius respons. 67. & respons. 90. quare strictam recipere debet interpretationem. Sed
10 in his appellatione † ciuitatis suburbia nō continentur. Bart. d. l. 2. num. 3. versic. Si verò dixit ciuitatem. de verb. sign. Ego contrarium verius opinor, cùm fauore publico sit edita constitutio hæc, vt ciuitas ædificijs ornetur, iuxta l. 1. & 2. C. de ædific. priua. quare
11 lata interpretatio fieri debet. quod in simili † statuto Fossani, de prædijs irrigandis, respondit Rubeus cons. 92. num. 2.
12 Dubitari nunc contingit, quæ vrbis † continentia esse dicantur. glos. in d. capit. ſi ciuitas. in verbo, continentibus. de senten. excom. in 6. inquit, Iudicis arbitrio relinqui, & eo loci idem placuit Anch. qui & illud dixit, quòd ſi ex consuetudine, vel statuto, vel
13 † communi vsu loquendi apparet, quæ sint hæc suburbia & vrbis continentia, illis standum esse, & rectè quidem: nam tunc non dubium, sed clarum hoc est. existimauit quoque Baldus in c. Rodulphus. num. 8. de rescript. continentia ciuitatis dici & illa, quæ ciuitati iunguntur, quanquam intermedia via sit, cùm illa eiusdem iuris publici existat, nec quid medium faciat.

SVMMARIVM.

1 *Aedificare in re propria vnicuiq; licet.*
2 *Moderator est qulibet in re sua, etiam cum alterius damno.*
3 *Aedificare ad alterius æmulationem non licet, etiam in re propria.*
4 *Vicino non licet habere feneſtram verſus vicinum ad illius æmulationem.*
5 *Parietem proprium ad vicini æmulationem non licet altius tollere.*
6 *Princeps ad alterius æmulationem castrum ædificare non potest.*
7 *Socius ad socij æmulationem alteri partem sui castri vendere non potest.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui, quando aliquid ad æmulationem fieri dicatur.*
9 *Aemulationis causa aliquid esse factum, non præsumitur.*
10 *Aedificare ad æmulationem non dicitur, qui reficit, vel ad sui defensionem necessariam castrum ædificat.*

CASVS CLVI.

AEMVLATIONIS CAVSA QVANdo quis aliquid facere credatur: & quæ ob id fieri impediantur.

1 2 VRIS est regula, vnicuique pro libito voluntatis licere in re propria † ædificare. l. altius. C. de seruit. & aqua. & ibi notat Baldus. est ratio, quia in re sua quilibet est † moderator & arbiter. l. in re mandata. C. manda. etiam si sit cum vicini detrimento. l. fluminum. §. vlt. & l. Proculus. ff. de dam. infecto. qua de re alibi diximus fusius. Hanc tamen iuris constitutionem declarant interpretes non procedere, cùm is † ædificans ad alterius
3 æmulationem ædificat, vt scribunt omnes in d. l. al-
4 tius, ibi Cynus & Castren. qui affirmant, † vicino non licere in propria domo speculam, quam feneſtram vulgò appellant, ad alterius vicini æmulationem facere, ex l. opus. ff. de operis no. nuncia. & in specie de specula sic scribit Cæpolla tracta. de seruit. vrba. præd. capitul. 62. De feneſtra. num. 2. verſi. vallit. sic in eo qui
5 † parietem in altum tollere vult ad vicini sui æmulationem respondit Alex. cons. 174. nu. 4. lib. 2. Iaſ. consi. 98. col. 2. vers. Quartò principaliter. lib. 1. Marſil. sing. 154. Cuilibet, in fine. Corasius lib. 3. miscella. iuris cap. 24. nu. 5. Didacus lib. 3. varia. reſol. cap. 14. nu. 8. sic nec
6 vnus † Princeps, vel vna ciuitas ad alterius æmulationem castrū ædificare potest. ita Bal. cons. 188. Dicitur quòd opus. lib. 2. Cur. iun. cons. 80. in fin. post Angel. & Castren. in l. cum eo. ff. de ſer. vrba. præd. sic Cæpolla De seruit. vrba præd. cap. 39. De solo & area. num. 2. versic. Quintò fallit. Visus est tamen dissentire Bald. cons. 195. laudare vos. col. 2. lib. 2. vbi hoc declarat. sic ad alterius æmulationem multa fieri prohibentur, vt
7 in eo, qui partem † sui castri ad fratris vel socij æmulationem potentiori alienauit. ita Bal. in l. 1. qu. pen. C. qui testa. face. poſſ. Cur. iun. d. cons. 80. in fi.

Dubitari tamen contingit, quando is ad alterius æmulationem ædificare credatur. Bartholomæus Cæpolla in d. tract. De seruit. vrba. prædio. capitul. 62,
8 De feneſtra, fallen. 2. ſcriptum reliquit, hoc esse † in Iudicis arbitrio. is ergo ex facti qualitate iudicabit an ad æmulationem ædificetur, & factum illud sit, vel
9 non: in dubio enim † ad æmulationem factum non præsumitur. gloſſ. d. l. fluminum. §. vlt. & Cæpolla locis iam citatis. ad æmulationem itaque factum arbitrabitur Iudex noſter, ſi nullam ipse faciens vtilitatem sentiret, & vicino detrimentum adferret, vel quando is faceret, vt videret mulieres fortè egregia forma ipsius vicini. ita relati interpretes. Ad æmula-
10 tionem etiam factum fuisse iudicabit, quando sic ædificantes essent personæ rixoſæ. ad † æmulationem verò ædificare non dicitur, qui antiqua ædificia reficit. ita Bald. d. consil. 188. colum. vltim. libr. 2. Rursus ad æmulationem non dicitur ædificare, qui ædificat ad sui, & bonorum suorum tutelam & defensionem. quemadmodum in Principe & Rege, qui castra & oppida munitiſsima in confinibus suarum regionum ædificant: non enim ad alterius Principis æmulationem ædificare dicuntur. ita consuluit Baldus consil. 195. Mandare vos. colum. 1. lib. 2.

SVMMARIVM.

1 *Tigna in domum alienam quando immittere liceat.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando tignum ſine vicini damno in illius parietem immitti poſſit.*

CASVS CLVII.

DE TIGNO IN VICINI PARIEtem immittendo.

1 2 VI magnas cōstruunt domos, cogun-
tur interdum † tigna in alienā domum & parietem immittere, ſi modò ſine domini detrimento agant, vt probatur in l. ſi communes ædes. ff. communi diuid. l. quidam Hiberus. §. parietem de seruit. vrba. præd. quod intelligitur quando paries ille in quo tigna immittuntur, esset ad hunc vsum destinatus. ita Cæpolla tract. de seruit. vrba. prædio. cap. 54. De scala. nu. 3. Ambigitur tamen quando intelligatur hoc fieri ſine illius vicini detrimento. & cùm
2 hoc non sit iure determinatum, hoc relinquitur † arbitrio Iudicis: ita Cæpolla d. capitul. 54. numer. 4. in fine. is ergo ex qualitate parietis & tigni, vel oneris ferendi, iudicabit an detrimentum immiſsio adferre poſsit.

SVMMARIVM.

1 *Bonifacij 8. Pont. Max. facinus.*
2 *Commiſsiones causarum extra curiam in ciuitatibus insignibus fieri oportere.*
3 *Ciuitas insignis quæ dicatur, arbitrio Iudicis relinquitur.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui quis locus dicatur insignis.*

CASVS CLVIII.

DE CIVITATE ET LOCO INSIgni, quæ censeantur, declaratum.

1 BONIFACIVS † VIII. Ponti. Maxim. qui (vt in illius vita scriptum reliquit Platina, & memoriæ prodidit Petrus Crinitus de honesta disciplina, libr. 7. capitul. 13.) tanta adeò animi libidine

Universidad de Deusto
Biblioteca

insectatus est Gebellinorum partes, vt aliquando Prochetum Genuensem Archiepiscopum illuserit. nam quo die sacra cineritia celebrantur, cùm iuxta morem nostrum Pontifex. Maxi. omnes ad se venientes excipiat, & capiti cineres imponat, commonens, cineres esse illos, & in cinerem reuersuros. Prochetus is, qui inter Gebellinos habebatur, constitit ad pedes Pontificis Bonifacij, is verbis permutatis, quæ pro religioni effari solebat, memento (inquit) quòd Gebellinus es, & cum Gebellinis morieris, & simul cineres sacros in eius frontem & oculos proiecit. hic ergo
2 Pontifex constituit † causarum commissiones, quæ extra curiam fieri contingunt, omnino in ciuitatibus insignibus & non alibi faciendas esse, vt extat illius constitutio in cap. statutum. de rescript. in 6. alioqui nulla est commissio, nisi ex motu proprio, & certa scientia Pontificis in loco minus insigni commissio fit facta, vt decidit Aegidius Bellame. concluſi. 81 vel nisi subesset iusta & rationabilis causa, vt post Rotam tradit Vantius tract. nullitatum in titulo de nullitate sententiæ ex defectu iurisd. delegatæ. nu. 97.

Dubitatum tamen aliquando est, quæ hæc censeatur insignis † ciuitas. glos. in d. capitul. statutum. §. 1. in verbo copia, de rescript. in 6. quam probauit Tiraq. in l. si vnquàm, in verbo omnia vel partem. nu. 31. propè finem. C. de reuoca. dona. censuit, esse in Iudi-
4 cis arbitrio. sic quis locus † insignis dicatur ad quem facta est citatio Iudicis arbitrio est. Specula. in titul. de citationibus. §. 1. verficul. item euidens. Lapus allegat. 123. nu. 2. in fin. Iudex autem noster locum insignem iudicare satis poterit, cùm in loco ipso magna est peritorum copia, ita vt commodé tractari causa possit. Et idem erit quando in loco vicino insigni facta est commissio, vt declarat Lapus vbi suprà num. 2. & ibidem recentiores apostillantes.

SVMMARIVM.

1 *Doctor secundo loco in priori Academia inuitatus ad docendum, an suo eodem stipendio inuitatus censeatur.*
2 *Conductor qui tacitè reconducit, sub eisdem conditionibus reconducere dicitur.*
3 *Doctor qui in melius suam conditionem mutauit, non censetur sub priori stipendio reconductus.*
4 *Personæ conditio in consideratione habenda est.*
5 *Alimentorum qualitas ex personæ conditione debetur.*
6 *Personæ mutatione, mutari statum rei & causæ.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, quando dicatur mutata conditio personæ & Doctoris, qui semel in Academia docuit.*

CASVS CLIX.

DE RECONDVCTIONE DOCTORIS in Academia, & sub quo honorario reconductus censeatur.

1 DOCVIT aliquando insignis ille iuris interpres Baldus in l. etiam. C. de iure dotium, quòd si sub certo annuo stipendio inuitatus fuerit † Doctor ad publicè docendum in Academia, & per multos annos docuerit, domum reuersus, ibi per aliquot etiam annos priuatim egerit, si iterum ad profitendum in ea priori Academia accersitus fuerit, nulla stipendij mentione habita, censeri sub priori illo stipendio euocatum, ex dict. leg. etiam. & l. pen. §. vxor. ff. sol. matrimonio. Confirma-
2 tur, quia reconductio quam † conductor facere dicitur, cùm in possessionem rei conductæ permanet. l. item quæritur. §. qui impleto. ff. de locati, intelligitur facta secundum qualitates, & conditionem antecedentis: ita Bartol. & cæteri in l. si mihi & Titio, in fine de verb. oblig. Bald. in l. legem. in princip. C. locati. Alci. de præsump. reg. 2. presum. 17. nu. 3. Craue. tract. de antiq. temp. quarta particula quartæ partis princ. nu. 106. Soc. iun. consi. 63. nu. 6. lib. 2. & licèt hi loquantur, cùm reconductio primam conductionem immediatè sequitur, attamen idem est, quando mediatè, cùm tempus illud medium nil impediat. d. l. penult. §. vxor, sol. matr. Verùm hanc Baldi sententiam post Troylum de Maluitijs, quem citat, declarauit Ant. Corsetus in sing. in verbo Salarium, incip. Dum audirem, non habere locum, quando is Doctor † secun-
3 do loco ad docendum accersitus mutasset personæ conditionem, vt quia diligentissimè iuri incubuisset, effectusq; ob id fuisset multò plus quàm antea doctior: nam tunc, cùm mutata fuerit personæ conditio, sic mutari debet præmium suæ virtutis. solet enim (inquit Corsetus) haberi in † consideratione per-
4 sonæ conditio. l. si quis. ff. de vsuruct. capitu. cùm monasterium de statu mona. capitul. Episcopus, 10. qu. 2. capitul. cogantur. 41. distinct. sic qualitas & quan-
5 titas † alimentorum concedi solet secundum personæ conditionem. Abbas in cap. cùm omnes. numero 9. de constitu. sic videmus ex mutatione personæ rei
6 † statum immutari, l. licitatio. §. penult. ff. de publica. Crauet. consil. 293. num. 10. versi. Nec obstare videtur. post Castren. quem citat sic Vantius tract. Nullita. in titul. de nullitate ex defectu manda. compa. numero 86. Dubitari tamen hac in re contingit, quomo-
7 dò cognoscatur † mutata conditio ipsius Professoris ac interpretis. Corsetus in præcitato loco scriptum reliquit, hoc Iudicis arbitrio relinqui, cùm à iure diffinitum nullo modo sit.

SVMMARIVM.

1 *Quasi possessio incorporalium ex quibus acquiratur.*
2 *Actus, qui fit in acquisitione quasi possessionis iuris incorporalis, debet saltem vnus esse.*
3 *Actus iste in quasi possessione debet suo iure fieri.*
4 *Actus quando iure suo fieri dicatur.*
5 *Aquam iure suo ducens per actum illum ex iure proprio, dicitur quasi possessionem ducendi aquam acquirere.*
6 *Electionis vnicus actus quasi possessionem tribuit.*
7 *Actus facultatis quis dicatur.*
8 *Molendino qui pluries vsus est, ad illud semper ire non cogitur.*
9 *Eleemosynam qui facere consueuit, non cogitur semper facere.*
10 *Possessionem nullam tribuit actus facultatis.*
11 *Venandi facultatem quando subditi amittant.*
12 *Actus causa familiaritatis factus, quis dicatur.*
13 *Familiaritatis iure qui possidet, possessionem non acquirit.*
14 *Mulier domum mariti iure familiaritatis habitans, illius possessionem vel quasi acquirit.*
15 *Frater iure familiaritatis administrans bona fratris, in eis aliquam possessionem, vel quasi non acquirit.*
16 *Filius non dicitur effectus Procurator patris, si iure familiaritatis illius negotia tractauit.*
17 *Rusticus qui per multos annos soluit capones iure familiaritatis, an teneatur semper soluere.*
18 *Statutum Brixiæ 114. in ciuilibus, sub Rubric. Quòd quilibet teneatur ad fictum, declaratur.*
19 *Hospitatus qui pluries est apud amicum, non potest illum*

illum cogere ad denuò hospitandum, & ibidem declaratur.
20 *L. iure familiaritatis. ff. de acqu. poss. declaratur.*
21 *Iudicis arbitrio relinqui, quomodo ex vnico actu quasi possessio acquiratur.*

CASVS CLX.

DE ACQVISITIONE QVASI POSsessionis, & plura de actu iure familiaritatis gesto.

1 EXTAT pulchra & insignis nostrorum doctrina in eo percelebri tractatu acquisitionis quasi possessionis iuris incorporalis, quot requirantur ad hoc vt illa quasi † possessio acquisita censeatur. & crebrius affirmatum est, quatuor re-
2 quiri, quorum primum illud est quod in † actu, qui iure suo fit, vnicus saltem acquisitionis actus intercedat, vt probat cap. cùm Ecclesia sutrina. vbi Abbas nu. 23. & Ripa nu. 52. de caus. possess. & proprie. sic Bar. in l. sicuti. §. si quæratur. num. 3. ff. si seruit. vend. & in l. 1. §. hoc interdicto, de itinere, actuq; priua. Ruin. consil. 106. nu. 9. libr. 5. Craue. consil. 124. num. 7. Roland. à Valle consil. 47. nu. 27. libr. 1. & probat text. l. 1. §. quod autem. ff. de aqua. quotid. & æst. & d. l. sicuti. §. sed si quæratur. ff. si ser. vend. Alterum est requisitum,
3 quòd † actum illum is iure suo exerceat. l. vl. ff. quemadmod. ser. am. Abbas & Ripa præcitatis locis. sed
4 contingit hic dubitari quomodò ac quando † actus iste vnicus intelligatur iure suo fieri. Abbas in dicto capit. cùm Ecclesia sutrina. num. 24. in fine, & ibidem Butri. nu. 25. quem post alios est secutus Afflictus decis. 67. nu. 1. docuit, hoc in Iudicis arbitrio relinqui, an vnus actus sufficiat, & qui requirantur. ego didici ex Abbatis, & aliorum traditionibus hos actus esse in triplici differentia. Primò actus vnus iuris proprij es-
5 se dicitur in eo, qui iure suo † aquam ducit, vt in d. l. 1. §. quod autem, de aqu. quot. & æstiua. vt in electione facienda, & suffragijs præstandis, iuxta d. capitu. cùm Ecclesia sutrina. tunc vnicum actum sufficere opinor,
6 vt mox retuli. Secundò datur † actus, qui facultatis esse dicitur, vt si aquæ ex meo prædio in tuum fluant, nulla constituta seruitute, possum eas vel arcere, vel vt aliò fluant auertere, nec ex eo quòd aliquandiù in tuum prædium fluxerint, dicere poteris ius aliquod quæsiuisse. quod probat. l. 1. §. denique Marcellus. & l. si eo fundo. ff. de aqua pluui. arcen. Sic in eo dicimus,
8 qui per aliquot annos accessit ad alterius † molendinum non posse cogi illuc semper accedere, & ob id molendini dominum ea facultate macinandi non spoliare, si ab eo recesserit. Abbas in capi. Abbate. de verbo. sign. Ias. consil. 161. numer. 2. libr. 2. Ripa in l. si quominus. nume. 132. de flum. & in capit. cùm Ecclesia sutrina. numero 44. de caus. possess. & propriet. Boer qu. 125. num. 5. Neuiza. consi. 43. nume. 7. Crauet. tract. de antiq. tempo. quarta particula quartæ part. principalis nume. 98. Sic in eo, qui quotannis certam
9 † eleemosynam erogare consueuit vt cogi non possit, si destitit. Decius consi. 215. colum. 2. alia apud Balbum tract. præscript. quarta particula quintæ partis princ. quæst. 5. & Didacum in capitul. possessor. secunda parte. §. 4. numer. 6. de regul. iuris in 6. qui ergo
10 actum hunc facultatis agit, aduersario ius aliquod nõ tribuit, cùm nulla in eo considerari possit † possessio. gloss. vl. l. solet. ff. de off. Proconsi. Bar. l. cùm de in rem verso. col. vlt. de vsuris. Balbus quem paulò ante citaui. Id quod procedere intelligimus, nisi is qui ex sua
11 facultate & iure actum gerere consueuit, prohibeatur, & prohibitioni assentiat. ita gloss. l. qui luminibus. ff. de seruit. vrba. præd. Baldus in l. item capilli. qu. 5. de rerum diuis. Ripa d. cap. cùm Ecclesia. nume. 50. de caus. possess. & proprie. Didacus d. cap. possessor. d. §. 4. nu. 6. Hinc scriptum reliquit Iacobinus à Sancto Georgio in inuestitura feudali in verbo. Et cum ve-
12 nationibus, col. 1. Vasallos † venandi facultatem perdere, si prohibitioni à domino factæ de non venando acquiescant. idem respondit Decius consil. 197. colu. 2. & scripsit Balbus d. quæst. 5. in fine, & Crauet. qui suprà nu. 99. Ripa d. l. quominus. nu. 133. qui eam attulerunt cautelam, vt Vasalli ab illo proclamante de non venando, prouocent, superioremq; appellent.
13 Alter dicitur † actus, qui familiaritatis iure fieri dicitur, vt in filio, qui fundum matris possedit & coluit, nam id non iure suo, sed † familiaritatis fecisse dicitur. l. qui iure familiaritatis, vbi Bartol. hoc adfert exemplum. de acquir. possess. quare nullum ius in ea
14 sibi quæsiuit, vt illo in textu probatur, & ibi annotarunt omnes, præsertim Alexand. qui exemplum illud retulit, quando † mulier vna cum viro domum
15 viri habitauit. idem respondit Decius consil. 400. nu. 4. sic in † fratre, qui fratris bona administrauit, eis nullum ius quæsiuisse dicatur, cùm iure familiaritatis administrasse dicatur. consuluit Curt. iun. consil. 108. num. 26. Ruinus consil. 34. num. 13. libr. 1. & idem consil. 174. num. 4. libr. 1. respondit fortius in ea, quæ non iure donationis ea etiam procedente se iure fa-
16 miliaritatis in habitare potuit, vt censeatur iure familiaritatis in habitasse. idem Ruinus consil. 161. nu. 4. 5. libr. 4. in † filio, qui patris negotia pertractauit, eius Procurator non censetur effectus, cùm familiaritatis iure ea negotia administrasse dicatur. Hinc dicimus, dominium patris illiusq; ius in filium non continuare, cùm pater bona illa non suo iure, sed familiaritatis possedit. ita Cur. iun. d. consi. 108. num. 27. Neuiza. consil. 80. nu. 24. Tiraq. in tract. le mor à saisit le viuu. 3. parte, declaratione 6. Adferri aliud exemplum potest
17 in hoc familiaritatis iure, vt in † rustico, qui per multos annos nobilem visitauit, & capones attulit, nam si nulla præcesserit obligationis causa, iure familiaritatis attulisse creditur, quare in futurum obligari non dicitur. ita Bar. in l. cum de in rem verso. nu. 9. de vsuris. Ripa d. c. cùm Ecclesia sutrina, nu. 42. Iarè Balbus tract. de præsump. prima particula tertiæ partis princ. versi. Decimò quero. Ruinus consi. 61. nu. 11. consi. 75. nu. 6. & consi. 151. nu. 16. lib. 1. Marsilius sing. 192. qui declarat, non procedere fauore causæ piæ. hoc confert ad
18 declarationem statuti † Brixiæ 114. in ciuilibus sub Rubric. Quòd quilibet teneatur ad fictum. quo est cautum quòd soluens aliquid nomine ficti per triennium teneatur in posterum: non procedit hoc in casu, quoniam dum rusticus fert simpliciter capones, non ex causa ficti, sed iure familiaritatis ferre dicitur, ob id statuto non ligatur. Adferri tertium exemplum potest in eo, qui amicitiæ, & familiaritatis iure quo-
19 dam sæpissimè apud amicum † hospitatus est. nam ex mille actibus hospitationis, non acquiritur illi hospitandi ius. ita Abbas d. capitul. cùm Ecclesia sutrina. numero 24. & ibi Ripa numer. 40. Decius consil. 8. numer. 4. versic. Quartò & vltimò. Ruinus consil. 5. nu. 13. lib. 4. Craue. De antiq. tempo. vlt. parte quartæ partis prin. num. 42. ex l. & habet. §. hospites. ff. de precario. & in l. si mulieri. ff. quib. mod. vsufru. amitta. Id quod intelligit Craue. d. nu. 42. nisi causa aliqua subsit ob quam conijciatur, non iure familiaritatis, sed iure seruitutis hospitatum fuisse. quod in rustico, qui capones nobili adferre consueuit, docuit Bartol. d. l. cùm de in rem verso. nu. 9.

Hinc

Universidad de Deusto
Biblioteca

20 Hinc colligimus declarationem notatu dignam † ad d.l. iure familiaritatis. ita demum intelligi, cùm titulus alter excogitari non potest, alioqui ex titulo, qui ius proprium arguit, possidere creditur. sic egregiè respondit Socin. sen. cons. 181. col. 2. lib. 1. & consil. 13. num. 17. lib. 4. Cur. iun. consil. 168. num. 33. 34. Parisius consil. 17. num. 112. libr. 1. & Neuiza cons. 80. num. 21. Tertius ergo actus est, qui iure suo fieri dicitur, & ex quo ius quæritur, iuxta l. vltim. ff. quemadmod. seruit. amitta. vt in eo qui ex præcedenti obligatione possedit: & in hoc actum vnum saltem exigi scribunt
21 Doctores, vt iam retulimus: id, quod in † arbitrio Iudicis Abbas & Afflictus relinquunt.

SVMMARIVM.

1 Scientia illius contra quem ex actu acquiritur quasi possessio necessario adesse debet.
2 Notarius quando acquirat quasi possessionem exercendi illud officium.
3 Iurisdictionis quasi possessio quando acquiratur.
4 Quasi confessio conferendi beneficium quando acquiratur.
5 Iudicis arbitrio relinqui quomodò probetur scientia superioris, cùm agitur de acquirenda quasi possessione iurisdictionis.

CASVS CLXI.

QVALIS SCIENTIA SVPERIORIS necessaria sit in acquisitione quasi possessionis alicuius iurisdictionis.

1 QVONIAM in casu præcedenti exposuimus quatuor requiri ad hoc vt quasi possessio rerum in corporalium acquiratur, & tria tantùm retulimus, quòd vnus actus verè intercedat, quòd actus iure suo fiat, quòd ita is intendat suo iure vti. supereſt nunc, vt quartum explicem, in quo magnum Iudicis arbitrium versatur, nempè, vt accedat illius † scientia, in cuius detrimentum ius acquiritur: vt probat. l. 2. C. de seruit. vt scribunt Abbas in cap. cùm Ecclesia sutrina. num. 25. & Ripa num. 64. de caus. possess. & proprie. Hinc docuit Ias. in l. Barbarius.
2 num. 52. in fine. ff. de off. Præt. cum † quasi possessionem exercendi officium Tabellionis acquirere. qui officium illud cum superioris scientia exercet. Sic in
3 eo, qui † quasi possessionem exercendi iurisdictionem acquirit, scientiam domini exigi, respondit Aret. consil. 42. nume. 4. Sic in iurisdictione eligendi, ac constituendi custodes, vt quasi possessio tunc acquiratur, cùm aduersarij scientia concurrit, consuluit Ruin. consil. vlt. num. 9. lib. 4. sic in facultate exigendi vectigal. Bar. in l. si publicanus. §. vlt. nu. 1. ff. de publi. quem probauit Craue. tract. de antiq. tempo. secunda part. partis princ. nu. 15. & si Ruinus consi. 26. num. 10. libr. 1. retulerit multos Bartolo aduersari. Sic in quasi
4 possessione † conferendi Sacerdotia, multis respondit Crauet. consil. 134. num. 14. & verè receptissima est hæc interpretum sententia. quam probarunt etiam Ruinus cons. 163. num. 5. 6. lib. 5. Ias. consil. 81. num. 1. libr. 3. Balbus tracta. præscript. secunda part. quartæ partis prin. quæst. 1. vers. Quartò requiritur. Parisius consil. 112. num. 46. & consil. 114. nu. 20. libr. 1. Ant. Capicius decis. 57. & Alciatus respon. 258. numero 20. idem scripsit Corasius libro 5. miscella. iuris. capitul. 5. & idem in l. quoties. la. 2. numero 10. ff. de seruit. & Didacus capitul. possessor. secunda parte in initio numero 8. de regul. Iuris. qui satisfacit argumentationibus Longoualij, qui in l. Imperium. in quarta parte, articulo secundo iurisd. om. iud. aduersus alios sensit.

Dubitari tamen contingit, quomodò probari possit hæc scientia. Abbas. d. ca. cùm Ecclesia sutrina. nu. 5 25. docuit hoc in † Iudicis arbitrio positum esse, qui sanè Iudex ex actuum multiplicatione, personarum qualitate, ex vicinitate, alijsq; circumstantijs arbitrabitur scientiam interfuisse. sic sensit & Decius cons. 85. num. 2. Ruinus consil. vlt. nu. 10. lib. 4. Afflict. decis. 67. Rebuffus in commentarijs ad Regias constitutiones Galliæ, tom. tertio. tit. de materijs possessorijs. in præfatione. num. 129. scientiam autem multis modis argui scribit Crauet. consil. 123. col. 1. & consil. 271. col. pen. quæ non prosequor.

SVMMARIVM.

1 Quota bonorum legata è quibus deducatur.
2 Iudicis arbitrio quota bonorum in testamento relicta eligitur.
3 Quotam bonorum legatam eligi è rebus diuisibilibus,

CASVS CLXII.

DE QVOTA BONORVM LEGATA è quibus eligatur.

1 CVM testator alicui quotam suorum bonorum legat, & inter legatarium ipsum & hæredes super electione †
2 quotæ exoritur controuersia, Iudex † arbitratur, quibus ex rebus deducenda illa sit, vt probat l. potest. de lega. 1. ibi, Iudicem æstimaturum. quem textum sic intellexit Ias. in l. non amplius. §. cùm bonorum. numero 9. de leg. 1. post cæteros ibi: sic Vincentius Sala. in l. filium quem habentem. numero 22. C. fam. ercis. & ibi
3 omnes. prudens † autem Iudex in re minus commodè diuisibili, vni rem totam, alteri æstimationem adiudicare poterit: iuxta. §. vltim. inst. de off. iudic. Verùm, quia multa statim subijciam, quæ ad rem conferunt, breuis hic sum.

SVMMARIVM.

1 Patrem posse rem vnam filio legitimæ loco assignare.
2 Legitimam in pecunia numerata à patre filio assignari posse.
3 Legitimam relinquere potest pater filio in pecunia numeranda ab hærede instituto.
4 L. si quis filium, in versi. nisi certa quantitas. C. de inoffi. testa. sensus & intellectus.
5 L. scimus. §. 2. C. de inoffi. testa. sensus & intellectus.
6 L. plerumq;, in fi. ff. de iure dotium, declaratur.
7 Pater mandare potest filio, vt corpora hæreditaria vendat.
8 Legitimam ex substantia patris deberi.
9 L. libertus qui soluendo. ff. de operis liber. sensus & intellectus.
10 L. scimus. §. repletionem. C. de inoff. testa. declaratur.
11 Filium esse suæ legitimæ creditorem quomodo intelligatur.
12 §. 1. auth. neq; virum, quod ex dote declaratur.
13 Legitimam assignare non potest pater filio in re inutili.
14 Legitimam assignare non potest pater filio in re, quæ onus annexum habet.

15 Iudicis arbitrio relinquitur, an filius debeat retinere rem oneri annexam pro sua legitima relictam à patre, & petere supplementum legitimæ, vel rem ipsam in totum recusare.
16 Filium non posse rem singularem pro sua legitima eligere.
17 Legitimam ex singularibus rebus deberi.
18 Legitimæ suæ creditor quomodo filius dicatur.
19 Filius grauatus onere fideicommissi, non potest rem vnam alienare, & deinde dicere, eam se pro sua legitima elegisse.
20 Filius non potest eligere rem alteri legatam pro sua legitima.
21 Iudicis arbitrio relinqui, quam rem eligere possit filius pro sua legitima.
22 Legitimam quibus ex rebus possit assignare Iudex, cùm assignatio hæc ad suum arbitrium refertur.
23 Iudicem non posse in re vna assignare legitimam filio.
24 Legitimam in re vna assignare non potest hæres vniuersalis filio testatoris.
25 Frater potest in re vna legitimam assignare sorori.
26 Iudicis arbitrio relinqui, qua in re legitimam assignare possit frater sorori.
27 Legitima in pecunia numerata assignari non potest ex Iudicis arbitrio.
28 Legitima in pecunia numerata assignari potest ex Iudicis arbitrio approbato à statuto.
29 Legitima in pecunia hæreditaria assignari potest.
30 Legitima assignari potest in pecunia, cùm partem eius iam acceptauit filius.
31 Legitima in fructibus assignari an possit.
32 Iudicis arbitrio assignantis rem pro legitima an sit standum.
33 Praxis in assignatione legitimæ.

CASVS CLXIII.

QVA EX RE LEGITIMA PERsolui debeat filio, plena & subtilis explanatio.

VM agitur de assignanda legitima filio qui altero vniuersali hærede instituto, eam tantùm consequi potest: solet dubitari, an in re vna singulari assignari illa possit. Qua quidem in controuersia, multis casibus arbitrium Iudici tribuitur, vt is pro animi sui Iudicio contentionem finiat. qua de re suis locis. Quò ergo hanc disputationem absoluant interpretes nostri, tria constituunt capita. Primum est, an patri liceat rem vnam singularem pro legitima filio relinquere. Secundum, an filius ipse rem vnam singularem eligere sibi possit pro legitima. Tertium, an hæres vniuersalis rem vnam eligere possit, quam pro legitima filio testatoris soluat.

Primum quæstionis caput absoluunt interpretes,
1 licere † patri rem vnam hæreditariam legitimæ loco relinquere, vt probat Ripa in l. in quartam. nu. 128. ad l. Falcid. ex l. scimus. §. repletionem. C. de inoff. testa.
2 Extenditur primò vt procedat, etiam † si pecunia numerata hæreditatis, legitimæ loco assignetur, ita post Baldum docuit Ripa d. l. in quartam. numer. 117. versic. Tertiò intellige. qui & Fabianum in auth. nouissima. nume. 45. C. de inoffic. testa. retulit. nec enim constituenda est differentia inter corpora ipsa & pecunias, dummodò hæreditaria sint, iuxta d. §. repletionem.
3 Extenditur secundò procedere, etiam † quando in pecunijs ab hærede numerandis relinqueretur: nec enim verè filius potest recusare legitimam in illis consequi. ita Bald. & Fabia. quos retulit Ripa d. num. 126. qui in hanc partem potius inclinare videtur: vt facit etiam Sali. in d. §. repletionem, & Alciat. d. l. in quartam. nu. 29. 30. Corasius d. l. filium quem habentem. nu. 196. C. famil. ercis. Primò, ex † l. si quis filium, versic. nisi certa quantitas. C. de inoff. testa. Sed euitari hic text. potest, cùm illa verba referri possint ad certam quantitatem bonorum immobilium. Adfertur secundò d. † l. scimus. §. 2. ibi, vel aliam rem vel pecunias restitui. & cùm loquatur de re eiecta, dubiumq; sit, cuius electio sit, dicitur esse electionem dantis, ex l. plerumq;, in fine de iure dotium. sed ego intelligerem in casu d. l. scimus. §. 2. esse electionē filij.
6 Nec aduersatur d. † l. plerumq;, à Sali. perpensa, quia ibi maritus effectus erat dominus rei æstimatæ, non mirum si sua est electio dare potius æstimationem quàm rem ipsam dotalem sibi æstimatum. Tertiò monetur Ripa d. l. in quartam. nu. 126. ea ratione, quòd
7 † pater mandare potest filio vt corpora hæreditaria vendat. l. qui fundum. & l. si dignum. ad l. Falcid. verùm de eo hærede loquuntur, cui relicta portio iure non debetur, & ob id ad libitum potest disponere testator: id quod hic non videtur contingere. Ego hanc
8 posteriorem sententiam probo ea ratione, quòd † legitima debetur ex substantia patris. d. §. repletionem, at pecuniæ sunt huiusmodi, rectè ergo in illis legitima constituitur. Accedit, patrem non ad speciem præstandam obligatum esse, sed ad genus, dando ergo rem vnam liberatur. defendi tamen Bartoli opinio potest, quando pecuniæ hæreditariæ ex substantia patris non essent. alia sunt apud Alciatum, & Picum.

Non obstat quòd contrariam opinionem defenderit, nempe filium posse recusare has pecunias & petere integram legitimam ex bonis testatoris, Bartol. in l. suus quoque. in fine de hæred. institut. quem crebrius cæteri sunt secuti, vt testatur Picus d. l. in quartam. numer. 152. & latius ibi Fernandus parte 3. nume. 56. & latè Ripa num. 126. versicu. contrariam sententiam. quo loci huius opinionis retulit Guliel. Cune. Baldum, Imolam Salycetum, Alexand. Decium & Bertrandum. istis addo Baldum consil. 22. Punctus quæstionis. libr. 4. qui verè hanc affirmatiuam tuetur, & si referat Guliel. & Bartolum alterius opinionis. addo etiam Ias. l. non amplius. §. cum bonorum. nume. 7. de leg. 1. Ruinus consil. 55. num. 3. lib. 2. Rubeum consil. 156. numer. 11. Parisium consil. 28. num. 5. libr. 3. & consil. 45. numero 5. libr. 2. Afflict. decis. 162. numero 3. quorum sententia iure non probatur. nam textui
9 l. libertatis qui soluendo. ff. de bonis liber. qui pro illa communi adfertur, respondet Sali. d. §. repletionem, colu. 3. versi. quæro propter. qui verè contrariam opinionem tuetur, & si pro hac communi malè citatur à Ripa. inquit Sali. d. l. libertus procedere, quia ibi patrono nihil in specie pro eius legitima fuit relictum, nimirum, si ex vniuersa substantia legitimam deinde consequitur. & ideo illa verba, & sanè absurdum est ius patroni, referuntur ad personam successorum, non ad personam liberti defuncti, qui nihil ratione legitimæ patroni egit. Adfertur secundò text. dict.
10 † §. repletionem, qui pariter non probat, cùm solùm dicat, legitimam ex substantia patris esse assignandam. sed negari non potest pecunias esse ex substantia patris. minus confert text. §. 1. in auth. neque virum quod ex dote. melius conferre videtur illa ratio, quæ
11 hæsitantem Salycetum reddidit, nempè † filium esse creditorem suæ legitimæ, cùm æs alienum quoddam censeatur. l. si quis in suo. C. de inoff. testa. non ergo cogi potest filius pecunias acceptare, vt de dote dicitur, quā in ea specie data pater, qui lucratus eam est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

reseruare filius tenetur. d. §. 1. in auth. nec̃ virum. Verùm nec multùm vrget hęc ratio, quoniam filius non dicitur esse creditor magis in vna specie, quàm in altera, sed solùm pater tenetur ex sua substãtia legitimam assignare. cùm ergo pecunię ex illis sint, dicendũ est,
12 debito esse satisfactum. Nec ad rem facit. d. † §. 1. quia de re data in dotẽ inspecie apparebat, & res illa dotalis dicitur, id quod nõ esset quando dos in pecunia constaret. quamobrem rectè alij sentire videtur, qui contrariam iam relatam defendunt: & quã nunc sequor.

13 Declaratur primò non procedere † quando pater res non æquè vtiles pro legitima assignaret. ita Ripa d. l. in quartam. nu. 128. vers. Quarto intellige, ex text. §. 1. in auth. de trien. & semiss.

14 Declaratur secundò non procedere, † cùm pater assignaret rem habentem onus annexum. Ripa qui suprà. nu. 129. post Bal. d. l. scimus. C. de inoff. testa. ex. l. si libertus patrono. de operis liber. & qua hanc declarationem niti scripsit Alcia. d. l. in quartam. nu. 27. in fine. quamquàm sentire videatur contrarium de iure verius videri, ea ratiõe quia si onus annexum esset, minoris æstimationis res est, atq; ita filius potest
15 deinde supplementum petere. Ego Iudicis † arbitrio rem hanc tribuo, vt is cognoscat ratione oneris, an res ipsa retinere & supplementũ petere debeat filius, vel rem in totũ recusare. nam leue esse posset onus, quod reijcere forer iniquum: posset etiam esse adeò graue & intolerabile, quòd retinere damnosum nimis esset.

16 Secundum caput est, an † filius ipse cui nihil in specie pro legitima relictum à patre fuit, possit rem vnam singularem eligere. communis sententia est, non posse: hanc probarunt communiter interpretes, vt testatur Ripa d. l. in quartam. nu. 112. & ibi Alci. num. 24. & Socinus iun. num. 103. vers. contrariam. qui eiusdem sententiæ recenset Corneum, & Aretinum. quibus accedunt multi, quos infrà referam, qui Iudicis
17 arbitrio hoc tribuunt, ea ratione vtuntur, quia † legitima ex singulis rebus debetur. l. omnimodò. C. de inoff. testa. non ergo rem vnam singularem eligere poterit filius, quia meliorem fortè eligeret. Rursus, si ex singulis rebus debetur, non potest filius vnam eligere, quia in re illa plus acciperet, quàm sibi deberet: quod iniustum est. l. si non sortem. §. si centum. de cond. indeb. & quemadmodum debitor non potest vnum pro altero creditore inuito soluere. l. 2. in prin. ff. si certum peta. ita nec creditor vnius rei inuito debitore potest aliam occupare.

Secundò adfertur l. 2. C. quan. & quib. quarta pars. libr. 10. Tertiò ex l. potest hæres, de legatis 1. vbi Iudicis arbitrio quota relicta assignatur. Iaf. l. non amplius. §. cum bonorum. nu. 9. de legatis. 1.

Contrariam opinionem probarunt alij, vt retulit Ripa d. l. in quartam. nu. 114. Parisius consil. 43. nu. 13. libr. 3. sensit Afflictus decis. 162. nume. 3. qui dixerunt, filium hunc legitimam posse ad sui arbitrium in vna re eligere. latius Barba. in capit. Raynaldus. de testib. & eius argumentationes recenset Picus d. l. in quartam. numer. 133. ad l. Falcid. qui fusissimè satisfacit illius argumentis. Barbatiam est secutus Ferdinandus Berengarius. d. l. in quartam. parte. 3. num. 57. Primò, filius in legitima creditor dicitur. l. si quis legatum, de falsis l. vltima. C. de eod. ergo eius arbitrio potest eligere rem quam vult. l. creditoris arbitrio. ff. de distr. pigno. Verùm respondent Alex. & Ripa dict. l. in quartam, vt apud eos. rectius (mea quidem opinione) respondet Bald. in l. filium quem habentem. numer.
4. C. fam. ercis. & eum secutus est Aret. d. consil. 155.
18 numer. 10. † filium esse quidem creditorem in bonis patris pro sua legitima, sed illud creditum non esse in re vna, sed in omnibus, non ergo vnam eligere potest, ne vnum pro altero sibi soluere videatur. Accedit, secundum Alciatum in d. l. in quartam. numero 25. filium censeri improprium creditorem: nec enim legitima dicitur propriè æs alienum. latè & pulchrè Iaf. consil. 181. libro 2. & alia responsione satisfacit Socinus iun. in d. l. in quartam. numero 104. commu-
19 ni itaq; opinione firmata, sequitur, † filios restituere grauatos non posse rem vnam hæreditariam alienare, & deinde in suo testamento protestari se rem illam alienasse, quam pro sua legitima elegerant. vt post Salin. in l. filium quem habentem. C. famil. hercis. respondit Decius consil. 236. nu. 9. 10. quod intelligunt, nisi ex necessitate, cùm Iudicis auctoritate alienatio facta est. quod alijs permultis auctoritatibus confirmauit Rolan. à Valle consil. 78. nu. 19. lib. 1. Fabia. in auth. nouissima. nu. 140. C. de inoffic. testa.

Extenditur hæc sententia communis, vt fortius
20 procedat quando † res illa esset alteri relicta, nam tunc sine dubio eam filius pro sua legitima eligere non potest: ita Ruinus consil. 27. in fine libr. 1. & Rolan. consil. 12. nu. 4. libr. 1. Rubeus consil. 156. nu. 12. & ibi inquit, nec Iudicem hoc efficere posse. Iaf. filium quem. nu. 17. C. fam. ercis. Didac. cap. Raynaldus. l. 2. numer. 5. de testa. Cùm ergo in re vna legitimam sibi eligere non possit filius, ex quibus eliget, interpretes
21 vno ore sentiunt, hoc in † Iudicis arbitrio esse positũ. ita Soc. sen. consil. 57. nu. 35. libr. 4. Aret. consil. 155. nu. 9. Decius consil. 236. nu. 9. Bologni. consil. 59. colum. 1. Ruin. consil. 131. num. 15. lib. 1. & consil. 57. nu. 25. libr. 5. Paris. consi. 45. nu. 5. lib. 2. & Didac. in cap. Raynaldus. §. 2. nu. 5. de testa. Corasius d. l. filium quem. num. 197. Cur. iun. consi. 21. nu. 10. Alcia. d. l. in quartam. nu. 24. & ibi Soc. iun. nu. 103. Rolan. à Valle consi. 78. nu. 15. lib. 1. Rubeus cõs. 156. nu. 10. & ante omnes Oldra. consi. 113. Quæstio qua quęritur. ex. l. non amplius. §. vlt. & l. seq. de leg. 1. & l. 2. C. quand. & quib. quarta
22 pars debeatur. lib. 10. Iudex autem noster non ex omnibus rebus † legitimã assignabit, ne cõmunem, quæ discordiæ nutrix est, inducat, sed vna tantùm si fieri potest: vt respondit Oldra. d. consi. 113. & suadente æquitate poterit adiudicare pro legitima rẽ à filio alienatam: ita Deci. d. consil. 236. nu. 9. 10. post Sali. & alios. respondit tamen Ruin. consi. 59. nu. 21. vers. nec
23 dicatur, lib. 4. Iudicem † nõ posse in re vna sola legitimam assignare, quando filio non prodesset, & fideicommissarijs noceret. Non pariter legitimam ex vna re tantũ detrahendam esse iudicabit Iudex, cùm bona omnia per ipsum hęredem fuissent alienata. quoniam vnus emptor tanto detrimento affici non debet, sed vnusquisq; emptorũ partẽ sui oneris sentire debeat. ita Rui. consi. 17. nu. 8. lib. 5. post alios quos citat.

24 Tertium est caput, an hęres † ipse vniuersalis rem vnã singularẽ eligere possit, quã testatoris filio pro eius legitima assignet. Et nõ posse eligere affirmant interpretes, vt docuit Ripa d. l. in quartã. nu. 121. vtuntur rationib. suprà in secundo capite relatis. quæ & in hoc ipso loco vendicant, cùm non debeat licere vni, quod alteri non conceditur. l. non debeat, de reg. iuris & vt æqualitas seruetur. l. vlt. C. famil. ercis.

Declaratur non procedere in filiabus, quibus fra-
25 tres † hæredes assignari potest legitima in vna re, ita Alcia. respo. 295. nu. 4. post Castren. consil. 17. In causa quæ vertitur Parmæ. lib. 1. Paris. consil. 16. nu. 62. lib. 2. Ratio est, quia pro sua legitima id est pro dotibus, filiæ nõ habent obligata bona patris, vt pulchrè admodum decidit Afflictus decis. 162. Quod ego intelligo procedere quãdo filia excluditur à statuto per masculos, ita vt à legitima etiam excludatur dote sola præstita, iuxta doctrinam Bart. in l. Titio centum. §. Titio genero. num. 6. de cond. & demon. quam ibi melius declarat

declarat Castren. nu. 8. & latè explicat Brunus tracta. Quòd stantibus masculis fœminæ non succedant. articulo 11. nu. 34. ex quo enim non habet dotem subrogatam loco legitimæ, sequitur etiam non habere ius aliquod reale in bonis patris, sed solùm ius personale contra eum qui dotare tenetur. & hoc in casu loquitur Afflictus d. decis. 162. vt eius verba ostendunt, ibi nu. 7. qui subijcit, aliud esse in legitima. sequitur hoc ergo casu dotem præstari posse in quauis re. quod est maximè adnotandum ad statuta Papię & Ferrariæ, quibus fœminæ in totum etiam à legitima excluduntur, soluta tamen dote. dos inquam hæc in pecunia assignari poterit. Si verò filia non excluderetur à dicta legitima iuxta distinctionem Castren. & aliorum, tunc quia dos succedit loco legitimæ, illa non poterit arbitrio fratrum assignari, sed solius Iudicis. is ergo hoc in casu idem seruabit in filia quod
26 in filio. atq; ita suo † arbitrio iudicabit, qua in re soluenda sit legitima hæc vel dos: vt tradit Ripa d. l. in quartam. num. 121. & ibi ante eum Paulus Picus. nu. 147. idem censuit Capicius decis. 2. numer. 2. Iaf. in l. non amplius. §. cùm bonorum. num. 9. de leg. 1. his ego addo Oldra. consi. 113. & Dec. consi. 81. nume. 7. qui cõmunem hanc esse testãtur. citant tex. l. 2. C. quãdo. & quib. quar. [illegible] s. & si contrariam opinionem aliqui probent, vt refert Picus. d. l. in quartam. nu. 133. quos nunc non sequor. Dubitant tamen interpretes quomodo suum hoc arbitriũ moderari habeat Iudex, an
27 s. priore loco arbitrari possit soluendam esse † legitimam in pecunia numerata. Ripa d. l. in quartam. nu. 122. negat posse ita arbitrari, ea ratione, quia ex substantia paterna debetur legitima. d. l. scimus. §. repletionem. C. de inoffic. testa. non ergo solui poterit in sola pecunia.

Declaratur tamen primò hanc sententiam non
28 † procedere secundum Ripam vbi suprà nume. 122. vers. intellige verum. quando extaret statutum vel consuetudo, quibus admitteretur tale arbitrium. ita ille post Bertr. consi. 214. lib. 1. idem docuit Fernandus Berengarius in d. l. in quartam. in 3. parte. numero 62.

29 Declaratur secundò non procedere, quãdo † pecunia esset hæreditaria. ita Ripa d. l. in quartam. nu. 122. in fine. post Bart. in d. l. suus quoq; in fin. princip. ff. de hære. inst. quem suprà ita cum aliorum opinione conciliaui.

30 Declaratur tertiò non † procedere, quando pater partem legitimæ in pecunia numerata filio reliquit, & si petit supplementum, hoc assignare potest Iudex in pecunia numerata: ita affirmarunt Ripa d. l. in quartam. nu. 123. & ibi Alc. nu. 30. & Fernand. parte 3. nu. 59. post Old. consi. 113. illa adfertur ratio, quia ex acceptatione partis quàm filius facit, dum supplementum petit, paternæ voluntati acquiescere videtur: quæ quidem voluntas est, quòd legitima in pe-
1 cunia numerata debeatur: vt perpendit Old. d. consi. 113. in fi. ibi. & sic habet sequi iudiciũ testatoris. quo
2 loci clarè ait, Iudicem posse hoc modo supplere. Clarius hanc opinionem secutus est Guido. Papæ. q. 487. Pater. qui ita obseruatum fuisse in curia Delphinatus testatur. & reddit rationẽ rationis, quia supplementum, vt accessorium sequitur naturã sui principalis. idem respondit Paris. consi. 16. nu. 71. li. 2. scribit tamẽ præcitato loco Fernãdus, quod si filius erat ætate minor tempore illius acceptationis, in integrum restitui potest. quod sine controuersia verum opinor.

Ambigunt etiam interpretes, an Iudex iste possit
31 arbitrari † legitimam debere solui in fructibus. Ripa d. l. in quartam. num. 124. docuit post Angel. Cast. & Alexand. in l. Centurio. de vul. posse, cùm fructus isti ex patris substantia esse censeantur. l. item veniunt. §. fructus. ff. de petit. hæred. idem censuit Alcia. d. l. in quartam. num. 29. qui communem esse testatur. Ruinus consil. 194. numer. 7. lib. 2. qui intelligit, modò fructus sint percepti tempore mortis patris.
32 Dubitari etiam solet, an præcisè standum sit huic † Iudicis arbitrio? Paulus Picus in d. l. in quartam. num. 148. docuit standum non esse. ita etiam respondit Rubeus consil. 156. num. 11. vtputà, quando nimis læderetur filius. Hinc etiam docuit Ang. in l. si pater. C. de inst. & substit. filium posse reclamare, cùm res nimis sumptuosa fuit ei à Iudice pro sua legitima assignata. quod probat & Ripa d. l. in quartam. num. 125. & eo loci Alciat. nume. 30. in fi. appellari posse, si iniquè arbitratur Iudex. qua de re suprà. lib. 1. docuit
33 tamen Picus in d. l. in quartam. num. 145. † praxim qua controuersiæ omnes possunt conciliari, si contingat hæredes & filium dissentire super electione rei pro legitima, vt scilicet iuxta l. 2. C. quando & quib. quar. pars deb. lib. 10. iubeat hæredem facere partes ex tota hæreditate, & deinde electionem filio dare, vt vnam earum eligat, vel econtrà portiones constituat filius, & hæres eligat. quòd si eorum nemo partes facere nolit, sorte dirimatur, quorum alter facere illas debeat, & alter eligere. si autem ipsemet Iudex arbitretur, & lædat immodicè, quærelæ locus est. Picus d. l. in quartam. nume. 150. qui absolutè affirmauit læsum posse habere recursum ad Principem. quia (inquit ille) & si arbitrium in hoc Iudici datum sit, non tamen intelligitur esse arbitrium inordinatum, sed potius regulatum, vt viro bono conuenit.

SVMMARIVM.

1 *Trebellianica quibus de rebus detrahenda sit.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, ex quibus rebus sit detrahenda legitima.*
3 *Iudicem ex æquitate posse rem vnam pro quarta Trebellianicæ vel Falcidiæ assignare.*
4 *Communio discordias parit.*
5 *Pecunia non hæreditaria pro quarta Trebellianicæ, vel Falcidiæ assignari an possit.*
6 *Onera hæreditaria diuidi pro rata inter hæredem & fideicommissarium.*

Casvs clxiiii.

QVARTA TREBELLIANICAE, & Falcidiæ quibus de rebus solui & detrahi possit.

RElato casui similis hic est, cùm ambigitur, quibus ex rebus detrahenda sit † Trebellianica & Falcidia. qua in re affirmant nostri interpretes, hoc totũ † Iudicis arbitrio relinqui. ita Picus l. in quartam. nu. 130. 131. & nu. 142. & ibi Socinus Iun. num. 98. ff. ad l. Falcid. Oldra. consil. 197. quarto dubio. Aretin. consil. 155. num. 7. in fin. Ruinus consil. 131. num. 15. libr. 1. Rubeus consil. 156. num. 10. Paris. consil. 45. nume. 19. libr. 2. qui sanè Iudex assignare poterit rem vnam pro quarta ipsa Falcidiæ, vel Trebellianicæ. quod verum intelligit Picus d. num.
3 142. esse verum ex † æquitate, non autem de iuris rigore, cùm ex rigore ex qualibet re quartæ detrahendæ sint, vt per locum à speciali probatur in l. Plautius. & in l. linea margaritarum, ad l. Falcid. & in authent. res quæ. C. communia de lega. Confert & ra-
4 tio. quam is Picus ibidẽ nu. 143. assignauit, vt † com-

Universidad de Deusto
Biblioteca

munio tollatur, quæ interdum pernitiosa est. d. l. 2. C. quand. & quib. quar. par. & cùm discordias parere soleat. l. cùm pariter. §. dulcissimis. de leg. 2. & idem affirmant interpretes in l. filium quem habentem, ibi Vincentius Sala numero 14. Corasius numer. 130. C. fam. hercis. Verùm Soc. Iunior in d. l. in quartam. num. 99. contendit hoc solùm locum habere in detractatione Trebellianicæ, non autem Falcidię: quod nunc non excutio.

Dubitari tamen solet, an pro quarta Trebellianicæ & Falcidiæ assignari possit † pecunia non hæreditaria Picus d. l. in quartam. numer. 153. docuit ex multorum sententia, non posse: quoniam in rebus hæreditarijs assignanda est, ex quo inter hæredem & fideicommissarium † onera pro rata diuiduntur. §. si quis vna. inst. de fideic. hæred. vt ergo onus vterque eorum substinet, sic vterq; bona hæreditaria pro sua contingenti consequi debet. intelligimus tamen quòd vbi in hæreditate tot extarent pecuniæ, quæ portionem constituerent, illas assignari posse: quemadmodum suprà in legitima attigimus. id quod in mercatoribus opulentis & argentarijs euenire facilè posset. Cætera, quæ de Falcidia & Trebellianica congeri hic possent, ex relatis in casu præcedenti desumi possunt. nam interpretes nostri hos casus inter se conuenire rectè existimarunt, vt vnus omniũ clarius docuit Picus in locis iam citatis.

SVMMARIVM.

1 *Fideicommissum conditionale quando transmittatur.*
2 *Fideicommissum conditionale transmitti ex coniecturamento testatoris.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ sufficiens coniectura dicatur, vt fideicommissum conditionale transmittatur.*

CASVS CLXV.

DE TRANSMISSIONE FIDEIcommissi conditionalis.

IN Salebroso fideicommissorum tractatu sæpissimè ac acerrimè disputant grauissimi iuris interpretes, quando † fideicommissum sub conditione relictum ante conditionis euentũ transmittatur. Qua in re communis est Doctorũ sententia, regulariter non transmitti. ita enim censuit gl. in l. hæredes mei. §. cùm ita. in verbo suscepit. ff. ad S. C. Trebell. & ibi Alex. colum. 3. & Soc. nu. 9. & huius opinionis fuisse Baldum, Angelum, Signorolum, Fulgosium, Corneum, Romanum, Aret. Comensem, Cæpollam, Socinum, Decium, & Rubeum recenset Tiraq. De Retractu consan. §. 1. gl. 2. num. 24. alios etiam retulit Hieronymus Zanchus Bergomensis in repet. d. l. hæredes mei. §. cùm ita nume. 147. 148. quo loci plures refert extensiones, quas nunc referre nolo. illam vnam deinde declarationem adferunt, nõ procedere † ex coniecturata testatoris voluntate. Sed ambigitur, quæ censeatur hoc casu probabilis coniectura. Curt. Iun. cons. 96. nu. 2. & Soc. Iun. cons. 141. num. 23. libr. 2. dixerunt esse in † arbitrio Iudicis, nec multùm dissentit is Zanchus d. §. cùm ita. nume. 233. qui postmodum viginti sex coniecturas retulit. hæc aliquando maius nacti otium, diligenter enucleabimus.

SVMMARIVM.

1 *Notorium quid sit, & an latina vox hæc sit.*
2 *Notoriè occisus dicitur, qui coram decem testibus occisus fuit.*
3 *Notoriè factum quando aliquid dicatur.*
4 *Notorium dici, quod celari non potest.*
5 *Notorium dici, quod à iure affirmatum est.*
6 *Notorium est, quod ex actis resultat.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, quid sit notorium.*
8 *Notorium est, quod coram populo gestum est.*
9 *Notorium dici an possit, quod in villula factum est.*

CASVS CLXVI.

QVID ILLVD SIT QVOD Notorium dicitur, & quomodo inducatur.

IN iudicijs & forensibus controuersijs sæpissimè discutere oportet. quid illud sit, quod Notorium appellari potest. Hæc † notorij vox in ea significatione quam nostri probant, latina non est, vt doctè admonuerunt Budęus in annota. ad Pandectas ad l. accusatione. ad Turpil. Alcia. l. b. 1. de verb. significatio. & Corasius libro primo, miscella. iuris. cap. 16. vtcunque sit. in hoc notorio, de quo præsens est disputatio, plures sunt Doctorum opiniones. Vna est, Notorium dici, quod ita clarum est, & euidens vt latere minimè possit, & cuius testis est populus ipse, vt probare videntur Pontificiæ constitutiones in capitulo, tua nos. & in capit. nostra. de cohab. Cler. & mulier. in capitu. Sacerdotale. 61. distinct. & in capit. quod suspecti. 3. quæst. 5. Hinc legitur in cap. de manifesta. 2. q. 1. † notoriè aliquem occisum fuisse, qui coram decem interfectus fuit. sic palàm dicitur facũ testamentum quod coràm pluribus factum est. l. hæredes palàm. ff. de testamen. ita aliquorum sententiam retulit Bartol. in l. scriptus. numero 2. de religio. & sumpt. fune. Sic actus electionis alterve similis, qui coràm † decem testibus geritur, notoriè geri dicitur. ita Cravet. cons. 121. numero 2. post Cyn. in l. ea quidem. C. qui accusa. non poss. & Baldum in l. si verò. §. qui pro rei qualitate. & ibi Iaf. ff. qui satisdar. cog. Alij absolutè dixerunt † notorium dici, quod celari non potest. ita Ant. Burgos in cap. cùm dilecti. num. 27. de emptio. & vend. Ioan. Iacob. de Leonard. inter consilia Bruni cons. 117. num. 176. Alij dixerunt illud esse † notorium, quod à iure communi est affirmatum, etiam si illud ex prima facie tantùm sit. ita Aret. in l. in illa. colum. 5. vers. Tertiò adde. de verbor. obligat. quem secutus est Tiraq. in tracta. de pœnis legum. in præfat. num. 61. in ea opinione fuerunt alij, qui dixerunt, † notorium illud dici, quod ex actis resultat. ita respondit Socin. Sen. consil. 38. col. 8. vers. Septimò principaliter. lib. 1. Soc Iun. consil. 16. num. 18. lib. 1. Parisius cons. 111. num. 7. lib. 4. Neuiz. consil. 81. nume. 32. & præsertim, cùm acta sunt contentiosæ iurisdictionis. ita Aret. cons. 42. nu. 5. Vltima est opinio, notoriũ † Iudicis arbitrio iudicari. ita Bar. in d. l. scriptus. num. 2. vers. alij remittuntur, de religi. & sump. fun. post Spec. quem retulit. Subijcit tamen Bart. Iudicem arbitrari debere illud esse notorium, quando factũ sui natura tale est, vt omnes vel sciant, vel scire verisimiliter possint: vt si quis † ie gerat in ciuitate aliqua pro Episcopo, vel eo casu cùm quis coram populo actum fecit. l. 1. C. de ijs, qui in Eccle. manumit. c. quanto. de transla. Epis. & in c. illud. de Cleo excommu. Sed ambigit Bar. an illud dicatur † notorium, quod in villula, vbi sex vel octo tantùm præsentes fuerunt, factum fuit. inquit ille in d. l. scriptus.

num. 2.

num. 2. ver. quid ergo si in villula. non dici notorium ea ratione, quia debet esse multitudini notum, vt notorium dici possit. cap. vlt. de cohab. cler. & mulie. & vicinia debet scire. c. pen. in fin. de purgat. Cano. quæ cessant in tam paruo hominum numero.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium tributum in causa principali, esse etiam tributum in causa emergenti & dependenti.*
2 *Iudex qui cognouit de causa incidenti, de ea pronuntiare potest.*
3 *Iudex qui super causa principali pronuntiauit, etiam super incidenti pronuntiasse dicitur.*
4 *Iudex potest super quæstione emergenti seorsum à diffinitiua pronuntiare.*
5 *Iudex de incidenti quæstione quomodo pronunciat.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur, quomodo super incidenti quæstione sit pronuntiandum.*
7 *L. de quare. ff. de iudicijs, declaratur.*
8 *L. intra vtile. ff. de mino. declaratur.*
9 *Statutum Brixiæ 46. sub Rubr. Quòd Iudex secularis possit cognoscere, declaratur.*
10 *Statutum Mediolani 58. sub Rubr. De sapientibus dandis, declaratur.*
11 *Iudex pronuntiat simul de causa incidenti & emergenti, cùm illæ causæ principali connexæ sunt.*
12 *L. 1. & l. penul. C. de ord. iud. declarantur.*
13 *L. si quis à liberis. §. si vel parens. ff. de lib. agno. sensus & intellectus.*
14 *L. si quis à liberis. §. solent. ff. de lib. agno. sensus & declaratio.*
15 *L. pen. ff. de noxa. actio sensus & intellectus.*
16 *L. 2. C. de ordine iudiciorum, declaratur.*
17 *L. quoniam Alexandrum. C. de adult. intellectus.*
18 *Cap. 1. de ordine cog. declaratur.*
19 *Statutum primum Papiæ in ciuilibus, versic. Statuentes quoq;, declaratur.*
20 *Statutum Brixiæ cap. 16. in ciuilibus, De ordine iudiciorum, vers. omnes exceptiones, declaratur.*
21 *Statuta, quòd omnes exceptiones sint saluæ in fine litis, locum non habent in causis summarijs.*
22 *Exceptiones recipientes altiorem indaginem, in fine litis reseruari.*
23 *Constitutio noua Pedemontium in titulo Delle eccettioni dilatorie. declaratur.*

CASVS CLXVII.

QVANDO ACQVOMODO DE causa incidenti & emergenti Iudex pronuntiare debeat. Mediolani, Papiæ, Pedemontium ac Brixiæ nonnulla explicata statuta.

SCRIPSI superiore libro sub quæstione 45. plura de quæstione incidenti, emergenti, dependenti, atq; connexa: & illam probaui sententiam, quòd † arbitrium cõcessum Iudici in causa principali, censetur etiam tributum in illis. dicendum nunc est, an Iudex qui de causa incidenti, vel emergenti cognoscit, illas separatim ante diffinitiuã diffinire. vel potius illarum diffinitionem reseruare cum diffinitiua debeat. qua in re aliqua Iudicis arbitrio (vt mox subijciam) à nostris tribui solent, In casu isto plures fuerunt Doctorum opiniones,

Prima fuit Placen. vt refert glo. l. 1. C. de ord. iud.

† Iudicem qui de incidenti quæstione cognouerit, super ea de re separatim pronuntiare cogi. ex l. intra vtile. ff. de mi. l. de qua re. ff. de iud. & l. 3. ff. de præua. Verùm opinio hæc, quæ iure non probatur, ab Accursio, Bartolo, & cæteris reijcitur.

Secunda fuit opinio Bulga. quam refert glo. d. l. 1. C. de ord. iud. is existimauit satis superq; esse, si † Iudex pronũtiet super principali, quia tunc in consequentiam incidentem etiam quæstionem terminare dicitur, in quam opinionem is est adductus ex. l. si quis à liberis. §. si vel parens. & d. l. 1. C. de ord. iud. & l. 2. C. de ord. cog.

Tertia fuit opinio Ioannis & Azonis, quam verissimam esse dixit Bartol. in l. 1. numero 6. C. de ordin. iud. & hanc vbique secutus est Accursius. ita etiam Abbas in capitulo 1. numero 11. versic. vel potes capere. de ord. cog. distinguebant isti inter quæstionem incidentem & emergentem, (quæ autem hæ sint explicauimus superiore libro in quæst. 45.) & in emergenti affirmant, † Iudicem posse seorsum à diffinitiua pronuntiare, vtputà, emersit quæstio, an dilatio sit danda, vel non. idem si nata est quæstio, aliquem Procuratorem esse non posse, libellum, quòd ineptus sit reijciendum, testimonium aliquem dicere non posse. nam cùm hæc eò spectent, vt litis processum remorentur, prius separatim decidi oportet. l. liberis. §. vlt. de lib. caus. & argumento. l. à procedente. C. de dila. & l. 3. ff. de præuar. † In quæstione verò incidenti affirmarunt Ioan. Azo. Accur. & Bart. locis antecitatis, posse simul pronuntiari cum quæstione principali, vtputà, incidit quæstio, quia objicitur exceptio transactionis, vel pacti de non petendo, vel iuramenti. nam cùm hæc non ad processum impediendum, sed ad merita causæ, ad iustitiã litis obijciatur, ob id cum causa principali reseruari potest. & inquit Bart. in d. l. 1. propè finem. C. de ord. iud. Iud cem posse, non autem cogi. atque † ita sensit eius arbitrio relinqui. Verùm Robertus Aurel. lib. 1. sententt. iuris, ca. 12. aduersus Bartolum & cæteros scribit, hoc Iudicis arbitrio non relinqui: quoniam de qua re Iudex cognouerit, de ea pronuntiare cogitur. d. † l. de qua re, de iud. verùm is text. non probat, cùm solùm affirmet esse pronuntiandum cum effectu, sed non dicit quo tempore, an ante diffinitiuam, vel cum ea. quòd si non expediat, nec pronuntiare quoque potest, ne in eadem re, quæ vnica pronuntiatione terminari potuit, duplicem sententiam ferens, lites ex litibus serere, sicq; expensis sportulisq; partes frustrà atterere dici possit: contra l. terminato. C. de fruct. & liti. huic considerationi respondetur, non negare Bart. quin Iudex ita debeat cùm æquitas eum monet, cùm suum arbitrium, vt aliàs diximus, esse debeat iure & ratione regulatum. Rursus in quæstione incidenti separatim ferri sententia debet: quoniam, si appellatio interponatur, effici illa potest, ne negotium ad eum amplius reuertatur. d. l. intra vtile. ff. de minor. d. l. 2. C. de ord. cog. & l. pen. ff. de noxa. actio. cap. 1. de ord. cog. non ergo, cùm fieri potest, retardanda est de incidenti quæstione pronuntiatio, ne fraude hac is, contra quem erit pronuntiatũ, appellationis remedium eo in casu amittat. Verùm leuis est ratio, quoniam ei adhuc succursum est per appellationem à diffinitiua. Prætereà † d. l. intra vtile. Roberti opin. non probat, cùm eo loci dubitatio non fuerit de tempore pronuntiandi super incidenti, (nam ex facto illud euenerat) sed erat dubitatio, quia pendente appellatione per fraudem ab aduersario minoris interposita, is minor effectus erat maior, & ob id ætatis prætextu videbatur non restituendus: ibi contrarium diffinitur, quia inspicitur tempus petitionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctionis ipſius reſtitutionis, quòd vtile erat vt reſtitueretur, nec fraus aduerſarij nocere ei debuit. atque ita ſatis defendi poteſt Ioannis & Azonis opinio, quæ communis eſt. & in foro ſeruari ſolet. Et ex his de-
9 clarari poteſt ſtatutum † Brixiæ 46. ſub Rubr. Quòd Iudex ſecularis poſsit cognoſcere ſuper qualibet quæſtione, dum vult incidenter poſſe cognoſcere, & non declarat, quando ſuper illo incidenti poſsit ac debeat iudicare. ex relatis intelligi atque declaratur.
10 ita declaratur † ſtatutum Mediolani c. 58. ſub Rub. de ſapientibus dandis. quo cautum eſt, ſapientem datũ poſſe ſuper cauſis emergentibus, dependentibus & incidentibus cognoſcere & conſilium reddere. quæ hæ ſint, ex relatis declarantur.

Quarta tamen fuit opinio Roberti Aurel. d. libr. 1. ſentent. iuriſ. c. 12. ſic plures caſus diſtinguentis.
11 Primus caſus eſt, quando † quæſtio incidens, ſiue emergens (inter hæc enim ille differentiã non conſtituit) coniũcta eſt ipſi cauſæ principali, nec alia ſubeſt obiectio quàm illa ipſa, tunc non ſeparatim, ſed ſimul cum diffinitiua pronuntiare debet. putà petit hæreditatem filius, quaſi hæres ſuus, cùm eſſet præteritus, objicitur eiã ſcripto hærede eum non eſſe legitimum filium, ſed ex ſerua natum: & nihil aliud objcit. hoc caſu vnica tantùm ſententia ferri debet.
12 ita is intelligit † l. 1. & l. pen. C. de ord. iud. l. ſi quis à liberis. §. ſi vel parens. & §. ſolent. de lib. agn. l. quotiens. C. de rei vend. & c. ſuborta. de ſen. & re iud. Hic caſus verus eſt, ſed non ea ratione quòd illa ſola obiectio facta fuerit, ſed potius, quia vt dicebant Ioannes & Azo, obiectio atque ita quæſtio iſta incidens merita cauſæ reſpicit, non autem proceſſum: ideo cũ diffinitiua eſt pronuntiandum. nec in præcitatis iuris locis ita conſtitutum fuit, quòd vna ſola obiectio facta fuerit. nam text. l. 1. C. de ord. iud. inquit vniuerſam incidentem quæſtionem ad Præſidem pertinere. inquit vniuerſam, vt non ſolùm vnam, ſed & ſi plures complectatur incidentes quæſtiones. is enim ſeruo pluralitatem oſtendit: ac ſi diceret omnes incidentes quæſtiones. Rurſus confunditur hæc opi-
13 nio † ex l. ſi quis à liberis. §. ſi vel parẽs. & d. §. ſolent. de lib. agno. quem text. pro ſua opinione perpendit Robertus in d. §. ſi quis à liberis dicitur, quòd ſi filius petat alimenta, & pater eum neget eſſe filium, ſummatim cognoſcitur, an filius ſit vel non. ſi conſtabit eſſe filium, tunc ali iubebit Prætor. ecce duæ feruntur ſententiæ, vna qua pronuntiatur ſummatim ſuper incidenti, hoc eſt, eum eſſe filium: altera qua pronuntiatur, eſſe præſtanda alimenta. hoc clarius habe-
14 tur in † §. ſolent. illius legis dum de alimentis liberto præſtandis agitur: vna ergo ſola aderat obiectio, & tamẽ duæ ferri poſſunt ſentẽtiæ. quod eſt ex Iudicis arbitrio, vt dicebat Bar. & hoc clarè probat. d. §. ſi vel parens. in verſ. meminiſſe autem. quòd ſi ſolùm pronuntiatum fuerit, alimenta eſſe præſtanda, non ſit præiudicium veritati, quòd is ſit filius, quia ſolùm pronuntiatur eſſe alendum: atque ita ſummatim & incidenter declaratur filius. eſt enim vna ſententia verumq; diffinitũ. nam dum pronuntiatur, alimenta eſſe præſtanda, in antecedens neceſſarium declaratur filius: atq; ita Bartoli ſententia confirmatur. Secundus eſt caſus à Roberto conſideratus, nempe, quando reus, qui objcit plura objcit, vt ſi filius petit alimenta, & ei obijciat ſcriptus hæres, eum filium non eſſe: vel ſi filius eſt, eſſe alimentis indignum, vel alia ſimilia. tunc inquit ille, non vna ſententia, ſed pluribus quæſtio hæc diffinienda eſt. nam prius pronuntiatur ſuper incidenti, deinde ſuper principali. quã opinionem eo exemplo probat: ſi minor reſtitui in integrũ petat, ſi ei objciatur tantùm, eum non eſſe minorem vna ſententia totum terminatur. ſi verò vltrà obiectionem ætatis poteſt ei obijci aliud, putà, non fuiſſe læſum. prius pronuntiatur ſuper illo incidenti obiectionis ætatis, & deinde ferri debet diffinitiua. ſic ille intelligit l. intra vtile. de mino. l. pen. ff. de noxa. act. l. 2. C. de ord. iud. l. quoniam Alexandrũ. C. de adult. & c. 1. de ord. cog. Verùm iam ſuprà admonni d. l. intra vtile. nihil probare, cùm hac de re ibi non dubitaretur. text. verò † l. pe. ff. de noxa. actio. non probat. cùm ibi vna ſola incidens quæſtio nata eſſet, & tamen dũæ latæ fuerunt ſententiæ agebatur noxa. actione ſerui nomine, is ſeruus ſe liberum eſſe cœpit contendere: inquit Iurecõſ. cauſam actionis noxalis ſuſpendendam eſſe, donec diffinitum ſit, an ſeruus vel liber is ſit. vna ergo ibi eſt obiectio, & duæ ferũtur ſententiæ. Nec aliter habetur in † l. 2. C. de ord. iud. quod ea ratione ibi etiam cõtingit, quia illa cauſa ſtatus præiudicialis eſt, & ob id ſemper ſuper ea ante diffinitiuam eſt pronuntiandum. ita etiam procedit † l. quoniam. C. de adul. ſic etiam intelligitur tex. † cap. 1. de ord. cog. vbi vna ſola conſanguinitatis obiectio oppoſita fuit, & tamen ratione præiudicij prius de obiectione cognoſcitur. à cõmuni ergo opinione recedendum non eſt, atq; ita in foro ſæpe obſeruari vidi.

Hinc declaratur † ſtatutum primum Papiæ in ciuilibus. in verſ. ſtatuentes quoq; dum ſtatuit, omnes exceptiones dilatorias, declinatorias & perẽptorias ſaluas eſſe debere in fine litis. de quibus (inquit ſtatutum) non ſit cognitũ & deciſum inter partes. ſentit ergo ſtatutũ ſuper exceptionibus poſſe pronuntiari ſeparatim ante d ſſinitiuam ſententiam, & vbi contingat non pronuntiari ſuper eis ante diffinitiuã cum diffinitiua pronuntiari poteſt. Simile eſt ſtatu-
20 tum ad literam ferè † Brixiæ in ſtatutis ciuilibus. nu. 16. ſub Rubr. De ordine iudiciorum ciuilium. in verſ. omnes exceptiones. eandem ergo interpretationem
21 recipit. Illud etiam obiter admoneo, hæc † ſtatuta ſolùm intelligi de cauſis ordinarijs, non autem de ſummarijs: ita in terminis Calcan. conſ. 115. nu. 1. intelli-
22 guntur etiam, quando † exceptiones reſpiciũt altiorem indaginem, ſecùs ſi incõtinenti cognoſci & ter-
23 minari poſſunt. ita Marſil. ſingu. 365. Quare rectè ex † conſtitutionibus nouis Pedemontium in titu. Delle eccettioni dilatorie. in verſ. opponendoſi. conſtitutum eſt ſuper omnibus his exceptionibus incidentibus, vel emergentibus eſſe pronuntiandũ die quinta, qua oppoſitæ fuerunt: atq; ita ſeparatim ante diffinitiuam ſententiam. Ex quo intelligimus non habere locum in ea regione opinionem Bartoli, qui in Iudicis arbitrio relinquit, quando ſuper incidenti pronuntiaret. ſubijcit tamen ipſa conſtitutio in hæc verba: Eccetto che l'oppoſitione non rechiedeſſe piu tempo, ò piu altra cognitione. quæ verba cum iuris diſpoſitione conueniunt, quæ autem dicantur altiorem indaginem habere, dixi ſuprà in caſu 20. eſſe Iudicis arbitrio.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinqui, penès quem educari pupillus debeat.*
2 *Pupillus apud matrem educari debet.*
3 *Matrem debitricem filiorum à tutela non repelli.*
4 *Pupillus apud auiam paternam educandus.*
5 *Educatio pupilli penès quem eſſe debeat.*
6 *Educari apud auiam non debet neptis, cui nuptias intempeſtiuas auia illa procurauit.*
7 *Educari pupilla an potius debeat apud fratrem, quàm apud matrem.*
8 *L. Poſſeſſionem. C. communia vtriuſq; iud. declaratur.*
9 *Educari apud fratrem pupillus debet ratione ſui maioris commodi.*

10 *Educa-*

11 *Educari apud matrem ſecundò nuptam pupillus non debet.*
11 *Educari penès fratrem debet pupilla ex coniecturata voluntate teſtatoris.*
12 *Alimenta præſtanda eſſe in domo grauati illa præſtare.*
13 *Quod tibi non nocet, & alteri prodeſt, de facili concedendum eſt.*
14 *Statutum Brixiæ 60. in ciuilibus, ſub Rubr. Quòd poſsit dari tutor. in fine, dum de pupilli educatione loquitur, declaratur.*
15 *Pupillum penès ſuum ſubſtitutum educandum non eſſe.*
16 *Educari poſſe pupillum penès fratrem vel matrem ei ſubſtitutam.*
17 *Pupillum poſſe educari penès auunculum ſubſtitutum.*
18 *Educari penès ſponſum an pupilla debeat.*

CASVS CLXVIII.

APVD QVOS EDVCARI PVpillus debeat ac poſſit, plena & diligens explicatio.

IN controuerſiam deducitur ſæpiſsimè penès quem educari pupillus debeat. & verè hoc in † Iudicis arbitrio eſſe poſitum, ſatis intelligimus ex l. penult. ff. vbi pup. educa. debe. & ex l. 1. & l. 2. C. eod. titu. quod clarius affirmarunt. Baldus in l. non eſt. ff. de inoff. teſtam. Cornel. conſ. 175. num. 13. lib. 3. Barba. conſ. 60. col. 14. lib. 3. Soc. Sen. conſ. 193. in ſecundo dubio. lib. 2. Iaſ. conſ. 53. col. penul. verſ. aggredior ſecundum. lib. 3. Cur. Iun. con. 94. colum. vlt. Pariſius conſ. 56. num. 3. 4. lib. 1. & Crauet. conſ. 190. numer. 2. verſ. & propterea. & cum iure communi conuenit ſtatutum Brixiæ in ciuilibus. 60. ſub Rub. Quòd poſsit dari tutor certæ rei, in fine. quod ſtatutum in Iudicis arbitrio relinquit penès quem pupillus educari
2 debeat. Iuſtè tamen hic Iudex arbitrabitur, ſi † matre exiſtente ei educationem decreuerit, quandoquidem de matre lex multùm confidit, vt probat. l. 1. C. vbi pupil. educa. debeat. quis enim amor parentum ſuperare poteſt? l. vlt. C. de curatore furio. Hinc vi-
3 demus, † matrem debitricem ab adminiſtratione tutelæ non repelli. auth. vt ſine prohib. matr. debitr. & cred. tutel. gera. cùm tamen extranei debitores nõ admittantur, vt hac argumentatione ad matris fauorem aduerſus patruum vſi ſunt Signorol. conſ. 43. num. 2. Iaſ. conſil. 53. colum. penult. verſic. aggredior ſecundum. lib. 3. & Pariſ. d. conſ. 56. num. 24. 25. qui pro auia materna contra patruum reſpondit. nam &
4 † auia materna poſt matrem admittitur ad pupilli educationem vt deciſum fuit in Conſilio Neapolitano, ſi credimus referenti Gramma. deciſ. 55. nume. 4.
5 non tamen arbitrabitur Iudex pupillum eſſe † educandum penès matrem vilem ac turpem, vt reſpondit Bald. conſ. 487. Pupilla morari. lib. 5. qui reſpondit, nec penès alterum, qui vitæ, religioni, moribus, vel bonis pupilli inſidiari præſumeretur. quod procedit, etiam ſi pro illis extaret patris voluntas. quod probat & l. 1. in fine. princip. ff. vbi pup. educa. debe.
6 fic ex relatis rationibus pro auunculo cõtra † auiam conſuluit Soc. Sen. d. conſ. 193. colum. 2. lib. 2. qui reſpondit auiam eſſe ſuſpectam, vt penès ſe neptẽ educet cùm ei nuptias intempeſtiuas procuraſſet. Socinum eſt ſecutus Crauet. conſ. 18. nu. 11. qui & de matre idem ſcribit, & conſ. 190. nu. 7. vbi poſt Calcaneũ conſ. 121. col. 3. inquit, Iudicem poſſe arbitrari, puellã eſſe reponendam in monaſterio, ſi dubitetur de educatione apud conſanguineos.

Dubitari etiam poteſt, an matri præferendus ſit
7 † frater adultus ipſius pupilli. & verè opinor in dubio matrem ipſam fratri præferendam eſſe, quia verè
8 nullus amor vincit paternum. & licèt text. in † l. poſſeſsionem. C. commun. vtriuſq; iud. ibi, quis enim ferat liberos à parentibus, ſorores à fratribus, vxores à maritis ſegregari? velle videatur matrem & fratrem eſſe pares in amore, vt textum illũ perpendit Gramat. deciſ. 55. in fine, attamen literæ ordo oſtendit matrem eſſe primam in amore.

9 Declaratur primò non procedere, quando † pupillus magis commodè apud fratrem educari poſſet, & vtilius foret ipſi pupillo. ita ſenſit Soc. Sen. conſil. 193. col. 2. verſ. primò ex qualitate. lib. 2. & cùm magis æquum hoc ſit, ita Iudex arbitrari debet, cùm in his æquitatẽ ſummoperè ſpectare debeat, vt reſpondit Crauet. d. conſ. 190. num. 5. Pariſ. conſ. 56. num. 5. lib. 1. nec vtaliter faciat, Iudex moueri debet lachrymis maternis, ſed omninò facerè debet, quæ vtilia magis ſunt pupillo. ita Bal. conſ. 487. Pupilla morari. in fine. lib. 5. Iaſ. conſ. 237. in fine lib. 2.

10 Declaratur ſecundò non procedere, † quando mater ad ſecunda vota tranſiuit, vel ſuſpicio ſubeſt tranſituram. l. 1. in princip. ff. vbi pup. educ. deb. ibi, ſi non victricum eis induxerit. latè Curt. Iun. d. conſil. 94. col. vlt. Crauet. conſ. 18. nume. 3. 11. & Franciſc. de Marchis. q. 812. in 2. parte. Diuinus tamen Plato Dialogo 11. de legib. lege conſtituendum dicebat, educationem apud matrem ſecundò nubentem non eſſe ex toto reijciendam, ſed in propinquorum facultate poſitam eſſe voluit. illius verba ſi legere lubet, adſcripſi. Si vir ſufficiẽtes reliquit filios, mater ipſos vidua educato. quòd ſi iunior eſſe videatur, quàm vt ſana ſine viro viuere poſsit, propinqui eius cum mulieribus connubiorũ curatricibus conſilio habito, quod ſibi illiſq; videbitur, id exequantur. Scribit etiam Iacobus Cuiacius lib. 6. obſerua. cap. 29. malè colligi ex d. l. 1. Victrico priuigni educationem non permitti.

11 Declaratur tertiò non procedere, cùm pro † fratre extat coniecturata patris volũtas, vt eo caſu quando pater filio hærede inſtituto & dote filiæ relicta reliquit, & ei † alimenta à filio præſtanda: nam alimenta præſtanda ſunt in domo grauati, vt docuit Bart. in l. Caio. §. Imperator. ff. de alimen. & cibar. lega. Bald. conſ. 484. Caſus. lib. 4. Alexan. conſ. 100. col. 1. lib. 1. & conſ. 178. nu. 5. lib. 6. qui hac in ſpecie loquitur. idem reſpondit Soc. Sen. conſ. 266. colum. vlt. lib. 2. Ruinus conſ. 45. num. 5. conſ. 80. num. 3. lib. 2. at teſtator præſumitur voluiſſe voluntatem ſuam eſſe debere iuri communi conformem, vt apud omnes in l. hæredes mei. §. cùm ita. vbi Ripa num. 75. ad Trebell. Accedit
13 illa ratio, quia † quod tibi non nocet, & alteri prodeſt, concedi facilè debet. l. 2. §. item Varus. ff. de aqua pluu. arcen. latè Soc. Iun. conſ. 76. nume. 14. libr. 2. & Crauet. conſ. 226. nu. 3. ſed fratri prodeſt alimenta in domo propria ſorori præſtare, nec hoc nocet matri: apud fratrem ergo ſoror educanda erit. ita interrogatus aliquando reſpondi pro D. Hannibale Dionyſio Foſſanenſi Pedemontano, & ex reſponſo illo ita iudicatum fuit. & ſunt hæc annotanda pro interpre-
14 tatione relati † ſtatuti Brixiæ 60. nam licet illud ſtatutũ videatur præferre omnibus matrem & auiam, attamen credo fratrem eſſe præferendum ipſi matri, ex quo paulò antè ſtatutum in tutela præfert fratrem matri, ergo & hoc in caſu, cùm vna pars alteram declaret. l. vtrum. de petitio. hæred. & dum ſtatutum ſubijcit, Iudicis arbitrio relinqui, intelligitur nõ ſolùm ratione ſuſpicionis, ſed etiam ratione ordinis præferendorum in educatione: & ideo ſuo arbitrio Iudex vnum alteri præferre poteſt. & vbi ceſſat in

Universidad de Deusto
Biblioteca

fratre iusta suspicio is omnibus anteponendus est. & subijcit statutum, nisi à testatore prouisum sit. intelligo ego siue expressè, siue ex coniecturata voluntate. Quæ sanè declaratio procedit, etiam si sorori vel fratri substitutus hic frater esset, nam adhuc ex iustis relatis rationibus educari apud eum debet. Licet
15 enim affirment multi † pupillum non esse educandum penès substitutum, cùm suspicio infidiarũ subesse præsumitur, quemadmodum probat. l. prima. ff. vbi pup. educa. deb. & l. vlt. C. eo. & responderunt Bald. consil. 487. Pupilla morari debet. lib. 5. Iaf. consil. 237. in fine lib. 2. & cons. 53. colum. penult. verfic. Aggredior. in fine lib. 3. Afflictus decis. 183. numer. 5. Gramm. at. decis. 55. num. 4. in fine. Paris. consil. 56. nu.
16 6. lib. 1. Cravet. cons. 18. num. 3. attamen suspicio hæc in extraneo substituto, non † in fratre à relatis Doctoribus consideratur. Hinc respondit Barba. consil. 60. col. 14. lib. 3. illam suspicionem exorientem ex spe successionis, non considerari in personam matris: ergo idem & in fratre, qui & si non esset substitutus ab
17 intestato, tamen ei succederet. Sic in † auunculo substituto, respondit Soc. Sen. d. cons. 193. col. vlt. libr. 2. qui dixit, vitæ bonitatem hanc suspicionem diluere. agat ergo in hac re Iudex, ac si ipsius pupilli pater foret, vt admonet Baldus à Craue. cons. 18. num. 3. relatus. Ex his finiri & illa iuris quæstio potest, quam disputauit Bart. quæstione 16. Quæritur vtrum. nem-
18 pe, an pupilla penès eius sponsum educari possit. affirmat tandem Barto. Iudicem pro arbitrio posse decernere, vt apud sponsum educetur, & non educetur pro sponsi qualitate: vt apud eum. cuius doctrina hac in re est admodum notatu digna.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur quantitas, & qualitas alimentorum præstandorum pupillo.*
2 *Alimenta pro quantitate patrimonij esse præstanda.*
3 *Alimenta ex reditibus, non ex proprietate præstari oportere.*
4 *Alimenta augeri aucta persona.*
5 *Statutum Veronæ lib. 2. cap. 79. sub Rubr. De alimentis præstandis patri declaratur.*
6 *Statutum Mediolani cap. 312. sub Rubric. De vxore defuncti alimentanda, declaratur.*
7 *Alimenta quomodo præstanda filiæ dotatæ.*
8 *Filio spurio, vel naturali legatum, ob alimenta legatum censeri.*
9 *Alimenta spurio & naturali præstanda. Iudicis arbitrio præstari.*
10 *Alimentorum causa quod spurio relictum est, ad eius hæredes non transit.*
11 *Alimenta quomodo præstanda seruo, qui in seruitutem à domino vendicatur.*
12 *Dies cum paupere litigans, quas litis expensas ei submini-strat.*
13 *Filio petenti bona paterna, litis sumptus sunt submini-strandi.*
14 *Alimenta sunt præstanda Iudicis arbitrio promoto ad clericatum, si aliunde ei non fuit à promouente promissum.*

CASVS CLXIX.

ALIMENTA QVOMODO sint præstanda pupillo, filiæ dotatæ, spurio, pauperi, seruo, & Clerico.

CVM non modò locus educationis pupillorum in Iudicis arbitrio (vt iam diximus) sit, verùm etiam † alimentorum qualitas, quantitasq;, vt ait Iureconsi. in l. 2. ff. vbi pupil. educ. morariq; debet. quod à nostris recipitur, vt apud Baldum. l. vo-
1 luntatis. col. 2. vers. Quæro nunquid. C. de fideicom. Alex. cons. 72. num. 7. lib. 5. Cravet. cons. 189. num. 10. supereſt, vt hoc in casu, de his verba faciamus. Iudicis ergo partes erunt primò considerare patrimonij
2 † quantitatem, & pupillorum qualitatem, vt in ea. l. 2. probatur. & in l. 3. in princ. vers. modum. eo. quæ
3 sanè iura intelliguntur ex † reditibus, non autem ex alienatione proprietatum præstanda esse alimenta. ita Bart. l. penult. de alime. & cib. leg. Decius l. Diuus Pius. in fi. de reg. iur. Cravet. cons. 199. num. 11. Goza. cons. 95. num. 4. Alex. cons. 100. in fin. lib. 1. Bologn. in additio. ad consilia Io. de Ana. cons. 13. quem est secutus Cravet. cons. 219. in fi. idem respondit Roland. à Valle. cons. 22. num. 21. lib. 1. Erit etiam habenda ratio consuetudinis regionis, vt respondit Anchar. consil. 383. in fin. quem secutus est Craue. d. cons. 189. in fin.
4 Franc. de Marchis. q. 118. num. 2. parte 2. † Augentur etiam alimenta, vt ipsa pupilli persona augetur. ita Gozad. d. cons. 95. num. 4. post alios à se relatos. probat. l. cùm vnus. §. vlt. de alim. & cib. leg. fic considerari debet consuetudo familiæ. Paris. d. cons. 98. in fine lib. 2. post Picum in l. Titia. §. Titia cùm nuberet. numer. 156. de leg. 2. & eo loci scribit Picus alimenta præstãda esse ex reditibus, nec aliquo modo esse alienandas proprietates. & subdit prius esse soluendum æs alienum. & ideo scribit, filium grauatum præstare matri alimenta, posse in primis deducere æs alienum, deinde propriam legitimam, & deinde ex reditibus qui supererunt, alimenta præstare. atq; ita sunt declaranda statuta, quæ volunt patrem debere præstare alimenta filio, & econtrà, secundũ patrimonij quan-
5 titatem: vt extat statutum † Veronæ lib. 2. cap. 79. sub Rubr. De alimentis præstandis patri. ita etiam declarantur plura † statuta Mediolani, vt cap. 312. 313. cùm
6 alijs subsequentibus. vbi agitur de alimentis præstandis vxori & descendentibus defuncti.

Dubitari tamen aliquando contingit in filia, cui
7 à patre dos assignata fuit, quomodo † alimenta decernenda sint. Cravet. cons. 189. num. 9. 10. censuit esse taxandam iuxta quantitatem dotis. quod probat text. in l. cùm nimis. §. vlt. de alim. & cib. leg. Baldus cons. 37. In restitutione. in 4. dubio. lib. 2. qui idem esse affirmarunt, quando dos solùm esset promissa. ex d. §. vlt. idem censuit Roma. singu. 532. Dicit textus. Parisius consilio 98. num. 28. libr. 2. Simile & illud est, cùm dicimus patrem posse aliqua filio illegitimo relinquere alimentorum causa, iuxta capitul. cùm haberet. de eo, qui duxit in matrimo. quam pol. per
8 adulte. nam si simpliciter † aliquid relictum, vel donatum fuit, intelligitur ob causam alimentorum. ita respondit Ruinus consil. 124. num. 8. 9. lib. 1. hæc
9 ergo † alimenta intelliguntur Iudicis arbitrio relicta. ita Palæotus tracta. De nothis spurijs & filijs. cap. 45. num. 8. post Baldum in l. eam quam. nume. 41. C. de fideicomm. qui etiam affirmant illud, quod
10 pro alimentis relinquitur, non transire ad hæredes spurij, sed ad successores & hæredes patris. idem affirmauit Decius consil. 312. num. 4. Ruinus cons. 103. in fine lib. 3. Roland. à Valle. consilio 74. nume. 49. 51. libr. 1. Ripa l. 1. numero 67. solut. matrimon. qui idem dixerunt in dote relicta filiæ spuriæ, quæ reuertitur ad hæredes patris. & differt hæc iuris sententia ab illa, quam in casu sequenti 170. nume. 26. nempe, quòd

quòd fundus pro alimentis relictus acquiritur ratione proprietatis alimẽtario, & ob id ad hæredes transmitti. nam ibi is alimentarius proprietatis capax est: quòd non est in proposito casu nostro. sed hæc vt extra rem non prosequor. Simile etiam illud est quod constitutum est à Constantino in l. vltim. vers. quòd si ei. C. de ord. cog. quando aliquis prætendit aliquẽ seruum suum esse, atque ita eum in seruitutem vendicare vult, & is negat, si is, qui se Dominum prætẽdit, bona aliqua abstulit ab illo, quem seruum suum esse dicit, ei omnia restituere debet, cautione tamen à seruo prætenso præstita, salua fore bona, si se seruũ esse constabit. si verò cauere is non poterit sequestrari bona illa debeat: ex illis tamen tantùm concedendum est huic seruo, vt in † alimoniã, & litis sumptus
11 impendere possit, quatenus ratione alimentorum, & litis bona conceduntur eo loci statuit Constantinus esse Iudicis arbitrio moderanda. id quod ibi annotarunt Bald. & cæteri omnes, id quod casui nostrò conuenit. Quod autem de expensis litis dicitur, credo nullum versari arbitrium Iudicis, quoniam satis earum quantitas cognita esse potest. id quod erit ad
12 declarationem illius Doctorum sententiæ, qui dicũt, diuitem subministrare debere impensas litis pauperi, contra quem litigat, vt affirmauit Guido Papæ. q. 461. quem est secutus Craue. consilio 164. quam tamẽ minimè veram crediderunt Boerius quæstion. 303. & Didacus lib. pract. quæstio. capitul. 6. nu. 5. qui in foro Guidonis opinionem non obseruari scribit. nisi eam declaremus vt declarat Alciat. trac. præsum. reg. 3. præsum. 9. num. 5. Vbi verò esset vera, impensæ litis præstarentur non arbitrio Iudicis, sed vti indies fiunt. Erit etiã vtile eo casu, cùm filius petit bona paterna atque ita de inofficioso agit. nam sine dubio ei
13 litis † sumptus subministrãtur ex hæreditate patris. l. si instituta. §. de inofficioso. ff. de inofficc. testam. qua de relatè apud Didacum dict. capitul. 6. numero quinto. Boer. quæstion. 324. numero quarto. & alibi fæpe. Simile dicimus ex cap. Episcopus. de præben. & ibi glossa in verbo, necessaria. quando aliquem ad or-
14 dines † sacros Episcopus promouet, nec is promotus habet vnde se alat, ei necessaria alimenta ex proprio concedere debet. intelligitur necessaria, secundum qualitatem, & consideratis facultatibus Ecclesiæ. vt ibidem declarat dict. glo. & Abbas eo loci. quòd totũ à Iudicis arbitrio pendet. & glossam illam probauit in specie hac Ripa lib. primo. respons. capitul. 14. num. 7. ita alimenta carcerato præstantur à commentarien si arbitrio Iudicis, vti decidit Franc. de Marchis. q. 118. part. 2.

SVMMARIVM.

1 *Transactio super alimentis cum Prætoris decreto fit.*
2 *Transactio de alimentis ex contractu acquisitis sine decreto Prætoris fieri potest.*
3 *Ratio cur de alimentis testamento relictis non licet sine decreto Prætoris transigere, cum tamen in contractibus diuersum sit: ex Alb. Alexand. Decio, Duar. & alijs.*
4 *Roberti Aureliani consideratio aduersus Duarenum explosa.*
5 *Roberti Aureliani ratio diuersitatis inter contractus & vltimas voluntates super transactione alimentorum reiecta.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando super alimentis transigi debeat.*
7 *Transigendi de alimentis causa est domicilij mutatio.*
8 *Alimenta esse in domicilio grauati præstanda.*
9 *Alimenta esse præstanda in domo grauati illa præstare.*
10 *Alimenta vxori relicta in domo hæredum præstanda esse.*
11 *Statutum Brixiæ 193. in ciuilibus, sub Rub. De successione ascendentium dum vult fœminas esse alimentandas donec nubent declaratur: quo in loco præstanda erunt alimenta.*
12 *Alimenta extra domum hæredis præstanda sunt, cùm illa salua honestate cum illo habitare non potest.*
13 *Alimentarium probare debere, se non posse cum hæredibus habitare.*
14 *Alimenta extra domum hæredis præstanda sunt, cùm ille alimentarius ob sæuitiam hæredis cum eo habitare non potest.*
15 *Iudicis arbitrio relinquitur quæ iusta causa sit, qua alimentarius cum hærede habitare non possit.*
16 *Alimentarius iustam habet causam non habitandi cum hærede, si cum illo litem habet.*
17 *Alimenta extra domum esse præstanda, si casu fortuito in domo hæredis præstari non possunt.*
18 *Alimenta extra domicilium hæredis esse præstanda cùm domicilium is alimentarius, vel hæres vult mutare.*
19 *Alimenta extra domum præstari vxori, quando intellexerit testator.*
20 *Transigi de alimentis potest, cùm præsentis pecuniæ omnino opus est.*
21 *Transigi de alimentis potest cùm relicta sunt à pluribus quos conuenire difficile est.*
22 *Iudicis arbitrio relinquitur modus transigendi de alimentis.*
23 *Personæ qualitas consideranda est in transactione alimentorum.*
24 *Sequioris dictio quid.*
25 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando alimentarij volint fundum ad alimenta relictum distrahere.*
26 *Fundi proprietas est alimentarij cum fundus pro alimentis est relictus.*
27 *Transactio de alimentis facta ad habitationem, & vestiarium non pertinet.*
28 *Alimentorum appellatione in præiudicialibus alimentario non venire habitationem & vestiarium.*
29 *Alimentorum appellatione in fauorabilibus, quæ veniant.*
30 *Vestes venire alimentorum appellatione.*
31 *Transactio de alimentis Prætoris decretum non requirit, cùm conditio alimentarij melior efficitur.*
32 *Transactio de alimentis à testatore permissa sine decreto celebrari potest.*
33 *Transigi de alimẽtis præteritis potest sine decreto Prætoris.*

CASVS CLXX.

QVANDO DE ALIMENTIS transigere liceat, qua solennitate transigatur, & alimentorum appellatione quæ veniant, plena manu declaratum.

CVM de alimentis non pauca superiore casu dixerim, alia nonnulla hic referre statui. cùm itaque de alimentis transactio † fit, non leuis adhiberi solet solemnitas: si quidem sua oratione in senatu habita effecit Diuus Marcus, ne aliter alimentorum transactio rata esset, quàm auctore Prætore facta: quemadmodum recenset Vlpianus in l. cùm hi. in princi. ff. de transi. quòd verè intelligitur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Igitur, cũ alimenta vltima teſtatoris voluntate relicta ſunt. quare alimentorum fauor & vltima ipſa voluntas ſimul hoc operari conſiderauit Bart. d. l. cum hi. in princip. num. 6. quò fit, vt, ſi alterum eorum deſit, tranſactio ſine Prætoris auctoritate obtinere in-
2 cipiat, quemadmodum † ſi ex contractu debeantur alimenta. id quod in ſpecie annotarũt omnes in l. de alimentis. ibi Iaſ. num. 2. & Decius nu. 12. C. de tranſ-
3 act. diuerſitatis † rationem præter eos conſiderauit Duarenus. lib. 1. diſputa. anniuerſ. capitul. 44. quoniã veriſimile eſt teſtatorem voluiſſe alimenta particulatim potius legatario relinquere, quàm ſummam integram ſemel præſtari. quòd ipſi proſpicere voluerit, ne deuorata ea pecunia mendicare cogatur. argumento. l. eum qui. ff. de ann. lega. quæ ratio, inquit Duarenus, ceſſat in his, quæ ex contractu debentur. obligatio enim, quæ ex conſenſu contrahentium orta eſt, cur eorundem conſenſu non diſſoluetur. l. prout quiſque. ff. de ſolut. hæc ratio in ſpecie perpenſa fuit ab Alber. & cæteris in d. l. de alimentis, vt ibidẽ recenſent Curt. Sen. numero 6. & Decius nume. 12. &
4 Alcia. num. 7. Nec huic rationi aduerſatur illa conſideratio, quam facit † Robertus Aurelia. lib. 4. ſenten. iuris, c. 19. nempè alimenta ex contractu ab alio celebrato poſſe deberi: putà, ſi ſuperſtes parẽs ſtipulatus ſit alimentorũ nomine mihi quid dari, alitervè tractione ab alio id effectum ſit. nam ſi rectè perpendemus, clarè patebit, illam ſtipulationem non niti atq; fundari ex perſona ſtipulantis, ſed illius cuius nomine fit ſtipulatio. Hinc non alia ratione quàm hac ipſa opinor factũ, vt alteri ſtipulari nemo poſſit. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. de verbo. obligat. eadem ergo eſt in omnibus ratio. Aliam tamen diuerſitatis rationem
5 perpendit is † Robertus, nempè hoc in vltimis teſtatorum diſpoſitionibus factum, quòd cum & fauorabilis ſit & alimentorũ & diſpoſitionis teſtatoris cauſa, teſtatorem noluiſſe vllo pacto alimenta legatario auferri, vt perpetuò haberet, quo vitam tueretur, dũ ita menſtruum aut annuũ id ei perſolueretur. arg. l. Caio. §. Imperator. & l. pecuniæ. ff. de alim. & ciba. leg. Verùm dubitabilis eſt ratio hæc, quandoquidem nec cum decreto ſuper alimentis tranſigi poſſet, ſi tã præciſa eſſet, ne perpetuò auferantur relicta alimenta, teſtatoris voluntas. Cùm ergo de alimentis præ-
6 ſtandis fit tranſactio, Prætor ſeu † Iudex interuenire debet, & pro ſuo arbitrio æſtimare an vel ne tranſigendum ſit. dict. leg. cum hi, in princip. ibi, ſolet igitur. Iudex autem cauſa cognita procedere debet. d. l. cum hi. §. vltim. in cuius quidem cauſæ cognitione tria ſpectare debet Iudex, quæ tranſigendi cauſa ſit, qui modus, deinde tertiò quæ ſint tranſigentiũ perſonæ. d. §. vlt. Quò ergo cauſam iuſtam tranſigendi dicendum eſt, hanc eſſe in Iudicis arbitrio, nec enim ſolùm iuſtæ cauſæ illæ æſtimantur, quæ enumerantur in d. l. cum hi. §. cauſæ, cùm exempli loco illa ſint. quæ ſanè exempla reſtringere nõ ſolent. §. hactenus. inſt. de grad. cum ſimilibus. id quod clariſsimè oſtẽdunt verba d. §. cauſæ. ibi, aut ſi alia quædam cauſa ſit (vt plures ſolent incidere) quæ Prætori ſuadeat tractionem admittere. vna ergo atque prima ennume-
7 rari poteſt cauſa ab Vlpiano. d. §. cauſæ. relata, cùm † alibi domicilium hæres, alibi alimentarius habet: aut ſi domicilium deſtinet transferre alter eorum:
8 ſunt enim præſtanda † alimenta in loco, vbi hæres domicilium habet. quod ex d. §. cauſę. ſatis probatur, & ibidem annotarunt Bart. & cæteri. idem Barto. in tract. De alimentis. nu. 24. idem cẽſuit ex recentioribus Ioſeph Ludouicus deciſ. 46. num. 9 imò grauatus
9 præſtare † alimẽta in domo propria præſtare debet. ita Barto. in l. Caio. §. Imperator. ff. de alim. & ciba. leg. idem conſil. 211. Quidam ſibi. nu. 5. libro primo Bal. conſi. 484. Caſus. lib. 4. Alexan. conſil. 100. in prin. lib. 1. conſi. 132. nu. 2. lib. 4. & conſil. 178. num. 5. lib. 6. Soc. Sen. conſilio 286. col. vlti. lib. 2. Iaſ. l. diuortio. in prin. num. 24. fol. matr. Ruinus conſilio 45. num. 5. 6. & conſilio 80. num. 3. lib. 2. idem affirmauit Picus in l. Titia. §. Titia cum nuberet. num. 159. de leg. 2. qui idẽ
10 eſſe ſcribunt, cùm † teſtator vxori ſuæ relinquit alimenta: nam in ipſius hæredis domo præſtanda illa ſunt. id quod ad maius grauati hæredis commodũ factum creditur, cùm illum minus quàm fieri poteſt grauare teſtator velit. l. vnum ex familia. §. ſi rem. de leg. 2. ſi itaque alibi, quàm in domo præſtanda erunt alimenta, cauſa cognita faciendum hoc erit. id quod
11 vtile etiam eſt ad interpretationem ſtatuti † Brixiæ in ciuilibus, cap. 193. ſub Rubr. De ſucceſsione aſcendẽtium. quo eſt ſtatutum fœminas per maſculos excluſas, eſſe à maſculis alẽdas donec matrimonio collocentur. intelligitur ſtatutum ſecundum Ius Commune, vt in domo hæredum alimenta percipiant, niſi iuſta ſubſit cauſa recedẽdi, & aliò commorandi adſit. quas cauſas mox ſubijciam.

Caſus etenim eueniunt pluries, quibus alibi quã in hæredis domo conuenit alimenta præſtare. vt pu-
12 tà, cùm præſtanda ſunt † alimenta mulieri, quæ ſalua honeſtate cum hæredibus commorari non poteſt: nec enim poſſe dicimus, quæ cum honore non poſſumus. l. nepos Proculo. de verbo. ſignifi. hoc itaque caſu extra domum præſtanda ſunt alimenta, atque ita iuſta eſt cauſa mulieri mutandi domicilium. ita Bald. in l. 1. & ibi Iaſ. num. 4. C. de legatis. Rola. conſilio 22. num. 11. lib. 1. Picus d. §. Titia cum nuberet. num. 159. verſi. quartò limita. qui illud poſt Ancha. conſilio 255.
13 in fine ſcribit, † alimentarium probare debere ſe cũ hæredibus commorari ſalua honeſtate non poſſe, q̃d affirmarunt & Iaſ. l. diuortio. in princip. numero 25. ſolu. matrim. in l. 1. nume. quarto. C. de legatis. Alex. conſil. 100. nu. 3. lib. 1. & Alcia. reſpo. 552. num. 2. Rolã. d. conſilio 22. nume. 18. lib. 1. Idem eſt ſecundum Picũ
14 eo loci verſicul. tertiò limita. cùm ob † immodicam ſæuitiam, & malos mores hæredis cum eo alimentarius habitare non poſſet. quòd affirmarunt Bal. auth. quod locum. C. de colla. & Caſtr. conſil. 388. eſt fortè conſilium 425. Viſo caſu ſupraſcripto. col. vlt. verſi. de alimentis verò. lib. 2. in nouis. qui ſenſit in his verſa-
15 ri † Iudicis arbitriũ, vt ex perſonarum qualitate Iudicet, an veriſimiliter ſubſit futuræ turpitudinis ſuſpicio, vel inſupportabilis illa ſæuitia. id quod expli-
16 cauimus fuſius infrà in caſu 250. Similis eſt cauſa † quando inter hæredem & alimentarium orta eſſet lis & inimicitia. nam hæc eſt iuſta cauſa ne ſimul habitent. ita Iaſ. conſi. 44. in 2. dubio. li. 1. idẽ ſcripſit Ioſeph Ludouicus deciſ. 46. nu. 10 Rolan. conſi. 22. n. 12. lib. 1. qui num. 14. ſimilem cauſam adfert, puta, ſi hæredes bona teſtatoris inter ſe diuiſerunt & communem habitationem ſepararunt. quod in ſpecie cõſuluiſſe Ruinum ſcribit conſil. 80. 81. lib. 2. Eſt etiam iu-
17 ſta cauſa præſtandi extra domum † alimenta, cùm caſu aliquo fortuito cõtingenti, vel in hæredis, vel alimentarij perſona in hæredis domo præſtari non poſſunt. ita omnes in l. 1. C. de lega. & Picus d. §. Titia cũ nuberet, num. 159. verſi. quintò limita. Hæc eadem cauſa conſiderari poteſt cùm in domo ipſius alimen-
18 tarij alimenta † præſtari voluit teſtator, & mutare is vult domicilium. ita quòd maius eſſet hæredis incõmodum in nouo domicilio præſtare. hoc ſenſit Vlpianus dict. §. cauſæ, in illis verbis, aut ſi dom cilium deſtinet transferre alter eorum. ſunt hæc duo ſeparata, præſtare alimenta in loco domicilij hæredis, & præſtare in domo hæredis. de ſecundo iam dictum eſt ſuprà.

ſuprà. in loco verò domicilij hæredis præſtanda ſunt
19 cùm teſtator, † vel verbis, vel coniectura id expreſsit. vt ſi dicat teſtator, relinquo vxori meæ alimenta ſi Patauij commorabitur. non intellexit hic teſtator, mulierem neceſſe habere cum hæredibus teſtatoris habitare. ita Barto. ex illo text. in l. qui concubinam. §. vxori. de leg. 3. Picus d. l. Titia. §. Titia cùm nuberet. nu. 159. verſi. ſecundò limita. de leg. 2. Ratio, quoniã ſi teſtator ſenſiſſet vxorem ſuam debere cum hæredibus habitare, facilè illi fuiſſet verbum addere, & ſi in domo cum hæredibus habitauerit: iuxta text. l. Vnicæ. §. ſinautem ad deficientis. C. de cadu. tollen. Coniectura etiam adduci poſſumus teſtatorem voluiſſe præſtari alimenta non in domo hæredis, ſed in loco domicilij. vt ſi alimentarius vxorem & filios habeat, quos relinquere veriſimiliter noluit teſtator: ideò ſeparatim ab hæredib. legata alimenta præſtanda ſunt. ita Ana. conſi. 54. col. 2. & Rola. d. conſi. 22. nu. 13. lib. 1. idem etiam ſi iam tempore illius diſpoſitionis habitatio hæredis & alimentarij erat ſeparata, & non niſi magno cùm alimentarij incommodo iungi cum habitatione hæredis poterat. ne igitur teſtator plus incommodi, quàm vtilitatis alimentario adferre voluiſſe videatur, dicendum eſt, nõ in domo hæredis, ſed in loco domicilij alimenta eſſe præſtanda. atque ita intelligo Fulgo. & Angeli opinionem, quã probat Iaſ. d. l. cum hi. §. vlt. nu. 10. ſi ergo alter eorũ mutare velit domicilium, tranſigi de alimentis poteſt. Opinor tamen nullam eſſe Prætoris auctoritatẽ cognoſcere, iuſta an ſit, vel minus cauſa mutationis domiciliorum, cùm in vtriuſque facultate poſitum ſit mutare. ſolùm itaque Iudex hoc caſu cognoſcet, qualis eſſe debeat de alimẽtis ob domicilij mutationem tranſactio.

20 Secunda iuſta tranſigendi de alimentis cauſa eſt, ſi cauſa aliqua vrget præſentis pecuniæ. d. §. cauſæ. vt ſi filia iam diu nubilis eſt, tunc matrimonio copulãda, vel captiuus filius redimendus. qu bus exemplis vtuntur in re hac Odoffredus & Fulgo. d. l. cum hi. §. cauſæ. & ibidem Iaſ. d. §. vlt. nu. 11.

21 Tertia cauſa eſt cùm † à pluribus alimẽta relicta ſunt. & difficile eſt omnes conuenire. d. §. cauſæ. ibi, aut ſi à pluribus. nam tranſigi & paciſci poteſt, vt hæredum vnus illa præſtet. l. 3. in principio. ff. de alim. & ciba. leg. quam in hanc ſententiam citarunt gloſſa, Barto. & alij. d. §. cauſæ. ſi quidem diſpendiola eſt particularis ſolutio. leg. 3. primo reſpon. ff. fam. erciſc. imò poteſt Iudex cogere vnũ pro omnibus præſtare hæc alimenta. ita Myſingerius ſing. obſer. centu. 1. obſer. 63. Hinc dicimus, creditorem cogi non poſſe recipere particulares ſolutiones. l. tutor. §. Lucius. ff. de vſuris. & egregiè explicant Soci. Iun. conſilio 147. num. 1. 2. 3. lib. 1. & conſilio 85. nume. 19. lib 2. & Curtius Iun. conſilio 29. colum. vltim. verſi. præterea. cæteras verò cauſas pro ſuo arbitrio Iudex conſiderabit.

Quò ad modum tranſigendi ſuper alimentis, ver-
22 ſatur etiam non mediocre † Iudicis arbitrium: nam is quantitatem pecuniæ æſtimare debet, quantũ ſcilicet ſit pro illis præſtandum. d. l. cum hi. §. modus, & qualis ſit hic modus conſiderandus.

Quo ad perſonam alimentarij, duo vult conſide-
23 rari Vlpianus, † ætatis qualitatem, deinde perſonæ induſtriam. aliter enim eſt tranſigendum pro puero, aliter pro iuuene, aliter pro ſene. rurſus aliter pro viro induſtrio, aliter pro ignauo & ſegni, inertique, ex
24 verbis ipſius Vlpiani ibi, an † ſequioris, qui de alimẽtis pendeat. & eo loci annotauit Egumarius Baro legendum eſſe ſegnioris: quã lectionẽ probauit Duarenus. li. 2. diſputa. anniuerſ. cap. 31. quamquam Iacob. Cuiacius vir apprimè doctus li. 1. obſerua. c. 3. ſequioris legendum eſſe credat. qua in re non contendo. Erit etiam cõſideranda perſona teſtatoris relinquẽtis alimenta, cuius conditionis ac propoſiti fuerit, cũ alimenta reliquit. quæ omnia à Iudicis arbitrio pen-
25 dent. † Iudicis quoque arbitrium verſatur in tranſactione alimẽtorum, vt quando vni pluribusvè fundus ad alimẽta fuerit relictus, velintque eum diſtrahere. d. l. cum hi. §. ſi vni, quo reſponſo intelligimus
26 proprietatem fundi relicti ad alimenta † eſſe ipſius alimentarij. quod ibidem annotarunt gloſſa & Bart. & probarũt alij plures. quos ſecuti ſunt Marſilius ſingu. 414. Teſtator. & Ferratius cautela. 2. col. 3. verſic. ſecunda cautela. quare is fundus ad hæredes tranſmittitur, vt eſt magis recepta Doctorum opinio, auctore Iaſ. d. §. ſi vni, num. 5. nec differentia adhibenda eſt aliqua, quòd inter ſe alimentarij fundum diſtrahere velint, vel in extraneum, cum eadem ſubſit ratio: nempè, ne alimentis careat alimentarius. quod Bartolo & cæteris placuit. Iudicis etiam arbitriũ verſatur de quibus facta cenſeatur tranſactio, vt ſi de ali-
27 mentis ſit tranſactum, non cenſeri tranſactum, † de habitatione & veſtiario. ita etiam Iudicis arbitrio de calceario tranſigendum eſt. quod expreſsè affirmat Vlpianus d. l. cùm hi. §. qui tranſigit. quo textu clarè intelligimus in odioſis ſeu alimentario præiudicia-
28 libus appellatione † alimentorum, non venire nec habitationem nec veſtiarium. quod eo loci annota-
29 runt omnes. econtrà autem in fauorabilibus, & † alimentario vtilibus appellatione alimentorum habitatio continetur. l. legatis. ff. de alim. & ciba leg. Alexand. conſilio 178. col. vlt. lib. 5. Io. de Ana. conſilio 37. Practicus Papienſis in forma libelli pro legato rei ſingularis, in glo. 1. numero 65. Soc. Sen. conſil. 61. in fin. lib. 2. Rolan. conſi. 22. nu. 1. lib. 1. qui poſt relatos ſcribit, inter alimenta connumerari † veſtes, pelles etiã
30 lectum & culcitram, calcearium, aquam venalem, & præceptorum ſalaria. Iudicis verò arbitriũ & de-
31 cretum ceſſat, cùm † alimentarius tranſigendo ſuam conditionem meliorem reddit. dict. leg. cum hi. §. eã tranſactionem. ibi Bar. numero 2. & cæteri omnes. ff. de tranſact. Decius. l. de alimentis. numero 12. verſic. ſecundò fallit. C. eo. Alcia. nu. 4. Ceſſat etiam decre-
32 tum & arbitrium, quãdo ex teſtatoris alimenta † relinquentis tranſactio eſſet de illis permiſſa. Decius d. l. de alimentis. in fin. Alcia. nu. 5. arg. l. 1. §. 1. ff. de reb. eorum. de quo ſatis præcedenti caſu. Ceſſit etiam eũ
33 de iam præteritis † alimentis tranſigitur. d. leg. de alimentis. vbi omnes rationem reddunt. Cæteras ſciens nunc prætereo.

SVMMARIVM.

1 *Alexandri Seueri Imperatoris bonum inſtitutum.*
2 *Minorum prædia ſine Prætoris decreto alienari non poſſe.*
3 *Iudicis arbitrio multa tribui in interpoſitione decreti ſuper alienatione bonorum minoris.*
4 *Minorum bona ſine cauſa, & decreto alienari non poſſe.*
5 *Minorum bona alienari poſſunt, ſi æs alienum vrget.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando æs alienum vrgere dicatur, vt bona minorum alienari poſſint.*
7 *Vrgere quid ſit.*
8 *Cauſæ cognitio adhibenda eſt, an creditor inſtet, vel non, vt bona minoris alienari poſſint.*
9 *Iudex debet ſe inſtruere de bonis minorum antequam prædiorum alienationem permittat.*
10 *Synopſis quid.*
11 *Minorum prædia non eſſe alienanda cum pecuniæ extant.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

12 *Iudicis arbitrio relinquitur, an pecuniæ minoris in negotiationibus collocatæ, sint potius distrahendæ quàm prædia.*
13 *Minorum prædia alienari non debent, cùm alia extant bona, quæ commodius alienari possunt.*
14 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæres minorum præter prædia. commodius alienari possint.*
15 *Prædia minorum pignori dare, vel alienare vtilius an sit, Iudicis est arbitrium.*
16 *Prætoris decretum quale esse debeat in alienatione, vel pignoris datione prædiorum minoris.*
17 *Antonius Corsetus singu. in verbo Decretum, reprehensus.*
18 *Decretum alternatiue interponi non posse.*
19 *Baldus reprehensus in l. si pupillorum. §. si Prætor. ff. de rebus eorum.*
20 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod minoris prædium ex multis debeat alienari.*
21 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ quantitas rei minoris alienari debeat pro solutione æris alieni.*
22 *Minoris prædium cùm alienatur, tutoris vel curatoris auctoritas interuenire debet.*
23 *Minoris bona cum ex causa alienantur, probari causa debet.*
24 *Iudici asserenti causam alienationis bonorum minoris esse iustam, non credi.*
25 *Decretum Prætoris in alienatione bonorum minoris probari potest iniustum.*
26 *Minoris bona cum alienantur, solennitates omnes vna scripturæ comprehendi debent.*
27 *Minoris bona cum alienantur, subhastari debent.*
28 *Subhastatio bonorum minoris per 20. dies fieri debet.*
29 *Statutum Patauinũ sub Rubric. De alienationibus. c. 1. quo bona minoris alienari permittitur, declaratur, & paulò infra.*
30 *Minorum bona vt vendi, ita nec pignori dari non possunt.*
31 *Minor non potest dare pignori fundum à se emptum.*
32 *Statutum Papiæ 119. in ciuilibus sub Rubri. De modo & forma obligandi minorem, declaratur.*
33 *Decreti forma cùm res minoris pignori datur.*
34 *Minorum bona sine decreto diuidi non posse. & ibidem de multiplici bonorum specie.*
35 *Diuisio alienationis est species.*
36 *Minoris bona ex causa diuidi possunt, vt si socius, vel frater est rixosus: vel si aduersarius ad diuisionem prouocauit.*
37 *Diuidi possunt minoris bona, si socius illa dilapidat.*
38 *Statutum Patauinum sub Rubric. de alienationibus & obligationibus. cap. 1. dum prohibet diuisionem bonorum minoris, declaratur.*
39 *Decreti forma in diuisione bonorum minoris.*
40 *Minor sine prætoris decreto de bonis suis transigere non potest.*
41 *Statutum Patauinum sub Rubr. De alienationibus. capitul. primo. extenditur procedere etiã quòad transactionem.*
42 *Decreti forma in transactione bonorum minoris.*
43 *Minor de rebus suis compromittere non potest.*
44 *Compromittere non possunt nec tutores, nec curatores de rebus minorum.*
45 *Statutum Patauinum sub Rubri. De alienationibus. c. 1. extenditur etiam ad compromissum.*
46 *Minor bona sua donare non potest.*
47 *Donare non potest minor bona sua etiam ob causam nuptiarum.*
48 *Dotem sine decreto mulier minor constituere non potest.*
49 *Statutum Patauinum sub Rub. De alienationibus. c. 1. corrigit Ius Commune, dum concedit minorem sine decreto posse donare propter nuptias, & dotẽ constituere.*
50 *Minor non potest insolutum dare bona sine decreto Prætoris.*
51 *Insolutum dationem emptioni & venditioni æquiparari.*
52 *Minor non potest repudiare delata bona sine Prætoris decreto, ibidem declaratur.*
53 *Mulier sine consensu consanguineorum ex forma statuti requisitorum potest hæreditatem nondum agnitã repudiare.*
54 *Pater tutor filij emancipati alienare non potest bona filij sui minoris sine decreto.*
55 *Minor non potest sine decreto Prætoris alienare bona, quæ alias eius pater habebat venalia.*
56 *Minor non potest sine decreto alienare fundum emphyteuticum.*
57 *Minor non potest sine decreto alienare argenti fodinas, salinas & his similia.*
58 *Emphyteuticus fundus quis.*
59 *Minor non potest sine decreto alienare fundum à se bona fide possessum.*
60 *Fundum sterilem sine decreto minor alienare non potest.*
61 *L. obæs. C. de prædijs minorum. declaratur.*
62 *Minor non potest sine decreto alienare fundum inutilẽ, vt vtilem emat.*
63 *Minor non potest sine decreto alienare fundum, etiam ad euidentem suam vtilitatem.*
64 *Statutum Patauinum sub Rubric. De alienationibus. c. 1. in illis verbis, alienationem esse minori potius vtilẽ quàm damnosam. declaratur.*
65 *Minor non potest sine decreto alienare prædia, etiam in affines & sanguine coniunctos.*
66 *Minorum prædia alienari non possunt sine decreto, etiam ob debitum fiscale.*
67 *Minorum prædia sine decreto alienare non posse ex testatoris dispositione.*
68 *Transigi de alimentis sine decreto potest, cùm ita testator cauit.*
69 *Statutum quòd minoris promissio non valeat, non procedit cùm ipse testator de re minoris promisit.*
70 *Voluntatem ex actu nullo declarari.*
71 *Minoris prædium sine decreto alienari potest, cùm iussu Prætoris fuit pignori captus.*
72 *Minoris fundus ob rem iudicatam sine decreto alienatur.*
73 *Fundus qui iure pignoris est apud minorem. alienari sine decreto non potest.*
74 *Minor potest sine decreto fundum controuersum alienare.*
75 *Emphyteuta alienare potest irrequisito Domino fundũ a se non possessum.*
76 *Ecclesia sine solennitate alienare potest fundum à se non possessum.*
77 *Tutorem & curatorem validè obligare posse bona propria pro euictione bonorum minoris sine solennitate alienatorum.*
78 *L. sed & si is. §. vltim. C. de prædijs minor. declaratur remissiuè.*

CASVS CLXXI.

MINORVM BONA CVM ALIENantur, vel alio quouis modo distrahuntur, solennitates quæ sint, & quibus casibus sine decreto Prætoris bona illa alienari non possunt, & quibus possint, plenius quàm hactenus declaratum.

DILI-

DILIGENTIA adhibenda est non mediocris ita in alienandis bonis minorum, quemadmodum & in trãsactione super alimentis, cùm vtroque casu Prætoris requiratur auctoritas & decretum. id quod in casu nostro facere
3 Iudices iusserit prudentissimus ille Imperator † Alexander Seuerus, qui (vt in illius vita scribit AElius Lãpridius) diem nullam prætermisit, quin aliquid mãsuetum, ciuile, & pium faceret. is inquam sua oratione in Senatu habita statuit, quemadmodum recensetur Vlpia. in l. 1. in princ. ff. de reb. eorum, qui sub tutel.
2 vel cura. ne † minorum prædia, vel vrbana, vel rustica distrahantur, nisi iusta adsit causa, & adhibito Prætoris decreto. in cuius quidem decreti appositione
8 multa ipsius Prætoris † arbitrio tribuit: & probat. l. magis puto. §. non passim. eod. tit. quem text. in hãc sententiam annotauit Bal. in l. 1. nu. 12. in fi. C. de fid. instru. & iure hast. fis. lib. 10. Verùm quando & quomodò eo decreto vti possit & debeat, dicendum nũc est. sed quoniam res hæc, alioqui in foro, & Iudicijs vtilissima, paulò obscurius à nostris pertractari solet, eam nos altius & dilucidius explicabimus. Et quanquàm nõ ignorem varios esse modos distrahẽdi atque alienandi rem, varijsq; interdum de causis alienationem permitti, ac magnam esse rerum varietatem, diuersasq; eorum qualitates, solereq; considerari varias personas minorum loco alienantes, & ob id tractationem hanc posse alia sub forma & ordine, quam facere instituit, nihilominus quoniã clarior hic videtur ordo noster, illum obseruare volui. Regulam
4 itaque constituo: Bona † minorum immobilia sine iusta causa & decreto alienari non possunt. quæ sanè regula extenditur (vt ita dicam) primò, vt procedat in venditione, quæ sine causa & decreto non conceditur hoc in casu dict. leg. 1. in princip. cum multis similibus. cùm autem ad hanc venditionem deueniẽdum est ex causa iusta & decreto. plura sunt obseruãda. ac primò † æs alienum vrgere debet. l. magis puto. §. ne passim. ff. de rebus eorum. & l. ob æs. C. de prædijs minor. & latè scribunt Corneus consilio 109. colum. prima, lib. 3. Afflictus decis. 249. Parisius consilio 98. numero 9. lib. 1. Respondit Rolan. consil. 33. numero 1. 2. lib. 1. quem aliàs secutus sum in tract. De recuperanda possessione. remedio 15. numero 14. 6. is Rolandus plures citat, quos hic referre fruſtraneum existimaui. illud nunc addo in hoc multùm versari
6 Iudicis † arbitrium, vt diligenter videat, an tantum vrgeat æs alienum, quòd hæc prædiorum alienatio in tempus differri non possit. Constare equidẽ debet creditores assiduè instare: hoc satis ostendunt verba illa dict. §. non passim. ibi, si modo vrgeat cre-
7 ditor. Est enim † vrgere, cogere, premere atque impellere. Cicero in Hortensio. Itaque nunc Democriti manus vrgebatur. & pro instare atque infestare: idem Cicero pro Rabirio Posth. Satis est homines imprudentia lapsos non erigere: vrgere verò iacentes, aut præcipitantes impellere certè est inhumanum. & pro Plancio: Etiam atque etiam instò atque vrgeo, insector. posco atque adeò flagito crimen. Hac ergo in re nostra non modò in actis constare debet, creditores instare & vrgere, vt respondit Parisi. consilio 85. numero decimonono. in fine libro tertio sed etiã asserere debet Iudex ex suo arbitrio creditorum instantiam euitari non posse, id quod visus est sentire Bartol. d. §. non passim. dum scripsit, Iudicem debe-
8 re adhibere † causæ cognitionem an creditor instet, & sibi solui petat. Et cum Bartolo senserunt Decius consilio 403. nume. 8. Parisius consil. 98. numero nono. 11. lib. 1. & Rolan. d. consi. 33. num. 3. lib. primo, qui affirmant, non sufficere, si in instrumento venditionis diceretur, creditores instasse, & sibi solui petijsse: quoniam re ipsa constare debet, creditores instasse.

Secundò requiritur in huius solennitatis obseruatione, vt † Iudex se instruat de fortunis minoris: re-
9 quirere enim debet virum aliquem probum de bonis illius minoris instructum, vt ab eo intelligat, quę ille possideat. & si non inueniet Iudex aliquem, qui se instruat de bonis his, iubebit rationes sibi edi, vel inuẽtarium bonorum pupillarium. ita enim significant illa verba d. l. magis puto. §. in primis. ff. de re-
10 bus eorum. vbi hæc solennitas traditur. ibi, item q; † synopsin (est hæc litera restituta Vlpiano diligentia eruditissimi Anton. Augustl. lib. 4. emend. iuris c. 3.) hoc est inuentarium. ita is Anton. Augustl. interpretatur, & illius nomine suppresso Franc. Hotomanus in commen. verborum iuris, in verbo synopsis. atque ita hæc solẽnitas refertur in dicto §. in primis. quod placuit & Iacobo Cuiacio lib. 8. obserua. cap. 1. qua non obseruata, nulla erit alienatio, quod expressè respondit Barba. consil. 6. colum. 4. in fin & col. 5. lib. 4. non dissentit Parisi. d. consil. 98. nu. 11. lib. 1. & d. consilio 85. nume. 16. lib. 3. qui verè ex d. §. in primis, respondit, Iudicem non debere in hoc nimium credere tutoribus & curatoribus.

Tertiò vti debet diligentia † Iudex, vt videat an
11 extent pecuniæ, vel in numerato, vel in nominibus, hoc est in creditis, quibus possit debito satisfieri: vel si extant hæ pecuniæ in fructibus, vel reditu̇m spe atque obuentionum. d. §. non passim. ibi, quærere ergo debet, an pecuniam pupillus. atque ita tradunt omnes, vt Cornel. consilio 50. & consil. 109. in princi. lib. 3. Rolan. d. consilio 33. num. 5. lib. primo. qui alios recenset. in hoc etiam versatur non paruum Iudicis
12 † arbitriũ, an illæ pecuniæ, quæ in reditu̇m spe collocatæ sunt, ita collocatæ sint, vt spes maximi lucri sit ferè certa, vt de ea dubitandum probabiliter non sit, vel ita sit spes remota, vt inanis reddi atque effici possit: quemadmodum quotidie mercatores experiuntur. Si itaque magna extat lucri certa spes, iudicare atque æstimare poterit Iudex ex pecuniis illis non esse creditoribus satisfaciendum: sin minus, hoc est. si spes erit remota, vtilius erit ex illis res alienũ exoluere, quàm prædia alienare.

Quartò, cùm pecuniæ non extant, aduertere de-
13 bet Iudex, an aliæ † res sint præter prædia, quæ cõmodius & minori cum dispẽdio distrahi possint, vt sunt bona mobilia, & præsertim illa quæ facilè in dies cõsumi, parua cum vtilitate possunt. id quod apertè probat textus dicta leg. magis puto. §. non passim. versicul. item requirat. & annotarunt relati omnes præsertim Rolan. dicto consilio trigesimotertio. numero sexto. post Corneum consilio 92. colum. secunda. libro quarto. Afflictum d. decisio. 249. numero secundo. & Parisi. dicto consilio 98. numero nono. libro primo. & cum hoc in facto positum sit (quis enim diffinire potuit, quæ illa sint, quæ distrahi commo-
14 dius possint?) iure † Iudicis arbitrio relinquuntur. id quod significant illa verba. §. non passim. versicu. & ideo prætori arbitrium huius rei Senatus dedit. & in leg. prima in princip. illo titulo. ibi, Quòd si fortè æs alienum tantum erit, vt ex rebus cæteris non possit exolui: tunc Prætor vrbanus vir clarissimus adeatur, qui pro sua religione existimet, quæ possint alienari.

Quintò in huius Iudicis † arbitrio positum est,
15 vt videat, an tutius, & vtilius sit hæc prædia pignori dare, quàm vendere. d. l. magis puto. §. item Prætor æstimare. ff. de reb. eorum. licèt enim minor pignori dare non possit, quemadmodum nec alienare. leg.

si pu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

si pupillorum. §. vltim. & l. penultim. §. vltim. ff. de reb. eorum. & dicam in subsequenti extensione, nihilominus vbi alienatio est necessaria, ibi facilius aliquando, & vtilius admittitur pignoris suppositio. dicto §. item Prætor æstimare. aliquando etiam vtilius est in totum alienare, id quod probat is text. §. item Prætor, & clarius probat. l. si pupillorum. §. si Præ-
16 tor. ff. de reb. eorum. quo illud probatur, † Prætoris decretum de alienatione absoluta, vel de pignoris datione esse debere distinctum & clarum. nec enim alternatiuè valet, si permittat Prætor vendere, vel pignori dare: vti ostendunt illa verba, dūmodò sciamus Prætorem non rectè partibus suis functū. Hinc
17 intelligimus malè sensisse † Antonium Corsetum suo singulari in verbo Decretum, incipit Decretum, post præceptorem suum, qui hunc textum annotauit in
18 hanc sententiam singularem, quòd † decretū alternatiuè interpositum valet: cùm tamen clara illius textus verba contrarium probent. fateor quidem illo in casu decretum prodesse illis tutoribus, qui ex Prætoris permissu alienarunt, ne scilicèt ipsi malè admi-
19 nistrasse videātur. Infertur etiam malè sensisse † Baldum in illo ipso §. si Prætor, dum ex eo collegit, decretum super re maiori interpositum nō extendi ad minorem, quam doctrinam probauit Curt. Sen. consilio 74. colum. decimaquinta. verficu. respondemus. malè inquam sensit, quoniam in casu d. §. si Prætor, non creditur minus esse obligare, quàm alienare, & interdum plus alienare, quàm obligare: nēpè ratione maioris vtilitatis, quæ inde pupillo, vel minori, puenire potest. Est ergo simpliciter dicendum, quòd vno concesso non sit aliud permissum. quo sanè textu adductus censuit Isernia in capitu. Imperiale. §. cōmertium de prohib. feud. alien. per Fred. licentiam & assensum vendendi feudum, nihil operari cum obligatur, & pignori datur. & egregiè declarat Marinus Freccia in Comment. feud. lib. 2. q. 9. est in meo codice sub pag. 13.

Sextò cùm ad prędiorum alienationem deueniendum est, adhuc pro suo † arbitrio Iudex æstimabit,
20 atque ita iudicabit, qui fundus distrahi debeat, vt minor possessio, vel minus vtilis alienetur. dict. leg. magis puto. §. item Prætor. ibi, sed si alia possessio minor, vel minus vtilis pupillo, magis eā iubeat distrahi, quàm maiorem & vtiliorem. atque ita hunc textum annotarunt omnes; vt multos recensēt Rolandus d. consilio 33. num. 7. & consil. 99. nume. 4. lib. primo.

21 Septimò pro suo † arbitrio æstimare debet Iudex, quæ res mobilis, vel quantum prædij alienari debeat pro solutione æris: diligenter animaduertēs, ne plus quàm opus est ad æs alienū soluendum distrahatur. ita probat. dict. leg. magis puto. §. item Prætor. ibi, & illud vigilanter. atque ita relati Doctores affirmant.

22 Octauò tutoris, vel curatoris † auctoritas interuenire debet. l. neque. l. eum qui. C. de auctor. præsta. glos. l. prima. in principio, in verbo, alienum. ff. de rebus eorum. Rolan. dicto consilio 33. numero nono.

Nonò antequam decretum ipsum interponatur,
23 probari & discuti debent causæ, nec enim † causas allegare sufficit, quibus omninò facienda est hæc alienatio, sed oportet illas probare. l. minorum. C. de prædijs minorum. quo textu adductus Parisius consilio 98. numero 7. 8. libro primo, respondit. has iustæ causæ probationes recipiendas esse ante decreti interpositionem. quamquam Rolan. dict. consilio 33. numero decimo. libro primo sentiat, post decretum recipi posse. licèt ergo pro Iudice multum præsuma-
24 tur, nihilominus † ei asserenti causam alienationis esse iustam, non creditur: sed probationes recipi debent. id quod ex dicta l. minorum. affirmarunt Antonius Corsetus suo singulari in verbo Minor. incipit, Decretum. Ias. l. secunda. numero quinto. in fin. ff. de offic. eius. & in l. sciendum. numero 13. de verborum obligatio. Decius in authen. si quis in aliquo numero trigesimosexto. C. de eden. & consilio 510. numero quarto. Curtius Iun. consilio 29. numero 16. Parisius consilio 85. numero vigesimooctauo, libro 3. Socinus Iun. consilio 48 nume. quinto. libro primo. Ferratius cautela vltim. Alciatus tracta. præsumptio. regul. 3. præsumpt. 10. numero tertio. Crauet. tracta. de antiq. temp. secunda parte principali. numero decimo. Rolan. consilio 99. numero octauo. libro primo.

Decimò requiritur, vt his peractis suum decretū Iudex interponat. l. prima. §. primo. ff. de reb. eorum. & l. lex quæ tutores. C. de admi. tuto. Rolan. d. con-
25 silio 33. numero nono. libro primo. hoc † decretum tamen tantam vim non obtinet, quin adhuc post illius interpositionem à successore reuocari possit. l. quamuis. ff. de rebus eorum.

26 Vndecimò de his omnibus † separata scriptura fieri debet. Rolan. d. consilio 33. numero decimo. lib. primo, post multos, præsertim. Ias. l. nec quidquam. §. vbi decretum. num. 71. ff. de offic. Proconsi. & Corneus consilio 71. numero quarto. libro tertio. idem sensit Parisi. consilio 98. numero duodecimo. libro primo.

Duodecimò his omnibus peractis, atq; ita Prætoris auctoritate cōcessa alienandi facultate, † res vendenda in publicum exponitur, & per subhastationē
27 plus offerenti venditur: ita Afflictus d. decisio. 249. versicul. octauò quòd. Corneus d. consilio 71. libro 3. Decius consilio 403. numero septimo. Parisius consilio 98. colum. tertia. numero decimooctauo. & consilio 99. columna secunda. libro primo, quos secutus est Rolan. dict. consilio 33. numero decimotertio. lib. primo.

28 Decimotertiò † subhastatio hæc per viginti dies fit: ita Fabianus de Monte, tracta. De emptio & vend. quinta parte principali. numero 83. 86, quem retulit Roland. d. consilio 33. numero decimoquarto. qua de re infrà in sequēti casu dicemus. hæc dixisse sufficiat de forma venditionis bonorū minoris. hęc sunt an-
29 notanda pro interpretatione statuti † Patauini sub Rubric. De alienationibus & obligationibus. quo datur forma alienandi bona minori. nec ibi huius subhastationis fit mentio: quæ ex Iuris Communis dispositione suppleri debet. in quo statuto credo esse mendum non leuis ponderis, ibi, vel Iudex pronuntiet ipsam faciendam. credo, illam alternatiuam, vel abundare, vel esse legendum, &, atque ita copulatiuè quod & statuti sensus & litera significant.

Extenditur secundò, vt hæc prohibitio de nō alienandis bonis minorum fine decreto, procedat etiam
30 quò † ad pignoris suppositionem: nam & hæc alienationis est species. l. magis puto §. si pupillus. & l. si pupillorum. §. si pupillus. & l. penultim. §. quamquā. ff. de reb. eorum. & l. si ad resoluendam. C. de prædijs mino. Cuius sententiæ rationem retulit Vlpia. dict. l. magis puto. §. si pupillus. quoniam si huic obligationi locus absolutè esset, verè adinuenta foret alienandi ratio: siquidem ære alieno causato, necessariò esset ad ipsam venditionem deueniendum, quam rationē perpendit & Alexand. in l. siuè apud acta, numero secundò. C. de transact. Decius consilio 479. numero quarto. qui nec etiam posse ea de re compromissum facere. qua de re paulò infrà, idem Decius in leg. qui

actionem. num. 5. de regul. iuris. dixit minorem, nec etiam personalem obligationem posse contrahere.
31 imò (quod fortius est) non potest † minor prædium à se emptū pignori dare, vt inde residuum pretij venditori soluat. l. 1. §. vlt. & l. 2. ff. de reb. eorum. quæ iura intelligo, etiam si incontinenti adiectum est pactum quemadmodum etiā intellexerunt Alcia. respon. 121. num. 2. & Tiraq. De retractu conuentionali, ad finem num. 13. quo loci tamen miratur, & inquit, se existimare aliquod mendum esse, vel in d. l. 1. §. vlt. vel in d. l. 2. sed non video quod mendum esse possit, cùm fauore pupilli contra communes iuris regulas factum illud sit. nec differentiā constituo, quòd ipsemet minor, vel pupillus contrahat & paciscatur, vel eius nomine tutor & curator, vt rectè respondit Goza. cons. 25. & consil. 16. quem in specie illa probauit Alciatus d. responso 121. qui ambo consuluerunt contra Cur. Iun. consi. 146. & Curtium etiam reprehendunt Tiraquel. d. num. 13. & nouissimè Arius Pinellus in repet. l. 1. parte 3. num. 53. C. de bonis maternis. qui alia per plura scribit. Et hæc erit notabilis declaratio ad statuta, quę prohibent minorem posse obligari sine certis solennitatibus, vt extat statutum hic Patauij sub
32 Rubrica. De alienationibus & obligationibus. & † Papiæ in ciuilibus 119. sub Rubr. De modo & forma obligandi minorem. procedunt hæc statuta etiam in obligatione contracta statim in contractu acquisitionis per pupillum factæ. Cùm autem res minoris & pupilli pignori danda est, iustis de causis decretum Prætoris, vt in ipsa venditione interponendum est, sed non sub eademmet forma: nam opinor non fo-
33 re † necessarium rem illam in publicum proferre, & subhastationi subijcere: sed sufficere illi singulari personæ concedere, quæ pignus recipere vult. nec enim multūm confert quòd vni vel alteri res tradatur, posteaquam intra aliquod temporis spacium lucenda est.

Extenditur tertiò, vt hæc prohibitio de non alie-
34 nandis bonis minorum fine † decreto, procedat etiam quòd ad diuisionem bonorum communium cum altero, vel fratre, vel socio. id quod apertè probant l. 1. §. 1. & l. si pupillorum. in princip. ff. de reb. eorum. & l. penul. C. de prædijs mino. Bart. l. si res pignori. numero 7. ff. famil. hercis. & l. iubemus. in princip. C. de sacrosan. Eccles. Barbatia inter consilia Curt. Se. consil. 67. Sapienter. colum. 13. Ruin. consi. 117. nu. 22. libr. 3. Decius consil. 340. num. 2. 3. Soc. Iun. consil. 79. numero 7. lib. 1. Crauet. consil. 268. in fine. quod & ad mobilia, vtputà ad merces & negotiationes pertinet: nam hæc sine causa diuidi possunt. ita Soc. Sen. consil. 254. colum. 1. & 2. lib. 2. imò nec fructus & reditus annui diuidi sine causa possunt. ita Bald. in l. vl. C. communi. diuid. à quo non dissentiunt Soc. tract. fallent. reg. 329. fallent. 1. qui alios recensēt, & Barbatia apud Curt. Sen. d. consi. 67. colum. 20. quanquam contrariū & malè, horum non memor, consuluerit Socin. Iun. consi. 79. numero 7. libr. 1. Est huius extensionis ra-
35 tio, quia † diuisio alienationis est species l. 1. C. si aduers. transact. vbi Bald. Gozad. consi. 58. num. 13. Soci. Iun. consi. 48. nume. 4 lib. 1. Paris. consil. 34. nume. 39. lib. 2. & Crauet. consi. 264. num. 4. imò diuisio, emptio & venditio appellatur. l. Cùm pater. §. hæreditatem. ff. de lega. 2. & l. 1. C. communia vtriusque iud. Goza. d. consil. 58. num. 13. nimirum ergo si prohibetur ita
36 diuisio, vt aliæ alienationes. Causæ autem diuisionis iustæ plures possunt considerari. vna est cùm † frater vel socius maior ad diuisionem prouocauit. d. l. penultima. vbi gloss. & Doctores C. de prædijs minor. Socinus Sen. consil. 67. in fine. libro primo repetitum. consil. 165. libr. 2. idem tracta. fallent. reg. 329. fallent. vlt. Socin. Iun. consil. 48. nume. 6. libr. 1. non procedit tamen si minori esset alia via bonis interdictum. Soc. d. tract. fallen. reg. 228. fall. 2.

Secunda iusta causa diuisionis est, si socius esset rixosus. ita Bald. in l. 1. C. si aduers. transact. Socin. d. tracta. fallent. reg. 228. fallent. 2. Barba. d. consil. 67. col. 19. id quod à Iudicis arbitrio pendet, quòd rixosus is sit, vel non.

37 Tertia est iusta causa, † cùm is socius bona communia dilapidat. dicta l. penult. vbi Doctor. C. de prædijs minor. Socin. dicta regula 228. fallent. 2. & Crauet. consil. 268. in fine. qui & quartam iustam causam subiungit, quando maxima minoris & pupilli vtilitas inde oriretur. Hæc sunt admodum me-
38 moriæ commendanda ad interpretationem † statuti Patauini sub Rubr. De alienationibus & obligationibus. cap. 1. dum prohibet minores diuidere bona communia sine causa. hæ aurem causæ iustæ erunt & in casu illius statuti. Scribunt tamen relati Barbatia & Socin. Sen. nulla ratione bona hæc diuidi posse, cùm præter legis prohibitionem adiecta est prohibitio expressa testatoris: id quod nunc non explico.
39 Forma † autem decreti hoc in casu est multùm diuersa à iam relata, si quidem solùm habet Iudex cognoscere, an causa diuisionis sit iusta, & deinde pronuntiare bona esse diuidēda. diuisio deinde æqualis partium per tutores, vel curatores fit, & qua facta sua auctoritate Iudex eam confirmabit.

Extenditur quartò, vt prohibitio hæc de nō alienandis bonis minorum sine decreto, procedat etiam
40 in † transactione, quam sine causa & iusto decreto facere non potest minor. l. si Præses. C. de transact. l. 1. vbi omnes. C. si aduersus transact. & clarius probat. l. 4. C. de prædijs minor. Ias. l. 2. numer. 3. ff. de offic. eius. Paris. consil. 12 numero 39. libr. 2 & cons. 85. numero 15. 34. lib. 3. Est ratio, quia per transactionem sequitur alienatio. Hinc infertur declara-
41 tio ad relatum † statutum Patauinum sub Rubrica, De alienationibus & obligationibus. in quo nulla in specie fit mentio transactionis. est intelligendum statutum etiam in ipsa tractatione cùm & illa sit alienatio: & in ea apponatur cessio, quæ à statuto in specie
42 prohibetur. Forma † autem huius decreti erit, vt Iudex cognita litis ambiguitate & dubitatione, visisq; transactionis pactis & conditionibus minori vtilibus potius quàm damnosis, pronuntiet transigendū esse: & ea celebrata ab ipso Iudice confirmabitur.

43 Extenditur quintò, vt prohibitio ista † locum etiam habeat in compromisso: vt in specie sensit Baldus in l. 1. num. 3. C. si aduers. transact. Blancus tract. De compromiss. quæstio. 3. principali. numero 39. & Roland. cons. 76. nu. 16. lib. 1. Lanfran. Oran. tract. De arbitris. in verbo, Iuxta pollicitum. & rectè. quoniā per compromissum alienatio requiritur, quocircà qui alienare prohibentur, prohibentur etiā compromittere: vt in pupillo, qui verè compromittere non potest, & si compromittit, laudum inde latum nullum est. l. si pupillus. ff. de arbitr. & l. si minor. §. minores. ff. de minor. imò respondit Bolog. consil. 6. colum. 2. tutores & curatores pupillorum, vel mino-
44 rum non posse † compromittere sine decreto & cæteris solennitatibus. quod verum esse intelligimus, etiam si extet statutum, quo affines ad compromittendum cogantur: nam & tunc minores compromittendo decretum & solennitates obseruare debent. ita sensit Blancus d. q. 3. numero 39. vers. quinto facit. post Hart. consi. 40. libr. 2. & Alexand. consil. 62. nume. 17. lib. 7. Quæ extensio est annotanda ad
45 interpretationem relati iamiam statuti † Patauini, in quo nullum verbum de compromisso. Forma de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

creti in hoc decreto illa esse poterit, quòd iusta lite cognita & bonũ esse iudicãs, causam potius esse compromittendã, ad hoc, vt lites & expensæ magnæ euitentur, quàm quòd coram ordinario Iudice tractetur, compromisso consensit, atq; suam auctoritatem & decretũ cum tutoris vel curatoris interuentu interposuit. & illud sufficit decretum interponi tempore, quo compromittitur, non tempore laudi. ita Soc. Sen. cons. 52. colum. 1. lib. 4. & Blancus d. q. 3. numero 29. vers. tertiò comprobatur.

46 Extenditur sextò, vt procedat etiam hoc † decretum in donatione, quam verè minor sine solennitatibus facere non potest. l. prædia. C. de prædijs mi-
47 nor. Soc. Sen. cons. 130. col. 1. lib. 1. imò nec † donare ob causam nuptiarũ sine decreto potest. d. l. prædia. Bar. l. si constante. in prin. nu. 76. ff. sol. matr. Curt. Iu. cons. 168. nu. 20. Tiraq. De legibus connubia. gloss. 6. num. 195. imò post multos concludit Roland. à Valle
48 tract. De lucro dotis. q. 45. nec † dotem à muliere minori sine Iudicis decreto constitui posse de rebus immobilibus. ex text. l. lex quæ tutores. C. de admi. tut.
49 vbi Bar. & cæteri. sed hic casus locum non habet † Patauij ex iam relato statuto sub Rubr. De alienationibus & obligationibus. c. 1. quo in specie de dote constituenda ius commune corrigitur. Cùm ergo vel vir, vel fœmina ætate minor matrimonium contrahit diligenter Iudex animaduertere debet, qualis sit viri, & qualis vxoris cõditio: & pro suo arbitrio æstimabit & ex ratione, donatio propter nuptias, vel dos constituatur: quo arbitrio declarato suum interponet decretum.

50 Extenditur septimò vt procedat, etiã quò † ad in insolutum dationem: quam sine decreto minor facere non potest. l. si minor. C. de prædijs mino. Est ra-
51 tio, quia † insolutum datio emptioni & venditioni æquiparatur, vt probat. l. si prædium. C. de euictio. & l. vetustissima. C. de iure dom. impetra. qua de re latissimè disserit Tiraq. De retractu consang. §. 1. glo. 14. num. 4. 5. cui accedunt Boer. q. 49. in fin. & Soc. Iun. cons. 41. num. 13. & cons. 118. numero 9. lib. 3. cæteros sciens prætereo.

Extenditur octauò, vt procedat etiam eo casu,
52 cùm † minor per repudiationem vult alienare fundum sibi legatum. l. magis puto. §. fundum. ff. de rebus eorum. & tradit post Feder. de Senis cons. 9. Rol. consilio 15. numero 30. libro 1. & hoc procedit in legato, secùs in cæteris, quoniam ante acceptationem repudiari sine solennitate potest: vt probat l. si ego. vbi gl. & Doctor. C. de negotijs gestis. & in capi. si tibi absenti. in verbo, vt tuum. de præbend. in sexto.
53 Hinc † mulier sine consensu consanguineorum ex statuti forma potest repudiare nondum agnitam hæreditatem. latè Castre. cons. 171. In casu præsenti visis omnibus. lib. 2. quem secutus est Tiraquel. De legibus connubial. gl. 3. nu. 28. ita Prælatum posse hæreditatem nondum agnitam repudiare. Roland. d. cons. 15. num. 32. 34. lib. 1.

54 Extenditur nonò vt procedat, etiam si pater † minoris sit illius tutor, adhuc non potest sine decreto alienare. l. si pupillorum. §. si pupillus. verfic. si pater. ff. de rebus eorum. & l. tertia. C. de prædijs mino. quod intelligitur, quãdo pater est tutor seu curator filij emancipati, atque ita administrat bona è quibus nullum commodum ipse sentire potest: ita declarat Iaſ. dicta l. Præses. numero 2. verfic. contrarium tenuit. C. de transact. qui ob id inquit veram esse illam singularem Azonis traditionem: dum affirmauit, licere parri administratori bonorum aduentitiorum filij illa sine decreto alienare. quam quidem sententiam probarunt plures relati à Iasone. dict. l. Præses. numero 2. & à Tiraquel. in l. si vnquam. in præfatione. numero 28. 32. 33. & à Didaco libro primo variar. resolut. capitul. 8. numero 6. quibus addo Afflictum. decis. 393. nume. 2. Parisium consil. 101. numero 83. libr. 1. Alciat. tractat. præsumpt. regula 12 præsumpt. 2. nume. 6. & Crauet. consil. 74. nume. 12 qui ita demum verum esse intelligunt, quando iusta alienandi causa subest, vtputà æs alienum vrgens: nec enim patris auctoritas supplet causæ huius defectum, sed solùm Iudicis loco est: atque ita decretum supplet.

Extenditur decimò, vt procedat, etiam si pater
55 † prædia ipsa venalia habuisset, adhuc filius pupillus, vel minor illa sine decreto alienare non potest. l. prima. §. si defunctus. ff. de rebus eorum. nec enim voluit pater post mortem suam alienari à filio, quæ alienare ipse noluit.

Extenditur vndecimò vt procedat, etiam si fun-
56 dus † esset emphyteuticus: adhuc enim sine decreto alienari non potest. l. 3. §. si ius. ff. de rebus eorum. & l. etiam. C. de prædijs minor. idem si esset fundus vectigalis. vt in d. l. etiam scriptum est. & consuluit Paris. cons. 85. num. 33. 35. lib. 3.

57 Extenditur duodecimò vt procedat, etiam in † argenti fodinis, salinis, & his similibus. quæ sine decreto alienari non possunt. l. 3. §. vltimo. in fine. & l. magis puto, in principio. ff. de rebus eorum. quibus
58 in locis quid sit fundus † emphyteuticus & vectigalis declarat Alciat. libro 1. Parerg. iuris, capit. vigesimosexto. & ibidem capitulo vigesimonono explicat, quæ dicantur stypteria, quorum meminit dicta l. 3. §. vltimo.

Extenditur decimotertiò vt procedat, etiam in
59 † fundo bona fide possesso, qui sine decreto alienari non potest. dicta l. magis puto. §. primo & secundo. ff. de rebus eorũ. nam donec euincatur pupilli fundus dicitur.

Extenditur decimoquartò vt procedat, etiam si
60 † fundus esset sterilis, adhuc enim non potest sine decreto alienari. dicta l. magis puto. §. si æs. & l. penultima. in principio. ff. de rebus eorum. nam (inquit is text. §. si æs.) non est datum arbitrium liberum Prætori, vt alienare concedat, sed cùm æs alienum
61 imminet. ita etiam probat. † l. ob æs alienum. C. de prædijs mino. iuxta communem sensum, punctuando ibi, ob æs alienum tantùm. quanquam Alciat. lib. 4. dispunct. capitulo quinto. & fortè ante eum Ripa. & l. si constante. numero 84. ff. soluto matrimonio. & l. vltima. numero 139. C. de reuo. don. ita legant, ob æs alienum tantùm causa cognita, quare non licet deteriora alienare, & bona emere. licet enim infructuosus sit fundus, attamen pro modo illius pretium reperietur. dicta l. pen. atq; ita nullum erit pupillo commodum. Sic affirmant Doctores, nempe
62 minorem sine decreto † alienare non posse fundum sterilem ratione maioris vtilitatis. ita multos recenset Iaſ. in l. 2. num. 10. ff. de officio eius, cui mand. est iurisd. quibus addo Barbatiam inter consilia Curt. Sen. consilio 67. columna vigesima. imò bis decisum fuit in sacro Neapolitano Consilio, vt referunt Afflictus decisione 87. & Capicius decisio. 113. nec
63 etiam ob † euidentem vtilitatem pupilli fundum sterilem & infructuosum posse alienari: & ob id super tali alienatione Prætorem decretum interponere non debere. & illis in locis ambo reijciunt distinctionem, quam facit Iaſon dicta l. secunda, numero decimo in fine. quæ extensio est notabilis ad relatum
64 † statutum Patauinum sub Rubrica. De alienationibus & obligationibus, capitul. primo, in illis verbis, alienationem esse minori potius vtilem quàm damnosam. quæ sanè verba videntur innuere, alienationem esse permittendam modò vtilis potius sit, quàm damnosa. atque ita à fortiori cùm est euidenter vtilis: quia verius statutum est intelligendum in casu antecedentis necessitatis, hoc est, ob æs alienũ: nam tunc cùm imminet æs hoc Prætor arbitratur, an potius vtile, quàm damnosum sit rem vnam, ac alteram alienare. atque ita statutũ non debet intelligi quando nulla causa vrgentis necessitatis, sed solius vtilitatis imminet.

65 Extenditur decimoquintò, etiam si alienatio † fieret in affines & fratres, adhuc enim sine decreto fieri non potest. l. 4. C. de prædijs mino. vbi Doctores notant.

Extenditur decimosextò ac vltimò, vt procedat,
66 † etiam ob debitum fiscale: nam adhuc decretum interuenire debet. l. vltima. C. de prædijs minor.

Declaratur primò, vt non procedat hæc iuris sen-
67 tentia eo casu cùm † disposuit testator prædium debere vendi: nam tunc minor sine decreto alienare poterit. ita probat. l. 1. in princ. ff. de reb. eo. ibi. nisi vt id fieret parentes testamento vel codicillis caueRent. & l. magis puto. §. si fundus. & §. si pupillus. & l. vlt. ff. de reb. eorum. Bart. l. qui Romæ. §. cohæredes. in fin. de verb. oblig. Soc. Sen. cons. 48. col. 3. verfic. 8. & consil. 55. colum. 4. verfic. his tamen. & colum. vlt. lib. 1. Dec. l. de alimentis. in fin. C. de transact. qui in
68 simili † idem ait in transactione alimentorum, quæ ex testatoris permissu conceditur. & in specie nostri casus ita responderunt Parisius consil. 85. num. 50. libro 3. & cons. 112. num. 23. lib. 4. & Roland. cons. 99. num. 40. lib. 1. qui nu. 42. subdit post Baldum in l. vlt.
69 in fi. C. de pact. quòd si † statuto cauetur, quod promissio minoris non valeat, quemadmodum extat illud statutum Patauij, & contingat testatorem de bonis minoris promittere, valebit promissio non obstante statuto. & plura similia recensẽt Tiraq. tracta. De legibus connubial. gl. 6. num. 181. cum multis sequentibus. & hęc declaratio locũ etiam habet, quando testatoris voluntas, & dispositio defectu alicuius solennitatis esset nulla, ex l. vlt. ff. de reb. eorum. qua
70 clarè probatur, ex actu † nullo testatoris voluntatem probari: atq; ita eo loci textum illum notauit Bart.

71 Declaratur secundò, vt non procedat, cùm † iussu Prætoris fundus est pignori captus & distractus: nam tunc absque alio decreto tenet alienatio. l. 3. in princ. verfic. pignori. ff. de reb. eo. & ibidem in §. subsequenti. quando fundus est captus causa legatorum seruandorum, vel ob damnum infectum. eam rationem adfert Iure consi. quia non ex tutoris, vel curatoris voluntate id fit, sed ex magistratuum auctoritate.

72 Declaratur tertiò, non procedere † ob vim rei iudicatæ. l. 3. §. item quæri. ff. de reb. eorum. & l. 1. C. de præd. min. nec enim est hæc spontanea, sed coacta & necessaria alienatio Iudicis auctoritate facta. & ob id propriæ alienationis nomine non continetur id, quod multis probauit Curt. Sen. cons. 27. Magnificus vir. col. 8. qui post Romanum & alios affirmat, quòd dispositio quæuis loquens de alienatione, non intelligitur de hac necessaria. idem affirmarunt Soc. Sen. cons. 90. col. vlt. lib. 4. Rolan. cons. 21. num. 16. lib. 1. & in specie nostra ita consuluit Paris. cons. 98. num. 79. libro 1.

73 Declaratur quartò non procedere, † cùm fundus est solùm apud pupillum iure pignoris. l. magis puto. §. si pupillo. ff. de reb. eorum.

74 Declaratur quintò, non procedere in † minore, qui fundum non possidet: vtputà, si minor sit cum possessore in controuersia, & de dominio illius reiab aduersario possessæ, poterit minor sine decreto transigere cum aduersario, & rem illam possessori relinquere. Ita respondit Alciat. respon. 94. num. 5. mouetur simili Doctorum traditione. nam videmus, quòd
75 licet † emphyteuta non possit rem emphyteuticam irrequisito domino alienare, potest tamen cùm res illa ab aduersario possidetur. ita Iaſ. l. vlt. nu. 121. C.
76 de iure emphyt. ita etiã videmus in † Ecclesia, quæ quamuis sine solennitate alienare non possit, potest tamẽ remittere rem ab aduersario possessam. ita Abbas cons. 57. & cons. 63. lib. 1. aliter tamen sensit Bald. in l. iubemus, in fine principij. C. de sacrosanct. Eccle. & hæc est vtilis & noua declaratio ad relatum statutum Patauinum.

77 Declaratur sextò vt non procedat, cùm † ob euictionem rei pupillaris venditæ sine solennitate tutor vel curator prædium proprium obligat. l. sed & si is. §. vlt. C. de prædijs minor. licet enim alienatio rei minoris sit nulla, non tamen obligatio facta per tutorem de proprio prædio. ita ex illo textu notabili admodum affirmarunt Alex. consil. 66. in fine lib. 4. Negusa. tract. de pignoribus. in primo membro tertiæ partis principalis. num. 42. Paris. cons. 16. nu. 112.
78 & cons. 17. num. 22. lib. 2. & textum illum † l. sed & si is. latè & eleganter explicat Crauet. in quæstione de indemnit. mulier. quam quæstionem collocauit post tractatum de antiq. temporum. est in illa quæstione num. 19. 20. 21. 39. vbi egregiè rationem adfert, cur ita is tutor vel curator obligatur. Hinc sumi potest notabilis cautela, vt is, qui à minore, vel pupillo emit, curet tutorem vel curatorem rem propriam pro euictione obligare.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesia bona quæ ex iusta causa alienare liceat.*
2 *Ecclesiæ bona alienari consueta sine solennitate alienari posse.*
3 *Fructus è fundo Ecclesiæ percepti sine solennitate alienari possunt.*
4 *Ecclesiæ bona mobilia non alienari consueta, sine solennitate alienari non posse.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ causa iusta censeatur alienandi bona Ecclesiæ mobilia non alienari consueta.*
6 *Ecclesiæ bona immobilia sine solennitate & causa iusta alienari non possunt.*
7 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ iusta sit causa, qua Ecclesia immobilia alienare potest: contra Baldum.*
8 *Ecclesiæ bona immobilia quatuor de causis alienari posse.*

Casvs clxxii.

ECCLESIAE BONA, QVAE cum solennitate, & quæ sine, alienari possunt.

Vemadmodvm bona minorum, de quibus superiore casu diximus, sine iusta causa alienari non possunt, ita pariter nec bona Ecclesiæ. Dubitari hinc solet, quæ iusta † censeatur causa alienandi bona hæc Ecclesiæ. Baldus (qui vt nostri scribunt, nihil ignorauit) in l. 1. nume. 12. C. de fide instrum. & iure hastæ fis. libr. 10. tres casus distinguit. Primus est, cùm bona † Ecclesiæ mobilia alienari consueta sunt, tunc hæc sine alia iusta causa & solennitate distrahi possunt: quemadmodum in fructibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

3 † qui è prædijs Ecclesiæ percipiuntur. Est ratio, quia fructus natura ad consumendum comparati sunt. quod verum intelligit Baldus, etiam si fructus hi seruando seruari possent, iuxta l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebell. & idem in hac specie sensit glos. in capitu. tua nuper. in verbo, tractatu. de his, quæ fiunt à Præl. fine cons. cap. Abbas cap. consensu. num. 5. & capitu. nulli. num. 8. de reb. Eccles. non alienan. & glo. 12. q. 2. in summa.

4 Secundus est casus, cùm bona † Ecclesiæ mobilia alienari non consueta sunt: tunc sine causa iusta alienari non possunt. l. sancimus. C. de sacrosanct. Eccles. quæ autem causa sit, absolutè non est iure diffinitum
5 ob id † Iudicis arbitrio relinquitur. ita Baldus præcitato loco. quanquam Abbas in d. capitu. nulli. numero 8. de rebus Eccles. alien. vel non, sentire videatur, causam hanc iustam non esse in arbitrio Iudicis, cùm bona mobilia alienari non consueta, vt sunt vasa argentea & sic similia, bonis immobilibus æquiparentur: in quorum quidem bonorum immobilium alienationem, quæ causa sit iusta in iuris dispositione, non in Iudicis arbitrio positum esse præcitato loco adnotauit Bald.

6 Tertius est casus, cùm agitur † de bonis immobilibus Ecclesiæ, tunc causa iusta omninò requiritur, nec quæ causa censeatur iusta, est in Iudicis arbitrio positum, sed satis creditur à iure determinatum. ita Bald. d. l. 1. numero 12. C. de fide instrum. & iure hastæ fis. lib. 10. nam permittere alienationem non potest, nisi in casibus expressis in authent. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. Eccles. quo loci glossa in verbo, inscribatur, enumerat sex casus, quibus permittitur alienatio rei Ecclesiasticæ, & cum ea sentiũt ibi Bartol. num. 14. & cæteri omnes. Ego opinor &
7 in casu isto versari † Iudicis arbitrium. nam quatuor
8 sunt causæ principales, quib. permissa † est hæc alienatio: quas sanè causas enumerat glos. in summa 12. quæst. 2. in glossa nunc quæritur. nempe necessitatis, cùm æs alienum imminet. d. authen. hoc ius porrectum. Secundò, cùm ob causam pietatis, vt in redemptionem captiuorum, vel alimoniam pauperum. capit. aurum. 12. q. 2. Tertiò causa necessitatis, vel vtilitatis. cap. sine exceptione. 12. q. 2. Quartò, causa incommoditatis, vel minoris vtilitatis. cap. terrulas. 12. q. 2. Verùm causæ hæ in genere ita propositæ sunt, at cùm ad speciem, vel indiuiduum deueniendũ est, versabitur Iudicis arbitrium. nec enim ius commune diffinire potuit, quando æs alienum vrgeat, vt superiore casu diximus. non etiam quòd pro omni captiuo possit fieri alienatio, minus quando possit dici vtile esse Ecclesiæ alienare; & reliqua his similia: si quidem hæc ex facto eueniunt, quæ Iudicis arbitrio tribuuntur. Cætera, quæ ad hanc tractationem spectant, referre supersedeo, scripserunt multi copiosè & doctè.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinqui, quas impensas in causam pupilli fecerit tutor.*
2 *Statutum Mediolani c. 317. sub Rubr. De fide danda libro tutoris, declaratur.*
3 *Impensæ in victu & vestitu pupilli factæ à tutore, admittendæ sunt: & libro tutoris credi.*
4 *Impensæ factæ in præceptores pupilli à tutore admittendæ sunt.*
5 *Impensæ factæ donando in remunerationẽ à tutore pupilli admittendæ sunt.*
6 *Impensas magnas factas à tutore in causa pupilli non semper admittit Iudex.*
7 *Impensas immodicas à tutore factas in funere patris pupilli, non semper Iudex admittit.*
8 *Impensas turpes à tutore in causam pupilli factas, à Iudice admittendas non sunt.*
9 *Impensas simoniacas non repetit tutor, qui pro pupillo suo eas fecit.*

CASVS CLXXIII.

QVAS IMPENSAS A TVTORE pro pupillo factas in redditione rationum admittat Iudex.

1 EX Vlpiani responso in l. 2. in principio. ff. vbi. pup. educ. deb. colligitur casus iste † Iudici arbitrarius, quas impensas in causam pupillorum feciſse dicatur tutor, cùm in alendis pupillis, tùm in eorum bonis administrandis. quod clarius affirmauit Barbat. cons. 62. col. pen. in prin. lib. 2. & cum
2 iure communi conuenit † statutum Mediolani c. 317. sub Rubr. De fide danda libro tutoris. quod sanè statutum ex infrà dicendis declarari potest. Iudex autem admittet † impensas quotidianas in victu factas,
3 & in his libro tutoris fidem præstabit, vt respondit Barba. d. cons. 62. col. 2. Bar. l. 1. §. officio. de tut. & ratio. distrah. Bal. l. id quod pauperibus. C. de Episc. & Cler. Ang. Aret. in §. actionum. nu. 36. inst. de act. Cast. cons. 302. ad bene examinandum in tertio quæsito, lib. 1. quem sunt secuti Alcia. respo. 422. nu. 3. & resp. seq. in fi. Craue. cons. 158. nu. 6. Admittet etiam Iudex
4 † impensas factas in salarijs præceptorum, si qualitas pupilli fuit, vt alicui disciplinæ operam daret. l. cùm plures. §. cùm tutor. ff. de adm. tut. l. 2. C. de alim. pup. præsta. Roma. cons. 425. Quòd ad primum. Plotus l. si quando. nu. 230. C. vnde vi. Recipiendæ etiam erunt
5 † impensæ ob munera facta, quæ quidẽ munera pupillo vtilitatem attulerunt, vel ob remunerationem eorum qui pupillo profuerunt. d. §. cùm tutor. & respondit Aret. cons. 24. nu. 13. quod intelligitur, quando is tutor non potuit abstinere à donando fine dedecore. ita Bart. in l. tutor. §. vlt. de adm. tutor. Ruin. cons. 63. nu. 14. lib. 1. & cons. 43. nu. 6. lib. 5. qui fortius respondit, tutorem potuisse sumere pecunias mutuò sub vsuris, hoc est, sub cambijs, vt euitaret decoctionem, quam pupillus facturus erat. Non admittet deinde Iudex illas † impensas immodicè factas in lite
6 prosequenda, quanquam obtineat tutor. ita Bart. d. l. 2. nu. 1. ff. vbi. pup. educ. deb. ex glo. l. generaliter. C. de Epis. & Cler. sed Iudex ipse eas taxabit. Non pariter admittet Iudex immodicas † impensas, quas fecisset tutor in funere patris vel aliorum, quorum impensa spectabat pupillo. ita gl. d. l. 2. in verbo pro modo facultatum. ff. vbi pupill. educã. deb. dum citat. l. si
7 quis sepulchrum. §. sumptus. de relig. & sumpt. fune.
8 Non quoq; admittet Iudex † impensas, quas fecit tutor in re turpi, putà in alendo fratrem spurium ipsius pupilli. quod in negotiorum gestore respondit Aret. cons. 48. nu. 3. confert gl. in l. quæ vtiliter. ff. de negot. gest. quam notabilem dixit Corset. suo singulari in
9 verbo, Simonia. quo loci scribit, quòd si quis † simoniacè impendit, etiam ex mandato, vt alteri beneficium conferatur, non posse impensas illas repetere.

SVMMARIVM.

1 *Tutor suscepta tutela inuentarium quàmprimum facere debet.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando tutor dicatur nimis distulisse inuentarij confectionem.*
3 *Tutor suspectus quomodo dici possit quando multum differt inuentarium conficere.*

CASV

CASVS CLXXIIII.

QVANDO INVENTARIVM conficere debeat tutor suscepta tutelæ administratione.

1 INTER multa, quæ obseruare debet tutor, cùm tutelæ administrationem suscipit, illud etiam enumeratur, quòd † inuentarium quàmprimum faciat, alioqui si distulerit nimis, vti suspectus remoueri poterit. l. tutor qui repertorium. in prin. ff. de admo. tuto. Sed dubitari contingit, quando dicatur distulisse nimis. Afflictus in cap. 1. nu. 21. vers. Item habet arbitrium æstimandi, ex quib. caus. feud. amitta. dixit, † esse arbitrariũ
2 Iudici. & ideo Bart. in d. l. tutor. num. 6. dixit, tutorem debere facere inuentarium quàmprimum poterit. argumento. l. hæc conditio. ff. de cond. & demon.
3 illud etiam subijcit Bart. in d. l. tutor. num. 7. † tutorem nunquam dici posse suspectum, etiam si multùm differat conficere inuentarium antequam suscepit administrationem. quod probarunt Ruin. cons. 108. num. 9. lib. 1. cons. 29. nu. 10. lib. 5. qui tamen intelligit & rectè quantum ad hunc effectum, vt non remoueatur, sed non quin tanquam negligens teneatur. ita is Ruinus d. cons. 108. num. 15. & clarius consil. 89. num. 9. lib. 5.

SVMMARIVM.

1 *Allegationes iuris an edi debeant.*
2 *Interrogatoria edenda non esse.*
3 *Allegationes iuris non esse necessariò ad instructionem Iudicis.*
4 *Allegationes iuris non esse de actis.*
5 *Editionum materia in æquitate fundari.*
6 *Cap. quoniam contrà de proba. declaratur.*
7 *Allegationes iuris probabiles sunt, non autem necessariæ.*
8 *Motiua quæ in causis excitetur, ex more excitari.*
9 *Cap. dudum. il 1. de electio. declaratur.*
10 *Allegationes facti esse edendas.*
11 *Sententiam falsis allegationibus latam retractari, ibi declaratur.*
12 *L. minor. 25. annis aduersus omissam. ff. de minor. declaratur.*
13 *Allegationes insertæ in actis esse edendas.*
14 *Iudicis arbitrio relinqui, an edendæ sint allegationes iuris.*
15 *Allegationes iuris edi, & non edi, pro varietate styli locorum.*

CASVS CLXXV.

QVANDO IVRIS ALLEGATIONES edi debeant, disputatum, & variæ fori consuetudines relatæ.

1 VM de actorum editione nostri agunt in l. 2. C. de edend. dubitare solent, an iuris † allegationes, vt cætera iudicij acta, sint aduersario edenda? Vna fuit opinio, edendas non esse. hanc omniũ primus probauit Roma. sing. 262. Fui interrogatus. idem in l. 1. §. edenda. ff. de edendo. Alex. I iubemus. C. de iud. hanc etiam secutus est Decius in d. l. 2. nu. 20. C. de eden. & ibi Lancellotus, Decius, & Claudius Aquen. idem sentiunt, vt eos ibidem recenset Purp. nu. 94. qui eiusdem opinionis fuisse Felinum in c. per tuas. num. 11. de testib. scribit. quibus constat hanc esse magis receptam opinionem. Ea ratione vtitur, & Innoc. in d. c. per tuas. de testibus. ad demonstran-
2 dum † interrogatoria edenda non esse. nempe, quia fiunt ad solam Iudicis instructionem, non ergo necesse est quod parti edantur. Verùm hæc ratio in ipsis interrogatorijs non videtur præcipua & finalis, sed illa potius, quàm & ipse Innoc. in d. c. per tuas. & cæteri, in d. l. 2. ibi Decius num. 19. considerant, quia si pars interrogatorium copiam haberet, facilè testes super illis instrueret quid deberet respondere, atque ita per subornationem fraus fieret: quod in editione
3 allegationum iuris cessat. Accedit † allegationes iuris necessariò non esse ad instructionem Iudicis, quia si Iudex est iurisperitus, satis ipse scit quid agendum, alias turpe esset ignorare ius in quo versatur. l. 2. §. Seruius Sulpitius. ff. de ori. iur. Si verò is iurisperitus non est, cùm iurisperiti consilio iudicat, vel assessorem habere debet talem, vt in integro titulo. ff. de officio Assesso. Secundo ergo loco mouentur relati Doctores: iure cautum non est has iuris allegationes
4 edendas esse, cùm † de actis non sint. nam text. in c. quoniam contrà. de probat. vbi acta iudiciaria enumerantur, enumerat non has allegationes, vt indè intelligamus ex actis non esse. Verùm euitari argumentatio potest, quòd & si iure expressio cautũ non
5 est, attamen suadet æquitas, in qua tota † editionum materia fundatur. l. edita. C. de eden. vt edãtur. quod autem æquum sit, paulò infrà subijciam. nec is text.
6 † c. quoniam contrà. ad rem facit. quandoquidem ibi non enumerantur perfectè omnia iudicij acta, quod vna instantia demonstratur: nec enim enumerantur facti allegationes, quæ tamen ex actis sunt. Rursus, illa verba, d. c. quoniam, ibi, & cætera quæ occurrerint competenti ordine cõscribenda: in sui generalitate iuris allegationes possunt continere. Ter-
7 tiò adducuntur alij quòd hæ iuris † allegationes probabiles sunt, non necessariæ, cùm eas necessariò Iudex sequi non habeat: iuxta ea quæ scribunt omnes in l. 1. ff. si cert. pet. nam Iudex per se causam discutere debet. l. Iudices. C. de iudicijs. Hinc dixit Decius in
8 cons. 259. in fine † motiua, quæ à Iudicibus in causis excitari solent, esse ex more quodam. si ergo necessariæ omninò non sunt, edendæ non sunt, cùm Iudex pro sui voluntate spernere possit. Verùm possumus respondere, quòd & si sperni possunt, posse tamen ex illis Iudicem circumueniri: ex quadam ergo æquitate edi debent. Vltimò pro hac sententia suffragari videtur text. † c. dudum. il primo. de electio. quo probatur iuris allegationes in voce fieri, quo ergo modo edi poterunt? sed ex eadem constitutione respondeo fieri etiã allegationes in scriptis, de quibus præsens est disputatio.

Secunda fuit opinio affirmatiua, iuris allegationes edendas esse. hanc probauit Ias. d. l. 2. nume. 6. C.
10 de edend. Primò ea ratione, quia si † allegationes facti edendæ sunt, vt fatentur omnes in d. l. 2. ex ca. dudum. de elect. cur non & hæ iuris? cùm circumuentio vtroq; in casu considerari possit. Sed respondetur imò tantam circumuentionis suspicionem non considerari in vno, ac alio casu: cùm facti error etiã prudentissimos fallat. l. 2. de iuris & facti igno. quod nõ contingit in iure, quod Iudici notum esse debet. ad d. c. dudum. respondetur, allegationes quidem facti actis inseri necessariò, non illas iuris. Secundò adducitur Iason ex l. si Prætor. §. Marcellus. ff. de iud. & ex
† l. 1. C. si ex falsis allege. quibus probatur, † sententiam falsis allegationibus prolatam retractari posse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

at quomodo retractabitur, nisi aduersarius eas habeat, & falsas ostendat? edi ergo debent. Sed respondet Dec. in d.l.2.nu.20. præcitata iuris loca de allegationibus facti, non iuris loqui, quod confirmat Cur. Iunior d.l.2.num.18. quoniam per falsas iuris allegationes sententia non retractatur, sed Iudex litem suam facit. l.1. C. si Iudex malè iud. sic etiam intelligi debet l. vltim. C. de interdictis, dum vult actionem, & allegationem debere proponi. Tertiò solet citari texr. † l. minor 25. annis aduersus omissam. ff. de minor. quo probatur, minorem restitui aduersus omissam allegationem, & glossa ibi exponit allegationem, hoc est, iuris. at quomodo potest restitui si ei edita non est? Verùm, mea quidem sententia ad rem non facit, tum quia, si is fuit, qui omisit suas, nõ illas aduersarij omisit. quorsum ergo de earum editione quærere? tùm quia, vt ibi intelligit Baldus, agitur ibi de allegationibus iuris, quæ tamen probationem recipiunt, vtputà cùm statuta allegantur, vt scribit Bart. in l.omnes populi. nu.67. de iust. & iure. Vltimò solet considerari illa ratio, ne circumueniatur Iudex. Verùm leuis est ratio, cùm ipsius Iudicis onus sit, vt diligentia animaduertat, ne circumueniatur, quin circumuentus his allegationibus suæ imperitiæ pœnas dabit. d. l.1. C. si Iudex malè iud. Tertia fuit opin. eorum, qui distinguunt. Aut in actis † allegationes istæ insertæ sunt, & tunc edendæ sunt. ita procedat Iasonis & sequacium opinio: Aut insertæ non sunt, & tunc edendæ non sunt. quâ quidem opinionem probarunt Dec. in d.l.2. num. 20. sic intelligens Practicum Papiensem in forma petendi copiam instrumenti in gl.1. Decium simpliciter vno verbo est secutus Curt. Iun. d.l.2.num.18. & verè eandem est secutus Ioannes Bolognetus. ibidem. nu. 28. Verùm exiam relatis constat primum huius distinctionis caput esse controuersum. Quarta ergo fuit opinio Purpura. in d.l.2.nu.94. qui rectè credidit, hoc esse † Iudici arbitrarium, is ergo poterit iubere edi, vel non edi. & rectè profectò. nam si iubet edi, tacitè ostendit se dubitare ne circumueniatur, si non edi, ostendit frustrà hoc peti, quia satis ex se instructus est. Ego obseruaui aliquando duas † contrarias fori consuetudines, duosq; stylos: Papiæ indistinctè solent iuris allegationes edi, expensis tamen petentis, quibus hinc inde adferuntur responsiones, ac replicationes, vt Iudex instructus reddatur. in regione verò Pedemontium edi non solent, quinimò Iudicibus clausæ ac sigillatæ transmittuntur. prudentes tamen Iudices, qui partibus pro bono, & æquo satisfacere studeant, non integras ipsas allegationes aduersario edunt, sed præcipua earum fundamenta, quæ sibi maiorem dubitationem adferre videntur: quod obseruare iustũ ac æquum est.

SVMMARIVM.

1 *Emendatio & mutatio libelli ex æquitate conceditur.*
2 *Iudicis arbitrio relinquit, quãdo & quomodo libelli emendatio & mutatio concedatur.*
3 *Iudicem considerare debere partis interesse, & qualitatem litis motæ in emendatione, vel mutatione libelli.*
4 *Emendationem ante litem contestatam quandoq; Iudex non admittit.*
5 *Iudex in arbitrarijs reprehendi non potest.*

CASVS CLXXVI.

QVANDO ET QVOMODO libelli emendatio & mutatio admittatur.

EMENDATIO † & mutatio libelli conceditur, prout edicti perpetui monet auctoritas, & iurisdicentis decernit æquitas. l. edita. C. de ed. quo loci Bal. in prima lectura. numero 60. in fin. & num. 61. censuit, esse in † Iudicis arbitrio positum, quando & quomodo emendatio hæc vel mutatio concedi debeat. nam Iudicis † æquitas (inquit ille) est considerare partis interesse, quod lex diffinire non potuit. l. mora. ff. de vsuris. debet etiam (inquit Baldus) considerare qualitatem litis motæ, nam si condemnationem partis vellet mutare, vel emendare, vtputà, accedendo de iudicio generali ad actionem famosam, vel nõ reficiendo parti sumptus, Iudex non debet hoc pati. hæc Baldus, quem in specie est secutus ibi Purp. num. 305. idem ibi sensit Corneus nume. 7. Vicomercatus nume. 15. & Iaſ. colum. 2. in fine. nec in hoc argui potest Iudex (inquit Baldus) si ante † litem contestatam etiam non admittat emendationem, vel mutationem, quoniam in his quæ suo † arbitrio cõmissa sunt, reprehendi minimè potest. quod latè suprà lib. primo. q. 15. executus sum. Cætera, quæ emendationis ac mutationis tractatum respiciunt, fusissimè explicant omnes in d.l. edita. illa nos huc adferre consultò nolumus.

SVMMARIVM.

1 *Iusta causa litigandi excusat ab expensis.*
2 *Iudicu arbitrio relinquitur, quis iustam causam habuerit litigandi.*
3 *Causa iusta litigandi est, cùm quis opinionem Doctoris pro se habet.*
4 *Alciati opinio & consideratio declaratur.*
5 *Iustam causam litigandi habet, qui Doctorum consilia pro se retulit. ibidem declaratur.*
6 *Iustam litigandi causam præbet opinionum varietas.*
7 *Iudicem posse in magno opinionum conflictu, quam vult eligere.*
8 *Iustam causam litigandi is habuisse dicitur, qui semiplenè probauit.*
9 *Calumniator non dicitur, qui semiplenè probauit.*
10 *Iustam causam litigandi is habuisse dicitur, qui suam intentionem probauit testibus, ex personæ conditione deinde reprobatis.*
11 *Causam iustam litigandi præstant testes, qui extra iudicium dixerunt rem ita se habere, quamuis iudicialiter aliter deinde dixerint.*
12 *Iustam causam litigandi is habet, qui à fide dignis audiuit rem ita se habere.*
13 *Dictum viri probi iustam causam credulitatis præstat.*
14 *Iusta litigandi causa est, vt pudor & verecundia seruetur.*
15 *Plus debito petens præstat iustam causam litigandi aduersario.*
16 *Iustam causam litigandi præstat superioris mandatum.*
17 *Statutum Mediolani capitu. 25. sub Rubric. Quòd victus victori condemnatur in expensis, declaratur.*
18 *Constitutiones Pedemontium titulo, Delle pene de temerarij appellanti. declaratur.*

CASVS CLXXVII.

QVAE SIT IVSTA LITIGANDI causa, vt in lite succumbens ab expensis excusetur, non parua diligentia explanatum.

CALVM.

CALVMNIATORVM quotidiana est illa excusatio, qui posteaquàm iniquè diù litem protraxerunt, & in ea tandè æqui Iudicis sententia succubuerunt, se ab expensarum solutione, quas tanquàm temerè litigantes reficere tenẽtur. l. eum quem temerè. de iud. adferunt se † iustam litigandi causam habuisse, & ob id non teneri. iuxta l. qui solidum. §. etiam, deleg. 2. §. oportet. in auth. de iud. Iaſ. in l. properandum. §. finautem alterutra. numero tertio. C. de iud. Marsil. sing. 237. & sing. 485. vbi limitat. Tiraq. de retractu conuentio. §. 1. glo. 2. num. 58. Didacus libro Practica, quæstio. cap. 27. numero 3. latè Marsil. l. patre vel marito. nume. 17. de quæstion. Dubitari ergo hac in re contingit, quæ iusta litigandi causa censeatur. Ruinus consi. 1. nume. 24. lib. 3. respondit, hoc esse † in Iudicis arbitrio. itidem scripsit Afflictus cap. 1. nume. 21. versi. Item habet arbitrium cognoscẽdi, ex quib. cauſ. feud. amitta. ex. l. solidum. §. etiam, de leg. 2. & Bald. l. 1. C. de aduo. diuer. iud. & Baldum est secutus Iaſ. in l. properandum. §. finautem alterutra. num. 1. & ibi Alex. numero 17. C. de iud. vbi alios retulit huius opinionis. idem sensit Cagno in l. qui in alterius. in fin. de regul. iuris. sed quam iustam causam arbitrari poterit hic Iudex, plures enumerat Iaſ. d. numero 8. Prima est, † quãdo is qui succubuit, habuit opinionem Doctoris qui pro eo sensit. ita sentserunt Baldus, Ancha. Card. & Abbas ab eo relati. 9 intelligitur quando is Doctor vir eruditus fuit: ita Fulgo. in l. iuris ignorantia. C. qui adm. quem secutus est Fely. in capitul. super his. ante finem de accusa. & Tiraquel. in tract. de pœnis legum, causa 51. numero 108. & Marsilius in d.l. patre vel marito. nu. 34. de quæstio. imò scriptum reliquit Alcia. tracta. præsump. reg. 1. præsump. 51. in fine, hanc Doctoris opinionem esse debere aliorum sententia, & rationibus comprobatam. Verùm Alciatum in omnibus non sequor: si quidem verum non opinor aliorum opiniones concurrere oportere, quoniam, & si vnus tantũ in ea opinione sine contradictore sit, & eius opinio coloratis rationibus nitatur, ad excusationem sufficere videtur. † Alciati enim declaratio procedere posset, quando contra singularem illam Doctoris opinionem, communis esset aliorum sententia. nam tunc singularis illa opinio, iustam excusationis causam non præstat. ita Ruinus consilio 162. numero 20. lib. 3.

Secunda huic similis iusta excusationis causa est, cũ hic, qui in lite succubuit, antequàm Iudicium ingrederetur, habuit † consilia Doctorum viuentium. ita Iaſ. d. §. finautem alterutra. nume. 8. versicul. Secunda conclusio. & Alexan. nume. 13. qui Bart. Bald. Ang. Sal. & Imolam huius sententiæ retulerunt. idem respondit Paris. consilio 7. in fin. lib. 3. quæ causa procedit, si modò is qui succubuit, Doctor non fuisset, quia turpis ignorantia suæ professionis non excusat: ita Bart. d. l. in bonorum. ff. de bono. possess. Iaſ. loco iam citato sic pariter non procedit, quando vnius Doctoris tantùm consilium haberet: nam saltem consilium duorum requiritur. ita Bal. l. iuris ignorantia. C. qui admitt. & Iaſ. qui suprà.

Tertia † causa iusta dicitur, quando varietas opinionum adest, nec reperitur quæ verè communis sit: ita Ang. d. §. finautem alterutra. vt ibi refert Iaſ. d. nume. 8. versi. Tertia conclusio, qui Baldum & Speculatorem tulit. Tiraq. de pœnis legum, causa 11. nume. 6. in fine post Io. Fabr. Confert quod scriptum reliquit Inno. in cap. ne innitaris. de const. Iudicem † posse ad libitum, quàm velit opinionem sequi, etiam propriã, qñ magnus est opinionũ conflictus. Innocentij doctrinam secuti sunt Ancha. consilio 221. Decius consilio 176. num. 6. Curt Iun. consil 8. num. 23. Boerius q. 155. num. 27. Neuiza. consilio 34. num. 57. & 54. & lib. 6. Syluæ nuptia. numero quarto. Craue. consilio 135. num. 40.

Quarta causa † est, quando is qui succubuit, semiplenè probauit: ita Iaſ. d. §. finautem alterutra. nu. 8. versi. quarta conclusio. & ibi Alexand. num. 13. post Baldum & Alexand. quos retulit. non temerè litigare, nec † calumniator dicitur, qui intentionem suam semiplenè probauit. ita Ancha. consilio 248. col. pen. Marsil. d. l. patre, vel marito. nume. 36. de quæst. Socin. tracta. fallen. reg. 130. fallen. 2. qui declarat non procedere in casibus illis, in quibus iuramentum in supplementum probationũ differri non potuisset: quoniam animaduertere debebat, illam semiplenã probationem sibi non posse prodesse. & hoc visus est sentire Alexand. d. §. finautem. nume. 17. dum docuit, semiplenam probationem non excusare, quando pro non probatione habetur.

Quinta † causa est, quando is qui succubuit iam suam intentionem probauit testibus, qui deinde ratione suæ personæ, vt quia falsarij, vel ex communicati conuicti fuerunt. ita Bald. d. authen. generaliter. num. 9. versi. tertiò propter. C. de Epis. & Cleri. & l. 1. numero 8. C. de Aduo. diuersi. iudicjorum. Iaſ. d. §. finautem alterutra. num. 8. versic. Quinta conclusio. & Alexan. nu. 15. qui declarant, non procedere quando is, qui succubuit, aliqua suspicione non laboraret, vt quia scienter horum testimonio vsus fuisset.

Sexta † causa est excusationis, cùm testes extra Iudicium, iactabant rem ita esse, & dicebant se in illius fauorem testimonium dicturos, deinde producti contrarium attestati sunt. ita Bald. in l. non ignorat. num. 4. C. de fruct. & lit. ex pen. Iaſ. d. §. finautem alterutra. nume. 8. versicul. sexta conclusio. & ibi Alexand. num. 18. idem dicunt Doctores in causis criminalibus, vt infrà suo loco dicemus.

Septima † causa iusta est, cùm is qui succubuit, probatis à pluribus fidedignis audiuisse, quòd iustã causam fouebat. ita Bart. in l. 1. in princi. num. 6. ff. ad S. C. Turpil. nam † dictum viri probi iustam, imò iustissimam credulitatem inducit. glo. notabi. s. l. Titio fundus, de cond. & demon.

Octaua † causa iusta litigandi, quæ ab expensis excusat, est, cùm quis ob pudorem suum seruandum litigat. ita Bartolus in l. quæ omnia. §. 1. in tertio notab. de Procur. Iaſ. dict. §. finautem alterutra. num. 9. versic. octaua conclusio. sic ob pudorem seruandum plura conceduntur aliàs prohibita, vt in eo qui alterum occidit se defendẽdo, vt teneatur de homicidio, nisi saluo pudore fugere non potuit. ita Deci. in l. vt vim. nu. 35. de iust. & iure, latè Boerius. quæstion. 168. & Tiraquel. de pœnis legum, causa 1. num. 8. 9. & alibi dixi.

Nona † causa est, cùm actor petijt plus debito: nam tunc habet reus iustam causam litigandi super toto. ita Bart. l. qui solidum. in princ. de leg. 2. Iaſ. d. §. finautem. num. 9. in fin. Decius in l. non potest videri. num. 3. & ibi Cagnolus num. 9. communem testatur de regul. iuris. sic Didacus lib. 1. varia. resolu. capit. 2. num. 5. versic. ad textum in d. l. qui solidum. dissentit tamen ab hac sententia Robertus Aurelia. lib. 2. senten. iuris, capit. 9. rem hanc exactius non explico, vix enim fit, vt ab inueterata & recepta opinione in Iudicijs recedamus.

Decima † causa iusta litigandi est, cùm is qui succubuit, ex iussu superioris, vt putà Pontificis Maxi. litem suscepit: ita post Ioan. And. & Hostien. in capitul. finem litibus, de dolo & contu. & ibi Abbas nu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

22. annotauit Soc. tract. fallen. regul. 139. fallen. prima. Hæc conferunt etiam ad interpretationem statutorum, quæ etsi velint temerè litigantes esse in expensis condemnandos, nisi iustam causam litigandi
17 habeant: quemadmodum inter cætera extat † statutum Mediolani, cap. 55. sub Rubri. Quòd victus victori condemnetur. intelligitur enim causa iusta, ex relatis. Est etiam adnotandũ hæc esse vtilia ad declara-
18 tionem nouarum † constitutionum Pedemontium titulo Delle pene de temerarij appellanti. quibus temerè à sententia appellantes puniuntur. nam relatis in casibus non possunt dici temerè appellare: atque ita excusabuntur.

SVMMARIVM.

1 *Episcopos non posse taleis & exactionibus subditos suos grauare.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ iusta censeatur causa qua Episcopus possit taleas suis imponere.*
3 *Episcopus vel Archiepiscopus consecrandus subsidium charitatiuum rectè à suis subditis exigit.*
4 *Charitatiuum subsidium rectè exigitur ob locorum visitationem.*
5 *Charitatiuum subsidium exigitur, cùm agitur de recuperandis bonis Ecclesiæ.*
6 *Dux Sabaudiæ serenissimus pro recuperatione suorum locorum rectè subsidium charitatiuum induxit.*
7 *Principes teneri restituere, quod in sui subsidium à subditis exegerunt.*
8 *Charitatiuum subsidium rectè exigitur ad emẽdum castrum, vel oppidum munitissimum, quo hostes procul arceantur.*
9 *Prælatus ad concilium vocatus rectè charitatiuum subsidium exigere potest.*
10 *Prælatus à Rege euocatus pro seruitio exercitus belli rectè charitatiuum subsidium à suis exigit.*
11 *Charitatiuum subsidium Clericis indicitur cùm Rex apud Prælatum hospitatur.*
12 *Charitatiuum subsidum Clericis indicitur, cùm lis magna Ecclesiæ mouetur.*
13 *Prælatus qui ex se litem & bellum sustinere potest, charitatiuum subsidium Clericis non indicit.*
14 *Pontifex nihil à subditis subsidij charitatiui exigere potest, cùm bellum gerit.*
15 *Prælatus dines subsidium charitatiuum non exigit, vt ad Concilium accedat.*

CASVS CLXXVIII.

QVANDO LICEAT PRAELATO charitatiuum subsidium à sibi subditis exigere.

SACRO Lateranensi Concilio decretũ
1 fuit, † Episcopos non debere taleis, & exactionibus proprios subditos grauare nisi magna, & iusta causa, probabilisvè necessitas vrgeat, vt legitur in cap. cùm Apostolus. §. prohibemus, de censibus. & tradit Boe. q. 133. vbi nume. 2. inquit cõmunem esse opinionem, licere quidem ex causa Episcopo & superioribus, non autem cæteris Prælatis inferioribus. Verùm dubitari contingit, quæ causa illa censeatur rationabilis. glo. in dict. c. cùm Apostolus. §. prohibemus. dixit † esse in arbitrio Iudicis, &
2 glossam illam secutus est Marsilius in l. quæstionis modum. nu. 6. de quæst. & Gramma. decis. 88. num. 3. & ante eos Card. in Clem. 1. §. 1. col. 3. vers. Tertiò quæro. de excess. Prælatorum. & Franc. de Marchis. q. 472. num. 2. Iudex tamen iste eam iustam, & rationabilem
3 causam esse arbitrabitur, quando † Episcopus vel Archiepiscopus, vel Prælatus consecrandus est. hanc enim causam esse iustam affirmauit post Iserniã Grãma. d. decis. 88. in fin. & ex constitutione Neapolitana Rubri. de adiut. exigi in const. quamplurium. in Regno ita expresè est cautum. & refert Boe. q. 134. nu. 3. & ibi. nu. 1. & nu. 6. hanc causam, ob consecrationem, & cæteras impensas esse iustam. Franc. de Marchis. q. 1025. nu. 5. cogitandum reliquit.
4 Secunda causa potest considerari † cùm Ecclesias Diœcesis visitant. ita Boe. d. quæstion. 133. numero quarto.
5 Tertia causa est, cùm † agitur de recuperãdis Ecclesiæ bonis, vt respondit Geminia. consil. 74. quem secutus est Boe. d. q. 134. nu. 2. Franc. de Marchis quæstio. 472. nume. quarto. parte prima. consuluit enim Geminianus licuisse Pontifici Max. charitatiuũ subsidium octuaginta millium florenorũ à subditis exigere pro recuperatione Ciuitatum & oppidorũ Ecclesiæ, quæ à Ladislao occupata fuerunt. Idẽ summa
6 ratione aliquando obseruatum vidimus † à Serenissi. Subaudiæ Duce, dum ciuitatem Taurini recuperaturus esset: ita tamẽ piè & sanctè egit Dux ille liberalissimus. vt exacta à subditis cum annuis eorum censibus præstari consuetis compensaret. nam restitue-
7 re † tenentur Principes isti. ita Guid. Pap. qu. 551. De hoc anno, in fin.
8 Quarta causa † est cùm pro Ecclesiæ summa vtilitate ac necessitate emi aliquando debet, vt in castro, vel oppido emendo ad expellendos, vel procul arcẽdos hostes. ita respondit Oldrad. consil. 104. quem etiam secutus est Boe. d. q. 134. num. 2. & Marinus Freccia de feudis. lib. 2. pag. 172. nume. 24. & eo loci plures causas considerat Oldrad. & dum illam perpendit, vt malos vicinos castrum illud habitantes, è loco illo amoueat: præstat nobis argumentum. vt idem dicamus in Prælato, qui vellet emere prædium vicini admodùm rixosi, qui sua improbitate Ecclesiæ prædia quotidiè depopularet ac perturbaret.
9 Quinta causa est, cùm † Prælatus ad Concilium à summo Pontifice vocatur, quæ causa in Regno exd. constit. De adiuto. exigen. clarè comprobatur, vt refert etiam Boe. d. q. 134. num. 3. & de Iure Cõi probatur multorum auctoritate. vt refert Fran. de Marchis q. 472. nu. 3. & q. 1025. num. 2.
10 Sexta causa est, cum † Prælatus à Rege vocatur, p seruitio exercitus Regis: ita sensit glo. in cap. vnio, in verbo pro regijs. 10. q. 3. Car. in Clem. 1. §. 1. col. 2. vers. Tertiò oppo. de excessib. Præla. & Fran. de Marchis d. q. 1025. num. 3. post Abba. cap. 1. de statu mona. sed isti potius loquuntur, quando causa est Ecclesiæ, nõ autem exercitus. & idem sensit Abbas d. c. cùm Apostolus. num. 5.
11 Septima † est iusta causa, quando Rex hospitatũ venit in domo ipsius Episcopi, & Prælati: ita Archidia. in c. vnio. nu. 10. q. 3. quem sunt secuti apostillantes ad Abb. in d. c. cum Apostolus. nu. 5. in verbo vtrũ Episcopus, de censib. & in Regno ex d. constitutione Regni ita clarè est cautum. vt refert Boe. d. q. 134. numero 3. Fran. de Marchis q. 1025. num. part. 1.
12 Octaua est causa, † quãdo lis magna Ecclesiæ mouetur, tunc subsidiũ peti à Prælato potest, ita Card. in Clem. 1. §. 1. col. 2. vers. Tertiò oppo. de excess. Præla. qui subdit, etiam quando alia magna vrget necessitas, & ob litem posse exigi subsidium decidit Franc. de Marchis q. 472. nu. 4.

Declarantur autem, & intelliguntur relatæ causæ, quando

13 quando is † Prælatus non potest ex suo proprio ferre onus, quoniam impotens reperitur absq; sua culpa ad impensas illas faciendum. ita sensit Card. d. Clemen. 1. col. 3. vers. Tertiò oppono. de excessib. Præla. & Apostillantes ad Abb. d. ca. cùm Apostolus. in pen. apostilla. & ideo respondit Alcia. respon. 161. num. 12.
14 † Pontificem Maxi. non potuisse exigere charitatiuũ subsidium ab Illustrissimo Duce Ferrariæ eius Vasallo, quoniam ex se poterat bellum gerere, exactis præsertim prius multis collectis à suis Ecclesijs. idẽ censuit Franc. de Marchis d. q. 472. nume. 4. qui negauit,
15 † Prælatum posse aliquid exigere, vt ad Concilium accedat, cùm habet ex proprio. & q. 1025. nu. 6. idem esse affirmat in cæteris Principibus. sic Guido Papæ q. 551. in fin. Soc. Iun. consi. 98. num. 10. 11. lib. 3. Rolan. à Valle consil. 1. nu. 67. 68. lib. 2. & in specie nostra Boe. q. 134. nu. 9. decidit tunc demum concedi exactionẽ subsidij pro aduentu Prælati, & leuationis bullarum, aliorumq; onerum, cùm fructus vnius anni suæ prælaturæ non sufficiunt.

SVMMARIVM.

1 *Charitatiui subsidij summa quanta esse debeat.*
2 *Charitatiuum subsidium in Regno Neapolitano esse decimam annui reditus.*
3 *Charitatiuum subsidium esse dimidiam generalis collectæ secundum aliquos.*
4 *Iudicis arbitrio relinquitur, quantum pro charitatiuo subsidio exigi debeat.*

CASVS CLXXIX.

QVANTA ESSE DEBEAT CHAritatiui subsidij summa.

RETVLIMVS suprà ex sacro Concilio Lateranensi fuisse decretum non licere Episcopis taleas, & collectas suis subditis indicere, posse tamen ex rationabili causa: quæ sanè causa rationabilis in arbitrio Iudicis est. Nunc casum hũc subijcio, cùm Episcopus ex rationabili causa charitatiuum subsidium atque ita collectam indicit, quantũ
1 exigendum sit pro † charitatiuo illo subsidio. multæ fuerunt interpretum opiniones. Vna fuit Afflicti decis. 136. qui dixit, Concilium Neapolitanum determi-
2 nasse, esse † decimam annui reditus. quam sententiã non improbauit Gramma. decis. 88. nume. 5. qui in charitatiuo subsidio, quod Regi ab eius Vasallis præstatur, loquuntur, non autem in subsidio, quòd à Clericis præstatur Prælato. Quorum quidem opinio auctoritate potius constitutionis Regni, vt etiam refert Boer. q. 134. nu. 9. in fi. ac auctoritate etiam magis sacri Consilij supremi obtinuit, quàm Iuris Communis constitutione, cùm iure non probetur.

Secunda fuit opinio Antonij ab Alexandro, vt retulit in ea decisio. 88. in fin. Gramma. esse dimidiam
3 generalis † collectę. nec ista iure Põtificio, vel Cęsareo probatur.

Tertia opinio fuit Francisci Pauini in tract. de charitatiuo subsidio, & Landriani in extrauag. 12. Benedicti, Vas electionis. vt refert Boer. d. q. 134. nume. 10. Subsidium hoc esse taxandum, vt honorariũ, illud, qd pro visitatione præstatur. ex d. extrauaganti. Verũ Cardinalis, & alij nonnulli, vt refert Boerius ea ratione dissentiunt, quòd illa extrauagans constitutio nõ fuit vsu ab omnibus recepta.

Quarta fuit opinio Cardinal. in dict. cap. cùm Apostolus. q. 7. de censib. & in cap. 1. §. 1. colum. 2. de excess. Præla. hoc esse in † Iudicis arbitrio. quam sententiam probauit clarè Soc. Iun. consi. 16. num. 3. nec aliter visus est sentire Boer. q. 134. nu. 5. Gramma. decisi. 88. nume. 3. Iudicis ergo arbitrium erit, charitatiuum
4 hoc subsidium constituere iuxta qualitatem loci, annui reditus, expensarum ab Episcopo fiendarum, similibusq; adhibitis circũstantijs. iuxta tex. l. in fundo. de rei vend. & in c. 1. in tit. hic finitur lex deindè consuetud. reg. incip.

SVMMARIVM.

1 *Clericos sine causa à diuinis cessare non debere.*
2 *Cessatio à diuinis, quæ esse dicatur.*
3 *Interdictum Ecclesiasticum quid sit.*
4 *Cessatio quod detrimentum Clericis adferat.*
5 *Cessationis iusta causa quæ.*
6 *Offensa grauis iustam causam cessandi à diuinis præbet.*
7 *Cessandi à diuinis iustam causam præbet indictio collectarum Clericis ipsis facta à laicis.*
8 *Emphyteotæ & coloni Ecclesiæ ratione sui vtilis dominij tantum à laicis collecta grauari possunt.*
9 *Statutum quo fœminæ per masculos excluduntur, excludit etiam illas ab emphyteosi Ecclesiastica.*
10 *Feudum Ecclesiasticum ratione vtilis dominij subiacet legibus & statutis laicorum.*
11 *Statutum quo prohibetur alienatio immobilium non facta denuntiatione cõsanguineis, comprehendit etiam emphyteosim Ecclesiasticam ratione vtilis dominij.*
12 *Statutum, quod non soluens pensionem pro emphyteosi non cadat à suo iure, quomodo locum habeat in emphyteosi Ecclesiastica.*
13 *Pontificem non posse præiudicium adferre succedere debentibus in feudo Ecclesiastico ratione vtilis dominij.*
14 *Præscriptio longissimi temporis currit contrà emphyteotam Ecclesiæ ratione vtilis dominij: & si non contra ipsam Ecclesiam.*
15 *Creditor potest cõsequi creditum suum super bonis emphyteotæ Ecclesiæ ratione sui vtilis dominij.*
16 *Clerici iustè à diuinis cessant, si eorum vnus est carceratus.*
17 *Clericus à laico præhendi non potest.*
18 *Laicus rectè Clericum malefactorem præhendit, vt ad Iudicem laicum eum ducat.*
19 *Cap. si quis suadente. 17. q. 4. declaratur.*
20 *Clericus à laico prehendi potest, vt dilecto obuiam eat.*
21 *Sacerdos potest confessionem reuelare, vt delicto futuro obuiam eat.*
22 *Clericus prehẽdi non potest à laico, vt eum ad Iudicem suum ducat, si non est de fuga suspectus.*
23 *Clericus suspectus de fuga prehendi potest à laico, vt ad suum Iudicem ducatur.*
24 *Clericus iniustè à laico captus, & coram suo Iudice ductus, relaxari debet.*
25 *Statutum Papiæ 52. in ciuilibus. sub Rubri. de pœna cõmunium terrarum, declaratur.*
26 *Bal. in c. cum non ab homine. numero quarto. de iud. declaratur.*

CASVS CLXXX.

QVAE IVSTA SIT CAVSA, OBquam à diuinis cessare possunt Clerici & quando Clericus à laico prehendi atque carcerari possit.

CON-

Universidad de Deusto
Biblioteca

CONSTITVIT Inno. III. Pōtifex Maxi. vt est relatum in ca. irrefragabili. §. cæterùm. de off. ordina. † clericos sine rationabili causa à diuinis cessare non debere, & ob id pœna plectendos. esse. quam quidem constitutionem declarauit magis Gregorius decimus in generali Cōcilio Lugdunensi. vt in cap. si Canonici. de off. ordina. in 6. quo loci declarando quomodò iustis de causis cessare possint, formam & obseruationem quandā præscribit. illi deinde constitutioni addit alia Bonifacius octauus, vt est scriptū in c. quamuis, de off. ord. in 6.
2 † cessationem enim esse intelligimus cùm Clerici se à diuinis celebrandis subtrahunt in detrimentum populorum, quibus hac cessatione interdicta videtur sacramentorum administratio. Ducta est cessatio hęc à Psalmo illo 136. In salicibus in meo eius suspendimus organa nostra. Nam quemadmodum populus Israeliticus in Babyloniam factus captiuus suspendit organa, quibus in templo sacrificabat: & petentibus Babylonicis vt caneret, respondit, Quomodo cantabimus canticū Domini in terra aliena, vt scriptū est Exodi cap. 3. Ita hodie Ecclesia angustijs afflicta p cessationem significat quam egrè ferat illatā molestiam. Hæc cessatio differt ab interdicto. non enim est hoc
3 interdictum, cùm † interdictum ita impediat, vt nullus in Ecclesia celebrare possit. cap. postulasti, de cler. excom. capitulo tanta, de excess. Præl. & tamen tēpore cessationis potest Episcopus celebrare. dicto capitulo irrefragabili. §. cæterùm. glossa dicto cap. si Canonici. in verbo cessare. & ibi Ancha. in fi. Differt etiā cessatio ab interdicto: quoniam interdictum est quid iuris: Cessatio verò quid facti: Ita Abbas in capitul.
4 dilectus de appell. † Cessatio autē Clericis detrimētum hoc adfert, vt distributiones inde nō consequāntur, cùm non inseruiant ipsi Ecclesiæ: quemadmodū tex. d. c. Canonici. clarè affirmat. cedūt enim illa omnia Ecclesiæ. & vbi sine ratione, pbabili cessatum est, ipsorū Clericorū cessantium est detrimentum, non solùm in percipiendis fructibus, sed etiam in iā perceptis pro tempore, quo cessatum est restituēdis, vt ibi constituitum est: & declarat ibi Anch. in quinto nota. vbi verò ex causa iusta cessarunt, vt quia per alterius iniuriam improbitatem ita coacti sunt facere, tunc cōtra eos agūt, & ab eis consequūntur in sui dāni emendationem. Imò iudicis arbitrio ille punitur. Ita Syluester in summa in verbo, cessatio. nume. quarto. Plura autem adesse atque cōcurrere debent, vt cessationi locus sit: vt recensēt Bonifacius in dict. capitul. quamuis. & ibi glo. Io. Andreæ & cęteri omnes. & primo requiritur, vt à iure, vel consuetudine id habeāt, vt cessare possint. Secundò, Canonici omnes etiam absentes sunt conuocandi. Tertiò, diligenter & maturè examinanda est causa, qua cessandum est. Quartò, de cessando deliberandum est à maiori parte Capituli. Quintò causa ob quam cessandum est, debet esse clara & manifesta. Sextò causa hæc debet esse rationabilis. Septimò in instrumento publico scribi debet causa hæc rationabilis, cur cessetur. Octauò tradi debet hoc instrumentum illi, cuius causa cessatur. Nonò is qui cessationi causam præbet requirendus est, vt emendet offensam, quod si non præstat, ad cessationem deuenitur. Decimò intrà mensem tàm cessantes, quàm is cuius causa cessatum est, per se, vel per Procuratorem iter arripiant ad sedem Apostolicam, vt Pontifex statuat, quod æquum ei visum erit. Hæc ex relatis interpretibus. & accuratius Syluester in sua summa in verbo cessatio. & Dom. Soto in 4. senten. dist. 22. quæstio. secunda. articul. secundo. Qui & illud scribit posse hos contendentes etiam post ar-
reptum iter ad Pontificem transigere & pacisci atque à cessatione spontè desistere.

5 Dubitari itaque nunc cōtingit, † quæ iusta & rationabilis sit cessandi causa. Archidia. in d. c. si Canonici. scriptum reliquit, hoc non esse in iure diffinitū, & ob id Iudicis arbitrio relinqui. illum secutus est Barb. consilio vigesimoprimo. colum. penulti. propè finem libro secundo. verùm glo. dict. capitul. si Canonici. in verbo causa, inquit iustā cām cessandi, non esse ob non solutam pensionem, vel ob leuem aliam
6 offensam, sed esse † intelligendum de graui offensa, vt putà, si laici faciant statuta contra libertatem Ecclesiæ, vt grauis iniuria, & graue detrimentum hoc existimatur. c. Eccles. Sanct. Marię, de const. vbi latissimè
7 omnes scribentes. Est etiam secunda † iusta causa qñ collectæ & munera à laicis illis indicerentur. ita glo. d. loco. non enim licet eos sic grauare l. placet. C. de sacrosanct. Eccles. vbi latè omnes. & quod de ipsismet clericis dicitur, idem dicitur de illorum emphyteotis, rōne scilicèt portionis spectantis ipsi Ecclesiæ: solùm
8 enim isti † emphyteotæ grauari possunt ratione vtilis dominij. ita ex recentioribus Rola. à Valle consil. 66. numero 34. li. 1. Sic in colonis pro fructib. sibi in portionem contingentibus. ita latè affirmauit Ripa tract. pestis in tit. de priuilegijs ad conser. vber. nu. 127. Decius in l. in omnibus id obseruatur. num. 2. de regu. iuris. & si in emphyteota dissentiat relatus Ripa post Bart. in l. priuatæ. in fin. C. de excusa. mune. lib. 10. cū quo sensit Iaso. auth. quas actiones. nu. 42. C. de sacrosanct. Eccles. & Tiraqu. de retract. consang. §. 1. glo. 13. nu. 12. & fusius Syluanus consilio 55. qui tuetur nullo pacto
9 emphyteotæ Ecclesiæ collectā posse indici, sed verius est, vt dixi, posse ratiōe vtilis dominij. Est ratio, qa dominium vtile non dicitur esse Ecclesiæ. ita Ancha. con. 433. Postquàm. dum respondit, † statutum, quo fœmina stātibus masculis excluditur, locum habere, etiam quo ad bona emphyteotica Ecclesiæ ratiōe vtilis dominij, quod non Ecclesiastici iuris, sed temporalis esse dicitur. illum secutus est in specie simili Soci. Iun. consi. 71. in fi. li. 1. Alex. consi. 9. nu. 2. li. 5. qui in
10 feudo † ab Ecclesia recepto respondit, leges municipales, & Ius Cōmune locū sibi vendicare ratione dominij vtilis. idem docuit Decius in c. quæ in Ecclesiarum. nu. 6. in fi. de const. nec enim hoc dicitur esse cōtra Ecclesiasticā libertatē. idē respondit Alex. con. 27.
11 nu. 4. lib. 6. qui respondit, † statutum quo est cautum alienare volentē rem immobilem teneri denuntiare consanguineis, vel vicinis, locum etiam sibi vendicare in bonis emphyteoticis Ecclesię. sic Soc. Sen. cō. 99.
12 In causa eximij. col. 1. lib. 1. respondit † statutum, quo cauetur, ob pensionem non solutam emphyteotam Ius suum non perdere, locum etiam habere cùm laicus rē Ecclesiæ ratione directi alteri laico in emphyteosim dedit. Hinc etiam respondit Ruinus. con. 70.
13 nu. 11. li. 5. † Pontificem Maxi. non posse inferre præiudicium succedere debētibus in dominio vtili feudi Ecclesiastici, cùm directum dominiū tantū, nō vtile sit in potestate Pontificis. Hinc etiā tradunt Bart. in l. cum sponsus. §. in vectigalibus. ff. de publ. in rem actio. Ang. & Imo. in l. quamuis. de vsucap. quod etsi
14 contra Ecclesiā non currat † præscriptio longissimi temporis, contra Vasallum tamen & emphyteotā Ecclesiæ currere præscriptionem decē & viginti annorum. idē affirmarunt Alex. consi. 169. col. 1. li. 2. Fel. ca. ad audientiā, col. pen. de præscrip. Ruin. consil. 168. n. 10. 12. li. 1. & consil. 195. num. 2. lib. 2. Balbus tract. præscrip. prima particula quintæ partis principalis in tertia regula, versi. secundò limita. & ibidē q. 4. principali. Accedit etiam qđ respondit Alba. cōsi. 28. nu. 6.
15 † creditorem posse consequi creditū suum sup bonis emphyteoti-

emphyteoticis Ecclesiæ ratione vtilis dominij.

Tertia iusta causa, ob quā à diuinis cessare possent Clerici, est, secundum glo. d. c. si Canonici. si alter eo-
16 rum esset captus, † & carcere mancipatus à Iudice seculari: vt enim eis licet in Clericos iusdicere, c. cùm non ab homine. de iud. vbi Decius in primo notab. docuit, esse idem quando is laicus esset in magna dignitate constitutus: ita nec eos capere. vt probat is tex. d. c. cùm non ab homine. vbi glo. & omnes, & clarus in c. si verò, de sent. excom. Verū gl. d. c. si Cano-
17 nici. absolutè nimis loquitur, † laicum, s. non posse Clericum prehendere seu detinere. quamobrē tres casus distinguendi sunt, vt distinguit Deci. d. c. cum non ab homine. nu. 10.

18 Primus est, quando † laicus prehendit Clericū vt eum ad Iudicem suum ducat, tūc laicus rectè agit, nec aliquam meretur pœnam, vt possit excommunicari: ita Abb. dict. c. cùm non ab homine. & ibi Decius d. numero decimo. versi. Primus est. Est ratio, quia dolo hic non agit, quo in casu procedit ca. si quis suadente. 17. quæst. 4. & quęlibet causa, etiam in iusta excusat à dolo. Igitur. de liberali cau. & alibi dixi. Verùm contra Decium & cæteros sensit Alcia. in dict. c. cùm non ab homine. numero decimonono. ea ratione. quia sufficit adesse dolum præsumptum, vt locus
19 sit constitutioni † d. c. si quis suadente. 17. quæstio. 4. at hic dolus adest præsumptus. vt ipse Alciatus deducit, non ergo capi poterit. leuis est sanè argumentatio. quoniam dolus præsumptus purgatur, posteaquàm ad Iudicem suum Clericus deducitur. ab Abbatis ergo & Decij sententia non est recedendum. & hoc in casu glos. d. c. si Canonici. locum habere non potest.

20 Secundus est casus † quando Clericus capitur, vt obuietur delicto committendo, & tunc sine dubio prehendi potest: ita Decius d. c. cum non ab homine, nu. 10. versi. Secundus casus. qui post Abbatem multis similibus comprobat. illud præsertim attulit, qđ
21 licèt † Clericus reuelare non possit delictum perpetratum, potest tamen perpetrandum, ex Inno. in ca. omnis vtriusq; sexus, de pœni. & remissio. & cū Decio sentit etiā Alcia. ibidem n. 23. qui tā inquit videri mirum, q; vbi delictum est cōmissum, non pōt capi, & q; possit capi cùm est committendum, & nihilominus contrarium verius esse deberet, cùm maius delictum sit iam commissum quā committendum, & maior pœna indicitur, vt is probat. sed mirum videri nō debet, quoniam non ratione pœnæ lex hoc cōcedit, sed vt euitetur factum quod irretractabile deinde esset, at in iā commisso prohibet, quoniā suus adest Iudex, q; eum prænendere potest & punire. vt nunc subijciā.

Tertius casus est, cùm agitur de delicto iam com-
22 misso, & † Clericus de fuga minimè suspectus nō præhēditur, vt ad Iudicem suum ducatur, hoc casu affirmant Abbas & cæteri Clericū capi non posse, sed laicum malè agere, & si non incidat in excommunicationem. c. vt famæ. cap. si verò, de sent. excom.

Declaratur non procedere secundum Abbatem,
23 quando † is Clericus, qui iā delictum commisit, esset suspectus de fuga, tunc prænendi poterit, vt ad Iudicem suum ducatur. idē docuit Bart. in l. si quis in seruitutum. ff. de furtis, & cōem hanc dicit esse declarationē Alcia. d. c. cū non ab homine. nu. 22. qui dum ea tuetur, respondet rōibus Decij contrariā opinionē defendentis. quæ sanè cōis opinio vera demōstratur argumento à fortiori. nā suprà in primo casu retulimus ex Abbatis & Decij sententia laicum licitè posse Clericum prænendere, vt ad Iudicē suū ducat, quātò ergo fortius pōt, cū is Clericus est suspectus de fuga, quæ quidē suspicio maiorē præstat causam prahēfionis. nec in hoc est differētia inter pœnā excōicationis, & alterā, quāuis eum prehēdendo licite agat. magna est huius rei vtilitas, quemadmodū admonuit Alcia. d. c. cū non ab homine, nu. 23. nā, si capi non potuit, &
24 si corā † Iudice ductus sit, relaxari debet, & si confessus sit, torqueri non poterit. c. miror. 17. q. 4. Abb. ca. inter alia, de immu. Eccle. Bar. l. pen. ff. de quæst. dum in simili concludit de cōfessione facta in tortura nō præcedentibus legitimis Iudicijs, vt alibi dixi. Infert ex his Bal. in d. c. cùm non ab homine. nu. 4. & ibi nu. 24. versi. ex his infert, quòd stante statuto, vt extat
25 † Papiæ 52. in criminalibus. sub Rubri. de pœna communium terrarū. quòd villæ teneantur capere malefactores, quòd non tenebuntur capere Clericū. & cū Baldo transit Barba. consil. 12. col. pen. in fin. lib. 1. Alciatus tamen inquit dubitabilem esse Baldi decisionem, quādoquidem statutum editū pro vtilitate cōi ac publica, Clericos etiam comprehendit. vt omnes tradunt in c. Ecclesiæ S. Mariæ. ibi Deci. nu. 27. de cōstitu. qui intelligunt procedere, qñ Ius Pontificiū nō
26 resistit. Baldi † ergo doctrina declaranda est ex suprà relatis, Clericum. s. capi posse & debere, cùm est suspectus de fuga, vt ad Iudicem suum ducatur, atque ita relatum statutum Papiense declarari, extendiq; pōt.

SVMMARIVM.

1 *Feudi Dominus exiget collectas à subditis pro dotibus filiarum.*
2 *Caligula Imperator à ciuibus dotes præstari voluit suis filiabus.*
3 *Collectam à subditis exigit feudi Dominus, cùm eius filiæ religionem ingredienti dos constituenda est.*
4 *Collectam pro filia maritanda quando exigat Dominus à subditis.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando & quantum possit Dominus feudi exigere a subditis pro filia matrimonio conlocanda.*

CASVS CLXXXI.

DE COLLECTA QVAM EXIGIT Dominus à subditis, vt filiam matrimonio collocet.

HABENT sæpissimè feudorum possessores, & domini multa in eorum ditionibus priuilegia, multasq; cum locorum incolis conuentiones, inter quas illa vna soler enumerari, vt possit Dominus † collectam illis indicere p̄ solutione dotium suarū filiarū cùm matrimonio col-
1 locantur. hoc aliquando Romæ obseruatum à † Caligula fuisse in illius vita scribit Sueto. capit. 42. hodie hic vsus in Subalpina regione est frequens, vt scripsit Iacobinus à S. Georgio in tract. De Homagijs. col. 8. qui & de iure homines teneri ex aliquorū sententia retulit. eam opinionē probarunt glo. l. placet, in verbo Canonicam. C. de sacro. Eccles. ubi Roffred. & Spec. vt retulit Boerius. q. 126. nu. 1. Guid. Pap. q. 57. An Vasallus. Parpalea d. l. placet. nu. 16. hanc tandem probare videtur Boerius d. q. 126. nu. 11. in fi. & ibi scribit etiā teneri pro filia, † quæ religionem ingreditur: & non modò pro vna filia, sed & pro pluribus. quod refert & Tiraquel. de iure primig. q. 70. num. 2. Sunt tamen qui aliter sentiunt, quorum in numero fuit Alber. in l. 1. col. 7. C. de iurisd. om. iud. qui solam consuetudinē obseruandā censuit, scribit Bal. in c. 1. §. similiter, de cap. Corrad. Castren. in l. vlt. C. de stat. & imm. &
2 in l.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in l. neminem. C. de sacrof. Eccles. nec aliter sensit rectè intuēti Iacobinus à S. Georgio in inuestitura feudali in verbo. Qui quidem inuestiti præstiterunt. colum. 17. versi. Circa alium casum. &d. tract. De Homagijs. col. 8. vers. iuxta prædicta quæro. affirmant tamē
4 isti collectam hanc exigi posse cùm Dominus † pauperest, quorum sententia magis mihi semper placuit. & hanc probauit Tiraq. de iure primig. quæst. 69. Illud vnum tamen obseruandum erit, quod scriptum reliquit Guido Papæ. d. q. 57. in fin. Dominum non posse exigere hanc collectam pro secundis nuptijs. Cū ergo iure & æquitate suadente exigi collecta hæc potest, cum hoc non sit nec à iure, necà consuetudine omnibus in casibus præsertim determinatum, ar-
5 bitrio † Iudicis relinquitur, vt pro Carretis Millesimi respondit. Socin. Iun. consilio 16. numero secundo. libro tertio. & iusta quidē ratione Iudex arbitrari debet. nec enim ipse Dominus sibi iusdicere hac in re potest, vt post Oldrad. consilio 234. in fi. & alia scribit Tiraqu. d. q. 69. Diligens ergo Iudex considerabit secundum Socin. d. consil. 16. num. 5. quantitatem, pmissarum dotium, conditionem personarum, quod auxilium aliàs præstitum fuerit. nec enim secus agēdum hic est, quàm cùm pater filiam matrimonio collocauit non assignata dote aliqua expressim, intelligitur dos debita, quæ ex personarum, & quantitate patrimonij congrua iudicatur: id quod suprà suo loco declarauimus.

SVMMARIVM.

1 *Feudum ex causa necessitatis alienari non potest.*
2 *Vasallus inconsulto Domino directo de vtili dominio feudi disponere non potest.*
3 *Pater ex causa necessitatis filium vendere potest.*
4 *Patris in filium potestas quanta.*
5 *Necessitatis causa obedientia spernitur.*
6 *Necessitatis causa licet alienare feudum.*
7 *Auctoris ratio cur Vasallus feudum ex causa necessitatis alienare non possit.*
8 *Dominus tenetur succurrere, Vasallum in necessitate positum.*
9 *Dominus & Vasallus à pari indicantur.*
10 *Clientes quàm chari patronis olim apud Romanos.*
11 *Vasallus, si impetratam licentiam alienandi feudum ex causa necessitatis non obtinuit, liberè alienare potest.*
12 *Statuto, quo mulier sine consensu consanguineorum alienare non possit, est satisfactum si consanguinei cōsentire sine causa recusant.*
13 *Vasallus feudum inconsulto domino alienare non potest, etiam pro necessitatibus ipsius domini.*
14 *Decretum antiquum Pedemontium concedens alienationem feudi ex causa necessitatis declaratur.*
15 *Feudum alienans ex causa necessitatis, an consensum eorum, qui in feudo succedere debent, requirere debeant.*
16 *Fideicommissum ex causa necessitatis alienans, non tenetur requirere consensum eorum, quibus est faciendarestitutio.*
17 *Superioris auctoritas & consensus facit, vt in actu fraus non præsumatur.*
18 *Necessitas qualis esse debeat, vt feudū alienari possit.*
19 *Necessitas præcisa, causatiua, & honestatis.*
20 *Necessitas alia est famis, alia belli.*
21 *Necessitas, fatalis, naturalis & data opera.*
22 *Necessitas legalis.*
23 *Necessitas fatalis quæ.*
24 *Necessitas fatalis iustam causam præstat alienandi alias inalienabilia.*
25 *Necessitas naturalis quæ.*
26 *Necessitas naturalis iustam causam præstat alienandi aliàs inalienabilia.*
27 *Furari licet ob causam necessarij victus.*
28 *Alienatio ob necessitatem facta, in fraudem facta non præsumitur.*
29 *Necessaria ad victum emere possunt locorum Magistratus.*
30 *Necessitatis causa licet alienare Deo dicata.*
31 *Necessitate coactus vendere non potest inalienabilia, cū stultè alienabilia consumpsit.*
32 *Necessitatis causa tantum alienandum est, quantum ipsa necessitas vrget, & non vltra.*
33 *Spurio alimentorum causa tantum licet relinquere, quantum alimenta requirunt, & non vltra.*
34 *Executor testamentarius rem magni valoris distrahere non potest, vt satisfaciat volūtati testatoris de re minima.*
35 *Minoris bona magni valoris pro leui debito alienari non debent.*
36 *Iudicis arbitrio relinqui, quantum alienari possit ob causam necessitatis.*
37 *Necessitas data opera seu culpabilis quæ.*
38 *Necessitas culpabilis non præstat iustam causam aliendandi aliàs inalienabilia.*
39 *Necessitas culpabilis culpa ad actum præmeditata omnino inexcusabilis est.*
40 *Alienationem & dilapidationem bonorum præsumi factam ab hærede grauato dolosè, & animo euertendi fideicommissum.*
41 *Necessitas ex culpa ad factum non præmeditata quomodo & quando excuset.*
42 *Necessitate ex culpa nō præmeditata oppresso succurrendum esse in modum eleemosynæ.*
43 *Pauperem posse implorare Iudicis officium, quo ei succurratur per eleemosynam à diuite.*
44 *Eleemosyna de re aliena fieri non debet.*
45 *Necessitas est culpa non præmeditata an iustam causam præstet alienandi liberè aliàs inalienabilia.*
46 *Fideicommissum nec contrahendo, nec delinquēdo alienari potest.*
47 *Priuilegium amittit, qui in illum committit.*
48 *Culpa vnius alteri nocere non debet.*
49 *Negligentia vnius alteri nocere non debet.*
50 *Egestate laborare debent malè meriti.*
51 *Necessitatem qui suo facto ingressus est, succurrendus non est.*
52 *Necessitas propriè dicitur, quæ principium habet necessarium.*
53 *Debitor voluntarius quis.*
54 *Filius sua culpa redactus ad necessitatem alienare non potest fideicommisso supposita.*
55 *Pater non tenetur alere filium sua culpa ad necessitatē redactum.*
56 *Legitimam si malè consumpsit filius, alteram à patre non consequitur.*
57 *Dotem si malè consumpsit filia, iterum dotanda non est.*
58 *Episcopum non posse exigere charitatiuum subsidium ob necessitatem, in quam sua culpa incidit.*
59 *Culpa ad casum non ordinata, quando considerabilis non sit.*
60 *Culpa ad casum non ordinata, ad commodum non prodest.*
61 *Culposus ex sua culpa lucrum reportare non debet.*
62 *Necessitatus ex culpa sui antecessoris adiuuandus est.*
63 *Decretum antiquum Pedemontium, quo alienatio feudi ex causa necessitatis conceditur, declaratur.*
64 *Necessitatus sua culpa ad casum non ordinata, est adiuuandus*

adiuuandus ex coniectura ex voluntate testatoris.
65 *Filius ex coniectura ex voluntate patris potest alienare fideicommissum ex causa necessitatis, in quam incidit sua culpa, ad casum tamen non ordinata.*
66 *Necessitas legalis quæ.*
67 *Dotem filiæ assignare debet pater necessitate legali.*
68 *Fideicommissum posse alienari pro dotis constitutione.*
69 *Fideicommissum posse alienari pro dotis restitutione.*
70 *§. Quamobrem, in auth. de restitu. & ea quæ parit in 11. mense. declaratur.*
71 *L. qui cum alio contrahit, de reg. iur. declaratur.*
72 *Mulier non tenetur perscrutari conditionem illius cum quo contrahit.*
73 *Angeli & sequacium opinio, de fideicommisso non alienando pro dotis restitutione, explosa.*
74 *Alciati & aliorum considerationes, de fideicommisso non alienando pro dotis restitutione, euersæ.*

CASVS CLXXXII.

QVAE NECESSITAS IVSTA SIT alienandi aliàs inalienabilia, & latissimè de singulis disseritur.

VM de alienatione feudi ex causa necessitatis nostri agunt, multa confusè & perplexè scribunt, aliqua etiam Iudicis arbitrio tribuere videntur. Ego quò disceptationem hanc vtilem admodùm & in Iudicijs frequentem explicem, atq; declarem, paulò altius exordiar. Sciendū
1 est itaque, regulariter † feudum ex causa necessitatis domino directo inscio atque inconsulto alienari non posse. capit. 1. §. necessitate. qual. f eud. olim alien. poter. capit. Imperialem. §. 1. de prohib. feud. alie. per Feder. quam iuris regulam veram esse omnes affirmant in d. §. necessitate. vt Baldus, Aluatorus, Isernia. & idem tradunt Decius consil. 445. nu. 24. Cur. iun. tract. feud. quarta parte principali. numer. 107. Iacobinus à Sancto Georgio in inuestitura feudali, in verbo Et cum pacto de non alienando, colum. 4. versic. Quæro etiam nunquid. Zasius in epitom. feud. parte 9. num. 13. Carolus Molinæus in consuetud. Parisien. titul. 1. §. 13. glo. 5. numer. 1. Iulius Clarus libr. 4. sentent. iuris. §. feudum. q. 31. versic. pone vasallus. & Craue. responso pro Genero, num. 69. rationem cur hoc ita factum sit, reddunt omnes in d. §. necessitate. quoniam in feudo proprietas domini directi est, ob id de ea tamquàm de re aliena vasallus nullo casu disponere
2 potest: iuxa l. vlt. in fine. C. de pactis. nec etiam potest † vasallus disponere de vtili dominio, quia per illam alienationem debilitatur ius directi dominij. capitu. 1. de prohib. feud. alie. per Lothar. hoc etiam est factum, quia olim multæ fraudes, fingendo necessitatem, committebantur. capit. Imperialem. §. callidis. de prohib. feud. aliena. per Feder. Accedit secundum Baldum d. capitul. 1. in princ. num. 2. qual. feud. olim alien. poter. quòd vasallus dominum superiorem habens actu illum recognoscere debet. Hæ rationes (aiunt relati Doctores) cessare videntur in cæteris a-
3 ctibus, vt putà, cùm † causa necessitatis famis pater filium distrahit. l. 2. C. de patrib. qui filios distraxer. nam hoc casu (inquit Baldus) pater integrum ius ha-
4 bet in filium. l. vlt. C. de patr. potesta. & tanta † olim erat, quanta domini in seruum. l. pronunciatio. §. iure proprio, de verb. sig. sed differentia hæc læuis est, si quidem ius illud paternum tam amplum in filium fuit olim ex lege Romuli, quod abrogauit Numa, quemadmodum multorum auctoritatibus scripsimus in tract. de recuperanda possessione, remedio 15. num. 302. Nec ratio illa superioritatis ita simpliciter considerata probabilis est, quoniam causa necessita-
5 tis † obedientia spernitur. capitul. 2. de obser. ieiunij. Non etiam videtur probabilis illa ratio, quòd ius domini directi debile & infirmum reddatur: nam &
6 idem est in fideicommissis, & tamen conceditur † alienatio ex causa necessitatis. l. filius famil. §. Diui. de leg. 1. l. cùm fidei. ff. de fideicommiss. liber. sic cùm maritus alienat bona dotalia pro redemptione filij. l. quamuis, & l. seq. ff. sol. matr. Castren. consil. 441. libr. 1. cæteros casus sciens prætereo. Si ergo hæc his in casibus conceduntur, cur non & in casu alienationis feudi? Ego, quidquid fremant alij, opinor hoc ob id esse
7 factum, vt vasallus superiorem recognoscat, & sub eius obedientia sit. nec enim lex prohibet omninò alienationem feudi, etiam ex causa necessitatis, sed solùm negat sine illa qualitate consensus domini vel licentia. Nec hoc durum est, vel videri debet, quoniam vice versa dominus deinde requisitus consentire omninò tenetur. quod ea ratione demonstratur, quia
8 dominus tenetur † vasallo succurrere, cùm vrget necessitas, ex quo eum loco filij habere debet. capitul. 1. in fine de forma fidelit. Afflict. capitul. 1. §. fi Iudex. numero 3. de pace tenen. & eius viola. Hinc dicimus,
9 † dominum & vasallum à pari iudicari. d. capitul. 1. & ibi Afflictus numer. 12. de forma fidel. & quemadmodum vasallus tenetur domino succurrere in necessitate, ita & econtrà. quare Alexand. ab Alexandr. lib. 6. dierum Genial. ca. 10. scribit, lege antiqua olim fuisse
10 cautum, vt patroni ita charos haberent † clientes, ac proprios sanguine coniunctos. sed magis in specie adferri potest text. in cap. 1. in fine Episcopum, vel Abba. & clarè in terminis his Aret. in l. si quis non quasi. numero 1. ff. de acquir. hæred. post Baldum in l. 1. C. de lat. liber. tollen. si ergo vasallus necessitate probata licentiam alienandi impetrauerit à domino, is do-
11 minus † concedere eam debet: quòd si eam licentiam is concedere recuset, poterit sine ea alienare. hoc visus est sentire Deci. in cap. quæ in Ecclesiarum. numer. 30. versic. & hoc intelligendum videtur. de con-
12 stit. quod confirmatur ex recepta illa doctrina: Si statuto cautum est, quòd mulier non possit contrahere sine consensu consanguineorum, & consanguinei requisiti recusent sine causa consentire, poterit mulier liberè contrahere. ita Bar. in l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. ff. solu. matr. Ias. in l. 1. nu. 20. & l. bonorum. nu. 9. C. qui admitti. Ant. Corsetus sing. in verbo Consensu, incip. Statuto cauetur. & Tiraquell. de legib. connub. in gl. 6. num. 125. idem ergo dicendum est in casu nostro.

Hæc iuris communis dispositio locum etiam sibi
13 vendicat, cùm † vasallus vel ob causam ipsius domini, vt putà, ad hoc vt illum adiuuare possit, vel vt feudum tueatur ab hostibus alienat. nam adhuc non potest alienare inconsulto domino, licèt ipse dominus omninò teneatur eo casu licentiam concedere: vt clarè sensit Afflictus decis. 265. numer. 68. & licere ex causa huius necessitatis alienare, tradunt Bald. l. 2. C. commun. de legatis. Curti. iun. dicta quarta parte. numer. 95. verficul. aliam limitationem. Molinæus d. gloss. 5. num. 1. ex text. d. l. cùm fidei. ff. de fideicommiss. liber. quo ita in fideicommisso statutum est. id quod affirmarunt Socin. seni. consil. 16. colum. 3. verficul. ex quibus suppositis, libr. 3. Boer. quæst. 44. num. 27. & Paris. consil. 15. num. 25. lib. 2. & probat. l. filiusfam. §. Diui. versi. nam si hæredis, de lega. 1. & l. pater filium. in prin. de leg. 3. & cum hac iuris communis dispositione, nempè alienantem feudum, etiam ex causa necessitatis debere requirere consensum di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

14 cti domini, conuenit † decretum Pedemontium iam editum à Duce Iolant anno 1475. ex illis verbis, etiam ad subueniendum alijs quibuscunque necessitatibus suis possint & valeant, ac eis & cuilibet ipsorum pleno iure liceat, nostro tamen seu præfati filij nostri aut hæredũ & successorum suorum præhabito & interueniente consensu. quod sanè decretum etiam in casu iam relato, cùm ex causa necessitatis pro ipso feudo
15 fit alienatio, intelligitur. Dubitaui ego † aliquando interrogatus an inspecta persona eorum, qui in feudo omninò succedere debent, liberè feudum ex causa necessitatis alienari possit, ita, vt eorum consensus vel licentia requiri ab alienante debeat. Respondi requirendam non fore: tum quia iure feudorum cautum non est: nam dict. §. necessitate, loquitur de licentia, inspecta persona domini directi: tum quia
16 in alienatione † fideicommissi, (cuius alienationis natura feudali proximè est, fideicommissariorum consensus) hoc in casu non exigitur: vt sentit Bald. in d. §. necessitate. declarando d. l. cùm fidei. ff. de fideicommiss. liber. & verè mecum sentire videtur Bal. dum inquit, Vasallum requirere consensum superioris, cùm vbi adest superioritas, ibi requiratur authoritas. quę ratio cessat in casu isto. Accedit, quòd si con
17 sensus † superioris adhibetur & præstatur, cessat omnis suspicio atque præsumptio fraudis, quam considerauit text. d. cap. imperialem. §. callidis. de prohib. feud. alie. per Feder. nec enim credendum est, quod dominus directus suum consensum adhibere voluerit existente falsa causa allegatæ necessitatis à Vasallo: cùm quilibet bonus præsumatur, præsertim Princeps, qui talis præsumitur, qualis de iure esse debet, vt scribunt Ias. & cæteri in l. præscriptione. C. si contra ius vel vtil. pub. & clarius idem Ias. in l. causas. nu. 6. C. de transact. & consil. 57. col. pen. lib. 3. Gramma. cons. 34. nu. 3. & consi. 45. nu. 33. Dubitari (quòd ère nostra ma-
18 gis est) nunc contingit, qualis esse debeat † necessitas, ob quam feudum, vel etiam fideicommissum & his similia alioqui inalienabilia, alienari permittuntur? Ad huius rei declarationem sciendum est primò
19 † necessitatem variè partiri. si quidem Bart. in l. 1. nu. 5. C. quomod. & quand. iud. diuidit necessitatem in præcisam, causatiuam, & honestatis causa, quam diuisionem sensit idem in l. res quæ pignori. nu. 7. ff. fam. ercis. in l. in eadem. in fine. ff. ex quib. caus. maio. & in l. pecuniæ, in fine. ff. de ali. & cib. leg. & Ant. Cors. sing. in verbo Necessitas. incip. Quando quis. quæ sanè diuisio haud multùm propositæ materiæ nostræ conuenit.

Altera est diuisio, quam facit Bald. consil. 448. Lata fuit sententia. li. 3. repetitum cons. 406. lib. 5. vt alia sit
20 necessitas † famis, alia belli, alia casus auersi, & his similes. quæ quidem diuisio nec ad rem confert.

Tertia est diuisio, quam fecit Baldus consi. 20. Quid importent ista verba. lib. 2. quem est secutus Boer. qu. 44 numer. 27. & Craue. respons. pro Genero. num. 94.
21 Cacheranus decis. 167. num. 5. vt vna dicatur † fatalis, secunda naturalis, tertia data opera, sicq; culpabilis.
22 quartam nos addimus, nempè † legalem, tamquàm legis dispositione prouenientem, & quã præcisam appellat Craue. in respõ. pro Genero in corollario nu. 4.

23 Prima † necessitatis species, quæ fatalis appellatur, illa est, quę ex fato & casu euenit, vt cùm quis in latrones fortuitò incidit: vel cùm similis alter casus contingit. ex quo enim hæc à fortuna prouenit, quæ humano consilio præuideri & illi prouideri non potest. l. 2. §. si eo tempore. ff. de admin. rerum ad ciuit. pertinen. l. quæ fortuitis. C. de pigno. actio. sequitur il-
24 lam iustam causam † præstare alienandi vel feudum vel fideicommissum. quemadmodum respondit Bal. d. consil. 20. Soc. sen. in l. Marcellus. §. res quæ, nu. 6. ff. ad Trebel. & pulchrè Tiraquel. de legib. in gloss. 6. nu. 277. ex tex. l. Diuus. §. causa. in fine. ff. de petiti. hæred. l. sancimus nemini. in fi. C. de sacrosanct. Eccles. & ca. aurum. 12. q. 2. auth. si captiui. C. de Episco. & Cleri. & auth. contra rogatus. C. ad Treb. ibi, seu captiuorum redemptionis. qui quidem textus est desumptus ex Nouella 108. De restitutionibus. ibi, sed & si in redemptionem captiuorum.

25 Secunda necessitatis species, quæ † naturalis dicitur, illa est, quæ à natura ipsa causatur, vt edere, bibere, vestibus indui, seruitores habere, domum ruinosam reparare, agros colere, indictas collectas, gabellas ac tributa persoluere. Soc. d. l. Marcellus. §. res quę. numer. 2. ad Trebel. Craue. d. respon. pro Genero, nu.
26 94. hæc naturalis † necessitas præstat iustam causam alienandi feuda, fideicommissa & alia aliàs inalienabilia: vt relati Doctores scribunt. & satis probat text. d. authen. contrà rogatus, in fine ad Trebell. ibi, vel si non habet vnde sibi faciat expensas. & ibi gloss. notat, & post eam Bart. in auth. res quæ. nu. 9. C. commu. de lega. & probat d. Nouella 108. Huc spectat illa ratio,
27 quod ob causam † necessarij victus furari licet. cap. si quis propter. de furtis. Confirmatur tertiò ex l. non
28 solùm. §. 1. ff. de aliena. iud. muta. cau. facta. vbi † alienatio facta ex causa necessaria fatali, vel naturali, in fraudem facta non creditur. Quartò clarius hanc sententiam probat. l. Diuus. §. causa. versi. sed & propter. ff. de petitio. hæred. Quintò huc pertinet quod si ob causam alimentorum licet patri proprium filium distrahere. d. l. 2. C. de patr. qui filios distrax. & suprà attigimus, & latè scribit Tiraqu. de retractu consang. §. 26. glo. 1. nu. 16. sequitur hanc esse probabilem causam alienandi aliàs non alienabilia. Sextò hinc videamus,
29 quòd & si † magistratus contrahere non possunt & emere aliqua in loco officij. l. principalibus. ff. si cer. pet. possunt tamen emere ad victum necessaria. ita declarant omnes in dicta l. principalibus. ibi Alex. num. 4. Ias. col. 2. versic. quartò limita. & Zasius nu. 16. & clarè probat. l. 1. §. prouincias. C. de contract. iud. Septimò
30 accedit, quòd † ob necessitatẽ famis licet alienare Deo dicata vasa & illis similia. l. sancimùs nemini. propè med. C. de sacros. Eccle. d. c. cùm aurum. 12. q. 2.

Declaratur primò hic casus, tunc locum non ha-
31 bere, cùm iste in † necessitate hac positus alia bona habuit vnde ali potuit, & illa malè consumpsit: quibus si commodè & temperatè vsus fuisset, nihil sibi defuisset, nec ad inopiam atque paupertatem deuenisset, vt quia præter feuda, vel bona fideicommisso supposita, multa alia bona libera possidebat. si ergo illa malè consumpsit, non potest ex causa victus necessarij hæc feudalia, vel fideicommissaria alienare. ita docuit Socin. d. l. Marcellus. §. res quæ. numer. 3. ad Trebel. Verùm, mea opinione, hæc Socini declaratio non differt ab his, quæ ipse scribit. d. §. res quæ. nu. 4. de necessitate culpabili, & si enim necessitas hęc, de qua agimus, sit in se naturalis, attamen is ad eam reductus, sua culpa ad eam deuenit, ob id culpabilis dicitur. de ea ergo agemus infrà in tertia specie.

Declaratur secundò hic casus vt locum sibi non
32 vendicet, quando vltra † casum necessitatis fieret alienatio: nam tantum est solùm alienandum, quantum vrgens necessitas requirit. ita Baldus consil. 332. Præmittendum est ad euidentiam, libr. 1. & d. consil. 20. in fine libr. 2. quam sententiam sunt secuti Ias. in l. creditor. numero 3. in tertia limitatione. ff. si certum peta. & l. qui Romæ. §. duo fratres. num. 37. de verbo. oblig. Deci. l. si donatione. numer. 17. C. de colla. idem in capitul. in præsentia. numer. 68. de proba. & consil. 403. num. 18. Cravet. consi. 241. colu. 11. versic. secundò respon-

deo. & in responso pro Genero. numer. 194. quæ quidem doctrina satis probatur ex l. vlti. ff. de exercito. acti. ibi, quare & si in ea causa fuerit nauis, vt refici deberet, multò tamen maior pecunia credita fuerit, quam ad eam rem fuerit necessaria. quo loci in specie Baldus scribit, non licere patri rem maximi
33 valoris † spurio in alimentorum causam relinquere, sicq; vltra necessitatem naturalem. Confert secundò text. l. quod adipiscendæ. ff. de dona. inter virum & vxor. quo probatur donationem ab vxore viro factam ad dignitatis consecutionem eatenus valere, quatenus ipsa sola causa postulat. Tertiò accedit text. vbi glossa & Baldus in l. penult. C. quando decreto opus non est. quo probatur, executores testamenta-
34 rios † non posse rem magni valoris distrahere, vt satisfaciant dispositioni testatoris de re leui. & eam glossam egregiè declarat Bartol. in l. alio. nu. 13. ff. de alim. & ciba. lega. Soc. sen. consil. 131. col. 5. versi. subsequenter. lib. 1. idem Bart. in auth. hoc ius porrectum. num. 16. C. de sacrosanct. Eccles. similis extat gloss. in l. quamdiu. C. de distract. pigno. & sensit Bartol. in l. creditori. ff. eo. Quartò huc propius spectat. l. cùm ij. §. modus. ff. de transact. quem in hanc sententiam citat Baldus consil. 75. Quidam tutor. libr. 1. ex verbis claris illius textus, ibi, modus habetur in transactione iuxta qualitatem personæ, non vltra. Quintò magis proximè confert. l. magis puto. §. item Prætor.
35 ff. de reb. eorum, ibi, ne propter † æs alienum modicum possessio magna distrahatur. quem textum in hanc sententiam retulerunt Baldus d. consil. 75. & Decius in d. l. si donatione. nume. 17. post Alex. ibi. C.
36 de colla. & in hoc versatur † Iudicis arbitrium, vt probat d. §. modus. & clarius. d. §. item si Prætor.

37 Tertia est necessitatis species, quæ † culpabilis, seu data opera appellatur: illa est, cùm quis lautè & prodigaliter viuendo omnia profudit & euertit, atque ita deinde pauper & inops factus est. & hæc necessitas verè non est species necessitatis, sed casus, per quem quis in naturalem vel fatalem necessitatem incidit. sed si vt cumq; ex Baldi & aliorum doctrina hæc ne-
38 cessitas regulariter † iusta non est, nec excusabilis, cùm illi imputandum sit, qui in eam se coniecit. l. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui satisd. coga. sed quò res clarior reddatur, cùm variæ in hac necessitatis specie sint Doctorum opiniones, sunt aliquot casus distinguendi.

39 Primus est, cùm quis ex sua † culpa ad actum præmeditata & ordinata ad casum in necessitatem incidit. hoc in casu hic nullo iure adiuuandus est. nec enim ei conceditur alienare feudum vel fideicommissum, vel quid aliud simile. ita clarè affirmarunt Castren. in l. etiam. §. vlti. ff. sol. matr. Ias. in l. non tantùm, in fine & l. sicut autem. nu. 4. ff. de re iud. Decius in cap. quæ in Ecclesiarum. num. 30. versic. secundus casus. & ibidem Marcus Mantua magni nominis iureconsl. num. 64. de constit. & Didacus libr. 2. varia. resol. cap. 16. nu. 9. versic. secundò illud est. & Cacheranus decis. 168. nu. 8. 9. quæ doctrina satis probatur ex l. penul. ff. de iure dot. quo loci respondit Iureconsultus, socero non concedi priuilegium aduersus generum, ne ab eo conueniatur vltra quàm facere potest, si socer ipse spe dotis generum ad matrimonium contrahendũ induxit: & cùm sciuerit, se dotem præstare nõ posse, id egit, vt genero insidiaretur. ita etiam secundo loco probat. l. etiam. §. licèt. ff. solu. mart. clarius probat tertiò. l. vlt. §. vlt. ff. quæ in fraudem cred. Quartò. l. Titius. ff. ad Trebell. Quinto. l. matrem & auunculum. ff. eo. & vltimò text. §. nobis autem, versi. neq; enim. in auth. de resti. quæ est Nouella 108. in illis verbis, nisi dedita opera, & hoc in casu intelligitur regula d. l. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui satisda. cog. Alia iuris loca recenset Cacheranus. d. decis. 168. numero 8.

Et hac in re annotandum est quod scribit Castren.
40 in l. Titius. nu. 1. in fine. ff. ad Trebell. alienationem & dilapidationem bonorum præsumi factam ab hærede grauato dolosè & animo euertendi fideicommissum. idem respondit Natta consil. 115. num. 8. libr. 1. & Craue. in responso pro Genero in condimento. nu. 53. & Chacheranus. d. decis. 168. num. 13.

41 Secundus est casus cùm † culpa non fuit ad casum ordinata nec præmeditata, vt putà aliquis iuuenili calore, non cogitans de crastino, multa luxu & alea profudit, credens alia sibi superesse debere, tandem vixit per multos annos, grandem suscepit prolem, multa impendere oportebat, nihil lucrabatur, vt potè cuiusuis artis ignarus: quibus factum est, vt graui ære alieno grauatus, carcere mancipatus fuit, vel, vt fit, casu homicidium commisit, à cuius pœna vt liberetur, est necesse bona vel feudalia, vel fideicommisso suppositа, vel alias inalienabilia distrahere: dubitatur, an huic succurrendum sit? Hac in re ita statuo,
42 huic quidem esse succurrendum, in modum tamen eleemosynæ & auxilij gratuiti: quemadmodum docuit post alios Decius in capitul. quæ in Ecclesiarum. numero 30. versicul. tertius & vltimus casus de constitut. & Didacus dict. libr. 2. varia. resol. capitul. 16. numer. 9. versicul. contrariam. idem sensit Molinæus in additio. ad Decium d. capitul. quæ in Ecclesiarum. in litera Z. atque ita hoc in casu intelligenda est gloss. in capitul. sacrorum. 12. quæst. 2. sic intelligitur Alex. in l. quamuis. numer. 11. ff. solu. matrim. dum inquit, quòd quando pater relinquit aliqua distribuenda pauperibus & pijs vsibus, in hanc causam erogari posse: nam ijs datur vt hominibus, non vt peccatoribus. capitul. fratrem. in fine. 86. distinct. ita etiam intelligo Felin. in capitul. significauit. de Iudæis. capit. si qui testium. numer. 11. de testib. qui paulò ante sen-
43 sit, hunc † pauperem implorato Iudicis officio posse cogere diuitem ad eleemosynam ei præstandam: nam sibi ipsi facere non potest, quoniam hoc ei à lege non conceditur. licèt enim is qui facultatem habet faciendi eleemosynam, quemadmodum Episcopus & his similes, quibus à testatore vel alio data sit hæc potestas possint sibi ipsis eleemosynam facere, si in etidenti necessitate reperiantur, vt post multos scribit Felin. in capitul. irrefragabili. §. cæterùm. numero 15. de offic. ord. non tamen quilibet priuatus, qui aliena erogare & in eleemosynam dare non potest. quoni-
44 am † eleemosyna de re aliena facienda non est. capit. sicut dignum. §. eos, de homicid. capitul. eam te. de iureiurand. capitul. 2. vbi latè gloss. & capitul. eleemosynam. 14. q. 5. non ergo poterit hic in necessitate hac positus sub hoc prætextu bona inalienabilia alienare: sed à superiori petere poterit, vt de his sibi succurratur, & is superior suo arbitrio iudicabit, an de his potius quàm de alijs facienda ei sit eleemosyna.
45 Cæterùm, quòad illud, an † causa hæc necessitatis sit iusta & æqua, vt liberè & absolutè, non autem in modum eleemosynæ bona hæc alioqui inalienabilia possint alienari, dubia est Doctorum opinio. multi senserunt, iustam causam non esse. ita Felin. in d. capitu. quæ in Ecclesiarum. numer. 67. & Mantua numer. 64. Didacus dict. libr. 2. varia. resol. capitul. 16. numer. 9. versicul. tertiò est in eadem. quibus addo Baldum d. consil. 20. versicul. aut contraxit debitum. libr. 2. Soc. in dict. l. Marcellus. §. res quæ. numer. 4. ad Trebell. Ias. in authent. res quæ, numero 20. C. comm. de lega. Crotum in l. filius famil. §. Diui. numer. 64. de leg. 1. Curt. iun. consil. 88. numer. 6. Tiraquell. de legi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus connubial. glossa 6. in fine. & Crauettam in responso pro Genero. numer. 87. & ibidem in Corolario. numero 39. & numero 44. Horum vera sententia probatur primò eo argumento, quo vsus est Socin. in
46 dict. §. res quæ. numer. 4. Filius grauatus † fideicommisso non potest alienare contrahendo. l. vlti. & auth. res quæ. C. comm. de lega. ergo nec delinquendo. l. Imperator. ff. de fideicommiss. liber. & si non potest delinquendo alienare, ergo nec actum facere, ex quo alienatio sequi potest. ita gloss. notab. & recepta in l. si ita quis. §. ea lege. de verbo. oblig. l. codicillis. §. mater. vbi Bartol. de leg. 2. idem in l. peto. §. fratre. de leg. 2. & in terminis feudalibus extat clarus text. in capitul. 1. de inuestit. de re alie. fact. & latè scribit Tiraquell. de retractu consangui. §. 1. gloss. 14. numero 14. propè medium. & in specie nostra ita etiam sensit Crauett. d. responso pro Genero. numero 64. Nec dicatur hanc argumentationem procedere, cùm data opera hic incidit in necessitatem. nam si licet argumentari à d. l. vltim. & d. authent. res quæ. C. communia de lega. ad casum nostrum, illud ibi consideratur quando is fideicommissarius data opera alienat. quia respondeo, imò alienantem data opera non alienare, vt subuertat fideicommissum, sed principaliter, vt sibi profit. atque ita sua principalis intentio non est euertere fideicommissum, sed sibi prodesse, licèt ex suo hoc facto secundario fideicommissum subuertatur.

Secundò inquit Socinus, aut volumus quòd valeat alienatio, vt in pium vsum, & tunc est fallum, quia hęc fideicommisso suppositа ita alienari non possunt. authen. nisi rogati. C. ad Trebell. & confert quod iam diximus, eleemosynam de re aliena fieri non oportere. Aut volumus quòd valeat alienatio tamquam facta ex causa necessaria & adhuc etiam fallum est (inquit Socinus) quia tunc valet alienatio, cùm necessitas prouenit ex persona testatoris. l. cùm fideicomm. ff. de fideicomm. liber. d. l. filiusfamil. §. Diui. de leg. 1. Sed fortè hæc argumentatio non concludit, quoniam partes omnes enumeratæ non sunt. nam & ex persona ipsius hæredis & successoris, necessitas prouenire potest, vt naturalis & fatalis: & hæc ex culpa non præmeditata, quæ an iustam causam alienandi præstet, à virtute huius argumentationis non demonstratur.

47 Tertiò, & melius mouetur is Socinus, † Delinquens debet perdere priuilegium sibi indultum l. sed si ex parte. §. quamquàm. ff. quod cum eo. l. relegatorum, in fine. ff. de interd. & releg. l. auxilium, in principio. ff. de mino. si ergo perdit priuilegium, quod habet, à fortiori ex eo delicto, quod non habet, acquirere non potest: atque ita ex hoc facto concedi ei non debet facultas alienandi non alienabilia. Nec huic argumentationi aduersatur ratio Fulgosij, quam probauit Alexand. d. l. quamuis. numero 11. verficul. non obstat quòd. ff. solu. matrimo. & sensit Iaf. d. authen. res quę. numero 21. C. commun. de lega. nempè, illam regulam procedere, quando culpa est ordinata ad casum, non econtra, vt declarat Bartol. in l. 2. §. vlti. ff. si quis cautio. quoniam infrà ostendam rationem hanc leuem esse, & Fulgosij sententiam non defendere.

Quartò adducitur in hanc sententiam Iason, quòd
48 † culpa huius non debet alteri nocere. l. siue hæreditaria. ff. de nego. gest. & iniquissimũ est ex facto vnius alterum prægrauari. l. ex duobus, in fine. ff. eo. de nego. gest. l. 1. in princip. ff. de alien. iud. mut. caus. fact.
49 l. si quis in suo. §. legis. C. de inoffic. test. & vnius † negligentiam alteri non nocere: probat l. rem hæreditariam. in fine. ff. de euict. & iuri naturali refragatur, vt vnus ex facto alterius lædatur. l. 1. C. vt null. ex vicar. libr. 11. §. quoniam verò, in authent. vt nulli iud. quæ iura ita ad rem hanc nostram recenset Crauet. in responso pro Genero. nu. 91.

Quintò clarius probatur ex text. l. bona fides. in
50 princip. ff. depos. ibi, dignum est, vt malè meriti † egestate laborent. quem textum in hanc sententiam citauit Baldus in d. auth. contra rogatus. nume. 5. C. ad Trebell. Felin. in capitul. quæ in Ecclesiarum. nu. 67. de const. inquit tamen Alexand. in l. quamuis. nu. 11. verficul. item. l. bonafides. ff. solu. matrim. ad rem textum illum non facere: quod qua ratione hoc sit, non declarat. illud fortè sensit, quia loquitur de eo qui in pœnam sui delicti omnibus suis bonis priuatur, & illa fisco deferuntur, atque ita eo loci rectè scriptum est, Iuri Ciuili esse consentaneum, vt egestate laboret. nos autem loquimur in eo, qui ob bonorum consumptionem pœna non plectitur, nec bonis priuatur. Sed verius opinor ad rem conferre illud responsum, sumpto scilicet argumento à ratione illa, dignum est, vt malè meriti egestate laborent. negat lex esse illi succurrendum, qui malè meritus est, qualis hic est, qui sua culpa in necessitatem incidit.

51 Sextò huic communi sententiæ suffragatur, † quoniam imputandum illi est, qui se suo facto in necessitate posuit. l. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui satisd. cog. l. 2. §. si quis tamen. ff. si quis cautio. l. Papinianus. ff. de mino. l. si dictum. §. si compromisero. ff. de euict. capitul. intelleximus. de iudic. quæ iura in hanc sententiam recenset Crauetta. d. responso pro Genero. num. 44. 87. 88.

52 Septimò illud maximè vrgere videtur, quòd † necessitas illa dicitur, quæ principium habet necessarium: quemadmodum sensit Baldus d. consil. 20. quem sic declarat & intelligit Tiraquell. de retract. consan. §. 1. gloss. 14. numero 15. & latissimè hoc affirmat Crauett. in d. responso pro Genero. numero 93. 95. & alijs multis in locis illius responsi, quibus ego addo Corneum consil. 292. numero 5. libr. 2. dum respondit, hæredem esse debitorem voluntarium inspecto initio suæ obligationis causatæ ab aditione, quæ merè voluntaria est. & cum Corneo idem senserunt Socin. iun. consil. 130. in fin. libr. 2. Ioann. Ronchegallus in l. 1. numer. 22. de duobus reis. qui post Iasonem, Decium & alios in authent. prætereà. C. vnde vir & vxor,
53 scribit, † debitorem voluntarium dici, qui dotem voluntariè recepit, & si deinde necessariò restituere cogatur. idem cum Ronchegallo tradit Phanucius in commentarijs De lucro dotis in gloss. 8. numero 89. idem censuit eruditiss. Præses Cacheranus in decisionibus à se editis post primam horum commentariorum impressionem decis. 167. numer. 24. 29. sed hic ex sua culpa in necessitate positus, propriè & verè nõ dicitur positus in necessitate, vt illi succurratur, ex quo necessitas hæc dici non potest.

Octauò ac vltimò conferunt rationes illæ, quas considerat Socin. d. l. Marcellũs. §. res quæ. numero 3.
54 ad Trebell. dum scribit, † filium sua culpa ad naturalem necessitatem redactum, non posse alienare fideicommisso suppositа. quam doctrinam attigi suprà. numero 31. ea ratione in primis vtitur: pater legis dispositione, imò iure naturæ tenetur filium alere. l. si
55 quis à liberis. §. 1. ff. de libe. agno. at tunc † non tenetur amplius pater cùm is filius ex lata sua culpa assignatam pro ipsis alimentis portionem malè consumpsit atque dilapidauit. ita Bald. d. authent. contra rogatus. C. ad Trebell. Alex. in l. si cùm dotem. §. 1. ff. solu. matrimoni. Iaf. in l. scimus. in princip. numero 6.
C de inoffic. testam. Secunda ratione vtitur Socinus ab hac prima non multùm dissimili, si pater in testa-
56 mento † legitimam filio assignauit, & eam is deinde malè consumpsit, alteram legitimam pater assignare non

non tenetur, nec mortuo patre alteram legitimam ex bonis fideicommisso suppositis detrahere potest. ita Bald. d. l. scimus, in princip. numero 11. & ibi Iaf. num. 6. C. de inoffic. testa. ergo idem in casu nostro. ita eti-
57 am affirmant relati interpretes in dote, † quam si filia malè sua culpa consumpsit, iterum eam dotare patrem non teneri. quod clarè affirmarunt Bartol. & Alexand. in d. l. si cùm dotem. §. 1. sol. matrim. idem Alexand. in authent. quod locum. numero 9. C. de colla. Ripa. l. 2. §. 1. numer. 7. ff. solu. matri. Boer. quæ. 131. numero 5. qui multos recenset. illis addo Corasium in l. qui liberos. numero 94. ff. de ritu nupt. & Tiraq. in l. boues. §. hoc sermone. limit. 9. numer. 4. de verb. sign. huc etiam spectat quod tradunt Card. & cæteri
58 in capitul. cùm Apostolus. §. prohibemus. de cens. † Episcopum non posse exigere subsidium charitatiuum ob necessitatem. in quam sua causa incidit. sic etiam consuluit Alex. de Neuo, cons. 57. nu. 1. His constat malè sensisse Fulgosium in auth. res quæ. C. com. de leg. & Decium in d. cap. quæ in Ecclesiarum. num. 30. in fine de const. dum scriptum reliquerunt, posito in necessitate ex sua culpa ad factum non præmeditata succurri, vt possit bona fideicommisso suppositа alienare. sic huic succurrendum esse senserunt Alex. in l. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui satisd. cog. dict. l. quamuis. colum. 2. solu. matrimon. Felin. in capitul. si qui testium. in fine. de testibus. & in capitul. cùm inter. numero 20. de exceptio. & nouissimè Arius Pinellus in rep. authent. nisi tricenalis. numero 46. in fine. C. de bonis mater. malè equidem sentiunt. nec enim eorum fundamenta opinionem hanc adiuuat & primò text. anthent. contra rogatus, à Fulgosio perpensus: quoniam illi rectè respondet Socinus d. §. res quæ. numero 4. in fine. Non etiam vrget secundò illa ratio, quæ multùm mouet Decium & cæte-
59 ros, nempè, † culpam ad casum non ordinatam considerabilem non esse. capitul. quia diuersitatem. vbi glossa in verbo suspensus, de conces. præben. l. non omne. ff. de statu lib. l. is qui. ff. de acti. & obliga. Bartol. dict. l. 2. §. vltim. ff. si quis cautio. Felin. dict. capit. cùm inter. numero 20. de except. Ripa in capitul. 1. numero 14. propè medium de iudic. sed in casu isto culpa non est ordinata ad necessitatem, non ergo est considerabilis, atque ita necessitas hæc iusta censetur secundum hos Doctores, ac illa, quæ ab initio iusta est. Respondeo, atque verum illud autumo, quòd culpa ad casum non ordinata, non est considerabilis nec ad pœnam, nec ad præmium, nec inquàm ad commodum, nec ad damnum. non esse considerabilem ad pœnam, satis probat dict. capit. quia diuersitatem. de conces. præbend. dum ibi Episcopus excommunicatus non priuatur suo iure conferendi, si ob excommunicationem fuit impeditus, quoniam excommunicatio non erat ordinata ad casum collationis. sic probat. l. non omne. ff. de statu liber. dum impedimentum non ordinatum ad casum libertatis sed ordinatum ad pœnam hæredis non manumittentis consideratur. ita etiam procedit l. is qui. ff. de act. & oblig. huius rei ratio est, quam considerat Abbas in dicto capitulo, quia diuersitatem. nume. 11. post glossam ibi, quia licèt ille casus euenerit, qui aliàs pœna dignus est, non tamen punitur tunc eo quia præter suam voluntatem immediatè euenit, iuxta. l. verum. ff. de furt. capitul. si concupiscentia. cum capitul. seq.
60 15. quæst. 1. Quòd autem hæc † culpa ad casum non ordinata, nõ sit considerabilis etiam ad commodum, probat dict. capitul. intelleximus. de iud. ibi, ne ex sua malitia commodum reportare. sic probat dict. l. 2. §. si quid tamen. ff. si quis cautio. vt ostendunt illa verba, ibi, exceptionem prodesse. sic probat l. Papinianus, libr. 2. ff. de minor. idem probat. l. si dictum. §. si compromisero. ff. de euict. dum negatur illum compromittentem, cuius facto secuta est euictio, non consequi commodum duplæ, & si prætium rei non amittat, vt ibi gloss. sensit, & declarat Orianus tractat. de arbitri. parte vltim. quæst. 35. in fine. & d. capitu. cùm inter. de exce. Est ratio, quia in dict. capitul. intellexi-
61 mus. adfertur, ne hic † culposus ex sua malitia commodum reportet. atque sensit Decius in dict. capitul. intelleximus. numero 5. & d. capitul. cùm inter. num. 23. dum affirmat, facta ab excommunicato non valere ad eius commodum. idem in casu nostro sensit Iaso. in l. 2. §. quod diximus. nume. 9. ff. si quis caut. & Marsili. singul. 263. si ergo hæc culpa ad commodum non prodest, sequitur quòd hoc in casu hic culposus non potest consequi facultatem alienandi, quam non habet. Et si dicatur, hæc culpa non priuat, respondeo, hic non agi de priuatione cùm eam facultatem alienandi nunquàm habuerit, si quidem verè, qui ob necessitatem alienare potest de nouo in priuilegium quodammodò consequitur hoc commodum alienan di aliàs inalienabilia. hęc ergo necessitas culposa confiderabilis non est, vt hoc priuilegium & commodum tribuat.

62 Declaratur primò hic casus, vt non procedat † in hærede illius, qui malè substantiam consumpsit: nam, si is ex facto sui prædecessoris in necessitatem incidit, vt putà, quia ex ære alieno ab ipso prædecessore contracto, hic hæres carcere mancipetur: is poterit inalienabilia alienare, vt huic suæ necessitati, in quam sine sua culpa incidit, subueniat. ita declarat Didacus libr. 2. varia resol. capitul. 16. pagina penultim. versi. fateor tamen. citat huius sententiæ Bartolum & Alexand. & alios nonnullos, qui hoc fortè non sentiunt. ego addo Castren. consi. 80. quia per suprà scriptum eximium. in fine. lib. 1. cui illa ratio præcipua videtur, quia in hoc cessat illa culpa, quæ in eius antecessore consideratur, sed fortè aduersus hanc declarationem vrget illa confideratio, quòd si hic est hæres, suo facto se posuit in necessitate, quoniam (vt suprà attigimus) cùm potuerit se abstinere, adeundo dicitur factus debitor voluntarius. hæc ergo declaratio posset verius procedere, quando huic successori nihil imputari potest, vt quia extitisset æs alienum latens, vel quid simile. est tamen cogitandum. Et si vera est hæc declaratio, ex ea colligitur notabilis extensio ad
63 illud † decretum antiquum Pedemontium, quo permissa est alienatio feudi ob causam necessitatis. licèt enim illud decretum intelligatur de necessitate, quæ non habet principium voluntarium, vt latissimè illud decretum est interpretatus Crauett. d. responso pro Genero, nihilominus haberet locum in casu isto, ex ratione iam relata.

64 Declaratur secundò vt non procedat † ex coniecturata voluntate illius, qui rem inalienabilem constituit, vt putà in testatore. qui proprium filium onere fideicommissi grauauit, si sine filijs decederet. nam hic grauatus ex culpa ad factum non ordinata consumpsit bona alienabilia, & sit ab hostibus captus, & non habeat vnde se redimat, nisi bona fideicommisso suppositа alienet. vel si ob delictum casu perpetratum, est carcere mancipatus, (inter duos hos casus verè differentiam nunc non constituo) & redimi non potest, nisi hæc alienentur, opinor ex coniecturata voluntа-
65 te patris † fideicommittentis posse alienari: atque ita hoc in casu procedere potest opinio Fulgosij in d. authent. res quæ. quam defendit Crotus in d. l. filiusfamil. §. Diui. numer. 66. de leg. 1. & ibi Ferd. Ilerde. numero 363. Molinæus consil. 23. & hanc opinionem sensit in puncto iuris veriorem Alexan. d. l. Marcellus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

§.res quæ.num.3.& ibi Soc.nume.4.in fine. post Maria. sen. idem sensit, quando huic filio non leue periculum, vt putà mortis, vel mutilationis membrorum immineret. illa ratio pro hac sententia multùm vrget, quòd ob incredibilem amorem, quem pater erga filium habet, lex interpretatur patris mentem fuisse, vt potius necessitati huius sui filij consulat, quàm vt bona ipsa fideicommissario restituantur. quemadmodum lex etiam interpretatur voluntatem testatoris fuisse vt filij heredis, quoniam nulla facta est mentio in testamento, substitutum excludant. l. cùm auus ff. de cond. & demon. l. generaliter. §. cùm autem. C. de insti. & subst. & in hac opi. resideo. & si Dida. d. lib. 2. varia. resol. cap. 16. nu. 9. vers. tertiò est. dissentiat. Intelligimus tamen hanc declarationem procedere solùm in fideicommissis, & his similibus. in quibus voluntas disponentis coniecturari potest, non autem in feudo vel bonis Ecclesiæ.

66 Quarta nunc est † necessitatis species, quæ à legis dispositione causatur, vt est quando lex iubet patrem filiam dotare. l. vltim. §. pen. C. de dotis promiss. l. qui
67 liberos. ff. de ritu nupt. hanc † necessitatem præcisam appellat Crauett. d. responso pro Genero in Corollario. num. 4. & Cacheranus in decis. post primam commentariorum nostrorum impressionem editis,
68 decis. 167. numer. 4. ob hanc ergo † necessitatem licet alienare bona aliàs inalienabilia: vt bona fideicommisso supposita. l. à filia. in princip. & l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Trebell. authen. res quæ. C. com. de leg. clarus text. in nouella. 108. de restitutionibus, versic. & quidem si dotem. atq; ita omnes affirmant in d. auth. res quæ. & d. l. filiusfam. §. Diui, alijsq; locis, quos statim referam.

69 Extenditur, vt procedat etiam pro dote † restituenda: si quidem eius causa ita iusta, & necessaria est, vt illa constitutionis dotis: pro restitutione ergo alienari poterunt fideicommisso supposita. ita crebrius receptum est, vt retulit Ias. in d. authent. res quæ. numer. 29. idem Ias. consi. 157. col. 1. lib. 2. Decius cons. 376. & consil. 519. numer. 2. testatur hanc opinionem esse veriorem & receptiorem. idem facit Curt. iun. d. authen. res quæ. num. 11. Ruinus consil. 89. numer. 41. versi. sed tamen his non obstantibus. & consil. 99. nu. 13. libr. 2. Ripa l. nemo potest. numer. 77. de leg. 1. Gozad. consil. 97. nu. 10. Rolan. à Valle consi. 85. nu. 33. libr. 1. & Didacus libr. 3. varia. resol. cap. 6. num. 10. versicul. quartò non tantùm. horum sententiam verè probat
70 text. §. audierunt, † &. §. quamobrem. in authent. de restit. & ea quæ parit in 11. mense. est Nouella 39. quo loci refert Iustinianus, quòd frater defuncti grauati vendicabat bona fideicommisso supposita, & illius defuncti vxor conquerebatur, quòd dotem iniustè perdebat: dicebatq; quòd si ipsa fuisset præmortua, quòd maritus fuisset lucratus dotem: & ob id iusta ratione & ipsam non solùm debere lucrari donata ante nuptias, sed & consequi dotis restitutionem, non obstante causa fideicommissi determinat Iustinianus vxorem consequi debere dotem super bonis fideicommisso suppositis, ita ea ratione motus fuit Iustinianus, quia æquum non est quòd ob ignorantiam fideicommissi dotem amitterent mulieres. quæ ratio præsupponit iam fideicommissum inductum atque constitutum fuisse ante dotis constitutionem. Ex quibus tollitur eorum consideratio, qui dicebant constitutionem illam solùm loqui cùm dos est data ante inductum fideicommissum. vera inquam non est hæc consideratio, vt ipsius constitutionis relata verba ostendunt. Accedit, quòd si ita diceremus, parum dubitabilis fuisset is casus à Iustiniano tam maturè & deliberatè diffinitus. Nec etiam illud aduersatur, quòd ignorantia illi mulieri prodesse non debuit: vt potè quòd qui cum alio contrahit, illius consideratione perscrutari debet. † l. qui cum alio. de reg iuris. quia respondetur, regulam illam non procedere secundum Decium ibi num. 3. versi. & ista. quando à iure ignorantia iusta iudicatur, & hoc in casu iudicata fuit. confert. l. vltim. in fin. ff. qui pet. tut. quo loci.
72 scriptum est, † virilis potius officij esse scire & perscrutari hominis conditionem, quàm mulieris. Accedit, quòd vt plurimùm mulieres à viris vt à patre, à fratribus, vel consanguineis matrimonio collocantur. illorum ergo negligentia, quæ fuit in non perscrutando conditionem mariti, non debet posse nuptæ mulieri nocere, iuxta. l. rem hæreditariam. ff. de euict. & suprà attigimus. Confert & illud, non ita de facili, (quemadmodum quotidiana experientia docemur) sciri potest, an fuerit fideicommissum à testatore constitutum vel non. Altera est ratio, qua motus est Iustinianus ad ita statuendum: quoniam causa fideicommissi respicit priuatam vtilitatem, causa verò dotis publicam: illi ergo priuatæ hæc publica anteferri debet. l. vtilitas. C. de primipil. libro 12.
73 Hinc intelligimus malè sensisse † Angelum in auth. de restitut. Iasd. authent. res quæ. numero 29. in fin. & consil. 231. numero 3. libro 2. Ruinum cons. 123. nu. 13. & consil. 137. numer. 18. libr. 2. qui sibi parum constantes affirmarunt, pro restitutione dotis non licere alienare fideicommissum. & quam opinionem probarunt Socin. iun. consil. 119. numero 17. libr. 2. Alcia. respon. 555. num. 3. Paris. consil. 52. nùmer. 34. & consil. 63. nu. 46. lib. 2. qui communem hanc testatur, & si malè. horum opinio malè nititur ex text. d. auth. de restit. quem contrariam probare & diffinire iam ostendimus. Nititur & illa secunda ratione, quia quando dos est data ante fideicommissi constitutionem iam bona ipsius testatoris pro dotis restitutione obligata erant: ergo diuersum est, cùm dos post fideicommissum datur: nam hoc modo de facili esset inuenta via, qua fideicommissa subuerterentur. hanc
74 rationem considerat † Alciatus loco iam citato. Verùm probabilis non est hæc consideratio, quoniam par est ratio in dote, ne scilicet fideicommissi ignorantia amittatur, vt iam diximus. alijs etiam responsionibus satisfaciunt Curtius & Rolandus locis iam citatis. Non quoq; obstat quòd hoc modo sequeretur euersio dotis, cuius causa fauorabilior est causa ipsius fideicommissi, vt iam diximus. Accedit, fideicommissa non posse subuerti, quoniam possint fideicommissarij à tertijs possessoribus alienata reuocare, quemadmodum probat text. §. si verò contigerit quartam. in authen. de restit. est Nouella 108. non est ergo recedendum à communi opinione. Hæc habui quæ ad casum hunc scriberem.

SVMMARIVM.

1 *Cessionis beneficium cur inuentum.*
2 *Debitores lege 12. tab. in seruitute operas præstare tenebantur.*
3 *Quintiliani locus.*
4 *Cæcilij Iurisconsulti locus.*
5 *Lex 12. tab. de ære alieno obnoxijs.*
6 *Liuij locus de nexu æris alieni.*
7 *C. Cæsaris constitutio de pecunijs mutuis reddendis.*
8 *Cessionis beneficium quod.*
9 *Statutum Brixiæ cap. 113. in ciuilibus. sub Rub. de non faciendo cessionem, strictè interpretatur.*
10 *Statutum Veronæ lib. 2. c. 63. Quòd nullus posit se obligare. cum Iure Communi conuenit.*
11 *Cessionis beneficium miserabile & calamitosum.*

12 *Cessionis beneficio gaudent etiam filiifamiliàs.*
13 *Cessionis beneficio gaudent etiam Collegia & Vniuersitates.*
14 *Statutum Papiæ 64. in ciuilibus, sub Rubr. de cessione fienda. declaratur non habere locum in vniuersitate.*
15 *Vniuersitas ignominia affici non potest.*
16 *Statuta loquentia per verbum, si quis, Vniuersitatem nõ comprehendunt.*
17 *Cessionis beneficium multis in casibus cessat, remissiuè.*
18 *Cessionis beneficio renunciari expressè non potest.*
19 *Cessionis praxis.*
20 *Cessionis forma.*
21 *Cedens deducit vnde alimenta habeat.*
22 *Cedens bonis ignominiosè, vt Papiæ ex statuto 64. in ciuilibus, omninò & semper liberatur.*
23 *Guidonis Papæ quæst. 343. Cedens, defenditur.*
24 *Cedens bonis an cogi possit domum vel turrim magni valoris, sed tenuis reditus alienare.*
25 *Debitor vt soluat in quãtum facere potest, an ex proprietate vel reditibus satisfacere possit.*
26 *Alimenta ex reditibus, non ex proprietate præstari.*
27 *Valor communis spectatur in cessione bonorum.*
28 *Iudicis arbitrium versari, an debitor domum parui reditus & magni valoris vendere debeat, vt creditori satisfaciat.*
29 *Cessionis beneficium inter Clericos quid tribuat.*
30 *Praxis cessionis inter Clericos.*

CASVS CLXXXIII.

DE CESSIONIS BENEFICIO, ET quando res magni valoris, sed tenuis reditus distrahi debeat, vt creditoribus satisfiat.

VM de bonorũ cessione nostri agunt, casum vnum egregium Iudici arbitrario recensent, quem hoc loco explicaturus sum, sed prius aliqua vtilia & notatu digna in hac ipsa tractatione recensebo. Sciendum est itaq; ante o-
1 mnia † cessionis beneficium eam ob causam adinuentum fuisse, vt debitoribus inopia laborantibus, qui alioqui iuris cruciatibus ab eorum creditoribus afficiebantur, succursum esset. Si quidem ante leges
2 † 12. tabul. obseruabatur, vt debitores in seruitute operas præstarent quamdiu creditoribus esset satis-
3 factum. quod ostendit † Quintilianus libr. 8. Orato. instit. cap. 4. his verbis: Circa propria ac differentias, magna subtilitas: vt cùm queritur, an addictus, quem lex seruire donec soluerit, iubet, seruus sit. hanc legem hodie seruat Hispania, cùm ex Regni legibus sancitum sit, debitores debere creditoribus seruire Iudicis arbitrio, donec illis satisfactũ erit. cuius quidem legis meminit Didacus Couarr. lib. 2. variar. resolut. c. 1. num. 5. & quæ quidem lex hodie Iuri Communi refragatur. extat enim l. ob æs. C. de actio. & oblig. cum Auth. subsequenti, quibus hæ seruitutes
4 prohibentur. ex lege duodecim tabul. licebat creditoribus in suos debitores sæuire, quod † Cæcilius Iureconsl. his testatus est: Vinctis debitoribus ius erat pacisci endi, ac nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta. inter eos dies trinis nundinis Prætorem ad comitium producebantur: quantæq; pecuniæ iudicatæ essent, prædicabatur. tertijs autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tiberim peregrè venum ibant. sed eam capitis pœnam sanciendæ fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, nouisq; terroribus metuendam reddiderunt. nam, si plures forent, quibus reus esset iudicatus, secare si vellent, atq; partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt.
5 Hæc Cæcilius † Legis autem 12. tabul. verba hæc sunt, (quemadmodum doctè recenset Carolus Sigonius lib. 1. de antiquo iure ciuium Roman. cap. 6.) Tertijs nundinis partes secanto, si plus minusue secuerunt, sine fraude esto. quam quidem legem recenset Gellius lib. 20. noct. atti. cap. 1. & Fabius libro 3. Orato. instit. capit. 8. dum scripsit: sunt quædam non laudabilia natura, sed iure concessa, vt 12. tabulis debitoris corpus inter creditores diuidi licuit: quam legem mos publicus repudiauit. hanc; repudiationem & claram abrogationem factam esse sub consulatu. L. Papyrij & C. Pætilij Visoli anno quadricentesimo vigesimo septimo, ab vrbe condita, & anno
6 184. ab eiectis Regibus testatur † Liuius lib. 8. primæ decad. qui hæc verba scripta reliquit: Eo anno plebi Romanę, velut aliud initiũ libertatis factum est, quòd necti desierunt: mutat autem ius ob vnius fœneratoris simul libidinẽ, simul crudelitatẽ insignẽ. L. Papyr. is fuit, cui cum se C. Publius ob æs alienũ paternum nexum dedisset: quæ ætas formaq; misericordiã elicere poterat, ad libidinẽ & contumeliam animum accenderunt: & florem ætatis eius fructum aduentitium crediti ratus primò pellicere adolescentem sermone incesto est conatus: dein postquam aspernabantur flagitium aures, minis territare atque identidẽ admonuere fortunę: postremò, cùm ingenuitatis magis, quàm præsentis conditionis memorẽ videret, nudari iubet, verberaq; afferri. Quibus laceratus iuuenis, cùm se in publicum proripuisset, libidinẽ, crudelitatemq; cõquerens fœneratoris, ingens vis hominum, cùm ætatis miseratione atq; indignitate iniurię accensa, tum suæ cõditionis liberorumq; suorũ respectu, in forum, atq; inde agmine facto ad Curiam concurrit: & cùm Coss. tumultu repentino coacti senatum vocarent, introeuntibus in Curiam patribus laceratum iuuenis tergũ procumbẽtes ad singulorum pedes ostentabant. victum eo die ob impotentem iniuriam vnius ingens vinculum fidei, iusq; qui noxam meruisset, donec pœnam lueret, in compedibus, aut in neruo teneretur: pecuniæ creditæ, bona debitoris, non corpus obnoxium esset. ita nexi soluti cautumq; in posterum ne necterentur. Hæc Liuius.
7 C. Cæsar † verò (vt autor est ipsemet Cæsar in Commentar. in initio libri 3. de Bello Ciuili, Claud. Suetonius in illius vita, cap. 42.) de pecunijs mutuis disiecta nouarum tabularum expectatione (quæ crebrò mouebatur) decreuit tandem vt petitores creditoribus satisfacerent, per æstimationem possessionum, quanti quasque ante ciuile bellum comparassent, deducta summa ęris alieni, quid vsurę nomine numeratum, aut præscriptum fuisset: qua conditione quarta pars ferè crediti deperibat. quæ quidem lex Iulia & ad cæteras Prouincias porrecta est. quod probat l. legis Iuliæ. C. qui bonis ced. poss. ibi, ad Prouincias porrectum est, cuius rei meminit. saluum tamen semper fuit ius creditoribus conijciendi debitorem in carcerem publicum. l. 2. C. de exacto. tribu. lib. 10. Quo etiam onere vt debitores aliqua via liberarentur, indu-
8 xit lex † cessionis beneficiũ magnum quidẽ, cùm efficiat, ne debitores etiam condemnati in carcerẽ detrahantur. l. 1. C. qui bonis ced. poss. quod sanè caput & legis Iuliæ esse opinor. comprobatum deinde ab Alexan. Diocletiano, & cæteris Imperatoribus. quanquam in multis Italiæ ciuitatibus sit Ius Commune
9 correctum per ipsorum locorum statuta, vt † Brixiæ, vbi extat statutum in ciuilibus, c. 113. De non faciendo

Universidad de Deusto
Biblioteca

cessionem bonorum. quod sanè statutum strictam illam recipiet interpretationem, quam iura correctoria recipere solent. Veronæ verò est cautum statuto
10 lib. 2. cap. 63. quòd nullus possit se obligare, vt † personaliter pro debito carceretur, nisi certis casibus: quod cum Iure Communi conuenit. Cæterùm auxilium † hoc cessionis miserabile esse, & calamitosissimum dixit Iustinianus in l. vltima. C. qui bonis ced. poss. & in §. si quis autem. in Auth. vt determ. sit nu-
12 mer. Cler. hoc beneficio † gaudent nō modò patres fam. sed & filijfam. l. pen. vbi Doct. C. qui bonis ced. poss. & respondit Paris. consil. 94. num. 56. lib. 1. tri-
13 butum est etiam † beneficium hoc vniuersitati, vt pu tà Collegio, & Ecclesiæ. d. §. si quis autem. quem locum annotauit & consultissimus Petrinus Bellus in tract. De re militari. parte 9. titulo, De saluis conductibus. nu. 48. quæ sanè vniuersitas solam Iuris Communis formā obseruabit, non autē illam, quam ignominiosam locorum statuta sanciuerunt: quemadmo-
14 dum Papiæ, vbi cautum est † statuto 64. in ciuilibus, sub Rub. De cessione fienda super lapidem communis Papiæ, debitores cedentes ignominiosē in forum
15 bonis cedere. qua ignominia cùm † vniuersitas affici non debeat, est enim corpus quoddam fictum, Ias. l. si quis maior. num. 7. C. de transs. ex l. mortuo. ff. de fideiuss. ei non conuenit præstituta illa cessionis for-
16 ma. Accedit, quòd † statuta, quæ his verbis loquuntur, si quis, quicunque, & his similibus, non comprehendunt vniuersitates, quemadmodum annotauit Ias. in d. l. si quis maior. num. 7. vers. secundò & fortius. & plura apud Calcaneum consil. 1. num. 23. Paris. cons. 21. num. 30. lib. 4. & cons. 124. in fin. Rebuffum tract. De pacificis possess. num. 6. & Craue. Tract. De antiq. tempo. 4. parte principali. num. 149. Conceditur & beneficium hoc cessionis Clericis & Ecclesiæ. c. Odoardus. extra de solutio. Roma. singu. 559. Quæro an Ecclesia. & dicam infrà suo loco. sunt post-
17 modum multi casus, in quibus cessat † cessionis beneficium. quos quidem casus recenset Ias. in §. vlt. instit. de actio. & Neuiz. cons. 59. Didacus lib. 2. variar.
18 resolut. c. 1. apud quos videre etiam est, an huic † beneficio renunciari possit. & recepta magis opinio illa esse videtur, expressè renunciari non posse. nam communem esse testatur Didac. d. c. 1. nu. 7. & Neuiz. d. consil. 59. nume. 6. quam receptam opinionem secutum est relatum statutum Papiæ 64. quo constitutum, nec etiam iuramento cessionis beneficio renun-
19 ciari posse. Praxis autem cessionis est, vt † cessione facta à debitore secundum vel Iuris Communis, vel statuti dispositionem, curator detur bonis cessis, & illius authoritate hastæ subijciantur, plusq; offerenti liberentur: ita Craue. consil. 213. nume. 1. post Bald. & Angelum, quos recenset, & attigi suprà in casu 146.
20 ea postmodum sub forma † conceditur cessio, si is cedens caueat, quòd ad pinguiorem fortunam reuersus satisfaciet. d. §. vltimo. instit. de actio. omnes. d. c. Odoardus. de solutio. quod intelligitur, vt ibi habetur inquantum facere potest, & deducto ne egeat: quoniam inhumanum est (inquit Iustinia. d. §. vlt.) spoliatum omnibus suis fortunis insolidū damnari.
21 † deducet ergo iste debitor ad pinguiorem fortunam peruentus congrua ex suæ personæ conditione alimenta. l. 4. ff. de cess. bon. Illud tamen annotandum
22 erit, quòd vbicunq; quis bonis † cessit ex ignominiosa illa forma à statutis sancita, vt ex statuto iam relato Papiensi, non tenebitur is aliquid soluere, sed in totum liberatur: cùm ex ea ignominia satis punitus videatur. ita affirmauit Bellus d. tract. De re militari. parte 9. tit. De saluis conductibus. nume. 47. qui inquit, se alibi legisse, & si tunc locū memoria excidisse profiteatur. iusta sanè in viro illo excusatio, posteaquam grauissima munera, quibus penè obruitur, obliuionis causam præstiterunt. Ego memini hanc sen-
23 tentiam firmatam fuisse † à Guid. Papæ quæstio. 343. Cedens bonis. quòd ea ratione probat, quia ignominia, quæ pœna corporalis est, loco pecuniarij debiti succedit. argumento sumpto è gloss. in cap. sicut dignum. §. eos insuper. de homicid. quam singularem ibi dixit Felin. & ante eum Roman. singu. 24. Verùm de veritate decisionis Guid. Papæ multum dubitauit Didac. d. lib. 2. variar. resolut. c. 1. num. 6. in fine. eo, quia nō videtur debitum mutari in illam cessionem, cùm per eam nec ciuilis, nec naturalis obligatio tollatur, sed sola paratur exceptio. hæc ratio procederet, si nuda, atque ita iuxta communem iuris dispositionem & formam esset, at cùm ignominiosè fit, illa est pœna, quæ solutionis loco subrogatur, ex l. vlt. ff. de in ius vocando. & tantò fortius hęc Guido. sententia locum habet in statuto iam relato Papiensi 64. quo præter illam ignominiam percutiendi lapidem natibus, illa etiam adijcitur, quòd tanquam infamis priuatur omni beneficio & munere ciuitatis, immò nec ferre testimonium potest.

Sed dubitationis est (vt casum Iudici arbitrari-
24 um attingam) quid si ei, qui bonis † cessit, donata fuit turris vel domus nobilis & magnifica, quorum quidem proprietas magni valoris est, sed reditus admodum sunt tenues: vtrùm ne debitor iste cogi possit proprietatem alienare & creditori soluere, vel possit dicere, se ex reditibus tantùm velle satisfacere, vel loco habitationis eam domum habere velle? Hac in re opiniones fuerunt: nam Bartolus in l. qui bonis. ff. de cessio. bono. docuit, in exigendo illum debi-
25 torem, vt soluat † inquantum facere potest, solùm esse inspiciendum, quantum ex eius fructibus & reditibus percipitur, non autem quantum ex ipsius proprietatis venditione redigeretur. cum Bartolo idem censuit Boerius quæstio. 19. nume. 7. ex text. d. l. qui bonis. quo adductus Angelus ibi, & idem in l. Diuus. ff. de petitio. hæred. dixit, se aliquando cum Baldo eius fratre consuluisse apud Ariminum, quod
26 quando † alimenta secundum vires patrimonij debentur, præstantur ex reditibus, non ex proprietate id, quod placuit & Petrino Bello d. tit. De saluis conductibus. nu. 45. Verùm Bartoli opinionem non probari ex d. l. qui bonis. dixit Baldus in l. vlt. num. 6. C. qui bonis ced. poss. in l. 2. C. quod cum eo. & in l. quod nomine. in fin. ff. de cond. indeb. inquit enim Baldus ibi intelligi, quòd quantitas inspicitur, hoc
27 est, † communis valor, non autem qualitas, id est, pretium affectionis. Bellus tamen d. tit. De saluis conductibus. nume. 46. scribit d. l. qui bonis. sensum hunc non admittere. cùm ibi solùm differentia constituatur inter quantum & quale, neq; esse potest, esse quale, quin adsit & quantitas, ex quo qualitas sine subiecto esse non potest. l. eius, qui in Prouincia. §. quod si stipulatus. ff. si cert. pet. verū idem Bellus paulò post cum Baldo residet, & rectè. quia & si qualitas esse non possit sine quantitate, illa tamen qualitas non est in principali consideratione, sed ipsa quantitas, hoc est valor, Quocirca idem Baldus in d. l. vlt. num. 6. C. qui bonis cedere poss. dicit, hoc in casu multum
28 versari † Iudicis arbitrium. & cum Baldo sensit Bellus præcitato loco. num. 46. Iudex ergo conditionem personæ & relictæ domus ac similium qualitatē considerabit: & pro vtriusq; modo statuet. nam si rusticus is debitor sit, vel talis, cui minimè conueniat tàm nobilis habitatio, vendenda illa est, & tantū retineri potest, quantū sufficere potest ad nouam & sibi congruam habitationem comparandam, residuum verò credi-

toribus tribuēdum est. Idem pariter dicendum est, vbi debitor esset Nobilis, & aliqua ei essent relicta, quæ plus affectionis & mollitiei quàm necessarię vtilitatis haberent, vt si domus ampla nimis & plus quā par est sibi relicta esset, vel si gemmæ, vel his similia illi legarentur. quoniam quæ sine necessaria eius vtilitate abundant, alienari, & creditori soluere conuenit. vt enim (veluti ait Baldus) onerosus creditor audiendus non est, ita nec delicatus debitor. l. sciendum. ff. de vsuris. Hoc inter Iaicos obseruari solet
29 cessionis beneficium: inter Clericos † verò obseruatur beneficium constitutionis, ex c. Odoardus. de solutio. quo constitutum est, Clericum solùm posse conueniri absq; cessione, in quantum facere potest, quod receptius est. ita Hostien. & Ioan. Andr. ibidem. Felin. in c. cùm ex officij. colum. 1. de rescript. Decius in c. reprehensibilis. num. 9. de appellat. Neuiz, consil. 59. num. 2. & Didacus d. lib. 2. variar. resolut. c. 1.
num. 9. Capell. Tolosa. q. 246. & ibi Aufrerius in ad-
30 dit. recenset formam & † praxim. nempè, vt Clericus excommunicatus pro debito ciuili admittatur ad sequestrationem fructuum sui tituli, vel beneficij, pro solutione ęris alieni, reseruata sibi congrua portione, ne egeat. atque reditus beneficij à creditoribus retinentur, donec eis plenè sit satisfactum. & hæc verior est opinio & praxis, quanquam aliqui, quos Aufrerius ad Capellam, & Molinæus ad Decium præcitatis locis recensent, dissentiant. hoc autem beneficium solùm concedi Clericis, qui diuinis vacant, vt respondit Neuiz. d. cons. 59. in fin. & sensit Didac. d. c. 1. nu. 9. vers. sed & quo. & eo loci recenset alia ad declarationem d. c. Odoardus. illa ego nunc consultò prætereò, ne ex scriptis scripta conficiam.

SVMMARIVM.

1 *Reconuentio quibus casibus admittatur.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando reconuentio admittatur.*
3 *Reconuentio non admittitur, cùm conuentio celeritatem desiderat.*
4 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando causa celeritatem desiderare dicatur.*
5 *Electionis causa celeritatem desiderat.*
6 *Depositi causa celeritatem desiderat.*

CASVS CLXXXIIII.

1 MVTVA † petitio, quam reconuentionem vocant, omnibus in causis ac negotijs, præterquàm in expressè à iure exceptis locum habet. c. ex literis. de mutuis petitio. vbi Soc. sen. col. 3. vers. circa primum trado, regulam ita constituit, post Lapum allegatione 67. quæ quidem regula multis extensionibus & limitationibus eo loci illustratur à Socino. qui inter cæteros casus ibidē col.
2 26. versic. quintò fallit. illum † Iudici arbitrarium recenset. inquit ille, reconuentionem nō admitti, cùm
3 † conuentio ipsa celeritatem desiderat, & quia periculum est in mora. quando autem celeritatem desi-
4 derare dicatur, † Iudicis arbitrio relinquitur. ita eo loci Marian. Socin. sen. à quo non dissentit Barthol. Soc. tract. fallentia. reg. 332. fallent. 11. post Butr. ibidem. & recitat Ioan. Andr. in c. 2. de ord. cog. exem-
5 pla adferri possunt, vt in † electione, quæ celeritate indiget: nam illa reconuentionem non expectat. ita Butr. in d. c. ex literis. & ibidem Socin. d. colum. 26. versicu. sextò fallit. ita etiam est exemplum in causa
6 † depositi, quæ celerrimum finem postulat, l. pen. C. depos. & scribit Socin. d. c. ex literis. colum. 30. vers. vndecimò fallit.

SVMMARIVM.

1 *Lex quando ligare incipiat.*
2 *Cap. cum singul. de præben. in 6. declaratur.*
3 *Lex statim & incontinenti ligat, cùm vult eo ipso quòd promulgata est obseruari. & ibidem declaratur.*
4 *Pœna culpam præsupponit.*
5 *Lex inferioris Principis intra tempus Iudici arbitrarium ligare incipit.*
6 *Concilij Prouincialis constitutio intra tempus Iudici arbitrarium ligare incipit.*
7 *Constitutionē Principis superioris post duos menses à die publicationis ligare.*
8 *Constitutiones Pontificam ligare incipiunt intra tempus Iudici arbitrarium.*
9 *Papa Romæ semper est.*
10 *Constitutiones Pontificum solùm Romæ publicari.*
11 *Auth. vt nouæ factæ constit. locum non habet in constitutionibus Pontificijs.*
12 *Iuri Ciuili stamus & in foro Canonico, si decisum eo iure est de Iure Canonico dubium. ibidem declaratur.*
13 *Cap. vlt. ne Cler. vel Mona. declaratur.*
14 *Constitutio Principis superioris ligat scientem, etiam ante lapsum bimestris post publicationem.*
15 *Frustra expectatur euentus, qui nihil operatur.*
16 *Certus certior andus non est.*
17 *Cap. 1. §. verùm. de postul. Præl. exponitur.*
18 *Cap. 1. §. nec obstaret. de concessio. præben. in 6. declaratur.*
19 *Auth. vt factæ nouæ constit. explicatur nouo sensu.*
20 *Lex statim ligat, si cum scientia concurrit dolus.*
21 *Vendens frumentum vno pretio sciens ex lege nouiter promulgata pretium esse minuendum, tenetur emptori.*
22 *Emptionis & venditionis contractus ex bono & æquo procedit, ob id, qui dolosè versatur, tenetur.*
23 *Constitutionem statim ligare ob clausulam decreti annullatiuam. & infrà declaratur.*
24 *Clausulæ decreti annullatiuæ vis quanta.*
25 *Clausula, ex nunc vt ex tunc, quando & quantum operetur.*
26 *Lex & constitutio antiqui iuris declaratoria, statim à die promulgationis ligat.*
27 *Constitutiones extrauagantes antiquæ eo ipso quòd in corpore iuris inseruntur, ligant.*
28 *Priuilegium ad alicuius detrimentum concessum, statim illum ligat.*
29 *Electus ad aliquod munus, ligatur statim ea electione, etiam ignorans.*
30 *Priuilegium ad fauorem alicuius concessum illi prodest à die scientiæ, non ante.*
31 *Præbendæ concessio quando præbendato prodesse incipiat.*
32 *Episcopus translatus quando ligetur ob translationem.*
33 *Mulier quando sine consensu consanguineorum donationem repudiare possit.*
34 *Statutum Papiæ 98. in ciuilibus, sub Rubr. Quòd fœmina maritata, &c. declaratur.*
35 *Dilatio ex forma statuti absenti non currit, antequam illam esse datam sciat.*
36 *Statutum Brixiæ 47. in ciuilibus, sub Rubr. De modo & forma procedendi in bonis debitoris contumacis, declaratur.*
37 *Constitutiones Mediolani tit. De bonis insolutum dandis. in princ. declarantur.*
38 *Ciuilitatis priuilegium priuilegiato tunc prodesse incipit, cum ad eius notitiam peruenit.*

39 Fami-

Universidad de Deusto
Biblioteca

39 *Familiaris Papæ effectus quando priuilegio frui incipiat.*
40 *Iurisdictio concessa quando reuocari possit.*
41 *Exequutor Apostolicus quando reuocari possit.*
42 *Cardinalis pronunciatus quãdo dignitatem adeptus censeatur.*
43 *Statutum priuilegiatum quando ligare incipiat.*
44 *Bannitum ignoranter capiens an præmium à statuto propositum consequatur.*
45 *Statuta vltimis voluntatibus æquiparari.*
46 *Decij & Cardinalis doctrina explosa.*
47 *Collatio beneficij semel facta reuocari non potest, etiam si absenti facta sit.*
48 *Cardinalis semel creatus reuocari non potest.*
49 *Beroij consideratio euersa.*
50 *Præmium propositum si quid in Reipubl. gratiam actum fuerit, deberi etiam ei, qui ignoranter illud præstitit.*

CASVS CLXXXV.

QVANDO LEX SIVE VNIVERSALIS siue singularis subditos ligare incipiat, peruigili studio explanatum.

1 PONTIFICII ac Cæsarei Iuris interpretes non mediocriter ambigunt, quando lex promulgata † legislatori subiectos ligare incipiat. Ego ab aliorum vestigijs haud multum deuians, soleo plures casus ita distinguere. Primus est, cùm tempus clarè à iure est præstitutum, illi standum, nec latum quidem vnguem (vt dici solet) recedendum est. ita Abb. in c. cognoscentes. num.7. vbi Fel. num.7. vers. quintò limita. Dec. nume.14. & Bero. num.44. & Marcus Mantua non vulgaris eruditionis Iureconsl.nu.42. vers. ex cuius dictis. de con-
2 stit. sic intelligentes † c. cùm singula. de præben. in 6. vbi terminus vnius mensis solùm statuitur à die publicationis, vt illa decretalis obseruetur. sic in Auth. vt in priua. dom. sacr. mil. nõ fi. propè fin. & in Auth. vt neq; miles, neq; fæder. §. si igitur. in quibus tempus triginta dierum solùm constituitur. Hinc affirmant
3 relati Docto. quòd si † lex sanciret quòd statim, tunc & incontinenti illa obseruetur, esse statim obseruandam: ita sensit glo. in Clemen. 2. in verbo, ex nunc. de hæret. quoniam eadem est legislatoris potestas, vt statim subiectos liget, quæ & post bimestre. id, quod omnes intelligunt quò ad annullationẽ actus, non autem quò ad pœnam: vt declarat glo. d. Clem. & relati Doctores. Si quidem valde absurdum & iniquum esset, quod ignorantes pœnę obnoxij efficerentur: cùm
4 † pœna culpam præsupponat, quæ in ignorante non reperitur. Zabarella in d. Clem. 2. col. 1. de hæret. Felin. d. c. cognoscentes. num. 6. & Decius num. 3. 4. & Mantua præcitato loco.

Secundus est casus, quando nullũ tempus est præ-
5 stitutum in constitutione, & illa constitutio † Principis inferioris est, vel vnius ciuitatis, vel collegij, tunc immediatè ligat omnes scientes. respectu verò ignorantium tempus est arbitrarium. nam incongruum satis est, quòd duo menses ita tribuantur his constitutionibus, quæ solùm ligant ciues, vel collegiatos, qui intra modicum temporis spacium certiores reddi possunt: quemadmodum & constitutionibus superiorum Principum, quæ multum temporis spacium requirunt, cùm & quamplurimis populis innotescere debeant: ita post Ioan. Andr. Hostien. & Baldum tradit Abbas in d. c. cognoscentes. nume. 7. ver-
sic. aut constitutio non apponit. idem consil. 35. numero 1. lib. 1. Bart. l. omnes populi. num. 37. de iust. & iure. & ibi Ioan. Baptista à Sancto Seuerino, nume. 144. & Crotus nume. 122. Sic etiam Bald. in l. leges sacratissimæ. C. de legib. etiam Bero. d. c. cognoscentes. num. 45. & Decius num. 15. Mantua num. 43. qui hoc in casu, inquit, solam scientiam non sufficere, sed necessariam fore publicationem. quòd ego intelligo procedere & in lege Principis superioris, vt mox subijciam.

6 Tertius est casus in constitutione † Concilij Prouincialis, quæ cùm tempus determinatum non habeat, vt liget, arbitrarium erit. ita Abb. in d. c. cognoscentes. nume. 7. versic. dubitatur tamen. post Ioan. And. & Paul. in procem. Clem. vbi glossa in verbo, de cætero. & cum Abbate idem sensit Henricus de Bottis. tract. De synodo. parte 3. articulo 3. & Bero. d. c. cognoscentes. nume. 46. versic. tertia conclusio. qui quidem omnes reijciunt gloss. c. proposuisti. 82. distinct. quæ semestre necessarium fore existimauit. id, quod absurdum est, nam maius tunc tempus requireretur in hac Concilij prouincialis constitutione, quàm in illa generalis Concilij, vt omnes scribunt in d. c. cognoscentes. & sensit Præpos. in c. quod dicitis. 16. distinct.

7 Quartus est casus in † constitutione & lege Principis superioris: in quo clarum est de Iure Ciuili constitutum esse spacium duorum mensium à die publicationis factæ in Prouincijs concedi. vt in Authent. vt factæ nouæ constit. & in versione Gregorij Holoandri Nouella 66. atq; ita affirmant omnes nostri interpretes, vt Bart. in l. omnes populi. num. 37. & ibi Ioan. Baptista à S. Seuerino num. 144. & Crotus num. 122. de iust. & iur. Abbas in d. c. cognoscentes. nu. 7. vbi Felin. num. 7. Dec. num. 16. Beroius num. 49. & Mantua num. 46. de constit.

8 Declaratur non procedere in † constitutionibus Pontificijs, in quibus tempus duorum mensium à die publicationis, vt in cõstitutionibus Iuris Ciuilis, terminatum non est: quò fit, vt tempus arbitrarium hoc sit: ita Beroius in d. c. cognoscentes. num. 49. 50. ea ratione mouetur, quia Imperator per Prouincias
9 discurrit, cùm tamen † Papa Romæ semper sit: vt scribit Abbas in d. c. cognoscentes. num. 8. qui idem sensit & clarius. Ratio hæc vera est, & si perplexè ac subobscurè à Beroo deducatur. voluit is dicere constitutiones Imperatorum spacio duorum mensium ligare, cùm publicatæ fuerunt in ipsis Prouincijs. d.
10 Auth. vt factæ nouæ constit. sed † cõstitutiones Pontificum nõ publicantur in Prouincijs, sed Romæ tantùm, vbi Pontifex perpetuò residere dicitur. est ergo æquum, vt Iudicis arbitrio maius, vel minus tempus præstituatur his constitutionibus, quã illis Iuris Cæsarei. & idẽ visus est sentire Henr. Boic. in d. c. cognoscentes, quem refert & probat Gomes. in procem. Regularum Cancellariæ q. 2. est mihi pagina 12. qui ob id
11 dixerunt † d. Auth. vt nouæ constit. non habere locũ in constitutionibus Pontificis, quoniam illæ Romæ solùm publicantur: & publicationem illam omnes ligare post eorum sciẽtiam. quod decisum scribit Gomesius fuisse in Capellana Tolosana, vt refert Aufrerius q. 445. & si eo loci Aufrerius ipse in additionibus quò ad publicationem hanc cõtrarium sentiat. Contra tamen hanc ipsam declarationem sensit Io. Andr. in data sexti, & Felin. in d. c. cognoscentes. num. 7. in princ. affirmantes, idem esse de Iure Canonico, quod
12 de Iure Ciuili. ea ratione, quia quãdo † aliquid est Iure Ciuili diffinitũ, & non Iure Canonico, stamus Iuri Ciuili, etiam in foro Canonico. c. 1. de ope. noui nunc. Bart. in extrauag. ad reprimendum in verbo, per edictum.

ctum. nu. 2. Soc. sen. consil. 33. col. 6. lib. 1. latè Neuiz. lib. 5. Syluæ nupt. nu. 69. Verùm hæc ratio non est satis solida, quoniam tunc Iuri Ciuili stamus etiam in foro Canonico, quando differentiæ ratio assignari inter vtrunque ius minimè potest: secus econtra. ita Decius in l. edita. nu. 1. C. de eden. Rebuffus in tract. Nominationum. q. 5. principali. num. 16. sed hìc patet differentia, quam suprà retuli, nempè, ratione publicationis differentis. Nõ etiam opinioni Ioan. And.
13 suffragantur iura ab eo allegata, nempè † cap. vlt. ne Cler. vel Monach. c. nouerit. de sent. excomm. & c. 1. de concess. præben. in 6. quandoquidem illa (vt rectè animaduertit Beroius) loquuntur in suis illis casib. non autem vniuersali constitutione statuunt, ita in cæteris obseruandum esse.

14 Declaratur secundò, vt locum nõ habeat hic † casus in eo, qui ante duos menses notitiam promulgatę constitutionis habuit: ita glo. in c. 2. in verbo, hactenus. de reb. Eccl. non alien. in 6. Bart. in l. omnes populi. num. 37. & ibi Ioan. Baptista à Sancto Seuerino num. 144. de iust. & iur. Abbas d. cap. cognoscentes. num. 7. & ibi Fel. col. 4. vers. secundò limita. & Bero. num. 50. de const. ea ratione adducuntur, quia frustrà
15 † expectatur euẽtus, qui nihil operatur. l. aliquando. §. sub conditione. ff. ad S. C. Velleia. sed euentus duo-
16 rum mẽsium in sciente nihil operatur, quoniã † certus non est vlterius certificandus. c. eum, qui certus. de reg. iur. in 6. Verùm, vt scribit Dec. in d. c. cognoscentes. nu. 16. euitari ratio ista potest, quãdoquidem tempus duorũ mensium non videtur præstitutum ad hoc, vt subiecti sciant constitutionis promulgationẽ, sed vt omninò robur suum obtineat, vimq; omnem atq; virtutẽ consequatur. quod probare videtur text. d. Auth. vt factæ nouæ constit. à cuius quidem intellectu huius declarationis veritas pendet: & de quo mox dicam. Adferri etiam pro hac magis recepta opi-
17 nione † solet text. c. 1. §. verùm. de postul. Præla. ibi, sed solùm sufficit. vt ad eius obseruantiã teneatur, qui nouerit eam solenniter editã, aut publicè promulgatam, sola ergo sciẽtia promulgationis absq; temporis dilatione ligat. Nec Decij consideratio ad text. hunc fundamẽtum diluit: quia fateor scientiam cum promulgatione necessariam fore, sed negatur temporis dilationẽ, duorum scilicet mẽsium requiri. quoniam ibi dicitur solam scientiam sufficere. Ego opinor textum hunc in solo illo casu procedere de Iure Canonico, cùm ibidem de interdicto Pontificio agitur, quo interdictorum animæ ligantur, quare temporis dilatio non conceditur, sed statim sciens ligatur. Allegari
18 tertiò solet text. † c. 1. §. nec obstaret. de concess. præben. in 6. quem allegant Felin. & Beroius in d. c. cognoscentes. num. 50. verùm loquitur in constitutione singulari, nempè in priuilegio alicui specialiter concesso, quemadmodum eo loci clarissimè dicitur. immò contrariam sententiam probat, si sumatur argumentum à sensu contrario, vt mox subijciam. Adfert deinde Felin. doctrinam Bart. in l. contra legem. ff. de legibus. & l. quæro. ff. de actio. empt. quam in sequenti declaratione explicabimus. contra hanc magis receptam opinionem senserunt Butrius in d. cap. cognoscentes. & ibi Dec. num. 18. ea ratione prima, quia, si hæc constitutio Principis superioris ligaret ante duos menses, quemadmodum & constitutio inferioris, ab ea non differret: quod dicendum non est. Hęc ratio leuis ponderis est, quoniam constitutio inferioris non differt à constitutione superioris ex eo, quòd in ipsa constitutione inferioris nulla temporis dilatio requiratur, sed ex eo quòd minor dilatio ob minorem ditionem & imperium angustius exigitur.
19 Magis vrget text. d. † Auth. vt factæ nouæ constitut. qua conceditur bimestre post legis & constitutionis promulgationem: nec sola scientia obligat, sed scientia elapso bimestri. id, quod factum est, quia lex generalis promulgatur, vt omnes obligentur æqualiter, quos æqualiter non obligaret lex, si scientes tantùm afficeret. ideò expectatur tempus duorum mensium, quo elapso omnes obligantur, ratione scilicet annullationis actus, quem aduersus legis sanctionem facere eis contingeret: & si quò ad pœnam, qui se ignorasse legem probauerint, excusentur, vti iam dictum fuit. Hanc etiam opinionem, quam nunc ego sequor, probat text. d. c. 1. §. nec obstaret. de concess. præben. in 6. à sensu contrario argumento sumpto, dum affirmat Pontifex Max. eo in casu non esse necessariam temporis dilationem, sed sufficere solam scientiam illius, ad cuius fauorem constitutio specialis edita est, eò, quia in speciali concesione scientia priuilegiati sufficit: ergo secus in lege generali, ad cuius plenum effectum temporis dilatio concedi debet, durum tamen est à communi recedere.

20 Declaratur tertiò non procedere, quando † cum scientia concurrit fraus ad alterius detrimentum in eo actu, in quo lex ex bono & æquo vult esse agẽdum, quemadmodum egregiè docuit Bart. in l. contra legem. & ibi glo. ff. de legib. & idem Bart. in l. quæro. ff. de actio. empt. inquit Bartolus, quòd cùm quidam in Palatio versaretur, & cognouit legem esse factam, & si adhuc non promulgatam, quòd frumentum vi-
21 liori pretio venderetur: † vendidit iste statim alicui frumentum suum eo non certiorato de lege sancita, & propè diem promulganda, an is venditor teneatur ad interesse illi emptori, quem scienter fraudauit? inquit Bartolus teneri. & cum eo senserunt Roman. sing. 282. Numquid si. quorum doctrinam intellexit Felinus in d. c. cognoscentes. colum. 4. versic. secundò limita. adiuuare declarationem communem suprà iam iam relatã. Idem cum Bartolo & Romano scribunt Angelus & Castrens. in l. 1. §. vlt. ff. de actio. empt. & Decius consil. 115. colum. 3. versic. tertiò non obstat, qui declarat. Ego horum doctrinam
22 procedere intelligo in eo contractu emptionis † & venditionis, qui sui natura postulat, vt ex bono & æquo procedatur. & ob id, si vnus contrahentium vitium aliquod scit, debet illud alteri deregere. atque ita etiam sensit Didac. in c. peccatum. in 2. parte. §. 4. num. 6. de reg. iuris. in 6. quo loci refert ex authoritate Diui Thomæ in 2. 2. q. 77. artic. 3. in foro conscientiæ non teneri ad aliquam restitutionem rei, & si aliquali pœna plecti possit. nam venditor merces vendidit eo pretio, quo iustissimè æstimari poterant communi hominum iudicio. vnde emptori, quantum ad commutationem nulla fit iniuria. & ideo venditor liber est ab obligatione restituendi, quippè qui iuxta pretium præsens rem vendiderit. nec vllam culpam habeat, si non enunciet, quæ aliundè futura sunt: licèt hæc denunciatio perfectioris hominis esset, atque ad virum bonum, vbiq; sanctum, honesti cultorem, non tantũ ciuilé pertineat, cuiuscunq; muneris sit, vt docuere D. Thomas d. artic. 3. & Alex. ab Alex. lib. 6. dierum Genialium c. 1. sic existimauit Cicero in 3. De officijs. honesti ciuis officium non esse, cariori pretio annonam vendere, cùm sciat naues maximã quantitatem aduecturas.

23 Declaratur quartò, vt non procedat cùm in † edicto lege & constitutione adest clausula decreti annullatiua: nam tunc statim ligat, absque dilatione bimestri. ita Butr. Imola, Paul. & Lapus, quos recensęt Felinus in d. c. cognoscentes. colum. 5. versic. quartò limita. de constitutio. ea ratione adducuntur, quòd
24 tanta est † clausulæ decreti virtus, vt etiam ignoran-

tes

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes liget. cap. 1. de conceſsio. præben. in 6. cap. ſi poſt quam. & capit. ſi beneficia. de præben. in 6. gloſſ. in cap. eo tempore. in verbo, ignoranter. de electio. in 6. Verùm hæc ratio non eſt multum ſolida, vt Felinus iam citato loco ſcribit. quoniam in relatis iuris locis decretum ſemper vim ſuam habuit, & ſub conditione operatur: poſteaquam ſcilicet facta erit promulgatio. Accedit, quòd in præcitatis locis ſatis conſtat de mente Pontificis, qui voluit comprehendere etiam ignorantes. ita intellexit Decius in d. c. cognoſcentes. in 2. lectu. num. 5. verſic. tertiò adde. de conſtit. nam inquit ille, valet etiam ſtatutum, quòd ignorantia allegari non poſsit. id, quod verè intelligitur quòd ad annullationem actus, non quòd ad pœnam, vti iam ſuprà diximus.

Contrariam itaq; ſententiam aduerſus Butrium, Imol. & relatos probauit Card. in Clem. 1. quæſt. 18. de elect. quem ſecutus eſt Felin. in d. cap. cognoſcentes. colum. 5. verſic. contrarium firmat. Roma. conſil. 330. num. 13. & Ioan. Crotus in l. omnes populi. num. 123. de iuſt. & iure. ea ratione, quia clauſula decreti annullatiua ſub conditione appoſita dicitur, atq; ita in euentum conditionis ſuſpendit, nempe, facta legis promulgatione, & congruo temporis ſpacio elapſo. quod confirmatur ex eiuſdem Card. doctrina in Clemen. 1. in princ. in 7. notab. de conceſſ. præben. dum ſcribit, clauſulam decreti appoſitam ſuper actu conditionali, non habere effectum ante conditionis exiſtentiam. imò ſcribit Card. in d. Clem. 1. de conceſſ. preb. col. 2. verſ. oppono quòd decretum. decretum
25 annullatiuum appoſitum, cum † clauſula, ex nunc, prout ex tunc, ſuper actu conditionali ſolùm operari ab euentu conditionis. idem cenſuit Caſsiod. deciſ. 3. num. 15. in tit. de præben. qui ob id affirmauit, conceſsionem Pontificis non operari à die datæ, ſed à die purificatæ conditionis, cùm hæc ipſa clauſula decreti ſequatur naturã ipſius actus, cui adijcitur, vt inquit Card. d. Clem. 1. accedunt Io. de Sylua, Tract. de Beneficio. par. 3. q. 48. col. 1. Ripa c. cùm M. Ferra. num. 37. de conſtit. poſteriorem hanc opinionem ego ſequor: quanquã maxima ſit communis opinionis autoritas. quæ quidem communis, vbi procedere poteſt, ſolùm quòd ad actus annullationem non quòd ad pœnam locum habere debet: quemadmodum ſuprà attigimus: & in hac ſpecie annotauit Felin. loco præcitato.

Declaratur quintò, vt non habeat locum hic caſus,
26 cùm † lex & conſtitutio promulgata reſpicit præterita: vtputà, ſi eſſet iuris antiqui declaratoria: nam tunc fruſtrà bimeſtre expectaretur, ex quo iam lex vinculum iniecit. ita Felin. in d. c. cognoſcentes. num. 7. in fin. de conſt. idem affirmauit Ioan. Bapt. à Sancto Seuerino, in l. omnes populi. num. 145. de iuſt. & iure. qui dixit procedere ſiue Princeps in ea vtatur verbo declaratiuo, ſiue non. & idem ait, quando mandaret Princeps iura vetera ſeruari debere ſine adiectione pœnæ. idem quando ius nouum concordat cum antiquo. ſubijcit tamen is à Sancto Seuerino declarationem hanc non procedere, vbi lex noua eſſet modificatiua, & correctoria antiquę, vt apud eum. Aliud huius declarationis exemplum attulit Feli. loco iam ſæ-
27 pius citato: nempè, cùm cõſtitutiones † extrauagantes in corpore iuris rediguntur: nam tunc neceſſe nõ eſt præſtituere illis tempus hoc duorum menſium, cùm iam in earum promulgatione fuerit præſtitutũ. quod verum eſſe ſcribit Ioan. Bapt. à Sancto Seuerino d. l. omnes populi. num. 145. niſi illi extrauaganti alia data eſſet forma, vel niſi fuiſſent per ſuum anteceſſorem reuocatæ, & deinde à ſe ipſo innouatæ: quoniam noua promulgatio illa intelligitur.

Quintus eſt caſus, cùm de lege ſingulari agitur, vt eſt in priuilegij conceſsione: in quo quidem duo con-
28 cludunt Doctores: primum, quòd vbi † priuilegium in alicuius detrimentum tendit, ſtatim ligat, & ſi is conceſſum non nouit. ita Abbas in d. cap. cognoſcentes. num. 7. & ibi Felin. colum. 5. verſic. hanc limitationem. Decius num. 17. & Beroius num. 48. & Mantua num. 45. de conſt. poſt Bar. in d. l. omnes populi. num. 37. de iuſt. & iure. & in l. penul. C. de Decurio. lib. 10. Rom. conſ. 330. Circa primum. Iaſ. in l. beneficium. num. 46. ff. de conſtit. Princip. ex text. in c. 1. in verbo, nam ſi alicui. & in verſicul. ſimiliter. de conceſſ. præben. in 6. quod intelligit Felinus procedere in priuilegio extrauaganti, non autem in poſito ac inſerto in corpore iuris, quoniam tunc idem eſſet dicendum, quod de ipſa lege communi confert, quod docuit Bart. in l. abſenti. col. 2. verſic. & pro declara-
29 tione horum. ff. de don. in † electione alicuius muneris, quod neceſſariò electus ſubire cogitur, ſcientia electi non eſt neceſſaria, quoniam & illi ignoranti acquiritur, ex l. 2. & l. illud. ff. de tuto. & curat. dat. ab his. Bero. tamen in d. c. cognoſcentes. num. 48. verſ. item declaratio, de conſt. aliqua in contrarium mouet, quæ nunc non refero.

Secundum eſt, quòd concludunt Doctores, † priuilegium ad fauorem & commodum cõceſſum, tunc
30 vim obtinere, cùm is, ad cuius commodum conceſſum eſt, ſcit: nec enim priuilegium dicitur priuilegiato acquiſitum antequã de eo notitiam habuit: ita relati Doctores affirmârunt. adducuntur in hanc ſententiam ex text. c. 1. §. ex parte. de conceſſ. præben. in
31 6. quo probatur conceſsionem † præbendæ prodeſſe ei, cui conceditur, poſteaquam is de ea notitiam habuit. & licèt illa verba ſint narratiua, attamen apparet in fine illius decretalis Pontificem Maximum pro parte illa reſcribere, atque ita in eis fundamentum conſtituere. & hanc ſententiam clarè probat c. ſi tibi. de præben. in 6. Didac. Conarr. lib. 3. variar. reſolut. c. 16. num. 1. & Alex. d. l. qui abſenti. in prin. num. 3. de acquir. poſſeſſ. Iaſ. in d. l. beneficium. num. 48. de conſtit. Princ. Henricus Botteus tract. de Synodo. par. 3. art. 3. concl. 1. num. 5. Adfertur etiam tex. l. vlt. C. de conſul. lib. 12. vbi Bart. quo loci ſancitum eſt, Patricium ſtatim à patria poteſtate liberari, quo ſibi præſentatæ ſunt literę ſuæ dignitatis, quod ibi etiam colligit gloſſa ex verbo præſtitis. ſic confert text. l. abſenti. in princ. ff. de donat. & ibi Bart. quo probatur, rem donatam donatario nõ acquiri priuſquam ſciat ſibi donatam eſſe. latè Pariſ. conſ. 88. nu. 15. lib. 3. Tiraq. in l. ſi vnquam. in verbo, literis. num. 68. C. de reuoc. dona. & Neuiz. conſ. 35. nu. 17. huc ſpectat text. l. qui abſenti. in prin. ff. de acquir. poſſ. quo loci reſpondet Iulian. datam libertatẽ ſeruo prius ei nõ competere quàm ſciat ſe libertate donatum. Cõfert elegans deciſio Ioan. Monach. in c. generali. de electio. in 6. quam poſt Rom. conſ. 345. probat Felin. in d. c. cognoſcentes. col. 4. verſ. pro iſta limitatione. ſi Papa tranſ-
32 tulit † Epiſcopum abſentem, & eum abſoluit à vinculo priori, vt moris eſt, iuxta tex. c. 2. §. ſicut ergo. de tranſl. Epiſ. & c. bonæ. il 2. de tranſl. Præl. vacare non dicitur prior cathedralis Eccleſia, quoniam abſolutio non eſt pura, ſed conditionalis, hoc eſt, ſi translatus Epiſcopus ſe translatum ſciuerit & conſenſerit. atq; ita in Curia aliquando declaratum fuiſſe teſtantur. Accedit doctrina Pauli Caſtrenſ. conſil. 11. In cauſa præſenti. quam refert Felinus in d. c. cognoſcentes. colum. 4. verſic. ad idem. & ibi Decius nume. 17. in meo codice conſilium Caſtrenſis eſt 172. In cauſa præſenti viſis omnibus. libr. 2. in nouis. reſpondit ille,
33 † mulierem poſſe repudiare donationem ſibi factam, & nondum acceptatam, omiſſa ſtatuti ſolennitate, quæ

quæ conſenſum affinium & ſimilia requireret. quoniam ſtatutũ illud loquitur, vbi ius iam quæſitũ eſt, quod nõ contingit in caſu iſto ante acceptationem. c. ſi tibi. de præb. in 6. cum Caſtr. idem reſponderunt Corn. conſ. 11. In præſenti conſultatione. col. 1. lib. 3. Soc. ſen. conſ. 53. col. 5. lib. 4. Imol. conſ. 74. In caſu præmiſſo. Iaſ. conſ. 236. col. 4. lib. 2. Dec. conſ. 624. col. vlt. & idem affirmârunt Iaſ. in l. legatum. in fi. de leg. 1. & in l. beneficium. nu. 49. ff. de conſt. princ. Fel. in c. quæ in Eccleſiarũ. nu. 50. de conſt. Tiraq. de legibus connubial. in glo. 3. nu. 28. Quæ doctrina annotanda eſt
34 pro interpretatione ſtatuti † Papienſis 98. in ciuilib. ſub Rub. Quòd fœmina maritata. quo prohibentur mulieres matrimonio collocatæ poſſe alienare ſine conſenſu mariti & conſanguineorum. Confert etiam ad hanc declarationem confirmandam doctrina Bart. in l. Labeo. ff. de iureiuran. dum ſcriptum reli-
35 quit, ſtatuti † dilationem abſenti non currere antequam ei notificetur. Bartolum ſunt ſecuti Felin. d. c. cognoſcentes. col. 4. verſ. ad idem. quod notat & Iaſ. in d. l. Labeo. num. 1. qui alios recenſet. & inquiunt, hanc optimam practicam eſſe, vt abſenti denuncietur. Alex. in d. l. qui abſenti. in princ. nume. 5. de acquir. poſſeſſ. Iaſ. d. l. beneficium. num. 48. ff. de conſti. Princ. idem reſpondit Ruinus conſ. 130. nu. 12. lib. 5. Quæ doctrina confert ad interpretationem ſtatuti
36 † Brixiæ 47. in ciuilibus, ſub Rub. de modo & forma procedendi in bonis debitoris contumacis. quod ſtatutum tribuit tempus octo dierum citatis per præconem vt compareant, qui vel ſe hæredes, vel illorum bonorum defenſores ſe conſtituunt: ſalua tamen ope reſtitutionis in integrum. hoc tempus abſenti re ipſa non currit ante notificationem, ob id reſtituii in integrum ex iuſta hac cauſa poterit. ita etiam declarantur
37 nouæ † conſtitutiones. Mediolani titulo 38. de bonis inſolutum dandis, in princ. quibus eſt cautum, eſſe dandum terminum viginti dierum debitori antequã eius bona ſub haſta vendantur. is terminus currere incipit à die notificationis ei factæ. Huc etiam accedit. quod egregiè conſuluit Anchar. conſil. 169. Vi-
38 ſo ſtatuto puncto. † ciuilitatem alicui ex forma ſtatuti conceſſam ei non prodeſſe, cùm ad eius notitiam non peruenit. idem cenſuit Rom. in l. qui abſenti. in fine principij. quem & ibi retulit Alexan. de acquir. poſſeſſ. & ſi Ancharanum non referant. & in ſpecie is Ancha. citat d. c. 1. de conceſſ. præben. in 6. idem quod Ancha. reſpondit Deci. conſ. 661. num. 9. qui reſpondit, priuilegium ciuilitatis conceſſum patri & filio, non fuiſſe acquiſitum filio tunc abſenti. Huc etiam ſpectat, quod reſpondit idem Anchar. conſil. 398. Prę-
39 mitto pro clariori. quando Papa aliquem inter ſuos † familiares recipit, is receptus tunc demum dicitur familiaris effectus, cùm ſe receptum eſſe ſcit. & vno verbo Ancharanum probauit Dec. in d. c. cognoſcentes. num. 17. de conſtit.

40 Confert etiam quòd vbi alicui conceſſa † iuriſdictio reuocatur, reuocatio nihil operaretur antequam illi denuntiata fuerit: & ob id geſta ab illo ante denunciationem iure valent. ita in Legato Apoſtolico reſpondit Calder. conſ. 5. in tit. de offic. deleg. ſic et-
41 iam in † executore Apoſtolico decidit Rota, quam refert & ſequitur Felin. in d. c. cognoſcentes. col. 4. in fin. ſic etiam in reuocatione Iudicis in cauſa data reſpondit Decius conſ. 296. col. pen. verſic. confirmatur hoc. Hinc etiam Eugenius 4. conſtituit, quòd per ſe-
42 cretam pronunciationẽ de aliquo † in Cardinalem, illi abſenti & ignoranti ius non acquiri, niſi mediante pilei rubri tranſmiſsione. quam conſtitutionem refert Iaſ. conſ. 145. col. 3. lib. 2. qui ait, Pontifices illi ſæpe derogare.

Contra tamen hanc Doctorum receptam opinionem aduerſari videtur doctrina Bart. in d. l. omnes
43 populi. nu. 37. de iuſt. & iure. dum affirmat, † Statutum priuilegiatiuum, quod commodũ continet, ſtatim, abſq; aliqua ſcientia eius, ad cuius commodum editum eſt, ſuum effectum operari. & eo loci Bart. nu-
44 me. 38. inquit, quòd ille, qui † bannitum capit, debet habere præmium à ſtatuto propoſitum, quanquã ſtatuti diſpoſitionem ignorauerit. & cum Bartolo idem ibi ſenſit Ioan. Crotus numero 127. Huic difficultati multis modis ſatisfacere noſtri tentârunt. Imola in d. cap. cognoſcentes. inquit, aliud eſſe in priuilegio conceſſo per modum legis vel ſtatuti, aliud per modum reſcripti. quam reſponſionem confirmat Deci.
45 ibidem nu. 17. verſ. ſed aduertendum. quia † ſtatuta æquiparantur vltimis voluntatibus, vt ſcribit Bar. in l. 1. C. de ijs, quib. vt indig. & latè tradit Tiraq. tract. de retractu conſang. in fin. num. 13. Craue. conſ. vlt. nu. 12. & Soc. iun. conſ. 181. num. 38. lib. 2. quo circa Bart. in d. l. omnes populi. nu. 37. argumentatur à legato ad hæc ſtatuta. Hanc conciliationem euertit Decius d. c. cognoſcentes. quippè quòd nulla in hoc extat differentia inter naturam reſcripti & legis, cùm legis natura ſcientiam requirat. & de veritate pariter huius conciliationis dubitat Iaſ. in l. beneficium. nu. 51. in fine. ff. de conſtit. Princip. & ſi Imolam non referat. Ego cum Imola ſentio. & quod ait Decius legis naturam eſſe, vt ſcientia adſit, dico procedere quòd ad pœnam, non quòd ad commodum. Secundo itaque lo-
46 co ſatisfacit & conciliat Deci. † d. cap. cognoſcentes. num. 17. in fin. poſt Cardinalem, quòd aut intelligimus priuilegium efficaciter operari, antequã ad priuilegiati notitiam deuenit, & tunc verè non operatur: & procedit relata communis opinio. Aut intelligimus aliquid operari, & tunc verè procedit Bartoli ſententia. nam verè (inquit Decius) hoc operatur, vt is, qui priuilegium conceſsit illud amplius reuocare non poſsit. Verùm, vt ingenuè fatear, nec conciliatio hæc multum ſatisfacit. quoniam illud, quod inquit Decius, priuilegium ante notitiam priuilegiati prodeſſe, ne à concedente poſsit reuocari, perpetuũ non eſt. nam aliqua ſunt priuilegia, quæ ex mera concedentis liberalitate cõceduntur: vt eſt in donatione rei propriæ. hæc priuilegia ſic conceſſa reuocari poſſunt à cõcedente, antequam is, cui collatum fuit, notitiam illius cõceſsionis habeat. Aliqua verò ſunt priuilegia, quæ, & ſi ex parte eorum, quibus conceduntur ſint merę liberalitatis, ex parte tamen concedentis non meræ liberalitatis ſunt, ſed cuiuſdam neceſſitatis ex officio eis demandato. quemadmodum in collationibus beneficiorum, quæ ex latere conferentis neceſsitatis ſunt, quoniam is conferre omninò debet, ex latere verò eius cui conferuntur meræ libe-
47 ralitatis ſunt. hoc in caſu, qui ſemel † contulit, non poteſt amplius reuocare, etiamſi is, cui facta eſt collatio, eam ignoret. ita probat text. c. ſi tibi abſenti. de præben. in 6. & declarant Bart. & cæteri, in d. l. abſenti. ff. de donat. Abbas in c. accedens. colum. 1. de præben. in c. publicato. colum. 3. de electio. Ruin. conſ. penult. nume. 1. lib. 5. & latè explicat Didacus lib. 3. variar. reſolut. c. 16. num. 1. qui & illud affirmat ex d. c. ſi tibi. & ex c. gratia. de reſcript. in 6. collationem hanc reuocari non poſſe, quanquam abſenti facta ſit, vel ignoranti. ſic conſuluit Iaſ. conſil. 145. colum. 3.
48 verſ. ex prædictis etiam. lib. 2. Pontificem † non poſſe ſemel creatum Cardinalem, illius creationem reuocare, quanquam eo abſente & ignorante creatio facta ſit. & alia idem Iaſ. ibidem recenſet, colum. 4. verſic. ſeptimò & fortius. ea ratione vtuntur Bartolus, & relati Doctores, quia hic concedens ſuo officio

Universidad de Deusto
Biblioteca

functus est, siue benè siue malè elegerit, & concesserit. non ergo absolutè verum est quod scribit Decius. Præterea considerandum est, Bartolum sensisse, illud priuilegium suum effectum sortiri non modò quò ad hoc vt reuocari non possit, verùm etiam quò ad omnem suam exequutionem. ex quo affirmat, præmium esse persoluendum illi ignoranti occidenti bannitum: atq; ita menti Bartoli nō conuenit Decij consideratio.

49 Tertiam conciliationem adferre visus est † Beroius in d. cap. cognoscentes. num. 48. in fine. de constit. aut priuilegium (inquit Beroius) tendit ad alterius præiudicium, & tunc requiritur sciētia vtriusque, nempè priuilegiati, & illius ad detrimentum cuius concessum est priuilegium. ita procedat relata communis opinio, sensit ille. Aut priuilegium respicit solùm fauorem priuilegiati, & tunc sola eius notitia sufficit. & hoc inquit sentire Bartolum. id, quod falsum est, quoniam verè contrarium sensit. rectè igitur is Beroius dixit, esse cogitandum. Imolam itaque sequar. Et inter legem generalem, & priuilegium hanc ego considero differentiam. Lex generalis, vel
50 statutum, dum † præmium aliquod tribuit, non sine causa concedit, sed ob id, quòd is, cui datur aliquid in Reipub. gratiam agat: atque homines lex hæc præmio inuitat. licèt ergo is, qui hoc à lege requisitum præstitit, ignorauerit legem inuitantem, attamen iusta ratione præmio dignus iudicandus est. immò præmio quouis altero dignior habendus est, posteaquàm non allectus rem gratam Reipub. fecit. Accedit (si inuitatum dicere volumus) non omnino præmio ignarum hoc præstitisse: quoniam in genere saltem præmio aliquo affici cogitauit. diuersum est in priuilegio ex rescripto, vel in donatione & his similibus, quæ penitus ignorantur ab eo, cui deinde conceduntur. nec enim hæc ante actum proposita sunt, sed ipsum factum potius subsequuntur, vel etiam hęc sunt ex mera & simplici liberalitate, quam donatarius, vel is, cui conceditur priuilegium, nullo modo considerauit: quo ergo modo ei inscio acquiri poterit? de his satis.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur, intra quod tempus præsumatur, quis legem latam sciuisse.*
2 *Ignorantia publicationis legis quomodo probetur.*
3 *Ignorantiam iuramento eam allegantis probari.*
4 *Ignorantiam in hominis mente versari.*
5 *Iuramento asserentis statur de his, quæ in eius animo consistunt.*
6 *Iudicis arbitrio admitti iuramentum ad ignorantiæ probationem.*
7 *Iuramentum esse probationem priuilegiatam.*
8 *Ignorantiam eorum, quæ publicè nota sunt, non esse probabilem.*
9 *Iuramento ignorantia non probatur, cùm de præiudicio tertij agitur.*
10 *Ignorantiam iuramento non probari, cùm statutū illius allegationem reijcit.*
11 *Ignorantia probabilis à statuto reiecta non censetur.*
12 *Statutum potius frustratorium interpretatur, quàm vt iniquitatem contineat.*
13 *Cap. Pastoralis. de appellat. declaratur.*
14 *Statutum potius inane interpretatur, quam vt quis indebitè damnum patiatur.*
15 *Iuramento non probatur ignorantia, cùm iustitia ipsius ignorantiæ probanda est.*
16 *Ignorantiam censeri probatam ex probatione absentiæ.*
17 *Statutum Mediolani 84. sub Rubr. de pœna negantis positionem filiationis, declaratur.*

CASVS CLXXXVI.

DE IGNORANTIAE PRObatione.

QVONIAM superiore casu abundè satis explicauimus, legem inscios & ignaros nō ligare, agendum nunc est, quomodo & quando præsumatur & probetur hæc ignorantia. Et quò ad eam præsumendam dicendum est cum Abbate in d. c. cognoscentes. num. 8. & Bero. num. 53. & Mantua. num. 55. de constit. in constitutione inferioris tempus † esse arbitrarium ex locorum qualitate & 1
quantitate: quoniam viciniores citius scire præsumuntur. c. quosdam. c. quanto. de præsump. in constitutione verò Imperatoris post duos menses scientiam præsumi. duo autem menses initium sumunt à die publicationis legis. d. Auth. vt factę nouæ constit. idem (inquit Abbas) est in constitutionibus Pontificis publicatis in Prouincijs, de publicatis autem Romæ dicendum est, tempus esse arbitrarium. cùm (ait Abbas) durum sit extendere illam constitutionem d. Auth. vt factæ nouæ constit. ad constitutiones Romæ tantùm publicatas. Et scribit ibidem Bero. nume. 53. in fin. Gomes. in proœm. Regularū Cancellariæ. q. 2. quem & in præcedenti casu retuli.

Sed illud maius habet dubium, quomodo probari hæc † ignorantia possit. quod enim probari possit, tradit Abb. in d. c. cognoscentes. num. 9. de constit. & cum eo cæteri omnes. & duobus modis probari 2
posse nostri sentiunt: de quibus singulatim dicemus. Primus est modus ex iuramento † illius allegantis 3
suam ignorantiam: ita censuit glo. in c. qui diuinis & humanis. 12. q. 2. & in c. proposuisti. 82. distinct. confert c. nulli. de elect. in 6. & in c. si verò. de senten. excom. atq; ita affirmârunt Abbas d. c. cognoscentes. num. 9. & ibi Dec. in 1. lect. num. 18. Felin. Beroius & Mantua. nu. 55. Rom. consi. 59. col. 7. vers. contrarium puto verius. Iaf. l. 3. §. iurari. num. 13. de iureiur. Ioan. Anch. Regiensis. q. 63. num. 3. qui & ea ratione vtuntur, quòd cùm † ignorantia in mente hominis versetur & consistat, atq; ita per alium probari non possit 4
solo asserentis iuramēto probari potest. iuxta doctrinam glos. in §. aliæ. instit. de actio. & in c. significasti. il 1. de homicid. qui affirmat in his, quæ ab animo nostro pendent, esse standum nostro † iuramento. quod 5
latè comprobârunt Soc. tract. fallen. reg. 72. Iaf. d. §. sed istæ. num. 9. inst. de actio. & in repe. l. admonendi. num. 256. de iureiur. & in consil. 84. num. 7. lib. 1. Ruin. consi. 1. nu. 4. & consi. 13. nu. 4. lib. 1. Paris. consi. 20. nu. 65. lib. 1. & plura recensēt Tiraq. tract. de retractu consang. §. 4. glo. 1. nu. 5. & Craue. consi. 2. nu. 3. & hæc dicitur probatio legitima posteaquàm ita à iure recipitur. quod tradit & Decius d. c. cognoscentes. num. 18. quibus cessat difficultas, quam mouent Inno. & Butr. d. c. cognoscentes. & cui etiam eo loci abundè satisfacit Abbas. Qui tandem concludit pro- 6
bationem hanc non semper admitti, sed solùm † ex Iudicis arbitrio. quod probant Felin. & Decius in d. c. cognoscentes. ille num. 12. iste num. 18. vers. & ista conclusio non ita. & arbitrium Iudicis, (inquit Decius) erit, solùm admittere hoc iuramentum in subsidiū, nempè, alijs probationibus deficientibus. idem affirmauit Felin. in d. c. cognoscentes. num. 12. & Bero. num. 54. vers. tu autem conclusionem. post Card. in Clemen. 1. q. 8. de consang. & affinit. & in Clem. 1. vers.

vers. finali. in fin. de pœnis. est enim probatio hęc pri- 7
uilegiata † quædam probatio: illi ergo locus est cùm aliæ deficiunt. l. 2. §. Diuus. il 1. de iure fisci. & scribunt omnes in c. 1. de prob.

Secundò arbitrari debet Iudex hanc probationem ex iuramento non esse admittendam, cùm alleganti ignorantiam aliqua aduersatur iuris præsumptio: ita clarè Decius in d. cap. cognoscentes. num. 18. vers. similiter arbitrari. post Felinum ibidem, & Gemin. in c. eos, qui. de tempo. ordin. & respondit Alexan. consil. 71. lib. 1. Craue. consi. 225. num. 9. Natta consil. 230. num. 6. lib. 1. & si dissentiat Alciat. in c. nouit. nu. 10. de iudic. Sed cùm cæteris sensit & Ioan. Anchar. d. quæst. 63. nume. 3. & alia retulimus in tract. de recuperanda possessio. remedio 16. nume. 36. quo loci simile diximus de probatione ignorantiæ illius, qui asserit se ignorasse sui antecessoris vitiosam possessionem. quam ignorantiam probare non potest, cùm publicè notum est, illum antecessorem suum vitiosè possedisse. est enim magna scientiæ præsumptio, cùm illud publicè notum est, quod ad rem nostram scribit Decius loco iam iam relato, & ibidem Felinus nume. 17. qui post Baldum & Rotam scriptum reliquit 8
non esse probabilem, nec verisimilem † ignorantiam eorum, quæ publicè nota sunt. & fortius hæc doctrina procederet, cū præsumptio esset iuris & de iure, vt probat Felin. in d. c. cognoscentes. num. 13. Roman. consi. 481. num. 10. vbi idem esse ait, quando adest vehemens suspicio. fortius etiam dicendum esset quando ab aduersario scientia probata esset. ita Felin. d. c. cognoscentes. nume. 20. qui multis probat contra hoc iuramentum admitti probationem: id, quod alibi explicauimus.

Tertiò arbitrari Iudex debet probationē hanc ex 9
† iuramento recipiendam non esse, cùm de tertij prę-iudicio agitur. ita Felin. in d. c. cognoscentes. num. 14. & ibi Decius propè finem. versic. similiter si agatur. ex doctrina Paul. & Gemin. in d. c. eos. de tempo. ordina. per text. c. ex insinuatione. de Procurat. Hoc tamen intelligitur nō procedere altero ex duobus casibus. primò, cùm iuramentum alia præsumptione iuuatur. secundò, cùm præiudicium leue est: ex sententia Abbatis in cap. quosdam. in fin. de præsumpt. & latius explicat Beroius in d. cap. cognoscentes. in fine.

Quartò arbitrari Iudex debet hanc probationem 10
ex † iuramento recipiendam non esse, cùm statutum prohibet ignorantiam allegiri posse. hæc etenim statuta recipiuntur, & vim suam obtinent: ita Bart. in l. Diuus. in princ. ff. de falsis. Bald. in l. 1. ff. de legib. Abbas in cap. ad falsariorum. de crim. falsi. quos ad hanc sententiam astruendam retulit Felin. in d. cap. cognoscentes. num. 15. de const. & Ioan. Crotus in l. omnes populi. nu. 124. de iust. & iure. qui & alia plura recensent. illis addo Gomes. in c. 2. in princ. nu. 55. de constit. in 6. Verùm Ioan. de Ana. in d. c. falsariorum, hanc doctrinam intelligit procedere quò ad in- 11
iustam & crassam ignorantiam, non autem quò ad iustam & probabilem, quæ à statuto † non censetur sublata, nec auferri posse videtur. quod senserunt & Baldus in l. vnica. in princ. num. 11. C. de cad. tollen. & Salyc. in l. ita nobis pudor. C. de adulter. & æquitatem hoc habere dixit Crotus d. l. omnes populi. nume. 124. & hanc declarationem ego pariter probo. Nec aduersatur ratio illa Felini d. cap. cognoscentes. nu. 15. qua hac in re aduersus relatos interpretes sensit. inquit ille, si vera esset hæc declaratio, statutum nihil operaretur: quod dicendum non est, vt scribunt omnes in l. 4. §. Prætor ait. ff. de dam. infecto. Abbas in c. pastoralis. de appell. Decius consi. 356. col. penul. & consil. 466. nume. 1. quod procedit, etiamsi agatur de graui præiudicio tertij, vt ex d. cap. pastoralis. sensit ibi Abbas & Gozad. consil. 5. num. 7. Huic sanè rationi respondet multipliciter Crotus loco iam citato, 12
& si Felinum non referat. ac primò, † statutum potius interpretandum esse, vt nil operetur, quàm vt iniquitatem contineat: ita Bald. in l. terminato. C. de fruct. & lit. expens. at maxima iniquitas esset, si iustè ignorans puniretur. arg. l. si quis in suo. §. legis. C. de inoffic. testa. ignorans enim delinquere non dicitur. l. ex maleficiorum. de act. & obligat. in specie Gramma. consi. 25. num. 1. in criminalibus. latè Gomes. in c. 2. in princ. num. 49. 50. de const. in 6. Nec obstat d. 13
† c. pastoralis. quia respondet Crotus, nullam ibi adfuisse iniquitatem, quoniam illa appellationis reuocatio ita prodesse potuit aduersario, quemadmodum impetranti, cùm dubius sit litis euentus. l. quod debetur. ff. de pecul. Secundò inquit Crotus, interpre- 14
tari potius debent † statuta, vt nihil operentur, quàm quòd indebitè quis pœna afficiatur. l. vlt. §. in computatione. C. de iure deliber. quam ibi Bar. Bal. & cæteri omnes notant. & plura scribunt Soc. iun. consi. 1. nu. 131. lib. 1. Craue. consi. 221. num. 5. & consi. 241. col. vlt. sed indebitè iniustè ignorans vexaretur: nō ergo sumenda est hæc interpretatio. Alia adferri possent, quibus hæc sententia defenditur.

Quintò non arbitrabitur Iudex iuramentum 15
sufficere, † cùm agitur non solùm de probatione ipsius ignorantiæ, verùm etiam de probanda iustitia ipsius ignorantiæ. ita Felin. in d. cap. cognoscentes. num. 16. ex doctrina Bald. in l. 1. num. 2. in fine. C. ad Macedo. & ex tex. in c. pastoralis. de exceptio. vt putà, si allego ignorantiam ex causa absentiæ, debeo ipsam absentiam probare legitimis probationibus, non autem solo iuramento. quod omnium primus annotauit Cynus in d. l. 1. C. ad Maced. Est ratio, quoniam actus isti ignorantiam iustificantes, non consistunt in animo allegantis ignorantiam: ita post Cardin. consil. 4. & consil. 36. sensit Felin. in d. c. cognoscentes. num. 19.

Secundus modus probandi hanc † ignorantiam 16
is est, vt probando absentiam vel similem causam, quæ iustam ignorantiæ causam præstare solent: ita post Baldum in dict. cap. cognoscentes. & Abbatem ibi nume. 10. senserunt ibidem Felinus nume. 19. & Decius in fine. versic. succesiuè. Abb. & latius ibidem declarat Beroius num. 54. Deci. c. super literis. nume. 7. de rescript. & consil. 38. num. 7. consil. 64. num. 5. & consi. 460. nu. 27. ex l. tres fratres. ff. de pactis. l. Titius. §. Lucius. de lib. & posth. l. planè. de excus. tut. qui & idem esse affirmant, cùm probatur ætas infantiæ, quoniam illa quicquid videt ignorat. l. 1. §. impuberes. C. de falsa mon. fic si probaret iste aliud simile impedimentum.

Sunt hæc admodum ad interpretationem † statu- 17
ti Mediolani 84. sub Rubr. de pœna negantis positionem filiationis, quo punitur negans aliquem esse filium, modò is in probabili ignorantia non versetur, quæ probabilis ignorantia sit, statutum reliquit in arbitrio Iudicis: qui sanè Iudex probationes admittere poterit iuxta suprà relata.

SVMMARIVM.

1 *Notariorum stylus & consuetudo in recipiendis instrumentis.*
2 *Instrumentum authenticum è protocolo sumi.*
3 *Protocoli nomen quæ scripturæ Notariorum habeant.*
4 *Protocolla & notas Notariorum ante extensionem fidem in iudicijs non facere.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

5 *Protocola à Notario subscripta esse debere, vt inde instrumentum authenticum sumi possit.*
6 *Instrumentum authenticum sumi potest ex protocolo cærato & extenso.*
7 *Notarius vnus è tribus, qui instrumentum receperunt, in publicam formam redigere illud potest.*
8 *Notarios plures recipientes instrumetum, in solidum rogatus præsumi.*
9 *Baldi & Salyc. doctrina declarata.*
10 *Auctoris noua opinio, quomodo vnus è pluribus Notarijs, qui instrumetum receperunt, possit illud in publicam formam redigere.*
11 *Sententia est nulla, cùm ab vno tantùm Iudice est lata, si à tribus ferri debuit.*
12 *Guid. Papæ, Alex. & Boerij confutata opinio.*
13 *Statutum Veronæ lib. 2. c. 21. sub Rubr. de imbreuiaturis releuandis. declaratur.*
14 *Notariorum Papiensium stylus in imbreuiaturis atq; ita instrumentis releuandis.*
15 *Statutum Papiæ 46. sub Rub. Quòd adhibeatur fides instrumentis extractis. declaratur.*
16 *Statutum Patauinum sub Rubric. de fide instrumentorum abbreuiatorum. c. si aliqua abbreuiatura. declaratur.*
17 *Instrumentum authenticum sumi potest de protocolo in aliqua parte vitiato & interlineato.*
18 *Instrumentum authenticum posse sumi ex antiquo protocolo subscriptione Notarij carente.*
19 *Instrumentum authenticum ex protocolo extenso sumi potest.*
20 *Instrumentum authenticum ex protocolo cærato sumi posse.*
21 *Instrumento seu protocolo cærato plus creditur in dubio, quam extenso.*
22 *Protocolum cæratum esse magis originale protocolo extenso.*
23 *Instrumentum authenticum non sumi ex protocolo, cùm falsi suspicio subest.*
24 *Instrumentum autheticum sumi non posse à cedula, quæ in filcia scripturarum Notarij reperitur.*
25 *Notariorum Papiensium & Pedemontium stylus & vsus in instrumentis obiter recipiendis.*
26 *Cedula in filcia scripturarum Notarij reperta, protocoli nomen non meretur.*
27 *Alex. consil. 153. num. 13. lib. 2. declaratur.*
28 *Statutum Patauinum sub Rubr. de fide instrumentorum abbreuiatorum. c. si aliqua. & c. & vbicumque. declaratur.*
29 *Iudicis obseruatio quanta esse debeat, vt permittat instrumentum authenticum e protocolo sumi.*
30 *Iudex ex suo arbitrio iudicabit non esse sumendum instrumentum authenticum è scriptura imperfecta ratione voluntatis.*
31 *Instrumentum authenticum non sumi è scriptura, quæ à Notario habita non est in numero protocoli, etiam asserente Notario esse ex protocolatis.*
32 *Iudicis assertioni non credi.*
33 *Anchar. consil. 431. declaratur.*
34 *Falsi suspicio mest instrumento, in cuius margine aliquid magni præiudicij scriptum est.*
35 *Falsitas præsumitur in scriptura diuersi atramenti.*
36 *Iudicis arbitrio relinquitur, an diuersitas atramenti suspicionem falsi arguat in instrumento.*
37 *Falsitas arguitur ex literis nouis in charta antiqua scriptis.*
38 *Instrumetum antiquitus confectum & nouiter registratum, falsum præsumitur.*
39 *Falsitas præsumitur ob scripturam manus diuersæ.*
40 *Falsitas præsumitur ob interlineaturas.*
41 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando interlineatura falsitatem arguat, vel rasura.*
42 *Falsitas arguitur ex apostilla, solenni attestatione carente.*
43 *Falsitas arguitur, quando ex eadem scriptura substantialis diuersitas vel contrarietas oritur.*
44 *Falsitas arguitur, cùm descripti testes in instrumento iam erant mortui.*
45 *Falsitas ex styli diuersitate arguitur.*
46 *Falsitas arguitur ex minus recta constructione.*
47 *Falsitas arguitur, cùm actus dicitur cum iam mortuo gestus.*
48 *Falsitas arguitur ex incisione foliorum.*
49 *Statutum Brixiæ in ciuilibus, c. 171. sub Rub. de Breuiarijs Notariorum. declaratur.*
50 *Protocola committi cui debeant.*
51 *Statutum Brixiæ d. c. 171. cui tribuat potiorem auctoritatem committenti protocola defuncti Notarij.*
52 *Scripturæ ordo prælationem arguit.*

Casvs clxxxvii.

QVANDO EX PROTOCOLIS SUmi possint authentica instrumenta, & quibus falsitas in instrumentis arguatur, latè explicatur.

DISPVTATIO est vtilis & frequens, quando ex protocolis seu abbreuiaturis, vel (vt alij vocant) bastardellis Notarij iam mortui authetica instrumenta sumi possunt. Qua in re multa solent Iudicis arbitrio tribui. Ego soleo aliorum vestigia secutus, aliquot casus constituere atque distinguere. verùm antequam eò deueniam sciendum est, † Notariorum communem esse in omnibus ferè Italiæ locis stylum & morem, vt quam primum rogati instrumentum recipiunt, illud in quadam notula, seu bastardello summatim & abbreuiatè admodũ scribant, deinde actum illum, illudũ instrumẽtum in alio libro, quem extensum protocolum appellant, iterato scribunt, ex quo sanè protocollo desumitur † instrumentũ authenticum, quod partibus, quorum interest, tradunt. ita Baldus in l. nostram. num. 3. C. de testa. quem secuti sunt Curt. sen. cons. 56. Super processu. colum. penul. Soc. sen. cons. 277. col. 2. & col. 5. lib. 2. Parisius consil. 28. nu. 22. lib. 2. & cons. 61. num. 3. lib. 3. Boer. q. 252. num. 8. & Neuiz. consil. 24. num. 8. in fin. & cons. 26. num. 45. qui quidem maximi iuris interpretes affirmârunt, tam † notas illas seu bastardellos, quàm illa extensa, protocolorum nomen habere. quod infrà suo loco dicam. Illud etiam sciendum est, has notas & † protocola in iudicijs fidem non facere, sed opus esse, vt ex illis instrumentũ authẽticum desumatur & exempletur, quod deinde in iudicium producitur, & probat ita Cynus in l. contractus. C. de fide instru. Signorolus consil. 224. In quæstione præsupposita. num. 1. Castr. consil. 111. Visis & ponderatis quæ. in princ. Angel. cons. 275. colum. 2. Guido Papæ q. 19. & consil. 85. colum. vltim. verfic. tum & tertiò. Natta consil. 224. num. 2. lib. 1. Præterea hæc † protocola debent esse scripta, aut saltem subscripta manu ipsiusmet Notarij rogati. & hæc est magis recepta opinio, vt atteſtantur Ruin. consil. 144. num. 2. consil. 159. nume. 3. lib. 4. consil. 211. nume. 13. lib. 2. & consil. 11. nume. 23. lib. 3. Alex. consil. 153. num. 8. lib. 2. latè Paris. cons. 28. num. 2. 28. lib. 2. B. olan. à Valle, consil. 44. nume. 40. lib. 1. Didacus libro Pract. quæst. c. 20. num. 4. verfic. septimò ad valorem, id, quod aliquibus casibus non procedit, vt infrà attin-

attingam. Cùm igitur de instrumento leuando, seu extrahendo ex illis primis notis & abbreuiaturis agitur, considerandi sunt hi casus.

6 Primus est, cùm non modò † instrumentum hoc reperitur descriptum in protocolo cærato, sed & in extenso, quorum copia extat: tunc dubio procul Notarius, cui facta est horum protocolorum commissio, leuare, & in publicam formam redigere instrumentum illud poterit. cùm de illius fide & veritate non dubitetur. nec est qui dissentiat hoc in casu.

7 Extenditur hic casus, & procedit etiam, † vt aiunt Castren. cons. 195. col. 1. lib. 2. & Corn. cons. 191. lib. 1. vbi duo, tres, vel etiam plures Notarij de eodem instrumento rogati essent. nam adhuc vnus eorum solus, vel is, cui vnius protocola commissa sunt, instrumentum atq; ita authenticum hoc leuare potest. ita mihi probat tex. in §. si verò moriatur. in Auth. de instru. cautela & fide. & glo. in §. si verò absunt. in glos. quantum. in fin. in Auth. de hæred. & falcid. hanc e-
8 nim regulam iuris esse opinor, quòd † vnusquisque Notariorum insolidum rogatus dicatur, quò circa is, qui asseuerat Notarios rogatos esse vnà simul, ita vt vnus sine altero leuare non possit, probare debet. ita sensit Guido Papæ q. 122. col. penul. verfic. verum tamen. dum exemplum adfert ex l. contractus. C. de fide instru. & ob temporis antiquitatem præsumitur, quòd vnusquisq; insolidum rogatus sit. quemadmodum respondit Dec. cons. 36. num. 4. si verò Notariorum fides vnà simul esset probata, ita quòd nõ vnusquisq; insolidum, sed omnes simul rogati essent, non posset instrumentum hoc ab vno eorum tantùm leuari. atque ita intelligo † Bal. in l. iurisiurandi. in fin.
9 & ibi Salyc. col. 2. verfic. nemo ad tertiam. C. de testib. eundem Bald. in l. si quis ex argentarijs. §. 1. in 5. notab. ff. de eden. sic etiam intelligo Socin. sen. consil. 2. col. 1. vers. præterea. lib. 3. qui eiusdem opinionis retulit Ioan. Andr. & Hostien. in c. quoniam contra. de probat. sic pariter loquuntur Alex. consil. 124. nume. 4. lib. 7. Barba. cons. 18. col. vlt. lib. 3. Corn. consil. 243. num. 18. lib. 3. Guid. Papæ d. q. 122. quos retulit & secutus est Boerius q. 21. Aliquando tamen fuit
10 in ea † opinione, mea sententia non contemnenda, absolutè verùm esse, quòd licèt plures Notarij simul rogati sint, vnus tamen eorum leuare, & in publicam formam redigere instrumentum illud potest. & hac declaratione relatorum interpretũ authoritates explicari possunt. Aut legis dispositione, vel partium conuentione cautum est, duos vel tres Notarios rogatos esse debere de instrumento inter partes celebrando: tunc vnus eorum sine altero instrumentum recipere non potest: ea ratione, quia legis dispositioni, vel partium conuentioni satisfactum non esset, iuxta l. contractus. C. de fide instrum. Hinc vide-
11 mus, † sententiam, quæ à duobus, vel tribus arbitris, Iudicibusq; ferenda est, esse nullam, si ab vno solùm ferri contingat. l. cùm Magistratus. C. quando prouoc. non est necesse. cap. prudentiam. de officio deleg. & hoc in casu verè loquitur Alberic. in l. 1. col. pen. verfic. & ex prædictis. ff. de offic. Cons. nec aliter sensêrunt Bald. & Salyc. in d. l. iurisiurandi. cùm verè loquantur de sola substantia, an scilicet Notario credatur, dum solus scribit testium attestationes, ex quo vnà cum Collega scribere debuit, non enim loquuntur, quando dicta testium in publicam formam rediguntur. idem sensit Soc. sen. d. cons. 2. col. 2. lib. 3. Abb. in c. quoniam contra. nu. 32. de prob. Nec Rom. consil. 281. colum. vlt. vers. quò ad secundum. sensit id, ad quod eum citauit Boerius d. q. 21. immò ibi in verfic. nihilominus. sensit alterum ex propositis ad scribendum acta fidem facere. Aut secundo casu agitur de leuatione, atque ita de redigendo in formam publicam instrumento à pluribus Notarijs recepto, sicq; solùm dubitatur de facienda fide actus iam celebrati: & tunc dico ab vno eorum solo, vel suo successore fieri posse: ea ratione, quia hìc non agitur de actus substantia, sed de sola iam celebrati actus fide facienda, quæ ab vno tantùm fieri potest: vt sensit glo. in d. §. si verò absunt. in glo. quantum. in fin. & ibi Iacobus Beluisius in Auth. de hæred. & falcid. & hoc in casu non loquitur Alberic. nec cæteri iam relati: solùm hoc in casu loquuntur. & aliter sentiunt Guido
12 † Papæ d. q. 122. Alexan. d. cons. 124. num. 3. 4. lib. 7. & Boerius d. q. 21. sed fortè falsi sunt Baldi ac Alberici auctoritate, quæ nõ in casu isto, sed in iam relato pro-
13 cedit. & hoc in casu declaratur † statutum Veronæ, lib. 2. cap. 21. sub Rubr. de imbreuiaturis releuandis. ibi, & si imbreuiatura alicuius testamenti confecta fuerit, vbi duo sint Notarij, & vnus ipsorum Notariorum decesserit, quòd vnus alius Notarius auctoritate prædicta possit se in dicto testamento subscribere. intelligitur hoc statutum propriè, vt loquitur quò ad leuationem, vt vnus solus non possit: atq; ita videtur Ius Commune corrigere. nam hoc statutum sensit, quòd ambo instrumentum hoc leuent, & si eorum vnus est mortuus, quòd alter illius loco eligatur. id, quòd clarè verba statuti subsequentia ostendunt ibi, & si ipsi Notarij ambo essent mortui, quòd ex ipsa imbreuiatura possit instrumentũ confici per alios duos Notarios auctoritate prædicta. hæc profectò verba ostendunt vnum solum non posse, posteaquã vult duos eligendos esse. Papiæ vidi nõ semel obseruari, vt vnus
14 ex pluribus † Notariorum, qui rogati fuerunt, in publicam formam authenticum instrumentum tradat.
15 Et hæc vtilia sunt ad declarationem † statuti d. ciuitatis Papiæ 46. in ciuilibus, sub Rubr. Quòd adhibeatur fides instrumentis extractis de protocolis Notarij defuncti. quod statutum cùm simpliciter loquatur de protocolis defuncti, intelligi etiam potest locũ habere, vbi in ipso protocolo adesset instrumentum ab illo defuncto vnà cum alijs Notarijs receptum. sic et-
16 iam potest † statutum Patauinum sub Rubr. de fide instrumentorum abbreuiatorum. c. si aliqua abbreuiatura. declarari.

17 Extenditur secundò, vt procedat etiam si † illud protocolum, & illæ abbreuiaturæ essent aliqua in parte interlineatæ, cancellatæ, & (vt dicitur) vituperatæ, vt legi non possint, quoniam adhuc pars illius actus, quę integra reperitur in publicam formam extrahi poterit: ita egregiè respondit Signorol. consil. 224. in fine. simile per Bald. l. vlt. colum. 4. in 4. oppos. & ibi Zuccard. nume. 332. C. de edicto Diui Adria. tollen.

18 Extenditur tertiò, vt etiã procedat quando † illud protocolum non haberet aliquam subscriptionem, vel signum Notarij, sed esset antiquum: nam adhuc ex eo authenticum leuari poterit. ita Rubeus consil. 10. col. vlt. vers. præmissis tamen. quem visus est sequi Craue. cons. tract. de antiq. temp. in vlt. partic. 3. par. princ. num. 39. quod verum ego intelligo, cùm constat illum esse illius Notarij manu scriptum. & erit optimũ probare de veritate aliquorum ex illis instrumentis in eodem protocolo contentis, vt de parcellis libri rationum aliquando diximus suprà.

Secundus est casus, quando solùm extat secundum
19 protocolum † extensum, & in eo reperitur rectè extensum instrumentum hoc in formam publicam redigendum. adhuc dicendũ idem est hoc in casu quòd in præcedẽti. nec enim difficultas fieri potest, posteaquàm de illius fide & veritate constat.

20 Tertius est casus, quando solùm extaret † primum

Universidad de Deusto
Biblioteca

protocolum, seu sola abbreuiatura cærata: nam adhuc extrahi, & in formam publicâ redigi instrumentum authenticũ potest: quoniam protocoli nomen & illud obtinet. atque ita in illo Papiensi statuto sub protocoli nomine contineri dicitur, cùm tanta sit huius cærati fides, quòd si aliqua oriatur dubitatio inter extensum & cæratum, ob aliquam diuersi-
21 tatem standum potius † est cærato quàm extenso. quemadmodum affirmârunt Baldus cons. 409. Quidam nomine Cicollis. libro 3. Castren. consilio 306. Ad primum quæsitum videtur. colum. 1. propè medium. lib. 1. in antiquis. Franc. de March. q. 173. nu. 3. parte 2. & clarius Soc. sen. cons. 277. colum. 3. & col. 5. lib. 2. qui illud, quod notatu dignum est, affirmauit, esse potius standum instrumento authentico desumpto per duos Notarios ex illo primo protocolo cærato, quàm sumpto ex extenso per eundemmet No-
22 tarium rogatum. imò illud primum † cæratum dicitur magis propriè protocolum, cùm verè sit: vt de illius significatione scribunt Viglius in §. nihil. in fi. inst. de testa. & Didacus libro pract. quæst. c. 19. nu. 2. & Castrens. d. consil. 306. idem quod Baldus iam relatus censuit Paris. consil. 28. num. 22. lib. 2. & consil. 61. num. 2. lib. 3. & Boer. quæst. 252. num. 7. in fin. qui nume. 8. subijcit, hoc non procedere, quando illud protocolum ceratum careret signo, vel subscriptione Notarij, de quo statim dicemus. Relati tres casus lo-
23 cum non habent, quando † instrumentum illud in protocolo descriptum aliqua falsi suspiciune laborat: nam tunc releuari & in formam authenticam redigi non debet. Ruin. cons. 215. num. 16. 17. lib. 1. & latè infrà in fine dicemus.

24 Quartus est casus, quando sola extaret † cedula non descripta, vel in primo protocolo cærato, vel in secundo extenso, sed ita simpliciter reperitur in aliqua (vt vulgò appellant) filcia. solent etenim ali-
25 qui Notarij, † vt vidi, obseruari Papiæ, sub cingulo, &, vt ipsi dicunt, sub corrigia instrumenta aliquando, ita fortuitò in foro vel in via reperti, recipere, & in aliqua charta & folio scribere nomina testium & substantiam contractus cum die & hora, & deinde cùm domi sunt, referunt actum illum in suis protocolis, & aliquando memoria lapsi, vel negotiorum multitudine impediti in filcia eo animo reponunt, vt nacti otium in protocolis describant. & multoties euenit incogitata mors, vel simile quid, ob quod reposita in filcijs non reponuntur in protocolis, & inde magnum dispendium interdum, & magna partium oritur dissensio. maior est diligentia Notariorum regionis Pedemontium: illi semper penès se habent parvum librum, à se quot annis factum inscriptum, & sua manu subscriptum, ita, quòd de eius fide non dubitatur: ob id si fortè fortuna eueniet de instrumento rogari, illud in ea notula, quam eo nomine vocant, describunt. iuxta ergo malum illum stylum Papiensem, si reperiatur actus seu instrumentum in illa filcia, non poterit à Notario, cui facta est commissio protocolorum iam defuncti Notarij leuari, & in publicam formam redigi ex sua generali commissione. ita Castren. consil. 111. Visis & ponderatis. quæ suprà scripta sunt, colum. 1. vers. si verò solennitatem. illa ratione vtitur, quia commissio intelligitur de leuandis instrumentis ex protocolis, quæ secundum communem vsum loquendi protocola dicuntur: at ista
26 † cedula non potest dici protocolum, cum illis substantialibus protocolis adhiberi consuetis careat. idem sensit Alexan. consil. 153. num. 13. lib. 2. Signor. consil. 224. In quæstione præsuppositа. versic. sed curo quòd. Angel. consil. 400. Testator. colum. 3. versic. non obstat commissio. Franc. de Marchis, q. 163. num. 15. parte 2. & Ruinus cons. 90. num. 15. lib. 1. qui alios recenset: & si ipsemet Ruinus cons. 159. num. 15. libr. 4. ab hac opinione dissentiat. Boer. quæstio. 36. nume. 5. & 252. nume. 8. ex speciali verò commissione pro Iudicis arbitrio leuari, & in publicam formam redigi poterit. ita Castrens. dict. consil. 111. colum. 1. versic. si verò quæritur. idem Castren. consil. 306. Ad primum quæsitum. colum. 1. versic. breuiter. libro 1. in antiquis. atque ita potest declarari doctrina
27 † Alexandri d. consil. 153. num. 13. qui simpliciter respondit, leuari hos actus & in publicam formam redigi non posse, quoniam de his commissio data non dicitur. sic & aliorum relatorum interpretum doctrina explicatur: & egregiè post alios tradit Boer. d. quæst. 36. num. 5. ita etiam declarari debet statutum
28 † Patauinum, sub Rubric. De fide instrumentorum exemplatorum. cap. si aliqua. & cap. Et vbicunque. dum concedit facultatẽ Notario exemplandi instrumenta etiam imperfecta Notarij mortui: non intel-
29 ligitur de his cedulis. Iudex † autem diligenti inquisitione hac in re vti debet secundum Castrensem, & ob id animaduertere debet, quo in loco reperta sit scriptura hæc, an suspecta sit, vel non: & deinde, quod æquum sibi videbitur, arbitrabitur. Illud tamen obseruabit, quòd si scriptura hæc ex sui forma
30 † ostendat imperfectam adfuisse voluntatem partis, cuius causa illa scripta sunt, non esse aliquo modo concedendam licentiam leuationis: quoniam defectus voluntatis facit vt actus sit nullus. ita in specie hac censuit Castrens. dict. consil. 111. colum. 1. versicul. breuiter in hoc. qui idem esse sensit etiam si a-
31 ctus sit gestus inter liberos. poterit etiam † arbitrari Iudex, instrumentum leuari non debere ex ea scriptura, quæ relatione habita ad protocolum, apparet habitam non esse à Notario in numero scripturarum protocoli: vt putà, scriptura in filcia reperta continet annum 1567. & diem 6. Decembris. reperitur protocolum Notarij illius anni 1567. ac ipsius mensis Decembris, & extant in eo recepta instrumenta illius diei sexti, & dierum præcedẽtium ac sequentium, & tamen nullum extat verbum de instrumento, seu scriptura hac in filcia reperta. nam, cùm magna sit de huius scripturæ fide suspicio, vt scribit Didacus libro Practica. quæstio. cap. 19. nume. 3. versic. quartò erit obseruandum. sequitur, nulla ratione esse concedendum, vt ex ea instrumentum authenticum leuari possit. Illud etiam obseruãdum est, quod scriptum reliquit Ancharanus consil. 431. Præmissa fine allegationibus. in princ. dum affirmauit, quòd etiamsi ipsemet Notarius, qui de illa scriptura rogatus dicitur, attestaretur, se de ea rogatum fuisse, ei non esse credendum: atque ita non esse inde instrumentum authenticum sumendum. quoniam inquit Ancharanus, illa scriptura non est in protocolo reposita, atque ob id suspecta est, & vitiosa. nec illa Notarij attestatio prodest, cùm accedat potius ad naturam simplicis testimonij, quàm publicę personę, posteaquam de eius asseueratione ex abbreuiatura non apparet. non ergo illius assertioni standum est ad par-
32 tium detrimentum, quemadmodum videmus in Iudice, cuius † assertioni ad partium detrimentum non creditur. cap. quoniam contrà. de probatio. Ego opi-
33 nor veram esse † Ancharani sententiam, si loquitur, vt loqui videtur, & intelligitur à Boerio d. q. 36. nume. 1. de attestatione Notarij iam mortui, & quæ attestatio esset in eademmet scriptura reperta in filcia, quia eo morbo, quo laborat scriptura principalis, eodem etiam & scriptura illa attestationis. sed vbi attestatio hæc in alia scriptura reperiretur, ita, vt de veritate rogatus cõstare posset, opinor Ancharani opinionem

nem esse valde dubiam, nisi aliæ suspiciones, quas is deinde in secundo suæ consultationis fundamento perpendit, concurrerent. nam illa attestatio prodest, ex quo eius fides à publico est approbata. & licèt in protocolo non reperiatur, illud euenire potuit ob suę memoriæ imbecillitatem, vel negligentiam, quę partibus, & veritati obesse non debet. & quod de Iudice dicitur in dict. capitul. quoniam contrà. respondetur eius assertioni non credi in his, quæ à suo officio & potestate non pendent. id, quod explicauimus suprà, lib. 1. quæst. 73.

Illud autem quod recensetis Ancha. d. consil. 431. in secundo fundamento: nempè non esse concedendam licentiam extrahendi, atque ita in publicam formam redigendi scripturam hanc in filcia repertam, cùm aliqua falsitatis suspicione laborat, verum esse credo, nec aliter sensit Castren. d. consil. 111. colum. 1.
34 Iustæ autem suspicionis † causæ multæ sunt: vt illa prima, quam perpendit Ancharanus, quando in margine aliquid magni præiudicij scriptum reperitur, vt in casu Ancharani, vbi reperiebatur scriptum in scriptura testamenti legatum magni valoris: nam suspicio falsitatis inde oritur. ita ille post Bald. in l. si vnus.
35 C. de testa. sic etiam cùm scripturæ † aliquid apparet additum ex diuerso atramento, inde enim oritur suspicio: ita Ancharan. eo loci. & idem firmarunt alij quamplures vt Cephalus consil. 287. numero 27. lib. 2. & Brunus consil. 95. numero 1. qui inquit, in hoc
36 multum esse † Iudicis arbitrio tribuendum. quod Abbas & Felinus affirmarunt in capitul. inter dile-
37 ctos. de fide instru. Sic etiam † cùm literæ nouæ in charta antiqua scripta reperiuntur: nam & ex illo actu oritur falsi suspicio: ita sensit Ancharan. d. consil. 431. ex capitul. inter dilectos. versic. secunda quia. de fide instru. Franc. de Marchis. quæst. 151. numer. 2. parte prima. & quæst. 613. nu. 1. parte. 2. vbi & alias coniecturas recenset. quo textu adductus respondit Crauett.
38 consil. 28. numero 3. † instrumentum antiquitus confectum, & nouiter registratum, seu protocolatum falsi suspicione laborare, idem Craue. consil. 134. num. 28. vbi in specie Ancharanum citauit. & Cur. iun. consil. 52. in fine. & affirmat diuersitatem atramenti falsitatem arguere. quamquam idem Crauett. consil. 88. nume. 7. contra Curtium in hoc senserit, vt etiam leuem esse suspicionem dixit Soc. sen. consil. 94. colum. pen. versic. circa tertium, libr. 1. Paris. consil. 28. num. 58. libr. 2. sed esse probabilem dixit Socin. iun. consil. 41. nu. 7. libr. 1. Ego cum Bruno sentio, Iudicis esse ar-
39 bitrium. ita etiam † falsitas arguitur cùm apostilla est diuersa manu facta: ita Abbas consil. 10. colum. 2. libr. 1. & consil. 34. colum. 2. libr. 2. quem secutus est Craue. d. consil. 88. num. 7. idem respondit Rui. consi. 215. nu. 16. lib. 1. quod intelligit Decius cons. 447. num. 8. in fi. nisi Notarius met se subscribat. & ibi in fine. consilij inquit, generalem subscriptionem sufficere.
40 ita pariter † falsi oritur suspicio cùm aliquæ extant interlineaturæ in locis substantialibus: ita Anchara. d. consil. 431. col. 1. versicu. ex istis enim. per text. l. 1. ff. de his quæ in testa. delent. in casu enim Ancharani abrasæ fuerant literæ in hæredis institutione, & loco illorum verborum, instituit in bonis, fuit scriptum instituit in domo: atq; ita institutio, quæ vniuersalis erat, effecta est particularis. Simile apud Soc. iun. cõs.
41 43. nu. 1. lib. 3. sed Alc. respo. 341. nu. 3. sensit cancellationem parum operari. † Ego credo esse Iudicis arbitrio ex qualitate abrasionis & interlineatio. nã illam non vitiat si sensus rectus haberi potest, secundũ Soci sen. cons. 15. col. pen. libr. 1. & rasuram suspicionem arguere latè tradit Cephalus cons. 287. nume. 38. libr. 2. Sic etiam oritur suspicio falsi ex apostilla, quæ & si eius-
42 dem manus sit & atramenti, est tamen † sine solennitate à iure requisita. ita Curt. iun. consil. 147. num. 17. nam Notarius attestari debet apostillam illam esse
43 sua manu factam. Arguitur etiam falsitas † quando ex eadem scriptura, aliqua substantialis diuersitas & contrarietas nascitur: ita Bal. in l. cùm proponeretur, de lega. 2. Aret. consil. 7. quos est secutus Gramma. consil. 24. nu. 5. & Cephalus cons. 287. num. 11. 14. libr.
44 2. Arguitur † etiam falsitas si testes in instrumento descriptos tempore illo, quo celebratum fuit instrumentum, iam mortui erant: ita Curt. sen. consil. 56. in fine. Parisius. consil. 27. numer. 24. libr. 2. Crauet. consil. 28. num. 7. & consil. 249. num. 8. in fine. Argui-
45 tur etiam † falsitas ex styli diuersitate: ita Socin. iun. consil. penultim. numero 56. libro 2. Cephalus dict. consil. 287. numero 26. libr. 2. Arguitur etiam falsi-
46 tas † cum clausula non habet rectam constructionem ad præcedentia & ad sequentia. ita Alciatus respons.
47 495. numer. 3. Sic etiam falsi † oritur suspicio cùm actus gestus videtur cum iam mortuo, vel ad eius commodum, vt putà, si in testamento reperitur factum legatum iam vita functo. ita Craue. consil. 28. numer. 2. qui nume. 4. & 5. arguit, falsitatem ex tarda nimis
48 & minus verisimili registratione. † Oritur etiam falsi suspicio si folia aliqua sunt incisa, quod in protocolis maximè euenit. ita idem Crauet. d. consil. 28. numero 8. Hæc sunt summa annotatione digna, vt intelligamus quomodò sit in horum instrumentorum exemplationibus procedendum. & ad interpretatio-
49 nem relati statuti Papiensis, nec non & † Brixiensis in ciuilibus, capitul. 171. sub Rubr. De breuiarijs notariorum. Ad quorum interpretationem illud etiam dicam obiter, quòd quando in horum protocolorum commissione dissentit Iudex à testatoris voluntate,
50 vt quia testator † illa Sempronio committat, & Iudex velit committere Caio, esse præferendam Iudicis voluntatem. ita Guido Papæ quæstio. 2. Quare relatum
51 † statutum Brixiæ priore loco tribuit autoritatem Prætori faciendi has commissiones: deinde Notario
52 rogato. & † ordo literæ arguit prælationem. Bart. in l. 1. num. 6. ff. de confir. tuto. & in auth. perpetua. nu. 3. C. de sacrosanc. Eccles. Ruin. consil. 56. nume. 6. lib. 1. Deci. cons. 161. col. 2. vers. vnde etiam. Ripa in c. ad aures, nu. 2. de rescrip. vbi declarat.

SVMMARIVM.

1 *Incertitudinis vitium maximum.*
2 *Priuilegium ob incertitudinem vitiatur.*
3 *Incertitudine casus aliquos non vitiari.*
4 *Legatum in refectionem viæ ob incertitudinem non vitiari.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui quantum debeatur, cùm in refectionem viæ factum est legatum.*
6 *Incertitudo per relationem ad aliud, certa ex Iudicis officio reddi potest.*

Casvs clxxxviii.

DE LEGATO INCERTO AD VIAE refectionem facto, & de incertitudinis virtute.

1 VANQVAM maximum sit † incertitudinis vitium, vt porè, quòd ob illud omnes actus inefficaces reddantur: quemadmodum † priuilegium, quod
2 ob incertitudinem vitiatur. Oldrad.
3 consil. 257. in fine. sic † prouisio bene-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficij Eccleſiaſtici ob incertitudinem vitiatur. Oldrad. conſil. 229. quem ſecutus eſt Crauett. conſil. 104. numero 11. qui alia ſimilia recenſet. idem conſil. 143. in fine. & conſil. 147. nume. 1. & permulta ſcribunt Marſil. ſingul. 206. & ſingul. 523. infinita propè ex more congeſsit Tiraquell. tracta. De iure Primigeni. qu. 17. numero 12. & eadem quæſtione opinione 6. numer. 2.
4 Caſus tamen aliqui reperiuntur, in quibus † incertitudo diſpoſitionem non vitiat. Vnus ex multis eſt in
5 l. quidam. ff. de lega. 2. cùm teſtator † legat in refectionem viæ, nec legati quantitatem exprimit, valet le-
6 gatum, ſed † Iudicis arbitrio æſtimatur quantum cenſeatur legatum. quemadmodum verba illa textus probant, ibi, tunc enim officio Iudicis ſecundum æſtimationem patrimonij legati quantitas diffiniri poteſt. id quod ſenſit Baldus in l. voluntatis. numero 7. C. de fideicom. & attigimus ſuprà libro 1. quæſtio. 11. hoc fauore viæ reficiendæ conſtitui ſentiunt aliqui, vt Bartolus d. l. quidem. & clarius in l. ita ſtipulatus. numero 4. de verbo. obligatio. Barba. conſil. 79. colum. 4. in princip. lib. 3. & Tiraquel. tract. de priuilegijs piæ cauſæ. in præfatione. verſic. item legatum factum ad conſtructionem. Alij verò exiſti-
7 marunt illud concedi, quia illa incertitudo † per relationem ad aliud, hoc eſt ad patrimonij quantitatem, Iudicis officio certa reddi poteſt. qua de re plura alibi ſcripſimus. Huc ſpectat quod ſcriptum reliquit Rebuffus tract. de priuileg. ſcholarium. priuil. 8. vbi affirmat legatum incertũ fauore ſtudij valere, quod quidem legatum certum reddetur arbitrio Iudicis ex qualitate perſonæ & ſtudij, cui is ſcholaſticus legatarius operam dabit.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum litis deciſſuum cui delatum eſt, ſubire vel referre debet.*
2 *Iuſiurandi oblatam conceptionem recuſare offerens, aliquando iuſtè poteſt.*
3 *Iudicis arbitrio relinquitur ſub qua verborum conceptione iurare is debeat, cui iuramentum relatum eſt.*
4 *Accurſij & aliorum exemplum de conceptione iuſiurandi, quod deferens ſubire deinde debet, reiectum.*
5 *Iuſiurandi formulæ, quæ ob rei diuerſitatem cùm deferenti refertur iuramentum, nouum auctoris exemplum.*
6 *Iudæus quomodo oblatum ſibi à Chriſtiano iuramentum deferenti referat.*
7 *Ignarus facti deferens iuramentum aduerſario quomodo ipſe ſubire debeat, ſi ei referatur.*
8 *Iuramentum ſi quis deferat aduerſario an poſſit ei referri, ſi factum deferens ipſe ignoret. Crauettæ & Nattæ contraria reſponſa.*
9 *Statutum Brixiæ 31. in ciuilibus, ſub Rubr. De ſacramentis delatis à parte parti.*

CASVS CLXXXIX.

QVA SVB VERBORVM FORMVla deferens aduerſario iuſiurandum deferat, ſubire ipſe debeat, ſi ei referatur, diligenter explicatum: & duo Crauettę & Nattę contraria reſponſa examinata.

VM vnus litigantium aduerſario ſuo † iuſiurandum (quod deciſſuum litis noſtri appellant) defert, debet is, cui delatum eſt, vel iurare, vel referre, vel ſoluere l. iuſiurandum & ad pecunias. §. ait Prætor. ff. de iureiurand. eſt & illud eo Prętoris edicto conſtitutum, quòd ſi is, cui iuſiurandum delatum eſt, iurare neget, & referat deferenti, non poſſe deferentem ipſum recuſare ea ſub conceptione à ſe oblata, iurare. nam iniquum eſt talem iuſiurandi conditionem alteri proponere, ſecundum quam quis non iuraſſet. Contingit tamen
2 ſæpè, vt iuſtè is à ſe propoſitam † iurandi conceptionem recuſare poſsit: nempè ob perſonarum, vel rerum diuerſitatem: vt in d. §. ait Prætor, legitur. Dubitari ergo à noſtris ſolet, ſub qua conceptione iurare is teneatur: & cùm ob ipſarum perſonarum & rerum qualitatem, iure minimè terminatam, non vna ſemper ſub forma & cõceptione iurandũ ſit, hoc
3 † Iudicis arbitrio relinquitur: vt clarè habetur in d. l. iuſiurandum & ad pecunias. §. ſi de qualitate. vbi Iaſ. numero 5. d. §. ait Prætor, in fine. quæ iura annotauit etiam Crauett. conſil. 203. numero 6. miris tamen cruciatibus ſeſe torquent noſtri in aſsignandis exemplis iuſtæ cauſæ recuſationis, ob perſonarum, vel rerum diuerſitatem. Exemplum illud vnum attulit de rerum diuerſitate † Accurſius in gloſſ. rerum,
4 quam ſanè gloſſam Bartol. & cæteri probarunt. vt putà, ſi contra te actionem de dolo moueo, & ibi iuſiurandum defero, vt iures te per dolum non feciſſe: haud tibi licebit referre hac ſub conceptione, iura tu, me non feciſſe in re, quæ vltra duos aureos ſit. nam cùm actio de dolo vltra hanc ſummam non detur. l. ſi oleum. in fine. ff. de dolo, non poterit ita iuſiurandum referri, cùm eo modo per indirectum Iudicium euitetur. quod ſanè exemplum vix conuenit Prætoris edicto. voluit enim Prætor, deferentem non poſſe recuſare iuſiurandum ſubire ea ſub verborum conceptione à ſe oblata, ob rerum diuerſitatem. at Accurſius non rerum diuerſitatem conſiderat, ſed nouam iuſiurandi conceptionem. eadem ratione non etiam conuenire videtur aliud eiuſdem gloſſæ exemplum, dum ait, ſi dum tecum ago ex donatione vltra quingentos aureos, & obtuli tibi iuſiurandum, me tibi non donaſſe, non poteris referre ſub alia conceptione, te mihi non donaſſe vltra quingen-
5 tos aureos. clarius ergo & verius † exemplum adferri poteſt ob rerum diuerſitatem: ſi ego defero tibi iuramentum, quod tibi mutuo dedi centum coronatos, & tu mihi referas iuramentum, diuerſitatem rei adferens: iura tu, mihi mutuo dediſſe tantam argenti ſummam. nam hic rei diuerſitas facit ne illud iuramentum videatur, quod à me tibi eſt delatũm. Iudicis ergo erit arbitrium re cognita arbitrari, an ea ſub conceptione ſit iurandum, vel ne. fieri enim poſſet quòd iurandum eſſe arbitraretur, quia & ſi rei videatur diuerſitas, ad vnum tamen fortè tendet. Ratione
6 † autem qualitatis perſonæ exemplum attulit Bartolus. vt putà, Chriſtianus deferre debet iuſiurandum Iudæo per Deum, vel per legem Moyſi: Iudæus poſſet deferre Chriſtiano iuramentum per ſancta Dei Euangelia. Ego Bartoli exemplum rectius, niſi fallor, formarem, ſi Chriſtianus iuſiurandum Iudæo ſecundum Iudæorum legem deferret, non poſſet Iudæus recuſando iuſiurandum hoc referre Chriſtiano, vt ea ſub conceptione & formula iuraret. quia & ſi Iudæo conceptio illa conueniat, & ſua cauſa rectè fuerit à Chriſtiano propoſita, non tamen conuenit Chriſtiano: ob id referri ei non poteſt.

Secundum exemplum ratione qualitatis perſonarum

rum attuliſſe videtur Craue. d. conſil. 203. numero 25.
7 in fin. & num. 26. † ignarus ego facti, tibi offero iuramentum, negotium ita fuiſſe pertractatum: non potes tu mihi eadem ſub verborum conceptione hoc iuſiurandum referre, ſed Iudicis arbitrium erit, vel aliter iuſiurandi verba concipere. vt putà, iura te credere negotium, ita fuiſſe pertractatum. Vel etiam eius
8 arbitrium erit cogere eum, cui delatum eſt iuramentum omninò iurare. ex quo enim deferens † ignorat factum, referri ei iuſiurandum non poteſt. ita reſpondit Crauett. dict. conſil. 203. quamquam Natta conſi. 35. libr. 1. aliter ſenſerit, à quo non receſsit Purpur. in l. manifeſtæ turpitudinis. numero 24. de iureiurand. Ego tamen Crauettæ ſententiam ſequi ſoleo, quam probari video in l. Marcellus. §. vltim. ff. rerum amo. iuxta intellectum Petri Perticenſis relatum à Bartol. ibi. & quem ſenſum habuit & Sali. in d. l. iuſiurandum. §. ait Prætor. & licèt dixerit Natta procedere ob actionem famoſam: ad rem non facit, cùm in eo fundamentum Iureconſul. non conſtituat. & dum ait Natta, legis autoritate iuramentum deferri, ideo referri non poſſe. concedo, ſed qua ratione illud conſtitutum ſit, non declarat. rationem cum cæteris ergo eſſe credo, quia veritatem ignorat deferens, quam tamen ſcit, cui defertur: non ergo recuſare poteſt iuramentum, nec referre. huc pertinet quòd ſi recuſare & referre poſſet, rei veritas in tenebris deliteſceret. id quod leges mirum in modum abhorrent. Et hæc ſunt annotanda pro interpretatione
9 † ſtatuti Brixiæ 31. ſub Rubric. De ſacramentis delatis à parte parti. dum enim ſtatutum vult delatum iuramentum poſſe referri, iuxta Iuris Communis diſpoſitionem erit intelligendum, ex iam relatis ergo declarabitur.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrium multùm verſari in delatione iuramenti neceſſarij.*
2 *Iuramentum neceſſarium actori defertur, ſi iam ſemiplenè ſuam intentionem probauit.*
3 *Iuramentum neceſſarium actori deferri, ſi ex vehementi præſumptione iam ſuam intentionem probauit.*
4 *Statutum Ferrariæ libr. 2. ſub Rubric. Cui & quando ſacramentum debeat deferri in ſupplementum. declaratur.*
5 *Iuramentum neceſſarium actori deferri, ſi rei veritatem nouit.*
6 *Iuramentum hæredi non deferri ſuper facto defuncti.*
7 *Actori non deferri iuramentum neceſſarium, cùm factum ita ſe habere per ſolam famam nouit.*
8 *Iuramentum neceſſarium Abbatiſſæ, quæ in iam defunctæ locum ſuccedit, non deferri.*
9 *Iuramentum neceſſarium hæredi deferri, cùm de facto defuncti eſt informatus.*
10 *Statutum Ferrariæ libr. 2. ſub Rubric. Cui & quando ſacramentum debeat deferri, in illis verbis, & ſi id ſuper quo, declaratur.*
11 *Statutum Brixiæ 31. in ciuilibus, ſub Rubric. De ſacramentis delatis, ibi, deferatur in facto proprio. declaratur.*
12 *Iuramentum in ſupplementum probationum tunc actori defertur, cùm perſona legalis eſt.*
13 *Iudicis arbitrio relinquitur, qualis eſſe debeat legalitas actoris, vt ei iuramentum neceſſarium deferatur.*
14 *Iuramentum neceſſarium vſurario non deferri.*
15 *Iuramentum neceſſarium Iudæo non deferri.*
16 *Iuramentum neceſſarium ruſtico non deferri.*
17 *Iuramentum neceſſarium non deferri in cauſa magni ponderis.*
18 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ cauſa magni ponderis dicatur, vt in ea non deferatur iuramentum neceſſarium.*
19 *Iuramentum neceſſarium actori defertur cùm eius probationes antecedunt probationes rei.*
20 *Iuramentum neceſſarium actori deferri, ſi ſemiplenè probauit, & reus nihil præſtitit. ibidem declaratur.*
21 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ ſint qualitates & circumſtantiæ, quibus Iudex deferre poteſt vel non, iuramentum neceſſarium actori.*

CASVS CXC.

QVAE REQVIRVNTVR, VT IVramento neceſſario locus ſit.

NON leue etiam eſt † Iudicis arbitrium in iuramenti neceſſarij (quod probationum ſuppletorium noſtri vocant) delatione. id, quod vt exponam, ſciendum eſt, plura requiri, vt locus huic iuramento ſit.
2 Requiritur enim † primò, quòd hic actor ſemiplenè probauerit. l. in bonæfidei. C. de rebus cred. Bartol. in l. admonendi. numero 57. & ibi Iaſ. prima lect. numero 75. & numero 118. & in repe. numero 259. de iureiuran. Soc. ſen. conſil. 136. colu. penul. libr. 1. & infrà attingam. Roman. tamen in d. l. admonendi. cenſuit, ſufficere etiam † vehementem præſumptionem, quam Iudicis arbitrio relinquit. & quamquam hanc non probet opinionem relatus Socin. attamen opinor aliquando procedere poſſe: nam tam vehemens hæc eſſe poſſet, vt ad perfectam credulitatem, nedum ad ſolam opinionem adduci Iudex poſsit. Quod eſt ad
4 notandum ad interpretationem † ſtatuti Ferrarienſis lib. 2. ſub Rubr. Cui & quando ſacramentum debeat deferri in ſupplementum. dum enim vult, actori ſemiplenè probanti, vel reo deferri: intelligitur etiam ſi præſumptio hæc vehemens adeſſet.
5 Requiritur ſecundò quod hic actor † ſciat veritatem rei per veram ſcientiam, quæ corporeo ſenſu percipitur. ita gloſſ. d. l. in bonefidei. Barto. d. l. admonendi. num. 57. in fi. & ibi Iaſ. in repe. num. 259. verſic. ſecundus caſus, qui ſcribit poſt Bald. in d. l. in bonæfidei. numero 10. verſicul. quartò inſpicitur, † hæredi non deferri ſuper facto defuncti, cùm illud probabiliter ignorare præſumatur. l. qui in alterius. de regiuris. cum Baldo & Iaſone idem affirmarunt ibi Curaiun. numero 69. Socin. ſen. conſil. 194. col. 2. verſi. confirmatur. & conſil. 264. col. 5. verſic. confirmatur iſta. libr. 2. Alex. conſ. 71. nu. 13. lib. 3. qui idem eſſe reſpon-
7 dit, quando is actor † actui non interfuit, ſed ſolùm dicit, ſe per famam audiuiſſe. idem in ſimili affirmant Doctores in iuramento affectionis, quod in lite dicitur. vt infrà in caſu. 201. attigimus. & egregiè tradit Crauet. conſil. 287. col. penul. in fi. ſic poſt multos reſpondit Craue. conſil. 157. in fi. non eſſe deferendum iuramentum hæredi ſuper amiſsione actorum, cum factum eſt alterius. Alia ſimilia congeſsit Tiraqu. tracta. De retractu conſang. §. 2. gloſſ. 2. num. 2. & ibi. numero 5. probat relatam Baldi, Bartoli, & Iaſ. ſententiam. Huc ſpectat quod decidit Afflictus deciſio. 179.
8 non eſſe hoc † iuramentum deferendum Abatiſſæ, quæ in officio & dignitate alterius ſucceſsit, vt iuret ſuper facto illius, cui ſucceſsit. Hæc tamen non habent

Universidad de Deusto
Biblioteca

9 bent locum quando hic † hæres verisimiliter esset informatus de facto defuncti, vt quia cum eo habitasset, vel quid aliud ita contigisset. ita Socin. sen. d. consil. 264. & eum secutus est Roland. à Valle consil. 52. num. 12. libr. 1. super hac verò verisimili scientia multùm potest Iudicis arbitrium, vt de verisimili suo loco su-
10 prà dictum fuit. Sic interpretatur † relatum statutum Ferrariæ, præsertim in illis verbis, si id pro quo debet sacramentum deferri, cadit in notitiam vnius partis. quomodò ergo & quando cadat, suo arbitrio ex rela-
11 tis Iudex iudicabit. Sic declarari potest † statutum Brixiæ 31. sub Rubric. De sacramentis delatis à parte parti. dum vult iurandum esse iuxta formam traditam, modò deferatur iuramentum super facto proprio. Ego intelligo ex suprà relatis, etiam de facto prædecessoris modò is informatus sit. sic etiam statutum Mediolani, de quo dicam infrà in casu. 202. Iurabit etiam hæres cum iam certum est defunctum voluisse iurare cum morte prœuentus iurare non potuit. Ita decisum fuisse in camera Imperiali testatur Mysingerius in commentarijs singularium obserua. centuria prima obser. 13.

12 Requiritur tertiò quòd † actor iste persona legalis sit, non auten vilis, aut infamis. Bart. d. l. admonendi. numer. 58. & ibi Iaſ. in repe. num. 260. verſ. tertius casus. qua in re est quod animaduertatur, quòd & si bonus & legalis quilibet præsumatur. l. meritò. ff. pro socio. nihilominus aliquid plus bonitatis & legalita-
13 tis hoc in casu requiritur. quod quale sit, Iudicis † arbitrio relinquitur: ita Soc. sen. consil. 136. colum. penul. propè medium libro 1. post Roman. d. l. admonendi.
14 Inter viles † autem & minimè legales hoc in casu habentur fœneratores. ita in specie Cynus dict. l. in bonæfidei. quæstio. 7. C. de rebus cred. & iureiurand. sed non procedit in fœneratore, qui desijt exercere vsuras. Curt. iun. d. l. admonendi. numero 73. sic Iu-
15 dæo † hoc iusiurandum deferri non debere docuit Bald. in l. qui accusare. nu. 2. C. de eden. quam tamen sententiam veram non esse respondit Craue. consil. 73. num. 26. vbi etiam declarat non procedere quando is Iudæus pluſquam semiplenè probasset, vel esset contra alium Iudæum: & sensit Curt. iun. d. l. admo-
16 nendi. nume. 72. † sic in rustico respondit Socin. sen. d. consil. 136. col. pen. Iudicem quoq; nostrum admonet Ioan. Baptista à Sancto Seuerino d. l. admonendi, num. 257. vt personæ conditionem iudicet ex parentibus, ex patria, ex diuitijs, ex paupertate, ex sexu, ac demum ex ætate: quæ omnia is exponit, & post cum Curt. sen. ibidem, nu. 363.

17 Requiritur quartò, quòd causa † non sit magni ponderis, quoniam tunc hoc iusiurandum non defertur. ita Iaſ. d. l. admonendi. in repe. nu. 260. verſic. quintus casus. quæ autem magna causa sit, tradit latè
18 idem Iaſ. d. repe. l. admonendi. numero 222. qui in † Iudicis arbitrio positum esse scribit. qua de re suprà in casu 70. atque ita declaratur relatum statutum Ferrariæ, cùm velit formam ibi traditam seruari illis in casibus, in quibus de Iure Communi conceditur hoc iuramentum: non ergo habebit locum in causa magna.

19 Requiritur quintò quòd † actor ipse quid plus probauerit quàm ipse reus. nam, si pares essent vtriusque probationes, & par personarum conditio, reo potius quàm actori deferendum esset hoc iusiurandum. ita post alios Iaſ. d. l. admonendi, in repe. numero 260. verſicul. quintus casus. Hæc leuem dubitationem habent: magis itaque dubium est, cùm actor & reus pa-
20 ri in gradu ratione personæ reperiuntur, sed actor † semiplenè suam intentionem probauit, reus autem nihil præstitit. qua in re plures sunt Doctorum opiniones. tres refert Iaſ. d. l. admonendi. in repe. nume. 261. & ibidem Curt. sen. numero 371. refert quinque. Curt. illam Azonis opinionem probat, reo esse deferendum. Iason verò probauit tertiam, vt crebriorem ac veriorem, nempè, actori hoc iusiurandum deferendum esse: & suprà attigi. quod verum is intellexit adhibitis circumstantijs & qualitatibus ratione causæ
21 & personarum. quæ quales sint Iudicis † relinquit arbitrio, ex sententia Bald. d. l. in bonæfidei. num. 11. C. de reb. cred. quem secutus est Marsil. in l. quæstionis modum. num. 28. ff. de quæstio. idem censuit is à Sancto Seuerino d. l. admonendi. nu. 262. propè medium. & ibi Cur. sen. num. 367. idem sensit Mantua in capit. vltim. num. 17. de consuetud. Cætera non prosequor. Hæc difficultas cessat Ferrariæ ex statuto præcitato, quo cautum est actori semiplenè probanti esse deferendum hoc iuramentum, si reus nihil præstitit: & indistinctè, vt loquitur, statutum intelligendum est.

SVMMARIVM.

1 Feudum in dubio præsumitur antiquum.
2 Feudum asserens esse nouum, probare debet.
3 Possessio transfert probandi onus in aduersarium.
4 Qualitatem deducens, eam probare debet.
5 Feudum in totum præsumitur antiquum, cum pars est antiqua.
6 Feudum esse antiquum probat asserens, cum eius aduersarius est in possessione feudi tamquam feudi noui.
7 Feudum antiquum præsumitur, si nemo possidet illud tanquam nouum, vel tamquam antiquum.
8 Iudicis arbitrio relinquitur, cui iuramentum necessarium deferendum magis sit, an asserenti feudum esse antiquum, vel esse nouum.

CASVS CXCI.

ANTIQVVM FEVDVM ESSE VEL non, quando præsumatur, & cui iuramentum ad probationis supplementum deferatur, an asserenti esse nouum vel antiquum feudum.

POSTEAQVAM de iuramento necessario ad probationis perfectionem verba facere cœpimus, placuit hunc casum huc adferre, apud feudistas extat satis perplexa iuris controuersia, an in dubio feudum antiquum, vel nouum præsumatur. Et quamuis communis videatur opinio
1 præsumi † antiquum, attamen adsunt dubitationes. antiquum enim præsumi scribunt Bald. in capitul. 1. §. 1. de grad. succed. in feud. Alua. in cap. 1. fi. de feudo fuer. conten. inter dom. & agna. vaſſ. quos simpliciter est secutus Alc. trac. præsum. reg. 3. præsum. 28. num. 1. verùm alij plures affirmant nouum præsumi, vt plures retulit Craue. tract. De antiq. tempo. vlt. part principali. nu. 4. 6. Tiraq. tract. De retractu consan. §. 32. gl. 1. num. 93. Carolus Molinæus in consuetud. Parisiens. titul. 1. §. 6 gloſſ. 6. nume. 89. Ego, vt rem clarius exponam, plures casus sic distinguendos esse opinor. Primus est, quando Vasallus reperitur in possessione
2 † feudi, & dominus, qui cum illo contendit, asserit feudum esse nouum, tunc domino probandi onus incumbit feudum esse nouum. nam possessio † illa in primis tribuit Vasallo præsumptionem feudū esse antiquū, & obid onus probationis reijcitur in dominū. l. circa. ff. de proba. & scribunt Ripain capit. sæpe, de re-
4 stitu. spolia. & Accedit, deducentem qualitatem & † in ea fundamentum constituentem, illam probare debere. l. habebat. in princip. ff. de instit. actio. l. denunciasse. §. 1. de adulte. qua ratione in specie nostra vsus est Signorol. consil. 10. nu. 5. atque ita casum hunc probarunt Bald. in cap. 1. in princip. si de feudo fuer. contro. inter dominum & agna. Vasalli. Alex. consi. 15. numer. 7. libr. 5. Dec. consil. 252. numero 6. & consil. 269. num. 5. 6. Iaſ. consil. 114. colum. 2. in fin. lib. 1. quos sic intellexit Crauet. d. tracta. De antiqu. tempo. vltima parte principali. nume. 6. idem etiam sensit Tiraquel. & Molinæus in præcitatis locis. idem sensit Afflictus in capit. 1. num. 6. de succeſſ. fra. & grad. succed. in feudo. Curt. iun. consi. 124. num. 9. in fine. Ioan. Iac. de Leonardis inter consilia Bruni consil. 114. numer.
5 137. procedit † etiam hic casus, vt antiquum feudum præsumatur, cùm pars est antiqua: ita Afflict. in commentarijs ad constitutiones Neapol. in titulo De succeſſ. nobilium. Rubric. 26. Secundus est casus iam re-
6 lato † contrarius, quando scilicet dominus est in possessione feudi, & Vasallus contendit feudum esse antiquum. hoc casu Vasallus probare debet feudum esse antiquum, tum quia possessio est pro domino, tum etiam quia is Vasallus in ea qualitate fundamentum constituit, atque ita sentiunt Alua. in c. 1. §. vlt. de succeſſ. frat. & grad. succed. in feud. & in cap. 1. si de feudo conten. sit inter dom. & agn. Vasal. Alex. consi. 10. nu. 1. lib. 3. Cur. iun. tract. feud. parte prima. q. 8. nu. 17. Craue. qui supr. nu. 6. Molinæus & Tiraqu. in ante citatis locis, Zasius in epitom. feud. parte. 11. nu. 31. Cephalus consi. 272. numer. 131. lib. 2. Duo tamen hi casus cessant quando possessio vasalli, vel domini est vitiosa: nam tunc perinde est ac si non possident: ita Cur. sen. consi. 50. Memoriæ recolendæ. col. 38. verſ. & in primis non obstat. & Craue. in citato iam loco. nu. 7.

Tertius est casus quando nec dominus, nec Vasallus sunt in possessione, tunc potius incumbit onus probandi affirmanti feudum esse nouum quàm con-
7 trarium asserenti, atque ita præsumitur † feudum esse antiquum. ita Aluaro. in capitu. 1. §. vlt. colum. 1. verſ. verùm intelligas. de succeſſ. fratr. vel grad. succed. in feudo. qui ita textum illum intelligit. & fuit sensus gloſſæ ibi in verbo, qui nouum, à quo non recedit Baldus: ibi idem respondit Curt. sen. consi. 50. Memoriæ recolendæ. colum. 38. verſicul. secundò respondemus, quem vno verbo probauit Crauet. d. vltim. parte princip. numer. 7. Verùm hoc ego intelligo cum Aluaro. d. §. si verò, colum. vlt. verſicu. oppo. ab extra. vt præsumptio ipsa tantùm prodesse non possit Vasallo, vt obtinere debeat, si dominus nihil probaret. nec enim potest obtinere, sed solum manet ob vim illius præsumptionis in possessione donec fiant probationes, & si futurum contingat nihil probari hinc inde,
8 Iudex † defert iuramentum ex suo arbitrio cui vult. d. c. 1. §. vltimo. & ibi Afflictus. num. 7. de succeſſ. fratr. vel grad. succed. in feudo. capit. 1. §. sacramentum. de consuetud. recti feudi. Zasius d. parte. 11. numer. 33. Qua quidem in iuramenti delatione diligens erit Iudex, vt æquitatem ob oculos habeat, iuxta l. quod si Ephesi. de eo quod cer. loco. spectabit ergo qualitatem personarum, vt ei magis deferat, qui verisimilius vèritatem est dicturus. quod & admonuit Aluarotus loco iam citato.

SVMMARIVM.

1 Periurijs viam non esse aperiendam.
2 Iuramentum non est deferendum illi, qui verisimiliter peieraturus est.
3 Iuramentum necessarium verisimiliter peieraturo non esse deferendum.
4 Rectori Gymnasij iurare non debent Scholastici se illi parituros.
5 Doctores promouentes Scholasticos ad lauream, non debent iurare illos esse eruditos & laurea dignos.
6 Patauij & Pisis non iurant Doctores promouentes Scholasticum ad lauream.
7 Iuramentum remittendum esse petenti dilationem sine calumnia.
8 Iudicis arbitrio relinquitur, quando verisimiliter peieraturo remittendum sit iuramentum.

CASVS CXCII.

IVRAMENTVM VERISIMILITER peieraturo quando non deferendum, multis explicatur.

CLAMANT non iniuria legum latores omnes, non esse † periurijs viam aperiendam. l. 1. C. si aduerſ. vend. capit. 1. de ijs quæ vi metusve caus. capi. si verò. capi. verùm. de iureiurand. qua ratione legimus rectè à Pontifice Maximo de-
2 cretum, nullo modo deferendum esse † iuramentum illi, quem verisimiliter peieraturum credimus, vt habetur in capitul. Clericos. vbi gloſſ. in verbo. redeuntes. de cohab. Cleric. & mona. & ibi Abbas. num. 2. & clarius habetur in. §. nos igitur, in authen. de nuptijs. sic † iuramentum necessarium, quod nostri probatio-
3 num suppletorium appellant, verisimiliter peieraturo deferendum non esse, scriptum reliquit post Romanum Marsilius in l. maritus. numer. 51. de quæstio. Marsil. sing. 74. Plotus in l. si quando. num. 794. C. vnde vi. quinimo inquit Felin. in capit. Apostolicæ. nu. 2. de except. Iudicem homicidam fore, cùm verisimiliter peieraturo defert. ex capitul. ille. & capit. qui exigit, 22. qu. 5. Quamobrem rectè docuit Abbas in d. ca. Clericos, num. 2. in fine. esse statuendum, ne scholastici iurent † Rectori parere, quoniam quàm facillimè
4 periurium incurrunt. Idem dicendum est in scholasticis Collegiorum, qui sanctè maiorum instituta obseruare iurant, & tamen non obseruant. esset itaque satius illud iuramentum remittere, quoniam scimus verisimiliter illos quotidie peierare. non dissimili ratione † statuendum esset Papiæ ac alijs in Academijs, vbi Doctores promouentes Scholasticos ad laure-
5 am iurant illos esse eruditos, & laurea dignos, cùm
6 eueniat non semel, vt ignari & imperiti sint. † Patauinus tamen mos mihi semper placuit, non iurandi in his promouendis, sic nec Pisis, vt testatur Decius in cap. proposuisti. nu. 16. de proba. est tamen aduertendum quod Doctores suo iuramento affirmantes, scholasticum esse laurea dignum, cum sit re vera ignarus, non posse de periurio in foro fori puniri: licèt pœnam gehennalem non euadant, quemadmodum scribit Rebuffus tract. de priulegijs scholarium. priuil. 67. nu. 5. post Roma. & Curt. quos recenset. Illud etiam huc pertinet, quod tradunt Abbas in capit. 1. col. 4. nu. 15. de iuram. calum. & Feli. in c. 1. 2. de offic.
7 ord. remittendum esse † calumniæ iuramentum petentibus dilationes, quas fruſtrà non petere iurant. verùm hæc non omnibus in casibus procedunt, sed
8 cùm Iudici oportunum videtur. quare hoc esse † Iudici arbitrarium affirmarunt Bald. Castr. & Iaſ. in l. 2. in fine. C. de indicta vid. tollen. Marsilius in l. maritus. numer. 51. de quæstio. rectius tamen constituisse mihi videtur in suis legib. diuinus Plato, qui dialogo 12. de legi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

legibus, ex toto litigantium iuramenta prohibuit: quippè quod facilè peieraturos crediderit. ita enim is locutus est. Itaque prudens legislator in Iudiciorum executione iusiurandum litigantium prohibebit, vt tam accusatoris intentio, quàm defensoris deprecatio sine iureiurando in Iudicijs conscribatur. Nam si iurandi licentia in ciuitate cuique dabitur, vbi plura quotidie ad Iudices deferuntur, omnes penè periuri erunt, præsertim, qui præsentibus coniunctis atque alia priuata necessitudine coniuncti sunt.

SVMMARIVM.

1 *Simplicitatem esse legibus amicam.*
2 *Simplicitatem aliquando excusare.*
3 *Statutum puniens præsumentem actum facere, non punit ex simplicitate facientem.*
4 *Positionibus respondere posse simplicem medio sui Procuratoris.*
5 *Constitutiones nouæ Pedemontium in titulo Delle positioni declarantur.*
6 *Rescripta non vitiari ob expressa in precibus per simplicitatem.*
7 *Tutela remotus ob suam simplicitatem, infamis non efficitur.*
8 *Simplicitas interdum non excusat.*
9 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ simplicitas sit excusatione digna & quæ non.*
10 *Simplices iudicari vt plurimùm mulieres, rusticos & ætatæ minores.*

CASVS CXCIII.

DE SIMPLICITATIS EFFECTV & qui simplices iudicari possint.

1 NOMINVM † simplicitatem interdum legibus placere scimus. Clem. 2. de pœnit. & remiss. capit. sancta. vbi gl. 7. qu. 2. quod clarius probat text. §. sed quia. inst. de fideicom. hæred. l. vlt. §. tales itaq. C. de furtis. quamobrem aliquando excusat † simplicitas à delicto: ita Cardinal. in Clem. 1. q. 39. de priuile. Feli. c. quoniam contrà. nu. 11. de probat. Marsil. sing. 287. Tetigi. qui affirmarunt quòd si cautum est † statuto quòd præsumens actum facere puniatur: non puniri simplicem dolo carentem. Hinc docuit Cardin. in Clem. 2. in secundo notab. de pœni. & remiss. simplicitati succurrendum esse. non dissentit Bal. in l. 1. in princ. C. ne filius pro patre. dum dixit, simplices ita repetere, vt errantes. Huc pertinet quod scribit Abbas in c. pastoralis. in fine. & in c. dilecti. de iud. quem secutus est Marsil. sing. 450. quòd & si † positionibus per se, non autem per Procuratorem respondendum sit, posse tamen Procuratorem pro homine simplici respondere. qua doctrina declarantur † constitutiones nouæ Pedemontium in titulo delle positioni. §. non si darà alcuna copia, &c.

6 Accedit quòd illa, quæ propter † simplicitatem in precibus expressa non fuerunt, rescriptum non vitiant. ita gloss. in capit. super literis. & ibi Abbas tertio notab. de rescript. id quod verum non esse opinor: nam plures sunt, qui aliter sentiunt, vt apud Crauet. consi. 68. nu. 12. sic à tutela † propter simplicitatem remotus, infamis non efficitur. l. 3. §. vlti. ff. de suspect. tuto. Interdum tamen euenit, vt † simplicitas aliqua reperiatur, quæ non excusat, vt illa est, quę discretioni aduersatur. capitul. Petrus. vbi gloss. 39. distinct. Card. in d. capit. 2. colum. 2. versic. oppono in eo. de pœnit. & remiss. Dubitari itaque contingit, quæ simplicitas illa sit, quæ excusatione digna, vel indigna iudicari potest. Barba. cons. 6. col. 9. in fine. lib. 4. respondit, hoc 9 † Iudicis arbitrio relinqui. ego scio ex Baldi sententia in Rub. C. de rerum permuta. ante finem, ætate mi- 10 norem, † mulierem ac rusticum simplices vt plurimùm posse iudicari.

SVMMARIVM.

1 *Rustici qui ob simplicitatem excusari mereantur.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur, qui rustici excusatione digni sint.*
3 *Rustici versuti & sagaces ob rusticitatem non excusantur.*
4 *Iudicis arbitrio relinquitur, qui rustici sagaces & versuti dicantur.*
5 *Rusticum regulariter non excusari, nisi in casibus in iure expressis.*
6 *Rusticus non excusatur si sine venia patrem, vel patronum in ius vocauit.*
7 *Parentibus obediendum esse, ius naturæ docet.*
8 *Creditorem veniam impetrare debere cùm suum petit, rigorosum videtur.*
9 *Curtij iunioris consideratio explosa.*
10 *Creditorem sibi ipsi soluere non posse.*
11 *Rusticum non excusari, si cùm tutor esset cum eius pupilla matrimonium contraxit.*
12 *Tutorem cum eius pupilla matrimonium contrahere cur prohibetur.*
13 *Tutorem cum eius pupilla matrimonium contrahere posse de iure Canonico.*
14 *Statutum Papiæ 96. in ciuilibus, de lucro dotis, locum etiam habere cùm tutor cum eius pupilla matrimonium contrahit.*
15 *Rusticum non excusari in casu. l. quis in tantam. C. vnde vi.*
16 *Rusticum non excusari in his, quæ notorij iuris sunt.*
17 *Rusticum non excusari in actis à se clam gestis.*
18 *Fraudem præsumi ex actu clam gesto.*
19 *Clam aliquid factum quando dicatur.*
20 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando actus dicatur clam, vel palàm gestus.*
21 *Rusticum non excusari si tempore debito non soluit Canonem domino.*
22 *Rusticum non excusari cum potuit consulere peritiores, & non consuluit.*
23 *Iuris ignorantiam non prodesse in lucro consequendo.*
24 *Negligentem ob suam negligentiam lucrum consequi non debere.*
25 *Rusticum didicitis testificatis nouos testes producere non posse.*
26 *Rustica transiens ad secunda vota non petito tutore filijs, non excusatur à S. C. Tertulliano.*
27 *Filios tueri & defendere, iuris naturalis esse.*
28 *Rusticum temerè litigantem ab expensis non excusari.*
29 *Temerè agere, quid sit.*
30 *Rusticum non posse variare Iudicium, vel emendare libellum.*
31 *Rusticum non excusari ab obreptione, vel subreptione rescripti.*
32 *Filium in dubio naturalem præsumi, non autem spurium.*
33 *Rusticum excusari à pœna corrupti albi.*
34 *Rusticus à dolo præsumpto an excusetur.*
35 *Dolus verus quis, & quis præsumptus.*
36 *Magistratus contemnere, iuri naturali repugnare.*
37 *Rusticum amouentem literas monitoriales Episcopi è valuis Ecclesiæ excusari.*

38 *Iudicis arbitrio puniri rusticum, album Prætoris corrumpentem, vel amouentem literas Episcopi è valuis Ecclesiæ.*
39 *Rusticum excusari si non edidit iura, cùm edere iussus est.*
40 *Rusticus quando in integrum restituatur.*
41 *Rusticum conquerentem indebitum soluisse, non grauari onere probationis, quòd indebitè soluerit.*
42 *Rusticum non præsumi scire quòd causa ob quam soluit, sit iure probata.*
43 *Rusticum non obligari ex obligatione sine causa.*
44 *Iudicis arbitrio relinquitur qualitas rustici, qui vult excusari se indebitum ignoranter soluisse.*
45 *Rusticum præsumi ignorare valorem rei suæ, vt possit iuuari remedio. l. 2. C. de rescind. vend.*
46 *Rusticum excusari, si contra S. C. Syllanianum, testamentum aperuit.*
47 *Rusticum à præsumpta fraude vsurarum excusari.*
48 *Cautela emptorum, vt euitent præsumptam fraudem vsurarum.*
49 *Rusticum à vera contumacia excusari.*
50 *Contumaciam veram dolum præsupponere.*
51 *Rusticum à mulcta excusari.*
52 *Rusticum appellare à sententia contra se per contumaciam lata.*
53 *Rusticum non præsumi contra iura contraxisse.*
54 *Rusticus quando teneatur genero alimenta præstare vltra dotem non solutam.*
55 *L. vlt. in princip. ff. de doli mali & metus except. declaratur.*
56 *Vsuræ cur debeantur ob causam dotis.*
57 *Rusticum à præsumpta falsitate excusari.*
58 *Falsum sine dolo non committi.*
59 *Iudicis arbitrio relinqui, quomodo rusticus à præsumpta falsitate excusetur.*
60 *Rusticum posse reuocare cõtrarias scripturas à se in iudicium productas.*
61 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando rusticus possit reuocare contrarias scripturas à se productas.*
62 *Rustico non currit tempus ad agnoscendam bonorum possessionem.*
63 *Rustico fauent iura in opponenda declinatoria.*
64 *Rusticum ex interuallo posse reuocare sui Aduocati errorem.*
65 *Rustici confessio ei non nocet, si errorem allegat.*
66 *Rusticam excusari si transiens ad secundas nuptias non curauit tutores inuentarium conficere.*
67 *Rusticum non excusari à confectione inuentarij.*
68 *Rustico quando succursum sit in præstatione temporali ne perpetua efficiatur.*
69 *Rusticus qui pluries soluit, seu attulit capones, perpetuò dare teneatur.*
70 *Rusticum posse testari sine communis iuris solennitatibus.*
71 *Testium numerus in testamento rustici cur non remittatur.*
72 *Rusticus ob delationem à se in fiscum factam excusari.*
73 *Rusticos posse suos debitores coram ciuitatis defensore conuenire.*
74 *Defensorum ciuitatis quanta iurisdictio de rebus pecuniarijs.*
75 *Rusticum excusari si arma solita desert.*
76 *Rusticum non certioratum de iure suo, ei non censeri renuntiasse.*
77 *Rusticum posse respondere positionibus, data eorum copia, & consulto Aduocato.*
78 *Constitutiones nouæ Pedemontium in titulo delle Positioni. vers. non si dara. declaratur.*
79 *Rustici qualificata ad positiones responsio recipitur.*
80 *Rusticus accusatum posse per Procuratorem comparere.*
81 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rubr. de positionibus. declaratur.*
82 *Rusticitati in dubio fauendum an sit.*
83 *Rusticitatem de se priuilegiatã non esse, sed ei ex æquitate succurri.*

CASVS CXCIIII.

RVSTICI QVANDO OB RVSTICITATEM excusationem mereantur, vel non, permulti in vtranque sententiam casus enumerantur, & dilucidius quàm hactenus factum sit, explicantur.

1 QVONIAM superiore casu inter simplices excusatione dignos, rusticos enumerauimus, locus congruus hic postulat, vt referamus, qui illi † rustici sint, qui excusari merentur: & quibus casibus. Barba. cons. 55. in fine lib. 2. & Plotus in l. si quando. nu. 443. C. vnde vi. de rusticorum qualitate & persona verba facientes dixerunt, hoc
2 † Iudicis arbitrio relinquendum esse. is ergo sua diligentia dijudicabit rusticos dignos excusatione, &
3 indignos. Ego scio illos minimè dignos, qui † versuti & callidi adeò sunt, vt non agros coluisse, sed studijs operam dedisse videantur. hos sagaces, squadratos vulgò appellant. atq; ita non mereri excusationem, probat. l. Athletæ. §. de rusticis. de excusa. tuto. Dec. l. si quis id quod. nu. 34. de iurisd. om. iud. & in c. super literis. num. 7. in fine. de rescrip. & ibi Bero. num. 66. Ripa tract. pestis in titulo de remedijs præserua. contra pestem. num. 249. Ferratius cautela 17. in fine. Gomez. in §. item seruiana. num 30. inst. de action. & Plotus d. l. si quando. num. 443. alios plures recensет Tiraquel. in tract. de pœnis legum. causa. 11. nu. 17. qui,
4 qualesve ij sint, Iudicis † erit arbitrium, qui de hominũ qualitate & conditione ipsa ex solo ipso euentu iudicare potest. & his nouissimè accedit Iosephi Ludouicus, decis. 34. num. 13. & 14. Sunt & alia plura arbitrio Iudicis hoc in casu, quem vt apertius exponam, regulam ita statuo. † Rusticum ipso iure non excusari, nisi in casibus iure expressis: ob æquitatem tamen illi subueniri aliquando solet. atque ita rectè sentiunt Alex. in l. iuris ignorantia. C. qui admitti. Dec. d. l. si quis id quod. num. 35. de iurisdict. om. iud. cap. super literis. nu. 7. in fin. de rescriptis. & ibi Bero. num. 68. & Mantua. nu. 18. idem Decius cons. 274. col. 2. Ripa d. titulo de remed. præseruat. contra pestem. nu. 246. Tiraq. tract. de pœnis legum. causa 11. in fine. ad huius regulæ confirmationem adferre huc volui casus illos omnes, quibus rusticus non excusatur: atque in primis referam quos iure expresso statutos, deinde à nostris consideratos inueni.

Primus est ex l. 2. C. de in ius vocan. qua sancitum
6 est, † rusticum esse mulctandum pœna edicti Prætoris, si patrem, vel dominum, ac similes venia non impetrata in ius vocauit. ratio etenim ipsa naturalis dicta, esset illis honorem præstandũ. nam docet ipsa natura, vt benefacienti benefaciamus. l. si non sortem. §. libertus. de cond. indeb. id quod sensit gloss.
7 l. 2, in verbo, rusticitati. vel ab ipsa † natura, hoc est à Deo Opt. Max. per legem Mosi datam præcipimur, parentibus honorem præstare. quam naturæ legem ignorare nemo debet. Verùm, & si natura ipsa ita iubeat, attamen rigor quidam adesse hic videtur:
8 cùm veniam † creditor impetret, alioqui ius suum à

Universidad de Deusto
Biblioteca

debitore consequi debeat: quædam enim ratio excusationedigna hæc esse videtur. atque ita considera-
9 bat † Curt. Iun. in d.l.2. num.4. qui malè soluit nodum, dum ait, non excusare, quia est actus, qui in faciendo consistit. imò (nisi fallor) in non faciendo versatur. dum non impetrat veniam, dum sine ea experitur. Ego rectius dicerem, rationem illam petendi ac consequendi quod suum est, non esse dignam executione, dum veniam non impetrat. nam vide-
10 mus & iusta ratione moueri † creditorem vt sibi soluat, & tamen non potest debitore reluctante. l. extat. ff. de eo quod met. causa. & ita nisi alia iusta subsit causa non excusatur. vt latè diximus in tracta. de recupe. possess. in quinto remedio. numer. 48. non enim lex hanc rationem dignam excusatione habet. quocirca rectè in specie hac nostra dicebat Dec. in cap. super literis. num. 7. vers. in glossa, in verbo, de rescript. hoc factum esse, quia inconueniens admodum est, quòd ex abrupto filius vel libertus patrem, vel patronum in ius vocet.

Secundus casus est ex l. 1. C. de interd. matrim.
11 qua sancitum est, † rusticum & imperitum non excusari, si cùm tutor esset. cum eius pupilla matrimonium contraxit. hæc enim constitutio extendit Senatusconsultum relatũ. in l. tutor. ff. de sponsa. & in l. Senatusconsulto. ff. de ritu nuptia. quo generatim cautum fuit, ne tutor pupillam suam in vxorem duce-
12 ret. cuius Senatusconsulti † ratio est, quæ colligitur ex l. tutor. C. de interd. matri. nempe quòd fraude hac malam suam administrationẽ tegere velit. quam obrem, tanquam malam illam administrationem confessus, infamis efficitur. tametsi glossi. ibi in verbo, veluti confessum, imperitè locum illum aliter interpretetur. fraus ergo ipsa facit, vt intelligamus, rusticum non per imperitiã & rusticitatẽ, sed prudenter ita egisse. quare in d.l. 1. rectè dictum est, rusticitatis & imperitiæ velamentis. est enim velamen sub
13 quo fraus tegitur. Constitutio tamen ista † ex iuris Pontificij sanctionibus cessat. ita Abbas in Rubri. de cognat. legali. Ruinus cons. 189. num. 15. libr. 2. qua ex re, vera redditur opinio Alb. & Aret. quam probarunt. Roland. à Valle in tract. de lucro dotis. q. 101. & Phanucius in Commenta. de lucro dotis. in glossa 3. numer. 16. nempe tutorem cum pupilla nuptias contrahentem dotem lucrari ex forma statuti de lucro
14 dotis, quod † Papiæ extat in ciuilibus. num. 95. sub Rubr. de lucro dotis. casu scilicet eueniente, quo ipsa dos lucratur. atque ita optima erit extensio ad statutum illud. Rursus constitutio d.l. 1. C. de interd. matri. non procedit, quando tutor filiam suam pupillo nuberet. ex l. curatorem. C. de interd. matrim. & ibi Cynus. idem scriptum reliquit Tiraq. de legib. connubial. in l. 1. num. 43. propè medium, qui rationem ac plura similia attulit.

15 Tertius est casus, quòad † excusandum nihil prodest rusticitas, in l. si quis in tantam. C. vnde vi. vt eo loci docuit Bartol. & Bald. & qua de re fusissimè diximus in tracta. de recuperand. possess. remedio nono. quæst. 2. non repeto. Accedit rusticum excusari à pœna possessionis turbatæ, cùm suas operas alicui locauit, quem prædij possessorem credebat. ita Baldus consilio 144. Præsuppositio communis Papiæ. col. 2. lib. 1. qui ita declarat statutũ Papiæ 31. in crimi. sub Rub. de pœna illius, qui violentiam alicui fecerit.

16 Quartus est casus, cùm † rusticus contra ea, quæ iuris notorij sunt, agit. ita Ange. & Imola in l. ex consensu. §. vltim. ff. de appellat. Alexand. consil. 103. num. 14. lib. 1. & Tiraq. tracta. de pœnis legum. causa 11. num. 9. quanquam ij speciatim in rusticis non loquantur, sed in illis, quos iuris ignorantia sæpe excusare solet. sic nec alter quis vis hoc casu excusatur. ita Alciat. tract. præsump. reg. 3 præsumpt. 30. num. 3.

17 Quintus casus est, in quo † rusticus non excusatur, quando scilicet clàm aliquid contra legis præcepta agit. nam & si aliàs si palàm illud ageret, excusaretur, non tamen cùm clam. ita gloss. in l. 1. C. de interd. matri. & ibi Baldus, num. 2. sic gloss. in l. qui contra. C. de incest. nupt. & latè Tiraq. tractat. de retractu conuentio. in prœm. num. 14. & tractat. de pœnis legum, causa 11. numero 11. ex l. vlt. ff. de ritu
18 nuptia. Est ratio, quia † fraus & dolus atque scientia probationis legis præsumitur. ita Socin. Iun. consil. 31. num. 49. lib. 2. Parisius consil. 57. num. 27. lib. 4. Gratus consil. 2. num. 39. 46. lib. 2. Decius consil. 235. colum. 2. verfic. quarta est. & Ias. consil. 141. colum. 7. versic. septimo. lib. 4. huius casus infinita adferri possunt exempla, quæ apud relatos iuris interpretes, præsertim apud Tiraquellum legi possunt. & apud Gomes. in §. ex maleficijs. num. 20. Craue. consil. 321. num. 2. & Plotum in l. si quando. num. 790. C.
19 vnde vi. † Clam autem factum non creditur, cùm testes aliqui adhibentur, vel instrumentum conficitur. ita Curt. Iun. consil. 64. numer. 23. quod probarunt, Gomes. in d. §. ex maleficijs. num. 21. & Ruinus consil. 14. num. 10. lib. 2. Quæ vera ego intelligo, quando deinde publicantur, non cùm in secreto celatéq; retinentur. nam tunc nec instrumentum, nec testes efficiunt actum palàm esse celebratum. ita pulchrè & verè respondit Ruinus consil. 128. num. 5. lib. 4. consil. 51. num. 15. & cons. 149. num. 7. lib. 5. hæc tamen
20 multùm à † Iudicis arbitrio pendent ex qualitate facti, & personæ rustici. quod sensit & Plotus d. l. si quando. num. 327. in fi. C. vnde vi.

21 Sextus casus est, in quo † rusticus non excusatur, cùm scilicet is tanquam emphyteota suis temporibũ non soluit debitũ Canonẽ domino, vel domino inscio emphyteosim alienauit. ita Ias. in l. vlt. num. 118. C. de iure emphy. Curt. Iun. in d.l. venia. nu. 5. & ibi Alciat. nu. 12. C. de in ius voc. & plura attulit Tiraq. in tracta. de retractu conuentio. §. 4. gl. 7. nu. 13. & in tractat. de pœnis legum. causa 11. nu. 18. rationes plures considerauit Ias. Ego opinor rationem illam esse, quia rusticus per dolum dominum re sua priuare voluit. dolus detegitur, nam semper præsupponitur, emphyteotã scire rei qualitatem, vt ipsemet Ias. in d.l. vlt. nu. 127. docuit, si ergo scit & contra legis præcepta alienat, prudens agit, dolosè alienat, non autem rusticè & ignoranter: iure ergo ea pœna plectitur.

22 Septimus casus est, † quando rusticus potuit peritiores consulere, & non consuluit, sed ex suo capite egit: nam & tunc non excusatur. l. in bonorum. ff. de bon. post. l. 2. §. vlt. ff. quis ordo in bono. posses. seruetur quæ in genere loquuntur, non autem in specie de rusticis. de rusticis tamen scribũt omnes in l. iuris ignorantia. C. qui adm. Mantua. in c. super literis. nu. 18. de rescr. Tiraq. tract. de retract. conuentio. §. 4. glo. 7. nu. 19. & de pœnis legum, causa 11. nu. 20. qui post Bald. in c. vlt. nu. 15. de confes. eam attulit rationem, quia omnes homines natura scire desiderant: ideoq; contra naturam est non consulere peritiores: his ergo parcendum non est, cùm contra naturam delinquere videantur. Ego casum hunc procedere intelligo, cùm rusticus commodum & lucrum vult consequi: tunc enim ei nõ prodest rusticitas, vt hoc verbo vtens, loquitur Iurecon. in d.l. in bonorũ. ff. de bo. post. & Imperator in d.l. iuris ignorantia. C. qui admitti. & rectè mea quidem sententia, quoniam nec error, nec
23 † iuris ignorantia in lucro assequendo prodest. l. regula. in prin. ff. de iuris & facti igno. l. error. C. eo. atq; ita omnes sentiũt in d.l. iuris ignorantia. Rationẽ il-

lam

24 Iam esse opinor, quia nemo debet ex sua † negligentia, & ita ex suo delicto commodum consequi. iuxta l. itaq; fullo. ff. de furtis. fauent enim iura vigilantibus, non autem dormientibus. l. pupillus. in fine. ff. de ijs, qui in fraud. cred.

25 Octauus est casus, in quo † rusticitas non prodest, nec excusat: nempe cùm didicitis testificatis testes producuntur: nec enim sub rusticitatis prætextu licet. ita Bartol. in l. 1. §. nuntiatio. numero 35. de oper. noui nuntia. & ibi Alexand. & Iason. idem docuit Decius in l. iuris ignorantia. secunda lectura. nu. 33. C. qui admitti. quod nõ alia ratione euenit, quàm ob timorem subornationis testium. capi. fraternitatis. ibi Marian. Socin. Sen. colum. 33. in princip. & ibi Felyn. numero 6. in fine. & Parisius nume. 44. de testibus. qui vno ore affirmarunt cum Bartolo communem esse Doctorum sententiam. quod intellexit Ias. in d. §. nuntiatio. nisi iusta subsit causa concedendi restitutionem in integrum.

26 Nonus est casus, in quo † rusticitas non excusat, quando scilicet mater transit ad secunda vota, non petito tutore filijs. iuxta l. 2. §. mater. ff. ad S. C. Tertull. ita Castren. in l. Clodius. ff. de acq. hæred. idem in l. venia. & ibi Alciat. num. 12. C. de in ius voc. Contra tamen sensit Curt. Iun. ibidem num. 4. quoniam delictum hoc in negligentia potius atq; ita in omittendo consistit, quàm in malè agendo versatur: quò circa facilè rusticitatis causa excusat. nisi respondeamus esse negligentiam atque ita delictum, quod iuri
27 naturali repugnat. est enim à † natura insitum, matrem laborare debere, vt filios suos tueatur & defendat. l. matris pietas. C. qui peta. tuto. quam rationem considerauit Soc. Sen. consil. 30. colum. 6. verficul. secundò posset. lib. 1. qui subobscurè adeò loquitur, vt vix intelligamus, an Castrensem sequatur, vel illi refragetur.

28 Decimus casus est, in quo † rusticus non excusatur, quando temerè litigauit, nec enim ab expensarum refectione excusatur. ita Purpur. in l. edita. numero 321. C. de edend. quod & in muliere ibi affirmauit Decius numero 96, cuius quidem sententiæ ratio illa est, quia per dolum saltem præsumptũ iure
29 omni carens aliũ in iudicio molestia affecit. est enim † temerè agere, imprudenter & inconsultè agere: vt apud M. Tul. in primo De inuentio. temerè & nullo consilio administrare. & in primo Tuscul. non enim temerè aut fortuitò sati & creati sumus.

30 Vndecimus est casus, in quo † rusticitas non excusat, quando is rusticus vult variare iudicium, vel libellum emendare. ita in specie Purpur. in d. l. edita. num. 319. C. de eden. ex mente Bartoli ibi. debet enim litis expensas aduersario reficere. Ratio est, quia variandi, vel emendandi hoc priuilegium non est alteri cum alterius detrimento concedendum. qua ratione vsus est Decius in d.l. edita. num. 96. cùm docuit, non licere mulieri emendare: vel variare non refectis litis expensis.

31 Duodecimus est casus, in quo † rusticitas non excusat, quando per subreptionem rescriptum impetratur: ita post Baldum cons. 81. Quidam Simoninus. lib. 1. respondit Crauet. cons. 68. nume. 12. in fine. Ego credo esse distinguendum ex textu capi. super literis. de rescript. quòd aut est surreptio seu obreptio dolosa, tunc indistinctè vitiat rescriptum, cùm rusticitas hæc non simplicitatem excusatione dignã, sed dolum pœnis emeritum contineat. Aut obreptio surreptioq; per simplicitatem, atque ita per rusticitatem commissa fuit, tunc si in his, quæ causa concessionis sunt, commissa surreptio est, rescriptum vitiatur. si verò in his quæ nõ sunt causa concessionis, non vitiatur. in hoc autem prodest rusticitas, quòd non dolus, sed simplicitas in rescripti impetratione præsumitur: atq; ita locus semper est secundo capiti distinctionis. ita sensit glo. d. cap. super literis. in verbo, simplicitatem, in fin. dum inquit, rusticitati esse parcendum. ego in his multùm Iudicis arbitrio tribuo: quoniam talis esse posset, quæ excusari non meretur, vt in casu Baldi, dum is rusticus subticuit filium legitimandum spurium esse: nam dum hoc non expressit, visus est narrare illum esse simpliciter naturalem,
32 cùm † talis in dubio ad euitandum delictum, præsumatur. qua de re latè & doctè apud Palæotum de Nothis spurijsq; filijs. cap. 20. posset etiam talis esse subreptio, quæ excusare posset, Iudex ergo ipse arbitrabitur. quod & latius exposuimus infrà in casu 203.

Decimustertius est casus, in quo rusticitas non excusat: nempe in delictis, vt in crimine falsæ monetæ. ita Bero. in cap. super literis. in repet. num. 68. de rescript. ex l. 1. C. de falsa mone. & l. si ex causa. §. nunc videndum. ff. de minor. quæ in argumentum solùm probat. Ego intelligo non excusare à pœna extraordinaria: sed ab ordinaria verè excusat: vt infrà latius sum dicturus.

Posteaquam enumerauimus casus illos, in quibus rusticus non excusatur, congruus hic locus postulat, vt illos referamus, in quibus excusatur: sunt etenim hi multò plures.

33 Primus itaq; † est ex l. si quis id quod. de iurisd. omn. iud. qua excusatur is, qui per rusticitatem album Prætoris corrupit. erat album tabula gypsata, vbi Prætorum edicta, nomina Iudicum & Decurionum scribebantur. Ratio illa ab omnibus adferri solet, quia non per dolum, sed per simplicitatem corrupisse præsumitur. ita Iason & Decius in d.l. si quis id, quod vterq. nu. 32. Ripa tracta. de peste, in titulo, De remedijs præserua. contra pestem. nu. 232. qui generalem hanc iuris propositionem inde colligunt:
34 † rusticitatem à dolo præsumpto excusare. quam sanè propositionem absolutè veram non opinor. nam & dolus tantùm præsumptus ineat, cùm filius sine venia per rusticitatem in ius vocat parentes, vel patronum, & tamen non excusatur, quemadmodũ suprà suo loco diximus. Esse autem solùm præsumptum
35 dolum patet, quia † dolus verus est, qui claris & manifestis probationibus detegitur. l. dolum. C. de dolo. Bart. in l. quod Nerua. nu. 14. ff. depos. qui sanè dolus non cadit in casu. d.l. 2. C. de in ius voc. & similibus iuris locis. Est ergo dicendum in casu. d. l. si quis id quod, illud contingere ob rustici simplicitatem, dum ignorat album & in eo descripta. quocircà qui à dolo & deinde ab ea pœna se excusare vult, imperitiam probare debet. l. 1. ff. de dolo. Nec multùm vrget illa difficultas, quam excitauit Cur. Iun. in d.l. si quis
36 id quod. nu. 36 dum ait, esse contra † naturæ rationem magistratus contemnere. l. veluti. de iust. & iure. & ob id rusticum non debere excusari, quoniam argumentatio procederet, quando sciret rusticus illud esse Prætoris album: & suo iussu, ne amoueatur propositum, cùm inobedientia & contemptus mandatorum scientiã præsupponat. multùm tamen tribuendum est Iudicis arbitrio in dijudicanda qualitate personæ rustici. qua de re suo loco. Hinc inferri
37 rectè potest, † rusticum persæpe excusari, si aduersus Episcopi mandata literas monitoriales ab Ecclesiæ valuis amoueret, vel Prætoris proclamata parieti affixa laceraret. quod intelligo. vt excusetur pœna or-
38 dinaria, nõ autem extraordinaria † Iudicis arbitrio, vt scribit Curt. Iun. d.l. si quis id quod. num. 36. in fin. post Albe. ibi & alios.

Secundus est casus, in quo excusationem habet

Universidad de Deusto
Biblioteca

39 † rusticus in l.1.§.vlt.ff.de eden. ea constitutum est, rustico esse subueniendum cùm non edidit iura & codicem, quanquam edere iussus sit. rationem adferunt, quòd Prætoris edictum De edendo, est in iure positiuo, non autem naturali fundatũ. Accedit quod non ipso iure, sed per in integrum restitutionem
40 † rustico subuenitur, vt eò claro responso probatur. in restitutione autem causæ cognitio adhibetur. l. in causæ. la. 1. §. causa cognita. de minor. quo fit, vt intelligamus, Prætorem non statim ob rusticitatem succurrere, sed ita demum si talem rusticitatem esse nouerit, quæ excusationem mereatur. quod sensit & Ripa d. tract. Pestis, in titulo, De remedijs præseruat. num. 246.

Tertius est casus in l. cùm de indebito. §. fin autem. ff. de probat. qua statutum est, † rusticum con-
41 querentem indebitũ soluisse, non grauari onere probationis, se indebitum soluisse: sed eius aduersarium probare debere, se debitum recepisse. rationem confideraùit eo loco Æmilius Ferretus. num. 3. quoniam in rustico non cadit prudentia illa, qua præsumitur soluentem non iactare suum, sed voluisse potius soluere, quod debebat. Hinc videmus quòd quando
42 præsumptio aliqua subest, † rusticũ sciuisse. an causa ob quam soluebat, esset iure probata, non excusatur ab hoc probationis onere: vt in casu, quem subijcit Iureconsi. in d. §. fin autem is. vers. fin autem pro parte. quando scilicet rusticus conqueritur, se pro parte indebitum soluisse. hic cessat illa iuris ignorantia, quia si nouit ratione partis debiti soluti vim obligationis, sic ratione alterius partis cognouisse præsumitur. cùm nulla cõtra rusticum extat scientiæ præsumptio, etiam si iuramentum adhibuit, dum indebitum soluit, non obligatur, nec onere probationis grauatur: ita Baldus in Rubr. C. de rerum permuta. num. 4. Hinc docuit idem Bald. in c. si cautio. num. 4.
43 de fide instru. † rusticum non obligari ex obligatio-
44 ne sine causa. qualitas autem rusticitatis † iudicantis arbitrio relinquitur, vt declarando d. l. cùm de indebito. §. fin autem, docuit Baldus in l. 2. num. 8. C. de rescind. vend.

Quartus est casus ex Baldo in d. l. 2. C. de rescind.
45 vend. dum ait, † rusticum scienter alienantem rem propriam iuuari remedio. d. l. 2. nempe, vt possit rescindi facere alienationem ipsam. cõtra Baldum sensit Salic. in d. l. 2. q. 7. Imola in cap. cùm contingat. de iureiuran. & Alex. cons. 42. num. 18. lib. 1. Ego Baldi sententiam intelligo, cùm dubium est, an rusticus is sciuerit rei suæ valorem, vel non, nam in dubio ignorare præsumitur: ideoq; in dubio hoc remedio adiuuatur. ita eriam Baldum intellexit Alex. cons. 1. nu.
4. lib. 6. quem subobscurè loquens, secutus est Cagnol. in d. l. 2. num. 125. Si verò sumus in claris, hoc est, si præsupponimus rusticum sciuisse rei suæ valorem, tunc procedit Sali. & aliorum opinio, iure etenim non iuuatur rusticus, posteaquàm prudens & sciens falli voluit.

Quintus casus est in l. si quis in graui. ff. ad S. C.
46 Syllania. dum excusatur † rusticus, qui ante adhibitas quæstiones homicidarum testatoris. & sumptam de illis vindictam, testamentum contra Prætoris edictum aperuit. quod sanè responsum in hanc sententiam nostri annotant, iuris errorem excusare. ita Alciatus tract. præsumpt. reg. 3. præsumpt. 3. nume. 1. qui sanè error & iuris ignorantia ex qualitate personæ, vt rustici detegitur.

47 Sextus casus est, in quo † rusticitas excusat, quando agitur de præsumpta fraude vsurarum. sta Iason in l. si quis id quod. num. 32. de iurisd. omn. iud. Cæpolla in tract. de simulatio. contractuum, casu sexto principali, ex gl. h. cùm allegas. C. de vsuris. quæ nõ in rustico expressim, sed de ius ignorantibus loquitur, nostri autem Doctores in rustico exemplũ adferunt.
48 Hinc Ferratius cautela 17. Magna est. † cautelam attulit ad euitandam præsumptam fraudem vsurarũ, vt per rusticum interpositum emat. idem scribit Petra sanct. sing. 18. Nota diligenter. Tiraquell. tracta. De retractu conuentio. in proœm. num. 34. qui alios plures recenset. Ripa tamen in tract. Pestis. in titulo, De remedijs præseruatiuis. num. 233. sensit hanc cautelam, cautelam non esse, quoniam & vnusquisque emere ita poterit, alio interposito, etiam si rusticus non sit, sed opinor Ripam interpretum mentem non intellexisse, si rectè perpendes.

49 Septimus casus est, in quo † prodest ad excusandum rusticitas. in l. 2. §. vlt. ff. si quis in ius vocan. non ierit. dum à vera contumacia inquit rusticum excusari. & annotauit Ripa d. tract. pestis. in titulo, De remedijs præseruat. num. 229. Ratio est, quoniam vera
50 † contumacia dolum requirit, qui sanè dolus in rustico non præsumitur. ita declarauit Curt. Iun. in d. l. 2. §. vlt. nume. 6. si quis in ius vocan. non ierit. Decius verò in cap. super literis. num. 7. vers. secundò aduertendum est, de rescript. docuit d. l. 2. §. vltim. procedere, cùm rusticus errauit non parendo: à quo dicto negligentiæ facilius excusatur, sed verior mihi videtur Curtij ratio. aliter etiam satisfacit Mantua in dicto cap. super literis. num. 18.

51 Octauus casus est, qui à præcedenti † pendet: excusatur rusticus à mulcta. l. 1. §. 1. ff. si quis iusdic. non obtempe. vbi Docto. Ripa d. tracta. pestis. titulo, De remedijs præseruat. contra pestem. num. 230. Ratio est, quia mulcta non indicitur, nisi ob veram contumaciam. dicta l. 1. §. 1. sed à vera contumacia rusticitas excusat, vt in antecedenti casu diximus, ergo & à mulcta, quam rationem perpendit etiam Curt. Iun. in l. secundo. numero septimo. ff. si quis iusdic. non obtemper.

Nonus casus est, qui etiam à præcedentibus pen-
52 det, † rusticus appellare potest à sententia contra se lata ob contumaciam. ita Bald. Alex. & Iaſ. in d. l. 2. §. vltim. ff. si quis in ius voca. non ierit. Decius consil. 34. num. 5. Ripa d. tract. pestis. d. titulo, De præseruat. remed. num. 231. Ratio est, quia appellatio ob delictum inobedientiæ veri contumacis prohibetur. l. & post edictum. §. vltim. ff. de iudic. l. ex consensu. §. vltim. ff. de appella. sed rusticus (vt iam diximus) verus contumax dici non potest: appellare ergo poterit.

53 Decimus casus est: excusatur † rusticus, vt non præsumatur contra iura contraxisse. ita glossa. l. 1. C. non licere hab. metro. lib. 10. Cornel. cons. 147. col. 2. lib. 2. dum interrogatus respondit, rusticum in mala fide non fuisse dum emit fundum non seruata forma statuti. idem scriptum reliquit Ripa d. tracta. Pestis. d. titulo, De remedijs præseruat. num. 233. qui limitat. l. quemadmodum. C. de agr. & cens. lib. 10. & ca. quæ contrà. de reg. iur. in 6.

54 Vndecimus casus est, in quo † rustico fauemus,
55 in l. † l. vltima in princip. ff. de doli mali & metus except. cùm rusticus dotem genero promittit, & vltra dotem alimenta, si deinde offerat, se soluturum vsuras ob dotem non solutam, non tenebitur. quo in responso, verbum exhibere, significat idem quòd alimenta præstare. vt & in l. Nesennius. ff. de nego. gest. & in l. 1. ff. de mune. & honor. Verùm ego opinor Scæuolam iudicasse vsurarum promissionem esse inualidam, non ob ipsam rusticitatis causam, quoniam ita ex facto euenisse credo, sed ob ipsam causam vsurarũ, quæ erronea erat & prorsus indebita. cùm enim
56 † vsurarũ præstatio sit ob impensam quam in vxore alenda

alenda vir facit. l. in insulam. §. vsuras. ff. solut. matri. omnes in cap. salubriter. de vsuris. latè Crauet. consi. 89. & Didacus Couar. lib. 3. varia. resol. cap. 1. sequitur, vsuras viro non deberi, si non is, sed socer mulierem alit.

57 Duodecimus casus est, in quo † rustico fauemus, vt scilicet à præsumpta falsitate excusetur, cùm contrarios produxit testes. ita Angel. in §. & licet. in authent. de testib. refert Iaſ. in l. si quis id quod. nu. 32. de iurisd. omn. iud. Marſ. consil. 4. num. 39. & cons. 7. num. 18. Alciat. tract. præsumpt. 2. præsumpt. 31. num. 3. Ferratius cautela 17. & Grammat. cons. 23. nume. 6.
58 horum sententia ea ratione firmatur, quòd † falsum sine dolo non committitur. l. 1. in fine. ff. ad l. Cornel. de falsis. l. nec exemplum. C. de probat. Castren. consil. 371. Præmittendum est ad euidentiam. colum. vlt. lib. 1. sed à dolo præsumpto rusticus excusatur, vt suprà attigimus, ergo & à falso. Cõtrariam tamen opinionem veriorem existimarunt Bald. in l. scripturæ. num. 8. C. de fide instr. & ante eum Ioan. Andr. in c. cùm Ioannes. extra eo Iaſ. in d. l. si quis id quod. nu. 32. Decius in l. vbi repugnantia. num. 2. de reg. iuris. & alios plures recenset Tiraquellus, De pœnis legũ, causa 11. num. 15. Ego verò rectius sentio cum Ripa. d. titulo, De remed. præser. contra pestem. num. 234. in fine. cum Tiraquello. d. causa 11. nume. 16. & cum Alciato. d. l. 2. numero 11. C. de in ius vocan. hoc esse in
59 † Iudicis arbitrio positum: qui prudenter considerabit, cuiusmodi sit rusticus ille, quæ, qualisve contrarietas. præterea loquitur Angelus de rustico ipso, qui nihil intelligens, profert interrogatus contraria testimonia, vt excusetur, si Iudex conijcit, illud ex dolo non prouenire. & rectè Angelus, quem etiam sic intellexit Alciat. in l. 1. §. sed & si mihi. nume. 61. de verb. obligat.

60 Tertius decimus casus est, cùm † rusticus contrarias scripturas produxit: is ob rusticitatem, productionem reuocare poterit. ita Baldus in dict. l. scripturæ. numero 8. C. de fide instrum. Iaſ. d. l. si quis id quod. numero 32. in fine. ea ratione, quòd eius simplicitati parcendum est. Verùm contrarium sensit Salicetus in d. l. scripturæ. colum. vlt. versicul. quæro ab extra. à cuius opinione non dissentit Felynus in c. imputari. num. 10. de fide instrum. idem sensit Dec. in cap. super literis. nume. 7. propè finem. ibi Bero. num. 67. de rescript. qui inquit Baldi doctrinam posse procedere cùm manifesta est illa scripturarũ contrarietas. & rectè, quoniam rusticus in his, quæ clara & notoria sunt, vt diximus, non excusatur. Ripa d. titulo, De remedijs præseruat. nume. 235. Ego multùm
61 tribuo † Iudicis arbitrio, vt sua prudentia consideret qualitatem hominis & scripturarum: nam tanta esse posset hominis simplicitas, vt nihil in eo doli excogitari possit. ita etiam ratione scripturarum ob vetustatem, vel dubietatem, aliamve similem causam arbitrari posset.

Decimus quartus casus est ex l. pen. C. qui adm.
62 † rustico non currit tempus ad agnoscendam bonorum possessionem. quod annotarunt & Ripa loco iam sæpius citato. num. 236. & Alciat. d. l. 2. num. 12. C. de in ius voc. qui eam attulit rationem, quia tacitus ille consensus, qui à lapsu temporis præsumitur, contraria præsumptione imperitiæ tollitur.

63 Decimus quintus est casus, † in quo rustico fauent leges, nempe in opponenda exceptione declinatoria, quam etiam post litem contestatam opponere potest. ita Spec. Martin. Laud. & Angel. quos retulit Iason in l. si conuenerit. in fine, de iurisd. omn. iud. Decius & Parisius in capitulo, pastoralis. de except. ille numero 19. iste num. 39. Verùm aliter sen-
64 sit Iaſ. præcitato loco, & cum eo Ripa, d. tracta. pestis in tit. De remedijs præserua. contra pestem. nu. 237. ea ratione, quòd peritiores consulere debuit. quæ sanè ratio non efficit, vt sentiam à Spec. & sequacium opinione recedendum esse: cùm & cæteris in casibus non excusetur rusticus, quando peritiores consulere potuit, & non consuluit.

Decimus sextus casus est: † rustico est conces-
65 sum posse ex interuallo sui Aduocati erroneã confessionem reuocare, & si iure regulari incontinenti reuocari debeat. l. error. C. de iuris & facti igno. l. 1. & l. 2. C. de errore Aduocat. ita rustico in hoc fauendum esse censuit Baldus in capitulo vltim. numero 25. de confess. Ripa loco iam citato. num. 239. imò is Bal-
66 dus in d. capit. vltim. num. 14. docuit, † confessionem rustici sibi non nocere. quod intelligo, quin reuocare eam possit, allegando se erraſſe. qui sanè error & ignorantia eo ipso probantur secundum Bal. quòd ab eius aduersario contrarium non probatur.

Decimus septimus casus est, † mulier rustica ex-
67 cusatur à pœna priuationis hæreditatis filij, quando transiens ad secundas nuptias, non curauit tutorem filio datum inuentarium conficere. iuxta l. 2. §. idoneos. & §. seq. ff. ad S. C. Tertul. ita respondit Marian. Socin. Senſ. cons. 39. col. 6. libro 1. qui Castren. & alios recenset. Plotus in l. si quando. nume. 251. C. vnde vi. qui & Calcan. cons. 93. col. vltim. citauit. Horum tamen opinioni aduersatur doctrina Baldi. in l. vltima. in princ. & ibi Iason nume. 2. C. de iure delibe. dum
68 affirmauit, † rusticum non excusari à confectione inuentarij. idem placuit Alexand. in l. iuris ignorantia. C. qui adm. Felyn. in capit. quoniam simoniaca. numero 10. de simon. al os recenset Tiraq. de retractu conuentio. §. 4. glossa 7. num. 16. & de pœnis legum, causa 11. num. 18. Placet distinctio quam faciunt Ripa loco iam pluries citato. numero 242. & Alciat. d. l. 2. numero 12. C. de in ius voc. Aut solùm agitur respectu eorum, qui ab intestato successuri sunt, & tunc excusatur rusticus: atq; ita hoc casu procedit Socini & aliorum opinio: cùm venientes illi ab intestato solùm de lucro agant. Aut agitur respectu creditorum, tunc rusticitas non excusat, cùm agant creditores de euitando damno: atq; ita hoc casu procedit Baldi & aliorum sententia.

Decimus octauus casus est, in quo multi sentiunt
69 † rustico faueri, cùm scilicet agitur, vt ex præstatione temporali perpetua inducatur obligatio. inquiũt enim quòd † rusticus non obligatur perpetuò soluere capones domino, nisi per annos triginta soluerit, & si in cæteris decennium sufficiat. ita Speculat. Bald. & Roman. quos secutus est Ripa d. tracta. pestis in titulo, De remedijs præserua. contra pestem. num. 243. qui & Socinum Sen. cons. 145. colum. 2. libro 1. & Barbat. cons. 6. colum. 15. lib. 2. retulit. ita etiam sensit Baldus in l. si certis annis. num. 18. C. de pactis. dum longissimum tempus necessarium fore scribit. Ego tamen multum dubito, & fortè contrarium verius existimarem: nempe solam decennalem præstationem ita rusticum, vt & alium quemuis obligare. nam ita docuit Bartol. in l. cùm de in rem verso. nume. 9. de vsuris. in l. litibus. C. de agricol. & cens. lib. 11. Iaſ. in l. si certis annis. numero 14. C. de pactis. qui huius opinionis fuisse Butr. Castren. & Alexand. scribit. idem censuit Balbus in tracta. præscript. prima particula tertiæ partis principalis. quæst. 10. vers. & an illa lex. Carolus Molinæus in consuetud. Parisien. titulo. 1. §. 7. numero 17. Didacus Couarruuias in capitulo possessor. secunda parte. §. 4. numero 2. in fine de regul. iuris. in 6. qui hanc esse communem testatur. quo fit, vt casus iste collocari potius debeat suprà

Universidad de Deusto
Biblioteca

in prima parte. & si alia ratione hoc in loco retulerim.

70 Decimusnonus casus est: † quòd rustico suo more testari licet, nō obseruatis tot Iuris Ciuilis solennitatibus: vt extat Iustiniani constitutio in l. vltima. C. de testam. cuius quidem constitutionis verba probant apertè rusticum excusari cùm non obseruat solennitates ad iuris rigorem conseruandum introductas: ita enim scriptum legitur: Et ab antiquis legibus, & à diuersis retrò principibus semper rusticitati consultum est, & in multis legum subtilitatibus stricta obseruatio eis remissa est. quæ quidem præfationis verba causam finalem significant. l. vltima. ff. de hæredit. institu. & licèt in dicta l. vltima. C.
71 de testamen. non remittatur † numerus septem testium, illud factum est ad rustici fauorem, ne scilicet aliqua falsitas contra illius dispositionem machinetur, vt sensit Bartol. in l. 1. numero 22. C. de Summa Trinita. & fide Catho. & licet aliquando concedatur cum minori testium numero testari. dicta l. vltima. illud euenit ob testium penuriam: ita Ripa in tract. pestis. in titulo, de priuilegijs vlt. volunt. n. 2. Ex quibus infertur non esse veram absolutè illam nostrorū opinionem, qui dixerunt, rusticum non excusari ab obseruatione eorum, quæ ius ad solennitatem introduxit. quod ante alios docuit Baldus in capit. vlt. num. 15. de confessis. quem post multos est secutus Ripa. d. tract. pestis. in titulo, De remed. præseruat. contra pestem. num. 246. 247. latius Tiraq. tracta. de retractu conuent. §. 4. glossa 7. num. 15. & de pœnis legum, causa 11. num. 19. & nostra hæc sententia confirmatur ex suprà proximè traditis in casu 10.

72 Vigesimus est casus † ex l. 2. §. vlt. ff de iure fisci. qua constitutum est, rusticos propria cōfessione deferentes in fiscum excusari, si per errorem iuris & ignorantiam detulisse allegent: & ob id eam reuocare possunt delatores, qui essent olim, docti è ostendit Alex. ab Alexandro lib. 4. dierum Genial. c. 22. & infrà in casu 202. dicemus.

Vigesimus primus casus est ex l. 3. C. de defenso.
73 ciuit. qua † tributum est in priuilegium rustico, vt apud Defensorem ciuitatis litigare possit. quod sanè priuilegiū ego intelligo, vt olim vltra summā quinquaginta coronatorum concedatur. nam cùm sit or-
74 dinaria ipsius † defensoris potestas ad summam illam vsque, fauore rusticitatis, dicendum est, defensorem vltra illam summam iudicare potuisse. hodie autem poterit etiam vltra summam trecentorum coronatorum, cùm ordinariè de tanta summa possit iudicare. §. & iudicare. §. audient. in auth. de defenso. ciuit. alioqui nihil fauore rusticitatis à legislatore constitutum esset.

75 Vigesimus secundus casus est, in quo † rusticus excusatur, ex Baldo in c. 1. §. si quis rusticus. de pace tenen. vt rusticus arma sua solita deferens, non puniatur pœna. d. §. si quis rusticus. & consuluit Cæpolla cons. 32. num. 5. & Iac. Nouell. tract. ad defensam. in tit. ad inditia pro reo danda. num. 70.

Vigesimus tertius casus est ex sententia Marsil.
76 sing. 17. qui post alios scriptum reliquit, † rusticum iuri suo non censeri renuntiasse, cùm renuntiat non factus certior virtutis clausularum.

77 Vigesimus casus est, in quo † rusticus excusatur, nempe cùm habet respondere positionibus, quibus ex lege municipali respondendū regulariter est, non data eorum prius copia, nec præsente Aduocato, vt
78 in regione Pedemontium ex notiis † constitutionibus in titulo, Delle poste. §. non si dara. nam is rusticus potest ac debet habere copiam earum, vel respondere Aduocato præsente, ne decipiatur, ita Host. cap. dilecti. de iudi. Socin. Sen. in l. 1. num. 8. in fine de vulga. qui alios recenser. quod ego intelligo, cùm is rusticus est ita rerum ignarus, vt falli facilè possit: quod suo arbitrio Iudex iudicabit. Subijcit etiam Socinus
79 † responsionem qualificatam rustici admitti cùm respondet positionibus. quod infrà referam. Et huic casui accedit quod scriptum reliquit Bald. in l. reos. num. 19. C. de accusa. quem secutus est Marian. Socin. Sen. in capit. veniens. col. 32. versicu. decimoseptimò
80 quæro. de accusa. quòd licet in † multis casibus Procurator pro reo accusato in iudicio interuenire non possit, posse tamen vnà cum ipso reo rustico interuenire, & pro eo respondere. quod superiore libro q. 85.
81 explicauimus. Et cum hoc iure communi conuenit † statutum Ferrariense libro 2. sub Rubrica, de positionibus, & earum responsionibus. dum concedit ignaris, & his simplicibus posse respondere positionibus habito prius consilio sui Aduocati. & quæ sit persona simplex & ignara, Iudicis arbitrio statutum reliquit. quod intelligitur vt suprà.

Præter casus autem enumeratos, atq; ita in du-
82 bio, an † rusticitati fauendum sit, vel non, dubitant Doctores. & non esse fauendum, senserunt Butr. in c. 2. de constit. Alexand. in l. si quis id quod. nume. 10. de iurisd. om. iud. Decius capitulo, super literis. num. 7. in fine, de rescript. & plures retuli in tract. de recuper. possess. in nono remedio. numero 27. quo loci & alios citaui, qui contrarium verius affirmarunt. Distinguit Ripa d. tracta. pestis. d. titulo, de remedijs præseruat. num. 246. & ante eum Alexand. in l. iuris ignorantia. C. qui admitti. & Decius in d. l. si quis id
83 quod. numero 35. † rusticitatem non excusare, atque ita priuilegiatam non esse ipso iure. Est ratio, quoniam priuilegia vt strictæ interpretationis, non sunt tribuenda illis, quibus lex non concedit. hoc casu procedit Butrij & sequacium opinio. Aut verò consideramus æquitatem, & tunc rustico succurritur. quod intelligitur, si ita Iudici visum erit, quem admodum suprà exposuimus. & hoc casu procedit aliorum opinio. Hæc sufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Clericorum bona quando ex Ecclesiæ bonis, vel ex proprio patrimonio, industriaue acquisita præsumantur.*
2 *Clerici, de quibus testari, disponere, aut donare queant.*
3 *Clerici non habentes alia bona, quam Ecclesiæ, nec aliquod officium aut exercitium, de bonis Ecclesiæ acquisiuisse censentur.*
4 *Clerici habentes bona patrimonialia, officium aliquod, aut exercitium vltra bona Ecclesiæ, quando non intelligantur ex bonis Ecclesiæ acquisiuisse.*
5 *Clericos posse bona Ecclesiæ pro victu consumere, & patrimonialia conseruare.*
6 *Clerico asserenti de bonis propriis emisse, non autem Ecclesiæ, an fides sit præstanda, distinguitur.*
7 *Clerici habentes sacerdotia, necnon & propria bona, officium aliquod, vel exercitium, si emerint, aliasve acquisierint, nec constet ex quibus bonis, quòd ex vtrisq; acquisita præsumuntur.*
8 *Diuisio bonorum facienda est Iudicis arbitrio inter hæredes Clerici, & successorem Ecclesiæ, quādo non constat, ex quibus bonis an Ecclesiæ, vel patrimonij acquisierit.*
9 *Clericos in dubijs præsumi ex bonis Ecclesiæ acquisiuisse.*
10 *Clerici heres si acquisita per eum possideret, tunc onus probandi quòd ex bonis Ecclesiæ fuerint acquisita, in Ecclesiam transfertur.*

Casvs cxcv.

ACQVISITA PER CLERICVM è quibus bonis acquisita censeātur, vel è proprijs, vel ex illis Ecclesiæ, clara & dilucida explicatio.

CONTINGIT non semel Clericos vnà cum opimis beneficijs habere, vel pingue patrimonium, vel scientiam, vel officij administrationem, ita vt facilè quotānis valeant præter illud, quod in causam lauti victus impendunt, grandem pecuniarum summam peculij loco in arcam recondere. aliquando etiam prædia, vel annuos reditus emunt. euenit etiam q; aliquando nihil præter Ecclesiæ bona habens, & tamen acquirant. Dubitari itaq;
1 contingit, quando † empta, vel acquisita credantur bona illa ex Ecclesiæ bonis, vel ex proprio patrimonio, vel acquisitis pecunijs propria industria: vt inde
2 intelligamus de quibus † testari, disponere, & donare Clericus possit, & de quibus non, iuxta cap. 1. & cap. vnus quisque. de pecul. Cler. & tradit Alex. cons. 116. nu. 1. lib. 7. Parisius consil. 33. lib. 4. Ego hac in re aliorum traditiones secutus, soleo plures casus distinguere.

3 Primus est, quando clarè constat, † Clericum alia bona non habere, quàm illa Ecclesiæ nec aliquod officium, vel exercitium, vt inde aliquid lucrari possit. hoc casu dubium non est, acquisita censeri Ecclesiæ. quod probat cap. 1. de pecul. Cler. & cap. 1. 2. quæstio. 8. Abbas in cap. cùm esses. numero 24. in fin. versic. aut non habebat. de testam. Rom. consil. 159. nume. 4. & consi. 146. nu. 18. & Soc. Sen. consil. 91. col. 3. in prin. lib. 3.

4 Secundus casus est, quando † Clericus vltra bona Ecclesiæ habebat bona patrimonialia, vel officium, vt in curia Romana, vel exercitium, vt quia erat Doctor & publicè docebat, vel quid simile agebat: & constat deinde ab eo empta, empta fuisse ex bonis patrimonialibus, vel ex lucro artificij & officij hoc casu propria censeātur, non autem Ecclesiæ: ob id de illis ad libitum disponere poterit. ita Abbas in d. ca. cùm esses. numero 24. propè finem. versi. quò ad primum. q sic intelligit cap. quicunque. 12. q. 4. cap. sint manifestè. 12. q. 2. & cap. inquirendum. de pecul. Cler. idē respondit Card. Zabarella consil. 79. col. 1. versic. immò etiam. clarè autem constare dicitur acquisita, acquisita fuisse ex patrimonialibus reditibus, vel ex lucro multis modis, vt primo in casu indubitato, quando scilicèt is Clericus non posset frui bonis Ecclesiæ, vt
5 in Episcopo, qui apud Saracenos, & Turcas, similesuè Episcopatum habet. ita Baldus in authen. licentiam. num. 3. versi. sed ponamus. C. de Epis. & Cleric. vel secundo casu cùm verisimiliter ex bonis Ecclesiæ, vt qa fortè erant reditus tenues non potuit acquirere. potest enim Clericus Ecclesiæ bona pro victu consumere, & parimonialia, aliaq; lucra reseruare. quoniā qui altari seruit, de altari viuere debet. ita clarè respondit Soci. Sen. d. consil. 91. col. 3. in fin. versi. secundum quod præsupponitur. libro 3. & sensit Alexa. d. consi. 116. nu. 2. li. 7. Vel & tertio casu constat acquisita
6 fuisse † ex proprio patrimonio, quando ita ipse Clericus asseruit. illius enim assertioni in hoc credendū esse respondit Soc. Sen. d. consi. 91. colum. 4. versiculo quibus præmissis. lib. 3. Verùm idem Soc. Sen. consil. 216. in fin. lib. 2. Clarè contrarium respondit. ego cum Alexan. d. consilio 116. num. 3. in fin. li. 7. sic intelligo, Aut cum assertione Clerici alia coniectura concurrit, & tunc assertioni deferendum est. ita procedit responsum Socini. d. consilio 91. Aut alia non adest coniectura, & tūc soli assertioni non est credendum. ita procedit responsum Socini d. consilio 216.

7 Tertius casus est cùm † Clericus habet bona patrimonialia, artificium, vel officium, & vnà etiam habet bona Ecclesiæ, & non potest constare quibus ex bonis acquisitū est. hoc in casu ex vtroque acquisitū præsumitur: ita Abbas in dict. c. cùm esses. nume. 24. propè finem, versic. aut dubitatur & tunc, de testam. quem secutus est Soc. Sen. d. consilio 91. colum. 4. versic. confirmatur & tertiò. lib. 3. idem respondit Roma. consilio 346. nume. 4. versi. aut dubitatur. & ante eos Baldus in d. authe. licentiam. num. 3. versi. sed reuoco indubium. dum rationem illā reddit, quæ placuit Abbati & Socino. quoniam Clericus in culpa fuit ita permixtim vtendo, & non declarando, quid ex bonis proprijs, vel Ecclesiæ factum. & ideo hoc in casu diuidi debent acquisita ista inter Ecclesię successorem, & ipsius Clerici hæredem. ita Inno. in cap. cū in officijs. de testam. Abbas & Socinus locis iam relatis.
8 Quæ sanè diuisio † Iudicis arbitrio fit, qui considerabit diligenter qualitatem & quantitatem patrimonij, officij ac artificij, necnon & qualitatem reditū Ecclesiæ, suoq; arbitrio poterit iudicare acquisita ex bonis proprijs & officij, artificijq; sui, quando reditus Ecclesiæ adeò tenues sunt, vt pro victu sufficere non possint. ita Baldus d. authen. licentiam. numero 3. & clarè idem respondit Cardin. Zabarella d. consil. 79. colum. vltim. versi. dico tamen. Alexand. d. consi. 116. num. 2. in fin. Soc. Sen. d. consilio 91. colum. 4. versic. confirmantur præmissa. & versi. postremò. li. 3. idem consil. 216. lib. 2. quo loci in fine subdit, non sufficere, si probetur, Clericum habuisse bona patrimonialia, vel officium aut exercitium, nisi etiam probentur reditus & lucra eiusmodi fuisse, quibus facilè cognosca
9 tur ex illis acquiri potuisse bona illa.

Quartus est casus, quando est † dubium an Clericus alia bona quā illa Ecclesiæ habuerit, vel aliquod officium. ita vt acquirere potuerit ex proprijs, nō autem ex bonis Ecclesiæ. hoc in casu præsumitur ex bonis Ecclesiæ acquisita: ita Abbas in dict. capit. cùm esses. nume. 24. in fin. Socinus Sen. dicto consilio 91. colum. 3. versicul. confirmatur hoc in casu. libro tertio. Hic casus tamen declaratur, vt non procedat, quādo
10 hæredes † Clerici hæc acquisita possiderent: tunc enim onus probandi reijcitur in aduersarios, si affirmare volunt illa esse ex bonis Ecclesiæ quæsita. ita Roma. dicto consilio 159. colum. penulti. versi. tertio. casu. Ripa cap. fæpè. colum. 1. versi. sextum est quia. de restit. spolia Card. d. consilio 79. colum. 2. sensit Decius in l. vltim. numero 53. C. de edicto Diui Adr. tolle. & Abbas in capitul. vt vnusquisque. in fin. de pecul. Cler. Catellia Cotta in suis Memorab. in verbo possessionis commoditas. Tiraquel. de iure primigen. q. 17. opinione 11. num. 8.

SVMMARIVM.

1 *Debitores pupillorum & minorum à tutelæ eorum & curæ arcendos esse.*
2 *Debitores rei modicæ non arceri à tutela & cura suorum creditorum.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quod magnum vel paruum debitum dicatur, vt debitor remoueatur à tutela & curæ creditoris.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

CASVS CXCVI.

OB QVOD DEBITVM ARCEAtur debitor à tutela, vel cura sui creditoris.

1 DEBITORES † pupillorum, vel minorum iusta ratione à munere tutelę, vel curæ arcentur: vt in authen. vt ij qui oblig. perhib. res mino. constituit Iustinianus. quæ sanè constitutio locum
2 sibi non vendicat cùm † modicum & tenue est debitum: vt eo loci annotauit Bart. numero septimo. Sed dubitari solet, quod in specie huius casus dicatur debitum magnum, vel paruum. gloss. in §. primo. versi. sed & si quis. in d. authe. vt ij qui oblig. perhib. & ibi
3 Bart. nume. 7. censuit, hoc † Iudicis arbitrio relinqui. idem docuit ipse Bart. in auth. minoris. C. qui tuto. dare poss. quem secutus est Barba. consi. 80. in fin. lib. 3. & consilio 43. colum. penultim. propè finem. lib. 4. & Tiraq. in repe. l. si vnquam. in verbo omnia, vel partem. num. 31. C. de reuo. dona. idem censuit Baldus in auth. minoris. num. 5. qui illud docuit, debitum magnum, vel paruum æstimari respectu interesse communis, non autem singularis.

SVMMARIVM.

1 *Appellationes friuolas reijciendas esse.*
2 *Statutum reijciens appellationem, de friuola intelligitur.*
3 *Clausula, omni exceptione remota, de friuola intelligitur.*
4 *Statutum reijciens exceptionem, de friuola intelligitur.*
5 *Appellatio & exceptio friuola dicitur, quæ nihil prodest.*
6 *Friuolum quid sit.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ friuolæ exceptiones & appellationes dicantur.*

CASVS CXCVII.

QVAE APPELLATIONES ET exceptiones friuolæ dicantur, & de significatione dictionis, friuolum, aliqua non ingrata explicantur.

1 APVD Iudicum tribunalia vox est frequens, friuolis † appellationibus deferendum non esse: ex Bart. sententia in l. 1. §. interdum. ff. à quibus appell. nō licet. quem alij sunt secuti, vt apud Barba. consilio 51. colum. 24. in fin. lib. 1. consilio 7. colum. decima. & consilio 38. col. 4. lib. 2.
2 qui scribunt, verba rescripti, vel † statuti, quibus appellatio reijcitur, intelligi de friuola. ita etiam aiunt,
3 † clausulam rescripti, omni exceptione remota, de friuola intelligi. ita Bart. dict. §. interdum. numero 5. Sic statutum excludens omnem statutorum interpretationem, friuolam excludere dixit Bart. in l. omnes populi. numero 65. in fine de iusti. & iure. & illum sunt secuti Barbatia in locis præcitatis. Alexan. consilio 50. numero vndecimo. & consilio 80. num. 5. li. 1. & consilio 192. num. 3. consilio 198. nu. 18. & consil. 211. num. 7. 11. lib. 6. latè Barba. in repe. l. 1. cum acutissimi. numero 165. C. de fideicommiss. & Zuchardus in repe. l. vltim. numero 234. C. de ed. diui Adri. tol. Decius in capitul. ex parte tua. num. 4. de offic. dele. & in l. quamuis, primo notab. C. de impub. & alijs subst. imò docuit Bar. in leg. 1. §. & parui. numero secundo.
4 ff. quod vi aut clam. quòd † statutum excludens omnes exceptiones excludit solùm friuolas, & cum Bartolo alij plures sentiunt: vt Barba. in dict. consilio septimo. colum. decima. & consilio 38. colum. 4. lib. 2. & Vantius tract. nullitatum in titu. Quis possit dicere de nullita. numero 33. 40. quamquam in hac posteriori assertione contrarium sentiat Barba. sibi parū constans in dict. consilio 51. colum. 24. libro primo. & Felyn. in d. cap. ex parte tua. nu. 6. de offi. deleg. quod nunc non discutio.

Dubitari tamen contingit, quæ friuola appellatio, exceptio, & interpretario dici possit. Vnus inter alios Petrus Rebuffus in commentarijs super Concord. Franciæ, in Rubric. de friuolis appellationibus, scri-
5 bit esse † friuola, quæ prodesse nihil possunt. & rectè,
6 nam friuola † esse dicuntur, quæ infirma & fragilia sunt. quòd doctè explicauit Guliel. Budæus in annota. Pandect. ad l. solutū. §. solutam. ff de pigno. actio. qui interpretatus est illa verba Iurisconsulti, insulæ friuola mea. friuola quoq; intelligi possunt pro nulla fide subnixis, vt friuola verba ex facto interpretatur Budæus. nam & exceptio hac ratione dici potest friuola, vt calūniosa, & sine fide. vera est Rebuffi interpretatio quò ad verborum significationem. At nos nunc quærimus quando exceptiones, vel appellationes, quæ ex facto proponuntur, friuolæ dicantur. & verè cùm hoc in facto versetur, iure nō potuit
7 diffiniri: quamobrem † Iudicis arbitrio relinquitur: ita Marsil. in l. quæstionis modum. nume. 45. de quæstio. post Barba. in cap. veniens. colum. prima. de accusa. prudens ergo erit Iudex in fine ac rei exitu perscrutando, vt intelligat friuola an sint, vel alicuius ponderis, quæ proponuntur.

SVMMARIVM.

1 *Delatoribus criminum præmia sæpe constituuntur.*
2 *Iudicis arbitrio delatoribus præmia solui.*
3 *Delatores criminum quomodo olim habiti.*
4 *Lex Papia quid de delatoribus statuerit.*
5 *Claudij Neronis de Delatoribus constitutio.*
6 *Delatores criminum aliquando contempti.*

CASVS CXCVIII.

DELATORVM PRAEMIA, ET quando fuerunt, vel in pretio habiti, vel contempti, declaratum.

1 PRINCIPES & cæteri omnes, quibus prouinciarum, vel ciuitatum mandata est cura, & administratio, solent interdum † Delatoribus & emissarijs (quos vulgò maleficiorum denunciatores appellant) pro eorum delatione præmia constituere. sæpè tamen euenit, vt certa illa non sint: ob id dubitari contingit, quod nam præmium constituendum est. Angelus in l. lex cornelia, §. si quis liberum in fine. ff. de iniurijs, scriptum re-
2 liquit, esse in † Iudicis arbitrio idem placuit Marsilio in l. quæstionis modum. nume. 51. de quæstio. & rectè, nam si non est diffinitum sine dubio eorum arbitrio

arbitrio & voluntati relinquitur. probat & hanc sententiam. l. 2. C. de falsa mone. qua arbitrio Principis prę-
3 mium datur delatori falsi monetarij, & ibi glo. & Salyc. in fin. declarant. Ego aliquando obseruaui olim
4 varijs modis his † delatoribus præmia constituta fuisse. lex † Papia, vt facinorosos & perditos homines, q clandestina facinora admittebant, conprimeret. delatores hos constituit, qui offensas in Principē præsertim specularentur: atque illis in præmium dimi-
5 diam illatæ mulctæ statuit. † Claudius Nero (vt autor est Suetonius in illius vita c. 10.) præmia legis Papiæ ad quartas reuocauit. quare quadruplatores dicti sunt, quòd quartam partem de proscriptorum bonis cōsequerentur: ijs delatoribus aliquando mirum in modum fauerunt Romani Imperatores, ali-
6 quando eos † contempserunt, ac pœnis affecerunt, vt doctè & pulchrè memoriæ proditum est à Gulielm. Budæo in annot. Pandect. ad l. ab accusatione. ff. ad S. C. Turpilia. & ab Alexan. ab Alexan. lib. 4. Dierum Genialium cap. 22. & nonnulla attulit Iacobus Cuiacius in interpretatione tituli C. de delatoribus. lib. decimo. & libro septimo. obserua. cap. 28. & omnium fusius Brissonius antiquitatum obseruantiss. li. 3. antiq. Iuris Ciuilis cap. 17. ad illos lectorem allego. Ade Nicephorum Callistum lib. 4. historiæ Ecclesiast. cap. 26. qui scribit falsum quemdam delatorem imperante Commodo, cruribus fractis, falsæ delationis pœnas luisse.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur dispositionis dubia interpretatio.*
2 *Interpretationem à subiecta materia sumi.*
3 *Interpretatione sumi, vel à natura rei, vel verisimilitudine.*
4 *Interpretationem æquitati conuenire debere.*
5 *Interpretationem necessariam dici, quæ per rationem fit.*
6 *Interpretationem benigniorem recipiendam esse.*
7 *Interpretationem à cortice verborum non esse sumendam.*
8 *Interpretatio illa sumenda est, quæ à prudentibus reprehendi non potest.*
9 *Interpretationem Iuri Communi consentaneam recipiēdam esse.*
10 *Interpretationem à verisimili sumendam esse.*
11 *Interpretationem sumi à consuetudine.*
12 *Interpretationem illam esse sumendam, quæ casui magis necessario conuenit.*
13 *Interpretatio illa sumenda est, quæ vtrique partium sit consultum & satisfactum.*
14 *Interpretationem vtrique casui conuenientem sumendam esse.*
15 *Interpretatio illa sumenda est, quæ contrahentium alter damnum non sentiat.*
16 *Interpretationem illam sumendam ne alter contrahentium decipiatur.*
17 *Interpretatio, quæ culpam & iniquitatem excludit recipienda est.*
18 *Interpretationem à proximis, non à remotis esse sumendam.*
19 *Interpretationem esse sumendam, ne actus eluforius sit.*
20 *Interpretationem esse recipiendam ex viri boni arbitrio.*
21 *Interpretatio illa sumenda est, qua legum correctio euitatur.*
22 *Interpretatio, quæ actus sustinetur, recipienda est.*
23 *Interpretatio, qua pugnantia ad concordiam reducuntur, sumenda est.*

CASVS CXCIX.

DE ACTVS DVBII INTERPREtatione qualis recipienda sit interpretatio, facilis & diligens enarratio.

1 TANTA est aliquando verborum ambiguitas, vt maximè hæreant homines in illorum interpretatione. quamobrem vbi cessant illi, quibus vel disponens, vel lex interpretationem mādauit, Iudex † ex suo arbitrio interpretatur: ita Bald. in l. voluntatis. num. 1. versi. si verò nō sit commissa. C. de fideicommiss. idem respondit Romanus. consilio 376. Quæstio est nunquid. col. pen. quem secutus est Marsil. in l. quæstionis modū. n. 52. de quæst. Idem docuit Magni nominis Iurisconsul. M. Mantua. in capitul. nonnulli. §. sunt & alij. versicul. sed aduertendum. de rescriptis. reiecta opinione Barbatiæ ibi nume. 70. qui, post Baldum in Rubric. C. de ijs qui accus. non poss. (apud quem hoc scriptum non reperio) cēsuit quod vbi agitur de vocabuli significatione, nō recurritur ad Iudicis arbitriū. quod verè scribit Bal. in c. postremò. de appel. & cum illo idem Matua in c. vlt. nu. 17. in fin. de consuetu. scio tamen Iudicis par-
2 tes has fore, vt primùm obseruet † subiectā ipsam materiam, quæ magnam præbere solet dubijs interpretationem, vt annotauit glo. in l. eas causas. de cond. & demon. quam præcitato loco annotauit Roman. cui multa accedunt, quæ scribunt Ruin. consi. 3. num. 10. lib. 1. & Cagnolus in procem. Digestorum in princip. nume. 10. dum illam glossam commendant, verbum scilicèt vnum pro altero ob subiectam materiam interpretari solere. Accedunt quæ scripsimus suprà libro primo. q. 7. num. 18. accedit Craue. consil. 33. nu.
3 22. dum respondit post Baldum, esse faciendam † interpretationem, vel secundum naturam rei, vel secūdum verisimilitudinem. idem consi. 135. nu. 33. obser-
4 uabit & illud Iudex, vt † æquitati consentaneam magis interpretationem amplectatur. iuxta. l. in his. ff. de cond. & demon. & respondit Soc. Sen. consi. 159. colum. 7. in fin. lib. 2. post Baldum in l. cùm allegas. in fine. C. de vsuris. hanc tamen interpretationē ex æquitate probabilem appellauit Baldus consilio 411. Quidam Mediolanensis. colum. prima. lib. 1. & Craue. cō-
5 silio 135. numero 37. qui illam esse † necessariam dixerunt, quæ per pūctum rationis fit. Huc accedit quod respondit Soc. Sen. consilio 23. colum. 7. versicul. decimooctauò probatur. & consilio 25. col. 8. versi. nonò
6 probatur. lib. 1. † interpretationem in eam partem esse faciendam, quæ maiorem benignitatem continet. ex. l. vltim. C. qui bonis cedere poss. sic ex ratione
7 est † facienda verborum interpretatio, non ex ipso cortice. ita Baldus consilio 77. Dominus Papa. colu. 2. lib. 2. quem est secutus Craue. consilio 263. colum. se-
8 cunda. verſic. itaque si causa. Illam pariter † interpretationem recipiet Iudex, quæ à prudētibus reprehēdi non possit. l. Saluius Aristo. ff. de leg. præsta. & egregiè responderunt Socin. Sen. consi. 11. col. 4. libro tertio. & consi. 27. nu. 8. lib. 4. Soc Iun. consi. 1. nume. 128. lib. 1. & Craue. consi. 3. nu. 23. & consil. 5. nume. 14. ita
9 † interpretationem Iuri Communi magis consentaneam probabit. l. si stipulatus. de vsuris. & respondit
10 Brunus consi. 35. n. 10. sic & † interpretationem recipiet, quæ verisimilis magis est. Craue. consilio 135. num. 33. & quæ iustior sit ex multis scripturæ sensib. Craue. consil. 70. numero 14. Sic etiam eam approba-
11 bit, † quam iam consuetudo recipit. Decius consilio

Universidad de Deusto
Biblioteca

441.num.13. qui respondit, consuetudinem omnem dispositionem interpretari. nec consuetudo hæc necessariò esse debet præscripta, sola enim obseruantia sufficit. Castren. consilio 347. Quia circa donationē. colum. vltim. libro primo. Soc. Sen. consilio 111. col. vltim. versicul. sed certè possumus. libro primo. Decius consilio 156. colum. vlti. Craue. consilio 201. nu. 12. & consilio 294. colum. 14. versicu. vigesimoprimo.

12 Obseruabit & illud Iudex prudens, vt eam recipiat † interpretationem quæ casum magis necessarium comprehendit. l. in his. §. sed & si fortè. ff. de solut. & respondit Craue. consilio 135. nume. trigesimoquarto. & consilio 149. numero 12. & consilio 272. nume. 4.

13 Illam etiam † interpretationem obseruabit magis Iudex, qua vtrique partium consultū, satisfactumq; fit. l. adoptiuus. §. 1. de ritu nup. Bald. l. bonorum. q. 3. C. qui adm. quem secutus est Craue. consilio 201. numero 16. & consilio 301. numero 4. qui & illud respō-

14 dit, † interpretationem vtrique conuenientem obseruandam esse. Confirmatur, quia illa recipi magis

15 debet † interpretatio, qua contrahentium alter dānum non patiatur. l. 3. §. primo. ff. de arbit. latè Craue. consilio 245. numero nono. consilio 269. numero 5. & ideo respondit idem Craue. consilio 91. numero 11.

16 illam esse sumendam † interpretationem, per quam vna partium decepta esset. Illud etiam obseruabit, vt eam admittat interpretationem, quæ minus præiudicialis est. l. 3. ff. de suspect. tuto. Craue consilio 33.

17 numero 24. Hinc dicimus, † interpretationem illā esse recipiendam, qua culpa excluditur. ita Craue. consilio 151. numero 18. Sic & illa recipitur, qua fraus excluditur. Decius consilio 278. colum. vltim. & quæ iniquitatem non contineat. Craue. consilio 186. numero decimoquarto. Illud etiam obseruabit Iudex,

18 vt † interpretationem à proximis, non autem à remotis deducat. quoniam quæ à remotis deducitur, quauis minima contraria coniectura tollitur. ita Socin. Iun. consilio 128. nume. 69. libro primo. Illud pariter est omninò obseruandum ita esse faciendam

19 † interpretationem, ne actus, vel dispositio sit elusoria. l. si quādo. in princip. de leg. 1. Craue. consilio 25. numero septimo. consilio 135. nume. 25. & consil. 175.

20 num. 3. & sic † interpretatio illa magis recipitur, quę fit ex arbitrio boni viri. Craue. consilio 135. nume. 39.

21 Præterea illa † interpretatio magis recipitur, per quam legum correctionem euitamus. l. præcipimus, cum similibus de appell. si tamen correctio sit illa qua ad Ius Commune reuertimur. iuxta. l. si vnus. §. pactus. vbi gloss. & latè Ias. numero quinto. ff. de

22 pactis, fauorabilior est. Illa deinde † interpretatio cæteris præualere debet per quam actus sustinetur. l. quoties. de reb. dub. l. quoties. de reg. iuris. Decius in capit. quoniam Abbas. numero decimosexto. de offic. deleg. & in l. si donatione. numero 12. C. de colla. latè Cephalus consilio 223. numero 5. lib. 2. cæteros sciens prætereo. Illud tandem Iudex obseruabit,

23 vt eam admittat † interpretationem qua pugnantia ad concordiam reducuntur: ita omnes in l. vbi repugnantia. de regulis iuris. & in c. inter dilectos. de fide instrum. Non prosequor vlterius, nam alia permulta studioso & diligenti occurrent. Illud etiā prætereundum non esse duxi, quòd quando agitur de sola vocabuli interpretatione & significatione, nullum dari in eo Iudicis arbitrium: si quidem tunc sola iuris dispositio spectatur. ita intelligo atque declaro Baldum in cap. postremò. de appella. quem secuti sunt Felyn. in c. nonnulli. §. sunt & alij. numero 60. de rescrip. & Catelianus Cotta in suis memor. in verbo, Iudicis arbitrium Mantua in c. vltim. numero 17. in fin. de consuet. quamquam idem Mantua in d. §. sunt & alij. versi. sed aduertendum, dubitauerit, imò Baldi doctrinam iure non probari senserit. Ego opinor satis iure probari, quoniam si vocabuli significatio à iure scripto sumitur, Ius est certum, ergo cessat Iudicis arbitrium: quemadmodū superiore libro explicauimus. solùm enim Iudicis arbitrio relinquuntur, quæ facti sunt, & quæ verè ignorantur.

SVMMARIVM.

1 *Vasallo cui concessa est in regno subinfeudandi facultas subuasallum non sibi, sed Regi acquirit.*
2 *Marini Frecciæ opinio reiecta.*
3 *Correctio legis, qua ad Ius antiquum reuertimur, fauorabilis.*
4 *Interpretatio, quæ minus lædit Ius recipienda est.*
5 *Dominus directus feudum sui Vasalli subinfeudare non potest.*
6 *Vasallus feudum suum potest subinfeudare.*
7 *Actus quando tribuat auctoritatem præstandi.*
8 *L. 2. §. omnia. C. de vet. iure enuclea. declaratur.*
9 *Electus dicitur non ab eligente, sed à mandante eligi.*
10 *Vasallus subinfeudatus ex coniecturis dicitur Regis concedentis auctoritatem subinfeudandi.*
11 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando ex coniecturis Vasallus subinfeudans efficiat subuasallum esse Regis concedentis auctoritatem subinfeudandi.*
12 *Vasallo subinfeudanti si deinde Rex assentiat, Regi subuasallus non acquiritur.*

CASVS CC.

VASALLO SI IN REGNO NEAPOLITANO SUBFEUDUM CONCEDITUR, AN REGIS, VEL POTIUS VASALLI SUBINFEUDANTIS VASALLUS EFFICIATUR? MARINI FRECCIÆ ERUDITI IURISCONSULTI OPINIO CONFUTATA.

POSTEAQVAM superiore casu diximus de Iudicis arbitrio, quod versatur in interpretatiōe, vel dispositionis ambiguæ, vel verborum, quæ diuersas interdum significationes habent: è re fore existimaui huc adferre illam disceptationem, quam Marinus Freccia eruditus Iurisc̄ōsul. in Commentarijs feudorum, libro primo. sub Rubric. De origine Baronum. cap. vidimus. num. 46. recenset. quo loci. nu. 54. aliqua Iudicis arbitrio tribuit. Iuris quæstio hæc est. Quando in Regno Rex derogando constitutioni Regni subinfeudationē pro-

1 hibentis, concedit suo † Vasallo facultatem subinfeudandi, an concessio hæc interpretanda sit, quòd is secundus Vasallus sit Vasallus subinfeudantis, vel ipsius Regis? is Marinus præcitato loco numero 46. in ea opinione fuit, hunc esse Vasallum Regis. Ego aliquā-

2 do interrogatus † contrarium respondi. Nam concessione illa abrogatur Regni constitutio, & ad Ius

3 Commune reuersum est, id quod † fauorabile est. l. si vnus. §. pactus. vbi Ias. numero 6. de pactis. sensit in specie Isernia in capitul. 1. in princip. de feudo non hab. propr. nat. feud. & si fauorabile est, est etiam latè interpretationis: quicquid Marinus censuerit. Quod ea ratione confirmatur: quoniam in dubio est recipienda illa † interpretatio, quæ iuris dispositionem

4 minus lædit, vt superiore casu diximus: sed in casu nostro illa interpretatio, qua dicimus subuasallum hunc effici Vasallum subinfeudantis, & non Regis, minus

lædit Ius. quod vel ex eo probatur: nam, si Regis licentia intelligeretur, quòd nomine Regis subinfeudaretur, duo induceret: primò abrogaret Regni constitutionem, qua absolutè subinfeudatio prohibetur, secundò tolleret Ius Commune, quo con-

5 cessa non est facultas † Regi disponendi de rebus sui Vasalli, atque ita concedendi alteri feudum. capit. 2. de feud. dato in vicem leg. comm. vbi omnes. & Aflict. decis. 292. & tamen, si intelligimus solùm Vasallo concessisse, vt suo nomine subinfeudet, redigit eā

6 facultatem ad Ius Commune: quo quidem iure permissum est † Vasallo subinfeudare. capitul. primo. §. 1. qual. olim feud. alie. poter. Curt. Iun. tract. feudo. 4. parte num. 83. quo etiam iure dicimus subuasallū nō esse Vasallum Domini directi & mediati, sed vtilis & immediati. Curt. Iun. loco iam citato numero 89. & consilio secundo. num. 1. Neuiz consil. 61. num. 12. & Soc. Iun. consil. 126. nu. 4. lib. 3. Nec nostræ huic sententiæ aduersantur auctoritates Iserniæ, & rationes, quibus Marinus suam illam opinionē tuetur. Si quidem ab eo citatus Isernia non his in terminis, sed lō-

7 gè diuersis loquitur. rationes verò suæ eò spectant, quòd tunc † actus tribuit auctoritatem præstanti,

8 quando ab eo omnis potestas pendet. iuxt. † leg. 2. §. omnia. C. de ver. iure enuclea. quam Marinus citat. & quam ita intellexit Decius in l. more. num. 28. de iurisd. omn. iud. sed in casu nostro diuersum est, quia Rex ipse subinfeudare non potest. Cùm tamen Vasallus posit, illa ergo subinfeudatio à Vasallo, & non à Rege procedit. ita possumus satisfacere. l. si pignori. in fin. ff. fam. ercis. l. de accessionibus. §. vlti. ff. de diuers. & temp. præscrip. quę verè loquuntur cùm actus fit auctoritate illius, qui faciendi potestatem habet: & qua quidem potestate caret ipsemet faciens. vt &

9 in eo, qui mandante testatore eligit: nam is † electus dicitur à testatore mandante, non ab eligente, qui exequitur. l. vnum ex familia. §. si de falcidia. de leg. 3. quam ita declarant Decius consilio 251. colum. secunda, consilio 287. num. 2. Craue. consi. 122. num. 3. & consil. 144. nu. 1. 4. & Tiraq. de retractu consang. §. 11. glo. 6. nu. 15. Cætera, quæ fusius aliquando in eo responso adferebam, vt breuitati consulam, prætermitto.

Probata tamen Marini opinione declaratur secūdum eundem Marinum loco iam citato nu. 54. versic. Hæc autem perstringerem. vt locum sibi non vendi-

10 cet, cùm † ex coniecturis constaret, ita esse concessam subinfeudandi facultatem, vt is subuasallus sit subinfeudantis, & non Regis Vasallus. quæ quidem con-

11 iecturæ multæ sunt, inquit Marinus, & à † Iudicis arbitrio pendent. Prima quarum est, quæ desumitur à vicinitate scripturæ. l. si seruus plurium. §. vltim. de leg. 1. Secunda ex Regis consuetudine. arg. l. vel vniuersorum. ff. de pign. actio. Tertia ex Regionis, & loci consuetudine. argumento eorum, quæ scribit Iser. in ca. primo. §. præterea. Quarta ex immenso collato beneficio ipsi Regi. arg. l. si pater. ff. de dona. Quinta ex gratitate personæ cui feudū concessum est. arg. l. plenum. §. equitij, de vsu hab. Sexta cùm res ita in feudum concedi consueuit. arg. l. excepto. C. locati in his etenim dijudicandis verè Iudicis arbitrium versatur: quando quidem coniecturæ omnes ab illius potestate vt plurimùm pendent: vt suis locis diximus. Declarat secundò Marinus loco iam relato. nu.

55. non procedere etiam eo casu, cùm Rex ab initio

12 feudum sine hac potestate † subinfeudandi cōcessisset, & deinde Vasallus subinfeudasset: illiq; subinfeudationi Rex postmodum assensisset. nam tunc, inquit Marinus, non est is Vasallus Regis, sed subinfeudantis. Hæc ad secundam horum casuum Centuriam.

FINIS CENTVRIÆ SECVNDÆ.

IACO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IACOBI MENOCHII IV-RISCONSVLTI EXCEL-LENTISSIMI,

DE ARBITRARIIS IVDICVM.

Liber Secundus.

CENTVRIA TERTIA.

SVMMARIVM.

1 Rescriptorum genera, gratiæ & iustitiæ, & quæ illa sint.
2 Rescripta gratiæ facilius irritari, quàm rescripta iustitiæ.
3 Rescripta iustitiæ ob surreptionis vitium vitiari solum ope exceptionis.
4 Baldus in l. vltim. num. 4. in fi. C. senten. rescin. non posse declaratur.
5 Rescripta iustitiæ facilius concedi, quàm rescripta gratiæ.
6 Rescripta gratiæ odiosa esse.
7 Rescripta gratiæ maioris esse præiudicij, quàm rescripta iustitiæ.
8 Rescripta iustitiæ obligationem non minuere.
9 Obreptionem à surreptione ex communi opinione differre.
10 Surreptionem ab obreptione non differre ex veriori sententia.
11 l. Sed si hac. §. patronum. ff. de in Ius vocan. declaratur.
12 l. Si fideiussor. §. si cum. ff. mand. sensus & intellectus.
13 l. 1. C. si nuptiæ ex rescript. peta. intellectus, reiecta Berosij interpretatione.
14 Verbum obripio, à verbo surripio, non differre.
15 Obripere, est latenter rapere.
16 Rescripta gratiæ ita vitiat obreptio, vt surreptio.
17 Surreptionem ipso iure vitiare rescripta gratiæ, vt vitiat obreptio.
18 Alexand. consilium 60. in fin. libro secundo. confutatur.
19 Baldus consilio 252. lib. 1. declaratus.
20 Surreptionem ita vitiare ipso iure rescripta iustitiæ, vt vitiat obreptio.
21 Falsum exprimere plus esse, quàm verum supprimere.
22 Surreptio circa causam finalem, & impulsiuam commissa quando vitiet.
23 Iudicis arbitrio relinqui, quãdo surreptio circa causam impulsiuam commissa vitiet.
24 Surreptionem vitiare rescripta, cùm suppressa talia sunt, quæ mouere poterant Principem ad non concedendum, vel difficilius concedendum.
25 Iudicis arbitrio relinquuntur qualitates narrandæ in precibus, ne rescriptum surreptitium reddatur.
26 Rescripta cum impetrantur solum illæ qualitates narrandæ sunt quæ in iure expressæ sunt.
27 Authoris noua distinctio, quæ qualitates in rescriptorum interpretatione narrandæ sint, ne surreptitia reddantur.
28 Iudicis arbitrium non versari in determinatis à consuetudine.
29 Glossa Clemen. 1. in verbo alteri, de præbend. declaratur.
30 Iudicis arbitrium esse, an qualitas non expressa in precibus mouere potuerit Principem ad non concedendum.
31 Praxis obijciendi atque probandi rescripta surreptitia esse.
32 Rescripta gratiæ, ex quibus suppressis qualitatibus surreptitia reddantur.
33 Beneficium impetrans narare debet se esse Clericum.
34 Impetrans beneficium narrare debet suæ natiuitatis qualitatem.
35 Illegitimè natos, ad ordines sacros promoueri non posse.
36 Alciati lapsus, libro decimo. Parerg. iuris, capitul. octauo.
37 Beneficium impetrans narrare debet crimen, in quo se inuolutum reperit.
38 Excommunicatus remotus à beneficio impetrare beneficium non potest, non expressa illa remotione.
39 Beneficium impetrans narrare debet plures dispensationes a se impetratas.
40 Beneficium impetrans narrare debet suam dignitatem.
41 Beneficium impetrans narrare debet aliud beneficium quod iam obtinet.
42 Etiam si tenue est.
43 Etiam si re ipsa beneficium primum consecutus non est.
44 Etiam si primo spoliatus fuit.
45 Etiam si primum ipse impetrans per vim occupauit.
46 Etiam si primum beneficium manuale est.
47 Etiam si primo renuntianit, & renunciatio à superiore acceptata non fuit.
48 Etiam cùm primo renuntiare promisit.
49 Etiam si ordinatus est ad titulum Ecclesiæ alterius.
50 Etiam si est Canonicus cum præbenda in alterius Ecclesia.
51 Etiam si pensionem obtinet.
52 Beneficium impetrans tacès primum beneficium, quod sibi collatum ignorat, surripere secundum impetratum non dicitur. & ibi declaratur.
53 Cap. gratia, de rescrip. in 6. declaratur.
54 L. qui cum alio. de reg. iur. declaratur.
55 Beneficium impetrans, præstimonij quod obtinet, mentionem an facere teneatur.
56 Præstimonium quid sit. & vnde dictum.
57 Præstimonia duplicis generis.
58 Præstimonium aliquando in titulum dari.
59 Geminia. consilium 89. & Oldrad. consiliũ 81. declarãtur.
60 Beneficium impetrans narrare non debet fructus alta-

ris pro suo labore sibi ab Episcopo collatos.
61 Beneficium curatum impetrans curæ mentionem facere debet.
62 Beneficij appellatione curatum non venire.
63 Beneficium esse curatum narrare debet impetrans, & si illi per Vicarium seruire potest.
64 Beneficium impetrans narrare debet esse curatum, nec prodest concessio motu proprio facta.
65 Beneficium Plebaniam habere narrare sufficit, & si curam animarum habeat.
66 Ecclesiam collegiatam sufficit narrare, & si curã animarum obtineat.
67 Beneficium curatum Episcopatui, vel Archidiaconatui annexum impetrans, sufficit si narret beneficium principale.
68 Beneficium curatum accidentaliter obtinens, non tenetur illud narrare in impetratione secundi.
69 Natura & non accidens spectari solet.
70 Beneficium impetrans coram ordinario, necesse non habet exprimere omnes illius qualitates.
71 Beneficium iurispatronatus impetrans illius qualitatem narrare omninò debet. & ibidem declaratur.
72 Beneficium Cathedralis Ecclesiæ impetrans qualitatẽ situationis narrare debet.
73 Beneficium residentiæ impetrans illã qualitatem narrare debet,
74 Qualitas quæ inest sui natura in beneficio, narranda non est in illius impetratione.
75 Ripæ consideratio in cap. ad aures. num. 21. in fin. de rescript. exposa.
76 Beneficium residentiæ motu proprio collatum tenet, etiam qualitate illa non narrata.
77 Valorem beneficij narrandũ esse in illius impetratione.
78 Valorem non esse exprimendum in collatione beneficij motu proprio facta.
79 Motus proprius quid sit, egregiè declaratur.
80 Motum proprium non firmare gratiam concessam contra concedentis voluntatem.
81 Clausulam motus proprij, tollere vitium surreptionis.
82 Clausulam motus proprij, vitium inhabilitatis non auferre.
83 Clausulam motus proprij, non operari ad tollendum vitium falsæ narrationis valoris.
84 Beneficium esse electiuum narrare debet illud impetrans.
85 Beneficiũ esse cum commẽda narrare debet impetrans.
86 Beneficium esse regulare narrare debet Clericus secularis illud impetrans.
87 Beneficium singulare esse, narrare debet regularis illud impetrans.
88 Beneficiũ esse hospitale, debet narrare illud impetrans.
89 Clausulam motus proprij, nihil operari, vt beneficium cum hospitale concessum censeatur nulla hospitalis facta mentione.
90 Beneficium cum hospitale si spectat ad collationẽ Prælati regularis, in impetratione non est necesse dicere esse hospitale.
91 Beneficium alteri annexum impetrans illius qualitatis mentionem facere debet.
92 Clausulam motus proprij, nihil operari vt beneficium alteri annexum collatũ censeatur, annexionis mentione non facta.
93 Beneficium alteri annexum accessoriè impetrans sufficit. si narret beneficium principale.
94 Beneficium quod est in collatione ordinarij vnicum impetrans: illius qualitatis mentionem facere debet. & ibidem declaratur.
95 Beneficium monocolum quod.
96 Mandatum de prouidendo, de quo beneficio intelligatur, an de eo, cuius collatio solius ordinarij est.
97 Rota decis. 40. de rescrip. in antiquis, declaratur.
98 Capituli mandato, de præbendis in 6. sensus & declaratio.
99 Beneficium impetrans qualitatem vacationis narrare debet.
100 Vacationis nullo modo expresso, omnis vacandi modus continetur.
101 Rescriptum gratiæ si neutri, impetrans, qualitatem vacationis omninò narrare debet.
102 Electio cùm cõfirmari requiritur, vacationis modus exprimendus est.
103 Vacationis modo vno expresso, alter non continetur.
104 Vacationis modum ex communi voce & fama narrare sufficit.
105 Vacationis modo vno expresso, alter continetur ex mente ipsius impetrantis.
106 Vacationis modum vnum in gratijs expectatiuis narrare sufficit.
107 Vacationis modũ exprimere sufficit, cum clausula, quouis modo vacet.
108 Vacationis modo vno narrato, alter continetur in non odiosis.
109 Vacationis modo vno expresso, alter continetur, cùm iam diu beneficium vacauit.
110 Beneficium impetrans narrare debet per cuius obitum vacat.
111 Beneficium per obitum familiaris Cardinalis vacans, impetrans qualitatem illam narrare debet.
112 Familiariũ Cardinalis beneficia impetrabilia non sunt, sed Pontifici reseruata.
113 Familiaris beneficium esse dicitur reseruatum, & si is mortis suæ tempore familiaris esse desierit.
114 Familiaritate cessante, non tamen cessat reseruatio.
115 Familiari remoto sua culpa, beneficium non definit esse reseruatum.
116 Familiaris beneficium reseruatum dicitur, & si officiũ & administrationem adhuc ingressus is non sit.
117 Familiaris beneficium dicitur & illud, quando is etiam suæ mortis tempore administrationem non est ingressus.
118 Familiaris beneficium etiam illud esse dicitur, cùm is per mortem sui domini desijt esse familiaris.
119 Familiaris Cardinalis & is dicitur, qui extra domum Cardinalis portionem suorum alimentorum consequitur.
120 Beneficium subfamiliaris reseruatum etiam dicitur.
121 Beneficium familiari ignoranti & absenti collatum, reseruatum etiam dicitur.
122 Vacationis modo expresso ex vna persona, non venit ex persona alterius, etiam ob clausulam, quouis modo.
123 Beneficium impetrans quod fuit familiaris Papæ, & deinde Cardinalis, sufficit si narret illum fuisse familiarem Papæ.
124 Beneficium quod notoriè fuit familiaris Cardinalis, impetrans, non habet necesse narrare familiaritatis qualitatem.
125 Beneficium per resignationem impetrans necesse non habet exprimere resignantem esse familiarem Cardinalis.
126 Familiaris solo priuilegio non efficit, vt sua beneficia sint reseruata.
127 Familiaris qui non seruit, non fecit suum beneficium esse reseruatum.
128 Beneficium affectum impetrans illius qualitatis mentionem facere debet.
129 Beneficium vitio intrusionis affectum, impetrans illud vitium narrare debet.
130 Clausulam motus proprij, vitiũ intrusionis non tollere.
131 Beneficium litigiosum impetrans, illud vitium narrare debet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

132 *Socini Senioris & Cassiodori doctrinæ declaratæ.*
133 *Vnio beneficij in illius impetratione narranda est, & ibidem de vnione plura remissiuè.*
134 *Beneficium impetrans, quando nomen Sancti exprimere debeat.*
135 *Canonicatum impetrans narrare debet nomen Canonici, per cuius personam vacat.*
136 *Beneficium impetrans narrare debet statutum iuratum illius Ecclesiæ, si extat.* 1
137 *Statuto iurato derogatum non censetur simpliciter, sed cum clausula non obstante.*
138 *Beneficium impetrans narrare debet ius, quod alteri in eo competit.*
139 *Beneficium impetrans narrare debet coloratam possessionem, quam in eo alter obtinet.*
140 *Clausula vocatis vocandis, vel illa, dummodo non sit alteri ius quæsitum, tollit surreptionem, quæ causari potuit ex iure, vel possessione alterius non narrata in impetratione beneficij.*
141 *Clausulæ, amoto quolibet illicito detentore, effectus.*
142 *Clausulam motu proprio, supplere defectum narrationis iuris alterius, vel possessionis in beneficij impetratione.* 5
143 *Clausulæ, non obstante collatione alteri facta, effectus.*
144 *Coloratam possessionem alterius narrare non est necesse cum vitiosa illa omninò est.*
145 *Error nominis possessoris impetrationem beneficij surreptitiam non reddit.*
146 *Beneficium expectatiuum habens, non habet necesse ius alterius narrare.*
147 *Beneficium impetrans alterius detentionem narrare debet.*
148 *Lis & processus pendens narrandus est in impetratione beneficij.*
149 *Beneficium impetrans narrare debet ius alterius ei ex sola electione quæsitum.*
150 *Beneficium ab ordinario impetrans, qualitates beneficij narrare necesse non habet.* 4
151 *Valor beneficij coram Ordinario conferente non narratur.*
152 *Ordinario collatori non est necesse narrare coloratam alterius possessionem.*
153 *Item nec cætera ei verisimiliter cognita.*
154 *Ordinarius præsumitur scire qualitates beneficiorum suæ Diœcesis.* 5
155 *Ordinarium censeri prouidere motu proprio, Pontificem verò ad preces.*
156 *Ordinarij collationem non vitiari, nisi ex qualitatibus claro iure expressis.*
157 *Dispensationes strictissimè interpretari.*
158 *Dispensationes ad plura beneficia quando subreptitiæ.*
159 *Vnio quando subreptitia dicatur.*
160 *Vnio surreptitia an ipso iure vitietur.*

Casvs cci.

ENARRATIO AMPLISSIMA, ET non parùm accurata, quę sint illę qualitates, quibus non expressis rescripta gratiæ surreptitia redduntur. Et inibi de differentijs rescripti gratiæ, & iustitiæ: Et quid sit surreptio, & an ab obreptione differat.

PVBLICÈ aliquando benevolis ac studiosis meis auditoribus enarraui per utilem in iudicijs tractatum, De rescriptis. & dum aliqua Iudici arbitraria adnotassem, ad communem omnium vtilitatem, quam præ cæteris omnibus diligo, huc adferre volui. Verum quò facilius, quæ dicturus sum, intelligantur, sciendum est primò duo esse † rescripti genera: vnum iustitiæ, hoc est, ad lites: alterum gratiæ, id est, ad beneficia, & his similia. Rescripti iustitiæ meminit text. in l. & si legibus. C. si contra ius vel vtil. publ. vbi Bart. & cæteri. ca. pastoralis. cap. scisitatus. & capit. super literis. de rescript. Rescripti gratiæ meminit text. cap. gratia. de rescrip. in 6. & Clem. gratiæ, eo. Hanc diuisionem egregiè post cæteros fecit Rebuffus in praxi beneficiorum in titulo, De diuisione rescriptorũ. & vt in multis conueniunt, ita etiam in multis differunt, vt permultas differentias recenset Rebuffus d. Praxi, titulo, De differentijs inter rescripta gratiæ & iustitiæ. Illa vna solùm nunc annotanda est, † rescripta gratiæ facilius irritari, quàm iustitiæ. nam rescripta gratiæ ob vitiũ obreptionis, imò & surreptionis ipso iure vitiantur: ita latè multorum auctoritatibus affirmarunt Soci. Sen. cons. 13. col. 3. lib. 1. cons. 164. colum. 2. cons. 169. in prin. lib. 1, sed clarius & latius Fel. in c. ad audientiã, il 2. nu. 22. de rescrip. Soc. Iun. cons. 77. nu. 83. 84. lib. 1. & Crauet. cons. 68. nu. 2. & Paris. cons. 31. nu. 22. lib. 1. Rescripta † verò iustitiæ ob vitium surreptionis, imò & obreptionis non ipso iure, sed ope exceptionis irritantur: ita scriptum reliquerunt Ias. l. præscriptione. nu. 3. C. si contra ius vel vtil. publ. Paris. cons. 51. num. 27. lib. 4. & Vantius tract. nullitatum. tit. De nullitate ex defectu iurisdi. delega. num. 60. qui alios plures huius opinionis recensent. Quanquam Iason sibi parùm constans. cons. 2. nu. 1. lib. 1. dissentire videatur, dum respondit, etiam hoc in casu esse rescriptũ ipso iure nullum, & malè. quandoquidem † Baldus in l. vlt. num. 4. in fine. C. sentent. rescindi non posse, qui à Iasone citatur, non in rescripto iustitiæ, sed gratiæ loquitur. ita etiam loquitur Baldus in l. quæ ex relationibus. num. 1. C. de legibus. ac alijs in locis à Iasone relatis. rationes differentiæ attulit Cardina. in Clem. 1. quæst. 12. de præben. Extat & illa differentia, † rescripta iustitię facilius & verius præsumi concessa, quàm rescripta gratiæ. ita Gemin. cap. si cui nulla. col. 1. de præben. in 6. & cons. 65. col. 6. vers. in contrarium videtur. Gomes. in Rubr. de rescriptis in 6. nu. 16. & idem Gomes. super regula Cancellariæ, De annali possessore. q. 10. in fine. idem docuit Ripa in Rub. De rescriptis extra. nu. 17. vtriusq; differentiæ rationes adferri solent.

6 Prima est, quia rescripta † gratiæ odiosa sunt potius ob vitiũ ambitionis, quàm illa iustitiæ. c. quamuis. de præben. in 6. quam rationem confiderauit Decius in c. super literis. nu. 5. de rescript.

7 Secunda ratio est, quia † rescripta gratiæ maioris præiudicij sunt, quàm illa iustitiæ. Bal. in l. 1. C. de diuer. rescrip. Decius in Rubri. extra eo. num 1. & d. cã super literis. nu. 5. Craue. cons. 46. nu. 12. cons. 56. nu. 14. & cons. 75. num. 16.

8 Tertiam rationem † confiderauit Gemin. in d. c. quamuis. & Rebuff. in Praxi beneficio. titulo, Differentiæ inter rescripta gratiæ & iustitiæ. nu. 34. quia literæ iustitiæ non minuunt obligationem, cùm Ecclesia illa antea esset obligata ex iuris dispositione: vt de per literas illas non debet minui obligatio, secùs autem est in literis gratiosis.

Sciendũ est etiam secundò ex recepta magis Do-
9 ctorũ opinione duo hæc nomina verbalia, † obreptio & surre-

& surreptio, differre. obreptionem illam esse autumant, quæ per falsi narrationem committitur: surreptionem verò quæ per veri taciturnitatẽ, vel confusam ac perplexam veri narrationem fit. ita Abbas in cap. cùm dilecta. numer. 15. de rescriptis. communemq; hanc esse opinionem testatur Beroius in capi. super literis. lect. prima. num. 1. in fine. & lect. 2. nu. 1. quibus accedunt Baldus cons. 252. Quærulæ preces. colum. 2. lib. 1. Gemin. cons. 128. in fine. Alex. cons. 60. in fin. lib. 2. & Ruinus cons. 28. num. 8. lib. 1. qui vno ore affirmarũt, maiorem esse obreptionis vim quàm surreptionis. nec dissentiunt Soc. Sen. cons. 264. col. 2. lib. 2. & cons. 59. col. 4. lib. 3. Brun. cons. 15. num. 14. & Crauet. cons. 12. num. 18. & cons. 68. num. 3. & cons. 79. nu. 2. quo loci respondit, surreptionem causari à generali inimis narratione: atq; ita in nominis significatione differentiam constituunt. quin? & in vi ac potestate: quandoquidem, aiunt isti, obreptio ipso iure impetratum rescriptum vitiat, surreptio verò exceptionis ope. quod clarius responderunt Gozad. cons. 26. num. 21. Neuiz. inter consilia Bruni, cons. 12. num. 17. Capicius decis. 32. num. 12. & Crauet. consil. 7. numero 11. d. consil. 68. nume. 5. & consil. 296. colum. 4.

Ego verò (quanquam magna sit horum interpretum auctoritas, in iudicijs præsertim, à quibus dissentire causarum Patroni nephas esse opinantur)
80 differentiam hanc † iure minimè probari contendo. & inter se duo hæc nomina verbalia non differre mecum sentiunt Decius in d. c. super literis. primo not. de rescript. qui eiusdem sententiæ Cardinalem refert. idem docuit Ias. in l. præscriptione. num. 1. C. si contra ius. vel vtil. publ. qui scripsit his nominibus antiquos & nouos iureconsultos abuti. Ruinus cons. 73. num. 15. lib. 3. Io. de Turre cremata in c. dicenti. 25. q. 2. & si rectè perpendatur, non aliter sensit glo. in l. sed si hac. §. patronum. in verbo, obreptionem. ff. de in ius voc. dum exponit, obreptionem esse mendacium in fraudem tacendi. idem sensit Soc. Iun. cons. 77. num. 86. lib. 1. & latius Rebuffus in Commentarijs ad Regias constitutiones Tomo secundo, titulo, De rescriptis, in præfatione. num. 125. idem docuit Bald. in l. 1. C. si nuptiæ ex rescripto peta. hanc nostram Cardinalis & aliorum sententiam, præter cæteros, quos videre hactenus contigit, probari credo
81 † in d. l. sed si hac. §. patronum. ff. de in ius vocan. Patronum autem (inquit Vlpianus) accipimus, etiam si capite minutus sit, vel si libertus capite minutus sit, dum arrogaretur per obreptionem: cùm enim hoc ipso quòd arrogatur, celat conditionem suã, non id actum videtur, vt fieret ingenuus. ecce obreptionem appellat, cùm quis celat cõditionem suam. idem
82 probat text. † l. si fideiussor. §. si cum. ff. mand. dum inquit idẽ Vlpianus: Debuit debitor notũ facere fideiussori, iam se soluisse, ne fortè creditor obrepat, & ignorantiam eius circumueniat, & excutiat ei summam, in qua fideiusit. Obripere hoc loco sumitur pro petitione, quam facit creditor fideiussori, in qua creditor subticet se à debitore solutionem consecutum fuisse: vt eam iterum à fideiussore consequatur.
83 idem probat † l. 1. C. si nuptiæ. ex rescript. peta. nam posteaquã in principio obreptionẽ appellat confictũ illum consensum, quem impetrans nuptias se à puella falsò habere asseuerat, deinde in §. 1. surreptionẽ appellat: vt hinc intelligamus etiam surreptionẽ appellari, cùm falsum narratur. Nec placent considerationes Beroij in d. c. super literis. 2. lect. nu. 2. dum inquit, surreptionem accipi in genere & in specie, vt adoptio, & cognatio: & ob id ita in vtroque significatu sumi, in d. l. 1. C. si nup. nam hoc iure de surreptione non probatur, vt probatur de adoptione & cognatione. Non etiam verum est quod inquit Bero. ind. l. 1. verbũ obripio, referri ad eum, qui mendacio expresso aliquid consequitur: verbũ verò furripio, ad eum qui tacet. quoniam iam diximus in d. §. 1. exponi atq; declarari consensum confictum surreptionem causare. Nulla etiam apud bonos auctores sit differentia inter obreptionem & surreptionem, cùm verba ob-
14 ripio † & furripio, à quibus hæc descendunt, idem significent. id quod locis permultis Ciceronis, Plinij & aliorum scriptũ reliquit Guliel. Budæus in annot. Pandect. ad l. si quis obrepsit. ff. ad l. Corn. de falsis. vt
15 enim † obripere est latenter rapere, ita & furripere. Cic. offic. 3. in vita sibi quemq; petere quod pertineat ad vsum, non iniquũ est, alteri furripere ius non est. idem in oratione pro domo sua. Gn. Pompeium quẽ omnium iudicio longè Principem esse ciuitatis videbat, diutius furori suo veniam daturum nõ arbitrabatur, qui ex eius custodia per insidias Regis amici filium hostem captiuum furripuisset. Plautus in asin. act. 13. Surripiam in delicijs pallam, quam habet. id est latenter rapiam, hinc dicimus surreptitiũ quod clam factum est, & surreptum. Plautus in asin. act. 4. Inter nos amore vtimur semper surreptitio. Non etiã quò ad effectum irritandi rescripta & concessiones opinor obreptionem à surreptione differre. nam in be-
16 neficialibus atque ita in † rescriptis gratiæ ita vitiat surreptio, vt obreptio. quod probat tex. vbi omnes in cap. si motu proprio, de præben. in 6. Gemi. cons. 120. Quia in facto. col. 1. & idem probat de omnibus gratijs Abbas in c. quia circa. nu. 5. de consang. & aff. qui
17 ex c. ad audientiam. il 2. de rescript. docuit, † surreptionem vitiare ipso iure gratiam, vt obreptionem. idem censuit Tiraq. tract. de pœnis legum, causa 44. nu. 41. idem sensit ipse Abbas in gratia dispositionis super matrimonio. ita in gratia dispensationis concessæ religioso, vt testari possit, respondit Socin. Sen. cons. 13. col. 2. vers. secundò principaliter. lib. 1. idem respondit Gozad. cons. 26. nu. 21. in gratia dispensationis, seu legitimationis ad feuda. idem in cæteris priuilegijs affirmauit Rebuffus in praxi beneficiorũ titulo Differentiæ inter rescripta gratiæ & iustitiæ. num. 2. & in Commentarijs ad constitutiones Regias Tomo 2. titulo, de rescriptis, in præfatione. nu. 128.
18 Quibus infertur malè sensisse † Alex. cons. 60. in fine. lib. 2. dum respondit in legitimationis priuilegio obreptionem, hoc est, falsitatis narrationem plus operari ipsa taciturnitate veritatis. hoc ex relatis minimè verum esse intelligimus. ita etiam malè respondit
19 † Baldus cons. 252. Quærulæ. lib. 1. respondit ille surreptionem & obreptionem vitiare ipso iure dispensationem & gratiam, qua laudo iam prolato contraueniri posset, rectè hactenus. Deinde subijcit in hæc verba: imò deterius est edere vitiosè quàm nullo modo edere. l. vbi exigitur, secundo respon. ff. de edend. sentiens eo etiam in casu, plus esse falsum narrare, quàm verum tacere. in hoc quòad suos terminos malè sentit Baldus, quanquã & hoc ex abundanti eo loci dixerit, cùm prius affirmauerit parem esse virtutem. Intelligimus pariter non esse tutum quod respondit Crauet. consil. 7. num. 11. dum auctoritate Alex. d. consil. 60. in fine. lib. 1. suffultus, affirmauit in dispensatione à periurio plus operari obreptionem quàm surreptionem. idem Craue. cons. 68. nu. 5. dum respondit in rescripto gratiæ beneficij. idem Crauet. cons. 296. col. 4. vers. considero. qui pariter in gratia beneficiali respondit: nam verè ex relatis intelligimus parem esse virtutem.
20 In rescripto † verò iustitiæ atq; ita ad lites credo pariter esse parem virtutem surreptionis & obre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptionis. nam vtroq; casu rescriptum hoc ope exceptionis tantùm (vt iam diximus) irritatur. quod parit virtus, probat. l. præscriptione. C. si contra ius vel vtil. publ. & d. c. super literis, de rescrip. Non inficior tamen, quin quòad alios terminos, ac alium effectũ, quàm irritandi rescriptum, plus sit vitium expressio-
21 nis † falsi, quàm taciturnitatis veri, vt in pœnis indicendis contra hos obripientes rescripta, vt dicemus infrà in casu 314. ita etiam plus est falsum narrare in dispensatione, quàm verum tacere, vt scribunt Abbas in c. quia circa. nu. 5. de consang. & aff. & falsus beneficij valor expressus impetrationem vitiat, cùm tamen non irritetur ob illius taciturnitatem: vt infrà dicemus, nu. 83. Huc spectat text. in c. ne quis. 22. q. 2. vbi Ioan. de Turre Cremata.

22 Illud tandem sciendum est tertio loco, † surreptionem aliquando versari circa causam finalem, aliquando circa impulsiuam: surreptio cõmissa in causa finali dubio procul vitiat. maius est dubiũ in causa impulsiua. in qua quidem recepta magis opinio est, vitiare, vt communem testatur Didacus lib. 1. variar. resol. c. vlt. in princ. nihilominus is multùm, nec immeritò dubitat. ac tandem num. 5. vers. falsitas. sen-
23 sit hoc † Iudicis arbitrio relinqui, & clarius Nauarras in prælect. c. si quando. pag. 9. de rescrip. His cognitis dubitari nunc contingit, quæ sint illa, quibus in porrectis Principi precibus suppresis, rescriptum viti-
24 ant. scribunt nostri iuris interpretes † esse illa, quæ si expressa fuissent, Princeps vel nõ cõcessisset, vel difficilius saltem concessisset: ex c. dudum. de elect. ca. super literis. c. postulasti. de rescript. & latè tradunt Iaſ. l. 1. nu. 2. C. si contra ius vel vtil. publ. Dec. consil. 541. nu. 20. Goza. cons. 6. nu. 6. Cur. Iun. cons. 27. in fine. & cons. 32. in fin. & Craue. cons. 296. col. 4. in fin. respondit etiam Card. cons. 96. ad finem, & clarius eum eo Crauet. respõso pro Republ. Sauiliani. num. 124. illa surreptionem inducere, quæ vel ratione iuris tertij, vel ob ius cõmune contrariũ mouere possunt principem ad non concedendum. Verùm generalis nimiũ est declaratio hæc: quocirca in specie explicanda atque recensenda ista forent.

Sed id facere difficile est, cùm iure diffinita omnia non sint, quippe quòd ex facto contingũt, pendentq; à coniecturata concedentis voluntate, vt de rescripto ad lites respondit Barba. cons. 46. col. 2. libr. 2. coniecturæ autem in Iudicis arbitrio positæ sunt, quemadmodum multis expositum est suprà in casu 135. & in specie Corasius tract. de sacerdotijs. par. 4. c. 5. nu. 39.
25 has ergo qualitates in Iudicis arbitrio relinquendas esse, scripserunt Abbas c. ex conquestione. num. 4. de restit. spolia. Fel. cap. cæterùm. nume. 4. de rescriptis. Decius cap. super literis. num. 9. eo. Soc. Iun. cons. 95. num. 71. lib. 3. Tiraquel. tract. quòd cessante causa cesset effectus. limit. 1. num. 15. nec dissentit Didacus d. lib. 1. varia. resol. c. vltim. nu. 5. vers. falsitas. quorum sententia ex eo dubitabilis est quod gloss. in Clem. 1. in verbo. alteri propè medium de præbend. dixe-
26 rit, in † impetratione solùm esse exprimendas qualitates in iure expressas. glossam illã secuti sunt Bellame. decis. 697. Conclusio extra Rotam. colum. pen. Rota decisio. 32. de rescript. in nouis. Cassiodorus decis. 12. num. 5. in fin. de rescript. Fel. cap. super literis. num. 2. propè medium. in c. postulasti. colum. 4. vers. declara etiam. & c. in nostra. num. 19. in fin. de rescrip. Ioan. de Selua tracta. De beneficio, part. 3. q. 11. num. 6. & q. 12. num. 39. qui rationem adfert. Campegius inter consilia Bruni cons. 2. nu. 50. Curt. Iun. d. cons. 27. col. vlt. vers. confirmantur. & cons. 32. in fine. si ita vera est tantorum patrum sententia, sequitur, nullum superesse Iudici arbitrium, falsamq; esse relatorum interpretum doctrinam, has qualitates in Iudicis arbitrio repositas esse.

Ego, vt huic dubitationi non paruę satisfacerem,
27 † distinguebam tres esse harum qualitatum genera. Aliquæ sunt qualitates iam clarè & expressè in iure determinatæ: & istæ dubio procul exprimendæ atq; narrandæ sunt in precibus: alioqui vitiatur rescriptum. nec adhibetur in his differentia quòd vel per ignorantiam & simplicitatem, vel per dolum narratæ non fuerint: quoniam semper rescriptum annullatur. ita declarat atq; intelligit Fel. d. c. super literis. nu. 2. ver. limita primò. Gem. cons. 105. in fin. Soc. Sen. cons. 174. post prin. & cons. 273. col. vlt. lib. 2. Rui. consil. 3. nu. 16. lib. 1. Craue. cons. 68. nu. 11. Soc. Iun. cons. 77. nu. 83. lib. 1. illud etiam affirmat Felyn. rescriptum hoc casu vitiari, etiã si fieri posset, quòd qualitas exprimenda, & quæ poterat aliàs impedire concessionem, non mouisset Principem ad non concedendũ. illa huius sententiæ videtur ratio, quoniam expressionem harum qualitatum pro forma, quæ ad vnguẽ obseruanda est, leges dedisse videntur.

Aliquæ verò sunt qualitates, quæ iure expressæ non sunt, sed ex stylo curiæ, vel Cancellariæ, vel ex consuetudine Principis, & istæ pariter narrãdæ sunt, alioqui rescriptum vitiatur. ita sensit Lapus alleg. 89. quem secutus est Dec. d. c. super literis. num. 9. Ratio est quoniam stylus & cõsuetudo pro lege obseruantur. l. minimè. de legibus. quocirca nec in his qualitatibus aliquod versatur arbitrium Iudicis: quando-
28 quidem † arbitrarium non esse dicitur, quod stylo & consuetudine terminatum est, quemadmodum & lege ipsa, vti explicauimus superiore libro, q. 14.

Aliquæ verò, atq; ita tertiò, sunt qualitates, quæ nullo iure diffinitæ atque determinatæ sunt in his, qui impetrando aliquam subiecit, quam si nouisset Princeps, non concessisset rescriptum, surreptor dici verè non potest. quoniam ex se nullum vitium excogitari potest: & per consequens sua inspecta persona rescriptum vim suam obtinet. & hoc in casu rectè
29 procedit † opinio glossæ d. Clem. 1. in verbo alteri, de præben. & eorum, qui illam secuti sunt. Inspecta verò persona cõcedentis surreptio dici potest, quia, si fortè omnia illa, quæ nunc cognoscit, tempore dati rescripti cognouisset, illud non concessisset. & in hoc
30 versabitur † Iudicis arbitrium, is enim iudicabit, an talis sit qualitas, quæ potuisset mouere Principem ad non concedendum, si illam cognouisset. atq; ita procedit Abbatis, Decij, & aliorum sententia: & in specie ita videtur sentire Rota decis. 21. Supposito facto. nu-
31 mero 5. de præb. in nouis. in foro itaq; hanc † praxim obseruare poteritis, contra quem rescriptũ concessum fuit, vt in primis dicat, rescriptum esse surreptitium ob qualitatem ex iuris communis, vel municipalis constitutione, vel ex stylo curiæ, vel consuetudine Principis exprimendam, quæ narrata non fuit: ac tunc legis vel styli, vel cõsuetudinis fidẽ faciet. Deinde, vbi hæc non adesse viderit, obijciet qualitatẽ, quæ verisimiliter mouere potuisset Principem ad nõ concedendum. & vbi Princeps consuli non poterit, suadebit Iudici, quem amicum habebit, vt pro eo pronunciet. pronuntiabit tamen Iudex inspecta similitudine aliorum similiũ rescriptorum, stylo curiæ & consuetudine simili, vt sensit Fel. c. in nostra. nu. 19. de rescrip. qui ob id ait, quòd aliàs nunquã sciri posset, an Princeps fuisset concessurus, vel non.

Verùm, quia verisimilitudo ex similibus causis & qualitatibus iure expressis facilius elici potest, nõ grauabor, ad faciliorem etiam huius tractationis explicationem recensere illas qualitates, quæ in iure terminatæ sunt. Et quoniam diximus alia esse rescripta grã-

pta gratiæ, alia verò iustitiæ. dicam hoc loco quæ suppresse qualitates vitiant rescripta gratiæ: deinde subsequenti casu referam qualitates, quarum taciturnitate rescripta iustitiæ irritantur.

31 Rescripta † itaq; gratiæ, hoc est, ad beneficia vitiantur ex multis qualitatibus suppresis, quas longa serie enumerant Fel. in c. in nostra. de rescri. & Ioan. de Selua tract. De beneficio, parte 3. q. 11. Crederem ego qualitates has omnes sub triplici capite claudi posse, Primum est ratione personæ impetrantis. Secundum ratione qualitatis beneficij, quod impetratur. Tertium ratione iuris, quod in beneficio impetrando alteri competit.

Quòad primum caput, dicendum est primò im-
33 petrantem beneficium † narrare debere, saltem ex stylo Curiæ, se Clericum esse: ita docuit Dec. in capit. cùm adeò. nu. 3. de rescrip. & Bero. c. super literis. nu. 72. vers. vigesimosecundo. eod.

34 Secundò narrare debet hic impetrans † vitium, si aliquod adest suæ illegitimæ natiuitatis: vt si est simpliciter filius naturalis, vel si est spurius, vel incestuosus. ita sensit Bal. in l. neq;. C. de proba. & clarius Palæotus tract. De nothis spurijsq; filijs. cap. 57. Ioan. de Selua tracta. De beneficio parte 3. q. 11. nu. 154. Rebuffus in Praxi beneficiorum, in tertia parte signaturæ in verbo, qualitatum. nu. 6. & tit. De rescripto etiã perinde valere. num. 13. vbi declarat, nisi adfit clausula illa, perinde valere. quod consuluit & Paris. consil. 43. lib. 4. alia scribit idem Rebuffus d. praxi titulo, de dispensatione super defectu natalium. Cuius quidem
35 doctrinæ ratio illa est, quoniam † illegitimè nati ad sacros ordines promoueri non possunt: ita lege antiqua sancitum est, Deutero. cap. 23. Non ingredietur manzer, hoc est, de scorto natus in Ecclesiam Domini vsque ad decimam generationem, & probant cap. innotuit. de electio. & c. per venerabilẽ, qui filij sunt legit. huius constitutionis rationes plures recenset Rebuffus d. tit. de dispensatione super defectu natalium. num. 4. & nonnullas probat Corasius tract. de sacerdotijs. parte tertia, ca. 2. Hinc intelligimus ma-
36 lè sensisse † Alciatum virum alioqui doctissimum libro 10. Parerg. iuris. c. 8. qui scriptum reliquit, illegitimè natos iure Pontificio ad quascunque dignitates admitti, Episcopali excepta. & Alciatum meritò notauit Palæotus d. c. 57.

37 Tertiò impetrans † beneficium narrare atq; exprimere debet crimen, in quo se inuolutum reperit: si modò crimen eum beneficio indignum reddit. ita clarè sensit Fel. in c. postulasti. col. 4. vers. declara etiam, de rescrip. & Ioan. de Selua. d. tract. De beneficio parte 3. q. 11. nume. 152. qui corruptè plures recenset.
38 Hinc videmus, † remotum à beneficio & excommunicatum impetrare non posse beneficium suppressa remotione & excommunicatione. ca. dilectus. de rescript. Bero. c. super literis. nu. 72. vers. decimo tertiò. eod. si verò crimen huiusmodi est, vt impetrantem haud indignum reddat, narrandum non est: ita relati Doctores. & decidit Bellamera deci. 697. nu. 5. & Curt. Iun. cons. 27. col. vlt.

39 Quartò debet hic impetrans † narrare alias dispensationes, si pluries fuit dispensatus ratione plurium defectuum: ita respondit Dec. cons. 695. nu. 32. conferunt quæ dicemus infrà casu ab hoc secundo de gratiæ impetratione àpœna criminis.

40 Quintò debet hic impetrans † narrare suam dignitatem, si in ea reperitur. Abbas & Dec. in c. ad aures. ille nu. 1. iste nu. 2. & ibidem Bero. nu. 17. & Mantua. num. 17. vers. tertiò ad idem. de rescript. Paris. cons. 74. colum. 1. lib. 4. ex text. d. c. ad aures. & ca. de multa. de præbend. & cap. ad hæc, vbi Abbas in fine. eod. Verùm relati Decius & Bero. hoc intelligunt, solùm procedere in beneficijs minoribus, non autem in maioribus. quæ sanè maiora, non expressa impetrantis dignitate, obtineri possunt: nam tunc cessat illa ratio d. cap. ad aures. quam declarationem sensit & Cardinalis à Decio relatus.

41 Sextò hic impetrans † narrare debet aliud beneficium, quod iam obtinet. c. ad audientiam. il 2. & c. in nostra. de rescrip. Abbas in cap. ad aures. nu. 2. Fel. num. 4. Dec. nu. 12. Mantua. nu. 15. eod. tit. Io. de Selua tract. De Beneficio parte 3. q. 11. nu. 1.

42 Extenditur primò, vt procedat † etiam si primũ beneficiũ esset tenue, adhuc enim illius facienda est mentio in impetratione secundi. quod clarè probat text. c. si motu. c. non potest. in princ. de præb. in 6. & affirmarunt omnes in c. super literis. ibi Dec. num. 9. in fine communem testatur. & Bero. nu. 72. vers. decimò, de rescrip.

43 Extenditur secundò vt procedat, etiam si † impetrans secundum hoc beneficium re ipsa primum consecutus non fuisset, sed solùm habeat literas super impetratione: ita docuit Card. in Clem. 2. quæst. 12. de off. ord. & scribit Ioan. de Selua d. q. 11. nume. 1. qui eiusdem opinionis retulit Rotam decis. 12. de renunt. in nouis. qui intelligunt, modò hoc ius ad rem non sit admodum fragile, & merè gratiosum, vtputà ex receptione facta à Capitulo: quoniam tunc illius iuris non est habenda ratio. ita ait Selua sensisse Hostien. Butrium & Imolam in cap. relatũ. de præb. Fel. in cap. in nostra. num. 4. vers. limita. de rescrip. & ibi hoc latè declarat.

44 Extenditur tertiò vt procedat, etiam † si eo beneficio iam concesso hic impetrans secundum spoliatus fuisset, nam ex quo per spoliationem, solã possessionem, non autem titulum perdit, sequitur de titulo illo mentionem faciendam esse. ita affirmarunt Abbas & Fel. in cap. in nostra. de rescrip. ille num. 10. iste num. 7. Ioan. de Selua d. tract. De beneficio parte 3. quæst. 11. num. 4. Corasius tract. De sacerdotijs. parte 4. cap. 4. num. 48. qui & in nominationibus obtinere scribit. Ratio est clara, quam attigi, quia per spoliationem non perdit spoliatus titulum, sed solam possessionem, quam recuperare potest, ad euitandam tamen pœnam cap. de multa. de præb. sufficit quòd impetrans secundum beneficiũ cum primo incompatibili sit spoliatus possessione primi: ita intelligitur c. si tibi concesso. de præben. in 6.

45 Extenditur quartò vt procedat, † & econtrà, quando hic impetrans possideret aliud beneficium quod violenter occupauit. nam illius faciẽda est mentio in hac secunda impetratione: ita scriptum reliquerunt Fel. in cap. in nostra. num. 7. Dec. in c. ad aures. nu. 11. de rescri. & Ioan. de Selua d. tract. De beneficio parte 4. q. 11. nu. 5. Corasius d. tracta. de sacerdotijs. parte 4. cap. 4. num. 47. & in specie narrare debet commissam à se violentiam. illa est ratio, quia si intelliget Pontifex impetrantis audaciam & temeritatẽ, non fortè concedet quod impetratur si quidem legis auxilio carere debet, qui in eam cõmisit. l. auxilium. in fin. cum similibus de minor. Huc spectat doctrina glossæ in capit. eum qui. de præbend. in 6. quæ affirmauit, quòd impetrans secundum beneficium, debet exprimere primum, quod de facto tenet. & glossam illam probauit Geminia. consil. 141. Casus talis est, Vacauit. col. 3. in fin. & ex eadem glossa decidit Rota decis. 3. de præb. in nouis. impetrans beneficium vacaturum per assecutionem alterius beneficij, sufficit probare, quòd ille per cuius assecutionem impetrat, de facto alterius possessionem assecutus est.

46 Extenditur quintò vt procedat, † etiam si illud

Universidad de Deusto
Biblioteca

primum beneficium quod obtinet, manuale, hoc est, amouibile ad superioris nutum est: adhuc enim in impetratione secundi illius facienda est mentio: ita post Calder. cons. 5. de rescript. docuit Felyn. d. ca. in nostra. num. 18. de rescrip. Selua d. quæst. 11. nume. 19. & decidit Rota referente Cassiodoro, decis. 4. de præben. Ratio illa est, quia de omni beneficio, quod quis in titulum obtinet, mentionem in impetratione secundi facere debet. cap. si proponente. de rescrip. qui textus non distinguit, an beneficium sit perpetuum, vel temporale. aliqua tamen ad declarationē recensēt Cassiodorus d. dec. 4. quæ apud eum legi possunt.

47 Extenditur sextò procedere, † etiamsi hic impetrans secundum beneficium illi primo renuntiasset, sed renunciatio adhuc à superiore admissa non fuisset, adhuc enim illius primi mentionem facere debet: ita Felyn. in d. cap. in nostra. num. 31. de rescri. & Selua d. q. 11. nu. 100. qui huius sententię citant Rotam decis. 12. de renun. in antiquis. quibus subscribit Paris. cons. 74. num. 5. lib. 4. Ratio est, quia per renunciationem hanc ante superioris acceptationem sola possessio amittitur, & titulus apud renūciantem retinetur: debet ergo huius tituli mentionem facere. Si verò renunciatio acceptata fuisset à superiore, necesse non esset amplius facere mentionem d. beneficij renunciati: ita Lapus alleg. 89. col. 4. veri. item sciendum. quem secutus est. Fel. d. c. in nostra. nume. 19. & Selua d. par. 3. q. 12. nu. 50. quos ego ita intelligo.

48 Extenditur septimò procedere, † etiam cùm hic impetrans secundum promisit renūtiare illi primo: nam adhuc illius beneficij primi & dictæ promissionis mentionem facere debet in impetratione secundi: ita scribit Fel. d. c. in nostra. num. 16. versic. quartum decimū corolarium. de rescript. illa ratione vtitur, quia fieri potest, vt consequatur secundum beneficium, seu possessionem, & ita promissio non haberet locum, & huius sententiæ citat Rotā, decis. 21. de rescript. in nouis.

49 Extenditur octauò vt procedat, † etiam si iste impetrans esset ordinatus ad titulum Ecclesiæ alterius: nam huius intitulationis facienda est mentio: ita scriptum reliquit Ioan. de Selua d. tracta. De beneficio, parte 3. quæstio. 11. nume. 101. post Ioan. de Ana. in cap. per tuas. il 2. in fine. de simon. Est ratio, quia hic beneficium habere dicitur. capi. conquerente. de Cler. non resid.

50 Extenditur non ò vt procedat, ac locū † etiā habeat, cùm hic impetrans est Canonicus cum prębenda in alterius Ecclesia: ita is Selua d. q. 11. nu. 148. qui post Abba. in c. cùm adeò. tertio nota. de rescript. ait, non sufficere narrare solùm Canonicatum, vel Præbendam solam, sed verumq; exprimendum esse. Ratio est, quia potest quis esse præbendatus sine Canonicatu. idem senserunt Fel. d. c. cùm adeò. nume. 1. & Rota, decis. 66. de reseri. in antiquis. & decis. 2. de præbend. in antiquioribus.

51 Extenditur decimò, vt locum † etiam sibi vendicet relata doctrina cùm impetrans beneficium, obtinet pensionem super altero: nam adhuc illius pensionis mentionem facere debet, alioqui surreptitia impetratio erit. ita respondit Soc. Sen. cons. 260. lib. 2. & docuit Bero. in c. super literis. num. 2. vers. decimo quartò, de pensione. de rescript.

Declaratur nunc primò relata doctrina, vt locū

52 non habeat, quando hic † impetrans secundum beneficium obtineret primum ignoranter, tunc impetratio secundi non redderetur surreptitia, & si in ea illud beneficium primum narratum non fuit. c. gratia. de rescrip. in 6. & latè scribunt Abbas in ca. super literis. nu. 6. Fel. nu. 6. Decius num. 6. & Bero. nu. 43. de rescrip. quibus addo Bellam. decis. 516. Concluditō quòd habens. Rom. in l. si verò. 5. de viro. nn. 275. fol. matr. Ioan. de Selua tract. de beneficio, parte 3. q. 12. nu. 89. Corasius tract. de sacerdotijs, parte 4. c. 5. num. 38. vt tamen huic declarationi locus sit, quatuor concurrere debent. Primò, quòd ignorantia probabilis

53 sit, vt probant verba d. †c. gratia. ibi, quia in absente. cadit enim in absente probabilis ignorantia. cap. vlt. qui. matr. accus. pos. & latè explicaui suprà casu 195. vbi egi quomodo ignorātia probetur. Nec hoc in casu aduersatur quod ait Dec. d. c. super literis. hūc impetrantem perscrutari debuisse omnia iuxta regulā.

54 † l. qui cū alio. de reg. iur. quoniā illa regula procederet quòad qualitatē beneficij, quod impetratur, atq; ita quoad qualitatem rei & personæ, cum qua res tractatur: non autē quòad extranea & penitùs incognita, vt hoc in casu.

Secundò requiritur, quòd nō agatur de alterius præiudicio, ex cap. constitutus. de rescrip.

Tertiò, quòd Papa aliàs fuisset concessurus alio impedimento non obstante.

Quartò, quòd extra casum in quo loquitur d. cagratia. non extendatur. id quod regulare est, & in cæteris. cap. susceptum. de rescripit. in 6. & dicemus infrà, cum agemus de modo vacationis exprimendo.

Declaratur secundò vt non procedat, quando hic

55 † impetrans secundum beneficium, solùm præstimonium obtineret: tunc enim in impetratione secundi beneficij, huius præstimonij mentionem facere nō debet. ita in specie interrogatus respondit Ge-

56 min. cons. 89. colum. 3. Sunt † præstimonia stipendia quædam, quæ sine Ecclesia dantur Canonicis, vel alteri Clerico, præsertim, si literis studijsq; operam dat: dantur etiam militibus contra infideles pugnantibus, iuxta l. stipendia. C. de execut. rei iud. l. incommodis. ff. de re iudicata. ita declarat Gem. d. cons. 89. Et dicitur præstimonium, id est, præstans munium. ita docuit Hostien. in c. postulasti. de rescri. & respondit Oldra. consil. 81. Quòd processus. colum. 2. Verùm

57 hæc † præstimonia dupliciter considerari solent. aliquando in sola temporalitate consistunt, & nullum officium & seruitium habent annexum in Ecclesia, tunc hæc exprimenda atq; narranda non sunt. Ratio est, quia non dicitur beneficium Ecclesiasticum, nec beneficij Ecclesiastici appellatione venit: ita docuit Ioan. Andreæ in c. vnico. de rerum permut. quem sic intellexit Gemin. præcitato loco, & ex recentioribus Ioan. Staphileus tracta. De gratijs & expectatiuis, in quinta forma. nu. 3. qui exemplum attulit in præstimonio, quod Clerico studenti datur, vel cùm datur militi contra Turcas pugnanti, vt suprà dixi. Idem Staphileus eodem tractatu titulo de qualitate & statu beneficiorū. & Fel. in c. postulasti. nu. 8. ver. quartæ declaratio, de rescript. vbi inquit, non procedere, si fuit concessum, quodcunque beneficium, quoniam per hanc dictionem vniuersalem, etiam hoc præsti-

58 monium concessum dicitur. Aliquando verò † præstimonium datur in titulum perpetuum, & habet annexum aliquod obsequium spirituale, ita quòd is titulatus arctatur ad aliquod seruitium Ecclesiasti-

59 cum, & tunc beneficiū dicitur, vt inquit idem † Gemin. d. cons. 89. & in c. vlt. per illum text. de concess. præben. cuius opinio & doctrina ita intelligi debet. & illum secuti sunt Dec. in Rubr. de rescript. col. penult. & appellatione beneficij. atq; ita intelligo Oldr. d. cons. 81. huius ergo præstimonij impetrans secundum beneficium mentionem facere debet.

60 Declaratur tertiò vt non procedat † cùm huic impetranti beneficium Episcopus iam contulisset fructus alicuius altaris vsque ad certum tempus pro mercede

mercede suorum laborū spiritualium. nec enim huius assignationis fructuū facienda est mentio in huius secundi beneficij impetratione: ita ex facto interrogatus respondit Calder. consil. 6. de præben. quem secutus est Io. de Selua d. tracta. De Beneficio parte. 3. q. 12. num. 38. ratio est, quia nō dicitur hoc esse beneficium. & idem esse ait in Magistro Scholarū, qui hos fructus habet in stipendium. & idem in Sacrista, & his similibus, qui ratione laboris mercedem consequuntur.

Secundum caput principale huius traditionis est, ratiōe status & qualitatis beneficij, quod impetratur: quæ quidē qualitas in impetratione exprimenda est.

61 Et primò, † si beneficium est cum animarū cura, ità scribunt omnes in cap. in nostra. ibi Fel. corolario 10. de reseri. Io. de Selua tract. De Beneficio part. 3 q. 11. n. 12. illi addo Decium cap. ad aures. nu. 4. & Ripā num. 19. & Mantuam nu. 17. de reseri. Rotam decis. 6. num. 3. de officio Archipresb. in antiquis. Corasium trac. De sacerdotijs. part. 4. cap. 4. nu. 56. Illa præcipua adferri

62 solet ratio, quia † beneficij appellatione nō venit curatum, nisi de eo in specie mentio facta fuerit. capit. cum illis. vbi Anch. de prębен. in 6. cap. pro illorum, extra. eo. quo circà qui dicit beneficium esse curatum probare debet. Bellame. decis. 676. quod intelligitur, nisi eadem subsit ratio, quoniam & tunc appellatione beneficij curatum continetur: ita docuit Gemin. in ca. si gratiosæ. de præb. in 6. Hinc decidit Rota decis. 7. de offi. Vicarij, in antiquis, post Gemi. in capitu. dudum. de præb. in 6. facultatem concessam Vicario conferendi beneficia, intelligi etiā de curatis, ob rationis identitatem. Confirmatur nunc, quod dixi beneficij curati esse faciendam mentionem in precibus, ex eo quod dicimus, facultatem datam dispensandi cum irregulari super beneficio, nō intelligi de beneficio curato: ita docuit Ripa in d. cap. ad aures. numero 20. de rescript. post Alb. rem in ca. vltim. de cler. pug. in duello. ipse tamen Ripa aliquantuū dubitat sed dubitandum non est, quandoquidē & gratia facta de dignitate, non intelligitur de dignitate curata. Clem. 1. de præben. Rota decis. 18. de præben. in antiquis. idem etiam dicendum est cum fuit narratum beneficium esse curatum, & deinde sine curā reperitur: nam vitiatur collatio. ita decidit Rota decis. 73. de rescrip. in antiquis. quia Papa dicitur motus ad concedendum, vt facilius curæ animarū consuleret.

63 Extenditur primò relata doctrina, vt locū † habeat. etiam si ex statuto, vel consuetudine impetrans non tenetur illi curæ deseruire per se, sed concederetur Vicarium sui loco proponere: adhuc tamen ipsius curæ in precibus mentio facienda est. ita respondit Cardinal. consi. 30. Rota decis. 2. de offic. Vicar. in antiquis. Felyn. in capitu. in nostra, corola. 10. & cap. postulasti. in princ. de rescript. Ripa. d. cap. ad aures. num. 20.

64 Extenditur secundò vt procedat, etiam † si gratia cum motu proprio concessa deinde fuisset: nam adhuc viciatur ob taciturnitatem in precibus iam commissam: ita decidit Bellamera decis. 512. idem affirmarunt Fel. in cap. causam quæ. n. 6. de rescrip. Io. de Selua, d. tract. De Beneficio. part. 3. q. 11. numero 12. & Ripa dict. c. ad aures. nume. 20. ex text. d. capit. cum in illis. ac ratione illa, quoniam motus proprius non tollit surreptionem, quæ reipsa, & ex Pontificis intentione prouenit: vt scribunt multi, quos infrà referam.

65 Declaratur primò vt non procedat si † narratū est beneficium esse Plebaniam tunc sufficit, quamquam aliter senserint aliqui, qui affirmarūt in specie dicendum esse curatum. ità post Calder. consilio 33. scriptum reliquit Ioan. Selua. d. q. 11. nume. 12. illa ratione vtitur, quoniam fieri potest, vt in Ecclesia Collegiata & curata, ex dispositione instituentis illa cura ad alium pertineat. & hanc opinionem multis auctoritatibus confirmauit Cassiodorus decis. 12. nume. 1. 2. titulo de præbendis. quo loci tamen nume. 3. testatur magis communem opinionem esse in oppositū:

66 & inquit verè sufficere † Ecclesiæ Collegiatæ mentionem facere absque eo quòd dicatur, curam animarum habere: quādoquidem satis subintelligitur. Et licèt magnæ hinc inde extant auctoritates, difficile tamen est à recepta magis opinione recedere. ecō-trà tamen credit Rebuffus in Praxi Beneficiorum, tertia parte signaturæ in verbo etiam situationis. nu. 7. quòd si Plebania est curata non sufficere, si dicatur esse Ecclesiam curatam, nisi etiam dicatur esse Plebaniam: nec etiam sufficere si dicatur esse dignitatem cura non expressa.

67 Declaratur secundò nō procedere, quando † beneficium curatum esset annexū: vt quia Episcopatui, vel Archidiaconatui cohæreret: tūc illius mentio facienda non est, sed sufficit principale exprimere atq; narrare: ita respondit Cardina. d. consilio 30. colum. 1. Rota decis. 13 de præb. in antiquioribus. Fel. cap. in nostra. 4. corola. & cap. postulasti. in prin. de rescript. idem Fel. c. super literis. n. 8. secunda reg. & Cassiod. decis. 12. de præb. Fel. c. accedentes. col. 1. de præscrip. Io. de Selua. d. q. 11. nu. 16. quibus accedunt Decius & Ripa in dict. c. ad aures. ille. nume. 5. iste. nu. 20. de rescrip. illis addo Rotam decis. 37. de rescrip. in antiqs. illa est ratio sumpta ex cap. super eo. de præben. hanc non esse propriè curam, cùm sola ipsa principalis dignitas in cōsideratione sit. idem censuit Rebuffus in praxi Beneficio. in tertia parte signaturæ, in verbo etiam situationis. num. 4. & Corasius tract. de sacerdotijs. par. 4. c. 4. nu. 57.

68 Declaratur tertiò vt nō procedat, † quando impetrans ex accidenti beneficium curatum obtineret: tūc enim in impetratione secūdi beneficij illius primi mentionem facere omninò non debet. Exemplū est, cū quis absente vero Ecclesiæ curato illius vices gerit atq; sustinet: nam tunc hic vices gerens non potest propriè dici obtinere beneficiū curatum. ita respondit Oldr. consi. 102. & scribunt Geminia. in cap. super eo, de præb. & Decius d. cap. ad aures num. 4. de

69 rescrip. Est ratio, quia † natura rei, non accidens spectari debet. l. 3. vbi Bartol. ff. de tutelis confert. l. 1. ff. de in litem iura. non dicitur aliquid tale ex eo quod contingere potest, sed ex quo est. confer. & l. 1. ff. de tuto. & cura. datis ad his. & l. 1. C. de off. eius qui vicē alte. ger.

70 Declaratur quartò non procedere † in impetratione facta coram ordinario: tunc enim qualitas beneficij etiam curati narranda non est. ita scribit Selua d. q. 11. nume. 55. ex ratione Clem. 2. de off. ord. Bero. d. cap. ad aures. nume. 18. in fin. qua de re infrà alia adferam.

71 Secundò, si beneficium est † iuris patronatus, nam & hæc qualitas exprimenda est: ita gloss. in Clemen. 2. de prębен. & digni. Gemi. & cæteri in capit. 2. de prębен. in 6. Fel. cap. in nostra. num. 39. de rescrip. & plenissimè tract. Quando literæ Apostolicæ nocent patronis Ioan. de Selua d. q. 11. nume. 29. qui amplissimè multis relatis declarationibus hoc explicat. illi addo Rebuffum in Praxi Beneficiorum in 3. parte signaturæ. nume. 6. larè Craue. cons. 68. vbi recenset, quæ qualitates ipsius iuris patronatus exprimendæ sint.

Declara non procedere, cùm beneficium patro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

natum vacat in curia,& super eo pendet inter patronos lis: tunc Papa prouidet impetranti,etiam non facta mentione iuris patronatus. Cassiod.decis.3. vt lite pende.vbi.numero 5. reddit rationem & Rebuffus d.3.parte signaturæ.nu.19.& Gomes.in reg.Cancellariæ De impetr. benefic. vac. per mortem famil. Cardina.q.8.versi.postremò.

72 Tertiò,si beneficium est † Ecclesiæ Cathedralis: nam impetratio de beneficijs vacaturis in prouincia, intelligitur de alijs,nõ autem de his Cathedralis Ecclesiæ,ob id qualitas hæc narranda est. cap. quamuis, el 1.secundo resp.de præbend.in 6. latissimè Ioannes de Selua.d.qu.11. numero 117. qui plures extensiones ac declarationes recensèt post Felyn,cap.in nostra.nu. 40.de rescrip.

73 Quartò in impetratione † beneficij facienda est mentio residentiæ,si residentiam illud beneficiũ habet: ita Abbas d.cap. ad aures.numero 3. & ibi Decius nume.7.& ibi Mantua nu. 17. versi. vlterius de rescrip.post Calder.in cap.in nostra. vbi Fel.correla.4. eod.de rescrip.Corasius tracta. De sacerdotijs, parte. 4.cap.4. num.56. ex text.c.vlti.de Cler.non residen. Verùm difficultatem excitauit Decius in d.ca. ad aures.nume.7.omnia beneficia residentiã requirunt.d.

74 c.vlti.sed † qualitas, quæ de Iure Communi beneficio inest, necessariò narranda atque exprimenda in impetratione non est, cùm Pontifici satis cognita dicatur: Rota decisi.75.Dominus Vrbanus V.de rescriptis,in antiquis.Roma. fing.37.Vtrum nobilis.Bellame.decis.487.& decis.697.Cassiod.decis. 12. nume. 8. de rescriptis.Fel.c.super literis.num.8.versi.secunda regula est.de rescrip Selua d.q.11.num.43.Respondet huic difficultati Decius,& fuit responsio Petri Anchara ni,hanc Abbatis &aliorum doctrinam intelligi habita relatione ad consuetudinem secundum quã beneficia residentiam non requirunt.cap.gratia. de rescrip.in 6.

Nec contra hanc responsionem vrget illa consider-

75 ratio,quam facit † Ripa in d.ca.ad aures.nume.21.in fine.dum inquit.Si beneficia de Iure Communi requirunt residentiam, ergo quando residentia nõ exprimitur,Papa credere debuit,quòd residentiam requirat,quia ita iuris est,ergo si non requirunt, & nihilominus Papa concessit,dicendum est,gratiam valere. quia facilius concessisset, si sciuisset residentiam requiri.hæc ille.Verùm illius præsuppositum nõ procedit,sed rectius ita dicendum , quando impetratur beneficium,& non exprimitur clarè esse, vel curatũ, vel cum residentia: in dubio præsumitur beneficiũ simplex.Abbas cap.recolentes. in fin.de statu mona. & suprà attigi.quo stante succedit regula , quod hodie beneficia simplicia ex consuetudine residentiam non requirunt.cùm ergo simpliciter impetratur, & conceditur beneficium, de simplici, non autem de habente residentiam intelligitur. non ergo concessio valet,nõ expressa residentia. Est etiã falsum illud secundum dictũ Ripæ, quod si beneficium nõ requirit residentiam: & Papa credidit requirere atque ita concesit,valere cõcessionẽ: Est inq̃ falsum ex ijs,quæ dixi.supra.nu.62.in fin.post Rotã decis.73.de rescrip. in antiquis.

76 Declaratur nõ procedere, † cũ gratia motũ proprio fuit concessa, tunc residentiæ qualitas non expressa non vitiat: ita Rota decis.37. de rescript. in antiq.Fely.d,c.ad aures.num.7.in fin.& ibi Ripa nu.32. qui alia similia attulit.

77 Quintò in impetratione hac beneficij † valor ex stylo,& obseruantia Curiæ facienda est mentio.nam, licèt ex Cõi Iuris dispositione valor exprimẽdus nõ sit,quemadmodum vno ore affirmarunt nostri iuris interpretes,quos longa serie recensent Decius d.c.ad aures.nu.10.& ibi Mantua nu.18.19.de rescrip. & Ioã. de Selua tract. De Beneficio parte 3.q. 12. nu.2.& nu. 40. quibus addo Bellame. decis.697.num.4.in fin. & Capellam Tholosa.q.436.& Decium consil. 262. Ruinum consilio 70.num.7.libro 5. Mandosium in regula Cancellariæ 22.de vnionibus.q.2. Corasium tract. De sacerdotijs,parte.4.capitul. 4. numero 52. nihilominus ex stylo Curiæ valor exprimẽdus est.atque ita sua regula Cancellariæ statuisse Vrbanum V.recensèt Rota decis.19.de rescrip.in nouis. quam recensèt vnà cum alijs permultis Decius dict.cap.ad aures.nume. decimo.versi.secunda concusio. & alios plures Pontifices ita ordinasse scriptum reliquit Gomes. Hispa. in præfatione ad regulam Cancellariæ de exprimendo valore.Est ratio,quia per valorem potest Pontifex reddi difficilis in concedendo vni , quod alteri concederet.iuxta cap.postulasti. de rescript. & hic stylus seruandus omninò est in Curia.Decius consilio 11.n. 16.Ias.in l.cunctos populos.prima lect. numero 53.de Summ.Trinit.& fide Cathol.qui idem dixit de regulis Cancellariæ,& inquit esse volubilia. qua de re alia scribit Ripa in capitul. ex parte. numero 85. de rescrip..

78 Declaratur primò non procedere in gratia mo-

79 tu proprio concessa.Est enim † motus proprius cùm Princeps concedens ad aliquid concedendum sponte mouetur.ita docuit Baldus in cap. nisi spectabilis. nume. 4.de officio legati.qui & illud affirmauit,motum proprium etiam dici cùm ad impetrantis supplicationem est concessum.quia licèt ita petitum sit,attamen motus proprius dicitur, quia ita venit in mẽtem Pontificis concedendi, vt petitum est. & cũ Baldo rectè sensit Curt.Sen.consi.66.super præmissa.col. sexta.versicul.confirmatur. Decius in l.3. in prin.nu. 3. ff.quod quisque iuris. Fely. in consilio trigesimoprimo.num.16.& egregiè Gomes.in regula Cancellariæ de annali possessore.quæstio.10.Paris.in capit.accedentes.de præscrip.Cagnol.in l.qui cum alio. in fi. de reg.iuris. Hinc intelligimus minus rectè respondisse Soc.Iun.consi.77.num.98.lib.1.dum respondit, gratiam non posse dici motu proprio concessam , cũ in concessione facta ad partis postulationem adpesita fuit clausula illa motu proprio. Cùm ergo gratia motu proprio facta est , non vitiatur ob valoris taciturnitatem.ita respondit Ancha. consilio 138. De natura.quem secuti sunt Felyn.in c.ad aures.nu.7.& ibi Decius num.11.de rescrip.idem Fel.in cap. causam, el 2.numero 6.de testib. qui eiusdem sententiæ recẽset Aretinum ibi.Nec veræ huic opinioni aduersatur illa ratio,qua Abbas in d.c.super literis.num.5.& Ancha. consil.295.297.& Mantua d.cap.ad aures.numero 20.

80 contrarium sensisse videntur: nempè † motum proprium non firmare gratiam contra concedentis voluntatem concessam. gloss. Clement. si Romanus.de præb.quam singularem esse dixit Roman. singu.419. An verba.quoniam rectè satis distinguendo respondet Decius in d.capitul.ad aures.nume. 11. & ante cũ Felynus.ibidem numero septimo.Corasius tract. De sacerdotijs.parte prima cap. 4.nu.8. aut tacetur qualitas inhærens ipsi rei,hoc est ipsi beneficio, vt hic, & tunc clausula motus proprij surreptiõis vitium tollit:ita procedit cap.si motu proprio. de præb.in 6.& rationem adfert Fel.vt apud eũ. Aut subtiletur qualitas in hærens personæ,& tunc clausula motus proprij non tollit illud vitium surreptionis. Hinc respõ-

81 dit Decius consilio 407.nume.21.clausulam † motus proprij tollere vitium surreptionis, non aliã inhabilitatẽ.idẽ Decius consi.602.nu.19.& cum eo Alciatus

82 resp. 25. nu.5.dixit, † clausulam motus proprij & illi similes

similes non perimere vitium inhabilitatis personæ in impetrata matrimonij dispẽsatione: cùm defectus ille naturalis sit.ita similibus in casib. respondit Paris.consi.1.nu.78.lib.1.& consi.74.num.37.lib.4.Corasius d.tractat,De sacerdotijs, parte.4.cap.5.nume.30. Hinc decidit Rota decisio.71.de rescript.in antiquis, motum proprium nõ tollere vitium illegitimitatis, ac alterius inhabilitatis personæ.

Hæc autem declaratio non procedit cùm falsus

83 valor narratur atque exprimitur: nam tunc † clausula motus proprij nihil operatur ad tollendum vitiũ hoc falsæ narrationis, quam obreptionem (vt suprà admonui) nostri appellant. facilius etenim adduci potuit Papa ad concedendum, quã quãdo valor subticetur.quoniam illa falsa narratio ad concedendũ impulisse videtur.atque ita affirmarunt Ancha.consi. 137. Abbas c.quia circa,versi.sed quæro, de consang. & affinit.Cardi.consi.96. Papa vniuit.colum. prima. Corasius dict.c.5.num. 30.31.Dec.consi.407.nu.22.& in specie nostra egregiè Fel.d.c. ad aures.num.nono. Hinc decidit Rota decis.47.de rescrip. in antiq.quòd licèt de Iure Communi valor non expressus non vitiet rescriptum,vitiare tamẽ si falsus valor exprimatur:quoniam multa expressa nocent, quæ tacita nocere non possunt.Rota decis.10.num.2. de rescript.in nouis. seu verius ibi apostillantes , & ob hoc inferunt,quòd licèt aliquid necessariò exprimendũ non est,si falsò narretur,vitiatur rescriptum.cætera, quæ de valore beneficij exprimendo adferri possent, erũt videnda apud omnes dict.ca.ad aures.& fusius apud Gomes. super Regula Cancellariæ De valore exprimendo.

84 Sextò facienda est mentio † beneficij electiui, si beneficium huius qualitatis est: ita glos.in cap.cũ in illis.de præben.in 6.& clarè decidit Rota decis 41.Nota quòd vbi Papa.de rescript.in antiquis. quam secuti sunt Felyn.in capitul.in nostra.nu. 25. versi.trigesimum primum corolarium.de rescript.Ioan.de Selua tract.De beneficio.parte 3.q.11.num.79.qui Cardinalem & alios huius sententiæ recensent.Rota decis.13. nume.5.de præben.in antiquioribus. & si Bellamera cõclu.234.sub obscurè & paucis dissentire videatur. Est ratio,quia beneficia electiua differunt à beneficijs collatiuis.d.cap.cum illis.latè Gomes.in regula Cancellariæ De Annali possessõ.q.11.vbi disputat,an regula illa in beneficijs electiuis locum habeat. ratio rationis est,quoniam non est intentionis Põtificis Maxim. suis literis perimere electorum iura. capit.cùm in illis.de elect. in 6. quod adnotandum est , inquiũt relati Doctores, cùm in omnibus ferè Cathedralib. Canonicorũ electio spectet ad Capitulũ: & confirma-

85 tio ad Pontificẽ.ita etiam si † beneficiũ est in commẽda: ita decidit Rota decis.4.num.3.de reb.Eccles.non alien.in antiq.declarat tamen Bal. consilio 209. Præmissis tribus.lib.1.electionis satis factam esse mẽtionem si dictum est,beneficium esse collegiatum & curatum: modò electio fiat secundum Ius Commune, non secundum consuetudinem Ecclesiæ.

86 Septimò si † beneficium est regulare,& à Clerico seculari impetratur,exprimendum est in impetratione beneficium esse regulare : ita affirmarunt Felyn. dict.capitul.in nostra.numero quadragesimoprimo. de rescript.Ioan.de Selua d.quæstion.11.numero 122. auctoritate Baldi in l.fideicommiss.§.si seruo. de leg. 3. Cassiod.decis.4.de præbend. vbi declarat. ita etiã

87 econtrà cùm † beneficium est seculare , & impetratur à Clerico regulari, exprimenda est illa qualitas beneficij secularis, id quod decidit Bellame. decisio. 172. Collatio facta Canonico.quem secutus est Felyn. dict.capitul.in nostra.num.44.immò procedere hoc videtur, etiam si adsit clausula motus proprij: ita Baldus & cæteri relati. Est ratio præter illam Baldi, quoniam hic adest personæ inhabilitas, quæ ex clausula motus proprij sublata non dicitur, vt paulò ante diximus.

88 Octauò, si † beneficium est hospitale, illius qualitatis facienda est mentio: ita post Paulum de Eleaz. Card.& Imolam in Clemen.vltim de off.ord. docuit Fel.d.c.in nostra.num.21.de rescrip.Barba.consi.64. colum.2.lib.3.idem censuit Selua d.q.11.num. 26. qui hoc clarè probari ait in Cle. per literas. de præbend. qua adducta decidit Rota decis.67. de rescrip. in antiquis.quòd si Clerico est facta gratia , vt possit beneficium acceptare,intelligitur de beneficio cõuncto cõferri Clericis,non autem quæ à laicis solent administrari,& aliam Corasius De sacerdotijs part.1.capit.3. num.3.

Extenditur vt procedat etiam si in rescripto adpo-

89 sita fuisset † clausula motus proprij: ita sensit glo. in d.Clem.per literas,& ibi eam probauit Card. q. 5. & idem consilio 118. Casus talis est agitatus.& Fel.d.ca. in nostra.num.21.Ioan.de Selua d. q. 11.nu. 26.rationes sunt illæ,quas paulò ante attuli.

90 Declaratur non procedere, cùm † hospitale spectat ad collationem Prælati regularis, & ille solet conferre alicui religioso: tunc à religioso impetrari potest. atque ita hoc casu non procedit d. Clemẽ.per literas. quemadmodum relati Felyn. & Selua declarant post Rotam decisio.3. de regularibus , in antiquis.

91 Nonò in impetratione † exprimẽda est qualitas, quòd beneficium hoc esset aliàs alteri annexum atq; vnitum:ita decidit Rota decis.3. de rerum permuta. in antiquis.quam secuti sunt Fel. in d. cap.in nostra. num.23.verific.vigesimum septimum corolarium.de rescrip.& Selua d.q.11.numero 75.Craue. consil. 104. num.12.Rebuffus in Praxi Beneficiorũ, in tertia parte signaturæ in verbo Annexorum. nu.1. qui praxim exprimendi docet.

Extenditur vt procedat etiam si in hac impetra-

92 tione apposita fuisset † clausula motus proprij: quẽadmodum placuit Geminia. in capitul. postulasti. de rescrip.quem ibi Marian.Soc.Sen.secutus est, ac Felynus & Selua præcitatis locis.reiecta vna decisione Rotæ 3. de rebus Ecclesiæ non alien. in antiquis. quæ tamen ad rem nil conferre mihi videtur. multis rationibus mouentur, quas recensere nunc supersedeo.

93 Declaratur non procedere, quando † duo beneficia sunt vnita & annexa, sed vnum accessoriè ad aliud: tunc sufficit exprimere principale. ita scribũt Gem.& Ioan.And.in cap.super eo.de præbend. in 6. Fel.d.cap. in nostra.nume.30.de rescript.Corasius d. tracta.de sacerdotijs.parte 1.ca.3.nume.1.& Selua. d. tracta.de Beneficio.part.3.qu.12.nu.64.qui alios plures in hanc sententiam recensent. idem decidit Rota decis.46.de rescript.in antiq.Rebuffus d. tertia parte signaturæ in verbo annexorum.nu.1.& in titulo Declaratio nouæ prouisionis,in verbo,cum annexis.Est ratio , quia impetrato principali veniunt accessoria. arg.l.si vt certo.§.vsque adeò.ff.commod. & quia beneficium vnitum perdit nomen beneficij, nec debet dici beneficium sicut ante vnionem: ita is Rebuffus, qui alios recensèt.

94 Decimò,si beneficiũ,quod impetratur,est † vnicum ad collationem ordinarij, atque ita si est beneficium (vt dici solet) monoculare: huius inquam qualitatis facenda est mentio in impetratione. id, quod scriptum reliquerũt Fel.d.c. in nostra.numero 23. de rescrip.& Selua d,part.3.q.11.nu.71.post alios plures.

illis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Illa est ratio, quia non est verisimile Pontificem voluisse priuare ordinarium collatorem vnica dignitate atque ita vnico lumine.iux. Clem.1. de senten.excom.ad finem. Hinc docuit Archid.in c.si pro Clericis.de præb.in 6.Ioa.And.& alij in Clem.1. de præbē. vbi glo.quòd mandatum de prouidendo de dignitate in aliqua Ecclesia, non intelligitur de vnica dignitate, quæ est in Ecclesia illa, & quæ ad ipsum collatorem ordinarium spectat. idem decidit Rota decis.13. de præb.in nouis. Corasius tract. de sacerdotijs parte 4.c.5.nu.49. quod procedit siue mandatum de prouidendo sit in forma pauperum, siue in forma speciali: ita declarat Thomas Fastol.in decisionibus Rotæ dubio.55.

Declaratur primò vt non procedat, cùm ordinarius collator habet collationē vnius beneficij,& præsentationem alterius: nec enim dicitur beneficium
95 esse † monoculum.ita declarat Fel.d.c. in nostra.nume.33.versi.declara illud.& huius sententiæ recenset Thomam Fastolum d.dubio 55.aliàs 56.qui solùm scribit,quod iam retuli. Cum Felyno tamen idem sensit Selua d.q. 11,nu.73.in fin.

96 Declaratur secundò nō procedere † cùm in vno ordinarius haberet collationem solus, & in alijs beneficijs conferre posset cum alijs collatoribus socijs, tunc enim mandatū de prouidendo, vel collatio Pōtificis per impetrationem intelligitur de illo beneficio, quod est solius ordinarij collatoris: ita decidit
97 Rota † decis. 40.de rescript.in antiquis. quam citare voluit Felyn. d.c.in nostra.numero 23. versi.secundò declara.de rescript.qui subiungit,hoc intelligi cū rescriptum est, prouideri de beneficio, cuius collatio & ad alios spectat: citat Rotam decis. 55. eo. quæ (inquit ille,) sic declarat per glo.cap.mandato. de pben. in 6.sed mea quidem sententia, Rota d.decis. 40. intelligit propriè cùm beneficium ad solum ordinariū spectans conferri mandatur. & quod ait gloss. dicto capitul.mandato,quàm verè secuta est Rota decisio. 65.Nota glossam.de rescript.in 6.intelligitur hoc pacto,quòd quando Papa rescribit ordinario, vt prouideat de beneficio ad suam collationem spectanti, nō intelligitur de beneficio: cuius collatio cum alijs cō-
98 munis est. atque ita probat is text. † capit.mandato, dum ait ex ordine literæ rescripti ita intelligi.

99 Vndecimò exprimenda est qualitas † vacationis ipsius beneficij: vt si vacat,vel per obitum, vel per resignationem: id quòd certis solùm casibus intelligitur.Ego, rem clarius explicando, duas regulas constituo: Prima est, cùm nullus vacationis modus exprimitur. Secunda cùm vnus tantùm. Prima regula,
100 dico quòd nullo † vacationis modo expresso, omnis vacandi modus continetur: ita censuerunt gloss. in Clemen.1. in verbo quamuis.de præbend.Ioan.And. & Gemi.in capitu. susceptum.de rescript.in 6. Lapus alleg.6,col. secunda,alios plures huius opinionis citarunt Felyn.dict.capitul.in nostra. numero trigesimoseptimo. de rescript.& Ioan.de Selua d. tracta. de beneficio,parte. 3. quæstion.12.numero 69.Rebuffus in praxi benef.tit.tertia pars signaturæ, in verbo alia clausula.num.2. & pulchrè titulo Requisita ad collationem bonam.num.48.49.vbi recenset varios vacationis modos.

Declaratur primò non procedere cùm impetrā-
101 tur † rescriptum gratiæ si neutri, tunc enim vacationis modis exprimendus est: ita decidit Rota decisio.24.de rescrip.in nouis. quàm secuti sunt Fel. d. ca. in nostra.num.37.in fin.& Selua d.qu.12. numero 72. Est ratio,quia noua gratia est,& noua est prouisio,nouus q̄ titulus ex illa acquiritur. ideò illa omnia quæ Pontificem ad concedendum, vel denegandum mouere possunt,narranda sunt: ita Rota d.decisio.vigesimaquarta.

102 Declaratur secundò, vt non procedat † cū electionis decretum superiori præsentatur ad confirmandum electionem: nam tūc vacationis modus exprimendus est.ita scribit glo.in cap.innotuit, in verbo decreto,de elect.Gemin.dict.ca.susceptum. & alij plures,quos recensent Felyn.d.c. in nostra.nume.38. & Selua d.q.12,num.73.

103 Secunda est regula,cùm vnus † vacandi modus exprimitur, alter non continetur. hoc probat cap. susceptum,de rescrip.in 6. si enim est narratum vacare per obitum,non valet concessio si reperitur vacare per resignationem. id quod omnes affirmarunt, vt relati Felyn. & Selua præcitatis in locis testati sunt. Illa est ratio,quoniam tunc Pontifex, vel alter collator per modum taxationis conferre beneficium dicitur.iuxta prænarratum vacationis modū: ita sentiunt Decius & Felyn.in c.super literis.iste n.3.ille n. 6. in fi. & ibidem clarius Abbas,nume.7. de rescript. Hinc decidit Rota decis.53.de rescri.in antiquis. si cōferatur beneficium vt vacans per alterius promotionem,& reperiatur vacare per mortem, non valet collatio. Rebuffus praxi benef. in tertia parte signaturæ in verbo alia clausula,nu.2. ita etiam decidit Rota decis.22. de præben.in nouis. si Papa conferat beneficium vacaturum per contractū matrimonij, & deinde vacare contingat per resignationem in curia, non debetur.

104 Declaratur primò non procedere cùm † communis extat opinio,quòd vacet vno modo, & is modus exprimitur: licèt enim deinde reperiatur vacare alio modo, nihilominus valet ipsa impetratio: ita declarant Fel.d.c.in nostra.nume.38.versi. quod autem dictum est.& Selua d.q.12.numero 74.post Lapum alleg.89.& Gemi.d.c.susceptum.

105 Declaratur secundò non procedere, quando † aliter constat de intentione impetrantis: nam tunc vterque vacationis modus pro expresso habetur: ita tradunt Fel.d.c.in nostra.num.8.versi.fallit secundò. & Selua d.q.12,n.75, ex tex.dict.cap.susceptum.& auctoritate Lapi d.alleg. 89. De intentione autem constare dicitur ex verisimili cōiectura, si talis sit is impetrans cui Pontifex concessisset. & hoc multùm pendet à Iudicis arbitrio. constaret etiam si post concessionem ita collator declarasset. & confert in simili doctrina Bart.in l.demonstratio.§. quod autem. nu. 14.de cond.& demonst.

106 Declaratur tertiò nō procedere † in gratijs expectatiuis,quæ dum acceptantur,is acceptans nō habet necesse exprimere vacationis modum: & vno expresso alter non excluditur: quia error in vacationis modo non impedit acceptationem, quæ est quædam voluntatis declaratio,& satis ex ipsa acceptatione declaratur.ita decidit Rota decis.23.Si expectans,de pb. in nouis.& clarius decisio.7.Licèt impetrans de concess.præb. in nouis.quam sententiam probarunt Felyn.d.c. in nostra,num.38.versi.fallit tertiò,& Selua d. q.12.num.76.

107 Declaratur quartò non procedere, † quando exprimitur vnus vacationis modus cum clausula, & quouis alio modo vacet: ita decidit Rota decis. 14. de rescrip.in nouis. quam secutus est Felyn. dict.cap. in nostra.nu.38.versi.fallit quartò. Addo Rotam decisi. 17.de præb.in antiquis.& decis.52.de concess.præb.in antiquis.Rebuffum in praxi beneficiorum titulo Forma signaturæ simplicis prouisionis, in verbo sine p̄missō.num.2. post Soc.Seni.consil.32.lib.1. Corasium tract.de sacerdotijs parte. 1. cap.7.nu.2.

108 Declaratur quintò non procedere in † materia non

nō odiosa,quoniam tunc venit omnis vacandi modus.ita Felyn.d.c.in nostra.numero 38.versicul. fallit quintò.

109 Declara sextò non procedere, † quando beneficium iam diù vacauit,ita quòd de eius vero vacationis modo certa notitia non habetur: tunc falsa expressio rescriptum non vitiat: ita sensit Rebuffus in Praxi Beneficiorum in tertia parte signaturæ, in verbo alia clausula.num.4.dum inquit, hoc in casu non esse opus in impetratione apponere clausulam illam, qd̄ verus vacationis modus habeatur pro expresso.

110 Duodecimò narrandum est per † cuius obitum vacat beneficium: tradunt Doctores in c.susceptum, de rescript.in 6.Rota.decis.32.in fin.de rescrip.in nouis.& illa est annotatio Papazonis post Felyn. cap. in nostra.numero 20.corolario quinto in fine.de rescri. Illa est ratio,quia ex nominatione personæ,per cuius obitum vacat beneficium,quod impetratur, intelliget Pontifex, an sit beneficium reseruatum,vel non: atque ita an impetranti conferre debeat, vel non,
111 qua ratione fit, vt si beneficium vacat per mortem † familiaris Pontificis,vel Cardinalis, narrari omninò debet,alioqui surreptitia erit impetratio. ita docuit Fel.d.c.in nostra.nu.20. Ioan.de Selua tracta. Beneficio.parte 3.qu. 11.20. post Rotam decis. 15.de præb.in nouis.idem docuit Mantua in c. ad aures.nu.17.in fine.de rescrip. quibus addo Rotam decisi. 16. de præ-
112 ben.in antiquis.nec † enim horum familiariū beneficia impetrabilia sunt.cap.pastoralis.de præbend.in 6.Aeneas de Falconibus tracta.de reseruationibus.q. 4.& hac de re extat clara regula Cancellariæ de impetrantibus beneficia vacātia per obitum familiaris Cardinalis.

113 Extenditur primò vt procedat, etiam si hic † familiaris suæ mortis tempore familiaris esse desijt: quemadmodū decidit Rota decis.20. de præb. in antiquioribus.quam secuti sunt Felynus & Selua locis præcitatis.idem,præter eos scriptum reliquit Petrus Andreas Gammarus tracta. de legato lib. 6.quem secutus est Gomes.in commentarijs ad relatam regulā Cancellariæ.q.13.colum.2. versi. tamen posteaquam. & clarius.q.18,versi.& licèt Geminia. Ratio est, quia
114 & si cessauerit † familiaritas, non tamen cessauit reseruatio.nam posteaquam beneficium semel fuit reseruatiōe affectum, permanet perpetuò reseruatum in personam illius,pro quo reseruatum fuit.ita decidit Rota decis.30.de præbend.in antiquioribus.Hinc Rota eodem titulo.in antiquis decis.14.15.inquit,beneficia collectoris,vel alterius familiaris Papæ esse reseruata,quamquam tempore suæ mortis talis esse desierit.idem respondit Ancha. consil. 138.de natura & efficacia.in fine.addo Rotam decis.31.de præbend. in antiquis. Quibus constat malè sensisse Bellameram, qui contrarium sensit, quemadmodum refert, nec dissentit ab eo Thomas Fastol. in decisionibus Rotæ dubio.53. incip. secundò dubitabatur. cuius quidem rationes illa etiam confirmari possunt,quòd reseruatio ista ob familiaritatem personalis esse dicitur, vt inquit Gomes.in prællegata regula Cancellariæ. q. 15.versi.secundò circa intellectum.cùm ergo ipsa persona talis esse desierit,dicendum videtur& beneficium desijsse esse reseruatum. Verùm hæ omnes difficultates cessant,quoniam inquit Gomes. d. quæstio. 18.extare Extrauagantem, qua casus hic determinatur contra ipsum Bellameram. in claris ergo cessant coniecturæ,& disputationes. immò fortius restatur Rota decis.13.de præb. in antiquis, in curia seruari,
115 quòd licèt Officialis, vel † familiaris remoueatur quacumque de causa ab officio,eius beneficia, quæ ante amotionem possidebat, permanere reseruata: quo circà nec illa impetrari poterunt non facta mentione illius qualitatis.

116 Extenditur secūdò vt procedat etiam cùm is † familiaris officium, & administrationem adhuc ingressus non est, ita de collectore decidit Rota decisi. 12.de præbend.in nouis.quam probauit Fel. in capit. in nostra.numero 20.versi. idem si talis. Cassiodorus decis.vnica.nume.4.de verb.signifi.Gomes.d.regula Cancellariæ q.13. versi.prædicta. Ratio est,quia honorabile & Reipub. vtile est, quo circà suum effectum ante adeptum officium & administrationem sortitur.

Extenditur tertiò, vt etiam locum habeat relata
117 doctrina,cùm is † familiaris cōsecutus est officium, sed adhuc tempore mortis suæ non administrauit: ita decidit Rota decis.15.de præbend.in antiquis. ratiōe iam relata vtitur,atque ita inquit Rota ex stylo curiæ seruari.quamquam dicat aliquos sapientes aliter dixisse, eo quia ille familiaris Papæ & Cardinalis dicitur,qui suscepto officio administrat, & familiaritatis munera obijt.vt multis ad rem nostram probat Felynus d.c. in nostra. numero 20.versi. sed caue. idem quod Felynus scriptum reliquit Ioan.de Selua d.tracta.de beneficio parte 3.q.11.numero 22. vbi alia plura recenset & declarat. Hæc tamen extensio intelligitur modò is receptus inter familiares acceptauit ipsam receptionem, aliàs non diceretur familiaris deficiente mutuo consensu. ita declarat Casiodorus d.decis. vnica.numero 3.de verb.signifi.

Extenditur quartò vt locum etiam habeat, si hic
118 familiaris,cuius beneficium impetratur, desijt esse familiaris per mortem sui Domini: nam adhuc beneficium per ipsius deinde familiaris mortem vacans, reseruatum esse dicitur: ita hodie constituit est per Extrauagantem Pauli 2. Ad perpetuam. quā recenset Selua d.q.11.numero 24.post Fel.d.c.in nostra. numero 20. versi. & caue. de rescrip. qui subiungit, aliàs de Iure Communi aliter dicendum esse: quoniā per mortem Pontificis reseruantis,reseruatio ipsa extinguitur: quemadmodum docuit Gemin.in capit. præsenti.in prin.de offi.deleg.idem vtroque casu tradit Aeneas de Falconibus tracta. de reseruationibus. q.5.principali.versi.secundò quæro.nume. 6.qui alia perplura recenset.illi addo Casiodo.decis.vltim.nu. 4.de præbend.

119 Extenditur quintò vt procedat, etiam si is † familiaris nunquam extitisset commensalis Cardinalis,hoc est,si in domo Cardinalis non comedebat,sed extra domum Cardinalis portionem suam recipiebat,cùm tamen in domo Cardinalis seruiret.nam ex quo expensis Cardinalis viuebat verè familiaris dicebatur,nec qualitas illa extrinseca viuendi extra domum,efficit,vt hic familiaris esse desinat. ita memoriæ prodidit Gomes. d.regula Cancellariæ de impetrantibus beneficia per obitum famil.Cardina. q.13. versi.est tamen vlterius.cū ergo huius familiaris beneficium sit etiam reseruatum, exprimenda est qualitas hæc in illius impetratione.

120 Extenditur sextò vt procedat etiam in † beneficio subfamiliaris,cuius mentio facienda est. Est ratio,quia & illud reseruatum dicitur. ita Saly.in l.2.in fin. C.de Epis.& Cler. Guido Papæ consilio 30. num. 5.Aeneas de Falcon.tracta.de reseruationib.q.4.effectu 39.& latè explicat atque declarat Gomes.d. regul. Cācellariæ de impetrantibus beneficia.q.14.vbi plures difficultates dissoluit.

121 Extenditur septimò, vt procedat etiam si illi † familiari absenti collatum est beneficium,quam collationem ignorans non acceptauit morte prærētus: nā ex quo ex sola collatione etiā non acceptata bene-

ficium

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficium reseruatum dicitur, vt post Oldrad. consilio 57. & alios plures affirmauit Aeneas de Falconibus d. tract. de reseruationibus. d. q. 5. principali. versiculo secundò quæro. numero primo. sequitur de illo, vt de verè reseruato esse faciendam mentionem.

122 Extenditur octauò vt procedat, etiam cùm † facta est impetratio beneficij vacantis, vt ex vnius persona, & deinde reperitur vacare ex persona alterius, etiam si apposita fuerit clausula, quouis modo vacet. adhuc enim surreptitia est impetratio. ita decidit Rota decis. 1. de rescript. in nouis. & decis. 43. de rescriptis, in antiquis Bellamera decis. 609. Licèt Palatium. Cardin. consilio 33. In hac dubia causa. quos videtur probasse Felyn. in dict. capitul. in nostra. numero 38. versicul. sed contrarium. qui alios etiam recenset. idé scriptum reliquit Io. de Selua tract. de beneficio parte. 3. quæstio. 12. numero 77. & Rebuffus in praxi beneficiorum in forma signaturæ simplicis prouisionis, in verbo aut ex alterius. Illa est præcipua huius sententiæ ratio, quia illa clausula, quouis modo vacet, refertur ad personam expressam tantùm, & complectitur varios modos vacandi. & cum hac opinione refideo, quidquid alij dissentientes dicant. Hæc tamen extensio non procedit, si apposita fuisset clausula, aut si vacat ex alterius cuiuscunque persona: ita declarat Rebuffus quem iam citaui. & in tertia parte signaturæ, in verbo Nominum. nume. 1. vbi idem inquit, si apponatur hæc clausula quòd nomen & cognomen vltimi possessoris melius specificari possit.

123 Declaratur nunc primò non procedere cũ † is familiaris fuit Papę, & familiaris Cardinalis, & rescriptum impetratur facta sola mentione, quòd erat familiaris Papæ, tunc gratia non redditur ex eo surreptitia, quòd subticuerit illum defunctũ fuisse familiarem Cardinalis. ita decidit Cassiod. decis. 9. de pręben.

124 Declaratur secundò vt non procedat quando † impetratur beneficium, quòd notoriè fuit familiaris Cardinalis, ex quo enim notorium hoc est, necessaria expressio non fuit: vt de reseruatione generali & notoria inquit Felyn. in capitul. super literis. nume. 8. & capit. in nostra. numero decimoquinto. versic. incidẽter nota. de rescrip. vbi aliquas difficultates dissoluit. & paulò post versicul. sextum corolarium, hoc verum esse intelligit, nisi duplici reseruatione reseruatum esset, vt si defunctus fuit collector & abbreuiator, vel (ait ille) nisi ignorantia posset in Pontificẽ cadere ratione alicuius indiuidui. id quod decidit & Bellamera decis. 9. Commissio. & probat Rebuffus in Praxi beneficiorũ in forma signaturæ simplicis prouisionis, in verbo, specialiter num. 11.

125 Declaratur tertiò non procedere cùm † impetratio est concessa per resignationem ab ipsomet familiari factam: nam tunc gratia non redditur surreptitia, etiam si suppressa fuerit resignantis qualitas, ita decidit Cassiodorus decis. 16. de præbendis.

126 Declaratur quartò nõ procedere cùm per † solum priuilegium ille, qui obijt, erat familiaris: nam ex quo verè & propriè familiaris non dicebatur, eius beneficia reseruata non erant. vt inquit Gomes. in commentarijs ad d. regulam Cancellariæ De impetrantibus beneficia vacantia per obitum familiaris Cardinalis. quæstio. 13. in principio. non ergo reseruatio, quæ non est, exprimi debet.

127 Declaratur quintò non procedere † in eo, qui viuit quidem expensis Cardinalis, sed illi non seruit: nam hic verè non dicitur familiaris, vt inquit Gomes. dict. quæst. 13. versi. est benè verum. & ob id illius beneficio reseruationis priuilegio non fruuntur, surreptitia ergo non erit impetratio suppressa illius qualitate. id quod cum Gomesio intelligo, nisi is nõ seruiens, à seruitute cessaret, quoniam ita Cardinali placeret.

128 Decimotertiò si beneficium est † affectum illius qualitatis mentio facienda est, alioqui gratia erit surreptitia: ita scribit Rebuffus in Praxi beneficiorum in forma signaturę simplicis, in verbo affectum. vbi inquit, dici affectum, cùm Papa iam semel concesserit illud beneficium in commendam: nam posteaquam manum semel Papa apposuit, alter inferior de eo se impedire non potest, & ob id illa affectio reseruationis vim obtinet.

129 Decimoquartò, ne rescriptum gratiæ sit surreptitium, narrandum est † vitium, si quod ipsi beneficio ex persona impetrantis inest: vt putà si hic impetrans per præcedentem intrusionem possideret. debet enim huius sui vitiosi ingressus mentionem facere. ita docuit Abbas in capitul. cùm iam dudum. colum. secunda. de præbend. in capitul. præterea. vltim. notab. de iure patro. Baldus in cap. literis. ad finem de restit. spolia. Gemi. cap. eum qui, de præb. in 6. quos secutus est Felyn. in capitul. in nostra. numero decimo. versicul. secundum corolarium. & latius in cap. postulasti. numero 14. 15. 16. de rescript. Cassiod. decis. 6. numero septimo. de præben. de quo statim dicam. imò hoc procedere intellexit Felynus in dict.

130 capit. postulasti. etiã si in rescripto inserta sit † clausula, motus proprij. Alia etiam scripsit Io. de Selua d. tract. de beneficio parte. 3. quæstio. 11. numero septimo. Hoc etiam procedit quando beneficium esset

131 alio vitio † affectum, vt putà vitio litigiosi: quemadmodum affirmarunt Felyn. dict. capit. in nostra. numero decimoseptimo. & Sel. d. quæstio. 11. numero 18. qui hoc declarant. vt apud illos. His tamen aduersari

132 non parum videtur, quod respondit † Soc. Sen. cons. 169. colum. quarta. in fin. libro secundo. post Card. & Anch. in Clem. si Romanus. de præbẽ. nempè rescriptum gratiæ non vitiari, si vitiosus possessor narrauit, se Canonicè tenere atq; possidere. quoniam (inquit Socinus) hoc extrinsecum quid est à gratia ipsa. quod ait procedere, nisi ex eo is impetrans inhabilis ad gratiam redderetur. Confirmatur responsum Socini ex eo quod decidit Cassiodorus decis. 6. numero quinto. de præben. dum inquit, quòd quando impetrans beneficium à se tunc malè possessum percepit distributiones quotidianas, & si de illis mentionem non fecit, rescriptum non esse surreptitium: & ibi testatur maiorem partem DD. de Rota ita sensisse, quamquam plura in contrarium vrgere ipse referat. Verùm his obiectionibus satisfacit Felyn. dict. capit. postulasti. colum. penulti. versic. sed aduerte quia, de rescrip.

133 Decimoquintò † narranda est vnio, si aliqua facta reperitur in illo beneficio: ita docet Fel. in capit. in nostra. numero 23. verficul. vigesimum septimum corolarium. de rescript. Ioan. de Selua d. tract. de beneficio parte 3. quæstio. 11. numero 76. Est ratio, quia Pontificis intentio non est velle Ius alteri quæsitum dissoluere. quod intelligitur quando duæ Ecclesiæ æquè principaliter sunt vnitæ: nam tũc vnionis mẽtio facienda est, vel saltem adijcienda erit clausula, cũ annexis huiusmodi ac iuribus & pertinentijs. ita declarat Rebuffus in praxi beneficiorũ in titulo Declaratio nouæ prouisionis, in verbo cum annexis. idem Rebuffus d. praxi, titulo de vnionibus. numero decimoquarto. Ioan. Baptista à Sancto Seuerino tracta. de vnionibus, articulo 8. numero septimo. & intelligũt relati Felynus & Selua procedere etiam si beneficiũ iam vnitum, & deinde à Pontifice reseruatum, fuerit collatum ab eo cum clausula motus proprij. quod durum

durum mihi videtur, quandoquidem collatio hæc ex certa scientia arguit Pontificis voluntatem esse omninò velle concedere, vnione non obstante, quam sua voluntate dissoluere potuit. quo autem modo vniones fiant, scribunt relati Rebuff. & Ioan. Baptista. & quibus qualitatibus suppresis surreptitia reddatur vnio, latè explicat Boer. q. 345. cætera ex industria prætereo.

134 Decimosextò, cùm impetratur † beneficium Ecclesiæ inferioris, nomen sancti illius Ecclesiæ exprimendum est: ita Ioan. Andr. in ca. quamuis. de præb. in 6. vbi glossa. idem censuerunt Lapus allegat. 15. Fel. in cap. cùm accessissent. col. 1. de constit. & cap. in nostra. nu. 40. de rescript. Ioan. de Selua tract. de beneficio. parte 3. q. 11. num. 119. & Crauet. cons. 104. nu. 13. si tamen in nomine sancti erratum foret, & apposita sit in rescriptis illa clausula, quòd denominatio veri or & expressior fieri possit, corrigi error poterit: atque ita surreptitium non erit rescriptum. cùm verò Ecclesia est Cathedralis atq; ita superior est, non est exprimendum nomen sancti, sed narrandum atq; exprimendum est esse Ecclesiam Cathedralem, alioqui facta sancti narratione surreptitium rescriptum redditur. ita gl. d. cap. quamuis. vbi omnes, quoniam est hoc contra stylum Curiæ. id quod procedit, etiam si Ecclesia est in loco insigni, & pro matrice & Cathedrali habetur, & si verè non sit. ita relati Doctores, ex tex. cap. causa Carpensis, de verb. signifi. vbi Ecclesia non Cathedralis sub nomine loci appellatur. ita etiã probat text. c. cum adeò. vbi Imola de rescrip. & text. in c. 1. de mutuis petitio. Hęc tamen declarantur non procedere in gratijs ad resignationẽ possessoris concessis, nam tunc expresio sancti in impetratione Ecclesiæ Cathedralis non reddit concesionem surreptitiam. ita decidit Cassiodor. decis. 13. licet glossa. de præb. vbi inquit, hoc potius æquitatis esse, quàm iuris, ob stylum curiæ.

135 Decimoseptimò cùm impetratur † Canonicatus & præbenda exprimendum est nomen Canonici, per cuius obitum præbenda vacat, aliàs impetratio surreptitia redderetur: ita scribunt Ioan. Staphil. tracta. de literis gratiæ. Rubr. de modo & forma impetrandi. versi. ideo cauti. & Rebuffus in praxi beneficiorũ, in tertia parte signaturæ, in verbo, alia clausula. numero 2.

136 Decimooctauò, si in Ecclesia † in qua impetratur beneficium, extat aliquod statutum iuratum quod impetrationi obstat, illud narrandũ est, alioqui gratia erit surreptitia: imò nihil penitùs operabitur, nisi

137 apponatur † clausula expressa, non obstante statuto iurato Ecclesiæ. ita decidit Rota decisio. 13. de rescriptis, in antiquis. conferunt quæ dicemus in casu ab hoc secundo, vbi agemus, quomodo iuramenti vis ex rescripto tollatur. ita etiam ex illa clausula, & qualibet alia sedis Apostolicæ indulgẽtia generali, vel speciali, cuiuscunq; tenoris existat, per quam præsentibus non expressam, vel taliter non insertam effectus huiusmodi gratiæ valeat impediri quomodo libet, vel differri. quæ quidem clausula operatur, vt derogatum sit statutis, quæ impedire vel differre solent gratiam, vt latè explicat Rebuffus in praxi beneficiorum. titulo, declaratio nouæ prouisionis, in verbo, & qualibet alia.

Tertiũ est caput propositæ disceptationis, quan-

138 do † scilicet rescriptum vitiatur ob surreptionem causatam à taciturnitate iuris, quod alter in impetrato beneficio obtinet. nam verè, qui impetrat narrare debet collationem alteri prius factam, si facta reperitur, & si ab illo primo acceptata non fuerit. ita affirmauit glossa in cap. gratia. in verbo, ignoranti. de rescript. in 6. quam secuti sunt Ioan. Andr. Ligna. & Gemin. ibi. Fel. c. in nostra. nu. 5. de rescript. Ioan. de Selua d. tract. de beneficio, part. 3. q. 11. num. 3. Illa est ratio, quia hic qui priorem collationem consecutus est dicitur obtinere ius ad rem, quod per solam acceptationem plenum ac in re reddere dicitur: qui ergo secundam impetrationem facit, ius illud narrare debet, cùm alioqui Pontifex illi derogare non credatur. iuxta regulam l. 2. §. meritò. §. si quis à Principe. ff. ne quid in loco pub. imò si gratia facta primò est conditionalis, illius mentio habenda est, cùm sit ius in spe: ita respondit Gemi. cons. 107. in fine.

139 Secundò narranda est, † alterius colorata possessio, si eam in beneficio ille obtinet. cap. cum nostris. de concess. præb. Fel. c. in nostra. num. 32. de rescript. quem ad verbum ferè, pro more suo recenset, & sequitur Ioan. de Selua d. q. 11. num. 102. Bero. cap. super literis. nu. 72. versi. decimoseptimò. de rescript. Gom. in regula Cancellariæ, de annali possessore. q. 10. versi. postremò facit.

140 Declaratur primò non procedere, quando † in rescripto apposita fuisset clausula illa: Vocatis vocandis. vel illa: Dummodò non sit alteri ius quæsitum. nam tunc gratia non potest dici surreptitia, quanquã in precibus dictæ coloratæ possessionis facta mentio non est: quemadmodum respondit Card. consil. 93. Nobiles viri. quem probarunt Fel. d. ca. in nostra. nu. 32. versi. primò nota. & Selua d. q. 11. num. 103. Illa est præcipua ratio, quia tunc citandi sunt possessores, & qui ius in eo beneficio prætendunt. & tanti est effectus hæc clausula, vt si executori datum sit rescriptũ, vt exequatur, ex executore efficitur Iudex, & cognoscit super iure & possessione alterius. scribũt tamen relati omnes, clausulam hanc, vocatis vocandis. solũ in rescriptis executorijs apponi consueuisse, quod nunc non declaro.

Declaratur secundò vt non procedat, cùm in re-

141 scripto appositа est † clausula illa: Amoto quolibet illicito detentore. nam tunc satis dicitur facta mentio coloratæ possessionis: ita decidit Rota decisio. 38. Nota secundum aliquos. & decis. 60. Nota quòd de gratia. de rescri. in antiquis. quam secutus est Fel. d. c. in nostra. nu. 32. verfic. secundò nota. qui corruptè allegauit. idem probauit Selua d. q. 11. num. 104. qui ob id inferunt, quòd cùm hodie ex stylo curiæ soleat semper in his rescriptis apponi clausula hæc, amoto quolibet detentore, non esse per consequens hodie necesse in precibus coloratam hanc possessionem recensere. Subiungit talem Felyn. & cum eo Selua egregiam dubitationem quam excitauit Bartholomæus Zabarella Cardinalis Zabarellæ nepos, vt apud eos. Addo Rebuffum in praxi beneficiorũ, titulo, Declaratio nouæ prouisionis, in verbo, Amoto exinde. qui verum esse intelligit, nisi clausula hæc sit appositа inter clausulas executiuas, quoniam tunc nihil operatur. Clem. 1. in fin. de præben. Gemin. cons. 86. & ex d. Clem. 1. plura similia tradunt Iaf. l. Ius Ciuile. nu. 8. de iust. & iure. Dec. cons. 423. num. 19. & cons. 500. nu. 9. Ripa l. qui Romæ. §. duo fratres. num. 45. & nu. 84. de verb. oblig. Soc. Iun. cons. 93. nu. 24. 25. lib. 3. vbi declarant.

Declarat tertiò non procedere, cùm in rescripto

142 est appositа † clausula, motu proprio. ita latè affirmarunt Fel. d. cap. in nostra. numero 35. & Selua d. q. 11. nume. 115. Illa est ratio, quia motus proprius surreptionem tollit: nec credendum est Pontificem non fuisse concessurũ, si verè sciuisset possessionem hanc & si coloratam, veram tamen & legitimam non esse.

143 Declaratur quartò non procedere, † quando in

Universidad de Deusto
Biblioteca

rescripto appositа fuit clausula, Non obstante collatione alteri facta: ita docuit Imola in c. causam quæ. & ibi Felyn. num.12. de rescript. idem Fel. d. c.in nostra.num.35. in fine.& Selua d.quæstio.11. num. 115. in fine.

144 Declaratur quintò non procedere, quãdo † colorata alterius possessio huiusmodi esset,quam si nouissет Pontifex facilius impetranti concessisset sibi collatio huius beneficij cum clausula decreti annullatiua: & aliquis contra dictam reseruationem acceptasset dicti beneficij possessionem. nam licèt hæc possessio sit apud illum colorata,attamen si impetrãs narrasset,illum possessorem possidere contra Pontificis reseruationem,facilius Pontifex cõcessisset:nam hoc confirmabat ac validiorem reddebat impetrantis petitionem.ita docuit Fel.d. cap.in nostra. nume. 36. post Bartholomæum Zabarellam iam relatum. idem scripsit ille Selua d.q.11. num.116.

145 Declara sextò non procedere, quando per † errorem nomen possessoris veri fuit omissum. Bellam. decis. 642.

146 Declaratur septimò non procedere † in expectatiuis.Cassiod.decis.18.num.2.de præbend. vbi idem deijs qui possunt opponere.

147 Tertiò hic impetrans † narrare in precibus debet solam etiam alterius detentionem: vt putà,si beneficij reseruati possessionem adeptus quis sit, & illam per aliquot menses detinuerit: si alter impetret beneficium illud, illius possessionis seu detentionis mentionem facere debet.ita docuit Fel.d. cap. in nostra.num.33.& Selua d.q.11.num.105: post Rotam.decis.78.Dic quòd ordinatio,de rescrip.in antiquis. inquit tamen Felynus hoc intelligi, quando ista detentio saltem annalis est, nam si est minoris temporis necessariò exprimendam non esse censuit: atq; ita inquit in curia Romana seruari.

148 Quartò † recensenda est lis & processus pendens & receptio ad beneficium.Fel. cap.cæterùm. nu.4.de rescript.sed declara secundum Cassiod.decis.4. vt lite pend. quòd,quando lis est de possessione, non impeditur beneficij impetratio.Rota decis.12. de appellat. in antiquioribus. & Rebuffus in praxi beneficiorum,in tertia parte signaturæ,in verbo, quatenus litigiosum.

Declara iam relata non procedere, cùm re ipsa constat ius alterius esse nullum. Rota decis. 25. de rescrip.in nouis.& decis.69.& rescrip.in antiquis.

149 Quintò est † narrandum ius alterius ex sola electione ei quæsitum: ita decidit Rota decis.17. de præben. in nouis.idem etiam intelligo, quando ius habet ex sola supplicatione, ex traditis Gomesij in regula Cancellariæ de impetr.benef. vaca. per obitum famil. Cardinalis q.23.

Hæc quæ hactenus scripsimus, intelliguntur atque procedunt cùm impetratur beneficium à Ponti-
150 fice Max. secùs † si ab Ordinario: nam coram ipso Ordinario non opus est exprimere relatas omnes qualitates.Et in primis nõ est necesse exprimere qualitatem beneficij curati,vel cum dignitate. Clem. 2. de offic. ord. qua etiam constituitur,non esse necesse narrare aliud beneficium, quod obtinet: & annotauit Ioan.de Selua tract.de beneficio,parte 3. q. 12. nu-
151 me. 57.ita pariter Ordinario narrandus non est † valor beneficij,quod clarè affirmarunt Fel.in ca. ad aures.nu.15.de rescr.qui in fortiori casu loquitur:nempe cùm falsus valor expressus fuit. idem scripserunt Gome.in regula Cancellariæ,de valore exprimendo. q.3. & Cassidor.in regula Cancellariæ de infirmis resignantibus.decis.31. num. 5. vbi subijcit non procedere in expressione valoris beneficij expectatiui. ita

152 quoque coram Ordinario † non est necesse exprimere possessionem coloratam alterius.ita Hostien.& Ioan.Andr.in cap.cum nostris. de concess. præbend. Fel.d.cap.in nostra. nu.25. vers. vigesimum nonum corollarium. de rescrip.qui satisfacit difficultati,ob quam Butrius, Abbas & Imola aliter sentire videbantur. his accedit Selua d.q 12.num.55. Non sunt pari-
153 ter † Ordinario narranda cætera omnia,quæ illi verisimiliter nota esse possunt.vti Fel. & Selua clarè scribunt.Et ob id affirmant, permutantes beneficia coram eo necesse minimè habere beneficiorum qualitatem narrare.huc spectat quod scribit Gomes.in regul.Cancellariæ de annali possessore, q.9. vers. adiuuatur.vbi scribit regulam illam Cancellariæ de annali possessore, locum sibi non vendicare coram Ordinario,illa vna præcipua adferri solet ratio, quoniã
154 † Ordinario beneficiorum suæ Diœcesis qualitates cognitæ præsumuntur: ita etiam cognitæ præsumuntur impetrantium conditiones: aliàs sequeretur dicendum eum esse minus diligentem in Ecclesiarum visitationibus: ita Fel.d.cap.ad aures. num. 15. hanc tamen rationem mordet Gomes. præcitato loco,vt apud illum.Felynus autem. d. nume. 15. post
155 Cardinalem,subiungit, † Ordinarium videri motu proprio prouidere ipsi Ecclesiæ, cùm tamen Papa nõ motu proprio, sed ad postulationem, non Ecclesiæ, sed personis prouidere credatur. idẽ scripsit is Selua d.quæst.12.num.58. qui ob id rectè inferunt, impe-
156 trationem † Ordinarij non vitiari nisi ex qualitatibus clarò iure expressis.atque ita hoc in casu sine dubio procedit doctrina illa communis ex glossa. Cle. 1. in verbo alteri,de præben. Hinc idem Selua d. q. 12. numero 63. scribit,in iure reperiri qualitatem coram Ordinario exprimendam, nempe quando Episcopus dispensauit cum illegitimo,vt possit habere minores ordines,& simplex beneficium. nam, si tunc hic dispensatus tacita prima illa dispensatione secundum impetret ab eodem Episcopo super pluralitate beneficiorum,non valet secunda hæc dispensatio: ita censuit plosf.in capit. 2. de filijs presbyt. Est ratio, quia
157 † dispensationes strictissimam interpretationem habent, vt dicemus infrà in casu ab hoc secundo numero 132 præsertim super beneficiorum pluralitate Canonibus inimica.

Relatæ etiam Doctorum traditiones, quæ de beneficiorum impetratione loquuntur, locum etiam
158 habent in † dispensatione ad plura beneficia:ita censuerunt glos.& Gemi.in cap.non potest.in fine prim. de præben.in 6. Abbas cap.ad aures.nu.9.de rescript. Bellam.decis.471.Si Episcopus obtinens.quem citare voluit Fel.d.c.in nostra.nu.15.vers.octauum corolla-
159 rium.ita etiam locum habent † in vnionibus fiendis.Rebuffus in praxi beneficiorum, titulo de vnionibus.in glossa quinta. quo loci scribit, illa omnia ferè exprimẽda esse in vnionibus, quæ & in prouisio-
160 nibus. inquit etiam Rebuffus surreptionem † vitiare vnionem ipso iure.cuius quidem sententiæ recenset Calder. Nicolaum de Mil. Fel. & Ripã. Addo Soci. Sen.cons.1.col.2.ver. prætereà & quartò. lib.3.Verùm magis recepta opinio videtur in oppositum quem-admodum scribit & probat Boer.quæst.345. num. 1. De his satis.

SVMMARIVM.

1 *Rescripta iustitiæ quibus suppressis qualitatibus surreptitia reddantur.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ sit qualitas, qua suppressa rescriptum ad lites surreptitium redditur.*
3 *Qualitates narranda in impetratione rescripti ad lites, quæ ad*

quæ ad non concedendũ Principem mouere possunt, pendent à coniectura tacita Principis voluntate.
4 *Rescriptum iustitiæ impetrans,litis pendentiam etiam ex sola citatione narrare debet.*
5 *Lis pendere dicitur per solam citationem.*
6 *Rescriptum iustitiæ impetrans,vt collega detur ordinario,litis pendentiam corã ordinario narrare debet.*
7 *Litis pendentiam per solam citationem,etiam non executa,narrare debet impetrans rescriptum iustitiæ.*
8 *Lis pendere dicitur per solam citationem,etiã non executam.quod ibidem declaratur.*
9 *Baldus in l.1. C.de relatio.confutatus.*
10 *Rescriptum ad lites impetrans si calumniosè litis pendentiam narrat,surreptionem committit.*
11 *Rescriptum ad lites impetrans si litis pendentiam non narrat per ignorantiam, vel simplicitatem, surreptionem adhuc committere dicitur.*
12 *Clausulam motu proprio, non tollere vitium surreptionis in rescripto ad lites, dum litis pendentia non narratur.*
13 *Surreptionem non committit, si in impetratione rescripti ad lites,non narretur lis ea die impetrationis inchoata.*
14 *Surreptionem non committi in rescripto iustitiæ, si lis à qua diu cessatum est, non narratur.*
15 *Surreptionem non committi in rescripto iustitiæ,si non narratur lis iam pacto sopita.*
16 *Surreptionem non committi in rescripto ad lites,si non narratur lis iam suspensa.*
17 *Rescriptum cùm super proprietate impetratur non est necesse narrare pendentiam litis super possessione.*
18 *Lis super possessione non efficit proprietatem esse litigiosam.*
19 *Lis super matrimonio non efficit illud litigiosum.*
20 *Rescriptum in causa matrimoniali non vitiari,nõ narrata litis pendentia super eo.*
21 *Conciliatio opinionum Felyni & aliorum super litis pendentia in matrimonio narranda.*
22 *Rescriptum à tertio pro suo interesse impetratum, non dicitur surreptitium, non narrata litis pendentia inter alios.*
23 *Rescriptum non redditur surreptitium tacita litis pendentia,cùm Iudex se incompetentem pronuntiauit.*
24 *Rescriptum surreptitium non redditur,si non narratur gesta Iudicis a quo,post admissionem appellationis.*
25 *Rescriptum surreptitium non reddi ob litem non narratam, si eadem Iudici causa committitur.*
26 *Surreptionem non committi lite non narrata, si in eo statu & gradu causa committitur.*
27 *Rescriptum subrogationis surreptitium non reddi, non narrata litis pendentia.*
28 *Rescriptum non redditur surreptitium, si futura causa super qua lis pendet non narratur.*
29 *Rescriptum ad lites cùm impetratur, totus ipse processus in substantialibus narrandus est.*
30 *Rescriptum dum impetratur ad lites causa ipsius litis & facti narranda est.*
31 *Rescriptum super lite exorta ex contractu iurato dum impetratur,iuramentum narrandum est.*
32 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ qualitates processus narrandæ sunt in impetratione rescripti ad lites.*
33 *Clausulæ, statum & merita causæ pro sufficienter expressis,vis & effectus.*
34 *Rescriptum ad lites redditur surreptitium, si non narratur coram quo lis pendet.*
35 *Impetrans causam alteri Iudici,quàm ordinario committi,iustam causam narrare debet.*
36 *Iurans habere Iudicem ordinarium suspectum,vt causa alteri committatur,tutus est ne contra suum iuramentum fiant probationes.*
37 *Testis alibi quàm in loco iudicij petens examinari, iustam causam narrare debet.*
38 *Constitutio noua Pedemontium,titulo,Delle examinationi. §. 1. declaratur.*
39 *Rescriptum ad lites dum impetratur priuilegium personæ,contra quem impetratur,narrandum esse.*
40 *Rescriptum ad lites dum impetratur,narranda est conclusio in causa facta in lite ipsa.*
41 *Constitutio Mediolani sub Rubr. de rescriptis. §. intimata.declaratur.*
42 *Rescriptum iustitiæ cùm impetratur, narrandum est latam esse sententiam in illa causa.*
43 *Surreptionem non committi, si dum in impetratione rescripti iustitiæ narratur lata sententia, in Iudicis nomine erratur.*
44 *Rescriptum iustitiæ dum impetratur, narrandum est, esse latam sententiam, & ab ea appellatum.*
45 *Rescriptum dum impetratur,& narratur appellatio ab executore,iusta appellandi causa exprimi debet.*
46 *Rescriptum iustitiæ dum impetratur,narranda est sententia in iudicatum lapsa.*
47 *Clausulam derogatoriam, non obstante sententia, in rescripto iustitiæ appositam, nihil operari, cumq; narrandum erat sententiam in rem iudicatã transiisse.*
48 *Clausulam derogatoriam ad specificata restringi.*
49 *Sententiam executioni mandatã fuisse narrare in impetratione rescripti non sufficit, cùm res iudicata narranda est.*
50 *Surreptionis vitium cessare cùm præsumptiuè narrantur qualitates prædictæ.*
51 *Rescriptum iustitiæ non redditur surreptitiũ, non narrata re iudicata in causa matrimoniali.*
52 *Surreptio non committitur si non narratur res iudicata cùm sententia nulla fuit.*
53 *Surreptitium non redditur rescriptum, si non narratur res iudicata,cui contrario actu renuntiatum dicitur.*
54 *Rescriptum impetratum ad dandum obiectus iuxta c. vt circa.de elect.in 6. non vitiari, non narratis duabus in causa latis sententijs.*
55 *Rescriptum redditur surreptitium non narrata transactione vel laudo arbitrorum in causa prolato.*
56 *Rescriptum non essici surreptitium,non narrata transactione vel laudo nullo,ob solennitatis defectum.*
57 *Rescriptum non reddi surreptitium,non narrata transactione elidibili per exceptionem.*
58 *Priuilegium per exceptionem elidibile narrandum non esse in impetratione rescripti.*
59 *Rescriptum continens idem quod ipsa transactio, non redditur surreptitium non narrata transactione.*
60 *Rescriptum non reddi surreptitium non narrata transactione,quæ ad merita causæ opponitur.*
61 *Rescriptum non faciens mentionẽ priuilegij, quod merita causæ respicit, surreptitium non redditur.*
62 *Rescriptum secundum dum impetratur,primi faciendam esse mentionem.*
63 *Rescriptum primum communi consensu fuisse impetratum,est narrandum in impetratione secundi.*
64 *Rescriptum qui impetrauit,debet illud narrare in impetratione secundi à se facta.*
65 *Constitutio Mediolani sub Rubr. de rescriptis. §. Quicunq; declaratur.*
66 *Rescriptum impetrans in causa appellationis narrare debet primum rescriptum.*
67 *Constitutio Mediolani sub Rubr. de rescriptis. §. quicunq; declaratur.*
68 *Rescriptum impetrans secundum, quod tendit ad augendam gratiam primam, debet narrare & illud primum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

69 *Clausulæ notabiles primi rescripti narrandæ sunt in impetratione secundi.*
70 *Clausulam appellatione remota, & clausulam, anteferri, narrandam esse in impetratione secundi rescripti.*
71 *Clausulam, reseruatæ recuperationis, esse narrandam in impetratione rescripti.*
72 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ clausula dicatur notabilis, vt in impetratione rescripti narretur.*
73 *Constitutio Mediolani de rescriptis. §. Quicunq; declaratur.*
74 *Rescriptū speciale impetrans non tenetur narrare primum generale.*
75 *Rescriptum secundum motu proprio concessum, non redditur surreptitium, si in eo primi facta non est mentio.*
76 *Rescriptum secundum surreptitium non redditur, non narrato rescripto occultato per aduersarium.*
77 *L. falsò. C. de diuersis rescrip. sensus & intellectus.*
78 *Rescriptum secundum non redditur surreptitium, non narrato primo, cùm Iudex causam remisit.*
79 *Rescriptum secundum in eadem materia in diuerso loco tractanda, non vitiatur primo non narrato.*
80 *Constitutio Mediolani sub Rubr. de rescriptis. §. Quicunq; declaratur.*
81 *Rescriptum secundum impetrans, non tenetur narrare primū, quod est nullum ibidem tamen declaratur.*
82 *Constitutio Mediolani, sub Rubr. de rescriptis. §. Quicunq; declaratur.*

Casvs CCII.

LONGA SERIE, SED PVLCHRO ordine enarrantur qualitates exprimendæ in impetratione rescripti iustitiæ, & inibi nōnullæ declarationes ad constitutiones Mediolani adferuntur.

1 RESCRIPTA iustitiæ, quæ ad lites appellari solent, vitiari tunc solent, cùm narratæ in precibus non fuerunt qualitates illæ, quę principem ad non concedendum mouere poterant. verùm, quia non omnes qualitates iure determinatæ reperiuntur: ob id multa † Iudicis arbitrio relinquūtur. quemadmodum superiori casu admonui. & in specie sensit Felynus in capit. cæterùm. numero 2. propè initium. & nume. 4. de rescript. & clarè Decius in cap. super literis. numer. 9. eo. dum tàm de rescripto iustitiæ quàm gratiæ loquitur. clarius hoc affirmauit Rebuffus in Commentarijs ad Regias constitutiones Tomo secundo, titulo, de rescriptis, numero 94. Beronus in cap. 1. num. 52. in fine. de rescript. Huc
2 spectat, quòd hæ † qualitates pendent sæpissimè à coniecturata Principis voluntate, vti diximus in casu præcedenti. & in nostris terminis ita respondit Barba. cons. 46. colum. 12. lib. 2. coniecturæ autem vti ex facto sunt, ita Iudicis arbitrio relinquuntur. quod multis in casibus suprà ostendimus. Ego autem hoc loco referam aliquas qualitates in his rescriptis exprimendas atq; narrandas: ex quibus facilè intelliget Iudex, quando surreptionis vitio laborabit impetratum rescriptum.

3 Primo itaq; loco † si lis cœpta est, etiam per solam citationem illa narranda est. ita censuit glossa in capitulo super literis. in verbo, literas. de rescript. &
4 ibi Felyn. numero 12. idem glos. ibi Abbas in capitulo, prudentiam. §. sexta. de offic. delegat. qui affirmarunt, quòd causa coram Ordinario cœpta, faciendа est mentio ipsius processus: nam per solam citationem † lis pendere dicitur. Clem. 2. vt lite pend. & in specie, præter iam relatos, tradunt Afflictus decis. 220. numero 13. & Roland. cons. 31. num. 18. libro 2. idem sensit Ruinus cons. 61. num. 2. lib. 5. qui ex Innocentia in cap. ex literis. de offic. deleg. respondit, huius litis pendentiæ expressissimè faciendam esse mentionem id quod respondit Butr. cons. 2. colum. 1. & idem sensit Abbas in capit. inter monasteriū. numero 24. de reiud. docuit & Decius in cap. cæterùm. num. 2. de rescript. & ibi hoc declarat. hoc fortius procedit etiam si per æquipollens exprimeretur: ita respondit Gemin. cons. 120. colum. 1. qua tamen in re dissentiunt Ruinus cons. 61. num. 17. in fine. libr. 5. & Crauet. cons. 68. num. 3. quos ego intelligo loqui, cùm rescripti verba nullā aliam causam quàm illā ipsam significare poterant. Abbas tamen d. ca. inter monasterium. num. 24. post Hostien. sentire videtur hoc esse arbitrarium.

5 Extenditur primò hoc dictum, vt procedat † etiā si solùm impetratur collega Iudici, coram quo iam lis cœpta est: nam adhuc litis pendentia narranda est: ita affirmarunt glos. 2. in capitulo, coràm. vbi But. 4. notab. & Abbas col. penult. de offic. deleg. vbi Barba idem sensit Geminia. in capitulo, ex literis. eod. titu. quā sententiā visus est probare, & si subobscurè Felynus d. capitulo, cæterùm. numero 3. de rescript. idem clarius affirmauit Iason in l. 2. numero 3. C. vbi lite pend. quos egò nunc sequor reiecta Baldi & Archid. opinione, qui, vt referunt Felynus & Iason dissentiunt. quoniam aiunt illi, text. d. capitulo coram, non probat. nec etiam militat in datione collegæ illa ratio, quæ procedit cùm rescriptum reuocatorium conceditur. Verùm, hoc admisso, mea quidem opinione euitare non possunt Baldus & sequaces generalem constitutionem. l. 2. C. vt lite pend. quæ & hoc in casu locum habet. & verè consultius est ad omnem euitandam dispensationem, cùm collega vel adiunctus impetratur narrare litis pendentiam, & cætera omnia quæ alijs similibus casibus enarrari solent,

6 Extenditur secundò, vt procedat † etiam quando lis per solam citationem est inchoata: quemadmodum affirmauit glossa in capitulo vt debitus. in verbo, dicat, ibi, super hoc dicas. de appellatio. quam sanè glossam ibi latè probauit Decius nume. 14. & Felynus in capitulo, super literis. nume. 12. propè princ. de rescriptis. scribit tamen Baldus in l. 1. in fine. C. de rela. in Curia Romana obseruari, solùm litem narrari cùm contestata est. id quod intelligit Decius d. capitulo vt debitus, ex stylo Curiæ procedere, non autem de iure: cùm per solam citationem lis cœpta esse dicatur. sed verius Baldum malè sensisse, statim subijciam.

7 Extenditur tertiò, vt procedat fortius cùm ipsa decreta citatio nondum executa fuit, nam & tunc quòd ad ipsum actorem impetrantem † lis pendere
8 dicitur: illius ergo mentionem facere debet. ita respondit Roma. consil. 330. Circa primum. colum. 2. quem secuti sunt Felynus in capitulo super literis. numero 13. de rescript. post Rotam, decisione 17. numero quarto. de dolo & contuma. in nouis. & decisione 6. vt lite pend. in nouis. vbi Rota decidit Cle. 2. vt lite pend. locum habere in actore, qui citationem obtinuit, sed adhuc reo non transmisit. cum Romano etiam idem sensit Felynus in capitulo, cæterùm. numero 2. vers. limita decem modis. de rescript. qui
9 dum refert † Baldum d. l. 1. C. de relat. dicentem aliter

aliter seruari in Curia, inquit Baldi sententiam posse procedere hoc in casu. sed verè, nec hoc in casu vera est Baldi opinio: si quidem aliter obseruat Curia Romana, si credimus Bellame. decis. 544. Si pendente inquisitione. & Ioan. Staphileo, tract. super commissionibus & literis iustitiæ. §. in primis igitur. numero 16. cum Romano sensit & Decius d. capitulo. vt debitus. numero 14. de appellat. & si eo loci in annotationibus dissentiat, & malè, Carolus Molinæus.

10 Extenditur quartò, vt procedat † etiam quando lis narratur, sed calumniosè: nam tunc habetur ac si narrata non sit. ita respondit Baldus consil. 252. Quærulæ. lib. 1. vbi inquit, esse referendum fideliter, & non calumniari. quando autem calumniosè dicatur, Iudex arbitrabitur. id, quod probatur ex his, quæ infrà dicemus.

11 Extenditur quintò vt procedat, † etiam si litis cœptæ mentio non fieret per simplicitatem & ignorantiam: nam adhuc impetratum rescriptum erit surreptitium, ita docuit Baldus in capitulo vltimo, vt lite penden. Felyn. in capitulo super literis. numero 12. in fine. de rescript. conferunt quæ suprà dixi in casu præcedenti, numero 27. vbi dixi surreptionem per ignorantiam & simplicitatem vitiare rescriptū, neius alterius lædatur.

12 Extenditur sextò, vt procedat, † etiam si deinde rescriptum concederetur cum clausula motus proprij, adhuc enim surreptitium erit. ita docuit Iason in l. 2. numero 2. C. vt lite penden. Ruin. cons. 80. in fine. lib. 5. Craue. respōso pro Republ. Sauiliani nu. 51. & Rol. à Valle. cons. 31. in fine. lib. 2.

13 Declaratur nunc primò † relata iuris & Doctorum sententia non procedere, quando à reo rescriptum fuit ea die impetratum, qua lis inchoata est: ita declarat Fel. in c. super literis. num. 12. in fine. de rescript. qui subiungit, nisi appareat quòd plena citatio impetrationem præcesserit. quod probare excipientis erit. idem Fel. c. cæterùm. col. 2. vers. limita quintò. de rescript.

14 Declaratur secundò non procedere † quando iam diu lis est cœpta, & ab ea deinde longo temporis interuallo cessatum, ita vt liti renunciatū videatur: tunc impetratum rescriptum nulla illius litis mentione facta, non dicitur surreptitiū. ita decidit Cassiodo. decis. 5. vt lite pendent. quo tamen loci recenset pluribus rationibus apud Rotam dubitatum fuisse. & cum Cassiodoro visus est sentire Gomes. super regula Cancellariæ de triennali possessore. quæst. 61. vers. quartus intellectus. & si quòad casum suum ipse aliaadferat.

15 Declaratur tertiò non procedere, † cùm lis fuit pacto & conuentione sopita: nam illius mentio habenda non est in rescripti impetratione, & per consequens omissa non reddi rescriptum surreptitium. ita in specie respondit Ancha. cons. 16. colum. 1. quem secutus est Crauet. cons. 182. num. 4. & con. 293. num. 10. conferunt quæ infrà subijciā de expressione tranactionis & pacti.

16 Declaratur quartò non procedere, † cùm lis fuisset suspensa. ita in specie consuluit Curtius Iunior, cons. 184. colum. 2. quem secutus est Crauet. d. cons. 182. num. 5.

17 Declaratur quintò non procedere, † cùm lis est de possessione, & rescriptum super causa proprietatis impetratur: tunc necesse non est narrare litem super causa possessionis. id quod ea ratione verum
18 opinor, quia † lis super possessione non efficit proprietatem esse litigiosam, cùm vnum nihil commune cum altero habeat. l. naturaliter. §. nihil commune. de acquiren. possess. atq; ita declaratur cap. 1. & 2. vt lite pend. & Clem. 1. eo. vt ita illa declarat Bald. & Bart. in l. 2. C. de litigio. ex text. auth. litigioia. eo. & Fabius d. §. nihil commune. num. 23. Cassiod. decis. 4. vt lite pend. qui ob id decidit, Ordinariū non impediri prouidere de proprietate beneficij vacantis, & si super illius possessione lis pendeat. & plura similia congerit Ripa in d. §. nihil commune. num. 13. 14. 15. & Dec. cons. 483. num. 10.

19 Declaratur sextò non procedere † in causa matrimoniali, in qua litis pendentia non reddit matrimonium litigiosum. vt docuit Bald. in l. Deo nobis. num. 5. C. de Epis. & Cler. & ob id Baldum secutus in specie nostra respondit Barbat. consil. 46. col. 2. nu-
20 mero 5. libr. 2. litis † pendentiæ taciturnitatem in causa matrimoniali non vitiare rescriptum. Verùm ambigit, nec iniuria, Fel. in capit. cæterùm. colum. 2. vers. limita tertiò. de rescriptis. qui ait, & rectè, quòd licet in causa matrimoniali sententia non transeat in iudicatum, & ob id illius taciturnitatem non vitiare rescriptum: eò quia (vt infrà dicemus) etiam lata sententia narraretur, non tamen ob id negaret Princeps rescriptum, cùm ex iuris communis dispositione sat sciat sententiam nihil tribuere. vel auferre. sed diuersum est in litis pendentia, cuius taciturnitas in-
21 specta Iudicis persona, vitiat: nam ob id Iudicis dignitatem lædit. Ego † ita Felyni & aliorum opiniones conciliarem: Aut impetratū rescriptum lædit solùm aduersariū, cōtra quem impetratur. & tunc quia ius partis nō minus læditur ex litis pendentia, quàm ex sententia: quemadmodum taciturnitas sententiæ rescriptū non vitiat, ita nec taciturnitas litis. ita procedat Barbat. & aliorum opinio. Aut rescriptū lædit Iudicis dignitatē, vt quia ab eo causa auocatur, vel quid aliud simile impetratur & tunc taciturnitas & surreptio hæc vitiat: ita procedat Felyni opinio.

22 Declaratur septimò non procedere, † cùm tertius pro suo interesse impetrat rescriptum super re, de qua duo alij iam litigant: tunc is tertius necesse non habet narrare litem illorum litigantium. ita respondit Ruin. consil. 61. num. 19. lib. 5. post Oldrad. cons. 299. Quidam Hugo. simile est quod videtur decidere Thomas Fastoli dubio 64. commissionem non esse surreptitiam, si mentio non fiat pendentiæ litis super eadem re inter alios.

23 Declaratur octauò non procedere, quando † Iudex, coram quo lis pendebat, pronunciauit se Iudicem incompetentem: tunc, quia lis amplius pendere non dicitur, illius taciturnitas non vitiat: ita interrogatus respondit Anchar. cons. 13. Viso processu, quem secutus est Fel. in c. cæterùm. col. 2. vers. limita secundò, de rescriptis.

24 Declaratur nonò non procedere, † quando lata est sententia & ab ea appellatum, & Iudex à quo, procedit, tunc si impetratur rescriptum, necesse non est narrare processum, quem fecit is Iudex à quo. ita Abbas, Butr. Card. & Imol. in cap. dilectæ. de except. quos secutus est Fely. d. c. cæterùm. colum. 2. vers. limita quartò. de rescript. qui ob id affirmant, nec etiam narrandam esse excommunicationem ab illo Iudice à quo, prolatam.

25 Declaratur decimò non procedere, † quando eidem Iudici, cui primò causa commissa est, rescriptum demandatur: tunc secundum hoc rescriptum valet, etiam non facta mentione processus. ita Gemi. in cap. ex literis. de off. deleg. quem probauit Felyn. in d. c. cæterùm. colum. 2. versic. limita sextò. de rescript. in quam sententiam adducti sunt auctoritate Rotæ, decisio. 4. de rescript. in antiquioribus. vbi decidit, quis dederat obiectus de excessu, & quia non expresserat excessus quantitatem, vel qualitatem,

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuit exclusus. deinde fuit admissus ad probandum iuxta capitulum vt circà.de elect.in 6. & licèt in impetratione rescripti subticuerit latas duas sententias, attamen quia eidem Iudici causa committebatur, rescriptum non fuit pronuntiatum surreptitium. his addo Zabarellam cons.69. Quòd ad primum dubium. col.1. vers.solutio ad primum dubium.

28 Declaratur vndecimò non procedere, † cùm causa in eodem statu & gradu, quo erat coram primo Iudice committitur secundo: tunc non dicitur surreptitia commissio, etiam si specificè & punctualiter processus agitatus coram primo Iudice nō narratur.ita decidit Rota decis.5.de rescrip.in antiquis. quam secutus est Fel.d.cap. cæterùm. colum.3. vers. limita septimò, de rescript. qui intelligit atq; subdeclarat duobus modis,vt apud eum.illi addo Vantium tract. nullitatum. titulo, Quibus modis sentent. nulla reparetur.num.59.qui alios recenset.

27 Declaratur duodecimò non procedere, † cùm impetratur rescriptum subrogationis in lite & in iure: tunc licèt taciturnitas pendentiæ litis vitiet rescriptum quòad subrogationem in lite, non tamen vitiat quòad subrogationem in iure. ita decidit Bellamer.decisio.115.Falsa expressio. quem citare voluit Felynus d.capit.cæterùm. colum.3. verficulo, limita octauò.

28 Declaratur decimotertiò nō procedere, † quando non narrantur futura etiam eiusdem materiæ super qua lis dependet: ita respondit Abbas cons.18. In causa & quæstione.quem secutus est Fel.d.cap. cæterùm.col.3.vers.limita decimò, de rescriptis. vtputà, stante lite de fructibus in absentia malè perceptis, valet impetratio de percipiendis tacita litis pendentia super iam collectis.

29 Secundò in impetratione † huius rescripti ad lites non solùm ipsa litis pendentia ex citatione, sed & totus ipse processus substantia est narranda.d.glo. cap.super literis.& ibi clarè Bero.nu.72. imò respondit Roma.cons.326. In præsenti consultatione.col.vl. & post eum Barba.cons.46.col.2.num.4.lib.2. & Decius cons.531.nu.20.non solùm facti seriem, sed etiam
30 ipsius facti † causam esse narrandam. quod intelligit Anchara.cons.16. quòad articulos principales : nec enim singula & quæuis leuia ipsius causæ recensenda sunt.& cum Ancharano sensit Barba.cons.20.col.3.libro 3. Huc spectat quod in specie nostra respondit
31 Chassan.cons.7.nu.65.si impetratur † rescriptum super lite exorta ex contractu iurato, illius iuramenti mentionem facere debet. atq; ita consuluisse Roma. scribit cons.379. Circa primum col.3.Accedit quòd si
32 causa est possessoria, narrandum esse quis possideat. ita respondit Soc.Sen.cons.164.col.2.in fi.lib.2. & ante eum Baldus cons.347. Quæro quidam nobiles.lib. 1.confert etiam quod docuerunt omnes in cap.inter monasterium.ibi Abb.nu.4.24.de re iud. & Fel. in c. cæterùm.col.3.vers.limita nonò.de rescrip. non esse necessariam extrinsecam mentionem processus: sed sufficere commemorationem. id quod Iudicis arbitrio tribuunt,nempe Hosti. & Abbas d.c.inter monasterium.num.24. sunt etiam qualitates ipsius processus & causæ recensendæ:ita respondit Dec. consil. 695.nu.29.Soc.Iun.cons.77.nu.88. lib.1. qui respondit in impetratione priuilegij ex causa, de qua re in sequenti casu. Procedit etiam relata doctrina cùm in causa proceditur summariè,de plano,&c. ita decidit Bellam.decis.338. solet tamen hodie in rescriptis ap-
33 poni notabilis illa † clausula,statum & merita causæ pro sufficienter expressis,quæ operari solet,vt rescriptum nō vitietur,si aliqua ex processu narranda narrata non fuerunt, quia illa clausula habet vim specificæ narrationis.ita docuit Ang.l.omnes.C.de quad. præscript.Butr. cons.2.latè Rebuff.in concordantijs, in forma mandati, in verbo pro expressis habentes. & in praxi beneficiorum.titu. De subrogationibus. numero 12. Vantius tract.nullitatum.titul. Quibus modis sentent. nulla repare. numero 59. & Ioan.de Selua tracta.de beneficio. parte 3.q.14.numero 13.14. auctoritate Rotæ, decis. 20. de rescript. in nouis.vbi Apostilla. Octauianus Vestrius in sua praxi libro 3. ca. 9. numero 8. qui subijcit clausulam hanc nihil operari,cùm causa iam erat instructa,quoniam ex stylo solet in rescriptis auocatorijs causarum apponi altera clausula,dummodò causa non sit instructa. & eo loci aliqua Iudicis arbitrio tribuit.

34 Tertiò narrandum est,coram † quo lis pendet, an coram Ecclesiastico,vel temporali Iudice, ordinario vel delegato:ita sensit glossa in capitulo prudentiam.6.sexta.de off.deleg.& ibi Abbas nume.5. Barbat. consil.20.colum.3.cap.46.colum.2.lib.3. Felyn.in cap.super literis.num.12.de rescript. qui post Rotam decis.14. de rescript. in antiquis. & Thomam Fastolum dubio 64. Eodem die. scribit,nō valere commissionem specialem factam in curia,non facta mentione quòd lis alibi pendebat.Hinc decidit Bellame.decis.46. Exceptio.rescriptum committens causam Auditori in curia esse surreptitium,si non est narratum, litem pendere in partibus coram domino temporali, etiam si impetrans aliàs esset persona priuilegiata, vt
35 miserabilis, vel vidua.Et hoc in casu cùm † impetratur causam alibi committi, exprimi atque narrari debet iusta causa: vtputà Iudicem coram quo lis pendet negligentem esse, vel expressè negasse iustitiam administrare. ita Bald.in l.2.in fine. C. vt lite pend. quod verum esse intellexit Felynus d.capitulo, super literis.num.12. versic.de Iure Ciuili.de rescript. quòd ad Iuris Ciuilis,non autem Iuris Canonici constitutiones. Confert quod decidit Rota, decisio. 61.de rescriptis in antiquis. quando quis petit alteri quàm ordinario causam committi, vtputà, quòd in Curia committatur,iustam commissionis causam narrare, vt si diceret timere quòd ab ordinario iustitiam non consequetur,suamq; hanc assertionem suo iuramen-
36 to † confirmabit. Hoc tanti erit effectus, vt aduersus illud nulla recipietur contraria aduersarij probatio.quam sententiam probauit etiam Octauianus Vestrius in sua praxi libro 3.capit.9.numer.4. & si eo loci in additionibus. numero 13. dissentire videatur eruditus Grauatius. Non absimile est, quod decidit Bellamera decisione 9. Commissio gratiosa,cùm im-
37 petratur † rescriptum ad examinandos testes & probationes faciendas extra locum litis & causæ narranda est iusta causa,vtputà,quòd in ciuitate & loco litis testes ij examinari non possunt: & de veritate allegatæ causæ constare debet : si ergo in loco litis haberi testes & recipi probationes possunt, & non exprimatur hoc in precibus,rescriptum erit surreptitiū. Est ratio,qua calumniosè petere videtur : & si Princeps sciuisset in loco litis probationes fieri potuisse, verè rescriptum non dedisset, quia videtur impetratum ad detrimentum aduersarij,vt maioribus laboribus & impensis fatigetur.inest etiam suspicio, ne hic impetrans velit testes examinandos corrumpere. hanc
38 iuris communis sententiam insecuta est † noua constitutio Pedemontium titulo Delle essaminationi. §. 1.quæ tunc demum voluit testes extra locū litis posse examinari cùm absunt, & ad locum illum litis duci non possunt. de cuius causæ veritate constare debet,vel iuramento impetrantis, vel alia probatione, vt Iudici aptius ac melius videbitur.

39 Quar-

39 Quartò in impetratione † rescripti ad lites conditio personæ priuilegiatæ, contra quam rescriptum impetratur,narranda est: vt putà, si est persona miserabilis,ita scriptum reliquit Ioan. Staphileus in trac. de literis gratiæ & iustitiæ.§. post hæc.nume. 15. post Inno.in cap.significantibus. de off. deleg. idem si est scholaris contra quem impetratur rescriptum:ita affirmauit Rebuffus tract.de priuilegijs scholariū. priuilegio 91.Quorum doctrina procedit, quādo priuilegium harum personarum respicit exceptionem dilatoriam,vel fortè daret formam rescriptis impetrādis: tunc enim hæc rescripta surreptitia sunt, nisi faciant mentionem dicti priuilegij: tecùs cum priuilegium respicit merita causæ,tunc necesse nō est in impetratione illud narrare. Ratio est,quia nullum priuilegiato præiudicium adfertur, cùm possit de suo priuilegio in meritis causæ excipere.ita declarando doctrinam similem Inno.in cap.cùm ordinem.de rescript.censuit Rebuffus in praxi beneficiorum, titulo differentiæ inter rescripta gratiæ & iustitiæ. num. 22.& conferunt quæ paulò infrà dicam.

40 Quintò si in causa & lite pendenti fuit † cōclusum in causa, atque ita nil amplius superfit quā ferre sententiam,in ipsius rescripti impetratione narranda est hæc conclusio in causa.ita docuit Fel.in c.super literis.num.12.in fin.versic.& vlterius amplia, de rescrip.qui subiungit ex regula Cancellariæ 36.esse hoc diffinitum: cùm per eam ordinatum sit expressè &
41 clarè huius conclusionis faciendam esse mentionem. idem constitutum fuit in Dominio Mediolani ex † nouis constitutionibus sub Rubric. de rescriptis. §. intimata. est enim constitutum quòd si peremptoria transmissa citatiōe impetretur rescriptum, nulla citationis mentione facta, illud rescriptū nihil operatur,vt Iudex supersedeat,etiam si supersederi rescriptum sit.Cuius constitutionis ratio videtur, quoniā is impetrans calumniosè ad litem protelandam impetrare creditur. tēperat tamen hoc illa constitutio nisi causa sit inappellabilis,vel sit sententia executioni mittenda.Ratio tunc est propter præiudicium irreparabile: quod quidem impetranti ob hāc taciturnitatem inferri non debet. si tamen (inquit constitutio) his etiam casibus duæ citationes peremptoriæ transmissæ sunt,& earum mentio non fiat, Iudex rescripto parere non debet. Ratio fortè esse videtur,q̄niam magna contumacia cum surreptionis vitio cōcurrit.

42 Sextò, si lata fuit † sententia in causa, illius mentio faciendа est in huius rescripti impretatione : ita docuit glo.in c.super literis, in verbo literas, de resc. quæ in argumentum citat cap.inter dilectos.de fide instr.& l.vltim. C.sent.rescindi non poss. nec est qui
43 ab ea dissentiat. non erit tamē † commissa surreptio, si in nomine Iudicis erratum fuit: ita respondit Baldus consilio 341.Propositō statuto.li. 5. vbi respōdit, quòd si lata est sententia ex consilio Sempronij Doctoris,& deinde nomine alterius expresso impetratū est rescriptum,non redditur illud surreptitium.

44 Septimò si à iam lata † sententia appellatū fuit, appellationis mentio faciенda est, aliàs impetratum rescriptum erit surreptitium. cap. ex parte,el 2.de rescrip.ibi omnes.cap.bonæ,de cōfirm. vtili vel inutil. Bero.cap.super literis.nume.72.versi. sexto debet,de
45 rescript.imò si appellatum ex iusta causa fuit illis casibus,quibus regulariter † appellatio non concedi- causa narranda est:ita docuit Abbas in cap.ad nostrā, in fin.de appella.quem secutus est Felyn.in d.c.super literis.num.4.versi.primò,& num.17.de rescript. qui plura his similia congessit.

46 Octauò,si lata sententia † in iudicatum pertrāsiuit,rei iudicatæ omninò facienda est mentio : aliàs impetratum rescriptum surreptitium erit. capitulo expositа.vbi glossa & Docto.de arbitr. Felyn.in capit. super literis.numero 14. & ibi Bero. nume.72.de rescript.alios recenset Graue. consilio 79. nu.2. quamquàm illi ab eo relati in specie hac nō loquantur. His addo Barba.consilio 46.colum.2.lib.2.& consi.20.colum.3.lib.3.& Neuizanus consil.36.num.13. Ratio est, quia res iudicata pro veritate habetur, quam suo rescripto euertere Princeps velle non creditur.l.causas. C.de transact.

Extenditur primò,vt procedat, etiam si in ipso re-
47 scripto appositа deinde fuerit † clausula derogatoria,non obstante sententia lata : nam ex hoc narratū non dicitur,sententiam in iudicatum pertransiuisse: ita Fel.in dict.c. super literis. numero 14. Versic. amplia,post Alexand.consil. 94.num.2.lib.2. & si corru-
48 pte ab eo referatur. Accedit,quòd † clausula hæc derogatoria restringitur ad specificata tantùm,vt in his ferè terminis respondit Crau.consilio 68.nume.6.at specificatum est solùm latam esse sententiam, quæ cū à re iudicata differat,vt scribunt omnes in Rubric.ff. de re iud.sequitur,illam clausulam ad eam restringi. idem esse affirmant relati Alex. & Fel. quando in im-
49 petratione facta fuisset mentio † executionis sentētiæ,quia non sequitur, sententia exequuta fuit.ergo in iudicatum pertransiuit: quoniam de facto pertrāsire potuit.idem sensit ipsemet Alexand.consilio 136. numero 4.lib.2.& pulchrè Ruinus consilio 104. numero 13.libro 5. Dissentire tamen à relata sententia videtur Crauetta consilio 79.num.8. qui inquit, viti-
50 um † surreptionis cessare,cùm præsumptiuè aliquid exprimitur quod respondisse Soc.Sen.consilio 188.ad finem lib.2.ait,sed verè Socinus alio in casu dissimili loquitur.Subiungit etiā Crauetta ex sententia Cornei consilio 201.numero 14.lib.2.ad tollendam surreptionem inficere scientiam concedentis in genere. idem respondit ex autoritate Castren.& Decij Aciatus respon.479.nume.50.sed verè Decius & Castrens. hac de re ne verbum quidem.& hæc opinor refragari magis receptæ Doctorum opinioni. nam inter cæteros docuit Ancha. in c.non potest.de præben. in 6. quòd quando cum in habili dispensatur, debet fieri mentio in specie inhabilitatis ; nec generalis sufficeret.idem cum illo sensit Rebuffus in Commentarijs ad Regias constitutiones Tomo secundo, tracta. De Restitutionibus,glossa prima.nume.11. vbi & alia similia recenset,dissentit tamen Ruin. consilio 82. nu. 7.lib.3.

51 Declaratur primò, non procedere in † sententia lata illis in causis, quarum priuilegio non transit in iudicatum: quemadmodum in causis matrimonialibus.nam tunc in impetratione rescripti, non est necesse exprimere latam sententiam, & ab ea appellatū non fuisse.ita declarat in specie Fel. in cap.super literis.nume.16.de rescript.post Lapum alleg. 89.colum. secunda,idem respondit Barba.consilio 46. colum.2. num.5.lib.2.

52 Declaratur secundò non procedere cùm † ob nullitatem sententia non transit in iudicatum: tunc ne illius sententiæ, à qua reclamatum nō fuit, necessе non est mentionem habere in rescripti impetratione,ita in specie nostra respondit Alex.consi.95.in fin. lib.2.quem citare voluit Fely.in cap.super literis.nu. 15.& in cap.ex tenore.num.2.de rescrip. idem respōdit Ghassan.consilio 7.nume.68.Accedit etiam quod respondit Ruinus consi.8.num.2.lib.quarto. Sed hāc declarationem intelligo, nisi tres adsint sententiæ conformes:ita Geminia.consil.120.colum.2.vbi inqt

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd etiam si nullitas adsit in tribus sententijs conformiter latis illas tamen esse exequendas, cũ appellationi locus non sit. Clem. vt calumnijs, de re iud. & sub declaro, nisi sit euidenter nulla: nam tunc cessat ratio illius Clementinæ. ita Ruin. consi. 131. in fin. li. 4. & consi. 27. num. 5. lib. 5. vel si vna sententia sit alterius reformatoria. Soci. Iun. consil. 45. nume. 20. lib. 1. quando autem sententię conformes dicantur, explicant egregiè Craue. consilio 183. & Didacus libro Practic. quæst. c. 25. nu. 6.

53 Declaratur tertiò non procedere, † quando ipsi rei iudicatæ ex aliquo actu contrario ab eo, qui eam obtinuit, renunciatum esset. ita in specie hac respondit Craue. consilio 79. colum. pen. verſic. secũdò respondeo.

54 Declaratur quartò non procedere † in casu decisо à Rota decis. 4. de rescript. in antiquioribus. Dederat quis obiectus de excessu, verùm quia excessus quantitatẽ non expresserat, per duas sententias fuit exclusus. deinde fuit admissus suis precibus ad probandũ. iuxta. cap. vt circa. de elect. in 6. & licèt in impetratione rescripti subticuerit latas sententias, attamen impetratio non fuit iudicata surreptitia, cùm eidem iudici causa commissa fuerit. quam declarationem suprà etiam retulimus.

55 Nonò, si causa, vel † laudo arbitri, vel transactiõe determinata est, & impetratur rescriptum, in illius impetratione narranda illa sunt, alioqui surreptitiũ iudicabitur: ita in laudo prolato responderunt Bal. consil. 359. Proponitur quòd inter agnatos. col. 2. verſic. item considera. lib. 1. & Soc. Sen. consi. 164. col. 2. li. 2. ita etiam de transactione, & facto censuit gloss. in cap. super literis, in verbo literas. ibi, si tacuit pactũ. de rescrip. & in cap. ex multiplici, in verbo intentionis, de decimis. Bald. consil. 345. Ad euidentiam. col. prima. & consilio 347. Quidam nobiles. libro primo. Soc. Sen. consil. 273. propè finem. lib. 2. Natta consilio 368. num. 3. lib 2.

56 Declaratur primò non procedere, † quando illa transactio, vel laudum defectu alicuius essent nulla: tunc eorum nõ est facienda mentio: quoniam quod nullum est, nullum præstat impedimentum. ca. non præstat. de reg. iuris in 6. id quod in specie nostra respondit Soc. Sen. consilio 169. colu. 2. verſic. prima ratio est. lib. 2. qui similem doctrinam attulit ex glo. in cap. cùm nostris. de concess. præbend. & cap. suggestũ, de iure patro. idem respondit Neuiz. consil. 36. nu. 16. & latè alia his similia referam in fine huius nostri casus.

57 Declaratur secundò, non procedere † in transactione elidibili per exceptionem: ita Soc. d. consi. 169. colum. 2. verſic. quinimò si fuisset. lib. 2, ex glo. in cap. ex tenore. de rescript. & auctoritate Rotæ decis. 63. de rescript. ac etiam Abbatis in capit. cùm nostris. & ibi glossa de concess. præben. simile dixit Felynus in cap.

58 1. nume. 13. de rescript. in † priuilegio per exceptionẽ elidibili, cuius mentio facienda non est in impetratione rescripti illi contrarij.

59 Declaratur tertiò, non procedere †. quando rescriptum impetratum contineret idem, quòd ipsa transactio. quemadmodum consuluit idem Soc. Sen. consil. 169. col. 2. verſi. secunda ratio. lib. 2. illa est præcipua ratio, quòd cũ Iudex, & superior nil magis exoptet, quàm partium concordiã. l. 1. §. & post operis. de operis no. nunt. l. si conuenerit. de re iud. facilius cõcessisset rescriptum Princeps si sciuisset nil aliud peti, quam quòd transactione eis placuit. omissa ergo transactionis narratio non vitiat, vt omnes affirmãt in d. c. super literis. de rescrip.

60 Declaratur quartò non procedere, † quãdo superueretur transactio illa, quæ solùm pareret exceptionem peremptoriam, atque ita quæ solùm obijcienda venit ad merita causæ: tunc in impetratione rescripti narranda illa omnino nõ est. ita in specie nostra respondit Soc. Sen. d. consilio 169. col. 3. verſi. tertia ratio. lib. 2. ex tex. c. 1. §. vlt. de litis contest. in 6. & ibi illud ad rem hanc annotauit Ancha. colu. 2. verſic. quintò collige. qui eã attulit rationem, quia si actor non tenetur exprimere in suo libello sui aduersarij exceptiões, minus in ipso rescripto, quod libelli vim obtinet. Verùm oritur difficultas ex eo, quòd laudũ arbitri, vel arbitratoris transactioni æquiparatur, in auth. vt differen. iud post principium. & in his terminis scribit Ancha. d. cap. 1. col. 3. verſic. idem sentio in laudo. at laudum parit exceptionem peremptoriam, vt eo loci Ancharanus tradit, & tamen suprà ex Soci. Sen. consi. 164. col. 1. lib. 2. diximus, in rescripti impetratione laudum esse narrandum. Ego (vt iam attigi) considero, quòd hæ exceptiones aliquando opponi possunt in vim exceptionis dilatoriæ ad impediendũ processum: aliquando in vim exceptionis peremptoriæ ad perimendam actionem & merita causæ. vt declarat idem Ancha. in d. c. 1. colum. 1. verſi. quartò nota. de litis contest. in 6. si ergo pendente processu, & lite transactum est, & impetretur rescriptum, nulla facta mentione transactionis, rescriptum erit validũ, & salua erit transactionis exceptio in illius litis prosecutione: quoniã tunc in vim dilatoriæ opponi non potest, & impetrans non tenetur facere mentionem exceptionis suo aduersario competentis. idem est dicendum in laudo arbitratoris, modò eadem lis continuet. ita procedat d. ca. 1. de litis contesta. in 6. & responsum Soc. d. consi. 164. quæ confirmãtur ex his quæ paulò antè huius nostri casus dixi post Rebuffum in praxi Beneficiorum, titulo Differentiæ inter rescripta gratiæ & iustitiæ. num. 22. confert etiã quod scribit idem Rebuffus in Commentarijs ad Regias constitutiones Tomo secundo, titulo De rescriptis, in pr-

61 fationibus numero 107. dum ait, † rescriptum non faciens mentionem priuilegij, quod merita causę respicit, non esse surreptitium. Si verò per laudum, & transactionem lis iam est perempta, & vnus contendentium impetrat nouum rescriptum, vt nouã causam, & litem inchoet, tunc transactionis, & laudi facienda est mẽtio, cùm hoc in casu exceptio in vim dilatoriæ opponi possit. & tunc procedunt contraria ex d. cap. ex multiplici, de decimis. idem est dicendũ in sententia Iudicis ordinarij, cùm per eam instantia perimatur.

62 Decimò & nunc vltimò, † si in ipsa causa, quauis in parte, aliud rescriptum fuit impetratum, illius mentio facienda est in huius secundi impetratione. capitul. cæterùm. vbi Felynus numero 2. de rescript. quæ sanè constitutio loquitur cùm vnus litigantiũ primum rescriptum obtinuit, & deinde eius aduersarius aliud rescriptum impetrat: nam secundus hic impetrator debet narrare primum illud rescriptum suo aduersario concessum. Ratio est, inquit Felynus, quia per impetrationem secundi rescripti videtur inferri iniuria primo Iudici dato. l. litigatores. ff. de arbitr.

63 Eadem ratione dicendum est cùm † primum rescriptum communi consensu fuit impetratum: nam adhuc illius mentio facienda est: imò narrandus est mutuus ille consensus. id quod sensit Decius in dict. cap. cæterùm. numero 3. propè medium ex illo text. quo etiam motus respondit Socin. Sen. consi. 164. colum. 2. verſic. confirmatur. lib. 2. priuilegium concessum non facta mentione contrarij actus facti partiũ consensu reddere priuilegium surreptitium.

64 Ex-

64 Extenditur primò vt procedat, etiam si † rescriptum primum fuit impetratum ab ipso impetrante secundum, nam adhuc illud primum exprimere atq; narrare debet: ita sentiunt Doctores in d. capitul. cæterùm. Illa est ratio, quia fortè Princeps concedens cognito iam concessisse aliud rescriptum nouum nõ concedet, sed diceret, sufficiat tibi gratia prima. iuxta capitul. 2. de filijs presby. & hanc iuris sententiam

65 clarè insecuta est constitutio † noua Mediolanensis Rubric. De rescriptis. §. quicunque. quæ expresse constituit esse primum hoc rescriptum narrandum.

66 Extenditur secundò, vt † etiam procedat in causa appellationis: ita docuit post Imolam Decius in capitul. cæterùm. numero 2. de rescript. Rebuffus in Commentarijs ad Regias constitutiones Tomo secundo, titulo De rescriptis, in præfationibus. nu. 88. Et hoc est regulare, vt idem sit statuendum in causa appellationis, quod in principali. l. 1. vbi Ange. ff. an p a bum cam. appella. Decius in capitul. cum te. primo notab. de off. deleg. quod ego intelligo siue modò primum rescriptum fuerit impetratum in ipsa prima causæ instantia, siue in secunda: quoniam quò ad

67 effectum vna est causa. quibus declaratur relata † cõstitutio Mediolani. d. §. quicunque. in illis verbis, qcunque in medio, vel alia parte litis. licèt enim hæc verba referri videantur ad vnam litem solam, hoc est, ad vnam instantiam: dum inquit in medio, quod est duorum extremorum vnius actus, attamen debent intelligi de medio litis, hoc est totius causæ in subst-

tia, non ratione solius processus.

68 Extenditur tertiò vt procedat, etiam in impetratione secũdi rescripti, quod tendit ad augendam, vel confirmandam, conseruandamvè concessionem primam: nam adhuc illius primi facienda est mẽtio, alioqui surreptitium erit. ita respondit Socin. Sen. consilio 169. colum. 3. verſi. circa secundam difficultatem. lib. 2. & Geminia. consilio 128. Super præmisso dubio. col. 3. verſi. ad vltimum respondetur: & quamquam loquantur de rescripto gratiæ, attamen eorũ doctrina intelligi etiam potest de rescripto ad lites. & præsertim Socinus, quia citando Domin. Gemi. c. si apostolicæ, de præben. in 6, inquit, quòd in omnib. literis, per quas Ius antiquum augetur, vel conseruatur, primæ gratiæ facienda est mentio. Accedit, qd ex latere concedentis omne rescriptum gratiam cõtinet. & hæc erit notabilis extẽsio ad relatam constitutionem. d. §. quicunq.

Extenditur quartò vt procedat, etiam quòd ad nõ-

69 tabiles † clausulas ipsius rescripti primi, quas in impetratione secundi narrare debet: ita docuit Felyn. cap. cæterùm. nu. 4. verſic. extensio quarta, & ibi De-

70 cius nu. 2. verſ. & ista ratione. qui exempla afferunt † de clausula appellatione remota, de clausula anteferri. idem Decius consil. 460. num. 15. qui idem respon-

71 dit † de clausula reseruatæ recuperationis. & de his similibus dicendum est. & quæ clausula sit hac in re

72 dicenda notabilis, † Iudicis arbitrio relinquitur, vt præcitato loco Felynus adnotauit. & in specie illum secutus est Rebuffus in Commentarijs ad constitutiones Regias Tomo secundo, titulo De rescriptis, in præfationibus. numero 93. idem scripsit Beronus in cap. 1. nu. 52. in fin. de rescrip. Et hæc est egregia extẽ-

73 sio ad relatam † constitutionem Mediolani. d. §. quicunque. qui cùm solùm loquatur in genere de ipso rescripto, intelligi etiam debet de notabili ipsius rescripti clausula.

Declaratur nunc primò relata doctrina, vt locum

74 sibi nõ vendicet, quando † primum rescriptum vnius impetrantis fuit generale, secundum verò ab altero aduersario obtẽtum speciale fuit: tunc in impetratione huius secundi necesse non fuit exprimere primum. ita docuit Fely. d. c. cæterùm. num. 8. de rescrip. illi addo Geminia. consilio 107. in fi. Rebuffum in iam relatis præfationibus. nume. 104, atque ita declaranda erit relata Mediolanensis constitutio.

75 Declaratur secundò non procedere, quãdo † secundum rescriptum fuit concessum motu proprio: ita Fel. dict. cap. cæterùm. numero nono. Est ratio, qa motus proprius surreptionem tollit. inquit tamen Felynus, quòd licèt nõ possit dici hoc rescriptũ surreptitium, potest tamen obijci non esse de intentione concedentis. & ita relata constitutio Mediolani declaratur.

76 Declaratur tertiò non procedere, quando † primum rescriptum fuit ab impetrante vltra annũ occultatum, tunc si aduersarius occultantis aliud impetrauit, necesse non habet narrare rescriptum illud primum sui aduersarij. ita probat cap. si autem. & caplerumque. de rescript. & vtroque loco notat Felyn. post Abbatem & cæteros. idem Fel. in c. cæterùm. numero nono. verſi. vltima restrictio. de rescript. Quintilianus Mandosius in Commentarijs ad regulas Cancellariæ. reg. 10. quæstion. 4. verſicu. quadragesimoquarto annus datur. ex quo enim is primus impetrans neglexit, vel in suæ negligentiæ pœnam, vel quia præsumitur eo vti nolle, rescriptum annullatur. sed hæc Iure Pontificio procedunt, de iure autẽ Ciuili contrarium dicendum est: quoniam eo iure

77 rescripta hæc iustitiæ perpetua sunt. † l. falsò. vbi omnes. C. de diuer. rescrip. cuius quidem constitutionis duo sunt sensus, quos recenset Rebuffus in Commẽtarijs ad constitutiones Regias Tomo secundo, titulo De rescriptis, in præfatione numero quarto.

Primus est, quòd illa verba, cùm ea, quæ ad Ius rescribuntur perennia esse debeant, intelligantur de rescriptis concedentibus Ius parti, & Ius partiũ respicientibus: vt si Princeps concedat quòd quis conueniatur coram Rectore, iuxta authe. habita. C. ne filius pro patre. quia decet Principis beneficium esse mansurum. cap. beneficium, de regulis iuris in sexto Nec debet (inquit Rebuffus) intelligi. dict. l. falso. in alijs rescriptis iustitiæ, quæ comprobatione Iudicis indigent, quia illa ferè anno pereunt, si dolo & negligentia impetrans vsus est. dicto capitul. plerumque.

Secundus est sensus, vt prænarrata verba: cùm ea quæ ad Ius rescribuntur, exponantur, id est, quæ ad iuris obseruationem, vel enucidationem rescribuntur, illa enim sunt perpetua sicut & Ius l. 2. ff. de ijs qui sunt sui, vel alien. iuris. l. Diuus. ff. de re iud. atque ita non obstabit (inquit Rebuffus) cap. si autem. de rescript. Abbas cap. olim. num. 7. de verb. signifi. Decius consi. 147. colum. 1. Ego priorem sensum nunc sequor. & ex illo infero declarationem ad constitutionem Mediolani sub Rubric. De rescriptis, cap. si quis preces. vt non procedat, quando aduersarius intra annum rescripto impetrato vsus non est.

78 Declaratur quartò nõ procedere, † quando primus Iudex datus ex rescripto causam remittit, vtpotè quòd in ea procedere non potest: tunc impetrans secundum, non tenetur narrare illud primum. ita declarat Fely. d. cap. cæterùm. numero 5. in fin. verſic. tertia restrictio, post Bellame. decisio. 599. Si delegatus.

79 Declaratur quinto non procedere, quando † rescriptum secundum impetratur quidem super eadẽ materia, sed in causa diuersa tractanda. ita post multos Fel. d. c. cæterùm, numero 7. de rescrip. & ibi Decius nume. 2, verſic. secundò habet. qui inquit, aliam causam

Universidad de Deusto
Biblioteca

causam esse, cum lata sententia in vna non parit exceptionem in altera: iuxta l. cùm quæritur. ff. de excep.
8 o rei iud. & ita declaratur relata † constitutio Mediolani Rubri. De rescriptis. §. quicunque. præsertim in illis verbis, quæ ad causam facere videbantur: intelliguntur enim de eadem causa, non autem de diuersa, etiam si super eadem materia sit.

8 1 Declaratur sextò non procedere, quando † illud primum rescriptum ob aliquod vitium esset nullū: tunc illius mentio habenda non est in impetratione secundi: ita respondit Barba. consilio 42. col. penul. & consil. 64. col. 2. lib. 3. idem affirmarunt Fel. in c. ex tenore. num. 2. 3. & ibi Decius num. 5. de rescri. Neuiz. consi. 36. nu. 16. addo Rotam decis. 11. de rescrip. in antiquioribus. & Rebuffum in Commentarijs ad Regias constitutiones tomo secundo, tituloDe rescriptis, in præfationibus. num. 95. quam quidem declarationem multis similibus confirmauit Felynus præcitato loco. Hæc tamen declaratio intelligitur, quando primum rescriptum nullum fuit impetratū ab vno ex aduersarijs, & secundum ab altero: secùs si vtrumque ab vno solo impetratur, quoniam tunc in impetratione secundi est narrandum primum. ita respondit Geminia. consil. 141. Casus talis est, Vacuit. col. 3. versi. in contrarium. qui loquitur in rescripto gratię: sed ex eius rationibus rectè idem est dicēdum in rescripto iustitiæ. Et hæc est egregia declaratio ad rela-
8 2 tam † constitutionem Mediolani d. §. quicunq.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquuntur qualitates narrandæ in impetratione priuilegiorum, ne surreptitia reddantur.*
2 *Legitimatio cùm impetratur, qualitas filij legitimandi narranda est.*
3 *Legitimatio quando impetratur, qualitates legitimandi sunt in specie & clarè narrandæ.*
4 *Qualitates exprimendæ in impetratione legitimationis.*
5 *Legitimationem impetrans narrare debet, si quos habet filios legitimos.*
6 *Legitimationem qui semel impetrauit, si eam non obtinuit, illius mentionem facere debet in secunda impetratione.*
7 *Legitimatio dum impetratur, qualitas matris legitimandi narranda est.*
8 *Legitimatio cùm impetratur, narrandum est statutum, quo mascŭli per fœminas excluduntur.*
9 *Legitimatio cum impetratur, narrandum est statutum, quo illegitimi succedere prohibentur.*
10 *Legitimationem impetrans narrare debet prohibitionem a testatore factam, ne illegitimi succedant.*
11 *Legitimatus ad feuda quando succedat.*
12 *Dispensatio super matrimonio cum impetratur, quæ qualitates sint narrandæ, ne surreptitia sit dispensatio.*
13 *Dispensationes difficilius concedi vbi plura obstant.*
14 *Saluumconductum impetrans ne à debitoribus molestetur, quid narrare debeat.*
15 *Constitutio noua Mediolani sub Rubric. De saluisconductibus, declaratur, non habere locum in debito iurato.*
16 *Saluumconductum impetrans pro debito, non defenditur cùm debitum est publicum.*
17 *Constitutio noua Mediolani sub Rubric. De saluisconductibus ibi, cuius vis debiti priuati, declaratur.*
18 *Saluisconductus concedi non solent debitoribus ex causa locationis.*
19 *Constitutio noua Mediolani sub Rubri. De saluisconductibus. §. huius tamen. declaratur.*
20 *Saluumconductum impetrans narrare debet debitum esse Ecclesiasticum, aliàs est surreptitium.*
21 *Constitutio noua Mediolani sub Rubric. De saluisconductibus, non habet locum in debito Ecclesiastico.*
22 *Debitor pupilli si impetrat saluumconductum, narrare debet debitum esse pupillare.*
23 *Constitutionem nouam Mediolani sub Rubric. De saluisconductibus, locum habere etiam pro debito pupillari.*
24 *Saluumconductum impetrans narrare debet quo tempore causatum est debitum.*
25 *Constitutiones Mediolani sub Rubric. De saluisconductibus, non impedire mercatorem vendicantem suas merces apud debitorem adhuc existentes.*
26 *Saluisconductus pro debitore principali impetratus fideiussoribus non prodest.*
27 *Constitutiones Mediolani sub Rubric. De saluisconductibus. §. huius autem. an fideiussores debitorum adiuuent.*
28 *Saluumconductum impetrans debet narrare primum iam obtentum.*
29 *Debitor saluumconductum impetrans lite iam contra eum cœpta, litis pendentiam narrare debet.*
30 *Gratiam impetrans à pœna criminis, qualitatem criminis narrare debet.*
31 *Gratiam impetrans à pœna homicidij animo deliberato perpetrati, qualitatem illam narrare debet.*
32 *Gratiam & indulgentiam secundam impetrans, primæ mentionem facere debet.*
33 *Dispensationem si petat Clericus, aliarum iam obtentarum mentionem facere debet.*
34 *Priuilegium secundum maioricatus petens, primum obtentum exprimere debet.*
35 *Priuilegium secundum impetrans debet narrare primum cum suis qualitatibus.*
36 *Prælatus impetrans priuilegium testandi de bonis Ecclesiæ vsque ad certam summam, debet narrare statutum Ecclesiæ, ei concedens testari vsque ad centum.*

Casvs CCIII.

QVALITATES QVAE NARRANdæ sint in impetratione legitimationis filij, dispensationis matrimonij, saluiconductus debitoris, ac gratiæ à pœna perpetrati criminis, copiosè & dilucidè enarratum atque explicatum.

EXPOSVIMVS in duobus iam relatis casibus, quæ sint illæ qualitates, quarum taciturnitate vitiantur rescriptæ gratiæ & iustitiæ: dicendum est nunc hoc loco, quæ sint, quæ vitiant priuilegia legitimationum, dispensationū, & his similia, tam quòd ad spirituales, quàm temporales Principes: eritq; casus hic miscellaneorum. In his
1 etenim qualitatibus versari † Iudicis arbitrium credimus. nā in impetratione legitimationis. ita in specie censuit Soc. Iun. consil. 95. numero 71. lib. 3. Primò
2 itaque loco cùm filij illegitimi impetratur † legitimatio, qualitas ipsius natiuitatis filij, an scilicèt sit simpliciter naturalis, vel spurius, vel incestuosus exprimenda est, alioqui legitimationis concessio, & priuilegium surreptitium redditur. ita in specie respondit Parisius consilio decimoquinto. numero 55. libro

libro secundo. vbi latissimè declarat, quando adest
8 clausula motus proprij. & has qualitates † illegitimitatis in specie exprimendas esse, atque ita non sufficere si in genere narrentur, affirmarunt Bald. in l. eā quam. colum. duodecima. C. de fideicommiss. Alexā. consilio 195. numero 5. 6. libro secundo. Felyn. capitu. postulastī. numero secundo. vbi latè declarat, de rescript. Iaſ. consilio vndecimo. colum. prima. versicul. tertiò dicta. li. 3. Soc. Sen. consil. 47. numero 26. & numero 40. libro quarto. Decius consilio 579. nume. 4. Soc. Iun. consi. 99. num. 38. lib. 2. Marsil. sing. 492. Ripa. l. ex facto. §. si quis rogatus. nume. 3. ad Trebellia. & Roland. à Valle consil. 89. num. 40. lib. 1. His accedit Ant. Rosellus tracta. De legitimatione, Rubri. De
4 causa formali legitimationis. vbi recenset † qualitates, quibus suppressis legitimatio surreptitia redditur. & inquit opus esse narrare, quòd concubinam, quam tunc retinebat, & è qua legitimandū suscepit, non potest in vxorem ducere, iusta impedięte causa.
5 Præterea, si alios † habet filios, eorum mentionē facere debet. quòd præsertim tunc procedit, cùm magnus extat filiorum legitimorum numerus. ita respō derunt Butr. consil. 2. & consilio 49. Curt. Sen. consil. 19. versic. capio tertium. & consi. 74. col. 32. vers. nonò impugnari. Didacus lib. 1. Varia. reiol. cap. vlt. in fin. alia requisita recenset Ludouicus de Sardis tracta. De naturalibus liberis. sub Rubr. Requisita in legitimatione impetranda. & ibi. nu. 19. ex tex. §. is verò qui. in authen. quib. mod. natur. eff. legiti. inquit quinq; requiri, cùm filius illegitimus mortuo patre à Principe legitimari impetrat. Præterea, si semel requisierit
8 legitimari † & non obtinuerit rei; sa, & cum effectu, quia rescriptum fuit effectū irritum. & iteratò eam petat, illius primæ mentionē facere debet. ita in specie respondit Ruin. consil. 99. in fin. lib. 3. idem senserunt in hac specie Curt. Iun. consilio 17. in fin. & ante eum Curt. Sen. consilio 18. Eleganter & subtiliter. colum tertia. versic. quartò & vltimò. quòd sanè responsum fuit Bartholomæi Socini, vt inter illius cōsilia relatum est, consil. 246. lib. 2. quod vno verbo ꝓbauit Ruin. consilio 37. num. 4. lib. 1. & consi. 82. num. 13. lib. 3. vbi latè comprobat. idem Rui. consilio 66. nu-
7 mero 27. in fin. lib. 3. inquit esse etiam † narrandam qualitatem matris filij legitimandi, an esset vilis, vel nobilis.
8 Præterea in † legitimationis impetratione faciēda est mentio statuti, quo fœminæ per masculos excluduntur. ita Gozad. consilio 6. & consil. 26. numero quinto. Illa est ratio, quia dum fœminæ excludendæ veniunt, de eorum præiudicio agitur, quod quidem præiuditium si Principi cognitum fuisset, legitimationem nō concessisset. idem Gozad. consilio 48. nu-
9 mero 9. respondit, in his † legitimationibus esse faciendam mentionem statuti, quo legitimati prohibentur ab intestato succedere: alioqui illi statuto derogatum non esset. id quod & cæteris in casibus protedit. cap. constitutus. de rescrip. cap. pro illorum. de præben. Bero. in cap. super literis. nu. 72. versi. octauò de statuto. de rescrip. Huc spectat quod docuit Felyn. in cap. Veniens. colum. 2. versi. & pro meliori. de præscrip. quòd si quis impetrauit dispensationem, vt ei pater possit aliquid relinquere, si deinde idem impetrat absolutè legitimationem, debet in secunda hac impetratione facere mentionē illius dispensationis.
10 Accedit, † quòd si testator prohibuit spurijs non posse vltra certam summam relinqui, huius dispositionis faciendam esse mentionem: ita respondit Iaſ. consilio 127. num. 8. lib. Præterea narrandum etiā est fideicommissum à testatore factum. Iaſ. d. consil. 127.
11 & Curt. Iun. consil. 83. nume. nono. cùm verò † legitimatur vt in feudo succedere possit, in specie feudi qualitas exprimenda est: & quòd ad illud expressè legitimatio fieri debet. ita tradunt Ruinus consilio 35. nume. 5. lib. 1. consil. 81. nume. 3. lib. 3. & consilio 28. nume. 9. lib. 5. & Soc. Iun. consilio 95. num. 52. lib. tertio. & Iulius Clarus. libro 4 senten. iuris. §. feudum. quæst. 82.
12 Secundò, cùm impetrantur † dispensationes ad matrimonium contrahendum, omnia impedimenta narranda sunt. Geminia. consilio 33. colum. 2. vbi scribit esse narrandum quo in gradu consanguinitatis sunt, & quòd in genere alia adest affinitas. alia tradunt Decius consilio 602. numero 19. & Alcia. respon-
13 25. num. 2. Est ratio, quia vbi plura obstant † impedimenta, difficilius concedi solent dispensationes, & rescripta, vt inquit Decius loco iam citato, & in cap. ad aures. colu. vlt. & ibi Ripa nu. 37. de rescript. Bart. in l. cum propter. nu. 2. de lega. præst. Iaſ. in l. 1. nu. 3. C. de transact. & Afflictus decisio 320. numerò 12. quibus accedit Alex. consil. 195. num. 10. lib. secundo. qui vno ore affirmant, clausulā non obstante, non operari, vt tollat plura obstantia, sed sufficere, si vnū diluat.
14 Tertiò, cùm debitores impetrant † literas saluiconductus ne à creditorib. molestia afficiantur, narrare debent debiti qualitatem: præsertim, cùm iuramenti vinculum adest. l. vltim. vbi omnes. C. si cōtra Ius, vel vtil. publ. Iaſ. l. quoties. num. 2. C. de precibus Imper. offere. vbi plures citat. Chassand. consil. 7. nu. 57. vbi declarat, nisi iuramentum sit nullum. Rolan. consil. 31. nu. 20. lib. 2. vbi plura adfert similia. idē fa-
cit Rebuffus in Commentarijs ad Regias constitutiō nes Tomo secundo sub Rubric. De literis dilatorijs annalibus, quinquennal. &c. articulo primo glos. 1. num. 22. & alia referam infrà in casu 237. nu. 19. Illa est ratio, quia si adesse iuramentum intelliget Princeps secularis hoc rescriptum non concedet: cùm potestatem non habeat dissoluendi iuramenti vinculum.
15 Quibus infertur declaratio ad nouas † constitutiones Mediolani sub Rubri. De saluisconductibus. quibus conceditur saluusconductus debitori ad quinquennium vsque, si modò maior creditorū pars cōsentiat, & minor pars debet huic pacto & concessioni maioris partis acquiescere. hoc ego intelligo modò minor pars non habeat creditum iuramento confirmatum. nam quò ad hoc debitum saluusconductus concedi non potest: cū hac facultate Princeps secularis (vt dixi) careat. Quare cauti debitores, si aliquorū creditorum sibi obstare creditum iuratum videbūt, obtenta prius ab Episcopo vel altero potestate hanc habente, absolutione à iuramento cùm cæteris conueniet: vel ipsamet maior creditorum pars, quæ dilationem hanc quinquennalē concedere exoptat debitoris nomine, seruata iuris forma absolutionē impetrabit. Necà relata sententia me dimouent illius constitutiōis verba generalia. ibi, causa cuiusuis priuati debiti. quæ dictio cuiusuis, generalis est. vt tradit Tiraq. De retractu consang. §. 2. glo. 7. num. 24. in fin. atque ita debitum iuratum comprehēdere videtur. quia respōdeo, verba generalia ac vniuersalia restringi de habilitate. l. vt gradatim. §. 1. de mune. & hono. cū similib. restringitur ergo constitutio ad debita nō iurata. Ita etiā si debitum est ex causa delicti, vel si est debitum Regium, vel Fiscale, debet impetrās
16 hunc † saluumconductum exprimere, alioqui sub saluoconductu generali non continebitur. ita scriptum reliquit Roman. singu. 189. Quid si Titius. post Gulielmum de Cuneo quē citauit: & Dec. l. 1. prima lect. num. 84. si certum peta. Idem affirmauit Rebuffus in d. Cōmentarijs ad Regias cō stitutiones Tomo secūdo sub Rubr. De literis dilator ijs. articulo primo

glossa

Universidad de Deusto
Biblioteca

glossa 1. numero decimoseptimo. & ibidem numero trigesimoprimo. idem ait cùm debitum est fiscale, & Regium. post Lucam Parmensem tract. de priuilegio fisci. casu 22. ex l. nec damnosa. C. de precibus Imper. offeren. quocircà cum mysterio locuta est illa constitutio † Mediolani De saluisconductibus. ibi, causa cuiusuis priuati debiti, vt ex inclusione debiti priuati excludat debitum publicũ, quod prouenit à delicto ita etiam impetrans hunc saluum conductum clarè narrare debet debitum ex causa locationis, & cõductionis, si eam ob causam debet: alioqui non proderit rescriptum: quoniam pro his debitis hi † saluicõductus concedi non solent. ita sensit glos. in l. cùm fructuarius. ff. de vsur. vbi Docto. Specul. titulo De locato. §. nunc autem. versi. 129. quem alijs relatis secutus est Rebuffus loco iam citato. nume. 21. & num. 37. qui intelligit esse verum, quando perceperunt, vel percipiunt fructus & emolumenta rerum locatarum, alioqui delinquendi ansa præstaretur. & hunc casum excepit etiam relata † constitutio Mediolanensis De saluisconductibus. §. huius tamen. dum ait, debitores ex causa ficti bonorum, in quorum tenuta tunc essent, illo beneficio vti nõ posse. quę quidem constitutio solùm disponit, quando adhuc conductor est in tenuta ipsius rei conductæ, secus si iam recesit: quoniam debitum hoc iam causatum cæteris æqui paratur. atque ita Ius Cõmune restringit in eo, quod cõtra eos, qui iam à conductione recesserunt, concedi Ius Commune vult. ita etiam narrare hic † saluum conductum impetrans debet debitum esse Ecclesiasticum, si tale est: quoniam non solent, imò non possunt Principes seculares contra Ecclesiam hos saluos conductus concedere. ita scribit Rebuffus loco prælegato numero 32. atque ita declaranda est relata cõstitutio † Mediolanensis De saluisconductibus, vt hũc casum non comprehendat. nec enim de rebus Ecclesiæ valent Principes seculares disponere. & dum subiungit is Rebuffus numero 33. idem esse in debitis † pupillorum quod Ecclesiæ, est verum quò ad aliqua priuilegia, non autem quò ad potestatem Principis secularis, qui quidem non potest contra Ecclesiã aliquid statuere, sed tamen potest contra pupillos: quò circà ego crederem † constitutionem relatam comprehendere, & debitum hoc pupillare. tùm quia illa verba, cuiusuis debiti priuati, sunt (vt dixi) generalia, tùm etiam quia. §. huius tamen, dum duos casus excipit, confirmat regulam in casibus non exceptuatis. l. nam quod liquidæ. §. primo. de penu. lege Decius l. 1. numero vigesimosecundo. de regul. iur. cum similibus. Narrare etiam debet hic impetrans † saluũ cõductum, quo tempore causatum est debitum: quoniam, si de recenti causatũ foret, in fraudem impetrari videretur: & iniquum esset, si illud cõtineret. & ideò inquit Rebuffus loco sæpius allegato numero quinto. quod si emptor mercium à mercatore extero receptis mercibus impetrare velit saluum conductum, illi concedendũ non esse. & ideo si merx extabit vendicari poterit. per I. Aurelio. §. 1. de liber lega. cuius veræ doctrinæ auctoritate adductus respondi aliquãdò interrogatus, cùm plurium debitor merces emisset de recenti à mercatore, & deinde se decoxisse fingeret: cæterique creditores, hoc mercatore excepto, concessissent saluum conductum iuxta dispositionem dictarum † constitutionum Mediolani De saluisconductibus: is mercator contendebat constitutiones illas eum non impedire, quin posset vendicare merces, quæ saluæ adhuc apud decoctorem extabant. Respondi verè non impediri, tum quia in fraudem apertam emisse constabat, tùm quia merces extabant adhuc obligatæ precij causa, & idem Rebuffus d. loco nu. 43. scribit alias Parisien. arresto decisum fuisse, saluum conductum nõ profuisse illi, qui emerat domum, & pro debito pretij illum impetrauerat.

Præterea, qui hos † saluosconductus impetrant, si eis suos fideiussores adiuuari volunt, debent eorum nomina exprimere, & pro illorũ persona etiam petere: alioqui non continebuntur, quamquam eorum obligatio, vt principalis sui accessoria eius naturam sequatur. ita Bald. Cynus & Saly. in d. l. quoties. C. de precib. Imper. offere. & ibi Iason, in fin. Rebuffus d. glossa prima. numero 42. & hanc Iuris Communis dispositionem insecuta est relata † constitutio Mediolani De saluisconductibus. §. huius tamen. versic. nec etiam contra fideiussores. ex illis verbis, quin ipsi fideiussores. quotiescunq; ab his creditoribus vexentur. presupponit ergo vexari posse: alioqui superfluo ipsis fideiussoribus cõcederet illis constitutio facultatem cõpellendi ipsos suos principales ad prestandũ eos indemnes.

Rursus, qui hunc saluum conductũ impetrat narrare debet alium † saluumconductum, si aliquando pro alijs debitis obtinuit, alioqui surreptitium erit hoc secundum rescriptum saluiconductus, vt in specie, ex cap. cæterùm, de rescriptis, tradit Rebuffus d. glo. 1. num. 30. qui alia plura in ea gloss. recenset, quæ hoc loco recensere supersedeo. Illud solùm addo ex Baldo in l. vltim. C. vt lite pend. quod quando iam lis est contra † debitorem inchoata, si is hunc saluũconductum impetrat narrare debet litis pendentiam. & cum Baldo senserunt Brunus cõsilio 46. in fin. & Roland. à Valle consi. 31. num. 17. lib. 2.

Quartò, cùm is, qui ob perpetratũ facinus condẽnatus fuit, gratiam † & pœnæ remissionem impetrat, crimen, ob quod secuta est condemnatio, narrare debet. ita Iason in l. nec damnosa. nume. 2. C. de precib. Impera. offere. post Baldum, Oldradum & alios, quos citat. Hinc respondit Craue. consil. 2. nume. 12. impetrantem † gratiam à pœna homicidij animo deliberato perpetrati, qualitatem illã deliberati animi narrare debere. eo tamẽ loci inquit Crauetta nume. 14. nõ esse gratiam obreptitiam cũ constat Principem voluisse concedere.

Prætereà debet hic gratiam, † & indulgentiam impetrans mentionem facere alterius gratiæ ob aliud delictum, si eam aliàs obtinuit: ita Iaf. dict. leg. nec damnosa. num. 3. post Gulielmum Cuneum in l. 3. C. de Episc. aud. & Barba. cap. super literis. de rescriptis. idem probauit Iaf. in l. 2. in fi. C. si contra Ius, vel vtil. publ. Dec. consilio 695. num. 33. Boer. q. 217. nume. 22. Marsi. sing. 111. Neuiz. lib. 1. Syluæ nupt. num. 151. Grãma. voto 10. nume. 12. Alciatus cap. cùm non ab homine. numero 43. de iud. & cum eo Didacus lib. primo. varia. resol. cap. vlti. nu. 8. qui ambo intelligunt, cùm gratia prima fuit ratione delicti in eadem specie, secùs si in diuersa: nam tunc (inquiũt illi) debet Iudex ab executione supersedere, & Principem consulere. Scribit etiam Fel. in capitul. ex tenore. num. 2. de rescrip. relatam doctrinam procedere, cùm gratia illa prima fuit valida. Relata Gulielmi, & aliorũ doctrina confirmari põt multis similibus. nã inter cætera, respondit Decius d. consil. 695. nu. 34. si Clericus plures † dispensationes, ob plures defectus obtinuit, debet eas in posteriori narrare. ita etiam respondit Ruinus consi. 37. nu. 4. li. 1. qui † priuilegiũ constituendi maioricatum à Rege impetrat, narrare debet illud primum, quod iam eam ob causam obtinuit. & eo loci duo alia similia recenset: vnum ex doctrina Innoc. in cap. veniens. vbi etiam Felyn. nume. secundo de præscrip. inquit Innocentius, si quis † impetrauit priuilegium cum limitatione, & certa moderatione, non valet impetratio secundi priuilegij facta simpliciter, atque ita non expresso priuilegio primo. Alterum simile est ex Ioan. Andr. in additione ad Specul Rubri. De testamẽtis, additione prima vbi inquit, quòd si extat statutum in Ecclesia quòd Episcopus testari possit de reditibus Ecclesiæ vsque ad summam centum: si is † Episcopus impetrat dispensationem à Pontifice vt possit testari vsque ad ducentum, non facta mentione concessionis factæ à d. statuto, vitiatur dispensatio. hæc repetit idem Ruinus consil. 38. num. 4. lib. 1. & consil. 82. numer. 13. lib. 3. duo alia similia retuli suprà hoc in casu nostro.

SVMMARIVM.

1 *Rescriptum impetrans eo vti intra annum debet.*
2 *L. Falso. C. de diuersis rescrip. declaratur.*
3 *Negligens quando quis dicatur in non præsentando impetrato rescripto.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quando impetrans rescriptum dicatur negligens in non præsentando.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quando appellans dicatur negligens in illius prosecutione.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando quis tardè dicatur iter arripere ad causam prosequendam.*

CASVS CCIIII.

QVANDO NEGLIGENS QVIS DICATUR IN RESCRIPTI PRÆSENTATIONE, NEC NON & APPELLATIONIS PROSECUTIONE, DECLARATUR.

DVO interdum rescripta pugnantia solent à collitigantibus obtineri, vnum altero prius: at is primus illo non vtitur, sed secundus. quare ambigitur, an † primum illud rescriptum omnem suam vim perdat, vt egregia extat Inn. III. constitutio in capitul. plerumque, de rescript. qua diffinitum est, primum impetrantem vti debere suo rescripto intra annum, aliàs post annum ab aduersario nouum rescriptum impetrari licere. atque ita declaratur † l. falso. C. de diuers. rescript. de cuius intellectu plura scripsi casu suprà ab hoc. numero 76. illa constitutum est rescripta perpetua esse debere. nam intelligitur nisi elapso anno nouum rescriptum ab aduersario impretetur, vt vtroque in loco nostri annotarunt: & respondit Iaf. consil. 97. in fine. libr. 1. & scribit Vantius tracta. nullitatum titulo De nullitate senten. ex defectu iurisd. deleg. num. 101. euenit tamen sæpè, vt is qui primum rescriptum impetrauit se excuset, allegando fine dolo distulisse præsentare rescriptum & illo vti: aduersarium verò præcurrisse nimis, cùm expectare adhuc debuisset. dubitari itaque solet, quando is primus † negligens dici possit. Innocent. in dict. capitul. plerumque. in fine. docuit, hoc † esse Iudicis arbitrio. idem respondit Alex. consil. 19. num. 5. libr. 1. Barba. in capit. sedes. numer. 77. de rescrip. & in cons. 21. col. pen. libr. 2. & consil. 45. col. pen. lib. 4. Ioan. de Selua tract. De beneficio parte. 3. qu. 12. numer. 104. Marsil. in l. quæstionis modum. nu. 7. nu. 23. de quæstio. latè Decius in capitul. oblatæ. colum. penultim. versic in glossa. in verbo, de appella. dum disputat, an quando is, qui appellauit, negligit appellationis causam committi, possit appellatus. eum præuenire. inquit Decius multos in ea opinione fuisse hoc † Iudicis arbitrio relinquendum esse. ipse tamen opinatur expectandum esse vltimum mensem prosequendæ appellationis, ex auth. ei qui. C. de tempo. appella. Ego Decij opinionem in causis appellationum sequor: at in casu d. cap. plerumque, verè credo esse Iudicis arbitrium. sic etiam censuit Afflictus, in c. 1. nu. 21. versic. item arbitrabitur an citò, ex quib. caus. feud. amitt. esse † in arbitrio Iudicis, quando quis tardè vel citò iter arripere dicatur.

SVMMARIVM.

1 *Industria persona censetur electa, cùm ardua negotia mandantur.*
2 *Ardua negotia quæ.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ negotia dicantur ardua.*
4 *Arduum apud bonos auctores idem est, quod difficile.*
5 *Ciceronis & Sallustij loca.*
6 *Facilè fieri, quod dicatur.*
7 *Matrimonij causam arduam esse.*
8 *Hæresis causam arduam dici.*

CASVS CCV.

NEGOTIA ARDVA QVAE ESSE dicantur: & inibi, quid sit arduum apud bonos auctores, loca aliqua Ciceronis, & Sallustij, ac Gellij in hanc sententiam relata.

VM ardua negotia Principum rescriptis mandantur, personæ † industria electa creditur. capitul. vltim. §. vltim. de offic. delega. vbi Felin. & respondit Crauett. consil. 303. colum. 2. versicul. quartò in rebus. & præter ab eis relatos idem docuerunt Alex. l. 1. in princip. numer. 6. Iaf. num. 35. Iacobus Niger. numer. 31. de offici. eius. Dubitari itaq; non semel contingit, quæ † ardua dici possint negotia. Ioan. Andr. in d. cap. vlt. de offic. deleg. docuit, hoc esse Iudicis † arbitrio relinquendum: nec aliter scriptum reliquit Imola in cap. vlti. col. antepen. de dona. idem respondit Barba. in capit. sedes. nume. 65. & num. 72. de rescrip. cons. 21. col. pen. lib. 2. idem tradunt Feli. & Decius cap. si pro debilitate. ille. nu. 5. iste nu. 4. de off. deleg. & si non de arduis, sed de grauibus, quod sine dubio idem est, loquantur. his accedunt Ioannes Lopes de pallatios ruuios in Rubric. extra De donatio. inter vir. & vxorem. §. 11. nu. 12. vers. facit quod. Afflictus in cap. 1. num. 21. vers. item habet arbitrium iudicandi, quæ causa, quibus modis feud. amitta. & Marsilius in l. quæstionis modum. num. 4. 21. de quæstio. Apud bonos auctores † arduum dicitur, quod difficile est. † M. Tull. in secundo De inuentione: Arduæ & difficiles res. & actio. 6. in Verrem: Difficili ascensu & arduo erat oppidum. Sallust. in Catil. At mihi quidem tametsi haudquaquam par gloria sequatur scriptorem & auctorem rerum: tamen in primis arduum videtur res gestas scribere. quod sanè verbum exponit Gellius lib. 4. noct. attica. cap. 15. pro difficili, molesto & intractabili. quamquam etiam M. Tull. eo ipso libr. 2. De inuentione scribat, † Facilè id fieri, quod sine magno, aut sine vllo labore: sumptu, molestia, quàm breuissimo tempore confici potest, & difficilè fieri quod laboris, sumptus, molestiæ, longinquitatis indiget: atque aut omnes, aut plurimas, aut maximas causa difficultatis habet. veruntamen ex ipso Cicerone intelligere non possumus, qui casus hi difficiles sint ex ipso rerum euentu, cùm quæ in facto consistunt (vt sæpè admonui)

Universidad de Deusto
Biblioteca

diffiniri minimè posſint: rectè itaque Iudicis arbi-
7 trio relinquimus. Interardua tamen negotia † matri-
monij causa refertur. cap. vlt. de procurat. in 6. & tra-
dit Corasius lib. 3. miscella iuris cap. 4. qui subiungit,
causas has matrimonij non nisi per doctos & pruden-
tes Iudices esse tractandas. capit. 1. de consang. & affi-
nit. quo circà probationes ita efficaces ad matrimo-
nij probationem requiruntur, vt in causis criminali-
bus: ita affirmarunt Decius consil. 311. colum. 1. Paris.
consil. 15. num. 13. libr. 2. Soc. iun. consil. 86. numer. 6.
8 libr. 2. cæteros omitto. Dicitur etiam ardua causa † il-
la hæresis. capitul. literas. de præsumpt. & de eo dice-
mus infrà in casu 170. Casus alij passim in iure dili-
gens lector reperiet.

SVMMARIVM.

1 Rescriptum iustitiæ impetrari non posse, ut causa ultra duas diætas trahatur.
2 Diæta computari quomodo debeat, multa referuntur opiniones, & confutantur.
3 Iudicis arbitrio relinquitur, quomodò diætæ computari debeant.
4 Iudicis arbitrio relinqui, quomodò absens uerisimilem notitiam mortis alterius habere potuerit, iuxta regulam Cancellariæ, De uerisimili notitia.
5 Miliaria à quo loco incipere debeant ad itineris mensuram.

CASVS CCVI.

QVOMODO COMPVTARI DEbeant diætæ: & aliqua de verisimili notitia ad regulam cancellariæ, De verisimili notitia, explicantur.

1 RESCRIPTVM † iustitiæ (vt aliqua ad-
huc de his dicam) non licet impetrare,
quo quis vltra duas diætas ad Iudici-
um trahi posit: vt scriptum est in cap.
nonnulli. de rescript. Dubitant modò
2 nostri interpretes, qualis diæta † esse
debeat. Vna fuit glossæ opinio in d. c. nonnulli. quam
ibi Abbas communem esse testatur: diætam intelli-
gendam fore secundum locorum consuetudinem.
quæ quidem opinio rectè procedit, cùm de ipsa con-
suetudine clarè constat: quoniam tunc consuetudo,
quæ legis vim obtinet, obseruanda est. l. de quibus, de
legib. cum vulgatis similibus. Altera fuit opinio, dię-
tam sumi prout lege ciuili constitutum fuit: nempè,
vt in singulis diebus viginti miliaria assignent. l. 1. ff.
si quis caut. l. 3. de verbo. signifi. in qua opinione fuit
Decius in cap. olim. nu. 2. de except. in cap. cùm sit Ro-
mana. quinto notab. de appella. Verùm nec opinio
hæc perpetua est, nam (quemadmodum exposuimus
suprà in casu secundo) is tex. l. 1. si quis cautio, ex com-
muni vsu vicena miliaria statuit: cùm tamen eueniat
fæpissimè, vt non eiusdem conditionis sint homines,
qui tantum itineris conficere semper possint, vt d. se-
cundo casu diximus.

Tertia itaque eorum opinio fuit, qui dixerunt, hoc
3 † Iudicis arbitrio relinqui, cùm iure diffinitum non
fuerit. ita tradunt Hostien. d. cap. nonnulli. & ibi Ab-
bas. num. 6. de rescrip. Barba. cons. 21. col. pen. propè
finem libr. 2. quam sententiam simili in casu proba-
uit Gomes. in commentarijs ad regulam Cancellarię,
De verisimili notitia obitus. quæstio. 5. dum scriptum
reliquit, in Romana Rota decisum quandoque fuisse
4 statuendum esse † Iudicis arbitrio, intra quod tem-
pus haberi potuerit notitia obitus illius, cuius bene-
ficium impetratum fuit. prudens itaque Iudex per-
sonarum, locorum, & viarum qualitatem rectè consi-
derabit, & vbi nihil eum dimouebit à communi a-
liorum statu, viginti miliaria in singulos dies confi-
5 cienda statuet. Computabuntur autem † miliaria non
à loco habitationis, sed à fine ipsius Diœcesis, vt scri-
bunt omnes in d. c. nonnulli. & clarè Deci. in c. olim.
3. not. & ibi Paris. nu. 15. de except. & est decisio Rotæ
decis. 34. de rescrip. in antiquis. nec rationem habebit
Iudex viæ obliquæ, sed dies statuet pro modo viæ re-
ctæ & solitæ, vt omnes admonent in d. c. olim. præser-
tim Felinus. numero 6.

SVMMARIVM.

1 Iudicis arbitrio plura tribui in delatione iuramenti in litem.
2 Iuramenti in litem tres esse species.
3 Iuramentum affectionis quod.
4 Iuramentum affectionis nullum dari in iure, ex Duareno & Corasio.
5 Iuramento affectionis ut locus sit, plura requiri.
6 Iuramentum affectionis requirit rem esse talem, in qua affectio cadat.
7 Iuramentum affectionis in nummis non habere locum.
8 l. Nummis. de in litem iura. intellectus.
9 Io. Corasius à Plotimorsu uendicatus in interpretatione l. nummis. de in litem iura.
10 Monetæ ualor quomodo minimè uariabilis.
11 Iudicis arbitrium magnum esse in affectione hominis erga rem aliquam considerandа.
12 Iuramentum affectionis personæ habilitatem requirit: quare pubes & sanæ mentis iurans esse debet.
13 Iuramento affectionis ut locus sit, requiritur dolus ex latere non restituentis.
14 Iuramentum affectionis solùm in bonæfidei actionibus locum habere.
15 Iuramentum affectionis concedi contra non restituentem rem hæreditariam.
16 Iuramentum affectionis locum habere contra iussum restituere si dolo fecit, ne res periret.
17 L. Arbitrio. §. 1. ff. de dolo. & l. videamus, de in litem iura. declaratæ.
18 Iuramentum affectionis dari in casu. l. harum. ff. si seruitus vendi. cum iussus seruitutem præstare, non præstat.
19 Iuramentum affectionis, concedi contra iussum exhibere rem. si eam non exhibet.
20 Iuramentum affectionis dari contra commodatarium non restituentem.
21 Iuramentum affectionis locum habere contra depositarium non restituentem.
22 Iuramentum affectionis locatori concedi contra conductorem non restituentem rem ei locatam finito locationis tempore.
23 Iuramentum affectionis dari contra creditorem non restituentem pignus soluto credito.
24 Iuramentum affectionis dari contra maritum, qui dolo fecit ne dotalis res constitui posit.
25 Iuramentum affectionis dari contra vxorem res viri amouentem.
26 Iuramentum affectionis concedi contra donantem, qui re donatа, effecit, vt illa ante traditionem esse desieret.
27 Iuramentum affectionis locum habere contra libertum in fraudem patroni bona alienantem.

28 Iura-

28 Iuramentum affectionis locum habere contra venditorem dolo facientem, vt res ante traditionem periret.
29 Iudex quæ obseruare debeat in delatione iuramenti ex affectione.
30 Iuramenti affectionis deferendi praxis.

CASVS CCVII.

ENVMERANTVR PLVRES CAsus, in quibus locus est iuramento affectionis: & inibi quod sit in eis Iudicis arbitrium.

1 VM de iuramento in litem deferen-
do nostri agunt, plura † Iudicis arbi-
trio tribuere solent, ex l. in actionibus
& l. videamus. §. iurare. ff. de in litem
iura. nam soli quando multa suadent,
deferendum esse iuramentum, aliquan
do non esse deferendum, docuit Alexan. in d. l. videa-
mus. §. deferre. numer. 3. Barba. consil. 21. colum. pen.
propè finem. libr. 1. Afflictus in cap. 1. nume. 21. versic.
item relinquitur Iudicis arbitrio potestas dandi a-
ctori. ex quibus caus. feud. amitta. post Spec. quem ci-
tat idem scribit Plotus in l. si quando. numero 754. &
numer. 806. C. vnde vi. & doctè Duar. d. l. in actioni-
bus. in verbo licuit enim. qui vnà cum cæteris illud
scriptum reliquit. & rectè, hoc arbitrium esse debere
iure ac ratione regulatum. quò rectius tamen hæc in-
2 telligantur, distinguendæ sunt tres species † iura-
menti in litem, Vna est, singularis interesse, quam su-
prà suo loco explicauimus. Secunda ex affectione: de
qua in præsentiarum agendum est. Tertia, ex verita-
3 te: de qua in casu subsequenti. † Iuramentum ex af-
fectione nostri intelligunt, quando res per dolum
possessoris extare desijt, vel restitui non potest, & iu-
ratur non iuxta verum valorem, sed ex ipsius domini
affectione, quæ tamen ab vtilitate distincta non fit. vt
post multos declarat Decius in d. l. in actionibus. nu-
mer. 3. eo tamen loci Duare. num. 5. & Corasius. num.
4 9. affirmant † nullum dari iuramentum affectionis,
sed vtilitatis tantùm esse. quam disceptationem nunc
non diffinio: sed communem tantùm Doctorum
5 sententiam sequor. huic † iuramento vt locus sit,
plura requiruntur. Primo rei petitæ natura: nempè
6 quòd talis sit, in qua † cadat hominis affectio: vt li-
7 ber vel alia species. in † nummis enim ob omnimo-
dam similitudinem affectio vlla non cadit, ob id hoc
litis iuramentum cessat. l. nummis, de in litem iura.
verùm Duarenus, d. l. in actionibus. num. 5. atque ibi.
Corasius. numer. 9. & libr. 6. miscellan. iuris, capit. 3.
8 contendunt, in † l. nummis, de iuramento affectionis
non agi, sed eam esse legis rationem censent, quòd
cùm nummi æstimationem non recipiant, frustrà
iusiurandum in litem deferri ad interesse proban-
dum, cùm nullum in illis considerari possit. est enim
certa eorum æstimatio, vt clara illius responsi verba
probant. horum interpretationem malè euertere
9 tentat † Plotus in l. si quando. numero 418. dum ait,
etiam in nummis æstimationem considerari, quoni-
am eorum valor in dies variat, tàm ratione intrinse-
cæ quàm extrinsecæ bonitatis, vt scribunt omnes in
l. cùm quid. ff. si certum peta. & l. Paulus. ff. de solutio.
malè quidem (sit illius viri, mihi magna familiarita-
te iuncti, pace dictum) quoniam (vt idem Corasius
scribit) & si variet æstimatio, cùm ijdem nummi, qui
dati sunt, non restituantur, sed eorum æstimatio. l. 2.
ff. si certum peta. attamen illa præstatur æstimatio,
quæ tempore contractus extabat. licèt ergo augmen-
10 to vel diminutione eorum † valor varietur, æstimatio
tamen, quæ per aliud genus monetæ fit secundum
tempus contractus, certa est atque inuariabilis. id
quod non modò ratione vnius loci verùm est, sed &
alterius cuiusuis, vt rectè considerabat Plautius in l.
vnica. in verbo etiam ex lucro. num. 45. C. de senten.
quæ pro eo quod inter. profer. cuius consideratio ex
relatis defenditur ab eiusdem Ploti impugnationi-
bus. quamquam tamen Duarenus & Corasius in ea
opinione sint aduersus receptiorem, non dari iura-
mentum affectionis, non tamen negant, sed confir-
mant potius à fortiori aliqua esse in quibus affectio
non cadit, vt in nummis. erit itaque hic non paruum
11 † Iudicis arbitrium considerare, quæ qualisvè sit res
ista, ad quam affectionem actor iste habere dicitur.
12 Requiritur secundò † personæ iurantis habilitas,
quòd scilicet Iudicium animi habeat: pubes enim ac
sanæ mentis esse debet. l. videamus. in princ. ff. de in
litem iura. debet esse dominus vel quasi ipsius litis. d.
l. videamus. & l. vulgò, de in litem iura. instructus
quoque de valore esse debet: & alia solet prudens Iu-
dex considerare, cùm suum arbitrium sit de person-
arum qualitate decernere, vt suprà diximus, & paulò
infrà attingemus.
13 Requiritur † tertiò quòd ex latere rei conuen-
ti non restituentis rem adsit dolus. dict. l. in actioni-
bus. nec lata culpa sufficit, quod probat d. l. in actio-
bus. vbi latè Decius. numero 17. alios huius opinio-
nis recenset à quibus ipse dissentit, & post eum Dua-
re. numero 34. & Corasius. numero 25. versicul. ve-
rùm hac in re.
14 Requiritur quartò † actionis qualitas, nec enim in
omnibus actionibus iurare hoc modo licet, sed in il-
lis bonæfidei, vel stricti iuris, in quibus aut exhibi-
tio, aut restitutio datur. extant infiniti propè de his
in iure nostro casus. aliquos ego aliquando obser-
ui, quos hic paucis ad communem studiosorum vti-
litatem referre statui.

Primus est ex l. si possessor. §. vlt. & l. sed si lege. §.
hæc verba. ff. de petitio. hæred. dum conce ditur hæ-
redi † iusiurandum in litem ex affectione contra ma-
læfidei possessorem ea actione conuentum, qui rem
hæreditariam non restituit. quod probant omnes in
d. l. in actionibus. & Plotus d. l. si quando. numer. 507.
C. vnde vi. qui post Castren. d. §. vlt. & Parisium cõs. 75.
lit. 1. & cons. 109. lib. 2. & alibi scribit iurari posse tam
ratione rei principalis, quàm fructuum & aliorum
damnorum.
16. Secundus † est casus, ex l. qui restituere. ff. de rei.
vend. qua cautum est, quòd si iussus restituere, dolo
facit vt res pereat, atq; ita ne eam restituat, iuramen-
tum cotra eum differtur, atque ita in infinitum iura-
17 ri potest. nec aduersatur † l. arbitrio. §. 1. ff. de dolo, &
l. videamus. d. in litem iura. quoniam illis satisfacit
Bart. in d. l. qui restituere. num. 3. versicu. oppono ta-
xationem à lege non fieri, sed bene à Iudice fieri pos-
se. Corasius tamen in d. l. in actionibus. numero 8. in
versic. in specie verò. & d. libr. 6. miscella. iuris, capit.
2. num. 3. opinatur in infinitum iurari ob odium rei,
qui dolo & facto suo fecit, ne vlla ratione res petita re-
cuperari posset. l. vlt. §. vlt. ff. quæ in fraudem credi.
dolo si quidem possidere desierat, feceratq; ne posset
restituere, atque ita actorem potestate rem vendica-
tam habendi priuauerat. tantùm igitur dolum lex a-
cerrimè punire volens, statuit tum stari omnino iu-
reiurando actoris, quanti sua interfit, non propter
affectionem, sed simpliciter iurantis. Ego semper cre-
didi hoc ex affectione esse, quid enim clarius dici po-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuit ad ipsam affectionis causam significandā, quàm quòd in infinitum iurare licet? quæ tamen infinitas verè Iudicis autoritate & prudentia moderanda est. Nec in hoc dissentit Corasius dum citat. §. si verò per iusiurandum, in auth. de exhib. reis. &. §. oportet, in auth. de Iud.

28 Tertius est casus in †l. harum. ff. si seruit. vendi. respondit Paulus, quòd si reus qui seruitutem præstare tenetur, non præstet iussus, nec cautionem, contra eum in litem iuratur. & praxim huius rectè docuit Bart. in d.l. harum. & hunc casum vno verbo annotarunt Decius in d.l. in actionib. nu. 5. Duare. num. 1. & Plotus d.l. si quando. nu. 574.

Quartus casus est in l. 3. §. prætereà. ff. ad exhib. qua
29 probatur † in ea actione ad exhibendum contra non exhibentem in litem iurari. idem probat. l. pen. ff. de in litem iura. & l. non ignorabit. C. ad exhiben. & tradunt Decius d.l. in actionibus. nu. 6. & Duare. num. 1. post Iaf. & cæteros. & multis verbis exponit Plotus in d.l. si quando. nu. 568. 640.

Quintus est casus. l. si tutor. ff. de in litem iura. cùm tutor negat rem pupilli restituere, contra eum in litem iuratur. quod sanè iuramentum subijt adolescens, non autem impubes. l. videamus, in princ. eod. tit. & suprà attigimus.

Sextus casus in l. 3. §. in hac. ff. commod. quo loci re-
30 spondit Iureconsul. in † actione illa commodati deferri iusiurandum contra commodatarium non restituentem rem commodatam. & ibi amplissimè praxim & alia permulta docuit Bartol. omnes in d. l. in actionibus, ibi Decius. numero 7. Duare. numero 1. Corasius. num. 18. & Plotus d. l. si quando. numero 548. qui plura attulit.

Septimus casus est in l. 1. §. in depositi. ff. depositi. vbi
31 apertè dicitur, in depositi † actione iurari in litem. casum hunc annotarunt omnes in d.l. in actionibus. ibi Duare. nu. 1. Corasius. nu. 18.

Octauus casus in l. si cui. §. 1. ff. locati. quo loci scri-
32 ptum legimus, licere † locatori in litem iurare contra conductorem non restituentem rem conductam finita conductione. imò tamquam violentus possessor conueniri potest. l. si quis conduction. C. locati. quod fusissimè explicauimus in tract. De recuperanda possessione, remedio 11. & casum hunc probarunt omnes in d.l. in actionibus, ibi Coras. numer. 18. Plotus d.l. si quando. num. 505.

Nonus casus est in l. si fundus. §. in vendicatione. ff.
33 de pigno. dum responsum est licere † iurare in litem contra non restituentem pignus. quem casum omnes annotarunt ibi, & Negus. tract. pigno. octaua parte principali, in secundo membro. nume. 2. Plotus d. l. si quando. numero 474. & numero 484. qui plura scribit, quæ in paruo hoc compendio recensere non statui.

Decimus casus est in l. si filiofamil. §. maritum. ff.
34 sol. matrimo. si † in dote reddenda maritus dolo fecerit ne reddatur, contra eum in litem iuratur, quod iuramentum affectionis est, & eo loci notarunt omnes. & latè Plotus in d.l. si quando. nu. 432. C. vnde vi. qui scribit procedere etiam è conuerso, vt vir contra mulierem iurare possit sic & in socero, vt apud illum.

Vndecimus casus est in l. si cum dos. §. vltim. cum
35 l. seq. ff. rerum amot. cùm † mulier res mariti subtrahit, nec illas restituit, contra eam in litem iuratur. & ibi annotauit gloss. & Bartol. Duare. in d.l. in actionibus. nu. 1. Coras. nu. 18. de in litem iura. & Plotus d.l. si quando. num. 576.

Duodecimus casus est in l. Nesennius. §. fundum.
36 ff. de re iud. qui † fundum donauit, & illum non tradit, sed dolo illum perdit, efficit vt donatarius iurare possit in litem contra eum. quod procedere etiam quòd ad fructus sensit Decius d.l. in actionibus. nume. 5. & Plotus in dict. l. si quando. numer. 578. quod post alios declarat Corasius libr. 6. miscella iuris. capitul. 4. numero 2.

Tertius decimus casus est in l. tenetur. in fine. ff. si
37 quid in fraudem patro. si † in fraudem patroni libertus alienauerit, & res non restituantur, in litem iuratur tam contra ipsum possessorem non restituentem, quàm contra libertum alienantem. & hunc casum annotauit Plotus d.l. si quando. nume. 577. Duare. tamen in d.l. in actionibus. numer. 2. docuit, ita demum huic iuramento esse locum, cùm is libertus, vel is qui possidet iussus fuit restituere & non restituit: atque ita actio arbitraria efficitur. qua de re diximus suprà libr. 1. quæst. 5.

38 Decimusquartus casus est in actione † ex empto, cùm venditor facultatem habet tradendi rem, & per dolum non tradit: ita Bartol. in d.l. in actionibus. numero 5. & ibi communem testatur Alexand. num. 6. Iaf. numero 21. Decius numero 15. Plotus in d.l. si quando. num. 175. Duare. tamen & Corasius in d.l. in actionibus, ille numero 22. iste numero 19. secuti sunt Alber. & Fulg. sententiam, qui dixerunt in actione ex empto non iurari in litem cùm is venditor soluendo interesse liberetur. l. si traditio. C. de actio. emp. hanc ego difficultatem non discutiam, ne plus quàm par est, immorer. Cætera etiam apud relatos interpretes videri possunt. cum itaque (vt ad casum nostrum reuertar) in litem est de affectione iurandum, obseruare debet Iudex † vt in primis quantitatem, super qua
39 iurandum est, moderetur, & deinde is iuret. qua in re personarum & rei ratio maxima habenda erit.
40 inoleuit etiam alia huius iurisiurandi deferendi † praxis, vt in primis actor iuret, & deinde Iudex quantitatem, super qua iuratum est, moderetur: ita sensit gloss. in l. videamus. §. deferre. ff. de in litem iura. & Docto. in d.l. in actionibus, ibi Coras. num. 20. verific. an autem, ea vtuntur ratione, quia & si ex post moderetur quantitas, non tamen ex eo iurantis periurium detegi dicitur, cùm affectio potius dici possit immoderata. diuersum est in iuramento veritatis, de quo statim.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum in litem veritatis quod, & quæ requirantur, vt illi locus sit.*
2 *Probationis difficultas quando adesse dicatur, vt locus sit iuramento in litem veritatis.*
3 *Iuramento veritatis locum esse cùm res dolo violenti occupatoris perijt, & rei æstimatio probari non potest.*
4 *Iudicis arbitrio fit taxatio æstimationis, cùm iuramentum in litem veritatis defertur.*
5 *Iudicis taxationem præcedere debere iuramentum veritatis.*
6 *Iuramentum in litem veritatis locum habere etiam contra eum, qui rem furto subtraxit.*
7 *Statutum Mediolani cap. 23. sub Rubri. De damno & interesse, declaratur.*
8 *Statutum Mediolani capit. 51. sub Rubri. De sacramento super expensis & damnis promissis, enucleatur.*
9 *Iuramentum in litem veritatis non habere locum contra tertium, qui pro alio tenetur.*
10 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 74. sub Rub. De Maleficijs & damnis absconsè datis, declaratur.*
11 *Statutum Papiæ 66. in criminalibus sub Rubric. De pœna communium terrarum territorij. interpretatur. & numer. 15.*

12 Iura-

12 *Iuramentum veritatis in litem quando à successore præstari possit.*
13 *Statutum Mediolani cap. 23. sub Rubri. De damno & interesse, declaratur.*
14 *Iuramentum veritatis non concedi contra eum, qui omittendo deliquit.*
16 *Iuramentum in litem veritatis dari contra tutorem, qui administrauit nullo rationum codice confecto.*
17 *Iuramentum in litem veritatis concedi contra negotiorum gestorem, qui nullo rationum codice confecto administrauit.*
18 *Iuramentum veritatis dari contra matrem vsufructuariam, quæ nullo confecto codice vsumfructum consecuta est.*
19 *Iuramentum in litem veritatis concedi contra tutorem, negotiorum gestorem & similes, qui inordinatè libros rationum confecerunt.*
20 *Liber rationum quo ordine à tutore & negotiorum gestore confici debeat.*
21 *Iuramentum in litem non dari contra tutorem, qui, & si non confecerit inuentarium, probat quæ extabant, & quæ non extabant bona.*
22 *Iuramentum in litem non datur contra tutorem, vel administratorem, qui non confecit inuentarium vel librũ rationum ob simplicitatem & rusticitatem.*
23 *Iudicis arbitrium versari an ob rusticitatem excusetur administrator, ne ob confectum librum rationum contra eum in litem iuretur.*
24 *Administrator constitutus sine onere reddendi rationes administrationis, non tenetur inuentarium & librum rationum facere.*
25 *Iuramentum in litem non dari contra administratorem non conficientem librum rationum, si liberatus est ab onere reddendi rationes.*
26 *Iuramentum in litem præstari contra depositarium, si cista, vel valisia dissigillata fuit.*
27 *Cista quid sit.*
28 *Depositarius cur tam seuerè puniatur, si fidem fallit.*
29 *Iudicis arbitrio iuratur in litem contra depositarium, qui cistam, vel valisiam depositam reseruauit.*
30 *Valisia vbi eo modo, quo deposita est, restituitur, contra depositarium in litem non iuratur.*
31 *Valisia aperta cùm restituitur, & constat non depositarium, sed alterum dissigillasse, cessat iuramentum in litem contra depositarium.*
32 *Valisia cùm restituitur aperta & dissigillata, & constat depositarium esse in dolo, contra eum in litem iuratur.*
33 *Valisia cùm dissigillata restituitur, & ignoratur à quo, an iuramentum in litem detur contra depositarium, variæ referuntur Doctorum opiniones.*
34 *Dolus depositarij probatur ex eo solo quòd restituit valisiam dissigillatam.*
35 *Dolosus is probatur, qui non facit, quod facere tenetur.*
36 *Valisia dissigillata apud depositarium virum probum reperta, facit, ne contra eum in litem iuretur.*
37 *Furtum à vicinis factum præsumitur, nisi viri probi hi sint.*
38 *Deponens valisiam sine consignatione conqueri non potest, si dissigillatam eam deinde inuenit.*
39 *Valisiam, qui non hospiti consignauit, sed penes se retinuit, conqueri non potest si dissigillatam inuenit.*
40 *Iuramentum in litem cessat contra depositarium valisiæ, si illa facilè dissigillari potuit.*
41 *Iudicis arbitrio est, an valisia sine depositarij facto potuit de se dissigillari.*
42 *Depositarius in culpa non est, si in loco consueto rem custodiuit.*
43 *Iudæo & hæretico non conceditur in litem iurare contra depositarium.*
44 *Depositarium posse probare contra iuramentum contra se præstitum à deponente.*

Casvs ccviii.

EXPLICANTVR QVAMPLVRES casus, in quibus conceditur iuramentum in litem veritatis: & multa Iudici in his arbitraria recensentur.

DIximvs superiore casu, Iudicis arbitrium maximum versari in iuramento in litem affectionis, atq; etiam attigimus, nec minus versari in iuramento in litem veritatis. quæ sanè iuramenta iam diximus inter se differre. agendum nunc est de iuramento veritatis. hoc inquam
1 iuramentum † in litem appellatur ab omnibus in d. l. in actionibus, ibi Bar. un. 22. Iaf. nue 40. de in litem iura. Pariſ. cons. 74. nu. 7. lib. 1. habet locum iusiurandum hoc duobus concurrentibus, dolo scilicet, & probationis difficultate. l. in actionibus, in fine. l. cùm furti. ff. de in litem iura. l. si quando. C. vnde vi. ca. vlt. de ijs qui vi metusvè causa. Barto. d.l. in actionibus. & ibi Decius num. 31. Iaf. num. 39. idem Iaf. cons. 174. nu. 3. lib. 2. dolus conſiderari ſolet ſiue ab initio obli-
2 gationis contractæ, ſiue ex poſt facto. † probationis verò difficultas tunc adeſt, cùm res petita ad oculum demonſtrari nequit: vel quia non extat. d. l. in actionibus. vel quia non apparet, licèt in rerum natura eſſe non deſierit. l. cùm res. §. pen. ff. de lega 1. declarat ac multùm commendat Iaſ. in d.l. ſi quando. num. 35. Veritatis autem iuramentum ex eo dicitur, quòd ſuper iuſto rei petitæ valore & æſtimatione, omni affectione ſepoſita præſtatur: & ſi aliquando vnum cum altero concurrat: vt ſi eueniat vnus ex relatis caſibus ſuprà enumeratis. qua de re ſuis locis attingam. plura huius noſtri caſus adferri exempla poſſunt, aliqua ego nunc referam, cætera ſtudioſo lectori perquirenda relinquam.

Primum eſt, ſi res mihi per † vim ſublata perijt, vel nunc non reperitur dolo violenti occupatoris, ſi illius valor & æſtimatio verè à me probari non poterit, iureiurando probare poſſum. l. ſi quando. C. vnde vi. & hoc in caſu multùm poteſt arbitrium Iudicis, vt eo loci ſcribunt omnes. vt Iaſ. num. 21. & Pariſ. conſil. 75. in fine. libr. 1. nam, cùm in Iudicium ex hac conſtitutione res deducitur, in primis violentia plenè probatur: deinde taxatio † Iudicis arbitrio fit ſuper dam-
4 nis & intereſſe, conſiderata qualitate perſonæ & rei. nec enim facilè credet Iudex pauperi alleganti res pretij immenſi ſurreptas fuiſſe: ita Iaſon d.l. ſi quando. nu. 21. Tertiò iuxta illam taxationem iurat actor. Quartò iuramentum Iudicis ſententia comprobatur. ita Iaſ. d.l. ſi quando. num. 7. Et quod dixi † Iudi-
5 cis taxationem iuramentum præcedere debere, rectè, quoniam ſubſequi non poſſet, vt docuit idem Iaſ. in d.l. ſi quando. num. 20. poſt Butr. Sali. & Imolam. Ratio eſt, quia iuramentum hoc veritatis eſt: ſi ergo taxatio Iudicis ſubſequeretur moderando quantitatem, ſuper qua iuratum fuit, iurantis periurium quodammodo detegeretur. quod in foro obſeruandum maximè eſt. Nec aduerſatur vna Alberici & Fulgoſij opinio in d.l. qui in actionibus. quos ſecutus eſt ibi Coraſ. nume. 20. verſ. probabilior itaq; omni caſu Iudicem ſequi debere iuramentum, quia fateor ſua

Universidad de Deusto
Biblioteca

sententia comprobare debere: at quin præcedere hoc in casu nostro Iudicis taxatio debeat, ob relatam rationem negare nō possunt. & clarè probat tex. §. oportet. in auth. de iud. quāquam de expensis litis, quę à Iudice taxantur, loquatur. probat tamen quoniam abs-
6 milis casus nostro is nō est, cum & in illo dolus & difficultas probationis adsit. Habet etiam locum constitutio ista cum pro † re furto subtracta agitur: cū duo illa requisita concurrant, dolus scilicet & probationis difficultas. ita Iason d. l. si quando. nu. 47. & ibi Plotus nu. 633. Paris. cōs. 158. nu. 11. li. 4. & his inferri potest de-
7 claratio ad † statutū Mediolani. c. 23. sub Rub. de damno & interesse. nam licèt statutum concedat facultatem iurādi super damno ac etiam super interesse vsq; ad summam denariorum sexdecim pro libra, attamē debet intelligi præcedente prius Iudicis taxatione.
8 Hæc tamen interpretatio cessat in alio statuto † eiusdem ciuitatis Mediolani. c. 51. sub Rubr. de sacramento super expensis & damnis promissis. ibi, Quod iuramentum tamen possit moderari per Iudicem, si sibi videbitur. hęc enim verba ostendunt iuramentū prę-
cedere moderationem. credo tamen quòd etiam moderatio posset præcedere: quod tutius est ob iam relata.

Declaratur primò vt locum sibi non vendicet hæc
9 constitutio. l. si quando, contra tertium, qui pro † alterius facto tenetur. vt putà, si ex dispositione statuti
10 (quod extat Veronæ † lib. 3 c. 74. de maleficijs & dam-
11 nis absconsè datis. Papiæ in criminalibus † sub Rub. de Pœna communium terrarum territorij. nu. 66.) villa teneretur pro furto & violentijs in ea ab eo, qui ignoratur commissis. nam contra ipsos villæ incolas iurari in litem non poterit: quoniam cessat dolus eorum: atq; ita causa præcipua propter quam iuramentum hoc conceditur. hanc esse communem omnium sententiam testatur Ias. in d. l. si quando. nu. 7. & ibi latè Plotus. nu. 3. 768. qui quamplures huius opiniones recensent. & licèt concedant relata statuta damnum passum posse iurare super rei valore: illud non in litem & affectionis, sed veritatis est iuramentum.

Declaratur secundò vt nō procedat quando is dam-
12 num passus † relicto successore mortuus fuisset: nec enim illi successori deferri hoc iuramentum potest, nisi hæres esset eiusdem conditionis, atq; ita de valore & æstimatione instructus, vt est ipse iam vita functus. ita post multos declarauit Iason in d. l. si quando. nu. 51. & ibi Plotus numer. 619. & num. 829. C. vnde vi. quibus accedunt Paris. consil. 75. nume. 36. libr. 1. Alciat. respon. 375. num. 4. qui in quouis altero non informato loquitur. ita etiam Rolan. consil. 52. libr. 1. latissimè Tiraqu. tract. de retract. consang. §. 2. gloss. 2. numer. 3. 5. & Didacus in capitul. quamuis. parte prima. §. 5. num. 7. de pactis, in 6. atq; ita declaranda sunt statuta, quæ ita hæredi ac successori quemadmodum antecessori vita functo iurare permittunt. quemad-
13 modum extat † statutum Mediolani. cap. 43. de damno & interesse. nam intelligi debet, modò hæres is iurans sic instructus de damno & interesse, quemadmodum erat antecessor. & alia scripsi suprà in casu 190. numero 11. 12.

Declaratur tertiò non procedere contra eum qui
14 † omittendo deliquit: nam iurari in litem contra eum non licet. ita docuit Ias. d. l. si quando. numero 57. in fine. C. vnde vi. & Gramma. decis. 47. qui intelligunt, vt ea pœna, qua is qui faciendo deliquit, puniatur, vt apud eos. & ideo vtile est pro interpretatione
15 relati † statuti Papię 66. in criminalibus, vt scilicet villa non teneatur eadem pœna, qua damnum dans, & si damnum emendare teneatur. cætera apud Iasonem & Plotum in d. l. si quando, videnda sunt.

Secundum exemplum huius nostri casus est, quan-
16 do † tutor nullo rationum codice confecto administrauit bona pupilli, atque ita ignoratur qualis eius fuerit administratio, tunc contra eos defertur iuramentum hoc in litem veritatis imò in quocumque rei alienæ administratore procedit: nam vnusquisq; administrator tenetur librum rationum reddere, vt infrà latè attingemus in casu 209. si ergo tutor non confecit librum rationum, contra eum in litem iuratur. l. 1. §. officio. ff. de tutel. & ratio. distrahen. iuncta. l. tutor qui repertorium, in prin. ff. de adm. tutor. atq; ita in specie affirmarunt ibi Bar. & consil. 150. Cùm prædicta. num. 7. lib. 1. Ang. consil. 277. Tutor alimentanit, in fine. Decius consil. 192. nu. 2. & consil. 178. nu. 3. & alios quamplures recensęt Plotus in l. si quando. nu. 194. C vnde vi. quibus accedit Soc. iun. consil. 148. num. 8. lib. 1. Carolus Molinæus in consuetud. Parisien. tit.
17 1. §. 6. glo. 6. nu. 30. qui † idem esse scribunt in alio quouis negotiorum gestore, thesaurario & similibus. Sic
18 in † matre vsufructuaria scribit Roma. consil. 518. in fine. & Molinæus loco iam citato.

19 Extenditur primò vt locum etiam hoc habeat † cùm hic administrator inuentarium vel librum rationum quidem confecisset, sed inordinatè: nam adhuc contra eum in litem iurari poterit: vt de inuentario verba faciens scribit Bartol. in l. tutor qui repertorium. nu. 22. de admi. tuto. cum quo senserunt Soc. sen. consil. 213. col. 2. lib. 2. Soc. iun. consi. 148. nu. 5. lib. 1. Plotus d. l. si quando. num. 211. & Molinæus d. gl. 6. n.
20 31. Rationes † autem rectè tunc scribuntur, cùm ex ordine refertur quid in singulos annos, menses, & & dies refertur, quid perceptum, quid impensum, quæ causa, cui datum, è quo fundo fructus percepti, à quo colono: atq; ita singulatim omnia diligenter describuntur. ita Bartol. d. consil. 150. Cùm prædicta. in fine. lib. 1. quem sunt secuti Socinus sen. consi. 159. col. 2. & consil. 190. col. 1. lib. 2. Goz. ad. consil. 17. nu. 10. Plotus in d. l. si quando. num. 243. Rolan. à Valle consil. 49. num. 22. lib. 1. Est ratio, quoniam rationum perplexitas idem efficit ac si non essent confectæ, cùm, quid actum sit, discerni non possit.

21 Declaratur primò, non procedere † quando is administrator probaret quæ extabant bona, & quæ ad eum peruenerunt, tunc contra eum in litem non iuratur. ita in tutore, qui inuentarium non confecit, respondit Calca. consil. 93. In primis puto. quem secutus Plotus in d. l. si quando. num. 250. qui refert & Iasonem consil. 111. libr. 1. qui tamen vix hoc sentit. declarationem tamen hanc probo, tùm quia hic cessat illa probationis difficultas, tùm etiam quia contra hoc iuramentum contrariæ probationes recipiuntur. Marsil. sing. 357. Tiraqu. de retractu consang. §. 4. gloss. 1. num. 2. vbi latissimè, & Plotus in d. l. si quando. num. 280.

22 Declaratur secundò non procedere † quando propter simplicitatem, vel rusticitatem is administrator librum rationum non confecisset: nam & tunc contra eum non conceditur hoc litis iuramentum. ita post Calcaneum consil. 93. col. 2. versic. tertiò adduco. & Socinum sen. consil. 39. lib. 1. Ripam & alios scribit Plotus in d. l. si quando. num. 251. C. vnde vi. qua de re fusius suprà in casu 194. attigimus. & in hoc versari
23 † Iudicis arbitrium, respondit is Calcaneus, aut alter quis is sit.

24 Declaratur tertiò vt non procedat † quando dominus concessisset administrationem absque vlla reddition rationum: nam tunc liberatur administrator à confectione inuentarij. ita de libro rationum respondit Fulgo. consil. 35. Spectabilis. colu. 2. & eum est secutus Decius consil. 178. colum. 3. in fine. si ergo ab hoc

hoc munere exemptus est, sequitur contra eum hac
25 de causa † in litem iurari non posse. & hanc sententiam probauit Plotus in d. l. si quando. num. 252. Ego distinguere soleo in legato liberationis, qui tutori à testatore fit. quemadmodum latè & eruditè distinguit Didacus Couar. lib. 2. variar. resolut, c. 14. & ibi præsertim num. 4. agit de inuentarij remissione. Cętera prætermitto.

26 Tertium exemplum huius † casus adferri potest, cùm quis penès aliquem deponit cistam vel quid simile, & illa vel reserata, vel dissigillata redditur, tunc deponens si allegat aliqua ex ea abstracta fuisse, deficientibus probationibus suo iuramento probat, quæ in ea extabant. l. 1. §. in depositi. cum §. si cista. ff. de
27 pos. Est enim † cista (vt obiter hoc explicem) capsæ genus, in qua pecuniæ & libri reponebantur. M. Tul. actio. 5. in Verrem. Quaternos H. S. quos mihi Senatus decreuit, & ex ærario dedit, ego habebo, & in cistam transferam ex fisco. Sic Iuuenalis Satyr. 3. Namque vetus Græcos seruabat cista libellos. Et cistam
28 esse vas reponendæ vestis causa, docuit Cuiacius libro 8. obser. cap. 1. Cur autem contra † depositarium Iex ita seuerè statuat, ex eo intelligimus, quòd iniquissimum esse iudicauit, depositarium deponentis amici fidem, quam de eo habuit amicus, ita debuisse turpiter fallere. quam rationem vt & alias peregregias cōsideravit sapientissimus Aristoteles libro Problemat. sectione 29. quæst. 2. & quæst. 6. etsi Alciatus libro 2. Parerg. iuris. cap. 36. dubitet. Hoc tamen in casu non ita absolutè deponenti iurare conceditur,
29 nam Iudicis † arbitrium & Iudici æquitas desideratur, vt egregiè docuit Bald. in Rubr. C. depositi. nume. 1. quem secuti sunt Iason d. l. in actionib. nu. 41. in fine. & Plotus d. l. si quando. num. 414. Paris. consil. 74. nu. 10. lib. 1. inquit enim Bal. Iudicem considerare debere personarum qualitatem, & an cista vel capsa hæc, quam valisiam vulgò vocant, dissigillari potuerit. quò rem hanc clarè explicaret Ias. d. l. in actionibus. num. 41. quatuor casus distinguit, qui & si ad duo tantùm reduci possint, maioris tamen declarationis gratia illos referre volo.

30 Primus est, quando † cista seu valisia restituitur signata, & sub illa forma, qua tradita fuit sigillata: tunc frustrà ad iuramento deferendo agitur, quoniam nō constat, quid dolo à depositario actum. ita scribit Bar. in l. in eos. ff. furti aduers. naut. caup. & stab. & Plotus d. l. si quando. num. 404. C. vnde vi.

31 Secundus est casus, quando † valisia restituitur aperta, & dissigillata, & constat clarè ipsum depositarium non dissigilasse, ex quo ab altero dissigillata fuisse probatur: tunc pariter non defertur iuramentum hoc, cùm vnum ex relatis requisitis cesset. ita tradit Ias. d. num. 41. verfic. tertius casus. Plotus d. l. si quando. num. 400. post Cagnol. d. l. vnica. nu. 127. C. de senten. quæ pro eo quod interest. Paris. consi. 74. num. 40. lib. 1.

32 Tertius est casus, quando † valisia restituitur aperta & dissigillata, & constat depositarium fuisse in dolo: tunc secundum Ias. sine dubio defertur hoc iuramentum deponenti. d. l. 1. §. si cista. & §. in depositi. ff. de poss.

33 Quartus est casus, cùm † valisia restituitur dissigillata, sed non constat, an dolo depositarij fuerit dissigillata, vel non, hoc in casu inquit Ias. d. nume. 41. versicul. Quartus casus. si deponens probet valisiam traditam fuisse sigillatam, locus erit huic iuramento, quoniā dolus ex illa dissigillatione præsumitur, cùm sufficiat cōiecturis illum probare. l. dolum. C. de dolo. & communem esse sententiam testatur Iason loco iam citato, idem consuluit Paris. d. consi. 74. num. 6. 11. 16. lib. 1. Plotus in l. si quando. nume. 397. C. vnde vi. Cagnol. l. 1. num. 130. C. de sent. quæ pro eo quod interest profer. Franc. de Marchis, q. 32. nu. 1. part. 2. & hanc visus est probare Iulius Clarus lib. 5. sententiuris. §. furtum. vers. pro complemento. Contrariam sententiam tamen tuetur Alex. d. l. in actionibus. nume. 18. in fine. post Bart. d. l. in eos. quòd imò in dubio iurari non potest, quoniam ex illa dissigillatione
34 non probatur dolus † depositarij, quòd scilicet per dolum fuerit ab eo aperta & dissigillata. Verùm respondet Ias. dolū satis probari ex ipsa dissigilatione cum coniecturis probari possit. d. l. dolum. Paris. d.
35 consi. 74. nu. 16. Accedit eum in † dolo versari, qui non facit, quod facere tenetur. l. dolus. ff. mand. in his terminis Paris. d. consil. 74. num. 29. lib. 1. & Craue. in consil. 75. num. 6.

Declaratur primò hic casus non procedere, quan-
36 do † facti & personarum qualitas aliter suaderet, vt putà si valisia ita foret sigillata, quòd facilè per se dissigillari potuit: & is depositarius esset vir probus & inculpatæ famæ, ita Baldus d. Rub. C. depos. nu. 1. & in l. 1. num. 5. C. locati. latè Tiraq. tract. de pœnis legum. causa 23. in fin. & clarius causa 51. num. 59. Plotus d. l. si quando. num. 412. 413. Ruinus consi. 143. 29. lib. 5. Confert illud simile quo hanc sententiam confirmauit Iason d. l. in actionibus. num. 42. dum post Bart. in l. dominus horreorum, locati. inquit, quòd
37 & si præsumptio sit contra vicinos, cùm † furtum in domo commissum est, cessare tamē malam hanc præsumptionem, cùm vicini sunt viri probi. idem censuit Bal. d. l. in fine. C. locati.

Declaratur secundò non procedere, quando † de-
38 ponens non consignasset valisiam hospiti, sed eam ita reliquit simpliciter in diuersorio: est enim necessaria consignatio. ita Baldus d. l. 1. nume. 2. & clarius l. 5. num. 2. C. locati. Ias. d. l. in actionibus. nume. 43. & Plotus d. l. si quando. num. 405. immò fortius voluit glos. in l. 1. §. vlt. in verbo, naui. ff. nautæ caup. stab. non sufficere viatorem consignare cauponæ, hoc est, hospiti valisiam, nisi & res ipsas singulatim cōsignet. Verùm communiter reijcitur glossa illa, vt testatur Iason iam relatus. & communē testatur contra glossam Gomes. §. item seruiana. num. 31. vbi Ias. nu. 52. inst. de actio. Plotus d. l. si quando. num. 399. in fine. Paris. d. consi. 74. num. 3. lib. 1. Ruin. d. consi. 143. nume. 29. lib. 5.

39 Declaratur tertiò non procedere, † quando is deponens in diuersorio custodiam cauponæ non mandasset, sed illam ipse retinuisset, vt putà, quia ipse custodiam proprijs seruis mandasset, vel ipsam cistam seu valisiam in proprio thalamo reposuisset, & claues apud se detulisset. ita Bald. d. Rubr. C. depos. num. 1. arg. l. 1. §. si me rogaueris. ff. depositi. Ias. d. l. in actionibus. num. 43. verfic. tertiò limita, qui ambigit multum. hanc declarationem tamen probat Plotus d. l. si quando. nume. 406. 407. 408. Bolsius tract. causarum criminalium. tit. furti aduersus nautas, caupones, stabularios. nume. 5. Contrarium sensit glossa. l. vlt. §. 1. in glossa magna. ff. nautæ, caup. stabul. & eam ibi secutus est Bart. Marsil. consil. 23. num. 2. Verùm Iason iam relatus scribit, glossam illam affirmare quidem cauponam teneri, non tamen sentit in litem contra eum iurari posse. & tenetur quidem si aliqua culpa interceserit, vt quia negligens fuit. hoc tamen cessat, quando protestatus fuisset, quòd vnusquisque haberet custodiam rei propriæ. ita Plotus d. l. si quando. num. 417. C. vnde vi.

Declaratur quartò non procedere, quando cista
40 seu † valisia fuisset ita sigillata, vt de facili potuerit per se dissigillari. ita Baldus d. Rubr. C. depos. num. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& eum ſecutus fuit Plotus d. l. ſi quando. nume. 403. qui Roma. Aret. & alios recenſet. verſatur tamen in
41 hoc maximum † Iudicis arbitrium, vt iuxta qualitatem ſigilli & perſonarum arbitretur, an ex ſe vel hominis facto diſſigillata ſit.

42 Declaratur quintò non procedere, quando † depoſitarius, vt caupo & ſimiles ſuſcipientes, cuſtodiam, rem illam in loco conſueto repoſuiſſent, vt putà cùm depoſitæ ſunt ballæ lanarum, & illæ in angiportu à caupona, vt conſueuit, repoſitæ ſunt. tunc ſi comperiantur apertæ aliquæ, nihil eſt quod ipſi hoſpitium putetur: ita Plotus d. l. ſi quando. num. 402. poſt alios quos recenſet.

Declaratur ſextò non procedere ratione qualitatis
43 perſonæ, vt putà † in Iudæo deponente vel in hæretico: ita Plotus d. l. ſi quando. num. 401. nam iſti à iuramento præſtando arcentur: quoniam veriſimile eſt peieraturos: quemadmodum de Iudæo ſcriptum reliquit Marſil. ſing. 41. Iudæus. qua de re fuſius diximus ſuprà in caſu 189. quo loci de iuramento probationum ſuppletiuo egimus.

Declaratur ſeptimò non procedere, quando con-
44 trarium † is depoſitarius probare vellet, quemadmodum affirmârunt Plotus d. l. ſi quando. nume. 415. & Pariſ. conſil. 74. nume. 15. lib. 1. & in antecedenti exemplo diximus contrarium probari poſſe in caſu. l. ſi quando. C. vnde vi. ſi ergo probaret depoſitarius ſe coram teſtibus valiſiam aperuiſſe, & in ea tot res, vt iuratum fuit, non reperiſſe, ceſſat hæc iurisiurandi probatio. De his ſatis.

SVMMARIVM.

1 *Adminiſtrator rationes reddere debet ſuæ adminiſtrationis.*
2 *Tutor adminiſtratæ tutelæ rationes reddere tenetur.*
3 *Curator curæ adminiſtratæ tenetur rationes reddere.*
4 *Seruus, qui domini negotia geſſit, reddere debet rationes.*
5 *Frater qui fratris negotia geſſit, tenetur reddere rationes.*
6 *Mater, quæ filij negotia tractauit, rationes reddere tenetur.*
7 *Pater, qui filij negotia adminiſtrauit, rationes reddere debet.*
8 *Capitulum adminiſtrans ſede vacante, nouo Prælato rationes reddere tenetur.*
9 *Minor prætextu ætatis ſe ipſum excuſare non poteſt, quin de adminiſtratis rationes reddat.*
10 *Rationes quomodo reddendæ ſint.*
11 *Rationes perfectè reddere, eſſe admodum difficile.*
12 *Iudicis arbitrio relinqui, quo pacto reddi rationes debeant.*
13 *Iudicis eſt arbitrio, quando perfectè dicantur redditæ rationes.*
14 *Rationum codices exhibere debet adminiſtrator, dum adminiſtrationis rationes reddit.*
15 *Rationes in folle exhibere prouerbialiter dictum, & quid ſit.*
16 *Adminiſtratorem poſſe cogi exhibere librum giornale, dum rationes reddit.*
17 *Aduerſaria, id eſt, giornale.*
18 *Alciati inconſtantia ſuper nomine, aduerſaria, à Duareno notata, ſed à cæteris defenſa.*
19 *Rationes omnes exhibere debet adminiſtrator, dum adminiſtrationis reddit rationes.*
20 *Rationes reddens data cum acceptis debet computare.*
21 *Rationes reddens reſtituere debet, quod apud eum ſupereſt.*
22 *Reliquatio quid.*
23 *Reliquatores qui.*
24 *Reliquatum facere, idem eſſe, quod paria facere.*
25 *Adminiſtrator liberatus conueniri adhuc poteſt, vt reſtituat reliquatum.*
26 *Iudicis arbitrio relinqui, an pater adminiſtrator bonorum filij & ab eo liberatus, à reliquatu liberatus cenſeatur.*
27 *Pater, qui à filio liberatus fuit pro adminiſtratis, cenſeatur etiam liberatus à reliquatu, quod ibidem declaratur.*
28 *Adminiſtrator qui rationes reddit, moram purgare debet.*
29 *Rationes adminiſtrationis reddens, etiam inſtrumenta in ea confectatradere tenetur.*
30 *Rationes reddens adminiſtrationis ex integro reddere debet.*
31 *Rationes reddere, eſſe quid indiuiduum.*
32 *Rationes reddens, etiam eorum, quæ neglexit, reddere debet.*
33 *Rationes reddendæ ſunt fructuum negligentia non perceptorum.*
34 *Rationes dum redduntur, durè nimis agendum non eſt.*
35 *Rationes reddens calculatorem impetrare poteſt.*
36 *Calculatoris electi ad rationes computandas poteſtas & auctoritas quanta.*
37 *Rationibus ſemel redditis vlterius calculandas non eſſe.*
38 *Adminiſtrator, qui ſemel rationes reddidit, & liberationem iuramento firmatam conſecutus eſt, ad iterum reddendas rationes compelli non poteſt.*
39 *Rationes ſemel dolo redditæ, calculandæ iterum ſunt.*
40 *Errorem doloſum in reddendis rationibus commiſſum claris probationibus eſſe detegendum.*

CASVS CCIX.

NEGOTIA ALIORVM QVI TRACTÂRUNT, rationes reddere debent: & quid in reddendis rationibus obſeruandum ſit, explicatum atq; non parua diligentia declaratum.

1 QVI aliorum negotia tractant, iuſta ratione debent ſuæ † adminiſtrationis rationes reddere, nam ita villico iuſſit Saluator noſter Lucæ cap. 16. & c. qualiter & quando. il 2. de accuſat. quocirca rectè olim ſancitum fuit lege Iulia, vt Magiſtratus ex Prouincia reuerſi adminiſtrati muneris rationem redderent, quod explicat Alexan. ab Alexand. lib. 4. dierum genial. cap. 6. qui & Græcorum leges ac inſtituta recenſet. ij enim ſtatuerant, neminem pro Magiſtratu benè adminiſtrato corona donari debuiſſe, niſi prius adminiſtrationis rationem reddidiſſet. Cuius legis meminit Demoſthenes in Oratione pro corona contra Aeſchinem. & Plutarchus in ipſius Demoſthenis vita. Hodiè etiam conſti-
2 tutum eſt, † tutores adminiſtratæ tutelæ rationes reddere debere. l. 1. §. officio. ff. de tutel. & ratio. diſ-
3 trah. Idem in † curatore. l. rationes. l. aduerſus. C. de admi. tuto. Ita in ſocio, qui ſocij negotia tractauit, reſponderunt Iaſ. conſ. 4. nu. 1. & nu. 3. lib. 1. Soc. ſen. conſ. 24. col. 2. lib. 1. Ruin. conſ. 101. nu. 13. & conſ. 54. nu. 8. lib. 1. Pariſ. conſ. 82. nu. 22. conſ. 84. num. 24. &
4 conſ. 88. nu. 6. lib. 1. Ita in † ſeruo, qui domini negotia adminiſtrauit, vt debeat reddere rationem ſuę adminiſtrationis reſpondit Soc. ſen. d. conſ. 24. & Rolan. à Valle,

Valle, conſ. 49. nu. 10. lib. 1. ex tex. l. cùm ſeruus. ff. de
5 cond. & demon. Idem in † fratre, qui bona fratris adminiſtrauit, tradunt Soc. ſen. conſ. 231. colum. 1. lib. 2. Dec. conſ. 255. nu. 2. & conſ. 265. col. pen. verſic. capio tertium. Marſ. ſing. 492. Craue. conſ. 159. nu. 6. & Rol.
6 d. conſ. 46. nu. 11. Idem conſtitutũ eſt in † matre, quæ filij bona adminiſtrauit. quod reſponderunt Decius conſ. 349. num. 10. & Gozad. conſ. 99. in fine. & idem
7 cenſuit Boer. q. 61. imò fortius † patrem adminiſtratorem bonorum filij teneri rationes reddere, probat l. litis. §. pater. vbi Bart. ff. de neg. geſt. Dec. conſ. 110. col. vlt. cum alijs relatis à Rola. d. conſil. 49. num. 13. lib. 1. quibus accedunt Bello. conſ. 24. num. 5. Boer. d.
8 quæſt. 61. & Craue. conſil. 218. Ita & in † Capitulo gerente negotia ſede vacante, vt teneatur reddere rationes nouo Epiſcopo, reſpondit Rubeus conſil. 131.
9 nume. 3. Ita etiam in † minore, qui bona alterius adminiſtrauit, vt non habita ætatis ratione teneatur, reſpondit Ruinus conſil. 97. numero 4. 6. lib. 5. & vt vno verbo abſoluam, omnes adminiſtratores teneri ſcriptum reliquerunt Iaſon in l. ſi præſes. numero tertio. C. de tranſactio. Decius conſilio 110. numero 7. Rolan. d. conſil. 49. colum. 1. lib. 1. & latè Carolus Molinæus in conſuetud. Pariſienſ. tit. 1. §. 6. gloſſa 6. num. 15.

Illud vnum nunc in dubium reuocatur, quomo-
10 do † rationes hæ reddendæ ſunt, vt quando rectè ac perfectè redditæ cenſeantur. Soc. ſen. conſ. 150. col. 6. in fine. libro 2. interrogatus reſpondit, poſt Anchar.
11 conſil. 331. colum. 1. difficile admodum eſſe † rationes perfectè reddere. quocirca rectè ſcriptũ reliquit Bal-
12 dus in l. voluntatis. num. 2. C. de fideicommiſſ. † Iudicis arbitrio relinqui, quo pacto rationes reddi debeant. ab eo non diſſentit Barba. in c. ſedes. num. 92. de reſcript. & in conſ. 45. col. pen. in fine. lib. 1. Corn. conſ. 196. lib. 3. & Pariſ. conſ. 82. nu. 21. conſ. 84. nu. 17. & conſ. 87. nu. 16. lib. 1. ex l. Thais. §. ſorore. ff. de fideicom. liber. reſpondit etiam Alciat. reſpo. 427. in fine.
13 eſſe in † Iudicis arbitrio poſitum, quando dicantur perfectè redditæ rationes ex c. contingit. de fid. inſtr. Quò tamen melius intelligat Iudex, quę obſeruari de iure debent in reddendis his rationibus, aliqua quæ obſeruaui, recenſebo.

Primum, vt ait Calliſtratus in l. cùm ſeruus. de condit. & demonſtra. qui negotia tractauit exhiberé
14 † debet rationes legendas in ſuis codicibus, non autem in folle, hoc eſt, inexploratè, inexplicatè atque
15 confusè. eſt enim prouerbialiter dictum † rationes in folle exhibere, ab illis ſumptũ, qui pecunias in marſupio oſtentant, nec qualis quantaue ſit ſciri volunt. quemadmodum egregiè exponit Alciatus libro 4. de verb. ſignif. num. 4. & ante eum Eraſmus Centuria nona, chiliadis quartæ, prouerb. 37. codices ergo ordinati exhibendi ſunt. immò reſpondit Alciatus di-
16 cto reſponſ. 427. † adminiſtratorem, ſi quando opus erit, cogi poſſe aduerſarium, quod vulgò il giornale dicimus, exhibere. nam (inquit Alciatus) eſt quòd quis codicem edat, in quo perfectè rationes ſcriptæ
17 ſunt, vel ad illarum perfectionem † aduerſarium edat, ita is intellexit l. 1. §. eum, qui. ff. de eden. vt ibi neutro genere aduerſarium, pro ipſo giornali legatur. quam lectionem agnouit idem Alciatus libro 8.
18 Parerg. iuris. c. 7. idem tamen † Alciatus lib. 3. Diſpunct. iuris. cap. 29. aduerſaria plurali numero legit. quam quidẽ Alciati inconſtantiam reprehendit Duare. lib. 1. Diſputat. anniuerſ. c. 13. Alciatum tamen à Duareni morſibus vendicat Rober. Aurel. lib. 3. ſententiarum iuris. c. 13. qua de re fuſius diſſerui in Commentarijs ad cap. 1. extra de iudicijs. Sed ad rem. exhiberi
19 ergo † rationes debent. quod etiam reſponderunt Socin. ſen. conſil. 24. col. 12. verſic. & ideo dicunt iura. lib. 1. Iaſ. conſ. 219. col. 2. lib. 2. & conſ. 4. col. 1. lib. 3. Ruinus conſ. 135. num. 7. lib. 1. Pariſ. conſ. 82. num. 22. & conſ. 84. num. 18. lib. 1. & probat l. ſtatu libera. §. vlt. ff. de ſtatu liber.

Secundò obſeruandum erit, inquit Calliſtratus in
20 d. l. cùm ſeruus. & ibi Comenſ. vt data cum † acceptis computentur. id, quod reſpondit & Angel. conſ. 277. Tutor alimentauit, quem ſecutus eſt Soc. iun. conſil. 74. num. 1. lib. 3. ex datis enim & acceptis quid actum fuerit rectè detegitur.

Tertiò inquit Calliſtratus d. l. cùm ſeruus. † qui
21 rationes reddit, reſtituere ac ſoluere debet, ſi quid apud eum reperitur. quod affirmârunt & Socin. ſen. in l. quamuis. num. 1. de condit. & demonſtr. vbi copiosè explicat, an ſufficiat ſoluere reliquatum ſine redditione rationis. d. conſ. 24. col. 12. verſic. & ideò. lib. 1. Iaſ. d. conſil. 4. colum. 2. & conſ. 219. col. 2. lib. 3. qui reſpondit ex ſententia Baldi in l. cum teſtamento. num. 4. C. de teſta. manumiſſ. quatuor requiri. & hunc reddẽtem rationes teneri reſtituere, quæ apud eum ſunt, probat l. Lucius Titius. ff. de manumiſſ. teſta. ibi, reliquam rationem aliàs, & fortè rectius, re-
22 liquationem. Eſt enim † reliquatio, reſiduum illud, quod poſt redditas rationes apud ipſum adminiſtratorem ſupereſt. quemadmodum manifeſtè probat l. ſi cui libertas. ff. de cond. & demonſtr. & l. creditor. ff. de ſolutio. quicquid ibi commiſcatur Accurſius. & l. Lucius. in prin. ff. de admi. tuto. & l. reſcripto. §.
23 debitores. ff. de mune. & hono. Hinc dicti ſunt † Reliquatores, ſecundum Petrum Crinitum libro 15. de honeſta diſciplina. c. 3. qui verè non totum quod de-
24 bent, ſed partem ſoluunt. & idem eſt † reliquatum facere (ni fallor) quòd paria facere. quibus verbis vtitur Scæuola in l. Sticho libertas. §. vlt. ff. de ſtatu liber. & Calliſtratus in l. ſemper. §. conductores. ff. de iure immunit. Et hac de re notandum illud eſt, quòd
25 & ſi liberatus ſit hic † adminiſtrator, adhuc conueniri poteſt, vt hunc reliquatum reſtituat. l. Aurelius. §. Titius. ff. de liber. lega. quo loci ſenſit Scæuola in patre,
26 qui filij negotia tractauit, ex † Iudicis arbitrio aliter dicendum eſſe, ob magnam erga eum affectionem. nam aliquando tanta poteſt eſſe filij erga patrem affectio, vt rectè æſtimare poſsit Iudex remiſſa eſſe omnia, aliquando non. quanquam abſolutè interpretes
27 intelligant, † patrem ab omnibus liberatum. ita verè ſcriptum reliquerunt Roman. ſing. 110. Vltimò ſi adultus. quem ſecuti ſunt alij, quos nunc referam, præſertim Alciat. tract. præſump. reg. 1. præſump. 6. & Didac. lib. 2. varia. reſol. c. 14. num. 1. verſ. poſtremò oportunè. imò idem in patruo tutore reſpondit Ang. conſ. 174. Filius Vgonis. & Deci. conſil. 178. col. pen. Pariſ. conſ. 87. num. 23. lib. 1. Et in matre tutrice idem conſuluit Gozad. conſ. 94. nume. 14. verè equidem ita abſolutè ſentiendum non eſt, ſed Iudicis arbitrio pendet. qui tamẽ nihil aduerſari videbit, illam iuris præſumptionem ſequetur.

28 Quartò, qui † rationes adminiſtrationis reddit, moram purgare debet ſolutione eius, quod debet. ita reſpondit Iaſ. d. conſ. 4. col. 2. lib. 3. & cum eo Benue. Stracca tract. de mercatura. par. 2. num. 66. & Carolus Molinæus in conſuet. Pariſ. tit. 1. §. 6. glo. 6. num. 14. & ſi in reddendis rationibus duo tantùm requirà ſcribat, ſed idem duo illa ſunt ac quatuor à cæteris requiſita. Eo etiam in loco docet Molinęus praxim computandi rationes, quàm fortè melius norunt verſutà ac diligentes mercatores.

29 Quintò (vt nõnulla præter alios addam) qui † rationes reddit, inſtrumenta, quæ ad res adminiſtratas pertinent, reſtituere debet. l. ſi cui libertas. ff. de condit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

condit. & demonstr. ibi, quas rationes quæq; instrumenta tradere. & ibi non restituet in litem contra eos iurari poterit. l. alia. C. de in litem iura. & in specie hac ita respondit Socin. sen. consil. 94. nume. 7. in fine. lib. 4.

30 Sextò, ex integro reddere † rationes hic debet, non autem pro parte: ita docuit Baldus in l. si plures. num. 17. C. de cond. insertis. confert. l. cui fundus. ff. de cond. & demonst. est enim † rationes reddere quid indiuiduum, quod pro parte præstari non potest: vt multis exemplis comprobauit Baldus in d. l. si plures.

32 Septimò reddenda est etiam † ratio eorum, quæ administrata non fuerunt. l. 1. in princ. & ibi gloss. ff. de tutel. & ratio. distrah. & l. 1. & l. 2. C. de hæred. tuto. inquit enim is text. l. 2. etiam cessionis reddendam esse rationem. & si aliquid per culpam in administratione omisit, tenetur. l. 2. C. si tutor vel cura. non gesse. & respondit in specie Socin. sen. consil. 92. num. 7. vers. quintò. lib. 4. & ibi vers. septimò ratio.

33 inquit, reddendas esse † rationes fructuum per negligentiam nõ perceptorum, ex l. si fine. §. Modestinus. C. de admin. tuto.

34 Octauò, in reddendis † rationibus obseruandum & illud erit, ne durè nimis cum eo administratore agatur: nam scrupulosa esse non debet rationum redditio. l. si seruus. de leg. 1. sunt etenim admittendi sumptus bona fide facti. l. 1. §. sed nonnullos. ff. de tutel. & ratio. distrah. nec in quauis minima summa exigendæ sunt probationes. quod iam explicaui suprà in casu 178. dum egi de pupillorum educatione. & hac de re tradunt Bart. in d. l. 1. §. officio. ff. de tutel. & ratio. distrah. Bald. in l. id, quod pauperibus. in fin. C. de Episc. & Cler.

35 Nonò, potest hic, qui † rationes reddere debet, impetrare arbitrum seu calculatorem, qui expensa & accepta recognoscat. l. si cui libertas. vbi Bart. ff. de

36 condit. & demonstr. & is † calculator poterit debitum cum credito compensare, & ferre poterit sententiam condemnandi vnum alter, vt declarat Castr. d. l. cui libertas. qui tamen subiungit, quòd si extabit stylus, illum esse seruandum.

37 Decimò illud etiam obseruari debet, vt semel † rationibus redditis atque calculatis, denuò non vrgeatur ad iterandũ calculum. l. semel. C. de apoch. lib. 10. ita affirmârunt Ioan. Monach. Archid. Ioan. Andr. & cæteri, in c. vnico. de Cler. egro. lib. 6. quos secutus est Socin. sen. consil. 92. num. 1. lib. 4. idem respondit Decius consil. 94. num. 4. id, quod fortius procedit, quando vna cum calculatione interuenit absolutio & pactum de non contraueniendo: nam adhuc prætextu solius erroris rationes iterum reddendæ non sunt. ita docuit Bart. in l. 2. in fin. C. de iur. fisc. lib. 10. quem secutus est Socin. sen. d. consil. 92. nu. 4. & Ruinus consil. 16. in fine. lib. 5. Fortius etiam hæc

38 procedunt, cùm is † administrator calculatis rationibus consecutus est liberationem iureiurando confirmatam. iuxta notabilem gloss. l. 3. §. 1. in verbo, liberationem. ff. de contrar. & vtili act. tutel. quam in hanc sententiam citauit Castrens. in consil. 342. Aduertendum est. in princ. lib. 1. quæ quidem glo. idem ait in iuramento à minore præstito, ex authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vend. quam constitutionem & in his liberationibus locũ habere censuit. & illam singularem dixit Tiraq. de legib. connubia. post leges, glo. 3. num. 7.

Declaratur tamen hæc iuris & Doctorum sententia, vt procedat, cùm semel redditæ † rationes, dolo

39 redditas esse demonstrantur: ita Doct. in l. 1. C. de error. cal. Castr. d. consil. 342. col. 2. Anchar. consil. 331. quos secuti sunt Iason consil. 219. num. 2. lib. 2. & consil. 14. col. 3. lib. 3. Socin. sen. consil. 159. col. 3. & consil. 190. col. 3. lib. 2. qui fusissimè scribit, quòd vbi argui potest dolus & fraus in iam calculatis & redditis rationibus, esse iterum calculandas. idem responderunt Neuiz. consil. 94. in fine. & Rolan. à Valle. consil. 49. num. 61. lib. 1. Hac tamen in re obseruandum

40 erit, hunc † errorem dolosum esse clarius atque perspicuis probationibus detegendum. ita in specie respondit Decius consil. 94. num. 4. versic. non obstat. idem in l. 1. num. 8. in fine. C. de erro. calcul. Crau. consil. num. 43. & consil. 198. num. 3. Et non sufficiet probare dolum præsumptum, sed opus erit dolum verum demonstrare. quod sensit Soc. sen. d. consil. 92. & Rol. d. consil. 49. num. 22. 23. Hæc sufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Fructuum diuisio.*
2 *Fructus naturales qui.*
3 *Mala, persica, nux, inter fructus naturales numerari.*
4 *Fructus industriales qui.*
5 *L. fructus. ff. de vsuris. sensus & intellectus.*
6 *Ioan. Corasij de fructibus opinio reiecta.*
7 *Partum mulieris sterilis naturalem esse, & quomodo.*
8 *Partus mulieris & fructus quid diuersum, ab vno ad alterum argumentum non desumi.*
9 *Homo, simplex homo, & secundum accidens quid sit.*
10 *Cap. cum non sit. de decimis. sensus & declaratio.*
11 *Pauli sententia: Ego plantaui, Apollo rigauit, &c. explanatur.*
12 *Deo Opt. Max. tribuenda esse omnia.*
13 *L. in pecudum. §. vltim. de vsuris. intellectus, & declaratio.*
14 *Dispositionem vniuersalem ad terminos habiles reducendi.*
15 *Geneseos locus cap. 1. declaratus.*
16 *Ouidium in Metamorphosi cum Geneseos capite 3. conuenire.*
17 *Virgilium in Georgicis cum capite 3. Geneseos conuenire.*
18 *Virgilius in Georgicis fructus alios esse naturales, alios industriales sensit.*
19 *Frumentum inter fructus industriales numerari.*
20 *Iudicis arbitrio relinqui, qui dicantur fructus industriales.*
21 *Vinum inter fructus industriales collocari.*
22 *Vuas inter fructus naturales poni.*
23 *Vini formam esse diuersam à forma vuarum.*
24 *Farinam non esse fructus prædij.*
25 *Oleum inter fructus industriales numerari.*
26 *Lanam & lac fructus esse industriales.*
27 *Vsuras esse fructus industriales.*
28 *Fructus industrialissimos vsuras esse, ex Baldo.*
29 *Fructus ciuiles vsuras esse, secundum alios.*
30 *Lucrum ex mercatura inter fructus industriales collocari.*

CASVS CCX.

EGREGIA DE FRVCTIBVS EXplanatio, Ioan. Corasij confutata opinio: qui inter naturales, quiq; inter industriales fructus collocentur. Vergilij atque Ouidij loca cum lege antiqua Diuina conuenire demonstratur.

CVM

1 CVM fructuum tractatum nostri explicant, † fructus alios esse dicunt naturales, alios industriales, alios verò ciuiles. qua de re paucula quædam scripsimus in tractat. de recuperanda possess. remedio 15. q. 40. † fructus naturales dicimus, quos natura, nihil aut parum cooperante hominis opera, producit. l. fructus percipiẽdo. ff. de vsur. l. in bonæ fidei. ff. de acquir. rer. dom. hanc denominationem vno ore nostri probârunt: vt glossa & cæteri omnes in c. grauis. de restit. spoliat. Bart. l. ex diuerso. ff. de rei vend. Carolus Molinæus in consuetud. Parisiens. tit. 1. §. 1. glo. 1. nume. 33. Ioan. Copus tract. de fructibus. lib. 1. tit. 2. cap. 3. Corasius libro 5. miscella. iuris. c. 9. Vaconius Romanus lib. 2. Declar. iuris. c. 75. Didacus lib. 1. variar. resolut. c. 3.

3 nume. 6. quales sunt, † mala, persica, nux, cerasum, & alia id genus. nam, & si in his fructibus colligendis hominis labor & opera requiritur: illa tamen minima est, inspecta atque considerata natura, quæ

4 totum ferè agit, † fructus industriales illos esse censent relati interpretes, quos hominis opera & labor, cooperante tamen natura, producit: vel quos natura producere non potest, nisi hominis labor & opera antecedat. & maior quidem est is labor & industria, ipsa natura, quæ nihil agit de se sine hominis labore. quocircà industriam hanc lex considerat, vt quid principale, naturam verò vt quid accessorium. id,

5 quod clarè probat † d. l. fructus. de vsuris. dum Pomponius poma & ligna, vt fructus naturales distinguit à frumento, quod ideo fructum industrialem esse sentit, quoniam ferendo homo suo hoc labore acquirit, cùm tamen poma ex facto hominis (inquit ille) non nascantur. Hic locus adeò clarus mihi videtur, vt sa-

6 tis mirari non possim † Ioannem Corasium virum alioquin bene eruditum in dicto capitulo tertio. miscella. iuris, scripsisse, commentitiam esse hanc fructuum industrialium denominationem, nec sumi huius rei argumentum posse à d. l. fructus. cùm principio dicat Pomponius, fructus hos hominis industria acquiri, non autem nasci, inter quæ magna extat differentia. quod ego falsum esse existimo, cùm eo loci idem sit dicere, acquiri ac nasci. nam dum differentiam constituit Pomponius inter poma & frumentum, inquit, poma ex facto hominis non nasci: ergo rectè paulò ante sensit, frumentum facto hominis acquiri, hoc est, nasci. cùm ferendo illud efficiat, vt nascatur: aliàs non nasceretur. & leue est, quod Corasius ait, argumentum à sensu contrario ex vltimis Pomponij verbis sumi non posse, quoniam (ait ille) lex & ratio repugnat. ego non video, quæ illa sit lex, vel ratio quæ repugnat. Nec etiam me Corasij rationes tantillum mouent. inquit ille, non magis fructus aliqui dici naturales possunt, quàm † partus illius mulieris sterilis non natura, sed per acci-

7 dens, cuius fæcunditas medici consilio & industria restituta est. nam si illa parit, non medici partus industriales, sed mulieris naturales dici iure debent. non equidem ad rem confert, cùm iure nostro inspecto fructuum hanc distinctionẽ faciamus, vt alij sint fructus, quos nostro facto acquirimus, alij verò qui sine nostro facto nascuntur. d. l. fructus. quæ distinctio in partu non cadit, cùm comparatiuè ad naturæ effectum hominis opera nulla sit. Nec quod de sterilitatis accidentali impedimento ille scribit, plus confert, quàm si diceremus, poma fructus naturales esse definere, quòd homo sua opera & consilio vermiculos fructus destruentes interimeret, vel aliud impedimentum tolleret. nec enim labor iste operæq; illæ sunt, quæ in fructibus industrialibus considerantur, sed illa, quæ naturam nihil de se operantem idoneam reddunt, vt operetur. Rursus, si Corasij consideratio

8 vera esset, argumentaremur à † partu ad fructus: nam & partus ipsi omni sterilitatis sublato impedimento hominis operam requirunt. quid enim pareret mulier, nisi in illam vir semen emitteret, ac hominem (vt Diogenes Cynicus palàm coeundo dicebat) plantaret: & tamen nulla ratione dici possunt partus industriales. dicimus ergo nos fructus esse industriales, tum quia principalis est hominis opera, sine qua fructus illi nõ nascerentur: tum quia ex accidentali forma naturæ addita immutantur, ac quid vltra natu-

9 ram redduntur: quemadmodum † homo, in quo non est forma accidentalis, simpliciter homo dicitur. si verò forma accidentalis additur, putà, si musicus efficiatur, homo musicus appellatur. quo exemplo vsus est Vaconius d. c. 75.

Non etiam me mouet auctoritas Pauli ad Corin-

10 thios prima, cap. 3. relata in † c. cùm non sit. de deci-

11 mis. † Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. quocirca neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Respondeo, rectè Apostolum loqui, nempè, tribuenda

12 esse omnia † Deo optimo Max. sine quo factum nihil est. sed nos non consideramus hunc in modum istos fructus, quos nunquam ex facto nostro nobis acquirimus: cùm sine Dei auxilio nec oscitare quidem valeamus, & tamen Iure Ciuili, vel Pontificio inspecto fructus aliqui esse censentur, qui ex facto nostro nobis quæruntur.

13 Non pariter aduersatur † lex in pecudum. §. vlt. ff. de vsuris. & text. §. in pecudum. institu. de rerum diuisio. quibus in locis legitur naturam fructus omnes hominis causa comparasse. natura ergo omnes fructus, atque ita etiam hos, quos industriales dicimus. nam sermo hic vniuersalis declaratur atque intelligitur præsuppositis terminis habilibus. Nempe

14 ante scilicet hominis opera, vbi eam fructuum qualitas exigit. Est enim apud nos iam peruulgatum, vniuersalem † dispositionem ad terminos habiles restringi. l. vt gradatim. §. 1. de muner. & hono. cum aliis permultis congestis à Gomes. in §. in personam. nume. 22. institut. de actio. & à Tiraquell. tractat. De retractu consanguin. §. primo. glossa 7. num. 27. Rursus, non agit Gaius in dicta l. in pecudum. §. vltimo. vt fructuum species distinguat, sed vt solum ostendat partus ancillarum in fructu non esse. Minus quo-

15 que ad rem facit, quod † ex Geneseos cap. 1. scribit Corasius, & ante eum Ioan. Laurent. Auen. in repet. legis in fideicommissariam, in præludijs num. 5. ad legem Falcid. nempè Deum optimum Max. priusquam hominem crearet, creasse terram, quæ de se absq; hominis artificio fructus omnes producebat. non animaduertit Corasius ex eadem Geneseos c. 3. Deum ipsum æternum, Adamum & Euam primos parentes nostros ob inobedientiã è Paradiso delitiarum expulisse. ac terræ maledixisse, vt tribulos ac vepres germinaret, parentesq; ipsos nostros in sudore sui vultus esuros panem.

16 ad hoc ipsum pulchrè & elegantrr alludit † Ouid. Metamorph. primo, in hunc modum.

,, *Postquam Saturno tenebroso in tartara misso*
,, *Sub Ioue mundus erat.*
,, *Semina tum primum longis cerealia sulcis*
,, *Obruta sunt, pressiq; iugo gemuere iuuenci.*

17 Idem scribit † Virgilius lib. 1. Georgicon in hæc verba.

,, *Mellaq; decussit foliis ignemq; remouit,*
,, *Et passim riuis currentia vina repressit.*
,, *Vt varias vsus meditando extenderet artes*
,, *Paulatim, & sulcis frumenti quæreret herbam.*

Exposa

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exposa itaque Corasij opinione, dicendum est cum cæteris iuris interpretibus dari fructus huius nominis, industriales, quos suos facit possessor pro cultura & cura. d.l. fructus. de vsur. & d.l. in bonæfi-
38 dei. ff. de acquir. rer. dom. & vtramq; hanc † fructuum speciem eleganter his carminibus significauit Virgil. lib. 2. Georg.

,, *Principio arboribus varia est natura creandis:*
,, *Namque aliæ nullis hominum cogentibus, ipsæ*
,, *Sponte sua veniunt.*
,, *Pars autem posito surgunt de semine, vt altæ*
,, *Castaneæ.*

Dubitari tamen in hac diuisione solet, qui fructus verè industriales dici possunt ac debeant. & licèt satis
39 intelligamus esse legibus diffinitū, † frumentum inter fructus industriales connumerari. dict. l. fructus. non tamen in cæteris omnibus determinatum videmus. quamobrem Cynus in l. certum. col. 1. C. de rei ven. & Bart. in l. ex diuerso. num. 2. ff. eo. de rei ven.
40 scriptum reliquerunt, esse in † Iudicis arbitrio. idem censuit Abbas, & post eum Bero. in d. c. grauis. nu. 9. versic. nonnulli. de restit. spolia. idem respondit Soc. sen. cons. 251. col. pen. versic. superest postremò. lib. 2. & Didac. d. lib. 1. variar. resolut. c. 3. num. 6. Iudex ergo prudens fructus industriales illos esse iudicabit, in quibus industria, laborq; hominis naturā immutat, vel saltem illi præualet.

Primo itaq; inter industriales enumerabit frumen
41 tum. d.l. fructus. Secundò, † vinum. l. si eius. ff. de rei vendic. dum vuas terræ fructus à vino distinguit. & clarè hoc sensit Bart. d.l. ex diuerso. de rei vendic. & cons. 125. Quæstio talis est. num. 2. lib. 1. Bald. in l. ancillæ. num. 14. C. de furtis. Campegius tract. De dote. quæst. 7. num. 2. Aret. cons. 159. num. 2. Accedit,
42 quod esse † vnæ fructus naturales ratione plantæ dici possint, vinum tamen ob nouam formam, quam ei homo sua industria tribuit inter fructus industriales
43 connumerari debet. noua quidem forma † vini est à materia ipsa vuarum diuersa. §. cùm ex aliena. instit. de rerum diuis. & licèt vua sit vinum potentia, cùm tamen actu non sit, est dicendum ab actu esse denominandum, vt scribit Vaconius d. c. 75. ex sententia Aristotelis Physicorum primo. Confirmatur ex doctrina Baldi in l. 1. num. 6. C. de fructib. & litium ex-
44 pens. qui relatis rationibus censuit, † farinam non esse fructum prædij, ob formam à frumento diuersam. quare qui frumentum dare promisit, farinam soluere non potest.

45 Tertiò inter fructus industriales collocari † solet oleum, vt ex d.l. eius. affirmant relati omnes iuris interpretes, hoc est, Bart. d. cons. 125. & in l. maritus. in fin. princ. ff. ad legem Falcid. Bald. d.l. ancillæ. num. 14. & Campegius d. q. 7. num. 2. & Aret. d. cons. 159. num. 2. Arius Pinellus in l. 2. parte 2. c. 4. nu. 52. versic. specificè. C. de rescind. vend.

Quartò inter industriales fructus connumeratur
46 lana † & lac. ita glo. in §. si quis à non domino. in verbo, Cura. instit. de rerum diuis. Bart. d.l. ex diuerso. num. 2. & Vaconius d. cap. 75. etsi enim hominis facto non nascantur, attamen nō sine magna eius cura nascuntur. nam nisi homo ipse oues custodiret, & depasceret, non certè nec lanam, nec lac illæ producerent. Arius Pinellus loco iam citato.

Quintò inter fructus industriales connumerant
47 aliqui † vsuras, domuum pensiones, nauium vecturas, atq; his similia: ita Corasius d. lib. 5. miscella. iuris. cap. 9. in fine. Didacus d. c. 3. num. 6. & Ioan. Copus tract. De fructibus. lib. 1. tit. 1. cap. 3. num. 2. idem ante hos Doctores scriptum reliquit Barto. in l. vlti-
48 ma. in fine. ff. de iure fisci. immò hos † fructus industrialissimos esse dixit Baldus, in l. si traditio. in fine.
49 C. de act. empt. hos tamen † fructus ciuiles dici alij scripserunt, quos ego aliquando secutus sum in tract. de recuperanda possessione. remedio 15. quæst. 40. num. 577. sed verè nunc credo commentitiam esse denominationem hanc, cùm nullo iure probetur. & mecum etiam sentit Arius Pinellus d. c. 4. num. 52. non etiam negare possumus maiorem in his industriam, quàm in cæteris homines collocare consue-
50 uisse. idem opinor dicendum esse de † lucro, quod ex mercatura & arte numularia prouenit. quod in specie annotauit Vaconius d. c. 75. De his nunc satis.

SVMMARIVM.

1 *Statutum Papiæ 98. in ciuilibus, sub Rubr. Quòd fœmina maritata, &c. declaratur.*
2 *Statutum Papiæ 119. In ciuilibus, sub Rubric. De modo & forma obligandi filiumfamilias minorem. exponitur.*
3 *Statutum Veronæ lib. 2. c. 99. sub Rubr. Quod nulla mulier constante matrimonio, &c. explanatur.*
4 *Statutum Brixiæ 146. sub Rubr. Quòd filiusfamil. declaratur.*
5 *Statutum Ferrariæ lib. 2. De indemnitatibus mulierum. exponitur.*
6 *Consanguinei si recusant præstare consensum in alienationibus à mulieribus, vel minoribus celebrandis, quid agendum.*
7 *Iudex, cum sine causa cognoscit consanguineos recusare consensum adhibere mulieri contrahenti, suo arbitrio ei concedere potest, vt contrahat.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ iusta sit causa, qua consanguinei recusant consentire mulieri, vel minori contrahenti.*
9 *Iudex quando suppleat defectum consanguineorum.*
10 *Papiæ quid obseruetur, cum non extant consanguinei, qui mulieri, vel minori contrahenti consentire possint.*
11 *Consanguinei absentes requirendi non sunt, vt consentiant mulieri, vel minori contrahenti.*
12 *Consanguineos tempore sæuientis pestis non esse requirendos, vt consentiant mulieri, vel minori contrahenti.*
13 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rubr. De modo procedendi in causis à decem libris suprà, exponitur atque declaratur.*

Casvs ccii.

QVID OBSERVANDVM CVM EX statutorum dispositionibus consanguinei mulieri, vel minori contrahenti consentire debent, & recusant. Papiæ, Veronæ, Brixiæ, atque Ferrariæ statuta aliquot declarata.

IN multis Italiæ locis extant statuta, quibus cauetur in contractibus mulierum, & minorū adhibendum esse consensum duorum consanguineorum ipsius mulieris & minoris. quemadmodum duo extant de his † statuta Papiæ
1 in ciuilibus, vnum numero 98. sub Rubrica, Quòd
2 fœmina maritata, &c. alterum † num. 119. sub Rubr. De modo & forma obligandi filiumfamilias, mino-
3 rem, &c. quæ quidem statuta vigent & † Veronæ, vnum

vnum, lib. 2. c. 99. sub Rubr. Quòd nulla mulier constante matrimonio possit alienare sine trium agnatorum, vel cognatorum præsentia. & c. 100. sub Rub. De minoribus, quòd alienare non possint. Extant &
4 hæc † statuta Brixiæ in ciuilibus 146. & 147. sub Rub. Quòd filiusfamilias. & sub Rubr. Quod mulier ha-
5 bens maritum. & † Ferrariæ lib. 2. sub Rubrica, De indemnitatibus mulierum. Euenit itaque non se-
6 mel ex facto, vt † consanguinei isti recusent suum præstare consensum. dubitatur ergo quid agendum
7 sit? Scribunt omnes, consanguineos hos requirendos esse, qui vbi consentire recusant, † Iudex contradictionis causam diligenter examinabit, quam si iniustam iudicabit suo arbitrio cotrahendi potestatem illi mulieri sine consanguineorum consensu concedet. ita clarè post Barto. Baldum, & alios, quos citat, docuit Iason in l. iusiurandum & ad pecunias. §. qui iusiurandum. nume. 6. de iureiuran. qui clarè dixit, hoc pendere à Iudicis arbitrio. & in hanc sententiam plures ac penè innumeros recenset Tiraquel. tractat. De legibus connubial. in gloss. 6. nume. 125. Ego ve-
8 rò intelligo esse in † Iudicis arbitrio iudicare, quæ iusta, & quæ iniusta sit causa contradictionis consanguineorum: nam hoc in facto versatur, non mirum, si iure diffiniri non potuit. Cùm ergo nulla subest
9 recusationis causa: potest ipse † Iudex defectum ipsorum consanguineorum supplere, atque ita eorum loco esse. Quocirca optimum erit, quod Iudex per interlocutoriam pronunciet, nullam subesse causam, ob quam consanguinei dissentire debuerint: atq; ita deinde suum adhibebit decretum. Ita docuit in specie Bald. in l. 1. C. de secund. nupt. vbi & text. ille casum similem Iudici arbitrarium continet. Vtrumque probauit Roder. Suar. in Commentarijs, ad l. 13. fori Hispania. tit. de las Deudas. nu. 22. Existimo tamen loco illius interlocutionis sufficere, si ipse Prætor, audita contradictione, ad decreti interpositionem processerit. Nam tunc tacitè pronunciare videtur esse interponendum. Ita in specie respondit Castr. in cons. 91. In causa appellationis. nu. 5. in fi. lib. 1. Confert l. à procedente. vbi Bar. C. de dilat. id, quod intelligunt omnes, nisi statutum requirat consensum consanguineorum, præterea & Iudicis decretū, nam tunc Iudex non poterit suas & cōsanguineorum vices sustinere, sed opus erit, vt alios consanguineos adhibeat. ita docuit Bald. in Rub. C. de contrah. empt. q. 24. vel alium Iudicem, vt vnus eorum sit, qui decretum interponat, & alter consensum loco consanguineorum: ita pulchrè docuit Salyc. in l. dudum. in fine. C. de contrah. empt. quem secutus est Alex. in l. si cùm dotem. §. eo autem tempore. solut. matrimon. & alios plures citauit Tiraquell. d. gloss. 6. num. 131. qui hac de
10 re alia permulta scriptum reliquit. † Papiæ ac alijs in locis ex relatis statutis, vbi consanguinei non extant, cautum est, vt adhibeantur duo vicini mulieris, vel minoris contrahentis. quæ sanè statuta etsi loquantur eo in casu, cùm consanguinei non extant, extenduntur tamen ad hunc casum, quando extant, & sine causa consentire recusant. cùm paria sint quò ad hunc effectū consanguineos non habere, vel habere & consentire recusent, vel adesse nō possint. quemadmodum de absentibus & furiosis dicimus, quorū consensus requirendus, vel expectandus non est. ita
11 de † absentibus scribunt Baldus & cæteri, in l. transactionem. C. de transact. & multis confirmauit Tiraq. d. glo. 6. nu. 6. & ibidem nu. 32. idem de furioso scri-
12 psit. ita etiam videmus tempore † pestis sęuientis mulierem & minorē sine hoc consensu contrahere posse: ita respondit Corneus consil. 54. & cons. 131. lib. 4. Et ibi Corn. in d. cons. 131. nu. 7. inquit, Iudicis arbitrio relinqui, an locus & tempus pateretur, quod consanguinei eo pestis tēpore præsentes esse potuerint confectioni testamenti. quanquā Ripa tract. pestis. tit. De priuilegijs vltimarū voluntatum. nu. 21. ambigat. Sed verè ambigendum non est, modò tam acerbè sæuiat pestis, vt impossibile penè sit hos consanguineos adhibere, ex ratione iam relata. atque ita relata statuta
13 declarari possunt. ita etiam declaratur † statutū Ferrariæ lib. 2. sub Rub. De modo procedendi in causis à decem libris marchionalib. suprà. quo cautū est, mulieres respondere debere iudicialibus petitionibus, cum præsentia alicuius sui attinentis, si habent. quid si habent attinentes, & ij interesse recusent? Iudex ipse ex prædictis defectum supplere, vel sua præsentia, vel vicinis adhibitis poterit.

SVMMARIVM.

1 *Statuta, quibus est cautum, mulieres, & minores nō posse sine consensu consanguineorum contrahere, intelliguntur, si consanguinei extant.*
2 *Consanguineos non extitisse, qui tempore contractus consentirent minori, qui asserit, probare debet.*
3 *Consanguinei adesse non possunt, vt contractui mulieris vel minoris assistant, cum locus & tempus non patitur.*
4 *Iudicis arbitrium est, quando consanguineos adesse non posse dicitur.*
5 *Locus contagiosus præstat iustam causam, vt consanguinei recusent eo accedere, vt assistant contractui mulieris.*
6 *Consanguinei banniti iustè recusant accedere ad locum, vt mulieri, vel minori contrahenti consentiant.*

Casvs ccxii.

QVAE IVSTA SIT CAVSA, QVA recusant consanguinei consentire mulieri, vel minori contrahenti, ex statutorum dispositionibus.

PLACET hoc loco subijcere casum hunc Iudici arbitrarium ad declarationem relatorum † statutorum in præcedenti casu. est illis cautum, mulierem & minorem non posse sine consanguineorum cōsensu disponere, vel
1 alienare, quæ sanè statuta intelliguntur procedere, cùm mulier illa, vel ille minor consanguineos habet, secus si illis caret. quemadmodum affirmārunt Bald. Angel. Alexan. & Ias. in l. turpia. §. 1. de lega. 1. Baldus in l. transactionem. C. de transactio. Ruinus consil. 126. num. 1. in fine. lib. 2. Tiraquellus, de legibus connubial. gloss. 6. nume. 24. & ibi num. 69. latè Crauet. consil. 80. num. 14. qui post Castrens. consil.
124. In causa, quæ vertitur coram D. Potestate Aretij, colum. 2. in secundo dubio, lib. 1. & Corneum consil.
316. colum. 5. in 2. dubio, lib. 1. & alibi, respondit, illi
2 † asserenti nō extitisse consanguineos tempore contractus, qui possent consentire, probandi onus incumbere. hæc ex relatis in præcedenti casu confirmantur: cuius etiam declarationes casui nostro conueniunt. ita etiam hæc † intelliguntur, cùm locus &
3 tempus patitur, hos adesse posse, secus si vel tempus, vel locus non fert. ita respondit Corneus consil. 131. In hac consultatione aliter. colum. vlt. vers. & vtrum tempus. lib. 4. Sed dubitari nunc contingit, quando locus & tempus nō patiatur. Corneus eo in responso

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 dixit, esse in Iudicis arbitrio. Iudex † autem ratione
loci arbitrari poterit, consanguineos adesse non pos-
5 se: vt si locus † contagiosus est, & peste infectus, con-
ferunt plura, quæ memoriæ prodidit Ripa tract. pe-
stis. tit. de Priuilegijs iudiciorum. col.1. & 2. poterit
6 etiam iudicare ratione loci adesse non posse, si † con-
sanguinei banniti essent: quoniam tutè ad locum ac-
cedere non possunt, & ob id habentur tanquam mor-
tui. ita latè explicat Tiraquel. d. glo.6.num.35. Cæte-
ra sciens prætereo.

SVMMARIVM.

*1 Quantitates plures, quando sub vna apocha comprehen-
sæ dicantur.*
*2 Quantitas eadem si cõcurrit cum eadem causa, vna sum-
ma præsumitur.*
*3 Quantitatem esse ab altera diuersam ob temporis inter-
uallum.*
*4 Iudicis arbitrio relinqui, quando vna summa ab altera
dicatur diuersa ob temporis interuallum.*
5 Summas esse diuersas ob temporis diuersitatem.
*6 Summa eadem præsumitur, si in vna tantum ex quanti-
tatibus causa expressa fuit.*
7 L.2. in princ. ff. de dote præleg. intellectus.
8 L. diuortio. de verb. oblig. intellectus & declaratio.
9 Pluralitatem actuum non præsumi.
*10 Summam non præsumi duplicatam, cùm vnus actus ad
alterum relationem habet.*
*11 Summas præsumi diuersas, cùm diuersæ sunt quantita-
tes, & si eadem sit promissionis causa.*
12 L. Quinquaginta. ff. de prob. intellectus.
13 L. is, qui ducenta. in princ. ff. de reb. dub. intellectus.
*14 Bartoli inconstantia notatur, & eius opinio & sequacium
exploditur.*
15 L. Sempronius. de leg. 2. intellectus.
16 L. cùm centum. de adimen. leg. intellectus & sensus.
17 L. diuortio. de verb. oblig. declaratur.
18 L. si seruus. §. si cùm mihi. ff. de pactis. intellectus.
*19 Summam præsumi duplicatam cum adest diuersitas cau-
sæ, temporis, & scripturæ.*
*20 Sententiæ latæ contra eundem licèt non differant quan-
titate vel causa, de diuersis summis præsumi.*
21 Debita tot præsumi, quot sunt scripturæ.
*22 Summam præsumi diuersam, ob diuersitatem persona-
rum.*
23 L. si Stichum. §. vlt. ff. de nouat. intellectus.
*24 L. Paulo Callimacho. in princip. de leg. 3. intellectus &
sensus.*
*25 Iudicis arbitrio relinquitur, quando eadem summa præ-
sumatur, & si adsit personarum aliqua diuersitas.*
*26 Summam diuersam præsumi, ob diuersam formã & qua-
litatem promissionis.*
*27 Summam diuersam præsumi, cùm duæ factæ sunt stipu-
lationes.*
*28 Actus interpretari debet vt valeat, non vt pereat, quod
generale est.*
29 Stipulationem deliberato animo fieri.
*30 Stipulationem sequi naturam actus, super quo poni-
tur.*
31 Cautela, qua detegitur, summam esse duplicatam.
*32 Summam esse duplicatam ob qualitatem personæ præsu-
mi.*
33 Aemilij Ferreti lapsus.
*34 Iudicis arbitrio relinquitur personæ qualitas, vt summa
duplicata præsumatur.*
*35 Summam duplicatam nõ præsumi, si in stipulatione, quæ
à contractu robur sumit, est promissum.*
*36 Summam nõ præsumi duplicatam, cùm duæ confessiones
extraiudiciales sunt eiusdem summæ & causæ.*
37 Confessionem geminatam multum operari.
*38 Summam duplicatam præsumi, cùm duæ sunt iudiciales
confessiones eiusdem causæ & quantitatis.*
39 Confessionem iudicialem, actionem parere.
*40 Summam duplicatam præsumi ad euitandam testium
contrarietatem.*
*41 Summam duplicatam præsumi, cùm vna quantitas scri-
ptura, altera confessione probatur.*
42 Debitorem bis idem soluisse quando præsumatur.

CASVS CCXIII.

ENARRATVM ACCVRATISSIMÈ, quando summæ eædem, vel duplicatæ præsumantur: & inibi variæ atq; perplexæ Doctorum altercationes dilucidè explicantur.

1 VIDAM inter iurisprudentiæ studiosos dilertissimus adolescens, & in literis non postremi nominis, à me non iam satis pridem quæsiuit, quando & quomodo plures † quãtitates in duobus apochis & scripturis comprehensis præsumerentur. Respondi, nõ parum controuersiæ esse hac de re apud interpretes nostros: & plura consueuisse arbitrio iudicantis relinqui. quæ omnia, quemadmodũ illi viro ingenuo declaraui, explicaturus nunc sum. quò fiet, vt cæteri omnes intelligant, nullum nos laborem subterfugere inuandæ iuuentutis gratia. Hanc disceptationem in aliquot casus diuidam, quò clarior reddatur.

2 Primus est casus, quando eadem † causa cum eadem quantitate concurrit, vt putà, promisi tibi decem ex causa mutui: deinde post aliquot dies ex eadem causa mutui per stipulationem decem promisi: eadem summa hic præsumitur. ita Bartol. in l. triticum. num.3. & ibi Alexand. num.6. de verbor. obligat. Crauetta consil.282. num.1. versic. secundò amplius. Verùm hoc in casu ob temporis † interuallum
3 inter vnam & alteram scripturam, aliter visus est sentire Florianus in l. quinquaginta. ff. de probat. summam esse duplicatã. & cum illo idem scribunt Alex. cons.4. num.4. versic. vltimò iuuatur. lib.1. Barba. consil.25. colum.3. lib.1. Neuiza. consil.96. nume.2. Ego sentio cum Martino Fanensi, quem secuti sunt Alex. d. consil.4. num.3. versic. accedit diuisio. Iason in l. planè. §. eadem. num.16. in fin. de leg.1. Neuiza. d. consil.96. num.13. & Alciat. in l. triticum. in fine.
4 is rem hanc † Iudicis arbitrio tribuit discutiendam. nam tam breuis esse posset temporis intercapedo inter vnam ac alteram promissionem, vt facilè cognoscere possit Iudex, vnam solam summã hanc esse duabus in scripturis promissam. fieri etiam posset, quòd tam longum esset temporis interuallum inter vnam & alteram promissionem, vt verè arbitrari ac iudicare posset, summam vnam esse ab altera diuersam. Quare rectè Bald. in l. ne casu. C. de discuss. lib.10. & post eum Iason d. l. triticum. nume.8. in fin. docuit,
5 ob temporis diuersitatẽ † duplicatam summam præsumi. & plures citauit Craue. consil.282. num.2. versic. quartò concurrit.

6 Secundus est casus, cùm eadem est † quantitas, sed causa vna tantùm in summa expressa fuit: vt putà, promisi tibi decem ob mutuum, deinde post aliquot dies simpliciter per stipulationem decem promisi: hoc etiam casu docuit Bart. in d.l. triticum. nume.5. eandem summam præsumi. Cum eo idem sentiunt

tiunt Alexan. ibi num.6. Iason num.8. versic. prima, quòd si. idem consil.70. num.1. lib.1. Socin. sen. consil.129. num.10. lib.4. Ruinus consil.223. num.3. lib.1. & Neuiz. consil.96. nu.5. Verùm iura quibus in hanc sententiam adductus est Bart. illi parum fauent. nam
7 text. † l.2. in princ. ff. de dote præleg. ea ratione non confert, quoniam ibi de dote agebatur, quæ quidem reiterationem sui natura non recipit, vt probat l. Lucius. la 2. §. impuberem. de leg.2. atque ita d. l.2. interpretati sunt Comens. in d.l. triticum. & ibi Alciatus nume.19. eadem responsione satisfaciunt † l. si
8 diuortio. de verbor. obligat. qua mouebatur Bart. Rectius itaq; ego opinor sententiam hanc firmari ea
9 communi Doctorũ doctrina, † actuum pluralitatem non præsumi, & ob id, eum, qui asserit, probare debere. creditor ergo, qui summã esse duplicatam contendit, probare debet, quoniam pluralitatem allegat. atque ita respondit in specie Bald. consil.344. col.2. versic. sed contrarium est. libro 2. quem secutus est Craue. consil.198. col.1. versic. sed vltra. idem sensit ipsemet Bald. in repet. l. edita. numero 118. C. de eden. immò in fortiori casu loquitur Baldus, vt infrà subiiciam. inquiunt isti, quòd & si duæ scripturæ
10 factæ sunt, non tamen duplicatam † summam & actum presumi, cùm vnum ad alterum relationem potius habere videatur. l. qui bis idem. de verb. obligat. Nec ad rem confert, quòd causa mutui in secunda promissione non fuerit expressa, quoniam in ea continetur ob relationem quandam: ita visi sunt sentire interpretes relati. præsertim Iason d. l. triticum. numero 8. qui sentit in stipulatione eandem mutui causam inesse. quod si ita est, parum à primo casu hic secundus distat. quo circà distingui hic potest, vt in illo primo diserui.

11 Tertius est casus, cùm † eadem subest promissionis casus, vt puta mutui, sed quantitates sunt diuersę, vt si priore loco centum promissa sunt, secundo verò quinquaginta. hoc inquã casu recepta magis opinio est, diuersas quantitates promissas esse. ita Bar. Bald. Ang. & Castren. in l. scire debemus, de verbor. obliga. idem respondit Alexan. d. consil.4. nu.3. & nu.4. vers. non obstant allegata. lib.1. Ruinus cons. 31. nu. 4. in fin. lib. 4. Ias. cons. 57. col. 1. lib. 3. idem in l. planè. §. si eadem. nu.11. de lega.1. idem Ias. in d.l. triticum. nu. 8. vbi recẽset Iacob. de Aren. Specul. Nicol. de Neapo. Comen. & Floria. idem sensit Alcia. in d.l. triticum. nu.21. & respondit Neuiza. cons. 96. nu.2. vers. tertiò pro. Gramma. decis. 103. nu.59. Craue. cons. 282. nu.1.
12 in quam sententiam adducti sunt ex † l. quinquaginta, aliàs quingenta. ff. de proba. quo loci scriptum est, quòd si quingenta sunt in testamento legata, & deinde in codicillis eadem summa relinquatur, legatariũ ostendẽdo duas illas dispositiones satis probare duplicatum legatum: & ob id hæredem probare deinde debere non esse duplicatum. Verùm hic textus solùm probat, præsumi diuersam summam ob scripturæ diuersitatem, non ob diuersam quantitatem, cum non sit diuersa summa relicta in codicillis ab illa, quę iam in testamento legata fuerat. sic in diuersitate scripturæ fundatur. l. ne casu. C. de discuss. lib.10. atque ita. d.l. quingenta, loqui in diuersitate scripturarum sensit Barto. in l. Sempronium Proculo. in princ. nu. 3. de leg.2. alios statim referam. adferri secundo loco
13 solet † l. si is qui ducenta, in prin. de reb. dub. iuncta præsertim glossa secunda ibi, quam sic intelligunt relati Doctores & Craue. cons. 282. nume. 1. verùm, mea opinione in d.l. si is qui ducenta, constat de mente clara testatoris legantis coniunctiuè vnam summam cum altera, & ob id vnam esse summã tantùm legatam. nec glossæ autoritas necessariò probat
à recepta tamen opinione ista non recedo: quoniam si solæ scripturæ, si temporis diuersitas, efficiunt, vt duplicata promissio præsumatur, quantò fortius hoc casu, in quo cum illis quantitas diuersa concur-
14 rit. Contrariam itaq; opinionem malè tuetur † Bartolus sibi parum constans in d.l. triticum. nume. 5. quem secuti sunt ibi Imola, Comens. Aret. & Alexan. & in specie Aretinum secutus est Neuiza. d. cons. 96. numero 3. versic. tertiò facit. addo Alex. in cons. 84.
15 nu.2. in fine. lib.7. moti sunt isti interpretes † ex l. Sempronius, de leg.2. Verùm inquit Alexander, ibi vnum tantum fuisse testamentum, & si duo deinde exempla de illo confecta sunt. vnum ergo solum est tempus, vnus solus actus. atq; ita d.l. Sempronius. intellexerunt Baldus in repet. l. edita. nume. 118. C. de eden. & Ruin. consil. 176. num. 5. lib. 1. Adfertur secundò
16 tex. † l. cùm centum. ff. de adimen. lega. satisfacere conantur Alexan. in d. l. triticum. nume. 5. & Alciatus nume. 19. eo loci constare de mente clara testatoris legantis vnam summam tantùm. Ego verius opinor nihil eo loco à Iureconsulto diffiniri: solùm ait, quòd si constat testatorem voluisse duplicatam summam relinquere, vtramq; deberi. si verò vnã tantùm illam solam præstandam esse. quòd ergo voluerit, vel minus legare præsumatur; vel minus duplicatũ legatum, nihil determinat, sed in iuris alia dispositione
17 relinquit. Citari solet tertiò † si diuortio, de verbo. oblig. Alexander tamẽ inquit in d.l. triticum eo loci antiquã dotis causam expressam fuisse. Ego verè credo nihil ad rem conferre, quoniam vnus tantùm ibi affuit stipulandi actus, & dubitabat Iureconsl. an valeret stipulatio ob falsam causam stipulationi adie-
18 ctã. Quartò Are. retulit tex. † l. si vnus. §. si cum mihi. de pactis. qui quidem ad rem nõ confert, quandoquidem non ab vno tantùm duo obligationis actus facti sunt, sed ab vno tantùm vna obligatio in decem, ab altero liberatio in viginti, valet liberatio. quoniam summa maior minorem continet nec ex eo liberationis actu, præsumitur maiorem obligationem præcessisse: quoniam inducta ad fauorem liberationis, odium obligationis inducerent, contra l. legata inutiliter, de adim. lega. Quintò Alex. in d. cons. 84. nu. 7. in fine. lib. 7. citat. l. libertis quos. ff. de alimen. & cibaria. lega. Vltimo tandem loco ratione quadam vsus est Alexan. in d.l. triticum. quę, vt rectè ibi animaduertit Iason, Bartolo aduersatur potius, quam eum tueatur.

19 Quartus est casus, † cùm scripturæ diuersitas, diuerso tempore facta, adest, etiam si adsit eadem causa. tunc summam præsumi duplicatam sentiunt Bal. & Imol. in l. Sempronius. de leg.2. & Bald. in d.l. ne casu. numero 2. versic. porrò. C. de discuss. lib.10. Iason cons. 87. col. 2. vers. similiter propter. libro 3. & egregiè Craue cons. 282. nume. 2. vers. vltra Alexandrum. Iason d.l. planè. §. si eadem. numero 16. de leg. 1. idem docuit Imola in d.l. planè. §. eadem. quos omnes retulit & probauit Ruinus cons. 176. nume. 3. lib. 1. qui refert & Baldum in l. nostram. C. de testa. dicen-
20 tem, quòd si reperiantur duæ † sententiæ latę contra eundem, licet non differant quantitate, vel causa, præsumi de diuersis quantitatibus ex causis diuersis in specie. immo fortius sensit Ruinus d. cons. 176. nume. 4. vers. quinimmo etiam. idem esse quando duæ hæ scripturæ factæ eodem tempore essent, sed à diuersis notarijs: quoniam (ait ille) l. Sempronius Proculo. & ibi Doctores loquuntur quando duæ scripturę ab eodem notario scribuntur: nam duo exempla potius creduntur, vt iam suprà attigimus. casum hunc probat. l. quingẽta, aliàs quinquaginta. de proba. quam supra explicaui. Huc pertinet illa ratio, tot
21 † debita præsumi, quot scripturæ capita sunt. l. cùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

res. ff de euict. I. scire debemus, de verbo. obligat. sed dubitationem hoc in casu mouet, quòd scriptura ad faciliorem probationem inuenta fit. l. contrahitur. ff de pigno. si ergo vbi testibus, vel simili probatione probatur, eandem summam ex eadem causa bis promissam fuisse, & tamen vna sola quantitas præsumitur, vti suprà in primo & secundo casu diximus, cur & non dicendum hîc est, vel ibi vt hîc? dicendum forte & maiorē inesse causam & vim in scriptura, quàm in testibus. nam scripturæ fides vna semper est, & vix interitura, at cōtrà illa testium. quò circà promittens diuersis temporibus coram diuersis testibus, ea ratione promisisse videtur, ne is creditor dubitaret, vel morte illorum, vel alio euentu iacturam sui crediti facere. quod non in scriptura contingit.

22 Quintus est casus, quando † adest personarum diuersitas, vt putà, ego vnà cum fratre meo hodie centum mutuo à te suscipio, & vtriusque obligatio vno in instrumento scribitur: deinde aliud scribitur instrumentum etiam ab eodem notario, in quo ego solus ad centum ex mutuo obligor: hæc quantitas ab illa prima diuersa præsumitur. ita Iaſ. in d. l. triticum. nu. 8. verſic. ſimiliter & tertiò, de verbo. oblig. & ibi Alciatus nume. 22. Iaſ. conſi. 87. col. 2. verſ. ſimiliter ex diuerſitate. lib. 3. & Craue. conſi. 282. nume. 2. Accedit Iaſ. d. l. planè §. ſi eadem. num. 11. in fi. delega. 1. l. ſi Stichum. §. vlt. ff. de noua. quòd ſanè reſponſum contrarium potius mihi probare videtur. nam priore caſu ait, quòd ſi animo nouandi centum, quæ ab aliquo dotis nomine promiſſa fuerunt, à muliere iterum promittantur, ſemel tantùm deberi ſecundo caſu, ſi non animo nouandi, ab vtroque deberi, ſed vno ſoluente alter liberatur. ita ergo fit, vt vna tantùm ſumma præſumatur atque debeatur, alioqui ſemel ſoluta
23 alter non liberaretur. minus conferre videtur † I. Paulo Callimacho. in prin. ff. de leg. 3. quam relatus Alciatus attulit. nam ibi diuerſa aderat ſcriptura, diuerſæ ſummæ, & diuerſæ perſonæ, quibus ſanè perſonis vtroq; caſu ſeparatim legatum fuit, nimirum ſi vtrunque legatum debetur quòd hic non contingit. vbi enim adeſt perſonarum, temporis & ſummæ diuerſitas, dubio procul actuū pluralitas præſumitur. ita Soc. ſen. reſpondit conſi. 24. col. 9. verſi. tertiò principaliter. lib. 1. & in terminis noſtris Iaſ. conſil. 87. col. 2. verſi. prædicta fortius lib. 3. Credo tamen doctrinam hanc eſſe veram, & cur credam, hanc rationem adferre poſſum, quòd veriſimile minimè ſit debitorem communem velle alio in inſtrumento ſe tantùm obligatum deſcribi, cùm iam ſemel efficaci obligatione ſe obligatum cognoſcat. Verùm, cùm rationes
24 veriſimilitudinis à † iudicis arbitrio pendeant, quemadmodum ſuo loco admonui. in hoc etiam multùm poterit. aliquando enim tanta eſt hominum facilitas & ſimplicitas, vt patiantur ſe plus vno vinculo ligari. obligationis itaq; qualitatem, perſonarumq; & ſummæ prudens iudex conſiderabit, & pro ſua prudentia controuerſiam finiet.

25 Sextus eſt caſus, cùm forma † aliqua vel qualitas diuerſa eſt adſcripta in ſecunda promiſſione. vt putà, promiſi tibi purè reddere centum mihi mutuo data, deinde promiſi ſub conditione: qualitas hæc efficit, vt ſumma credatur duplicata: ita docuit Bald. in rep. l. edita. nume. 118. C. de eden. quem ſecutus eſt Felinus in c. cùm Ioannes. num. 8. de fide inſtru. & ſi coruptè Bartolum citet. cum Baldo idem ſenſit Ruinus conſil. 38. nume. 4. lib. 4.

26 Septimus eſt caſus cùm † duæ ſtipulationes eiuſdem quantitatis, etiam pro eadem cauſa factæ ſunt, tunc diuerſæ ſummæ præſumuntur: ita Iaſ. in d. l. triticum. nume. 9. de verbo. oblig. qui huius opinionis ſcribit fuiſſe Bartolum ibi, & in l. planè. §. 1. deleg. 1. & ibi Angel. ac Imol. ſic Caſtren. in l. ſcire debemus, & Alex. in l. qui bis idem, de verbo. oblig. idem Alex. conſi. 4, nume. 3. verſic. Accedat quia. lib. 1. Barba. conſil. 25. col. 5. lib. 1. Ruinus conſi. 176. nume. 2. lib. 1. Alciat. d. l. triticum, in fine. ea ratione vtuntur, ne ſecunda ſtipulatio inutilis ſit: quæ ita interpretari debet vt potius valeat quàm pereat. l. quoties, de verbo. oblig. quæ quidem ratio leuis eſt: nam, ſi vera eſſet, idem dicendum foret in cæteris actibus & promiſsionibus. quoniam illa regula, quòd in dubio ſu-
27 menda illa interpretatio ſit, qua † actus valeat, non modò in ipſo ſtipulationis actu, ſed & in quouis alterō locum ſibi vendicat. l. quoties de reb. dub. vbi Soc. & latiſsimè tradunt Craue. conſi. 52. conſi. 223. nu. 8. & conſi. 278. col. 4. verſi. adde. Vant. tract. nullita. parprima num. 24. & Neuiz. lib. 6. Syluæ nuptia. nu. 47.

Ego veriorem rationem illam eſſe aliquando cre-
28 didi, quòd ad † ſtipulationis actum quis non niſi animo deliberato & re conſiderata deuenit: quemadmodum docuit Caſtren. & poſt eum cæteri in Rub. ff. de verbo. oblig. & ibi Ripa num. 2. qui ita ſenſiſſe Bar. in l. 1. §. ſimpliciter, de verbo. obliga. ſcribit. non eſt ergo credendum hunc inconſideratè & ſine effectu voluiſſe per ſtipulationem promittere. Verùm nunc rationem hanc minus probabilem opinor, quoniam fateor conſideratè promiſiſſe, vt ſcilicet efficacius obligaretur, non autem in plus. Non etiam hæc Doctorum traditio probatur ex. l. quingenta. de proba. ſi quæ paulò ante diximus, rectè perpendantur. Minus confert. l. qui his idem. de verbo. oblig. nec l. Mæuius, in prin. de leg. 2. immo contra hanc doctrinam inter-
29 pretum multùm vrget ratio illa quòd † ſtipulatio inſequatur naturam contractus ſuper quo interponitur: vt communis eſt doctorum ſententia in Rubr. de verbo. obliga. & ibi Ripa nume. 52. communem eſſe teſtatur. ſi ergo ratione principalis contractus non præſumitur duplicata quantitas, vt iā ſuprà in primo & ſecundo caſu diximus: ita nec aliter ob adhibitam ſtipulationem. difficultatem hanc ſenſit, & diſſoluere conatur Barba. d. conſi. 25. colum. 5. lib. 1. & poſteaquàm pro more multa effudit, tandem concludit ſtipulationem hoc in caſu non eſſe acceſſoriam alterius contractus: ſed principalem ad obligationem cauſandam, atq; ita vt principalem à Doctoribus conſiderari. Sed demus ita eſſe, vel vno vel altero caſu, non tamen ſequitur, quòd & ſi principalis eſt, duplicatam ſummam præſumi promiſſam, cùm non videatur adeſſe hic ratio aliqua differentiæ à cæteris caſibus. cogitandū itaq; erit. in iudicijs ſuadeo à recepta Doctorum opinione recedendum nō eſſe. Ad euitandam tamen omnem dubitationem conſultum optimè erit promittenti, vt in ſecunda promiſsione adſcribi curet, computata omni alia promiſsione, vel inſtru-
30 mento. ita hac † cautela vtendū eſſe admonuit Bart. & Iaſ. d. l. triticum. num. 9. verſi. limitat Bart. vbi alios recenſet. ſic & Barba. d. conſil. 25. col. 6. lib. 1. Iaſ. d. conſi. 87. colum. 2. in fine lib. 1. & Neuiz. d. conſ. 96. num. 9.

Non etiam erit locus huic caſui ob perſonæ qualitatem, vt ſi ſimplex aliquis vel ruſticus ita pro-
31 miſiſſet: nam tunc duplicata † ſumma non præſumeretur: ita poſt Floria. Fulgo. & alios nonnullos reſpondit Alex. d. conſi. 4. nume. 3. verſic. accedit deciſio. lib. 1. Alcia. d. l. triticum. in fi. & ſi malè dubitet
32 Aemilius Ferre. in d. l. quingenta. nume. 5. in fi. quali-
33 tas autem huius perſonæ à † iudicis arbitrio, vt iam aliàs admonui, pendet.

Declaratur etiam hic caſus, vt non habeat locum, quando prior contractus à ſtipulatione robur ſoleret ac-

ret accipere, eſſetq; ſtipulatio pro illius implemento, vt cùm numeraui tibi decem, deinde incontinenti mihi dari decem ex cauſa mutui à te ſtipulatus ſum:
35 tunc enim † ſumma duplicata non præſumitur. ita Alciat. in d. l. triticum. nu. 19. verſic. idem cum prior. ex l. cùm enim. in fin. de noua.

36 Octauus eſt caſus, cùm † duę ſunt extra iudiciales eiuſdem ſummæ & eadem ex cauſa cōfeſsiones: tunc vna ſola ſumma præſumitur. ita Iaſ. in d. l. triticum. num. 10. & Alciat. num. 20. Alexan. d. conſil. 4. num. 4. lib. 1. & Neuiz. conſil. 96. num. 7. qui huius opinionis fuiſſe Bartolum, & alios ſcribunt. lege & ratione in hanc adducti ſunt opinionem. lege inquam ex tex. l. ſi Sempronius. de lega. 2. qui alium habet ſenſum, vt ſuprà à nobis dictum fuit. ratione, quoniam confeſsio non eſt apta obligationem inducere, ſed inductam probare. l. Publia. §. vlt. depoſ. quàm aliàs latè explicauimus. Ratio hæc nō multum concludit, quia ſi vera eſſet, nec vna ſola quātitas præſumeretur promiſſa. Ego verius opinor, non præſumi duplicatam quantitatem, quoniam ſecunda confeſsio non ad augendam, ſed ad confirmandam priorem confeſsionem emiſſa creditur, quemadmodum ſuprà de duplicata ſcriptura diximus. Non ignoro etiam contra hanc Bartoli & ſequacium ſententiam ſenſiſſe Angel. Imol. & Comenſ. vt refert Iaſ. d. l. triticum. num. 10. ea ratione prima, quòd poſt biennium efficax reddatur obligatio iſta. l. ſi ex cautione. C. de non nume. pecu. & inſt. de litera. oblig. in princ. quæ ſanè ratio leuis eſt, & non concludit: tum quia in ſola obligatione illa, quę literis cauſatur, procedit, tum quia nos ſtatum preſentem, non futurum poſt biennium ſcilicet ſpectamus. lapſo etenim biennio, non à confeſsione, ſed à præſumpto tacentis conſenſu firmata obligatio videtur. Alia argumentatione vſi ſunt Angelus
37 & ſequaces, nempè, † geminatam confeſsionem efficacem obligationem producere. Bart. l. cùm ſcimus. in fin. C. de agricol. & cenſi. lib. 11. Caſtr. d. l. Publia. §. vltimo. & alios refert Iaſon d. l. triticum. num. 10. in fine. verùm ſenior eſt prima conſiderata hæc argumentatio. nam cùm interpretes noſtri ſcribunt, confeſsionem geminatam efficacem obligationem inducere, præſupponunt vnam eſſe ſummam duplici confeſsione confeſſatā. at hic, ſi volumus dicere duas eſſe ſummas, opus eſt dicere in ſingulas ſummas vnā adeſſe ſolam confeſsionem, atq; ita diluitur vana eorum argumentatio.

Nonus caſus eſt, qui à noſtris Doctoribus confi-
38 deratus videtur, quando † duæ adſunt iudiciales confeſsiones eiuſdem cauſæ & quantitatis, tunc plures ſummæ præſumuntur: ita Bar. in d. l. triticum. num. 4. & ſenſit Alexand. nume. 8. & Iaſon nume. 10. Bar-
39 bat. dicto conſil. 25. colum. 4. lib. 1. ea ratione, † quia confeſsio iudicialis actionem producit. & pro condemnato habetur, oriturq; actio in factum. vt ex ſententia l. vnica. C. de confeſſ. ſi ergo quantitas diuerſa non præſumeretur, inutilis eſſet confeſsio ſecunda. Adiuuatur caſus iſte ex dict. ſuprà paulò ante in quinto caſu.

Nec vrgent, quæ conſiderantur ab Angel. Imol. & Comenſ. qui contra Bartol. & ſequaces ſenſerunt. dum aiunt, has confeſsiones iudiciales eſſe principaliter factas ad probandam inductam obligationem, non autem ad eam inducendam, & ob id eſſe ſpectandum, quod principaliter agitur. l. ſi quis nec cauſam. ff. ſi certum pet. cum vulgatis ſimilibus. nam & hunc effectum parit d. l. vnica. C. de confeſſ. prætereà ſufficit, quòd ex probata per confeſsionem obligatione creditor ſummam duplicatam, vt bis promiſſam, conſequatur.

40 Decimus eſt caſus, † quando quis per teſtes probat, & ad euitandam eorum contrarietatem ad concordiam reducuntur. vt putà duo teſtes affirmārunt quinquaginta fuiſſe numerata Seio, deinde alij affirmant Seio centum numerata fuiſſe. hoc caſu ſumitur interpretatio, vt geminata quidem ſit numeratio, ſed quòd in poſteriore ſumma prior contineatur. ita poſt Abb. Imol. & Butr. docuit Felin. in c. cùm tu. nu. 11. verſic. datur etiam alius. de teſtib.

41 Vndecimus ac vltimus caſus eſt, cùm † vna quantitas ſcriptura, altera confeſsione ex teſtibus probatur: tunc non plures, ſed vna tantùm præſumitur: ita Afflict. deciſ. 198. inquit enim, quod confeſsio illa teſtibus probata, non eſt noua diſpoſitio, ſed probatio: vt apud eum. illum ſecutus eſt Carolus Molinæus in annotat. ad Alex. d. conſil. 4. lib. 1.

Relati caſus non modò procedunt quò ad credito-
42 ris petentis perſonam, verùm etiam quò ad † debitorem, qui ob geminatam quitationem contendit, ſe bis ſoluiſſe, & ideo vult vnam ſummam repetere: ita enim diſtinguendum eſt ac in relatis iam caſibus. quod apertè ſenſit Baldus in l. ne caſu. nume. 2. C. de diſcuſſ. lib. 10. quo loci illud quidem affirmauit, in dubio reo eſſe fauendum, vt duæ ſolutiones præſumantur. quod an verum ſit, dubito, cùm eo in caſu is debitor ad repetendum, creditoris atque ita actoris partes ſuſtineat. idem Baldus in l. vlt. num. 24. C. de eden. Alex. in l. ſi quis ex argentarijs. §. vlt. nume. 3. ff. de eden. qui clarius declarat. quanquam abſolutè debitorem bis ſoluiſſe præſumi ſcriptum reliquerit Roma. ſing. 547. Debitor. Iaſ. in d. l. planè. §. ſi eadem. num. 17. de leg. 1. & Roman. eſt ſecutus Neuiz. conſ. 96. num. 12. in fin. De his ſatis.

SVMMARIVM.

1 *Vaſallum iuramentum fidelitatis domino præſtare debere.*
2 *Feudum cùm eſt modicum, fidelitatis iuramentum non præſtatur.*
3 *Fœminam in feudo tenui ſuccedere.*
4 *Vaſallum pro tenui feudo onere collectæ grauari non poſſe.*
5 *Vaſallum non conſequi alimenta ex feudo tenui.*
6 *Feudum cùm eſt tenue, excuſatur vaſallus à perſonali ſeruitio.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, quod feudum modicum & tenue dicatur.*

CASVS CCXIIII.

FEVDVM TENVE ET MODICUM, quod dicatur, & quid illius cauſa iure conſtitutum eſt, explicatur.

1 INTER cætera, quę à vaſallo, vt feudum obtineat, pręſtari debet, † fidelitatis iuramentum præcipuum quid eſt: niſi enim illud præſtaret, feudum non conſequeretur, vel conſecutum amitteret. c. nulla. per quos fiat inueſtit. c. eſt & alia. quæ ſit prima cauſa benef. amitte. Afflictus in præludijs feudorum. nume. 41. & Iacobinus à ſancto Georgio in inueſtitura feudali, in verbo, Qui quidem inueſtiti præſtiterunt iuramentum fidelitatis. col. 1. certis tamen quibuſdam caſibus, ab Afflict. loco iam citato enumeratis, non præſtatur iuramentum hoc: vt co

Universidad de Deusto
Biblioteca

2 vt eo in casu, cùm feudum † modicum est: ita is Afflictus qui suprà nu.42. vers. secundus casus.

Simile est quod ob feudum tenue & modicum dicimus, nempè quòd & si † fœmina in feudo non succedat. cap.1.§.& quia vidimus, qui feud. dare poss. succedit tamen quando feudum est modicum: ita respondit Roma. consil.367. col. pen. vers. fallit tertiò. Corneus consil. 16. lib. 1. & Cardin. d.§. & quia vidimus. col. 16. vers. septimò fallit. quos retulit. Tiraq. in tracta. De iudicijs in rebus exiguis. vers. octuagesimo quintò licet.

4 Simile est, quòd & si vasallus † grauari onere collectæ possit, cùm dominus vel graui bello, vel alia necessitate præmitur, vt iam suprà in casu 164. exposuimus: non tamen potest cùm feudum est modicum. ita Afflictus in d. prælud. ijs feudo. nume. 42. vers. secũdus casus. quem secutus est Io. Iacobus de Leonardis inter consilia Bruni Aste. consi. 117. nu. 187.

Simile est in casu cap.1.§. sed si feudum. in titulo Epis. vel Abba. quando feudum ab aliquo reuocatur, si is à quo reuocatur, non habet vnde se alat, & feudum est magnum, tantum illi ex illo feudo relinquendum est, vt se alere possit: secus si † feudum est modicum: ita ibi annotauit Isernia, cætera similia prætereo.

6 Simile est, quòd licet in feudo † vasallus personaliter seruire teneatur, non tamen cùm feudum est modicum: quoniam tunc pecunias soluere potest. ita Capicius decisio. 32. nume. 2. & Alcia. respon. 222.

Dubitari nunc contingit, quod modicum feudũ ac tenue esse dicatur. is Iacobus de Leonardis d. consi 117. nume. 188. apertè respondit & rectè, iudicis † arbitrio relinqui. prudens autem Iudex arbitrari ac iudicare poterit feudum esse tenue ex qualitate personarum Domini scilicet & vasalli, & ex seruitij quantitate: ita Isernia in d.c.1.§. sed si feudum. in fine Episco. vel Abba.

SVMMARIVM.

1 Impensæ, quæ gratia fructuum percipiendorum fiunt, à conductore persoluuntur.
2 Locator partiarius consequitur suam portionem fructuũ sine aliqua impensa, quæ in illis colligendis fit.
3 Impensa quæ fit in fructibus custodiendis à conductore præstatur.
4 Impensa, quæ causa proprietatis fit, & nullam de illis dominus sentire habet vtilitatem, soluit fructuarius: si verò dominus sensit commodum, pro modo illius ipse soluit.
5 Impensa magna facta ad perpetuam rei vtilitatem spectat domino rei.
6 Impensam modicam etiam non rei vtilitate, non soluit dominus.
7 Impensa modica, quæ dicatur.
8 Iudicis arbitrio relinqui, quæ modica dicatur impensa.

CASVS CCXV.

IMPENSAE IN REM FACTAE quis persoluat, an dominus, vel fructuarius, & quæ modica dicatur impensa, declaratur.

VM anno sexagesimo primo supra millesimum & quingentesimũ salutis nostræ in Academia Montis regalis subalpini docerem, respondi interrogatus in ardua, quæ exorta tunc fuerat controuersia inter tuncamplissimum Cardinalem Alexandrinum illius ciuitatis Episcopũ, nunc summo Dei Opt. Max. beneficio Pontificẽ Max. & Reuerendissimum tunc Lansanensem Episcopum, cui tunc Illustriss. ipse Cardinalis donauerat reditus vnius anni illius Episcopatus Montisregalis. Dubitabatur inter multa cui spectaret impensa cuiusdam refectionis molendinorum ac aliorum quorundam ædificiorum, quæ sanè impensæ eo anno à conductore illorum redituum facta reperiebantur. Distinguebam cum Paulo Castren. in l. domos, in fine. vers. sed adhuc oppo. delega. 1. cuius doctrinam alij secuti sunt, præsertim Boerius q. 44. num. 13. quòd vna est im
1 pensarum species, quæ colligendorum † fructuum causa fieri dicitur: hanc spectare conductori dicebam: vt Castren. & Boer. scribunt. si enim vult conductor fructus colligere, in hanc causam impendere debet.
2 Hinc si † dominus locat prædia vt fructuum dimidiam à colono partiario recipiat, recipit sine vlla ex his impensis. quod probat cap. tua nobis, vbi Abbas de decimis. Corneus consi. 289. col. 3. vers. & hinc est quod colonus. lib. 1. Afflictus decisio. 252. col. 4. vers. propterea dicit. & Tiraq. de retractu consang. §. 15. glo. 1. nu. 19. vers. fallit quintò.

Secunda est species † impensarum, quæ fit causa conseruandorum fructuum, vt quando custodes adhibentur, vt illos, ne à furibus surripiantur, custodiant. hæc quoq; impensa colono spectat: vt rectè Castren. & cæteri scribunt, & Alex. l. diuortio. §. impendia. nu. 4. sol. matr.

4 Tertia est † impensarum species, vt cùm impendimus pro tempore ad proprietatis vtilitatem, vt si molendini rotæ aliquantulũ aquarum impetu frangerentur, si molæ, vel quid simile, quod parum duraturum est, ita quòd dominus tempore finitæ locationis ex illa refectione nullã sit consecuturus vtilitatẽ. hæc impensa ad fructuarium & colonum pertinet. ita Castren. & Boerius locis iam citatis. nam si aliquod commodum ex illa impensa consequi posset dominus locatione finita, pro modo vtilitatis reficere deberet impensam conductori: ita egregiè Bar. in l. impensæ. ff. de impen. in rebus dota. factis. dum loquitur de impensa facta in purgatione fossarũ, quam colonus, vel conductor à domino repetit, si finita locatione allatura ei est commodum. illum est secutus Alexand. l. diuortio. §. impẽdia. nume. 3. soluto matr. Ruin. consi. 157. nume. 21. lib. 1. Hinc dicimus melioramenta æstimari in fine locationis. d. l. domos, & alibi fusius exposui.

5 Quarta est † impensarum species, quæ ad perpetuam rei vtilitatem fit: hanc re vera & cum effectu facit dominus. ita tradunt relati Castren. & Boerius, & ante eos Bar. in l. damni. §. ei cuius nume. 3. ff. de damno infecto. & in l. cotem ferro. §. qui maximos. nume. 14. ff. de publica. & vectigal. quem est vno verbo secutus Aret. consi. 111. num. 1. & Gramma. cõsi. 13. nume. 43. & clarius Paris. consi. 96. nume. 26. lib. 2. Carolus Molinæus in consuetud. parisien. tit. 1. §. 1. glo. 8. in fine Alex. consi. 162. col. 1. lib. 7. Afflict. d. decisione 252. num. 2. Rolan. à Valle consi. 28. nume. 13. lib. 1. qui omnes intelligunt, quando est magna & egregia impensa. vt est nouam domum extruere, aut iam vetustate collapsam reficere, & his similia. secus verò ij
6 scribunt cùm † impensa est modica, ex l. hactenus. de vsufr.

Dubi-

7 Dubitant modò nostri, quæ † modica dicatur impensa. Vna fuit opinio relata glossæ in dict. l. hactenus, in verbo pertinet, esse impensam duorum coronatorum, ex l. si oleum. §. vlt. ff. de dolo quæ opinio nec vera est, nec à Doctoribus recipitur. nam à remotis multùm est argumentatio ex d. l. si oleum. §. vlt. iam sæpè à nobis exposito.

Secunda fuit opinio Alex. in l. diuortio. §. impendia. num. 3. in fi. ff. sol. matr. esse modicam impensam, quæ fit pro fructuũ perceptione, & magnam, quæ est ad perpetuam rei vtilitatem, & si exigua sit ipsa quantitas. verùm iure non probatur hæc opinio, & illi. l. hactenus. aduersatur, dum de sartis tectis reficiendis agit, quæ impensa & si aliquando modica sit, perpetua tamen esse potest.

Tertia itaque est opinio, quam probat gloss. d. l. hactenus. & glossa in l. omnino, vbi Alber. & Angel. ff.
8 de impen. in reb. dota. fact. esse † iudicis arbitrio. quod placuit & Ang. in l. vltima. §. in computatione. col. 1. C. de iure de liber. Corneo consil. 81. in fine. libro 4. Marsilio in l. quæstionis. num. 43. de quæstio. & Tiraquello in repe. l. si vnquam, in verbo omnia vel partem. numero 31. C. de reuo. dona. & in tracta. De Iudicijs in rebus exiguis. verficul. septuagesimo primò præcedentibus. Ario Pinello in repe. l. 1. parte. 2. num. 72. C. de bonis mater. Iudex ergo ex qualitate rei & personarum statuet, quæ modica & quæ magna dici possit impensa. Respondi itaque in controuersia illa, vt eo reuertar vnde digressus sum, illam egregiam molendinorum refectionem Illustrissimo Cardinali spectasse: cæteras verò impensas, quæ solùm ad fructuum perceptionem factę reperiebantur, conductori.

SVMMARIVM.

1 Beneficia dum Pontifex confert, qualitatis beneficij rationem habet.
2 Beneficia modica & tenuia quæ.
3 Beneficia tenuia charitatiuo subsidio non grauari.
4 Episcopatum esse de maioribus beneficijs.
5 Archidiaconatum esse de minoribus & maioribus beneficijs respectiuè.
6 Canonicatum esse de maioribus beneficijs respectiuè.
7 Abbatiam Episcopatui in aliquibus æquiparari.
8 Monasterium monialium inter maiora beneficia collocari.
9 Beneficia magna & tenuia dici, si reditus est solum centum coronatorum.
10 Beneficium ducentorum coronatorum esse tenue, persona Cardinalis inspecta.
11 Concilium Lateranense, quo prohibentur Cardinales impetrare beneficia non excedentia coronatos ducentos. & de illius ratione.
12 Iudicis arbitrio relinqui, quæ beneficia dicantur magna, & parua.
13 Beneficium esse tenue cùm reditus ad victum non sufficiunt.
14 Ecclesia ita dotanda est, vt habeat Clericus vnde se alat.
15 Iudicis arbitrio relinqui, in quantum Ecclesia dotari debeat.

CASVS CCXVI.

QVAE MAGNA, ET QVAE TENUIA dicantur beneficia, declaratum.

1 PONTIFICES Maximi iusta ratione, † in conferendis beneficijs rationem habent, an magna vel parua, an opima vel tenuia sint. cap. ad aures. de rescrip. cap. cui non de sacerdotali. de præben. in 6. Dubitant nostri, quæ dicantur †
2 beneficia magna. & quæ parua. id quod vtile est scire ob collectas & subsidia charitatiua, quæ quotidie exi-
3 guntur: nam parua † beneficia collectarum onere non grauantur: vt docuit Paul. de Leaza. in Clem. 2. de decimis, & alios retulit Gemin. consi. 85. colu. pen. vers. de habentibus. Hac ergo in re ego soleo distinguere beneficia magna vel parua, ratione dignitatis, à magnis vel paruis ratione valoris seu reditus. Cùm agimus de sacerdotijs magnis vel paruis ratione di-
4 gnitatis, dicendum est dici magna, vt † Episcopatus. d. c. ad aures. & ibi Ripa. nu. 2. dixit post alios cæteras dignitates vt Decanatus, Archidiaconatus & similes respectiuè ad ipsum Episcopatum non dici beneficia
5 maiora. illæ tamen † dignitates respectiuè ad inferiora beneficia simplicia dicuntur esse magna sacerdotia. capit. cùm in cunctis. §. inferiora. de electio. & hac ratione rectè docuit Abbas in cap. maioribus. primo nota. de præben. maiora sacerdotia esse Episcopatus, minora præbendas, respectiuè inquam. quamquam eum malè reprehendat Ripa in dict. capitul. ad aures.
6 numero 2. hac ratione & † Canonicatus maiora beneficia esse dicuntur. capit. tua nobis. de verbo. signific. Franc. de Marchis. quæ. 124. parte prima. Sic etenim
7 videmus † Abbatiam Episcopatui æquiparari, & ob id inter maiora sacerdotia collocari. c. si quis de inceps 17. q. 4. vt respondit Lapus alleg. 84. col. pen. vers. item Abbatia. & tamen Abbatia habita relatione ad Episcopatum aliquando inter minora sacerdotia reponitur, vt ex c. capit. cùm in cunctis. §. inferiora, de electio. respondit Oldrad. consil. 14. colum. 1. imò Abbas Panor. in cap. pen. de verbo. significa. & post eum Gomes. in commentarijs ad Regulas Cancellariæ De annali possessore. qu. 11. col. 2. scriptum reliquerunt,
8 † monasteria monalium inter magna sacerdotia connumerari, & ob id appellatione beneficij sine alio adiuncto illa non cõtineri. Ratione valoris & reditus
9 † paruum dicitur sacerdotium & tenue, quod non excedit annuum reditum coronatorum centum: ita is Paulus de Leaz. in Clemen. 2. de decim. sed perpetua non est hæc doctrina, quandoquidem & tenue
10 † paruum q; dicitur illud sacerdotium, cuius annuus reditus est ducentum coronatorum inspecta vnius personæ qualitate: vt in exemplum est constitutio
11 † Concilij Lateran. celebrati anno secundo Pontificatus Leonis X. qua prouisum est, ne Cardinalibus conferantur vel commendentur beneficia, quorum reditus non excedunt summam ducentum coronatorum. quæ sanè constitutio ea ratione edita creditur, vt pauperib. de his prouideatur: quemadmodum scribunt Cassio. decisio. 2. de præb. & Rebuff. in praxi Beneficio. in titulo De rescript. in forma Communi. num. 21. inquiunt isti, hæc esse parua & minora sacerdotia, inspecta persona Cardinalis. rectè ergo senserunt alij ob rerum & personarum varietatem, esse
12 hoc † Iudicis arbitrio relinquendum: ita interrogatus respondit Geminia. d consil. 35. col. penul. vers. de habentibus. Ripa cap. ad aures. nu. 2. in fine. de rescrip. & Tiraqu. in repe. l. si vnquam, in verbo Omnia vel partem. numero 31. C. de reuoca. donat. prudens
13 autem Iudex iusta ratione iudicare poterit illud † beneficium esse tenue & paruum, cuius reditus non sufficiunt pro necessario victu ipsius sui ministri & eius familiæ. quod concedit Geminianus ex cap. sicut. de supplen. neglig. præla. & capit. 1. de præben. in 6. qui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

14 bus satis probatur ita † Eccleſiam eſſe dotandam, vt inde habeat miniſter vnde ſe alat, quod intelligitur ſecundum perſonæ ſuæ conditionem, ac ſecundum Eccleſiæ & patriæ conſuetudinem, vt annotauit Ancha. in d. capit. 1. colum. 1. de præben. in 6. quæ tamen
15 omnia † Iudicis arbitrio, cùm iure non ſunt diffinita, relinquũtur. His etiã illud accedit, quod vbi quęritur quod beneficium competens dicatur, ex qualitate perſonæ, Iudicis arbitrio relinquitur Ita Butrius in cap cum dilectus. num. 7. de iure patro. Illum ſecuti ſunt Felin. in capitul. poſtulaſti. numero 4. verſicul. fallit ſecundò. de reſcript. & Gigas in tracta. de penſio. quæſt. 25. in fine. dum explicant, quando penſio conceſſa, donec penſionarius ſit adeptus competens beneficium dicatur ob collatum aliquod beneficium extincta.

SVMMARIVM.

1 Venditor elapſo redimendi tempore redimere amplius non poteſt.
2 Venditor qui vendidit tenui pretio redimere eam poteſt, etiam lapſo termino redimendi.
3 Pactum de reuendendo cum modicitate pretij non arguit contractum vſurarium.
4 Pretij modicitas quæ.
5 Iudicis arbitrio relinquitur, quod modicum pretium dicatur in contractu emptionis.

CASVS CCXVII.

PRETIVM TENVE QVOD SIT IN emptione & venditione, & de illius effectu agitur.

1 DISPVTATIO eſt apud noſtros frequens & vtilis: ſi † venditor cum emptore paciſcatur vt ei liceat intra certum tempus rem venditam redimere, an præſtituto illo tempore elapſo adhuc redimere liceat? Receptiſſima eſt Doctorum ſententia non licere. vt hanc communem & veram multis relatis ſenſerunt Gozad. & Cagno. in l. 2. C. de pactis inter empt. & vend. vterque nu. 64. idem Gozad. conſ. 87. nu. 5. & conſ. 94. num. 51. quibus etiam addo Cur. ſen. conſil. 59. Super præmiſſa dubitatione. col. pen. in fine. Tiraq. de retractu conuentio. §. 1. glo. 2. nu. 43. qui alios recenſet. & ibi. nu. 53. inquit eſſe textum clarum in l. ſi creditor. §. illud. ff de diſtract. pigno. Hæc tamen iuris ſententia non procedit inter cætera eo in caſu cùm venditio hæc
2 cum † pretij modicitate facta eſt. nam tunc etiam elapſo præſcripto termino recuperari poterit, ex opinione Hoſtien. in ſumma de vſuris. §. an aliquo. quem ſunt ſecuti Bertran. conſil. 88. in fine. libr. 1. Iacob. à Sancto Georgio in l. 2. ff. ſi certum peta. Chaſſa. conſil. 11. nu. 40. Tiraq. præcitato loco. nu. 55. & Soc. iun. conſ. 104. nu. 3. lib. 3. Verùm Cagnol. in d. l. 2. nu. 65. verſi. ſecunda limitatio. C. de pactis inter emp. & vend. mul-
3 tùm dubitauit. quoniam † pactum de retrouendendo cum modicitate pretij ad redarguendum contractum eſſe fœneraticium non ſufficit. vt iam ſuo loco attigimus. atq; ita inquit Cagnolus opinionem hanc vix procedere, niſi magnus exceſſus adſit in pretio. & verè, ſi verba Tiraquelli & aliorum perpendantur, ſentiunt Hoſtienſis opinionem ex æquitate potius quàm ex ſtricto iure procedere. Dubitari nunc hac
4 in re contingit, quæ † pretij modicitas hęc cenſeatur.
5 & cùm non ſit iure diffinita, verè † Iudicis arbitrio relinquitur. ita Barba. conſi, 51. col. 2. lib. 1. Bertran. conſ. 236. num. 4. libr. 2. Tiraq. in repe. l. ſi vnquam, in verbo Omnia. nu. 31. C. de reuocan. dona. Soci. iun. d. conſil. 104. nu. 4. 6. lib. 3. ſicaliàs diximus in modicitate pretij, qua contractus ſimulatus arguitur. poſt Cæpollam tract. de ſimula. contractu. pagina penul. verſicu. ſexta & vltima concluſio.

SVMMARIVM.

1 Maritus quando præſumatur donaſſe iocalia vxori.
2 Veſtes quotidianæ quæ.
3 Iocalia magni valoris non præſumi donata à viro vxori.
4 Iocalia pretioſa, quæ eſſe dicantur.
5 Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur iocalia magni valoris,
6 Ornamenta mulierum varia, remiſsiuè.
7 Statutum Patauinum ſub Rubri. De ſucceſsionibus mulierum. cap. ſtatuimus quod omnes. declaratur.

CASVS CCXVIII.

QVAE VESTES ET IOCALIA A marito vxori donata cenſeantur, & quæ dicantur iocalia pretioſa, exponitur.

1 NON ſemel interrogatus ſum, an † maritus donaſſe cẽſeatur vxori iocalia, & veſtes, quas illi fieri curat. ſoleo reſpondere diſtinguendo cum Bartolo in l. ſi mulier. §. ſi vir. ff. de dona. inter vir. & vxo. & clarius in l. pen. §. 1. num.
2 3. verſic. tertia opinio. ff. ſolu. matr. † veſtes quotidianas, quibus quotidie domi mulieres vtuntur donatas cenſeri: veſtes verò & † iocalia, quæ potius ad ornatum ſunt, quàm ad corporis vtilitatem, & quæ magni ſunt valoris non. Cum Bartolo ſentiunt cæteri ferè omnes poſteriores. nam illum probarũt Baldus, Angel. Caſtren. Fulgo. Butr. Angel. Aret. Roman. Alexand. Corneus Anchar. Iaſ. Afflictus & alij, quos longa ſerie & diligenter retulit ſecutusq; eſt Roland. à Valle conſil. 10. num. 12. libr. 1. quibus ego addo Barba. conſil. 60. col. 16. lib. 3. Iaſo. conſil. 197. col. 2. verſic. ſecundò quòd iſta bona. lib. 2. Capell. Toloſa. qu. 337. Ioan. Lopes de Palatios ruuios Rubri. extra de donatio. inter virum & vxorem. §. 11. nu. 3. 4. Neuiz. libr. 2. Syluæ nupt. nu. 63. Alcia. reſpo. 241. & Iulium Clarum lib. 4. ſenten. iuris. §. donatio. q. 10. verſi. ſucceſsiuè. & cum hac Iuris Iuris Communis diſpoſitione conuenit ſtatutum Patauinum ſub Rubric. De ſucceſsionibus mulierum, cap. ſtatuimus quòd omnes. Dubitari nunc contingit, quæ veſtes, † quæ iocalia & his ſimilia pretioſa eſſe dicantur, vt veriſimiliter maritus
4 vxori nõ cenſeatur donaſſe. in eam ſententiam tandẽ
5 itum eſt, hoc non eſſe iure diffinitum, ſed † Iudicis arbitrio relinqui: ita Imola in l. pen. C. de quæſt. & in d. l. pen. §. 1. ſolu. matrimo. Capra conſil. 135. nume. 16. Corneus conſil. 81. col. pen. lib. 1. Ioannes Lopes in repe. d. Rub. De dona. inter virum & vxorem. §. 11. nu. 11. Afflictus deciſione 315. nu. 3. & Roland. à Valle dict. conſilio 10. num. 17. libr. 1. Iudex autem prudens perſonarum conditionem & qualitatem rectè conſideraabit. Sunt enim aliquæ, quæ inter pretioſas veſtes & iocalia non habent veſtes ſericas, annulos & aureas paruas torques, vt ſunt vxores opulentiſsimorum, vel Principum & ſimilium, quę hęc in caſu quotidiano habent. ſunt etiam aliquæ econtrà, quæ hæc inter res pretioſas habent, & quæ diebus feſtiuis tantùm & ſolen-

6 & ſolennibus deferrent. de multiplicibus autem † mulierum ornamentis plura ſcripſit Tiraquell. De legib. connubial. lege tertia. Quibus infertur decla-
7 ratio ad relatum † ſtatutum Patauinum, quo declaratum non eſt, quæ ſint res mobiles quotidiani vſus. hoc enim ex Iudicis arbitrio declarabitur.

SVMMARIVM.

1 Laudo notabiliter contrauenire, quid.
2 Iudicis arbitrio relinqui, quando dicatur notabiliter contrauentum laudo.

CASVS CCXIX.

CONTRAVENIRE NOTABILITER quid.

1 COMPROMITTENTES in communem arbitrum, ſe ratum habituros illius † laudum, nec illi aliqua ratione refragari promittunt & interdum his verbis vtuntur: ſi illi laudo non contrauenturos notabiliter. quemadmodum ſimilem facti ſpeciem recenſet Barba. conſil. 45. colum. penulti. libr. 4. qui dum ambigit quam interpretationem verbum hoc, notabiliter, recipiat, tandem ait, † Iudicis arbitrio relinqui. & eo in caſu credidit Barba. illum notabiliter contrafeciſſe, cùm
2 ſuum aduerſarium poſſeſsione cuiuſdam caſtri ſpoliaſſet. pro rei ergo qualitate & perſonarum conditione Iudex prudens ſuum arbitrium temperabit.

SVMMARIVM.

1 Moram magni eſſe ponderis ad detrimentum creditoris.
2 Moroſus quando quis dicatur.
3 Iudicis arbitrio relinqui, quando mora commiſſa dicatur.
4 Moram eſſe commiſſam, facti non iuris eſſe.
5 Moram duobus modis committi, re & perſona.
6 Mora ex re committi quando.
7 Declaratoriam requiri, etiam cùm mora ipſo iure committitur.
8 Moram ex re committi in caſu. l. item veniunt. §. petitam. de petitio. hered.
9 Moram ex re committi in furto.
10 Moram ex re committi contra ſocium interuertentem bona communia.
11 Furtum committit ſocius ſi rem ſocij in proprios vſus conuertit.
12 Moram ex re committi in caſu. l. ſed & ſi. §. vltim. de vſuris.
13 Moram ex re committi in caſu. l. 2. ff. de naut. fœno.
14 Moram ex re committi in caſu. l. videamus. l. 11. de vſuris.
15 Moram ex re committi in caſu. l. penultim. ff. de vſuris.
16 Moram ex re committi in caſu. l. penultim. ff. de vi & vi arma.
17 Moram committi ex re in caſu. l. in minorum. C. in quibus cauſ. in integr. reſt. non eſt neceſſaria.
18 Moram ex re ipſoque iure fauore religionis committi.
19 Moram ipſo iure committi fauore minoris.
20 Moram ex re & ipſo iure committi, cum quis ſe facturum & curaturum promiſit.
21 Moram ipſo iure committi cum promiſsio eſt iurata.
22 Mora ipſo iure cauſatur cum in contractu reciproco ex ſuo latere vnus adimpleuit.
23 Moram ipſo iure committi in caſu. l. vlt. §. præterea. C. de iure dotium.
24 Moram ex re atque ita ipſo iure committi in caſu. l. cùm vero. §. apparet. de fideicom. liber.
25 Mora ex hominis interpellatione quando committatur.
26 Moram eſſe ex vna ſola interpellatione commiſſam.
27 L. mora. in principio de vſuris, ſenſus & intellectus.
28 L. vltim. C. de iure emphyteo. ſenſus & declaratio.
29 Aemilij Ferreti & Corasij de mora opinio exploſa.
30 L. mora. in fine principij de vſuris, intellectus.
31 L. ſi conuenerit. ff. de pigno. actio. ſenſus & intellectus.
32 L. Aemilius Largianus, in princip. de mino. intellectus.
33 L. ſi mandato Titij. §. ille qui. ff. mandat. intellectus.
34 L. Qui Romæ. §. coheredes de verborum obliga. intellectus.
35 L. Qui Romæ. §. Seia. de verbo. obliga. intellectus & litera.
36 Vſuras cum quis debet, quomodo offerendo liberetur.
37 Moram in maximè præiudicialibus duabus interpellationibus committi.
38 L. 1. §. de inſpiciendo. ff. de ventre inſpi. intellectus.
39 L. 1. ff. de libellus dimiſſo. intellectus.
40 Socini ſenio. opinio de morę commiſsione reiecta.
41 Ludouici Charondę opinio exploſa.
42 Debitum repetere quid.
43 Diem interpellare pro homine.
44 Moram fieri ex lapſu vnius diei.
45 Mora ex interpellatione iudiciali.
46 Iudex quid obſeruare debeat cum mora commiſſa dicitur.
47 Moram excuſare cum non ſtetit per debitorem, qui ſolueret.
48 Moram excuſat probabilis exceptio.
49 Moroſus non eſt, qui aliquantulum diſtulit, vt amicos ſolutioni adhiberet.
50 Moram excuſat iuſta cauſa, quæ ad iudicium prouocauit debitor creditorem.
51 Moroſus non eſt hæres debitoris ei fide non facta de debito.
52 Moroſus non redditur debitor ab hærede creditoris ei fide non facta ſe hæredem eſſe.
53 Moroſus non eſt debitor à creditore principali interpellatus, ſi iam cum Procuratore contraxit.

CASVS CCXX.

MORA QVANDO COMMISSA dicatur, quibus caſibus ex re, & ex perſona committatur, & quę iuſtę cauſę moroſum excuſent: diligenter declaratum.

CLAMITANT

Universidad de Deusto
Biblioteca

1 LAMITANT vbique ſcriptores,†moram magni eſſe ponderis nec ad creditoris detrimentum ferendam eſſe. in l. mora. ff. de vſuris. in l. ſi ex legati cauſa,& in l.ſi inſulam.de verbo.oblig. ſed dubitant omnes quando † moroſus quis dicatur. inter cæteros rectè docuit Innoc. in cap.capitulum ſanctę Crucis.& in cap. plerumque,de reſcript. eſſe in † Iudicis arbitrio poſitum. illum ſecutus eſt Marſilius in l.quæſtionis modum. nu. 13.de quæſtio.horum ſententiam probat l.mora,in principio verſ. Diuus.ff. de vſuris. Diuus quoque Pius Tullio Balbo reſcripſit,an mora facta intelligatur, neque conſtitutione vlla, neque iuris autorum quæſtione decidi poſſe, cùm ſit † magis facti, quam iuris. quod ſanè Papiniani reſponſum ſic etiam intellexerunt recentiores,vt Coraſius libr. 2. miſcella. iuris. capitul. 6. Ludouicus Charondas libr. 3. veriſimilium iuris, capitul.10.Duarenus libr.1.Diſputa.anniuerſ.cap.41. Robertus Aurel.lib.4.ſenten.iuris,cap.15. & ante hos ita viſus eſt ſentire Baldus in l.edita,in prima lectura. num.61. C.de eden. Iudex autem rectè (mea quidem aliorum̃q; ſententia) intelliget † moram altero ex duobus modis fieri,ex re & ex perſona. quos quidem modos, vt ex ordine omnia intelligantur, ita declarandos eſſe exiſtimaui.

Primus itaque modus faciendæ moræ, qui ex re dicitur,is eſt, cùm lex introducit,efficitq; aliquem eſſe moroſum abſque hominis facto & interpellatione, is debitor ipſo iure factus moroſus dicitur.non negotamen quin declaratione Iudicis opus ſit, qua declaretur illum talem eſſe. nam recepta magis eſt Doctorum ſententia, declaratoriam Iudicis † requiri in caſibus illis, in quibus operatur ipſo iure, vt affirmarunt latiſsimè Barba.conſil.51.colum.16.17.lib.1. Iaſ. in l. ſi quis maior. numero 25. C. de tranſact. Decius in authent.caſſa.numero 14. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & conſ.144.nu.6.Ruin.conſ.50.nu.10.lib.1.Curt.iun. conſil.149.num.2.Soc. iun. conſil. 68.nu.59.& conſil. 130.nume.29.lib.3.latè Marſil.conſil.10.numer.24.25. Tiraq.in l.ſi vnquam,in verbo reuertatur.num.21.C. de reuocan.donat. nec enim hæc moræ commiſsio ſecum trahit executionem, ſed adhuc hominis factum expectat, ob id declaratoria requiritur: iuxta doctrinam Geminia.cap.fœlicis,de pœnis,in 6.quam probarunt Decius in l.3.§.quod autem.ff. quod quiſque iuris.& conſil.327.nu.6. verſic. prætereà. & alios recenſet Craue.conſil.212.num.2.& conſil. 239. num. 2. qua ex re dubitabile videtur, quod ſcribit doctiſſimus Plautius in l.quod,in præfatione,num.10. ff. ſi certum peta. dum inquit duobus tantùm in caſibus, nempè.l.ſed & ſi.§. vlt. ff. de vſuris, & l. 2. ff. de naut. fœno.declaratoriam requiri: imò videtur neceſſaria & in cæteris omnibus, quos mox enumerabimus. vt ergo cognoſcat Iudex noſter,qui hi ſint caſus, in quibus ex re,ipſo iure mora fit: huc adferre voluimus.

8 Primus † eſt in l. item veniunt. §. petitam autem fiſco. &.§.à quo.ff.de petitio. hæred. is qui etiam non denunciatus ſit fiſco delatam eſſe hæreditatem, & ei non reſtituit, malæfidei poſſeſſor eſſe incipit: & ob id ad vſuras tenetur.eſt etiam ibi in cauſa fauor fiſci. Alex.l.quod te.nu.8. ff. ſi certum peta.

9 Secundus † eſt caſus in l.in re furtiua.§. penulti.& in l. vltim. ff. de condi. furt. fur in mora ſemper eſt, quamobrem ad æſtimationem quanti plurimi, d. §. penult.& ad periculum interitus.d.l.vltim. tenetur. & in vltim.C.de cond. ob turpem cauſam.gloſſ.in d. l.mora. Alexand.d.l. quod te. nu. 8. & ibi Plautius in præfatione.num.12.

10 Tertius eſt in l.1.§.vltim.ff. de vſuris, cùm † ſocius pecunias communes ſocietatis in vſus proprios conuertit, ſtatim abſque alia interpellatione in mora eſt, & ob id ad vſuras tenetur. ſic eo loci dicitur in tutore,qui pecunias pupillares ſibi arrogat. Ratio illa vi-
11 detur quoniam † furtum committere videntur.l.rei communis.ff. pro ſocio.atque ita hic caſus à iam relato non differt effectu.

12 Quartus caſus in † l.ſed & ſi.§.vlt.ff.de vſuris. cùm non extat qui conueniatur, vt quia fecit debitor ne
13 interpellaretur,mora ipſo iuro fit. ſic & † in l.2. ff. de naut. fœnore. Plautius dict. leg. quod te, libro 4. numero 19.

14 Quintus caſus eſt in † l.videamus.la 2.§.1.& alijs ſequentibus.ff.de vſuris.vbi plures,non vnus modò referuntur caſus,in quibus mora ipſo iure cauſatur: vt in eo, qui in fraudem alienauit, in violento occupatore,de quo ſtatim,& his ſimilibus.

15 Sextus caſus † eſt in l.penulti. ff. de vſuris. vbi hæredes mariti,qui dolo falſum teſtamentum, vxorem, ne legatum conſequeretur,accuſabant,ad fructus tenentur,& ſi non interpellati à muliere fuerint.rationem ibi gloſſa adfert, quia dolo fecerunt, cum ſe teneri ſcirent.

16 Septimus eſt caſus in † l. penulti.ff. de vi & vi arma. dum clarè affirmatur, occupatorem violentum eſſe ſemper in mora. Baueria d. tractat. De mora. parte 2. numero 9.

17 Octauus eſt caſus in † l.in minorum. C. in quibus cauſ.in integr. reſt. non eſt neceſſ. qua cautum eſt fauore minorum,vt debitor, qui non ſoluit, abſque alia interpellatione ſit in mora.Baueria tracta.De mora,parte ſecunda. numero 15.verſicul.ſeptimò.Plaut. d.l.quod te.libro 4.numero 23.& ex d.l.in minorum, cenſuerunt Alexand. conſil.7. numero 8. verſicul. & eo tempore,libro 2.clarius Socin.ſen.conſi.53.nu. 43. lib.4.idem inter conſilia Ruini conſil.26. numero 33. libro 3. quod ſi fœmina excluditur à ſtatuto propter maſculos, eſt illa alimentanda, & non requiritur interpellatio, ſed maſculi ipſo iure in mora ſunt cùm illi alimenta non præſtant.

18 Nonus eſt caſus † fauore religionis: ita gloſſa in §. ex maleficijs,in verbo in Iudicium.vbi Iaſon & Gomeſ.num.49. inſt.de actio.idem Iaſ.in l.1.in fin. C.de his qui. vt indig. ea ratione, quia Eccleſia & minor æquiparatur. capi. auditis.de in integr. reſtitu. at fa-
19 uore minoris ipſo iure † cauſatur mora, ergo idem & fauore Eccleſiæ. idem etiam placuit Alexand. in l. quod te.num.8.ff.ſi certum peta.& ibi Purpur. num. 95.latè Didacus Couarr.libr. 3. varia. reſolu.capitul. 17. numero 4. qui hanc communem eſſe ſcribit.non diſſentit Plautius in dict. l. quod te. libro 5. numero 23. ſi certum peta,& Baueria d.tracta. De mora,par.2. numero 15.

20 Decimus eſt caſus † cùm quis promiſit ſe facturum & curaturum. is abſque interpellatione in mora conſtituitur. ita Baldus in capitul.domino guerram. §.ad hæc. in titul.hic finitur lex Corradi. & cum Baldo eſt communis Doctorum opinio, vt teſtatur Craue.conſil.64.numero 1.conſil.192.numer. 17.& conſil.246. numero 1. quo loci poſt Socin. ſen. & Goza. conciliat opinionem Decij, qui in d. l. quod te. prima lectura.numero 11.à Baldo diſſentit,quòd ipſe Baldus loquitur cùm ob moram debetur intereſſe, Decius verò cùm ob moram moroſus in pœnam incideret. quam diſtinctionem Plautius in dict. leg. quod te, libro 4. numero 34. ſi certum peta. probauit. & hanc diſtinctionem & conciliationem ante Crauettam attulit M. Antonius Baueria tracta. De mora, parte ſecunda. numero 19. qui deinde de eius veritate dubitaſſe viſus eſt.

21 Vnde

21 Vndecimus eſt caſus cùm debitor † ſub iuramenti vinculo tenetur ſatisfacere, & ſcit creditorem illa pecunia egere: tunc abſque alia interpellatione moroſus eſt. ita multi affirmarunt, quos recenſet Decius in d. l. quod te, prima lectura. numero 11. & in ſecunda. numero 43. qui ſatisfacit argumentationibus Alexand.ibi nume. 8.contrarium ſententis.placuit & hæc communis opinio Gozad.conſil.37.num. 7.& conſil.57. numero 11. Crauet.conſil. 64. numero ſecundo, & Roland. à Valle conſil.57. numero 45.libro primo contra receptam hanc opinionem ſenſit M.Anto.Baueria d.tract.De mora,parte ſecunda. nu. 21.22.& Plaut.in d.l. quod te, libro 4. nu.42.25.ſi certum petat. qui & alios eiuſdem opinionis recenſent.

22 Duodecimus caſus eſt, cùm † contractus eſt vltro citroque obligatorius,& vnus contrahentium ex latere ſuo impleuit: tunc alter in mora eſſe dicitur abſque alia interpellatione.vt probat l.Iulianus.§.ex vendito. ff.de actio.emp. & l.curabit.C.de actio.emptio. Alexand.d.l. quod te. nu. 8. & ibi Plautius in præfat. nu.9.ff.ſi certum peta.Baueria d.tract.De mora, parte 2.nu.19.omnes in d.l.curabit.

23 Decimustertius caſus † eſt in l. vltim. §. præterea. C.de iure dot.cùm extraneus mulieri dotem promiſit, elapſo biennio moroſus efficitur abſq; alia interpellatione: ita notant omnes in l.de diuiſione. ff. ſol. matrimon.Alexand.d.l.quod te.num.8.Baueria pręcitato loco.nu.14.

24 Decimusquartus caſus eſt † in l.cum verò.§. appareat. ff. de fideicom. lib. vbi fauore libertatis non eſt neceſſaria interpellatio. hunc caſum annotauit & Plautius in d.l. quod te,libro quarto.numero 22. Baueria loco iam citato.nume. 23.in fine. qui duos alios caſus recenſet vt apud illum.cuius quidem commentaria, cùm iam hæc ſcripſiſſem in manus inciderunt. nec ſuſcepti laboris me pœnitet, quando & præter eum per multa attulerim.

25 Secundus modus faciendæ † moræ, quæ ex perſona dicitur, ille eſt cùm debitor à creditore interpellatur. ſolet altero ex duobus modis interpellari debitor extra Iudicium, & in Iudicio. extra Iudicium nullo dato libello, ſiue Iudicis præſentia interpellatur. & hæc ſufficit vt in mora conſtituatur, quemadmodum probat l.mora. de vſur. l. Titia. §. vſuras. de legatis ſecundo.l.qui Romæ.§. cohæredes. & ibi latè Socinus. numer.8. de verborum obligation. & verè dubitationem non patitur. Sed dubitationis eſt,an
26 Iudex noſter iudicare debeat † moram eſſe factam ex vna ſola interpellatione extraiudiciali. & verè (mea & cæterorum opinione) factam eſſe iudicabit: nam crebrior & verior hæc eſt Doctorum ſententia. ſiquidem eam probarunt gloſſ.& Bartol.in d.l.mora, in princip. de vſuris. idem Bartol. in l. Titia Seio. §. vſuras.de legatis ſecundo & in l.qui Romæ.§.cohæredes. numero 2. & Aretin. 1. nota. Iaſ. numero 9. & Alciat. numero 21. & in. §. Seia. in fine. & ibi pariter Iaſ. in fine. de verborum obligation. hanc communem eſſe cenſuit Felinus in capitul.ex literis. numer. 8.de conſtit.Tiraquel.tracta. De Retractu conſangui. §.9.gloſſ.3.num.23.Camillus Plautius in l.quod te,in præfatione.num.22.ff.ſi certum petat.& verè proba-
27 tur † in d.l.mora.in princip. dum inquit, ſi interpellatus oportuno: interpellatus ſemel intelligitur,poſteaquam diſpoſitio in primo actu verificatur, ex regula.l. boues.§. hoc ſermone. de verborum ſignifica. atque ita hanc conſiderationem fecit Plautius præcitato loco. numero 23. quamquam dubitatione non careat, cum regula d. §. hoc ſermone, ceſſet in legis, diſpoſitione (in qua nos verſamur) ex l. veluti. §. hæc vxor.ff.de eden.vbi ſcribentes,& tradit latiſsimè Tiraqu.d.§.hoc ſermone, in nona limitatione. Qua in-
28 terpretatione euitari etiam poteſt text. † l. vltim. C. de iure emphy. dum, verbo ſingulari vtens, ſtatuit, dominum per emphyteotæ denunciationem in mora conſtitui, non emendi rem emphyteoticam, & non impediendi diſtractionem, quam deinde is alteri facit. Euitari inquam eadem interpretatione poteſt, vt ſcilicet loquatur in diſpoſitione legis. Ita in ſpecie declarat Soc.ſen.in l.qui Romæ.§. cohæredes. numer.1. ff.de verb.oblig. Quocircà rectius probatur hæc ſententia ea ratione, quòd ſemel factus certior non eſt amplius certificandus.l.1.§. vlti. ff. de actio. empt. & cap.eum.qui certus.de reg.iuris in 6.Cum ergo debitor vna interpellatione iam certior ſit factus, non amplius certificandus eſt.Nec repugnat, certum adhuc eſſe certificandum,cùm in citatoria eſſe debet admonitio,vt declarat Bar.in d.l.1.§.vl.ff.de act. emp.& cum eo Soc.iun.in conſ.34.nu.4.lib. 2. Quia id procedit, cùm ab alio quàm ab ipſo creditore iam facta fuit certificatio.Ita declarat Alex.in l.2.§.voluntatem.nu. 12.ff.ſoluto.matr.

Qua ex re intelligimus veram non eſſe eorum ſententiam,qui contra receptam hanc opinionem dixerunt, ſolam interpellationẽ extra iudicialem moram non facere,ſed duplicata ſaltem opus eſſe.in qua qui-
29 dẽ opinione fuit † Aemilius Ferretus in libello de mora (qui in noſtras manus adhuc nõ venit) quem retulit Plaut.in d.l. quod te,in præfatione.nu.21. & Ferreti nomine ſuppreſſo,hanc pariter probauit Cora.d.lib. 2.miſcella iuris.cap.6.horum argumentationes facili
30 negotio diluuntur.Primò tex. † l.mora,in fine principij.ff.de vſuris, ibi, omiſſa debiti repetendi inſtantia, quaſi oſtendat nõ ſufficere ſolam interpellationem, poſteaquàm inſtandum eſſe requiris. Ego poſt habitis aliorum interpretationib.ita Papinia. reſponſum intelligo: interpellationem vnam factam ſeruo debitoris non ſufficere, cùm ſui copiam debitor deinde facit: quoniam tunc noua interpellatione opus eſt. fieri enim poteſt, vt dominus illius interpellationis notitiam,ob ſerui negligentiam non habuerit: quare in mora verè non conſtituitur,ſi preſens interpellari adhuc poteſt.noſtram interpretationem adiuuat mirum in modũ tex.l.item veniunt.§.ponamus denunciatum.ff.de petit.hęred.& ibi gl.citando. d.l. mora, ſic eſt viſa illũ interpretari. Nec eſt verũ quod Cora.& Plaut.ſentiunt,ibi etiã domino eſſe denunciatũ ex illis verbis fortè,cùm etiam ſi ipſi inquam domino denunciatum eſt.nam ſic ego interpretor, quòd etiam ſi ſufficiat ſemel perſonaliter ipſi dño denunciare, nõ tamẽ ſufficere ſi ſemel mediante perſona ſerui denuncietur.inter duo hęc verè differentiam Papini.ponit. & ideo in fine illorũ verborũ denunciatũ eſt,repetendum eſt affirmatiuè illud verbũ ſufficiat. Confirmatur,ga ſi negatiuè vellemus legere, nõ ſufficere ſemel dño eſſe denunciatũ.quod deinde de ſeruo dicitur,eſſet ſine probabili dubitatiõe. cui enim eſſet dubium, q; ſi non ſufficit ſemel ipſimet dño denunciare, non etiã ſufficere ſi eſſet dño mediante ſerui perſona denunciatũ?Secundò Ferreti & Coraſij opinionem non
31 tuetur. † l.ſi conuenerit.ff.de pigno. actio. cui iam reſpõdit Bar.in d.l. Titia.§. vſuras. nempè concluſionẽ hanc noſtram eo in caſu limitari, verũ nõ attulit Bar. limitatio. rõnem. eam ego eſſe opinor quod ibi agitur, vt non modò is pro credito,ſed etiam furti teneatur,erat.n. pactus debitor cum creditore de non diſtrahendo rem pignori datam. quare vltra cauſam crediti ad eum in mora conſtituendum, erat etiam conſtituendus in mora, vt à pacto de non diſtrahendo recedere liceret: non ergo vna ſola interpellatio pro vtroq; caſu ſufficiebat.

32 Ter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

32 Tertiò Ferreto & Corasio non suffragatur † l. Aemilius Largianus, in pri. ff. de mino. ibi, denũciationibus vt pretium solueretur. quoniam animaduerti, ibi duos terminos fuisse solutioni assignatos, & in vtroque adiectum fuit pactum legis commissoriæ, ibi diffinitur, per secundam interpellationem esse recessum à pacto, cui ob primam interpellationem atq; ob illam moram locus factus fuerat: quemadmodum ita nostri interpretes sentiunt in l. vinum. ibi Iaſ. nu. 17. & clarius Decius nu. 14. & Rubeus num. 181. ff. si certum peta. Quartò communi opinioni non aduersatur
33 † l. Si mandato Titij. §. ille illi. ff. mand. quoniam ex facto ita ibi casus euenerat. prætereà ibi sola erat dubitatio, an morte illius, cui credita est pecunia, mandator esset liberatus: atque ita de interpellatione
34 nihil diffinitur. Quintò text. † l. qui Romæ. §. cohæredes. de verb. oblig. eos non adiuuat, cùm vt eo loci omnes animaduertunt, vno Socino excepto, ita ex facto accideret casus. & inter cæteros ibi Alciatus, num. 21. Socini considerationes euertit. Sextò text.
35 † d. l. qui Romæ. §. Sæia, ibi si non cessâsset. quæ litera est in codice Florentino vt testatur Ant. Angel. libr. 1. emenda. iuris cap. 3. propè finem. & eam probat Corasius d. lib. 2. miscella. capit. 6. nume. 9, post Holoandrum. & si Alciatus lib. 1. disputat. cap. 13. legat, si ante cessâsset. & verè in meo manu scripto legitur si non cessasset. innuit ergo Scæuola interpellationem vnam non sufficere, sed assiduè interpellandum, seu offerendum esse, atque ita non cessandum. quod sanè frequentatiuum vno solo in actu non videtur posse verificari. Ego opinor ad rem responsum illud non conferre: nam de oblatione quæ vsuras impedire solet,
36 loquitur: qua in re cùm † vsuræ debentur non ex mora, sed ex conuentione, ad eas sistendas sola oblatio non sufficit, sed, cum ipsa oblatione, requiritur consignatio & depositio. ita probat l. si creditrici. l. acceptam. C. de vsuris. & ita omnes sentiunt in d. §. Sæia. ibi Iaſ. nume. 23. Alciatus numer. 15. Negusa. tracta. De Pignor. parte tertia membri tertij quintæ partis. Boer. qu. 124. nu. 25. & si Carolus Molinæus tracta. De vsuris. num. 296. à cæteris in hoc dissentiat. nihil ergo ad interpellationem attinet. Vltimò ea ratione adducebatur Corasius, quòd mora multùm adfert præiu-
37 dicij, & in multum præiudicialibus † plures interpellationes requiruntur. l. 1. §. de inspiciendo. ff. de ventre inspic. l. 1. ff. de libell. dimisso. capit. 1. de supple. negligen. præla. Verùm non satisfacit, quoniam satis potest ipse debitor tot moræ præiudicia euitare, posteaquàm monitus nouit quid agendum sibi est. quorsum iam certum, certum facere? l. 1. ff. de dote præleg. Nec aduersantur relata iuris loca. nam text. d.
38 † §. de inspiciendo, ideo plures requirit denunciationes, quia pluries venter, ante quam mulier pariat, inspiciendus est ne fraus aliqua fiat, quæ quidem cum fieri possit pluries, ita assidua requiritur inspectio.
39 text. verò † l. 1. ff. de libellis dimisso. requirit iteratas petitiones, quoniam lex opinata est Iudicem illum plurimis occupatum negotijs facilè obliuiſci posse. quod omnes probant in l. quod iussit. ff. de re iud. sic in capitul. 1. de supp. negligen. præla. habita est ratio
40 qualitatis personæ Episcopi. Non est pariter † vera tertia illa opinio Soc. in l. qui Romæ. §. cohæredes. nu. 1. de verborum obligation. dum distinguendo conciliare videtur duas iam relatas opiniones, nam eam distinctionem rectè improbauit Alciatus ibi. nu. 21.

41 Quarta etiam fuit opinio † Ludouici Charondæ d. libr. 3. verisimil. iuris. capitul. 10. qui opinatus est vnam solam interpellationem sufficere quidem ad moram inchoandam, sed non ad perficiendam, quoniam aliquod temporis interuallum requiritur, & ideo instantia quæ requiritur, non alia ratione, inquit ille, requiritur, quàm ne desistendo velle videatur debitorem in mora non constitui, sed potius soluendi tempus ei prorogare. quę sanè opinio vera non est. Aut enim voluit Charondas post interpellationem, instandum esse à creditore alijs interpellationibus, & tunc sentit ipse contra communem, & malè
42 exiam relatis. nil enim aliud est † repetere debitum (quibus verbis ille vtitur) quàm voce interpellare. Aut verò voluit post interpellationem tempus esse concedendum, quo ille debitor solutionem parare possit: & tunc nil hic casus differt ab eo, qui vult statim soluere, sed ad pecunias parandas tempus requirit: iuxta. l. quod dicimus, de solutio. à communi itaque & vera Doctorum sententia recedendum non est. expressa itaque extraiudicialis interpellatio debitorem in mora constituit. Hoc idem operatur illa ta-
43 cita † interpellatio extraiudicialis, quæ fit per diei appositionem: quoniam tunc dicimus diem pro homine interpellare. l. quoties in diem. cum seq. de verbo. oblig. l. magnam. C. de contrahen. & committen. stip. omnes in l. vinum, ibi Alexand. numero 3. & Decius. numero 9. ff. si certum peta. Plautius in d. l. quod te. in præfatione. numero 16. scribit, hanc posse dici interpellationem hominis expressam, cum ab initio, dum diem præstituit, interpellare dicatur. ab illo non
44 multùm dissentio, imò solus † vnius diei lapsus moram facit, vt probat dict. l. magnam, & doctè scribit Robert. Aurel. libr. 2. sentent. iuris. capitul. 17. & Charondas d. libr. 3. verisimilium. capitul. 10. in fine. imò & lapsus vnius horæ. Decius in dict. l. vinum. numero 9. & ibi Rubeus. numero 108. qui quatuor extensiones ad d. l. magnam. adfert. & eo loci refert casus aliquot, in quibus non procedit. illi addo Baueriam tract. de mora, parte secunda. num. 1. qui & illud scribit. hanc moram ipso iure committi, quod verum non est. alia etiam tradunt Soc. tract. fallen. regu. 90. qui attulit quatuor fallentias. idem consil. 109. colu. vltim. libro 1. & consil. 288. colum. 14. libro 2. Decius consil. 2. Paris. consil. 34. numero 15. libro primo casum notabilem Alcia. respons. 593. numer. 2. & apud Iaſ. & cæteros in l. si ex legati causa, de verborum obligatio. Hæc de interpellatione extraiudiciali. in-
45 terpellari etiam solet debitor † iudicialiter, & in mora constituitur. l. nemo rem suam. §. 1. de verborum obligatio. l. homo, de re indi. vbi Docto. & in l. qui sine, vbi Decius & Cagnol. de regul. Iuris. Plautius in d. l. quod te, in præfatione. numer. 14. 15. qui aliqua scribit. His satis superq; intelligere potest Iudex quando mora facta sit. nec enim aliud ad eam committendã requiritur, quid quid alij docuerint. nam, & si plura requiri nostri scribunt, vt apud Decium in l. quod te, in prima lect. numero 2. & in repe. num. 12. 13. & ibi latius Plautius in præfatione. numer. 17. si certum peta. illa tamen ego prodesse intelligo ad ex-
46 cusationem, prudens ergo † Iudex noster posteaquam intelliget moram esse commissam, intuebitur, an is debitor aliqua excusatione se ipsum defendere possit: quam excusationem is debitor proponet & probabit. sunt enim plures excusationis causæ: ego nonnullas & paucis referam, cæteras apud interpretes nostros legi poterunt.

47 Prima † est excusationis causa, cùm per debitorem non stetit quominus satisfaceret. l. sed & si. ff. de vsuris. vt putà, cùm rem in sua potestate non habet, nam tunc excusatur: ita tradunt omnes in l. quod re, ex illo textu. ff. si certum peta. ibi Alexand. nume. 10. Decius in repe. num. 54. Ripa. nu. 38. Curt. iun. nu. 30. 39. & Plautius in præfatione. num. 18. qui deinde multis modis declarant.

48 Secunda † causa est, cùm debitor aliqua exceptione seipsum tueri potest. l. sciendum. de vsuris. ideò rectè in d. l. quod te. in fine scriptum est, sed etiam si aliqua iusta causa sit, propter quam intelligere deberes, te dare oportere. vbi ergo exceptione tutus est debitor à mora se excusare poterit. atq; ita re ipsa sentiunt omnes in d. l. quod te. & si hoc quod nos ad excusationem referimus, ipsi ad initium moræ faciendæ referre videantur. id quod per improprietatem quandam est, vt probant verba illa, videtur toties repetita in d. l. sciendum. & subsequentibus. ff. de vsuris. ab opinione hac nostra non dissentit Plautius in d. l. quod te. lib. 2. num. 90. 96.

49 Tertia est causa, cùm † soluere distulit parando amicos, quos adhibere voluit, vel rogando fideiussores. dicta l. sciendum. nec enim hæc fruſtratio est creditoris.

50 Quarta causa, si iusta aliqua † causa motus ad iudicium prouocauit, & si enim deinde constet iure non prouocasse, à mora iam facta excusatur. l. si quis solutioni. in prin. de vsuris.

51 Quinta est causa † cùm hæres debitoris est, & ei fides nõ fit de debito. est enim iusta ignorantia apud eum. l. qui in alterius. de regu. iuris. Ripa in d. l. quod te. num. 59.

52 Sexta causa, † cùm hæres creditoris non facta fide se hæredem esse, interpellat debitorem. ita Ripa d. l. quod te. nu. 58. Tiraq. tracta. le mort à saisit le viu. part. 7. declarat. 2. num. 1.

53 Septima † & nunc vltima causa est, cùm creditor qui cum Procuratore sui debitoris contraxit, & debitorem principalem interpellat, nõ facta fide instrumenti contractus, & copia ei dimissa. ita latè Ripa d. l. quod te. num. 60. 62. Cætera ex industria, nec hucreferre omnia velle videar, prætereo.

SVMMARIVM.

1 *Architectus, qui insulam ædificare promisit, & non ædificat, interesse soluit.*
2 *Iudicis arbitrio statuitur tempus Architecto ad insulam ædificandam, si nullum est in promissione præstitutum.*
3 *Iudex quid obseruare debeat cùm tempus præstituere vult Architecto ad domum ædificandam.*

Casvs CCXXI.

ARCHITECTO QVOD TEMpus ad domum ædificandam præstituatur.

1 Ondvxit † artifex insulã ante diem certam ædificandam quam si non ædificasset, promisit soluere quanti locatoris interesset, respondit Labeo in l. insulam. §. in operis. ff. locat. eatenus obligationem contrahi, quatenus vir bonus de spacio temporis æstimasset. quia ad actum apparet esse, vt eo spacio absolueretur, sine quo fieri
2 non posset. vir itaq; bonus, hoc est, Iudex † suo arbitrio non præstitutum à iure tempus hoc statuet. atque ita hunc casum Iudici arbitrarium esse scriptum reliquit Afflictus in capit. 1. num. 21. verſic. item breuitas temporis. ex quibus caus. feud. amitta. sua ergo
3 diligentia † Iudex adhibitis architectis artium q; peritis, à quibus instrui verè possit, tempus pro modo ædificij statuet.

SVMMARIVM.

1 *Tutores si in loco haberi non possunt idonei, è loco vicino vocandi sunt.*
2 *Vicini loci incolæ ad minus accersendi sunt cùm illius loci incolæ, quibus prius est demandatum, idonei non sunt.*
3 *Tributum, quod Principi præstari solet, vel illius Prouincia, vel vicinæ Quæstori persoluendum esse.*
4 *Pauperes si in loco non extant, vt illis persoluatur legatũ factũ à testatore, è loco vicino vocandi sunt.*
5 *Vicinum homicidium perpetrasse præsumitur in dubio.*
6 *Vicinum damnum dedisse viatori præsumitur.*
7 *Statutum Papiæ 66. in criminalibus, sub Rubr. De pœna communium terrarum territorij, declaratur.*
8 *Vicinum præsumi scire facta vicini.*
9 *Episcopus vbi in remotis agit, eius loco Vicarius ordines confert.*
10 *Iudices è loco vicino vocandi sunt, cùm in loco non extant.*
11 *Doctores è loco vicino accersendi sunt cùm in loco Collegij perfectus deest numerus ad Doctoris creationem.*
12 *Doctores loci vicini consulendi sunt, cùm nullus in loco extat.*
13 *Vicinus locus quis.*
14 *Vicinus ratione domus quis.*
15 *Vicinum dici quantum vox exaudiri potest.*
16 *Iudicis arbitrio relinqui, an è loco vicino vox exaudiri possit.*
17 *Domus duæ vicinæ quæ.*
18 *Domus pars posterior non consideratur, vt alteri vicina dicatur.*
19 *Vicinus quis dicatur, vt teneatur emendare damnum ex dispositione legis, vel statuti.*
20 *Iudex quid obseruare debeat, vt cognoscat an vicinus oppressum acclamantem exaudire potuerit.*
21 *Vicini qui dicantur respectu personæ.*
22 *Vicini testes qui.*
23 *Statutum, quod damnũ emendetur à vicinis, non comprehendit pupillos & cæteros inhabiles.*
24 *Statutum Papiæ 66. in criminalibus, sub Rubr. De pœna communium terrarum territorij declaratur.*
25 *Vicini ratione ciuitatis vel oppidi, qui dicantur.*
26 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur vicina oppida, vel ciuitates.*
27 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur vicina, vel remota domicilia.*
28 *Vicini ratione prædiorum rusticorum qui.*

Casvs CCXXII.

VICINI QVI DICANTVR RAtione, domus, certi actus, personæ & locorum: & de huius disceptationis effectu plenè & diligenter explanatum.

Summa est vtilitas scire, quis locus vicinus, & per consequens quis remotus dicatur. nam si in ciuitate, ex qua pupillus oriundus est, desint qui idonei † adminiſtrandæ tutelæ vel curæ videantur, ex vicina ciuitate accersendi sunt.
2 l. Diuus. ff. de tuto. & curat. ita si munus certæ † regionis incolis iniunctum est, neque idonei reperiantur, ex proximis locis euocari debent. l. cùm nauarchorum. C. de nauicul. libro vndecimo. ita † tribu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum quod Principi penditur Quæstori eius prouinciæ, aut proximæ præstandum est. l. 1. C. de cano. larg.
4 tit. lib. 10. ita, quod † pauperibus relictum est, si illius loci egeni non extant, vicinis erogandum est. Docto. in l. si quis ad declinandam. C. de Epis. & Cler. Ita etiam dicimus, quòd vbi † ignoratur auctor facinoris,
5 contra vicinum præsumitur. l. dominus horreorum. ff. locati. vbi Bart. idem in l. si ita. §. vlt. ff. de fund. instru. Soc. Sen. conf. 54. col. pen. lib. 3. Grammat. consil. 22. num. 4. Mars. in praxi crimi. §. diligenter. num. 97. Blancus l. vlt. num. 413. de quæs. Follerius praxi crim. parte 2. num. 18. & Tiraq. De pœnis legum. causa. 23. num. 10. quo loci alia scribit. & nume. 11. subijcit, hac ratione in multis Italiæ locis legibus municipalibus
6 sancitum esse, † damnum viatoribus datum, esse à vicinis farciendum, vtpotè quòd illi ipsi fuerint, qui dederint, vel sua culpa datum sit. quod sanè statutum
7 extat Papiæ † in crimina. 66. sub Rub. De pœna communium terrarũ territorij. & si non vratur hoc verbo vicinis, prouidet tamen vt damnum emendetur cùm in illo territorio datum est, relata ratione. Illud
8 etiam accedit præsumi † vicinos scire, quæ in vicinia aguntur. ca. quosdam. cap. quanto. vbi Docto. de præsump. omnes in l. 1. ff. si certum peta. Tiraq. d. causa 23. nu. 2. qui & alia affert. quod facit & Corasius tract. De Iure Ciuili in artem redigendo, parte vltima. cap.
9 26. His accedit, quòd vbi † Episcopus in remotis, non autem in vicinis agit, illius loco eius Vicarius ordinare potest. cap. cùm nullus. de tempo. ord. in 6. Huc pertinet quod legitur in cap. 1. & capit. 2. 6. q. 4. si pro-
10 uincia † Iudices inter se dissentiant, è vicina prouincia euocandi alij sunt. Accedit, quòd vbi vnius
11 Collegij Doctores tot non extant, qui † Doctorem creare possint, alij è ciuitate & loco vicino conuocari possunt, ita Docto. tradunt in c. prepositi. de prob.
12 quo loci & illud scribũt, vbi non extant in loco † Doctores, qui super nata controuersia de iure interrogari possunt, esse adeundos vel vocandos vicinos. id, quod tradit & Decius in l. iuris ignorantia. secunda lect. num. 23. C. de iuris & facti ignor.

13 Dubitari nunc contingit, quis locus hic † vicinus dicatur, & quis remotus. qua in re dicendum in primis est, esse spectandam locorum consuetudinem, vbi illa reperiatur: ita tradit Bartol. in l. si tertius. in prin. num. 2. ff. de aqua pluu. arcend. Butr. in capit. super specula. de priuileg. & Felynus in capitu. quosdam. numero 1. de præsumpt. Alexand. conf. 22. numero 7. libr. 4. vbi autem consuetudo deficit, plures casus sunt distinguendi.

14 Primus est, cùm agitur de † vicinis ratione domus & habitationis, tunc vicinus dicitur, qui à vicino exaudiri potest. l. 1. §. eodem autem tecto. & §. seq. ff. ad Sylla. Signorol. conf. 32. Qui dicantur. nume. 1. latè Tiraq. De retractu consang. §. 1. gloss. 9. nume. 21. post multos, præsertim post Bartol. in l. si tertius. in prin. num. 2. ff. de aqua pluuia. arcen. qui subijcit, esse
15 intelligendum quantum † communis vox exaudiri potest. nec enim ratio habenda est vocis stentoreæ, vel multùm tenuis. eritq; temporis pariter magna ratio habenda, nempe an flarent venti, vel nõ, & qua
16 ex parte. quæ sanè omnia in † Iudicis arbitrio, vtpote in facto consistentia, posita esse censeo. Nos quotidie dicere solemus, vicinos eos, qui in vna eademq; ciuitatis via habitant. quod intelligitur secundum vulgi opinionem. ita respondit Signorol. conf. 32. Qui dicantur, in fine. qui inquit, hoc esse vtile admodum ad interpretationem statuti Mediolani, quo cautum est, quòd vicini litigantes possint compelli ad compromittendum. ego etiam hoc procedere intelligo, modò via non sit longa admodùm & vnus in vno, alter in altero capite ipsius viæ habitaret: tunc vicini dici non possunt, quis enim dicere posset duos esse vicinos hic Patauij, si vnus in capite viæ suburbij sanctæ Crucis, & alter in altero habitaret? de quantitate tamen distantiæ Iudici ego multùm tribuo. Non etiam
17 habenda erit ratio † vicinitatis domuum, si vna in vna via ianuam habet, altera in altera, etiam si ratione parietum non modò sint vicinæ, sed etiam contiguæ. ita Bar. in l. 3. §. furdus. ff. de aqua plu. arcen. non
18 enim cõsiderari solet pars † posterior domus. quamobrem scribunt Bald. Imola, & Roman. in d. l. si tertius. in princ. statuto disponente, quòd offendens aliquem iuxta domum, talis puniatur. &c. non esse locum, quando aliquis fuit offensus iuxta domum, sed à parte posteriori domus.

19 Secundus casus est, cùm fit mentio de † vicinia ratione certi actus, vtputà in casu illius statuti, quòd damnum datum à vicinis emendetur: tunc vicini etiam illi omnes dicuntur, qui acclamantis vocem ex eo loco commissi delicti exaudire possunt. ita Bartolus in d. l. si tertius. in principio. num. 2. qui ob id
20 † consuluit Iudici, vt hominem acclamantem in loco patrati facinoris esse iubeat, & is sit in locis, qui vicini creduntur, vt audiant vocem illius, atq; ita iudicet illos esse vicinos vel non, cùm enim ea ratione conditum sit statutum, vt exaudientes opem ferre possint oppressis, illi omnes dicũtur vicini, qui oppressi vocem exaudire potuerunt: atq; ita nulla erit differentia, siue proximi siue remoti vicini sint. ita Alb. & Ias. in l. non solùm. in principio ff. de oper. noui nun. Tiraq. de retractu consang. §. 1. gl. 9. nu. 21. 26. & cùm ratio sit ob exauditionem, distantia atq; ita etiam vicinitas consideratur non ratione itineris, sed in aere: ita Alex. conf. 22. num. 5. lib. 4.

21 Tertius casus est, cùm fit mentio † vicinorum, respectu personę, vtputà, cauetur constitutione Pontificia quòd quis sit vsurarius, probetur testimonio vicinorum. hoc in casu inquit etiam Bar. in d. l. si tertius. in prin. num. 2. vicinum dici, qui potest ab illius hostio clamans audiri. argumento. l. mille passus. de verb. signif. Ego verò opinor cõstitutionem hanc voluisse intelligere de omnibus illis vicinis, qui verisimiliter notam habent conditionem personæ vsurarij. quemadmodum & eo in casu, quem subijcit Bar. si est statuto (vt Tuderti) cautum, quòd is ciuis effectus intelligatur, qui probauit per † vicinos proxi-
22 miores se per decennium ciuitatem habitasse. nam & si secundum Bartolũ intelligantur vicini magis proximi, attamen verius & rectius dicendum est intelligi de his, qui verisimiliter rei veritatem scire possunt. ita Baldus in l. si vicinis. in fine. C. de nupt. & Fely. in cap. quosdam. num. 1. de præsump. imò intelligi debet statutum loqui de vicinis idoneis ad ferendum testimonium. ita Bart. in d. l. si tertius. in fine prin. & Ias. in d. l. non solùm. in prin. nu. 1. de oper. no. nunt. quare pueri & similes non comprehendũtur, quem-
23 admodũ nec cõtinẽtur in illo statuto † quòd damnũ à vicinis emendetur. nam hoc statutũ non cõprehendit pupillos, mulieres & similes inhabiles ad auxil. ũ oppressis ferendum. ita relati interpretes. quib. accedit Ang. in l. si quis in graui. §. ignoscitur. ff. ad S. C. Sylla. Cur. Iun. conf. 156. nu. 10. sic qui eo tempore aberant cùm delictũ fuit perpetratũ: ita Dec. conf. 64. col.
24 4. in prin. atq; ita declarari potest † statutũ illud Papæ 52. in criminalibus, de pœna communium terrarum.

25 Quartus est casus, cùm agitur de † vicinis ratione locorum, vt ciuitatum, vicorum, & castrorum. quo in casu sunt opiniones: nam glossa in l. 4. §. si tam vicinum. ff. de damn. infecto, sensit duas ciuitates vicinas esse cùm solùm per centum miliaria inter se distant,

se distant. quæ opinio iure non probatur. Altera fuit opinio glossæ in cap. præsenti, ex textu illo de præb. in 6. vicinia loca dici, quæ per duas diætas inter se distant. quæ sanè opinio illo tantùm casu, non in omnibus absolutè locum habet.

26 Tertia itaque & receptissima opinio est, † arbitrio Iudicis relinqui, quis locus vicinus, & quis remotus dicatur, ita glos. in c. felicis. §. præsenti. de pœnis. in 6. glos. in ca. cùm nullus. in verbo remoti. de tempo. ord. in 6. in Clem. causam. in verbo, remotis, de elect. vbi Card. & Imola Archidiaco. in ca. quicunque. 16. q. 3. Bar. in d. l. 4. §. tam vicinum. & ibi Alex. in in fine. ff. de damn. infecto. Bald. in l. si vicinis. in fin. C. de nupt. Alex. conf. 57. num. 6. lib. 3. & conf. 22. nu. 5. lib. 4. Fel. in c. quosdam. nu. 1. & nu. 3. de præsump. Tiraquell. in repet. l. si vnquam. in verbo omnia vel partem. nu. 31. C. de reuoca. dona. Mantua. in capit. nonnulli. in fine post Cardinalem ibi de rescript. sua ergo prudentia Iudex secundum suppositam materiam iudicabit loca esse vel remota, vel vicina. His accedit quod scriptum reliquit Afflictus in cap. 1. nu. 21. vers. sic etiam habet arbitrium, ex quib. caus. feud. amitt. post Baldum in l. acceptam. q. 12. C. de vsuris. esse in
27 † Iudicis arbitrio, quòd creditoris domicilium mutatum à primo multùm distare dicatur, vt debitor qui tenebatur soluere in illo domicilio, non teneatur nunc ire ad nouum.

28 Quintus est casus, cùm agitur de † vicinis ratione prædiorum rusticorum, vt in l. 4. §. 1. ff. fini. regun. ij dicuntur vicini, quorum prædia sunt confinia. d. l. 4. §. finali. sunt autem confinia, cùm arbor vnius radices in prædio alterius agere potest. l. adeò. §. in flumine. & §. vlt. ff. de acq. rerum dom: sensit Signor. d. conf. 32. & hæc ex sermonis proprietate confinia, non vicina dicuntur. d. l. 4. §. vltimo.

SVMMARIVM.

1 *Causæ modum formam illi præstare.*
2 *Legatum minui causa diminuta, ob quam fit.*
3 *Salarium seruitoris minui diminuta a patronorum parte.*
4 *Salarium quando minuatur Præfectorum duorum Castrorum vno dimisso.*
5 *Præbenda vna quomodo inter duos ad eandem dignitatẽ assumptos diuidatur.*
6 *Salarium quod debetur Iudici causarum ciuilium & criminalium diuidi debet cum illo, qui deinde causis ciuilibus præpositus fuit.*
7 *Salarium pro modo aucti laboris augendum esse.*
8 *Officia duo qui in Ecclesia gerit, duo etiam salaria consequi debet.*
9 *Salarium institori debet duplicari, duplicatis negotijs.*
10 *Fornarius qui pro certa summa promisit coquere panem pro familia, ea aucta, non augetur salarium.*
11 *Salarium quomodo minui debeat pro modo diminuti laboris.*
12 *Iudicis arbitrio relinqui, quomodo pro diminuto labore minuatur etiam salarium.*

Casvs CCXXIII.

QVOMODO AVGERI, VEL MInui debeat salarium pro modo aucti, vel diminuti laboris.

1 QVÆ ob † causam fiunt, à modo ipsius causæ formam & determinationẽ recipiunt. rectè etenim respondit acutissimi ingenij vir Papinianus in l. Seio. in principio. ff. de annuis lega. † legatum
2 factum amico, si pro negotijs trium filiorum testatoris interuenerit, minui, si duo ex illis decesserint. quoniam (inquit ille) tàm labor, quàm pecuniæ diuisionem recipiunt. quo responso adductus eo loci
3 docuit Bart. esse minuendum † salarium seruitoris, qui tribus scholasticis seruire promisit, & deinde eorum vnus recessit. & cum Bartolo sensit Cæpolla in tract. seruitutum vrbanorum prædiorum cap. 50. de furno. nu. 5. ita sensit & Cagnolus in l. diem functo. num. 159. & ibi Bologn. num. 47. ff. de off. assesso. & si ipse Cagnolus declaret Bartoli doctrinam non procedere, quando quantitas salarij est taxata, quia non diminuitur, ex quo per eum non stat. sed cogita ex relatis. ita pariter docuit Baldus in l. binos. C. de ad-
4 uoc. diuers. iud. si duobus † castris vnus præsit Vicarius, cum annuo honorario centum coronatorum, & deinde Dominus duos Vicarios præponat: inquit Baldus illi primo esse minuendum salarium, & pro dimidia alteri assignandum. idem is inquit. cùm ad
5 vnam † præbendam duo auctoritate Apostolica assumuntur. Baldum secutus est Anton. Capicius Neapo. decis. 27. numero 10. qui refert in Consilio Neapolitano decisum fuisse, † salarium Capitanei, qui iurisdictioni ciuili & criminali præerat, esse diuidendum cum altero Capitaneo iurisdictioni ciuili deinde præposito. ita econtrà dicere solemus. pro † modo aucti
7 laboris, esse etiam augendum salarium. exempla adfert quàmplura Felynus in capitulo cùm olim. numero 1. de re iudic. duo prima sunt egregia. Pri-
8 mũ, cùm aliquis duo habet † officia in Ecclesia, vtriusq; salarium consequi debet. Alterum est ex respon-
9 so Roman. consil. 26. Viso facto. si institor † vnum habet salarium vnius negotij causa, si alteri præponatur duplicari debet. quod de eo qui duobus vnitis territorijs præpositus fuit, annotauit Castren. in l. 3. ff. de off. assess. & Cagnol. d. l. diem functo. num. 159. eodem titulo. sed cõtra vrgere videtur doctrina Cæpollæ d. capitulo 50. de furno. post Abba. in capitulo quanto. de censibus. quos secutus est Marsil. sing. 134.
10 Tu scis, in fine. si † fornarius promisit pro summa quatuor coronatorum coquere panem pro tota familia, ea aucta, non augetur salarium. verùm satisfieri potest ex distinctione, quam fecit Cæpolla d. capitulo 50. num. 21. Hac in re itaque contingit dubitare,
11 quomodo † minuendum est salarium pro modo diminuti laboris, vel econtrà? Bart. in d. l. Seio. in fine princip. de annuis lega. scriptum reliquit, esse in ar-
12 bitrio † Iudicis. illius sententiam probauit Capicius d. decis. 27. num. 10. & Rebuffus in tracta. de priuileg. Scholarium. priuile. 12. nu. 11. Iudex ergo rectè intuebitur quantitatem diminuti vel aucti laboris. euenit enim non semel, vt tantus insit labor duobus seruiendo, quàm quatuor: & tantùm vni officio, quàm duobus, & econtrà.

SVMMARIVM.

1 *Debitorum cautela, ne debitum soluant.*
2 *Euictionem imminere, excipi potest.*
3 *Euictionem imminere cùm allegatur, fideiussore dato tollitur.*
4 *Euictionem cùm allegatur immittere, authori denuntiandum esse.*
5 *Euictionẽ imminere cùm allegatur, alleganti iuramentum deferri an per fraudem hoc alleget.*
6 *Euictionem imminere cùm allegatur, replicandum erit, dolo & fraude excipientem vsum, vt ei lis moueretur.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, quib. coniecturis dolus & fraus allegantis euictionem imminere, probari possit.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudicem fauorabilem habere in arbitrarijs optimum esse.

CASVS CCXXIIII.

EVICTIO QVANDO DICATVR imminere, quomodo illa euitetur, & de dolo & fraude eam affectantis, declaratum.

DEBITORES † versuti & callidi cùm fidem fallere exoptant, ne scilicet tempore præstituto soluant creditoribus rei emptæ pretiũ, ea cautela vti solent, cùm solutionis tempus propè esse vident, curant amici, & interpositæ personæ nomine litem super re ab eis empta moueri, ita vt obijcere creditori possint, † euictionis periculum imminere: atque ita cogi non posse precium rei emptæ soluere. l. ex his prædijs. & l. si post perfectam. C. de euict. hanc cautelam eludunt creditores † multis modis, vno fideiussione præstita, vt scribunt omnes in l. à Diuo Pio. §. si post. ibi Iaf. num. 2. de re iudicata. Socin. Sen. cons. 208. col. pen. vers. secunda defensio. lib. 2. Neuiz. cons. 37. nu. 15. 16. quanquam parùm prosit fideiussio cùm euidenter euictionis periculũ imminet, vt apud Iasonem loco præcitato verùm perpetua non est huiusmodi defensio, quandoquidem non omnes fideiussionem aliamq; cautionem præstare possunt.

4 Altero itaq; modo cautela hæc euitatur, † vt denuntiatus venditor suo autori pariter litem sibi motam denuntiet, qui vbi soluendo est, euictionis periculũ imminere non dicitur: ita fuit decisum in Consilio Neapolitano referente Affl. to decis. 171. idem ego dicerem, quando ipsemet venditor immediatus soluendo esset, cuius sententiæ fuit & Gaspar Caballinus in bene eruditis Commentarijs de euictionib. §. 5. nume. 49. verùm & huic defensioni locus semper non est, hominum inopia.

5 Tertius est modus, vt creditor † iusiurandũ debitori deferat, vt iuret, an non per fraudem & malitiam curauerit ei litem moueri: ita Curt. Sen. in l. vnica. in fine. C. de prohib. sequestr. pecu. & Soci. Sen. d. consi. 108. col. pen. vers. secunda defensio. lib. 2. verùm, vt illi aiunt, parùm prodesse poterit consilium hoc, quoniam is debitor ita pronus erit ad deierandum, quemadmodum & iniquè litem ei moueri curauit. idem docuit Baldus in d. l. si post perfectam, qui dixit hodie iuramenta hæc parui pendi. ita etiam Catelinus Cotta in suis memorab. in verbo iuramentum probat. si tamen iuramentum hoc esset deferendum, ego suaderem potius deferendum esse illi actori, vt iuret, an ab illo debitore requisitus litem mouerit. nam is facilius rei veritatem iurabit, cùm tanti sua non interfit.

Quartus tamen est defensionis modus, vt credi-
6 tor alleger debitorem † suum per dolum & fraudem curasse ei litem moueri, ne preciũ numeraret. quam sanè fraudem & dolum coniecturis probare poterit,
7 & omnia deinde † Iudicis arbitrio erunt, qui ex qualitate personarum & actus iudicare poterit, an dolo & fraude lis mota fuerit. ita Curt. Sen. in d. l. vnica. in fine. C. de sequestr. poss. & fruct. qui ait, bonum esse
8 in hoc † Iudicem habere fauorabilem: quemadmodum & in cæteris omnibus dubijs & arbitrarijs casibus: vt docuit Abbas in c. 1. num. 15. de constitu. Et illam Curtij sententiam, quæ fuit Angeli & Imolæ, vt ipse refert, recepta fuit à Capolla cautela. 14. Multi in fine, à Cassad. tit. de dolo & contumacia. decisione 7. Illud autem est annotandum, quod scribit Imola in l. 1. §. stipulationum. ff. de præter. stipula. Iud. cum nostrum facilè posse ex coniecturis declarare collusionem hanc actoris & emptoris, vtputà si emptor aliquando dixit, quòd haberet rem sine precio, vel quid simile. arg. l. Fulcinius. §. quid sit latitare. ff. ex quib. cau. in posses. catur. Et collusionem coniecturis probari asserunt Bald. in l. 1. C. si omissa sit caus. test. Castre. in consil. 179. in fine. libro 1. Ioan. de Anania. in capitul. audiuimus. colum. 1. de colluss. deteg. & Bellamera. conclus. 614. & probat. l. qui autem. §. simpliciter. ff. si quis om. cau. testa.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptionem ob malam fidem non currere.*
2 *Malafides quomodo detegatur.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quibus coniecturis malafides probetur.*
4 *Malafide possidet, qui titulo caret.*
5 *Malafide possidet, qui spreta denuntiatione ne emeret, emit.*
6 *Malafide possidet, qui non seruatis solemnitatibus emit.*
7 *Malamfidem præsumi ex titulo improbato.*
8 *Malafides probatur, cùm probatur possessorem sciuisse rem esse alterius.*
9 *Malafides probatur, probata fama vicinię, rem illam alterius esse.*
10 *Malafides in eo præsumitur, qui post possessionem adeptam titulum habere procurauit.*
11 *Malafides testibus extraiudicialibus probatur.*
12 *Malafides præsumitur, cùm emptor non curauit videre mandatum Procuratoris vendentis.*
13 *Malafides præsumitur, qui dicit se ex priuilegio præscripto possidere.*
14 *Malafides causatur etiam ex relatione tertij.*
15 *Malafides præsumitur in eo, qui inter alienam possessionem prætendit.*
16 *Malafides præsumitur in emente à statim consumpturo.*
17 *Malafides præsumitur in eo, qui de iure suo dubitauit, & ob id remedium aliquod quæsiuit.*
18 *Malamfidem in eo præsumi, qui adhibitis cautelis insolitis contraxit.*

CASVS CCXXV.

QVIBVS CASIBVS MALAFIdes præsumatur, longa serie enarratum.

CVM de vsucapionibus & præscriptionibus agimus, quærere diligenter solemus, an is præscribens, vel vsucapiens in bona vel malafide versetur. nam † malafides in causa hodie est, ne præscriptioni, vel vsucapioni locus sit. cap. vltim de præscript. in 6. qua de re suis in locis fusissimè interpretes scribunt. Dubitari itaque quotidie contingit, quomodo † malafides detegatur. & coniecturis detegi affirmarunt Bart. in l. Celsus. numero 18. de vsucapio. Baldus in l. penult. C. de euict. Alex. consil. 187. num. 8. lib 2. & consil. 54. nume. 9. libr. 6. Aiba consil. 28. num. 3. quæ sanè coniecturæ & indiciа à † Iudicis arbitrio pendere clarè censuit Claud. Seyssellius in repet. d. l. Celsus. numero 39. quem ibi secutus est Baldus numero 128. Ego obseruaui malam fidem multis modis detegi: aliquos recensebo, cæteros

cæteros diligens ipse Lector perquiret: nec enim is ego sum, qui præstare omnia possim.

4 Primò itaq; † mala fides detegitur, cùm is possessor sine titulo possidet, ex l. vlt. C. vnde vi. ita Bart. in d. l. Celsus. nu. 17. & ibi latissimè Balbus num. 105. de vsucap. qua de re plura scripsimus in tracta. de recup. possess. remedio 13. num. 33.

5 Secundò, quando iam ipsi † possessori fuit denuntiatum, ne rem illã emeret, quoniam vendentis non est. l. si fundum. C. de rei vend. ita Bart. in d. l. Celsus. num. 18. & ibi Baldus num. 110. qui nu. 111. subijcit, intelligi, cùm denuntiatio facta est ante emptionem, non autem post. idem etiam respondit Crauet. cons. 6. nu. 76. & cons. 261. in fine. & sufficit si denuntiatio hæc fiat ab eo, qui rei custodiam habet. Afflictus decis. 369. nu. 10. vel etiam à Procuratore cùm mandatũ ostendit. Bald. d. l. si fundum. latissimè Tiraq. de retractu consang. §. 36. glo. 2. nu. 5. qui alios plures aliter sentientes refert. & eo loci plura alia hac de re attulit. Hæc tamen denuntiatio parum prodest, cùm is venditor iam diu possedisset. ita post Felynum scribit Afflictus decis. 178. num. 11.

6 Tertiò † malafides detegitur, quando is emptor non seruatis iuris solennitatibus contraxit. l. quemadmodum. C. de agricol. cens. lib. 11. & ibi Bartolus,
7 qui clarè dixit ex titulo improbato † malamfidem præsumi. idem affirmauit Cæpolla tract. seruitutum vrba. prædio. cap. 20. num. 2. Felynus in c. si diligenti. nu. 5. & ibi latè Paris. nu. 26. qui aliquibus modis declarat. de præscrip. quibus addo Baldum consil. 347. Quæro quidam nobiles propè med. lib. 1. Calc. cons. 25. nu. 13. Iaf. in §. item si quis in fraudem. nu. 46. insti. de act. qui dixit, hanc præsumptionem esse iuris & de iure. & ob id non admittere probationem contrariã. idem respondit Soc. Iun. cons. 69. nu. 45. lib. 1. Boer. q. 1. nu. 54. & Neuiz. cons. 85. num. 14.

8 Quartò detegitur † malafides probando possessorem hunc coram aliquibus dixisse, se scire rem illam alterius esse. ita Bart. in d. l. Celsus. num. 18. & ibi Balbus num. 118. de vsucapio. Angel. in l. eum qui. §. publiciana. ff. de publ. in rem actio. Cæpolla d. capit. 20. num. 2. Alexand. cons. 187. numero 8. lib. 2. Felynus d. capitulo, si diligenti. nu. 5. de præscrip. Nec refert, an confessio hæc parte absente, vel præsente facta fit: ita docuit, & rectè Balbus in d. l. Celsus. nume. 120. vt apud eum.

9 Quintò, si † fama erat in vicinia, rem illam alterius quàm venditoris esse: tunc in malafide creditur, qui eam emit. ita Bart. in d. l. Celsus. nu. 18. & ibi latissimè Balbus. num. 122. Cæpolla d. c. 20. nu. 2. Soc. Sen. cons. 22. in fine lib. 1. Afflictus decis. 369. num. 9. & Soc. Iun. cons. 69. num. 52. lib. 1.

10 Sextò ex eo quis † malæfidei possessor præsumitur, quòd posteaquam possidere cœpit, procurauit titulum habere: ita Baldus in l. quoties. C. de rei vend. Cæpolla d. cap. 20. num. 2. Fel. d. c. si diligenti. de præscript. Alex. cons. 192. nu. 5. lib. 2. & Balbus in d. l. Celsus. num. 123. in fine. de vsucap.

11 Septimò, † ex testimonio testium etiam extra iudicium, malafides detegitur. Baldus in capitulo 1. §. si duo. de pace tenen. Felynus in d. capitul. si diligenti. num. 5. de præscript. imò vnius testimonio malamfidem probari Alex. respondit cons. 54. num. 9. lib. 6. & Alba cons. 28. num. 3.

12 Octauò, † malafides ex eo præsumitur & detegitur, cùm is possessor acquirendo non curauit videre mandatum Procuratoris nomine sui domini vendentis: nam si postea reperitur mandatũ minus validum vel nullum, in malafide is præsumitur. ita Bart. docuit in l. qui fundum. §. vlt. & in l. vlt. ff. de vsucap. pro empto. Felynus in d. c. si diligenti. num. 5. & Balbus in d. l. Celsus. num. 123. & in tractat. præscript. in 2. particula tertiæ partis principalis. q. 18. præsertim, si collusio aliqua potest inter hunc acquirentẽ & procuratorem probari. Abbas d. c. si diligenti. num. 25. in fine. de præscript. quod verum esse intelligunt, nisi is emptor fide dignis personis credidisset hunc Procuratorem mandatum idoneum habere. quod respondit & Ruinus cons. 68. num. 23. lib. 1.

13 Nonò, † malafides in eo conijcitur, qui se ex priuilegio possidere, & illud priuilegium præscripsisse contendit ita Baldus in l. solennibus. C. de rei vendi. Felynus d. cap. si diligenti. nu. 5. & Balbus in d. l. Celsus. num. 123.

14 Decimò, ex sola relatione tertij in † malafide possessor redditur: ita gl. notab. in l. si cùm dictum. §. si cùm poterit. de euictio. Fely. in d. ca. si diligenti. nu. 5. vers. adde etiam.

15 Vndecimò, in † malafide is creditur, qui in re aliena possessionem prætendit, cùm rem alienam esse scit, vel scire debet, vel lege communi, vel municipali. ita tradit Balbus in d. l. Celsus. num. 127. de vsucap. post Baldum, quem citat in l. post sententiam. col. penul. C. de senten. & interlo. omn. iud.

16 Duodecimò, † in malafide is creditur, qui à consumpturo statim emit, vt in eo qui emit à prodigo vel à luxurioso: ita Bart. in l. si quis cùm sciret. de vsuca. pro empt. latè Abbas in d. cap. si diligenti. num. 26. & ibi Paris. nu. 30. 31. qui & de eo, qui ab aleatore emit, loquuntur.

17 Decimotertiò, † in malafide is creditur, qui dubitauit de iure suo, & ob id quæsiuit remedium aliquod: ita respondit So. Iun. cons. 69. num. 53. libr. 1. quod ego intelligo cùm vehemens esset hæc dubitatio, quæ ad malamfidem inclinaret: ita Paris. consil. 50. num. 10. lib. 1. aliàs enim dubitans potius in bona quàm in malafide creditur. glo. in d. ca. si diligenti. & in cap. vlt. de præscrip. latè Balbus tract. præscript. secunda particula tertiæ partis principalis. q. 2. qui tamen sensit, dubitationem impedire initium præscribendi, cœptam tamen non. & hanc esse communem Doctorum resolutionem scribit Didacus in cap. possessor. part. 2. §. 7. num. 3. de reg. iuris in 6.

18 Decimoquartò ac vltimò † malafides in eo præsumitur, qui contraxit insolitis cautelis adhibitis: nam is in dolo præsumitur. ita glossa in l. si quis sub conditione. ff. de cond. inst. latissimè Iason in l. testamentum. num. 3. 4. C. de testa. Cæpolla tractat. de simula. contract. præsumpt. 9. Iason cons. 170. nume. 1. lib. 2. Decius consil. 399. num. 8. & cons. 448. num. 23. Soc. Iun. cons. 77. nu. 47. lib. 1. Curt. Iun. cons. 137. nu. 9. Crauet. cons. 28. num. 5. & cons. 56. num. 9. Cæteros sciens prætereo. Ex his habet Iudex noster quomodo suum arbitrium moderare possit.

SVMMARIVM.

1 *Corpore vitiati in Ecclesia seruire non debent.*
2 *Corporis deformitas animi deformitatem ostendit.*
3 *Leuitici locus cap. 21.*
4 *Cæcos, claudos & his similes in Ecclesia seruire non posse.*
5 *Deformis malus præsumitur.*
6 *Deformes hodie à sacerdotijs non arceri, sed illis præponi.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ deformitas impediat promoueri ad sacros ordines.*
8 *Vitium modicum in corpore quod sit, ne deformis arceatur à seruitio Ecclesiæ.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

CASVS CCXXVI.

DEFORMITAS QVAE IMPEDIAT promoueri ad sacros ordines. quid lege antiqua sancitum, quid hodie malo vsu obseruetur, explanatum.

RECTE profectò & magna ratione, non modò à lege antiqua & beatissimis Saluatoris nostri Apostolis, sed & ab illorum successoribus constitutum est: ne in Ecclesia Domini seruiant † corpore vitiati & deformati. Cuius sanè constitutionis rationes sunt, vel quòd diuinis ministerijs tractandis impotentes aliquando sint, vel quòd malus † corporis habitus, malam animi mentem præ se ferat. legitur † Leuitici capit. 21. Dominum ad Mosen dixisse, Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offerat panes Deo suo, nec accedat ad ministerium eius, † si cœcus fuerit, si claudus, si vel paruo, vel grandi, vel torto naso, si fracto pede, si mancus si gibbus, si lippus, si albuginem habēs in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel hernio-
1 sus. quæ verba sanctè & doctè exponit Grego. in eius pastorali, quemadmodum relatum est in ca. hinc etenim. 49. distinct. Ratio illius antiquæ legis illa creditur, (vt dixi) quoniam corporis deformitas animi deformitatem declarat. ita Abbas in cap. quia diuersitatem, primo notab. de concess. præben. fieri etiam
5 non potest, vt qui omninò † deformis est, bonus sit. quod infinitis propè bonorum autorum auctoritatibus comprobauit Tiraquellus tract. de legib. connu. lege 2. nu. 47. 48. 49. à quo multa illius nomine suppresso subtraxit Petrus Placa. lib. 1. Epito. delicto. ca. 25. num. 4. quibus accedunt eruditus Iureconsl. Hier. Maggius lib. 4. miscella. cap. 4. & Corasius tract. de Sa-
6 cerdotijs, parte 3. c. 6. hodie tanta † deformitatis ratio non habetur: non enim claudi, non fracti pedes, non qui torto, vel grandi, vel paruo naso sunt, non gibbi, non lippi à sacerdotijs arcētur: imò quod summoperè detestandum est, solent hodie impij patres, quos habent inutiles filios Ecclesiæ offerre. contra quos acriter inuehitur Diuus Hierony. ad Fabiolam de veste sacerdotali. illa itaque sola deformitas hodie repellit à sacerdotijs homines, quæ sacra ministeria tractare impedit, vt si cæcus sit, si mancus, vel quid simile patiatur: nam modicum vitium & deformitas non repellit. capit. 2. de corpore vitia. quo loci glossa
7 declarans quod modicum vitiū dicatur, inquit † Iudicis arbitrio relinqui. quam opinionem ibi probarunt Butr. & Card. quos etiam secutus est Placa d. ca. 25. num. 4. necnon & Corasius d. tract. de sacerdotijs, parte 3. cap. 6. num. 5. His accedit Albertus Trotius in tract. de vero & perfecto Clerico. lib. 2. cap. 17. & Petrus de Baisio in tract. de electione. parte 2. c. 19. nu. 2.
8 prudens autem Iudex † modicum vitium iudicabit, vt si caret vno digito, ita tamen quòd administrare & celebrare non impediatur, vt in c. 1. de corpore vitia. vel si maculam habet in oculo. capitulo 2. illo titulo. vel si vngula pollicis caret, cùm tamen fortis ita est in pollice, vt frangere possit. cap. vlt. illo titulo. & his in locis scribunt Doctores.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio ab electione quãdo deuoluatur ad sedem Apostolicam.*
2 *Denuntiari commodè appellationem potuisse appellato quando dicatur.*
3 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando commodè potuisset denuntiari appellationem appellato.*
4 *Constitutiones nouæ Pedemontium, titulo, Delle introduttione delle appellationi. ibi, & intimata ò sia notificata, declaratur.*
5 *Statutum Papiæ primum in ciuilibus, vers. Quòd à sententia lata. declaratur.*
6 *Statutum Papiæ 10. in ciuilibus, sub Rubr. De citationibus fiendis. declaratur.*
7 *Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de iudicijs. §. vbi contingat. declaratur.*
8 *Statutum Brixiæ primum in ciuilibus, declaratur.*

CASVS CCXXVII.

APPELLATIO QVANDO AD SEdem Apostolicam deuoluatur, de tempore commodæ denuntiationis: Pedemontium, Papiæ, Mediolani, & Brixiæ municipales leges aliquot declaratæ.

CLEMENS Quintus Pontifex Max. statuit in Clem. causam. de electio. † appellationis causam ab electione interpositam, tunc deuolui ad sedem Apostolicam, cùm intra mensem aduersario denuntiata fuit: aut, si non intra mensem, saltē, paulò postquam primum commodè denuntiari potuit. ambigitur itaque quomodo † illud, commodè, intelligatur. gloss. in d. Clement. causam, in verbo, commodè. hoc Iudicis † arbitrio relinqui, testatur. id quod eo loci confirmauit Cardinal. quæst. 20. quem secutus est Marsilius in l. quæstionis. nu. 52. de quæstion. sentiunt itaque hoc tempus esse arbitrarium: nam interdum euenit, vt intra mensem denuntiari non possit. Finge, vt inquit Cardinalis, appellantem distare à curia, in qua appellatus, qui in regione Procuratorem non dimisit, cōmoratur per quadraginta dies, tunc non arctabitur appellans intra mensem denūtiare, sed tempus erit arbitrarium quàmprimum commodè poterit, mense tamen ipso computato. Ex quibus infertur declaratio ad no-
4 uas † constitutiones Pedemontium in titulo, Delle introduttione delle appellationi. ibi, & intimata ò sia notificata alla parte. dum enim præstituti sunt dies viginti ad appellationem coram primis Iudicibus introducendam, & mensis coram Senatu, facta etiam notificatione aduersario appellato, recipit interpretationem constitutio. si commodè fieri potuit, quoniam si appellatus in remotis regionibus ageret, Iudicis arbitrio habenda erit ratio ipsius temporis. Sic declaratur † statutum Papiæ primum in ciuilibus, in vers. quòd à sententia lata possit infra quatuor dies appellari. dum statuit quòd die sequenti
5 post interpositam appellationem esset denuntiandū appellato vel personaliter, vel ad domum. si is appellatus domum non haberet, & multùm abesset, ex hac iuris communis dispositione esse tempus Iudicis arbitrio statuendum & denuntiandum. & quanquam
6 ex † statuto in ciuilibus decimo, sub Rubr. de citationibus fiendis de ciuilibus, & statuto sequenti, data sit forma citationum, etiam eorum qui absunt, attamen si absentis nomine aliquis compareat, & absentiam alleget, terminus ad certiorandum datur, quod sanè tempus erit vnius diei pro singulis viginti milliaribus: & si ignoretur quo in loco absens sit, ar-
7 bitrio Iudicis relinquitur. ita ex nouis † constitutionibus Mediolani cautū est sub Rub. de Iudicijs. §. vbi contin-

contingat. ad cuius interpretationem alia suo loco suprà diximus. Sic dicendum est cæteris in locis in quibus data est forma citandi absentes, vt pùta ad
8 arengheriam, quemadmodum † etiam Brixiæ, ex eius statuto primo in Ciuilibus, intelligitur, nisi quis absentis nomine compareat, & absentiam alleget, petitur terminus ad certiorandum illum absentem, terminus assignatur, vt suprà: atque ita deinde non obseruatur terminus statuti.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum quomodò absenti transmittatur.*
2 *Iuramentum absenti cuius expensis transmittatur.*
3 *Interrogatoria absenti cuius expensis mittantur.*
4 *Iuramentum sibi deferri petens suis impensis ei mittitur.*
5 *Actus est explicandus impensis illius, qui explicari illum petit.*
6 *Custodiam sibi dari petens, eam alere debet.*
7 *Remitti se coram Rege, quem appellauit, petens, suis expensis remittitur.*
8 *Clericus petens se remitti coram ordinario suo, suis expensis remittendus est.*
9 *Carceratus remittendus sub custodia, soluit custodiæ impensam.*
10 *Iuramentum calumniæ expensis absentis transmitti.*
11 *Positiones expensis respondere debentis ei absenti mittuntur.*
12 *Personis egregijs cum iuramentum, vel positiones domi transmittuntur, eorum impensis transmitti.*
13 *Appellationis denuntiationem fieri impensis eam petentis.*
14 *Literæ appellationis dimissoriæ impensis eas petentis concedi,*
15 *Libelli copia cuius impensis reo transmittatur.*
16 *Papiæ quid obseruetur cum libellus reo transmittitur.*
17 *Custodiam esse alendam ab eo, qui pro sua defensione eam petit.*
18 *Rationes cùm reuidendæ sunt, impensis petentis eas reuideri esse reuidendas.*
19 *Pedemontana obseruatio cùm sereniss. Sabaudiæ Dux voluit rationes ciuitatum & oppidorum reuideri.*
20 *Balthasar Ranuyra serenissimi Ducis Sabaudiæ à secretis Consiliarius laudatur.*
21 *Iuramentum oblatum à præsente absenti offerentis impensa transmittendum esse.*
22 *Consultori cum causa transmittatur ex forma statuti, cuius impensa transmittatur.*
23 *Episcopus petens sibi remitti Clericum suæ ditionis, Episcopi impensis remitti debet.*
24 *Iuramentum cum ab vtroque transmitti petitur, vtriusque impensis transmittitur.*
25 *Consultori cum causam ex suo officio Iudex transmittit, commum litigantium impensa transmittit.*
26 *Persona egregia cum examinanda est commum impensa litigantium interrogator ad illius domum transmittitur.*
27 *Iudicis arbitrio relinqui, cuius impensis interrogator ad egregiam personam examinandam transmittēdus est.*

ABSENTI aliquando † iuramentum defertur, illiq; vt iuret iuramenti forma transmittitur. l. penultim. §. his de præsentibus. C. de reb. cred. & iureiur. & cùm iam dubitatum fuisset, cuius
2 † impensis illud iusiurandum trāsmitendum esset, statuit Iustinianus in d. §. his, esse sub arbitrio Iudicis, & ibi Bart. num. 4. annotauit Alexan. l. ad personas egregias. nu. 4. de iureiuran. Boer. q. 303. num. 5. propè medium. qua constitutione adductus
3 idem in † interrogatorijs, quæ absenti vt respodeat, transmittuntur, esse obseruandum scribit Petrus Vāderanus in Enchiridion iuris. lib. 2. cap. 10. in fin. Ego hac in re casus aliquot soleo considerare. quib. meaquidem sententia rectè in suum hoc arbitrium moderare poterit. Primus est, cum is qui abest, petit sibi,
4 vel aduersario † iuramentum deferri. & is seruus aduersarius petenti refert: tūc ipsius absentis expensis iusiurandum transmitti debet. Ratio est, quoniā expensis illius explicandus est † actus, qui explicari illū
5 petit. l. cùm sæpè. C. de eroga. mil. anno. qua est cautū
6 † custodiam alicui adhibitam esse illius impensis alēdam, cum sua causa adhibita sit. qua cōstitutione adducti. ita in casu nostro senserunt Baldus & Salycetus in d. §. his de præsentibus. quo loci Baldus illud diffinit, quòd cum quis Regem appellasset, petijsset;q
7 se ad illū † remitti, esset;q sub custodia remittendus,
8 illius petentis impensis remittendum fuisse. Sic in † Clerico petente se remitti coram suo Iudice, vt Clerici impēsis remitti debeat, affirmauit Baldus & post eum Cardin. Alexan. in capitul. primo. §. si Iudex, de pace tenen. in vsib. feud. idem Baldus & Saly. in l. eos. C. de appella. Boerius q. 303. nume. 1. 5. 12. qui in † carcerato sub custodia remittendo loquuntur, vt remittatur expensis ipsius petentis. atque ita decisum fuit in Capella Tholosana, vt refert Aufrerius in annotat, ad Capellam Tolosa. quæst. 100. & qu. 274. his accedit tex. in l. 2. §. defendi. ff. ex quibus causis in possess. ea-
10 tur. & ibi annotauit Bartolus. † iuramentum calūniæ expensis absentis, cuius causa transmittitur, esse
11 præstandum. ita etiam cùm † positionibus respondendum est. quòd verum etiam esse intelligo, quando is absens esset † persona egregia & in dignitate cōstitutura, quæ non posset cogi personaliter esse in Iudicio, sed esse iusiurandum domi transmittendum. iuxta l. ad personas egregias. ff. de iureiurando, adhuc illius impensis transmittendum est: ita decidit Capella Tolosa. d. quæstio. 100. reiecta opinione Specul. in titulo de iuramento calum. §. restat. & rectè, quoniam illius dignitas & nobilitas non debet alterī detrimento esse. ipsa tamen Capella Tolos. na quæstio. 274. visa est cum Speculatore sentire. Huc accedit quod docuit Cardin. in Clemen. causam. quæstio. 21.
13 de electio. † appellationis denuntiationem, quæ instante appellante fit appellato absenti, expensis appellantis fieri. illum secutus est Boerius d. quæst. 303. num. 6. qui num. 8. subijcit post Bald. in l. eos. §. 14 stolos. C. de appella. † apostolos, seu literas dimissorias appellationis esse concedendas expensis appellantis. ita copia libelli, quæ expensis actoris concedi-
15 tur eius aduersario. ita tradit Specul. in titulo de libelli obla. in verbo actoris. gloss. in d. Clement. causam. de electio. Bartolus tamen in leg. 1. ff. de edendo. dixit seruandam esse locorum consuetudinem, cùm
15 aliquibus in locis libelli † copia tradatur aduersario impensis actoris. & in alijs solùm dimittitur copia in actis, & aduersarius suis impensis edi sibi postulat. Bartolum secuti sunt Capella Tolosa. quæstion. 91. &
16 Boerius d. quæstion. 303. num. septimo. † Papiæ obseruatur illa praxis, vt actor suis expensis transmittat.

CASVS CCXXVIII.

IMPENSAM QVIS PERSOLVAT, cùm iuramentum, vel interrogatoria absenti transmittuntur: plura similia egregiè congesta atque declarata.

Universidad de Deusto
Biblioteca

reo libelli copiam,&hanc opinionem probauit prac. Papien.in forma libelli pro actione reali.in gloss.prima.num.11.vbi ergo consuetudo non extat expensis actoris copia libelli fit.simile scribit Boerius d.quæst. 303.numero primo.post Barto. in l.illicitas. §. ne po-
17 tentiores.numero octauo.ff.de off. præsid.† custodiã esse alendam impensis illius qui eam sibi concedi, ne à potentiori opprimatur, petit. ita etiam Iason.in l. Prætor ait.§.is etiam.numero vndecimo. ff.de eden. Petrasanc̃ta sing. 78. simile est quod tradit Craue.cõsilio 238.numero 15.verficul.quartò respondeo, cùm
18 Iudex & superior vult† rationes & administrationes locorum visitari & reuideri, eam visitationẽ esse faciendam impensis non ipsius loci & Vniuersitatis non perentis, sed impensis ipsius superioris, vel alterius personæ particularis petentis. id quod tamen
19 non fuit obseruatũ annis his elapsis in regione † Pedemontium,dum iura, rationes & administrationes Cherij, Carignani.& Bouisij reuiderentur, quoniam impensis ipsarum Vniuersitatum est factum pro qua obseruatione confert decisio Boerij dicta quæstione 303.numero nono. ibi, & idem in reformatoribus à Rege ad aliquam reformandam ciuitatem datis,quibus ab ipsa ciuitate expensæ ministrandæ sunt. nam & in ea regione Pedemontium reformationes factæ sunt in rebus publicis administrandis, præsertim in loco Cherij & Bouisij. cuius reformationis diligen-
20 tissimus reuisor fuit vir admodum Illustris † Balthasar à Ranoyra crucis Domino à secretis serenissimi Ducis Sabaudiæ consiliario , cuius ego egregias ac singularis animi dotes veneror atque exosculor: cùm me semper humaniter fouerit,& sub cuius felicissimis auspicijs cùm Papiæ vices Illustris Gymnasiarchæ sustineret Anno M.D.L VI. mense Maio lauream consecutus sum.

Secundus est casus,quando is qui præsens est, of-
21 fert absenti† iuramẽtum,& is acceptat atque ita vult iurare: tunc illa transmissio sit expensis præsentis & offerentis.cùm is sit,qui ad sui commodum & vtilitatem petit.nam probationum loco eo iuramento vti vult. Et si dicatur,is cui offertur ad sui vtilitatem iurabit,ergo ipse impensas facere debet: ex suprà relatis respõdetur,fieri etiam posse quòd non iurabit ,p se,sed potius contra: nec enim huius rei habenda est ratio, quoniam de illius fide hic offerens cõfisus est, & sufficit quod petierit,quoniam is verè est, qui causam delationis iuramenti præbet. quemadmodum in simili,citando d.§.his de præsentibus, docuit Bartol.in l. si postulauerit.in principio. numero secundo.ff.de adulter.dum inquit,quòd si vnus litigantiũ
22 petat causam cõmitti† consultori, esse faciendã cõmissionẽ expensis illius petentis, cùm is cõmissioni causam præbeat.idem docuit Bald.in l.3. C.de adult. Cardinal.Zaba.in Clem. 1. de ætate & qualit. & Scala Patauinus libro tertio.de consilio sapientis , capitulo vndecimo.quamquàm scribit Iason in l. Prætor ait.§.is etiam.numero decimo. ff. de edend.communibus impensis esse super causam hanc consultori committendam. cuius sententia ex consuetudine forrè obtinere poterit. sic quando Clericus à Iudice
23 laico captus, ab † Episcopo sibi remitti petitur,vt suã iurisdictionem tueatur,expensis Episcopi remittendus est,quamquàm aliàs remittatur expensis ipsius capti,vt suprà attigimus. ita Boerius d. q.303.numero 12.

Tertius est casus, cùm ambo,actor scilicèt, & reus
24 contentantur, quòd† iuramentum alteri eorũ cui de iure,vel cui magis Iudici placet , deferatur: vel qñ ex officio Iudex defert , id quod vix in litis decisiuo euenire potest: tunc cõmuni impensa transmittitur: ita in simili determinat Bart.in d.l.si postulauerit.in prin.num.2.de adulte. cùm Iudex ex suo officio cau-
25 sam† consultori mittit, impensis communibus haberi debet responsum , cum ambo in causa commissionis sint,ex quo vterque eorum ad sui commodum litem finiri desiderat. idem docuit Ias. in d.l.ad personas egregias nu.3.de iureiur. Boerius d. q.303. nu-
26 5. ita etiam cum examinanda est † persona egregia, tunc interrogator communibus impensis actoris, & rei transmittendus est ad illum. ita Specula.in titulo de iura.calum.§. restat.versi.antepen. Alexand. & Iason in d.l. ad personas.vterque numero 4. Boer. d. q.303.nume. 5. & Bertachinus in reper. in verbo Impensæ.qui testatur,se ita apud Cesennam iudicasse. idem docuit Iason in l. Prætor ait. §. is etiam.numero
27 9.ff.de eden. ego tamen in hoc multùm † Iudicis arbitrio tribuo.id quod sensit,& Iason in d.l.ad personas egregias.num.4.cætera prætermitto.

SVMMARIVM.

1 *Euectiones facere non licere inferioribus à Præfecto Prætorio.*
2 *Iudicis arbitrio euectiones concedi pro publicis functionibus.*
3 *Imperatores olim habuisse equos per loca dispositos.*
4 *Tractatoria quæ.*
5 *Euectiones, postas hodie appellari.*
6 *Postas seu euectiones tenere,qui hodie possint.*

CASVS CCXXIX.

DE EVECTIONIBVS, QVAS vulgò appellant Postas, & qui illis vti possunt,paucis declaratum.

CONSTITVIT Leo Imperator vt scriptum est in l.Iudicibus. C.de cursu publico.lib.12. non licere inferioribus à
1 Præfecto Prætorio† euectiones facere, nec alijs concedere, nisi prosecutori publicarum functionum , cui ambu-
2 landi facultas pro † Iudicis arbitrio conceditur: vt in ea constitutione legitur. obseruatum olim ab Imperatoribus fuit,vt publico sumptu equi per loca dispo-
3 siti alerentur. his vtebantur † Imperatores ipsi cùm ipsimet quàm citissimè quo vellent peruenire possent. vel etiam eorũ nuntijs facultas dabatur,si ipsius Imperatoris causa erat. hiq; nuntij licentiam in scri-
4 ptis,quam † tractoriam, aut euectionem vocant , habebant,vt euectionum Iudices ea inspecta equos cõcederent. has † postas hodie vocamus,quamquàm(vt
5 rectè admonuit Doctiss. Alcia. in annota. in tres posteriores libros Codicis in hoc ipso titulo de cursu publico.) hodie impensis publicis equi non alantur: & omnibus hodie concedatur facultas sine tractoria euectionem facere.sunt quidẽ pro cõmuni hominũ & Reipub.vtilitate per loca equi disposiri,& ij, vt qui bus in priuilegium,aut pretio numerato data est hęc
6 facultas habendi† equos dispositos , quod vulgò tenere postã dicunt,certum equorum numerum paratum semper habere debẽt. bellorum tempore maximè obseruari solet,ne sine Principis licentia quis cursu hoc vtatur. Cætera apud Alciatum, Iacobũ Cuiacium,Ioannem à Platea,& Lucam à Penna in cõmentarijs ad titulum illũ.de cursu publico , legi possunt. & aliqua scripsi suprà in secundo casu.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Dominorum potestas in seruos olim maxima.*
2 *Libertatem rem inæstimabilem esse, & cur.*
3 *Libertum partem suorum bonorum Patrono relinquere debere.*
4 *Fatuæ legis constitutio.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui,quomodò alienata à liberto possint à Domino reuocari.*
6 *Donata à liberto causa remunerationis reuocari à Domino non posse.*
7 *Vasallorum subditi,qui certam portionem suis Dominis relinquere in testamento tenentur, libertis æquiparantur.*
8 *Domini reuocare possunt alienata ab eorum subditis, qui eis certam portionem relinquere tenentur.*

CASVS CCXXX.

DE POTESTATE DOMINI IN seruos, & quando liberti teneantur certam portionem patrono relinquere,nec non de reuocatione alienatorum in fraudem Domini : & quomodò subditi Vasallorum libertis æquiparentur, declaratum.

QVM maxima olim foret potestas Domini in † seruum, quemadmodũ plu-
1 ribus antiquorum legibus & constitutionibus docemur, quorum meminit doctè & pulchrè Alexand. ab Alexand. libro tertio dierum Genialium capit.
2 vigesimo.ita factum est, fauorabilior esset illis data † libertas. quam inæstimabilem rem appellauit Iureconsultus in l.libertas, de regulis iuris, & grande beneficium ad remunerandum dixit Vlpianus in leg. 1.ff.de bonis liberto. in huius itaque datæ libertatis
3 præmium edixit Prætor , & post eum Iustinianus, † libertum certam bonorum partẽ, certis casibus patrono relinquere debere.quemadmodũ legitur in integro illo titulo.ff.de bonis libertorum,& in institutionibus de successione libertorum.eueniebat tamen sæpissimè, vt per fraudem hi liberti bona alienarent atque distraherent,atque ita fraude quadam
4 hoc iure eorum patronos spoliabant: † donec Fauia lege constitutũ est, ne quid libertus in patroni fraudem alienaret. quod si euenisset, à dominis alienata reuocari poterant.vt legitur in leg. 1. & in toto ipso titulo.ff.si quid in fraudem patro. Verùm est aliquãdo dubitatum,an si libertus in sui patroni fraudem alienauit in alterius seruum, posset is patronus contra patronũ illius serui,qui acquisiuit & liberti bona consecutus est,alienata reuocare. respondit Vlpianus
5 in l.1.§. si seruo meo. ff. si quid in fraudem patro. † Iudicis arbitrio relinqui,quomodò alienata hæc à patrono serui reuocentur, tàm in id quod in rem eius versum est,quàm in id quod in serui peculio est.sunt quidem certi casus quidam , qui in eo titulo si quid in fraudem patro. enumerantur , in quibus non licet alienata reuocare, is vnus omnium notabilis est, qui relatus est à Iuliano in l.vinus libertus. ff. si quid
6 in fraudem patro. cùm scilicèt, † obremunerationẽ accepti beneficij aliquid à viuente liberto donatur. qua de re latè apud Tiraquell. in repe. l. si vnquam. C. de reuoca.dona.in verbo donatione.nume. quadragesimoquarto. Hæc vtilia admodum sunt in illis regionibus, in quibus vel antiqua consuetudine, vel priuilegio, Domini locorum succedunt subditis suis, quos nullis relictis filijs decedere contingit: & si decedentes testantur tertiam partem suorum bonorũ dominis relinquere tenentur. id quod in multis locis Pedemontium obseruari vidi. nam subditi † isti illis libertis comparantur, vt post Specul. in titulo de feudis.§.super homagijs.verficul.decimo nonò, & Baldum in l. liberti libertæq;. columna penultim.in fin. C. de operis liber.tradit in terminis nostris Iacobinus à Sancto Georgio in tracta. de roydis,seu de operi.colum.septima.verficul dubitatur etiam. quo loci plura de his successionibus horum dominorum
8 scribit. hi ergo † Domini ita reuocare poterunt in fraudem suæ successionis alienata, vt possunt patroni libertorum.id quod aliquando ex facto euenit in loco Clauesanæ Pedemontium , me patrono causæ existente.

SVMMARIVM.

1 *Clericum non succedere in feudo.*
2 *Conuersum non succedere in feudo.*
3 *Monachum in feudo non succedere.*
4 *Clericos non succedere in Baronia, Ducatu, & his similibus.*
5 *Militem Hierosolymitanum in feudo non succedere.*
6 *Cardinalem non succedere in feudo , declara vt infra.*
7 *Episcopum non succedere in feudo,nisi in feudo possit seruire per substitutum.*
8 *Clericum posse in feudo succedere cùm pro eo seruitium personale præstatur.*
9 *Clericus qui viuente patre factus est Clericus, an eo mortuo possit Clericatum exuere, & in feudo succedere.*
10 *Clericum primæ tonsuræ non beneficiatum in feudo succedere.*
11 *Clericum primæ tonsuræ beneficiatum in feudo succedere.*
12 *Clericus post mortem patris an beneficio renuntiare possit, & in feudo succedere.*
13 *Clericus post mortem patris diùin Clericatu perseuerans,quomodo in feudo succedere possit.*
14 *Iudicis arbitrio relinqui, quando diù Clericus dicitur in Clericatu perseuerare post mortem patris.*
15 *Mulier quando allegare possit , metu viri se religionem ingressam esse.*
16 *Iudicis arbitrio relinquitur , quando post mortem viri mulier dicitur diù in religione perseuerasse.*

CASVS CCXXXI.

IN FEVDO QVANDO SVCCEdant Clericus, Monachus, Cardinalis, Episcopus , & miles Hierosolymitanus. & quando in religione dicatur diù perseuerare filius post mortem patris , enarratio vtilis & iucunda.

CONSTI-

Universidad de Deusto
Biblioteca

CONSTITVTIONIBVS feudalib. cautur, † Clericos in feudo non succedere. cap. 1. §. qui Clericus, si de feudo fuerit controuers. inter domin. & vasal. capit. 1. de mil. vasal. qui arm. bell. depos. qui sanè textus in † conuerso loquitur. cap. 1. an mut. vel aliàs imperf. & in cap. primo. §. ex hoc illud de feudo fœm. quib. in locis ita nostri Doctores scribunt. & latè apud omnes in cap. in præsentia. ibi Decius num. 74. de proba. Iacobinus à Sancto Georgio in inuestitura feudali in verbo Ex quibuscunque heredibus. num. 4. latè Curt. Iun. tracta. feudo. in tertia parte principali. secundo mẽbro. q. 10. Craue. consilio 303. nu. 8. 9. & Iulius Clarus lib. 4. sententiuris. §. feudum. q. 78. qui idem & fortius essa affirmant in † Monacho. quamquam aliqui dissentiant, quorum opinio regularis non est, sed certis quibusdam casib. vt mox subijciemus, procedit. Hæc
4 regula procedit etiam in † Baronia, & Ducatu, quorũ feudum ad Clericum, vel Monachum nõ transit. Decius d. capitul. in præsentia. nume. 74. de proba. post
5 Baldum quem citat. secundò procedit etiam in † milite Hierosolymitano, nam nec is in feudo succedit: ita Baldus consilio 170. Ad euidentiam præmittendũ est. libro 2. Brunus consilio 17. & alios recensẽt Neuiza. consilio 30. numero primo. idem respondit Alcia. responso 29. numero sexto. Crauetta consilio 303. colum. 1. & 2. & Rolandus à Valle consilio 23. numer. 39. libro primo. quibus ego accedo reiecta opinione Alua. & Afflictus in capitul. 1. de mil. vasal. qui arm. bel. depos. qui affirmarũt, hos milites in feudo posse succedere. quam opinionem probarunt, & Iacobinus in dicta inuestitura feud. in verbo Dictiq; vasalli promiserunt non committere feloniam. colum. prima. verficul. 14. causa. Curtius Iunior qui suprà d. quæstion. 20. Rubeus consilio 80. & Neuizanus consilio 30. numero primo.

Tertiò procedit hæc regula etiam in effecto Epi-
6 scopo, vel † Cardinali, nam nec ij in feudo succedunt, cum nec per se, nec per substitutum feudi Dominò seruire possint. ita re ipsa in Cardinali respõdit Ruinus consilio 142. numero secundo. libro primo. dixit Ruinus Cardinalem illum potuisse retinere feudum illud, quoniam in censum concessum fuerat, secùs si in feudum rectum. idem docuit Ioan. de Ana. in cap. Iudæi. el 2. in glossa vltima. de Iudæis. ex quorum traditionibus declaratur doctrina Baldi in capitul. interdilectos. & ibi Felyn. numero decimo. de fide instrumen. quos secutus est Cephalus consilio primo. nu-
7 mero 58. & consilio 2. numero decimo. libro primo. dum affirmarunt, † Episcopum posse feudum retinere: intelligitur, quando potest in feudo seruire p substitutum. & in terminis sic etiam declararunt Antonius Capicius decisio. 32. numero 2. Hieron. Scruf. inter consilia feudalia Bruni consi. 140. num. 14. sic de Episcopo loquens sensit Bellame. consilio 48. colu. 2. versi. circa quartum dubium. & colum. 8. versi. secundò probatur. atque ita intellexi in tract. de recuperã. possess. remedio decimo. num. 69.

Regulà hæc declaratur nõ procedere in eo feudo,
8 in quo † Vasallus seruitium reale tantùm præstat, vt in censu annuo. Ruinus d. consilio 142. num. 2. libro 1. Decius d. cap. in præsentia. nu. 74. de proba. Brunus consilio 16. numero 5. Neuiza. consilio 30. numero 4. Curtius Iun. d. tracta. feudo tertia parte princ. 2. mẽbro. nume. 24. Cephalus d. consi. 1. num. 22. lib. 1. multis alijs modis declarat Curt. Iun. in d. 2. membro. q. 10. quos, vt omittam. illud tantum quod præsentis
9 instituti est referam: quid sit dicendum in † Clerico, qui viuente & suadente patre factus est Clericus, & deinde mortuo patre Clericatũ exuit, an hic in feu-
10 do succedere possit? Principio sciendum est † Clericum primæ tonsuræ non beneficiatum posse semper in feudo succedere, quoniam seruire non impeditur. ita Bal. in cap. 1. §. qui Clericus. si de feudo conten. sit inter dom. & agna. Vasal. & Curt. Iuni. d. qu. 25. & ita pulchrè declarat Rolan. à Valle consilio 23. numero 23. libro primo. & hic casus dubitationem non habet.

11 Secundò, quando Clericus primæ tonsuræ beneficium, & sacerdotium habet, is in feudo succedere non potest, quoniam duobus simul, nempè Ecclesiæ, & Domino feudi seruire non potest. ita Craue. d. consilio 303. num. 8. 9. & Rolandus d. cons. 23. nu. 23. qui sic distinguit. Quid ergo est dicendum cùm hic
12 † Clericus post mortem patris vult renuntiare beneficio, vt in feudo succedat, an possit? Distinguit Afflictus in cap. 1. numero 10. verfic. sed dubitat, de milite Vasal. qui arma bell. depos. post Iserniam ibi: Aut
13 is filius statim mortuo patre † Clericatũ abijcit, aut eo mortuo diù in eo perseuerat. primo casu succedit, secundo verò non. sed hic modo dubitatur, quando diù in ipso Clericatu perseuerasse dicatur. Afflictus d. numero decimo. verficul. sed dubitat. in fi. scribit
14 † iudicis arbitrio relinqui. is ergo ex qualitate personę iudicabit. nam fortè tempore mortis patris posset hic esse absens, vel minor, ita vt probabiliter ignorare possit, an bonum sibi esset, vel malum Sacerdotio renuntiare, & feudum consequi: pro sua ergo prudẽtia hoc dijudicabit. Non est huic casui dissimilis ille,
15 quem recensẽt Abbas in capitul. primo. numero septimo. extra de his quæ vi metusvè causa. si † mulier metu mariti religionẽ ingressa sit, & moriatur vir, an mulier ingressum ratum habere dicatur, nisi statim conqueratur & relegionem egrediatur, inquit Abbas. & eum ibi clarè est secutus Mantua nume. 39.
16 hoc relinqui † Iudicis arbitrio intra quod tempus censeatur ratificasse ingressum, vt egredi amplius nõ possit.

SVMMARIVM.

1 *Debitor vt vsuris liberetur sortem offerre, & deponere debet.*
2 *Depositio sortis loco congruo fieri debet.*
3 *Oblatio & depositio fieri debet tempore congruo, & parte citata.*
4 *Depositio pecuniarum sortis purè fieri debet.*
5 *Depositio debet fieri in pecunia numerata, vt ab vsuris liberetur.*
6 *Deponi debent pecuniæ, quæ eo tempore currunt, & non quæ statim reprobabuntur.*
7 *Depositum integræ summæ fieri debere.*
8 *Locus congruus ad faciendum depositum quis.*
9 *Iudicis arbitrio relinqui, quis locus congruus depositi faciendi sit.*
10 *Iudicem posse se ipsum in depositarium eligere.*

CASVS CCXXXII.

QVAE OBSERVANDA CVM debitor deponit sortem, quam debet, vt ab vsuris liberetur, & quis congruus ad deponendum locus sit, explanatum.

CVM

1 CVM debitor exoptat se † ab vsuris liberare, quas creditori, si ei soluere differat, necesse habet præstare, sortem offerre & deponere debet in loco idoneo, si non habet cui soluat. quod ,probat. l. acceptam. C. de vsuris. vt enim
2 † depositio hæc debitorem liberet ab vsuris, & ab omni periculo, debet esse facta primò (vt diximus) in lo-
3 co congruo: secundò † tempore etiam idoneo: tertiò parte citata: quartò pecuniæ verè, & realiter de-
4 bent numerari: quintò † purè & liberè, hoc est sine aliqua conditione, & inuolutione reseruationum. ità Docto. in dict. leg. acceptam. & clarè hæc recensuit Iason consilio nono. numero decimoquinto. libro primo. & aliqua consilio 172. lib. 2. sextò deponi † debẽt pecuniæ numeratæ, nec enim sufficeret, si bona alia deponerentur, vt illa in solutum cederent. ita Roma. consilio 163. Constitutio. Iason consilio 44. in fin. libro primo.

6 Septimò † deponi debent pecuniæ, quæ eo tempore currere solent: ita post alios Neuiz. consilio 88. num 14.

Octauò deponi non debent pecuniæ quæ statim reprobabuntur. ita Neuiza. consilio 40. num. 16. 17.

7 Nonò requiritur, vt † integra summa deponatur: ita post alios docuit Ripa in l. quod te. numero 22. ff. si certum peta. & ibi Plautius libro tertio. nume. 81.
8 Dubitari nunc solùm contingit, quis locus † congruus esse dicatur & tutus, penès quem deponi pecuniæ
9 possint? Baldus in dict. leg. acceptam. numero secundo. ex illo textu rectè docuit esse † in arbitrio Iudicis. clarius hoc idem dixit Afflictus in capitu. primo. numero 21. ex quibus causis feud. amitta. & probat hãc sententiam l. si reus paratus. ff. de Procura. Iudex ergo prudẽs eum eligere debet, qui facilè creditori re-
10 stituet. ita Bald. d. numero secundo. poterit etiam † Iudex se ipsum in depositariũ eligere. l. si fideiussor. §. vlti. ff. qui satisd. cog. vbi clarè Fulg. & cæteri omnes: latè Tiraquel. de retractu conuentio. §. 4. glos. 7. nu. 1. qui numero 2. prudenter Iudices admonet, vt abstineant quãtum fieri potest, ne aliquam de se suspicionem præbeant.

SVMMARIVM.

1 *Reditus annui an inter mobilia connumerentur.*
2 *Reditus annuus super re modico tempore duratura, non non est inter immobilia connumerandus.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quæres dicatur modico tempore duratura.*

CASVS CCXXXIII.

DE ANNVO REDITV SVper re, modico tempore duratura.

1 VANTA sit inter nostros contentio, in qua bonorum specie enumerari debeant annui † reditus, nemo est, qui ignorat. sunt enim qui affirmant hanc esse tertiam quandam bonorum speciem. sunt etiam qui scriptum reliquerunt, in dubio annuũ reditum esse inter immobilia connumerandum. hanc Doctorum arduam disceptationem longè latèq; recensẽt Tiraq. in tract. de retractu consang. §. 2. glo. 6. num. 3. 4. 5. 6. quam disputationem sub noua (quòd aiunt) incude ego nunc reuocare non statui, illud solum dicam, quòd quando annuus † reditus præstatur ex re modico tempore duratura non est inter immobilia referendus. ita consuluit Barba. consilio 22. colum. 3. lib. 3. qui respondit esse sub † Iudicis arbitrio, quãdo res, è qua annuus reditus percipitur, dicitur modico tempore perdurare debere. & ibi casum illum refert, quando annuus reditus præstatur à monte quodam non verisimiliter duraturo. Ego aliàs plura scripsi, quę dicantur res nõ duraturæ: sed è re hac non sunt.

SVMMARIVM.

1 *Senatusconsultum Velleianum quo tempore factum.*
2 *Senatus consulti Velleiani constitutio quæ.*
3 *Mulierem accepta pecunia, pro altero obligari intercedendo, & S. C. Velleiano non iuuari.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quanta esse debeat summa qua accepta, mulier ex sua intercessione obligatur.*

CASVS CCXXXIIII.

MVLIER SI INTERCEDAT pro altero, pecunia acceptata, non iuuatur. S. C. Velleiano.

1 SENATVS consulto Velleiano, quod † est factum Marco Syllano & Velleio tutore consulibus, vt est relatum in l. 2. ff. ad S. C. Velleia. † cautum est, ne Ius aduersus mulieres diceretur, quæ fideiussionibus & mutuationibus pro alijs
2 intercessissent: cùm eas virilib. ofucijs fungi, & eius generis obligationibus obstringi, æquum non sit. certi tamẽ sunt enumerati casus in titulis Pandectarum & Codicis, quibus mulieres hæ ita intercedentes pro debitore creditori † obligantur. Vnus est ca-
3 sus in l. antiquæ. §. sed si minus C. ad S. C. Velleia. quæ constituit Iustinianus, quòd si mulier re aliqua, vel aliqua pecuniarum summa accepta intercedat, obligari. Sed dubitari nunc contingit, quæ & qualis, quãtavè esse debeat res illa, & illa summa? hoc iure diffinitum nõ est, ob id † Iudicis arbitrio relinquitur: ità
4 Afflictus in cap. 1. numero 21. verfic. item habet arbitrium declarandi, ex quib. causis feudum amitta.

SVMMARIVM.

1 *Vsurarij manifesti pœnæ, quæ.*
2 *Vsurarij manifesti qui.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, qui dicantur manifesti vsurarij.*
4 *Vsurarium manifestum dici, qui manifeste vsuras exercet.*
5 *Vsurarius non probatur manifestus ex eo solo quòd probatur fœnus exercuisse.*
6 *Vsurarius non probatur manifestus probando quòd semel, bis & ter fœnori dedit.*
7 *Manifestum quid sit.*
8 *Vsurarius dicitur manifestus, qui in foro fœnus exercet.*
9 *Vsurarius manifestus dicitur, qui domi omnibus fœnori dat.*
10 *Vsurarium manifestum ex facti euidentia probari.*
11 *Sceleris euidentiam non admittere excusationem.*
12 *Declaratoriam Iudicis requiri super delicto notorio.*
13 *Vsurarium manifestum non dici ante Iudicis pronunciationem.*

14 Note-

Universidad de Deusto
Biblioteca

14 *Notorium permanens ordinem iudicarium non requirit.*
15 *Notorium, quod excusationem aliquam admittere potest, Iudicij ordinem requirit.*
16 *Vsurarius manifestus dicitur, qui domi assiduè vsuras exercet.*
17 *Statutum Veronæ lib.1. capit.26. sub Rubric. de Iudæis fœnerantibus. declaratur.*
18 *Statutum Ferrariæ lib.2. sub Rubric. Quibus casib. summariè procedatur, exponitur.*
19 *Statutum Patauinum sub Rubric. de obligationibus. c. contractus, qui loquitur. declaratur.*
20 *Vsurarius manifestus sua confessione iudiciali probatur.*
21 *Vsurarius probatur manifestus sua extraiudiciali confessione.*
22 *Vsurarius manifestus testibus probatur.*
23 *Testes qui idonei ad probandum aliquem esse vsurarium.*
24 *Aymonis Crauettæ opinio reiecta.*
25 *Authoris distinctio, qui testes probent quem esse vsurarium.*
26 *Statutum Brixiæ 43. in Ciuilibus, sub Rubric. de causis vsurarijs. declaratur.*
27 *Vsurarius manifestus probatur fama, & communi voce populi.*
28 *Statutum Patauinum sub Rubric. de carceribus. capit. statuimus de præsenti, declaratur.*
29 *Vsurarius coniecturis & indicijs probatur. quod ibidem declaratur.*
30 *Vsurarius probatur ex eius libris rationum.*
31 *Vsurarius manifestus pronunciari à iudice debet.*
32 *Vsurarium manifestum non dici ante declaratoriam Iudicis.*

Casvs ccxxxv.

QVIS SIT VSVRARIVS MANIFESTVS, quibus probationibus talis probetur, statuta Veronæ, Ferrariæ, Patauij & Brixiæ declarata.

1 VSVRARII † manifesti pœnæ plures sunt, & graues admodum: nam sacratissima communione, pia sepultura, & religiosa oblatione priuantur. cap. quia in omnibus. de vsuris. eorum testamenta, non restitutis prius extortis vsuris, infirmantur. capitul. quamquam de vsuris in 6. quibus in locis alia plura scribunt Doctores & nonnulla infrà de pœnis vsurario infligendis in casu 399. dicemus. Dubitari solùm hic contingit, qui
2 † manifesti dicãtur vsurarij. Baldus in additio. Spec. in titulo De appella. versicu. nota quòd priuilegium,
3 scriptũ reliquit, hoc † Iudicis arbitrio relinqui. quo tamen modo suum hoc moderare possit Iudex arbitrium, est quòd diligenter animaduertat. In primis,
4 illum sciet esse † vsurarium manifestum, qui manifestè, palàm, ac publicè vsuras exercuit. quamobrem satis non erit probare aliquem esse vsurarium simpliciter, sed opus erit probare cum illa qualitate, illũ esse vsurarium manifestum. hæc sententia multorũ autoritatibus probatur. Baldus, vt ab eo incipiam, in consilio 17. factum super quo. in fin. libro primo. & clarius consilio 447. Ad euidentiam præmittendum est. colum. prima. libro quinto. idem consilio 359. Visa petitione. colum. prima. versicul. item non est probata qualitas. libro quarto. & Baldum est secutus Iaso consilio 78. colum. secunda. libro tertio. idem Bald. in capitul. in præsentia. numero octauo. in fin. & ibi Felyn. numero 13. de proba. scribit, non sufficere qd
5 quis fateatur se † vsuras extorsisse, vt appareat esse manifestum vsurarium: sed opus esse quòd fateatur, se publicè extorsisse. idem responderunt Abbas consilio secundo. colum. secunda. versicul. octauum modum. libro secundo. & Soc. Sen. consi. penult. colum. tertia. versicu. secundò quia. libro tertio. idem etiam latè comprobauit Anto. Burgos in capitul ad nostrã. numero 26. de empt. & vend. Hinc Bartolus & alij, quos statim referam, affirmant, non esse satis probatum, illum esse † vsurarium manifestum, si probatũ
6 est semel, vel bis sub vsuris mutuo dedisse pecunias: quoniam probandum est, quòd paratus est omnibus mutuo sub fœnore dare. delicti etenim frequentia requiritur. vt Bart. scribit in l.2. numero tertio. ff. de furt. & Salyc. in l. falsus. colum. 7. C. de furtis. & Ioan. de Ana. in capitul. quia in omnibus. colum. secunda. de vsuris. & frequentia hæc illa est, quæ qualitatem hanc, manifesti, vsurario. tribuit. Idem sensit Angel. in disputatione, quæ incipit, Astensis miles. colum.
7 prima. versicul. secundò est. † Manifestum etenim altero ex duobus modis sumitur, vno, cũ publicè omnibus videntibus quid agitur, & hoc modo non su-
8 mitur in casu nostro, quia & si is † vsurarius manifestus possit dici, qui in foro omnibus videntibus sub
9 vsuris mutuat: non tamen sequitur eum non esse † vsurarium manifestum, qui domi omnibus fœneratur: vt mox subijciam. Altero modo, manifestum, sumitur pro ipso actu frequentato. & ita sumi debet in casu isto. atque ita sensit relatus Saly. & cum eo Ioan. de Ana. loco iam citato. sic pariter intelligendus est Baldus in l.1. C. de sacrosanct. Eccle. dum docuit, illũ esse manifestum vsurarium, qui publicè exercet vsuras. non negat Baldus quin & is sit, qui domi exercuit pluries, vt statim dicã. intelligimus ergo quo in sensu manifesti dictio sumitur. Illud etiam sciendum est, hanc actuum frequentiam duobus in locis exerceri. aut enim publicè in foro, toto populo vidente, aut in
10 domo propria. Priore casu is † vsurarius manifestus satis probatur ex ipsa euidentia facti: cùm ipsa operis
11 & patrati † sceleris euidentia nullam excusationem mœreatur. cap. euidentia. de accusa. Abbas consilio 22. colum. secunda. versicul. item posset dici, lib. primo. & consilio secundo. numero primo. libro secundo. post Feder. de Senis consilio octauo. & Bartol. in dict. leg. secundo. numero tertio. ff. de furt. idem affirmarunt in hac specie Baldus consil. decimoseptimo. Factum super quo. in fin. libro primo. idem censuit Calderinus inter consilia Bald. consilio 162. Casus super quo. libro 2. vbi ad literam refert illud consilium Feder. de Senis Iason. consilio 78. numero tertio. libro tertio. Ang. in sua disputa. quæ incipit. Astensis miles. colum. secunda. Fulgo. consil. 138. Visis præcepto, &c. colum. 2. & Didacus libro tertio. Varia. resolu. capitul. tertio. numero quarto. Et super hoc eui-
12 denti & notorio † crimine requiritur saltem quæ dã Iudicis pronunciatio, quæ non sententia, sed pœnæ executio potius appellatur. ita tradunt Innoc. in cap. ex parte, il 1. de verbo. significa. Roma. consilio 314. & Gramma. decisi. 36. numero 44. & obid crederẽ ante pronuntiationem (vt infrà aliorum auctoritatibus
13 comprobabo) † vsurarium manifestum dici nõ posse, vt pœnis relatis affici possit: alioqui frustrà super notorio ius requireret pronunciationem. imò censeo esse animaduertendum, quòd si hic, qui manifestus vsurarius creditur, aliquam excusationem habere posset, vt puta, quòd alieno nomine, non proprio pecunias

pecunias mutuaret, esset super hoc notorio procedendum seruato iuris ordine. Et si enim vbi extat
14 † notorium permanens non sit seruandus ordo iudiciarius, vt respondit Aret. consi. 163. num. 6. ex cap. quanto. de transla. Epis. & in cap. quæ Lotharius. 2. q. 1. & latè scribit Grammat. d. decis. 36. num. 45. atta-
15 men vbi † notorium aliquam excusationem habere potest, ordo iuris seruandus est. ita multùm egregiè Aret. d. consi. 163. nu. 6. Curt. Sen. consi. 21. & eum secutus est Iulius Clarus lib. 5. sent. iuris. §. final. q. 9. vers. quæro nunquid in notorijs.
16 Secundo casu cùm † vsurarius domi has vsuras assiduè frequenterq; exercet, vsurarius quidem manifestus ob ipsam actuum frequentiam dicitur: ita Bart. & Ang. in d. l. 2. ff. de furtis. Ang. d. disput. col. 2. vers. Nec obstat, quod deprehensus. Idem Ang. in disputatione. Quæstio disputanda. & Bald. d. consi. 359. Visa petitione. col. 1. lib. 4. Abbas d. consi. 2. nume. 3. & consi. 81. num. 2. in fin. lib. 2. Ant. Burgos in d. capit. ad nostram. num. 2. in fi. de empt. & vend. idem affirmauit Ioan. de Ana. in d. c. in omnibus. col. 2. de vsuris.
17 Et hinc inferri potest egregia declaratio ad † statutũ Veronæ lib. 1. cap. 26. sub Rubr. De Iudæis fœnerantibus, quo pœna indicitur Christianis vsurarijs tenentibus mensam paratam ad fœnerandum, intelligitur siue modo domi, siue publicè illam mensam haberẽt.
18 sic declarari potest † statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rubric. Quibus casibus summariè procedatur. quo beneficium illius statuti manifesto vsurario prohibetur. Sic etiam declaratur statutum Patauinum sub Rubr. De obligationibus. ca. contractus qui loquuntur ibi, publicus vsurarius.

Verùm super hoc crimine ordine iudiciario procedendum est: nam citandus is exercens vsuras est, probationes recipiendæ. defensionis termini assignandi, ferenda est sententia: & demum sunt illa obseruãda, quæ obseruari solent. quia & si ipsa frequentia efficiat hunc effectum, atq; ita re ipsa esse vsurariũ manifestum, non tamen manifestè & notoriè constat eum esse talem, vt ordo iudiciarius, quemadmodum in priore casu omittendus sit. Cùm ergo de proba-
20 tionibus faciendis contra hunc † vsurarium agitur, in primis eius confessio iudicialis recipitur: ita in nostris terminis Abbas d. consi. 2. num. 1. lib. 2. Baldus consi. 17. Factum super quo. in fin. lib. 1. & consil. 447. Ad euidentiam. col. 1. lib. 5. & consi. 458. Visa petitione. colum. 1. vers. item illa confessio. lib. 4. Burgos d. cap. ad nostram. num. 28. Didacus d. cap. 3. num. 4. vers. est item. Iulius Clarus lib. 5. sentent. iuris. §. vsura. vers. sed hic quæro. quæ sanè confessio non debet esse simplex, vt si diceret se sub vsuris mutuò dedisse, sed debet esse quòd sub vsuris publicè sæpius, vel domi frequenter mutuasset. ita Bald. d. c. in præsentia. num. 8. cum alijs suprà relatis. Est ratio, quia illa confessio simplex, se sub vsuris mutuò dedisse in vno solo actu verificari posset, qui solus actus non efficit, vt vsurarius dicatur: Cùm verbale nomen in vno actu solo non verificetur. ita omnes in cap. 1. ibi Ripa. num. 96. de iud. vbi post Paridem Puteum hoc in specie de fœneratore scribit. & alijs similibus comprobat, vt de meretrice, mercatore, calumniatore, & his similibus, & ante eum Ang. in d. disputat. Astensis miles. col. 2. addo latè Tiraquell. De pœnis legum causa 51. ad finem.
21 Secundò probatur hic actus † frequens mutuandi sub vsuris ex confessione propria extraiudiciali: ita glos. in d. capit. quanquam. in verbo. manifesti. de vsuris. in 6. vbi Docto. Soc. Sen. d. consi. pen. col. 2. vers. primò per ea lib. 3. Didacus d. cap. 3. num. 4. ver. tertiò licèt. quòd à fortiori intelligo, vt in primo casu. Nec est dubium, quin confessio hæc probet, cùm & in cæteris delictis probandis sufficiat: vt est satis iure clarum. hoc tamen intelligo cùm extraiudicialis hæc confessio fit palàm coràm pluribus. nec enim secretò facta sufficeret. ita respondit Baldus d. consil. 17. in fi. lib. 1. & d. consi. 447. col. 1. verfic. item præmittendum. libr. 5. Clarus d. §. vsura. vers. sed hic quæro. ita pariter cùm coram Iudice incompetenti confessus est, se esse vsurarium. Ita Ang. in disputa. Astensis miles. col. 2. vers. idem dico. Et ibi alia egregiè explicat. Et idem in disputa. Quæstio disputanda. col. 2.
22 Tertiò probatur hoc delictum † testibus, qui deponant, se pluries vidisse hunc mutuò dante sub vsuris: ita intelligo Abbatem consi. 81. num. 1. propè medium. lib. 2. Fulgo. consil. 138. col. 2. & Burgos d. ca. ad nostram. nu. 28. nec hoc in casu maior testium numerus, quàm in cæteris delictis probandis requiritur. Hinc malè sensit Ang. Aret. in §. ex maleficijs. num. 3. inst. de act. dum scriptum reliquit ex mente Bartoli, septem testibus probari hoc delictum: quia imò duobus vel tribus probari potest. fateor quidem probari septem testibus, sed non potest negari, quin & pau-
23 cioribus probetur. † testes autem singulares nõ sufficiunt ad probandum actus singulares fœnoris, sed sufficiunt solùm ad probandum in genere aliquem esse vsurarium & manifestum. ita permultis auctoritatibus ostendit Crauet. consi. 73. num. 32. & si multi dissentiant. & ex recentioribus Didacus. d. cap. 3. nu. 5. qui tamen Crauettam nõ retulit. & quomodo hoc intelligatur de probãdo crimine in genere, & in specie declarat Simancas Praxi Hæreseos. capit. 62. nu. 24. quem secutus est Iulius Clarus lib. 5. sentent. iuris. §. fin. q. 53. verficul. Dixi etiam. Rursus testes illi idonei sunt, qui commodum aliquod, vel principaliter, vel in consequentiam sperare non possunt. & ideo illi, qui mutuò susceperunt non satis idonei erunt, cùm illis extortæ vsuræ restituendæ sint. ita Feder. consi. 61. Roma. singul. 355. Volo. Abbas & Felynus in capit. personas, de testib, quos secutus est Didacus. d. cap. 3. nume. 4. in fine, quibus accedunt Bald. in l. distantibus. C. de testa. Ancha. consil. 189. colum. 2. vers. sed in quæstione nostra. Alex. consi. 72. num. 7. & consil. 107. num. 3 lib. 1. Iaf. consil. 78. colum. 3. vers. item isti testes. Ofasc. decis. 72. num. 5. vers. nec obstant. & hæc magis communis est Doctorũ opinio. & si aliter censerint Baldus consil. 361. Verba Bartoli, propè finem. lib. 5. Angelus de Castelliono inter cõsilia Baldi, consil. 405. Ego Angelus. lib. 1. repetit. consil. 10. lib. 3. Abbas consil. 81. col. 1. & consi. 113. col. 4. vers. nec obstat, si
24 dicatur. lib. 2. quos recenset † Crauet. consi. 6. nu. 102. qui conciliat, vt in causis criminalibus relata communis opinio procedat: in ciuilibus verò posterior. quam distinctionem nec veram nec ex mente Doctorum esse opinor. Ego ita soleo intelligere, quòd quan-
25 do † testes isti deponunt contra vsurarium, ita vt ipsi non sunt consecuturi aliquod commodum, vt quia pro tertio deponunt, rectè deponunt & probant. & ideo rectè docuit Baldus in d. l. distantibus. hos testes probare absolutè aliquem esse vsurarium, si ipsi renuntiant omni commodo sibi hanc ob causam obuenturo. & hoc in casu rectè procedit relata opinio posterior. quæ contra communem esse creditur. Si verò in consequentiam isti testes commodum sentirent, idonei testes non essent: ita procedat communis opinio. Erit ergo cautela ad omnem dubitationem tollendam, vt testes isti in actis renũtient omni
26 suo commodo. † statutum tamen Brixiæ 43. in ciuilibus sub Rubr. De causis vsurarijs. admittit etiam hos testes, qui commodum etiam in consequentiam possunt sentire, vt ostendunt verba statuti, ibi, & vi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

deantur testificari in facto proprio. quæ verba ita intelligo, Declarari etiam potest hæc traditio, vt non procedat, quando plures coniecturæ concurrerent cum testimonio eorum, qui mutuò susceperunt pecuniam. Ita declarat Osascus in d. decis. 72. nume. 5. vers. nec obstant, qui ita tuetur Cravet. in d. cons. 73.

27 Quartò probatur † hoc delictum fama & communi opinione (duo hæc idem esse credimus) ita de fama scribunt Feder. de Senis. cons. 62. quem est secutus Abbas cons. 81. nume. 1. & num. 4. lib. 2. Ange. in l. 2. ff. de furtis. Ioan. de Ana. cap. quia in omnibus. col. 2. de vsuris. Burgos d. cap. ad nostram. nu. 28. de emp. & vend. Fulgos. consil. 138. colum. 2. de communi opinione idem affirmauit Bald. in l. 1. prima lectura. col. 3. vers. quid de testamento vsurarij. C. de sacrosanct. Eccles. Abbas d. cons. 2. num. 3. vers. sextum ponit. & cons. 81. num. 3. lib. 2. fama autem & communis hæc opinio testibus probabitur, ita hoc in casu vt & in cæteris. qua de re apud omnes in cap. qualiter & quando. il 2. de accusa. & in l. plurium. §. tormenta. de
28 quæstio. & ita declaratur statutum † Patauinum, sub Rubr. De carceribus cap. statuimus de præsenti. dum vult per famam vsurarium commodo illius statuti priuari, intelligitur esse secundum ius commune, & famam testibus posse probari.

29 Quintò probatur † hoc delictum coniecturis & inditijs. c. cùm in diœcesi, de vsuris. Abbas d. cons. 81. num. 4. lib. Ias. in l. licèt Imperator. nume. 11. de leg. 1. Burgos d. cap. ad nostras. num. 28. qui dixit hæc indicia esse debere clara & aperta. Ego hac in re dicendũ esse opinor, inditia & coniecturas non esse probationes de se probandi aliquem esse vsurariũ, sed esse modos, super quibus examinantur testes, & ex illis resultat probatio illum per illas coniecturas, & inditia vsuras exercuisse. Exempli causa, volo probare te publicum & manifestum vsurarium, deducam, te consueuisse vendere cariori pretio ad tempus, te emere viliori pretio cum pacto retrouendendi: & ita similes coniecturas deducam. ad has coniecturas probandum inducã testes, ex his resultabit probatio te vsurarium esse. non ergo coniecturæ ipsæ probant, sed probantur. & probatis resultat is effectus, eum talem esse. exempla alia in alijs delictorum speciebus adferri possunt.

30 Sextò † probatur hoc delictum ex libro rationum ipsius vsurarij: ita Imola in Clem. 1. de sepul. Est ratio, quia liber rationum probat contra ipsum scribentem, vt latè diximus suprà in casu 93. idem sensit Ossius in d. decis. 72. num. 3. Ioan. de Ana. tamen in d. cap. quia in omnibus. colum. 2. versic. tu considera quòd dubitauit: ait ille quòd licèt probet liber illum vsurarium, non tamen probat esse vsurarium manifestum. ego verius opinor cum Imola probare vsurarium manifestum, si frequentia actuum ex libro ipso detegatur, cùm frequentia (vt dixi) efficiat hunc esse manifestum vsurarium: & satis res ipsa loquitur. atque ita visus est sentire Bald. in l. 1. num. 15. in fi. C. de falsa caus. adiecta legat.

31 Probationibus ita † receptis, & re ita cognita, habèt Iudex pronunciare hunc esse vsurarium manifestum. & hoc est quod dicebat Baldus in additio. ad Specu. quem suprà in principio retuli, esse in arbitrio Iudicis, quis vsurarius manifestus dicatur. nam cùm probationes in Iudicis arbitrio sint, vt aliàs suprà in casu 90. admoui, sequitur idem esse in casu hoc nostro, eo tamen modo intelligendo, quo in d. casu 90. explicaui. Hinc rectè etiam censuerunt Doctores no-
32 stri, † vsurarium manifestum illum dici non posse posse ante sententiam & declarationem prolatã. ita responderunt Feder. de Senis. cons. 62. in fine. Abbas d. cons. 2. num. 1. vers. tertiò dicit. & tradit Didacus d. 6. 3. num. 4. vers. quartò etiam.

SVMMARIVM.

1 *Statutum Papiæ primum in ciuilibus, De causa consultori transmittenda. declaratur,*
2 *Statutum Patauinum sub Rubr. de ordine procedendi. & in diffinitiuis. declaratur.*
3 *Statutum Ferrariæ libro 2. sub Rubr. De modo procedendi in causis à decem libris Marchio. suprà. declaratur.*
4 *Consultori cùm causa transmittitur consulenda, & discordant partes in formando puncto dubitationis, quid agendum.*
5 *Iudicis arbitrio formari punctum dubitationis cùm causa consulenda transmittitur.*
6 *Papiæ, Patauij, & in regione Pedemontium quid obseruetur, cum causa consultori transmittitur consulenda.*
7 *Iurare conceptis verbis quid.*

CASVS CCXXXVI.

QVANDO CAVSA EX DISPOSItione statuti transmittitur consulenda, Iudicem formare dubitationis punctum, si inter se dissentiunt colligantes.

1 AVTVM est † statuto primo Papiensi in ciuilibus, causas certis casib. consultori partium confidenti committendas esse, quod statutum est & hic † Patauij sub Rubr. De ordine procedendi.
2 3 cap. In diffinitiuis. & † Ferrariæ libr. 2. sub Rubric. De modo procedendi in causis à decem libris March. suprà. ac alibi. & cùm tractationẽ hanc quatuor eruditis libris absoluerit Scala Patauinus, non multùm hac in re pertractanda immorabor. illud solum in dubitationem reuocatur, quando collitigantes inter
4 se dissentiunt in † formando dubitationis puncto consultori transmittendo, quid agendum sit. Roma. in l. iusiurandum. & ad pecunias. §. si de qualitate. & ibi Ias. nume. 5. ff. de iureiurand. docuerunt esse in
5 † Iudicis arbitrio formare. idem docuit Afflictus in capit. 1. num. 21. versicu. item si partes non concordant ex quibus caus. feud. amitta. & latè declarat is Scala libro 3. De consilio sapientis. capit. 9. qui post Decium & alios rectè admonuit, tutius esse transmittere integra acta ipsi consultori, vt † consulat, quid
6 iuris, id quod hic Patauij, in regione Pedemontium & Papiæ obseruari scio. Quid autem sit conceptis
7 † verbis iurare, eruditè explanauit Budæus in annota. ad §. si de qualitate.

SVMMARIVM.

1 *Studiorum causa fauorabilis maximè est.*
2 *Faber quando à scholastico expelli potest.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quando scholasticus, vel Doctor fabrum expellere possit.*
4 *Scholasticus vt fabrum aliquando expellere potest, ita & Doctor.*
5 *Aduocatus ita fabrum expellere potest, vt Professor legum.*
6 *Immunitas concessa Doctoribus, competit & Aduocatis.*
7 *Scholasticus qui fabrum præuenit, expellere eum potest, quod ibidem declaratur.*

8 *Iudicis arbitrium versari, an aptitudo repellat scholasticum, ne fabrum expellat.*
9 *Fabrũ expellere potest scholasticus, cùm ambo in tempore pares sunt.*
10 *Artifices partem ciuitatis facere.*
11 *Doctores partem ciuitatis non constituere.*
12 *Priuilegium concessum Doctoribus & scholasticis expellendi fabrum causa studiorum est.*
13 *Magistratus partem ciuitatis facere.*
14 *Magistratum obtinere non possunt illiterati.*
15 *Magistratus antiqui causas non iudicabant.*
16 *L. certi iuris. C. de iudicijs. intellectus.*
17 *Faber si præuenit scholasticum, qui alibi commodè habitare potest, expelli non potest,*
18 *Præuentioni locus non est, cùm vna causa est maior altera.*
19 *Quod tibi non nocet, & alteri prodest, concedi facilè debet.*
20 *Impedimentum non excusat, cùm suo facto quis illud sibi imposuit.*
21 *Iudicis arbitriũ versari, an scholasticus, vel Doctor possit alibi quàm apud fabrum habitare.*
22 *Faber qui in loco consueto habitationis scholasticorum se contulit ad habitandũ expelli omninò debet.*
23 *Faber qui Doctorem præuenit expelli potest. si alibi Doctor habitare non potest.*
24 *Impossibilia dici quæ commodè fieri non possunt.*
25 *Studiorum causa causæ dotis æquiparari.*
26 *Faber qui alibi commode commorari potest, expelli potest, & si scholasticum præuenerit.*
27 *Doctor qui alta voce legendo alios impedit, cogi potest, vt fileat, vel demissius legat.*
28 *Doctor Battutos, seu disciplinatos expellere potest. si alta voce canentes eius studia impediunt.*
29 *Scholasticus vel Doctor expellere Monachos non potest, nec presbyteros alta voce canentes.*
30 *Doctor, vel scholasticus qui studijs operam non dat, fabrum expellere non potest.*
31 *Donatio à patre facta filio, si studuerit, intelligitur, & ad Doctoratum peruenerit.*
32 *Species facti egregia, quæ Papiæ euenit.*
33 *Baldi consil. 284. lib. 2. declaratur.*
34 *Verba, nec aliter nec alio modo formam significare.*

CASVS CCXXXVII.

DILIGENS ET EGREGIA EXPLAnatio quando Doctor, vel scholasticus expellere possit fabrum sua studia impedientem.

1 AVSA † studiorum fauorabilis adeò est, vt legumlatores maxima ac penè innumera illi contulerint priuilegia, quemadmodũ legimus apud omnes in authen. habita. C. ne filius pro patre. & in l. 1. ff. solut. matrimo. & alibi. vnum tamen satis memoria dignum est collatum in-
2 ter cætera priuilegium, vt † fabrum propè obstrepentem expellere possit professor Doctor, vel studiosus. ita passim & vulgò dici solet. verùm magna & grauis est apud nostros hac de re disputatio. inter cæteros Bar. in d. l. 1. propè finem. & ibi clarius Thomas Parpalea. num. 44. ff. solut. matrim. & sensit Abbas in cap. vltim. in fine. de Iud. Franc. de Marchis. q. 635. nu. 3. parte 1. & clarè Ripa in d. l. 1. num. 130. Alcia. num. 51.
3 num. 272. 273. hoc † Iudicis arbitrio tribuunt, qui sanè Iudex certis casibus iudicare potest, fabrũ non esse expellendum, & certis casibus esse. Verùm ego dicam singulatim quid hac in re agendum Iudici sit. Illud inter cætera obseruabit Iudex, nullam esse con-
4 stituendam differentiam inter † Professores, Aduocatos, & scholasticos: quoniam par est in hoc omnium conditio. nam quemadmodum Professori tribuitur hoc priuilegium, ita & scholastico, cùm vna fit causa studiorum. atque ita receptissima est Doctorum opinio, vt apud omnes in l. 1. ff. soluto matrim. ibi Alexand. numero 53. Ias. numero 46. Socin. num. 64. Alciat. numero 54. & Socin. Iunior num. 276. Ripa num. 134. latè ibidem Visitarinus nume. 187. Parpal. numero 48. & Rebuffus de priuilegijs Scholarium, priuileg. 3. nume. 6. qui de scholastico loquuntur, & rectè ex multis rationibus, quas huc adferre
5 precium operæ non esse existimaui. In † Aduocato quoque idem esse scribunt in d. l. 1. solut. matrimo. Ripa num. 132. Alciatus nume. 52. in fine. & Soci. Iunior. numer. 272. qui in ea opinione sunt, † immunitatem confessam Professoribus, concessam etiam esse Aduocatis, ex Bart. & cæteris in l. medicos. C. de profess. & med. lib. 10. Guido Papæ. quæstio. 88. & q. 388. & infrà etiam alios adferam. Marcus Mantua lib. 2. obserua. capitu. 17. Tiraquell. tracta. nobilita. cap. 29. numero 15. & in illo capite infinita scribit pro ac aduersus Aduocatos. ad rem vt reuertar ego secutus in multis veram & probabilem Iacobi de Are. distinctionem, quam à cæteris reiectam non video, ita casus plures distinguo.

7 Primus est, † cùm Doctor, vel scholaris iam præuenit fabrum, tunc dubio procul fabrum expellere potest: ita is Iacobus, & cum eo Bart. & cæteri in d. l. 1. solut. matrimo. & Abbas in capitul. vltim. in fine. de iud. Franc. de Marchis. quæst. 635. num. 3. parte 1. Est ratio, quia eum præueniendo potior est in iure. l. 2. §. si quis nemine. ff. ne quid in loco publ. & confert. l. potior. & l. qui balneum. ff. qui potio. in pigno. hab.

Declaratur hic casus, vt locum non habeat ratione aptitudinis & consuetudinis locorum: ita Bart. in d. l. 1. in fine. quem ibi secuti sunt Parpalea. num. 44. & Ripa nume. 130. & Abbas d. cap. vlt. in fine. de iud. Exempli gratia, Ego conduxi domum in via fabrorum hoc anno, moritur vnus fabrorum, qui mihi magis vicinus est, & cuius strepitu impediebar studijs incumbere, alter faber domum illam & apothecam conducit anno sequenti: volo illum expellere, ea ratione, quòd illum præuenerim, profectò æquitas me repellere debet: nec enim loci aptitudo suadebat, vt ego in illa via domum conducerem, & consuetudo ipsum fabrum defendit, cùm in ea via consueuerint fabri artem suam exercere: est ergo meæ vel negligentiæ, vel culpæ adscribendum. Accedit quòd si ego possem hoc in casu fabrum hunc expellere, euenire posset, vt aliquando fabri omnes illius viæ expellerentur, cùm in dies videamus eos domos & apothecas mutare, nouasq; conducere: id quod iniquũ valde esset. Hæc declaratio ex his quæ subijciam, statim cõfirmatur. in dijudicanda autem aptitudine & con-
8 suetudine ista † Iudicis arbitrium versatur.

9 Secundus est casus cùm eodem tempore † ambo concurrunt: vtputà eodem anno faber & Doctor in eadem via domos conducunt, hoc etiam in casu faber expelli potest: ita Iac. de Are. Bart. & relati suprà, præsertim Ripa d. l. 1. nume. 129. cuius interpretationem ita hoc in casu intelligo. rationes attulit Barto. quia maior minori præfertur l. per maiorem. ff. de iud. l. vl. C. de ord. iud. & melius præfertur bon. l. obseruare. §. proficisci. ff. de off. Proconsu. l. exigendi. C. de procur. at dubiũ non est maius esse bonum, & ma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

iorem esse causam studiorum, quàm sit causa & bonũ fabri, vt statim dicemus: is ergo postponi debet. Addit Ripa in d.l.1.nu.131. textum l.ædificia. C.de oper. publ. Nec huic sententiæ aduersatur vna ratio, qua contrarium visus est defendere Vaconius Rom.lib.1. declara.iuris.c.31.inquit ille, digniorem esse causam
10 fabrorum & artificum causa Doctorũ, quoniam † artifices partem ciuitatis faciunt, quemadmodum scriptum reliquit Aristoteles lib.2.Politico. cùm tamen
11 † Doctores ciuitatis partem non constituant, vt ex Aristotelis diuisione colligitur: respondeo, vno prius verè præsupposito, priuilegiũ hoc non tribui Doctori vel scholastico ratione eorũ personæ & dignitatis, quoniã & tunc competet Doctori & scholastico, qui studijs non incumbũt, quod falsum esse ostendemus:
12 sed † conceditur intuitu & causa studiorum, vt iam suprà admonui, quo stante, dico ciuitatem constituì
13 ex † Magistratibus, quemadmodum ex ipso Aristotele concedit ipsem Vaconius d.c.31, & clarius c.30. sed in Magistratibus causa studiorum cadit, cùm imperi-
14 ti & illiterati † Magistratus obtinere non possint. §.1. in auth. de iud. & si quando olim euenit apud Romanos, vt & hodie apud Venetos, ipsimet ciues, qui literis & studijs operam non nauauerant, Magistratus in Prouincijs & vrbibus obtinerent, non ipsi tamẽ cau-
15 sas † iudicabant, sed eorum assessores. l. nullus Iudicum. C. de assessõ. & ipsimet Magistratus tenebantur, si quid per imperitiam illi egissent. l.2. ff. quod quisq;
16 iuris. vbi Doctores omnes. Nec obstat † l. certi iuris. C. de iud. qua Vaconius suã tuetur opinionem, quoniam non, inquit, illa constitutio imperitos Iudices esse posse, sed ait, militẽ Iudicem esse posse inter suos commilitones, cùm de rebus militaribus habeat peritiam, vt ostendũt illa clara verba pro sui & legis scientia. ita rectè interpretantur Corasius lib. 5. miscel-
17 la. iuris c.19. & Robert. Aurel. lib.3. sent. iuris c.3. propè medium. & nouissimè Fran. Hotoma. lib. quæstionum illustrium. c. 27. sic etiam videmus, architectos esse aliquando in eorum artificio Iudices, cùm illius artis periti sint: non ergo sequitur omnes ignaros & illiteratos posse obtinere illos Magistratus, quibus est demandatum munus iudicandi causas ciuiles ex ipsa legum peritia. & ob id si periti esse debent, causa studiorum in eos cadit, illisq; necessariò conuenit. Est ergo falsa Vaconij opinatio. Declaratur hic casus secundus quemadmodum declaratus fuit primus iam relatus, non repeto.

17 Tertius est casus, quando † faber præuenit Doctorem, vel scholasticum, qui possunt alibi commodè habitare: tunc magis communis & vera est sententia, fabrum expelli non posse. ita is Iacobus de Aret. & ab eo non dissentit Bar. & clarius in d.l.1. affirmauit Ripa nu.130. in fine. Franc. de Marchis. q.635. nu.3. par.1. mouentur omnes, ob præuentionis priuilegium l. si pluribus. de lega.1. quod sanè fundamentum non est tutum secundum Camillum Visitarinũ in d.l.1. nu-
18 me.185. ff. sol. mat. quoniam † præuentioni locus non est, cùm vna causa est altera maior l. contra pupillum. §. is qui ad maius. ff. de re iud. Bart. in l. 2. §. vlt. nu.2. ff. de cust. reorum. Old. cons.234. Factum tale est. Dec. & cæteri in c. cùm parati. de appel. Sed leuis est consideratio ista, quandoquidem illud procedit ratione maioris potestatis, quę concurrit eodẽ tempore cum minori. ita declarat Dec. cons. 640. nu.3. at hic eodem tempore non concurrunt, quia iam faber præuenit Doctorem, qui iustam causam non habet hoc in casu eum expellendi. quod suadetur alia atq; ita secũda ratione, quoniam priuilegia interpretari debent, esse concessa sine aliorum iactura & iniuria. l.2. §. meritò. & §. si quis à Principe. ff. ne quid in loco public. cum cæteris his similibus. at hìc esset fabro iniuriam inferre, cùm Doctor, qui alibi commodè habitare potest à fabro iam præuentus fuerit. Nec aduersatur consideratio Visitarini in d.l.1.nu.196. quoniam verũ non est quòd cõcurrant simul causæ hæ, cùm iam faber præuenerit Doctorẽ. Non obstat etiã, quod scribit Ripa d.l.1.nu.129. in fin. quia procederet, quando vtilitas ipsa publica, vt ipse loquitur, impediretur, cũ tamẽ hoc in casu non impediatur, quoniã alibi commodè habitare Doctor potest. Tertiò hanc ego rationem aliquãdo considerabam, quæ desumitur à trita,
19 notabili tamen iuris regula: † Quod tibi non nocet, & alteri prodest, de facili concedendum est. l.2. §. item Varus. ff. de aqua pluuia. arcen. quam exornant Bart. in l. si cui. ff. de seruit. Soc. Iun. cons.76. nu.13. lib.2. & Cruet. cons.226. nu.3. in fine. sed non nocent Doctori, qui alibi commodè habitare potest, nocet autem fabro, qui è loco & domo expelleretur: ergo fabro de facili est concedendum.

Quartò confert illa ratio, quam & suprà perpendi, ipsius Doctoris negligentiæ esse hoc adscribendum, quia iam præuidere potuit † impedimentum, & euitare noluit, sed sponte in illum sese coniecit: iuuandus ergo non est, iuxta l. si fideiussor. §. si necessaria. cum simili. ff. qui satisdar. coga. latissimè Tiraquell. De retractu consanguin. §.1. glossa 10. num.25. His rationibus dilui possunt aliqua fundamenta Visitarini in d.l.1.num.185. ff. sol. matrim. qui nulla distinctione casuum facta, aduersus hanc opinionem sentire videtur. & illa fundamenta potius conuenient casui sequenti. & in cognoscenda illa Doctoris pari commoditate aliò habitandi, multùm versabi-
21 tur † Iudicis arbitrium.

Declaratur hic casus, vt non procedat ratione
22 aptitudinis & consuetudinis, vtputà, si † faber contulisset se ad habitandum in loco in quo consueuerunt Doctores, vel scholastici habitare, vel vbi profiteri consueuit, & si eo tempore quo illuc se contulit faber, nullus eorum habitaret. tunc enim expelli potest, quoniam fabri negligentiæ adscribendum est, qui debuit cogitare, futurũ aliquando, vt vel reuertantur scholastici, vel Doctores, vel pristinum restituatur eo loci gymnasium. ita sensit relatus Bar. in d. l.1. in fine. & ibi multò clarius Alexand. num.51. versicul. & quamuis. solut. matrimon. idem ibidem sensit Parpalea. nu.44. & Ripa num. 130. Iudicis autem arbitriũ multùm versabitur in dijudicanda hac aptitudine & consuetudine: vt iam suprà attigi. & tradit Franc. de Marchis. quæstione 635. numero tertio, parte prima.

Quartus est casus, quando † faber Doctorem, vel
23 scholasticum præuenit, & Doctor, vel scholasticus alibi commodè habitare non potest: tunc faber expelli potest, ita is Iacob. & Bar. d.l.1. & ibi Ripa nu.130. testatur hanc esse communem Doctorũ sententiam: inter cætera eo fundamento mouentur, quòd propter necessitatem frangitur etiam diuina reuerentia. l. omnes. C. de ferijs. plura apud Decium ex illo tex. in l. propter necessitatem, de reg. iuris. ergo fortius faber hoc damno affici potest, vt expellatur. verùm hoc fundamentum eam difficultatem patitur, quòd Doctores in hoc quarto casu non præsupponunt Doctorem, vel scholasticum esse coactum necessitate eo in loco habitare, sed dicunt alibi commodè habitare nõ posse. non ergo est impossibilitas, sed sola incommoditas, quæ necessitatem aliò habitandi non parit. nisi dicamus ex regula. l. nepos Proculo. de verborum
24 signification. ea censeri facta † impossibilia, quæ commodè fieri non possunt. & eo loci plura scribunt Alciatus & Bræcheus, & alia apud Decium consil.555.

num.13. latè Cruet. cons.199. nu.2. & cons.241. num. 20. dixi tamẽ suprà multùm in hoc versari Iudicis arbitrium in dijudicanda hac incommoditate: quoniã tanta fortè non erit, quæ impossibilitati æquiparari mereatur: & aliquãdo mereatur habita ratione qualitatis personæ.

25 Secundò mouentur interpretes, † causa studiorum, causæ dotis æquiparatur. l.1. C. de stud. lib. vrbis Rom. lib.10. at causa dotis alteri anteriori in tempore præfertur. l. assiduis. C. qui potio. in pign. habe. ergo & causa studiorum. sed Bart. in d.l.1. in fine. fol. matr. respondebat. d.l. assiduis. & similes loqui cùm duo circa idem concurrunt: nos verò loqui, quando concurrunt circa diuersa: quia hìc vnusquisq; in suo operatur. quæ consideratio leuis admodum est, & indigna nomine Bartoli: nam & in casu isto circa idem, hoc est, circa impedimentum concurrunt: cùm vnus alterum operando impediat, atq; non operandi locus, sed operãdi effectus, vt & in hypotheca mulieris considerari debet. Non aduersantur modò tria fundamenta, quæ à Bartolo d.l.1. referuntur, vt illud quòd priuilegium non censetur cum alterius iniuria concessum, quòd artifex impediri non potest suam artem exercere, vt nec libertus. l. quæro. de iure patr. & quòd faber nihil immittit in alieno, ex l. sicuti. §. Arist. ff. si seruit. vend. nam istis argumentationibus satisfaciunt Ripa in d.l.1. num.127. & nu.129. Parpalea num.43. & Vibrarinus num.186. solut. matrim.

Quintus est casus à Doctoribus nostris non per-
26 pensus, cùm † faber præuenerit quidem Doctorem, vel scholasticum, sed alibi commodè ipse faber habitare potest: tunc, & si Doctor vel scholasticus alibi commodè habitare potest, attamẽ ratione cuiusdam maioris commoditatis vult in eo loco habitare, sua maior commoditas præferri debet commoditati fabri, cuius præuentio magni facienda hoc casu non videtur, cùm ei detrimentum, vel commodum adferat: vt sæpius tamen dixi, magna in his versabitur Iudicis nostri prudentia & iudicium.

Hæc quæ de fabri & artificis impedimento dixi-
mus, in alio etiam impedimenti genere procedit, vt multis exemplis docent interpretes in d.l.1. sol. mat.
27 dum de professore sua † alta voce alium impediente. de scholastico, qui vel altè legit dum studet, vel obstrepit, alios perturbando quæ sanè omnia intelligenda sunt secundum ipsos interpretes, vt apud Ripam in d.l.1. nu.135.136. & ante eum Alex. nu.52. Ias. nu.47. Idem placuit Rebuffo in tract. de priuilegijs Scholariũ. priuil.3. nu.3. Hinc ex facto interrogatus respon-
28 dit Ias. cons.218. lib.2. † Doctorẽ posse expellere Phrarias, quas nos Scholas Battutorum seu Disciplinatorum vocamus, inquit Iason eos esse priuatos & fabro æquiparari, ob id expelli posse illis casibus quibus & faber. & Iaso. visus est sequi Alcia. in d.l.1. nu.56. solu. matr. verùm idem Alciat. libr.8. parerg. iuris. c.11. ab eo dissentit. Ego aliquando in tract. De Recup. possess. remedio 15. nu.34. declaraui, hos disciplinatos quòad eorum personas priuatos verè esse, quò verò ad locũ in quo preces Deo Oxt. Max. porrigunt, pium & religiosum iudicandum esse. Accedit nunc, quòd nec locum, nec personam consideramus, sed opus bonum, quod non differt ab eo quod orãdo alij religiosi præ-
29 stant, quemadmodum ergo fratres, † Monachi, vel presbyteri hac ratione nõ possent expelli (cùm & ipsi sint æquè ac Doctores in hoc priuilegiati, vt scribit Alcia. in d.l.1. num.52.) ita nec hi disciplinati. erit tamen cogitandum, quia magna est Iasonis auctoritas. Declarantur modò relata omnia non procedere in il-
30 lo † Doctore, qui iurisperitiam non exercet, vel in scholastico, qui non studet, ita permulti censent quos commemorat & probat Rebuff. præcitato priuilegio 3. nu.11. & tradunt omnes in d.l.1. ibi Ripa nu.138. qui citat Dec. cons.177. affirmantem post Bald. cons. 284.
31 Pater disponenti se. lib.2. † donationem factam filio, si studuerit, intelligi, & si ita profecerit, vt ad Doctoratum peruenerit, & idem cõsuluit Ias. cons.149. col. 1. lib.4. Baldum etiam secutus est Decius in authent. quod locum. num.7. in fi. C. de colla. is ergo Ripa sensit scholasticum hunc ita demum posse fabrũ expellere, si studijs ita operam det, vt ad Doctoratum perueniat. Decium quoque & Iasonem est secutus Alcia. in d.l.1. nu.58. ff. solu. matrim. atq; ita vidi aliquando
32 † Papiæ hac de re controuersiam, cùm quidam scholasticus Papiensis expellere vellet artificem sericum, qui (vt illi appellant) filatorium sericum, cuius magno strepitu scholasticus impediebatur, habebat. inter cætera scholastico fuit obiectum, quòd cauere debebat de damnis & impensis ipsi artifici, si contingeret ipsum scholasticum non proficere, & ad Doctoratum non peruenire. Ego semper credidi malè petitam fuisse cautionem illam, cùm hoc in casu necesse non sit certò scholasticum ad Doctoratum peruenturum esse. nec enim omnibus est datũ adire Corinthum (vt est in veteri prouerbio) sufficit, quòd eo tempore studeat, & quòd per eum non stet, quin proficiat. & si enim ad Doctoratum non peruenit, effici potest Procurator, vel Administrator, & Magistratus, in quibus non requiritur ipsa dignitas Doctoratus, sed sufficit ipsa scientia, quæ Reipub. adiumento esse potest. Accedit, quòd iniquũ hoc esset propter multos malos euentus infirmitatis & mortis. Nec absolutè vera est Decij & Iasonis consultatio: quoniam
33 † Baldus, cuius auctoritate illi nituntur, loquitur eo casu, quando testator donauit, ea adiecta conditione, si is suus filius bene perfecerit studiũ, nec aliter, nec alio modo. quæ sanè verba enixam voluntatem testatoris ostendunt. nam perficere studia is dicitur, qui ad apicem peruenit Doctoratus, cùm tunc perfectè doctus iudicetur. Sign. cons.51. num.9. & attingemus infrà in casu 377. vbi de Licentiato aliqua dicemus. &
34 illa † verba, nec aliter, nec alio modo conditionem, & per consequens formam ostendunt, vt tradunt gl. 1. l. si qui demon. C. de except. clarè Soc. Iun. cons.181. num.6.7. lib.2. Gozad. cons.3. num.23. Boer. q.243. nu. 11. quamobrem in casu simplici donationis causa studiorum ego sentirem cõtra Iasonem & Decium, sufficere si per ipsum scholasticum non stet, quin studia perficiat: iuxta l. in Iure Ciuili. de cond. & demonstr. De his abundè fit dictum.

SVMMARIVM.

1 *Seruus fugiendo quando dominum sua possessione priuet.*
2 *L. 3. §. Neruafilius. de acq. poss. intellectus.*
3 *Cyni doctrina, quando seruus fugiendo dominum priuet sua possessione.*
4 *Seruus quando dicatur diu steriisse in possessione libertatis.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quando seruus fugiendo priuet dominum sua possessione.*
6 *L. si cùm fideicommissaria. §. Aristo. ff. qui & à quibus intellectus.*

CASVS CCXXXVIII.

QVANDO SERVVS FVGIENDO dominum priuet sua possessione, & aliquot iuris loca explicata.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DISPVTANT Doctores nostri, quanto tempore † seruus à domino fugiens, eum sua possessione priuet. Cynus in l. 1. col. 2. vers. primò enim quæro. C. vbi causa status. multorum opiniones retulit. vna fuit, dominũ possessione serui priuari statim quòd ille è manibus domini aufugit, atq; ita eius potestatem euasit: ex l. 3. §. Nerua filius. ff. de acquir. possess. Quæ sanè opinio falsa est secundum Cynum, quoniam aduersus seruorum fraudes lex prouidet. l. 1. C. de seruis fug. & l. ea quæ. C. de liber. caus. nec tex.
2 † §. Nerua, aduertatur, quia in brutis animantibus loquitur, qui dum pristinam libertatem sine fraude, ex quo sensu carent, receperunt capientis efficiũtur: non sic in seruis.

Secunda fuit opinio eorum, qui distinguebant. quòd aut seruus bona fide, aut mala fide aufugit. si bonafide, statim quòd domini custodiam euasit, dominus possessionem amisit. d. §. Nerua. si verò malafide aufugit, tunc possessionem non amittit, nisi cùm is seruus bonam fidem habere cœpit. argumento. l. quòd autem. ff. de liber. causa. & l. vis. C. de probat. quam quidem opinionem adhuc reiecit Cyn. quoniam possessio iusta, vel iniusta, nihil quoad possessionis substantiam immutat. l. 3. §. ex contrario. de acq. possess.

3 Tertia ergo fuit † Cyni sententia sic distinguentis: Aut seruus fugiens ab alio statim captus fuit, tunc dominus possessionem amisit. l. 1. §. per seruum. de acq. possess. aut non fuit ab alio captus: & tunc si diu is seruus stetit in sua quasi possessione libertatis, dominus ea possessione priuatur. l. 3. §. quod si seruus. ff. de acq. poss. cum primo membro distinctionis Cyni transeunt Doct. in d. l. 1. §. per seruũ qui in fuga. de acquir. poss. illi etiam secundo assentire videtur Bart. in d. §. per seruum. nu. 1. & Iason. num. 10. 11. reiecta gl. in l. si is qui pro emptore. §. si seruus. de vsucap. quæ quatuor necessaria esse scribit. & latè disputat Aret. in d. §. per seruum. & hanc aliàs probaui in tract. De recuper. poss. remedio decimo. q. vlt. Nunc solùm contingit dubitare, quomodo † diu in sua possessione seruũ stetisse intelligatur. Bart. Alex. Iaf. Aret. & Ferretus in d. §. per seruum. intellexerunt de decennio. & ante eos idem affirmauit Alber. in Rubr. C. de seruis fugi. col. penul. vers. secunda quæstio est. & hanc opinionem sum secutus in d. decimo remedio. d. q. vlt. ex l. si cum fideicommissaria. §. Aristo. ff. qui & à quibus. Cynus verò in d. l. 1. q. 1. C. vbi causa status, dixit, hoc
5 non esse in specie iure diffinitum, & ob id esse † Iudicis arbitrio. & quamuis in specie Albericus loco iam citato, quem olim secutus sum, Cynum reprehendat, attamen nunc opinor illius sententiam posse defendi, cùm verè hoc in specie non sit iure diffinitũ. Nec
6 obstat † d. §. Aristo. quia posito quòd in simili casu loquatur, attamen aliàs suprà admonui, non est in his multùm de similibus ad similia procedendum. Præterea is tex. §. Aristo. in eo seruo manumisso loquitur, qui bona fide in possessione suę libertatis per decennium fuit: non mirum si concurrente bona fide liberatur: at diuersum in casu nostro, in quo loquimur de seruo, qui aufugit, atq; ita in malafide est, & in d. §. Aristo, non suo facto est libertatem consecutus, sed alieno: quod hîc non contingit. relinquitur ergo in Iudicis arbitrio: qui quidem secundum domini negligentiam plus & minus, vel de ipso decennio arbitrabitur, iudicabitq;.

SVMMARIVM.

1 *Testes cùm producũtur an statim contra eos obiecta probari possint.*
2 *Publicatio testium expectanda non est, vt illis obijciatur.*
3 *Constitutio noua Pedemontium sub titulo, Del tempo quando si hanno da dare le repulse contra la persona de testimonij. declaratur.*
4 *Impeditus Iudicis facto repulsare testes ante publicationem, potest postea.*
5 *Repulsari semper testes Iudæi & hæretici possunt.*
6 *Repulsari possunt testes producti absente parte repulsante. & ibi alij casus subiciuntur.*
7 *Iudex certis casibus recipere potest obiectiones contra testes etiam post eorum publicationem.*
8 *Testes esse inimicos, obijci semper posse.*
9 *Iudicis arbitrio relinqui, quando obiectiones contra testes obijci possunt.*
10 *Iudicem multa considerare debere in formando motum sui animi.*
11 *Inimicitia ex causa ciuili omnium bonorum æquiparatur inimicitiæ ex causa capitali.*
12 *Testis impeditur examinari, cùm notoria est obiectio opposita.*
13 *Authent. si quis testis productus. C. de testibus. declaratur.*
14 *Testes super obiectis examinari debent, si periculum aliquod subest.*
15 *Constitutio Pedemontium titulo, Del tempo quando se hanno da dare le repulse contra la persona. vers. non facendo essa, declaratur.*
16 *Obiectiones testium probari posse in causa appellationis.*

CASVS CCXXXIX.

QVANDO OBIECTIONES QVAE testibus fiunt, probari possunt: & Pedemontium constitutiones explicatæ.

SCIO non semel apud Iudicum tribunalia in controuersiam deduci: an eò ipso quòd actor in iudicium examinandos † testes producit, posit reus obijciendo contra personas testium petere suas probationes recipi super oppositis exceptionibus, antequã ad examinationem in actoris fauorem procedatur: an verò factis oppositionibus tunc probationes reseruandæ sint post illorum testium actoris publicationem. qui sanè casus multa Iudici arbitraria continet, vt suis locis dicemus. in foro ego obseruari in primis vidi, vt tempore quo actor, vel reus suos testes examinandos producit, aduersarius statim obijcit cõtra personam ipsorum testium, alioqui post publicationem: eorum testimonia improbare non poterit: quoniam expectando
2 † publicationem malitiosè obijcere videtur, cùm cognouerit contra se probare: iuxta cap. præsentium, de testibus. quo Canone ita constitutum esse ibi omnes scribunt: Afflictus decis. 351. numero 8. & dispositionem hanc insecuta est noua † constitutio Pedemontium, in titulo, Del tempo quando se hanno da dare le repulse contra la persona de testimonij. atque
3 ita in principali dispositione constitutio hæc cum iure communi conuenit. in alijs postmodum corrigit, vel verius addit. ius commune etenim loco oppositionum admittit simplicem protestationem, quòd intendit ipsos testes tanquã minus idoneos post eorum publicationem improbare. ita Abbas in d. capi. præsentium. nu. 4. & ibi Fel. nu. 1. constitutio autem requirit non solùm protestationẽm, sed etiã iustam causam,

causam, cur tunc nõ obijciat, nempè, quia cognitam non habet testium cõditionem. quæ tamen cã adhuc ex ea constitutione admittitur, vel reijci põt Iudicis arbitrio, vt ei verisimilis, vel non videatur. nam & qđ verisimile sit, à Iudicis arbitrio pendere diximus suprà in casu 85. Illa tñ constitutio duas declarationes recipit, quas & Ius Cõe in casu d. c. præsentiũ, admit-
4 tit. Prima est, qñ is, qui † voluit tẽpore debito opponere, Iudicis facto fuisset impeditus: ita Fel. in dict. c. præsentium. nu. 3. Secunda est qñ illi testes ita essent inhabiles, vt eorum inhabilitas partiũ consensu tol-
5 li non posset: vt quia † essent Iudæi, hæretici, excommunicati, & similes. ita scribunt Soc. tract. fallen. regul. 129. fallen. 4. Felyn. d. c. præsentiam. nu. 4. quo loci tamen dubitat. Sed ego declarationem omninò probarem, quando is producens notam habet testiũ cõditionem: quoniam sibi tunc imputatur, nec ius aliquod dici potest ei quæsitũ. & in dubio præsumitur producentem notam habere eorum conditionem.

6 Tertia etiam accedit † declaratio, vt nõ procedat, quando testes producti fuissent tempore quo fuisset absens, quamquam ipse, vel Procurator citatus esset. ita glo. & Cyn. in l. vltim. C. de testibus. Gramma. in additio. ad Afflictum decis. 351. num. 8. vbi refert quartam declarationem, quando de nouo ad eius notitiã deuenissent oppositiones. addit & quintam quando testes essent infames. & Afflictum secutus est Gratianus in annotationibus ad Praxim Vestrij, lib. 5. ca. vltim. num. 33. 34.

Sed ad rem nostram proprius accedamus, cũ obiectiones factæ sunt istis testibus, certis in casib. de-
7 bet Iudex recipere † probationes super obiectis, nõ autem reseruare illas tempore publicationis dictorũ testium à se deinde examinatorũ. certi hi casus sunt relati in authe. si testis productus. C. de testib. hoc est si libertinus dicatur, & is obijciens dicat iure manumissum non esse: is libertinus antequam examinetur, debet instrumentum manumissionis ostendere, nisi iuret in alia prouincia probationes has habere. Alter est casus, si obijciatur, testem esse † inimicũ
8 ob causam inter eos capitalem. si constat statim non recipitur, nec examinatur is testis: & ibi annotarunt Bart. Saly. & cæteri. pulchrè Gramma. decis. 86. Socin. tract. fall. reg. 129. fall. 1. præter duos hos casus sentiũt interpretes præsertim Bartol. in d. auth. si quis testis
9 productus. nu. 9. esse in † Iudicis arbitrio, quando recipiat has obiectiones & quando referuet post publicationem. ita etiam affirmarunt Abbas & Fel. in c. ex parte, de testibus, ille nu. 8. iste num. 12. Soc. d. reg. 129.
10 fal. vltim. Iudex † autem in arbitrando ac formando motum animi sua plura considerare debet, vt rectè admonet Abbas d. c. ex parte. num. 8. vers. adde quartum. Primò an id quod obijcitur parem habeat æquitatem cum casibus suprà relatis. nam si parem habet æquitatem debet illud obiectũ recipere & probatio-
11 nes super eo admittere. vt putà, obijcitur † inimicitia ex cã Ciuili omnium bonorũ: nam hęc parẽ habet æquitatem cũ causa capitali. ex text. in §. item si propter. insti. de excus. tuto. & ita in specie nostra placuit glossæ in d. auth. si quis testis productus, & ibi Bar. in fin. & glossam illam sunt secuti plures relati à Craue. consil. 31. nu. 3. & consi. 75. nu. 11. & Gramma. decis. 28. num. 5. & in terminis huius casus Gramma. d. decis. 86. nume. 11.

12 Rursus considerabit Iudex noster † an quod testi obijcitur, publicum & notorium sit. tunc enim si talis publica obiectio illius testimonium indignũ aliqua fide reddit, illius testis examinatio impeditur. ita Abbas d. nu. 8. & Fel. ibid. nu. 14. Præterea perpen-
det Iudex an oppositæ testi exceptio incontinenti ꝓ-
bari possit: quoniam tunc illius examinatiõ impedi-
tur. ita Abbas d. nu. 8. & Fely. nu. 15. qui alijs comprobat. addo Soc. d. tract. fallen. reg. 129. fallen. 7. nec di-
13 catur hoc solùm videri concessum à † d. auth. si quis testis, cũ capitalis inimicitia obijcitur, quia dico idẽ esse in quauis alia exceptione apta annullare fidem testium, ratione eius æquitatis: ob id probata in continenti eundem effectum parit. Illud tandem confi-
14 derabit Iudex noster, an testes † per quos vult suas propositas obiectiões probare, sint infirmi & in mortis periculo, vel migraturi in lõginquas regiones, vel mare nauigaturi, ita vt periculum sit, quòd si nũc nõ examinentur, in futurum non poterunt examinari: hoc enim casu recipiet Iudex: ita Abbas d. c. ex parte. nu. 8. vers. quarta est opinio. Soc. d. tract. fall. reg. 129. fallen. 5. qui in fallen. 6. declarat etiam eo in casu cùm testis est cum tormentis examinandus. Ex his potest
15 declarari dicta † constitutio Pedemontium d. titulo Del tempo quando, &c. in vers. non facendo essa. dũ disponit, obiectiones esse probandas ante publicationem ipsorum testium, quibus obiectum est. declaratur in quam posse dictas probatiões recipi etiam ante illud tempus, & ita in eo instanti quo producti sunt, ex suprà relatis. Et illa constitutio in relato loco tollit
16 disputationem illam, an † in instantia appellationis testes & probationes istæ recipi possint ad probandũ dictas obiectiones. qua in re Guido Papæ quæstion. 500. scribit ex stylo in Curia Delphinatus obseruari, admitti has probationes, & fortè de iure verior est, vt scribunt Abbas, Felynus & cæteri in capitul. primo. de exceptio. magna est disputatio vt apud eos: latè in d. c. 1. scribit Parisius numero quinto. & Didacus lib. Pract. quæstion. capitul. 18. numero 5. tollit enim constitutio ista hanc disputationem, quia in prima instãtia ante testium publicationem probationes faciendæ sunt.

SVMMARIVM.

1 *Dilatoriæ exceptiones quæ.*
2 *Exceptionem feriarum dilatoriam esse.*
3 *Exceptionem ætatis dilatoriam.*
4 *Spoliationis exceptionem dilatoriam.*
5 *Constitutio Pedemontium sub titulo Delle eccettione dilatorie, declaratur.*
6 *Exceptiones dilatoriæ, euitandæ solutionis, quæ.*
7 *Tempus quod præstituatur ad deducendum dilatorias exceptiones.*
8 *Exceptiones omnes in termino deliberandi esse opponendas.*
9 *Praxis deducendi dilatorias exceptiones.*
10 *Constitutio Pedemontium titulo Delle citationi. §. non sarà, declaratur.*
11 *Constitutio Pedemontium titulo Delle eccettioni dilatorie, declaratur.*
12 *Papiæ, Mediolani, & Brixiæ ex eorum statutis, quando obijciatur exceptio dilatoria.*

CASVS CCXL.

EXCEPTIONES DILATORIAE quæ, & quando obijci possint:

DILATORIAE exceptionis magna est vis ad lites protelandas: id, quod vsu pessimo compertum est. sunt hæ † dilatoriæ aliquãdo Iudicij, quas alio nomine declinatorias appellamus: aliquando solutionis. per declinatoriam Iudicis tri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bunal & Iudicium euitare nitimur, vt est exceptio, quæ opponitur cõtra reſcriptum: vt in l. præſcriptione. C. ſi contra Ius, vel vtil. publ. Item † exceptio feriarum, loci non tuti, † legitimæ minus ætatis ſtandi in Iudicio: & his ſimiles relatæ in leg. 2. ff. de except. vbi Bart. Soc. & Zaſius, Pract. Papien. in forma reſponſionis rei conuenti actione reali. in gloſſ. Saluis aliis exceptionibus. num. 4. qui & † exceptionem ſpoliatiõis inter has conumeratur. ex capi. cum dilectus. de ord. cogn. quam diſpoſitionem eſt ſecuta noua † conſtitutio Pedemontium in titulo Delle eccetione dilatorie. quæ & alias ſimiles enumerat. † Exceptiones verò dilatoriæ ſolutionis euitandæ, ſeu differendæ gratia ſunt, vt pactum de non petendo, promiſſionis in diem, vel ſub conditione, & his ſimiles. Pract. Papienſis & cæteri iam relati. Dubitari nunc contingit, quod † tempus Iure Communi inſpecto ſtatuendum ſit ad eas deducendas? (quæ ſanè deductio ante litem conteſtatam fit. l. ita demum. vbi omnes. C. de Procura.) Abbas in cap. paſtoralis. nu. 27. de except. inquit, tempus hoc Iure Communi non eſſe determinatum, & ob id Iudicis arbitrio ſtatui poſſe. id quod ibidem affirmarunt Felyn. nume. 22. & clarius Pariſius nume. 42. 43. nec refert (inquiunt illi) quòd ſtatutus ſit terminus viginti dierum ad deliberandum, an velit cedere, vel contendere. authen. offeratur. C. de litis conteſta. quoniam is terminus non eſt ſtatutus ad omnes dilatorias exceptiones proponendum. nam eo in termino aliquæ poſſunt obijci, ſed non cogitur reus omnes proponere. ita declarat Pariſius in dict. cap. paſtoralis. num. 44. qui tunc demũ inquit cogi, cùm non modò datur terminus ad deliberandum, ſed etiam ad opponendum. verum Decius in d. cap. paſtoralis. nume. 20. inquit, communem eſſe opinionem contra Abbatem, quia imò † in termino deliberãdi debet reus omnes ſuas exceptiones dilatorias proponere: nec poſſe petere alium terminum ad opponendum dilatorias. ſed Pariſius inquit hoc eſſe contra communem obſeruantiam iudiciorum. Ego ſcio varios eſſe locorum ritus & ſtylos, ſed ad omnem controuerſiam euitandam tutius eſt, vbi deſunt † clara ſtatuta, aſsignare terminum ad deliberandum, & ad opponendum. in Regione Pedemontium hoc eſt diffinitum, vt ſcilicèt ſtatutus cenſeatur terminus quinque dierum ad eas proponendum. quod ea ratione patet, quia in titulo Delle citationi. §. non ſarà. conſtitutum eſt, reum ſpacio quinque dierum debere petitioni actoris reſpondere: quo in termino, ſiue reſpondeat, ſiue non, lis pro conteſtata habetur: vt eſt cautum in titulo Della conteſtatione della lite. quo ſtante, ſequitur in illo quinque dierũ termino eſſe proponendas has exceptiones, quæ poſt litem conteſtatam non recipiuntur, vt ſuprà admonui. ex l. ita demum. C. de Procura. & dum † conſtitutio in d. titulo Delle eccetioni dilatorie, ſtatuit Iudici terminum quinque dierum ad cognoſcendum ſuper ipſis deductis exceptionibus, nec verbum facit, quòd Iudex debeat admittere eas, vel non, ſed in neceſſarium antecedens præſupponit eſſe ipſo iure admiſſas, dum vult Iudicẽ cognoſcere debere ſummatim: intelligimus neceſſariam non eſſe Iudicis admiſsionẽ ad probandum, atque ita non neceſſe aſsignare terminum illum. id quod Iuri Communi aduerſatur. nam eo iure terminus ad probandum has dilatorias currit poſt exceptionem admiſſam per Iudicem: ita Gemi. Fran. & cæteri in cap. ſua, de except. in 6. Anto. Capicius deciſi. 83. qui Regni Pragmaticam declarat, qua eſt datus terminus trium dierũ ad opponẽdum has exceptiones, & quinque ad probandum. currũt illi quinque in illo caſu admiſsis ipſis exceptionibus.

† Papiæ autem ex ſtatuto primo in Ciuilibus, & in toto Dominio Mediolanenſi ex nouis cõſtitutionib. ſub Rubric. De Iudicijs. §. qua petitione porrecta, datur terminus vnius diei tantùm ad litem conteſtandam: intra illud tempus ergo dilatoriæ exceptiones erunt proponendæ, quamquam eorũ cognitio & diffinitio tempore diſputationum reſeruentur, nullaq; requiritur in illis caſibus admiſsio ad probandum: quoniam cum cæteris probationibus & illæ recipiũtur. ita fortè ſeruatur & Brixiæ, vbi ex ſtatuto 16. in Ciuilibus, reſeruãtur exceptiones. in fin. dato biduo ad litem conteſtandam.

SVMMARIVM.

1 *Inſtrumenta de nouo reperta quandocunque produci poſſe.*
2 *Inſtrumenta de nouo reperta ab eo, qui negligens fuit in illis perquirendis non ſemper produci poſſe.*
3 *Inſtrumenta reperta de nouo poſſint produci, quæ requirantur.*
4 *Iuramento quando ſtetur in his, quæ à iurantis animo pendent.*
5 *Conſtitutio noua Pedemontium titulo De gli articoli probatorij. §. vltim. in fin. declaratur, & paulò infrà.*
6 *Iuramentum non ſufficere ad probandum ea, quæ à iurantis animo pendent, cùm coniecturæ aliquæ ſunt in oppoſitum.*
7 *Diligentia in perquirendis inſtrumentis, vt tamquam de nouo produci poſſint, proteſtatione probatur.*
8 *Inſtrumenta de nouo produci non poſſe, cum ſaluum non eſt Ius aduerſarij.*
9 *Iudicis arbitrio relinquitur, an inſtrumenta de nouo reperta potuerint teſtibus aduerſarij iam mortuis reprobari.*
10 *Inſtrumenta ſi ſint de nouo reperta, petere quis, terminum ad illa exhibenda, non admittitur.*
11 *Iudicis eſt arbitrium dare terminum illi, qui inſtrumenta de nouo velle exhibere dicit.*

CASVS CCXLI.

QVANDO INSTRVMENTA DE nouo reperta in cauſa produci poſſunt, & quid in his obſeruandum ſit.

RECEPTA eſt Doctorum opinio † inſtrumenta de nouo reperta poſſe in cauſa produci quandocunque ante ſententiam, ſiue modò datus ſit terminus ad ea producendum, ſiue ſit in cauſa concluſum, ſiue partes aſsignatæ fuerint ad audiendum ſententiam, ſiue etiam Iudex motum animi ſui manifeſtauerit. ita poſt Bartolum in l. admonendi. nu. 2. de iureiur. ſcribunt oẽs. præſertim Purpur. nu. 8. qui nonnullis quæ Bartolo obijciebantur plenè ſatisfecit. Hæc tñ concluſio aliquibus caſibus declaratur. Et primò non procedit, quando is producens fuit † negligens in illis inſtrumentis perquirẽdis, tunc eã cognita ſolùm productio admittitur. ita Purpur. d. l. admonendi. nu. 16. poſt Iaſo. & alios, quos citat. Et in hac cauſæ cognitiõe inter cætera † requiritur, quod is producens iuret ſe anteà notitiam nõ habuiſſe horum inſtrumentorum, & probet ſe vſum diligentia in illis perquirendis. ita duo hæc fore neceſſaria docuit Marian. Soc. Sen. in c. vltim. de iureiur. quem

quem eſt ſecutus Caccialupus in d. l. admonendi. nu. 13. ff. de iureiur. quorum doctrina declaratur aliorũ opinio, qui dixerunt ſufficere ſolum † iuramentum cùm hoc pendeat ab animo producentis, vt affirmarunt Bar. in d. l. admonendi. nu. 4. & ibi Alex. nu. 19. Cur. Sen. nu. 12. qui tamen dubitat. & Curt. Iun. ibidem. nu. 14. ſed ibi communẽ teſtatur Purpur. nu. 24. nam intelligitur ſufficere iuramẽtum ad probandũ ſe notitiam non habuiſſe: ſed non ad probandum diligentiam in perquirendo. Et ideo rectè fuit cautum † noua conſtitutione Pedemontium in titulo De gli articoli probatorij in §. vltim. in fin. alia probatione, vel ſaltem inditijs veriſimilibus (quæ, vt dixi, à Iudicis arbitrio pẽdent) vltra iuramentum, conſtare debere inſtrumenta fuiſſe de nouo reperta. illud etiam accedit, † iuramentum illud non ſufficere, quãdo aliqua coniectura eſſet contra eum: ita Bartolus l. inter omnes. §. rectè. de furtis. Marſil. conſi. 7. nu. ſeptimo. & conſi. 9. nu. 36. Solet etiã hæc † diligẽtia probari mediante proteſtatione, vt putà, ſi quis ſciat factum eſſe inſtrumentum, ſed nõ poſsit illo vti, quia impeditur: tunc ſufficere videtur proteſtatio, dicẽdo, ſe nõ poſſe producere inſtrumentum impeditus, vel quia perdidit, vel quia eſt penès aliquẽ, qui negat illud exhibere. ita hanc cautelam attulit Bar. in l. vnica. n. 4. C. de ſent. aduer. fiſcum latis. Fel. in c. ſuborta. num. 15. de re iud. quæ cautela tunc demũ procedit, qñ actum fuit prius cõtra dolo occultantẽ. ita declarauit Curt. Sen. in d. l. admonendi. nu. 19. de iureiur. & Ant. Capicius deci. 52. num. 2. quæ declaratio eſt notabilis ad conſtitutionem nouã Pedemontium in titulo De gli articoli probatorij. §. vlt. dũ vult hoc impedimentũ excuſare, ſi modò fuit ſemiplenè, & cum iuramento probatũ. nã illa conſtitutio ceſſabit in caſu huius declarationis, quo ad Inſtrumenta ab aliquo fraude occultata.

Secundò non procedit relata opinio, quando aduerſario ſaluũ non eſſet Ius ſuum aduerſus noua hęc inſtrumenta, vt putà, quia teſtes, quib. inſtrumentũ reprobari poterat, eſſent vita functi. ita docuit Caſtr. in d. l. admonendi. & ibi clarius Purpur. num. 18. qui alijs ſimilibus comprobat, ſed difficile admodùm eſt ſcire, q illa inſtrumenta reprobari potuerint per dictos teſtes iam mortuos, quamobrem maximum hic verſabitur † Iudicis arbitriũ in perſcrutando, an veriſimile ſit ex illis teſtibus illa inſtrumenta reprobari potuiſſe: ac ét in pernoſcẽda calũnia ꝑducentis.

Tertiò non procedit relata opinio, † quando qs allegaret de nouo inueniſſe inſtrumenta, & peteret terminum ad ea producenda, nam dari hic terminus non debet: ita Caſtr. in d. l. admonendi. nu. 29. qui ita obſeruatũ Romę fuiſſe teſtatur. Purpur. ibi. nu. 19. inquit eſſe in arbitrio Iudicis eũ repellere. qui inquit etiam ex cauſa poſſe illum admittere dato breui termino ad producendum.

SVMMARIVM.

1 *Dos patri & filiæ reſtitui debet.*
2 *Patrem non poſſe filiæ in dote præiudicare.*
3 *Filiam non poſſe dotem a patre profectam eo inuito exigere.*
4 *Filiam alteri donare non poſſe dotem à patre profectam.*
5 *Patri agenti ad dotis recuperationem, filia conſentire debet.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur, an pater ſit turpis perſona, vt ei agenti ad dotis recuperationem iuſte recuſet filia conſentire.*
7 *Patri cauſa cognita concedi debet actio, ſi filia latitet & recuſet ei conſentire in dotis recuperatione.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui, an filia iuſte abſit, & recuſet conſentire patri dotem recuperanti.*
9 *Iudicis arbitrio relinqui, an pater ſit probatæ vitæ & filia leuis, dum filia negat conſentire patri dotem recuperanti.*

CASVS CCXLII.

QVANDO FILIA IVSTE RECVſare dicatur conſentire patri recuperanti dotem à ſe datam.

DOS † à patre, in cuius poteſtate filia eſt, profecta, ipſi patri ac filiæ ſimul reſtitui debet: quare filia conſentire debet patri ſoli agenti, vt eam is conſequi poſsit. l. 2. §. 1. & §. vlti. ff. ſolu. matri. id quod factũ eſt, ne filia detrimentum aliquod in dote patiatur: nec enim licet patri † filiæ hoc caſu damnum adferre, cùm dos propriũ filiæ patrimonium cenſeatur. l. 3. §. ſed vtrum. ff. de minor. cum ſimilibus alibi allegatis. quemadmodum è contra, non poteſt † filia patre reluctante, vel inſcio exigere. d. l. 2. §. quod ſi in patris. & ibi Iaſ. & Soc. vterque. nu. 7. & Ripa. nu. 17. qua ratione affirmant omnes, † filiam non poſſe patre inſcio dotem hanc alteri donare. ita Baldus conſil. 2. Factum, propè medium. lib. 3. Caſtren. conſi. 381. lib. 2. & Corneus conſ. 224. colum. 2. lib. 3. quos eſt ſecutus Neuiz. conſil. 95. nu. 5. & alios plures recenſet Craue. conſi. 39. nu. 2. quib. accedunt Curt. Iun. conſi. 152. nu. 3. & Rubeus conſi. 25. nu. 7. & conſi. 166. nu. 2. qui clarè reſpondit, quòd quãdo pater ſtipulatur ſibi & filiæ reddi, filiã nõ poſſe patre inſcio donare, quoniam actio communis eſt: ita ergo econuerſò. Cùm itaque dotem vt recuperet † pater agit, conſentire filia debet, & tunc conſenſus præſtãdus cùm lis conteſtatur l, ſi cum dotem. §. eo autem tempore. ff. ſolu. matrim. multis tamen caſibus denegatur patri actio. Vnus is eſt, cùm tam turpis patris perſona eſt, vt verendum ſit, ne acceptam dotem conſumat. d. §. eo autem. quo loci ſubijcit Iureconſ. Iudicẽ officium ſuum interponere debere, quatenus patri, & filiæ competenter cõſulatur. eſt ergo † Iudicis hoc arbitrium cognoſcere, an adeò turpis ſit perſona patris, vt timor dilapidationis ſubeſſe poſsit, vel non. nã & aliàs diximus ſuprà in caſu 69. eſſe in arbitrio Iudicis poſitum, quæ honeſta perſona eſſe dicatur. Subijcit etiam Paulus Iureconſul. in d. §. eo autẽ tempore, † quòd ſi filia latitet, & conſentire recuſet, cauſa cognita dãdam eſſe, vel ét denegandam actionem patri. datur inquam ſi nulla iuſta cauſa filia latitat, ſi verò verecundè per abſentiam patri contradicat, actio ei non conceditur. In hoc etiam verſabitur † Iudicis arbitrium, coniecturis & inditijs perpendendo & indagando abſentiæ cauſam, an iuſta, vel minus ſit, vt vel conſenſum, vel contradictionem præ ſe ferat. Quòd ſi (ſubijcit Paulus) is pater ſit, cui omnimodò cõſentire filiam deceat, hoc eſt vitæ probatæ, filia verò leuis mulier, vel admodùm iuuenis, vel nimia circa maritum non merentem: dicendũ eſt patri potius acquieſcere Prætorem oportere, dareq; ei actionem. quib. ex verbis intelligimus quàm amplum hic verſetur Iudicis arbitriũ, cũ hæc omnia in facto verſentur. Is ergo † Iudex arbitrabitur quis ſit pater probatæ vitæ, quæ filia leuis mulier, quæ admodũ iuuenis, & quæ nimia circa maritũ nõ merentẽ, vt in hoc vltimo caſu verſari arbitriũ Iudicis exꝑſsè notauit Bar. in

d. §. eo

Universidad de Deusto
Biblioteca

d.§.eo autem tempore. in fin. Id quod ego intelligo versari arbitrium Iudicis in hæc fit causa illa qua mulier recusat consentire patri, non autem est arbitriū, vt cognoscat, an iusta, vel iniusta causa hæc sit. quoniam iniusta semper est, vt cæteri Doctores, qui Bartolo eo loci aduersantur, sentiunt. Iudex ergo suo arbitrio iudicabit, an nimia affectio mulieris erga maritum, vel alia verè iusta causa eam moneat, ne patri consentiat.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonij impedimentum cùm non denuntiatur, quid obseruare Iudex debeat.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui quæ grauis persona dicatur.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quando viro graui de impedimento matrimonij attestanti credatur.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, an standum sit iuramento consanguineorum super impedimento matrimonij famæ non obstante.*

CASVS CCXLIII.

DE MATRIMONII IMPEDIMENto, & quando Iudex credere debeat assertioni viri grauis de eo affirmanti.

1 INNOCENTIVS III. Pontifex Max. statuit in c. cùm in tua, de spōsa. si † ad denuntiationem in Ecclesia factam, nullus publicè compareat ad probandum impedimentum, quod extare creditur inter duos, qui matrimoniū contrahere volūt, & tamē fama ad sit eos ita esse sanguine coniunctos, vt contrahere ad inuicem nō possint: statuit inquā, quòd si Iudex à persona graui, cui fides sit adhibenda, intelliget, illos esse sanguine cōiunctos, & non nisi cum scandalo cōtrahere posse, debet impedire matrimoniū. hic est annotandum, duo
2 † Iudicis arbitrio relinqui: vnū, quæ sit persona grauis: quemadmodum & de honesta diximus suprà in
3 casu 69. est & in eius † arbitrio, an ei fides in hoc adhibenda sit, cùm testium fides in Iudicis arbitrio sit, vt annotauimus suprà in casu 90. subijcit postmodū Innocentius, quod si contra famam illam consanguinei, qui contrahere volunt, iuramentum exhibent, quo scilicèt probent inter eos consanguinitatem nō
4 extare: erit in † arbitrio Iudicis iuxta qualitatē personarum & contrariæ famæ admittere hoc iusiurandum. ita ego intelligo illa verba, vel contra famā huiusmodi secundum tuæ discretionis arbitrium iuramenta, &c. quidquid eo loci comminiscantur Abbas & cæteri.

SVMMARIVM.

1 *Lucem odit, qui malè agit.*
2 *Actus palàm gesti excusationem habent.*
3 *Nuptiæ palàm gestæ excusant à pœna illiciti coitus.*
4 *Tutor qui palàm à pupillo pecunias mutuo accepit, excusatur.*
5 *Monachus qui palàm exiuit monasterium, & vxorem duxit, excusatur.*
6 *Testi qui palàm pecunias dedit, vt veritatem deponat, excusatur.*
7 *Frater palàm cum sorore in eodem lecto dormiens excusatur à pœna incestus, qui non præsumitur.*
8 *Cap. literis, de præsump. declaratur.*
9 *Palam alloquens carceratum excusatur.*
10 *Vidua quæ palàm pernoctauit, excusationem meretur.*
11 *Palàm delinquens per errorem delinquere videtur.*
12 *Palàm gesta excusant à iuris ignorantia.*
13 *Palàm gesta non excusare ab ignorantia facti.*
14 *Matrimonium palàm contrahens cum consanguinea ignorantiam consanguinitatis probare debet.*
15 *L. qui contra. C. de incest nupt. intellectus.*
16 *L. vltim. ff. de ritu nupt. intellectus.*
17 *Bartolus. l. si adulterium cum incestu. in princ. nume. 9. de adulte. declaratur.*
18 *Iuris ignorantia regulariter neminem excusat.*
19 *Iudicis arbitrio relinquitur, an palàm gesta à facti ignorantia excusent.*

CASVS CCXLIIII.

QVOMODO PALAM GESTA EXcusent, præsertim in matrimonij contractu: & an excuset tam à iuris, quàm à facti ignorantia.

1 VEMADMODVM is, qui † malè agit (vt est in veteri prouerbio) lucē odit. cap. consuluit. de off. de lega. ita è cōtra is, qui bene agit videri cupit. quo circà dicere solemus, † actus palàm
2 gestos magnam excusationem præstare, ne deliquisse videatur. l. vlti. ff. de ritu nup. illi etenim excusantur à pœna † incestarum nuptiarum, q
3 palàm cum consanguinea contraxerūt. Sic suspectus
4 non redditur † tutor, qui palàm pupilli pecunias à se ipso, vel à contutore mutuo sumpsit. l. non existimo. ff. de adm. tuto. & ibi annotauit Bart. & declarat Ripa in l. 1. §. fuit quæritum. nume. 7. ad Trebell. Gomes. §. ex maleficijs. nume. 21. versi. sed tamen aduertendum est. inst. de actio. & Coras. li. 6. miscella iuris.
5 cap. 15. ita etiam dicimus, quòd si † Monachus palàm exijt monasterium, & palàm contrahit matrimoniū, excusatur. sic consuluit Abbas consilio 168. colum. 2. lib. 1. post Iacobum Butr. in l. 2. C. de Sum. Trinit. & fide Cathol. quos est secutus Craue. consil. 321. nu. 2. qui & illud simile retulit: si quis palàm det pecuniā
6 † testi, vt veritatem dicat, non præsumitur ille testis falsarius. quod docuit Bald. in cap. vltim. de appella. & respondit Decius consi. 189. nume. 12. Simile etiam est, quod respondit ipsemet Craue. d. consilio 321. nu-
7 mero 2. non præsumi incestum inter † fratrem & sororem, qui palàm vno in lecto dormiebant: atque
8 ita declarat † cap. literis, de præsumpt. vt procedat solùm, cùm vir & mulier simul clam in locis secretis visi sunt, non autem cùm palàm. Sic etiam dicimus, eum furtum non committere, qui palàm & bona fide alicuius pecuniam accipit: ita Bald. consil. 347. lib. 2. Alexand. consil. 31. in fin. libro 7. quos est secutus Crauet. consi. 3. num. 5. qui respondit, eum non inci-
9 disse in pœnam à Prætore sancitam contra † alloquentem criminosum carcere mancipatum, cùm is publicè & præsentibus satellitibus criminosum est allocutus, dicendo vt bono esset animo. ita etiam re-
10 spondit Craue. consi. 205. num. 5. viduam ex pernoctatione palam, & hærede viri sciente factam, non mereri aliquam pœnam, tamquam quod stuprum cōmi-
11 serit. Ratio, cur ij † palam delinquentes excusentur, & non deliquisse videantur, est, quia per errorem, & ignoran-

ignorantiam potius quàm scienter egisse videntur. quod probat. d. l. vltim. ff. de ritu nupt. Cùm verò cessat error & ignorantia probabilis plus deliquit ille, qui palàm, quàm ille, qui clàm peccat: cùm palàm delinquens plus adferat scandali. Ita glossa in capit. de homine. de celebra. missa. & Abbas in cap. cū quidam. num. 3. de iureiuran. Quocircà inquit tex. in ca. nemo. 32. q. 4. culpam latentē esse tollerabiliorem. Hinc Prælati grauius peccant, cum eorum exemplo malo cæteri facilius corrumpantur. capit. præcipuè. 11. quæstio. 3. & diuus Thomas. 1. 2. q. 73. articul. 8. ait, cum, qui publicè fornicatur plus peccare, quia plus scandalizat. Et ideò Bartol. in leg. 2. §. at generaliter. ff. vi bon. rapt. ex illo textu, clarè docuit plus peccare, qui publicè quā qui occultè deliquit. Hinc grauia peccata impediūt celebrationem post pœnitentiā, si notoria sunt, non autē si occulta. cap. vltim. de temp. ordina. Sed ad rem nostram reuertamur.

12 Dubitari modò contingit, an † actus is palàm gestus præsumi faciat ita facti ignorantiam, vt iuris: atque ita, an is qui palàm agit, excusetur illis in casib. in quibus error & ignorantia facti excusationē præstat. quòd præsumatur, & ita excuset à iuris ignorantia. clarè probant verba & ratio dict. leg. vltim. ff. de ritu nupt. nec est qui in hoc dissentiat, vt ex relatis similibus satis superq; intelligere possumus. Est ergò
13 sola dubitatio in errore † & ignorantia facti: qua quidem in re sunt opiniones Doctorum. nam Decius cō-
14 filio 154. post Oldrad. consilio 256. respondit, † asserētem, se per ignorantiam facti publicè contrahendo matrimonium cum consanguinea, non excusari, nisi ignorantiam ipsam probet. hoc clarius affirmauit Ruinus in consilio decimoquarto. numero quinto. libro tertio. qui respondit in casu dict. leg. vltim. actū palàm gestum præsumi facere solam iuris, non autem facti ignorātiam, & ob id excusationem in errore facti non attulisse. quod ea ratione demonstrat, quia ibi solùm pœna minuitur, quod euenit ob iuris ignorātiam, à qua actus palàm gestus excusat: nōn autem in totum pœna tollitur, quæ tolleretur, vbi etiam error facti præsumeretur, ex l. qui cōtra. C. de incest. nup. Et licèt ipsemet Ruinus consilio 100. numero quinto. versicul. nec obstat text. l. qui contra. libro tertio. ali-
15 qua adferre videatur ad responsionem † dict. leg. qui contra, verūm tamen nihil ad rem conferunt: quoniam quod de errore iusto dicitur, refertur ad vtrumque ad masculos scilicèt, vt & ad fœminas. Ego aliquā-
16 do dicebam in † dict. leg. vltim. agi solùm quid possit actus palàm gestus ad excusandum ab ignorantia iuris, quò autem ad ignorantiam facti, relictū est in dispositione iuris, vel potius Iudicis, vt statim subijciā. & quod ibi dicitur, non excusari in totum, intelligitur respectu ignorantiæ iuris, quæ non meretur omnimodam excusationem, cùm is peritiores cōsulere debuerit: punitur ergo, sed non ea pœna ordinaria. Altera fuit opinio, præsumi etiam ignorantiam facti, atque ita excusari ab illa ex actu palā gesto. hoc clarè affirmauit Baldus in d. l. qui contra. nume. 4. versi. & ex hoc pono. C. de incest. nupt. idē sensit Bar. in l. si adulterium cum incestu. in princip. n. 10. de ad-
17 ulter. nam cùm † Bartolus sub nu. 9. distinxerit, quo modo ignorantia iuris & facti excuset, subijcit: quid in dubio, an præsumatur sciuisse, vel ignorasse? inquirentio ipso themate ignorantię iuris & facti, ex actu clam gesto, scientiam, ex actu verò palàm, ignorantiā præsumi, atque ita de vtraque ignorantia loquitur. hanc sententiam probauit & Ruin. sibi parum constans consilio 100. num. 4. lib. 3. & consil. 51. nume. 17. li. 5. verùm horū opinio non est absolutè vera, si quidem maior subest ratio excusandi ab ignorantia facti
18 quàm iuris. Regulariter etenim † iuris ignorātia neminem excusat. l. iuris ignorantia. C. qui adm. & tamen ignorantia facti etiam prudentissimos fallit. l. 2. ff. de iuris & fact. igno. Rectius itaque tertio loco mihi visus est sentire Gabriel Paleotus eruditissimus Iureconsl. & nunc purpurei ordinis Senator amplissimus tract. de Nothis spurijsq; filijs, cap. 9. nu. 13. hoc
19 esse in † Iudicis arbitrio positum: qui aliquando iudicare poterit præsumi ignorantiam facti, vt ignorātiam iuris, & aliquando non. si enim frater cum sorore, vel consobrina, cū quibus vnà simul educatus fuerat per fuisset, cōtraheret: hic certè ignorantia facti præsumi aliquo modo non posset, quamquàm actus publicè esset gestus. si verò quis cum forensi & remotissimæ regionis contraheret, dubio procul hic impedimentum facti atque ita facti ignorantia præsumeretur. quo in casu rectè procedit d. l. qui contra. C. de incest. nup. Iudex ergo personarum qualitatem statuet.

SVMMARIVM.

1 *Pascua pro quantitate pecudum esse diuidenda.*
2 *Pecudes in pascuis habendas esse singulis pro prædiorum modo.*
3 *Pascua deinde actione communi diuidundo peti posse.*
4 *Pascuorum modus quando intelligatur, an pro prædiorum quantitate, vel eius valore.*
5 *Seruitutes aquæ ducendæ pro modo prædiorum deberi.*
6 *Alluuiones acquiri pro quantitate frontis prædiorum.*
7 *§. Insula. inst. de rerum diuis. intellectus & ratio.*
8 *L. 2. §. cum in eadem naue. & l. vltim. ff. ad l. Rhodi. de iactu, intellectus.*
9 *L. maiorem. ff. de pactis, intellectus.*
10 *Creditorum pars maior, paciscendo cum debitore, minori parti præiudicare potest.*
11 *Saluusconductus concessus à maiori parte creditorum obseruari debet etiam à minori parte.*
12 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rubric. de cessione bonorum & inducijs quinquennalibus, declaratur.*
13 *Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de saluis conductibus. in prin. declaratur.*
14 *Iudicis arbitrio relinqui, quomodo pascua diuidi debeant inter incolas pro modo prædiorum & pecudum.*
15 *Iudex quid obseruare debeat in diuisione.*

CASVS CCXLV.

DE PASCVORVM DIVISIONE, egregia disputatio, & aliquot iuris loca, nec non Mediolani & Ferrariæ leges municipales declaratæ.

1
VM de † pascuis publicis agitur, inter multa illud à nostris in controuersiam adducitur, quem numerum pecudum vnusquisque incola habere possit: nec enim vnus alterius partem vendicare sibi potest, aut debet. Albericus Rosatus in l. Imperatores. ff. de seruit. rust. præd. ex illo
2 textu docuit, † pecudes vnum in pascuis communibus habere posse, & debere pro modo prædiorum, quæ in territorio possidet: quemadmodū & p modo prædiorum aquæ duci possunt. d. l. imperatores. idē

Alber-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alber. in l. testatrix. §. 1. ff. si serui vendi, qui scribit, illos qui minorem quantitatem pecudũ habent, posse agere † actione communi diuidundo, vt vnicuique iusta portio assignetur. idem cum Alberico sensērũt Calca. consilio 34. nume. 6. in fin. & Craue. consil. 60. nume. 3. Sed adhuc contingit dubitare quomodò hic prædiorum † modus intelligatur, an iuxta iugerum quantitatem, vel eorum valorem. qua in re multùm dubitauit Alber. in d. l. Imperatores. nam argumentatur primò esse pro modo quãtitatis iugerum, quẽadmodum, & † seruitutes aquæ ducendæ. d. l. Imperatores. & quia † alluuione acquiritur singulis propè ripam possidentibus pro modo quantitatis prædij, quod in fronte fluminis est. §. insul. inst. de rer. diuis. quæ sanè iura in casibus admodùm diuersis loquuntur. nam seruitus ducendæ aquæ pro modo & quantitate iugerum intelligitur per quãdam cõnexitatẽ: est enim vnum propter aliud, hoc est, seruitus aquæ pro quantitate prædiorum. quod aliàs suprà exposuimus, diuersum hic est, quoniam vnum ad aliud nõ infert. nec enim infert quod qui habet plura prædia, habere etiam debeat maiorem partem pascuorũ. Sic & casus † d. §. insula, est multùm diuersus, quoniã ,p modo quantitatis frontis alluuionem vnusquisque acquirit, quia & amittere posset. periculũ ergo amissionis & lucri spes duo connexa sunt, & vnum secundum aliud diffiniri solet. l. secundum naturam. de regul. iuris. at diuersum hic est: non enim vnum ab altero dependet, vel determinationem recipit.

Pro secunda verò opinione Albericus citauit in argumentum † l. 2. §. cum in eadem naue. & l. vlti. in fine. ff. ad l. Rhod. de iactu. quibus probatur vnum quemque pro rata valoris mercium & bonorum debere contribuere illi, cuius bona leuandæ nauis causa in mari proiecta fuerunt. Verùm diuersam rationem habet: nã bona & merces maioris ponderis, sed minoris valoris in mari sunt proiecta, vt seruarẽtur, quæ maioris valoris erunt. valor ergo non ipsa quãtitas ibi omnino spectatur. id quod in casu nostro nõ contingit. Non pariter hanc adiuuat sententiam † l. maiorem. ff. de pactis. quam citat Alber. quoniam ibi consideratur valor ob damnum, quod quis tãquam creditor sensurus est. nam dum ibi dicitur, pactũ maioris partis † creditorum remittentibus hæredi debitoris partem, modò hæreditatem adeat & residuũ soluat, præiudicare minori parti: intelligitur maior pars creditorum respectu crediti, vt vox etiã ipsa docet. est ratio, quia si ipsi plus perdunt, cæteri creditores aliquid etiam amittunt, quoniam nihil aliàs cõsequerentur. ita glo. in d. l. maiorem, & ibi latè Iaſ. n. 1. & pulchrè admodùm apud Afflictum decisio. 288. Soc. Sen. consilio 273. col. 2. lib. 2. & Beneuen. Strachã tract. de decoctoribus. parte sexta. nume. 4. 5. 9. 10. qui idem esse censuit cũ datur † securitas debitori à creditoribus pro maiori parte, quæ maior pars ratione interesse consideratur. l. vltim. C. de ijs qui bon. ced. poss. vbi omnes, & egregiè scribit cõsultissimus Bellus Albensis tract. de re militari. part. 9. titulo de saluisconductibus. nu. 36. quod est adnotandum ad interpretationem † statuti Ferrariæ lib. 2. sub Rubric. de cessione bonorum, & inducijs quinquennalibus. ibi, si verò aliquis ex creditoribus contradixerit, tũc requiratur cõsensus maioris partis creditorum, quò ad cumulum crediti siue coniunctim, siue diuisim. illa verba quò ad cumulum intelliguntur vt suprà ratione partis interesse & crediti. Mediolani tamẽ extat † constitutio noua titulo de saluis conductib. quę ita incipit: Si tres partes & quatuor omnium creditorũ tam respectu numeri personarum quàm quantitatis debiti, &c. duo hic copulatiuè requiruntur, maior pars personarum, & maior quantitas crediti: ita vt si vnus solus maiorem partem crediti haberet, saluusconductus, eo reluctante, non videtur posse concedi. ego opinor ex æquitate Iudicem suo arbitrio posse illorum creditorum malignitatem reprimere, & inducias concedere. cùm ergo in dict. leg. maiorem, hęres eam ob causam adeat, quod maior pars debiti sibi remittitur, valor, nõ personarum numerus consideratur: quod hic non contingit, cùm vnum aliud non inferat. minus ad rem facit. l. item si fundi. §. sed & si metalla. ff. de vsufruct. non refero, quia intuenti satis patebit.

Tertia itaque & verior opinio eorum fuit, qui dixerunt, hoc totum † Iudicis arbitrio relinqui, ita Bertran. consil. 37. lib. 1. consi. 75. nu. 15. lib. 2. & consilio 1. colum. 2. lib. 3. Afflict. in constit. Neapol. Rubric. 85. n. 8. & Petrus Auendanius tract. de exequendis mandatis. c. 14. numero 20. quos secutus est Didac. libro Pract. quæst. capitul. 37. colum. 1. prudens ergo † Iudex considerabit pascuorum qualitatem, & incolarum quantitatem & conditionem, & æquitate vtetur. nam extant agricolæ pauperes, quibus liberius concedere pascua, quam opulentis tutum ac bonum est: ne qui opulenti sunt magis ditescant, & pauperes ad summam inopiam redigantur. considerare enim debet bona oppidi, vel ciuitatis esse potius ad pauperes sub leuandos à Deo concessa, quã vt diuites luxurient: vt verè nostra ætate in eorum animæ maximum detrimentum luxuriant, qui pro eorum voluntate Respu. & earum bona administrant. sed quid proderit homini totum mundũ lucrasse, si animæ suæ iacturam faciet.

SVMMARIVM.

1 *Clericos pro causa pecuniaria etiam olim coram Episcopo conueniri.*
2 *Clericos pro causa criminis in foro Ciuili coram laico olim conueniri.*
3 *Glossæ interpretatio ad auth. Clericus quoque. C. de Epis. & Cler. improbata.*
4 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod sit tempus intra quod laicus Iudex de causa Clerici olim cognoscebat.*
5 *Clericos hodie non nisi coram Episcopo conueniri posse.*

CASVS CCXLVI.

DE TEMPORE INTRA QVOD olim laicus Iudex de causis Clericorum cognoscebat, ex authen. Clericus quoque. C. de Episc. & Cleric.

STATVIT olim Iustinianus in authen. Clericus quoque. C. de Episc. & Cleric. desumpta ab authe. vt Clerici apud ,priores Episc. cõuenia. Clericos † esse pro causis pecuniarijs in primis conueniẽdos coram suis Episcopis, qui vbi cãm diffinire non poterunt, corã laico erunt conueniẽdi, qui sine mora controuersiã terminabit. pro cã † verò crimmis Ciuili cõuenitur coram ipso laico, qui intra duos menses litẽ finiet. Dubitabat glo. in d. auth. Clericus quoq;, in verbo mora, quomodò verba illa: nec mora circa talia, quod sanè tempus censeatur statutũ Iudici laico de causa pecuniaria cognoscenti contra Clericũ, ibi † glo. opinatur du mẽses esse statutos, os quemadmodum & in causis ciuiliter tractandis, vt ibidem subijcitur. rectius ibi sensit Alber. num. 1. hoc tempus esse indeterminatum, & ob id † Iudicis arbitrio statuendum esse. nec ait ille, argumentari licet à causa criminali ad ciuilem cum diuersi ordinis sint: vt probat. l. properandum. C. de iud. iuncto vt intra certum tempus causa crimi. term. hodie cessat hęc disputatio, quoniam † Clerici omnibus in causis coram suis Episcopis cõueniri debent, ex auth. statuimus. C. de Epis. & Cler. quæ est Canonizata in c. statuimus. 11. q. 1. & diximus suprà lib. 1. q. 43. quamobrem termini à Iure Pontificio præstituti obseruabuntur.

SVMMARIVM.

1 *Simulationem contractus coniecturis probari.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quibus coniecturis contractus simulatio probetur.*
3 *Iudex qui obseruare debeat, vt pronunciet ex coniecturis contractum esse simulatum.*

CASVS CCXLVII.

CONTRACTVS SIMVLATVS quibus probetur coniecturis.

AVTI & versuti fœneratores ita prudenter & cautè solent contractus suos celebrare, vt vix eorum fictio, simulatio, & fraus detegi possit: quamobrem † præsumptionibus & coniecturis quibusdam agitur, tandem in eam sententiam transeunt omnes, † Iudicis esse arbitrium: ita egregiè respondit Baldus cons. 311. In quæstione Galuagnini. propè finem, versic. duodecimò considerandũ. lib. 5. quem secutus est Craue. cons. 156. nu. 14. qui eiusdẽ opinionis retulit Corneum cons. 346. col. pen. lib. 1. nec aliter sentiunt Barba. cons. 51. col. 1. in fi. lib. 1. Soc. sen. cons. 83. colu. 2. lib. 3. Parisius cons. 54. nu. 22. lib. 1. Didacus lib. 3. variarum resolut. cap. 7. num. 3. in fine. & cap. 8. nu. 4. Cephalus consil. 199. nu. 17. libr. 2. prudens † ergo Iudex diligenter & exactè (vt præcitato loco admonuit Baldus) perpendet personarum qualitatem, loci famam, antecedentia & subsequentia contractus, & personarum interpositionem. & quia extant qui integros de his ediderunt tractatus, inter quos Cæpolla Veronensis supersedendum hic censui: illos ergo adeat lector.

SVMMARIVM.

1 *Cessionem præsumi simulatam ob pretij tenuitatem.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ sit tenuitas pretij in cessionibus, vt simulata præsumantur.*

CASVS CCXLVIII.

DE PRETII TENVITATE IN cessionibus.

PRETII tenuitas est in causa, vt † cessio simulata præsumatur. l. per diuersas. C. mandati. quo loci Baldus qu. 12. numer. 16. eam mouet dubitationem, quid si hæc pretij tenuitas non est ob rei naturam, sed ex accedenti, vt putà, ego cedo tibi quod mihi decem verè valet, sed tibi ob loci distantiam quinque tantùm valebit: cedo inquam pro quinque, an præsumatur simulatio, vt vitietur cessio? inquit Baldus non præsumi: quoniam litis redemptor non est, qui rem tanti emit, quanti apud suæ conditionis homines valet. subijcit tamen Baldus esse positum in † Iudicis arbitrio, arbitrari & iudicare, quod iustum hoc sit pretium, obseruantia personarum qualitate & locorum distantia: quia sæpe vni expedit, quod non alteri. quæ, cùm in facto versentur, Iudex ipse suo arbitrio iudicat. Baldum est secutus Sali. ibi col. 4. versi. similiter tu habes, & Afflictus in cap. 1. nu. 21. versi. item habet arbitrium decernendi ex quibus caus. feud. amitta.

SVMMARIVM.

1 *Testium effrenatus numerus reprimendus.*
2 *Testium effrenata multitudo quæ.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quis effrenatus dicatur numerus testium.*
4 *Iudex quid obseruare debeat in refrenanda testium multitudine.*
5 *Testium effrenatus numerus esse aliquando vltra tres, decem, & quadraginta, pro negotij scilicet qualitate.*
6 *Constitutio Galliarum, De testium numero refrenando, declaratur.*
7 *Constitutio Pedemontium titulo Delle depositioni Delli testimonij. §. Aduertiranno, declaratur.*
8 *Statutum Veronæ. lib. 2. c. 34. sub Rub. De testibus & eorum numero declaratur.*
9 *Statutum Brixiæ 19. in ciuilibus, sub Rubr. De nominibus testium producendis, in fine, exponitur.*

CASVS CCXLIX.

DE EFFRENATO TESTIVM NVmero reprimendo, & quis numerus testium effrenatus dicatur. & statutum vnum Brixiæ declaratum.

INIQVI litium fautores, quo magis aduersarium laboribus & impensis fatigent, ingentem testium numerum in Iudicium aliquando producere solent. at is † numerus iusta ratione refrenandus est. l. 1. §. vlt. ff. de testibus. c. significauerunt. & capitul. cùm causam. §. vlti. extra eo. Verùm solet sæpissimè dubitari, quando † effrenata multitudo dicatur, & verè hoc esse in † Iudicis arbitrio positum probat d. l. 1. §. vlti. de testibus. quod placuit Oldra. consil. 145. Quæritur si testes. Abbati in d. capit. cùm causam. numer. 3. Roman. l. si verò, §. si viro. numero 241. ff. sol. matri. practi. Papien. in forma oppo. contra testes. in glossa, suntq; publicati, numero 14. Afflicto in capit. 1. num. 21. versic. item datur arbitrium Iudici, vtrum numerus, ex quibus caulis feud. amitta. Petro Loriotto in l. 3. numer. 7. ff. de testibus, & Petro Rebuf. in l. vnica. nu. 60. C. de sentẽ. quæ pro eo quod interest profer. Idem in commentarijs ad constitutiones Gallię Tomo. 3. Tract. de testib. art. Vnico. gl. 5. † Iudex autem prudens iuxta personarum & negotiorum qualitatem arbitrabitur, quis sit sufficiens & quis effrenatus numerus testium. ita glo. d. cap. cum causam. in verbo effrenatam. quam Iuris Communis dispositionem est insecuta constitutio noua Pedemontium in titul. Delle depositioni de testimonij. §. auertiranno. aliquando in iure sufficiens numerus trium testium habetur, & vltra effrenatus creditur. vt est notabilis text. in l. quoties, & ibi Bar.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nu.3 C.de aufr.libr.10. nam in ore duorum vel trium ſtat omne verbum.in ſingulis ergo articulis probandis tres teſtes ſufficiunt,vt eo loci docuit Bart.& Roma.d.§.de viro.nu.241.aliquando effrenatus † numerus habitus eſt vltrà centeſimum & vigeſimum. Nam Valer.Max.lib.8.ca.1. lege Seruilia repetundarum licuiſſe centum & viginti hominibus teſtimonium denunciare. Eſt etiam habitus effrenatus numerus vltrà decem lege Manilia cap.5.& Prætoris quodam edicto. Quorum meminit doctiſs. Briſſonius lib.2.antiq. Iuris Ciuilis.cap.17.Hodie aliquando numerus effrenatus ſolùm dicitur vltrà quadraginta: ita in d. cap. cum cauſam.§. vltim. de teſtib. apud Gallos ex Regia conſtitutione effrenatus numerus eſt cùm decem excedunt: ita præcitato loco Briſſonius & Rebuffus in d.l.vnica.nu.60.C.de ſenten.quæ pro eo.quo loci teſtatur, ita etiam arreſtis fuiſſe comprobatum. quæ † conſtitutio intelligitur non pro tota ipſa cauſa, ſed pro ſingulis articulis, vt ipſemet Rebuffus retulit. quoniam aliàs euenire poſſet, vt ſuper quinquaginta articulos deberet is numerus decem teſtium. & ob id rectè † conſtitutio Pedemontium titulo Delle depoſitioni de teſtimoni. §. Aduertiranno. clarè ſingulos articulos conſiderauit. ſic etiam † ſtatutum Veronæ libro 2. capitul. 34. ſub Rubric. de teſtibus & eorum numero. quo ſtatuto eſt diffinitus numerus ſex teſtium in ſingulos articulos. Declarari etiam ex relatis poteſt † ſtatutum Brixiæ 16. in ciuilibus, ſub Rubric. de nominibus teſtium producendis. in fine. dum diſponit Iudicem taxare debere numerum teſtium, ſecundum quod ius præcepit & requirit. ius autem commune expreſsè teſtium numerum non ſtatuit, ſed reliquit Iudicis arbitrio. in caſu ergo illius ſtatuti Iudex ille pro ſuo arbitrio numerum teſtium taxabit: habebit tamen rationem qualitatis perſonarum & negotij, ex iam relatis.

SVMMARIVM.

1 *Remiſſiones concedi ad teſtes examinandos in loco remoto.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando remiſſiones ad examinandos teſtes concedi debeant.*

CASVS CCL.

REMISSIONES AD EXAMINANDOS TESTES IN LOCO REMOTO QUANDO CONCEDENDÆ.

CVm in remotis regionibus ita agunt teſtes, vt ad Iudicij locum commodè adduci non poſsint, concedi ſolent † remiſsiones, vt in loco vbi degunt, interrogentur, id quod totum à † Iudicis arbitrio pendet. l. Iudices, & auth. apud eloquentiſsimum. C. de fide inſtr. cap. cum cauſam. & ibi latè Felinus. num. 27 28. de teſtib. quod clarius tradit Caſsio. in ſuis deciſ. in titu. De dilationib. deciſi. 4. ita & Gram. conſil. 41. nu. 17. & probat. in l. 3. §. vlt. ff. de teſtib. verùm quia hanc diſputationem ſatis accurratè (ni fallor) abſolui in tract. de recuperanda poſſeſſ. remedio decimoquinto. q. 26. calamo nunc parcam. ſolum hoc referam Iulium Clarum doctiſsimum Iureconſul. lib. 5. ſenten. iuris. §. vlti. qu. 26. vbi ſcribit in dominio Mediolani has remiſsiones in conſulto Senatu non fieri, & eo loci alia nonnulla egregia ſcribit, quæ huc adferre nolui, cum illius commentaria in omnium manibus verſentur.

SVMMARIVM.

1 *Poſitionibus ſimpliciter eſſe reſpondendum.*
2 *Statutum Papiæ 28. in ciuilibus ſub Rubric. De reſponſionibus fiendis poſitionibus.*
3 *Conſtitutio Pedemontium titulo Delle Poſte. §. Ie ri ſpoſte, declaratur.*
4 *Statutum Brixiæ in ciuilibus in ſtatutis reformatis. cap. 16. ver. Et quòd quibuſcunq;, declaratur.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quando qualificata reſponſio ad poſitiones admittatur.*
6 *Poſitionibus qualificatè reſpondere aliquando Iudex concedit.*
7 *Reſponſio qualificata admittitur ad poſitiones, cùm qualificata eſt ipſa poſitio.*
8 *Reſponſio talis qualis facienda vt interrogatio.*
9 *Poſitiones ſimpliciter eſſe ponendas & non qualificatam.*
10 *Reſponſio qualificata ad poſitiones reperitur, ob rei naturam.*
11 *Reſponſio ſimplex quæ.*
12 *Statutum Veronæ lib. 2. capitul. 22. ſub Rubr. De reſpondendo poſitionibus. declaratur.*
13 *Statutum Ferrariæ libr. 2. ſub Rubr. De poſitionibus, declaratur.*

CASVS CCLI.

POSITIONIBVS QVANDO QVALIFICATÈ RESPONDERE LICEAT, & plura inſignium ciuitatum ſtatuta declarantur.

VO rei veritas magis eluceſcat, ſtatutis caueri ſolet, vt qui † poſitionibus reſpondere habent, ſimpliciter, non autem qualificatè reſpondeant. ita cautum † eſt Papiæ ex ſtatuto 28. in ciuilibus, ſub Rubr. de reſponſionibus fiendis poſitionibus. ita in regione Pedemontana ex nouis † conſtitutionibus, in titulo Delle poſte. §. Ie ri ſpoſte. ita † Brixiæ ex ſtatuto reformato capi. 16. verſ. & quod quibuſcunq; euenit tamen aliquando, vt iuſta ratione recipiantur qualificatæ reſponſiones: quod quando ſit, eſt † Iudicis arbitrio. ita Roma. in l. iuſiurandum. §. ait Prætor. & ibi etiam viſus eſt ſentire Baldus. ff. de iureiuran. Soc. ſen. in l. 1. nu. 8. verſi. tertiò & vltimò. ff. de vulg. & pup. ſubſt. hoc clarius dixit Afflictus in capit. 1. nu. 21. verſi. item facit, quòd ſi ſtatutum dicit. ex quib. cauſ. feud. amitta. ex æquitate ergo † Iudex reſponſionem hanc qualificatam admittet pro perſonæ reſpondentis qualitate. vt puta in idiota & ruſtico, qui cum non nouerint quid ſit ſimpliciter vel qualificatè reſpondere, eorum reſponſio ita vt profertur recipienda eſt: ita Soc. ſen. in d. l. 1. nu. 8. in fin. de vulga. & ibi Ripa. nu. 27. & dixi ſuprà in caſu. 93. Recipitur etiam † qualificata reſponſio, cùm qualificata eſt propoſita poſitio: ita Soc. d. nu. 8. verſ. ſecundò limita. poſt Baldum & cæteros, & ibi Ripa. nu. 27. qui deinde declarat. Eſt ratio, quia talis eſſe debet † reſponſio, qualis præceſsit interrogatio. l. vt reſponſum. C. de tranſact. §. præterea. inſt. de inutil. ſtipula. ſi ergo fuit admiſſa poſitio qualificata, cur & non admittenda eſt qualificata reſponſio. nec enim plus eſt conceſſum ponenti, quàm reſpondenti. debet enim & ipſe ponens deducere † poſitiones ipſas ſimpliciter & ſine qualitate ac adiuncto, vt relati interpretes ſcribunt: & clarius Curtius ſenior in leg. ſecunda. §. quod obſeruari. numero 42. C. de iureiurand. propter calumn. dan. qui & illud dixit, non

non prodeſſe clauſulam illam à ponente adiectam, faciens de vnaquaque clauſula diuiſibili vnam poſitionem: vel ſi dicat, coniunctim, vel diuiſim. quoniam abſurdum eſt, quòd is, qui reſpondere debet, habeat ponentis poſitiones diſtinguere & declarare. & Curtium probauit alijs adductis Neuizanus conſil. 7. nu. 9. recipitur † etiam qualificata reſponſio, cùm qualitas & conditio ineſt à natura rei, vt putà, pono quod vendiditibi prædium, tu reſpondes, me vendidiſſe prædium pro decem. potuit hic adijci pretium, cum à natura rei inſit emptioni. §. pretium. inſt. de emp. & vend. ita Baldus in l. 1. C. de ædil. edicto. Soc. d. l. 1. nu. 8. de vulga. quando autem ſimplex poſitio, & † ſimplex reſponſio dicatur, explicant omnes in l. 1. §. ſi quis ſimpliciter. de verbo. obliga. & aliqua ſcripſimus ſuprà in caſu 93. vbi de qualificatis ſeu connexis reſpoſionibus egimus. cum hac Iuris communis determinatione conuenit ſtatutum ciuitatis † Veronæ lib. 2. capit. 22. ſub Rubric. de reſpondendo poſitionibus clarè. quod ſtatuto tributum eſt iuſdicenti arbitrium admittendi, vel reijciendi reſponſiones poſitionibus factas. quod ſanè arbitrium ex relatis moderari poterit. † ſic declaratur ſtatutum Ferrariæ libro 2. ſub Rubr. de poſitionibus & earum reſponſionibus. ita relata ſtatuta & conſtitutiones Pedemontium, Papiæ & Brixiæ interpretari poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *§. quòd ſi frumentum. inſt. de rerum diuiſ. intellectus & declaratio.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quomodo vnius frumentum quod frumento alterius admixtum fuit, ſeparetur.*
3 *Frumenta duorum admixta quomodo diuidantur.*

CASVS CCLII.

DE FRVMENTO DVORVM commixto, Iudicis arbitrio diuidendo.

CONSTITVIT Iuſtinianus in † §. quòd ſi frumentum. inſtitut. de rerum diuiſ. quòd ſi duorum frumentum ſimul eorum voluntate miſceatur: commune effici, quia ſingula grana, quæ cuiuſque propria fuerunt, communi conſenſu communicata ſunt. ſi verò fortuitò vel voluntate vnius eorum tantùm, nõ dicuntur communicata. ſed ſingula grana in ſua ſubſtantia ſtant. & ob id ſi ab altero eorum ita mixtum frumentum retineatur in rem actio pro modo frumenti cuiuſq; competit. quæ verba ego intelligo cum cæteris, vt in rem agat, hoc eſt, rei venditione is qui frumentum non poſsidet contra poſsidentem vt frumentum ſuum conſequatur. at cum alteri eſt mixtum nec diſcerni poteſt, officium Iudicis verſabitur. & ideo ſubijcit poſtmodũ Iuſtinianus, arbitrio † autem Iudicis continetur, vt ipſe æſtimet quale cuiuſque frumentum fuerit. quem ſanè caſum Iudici arbitrarium annotauit ibi gloſſa. & Afflict. in capit. 1. num. 21. verſi. item ſignificat, ex quibus cauſis feud. amitta. Eſt tamen non leuis dubitatio in quo verſetur hoc arbitrium. Azo opinatus eſt in eo verſari, quòd quando † non apparet quod frumentum cuiuſq; eorum fuerit, æſtimat, quòd cuilibet tantum frumentum reſtituatur. ſi verò apparet quale fuerit, cuiuſq; grana diſcernuntur, & vnuſquiſque ſuum conſequitur. Verùm abſurda eſt interpretatio, quia etiam ſi apparet quod cuiuſq; fuerit, attamen ob impoſsibilem diſcretionem vnicuique quod ſuum erat, reſtitui non poteſt. Accurſius ergo in d. §. quod ſi frumentum, in verbo competit, interpretatur arbitrium Iudicis verſari circa qualitatem & quantitatem, non autem circa ſingula corporea, quæ ſingula reſtitui non poſſunt. in diuiſione ergo rationem in primis habebit Iudex quantitatis, vt vnusquiſq; tantum conſequatur, quantum priùs habebat: nec enim hoc eſt factu difficile. quo verò ad qualitatem, is qui deterius frumentum habuit ex Iudicis arbitrio penſabit alterius detrimentũ, nec aliter eo loci ſentiunt Io. Fabri, Ang. Aret. & cæteri interpretes.

SVMMARIVM.

1 *Aſſeſſores Magiſtratus eligere.*
2 *Aſſeſſor cuius peritiæ eſſe debeat.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui cuius peritiæ debeat eſſe aſſeſſor.*
4 *Statutum Papiæ de regimine Poteſtatis, 28. ſub Rubric. de electione Poteſtatis & eius familiæ. declaratur.*
5 *Prætor quando excuſetur, & Aſſeſſoris perſona.*
6 *Aſſeſſores an Iuris Doctores eſſe debeant.*
7 *Aſſeſſores in Regno Neapolitano admitti carentes Doctorali dignitate*
8 *Aſſeſſores perfectæ ætatis eſſe debere.*

CASVS CCLIII.

DE ASSESSORVM QVALITATE, & quando ex eorum perſona executionem mereantur Magiſtratus.

VI ordinariam, vel delegatam iuriſdictionem habent, ne in cauſis finiendis imperitia ſua ex aduerſarijs alterum lædant, † aſſeſſores iuriſperitos ſecum habent: à quibus inſtrui poſſunt, quid agendum ſibi ſit. quod probant duo tituli Digeſtis & Cod. de off. Aſſeſſo. quibus in locis permulta ſcribunt omnes. Dubitari ſolùm hic contingit, cuius peritiæ † aſſeſſor hic eſſe debeat: Afflictus in cap. 1. nu. 21. verſ. item habet arbitrium eligendi. ex quibus cauſis feud. amitta. ſcriptum reliquit, eſſe † Iudicis arbitrio: ex ſententia Baldi in l. ſi quid. §. ſi venditor. ff. de ædil. edicto. verùm Baldus ſolùm dixit, eſſe debere mediocris doctrinæ. verè quidem credo totum ab ipſius Iudicis eligentis arbitrio pendere. quod verè probat text. in cap. ſtatutum. §. aſſeſſorem. de reſcript. in 6. ibi, quod conſcientię relinquatur. verbum conſcientiæ (ut ſuo loco diximus) Iudicis arbitrium ſignificat. qui, ſi diligentem & peritum eliget, ſibi benè conſultum erit, ſi imperitum, ipſe Iudex dabit pœnas. & non modò conſuetudine, ſed & iure municipali ac communi cautum eſt, ipſos Iudices aſſeſſores ſibi eligere. ita enim obſeruat Prætor Papiæ, qui ex † ſtatuto illius ciuitatis de Regimine Poteſtatis. 28. ſub Rubri. de electione Poteſtatis & ſuæ familiæ, aſſeſſorem ſibi eligere poteſt, modo aſſeſſor is ſit Iureconſultus peritus & in foro verſatus. quòd vtinam ſemper obſeruaretur. conuenit ſtatutum cum Iure Communi in tributa eligendi facultate. ita enim Ius Commune eligendi poteſtatem relinquit: vt probat l. 1. & l. liceat. C. de offic. aſſeſſo. & ſcribunt omnes in l. 1. ff. eo. ibi Purpur. num. 71. Eſt ratio, quam ſuprà vno verbo attigi, quia non poteſt poſtmodum is † Prætor & Iudex, ſe ipſum excuſare

Universidad de Deusto
Biblioteca

si sui assessoris consilio iniquam sententiam tulit: ita Alexan. consil. 64. lib. 1. Purpur. d. l. prima, nu. 71. in fine. de offic. assess. & omnes in l. 2. ff. quod quisque iur. qui intelligunt, si Magistratus est iurisperitus, qua de re infrà latius in casu 339. vbi de his agam. Est etiam eligendus † assessor, qui Doctor Iuris Ciuilis sit, vt statuti verba clarè disponunt. quæ in hoc Ius commune ampliant. nec enim necessariò de Iure Communi requiritur Doctoratus dignitas, sed sufficit quòd sit peritus & versatus: ita Sali. in l. 1. C. de pœna iudic. qui malè iud. Purpur. in d. l. 1. nu. 72. ff. de off. assess. & ibi etiam Ioannes Bolognetus. nu. 13. qui testatur in regno Neapolitano † assessores admitti carentes dignitate Doctoratus, vt etiam admittuntur Aduocati. & eo loci reprehendit Marcum Mantuam nostrum virum grauissimum, qui in suis commentarijs scribit, ex consuetudine Italiæ solùm Doctores admitti ad assessoratus officium. poterat solùm attestari Mantua de consuetudine huius regionis, in qua ipse semper in honesto otio cum negotio vixit. iure etiam cõmuni requiritur, quòd † assessor ætatis perfectæ sit: ita Purpur. in d. l. 1. nu. 63. & ibi Bolog. nu. 13. ff. de offi. assess. & clarè sensit Purpuratus, assessorem esse debere maiorẽ annis viginti quinq; vt ex suo malo consilio obligari possit: vt apud eum. Papiæ ex relato statuto de electione potestatis, nihil expressè dicitur de ætate assessoris, sed solùm de ætate Iudicis maleficiorum, qui maior esse debet annis triginta, quod non semper obseruatum fuit. opinor ex ratione, quæ vna est vtroq; in casu, vt scilicet sint prudentes & versati, & ob ætatem maturi, saniq; Iudicij. idem est dicendum in assessore. Requiritur etiam de Iure Communi, vt † assessor sit exterus, nec enim esse potest illius patriæ: ita probat. l. in consiliarijs. C. de offic. assess. latissimè tradit & declarat Purpurat. in d. l. 1. siue in Rub. ff. de off. assess. col. 2. & 3. & ibi latè Bologne. nu. 7. atque ita consuetudine vbiq; locorum ferè obseruatur, vt Papiæ, & si ex relato statuto cautum hoc non fit: sufficere enim videtur clara Iuris Communis dispositio.

1 6 7 8 9

SVMMARIVM.

1 *Assessori præstituendum esse salarium.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quod salarium assessori præstitui debeat.*
3 *Alciatus l. diem functo. numer. 41. ff. de offic. assess. declaratur.*

Casvs cclliii.

ASSESSORIS SALARIVM NON præstitutum, quod præstitui debeat.

1 ASSESSORI † (vt etiam de eo casum hoc loco arbitrarium Iudici subijciamus) salarium constituendum est. l. diem functo. ff. de off. assesso. & ibi glo. in verbo præstitum, quam ibi annotant omnes. Sed dubitationis est, quid dicendũ cum salarium expressè taxatũ non est, quod erit ei soluendum? Ioã. Baptista à Sancto Seuerino in
2 d. l. diem functo. qu. 30. in fine. scripsit, Iudicis † arbitrio taxari debere. Iudex ergo prudens rationem habebit consuetudinis, quantũ scilicet cõsueuerit dari assessori. quod intelligitur, similis doctrinę & cõditionis, & sivnũ semper sit assessoratus officium: est tamen differentia aliquando inter vnius & alterius assessoris conditionem, & licèt † Alciatus in d. l. diem functo. nu. 41. visus sit reprehendere Seuerinatis sententiam, attamen Alciati considerationes versantur potius circa salarij quantitatem ratione temporis, quàm ratione conditionis personæ. & cum Seuerinate sensit Purpur. in l. 1. seu Rubr. ff. de off. assess. nu. 182. vbi alia plura scribit.

3 4

SVMMARIVM.

1 *Arbitrio suo Episcopus alterum ex præsentatis eligit.*
2 *Gratificari quid.*
3 *Ciceronis locus.*
4 *Gratificationis materia vbi tractetur.*

Casvs cclv.

EPISCOPVM EX DVOBVS PRAEsentatis alterum suo arbitrio eligere posse: & inibi quid sit gratificari.

CVM duos instituendos ab Episcopo Ecclesiæ patronus præsentat, & ex eis vnum suo arbitrio eligit † Episcopus. quod arbitrarium verè esse dixit Afflictus in cap. 1. nu. 21. in fine. vers. item habet arbitrium vt possit. ex quibus causis feudum amitta. sic intelligens cap. cùm autem. extrà de Iure patro. verùm hoc arbitrium † gratificatio eo loci appellatur. qua gratificationis dictione est etiam vsus Scæuola in l. vl. ff. de relig. & sumptib. fune. & gratificari nil aliud est quàm rem gratam facere. † M. Tull. in familia. libro 1. epistо. 1. Gratiam autem nostram extinguit hominum suspicio, quòd Pompeio se gratificari putant. sic pro fauere & ornare. idem M. Tull. officiorum primo: Qui gratificantur cuipiam quod obsit illi, cui velle videantur prodesse, non beneficij, neq; liberales, sed pernicioſi assentatores iudicandi sunt. Episcopus ergo qui ex duobus præsentatis vnum eligit, electo rem gratam agit, atq; ita gratificari dicitur. qua de re plura scribunt omnes in d. c. cùm autem. & Decius consil. 129. col. 2. & latè Tiraqu. tract. de iure Primigen. qu. 17. opinione secunda. nu. 8. & quoniam is Tiraq. in illa secunda opinione infinita propè de huius † gratificationis materia scripsit, & à quo plura, illius nomine suppresso desumpsit Io. Baptista Afinius Florentinus in l. vlt. ff. de religio. & sumpt. fune. ad illos lectorem Iudicemq; nostrum allegandum duximus.

1 2 3 4

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinqui, quomodo fructus in quartam Trebellianicam imputentur.*
2 *Hæres imputat in quartam fructus à se non restituendos.*
3 *Fructus percepti & in horreo reconditi viuente testatore cum re ipsa fideicommissario restitui.*
4 *Fructus pendentes viuente testatore venire in restitutionem cum re fideicommissa.*
5 *Fructus pendentes pars fundi sunt.*
6 *Fructus pendentes in legatis cedere hæredis commodo.*
7 *Fructus præcepti, vel pendentes iacente hæreditate cum ipsa restituuntur.*
8 *Fructus ab hærede adita hæreditate seminati hæredis sunt.*
9 *Hæreditas adita hæreditatis nomen perdit.*
10 *Fructus rei donatæ donati non censentur.*
11 *Statutum Brixiæ 191. in ciuilibus sub Rubr. Quòd rogati restituere detrahant, declaratur.*
12 *Fructus*

12 *Fructus adita hæreditate perceptos non restituit hæres, etiam si testator iusserit restitui quicquid ad eum peruenerit.*
13 *Fructus ab hærede percepti volente testatore restituuntur.*
14 *Fructus restituit hæres, si iussit testator, quantamcumq; pecuniam restitui.*
15 *Fructus, appellatione pecuniæ contineri.*
16 *Fructus restituit hæres, si iussit testator restitui quid quid ex bonis supererit.*
17 *Testatoris voluntas coniecturata, idem quòd expressa operatur.*
18 *Fructus restitui cum gratia fideicommissarij restitutio dilata fuit.*
19 *Fructus restituit hæres grauatus vltra vires hæreditarias.*
20 *Fructus rei fideicommissæ rem ex fideicommisso amissam supplere debere.*
21 *Creditor hæres factus & grauatus restituere fructus cum credito compensat.*
22 *Hæres grauatus restituere proprio filio, etiam fructus restituit.*
23 *Hæres restituit fœtus pecorum.*
24 *Fructus ciuiles, vt pensiones domorum restituit hæres.*
25 *Fructus perceptos post euentum conditionis hæres restituit.*
26 *Fructus perceptos post euentum conditionis hæres restituit, & si fideicommissarius ob absentiam restitutionem fieri non postulet.*
27 *Fructus perceptos post restitutionem verbalem fideicommissi restitui.*
28 *Fructus percepti post euentum conditionis omnino restituuntur, cum dominium ipso iure transit in fidei commissarium.*
29 *Ecclesiæ fructus omnes restitui cum re ei ex fideicommisso debita post conditionis euentum.*
30 *Statutum Brixiæ 191. in ciuilibus sub Rubri. Quòd rogati, &c. vers. Et quòd hæreditas. declaratur.*
31 *Fructus perceptos ex ipsamet quarta Trebellianica hæres numquam restituit.*
32 *Filij primi gradus fructus in quartam Trebellianicam non imputant.*
33 *Filij primi gradus etiam disponente testatore, non imputant fructus in quartam Trebellianicam.*
34 *Fructus non imputant in Trebellianicam filij grauati restituere extraneo.*
35 *Fructus non imputant in quartam Trebellianicam filius cùm duas quartas detrahit.*
36 *Castrens. & sequacium opinio reiecta.*
37 *Filij qui loco quartæ Trebellianicæ maiorem portionem à statuto consequuntur, fructus in eam portionem non imputant.*
38 *Statutum Brixiæ 191. in ciuilibus, sub Rubr. Quòd rogati, &c. latè declaratur.*
39 *Subrogatum sapere naturam subrogati.*
40 *Species mixta a potentiori regulatur.*
41 *Fructus in Trebellianicam filij naturales grauati restituere hæreditatem imputant.*
42 *Statutum Brixiæ 191. in ciuilibus sub Rubri. Quòd rogati restituere, dum loquitur de descendentibus, an etiam naturales comprehendat.*
43 *Fructus si non imputantur in Trebellanicam rerum hæreditariarum, tamen diminutionem debent supplere.*
44 *Fructus in horreo reconditi in quartam Trebellianicam imputantur.*
45 *Statutum Brix. 191. sub Rubri. Quòd rogati, declaratur.*
46 *Imputare in Trebellianicam quid.*
47 *Computare cum Trebellianica quid.*
48 *Fructus cum credito compensari in fideicommissis.*
49 *Pater hæres filij fructus in Trebellianicam imputat.*
50 *Hæres extraneus fructus in Trebellianicam imputat.*
51 *Iudicis arbitrio relinqui, quando hæres extraneus in Trebellianicam fructus imputet.*
52 *Fructus negligentia fideicommissarij ab hærede percepti, in Trebellianicam non imputantur.*
53 *Fructus percepti post moram quomodo in quartam Trebellianicam imputet hæres.*
54 *Hæres extraneus filijs primi gradus à statuto æquiparatus, fructus in Trebellianicam non imputat.*
55 *Statutum Brixiæ 191. sub Rubr. Quòd rogati restituere, declaratur.*

Casvs cclvi.

FRVCTVS QVOS HAERES GRAuatus hæreditatem restituere faciat suos, & quos restituere cum re ipsa teneatur: quando illos in quartam Trebellianicam sibi imputet, explanatum non paruo studio: & inibi statutum vnum Brixię enucleatum.

AGITATA diù multumq; in foro est vetus illa quæstio: Quando fructus percepti ab hærede grauato restituere hæreditatem, in quartam Trebellianicam imputari debeant. Qua in re Bartol. in l. ita tamen, §. hæres ex asse. ff. ad
1 Trebellianic. Iudicis † arbitrio multùm tribuit. & cum eo sensit Raphael Comensis. Ego animaduerti rem hanc vtilissimam, non mediocri diligentia enucleandam esse. Principio itaque sciendum est Doctores nostros cùm hanc disputationem explicant, illis in casibus loqui, quando fructus ab hærede percepti nõ sunt omninò fideicommissario restituendi, sed illos grauatus ipsæ hæres suos facit: ita tamen, vt illos
2 † in quartam imputet. l. filiusfamil. & l. quod de bonis. §. fructus. ff. ad l. Falcid. l. in fideicommissariam. l. mulier. §. si hæres. ff. ad Trebell. & clarè explicat Picus in l. in quartam. nu. 109. ad l. Falcid. vbi inquit, hæredes sæpè falli, cùm grauati sunt restituere sub conditione, si decesserint sine liberis. & eueniente conditione credunt detrahere Trebellianicam per se, vel per hæredes suos cùm tamen non possint: quia si fructus percepti ascendunt ad quartam, non poterunt hæredes detrahere aliam quartam, quia fructus in illam imputantur, seu cum fructibus fit compensatio. ita pariter declarat Maria. Soc. iun. in l. cùm filiofam. num. 173. de leg. primo, vbi inquit: Notabis tamen, quòd fructus tales & si restituendi non sint, in quartam tamen imputari debent. Quò ergo proposita hæc iuris disceptatio eluceſcat, dicendum prius est, qui nam sint fructus, quos hæres vnà cum proprietate restituere tenetur: & quos suos facit. Est enim hoc propositi huius casus nostri antecedens quoddam necessariò explicandum. Quod, vt facilius efficiam, tres casus distinguo atq; constituo.

Primus est, cùm ante aditam hæreditatem & viuente adhuc ipso testatore † fructus percepti fuerunt re-
3 conditi in horreo. hos sine aliqua controuersia hæres grauatus restituit. ita censuit gloss. in l. quod his verbis. in principio ex illo text. de leg. 3. Ripa in l. in fideicommissariam. nu. 3. vers. secus. & nu. 11. & ibi Hiero. Lauren. Auenio. num. 18. in fine. ff. ad Trebell. Est ratio, quia hi fructus ex corpore hæreditatis esse dicuntur: atq; ita hæreditarij, vt rectè inquit ipse Ripa. & adeò hæreditarij esse dicuntur, vt non solùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

imputari, sed etiam computari debeant ad detractionem quartæ Trebellianicæ, quemadmodum infrà suo loco dicemus. Accedit, quia, si (vt statim subiungam) fructus pendentes tempore aditæ hæreditatis restituendi sunt, quantò fortius in horreo iam reconditi. Idem est dicendum in † fructibus nondum perceptis, sed solùm maturis atque ita pendentibus tempore mortis ipsius testatoris: nam & hos restituit omninò hæres: ita censuerunt Ripa & Hier. Laur. in d.l. in fideicõmissarim. ille. nu. 12. iste. nu. 21. post Alex. in l. Centurio. de vulg. & in l. in lege Falcidia. ad l. Falcid. quibus addo Angel. consi. 33. An in restitutione. colum. 1. versi. fallit nostra. & Io. Copum. Parisien. tract. de fructibus, titulo 3. c. 1. nume. 1. Est ratio, quia † fructus pendentes pars fundi sunt l. fructus pendentes, de rei vend. d.l. in lege Falcidia, ad l. Falcid. & l. si seruus. §. locaui. ff. de furtis. & adeò fundi sunt, vt etiam post separationem ob ius reale, vt sui peti possint. l. si filius. §. cùm fundum, de verbo. sign. & scribit Angel. præcitato loco. imò & in legatis dicimus † fructus hos cedere commodo hæredis, cùm hæreditatem augeant, non autem legatum. l. quæsitum. §. pen. de leg. 1. & declarat Copus d. titu. 2. cap. 3. nu. 1. & adeò in casu nostro fructus hi ex corpore hæreditatis sunt, vt etiam filij primi gradus in quartam suæ Trebellianicæ illos imputare seu computare debeant, quemadmodum infrà dicemus. Idem dicendum est, cum † fructus iam sunt pendentes mortuo quidem testatore, sed iacente ipsa hæreditate. nam ij restituuntur siue deinde hæres spontè siue coactè hæreditatem adeat. ita Angel. Comẽs. & Alex. in d. l. fideicommissariam, & ibi Ripa. nu. 9. & Hier. Lauren. nu. 8. quibus addo Ang. in d. consi. 331. col. 1. versic. quintò fallit. quorum sententia probari satis videtur in l. in fideicõmisi. §. 1. de vsuris. & in l. ita tamen. §. 1. ad Trebel. eadem est ratio quæ suprà, quòd hi fructus pars sunt hæreditatis.

Secundus est casus, cùm † fructus ab hærede fuerunt seminati & percepti post aditam hæreditatem: hos hæres non restituit, sed suos facit, cum sit dominus hæreditatis. l. si quis bonorum. de leg. 1. l. in fideicommissariam, & l. postulante. §. sed si huiusmodi. ad Trebell. & clarè probat. l. Hærennius. la 1. ff. de vsuris. nec enim hi hæreditarij possunt appellari, cum hæreditas adita definat esse hæreditas, & efficiatur † res propria hæredis l. 1. §. veteres. vbi latè Iason. num. 14. de acquir. poss. & ideo ex ea hæreditate adita percepti fructus proprij hæredis sunt. quemadmodum dicimus in † fructibus rei donatæ, qui donati non dicuntur, vt sit hæc differentia inter causantem & causatum. atque ita in specie nostra, hæredem hos fructus non restituere censuerunt Ripa in d.l. in fideicõmissariam. nu. 4. & ibi Hier. Laure. nu. 1. ad Trebell. quibus addo Ang. d. consi. 321. in prin. & vers. quintò fallit. fallit. Io. Copum d. tit. 2. cap. 1. nu. 4. & Boer. q. 44. nu. 16. propè medium. Hinc infertur declaratio † ad statutum Brixiæ 191. in ciuilibus sub Rubr. Quòd rogati restituere hæreditatem detrahant. quo cautum est, grauatos restituere hæreditatem, posse detrahere certam portionem totius hæreditatis. in illa portione hæreditatis, non computantur hi fructus percepti ab hærede post aditam hæreditatem, quia hæreditatis non sunt, sed hæredis.

Extenditur primò, vt non procedat etiam si † testator ita hæredem grauasset: restituat quid quid ad eum peruenerit. nam & tunc hos fructus non restituit. ita post alios Ripa d.l. in fideicommissariam. nu. 15. vers. amplia ergo. & ibi Hier. Laure. nu. 30. in fine. imò idem est, si dixisset testator restituat omnia bona mea prouenientia & prouentura quomodocunq; & qualitercunq;. ita egregiè respondit Ang. d. consil. 331. col. 2. Tiraqu. in l. si vnquam. in verbo reuertatur. num. 287. C. de reuo. dona. Socinus iunior in l. cùm filiofamil. num. 178. de legatis. 1. Boer. q. 44. num. 16. circa medium.

Declaratur primò hic casus, vt non procedat quando † testator iussit omnes fructus hos ab hærede restitui. tunc esse restituendos censuerunt Ripa d. l. in fideicommissariam. nu. 6. & ibidem Hier. Laur. nu. 6. idem senserunt Ang. d. consi. 331. col. 1. versicul. tertiò fallit, & Copus d. tracta. De fructibus, titul. 2. capit. 3. numero 6. Soc. tract. fallen. reg. 172. fallen. 3. ex text. l. si ita. §. Pegasus. de l. 2. & d. l. in fideicommissariam. ad Treb. Iubere autem solet testator duobus modis, expressè & tacitè. Quando iubet expressè, res clara est, vt relati scribunt. Maius est dubium cùm iubet tacitè. vt putà, si dicat, † Restituat hæres quantamcumque pecuniam ad eum peruenerit ex bonis & hæreditate mea. ita apertè firmarunt Bart. & Alex. in l. Balista. ff. ad Trebel. Ripa d. l. in fideicommissariam. numer. 15. & ibi Hiero. Lauren. num. 30. & Copus. d. titulo 2. capit. 2. nume. 2. idem respondit Angel. d. consil. 331. in fine. & Alciatus respons. 648. in fine. quam declarationem probat d. l. Balista. nam appellatio pecuniæ generalis est, & comprehendit illas pecunias redactas ex his fructib. perceptis & consumptis. l. item veniunt. §. redactæ. ff. de petitio. hæred. l. venditio. ff. de heredi. vend. Prætereà satis constat † fructus contineri appellatione pecuniæ: si ergo iussisset testator fructus debere restitui, illi restituerentur, vt dixi: fortius ergo cùm dixit, quantamcunque pecuniam, atque ita ea geminatione vsus est. Idem esse scribunt Bartol. & alij nonnulli, quando † testator ita disposuisset, restituat hæres quidquid ex hæreditate & bonis supererit. nam tunc extantes saltem fructus restituere tenetur. ita Bart. in d. l. Balista. ad Trebel. quem sunt secuti Ripa d. l. in fideicommissariam. num. 16. & Hier. Laure. nu. 33. Soc. iun. in l. cùm filiofam. nu. 176. de legatis primo. ex. l. in fideicommissi. §. non numquam. &. §. cùm Pollidius, de vsuris. considerant & rationem, quæ apud illos legi potest. id quod isti intelligunt, cùm est simul dictum, quidquid ex bonis & hæreditate, secus si solùm esset dictum ex hæreditate: quia tunc non essent hi fructus restituendi. Idé etiam est cùm coniecturata voluntas testatoris nolentis hos fructus debere restitui, colligi potest. nam adhuc restituendi sunt: quoniam † voluntas coniecturata idem operatur quòd expressa. l. si seruus plurium. §. fin. de leg. 1. l. in fideicommissi. §. cùm Pollidius, de vsur. vt si † testator distulit restitutionem fideicommissi gratia solius fideicommissarij: nam fructus tunc percepti ante restitutionem fideicommissi, ipsi fideicommissario restituuntur. ita Ripa in d. l. in fideicommissariam. num. 7. & ibidem Hier. Laur. nu. 7. & ante eos ita respondit Ang. d. consil. 331. colu. 1. versi. quartò fallit. idem probauit Ioan. Copus. d. tit. 2. c. 2. num. 6. Socin. iun. in l. cùm filiofamil. numero 175. de leg. 1. ex d. l. in fideicommissi. §. cùm Pollidius de vsuris. & l. si ita. §. Pegasus. de leg. 2. quam declarationem intelligit Ripa, etiam si restitutio gratia vtriusque fuit dilata.

Declaratur secundò hic casus vt non procedat, quando † hæres fuit grauatus vltra vires hereditarias. tunc tenetur restituere fructus deducta quarta, vt suppleat fideicommissi diminutionem factam ad legatorum solutionem. ita affirmarunt Ang. & Alex. in d. l. in fideicommissa. & ibidem Ripa. nu. 17. & is Laur. nu. 35. ad Treb. ita intelligentes tex. l. ita tamẽ. §. hæres ex asse. ff. eo. ad Treb. idem docuit Picus in l. in quartã. nu. 110. ad l. Falcid. Boer. qu. 44. nu. 16. circa medium.

Declaratur tertiò vt non † procedat, quando ante diem restitutionis res aliqua perijt casu. tunc hæres supplet damnum ex fructibus: ita scribit Ripa d. l. in fideicommissariam. nu. 18. post Romanum, quem citat. idem eo loci affirmauit Hier. Laure. nu. 35. vers. vel si res. idem respondit Soc. iun. consi. 57. nume. 18. lib. 3. & tradit Soc. sen. tracta. fallen. reg. 172. fallentia 1.

Declaratur quartò vt non procedat † relatus casus quando hæres grauatus fuisset creditor ipsius hereditatis: tunc fructus suos non facit, sed debet cum ipso credito compensare. ita Ripa d. l. in fideicommissariam. nu. 19, 20. ad Trebel. & ibi Hier. Lauren. nu. 35. quibus addo Ang. consi. 331. col. 2. vers. septimò fallit. Paris. consi. 25. nu. 65. lib. 2. Soci. iun. consi. 57. nu. 13. lib. 3. Alcia. respon. 648. post Roma. sing. 36. Boer. q. 44. nu. 16. prope medium.

Declaratur quintò vt non procedat † quando hæres esset grauatus restituere proprio filio: ita Ripa d. l. in fideicommissariam. nu. 21. sed ab hac opinione dissentit Soc. iun. in l. cùm filiofam. num. 184. de leg. 1.

Declaratur sextò vt non procedat † quò ad fœtus pecorum, qui cum loco gregis demortui sint, nõ restituuntur. l. deducta. §. hæreditatem. ad Trebell. declarant Ripa & Hier. Lauren. in d. l. in fideicomissariam. ille nu. 22. iste nu. 40.

Declaratur septimò hic casus, vt † non procedat in fructibus ciuilibus, vt in lucro vsurarum, & pensionibus domorum: ita declarant relati Ripa & Lauren. in d. l. in fideicommissariam. ille num. 23. iste nu. 44. quibus addo Ang. d. consi. 331. colum. 1. vers. sextò fallit.

Tertius est casus in fructibus † perceptis post aditam hæreditatem, & conditionis euentum hos hæres omninò restituere tenetur fideicommissario. ita omnes in d. l. in fideicommissariam.

Extenditur primò, vt procedat † hic casus etiam quando fideicommissarius ob propriam absentiam non petit hæreditatem sibi restitui, quia & tunc fructus percepti, sunt ei omnino restituendi: ita Bart. & cæteri in d. l. in fideicommissariam. vbi Ripa nu. 10. qui idem esse scribit, cum fideicommissarius est pupillus, vel furiosus, cum absentibus æquiparetur. l. in minorum. C. quibus ex caus. in integ. restit. non est necess. ratio huius declarationis illa est, quia nihil est, quod ipsi fideicommissario vel culpæ, vel negligentiæ adscribatur.

Extenditur secundò, vt procedat † etiam in fructibus perceptis post solam verbalẽ restitutionem, & si fideicommissarius negligat petere restitutionẽ realem: ita declarant omnes in d. l. in fideicõmissariam. ibi Ripa num. 13. testatur communem. & ibidem clarius explicat Hier. Laur. nu. 28. Est ratio, quia per solã hanc verbalem restitutionem bona efficiuntur ipsius fideicommissarij, & si nondum eorum nactus fuerit possessionem. l. facta. l. restituta. ff. ad Treb. ad eum ergo suæ rei fructus esse debent. l. in fundo. de rei vend. l. bonafides. §. depositi.

Extenditur tertiò, vt procedat † etiam in fructibus perceptis ante restitutionem siue realem siue verbalem, quando tamẽ dominium ipso iure, post hunc conditionis euentum, in ipsum fideicommissarium transit: ita declarant Bart. & alij in d. l. in fideicommissariam. & ibi latè Ripa nu. 14. & Laur. nu. 29. Quo circa respondit Capra consil. 33. in secundo dubio, quod ex quo dominium ipso iure acquiritur † Ecclesiæ, hos fructus esse omnino restituendos à die euentus conditionis, nulla alia restitutione facta. Hinc infertur ad dict. statutum † Brixiæ 191. in ciuilibus sub Rub. Quòd rogati restituere. ver. & quòd hæreditas. quo cautum est in fideicõmissarium hunc non solùm dominium, sed etiam possessionem ipso iure absque alia restitutione transferri. in casu ergo huius statuti hæres grauatus restituere tenetur omnes illos fructus, quos percepit, statim quo cessit conditio fideicommissi.

Declaratur primò, vt non procedat † quòad fructus perceptos ex ipsamet quarta Trebellianicæ: nam hos nõ restituit aliquo in casu, cùm illos propriè suos faciat. l. quod de bonis. §. fructus. ff. ad l. Falcid. & l. mulier. §. si hæres. vers. alia causa. ff. ad Trebell. & tradunt Ripa in d. l. in fideicommissariam. nume. 24. & ibi Hier. Laur. num. 46. His intelligimus, qui fructus ex re fideicommisso suppositа restituendi sint, & qui non sint.

Dicendum est nunc, quibus casibus hæres imputare debet perceptos à se fructus, quos omninò restituere non tenetur in quartam Trebellianicam. qua in re aliquot casus distinguo.

Primus est, quando † testator instituit hæredes proprios filios, & illos grauauit restituere, vel ad inuicem, si morientur sine filijs, vel grauauit restituere alijs descendentibus, vel agnatis. hoc in casu filij isti non imputant fructus à se perceptos in quartam, sed quartam ipsam ex prædijs hereditarijs detrahere possunt. ita omnes affirmãrunt, præsertim Ripa in d. l. in fideicommissariam. nu. 28. ad Trebel. idem docuit Picus in l. in quartam. nu. 111. ad l. Falcid. nam hoc filijs primi gradus in priuilegium tributum est. l. iubemus. C. ad Trebel. vbi Doctores omnes.

Extenditur primò hic casus, vt † locum etiam habeat, quando ipsemet testator iussisset his filijs, vt in suam hanc quartam fructus imputarent: ad hoc enim cogi non possunt imputare: ita Ang. & Alex. in l. Balista. ad Trebel. quos secutus est Ripa in d. l. in fideicommissariam. num. 33. ad Trebell. & si eo loci Hier. Laure. num. 80. dissentiat.

Extenditur secundò, vt fortius procedat, † quando filij isti hæredes instituti grauati sunt restituere extraneis. nam & tunc hos fructus in quartam ex prædijs detrahere eis licebit. ita senserunt glo. & Bart. in d. l. in fideicommissariam. ad Treb. & in l. quod de bonis. §. quod auus. ad l. Falc. vbi Alexan. & Imol. idem scribunt Sal. & Cast. in d. l. iubemus. C. eo. Corn. cõs. 108. col. 1. lib. 4. quos secutus est Ripa in d. l. in fideicommissariã. nu. 29. & ibi communem testatur Hier. Laur. nu. 58. post Bert. consi. 106. lib. 2. Ruin. consi. 163. num. 15. lib. 2. Est clara & aperta ratio, quia si non coguntur filij ij, etiam disponente patre, imputare hos fructus in quartã, quando sunt grauati restituere fratribus suis vel alijs agnatis, quorũ causa fauorabilior est illa extraneorum, quantò fortius quando grauati sunt extraneis restituere. Nec aduersatur cõsideratio eorum, qui aliter senserunt, vt Alex. Comen. & aliorũ quorundam, quos secutus est Rubeus Alex. consi. 40. col. vlt. Ruin. sibi contrarius consi. 84. col. 3. vers. & ex alio. & consi. 91. num. 5. lib. 3. quia illi abundè satisfaciunt Ripa & Laure. præcitatis locis.

Extenditur tertiò, vt procedat † etiam eo casu, cùm filij isti sunt grauati restituere sub conditione, quo in casu duas quartas detrahunt, vnam pro legitima, alteram pro Trebellianica. nam adhuc in eam quartam Trebellianicam non imputant hos fructus, alioqui à se non restituendos. hanc opinionem probãrunt Bar. & Alex. in l. quod de bonis. §. quod auus. ad l. Falcid. vbi Alex. communem testatur. Ang. consi. 131. Corneus consi. 108. col. 7. lib. 4. Picus l. in quartam. num. 111. ad l. Falcid. quos secutus est Ripa in d. l. in fideicommissariam. nume. 30. & ibi Hier. Laure. nu. 61, quibus addo Rol. à Valle, consi. 12. num. 8. lib. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vbi communem hanc & veram esse testatur. & huius opinionis recēset Ias. Decium Gozad. Parisi. Soc. iun. Guid. Papæ, & Claud. Seyssel. quibus etiam accedit no uisimè Neuiza. consil. primo, nume. 5. addo etiam Ruin. consil. 133. in fine, & consil. 190. in fine lib. secundo. Quibus intelligimus hanc esse opinionem hodie receptissimam. & ob id malè docuit & respondit.

36 † Castren. in l. mulier. §. cùm proponeretur. ad Treb. & consil. 92. Super testatis, col. 2. & in l. scimus. §. repletionem. C. de inof. test. qui contrariam opinionem probauit, quòd scilicet hoc in casu, fructus in Trebellianicam sunt imputandi. quam etiam opinionem probarunt Alex. d. §. cùm proponeretur. & Curt. sen. consil. 52. Super testamentis. col. 11. vers. est etiam aduertendum. Deci consil. 480. nu. 13. & consil. 495. col. vlt. Iason consil. 221. col. 2. lib. 2. & consil. 43. col. pen. lib. 3. & Goza. consil. 45. col. pen. Verùm fundamentis Castren. rectè satisfaciunt relati interpretes; præsertim Ripa d. l. in fidei commissariam, num. 30, & fusius ibi Hie. Lau. nu. 6.

37 Extenditur quartò, vt procedat etiàm † quando isti filij loco quartæ Trebellianicæ maiorem portionem à statuto consequerētur. exemplum est egregi-

38 um † in statuto iam relato Brixiæ 191. in ciuilibus sub Rubr. Quòd rogati restituere hæreditatem detrahāt. quo cautum est, vt filij & descendentes grauati restituere hæreditatem possint detrahere tertiam totius hæreditatis, si quatuor sunt instituti, & ab inde infrà. & si quinque dimidiam. si ergo hęc tertia vel dimidia est loco Trebellianicæ subrogata, in eam portionem filij isti non imputabunt fructus: quoniam subroga-

39 tum † sapit eius naturam in cuius locum subrogatur. l. eum qui. §. iniuriam. ff. si quis cautio. idem est dicendum in eo statuto, si diceremus eam portionem loco legitimæ esse subrogatam. cùm clarum etiam sit, filios non imputare fructus in quartam legitimæ, vt tradunt omnes in d. l. in fideicommissariā. vbi Ripa nu. 38. & omnes in l. scimus. C. de inoffic. testa. Ego (vt hoc nunc, nec sine vtilitate dicam) dubitaui aliquando, an portio à statuto illo delata grauato restituere sit loco legitimæ, vel Trebellianicæ. & esse loco legitimæ suadetur hac ratione. quia legitima taxatur ex numero filiorum. si sunt quatuor est tertia: si sunt quinque est semis. auth. nouissima. C. de inoffi. testa. hæc eadem taxatio fit in hoc statuto inter descendentes masculos, ergo loco legitimæ esse videtur. Sed quòd sit Trebellianicæ loco probari ex eo videtur: primò, quia vult statutum illam portionem retineri pro restitutione hæreditatis, ergo videtur loco Trebellianicæ, quę verè à iure communi inuenta est, cùm hæres institutus est grauatus restituere hęreditatem. vt ostendunt duo tituli ad S. C. Trebell. & in inst. de fideicommissarijs hæreditatibus, in prin. quæ restitutio in legitimæ detractione considerari non videtur. nisi dicamus, illam aliquando considerari, vt grauato dum duas quartas detrahit, vt suprà diximus. Secundò esse portionē illam loco Trebellianicæ suadere videtur, quod inspecta persona grauati vltra primum gradum non potest dici legitima, quia illa non datur nisi filio primi gradus. Ca pra consi. 53. nu. 4. Fabianus in repe. auth. nouissima. nu. 22. C. de inof. testa. cùm tamen d. statutum eam portionem alijs vlterioris gradus concedat. Suaderi videtur tertiò, quòd non sit legitima, quia inspecta persona fœminarum, portio eis assignata non conuenit cum portione ei assignata de iure cōmuni. cum ergo legitimæ non conueniat, dicendū videtur esse loco Trebellianicæ. Nisi dicamus, non esse bonum argumentum, non esse legitima, ergo est Trebellianica. quia potest est alia & tertia species, vt mox subijciam. Quòd verò sit tertia quædam species, ex eo videtur probari, quòd non est nec legitima, nec Trebellianica simpliciter, sed de vtraq; illarum specie participare videtur. quia quatenus consideratur in filijs primi gradus videtur legitima, quatenus respicit cæteros, videtur Trebellianica. Quo circà à † potentiori videtur regulanda, iuxta.

40 l. quæritur. ff. de statu homi. Signorol. consil. 48. col. vlt. Dec. consil. 352. nu. 5. Alcia. in l. 2. nu. 42. de verb. oblig. vbi alia scribit. Craue. consil. 276, col. pen. vbi respōdit, rem esse dicendam Ecclesiasticam, cū participat de illius specie tamquam de potentiori. Gomes. inst. de acti. in prin. nu. 41. idem Craue. in Rub. de legatis primo nu. 150, 152. & consil. 273. nu. 2. Constat autem legitimam esse potentiorem firmioremq; ipsa Trebellianica: cum difficilius perimatur, & maioribus priuilegijs condecoratur. Accedit hanc statuti portionem illi legitimæ magis assimilari: ab illa ergo regulanda est, vt inquit Ias. in l. naturalis. §. sed si facio. 4. notab. de præscrip. verb. Signor. consil. 119, nu. 13. vers. præterea quando.

41 Declaratur nunc hic casus † primò, vt non habeat locum in filijs naturalibus hæredibus institutis & sub conditione grauatis restituere: nam ij dū quartam Trebellianicam deducunt, in eam fructus perceptos imputare debent. nec enim tributum priuilegium filijs ex l. iubemus. C. ad trebell. his naturalibus conceditur, ita affirmarunt Ang. in d. l. iubemus. & Alex. d. l. in fideicommissariam. vbi Ripa nu. 32. & ibi Hier. Laure. nu. 77. qui declarat, nisi ij naturales essent legitimati Ruin. consil. 84. col. 2. vers. contrarium autem, & consil. 91. nu. 6. lib. 3. Gratus in consil. 17. nu. 27. lib. 1. qui ait, neminem contradicere. Verùm ij moueuntur auctoritate Angeli in l. Iubemus. col. 1. C. ad Trebel. qui tamen hanc assertionem constanter non firmat, sed ambigit. Sed vidi dubitari an naturales ij filij dici possint ex descendentibus. ita vt portio à statuto delata descendentibus, huic naturali debeatur,

42 vt in præcitato statuto † Brixiæ. 191. sub Rubri. Quòd rogati. qua in re dicendum videtur non deberi, cùm appellatione descendentium non videantur comprehendi naturales, vt visus est sentire Laure. de pallatiis, tract. super statuto quòd stātibus masculis nu. 166. & licet sit ampla liberorum ac descendentium significatio, non tamen in exorbitantibus & correctorijs appellatione liberorum veniunt naturales. Berous in cap. in præsentia, nu. 300. de proba. post Baldum & alios quos citat.

43 Declaratur secundò vt non procedat † quòad supplendum diminutionem rerū hæreditariarum si casu aliquo perierunt. ita Ripa. d. l. in fideicommissariam. nu. 34. & ibi Hier. Laur. nu. 82. & suprà diximus hæredem ex fructibus aliàs non restituendis non debere supplere defectum harum rerum: verùm hęc declaratio non videtur esse de genere regulæ, cum nos loquamur de imputatione in Trebellianicam.

44 Declaratūr tertiò vt non procedat † in illis fructibus, qui non tamquam fructus considerantur, sed loco proprietatis habentur. vt in fructibus in horreo iam reconditis tempore mortis testatoris, vel cùm eo tempore pendent. quemadmodum suprà diximus partem fundi hos constituere, ob id in quartam Trebellianicam imputandos esse censuerunt omnes. d. l. in fideicommissariam. ibi Ripa. nu. 36. & Hier. Laur. nu. 87. 88. post Bal. in l. scimus. in prin. C. de inoff. test. & Sali. in l. iubemus. C. ad Trebell. quib. accedit Curs. consil. 52. Super testamentis. col. 10. in fine. est ratio vt dixi, quia ij fructus loco proprietatis sunt, & di-

45 cūtur hęreditarij. quo circa, dum † relatum statutum Brixiæ 191. vult, illam portionem totius hæreditatis tribui, cum ipsa hæreditate continentur fructus isti.

& hoc

& hac in re est animaduertendum, quia hoc in casu non dicitur hæc propriè imputatio, sed computatio,

46 cùm † imputatio illa fit, quæ fit ex fructibus non hæreditarijs in ipsam quartam. & dicuntur imputari, hoc est, ascribi, vt locum teneant in his, quæ sunt de-

47 trahenda. l. in quartam. ad l. Falcid. computatio † verò est cumulatio rerum in hæreditate, ex qua deductio fit. §. 1. instit. qui testam. face. poss. l. deducta. ad Trebell. & declarat Fernandus Bereng. in repet. d. l. in quartam. parte 2. num. 1. cùm ergo fructus sunt in horreo recōditi, in illam hæreditatem computantur, atq; ita eam augent.

48 Declaratur quartò, vt non procedat † quòd ad imputationem in creditum, ita Ripa in d. l. in fideicommissariam. num. 35. verùm non est hæc declaratio de genere regulæ.

49 Secundus nunc est casus, † quando pater à filio fuit hæres institutus & grauatus restituere hæreditatem sub conditione. tunc is pater fructus hos non lucratur ex toto, sed in quartā Trebellianicā tanquā extraneus alter imputare debet. ita Ripa in d. l. in fideicommissariam. nu. 31. & ibi Hier. Laur. nu. 69. ad Treb. qui communē esse testatur. & multis similibus comprobauit, magnā esse in multis differētiam inter patrem & filium. & alia scribunt Ias. in Auth. nouissima. nu. 39. C. de inof. testa. Marsil. sing. 579. Deci. l. filius. nu. 6. C. de pactis. & in l. iura sanguinis. in fin. de reg. iur. Curt. iun. consil. 150. nu. 15. Craue. consil. 110. nu. 1. Ripa lib. 1. respon. c. 7. & Alciat. tract. præsum. reg. 1. præsum. 8. & præsum. 31. in fin.

50 Tertius est casus, cùm † testator hæredē instituit extraneū, hoc est, alterū quemuis vltra filium primi gradus, ita enim extraneus hoc loco sumitur, ij ergo an omninò cogantur fructus in quartam imputare, ambigitur. si quidem plures fuerunt hac de re Doctorum opiniones. Prima fuit opinio antiquorum, nempè Iacob. de Aret. Oldr. & Rayn. negantes hunc hæredem cogendū esse fructus imputare debere in quartam Trebellianicam, sed illam ex corporibus hæreditarijs posse detrahere. Verùm illorum fundamentis 1 rectè satisfaciunt Bart. & Alex. in d. l. in fideicommissariam. & ibi apertius Hier. Laure. num. 48.

Secunda fuit opin. Bart. in l. ita tamen. §. hæres ex 2 asse. ad Treb. quem ibi secutus est Comens. quod hoc

51 † Iudicis arbitrio relinquatur. sed hanc opinionem tacitè reijcit Ripa in d. l. in fideicommissariam. nu. 25. & clarius Hier. Laur. num. 48. in fine.

Tertia fuit opinio Alex. & Imol. qui affirmārunt esse omninò imputandos. quam opinionē probauit multis rationibus is Hiero. Laur. in d. l. in fideicommissariam. nu. 51. Rol. à Valle, consil. 30. num. 5. 6. lib. 1. Verùm ab ea dissentit ibi Ripa, num. 25.

Quarta fuit opinio Pauli Castr. ita distinguentis: Aut fructus adhuc extant, & tunc imputari eo reluctante nō debent. hoc casu procedat opinio antiquorum. Aut iam cōsumpti sunt, & tunc omninò imputari debent: ita procedat opinio Imolæ & Alex. hanc Castr. distinctionem probauit Ripa d. l. in fideicommissariam. num. 26. sed Hier. Laur. num. 49. dissentit. Ego ab opin. Castr. non recedo, adhibito tamen Iudicis arbitrio, iuxta Bart. sententiam. Iudex enim arbitrabitur, an æquitati consentaneum sit fructus hos esse imputandos vel non.

52 Declaratur primò hic casus, † vt non procedat in fructibus perceptis negligētia fideicommissarij, quia hos absolutè hæres lucratur: atq; ita in Trebellianicam non imputat. ita docuit post alios Ripa d. l. in fideicommissariam. num. 26.

53 Declaratur secundò, vt non procedat † in fructibus perceptis post moram commissam ab ipso hęrede in non restituendo. hos imputat si placet ipsi fideicommissario. ita Ripa d. l. in fideicommissariam. nu. 27. post alios quos citat.

54 Declaratur tertiò, vt nō procedat † hic casus, quando isti extranei hæredes filijs ipsis primi gradus equiparantur à statuto. exemplū sit in sæpius allegato sta-

55 tuto † Brixiæ 191. Quòd rogati restituere. quod statutum disponit, q̄ descēdentes grauatos restituere hæreditatē possint detrahere tertiam vel dimidiam totius hæreditatis. præsuppōsito, quòd illa tertia vel dimidia subrogata sit loco quartæ Trebellianicæ. nam hoc casu ita cæteri descendentes non debent posse cogi imputare fructus hos in portionem illam, cùm cogi non possint filij ipsi primi gradus. d. l. iubemus. C. ad Treb. & inter hos illud statutum differentiam non constituit, sed æquiparat, dum eis æquè fauet, æqualē portionē tribuendo, & vnica determinatione cōplectitur. & ideo illud statutum non habet hos descendentes loco extraneorū, sed loco filiorum. quoniam (vt dixi) æqualē cum ipsis filijs portionem assignat. tum etiam, quia statutum differentiam facit expressam inter hos descendentes & extraneos, vt patet ex illo statuto in vers. alij verò. non ergo habet descendentes hos pro extraneis, sed pro suis.

SVMMARIVM.

1 *Citationes peremptoriæ quot præfitui debeant, antequam feratur sententia.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quot peremptoriæ citationes antequam feratur sententia, transmitti debeant.*

Casvs cclvii.

QVOT PEREMPTORIAE CITAtiones transmittantur ante prolationem sententiæ.

DVbitari sæpissimè solet, quomodo & quando, & quot peremptoriæ † citationes trāsmitti debeant, antequam sententia feratur. Vlpianus in l. nonnunquam. ff. de iudic. respondit, † Iudicem æstimare debere: atq; ita esse in Iudicis arbitrio intelligimus. quod clarius annotauit Afflict. in d. c. 1. num. 21. verfic. item arbitratur, an expedierit, ex quibus causis feudum amitt. verùm quia hæc latè explicaui suprà lib. 1. quæst. 59. non progrediar vlterius.

SVMMARIVM.

1 *Melioramenta quæ reficienda sint, Iudicis arbitrio relinqui.*
2 *Constantini Hermenopoli locus.*

Casvs cclviii.

DE MELIORAMENTIS REficiendis.

ELsvs lib. 3. Digestorum scribit: In fundo alieno, quē imprudens emeras, ędificasti aut cōseruisti: deinde euincitur, bonus Iudex variè ex personis causis q; constituet, &c. l. in fundo. ff. de rei vend. est certè magnū hoc arbitriū Iudici collatū: nempè, quod pro modo causæ & personę iudicet, quæ † melioramenta ac quomodo reficienda 1 sint bonæ fidei possessori, & quæ nō. qua de re amplissimè aliquando scripsimus in tract. De recuperanda

posses.

Universidad de Deusto
Biblioteca

possessione. Remedio decimo quinto.q.39.quæ cum sufficere existimem, breuis hîc ero. Illud tamen hîc
2 adscribam, quod † Constantinus Harmenopulus in promptuario iuris lib.2.tit.1. Rubr. De bonæfidei possessione, in hæc verba scripsit: Vult constitutio, cum ijs, qui bonafide possederunt, rei melioris & pretiosioris factæ aliquæ impensæ refunduntur: si quidem modicis factis sumptib. magni pretij res quis in prædio possesso erexerit & statuerit, vt vineam, oliuetum & id genus, solum quod impensum est restitui. Cùm verò quis multa quidem in rem insumpserit, sed non multò eam pretiosiorem effecerit, ei solam rei æstimationem præstari, vtpote, cùm ea, quibus rem ornarit & instruxerit, quàm paucissima sint. inscitiæ etenim suæ ascribat, qui tantopere laborarit, vt inconsultò in terram tenuem forsàn ac sterilem, quæq; sibi credi tueri non posset tantam pecuniam ac sumptum conferret.

SVMMARIVM.

1 Beneficiorum Ecclesiasticorum pluralitas canonibus inimica.
2 Pluralitas beneficiorum Ecclesiasticorum multa mala parit.
3 Beneficia duo incompatibilia possidere quis non potest
4 Gregorij X. Constitutio de beneficiorum pluralitate impedienda.
5 Iudicis arbitrio relinqui intra quod tempus dispensatus ad plura beneficia de dispensatione fidem facere debeat.

CASVS CCLIX.

QVOD TEMPVS PRAESTITVTVM sit dispensato ad plura beneficia, vt dispensationis fidem faciat.

1 VM beneficiorum † pluralitas sit ca-
2 nonibus inimica.cap.sanctorum.7.distinct. † præbeat quoque vocationis, dissolutionis ac ambiendi ansam.c. quia in tantum, in fine de præben. cum alijs permultis rationibus perpensis à Rebuffo in Praxi beneficiorũ in titulo de dispensatione ad plura beneficia. ob id iusta ratione factum
3 est, ne quis duo † beneficia incompatibilia possidere possit.d.c.quiin tantum, & ca.de multa. de præben. cap.dudum, de elect.ca. ordinarij, de off.ord.in 6. & in extrauag.execrabilis, quæ est Ioannis 22.quibus in locis explicant interpretes, quæ dicantur beneficia incompatibilia: & quomodò ad ea soleat dispensare Pontifex Max.quæ latius explicantur & à Rebuffo præcitato loco ac à Ioanne Staphileo tract.De Gratijs & expectatiuis, titulo De qualitate & statu beneficiorum.& quò pluralitas omninò impediretur, statuit
4 Gregorius decimus in cap.ordinarij, de off.ord.in 6. quòd ordinarij locorum compellant subditos suos plures dignitates, vel Ecclesias, quibus cura animarum imminet, obtinentes exhibere eorum dispensationes, quibus fulti illa obtinere asseuerant. tempus
5 autem exhibitionis reliquit Gregorius in † iudicis arbitrio: dum in hæc verba loquitur. Infra tempus pro facti qualitate ipsorum ordinariorum moderandum arbitrio exhibere. quæ constitutio rectè & sanctè innouata est à sacrosancto Concilio nouo Tridentino sessione 7.cap.5.

SVMMARIVM.

1 Pœna cur in contractibus adiciatur.
2 Pœna vna legalis, altera conuentionalis: & de earum differentia.
3 Pœnæ legales & conuentionales ad quam summam vsque ascendere possint.
4 Pœna legalis cur quadruplum non excedit.
5 Pœnam legalem quadruplum excedere in casu. l. 3. §. vlt. ff. de calumnia.
6 Pœnam legalem extraordinem indictam quadruplum posse excedere.
7 Pœnam legalem posse excedere quadruplum cùm per viam accusationis agitur.
8 Iudicis arbitrio relinquitur pœna legalis, cùm per viam accusationis agitur.
9 Pœnam legalem quadruplum excedere: cùm loco interesse datur.
10 Pœnam legalem excedere quadruplũ in actione legis Aquiliæ.
11 Pœnam legalem excedere quadruplum in casu. l. si manumissus. C. de lib. & eorum liber.
12 Pœnam legalem excedere quadruplum, cùm ita vel legi vel Principi placet.
13 Pœna conuentionalis ad quam summam vsque ascendere possit, variæ Doctorum opiniones.
14 Alex. cons. 157. nu. 7. lib. 6. à Rebuffo malè intellectus, declaratur.
15 Iasonis inconstantia notatur.
16 Romani opinio cons. 510. nu. 9. defenditur.
17 Iudicis arbitrio relinqui, ad quam summam vsque pœna conuentionalis ascendere possit.
18 L. vnica. versic. cùm scimus. C. de senten. quæ pro eo quod interest proser. declaratio & intellectus.
19 Pœna adiecta contractui incerto, interesse non excedit.
20 Rebuffi consideratio explosa.
21 Statutum Brixiæ 151. in ciuilibus sub. Rubr. Quòd non fiat ratio de pœnis, latè & diligenter explicatur.
22 Pœnam conuentionalem ita contractui affirmatiuo, quemadmodum & negatiuo adiici posse.
23 Pœnam conuentionalem in compromissis quadruplum posse excedere.
24 Iudicis arbitrio moderandam esse pœnam conuentionalem ratione contemptus commissam.
25 Pœnam conuentionalem in transactione aut quadruplum posse excedere.
26 Iudicis arbitrio temperatur pœna commissa in transactione ratione contemptus.
27 Pœna vltra quadruplum ex certa scientia promitti potest.
28 Statutum Patauinum sub Rubri. De alienationibus & obligationibus. cap. statuimus, latè declaratur.
29 Pœna conuentionalis iuramento promissa quadruplum excedere an posit.
30 Iuramenti inobseruator infamatur.
31 Pœnam peti posse ob iuramentum, & si nil interfit.
32 Diuinam Maiestatem lædere plus est, quàm humanam.
33 Pœna conuentionalis si verum interesse excedere potest, an etiam posit excedere quadruplum.
34 Pœnæ conuentionalis excessiuæ promissio iuramento nõ confirmari.
35 Iuramentum tres comites habere debere.
36 Statutum Brixiæ 151. in ciuilibus sub Rubr. Quòd non fiat ratio de pœnis, declaratur.
37 Pœnæ conuentionales an quadruplum posint excedere de Iure Canonico.
38 Pœnas conuentionales esse ob contemptum & interesse exigibiles, etiam de Iure Canonico.
39 Pœnas conuentionales in foro conscientiæ esse exigibiles ratione interesse.

40 Pœnas conuentionales debitorem vltrò soluere, non teneri etiam in foro conscientiæ.
41 Pœnas conuentionales etiam ab Ecclesiasticis posse exigi.
42 Pœnas conuentionales exigi non posse, cùm in fraudem vsurarum appositæ sunt.
43 Statutum Brixiæ 151. in ciuilibus sub Rub. Quòd non fiat ratio de pœnis, an locum habeat cùm dationi quantitatis pœna apponitur: latè declaratur.
44 Pactum esse loco pretij.

CASVS CCLX.

POENA LEGALIS QVAE, QVAE conuentionalis, quanta esse possit earum summa', statutum Brixiæ atque Patauij diligenter & subtili declaratione enucleatum.

1 QVO facilius legum constitutiones † ac
2 partium pacta & conuenta obseruentur, adijci pœna contra contemptores solet. quæ sanè † pœna altera legalis, altera conuentionalis appellatur, legalis, quæ à lege ipsa indicitur. §. omnes. instit. de actio. & in integro illo titulo instit. de perpet. & temp. actio. conuentionalis verò, quæ ex partium conuentione proficiscitur. §. conuentionales. inst. de diuis. stip. l. 5. §. conuentionales. de verb. oblig. Clauasius in summa in verbo. Pœna. §. 12. Conradus tract. De contract. q. 31. & Rebuffus in l. vnica. nume. 542. C. de sentent. quæ pro eo, quod interest profer. Dubitari nunc contingit, ad quam summam
3 vsq; ascendere hæ † pœnæ possint. & quemadmodum duæ sunt pœnæ species, vt dixi, ita duo capita nostri constituunt. vnum, quò ad pœnam legalem, alterum, quò ad conuentionalem.

Quò ad primum caput res satis clara videtur, † pœ-
4 nam quadruplum regulariter non excedere. §. omnes. instit. de actio. ibi, vlterius autem nulla actio extenditur. cur ita constitutum sit ingenuè fatetur Corasius ad d. §. omnes. ignorare.

Declaratur primò, vt non procedat cùm duę actio-
5 nes moueri possunt, vt in † casu. l. 3. §. vlt. ff. de calum. quo loci habetur, quòd si à Titio pecuniam acceperis, vt mihi calumniæ causa negocium faceres, deinde à me quoq; tantundem fortè ne faceres, duabus actionibus in factum ex illo edicto de calumniatoribus, te conuenire potero, & vnaquæque in quadruplũ dabitur, tum eius quod à me, tum eius quod ab alio accepisti. quam declarationẽ ad rem nostram annotauit Corasius d. §. omnes. nume. 2. & ibi Zasius num. 11. vers. quartò fallit.

6 Declaratur secundò, non procedere, cùm † pœna extraordinem indicitur, vt in casu l. vlt. C. de ijs, qui à non dom. manumit. veluti si quis Principis auctoritate seruum alienũ manumittat. nam vero domino post restitutũ in primis mancipium duo similia eiusdem sexus & artis domino, & tria fisco in pœnam decipientis Principem, præstare cogitur: ita adnotauit Corasius præcitato §. omnes. & ibidem Zasius nu. 10. vers. tertiò fallit.

7 Declaratur tertiò, non procedere, cùm † via accusationis proceditur: nam tunc pœna quadruplum excedere potest, cùm aliquando ob criminum grauitatem totum patrimonium exhauriat, atque ita publicetur. §. sic igitur. in Authent. vt Iudices sine quo suffrag. & adnotauit Corasius, qui suprà, & ibidem
8 Zasius num. 11. versic. sextò fallit. & hoc erit † Iudici arbitrarium. atq; ita intelligi potest eorum opinio, qui in Iudicis arbitrio pœnam hanc lege non determinatam collocârunt. quam quidem opinionem recenset ac probare videtur Ang. Aret. d. §. omnes. nu. 2. vers. si autem est firmata. instit. de actio.

9 Declaratur quartò, non procedere, † cùm pœna est loco interesse, vt si quis morbosum pecus vendidit, cuius postea contagione totus grex interijt. aut tignum vitiosum, cuius vitio ædes corruerint, tunc is vẽditor vltra quadruplum ex eo teneri patet, quòd rerum omnium detrimentum soluere teneatur. l. Iulianus. in princ. ff. de actio. empt. idem pariter si quis clauum è nauisustulerit, deditq; causam naufragio, pœnam totius damni sustinebit. l. 3. §. Senatus consultum. ff. de incend. ruina & naufrag. & annotârunt Zasius d. §. omnes. num. 10. vers. secundò fallit. & ibidem Corasius in fine.

10 Declaratur quintò, non procedere † in actione legis Aquiliæ, cuius pœna quadruplum excedere potest. §. illud. instit. de lege Aquil. Zasius d. §. omnes. num. 10. vt si seruus occisus poterat adire hæreditatem, ista tota hæreditas æstimatur, quæ quadruplum sæpissimè excedit. quod speciale fauore legis Aquiliæ esse intellexit Zasius, vt compescãtur nebulones, ne passim seruos alienos occidant & trucident. ego verius intelligo nõ tantùm hoc esse ad pœnam, quàm ad interesse, ratione damni perpessi ob amissam hæreditatem.

11 Declaratur sextò, non procedere † in casu l. si manumissus. C. de liber. & eorum liber. si seruus manumissus ingratus domino est in seruitute redigitur. quæ pœna inæstimabilis est. l. libertas. de reg. iuris. Zasius d. §. omnes. num. 11. versic. quintò fallit. qui existimauit hoc esse ad pœnam grauis criminis ipsius ingratitudinis.

12 Declaratur septimò, non procedere, quando † noua lege, vel sua auctoritate statueret Princeps, quòd pœna quadruplum excedat. nam cùm Princeps sit lex viua, sequitur ita posse statuere. ita in specie Ripa lib. 2. respon. cap. 9. in fine. qui loquitur de pœna conuentionali excedenti quadruplum auctoritate Principis.

13 Secundum caput nostri huius casus est, cùm † de pœna conuentionali agitur, ad quam vsque summam ascendere possit, varię hac in re fuerunt Doctorum opiniones, quas longa serie recenset Petrus Rebuffus in l. vnica. num. 543. C. de sentent. quæ pro eo, quod interest profer. eo enim loci enumerauit duodecim opiniones, quas ego hîc adscribere supersedeo, ne ex scriptis scripta conficiam. illam vnam ipse Rebuffus probauit & communem dixit, quam affirmauit Innoc. in c. sacro. de senten. excom. nempè, pœnam conuentionalem vltra quadruplum exigi posse. sed verè non video, quomodo communis opinio hæc
14 sit: si quidem Rebuffus citat † Alex. consil. 157. nume. 7. lib. 6. sed ibi Alexander non Innocentij opinionem, sed glossæ in d. l. vnica. C. de sentent. quæ pro eo, quod interest profer. recenset, & communem esse testatur. quam tamen opinionem ipsemet Rebuffus in d. l. vnica. nume. 546. post Alciatum ibi. & post Rom. cons. 510. nu. 9. 10. reijcit. allegat etiam Rebuffus Iasonem in l. 2. nume. 141. C. de iure emphyt. cùm tamen in opinione Iasonis, quæ subobscurè. etiam ab eo affirmari videtur, non sit constituendum
15 solidum fundamẽtum, cùm idem † Iason, sibi parum constans in l. stipulatio ista. §. alteri. in fine. de verb. oblig. tuetur opinionem Bart. in l. vnica. num. 21. C. de sent. quę pro eo quod interest profer. & tamen illa opinio Bartoli à cæteris reijcitur, vt ipsemet Rebuffus

d. l.

Universidad de Deusto
Biblioteca

d.l. vnica. nume.551. eam reprehendit. retulit etiam Rebuffus Franciscum Balbum, qui quidem solùm affirmat, pœnam conuentionalem exigi posse quouis iure, non tamen explicat ad quam vsq; summã ascendere possit. Quòcirca, vt paucis rem concludam, mi-
16 hi placet illa opinio † Romani consil.510. num.9. verſic. mihi verò. quòd aut ratione contemptus adiecta
17 est pœna, & tunc, cùm expressum non † reperiatur,
18 Iudicis arbitrio relinquitur. quod ille probat ex † d. l. vnica. verſic. cùm scimus. C. de senten. quæ pro eo quod interest profer. dum inquit, eas solas pœnas exigi, quæ competenti moderatione proferuntur. cùm ergo competens moderatio non reperiatur iure determinata, iure & meritò (inquit Romanus) dicendum est, Iudicis arbitrio locum esse, ex l.1. in fin. ff. de iure deliber. c. de causis. de offi. de leg. rursus, inquit Romanus, probat is versſ. cùm scimus. dum ait, inspiciendũ fore quæ sit stipulationis pœnalis quantitas, quod non à parte, ne in sua causa sibi ius dicat, sed à Iudice diffiniendum est. Subiungit tamen Romanus, quòd si ipsa pœna non excederet duplum, poterit exigi, ex l. sciendum. ff. de euictio. Aut loquimur (inquit Romanus) de pœna, quæ loco interesse adijcitur, & tunc subdistinguendum est: Aut adijcitur contractui habenti certitudinem quantitatis, ad quem ipsa pœna referri potest, tunc duplum excedere nequit. quoniam, si quod interest duplum excedere non potest. d. l. vnica. verſic. sancimus itaque. pari ratione nec pœna loco interesse subrogata, ex regula l. eum, qui. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio. cum vulgatis similibus. Aut adijcitur pœna contra-
19 ctui † continenti quid incertum, & tunc dicendum est non posse excedere verum interesse. quod probatur, quia si cùm petitur interesse descendens ex contractu incertum continenti, Iudex ex sua subtilitate verum interesse confiderare debet, & in eodem, non vltra condemnare. l.1. §. vlt. ex intellectu glossæ ibi. ff. qui satisd. coga. dicendum est ipsam pœnam esse determinandam secundum ipsum interesse, vt tanta sit, quantum ipsum interesse. quocirca opus non est (inquit Romanus) agentem aliter probare. l. vltim. ff. de præto. stip. & §. vlt. instit. de inutil. stipul. sufficit enim si de interesse constat, quod Iudicis etiam arbitrio moderari solet. quemadmodum diximus su-
20 prà casu 119. 120. 122. Nec aduersatur illa † consideratio Rebuffi d. l. vnica. num.556. quòd secundum Romanum hoc modo pœna promissa non à partium conuentione, sed à Iudicis arbitrio penderet: quod dicendum non est. nam respondeo, conuentionis substantiam pendere à partibus, sed hanc qualitatem moderandi à Iudice. nec incongruum hoc est, quoniam ita videmus in pœnis & interesse ob illatam damnum vel interesse, de cuius quantitate statur iuramento iniuriati & damnum passi, adhibita deinde Iudicis moderatione. Hæc doctrina multum confert
21 ad interpretationem † statuti Brixiæ in ciuilibus 151. sub Rubr. Quòd non fiat ratio de pœnis. quo simpliciter cautum est, pœnas conuentionales exigi posse certis in casibus, vt in contractibus locationum & conductionum, in compromissis, in instrumentis pacis ac alijs nonnullis. non tamen declarat statutum ad quam vsq; summam pœnæ illæ ascendere possint, ob id iuxta Iuris Communis dispositionẽ statutum illud declarari debet, vt dicamus, quòd si pœna erit ratione contemptus, arbitrio Iudicis taxabitur: si ratione interesse in contractu certo erit duplum: si in contractu incerto adhuc arbitrio Iudicis pro quantitate ipsius interesse, quod à Iudice temperari solet, vt iam diximus, moderabitur. Quocirca dum statutum vult, adiectam pœnam in contractu locationis & conductionis exigi posse, vt est quando conuentum fuit inter partes, quòd cõductor rem conductam meliorem reddat, vt putà quòd arbores & vites plantet, qui si nõ plantauerit, vel si plantas inciderit nomine pœnæ quinquaginta soluat, vel quòd iam plantatas non incidat. nam rectè, ratione huius facti siue affirmati-
22 ui siue negatiui † pœna etiam de Iure Communi adijci potest. l.2. §. item si in facto. & l.4. §. Cato. & l. stipulatio ista. §. alteri. de verb. oblig. & cùm pœna hoc in contractu locationis appositа videatur potius ratione damni ac interesse, quàm ob meram pœnam: ex quo ob incisas, vel non plantatas arbores prędium vberius nõ redditur: dicendum est, pœnam hanc Iudicis arbitrio taxandam esse, cùm factum incertum sit. quanquam in factis affirmatiuis & negatiuis pœnam excedere posse quadruplum senserit, & malè Rebuffus d. l. vnica. nu.786. C. de sent. quæ pro eo quod interest profer. Prætereà, cùm statutum hoc conce-
23 dat, pœnam posse adijci in † compromissis & laudis super illis ferendis cõuenit cum Iure Communi, quo est permissum pœnã in illis apponere, etiamsi dationi quantitatis adijciatur: ita Butrig. Salyc. & Fulg. in l. promissis. vbi Alex. num.2. C. de transact. idem Alex. in l.2. §. vlt. nu.6. ff. de verb. oblig. Abbas c. dilecti. in fin. de arbitris. Purpur. in l. rogasti. §. si tibi. nu.83. ff. si cert. pet. Franc. de Marchis, q.411. parte 1 vbi latè de his disserit, & si subobscurè. sed clarius ac omnium melius Rebuffus d. l. vnica. nu.272. & nu.568. verſic. secundò procedit. C. de sent. quæ pro eo quod interest profer. qui sensit hoc in casu pœnam hanc excedere posse quadruplum. verùm relati Doctores ab eo hoc non affirmant, sed simpliciter dicunt pœnã adijci posse in cõpromisso & laudo, & illam non præsumi in fraudẽ vsurarũ, quanquã dationi quantitatis appositа fuerit: cùm potius facto, hoc est, si laudo nõ paruerit, quàm ipsi verę dationi adiecta censeatur. ad quam ergo summã ascendere hæc quantitas possit eorum nemo declarat. quamobrẽ ex iam relatis intelligere possumus, hanc pœnam esse adiectam potius ob con-
24 temptus, quàm ob interesse facti certi. ob id † Iudicis arbitrio moderanda pœna erit, ex d. l. vnica. verſ. cùm sciamus. C. de sent. quæ pro eo, &c. quam Romanus d. consil.510. num.9. perpendit. Idem est dicendum in
25 † contractu transactionis, in quo illud statutum concedit pœnæ adiectionẽ, quemadmodum & Ius Commune, vt scribunt omnes in l. promissis. C. de transact. vbi Alex. post cæteros intelligit, quando adijcitur vel facto, vel dationi speciei. hoc in quã casu cùm pœ-
26 na sit ratione contemptus, pœna † Iudicis arbitrio moderanda erit. Hæc intelliguntur cùm pœna promissa excedit quadruplum: nam si non excederet duplum, liberè absq; alio Iudicis arbitrio & moderatione exigi posset, vt relatus Romanus affirmauit ex l. sciendum. ff. de euictio.

Declaratur nunc primò hęc iuris sententia, vt non
27 procedat, cùm ex certa † sciẽtia expressè quis pœnam vltra verum interesse promisisset: nam tunc illa exigi potest. ita Romanus d. consil.510. num.10. sic intelligens l. sed & si quis. §. vlt. ff. si quis cautio. & l. si dictum. ff. de euict. & l. vlt. ff. de Prætor. stipul. quas ita etiam intellexit Rebuffus in d. l. vnica. num.572. verſ. octauò extende. C. de sentent. quæ pro eo. post Alex. quem citat. Illa est ratio, quia ipsi ita scienter promittenti adscribitur, si tam largè atque profusè promisit. & hæc est notabilis declaratio ad relatum statutum Brixiæ, dum admittit pœnæ promissionem, admittit etiam vltra interesse si scienter expressè promisit. quocirca cauti erunt contrahentes, & arbitri, vt certiores reddant pœnarum promissores, quid iura & leges statuerint, quidq; ab eis promittatur, &

deinde

deinde exprimant certam pœnam interesse excedentem.

Dubitaui ego aliquando, an hæc declaratio proce-
28 dat in † statuto Patauino sub Rubri. De alienationibus & obligationibus. c. statuimus. quo sancitum est, pœnam non posse excedere summam valoris atq; ęstimationis rei. dubitaui inquam, an hoc statutũ loquatur in dubio, vel etiam cùm quis scienter pœnam promisit. & cùm statutũ sit Iuris Communis declaratorium, nec enim (vt diximus) Ius Cõmune diffiniuit expressè ad quam vsq; quantitatẽ pœna ascẽdere possit, sed in Iudicis arbitrio reliquit: ob id dicendum videtur secundum Ius Commune esse intelligendum: nec enim statutum declarans extenditur ad iam clara, quoniam frustraneum esset. l.1. ff. de dote præleg. & cùm ergo Ius Commune admittat promissionem hanc certã & claram, sic statutum admittere videtur. nihilominus verius sentio statutũ hoc reijcere etiam promissionem scienter factam vltra ipsius rei ęstimationem. nam statutum vult ingluuiem stipulantium pœnas sibi solui reprimere, ne vltra veram rei æstimationem pœnas stipulentur. atq; ita, dum ea dictione, quantitas, statutũ vtitur, sentit de quantitate expressa & clara. & dum subijcit, incerta atq; promissa, scien tiam exprimere videtur. vt hinc intelligamus nullo modo licere stipulari pœnas vltra verã rei æstimationem. Quid autẽ in foro & Iudicijs obseruatum hactenus sit, dicant disertissimi Patauini causarũ Patroni: ego eam nouus incola iudiciorũ huius ciuitatis obseruatiã ignoro. sed an pœna hæc vltra interesse quadruplũ transcendere possit, Rebuf. d. l. vnica. nu.572. posse transcendere scribit, quod verum non puto.

Declaratur secundò non procedere, quando pro-
29 missioni ipsius † pœnæ adiectum fuisset iuramẽtum: nam tunc verum interesse excedere potest: ita respondit Roma. d. consil.510. nu.11. & ante eum Anch. consil. 148. ex text. l. si quis maior. C. de transact. quem in hanc sententiam singularem esse dixit. idem placuit Iasoni in d. l. si quis maior. num.29. quanquam dixerit textum d. l. si quis maior. necessariò non probare. sed ibi Parpalea nu.70. & Curt. sen. num.53. clarius affirmant. Baueria tract. De virtute iuramenti. nu.139. Rebuffus d. l. vnica. nu.572. C. de senten. quæ pro eo, quod interest. ea ratione mouentur Anchar. & Ro-
30 manus. quoniam † iuramentum operatur, vt contraueniens in famiam incurrat, & in pœnam incidat, & ex contractu percepta restituat. ergo sequitur (inquit Romanus) quòd pœna illa saltem corroboratione & approbatione propter iuramentum legalis est: quoniam si lex ita non statuisset, agens altero contentus esse deberet: nempè, vel pœnæ exactione, vel oppositione exceptionis ex conuentione prouenientis. l. rescriptum. §. si pacto. ff. de pactis. l. cùm proponas. C. de transact. at certum est pœnas legales vsque ad quadruplum esse terminatas. §. omnes. instit. de actio. & suprà diximus.

Secunda ratione Anch. & Roman. vtuntur, hoc ca-
31 su ob † iuramenti vim, pœna etiã si nihil interfit, peti potest: cùm ratione contemptus appositа sit. l. stipulatio ista. §. alteri. de verb. oblig. si ergo ratione contemptus præcepti humani vltra interesse ascendere potest, vt suprà diximus, ergo fortius ratione contem ptus Diuinæ Maiestatis excedere potest: cùm plus sit
32 Diuinam † Maiestatem quàm præcepta humana contemnere. l. Manichæos. C. de hæret. & cap. vrgentis. extra eod.

33 Sed in hac declaratione subest dubitatio, an † pœna hæc, quæ interesse verum excedere potest, excedere etiam possit quadruplum? Rebuffus in d. l. vnica. num.572. C. de sent. quæ pro eo quod interest profer. expressè dixit, quadruplum posse excedere. idem visus est sentire Curt. sen. d. l. si quis maior. nume.53. C. de transact. ea ratione vtitur Rebuffus, quia quando iuramentum potest seruari sine interitu æternæ salutis obseruandum est. c. cùm contingat. de iureiuran. c. quamuis. de pactis in 6. sed in casu isto seruari potest, ergo, &c. Accedit, quòd scienter pœna promissa est, ergo (ait ille) vltra quadruplum extenditur. l. sed & si quis. §. vlt. ff. si quis cautio. & attigi in præcedenti declaratione. Verùm consideratio hæc falsa est: & illi iam occurrit Anchar. d. consil.148. colum.2. verſic. contrarium sentio. dum dixit, excesſi-
34 uam hanc † promissionem iuramento non confirmari, cum iustitiæ, honestati, ac bonis moribus repu-
35 gnat. c. suam. de pœnis. & † iuramentum debet habere tres comites, iustitiam, veritatem & honestatem. cap. animaduertendum. 22. quæst. 2. & tradunt Dec. consil.180. num.5. Curt. iun. consil.141. num.9. Craue. consil.144. num.16. & Soc. iun. consil.48. nume.25. lib.1. & declarat Didacus in c. quamuis. parte prima. §. sexto. nume.4. de pactis. in 6. quæ hic non adessent. Non etiam me mouet illa ratio Rebuffi, quòd scienter sit facta promissio, quia ex declaratione præcedenti intelligimus, certam promissionem operari, vt vltra interesse verum pœna exigi possit, non tamen dicitur, quòd quadruplum excedere possit: immò aduersus Rebuffum pugnat text. §. omnes. instit. de action. quo intelligimus, pœnam legalem quadruplum transcendere non posse. ergo nec pœna hæc ex virtute iuramenti posteaquam approbatione legalis est. posset tamen transcendere, quando sua auctoritate Princeps confirmaret. Ripa lib.2. respon. c.9. in fin. & suprà attigi. Sed ego intelligerem, quando certò est promissa, & Princeps confirmat, vt loqui videtur Ripa. id, quod dubitationem non haberet ex dictis suprà in præcedenti declaratione. Quibus in-
36 fertur declaratio ad relatum † statutum Brixiæ 151. quo pœna conuentionalis multis in casibus approbatur. constat illas pœnas esse legales approbatione, & per consequens posse excedere iustum interesse & rei æstimationem, non tamẽ posse transcendere quadruplum.

Declarationes istæ locum obtinent non solùm ex
37 Iuris Ciuilis dispositione, sed † etiam ex Iure Pontificio, vt probat c. suam. de pœnis. iuxta vnum intellectum glossæ ibi, atque ita annotauit Rebuffus d. l. vnica. nume.568. verſic. quartò etiam. C. de sentent. quæ pro eo, &c. qui sensit posse excedere quadruplũ. quod falsum opinor, & illi c. suam. repugnat, quemadmodum cum Ancharano suprà attigimus. & Do-
38 ctores relati à Rebuffo solùm affirmant, † pœnas has, vel conuentionales ob contemptum, vel interesse, vel etiam legales de Iure Canonico esse exigibiles, etiam vltra iustum interesse. quod clarè affirmauit Purpur. l. rogasti. §. si tibi. num.91. ff. si certum petat. & sensit Socin. iun. consil.23. num.17. lib.2. immò & in
39 foro conscientiæ exigi † pœnæ hæ possunt: ita Corn. consil.69. in fin. lib.2. Angel. consil.44. Decius consil.298. colum.2. num.6. alios citant Purpur. in d. l. rogasti. §. si tibi. num.87. & Rebuffus in d. l. vnica. nu. 569. quod intelligitur ex latere creditoris, qui iustè has pœnas exigere potest, cùm leges ita fieri permit-
40 tant. Ex latere verò debitoris, qui pœnas † illas promisit, scribunt Doctores, illum non teneri in foro conscientiæ vltrò soluere, sed ita demum si ad solutionem requiritur: ita declarat Purpur. d. §. si tibi. num.87. idem sensit Rebuffus d. l. vnica. num.569. in fine. & Andreas ab Exea, in c.1. num.340. de constit. reiecta opinione Decij in d. cap.1. nume.20. qui leui quadam ratione hanc declarationem reprobauit. atq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

ita declarandi sunt Corsetus sing. in verbo, Pœna, incipit: In foro conscientiæ. Gomes. in §. ex maleficijs. num.14. instit. de actio. & Tiraquel. in l. si vnquam. in verbo, Reuertatur. num.291.292. C. de reuoc. donat. qui post alios plures perplexè hac de re loquun-
41 tur. Illud etiam est annotandum, has † pœnas non posse exigi ab Ecclesiasticis quatenus iustum interesse excedunt: ita clarè respondit Angel. consil.43. in fine. & Rebuffus d.l.vnica. num.568. versic. limita in Ecclesia, qui alios citat. Quod est annotandum ad interpretationem d. statuti Brixiæ, quo frui Ecclesiastici possunt contra laicos, vt scribunt Doctores in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. si ergo Prælatus bona Ecclesiæ laico locauerit, & adiecerit pœnam iuxta illius statuti concessionem, illa iustum interesse ex-
42 cedens à Prælato exigi non poterit. Illud etiam adnotandum est, hanc † pœnam tunc exigi non posse, cùm in fraudem vsurarum adiecta est: ita probat l. cùm allegas. C. de vsuris, omnes. l. rogasti. l. si tibi. ff. si certum petat. Rebuffus d.l.vnica. num.573. In fraudem autem vsurarum multis modis probatúr promissum, quos sanè modos longa serie recensent Doctores. d. §. si tibi, ibi præsertim Purpur. nume.79. & in d.l.vnica. vbi latissimè Rebuffus nume.270. & num. 408. illudq; in summa concludunt, quòd aut pœna adijcitur quantitati dationis, vt putà, & si centum mutuo à me tibi data intra annum non restitues, solues decem, præsumitur hæc pœna in fraudem vsurarum, atque ita exigi non potest. Aut adijcitur ipsi facto, vt putà, & si domum non ædificaueris, si arbores non plantaueris, solues decem: non præsumitur hæc pœna in fraudem vsurarum adiecta: ob id exigi potest. Hæc libenter retuli, quoniam video in illo sta-
43 tuto † Brixien si c.151. sub Rubr. Quòd non fiat ratio de pœnis, difficultatem excitari posse. concedit statutum pœnas has certis casibus adiectas posse exigi: an intelligatur statutum siue pœnæ adiectæ fuerint facto, siue dationi quantitatis: vtrunque enim contingere potest, vt putà, si in instrumento liuelli, vel locationis dictum est, quòd is liuellarius, vel conductor teneatur plantare arbores, & si non plantauerit, soluat decem. hæc pœna est adiecta facto. si verò est dictum, quòd liuellarius vel conductor soluat quotannis durante liuello & locatione centum in die sancti Martini, & si illa die non soluerit illa centum, pœnæ nomine soluat decem. hęc pœna est adiecta dationi quantitatis. ita etiam si foret dictum in compromisso, seu laudo emologato, quòd dictæ partes non possint nec debeant recedere à prolato laudo, & si recesserint, quòd nomine pœnæ soluant alteri parti centum: hæc pœna est adiecta facto. Si verò esset in laudo dictum, quòd vnus ex litigantibus alteri soluat mille in die sancti Martini, & si non soluerit, nomine pœnæ det centum. pœna hæc dationi quantitatis adiecta est: ita in instrumentis pacis & similium considerari potest. poterit ne ergo in terminis statuti vtroque in casu adiecta pœna exigi? Ego opinor in compromissis seu laudis emologatis, in transactionibus, & instrumentis pacis, absolutè vtroque in casu exigi posse: quoniam factum principaliter consideratur, hoc est, contemptus, inobedientia, atque ita contrauentio. Maius est dubium in instrumentis liuellorum, locationum, & inquilinorum, quoniam vbi dationi quãtitatis adijcitur, nullum factum propriè considerari posse videtur. & idem videtur quòd in mutuo, in quo adiecta pœna reprobatur. nihilominus credo pœnam vtroque in casu adiectam exigi posse. quoniam statutum expresse hoc concedere videtur, perpendendo illius verba, ibi, tam partiarios, quàm pecuniarios: vel ad alias res reddendas obligatos. æquiparat statutum colonos partiarios, pecuniarios q; illis, qui res aliquas restituere tenentur: sed ab illis, si rem non restituunt, pœna exigi potest: ergo & à colonis his, si vel pensionem, vel fructuum partem non soluunt. Prætereà hoc statutum fingere videtur hanc pœnam esse pro legitimo interesse dominorum, qui ex suis prædijs fructus & reditus tempore præstituto ad suæ familiæ ac domus detrimentum non consequuntur. & quando lex vel statutum fingit hoc interesse, exigi illud potest: ita respondit Bald. consil.166. Statuto cauetur quòd fingatur. lib.1. quem secutus est Rebuffus in l. vnica. num.278. C. de sentent. quę pro eo quod interest profer. Rursus pœna hæc legitimum interesse videtur: nam considerandum est, quòd dominus tanti non locasset, sed pluris, si credidisset pensionis solutionem differri: vt ergo eo tempore sine dilatione soluerent coloni, mino-
44 ri pretio locauit. † pactum ergo illud loco pretij succedit. l. fundi partem. ff. de contrahen. empt. Decius consil.309. num.3. infinita propè congesit Tiraquel. tract. de retractu consang. §.1. glo.18. num.38. & tractat. De retractu conuentio. in procem. nume.22. & Didac. lib.3. variar. resolut. c.10. nu.1. cæteros prætereo. Hæc dixisse sufficiat.

SVMMARIVM.

1 Famæ effectus multi.
2 Famæ frequentis vis magna.
3 Iudicis arbitrio relinqui, quæ fama frequens dicatur.

CASVS CCLXI.

FAMA FREQVENS QVAE, ET de illius effectu.

QVANTVM frequens vehemensq; fama, tam in ciuilibus quàm in criminalibus causis profit, omnes norunt. † famæ etenim effectus plures sunt: vt latè scriptum reliquerunt Bart. & Marsilius in l. de minore. §. si plurium. ff. de quæstio. ille num.30. iste num.50. cum multis sequentibus. sed verè maior est effectus † famæ frequentis, seu vehementis. nam & si simplex fama non facit inditium sufficiens ad torturam, facit tamen fama vehemens, ita respondit Bart. consil.191. Domino Paci. lib.1. quem secuti sunt Marsil. singul.27. Fama in fine. Lud. Carerius in verbo, secundum inditium. num.6. Felin. in c. veniens. il 1. num.15. de testibus. Plotus in l. si quando. num.891. C. vnde vi. & his in locis scribunt ij interpretes, esse † Iudicis arbitrio, quæ frequens ac vehemens fama dicatur. quod docuit etiam Marsil. in l. quæstionis modum. nu.19. & nu.47. de quæstio.

SVMMARIVM.

1 Iniuria vni facta, quando eius coniunctis facta dicatur.
2 Constitutio Cheri oppidi declaratur.
3 Iudicis arbitrio relinqui, quando iniuria vni ex consanguineis facta, alios afficiat.
4 Iniuria facta vni ex consanguineis, quòd ad quæ alteri facta censeatur.
5 Consanguineos testimonium ferre non posse in causa iniuriæ alteri factæ.

CASVS

CASVS CCLXII.

QVIBVS CONSANGVINEIS censeatur facta iniuria, cùm vni facta est.

QVONIAM explicare cępimus casus Iudici arbitrarios in causis criminalibus, ob id placet cætera hîc subijcere.
1 ambigitur interdum, quando † iniuria facta amico vel sanguine coniuncto, alteri etiam facta censeatur. Est enim regulare, quòd iniuria facta vni ex sanguine censeatur facta alteri. vt probat l. lex Cornelia. in princ. ff. de iniurijs. & ibi gloss. & Bart. notârunt: ita etiam Bald. Ang. & Salyc. in l. vnica. C. de raptu virg. Alex. consil.115. colum.2. lib.4. Felin. in c. Petrus. num.8. de homicid. latè Tiraq. tract. De pœnis legum. causa 51. num.68. qui aliorum authoritatibus, & multis similibus comprobat. Sed dubitatio in eo versatur, an omnes & quoscunq; de familia afficiat. Bal. in cons.173. incipit: In ciuitate Cherij. lib.3. dum respondit super
2 quadam † constitutione oppidi Cherij, seu societatis sancti Georgij illius oppidi, quod percussus possit facere vindictam. quærit, an percussus ille vindictam possit facere contra coniunctum percussoris? & inquit, non posse, cùm is vel absens fuit, vel in gradu remoto est, quia iniuria remotos non afficit. & ob id declarando d.l. lex Cornelia. de iniurijs. sentit illum esse remotum, & iniuriam eum non afficere, cùm est vltra quartum gradum. quanquam eo loci aliorum opiniones referat, qui dixerunt esse remotum vltra septimum gradum. Ego verò sentio cum Bartolo in l. tutor. §. si tutor. in fin. ff. de suspect. tutor. hoc relinqui † Iudicis arbitrio, qui ex facti qualitate & consuetudine regionis iudicabit, an etiam consanguineus
3 vltra quartum vel vlteriorem gradum ea iniuria affectus sit. Bartoli sententiã est secutus M. Anton. Blancus in tract. de inditijs & tortura. num.174. Quibus addo Bald. in c. postremò. de appellat. & latè Barb. in c. nonnulli. §. sunt & alij. nume.69. de rescript. confirmari hæc satis possunt ex his, quæ abundè scripsimus suprà ad casum 146. Hæc autem iuris & Doctorum sententia, quòd † iniuria facta vni de familia in-
4 telligatur facta omnibus de illa familia, intelligitur quòd ad ea, in quibus consideramus animi affectum, non quò ad commodum aliquod, vt putà, quòd is agere possit, vel pœnam aliquam conuentionalem consequi: ita post Baldum in l.1. col.2. C. si quacunq; præd. dignit. & alios docuit Ias. in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. num.53. de verb. oblig. & illum secutus est Gramma. consil.12. num.27. ij ergo de familia
5 ob hanc affectionem † non poterunt in ea causa vel testimonium ferre, vel iudicare, quoniam iure suspecti sunt. ita Bartolus in d.l. lex Cotnelia. in princ. ff. de iniurijs. quem probârunt relati Doctores, vt Iason, Gramma. & Tiraquellus, quibus accedunt Parisius consil.55. nume.35. consil.58. nume.15. consil.59. num.26. & consil.152. nu.10. lib.4. Alciat. tract. præsum. reg.1. præsump.2. & præsum.23. Gramma. consil. 26. num.42. consil.45. num.4. & consil.58. num.7. idem in decis.23. nume.1. & decis.48. nume.14. & Rolan. à Valle, consil.24. num.41. lib.1.

SVMMARIVM.

1 Iniuria atrox quæ.
2 Iudicis arbitrio relinquitur, quæ sit pœna atrocis iniuriæ.
3 Iudicis arbitrio relinquitur, quæ sit pœna atrocis iniuriæ.
4 Iulij Pauli receptarum sententiarum locus.
5 Iniuria Magistratui illata atrox dicitur.
6 Iudicis arbitrio relinquitur pœna pro iniuria illata Magistratui.
7 Magistratum illatam sibi iniuriam vendicare posse.
8 Appellans si in precibus asserat Iudicem à quo iniquè & pretio ac precibus sententiam tulisse, Iudicis arbitrio punitur.
9 Constitutio Pedemontium titulo Come si ha fare l. appellatione, cum Iure Communi in aliquibus conuenit.
10 Iniuria illata Magistratui donec est in syndicatu punitur ac si re ipsa sit in ipso officio.
11 Iniuria facta Magistratui non contemplatione officij, non punitur ordinaria pœna.
12 Iudicis arbitrio punitur, qui iniuriam facit Magistratui non contemplatione officij.
13 Iudicis arbitrio puniri inferentem iniuriam Magistratui suspenso ab officio.
14 Appellatione pendente sententia stat in suspenso.
15 Iniuria Rectori facta atrox censetur.
16 Iudicis arbitrio punitur iniuria facta scholastico.
17 Iniuria facta Doctori dicitur atrox.
18 Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. si quis non prouocatus. declaratur.
19 Iniuria ex causa inimicitiæ Doctori illata, non punitur vt facta Doctori ratione dignitatis.
20 Doctor asserens se prætextu dignitatis iniuria ab aliquo affectum, probare debet.
21 Statutum puniens iniuriantem scholasticum matriculatum, comprehendit & iniuriantem de proximo matriculandum.
22 Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. si quis non prouocatus. non habet locum contra iniuriantem licentiatum.
23 Iniuria atrox dicitur coram Magistratu facta.
24 Iniuria facta in foro atrox dicitur.
25 Constitutio noua Mediolani sub Rub. de pœnis. c. quicunque ensem. declaratur.
26 Statutum Ferrariæ lib.1. sub Rubri. de officio potestatis Ferrariæ. declaratur.
27 Iniuria est atrox, cùm in faciem quis vulneratus est.
28 Licurgo oculum baculo eruit Alcander.
29 Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. eruens oculum. declaratur.
30 Statutum Papiæ 19. in criminalib. sub Rub. de pœna illius, qui vulnerauerit. declaratur.
31 Statuta Veronæ lib.3. c.26. sub Rubr. qui verba iniuriosa dixerit, & c. vigesimoocto anno, vigesimonono, declarantur.
32 Statutum Ferrariæ lib.3. sub Rubr. de pœna dicentis verba iniuriosa. declaratur.
33 Statuta Patauij sub Rub. de verbis iniuriosis. cap.1. & 2. & sub Rubr. de iniuriantibus officiales. cap.1.2.3. declarantur.
34 Iniuria atrox infertur ex libello famoso.
35 Libellum famosum qui composuit & publicauit, pœna capitali punitur.
36 Libellum famosum qui composuit, sed publicari non curauit, capitali pœna plectitur.
37 Libellum famosum qui composuit, sed statim lacerauit, non punitur.
38 Libellum famosum qui solùm reperijt, nec lacerauit, sed publicauit, pœna capitali punitur.
39 Libellum famosum repertum, qui lacerauit, nulla afficitur pœna.
40 l. vnica. §.1. C. de famos. libell. declaratur.
41 Libellum famosum qui à compositore habuit, vt inde exemplum sumeret, non punitur.
42 Epigramma famosum producens punitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

43 *Libelli famosi pœna in sponte confitente interdum cessat.*

CASVS CCLXIII.

INIVRIAE ATROCES QVAE, ET quibus pœnis hæ coerceantur, varia insignium Ciuitatum statuta exposita atq; declarata.

1 INTER iniurias aliquis datur gradus, cùm aliquæ simpliciter iniuriæ, aliquæ † atroces iniuriæ appellentur. l. Prætor edixit. §. vltim. & l. sed & quæstionis. & l. lex Cornelia. §. lex itaque. ff. de iniurijs. & in §. atrox iniuria. instit. de iniurijs. Aret. consil.34. Boerius q.168. nume.10. Petrus Placa lib.1. epitom. delicto. c.6. num.3. atrox iniuria iudicatur ex qualitate facti, & ex qualitate dignitateue personarum, quibus illata est d. §. atrox. verùm quia nec personarum qualitates, & dignitates, vnusquisq; qualitates ipsorum factorum, quæ variæ sunt, & à futuro euentu pendent, iure diffiniri
2 potuerunt, ob id dicitur atrox iniuria † ex arbitrio Iudicis. ita Hostiensi. in summa de sentent. excomm. §. si quis. vers. septimus. quem secutus est Tiraquellus in repet. l. si vnquam. in verbo, omnia vel partem. num.31. C. de reuoc. donat. quibus addo Abbatem in c. cùm illorum. nume.9. & num.11. ibi Felinus num.13. de sent. excom. Alex. consil.203. col.1. lib.2. quem est secutus Conradus Laud. tract. duelli. conclus.17. num.18. addo & Ruinum consil.81. nu.6. lib.4. & quemadmodũ ratione varietatis factorum ac personarum iniuria iudicatur atrox, & plus quàm atrox, ita variant & pœnæ. & ob id censent Doctores, pœnam pro atroci iniuria non esse diffinitam iure, sed
3 relinqui † Iudicis arbitrio. ita Aluar. in c.1. §. iniuria, de pace iura. firm. Gomes. instit. de actio. in princip. num.44. & clarius Craue. consil.119. num.1. idem sensit Afflictus in c.1. num.21. vers. item habet arbitri-
4 um taxandi. ex quibus causis feudum amitta. † hinc Iulius Paulus lib.5. tituto 4. sententiarum iuris. & eo loci Cuiacius sic scribit, iniuriarum actio, aut lege, aut more, aut mixto iure introducta est. lege 12. tab. de famosis criminibus, membris ruptis, & ossibus fractis. moribus quoties factum pro qualitate sui arbitrio Iudicis æstimatur, congruentis pœnæ supplicio vindicatur: is ergo eam iudicabit emeritam pœnam pro sui arbitrio iure & ratione regulato. quo tamen exempla aliqua Iudex noster habeat, aliqua hoc loco recensebo.

5 Primò, atrox † iniuria creditur illa, quæ infertur Magistratui. l. Prætor edixit. §. vltimo. ff. de iniurijs. quod auctoritate Aristotelis Problema.19. cap.14. in fine confirmatur. idem nostri scribunt, vt Bart. in l. non solùm. §. si mandato. ff. de iniurijs. Baldus in c. 2. §. iniuria. de pace iura. firma. qui atrocem adeò hanc esse dixit iniuriam, vt percutiens Magistratum ob inimicitiam, quam cum eo gerebat, capite mulctandus sit. quam assertionem vt admodum notabilem commendauit Ruin. consil.81. num.6. lib.4. qui
6 dixit hoc casu pœnam esse † arbitrariam, sed arbitrium posse extendi vsque ad mortem. idem tradunt Iason in l. qui iurisdictioni. colum.1. de iurisdict. omn. iud. in l. principalibus. nume.4. ff. si certum petat. & in l.1. primo notab. C. de precibus. Imper. offeren. Franc. de Marchis, quæst.34. parte 2. Petrus Placa d. lib.1. epitom. delictorum. c.6. num.3. qui multis rationibus & auctoritatibus comprobauit. quæ tamen desumpsit à Tiraquel. cuius nomen impiè supprime-
re semper solet, à Tiraquello inquam in tract. Nobil. cap.28. num.4.5. & tractat. quòd cessante causa cesset effectus. limitat.15. num.9. & quia dignitati dicitur
7 tunc illata iniuria, eam ipsemet Magistratus † punire potest. ita Parisius consil.147. num.7. lib.4. post Oldrad. consil.7. & Paridem Puteum tract. syndicatus. in verbo, iniuria. confert text. in c. dilectus. de pœnis. quo loci est sancitũ Iudicis arbitrio puniri eum, qui contra Magistratum verba iniuriosa protulit. Accedit, quod scriptum reliquit Paulus Castrens. in l. illud. ff. de appel. quem secutus est Nicolaus Ant. Grauatius in annotat. ad Praxim Octauiani Vestrij lib.7.
8 c.3. num.31. appellantem, † qui appellando conuiciatus est Iudici asserendo illum iniquè, odio & pretio iudicasse, & his similia, puniri extraordinariè. quam
9 sententiam videtur insecuta noua † constitutio Pedemontium, in titulo, Come si ha da far l' appellatione. & in qual temp. quæ pœna 25. coronatorum hos conuiciatores punit. Quod tamen scriptum est, Iudicem posse punire eum, qui sibi iniuriam fecit, intelligitur ex sententia Abb. in d. c. cùm venissent. nu.9. de iudic. & Io. de Anna. in c.1. col.5. in fin. de maled. vt procedat, quando pœna est clarè pro tali iniuria à lege indicta. At secus si esset arbitraria. Nõ enim tunc ipsemet Iudex, qui passus est iniuriam arbitrari hanc pœnam posset. Quod de atroci iniuria ratione Magistratus dictũ est, procedit & ratione officij & dignitatis in spiritualibus, vt in Episcopo & Abbate. Nam ijs illata iniuria atrox dicitur. Ita Franc. de March. q.905. num.3. parte 1. decidit.

Quæ quidem iuris sententia extenditur, vt procedat etiam, cùm is Magistratus ex toto Magistratum non deposuit, veluti, cùm est in syndicatu, ita Ias. d. l. principalibus. num.4. ff. si certum petat. idem in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. 5. notab. de verbor. oblig. & Tiraqu. d.c.28. num.7. & Placa d.c.6. num. 12. Baldus tamen in l. obseruare. §. proficisci. num.6. vers. septimò quæritur. ff. de offic. Proconsul. à quo desumpta est hęc doctrina, intelligit esse verum, quan
10 do contemplatione officij Magistratus fuit iniuria affectus, aliàs non, & rectè quidem: quoniam tempore syndicatus is non dicitur esse in Magistratu, sed suspensus. suspẽdi enim seu interdici ei debet officium: ita Paris Puteus tract. syndicatus. in tit. de offic. syndica. pag.4. quem est secutus Gramma. consil.10. nu.3. Ego tamẽ opinor iniuriantem hunc Magistratum ita suspensum non puniri pœna illa ordinaria & atroci, qua regulariter puniuntur iniuriantes Magistratus, qui re ipsa Magistratu funguntur: sed potius pœna
11 extraordinaria † Iudicis arbitrio. quod à fortiori probat l. Iudici. ff. de iniurijs. & l. illud. ff. de appell. & ibi clarè Bart. nam iura illa probant inferentem iniuriam Iudici, qui sententiam tulit, & à qua fuit appel-
12 latum, extra ordinẽ puniri † Iudicis arbitrio: eò, quia pendente appellatione is ab officio suspenditur, quẽ-
13 admodum suspenditur & ipsa sententia. l.1. §. vlt. ff. ad Turpil. & cum Bart. in d. l. illud. ff. de appel. transit Placa d.c.6. num.12. Secundum exemplum est atrocis
14 iniuriæ, cùm quis † iniuria afficeret Rectorem Gymnasij. nam is Principis personam sustinet, & dignitate omnes antecellit: vt ex statutis ipsarum Academiarum videmus. quocirca eos iniuria afficientes pœna capitis plectuntur: quod olim Papiæ contra Ricium, & Pisis contra Crassum obseruatum nostra ætate fuit. scribit etiam Bald. in Auth. habita. num.17. C. ne filius pro patre. arbitrio Iudicis puniri afficien-
16 tem iniuria † scholasticum, & si atrocem ratione personæ esse non dicat.

Tertium exemplum atrocis iniuriæ est, cùm quis
17 † iniuria afficit Doctorem: nam & ij iudicandi munus ha-

nus habent. Auth. habita. C. ne filius pro patre. quod intelligitur in Professoribus inter suos scholasticos: cæteri autem solam dignitatem habent. cap. quanto. vbi Abbas de Magistris, & in specie nostra sensit is Placa d. cap.6. nume.4. ob dignitatem ergo consideratur atrox iniuria. in his autem Doctoribus non profitentibus non reperio à Iure Communi diffinitum, qua pœna sint plectendi illi, qui eis iniuriam inferunt: quamobrem arbitrio Iudicis puniendi erunt. in Mediolanensi dominio sancitum est ex no-
18 uis † constitutionibus, sub Rubric. de pœnis. cap. si quis non prouocatus. inferentes iniuriam Doctori collegiato puniendos esse vltra pœnam Iuris Communis, quam arbitrariam esse diximus, pœna aureorum ducentum. & dum pars pœnæ defertur Collegio, ea ratione factum est, quia illata iniuria vni ex Collegio, dicitur illata ipsi Collegio. l. decuriones. C. de quæstio. Ita Iacobus Beluisius in sua pract. iudiciaria. num.52. & Conradus Laudensis de duello, conclusio.17. num.19. & probat glos. in c. vulgaris. in verbo, totum. de pœnit. distinct.1. Rursus constitutionem illam intelligo de Doctore, tam Iuris quàm Medicinę, Philosophię, & Theologiæ: nam & ij Doctores omnes sunt, & sæpe Iureconsultis præferuntur, vt scribunt omnes in l. cùm quid. ff. si certum petat. & dum constitutio confiderat iniuriam ex causa prouenientem ab exercitio Doctoratus, intelligimus vltra Ius Commune disponere. nam suprà diximus afficientem iniuria Magistratum ob priuatam inimicitiam puniri eadem pœna, qua puniretur, si eum iniuria af-
19 feciisset ex causa ipsius Magistratus. si ergo † Doctor ex alia causa affectus sit iniuria, vt ob inimicitiam aliundè prouenientem, pœnæ locus non erit. quocir-
20 ca qualitas hæc probanda erit ab ipso † Doctore, cùm suam accusationem ita qualificatam deducat, & sine illa qualitate deducta nihil ei quò ad constitutionis pœnam prodesset. is enim qui in qualitate fundamentum constituit, debet eam probare, vt latè diximus suprà in casu 185. & quod ait de Doctore collegiato, ego intelligo etiam de eo, qui de proximo esset collegiandus ac cooptandus. idq; ex doctr. Angel. in
21 l. pen. ff. de milit. testa. dum affirmat † statutum punientem, offendentem scholarem in matricula descriptum, locum etiam habere in eo, qui de proximo scribendus est. & cum Angelo senserunt Alexan. in l. si quis id, quod. col.1. de iurisd. omn. iud. Ias. in Auth. si qua mulier. num.15. C. de sacrosc. Eccles. Felin. in c. eam te. num.1. de rescript. Niconitius in Rub. ff. sol. matr. num.195. & Tiraquel. tract. de legibus connu-
22 bia. post leges, nume.15. nec etiam relatæ † constitutiones procedunt in solo licentiato, vel qui examen priuatum fecisset. glo. Clem.2. de Magistr. Felin. in c. eam te. num.1. de rescrip. num.15.

Quartum exemplum atrocis iniuriæ dicitur, cùm
23 quis coram ipso Magistratu aliqua † iniuria afficitur: vt probat d. l. Prætor edixit. §. vlt. de iniurijs. & d. §. atrox. instit. eo. confirmat Iulius Paulus lib.4. sent. iuris. tit.4. §. atrox. & ibi pulchrè Cuiacius, & ob id eam statim punire potest is Magistratus: ita Bart. in l. scriptus. de relig. & sump. fune. Paris. d. consil.147. nu. 11.12. lib.4. Marsil. singu. 549. & legibus Græcorum ita cautum fuit, Aymarus Riualius lib.2. histor. Iuris
24 Ciuilis. in princip. sic etiam si illata esset † iniuria in foro coram multis personis, quod ex relatis Iuribus affirmârunt Curt. iun. consil.148. num.2. & Conradus d. conclus.17. num.19. Bosius in tractat. Causarum criminalium. tit. de iniurijs. nume.5. qui plura scribit. & Placa d. cap.6. num.15. in Mediolanensi domi-
25 nio ex præcitatis † constitutionibus. in tit. de pœnis. c. quicunque ense. indicta est certa pœna illis, qui eo-
ram Principe, vel Magistratu, vel in foro, & Curia facto iniuriam, seu vulnus vel verbera alteri intule-
26 runt. Ferrariæ verò extat † statutum lib.1. sub Rubr. de officio potestatis Ferrariæ, quo tribuitur liberum arbitrium Prætori puniendi iniuriantem aliquem coram eo. ita Patauij extat statutum sub Rub. de verbis iniuriosis. c.1.

27 Quintum ac nunc vltimum exemplum, † cùm in faciem quis fuit vulneratus, vel percussus, veluti
28 si oculis eruatur, quemadmodum contigit † Lycurgo Lacedæmoniorum legislatori, cui Alcander baculo oculum eruit. auctor est in illius vita Plutarchus. atrox etenim hæc creditur iniuria. d. l. Prætor edixit. §. vltimo. & d. §. atrox. quocirca rectè no-
29 uà constitutione † Mediolanensi, in titulo, de pœnis prohib. cap. eruens oculum. sancitum fuit contra ita iniuriantes posse puniri etiam pœna corporali, arbi-
30 trio iusdicentis. ex statuto † autem Papię 19. sub Rub. de pœna illius, qui vulnerauerit vel percusserit aliquem. est indicta pœna contra eruentem alteri oculum ducentum librarum, quam si intra quindecim dies non soluet, oculus ei pari modo eruendus erit. ita enim obseruatur illud Euangelicum: Oculus pro oculo. in multis etiam Italię locis statuta extant, quibus conceditur arbitrium Iudici indicendi pœnam, cuius vis verbalis iniurię causa, quemadmodum cau-
31 tum est † Yeronæ ex statuto lib.3. c.26. sub Rub. qui verba iniuriosa dixerit. & de iniuria personali in cap.
32 28. 29. eiusdem libri. & Ferrariæ † ex statuto libr.3. sub Rubrica, Pœna dicentis verba iniuriosa alicui. &
33 Patauij † d. statuto, sub Rubrica, de verbis iniuriosis. c.1. & 2. & sub Rubrica, de iniurijs officiales. c.1.2.3. quæ sanè statuta declarari atque interpretari ex relatis debent.

34 Sextum ac vltimum atrocis † iniuriæ exemplum est, cùm famoso libello bona alicuius fama læditur. Si quidem à grauitate pœnæ atrocem esse iniuriam iudicamus. Est enim aduersus componentem libellum famosum sancita pœna capitalis. l. vnica. C. de famos. libell. aliæ etiam pœnæ sunt indictæ, quemadmodũ mox subijciam. Ego hac in re soleo aliquot
35 casus constituere. Primus est, cùm quis † libellum famosum composuit, & publicauit, vel alteri publicandum curauit, tunc iste punitur ea pœna capitali d. l. vnica. C. de fam. libell. vel aliquando deportatur. c.ij, qui 5.q.1. efficitur etiam intestabilis l. ob carmen. ff. de testib. Et Iure Põtificio verberibus afficitur: & interdum excommunicatur c.1. c.2. & c.ij, qui. 5.q.1. & ibidem scribunt Gemin. Arch. & Io. de Turre Crema. Sylvest. Prierius in summa in verbo, libellus. nu. 5. Placa lib.1. Epit. delicto. c.3. ad fin. Iul. Clar. lib.5. sententia. §. vlt. q.68. vers. libelli famosi. Secundus
36 est casus, cùm is, qui † libellum hunc famosum composuit, illum non publicauit, nec publicandum curauit, sed casu fuit ab aliquo publicatus. Hoc casu crederem hunc eisdem pœnis feriendũ esse: quandoquidem is primam causam præstitit infamandi illum, & suæ imprudentiæ adscribere debet, quod ita compositum libellum apud se retinuerit. Nam non dicitur facti pœnituisse, quia si penituisset, facilè ei erat illum lacerare & comburere. Conijcitur ergo suo consensu factam esse publicationem, iure ergo pœna ordinaria mœretur puniri.

37 Tertius est casus, cùm qui † libellũ famosum composuit, illum lacerauit antequã tota eius series vel forma publicaretur: cùm solũ fama quædã generalis extaret, libellũ aliquẽ famosum fuisse ab autore isto cõpositum. Hoc in casu opinor nullam pœnam esse huic compositori indicendam, cùm antequã prodijsset ad aliquem extrinsecũ actum facti pœnituerit. Quæ sanè

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœnitentia excusat. ita multis probaui in casu 306. nu.9. dum scripsi, conatum nõ deductum ad aliquem actum extrinsecũ esse venia dignum. Nam ex quo nõ cõstat, quid in eo libello scriptum erat, alterius fama illæsa manet. Et negare semper potest is compositor, se nihil egisse, postquam non constat quid scripserit.

38 Quartus est casus, cùm † qui libellum hunc famosum nõ composuit, sed ita compositum casu reperijt, nec illum, vel lacerauit, vel deleuit, vel combusit, sed publicauit, hic eadem pœna capitali plecti debet d. l. vnica. §. 1. C. de famos. libel. Ea est ratio, quia hic præsumitur libelli compositor. ita senserunt omnes in c. 1. ex illo text. 5. q. 1. Syluester Prierius in summa, in verbo, libellus, ad fin. versic. aduertendum est tertiò. Accedit, quod sine huius opera frustra libellus fuisset compositus. Hic ergo, qui delictũ ad effectũ perduxit, puniri meretur. Ita etiam dicimus expẽdentes falsam monetã puniri ea pœna, qua puniuntur cudẽtes, tum quia sine horũ opera frustra moneta cuderetur: tum, quia ita expendens præsumitur cusor, quemadmodũ declaraui in casu 316. num. 53. Cæterùm, si hoc in casu ciuiliter ageretur aduersus hunc libelli inuentorẽ & publicatorem, pœna erit arbitraria ex iuramento læsi adhibita Iudicis taxatione, vt in alijs iniurijs sancitũ fuit. §. pœna. instit. de iniurijs. & in specie ita scribit Syluester in d. summa, in verbo, libellus, in fi. qui subiungit hunc etiam in foro conscientię teneri ad restitutionem famæ.

39 Quintus est casus, cùm quis † libellũ hunc famosum tantummodò reperijt, atq; ita illum nõ publicauit, sed vbi inuenit, reliquit, vel secretò apud se retinuit, opinor hoc in casu hunc nullam pœnã mereri.

40 Si quidẽ † tex. d. l. vnicæ. §. 1. C. de fam. libel. copulatiuè requirit, quod libellũ reperuerit & publicauerit. ita quòd vbi deest publicatio cessat pœna, quemadmodum & ibidẽ senserunt Bal. in summario, & apertius Sal. in fi. Bonifac. Vitali in praxi malefic iorũ, sub Rub. De famos. libell. nu. 5. & Syluest. in d. verbo, libellus. ad fin. vers. aduertendũ est tertiò. & Petrus Placa lib. 1. epito. delict. c. 3. nu. 2. vers. his tandem prænotatis. Ea est ratio (vt paulò ante admonui) quod inuenire libellũ nil diffamato nocet, sed publicare illum maximè afficit, cum publicatio ad effectum perducat delictum. Cæterùm Ant. Gom. tract. de delictis. c. 6. nu. 1. opinatur hunc saltẽ Iudicis arbitrio puniri. & illum refert nec improbat Placa d. c. 3. num. 2. in fine. Ego verius opinor nullo modo puniri.

Sextus est casus, qui ex facto euenit in ciuitate Mantuæ hoc anno 1570. mense Augusti, cùm aliquis † non composuit nec inuenit libellum famosum, sed ab altero curiositate quadã accepit, vt exemplum inde sumeret, & apud se haberet. Hoc in casu respondi interrogatus hunc non puniri aliqua pœna. Quandoquidem constat, eum nõ fuisse huius libelli autorem, nec illum publicasse: si enim è manu aliena illum est consecutus, apparet, iam esse publicatum. Prætereà dicebam nihil potuisse imputari illi sumenti exemplum, quod non lacerauerit, cùm in sua facultate nõ esset lacerare inuito eo à quo exemplar illud accepit: futurũ enim fortè erat, quòd si eo reluctante lacerasset, cum illo ad arma deuenisset. Habenda ergo erat ratio scandali & propriæ salutis ac periculi. Propterea in ea controuersia dixi cessasse omnem ambiguitatem, cùm is, qui transscribendũ libellum sumpsit, cæpit transscribere, & deinde pœnituit, ex his, quæ paulò suprà dixi

42 in tertio casu, eadem pœna † de iniurijs punitur ex S. C. 18. qui produxit epithesin, quod Alci. lib. 2. prætermiss. interpretatur inscriptionem vel titulum, vel qui produxit Epigrammata, vt in codice Florentino legitur in l. lex Cornelia. §. vlt. ff. de iniur. Petrus tamen Placa lib. 1. epitome delict. c. 3. nu. 2. vers. Quibus & illud post Ang. Host. & Azo. sensit ex d. §. vlt. arbitrio Iudicis puniri, qui Cantilenas infamatorias contra aliquem canit. Et si Ang. & Sal. in d. l. vnica. C. de famos. libell. indistinctè sentiant puniri pœna illius constitutionis. Hęc pœna capitalis indicta contra, vel

43 actorem † publicatorem libelli famosi cessat, cum hic accusatus sponte fatetur delictum, tunc Iudicis arbitrio tantùm punitur. ita Sylvest. in d. verbo, libellus. nu. 5. vers. sed si sponte. cessat etiã cùm is libelli compositor probat à se scripta vera esse. nam tunc impunè id egisse videtur. ita Cyn. in d. l. vnica. C. de fam. lib. Ang. d. §. fin. Sylvest. vbi suprà. verùm dubitationem non leuem declaratio hæc habet: quare verius distinguendum est cum Didaco, lib. 1. varia. resol. c. 11. nu. 6. & cum Petro Placa lib. 1. epito. delict. c. 1. nu. 5. 6. & ante eos cum Fulgos. in d. l. vnica. C. de famos. libel. cessat etiam pœna capitalis atq; ita mortis, cùm is, qui est libello famoso infamia notatus, est tali infamia, cuius delictum mortis pœnã non mereretur, vbi esset verum, vtputà si quis infamaretur, quod ignarus & stultus, quod esset vilis, & deploratæ conditionis. Nam tunc Iudicis arbitrio is libelli famosi compositor, vel inuentor puniretur. ita Petrus Placa d. lib. 1. epitom. delict. c. 3. num. 2. verùm præmissa. post Petrum, Cyn. & Angel. quos citat.

SVMMARIVM.

1 *Procurator pro reo in pœnis pecuniarijs comparere potest.*
2 *Iudices posse cogere reos, vt coram se omninò compareant.*
3 *Cautela qua reus vti potest ad constituendum Procuratorem, vbi pœna pecuniaria est indicenda.*
4 *Responsio in indiuiduo facienda quæ, & de eius effectu.*
5 *Procurator quando respondendo, dominum obliget.*
6 *Veritatem detegi ex motu personæ interrogatæ.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, an reus debeat personaliter comparere.*

Casvs cclxiiii.

PROCVRATOR REI CRIMINOsi quando reijci possit, & reum cogi comparere.

DOCTORVM magis recepta opinio est, 1 † Procuratorem rei accusati nomine comparere in iudicio ad eum defendendum posse, quando pro delicto esset imponenda pœna pecuniaria: ita Bart. in l. seruum quoque. §. publicè. ff. de Procurat. & communem testatur Rubeus in repet. l. penult. §. ad crimen. num. 183. ff. de publ. iud. & attigimus suprà libro 1. quæstio. 80. Verùm euenit 2 sæpe, quòd † Iudices iustis de causis volunt reum ipsum interrogandum comparere, an is reus ita cogi possit? Iacobus Butriga. referente Bartolo d. §. publicè. num. 6. attulit consilium ad hoc euitandum, vt 3 reus † Procuratorem constituat ad sic, & sic respondendum: est enim mandatum hoc (vt obiter hoc admodum annotatione dignum dicam) de † responsione in indiuiduo facienda. & dicitur formalis ipsius rei responsio. ita Bart. in l. non solùm. in princ. num. 8. & ibi Angel. ff. de Procurat. idem Bart. in l. filiusfam. num. 11. ff. de donat. & consil. 84. In causa statij

statij. lib. 1. pulchrè admodum Bal. in cons. 110. Decreto domini cauetur. libro 1. & consil. 181. Factum super quo, libr. 5. Ange. Aret. in §. prætereà. nu. 31. 33. inst. de excep. Roma. cons. 241. col. pen. Ias. in l. inuitus. nu. 5. C. de Procur. & in l. si Procurat. col. 1. & 2. ff. de cond. indeb. Ant. Capicius decisio. 67. & Vantius tract. nullitatum in titulo de nullitate sentẽ. ex defectu mand. compa. nu. 93. 97. quo sanè mandati genere vtimur, vt

5 † Procurator respondendo possit obligare dominũ, etiam ad pœnam sanguinis. & ex relatis locis satis vnusquisq; poterit intelligere, quomodò verba illius mandati concipienda sunt. voluit ergo dicere Iacobus Butrigarius, mandatum hoc ad sic respondendum sufficere, quia ex Procuratoris responsione incidet dominus in pœnam. Verùm adhuc non sufficere scribit Bart. d. §. publicè. numero 6. quando vellet Iudex rei accusati præsentiam habere, vt hominis faciem, dum interrogaretur, intueri posset, & cognoscere quo vultu, qua constantia, vel animi trepida-

6 tione responderet. nam ex illius animi motibus † veritas sæpè detegitur. l. de minore. §. tormenta. ff. de minor. quamobrem subijcit Barto. d. §. publicè. num.

7 6. in fine. esse † Iudici arbitrarium quando compareat solus Procurator cum mandato ad respondendum, vel veniat ipsemet accusatus. cum Bartolo senserunt Ruinus cons. 118. nu. 5. lib. 5. & Ant. Capicius decis. 143. nu. 5. qui & alios recensent. prudens ergo erit Iudex cùm delicti causa postulabit. cætera scripsimus suprà libro 1. d. quæst. 80.

SVMMARIIVM.

1 *Causa capitalis & criminalis quæ.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ causa capitalis dicatur.*
3 *Capitalem causam esse, quæ vitam adimit.*
4 *Criminalem causam à capitali differre.*
5 *Roberti Aurelianensis opinio de causa criminali & capitali.*
6 *Duareni opinio de causa capitali, criminali & ciuili.*
7 *L. Caius. ff. ad S. C. Syllani. intellectus & genuinus sensus.*
8 *Ciuilis causa sæpissimè appellatur pecuniaria.*
9 *Dubitandi ratio ad l. Caius. ff. ad Senatusconsult. Syllania.*
10 *Delicta morte extingui.*
11 *Pœnas pecuniarias non extingui morte delinquentis.*
12 *Constantini Harmenopoli locus.*

Casvs cclxv.

CAPITALIS CAVSA QVAE, ET quæ criminalis, & de genuino intellectu. l. Caius. ff. ad S. C. Syllania.

POSTEAQVAM tractare cœpimus de arbitrarijs Iudicum in causis capitalibus, criminalibusq;, haud incongruum 1 est hoc loco agere, quando † causa capitalis, & criminalis dici possit. Baldus in l. eos. §. superijs. versicul. extra quæro. C. de appella. scriptum reliquit, causam capitalem

2 considerari † arbitrio Iudicis, ex eo quod euenire potest consideratis demeritis rei. argument. l. vltim. C. de iniurijs. potest enim delictum iniuriarum, ratione qualitatis personæ considerari capitale, & non capitale. rursus ab euentu, quia potest contra iniuriantem procedi altero ex duobus modis, ciuiliter scilicet & criminaliter. l. lex Cornelia. ff. de iniurijs. ab euentu ergo iudicatur causa criminalis seu capitalis. Ego (vt paulò altiùs rem cum beneuoli lectoris vtilitate repetam) scio causam capitalem verè à criminali

3 distingui. Est enim capitalis † causa & Iudicium, quæ vitam adimit, vel quæ ciuem Romanum de ciuitate eximit, vt vltimum supplicium, aquæ & ignis interdictio, atque his similia. l. 2. ff. de publ. iudic. §. capitalia, instit. eo. & eruditissimè explicauit Hotomanus in commentarijs ad orationem Ciceronis pro P. Quinctio. interdum tamen latiori significatione dicimus capite puniri, nam & de his qui bestijs subijciuntur, intelligitur. l. 3. & l. penulti. vbi gloss. ff. ad l. Cornel. de sica.

4 † Criminalis autem causa, quæ verè à capitali distinguitur, est, cùm pœna pro perpetrato delicto imposita fisco defertur, quemadmodum è contra ciuilis illa dicitur, quando pœna parti læsæ conceditur. ita gloss. l. 3. ff. de sepul. viol. vbi Bartol. quæ sanè opinio vera est & communis, & hanc esse magis receptam sententiam testantur M. Ant. Blancus in Practica crimina. parte quinta, incipit, visis inditijs per reum. nu. 158. Decius in Rub. extra de Iudicijs. nu. 9. Gomes. inst. de actio. in prin. num. 19. Boerius. q. 394. num. 2. & nouissimè hanc defendit Duarenus libr. 1. disputa. anniuersa. cap. 35. nec ab hac multùm recessit † Rober. Aurel. lib. 4. sente. iuris cap. 9. quamquam is post-

5 modum ideo dictum Iudicium ciuile opinetur quòd olim iure ordinario ageretur, effetq; finitus modus agendi, & ad certas formulas redactus, quo circà ciuilem examinationem ordinem illum appellauit Vipianus in l. 1. ff. de abigeis. & criminale Iudicium ab eo sumpsisse nomen credit, quòd extra ordinem nulla proposita formula, sed simpliciter ad criminis vltionem ageretur. l. vnica. C. quam. ciuil. actio. crimin.

6 præiudic. §. in summa. inst. de iniur. † Duarenus verò dixit, ciuiliter agi, hoc est humaniter, & vt ciuem decet. l. 1. ff. de incend. ruin. & naufra. & l. vltim. C. de iniurijs, & dum interpretarer aliquando Rubricam. extra de Iudicijs, cùm Duareno sentiebam. vnum hoc est, causam criminalem censeri cùm pœna, etiam si pecuniaria est, fisco defertur. Nec aduersatur for-

7 tissimus obex † l. Caius. ff. ad S. C. Sylla. in cuius declaratione miris cruciatibus se hactenus nostri torserunt. eo enim in responso appellatur causa ciuilis, cum tamen pœna fisco delata esset. ego, aliorum ambagibus prætermissis, responsum illud interpretor, vt ibi verè causa esset criminalis, sed pœna imposita

1 ratione commissi criminis esset pecuniaria. quæ sanè pœna pecuniaria eo in casu nomen tribuit, vt causa ciuilis appelletur. id quod esse verè potest. nã quando causa criminalis à ciuili propriè ponitur tam-

8 quam diuersa † ciuilis sæpissimè pecuniaria appellatur. vt in l. vltim. ff. de ferijs. in l. 1. in princip. ff. de testib. in authen. sed hodie. C. de Episc. & Cleric. l. tunc conuenit. C. de accus. l. vlti. C. de requir. reis. l. interrogari. C. de quæstio. auth. sed nouo iure. C. de pœna iudic. qui malè iud. Cùm verò solùm est sermo de causa criminali, Iudicium ratione criminis criminale appellatur, sed pœna interdum pecuniaria est: vt in l. vltim. ff. de priua. delictis. & in d. l. Caius, quam sic intelligo. nam ibi indicitur pœna sorori hæredi indignæ non vindicanti defuncti fratris necem, iuxta Senatusconsulti Syllaniani constitutionem. & ob id vt indigna, pœna ea punitur, vt hæreditate fratris priuetur, & illa fisco deferatur. quamobrem erat in

9 responso illo. d. l. Caius † dubitandi ratio, quia dicendum videbatur, quòd & si illa Titia soror fuisset indigna, & ob id inciderit in pœnam Senatusconsulti Syllaniani, non tamen videtur esse posse locum illi

Universidad de Deusto
Biblioteca

10 pœnæ post mortem ipsius Titiæ: eo quia per † mortem delictum & pœna extinguitur. l. vnica. C. si ex delict. defunct. l. 1. & l. penultim. C. si reus vel accusa. mort. fuer. Verumtamen aliter respondit Iureconsultus in dict. l. Caius. nempe pœnam illam non esse extinctam, cùm pecuniaria sit: quoniam agebatur solùm de auferenda successione ab indigna, quæ sa-
11 nè pœna † morte illius indignæ non fuerat extincta. l. 3. C. si reus vel accusa. mort. fuer. & l. 3. C. si pendent. appella. & plura retuli in tracta. de recupera. possess. remedio primo. numero 150. Quibus infer-
12 tur haud rectè satis sensisse. † Constantinum Harmenopolum, qui in iuris promptuario summa ab eo diligentia compilato scripsit, libr. 1. titulo 2. Rubric. Quid ciuile sit, quid item criminale. ciuiles controuersias esse, quotquot pecuniariam pœnam seu mulctam ijs, qui eas habent, irrogant. hæc verba is, qui eas habent fiscum, qui mulctarum ius habet, non autem priuatum ostendunt. Causam ergo ciuilem esse sentit, etiam cùm pœna pecuniaria fisco defertur: quod communi opinioni aduersatur. sed cum Harmenopolo sensit Rota decisi. 10. de appella. in antiquioribus, vbi decidit, Iudicem appellationis datum super causa criminali, non cognoscere super causa criminali ciuiliter tractanda, vt cùm pœna pecuniaria fisco applicatur. & illam decisionem retuli suprà lib. 1. qu. 82. numero 3.

SVMMARIVM.

1 *Delictum graue quod.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quod dicatur graue delictum.*
3 *Excessus enormis quis.*
4 *Seditiosos grauissima pœna plectendos esse.*
5 *Statutum puniens turbantem pacificum statum ciuitatis, non habere locum contra turbantem incidenter.*
6 *Delictum graue dicitur, quo Clericus potest deponi.*

Casvs cclxvi.

DELICTVM GRAVE QVOD, ET qui excessus enormis.

1 GRAue delictum graui etiam pœna puniri debet, cùm pœna sit cum delicto commensuranda. capitul. non afferamus. 34. distinct. authent. omnes peregrini. C. communia de succeff. & legitur in Deuteronomio capitulo vigesimoquinto: Iuxta mensuram delicti erit plagarum modus, & scribit Marsil. consi. 6. in fine. Dubitari itaque contingit, quod graue delictum iure dici potest. gloss. l. 1. in verbo parte. ff. de custo. reo. Baldus in capi. proposuit. numero 2. de appella. docuerunt esse
2 † Iudicis arbitrio. idem respondit Barba. consil. 51. col. 2. libr. 1. consil. 21. colum. pen. libr. 2. consil. 80. in fin. lib. 3. & consil. 45. colum. penult. libr. 4. & is idem scribit in cap. sedes. nu. 82. de rescript. Bernard. Diaz. in practica Canonica criminali. capit. 11. num. 2. Iulius Clarus in praxi criminali. §. 1. versic. sunt etiam. Bero. in capit. quoniam contra. num. 27. de prob. Io. Lopez de palatios ruuios in Rubr. extra de donatio. inter virum & vxorem. §. 2. numer. 13. idem scriptum reliquit Marsilius in l. quæstionis modum. nu. 3. ff. de quæstio.
3 quo loci. num. 24. idem dixit de graui † & enormi excessu, & glossa capit. cum illorum. in verbo membrorum, de senten. excommuni. Iudex autem æstimabit graue delictum illud esse, quo status Reipub. turbari potest. ita Baldus d. capit. proposuit. post Hostien. & ideo sanxerunt Gratia. Valent. ac Theodosius in l. 1. C.
4 de seditio. † seditiosos grauissima pœna mulctandos esse. qua de re plura Boerius in Tractat. de seditionis parte vltima. numero 28. id quod intelligitur cum principaliter aliquid actum est, quod seditio concitaretur, secus si incidenter: ita Gramma. voto. 19. nu. 2. post Baldum in l. 1. §. huius studij. numero 6. ff. de iustit. & iure. qui clarè scribit, quòd si † statutum indicit pœnam capitalem contra turbantem pacificum statum ciuitatis, non habebit locum quando incidenter perturbatio subsecuta est. nisi, inquit Baldus, pœna à statuto esset indicta contra facientem aliquid, ex quo perturbatio sequi posset, quia etiam de eo quod incidenter contingit, cautum est. Sic graue
6 † delictum, quo Cleric. deponi potest, esse dicitur arbitrio Iudicis: ita Abbas in capit. at si Clerici, in princip. num. 34. de iud & ibi Feli. num. 12. & Decius. num. 35. latè Ioan. de selua tracta. de beneficio, tertia parte. quæst. 3. numero 1. 2. 7. Et Diaz. in d. capitulo 11. numero 7. qui scribit post alios grauia censeri quæ dolosè, non quæ imperitè perpetrata sunt.

SVMMARIVM.

1 *Vasallus feudo priuatur si grauem iniuriam domino infert.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ grauis dicatur iniuria, qua Vasallus priuari possit feudo.*
3 *Osculum impudicum datum a Vasallo vxori domini grauem infert iniuriam domino. & ob id Vasallus feudo priuari potest.*
4 *Cap. 1. porrò. quæ fuerit prima causa. benef. amitt.*
5 *§. Aliud quoq; capitulum, in auth. vt cum de appel. cogno. intellectus & declaratio.*
6 *Filium posse vltra quatuordecim causas ingratitudinis exhæredari.*
7 *Iudicis arbitrio relinquitur quæ grauis iniuria dicatur, qua filius exhæredari potest.*

Casvs cclxvii.

GRAVIS INIVRIA QVAE DIcatur, qua Vasallus feudo priuari potest.

1 RElatvs nunc casus reuocat in memoriam quod sancitum est in capitul. 1. §. porrò, quæ fuerit prima causa benefi. amitten. est enim sancitum ea constitutione † Vasallum esse feudo priuandum, si grauem iniuriam & inhonestam domino intulerit. dubitari itaque contingit,
2 quæ grauis hoc casu iniuria dicatur. & verè hoc † Iudicis arbitrio relinquitur: quemadmodum probat illamet constitutio d. c. 1. §. sed quia, quæ fuerit prima caus. benef. amitten. & ibi in specie annotauit Aluarotus, & egregiè declarat Soc. sen. cons. 99. col. 11. vers. præterea si Iudex. libr. 3. & Iacobus Cuiacius in capit. 1. quibus mod. feud. amitta. quo circà aliàs in Rubri. extra de Iudicijs docui tex. d. cap. 1. §. quib. mod. feud.
3 amitta. in illis verbis, si turpiter luserit. in † osculo impudico verificari, & Iudicem rectè arbitrari posse, ex illo grauem iniuriam domino illatam esse, ob id'q; Vasallum feudo priuari posse. Sunt enim verba illa si
4 turpiter luserit, & illa. d. †. capitul. 1. §. porrò, si grauem & inhonestam iniuriam, generalia admodum & apta

apta continere iniuriam hanc ex osculo impudico illatam. & verè verba illa generalia esse ad rem nostram sensit Alciatus lib. 4. parerg. Iuris capitul. 10. & Cranett. in Tract. de antiqu. tempo. in 4. parte principali. in principio. num. 155. Hinc etiam infertur decla-
5 ratio ad text. †§. aliud quoque capitulum, in authen. vt cùm de appella. cognos. dum Iustinianus inter causas ingratitudinis, quibus † filius à patre exhæredari
6 potest, illam vnam generalem enumerat: si grauem & inhonestam iniuriam intulerit patri. in Codice verò Holoandri sic legitur: si quis parentibus suis manus intulerit. aut atrocem & indecentem contumeliam ingesserit. generalis ergo clausula hæc facit, vt aliæ causæ vltra quatuordecim expressè ac specificè à Iustiniano enumeratæ, considerari in d. §. aliud quoque capitulum, possint. id quod in specie affirmarunt Alexand. consil. 203. numer. 6. libr. 2. Ias. in authen. non licet. numer. 7. C. de liber. præte. Ruinus consil. 74. numer. 3. libr. 1. Pelinus in capitulo pastoralis. in principio de rescript. Decius in capitulo cum speciali. numer quinto de appella. Petrasancta singul. 1. & Marsilius singul. 78. & egregiè declarat d. §. aliud quoque, Carolus Molinæus in commentarijs consuetud. Parisien. titul. 1. §. 30. numero 138. Emanuel Costa in repe. l. Gallus. §. & quid si tantùm. parte 3. numero 175. de liber. & posthu. qui egregiè satisfacit argu-
7 mentationibus eorum, qui aduersus receptam hanc opinionem senserunt. erit ergo in † arbitrio Iudicis declarare, quæ sit hoc in casu indecens. & atrox contumelia. & conferunt quæ scripsimus suprà in casu 26. vbi egimus, quæ atrox iniuria dicatur.

SVMMARIVM.

1 *Confessionis probatio maxima.*
2 *Confessionem in delictis minori curatore carenti non nocere.*
3 *Minor in integrum restituitur, si delictum curatore autore fatetur.*
4 *Minorem restitui in integrum aduersus suam confessionem de delicto factam, etiam si errorem non probet.*
5 *Minori nullum tempus currere ad petendam restitutionem in integrum aduersus confessionem de delicto factam.*
6 *Confessionem maioris delictum ab eo commissum optimè probare.*
7 *Iudicis arbitrio relinquitur, quòd cum confessione delinquentis concurrat eius motus, hoc est, confessionem esse veram.*
8 *Confessio delicti imprudenter facta ad pœnam indicendam sufficit.*
9 *Ciceronis locus de vi confessionis.*
10 *Probationes esse recipiendas super ætate, cùm dubitatur, an qui delictum est confessus, sit minor vel maior.*

Casvs cclxviii.

DE VI CONFESSIONIS AETAte minoris ad delictum probandum.

1 VM maxima sit oris proprij † confessio, vt latè scripsimus in tract. De recuperanda possessione remedio primo. num. 217. dubitari solet quid in causis capitalibus illa operetur. Baldus consil. 310. Aut mulier de cuius. libr. 1. tres casus distinguit. Primus est, cùm agitur de confessione minoris. Secundus, cùm de confessione maioris. Tertius, cùm ambigitur, an is maior vel minor fuerit.
2 Primo casu dubium non est, † confessione minori nõ nocere, si curatore carens deliquisse fatetur, cum Iudicium sit nullum. l. cùm & minores. C. si aduersus rem iud. & l. clarum. C. de author. præsta. ex quo enim Iudicium legitimè fundatum non fuit, sequitur, confessionem non nocere. l. in vniuersis. C. qui dare tuto. poss. ita Bald. consil. 310. Angelus in tractat. maleficio. in verbo comparuerunt inquisiti. versicu. nec non sis cautus. Cyn. & Alber. in d. l. clarum. C. de auto. præsta. Afflictus decis. 208. nu. 2. Marsil. consi. 26. nu. 9. & consi. 62. num. 14. latè Rola. à Valle consi. 31. nu. 8. libr. 1. & adeò nullum est hoc Iudicium, vt nullum ipsi minori currat tempus à statuto præfixum ad dicendum de nullitate: ita respondit Ruin. consi. 36. num. 4. libr. 5. hæc tamen communis opinio malè hodie obseruatur apud Mediolanenses & Venetos, vt testantur Iulius Clarus lib. 5. sent. iuris. §. fi. qu. 50. in prin. & quæst. 55. vers. vlterius. Cassonus in Pract. cri-
3 mi. Si verò † minor curatorem habens eo autore delictum fatetur, in integrum restituitur, si dolum aduersarij probet, vel Iudicis blanditias, quibus allectus confessus est. ita probat Cynus in l. 1. C. de confess. ex l. certum. §. sed an ipsos. ff. eo. & post Baldum d. consi. 310. idem censuit Angel. in d. §. sed an ipsos. & Ias. in l. ait Prætor. §. si minor. num. 7. de iurei. ura. qui post Angelum ipsum, & Alex. acalios nonnullos, do-
4 cuit, hanc ipsam in † integrum restitutionem concedi etiam si de erronea confessione non doceatur, cum satis ex sola ipsa confessione de læsione appareat. idem respondit ipse Ias. consil. 133. nu. 1. lib. 1. & consi. 188. num. 1. lib. 2. Ruin. consil. 135. nu. 8. libr. 1. & consil. 50. libr. 4. Afflict. d. decis. 208. in fine. Marsil. sing. 445. Minor læsus. Parisius consi. 96. nu. 9. & num. 85. libr. 1. Gramma. consil. 16. nu. 1. & consi. 60 nu. 11. Rola. consil. 51. nu. 38. libr. 1. imò respondit Baldus d. consil. 310. col.
5 1. versi. notandum'q; est. † minori ad hanc restitutionem impetrandam nullum tempus currere, donec pendet Iudicium, & suffragatur ætas. Illud quoq; affirmat Baldus, minori non nocere repetitam confessionem, nec restitutionis renunciationem: nam repetitio maiorem arguit facilitatem l. doli. §. diuersum. de noua. & l. si mulier. C. ad Velleia. Sic ipsa renunciatio. l. non tantum. ff. de appell. glos. notab. in l. pactum inter hæredem, de pactis.
6 Secundus est casus, cùm de † confessione maioris agitur, quo quidem in casu concludendum est, illi standum, & Iudicem in eum sententiam ferre posse. cùm (vt admonui) nulla melior sit probatio. id quod intellexit Baldus in d. consil. 310. colum. 1. versicu. aut confessio facta est. quando cum hac ipsa confessione spontanea concurrit motus ipsius Iudicis, vt quia sentit, confessionem secundum facti veritatem emanasse, nec metum vel dolum adfuisse. de quo quidem Iudicis motu illius assertioni & conscientiæ standum
7 est: sic'q; eius † arbitrio relinquitur. id quod (inquit Baldus) probat gl. notab. in l. si Prætor. §. Marcellus. de
8 iud. Imò obseruatum aliquando fuit, † ex confessione imprudenter facta Iudices damnasse pœna capitis
9 reum. scribit enim M. Cicero † in Topicis. Quod cum Stalerius in carcere detineretur, neq; satis iustæ probationes aduersus eum proponerétur ea locutus est bonis viris subauscultantibus. pariete interposito, quibus patefactis in Iudicium'q; prolatis, rei capitalis iure damnatus est. quia imprudens & incauta illa de se confessio, tum cùm nulla suspicio est, tædio vitæ factam esse ab eo, qui perire velit, pro re iudicata haberi debet.
10 Tertius est casus, cùm dubitatur, an is † maior, vel minor sit, tunc, inquit Baldus d. consil. 310. colum. 1. versi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.versicul.tertio casu, super hoc recipi debent probationes, quia ætas à processu, quemadmodum innocentia à pœna defendit. ergo an minor, maior sit, tanquam quid præiudiciale, ante omnia summaria cognitione terminari debet. iuxta. l. si putas. C. de petitio. hæred. & l. quoniam Alexandrum. C. de adulter.

SVMMARIVM.

1 Confessio in tormentis facta quomodo probet.
2 Iudicis arbitrio relinqui, quam probationem faciat confessio facta in tormentis.
3 Iudex obseruare quid debeat, vt cognoscat ex confessione delinquentis facta in tormentis, delictum esse probatum.
4 Confitenti occidisse hominem & in mari proiecisse, non creditur, nisi de cadauere constet.
5 Valerij Maxim. locus.
6 Agrij Argentarij memorabile exemplum.
7 Furtum re ipsa esse comissum constare debere, antequàm credatur confitenti, se furtum commisisse.
8 Confessio possibilis esse debet, vt confitenti delictum noceat.
9 Confessio vt confitenti delictum noceat, debet esse verisimilis.

CASVS CCLXIX.

QVANTVM CREDENDVM SIT confessioni delinquentis factæ in tormentis, & de memorabili exemplo cuiusdam serui.

1 POSTEAQVAM de confessione in causis capitalibus verba facere cœpimus, placet & hunc casum subnectere. Dubitari ergo contingit, quando † confessio in tormentis facta probet. Marsilius in l. quæstionis modum. num. 17. 2 de quæstio. scriptum reliquit, hoc † Iudicis arbitrio relinqui, ex l. 1. §. Diuus Seuerus. ff. de quæstio. nam metu tormentorum non pro rei veritate facta creditur, vt in d. §. Diuus, scribunt omnes. quam ob rem iustificari ex alio debet: ita Decius cons. 564. nume. 7. 3 prudens ergo & diligens esse debet † Iudex, ne ita passim confessionibus istis credat: sed debet considerare an illa confessio sit probabilis, possibilis, & verisimilis. Probabilis est cùm constat delictum esse perpetratum: vt putà, constat de cadauere interfecti. 4 quo circà si quis † confiteretur, se hominem occidisse, & in mari proiecisse, ei non creditur ita simpliciter. ita Bald. in l. cum probatio. ff. de proba. Angel. in l. 1. C. de confessis. Marsil. in l. 1. in princip. nume. 32. de quæstio. Boerius. qu. 164. num. 8. & Craue. consil. 262. 5 num. 3. versic. quinimò. Extat † egregium exemplum 6 apud Valerium Max. lib. 8. cap. 4. de seruo Agrij † Argentarij, qui dum esset insimulatus occidisse Alexandrum Titi Fannij seruum, eoq; nomine tortus à domino, admisisse id facinus constantissimus asseuerauit, itaque Fannio debitus supplicio affectus est. paruulo deinde tempore interiecto ille cuius de nece creditum erat, sospes domum redijt. Sic in eo qui confessus est † commisisse furtum, constare prius debet furtum esse perpetratum; ita Marsilius iam citatus, & Craue. consil. 260. col. 2. & similia recenset Parisius consil. 153. numero 8. libro quarto. Possibilis quoque esse debet † confessio hæc, alioquin non noceret vt putà, si quis confiteretur se occidisse eum, qui adhuc viuit, ita Marsilius d. l. 1. in princip. numero 33. de quæstio. qui alia exempla retulit. † Verisimilis etiam esse debet, vt latè declarat Marsilius præcitato loco. num. 35. non refero.

SVMMARIVM.

1 Inditia ad torturam præcedere debent.
2 Inditia quæ sufficiant, vt torturæ locus sit.
3 Iudicis arbitrio relinqui, quæ sint inditia ad torturam sufficientia.
4 Iudicis arbitrio relinqui, an confessio reuocata faciat inditium sufficiens ad torturam.
5 Iudex quid obseruare debet, vt intelligat inditia ad torturam sufficientia.
6 Inditia debent esse verisimilia & probabilia.
7 Inditia à latinis signa appellantur.
8 Inditia necessaria quæ.
9 Inditij necessarij exemplum.
10 Falsum instrumentum probari ex locorum distantia.
11 Diuum Ambrosium eadem die fuisse Romæ & Mediolani.
12 Quintiliani locus.
13 Inditium credibile, seu verisimile quod.
14 Salomonis prudentissimi Regis Iudicium.
15 Caroli Magni egregium Iudicium.
16 Homicidam probari, si cadauer coram eo emittit sanguinem.
17 Cadauer cur sanguinem coram homicida emittat.
18 Vulneratus creditur ab eo, qui domum cum gladio sanguinolento egreditur.
19 Vlyxis factum, & accusatio.
20 Inditium non repugnans quod.
21 Furtum commissum præsumi ab eo, qui domi solus erat tempore quo commissum fuit.
22 Homicidium præsumi commissum ab habitantibus.
23 Inditia certa esse debere, vt torturæ locus sit.
24 Statutum Veronæ lib. 3. cap. 3. sub Rubri. De ponendis & non ponendis ad tormenta, declaratur.
25 Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubri. Ex quibus causis, & quando possit quis torqueri declaratur.

CASVS CCLXX.

QVAE INDITIA AD TORMENTA sufficiant, & de eorum diuisione, multa notatu digna explicantur.

1 QVÆSTIONI quam torturam vocant, vt locus sit, inditia † aliqua perpetrati ab eo delicti præcedere debent. quod latè suprà attigimus libro superiore. quæst. 83. Dubitari nunc contingit, quæ sufficientia † inditia esse dicantur, quibus 2 adductus Iudex reum quæstionibus subijciat. Bartol. in l. vltim. numero 5. & ibi latius Marsil. numer. 4. de 3 quæstio. affirmauit esse in † Iudicis arbitrio. idem respondit Alex. in cons. 77. nu. 4. lib. 1. & scripsit Deci. in l. Magistratibus. nu. 10. de iurisdict. om. iu. vbi ait esse etiam † in arbitrio Iudicis, an reuocata confessio 4 inditium faciat ad torturam. alia idem in l. nemo videtur fraudare. nu. 10. de reg. iuris, & consil. 363. nu. 6. Marsilius in l. quæstionis modum. nu. 38. de quæstio. & in Practica criminali. §. diligenter. num. 23. idem in consil. 8. num. 25. Thomas Ferratius cautela. 5. nume. 3. idem scriptum reliquit Tiraquel. in l. si vnquam, in verbo omnia. num. 31. C. de reuo. dona. Alcia. respon. 463. nume. 4. & respon. 478. nu. 1. Gramma. consil. 17. in fine.

in fine. & Craue. consil. 6. numer. 12. & consil. 99. num. 1. post Baldum consil. 77. libr. 3. & idem Craue. consil. 13. in fine. Bosius tractat. causarum criminalium titulo De inditijs. numero 30. quibus addo etiam Afflictum in cap. 1. num. 21. versic. item datur arbitrium Iudici, an requirantur plura inditia, ex quibus caus. feud. amitt. Verùm, vt admonuit Marsil. in d. §. diligenter. num. 24. & superiore libro explicauimus qu. 13. arbitrium hoc esse debet iuri ac æquitati consen- 5 taneum. Iudex † ergo noster diligenter perpendere 6 debet inditiorum qualitatem: nam debent esse † probabilia & verisimilia. l. milites. §. oportet. C. de quæstio. debent & esse grauia & luce meridiana clariora: ita Bal. consi. 259. Verba inquisitionis, col. 1. libr. 1. Cra- 7 uet. consil. 6. nu. 12. & cons. 99. nu. 1. sunt † inditia, quæ latini signa rectè appellant, multiplicis generis. aliquando inditium necessarium appellatur, aliquando credibile, seu verisimile, aliquando verò, atque ita 8 tertio, non repugnans. † Primum inditium siue signum, quod necessarium dicitur, quando ex eo quod instrumentis, vel alio simili, continetur, necessariò efficimus, quod intendimus. & huius inditij tanta est vis, vt probatio concludens dici verè possit. quo circà sufficit, non modò vt reus ex eo conuictus quæstionibus subijciatur, verum etiam vt condemnetur: id quod latè explicabimus infrà in casu 278. vno tantùm † exemplo ad huius rei declarationem nunc vtar. 9 10 Accusaris † falsum iustrumentum scripsisse, producitur instrumentum, in quo scriptum est, te die 8. Septembris huius anni hic Patauij mihi mutuo dedisse centum coronatos. ego testibus pluribus probo me ea die octaua Romæ fuisse: sequitur ex hoc in- 11 ditium necessarium, ob maximam locorum distantiam falsò scriptum esse, te mihi mutuo ea die dedisse hic Patauij. ita probat. l. optimam. C. de contrah. & committ. stipula. vbi Baldus. qui scribit, hoc non fine miraculo effici posse, vt quis eadem die sit duo- bus in locis tam distantibus, vt miraculosè de † Diuo Ambrosio memoriæ proditum est: qui mane missam Romæ celebrauit, & statim visus fuit Mediolani. & de Beato Isidoro simile scribit Boer. quæst. 175. nume. 12 7. simili exemplo vtitur etiam † Quintilia. lib. 5. Inst. orato. cætera suo loco prosequar.

13 Secundum † inditium, quod credibile seu verisimile dicitur, à nostris inditium proximum appellatur. hoc proximum solum inditium sufficit, vt reus quæstionibus subijciatur, vt mox dicemus. Exemplum huius inditij adferri potest in Iudicio prudentissimi 14 † Salomonis in capitulo, afferte gladium. de proba. 15 simili Iudicio vsus etiam fuit † Carolus Magnus. is, cùm accepisset patrem & filium homicidij accusari, & re vera adhibitis etiam grauissimis cruciatibus cõstare non potuisse, quorum alter ex eis delictum perpetrasset, vtrumque laqueo suspendi iussit. hoc cognito pater nullam inde sibi spem vitæ considerans, rem omnem patefecit, atque ita se reum criminis detexit, filiumq; liberauit. ita recensent Isernia in capitulo 1. §. publici latrones, de pace tenen. & Boerius quæstio. 166. numero 6. qui sub numero 1. post multos aliud exemplum huius inditij proximi attulit 16 quando † homicida coram cadauere ducitur, si sanguinem ex vulneribus cadauer emittit, insurgit inditium credibile & proximum, illum fuisse homicidam. testaturq; eo loci Boerius, ita aliquando Venetijs vsu venisse. ita Romæ accidisse scribit Paris Puteus tracta. Syndicatus in verbo Tortura. Marsilius in praxi criminali. §. diligenter. numero 81. & Blancus 17 in l. vltim. numero 408. de quæstio. & qua † ratione hoc eueniat, doctissimè disputat Hieronymus Maggius libro 3. Miscella. capitul. 5. Tertium exemplum adferri potest. probatum est aliquem in domo illa 18 fuisse † vulneribus confossum. probatur etiam te domum illam egressum fuisse vna simul habens gladium & vestem sanguine madentes. hinc insurgit inditium proximum, te illum occidisse. hoc exemplo vsus fuit Fabius Quintilianus d. libr. 5. institu. orato. ca- 19 pitul. 9. & Est exemplum in † Vlixe, qui reperto Aiace in sylua gladio interempto (se ipsum etenim interfecit, posteaquam resciuit quæ per insaniam fecisset) gladium cruentum è corpore eduxit. & à Tenero Aiacis fratre accusatus fuit, quòd Aiacem interfecerit. cuius rei meminit M. Tull. in primo ad Herennium. simili exemplo vtuntur nostri, vt Bartol. in l. fur est. numero 2. de furtis. Baldus in l. neque natales. C. de proba. & Boer. d. q. 166. nu. 2. quo loci multorum authoritatibus affirmauit, hæc inditia sufficere, vt is accusatus quæstionibus subijciatur. Marsilius tamen in l. vnius. §. testes. nu. 1. de quæstio. dixit, hoc inditium esse remotum, quod falsum esse opinor.

20 Tertium † inditium siue signum, quod non repugnans dicitur, à nostris leue inditium, vel præsumptiuum appellatur: vt apud Duarenum libr. 1. disputa. anniuersa. capit. 27. hoc sola suspicione, vel leui iuris præsumptione nititur. Exemplum sit: volo probare 21 te † furtum commisisse, probo te vnum domi fuisse cùm res subtracta est: suspicio hinc aliqua insurgit, te subtraxisse ita Baldus in l. 1. numero 6. C. locati. & Ias. in l. si quando. numero 39. C. vnde vi. Aliud exem- 22 plum † homicidium creditur hac suspicione perpetratum ab ijs, qui in domo commorantur. l. 1. ff. ad S. C. Syllania. hoc inditium cùm remotum sit, nisi alijs inditijs & adminiculis adiuuetur, non erit aptum, vt is reus quæstionibus subijciatur: ita Bart. in d. l. vlt. & ibi Marsil. nu. 4. de quæstio. qui declarant, vt apud eos. Illud etiam obseruabit Iudex antequam ex 23 inditijs reum quæstioni subijciat, vt singula ipsa † inditia sint certa, hoc est, saltem duorum testimonio probata: ita post Baldum & alios plures scripsit Marsil. l. vnius. §. testes. nume. 1. de quæst. & singul. 585. Gramma. voto. 22. cæteros sciens prætereo. Quibus infertur declaratio ad illa statuta, quæ arbitrium tribuunt iusdicentibus subijciendi reos quæstionibus, 24 vt extat † statutum Veronæ libro 3. cap. 3. sub Rubric. De ponendis & non ponendis ad tormenta. nam hoc arbitrium intelligitur, modò legitima inditia præcedant. & quæ inditia sunt sub Iudicis arbitrio. 25 sic declaratur † statutum Ferrariæ libr. 3. sub Rubric. Ex quibus causis & quando possit quis torqueri. Quæ autem sufficiant præsumptiones & inditia, quibus ad sententiam peruenire possit Iudex, eius arbitrio relinquitur. Abbas in capitul. quanto. colum. 3. in fine. de præsumpt. Qua de re in Tractat. de præsump. lib. 1. qu. 32. abundè egimus.

SVMMARIVM.

1 Quæstionibus & tormentis cùm quis subijciendus est, ratio habenda est qualitatis suæ personæ.
2 Iudicis arbitrio relinquitur modus & qualitas torturæ.
3 Statuta Ferrariæ & Veronæ De tormentis, declarantur.

CASVS CCLXXI.

TORMENTORVM MODVS A Iudicis arbitrio pendet.

CVM

Universidad de Deusto
Biblioteca

1 CVm criminis reus accusatus † quæstioni subijcitur, habenda est ratio qualitatis personæ. sunt equidem variæ hominum conditiones: sunt aliqui robusti, aliqui debiles, aliqui nobiles, aliqui rustici: atque ita non æquè omnes sunt vt pares cruciatus ferre possint. quocirca
2 hic modus adhibendæ quæstionis & torturæ † Iudicis arbitrio relinquitur. ita Bal. in l. vnica. nu. 9. C. de confes. Gandinus tract. maleficiorum sub Rubri. De quæstionibus. nu. 10. Castren. consil. 296. Visa inquisitione. lib. 2. Roma. consil. 451. Quædam mulier. col. 2. quos secutus est Marsil. in l. quæstionis modum. nu. 1. de quæst. & Ludo. Carerius in Practica criminali pagina 93. nu. 2. Iodocus in praxi criminali. c. 38. num. 4. quæ sanè sententia probatur in l. 1. §. quæstio. & d. l. quæstionis modum, de quæstio. sic arbitrium per sta-
3 tuta tributum iusdicentibus, vt in casu † statuti Ferrariæ & Veronæ, intelligitur etiam quòd ad modum ipsorum tormentorum. est etiam hac in re animaduertendum, Iudicem diligentem esse oportere, ne sua culpa in tormentis tortus pereat: quoniam tunc is Iudex puniretur: vt dicemus in casu. 339.

SVMMARIVM.

1 *Constantia multorum in tormentis.*
2 *Exempla multorum, qui in tormentis constantes fuerunt.*
3 *Tortura repetenda an sit.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, an repetenda sint tormenta.*
5 *Iudex quid obseruare debet, vt tormenta repetat.*
6 *Tortus leuiter torqueri iterum potest.*
7 *Torqueri iterum potest delinquens, ex nouis indicijs.*

CASVS CCLXXII.

TORMENTA QVANDO REPETI possint, & de multorum in tormentis constantia.

1 VSV compertum est non semel, tantam aliquando esse delinquentium in tormentis † constantiam, vt sæpe & acriter affecti cruciatibus nihil fateri ve-
2 lint. exempla sunt apud Valerium Max. libr. 8. capitul. 4. † de Alexandro seruo Fannij, & de Philippo seruo Fuluij Flacci. extant & alia apud Alexandrum ab Alexandro libr. 1. dierum Genial. c. vlti. de Zenone, de Theodoro & de Leæna. qui, & si maximis cruciatibus affecti, compelli tamen non potuerunt, vt perpetratum facinus faterentur. quo circà rectè dixit Vlpianus in l. 1. §. quæstioni fidem. ff. de quæstio. plerosq; ita tormenta contemnere, vt exprimi ab eis veritas nullo modo possit. Dubi-
3 tari itaque non semel contingit, an sæpius † tormenti repetenda sint. Bald. in l. 2. C. quod metus causa,
4 docuit, esse in Iudicis † arbitrio positum, quando repetendæ sunt quæstiones & cruciatus. nec aliter sensit Paris Puteus in tracta. syndicatus pagina secunda, & clarius Marsil. in l. quæstionis modum. nume. 61. de
5 quæstio. erit ergo diligens † Iudex noster, & obseruare poterit quod à nostris frequentiori calculo scriptum est. si noua inditia non superuenerunt, semel tortus torqueri amplius non debet. quod intelligi-
6 tur quando vt conuenit, vel acriter † tortus fuit, secus si leuiter, quia repeti tortura potest: ita Bald. in l. 2. C. quor. appell. non recip. & Marsil. in d. l. repeti. nu. 5. de quæstio. qui nu. 7. subdit, posse etiam repeti, quando inditia sunt multùm vrgentia, & is est admodum constans. ita intelligens d. l. repeti, & l. vnius. §. 1. de quæst. idem etiam affirmarunt Curt. seni. consil. 60. col. 8. propè finem. Soc. sen. consil. 54. in fine. libr. 3. &
7 Boer. q. 163. num. 9. 10. Si verò noua † inditia superueniunt, tunc tormenta repeti possunt. quod intellige quando ista noua inditia sunt primis fortiora: ita multis declarat Marsilius in d. l. repeti. numero 8. & diuersi generis esse debent. Marsilius in pract. crimi. §. quoniam. nu. 9.

SVMMARIVM.

1 *Inditia quando per torturam censeantur purgata.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando inditia per torturam purgata censeantur.*

CASVS CCLXXIII.

QVANDO INDITIA PER TORturam purgata censeantur.

1 QVÆSTIO adhiberi interdum solet ad inditia delicti purganda, sed dubitari contingit quando † inditia hæc per torturam purgata censeantur. Et esse
2 † Iudicis arbitrio scribit Marsil. in quæstionis modum. numero 57. de quæstio. post Ioan. Andre. in capit. in contemplatione. de regu. iuris. & Augustinum de Arimino in Additio. ad Angelum tract. maleficio. in verbo Comparent dicti iniquisiti, in prima additione.

SVMMARIIVM.

1 *Adulterij suspectum, suspicionem purgare debere.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando suspectus de adulterio suam innocentiam purgauerit.*
3 *Purgationem Canonicam Iudicis arbitrio fieri.*
4 *Purgatio de crimine hæresis qualis.*
5 *Clericus deficiens in purgatione Canonica Iudicis arbitrio punitur.*
6 *Iudicis arbitrio compurgatores assignari.*

CASVS CCLXXIIII.

CRIMINIS SVSPICIONEM quando purgasse quis dicatur.

1 NON multùm dissimilis est hic casus iam relato. † adulterij suspectus eam suspicionem purgare debet, quæ quidem purgatio † Iudicis arbitrio fit:
2 ita constituit Pont. Max. in cap. significasti. in fine. de adulter. ita dicimus in
3 † purgatione Canonica: Abbas in cap. 2. numer. 7. de calum. vbi scribit, calumniam Iudicis arbitrio purgari. & hodie omnes Canonicas purgationes esse arbitrarias. c. 1. vbi gl. de purg. can. Bernard. Diaz. in pract. Canonica criminali. capit. 140. num. 4. ita etiam in illa
4 † purgatione, quam de hæresi suspectus facit: illa inquam Iudicis arbitrio fit. gl. in capit. ex communicamus. §. qui autem. in verbo suspicionis, de hæret. qua de re infrà in casu 374. dicemus, vbi agemus de pœnis
5 hæreticorũ. Illud vnum † hoc loco non esse omittendum duxi, Clericũ deficientem in purgatione Canonica & ob id traditũ curiæ seculari puniendũ, non posse

puniri pœna ordinaria, sed sola Iudici arbitraria. Ita egregiè & singulariter annotauit Diaz in d. pract. crimin. cap. 141. num. 2. quod probo: & si Bermondus Choueronius in tract. de publicis concubinarijs. in verbo, supereſt. num. 28. scribat esse puniendum pœna ordinaria, post Host. in summa de adulterijs. Præ-
6 terea & illud est in hac tractatione Iudici † arbitrariũ, vt scilicet suo arbitrio compurgatores assignentur. ex tex. in ca. presbyter si à plebe. 2. q. 4. & ibi Cardinalis de Turre Cremata. Id quod & in eorũ numero scripserunt Simanca in praxi hæreseos. tit. 54. nu. 6. & Balneo rogio in iudiciali inquisitorum. in verbo, purgatio. num. 7. Est etiam arbitrarium, quando quis in purgatione deficere dicatur. Ita Simancas d. tit. 54. num. 13.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinqui, quando quis dicatur ex vulnere mortuus.*
2 *Vulneratus si intra modicum tempus moritur, ex illo vulnere mortuus creditur.*
3 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod dicatur modicum tempus intra quod vulneratus mortuus, præsumitur ex eo vulnere mortuus.*
4 *Vulneratum præsumi mortuum ex illo vulnere, si vomitus perseuerat.*
5 *Vulneris magnitudo & profunditas arguit illum vulneratum ex eo vulnere esse mortuum.*
6 *Vulneratus ex eo vulnere mortuus præsumitur ex armorum qualitate.*
7 *Vulneratus præsumitur mortuus ex illo vulnere ob continuum dolorem.*
8 *Vulneratus ex illo vulnere non præsumitur mortuus si post longum tempus is mortuus est.*
9 *Vulneris accidentia vbi cessarunt, non præsumitur vulneratus ex illo vulnere mortuus.*
10 *Vulneratus non præsumitur ex vulnere mortuus, cùm culpa & negligentia mali victus ei imputari potest.*
11 *Vulneratus non præsumitur ex illo vulnere mortuus, quod medici iudicarunt non fuisse mortale.*
12 *Vulneratum non præsumi ex vulnere mortuũ ex qualitate loci, in quo illatum est vulnus.*
13 *Iudicem in dubio pronunciare debere vulneratum ex vulnere non esse mortuum.*

CASVS CCLXXV.

CONIECTVRAE PERPLVRES enumerantur, quibus aliquando præsumitur vulneratũ ex illo vulnere mortuum esse, & aliquando non.

EST non semel vsu cognitum, vulneribus affectos mori antequam bene reconualescũt, tùm quia vulnus non cognitum ab imperitis medicis mortem attulit, tùm quia is vulneratus spretis medicorũ præceptis sibi ipsi mortem conciuisse videtur. quocirca solet dubitari, an is ex eo vulnere, vel alia causa potius interierit? & hoc esse
1 in † Iudicis arbitrio respondit Cæpolla consil. 41. col. 3. idem sensit Isernia in constit. Regni sub Rubr. De homicidijs. in gl. occidisse. qui latè disserit. clarè idem affirmarunt Marsil. consil. 7. num. 28. idem in l. quæstionis modum. num. 32. de quæstio. Gramma. consil. 40. num. 3. alios recenset Petrus Placa libro 1. Epito. delicto. cap. 13. nu. 24. & optimè probat. l. quod si nolit, §. si mancipium. ff. de ædil. edicto. verùm, vt Iudex noster arbitrium hoc suũ moderare possit, diligenter animaduertat, ante omnia iudicium medicorum perscrutetur: nec enim leges nostræ aliquid certi de his futuris contingentibus statuere potuerunt. solent tamen aliquæ coniecturæ considerari ad præsumendum vulneratum esse ex illato vulnere mortuum: quas quidem coniecturas retulit Baldus in consilio ab eo posito post eius Commentaria institutionum, & latè ex ordine recenset Boerius. q. 323. nu. 11. 12. 13.

2 Prima est coniectura, quando † vulneratus intra modicum tempus mortuus est: ita scribunt Baldus & Boerius, & plures quos statim referam. Sed dubiũ est, quod modicum hoc tempus esse dicatur. aliqui dixerunt esse tridui, aliqui quinq; dierũ, alij octo, alij quadraginta, alij anni. has opiniones recenset Boer. d. q. 323. num. 11. qui tandem post Floria. in l. ait lex. col. 1. vers. puto hic. ff. ad l. Aquil. & Soc. Sen. consil. 178. col. 2. vers. circa primum casum. lib. 2. concludit esse
3 positum in arbitrio † Iudicis, qui tamen secundum consilium medicorum iudicare debet. Addo Gram. & Placam, qui suprà Ancha. consil. 283. colum. 2. & Decium consil. 145. num. 7. qui intelligit, quando sumus in dubio, secùs cùm esset clarum, vulnus non fuisse mortale: quia dicitur ex alia infirmitate, vel sua culpa mortuus.

4 Secundam coniecturam, quòd ex † vulnere is mortuus sit, præstat perseuerantia vomitus & febris ab initio: ita post Baldum, Abba. Ioan. de Ana. Felyn. Cæpollam, Alexand. Signorolum & Corneum censuit Boer. d. q. 323. num. 13. quem secutus est Placa d. c. 13. num. 27.

5 Tertia est coniectura † vulneris magnitudo & profunditas. ita tradit Boerius d. quæst. 323. nu. 14. post Baldum & Angelum quos citat. addo ego Baldum in consil. 328. An vulnus. vers. item vulneris magnitudo. lib. 2.

6 Quarta sumitur coniectura ex armorum qualitatibus, quibus vulnus illatum est. Boerius d. q. 328. num. 15. post Fel. in c. significasti. de hom. istis addo Baldum in consil. 136. Proponitur. col. 2. vers. item qualitas. & consil. 328. versic. item & instrumentum. lib. 2. Placam lib. 1. Epito. delicto. c. 13. num. 27. vers. alia erit coniectura.

7 Quinta est coniectura † dolor cõtinuus, vt quando nerui vulnerati sunt. Boer. d. q. 323. nume. 16. quo loci post Decium consil. 415. num. 9. declarat, non procedere, quando vulnus non erat lethale, sed spasmus superuenit. sic quando febris. Gramma. consil. 2. nu. 9. 10. verùm hoc satis dubitabile existimo, quoniam spasmus, vel febris ab vulnere causantur: est ergo vulnus causa mortis.

Considerari etiam solent contrariæ coniecturæ quòd ex vulnere non sit mortuus.

8 Prima est, quando post † longum tempus à die illati vulneris is mortuus est: ita Boerius decidit, d. q. 323. nu. 18. post Abbatem in c. significasti. de homicid. addo Baldum in d. consil. 328. colum. 1. vers. si verò quis. lib. 2. qui verum hoc esse intelligit, nisi apertè appareret eum ex vulnere mortuum esse. vt putà si sagitta malo veneno tincta vulneratus ita fuisset, vt mederi non potuerit.

9 Secunda coniectura est, quando † vulneris accidentia cessassent: vt si febris, qua laborabat, vulneris causa recessisset, vel amplius nõ impediretur in operationibus naturalibus: ita Boer. d. q. 323. nume. 19. post Bart. Bald. Ang. Alb. & Cæpollam.

10 Tertia est coniectura, † quando ipsi vulnerato, vel eorum custodibus, vel etiam medicis culpa & negligentia adscribi potest: Vt multis exemplis decla-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rat Boerius d.q.323.nu.20. & præterea Baldus d. consi.136.col.2.vers.sed certum esset. & d.consi.328.col. 1.vers.sed propter culpam.lib.2.Cæpolla consi.28.colum.pen.& consi.62.latè Socin.Sen.consi.178.colum. 2.& 3.libro secundo.Bologn.consi.5.colum.1.Marsil. consi.7.nu.47.Alex.de Neuo inter consilia criminalia diuersorum.consi.87.col.vlt.Gramma.consi.2.nu. 5.6.& consi.49.num.4.idem voto 24.num.11.12.Placa d.c.13.num.27.in fin.& Ioan.de Villemata in repert. Diuus.num.121.ff.ad l.Corne.de sicar.vbi has omnes coniecturas aliorum nominibus suppressis recensèt. alia scribit Isernia in d.Commentarijs ad constit.Regni.sub Rubr.De homicid.

21 Quarta est coniectura, quando † ita medici iudicarunt vulnus non esse mortale, vel ex illo vulneratum mortuum non esse.Boerius d.q.323.num.21.illi addo Baldum d.consi.136.col.1.& d.consi.328.versic.tertiò dixi.lib.2.Grammat.d.voto.24.num.7.quod declarat Dec.consi.415.in fine.& verè hæc non dicitur coniectura, sed vera probatio.

22 Quintam coniecturam † visi sunt considerare Baldus d.consi.136.col.2.lib.2.& Soc.Sen.d.consi.178. col.1.versicu.secundò adde.lib.2.& sentit Boer.d.q. 323.num.3.ex qualitate loci, vt si in brachio vulneratus sit. hæc coniectura placet, sed nõ exemplum quia tale vulnus esse potest in brachio vt mortem afferre possit. quemadmodum experientia ipsa quotidiana docet. dixi quod à nostris hac de re memoriæ proditum est.illud nunc subijcio,& verè hæc omnia à peritorum artis medicæ iudicio pendere. in dubio autem debet † Iudex pronuntiare non esse mortuum

23 ex vulnere.ita Bald.d.consi.328 in fine.lib.2.quem secutus est Dec.consi.415.nu.1.idem respondit Grammat.consi.2.num.9.& si is aliter fortè senserit consil. 49.num.6.& cum eo Boerius q.323.num.8.à Baldo tamen non recedo.

SVMMARIVM.

1 *Pœnam alicui indicendam non esse, nisi sit iure expresso cautum.*
2 *Pœna non indicitur contemnenti reformationem statuti, si statutum reformatum solùm pœnam indicit.*
3 *Iudicis arbitrio punitur contemnens reformationem statuti.*
4 *Muliere dote priuari propter osculum, iure cautum non esse.*
5 *Citari faciens aduersarium coram diuersis Iudicibus, causam non perdit.*
6 *Pœnam l.1.C. ne liceat poten. locum non habere cùm quis auxilium potentioris implorat.*
7 *Tutor cum alijs datus, tutela non priuatur, si se datum negauit.*
8 *Mendacium non nisi in casibus à iure expressis puniri.*
9 *Pœna commutata efficit, vt locus non sit priuationi officiorum, quæ prius indicebatur.*
10 *Statutum excludens fœminas per masculos, intelligi de masculis ibidem descriptis, & non vltrà.*
11 *Pœna priuationis hæreditatis non transit in hæredem hæredis.*
12 *Pœna vocantis in ius patrem sine venia, quos afficiat.*
13 *Iudicis arbitrio puniri vocantem in ius sine venia parentes vltra patrem.*
14 *Statutum Mantuæ puniens alienantes bona in forenses, declaratur.*
15 *Statutum Papiæ 147. in ciuilibus sub Rubric. De rebus immobilibus in non subditum transferendis, declaratur.*
16 *Vasallum feudo non priuari nisi expresso iure cautum sit.*
17 *Actus non annullari nisi in casibus à iure expressis.*
18 *Nullitatem actus pœnam esse, quod ibidem declaratur.*
19 *Excommunicationis pœnam non indici, nisi in casibus in iure expressis.*
20 *Emphyteota si emphyteosim ob non solutum Canonem amittit, an etiam cadat à luendi pacto sibi facto.*
21 *Irregularem non effici, nisi in casibus in iure expressis.*
22 *Extensiones cessare in pœnalibus.*
23 *Statutum Papiæ 67. in casibus, sub Rubr. quòd nullus corporali pœna puniatur. latè declaratur.*
24 *Constitutio noua Mediolani, sub Rubr. De pœnis. cap. nullus corporaliter. declaratur.*
25 *Carceratus quando relaxetur fideiussoribus, remissiuè.*
26 *Falso vtens instrumento quomodo puniatur, remissiuè.*
27 *Correctionem iuris communis non induci per statuta, nisi dictum sit expresse & specifice.*
28 *Expressum dici, quod venit in consequentiam.*
29 *Expressum dicitur, quod ab expresso prouenit.*
30 *Omissum non dici, quod in expresso continetur.*

CASVS CCLXXVI.

ENVMERANTVR PERPLVRA exempla, quibus demonstratur, pœnam non esse indicendam, nisi expresse iure cautum fuerit. & inibi explanatur vna Mediolani constitutio, & statutum Papiæ.

VM explicare cœperim casus Iudici arbitrarios in causis criminalibus, simũ explicaturus illos, in quibus eandem habet potestatem in pœnis indicendis reis criminosis: illud prius hoc loco satis congruo explanabo, quod pro regula nostri scribunt: nempe † pœnam alicui non esse

1 indicendam, nisi expresso iure cautum sit. l.at si quis 5.Diuus.ff.de religio.& sumpt.fune. 5 cùm igitur.in auth.de non elig.secun.nupt.quã quidem iuris propositionem multis explicant nostri iuris interpretes.Ego aliqua scitu non indigna huc adferre volui, illud itaq; primum notandum est, quod docuit Bald.

2 in l.vltim.1.lect.in fin.ff.de in ius voc.si per † statuti reformationem pœna indicitur ijs, qui illi reformationi contrauenient: illi pœnæ locus nõ erit, si principale statutum contempserunt, ob id (inquit Baldus) pœna † Iudici arbitraria indicenda erit. ita

3 etiam ex d.5.Diuus.& d.5.cùm igitur.scribunt Dec. in Rubric.extra de iud.colum.1.& ibi Ripa num.16. & omnes in Rubr.C. de edend. veriorem esse illam

4 opinionem contra Bald † mulierem propter osculum dote non priuari,cùm nullo iure cautũ sit.ita etiam inquit Dec.in c.ex tenore.nu.8.de rescrip. quòd

5 faciens † citari aduersarium coram diuersis Iudicibus non perdit causam,sed solùm priuatur commodo literarum,& in expensis condemnatur: cùm iure sancitum non sit,vt causam amittat.ita pariter his iuribus adductus scribũt Abb.& But.in c.1.vbi Dec.nu.6.

6 de off.deleg. † pœnam. l.1.C.ne licea. poten.solùm habere locum, quando quis alienat in potentiorem, non autem quando illius auxilium implorat, cùm hoc in casu pœna clarè indicta à iure non sit. ita etiam scribit Ias.in l.quod te.num.31.ff.si cert petat.&

7 in l.1.num.11.C.de transs.† tutorem datum cum alijs simul non priuari beneficio dato pluribus tutoribus ex l.1.5.nunc tractemus.ff.de tutel.& ratio distrahi se datum tutorem negauit: & illis in locis alijs

8 similibus docuit Ias. † mendacium non puniri nisi in casibus à iure expressis, cùm pœna regulariter à iure indicta non sit,& de mẽdacio alio in casu ita Gozad.consi.46.nu.3.Hinc etiam respondit Dec.consi.90. col.2.versic.sed tamen vlterius, quod si statutum pro vitio Sodomitico imponat pœnam corporalem, &

9 officiorum priuationem, & deinde corporalis † pœna in pecuniariam commutetur, non esse etiam locum priuationi officiorum: cùm in ipsa reformatione nihil dictum sit de hac officiorum priuatione.Huc pariter pertinet quod respondit Dec.consi.553. nu.5.

10 † statutum excludens fœminas per masculos solùm habere locum quòad commodum masculorum, qui expressi sunt in statuto, non quòad alios, quoniam fœminæ priuari hæreditate non debent in casibus non expressis. Accedit etiam quod respondit idem Decius consi.581.num.10.quòd si hæres grauetur mo-

11 lestiam alicui inferre sub † pœna priuationis hæreditatis, pœnam illam non habere locum in hærede hæredis adita illius hæreditate,cùm pœna non sit indicta hoc secundo in casu, ex d.5.Diuus.& d.5.cùm igitur.Accedit etiam quod egregiè ad rem nostram scribit Gomes.in 5.pœnales.num.39.instit.de actio.

12 dum inquit † pœnam ex edicto Prætoris contra vocantem in ius patrem,locum non habere in casibus. l.2.& l.3.ff.de in ius voc.cùm iure cautum non sit.&

13 ob id ait pœnam esse statuendam † Iudicis arbitrio. Ad rem etiam confert, quod respondit Socin.Iun.

14 consilio 3.numero 32.lib.3.dum consuluit, quòd † statutum Mantuæ,quo puniuntur pœna priuationis bonorum alienantes bona suppositia ipsi ciuitati in forenses,non habet locum (inquit Socinus) quando re ipsa bona non sunt illi forensi acquisita,sed tantùm tractatum est,vt illi acquirerentur:cum ratione solius tractatus pœna indicta à statuto non sit, idem illo ipso in casu cum ipso Socino respondit Alciat.re-

15 spons.497.num.44.atq; ita declarari potest † statutum Papiæ 147.in ciuilibus sub Rubric.de rebus immobilib.in non subditum non transferendis. Huc etiam spectat, quòd respondit Cur.Iun.consi.137.nu-

16 mero 17. † vasallum non puniri priuatione feudi, si quid cõtra sibi subiectos seuerè egit, nisi iure expresso cautum sit.idem respondit ante Curtium, Alexan. consi.103.nu.15.lib.1. Illud quoq; ad rem non parùm

17 facit, quòd † actus non annullatur,nisi iure expresso cautum sit,vt in rescripto quod non annullatur ex quauis qualitate suppressa,iuxta gloss.Clem.1.in verbo alteri.de præb.& latè suprà in casu 201.nu.22. explicaui,& in specie ita sensit Io.de Selua tracta.de be-

18 neficio,parte 3.q.12.num.39.illa est ratio, quia † nullitas actus est pœna.l.senatus.ff.de contrah.emp.Bar. l.turpia.de leg.1. Vantius tract.nullitatum.titulo, quid sit nullitas.num.15.vbi latè Fel.in cap.2.num.6. cap.in nostra.num.13.in fin.de rescript.& in capitul. quærelam.num.2.de iureiurand. quæ quidem iuris sententia procedit, cùm nullitas prouenit legis prohibitione,non autem ob solũ solennitatis defectum: quemadmodum declarant Alex.consi.90.col.1.lib.7. Soc.Sen.consi.112.in prin.lib.3.Vantius loco iam citato.& Boer.q.1.nu.16.& Vantius tract.nullitatum, titulo,quid sit nullitas.num.15. Confert etiam ex d.5.

19 Diuus.& 5.cùm igitur † pœnam excommunicationis indicendam non esse, nisi expresso iure cautum sit,ita respondit Chassanæus consi.1.in 5.præsuppositio.num.45. Confert quod scribit Ioan.Garronis in repet.l.1.nu.89.C.de secund.nupt.ex sententia Imolæ in consi.114.& Capra in consi.118.mulierem secundò nubentem etiam infra annum luctus non puniri aliqua pœna: quod lege cautum non reperitur.Hinc quoq; scribunt Dec.in l.in bonæfidei.nu.11.C.de pac. Gozad.consi.86.num.26.& Alciat.tractat.præsumpt.

reg.3.præsumpt.vlt.num.2.post Barba.consi.51.lib.1.

20 Aliquis domum † vendidit,& incontinenti eam in emphyteosim recepit: deinde emptor fecit pactum de luendo: iste emphyteota à solutione Canonis cessauit, ita quòd cecidit à contractu emphyteotico,an etiam censeatur cecidisse à pacto luendi? decidunt relati Doctores non cecidisse: cùm pœna non sit à iu-

21 re quòad illud pactum imposita,ita etiam † pœnam irregularitatis imponendã non esse,nisi iure expresso cautum sit,cap.15.qui,de sentent.excommuni.in 6.Tiraquell.in repet.l.si vnquam.in verbo reuertatur, numero 251.C.de reuoc.dona. vbi plura congerit.& ibi,num.248.249.alia ad rem nostram recensèt,

22 & ex his scribũt nostri in pœnalibus cessare † extensiones: ita ad rem hanc vtitur his iuribus & rationibus Crauet.tract.de antiq.temp.4.part.principali in

23 princip.nu.148.cum iure communi conuenit † statutum Papiæ 67.sub Rubr.quòd nullus pœna corporali possit puniri, nisi statuto caueatur. conuenit &

24 noua † constitutio Mediolani sub Rubr.de pœn.cap. nullus corporaliter. sed dubitari potest, an hæ leges municipales iuri communi derogent, vtputà, si delictum aliquod à iure communi punitur pœna corporali,& statutum nullo modo prouidet aduersus hoc delictum,nec pœnam indicit: an pœna corporalis sit indicenda? maximè vtilis est dubitatio tùm ratione

25 ipsius pœnæ,tùm etiã,quia si is delinquens est † carceratus, potest fideiussoribus relaxari, si pœna corporalis indicenda nõ venit,vt in specie notauit Ægidius Bosius tract.causarum criminalium, titulo de carcerato fideiussoribus committendo, num.20.qui dum affirmat, hunc delinquentem esse relaxandum fideiussoribus,innuit,iuri communi derogari, aliqui malè sentiret. idem Bosius titulo, de inditijs, num.57.hoc probasse videtur, dum scribit ex facto

26 euenisse in quodam Papiensi,qui † falso instrumento vsus fuerat. dicebatur ex relato statuto 67.non esse puniendum,quoniam aliud statutum Papiæ 37. in criminalibus sub Rubr.de pœna Notariorum, punit fabricantes falsa instrumenta, non tamen illis vtentes,verùm inquit Bosius is comprehendebatur in d. statuto 37. quia præsumptio erat, quòd curasset instrumentum illud celebrari. qua de re dicemus infrà in casu 315. Ecce ergo quòd amplissimus hic Senator Bosius sentit quòd vbi cessaret præsumptio illa, hũc falso hoc instrumento vtentem, non potuisse puniri pœna indicta à iure cõmuni.ex l.1.5.ordinem.ff.de falsis.cum alijs,que allegabimus infrà d.casu 315. atq; ita sensit d.statutum Papiense 67.derogare iuri communi.Simile tradit idem Bosius,titulo de falsis.nu. 139.dum quærit,an testis qui veritatem tacet,falsum ita committere dicatur, vt comprehendatur sub statuto de pœna falsi.quia (subijcit ille) si non comprehenditur,non punitur ob aliud statutum, quòd nullus pœna corporali puniatur, nisi in casibus in statuto comprehensis,atque ita sentit esse derogatum iuri communi,quo absolutè pœna falsi puniuntur testes, qui veritatem tacent.quemadmodum declarabimus infrà in casu 310. Simili in casu idem sensit Bosius præcitato tract.causarum criminalium,titulo de homicidio.num.6.in fin. Hæc opinio, quæ vera mihi videtur,ea ratione confirmatur,quia d.statutum Papiæ 67.& d.constitutio Mediolani sub Rubr. de pœnis.cap.nullus.loquuntur per verba illa vniuersalia, nullus puniatur, nisi lege municipali caueatur, excludunt hæc verba omnem pœnam alio iure,præterquam illis statutis indictam. Nec dicatur, quòd hac admissa interpretatione perplura delicta in statuto & constitutionibus non comprehensa impunita remanerent: quia respondetur,imò impunita non re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

manere, cùm statutum Papiæ pœnam illam Iudicis arbitrio relinquat: & cõstitutio Mediolani velit Principem esse consulendum. Non etenim obstat quòd secundum hanc interpretationẽ sequitur iuris com-
27 munis † correctio, quæ non nisi verbis claris & specificis induci debet. l. sancimus. C. de testa. & l. præcipimus, in fine. C. de appella. vbi Bart. scriptũ reliquit, quòd antequam dicatur aliquid esse correctum, clarè & specificè constare debet. respondit Iaſ. conſ. 164. colum. 1. lib. 2. & Crauet. tract. de antiq. tempor. 2. par-
3 ticula quartæ partis principalis, num. 42. Respondeo, satis specificè fuisse dictũ, posteaquam ex vniuersali
28 sermone hoc venit † in necessariam consequentiam: ita sensit Ripa in l. 1. nu. 61. ff. de vulga. Accedit quod scriptum reliquit Baldus in l. vlt. num. 9. C. de hæred.
29 inst. quòd vbi expresso † sequitur tacitum, id censetur expressum, ex l. si ita. 6. si filio. ff. de bono. possess. secund. tab. idem Baldus in l. 1. num. 10. C. de 158, qui
30 ante aper. tabul. tradit omissum † quod sequitur expressum haberi pro expresso. alia his similia congessit Tiraq. de legib. connub. in glossa quinta. nu. 172. ita
4 hoc in casu, licèt statuta & constitutiones iam relatæ non corrigant specificè ius commune, attamen cùm dicant, neminem esse puniendum pœna corporali, nisi legibus ipsis municipalibus cautum sit: necessariò intelligimus ius commune abrogari, alioqui
5 nihil operarentur. Hac tamen in re, quæ grauis ponderis est, erit non parùm cogitanduni, cùm hactenus in specie atq; ex professo ab aliquo, quẽ viderim, ex-
6 plicata non fuerit. & si vera est interpretatio, quam veram opinor. non paruum ex legibus illis municipalibus tributum est illis in locis iudicibus arbitriũ.

SVMMARIVM.

1 *Vim vi licet repellere.*
2 *Ciceronis loca in oratione pro Milone, & in officijs.*
3 *Platonis lex de vi repellenda.*
4 *Defensionis limites excedens punitur.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando dicatur excessisse quis limites defensionis.*
6 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubr. quòd licitum sit impunè se defendere, declaratur.*
7 *Abbatem aliquando posse cum Monacho irregulari dispensare.*
8 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ dicatur modica sanguinis effusio.*
9 *Statutum Papiæ 18. in criminalibus, sub Rubr. de pœna illius, qui vulnerauerit, declaratur.*

CASVS CCLXXVII.

DEFENSIONIS LIMITES EXCESSISSE quando quis dicatur, & vim vi repellere licere, Platonis & Ciceronis auctoritatibus comprobatum.

CONCEDIT Ius Naturale propriã corporis defensionem & tutelam: quocircà † vim vi repellere licet. l. vt vim. ff.
1 de iust. & iu. quod his confirmat † M. Tul. pro Milone. Est enim Iudices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus, vt si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela, aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis, silent enim leges inter arma, nec se expectari iubent, cùm ei, qui expectari velit, ante iniusta pœna luenda sit, quàm iusta respondenda. idem eo loci: Sin hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gẽtibus, & feris natura ipsa præscripsit, vt omnem semper vim quacũq; ope possent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent, non potestis hoc facinus improbum iudicare. idem M. Tull. in 1. offic. Omni generi animantium à natura tributum est, vt se vitam, corpusq; tueatur. hinc scribit diuinus ille Plato dialogo 9. de legibus lege † ita esse
3 sanciendum: si orta seditione vel quouis modo frater fratrem in se impetum facientem pro defensione sua interimat, quasi hoste perempto purus sit, quin etiam si ciuis ciuem, aut peregrinus peregrinum, aut peregrinum ciuis, vel econuerso defendendo se interfecerit similiter mundus sit. quocircà qui alterũ lædit seipsum defendendo, plectendus non est, d. l. vt vim. & ibi latè post alios Decius nu. 6. qui multis extensionibus & declarationibus rem hanc exactè & acutè explanauit. Hæc tamen sententia intelligitur
4 ac procedit, dummodò intra defensionis † limites cõsistat, at si multùm excedat, punitur, vt statim subijciam.

Dubitari itaque contingit quis magnus dicatur excessus. Hostien. & alij in c. cùm illorum. de sentena excommu. & ibi Fel. num. 13. scripserunt, † Iudicis ar-
5 bitrio relinqui. idem placuit Tiraq. in l. si vnquam. in verbo, omnia vel partem. nu. 31. C. de reuoc. donat. atq; ita declaratur † statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubric. Quòd licitum sit impunè se defendere. nam hoc statutũ intelligitur modò defensionis termini non excedantur. nec non & is tex. cap. cùm illorum. 6. qui
7 si clausurales, in verbo excessus. dum negat, † Abbatem posse cum regulari dispensare, si alterum lædendo multùm excesit, vt si sanguinem effudisset, nisi modica esset effusio, quæ quidem effusio quando mo-
8 dica dicatur etiam † Iudicis arbitrio relinquitur, vt exponit glossa in dicto capitulo cum illorum. 6. qui si clausurales. in verbo effusionem. & ibi Abbas nu. 11. & Felyn. num. 13. ver. in eadem. qui dixit, effusionem abundantiam significare, & hoc esse annotandum ad libellorum & statutorum interpretationem, vt ad
9 † statutum Papiæ 18. in criminalibus, sub Rubr. de pœna illius qui vulnerauerit, vel percusserit, dum punit grauius eum, qui aliquem verberauit & sanguis exiuit, intelligitur, si abundè exiuit.

SVMMARIVM.

1 *Defensionis limites excedens punitur.*
2 *Iudicis arbitrio punitur excedens limites defensionis.*

CASVS CCLXXVIII.

POENA EXCEDENTIS DEFENsionis modum.

ADMONVI superiore casu vno verbo excedentem limites † defensionis puniri, & rectè: nam ita affirmarunt multi relati à Decio in l. vt vim. num. 18. de
1 iust. & iure. & cons. 482. nu. 14. & alios nunc referam. Dubitari nunc contingit, qua pœna sit iste puniendus? & vno ore ferè fatentur nostri, non esse pœna homicidij, vel vulneris ordinaria puniendum, sed † arbitrio ipsius Iudicis alia pœna-
2 ita Baldus in dicta lege, vt vim. columna vltima. verficulo, cognoscuntur autem. & ibi latè Decius numero 18. qui multos huius sententiæ recenset. præsertim Roman. singul. 3. An si quis, qui clarè hoc affir-

affirmat. idem censuit Afflict. decis. 206. in fin. Marsil. sing. 100. Alciat. respon. 450. num. 20. Boer. q. 168. nu. 7. in fin. Soc. Iun. cons. 135. num. 12. lib. 3. Tiraq. tracta. de legibus connub. l. 1. nu. 81. & in tracta. de pœnis legum, causa prima, num. 6. Grammat. consil. 18. num. 8. cons. 39. num. 6. 7. & cons. 69. in fine. Petrus Placa libro 1. Epitom. delict. c. 28. num. 13. Didacus in Clem. si furiosus. parte 3. §. vnico. num. 3. de homicid. Cæteros ex industria prætereo.

SVMMARIVM.

1 *Probationes lucidissimas in causis capitalibus fore necessarias.*
2 *Inditia aliquando probationes claras facere.*
3 *Testes quomodo probent aliquid noctis tempore esse factum.*
4 *Delinquens conuictus per inditia puniri potest.*
5 *Iudicis arbitrio punitur conuictus per sola inditia.*
6 *Homicida, qui ad sui defensionem occidisse fatetur, ex illa confessione punitur.*
7 *Iudicis arbitrio punitur, qui fatetur ad sui defensionem alterum occidisse.*

CASVS CCLXXIX.

QVAE PROBATIONES IN CRIminalibus requirantur: & qua pœna plectatur is, qui ad sui defensionem occidisse fatetur.

1 VANQVAM in causis capitalib. † probationes luce meridiana clariores esse debeant. l. vlt. C. de probat. attamen aliquando adeò vrgent signa & præsumptiones, vt sufficere videantur: id quod verè probat. d. l. vlt. in illis verbis, vel inditijs ad probationem indubitatis. euidentem etenim &
2 claram interdum probationem faciunt † inditia & præsumptiones, vt latè scribunt omnes in l. licèt Imperator. ibi Iaſ. nu. 4. 5. deleg. 1. egregiè Afflict. decis. 44. num. 15. Bosius tract. causarum criminalium, titulo de conuictis. nume. 28. latissimè Marsil. in Pract. crim. in prin. n. 14. & hæc indubitata inditia, signa necessaria apud bonos auctores dicuntur, vt attigimus suprà in casu 269. vbi exemplum vnum attulimus ex l. optimam. C. de contrah. & commit. stip. secundum
3 exemplũ adferri potest, † si testes affirmarent quempiam tempore noctis vidisse aliquem occidere, & illum homicidam de facie cognouisse, si probetur eo loci lumen non adfuisse, & noctem illucem obscuramq; fuisse, sequetur ex necessaria præsumptione iuris testes illos falsò asseruisse, se homicidam cognouisse. sic testes quosdam Athenis falsi conuictos fuisse refert Plutarchus in Alcibiadis vita. & in iure nostro probatur auctoritate Bald. in l. si cum exceptione. §. in hac. ff. quod met. cau. Iaſ. in l. non minorem. nu. 4. C. de transſ. & Dec. cons. 163. colum. 3. harum ergo præsumptionum & † inditiorum tanta est vis, vt illis sic conuictus puniri possit. d. l. vlt. C. de probationibus. l. si ij qui. C. de adulte. Bart. d. l. licèt Imperator. de leg. primo. latè Boer. quæst. 164. num. 6. quo
4 loci Iudices monet, ne hoc † crimine conuictos pœna corporali puniat, sed pecuniaria tantùm. quod in finitis propè Doctorum auctoritatibus confirmauit Tiraq. tract. de pœnis legum, causa 27. & idem scribit Marſ. in repet. num. 23. de quæsti. Alciat. tractat. præsump. reg. 2. præsumpt. 9. num. 4. & Bosius dicto titulo, de conuictis. num. 34. qui omnes sentiunt pœ-
5 nam hanc pecuniariam indici ex ipsius † Iudicis arbitrio. quod clarius decidit Gramma. decis. 42. in fin. & ante omnes Gandinus tract. maleficiorũ. sub Rub. de præsumptionibus, in fine. Confirmatur horum sententia ex admirabili & summè annotanda doctrina Abbatis in cap. auditis, num. 32. de præscrip. si aliquis † fatetur, se hominem occidisse, sed ad sui ne-
6 cessariam defensionem fecisse: potest ex illa sua confessione condemnari. licèt enim sua cõfessio sit qualificata, & videatur vel in totum acceptanda, vel in totum respuenda, attamen hoc in casu solùm acceptatur confessio, quatenus est cõtra ipsum confitentem, & quatenus pro eo est, reijcitur. Est ratio, quia præsumptio, quæ ex homicidio orta est contra ipsum confitentem pugnat. quam sententiam multorum auctoritatibus comprobauimus suprà in casu 91. in fine. & quibus addo Capicium decis. 155. num. 11. inquit ergo Abbas ob hanc ipsam præsumptionẽ hunc ita confitentem homicidium esse puniendum, sed pœna mitiori, non autem ordinaria: atque ita sentit suo arbitrio pœnam temperare posse. id quòd clarius eo loci affirmauit Felyn. & Iaſ. in lege vt vim. num. 13. in fine. & ibi Decius num. 20. de iust. & iure. idem Decius in capitulo cùm venerabilis. num. 20. de except. qui latissimè tuetur Abbatis doctrinam, clarè affir-
7 mans, pœnam hoc in casu imponi † Iudicis arbitrio. idem in l. prima, in prima lectu. nume. 16. in fine. ff. si certum petatur. & cons. 459. & cons. 469. Boerius q. 164. num. 10. 11. Grammat. d. decis. 42. in fi. idem consil. 69. num. 13. & voto 2. num. 3. voto 10. num. 39. & voto 21. num. 8. Ioannes Ancharanus Regiensis quæst. 71. in fine. Scio quidem aliquos sensisse contra Abbatem, quos recenset Decius in dicto capitulo, cùm venerabilis. num. 20. & quos tuetur Parisius dicto capitulo auditis. nume. 28. Et nouissimè omnium melius disputat bene eruditus Franc. Sarmientus lib. 1. selecta. interpretationum. cap. 1. & copiosè magis & exactè explanaui in Commentarijs, De præsumptionibus inditijs, coniecturis & signis. lib. 1. q. 40. Quos sanè Commentarios propediem in communem hominum vtilitatem euulgabimus. iam enim propè summa laboris pars elucubrata à nobis est. Interim videndus est Decius loco iam citato, qui argumentis dissentientium satisfacit. In foro itaque non satis tutum erit ab hac opinione recedere. quam etiam defendit Thomas Ferratius cautela 5. qui ex hoc præbet cautelam, sed antè eum Decius in dicto capitulo cùm venerabilis. num. 20. in fine, vt homicida ita qualificatè respondeat, quam responsionem si constanter defendet, nec se aliò trahi promittat, mortis pœnam effugiet. & atq; ita etiam sensit Iulius Clarus libr. 5. senten. iuris. §. fin. quæst. 55. ver. fortè posset, qui vult esse vno contextu respondendum, qua de re alibi fusius. conferunt ad casum hunc quæ referam infrà in casu 345. vbi agemus, qua pœna plectendus is sit, qui pro altero tenetur.

SVMMARIVM.

1 *Iudices suam iurisdictionem pœna proposita tueri posse.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ mulcta contumaci possit indici.*
4 *Contumacem puniri non posse, vt totam causam perdat.*

CASVS CCLXXX.

MVLCTA QVAE CONTUmaci indici possit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE iusdicentiũ tribunalia contemnantur, & eorum auctoritas eludatur, datum est illis posse † pœnali iudicio propriam iurisdictionẽ tueri. lege prima. ff. si quis iusd. non ob temp. mulctam ergo contumaci indicere potest. Sed dubitari contingit, quænam mulcta indici possit? Barba. cons. 23. in fine lib. 2. respondit, esse in † Iudicis arbitrio. idem docuit Curtius Iun. in dicta lege prima in principio, numero quarto. & in §. vlt. numer. 9. si quis iusd. non obtemp. Afflictus in capitulo primo, numero 21. in fine, ex quibus caus. feud. amitt. & ex recentioribus idem scriptum reliquerunt Alciat. in lege si qua pœna. numero quinto, de verbo. significatio. & Zasius lib. 1. sing. intellect. capitu. 2. & rectè mea quidem opinione, quoniam vt auctor est Vlpianus in l. aliud est. §. inter mulctam. de verborum significat. mulcta ex † arbitrio eius venit, qui mulctam dicit. prudens ergo Iudex causæ & personarum qualitatem considerabit, & quod iustum æquumq; erit, statuet. Illud tamen obseruabit, ne ob † contumaciam condemnet illum contumacem, vt tota causa cadat. hoc probat glos. dicta lege prima. §. vltimo. si quis iusd. non obtemp. & ibi Curt. Iun. num. 13. declarat. & Decius in l. 2. num. 30. C. de edend. Barb. cons. 3. columna quarta. lib. 2. Aret. cons. 146. nume. 1. & Crauet. consil. 103. numero 8. qualis autem esset olim modus indicendæ † mulctæ, scribunt Alciat. & Brœcheus in dicta l. aliud est. §. inter mulctam. de verb. sign. & præter eos egregiè nonnulla adnotauit Petrus Crinitus libr. 25. de honesta discipli. capit. 8. nec non & eruditissimus Balduinus in Commentarijs ad leges 12. tabularum, in principio, qui & l. 1. ff. si quis iusd. non obtem. explanauit quam etiam interpretati sunt Duare. lib. 1. disput. anniuers. cap. 50. & Rober. Aurel. libr. 4. sent. iuris. ca. 21.

SVMMARIVM.

1 *Prætoris album corrumpens, qua pœna puniatur.*
2 *Prætoris proclamata corrumpens vel auferens punitur.*
3 *Episcoporum edicta proposita corrumpens punitur.*
4 *Insignia familiæ corrumpens & delens punitur.*
5 *Iudicis arbitrio punitur, qui insignia alicuius familiæ corrumpit & delet.*
6 *Statutum Patauinum sub Rubr. quibus liceat acquirere bona, c. nullus hominum. declaratur.*
7 *Proditorum insignia esse delenda.*
8 *Proditorum insignia non nisi auctoritate Principis abradi.*
9 *Proditorum insignia abradere iurisdictionis esse.*
10 *Iudicum arma esse delenda cùm per sordes iudicarunt.*
11 *Iudicis arbitrio statuam alicui honoris causa erectam deijciens punitur.*
12 *Proditoris imaginem ad eius contumeliam deijciens, & corrumpens punitur.*

CASVS CCLXXXI.

DE POENIS CORRVMPENTIS album Prætoris, insignia familiæ & statuas.

1 PRAETORIS † edicto pœna quinquaginta coronatorum indicta olim fuit contra illum, qui Prætoris album corrupisset. l. si quis id quod, de iurisd. omn. iud. quo loci scribunt omnes, quòd album illud esset, & plenius Duarenus lib. 1. disputat. anniuers. c. 48. Lazius lib. 3. Commentariorum Reip. Roma. cap. 3. puniri & hac pœna hodie possunt ij, qui

2 † Prætorum proclamata, & † Episcoporum admonitiones pro foribus Ecclesiæ positas corrumpunt. hæc etenim in antiqui Prætoris edicto loco subrogata videntur. quod intelligo etiam si perpetuę iurisdictionis nõ sint, vt rectè docuit Gomes. §. pœnales. nu. 15. inst. de act. repugnante. Aret. & Iason. ibi. necnon & Deci. d. l. si quis id quod. nu. 8. Sed nunc dubitari contingit, quid sancitum sit aduersus eos, qui alicuius familiæ † insignia in Ecclesijs, alioue celebri loco ad perpetuam memoriam collocata, corrupit atq; deleuit. Roma. sing. 474. Eorum arma, scriptum reliquit, pœnam esse iudici † arbitrariam. & cum eo sensêrunt Gomes. §. pœnales. nu. 5. inst. it. de act. Curt. Iun. in d. l. si quis id quod. num. 6. Idem scripsit Rebuffus in Commentarijs ad Regias constitutiones Galliæ, Tomo 3. tit. de materijs possessorijs. art. 1. glos. 2. nu. 35. ex tex. l. quæ libertatem. vbi Bart. ff. de operis noui nuntia. Extat hic Patauij † statutum sub Rubr. quibus liceat acquirere bona. c. nullus hominũ. quo pœna qinquaginta ducatorum indicitur illi, qui arma, insignia, & Epitaphia è sepulchris deleuit atq; corrupit. quod sanè statutum à iure communi descendit, cum quo conuenit, ex d. l. si quis id quod. quocirca opinor locum illi esse, etiam si hæc † insignia proditoris essent, nam licet ad suæ familiæ honorem collocata arma deleri atq; abradi debeant. l. eorũ. ff. de pœnis. & ibi Bart. & scribunt Roma. d. sing. 474. & clarius sing. 666. An arma. latè Tiraq. de Nobilitate. c. 20. num. 120. & alios recenset Gigas tract. de crimine læsæ Maiest. titulo, de proditoribus. quæst. 8. & titulo, de rebellibus. q. 23. quibus addo Decium cons. 37. columna secunda. ver. postremò. & Placam libro primo Epitom. delict. cap. 21. nume. 9. attamen † intelligitur vt abradantur & deleantur Principis atque superioris auctoritate, si quidem iurisdictionis hæc † sunt quæ à priuato exerceri non possunt. ita rectè exposuit Gomes. dicto §. pœnales. numero quinto in fin. reiecta quorundam opinione, qui priuato cuiuis licere dicebant, ex dicta lege eorum, quæ verè facultatem hanc cuiuis non tribuit. ita etiam intelligo illud, quod tradunt Paris Puteus tractat. syndicatus in principio, columna secunda. numero nono. & Gigas dict. tract. de crimine læsæ Maiesta. titulo, de proditoribus. quæstione secunda. nempe † arma Iudicum, qui per sordes iudicant, atq; iustitiam peruertunt, esse delenda & abradenda. intelligitur nõ à quouis priuato, sed Principis auctoritate. quare si priuatus quid moliatur, plectendus est. quod ego intelligo, pœna Iudici arbitraria, posteaquam nulla reperitur expressè indicta. His rationibus opinor idem esse dicendum, quòd Iudicis † arbitrio puniendus sit is, qui corrupit atq; abrasit statuam, vel insignia proposita in proditoris contumeliam. licet etenim hoc sit graui animaduersione dignum, attamen certa pœna indicta non videtur. & si Gigas dict. titulo, de proditoribus. quæstione octaua, post Mart. Lauden. tracta. de crimine læsæ Maiestat. quæstione vigesimasexta, in ea opinione sit, hunc puniri pœna quinquaginta coronatorũ, ex d. l. si quis id quod, quibus non assentior.
12 Idem dicendum credo aduersus eos, qui † statuas alicui honoris causa erectas deiecerũt. quemadmodum in statua Regis Solis, quam Antonini Pij esse ferunt apud Papienses, cuius meminit Curt. Iun. dict. lege si quis id quod. numero quinto. & si is dixerit esse pœnam quinquaginta aureorum ex illa constitutione. ego arbitrariã opinor. quibus autem plectantur pœnis qui Saluatoris nostri, vel sacratissimæ Virginis imagines abradunt, vel conspurcant, & frangunt, dicemus infrà in casu 376.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Deo dicata non esse in hominum commercio.*
2 *Sanctorum reliquias distrahi non posse.*
3 *Iudicis arbitrio puniri, qui Deo dicata distrahit.*

CASVS CCLXXXII.

POENA DISTRAHENTIS Deo dicata.

1 SACRA & Deo † dicata in hominum cõmercio esse non debere, constituit Iustinianus in §. sacræ. instit. de rerum diuis. immò sancitum fuit, ne quis † sanctorum reliquias distrahat: quam sanctionem qui non obseruat, præter
2 contractus annullationem. ex l. 3. C. de sacros. Eccles. punitur etiam Iudicis † arbitrio. id quod in specie ibi annotauit Baldus nume. 1. quem secutus est in vno verbo Afflictus in capi. 1. num. 23. ex quib. caus. feud. amitta.

SVMMARIVM.

1 *Bannitus minus legitimè impunè aliquando occidi potest.*
2 *Iudicis arbitrio punitur occidens bannitum minus legitimè bannitum.*
3 *Bannitus qui banno satisfecit, impunè interdum occiditur.*
4 *Iudicis arbitrio punitur, qui occidit bannitum, qui iam banno satisfecit.*

CASVS CCLXXXIII.

POENA OCCIDENTIS MINVS legitimè bannitum, vel qui banno iam satisfecit.

PLACVIT aliquando & nobis illa Doctorum sententia: † Bannitum minus legitimè impunè interimi posse, ita dictante lege municipali: nam quòd ad ipsum homicidam iusta ineſſe videtur excusatio. quemadmodum fusius superiore libro q. 90. explicauimus. Verùm eo loci vno verbo diximus, hunc homicidam non euadere pœ-
2 nam aliquã extraordinariam, quam † arbitrariã Iudici esse nostri affirmarunt. ita Baldus in l. 1. in fin. C. de pœnis. latè Alexand. consilio 77. nu. 6. li. 3. qui multis similibus, & Doctorum auctoritatibus comprobauit. Ias. in l. 3. §. si seruus. num. 34. de acquir. possess. Vantius in tracta. nullitatum in titu. quoties & intra quod tempus. nu. 45. ea ratione vtuntur, quia & si iustam causam habeat, vt excusetur à pœna ordinaria, attamen cùm omni culpa non careat, ex quo diligenter banniti conditionem perscrutari debuit, extra-
3 ordinem Iudicis arbitrio puniendus est. Et huic casui similis ille est, cùm quis interficit † bannitũ, qui & si condemnationi satisfecerit, fueritq; rebannitus, non tamen è banno Cancellatus erat: is inquam homicida non punitur pœna ordinaria, sed quidem ex-
4 traordinaria Iudicis † arbitrio. ita Ioan. And. in addi-

tio. ad Specu. in titul. de accus. §. primo. versicul. quid si bannitus. Baldus in l. nostram. C. de testam. Ias. in d. l. 3. §. si seruus. nu. 36. de acq. poss. & Alexan. d. cons. 77. num. 10. lib. 3.

SVMMARIVM.

1 *Pœna afficitur, qui manum, vel mortem sibi infert.*
2 *Græci laudi tribuebant, mortem sibi consciscere.*
3 *Empedoclis mors iactationis gratia.*
4 *Annibalis mors.*
5 *Atheniensium lex contra mortem sibi consciscentes.*
6 *Platonis lex contra eos, qui mortem sibi consciscunt.*
7 *Aristotelem damnare consciscentes sibi mortem.*
8 *Catonis Vticensis mors.*
9 *C. Marij mors.*
10 *M. Bruti. M. Antonij, & Gn. Norbani mors.*
11 *Portiæ Catonis mors.*
12 *Tarquinij Prisci lex contra consciscentem sibi mortem.*
13 *Ciceronis sententia de his, qui sibi mortem consciscunt.*
14 *Mortem sibi inferens conscientia perpetrati sceleris bonis priuatur.*
15 *Iudicis arbitrio relinqui, an cadauer illius, qui mortem sibi conscisuit, suspendi debeat.*
16 *Mortem sibi inferens ob vitæ tædium, pœnam non meretur.*
17 *Mors præsumitur illata tædio vitæ, cùm causa non præcesserit.*
18 *Mortem, vel manum sine causa sibi inferens, punitur.*
19 *Mortem sine causa quando quis dicatur sibi intulisse.*
20 *L. Si quis filio. §. eius. ff. de iniusto rup. intellectus.*
21 *Iudicis arbitrio puniri inferentem sibi manum sine causa.*
22 *Manum sibi tentans inferre punitur.*
23 *L. si quis aliquis. §. miles, de pœnis, intellectus.*
24 *Miles maiorem animi constantiam habere debet, quàm habeant ceteri.*
25 *Iudicis arbitrio punitur tentans se ipsum vulnerare.*
26 *Statuta punientia occidentem alterum, non habere locum cùm quis seipsum occidit.*
27 *Statutum Ciuitatis Cullij, de homicidium commentibus, declaratur.*
28 *Statutum Papiæ 21. in criminalibus sub Rubric. de pœna illius, qui homicidium commiserit. declaratur.*
29 *Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de pœnis, capit. homicida. declaratur.*
30 *Statuta Brixiæ, Veronæ & Patauij, de homicidijs. declarantur.*
31 *Statutum concedens bannitum posse interfici, non cõprehendit bannitum se ipsum occidentem.*
32 *Bannitum se ipsum occidens, non effugit pœnam in dictam contra inferentem sibi mortem.*
33 *Agentem differre debere à patienti.*
34 *Bannitum interficere, publicam nullitatem respicit.*
35 *Pœna Iuris Canonici contra inferentes sibi mortem.*
36 *Mortem sibi consciscens sepultura carere debet.*
37 *Clericus sibi manum inferens excommunicatur.*
28 *Pœna Iuris Diuini quæ, contra inferentes sibi manum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

CASVS CCLXXXIIII.

EGREGIA EXPLANATIO, qua pœna afficiatur mortem sibi consciscens, vel vulnus inferens. quid iure Diuino, Pontificio, Ciuili, Romano, quidq; Græco de his sancitum sit.

DISPVTATIO est non leuis apud nostros iuris interpretes, qua † pœna plectendus sit, qui manum sibi infert, vel mortem consciscit. qua quidem in re aliqua etiam Iudicis arbitrio diffiniēda relinquunt. Ego, vt disputationem hāc absoluā ex ordine dicā, quid apud Græcos obseruatum olim fuerit, quid apud Romanos, atque ita qd ab eis Iure Ciuili sancitum sit: quid itidem Iure Pontificio: & postremò quid Iure Diuino. Apud † Græcos itaque aliqui laudi sibi esse ducebant, si vel manū sibi inferrent, vel mortem cōsciscerent: siuè iactationis gratia, siuè vt affecti tædio eo leuarentur. † Empedocles iactationis causa se Deum immortalem effici falsò opinans, in crateras mōtis Aethnæ se coniecit. quemadmodum meminit Accurs. in l. si quis filio. §. si quis tædio, in verbo iactationis. ff. de iniusto rupto & irrito testa. & recensent eruditissimus Alciatus libro quarto Parerg. iuris. c. 4. Tiraqu. De Nobilitate, cap. 31. num. 512. & Petrus Placa lib. 1. Epitom. delictorum. ca. 23. qui & aliorum exempla retulerūt.

Illud exemplum † Annibalis huc adferri potest, qui, ne in inimicorum manus veniret, hausit cicutam, & simul moriens dixit: Soluamus ingenti cura Populum Romanum, quemadmodum in illius vita memini Plutarchus. Verum sapientiores Græci hanc stultitiam maximè damnarunt: nam † Athenienses cùm mortem quisquam sibi manu consciuisset, defuncto cadaueri manum tanquam facinorosam abscindebant, illamq; diuisam à corpore inhumatam relinquebant. reliquum verò cadauer humo tegebant. cuius legis meminit Aeschines in oratione in Ctheiphontem, & Alex. ab Alex. lib. 5. dierum Genialium, c. vltim. in fin. qui hoc fuisse Platonis documentū scribit: & rectè, nam † Plato in Phędone, hoc mortis genus maximè damnat. & apertius. lib. 9. de legib. scriptum reliquit ita esse sanciendum: Qui se ipsum (inquit) vita & sorte fatorum priuarit, nec Iudicio ciuitatis, nec tristi & ineuitabili fortunæ casu coactus neque extremo aliquo pudore compulsus, sed ignauia & formidolosi animi imbecillitate iniustè sibi mortem consciuerit, ei sepultura fiat solitaria, vbi alius nemo condatur: deinde in his locis sepeliatur, quæ de duodecim partibus vltima, deserta, innominataq; sunt, sic obscurus vt nec statua, nec inscriptione sepulcrum notetur. Platoni subscribit † Aristoteles non vno in loco. vt lib. 3. Ethico. cap. 7. in fin. & li. 5. c. 11. quæ loca nobis retulit Tiraq. De nobilitate. d. c. 31. nume. 562. scribunt alia doctè Alciatus lib. 6. Parerg. iuris. capit. 27. & Ioan. Corasius in Arresto Tolosano. annot. 77.

Apud Romanos verò tædio affecti multi manū sibi intulerunt: quemadmodum † Cato ille Vticēsis, auctor est Plutarchus in illius vita. & quem Cicero laudauit, vt scriptum reliquit Gellius lib. 13. noct. attica. c. 18. ita etiam † Marius Prænestę obsessus mortē sibi consciuit. quod memoriæ prodidit. L. Florus. li. 88. Epito. & libro 89. & 123. recensēt † Gneum Norbanum, M. Brutum, & M. Antonium. cæteros sciens prætereo. Illud tamen egregium exemplum † Portiæ Catonis silentio non inuoluam: hæc cùm post afflictas fortunas Bruti mariti necem audiuisset, cùm mori animo destinasset, idq; fixum statutumq; haberet, clauso cubiculi hostio, ne cuius interuentus facinus moraretur, incenso carbone, & sibi in fauces indito: memor generis & Romani nominis, mortem sibi ipsa consciuit. Cæterùm alij sapientiores prudētioresq; Romani ignauiam hanc atque stultam opinionem summopere damnarunt. † Tarquinius Priscus omnium primus (vt hactenus obseruaui) iussit in crucem tolli eorū corpora, qui tædio mandati operis affecti sibi necem consciuerant, & illa feris volucribusq; laceranda relinquenda esse statuit. quemadmodum scribit Plinius lib. 36. Naturalis historiæ. ca. 15. & quem locum nos infrà in casu sequenti citabimus. Cicero autem libro 1. Tusc. quæstion. inquit, † mortem sibi consciscere esse aduersus Dei mandata. dum ait: Vetat dominans ille in nobis Deus iniussu hinc nos suo demigrare. & in somno Scipionis: Tibi (inquit) Publi & pijs omnibus retinendus est animus in custodia corporis, nec iniussu eius à quo ille est à nobis datus, ex hominum vita migrandum est, ne munus humanum asignatum à Deo defugisse videamini. Hodie ex respōsis prudentum & Cæsarum constitutionibus aliter sancitum est. & quò Ius hoc clarè explicetur, aliquot casus distinguo atque constituo.

Primus est, vt is, qui † conscientia perpetrati sceleris sibi mortem consciscit, bonis priuetur: ita respondit Martianus. l. 3. ff. de bonis eorū qui sibi mortem consciuerunt. quo loci in §. idē rescripsit, ita demum procedere intellexit, cùm hic eo crimine innexus fuit, quò, si conuinceretur, bonis careret. sic probat. l. in fraudem. §. eius, el 1. ff. de iure fisci. atque ita nostri Doctores intelligunt. vt Ias. l. 2. nu. 2. C. qui testa. facere poss. Placa lib. 1. Epitom. delicto. ca. 23. nu. 8. qui alios recenset. efficiturq; iste intestabilis, nā conditum ab eo testamentum irritatur. l. si quis filio. §. eius. ff. de iniusto & irrit. testam. d. l. 2. C. qui testam. face. poss. vbi Ias. num. 1. Decius num. 2. & cæteri omnes. & casus hic in controuersiam à nostris minimè ponitur. illud solū disputari solet, an hic, qui ob ieius sibi mortem consciuit, ignominia affici possit & debeat. putà, quòd illius cadauer suspendatur Bal. & cæteri in dict. l. 2. C. qui testa. face. poss. scribunt, hoc esse in † Iudicis arbitrio positum. quod pluribus cōfirmabimus in casu subsequenti.

Secundus est casus, cùm hic, qui † mortem sibi consciuit, id egit vitæ tædio affectus, vel doloris impatientia commotus: tunc is nullam pœnam sentit, vel meretur d. l. 3. §. si quis autem tædio. ff. de bonis eorum, qui mortem sibi consciuer. & l. 1. & 2. C. eo. idē si ære alieno maximè oppressus se interimat. l. in fraudem. §. eius. ff. de iure fisci. quare & testamentū ab eo iā conditum valet. d. l. 2. vbi omnes. C. qui test. facere poss. causa autem tædij & doloris tunc † mors illata præsumitur, cùm nulla præcesserit delicti accusatio, vel suspicio futuræ accusationis: quod annotarunt Alexand. & Decius in d. l. 2. C. qui testam. face. poss. ille nu. 7. iste nu. 16. Placa li. 1. Epitom. delicto. c. 23. nu. 9. Franc. de Marchis. q. 876. nu. 9. part. 2.

Tertius est casus cùm quis sine † causa manum sibi intulit: hic punitur. d. l. 3. §. si quis autem tædio. in fin. ff. de bonis eorum qui mortē. Decius d. l. 2. nu. 4. C. qui testa. face. poss. Sed de duobus dubitari contingit: primò, quando dicatur sine causa † quis manum sibi inferre. secundò qua specie pœnæ hic plectendus sit. Primæ dubitationi satisfacio, sine eā dici cùm non furor, non doloris impatientia, non vitæ tædium, non æs alienum vrgens adfuit. quinimò intelligo sine causa eum sibi necem consciuisse, qui iactationis causa eam consciuit. nec aduersatur responsum Vlpiani in † dict. l. si quis filio. §. eius. de iniusto rupt. & irrit. testa. quandoquidem nec ipse eam causam probauit, sed irrisit potius. Rursus sentit Vlpianus, illum posse testari atque ita non priuari omnibus bonis. non tamen negat, quin puniatur, saltē parte ipsorum bonorum. Hinc sumitur responsio secundæ dubitationis, nempè hunc sibi necem consciscentem non priuari bonis omnibus, ex quo eum testari posse intelligimus, atq; etiam ex eo quòd publicantur solùm bona his casibus, cùm hic, qui mortē sibi infert, delictum perpetrauit dignum ea pœna publicationis bonorum. d. l. 3. §. idem rescripsit. opinor itaque hoc in casu † Iudicis arbitrio pœnam indicendam esse.

Quartus est casus, cùm quis † manum sibi intulit, sed non perfecit: quo in casu non ambigunt Doctores, quin iste puniendus sit. ita affirmarunt Barto. in l. si quis aliquid. §. miles. ff. de pœnis. & in l. transigere. nu. 17. C. de transact. & in specie Gramm. decis. 44. num. 1. Solùm dubitari consueuit, quæ pœna hoc casu sit. recepta Doctorum opinio illa esse videtur, qd hic eadem puniatur pœna, qua puniendus esset, si alterum vulnerasset. ita Ioan. And. in addit. ad Spec. in titulo De pœnis. Bald. in prooem. Decretalium, Albe. Fulgo. & Castren. in d. l. 2. & ibi Ias. nu. 4. C. qui testa. facere poss. quos secutus est Gramma. d. decis. 44. nu. 4. quorum sententia adiuuari videtur ea ratione, quam recenset Martianus d. l. 3. §. si quis autem tædio. ibi, qui enim sibi non pepercit, multò minus alij parceret, quali quòd ratio hæc à fortiori significet atque ostendat, esse hunc eadem pœna puniendum ac si alterum vulnerasset. Verū ratio hæc à fortiori sumpta arguit potius maiorem pœnam huic esse indicendam, quàm vulneranti aliū. Mouentur & altero fundamento relati Doctores, nempè ex † l. si quis aliqd. §. miles. ff. de pœnis. quo loci pœna capitis militi sese ipsum percutienti, vt se interficeret, indicitur. idem scriptum est in l. omne delictum. §. qui se vulnerauerit. ff. de re mil. Verūm hoc in solo milite procedit, vt sensit Gramma. d. decis. 44. nu. 4. nam grauius in eos animaduertendum est, cū etiam grauius delinquāt: si quidem † maiorem animi constantiam & intrepidationem atque fortitudinem ostendere debent, quàm cæteri homines, cū verè regulariter alterum vulnerans capite non plectatur. & aduersus relatos Doctores alij senserunt, vt refert Curt. Iun. consilio 182. num. 3. arbitror itaque hoc in casu hunc tentantem se ipsum vulnerare, esse † Iudicis arbitrio puniēdum. & huius sententiæ rectè intuenti fuit Placa d. c. 23. num. 19. in fin. Ex relatis infertur, quòd † statuta, quæ indicunt pœnam occidenti, vel vulneranti aliquem, non habent locum his in casibus, si quidem ex eorum verbis intelligimus eorum dispositionem his casibus adaptari non posse. quemadmodum in † statuto ciuitatis Callij. in eadem facti specie cōsuluerūt Decius consilio 438. Curt. Iun. consilio 182. Paris. cons. 255. li. 4. & Soc. Iun. cons. 51. lib. 1. hi vno ore respondērunt, illud statutum quo pœna capitis, & publicationis bonorum indicebatur occidenti alterum, non comprehendere eum, qui nulla sceleris conscientia ductus in puteum se coniecit. quoniam loquebatur statutum his verbis: si quis homicidium fecerit, vel fieri fecerit capite puniatur. loquitur statutum de eo qui flagitio perfecto adhuc est superstes, & de quo supplicium sumi pōt: non autem de eo, qui mortuus puniri pœna corporali nō potest. Quibus submittitur interpretatio ad † statutum Papæ in criminalib. 21. sub Rubric. De pœna illius qui homicidium commiserit, vt non procedat his in casibus: cùm statuat homicidam esse capite mulctandum, ita quòd moriatur. hæc verba non conueniunt his casibus, cū quis seipsum interfecit, ergo nec dispositio. sic declarantur nouæ † constitutiones Mediolani sub Rubri. De pœnis. c. homicida. sic & statuta † Brixiæ & Veronæ ac Patauij. quæ his fermè verbis idem disponunt. Infertur etiam ex relatis, quòd † statutum concedens impunitatem & liberationem perpetrati sceleris banniti, qui alterum bannitum interficit, non opitulatur huic occidenti seipsum. id quod omnium primus affirmauit Baldus in l. 1. nume. 21. propè medium. C. de ser. fug. vbi Castren. nu. 10. in fin. cū Baldo sensit. sic Decius in l. 2. nu. 6. C. qui testa. face. pos. qui alios recensēt. idem placuit Curt. Iun. d. consilio 182. nu. 2. Peluno in c. quæ in Ecclesiarum. num. 4. de const. & ibi Bero. nu. 122. Et ob id aiunt, hūc † bannitum ita se occidentem, non euitare pœnam de his qui sibi mortē consciuerunt. Ego hoc intelligo de pœna illa arbitraria, cuius memini suprà in tertio casu. nec enim opinor in alijs probabilem dubitationem proponi posse: si quidem bonorum omnium publicatio indicitur ob præcedens delictum, non ob mortem, quam quis sibi infert: vt iam suprà in primo casu explicauimus. & verè credo cum Baldo & cæteris, bannitum impunè non posse sibi manum inferre. ea præcipua ratione, quòd mens statuti nunquam fuit, vel est casum hunc comprehendere. nam si statutū hoc expressè permitteret, non valeret tanquam cōtra Ius diuinū & naturæ, vt mox dicemus. fortius ergo dicendū est, tacitè non comprehendere casum hūc. nec iusta causa considerari potest, qua statutū hoc in casu loquatur: quoniam, aut iste se vitæ tædio, vel furore sibi mortem cōsciuit, & tunc satis Iure Communi excusatur. Aut, vt effugiat pœnam patrati sceleris, tūc non excusatur, cū malo animo illud egerit. Aut se occidit tanquam legis minister, & adhuc pœnam non euitat: quia non est cōsiderabilis hæc causa in eo, qui se in manus Magistratuū dare potuit, atq; ita non zelo iustitiæ, sed sui commodi causa hoc egit: non ergo meretur præmium. Accedit quod hic bannitus non potest considerari quòd tanquam minister iustitiæ se ipsum interimat: cùm differentia esse debeat inter agentem † & patientem, vt inquit Bero. d. nume. 122. versic. quartò lege. cap. per nostras, de iure patro. cū similibus. Prætereà hic sponte facit, non autem iussus à Iudice, quare non excusatur, sed homicida est. capit. cùm minister. 23. q. 5. Nec est dicendum tacitè datam cēseri licētiam ob statuti dispositionem, quia respondeo, non esse datam hoc casu licentiam, nec expressè nec tacitè, quoniam, si Iudex interrogaretur an velit hanc facultatem concedere, dubio procul negaret, ne Ius diuinum & naturale læderet. Nec aduersantur aliquot rationes, quibus contrariā sententiam tueri conatur Decius in d. c. quæ in Ecclesiarum. nu. 14. versi. quartus casus. & primò dum ait, hāc facultatem occidendi † bannitum respicere publicā vtilitatē, vt delicta puniantur: quamobrem extendi debent, vt sensit Barto. in l. 2. §. exercitum. de ijs qui notā. infam. Deci. l. factum. §. in pœnalibus, quartā limit. de reg. iuris, sic videmus hanc facultatem alteri bannito cōcedi: ita Bar. in l. si quis in graui. §. vtrū. ff. de ijs quibus vt indig. Bal. l. rogasti. in prin. ff. si certum pet. Respondeo, hoc in casu non esse bonā consequentiam, nec esse admittendam extensionem ob diuersitatem rationis: nam, qui alterum occidit, facit vt minister iustitiæ, & illius loco esse potest. sed diuersum est in eo, qui se ipsum occidit, quandoquidem loco

Universidad de Deusto
Biblioteca

loco ministri iustitiæ esse nõ potest prohibente iure diuino. & quemadmodum suprà attigi, si zelo iustitiæ facit, potest iste ad Iudicem accedere. Non etiam secundò obstat, quòd hæc statuta fauorabilia sint: quoniam responderi nunc potest, esse fauorabilia respectu casuum, qui sub illis comprehendi possunt: inter quos hic non reperitur. Ius Pontificium (vt de eo nũc dicamus) punit hos, qui † manum sibi inferunt. si quidem sacro Bracharensi Concilio primo, quod est celebratum sub Honorio huius nominis primo Põtifice Maxi. sancitum est. cap. 34. quod relatum est. in decretis in capit. placuit 23. quæsti. 5. vt ij qui † mortem sibi consciscunt sepultura careant, & pro eis in diuinis nulla fiat commemoratio. quam constitutionẽ confirmauit Inn. III. in c. ex parte. de sepult. & annotarunt Rom. sing. 264. Fui interrogatus. Franc. de Marchis. q. 876. num. 5. part. 2. Didacus lib. 2. varia. resol. capitul. primo. propè finem qui verum intelligit, nisi hic mortuus in puteum reperiatur, quia ab alio coniectus præsumitur. & Placa dict. capitul. 23. nu. 14. 15. Soc. Iun. consilio 51. numero secundo. libro primo. Hinc docuit Abbas in c. contingit, el 1. & ibi de sentẽ excomm. Clericum se ipsum vulnerantem esse excõmunicatum. idem scribit Decius in l. 2. num. quinto. C. qui testa. facere poss. Fran. de Marchis. d. q. 876. nu. 6. & q. 879. part. 2. vbi latè rem hanc explicat. Placa d. capitul. 23. numero 15. versic. cæterùm. Ius verò diuinum hos † violentas manus sibi inferẽtes morte æterna plectit. quandoquidem inter diuinæ legis præcepta, & hoc continetur, Non occides. quod sanè præceptum, & se ipsum occidentem comprehendit, quẽadmodum Diuus Augustinus lib. 1. de ciuitate Dei c. 18. quod est relatum in c. si non licet, 23. quæsti. 5. scriptum reliquit, & hæc est receptissima omnium Theologorum sententia, vt tradunt D. Thomas. 2. 2. q. 64. art. 5. Alci. lib. 4. parerg. iuris c. 4. in fin. alios recenset Tiraq. De Nobilitate, c. 31. num. 560. Placa, lib. primo. Epito. delicto. c. 23. numero 1. 2. qui tacito Tiraquello plura sibi vendicauit. latè idem probauit Didacus li. 1. varia. resol. capitu. secundo. numero 8. 9. qui & perplura hinc deducũt, quæ, vt satis diligenter ab eis tractata, silentio prætereunda esse duxi.

SVMMARIVM.

1 *Delicta morte extingui.*
2 *Iudices malè agere dum iubent cadauera suspendi.*
3 *Lex antiqui testamenti, de cadaueribus non puniendis.*
4 *Bannitum iam mortuum vulnerari, aut spoliari non posse.*
5 *Consanguineos curare consueuisse, vt consanguineus potius veneno moriatur, quam ignominiose in foro laqueo suspendatur.*
6 *Exemplum memoria dignum quod Venetijs euenit.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, an cadauer iustis de causis laqueo suspendi debeat.*
8 *Tarquinij Prisci memorabile factum contra eos, qui mortem sibi inferebant.*
9 *Milesiorum lex contra virgines, quæ mortem sibi inferebant.*
10 *Publicæ vtilitatis causa cadauera anothomiæ concedi.*
11 *Statutum Papiæ 82. in criminalibus, sub Rubri. De anothomia fienda, cum Iure Communi conuenire.*
12 *Iudicis arbitrio relinqui, an cadauer tradi pro anathomia possit.*

CASVS CCLXXXV.

QVANDO IN MORTVOS sæuire liceat, aliqua memoratu digna referuntur.

RECTE à legumlatoribus constitutum est, delicta † morte extingui. l. defuncto. ff. de publ. iud. cap. quorundam. 22. distinct. & ibi gloss. & in capit. primo. 23. q. 2. nec enim in mortuos sæuire cõuenit. quo circa infert Angelus in l. 2. C. qui testa. facere poss. † Iudices maleficiorum malè agere, dum iubent delinquentium cadauera suspendi. id, quod affirmant in d. l. 2. Alexand. nu. 3. Ias. nu. 2. & Decius nu. 8. idem Decius in l. Imperium, nu. 16. vbi Curt. Iun. nu. 34. & Bologne. nu. 37. de iurisd. omn. iud. Franc. de Marchis. q. 876. nu. 13. part. 2. quorũ sententiam confirmat lex † antiqui testamenti Deuter. c. 21. Quando peccauerit homo, quod morte plectendum est, & adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur, quia maledictus à Deo est, qui pendet in ligno. obseruabit ergo hoc Iudex, ne syndicatus sui tempore quid ferat detrimenti. Huc spectat quod scriptum reliquit Bald. in l. sororem. C. de his quibus vt indig. † bannitum iam mortuum vulnerari, aut spoliari nõ posse, & si dum vineret potuerit, statuto ita permittente. & Baldum tuetur Bologne. in dict. leg. Imperium. nu. 38. quod eo loci Cur. Iun. nu. 35. post Castren. quem citat, intelligit, nisi occisus statim spolietur. Hinc etiam fit, vt nobiles curent fibi sanguine † coniunctos in carcerem veneno eis dato, necari, vt euitent pœnam ignominiosam & turpẽ eis in foro, & publicè inferendam. quod recensent Ias. in dict. leg. Imperium. nume. secundo. Bologne. numero 37. & Sapia num. 13. quibus accedunt Marsil. sing. 150. qui post Baldum scribit, illos affines esse ob violatum carcerem eadem pœna puniendos. idẽ sentiunt Ioan. de Arnono Epito. 50. & Petrus Placa lib. 1. Epito. delicto. cap. 23. nu. 12. versic. illud profectò. Et accepi aliquãdo † Venetijs memorabile huius rei exemplum euenisse: ob graue crimen erat quis laqueo suspendendus. quod egrè admodum ferens illius frater exoptabat maleficum fratrem veneno necare, sed diligẽs adhibita custodia impediebat. (nec enim permittebant custodes aliũde aliquid ei ad edẽdum, vel bibendum deferri) impetrauit tandem hic frater pridie quàm maleficus frater laqueo suspenderetur, vt eum alloqui, & deosculari saltem posset, quod obtinuit. cùm itaque eum allocutus esset, & deosculari illum fingeret, ore illi obtulit pillulam pestimi veneni, quam maleficus ore excepit, prudenter intelligens quid esset. atque ita dentibus fractam demisit: & nocte subsequenti vitam finiuit. Verùm, cùm huiusmodi eueniunt casus, potest Iudex iustis de causis ex suo † arbitrio iubere, hos ita vita functos, vel laqueo suspendi, vel alijs ignominijs affici: ita docuerunt Bald. dict. leg. 2. numero 2. Ias. nu. 2. Decius nu. 8. C. qui testa. facer. poss. idem Decius in l. Imperium. num. 16. ff. de iurisd. omn. iud. post Roma. & Imolam quos recenset. quibus accedũt Marsilius in l. quæstionis modum num. 31. & in l. vlti. nu. 29. ff. de quæstio. & Boer. q. 316. nu. 9. & hoc vsu esse receptum multis in locis testatur Iulius Clarus. li. 5. sent. iuris. §. fi. quæst. 51. versi. sed hic incidenter. Corasius in Arresto Tolosano. annota. 94. iustæ autem causæ huius arbitrij cõsiderari aliquæ possunt: vt putà, ad coercendam audaciam eorum, qui magis decus quàm vitam faciunt atque

atque ducunt: nã si ijs deterreri à maleficijs possunt has ignominia faciendum est. Cuius rei extat † memorabile exemplum apud Plinium lib. 36. naturalis histo. c. 15. de Tarquinio Prisco. Curabat Rex iste immensum ac valde periculosum opus plebis manibus confici: qno opere perterriti multi mortem sibi consciscebant: quare iussit Tarquinius horum mortuorum corpora in crucem tolli, & populo spectanda, feris, volucribusq; laceranda relinqui. tum pudor grãdis omnes inuasit, vt à nouo illo mortis genere in posterum desisterent. Simile est quod † de Milesijs scribunt Plutarchus De claris mulieribus. c. 10. & Gellius lib. 15. noct. attica. c. 10. Milesiorum virgines fermè quot tunc in ea ciuitate erant, repentè sine vlla euidenti causa voluntatem cœpisse obeundæ mortis, ac deinde plurimas vitam suspendio amisisse. id cùm accideret in dies crebrius, neque animis earum mori perseuerantium Medicina adhiberi quiret, statuerũt Milesij, vt virgines, quæ corporibus suspẽsis demortuæ forent, omnes nudæ, cum eodẽ, quo essent præcinctæ laqueo efferrerentur. post illud decretum virgines voluntariam mortem non obibant, pudore solo deterritæ tam inhonesti funeris. ob † publicam etiam vtilitatem in mortuos aliquid moliri licèt: vt cùm laqueo suspensus scholasticis atque studiosis artis Medicæ in causam anothomiæ conceditur. concedi enim posse crebrius nostri affirmant: ita Decius in d. l. Imperium. numero 18. de iurisd. omn. iud. vbi Bolog. numero 37. in fin. communem testatur. & si ipse secutus Bart. in l. vlti. ff. de cadau. punit. dissentiat. sed veram esse communem sententiam scribit Ripa tract. Pestis, titulo De remedijs præseruat. contra pestem. n. 142. & hanc communem Doctorum opinionem secutum est † statutum Papiæ 182. in criminalib. sub Rubric. De anothomia fienda. Ego in hoc multùm † Iudicis arbitrio tribuerem, qui sua prudentia considerabit familiæ conditionem & dignitatem, an huiusmodi sit, vt illa reluctante cadauer anothomiæ tradendum non sit, vel tradendum, si vilis est familiæ, & deploratæ conditionis. rutius tamen erit Principis voluntatem perscrutari, vt rectè admonuit Iulius Clarus lib. 5. senten. iuris. §. vltim. quæst. vlt.

SVMMARIVM.

1 *Sodomitas morte mulctandos esse.*
2 *Sodomitas iure Pontificio excommunicari.*
3 *Templarij sodomitæ igne concremati.*
4 *Constitutio noua Mediolani sub Rubric. De Pœnis, ca. sodomitæ. declaratur.*
5 *Sodomitam dici, etiam qui fœminam contra naturam carnaliter cognouit.*
6 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubric. De vitijs carnis, declaratur.*
7 *Sodomitam dici, etiam qui cum brutis coiuit.*
8 *Sodomitas infames esse.*
9 *Sodomitas bonis priuari.*
10 *Sodomitæ & passos multebria intestabiles esse.*
11 *Sodomitarum crimen pessimum in lege antiqua appellatur.*
12 *Pauli sententia contra sodomitas.*
13 *Sodomitis assignandos non esse Aduocatos, vt defendantur.*
14 *Vxorem tentatam de sodomia à viro, ab eo posse separari.*
15 *Vxorem separari posse à viro, si vir cum masculis concubuit.*
16 *Iudicis arbitrio puniri tentantem masculorum puditiam.*
17 *Iudicis arbitrio puniri de osculante turpiter mulierem.*
18 *Iudicis arbitrio puniri, qui extra vas contra naturam pollutus est.*
19 *Minores ætate ob carnis vitium mitius puniri.*
20 *Sodomitæ olim deportabantur ob solam attentationem.*
21 *Constitutio noua Mediolani sub Rubric. De pœnis c. sodomitæ, non procedere in solo attentante.*
22 *Statutum Ferrariæ, lib. 2. sub Rubric. De vitijs carnis, non punire attentantem sodomiam.*
23 *C. Marij egregia contra sodomitam sententia.*
24 *Platonem & Solonem masculorum concubitores pœna non affecisse.*
25 *Solonis lex permittens cum masculis concumbere.*
26 *Plato masculorum concubitor.*
27 *Zenonis factum risu & miseratione dignum.*

CASVS CCLXXXVI.

SODOMITARVM POENAE quæ: de his plures relatæ leges & sanctiones, & quid Solon & Plato eorum legibus statuerint.

FOEDISSIMI masculorum concubitores, quos à nephandissima Sodoma vrbe sodomitas appellamus, † morte mulctari solent ex Cæsarum constitutionibus. l. cùm vir nubit. C. de adult. & §. item lex Iulia. instit. de publ. iud. Constantinus Harmenopolus libro 6. titul. 4. de præter naturam lasciuientibus. Præter naturam lasciuientes tam agens quàm patiens gladio plectantur. quæ quidem grauis pœna iam lege Scatinia quam P. Scatinius tulit, indicta fuit. cuius rei meminit Raymarus Riuallius lib. 2. Historiæ Iuris Ciuilis, dum de lege Scatinia agit, scribitq; ea perplures damnatos fuisse. Iure autem Pontificio pœna etiam mortis indicta illis videtur. ex cap. solicitatores. §. 1. de pœnitent. distinct. 1. qui sanè Canon est desumptus ex. l. prima. §. vltim. ff. de extra ord. crimine. verius ergo solũ puniuntur Iure Pontificio † pœna excommunicatiõis, & à cœtu fidelium arcentur. c. Clerici. de excess. Præla. fuit etiam aliquando obseruatum in sacro Viennẽ si Concilio sub Clemente, qui Benedicto successit, vt sodomitæ illi ordinis † Templarij igne concremarẽtur. quod memoriæ prodit Petrus Crimitus, lib. 24. De honesta disciplina. c. 13. iure etiam Pontificio priuantur omnibus bonis atque beneficijs, carcerig; mancipantur perpetuo. cap. Clerici. vbi Abbas de excess. Prælat. & scribit Bernard. Diaz pract. crimi. capit. 80. & Fabius Monteleo in Praxi arbitrali. tertia particula quartæ partis principalis. num. 486. Papiæ ex statuto 23. in criminalibus sub Rubric. De pœna sodomitæ, & Mediolani totoq; in dominio ex † nouis constitutionibus in titulo De pœnis. c. sodomitæ, igne cremantur. quæ sanè constitutiones intelliguntur de † sodomita tam cum masculo quàm cùm fœmina: ex veriori sententia Card. in Clem. 2. q. 13. de consang. & affinit. quam reiecta contraria Socini opinione, probarunt Decius in l. 1. nume. 9. C. de secund. nupt. Afflictus in Commenta. ad constitutiones Regni lib. 3. Rubric. 42. Cotta in memorab. in verb. pedicones. & egregiè Hier. Paulus Barchionensis in pract. Cancellariæ. pag. 153. Et Plotus in l. si quãdo. n. 311. in fi. C. vnde vi. & statutum Ferrariæ lib. 3. De vitijs carnis. cum hoc Iure Communi conuenit. Intelligitur † etiam vt sodomita

Universidad de Deusto
Biblioteca

sodomita puniri qui turpiter cum animali bruto coi
uit: vt habetur Exodi c.20.in cap. reos. §. qui coierit.
23.q.5. Constantinus Harmenopolus.d. libro 6.titu-
lo 4. De brutescentibus. Brutescentibus, hoc est ijs
qui cum iumentis, aut cæteris mutis animantibus
concũbunt, pœnis præciditor. Boerius quæstion. 316.
numero primo. Rola. à Valle consilio septimo. nume.
primo. libro primo. Iulius Clarus lib. quinto. sentẽ.
iuris. §. fornicatio. versicul. cum animali bruto. qua-
re Papiæ ex d. statuto 23. declaratur, vt talis & eadem
7 ignis pœna puniatur. sic † etiam Ferrariæ ex relato
statuto De vitijs carnis. atque ita etiam erit declaran-
da constitutio Mediolani. Sed an qui crimen hoc solũ
tentauit, sed non perfecit, puniendus sit, quæstionis
est. Ego opinor ob criminis atrocitatem esse puniẽ-
dum, sed non pœna ordinaria. quod autem atrox cri-
men sit, iam ex relatis constat, posteaquàm mortis
8 pœna indicta illis est. Accedit etiam † sodomitas in-
fames esse. gloss. in l. 1. §. remouet. ff. de postula. & in
dict. leg. cùm vir. C. de adulte. Iacob. Beluis. in authe.
vt non luxur. contra naturam. Prætereà commisso
9 crimine statim ac ipso iure rei criminis efficiuntur, †
& dominio bonorum priuantur. glo. in §. 1. in authe.
de incest. nup. glo. in capitul. cùm secundum. in prin-
cip. de hæret. in 6. Bar. in l. post contractum. ff. de do-
na. & in l. Imperator. ff. de iure fisci. Bald. in auth. in-
cestas. C. de incest. nup. quo circà glossa in §. testes, in
10 verbo intestabiles. instit. de testa. censuit passos † mu
liebria esse intestabiles: ergo à fortiori agentes. atq;
ita in terminis sodomitas testamentum condere nõ
posse, & conditum antequam sint cõdemnati annul-
lari, consuluit Anastasius Platus inter consilia Barba-
tiæ consilio vltim. libro primo. quem secuti sunt De-
cius in dict. l. 1. numero septimo. C. de secund. nupt.
Cotta in d. memorab. in verbo Pedecones. Bellonus
consilio vltim. numero secundo, & Plotus in l. si quã-
do. numero 311. in fin. C. vnde vi. quibus addo Marsi.
sing. 597. Contra naturam. & Corasium in l. in testa-
mento. numero 23. C. de impub. & alijs subst. Alcia. l.
inter stuprum. numero quarto. de verbo. sign. & Ti-
raq. in l. si vnquam, in verbo reuertatur. num. 384. C.
de reuo. dona. Bossius tract. causarum criminalium
titulo De stupro detestabili in masculos. numero se-
cundo. & Fabius Monteleo. loco præallegato. nume.
495. & Iulius Clarus libro quinto. senten. iuris. §. so-
domia. versicul. item sodomita. Rursus, adeò graue
11 crimen hoc existimatur, vt in sacra † Genesi cap. 37.
pessimum crimẽ appelletur. & c. 18. sic legitur. & pec-
catum eorum aggrauatum est nimis, & ideo exclama
12 bat † Paulus ad Romanos primo: Et tradidit illos De
us in passiones ignominiæ: nam fœminæ eorum mu
tauerunt naturalem vsum. Hinc etiam censuit Bald.
13 in auth. sed nouo iure. C. de ser. fugit. † sodomitis as-
signandos non esse Aduocatos vt defendantur. & eum
secutus est Barba. consi. penultim. colum. secunda. in
14 fin. libro primo. quo loci respondit Barbatia, † vxorẽ
separari à viro cũ ab eo de vitio hoc ipso tentata fuit,
& eum est secutus Deci. in dict. leg. 1. numero octauo.
C. de secun. nup. Iulius Clarus. d. §. sodomita. versic.
item propter. immò respondit Barba. d. consil. pen.
15 colum. sexta. versicul. capio nunc aliud. † vxorem à
viro posse separari, cùm vir cum alijs vitium hoc ex-
ercet. & in dict. consilio penultim. colum. decima. cla
rè affirmat Barba. conatum puniri. idem clarius af-
firmarunt Boer. quæstion. 316. numero secundo, & 4.
post Guid. Papæ. quæstion. 236. & Marsil. in l. 1. nume.
25. ad l. Cornel. de sicar. & probat l. 1. §. vltim. de ex-
traordin. crimi. cuius veram lectionem ex Pandectis
Florentinis restituit nobis Anton. Augustin. libro 3.
emend. iuris. cap. nono, Sed solet dubitari qua pœna
puriendus sit hic conatus & attentatio. & iam dixi
16 pœna extraordinaria, id est arbitrio † Iudicis, vt pro-
bat dict. lex. 1. §. vltim. ff. de extraord. crim. quẽ tex-
tum sic ibi intelligunt gloss. & omnes. Parisi. consilio
163. numero 2. 3. libro quarto. & alios referam infrà
in Casu 356. nunc addo Iulium Clarum libro quinto.
sent. iuris. §. sodomia. versic. quæro nunquid. qui ci-
tat Afflictum in constitutionibus Regni. idem Afflic.
decis. 275. qui etiam censuit deosculantem mulierem
17 per vim † Iudicis arbitrio puniri. ex d. §. vlti. de quo
osculo in subsequenti casu attingam. sic respondit
18 Soci. Iun. consilio septimo. numero primo. libro 3. †
Iudicis arbitrio illum puniri, qui extra vas pollutio-
nem extraordinariam commisit. & eo loci subijcit,
Iudicem habere debere rationem conditionis perso-
19 narum, vt si † adolescentes & ætate minores sunt, mi-
tiori pœna eos etiam puniat: iuxta l. auxilium. §. pri-
mo. ff. de minor. qua de re aliqua infra in casu 329. at-
tingam. in specie nunc addo constitutionem relatã
à Constantino Harmenopulo libro 6. titulo quarto.
De præter naturam lasciuientibus. Præter naturam
lasciuientes tam agens quàm patiens gladio plectã-
tur, nisi fortè qui passus est minor erat annis duode-
cim: tunc enim ætatis defectus eũ à pœna eximit. ad-
uersus tamen receptissimam hanc opinionem obsta-
re illud non parum videbatur, quòd pœna attentati
huius criminis sodomiæ non sit Iudici arbitraria, cũ
20 ex dict. §. vltim. leg. 1. de extraord. crimi. † is deportã-
dus sit. nisi dicamus hodie esse arbitrariam. quia hæc
deportationis pœna in vsu esse desijt, vt infrà in Casu
329. attingam. & ibi aliquorum autoritatibus osten-
dam loco pœnæ deportationis arbitrariam esse sub-
rogatam. atque ita opinio hæc communis iure defen
di potest. quæ ad declarationem statuti Papiensis
21 † Mediolanẽsis q̃ constitutionis annotanda est. & ad
22 † declarationem relati statuti Ferrariensis. quo nihil
videtur sancitum contra attentantem hoc crimen.
qua de re suo loco. & quò ad patientem conuenit il-
23 lud statutum cũ Iure Communi. Huc pertinet † egre
gium C. Marij, qui septies consul fuit, exemplum. cu-
ius meminit Plutarchus in illius vita. is inquam iu-
dicauit C. Lucium nepotem suum à Trebonio ado-
lescente, quod illius pudicitiam non semel attentas-
set, & vim tandem inferre voluisset, rectè occisum. qn
ob egregiè factum Trebonium corona donauit. Cu-
ius quidem iustissimi Iudicij meminit & M. Tullius
in oratione pro Milone. illius verba placuit adscribe-
re, Pudicitiam cũ eriperet militi Tribunus militaris
in exercitu. C. Marij propinquus eius Imperatoris,
interfectus ab eo est, cui vim afferebat. facere enim
probus adolescens periculosè, quàm perpeti turpi-
ter malit. Atque hunc ille vir summus scelere solutũ
periculo liberauit. Hæc Cicero. Hoc sanè quàm me-
moria dignum Iudicium non commendassent viri
24 alioqui prudentissimi Solon & † Plato. qui nephan-
dum hoc vitium non modò pœnis grauissimis dig-
num non existimarunt, sed fœdissimè eo se oblecta-
25 runt. Plutarchus de † Solone in illius vita scriptum
reliquit. illum legem tulisse, ex seruis neminem pos-
26 se adolescentem deperire. De † Platone scribit in il-
lius vita Diogenes Laertius: & ex aliorum sententia
testatur, illum adamasse Asterum, Dionem, & Phæ-
drum adolescentulos. risu dignum est, quod idem
27 Laertius in vita Zenonis Citiensis scribit: Ait † Zeno
nem semel cum ancilla, bis cum pueris coi-
uisse, ne vtrunque sexum
odisse videre-
tur.

SVM

SVMMARIVM.

1 *Osculi impudici pœna quæ.*
2 *Iudicis arbitrio puniri virum deosculantem turpiter mulierem.*
3 *Pisistrati Athenien sium Tyranni factum egregium.*
4 *Catonis Censorij de honestate seruanda lex.*
5 *Statutum Patauinum sub Rubr. De raptu mulierum. c. qui aliquam mulierem, declaratur.*
6 *Osculum impudicum si mulier patiatur, punitur Iudicis arbitrio.*
7 *Dotem an mulier perdat propter osculum impudicum.*
8 *L. vlt. in fin. C. de repudijs. intellectus.*
9 *§. Prædictis itaq;. in authent. vt liceat matri & auiæ intellectus.*
10 *Cap. 1. §. 1. quib. mod. feud. amit. intellectus.*
11 *Camilli Plautij Iureconsulti doctissimi noua opinio de dote propter adulterium hodie non amittenda.*
12 *Dos de Iure Ciuili an ob adulterium, vel ob diuortium perderetur.*
13 *Quinquennium statui ad accusationem adulterij.*
14 *Causa causæ est causa causati.*
15 *Diuortium solum sine adulterio in causa non fuisse, vt mulier dotem perderet.*
16 *l. Lucius. ff. solut. matr. intellectus.*
17 *l. Miles. §. socer. ff. de adult. intellectus.*
18 *Causam proximam esse considerandam.*
19 *Causam remotam considerari.*
20 *Possessionem quo ad vsucapionem plus cõsiderari, quàm dominium.*
21 *Diuortium quomodo sit hodie sublatum.*
22 *Cap. 2. de translat. Episc. intellectus.*
23 *Cap. plerung;. de dona. inter virum & vxor. intellectus.*
34 *Camilli Plautij intellectus ad cap. plerung;. de dona. inter vir. & vxor. in dubium reuocatus.*

CASVS CCLXXXVII.

POENA IMPVDICE DEOSCVlantis quæ, & an hodie mulier ob osculum, vel adulterium dotem perdat: Camilli Plautij eruditissimi Iureconsulti noua vna opinio examinata.

QVONIAM superiore casu aliqua de osculo attigimus, placet nunc casum hunc referre. quæri ac dubitari simul contingit, qua pœna plectendus sit ille, qui alterum luxuriosè & turpiter
1 † deosculatus est? dicam prius, qua pœna puniatur vir deosculans virum, vel fœminam, deinde qua pœna etiam puniatur fœmina virum de-
2 osculans. Cùm ergo masculus masculum, vel fœminam turpiter deosculatur, pœna Iudici † arbitraria punitur: ita Cynus in lege si quis non dicam rapere. 6. oppo. & ibi Baldus numero septimo. C. de Episcopis & Clericis, & sensit glossa lege prima in principio, in verbo propter voluntatem. ff. de extraordi. crimin. ex illo textu. idem docuit Salicetus in lege is qui cum telo. C. ad legem Corneliam de sica. & ita decisum fuisse in sacro Neapolitano consilio testatur Afflictus decisione 275. & latè multis comprobauit Grammat. consil. 48. Bossius tract. causarum criminalium. de extraordina. criminibus, Iulius Clarus libro quinto sentent. §. vltimo. quæstione 88. versic. osculum inferens, qui Gramm. recenset. quod multò mitiori pœna esset is plectendus, qui præ nimio amore virginem deosculatus est: nam affectus vehemens excusat. Extat exemplum egregium apud Valerium Maximum libro quinto, capitulo primo, de
3 † Pisistrato Athenien sium tyranno, qui, cùm adole-
scens quidam amore filiæ eius virginis accensus, in
publico obuiam sibi factam osculatus esset, hortante
vxore, vt ab eo capitale supplicium sumeret, respon-
dit: si eos, qui nos amant, interficiemus, quid ijs fa-
cimus, quibus odio sumus. hanc tamen licentiam
4 non tulisset seuerus ille Cato † Censorius, qui nec
patiebatur, maritum deosculari mulierem præsente
filia. cuius rei meminit Plutarchus in Catonis vita.
& ex nostris Balduinus in Commentarijs ad leges
5 Romuli lib. 9. cum iure communi conuenit † sta-
tutum Patauinum sub Rubrica de raptu mulierum.
capitulo, Qui aliquam mulierem. Hæc tamen vera
esse intelligit relatus Bossius, cùm nulla vis intercес-
sit, secus si per vim esset deosculatus: quia grauius
ait puniri, hoc est pœna deportationis, sed verè idem
est, posteaquam deportatio in vsu esse desierit, & ho-
die arbitraria illius loco succesit, vt infrà dicemus.
6 Maius dubium est, quid in fœmina † quæ vel vi-
rum turpiter deosculatur, vel se deosculari permit-
tit. in virgine adhuc ego crederem pœnam esse arbi-
trariam, exemplo viri, & illis rationibus, quibus opi-
nio illa de viro probatur. In iam nupta verò hacte-
7 nus ferè omnes senserunt † dotẽ ita perdere, quem-
admodum & ea ob commissum adulterium priua-
tur. ita enim interpretes ferè omnes in Rubrica. C.
de edend. & in Rubr. extra de iudicijs. Ego autem
dum interpretarer Rubricam illam de iudicijs, fui in
contraria opinione, quam hoc loco paucis referam.
8 adducebar si quidem ex lege consensu, iuncta † l. vl-
tima, in fine. C. de repud. iuncto etiam §. prædictis
itaque causis, in authent. vt liceat matri & auiæ. tex.
enim d. l. consensu, & dict. l. vltim. plures probant
causas, quibus mulier dote priuatur, deinde in d. §.
vltim. dict. l. vlt. Iustinianus ita clarè censet: Omni-
bus etenim causis requisitis & perfectis, quas anti-
quitas introducebat, nihil validum præter eas, quas
anteriores constitutiones & præsens dispositio in-
troduxit, inuenimus. Cùm ergo in relatis constitutionibus osculum, vt causa legitima dotis amittendæ, enumerata non reperiatur, sequitur legiti-
9 mam non censeri. id quod clarius probat text. † dict.
§. prædictis itaque causis. vbi pluribus relatis causis,
quibus olim matrimonium dissoluebatur, & dos vel
donatio propter nuptias amittebatur, pluribusq; ab-
rogatis, his verbis vtitur Iustinianus: Omnes igi-
tur prædictas causas, quæ præsenti nostra continen-
tur lege solas sufficere ad legitimorum matrimonio-
rum solutionem iubemus, omnes verò alias vacare,
neque vllam aliam, nisi nominatim inserta huic fit
legi legitimum matrimonium dissoluere posse præ-
cipimus, siue nostris, siue vetustioribus comprehen-
datur legibus. Nec est quòd dicatur loqui de causis
solius dissolutionis matrimonij: quoniam tota illa
constitutio de vtroque loquitur: & vtraque causa
æquiparatur. quod etiam ostendit Iustinianus in di-
cta lege vltim. §. vltim. C. de repud. Nec nostræ huic
10 opinioni aduersatur text. † ca. primo. §. 1. quib. mod.
feud. amitt. qui præcipuus in hanc sententiam pro
communi Doctorum opinione allegatur. quoniam
præter multa quæ à Doctoribus in d. Rubric. C. de
edend. & Rubr. extra de iudicijs adferuntur satis-
facere possumus ex his, quæ suprà in casu 267. attigi-
mus. eo enim loci ostendimus præcipuam esse con-
stitutionem illam in feudalibus, nec eam in conse-
quentiam trahere licet. cætera communis opinionis
leuia fundamenta non refero. Relata nostra hæc opi-
nio aduersus communem vera fortius esset, si vera

Universidad de Deusto
Biblioteca

esset noua vna opinio viri celeberrimi summa mihi
11 necessitudine coniuncti † Camilli Plautij in Rubr.
C. de edend. numero 4.6. & subsequentibus. is enim
aduersus cæteros omnes affirmauit, hodie mulierem
ex causa etiam adulterij dotem non amittere. sum-
ma argumentationis illius viri eruditi hæc est: Mu-
lier ex antiquis constitutionibus legislatorum ac et-
iam nouis Iustiniani dotem amittebat non imme-
diatè ob solam causam adulterij, sed ob diuortium
12 † & repudium: quocircà pœna amissionis dotis non
erat ob adulterium, sed ob ipsum diuortium, cui
hodie locus non est: ergo, nec locus erit pœnæ amis-
sionis dotis. maior propositio omni iure probatur,
iure Pandectarum in l. Lucius. ff. solut. matrim. ibi,
si probetur culpa mulieris matrimonium dissolu-
tum, an poterit maritus propter culpam vxoris re-
tinere. in l. miles. §. socer. de adulter. ibi, contentus
lucrum ex dote retinere, tanquam culpa mulieris
dirempto matrimonio. iure Codicis probatur in l.
consensu. C. de repud. vbi multæ enumerantur cau-
sæ, ob quas mulier dotem perdebat: sed ita demùm
si missum esset repudium, & secutum diuortium:
pœna ergo ista amissionis dotis, est pœna diuortij,
non adulterij. ita iure authenticorum probatur in §.
nuptias. & in §. mitiores. in authent. de nupt. & in §.
quia verò plurimas. in auth. vt liceat matri & auiæ.
Minor probatur in cap. 2. infrà de translat. Episcop.
Alexand. l. si cùm dotem. §. si maritus. num. 10. solu.
matrimon. est ergo vera hæc conclusio, inquit vir hic
clarissimus & ingeniosus admodum. Ego verò esse
animaduertendum censeo. Primò, quòad maiorem
propositionem, quæ fortè non est absolutè vera, nam
concedo statuisse post alios Iustinianũ, tunc demùm
mulierem dotem perdere, si secutum est ob iustam
causam, vt adulterij vel similis, diuortium, nec aliter
potuisset statuere. quoniam, si nullo facto diuortio
maritus in matrimonio perseueraret, facta esset cer-
ta inter coniuges reconciliatio, & omnis remissa quo-
dammodo iniuria: nec esset necesse disputare, de do-
tis vel retentione, vel restitutione, quale lex statuit
13 † quinquennium ad accusandum l. miles. §. quidem.
de adulter. & de reconciliatione probat. l. si vxor. in
fine. de adult. Boer. quæst. 298. 3. q. veruntamen non
arbitror illud verum, dotem perdi causa diuortij, sed
verius credo causam præcipuã amissionis esse adul-
terium ipsum. Primò, adducor ea ratione, quia adul-
14 terium dicitur † causa causæ, ergo & causati. quod
enim est causa causæ est & causati. l. manumissiones.
de iust. & iure. Decius in Rubr. ff. si cert. petat. 3. lect.
num. 5. qui dicit causam ordinatam considerari, vt
hîc, cùm adulterium sit causa ordinata ad dotis amis-
sionem, sed adulterium est causa diuortij, ergo adul-
terium est causa amissionis dotis. Rursus est aduer-
15 tendum, † quòd non solùm diuortium sine causa
adulterij, nec solùm adulterium sine secuto diuor-
tio, efficit, vt mulier dotem perdat: sed simul con-
currere debent. vt scilicet vir in proposito repudij li-
bello causam inserat adulterij & eam probet: qua
probata diuortium sequitur. vel sub alia forma, quæ
olim fortè obseruabatur, vt ,,posita adulterij accu-
satione & ea probata, secutaq; sententia, missoq; libel-
lo repudij diuortium fieret: non tamen diuortium
illud est causa effectiua amissionis dotis, sed potius
declaratiua, nempe declarans tempus euenisse, quo
mulier dotem perdat ob commissum à se adulteriũ.
Rursus, si vera esset, solum diuortiũ esse causam amis-
sionis dotis, sequeretur diuortiũ in se esse delictum
& culpam, & tamẽ est mera pœna, quam patitur mu-
lier vnà simul cum amissione dotis, & hoc propter
culpam & delictum adulterij, & ita adulteriũ est cau-
sa causans vtrumq;, & est causa effectiua. simile potest
adferri, si officialis in suo Magistratu delinquat & re-
moueatur à Magistratu. declaraturq; amisisse & com-
modũ Magistratus, & quicquid erogauit in assequen-
da illa dignitate & Magistratu, pœna huius amissio-
nis, & si sequatur immediatè remotionẽ ab officio,
& sine illa remotione illi locus non sit, non tamẽ hæc
amissio commodi dicitur esse pœna remotionis, sed
ipsius delicti, ob quod secuta est remotio. ita hoc casu
amissio dotis est pœna adulterij, non diuortij, cùm
diuortium de se non sit delictum, sed altera delicti
16 pœna. atq; ita intelligo † l. Lucius. ff. solut. matr. quo
loci dicitur, culpa mulieris dissolutum fuisse matri-
monium. & culpa dicitur commissa ob tentatam dis-
solutionem sine causa, ob quã & mulier dotem per-
dit. l. consensu. vers. nam mulier si contempta. C. de
repud. & imo d. l. Lucius inquit, propter culpam mu-
lierem dotem perdere. & in fi. inquit, culpam mulie-
17 ris esse mulctandam. tex. autem. † l. miles. §. socer. de
adult. præsupponit commissum adulterium. & hanc
esse culpam, ob quam dirimitur matrimoniũ, deinde
declaratur dos amissa, quæ amissio causatur verè à
cõmisso adulterio. sic in l. consensu. consideratur de-
lictum vt causa effectiua, & dissolutionis matrimo-
nij, & amissionis dotis. Non obstat, adulteriũ causam
esse remotam, diuortium verò esse causam proximã,
18 & causam † proximã non autẽ remotam esse in con-
sideratione. l. socium qui in eo. §. 1. ff. pro socio. Bart. l.
sed & si plures. §. in arrogato. de vulg. Dec. l. certi con
dictio. §. quoniam. nume. 7. ff. si cert. peta. & in l. in eo
quod plus est, nu. 5. in fi. de regu. iur. Respondeo, imò
19 † causam remotam esse considerandam, quando sine
ea effectus sequi non posset. exemplũ in vsucapione,
causa proxima est dominium. remota possessio, verũ,
quia sine possessione vsucapio procedere non potest.
20 l. sine possessione. l. non videt. de vsuca. imò † posses-
sio magis consideratur. ita docuit Bart. l. 1. nu. 2. vers.
ista solutio. ff. de const. prin. Rursus adulterium est
causa ordinata ad amissionem dotis, ergo illa atten-
ditur. Dec. Rub. ff. si cer. pet. 3. lect. nu. 4. Rursus, quan
do causa immediata nihil agit in absentia primæ, &
ita remotæ, illa remota attenditur. Bal. l. non eo mi-
nus. num. 3. C. de accu. si percutio te cum baculo, ma-
nus, & si causa sit remota, consideratur, non baculus,
quamuis proxima. Quoad minorem propositionem
21 est pariter aduertendum, hodie non esse sublatũ † di-
uortium, vel repudiũ ex causa adulterij, imò est con-
cessum, vt habetur Matthæi cap. 5. & 19. & in cap. ple-
runq; de don. inter vir. & vxor. in hoc tantùm est an-
tiquum diuortium temperatum, quod licet olim se-
cuto diuortio licuerit & viro, & mulieri alteri nube-
re, hodie non licet. c. 1. 2. 4. & 5. 32. q. 7. c. 2. de diuor. nec
id contingit ob ipsam causam matrimonij carnalis,
sed ob sacramẽtũ. c. licitè. 32. q. 7. qui character sacra-
menti euelli ab ossibus nostris nõ potest. & in specie
tradit Franciscus de Marchis. q. 514. nu. 22. quod au-
22 tem dicitur in † cap. 2. de transla. Epis. intelligitur
cùm fit diuortium ex solo coniugum consensu sine
aliqua causa fornicationis præcedentis: nam nec
tunc consummato matrimonio dissolui à Pontifice,
nisi magna ex causa potest, vt latè respondit Decius
consilio 112. imò etiam vbi subest causa spontè & sine
iudicio Ecclesiæ, non recedunt à matrimonio coniu-
ges. capitulo tertio. de diuort. Nec aduersatur
illud, quod hæc hodie dicatur thori separatio subro-
gata potius loco diuortij & non diuortium propriè,
quia iam dicitur esse illud antiquum diuortium, sed
limitatum & declaratum, sed in ea parte correctũ, vt
secuta separatione illa neuter coniugum nubat, nec
23 ex hac correctione sublata est pœna amissionis dotis,
imò

23 imò videtur approbata ex † c. plerunque. de donat.
inter virum & vxorem, quam constitutionem sic ipse
intelligo cum cæteris, vt secuto diuortio seu thori se-
paratione ob fornicationem à muliere commissam
perdat dotem mulier. Nec me mouet intellectus
24 † Plautij in d. Rubr. C. de edend. num. 14. versic. ma-
gis dubium. dum inquit d. cap. plerunq; solùm velle
mulierem dotem nõ repetere, id est, dotem apud vi-
rum remanere, ea ratione, quia etsi thorus fuerit se-
paratus, non tamen dissolutum est matrimonium,
cùm ergo duret, dos penes maritũ remanet, & si non
sustineat onera matrimonij, nam durante matrimo-
nio dos debet esse apud virum. l. mutus. vbi gl. ff. de
iure dot. & ideo dicebat Plaut. esse casum specialem,
in quo maritus retinet dotem apud se, & tamen non
sustinet onera matrimonij: quod esse intelligitur ob
delictum ab vxore commissum. Subtilis hic intelle-
ctus fortè non potest defendi, quia illud matrimo-
nium quod perdurare dicitur, dicitur quò ad Deum
ratione Sacramenti. d. cap. licitè. 32. q. 7. quò verò ad
coniuges dicitur esse omninò separatum. Secundò
hic intellectus præsupponit, quòd aliquando mulier
dotem repetat, etiam si non fit reconciliata marito,
præsupponit inquam repeti soluto matrimonio per
mortem alterius eorum, & tamen hoc est diuinare in
illo textu: imò ostendere si prius est mortua vxor, ex-
tinctam esse culpam & causam non repetendi dotem,
& ab heredibus vxoris posse repeti, & tamen tex. non
ad tempus limitatum, sed absolutè repetitionem
negat.

SVMMARIVM.

1 *Stupri crimen graue.*
2 *Stuprum proprie quod.*
3 *Stupri pœna in foro conscientiæ, quæ contra Clericum.*
4 *Pœna stupri contra laicum in foro conscientiæ.*
5 *Clericus ob stuprum deponitur.*
6 *Iudicis arbitrio interdum puniri Clericum stupratorem.*
7 *Stupratoris pœna de Iure Ciuili.*
8 *Iudicis arbitrio stuprator punitur de Iure Ciuili.*
9 *l. 1. §. vlt. ff. de extraord. crim. intellectus.*
10 *§. item lex Iulia. inst. de publ. iud. intellectus. & de eius litera.*

CASVS CCLXXXVIII.

POENA STVPRATORIS QVAE, tàm ex Iure Ciuili & Pontificio, quàm ex foro conscientiæ.

1 STVPRVM † graue admodum crimen
est, aliquando tamẽ pœna arbitraria pu-
2 nitur: quemadmodum mox dicemus.
2 † stuprum propriè in virginem vel vi-
duam committitur. l. inter liberas. §. Iu-
lia. ff. ad l. Iul. de adulter. & doctè expli-
cant Alciatus & Brœcheus in l. inter stuprum. ff. de
verbo. signif. stuprator ergo his pœnis plectitur. Pri-
3 mò in foro † conscientiæ hodie Clerico pœnitentia
decem annorum iniungitur, cum illis ieiunijs & pœ-
nitentijs, quorum meminit text. in capit. presbyter.
4 83. distinct. laico verò iniungitur † pœnitentia se-
ptem annorum. cap. deuotam. 27. q. 1. & c. hoc ipsum
33. q 2. & annotauit Paulus Grillandus tracta. de pœ-
5 nis omnifariam coitus. q. 7. num. 1. In foro † conten-
tioso Iuris Canonici Clericus deponitur: ita magis
communem esse Doctorum opinionem testatur is
Grillandus d. q. 7. num. 2. Bernardus Diaz in practic.
Canonica criminali. cap. 77. nume. 2. 5. Iulius Clarus
quem statim referam. & is Grillandus d. loco. num. 3.
refert ex Abbatis opinione in cap. vt Clericorum. de
6 vita & honesta. Cler. interdum arbitrio † Iudicis pu-
niri. quam opinionem probauit & gloss. in capitulo
secundo, in verbo castigatus. de adulte. vbi latè idem
Abbas. Paulus Lancellotus in institut. Canonicis ti-
tulo, de adulterijs. §. eadem. Iure Ciuili † stuprator,
si vir honestæ vitæ est, aut in dignitate constitutus
partis bonorum confiscatione & relegatione tempo-
rali ad Iudicis † arbitrium punitur. si humilis est
8 persona fustigatur, & in exilium mittitur. ita probat
§. item lex Iulia. inst. de publ. iud. atque ita simpliciter sensit is Grillandus. d. q. 7. nume. 4. & singulare
hoc esse, quòd pœna stupri non sit capitalis, annota-
uit Matthes. notab. 100. & Grammat. voto 17. num.
3. Roland. à Valle. cons. 35. nu. 25. lib. 2. & Iulius Cla-
rus lib. 5. sentent. iuris. §. stuprum. versic. sed quæro
quæ sit pœna. Eandem sententiam probarunt Alex.
in cons. 165. num. 2. lib. 7. & Angelus Aret. in tracta.
maleficio. in verbo, ch'hai adulterato la mia donna.
num. 54. 55. Verùm huic sententiæ ex diametro repu-
9 gnare videtur † l. 1. §. vltim. ff. de extraordina. crimin. quo loci ait Paulus stupratores perfecto flagitio
mulctari, imperfecto deportari. hanc anotomiã con-
ciliare multi studuerunt. Cotta in memorabilibus
in verbo, stuprum, scribit esse legendum in institu-
10 tionibus ibi † stupratoribus, vel aliàs precatoribus,
& cum eo Ioan. Baptista Pius in annotat. ad l. 1. de ex-
traord. crimin. inquit esse legendum precatoribus,
nempe vt consultores stupri ea pœna confiscationis
bonorũ & relegationis vel fustigationis & exilij pu-
niantur. hanc conciliationem reijcit Alciatus lib. 5.
Paradox. cap. 10. qui tamen conciliat, vt stupratores
lege Iulia, relata pœna in d. §. item lex Iulia, plectan-
tur, iudicio verò extraordinario puniantur, vt in d.
l. 1. in fine. de extraordin. atque ita duæ sunt diuersæ
pœnæ in legibus diuersis sanctæ. eiusdem opinionis
fuit idem Alciatus in l. transigere. num. 10. in fin. C.
de transact. cum illo nunc sentio. Declarãtur iam re-
lata, vt procedant, quando volente stuprato commis-
sum est stuprum, secùs si dolo, fraude, vel vi ille fuit
deceptus & stupratus, vel stuprata, tunc pœna mor-
tis naturalis indicitur. ita Baldus in l. raptores. C. de
Episc. & Cler. Angel. Aret. in tract. maleficiorũ. in ver-
bo, ch'hai adulterato la mia donna. nu. 54. 55. & Mo-
derni Parisienses in annota. ad Alexand. in cons, 165.
libro septimo.

SVMMARIVM.

1 *Fornicatoris pœna in foro conscientiæ quæ.*
2 *Iudicis arbitrio punitur fornicator de Iure Canonico.*
3 *Fornicatio simplex de Iure Ciuili impunibilis.*
4 *Consanguineus qui ignoranter coiuit cum consanguinea meretrice non punitur.*

CASVS CCLXXXIX.

FORNICATIONIS POENA quæ ex omni iure.

1 FORNICATIO simplex interdum puni-
tur: nam Iure Diuino in foro consci-
entiæ † fornicatori indicitur pœniten-
tia septem annorũ, & minor etiam ar-
bitrio sacerdotis, capitul. hoc ipsum. 33.
quæstio. 2. & alia recenset Paulus Grillandus tracta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de pœnis omnifariam coitus. quæst. 9. numero primo. qui nume. 3. subijcit post Abbat. in capitulo, vt Clericorum. numero septimo, de vita & honestate Cleric. in foro contentioso Iuris Canonici pœnam
2 esse † Iudici arbitrariam, tàm contra Clericum, quàm contra laicum. Bernardus Diaz in practica Canonica criminal. capit. 72. idem affirmauit Paulus Lancellotus in Institutionibus Canonicis. titulo, de adulterijs. §. vltimo. Sed verius Clericum pœna suspensionis ab officijs affici scribunt Decius, in capitulo, at si Clerici. in principio. nume. 36. & ibi Beroius numero 165. de iud. & alios recensèt Clarus libro quinto sentent. iuris. §. fornicatio, versiculo, sed quæro quæ sit pœna fornicationis. qui quidem in laico fatetur esse arbitrariam, Iure verò Ciuili simplex † fornicatio cum meretrice aliave muliere in-
3 honesta est impunibilis. l. 1. C. de concub. Barto. l. verum. ff. de furtis. Grillandus dict. quæst. 9. numero 4. quo loci post Salicet. in l. quæ adulterum. C. de adulter. ait, quòd ille, qui ignoranter carnaliter cognouit
4 † consanguineam suam meretricem, non punitur, quoniam rei prohibitæ operam non dabat: si autem scienter, punitur. hoc inquiùt illi ex Iuris Ciuilis dispositione: ex Iure verò Canonico semper punitur, quia rei illicitæ operam dabat.

SVMMARIVM.

1 *Iudæus cognoscens carnaliter Christianam in velamine matrimonij pœna mortis punitur.*
2 *l. Ne quis Christianam. C. de Iudæis, intellectus & sensus.*
3 *Adulterij pœnam mortis esse.*
4 *Glossa. l. qui cum vno. §. 1. adulterij. de re mil. explosa.*
5 *Pœnam adulterij solùm Iure Codicis esse capitalem multi senserunt, sed malè.*
6 *l. Quamuis. la 2. C. de adulter. à quo, & quando promulgata.*
7 *Iudæus adulterium cum Christiana committens, pœna mortis plectitur.*
8 *Iudæus qua pœna punitur, si Christianam solutam simpliciter carnaliter cognouit.*
9 *Iudicis arbitrio punitur Iudæus, qui Christianam solutam cognouit carnaliter.*
10 *Lex antiqui testamenti quomodo hodie allegari possit ad decisionem causarum.*
11 *Oldrad. cons. vlt. declaratur.*
12 *Iudæos loco ciuium sæpe haberi.*
13 *Bononienses Iudæi priuilegio ciuilitatis à Pontifice donati.*
14 *Statuta Bononiæ sub Rubrica, de adulterio, declarantur.*
15 *Iudicis arbitrio punitur Iudæus, qui cũ meretrice Christiana coiuit.*
16 *Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. ca. Iudæus, declaratur.*
17 *Statutum Patauinum sub Rubr. de raptu mulierum, c. Iudæus, declaratur.*
18 *Catechumini carnaliter cognoscentes Christianas, eadem pœna qua Iudæi puniuntur.*
19 *Catechuminos non saluari, nisi mediante martyrio.*
20 *Destinationem pro facto haberi quomodo intelligatur.*
21 *Saraceni coeuntes cum Christianis, eisdem pœnis puniuntur, quibus & Iudæi.*
22 *Iudæos esse deteriores ipsis Saracenis.*
23 *Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis, capit. Iudæus. locum etiam habet in Catechuminis & Saracenis.*

CASVS CCXC.

QVIBVS PŒNIS AFFICIVNTVR Iudæi cum Christianis coeuntes, & econtrà. quid de Catechuminis & Saracenis, diligens explanatio.

PVLCHRA est admodum & egregia illa nostrorum disceptatio, qua pœna puniendus sit cognoscens carnaliter Iudæam, & econtrà, qua puniendus sit Iudæus carnaliter cognoscés Christianam. Ego soleo aliquot casus distinguere. Primus est, quando Christianus Iudæam, vel † Iudæus Christianam sub matrimonij velamine scièter carnaliter cognoscit: tunc pœna capitis & mortis puniuntur. ita probat † lex, ne quis Christianam. C. de Iudæ. dum vult, hos esse tanquam adulteros plectendos, quam quidem sanctionem ita intellexit grauissimus Iureconsultus Marcus Mantua, in capitulo primo, numero 67. de constitu. & Rol. à Valle, consil. 35. numero 47. lib. 2. & ante eos Paulus Grillandus tractat. de pœnis omnifariam coitus. q. 12. numero tertio. Adulterij autem etiã Iure antiquo ex illa constitutione. l. quamuis. la 2. §. vlt. C. de adulter. pœna mortis puniebantur. nam lege Iulia pœna † mortis adulteris indicta est. §. item lex Iulia, de adulterijs. instit. de publ. iud. cùm tamen lex Iulia ab Augusto Cæsare lata sit. l. 1. ff. ad l. Iul. de adulter. quocircà malè sensisse videtur † gloss. in lege qui cum vno. §. adulterij. ff. de re mil. & l. 2. §. miles. ff. de his, qui nota. infam. & in l. Claudius. vbi Bart. ff. de his, quibus vt indig. qui semper in ea opinione fuit, pœnam † capitis in adulteros esse solùm Iure Codicis constitutam. & quam opinionem probauit eruditissimus Alciatus, libro quinto Paradox. capitulo octauo, & in l. transigere. numero octauo. C. de transactio. Corasius libro secundo, miscella. iuris, capit. primo. numero octauo. & Brissonius libro singulari ad legem Iuliam de adulterijs. Qua de re suo loco fusius disputabimus. at nostro casu, siue communem illam opinionẽ admittamus, siue reijciamus, semper vera est ista communis opinio, dum omnes intelligunt dictam legem, ne quis Christianam indicere pœnam, quæ in adulteros indicta est. tempore illo, & ante annos plusquam sexaginta edita fuerat constitutio, d. legis quamuis. nam dicta lex ne quis Christianam, est Valent. Theod. & Arcad. ab eis edita sub consulatu Theodosij, & Cynegij, quod fuit anno salutis nostræ 390. illa verò constitutio † l. quamuis. la 2. est Constantini, ab eo edita sub consulatu Constantini. A. 7. & Constantio Cæsare 4. quod contingit anno Redemptionis nostræ 327. pœna ergo adulterij ex d. l. ne quis Christianam, pœna mortis est, ex d. l. quamuis. la 2. §. vltrationem autem cur hoc casu Iudæo indicta est hæc pœna infrà statim adferam. excusatur tamen hic Iudæus ob iustam ignorantiam, quod declarat Grillandus d. quæst. 12. num. 4. & Iure Canonico scienter contrahens perpetua excommunicatione damnatur. cap. caue. 38. quæst. 1. & Grilland. præcitato loco alia scribit.

Secundus est casus, quando † Iudæus cognoscit carnaliter Christianam, vel econtrà, non velamine matrimonij, sed adulterium committendo, vt quia eorum vnus matrimonio copulatus est, hoc casu dubio procul existimo esse etiam locum pœnæ vltimi supplicij, tùm quia pœna legis Iuliæ de adulterijs, quæ capitis pœna est, eos afficit, tum etiam quia

quia religionem violauit Christianam. id quod sensit Oldrad. cons. vlt. vers. & hoc intelligo. Alcia. resp. 458. in fine. & Berous cap. 1. num. 185. & num. 186. de const. & Iulius Clarus lib. 5. sententiarum iuris. §. fornicatio. vers. cum Iudæis.

3 Tertius est casus, quando † Iudæus & Christiana, & econtrà soluti sunt, & qui quidem carnaliter inter se sine matrimonij velamine cognouerunt. tunc dicendum videtur ob sectæ diuersitatem atq; ita ob religionis violationem mortis pœna esse puniendos, iuxta illud Numeri 25. & habetur in capitulo reos. §. qui coierit. vers. Phinees, vigesimatertia, quæstione quinta. capitulo Nos. §. his ita. secunda quæstione septima, in quibus legitur, quod Phinees Eleazaris sacerdotis filius Iudæum cum Madianitida coeuntem gladio transfixit, & est ei reputatum ad iustitiam. ve-
9 rùm solam pœnam extraordinariam † Iudicis arbitrio esse hoc casu indicendam consuluit Alexand. consil. 13. lib. 7. nam ibi num. 15. scribit, nullam esse à Iure statutam certam pœnam hoc in casu, & ob id Iudicis arbitrio esse statuendam. & ibi num. 17. 18. satisfacit relatis auctoritatibus ex Numeri 25. & dict. cap. reos. §. qui coierit. 23. q. 5. & d. c. nos. §. his ita. illa enim
10 procedunt ex † lege veteris testamenti, quæ leges atque præcepta iudicialia hodie, quòad causarum decisiones, non obseruantur, nisi quatenus per habentem potestatem legis condendæ, post legem Noui testamenti fuerunt approbatæ: ita Alex. d. cons. 13. nu. 19. post Imolam in l. 3. col. vlt. ff. de test. in l. stipulatio hoc modo concepta, colum. 4. de verb. oblig. & in capitulo vltimo, colum. 3. de consue. ex auctoritate Dui Thomæ in 1. 2. q. 99. artic. 2. idem respondit Barba. cons. 65. colum. vltima, lib. 3. nec dissentit Berous in cap. primo, num. 182. de const. Roland. d. cons. 35. numero 46. lib. 2. hanc Alexandri sententiam probauit
11 prius † Oldra. cons. vlt. qui absolutè loquitur, non distinguendo inter mulierem meretricem, vel honestioris conditionis. Hic tamen casus non vendicat sibi locum in illis ciuitatibus, in quibus pœna pro his criminibus est expressè indicta, & nihil in specie est
12 sancitum contra Iudæos: tunc † Iudæi eo in loco habitantes æquè ac ciues puniuntur, & tunc præsertim cùm habent priuilegium, vt ciuium loco tracten-
13 tur ac habeantur, quemadmodum † Bononiæ, vbi Iudæi priuilegium hoc obtinẽt sibi cõcessum à Pontifice Maximo, anno 1464. vt scribit Marsilius cons. 101. nu. 46. qui ita consultus in specie nostra respondit, post Alexand. cons. 99. libro sexto, & cons. 13. lib.
14 7. Barba. consil. 63. libro quarto. qui sic † statutum Bononiæ sub Rubrica de adulterio, extendunt, vt in Iudæis locum habeat, ita etiam declarat Alciatus responsi. 458. numero secundo. statutum Ferrariæ sub Rubr. de vitijs carnis, & Rolan. cons. 35. numero quadragesimo octauo, libro secundo, declarando quoddam statutum ciuitatis sub ditione Pontificis. & ibi latè explicat. Et his addo in claris terminis idem respondentem Corneum in cons. 114. colum. 2. verficul. secundò respondetur. lib. 1.

15 Quartus est casus, cùm † Iudæus meretricem Christianam carnaliter cognouit, tunc omnes ferè concludunt esse solùm puniendum pœna arbitraria: ita à fortiori Oldradus dict. consil. vltimo, & in specie Alexand. dict. cons. 99. numero 11. libr. 6. Barb. d. cons. 63. lib. 4. Decius in capit. 1. lectur. 1. num. 17. in fine, de constitut. & ibi Beroius num. 184. cuius doctrina hoc casu defendi potest, sic etiam intelligo Decium in l. si fugitiui. num. 22. C. de seruis fugit. & in cap. consuluit. il 3. num. 3. de appell. Marsil. d. consil. 101. num. 41. & num. 58. Bossius tracta. causarum criminum. titulo de coitu damnato. num. 21. Tiraq. tract. de iure primigen. q. 66. num. 20. & Clarus lib. 5. sent. iuris. §. fornicatio. vers. cum Iudæis. Boerius q. 316. nu. 5. Alciat. lib. 7. parerg. cap. 23. & respons. 458. Didacus Couar. in Epit. de sponsal. 2. parte. c. 6. §. 11. num. 3. & Mantua d. cap. 1. num. 67. de const. & ibi Ioan. Baptista Ferrettus num. 60. Grillandus d. q. 12. num. 8. qui admonet esse spectandã conditionem Iudæi, an consueuerit ita meretrices Christianas adire, vel an simpliciter semel id commiserit, vt pro modo personæ & facti aliquando grauis, aliquando grauissima indicatur. In dominio Mediolanensi relata Doctorũ sen-
16 tentia locum non habet ex nouis † constitutionibus sub Rub. de pœnis. cap. Iudæus, quibus sancitum est, Iudæos morte mulctari. si carnaliter cognouerint mulierem Christianam. quæ quidem constitutiones non distinguunt, an mulier sit nupta, vel sit meretrix, siue honestioris vitæ, solùm considerant illam qualitatem, quòd sit Christiana, vtpotè quòd religionis sacramenta violentur: & ita intelligi debent vt aliquid vltra ius commune operentur. l. 1. §. Prætor ait. vbi omnes. de damn. infect. & in cap. pastoralis. de appell. Decius cons. 356. col. pen. & alibi sæpe, constitutiones tamen ipsæ in alijs interpretationem recipiunt. nam cùm minor in delictis multum excusetur. l. auxilium. de minor. & attingam plena (quod aiunt) manu infrà in casu 329. ita hac in specie respondit Alciat. d. respon. 458. in fine, sic declarari po-
17 test † statutum Patauinum sub Rubr. de raptu mulierũ, cap. Iudæus. Scio etiam dubitari posse, & quid dicendum de Catechuminis, quid etiam de Sarace-
18 nis? de Catechumenis respondi aliquando ex facto interrogatus, idem esse dicendum quod de ipsismet Iudæis, cùm verè adhuc Iudæi sint, quemadmodum senserunt Bartol. in l. 2. C. ne sanctum baptis. reitere. Gemin. in cap. audite. 34. distinct. & Decius in cap. 1. lectura prima. num. 8. de constitu. dum affirmarunt, illos non ligari lege Pontificia, quemadmodum nec ipsimet Iudæi. Ratio est, quia baptismi character quando ad Ecclesiam Christianam recipiuntur, & ei deinde subijciuntur, impressus illis non est, quocircà
19 † Catechuminos non saluari, nisi mediante martyrio inquit Diuus Augustinus, & est relatum in capit. Catechuminum, de consecra. dist. 3. Nec aduersatur, quòd animi destinatione Catechumini Christiani & baptizati dicantur: quoniam illud quod dicitur, destinationem pro ipso facto haberi. l. quæsitum, §. vlt. de leg. tertio. cum similibus. & latè ex illo textu scribunt Soc. Sen. cons. 35. colum. 3. lib. 1. Paris. consil. 80. num. 34. lib. 2. Socin. Iun. cons. 120. num. 45. lib. 1. & Crauet. consil. 205. num. 12. hoc inquam quod dicitur
20 † destinationem pro facto haberi, est per quandam fictionem, & non secundum veritatem. vt declarat Roland. à Valle. tract. de lucro dotis. q. 91. num. 13. 14. quæ sanè veritas in pœnalibus, & maximè in statutorum
21 dispositionibus spectanda est. de † Saracenis autem
22 idem quod de Iudæis dicendum est: licet enim † Iudæi sint Saracenis peiores. cap. nonne. prima quæstione prima, nihilominus ita in eis diuersitas sectæ, vt in Iudæis consideratur, & quemadmodum Iudæus cognoscendo carnaliter Christianam baptismatis Sacramentum violat, ita & Saracenus. atque ita in specie de Saracenis tradit Paulus Grillandus d. tract. de pœnis omnifariam coitus, quæstione duodecima.
23 in fin. † Quocircà dicendum est relatas constitutiones Mediolani cæteraq; statuta non modò in Iudæis, sed & in Catechuminis & Saracenis locum habere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMARIVM.

1 *Raptus pœna quæ.*
2 *Meretricem rapiens, qua pœna puniatur.*
3 *Iudicis arbitrio punitur rapiens meretricem.*
4 *Bart. l. verum. ff. de furtis. declaratur.*
5 *Meretricis hostium frangens qua pœna puniatur.*
6 *Iudicem arbitrari posse pœnam mortis contra rapientem meretricem.*
7 *Meretrix quæ dicatur.*
8 *Statutum Veronæ libro tertio, capitulo quadragesimo primo, sub Rubrica, qui carnaliter cognouerit. declaratur.*
9 *Statutum Ferrariæ sub Rubr. de pœna per vim cognoscentis vel rapientis, declaratur.*
10 *Iudicis arbitrio puniri raptorem, qui pœnitentia ductus raptam carnaliter non cognouit.*
11 *Iudicis arbitrio punitur mulier virum rapiens.*

CASVS CCXCI.

POENA QVAE ADVERSVS rapientem vi meretricem, statuta Veronæ, & Ferrariæ declarata.

1 RAPTVS † pœna gratis admodum est, homo liber capite mulctatur: seruus verò igni concremandus traditur. l. vnica. in fine. C. de raptu virginū. Marsil. cons. 16. num. 100. C. de raptu virgi. sed quæstionis est, qua afficiendus sit
2 pœna is, qui † mulierem inhonestæ vitæ, & quæ meretricatur rapuerit. recepta magis & vera opinio est,
3 quòd puniatur pœna extraordinaria † Iudicis arbitrio: ita Bald. in lege pen. ff. de rerum diuis. Matthes. nota 102. Nota vnum. quos secuti sunt Marsil. dict. l. vnica. numero vigesimosexto. C. de raptu virg. Gomes. in capitulo mulieres. numero 28. de iudicijs. in 6. Neuiz. lib. 4. syluæ nupt. num. 43. Purpuratus in l. rogasti. in prin. num. 23. ff. si certum peta. & Didacus libro tertio varia. resolut. cap. 14. nu. 2. in fine. idem visus est sentire Castrensis, quem secutus est Bossius tract. causarum criminalium. titulo, De raptu mulieris. nu. 10. quibus constat non esse veram illam Boerij quæst. 317. num. 8. sententiam, dum censuit coitum violentū cum meretrice esse impunibilem. id quod sensit & de raptu Alciatus in respon. 469. num. 2. dum respondit, illam Baldi opinionem veram non esse, & contra eum plures sentire. & Alciatū visus est sequi doctissimus Iulius Clarus. lib. 5. sententiarum iuris. §. fornicatio. in principio. & in §. raptus. vers. Quæro nunquid pœna raptus. nam verum hoc minimè est.
4 † Bart. enim in l. verum. ff. de furtis. & ab eo allega-
5 tus, solùm ait, frangentem hostium † meretricis libidinis causa, furti non teneri, si inde ab alio est factū, quoniam frangentis propositum non fuit velle furari, sed illam carnaliter cognoscere, ob id non negat Bartolus, quin hic teneatur de illata vi. sic cæteri Doctores ab Alciato allegati non affirmāt illud ad quod allegantur: præsertim Ioan. de Villæmata. in repet. l. Diuus. num. 62. ff. ad l. Cornel. de sicar. solùm ait, rapientem meretricem non puniri pœna raptus: non tamē negat, quin pœna extraordinaria indici ei possit. ita etiam intelligo Grammat. decis. vltim. num. 5. non est ergo à Baldo recedendum, dum existimat pœnam hanc esse arbitrariam. Est etiam falsum, quod docuit Dec. in l. inuitus nemo. in fine. de reg.
2 iuris, meretricem compelli posse ad faciendum sui copiam, quemadmodum caupones & cæteros artifices. malè enim sentit. & ob id rectè eum reprehendit Purpur. & Didacus locis iam citatis, & cum illis Placa libro Epitome delictorum, cap. 34. numero 9. Non enim par est ratio meretricis & aliorum artificum, cum artifex liceat è, illa non nisi cum peccato meretricatur. Credo etiam Bald. & Matthes. in eo bene sentire, dum affirmant, hunc † Iudicem arbitrari posse
6 pœnam hanc ad mortem vsque quando atrox esset iniuria, ex §. in summa. inst. de iniur. & explicaui suprà libro 1. q. 85. Sed difficile equidem est considerare atrocem iniuriam, nisi ipse concubitus sit, vel contra naturam, vel aliquid turpe agatur. sciens prætereo casus ab Alciato ad Baldi defensionem relatos. nec enim casui nostro multùm conferunt. aliam etiam distinctionem recenset Marsil. in d. l. vnica. nume. 27. C. de rapt. virg. verùm ad rem non confert, cùm nos præsupponamus hanc raptam verè meretricem esse.
7 & illam † meretricem esse intelligo, quæ pluries pretio se prostituit & plures admisit. gloss. in cap. vidua. 24. distinct. Ripa c. 1. num. 96. 97. extra de iud. Bossius tract. causarum criminalium, titulo, De pluribus violentijs. num. 67. Et hæc adnotanda sunt ad interpre-
8 tationem statuti †, Veronæ lib. 3. c. 41. sub Rub. Qui carnaliter cognouerit. quo nulla pœna indicitur contra rapientem meretricem, intelligitur quòad pœnam ordinariam illius statuti indictam contra rapientes mulieres honestas, non autem de pœna extraordinaria: atque ita Iudici arbitraria. Sic declaratur
9 † statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubr. Pœna per
10 vim cognoscentis vel rapientis mulierem. † Iudicis etiam arbitrio punitur, qui pœnitentia ductus raptam carnaliter non cognouit. ita Iulius Clarus libr. 5. sentent. iuris. §. raptus. vers. sed quid si ille qui rapuit. quod nunc non prosequor. & eodem loco idem
11 Clarus vers. sed pone quòd mulier, inquit, Iudicis arbitrio puniri mulierem, quæ virum rapuit.

SVMMARIVM.

1 *Mulierem carceratam carnaliter cognoscens, Iudicis arbitrio punitur.*
2 *Paridis Putei & Marsilij opinio explosa.*
3 *Iudicis arbitrio punitur custos, qui meretricem carceratam carnaliter cognouit.*
4 *Constitutio noua Mediolani sub Rubr. De custodia reorum. cap. si Prætores. declaratur.*
5 *Carceratus carnaliter cognoscēs mulierem custodis, qua pœna puniatur.*
6 *Iudicis arbitrio punitur carceratus cognoscens carnaliter mulierem custodis.*

CASVS CCXCII.

POENA COGNOSCENTIS CARNALITER mulierem carceratam.

RELATVS nunc casus in memoriam reuocauit, quod scriptum reliquit Gom. in capitulo, mulieres. nume. 28. de iud. in 6. dum affirmat, cognoscentem carnaliter meretricem carceratam † Iudi-
1 cis arbitrio puniri. auctoritate Bald. d. l. penult. de rer. diuis. & Matthes. d. notab. 102. verùm aliter senserunt Ioan. Fabri. in §. item lex Iulia. instit. de publ. iud. Paris Puteus in tract. Synd. catus in titulo, De adulterio. & Marsil. sing. 150. qui existimarunt, hunc esse puniendū pœna † illa qua puniretur co-
2 gnoscens mulierem honestam. verùm contra Putei la-

tè sensit Boer. q. 317. nume. 5. qui rationibus ipsius Putei respondet & Boerium visus est sequi Clarus li. 5. senten. iuris. §. fornicatio. versic. Cum carcerata. & subijcit Boerius dicta quæstione. 317. num. 9. in Curia Burdegalensi iudicatum fuisse, Officialem, vel Custodem, qui per vim meretricem carceratam carnaliter cognouerat, virgis cedendum fuisse. scribit; quòd si meretrix consensisset, impunè eam cognoscere potuisse. Ego verè opinor vtroque casu, ratione loci es-
3 se puniendos, sed Iudicis † arbitrio, cùm nulla certa pœna à iure sancita sit. in muliere autem honestæ vitæ censuit etiam Boer. d. quæstion. 317. numero 16. illam carnaliter cognoscente, data fide, quòd eam liberaret, esse arbitrio Iudicis puniendum. in Domi-
4 nio Mediolani † ex nouis constitutionibus sub Rubric. De custodia reorum cap. si Prætores. indicta est certa pœna tam contra ipsos Officiales, quàm contra custodes cognoscentes mulierem carceratam. quæ sanè constitutiones puniunt etiam hos cognoscentes carnaliter mulieres illas volentes. considerat enim constitutio loci violationem, vt etiam periculum, ne deinde custos eam aufugere permittat, vel Officialis sit in eam mitior: atque ob id delictū mulieris remaneat impunitum. quæ sanè rationes locū etiam sibi vendicant in cognoscente meretricem carceratam.

5 Sed quid è cōtra, quando vir † carceratus cognoscit carnaliter vxorem, vel ancillam custodis. Boer. d. q. 317. num. 10. vno verbo censuit, non esse puniendū ratione loci, quam assertionem nec iuribus, nec rationibus confirmauit. ego autem sentio vtrunque Iu-
6 dicis † arbitrio esse puniendum, tum ob loci violatiō nem, tum ob periculum illud, ne deinde mulier curet illum aufugere quemadmodam vsu venit Papiæ Anno 1557. in personam Ioan. Alberti de Maioribus Astensis Iuris Ciuil. studiosi mei tunc auditoris. is dū iniustam quandam ob causam esset carceratus, vxor custodis amore adolescentis capta, illi sui copiam fecit, & sua opera à carceribus aufugit vnà cum quodā mercatore Antonio Sclaueto. is q adolescens ad cœnobium Carmelitarum se contulit. hæc sunt annotāda ad illarum Constitutionum Mediolani, & statutorum Papiæ declarationem.

SVMMARIVM.

1 *Stuprans ancillam sclauam punitur.*
2 *Iudicis arbitrio punitur stuprans propriam ancillam.*
3 *Ancillam iam ab alijs cognitam, carnaliter cognoscens non punitur.*
4 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubric. pœna cognoscentis mulierem. declaratur.*
5 *Statutum Patauinum sub Rubric. De raptu mulierum cap. si quis carnaliter. declaratur.*

CASVS CCXCIII.

ANCILLAM PROPRIAM stuprans, qua plectatur pœna.

EGREGIVS est etiam ille casus, qui ab Angelo in l. inter liberas. in prin. ff. de adulter. recensetur, dum scribit, † stu-
1 prantem ancillam sclauam suam pu-
2 niri extra ordinem: atque ita † Iudicis arbitrio: vt clarius dixit Boer. quæ. 316. nume. 6. post Io. de Ana. in c. significauit. col. vlti. versicul. & adde. de adulte. & Alexand. in additio. ad Bart. in d. l. inter liberas. Quæ sanè pœna arbitraria
3 etiam cessaret, quando illa † ancilla iā ab alio cognita fuisset: ita intelligo Ange. in l. si vxor. de adulte. & Alexand. consilio 10. num. 6. lib. 7. dum affirmant, carnaliter cognoscentes ancillas suas non puniri. id qd decidit etiam Grammat. decis. vltim. num. 17. intelligo enim cùm iam ab alio cognitæ fuerunt, non si ab eis stuprentur: quoniam tūc arbitrio Iudicis puniū-
4 tur. Ferrariæ tamen hoc determinatum est ex statuto lib. 3. sub Rubric. Pœna cognoscentis mulierem car-
5 naliter voluntariam. † Patauij nulla pœna indicitur cognoscenti carnaliter proprias ancillas voluntariè. ita extat statutum sub Rubri. De raptu mulierum. c. si quis carnaliter. quæ tamen declarari possunt non procedere cùm ab alijs ancilla cognita fuit.

SVMMARIVM.

1 *Virginem nondum viri potentem stuprans, qua pœna afficiatur.*
2 *Baldi opinio reiecta.*
3 *Stuprans nondum viri potentem deportatur, ex aliquorum opinione.*
4 *Iudicis arbitrio puniri stuprans virginem nondum viri potentem.*
5 *Virginem nondum viri potentem in vxorem ducens an puniatur, si nixus est eam carnaliter cognoscere.*
6 *Baldi opinio in l. si quis non dicam rapere. num. 11. C. de Epis. & Cler. vno in casu saluatur.*
7 *Statutum Brixiæ in criminalibus 7. sub Rubric. De muliere honestæ vitæ stuprata. declaratur.*

CASVS CCXCIIII.

POENA QVAE NAM SIT CONtra stuprantem virginem nondum viri potentem.

1 DVBITARI sæpissimè solet, qua pœna puniendus is sit, qui † virginem nondum viri potentem stuprauit. Vna fuit opinio Bald. in l. si quis non dicā rapere. nume. 11. C. de Episc. & Cleric. pœnam mortis esse indicendam. ea ratione vtitur, quia, si pro solo raptu indicitur pœna mortis, & pro solo stupro imponitur pœna. l. raptores. C. de raptu virg. & l. 1. ff. de varijs & extraord. crimin. fortius cùm vtrunque adfuit. hanc Baldi doctrinam probauit Io. Fabri in §. item lex Iulia. inst. de publ. iud. Curtius Iun. in l. transigere. num. 40. C. de transact. nec dissensit Aegidius Bossius tract. causarū criminalium, in titulo De coitu damnato. nume. 67.
2 Ego opinor rationem † Baldi non concludere hoc in casu, in quo secundum quæstionem à Gulielmo Cuneo, quem refert ipse Baldus, propositam, præsupponimus raptum non interuenisse. Rursus, quod inquit Baldus pro ipso stupro, atque ita pro carnali copula pœna mortis indicitur: ergo & hoc in casu: non est probabilis, ne dicam vera argumentatio. quando quidem, vt dicebat is Gulielmus, quem mox referā, non est hic secutum stuprum, sed attentatum potius: non ergo pœnā mortis venit imponenda: vt ipse Baldus opinatur.

Secunda verò fuit opinio Gulielmi de Cuneo, quē refert Baldus in dict. leg. si quis non dicam rapere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

3 nu.11. † pœna deportationis esse mulctandum. quam quidem sententiam approbauit Guido Papæ. quæst. 555. qui attestatur ita in Concilio Delphinatus decisum fuisse, vt pariter sic fuit decisum in Cõsilio Neapolitano, quemadmodum refert Gramma. decisi. 22. Alcia. in l. transigere. num. 10. C. de transact. & Iulius Clarus lib. 5. senten. iuris. §. stuprum. in fin. qui tandem ait Iudicis arbitrio pœnam hanc esse relinquẽdam. Quæ quidem opinio satis rectè probatur in l. si quis aliquid. §. qui nondum. ff. de pœnis. & in l. si stuprum. ff. de iniurijs.

Tertia fuit opinio Signoroli consilio 207. nume. 3.
4 pœnam † Iudicis arbitrio esse indicendam. nam inquit ille ratione iniuriæ pœna est arbitraria, ex d. l. si stuprum, iuncta. l. vlti. ff. de iniurijs. quo verò ad pœnam ratione delicti (ait Signorolus) Iudicem posse suo arbitrio indicere, vel pœnam relegationis, vel deportationis. ex d. §. qui nondum. iuncta l. 1. §. expilatores. ff. de effracto. & expila. Iodocus in Pract. rerum criminaliũ. c. 92. de stupro. nu. 8. non dissentit Clarus præcitato loco. Quæ quidem opinio, si recte perpendatur, haud multùm recedit à sententia Gulielmi. atque ita Signorolus declarat statutum Ciuitatis Taruisij sub Rub. De raptu seu violentia mulierum. quoquidem statuto pœna mortis virginum stupratorib. indicitur. declaratur inquit Signorolus, vt locum nõ habeat pœna illa hoc in casu. Illa est ratio, quam considerauit Gulielmus, quoniã in virgine matura, quæ virginitatem verè perdit delictum hoc stupri perfectè committitur: in virgine verò nondum viri potẽte diuersum est, quia ex quo corrumpi nõ potest, nec etiam virginitatem amittere dicitur. Hinc scriptum
5 reliquit Azo in summa. C. de nup. quod ille qui † virginem nõdum viri potentem in vxorem duxit, & nixus est eam carnaliter cognoscere punitur tanquam stuprator ex d. l. si quis aliquid. §. qui nondum. quoniam cum illa iustè congredi non potuit, & corrumpere atque ita matrimonium (vt vulgò dicitur) consummare, vt ergo stuprator puniri debet, inquit ille. à qua opinione nõ dissentit glo. in stit. de nup. in principio. in verbo viri potentes. & Alciat. d. l. transigere. num. 10. C. de transact. Verùm in hac specie ab Azone aliter sensit, & rectius, mea opinione. idem Alciatus in l. continuus. §. cùm ita. num. 12. de verborum obli. resideo igitur cum illa opinione Gulielmi & Signoroli esse pœnam deportationis, vel relegationis indicendam: si modò violentia commissa non est nec raptus, quia tunc pœna mortis imponenda erit, secun-
6 dum † Baldum, cuius doctrina defendi hoc casu potest. atque ita Baldum tuetur Io. Baptista à Sancto Seuerino in l. si qua Illustris. nume. 23. in fin. C. ad S. C. Orphitia. qui affirmat bis ex facto hac de re interrogatum fuisse. Idem scripserunt Bermondus in Tract. de publicis concubinarijs in Rubric. de stupro. n. 80. & Anton. Padilla in repe. d. l. transigere. nume. 84. in fin. C. de transact. Ego pariter memoriæ repeto Anno 1556. mense Maio similem casum Papiæ euenisse in personam cuiusdam presbyteri Rochi. q. Episcopo Papiensi fuerat accusatus, quòd puellam octo annorum nixus esset carnaliter cognoscere. me causæ patrono liberatus is fuit, ea ratione præcipua, quòd nihil legitimè esset probatum. dicebam tamen quòd vbi foret puniendus, pœnam arbitrariam fuisse imponendam, ex iam relatis Doctorum autoritatibus.

Est etiam adnotanda hæc opinio ad interpretationẽ
7 nem † statuti Ciuitatis Brixiæ in criminalibus, cap. 67. sub Rubri. de muliere honestæ vitæ stuprata. quo est indicta pœna pecuniaria Prætoris arbitrio stuprãti virginem volentem. Prætor minorem pœnam arbitrari in casu illius statuti debet cõtra stuprantem nondum viripotentem, quoniam si Ius Commune existimauit hoc esse minus delictum, atque ob id minus punit, quàm cum viripotens stupratur, idem dicendum est in statuto, quod secundum Ius Commune interpretari debet. l. 2. C. de noxa. & alibi sæpissimè diximus.

SVMMARIVM.

1 *Athenienſium lex contra fures.*
2 *Furta apud Lacedæmonios impunita.*
3 *Furta apud Aegyptios & Germanos impunita.*
4 *Furta impunita apud Samios. & quid apud Bactranios.*
5 *Furum pœna ex legibus 12. tab.*
6 *Alexandri Seueri contra fures grauis ſententia.*
7 *Fur hodie regulariter morte non mulctatur.*
8 *Iudicis arbitrio fures puniri.*
9 *Furtum magnum pœna mortis vindicatur.*
10 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod dicatur furtum magnum.*
11 *Furto ſubtrahens Doctori librum, furtum magnum cõmittit.*
12 *Ruſtico porcum ſubtrahens, oculum ei furari dicitur.*
13 *Cap. 1. §. ſi quis quinque ſolidos, de pace tenend. intellectus.*
14 *Latro famoſus pœna mortis plectitur.*
15 *Latro famoſus quis.*
16 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub Rubric. De pœna committentis furtum, vel roboriam. declaratur.*
17 *Furta tria leuia qui commiſit, pœna mortis punitur.*
18 *Furta tria dicitur commiſiſſe is, qui duo in vno loco, & tertium in altero perpetrauit.*
19 *Furta tria dicitur, & is commiſiſſe, qui à duobus iam fuit abſolutus.*
20 *Furta tria eſſe non dicuntur, quæ vna die & actu ſunt commiſſa.*
21 *Statutum Papiæ 27. in criminalibus ſub Rubri. De pœna furis. declaratur.*
22 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub Rubri. De pœna committentis furtum, vel robariam. declaratur.*

CASVS CCXCV.

FVRES QVIBVS POENIS AFFICIANTVR: quid olim apud Græcos, Aegyptios, Germanos, & Romanos obſeruatum fuerit: & quid de latrone famoſo.

MAGNA fuit inter antiquos legumlatores de furum conditione diſſenſio: puniendi an eſſent, vel minus. † apud Athenienſes ex legibus Draconis, capitis ſupplicio puniebantur. quas qui
1 dẽ leges, vt ſeueras nimis temperauit Solon, & dupli pœna furtum vindicandum exiſtimauit. Apud † Lacedemones impunè furari licebat, vt homines ſolertes redderentur. hæc fuſius à Gellio li. 11. noct. attti. c. vlt. explicantur: qui & de pœnis iure noſtro aduerſus fures indictis ſcribit. † Aegyptij
3 autem, nec non Germani furta inulta relinquunt. ſic apud Perſas nullus erat rapinis modus. autor eſt Alex. ab Alexã. lib. 6. dierum Genialium cap. 10. qui de Indis, Licijs, ac Scithis multa memoriæ prodit. ſcribit
4 etiam Plutarchus in problemate 168. † Samijs furari licuiſſe,

licuiſſe, cũ Mercurio Charidotæ ſacrificabatur. apud Bactarinos, qui pauca furabantur, ſputis de honeſtari atque ita irrideri conſueuerant. apud Attrios verò, qui minima furto ſubtrahebant, lapidibus obruebãtur: autor eſt Petrus Crinitus libro 3. de honeſta diſcipl. cap. 13. qui & alia nonnulla ex relatis recenſet. & Cælius Rhodegin. lib. 10. antiq. lect. c. 6. vbi Draconis, & aliorum leges refert. Nos rectum ac Chriſtianum hunc morem obſeruamus, vt pœna graui afficiãtur.
5 nam † in legibus duodecim Tabularum capitali pœna feriebantur. quod Theophilus in inſt. de perpet. & temp. acti. ſcriptum reliquit. & meminit eruditiſſimus Anton. Aug. Hiſp. lib. 4. emend. iuris capitul. 4.
6 Alexander † verò Seuerus (vt in illius vita Lampridius ſcribit) in crucem tolli iuſſit furem, qui furtorum reus per ambitionem nimiam ad militiam aſpirauerat. imò ſcribit Plinius. lib. 18. naturalis hiſto. c. 3. lege duodecim tabularum capitale fuiſſe puberibus frugem aratro quæſitam furtim noctu pauiſſe ac ſecuiſſe. quinẽ eo iure cautum erat (vt loco iam citato ſcribit Gellius) licere nocturnum furem rem magni valoris ſubtrahentem interimere. quæ ſanè ſanctio diuinitus, & lege veteri deſumpta videtur. ſi quidem Exodi cap. 22. ita ſcriptum eſt: Si effringens fur domũ ſiue ſuffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis. Quòd ſi orto ſole hoc fecerit, homicidium perpetrauit, & ipſe morietur, poſteriorum verò legislatorum ſanctionibus varijs pœnis fures puniuntur. regula-
7 riter † fur morte nõ mulctatur. auth. ſed nouo iure. §. 1. C. de ſer. fug. §. pro furto autem. in auth. vt nulli iud. ſed alijs pœnis caſtigatur. quo circà gloſſ. in l. ſubtracto. in gloſ. vlt. C. de furtis, inquit, pœna extra-
8 ordinaria puniri, hoc eſt † Iudicis arbitrio, vt rectè interpretatur Cæpolla in d. auth. ſed nouo iure. num. 64. quod clarius ſenſit Didacus lib. 2. varia. reſol. cap. nono. nume. 7. qui ſenſit ex qualitate loci & rei arbitrari poſſe pœnam ad mortem vſque. ſed de hoc ſtatim. ordinario iure arbitrari ſolent Iudices hunc furem eſſe virgis cædendũ: ita Cæpolla d. auth. ſed nouo iure. num. 65. poſt glo. l. capitalium. §. famoſos. ff. de pœnis.

9 Declaratur primò non procedere cùm † furtum eſt magnum: quoniam tunc pœna capitis plectitur. ita Bald. in d. auth. ſed nouo iure. nu. 7. C. de ſer. fug. Ang. in l. quod ſi nolit. §. qui aſsidua, de ædil. edict. Angel. Aret. in §. ex maleficijs. num. 12. inſt. de actio. & in tracta. malefic. in verbo Veſtem cœleſtem. colum. 3. ad finem. Alcia in c. cùm non ab homine. vlti. notab. de iud. Didacus d. c. 9. nu. 7. propè medium. quamquàm contrariam defendant Saly. Fulg. & Caſtr. in d. auth. ſed nouo iure. Iaſ. in l. 1. C. de precib. Imper. off. Cæpolla d. auth. ſed nouo iure. num. 76. Boc. q. 173. num. 9. Rola. à Valle conſil. 51. in fin. lib. 1. Gomel. §. ex maleficijs. nume. 13. inſtit. de actio. ſed à iam relata magis communi recedendum non eſt. nam ſuum arbitriũ extendere ad mortem vſque Iudex poterit, ex ſuprà relatis. libro primo. quæſt. 85. Vel ex ſententia Franc. de Marchis. quæſt. 6. par. 2. ita conciliari hæc poſſunt, vt Iudex, qui magna fungitur poteſtate poſsit ad mortem vſque dãnare: atque ita procedit relata opi-
10 nio magis cõmunis. Inferior aũt nõ poſsit. ſed debet ſuperiorem conſulere, ita locum habet cõtraria ſententia.

Quando autem dubitatur, an furtum dicatur magnum vel paruũ, Iudicis etiam arbitrio relinquitur. ita Ang. in l. 1. col. vlt. verſi. ſed quod dicatur. C. vnde vi. quem eſt ſecutus Marſi. in l. quæſtionis modum. n. 48. de quæſtio. is ergo inſpecta facti qualitate & perſonarum conditiõe arbitrabitur, an magnum, vel parum furtum dici poſsit. adfert exemplum Angelus
11 ſi † Doctori codex, in quo multũ inuigilauit, & plura ſcripſit, ſubtrahatur: furtum indicabitur magnum. adfero & ego aliud exemplum ex gloſ. in l. illicitas. §.
12 ne tenuis. ff. de off. Præſid. dum inquit, qui aufert † ruſtico porcum, aufert oculum. quam gloſſam ſingularem dixit Ro. ſing. 765. Iudex. & Franc. de Marchis. dicta. q. 6. ſcribit, ex qualitate rei & perſonæ furtũ Iudicari paruum & magnum.

13 Declaratur ſecundò non procedere in caſu † capitu. 1. §. ſi quis quinque ſolidos, de pace tenen. in vſibus feudo. verùm plures ſunt ad textum illũ ſenſus & intellectus, vt aliquos recenſet Cæpolla in d. authen. ſed nouo iure. nume. 88. C. de ſeruis fug. ego opinor communem ſenſum eſſe verum, ideò tam grauem pœnã eo in caſu indici, quia & pax, quæ maximè obſeruanda eſt, violatur: ita affirmarunt Iſer. Alua. & cæteri omnes in d. §. quinque, & Cæpolla cõſilio 40. colum. quinta. verſic. circa ſecundum. communem teſtatur Gomeſ. inſt. de actio. §. ex maleficijs. num. 3. 4. vbi alium ſenſum recenſet. & ſenſum communem probauit Iulius Clarus li. 5. ſent. iuris. §. Furtum. verſic. ſed quæro, quæ ſit pœna furti. eo tamen loci inquit, hanc ſanctionem vſu receptam nunquã fuiſſe. ſcribit tamen Neuiz. lib. primo. ſyluæ nuptia. num. 69. poſt Paridem Puteum, Federici conſtitutionem atrocem nimis eſſe, & ob id eius animam in inferno torqueri. ſunt hæc ſomnia vigilantium, Federici animum & volũtatem indicauit Deus, cuius arcana hominibus cognita non ſunt.

14 Declaratur tertiò, vt non procedat in † famoſo latrone: nam is pœna capitis punitur. l. capitalium. §. famoſos. ff. de pœnis. & ibi gloſſa & Bart. latè Cæpolla. d. authen. ſed nouo iure. numero 103. C. de ſer. fug.
15 qui amplè etiam declarat, qui famoſi † latrones dicã-
16 tur. & cum Iure Communi conuenit ſtatutũ † Ferrariæ lib. 3. ſub Rubri. Pœna committentis furtũ, vel robariam.

Declaratur quartò, vt non procedat in fure, qui
17 tria † furta etiam leuia commiſit: is enim capite punitur. ita glo. in d. authen. ſed nouo iure. in verbo caſtigabitur. C. de ſer. fug. & ibi Doctores, præſertim Baldus, & ibi Cæpolla. nume. 92. communem eſſe teſtatur: quamquam is contrariã opinionem tueri conetur. & idem ſenſit Iulius Clarus d. lib. 5. ſententiã.
18 iuris. §. furtum. verſi. ſed pone. tria autem † furta eſſe dicuntur, eo etiam caſu ſi in hac Ciuitate Patauij vnum commiſit, & duo alia Papiæ. & ſi enim de tribus furtis hic Patauij cognoſci non poſsit, attamen vnũ aliud aggrauare dicitur: & ex illis duob. & hoc tertio ſatis actuũ frequentia probatur. ita egregiè Bartolus in l. ſi cui. §. ſi cùm ſacrilegium. ff. de accuſa. Bal. in d. auth. ſed nouo iure. numero 15. & ibi Cæpolla. n. 98. Barba. conſilio 47. col. 15. lib. 1. Ant. Burgos c. cũ dilecti. n. 41. de empt. & vend. & Decius quem ſtatim referam, & Alcia. cap. cũ non ab homine. nu. 31. de iud. &
19 Iulius Clarus de quo ſuprà. ſic etiam tria † furta eſſe dicũntur, quando à duob. fuit abſolutus ſiue per grãtiam, ſiue quòd condemnationes ſoluerit. ita Cæpolla d. auth. ſed nouo iure. numero 99. Dec. in l. bonafides non patitur. n. 3. de reg. iur. Didacus lib. 2. varia. reſol. cap. 10. n. 2. verſic. cæterùm. qui recenſet Aſſict. & Chaſſanæum atteſtantes ita eſſe in Iudicijs vſu receptum: atq; ita in dominio Mediolani ſeruari teſtatur Clarus. d. §. furtum. verſic. quæró etiam ſtante
20 ſtatuto. Præterea, tria † furta eſſe dicuntur, quæ non eadem die actuq; quodam continuato, ſed quæ diuerſis interpollatisq; temporib. commiſſa fuerũt. ita poſt alios Cæpolla. d. authen. ſed nouo iure. n. 95. & latè Boer. q. 219. Clarus d. §. furtum. verſic. vnum tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

nota. Sunt hæc ad notanda ad ſtatutorum interpreta
21 tionem, vt ſtatuta Papię in criminalibus 27. ſub Rub.
22 De pœna furis. † & Ferrariæ lib. 3. ſub Rubric. Pœna committentis furtum, vel robariam, dum pro tertio furto grauiorem pœnam indicunt, tria enim furta relatis modis intelligi debent. Iure Canonico Clericus fur deponitur. cap. presbyt. 81. diſtinct. qua de re latè ſcribit Bernardus Diaz in practica Canonica criminali cap. 84.

SVMMARIVM.

1 *Fures Balnearij, Iudicis arbitrio puniuntur.*
2 *Fures nocturni extraordinem plectuntur.*
3 *Effractores, nocturniq; fures ad opus publicum damnantur.*
4 *Alciatus reprehenſus.*
5 *Ariſtotelis locus illuſtratus.*

CASVS CCXCVI.

FVRIS BALNEARII POENA, nec non & nocturni.

1 FVRES † balnearij Iudicis etiam arbitrio puniuntur, quemadmodum probat. l. 1. ff. de furib. balnea. quo loci cũ
2 dixiſſet Vlpianus, † fures nocturnos eſſe extraordinem puniendos, ſubiungit, idem eſſe & in balnearijs furibus, quo reſponſo intelligimus balnearios fures non puniri grauius, quàm conſueuerint effractores & no-
3 cturni fures, qui in domibus furripiunt. † nam & ij effractores, vt iam diximus ſuperiore caſu, ad opus publicum certo tempore damnantur. leg. 1. ff. de effract, & expil. ibi, grauiori interdum, nempè in opus metalli perpetuò. l. 2. ff. eo. de effract. qua in re nõ ſatis rectè viſus eſt ſentire † Alcia. lib. 2. Parerg. iuris, c.
4 38. dũ memoriæ prodidit, balnearios hos fures grauiori pœna affici, quoniam ad opus publicum certo tempore damnantur. nam & cæteris communis eſt
5 hæc pœna. Nec † huc pertinet locus Ariſtotelis ab Alciato, & ab Hotomano in Cõmentarijs verborum iuris in verbo Balnearij citatus in problemat. ſectione 29. problem. 14. quoniam is iuxta Græcorum leges loquitur, quemadmodum Doctiſsimus Petrus de Apono in Commentarijs ad illud problema ſcriptum reliquit.

SVMMARIVM.

1 *Furtum faciens è re, quæ naufragio deperdita eſt, punitur.*
2 *Iudicis arbitrio punitur, qui rem ſubtrahit naufragio commiſſo.*
3 *Leuato velo in cauſis procedere quid ſit, & qua ratione ita dictum.*

CASVS CCXCVII.

POENA SVBTRAHENTIS REM naufragio facto. & quid ſit, leuato velo cauſas diffinire.

1 VI è naufragio deperdita † furto ſubtrahit, Iudicis arbitrio punitur: quem admodũ ſua lege ſanciuerunt Honorius & Theod. in l. de ſubmerſis. C. de naufrag. li. 11. cuius verba, ſi placet legere, adpoſui. De ſubmerſis nauibus decernimus, vt leuato velo iſtę cauſæ cognoſcantur, & ſi quiſpiam de talibus negotijs aliquid acceſſiſſe detegitur, Iudex, apud quem conſtiterit, his conquerentibus, quinundantur, pro qualitatibus perſonarum multandi, remouendi, proſcribendiq; habeat poteſtatem, &c. Hęc poſteriora verba, quæ etiã habentur in Codice Theodoſiano. lib. 13. titulo 9. l. de ſubmerſis. clarè oſtendũt
2 in his datum eſſe † Iudici arbitrium imponendi pœnam. quod ibi annotauit Baldus. idem placuit Barb. tract. De præſtantia Cardinal. q. 11. num. 5. verſi. facit elegans. & hanc ſententiam probat tex. l. 4. §. 1. verſic. & omninò. ff. de incend. ruin. & naufrag. & latè de pœnis horum furum ſcribit Franc. de Marchis q. 889. part. 2. vbi explicat, quæ pœna à Iure Canonico ſit indicta, & quando hic excuſari poſſit. illud etiam ex d. l. de ſubmerſis, adnotare licet, in cauſis illis eſſe pro-
3 cedendum † leuato velo, quod idem eſt ac ſi diceremus de plano. iuxta l. 1. ff. de conſtit. princip. & in l. nec quidquam. §. de plano. ff. de off. Proconſ. & vtroque loco notauit Coraſius. & ante eum Alciatus lib. 4. de verb. ſig. num. 4. ſed qua ratione leuato velo cauſæ cognoſci dicantur non explicant. Hieronymus Maggius vir eruditiſsimus lib. 2. miſcella. cap. 13. locũ huius. l. de ſubmerſis, explicat, atque eruditè Clemẽtis auctoritate inquit, Iudices velum quoddam tribunali prætendere conſueuiſſe: quo adhuc de cauſa non liquère, iuſtamq; cauſæ cognitionem adhibendam, quæſtionẽúè perplures dies exercendam oſtendebant.

SVMMARIVM.

1 *Commodatarium furti teneri, ſi re commodata ad aliũ vſum vtatur.*
2 *Commodatario quando credatur ſe vſum re commodata ex bona fide, quòd crediderit ita Dominum conceſſurum.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, an credendũ ſit commodatario dicenti ſe credidiſſe Dominum conceſſurum, vt ita re illa poſſet vti.*
4 *Furem excuſare non poteſt Dominus, dicendo ſe ei conceſsiſſe rem auferre.*
5 *Commodatarium rem ad alium vſum vtentem, differre à fure.*
6 *Afferenti creditur in his, quæ ab eius animo pendent.*

CASVS CCXCVIII.

FVRTI QVANDO TENEATVR commodatarius, qui ad alium vſum, quàm conceſſum fuit, re commodata vſus eſt.

1 IGNORAT nemo † commodatarium furti teneri, ſi re commodata ad vſum nõ deſtinatum vtatur. l. qui fundum. ff. de cõd. fur. l. ſi vt certo. §. planè, vbi glo. ff. commo. Hinc ſcriptum reliquit Gellius li. 7. noct. attica. c. 15. & confirmat Valer. Max. lib. 8. c. 2. in fin. Brutum ſolitũ dicere, furti damnatum eſſe, qui iumentum aliorſum duxerat, quàm quò vtendum acceperat. item qui longius produxerat, quàm quem in locum petierat. Verùm hoc ita demum procedit, cùm is commodatarius certò ſcit, ſe aduerſus commodantis animum ac voluntatem

tatem re illa vti: at contrà, ſi credit hos commodanti potuiſſe placere, vbi hoc nouiſſet. quod probat. l. in
4 ter omnes. §. rectè. ff. de furtis.

5 Dubitari ergo cõtingit, quando † credulitas hæc dici poſsit probabilis, vel non, vt excuſetur, vel condemnetur commodatarius? Angel. in d. l. inter omnes. §. rectè, docuit, hoc eſſe in † Iudicis arbitrio. idẽ
8 ſcriptum reliquit Ang. Aret. vel verius Aug. Arim. ibi in tract. de maleficio, in verbo Et veſtem cœleſtem, in additione. adde quòd licèt vera ſit. quos ſecutus eſt Marſil. in l. quæſtionis modum. numero 54. de quæſt. prudens ergo Iudex diligenter animaduertat, quæ ſit perſonarũ qualitas, an ſcilicet ſint conſanguinei, vel magna amicitia cõiuncti, ita vt veriſimile ſit, hũc commodatarium iuſtè credere potuiſſe commodantem conceſſurum. conſiderabit etiam, an is commodans ſit homo liberalis & conſuetus ita commodare: rei etiam qualitatem, an magna, vel parua: an ad eum vſum apta ſit, vel non. ita admonere viſus eſt Barto. in d. §. rectè. num. 1. in fin. quo loci infert, quod quan-
4 do quis † furti accuſatur, ſi rei ſubtractæ Dominus cõparet, & allegat, rẽ illam ſuo conſenſu ab eo acceptãt an ei credendum ſit ad fiſci detrimentum, ne is furti accuſatus puniatur? inquit regulariter ei nõ eſſe credendum, niſi coniecturæ & inditia, quæ vt ſuprà confiderat, concurrant. Bart. olim ſecuti ſunt Salyc. in l. ſi non conuitij. C. de iniurijs. Petraſan. ſing. 55. Nota hene. in fin. Marſil. ſing. 22. idem clarius conſi. 26. nu. 2. & Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris. §. furtum. verſi. item excuſatur. qui expreſsè dixit has coniecturas eſſe Iudicis arbitrio relinquendas. Inter duos caſus relatos illa tamen extat differentia, quam ſenſit Bar. d. §. rectè. nume. 2. nempè quando ab initio res eſt cõ-
5 modata, præſumptio eſt pro ipſo † commodatario, vt facilius credere potuit, Dominum conſenſurum. Sed quando ab initio res ſubtracta fuit, præſumptio eſt contra ſubtrahentem, quòd Dominus non conſenſiſſet, vbi hoc nouiſſet: quia nemo ſuũ iactare velle præſumitur. ita eo loci Bar. cum quo tranſeunt relati Doctores, præſertim Marſil. d. conſil. 26. nume. 2. & latè Neuiz. lib. 3. ſyluæ nupt. numero 52. Nec obſtat
6 inquit Barto. quod in his, quæ ab animo noſtro pendent, noſtræ aſſertioni credatur. iuxta gloſſam. §. alię. inſt. de actio. vbi Iaſ. nume. 54. quia illa doctrina non procedit, quando adeſt præſumptio in contrarium, vt extat hoc in caſu: ita etiam declarat Craue. conſil. 225. numero nono. & conſilio 271. colum. vlti. Marſil. conſilio nono. numero 36. & Natta conſilio 230. nu. 6. lib. 1.

SVMMARIVM.

1 *Expilatores qui.*
2 *Expilatorum furtum improbiſsimum.*
3 *Iudicis arbitrio expilatores puniri.*
4 *Effractores qui.*
5 *Effractores grauiter puniri.*
6 *Effractores Iudicis arbitrio puniri.*
7 *Directarij qui, & eorum pœna.*

CASVS CCXCIX.

EXPILATORES, EFFRACTORES & Directarij qui: & de eorum pœnis agitur.

1 EXPILATORVM crimen non leue eſt. ſunt enim † expilatores, qui viatoribus noctu pallia & veſtes diripiunt. quod Doctiſſ. Alciatus. lib. 1. parer iuris. c. 11. declarauit, vel ſunt expilatores, qui nè pilum quidem relinquunt in corpore ſpoliatorum, ita ex Aſconio expoſuit Budæus in annota. Pandectarum ad titulum De effractoribus & expilatoribus. quo loci & alia nõnulla hac de re ſcribit, & apud Ant. Aug. lib. 4. emend. iuris c. 10. in fin. horũ
2 † expilatorum furtum improbius appellatur in l. ſi te expilaſſe. C. ex quib. cauſ. infam. irroga. & M. Tul. in Prætura vrbana, improbiſsimum vocat. expilato-
3 res hi † Iudicis arbitrio puniuntur. ita in ſpecie reſpondit Signorol. conſilio 169. num. 48. & Cæpolla in auth. ſed nouo iure. num. 101. in fin. C. de ſer. fug. ex claro text. l. 1. §. expilatores. ff. de effract. & expila. ibi, idcircò cauſa cognita liberum erit arbitrium ſtatuendi ei, qui cognoſcit. quo in reſponſo idem de effra-
4 ctoribus ſancitum eſt. ſunt enim † effractores, qui vi fores, vel parietes domum furandi cauſa infringunt. l. 3. §. effractæ. ff. de off. Præfect. Vigil. M. Tul. in Vatinium. Licet impunè per me parietes in adoleſcentia perfoderis, vicinos compilaris. Teren. in Adelph. Fores effregit atque in alienas ædes irruit. ſolent tamen grauius puniri † effractores iſti quàm ſimplices
5 fures: quod probat lex antiqua Exod. c. 22. Si effringens fur domum ſiue ſuffodiens fuerit inuentus & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis. ſic etiam grauius puniri probat d. l. 1. §. expilatores. verſic. ſed enim. & l. ſeq. ff. de effract. & expila. & ſcribunt omnes in auth. ſed nouo iure, ibi Cæpolla num. 100. verſi. ſed loquimur. C. de ſer. fug. idem conſi. 26. in fin. imò capitis pœna aliquando puniuntur. Guid. Papæ q. 422. Boer. q. 173. num. 4. Papiæ extat ſtatutum in criminalib. De pœna frangentis domum, indicens pœnam pecuniariam. quòd ſanè ſtatutum ego intelligo cum ſolùm fregit, non autẽ furtum commiſit, & habet illud ſtatutum locum in domuncula. Decius auth. qui rem. num. 19. C. de ſacroſ. Eccleſ. Iudicis etiam † arbitrio puniuntur directarij,
6 quemadmodũ probat d. l. 1. §. expilatores. de effract.
7 & expila. ſunt † directarij, quæ in aliena cœnacula ſe dirigunt furandi animo. l. ſacculari. in prin. ff. de extraord. crim. ſunt à dirigendo dicti, quòd in alienam domum ſe dirigere, perinde ſit, atque ingredi. ita Petrus Crinitus li. 17. de honeſta diſciplina. cap. 8. à quo non diſſentit Budæus in anno. Pandect. ad d. l. ſacculari. de extraord. crim. Paulus. lib. 5. ſenten. capit. 4. Quoties qui pulſatur, vel cuius domus introitur ab ijs, qui vulgò directarij appellantur, quem locum ibi notauit Cuiacius, & retulit eruditus Hotomanus in Commentarijs verborũ iuris. in verbo derectarij. ita enim ille legit. & ſi Crinitus & Budæus, directarij, & rectius, mea quidem ſententia, legant.

SVMMARIVM.

1 *Expilatæ hæreditatis crimen Iudicis arbitrio puniri.*
2 *Expilatæ hæreditatis pœnam cenſent aliqui eſſe pœnam ordinariam furti.*
3 *Expilatæ hæreditatis crimen non eſſe furtum.*
4 *Furtum quare hæreditate iacente non committatur.*
5 *Pœna Iudicis arbitrio qualis ſit, in furto hæreditate iacẽte commiſſo.*
6 *Statutũ Papiæ 27. in criminalib. ſub Rub. de pœna furis, non habere locum contra expilatorem hæreditatis.*
7 *Expilatæ hæreditatis crimen non cadit in cohæredes.*
8 *Vxorem defuncti crimine expilatæ hæreditatis conueniri non poſſe.*

CASVS

Universidad de Deusto
Biblioteca

CASVS CCC.

POENA EXPILATAE HAEREditatis quæ, & aduersus quos.

1 EXPILATAE † etiam hæreditatis crimen extraordinariè, atque ita Iudicis arbitrio punitur. l. 1. ff. de crimin. expil. hæred. vbi Bart. idem sensit. & clare hanc pœnam esse arbitrariam respondit Cæpolla in consilio 72. colum. 2. in criminalib. Idem scriptum reliquit Ioan. Maria Riminaldus in additionibus Salycetum in l. vltim. C. de crim. expil. hæred. vbi communem esse opinionẽ testatur, reiecto Baldo in l. de eis. C. de furtis, nec nõ & Roman. in l. gerit de acquir. hære. qui affirmarũt,
2 pœnam hanc esse † furti ordinariam. & ob id statutũ loquens de fure, locum habere etiam in hoc hæreditatis expilatore. Quorum sententia, vel ex eo confirmari posse videtur, quod furtum hoc expilatæ hæreditatis est quouis alio furto improbrior. vt scribit Iason in leg. 1. num. 10. C. de ser. fug. vbi ex sententia Baldi in l. de his. C. de furt. ait, quod statutũ loquens de furto, locum etiam habet in hoc crimine expilatæ hæreditatis improbriori. quod falsum, & rectè, cæteri censent. cùm furtum sit rei alienæ contractatio.
3 leg. 1. ff. de furtis, quæ † diffinitio non conuenit huic crimini, quod cõmitti dicitur ante hæreditatis aditionem, atque ita eo tempore, quo nullus extat illius rei Dominus. & verè hoc crimen à furto differre probat. l. 2. ff. de crimin. expil. hæredit. Qua de re videndus est Curtius Iunior in l. eius, qui in Prouincia, num. 25. ff. si certum peta. quem secutus est Emanuel Costa in Commentarijs ad l. Gallus. §. & quid si tantum. part. 2. nume. 17. ff. de liber. & posthum. scribit
4 itaque Curtius, quòd ideò iacente hęreditate † furtũ non committitur, quia non habet Dominum. l. vlti. ff. de crimin. expil. hæredit. & quando res non habet Dominum, in ea furtum committi non potest. l. falsus. §. qui alienum. ff. de furtis. Et hac ratione vsus est Barto. in l. hæreditariæ. ff. de furtis. Illud etiam non prætereo quod respondit Cæpolla in d. consi. 72. col.
5 2. † pœnam hanc arbitrariam non posse excedere pœnam relegationis. His infertur. declaratio est notabilis ad statutum † Papiæ 27. in criminalibus sub Rubric. de pœna furis. cuius pœna hoc in casu locum nõ
6 habebit.

Declaratur primò, vt hæc pœna locum nõ habeat contra † cohæredes. d. l. 1. C. de crimin. expil hæredit. vbi Baldus rationem reddit, quoniam pro suo iure fecisse videtur. l. meritò. ff. pro socio. quam declarationem ego intelligo, nisi vltra partem suam aliquid
7 accipiat, vt declarando d. l. meritò, respondit Alexan. consil. 103. nume. 6. lib. 1. ex l. duo fratres. in fin. & ibi Doct. ff. pro socio. cum Alexand. sensit Craue. consil. 319. colum. secunda. in princip. verficul. Neque excusandus.

8 Declaratur secundò, vt non habeat locum hæc † pœna contra vxorem, quæ cum furti accusari non possit, ita nec expilatæ hæreditatis. l. pen. ff. de crim. expil. hæred. & l. aduersus, & l. vltim. vbi Bald. C. eo. qui quidem Baldus scribit ita esse declarandum statutum Perusinum sub Rubric. Quòd si quis expilauerit hæreditatem.

FINIS CENTVRIÆ TERTIÆ.

IACO-

IACOBI MENOCHII IVRISCONSVLTI ACVTISSIMI,

DE ARBITRARIIS IVDICVM.

Liber Secundus.

CENTVRIA QVARTA.

SVMMARIVM.

1 *Effractorem eum etiam dici, qui carcerem effregit.*
2 *Iudicis arbitrio puniri carceris effractorem.*
3 *Fugiens è carcere an pro confesso habeatur.*
4 *Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de pœnis capit. si quis autem aliquid. declaratur.*
5 *Carceratus si hostio facto fugit, qua pœna plectatur.*
6 *Carceratus solus compedibus vinctus si fugit, qua plectatur pœna.*
7 *Carceratus sub sola custodia fugiens, effractoris pœna punitur.*
8 *Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de pœnis. capit. si quis autem procedit & in eo. qui sub sola custodia carceratus fuit.*
9 *Carceratus dicitur, & qui sub arresto est.*
10 *Iudicis arbitrio punitur arrestatus fugiens.*
11 *Carceratus fugiens si capiatur, pœna effractoris punitur.*
12 *Carceratus qui post fugam reuersus est, non punitur, vt effractor.*
13 *Iudicis arbitrio punitur carceratus, qui post fugam reuersus est.*
14 *Carceratus indebitè fugiens non punitur.*
15 *Carceratus indebitè in foro conscientiæ fugere potest.*
16 *Effractor qui effecit vt carcerati fugerent, qua pœna puniatur.*
17 *Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de pœnis. cap. si quis autem. an locum habeat contra eum, qui effecit, vt carcerati fugerent.*
18 *Interpretatio stricta quando in pœnalibus sumatur.*
19 *Statutum Veronæ lib 3 cap. 72. sub Rubri. qui carceratis dant consilium. declaratur.*
20 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub. Rub. de frangente carceres, declaratur.*
21 *Pœna insingantis carceratum vt fugiat.*
22 *Effringens carceres, vt debitores fugiant, qua pœna plectatur.*
23 *Carceratus notoriè iniustè, tutè au fugit: & illum instigans non punitur.*
24 *Statutum Patauinum sub Rubri. de carceribus. capitul. Nullus audeat. declaratur.*

CASVS CCCI.

EFFRACTOR CARCERIS FVgiens, & qui causam præbuit fugientibus, qua mulctetur pœna, plenè & diligenter exponitur.

1 VONIAM & † effractor is appellatur, qui carcerem infringit, vt inde criminis rei effugiant, de illis hoc loco dicendum
2 est. † Iudicis equidem arbitrio aliquando punitur: vt eo casu primò cùm iam effractum carcerem atque ita apertum reperit: ita scribunt Ang. in l. verum. ff. de furtis Albe. in l. succurritur. ff. ex quib. caus. maio. Paris Puteus tracta. syndicatus. cap. Qualiter probabitur contra commenta. quos secuti sunt Boer. qu. 215. numero 13. 15. 21. & Didacus libro 1. variarum resolut. capitul. 2. numero 11. in fine. quibus addò Raphaëlem Comen. consil. 105. Felinum in capitulo nullus. numero 4. de præsumpt. Socin. tracta. Fallen. regu. 162. Fallen. vlt. Marsilium in praxi crimi. na. §. attingam. nu. 37. & nu. 45. vbi post multos scribit, hunc † ita fugientem non haberi pro confesso &
3 conuicto, & si suspectus reddatur. Hæc sunt memoriæ commendanda ad interpretationem † constitutionum dominij Mediolan. Rubric. de pœnis, capit. si quis autem aliquid fecerit. dum vult, hos effractores puniri pœnis à Iure Communi indictis. intelliget iusdicens in casu isto esse sibi datum arbitrium indicendi hanc pœnam. Secundus est casus, quando
5 † carceratus fracto hostio, vel pariete fugit: tunc fuga operatur primò vt habeatur pro conuicto & confesso de crimine, ita Specul. in titul. de præsump. §. 2. versicul. violenta. & ibi latè Ioan. Andre. in additio. Angel. Aret. in tractat. malefic. in verbo fama publica. numero 20. & ibi August. Arim. in additio. Curt. Sen. in l. admonendi. numero 270. de iureiura. Felin. capit. nullus. numero 3. de præsumpt. Marsilius in praxi crimina. §. attingam. numero 44. 45. qui cum Baldo consil. 220. libro 1. intelligit, quando quis est carceratus pro inquisitione speciali, secus si pro generali. Addo Bald. consil. 32. Primus quæstionis. libr. 3. Secundò hic carceris effractor capitis pœna punitur. l. 1. de effract. & expil. l. in eos. ff. de cust. reo. vbi omnes, Felin. d. capitul. nullus. numero 3. Boer. dict. quæst. 215. numero 7. Marsilius dict. §. attingam. numero 36. Igneus in l. 3. §. subuenitur. numero 95. ff. ad S. C. Syllania. ita erunt declarandæ relatæ constitutiones Mediolani d. cap. si quis autem.

6 Extenditur hic casus † vt procedat, etiam si hic effugiens non esset clausus in carcerem, sed solùm in compedibus: ita probat. l. succurritur. ff. ex quibus caus. maior. dum inquit, nihil interesse an compedibus, vel parietibus detineatur. ita declarantur constitutiones Mediolani, vt statim subijciam.

Extenditur secundò procedere in eo, qui est sub
7 sola † custodia, vel qui habet domum iusdicentis pro carcere: adhuc is fugiens, vt effractor punitur. ita

Universidad de Deusto
Biblioteca

post alios docuit Curt.sen. in l. admonendi. numero 165. de iureiura. & si enim sub custodia positus quò ad alia propriè carceratus non dicatur, nihilominus quò ad casum nostrum propriè ob Iudicis. ſ. præceptum carceratus dicitur. vt is Curtius rectè affirmat, & si Iaſ. in repe. d. l. admonendi. num. 163. post Alber.
3 & alios nonnullos diſſentiat. quò circà licèt † conſtitutiones Mediolani in d. cap. ſi quis autem. ſimpliciter de carcerato loquantur, attamen intelliguntur vt carcerati ſint, & iſti poſiti ſub cuſtodia. & intellige quando vi è cuſtodum manibus aufugit, ſecus ſi illi negligentes permittebant illum vagari, & is arrepta occaſione aufugit: ita Socinus dict. tract. falle. regul. 162. fall. vltima.

Extenditur tertiò, vt procedat etiam eo caſu quan-
9 do † arreſtum eſt alicui factum ſeu præceptum, ne exeat domum vel ciuitatem, is enim adhuc carceris effractor dicitur, ſi exiuit: ita verè reſpondit Oldrad. conſil. 65. Hic agitur de duobus, primo dubio. & ſi eum intellexerit Boer. quæſt. 215. numero 21. vt hoc is
10 in † Iudicis arbitrio relinquat. qua de re ne verbum quidem. id quod Oldradus, annotauit etiam Ioan. Andre. in additio. ad Specul. in titulo de præſumpt. ſ. 2. colum. 1. imò Guido Papæ quæſt. 258. Si quis decidit, ita arreſtatum dici propriè carceratum, etiam quò ad alia, vt potè quòd celebrati ab eo contractus reſcindantur, ac ſi in ipſum carceratum celebrati forent. quod eſt annotandum, maximè in regione Pedemontium, vbi in vſu poſitum eſt, vt iuſdicentes hæc arreſta præcipiant.

31 Extenditur quartò vt procedat etiam in eo † qui effregit carcerem & iam exibat, & interim fuit captus, perinde enim eſt ac ſi perfectè aufugiſſet, ita Boe. d. q 115. nu. 12. poſt Iacobum Beluiſium.

32 Declaratur, vt non procedat in eo, qui aufugit † & deinde reuerſus eſt, is enim non poteſt vt effractor puniri: ita Bald. in l. 1. C. de ſer. fug. Marſil. in l. qui falſam. num. 41. ad l. Cornel. de falſ. in l. is qui cum telo. nume. 54. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & in Rubric. ff. de fideiuſ. numero 441. Curtius ſen. in l. admonendi. numero 159. & ibi etiam Rip. numero 169. de iureiurand. Boer. d. qu. 215. num. 17. Verum eo loci Boer. nu. 19. decidit poſt Seuerinatem & Marti. Fanenſem,
33 eſſe hunc reuertentem pœna aliqua † Iudicis arbitrio puniendum, ad hoc vt eius audacia comprimatur.

34 Declaratur ſecundò non procedere in † iniuſtè & indebitè carcerato. is enim & vi fores carceris, vel parietes infringere & effugere impunè poteſt: ita Paris Puteus tract. ſyndicatus in. ſ. Carcerem. quem eſt ſequtus Rip. in l. admonendi. nu. 171. de iureiur. imò po-
35 teſt iſte etiam in foro † conſcientiæ carceres euadere, etiam ſi inde cuſtodi detrimentum aliquod contingat. imò ſi mortem euadere aliter nequiret, cuſtodes tutè interficere poterit. ita latè multorum auctoritatibus affirmauit Didacus lib. 1. varia. reſol. cap. 2. nu. 12. Boe. d. qu. 215. nu. 32. Gramma. conſil. 51. nu. 5. 6. Neuiz conſil. 61. num. 37.

36 Tertius eſt caſus in ſolo † effractore, qui vi fores carceris frangendo efficit, vt carcerati fugiant, ij eadem puniendi ſunt pœna, qua puniendi erant, qui aufugerunt. quod probatur in l. 1. C. de ijs qui latro Bar. in l. ſi quis. in fin. ne quis eum qui in ius voca. eſt vi exim. & Angelus l. 1. in princip. & Alexand. d. l. 1. ſ. item ſi quis. in fin. ff. eo. vbi fortius affirmarunt non eſſe habendam rationem, an is aufugiens fuerit iuſtè, vel iniuſtè carceratus. idem reſpondit Alex. conſil. 35. nu. 4. in fine. libr. 2. Igneus in ſ. ſubuenitur. numero 97.
37 Hæc annotanda omnino ſunt ad interpretationem † conſtitutionum dominij Mediolani ſub Rub. de pœnis, ca. faciens vt quis euadat. dum inducunt pœnam iſti effractori, quam paſſus fuiſſet is fugiens, ſi condemnatus fuiſſet. hæ conſtitutiones exitum reſpicere videntur an condemnetur, vel non. ſententes pœnam huic effractori non indici, ſi fugiens liberetur. attamen, vt Iure Communi conueniant conſtitutiones illæ, poſſunt interpretari, vt effractor puniatur ea pœna, qua puniendus erat is fugiens non inſpecto fine, ſed ſola accuſatione & imputatione conſiderata. quod factum ea ratione eſt, vt reprimatur horum effractorum audacia. Hæc declaratio confirmatur, quia aliàs ſequeretur, quòd ſi carcerati delictum probari non poſſet concludenter, niſi per eius confeſsionem, ſi carcerem euaderet, atque ita deficerent probationes liberandus eſſet, & ob id is effractor nullam pœnam pateretur: quod iniquum & abſurdum admodum eſſet. non ergo conſtitutiones reſpiciunt cauſæ exitum, ſed principium, vt ea pœna puniatur iſte effractor, qui imputatus eſſet puniendus: ſicq; imputationem, non ſententiam conſtitutiones conſiderant. huc accedit quod ſtatim infrà in ſecunda ex-
18 tenſione dicam. Nec obſtat quòd in † pœnalibus ſtricta ſumenda ſit interpretatio. l. ſi de interpretatione, de pœnis, cum ſimilibus. quoniam reſponderetur, regulam illam procedere, quando non redderetur eluſoria legis diſpoſitio, at ſecus ſi è contra, ita Deci. l. in factum ſuum. ſ. in pœnalibus de regul. iur. Iaſ. l. cum quidam, in fine. de lib. & poſth. Crauett. tracta. de antiqu. tempor. 1. particula quartæ partis principalis. numero 8. at hoc in caſu conſtitutionum diſpoſitio eo in caſu redderetur eluſoria ob defectum probationum. ſunt etiam hæc annotanda ad
19 interpretationem † ſtatuti Veronæ libro 3. capitul. 72. ſub Rubric. Qui carceratis dant conſilium, quo
20 hi Prætoris arbitrio puniuntur. ſic declaratur † ſtatutum Ferrariæ libro 3. ſub Rub. de frangente carceres. ibi, & puniatur eadem pœna, qua condemnari & puniri debebat is, qui aufugerit, ac ſi de crimine pro quo ille erat incarceratus verè conſtaret & appareret.

Extenditur primò, hic caſus vt locum etiam ſibi
21 vendicet in † inſtigatore, fautore & conſultore, qui ſuaſit carcerato, vt fugeret, ex dicta leg. 1. C. de ijs qui latro. Butri. & cæteri in capitulo 1. de offic. delega. ex illo textu, in ſpecie. Alexand. dict. conſil. 35. numero 4. in fine. libro 2. & conferunt quæ dicemus infrà in caſu 349. vbi agemus de pœna illius, qui opem delinquenti ac conſilium præſtitit. Huc ſpectat quod aliquando in foro Montis regalis Pedemontium vidi controuerſum. Aufugerant aliquando è carcere carcerati omnes vno excepto, qui propter corporis debilitatem non poterat haſtam conſcendere, & è perfracto pariete carcerem effugere. illi delictum adſcribebatur, quòd aufugientibus conſenſiſſet, atque ita cum cæteris conſpiraſſet, iuxta l. in eos. ff. de cuſtod. reorum, quoniam debebat clamare: ille reſpondebat, non potuiſſe cum eſſet perterritus illorum minis, qui eum acerrimè verberaſſent. ego iuſta ratione contendebam illum non fuiſſe puniendum, cum conſpirare cum cæteris non potuerit. eſt
22 enim † cònſpirare ſimul aſpirare contra aliquem. ita Archidiaconus & cæteri in capitulo coniuratio-num. 11. qu. 1. qui inquit, quòd conſpiratio eſt multorum conuentio ad illicitum, & tradit Gigas tract. de crimine læſæ Maieſta. ſub Rubri. quomodò & per quos crimen læſæ Maieſtatis probetur. q. 22. ſed hic ob impotentiam non poterat cum alijs paciſci. dicebam illius aſſertioni cum iuramento credendum fuiſſe ſuper illato metu, iuxta ea, quæ ſcribunt omnes in. ſ. ſed iſtæ, vbi gloſſ. inſtitu. de actio. & tradunt de metu Docto, in lege metum. C. quod met. cauſa. & hæc erit nota-

notabilis declaratio ad relatas conſtitutiones Mediolani.

23 Extenditur ſecundò, vt procedat † etiam in eo, qui effregit carcerem, vt aliquorum debitores effugerent: is enim effractor tenetur loco illorum debitorum. l. quoties. C. de exact. trib. lib. 10. Bart. tracta. de carceribus. num. 18. nec vlterius quæritur, an illi carcerati eſſent verè debitores, vel non, nec enim huic effractori datur facultas, ſi probare vellet, carceratos illos verè non fuiſſe debitores. ita multum egregiè Angel. in l. ſed eximendi. ſ. item ſi quis, in fine. ff. ne quis eum. Cæpolla conſil. 14. columna tertia, in fine. & Marſilius in praxi crimi. ſ. attingam. num. 48. Ioan. de Ana. conſil. 55. in fine. Iaſ. conſil. 27. numero primo, libro 3. imò ſcribit Boerius quæſt. 217. numer. 12. poſt multos, quòd etiam ſi is debitor qui fugit, iterum capiatur, & ad carceres reducatur, non tamen effractorem liberari, ſed teneri omnino ſoluere.

24 Declaratur hic caſus, † vt non habeat locum in eo, qui notoriè & clarè eſſet iniuſtè carceratus, ex ſuprà relatis in ſecunda declaratione ſecundi caſus, & ſenſit Alexand. l. 1. ſ. item ſi quis. in fine. ff. ne quis eum. & ante eum Bartolus in tracta. de carceribus. numero 17. & hoc in caſu non habebit locum pœna nouarum conſtitutionum Mediolani ac etiam ſtatuti
25 Veronenſis. ſic etiam poteſt declarari † ſtatutum Patauinum ſub Rubric. de carceribus. capitul. Nullus audeat.

SVMMARIVM.

1 *Commentarienſis quis, & vnde dictus.*
2 *Cuſtos carceris qua pœna puniatur, ſi carcerati fugiant.*
3 *Statutum Papiæ 57. in criminalibus, ſub Rubr. de pœna ſuperſtitis vel cuſtodis carcerum, declaratur.*
4 *Statutum Patauinum ſub Rub. de carceribus. cap. Capitaneus, declaratur.*
5 *Cuſtos tenetur ſi carceratus fugit, etiam culpa ſui ſerui, vel vxoris.*
6 *Cuſtos non tenetur, ſi adhibita ſolita diligentia carceratus fugit.*
7 *Iudicis arbitrio punitur cuſtos, & ſi adhibuerit ſolitam diligentiam, cùm carceratus aufugit.*
8 *Cuſtos carceris non tenetur cum carceratus fugit ſui ſocij opera.*
9 *Statutum Papiæ. 57. de pœna ſuperſtitis, vel cuſtodis, declaratur.*
10 *Cuſtos carceris non tenetur, ſi carceratus fugit, quem credebat iuſta ratione non debuiſſe fugere.*
11 *Iudicis arbitrio relinquitur, an carceratus veriſimiliter non eſſet fugam arrepturus.*
12 *Cuſtos carceris non tenetur, ſi carceratus erat de proximo liberandus.*
13 *Cuſtos carceris non punitur, ſi carceratus miraculosè fugit.*
14 *Cuſtos poteſt liberè carceratos relaxare ex Principis indulgentia.*
15 *Carceratos eſſe relaxandos ob pacem & publicam lætitiam.*
16 *Falſarius è carceribus non eſt liberandus ob pacem & publicam lætitiam.*

CASVS CCCII.

POENA QVA MVLCTATVR CVſtos carceris, ſi carcerati aufugerunt, & quando excuſationem mereantur, accuratè tractatum.

1 VSTOS carceris, quem antiqui rectè † commentarienſem, quod in commentarijs cuſtodias referret, & veluti diarium cuſtodiarum conficeret, appellarunt: vt apud Budæum in annota. Pandectarum ad titulum ex quibus cauſ.
2 maior. ſummam diligentiam in cuſtodiendis † carceratis adhibere debet: alioqui ea plectitur pœna, qua erat puniendus is carceratus, qui aufugit. l. ad commentarienſem. C. de cuſto. reo. & ibi gloſſ. & Doct. Boer. q. 217. nu. 1. imò in l. vlt. ff. de cuſto. reo. ſancitum videtur abſolutè eſſe capitis pœna mulctandum, niſi intelligamus ſecundum d. l. ad commentarienſem. vbi autem is carceratus ſolùm eſſet pro debito ciuili. cuſtos tenetur creditori ſatisfacere. ita Iaſ. conſil. 27. num. 1. libr. 3. poſt Baldum conſil. 177. In iſta captura, libro 2. & ex l. eum pro quo. ff. de in ius voca. & cum
3 hoc Iure Communi conuenit † ſtatutum criminale Papiæ 57. ſub Rubri. de ſuperſtitis, vel cuſtodis carcerum. quod ſanè ſtatutum in illis verbis, & ad dictam quantitatem dicti ſuperſtites & cuſtodes & fideiuſſores eorum teneantur, & conueniantur, & exigantur, perinde ac ſi eſſent debitores condemnati legitimè: oſtendit non licere cuſtodi ad ſui defenſionem allegare illum carceratum, qui fugit, debitorem non fuiſſe, ex his quæ tradit Angelus in l. ſed eximendi. ſ. item ſi quis. ff. ne quis eum. Cæpolla conſil. 14. colum. 3. dixi ſuprà in caſu præcedenti propè finem, niſi vt eo loci diximus, notoriè conſtaret hunc aufugien-
4 tem debitorem non fuiſſe. ſic declaratur † ſtatutum Patauinum ſub Rubric. de carceribus. capitul. Capitaneus. ibi, compellatur ſatisfacere tam communi, quàm ſingularibus perſonis. ipſi autem cuſtodi erit conſultum, ſi ab illis creditoribus ceſſionem habebit, & experietur contra illum fugitiuum, vel eius fideiuſſores. ita Alber. tract. ſtatutorum parte 2. quæſt.
5 144. Extenditur hæc Iuris ſententia † vt procedat etiam, quando ipſe cuſtos ſui loco alterum cuſtodem reliquiſſet, vt ſeruum, vel filium, vel vxorem. quorum negligentia carceratus aufugiſſet: tunc cuſtos adhuc tenetur. ita Gramma. voto 29. num. 11. 12. & de filio, & vxore in ſpecie Boer. d. q. 217. num. 11. quæ extenſio eſt notabilis ad relatum ſtatutum.

Declaratur primò hic caſus, vt locum ſibi non ven-
6 dicet, cùm † cuſtos eam ſolitam adhibuit cuſtodiam & diligentiam, quam alij cuſtodes illius carceris adhibebant, tunc ſi carcerati aufugient, ipſe cuſtos non
7 tenebitur pœna ordinaria, ſed Iudicis arbitrio punietur: ita Boerius d. quæſt. 217. numero 5. poſt Puteum de ſyndicatu in verbo Carcer. Corneum conſil. 93. libro 1. & Gramma. voto 29. numero 16. atque ita relatum ſtatutum Papiæ declaratur.

Declaratur ſecundò, vt non procedat quando car-
8 ceratus † aufugit opera ſocij ipſius cuſtodis, qui ſanè ſocius à Principe, vel magiſtratu præpoſitus fuit. nam tunc cuſtos venia dignus eſt, l. vltim. verſicul. interdum. ff. de cuſtod. reo. quem textum ſingularem in hanc ſententiam dixerunt Roma. ſing. 30. Si dictat. & Franc. Crem. ſing. 99. Erant. Marſilius in Practic. crimi. ſ. attingam. numero 73. Crotus in l. 4. ſ. Cato. numer. 72. de verbo. oblig & Boerius dict. quæſt. 217. numero 7. 8. qui multis ſimilibus confirmauit. Quæ ſane declaratio eſt, vt inquit Roma. dict. ſingul. 30.
9 egregia † ad ſtatuta, vt ad dictum ſtatutum Papiæ 57. Cuius etiam clara verba cum hac declaratione conueniunt, ibi, niſi ſuperſtes, vel cuſtos probauerit carceratum fugiſſe cum altero ex ſuperſtitibus: quo caſu ille ſolus cum quo carceratus aufugit, puniatur. Eſt ratio, quia nulla ipſi cuſtodi culpa adſcribi poteſt: Cùm nemo proditionem præuidere valeat. & verba

Universidad de Deusto
Biblioteca

d. statuti de socio, intelligo vt suprà de præposito à superiore.

20 Declaratur tertiò vt procedat, quando † is carceratus, qui aufugit ob malam adhibitam custodis diligentiam ex verisimili coniectura & ratione præsumi non poterat, quòd fugere deberet. vt putà in nobili, & viro egregio, qui pro modica summa debiti fuisset carceratus. si enim custos latiores habenas ei relinquit, non videtur arguendus, ita Angelus in l. si à bonæfidei. ff. de rei vend. quem multi secuti sunt, vt retulit Boerius. d. quæst. 217. numero 9. Alcia. tract. præsump. reg. 1. præsumpt. 48. & plures alios recensèt Tiraquellus tract. Nobilitatis, capit. 20. nu. 28. Verùm is Boerius affirmat aliquando consilio Burdegalensi contrarium obseruatum fuisse. & tandem inquit, &

21 rectè hoc esse Iudicis † arbitrio relinquendum, qui pro sua prudentia arbitrabitur iuxta qualitatem rei & conditionem personæ, an verisimiliter sit credendum eum fugam arrepturum vel non.

22 Declaratur quartò, vt non procedat † quando is carceratus erat de proximo liberandus, ita glos. fing. in l. si pecuniam. §. si seruum, in verbo carcere. ff. de cond. ob causam. latè Boer. d. quæst. 217. numero 16. vt apud eum.

Declaratur quintò, vt non procedat, quando is car

23 ceratus † miraculosè effugisset: quemadmodum de beato Petro scriptum est, ita Boerius d. quæst. 217. numero 17. quæ tamen declaratio non est de genere regulæ posteaquam nulla negligentia custodi adscribi potest.

24 Declaratur sextò, vt non procedat † secundum Boerium d. quæst. 217. numero 21. quando Princeps in nouo ingressu ciuitatis omnibus carceratis remissionem concedit: quoniam tunc custos videtur posse absque alia Iudicis auctoritate. idem esset dicen-

25 dum in † remissionibus quas faciunt Principes ob lætitiam pacis initæ: vt factum fuit anno 1544. in vniuerso Mediolanensi dominio, quo anno inita est pax inter Inuictissimum Carolum Quintum Imperatorem ac Christianissimum Franciscum Galliarum Regem. & anno 1559. ob pacem initam inter Henricum Christianissimum Regem Galliarum, & Philippum Regem Catholicum Hispaniarum. Aduerte tamen

26 (vt obiter hoc dicam) † remissionem ob hanc pacem non prodesse reo criminis falsi. Bartolus l. Lucius in fi. ff. ad S. C. Turpil. Decius capitul. licèt causam. numero 11. extra de proba. Marsil. in Rubric. ff. ad legem Cornel. de falsis. numero 12. & sing. 163. Afflictus decis. vltim. numero 22. in fine. sed an etiam ei profit, qui iam semel eam ob causam fuerat excarceratus, vide Bartol. l. 3. C. de Episcop. aud. vbi apostil. Signo. consil. 97.

SVMMARIVM.

1 *Carceris qualitas quæ esse debeat, & quibus fideiussoribus relaxandi.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur qualitas carceris & vinculorum, & quando carcerati dato fideiussore sint liberandi.*
3 *Carceratus ob solam pœnam pecuniariam sub fideiussione potest liberari.*
4 *Carceratus ob pœnam pecuniariam si delictum est confessus, non est sub fideiussione relaxandus.*
5 *L. Si confessus. ff. de custod. reo. intellectus.*
6 *L. 2. C. de exhib. reo. intellectus.*
7 *Statutum Papiæ 9. in criminalibus, sub Rubric quo casu inculpatus de maleficio, declaratur.*
8 *Carceratus ob pœnam pecuniariam relaxandus non est dato fideiussore, si sero eum obtulit.*
9 *Carceratus si semel aufugit, amplius liberandus non est dato fideiussore.*
10 *Carceris custodiam esse adhibendam arctiorem illi, qui semel aufugit.*
11 *Statutum Papiæ 9. in criminalibus, sub Rubric. quo casu inculpatus, non procedit, si carceratus semel aufugit.*
12 *Carceratus repertus in fragranti crimine pro quo est sola pœna pecuniaria, fideiussoribus non est relaxandus.*
13 *Carceratus ob pœnam pecuniariam, si crimen est notorium, non relaxatur sub fideiussione.*
14 *Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis, cap. si quis non prouocatus. declaratur.*
15 *Carceratus ob pœnam corporalem sub fideiussione relaxandus non est.*
16 *Fideiussor non potest obligari ad pœnam corporalem principalis.*
17 *L. 1. ff. de custod. reo. sensus.*
18 *L. 2. de custod. reo. intellectus.*
19 *L. 3. ff. de custod. reo declaratio.*
20 *L. eos. §. super his. C. de appell. intellectus.*
21 *Fideiussorem posse interdum se obligare pro principali ad pœnam corporalem.*
22 *Constitutio Regni Neapolitani, quæ incipit humanitate, declaratur.*
23 *Carceratus fideiussoribus non relaxatur, etiam si corporalis pœna sit tantum corporis afflictiua, vt ictus fustum.*
24 *Statutum Papiæ 9. in criminalibus sub Rubr. Quo casu inculpatus, declaratur.*
25 *Carcerati ad veritatem eruendam dato fideiussore non relaxantur.*
26 *Testes carcerati vt examinentur in aliorum causam dato fideiussore non liberantur.*
27 *Dicto saluo, exceptiua.*
28 *Carceratus si confessus est delictum, non liberatur dato fideiussore.*
29 *Statutum Papiæ 9. iam suprà relatum, declaratur.*
30 *Deportandus dato fideiussore è carcere relaxandus non est.*
31 *Carceratus pro pœna pecuniaria, quæ corporalis efficitur, fideiussoribus non relaxatur.*
32 *Carceratus pro infractione saluæguardiæ dato fideiussore relaxandus non est.*
33 *Statutum Papiæ 19. in criminalibus, de pœna illius qui vulnerauerit, declaratur.*
34 *Carceratus à proximo liberandus sub fideiussione relaxari potest.*
35 *Carceratus dato fideiussore relaxatur si facti consuetudo ita suadet.*
36 *Carceratus ob pœnam sanguinis in defectum pecuniariæ fideiussore relaxatur.*
37 *Carcerati relaxantur fideiussoribus obligantibus se loco custodiæ.*
38 *Carceratos in feriis Paschatis & Natalis Saluatoris nostri sub fideiussione relaxari.*
39 *Carceratus ob pœnam arbitrariam fideiussoribus relaxatur.*
40 *Carceratus ob pœnam pecuniariam ex consuetudine fideiussoribus relaxatur.*
41 *Iudicis arbitrio relinquitur carcerati relaxatio in pœnis arbitrariis.*
42 *Statutum Papiæ 9. iam relatum declaratur.*
43 *Statutum Papiæ 28. in criminalibus sub Rubric. De pœna robatoris, declaratur.*
44 *Constitutio noua Mediolani sub Rub. de pœnis. ca. si quis fecerit robariam. declaratur.*

CASVS

CASVS CCCIII.

ENARRATVM LONGA SERIE accuratè quando carcerati datis fideiussoribus è vinculis relaxari possint: & permultæ leges municipales declaratæ.

1 VONIAM superioribus casibus de carcere mancipatis verba fecimus, placet hoc loco nunc casum hunc referre. solet sæpissimè de † carceris & vinculorum qualitate dubitari, quomodò in eis detinendi sint carcerati, vel quando fideiussione, vel cautione præstita relaxan-

2 di. quod totum ferè à † Iudicis arbitrio pendet, vt clarè probat text. l. 1. ff. de custo. reo. & ibi annotauit Bar. sensit Iaf. cons. 27. propè finem lib. 3. Tiraq. tract. nobilitatis, cap. 20. nu 31. vt tamen Iudex noster intelligat, quid multis in casibus Doctores nostri censuerint, illos huc referam.

3 Primus est casus, cùm quis est † carceratus pro eo crimine, pro quo pœna solùm pecuniaria indicta est, tunc fideiussore dato relaxari posse censuit Marsilius in Rubr. ff. de fideiuss. nume. 247. quo loci hanc communem opinionem Doctorum esse testatur. idem in Pract. crimini. §. attingam. num. 2. 3. & ex multis citat Baldum cons. 204. Duo famuli. lib. 1. Cæpollam cons. 25. Feli. in c. ex parte. el. primo. num. 7. de rescrip. & in c. vlt. nu. 10. de accusa. idem censuit Ange. in l. 2. col. 1. C. de exhib. reis. Franc. de Marchis. qu. 904. parte prima. Bosius tracta. causarum criminalium titulo De carcerato fideiusionibus committendo. num. 1. qui idem ait procedere in causa appellationis, post Ioan. de Ana. cons. 1. & Bal. cons. 337. lib. 2.

Declaratur primò hic casus vt non habeat locum,

4 quando is † carceratus esset confessus & conuictus de crimine ipso, tunc non relaxatur sub fideiusione, sed condemnari debet, ac cogi vt soluat. ita Baldus in d. l. 2. colu. 1. in fine. C. de exhib. reis. ex l. si confessus ff. de custod. reo. & leg. 2. C. eo. & cum Baldo sensit Marsil. d. pract. crimi. §. attingam. num. 4. post Angelum tract. Maleficiorum. Follerius in pract. crimin. §.

5 & si confitebuntur. numer. 73. idem Marsil. l. vnius. §. cogniturum. nume. 61. de quæstio. verùm † d. l. si confessus. rectius in causa capitali, vbi pœna corporalis in-

4 dicitur intelligi debet. minus probat d. † l. 2. ego verius intelligo, quòd aut loquimur de relaxatione carceris ob custodiam, tunc relaxari omninò debet, cùm nulla sit differentia inter tempus post confessionem vel ante. ex quo fideiussor ipse satisfacere potest. Aut loquimur de carcere ad pœnam, vt soluere cogatur antequam exeat: & tunc rectè sentiunt Baldus & cæteri, non esse fideiussione data relaxandum, sed esse cogendum soluere. Est ratio, quia iam constat eum esse debitorem, quorsum ergo differre exactionem: sed dationem fideiussoris, si potest & debet statim soluere, cùm liquidum sit debitum. id quod sensit Baldus in l. sed & si is, secunda lectura in fine. ff. de in ius voca. dum docuit, debitorem fisci non relaxari, si debitum est liquidum, sed cogi debere, vt soluat. & conferunt quod scribit Follerius in practi. crimini. in verbo Vel carcerentur. nume. 10. in fin. at-

7 que ita etiam disponit & intelligitur statutum † Papiæ 9. in criminalibus, sub Rubric. Quo casu inculpatus de maleficio in carceretur & quo non. quod sanè statutum & si loquatur de condemnato, attamen procedit & in hoc casu cum confessus est reus, & statim ob illam confessionem condemnandus est: cùm partes Iudicis tunc solum sint in condemnando. l. 1. ff. de confess. & non solùm intelligo de confessione iudiciali sed etiam de extraiudiciali, quæ tamen sit deinde testibus probata. nam & illa tunc parem vim habet ac iùdicialis, vt tradunt omnes in l. vlt. C. fami. ercis. & alibi sæpè. & hæc declaratio procedit etiam quando hic, qui confessus est delictum, suę confessionis errorem allegaret, & vellet probare. nam interim, quia pro fisco stat confessio, relaxari non debet. sed tunc demum errore probato, quoniam tunc perinde est, ac si confessus non esset: atq; ita essemus in primo statu ante confessionem. ita constitutionem vnam Regni Neapolitani declarandi tradit Petrus Follerius in Pract. crim. in verbo Examinati liberentur sub fideiussoribus. num. 5.

8 Declaratur secundò, vt non procedat † quando serò fideiusionem obtulit, nam tunc illa non est recipienda: atque ita nec reus relaxandus. ita Angelus in d. l. 2. colum. 1. C. de exhib. reis. quem sunt secuti August. Arimi. in additio. ad Angelum de maleficijs. & Marsil. in d. Practi. crimi. §. attingam. num. 3. adducti ex text. l. 2. in princip. ff. de custod. reo. Ego opinor declarationem hanc intelligi quando tardè nimis, hoc est, cùm ferenda est sententia. Est ratio, quia constat illum debere soluere: ita sensit Suarez in tract. De fideiusso. crimin. num. 4. versic. in tantum quod si. & hæc declaratio in sui ratione non differt à præcedenti, & est vtilis ad declarationem statuti iam relati Papiensis.

Declaratur tertiò vt non procedat, quando hic

9 † reus è carcere semel aufugisset: nã tunc, & si pœna pecuniaria est indicenda, attamẽ dato fideiussore nõ relaxatur: quoniam per fugam beneficium hoc amisisse dicitur. ita Alexan. in annota. ad Bartol. in l. 1. ff. de custod. reo. quem secuti sunt Angel. Aret. in tract. maleficio. in verbo fama publica. num. 15. & August. Arimi. in eiusdem Angeli annota. in verbo pro quibus Antonius fideiusit, in prima additio. & Marsil. in d. practic. crimin. in §. attingam. nu. 6. Petrus Follerius in sua practica crimi. in verbo Examinati liberentur sub fideiussoribus. nu. 18. Suarez in tracta. De fideiusso. in causa crim. nu. 33. autoritate glossæ in l. lege Cornelia. §. 1. in verbo ex vinculis. ff. ad S. C. Syll.

10 & ibi Rom. Hinc dicimus † carceris custodiam arctiorem adhibendam esse illi, qui semel aufugit. ita Bal. in l. 3. nu. 6. in fi. C. de Episc. aud. Hinc pariter dicimus. quòd ille, qui iurauit Iudicio sisti, & deinde non stetit, perdit iuratoriam cautionem, quam aliàs fideiussoris loco dare poterat: vt probat textus in authent. ei qui, in verbo iurat, iuncto verbo fideiussorem. & ibi Bald. C. de bonis autho. iud. possid. Marsil. fing. 74. Tu habes. veram ego opinor ex d. l. lege Cornelia, & ibi glossa, quæ à fortiori probat. nam illa loqui potius videtur in casu, quando illi serui quæstionibus subijciendi, nondum fuerant carcerati atque ita ante fugerant: à fortiori ergo si iam carcerati fuissent. Verùm censeo animaduertendum, ex hac fuga sublatum non esse arbitrium iusdicenti, quin si vult, possit hunc relaxare dato fideiussore, alioqui fuga hęc detrimentum adferet iusdicenti, auferendo sibi arbitrium. nec dicatur reorum factum in hoc iusdicenti nocere, vt putà, si leue quis crimen commisisset, & deinde aliud graue. ex hoc graui ob quod pœna est indicenda corporalis, non ne Iudici tollitur arbitrium relaxandi? Respondeo non esse pares terminos, quia in casu huius exempli tollitur arbitrium, ex quo pœna corporalis non potest indici fideiussori, vt infrà dicemus. sed in casu nostro fuga non reddit pœnam pecuniariam corporalem. dico ergo in termi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iuris Communis fugam hanc non tollere arbitrium iusdicenti & ob id quòd ad eum declaratio hæc parui ponderis est. erit tamen maximè vtilis in terminis. d.
11 statuti † Papiensis 9. in criminalibus, sub Rubri. Quo casu inculpatus. quo est cautum, Prætorem teneri carceratum pro crimine, pro quo venit imponenda pœna pecuniaria datis fideiussoribus. nam dum statutum ex illo verbo, teneatur, cogit & necessitatem indicit Prætori, vt relaxet, si contingat carceratum semel fugisse, poterit Prætor negare relaxationem oblata fideiusione: atq; ita declaratio hæc erit vtilis & necessaria in casu dicti statuti.

12 Declaratur quartò vt non procedat, quando hic † carceratus repertus fuit in fragranti crimine, pro quo tamen esset imponenda pœna pecuniaria. ita Auguſt. Arim. in additio. ad Angelum de maleficijs in verbo Fama publica. quem secutus est Marsilius in d. §. attingam. nu. 5. 6. & ibi. nu. 7. idem esse ait, quando crimen falsi esset indicta pœna pecuniaria, criminis atrocitate. & cum illo idem censuit Petrus Follerius in practica criminali in verbo examinati liberentur sub fideiusſoribus. nu. 19. & ibi nu. 7. de fragranti crimine. & de quo infrà. Ego multùm dubito, vel ex eo quòd vix est inuenire legem communem, vel municipalem, quæ pro enormi & fragranti crimine pœnam pecuniariam indicat, vel ex eo quòd atrox dici possit, si tam leuis pœna indicitur. si tamen vera est declaratio hæc, egregia admodùm erit ad relatum statutum Papiæ 9. in criminalibus. non enim hoc in casu locum habebit, vt teneatur Prætor illum condemnandum pœna pecunaria, dato fideiussore relaxare.

13 Declaratur quintò vt non procedat quando † crimen esset notorium, aut publicum, tunc non relaxatur. est ratio quia statim est condemnandus, quemadmodum de confesso suprà diximus. & ideo constitutio Regni concedens relaxationem etiam vbi pœna sanguinis ingeritur, rectè hunc casum excipit. & refert Follerius qui suprà. num. 8. atque ita relatum statutum Papiæ declaratur.

Declaratur sextò quando lex municipalis indiceret pœnam pecuniariam, & tamen vellet illum reum
14 dicere causam in vinculis. vt vna extat † constitutio in Dominio Mediolani in titulo De pœnis, capitul. si quis non prouocatus. dum punit iniuriantem Doctorem.

15 Secundus est casus, quando pœna corporalis carcerato † indicenda est: tunc ex omnium opinione relaxari non debet fideiussore oblato: nec enim oblata fideiusio acceptari debet: ita Baldus in l. 2. col. 1. in fi. C. de exhib. reis. idem Bald. in l. eos. §. super his. C. de appella. qui dixit, non esse relaxandum, etiam si vellet dare mille fideiussores. Ang. Aret. in tract. malefic. in verbo fama publica. verfic. decimò quæro. Marsilius consil. 16. num. 28. & in d. Practica crimin. in verbo attingam. num. 1. & latius in Rubr. ff. de fideiusso. num. 147. quibus addo Capicium decis. 30. nu. 7. Feli. in cap. 2. num. 20. de rescript. Paulum Grillandum tract. De relaxa. carceratorum, c. de fideiusſoribus eorum. nu. 20. & Didac. lib. 2. varia. resol capit. 8. num. 8. qui alios recenset: Bossius tract. causarum criminalium, titulo De carcerato fideiussor. relaxando. nume. 1. Clarus libr. 5. senten. iuris. §. fin. quæst. 46. Rol. à Valle consil. 38. num. 2. lib. 1. & Franc. de Marchis. quæst. 904. parte
16 prima. Est ratio, quia † fideiussor non potest se obligare ad pœnam corporalem, vt affirmat gloss. in capitul. cùm homo. 23. quæst. 5. Baldus in l. 1. numero 7. C. ne filius pro patr. Ial. in l. 1. ff. de in litem iura. Felin. in c. contingit, el 1. de sente. excom. & alios recenset Marsil. d. Rub. de fideiuss. 240. Iuli. Clarus d. lib. 5. sent. iuris. §. fi. q. 46. vers. sed nunquid poterit. Est ratio, quia nemo est dominus membrorum suorum. l. liber homo. la prima. §. primo. ad legem Aquil. Ego profectò semper de huius sententiæ veritate dubitaui: quòd imò non cogatur iusdicens hunc carceratum
17 in carcere retinere, sed possit suo † arbitrio sub fideiusſione relaxare. quam sanè opinionem aduersus communem multùm iuuat text. l. 1. ff. de custod. reo. quo Iudici tributum est arbitrium vel retinendi reùm criminis, vel sub fideiusſione relaxandi, obseruata persona qualitate ac etiam delicti. & licèt ibi Bartolus, dicat illud arbitrium intelligi, nisi delictum sit graue: attamen glossa ibi & cæteri interpretes sentiunt absolutè esse arbitrarium Iudici: ex quo est etiam in arbitrio ipsius Iudicis iudicare, quod delictũ graue dicatur. qua de re fusius in superioribus diximus. Et verè Iureconſ. in d. l. 1. non distinguit, an pœna corporalis vel pecuniaria indicenda fit. quinimò, admissa etiam Bartoli declaratione, adhuc procedit nostra hæc confideratio: nam & si crimen non esset ita graue, vt Bartolus confiderat, attamen pœna corporalis posset indici. erunt ergo adhuc in Iudicis arbitrio casus isti, exceptis illis grauibus. Accedit text.
18 † l. 2. ff. de custod. reo. vbi seruus de capitali crimine publicorum Iudiciorum dato fideiussore, vel domino, vel extraneo relaxari potest. est ibi certum crimen esse capitale, & pœnam corporalem indici. Cum pœna criminis publici sit pœna mortis, cùm publicum Iudicium capitale est, vt in casu d. l. 2. ita probat. l. 2. §. 1. ff. de public. iudic. quibus constat fœdè lapsos esse Bartolum & Angelum in interpretatione. d. l. 2. de custod. reo. Bartolus inquam, dum dixit ibi crimen illud, quo seruus accusatus fuerat non fuisse graue. malè Bartolus, quia, si erat crimen capitale publicum, erat graue, cum mors indicatur. d. l. 2. §. 1. de public. indic. Angel. autem malè scribit, ibi fuisse datũ fideiussorem solùm desistendo in Iudicio, vt tamen seruus in carcere vel alio loco pro carcere assignato permaneat. Ieuis & ridicula interpretatio. si enim est in carcere, quorsum fideiussores Iudicio sisti recipere? & si est sub alia custodia loco carceris idẽ est, cùm ad libitum recedere nõ possit, vt potest, cùm relaxatur fideiusſione præstita. Tertiò huc spectat tex.
19 † l. 3 ff. eo. de custod. reo. quò solùm prohibentur relaxari fideiussore præstito, qui graue scelus admiserũt.
20 Quartò confert mirum in modum textus † l. eos. §. super his. C. de appella. in illis verbis, vt inopia idonei fideiussoris retentis in custodia reis. &c. iuncto principio, ibi, super his verò qui in capitalibus causis constituti. dum ergo de causis capitalibus loquitur, proquibus sanguinis pœna est. d. l. 2. §. 1. de public. iudic. l. capitalium, de pœnis. affirmat, reos fideiussoris idonei inopia retentos sub custodia fuisse: ergo vbi idoneus ad fuisset fideiussor, à custodia liberati fuissent. scio ibi Baldum & Salycetum multa comminisci, sed quàm rem attingant, alij viderint. ego scio esse aduersus constitutiones verba aperta. Non etiam desunt qui nostræ huic opinioni assentiuntur: nam ita visus est sentire Specul. in titulo De accusa. §. 1. verfic. sed pone Titius. & clarius Angelus in l. 2. C. de exhib. reis. colum. 1. verficu. si enim est vilis. & si paulò post in verfic. est tamen videndum, consulat Iudicem, ne reos hos relaxet: quoniam aliquod indè detrimentum sentire posset. Nec videtur obstare illa commu-
22 nis Doctorum ratio, quòd † fideiussor se obligare non possit alterius causa ad pœnam corporalem, ex glo. d. c. cùm homo. 23. q. 5. quoniam is textus clarè contrarium probat. & contra cæteros sensit Alber. in tract. statutorum parte prima qu. 51. Cùm iam scripsissem, fortè fortuna reperij Suarem Hispanum in d. tracta. De fideiusso. in causa crimi, nume. 14. & multis subsequentibus iudicis, quàm in condemnando. non repeto sæpius dicta.

quentibus, aduersus receptissimam Doctorum sententiam attulisse à me excogitata hæc fundamenta. quo factum videtur, frustrà nos laborasse, sed non frustrà certè, quando cum viro celeberrimo par fuerit iudicium. Verùm, vt ille ait, & rectè, à communi Doctorum opinione non licet recedere, quòd probo & laudo, nisi vel consuetudine, vel constitutione, ali-
82 ter cautum sit: quemadmodum in Regno Neapol. in quo † Regia constitutione, quæ incipit Humanitate, cautum est, quòd inquisiti de criminibus imponentibus pœnam vltrà relegationem si parati erunt dare cautionem fideiussoriam, non carcerentur. quę quidem constitutio generalis est & omnes casus complectitur, etiá si pœna corporalis indicẽda est. atq; ita obseruatur. vt in commentariis ad illam constitutionem scribit Afflictus, & Petrus Follerius in Pract. crim. in verbo Examinati liberentur sub fideiussoribus. nu. 1. in illa tamen constitutione decem casus excipiuntur. ex illis nõnullos loco extensionis ad hunc casum nostrum referam. Retenta ergo communi Doctorum opinione, à qua in iudiciis recedendum non est.

83 Extenditur primò vt procedat, etiam vbi † pœna mortis non esset indicenda, sed tantùm corporis afflictiua, vt pœna ictus fustiũ. ita Bal. in l. si quis post. ff. de testamen ex illo textu quem singularem dicit: nec dissentit ibi Imola Suares d. tract. De fideiusso. in causa crim. nu. 18. vers. facit notabilis tex. qui recenset Regia lege apud Hispanos ita cautum esse. Pa-
84 piæ † ex d. statuto 9. in criminalibus, sub Rubric. Quo casu inculpatus de maleficio carceretur. Hæc extensio est dubia: quoniam statutum non esse sub fideiusſione relaxandos carceratos, cùm pro crimine ab eis perpetrato pœna sanguinis imponenda est, ictus fustium non videtur pœna sanguinis, cùm ex illis verberibus sanguis non emittatur. nihilominus obseruari vidi, quòd hoc in casu non relaxatur. quam praxim confirmat doctrina Baldi in l. nemo deinceps. C. de
85 Epis. aud. dùm docuit, † reos non esse relaxandos cùm adveritatem eruendam torquendi sunt. & tamen ex tortura sanguis non exit. lex ergo ac statutum solùm considerat pœnam corporis afflictiuam, quam sustinere loco principalis, fideiussor non debet, ex iam relata ratione suprà.

Extenditur secundò vt procedat, etiam in illis, qui
86 non suâ † causa, sed aliorum detinentur, vt ex illis crimen probetur: vt in testibus, qui examinandi, ac etiam aliquando torquendi sunt ad veritatem indagandam. ita sensisse visus est Baldus, d. l. nemo deinceps. & clarè hoc difinitum est Papię ex d. statuto nono, ibi saluo quòd testes possint detineri, donec te-
87 stimonium præbuerint. dictio † saluo, exceptiua atq; ita modificatiua est, vt probat text. l. si debitor. §. in venditione. ff. quib. mod. pig. vel hypo. sol. Decius consil. 28. nu. 2. consil. 283. nu. 2. in fine. & consil. 656. nu. 6. Alcia. resp. 101. num. 12. dum ergo statutum vult reos criminis debere detineri donec pœnas sustinuerint, excipit hunc casum, vt detineantur testes donec testimonium dixerint: atq; ita negat sub fideiusſione esse relaxandos. Ratio est, ne ob partium subornationem vel alio medio veritas occultetur.

88 Extenditur tertiò vt fortius procedat † in eo qui iam confessus fuisset delictum: is enim nullo modo, oblato quouis fideiussore est relaxandus. Est ratio, quam suprà attuli, quia constat hunc debitorem pœnæ esse. quare absq; alia dilatione exequenda illa est
89 & iam dixi, hanc esse notabilem † declarationem ad d. statutum Papiæ 9. dum negat aliquo modo condemnatos esse relaxandos: procedit etiam, si confessi tantum sunt cùm in confessum nullæ aliæ sint partes iudicis, quàm in condemnando. non repeto sæpius dicta.

30 Extenditur quartò vt procedat, etiam † quando quis est per Præsidem deportandus, sed ita demùm si Principi placuerit Præsidis sententia. dùm ergo Præses rescriptum expectat, deportãdus in carcere detinendus est. quod probat l. inter pœnas. §. Præsides. ff. de interd. & rele. & hic casus est ex exceptis in Regia constitutione Neapolitana iam relata reseruatus, vt recenset Follerius loco iam citato. nume. 13. qui & alios nonnullos casus ex d. constitutione Regni recenset.

31 Extenditur quintò, vt procedat, etiam † quando carceratus esset condemnandus pœna pecuniaria, quæ ob solutionis defectum corporalis effici posset: tunc nec dato fideiussore relaxandus est. ita Bart. in l. 1. num. 3. ff. de custod. reor. quem sunt secuti Suares d. tract. De fideiusſoribus. in causa crim. num. 23. vers. & in tantum. Petra sanctа sing. 63. Ferè per totam. Deci. consil. 143. num. 1. & Cagnolus in procem. Dige-
32 storum. nu. 59. qui dixit, † carceratum pro infractione saluæ guardiæ, non esse sub fideiusſione relaxandum, quia pœna corporalis posset indici. cautelam tamen dat Bart. vt is carceratus re ipsa soluat fisco sub conditione, si condemnabitur. idem Bart. in l. item liberatur. §. qui paratus. num. 3. ff. quib. mod. pign. vel hypo. sol. qui declarat vt infrà subijciam. Et hæc extensio est vtilis ad d. statutum Papiæ. & cum Bart. d. l. 1. de custo. reo. senſit etiam Iaſ. consil. 9. nu. 9. lib. 1. Tiraq. de retract. consang. §. 3. glo. 3. nu. 14. nouissimè Ossascus decis. 18. nu. 4. vers. in contrarium. Hinc in-
33 fertur declaratio ad † statutũ Papiæ 19. in criminalib. sub Rubr. De pœna illius, qui vulnerauit. quo pœna ducẽtũ librarũ indicitur amputanti alicui membrũ, quas libras ducentũ si nõ soluerit, simile membrum ei amputetur. dũ dicit soluerit, non poterit dare fideiussores, atq; ita interim è carcere relaxari non poterit. sic declaratur statutum 27. De pœna furis. & 13.

Declaratur nunc is casus, primò, vt non habeat lo-
34 cum, † quando is carceratus esset de proximo liberandus: ita probat l. nullus. C. de exhib. reis. vbi Baldus. & textum illum singularem dixit Roman. sing. 490. Accusatus. Iaſ. in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 110. ff. de acquir. poſſ. Suares præcitato loco. nu. 25. in fin. Bossius d. tract. causarum criminalium. tit. De carcerato fideiussoribus committendo. num. 15. 21. & Iulius Clarus lib. 5. sentent. iuris. §. fin. quæstio. 46. verfic. pariter etiam. Marsil. sing. 381. & in l. vnica. nume. 96. 97. C. de raptu virgi. idem in pract. crim. §. attingam. num. 15. 16. qui Baldum & alios plures recenset. & hæc erit notabilis declaratio ad relatum statutum Papiæ.

35 Declaratur secundò, vt non procedat, † quando ex consuetudine esset factum, vt his in casibus sub fideiusſione relaxarentur carcerati isti: ita gloſ. in d. c. cùm homo. 23. quæstio. 5. quam singularem esse dixit Roman. singu. 128. Tu scis, quòd in causa criminali. & Marsil. in d. §. attingam. num. 9. qui eiusdem opinionis recenset Aug. Arimin. in additio. ad Angelum, vt apud eum. addo ego Cæpollam consil. 40. col. 10. Felin. in c. cognoscentes. nu. 3. de const. & ibi Deci. nume. 4. in 2. lectura. idem Felin. in c. 2. nu. 8. de prob. Bossius tract. causarum criminalium. tit. De carcerato fideiusſoribus committẽdo. nu. 5. Verùm aliter sensit Didac. lib. 2. variar. resol. c. 8. nu. 8. in fin. & contrarium refert senſisse Felin. d. c. 2. de const. & ibi Aldobrandinus in addit. ad Deci. Ego à communi in iudicando, non recederem, quam etiam probant Suares loco iam citato, num. 26. vers. tertiò limit. & inquit præcitato loco Bossius ex stylo seruari, vt si non multum

Universidad de Deusto
Biblioteca

vrgeant inditia, detur ciuitas loco carceris, sub fideiussione tamen non recedendi ab illa.

Declaratur tertiò, vt non procedat, quando pœna
36 sanguinis † veniret in defectum pecuniariæ, hoc modo, vt quia diceret statutum: quòd condemnetur in certa quantitate, quam si soluere non potuerit, amputetur sibi pes. tunc enim datis fideiussoribus idoneis relaxari debet: cùm dici non possit, soluere minimè posse, qui idoneos fideiussores inuenit. l. nemo dubitat. de reg. iur. ita in specie nostra declarauit Bar. in d.l. item liberatur. §. qui paratus. num. 3. ff. quib. mod. pign. vel hypo. sol. quem secuti sunt Petrasanta. d. sing. 63. Ferè per totam. Suares d. tract. De fideiusso. in causa crim. num. 23. versic. sed hoc intelligo. Marsil. consil. 16. Angelus de maleficijs, in verbo, Etsi non soluerit. Petrus Placa lib. 1. epitom. delict. cap. 2. num. 18. in fine. Osascus decis. 18. nume. 4. versic. in contrarium.

Declaratur quartò, & multum egregiè, vt nõ pro-
37 cedat hic casus, † quando darentur fideiussores, qui non tanquam fideiussores propriè se obligarent præsentare reum carceratum, sed se obligarent tanquam commentarienses, & illius custodes: nam tunc Iudex carceratum relaxare potest. ita in specie is Suares d. tract. De fideiussoribus. in causa crim. num. 26. versic. quintò considera. & ibi num. 28. huius opinionis adfert Salyc. in l. ad commentarienſem. C. de custo. reorum. nam hoc casu cessat illa ratio, qua communis opinio fundatur, quòd fideiussor non possit se ad pœnam corporalem obligare. cessat inquam hoc casu, quia custos carceris eadem pœna puniri potest. d. l. ad commentarienſem. & latè attigimus in casu præcedenti. sub hac cautela ergo notabili potest, si vult, Iudex amico fauere.

38 Declaratur quintò, non procedere † tempore feriarum solennium Paschatis & Natalis Saluatoris nostri, quo sanè tempore relaxantur carcerati sub fideiussione. l. nemo. C. de Episc. aud. & si eo loci scribat Bartol. hoc in vsu esse desisse. idem tradit Franc. de Marchis, q. 409. verùm in dominio Mediolani altera & pia magis extat consuetudo, vt recenset eruditissimus Iulius Clarus lib. 5. sent. iuris. §. fin. q. 46. versic. solent etiam.

39 Tertius est casus, quando † pro delicto, pro quo reus est carceratus, esset indicta pœna arbitraria: tunc duo casus sunt considerandi secundum Baldum ita distinguentem in l. 2. colum. vlt. versic. aut pœna est arbitraria. C. de exhib. reis. Primus est, quando ex fori & Iudicis consuetudine pro simili crimine pœna corporalis solet indici: & tunc idem est obseruandum, quod obseruari diximus in præcedenti casu.

40 Secundus est casus e contra, quando † ex consuetudine pœna pecuniaria imponenda esset: tunc idem obseruabitur, quod in cæteris causis & pœnis pecuniarijs. cum Baldo senserunt Angel. Aret. in tract. malef. in verbo, Pro quo Antonius fideiusit. & remissiuè transit Marsil. in Rubr. ff. de fideiuss. nume. 247. in fine. & clarè Suares d. tract. De fideiussor. in causa criminali. num. 4. in fin. & num. 25. Gramma. tamen consil. 55. num. 5. 7. absolutè intellexit, carceratum ob pœnam arbitrariam non esse fideiussoribus relaxandum. & malè, quia Baldus ab eo allegatus d. l. 2. distinguit. & Bart. in l. quoties. la 1. ff. de noxa. quem etiam citat, loquitur, quando vltra pecuniariam erat indicenda aliqua corporalis. Verùm minus perfecta adhuc est hæc doctrina, quid si non constaret de aliqua consuetudine, vt quia nunquam is casus euenit, & si euenit, non extat memoria, vel si euenit, non constat perfectè consuetudinem firmatam esse. ego
41 opinor, quòd quemadmodum est in ipsius † iudicantis arbitrio de pœna iudicare, ita etiam ei licere de hac carceris remissione statuere: quoniam si potest quod est plus, potest etiam quod est minus. & hoc
42 in casu declaratur d. † statutum Papiæ 9. in criminalibus, vt non procedat, quando pœna esset arbitraria, & posset indici pœna sanguinis, vel pecuniaria. nam, cùm Iudex reum hunc relaxat sub fideiussione, ostendit motum animi sui velle imponere pœnam pecuniariam. quam considerationem probat authoritas Signoroli consil. 102. Factum sic se habet. num. 8. versic. prætereà ex qualitate facti. Et ex hoc casu infertur de-
43 claratio ad † statutum Papiæ 28. In criminalibus, sub Rubr. De pœna robatoris. dum statutum tribuit Iudici arbitrium puniendi robatorem in auere, hoc est, in bonis, vel in persona, hoc est, pœna corporali. si eueniat, quòd carceratus sit talis delinquens, cui indici possunt hæ pœnæ, poterit Iudex eum sub fideiussione è carcere relaxare. atq; ita declarari possunt con-
44 stitutiones † Mediolanensis dominij, sub Rubr. De pœnis. c. si quis fecerit roboriam.

SVMMARIVM.

1 *Fideiussor qua pœna puniatur si reus aufugit.*
2 *Iudicis arbitrio punitur fideiussor, cùm reus sub eius fideiussione relaxatus, aufugit.*
3 *Fideiussor qua pœna puniatur, cùm tanquam custos promisit pro carcerato relaxato.*
4 *Fideiussor carcerati relaxati punitur pœna consueta, si consuetudo extat.*
5 *Fideiussor qui sub certa pœna promisit reum præsentare, illam solam pœnam soluit, si reus fugit.*

CASVS CCCIIII.

POENA QVA PLECTATVR FIdeiussor, sub cuius fideiussione relaxatus est è vinculis carceratus, qui deinde fugit.

DIximvs superiore casu, Iudicem multis in casibus posse criminis reum dato fideiussore è carcere relaxare. Quid si eueniat, reum illum fugere, & fideiussorem non posse illum præsentare: qua pœna puniendus erit † fideiussor
1 iste? & cùm reus criminis est cõdemnatus pœna corporali, fideiussor eadem pœna non poterit puniri, sed
2 pœna extraordinaria arbitrio † Iudicis. ita sensit glo. in cap. cùm homo. 23. quæst. 5. & clarius Gemin. in cap. ius gentium. distinctio. 1. quem secutus est Felinus in cap. vltimo. num. 10. de accusat. idem placuit Angel. in l. 2. C. de exhib. reis. colum. 1. versic. est tamen. Salyc. in l. ad commentarienſem. colum. 1. versic. vltimò. gloss. C. de custod. reo. nec dissentit Suares in tract. de fideiusso. in causa crimin. num. 22. & num. 28. Iudex ergo prudens considerabit, vt admonet Angel. personę fideiussoris qualitatem, & factum, an scilicet fit in dolo, vel non, non præsentando reum illum.

Declaratur hic casus, vt non procedat, quando † is
3 fideiussor non obligasset se propriè tanquam fideiussor, sed tanquã custos: quoniam tunc eademmet pœna corporali, qua ipse principalis puniri posset, ita Salyc. in d. l. ad commentarienſem. & Suares loco ante citato. num. 28. & superiore casu attigimus.

Declaratur secundò, vt procedat eo casu † quo ex-
4 taret consuetudo, quæ pœna hoc casu est præstituta: ita Angel. d. l. 2. colum. 1. versic. est tamen videndum. C. de

C. de exhib. reis. est hic casus sine controuersia, cùm non amplius sit hoc Iudici arbitrarium, ex quo de lege non scripta constat, quod aliàs suprà libro 1. q. 14. explicauimus.

5 Declaratur tertiò, non procedere, † quando sub certa & limitata pœna fideiussor promisisset præsentare reum: tunc cessat Iudicis arbitriũ, & illa sola pœna exigenda est: ita Ang. d. l. 2. C. de exhib. reis.

SVMMARIVM.

1 *Custodiæ qualitas carceratorum à Iudicis arbitrio pendet.*
2 *Carcer ad custodiam, non ad pœnam esse debet.*
3 *Prælati irregulares efficiuntur, si tetro carcere claudant Clericum.*
4 *Carceratos pati non debere.*
5 *Carcerem subterraneum esse non debere.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui, an carceratus sit cathenis vel alijs vinculis ligandus.*
6 *Carceratus ob atrox delictum ligari etiam potest.*
8 *Senes carcere duro continendos non esse.*
9 *Carcerati de proximo liberandi, carcere duro affici non debent.*
10 *Statutum Papiæ 9. in criminalib. sub Rubr. Quo casu inculpatus de maleficio incarceretur. declaratur.*
11 *Pœna corporalis maior est pecuniaria.*
12 *Carcerati aliquando relaxandi, eo carcere, quo continentur perpetuò carcerati, non sunt claudendi.*

CASVS CCCV.

QVALITAS CVSTODIAE ET vinculorum carceratorum quæ.

1 VM qualitas † custodiæ carceratis adhibendæ etiam à Iudicis arbitrio pendeat, vt probat l. 1. & ibi Bart. ff. de custod. reor. Baldus in l. 2. in fine. C. de exhib. reis. Rodericus Suares tractat. De fideiussoribus in causa criminali. num. 6. Iaſ. consil. 27. in fine. lib. 3. cæteros suo loco referam: è re visum est de his hoc loco agere. Illud in
2 primis generatim dicam, quòd cùm † carcer ad custodiam, non ad pœnam datus sit. l. aut damnum. §. solent. & l. credibile. ff. de pœnis. Parisius consil. 2. nume. 148. lib. 4. & egregiè Balduinus, vir doctissimus, in Commentarijs ad leges 12. tabular. lege 46. debet carcer huiusmodi esse, in quo custodiantur, sed non pereant carcerati. Constantinus enim Imperatorum humanissimus sua lege constituit, carceres tales esse debere, vt præter fidam custodiam nihil habeant. l. 1. C. de custod. reo. quocirca censuit Card. in Clem. 1.
3 q. 7. de pœnit. & remiss. † Prælatos irregulares & homicidas reddi, si tetro carcere claudant Clericum, vel alium delinquentem. Cardinalem secutus est Follerius in pract. criminali, in verbo, vel carcerentur. nu-
4 me. 2. qui num. 3. subijcit, intimas tenebras † carceratos pati non debere. quocirca, si noctis tempore ad tutiorem custodiam in obscuro carcere claudantur, orta die educi debent. l. 1. C. de custod. reo. Hinc re-
5 spondit Corneus consil. 325. nume. 4. lib. 4. † carcerem subterraneum esse non debere. An autem cathe-
6 nis alijsúe vinculis ligari debeant, à Iudicis † arbitrio pendet, vt in specie scribunt Paris Puteus in tractat. syndicatus. in verbo, Carcer. versic. an si plures. & Petrus Follerius præcitato loco, num. 8. & ante eos Bal. in d. l. 2. in fin. C. de exhib. reis. quem secutus est Tiraq. tractat. De pœnis legum, causa 31. num. 11. prudens ergo Iudex diligenter personæ conditionem & criminis qualitatem perpendet. si erit persona vilis & Iudici suspecta carcerare etiam vinculis adhibitis poterit, si verò erit persona nobilis, & crimen est leue, seu non atrox, poterit honestiore loco sub custodia detinere. d. l. 1. & l. Diuus. ff. de custo. reo. Ang. in l. si à bonæfidei. ff. de rei vend. qui ideo dixit, Nobiles nõ esse ita duriori carcere, vt viles custodiendos. sic Tiraquellus de Nobilitate, c. 20. num. 31. idem tractat.
7 De pœnis legum. causa 31. nume. 10. 12. si verò † delictum erit atrox, sed de eo adhuc non erit conuictus, tunc in carcere custodiet etiam sine vinculis, nisi habeat illum suspectum, vel carcer esset parum tutus. Si verò crimen erit atrox, & de eo conuictus, tunc nõ solùm in carcere, sed etiam in vinculis & compedibus conijci reus poterit: ita Baldus in d. l. 2. in fine. C. de exhib. reis. Sic etiam rationem ætatis habebit
8 Iudex, necenim ita duro † carcere coercendi sunt senes, vt iuuenes: ita glossa l. si vt certo. §. custodiam. ff. commod. & est text. in l. vlt. ff. de custod. reo. ibi. ordines, ætate inquam vinctorum. Marsilius in Practica crim. §. attingam. num. 15. Follerius loco suprà citato, nume. 6. qui num. 7. subijcit, post gloss. in l. si pecuniam. §. sed si acceperit. ff. de cond. ob causam,
9 non ita arctè esse † custodiendos de proximo liberandos, vt alios. quod tradit & Marsilius in d. §. attingam. nume. 14. poterit etiam Iudex iuxta conditionem personæ assignare ciuitatem loco carceris: ita Angel. in l. penult. ff. quod metus causa. & in d. l. si à bonæfidei. de rei vend. Iason in repet. l. admonendi. nume. 163. de iureiurando. qui infert ad declarationem statuti, quo esset cautum, quòd accusatus de de-
10 licto detineatur in carcere, vt extat † statutum Papiæ 9. in criminalibus, sub Rubr. quo casu inculpatus de maleficio incarceretur, inquit Iason post Angelum esse huic statuto satisfactum, si Nobili assignetur ciuitas, vel Prætoris palatium pro carcere. Angelum plures secuti sunt, vt recenset Tiraquellus, de Nobilitate, c. 20. num. 28. 29. Boer. quæst. 217. num. 9. Ego credo non esse veram hanc Doctorum opinionem, si sequamur receptissimam illam sententiam, quam in casu ab hinc secundo retuli, dum vno ore ferè nostri affirmant, non posse Iudicem è carcere reum accusatum relaxare fideiussore oblato, quantò minus hoc in casu nostro, in quo Iudex minus tutè relaxat? Et si dicatur, illud ea ratione est, quia fideiussor non potest ad pœnam corporalem alterius nomine se obligare. Respondeo, quid si fideiusionem pecuniariam ingentis summæ offerret? certè nihil prodesset, cùm le-
11 uis † pœna corporalis maior sit quauis pecuniaria. l. in seruorum. ff. de pœnis. & tamen Iudex si eam acceptaret, esset magis tutus, nihilominus non relaxat. idem in casu nostro à fortiori dicendum est. Accedit, quod ciuitas vel ædes Prætoris propriè carcer non sunt, ob minus tutam custodiam, quam hic statutum considerauit: vt ipsemet Iason d. nume. 163. fatetur, non ergo statuto, cuius verba propriè & strictè intelligi debent, satisfactum erit. qua ratione rectè censuit Angelus in dicta l. si à bonæfidei. Iudicem illum fuisse in magno periculo, ne condemnaretur loco illius Nobilis, qui ita malè carceratus aufugerat. Erit
12 prætereà, quòd animaduertat Iudex, non eum carcerem † esse assignandum his custodiendis, qui condemnatis in pœnam perpetui carceris, vt declarat Paris. consil. 2. num. 152. lib. 4. dum respondit, inquisitos hereticæ prauitatis pendente disquisitione, non esse in eum carcerem claudendos, in quo ipsi de hæresi conuicti ad pœnam claudi solent.

SVMMA-

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMARIVM.

1 *Falsi crimen graue.*
2 *Falsi pœna deportatio & bonorũ publicatio regularis est.*
3 *Partus suppositi pœna falsi est.*
4 *Falsariorum pœna ex lege antiqua veteris Testamenti.*
5 *Falsarius apud Romanos à saxo Tarpeio deijciebatur.*
6 *Falsificans literas Regias apud Gallos, qua pœna puniatur.*
7 *Clericus falsarius degradatur.*
8 *Falsarius ex legibus Longobardorum qua pœna puniatur.*
9 *Falsarius in Regno Neapolitano qua pœna puniatur.*
10 *Falsarius in dominio Mediolani qua plectatur pœna.*
11 *Falsarius non comprehenditur sub generali indulgentia & remissione Principis delinquentibus facta.*
12 *Cardinalis factus obuiam falsario, eum à pœna mortis, qua statim mulctandus est, non liberat.*
13 *Fallacem odit Dominus.*
14 *Falsum quod nemini nocet, non punitur.*
15 *Testamentum inualidum surripiens vel supprimens, non punitur.*
16 *Declaratio doctrinæ Doctorum, dum affirmant, falsum, quod nemini nocet, non puniri.*
17 *Falsitas à Notario commissa super contractu inualido punitur pœna falsi ordinaria.*
18 *Falsitas commissa in instrumento nullo, defectu solennitatum, non punitur pœna falsi ordinaria.*
19 *Falsum commissum in instrmento omninò perfecto, sed ex quo nullum detrimentum sequi potest, non punitur pœna falsi ordinaria.*
20 *Iudicis arbitrio punitur committens falsum nemini nocibile.*
21 *Alexan. consil. 70. in fine. lib. 1. & alijs in locis declaratur.*
22 *Falsitas quæ nemini nocet, punitur arbitrio Iudicis.*
23 *Falsificans literas Regias, quæ nemini nocere possunt, pœna Iudici arbitraria punitur.*
24 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rub. pœna deponentis falsum. declaratur.*
25 *Falsificans allegationes iuris, qua pœna punitur.*
26 *Falsificans literas salui conductus, quæ inualidæ erant, punitur arbitrio Iudicis.*
27 *Constitutio noua Mediolani sub Rub. de pœnis. c. quicunq; fecit. declaratur.*
28 *Statutum Papiæ 36. in criminalib. sub Rub. de pœna Notariorum. declaratur.*
29 *Statutum Veronæ lib. 3. c. 47. 48. declaratur.*
30 *Falsitatem nemini nocibilem pœna ordinaria non puniri, cùm nihil pœnitus nocet.*
31 *Falsitas satis dicitur nocere, cùm nocet quò ad literarum comparationem.*
32 *Falsum committi, etiam in proprio libro rationum.*
33 *Falsitas est punibilis, cùm in potentia illa nocet.*
34 *Statutum Veronæ lib. 3. c. 49. sub Rub. qui falsum testimonium dixerit. declaratur.*
35 *Testis qui elapso termino probatorio falsum deposuit, pœna Iudicis arbitrio punitur.*
36 *Falsitatem commissam, in re modici valoris, non puniri pœna ordinaria, sed arbitraria.*
37 *Sigillum violans Iudicis arbitrio puniri.*

Casvs cccvi.

FALSI POENA QVAE EX OMNI iure & populorum sanctionibus: & diligenter explanatum, quomodo falsitas, quæ nemini nocere potest, plecti debeat,

1 RIMEN † falsi graue admodum est, ob id graui pœna plecti solet. regulariter deportatio † & bonorum publicatio pœna est. l. 1. §. vlt. ff. ad legem Corneliam. de falsis. aliquando tamen est
2 mors, vt cùm quis falsum testimoniũ dicit contra accusatum de crimine capitali, pro quo mortis pœna esset indicenda. l. 1. §. præterea. vbi latè Marsil. ff. ad legem Corneliam. de sicar. sic in crimi-
3 ne † falsi partus suppositi pœna est mortis. l. 1. C. de falsis. Afflict. decis. 21. num. 8. Verùm benè eruditus Ioannes Corasius, in Arresto Tolosano Gallicè conscripto in annot. 12. & annotat. 81. scribit, & fortè rectius, hanc pœnam suppositi partus esse Iudici arbitrariam. Si quidem quod ait Imp. in d. l. 1. C. de falsis. pœnam hanc esse capitalem, intelligi potest vel mortis naturalis, vel ciuilis. l. si nece. §. deportatus. ff. de bonis liber. & l. edicto. ff. de bono. posses. Ex qualitate igitur delinquentis pœna mortis vel naturalis, vel ciuilis indicitur. Qualitas autem considerari solet, vt est in actu, non autem in potentia. Ita Baldus in l. si nondum. in fine. C. de furtis. & in l. 1. col. 2. C. an seruus ex facto suo. Quocirca in persona vili, vt in seruo & simili potest esse absolutè pœna mortis. l. 1. §. vlt. ff. de falsis. In nobili & libero deportatio, vel hodie exilium sine bonorum publicatione: sicuti olim obseruatum fuisse scribit Cornelius Tacitus libr. 3. annal. à Tiberio Cæsare, qui ex sententia Rubelli Blandi Senatoris Lepidæ P. Quirini vxori aqua & igni interdixit, quòd partum simulauisset: Nulla autem facta est bonorũ publicatio, potest esse absolutè pœna mortis. d. l. 1. §. vlt. ff. de falsis. Apud antiquos varijs pœ-
4 nis † falsarij plectebantur. Ex lege Mosaica puniebantur testes falsi ea pœna, qua puniendus erat is, contra quem dicebant testimonium, auctor est Iosephus lib. 4. antiqu. cap. 6. & habetur in Deuteron. cap. 19.
5 Apud Romanos, qui † falsum testimonium dixisset, è saxo Tarpeio deijciebatur, vt memoriæ prodit Gellius lib. 20. noct. attica. cap. 1. qui lege duodecim tabul. recenset. & eam doctissimè explanauit Balduinus in illis ad leges duodecim tabul. Commentarijs, lege quinquagesimaprima. quam quidem legem immutauit deinde L. Sylla dictator, qui de falsis legem tulit: quæ seruis vltimum supplicium, liberis aquæ & ignis interdictionem irrogabat, vt meminit eruditissimus Paulus Manutius de legibus Romanis. Alexander verò Seuerus (vt in illius vita scriptum reliquit Lampridius) † Notarium, qui falsum cautæ
6 breuem in Consilio Imperatorio retulerat, ea pœna plecti iussit, vt incisis digitorum neruis, ita vt nunquam posset scribere, deportaretur. alia nonnulla recenset Didacus in cap. quamuis. parte prima. §. 7. numero 5. de pactis. in 6. qui recenset ex Demosthene apud Græcos, falsi iudicium fuisse grauissimum. Hodie variæ etiam sunt falsi pœnæ in vasto hoc terrarum orbe, quas referre nec laboris nec ingenij humani est. dicam tantùm aliquorum constitutiones. Apud Gallos falsificans literas Regias hac pœna plectitur. In primis is falsarius deferendo manu sua accensam tædam fustigatur per aliquas vias ciuitatis: deinde ducitur ad Palatium Magistratus, ibiq; omnibus spectantibus ferro candenti in fronte inuritur, & deinde bannitur. ita refert Boerius quæstio. 82. numero 9. quæ pœnæ forma est desumpta à
7 cap. ad audientiam. de falsis. quo † Clerico falsitate rescripta indicitur pœna degradationis, deinde ferro candenti in fronte inuritur, & postmodum in exilium mittitur. Aliquando verò degradatur, & in monasterium ad tanti sceleris agendam pœnitentiam detruditur. cap. 1. vbi Abbas de crimin falsi. Le-

8 gibus † Longobardorum falsario manus amputabatur, vt in Lombard. de eo, qui fals. char. scrip. Gand. tractat. malefic. in verbo, falsario. Roland. consil. 83. numero 16. lib. 1. qui nume. 19. inquit hodie esse pœnam arbitrariam, posteaquam deportatio desijt esse
9 in vsu. in Regno † Neapolitano ex Regia constitutione pœna est capitalis falsificanti literas Regias, vt refert Afflictus decis. 21. quò loci declarat, quomodo pœna illa capitalis intelligatur. In dominio Medio-
10 lani ex nouis † constitutionibus in titulo, de pœnis. varijs pœnis falsarij mulctantur. nam falsificans literas Principis igni concremandus traditur, vt in §. 1. illius tituli, vbi in §. Quicunque fecerit. aliæ pœnæ indicuntur contra falsificantes acta, vel instrumenta, & in §. sequenti pœnas varias ferenti falsum testimonium indicit. sceleris etiam huius grauitas ex eo demonstratur: quòd multa, quæ concedi solent in alijs
11 criminibus, in hoc denegatur. nam generalis † remissio Principis, quæ omnia crimina abolet, non tamen huic indulgentiam tribuere solet. Bart. in l. Lucius. in fin. ff. ad S. C. Turpill. Marsil. in Rubr. ff. de falsis. nume. 12. qui subijcit, quòd licèt quando condemnatus ducitur ad supplicium, si illi obuius fiat
12 † Cardinalis, liberari debeat, non tamen liberabitur falsarius. Hinc Solomon Prouerb. cap. 6. Testem fal-
13 lacem odit Dominus. † hinc Angel. in §. minorem. in Authent. de nupt. dixit, falsitatem esse homicidio & veneficio detestabiliorem. & Lucas à Penna in l. milites. colum. 4. C. de dignit. lib. 12. dixit, ob illius crimen Nobilem amittere Nobilitatem. Hæc omnia sine controuersia procedunt, cùm falsum illud alteri
14 detrimentum adfert. Sed quæstionis est, cùm † nemini nocet: multi in ea opinione sunt pœnam aliquam indicendam non esse: ita sensisse videtur glos. l. damus. in verbo, priuatas. C. de falsis. gloss. in cap. quanto. de iureiuran. Bart. l. 1. §. vlt. ff. de falsis, alios recenset Marsil. in l. 1. §. præterea. nume. 14. ff. ad legem Cornel. de sicar. qui aliquibus similibus confirmauit. & clarius hoc affirmârunt Corneus, cons. 182. colum. penult. lib. 4. & Rolan. d. cons. 38. num. 22. 44. lib. 1. qui negant etiam extraordinem puniri. Accedit
15 quod surripiens † vel supprimens testamẽtum inualidum non punitur, l. si quis aliquid. §. testamentum. de pœnis. quo simili vtitur ad rem nostram. Alber. tract. statu. par. 2. q. 147. Sic præstans iuramentum inualidum, non est periurus, si illud non obseruat: ita Bald. in l. nec si volens. C. de lib. caus. Gramma. consil. 31. nu. 13. dum in casu nostro loquitur. Cætera sciens prætereo. Verùm probabilior & receptior est sententia, hunc falsarium euitare quidem falsi pœnam ordinariam, sed non extraordinariam. quare animaduer-
16 tat diligens lector † Doctores hac de re verba facientes, solùm dicere, hunc falsarium non puniri pœna falsi, non negantes eum posse puniri alia pœna extraordinaria. hinc Bart. in l. si quis legatum. num. 2. in fin. ff. de falsis docuit, quòd quando commissa est
17 falsitas † in instrumento, quod in se habet solennia à Notario adhiberi solita, & omnem perfectionem quò ad eum, & si contractus in eo instrumento celebratus, vt emptio, permutatio, vel alius similis, nullius valoris sit, Notarius falsi pœna tenetur: quoniam quantùm in se erat, vt falsum committeret, egit. idem Bartol. in l. quid ergo. §. cùm autem. in fin. de ijs, qui not. infam. Ruin. consil. 85. num. 3. lib. 5. Bal. consil. 294. Ad euidentiam. col. 1. lib. 1. Bosius tract. causarum criminalium. titulo, de falsis. numero 89.
18 Si verò † falsitas est in eo instrumento commissa, in quo solemnia & substantialia adhiberi solita à Notario, vt subscriptio, sigillum, vel aliud simile, deficiunt, tunc inquit Bartolus, is Notarius pœna falsi non plectitur. & cum eo transeunt cæteri, & communem esse testatur Socin. sen. consil. 104. colum. 2. ver-
19 sicul. tertius casus est. libr. 2. Sic quando † falsum est commissum in scriptura, quæ recepit omnem perfectionem, sed actus in ea scriptus euidenter ac clarè ostenderet, ex eo nullum alicui detrimentum adferri posse. vt putà, si Notarius scriberet instrumentum, quòd Potifex est Romæ: ita Socin. d. consil. 104. columna 2. verfic. quartus & vltimus casus. vbi in fine post Gandinum & alios, quos allegat, non modò non negat hunc puniri posse aliqua pœna, immò clarè af-
20 firmat posse puniri pœna extraordinaria † Iudicis arbitrio, & Gandini sententiam hanc probauit Alber. tractat. statuto. parte 2. q. 147. quibus defendi potest doctrina Ioan. And. in c. non est fine culpa. de regul. iur. & Anchar. consil. 24. quos secutus est Socin. sen. consil. 103. in fine. lib. 1. & Bologn. cons. 30. colum. 2. in fine. & Bosius d. titulo, de falsis. num. 90. dum dixerunt testes non puniri, cùm eius testimonium nemini nocet, intelligo non puniri pœna falsi, sed puniri quidem pœna extraordinaria. ita etiam declarandus est Alexan. in consil. 70. in fin. lib. 1. dum respondit falsitatem commissam in instrumento fideiusionis, quod nemini nocet, non puniri de falso. non ne-
21 gat Alexander, quin alia pœna puniatur. idem Alexand. consil. 74. numero 10. libr. 1. respondit in eo, qui volebat authenticare quandam notulam, quæ nullam fidem fecisset. Alexandrum est secutus Decius, consi. 175. colum. antepenult. versic. prætereà & secundò. & Craue. consil. 46. numero 3. sic intelligo Rubeum, consil. 15. nume. 5. & Socin. iun. consil. 38. num. 15. & consil. 41. nume. 16. lib. 2. dum dixerunt, falsum nemini nocibile non puniri: dic non puniri pœna falsi, sed quidem extraordinaria. atque ita verè, vt summatim dicam, affirmant omnes, quòd & si commissa falsitas alteri nocere non possit, puni-
22 tur tamen pœna extraordinaria Iudicis † arbitrio. hoc clarè affirmauit Baldus in l. 1. numero 2. C. de sepul. viol. alios citat Vantius in tractat. nullitat. in titulo, Quoties & intra quod tempus. numero 62. Marsilius in d. l. 1. §. præterà. numero 23. ff. ad legem Corneliam. ff. de sicar. qui hanc esse communem & receptissimam omnium sententiam testatur. idem censuit Plotus in l. si quando. nume. 721. C. vnde vi. quibus addo Afflictum decis. 21. numero 13. & decis.
23 vltima. numero 18. qui decidit † falsificantem literas Regis, quæ alicui nocere non poterant, non potuisse puniri pœna ordinaria ex constitutionibus Regni, sed solùm extraordinaria Iudicis arbitrio. quod est annotandum ad declarationem nouarum constitutionum Mediolani, in titulo, de pœnis. §. 1. & ad
24 † statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubr. Pœna deponentis falsum. & illum secutus est Parisius cons. 151. num. 25. 26. libr. 4. qui quidem Parisius respondit in casu
25 notabili de eo, qui scripserat † falsas iuris allegationes pro sententia Iudicis. Sic Grammat. voto 25. numero 12. dum respondit, extraordinem puniri il-
26 lum, qui † falsum commisit in literis salui conductus, quæ inualidæ erant ratione deficientis potestatis ipsius concedentis. sunt hæc annotanda summo-
27 perè ad declarationẽ dictarum constitutionum † Mediolani d. Rub. de pœnis. c. quicunque fecerit, vel fieri mandauerit chartam falsam. & §. si quis falsum. &
28 statutum † Papiæ in criminalibus, sub Rubr. de pœna Notariorum, ac Ferrariæ præcitati. nam pœnæ ibi indictæ cessant, cùm falsitas nemini nocibilis commissa est, sed Iudicis arbitrio punietur. & pariter ad in-
29 terpretationem † statutorum Veronæ libr. 3. cap. 47.
30 & 48. & quod dicunt iura & Doctores † falsitatem nemini nocibilem falsi pœna nõ puniri, intelligunt, quando

Universidad de Deusto
Biblioteca

quando ne quid minimum nocet, vel nocere potuit, etiam sola ipsa potentia considerata. quod ostendit Bart. in d. l. si quis legatum. num.2. in fine. de falsis.
31 dum dixit, † falsitatem nocere, quando etiam solùm falsa illa scriptura comparatio literarum sumi potest ad aliam scripturam. quod clarius dixit Socin. sen. consil.104. colum.1. versic. primus casus. libro 1. & Franc. de Marchis, q.739. nume.1. parte 1. Hinc rectè docuit Salyc. in l.1. colum.4. versic. 2. casu. C. de se-
32 pul. viol. illum esse † falsi pœna puniendum, qui in 1
suo libro rationum falsò scripsit, aliquem esse debitorem, quoniam, & si de præsenti is liber rationum fidem non facit, attamen post mortem scribentis fidem aliquam facere potest: quò fit, vt aliquantulum noceat. ita Salycetum intelligo & declaro, & illum secutus est Socin. sen. consil.62. colum.2. versic. quintò & vltimò. lib.1. quanquam idem Socinus parum sibi constans in consil.104. colum.2. versic. secundus casus. lib.1. eum apertissimè reprehendat, & Socin. d. consil.104. visus est sequi Bossius tractat. causarum criminalium, titulo, de falsis. num.85. qui dixit, hunc pœna stellionatus, quæ arbitraria est, puniri. quòd
33 autem sola nocendi potentia efficiat, † falsitatem es- 3
punibilem pœna ordinaria, clarè respondit Socin. sen. consil.60. in fine. libro 4. quod est memoria dignum. His tandem accedit, quòd egregiè respondit Baldus consil.106. Cùm peteretur. in fine. libr.1. testem illum, qui elapso termino probatorio, & non præstito iuramento falsum tulit testimonium, non
34 puniri pœna falsi, sed † Iudicis arbitrio. & Baldum est secutus Maranta tractat. de ordine iudicio. quem recenset & probat Plotus in l. si quando. nume.717. C. vnde vi. inferens ad declarationem relatæ constitutionis Mediolani, atque ita etiam potest declarari
35 † statutum Veronæ, lib.3. cap.49. sub Rubr. qui falsum testimonium dixerit. Est ratio, quia hoc testimonium nemini nocet. Vnum etiam non omitto, quod
36 respondit Craue. consil.40. nu.12. falsitatem † commissam in re modici valoris, non esse punibilem, ego 4
intelligo non puniri pœna falsi, sed quidem extra ordinem. Illud nunc accedit, quod docuit Barb. in cap.
37 nonnulli. §. sunt & alij. nume.13. de rescript. † violantem sigillum Iudicis arbitrio esse puniendum. Huc etiam pertinet, quod egregiè respondit Alexan. in consil.55. lib.7. testem, qui falsum deposuit contra fiscum, vt accusatum defenderet, non puniri pœna falsi, sed solùm arbitraria, quod decisum etiam fuit in Consilio Neapolitano, vt refert Gramma. Voto.5. Ea ratione permoti sunt, quia hic falsum commisit nemini nocibile.

SVMMARIVM.

1 *Falsitas commissa circa accidentalia punitur.*
2 *Iudicis arbitrio punitur falsitas commissa circa accidentalia.*
3 *Testis qui falsum deposuit in accidentalibus causæ punitur.*
4 *Falsi non punitur qui aliquid in accidentalibus rescripto addidit.*
5 *Iasonis doctr. l.2. num.16. in fin. C. de bon. poss. secund. tab. declaratur.*
6 *Falsum in circumstantijs non punitur.*
7 *Constitutio nouæ Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. si quis falsum. declaratur.*
8 *Statutum Veronæ lib.3. c.49. sub Rubr. qui falsum testimonium dixerit. declaratur.*
9 *Statutum Ferrariæ lib.3. sub Rubr. pœna deponentis falsum. declaratur.*

CASVS CCCVII.

QVAE SIT POENA FALSI comissi circa actus accidentalia.

RELATO casui hic proximè accedit, cùm testis falsum dixit testimonium, falsi pœna punitur, vt suprà attigimus. hoc intelligitur, quando † falsitas fuit circa substantialia: secus si circa qualitates & accidentalia, quæ ad causam non pertinent: tunc enim falsi pœna non punitur, sed
2 tantùm extraordinem † Iudicis arbitrio, ita singulariter scripsit Iacob. Butrig. in l. Lucius. vbi Angelus summè commendat. ff. de his, qui nota. infam. & Bart. in l. si ex falsis. secunda lectura, & ibi Ias. nu.10. C. de transact. qui declarando d. l. si ex falsis. quod falsum in vno sit, etiam falsum in altero, intelligunt, nisi falsitas esset solùm in accidentalibus. cum Butrigario etiam sensit Angelus, consil.194. Visis processibus. colum.2. versic. nunc ad secundum. qui respondit † testem, vt falsarium non esse repellendum ex eo, quòd dixit alterum ex collitigantibus sibi affinem non esse, cùm esset, cùm illa falsitas non sit in substantialibus, sed in accidentalibus. idem annotauit, vt admodum singulare Marsilius singu.76. Communis. idem docuit Ias. in l.2. nume.16. in fine. C. de bono. possess. secundum tab. & in l. si duo. §. idem. in fine. ff. de iureiuran. Curt. iun. consil.122. nume.8. idem Marsil. in l.1. §. præterea. num.25. ff. ad legem Cornel. de ficar. hanc vt singularem doctrinam tradit Decius in cap. licèt causam. num.22. de probat. sic Gramma. decis.43. num.4. & decis.60. num.16. Soc. iun. consil. 31. num.28. lib.2. Bossius tractat. causarum criminalium. tit. de falsis. num.146.148. Confert quod scriptum reliquit Felin. in c.2. num.18. de rescript. & in c. fraternitatis. num.25. de hæret. quòd si quis addat
4 aliquid non substantiale † rescripto, non punitur pœna falsi, & si excõmunicatus sit. quam doctrinam probauit Alciat. in l.1. §. sed si mihi. num.58. & ibi Coras. num.21. de verb. oblig. vbi Alciat. post Aret. cons.71. declarat illud consilium Angeli, vt procedat quidem, quòd ad euitandam pœnam falsi, sed non redditur validum illud testimonium, vt probet. atque ita etiam intelligo, quod tradit Ias. in d. l.2. num.16. in fin. C. de bon. poss. secund. tab. dum citando Aretin. cons.71. inquit Butrigarij & Angeli doctrinam nõ procedere, quando illa qualitas spectat ad causam: intelligo Iasonem loqui, quòd ad probationem, non quòd ad falsum
5 euitandum. sic etiam sensit Ruinus consil.149. num. 28. lib.5. dum dixit † falsum in circumstantijs, quæ Iudicem mouere possunt nocere. intelligo quòd ad fidem probationis, non quòd ad falsitatem. sic Craue. consil.6. dum citat Baldum in Rubr. de contr. inuest. quem quidem Baldum sic etiam intellexit ipse Alciat. in l. si ex falsis. in fin. C. de transact. & lib.11. Parerg. c.5. & Soc. iun. consil.41. nu.13.14. lib.2. Verùm Iul. Clar. lib.5. sentent. iuris. §. fin. q.53. versic. scias tamen, sensit, hos testes etiam fidem facere, verius tamen videtur, testimonium vitiari, licèt falsi pœnam effugiat. immò & illud scribit Alciat. post Bart. consil.88. Quæstio inter Franciscum. & post Cæpollam, consil.3. in criminalibus, dictum Angeli non procedere, quando tanta esset illa affinitas, quæ maximè nocere, vel prodesse posset causæ. Butrigarij etiam & Angeli sententiam probauit & Plotus in l. si quando. nu.719. C. vnde vi. qui rectè infert ad declarationem
6 † constit. Mediol. sub Rub. de pœnis. c. quis falsum testimonium, vt procedat cùm falsum est in substantialibus,

libus, non cùm in accidentalibus, quod causæ nocere
8 non potest. Sic declaratur statutum † Veronæ lib.3. c.
9 49. sub Rub. qui falsum testimonii dixerit, & † Ferrariæ lib.3. sub Rub. Pœna deponentis falsum.

SVMMARIVM.

1 *Falsitas in vna parte commissa, an alteram partem vitiet.*
2 *Falsum an præsumatur scienter, vel ignoranter commissum.*
3 *Testis præsumitur considerate testimonium ferre.*
4 *Testis dicens falsum testimonium, Ius Diuinum & Naturale lædit.*
5 *Ignorantia non excusat, cùm diligentia requiritur.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur, an testis scienter vel ignoranter dixerit falsum.*
7 *Obliuionem præsumi ex facto antiquo & inuoluto.*

CASVS CCCVIII.

QVANDO PRAESVMATVR TESTES scienter vel ignoranter falsum dixisse testimonium.

NON est dissimilis multum hic casus præcedenti. Cùm disputant nostri, an
1 † testimonium, quod est in vna parte falsum, sit & in altera. & in vtraque esse falsum affirmant in l. si ex falsis. 1
ff. de transact. vbi Bald. declarat, nisi falsum illud per ignorantiam commissum sit. quod sensit & Angelus in consil.194. Visis processibus. colum.2. versic.1. quia affines. & Alciat. in l.1. §. sed si mihi. num.59. de verbor. obligat. Bossius tract. causarum criminalium. titulo, de falsis. nume.147. Sed
2 quæstionis est, an in dubio † præsumendum sit ignoranter, vel scienter falsum dixisse. Spec. in tit. de teste. §.1. Angel. in l. pro hærede. ff. de petit. hæred. & Aret. in l.1. §. sed si mihi. de verbo. obligat. & in c. in nostra. colum.3. de testib. affirmârunt, præsumi scienter falsum dixisse: ex quo testis dicere non debet, nisi quod re vera vidit & cognouit. quod tribus satis solidis rationibus comprobauit Alciat. in d. §. sed si mihi. num.60.
3 Prima, quia † testis ob iuramentum præsumitur cõsideratè, & de eo quod est certus testimonium ferre. c. ex rescripto. de iureiur. Alex. in Rubr. de verb. oblig. num.15.
4 Secunda, quia † testis dicens testimonium falsum, dicit contra Ius Gentium, Naturale ac Diuinũ, quare ignorantia non excusat. Ang. in l. plagij. C. ad l. Iul. de plag. & tradit Cæpolla cons.21.
5 Tertia, quia in his, in quibus vti quis † diligentia debet, ignorantia non excusat. glos. in c. ad falsariorum. vbi Ioan. de Ana. colum. penult. de crimin. falsi. in dubio ergo falsum deposuisse præsumitur. sub-
6 ijcit tamen, & rectè, Alciatus hoc à † Iudicis arbitrio pendere, iuxta qualitatem personæ, temporis ac rei. fieri enim potest, vt persona sit idiota ac rerum penitus ignara, quæ non ex dolo & culpa, sed potius ex mera ignorantia, vel memoriæ lapsu, aduersus ipsam rei veritatem testimonium ferat: quemadmodum in rustico, de quo latè suprà egimus in casu 215. Aliquando etiam tanta esse posset temporis an-
7 tiquitas, vt etiam prudentes lapsu † memoriæ falli possent: vt scribunt Aretin. in cap. in nostra. de testib. & Felinus in c. fraternitatis. de hæret. ita etiam negotium esse posset implicitum & circumuolutum, vt contraria aliqua proferre posset. quod sensit & Barba, consil.65. colum.4. lib.4.

SVMMARIVM.

1 *Falsum sine dolo non committi.*
2 *Falsitas commissa non dicitur à Notario, qui bonafide cedula falsa accepta, eam in actis inseruit.*
3 *Statutum Papiæ 37. in criminalibus, sub Rubr. de pœna Notariorum. declaratur.*
4 *Statutum Veronæ lib.3. sub Rub. qui interpellauerit aliquem Notarium. declaratur.*
5 *Statutum Ferrariæ lib.3. sub Rub. pœna deponentis falsum. declaratur.*
6 *Constitutio nouæ Mediolani, sub Rub. de pœnis. cap. Quicunque fecerit, vel fieri mandauerit chartam falsam. declaratur.*
7 *Iudicis arbitrio punitur falsitas sine dolo commissa.*
8 *Error potius quam dolus præsumitur.*
9 *Falsarium aliquem non præsumi.*
10 *Falsum dolo commissum præsumi, cùm is vir est diligens & versutus.*

CASVS CCCIX.

FALSITAS SINE DOLO QVANdo commissa dici possit, & qua pœna plectatur.

POSITVM est in ore omnium, † falsum sine dolo non committi. l. nec exemplum. l. si quis Decurio. & ibi Cyn. C. de falsis. omnes in c. cùm Ioannes. de fide instru. Grammat. decisione 60. num.7. latè Socin. iun. consil.37. num. 28. lib.2. qui affirmauit multorum auctoritatibus, falsitatem hanc falsi pœna non puniri, sic Paris. consil.196. num.56. 60. lib.4. Et hinc pulchrè docuit Bar. in l. si quis obrepserit. nume.2. ff. de falsis. & post illum scripsit Bossius in tract. causarum crimin. tit. de falsis. num.109. & Franc. de Marchis, q.737. nume.3.
2 parte 1. quod cùm aliquis ex consuetudine † & stylo fori daret cedulam Notario, vt actis inseret, dedit cedulam falsam: Notarius bona fide credens sic fuisse, in actis publicis illam scripsit, & ex hoc illa pars sententiam pro se obtinuit: an ex hoc ille possit puniri de falso? inquit Bartolus, se de facto respondisse non puniri: cùm in Notario dolus non adfuerit, & per consequens, instrumentum non est effectum falsum, vt is etiam producens cedulam de falso possit puniri. quod vtile est, inquit Bartolus, ad interpretationem Tudertini, quo est cautum, quod si quis fieri fecerit falsum instrumentum, puniatur. & quod
3 statutum extat Papiæ † in criminalibus, numero 37.
4 sub Rubrica, de pœna Notariorum. & † Veronę lib.3. cap.52. sub Rubr. qui interpellauerit aliquem Notarium. & † Ferrariæ lib.3. sub Rubr. Pœna deponen-
5 tis falsum. & in dominio Mediolani † in nouis con-
6 stitutionibus, Rubr. de pœnis. cap. quicunque fecerit, vel fieri mandauerit chartam falsam. idem consuluit Bart. consil.199. Tudertinus quidem. num.2. lib.1. Bartolum est secutus Alexan. consil.77. num.1. lib.1. qui respondit in eo, qui falsam notam dedit Notario, vt de ea instrumentum conficeret. atque ita etiam super d. statuto Ferrariæ, sub Rubr. Pœna deponentis falsum testimonium, vel falsum instrumẽtum facientis. & idem sensit Bossius tract. causarum criminalium. titulo, de delicto. num.36. & titulo, de falsis. num.100. & Ruinus cons.83. num.5. lib.4. qui ad-

Universidad de Deusto
Biblioteca

monent, quòd quando hic casus occurret: non erit accusandus is producens cedulam, quòd mandauerit falsa acta, vel falsum instrumentum confici, quia verè falsum non est. sed accusandus erit, quòd per obreptionem falsi obtinuerit à Prætore sententiam, & tunc de falso puniri poterit. quę declaratio est memoriæ commendanda. Verùm, & si pœnam falsi hic euitat, non tamen omnem penitus. quamobrem Alciat. in l.1. §.sed si mihi. in fin. de verbor. obligat. do-
7 cuit, esse puniendum † Iudicis arbitrio. Corneus tamen consil.182. colum.penult. vers. & maximè, lib.4. visus est sentire nec extraordinem pœna stellionatus hunc esse puniendum: & cum eo senserunt Paris. consil.151. nume.23. lib.4. & Ioannes Ancharanus q.44. numero 4. sed ego ab opinione Alciati non recedo. quod verè procedit etiam in dubio, quoniam in du-
8 bio † error potius præsumitur, quàm dolus, & per consequens falsitas. glo. in c. accedens. de crim. falsi.
9 quæ dixit, † falsarium aliquem non præsumi. quod responderunt Comens. consil.135. colum.1. & Aret. consil.47. colum.2. quos secutus est Zuchardus in l. vlt. num.177. C. de edicto diui Adria. tollen. quo loci scripsi quæst.61. & idem affirmârunt Marsil. consil.51. num.33. Paris d. consil.169. num.58. lib.4. qui post alios subijcit, per errorem potius præsumi factum, quàm vt falsum committeretur. quod tamen intelligit & declarat Curt. sen. consil.56. Super processu inquisitionis. colum.6. versic. Non obstat quin-
10 tum. nisi is, qui dicitur falsum † commisisse, esset diligens & versutus, quoniam ex dolo fecisse potius præsumitur, quàm per errorem personæ: tamen huius qualitas, vt aliàs diximus, à Iudicis arbitrio iudicanda relinquitur.

SVMMARIVM.

1 *Testis nihil accipere potest, vt testimonium dicat.*
2 *Testis veritatem deponere debet, etiam non requisitus.*
3 *Testimonium venale non esse testimonium veritatis.*
4 *Iudex pretium accipere non potest, vt iudicet.*
5 *Testis qui præmium recepit, vt testimonium ferat, punitur.*
6 *Falsitas est veritatis immutatio.*
7 *Iudicis arbitrio punitur testis, qui præmium accepit, vt deponeret.*
8 *Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. si quis falsum testimonium. declaratur.*
9 *Statutum Papiæ 37. in criminalib. sub Rub. de pœna Notariorum. declaratur.*
10 *Testis licitè accipit mercedem sui laboris & damni, dum accedit, vt testimonium ferat.*
11 *Testis non punitur, si post testimonium redditum aliquid accipit.*
12 *Testis qui pretium accipit, ne testimonium dicat, punitur.*
13 *Iudicis arbitrio punitur testis, qui pretium accepit, ne testimonium ferat.*
14 *Falsarius est, qui in iudicio veritatem tacet, dum testimonium reddit.*
15 *Iudicis arbitrio punitur occultator probationum.*

CASVS CCCX.

POENA QVAE SIT ADVERSVS testes, qui pretium accipiunt, vt testimonium ferant, vel taceant.

1 DVBITATVM non semel fuit, an † testis licitè possit pretium aliquod accipere, vt testimonium pro rei veritate dicat. & non posse sentiunt omnes in cap. qualiter. il primo. de accusa. Diuus Thomas & Caietanus in 2. 2. quæstio.70. artic.1. & probat text. notabilis in cap. nolite
2 timere. 11. quæst.3. & in c. intimauit. de testibus, quibus est constitutum, † testem liberè etiam non requisitum debere testimonium dicere ad proximum liberandum. & ideo text. in c. non sanè. 14. quæst.5.
3 dixit, venale † testimonium non esse veritatis testimonium. alia recensèt Didacus in cap. peccatum. 2.
4 parte. §.3. num.2. de regul. iuris. in 6. Sic nec † Iudex pretium accipere potest, vt veram sententiam ferat. l.2. ff. de cond. ob turpem causam, cuius constitutionis rationem rectè deduxit Didacus præcitato loco, num.1.

5 Sed dubitationis est, qua pœna hic † testis, qui pretium accepit, vt testimonium dicat, puniatur. Bart. in l.1. §.1. ff. ad legem Corneliam. de falsis. & ibi Marsilius nume.5. dixit, puniri pœna falsi. idem affirmârunt Abbas in cap.1. de crim. falsi. & ibi Felin. & idem in cap. licèt causam. num.30. de probat. Iason in l. Diuus. numero 27. de re iudic. quibus relatis communem hanc esse opinionem testatus est Didacus in cap. quamuis pactum. parte prima. §.7. nume.5. de pactis. in 6. quibus addo Marsil. sing.353. &
6 Plotum in l. si quando. nume.45. C. vnde vi. Verùm maximè dubia est communis hæc opinio, vt admonuit Decius in c.1. nume.2. de testibus. & Didacus d. c. quamuis. nam falsum † tunc dicitur, cùm rei veritas immutatur: sed qui pecuniam hanc accipit, non immutat veritatem, non ergo falsi pœna plecti potest. & eo loci Decius rectè respondet contrarijs Doctorum rationibus. quamobrem is concludit, hunc testem pœna falsi non teneri, sed alia quidem, quam non declarat. attamen colligimus ex eius dictis, dum paulò post citat Baldum in cap. peruenit. il 1. de testi-
7 bus cogen. & alios, voluisse sentire pœnam † Iudicis arbitrio esse indicendam. quod clarius scribit Didacus in d. c. quamuis. & rectè, quia verè hoc casu iure aliquo certa pœna indicta non est. Hinc infertur de-
8 claratio ad illam constitut. † Mediolani, sub Rub. De pœnis. cap. si quis falsum testimonium. illa etenim constitutio considerat verum effectum, quòd quis dixerit falsum testimonium, vt aliquis condemnetur, vel absolueretur. quamobrem illa dispositio non haberet locum hoc in casu. sic etiam declaratur d. statutum † Papiæ 37. in criminalib. sub Rubr. De pœna
9 Notariorum. & statutum Veronæ lib.3. c.52. erit ergo solùm locus pœnæ arbitrariæ, quæ sanè pœna cessat, quando is † Testis pecuniam accepit loco mercedis suorum laborum & expensarum: iustissimè enim
10 eam exigere & recipere potest. c. statutum. §. pro ferendo testimonio. de rescript. in 6. c. venturis. 4. q. 3. quoniam liberi. C. de testib. Crotus in tract. De testib. quæst.15. Decius cons.189. num.12. & Didacus in d. c. peccatum. parte 2. §.3. num.3. de regul. iur. in 6. Sed hîc opus erit Iudicis diligentia, vt perscrutetur ac iudicet, ex conditione personæ, ac pecunię datæ summa, verisimile an sit illam loco mercedis laborum & expensarum datam esse. cessat etiam hæc pœna ar-
11 bitraria, quando † testis post dictum in iudicio testimonium ab eo, pro quo testificatus est, aliquid accepit: licitè tunc facit. Marsilius d. l.1. num.6. de falsis. qui nu.7. subijcit, nisi præcessisset promissio. Ma-
12 ius hîc exoritur dubium, quid si † testis pecuniam accipiat, ne testimonium dicat? & paucis agendo sentio cum Baldo in d. c. peruenit. il 1, de testib. cogen.

† Iudicis

13 † Iudicis arbitrio puniri, cùm à iure pœna certa diffinita non sit. Baldum ibi secutus est Felinus in fine. idem Felinus in c. accepimus. num.12. in fin. de fide instr. Decius in d.l.1. nume.3. de testib. & attest. & si
14 enim is, qui in † iudicio testimonium dicit, tacendo veritatem falsarius sit, & puniatur pœna falsi. c.1. de crim. falsi. non tamen idem est, cùm se se occultando, ad iudicium non veniendo veritatem non aperit, quia solùm probationes parti subtrahere dicitur: nec Iudicis tribunal, ac iuramenti religionem violat. solùm ergo, vt probationum occultator pœna extra-
15 ordinaria † Iudicis arbitrio puniri debet. ita sensit Baldus in l. presbyteri. num.12. in fin. C. de Episc. & Cler. Alex. l. Argentarijs. §. cùm autem. ff. de eden. Bossius quem mox referam, num.163. quod & in occultante alterius instrumenta censuit Abbas in d. c. accepimus. & ibi Felin. nume.12. de fide instru. & in casu sequenti dicam post Boer. quæst.292. in fin. Bossium tract. causarum criminalium. tit. De falsis. nume.139. qui scribit Senatum Mediolanensem consueuisse indicere mitiorem pœnam testibus veritatem pro parte subticentibus. nisi iurassent dicere puram & meram veritatem. qui loquuntur in ipsis priuatis, non autem in Notario, qui de instrumento rogatus est. & de quo statim dicemus in casu sequenti. de Iudice autem, qui pecuniam accepit, vt sententiam ferat, pleniori manu attingemus infrà in casu 342.

SVMMARIVM.

1 *Falsarium dici, qui probationes occultauit.*
2 *Notarius protocolum celans falsi tenetur.*
3 *Notarius senex si dicit se non recepisse instrumentum, quod in sua iuuentute recepit, excusatur.*
4 *Iudicis arbitrio relinquitur, an Notarius probabiliter posśit ignorare, se instrumentum non recepisse.*
5 *Notarius celans instrumentum soli aduersario petenti nõ punitur.*
6 *Falsi non tenetur, qui furti committendi causa instrumenta celat.*
7 *Instrumenta suo aduersario subtrahens, falsi pœna non tenetur.*
8 *Iudicis arbitrio punitur, qui suo aduersario probationes subtraxit.*
9 *Instrumentum inualidum occultans non punitur.*
10 *Rationes alterius aduersario aperiens punitur Iudicis arbitrio.*
11 *Rescriptum alterius aperiens punitur.*
12 *Literas alterius sigillatas aperiens multis modis peccat.*

CASVS CCCXI.

POENA, QVA PLECTENDVS SIT probationum occultator.

1 FALSI † is pœna punitur, qui iura, rationes, & tabulas celauit. l. Paulus. §.1. ff. de falsis. & clarè Dioclet. in l. eum, qui. C. eo. censuit, eum, qui celauit, vel amouit testamentum, falsi crimen committere. quas quidem iuris constitutiones intelligunt Doctores in Notario, & publica persona, quæ rogata de illis esset. ita Bald. Alex. Socin. & Purpur. in l. qui accusare. C. de eden. Marsil. in Rubr. C. de probat. nume.80. & alios recensèt
2 Boer. q.292. num.5. inquiunt isti, † Notarium puniri de falso, si celat suum protocolum, vel si negat se aliquod instrumentum recepisse. Felin. in c. accepimus. colum. vlt. de fide instr.

Declaratur hic casus primò, vt non procedat, quan-
3 do is † Notarius iam effectus senex affirmaret se non recepisse instrumentum, quod verè iuuenis recepe-
rat: tunc enim pœnam falsi euitat. ita in specie Ang. in §. si autem. in Authent. de trie. & semiss. Dec. in c.
1. num.58. de probat. Purpur. in d.l. qui accusare. nu.
8. C. de eden. qui tamen rectè inquit, hoc relinqui
4 Iudicis arbitrio, vt ipse iudicet iuxta qualitatem facti & personæ, an negatio illa prouenerit à probabili ob-
liuione, vel potius ex dolo. idem ibidem sensit Alcia. num.12. idem censuit Boer. d. quæst.292. num.6. & ad rem conferunt, quæ diximus de obliuione suprà in casu 255.

5 Declaratur secundò, vt non procedat, † quando is Notarius celaret illi soli aduersario petenti, cæteris autem omnibus ostenderet: ita Bart. in l.3. §. si quis dolo. ff. de tab. exhib. Decius in d.c.1. nume.58. in fin. de probat. Purpur. d. l. qui accusare. nume.8. vers. secundò limitetis. & ibi Alciat. num.12. Boerius d.q.292. num.7.

6 Declaratur tertiò, vt non procedat in eo, qui celauit instrumenta non causa veritatis occultandæ, sed potius furti committendi: is enim tunc furti pœna, non falsi mulctabitur. l. qui tabulas. l. qui tabularum. ff. de furtis. glo. & Bart. in l.1. ff. de pub. iud. Alciat. in d.l. qui accusare. num.12. in fin. C. de eden. Boer. d.q.292. num.2.

7 Declaratur quartò, vt non procedat in † eo, qui suo aduersario subtraxisset, & occultandæ veritatis gratia instrumenta & rationes celaret. nam is solùm
8 pœna extraordinaria † Iudicis arbitrio punitur, vt retulimus in præcedenti casu post Abbatem & Felin. in c. accepimus. de fide instr. & Boer. d. q. 292. in fin. qui Henricum Boic. in d.c. accepimus. eiusdem fuisse opinionis scribit. quo loci latissimè disserit Boer. an hic probationum occultator puniatur etiam in amissione causæ, in qua alioqui ius fouet. qua de re nunc non contendo.

9 Declaratur quintò, vt non procedat † in eo, qui supprimeret instrumentum inualidum, quod nocere nemini potest: ita sensit Alber. tract. statuto. parte 2. quæst.147. ex l. si quis aliquid. §. testamentum. de pœnis. & attigi suprà in casu 306. num.15. Dicendum
10 est nunc è contra, quod & is, † qui iura & rationes alterius aduersario illius detegit, pœna arbitraria puniri debeat: quemadmodum de eo, qui alterius re-
11 scriptum † aperit, & eius aduersario legendum tradit, Bart. & cæteri scribunt in l. qui testamentum. ff. ad l. Cornel. de falsis. & Bernardus Diaz in pract. Canonica criminali. c.96. qui Abbat. & Felin. in c. cùm olim. de offic. deleg. 1. eiusdem opinionis citauit. Addo Iason. in l. non dubium. num.53. C. de legibus. Quin-
12 imò aperiẽs † literas alienas peccat mortaliter: si quidem aperiens literas alterius, peccatũ iniustitię committit: quãdoquidem tollit ius alterius tam mittentis, quàm ei, cui mittitur: tollit etiam custodiam, quæ illis conuenit. Est ergo peccatũ mortale, cùm omnis iniustitia peccatum mortale sit: quemadmodum scribit D. Thomas 2. 2. q.59. art.4. Violat etiam iste ius gentium, quo legati prohibentur violari. c. ius gentium. distinct.1. Accedit conducere ad vtilitatem publicam, literarũ sigilla esse inuiolata. Quod equidem dubitatione caret, cùm eo animo literæ aperiantur, vt aliquod magnum detrimentum amico adferratur. argum. c. cùm minister. 23. quæst.5. Immò idem est etiam si damnum non sequatur, mòdò eo animo factum fuerit. argum. c. si quis aperuerit. c. si hos. & c. si egresso. de iniurijs. Quod probauit & Nauarrus in cap. si Sacerdos. numero 14. de pœnitent. distinctione 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMARIVM.

1 *Testis qui vnum dixit in iudicio, & aliud extrà punitur.*
2 *Bartoli opinio in l. eos. nume. 8. ff. ad l. Cornel. de falsis. reijcitur.*
3 *Iudicis arbitrio puniri testes, qui vnũ in iudicio, & aliud extra iudicium attestati sunt.*
4 *Iudicis arbitrio puniuntur testes, qui falsum deposuerunt extra capitula.*

CASVS CCCXII.

QVA PLECTENDI SINT POENA testes, qui vnum in iudicio, & aliud extra iudicium attestati sunt: & qui falsum extra capitula dixerunt.

1 QVm testis vnum affirmauit extra † iudicium, & deinde contrarium dixit
2 in iudicio, puniendus est. sed dubitant nostri qua pœna. † Bart. in l. eos. nume. 8. ff. ad leg. Corneliam. de falsis. docuit pœna falsi puniendum esse. & cum eo senserunt Tyndarus in tractat. De testibus. c. 11. Afflictus in constitut. Neapolit. lib. 3. titulo, De periurijs. num. 14. Verùm horum opinio iure non videtur probari: quocirca contra Bartolum senserunt Bald. in cap. 1. §. si enim. colum. 2. quid sit inuest. Alber. in tract. statut. 2. parte. quæst. 147. & contra Bartolum communem esse sententiam testatur Alexan. consil. 74. num. 7. lib. 1. à Bartolo etiam dissentit Felin. in c. cùm in tua. de testibus. sic Marsil. in d. l. eos. num. 9. vbi num. 16. in fin. inquit, hunc testem puniri † posse leuiter, vt mendax. quam sanè pœnam Iudex pro qualitate facti & personæ æstimabit. quod etiam clarius affirmauit Didac. in c. quamuis. 1. parte.
3 §. 7. nu. 5. propè medium de pactis. in 6. Non absimile
4 est, quod dicimus, † testes deponentes falsum extra capitula, non puniri pœna ordinaria falsi, sed Iudicis arbitrio: ita respõdit Bald. cons. 106. Cùm peteretur. lib. 1. & Bologn. cons. 30. Ser Sauius. quos secutus est Viuius tract. Communium opinionum. opin. 351. in fin. & ante omnes ita censuit Gandinus tract. maleficiorum. sub Rub. De falsarijs. num. 21.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio punitur falsarius, cùm ex officio per inquisitionem contra eum proceditur.*
2 *Falsitas coram delegato commissa, ab eo punitur & quomodo.*
3 *Statutum Papiæ 37. in criminalibus, sub Rubr. De pœna Notariorum. declaratur.*
4 *Constitutio noua Mediolani sub Rub. De pœnis. c. si quis falsum testimonium. declaratur.*
5 *Iudicem ex officio & suo arbitrio punire eum, qui coram eo instrumentum falsum produxit.*

CASVS CCCXIII.

POENA FALSARII QVAE, CVM contra eum ex officio & per inquisitionem proceditur.

DIximvs iam falsi crimen graue esse, & varijs pœnis vtroque Iure puniri: vt suprà in casu 306. exposuimus. quæ obtinent locum, quãdo mediante accusatione atque ita iudicio ordinario puniendi sunt, secus si contra eos ex officio per inquisitionem proceditur: quoniam tunc
1 sola pœna † extraordinaria ad Iudicis arbitrium plectuntur. ita probat c. inquisitionis. extrà, de accus. Abbas in Rubr. de iudicijs. num. 2. & ibi Dec. 1. lect. num. 7. Tiraq. in tract. de pœnis legum. causa 53. Marsil. sing. 524. Ita etiam censuit Abbas in cons. 35. nu. 7. lib. 1. Idem tradit Maranta de ordine iudiciorum, distinct. 10. num. 6. Ita pariter ante omnes glo. in l. nullum. C. de testib. & scribit Didac. in c. quamuis. parte 1. §. 7. num. 5. de pactis. in 6. ductus etiam autoritate Practici Papiensis in forma iuramenti testium. in glo. in verbo, falsitate. num. 4. quo loci in fin. illius glossæ, inquit, vtile admodum esse ad illius quæstio-
2 nis diffinitionem, quãdo testis dixit † falsum coram Iudice delegato ad examinãdum & interrogandum, vt ab eo puniri possit pœna ordinaria: à Iudice verò causę & delegante pœna extraordinaria: qua cùm primùm curauerit is testis puniri, grauiorem illam ordinariam euitabit. Hic certè casus notabilem declarationem adfert † statuto Papiensi 37. in criminalib.
3 sub Rubr. De pœna Notariorum. & † constitutioni
4 Mediolanensi, sub Rubr. De pœnis. c. si quis falsum testimonium. vt ita demum pœnæ illæ ordinariæ indictæ locum habeant, cùm per accusationem proceditur, non cùm per inquisitionem. quod est summoperè obseruandum. quæ confirmantur ex simili doctrina Cyni in l. vbi falsi. C. ad l. Cornel. de fals. quem secutus est Pract. Papiensis in forma libelli ad rescindendam sententiam, in glo. in verbo, instrumentum.
5 num. 4. dum affirmârunt Iudicem † ex officio extraordinariè posse punire eum, qui falsum instrumentum coram se in causa ciuili produxit. & subijciunt, quòd hac pœna inflicta, cessabit illa ordinaria, cui locus esset, si iterum accusari is posset.

SVMMARIVM.

1 *Falsis precibus qui aliquid consequuntur, qua pœna puniantur.*
2 *Rescriptum falsis precibus impetrans, vbi pœna à iure est indicta illa seruatur.*
3 *L. vlt. §. 1. C. de ijs, qui à non dom. manumiss. sunt, declaratur.*
4 *Iudicis arbitrio punitur, qui rescriptum per obreptionem obtinuit, si non datur specificum nomen criminis.*
5 *L. & si legibus. C. si contra ius vel vtil. publ. intellectus.*
6 *Rescriptũ falsis precibus impetrans aliquando pœna mortis punitur.*
7 *Constitutio noua Mediolani sub Rub. de rescriptis. in fin. declaratur.*
8 *Statutum Brixiæ in criminalib. c. 103. sub Rub. De pœna producentis chartam. ibi, tanquam falsarius. declaratur.*
9 *Rescriptũ falsum qui obtinuit, falsum narrando & probando, pœna falsi punitur.*
10 *L. si quis obrepserit. ff. de falsis. intellectus.*
11 *Dictio, tanquam, quid significet.*
12 *Libellus pro precibus interdum sumitur.*
13 *Dictionis Perinde, significatio.*
14 *Obripiens aliquid per mendacium à priuato, punitur Iudicis arbitrio.*
15 *Rogatus ire cum amico, non punitur, si is amicus obuiam factum occidit.*

16 *Rescri-*

16 *Rescriptum qui per surreptionem obtinuit, non punitur.*
17 *Delinquens negando deliquisse, non punitur de illo mendacio.*
18 *Sanguinem proprium redimere quouis modo licet.*
19 *Delinquens inquisitus si efficit, vt suo nomine alter falsò compareret, non punitur.*

CASVS CCCXIIII.

POENIS QVIBVS AFFICIANTVR qui falsis precibus rescripta & his similia impetrârunt. & de intellectu. l. si quis obrepserit. ff. ad legem Corneliam. de falsis.

1 QVi falsis † precibus aliquid cõsequuntur, præter id, quod impetratis carere debent. l. & si legibus. C. si contra ius vel vtil. publ. & scripsi suprà in casu 201. pœna etiam alia puniuntur. nam interdum falsi pœna, interdum arbitraria plecti solent. quoniam verò rem hanc scitu omninò dignam perplexè nostri tractârunt, ideo clarius enarranda nobis est. casus ergo aliquot ita constituo.
2 Primus est, cùm † rescriptum illis in casibus impetratur, in quibus iam certa pœna sancita est: illi tunc standum est, cùm clarum illud, non autem du-
3 bium sit: quemadmodum in casu † l. vlt. §. 1. C. de ijs, qui à non dom. manumiss. sunt. qua indicitur pœna manumittendi seruũ alienum, falsis ad hoc precibus impetrato à Principe rescripto, vt is manumittẽs manumissum mancipium vero domino restituat: illiq; duo alia det, & tria eius sexus & qualitatis fisco inferat. quam sanè constitutionem in hanc sententiam attulit Bald. in l. & si legibus. num. 2. C. si contra ius vel vtil. publ.

Secundus est casus, cùm obreptio, vel surreptio nõ incidit in aliquod specificum criminis nomen: tunc
4 pœna † arbitraria impetrans ille punitur. ita ex Baldi
5 sententia intelligitur d. † l. & si legibus. C. si contra ius vel vtil. publ. in illis verbis: & si nimia mentientis reperiatur improbitas, etiam seueritati subiaceat iudicantis. verùm glossa in c. dicenti. §. & si legibus. 25. q. 2. quam probauit Salyc. in d. l. & si legibus. vt pœna falsi illa sit. sed ego à Baldo non dissentio. id, quod visus est sentire Rebuffus in Commentarijs, ad Constit. Regias. tomo secundo. tit. De rescriptis. articulo 66. glos. vltima. Quocirca ibidem scribunt Baldus & Castrensis, interdum tantam fore impetrantis im-
6 probitatem, vt pœna † mortis iustè dignus iudicari possit: quemadmodum de illo exemplum attulerunt, qui falsis precibus impetrauit aliquem, vt bannitum, cùm non esset, prehendi. ob quod is prehensus in magno vitæ discrimine positus fuit, cùm vix se illum verè bannitum ostendere potuerit: re autem detecta falsus precator capite mulctandus est. atque
7 hoc in casu intelliguntur † nouæ constitutiones Mediolani Rubr. De rescriptis. in fine. quibus sancitum est, impetrantes rescripta puniri arbitrio Senatus, si calumniosè se se in his habuerint. intelliguntur cùm hæc obreptio non transit in nomen specificum criminis. pœna etiam arbitraria punitur is, quem lex communis, vel statutum vult puniri tanquam falsarium. ita egregiè scribunt Baldus in c. nonnulli gratia. nume. 3. & ibi Barba. in §. sunt & alij. nume. 13. qui alijs similibus comprobauit. Idem censuit Rebuffus in tract. de aliena. rerum Eccles. num. 101. Atque ita interpretari potest l. iubemus. C. de probat. extra de
8 rescript. & Felin. in c. solitæ. num. 3. de maio. & obed. quod (inquit Baldus) est adnotandum pro interpretatione statutorum. ita ergo erit declarandum † statutum Brixiæ in criminalib. ca. 103. sub Rub. de pœna producentis chartam. & c. 105. sub Rubr. De pœna facientis officium minist. ibi, puniatur tanquam falsarius instrumenti.

Tertius est casus, cùm quis à Principe vel à Magistratu dolosè rescriptum obrepsit, falsum † scilicet
9 narrando atq; probando: tunc quia falsarij nomen obtinet, atque ita illud criminis nomen specificum consequitur, falsi etiam pœna punitur. ita sensit Baldus in d. l. & si legibus. nume. 2. C. si contra ius vel vtil. publ. & in l. 4. in fin. C. quomodo & quando Iudex. qui hanc pœnam ordinariam esse intellexit. sic
10 explicans † l. si quis obrepserit. ff. de falsis. vt verè loquatur, cùm probando falsum obreptum est. & cum illo senserunt Bart. d. l. si quis obrepserit. & ibidem Marsil. num. 11. & Parisius consil. 151. num. 34. lib. 4. Beroius tamen in c. super literis. prima lect. num. 2. & secunda lect. num. 4. de rescriptis. docuit d. l. si quis obrepserit. simpliciter loqui, cùm quis à Principe falsis precibus obrepsit rescriptum. nec differentiam constituit, quòd vel narrando, vel probando obreptum sit. & atque ita etiam is intelligit l. 1. §. ex illa quoque. ff. eod. de falsis. & cum Beroo ego (vt ingenuè fatear) sentio: quanquam magna sit Bartoli, Baldi, & aliorum authoritas. ad hoc me mouent clara verba illius l. si quis obrepserit. sic enim legitur: Si quis obrepserit Præfidi Prouincię, tam per acta, quàm per libelli interpellationem, &c. ex illa dictione, acta, intelligimus per ipsas probationes, quæ inter acta connumerantur: per libellum verò simplicem ipsam
11 narrationem. & illæ † dictiones, tàm & quàm, separationem ostendunt: & si comparationem æqualiter faciant. vt probat Ias. consil. 143. nume. 5. lib. 4. post Bart. in l. pro hærede. in princ. ff. de acquir. hæred. & clarius separationem ostendere respondit Alciat. respons. 487. num. 18. ex l. vlt. §. vlt. C. de dotis promiss. Confirmatur hic sensus ex exemplo ibidem à Modestino relato, dum inquit, Alexandrum Seuerum ita rescripsisse: Si libello dato aduersarius tuus veritatem in precibus ab eo datis non adiecit. Ioquitur Alexander solùm in obreptione commissa simpliciter narrando, vt verba ipsa aperta ostendunt, &
12 † libellus sumitur eo loci pro ipsis precibus Principi datis, quod probat l. amplioré. §. in refutatorijs. vbi glo. C. de appel. & clarius l. 1. C. quando libellus Principi datus. & egregiè scribunt doct. Budæus & Alciatus, in l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. Proconsul. sed difficile admodum esset in iudicijs à Bartolo & cęteris recedere, cùm præsertim benignior interpretatio in his recipienda sit. Illud etiam non omitto, pœnam falsi in casu d. l. si quis obrepserit. esse
13 verè ordinariam, vt ostendit illa † dictio, Perinde, posita in illo textu, cuius natura est denotare omnimodam similitudinem, vt inquit Bart. in l. sacrilegij. §. is autem. ff. ad l. Iul. pecul. Decius consil. 36. num. 4. qui alios recenset.

Quartus est casus, cùm quis per mendacium ali-
14 quid † à priuato obrepsit: tunc, si ciuiliter agitur, de dolo tantùm falsus is precator tenetur: si verò criminaliter extraordinem Iudicis arbitrio plectitur. ita docuit Berous in d. c. super literis. prima lect. num. 2. & secunda lectura. nume. 4. de rescriptis. qui verum esse intellexit, modò obreptio illa non incideret in specificum nomen criminis: quoniam tunc pœna illius criminis puniretur. Hinc scriptum reliquit Mar-
15 sil. in d. l. si quis obrepserit. nu. 8. quòd si quis † amicum rogauit, vt vnà secum ad aliqua negotia sua per-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tractanda iret: & deinde factus obuiam inimico eum interfecit, amicum rogatum non puniri aliqua pœna, se rogantem illum obripientem: atq; ita huic sententiæ authorem Raphaelem Fulgosium citat. quanquam ad rem hanc nostram haud multum conuenire ego credam.

16 Quintus est casus, cùm † per surreptionem, hoc est, cùm quis tacita rei veritate aliquid vel à Principe, vel à Magistratu, vel à priuato obtinuit: tunc is priuatur quidem commodo rei impetratæ, sed non punitur alia pœna. ita Berous in d. c. super literis. secunda lect. num. 4. in fine. illam rationem is retulit, quia non dicitur propriè peccare, ex quo se ipsum detegere non cogitur. Hinc in specie nostra scriptum reliquit Bald. in l. & si legibus. num. 2. vers. aut obrepsit reus mendaciter. C. si contra ius vel vtil. publ.

17 reum † per mendacium negantem se commisisse delictum, cùm verè cõmiserit, aliqua pœna puniendum

18 non esse: ex quo † vnicuique licet per phas & nephas proprium sanguinem redimere. l. 1. C. de ijs, qui sibi mortem consciue. omnes. l. transigere. C. de transact. huc spectat, quod respondit Rube. inter consilia Soc. iun. cons. 38. num. 5. 10. lib. 2. criminis reum, qui

19 † falsò effecit, vt alter suo nomine compareret in iudicio, ob illam falsam comparitionem non esse puniendum: quoniam (inquit ille) illi licuit qualitercunque suum sanguinem redimere.

SVMMARIVM.

1 *Falsarius est & is, qui falso vtitur.*
2 *Falsum fabricans, & eo vtens pœna ordinaria falsi punitur.*
3 *Falso vtens punitur pœna arbitraria.*
4 *Statutum Papiæ 37. in criminalibus, sub Rubr. De pœna Notariorum. dum punit. vtentes falso quomodo intelligatur.*
5 *Statutum Veronæ lib. 3. c. 50. sub Rubr. Qui produxerit falsum instrumentum. declaratur.*
6 *Falsum committere non dicitur, qui ignoranter falso vtitur.*
7 *Statutum Brixiæ 103. in criminalib. sub Rubr. De pœna producentis chartam. declaratur.*
8 *Iudicis arbitrio puniri debet, qui tanquam falsarius puniendus est.*
9 *Falso vtens in facto proprio scienter vti præsumitur.*
10 *Falso qui vtitur in facto alieno præsumitur ignoranter vti.*
11 *Ruini responsum cons. 86. num. 6. lib. 4. sub incude reuocatum, & veris rationibus confutatum.*
12 *L. qui in alterius. de reg. iur. intellectus.*
13 *Iudicis arbitrio relinquitur, an actor, qui in ius alterius successit, probabilem habeat causam ignorantiæ.*
14 *Falsos testes qui produxit, si deinde protestatur, se illis vti nolle, non punitur.*
15 *Constitutio noua Mediolani, sub Rubr. De pœnis. cap. si quis falsum testimonium. versic. eisdem pœnis. declaratur.*
16 *Falsum fabricasse, qui falsi accusatur satis dicitur, si fabricatorem non nominat.*
17 *Falso vtens non dicitur fabricasse, nisi probetur eum instructum fuisse de falsitate.*
18 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rub. Pœna producentis, vel vtentis falsum. declaratur.*
19 *Statutum Papiæ 37. in criminalibus, sub Rubr. De pœna Notariorum. declaratur.*
20 *Falsis testibus qui vsus est in facto proprio, scienter fecisse præsumitur. sed contrarium probari potest.*
21 *Cautela respondendi interrogationi, an velit vti testibus falsis.*
22 *Falsis testibus vtens, cùm legitimos credit, respondet aliquando se vti illis velle, quatenus solum veri & legales. & ibi, an illa responsio bona sit.*
23 *Cautela noua eorum, qui vti nolunt falsis testibus,. & quomodo eludi illa possit.*
24 *Procuratorem suo facto non posse efficere, vt dominus incidat in pœnam.*
25 *Mandato specialissimo atque in individuo opus esse, cùm Procurator vult pro domino respondere, se velle vti testibus, qui falsi creduntur.*
26 *Mandatum singulare quod.*
27 *Falsis testimonijs renuncians non punitur, si illa iam produxit.*
28 *Renuncians testibus falsis, quando à pœna falsi excusetur.*
29 *Statutum Veronæ lib. 3. c. 50. sub Rubr. Quòd producens falsum instrumentum ibi, & teneatur per sacramentum dicere causam. declaratur.*
30 *Falsum qui fabricauit, vel scienter falsos testes produxit, pœnam falsi nõ euitat, etiamsi eorum vsui renunciat. quod & ibi declaratur.*

CASVS CCCXVI.

QVIBVS POENIS AFFICIANTVR vtentes falso. quando scienter & quando ignoranter falso vti quis dicatur. & quando renunciando vsui testium, à pœna falsi quis excusetur. plures declaratæ leges Municipales Mediolani, Papiæ, Brixiæ, Veronæ atque Ferrariæ.

1 FALSARIVS non solùm is est, qui falsum dixit testimonium, vel falsum instrumentum fabricauit, verùm etiam qui † falsis ipsis testimonijs, instrumentis, similibusq; vtitur. l. falsi. §. ordine. ff. ad l. Corneliam. de falsis. l. maiorem. & l. si falsos. C. eo. solet tamen in pœna infligenda constitui differentia, an falsum quis fabricauerit & vsus sit: vel solùm iam falso fabricato ab altero ipse eo solùm vsus sit. priore casu, cùm quis † fabricat & vtitur, pœna ordinaria ac directa legis Corneliæ de falsis punitur, ex d. l. maiorem. & l. 1. ff. eod.

2 secundo verò casu solùm † punitur alia quadam pœna non directa, quæ mitior est. ita Cynus in l. 2. col. 1. versic. quæritur circa. C. de fide instr. quem sunt secuti Ioan. de Ana. in c. ad falsariorum. col. 51. in fin. de crim. falsi. qui latè disserit. & ex illo textu ac aliorum authoritatibus confirmat. quibus addo Ioan. Fab. in §. item lex Cornelia. de falsis. in fi. instit. de pub. iud. Pract. Papiensem in forma libelli ad rescindendam sententiam, in glos. in verbo, dolosè. nume. 3. Marsil. cons. 47. num. 5. & latius cons. 24. num. 19. & Afflict. decis. vlt. num. 18. in fine. mitiorem hanc pœnam intelligunt esse relegationem ad tempus: ita Angel. & Salyc. in d. l. 2. C. de fide instru. & Anania loco iam citato, ex tex. d. l. falsi. §. ordine. quod sanè exilij tempus, cùm definitum non sit, efficit pœnam hanc esse

4 arbitrariam. Papiæ tamen † ex statuto 37. in criminalibus, sub Rubr. De pœna Notariorũ. & in toto dominio Mediolanensi ex nouis cõstitutionibus, sub Rub. De pœnis. c. si quis falsum testimonium. æquè puniuntur falso vtentes, ac fabricantes, si modò scienter vsi fuerint. & rectè dixit statutum Papiense & constitutio illa Mediolanensis, si scienter vsi fuerint. sic

5 sic etiam sancitum est statuto † Veronę lib. 3. c. 50. sub Rub. qui produxerit falsum instrumẽtũ, nam & Iure Communi ita sancitum est, quoniam ignoranter v-

6 tens falsis probationibus † falsum committere non dicitur. ita glossa admodum notabilis in l. 1. C. si minor se maio. dixe. quam ibi summopere commendauit Bal. num. 3. qui ob id infert, non sequi: sunt falsi testes, ergo producens falsum committit. quia produci possunt ab eo, qui credit capitula vera esse ac etiam testes: nam probabiliter super facto alieno errare

7 potuit. Brixiæ † tamen extat statutum in criminalibus capit. 103. sub Rubri. De pœna producentis chartam, vel condemnationem falsam in Iudicio. versi. & si ignoranter. quo est cautum, quòd ignoranter producens instrumentum falsum ad sui postulationem factum, si interrogatus respõdeat se eo vti velle, quod puniatur tanquàm falsarius quam pœnã ego intelli-

8 go esse † arbitrariam Iudici, ob illam dictionem tanquam. ita in specie pulchrè scribit Baldus in capitul. nonnulli gratia. numer. 3. extra de rescript. qui dixit, hoc esse annotandum pro statutorum interpretatione. Baldum est secutus Feli. in cap. solitæ. nu. 3. de maio. & obed. & attigi suprà in casu præcedenti. nu. 8. & in casu illius statuti inesse videtur quædam ratio aliquantulum excusatoria. quoniam is ignoranter producens, ab initio mali propositi non fuit: & ob id videbatur omnino absoluendus. verùm postquàm respondit se velle vti, pœnæ redditur obnoxius, sed nõ in totum ob initium minus dolosum, quod Iure Communi, vt dixi, non punitur. Sed quid in dubio, an præsumatur dolosè & scienter vsum fuisse falsis his probationibus, vel ignoranter? sunt distinguen-

9 di duo casus. Primus est cùm quis † testibus & probationibus falsis vtitur in facto proprio: tunc scienter & dolosè vti præsumitur. ita in terminis Baldus in consil. 446. Quidam testes producti. versic. ex hoc sequitur. libr. 5. quod citra omnem controuersiam verum opinor: nec enim in facto proprio ignorantia præsumitur. l. verius. ff. de proba.

Secundus est casus, quando factum est alienum, quod quidem regulariter ignorari præsumitur. l. vlt. ff. pro suo. cum similibus. quo quidem in casu verè o-

10 pinor † non præsumi dolosè & scienter factum. id quod sensit Bartolus in l. si falsos. C. de falsis. in illis verbis, ex eo quòd eum ad hoc scienter produxerit. & sic præsupponit scientiam ex parte producentis, quæ non præsumitur, cùm factum alienum est deductum & capitulatum. dict. l. verius. ff. de proba. quod clarè & apertè magis censuit Bald. in d. l. vlt. num. 3. in fin. C. si minor se maio. dixe. dum dixit, quòd produci ab eo possunt falsi testes, qui credit capitula vera & testes veros. nam (inquit Baldus) super facto alieno potuit probabiliter errare. nec aliter sensit Castren. in l. 2. C. de fide instr. & Gand. in tract. maleficiorum, sub Rubr. De falsarijs, & clarius Capicius de-

11 cis. 67. num. 7. Contrariam sententiam solus † Ruinus tuetur in consil. 86. nu. 6. libr. 4. & si conetur ostendere hanc suam opinionem esse ex mente Bartoli & aliorum, quos retuli. quod minimè verum arbitor. ait Ruinus, scientiam etiam hoc casu præsumi, quoniam in actore, qui ad Iudicium paratus venire debet, ignorantia probabilis non est, vt docuit Bartol. in l. cùm filius. §. in hac. de verbo. obliga. sic declarando

12 † l. qui in alterius, de regu. iuris. & ibi Decius. nu. 5. & Cagnol. in fine. Sed responderi potest ex declaratione, quam facit Car. in consil. 94. quem probauit Decius in d. l. qui in alterius. nu. 5. vers. & istam legem. quòd licèt actor ita non excusetur vt reus, excusatur tamen si causa subest probabilis: vt in casu isto, quoniam præsupponimus factum alienum tale esse, quod probabiliter ab isto ignorari possent. sentiunt enim Doctores comparatiuè iustiorem esse excusationis

causam rei conuenti, quàm ipsius actoris. præsupponentes ipsum positiuum, etiam ex latere actoris probabilem ad esse posse excusationem. quod sensit &

13 clarius Cagnol. in d. l. qui in alterius. in fine. qui † Iudicis arbitrio terminandum relinquit. vtitur deinde Ruinus eorum autoritate, qui dixerunt: quod ille,

14 qui falsos testes produxit, & si deinde dicat se nolle illis vti, teneatur tamen de falso. quam quidem assertionem rectè quidem affirmauit Bart. in d. l. si falsos. C. de falsis. & Ang. Aret. in tract. maleficiorum, in verbo Falsario. num. 42. versi. & scias. & Castrens. d. l. 2. C. de fide instrum. quod ea ratione dixisse videntur Doctores ij, quia scienter falsum hoc commiserunt: scientiam etenim præsupponunt. verùm huius assertionis alia est ratio: nempè, quia verè quantùm in se fuit falsum commisit. quod latius statim explicabo. Doctores ergo à Ruino relati præsupponunt quidem adesse debere scientiam: sed illud non affirmant, in facto alieno illam præsumi: immò contrariam potius sentiunt, vt iam retuli. reiecta ergo Ruini opinione cum Bart. & Bald. sentio, ignorantiam hoc casu præsumi cùm factum est alterius. Quæ sanè declaratio est ma-

15 ximè vtilis ad interpretationem † constitutionis Mediolani. in d. capit. si quis falsum testimonium. ibi, in versic. Eisdem pœnis teneantur, qui scienter & dolosè in causa criminali falsum, &c. nam, cùm constitutio non prouideat, vel declaret vlterius, quando scientia præsumatur, standum est dispositioni Iuris Communis. cùm ergo factum est proprium, eo ipso scientia præsumitur: & è contrà cùm factum est alienum: probauit ergo is scientiam, qui falsi accusationem intendit. quæ quidem probatio dupliciter fit. nam si a-

16 gitur, vt probetur contra eum, qui fabricasse † falsum instrumentum dicitur, eo ipso probatur quòd accusatus non docet quis fabricauerit, vel quòd ab alio recepit. ita Sali. in d. l. si falsos, propè finem vers. Quæro ab extra. C. de falsis. Alex. cons. 77. lib. 1. Marsil. in l. qui falsam. numer. 109. ff. de falsis. & Bossius tracta. causarum criminaliumtitulo De conuictis. num. 56. qui ita in Papiensi quodam accidisse scribit. idem titulo De falsis. numer. 126. cùm verò agitur vt probetur contra eum, qui falso tantùm vsus est: probandum est, quòd de falsitate fuit instructus, vel quòd instrui potuit & noluit. ita Angelus in d. l. si falsos, propè finem. ibi, sed credo non releuare. & ibi etiam Sali. circa medium. versicul. sed hoc credo modicum. qui dixerunt nihil

17 prodesse, etiam si assignetur † ei terminus ad deliberatè respondendum. nam quomodò deliberatè respondere potest, si probabiliter ignorat factum alienum? quod quidem ego intelligo, si huiusmodi est super quo certitudo haberi facilè non potest. Intelligo etiam nisi statuto esset cautum, (vt cautum est Fer-

18 rariæ libr. 3. sub Rubri. Pœna producentis, vel vtentis falsum in fine) quòd facta interrogatione, an velit, vti, is deliberatè respondeat, velle vti, & deinde alleget, se per ignorantiam respondisse: de ignorantia constare debet, intelligiturque inquam, quòd aliter constet quàm per simplicem assertionem: ita egregiè Ruinus consil. 86. numero 7. libro 4. Hæ difficultates cessant

19 Papiæ ex dict. statuto 37. De pœna Notariorum. quo cautum expressè est, quòd satis intelligatur scienter & dolosè testes produxisse, vel illis vsum fuisse, qui post publicationem testium interrogatus, an vti velit, responderit velle. simile extat statutum Veronæ libr. 3. ca. 50. sub Rubri. Qui produxerit falsum instrumentum. habent enim hoc casu statuta, illum vtentem vel producentem pro falsario, quòd vsus sit diligentia in cognoscenda veritate, vel falsitate. Verùm erit q; animaduertant, qui assiduè in Iudicijs versantur, adhuc licere illi producenti, vel vtenti, qui do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

losè creditur ita egisse, probare iustam ignorantiam, iustumq; errorem: quia statuta non habent illam responsionem pro concludenti & vera probatione, sed pro impropria, vt ostendit illud verbum, intelligatur, quod quandam improprietatem de notat, vt probat. l. si tibi homo, §. cum seruus. de leg. 1. Bartol. & cæteri in l. si is qui pro emptore, de vsucap. solùm ergo statutum operatur, vt omni casu præsumatur & habeatur ille per suam responsionem, quòd verè sciuerit, & dolosè egerit: sicq; tollit Iuris Communis dispositionem, & præsumptionem suprà relatam. Accedit, quia ita videmus in terminis Iuris Communis, quòd & si præsumptio sit in facto proprio, quòd vtens vel producens falsos testes, dolosè & scienter fecerit, vt su-
20 prà diximus: attamen † contrarium probari potest: vt clarè sensit Ruinus in d. consil. 86. numer. 7. libr. 4. Illud etiam est annotandum constare debere, instrumentum, quo vsus hic dicitur, esse falsum eo tempore, quo vti cœpit: vt egregiè declarat Bossius tracta. causarum criminalium titulo De inditijs. num. 58. Illud etiam tacitus non præteribo, quod est diligenter annotandum in interpretatione dictorum statutorum & constitutionum: quoniam maximum versatur periculum in his dandis responsionibus: sæpissimè inter Scyllam & Charibdin (vt est in veteri prouerbio) constituuntur litigantes. quia si respondent, se nolle vti, in causa succumbunt. si verò dicunt se velle vti, falsi pœna mulctantur, vel saltem graui accusatione & tædio afficiuntur. vt ergo pericula effugiant,
21 solent aliqui ea vti † cautela, vt respondeant secundum Baldum in l. vlt. colum. vl. C. si ex falsis instrum. quem probauit Cæpolla cautela 52. Communiter in causis. non reputo, vel non curo de his testibus, vel illorum vsui cedo. quæ responsio, aiunt illi, cùm sit obscura, non facit, vt respondens incidat in pœnam: tum etiam, quia non est hoc vti, sed iam vsum esse. quæ quidem cautela tuta non est, tunc præsertim cùm de obscuritate aduersario opponitur, ac etiam quia adhùc est in vtendo, posteaquam adhuc lis finita non est. Aliam cautelam præcitato loco refert Cæ-
22 polla, quòd ille respondeat: † Volo vti pro bonis veris & legalibus, si & quatenus de iure sunt, & non aliter. Vel volo vti in illis passibus & punctis, quæ sunt ad mei fauorem. quem responsionis modum, & si Cæpolla non dicat, visi sunt probare Cynus in d. l. si falsos. vbi etiam Angel. & Sali. C. de falsis. & Bald. in l. si aduersarius. C. de fide instrumen. Feli. in capitul. præsentium. num. 12. de testib. verum tamen, vt idem Cæpolla ait, parum hæc proderit responsio si de illius obscuritate ab aduersario objiciatur. quod affirmauit & Baldus consil. 96. Decreto cauetur quòd post libro 1. pulchrè Fulgosius consil. 177. Publicato processu, colum. 2. qui hoc esse ex mente Bartol. in l. diuus. ff. de falsis, respondit. inquitq; cautelam Cyni & aliorum fortè procedere posse, parte non opponente, atque ita secundum illud consilium Fulgosij decisum fuit in sacro consilio Neapolitano quemadmodum refert Afflictus decis. 189. Facta publicatione. hanc cautelam reijcit pariter Bossius tracta. causarum criminalium titulo de falsis. numero 155. & eo loci alias responsiones & cautelas refert. Vidi ego alias, cùm illius causæ Patronus exisserem,
23 à cauto aduersario mei clientuli hac cautela vti. † Finxit is aduersarius se peregrè profecturum & per multos menses velle abesse: atque ita constituit Procuratorem ad causam, dando ei omnem potestatem specialem ac specialissimam omnibus & quibuscunque in actis ipsius causæ peragendis. is Procurator volebat respondere interrogatorio à me facto, & dicebat se velle vti, atque ita sui principalis nomi-
respondebat, satis cautè intelligens suum principalem incidere non posse in aliquam pœnam ex sua responsione: quoniam vera est iuris sententia Pro-
24 curatorem † ex suo facto non facere incidere principalem in aliquo delicto. l. si Procurator, & ibi latissimè Ias. numero 4. ff. de cond. indeb. Curtius iun. consil. 149. in fine. Paris. consil. 21. numero 4. libro 4. opposui ergo mandatum ipsius Procuratoris non esse sufficiens, & ob id eum admittendum non esse ad respondendum: quia eo modo Iudicium eluderetur: atque ita dicebam opus esse eum habere
25 † mandatum non speciale & specialissimum, sed in indiuiduo, ad ita, & ita respondendum. tale enim mandatum requiri dicebam, vt Procurator in criminalibus domino præiudicet. quod verè docuit Bartolus in l. filius famil. numero 11. ff. de dona. dum inquit, singulare mandatum requiri, cùm eo in casu fumus, quòd si dominus reuertatur, dicat se ita non intellexisse, quemadmodum in casu nostro: posset enim semper dicere, ego ita non intendebam respondere, nec credebam talem esse disceptationem. & in specie quando ex responsione Procuratoris dominus incideret in pœnam falsi respondit Baldus consil. 110. Decreto domini cauetur, colum. 2. versi-
26 cul. prætereà iste Procurator, libro 1. qui singulare † mandatum eo in casu esse dixit, quando persona, causa, quantitas & omnis qualitas vnà cum omnibus circunstantijs designata fuit. & in terminis claris nostris Baldum est secutus Capicius decis. 67. numero 3. & si corruptè locum Baldi referat. sic in alio simili casu respondit Baldus in consil. 181. Factum super quo. libro 5. & Angelus Aret. in. §. prætereà. numero 32. institut. de excepti. atq; ita tandem cautela delusa fuit. Hic autem casus noster cessat atque ita huic pœ-
27 na locus non est, cùm is qui habet † falsa testimonia illis & eorum vsui renunciat: quod facere potest. Verum, quòd res facilius intelligatur duos casus confide-
28 rabit Iudex noster. Primus est, quando quis † falsum non fabricauit, sed solùm eo iam fabricato vult vti. Secundus est quando fabricauit & vti eo vult. Primo
28 † itaque casu si is, qui potest illo falso vti, ei renunciet, falsi pœnam euitat. l. si falsos. C. de falsis. quod statim facere debet, cùm est interrogatus, vel cùm ei assignatus est terminus ad respondendum. & in hoc aduertant respondentes, vt causam, cur vti nolunt, allegent, dicendo, se errasse in formando articulos, vel quia verum dixisse arbitrabantur. ita Felinus in capitulo præsentium. numero 11. de testibus, qui sic Baldum intelligit in leg. 1. columna vlti-
29 ma. C. si ex falsis instrument. & relatum † statutum Veronæ libro tertio, capitul. 50. expresè ita disponit. ibi, & teneatur per sacramentum dicere causam, propter quam ab vsu talis instrumenti vel scripturæ destitit. & hæc recusatio quòd scilicet non vult vti, admittitur vsque ad diffinitiuam sententiam: ita Practic. Papiensis in forma libelli ad rescindendam sententiam, in glossa in verbo dolosè, numero primo. Bossius tractat. causarum criminalium titulo de falsis. numero 116. immò etiam in causa appellationis posse adhuc pœnitere, egregiè admodum docuit Baldus in leg. alia. numero 7. C. de ijs quibus vt indign. & in claris terminis nostris eum secuti sunt Alexand consil. 108. numero 9. libro 6. & ibi ita quoddam statutum declarat, sic Crauet. consil. 46. numer. 11. quod ego verum esse intelligo, quando in prima instantia is non fuit interrogatus an, vti veller, vel non, secus si interrogatus, fuisset: quoniam tunc in mora constitutus dicitur: & aduersario iam ius quæsitum est. Sic etiam eo casu non euitat pœnam, cùm post disputationem aliquam habitam super ipsa veritate

veritate & falsitate, is renunciat. ita sensit gloss. & ibi Docto. in d. l. si falsos. & clarè aperit Pract. Papien. in d. §. dolosè. num. 4. Capicius decis. 67. in fi. Follerius in pract. crim. in verbo, Item quòd commisit falsitatem.
30 nu. 24. Secundo † verò casu quando quis falsum fabricauit, vel falsos testes produxit, etiam si pœniteat & protestetur se illis nolle vti, non tamen falsi pœnam euitat. quod clarè probat d. l. si falsos, & ibi Bal. Ang. & Sali. C. de falsis. quantum enim in se fuit egit atq; falsum commisit: ita etiam respondit Ruinus cons. 86. nu. 3. lib. 4. quamobrem puniri is poterit. quod tamen cessat eo in casu, in quo probabilis adesset ignorantia, vt quia articulos falsos fabricasset super facto alieno, quod verum opinabatur, vt suprà dixi. & in specie ita declarat Capicius d. decis. 67. num. 7. Follerius loco præcitato. numer. 23. idem sensit vno verbo Bossius tract. causarum criminalium, titul. de falsis. nu. 154. quod maximè annotandum est ad interpretationem dictorum statutorum Papiensis, Veronensis ac etiam constitutionis Mediolanensis. nam illæ solùm declarant, eum pœna falsi teneri, qui produxit falsos testes, vel qui falsis illis testimonijs vtitur, & quod si non respondeant in termino sibi assignato, habeantur perinde ac si nolent vti. non enim hoc in casu, cum habentur pro non vtentibus, declarant illæ sanctiones, an pœna aliqua illis infligenda sit. ex iuris itaque communis dispositione intelligimus, quòd quando quis solùm volebat vti falso iam fabricato pœnam cessare, nisi antequam pœnituisset, super ipso falso fuisset controuersum, vt diximus in primo casu suprà. Si verò sumus in casu, cùm quis falsum fabricauit, tunc etiam si non vtatur & pro tali à statuto & constitutionibus habeatur, non tamen pœnam euitat, nisi in relato casu iustæ excusationis.

SVMMARIVM.

1 *Falsum quatuor modis committi.*
2 *Falsum facto committit, qui falsam monetam cudit.*
3 *Falsas mensuras qui facit & vtitur facto, falsum committit.*
4 *Falsis probationibus vtens, falsum vsu committere dicitur.*
5 *Monetam falsam cudens, tingens, tondens & expendens quatuor crimina committit.*
6 *Monetam falsam cudens, qua pœna afficiatur.*
7 *Athenienses qua mulctarunt pœna falsæ monetæ cusores.*
8 *Diogenes Cynicus falsus monetarius cum patre mulctatur.*
9 *L. 1. §. sin verò. C. de falsa moneta. intellectus.*
10 *Pœna capitis quæ olim in l. 1. §. sin verò. C. de falsa moneta.*
11 *Statutum Bononiæ sub Rubric. de falsa moneta, declaratur.*
12 *Constantini Harmenopoli locus declaratur.*
13 *Monetarij falsi pœna apud Gallos.*
14 *Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de monetis, quæ pœna afficiat falsos monetarios.*
15 *Monetam bonam sua auctoritate cudens punitur falsi pœna.*
16 *Iudicis arbitrio punitur, qui tamquam falsarius puniri debet.*
17 *Alex. l. singularia. nu. 26. si cer. peta. declaratur.*
18 *Moneta falsa dicitur, quæ sine Principis auctoritate cuditur.*
19 *Monetam reprobatam & non expendibilem cudens non punitur.*
20 *Statutum Ferrariæ libr. 3. sub Rub. de pœna facientis falsas monetas, declaratur.*
21 *Statutum Bononiæ sub Rubric. de falsa moneta, declaratur.*
22 *Iudicis arbitrio punitur, qui falsam monetam non expendibilem & reprobatam cudit.*
23 *Monetam falsam cudens si non perfecit, ordinaria pœna non punitur.*
24 *Iudicis arbitrio punitur, qui falsam monetam cudens eam adhuc perfectè non cudit.*
25 *Constitutio Mediolani sub Rub. de monetis, in principio declaratur.*
26 *Monetam falsam cudens sub nomine alterius Principis quam sui, an puniatur.*
27 *Alexandri & Raphaelis Comensis doctrina declaratur.*
28 *Glossæ opinio in l. 2. in tertia solutione. C. de falsa monet. reijcitur.*
29 *Crimen læsæ Maiestatis etiam contra Principem inferiorem committi.*
30 *Dux Serenissimus Sabaudiæ in suo Ducatu est Imperator.*
31 *Monetam falsam cudens excusatur ob minorem ætatem.*
32 *Constitutio Mediolani. Rubric. de monetis. in illis verbis, Quicunque, minorem seu pupillum non comprehendit.*
33 *Monetam vilissimam falsò cudens, non punitur.*
34 *Monetam tondens & mutilans punitur.*
35 *Monetam argenteam & æream tondens punitur.*
36 *Monetam excedentem iustum valorem tondens non punitur.*
37 *Statutum Anconæ de falsa moneta. declaratur.*
38 *Constitutio Mediolani sub Rubr. de monetis. §. eadem. declaratur.*
39 *Marsilij & Alciati opinio confutata.*
40 *Argumentum à contrarijs non procedit ob diuersitatem rationis.*
41 *Monetam minimi valoris tondens, non punitur pœna ordinaria, sed Iudicis arbitrio.*
42 *Monetam tingens punitur.*
43 *Monetam alterius Principis tingens punitur.*
44 *Monetarij falsi qua ratione puniantur.*
45 *Principis imaginem violans punitur.*
46 *Monetarij falsi ob id puniuntur quòd Reipub. detrimento sunt.*
47 *Principem sine populi consensu circa monetas statuere posse.*
48 *Monetæ vsus ad quid inuentus.*
49 *Monetarij falsi Principem & Rempub. ledunt.*
50 *Ratione vna cessante, si altera subest, & dispositioni adhuc locus est.*
51 *Monetam falsam expendens punitur.*
52 *Iudicis arbitrio punitur expendens monetam ex viliori argento.*
53 *Monetam falsam expendens non punitur, si constat eum non fabricasse.*
54 *Constitutio Mediolani sub Rub. de monetis. §. expendens. declaratur.*
55 *Monetam falsam ignoranter expendens, non punitur.*
56 *Statutum Mirandulæ, de falsa moneta declaratur.*
57 *Ignorantia expendentis falsam monetam, illius iuramento probatur.*
58 *Ignorantia expendentis falsam monetam, probatur ostendendo illum à quo monetam illam habuit.*
59 *Iudicis arbitrio relinquitur, an is qui falsam monetam expendit, ostendendo illum à quo habuit, excusatur tamquam ignorans.*
60 *Monetam falsam expendens quomodò suam bonam fidem probet.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

61 Iudicis arbitrio relinquitur, quomodò expendens falsam monetam suam bonam fidem probet.
62 Monetas falsas habens ludendi causa, non punitur.
63 Statutum Nouariæ sub Rubric. de falsa moneta, declaratur.
64 Monetas falsas qui in arca habet, non punitur.
65 Iudicis arbitrio relinquitur, an uerisimile sit, eum, qui falsas monetas habet in arca, & nolit eas expendere, puniri.
66 Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubri. de pœna facientium falsas monetas. declaratur.
67 Monetam antiquam reprobatam expendens, non punitur pœna ordinaria.
68 Iudicis arbitrio punitur expendens monetam veterem reprobatam.
69 Principem posse veteres & exteras monetas reprobare.
70 Conscius criminis expendentis falsas monetas, an puniatur.

CASVS CCCXVI.

MONETAS FALSAS CVDENS, mutilans, tingens & expendens, quibus mulctetur pœnis, latè & diligenter explicatur: ac inibi declarantur variè locorum constitutiones.

1 FALSVM † inquit Practicus Papiensis in forma libelli ad rescindendam sententiam, in glossa in verbo Procurauit. nume. 4. & Azo in summa C. ad l. Cornel. de Fal. quatuor modis committitur: scripto, dicto, facto, & vsu. scripto, vt in Notario scribente falsum instrumentum, capit. cum Ioannes. cap. inter dilectos, de fide instru. & alijs relatis, & in l. 1. §. qui rationibus, & in l. Paulus. §, Paulus. ff. ad l. Corn. de falsis. Dicto, vt in falso teste. d. l. 1.
2 §. sed & si quis. Facto, vt in eo, qui falsam † monetam cudit. l. 1. & l. qui falsam. ff. ad l. Cornel. de falsis. & in
3 eo qui falsò † mensuratur. l. quicunque. & l. penulti.
4 ff. eo. Vsu, vt in eo qui falsis † probationibus vtitur. l. si falsos. C. de falsis de quibus suprà egimus. de alijs quatenus ad rem nostram conferunt, agemus. Solet
5 itaque dubitari, qua pœna puniatur is, qui † falsam monetam cudit, tinxit, tondit, & expendit, ita enim quatuor hæc crimina occurrunt in delicto falsæ monetæ. quò circà quatuor etiam huius quæstionis capita constituo.

6 Primum itaque † est in eo, qui falsam (falsa enim altero de tribus modis dicitur, vt apud Bald. consil. 404. Sciendum est quòd moneta, libro 1.) monetam cudit: is graue admodùm crimen committere dicitur, quare lege Cornelia de falsis olim puniebatur. l. qui falsam. ff. ad l. Cornel. de falsis. diximus alias pœnam illius legis fuisse in homine libero bonorum confiscationem & deportationem: in seruo verò esse vltimum supplicium, l. 1. §. vltim. ff. ad l. Cornel. de
7 falsis, sic & olim apud Athenienses deportationis pœ-
8 na erat: qua mulctatus dicitur † Diogenes Cynicus, qui cum patre argentario monetam adulterauerat, auctor est Diogenes Laërtius in illius vita. hodie ex Imperatoris Constantini sanctionibus pœna est vltimi supplicij: igne enim concremantur, vt in l. 2. C. de
9 falsa moneta. cui non aduersatur. † l. 1. §. si verò. C. eod. quæ videtur solùm pœna capitis indicta, in cu-
us nodi dissolutione multum laborauit Accursius in d. l. 2. nam ego intelligo d. §. si verò, loqui de pœna capitis, designans vltimum supplicium ita generatim, & si mortis qualitatem in specie non ostendat: quam deinde qualitatem idem Constantinus paulò post declarauit. ante illam declarationem dubium esse po-
10 terat, quoniam, pœna † capitis intelligenda erat de pœna perpetui exilij, iuxta singularem declarationem glossæ in l. 1. C. ne mancip. Christiana. & in l. criminali. in verbo capitalem. C. de iurisdict. omn. iud. omnes in capit. quanto. de iureiur. quo loci in specie refert Ioan. Andreæ, Ioannem glossatorem defendisse Bononiæ quendam, qui falsam monetam fabrica-
11 uerat, ne morte puniretur: quoniam † statutum Bononiæ sub Rubric. de falsa monet. solùm pœnam capitis indicit: quæ quidem de perpetuo exilio intelligi poterat, hos secutus est Ias. in l. diuortio, in princ. nu. 16. ff. sol. matr. & in l. transigere. nu. 9. C. de transa. sua ergo declaratione hanc sustulit dubitationem Constantinus, quam declarationem nostram confirmat harum constitutionum Constantini lectio in codice Theodosiano lib. 9. tit. 21. de falsa mone. nam in l. 1. ipsemet Constantinus falsis his monetarijs pœnam sic indixit: Si decurio, vel decurionis is filius erat, perpetuum exilium: si plebeius rerum amissio & perpetua damnatio: si seruilis conditionis vltimum supplicium. deinde idem Constantinus paulò post in l. Traiano, illo titulo, sic sanciuit: Præmio accusatoribus proposito, quicunq; solidorum adulter potuerit reperiri, vel àquoquam fuerit publicatus: illicò, omni dilatione submota, flammarum exustionibus manci-
12 petur. † ex Harmenopulo verò libr. 15. tit. 14. de varijs pœnarum generibus, dum agit de moneta, intelligimus aliquando fuisse solam pœnam amputationis manus, quæ sanctio cum lege Longobardorum con-
13 uenit. Gallia † nouum pœnæ genus in hos inuenit, suffocantur enim in aqua bulienti & feruenti: vt refert Igneus in repe. l. necessarios. §. non aliàs. secunda parte. numero 111. ff. ad S. C. Syllani. Mediolani
14 eiusq; dominio ex nouis † constitutionibus Rubric. de monetis, Constantini constitutio obseruatur. igne etenim fabricantes monetam adulterinam concremantur. sic Veronæ ex statuto libro 3. cap. 56. sub Rubric. qui falsam monetam fecerit, & Ferrariæ libr. 3. sub Rubr. de pœna facientium falsas monetas. & procedit hic casus cùm quis falsam monetam cudit ratione materiæ ac fine ratione ponderis. Curt. iun. tract. moneta. q. 7. & inquit cudentem monetam reprobatam puniri pœna arbitraria.

Extenditur hic casus, vt etiam locum sibi vendicet
15 † quando quis cuderet monetam bonam hoc est veri & iusti ponderis ac valoris, adhuc enim pœna ipsa mortis puniendus esset. quod sensit glossa l. 2. in verbo obnoxia. C. de falsa. monet. & in l. sacrilegij. ff. ad l. Iuli. pecul. Alexand. in l. singularia. numero 26. ff. si certum petatur, dum dixit puniri de falso, etiam si materia vera sit. nec dicatur Alexandrum non sentire de pœna mortis, sed potius de arbitraria, posteaquàm
16 cum dicimus aliquem esse † puniendum tamquam falsarium, intelligimus de pœna arbitraria, quemadmodum egregiè docuit Baldus in capitul. nonnulli, de rescript. quem secutus est Ias. in l. transigere. numero 9. versicul pro prædictis. C. de transact. & Feli. in capitul. solitum. numero 3. de maio. & obed. dixi-
17 mus suprà in casu 314. numero 8. quoniam verè † Alexander sensit de pœna mortis, ex quo allegat pœnam indictam ex titulo. C. de falsa moneta. atque ita eum etiam intellexit Marsilius in l. qui falsam. numero 54. & si ab eo, vt subijciam, dissentiat. ff. ad legem Corneliam de falsis. veram ego credo Alexandri sen-

tentiam, quia & si materia sit vera, attamen hic Principis auctoritatem sibi arrogare vult: læsit ergo Principis Maiestatem, pœnam ergo vltimi supplicij meretur. d. l. 2. C. de falsa moneta. quod verò scribit Ias. in in d. l. transigere, post Bald. capitul. nonnulli. procedit, quando simpliciter dicitur aliquem tamquam falsarium puniri, intelligitur Iudicis arbitrio: quia pœna in specie ignoratur, ex quo falsariorum pœnæ variæ sunt. Nec aduersantur rationes Marsilij in d. l. qui falsam. numero 54. dum opinatur hunc solùm esse pœna mitiori puniendum, atque ita arbitrio Iudicis: ex eo quòd Constantinus punit fabricantes falsam monetam: at hæc non est falsa, sed recta, si ergo verba legis non conueniunt, nec etiam ipsa legis dis-
18 positio & pœna. Nam respondeo, esse † falsam monetam cùm nomine Principis, atque ita falsò eam sine Principis licentia fabricauerit. quod sensit & Franc. de Marchis. quæst. 261. numero 4. parte secunda. est enim falsarius & ille, qui sibi tribuit ac vendicat auctoritatem & dignitatem, quam verè non habet, quemadmodum videmus in eo, qui se Doctorem, cùm verè non sit, profitetur: nam is falsi pœna tenetur, quoniam falsò auctoritatem & dignitatem sibi vendicauit. ita tradunt Bartolus in l. reddatur. C. de profess. & med. libro 11. & alij multi, quos referam infrà in casu 315. 316. ex quo sequitur, leuem esse illam Marsilij considerationem, dum inquit, hunc solùm deliquisse in inobedientia, cùm licentiam non obtinuerit, leuis est ratio, quia dum inconsulto Principe fecit, falsò sub illius auctoritate fecit. & verè cum Alexandro & mecum sensit Didacus d. trac. de collatione veterum numismatũ. c. vltim. nu. 3. prope finem.

19 Declaratur primò, vt non procedat in eo, qui † monetam reprobatam & minimè expendibilem fabricauit: is enim non punitur pœna mortis, ita latè respondit Alexand. consil. 104. libro 1. sic declarans
20 † statutum Ferrariæ libro 3. sub Rubric. de pœna facientium falsas monetas. cum Alexandro idem sensit Marsilius in dict. l. qui falsam. numero 53. ff. de falsis. Afflictus in commentarijs ad constitutiones regni sub Rubric. de cuden. falsam monet. numero 3. Parisi. consil. 69. numero 27. libro 4. qui ita declarauit
21 statutum Bononiæ sub Rubr. de falsa moneta. Gramma. decis. 74. numer. 29. erit ergo solùm pœna † arbitraria. ita in specie respondit Alexand. consil. 121. numero tertio, libro 7. sic declarans relatum statutum Bononiæ, & placuit hæc sententia Didaco d. capitul. vltimo. numero tertio in fine. & hæc erit etiam notabilis declaratio ad illam constitutionem Mediolani, & ad statutum Veronæ.

23 Declaratur secundò, vt non procedat in eo † qui adhuc non perfecit, sed solùm aliquid egit & tentauit: vt si adhuc imaginem & formam non impressit. nam is pœna mortis non punitur, sed alia mitiori
24 † arbitrio Iudicis: ita sensit gloss. in l. quicunque. ff. ad legem Cornel. de fals. Bald. in l. 3. ff. de naut. fœn. & consil. 356. Reperitur in volumine statutorum, libro 1. quem secutus est Marsilius in d. l. qui falsam. numero 60. ff. de falsis. Gramma. decis. 74. numero 24. Parisi. d. consil. 169. numero 24. libr. 4. & Marsilius præcitato loco. num. 61. post Bartolum ibi, intelligit, quando hic monetarius ex sua voluntate non perfecit, quia pœnituit, secus si non potuit, vt quia fuit impeditus: vtputà, si interim Principi denunciatum hoc fuit & is præhensus est, opere non perfecto. idem censuit Gramma. d. decis. 74. in fine. quem sequitur Didac. in Clemen. si furiosis. parte 2. in initio. nu. 11. in fi. de homic. & Fabius Monteleo. in Praxi arbitra-
25 li, parte principali. 3. particula. numero 392. & hoc in casu potest intelligi constitutio Mediolani † d. Rubri. de mone. in princ. dum inquit: Quicunque fabricauerit, vel fabricare inchoauerit, hæc verba, fabricare inchoauerit, duplicem sensum habere possunt. vnum quod inchoauerit, & sua voluntate facti pœnitens destiterit. alterum quod impeditus non perfecerit. ego probarem primum sensum, tum quia euitamus correctionem Iuris communis in his pœnalibus, tum quia pœnitentia est licita etiam in maximis delictis, vt in l. qui ea mente, vbi Docto. ff. de fur. & in l. si quis non dicam rapere. C. de Epis. & Cler.

26 Declaratur tertiò, in eo, qui † fabricauit monetam sub nomine & forma alterius Principis, quàm sui, & illius in iurisdictione ac territorio eam cudit. nam tunc pœna mortis non punitur, sed alia capitali, ita intellexerunt Marsil. in dict. l. qui falsam. numero 52. de falsis, & consil. 71. numer. 11. Paris. d. consil. 169. numero 26. libro 4. Sic intelligentes Raphaëlem Comen. consil. 138. column. 2. & Alexand.
27 consil. 104. numero 2. libro 1. Ego † opinor hanc non esse Comensis & Alexandri mentem, sed illam potius, quòd cudens monetam adulterinam sub forma ac effigie Imperatoris, puniatur quidem morte tamquam reus criminis læsæ Maiestatis, ex d. l. 2. C. de falsa monet. si verò fabricauerit monetam sub effigie & forma alterius Principis inferioris ab Imperatore, quòd non puniatur eadem pœna mortis. eà ratione, quia non est reus criminis læsæ Maiestatis, videtur enim solùm is propriè & verè criminis læsæ Maiestatis reus, qui Imperatorem, non qui inferiores offendit: vt probat Bartolus in tracta. qui sint rebelles, in verbo rebellando. & Decius consil. 410. colum. vltim. & quòd ista sit mens Comensis & Alexandri ex eo patet, quia vterque nititur auctoritate glossæ in dicta leg. 2. in glossa vltima. in tertia solutione. C. de falsa moneta. quæ distinguit inter falsificantem monetam Imperatoris & alterius inferioris. & glossam illam ita ibi intellexit Salycetus: quem quidem Salycetum potissimè secutus est is Comensis in d. consil. 138. in fine. & glossam illam sic etiam intellexit Marsilius in d. l. qui falsam. numero 103. Abbas capitul. quanto. numero 7. de iureiurando, & Didacus d. tract. de collatione veterum numismatum, capitul. vltim. numer. 3. versicul. quòd si quis. Si ergo hæc est mens Comensis & Alexandri, vt verè est, perperam
28 (mea quidem opinione) consuluerunt. † nam glossa in d. l. 2. in d. tertia solutione, eam opinionem veram quidem esse dicit, sed tamen in eam non se firmat, cum ad aliam vltimam transeat. Accedit quòd etiam si eam firmasset, malè sensisset: quoniam in his nulla extat differentia. licèt enim quòad damnandam defuncti memoriam, & quòad auferendum bona à filijs rei criminis læsæ Maiestatis, solùm crimen hoc dicatur committi in personam Imperatoris, attamen quòad cæteras pœnas, vt mortis & confiscationis
29 bonorum dicitur & hoc † crimen committi contra inferiorem, etiam solum contra dominum castri: ita Alexand. consil. 13. colum. 1. libro 6. consil. 28. Iatì Crauett. consil. 224. numero 6. cæteros sciens prætereo. Nec huic nostræ sententiæ obest consideratio Didaci, d. capitul. vltim. numero 3. versic. ego verò ex ipsis, quia fateor Constantinum in d. l. 1. C. de falsa monet. solùm locutum fuisse de summis Principibus, vt de ipso Imperatore, non autem de alijs quibus cudendæ monetę potestas non erat: at postquàm & inferioribus illa data est, & cùm in eorum dominio summi sint Principes, cum quid prohibent, quinimò de eisdem, quod de Imperatore dicendum sit, nostra hęc opinio sine dubio in illis procedit, in quibus eorum domini iura Imperij obtinent. quemadmodum
30 † Serenis. Dux Sabaudię in suo Ducatu, & Dux Mediolani

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iani in suo: vt latè disserui in responso reddito pro Genuensium Republic. in articulo primo, numero 105.

31 Declaratur quartò, non procedere † in eo, qui ob ætatis imbecillitatem excusari meretur, vt in impubere: is enim hanc mortis pœnam euitat, vt probat. l. prima. §. impuberes. C. de falsa mone. quod intelligo verum in impubere doli non capace, alioqui, si capax est, punitur, sed mitiori pœna extraordinem Iudicis arbitrio: vt dicam latius infrà in casu 329. & hæc declaratio vtilis est ad interpretationem

32 d. † constitutionis Mediolanensis, d. Rubric. de monetis. dum inquit: Quicunque, &c. & si enim hoc verbo generali omnes complectatur, non tamen hos impuberes doli non capaces, quoniam etiam verba ipsa vniuersali sermone prolata recipiunt restrictionem de habilitate: vt in specie de verbo quicunque, scribunt gloss. in §. nostra autem, instit. de lega. & in §. 1. instit. de verbo. obliga. & alibi. sic declarantur relata statuta Veronæ, & Ferrariæ quemlibet fabricantem falsam monetam punientia.

33 Declaratur quintò, vt non † procedat in eo, qui monetam vilissimi valoris cuderet: ita Alexander d. consil. 104. in fine. libr. primo, qui exemplum refert super quo respondit, quando quis falsos bagatinos cuderet. & hanc sententiam probauit Bosius tracta. causarum criminalium titulo de falsa moneta. nu. 4. Fabius Monteleo. de praxi arbitrali tertia particula quartæ partis principalis. nu. 400.

34 Secundum est caput hoc † in casu, cum quis ipsas pecunias mutilat & tondet: is enim regulariter pœna mortis punitur, si seruus est, si verò liber bestijs subijcitur. l. quicunque. ff. ad legem Cornel. de falsis. quæ iuris constitutio alio iure posteriori immutata non videtur, vt sentiunt Bartolus ibi, & Cynus in l. 2. C. de falsa moneta. Marsilius in d. l. qui falsam. numero 99. de falsis. Ego verò reperio Constantini sanctionem relatam in Codice Theodosiano libro 9. titulo 22. sub Rubric. si quis solidi circulum exteriorem inciderit. qua pœna mortis puniuntur, qui ponderis quantitatem, & circuli exterioris mensuram

35 minuunt. Hæc iuris constitutio † procedit non modò in moneta aurea, verumetiam in argentea & ærea. hoc probant verba d. l. quicunq. dum dicitur, quicunq; nũmos aureos partim raserint. partim tinxerint. sunt hæc verba sub vno constructu, & vnicã determinationem recipiunt: iuxta l. iam hoc iure, de vulga. sed illa verba, partim tinxerint, intelligi omnino debent de argenteis & æreis, qui colore aureo tinguntur: alioqui stulta esset prouisio. quis enim fatuus aurum in argenteo colore tingeret? ergo & illa verba, partim raserint, etiam de argenteis intelligi debent: quia eadem adest ratio. quare malè respondit Marsilius consil. 71. numero 12. qui intellexit solùm illum puniri, qui aureas monetas mutilat. & Marsilium inconsideratè sequutus est Didacus dicto capitulo vltimo in fine.

Declaratur hoc caput, vt locum non habeat in eo,

36 qui † totondit & mutilauit monetam excedentem iustum pondus: atque ita eam ad iustum pondus redigentem. ita declarat Marsilius in d. l. qui falsam. numero 100. de falsis. quam declarationem (& si Marsilium non referat) multis rationibus comprobauit Alciatus respons. 461. Trium inquisitorum.

37 qui ita declarauit statutum Anconæ, † ponderando verba illa statuti: si quis dolosè diminuerit, seu limauerit monetam causa illam diminuendi. inquit ille, non esse diminuere, cùm iustum pondus remanet, ex capitulo quanto. de iureiurand. quæ declaratio. si vera est, multùm notabilis est ad interpretatio-

38 nem † constitutionis Mediolani de monetis, in §. eadem. in qua sic legitur: Eadem etiam pœna tenebitur, qui ausus fuerit monetam auream, vel argenteam quocunque artificio, vel opera diminuere, vel diminui facere, vel alio modo deteriorem reddere. nam secundum Alciatum hæc constitutio cessaret in casu isto, relata ratione, quia non imminuit, qui ad iustum pondus redigit: nec deteriorem reddit, qui superflua resecat: vt probare videtur glossa capitul. qui partem. 55. distinct. quam in hanc sententiam Marsilius retulit. Ego tamen semper multùm dubitaui: quoniam Principes iustum existimant monetæ suæ pondus, quod à suis monetarum cusoribus in publicum ex eorum officina mittitur: & quod à se factum est in deterius mutari nolunt. quare Constantinus in præcitata constitutione vetuit, non solùm ponderis diminutionem. verumetiam circuli mensuram, quæ quidem mensura necessariò imminuitur cùm mutilatur. quibus constat ratio-

39 nem † Marsilij & Alciati minimè veram. Est etiam leuis secunda illa Alciati ratio dum ait, quotidie monetas augeri posse ab aurificibus vt iustum pondus

40 habeant: ergo & minui. opinor † argumentum à contrarijs non procedere cùm dispar ratio adest. quod annotarunt omnes in lege prima. ff. de ijs qui sunt sui vel alien. iuris. & latè Euerardus centuria legali, in argumento ab oppo. At quis non videt rationem hic esse multùm disparem? si quidem augendo redditur melior & magis expendibilis, atque commodum adfertur, cùm tamen minuendo deterior reddatur & minus expendibilis efficiatur. Accedit, quòd si vera esset Alciati argumentatio, sequeretur, quòd quemadmodum moneta augeri potest supra iustum pondus (quod sani capitis negabit nemo) ita à contrarijs argumentando posset infra iustum pondus minui, quod vel ipse Alciatus non concedit. Cætera, quibus adductus est Alciatus respondendo, cum ab ipsa facti specie dependerent, non requirunt, vt illis respondeam. nec enim nostram hanc dubitationem dissoluunt. erit itaque cogitandum, quia magna est Marsilij & Alciati auctoritas. quos si Iudex sequerer in animum inducere non possem, quin tonsores hos & mutilatores arbitraria aliqua pœna, pro facti qualitate, & personarum conditione, dignos iudicarem.

41 Declaratur secundò, vt non procedat † in eo, qui modicam quantitatem, vel magnam, sed minimi valoris mutilasset: is enim ordinaria falsi pœna puniendus non erit. ita in specie Marsilius consil. 71. colum. 1. extraordinem Iudicis arbitrio crederem puniendum esse. idem sensit Fabius Monteleo. in Praxi arbitrali, tertia particula quartæ partis principalis. num. 401. atque ita is Marsilius declarat. d. statutum Bononiæ sub Rubrica de falsa moneta. sic etiam possunt declarari relatæ Mediolani constitutiones, & statuta Veronæ, ac Ferrariæ, lib. 3. sub Rub. Pœna sbolzonantium, vel tondentium monetas.

42 Tertium est caput, cùm quis † monetam tingit: is eadem punitur pœna, qua is qui mutilat. d. l. quicunque. de falsis. gloss. & Docto. in l. 2. C. eod. Marsilius in d. l. qui falsam. num. 101. ff. de falsis. quo autem modo tingatur & inauretur argentea, docet Plinius libr. 33. natura. histo. cap. 3. in fine.

Extenditur hoc caput & duo etiam relata, vt locum

43 etiam habeant contra † eum, qui existens in vno territorio, vel ciuitate tingit, mutilat, vel cudit monetas tam alterius Principis, sub cuius iurisdictione ipse non est, sed in cuius territorio hoc agit, quam suimet Principis. quamquam Marsilius & Parisius, quos suprà retuli, aliter sentiant, meam hanc sententiam

tiam vel ex eo veram esse opinor, quòd duabus rationibus tàm grauẽ pœnam falsis his monetarijs Prin-

44 cipes legumlatores indixerunt, vna † vt perpetuò apud posteros de Principum potestate & vita, regnoq; constet. l. 1. in verbo veneratione formatos. & in l. vltim. ibi, æternales vultus violare vel viliores, vt ibi Cuiacius legit. C. de veter. numis. potesta. libro 11. ex ipsa etenim superscriptione & imagine cognoscuntur, vt habetur Matth. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. quare qui hanc Principis

45 † imaginem violat, acerrimè punitur. l. si qua in publicis. C. de specta. lib. 11. & qui falsam monetam cudit, Principem lædit, dum eius potestatem sibi vendicat: quare reus criminis læsæ Maiestatis dicitur. d. l. 2. C. de falsa mone. Franc. de Marchis. quæst. 281. nu.

46 5. parte secunda. Altera est ratio, ne † Reipublicæ detrimentum adferatur. nam cùm vna ciuitas, vnus populus, vna regio cum alijs commercia habet, & monetæ vnius loci in altero impenduntur, si impunè hic posset alterius Principis falsas monetas cudere, bonas mutilare, vel tingere, ille locus, illa Respubl. vbi hoc agit, graue incommodum sentiret. hanc rationẽ esse maximè perpendendam scriptum reliquit Innoc. in capitulo quanto. in verbo. super assensu populi, de iureiurand. ex illo textu. quo adducti censue-

47 runt omnes † Principem absq; populi consensu non posse circa monetam aliquid statuere: cùm circa eius expositionem non tantùm ipsi Principi, sed & populo detrimentum adferatur: ita inter cæteros Franc. de Marchis quæstione 152. numero secundo, parte 1. sed q. 614. num. 4. & q. 659. parte secunda visus est dissentire. hanc communem esse Doctorum opinionem testatur Ioannes Igneus in repet. l. necessarios. §. non aliàs. parte 2. num. 99. ff. ad S. C. Syllania. qui nu. 108. considerauit duas iam relatas rationes. nescio tamen quantum obseruẽt Principes, quod retuli. Illud qui-

48 dem scio † monetæ vsum inuentum, & hactenus ad Rerumpubl. commoda conseruatum esse. quod vel ipse Iureconsi. in l. 1. ff. contrah. empt. signifi. & consentit Aristoteles lib. 1. Polit. c. 6. & lib. 5. Ethicorum. c. 5. & Plinius lib. 33. naturalis histo. cap. . quod sentiunt ex nostris Tiraq. de retractu consang. §. 30. gl. 1. num. 18. Vaconius Roma. lib. 1. declara. iuris cap. 14. Didacus lib. 3. varia. resolut. ca. 7. num. 2. & Ayma. Rialius lib. 1. histo. Iuris Ciuilis. num. 11. qui plura de pecuniæ inuentione & vsu doctè scribunt. cùm ergo duæ hæ rationes considerantur, sequitur, quòd & si is, qui falsam monetam alterius Principis, & non sui cudit, mutilat, vel tingit, ipsum suum Principem, suã imaginem non dehonestando, vel eius potestatem sibi arrogando non lædat: atque ita licet vna cesset ratio, non tamen altera, dum Rempubl. offendit. sunt

49 enim duo hæc crimina, quæ hic † monetarius committit. vnum contra Principem, alterum contra Populum: vt ex his constat, & scribit Igneus dict. §. non aliàs. num. 112. & si ergo vnum cessat, non tamen al-

50 terum: pœnæ ergo locus erit: † ex ratione. §. affinitatis. inst. de nupt. cum vulgatis similibus.

51 Quartum caput est de pœna † eorum, qui falsam monetam expendunt: quorum quidem opera his monetarijs perneccssaria est: alioqui frustrà oleum & operam (vt aiunt) impenderent. qui ergo scienter falsam monetam expendit, ordinaria pœna falsi punitur. quod intelligit verum Bar. in l. lege Cornelia. ff. de falsis, & cum eo Abbas in ca. quanto. de iureiuran. quos secutus est Barba. consi. 51. colum. vlt. lib. 3. quando expenduntur monetæ plumbeæ, vel stanneæ, secus si ex alia materia, vt ex viliori argento,

52 tunc inquiunt isti pœna extraordinaria † Iudicis arbitrio puniri debent, ex d. l. lege Cornelia. de falsis, & ex l. saccularij. ff. de extraord. crim. verùm Bartolo & Abbati cæteri omnes aduersantur, teste Marsilio. in d. l. qui falsam. nu. 64. ff. de falsis. & consi. 47. nu. 11. Didacus d. c. vlt. nu. 4. de collatio. veter. numis. qui hanc in foro obseruari scribunt. Contendit tamen Marsil. in dict. consi. 47. vt ostendat, hunc expendentem non esse eadem pœna puniendum, qua is qui eam percussit, sed potius mitiori, hoc est, vt ibi nu. 13. concludit, pecuniaria. nec dissentit Curt. Iun. tract. monet. q. 7. & clarè ante eos hæc sensit Bald. consi. 494. Sciendum est quòd moneta. col. 1. vers. Et ex istis causis. lib. 1. & clarè Paris. consi. 169. nu. 29. lib. 4. respondit, hunc scienter expendentem falsam monetam Iudicis arbitrio puniri. quod procedere potest, cùm cõstat, hunc

53 † expendentem non fabricasse illã, quoniã indubio is præsumitur, vt scribunt Cynus & Petrus in l. maiore. C. de falsis. Aret. in l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pigno. actio. & Didacus d. c. vlt. nu. 4. in fin. quo circà rectè Veronæ ex statuto, lib. 3. c. 59. sub. Rubrica. Qui scienter expenderit falsam monetam. & Ferrariæ lib. 3. sub. Rub. de pœna facientium falsas mone-

54 tas. & in dominio Mediolani † dum sub illa Rubr. De monetis. §. expendens. constitutum est, hunc esse arbitrio Principis puniendum. & si arbitrium eo casu vsque ad mortem se extendere possit, quod non contingit in arbitrio Iudicis inferioris, quemadmodum sepissimè admonuimus.

55 Declaratur primò, vt non procedat in eo, † qui ignoranter falsam hanc monetam expendit: ita Marsil. in d. l. qui falsam monetã. nu. 65. qui infinitis propè similibus cõfirmat. & ante eum ita respondit Dynus in consi. 38. Quod contra. col. 2. & idem consuluit

56 Barb. consi. 51. col. 2. 3. lib. 3. sic declarando † statutum oppidi munitissimi Mirandulæ. De falsa moneta. quod verum intelligit Marsi. in d. l. qui falsam. nu. 88. 89. nisi ignorantia fit crassa vel affectata, & ibidem nu.

57 90. subijcit, ignorantiam hanc illius expendentis iuramento probari, nisi aliqua aduersetur præsumptio. hæc etiam ignorantia & bonafides expendentis pro-

58 batur alijs modis & coniecturis, vt putà † si ostendat eum à quo illas pecunias consecutus est, vt suprà attigi post Petrum & Cynũ in d. l. maiorem. C. de falsis. & in specie Marsil. d. l. qui falsam. nu. 97. quod sufficere existimauit Barba. d. consi. 51. col. 4. etiam si in specie non ostendatur persona à qua ille pecuniæ fuerunt sibi numeratæ. atq; ita in ciuitate Venetiarum determinatum fuisse scribit. quod tamen ego tribuo

59 † Iudicis arbitrio cognoscendũ pro qualitate personæ: quoniam fieri posset, vt quis fingeret, testibus præsentibus, aliquem ignotum & falsum monetariũ sibi numerare, vt tutè ipse deinde illas pecunias expendere possit. alia ratione Barbatiam reprehendit Bosius tract. causarum criminalium, tit. De falsa

60 moneta. nu. 3. bona etiam fides alicuius † detegitur, si ei, cui numerauit, sit protestatus, quòd nisi illã monetam, quã ei numerat, expendere possit, quòd eius loco alteram numerabit. ita Barbat. d. consi. 51. col. 3.

61 quòd etiam Iudicis † arbitrio tribuo, qui numerantis personæ conditionem consideret. nam si mercator, vel nobilis, aliusve vir frugi homo hoc agat, credendũ facilè est, eũ bona fide falsam pro vera moneta numerasse. at contrà, si vilis aliquis & cõditionis deploratæ ita protestaretur, maior hæc cautela facilius eius scientiam atq; delictum detegere posset: in his etenim plurimum versatur Iudicis arbitrium. quod egregiè interrogatus respondit Bal. consi. 155. Reperitur in volumine statutorum. verfic. ista omnia pertinens. lib. 3. & hæc annotanda sunt ad interpretationem dictarum constitutionum Mediolani & statutorum Veronæ ac Ferrariæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Declaratur secundò, vt non procedat in eo, qui
62 has falsas † monetas ære contaminatas ludendi causa habet. nam illas pro ære contaminato ludendo nõ videtur delinquere. ita Bald. d. consil. 155. Reperitur in
63 volumine statutorum, lib. 3. sic declarando † statutũ ciuitatis Nouariæ sub Rubr. De falsa moneta. & Baldum secutus est Marsil. in d. l. qui falsam, nu. 98. ff. de falsis. tametsi Baldi locum corrupto numero alleget. verùm is Baldus hoc Iudicis arbitrio tribuit pro pecuniarum quantitate & personæ conditione. ficalia iam relata statuta declarari possunt.

64 Declaratur tertiò, vt non procedat in eo, † qui in arca habet has monetas ære contaminatas & adulterinas, quas non expendit: & si dubium sit, an vellet expendere vel non: nam hic non punitur, quia ad aliquem actum, vt alteri noceat non deuenit: ita Bal. d. consil. 155. declarando relatum statutum Nouariæ.
65 hoc tamen inquit, esse multùm à † Iudice considerandum, an verisimile sit, quòd is vellet expendere, vel non. cum Baldo sensit Paris. consil. 169. nu. 30. lib. 4. 4
contra illum tamen erit sinistra suspicio, quoniam ex illo iudicio præsumetur, eum vel eam monetam fabricasse, vel expendere voluisse: quare quæstionibus subijci posset. ita Marsil. in d. l. qui falsam. num. 106. & ibidem nu. 115. temperat, non procedere in viro bonæ conditionis & famæ: Iudex ergo ipse arbitrabitur. & hæc sunt maximè annotanda ad interpretationem
66 † d. statuti Ferrariæ lib. 3. sub Rubr. De pœna faciẽtium falsas monetas. dum in fine punit etiam habentes in arca falsas monetas causa expẽdendi. hoc enim quod habeat in arca causa extendendi, arbitrio Iudicis declarabitur.

67 Declaratur quartò, vt non procedat † in eo, qui expendit monetam non ex eo falsam quòd ære, vel forma contaminata sit, sed quia erat tanquam vetus reprobata & bannita, vt dici solet. nam is solùm ex-
68 traordinaria pœna † Iudicis arbitrio punitur: ita in terminis Bald. consil. 494. Sciendum est, quòd moneta. col. 1. vers. sed expendens deliquit. lib. 1. quod est duplicatum in consil. 376. li. 3. Principem autem posse veteres monetas & exteras reprobare ac bannire, saltẽ cum populi consensu tradit Franc. de Marchis. q. 152. q. 186. & q. 187. Posset hoc loco probabiliter dubitari,
69 quid in conscio huius † criminis qui non denuntiat monetarium hunc Principi, qua pœna puniatur. qua de re fusius dicemus infrà in casu 355. vbi de pœna conscij criminis dicemus. interim videndus est Beroius in c. 1. nu. 73. de offi. deleg. qui sensit eadem falsi pœna puniri, quod verum an sit, suo loco dicam.

SVMMARIVM.

1 *Mensuris & ponderibus falsis vtens, qua plectatur pœna.*
2 *Iudicis arbitrio punitur, qui falsis vtitur mensuris.*
3 *Mensuris falsis vtens iure Canonico quomodo puniatur.*
4 *Pœnitentias hodie arbitrio sacerdotis indici.*

CASVS CCCXVII.

MENSVRIS PONDERIBVSQVE falsis vtentis pœnæ ex omni iure.

1 CVM falsum etiam † in mensuris (vt suprà admonui) committatur, de illius pœna dicendum nobis est. Diuus Hadrianus aliquando in eos, qui falsis mensuris & ponderibus vsi sunt, pœnam legis Corneliæ de testamentis dixit: aliquando relegauit, vt recenset Iureconsul. in l. annonam. in fi. ff. de varijs & extraord. crim. & in l. pen. ff. ad l. Cornel. de falsis, & L. Sylla. crimen hoc ad legem Corneliã de falsis, pertinuisse declarauit. quemadmodum adnotauit Manutius De legibus Romanis. aliquando pœna dupli punitur. l. pen. ff. de falsis. Franc. de Marchis. q. 279. nu. 5. parte prima. cùm itaq; pœnæ semper certæ non fuerint, inquiunt nostri † Iudicis arbitrio relinqui, quod clarè affirmatit Io. Fabri in §. item lex Cornelia, de falsis. in fine. inst. de publ. iud. Abbas in c. 2. in fin. & ibi Anto. Burgos. nu. 1. 2. de emp. & vend. 2
Bellonus consil. 43. in fine. iure † Pontificio ac in foro pœnitentiali imponitur pœnitentia ieiunij triginta dierum in pane & aqua. d. c. 2. de empt. & vendit. scribunt tamen relati Abbas & Burgos esse communem Canonistarum ac Theologorum sententiam, ex suo arbitrio sacerdotem eam pœnitentiam minuere posse, cùm pœnitentiæ omnes hodie (vt infrà in vltimo casu 390. latè exponam) arbitrariæ sint. c. † Deus qui, 3
de pœnit. & remiss. c. mensuram. de pœn. distinct. 1. & tradit Ripa in d. tract. pestis in vltima parte. n. 134. nonnulla scribit Bonifacius Vitalinus tracta. maleficio. sub Rub. de pœna falsantis mensuras & pondera.

SVMMARIVM.

1 *Falsitatem etiam in nominis mutatione committi.*
2 *Nomen mutare vnicuiq; homini libero licet.*
3 *Pontifices Max. dum creantur antiquum nomen sibi mutant.*
4 *Sergius Pontifex, os porci, ante Pontificatum dictus.*
5 *Diui Augustini locus egregius de mutatione nominis Pontificum.*
6 *Religionem ingredientes nomen seculi sibi mutare & inibi qua ratione id fiat.*
7 *Libertini olim donati iure aureorum annulorum nomen antiquum sibi mutare.*
8 *Nomen mutare licebat apud Græcos & Romanos.*
9 *Plato antiquum nomen sibi mutauit.*
10 *Theophrastus nomen sibi mutauit.*
11 *Homerus nomen sibi mutauit.*
12 *Cicero hoc assumpsit nomen cùm anteà M. Tullius diceretur.*
13 *Archias Poeta nomen immutauit.*
14 *Nomen vt immutaretur, hæreditates relinqui consueuisse.*
15 *Augustus Cæsar iussit Tiberium suum nomen ferre.*
16 *Nomen immutari tunc dicitur, cùm re & verbis immutatur.*
17 *Desponsans mulierem, mutato sibi nomine sponsalibus ligatur.*
18 *Seruus nomen sibi immutans punitur.*
19 *Nomen sibi mutans per fraudem, punitur.*
20 *Falsi pœna quæ olim fuerit.*
21 *Nomen Clerici falsò assumens punitur arbitrio Iudicis.*
22 *Doctoris nomen & insignia sibi falsò arrogans, punitur Iudicis arbitrio.*
23 *Iudicis arbitrio puniri eos, qui fraude alterius nomen sibi assumunt.*
24 *Nomen qui dum contrahit, mutat, punitur.*
25 *Mercator signum Marchæ alterius assumens punitur.*
26 *Scholaris quando nomen sibi mutare possit.*
27 *Statutum Papiæ 30. in criminalibus. sub Rubr. de pœna illius, qui celauerit sibi nomen declaratur.*
28 *Mentiens se alterum esse punitur.*
29 *Iacob mentitus est, se esse Esau.*
30 *Exempla egregia multorum, qui ob formæ & oris similitudinem, se alios esse falsò asseruerunt. Ex Valerio Max. Plinio, Solin. Ioseph. & Pau. Aemilio sumpta.*
31 *Mediolanensis mulier quædã audax, se aliã esse asserens.*
32 *Romæ detectam fuisse impudicitiam cuiusdam asserentis, se Pij V. Pontificis filium.*
33 *Arnaldi Tolosatis mentientis se esse Martinum guerrã factum.*
34 *Iudicis arbitrio puniri eum, qui se alium esse fraude simulat.*

CASVS CCCXVIII.

NOMEN MVTANS QVANDO PVniatur, & vsus Græcorum & Romanorum mutandi nomen, & sumendi alterius familiæ insignia enarratum.

1 OMMITTITVR † etiam falsitas in nominis, vel cognominis mutatione, quæ aliquando punitur Iudicis arbitrio. Quod vt explicemus, sciendum ante omnia est pro regula esse traditũ, licere vnicuiq; † libero nomen muta-
2 re. l. 1. C. de muta. nom. & ibi omnes affirmant, & in Procem. Gregoriano, vbi Felynus num. 36. ac etiam in in procemio sexti. Siquidem indita sunt nomina ad placitum, quibus vnus ab altero dignosci facilè possit. l. ad recognoscendos. C. de ingen. & manumiss. & §. si quis in nomine instit. de legatis. Hinc videmus
3 † Pontifices Max. statim quo creati sunt nouum sibi nomen assumere. Quod ea ratione factum aliqui opinantur, quia aliqui inuenti sunt habere turpe nomẽ, quod retinere Dei Opt. Max. Vicario in terris indecorum valdè est. scribit Platina in vitis Pontificum, Ser-
4 gium † Pontificem huius nominis secundũ os porci fuisse appellatum, & ob turpitudinẽ cognomenti, Sergij nomen sumpsisse, eamq; consuetudinẽ ad nostros manasse, vt qui Pontifices creantur suo omisso, maiorum nomina sibi inderent. Quod tamen (inquit ille) ab omnibus obseruatum non fuit. Hanc rationem attulit omnium primus Albertus Magnus in Apostillis super Ioannẽ c. 1. quem recensẽt nec improbat bene eruditus Io. de Turre Cremata in Commentarijs ad decretum Eugenij 4. de vnione Græcorũ in verbo Eugenius. quo loci & alias plures ratio-
5 nes refert. Illa mihi magis probatur quã † D. Augustin. commemorat in explanatione illius c. 1. Ioannis cùm ita scribit. Non est magnum, quod Deus dixit, cuius filius esset Petrus: Omnia enim nomina sanctorum suorum sciebat, quos ante constitutionẽ mundi prædestinauerat. Illud autem magnum, quia mutauit ei nomen, & fecit de Simone Petrum, Petrus autem à Petra. Et paulò infrà. Intentum te autem fecit Deus. Nam si ante vocaretur Petrus non ita videres mysterium Petrę, & putaret casu eum sic nominari, nõ prouidentia Dei, ideo voluit Deus aliud vocari, vt ex ipsa commutatione nominis Sacramenti viuacitas commendaretur. Hæc Augustinus. Quibus intelligimus non immeritò factum si sancta Ecclesia magisterium Christi Seruatoris nostri imitans. Petri successoribus in Apostolico principatu, commendatione tanti Sacramenti nomen mutat. Sic etiam factum, vt ij, qui
6 † hoc infelici seculo relicto, religioni se dicant, & vouent aliquando nomen mutent, vt inde ostendant, se cum nomine etiam vitæ genus mutare. Qua de re aliqua scribit Geminia, in procem. Sexti. col. vlt. post glossam ibi in verbo, Bonifacius. Non dissimilẽ mo-
7 rem video apud priscos Romanos obseruasse † libertinos iure annulorum aureorum donatos, sicuti memoriæ proditum est ab Alexandro ab Alex. lib. 2. cap. 19. & lib. 6. dierum Genial. c. 29. ij enim sublatis explosis q; veterib. nominibus, quos ad equestrẽ splendorem aduocabant, ingenuorum veterumq; Romanorum nominibus nuncupabant, ne quid nota nominis obsoleti collato honori officeret. Hinc quoque
8 obseruauimus apud † Græcos & Romanos hoc maximè in casu fuisse positum, vt & ingenui ipsi homines pro sui voluntate nomen mutarent. Exempla
9 sunt Græcorum de † Platone, qui (vt in illius vita scribit Diogenes Laertius) ex aui nomine Aristocles
10 nominabatur. Sic idem de † Theophrasto scribit, cui
11 Tyrtamo nomen erat. Ita † Homerus antequam factus esset cœcus & duce non indigeret, Melesigenes
12 dicebatur. Exempla & de Romanis extant plura † M. Tullius Ciceronis nomen assumpsit: quod apertè in illius vita his ostendit Plutarchus. cùm primas dignitates Reipub. cæpisset attingere, & à beneuolis suis crederetur id nomen aut omnino vitaturus, aut in
13 aliud commutaturus, iuuenili quadam audacia dixisse traditur se certaturum splendidius scauris atque
14 catulis, Ciceronis nomen efficere. Sic † Archias Poeta posteaquam ciuis Romanus factus est. Aulus Licinius appellari cœpit, quod in illa oratione pro Archia
15 ipso habita ostendit Cicero. Hinc sæpe † hæreditates relinquebantur, & bonorum donationes fiebant in præmium, vel sub ea conditione assumendi nomen
16 testatoris, vel donantis. † Augustus enim Cæsar (vt in illius vita cap. vlt. scribit Seuetonius) hæredes instituit primos Tiberium ex parte dimidia & sextante: Liuiam ex parte tertia, quos & ferre nomen suum iussit. Et de donatione probat text. l. hoc iure §. vlt. ff. de donat. & de hæreditate text. l. facta. §. si in danda. ff. ad Trebell. & tradunt nostri, vt Baldus in l. 1. C. de verb. signif. Soc. Sen. in consil. 259. lib. 2. Gratus in consil. 5. num. 77. lib. 2. Parisius in consil. 19. num. 29. lib. 2. Tiraq. in tract. de legib. connub. lege quinta nu. 14. quo loci eiusdem sententiæ citat Decium in consil. 273. nu. 2. Addo his Guid. Papæ. q. 251. & q. 467. Boer. q. 146. nu. 6. Cassaneum in Catalogo gloriæ mundi parte prima conclus. 38. & conclus. 46. Guiel. Benedictum in capit. Raynutius. in verbo declara. nu. 44. & num. 50. de test. & Alciatum lib. 9. parerg. cap. 16. Est tamen hac in re
16 obseruandum, † nomen tunc mutari, cum & verbis mutatur, secus si verbis tantùm, & tamen facto demonstretur, vt si Caius Caiam desponsans, ita loqua-
17 tur, † Sempronius te desponsat, & ei annulũ det, cũ eaq; coeat, illa nominis mutatio non dicitur. ita Baldus in l. vlt. num. 22. C. de hæred. instit. & Fel. in dict. procem. Gregor. num. 36.

Declaratur modò hæc regula, vt non procedat
18 primò † in seruo, qui nomen suum sibi mutare non potest. Ita Baldus & Angel. in d. l. 1. C. de muta. nom. & Fel. in d. procem. Gregor. num. 37. quam declarationem probat d. l. 1. Et ea est ratio, ne à domino seruus fugiens reperiri amplius possit. Ita docuit Bald. in procemio Codicis num. 3.

Declaratur secundò, vt locũ non habeat hæc ipsa
19 regula, quando † in fraudem sibi nomen quis mutaret. in fraudem autem altero de duobus modis quis dicitur sibi mutare nomen. Vno quãdo quis alterius nomen, non dissimulata sua persona, assumit. Secundò cum quis se alterum esse mentitur. Illo primo casu, pœna falsi indicitur. ita Baldus & cæteri in l. 1. C. de muta. nom. & Bartol. in l. falsi. in prin. ff. de falsis.
20 Quæ sanè † falsi pœna olim sanctione l. Syllæ dictatoris erat in libero homine aquæ & ignis interdictio: in seruis vltimum supplicium: quemadmodum Paulus Manutius de legibus Romanis scribit. Hodie verò in seruo est vltimum supplicium: & in libero bonorum publicatio, & deportatio. l. 2. §. vlt. ff. ad l. Corn. de falsis, & scribit Bonifacius Vitalinus in tract. maleficio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum, sub Rub. de pœna mutantis sibi nomen. At cùm hodie deportationis pœna in vsu non sit, sed eius loco arbitraria succesſerit, vt diximus suprà, in casu 330. num. 4. Sequitur & hoc in casu arbitrariam esse.
Hinc dixit Bart. in d.l. qui sub prætextu. in fine. C. de
21 sacrosanct. Eccl. † ille, qui per fraudem † nomen Clerici assumit pro motu Iudicis punitur pœna scilicet arbitraria, vt rectè interpretatur Felyn. in dicto procem.
22 Gregor. num. 38. Hinc pariter † qui Doctoris nomen fraude sibi assumit, punitur. ita Barto. in l. reddatur. C. de profess. & med. lib. 11. Idem in l. cos. §. qui se pro milite. ff. de falsis. Ruinus in cons. 99. num. 16. libro 1. Felynus in procem. Gregor. nu. 38. & Franc. de March. q. 690. in fine. parte prima. Punitur inquam iste, sed
23 pœna extraordinaria Iudicis † arbitrio, cùm nomen tantùm sibi assumpsit, vt annotauit Alex. in additio. ad Bart. in d. §. qui se pro milite. & clarè Tiraquellus in tract. de nobilitate, capitul. 13. in fine. Ita dicimus
24 † eum, qui contrahendo fraude & dolo nomen sibi mutat, pœna falsi puniri. sicuti scribunt Baldus in Rubr. C. de fide instr. num. 12. ex tex. l. Paulus. ff. de solut. idem sensit Felynus in procem. Gregor. nu. 37.
25 qui idem dixit † in mercatore, qui non potest mutare signum & nomen, assumendo signum alterius. Sic etiam in Notario, de quo scribit Bald. in procem. Codicis. nu. 3. Sic in eo, qui sibi assumit falsum nomẽ nobilitatis, vt post alios tradit Tiraquellus in tracta. de nobilitate. d. c. 13. & aliqua scribit Rebuffus in tracta. nominationum. q. 12. Et idem Rebuffus in tractat. de
26 priuileg. Schola. priuileg. 93. quo loci ait † Scholares ad libitum posse sibi mutare nomen. Quod ego intelligo, modò non sit fraude factum ad alterius detrimentum. Hæc sunt annotanda ad interpretatio-
27 nem † statuti Papiæ 36. in criminalibus, sub Rub. de pœna illius, qui celauerit sibi nomen, vel pronomen, vel mutauerit, intelligitur enim hoc statutum, cùm quis mutat, vel celat nomen in fraudem. Nec enim locus illi sanctioni erit, si fraus absit, crederem non licere mutare nomen, si aliqua antiquitus ab eo facto ea de causa celarentur. Nunc de secundo illo mutandi nominis modo dicendum est, nempe, quãdo quis
28 † se alterum esse mentitur. Hoc enim, ob maximam similitudinem, quæ inter duos aliquando fuit reperta, non semel vsu venit. In l. antiqua extat exemplum
29 † Iacob, qui patri falsò mentitus est, se esse eius filiũ Esau. Genes. cap. 25. relatum in cap. quæritur. §. 1. 12. q. 2. & in cap. vlt. 22. q. 2. Ita legimus apud Valer. Max.
30 lib. 9. cap. 6. recensetegregia aliquot † exempla eorum, qui se falsò mentiti sunt aliquos esse: quale illud est, quod Cæsari Augusto euenit, cuius filium quis se esse asserebat, tanta erat eius oris similitudo. ita recenset idem Valerius eueniſſe Q. Sertorio, cuius filium se asserebat impudens quidam, quem vt agnosceret Sertorij vxor in vlla compelli potuit. Et Trebellius Calca, ob formæ similitudinem, asseueranter se Clodium tulit, & parùm absuit quin centumniali iudicio ei hæres succederet. Et Cornelio Sylla dictatore existente repertus est, qui in domum Cn. Asidionis irrupit, filiumq; eius patris penatibus expulit, vociferando, non illum, sed se Asidione esse pro-
31 creatum. Et † Mediolani (vt auctor est idem Valerius) repressa est temeritas mulieris, quæ se pro Rubria quædam perinde ac falsò credita esset incendio periisse nihil ad se pertinentibus bonis infereret. Scribit idem, Barbarum quendam ob eximiã similitudinẽ qua Ariarathen Cappadociæ regem referebat regnũ penè affectasse. Scribit etiam Plinius libr. 7. naturalis historiæ cap. 12. & Solinus Polyhist. cap. 4. Artemonem tanta formæ similitudine fuisse cum Antiocho Syriæ Rege, vt Laodice coniux regia, necato iam Antiocho, mimum per eum commendationis, regnique successionis peregerit. Simile est, quod scribit Iosephus libro 17. antiq. Iudaicarum capitul. 14. Iuuenem quendam educatum Sidone adoptasse semetipsum in Herodis familiam, per occasionem similitudinis, quæ referebat Alexandri ab illo extincti effigiem, attestantibus omnium quotquot vtrunq; videbant oculis ad regium fastigium. Et Paulus Æmilius Veronensis, libro septimo, de gestis Francorum, in initio propè illius libri, testatum reliquit extitisse, qui se Balduinum Cæsarem esse prædicaret, quod grauitatem ore quam maximè fieri potest præ se ferebat, venerationem sui captans, maiestatemq; concilians. Quo factum est, vt non parua Flandricæ nobilitatis manus hominem Comitem, Augustumq; salutantes, iura ab eo peterent: quòd ille Maiestatis suæ fidem faciebat, nomina commemorans nobilitatemq;, ac egregia facinora, maiorum natu, stemmataq; familiarum, à quo quisque progenitus esset. Quam sanè fraudem detexit tandem Ludoui-
32 cus Francorum Rex. † nostra ætate contingit & Romæ, quod impudentissimus quidam se Pij V. Pontificis sanctissimi filium falsò mentiretur, & tandem fraude comperta pœnas dedit. Et Tolosæ superiori-
33 bus annis euenisse legimus † Arnaldum quendam de Tilla, qui Martinum Guerram ita forma & facie referebat, vt & ipsius Martini vxorem affines q; falleret. qui delecta fraude & dolo, luit pœnas emeritas: sicuti latum est solenne Arrestum Tolosæ. quod eruditissimus Ioan. Coratius suis illustrauit Commentarijs Gallica Lingua conscriptis. Quibus quidem in Commentarijs annot. 82. scriptum reliquit hos
34 ita nomen mutantes pœna plecti hodie † arbitraria. Quam sententiam egregio responso Vlpiani in l. quamuis. ff. de rebus eorum, qui sub tutela, vel cura confirmat. Quod quidem responsum explicabimus & infrà, casu 425. Et huc pertinent, quæ tractabimus infrà, in casu 408.

SVMMARIVM.

1 *Periurus falsarij nomen obtinet.*
2 *Periurum scelus grauissimum.*
3 *Periurus infamis efficitur.*
4 *Periurus beneficia Ecclesiastica, quæ obtinet, perdit.*
5 *Constitutiones Pedemontium titulo, Del giuramento §. vlt. declarantur.*
6 *Periurus qui ad causæ decisionem falsò iurauit, quòd ad fisci commodum punitur.*
7 *Periurus, qui animo sedato per personam Principis iurauit, conuictus punitur.*
8 *Periurus, qui calore iracundiæ per personam Principis iurauit, non punitur.*
9 *Periurus, qui per Deum sedato animo iurauit, conuictus an puniatur.*
10 *Iudicis arbitrio punitur periurus, qui sedato animo per Deum peierauit.*
11 *L. vlt. ff. de crim. stellio. declaratur.*
12 *L. nam sufficit. ff. de dolo. intellectus.*
13 *L. 2. C. de rebus cred. & iureiura. intellectus ex Duareno.*
14 *Sententiam esse sedato animo ferendam, sed interdum ferri calore iracundiæ.*
15 *L. 2. C. de reb. cred. & iureiura, intellectus, ex Roberto Aurelio.*
16 *Blasphemiam pœna corporali & diuina puniri.*
17 *Alexandri Seueri religio maxima.*
18 *Hadrianus in omnibus vrbibus templa Saluatori nostro ædificari iussit.*

19 *Periu-*

19 *Periurium contra Principem commissum puniri.*
20 *Principi non obediens morte mori debet.*
21 *L. 2. C. de rebus cred. & iureiurand. intellectus ex Cuiacio.*
22 *Constantini Harmenopuli locus declaratus.*
23 *L. 2. C. de rebus cred. & iureiur. intellectus genuinus.*
24 *Dictionem, & si. pro, etiam si.*
25 *Dictionem etiamsi, ampliatiuam dispositionem augere.*
26 *Limitationes, & ampliationes esse debere de genere regulæ.*
27 *Constantini Harmenopuli locus declaratus.*
28 *L. 2. C. de reb. cred. in iuramento calumniæ etiam procedere.*
29 *Positionibus respondens, si deierat, solum Deum habet vltorem.*
30 *Constitutio noua Pedemontium titulo, Delle poste ò sia positioni, §. trouandosi. declaratur.*
31 *Statutum Brixiæ 31. in ciulibus, sub Rubr. De Sacramentis delatis à parte parti, declaratur.*
32 *Peierans calore iracundiæ arbitrio Iudicis punitur.*
33 *Iracundia delinquens mitius punitur.*
34 *Constitutio noua Pedemontium, Del giuramento. §. vl. declaratur.*
35 *Iracundia delictum fuisse perpetratum quomodo probetur.*
36 *Decretum Papiæ 37. sub Rubric. Quòd non procedatur contra quempiam ratione iuramenti. declaratur.*
37 *Constitutio Mediolani sub Rubr. De accusationibus ca. Ex causa iuramenti, declaratur.*

CASVS CCCXIX.

PERIVRII POENA QVAE, ENVcleatus verus sensus. l. 2. C. de reb. cred. & iureiur. & aliquot Brixiæ & Pedemontium declaratæ constitutiones.

1 PERIVRVS † qui à falso iuramento suscepto nomen assumpsit, iure inter falsarios connumerari potest: quocirca
2 grauissimum † scelus committere dicitur: nam maius crimen illud creditur ipso homicidio: vt tradit D. Thomas in quolib. 1. art. 18. à quo non dissentit Ripa in c. ex parte, num. 3. de rescrip. & refert Baueria tractat. De virtute iuramenti. nu. 122. & si ipse dubitet. Didacus Couarr. in c. quamuis. parte prima. §. 7. num. 1. de pact. in 6. ab eo non parùm dissentit. non contendo
3 nunc. † periurus etiam infamis efficitur vtroq; iure. l. si quis maior. C. de transact. c. infames. 6. q. 1. glossa in c. querelã. de iureiur. Didacus d. §. 7. nu. 4. omnes. in d. l. si quis maior. Ripa d. cap. ex parte, num. 2. de re-
4 script. quo loci. nu. 13. inquit † periurum beneficijs omnibus priuari, non tamen ipso iure, sed per sententiam, & hanc esse communem opinionem testatur. sic Bernardus Diaz in pract. Canonica criminali, cap. 86. & Didacus d. §. 7. nu. 3. quod est annotandum
5 ad interpretationem † nouæ constitutionis Pedemontium in titulo Del giuramento. §. vlt. dum periuros priuat omni officio ac beneficio, intelligi debet per sententiam, non ipso iure. & præcitato loco Ripa infinita propè scribit de pœnis periurij. Quæstionis
6 est (vt cætera omittamus) cùm quis † ad causæ decisionem aduersario deferente iurauit, an de illius periurio saltẽ fisco instante inquiri ac puniri possit. quæstionem hanc in iudicijs non semel agitatam vidi, in cuius quidem explicatione multa fuerunt Doctorum iudicia, & subobscuræ perplexæq; distinctiones. quantum fieri poterit lucem adferã. plures itaq;
7 casus distinguo. Primus est, † cùm quis iurat per Principem ipsum animo quidem sedato, si tunc peierasse conuincitur, de crimine inquiritur, & fustibus cæditur. ita clarè probat l. si duo. §. vlt. ff. de iureiur. quem textum sic omnes intelligunt: vt Cynus, Alber. & Sali. in l. 2. C. de reb. cred. & iureiur. & ex recentioribus Duare. lib. 2. disputa. anniuers. ca. 37. nec dissentit Cuiacius lib. 2. obserua. iuris. c. 19. & lib. 8. c. 7. sic etiam Rober. Aurelia. lib. 2. sententia. iuris. c. 20. & demùm non est qui contradicat. & apud relatos interpretes huius sanctionis ratio habetur. & hoc in casu loquitur etiam Decretum Papiæ 37. sub Rubric. Quòd non procedatur contra quempiam occasione iuramenti præstiti. quod sanè decretum est editum iuxta formã statuti Mediolani, intelligitur ergo decretum, cùm animo sedato & quieto iuratum fuit.
8 Secundus est casus, † cùm quis calore iracundiæ, per personam ipsius Principis deierauit: tunc nõ punitur. ita probat d. l. 2. §. 1. C. de reb. cred. & iureiura. quem textum sic omnes ibi intelligunt. atq; ita declarari poterit relatum decretum Papiæ & statutum Mediolani.
9 Tertius est casus, † cùm quis hoc iusurandum per ipsum Deum Op. Max. animo sedato subijt, & deierasse reperitur, in hoc casu variæ sunt Doctorũ opiniones: illorum magis placet, qui dixerunt, periurũ
10 puniri, sed extraordinem, Iudicis † scilicet arbitrio. ita enim affirmarunt Cagnol. in l. si quis maior. nu. 127. C. de transact. qui Guidonem Papæ, Capellam Tolosanam & Soc. Sen. citat, qui tamen hac de re non loquuntur. hanc tamen opinionem clarius affirmauit Ro. sing. 420. Ego Iaſ. in l. si duo. §. vlt. num. 1. in fin. de iureiuran. & in §. item si quis postulante. nu. 35. insti. de actio. & ibi Gomes. nu. 29. idem censuit Bolog. consil. 28. col. 1. Ioannes de Selua tract. De iureiur. nu. 60. M. Ant. Baueria tract. De virtute iuramenti. num. 123. Bonifa. de Vitalinis in Clem. dudum. §. cæterùm. nu. 16. de sepul. & tract. maleficiorum sub Rubr. De pœna blasphemantium. nu. 10. Montalonius in promptuario Iuris in verbo Periurus. his accedunt Curt. Iun. in d. l. si quis maior. num. 35. in fin. C. de transact. Iac. Concenna. lib. 1. quæst. iuris. c. 2. nu. 8. Didacus in d. c. quamuis. parte prima. §. 7. num. 4. in fin. de pactis, in 6. & Robertus Aurelia. d. cap. 20. nec dissentit Duar.
11 d. c. 37. in hanc sententiam adducuntur ex † text. l. vlt. ff. de crimin. stellio. qui verè probat, cùm non distinguat, an per Principem, vel per Deum ipsum iuratum fuerit. Nec vna aduersatur interpretatio Iacobi Cuiacij. d. capit. 19. in fin. dum ait, ibi pœnam non indici periurio, sed crimini stellionatus. quoniam videmus, quòd & si quis non peierauit, sed dolo rem alienam pignori obligauit, attamen incidit in illud crimen. l. 2. C. de crim. stell. non ergo ipsi periurio, sed ipsi crimini pœna indicitur. hanc considerationem prius sensit gloss. in d. l. vlt. in gl. vlt. in fin. & eam falsam existimo: quoniam verè hæc est periurij pœna. quod sanè crimen periurij cùm certum nomen non habeat, stellionatus generale nomen assumit. quod sanè nomen & alijs permultis criminibus innominatis conuenit, vt illi crimini, cùm quis rem alienam pignori obligauit, qua de re fusius infrà in casu 381.
12 & ex d. l. vlt. ff. de crim. stellio. declaratur † l. nam sufficit. ff. de dolo. dum ait sufficere pœnã periurij contra deierantem, & cum retractari sententia non possit, pœna periurij ibi de extraordinaria intelligitur, ex d. l. vltim. Contra tamen hanc sententiam senserunt Alber. & Sali. in d. l. 2. C. de reb. cred. & iureiur. & clarius Parpalea in d. l. si quis maior. nume. 64. C.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de transa. Chassan. in Commen. ad consuet. Burgundiæ, in tit. De retractu. §. 12. nu. 12. quem retulit Boer. q. 305. nu. 3. in fi. quo loci ipsemet Boer. col. pen. versi quid dicendū. hanc esse veram & cōmunem sententiam testatur, & sequitur. idem censuit & Cuiacius d. c. 19. inquiunt ij omnes, periurij hoc nullo modo puniri, cùm satis Deum ipsum vltorem habeat. d. l. 2. C.
23 de reb. cred. & de iureiur. Verùm respōsum † hoc interpretatur Duar. d. c. 37. vt loquatur de eo, qui calore iracundiæ deierauit. nam talis fuerat quæstio ipsi Alexandro propositæ. quod sanè periurium puniri non solet, vt suprà attigimus, & probat. l. alienā. C. ad l. Iul. Maiest. hunc sensum, Duareni tamen nomine suppresso, improbauit Robertus d. cap. 20. qui enim (inquit ille) cùm de litis decisione agitur, vehementiore animi motu nos ad iurandum concitatos causari possemus? miratur hic Robertus, quòd quis ira commotus in iudicio sit & suscepto iureiurando deieret. sed desinat mirari, quoniam & ira plures accensi inimicos calumniantur & falsis accusationibus diu fruſtrant. quod is titulus de calumniatoribus indicat, & in casu subsequenti dicemus. Hinc videmus
24 & † sententias, quæ alioqui sedato & bene composito animo ferri solent, per iracundiam esse aliquando prolatas, c. si Episcopus fortè iracundus. 11. quæst. 3. l. lex Iulia. in fi. ff. ad l. Iul. repet. & per iracundiam ad peierandum alios profiluisse, ostendit c. sicut ex literis. de iureiura. & suprà attigimus. nec alia quæ objicit Robertus Duareno aduersantur: vt mox subijciam.

25 Secundus ergo fuit ipsius Roberti ad illud. l. 2. responsum sensus, à quo non dissentit Iac. Ræuardus, lib. 2. variorum. c. 3. vt generalis illa sit propositio, vt vltio cōtemptæ religionis Deo relinquatur. quæ propositio trahitur etiā ad eum casum specialem: nempe, cùm per Principem iuratum quidem fuit, sed nimio iræ impetu. quod ostendit illa dictio, & si. vt sit sensus, cùm animo sedato per Deū quis peierat, Deū solùm vltorem habet: cùm per Principem, vt reus criminis læsæ Maiestatis punitur: eo casu excepto, quando calore iracundiæ deierat. subijcit tamē Robertus, quòd & si deierans per Deum vt reus criminis læsæ Maiestatis non punitur, d. l. 2. nihilominus punitur pœna extraordinaria, stellionatus scilicet ex d. l. vlt. de crim. stellio. Verùm (mea quidem sententia) si hūc sequimur sensum, qui & alijs placuit, vt per Deū peierans, Deum vltorem solū habeat, & qui per Principem, ipsum Principem vltorem habeat. quem quidem sensum absolutè probauit Cuiacius d. cap. 19. vt statim subijciam. mirum certè est, quòd contempta Principis religio corporali pœna puniatur, & illa ma-
26 ximi rerum omniū opificis Dei, non. videmus † blasphemiam, quæ Deum, cùm tamen ipsum solum offendit, & quæ ab ipso puniri posset, puniri etiam pœna corporali, vt latè scribunt Bartol. in l. item apud Labeonem. §. ait prætor. ff. de iniurijs. Iaſ. in l. 3. §. inrari. de iureiurando. in §. item si quis postulante. inst. de actio. latissimè Boerius quæst. 301. & Didacus loco suprà citato. §. 7. nu. 9. & ab vtroq; Iudice, nempe, Ecclesiastico & laico puniri respondit Soc. Sen. con. 119. lib. 4. quæ ergo differentiæ ratio inter hos casus adferri potest, cùm ambo in religionis contemptum, & in hominum scandalum sint? nec credendū est, quòd
27 alia fuerit ipsius Alexādri † Imperatoris mens, quippe qui religiosissimus fuit, si quidem (vt in illius vita scribit Ælius Lampridius) in Lario suo Deos Principes, & animas sanctiores, inter quos Appolonium, Orpheum, Abraham, ac Christum Saluatorem nostrum habuit. & his hora maturina rem diuinam faciebat, & paulò pòst in hæc verba scribit. Templa frequentauit. Christo templum facere voluit, eumq;
18 inter Deos recipere. Quod & † Hadrianus cogitasse fertur, qui templa m omnibus ciuitatibus fine simulachris iusserat fieri, quæ hodie idcircò, quia non habent numina dicuntur Hadriani, quæ ille ad hoc paraſſe dicebatur, sed prohibitus est ab ijs, qui consulentes sacra repererant omnes Christianos futuros, si id optato euenisset, & templa reliqua deserenda. Hæc ille. siue ergo nostræ, siue antiquæ religionis obseruator maximus is fuit, non ergo possum in animum inducere, illum voluisse vindicare iniuriam ex periurio Principi illatam, & inultam relinquere
19 contra Dei religionem. Nec mihi dicatur, † periurium contra Principem, ipsum Principem vltorem habere oportere, cùm à Deo non puniatur. quoniam contrarium verius est. dixit enim Saluator noster Matthæi cap. 5. Iterum audistis, quia dictum est antiquis, non peierabis: Reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omninò neque per cœlum, quia thronus Dei est: neque per terram: quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolymam: quia ciuitas est magni Regis: neque per caput tuum iuraueris: quia non potes vnum capillum album facere, aut nigrum. sit autem sermo ve-
20 ster, est, est, non, non. Dixit etiam Deus: Qui † Principi non obedierit, morte moriatur, vt habetur cap. 14. Regum. & in cap. 2. de maio. & obed. quibus etiam
21 constat, non esse recipiendum intellectum † Cuiacij dicto capitulo, 19. qui fretus autoritate Constantini Harmonopoli. in Epitom. seu in Promptuario Iuris Ciuilis. libr. 1. titulo, De iueiurando. absolutè scribit: si per Principem peieratum fit, Principem ipsum vindicem esse. si per Deum, ipsum Deum. nam ita Constantinus scribit: Nemo qui per Deum peierauit, periclitatur. satis enim Deum vltorem habet iurisiurandi per Deum præstiti contempta religio. quòd si quis per Principis venerationem calore quodam peierarit, veniam consequitur. Verùm
22 ego † Constantinum loqui intelligo de ipso iuramento calore iracundiæ vtroque in casu præstito. quod statim planum faciam. Sum itaque in hac opi-
23 nione, integrum illud responsum Alexand. in † d. l. 2. esse intelligendum de periurio calore iracundiæ commisso. quod sensit iam citatus Duarenus. & Cuiacius libro octauo, obserua. capitul. 7. Sed præter eos ego ita demonstro prius duobus præsuppositis. Primò, quòd duæ sunt periurij pœnæ, vna animæ, altera corporis. animæ pœnam solus Deus infligit: corporis pœnam Princeps, vel illius minister. Secundò præsuppono, quòd licèt delictum calore iracundiæ perpetratum, pœna temporali, saltem ordinaria & corporali non puniatur, vt in l. 2. C. ad l. Iulia. Maiesta. l. 1. C. si quis Imper. maledixe. omnes l. quidquid calore iracundiæ, de regulis iuris. attamen apud Deum anima punitur: tum quia irascendo mortaliter peccat, tùm etiam quia delinquit peierando. probat hoc secundum præsuppositum ipsemet textus l. 2. C. de rebus cred. dum ait, iurisiurandi contempti religio satis Deum vltorem habet. hæc est animæ pœna, quia deinde subijcit: periculum autem corporis. dictio autem, aduersatiua est. Bartol. l. transigere. numero sexto. & ibi omnes. C. de transact. ostendit ergo duas esse diuersas pœnas, atque Deum vlcisci periurium ira commissum, & si mitiori pœna, vt in blasphemia dicimus. capitulo 2. de maled. Tiraquell. De pœnis legum. numero decimoquarto. vbi in illa causa scribit permulta quomodo ex ira delinquens puniatur in foro Ciuili, Pontificio & Diuino. Alex. ergo sentētia hęc est: Qui per irā peierat, quòad animæ pœnam, Deum vltoré habet quò-

quò ad pœnam corporis, nō punitur. quod procedit
24 etiam si per Principis venerationem deieret. ita enim interpretor illam † dictionem. & si pro etiam si. quē-admodum in §. qua ratione. instit. de pupil. substit. & apud Grammaticos passim obseruatur. quæ sanè dic-
25 tio † & si, vel etiam si, cum sit ampliatiua, auget ipsam disputationem ad qualitatem, cui adijcitur. capitu. tanta. de simo. capit. 2. de Procurat. in 6. Geminia. consilio 132. in princip. Craue. consilio 294. numero septimo. versicul. septimò pondero. si ergo qualitatē auget, dicendum omnino est, esse qualitatem hanc, hoc est, periurium ira commissum, aliàs non esset qualitatem ipsam augere, sed ab illa recedere. Accedit,
26 quod quemadmodum limitatio esse debet sub regula. l. nam quod liquidæ, de penu legata. Dec. l. 1. numero 22. de regul. iuris. ita & ampliatio. si ergo diceremus in casu dict. leg. 2. periurium contra Deum commissum, fuisse animo sedato commissum, subsequens ampliatio esset vltra regulam. Confirmat hāc
27 interpretationem locus † Constantini Harmenopoli, quem in contrariam opinionem Cuiacius recenset. ait Constantinus: Nemo, qui per Deum peierarit, periclitatur: satis enim Deum vltorem habet iurisiurandi per Deum præstiti contempta religio. quòd si quis per Principis venerationem calore quodā peierarit, veniam consequitur. hæc ille. hunc locum, vt desumptum, & in Epitomen relatum ex dict. l. 2. interpretor, vt iam dixi, loqui cum calore iracundiæ qs peierauit. hoc clarè ostendunt verba subsequentia ipsius Constantini, dum inquit, Si quis iurauerit in re pecuniaria per genium Principis & peierauerit, fustibus castigatus dimittitur. Quis quis aut ex decreto Iudicis, aut aduersario postulāte iusiurandū in Ecclesia receperit, sacris inuiolatisq; contactis Euāgelijs, posteà periurij conuicto lingua abscindatur: idemque in testibus obseruetur. Hæc Constantinus, qui nihil clarius, nihil aptius ad rem nostram dicere potuit. eum postulante aduersario, hoc est, eo deferēte, iurans per Euangelia, hoc est per verba Dei per ipsum Deum, si periurus deregitur punitur. & si pœna illa ab eo relata iure nostro recepta non videatur, ne ergo pars hæc posterior priori repugnet, dicendum omnino est, in prima agi de periurio ex iracundia cōmisso: in secunda cùm consulto, & sedato animo. atque ita cum relata veriori, & receptiori sententia resideo. tacitus etiam illud non præteribo, quod scribit glossa instit. de pœna temerè litig. in gloss. vltim.
28 in fin. dum intellexit † dict. leg. secundā. C. de reb. cred. & iureiurand. loqui ne iuramento calumniæ, quod (inquit glossa) non in hoc, sed in alio seculo punitur. quam glossam probauit Baldus consilio 299. Proponitur quòd super libro quinto. qui respondit,
29 eum, qui respondens † positionibus peieravit, non puniri. ex dict. leg. 2. & dict. gl. & Baldum secutus est Ripa in c. ex parte. de rescrip. quibus addo Feder de Senis. consilio vigesimotertio. Rebuffum tract. de pacificis possessoribus, nu. 219. Didacum d. c. quamuis, parte prima. §. 7. num. 4. qui tamen Didacus subijcit, nisi de periurio euidenter constet. addo etiam Abbatem in c. ex parte. nume. 11. de iureiur. & Felynum in c. 1. num. 21. de litis contesta. qui pariter declarat, non procedere, quando non narrando factum, solam credulitatem negat, dicendo se non credere. vtrūque
30 est notabile ad interpretationem † nouæ constitutionis Pedemontium in titulo Delle poste ò sia positioni. §. trouandosi. qua punitur pœna pecuniaria, qui respondendo positionibus deierarunt, cùm sit illa constitutio correctoria, seu saltem à Iure Communi exorbitans strictè erit intelligenda: quo circà dum duo requirit, vt is tanquam periurus puniatur. Primò quòd negata positio sit plenè & perfectè probata: ibi, ma in tal caso sarà necessaria vnà compiuta, & piena proua. Secundò, quando negata fuit positio, quam verisimiliter veram esse sciebat. ibi, trouandosi ch' alcuno habbi negato vna positiōe, di cui verisimilmē-
te poteua hauerne notitia. quæ sanè verisimilitudo, & si in Iudicis arbitrio posita sit, vti iam diximus suprà in casu 85. attamen illa verisimilitudo debet esse talis, vt satis clarè & euidenter huius periurium ostēdat, vt relatus Didacus scribit. His declarari etiā po-
31 test † statutum Brixiæ 31. in Ciuilibus, sub Rubric. de Sacramentis delatis à parte parti. in fin. dum prohibet falsi iuramenti præstiti accusationem: nec quo quo modo vult inquietari posse. intelligi potest statutum, quòd ad partem deferentem, non quòd ad Iudicem, qui ex officio & arbitrio suo extra ordinem pœnam indicet.

Quartus & vltimus casus, qui ex iam relato colli-
32 gitur, est, cùm † quis calore iracundiæ per Deum peierat: hic inquam pœna corporali non punitur. d. l. 2. sed tamen extraordinem mitiori pœna Iudicis arbitrio puniendus est. quod scribit Decius in l. quidquid calore. num. 8. de regulis iuris, idem clarè affirmauit M. Anto. Baueria tract. de virtute iuramenti. nume. 144. multis similibus ostendit Tiraquellus tracta. de
33 pœnis legum. causa prima. dum scribit, eos † mitius puniri, qui per iram delinquunt. Erit etiam hæc declaratio annotanda pro interpretatione nouarū con-
34 stitutionum † Sabaudiæ ac Pedemontium in titulo del giuramento. §. vltimo. constitutiones enim illæ acerrimè periurum hunc puniunt, etiam pœna corporali Iudicis arbitrio, pro conditione personæ, & facti qualitate. licet ergo sui natura periurij grauis pœna iudicari possit, illa tamen moderanda erit, si probatum fuerit calore iracundiæ deieraſſe. & de modo
35 † probandi hanc iracundiam scribit Decius in dicta lege quidquid calore. numero octauo. & Cagnol. nu-
36 mero quinto. Ita etiam declarari potest relatum † Decretum Papiæ 37. sub Rubric. quòd non procedatur, contra quempiam occasione iuramenti. quod quidem Decretum, & ex alijs relatis suprà interpre-
37 tationem recipit. Sic pariter declarari potest † noua constitutio Mediolani sub Rubrica de accusationib. cap. ex causa iuramenti. illa constitutio admittit periurij accusationem intra mensem, illis tamen in casibus, in quibus de periurio accusari, & agi potest. atque ita non determinat, qui sint casus hi, in quib. accusari potest, sed relinquit in Iuris Communis dispositione. ex iam relatis ergo potest ac debet illa constitutio declarari, in eo præsertim, quòd & si læsus ex periurio accusare nō possit, vel prohibente Iure Cōmuni, vel lapso termino mensis, Iudicem tamen ex officio, & pro fisci interesse posse illum periurum extraordinem punire.

SVMMARIVM.

1 *Principis auctoritatem & iurisdictionem vsurpans punitur.*
2 *Priuatus gerens se pro Magistratu in arduis punitur pœna læsæ Maiestatis.*
3 *Regnum sine iusto titulo occupans Tyrannus est, & crimine læsæ Maiestatis punitur.*
4 *Iudicis arbitrio punitur priuatus, qui Principis auctoritatem in leuioribus vsurpat.*
5 *Indignationem Principis incurrere, quid.*
6 *Vsurpans auctoritatem Principis, & ob id falsò, quid agens, falsi pœna punitur.*
7 *Doctoris nomen vsurpans Iudicis arbitrio punitur.*
8 *Comitis Palatini dignitatem vsurpans punitur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

9 *Notarij auctoritatem & poteſtatem vſurpans grauiter punitur.*
10 *Rectoris vſurpans dignitatem falſi pœna plectitur.*
11 *Officium ſanctæ inquiſitionis vſurpans pœna falſi punitur.*
12 *Inſignibus altioris ordinis vtens falſi tenetur.*
13 *Laicum falſi pœna puniri, cum inſignia presbyteri fert.*
14 *Laicum miſſam celebrantem pœna falſi puniri.*
15 *Dignitatis locum indebitum vſurpans, ſacrilegij pœna punitur.*
16 *Vſurpator loci dignitatis plectitur interdum pœna ſtellionatus, atque ita Iudicis arbitrio.*

CASVS CCCXX.

POENA QVA PVNIENDVS ſit vſurpator auctoritatis Principis, vel alterius, nec non & locum dignitatis ei non debitum.

1 VI Iudicis atque ſuperioris † auctoritatem & iuriſdictionem ſibi vſurpat, interdum Iudicis arbitrio, interdū mortis pœna afficitur, quod vt clarè explicemus, caſus aliquot diſtinguēdi ſunt.

2 Primus eſt, cùm quis † priuatus pro poteſtate Magiſtratuvè, quid ſciens dolo malo geſſerit: hic plectitur pœna criminis læſæ Maieſtatis. l. 3. in fin. ff. ad leg. Iul. Maieſt. pœnam autem huius criminis ſcimus eſſe mortis. ſed quid geſsiſſe dolo malo debuerit, ex illis verbis d. l. 3. ibi, quid ſciens, dubitant Doctores. Andreas Iſernia in Commentarijs ad cōſtitutiones Regni Neapolitani titulo de homicidijs puniendis, in verbo occidiſſe. intelligit, cùm hic vſurpator aliquē necari iuſsit. cum Iſernia idem ſenſit Ioan. Baptiſta à Sancto Seuerino, in l. omnes populi. numero 32. ff. de iuſt. & iure. & in leg. Imperium. nume. 19. de iuriſdi. omn. iud, quamquam horum immemor Hieronym. Gigas multæ lectionis Iureconſultus tract. de crimine læſæ Maieſtatis. Qualiter & à quibus crimen læſæ Maieſt. committatur. qu. 22. ſimpliciter ſentiat hunc pœna illius criminis læſæ Maieſtatis teneri, & huius opinionis ſolùm recenſet Ludo. Montalium tract. de reprobatione ſententiæ Pilati articulo 4. num. 8. & in
3 eo † qui Regnum occupat, ſine iuſto titulo tradit Affli&tus in capit. 1. §. & bona committentium. nu. 109. quæ ſint regal.

4 Secundus eſt caſus, † quando hic vſurpator exercuit leuiora iuriſdictionalia, vt putà, ſi ſolæ dignitati ſe ingeſsiſſet, vt militię, tūc punitur Iudicis arbitrio. ita relati Iſernia, & à Sancto Seuerino ex l. probatorias. C. de diuerſ. offic. libro duodecimo. quæ vix hāc opinionem probat. cùm ibi pœna præſcriptionis, & amiſsionis omnium bonorum indicta ſit. melius ,probat l. in his. C. eo. ibi, congruam indignationem in-
5 curreret, cū ſit † indignationis pœna arbitraria: quē admodum dicemus infrà in caſu 365.

6 Tertius eſt caſus, cum hic † vſurpator præter illud, quod vſurpat ex Principis auctoritate, falsò quid agit, vt putà cum falſis literis Magiſtratum adipiſcit: tunc etiā pœna falſi punitur, ita relati Doctores ſentiunt ex l. vltim. C. de offic. quæſtion. quæ fortè non probat, clarius hoc probat. l. qui nomine. ff. de falſis. quod & L. Sylla ſua lege declarauit, vt annotauit Manutius de legibus Roma. Hinc Bart. in l. reddatur. C. de profeſſ. & med. lib. vndecimo. ſcriptum reliquit,
7 vendicantem Doctoris † nomen pœna Iudici arbitraria puniri. qua de re ſuprà in caſu 318. numero vigeſimo. verùm Baldus in l. data opera. nume. 50. C. de ijs
8 qui accuſ. non poſ. docuit illum, qui ſe falsò aſſerit † comitem ſacri Palatij & Notarios creat, puniri pœna mortis: illa ratiõe vtitur, quia deliquit in ipſum Principem à quo auctoritatem habere fingit. arg. l. 1. C. de priua. carcer. & c. paratus. 23. quæſtion. 1. idem ait Baldus eſſe in eo, qui falsò ſe † Notariū facit: & ille vſurpata auctoritate inſtrumenta cōficit, niſi (inquit Baldus) is Notarius iam fuerit verè Notarius, & deinde priuatus, quoniam ſi poſt priuationem confecit inſtrumenta non pœna mortis, ſed alia punitur. Felyn. capitul. ſuper literis. colum. 8. numero 30. de reſcript. Boſsius tract. cauſarum criminalium, titul. de falſis. nūmero 131. Ego credo Baldi doctrinam duobus illis caſibus procedere poſſe, ob maximum periculum, qđ ex eo crimine pendet: nempè ob falſa inſtrumēta cele
9 branda, de cuius quidem criminis pœna iā diximus.
10 & pœna falſi eum teneri, qui ſe † pro Rectore loci gerit, cùm non ſit, docuit Angel. in l. 3. ad l. Iul. Maieſt. atque ita decidunt Guido Papæ. quæſtion. 423. & Capella quæſtion. 401. quos ſecutus eſt Gigas d. quæſti. 22. in fin. Huc pertinet quod ſcripſit Iacobus Simancas in praxi hæreſeos. capitul. vltim. numero decimo
11 quinto. Vſurpantes † ſanctæ inquiſitionis officium, q̃ aliquē terreant atque concutiant, varijs pœnis affici: aliquando ait virgis cæduntur, aliquādo ad triremes dānantur, aut alia iuſta coercitione puniūtur. Quod auctoritate Iulij Pauſi li. 5. receptarū ſententiarū. tit. ad legem Corneliam teſtamentariam comprobauit. Qui ita ſcriptum reliquit, Qui inſignibus altioris ordinis, † vtuntur, militiamq; confingunt, quo quē terreant & concutiant, humiliores capite puniuntur, honeſtiores in Inſulam deportantur. Ita falſi pœna
13 punitur laicus, † qui presbyteratus inſignia fert. ita Baldus in l. ſub prætextu. C. de ſacroſanct. Eccle. Felynus in cap. tertio loco. de probat. & Bernardus Diaz in pract. Canonica criminali. c. 12. nu. 3. quo loci, nu. 2.
14 ſcriptum reliquit, † Laicum celebrantem miſſam ac ſi presbyter eſſet, pœna Iudici arbitraria puniendū eſſe. Quod eſt annotatione dignum.

15 Quartus eſt caſus, cùm quis contra Principis † ordines & præcepta indebitum ſibi dignitatis locum vſurpauit: tunc ſolùm ſacrilegij pœna afficitur. l. 1. C. vt dig. ordo ſerue. quam in hanc ſententiam ita intelexerunt Iſernia. & Ioan. Baptiſta à Sancto Seuerino præcitatatis in locis. quam quidem pœnam arbitrariam hoc caſu opinor ex his, quæ dicemus infrà in caſu 388. vbi de ſacrilegij pœna agemus.

16 Quintus eſt caſus, cùm in hac † vſurpatione dignitatis deficit titulus criminis, tunc pœna criminis ſtellionatus plectitur, ita relati Doctores ex l. 2. ff. de crim. ſtellio. quę pœna verè arbitraria eſt, vt dicemus infrà in caſu 381. eadem pœna extraordinaria punitur, qui falsò Procuratoris nomen aſſumpſit. Boſsius tract. cauſarum criminalium, titulo de falſis. numero 137.

SVMMARIVM.

1 *Calumniatores qui.*
2 *Calumniari quid, ex Valla.*
3 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ cauſa iuſta excuſet à calumnia.*
4 *Calumniator dicitur, qui accuſationem non probauit.*
5 *Baldus. leg. tertia numero quinto. C. de calum. declaratur.*
6 *l. 1. §. ſed non vtique. ff. ad S. C. Turpil. intellectus.*

7 Ca-

7 *Calumniator excuſatur ſi ſemiplenè probauit.*
8 *Probatio ſemiplena, quando à calumnia excuſet ſecundū Socinum.*
9 *Socinus tract. fallen. reg. 129. fallent. 2. declaratur.*
10 *Statutum Papiæ 13. in criminalibus ſub Rubric. de pœna accuſantis falsò, vel denuntiantis. declaratur.*
11 *Statutorum verba propriè accipi.*
12 *Verba in potentiori ſignificatu ſumi.*
13 *Statuta a Iure Communi interpretationem ſumi.*
14 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 51. ſub Rubric. qui accuſationem falsò fecerit. declaratur.*
15 *Statutum Ferrariæ, lib. 2. ſub Rubric. quod accuſatio nō recipiatur. declaratur.*
16 *Statutum Patauinum ſub Rubric. de accuſationib. cap. Quilibet. declaratur.*
17 *Calumniari conſuetus non excuſatur, ſi ſemiplenè. tantum inſtitutam accuſationem probauit.*
18 *Calumniator non excuſatur ex ſemiplena probatione, ſi accuſatus contrarium probauit.*
19 *Calumniator excuſatur, ſi à teſtibus ſe deceptum probat.*
20 *Calumniator excuſatur, ſi probat ſe à ſide dignis auditiſſe.*
21 *Calumniari non dicitur, qui ex officij neceſsitate accuſat.*
22 *Statutum iam relatum Papiæ 13. in criminalibus, declaratur.*
23 *Hæredes qui mortem defuncti vindicare tenentur, à calumnia excuſantur, ſi accuſationem non probarunt.*
24 *Calumniator excuſatur ſi dolore immenſo accuſare coegit.*
25 *Pater accuſans filij ſui homicidam excuſatur, ſi accuſationem non probauit.*
26 *Calumniator excuſatur cum de atroci crimine accuſat.*
27 *Monetarium falſum accuſans excuſatur à calumnia ſi non probat.*
28 *l. 1. C. de falſa mone. intellectus.*
29 *Calumniator non efficitur, qui diffamatum accuſat.*
30 *Calumniari non dicitur, qui accuſat ex defuncti voluntate.*
31 *Calumniator excuſatur ſi ſuam accuſationem probauit, teſtibus deinde ex ſua perſona reprobatis.*
32 *Calumniator ob ætatis, & ſexus imbecillitatem excuſatur.*
33 *Calumniator ex iuſtis cauſis excuſatur, ne teneatur ſimilitudine ſupplicij, non autem ab actione iniuriarum.*
34 *Calumniator ex iuſtis cauſis à refectione expenſarum non excuſatur.*
35 *Conſtitutio noua Mediolani ſub Rubric. de Iudicijs. cap. qui calumnioſè, declaratur.*

CASVS CCCXXI.

CALVMNIATOR QVIS, ET QVAE iuſtæ cauſæ eum excuſare poſſunt, dilucidè & plenè explanatum.

1 QVI falſa crimina intendunt † calumniatores appellantur. l. 1. §. primo. ff. ad S. C. Turpilia. c. notandum. 2. quæſtio. 3. M. Cicero contra Salluſtium: ſed eſt quædam calumnia, quam vnuſquiſque noſtrum teſtante animo ſuo fert
2 bit Laurem. Valla libro 6. elegant. cap. 30. † calumniari eſſe cauillari. cuius ſententiam confirmat locus Ciceronis lib. 2. de repu. vt Carneadi reſpondeatis, qui ſæpè optimas cauſas ingenij calumnia Iudificari ſolet. Vallæ tamen opinionem falſam exiſtimauit Alcia. libro 4. de verb. ſignific. de his ad Grammaticos. Hoc loco agendum nobis eſt, qui calumniari dicantur. prius tamen dicemus, quæ cauſæ iuſtæ ſint, quibus à calumnia quis excuſatur: deinde de calumniatorum pœnis. Cauſa ergo iuſta à qua calumnia excuſatur ac-
3 cuſator verè in † Iudicis arbitrio reſidet. quod Marcellus reſpondit. l. 1. §. ſed non vtiq. ff. ad S. C. Turp. his verbis: Sed nō vtique qui non probat, quod intēdit, protinus calumniari dicitur, nam eius rei inquiſitio arbitrio cognoſcentis committitur: qui reo abſoluto de accuſatoris incipit conſilio quærere, qua mēte ductus ad accuſationem proceſsit. & ſi eius iuſtū errorē reperit, abſolvit eum. ſi verò, &c. & paulò poſt, facti quidem quæſtio in arbitrio iudicantis eſt. reſpōſum hoc annotarunt in hanc ſententiam Affli&tus in c. 1. nu. 21. in fi. ex quib. cauſ. feud. amitta. & Iacob. Cōcenna. lib. 1. q. iuris. c. 3. nu. 8. in dubio autem Iudex
4 noſter illum † calumniatorem eſſe iudicabit, qui accuſationem, quā intendit, non probauit, ſiquidē extat contra eum iuris præſumptio: ita Bart. in leg. 1. in prin. n. 6. ff. ad S. C. Turpil. Ange. in l. athletas. §. calūniator. ff. de ijs qui nota. infam. Fel. c. 1. nu. 4. & c. 2. n. 1. ex illo tex. de calumnia, Craue, conſi. 262. in fin. Petrus Benintendi. concluſ. 46. nu. 1. & cōem teſtatur Iulius Clarus li. 5. ſent. iuris. §. fi. q. 62. verſ. dixi ſuprà.
5 quò circa intelligimus malè ſenſiſſe † Baldum in l. 3. nu. 5. C. de calum. qui docuit, non dici ſtatim calumniatorem, qui accuſationem non probauit. niſi Baldū intelligamus loqui de calumniatore re ipſa, & cū effectu. quemadmodum etiam intelligendus eſt textus
6 d. † §. ſed non vtique, ibi protinus calumniari. ex quo enim cauſarum diſcuſsio expectanda eſt, non eo ipſo calumniator dicitur, cùm effectu ſcilicet. & iā admonui cauſam iuſtā eſſe debere, quoniam hoc in caſu cauſa iniuſta, quæ aliàs excuſat, nihil prodeſt: ità Baldus in d. l. 3. num. 5. C. de calum. Soc. Sen. conſilio 118. colum. 4. verſic. his tamen non obſtantibus, lib. 1. Eſt ēt illud hic adnotandum, illum calumniatorem dici, qui ſemel tantùm calumnioſè accuſauit. ita Ripa in c. 1. nu. 96. de Iudicijs. Cauſæ aũt iuſtæ plures ſunt, quæ à calumnia accuſatorem hunc excuſare ſolent.

7 Prima eſt, qñ † accuſator ſemiplenè accuſationē probauit: ita Specul. in titu. de calum. in fi. quem ſecutus eſt Felyn. in c. 2. in 3. notab. de calumnia. quare illum calumniatorē nō eſſe opinantur, qui vnius teſtimonio accuſationem ſuam probauit. Petrus Benintendi. concluſ. 46. nu. 7. Verùm huic ſententiæ aduerſatur, quod ſcriptum reliquit Soc. trac. fallen. reg.
8 139. fallen. 2. dum dixit, † ſemiplenam probationem à calūnia tunc excuſare, cùm iuramentum in ſupplementum probationē deferri pōt. quoniā animaduertere debuit, ſemiplenā illā probationē ſibi ,pdeſſe nō poſſe. at in cauſis criminalib. iuramentū in ſuppleme tum nō defertur, vt latè ſcribit Iaſ. in repe. l. admonē di. n. 224. ff. de iureiur. & in ſpecie noſtra Abbas in c. 2.
9 n. 4. declaratur: Ego opinor † Socinum loquī quò ad expenſarū refectionē, à qua hę cauſę non excuſant. vt in fin. huius caſus dicā, alioquī malè ſentiret, quoniā nō potuit hic cogitare, quid futurū eſſet: probationes enim in Iudicis arbitrio poſitę ſunt, vt ſuprà diximus in caſu 90. potuit ergo hic exiſtimare tātam fore huius teſtis fidē apud Iudicē, vt reū condemnaret, cùm præſertim aliæ accedunt præſumptiones. oſtendit ēt probatio ſemiplena hunc accuſatorem non eſſe ſine

cauſa

Universidad de Deusto
Biblioteca

causa motum. quamobrem cum Speculatore & Felyno sentio. Est annotanda omninò doctrina hęc ad in-
10 terpretationem † statuti Papiæ 13. in criminalib. sub Rubric. de pœna accusantis falsò, vel denuntiantis. quo pœna indicitur contra hos accusatores. qui accusationem non probarunt. & si statutum his verbis, & si non probauerit, &c. quæ plenam probationē requirere videntur, tum quia semiplena probatio,
11 vera & propria probatio non est, vt † statutorū verba requirere videntur. leg. 3. & hæc verba, de neg. gest. Bart. l. constitutiones, ad municip. & præsertim Papiæ, vbi extat statutum vltimum in criminalibus, q̃d verba ad literam sine interpretatione intelligantur.
12 tunc etiam, quia † verba in suo potentiori significatu intelligi debent. l. 1. §. qui in perpetuum. ff. si ager vectig. vel emphyt. peta. quæ regula, & in verbis statutorum obseruari solet, cum & lex illa Ciuilis, quò ad
13 ipsos ciues sit. verumtamen, quia † statuta à Iure Cōmuni interpretationem sumunt, vt latè apud omnes in l. 2. C. de noxa. act. Socin. Iun. consilio 29. numero octauo. libro 1. latè Gomes. §. in personam. nume. 25. instit. de actio. & Craue. consi. 259. num. 2. hac ratione dicendum est, ob semiplenam probationem excusare, etiā in casu illius statuti, ex quo falsus accusator, vel denuntiator non dicitur. Sic simile statutum Ve-
14 ronæ † lib. 3. c. 51. sub Rubric. qui accusationēm falsò
15 fecerit. Simile statutum extat † Ferrariæ, libro secūdo. sub Rubric. Quòd accusatio non recipiatur, nisi accusator fideiubeat de probanda accusatione. sic etiam alio statuto Ferrarien si, lib. 3. sub Rubric. Pœna
16 accusantis aliquem pro assassinio. Patauij † verò extat statutum sub Rubri. de accusationibus, cap. Quilibet. quo accusator excusatur, si inditijs tantùm verisimilibus arbitrio Iudicis probauerit. quod quidē statutum intelligitur etiam quò ad alias probationes, vt verisimiles sint ex arbitrio Iudicis. & ita etiā intelligitur statutum Patauinum eodem loco, capitulo nullus.

Declaratur nunc causa hæc vt duobus casibus lo-
17 cum non habeat. primò in eo qui † calumniatori cōsuevit: ex quo enim semel malus semper malus presumitur. capit. semel malus. de reg. iur. in 6. sequitur hoc casu non excusari. nam semiplena illa probatio, quæ illam calumniæ præsumptionem elidebat, à cōtraria hac præsumptione eliditur. ita declarant But. & Fel. in dict. capitul. 2. de calum. Bernardus Diaz in in pract. Canonica criminali capitul. 59. numero decimo.
18 Declaratur secundò, vt non procedat, † quando ipse reus ad sui defensionem aliquid probasset, ex q̃ enim elisa est semiplena illa accusatoris probatio, sequitur eum calumniatorem esse: ita Fely. in dict. cap. secundo. in tertio notab. de calum. post alios, quos citat.
19 Secunda iusta causa, qua à † calumina excusatur accusator est, cùm à testibus ipsis deceptus est: vt si extra Iudicium promiserunt, se in ea causa testimonium laturos, & postmodum in Iudicium, se nihil scire attestati sunt: ita Abbas in d. cap. 2. numero 5. & ibi Felyn. in 3. notab. de calum. ex gloss. cap. Paulum. 2. q. tertia. Iulius Clarus d. lib. quinto senten. iuris. §. fin. quæstio. 62. versi. sed pone. & conferunt quæ scripsimus suprà in casu 177. verficul. sexta causa. post Alex. in l. properandum. §. finautem alterutra. numero 18. & ibi Ias. num. 8. C. de iudic.
20 Tertia est causa † qua à calumnia excusatur accusator, cū probat se audiuisse à personis fide dignis. ita Bart. in l. athletas. §. calumniator. numero 3. de ijs, qui nota. in fam. & in l. vltim. numero septimo. versi. est & alius. ff. de hæred. instit. qui sensit esse fide dignos amicos & consanguineos. l. 1. in princip. num. sexto. ad Turpil. Abbas in cap. 2. num. 5. & ibi Fel. num. tertio. de calumnia. Ias. consilio 144. in fin. lib. 2. Contrarium sensit Cynus, quem recensēt Soc. Sen. consil. 118. colum. penultim. versicu. nec obstat. lib. 1. Verùm recepta magis opinio est cum Bartolo, à quo nec ipse Socinus recedit.
21 Quarta est causa iusta † excusationis, cùm quis ex necessitate officij accusat, vt est in tutore. l. 2. C. de ijs qui accusa. non possunt. ita gloss. in d. l. athletas. §. calumniator. & ibi Bald. numero 5. ff. de ijs qui nota. infam. Signorolus in consi. 36. n. 8. Abbas in d. c. 2. n. 6. & ibi Fel. nu. 5, 6. de calum. qui & illud exemplum
22 subijciunt: quādo † hæredes tenētur vindicare mortem defuncti, ex l. cum fratrem. C. de ijs quibus vt indig. quę quidem exempla egregia sunt ad interpre
23 tationem d. † statuti Papiensis, nec non & Decreti 31. sub Rubric, quòd si quis denuntiauerit, vel quempiā calumniosè, &c. sed illud etiam est annotandum in specie, in qua prouidet statutum, nempè quando Officialis ex necessitate officij accusare, vel inquirere cogitur, vt in Iudice inquirente exemplum ponit Ang. in d. §. calumniator. idem sensit Iulius Clarus, lib. 5. sent. iuris. §. fi. q. 62. verfic. dixi etiam, vel etiam in parochianis & ancianis ex dispositione d. statuti Papiensis: nam illi excusantur, & si accusatio non fuerit probata, quod sanè statutum declaratur non procedere, quando huius Officialis, & anciani calumnia euidēs detegeretur. ita post Aret. in c. qualiter & quando, et secondo. col. 12. de accusa. scriptum reliquit Aegidius Bosius in tract. causarum criminalium. in tit. de accusatione. nu. 21. & in tit. de præuaricatoribus. nu. 7. ea rōne, quia ab euidenti calumnia nemo excusatur: ita Bart. in l. in senatus. §. eos. ff. ad Turpil. Aret. consi. 80. nu. 5. in fi. & Fran. de Marchis. q. 678. num. 4. part. 1. Calumnia autē euidens in his dici potest, cū nullum præcedit inditium: ita visus est sentire Ang. d. §. calūniator. & Barb. consil. 47. col. 2. lib. 1.
24 Quinta est iusta excusationis † causa, cùm dolor immensus accusare coegit: vt putà, cùm maritus vxorem de adulterio accusauit. l. quamuis. C. de adulte. ita Abbas in d. c. 2. numero 5, de calum. & ibi Felyn.
25 num. 9. qui nu. 10. subijcit, idē esse, cū † pater homicidam filij sui accusat. ex l. 2. C. de calum. idem sensit glo. in d. §. calumniator. & ibi Bal. nu. 5. & Marsil. consil. 19. num. 4. & in filio accusante pro morte patris. l. calumniæ. C. de calum. q̃d intelligitur, vt suprà admonui, nisi de euidenti calumnia constet, vt in terminis declarat Bart. in d. l. in Senatus. §. eos. de calum. Aret. d. consilio 80. num. 5. in fin. & Bosius in tract. causarū criminalium in titulo de denuntiatione. numero 15.
26 Sexta causa est, quando † delictum pro quo facta est accusatio, est atrox & immune: tunc & si non probetur accusatio, is excusatur. ita Abbas in d. c. 2. num. 5. & ibi Fel. numero 6. de calum qui exemplum adfe-
27 runt in delicto falsæ monetæ † ex leg. 1. C. de falsa
28 mone. & si verior illius textus expositio mihi videatur, vt dicamus immunitatem accusationibus concedi, ideſt ijs qui tamquam participes puniri poterant, vt non puniantur, si cæteros accusat. cùm Abbate tamen idem sensit Soc. Sen. consilio 118. colum. penulti. versi. nec etiam obstat. lib. 1. qui declarat procedere solùm cùm quis accusat monetarium, qui in locis abditis & secretis falsam monetam cudit: non autem si accusaret eum, qui publicè exercet officium cudendi monetam ex publico munere sibi demanda tō: vt apud eum. est & exemplum in crimine hæresis. Iulius Clarus d. quæst. 62. verfic. dixi etiam. adferri alia exempla possent illis in casibus suprà enumeratis, in casu 289. vbi egimus, quæ delicta atrocia dicantur.

tur. Et hæc erit maximè annotanda declaratio ad relata statuta Papiæ, Veronæ, Patauij, & Ferrariæ, quæ simpliciter loquuntur de eo, qui accusat de crimine mortis pœna digno.
29 Septima causa est, cùm quis † accusat aliquem de eo delicto, pro quo accusat diffamatum: nam illa precedens diffamatio, cum ab hac præsumpta calumnia excusare dicitur. ita Bar. in d. l. athletas. §. calumniator. numero 3. versicu. putò autem, de ijs qui nota. in fam. & in l. 1. §. 1. ff. de calum. & vltim. nume. 7. de hære. instit. & in l. 2. C. si seruus, vel libe. li. 10. Abbas con. 78. nu. 1. li. 1. & in c. 2. num. 5. & ibi Felyn. num. 2. de calum. Ant. Corsetus in sing. in verbo Pœna. incip. Licèt iusta. in fin. Bernardus Diaz in pract. Canonic. criminali. cap. 59. nu. 10. & Fran. de Marchis. q. 478. num. 2. parte prima.

Contrarium tamen sensērunt Speculator, Butrius & aliqui antiqui. verùm opiniones conciliat Fely. d. cap. 2. nu. 3. & Bald. in l. 3. num. 4. C. de calum. Alexan. in l. cum quidam. §. quod dicitur. num. 9. de acquirē. hæred.
30 Octaua causa est, quando † accusatio ab antecessore defuncto causatur: vt si occisus dicat, se interfectum fuisse à Sempronio: si Sempronius accusetur, & in accusationis probationib. deficiat accusator, à præsumpta tamen calumnia excusatus dicitur. ita sensit glossa in dict. leg. athletas. §. calumniator, & ibi Bald. numero 5. latè Fel. in dict. cap. 2. numero 8. de calum. & probat. leg. 2. §. primo. C. de calum. Craue. consilio 178. nu. 10. Iulius Clarus d. lib. quinto. sent. iuris. §. fin. quæst. 62. versic. sed pone. & facit text. l. Paulus respōdit. §. primo. de bonis liber. Cæterùm Bernard. Diaz in pract. Canonica crimin. cap. 6. numero 14. versic. sed ego. hoc Iudicis arbitrio tribuit.
31 Nona causa iusta † excusandi à calumnia est, quādo accusator suam probauit accusationem testib. qui deinde ex qualitate suæ personæ reiecta fuerunt: ita scripsit Specul. in titulo de calum. in fin. Bald. l. non ignorat. in fin. C. de fruct. & lite. expens. Marsil. sing. 444. post Soc. Sen. d. consilio 118. colum. penul. versic. ex quibus concludo. Bernardus Diaz in d. pract. Canonica. cap. 6. numero decimoquarto. versic. quando verò. quæ annotanda sunt ad d. statutorum interpretationem.
32 Decima causa † iusta excusationis est infirmitas sexus: mulier enim si accusationem non probauit, nō punitur ex S. C. Turpil. l. 1. §. accusationem. versic. at quin. ad Turpil. clarè Harmenopolus lib. 1. tit. de mulieribus. versi. mulier, quæ ab accusatione. quare malè respondit Alexand. consil. 11. num. 4. lib. 1. qui eam puniri voluit.

Erit tamen hac in re diligenter animaduertendū,
33 causas istas † excusare quidem à calumnia, ne is calūniator teneatur simili tudine supplicij, vel alia, quæ in illius locum subrogata est, vt in casu sequenti dicemus: non tamen excusat quin actione iniuriarū conueniri possit: ita Alexand. consilio 11. nume. 4. multis probare nititur Soc. Sen. d. consilio 118. colum. vltim. libro primo. & Bosius de quo statim. numero 20. & ibidem is Socinus verficul. postremò, ait post Ancha. consilio 325. pertinacem non excusari. non etiam hæ
34 relatæ causæ excusant † calumniatorem à refectione expensarum, vt post Abbatem consilio 78. in fin. lib. 1. scribit Bosius in tract. causarum criminalium, titulo de accusatione. num. 28. qui declarat nisi magna & plusquam iusta esset causa. Hæc sunt annotāda ad interpretationem nouarum constitutionum Mediola-
34 ni Rubric. de iudicijs. cap. Qui calumniosè. quib. plectitur is, qui calumniosè causas in senatu introducit. ex relatis enim satis intelligimus, quando excusari
36 possit, vel non. Sic etiam interpretantur † nouæ constitutiones Pedemontium titulo Della contumacia. §. se da poi che. quibus puniuntur calumniatores, etiam in causa Ciuili, illæ constitutiones ex relatis. declarantur.

SVMMARIVM.

1 *Calumniatorum pœnæ quæ,*
2 *Iudicis arbitrio calumniatorem puniri.*
3 *Pœna talionis in desuetudinem abijt.*
4 *Iudicis arbitrio relinquitur, an calumniator testis in alijs causis esse possit.*
5 *Corasius lib. 1. Epistol. cap. 13. reprehensus.*
6 *Statutum Papiæ 13. in criminalib. sub Rubr. de pœna accusantis falsò declaratur.*
7 *Statutum Veronæ lib. 13. cap. 51. sub Rubric. qui accusationem de falsò fecerit, & cap. 114. sub Rubri. qui succubuerit in accusis, declaratur.*
8 *Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rubric. quòd accusatio non recipiatur. declaratur.*
9 *Calumniatorem talionis pœna etiam Iure Diuino puniri.*
10 *Calumniatores ex Aristotelis sententia esse grauiter puniendos.*
11 *Calumniatores crudeles appellabat Demosthenes.*
12 *Calumniatores grauiori odio quàm fures Agesilaus insectabatur.*
13 *Calumniatorem puniri æquitati est consentaneum.*
14 *Calumniatorem esse dignum maiori pœna quouis alterò delinquente.*
15 *Crimina fere omnia aliquam ob causam perpetrari.*
16 *Calumniator semper d. liberatè calumniatur.*
17 *Calumniatorem Diabolo comparari.*
18 *Domitiani odium contra calumniatores.*
19 *Calumniator in Ciuili etiam negotio punitur.*
20 *Decima litis appellatur, Data, in regione Montiferrati.*

CASVS CCCII.

CALVMNIATORVM pœnæ quæ, ex omni fere iure.

1 DICENDVM est nunc de † calumniatorum pœnis, contra hos lege Rhemnia, vel Memmia, vt placuit eruditissimo Hotomano in Commentarijs ad orationem Ciceronis pro sexto Roscio, sic contendens esse legendum in l. 1. §. calumniatores. ff. ad S. C. Turpilia. sanctum fuit. vt † pœna talionis, hoc est supplicij similitudine tunc puniē tur, cùm falsò de ordinario crimine accusabant. ex l. vlt. §. 1. C. de accus. & l. vlti. C. de calum. si verò de crimine extraordinario falsa data esset accusatio, p motu † Iudicis puniebātur. l. & principalis. ff. ad S. C. Turpi. 2 sed dubito ex l. vlti. ff. de furt. qua extra ordinem calumniator punitur, cùm tamen furti ordinariā actionem intendisset. sanciuit etiam L. Sylla Dictator, vt falsi pœna is plecteretur, qui ad litem falsum instituēdam pecuniam acciperent, eamvè in rem coirent, cōsentirent, celarent, nō obsisterent: vt huius legis meminit Paulus Manutius de legibus Romanis. aliquādo etiam apud Romanos calumniatores vrbe eijciebantur. Cornel. Tacitus lib. 5. Annalium. Et Abridius Ruso functus ædilitate, dum Lentulo Getulico, sub quo legioni præfuerat, periculum facessit, quòd is Seiani filium generum destinasset; vtrò damnato atque

Universidad de Deusto
Biblioteca

atque vrbe exigitur. Egregium pœnæ talionis calumniatori indictæ exemplum recenſet Diodorus Siculus lib.4.hiſtor. Cùm ſcribit, Idæam Phinees Regis Thraciæ vxorem,falſa accuſatione calumniatorũ priuignos,à quibus ſe violatam dicebat, eadẽ pœna,qua iniuſtè priuigni dãnati fuerunt,quæ fuit, vt cæſi primum verberibus,in terram effoderentur,fuiſſe mulctatam. Eſt & huic ſimile exemplum, quod recenſent Nicephorus Calliſtus lib.7. hiſtoriæ Eccleſ. cap.35.& Eutropius lib.10. Cùm ſcribunt, Conſtantinũ Magnum, Fauſtam vxorem, quæ Criſpum priuignum, quem fruſtrà deperierat, calumniauerat,quod ab eo vim fuiſſet paſſa, capite mulctaſſe,qua pœna iã ipſum Criſpum filium,ob falſam accuſationem damnauerat. Hodie ſemper extra ordinẽ atq; ita Iudicis arbitrio,quouis in caſu calumniatorem puniri noſtri ſcri
3 bunt: † cùm talionis pœna (vt illi aiunt) in vſu eſſe deſierit.ita Bald. in l. athletas. §.calumniator.nume. 6. de ijs qui nota.infam. Abbas in capit.primo.in fin. & ibi Fel.numero primo.de calum.Marſil. in l. quæſtionis modum.numero 52. de quæſtio. Alcia.libro 9. parerg.iuris.cap.octauo. Didacus libro ſecundo. varia.reſol.capit.nono.numero primo. AEgidius Boſſius tract. cauſ.crimi. titulo de calumniatoribus. nu. 8.& in titulo de accuſatione. nume. decimoſeptimo. Iulius Clarus libro quinto.ſentent.§.vltim.quæſtio. 81. & hanc ſententiam clarius confirmat Iulius Paulus libro quinto. ſenten.tit.4. §. qui per calumniam. & eo loci clarè Cuiacius. Alexand. l. 1. §. editiones.n. 11. ff.de eden.Bart.tamen in l.1. in princip.numero 3. ff.ad S.C.Turp. quem ſecuti ſunt Salycet.in l.ea quidem.quæſtio.12.de accuſa. Iaſ. in conſilio 144. in fin. libro 2.dixit,quòd in his,quæ habent pœnam ordinariam eſt ſimilitudo ſupplicij, in extraordinarijs arbitraria.cuius opinio ſecundum ipſam legem antiquã, nunc contrario vſu abolitam, procedere poteſt.iam etenim certũ eſt talionis pœnam abrogatam fuiſſe.§. pœna inſti.de iniurijs.quod in ſpecie noſtra affirmauit ipſemet Bart.in l.penultim.§. ad crimen. numero tertio.de pub. iud. Alber. in l. vlti. colum.prima. C. de accuſ. Angel.& Saly.in l.qui crimen. C. qui accu.non poſſ. Felyn.in capitul. ſuper his. numero decimoquinto.de accuſ.Didacus dict.cap.nono.numero primo.& egregiè declarat Alcia.d. libro nono.parerg.iuris capitul.octauo.huic declaratur.l. vltim. ff. de priua. delict. vbi Alber. notat inſcriptionem accuſatoris requiri,ob pœnam ei, ſi calumniatus fuerit indicendam.& ſcribit Rubæus in l.penulti. §. ad crimen.numero decimoquinto.de publ.iud. Iure Pontificio eſt hodie ſancitum in capitul.ſuper his. de accuſa.quod per calumniam obijciens crimen in modũ exceptionis puniatur arbitrio Iudicis.& ibidem ſcribunt Abbas numero nono.& Fel.numero ſeptimo.& confert gloſſ. in capit.nullus.de ſeruis non ordin. in glo.1. quæ affirmat,Iudicis arbitrio puniri Dominũ calumnioſè accuſantem ſeruum ordinatum. Et arbitrariè puniri obijcientẽ calumnioſè crimen per modum exceptionis.affirmauit quoque Bernardus Diaz in Pract. Canonica criminali.capitul.59.nume.ſexto.
4 Eſt etiam in Iudicis arbitrio poſitum,an calumniatores teſtimonium alijs in cauſis dicere poſſint. l. quæſitum,in fin.ff.de teſti. infamia etiam notatur calumniator.l.3.C. de calum.quam ſolam pœnã, apud Ro-
5 manos fuiſſe,malè opinatus eſt † Coraſius libro 1. Epiſtolicarum capit.13. auctoritate M. Tull. in Diuinatione. Nulla (inquit) ſalus Reipublicæ maior eſt, quã eos, qui alterum accuſant non minus de laude,de honore, de fama ſua,quã illos qui accuſantur de capite ac fortunis ſuis pertimeſcere. nam & præter hanc ipſam erat & pœna legis Rhemmiæ. Ciceronem autem ante illius ſanctionem locutum fuiſſe, probabile eſt. ſunt & aliqui in ea opinione, quòd calumniator falſi pœna puniri poſſit.vt Alexand.in conſilio 11. numero 4.verſicul. poſſet etiam.libro primo.poſt Bart.in l. ſi quis obrepſerit. numero primo.de falſis. ſed contrarium verius exiſtimo cum Baldo , & alijs relatis à Boſsio. d. titulo de accuſatione. numero duodecimo,hodie variæ ſunt pœnæ indictæ ex varijs locorũ
6 Italiæ ſtatutis.nam Papiæ † ex ſtatuto 13. in criminalibus, ſub Rubric.de pœna accuſantis falsò indicitur
7 ſemper pœna pecuniaria: ſic etiam Veronæ † ex ſtatuto libro tertio.capitul. 51. ſub Rubric. Qui accuſationem de falſo fecerit,& capitul.114. ſub Rubric. Qui
8 ſuccubuerit in accuſis. ſic etiam † Ferrariæ ex ſtatutis libro ſecundo.ſub Rubr. Quod accuſatio non recipiatur,niſi accuſator fideiubeat de probanda accuſatione.& ſtatuto.libro tertio. ſub Rubric. pœna accuſantis aliquem pro aſſaſsinio. quæ quidem pœna extraordinaria à Iure Communi indictam nõ tollit. vt in ſpecie hæc ſtatuta declarando egregiè admodũ cenſuit Bald.in l.athletas.§. calumniator. colum. vltim. verſicul.extra quæro.de ijs qui nota. infam. quã ſententiam confirmant, quæ latè ſcripſimus in tracta.de recuperanda poſſeſs.remedio nono.quæſti.51. quæ videnda hac in re omninò ſunt. Illud vnum nõ prætermittam,quod ſcribit Dominicus Soto de iuſtitia,& iure libro quinto.quæſtion. 5.articul.4.hane
9 † pœnam talionis contra calumniatores iure diuino probari.Exo. 21.& Deuter.20.& iure naturali,vt apud eum qui doctè rem hanc explicat. Ariſtoteles autem. libro ſexto. Politico.capi.quinto. cenſuit in bene in-
10 ſtituta Repub. † calumniatores eſſe grauiter puniẽdos,quoniam non populares in Iudicium vocari cõſueuerunt, ſed nobiles. Hinc Demoſthe.in oratione
11 1.contra Ariſtog. † calumniatores crudeles appellat, ipſoſq; veluti viperinam habentes naturam, punien
12 dos eſſe admonet. Quo circa non iniuria † Ageſilaus maiori odio calumniantes,quàm fures inſectabatur. quòd ad rem noſtram annotauit benè eruditus Nilaus Antonius Grauatius in annota. ad praxim Octauiani Veſtrij libro ſexto. capitu. vltim. numero vigeſimoſecundo.his accedit quod legitur Eſther cap. 8. Aman calumniatorem laqueo ſuſpenſum fuiſſe, quo innocentem Mardocheum ſuſpendi calumnioſè cu-
13 rauerat. Et † iuri ac æquitati eſſe conſentaneum ſcribit Clarus in d.quæſtion,81. cum ſcilicèt accuſatum ſua calumnia in vitæ diſcrimine ponit. Hinc lex Pon-
14 tificia maiori pœna dignum iudicauit † calumniatorem altero quouis delinquente. capitul. vlti. vbi Inno.& Abbas.de calum. Ea eſt ratio, quod cætera cri-
15 mina † ſine intentione atque deliberatione commit tuntur: ſed aliqua ob cauſam,& animi inconſideratã affectionem.l.2.ff.de legat. Homicida ira accenſus occidit.fur ob aliquam neceſsitatem furripit,blaſphemus linguę lubricu maledicit.l.famoſi.ff.ad l.Iul.Ma
16 ieſta. At † calumniator deliberatè ſemper & penſatè calumnioſam accuſationẽ intendit. Hinc apud Pro-
17 phetam Pſalmo 71.Sathanas † calumniatoris nomine
18 peſsimo nominatur. Quocircà † Domitianus (vti in illius vita ſcribit Suetonus cap.9.) hos ita odio habuit,vt dicere conſuererit,Principem,qui falſos delatores non caſtigat,irritare. Nam & is Fiſcalium calumnias grauiter repreſsit. Quinimò lex adeo odio ha-
19 buit † calumniatores,vt eos, qui per calumniam aliquem in Ciuili Iudicio vexaſſent in decimã litis partem mulctari cenſuerit.§.hæc autem.in inſtit.de pœna teme.litig.quo loci Balduinus ſcribit,& hoc ſtatuiſſe Athenienſes. Extat & alia conſtitutio Iuſtiniani in authen.de litigia.§.ad excludendas.quam declarat ibidem Cuiacius.& idem lib.ſeptimo.obſeruationis.

cap.5.

20 cap.5.Hanc litis decimam Monteferrati incolæ † datam appellant. Qua de re alibi ſcripſi.

SVMMARIVM.

1 *Prævaricatoris graue crimen.*
2 *Prævaricator quis.*
3 *Prævaricatorem duobus modis dici.*
4 *L.1.ff.de prævarica.& l.prævaricatores.de verb. ſigni. intellectus.*
5 *Aduocati & Procuratores ſuos clientulos prodentes prævaricatores ſunt.*
6 *Demoſthenes prævaricator.*
7 *Oldradus prævaricator.*
8 *Prævaricator infamatur,& Iudicis arbitrio punitur.*
9 *Procurator qui contra dominum prævaricatus eſt, ei actione mandati tenetur.*
10 *Accuſator cum aduerſario colludendo prævaricari dicitur.*
11 *Ciceronis locus obſcurus.*
12 *Iudicis arbitrio punitur prævaricator.*
13 *Anciani ſeu Parochiani, qui delicta denuntiare tenentur, ſi tacent veras probationes, tanquam prævaricatores puniuntur.*
14 *Statutum Papiæ 53.in criminalibus.ſub Rubr.de pœna conſulis communitatis, declaratur.*
15 *Conſtitutio Mediolani ſub Rubr.de accuſationibus. c.1. & 2. declaratur.*
16 *Cautela Capollæ 66. minus tuta.*
17 *Ancianus denuntians delinquentes vno excepto punitur.*
18 *Ancianus excuſatur, ſi Notarius per errorem omiſit ſcribere omnes delinquentes denuntiatos.*
19 *Anciani excuſantur, ſi non denuntiant delicta, quæ ignorant.*

CASVS CCCXXIII.

PRAEVARICATORES QVI, & eorum pœnæ.

1 PRAEVARICATIONIS † crimen haud leue etiam eſt. in eo,vt mox ſubijciam, pœna eſt etiam arbitraria. Eſt prævaricator, qui cauſam aduerſarijs ſuis donant, & ex parte actoris in partem rei concedunt.l.prævaricatores.ff.de verborum ſignif. ſic legitur etiam in l.1.ff. de prævarica.
2 † prævaricator (inquit) eſt quaſi varicator, qui diuerſam partem adiuuat, prodita cauſa ſua. & in l.1. §. calumniari.ff.ad S.C.Turpilla, prævaricari (ait Marcellus) eſt vera crimina abſcondere.& paulò pòſt,ibidem : prævaricatorem eum eſſe oſtendimus, qui colludit cum reo, & translatiuè munere accuſandi defungitur,eò,quòd proprias quidem probationes diſſimularet,falſas verò excuſationes admitteret. qui-
3 bus reſponſis intelligimus altero de duobus modis † prævaricatorem dici. primo, illum eſſe prævaricatorem, qui tanquam alicuius Aduocatus vel Procurator illum prodit, detegendo illius aduerſario ſe-
4 creta cauſæ: ita loquitur d. † l.1 ff.de prævarica.& l. prævaricatores.de verbo.ſignif.ſecundo verò modo dicitur prevaricator,is,qui cùm accuſator & denuntiator criminis ſit,cum reo colludit.ita loquitur d. l. 1.§. calumniari.ad Turpillia.atq; ita hoc caſu vera eſſe poteſt Laur. Vallæ opinio lib. 6. elega.c.50. dum ſcriptum reliquit,ideo prævaricatorem quicunq; à præſcripto officij ſui deflexerit,atq; aberrauerit.vtroque tamen in caſu pœna eſt extraordinaria, hoc eſt Iudicis arbitrio.l.1.in fine.& l.2.ff.de prævarica. Felyn.in Rubr.de calum.nu.3. de ſingulis aliqua dicamus. ac
5 de primo, † Aduocatus & Procurator, qui ſuum clientulum prodit, propriè prævaricator non dicitur: ita probat.l.1.verſ.is autem prævaricator. ff. de prævar.impropriè autem nomen hoc poſſunt obtinere, & tunc etiam prævaricator dicitur,cùm cauſam, quã iam mercede accepta deſerit, & in aliã partem tranſit: quo crimine damnatum fuiſſe Tuſcillium quod Vicentinorum cauſam deſeruiſſet ſcribit Plinius Cęcilius ad Valerianum.& recenſet Alciatus in d.l.Prævaricatores.de verbor.ſign.quo loci negat,eum prævaricari, qui, iuribus viſis , ſe illi ſuum patrocinium præſtare negat, ſi modò illius aduerſarium adiuua-
6 re neget. probro aliquando datum fuit † Demoſtheni, quòd, cùm vna die Reipubl. Athenienſis cauſam contra Milleſiorũ legatos defendiſſet, altera die pretio victus,tacuit.in publicũ prodiens collo lana circumuoluto, ſe anginam pati aſſerens: cui,vnus è populo exclamans,dixit, non anginam , ſed argentaginam pateris Demoſthenes. autor eſt Gellius libro 11. noct. Attica. cap.9. cuius loci ad rem noſtram meminit & Boſsius tract.cauſarum crim.in titulo, de prævaricatoribus.num.2. Et improbè Demoſthenis factum explicant, Plutarchus in vita Demoſthenis, ac Athenæ. lib.6.Diſpon.cap.5.ac Iuſtinus hiſtor.lib. 13. qui ſcribunt Demoſthenẽ ipſum à populo quinquaginta talentis damnatum, atq; in carcerem duci iuſ-
7 ſum.Hoc crimine notatus fuit † Oldrad., vt teſtatur Caſtr.in l.1.in fine.C.de Aduo.diuer.iud. vbi inquit, Oldradum præ nimio dolore, quod delictum fuiſſet detectum deceſsiſſe. ſed quot hodie Demoſthenes,
8 quot viuunt Oldradi. Hic † prævaricator vltra pœnam arbitrariam,efficitur etiam infamis. l.athletas. §.item prævaricator.de ijs, qui nota.infam. & l.4.ff. de prævar. Iul.Clarus lib.5.ſent. iuris. §. fin.q.72. & repellitur à munere ſuo.l.5.de prævar.cùm autẽ Pro-
9 curator † prævaricatur præter iam relatas pœnas, in quas incidit, tenetur etiam erga dominum actione mandati.ita gl.in Rubr.C.de Procurat. & ibi Iaſ. nu. 2.refert Boſsius in d.titulo de prævaricatoribus.nu. 2.Mediolani cauſidicum pœna publicationis bonorum ac exilij ad tempus mulctatum fuiſſe. De ſecun-
10 do verò prævaricationis modo nempe, quando † accuſator cum reo colludit , & proprias probationes diſsimulat,falſas verò admittit,meminit M. Tull. in oratione De Auruſpicum reſponſis. Poſt exercitu L. Luculli ſollicitato, per nefandum ſcelus fugit illinc, Romæq; recenti aduentu ſuo cum propinquis ſuis decidit,ne reos faceret, à Catilina pecuniam accepit, vt turpiſsimè prævaricaretur.& egregiè Plini.libr.1. Epiſtolarum,epiſtola ad Cornelium Tacitum: Frequens mihi diſputatio eſt cum quodam docto homine & perito,cui nihil equidẽ in cauſis agendis vt breuitas placet,quam ego cuſtodiendam eſſe confiteor, ſi cauſa permittat: alioqui prævaricatio eſt tranſire dicenda,prævaricatio etiam curſim , & breuiter attingere,quæ ſunt inculcanda,infigenda,repetenda.hæc & alia recenſet Bræcheus in l.prævaricatores de verbor.ſigni.extat & hac de re locus ſatis obſcurus apud
11 † M.Tul.in Partition.orato.in hæc verba: Vt ſi in reo pecunia abſoluto , rurſusq; reuocato , prævaricationem eſſe accuſator diffiniat omnẽ iudicij corruptelam ab reo,defenſor autem non omnem, ſed tãtumodò accuſatoris corruptelam ab reo.hæc ille.ij prævaricatores propriè prævaricatores appellantur. l. 1. verſ.is autem.ff.de prævaricat.& pœna, vt eo loci di-
12 citur,extraordinaria † Iudicis arbitrio puniuntur, ſunt infames, & ab accuſandi munere arcẽtur. l. 4. & l.5.ff.de prævar.accedit text.in c.prævaricator.2.q.3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vbi Docto. olim ijs præuaricatoribus in insulâ deportatis aqua & igni interdicebatur. Cornelius Tacitus lib. 5. Annalium. Ac tamen accusatores, si facultas incideret, pœnis adficiebãtur: vt Seruilius Corneliusq; perdito Scauro famosi, quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperant, in insulas interdicto igni & aqua demori sunt. Puniri & hac pœna po-
13 terunt † Parochiani seu Antiani, qui ex statutorum dispositionibus tenentur denuntiare delicta in eo-
14 rum Parochijs, & villis perpetrata: vt extat † statutũ Papiæ 63. in criminalibus, sub Rubr. De pœna consulis communitatis Antianorum & Parochianorum. &
15 in Mediolanẽsi Dominio extat † cõstitutio sub Rub. De accusationibus & denuntiationibus, cap. 1. & 2. si enim isti veras probationes subticerent, tanquã prænaricatores puniri possent. nam magna horum esse debet diligentia, vt crimina omnium deferant: imò & proprium, vt latè cõsuluit Cataldinus de Boncompagnis inter consilia criminalia diuersorum, cons. 52. lib. 1. quod est egregium ad declarationem statutorũ & constitutionum, quæ mox referam. Hinc infertur,
16 malam esse cautelam Cæpollæ, qui † cautela 66. In causa criminali. vers. potes etiam. dum eam cautelam prodit delinquenti, vt curet se accusari ab hoc Anciano & Syndico, qui testium nomina det, qui rem hanc ignorãt, caueat Ancianus ne hac cautela vtatur, quia vti præuaricator puniri poterit. & licèt relatæ sanctiones hoc in casu in specie non prouideãt, attamen prouident ex identitate rationis. dum enim volunt crimina esse denuntianda vnà cum testium nominibus: intelligit de veris, non de falsis: quia testes illi dici non possunt. & in specie de præuaricatione hos puniri affirmauit Bossius. d. tracta. causarum criminalium in tit. De denuntiatione. nu. 17. Confirmatur auctoritate gl. in c. vl. in glo. vlt. de Clandest. despon. Accedit quod tradit Barba. cons. 55. col. 10. propè medium. lib. 2. post Baldum in l. & ideo. C. de ijs, quibus vt indig. qui tamen in meo Codice hoc non affirmat.
17 inquit ergo Barba. Ancianum deferentem † omnes malefactores vno excepto puniri pœna à statuto indicta. si autem per errorem Notarij vnus pro altero
18 scriberetur, excusaretur † Ancianus. Marsil. sing. 391. post Bal. in l. 2. C. de errore aduo. & idem Marsil. in l. qui falsam. num. 86. ff. de falsis. quo loci. num. 74. scri-
19 bit, hos † Ancianos excusari, si non denũtiant delicta, quæ ignorant. quod etiã in notabili casu respondit Barbatia inter consilia Calcan. consil. 66. num. 6. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Delictum sine dolo commissum puniri.*
2 *Venator qui casu hominem occidit, non punitur vt homicida.*
3 *Statutum puniens homicidam, intelligitur de doloso.*
4 *Statutum Papiæ 21. in criminalibus, sub Rubrica, De pœna illius, qui homicidium comiserit, declaratur.*
5 *Homicidium ludendo committens pœna homicidij non punitur.*
6 *Pugno percutiens pœna homicidij non punitur, si percussus est mortuus.*
7 *Homicidij pœna non tenetur, qui offendiculo hominem necauit, dum vt feras prehenderet, illud posuit.*
8 *Ingratus non dicitur, qui casu donatorem offendit.*
9 *Mediatorem qui occidit casu, pœna homicidij non tenetur.*
10 *Lapidem in aere proijciens, & occidens hominem, non punitur vt homicida.*
11 *Homicida ex lata culpa non punitur pœna ordinaria.*
12 *Iudicis arbitrio punitur, qui sine dolo occidit.*
13 *Statutum Veronæ libro tertio, capitul. 40. sub Rubrica, Qui casu, & non præmeditatè hominem occiderit, declaratur.*
14 *Statutum puniens homicidium quouis modo commissum, dicitur etiam punire sine dolo perpetratum.*

CASVS CCCXXIIII.

HOMICIDIVM SINE DOLO committens qua pœna plectatur.

1 EST vera ac diuina propè omnium sententia, delictum † sine dolo cõmissum non puniri, vel si plectitur, mitiori pœna saltem. l. 1. §. Diuus. ff. ad l. Corne. de sicar. l. absentem. §. vlt. l. Metrodorum. & l. respiciendum. §. delinquunt. ff. de pœnis. quo in postremo loco est casus de eo, qui dum
2 † venaretur, telo in feram misso, hominem interemit. quæ ipsa species aliquando euenit in Adrasto Phryge, Gordij filio: autor est Herodotus lib. 1. & ad rem nostram meminit Tiraq. tract. De pœnis legum, causa 33. nu. 1. quo loci perplura hac de re scripta reliquit. ego ex illis aliqua paucis referam, & aliqua addam. Scribit itaq; eodem in loco is Tiraquellus numero
3 10. receptissimam esse sententiam. quòd † statutum, aut alia constitutio puniens capitaliter homicidium aut aliud delictum, intelligitur, si dolo est commissum. quam sententiam infinitis Doctorum autoritatibus comprobauit: inter cæteros refert Iaso. in l. 1. col. pen. ff. de legib. qui sub nu. 24. refert Signorolum cons. 27. Statuto ciuitatis Papiæ, est consil. 169. Quæstio disputata, nu. 53. vers. interdum. qui consu-
4 luit, † statutum Papiæ 21. in criminalibus, sub Rubr. De pœna illius qui homicidium commiserit. non habere locum contra eum, qui volens euitare canẽ ferocem, ne eum morderet, proiecit lapidem cõtra canem, & hominem ignoranter percussit, atque ita interfecit. præter Iasonem & Tiraquellum huc spectat, quod respondit Soc. Sen. consil. 16. lib. 1. eum non te-
5 neri pœna † homicidij, qui dum ludendo, ferreum palum proijceret, hominem interemit. sic cum qui
6 aliquem † pugno percutiens, & ad lapidẽ impegens, & is colliso capite mortuus est, ab homicidij pœna excusari, ex quo non arbitrabatur eum occidere, consuluerunt Aret. cons. 146. Visa consultatione. num. 8. 9. & Decius cons. 9. Accedit etiam, quod respondit Decius cons. 234. nu. 6. post Alexandrum, quem citat,
7 illum pœna † homicidij non teneri, qui dum offendiculum ad ianuam suæ domus poneret, vt fures prænenderet, ingredientẽ furem occidit. non enim dolo egit, vt occideret. & ideo ibi subijcit Decius, nu. 7. omnia statuta imponentia pœnam mortis pro homicidio commisso, intelligi, si homicidiũ dolo committatur. idem Decius consil. 482. num. 6. 7. & cons. 642. nu. 3. Paris. cons. 161. nu. 12. lib. 4. & Soc. Iun. cons. 11. nu. 7. lib. 3. Neuiz. lib. 1. Sylvæ nupt. num. 97. Marsil. consil. 4. num. 27. cons. 7. num. 15. & cons. 25. nume. 3. huc etiam spectat, quod scribit Ripa in l. si vnquam.
8 num. 69. C. de reuoca. dona. non esse † reuocandam donationem ob causam ingratitudinis, si donatarius volens alium percutere, percussit casu donatorem. Huc etiam pertinet, quod decidit Boer. q. 83. illum
9 † pœna homicidij non teneri, qui mediatorem occidit, dum vellet vulnerare aduersarium suum. & ibid. nu. 12. scribit, communem & verum esse Doct. senten-
10 tiam, quòd proijciens † lapidem in aere & casu hominem occidens, nõ tenetur pœna homicidij. Sunt hæc crimina seu facta inuoluntaria, vt scribit Aristoteles. Ethico-

Ethicorum primo, capit. 5. quare aliquam habent excusationem, qua de re aliqua egregia tradit Ioan. Corasius in Arresto Tolosano. annot. 75. Quam quidem iuris sententiam fortius intelligũt Doctores nostri,
11 etiam si is homicida esset † in lata culpa, vt est, Cùm quis vult Caium occidere & deinde Sempronium interficit. Nam lata culpa his casibus dolo non æquiparatur. ex l. in lege Cornelia. ff. ad l. Cornel. de sicar. Marsil. d. cons. 25. num. 6. & Gramma. voto 21. nu. 15. post Bart. in l. 1. §. non autem. ff. si quis testa. liber esse iussus fuerit. Alex. cons. 110. lib. 1. & alios plures recenset Tiraquel. De pœnis legum, causa 14. in fin. relata tamen Doctorum, & iuris diffinitionem intelligunt omnes, quòad pœnam ordinariam homicidij, sed tamen non negant, quin is aliqua pœna sit puniendus: imò affirmant, hunc homicidam sine dolo es-
12 se puniendum pœna † arbitraria. ita Aret. consil. 80. num. 7. ex l. non omnes. in princ. ff. de re milita. idem Aret. cons. 146. in fi. Soc. Sen. cons. 16. col. vlt. libr. 1. Iaso. cons. 137. num. 2. lib. 1. Marsil. in l. de minore. in prin. nu. 20. de quæstio. Gramma. voto 21. nu. 14. post Baldum in l. data opera. nu. 10. C. qui accusa. non poss. & Fulgo. cons. 134. in fin. Ripa in d. l. vlt. nu. 71. C. de renoc. don. non dissentit Placa lib. 1. Epitom. delicto. c. 10. nu. 6. & Tiraq. De pœnis legum, causa 14. num. 1. & nu. 4. Et Mantua in cap. cognoscentes. nu. 30. de constit. qui rectè docuit, quòd quando statutum requirit dolum, & sola lata culpa adest, cessat pœna statuti ordinaria: attamen arbitrariæ locus erit. Ab hac tamen Angeli & sequacium opinione dissentit Modern. Parisiensis in consuetudinibus Paris. tit. 1. §. 30. nu. 253. qui apertè ait, occidentem vnum pro altero puniri pœna ordinaria legis Corneliæ de sicarijs: Cùm dolo id fecerit. Sed errat, mea quidẽ sententia, quia dolo quidem agebat, vt Caium occideret: at dum postea occidit Sempronium in sola culpa versatus est. Verè ergo Iudicis arbitrio extra ordinẽ puniri debet. prudens ergo Iudex pro modo facti, perpensa culpa, & qualitate personæ, vel grauem, vel mitiorem pœnam indicere poterit: modò non indicat corporalem, vt
13 iam sæpe admonuimus. & cum hac iuris communis determinatione conuenit † statutum Veronæ lib. 3. cap. 40. sub Rubr. Qui casu & non præmeditatè hominem occiderit, realiter puniatur.

Declarat tamen Iason. in d. l. 1. nu. 25. ff. de legib.
14 non procedere, quando † statutum diceret, quòd occidens quouis modo vel qualitercunq; nam tunc (inquit ille) non distinguitur, an dolo, vel lata culpa occiderit. cuius sententiæ refert fuisse Sali. in l. 2. C. de nox. actio. idem respondit Ruin. cons. 32. num. 7. lib. 2. Bellon. cons. 8. nu. 10. in fine. alios recenset Marsil. singul. 630. Generalitas. qui quidem Marsil. multùm de veritate ambigit.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio punitur furiosus delinquens.*
2 *Furiosus in actu furoris delinquens omnino excusatur.*
3 *Furiosi factum, fortunæ factum dicitur.*
4 *Furiosus non intelligit, quod agit.*
5 *Furiosus delinquendo, nec quo ad Deum peccat.*
6 *Furiosus delinquendo, non efficitur irregularis.*
7 *Platonis lex de furiosis delinquentibus.*
8 *Furiosus, qui in furore deliquit, reuersus ad suam mentem, non punitur.*
9 *Furiosus suo facto effectus si deliquit, punitur.*
10 *Culpam ad casum non præmeditatam, non puniri.*
11 *Furiosus habes dilucida interualla, si deliquit, punitur.*
12 *Furiosus post commissum delictum effectus, pœna corporali non punitur.*
13 *Statutum Papiæ 13. in criminalibus sub Rub. De pœna illius qui homicidium commiserit. declaratur.*

CASVS CCCXXV.

QVA POENA FVRIOSVS DELINQUENS puniatur, declaratum.

CASVS iam relatus me admonet, vt hoc loco agam, qua pœna afficiendus sit, qui cũ † furore agitaretur, delinquit. & arbitrio Iudicis esse puniendũ censuit Imola in ca. Raynutius. de testam. quem vnum recenset & sequitur Marsil. in l. quæstionis modum. nu. 34. de quæstio. quorũ
1 sententia dubia esset, si eam intelligeremus de illo, qui deliquit eo instanti, quo furore vexabatur: quandoquidem is ab omni pœna immunis dicitur. l. infans. ff. ad l. Cornel. de sicar. in l. illud, §. sanè, ff. de iniurijs. nam ipso suo furore puniri dicitur. l. Diuus. ff. de officio Præfid. hac ergo in re, quò clarius omnia eluceſcant, aliquot casus sunt distinguendi. Primus
2 est, cùm furiosus absque sua culpa effectus est, & in ipso actu furoris delinquit, is omninò excusatur. d. l. infans. d. l. Diuus. nam perinde habendum est, quod
3 † à furioso actum est, ac si casu aliquo sine facto personæ id accidisset. l. vlt. in fine. ff. de admin. tutor. & alibi legitur, æquè æstimandum esse damnum, quod furiosus dederit, ac si quadrupes fecerit. l. sed & si quamcunque iniuriam. §. 1. ff. ad l. Aquil. nec enim
4 † furiosus intelligit quod agit. §. furiosus. institu. de inutil. stipula. hæc & alia attulit Tiraquell. tracta. De pœnis legum. causa 2. num. 1. & 2. quo Iosi nu. 3 subijcit ex Theologorum sententia, quòd nec quòad
5 Deum † furiosus delinquendo peccat. Hinc fit, vt
6 nec irregularitatem contrahat † furiosus dum aliquem vulnerat. Clem. si furiosus. & ibi Didacus in 3. parte. in initio num. 1. de homicid. Iulius Clarus lib. 5. sententt. iuris. §. fin. 60. vers. item quæro. scribit tamen Diuinus Plato † Dialogo 9. de legibus in hæc
7 verba: Erat autem nobis propositum de sacrilegis, de proditoribus, de his qui mutando Rempub. leges corrumpunt. Horum aliquid quis fortè committet propter insaniam, vel morbo, vel senio pressus, vel in ætate puerili constitutus, ita vt ab istis nihilo differat: ac tale quippiam electis Iudicibus feciſſe declarabitur, ipsoq; aut defensore referente sic affectus iudicabitur commisisse, damnum quod intulit simplex omninò restituat: cætera sibi remittantur, nisi homine interfecto mundus adhuc à cæde non sit. sic enim aliò profectus, annum peregrinetur. & si prius quàm constitutum à lege tempus præterierit reuersus fuerit, aut etiã intra fines deprehendatur, in publico carcere biennio à legum custodia detineatur: post hac liber è vinculis esto. hæc Plato, qui sensit insaniam non omnino excusare ab homicidio debere.

Extenditur hic primus casus, vt procedat etiam
8 si deinde † ad sanam mentem redierit: adhuc enim nulla est ei indicenda pœna: imò nec aliqualis pœnitentia. ita Decius in l. in negotijs. num. 4. de reg. iur. quem secutus est Tiraq. d. causa 2. nu. 8. 9. reiecta contraria opinione Lucæ à Penna. in l. si apparitor. col. vlt. C. de cohart. lib. 11.

9 Secundus est casus, † cùm quis suo ipso facto & culpa in fauorem coincidit atq; ita tunc deliquit. hic ex aliquorũ sententia punitur, sed pœna mitiori, ita Tiraquell. d. tractat. De pœnis legum. causa 2. num. 7. sic intelligens gloss. capitu. sed hoc fortè. 13. q. 2. & Ancha. ac Card. in Clem. 1. de homicid. & Soc. Sen. in

Universidad de Deusto
Biblioteca

o. ad audientiam. q. 5. de homicid. & hoc etiam casu intelligere possumus Imolam & Marsilium iam suprà citatos. sed vereor ne maximè dubia sit horum opinio. nam aut volumus dicere quòd hic effectus furiosus suo facto & opera ad hoc præmeditata factus est: & tunc verisimile nō est, vt quis velit se ipsum ita perdere, vt alium offendat. quod ergo verisimile non est, falsi speciem habere: vt aliàs diximus suprà in casu 85. Rursus, præsuppositio, quòd iste ita stultus sit, vt hoc efficiat, adhuc considerari in eo malus animus non potest: quoniam, si effectus est furiosus, mentem habet alienatam ab eo, quod iam facere proposuerat. si enim verè furiosus est, si ignorat quod agit, ignorat etiam quod facere proposuit, alioquì sciret quod agit. ex hoc ergo capite non potest iudicari dignus aliqua pœna. Aut volumus hunc in furorem incidisse casu, & non opera præmeditata, & tunc excusatur
50 omnino: quoniam solemus dicere, † culpam ad casum minimè præmeditatam, non esse considerabilem. c. quia diuersitatem. vbi gl. in verbo ex culpa, de concess. præbend. & in l. is qui. ff. de actio. & obliga. Bart. l. 2. §. vlt. ff. si quis caut. Felyn. in cap. cùm inter. num. 20. de except. & Ripa in c. 1. num. 14. de iud. erit ergo cogitandum, quia est magna relatorum interpretum autoritas.

51 Tertius est casus, quando † furiosus quis ita non est, quin aliquando habeat dilucida interualla: qui sanè casus non habetur in se iuris dubitationem, sed facti tantùm. nam si constabit ex probationibus eum deliquisse eo tempore, quo furore vexabatur: idem de eo quod de alio furioso perpetuo iudicandum est. si verò constabit eum deliquisse cùm dilucido interuallo potiebatur: idem erit de eo iudicandum, quod de alio delinquente sanæ mentis.

52 Quartus est casus, cùm † quis sanæ mentis deliquit, & deinde furiosus efficitur, an hoc casu puniatur? controuersa est hac de re apud omnes disceptatio. verior tamen & receptior est opinio, hunc pœna corporali puniendum non esse, sed bona quidem esse publicanda: ita Bald. & Alex. in l. furiosum. in fin. C. qui testa. facere poss. Ias. in l. patre furioso. num. 39. de ijs, qui sunt sui vel alien. iuris. & alios plures recenset Tiraqu. d. tracta. De pœnis legum. causa 3. Didacus in Clem. si furiosus. parte 3. in initio. nu. 2. de homicid. qui idem esse ait, cùm iam formato processu & lata sententia, sicq; tempore executionis furor superueniat. dixit tamen Clarus d. q. 60. hunc furiosum Iudicis arbitrio esse puniendnm. qui sanè casus notabilis est ad interpretationem statuti iam relati † Papiæ 21. De pœna illius, qui homicidium commiserit.

SVMMARIVM.

1 *Ebrius furioso similis.*
2 *Ebrius delinquendo impetuosè, non dolosè delinquere dicitur.*
3 *Statuta Papiæ 20. 21. in criminalibus, quæ homicidas & vulnerantes puniunt, ebrios non comprehendunt.*
4 *Iudicis arbitrio punitur, qui per ebrietatem deliquit.*
5 *Ebrius non punitur licèt statutum dicat, quòd delinquens nullam consequatur misericordiam.*
6 *Ebrius delinquendo contra Principem, non punitur.*
7 *Ebrius leui ebrietate si deliquit, punitur.*
8 *Ebrius data opera vt delinqueret, punitur.*
9 *Ebrietas affectata est dolosa & digna graui pœna.*
10 *Ebrius effectus mentis compos si gloriatur deliquisse, punitur.*
11 *Ebrius, qui se vult excusare, probare debet, quòd eo tempore commissi delicti erat ebrius.*

CASVS CCCXXVI.

EBRII DELICTVM QVA mulctetur pœna.

QVONIAM † ebrius furioso similis est, de eo aliqua nobis dicēda sunt. Ebrius ergo si delictum commiserit, clementius erit puniendus. l. omne delictum. §. per vinum. ff. de re mil. l. respiciendum. §. delinquunt. de pœnis. quem text. Bald. in cap. crapula. de vita & honesta. Clericis singularem facit ad hoc, quòd † delinquentes per ebrietatem non dicuntur studiosè delinquere, sed impetuosè: & ideo minus puniri debent: trahitq; ad statuta punientia dolosè delinquentes: quemadmodum statuta omnia punientia facinorosos, intelliguntur, si dolo commissum est delictum, vti suprà dictum est in casu ab hinc secundo. cùm ergo ebrius delinquit, occidendo, vel vulnerando, non incidet in pœnam statutorum Papiæ 20. & 21. in criminalibus, quæ puniunt vulnerantes & homicidas, sed mitiori pœna puniendus erit: mitiori inquam pœna, hoc est, † Iudicis arbitrio: ita clarè multi affirmarunt. Roman. in l. 1. in princip. num. 9. de verbor. obligatio. Ioan. de Anan. in cap. de infamibus. num. 2. de ijs, qui filios occid. Decius in cap. 1. in fin. de testib. Marsil. in l. quæstionis modum. num. 36. de quæstio. Ripa in l. vlt. num. 79. C. de reuoc. donat. Ioan. de Villema. in rep. l. Diuus. num. 86. ff. ad l. Cornel. de sicar. Placa lib. 1. Epitom. delicto. cap. 30. num. 2. qui alios nonnullos recenset. quibus accedit Didacus in Clem. si furiosus. parte 3. in initio. nu. 3. de homicid. Iul. Clar. lib. 5. sent. iuris. §. fin. q. 60. vers. Præterea quæro.

Extenditur primò, vt procedat, etiam si † statuto esset cautum, quòd delinquens nullam consequatur misericordiam, adhuc ob ebrietatem mitior pœna imponenda erit: ita Abbas. & Butrius in capit. 2. de maledi. Tiraquel. tract. De pœnis legum. causa 6. nu. 2. qui deinde autoritate Theologorum ac Oratorum comprobauit.

Extenditur secūdò vt procedat, † etiam si ebrius delinquat contra personam Principis, vtporè, si factus ebrius Principem maledicat: vt probat. l. 1. C. si quis Imper. maled. vbi Ang. quod exemplo declarauit Pyrrhus Epirotarum Rex, vt in illius vita refert Plutarchus, & Valerius Max. lib. 1. c. 2. & recenset alia ad rem nostram Tiraq. d. causa 6. num. 5.

Declaratur primò, vt non procedat in eo, † qui leui ebrietate affectus erat: nam illi non minuitur pœna ordinaria. ita Bar. in l. data opera. col. verficu. nunc de tertio. C. de ijs, qui accus. non poss. Ang. tracta. malef. in verbo scienter & dolosè. nu. 17. Tiraq. d. causa 6. num. 11. quibus accedunt Ioan. de Villema. in repet. l. Diuus. num. 86. de sicar. Ripa d. l. vlt. nu. 79. C. de reuoc. donat. Placa d. lib. 1. Epitom. delicto. c. 30. nu. 2. in fin.

Declaratur secundò, vt non procedat in eo, qui data opera factus est † ebrius & deliquit. ita ex Baldo in rep. l. 1. num. 40. C. vnde vi. tradit Tiraq. d. causa 6. nume. 10. in fin. & clarius eodem tractatu causa 13. in fine. Est enim † ebrietas affectata, dolosa, & pœna graui digna. Ioan. de Villema. d. repe. l. Diuus. nu. 86. in fin. Ripa d. l. vlt. num. 79. ver. secundò intelligo. sed hæc declaratio eam patitur difficultatem, quam suprà de furioso retulimus.

Declaratur tertiò, vt non procedat † in ebrio, qui dum in ebrietate deliquit, effectus deinde mentis compos gloriatur se illud facinus perpetrasse. nā iactatio illa efficit, vt ratum habere videatur quod malè egit: ob id aliqua venia dignus non est. ita Ripa d. l. vlt. num. 79. vers. tertiò intelligo. C. de reuoc. donat. conferunt quæ de dormiente expergefacto dicemus in fine subsequentis casus. Et is Ripa nu. 80. subijcit, necessarium fore probare, † quòd eo tempore commissi delicti verè esset ebrius. id quod affirmauit etiam Crauet. cons. 169. in fine. & verè ita dicendum est. inquiunt tamen difficile admodum hoc esse probare. cætera de ebrietatis vitio & pœna apud relatos interpretes videri possunt, præsertim apud Placam d. c. 30. & apud Tiraq. De legib. connub. lege 9. num. 52. & multis subsequentibus.

Alia plura retulit Tiraquell. tract. De pœnis legum. causa 5. num. 2. & ibi num. 3. refert † Platonem lib. 6. De legib. sic dicentem: Nemo dum dormit alicuius pretij est, non magis quàm si non viueret. Et
7 Diuus † Augustinus in 12. super Gen. quem probat Diuus Thomas. 1. q. 84. ita scribit: Hoc autem non esset, si homo in dormiendo liberum vsum rationis & intellectus haberet. Qua autoritate motus ipse Diuus Thomas affirmat, dormientem non peccare, si quid contra licitos mores facit. & hic casus est etiam annotandus ad interpretationem dictorum statutorū & constitutionum.

Declaratur hic casus vt non procedat, quando is,
8 qui iam † dormiendo deliquit, vigilando deinde ratum habuit, quod iam malè egit: ita Ioannes de Villema. in repet. l. Diuus. num. 85. in fine. ff. ad l. Cornel. de sicar. conferunt quæ suprà diximus de ebrio, post Ripam in l. vltim. num. 79. vers. tertiò intelligo. C. de reuo. dona.

SVMMARIVM.

1 *Amore captus furioso similis est.*
2 *Iudicis arbitrio punitur, qui amore impulsus deliquit.*
3 *Meretricem non esse, quæ amoris causa sui copiā amanti fecit.*
4 *Meretricem dici quòd quæstum mereat.*
5 *Mulier amore capta furit.*
6 *Amoris vis ad insaniam homines trahit.*
7 *Meretrix non dicitur, quæ coactè se prostituit.*
8 *Luxuriam cum auaritia iungi.*
9 *Par in parem non habet imperium.*
10 *Amorem omnibus imperare.*
11 *Culpa caret, qui superioris imperio paret.*
12 *Amore captus amoris seruus est.*
13 *Mulierem amore captam, seipsam continere non posse.*
14 *Meretricem è vicinia ex pelli posse.*
15 *Meretricem posse pro debito priuato carcerari.*

CASVS CCCXXVII.

DORMIENTIS DELICTVM QVA plectatur pœna: & quid in eos sanciendum esse dixerit in suis legibus Plato.

QVI † dormiens deliquit, mitius Iudicis arbitrio punitur. quod probat glos. ex illo text. in c. vlt. de ijs, qui filios occid. dum vult † patrem, vel matrem dormientem & filium suffocantem arbitraria pœnitentia castigari. & ad rem nostram annotauit Bonifac. de Vital. in titulo, De parricid. ad finem, imò etiam pœna extraordinaria, hoc est, Iudici arbitraria hi puniuntur, & si in aliqua culpa fuerunt. l. 1. §. sed & si. & l. 3. §. ex senatusconsulto. ff. ad l. Cornel. de sicar. Ioannes de Arnono suo sing. 43. & Placa lib. 1. Epit. delicto. c. 22. nu. 29. & verè
3 aliqua culpa, vel † negligentia requiritur in dormiente delinquente, vt pœna saltem extraordinaria puniatur. ita annotarunt Bart. Alex. & Ias. in l. 1. §. adipiscimur. de acquir. poss. Decius in l. vt vim. num. 29. de iust. & iure. Marsil. in l. 1. num. 40. ff. ad l. cornel. de sica. Didacus in Clem. vnica. parte 3. in initio. nu. 6. de homic. Iul. Clarus lib. 5. sent. iuris. §. fi. q. 60. vers. Quæro etiam. Placa lib. 1. Epitom. delicto. c. 31. nu. 3. dum exemplum negligentiæ & culpę eo in casu adferunt,
4 cùm quis † sciebat se dormiendo surgere, deambulare, & similia agere, debuit enim precauere claudendo ostium cubiculi, in quo dormiebat, ne surgendo & exeundo alteri noceret. Cùm ergo omni culpa vacat, ab omni etiam pœna immunis est. Cle. vnica. de homicid. cuius rei rationem esse dicunt ibi Laud. &
5 Card. quòd † dormiens furioso ac amanti comparetur. capit. maiores. §. sed adhuc, & §. item quæritur. de baptismo. imò dormiens mortuo similis est. Clem. 1 in fin. de Sum. Trin. vbi Card. & apud Virgil. 6. Æneidos.

9 *Dulcis & alta quies placidaq; simillima morti.*

CASVS CCCXXVIII.

AMORE CAPTVS DELINQVENS qua pœna afficiatur: & in ibi lepida enarratione demonstratum, meretricem non dici, quæ amoris causa sui copiam fecit.

QVM † amore captus furioso similis sit, necnon dormienti, vt in præcedenti casu diximus ex cap. maiores. §. sed adhuc de baptis. ea ratione sit, vt is præ nimio ardore delinquens puniendus non sit, vel si puniendus est, mitiori
2 pœna † Iudicis arbitrio. & puniendū non esse eum, qui amore accensus, vt muliere potiretur, magicas imagines ad eam rem (vt ipse opinabatur) accommodatas confecerat, dœmonesq; inuocarat, consuluit Oldrad. cons. 210. Regularis habet. colum. 2. verfic. tertia consideratio. quem secutus est Tiraq. tract. de pœnis legum. causa 4. nume. 3. qui tamen ait leuius puniendum esse. & similia recenset Iulius Clarus lib. 5. sent. iuris. §. fina. q. 60. vers. est & amor. & Tiraquel. præcitato loco multorū autoritatibus docet, quanta sit vis amoris in excusatione hac. Huc spectat quod egregiè scriptum reliquit Ioan. Fabri in §. soror. institit. de inoff. testa. † mulierem infamē meretricem ve
3 non esse, nec turpem personam, si amore vehementi capta sui copiam amanti fecit, & ob id ait à testatore insti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

instituti posse, etiam eius fratre, vel sorore præteritis, ex d. §. soror. quem locũ dum publicè aliquando explicarẽ, vt adolescentibus, quibus hęc magis quàm illa, quæ grauiora ac vtiliora sunt, arrident, placerem aliqua in amorem iocando recensebam, quæ huc adferre etiam non grauabor. Ea ratione primùm dicebam meretricem illam non esse, quæ amanti sui copiam fecit. quoniam † meretrix illa propriè dicitur, 4 quæ quæstum meretur: vt probat. l. athletas. §. ait Prætor. de ijs, qui nota. infa. iuncta l. palàm. §. non est ignoscendum. ff. de ritu nup. Archiad. in c. vidua. 34. distinct. Ripa in cap. 1. num. 96. de iud. Alcia. in l. Massurius. in fin. de verb. sign. at quæ amoris causa copiã sui facit, quæstum non meretur, non ergo meretrix dici potest, atque ita nec turpis persona, qualis ipsa meretrix appellatur. in l. Pantonius. in prin. ff. si quis à pare. fue. manumiss.

5 Secundò accedit, quòd † amore capta, furiosa dicitur, vt suprà attigimus, & probat text. in §. illud. vers. nouimus. in auth. quib. mod. natur. eff. leg. glos. in §. vlt. in verbo debachata, inst. de succes. quæ fieb. per bono. vend. & præter multa relata à Tiraquello 6 dicta causa 4. accedit quod de † amoris vi, quæ ad insaniam & furorem homines vertit, tradit latè Boer. q. 23. num. 75. in fine. & nu. 76. is exempla quàmplura attulit, vt de Salomone, Appio Claudio, Virgilio, & alijs permultis. si ergo per furorem agit, non dicitur delinquere, & per consequens nec meretrix, nec turpis persona.

Tertiò, iam relatæ argumentationi hæc accedit: 7 quæ coactè se prostituit, † meretrix non dicitur, nec infamis. l. fœdissimam. & ibi Bald. C. de adulter. pulchrè Abbas cons. 4. lib. 1. at, quæ amore capta sui copiam facit, vi & amoris potẽtia cogitur, cùm sit amor ipso igne potentior, vt eruditissimus Alciatus, libello Emblem. scripsit.

„ *Aligerum fulmen fregit Deus aliger, igne.*
„ *Dum demonstrat vti est fortior ignis amor.*

8 Quartò, propriè † luxuria est auaritiæ iuncta. vti ostendit M. Tull. in oratione pro Sexto Roscio Amerino. Ex luxuria existat auaritia necesse est. at, quæ sine quæstu, sed amoris causa amanti se prodit, non dicitur propriè luxuriosè agere: ergo nec meretricis nomen obtinere dicitur.

9 Quintò, † par in parem non habet imperium. l. nam & magistratus. ff. de except. arb. l. ille à quo. §. 10 tempestiuum. ff. ad Treb. sed amor ita terræ mariq; præest, vt quiuis alter Imperatorum, vt idem Alciat. elegantissimè eodẽ libello Emblebaton cecinit, dum illius formam designat.

„ *Altera sed manu flores gerit, altera piscem,*
„ *Scilicet, vt terræ iura det atq; mari.*

Sequitur ergo mulierem hac altera lege puniri non posse, cum lege amoris permittẽte & coacta hoc egit. l. Gracchus. C. ad l. Iul. de adult.

11 Sextò confert, quòd ille, qui sui † superioris mandato obediuit, culpa carere dicitur. l. is damnum dat. §. 1. ff. de reg. Iuris. & ibi Dec. & tex. in l. liberorũ. §. vlt. ff. de ijs qui nota. infam. quo loci respondet Iureconsultus infamem nõ effici, qui eam ducit patris imperio, quam aliàs sine infamia ducere non poterat. & multa referemus infrà in casu 353. sed dubium 12 non est † amore captam, esse ipsius amoris seruam, vt cecinit Propertius lib. 2. ad Cintiam.

„ *Libertas quoniam iam nulli restat amanti*
„ *Nullus liber erit si quis amare volet.*

Ergo sequitur, hanc culpa carere, atq; ita turpitudinis notam effugere.

Septimò illud suffragatur: impossibilium nulla est obligatio. l. impossibilium. vbi Decius de reg. iur. 13 sed impossibile est † mulierem amore captam se posse continere, quandoquidem nec ipsi Philosophi possunt. d. §. illud. ver. nouimus. in auth. quib. mod. nat. eff. leg. iure ergo excusatur. quam argumentationem vrgere à fortiori dixi, quoniã si viro ignoscitur, fortius mulieri, quam etiam in delictis veris lex semper mitius punit: vt probat. l. sacrilegij pœnam. in princ. ff. ad l. Iul. pecul. in l. si adulterium. §. stuprũ. & §. fratres. ff. de adult. & plura scribit Tiraq. d. tract. de pœnis legum, causa nona. Quibus concludere possumus hanc mulierem non esse dignam aliqua pœna: quemadmodum nec meretrix dici potest: vt verè non est. 14 ex quo infertur, quòd licèt † meretrix vicinia expelli possit, vt docuit Castr. in l. 2. C. de fum. Trin. & fide Cathol. Decius l. semper in contractibus. nu. 3. de reg. iuris. & Ripa tracta. pestis in titulo de remedijs præseruat. contra pestem. nu. 164. non tamen hæc expelli 15 poterit. sic etiam infertur, quòd licèt † meretrix possit pro debito priuato prehendi & carcerari, vt latè explicauimus suprà libro primo. q. 88. nume. 13. non tamen mulier ista.

SVMMARIVM.

1 *Aetati esse succurrendum.*
2 *Pubertati proximus delinquens punitur extraordinẽ.*
3 *Incesti coitus pœna ob ætatem remittitur.*
4 *Iudæam carnaliter cognoscens ob ætatem minorem excusatur.*
5 *Sodomiæ pœna ordinaria temperatur in ætate minori.*
6 *Abortionis pœna minuitur ob minorem ætatem.*
7 *Homicidij pœna temperatur in minori.*
8 *Statutum Papiæ 21. in criminalibus, sub Rubr. de pœna illius qui homicidium commiserit, declaratur, non procedere in ætate minori.*
9 *Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. Homicida. declaratur.*
10 *Statutum Papiæ 19. in criminalibus, sub Rubr. de pœnalibus qui vulnerauerit, declaratur.*
11 *Furti pœnam ordinariam in infante temperari.*
12 *Constitutio noua Mediolani, sub Rubr. de pœnis. cap. si quis robariam. declaratur.*
13 *Statutum Papiæ in criminalibus, sub Rub. de pœna furis. declaratur.*
14 *Platonis lex contra ætate minores delinquentes.*
15 *Lex 12. Tab. aduersus fures impuberes.*
16 *Plinij locus in naturali historia.*
17 *Statutum Papiæ 24. in criminalibus, sub Rubr. de pœna incendiarij, declaratur.*
18 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rub. quòd minor 14. annis. declaratur.*
19 *Minor 25. annis delinquens Iudicis arbitrio punitur.*
20 *Senectutis causa pœnam temperari.*
21 *Platonis lex contra senes delinquentes.*

CASVS CCCXXIX.

POENAS ORDINARIAS TEMPERARI ob teneram ætatem, vel senium, & quid in hos sanciuerit lex 12. tab. & in suis legibus Plato.

1 REGVLA Iuris est, ferè in omnibus pœnalibus iudicijs, & † ætati & imprudentiæ succurri. l. ferè. de regul. iuris. & licèt quam ætatem hoc loco intelligat Iureconsultus non explicet: sic diecndum tamen est: atque primò infantem,

fantem doli minimè capacem in totum excusari. l. 1. §. impuberes. C. de falsa mone. l. infans. ff. ad l. Cornel. de sicar. Clem. vnica de homicid.

2 Secundò verò casu cùm quis est † proximus pubertati, & doli capax, tenetur quidem mitiori pœna, non ordinaria. l. auxiliũ. §. in delictis. ff. de mino. ibi, nisi quatenus interdum miseratio ad mediocrẽ pœnam Iudicem perduxerit: sic mitioribus tormentis affliguntur serui impuberes, vel ancillæ nondum viri potentes, cùm in causam Domini in domo occiti torquendi sunt. l. 1. §. impubes. & §. seq. ff. ad S. C. Syllania. sic pœna † incesti coitus ob ætatem teneram re 3 mittitur. in l. si adulterium. §. primo, versi. fratres. ff. de adulte. hæc & alia plura recensẽt Tiraquellus trac. de pœnis legum, causa 7. & Iulius Clarus lib. primo, senten. Iuris. §. fin. quæstion. 60. Sic à pœna ordinaria cognoscentis carnaliter † Iudæam excusari minorem ætate respondit Alcia. responso 458. in fin. Ita excusari à pœna adulterij & sacrilegij scribit Corasius in Ar 5 resto Tolosano. annota. 75. Sic à pœna † ordinaria sodomiæ excusari consuluit Soc. Iun. consilio septimo, in fin. libro tertio. & vno verbo dixi suprà in casu 293.

6 Sic teneram hanc ætatem † excusare à pœna abortionis respondit Decius consilio 535. numero quinto. sic quoque excusare à pœna ordinaria homicidij docuerunt Bal. in l. & si seuerior. colum. 2. C. in quib. caus. irroga. infam. & Decius in d. l. ferè in omnibus. nu. 2. 7 de reg. iuris, qui affirmarunt, quòd, si † pupillus cõmittat homicidium, nõ punitur pœna mortis naturalis, sed mitiori. Marsil. in l. 1. in prin. num. 91. & in l. infans. nume. 5. in fin. ff. ad l. Cornel. de sicar. Decius consilio 535. num. 5. Gramma. decis. 23. numero 11. 12. 13. & Mantua capit. de causis. nume. 10. de off. de leg. & Mysingerius centuria 2. obserua. 54. Bossius. trac. causarum criminalium titulo de homicidio. nu. 79. vbi refert extare decretum Mediolani, minores 14. annis corporaliter ne puniantur. quod annotandum est. p 8 declaratione † statuti Papiæ 21. in criminalibus sub Rubric. de pœna illius, qui homicidium commiserit. 9 & † constitutionis Mediolani sub Rubr. de pœnis, ca. Homicidia. idem est, quando esset pro delicto membrum, vt manus, amputandum, adhuc potest, si vult Iudex dispensare in impubere, ne ei manus amputetur: ita Bal. in l. quicũque. C. de ser. fug. qui subijcit, Iudicem nõ posse cogi, nec ab eo appellari. Gramma. tamen d. decis. 23. num. 12. 13. sentit, immò Iudicẽ cogi minorare pœnam hanc, sed verior est & receptior opinio cum Baldo. ita Placa lib. 1. Epitom delicto. ca. 32. numero 10. erit ergo optimum habere Iudicem fauorabilem. cum Baldo sensit Cæpolla cautela 2. nu. 14. qui scribunt ita statuta, quæ pœnam mutilationis membri indicunt, declarari. atq; ita declarari potest 10 statutum Papiæ 19. in crimin. de pœna illius qui vulnerauerit, quo imposita est pœna illi, qui alteri membrum amputauit, quòd si pecuniariam condemnationem intra quindecim dies non soluerit, amputetur ei simile membrum. quæ sanè pœna, & si regulariter termino elapso non sit amplius in Iudicis arbitrio, est tamẽ hæc, quæ impuberi imponi posset. quo circà eo tempore elapso adhuc Iudex dispensare pote 11 rit. ita etiam † pœnam furti ordinariam esse temperandam in impubere scriptum reliquit Cæpolla in authen. sed nouo iure. numero 88. in fine. C. de ser. 12 fug. Sic ergo declarabitur † statutum Papiæ in crimi- 13 nalibus, De pœna furis. & † constitutio Mediolani Rubric. De pœnis. cap. si quis fecerit robariam. In hoc ergo casu nostro Iudex noster suo arbitrio pœnam ordinariam ratione ætatis huius impuberis tẽperabit. id quod in specie affirmarunt Decius in d. l. ferè in omnibus. numero quarto, post Comen. cons. 95. in fine. Didacus in Clem. vnica. parte tertia in initio. nu. 5. in fin. de homicid. Placa lib. 1. Epitome delicto. cap. 32. num. 6. & 10. horum sententia confirma 14 tur diuini † Platonis auctoritate, qui dialog. 11. de legibus, ita scriptum reliquit: Præterea in singulis iniurijs, vt penitus moderatior fiat, mulcta afficiatur: leuiore quidem, si propter iuuentutis imprudentiam aliena malitia fuit impulsus: grauiore si demẽtia sua: aut immoderatis voluptatibus, & doloribus, aut timore, aut inuidia, aut iracundia insanabili. hæc ille.

15 † Legibus autem duodecim tabularum datum erat Prætori arbitrium castigandi fures impuberes. quod apertissimè Gellius & Plinius testantur. Gellius etenim libro vndecimo, noct. attica. capi. vltim. sic scriptum reliquit: Sed pueros impuberes Prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamq; ab his factam sarciri. † Plinius verò libro secundo. naturalis histo. ca. 3. sic scripsit: Frugem quidem aratro quæsitam furtim noctu pauisse ac secuisse, puberi 12. tabulis capitale erat: suspensumq; Cereri necari iubebant, grauius, quàm in homicidio conuictum: impuberem Prætoris arbitratu verberari. noxamve duplionẽve decerni. Hæc ille. quam duodecim tabularum legẽ est interpretatus eruditissimus Balduinus in Commentarijs ad leges illas, lege 56. Infertur declaratio ad plura statuta, & constitutiones locorum & præsertim ad 17 † statutum Papiæ 34. in criminalibus, sub Rubric. De pœna incendiarij, quo punitur, qui blada, hoc est, frugem incendit. nõ procedit in ætate minori ex relatis. Ferrariæ verò cessat omnis dubitatio, quoniam est 18 expressè cautum † statuto libro 3. sub Rubric. quod minor quatuordecim annis. hos impuberes esse solùm ferula & leuibus his castigationibus plectendos.

19 Hæc de impuberibus. sed quid in † minori 25. annorum, an is pœna arbitraria & mitiori sit puniendus? Zuchardus in Rubric. C. qui admitti. numero 23. post Alexand. & alios, quos citat, inquit procedere, atque ita obtinuisse, quod est notabile prò extensione statuti Ferrariæ.

Tertiò, ætas digna, cui mitior pœna imponatur 20 ob patratum scelus, est ipsa † senectus: quam ætatem esse à iureconsulto in dict. leg. ferè in omnibus, de regul. iuris, comprehensam ibidem affirmauit Decius numero quinto, & Cagnol. nume. 2. post glossam. ibid. ex tex. l. 2. ff. de term. amo. quo loci scribit Iureconsul. senibus tempus relegationis ob eorum ætatẽ minui. sic senectuti ignoscitur, ne pœna senatus consulti Syllaniani teneatur. l. si quis in graui. §. ignoscitur. ff. ad S. C. Sylla. & Decius d. l. ferè. nu. 5. sic in pœna furti scribit Cæpolla in d. auth. sed nouo iure, numero 88. in fin. C. de ser. fug. & d. cautela 2. numero 14. Iulius Clarus d. l. §. senten. iuris. §. fin. q. 60. vers. successinè quæro. Ofascus decis. 123. n. 3. Accedunt & alia quæ recensẽt Tiraquellus tract. de pœnis legum, 21 causa 8. quo loci inter plura, quæ scribit, recensẽt † Platonem in suis legibus, dialogo 9. de legibus, ita sanciuisse, Si quis (inquit Plato) simile eorum, quæ aut sacrilegi, proditores, legũ corruptores committunt ob insaniã, vel morbo, vel senio pressus, vel in ætate puerili constitutus, ita vt ab istis nihilo differat, admiserit, iudicib. declaratus, & ipso, aut defensore referente, q; sic affectus id cõmiserit damnũ, q; intulit simplex omnino restituat: cætera sibi remittãtur. hæc Plato. ita ergo Iudicis arbitrio pœna hoc in casu, vt in præcedenti, cũ æquiparantur, moderanda erit. quemadmodũ esse moderandã sensit Plato loco iam citato, dũ subiungit: Nisi homine interfecto mundus adhuc cæde non sit. sic enim aliò profectus annum peregrinetur, & si priusquam constitutũ à lege tẽpus præterierit, reuersus fuerit, aut etiã intra fines depre

Universidad de Deusto
Biblioteca

hendatur, in publico carcere biennio à legum custodibus detineatur: post hac liber à vinculis esto. sensit ergo Plato hunc homicidam esse pœna homicidij ordinaria dignum. quæ quidem omnino annotanda sunt ad relatorum statutorum declarationem.

SVMMARIVM.

1 *Relegationis pœna olim frequens.*
2 *Relegare quid olim.*
3 *Relegare ex Cælio, & Crinito.*
4 *Deportare quid.*
5 *Iudicis arbitrio hodie relegandus, vel deportandus punitur.*
6 *Statutum Papiæ 7. in criminalibus sub Rubric. quòd Ius dicens inculpato declaratur.*

CASVS CCCXXX.

RELEGARE ET DEPORTARE quid olim: & quæ pœna illarum loco successerit hodie, & nonnulla ex bonis auctoribus explicata.

1 RELEGATIONIS † ac deportationis pœna olim vsu frequens admodũ erat, vt integri de ea tituli ostendunt: hodie autem recepta non est, cùm ex toto in desuetudinem abierit, vt mox subijciã.
2 Erat autem † relegationis pœna exiliũ, reseruato tamen eis bonorum suorum vsu. Deportati verò ea lege atque conditione vocabantur, vt nihil è suis bonis possiderent. ita rectè cum nostris scribit Petrus Crinitus libro 22. de honest. discipl. cap. quinto. quam sententiam probauit & Cælius Rhodig. li. 27. lect. antiq. cap. 15. in fin. quãquam idem Cælius li-
3 bro decimo. cap. 5. dixerit † relegare esse ad tempus, sicut in quinquennium in exilium mittere, deportare verò in perpetuum. Budæus verò in annota. Pan-
4 dect. ad titulum de pœnis, scribit. † Deportare esse circumfinire, cùm ei, qui damnatus est, certo spacio circumscribitur pœnæ pendendæ locus, hos hodie confinatos vulgò appellamus. Relegare verò esse censuit exterminare. cum quis exire fines patriæ iubetur. Duarenus verò lib. 1. dispu. anniuer. cap. 37. dixit relegationem non esse exilium, cùm tamen deportati propriè exules appellentur, cuius opinionem multis (illius nomine suppresso) confutauit Rober. Aurelius libro quarto. senten. iuris, ca. 11. qui cum Criniti declaratione sentit. Aliam declarationem pleniorem & eruditissimam attulit Franciscus Hotomanus in Commentarijs verborum iuris, in verbo. Exilium. hodie ferè ad omnes in vsu esse desierunt hæ pœnæ, vt respondit Corneus consilio 175. colum. tertia. lib. tertio, qui ideò dixit illius loco esse subrogatam pœ-
5 nam † Iudici arbitrariam. illum secutus est Craue. consilio 18. numero 17. quibus addo Imolam. in l. 2. columna secunda. ff. de publ. iud. Alexand. consil. 55. numero primo. libro septimo. Rola. à Valle, consil. 38. numero 15. libro primo, qui etiam Gand. Alber. & Brunum recenset. & hanc sententiam probauit eruditissimus Iulius Clarus libro quinto. senten. Iuris. §. fin. quæstio. 67. verficul. deportatio. Osascus decisi. 105. num. 7.
6 Quibus † infertur statutum Papiæ 7. in criminalibus, sub Rubr. Quòd iusdicens inculpato teneatur dare fidantiam, dum disponit, quòd Iudex teneatur dare fidantiam reo inquisito, cùm pœna illi indicẽda est vltra relegationem. cum ergo hodie in dissuetudinem illa abierit, eiusque loco subrogata sit pœna arbitraria, erit etiam arbitrarium Iudici eo casu fidantiam hanc dare.

SVMMARIVM.

1 *Confessus delictum extra iudicium punitur.*
2 *Iudicis arbitrio punitur, qui extra iudicium gloriatus est se deliquisse.*
3 *Clericus ab officio & beneficio suspensus, quòd gloriatus esset se virginem corrupisse.*
4 *Boerius q. 108. in fin. reprehensus.*
5 *Boerij æquiuocatio.*
6 *Iactationem commissi criminis puniri.*

CASVS CCCXXXI.

POENA QVAE SIT ADVERSVS iactantes se extra iudicium crimen aliquod commisisse.

1 CONFESSIO † extraiudicialis inditiũ quidem legitimum præstat, vt is ita delictum confitens valeat torturæ subijci, non tamen vt condemnari possit. gloss. l. capite quinto, de adul. Bald. & Angel. in l. vnica. C. de confess. Bald. in l. presbyteri. num. 12. C. de Epis. & Cleric. latè Marsil. in l. de minore. numero 29. de quæstion. Verùm, ambigitur, an hic qui extraiudicium confessus est delictum, sit ab omni pœna immunis? & non esse censuit
2 Paris Puteus tract. syndicatus. pag. 79. qui † iudicis arbitrio puniendum esse affirmauit, illum secutus est Marsil. in dict. leg. de minore, in prin. nu. 32. de quæstio. & in l. eos. numero 21. ff. ad l. Cornel. de falsis. Idem sensit Diaz in practica Canonica criminali. cap. 111. quam sententiam scribunt probari ex fing. text. cap. quàm sit graue, de excess. Præla. quo loci Pontifex Maxi. † Clericum voluit ab officio & beneficio
3 suspẽdi, eo quòd falsò extraiudicium gloriatus erat, se carnaliter cognouisse virginem viro deinde nuptã: atque ita sola ipsa iactatio punitur. Qua ex re intelligimus lapsum esse †
4 Boerium quæstio. 108. in fin. dũ reprehendendo Paridem & Marsilium, dixit, eorum doctrinam procedere non posse, eo quia si iste sic cõfessus torturæ subijcitur, & delictum fatetur, punitur pœna ordinaria: si verò illam sustineat, absoluendus est, quoniam omnia indicia purgata erunt, æquiuocè Boerius † Paridem & Marsillium intellexit, nam
5 fatentur illi, hunc confitentem non puniri ob delictum, quod confessus est commisisse, ex quo præsupponunt verè constare, nullum esse commissum, vt etiam loquitur d. c. quàm sit graue, & ibi Abbas. sed vo-
6 luit, & rectè, hunc de † iactatione & (vt illi dicunt) gloriatione puniri. quare consideratio Boerij non confert ad rem, sed respicit delictum principale, de cuius pœna ex quo constat non fuisse commissum, non loquuntur Paris & Marsilius.

SVMMARIVM.

1 *Clericum in pœnam iactationis suspendi ab officio & beneficio.*
2 *Clericum suspendi ab officijs & beneficijs ob crimen fornicationis.*
3 *Iudicis arbitrio relinquitur, ob quæ crimina suspendi Clericus ab officio & beneficio possit.*

CASVS CCCXXXII.

QVAE SINT CAVSAE, QVIBVS à beneficio & officio suspendi potest Clericus.

1 IACIT casus iam iam relatus, vt hoc loco de suspensione ab officio agam, dixi etenim † Clericum suspendi ab officio & beneficio in pœnam illius iactationis minus veri criminis à se commissi. d. capitul. quàm sit graue, de excess. Præ-
2 la. suspenditur etiam † Clericus ab officijs ob fornicationis crimen. c. Clericos. de cohab. Cleri. & mulie. sic cùm de alio crimine publicè infamatus est. ca. presbyter si à plebe, capitul. si mala. 2. quæstio, 5. capi. 2. de purg. cano. declarat Abbas in cap. at si Clerici. in prin. num. 33. de Iudicijs. alia quotidiè crimina exoriuntur, quæ suspensione digna sunt. verùm cùm in
3 facto versentur, nec ob id iure terminari potuerint, Iudicis arbitrio relinquuntur: ita Abbas in d. c. at si Clerici, in princ. num. 33. 34. de iud. quem secutus est Barb. consil. 21. colum. vltim. lib. 2. sed ij Doctores in depositione à beneficio loqui videntur, & latè tradit Ioan. de Selua. tract. de beneficio. part. 3. q. 3. nu. 2. 3. 7. qui permulta scribit.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio corrigi Abbates, qui ante tempus professionis, Monachis habitum contulerunt.*

CASVS CCCXXXIII.

POENA CORRECTIONIS.

1 EXTAT & alter casus in Iure Pontificio, qui Iudici arbitrarius est: nẽpè in capitul. ad Apostolicam, de regul. constituit Cœlestinus secundus, Abbates cæterosq;, qui Ecclesiæ Dei præsunt, corrigendos esse, si monasticam vitam ingredientibus ante probationis tempus, professionis habitum contulerint. quam correctionis pœnam
2 superioris † arbitrio inferri voluit, ex quo certam nõ indixit: quemadmodum ibi glossa interpretatur. intra quod tempus autem professio emittenda sit, dixi suprà in casu 55.

SVMMARIVM.

1 *Sententia dum est exequenda, aliquando supersedendum.*
2 *Tempus quo supersedetur ab executione sententiæ, dicitur causa miserationis concedi.*
3 *Tempus quantum concedatur, dum supersedetur ab executione sententiæ in criminalibus.*
4 *L. 2. C. de execut. rei iud. declaratur.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod tempus concedendum sit, vt supersedeatur ab executione sententiæ capitalis.*
6 *L. si vindicari. C. de pœnis. declaratur.*

CASVS CCCXXXIIII.

TEMPVS QVOD CONCEDAtur, dum ab executionis capitalis sententiæ supersedetur.

1 CVM sententia † condemnatoria exequẽda est, supersederi interdum solet, quemadmodum in Ciuilibus: ita post Baldum & Imolam in l. suus quoque. §. sed si filio. ff. de hæred. instit. docuit Alexand. in lege debitoribus. numero decimooctauo. de re iudicata, qui intelligit cũ pœna pecuniaria est. refertq; eo loci Raphaelem Comensem aliter sentiẽ-
2 tem, quòd † tempus hoc miserationis gratia concedi solet. l. si cum militi, §. primo. ff. de compens. qua miseratione dignus non est is, qui delictum perpetrauit. l. sed si ex parte. §. quam. ff. quod cum eo. l. si rerum. ff. de re iud. quæ ratio non multùm vrget, cùm casus sunt plures, qui suspensionem hanc iusta ratione postulant: vt nunc subijciam. Illa ergo opinione probata supersedendum esse, ambigitur, quod tem-
3 pus hoc sit. † Vna fuit opinio Angeli in l. 1. ff. de iniusto rupto & irrito. quam probauit Imola in d. l. suus. §. sed si filio, de hæred. institu. esse tempus quadrimestre, quemadmodum & in Ciuilibus. ex † l. 2. C. de excut. rei iud. verùm illa constitutio solùm loquitur
4 in causis Ciuilibus, non autem in criminalibus, inter quæ aliqua extare videtur differentia, vti sensit Bart. in l. si victum. ff. de re iud. & cum eo Alexand. in d. l. debitoribus. numero decimonono. in fin. quo loci
5 cum Baldo in dict. §. sed si filio, docuit, hoc † Iudicis arbitrio relinqui, posteaquàm iure diffinitum non est. idem docuit Mantua in c. vltim. num. 17. de consuetud. vnus est in iure casus egregius ac semper Iu-
6 dicibus memoriæ commendandus † in l. si vindicari. C. de pœnis. qua sancitum est, Iudicem debere per triginta dies supersedere, & secundam iussionem expectare. quam diuinam prope constitutionem, Diuo Ambrosio hortatore promulgauit Theodosius Imperator, vt relatum est in c. cùm apud Thessalonicam 11. qu. 3. & ad illius interpretationem plura scribunt Neuiz. li. 6. Syl. nup. nu. 49. Gramma. voto 31. Cagnol. l. quidquid calore. nume. 12. de reg iur. Craue. consil. 319. col. 12. in fin. & doctè apud Cuiacium. lib. 5. emendationem cap. 9. qui illam conciliat cum l. pen. C. de custod. reo. cui aduersari videbatur.

SVMMARIVM.

1 *Cautionem qui non obseruat, pœnam, quam promisit, soluit.*
2 *Iudicis arbitrio punitur, qui contempta data cautione aduersarium offendit.*
3 *Iudicis arbitrio declaratur pœna offendentis data cautione, tam quòd ad lesum, quàm quo ad superioris iurisdictionem.*
4 *Cautio & securitas fracta dicitur, si vnus de familia latur.*

CASVS CCCXXXV.

POENA NON OBSERuantis præstitam cautionem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SCio me plura de cautione, quam priuatus priuato præstat, ac de securitate, quam saluam guardiam appellant, quæ à Principe concedi solet, scripsisse suprà in casu 137. supereſt nunc, vt hoc loco aliqua referamus arbitraria Iudici in pœnam eorum, qui non obseruant, indicendam. ac primò de priuato offendente priuatum, quem non offendere promisit: qua scilicèt pœna puniendus is sit, dicamus. Hac in re duos casus considero. Primus
2 est, quando is, qui cautionem dedit, eam coram Iudice, eo iubente præstitit, & certam pœnam promisit: tunc illa sola indicenda ac exigenda est. ita sentiunt Bart. & Alber. in l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de off. præsid. nisi modò illa pœna promissa, sit solùm ad cõmodum partis promissa: quoniam tunc vltra ipsam
2 pœnam conuentionalem, etiam † Iudicis arbitrio, ꝓ contemptu ipsius Iudicis puniendus erit. quam sententiam probauit & Gigas tract. de crimine læsæ Maiestatis. lib. 1. sub Rubric. Qualiter & à quibus crimen læsæ Maiesta. committa. q. 33. nume. 2.

3 Secundus est casus, † quando is, qui promisit non offendere, nullam omninò pœnã promisit: tunc tàm quòad partem læsam, quàm quòad iurisdictionem suam violatam suo arbitrio pœnam declarat: ita Alber. d. §. ne potentiores, vbi Bartolus. num. 9. in fin. quibus addo Raphaelem Comens. consilio 32. Incul. patus.

4 Extenditur vt procedat, etiam quando † vnus de familia, vt pater, frater, vxor, vel etiam seruus offendi tur: nam tunc fracta, & non obseruata securitas dicitur: ita Ioan. Fabri in l. denuntiamus. C. de ijs, qui ad Eccles. confug. Auffrer, in additio. ad decisiones Tolosanæ Capellæ. q. 489. in fine. Placa. lib. 1. Epitom. delicto. c. 7. num. 10. in fin.

SVMMARIVM.

1 *Saluumconductum violans, qua pœna afficiatur.*
2 *Petrinus Bellus iureconsultus & serenissimi Ducis Sabaudiæ à secretis consiliarius laudatur.*
3 *Iudicis arbitrio punitur, qui offendit, sed non occidit habentem saluumconductum.*
4 *Iudæum habentem saluumconductum, qui offendit, punitur.*
5 *Socij habentis saluumconductum, offendi non possunt.*
6 *Saluusconductus quando prosit etiam socijs, noua distinctione declaratur.*
7 *Saluusconductus acceptus pro se, an verificetur in sola vxore.*
8 *Saluusconductus prodest & seruis eius, cui est concessus.*
9 *Habitatio relicta comprehendit seruos cum dominis.*
10 *Priuilegium datum personæ extenditur, & ad familiares.*
11 *Saluusconductus concessus intelligitur eundi, & reuertendi causa.*
12 *Priuilegium concessum euntibus ad nundinas, intelligi & redeuntibus è nundinis.*
13 *Leonis X. Pontificis factum aduersus Paulum Baionem.*
14 *Petrini Belli distinctio de saluoconductu.*
15 *Saluumconductum ex subiecta materia intelligi etiam pro reuertendo.*
16 *Saluusconductus in dubio an intelligatur etiam pro reuertendo.*
17 *Saluusconductus odiosos non esse.*
18 *Saluumconductum habens, nec domi suæ, nec in castris offendi potest.*
19 *Facti species egregia de saluo conductu.*
20 *Auctoris distinctio super vna facti specie de saluoconductu.*
21 *Iudicis arbitrio relinquitur tempus, intra quod itineri se se quis præparat.*
22 *Saluusconductus concessus ad iter conficiendum, intelligitur etiam cum quis se accingit & præparat.*
23 *Saluusconductus an sit latæ interpretationis.*
24 *Beneficium esse secundum legem & largæ interpretationis.*
25 *Saluosconductus à iure permitti.*
26 *Fidem etiam hosti esse seruandam.*
27 *Saluiconductus etiam conceduntur ab inferioribus ab Imperatoribus & Regibus.*
28 *Captus in bello se iuste captum declarat, si talea partẽ persoluit.*
29 *Veritatem non immutari partis negatione.*
30 *Confessus rem esse alterius, cùm non est, in eum dominium non transfert.*
31 *Iuramentum præcisè obligare.*
32 *Inramentum metu extortum non obligare.*
33 *Saluusconductus, qui concedi non debuit, cõcessus, est obseruandus.*
34 *Ignoranter offendens habentem saluumconductum nõ punitur.*
35 *Saluusconductus non comprehendit socios Iudæos & hæreticos.*
36 *Saluusconductus pro prima vice intelligitur.*

CASVS CCCXXXVI.

DE SALVICONDVCTVS CONcessione, & pœnis eorum, qui illos violant, pluraq; enarrantur, quæ in castris quotidie vsu veniunt.

POSTEAQVAM de securitate verba facere cœpimus, placet casum illum egregium huc afferre: nempè, qua pœna puniatur ille, qui securitatem, quam
1 † saluumconductum appellant à Principe alicui, vt hosti (quemadmodum in bello seruari solet) dedit, quo tutè ire is possit. recepta magis est Doctorum sententia, quòd si offensus ita offendatur vt moriatur, is violator saluicõductus pro homicidij crimine in primis morte mulctatur, deinde reus criminis læsæ Maiestatis declaratur. ita Bart. in l. 3. §. transfugas. ff. ad l. Cornel. de sicar. sensit Bart. in l. 1. nume. 6. ff. ad l. Iul. Maiest. clarè scri-
2 bit Clarissimus atque consultissimus † Petrinus Bellus Albensis integerrimus serenissimi Sabaudiæ Ducis à secretis Consiliarius, cuius ego excelsam animi magnitudinem sum semper summoperè admiratus: & cui ob multa in me collata beneficia multũ debeo. is inquam in doctissimo tract. de re militari, parte nona titulo de saluis conductibus, nu. 10. eiusdem sentẽtiæ addo Gignãtem in tract. de crimine læsæ Maiestatis li. 1. sub Rub. Qualiter & à quibus crimen læsæ Maiesta. committatur. q. 33. numero 7. sic Boerius quæst. 179. numero 2. si verò illata offensa habenti saluumconductum mortem non intulit, † Iudicis arbitrio
3 pro qualitate offensæ punitur: ita post Bar. & Alber. affirmauit Gigas d. q. 33. num. 8. & sensit Boerius d. q. 179. num. 2. & ante eum Guliel. de Cuneo tract. de securitate. nu. 22.

4 Extenditur primò, vt † procedat ac locum sibi vendicet, hæc pœna etiam contra offendentem Iudæum, qui

qui vnà esset cũ eo, cui cõcessus erat saluusconductus pro se & socijs, nam & is Iudæus tutus esse debet sub hac securitate: ita affirmauit Angelus in leg. vtimur. ff. de sepul. viol. quamquam assertionem hanc indecisam reliquerit Bart. in leg. prima. numero tertio. ad l. Iul. Maiest. cum Angelo senserunt Barba. consil. 63. libro quarto. Anton. Corsetus in suo sing. in verbo. Societas incipit. An societas. Fel. in capitu. ego enim. numero octauo. de iureiurand. Decius consilio 50. numero tertio. Boerius d. quæstion. 179. numero sexto. & Gigas d. q. 33. in fin. Marsil. sing. 540. Hodie Tiraq. tract. de iure Primigen. quæstion. 66. numero 14. Herculanus Perusinus in tracta. de cautione de non offendendo. capitul. 35. num. 9. Gabriel Mudæus in Rubr. ff. soluto socio. num. 4. Bellus d. titulo de saluisconductibus. num. 22. qui & illud affirmat. idem esse dicendum, etiam si socij illi non ex proposito ac principa-
5 liter, † sed potius fortuitò, & indicenter vnà irent cũ illo, qui saluumconductum obtinet. quãquam aliter sentiant Boerius d. q. 179. numero 5. & Gigas d. qu. 33.
6 in fin. † Ego horum patrum pugnantes sententias ita conciliarem: Aut qui saluumconductum obtinuit, hos socios fortuitò in itinere solùm, vt euenire solet habuit, cùm in discessu eos sibi non associauerit, & tunc procedit opinio Boerij & Gigantis, qui Angelũ huius opinionis auctorem referunt. Aut hic, qui saluumconductum obtinuit, dum illum impetraret, nõ impetrabat pro his, quos deinde in itinere socios habuit, sed impetrata securitate amicos inuenit, qui pariter migraturi erant, & is illos in socios recepit antequam esset in ipso itinere, & tunc procedit cõsultissimi Belli sententia, quæ magnam sapit æquitatẽ: tùm præsertim, vt ipse ait, ne detur militibus cauillãdi occasio.

Extenditur secundò, vt procedat etiam eo in casu,
7 cùm concessus est † saluusconductus alicui pro se vnà cum decem equis, & totidem personis, ac rebus suis: si is solùm mittit vxorem cum socijs ac bonis, ipseque domi permaneat, adhuc offendi non poterit ipsa mulier, sed tuta erit sub illa securitate viro suo concessa. ita respondit Baldus consilio 429. Concessus fuit saluusconductus. lib. 1. repetito in consi. 414. lib. 5. quem secutus est Bellus d. titulo de saluis conductibus, num. 12. 13. qui Imolam citat consi. 33. In casu præmisso, qui simili in casu respondit. Baldum etiam secutus est Aegidius Bossius tract. causarum criminalium, in titulo de remedijs ex sola clementia Principis. num. 7.

8 Extenditur tertiò, vt † pœnæ hæ locum habeant etiam contra eum, qui offendit seruos & famulos illius, qui saluumconductum obtinuit: quoniã saluus conductus censetur concessus etiam pro familia necessaria. ita Angelus in l. Papinianus. §. si quis mortis. ff. de inoffi. testa. quem secutus est Bellus d. titulo de saluis conductibus. quorum sententiam ego sequor.
9 & ea ratione confirmo, quòd † habitatione alicui relicta, quamquam strictam alioqui interpretationem recipiat, nihilominus intelligitur etiam relicta pro familia §. item si quis ædium. inst. de vsu & hab. imò
10 à fortiori videmus, quòd † priuilegium datum personæ extenditur ad familiares: ita latè Decius in l. in omnibus id obseruatur, numero octauo. de regu. iuris, & priuilegium fori alicui concessum, dicitur etiam concessum pro eius familia, ita Capicius decisi. 12. & immunitas concessa Domino, intelligitur etiã pro eius familia, ita latè concludit Boerius q. 213. nu. 6. 7. & si nonnulli dissentiant.

11 Extenditur quartò, vt locum † etiam habeant hæ pœnæ contra eum, qui offenderet hunc, qui saluũ conductum habet, cum domi reuertitur: quoniam saluus conductus concessus simpliciter, vt ire possit, iutelligitur, vt etiam possit reuerti. ita Barto. in l. vtimur. ff. de sepul. viol. & latè confirmat Fel. in cap. vlti. num. de tregua & pace, & in ca. ego. num. 8. de iureiur. Afflictus in Commentarijs ad constitutio: Neap. libro tertio. Rubri. 35. de hde mercatorum. in verbo, pœnas in fine. latè Hercula. in Tract. de cautione de non offendendo. capitul. 35. numero quarto. quibus addo Alexand. consilio 46. libro secundo. qui infert
12 † priuilegium concessum euntibus ad nundinas, nè gabellas soluant, intelligi etiam pro redeũtibus. addo etiam Gozad. consilio 27. num. 23. Iulium Ferretũ in tract. de gabel. & publicanis. numero 95. qui scribit
13 † Leonem X. Pontificem Maxi. hoc non obseruasse Ioan. Paulo Baiono, quem cum saluo conductu ad se euocasset, iussit illi caput amputari, & eo conquerente sibi datam fidem salui conductus nõ obseruari, respondit ille, concessi securitatem veniendi, sed nõ reuertendi. Hanc etiam sententiam probauit Bossius d. tract. caularum criminalium, in titulo de remedijs ex solo clementia Principis. num. 64. quem infrà etiã
14 referam. † Bellus tamen præter cæteros in d. titulo de saluis conductibus, nume. 21. tres casus distinguere videtur.

15 Primus est, quando clarè ex subiecta materia † saluus conductus complectitur etiam reuertendi facultatem: vt puta, conceditur alicui securitas veniendi in suum præsidium, & ibi commorãdi per triduũ: profectò intelligitur etiam data securitas redeundi, tutè elapso triduo. Secundus casus est, quando ex ipsa subiecta materia ostenditur, ex sola itione & profectione quod consumatur actus, vt si in Gallijs commorans, cùm esset Mediolani, obtineret saluum conductum à serenissi. Duce Sabaudiæ, quo tutè domi p regionem Pedemontium & Sabaudiæ proficisci posset: subiecta hæc materia demonstrat saluumconductum non esse concessum, vt è domo iterum Mediolanum reuertatur, hoc operatur, & subiecta materia, & verissimilis mens concedentis, immò etiam impetrantis.

16 Tertius est casus, quando † sumus in dubio, vnde Bellus ambigit, quia hic sumus in materia odiosa, hoc est, in priuilegijs, quæ strictam interpretationem recipiunt: & ideo verba dubia contra interpretantẽ videntur interpretanda. l. veterib. ff. de pactis. subijcit tamen prudens ille vir, neque facilè transeundum esse à via in semitam, ego nulla ratione ambigo, quo-
17 niam opinor verè hos † saluosconductus odio os nõ esse, & ob id non recipere strictam interpretationẽ, quod facilem planum faciam. quamquam etiam Felyn. in capitul. vltim. colum. 3. versi. crederem dictum de treg. & pace. quem Bellus retulit, sentiat, hos saluosconductus odiosos esse. attamen loqui mihi videtur Felynus, cum de eo saluoconductu, qui bannitis conceditur, tum ne ille extendatur de vno actu ad alterũ, quia intelligitur facta concessio pro vna vice tantũ: & in casu nostro vna sola est, vnus inquam solus actus euudi & redeundi.

18 Extenditur quintò, vt locum † etiam habeant hæ pœnæ contra offendentem hunc affidatum & asseueratum (vt ita dicã) in eius domo & castris adhuc existentem. quia saluusconductus concessus vim suam à die concessionis operatur, & ob id is dicitur & domi & foris tutus. ita egregiè respondit Angelus consilio 383. Quidquid dolo, quem subtiliter & eleganter intelligere videtur Doctissimus Bellus d. titulo De
19 saluisconductib. n. 14. 15. dum infert ad † facti speciẽ, quæ euenit in personam Marchionis Messaniæ. inquit Bellus, Angelũ loquiteo in casu, cùm is affidatus

captus

Universidad de Deusto
Biblioteca

captus fuit in ipso itinere & actu eundi, quamquàm esset adhuc sub ditione sui Principis. secùs cùm quis adhuc domum, vel Castra egressus non est. ego hanc subtilem declarationem sequor, eam tamen declarãdo, vt mox subijciam. Casus, qui ex facto euenit, huiusmodi fuit. Ioannes Figueroa Dux armorum exercitus Serenissimi Hispaniarum Regis concesserat saltumconductum Marchioni Messerani eundi à castro suo Candelli Venetias. contigit, durante tempore cõcessionis, quòd prædictus Dux cum suo exercitu inuasit oppida d. Marchionis, & ipse Marchio captiuus factus est. composuit se in magna talea, quam p parte persoluit, & pro quodam reliduo fideiussores dedit, iureiurando etiam præstito, se præstituto tempo resoluturũ. solutionis die præterita soluere recusauit, vtpotè, quod ob saluum conductum sibi concessum iure capi non poterat. qua quidem in controuersia, præter doctissimè scripta à Bello viro eruditissi-
20 mo atque iuris consultissimo ego † hanc adhibuissem in primis distinctionem. Aut verisimile nõ erat, quòd ipse Marchio se se itineri accingeret & præpararet, vt putà, quia elapsi essent quamplures dies, intra quos verisimiliter se præparare potuisset, & etiã discedere. & tunc ego credidissem, eum iure captũ fuisse. quoniam illa sui saluicõductus impetratio, in fraudem potius vt domi tutò agere posset, futurum fortè præuidens periculum. quàm vt Venetias proficis-
21 ceretur. & illius temporis consideratio † Iudicis arbitrio relinquitur. l. ab hostibus. §. vltim. cum. l. seq. ff. ex quib. caus. ma.. & dixi suprà in casu 33. Si verò verisimiliter adhuc non potuisset præparare & itineri se accingere, atque ita si cessabat omnis fraus, verè dixissem, eum non fuisse iure præhensum & captiuum
22 effectum. ea ratione præcipua, quia † si tutus in ipso itinere esse debebat: ita etiam cum itineri se accingeret. l. legato. l. qui mittuntur. §. sed & si. vbi gloss. in verbo agere. ff. ex quibus caus. maio. & ibi Doctores. contrarijs autem motiuis subtilissimè excitatis à cõsultissimo Bello, qui ingenuè fatetur se motiuando, non decidendo loqui: ego sic respondissem. & dum
23 primò inquit, † saluumconductum non fuisse latè interpretandum, vt ita contineret illum casum, cum se præpararet Marchio, ac illum, cùm esset iam in itinere: tum quia erat securitas hosti concessa, tum quia concessa non erat ab eo, qui supremam concedendi potestatem non habebat: cùm solus Princeps possit commeatũ, aut remeatum dare. l. relegati. ff. de pœnis. Respondeo. & verè opinor saluosconductus esse latè interpretandos, vt clarè respondit Bald. d. consilio 490. Ponitur quòd quidam. versicul. prætereà ista gratia. libro primo. Decis. d. consilio 51. numero tertio. & Portius Imolensis in consilio 96. numero 17. li. 1. quoniam, vt Baldus ait, nemini nocet, & gratia potius & beneficium dicitur, quàm priuilegium. cùm
24 † beneficium sit secundum legem, vel præter legem: vt latè declarat Ias. in l. beneficium. numero 25. versi. secundò capitur. ff. de constit. Princip. Soc. Sen. consi. 260. colum. 11. lib. 2. priuileg. um verò est contra legẽ, vt idem Iason explicat ibidem. nume. 27. in casu ergo
25 isto nostro non reperitur iure † cautum, quòd saluiconductus concedi nõ debeant: imò permittuntur. d. l. relegati. si ergo est beneficium, lata sumitur interpretatio. Ias. d. l. beneficium. num. 31. & Soc. Iun. consil. 37. num. 18. lib. 1. Gramma. consi. 6. num. 2. nec refert, quòd hosti fuisset concessa securitas, quoniam concessione facta amplius hostis non est, & vbi esset
26 † fides illi seruanda erat. l. conuentionum, vbi omnes. ff. de pactis. non etiam refert, fuisse concessam ab inferiore à Principe, quoniam ipse Dux locum Prin-
27 cipis obtinebat, & † saluiconductus ab eo concessi eandem vim habebant, ac si ab ipso Rege concessi fuissent, vt in terminis consuluit Paulus Castren. in cõsilio 422. Quia scio. colum. penulti. verfic. cùm igitur dictus. lib. 1. & dato, quòd eam potestatem non habuisset, sub eius fide tamen non erat Marchio decipiendus, sed saluusconductus ei omninò seruandus erat vt mox subijciam.

Secundò, inquit is vir clarissimus, mentem concedentis talem præsumi & interpretari debere, qualis considerari potest in viro prudenti & bono. & quod nemo prudens verisimiliter credet eam fuisse mentẽ concedentis, vt voluerit hostem, dum est in terra hostili, frui sua securitate. concedo argumentationem, vt iam dixi, quando verisimiliter in Marchione fraus & dolus potuisset excogitari. sed nos loquimur in casu dubio, vbi de fraude nec vera, nec præsumpta apparet.

Tertiò, dum subtiliter ait, verba concessionis cõsiderari, quatenus est in motu, atque ita in eundo, nõ dum domi est. Respondetur ex iam relato fundamẽto, Marchionem satis dici esse in motu dum se præparat.

28 Quartò, dum inquit, Marchio ipse declarauit † se iustè captum, dum partem taleæ persoluit: iuxta. l. Paulus. ff. rem ratam hab. tum dum petijt dilationẽ ad soluendum residuum. iuxta. l. ad solutionem. C. de re iud. suæ ergo declarationi standum est. l. si quis intentione ambigua. ff. de iud. Respondeo, declarationem erroneam fuisse, quod ex iam relatis patet. & errorem reuocare licet. l. error. C. & de iuris & facti igno. Accedit quod per nostrum negare, vel affirma-
29 re immutatur † veritas. l. cum falsa. C. de iuris & facti igno. vbi Bart. & Iason scribunt, quod si quis fatetur,
30 rem suam esse alterius, non efficere vt ita sit. & tradunt Decius in l. traditionibus. numero sexto. C. de pactis. Ruin. consilio 128. numero quinto. lib. 2. & Alcia. responso. 258. num. 8. 9. Rursus erat tunc Marchio carcere mancipatus, quare sua cõfessio coacta potius, quàm spontanea fuit. l. qui carcerem. ff. quod metus causa. & conferunt multa, quæ scripsimus suprà in casu. 136. Nec aduersatur quod scribit Didacus in Epitome de sponsal. part. 2. cap. 3. §. 4. num. 13, soluentem pretium pro redemptione captiuitatis non posse dicere, se timore soluisse, ex. l. nam & seruius. ff. de nego gest. & tradit Fortunius Garzia in l. conuentionum. ff. de pactis. Quandoquidem respondetur Didacum & Garziam presupponere iustam captiuitatẽ, de qua tamen nos disputamus.

31 Quartò & vltimò acutè inquit, † iuramentum fuisse adhibitũ, quod præcisè obliga. l. pecuniam, vbi latè Ias. nume. 23. ff. de cond. ob causam. & latè ac doctè affirmarunt Brun. consilio 89. nume. 4. Gomes. §. item si quis postulante. nume. septimo. inst. de actio. Craue. consilio 12. Rola. consilio 6. numero 32. lib. 1. & Didacus cap. quamuis. parte prima. §. 4. n. 6. de pactis. in 6.

32 Respondeo, † iuramentum metu exortum non obligare. c. ad audientiam, vbi omnes. extra quod metus caus. auth. sacramenta puberum. C. si aduers. vẽd. Afflict. decis. 322. num. 6. iure ergo recusabat Marchio residuum soluere. quinimo optimè erit consultũ illi strenuissimo militum Duci, qui taleam exegit, vt exactum restituat. quod non credo eum facturum, facit enim auri sacra fames, vt sæpè canant milites: Quis dolus an virtus in hoste requiratur vt est apud Poetam.

33 Extenditur secundò vt procedat, etiam si saluusconductus, & fidantia concedi nõ debuisset, quia cõcessa obseruari debet: ita Doctiss. Bellus d. titulo De saluusconductibus. num. 10. in fin. cui addo Baldũ. d. consil. 490. Ponitur quidam. col. 2. verfic. item ex quo data. lib. 1. & Signorolum consil. 102. nume. 6. & in sequenti casu alia adferam. qui ergo hunc offendet, relatis pœnis mulctandus erit.

34 Declaratur modò casus iste, vt † non habeat locum, atq; ita cessent relatæ pœnæ contra eum, qui ignoranter offendit illum, qui securitatem & saluum conductum habebat. ita Gigas in specie d. qu. 33. num. 8. 9. & alia plura referam in casu sequenti.

35 Declaratur secundò vt hæ pœnæ † cessare debeant in eo, qui hæreticum, vel Sarracenum similemvè socium affidati offenderet, quia saluusconductus Christiano concessus pro se & socijs, non comprehendit hos sectæ damnatæ & reprobatæ, quorum commercium habere, pœna dignum est. ita in specie Decius consil. 51. num. 3. Bellus d. titul. De saluusconductibus. nu. 22. quibus addo Boerium q. 179. nu. 7. quod verum intelligo, nisi Princeps concedendo ex iusta causa, illos esse sub saluoconductu intellexisset: quoniam tunc non illius, sed Principis persona spectatur.

Declaratur tertiò, vt non habeant locum hæ pœ-
36 næ in illum, † qui offendisset eum, qui cùm simpliciter haberet saluum conductum, non modò semel, sed & pluries eo vsus esset. nam si post primam vicem offenditur, iure offenditur: quoniam saluusconductus intelligitur concessus pro prima vice tantùm. ita Io. à Platea in l. 1. in fine. C. de nauicul. lib. 11. Feli. in cap. vltimo. num. 1. de tregua & pace. Iulius Ferretus trac. De Gabellis & publicanis. nume. 199. Bellus d. titulo. De saluis conductibus. num. 24. qui cùm Felino loco antecitato intelligit, nisi concessus sit saluusconductus pro actu indeterminato, vt ad faciendam pacem. quod multis comprobat Tiraq. in l. boues. §. hoc sermone, in limitatione quinta, de verborum signi. Quibus nunc accedit Herculanus Perusi. in Tractat. de cautione de non offendendo, capitul. 37. num. 1. qui duobus modis hoc declarat, & rectè, nempe, cùm ad tempus, & ad certum negotium est concessum.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio punitur uiolans saluumconductum concessum bannito.*
2 *Bannito concedi potest multis de causis saluusconductus.*
3 *Statutum Papiæ 7. in criminalibus, sub rubr. Quòd iusdicens teneatur inculpato dare fidantiam. declaratur.*
4 *Statutum Patauinum sub Rubric. De maleficijs, capitu. vt veritas & capitul. omnes forbannitos. declaratur. & alia infrà.*
5 *Saluoconducto concesso, qui non erat concedendus, is cui est concessus, offendi non potest.*
6 *Statutum iam relatum Papiæ 7. iterum declaratur. & alia infrà.*
7 *Statutum Brixiæ 235. in ciuilibus, sub Rubr. De saluis & fidi conductibus. declaratur.*
8 *Saluum conductum habens, offendi non potest, & si alia occulta crimina habeat.*
9 *Ignoranter offendens habentem saluumconductum non punitur.*
10 *Saluusconductus concessus proditori & rebelli, non obseruatur.*
11 *Saluumconductum quando concedat inferior à Principe.*
12 *Nullitas nulla maior, quàm quæ à defectu potestatis prouenit.*
13 *Saluusconductus non intelligitur concessus pro futuris delictis.*
14 *Dolus de futuro remitti non potest.*
15 *Saluusconductus non iuetur illum, qui in fraudem, vt sub eo delinqueret impetrauit.*
16 *Saluumconductum habens ob causam pecuniariam, non defenditur ex causa delicti.*
17 *Saluusconductus concessus pro debitis, non comprehendit debitum fiscale.*
18 *Statutum Patauinum sub Rubr. De fugitiuis. c. Dominus potestas. declaratur.*
19 *Saluusconductus simpliciter concessus pro debito, ad debitum iuratum non extenditur.*
20 *Saluumconductum à debito priuato Iudex secularis concedere non potest.*
21 *Saluusconductus concessus pro certis personis, ad quas non extendatur.*

CASVS CCCXXXVII.

SALVVSCONDVCTVS BANnito quando concedi possit, & de pœnis eorum, qui illos saluosconductus violant.

PERQVAM similis est hic casus præcedenti. solet dubitari, qua pœna puniendus is sit, qui offendit bannitum, vel alium delinquentem cùm securitatem & fidantiam à Principe, vel à Iudice consecutus est. & ex relatis in præcedenti casu, satis intelligimus aliquando esse pœnam mortis, & illum offendentem declarari reum criminis
1 læsæ Maiestatis. aliquando verò esse pœnam † arbitrariam. quemadmodum vtroque in casu loquens affirmauit Gigas d. tract. De crimine læsæ Maiestatis, libro 1. sub Rubric. Qualiter & à quibus crimen læsæ Maiestatis committatur. quæst. 33. num. 7. Qua in re illud est prius annotandum, hanc securitatem & fi-
2 dantiam dari ex aliqua causa ipsi † bannito & delinquenti, vt tutè venire possit ad Principem, vel eius Iudicem. interdum dari, vt is delinquens veniat ad dicendum testimonium in alia causa, si quidem iusta est causa, vt eluceſcat veritas, & ne fortè illius ignoratione innocens opprimatur. Aliquando conceditur securitas, vt is bannitus de alio graui crimine accusatus ad se defendendum venire possit. Aliquando, vt cum alio bannito carcerato, vt dici solet, confrontetur. Rursus, vt alios transfugas detegat. l. non omnis. de re mil. Prætereà conceditur etiam vt detegat crimen læsæ Maiestatis & conspiratores contra Principem. l. quisquis. C. ad l. Iul. Maiesta. ita Blancus in praxi criminali, in verbo datis defensionibus. nume.
3 26. quibus infertur declaratio ad † statutum Papiæ 7. in criminalibus, sub Rubr. Quòd iusdicens inculpato teneantur dare fidantiam de alijs delictis. licèt enim statutum solùm tribuant hanc facultatem Iudici concedendi fidantiam delinquenti, cùm proceditur contra eum de alio delicto: attamen non loquitur statutũ taxatiuè & excluſiuè, excludendo alios casus iam relatos à Iure Communi permissos, quoniam si excluderet, Ius Commune corrigeret, quod dicendũ non est. l. præcipimus. C. de appel. cum vulgatis similibus.
4 ita etiam intelligi & declarari debet † statutum Patauinum sub Rubr. De maleficijs. c. vt veritas. & c. omnes forbannitos.

Extenditur primò hic casus, vt relatæ pœnę locum
5 etiam habeant † contra eum, qui offenderet eum affidatum, cui securitas & fidantia concedenda non erat: quia & si concedi non debuerat, concessa tamen seruari debet. ita Cynus in l. præsenti. C. de ijs quiad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eccleſi. confug. Bartol. in l. is qui reus. numero 12. verſicul. dico tamen. ff. de publ. Iudic. Baldus conſil. 490. Ponitur quòd quidam. colum. 2. verſicul. item ex quo data, libr. 1. Signorol. conſil. 102. nu. 6. & Bellus in tract. De re militari, parte nona titulo De ſaluiſconductibus. num. 10. in fin. Cagnolus in l. ea eſt natura. num. 19. de reg. Iuris, qui ait, quod contrarium ſeruatur Taurini & malè, ait ille. Quo circà malè etiam Franc. de Marchis. q. 68. parte ſecunda, decidit, hunc ſaluum conductum non eſſe ſeruandum eo quod licet maleficos his dolis atque cauillationibus fraudare atque fallere. Hinc rectè † ſtatutum eſt Papiæ d. ſtatuto 7. in illis verbis, ſed ſi dederit, eam ſeruare teneatur: eſſe omnino ſeruandam, & ſi dari non debuerit. eſt ratio, quia contra omnem naturalem æquitatem eſt, vt ſub publica fide quis decipiatur. aliter dicendum eſt in † ſtatuto Brixiæ 235. in ciuilibus ſub Rubr. De ſaluis & fidis conductibus. quo ſaluiconductus conceſsi præter caſus ibi expreſſos, cum pœna annullantur. quo circà ſi contra formam illius ſtatuti conceſsi obſeruandi forent, fruſtrà pœna & annullatio eſſet indicta. præciſum ergo ſtatutum obſeruandum eſt.

Extenditur ſecundò, vt hæ pœnæ locum etiam habeant † contra offendentem affidatum, qui alia occulta delicta perpetraſſet, & pro quibus condemnatio adhuc ſecuta non eſt: quoniam ſecuritas hunc tueri debet. ita egregiè reſpondit Baldus d. conſil. 490. lib. 1. & Bellus d. titulo De ſaluiſconductibus. numero 7. quibus accedit Signorolus conſi. 203. In quæſtione vertente inter B. nu. 6. Hinc ſumitur declaratio non contemnenda ad relatum ſtatutum Papiæ 7. in illis verbis, de alijs delictis ante delictum, pro quo contra eum procedetur, perpetratis. illa verba pro alijs delictis, interpretari poſſunt, ac ob maioritatem rationis à Doctoribus perpenſam, debent, ſiue cognita illa ſint, ſiuè occulta, ſiuè ſecuta ſit, vel non ſit condemnatio. ita etiam declaratur ſtatutum iam relatum Patauinum ſub Rubric. De maleficijs. capitul. omnes forbannitos. ibi, condemnatos, exponi poteſt, & condemnandos.

Declaratur primò vt relatæ † pœnæ locum non habeant contra eum, qui ignoranter offendit, vt in antecedenti caſu vno verbo attigi. & in ſpecie noſtra ita Alber. tract. ſtatutorum parte. 4. quæſt. 37. in fine. Decius conſil. 327. Gigas d. qu. 33. num. 8. 9. Gozad. conſ. 61. numero 10. Blancus in practic. criminali in verbo ignorantia. numero 185. Bellus d. titulo De ſaluiſconductibus. numero 11. vno ore ij omnes affirmant, quòd occidens bannitum affidatum, qui ſuam ſecuritatem non publicauit, ita vt verè affidatus ignoretur, non punitur.

Declaratur ſecundò, vt locum † non habeant pœnæ iam relatæ, cùm offenditur is affidatus, qui nullo modo affidari debuit, vel potuit: vt in caſu deciſo in ſacro Neapolitano Conſilio, quemadmodum refert Afflictus deciſ. 4. conceſſerat Aduocatus fiſci fidantiam bannito rebelli, qui iam à Principe condemnatus fuerat. fuit deciſum in illo Conſilio, illi rebelli fidantiam non prodeſſe, tum ob criminis atrocitatem, tum quia inferior non poteſt diſpenſare contra factum ſuperioris, & ibi numero 4. inquit Afflictus ex Bartoli, Baldi, Angeli & Imolæ ſententia, tunc † inferiorem à Principe ſecuritatem dare poſſe bannito, quando is bannitus ita ab illo Iudice bannitus fuiſſet, & non ab alio. quod intellige ab alio hoc eſt à ſuperiore, non ſi à ſuo anteceſſore, quoniam ratione eiuſdem officij eadem perſona eſſe dicitur. & idem Afflictus in commentarijs ad conſtitutiones Neapolitanas. libro 2. Rubric. 4. vt bannito liceat infra duos menſes. numero 18. numero 25. idem quòd Afflictus ſenſit Blancus in practic. criminali in verbo ignorantia. numero 189. 19. & in verbo datis defenſionibus. numero 40. qui numero 41. ſubijcit, idem eſſe, cùm æqualis banniuit delinquentem cum ſuperioris licentia: quia & tunc dicitur is à ſuperiore bannitus. idem ſenſit Grammat. voto 25. numero 11. Ægidius Boſsius tractat. cauſarum criminalium, titul. De citationibus. numero 39. ſentit bannitum non niſi à Principe ſaluum conductum petere poſſe. quæ doctrina, vt nimis generalis ex relatis reſtringenda & declaranda eſt. Nec faciunt difficultatem quæ ſuprà diximus in prima extenſione huius caſus, quia illa procedere poſſunt, quando ſecuritas concedi non debuit ob cauſam minus legitimam, hic verò declaratio ob defectum poteſtatis. & ſcimus maiorem eſſe defectum & † nullitatem prouenientem ex Iuriſdictionis impotentia, altero quouis, vt probant Decius conſil. 8. numero 6. & conſil. 38. numero 7. Marſil. ſing. 10. latè Vantius tracta. De nullitate, in titulo De nullitate ex defectu iuriſd. ordinariæ. nume. 1. & 2. & hæc erit multum notabilis declaratio ad relatum ſtatutum Papiæ 7. nempè, vt non poſsit Iudex hoc in caſu ſecuritatem & fidantiam dare: & ſi fuerit data non erit ſeruanda cùm clarè conſtet eſſe nullam. Nec obſtat quòd in illo ſtatuto dicatur, quòd data omnino debeat ſeruari: quia animaduertendum eſt, ſtatutum loqui, quando Iudex potuit quidem dare, ſed non tenebatur dare: atque ità cogi poterat, vt oſtendunt illa verba, ſi autem procedit de crimine, cuius pœna eſt relegationis, vel infrà, vel ciuiliter conuenitur: tunc dictam fidantiam dare non teneatur. ſed ſi dederit, &c. ecce non tollit hic poteſtatem, quia poteſt ſi vult, ſed negat eum cogi poſſe: quemadmodum in cæteris caſibus à ſtatuto relatis poteſt. illa ergo verba, ſed ſi dederit, ſolùm ad illum caſum referri debent, cùm dedit, & ſi dare non tenebatur, non autem adhunc caſum. cùm dedit, & dare non poterat.

Declaratur tertiò. vt locum non habeant pœnæ iam relatæ † contra offendentem affidatum pro delictis commiſsis poſt conceſſam ſecuritatem: quoniam ſecuritas conceſſa non extenditur ad delicta futura. ita Angelus Aretin. in tracta. malefic. in gloſſa Quòd fama publica. in 5. quem ſecutus eſt Bellus dict. titulo De ſaluiſconductibus. numero 32. & ibidem numero 60. eiuſdem opinionis recenſet Baldum conſil. 400. Quòd Iacobus. libro 1. ſed melius hanc ſententiam adiuuat autoritas Signoroli conſil. 103. numero 3. eſt ratio, quia † dolus & delictum de præterito remitti quidem poteſt, ſed non de futuro. l. Aurelio. §. Caius. de lib. lega. Decius conſil. 178. numero 3. & in l. contractus. numero 42. de regul. iur. quam declarationem declarant atque intelligunt Decius & Blancus, hunc ſcilicet offendi poſſe pro delictis nouiter commiſsis, non pro antiquis: quoniam ſaluuſconductus: illum tutum adhuc facit. nec enim ex hoc delicto infringitur ſaluuſconductus: ita inquam Decius in capitulo conſtitutus, el 1. de appella. niſi ex propoſito, ſub clypeo † ſaluiconductus, deliquiſſet. ita declarat Blancus in practic. criminali, in verbo Datis defenſionibus. numero 54.

Cæterùm Nellus in Tracta. Bannitorum ſecunda parte ſecundi temporis. nu. 16. ſcribit hunc delinquentem amittere ſaluum conductum, vt licitè etiam, ob præteritum bannum poſsit impunè offendi. Quod tunc præſertim procedere ait, cùm non multò poſt deliquit. Nellum eſt ſecutus Afflictus in commentarijs ad conſtitutiones Neapolitanas lib. 2. Rubri. 3. de forbannitis. num 32. Idem tradit Herculan. in Tract. de cautione. &c. cap. 37. num. 29.

Decla-

Declaratur quintò, vt non habeant locum pœnæ contra † offendentem, vel moleſtia afficientem affidatum ob cauſam pecuniariam: & moleſtia quæ infertur, prouenit ex cauſa delicti. quoniam ſecuritas pro debito pecuniario conceſſa, non ſe extendit ad cauſam delicti. ita Baldus d. conſil. 400. Quidam Iacobus ab oleo. col. 1. verſicu. & prima ratio. & col. 2. verſ. ſexta ratio. libro 1. idem reſpondit Caſtren. conſil. 422. Quia ſcio, quod ſuper. col. pen. verſi. contrarium dico. libro 1. ſenſit Bellus d. titulo. De ſaluiſconductibus. num. 59. quare infertur ad declarationem d. ſtatuti Papiæ 7. quòd ſi in terminis illius ſtatuti ſecuritas alicui erit conceſſa, vt non obſtantibus ſuis debitis, pro quibus moleſtari, vel conueniri non poſsit, quòd nihilominus poterit moleſtari pro debitis, quæ à cauſa delictorum prouenerunt. Quòd autem in terminis. d. ſtatuti poſsit etiam concedi ſecuritas à cauſa debiti ciuilis, credo eſſe ſine dubio, quia ſi poteſt Iudex à cauſa delictorum, fortius à ciuili poterit. atque ita etiam declarari poteſt d. ſtatutum Brixiæ 235. De ſaluis & fidis conductibus.

Declaratur quintò, vt † pœnæ locum non habeant, quando ſecuritas & ſimpliciter data fuiſſet pro debitis, & is moleſtaretur à fiſco pro debitis fiſcalibus: quoniam fidantia ad debita illa non ſe extendit. ita Baldus d. conſil. 400. colu. 2. verſicul. tertia ratio, quem ſecutus eſt Bellus d. titul. De ſaluiſcondictibus. num. 60. atq; ita etiam declarari poteſt † ſtatutum Patauinum ſub Rubr. De fugitiuis. cap. Dominus Poteſtas. dum ſtatuit, Prætori licere concedere ſaluum conductum debitoribus. intelligitur de debitoribus priuatorum, non autem fiſci, ex hac declaratione.

Declaratur ſextò, vt † pœnæ iſtæ locum ſibi non vendicent, quando affidatus quis eſt ſimpliciter pro debitis, & deinde moleſtia afficeretur pro debito iurato: nam ſecuritas debitum iuratum non complectitur. ita Alexand. conſil. 38. libro 3. Felin. in cap. conſtitutus, colum. 4. numer. 20. de reſcriptis. quos ſecutus eſt Bellus d. titulo De ſaluiſconductibus. num. 63. quorum opinionem probo. & eiuſdem opinionis addo Iaſ. in l. quoties. numer. 2. C. de precib. Imper. offeren. Afflictus deciſ. 111. num. 14. alios retulimus ſuprà in caſu 203. numero 14. imò ſecularis non poteſt dare hanc fidantiam etiam expreſsè, quoniam contra iuramentum, quod iuris Diuini eſt, diſpenſare non poteſt. quod annotandum eſt ad declarationem dicti ſtatuti 7. vt ceſſet hoc in caſu. atque ita etiam intelligitur relatum ſtatutum Patauinum dict. capitul. Dominus.

Declaratur ſeptimò, vt non procedat, quando fidantia † data eſſet pro certis perſonis tantùm: & deinde is moleſtaretur ab alijs, ex quorũ moleſtia cõmodum reſultaret iſtis contra quos fidantia data eſt. exemplum in caſu notabili, ſuper quo interrogatus reſpondit Caſtren. conſil. 420. Si quæritur vtrùm. colum. 2. libr. 1. data fuerat ſecuritas & ſaluuſconductus debitori, ne à ſuis creditoribus Senenſibus conueniri poſſet, modò forenſis creditor, qui ſocius erat vnius ex creditoribus Senenſibus, illum debitorem conueniebat: is obijciebat, conueniri non poſſe, quia ipſe forenſis ſocius erat illius Senenſis, qui ob ſecuritatem & fidantiam eum conuenire non poterat: & ob id nec ipſum forenſem poſſe, ne ex illa conuentione reſultet vtilitas Senenſi. reſpondit multis rationibus Caſtrenſis, illum debitorem conueniri potuiſſe, ſaluoconductu non obſtante. & hæc etiam erit omninò annotanda declaratio ad relatum ſtatutum Patauinum.

Declaratur octauò, vt non procedat in fideiuſſore debitoris, cui conceſſus eſt ſaluuſconductus & ſecuritas. Non enim ad eum ſe extendit: Ita conſuluit Dy. conſil. 11. Quæſtio talis eſt, quod Benogius, &c. Ea ratione adducitur, quod hæc conceſsio perſonalis eſt, quæ ad fideiuſſorem non tranſit. l. exceptiones quæ perſonæ. ff. de except. & l. 1. C. de fideiuſſo. tuto.

SVMMARIVM.

1 *Saluaguardia quæ ſit.*
2 *Saluaguardia ita tutetur vt ſaluus conductus.*
3 *Saluamguardiam ſolus Princeps concedit.*
4 *Armorum vſum ſolius Principis eſſe.*
5 *Decretum antiquum Pedemontium lib. 3. ſub Rub. De Gardijs, & earum prohibitione, declaratur.*
6 *Saluamguardiam à laico concedi pro bonis Eccleſiæ.*
7 *Imperatorem eſſe Eccleſiæ defenſorem.*
8 *Saluamguardiam nemine citato concedi.*
9 *Saluæguardiæ conceſsionem nemini nocere.*
10 *Saluamguardiam continere debere clauſulam iuſtificatiuam.*
11 *Saluamguardiam per literas patentes concedi.*
12 *L. 2. C. vt nemo priuatus prædijs ſuis, declaratur.*
13 *Iudicis arbitrio puniri violatores ſaluæguardiæ.*
14 *Saluamguardiam conceſſam à carente poteſtate infringens, non punitur.*
15 *Saluamguardiam iuſtis de cauſis infringens, punitur.*
16 *Saluamguardiam pro defenſione ſuæ iuriſdictionis infringens, non punitur.*
17 *Saluaguardia à Principe ſeculari conceſſa, non impedit iuriſdictionem Epiſcopi.*
18 *Saluamguardiam infringens ignoranter, non punitur.*

Casvs cccxxxviii.

SALVAGVARDIA QVIBVS ET qua ſub forma concedi poſſit: & de pœnis eorum, qui illam violant.

Saluaegvardiae conceſsio re ipſa non multum à ſecuritate & ſaluoconductu differt. nam ſaluaguardia † dicitur eſſe illa defenſio & protectio, quam potentior minus potenti præſtare promittit. atque ita amicis hæc & charis ad ſuorum bonorum tutelam præſtari ſolet: cùm tamen ſaluiconductus & ſecuritates concedantur vel hoſtibus, vel delinquentibus & bannitis, vt ex duobus relatis caſibus intelligere facile eſt. quò tamen ad effectum non differunt: quoniam ſub † ſaluaguardia poſitus, ita tutus eſſe debet, vt illi ſunt, qui ſecuritates & ſaluoſconductus habent. quare Ioan. Fabri in l. denuntiamus. C. de ijs qui ad Eccleſias confug. æquiparare videtur ſecuritatem & ſaluamguardiam. nec ab eo diſſentit Aufrerius in deciſionibus Capellæ Toloſanæ. quæſt. 489. hanc protectionem & † ſaluãguardiam (cuius vſus in regione Pedemontium ac Sabaudiæ frequens eſt) ſolus Princeps concedit. ſi loquimur de protectione & ſaluaguardia abſolutè & in genere, quæ defenſionem iuris & facti continet. ita Ioan. à Platea in leg. cum ſæpe. C. de erog. mil. anno. libr. 12. quem ſunt ſecuti Chaſſa. in Catalogo Gloriæ mundi. parte 5. numero 195. & conſil. 66. numero 18. Neuiz. conſil. 83. numero 5. idem, his non relatis, docuit & Iaſ. conſil. 57. column. 2. libro

Universidad de Deusto
Biblioteca

3. Cagno. in leg. non videtur defendere. numero 4. 5.
4 de regul. Iuris. quoniam † armorum vsus solius
Principis est. leg. vnica. C. vt armo. vsus. Quo circà
rectè in regione Pedemontium † antiquo decreto
Ducali libro 3. sub Rubric. De Gardijs & earum pro-
hibitione. prohibentur inferiores Principis aliquem
sub sua protectione & saluaguardia recipere: & tam
concedens, quàm se subijciens punitur: & ipsa sal-
uaguardia annullatur. & solet hæc † saluaguardia
6 à Principe concedi, non modò pro bonis laici, sed e-
tiam Ecclesiæ. & ego vidi Serenissimum Ducem
Sabaudiæ religiosissimo Abbati & Monachis Char-
tusiæ Vallis Pixij apud Montem regalem Pedemon-
tium amplissimam saluamguardiam concessisse. &
7 rectè, quoniam ipso iure Christiani † Principes sunt
Ecclesiæ protectores, vt de Imperatore scriptum est
in Clemen. 1. §. ego. de iureiuran. Cagnol. in pro-
œmi. fforum in princip. numero 46. si de cæteris
Principibus in capitulo Regum. capitul. administra-
tores. 23. quæst. 5. & plures recensèt Gigas in tractat.
De crimine læsæ Maiestatis, libro 1. sub Rubric. Qua-
liter & à quibus crimen læsæ Maiestatis, committ.
8 quæst. 2. in fine. solet etiam hæc † saluaguardia conce-
di aliquo non citato & monito, modò in genere, &
non contra certam personam concedatur. ita Neu-
iz. consil. 83. numero 12. est ratio, quia hæc conces-
9 sio † saluæguardiæ regulariter nemini nocet, cùm
ei cui conceditur plus iuris quàm prius habuit, con-
ferat. capitul. ex parte. el. 2. capitul. recipimus. de
priuileg. vbi Abba. Decius capitul. ad audientiam. 3.
notab. de appella. clarè & in specie Natta consil. 237.
numero 2. 3. libro 2. & Ias. consil. 57. colum. 2. lib. 3. &
Petrus Rebuffus in commentarijs ad constitutiones
Regias Galliæ. Tomo tertio. titul. de materijs posses-
sorijs. arti. 2. gloss. 2. nume. 38. quo loci. numero 33. in-
quit, vix esse, quod se opponens his concessionibus
audiatur. Verùm cùm contra certam personam con-
ceditur, causæ cognitio adhibetur, nec enim ita de
facili concedi debet, vt is Neuiza. d. consil. 83. nume. 5.
in fine. respondit post Gulielmum de Cuneo tracta.
De securitate. numero 30. si tamen contingeret sine
causæ cognitione concedi, obseruanda ab aduersario
erit, ob Principis voluntatem: quem facilè adire po-
terit & reuocationem obtinere: vt docuit Cagno. in
d. proœm. Digestorum in princip. numero 57. & Neu-
iz. d. consil. 83. numero 12. in fine. qui sentit, tutum
10 esse & iuri consentaneum in his † saluisguardijs ap-
ponere clausulam iustificatiuam, & si senseris te gra-
uatum compareas recepturus iustitiæ implemẽtum.
11 solet etiam † saluaguardia per literas patentes in pri-
uilegij modũ concedi, & in signum cõcessionis signa
quædam, quæ pennuncelli appellantur, apponũtur
in prædijs hastæ infixa. vel si pro domo concedi con-
tingat valuis ianuæ affiguntur. hæc signa appellant
12 vela Theodosius & Valen. in † l. 2. C. vt nemo priuatus
titulos prædijs suis vel alienis imponat, vel vela re-
gia suspendat. quem textum sic intellexit Gulielmus
Cuneus d. tracta. De securitate. numero 30. verùm si
de veritate concessionis dubitetur scriptura ipsa pro-
banda erit. ita Cagnolus dicto proœm. Digestorum
in princip. numero 58. & Neuiz. d. consil. 83. nume. 13.
qui alios citant. Et si Regia vela, quid aliud esse decla-
ret Iacobus Reuardus libro 5. variorum. cap. 11. sed ad
rem confert quod ex Cassiodoro scribit Alciatus lib.
5. parerg. iuris. cap. 13. Qui autem saluamguardiam in-
13 fringunt & violant, † arbitrio Iudicis puniuntur: ita
Guido Papæ quæst. 417. Suprà in quæstione. quem sunt
secuti Cagnolus qui supra. numero 57. in fine. Neuiz.
d. consil. 83. numero 1. & Boerius qu. 179. numer. 4. &
ante eos Guliel. de Cuneo tract. De securitate. nume.
22. & inquit Cagnolus hoc in casu arbitrium ad mor-
tem vsque extendi posse ex qualitate facti. & rectè,
quoniam Principis autoritas læditur, & illius Maie-
stas contemnitur. & quemadmodum in saluisconduc-
tibus & securitatibus crimen læsæ Maiestatis consi-
derari aliquando potest, ita & hoc in casu. Hæc iuris
sententia procedit etiam contra Clericos violatores,
quos Princeps secularis, cuius saluæguardiæ conces-
sio violata fuit punire potest. Ita in specie Stephan.
Aufrerius in Tract. de potestate secularium super Ec-
clesijs & Ecclesiasticis personis. nume. 20. qui scribit,
Galliarum Regem ab immemoriali tempore citrà,
hac potestate vium fuisse. Extenditur hęc sententia
vt locum etiam habeat, cùm saluaguardia concessa
per modum gratiæ, mortuo Principe, qui eam con-
cessit, infringitur atque contemnitur. Et si enim
mortuus sit Princeps, attamen gratia ipsa, atque ita
saluaguardia non dicitur extincta. Ita docuit in spe-
cie Ioan. Fabri in d. §. item si adhuc. numero 7. in in-
stitut. mandati adductus ex capitul. si super gratia.
de officio deleg. in 6.

Declaratur primò, hic casus, nempè, vt relatæ pœ-
14 næ cessent, cùm † saluaguardia ab eo concessa fuit qui
concedendi potestatem non habuit, ex suprà relatis.
& conferunt quæ in præcedenti casu in declaratione
secunda attulimus.

Declaratur secundò, vt locum non habeant hæ
15 pœna contra eum, qui iustis de causis † saluamguar-
diam infringit. ita post Ioan. Fabri, & Massue. respon-
dit Neuiz. consil. 83. numero 8. verùm difficile esset
obtinere quoniam debet hic, qui se læsum credit, ip-
sum Principem adire, & de iure suo docere: non au-
tem sua manu sibi iusdicere. quare cogitandum est,
ob horum Doctorum autoritatem. non enim ego
cum illis nego, Principem non debere aliquem pro-
tegere & defendere in iustè: sed dico quòd vbi hoc fa-
cit, illum esse adeundum, cùm ei resistere non li-
ceat.

16 Declaratur tertiò vt hæ pœnæ † cessent contra eum,
qui pro sua iurisdictione diuersa à iurisdictione con-
cedentis aliquid contra saluamguardiam agit: vt pu-
tà Princeps secularis concedit saluamguardiam præ-
dijs alicuius, in quibus Episcopus pro sua iurisdictio-
17 ne iusdicere potest. certè ex † saluaguardia à Principe
concessa non impeditur Episcopi potestas. ita in spe-
cie respondit Neuiz. d. consili. 83. num. 9. post Guido
Papæ qu. 56. Decium & cæteros in cap. ad audientiam.
col. 1. de appella. idem sensit Cagnol. in d. proœm. Di-
gestorum, in prin. nu. 55. quibus addo Castren. consi.
204. Viso quodam saluoconductu. col. 1. libr. 1. qui re-
spondit, saluum conductum concessum ab Anconita-
nis, non potuisse prodesse contra officiales Regis Ara-
goniæ. idem respondit Ias. consi. 67. col. 3. verficu. ter-
tiò facit. libr. 3. qui ita consuluit pro Rotarijs Astensi-
bus Calocij dominis. Natta. consi. 121. num. 8. libr. 1. &
consil. 237. numer. 3. libr. 2.

18 Declaratur quartò vt locum † non habeant hæ pœ-
næ contra eum, qui ignoranter aliquid egit contra
saluam guardiam, ex suprà relatis. ignorantia autem
præsumptione iuris primùm probatur. capitul. ignó-
rantia, de regu. iuris. deinde, si vocatus non fuit, & si-
gna apposita non fuerunt, quemadmodum pro more
apponuntur.

SVMMARIVM.

1 *Iudices duos sales habere debere.*
2 *Iudex constans & fortis esse debet.*
3 *Iudex per imprudentiam peccans punitur arbitrio Iu-*
dicis.

4 *Sta-*

4 *Statutum Papiæ 13. De regimine Potestatis, sub Rubri. De*
pœna iusdicentis, vel officialis declaratur.
5 *Pœna arbitraria quæ sit contra Iudicem, qui per impru-*
dentiam iudicauit.
6 *Arbiter per imprudentiam iudicans punitur.*
7 *Sententiæ arbitri esse omnino standum.*
8 *Statutum Papiæ 25. in ciuilibus, sub Rubr. De compromis-*
sis, declaratur.
9 *Statutum Veronæ lib. 2. c 122. sub Rub. De compromissis,*
declaratur.
10 *Iudex qui imperitiam iudicauit, punitur, etiam si con-*
demnatus appellare potuit.
11 *Arbiter qui per imperitiam iudicauit, punitur, etiam si*
condemnatus petere potuit reductionem ad arbitrium
boni viri.
12 *Statutum Papiæ 66. De regimine potestatis. sub Rubr. De*
syndicatu D. Potestatis Papiæ, declaratur.
13 *Iudex, qui per imperitiam iudicauit, punitur, & si sua*
sententia per secundam fuit confirmata.
14 *Iudex per imperitiam iudicans punitur, & si eius senten*
tia per duas alias confirmetur.
15 *Iudex per imperitiam iudicans non punitur, si condem-*
natus eam expresse approbat.
16 *Iudex ex sapientis consilio imperitè iudicans puni-*
tur.
17 *Iudex imperitè absoluens reum ab obseruatione iudicij*
punitur.
18 *Arbitrator per imperitiam iudicans punitur.*
19 *Iudex imperitè non iudicat se ob opinionum varietatem,*
vnam fortè deteriorem sequitur.
20 *Opiniones cum variæ sunt, vna earum tutè probari po-*
test.
21 *Iudicem non puniri si quid leuissima culpa egit.*
22 *Iudicem in foro conscientiæ non esse tutum, si dum dubius*
est, pro amico pronuntiat.
23 *Dubius agere quis nil debet.*
24 *Peccatum esse quod ex fide non est.*
25 *Ordinari quis non debet ab Episcopo, quem putat esse si-*
moniacum.
26 *Conscientiam etiam erroneam ligare.*
27 *Iudicem iudicare non debere secundum legem, de qua*
ambigit.
28 *Iudex pro reo quando in dubio pronuntiare possit & de-*
beat.
29 *Iudex pro dote in dubio pronuntiat.*
30 *Iudex cùm in dubijs pronuntiare debet, dubietatem ha-*
bet exuere.
31 *Iudex, qui aliquid scit vt priuatus, non tamen iudicare*
ita debet.
32 *Amico, vt Iudex in dubijs faueat iure cautum non est.*
33 *Iudex personæ accessionem habere non debet in Iudi-*
cijs.
34 *Iudex amorem priuatum deponere debet.*
35 *Iudex, qui suo arbitrio causam iudicare potest, non tene-*
tur, si quid egit per imperitiam.
36 *Iudex, qui sapientis consilium omninò sequi debet, non*
punitur, si ob illud imperitè iudicauit.
37 *Iudex imperitè iudicans ex consilio sui Assessoris non pu-*
nitur.

CASVS CCCXXXIX.

QVANDO IVDEX IMPERITE iudicans puniatur, & qua pœna.

1 VI iure dicendo præsunt, duos † sales habere debent, scientiæ vnum, ne insipidi sint, conscientiæ alterum, ne sint diabolici, vt cum Baldo loquar in l. 2. numero 7. C. de senten. ex breuic. recita. Ias. l. rem non nouam. nume. 6. C. de iud. Boer. quæst. 153. nu. 51. Primò dicamus, quantum illi nocet insipientia ac imprudentia. Sciendum itaque est hanc ipsi Iudici ad culpam tribui: quippe, qui munus suis viribus impar aggredi minimè debuit. est enim scriptum, Eccles. 7. Noli quærere fieri
2 † Iudex, nisi valeas virtutum irrumpere iniquitates, ne fortè extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in agilitate tua. cùm itaque Iudex † per imprudentiam iudicauit, quoniam peccasse non parum intelligitur, extraordinem Iudicis arbitrio punitur. l. vltim. ff. de varijs & extraord. cogn. & inst. de oblig. quæ ex quasi delicto, & notat Baldus in cap. 1. §. Iudices. numero 1. de pace iura. fir. in vsibus feudorum. Boer. quæst. 153. numer. 12. qui censuit, idem esse cùm per imperitiam morte aliquem puniuit. post Ioan. Fabr. & Angel. Aret. inst. de obliga. ex quasi delict. in
4 princi. & hoc in casu declaratur † statutum Papiæ 13. de regimine Potestatis, sub Rubri. de pœna iusdicentis, vel officialis aggrauantis aliquem iuiustè. pœna illa ordinaria locum non habebit, quando per imprudentiam Iudex aggrauauit, molestiaq; affecit. Pœna
5 autem hæc † arbitraria est, vt parti læsæ damna reficiat, non in solidum, sed in quantum facere potest: ita gloss. l. vltim. ff. de varijs, & extraord. cogn. Bartolus in sua quæst. 9. Iudex per imperitiam, colum. vltim. Baldus d. §. Iudices. nume. 1. ibi Afflict. ex text. l. si Iudex. ff. de Iudicijs. nisi hæc imperitia sit ex lata culpa, quæ dolus præsumptus appellatur: quoniam tunc in solidum tenetur, vt statim dicam, & tradit Alexand. in l. 4. §. eum. in fi. ff. de dam. infecto. Decius l. 1. §. hæc autem verba. numer. 3. ff. quod quisque iuris. Bossius tract. causarum criminalium in titulo de officialibus corruptis. nu. 23. & eum secutus est Iulius Clarus lib. 5. senten. §. fi. q. 83. versi. Iudex malè.

6 Extenditur primò hic casus, vt locum etiam sibi vendicet in † arbitro, qui & si non iurisdictionem habeat, sed solam cognitionem, si per imperitiam iudicauit, arbitrio Iudicis punitur. gloss. d. l. vlt. de varijs & extraord. cog. ex text. l. si quis in conscribendo. in fine. C. de pactis. & ibi Ias. numero 9. licèt enim
7 sententiæ † arbitri standum sit, siue æqua sit. l. diem proferre. §. stari. ff. de recep. arbitr. attamen illud intelligitur quò ad ipsas partes inter se, non autem quòad ipsam partem læsam: quia illa habet actionem contra ipsum arbitrum. ita sensit Ias. d. l. si quis in conscribendo. numero 9. versic. contrarium videbatur. & ibi Curtius iun. nume. 11. commnuem esse declarationem testatur.

8 Quibus infertur declaratio ad † statutum Papiæ 25. in ciuilibus, sub Rubric. de compromissis fiendis. in illis verbis, & ab ipsorum sententijs, arbitramentis non possit appellari, supplicari, nec querelari, seu de nullitate opponi, vel peti reductio ad arbitrium boni viri, & hoc si causa & quæstio fuerit à libris ducentum Papiæ infrà. hæc dispositio inter ipsas partes locum habet, non quò ad ipsum arbitrum, quin de imperitia teneatur: vt iam admonui. conferunt, quæ nunc subijcio. atque ita etiam intelligi de-
9 bet † statutum Veronæ libr. 2. capit. 122. de compromissis, ibi, ita quòd à dicta diffinitione non possit appellari.

Extenditur secundò, vt locum etiam habeat hic
10 casus, quando pars † læsa per Iudicis, vel arbitri im-
11 peritiam potuit appellare, querelare, vel petere † re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ductionem ad viri boni arbitrium, & illa prætermisit: ita Bartol. in l. item si quis. numer. 3. ff. de alien. iud. muta. caus. fact. & d. disputat. 9. Iudex per imperitiam. in solutione. nu. 1. pulchrè Bald. in d. capi. 1. §. Iudices. nu. 7. de pace iura. firm. qui multis rationibus hanc egregiam declarationem confirmauit. Soc. sen. consil 24. col. 3. verfic. secundò principaliter. lib. 1. latè Barb. consil. 12. col. 1. & 2. libr. 4. idem sensit Bossius in tracta. causarum criminalium in titul. de officialibus corruptis. num. 22. punietur ergo Iudex tempore syndicatus, vt relati interpretes affirmant. quo
12 circà † statutum Papiæ 66. De regimine Potestatis, sub Rubri. De syndicatu Domini Potestatis Papiæ locum etiam habebit, & si is, qui per imperitam sententiam damnum passus est, non appellauit. Infertur etiam declaratio ad relatum statutum Papiæ 25. in ciuilibus, sub Rubric. De compromissis fiendis. in illis verbis, si verò fuerit à dicta quantitate, (hoc est librarum ducentum) suprà, quod tunc ab ipsis sententijs, arbitrijs & arbitramentis possit querelari, & peti reductio ad arbitrium boni viri. & si ergo pars ex laudo arbitri læsa hanc omittat querelam, non tamen excluditur, quin de imperitia contra ipsum arbitrum experiri possit.

Extenditur tertiò, vt locum etiam habeat hic casus
13 & hæc pœna † quando à lata sententia per imperitiam appellatum fuit, & prima ipsa sententia fuit per secundam confirmata, vel appellatio fuit deserta. ita post Innoc. egregiè docuit Baldus in l. obseruare. §. proficisci. q. 28. ff. de off. Proconsi. & latè comprobauit Calcaneus consil. 1. colum. 9. verfic. ex quibus omnibus. Barba. consil. 12. colum. 1. 2. libr. 4. latissimè Dec. in capitul. sæpe. numer. 10. de appella. & hanc esse singularem doctrinam scribit, & aliorum auctoritatibus confirmauit Marsilius sing. 646. Iudices. quod ve-
14 rum intelligunt, etiam si † tres latæ sint sententiæ conformes: ita post Bald. in d. l. si quis in conscribendo numer. 6. C. de pactis. Angelum in l. 4. in fine. vbi etiam. Alexan. ff. de dam. infecto, docuit Decius in d. capit. sæpe. num. 10. verficul. & quod suprà dictum, de appella. vbi etiam Abbas. quibus addo Angel. consil 188. Sed nunc videndum. colum. vltim. & Calca. d. consil. 1. colu. 9. in fi. & his intelligimus malè sensisse Bartol. in d. sua quæstione. 9. Iudex. colum. vlt. verfic. aut in causa appellationis. dum dixit, hoc in casu Iudicem excusari. quæ Doctorum & iuris sententiæ annotandæ sunt ad relatorum statutorum interpretationem. Hanc tamen extensionem declarauit post Bald. Decius in d. capitul. sæpe. numer. 11. 12. 13. Pri-
15 mò † si condemnatus, & qui succubuit expresse sententiam ratam habuit. Secundò si expresse appellationi renuntiauit. Tertiò, si is Iudex qui primam sententiam tulit, in instantia appellationis comparuit & absolutus fuit.

16 Extenditur quartò, vt procedat † etiam si hic Iudex iudicasset ex consilio sapientis, iuxta statuti dispositionem, & sciret consilium esse iniustum: nam illud sequendo per imperitiam iudicare dicitur. ita Bartolus in l. si conuenerit, de re iud. & in l. 1. §. si plures. numero 10. de exerci. actio. Roma. consil. 228. col. vltim. Bald. l. obseruare. §. proficisci. quæst. 31. de off. Proconsi. & lega. debuit enim spernere. idem censuit Socinus. sen. consil. 24. colum. 3. lib. 1. Soc. iun. consil. 63. num. 9. 10. lib. 1. Scala Patauinus lib. 4. de consil. sapientis. capitul. 26.

17 Extenditur quartò, vt procedat etiam hic casus in Iudice, qui per imperitiam reum ab obseruatione Iudicij, ob lapsum instantiæ absoluit: nam adhuc is Iudex arbitrio Iudicis condemnatur erga ipsum actorem ob illatum illi damnum: ita Bal. in d. l. si quis in conscribendo, numero 7. C. de pactis. quem secuti sunt Sali. Castren. & Fulgo. nec dissentit ibi Alexand. num. 4. cum quo remissiuè transit Iaf. num. 10. reiecta Bartoli opinione, qui censuit, Iudicem in totum teneri, & contra Bartolum sensit & Decius d. l. si quis in conscribendo, in fine.

18 Extenditur quintò vt etiam procedat † in arbitratore, qui cùm de dolo & lata culpa teneatur, non excusatur, si quid per imperitiam iudicauit: ita Bartol. in l. vlt. num. 1. de varijs & extraord. cog. & in l. vltim. ex illo text. ff. si mensor fals. mod. dixe. & in l. 1. C. de discuss. libr. 10. cum illo transeunt Alex. d. l. si quis in conscribendo, num. 3. ibi Decius. numer. 17. Orianus tract. de arbitri. quæst. 36. vltimæ partis. Hæc declaratio notabilis est ad interpretationem d. statuti Papiensis 25. in ciuilibus, de compromissis fiendis. dum loquitur de arbitro & arbitratore. & ad relatum statutum Veronæ libr. 2. cap. 122.

19 Declaratur primò, vt non procedat † eo in casu, cùm variæ sunt Doctorum opiniones, nec discernitur, quæ sit verior & magis recepta: tunc Iudex non tenetur, & si alter eo prudentior & doctior aliam opinionem fortè esset secutus. nam opinionum multiplicitas excusat, ne Iudex litem suam fecisse dicatur. ita in specie declarauit Baldus in d. capit. 1. §. Iudices. num. 4. de pace tenen. in vsib. feud. idem Baldus in l. obseruare. §. proficisci. quæst. 30. de off. proconsi. & leg. qui & illud dixit, esse arbitrarium Iudicibus syndicâtibus an hoc casu hic, qui ita iudicauit excusatione di-
20 gnus sit. Et conferunt quæ de † opinionum varietate scripsi in superioribus, dum dixi excusare ab expensis litis. Est ratio, quia nos loquimur eo in casu cum per imperitiam aliquid agit: quæ sanè imperitia latam culpam solùm continet. at si facit quod alter eiusdem conditionis Iudex prudens faceret, certè excusatur, vt scribit Bar. in l. quod Neruа. nu. 16. ff.
21 depositi. Hinc nostri vno ore scribunt, † Iudicem hûc non teneri, si quid leuissima culpa egit. ita Bald. d. §. Iudices. nu. 1. ex d. l. si quis in conscribendo. quę in arbitro etiam procedit. Confirmatur hæc declaratio ex eo, quod dicimus quòd & si communis opinio in iudicando sequenda sit vt tradunt omnes in c. 1. in fi. de const. latissimè Neuiz. libr. 5 Syluæ nup. nu. 1. cum infinitis subsequentibus. attamen non tenetur illam sequi, quando est euidenter falsa, vel conuinci potest probabilibus rationibus, id quod Iudicis arbitrio relinquitur. ita Abbas d. c. 1. num. 15. de consti.

Hæc prima declaratio in Iudicio fori temporalis
22 procedere quidé potest: Cæterùm † in foro spirituali opinor Iudicem hunc non esse tutum dum opinionũ varietati consilus pro amico volens ei gratificari, sententiâ fert: quod in specie docuit eruditissimus Martinus Nauarus in c. si quis autem. nu. 130. de pœnitent. distinct. 7. post Adrianum in quodlibetis quæst. 6. art. 2. verfi. quarta propositio. Si quidem satis constat Iudicem hunc aduersus animũ dubitantem pronuntiare: & exponit se periculo lædendi alterum, ac per consequens peccandi mortaliter quod non licet. Non e-
23 nim † agere quis debet illud de quo dubitat, an sit peccatum, vel non. Quandoquidem inquit D. Paulus ad Romanos capitul. 14. omne, quod non est ex fide,
24 † peccatum est. Huc spectat capit. perpetuas. de simo-
25 nia, quo sancitum est, illum, qui † opinatur Episcopũ esse simoniacum, non esse ab eo ordinandum: nisi
26 prius errorem exuat. Accedit † conscientiam etiam errorem ligare, vel ad sui dispositionem, vel ad faciendum id, quod illa suadet. quemadmodum admonuit D. Thomas in capitul. 2. quæst. 13. artic. 5. quem secuti sunt alij præsertim Gerson in 2. parte, titul. de natura & quali. conscientiæ. Ita ergo hoc in casu, si Iudex dubitat

dubitat, nõ debet fauere amico. Hinc quoq; scriptum
27 est in c. pastoralis. de fide instru. † Iudicem iudicare minimè debere secundum decretalem, de qua meritò dubitat, an iuri cõsentanea sit. Nec huic veræ opinioni repugnat, quòd quando iura sunt obscura fa-
28 uendũ potius est † reo, quàm actori. c. actori. de reg. iur. in 6. Quemadmodũ etiam dicimus in dubio pro
29 dote esse respondendum. l. in ambiguis. de iure dot. Iaf. consi. 178. in fin. lib. 2. & similes casus recenset Neuiz. lib. 6. Syluæ nupt. Respondetur, ex sententia Adriani, quodlib. 2. hæc esse intelligenda, modo † illa
30 dubietas ab animo ante sentẽtiâ expellatur: & priusquam iudicet, credat ius esse reo, doti, & causæ fauorabili, vel amico suo. vel si nõ credit, saltem certò credat eo casu pro illis esse iudicandum. Non enim opinor, oportere Iudicẽ semper credere ius esse illi, pro quo iudicat, sed satis est credere pro illo esse iudican-
31 dum. Quandoquidem qui † scit aliquid vt priuatus, quia vidit, & contrarium in actis probatur, non credit verum ius esse, quod probatur. atq; ita ius esse illi, qui falsum illud probat: credit tamen pro illo esse iudicandum. Nam sua conscientia ei non dictat esse aliter faciendum, sed ita rectè, & iure faciendum, quemadmodum scriptum reliquit D. Thomas 2. 2. q. 64. artic. 9. & q. 67. art. 3. Præterea huic obici responderi ad-
32 huc potest, quod & si † iura iubeant in re dubia pro reo, pro dote, ac alijs causis his similibus iudicãdum: non tamẽ iubent fore iudicandum pro amico. Quocirca, qui in re dubia pro amico pronunciare vult, omnem prius exuat dubietatem, & credat illi ius esse, vel saltem pro eo esse iudicandum. Quod si credere id nequit, à iudicãdi munere se abstineat. Est enim scri-
33 ptum Deuter. cap. 8. † Dixi Principibus & Iudicibus, quod iustum est iudicare, siue peregrinus sit ille, siue ciuis: nulla erit distantia: ita paruum audietis vt magnum: Nec accipietis cuiusquam personam. Illam er-
34 go † priuati amoris affectionẽ abijciat iustus Iudex, & Deo, non amico, seruiat.

35 Declaratur secundò, vt non procedat in eo † Iudice, qui ex suo arbitrio causam iudicare debet: ita Bald. in d. §. Iudices. num. 5. qui verum intelligit, nisi contra consuetudinem hoc faciat, quod concedo, sed illud contingit, quia verè arbitrarium non dicitur, quod est consuetudine determinatum, quemadmodum declarauit suprà lib. 1. q. 14.

36 Declaratur tertiò, vt non procedat in eo † Iudice, qui vel partium conuentione, vel ex statuti dispositione omninò sequi debet sapientis cõsilium, de partium conuentione. ita Bart. in d. l. si conuenerit. nume. 9. de re iud. qui Iudices admonet, vt in ea conuentione adscribatur, quod non solùm ipsæ partes talem in consiliariũ eligunt, verùm etiam volunt consilium illud esse à Iudice sequendum. idem censuit Bald. in d. l. obseruare. §. proficisci. q. 31. de offic. Proconsi. & leg. ita præcitatis locis Bart. & Bald. censuerunt, quando ex dispositione statuti consilium sapientis omninò sequendum est: ita etiam respondit Calcaneus consil. 82. & Scala Patauinus lib. 4. de consilio sapientis. cap. 26. verfic. tertiò quando. & verfic. quartò si ex.

37 Declaratur quartò, vt non habeant locum † hæ pœnæ, cùm Iudex ex sui Assessoris consilio iudicat. l. 2. ff. quod quisque iuris. vbi Deci. & cæteri omnes. Bal. in l. 1. num. 7. C. de pœna iud. qui malè iud. Bossius tract. causarum criminalium. tit. de officialibus corruptis. num. 27. 29. qui quidem Doctores hoc procedere intelligunt, quando ipse Iudex non est iurisperitus, & ipse Assessor à Principe, vel à Repub. electus fuit: illos tu consule.

SVMMARIVM.

1 *Iudex, qui per imperitiam aliquem quæstionibus subiecit, quæ pœna punitur.*
2 *Iudex, qui tanquam priuatus indebitè aliquem tormentis supposuit, qua pœna puniatur.*
3 *Iudex, qui per dolum indebitè aliquem tormentis subiecit, quomodo puniatur.*
4 *Iudex, qui non præcedentibus inditijs aliquem quæstionibus subiecit, pœna punitur arbitraria.*
5 *Bald. l. Decuriones. C. de quæstio. declaratur.*
6 *L. Decuriones. C. de quæstio. intellectus.*
7 *Iudex, qui sine inditijs aliquem quæstionibus supposuit, qua pœna in Regno Neapolitano puniatur.*
8 *Iudex arbitrariè punitur, si reus nõ omninò indebitè tortus deceßit in tormentis.*
9 *Iudex non punitur, si reus iusta ratione sine culpa Iudicis ex tormentis deceßit.*
10 *Cautela, qua vti debet Iudex, cùm reum torquet indebitè.*
11 *Iudex probat per suos domesticos, se modum torturæ non exceßisse.*
12 *Iudex probat se modum torturæ non exceßisse, sed culpa sua tortum deceßisse, probando illum recusasse mederi.*
13 *Iudex probat modum non exceßisse, si probat in loco solito adhibuisse quæstiones.*

CASVS CCCL.

POENA QVA PVNIENDVS SIT Iudex, qui vel omninò indebitè reum quæstionibus subiecit, vel in torquendo modum excessit, explicatum atque diligenter explanatum.

DICENDVM est hoc loco, quando & 1
qua pœna plectendus † sit Iudex, qui per imperitiam, vel dolosè aliquem tormentis & cruciatibus affecit. qua in re, cùm multa à nostris perplexè traduntur, ego ita soleo distinguere aliquot casus.

Primus est casus, † quando Iudex non tanquam 2
Iudex, sed tanquam verè persona priuata aliquem tormentis atque quæstionibus subiecit: tunc is pœna capitis puniri debet. ita intelligo Baldum in l. 1. num. 4. in fin. C. de priua. carcer. dum inquit, quòd si pro carcere priuato pœna est capitalis, dicta l. 1. fortius debet esse capitalis pro indebita & priuata tortura. quemadmodum enim, quò ad carcerem, loquitur Baldus de persona priuata carcerante, ita etiam debemus eum intelligere, de persona priuata quò ad tormenta. est huius casus præcipua ratio, quia hic torquens, præter damnum atque iniuriam, quam torto infert, superioris iurisdictionem vsurpat, quam vsurpationem capitaliter punit d. l. 1. C. de priua. carcer.

Secundus est casus, quando † Iudex tanquam 3
Iudex aliquẽ torsit indebitè per dolum, vt quia nulla penitus inditia præcedebant, sed dolo ob inimiciti-am, quam fortè contra eum gerebat, ita acriter torsit, vt is tortus decesserit. tunc is Iudex pœna capitali puniri debet. ita verè sensit Cynus in l. Gracchus. & ibi eum secutus est Salyc. col. pen. verfic. aut modum excesit. C. ad l. Iul. de adulte. idem sensit Bald. in l. 3. in fine. C. eod. de adulte. Ioan. de Anna. in c. 1. col. 3. de Cler. percuss. Arectin. consil. 80. num. 4. hos

Universidad de Deusto
Biblioteca

scuti sunt & recentiores omnes, vt Marsil. in l. quæstionis modum. col.pen. versic.aut excesit modum, & tunc aut dolo. ff. de quæstio. idem in Practica criminali. §.expedita. num.89. Franc. de Marchis, q.98, num.9.parte 2. Aegidius Bosius tract. causarum criminalium. titulo, de tortura. num.28. & Iulius Clarus lib.5. sentent. iuris. §.fin. q.64. versic. Iudex autem. quibus addo Iacobum Nouellum in Praxi criminali. tit. de modo constituendi reum, incipit: Et quia sæpenumero. num.9.quorum sententia probari videtur in l.lex Iulia. §.vlt. ff.ad l.Iul.repet.& clarius in l.Lege Cornelia. in prin. ff.ad l. Cornel. de sica. & in l.vnica. §.1. C.de emend. ser. dolus autem quando hoc casu præsumatur, statim dicam.

4 Tertius est casus, quando † Iudex nullis præcedentibus inditijs,aliquem tormentis subiecit,qui tamen non decesit: tunc hic Iudex est pœna arbitraria puniendus: ita verè sensit Baldus in Rubr. C. de pœna iud. qui malè iud. num.5. quem secuti sunt Salyc. in l.vlt. colum.2. versic. septimò quid si fecit. C.eod. de pœna iud. Alexand. l.1. in fine. princ. & ibi Iason in fine. & Decius num.10. ff.quod quisque iuris. Bosius d. titulo, de tortura. nume.32. & hanc communem testatur Petrus Calæphatus inter consilia criminalia diuersorum consil.93. in fine. lib.2. & si perplexè aliorum auctoritates, qui in alijs loquuntur casibus miscet. his accedit Clarus d. lib.5. sentent. iuris. §.fin. quæst.64. versic. antequam. qui ita in foro

5 uersatur, quod docuit † Bald. in l. Decuriones. C. de quæst. ex illo textu nempè pœnam esse capitalem contra Iudicè pro qualicunq; tortura, quam Iudex dolo malo alicui inflixit. & cum Baldo communè esse opinionem affirmârunt Marsil.in d.l.quæstionis modū. col.vlt. de quæs. & in d.Practica criminali.§.expedita, nume.89. & Calęphatus inter consilia criminalia diuersorum. consil.94. num.4. quam quidem opinionem affirmasse aiunt Baldum in l.1. C. de priua. carcer. Ang. in d.l. Decuriones. Salyc. in l.2. C. de exhib. reis. Ioan.de Ana.in d.c.1.colum.3.de cler.percuss. & Paridem Puteum tract. syndicatus. c. An, si officialis. Ego imprimis animaduerti solùm Baldum, & cum eo Angelum in d. l. Decuriones. ita scripsisse, nam idem Baldus & cæteri in locis prælegatis hoc non probant. Baldus enim in d.l.1. C.de priua. carcer. loquitur in casu, quem suprà priore loco retuli. Salyc. verò in d.l.2. C.de exhib.reis. ne verbum quidem. Io.verò de Anania secutus est opinionem Saly. in l. Gracchus. C.de adulter. atque ita sensit esse pœna arbitraria puniendum. Super est ergo solùm, vt respondeamus doc-

6 trinæ Baldi & Ang. in † d. l. Decuriones. dicam ingenuè quod sentio. sentio equidem Baldum & Angelum malè hanc propositionem ex illo textu. l. Decuriones. collegisse. quandoquidem is textus loquitur in casu speciali ipsorum Decurionum, quibus datum est in priuilegium, ne ob eorum dignitatem possint torqueri: pœnam autem illam adiecit textus, vt priuilegium obseruetur. is ergo casus à nostro diuersus admodum est. id, quod in specie sensit Bosius dicto titulo, de tortura. num.31. in fine. Paris autem Puteus non dissentit à priori opinione, cùm Cynum & Salycetum in dicta l. Gracchus. sequatur. Hæc dis-

7 putatio cessat in † Regno Neapolitano, vbi ex constitutione Regni, sub Rubr. quòd recipiantur appellationes à tormentis. incipit: Si iustè. indicta est pœna carceris per biennium, & publicatio tertiæ partis bonorum, vt recenset Gramma. consil.15. in fine. & inquit, illam constitutionem conuenire cum opinione Ang.in l.nemo carcerē. C.de exact.trib. lib.10. quem textum l. nemo. probare inquit Grammaticus, hunc Iudicem esse eadem pœna plectendum, qua puniretur carceratus, vel tortus, sed hoc mihi non probatur, si rectè illius verba perpendantur.

8 Quartus est casus, quando † Iudex reum torsit nō omninò indebitè, sed ex inditijs minus sufficientibus, & is tortus moritur ob excessum tormentorum, tunc quia nō in dolo, sed in culpa versatur pro modo culpæ puniendus est. l.1. §. sed si claua. & l. lege Cornelia. §.1. ff. ad l.Corn. de sicar. ita affirmauit Sal. in d.l. Gracchus. col.pen. vers. aut modum excesit. C. ad l. Iul. de adult. & alij suprà relati. præsertim Bosius d. tit. de tortura. nume.32. vbi clarè affirmauit, hanc pœnā pro modo culpę esse pœnam arbitrariam. Id, quod ea ratione confirmatur, quia hîc solùm consideratur excessus, qui arbitrariè puniri consueuit: quemadmodum diximus suprà in casu 292. dum egimus de pœna illius, qui modum suæ defensionis excesit. & hoc in casu est animaduertendum, quia duo hîc concurrere diximus, nempè, quando inditia non sunt omninò sufficientia, & quando fortunæ modus fuit excessus, & verè hoc casu (vt dixi) arbitraria pœna punitur, sed aliquantulum grauiori, quàm quando vnum tantùm interuenisset.

9 Quintus & nunc vltimus est casus, quando Iudex non torsit, nec iniustè, nec indebitè, atq; ita modum non excesit, & tamen is tortus decesit: tunc is Iudex nulla pœna punitur. ita tradunt omnes. Bart. in l.quæstionis modum. & ibi colum. penult. versic. aut excesit modum ex casu. ff. de quæstio. idem Marsil. d.pract.criminali. §. expedita. nume.89. qui eiusdem opinionis retulit Bald. in l.3. in fin. C. de adulter. & consil.336. Factum sic proponitur. lib.4. & Ang. in l. Gracchus. C. de adulter. nec non & Angel. Aret. tractat.malefic.in verbo, fama publica.q.8. Felin.in cap. cùm non ab homine. in fin. extra de iudicijs. Franciscus Brunus tract. de inditijs & tortura. parte 2. q.5. num.21. Franc. de Marchis, quæst.98.num.3. parte 2. Est ratio, tum quia hoc casu & fortuitò cōtingit, tum quia rei licitæ is Iudex operam dabat. idem censuit Clarus d. lib.5. sent. §.fin. q.64. versic. Iudex autem. in fine. qui post Anton. Gome. c.13. delictorum. ad-

10 monuit † Iudicem ita reum torquentem debere adhibere Notarium, qui in actis scribat adhibitæ torturæ modum. si autem adhibitus non fuerit Notarius, poterit multis alijs modis hic Iudex probare, se nō excesisse modum tormentorum. Primò, per suos

11 † domesticos & familiares. ita Ang. in l. lege Iulia. ff. ad l.Iul. de vi pub. quē secutus est Paris Puteus tract. syndicatus. d.c. An si officialis. num.2. argumento l. consensu. C. de repud. Verùm ego dubito, quoniam regula illius l.consensu. procedit, quando nec actu, nec habitu alij testes, quàm domestici interuenire potuerunt: secus si potuerunt interuenire, & adhibiti actu non fuerunt. ita declarant gloss. & Docto. in c.tertio loco. de probat. Decius consil.311.num.3. Franc. de Marchis, d.quæst.98.num.6. Gramma.consil.26. num.37. & consil.45.num.12. Neuiz.consil.54. num.16. & Rolan. consil.24. nume.67. lib.1. qui alios plures huius sententiæ recensent, sed in casu nostro Notarius actorum & ij huic similes adhiberi possunt: sequitur ergo domesticis fidem adhibendam non esse. erit tamen durum recedere ab opinione Angeli & Paridis, tum ob maximam eorum auctoritatem, tum quia benignior est.

Secundò modum torturæ excessum non fuisse poterit probare Iudex per mediocrum relationem, qui cadauere inspecto, referant, illius signa & liuores suum adhibendo iudicium, an ex tormentis is decesserit, vel non. ita relati Angelus & Paris, nam in arte peritis credendum est, vt alijs diximus.

Tertiò

12 Tertiò poterit † hic Iudex probare se modum debitæ torturæ non excesisse, probando ipsum tortum nō voluisse post turturā mederi, atq; ita medicamētis spretis decesisse. tunc sua culpa, non Iudicis decesisse præsumitur. ita Cardinal. in c. cùm in contemplatione. de reg. iur. quem secutus est Paris loco præcitato, num.6.

13 Quartò poterit hic Iudex † probare, quòd is reus fuit in loco consuero, & per solitos ministros tortus, & inde euenierit, quòd is non dicetur modum excesisse, sed id euenisse culpa ministrorum. ita Paris Puteus præcitato loco. nam in dubio non præsumitur modum excesisse. Guido de Suzaria tractat. de inditijs & tortura. num.21. vbi Ludou. Bologn. in additio. & Franc. Brunus tractat. de inditijs & tortura. parte 2. quæst.5. num.21. Ego hîc considerandum esse puto, quòd aut constat Iudicem iusisse ipsis ministris, vt tres tantùm ictus darent, & ministri numerum excesserunt, vel modum ipsum, tunc ipsi sunt in causa mortis, ob suum excessum. Aut constat Iudicem iusisse grauiora tormenta, quàm par erat adhiberi: tunc ipse tantùm tenetur. in dubio credo esse præsumēdum factum fuisse Iudicis auctoritate, quoniam semper adesse debet, cùm torquetur reus: & si ministros modum excedere videt, prohibere potest. Illud etiam est annotandum, quando dolus vel culpa præsumatur in Iudice. & dicendum est primò, quòd quando inditia extant idonea atq; sufficientia, & torquetur sine excessu, nec dolum nec culpam præsumi in Iudice. Secundò si modus est excessus, vel inditia non sunt sufficientia. culpa solùm præsumitur. quod intelligo, nisi aliqua præcedat inimicitia inter ipsum Iudicem & reum tortum. Tertiò, dolus nunc præsumitur, cum coniecturis euidentibus de eo constat, ita scribunt Doctores iam relati, præsertim Paris Puteus d.cap. An officialis. Cætera quæ huc adferri possunt, ex industria prætereo.

SVMMARIVM.

1 *Iudex litem suam facit, cùm negligit administrare iustitiam.*
2 *Iudicis arbitrio punitur, qui negligit iustitiam administrare.*
3 *Negligentia administrantis iustitiam vt puniatur, vnde proueniat, prius considerandum esse.*
4 *Iudex negligens punitur aliquando minus quàm sit interesse partis.*
5 *Iudex negligens ab officio deponi potest.*
6 *Iudex negligens aliquando pœna capitali punitur.*
7 *Iudex negligens 36. casibus punitur.*
8 *Arbiter negligens Iudicis arbitrio punitur.*

CASVS CCCXLI.

POENAE IVDICIS, NEC NON & Arbitri negligentis iustitiam administrare.

ITEM † etiam suam facere dicitur Iudex, cùm iustitiam administrare negligit. quod probat glos. in c. excommunicamus. in verbo, neglexerit. de hæret. Baldus & Ias. in l. Argentarius. §.vlt. ff. de eden. ex illo textu. Alex. in l.pen. nu.5. & ibi Ias. num.9. in fine. & Decius 6. notab. C. de pactis. Iulius Clarus lib.5. sent. iuris. §.fin. q.73. vers. item Iudex. pœna autem contra Iudicem negligentem facere iustitiam in casibus non deter-

2 minatis, est † Iudici arbitraria, atque extraordinem: quemadmodum punitur, qui per imperitiam iudicauit: ita glo. d.l. Argentarius. §.vlt. in verbo, de Iudice. ff. de eden. & in d.l.pen. C. de pactis. & alios referendo hanc esse veram & receptam opinionem, scripsit Alex. in l.4. §. in eum. num.3.4.7. ff. de damn. infecto. Felin. in d.c. excommunicamus. Ruin. consil. 12. lib.5. & idem clarè sensit Aegidius Bosius tract. causarum criminalium. in titulo, de officialibus corruptis. num.24.25.26. † Iudex autem noster prudens

3 & diligens perpendet, vnde illa negligentia prouenerit: nam si negligentia per imperitiam causata erit, tunc erga partem ęsam condemnabitur in quantum facere poterit: quemadmodum etiam condemnatur, cùm per imperitiā malè iudicauit, vt suprà diximus. ita declarat Alex. d. §. in eum. num.4. Si verò per dolum iustitiam administrare neglexerit, tunc in solidum tenetur. l. si filius. ff. de iudic. Alex. d. §. in eum. num.5. qui alios recenset. ibi tamen num.7. subijcit interdum Iudicem nostrum, cui verè ex illis verbis,

4 vt æquum videbitur, tributum est † arbitrium, posse in minus hunc negligentem condemnare, quàm sit interesse partis læsæ, vt putà, si esset filius fam. qui minus habet in peculio. Extat & altera pœna cōtra hunc

5 Iudicem negligentem, vt scilicet ab † officio deponatur, si sua negligentia quis moriatur. ita probat l. si quos. C. de offic. Præfect. Orien. glos. Bald. & Card. Alex. in c.1. §. Iudices. de pace iura. firm. & scriptum reliquit Boer. q.153. num.20. sunt & aliæ pœnæ certis casibus indictæ contra Iudices negligentes, quas recenset Bart. in l. vlt. in fine. ff. de varijs & extraord.

6 imò aliquando † pœna capitali puniuntur, vt refert Homodæus tract. syndicatus. nume.69. cum subsequentibus. Paris Puteus eodem tract. syndic. in verbo, negligentia. & triginta sex casus, in quibus † Iu-

7 dicis negligentia punitur ex ordine enumerat Gomes. Hispan. in Commentarijs, ad regulas Cancellariæ, in regula, de triennali possessore, post quæst.28. vbi epilogum casuum negligentiæ refert. & de probatione negligentiæ aliqua scripsi in tractat. de recuperanda possessione. remedio 7. q.5.

8 Extenditur hic casus, vt locum etiam habeat † in arbitro, qui negligendo, fuam etiam litem facit: ita Roman. sing.700. quem est secutus Cur. iun. in l. pen. num.13. C. de pactis.

SVMMARIVM.

1 *Iudex per sordes iudicans, acerrimè punitur.*
2 *Cambyses acre iudicium contra Iudicem, qui per sordes iudicārat.*
3 *Darij Persarum Regis factum contra Iudicem corruptum.*
4 *Alexandri Seueri seueritas maxima contra Iudices corruptos.*
5 *Iudex corruptus lege 12. tab. capite mulctabatur.*
6 *Iudex corruptus lege Iulia repetundarum punitur.*
7 *Iudicis arbitrio punitur corruptus Iudex.*
8 *Falsi pœna punitur etiam Iudex corruptus.*
9 *Iudex corruptus vna pœna sola punitur, & si duo criminis tituli in eo sint, falsi, & legis Iuliæ de repetundis.*
10 *Concussoris pœna quæ.*
11 *Concussoris crimen separatum à crimine repetundarum.*
12 *Iudicis arbitrio concussor punitur.*
13 *L.vlt. C. de pœna iud. qui malè iud. declaratio & intellectus.*
14 *Authen. nouo iure. C. de pœna iud. qui malè iud. intellectus.*

15 L.i.

Universidad de Deusto
Biblioteca

15 *L.1. C.ad l.Iul.repet.intellectus.*
16 *Iudex aliquid accipiens,vt iudicet in causa ciuili,si rectè iudicat,solùm acceptare restituit.*
17 *Distinctio Doctorum de corrupto Iudice reiecta.*
18 *Iudex quando dicatur iudicasse per sordes.*
19 *Iudex corruptus adhuc dicitur,si quid accipit,vt sententiam iustam ferat.*
20 *Iudex barataria committit,dum per sordes iudicat.*
21 *Iustitia æstimationem non recipit.*
22 *Iudex omnino restituit acceptum, etiamsi datum fuerit sine corruptionis animo.*
23 *Iustitiæ mercedem quærere iniustissimum.*
24 *Statutum Papiæ 39. in criminalib. sub Rub. De pœna corrumpentis officiales. declaratur, & alia infrà.*
25 *Statutum Ferrariæ lib.1. sub Rub. De officio Iudicis communis Ferrariæ. declaratur, & alia infrà.*
26 *Iudex malè accipit, quod accipit, vt celeriter iustitiam faciat.*
27 *Iudex etiamsi nihil ipse promittat, malè tamen accipit.*
28 *Iudex corruptus dicitur,etiamsi solùm ei quid promissum fuerit.*
29 *Promittere & dare paria.*
30 *Iudex promittens facere,& non faciendo,punitur si quid accepit.*
31 *Iudex accipiendo punitur, etiamsi pœniteat.*
32 *Iudex restituendo quod accepit, excusatur.*
33 *Iudex corruptus dicitur,si debitum remissum ei fuerit.*
34 *Iudex corruptus dicitur, etiam quando ei quid fuit mutuo datum.*
35 *Iudex corruptus dicitur,si esculenta & poculenta magni valoris accipiat.*
36 *Iudices posse esculenta modici valoris accipere.*
37 *Decretum Papiæ 42. sub Rubr. Quòd nemini Iudices. declaratur.*
38 *Iudicis arbitrio relinquitur,quæ dicantur esculenta modico tempore duratura.*
39 *Iudex lata sententia iustè accipit, quod ibidem declaratur.*
40 *Iudex iustè accipit datum in recompensationem laboris.*

Casvs cccxlii.

POENA CORRVPTI IVDICIS, quid contra hos corruptos obseruatum sit à Cambyse, Dario, & Alexandro Seuero. & quando corruptus Iudex propriè dicatur, diligenti studio explanatum.

QVo grauius est delictum dolo malo commissum, quàm per imperitiam, eò etiam grauius vindicandum est. seueriori ergo pœna agendum est cum illis 1 † Iudicibus, qui per sordes, qui pecunia corrupti iniustè iudicant. quod suo exemplo antiqui illi, quibus Euangelica veritas 2 non illuxit, demonstrârunt. † Cambyses in sede, vbi per sordes iniustè iudicârat Sisamus Iudex, ipsius detractam cutem in lora concidit, & tribunal ornauit: in eoq; sedere Otanem Sisamnis filium, vt paternæ pœnæ consideratione admoneretur,quid maneat iniquos Iudices pecunia corruptos. cuius rei meminit Valer. Max. lib.6. c.3. nec non factum hoc egregium laudat Balduinus Iureconsultus in Commentarijs, ad leges 12. tabularum. lege 52. & Alex. ab Alexan. lib.3. dierum Genialium. c.5. qui illud pariter, quod 3 à † Dario Persarum Rege factum est, commemorat. Is Sandocem Acolidis præfectum, quòd pecúnia corruptus iniustè iudicârat, cruci affixit. in Iudices hos 4 rapaces & fures tam graui odio exarsit † Alexander Seuerus, Imperator iustissimus, vt si furem vnquam Iudicem vidisset, paratum haberet digitum: quo illi oculum erueret. addit Aelius Lampridius, qui Alexandri vitam & egregiè gesta est exequutus,tanti stomachi fuisse Alexandrum in eos Iudices, qui furtorum fama laborassent,etiamsi damnati non essent, vt si eos casu aliquo videret, commotione animi stomachi choleram euomeret, toto vultu in ardescente. ita vt nihil posset loqui. nam cùm quidam Septimius Arabinus famosus crimine furtorum, & sub Heliogabalo iam liberatus, inter Senatores Principem salutatum venisset, exclamauit: O Numina, ô Iuppiter, ô Dij immortales, Arabinus non solùm viuit, sed etiam in Senatum venit: fortasis etiam de me sperat, tam fatuum, tam stultũ me esse iudicat. Hæc Aelius. Extat apud Constantinum Harmenopolum Thessalonicensem illa egregia constitutio, atque contra iniquos imprecatio, quam in operis huius initio adscribi voluimus. Sed nunc dicamus de pœnis,quę his Iudicibus per sordes iudicantibus à iure indictæ sunt. 5 Lege 12. tabul. † capite mulctabatur Iudex, arbitervè iure datus, qui ob rem dicendam pecuniam accepisse conuictus erat. cuius meminit Gellius libr.20. noct. attica. c.1.quam sanè legem Balduinus præcitato à me loco interpretatus est. verùm, quia non omnibus in casibus tam grauis pœna cõueniebat. Quinimò aliquando fuit obseruatum, vt sola pœna pecuniaria mulctaretur,qui ob hominem cõdemnandum iudicium úe capitis ferendum pecuniam accepisset: sicuti ea pœna fuit mulctatus Marius Priscus accusantibus Afris,quibus Proconsul præfuerat. scribit enim Plinius nepos lib.2. epist. Marium illum à Senatu damnatum ærario septingenta millia sextertia, quæ Afris extorserat, inferre. C. Iulius Cæsar, qui primus 6 Romanum arripuit Imperium, lege † Iulia, de repetundis sanxit pro facti qualitate Iudices hos esse mulctandos. l.3. l. lex Iulia. §. hodie. ff. ad legem Iul. repetund. has esse C. Cæsaris sanctiones ostendit M. Tull. epistol.1. ad Q. fratrem, & ad Atticum lib.6. Epistol.1. C. Grachus deinde crimen hoc capitale esse sua lege constituit. idq; pro plebe, ad retundendam Senatorij ordinis licentiam, vt apud Ciceronem in Oratione pro Cluentio legimus. ita L. Sylla esse capitale declarauit,dum legem de venenis,cum hac de iudicijs corruptis coniunxit. quemadmodum rectè admonuit doctissimus Manutius in Commentarijs, de legibus Romanis, qui & pereleganter nobis explicat, cur C. Cæsar suam legem de repetundis in his corruptis iudicijs sanxerit. Aliquando itaque in exilium mittuntur: aliquando in Insulam deportantur: aliquando morte puniuntur. quocirca ob ipsam varietatem dixerunt nostri pœnam esse † arbitrariam, ita 7 Gramma. consil.35. num.9. & voto 25. num.8. Boer. quæst.153. num.3.9. immò scriptum reliquit Bosius tract. causarum crimin. in tit. de officialibus corruptis. num.7.8. absolutè ho die arbitrariam esse, à quibus non dissentio. nec dissentit Clarus lib.5.sentent. iuris. §.fin. q.73. in princ. qui & illud post alios affirmat, hos Iudices esse exauthorandos. Amodæus autẽ ea de Castello tract. syndicatus. nume.165. sensit has pœnas esse arbitrarias ex Iure antiquo, non autem ex nouo: sed nihil est.nec hanc pœnam immutat sanctio 8 † legis Corneliæ, de falsis. qua punitur & Iudex corruptus, l.1.§.1. versic. & qui Iudicem. ff. ad l. Cornel. de falsis. & notat glo. in d.l.3. ff. ad l. Iul. repet. Bald. in l.vlt. num.1. C. de pœna iud. qui malè iud. Gramma. d.consil.35.num.10. quoniam & illa arbitraria est, ob va-

ob varietatem facti, interdum deportatur falsarius, interdum morte mulctatur: quemadmodum suprà in casu 307. latè retulimus. Quanquam ergo duo (& si Bartolus vnum tantùm esse in l. Senatus. nume.1. versic.3. potest, de accusat.) videntur criminis titu- 9 li, nempè † falsi, & legis Iuliæ repetundarum, non tamen plures sunt pœnæ, sed vna sola iuxta facti qualitatem. supponamus Iudicem corruptum innocentem morte,vel alia pœna corporali affecisse, ob quod ipse est dignus pœna mortis, vel deportationis: & si lex Iulia de repetundis hoc iubeat: iubeat & lex Cornelia, de falsis, non tamen nisi semel vel mori, vel deportari potest. non etiam hanc pœnam immutat, 10 quod interdum pœna † concussoris hic corruptus Iudex teneatur. l. iubemus. C. ad l. Iul. repet. glo. l.3. eod. & glo. l. vlt. C. de pœna iud. qui malè iud. quia si rectè perspicimus, cùm per concussionem Iudex corruptus est, eadem lege Iulia, de repetundis puni- 11 tur d. l. iubemus. non ergo ab illa distat. licèt † concussionis crimen separatum videatur à crimine repetundarum, cùm concussionis crimen priuatum sit. l. vlt. ff. de concussio. crimen verò repetundarum publicum. d. l. lex Iulia. ff. ad l. Iul. repet. attamen hoc intelligitur, cùm concussio à priuato commissa est, l.1. & l.2. ff. de concussio. Si verò à Magistratu & officiali committitur, publicum crimen est admixtum priuato, atq; ita vnico delicto, vnico facto duo crimina admissa esse intelligimus: priuatum scilicet, quatenus concussionis nomen retinet, publicum quatenus repetundarum sanctionem respicit, vt probat l. iubemus. cum sequenti. C. ad l. Iul. repet. sic & in alijs permultis priuatum cum publico crimine concurrere cõtingit, ac nonnunquam duplex publicum. l. interdum. ff. de publ. iud. l. Prætor. §.1. ff. de mino. l. Prætor. §.1. ff. vi bono. rapto. l.3. ff. de præuarica. l. qui cætu. ff. ad l. Iul. de vi publ. Accedit, quòd pœna 12 extraordinaria, hoc est, Iudicis arbitrio, ita † punitur concussor, vt reus criminis repetundarum: id, quod probat glo. d. l. vlt. ff. de concussio. & ibi Bart.

13 Non etiam hanc pœnam immutat † l. vlt. C. de pœna iud. qui malè iud. qua constitutum est, Iudicem per sordes dolo malo iudicantem, infamia notari. quoniam pœna hæc in consequentiam principalis venit, nam cùm vel deportatur vel in exilium mittitur, infamia etiam notatur. quemadmodum in cæteris criminibus fieri consueuit: vt in crimine calumniæ, vel præuaricationis, quorum vtrumque pœna extraordinaria, hoc est, arbitraria punitur, vt suo loco diximus, & tamen infamia etiam irrogatur. l.1. ff. de ijs, qui not. infam. sunt pœnæ hæ inter se compatibiles, quemadmodum & illa, quòd hic, qui per sordes iudicauit, dignitate, ac notabilitate exuatur, Authen. nouo iure. C. de pœna iud. qui malè iud. imò ita exuitur, ne in futurum alium dignitatis gradum conscendere possit. l. Iudices. C. de dignit. lib.12. sic compatibilis est cum pœna corporali, pœna vel publicationis bonorum, vel tripli, aut quadrupli. d. Auth. nouo iure. in eo vno est difficultas, quòd in l.1. C. ad l. Iul. repet. absolutè pœna est restitutionis quadrupli, & tamen in d. Auth. nouo iure. pœna est vel tripli, vel du- 14 pli. Ego interpretor † Auth. nouo iure procedere in Iudice, qui per sordes iudicauit, vt illius verba sunt 15 clara, & ea pœna erga fiscum punitur. text. verò † l.1. C. ad l. Iul. repet. intelligo in eo Prouinciæ administratore, qui habitatores diripuit & (vt inquit ille textus) nudauit, vt illis met, à quibus accepit, restituat quadruplum. & hæc pœna non est Iudicis iudicantis per sordes, sed alterius administratoris Prouinciæ. & vbi pœna dici possit Iudicis malè iudicantis, illa est non erga fiscum, sed erga partem læsam. id quod ostendunt illa verba, exsoluat inuitus. nam propriè soluere præsupponit debitum procedens: quod sanè debitum propriè est erga partem læsam, non erga fiscum. Præterea inquit textus, illum administratorem ire debere in Prouinciam, vt ibi exoluat. si pœna fisci esset, satis superq; fuisset Romæ soluere, cùm ibi adesset fiscus generalis & ærarium publicum. non alia ratione ergo is in Prouinciam ire debet, quàm vt læsis restituat. quod innuit & text. §.quadrupli. instit. de actio. dum de calumniatoris pœna sancit. nam & is malè accipit, vt negotium alteri faciat, vel non faciat. quibus intelligimus, pœnam illam ex lege Iulia repetundarum non esse immutatam, aut auctam quò ad corporis afflictionẽ, sed solùm quò ad pecuniariam. quamobrem, vt relata omnia duobus perstringã verbis, dico, quòd Iudex, qui corruptus per sordes iudicauit, si in causa criminali pro grauitate causæ etiam vsq; ad mortem Iudicis arbitrio punitur: confiscantur etiam eius bona, notatur infamia, & dignitate 16 nobilitateq; priuatur. Si verò in causa † ciuili iudicauit, si rectè, solùm tenetur restituere quod accepit. l.2. §.vlt. ff. de cond. ob turpem causam. si verò iniquè litis æstimationem læso soluit. l. si filius fam. §.vlt. ff. de iud. l. vlt. C. de pœna iud. qui malè iud. ergo fiscum verò in triplum condemnatur. d. Auth. nouo iure. C. eod. de pœna iud. qui malè iud. & alia etiam pœna iudicantis arbitrio. instit. de oblig. ex quasi delicto.

His intelligimus non esse confugiendum ad illas 17 Doctorum † distinctiones, quas passim comminiscunt, & quas recensет Aegidius Bosius d. tract. causarum criminalium. d. titulo, De officialibus corruptis. num.7.

Maius est dubiũ, cùm à statutis pœnæ à Iure Communi diuersæ imponuntur, quę ex illis indicenda sit, ego hanc quæstionem ablolui in tractat. De recuperanda possess. remedio 9. quæst.51. & placuit illa opinio, non esse abrogatam pœnam à Iure Communi indictam, quanquam Gramma. consil.35. num.56, in spe- 18 cie nostra aliter senserit. † Iudex autem tunc per sordes dicitur iudicasse, & (vt nostri dicunt) barataria commisisse, cùm aliquid accipit, vt sententiam proferat, vel non proferat. l.3. l. lex Iulia. §. hodie. ff. ad l. Iul. repet.

19 Extenditur primò, vt procedat, etiamsi † accipit, vt ferat sententiam iustam, adhuc enim corruptus esse dicitur. ita Paris Puteus tract. syndicatus. in verbo, corruptio. quẽ secutus est Gramm. consil.35. nu.3. quocirca respondit Bald. consil. 21. lib.5. quem refert & sequitur Bosius. d. titulo, De officialibus corru- 20 ptis. nu.2. † Iudicem committere barataria & per sordes iudicare, cùm vt iudicet, siue iustè, siue iniustè pecunias accipit. nec enim iustitiæ opera vænalia 21 sunt, cùm æstimationem † iustitia non recipiat: quæ tamẽ in emptione & venditione necessariò adesse debet. quod & Caietanus asseuerat in 2. 2.q.32. artic.7. & scribit Didacus in c.peccatum. parte 2. §.3. num.1. qui post Sylvestr. in verbo, Restitutio. 2. §.1. & Resti- 22 tutio.4. §.1. ac alios nonnullos, rectè censuit, † Iudicem omninò tenere restituere sibi à parte datum, etiamsi datum ei sit absque animo corruptionis. & rectè, quia (vt scriptum reliquit M. Tullius lib.1. de 23 legib.) Iniustissimum est † iustitiæ mercedem quærere, qui mercede bonus vir est, mercede erit malus, cùm iustitia debeat esse gratuita. ex his sumi interpre- 24 tatio videtur ad statutum † Papiæ 39. in criminalibus, sub Rubr. De pœnis corrumpentis officiales, & de pœna corrupti. in illis verbis, vt aliquid committat vel committi faciat, quod fieri non debet. nam & accipere pecuniam pro administratione iustitiæ fieri non debet. sed verius ego opinor statutum voluisse referre

Universidad de Deusto
Biblioteca

referre illa verba ad actum, qui explicari à Iudice debet. ac si diceret, illum puniri, si accipit, vt malè iudicet. & hunc sensum ostẽdunt illa verba in fine, dum vult condemnari ad duplũ erga damnum passo, quod non eueniret, vbi iustè ageret. statutum ergo non punit hunc casum, sed relinquit in dispositione Iuris
25 Communis. Sic declaratur † statutum Ferrariæ lib. 1. sub Rub. De officio Iudicis communis Ferrarię. dum vult posse syndicari de barataria in officio commissa. nam hæc Barataria dicitur, & sub R.ub. De syndicatu potestatis. & lib. 3. sub Rub. Pœna corrumpentis potestatem. quod statutũm pœnæ qualitatem & quantitatem in iuris communis dispositione relinquit.

Extenditur secundò, vt locum etiam sibi vendi-
26 cet, cùm aliquid † ipsi Iudici datur, vt iustitiam celeriter administret: ita Boer. q. 153. nume. 2. post multos, quos allegat. opinor tamen hoc casu, dantem repetere posse, quod Iudici dedit, atq; ita hoc casu non habere locum text. l. 2. §. vlt. & l. 3. ff. de cond. ob turpem causam. in qua quidem opinione fuit & Didac. loco iam citato.

27 Extenditur tertiò, vt procedat, † etiam quando Iudex datum accipit, nihil ipse promittendo. ita Puteus loco iam citato. & Gramma. d. consil. 35. num. 5. idem placuit Bosio d. tit. De officialibus corruptis. num. 2. vers. quando etiam. ex l. 1. ff. ad l. Iul. repetun. inde enim verè accipit. verùm qua pœna plectendus sit Iudex, secutus effectus declarat, si iniustè dicendum est, vt iam diximus. sic & si iniustè, quoniam acceptatio ipsa declaratur ab ipso effectu. si enim iniustè iudicat, accipiendo promisisse videtur se iniustè iudicaturum. quocirca declaratur relatum statutum Papiæ, De pœna corrumpentis. in illis verbis, vt aliquid committat. Significant hæc verba causam, ob quam datur, licèt ergo expressum non sit hinc inde, hoc est, tam à Iudice, quàm à dante causam dationis, attamen effectus deinde demonstrat, cur datum, vel promissum: atq; ita locus erit pœnæ indictæ à statuto, si non faciendum factum fuerit.

28 Extenditur quartò, vt procedat, † etiam eo casu, cùm aliquid solùm promittitur. ita Gramma. d. consi. 35. num. 6. & Boer. d. q. 153. num. 34. quorum sententiam clarè probat text. Auth. nouo iure. in prin. C. de pœna iud. qui malè iud. & tex. l. iubemus. C. ad l. Iul. repet. quare rectè statutum relatum Papiæ, De pœna corrumpentis. hunc casum complectitur, in illis verbis, nec aliquid ei dare, vel promittere. Est ratio, quo-
29 niam † dare & promittere ratione effectus non differunt: nam omne promissum est debitum. l. vlt. C. ad l. Falc. vbi glo. quam rationem sensit & Salyc. & l. qui explicandi. 4. oppo. C. de accus.

30 Extenditur quintò, vt procedat, † etiam quando Iudex corruptus promisit facere, & deinde non fecit: sufficit enim sola promissio de faciendo. ita Gramm. d. consil. 35. num. 7. ex text. l. & generaliter. §. 1. ff. de calum. ibi, siue fecit, siue non fecit, tenetur. nec enim
31 † pœnitentia cum excusat. l. 1. §. bestias. ff. de postul. Bald. in d. l. & generaliter. §. 1. & sing. 328. Iudex. vbi refert ita Florentiæ iudicatum fuisse. & alijs comprobat Boer. d. q. 153. num. 22. quod annotandum est pro interpretatione relati statuti Papiensis, De pœna corrumpentis. & si enim illa verba, vt aliquid committat, modum significent, quo non secuto, non videtur esse locum dispositioni, atq; ita nec pœnæ. l. si hæredi plures. & l. qui hæredi. §. Plantius. vbi Bart. & Socin. de cond. & demon. l. pater. §. Tusculanus. de leg. attamen locus illi adhuc est, quoniam sola pœnitentia non diluit delictum hoc: cùm sola ipsa vera rei acceptatio, vel promissio eum corruptum esse indicet: vt relati Doctores interpretantur, hoc tamen intelli-
32 gitur verum, quando † Iudex acceptum nõ restituit, si enim restituisset, verè non posset dici corruptus, & ob id cessarent relatę pœnę. ita declarat Boer. d. q. 153. num. 33. post Bald. d. l. & generaliter. §. 1. de calum. & Roman. d. sing. 328.

33 Extenditur sextò, vt † procedat, etiã cùm aliquod debitũ fuit ipsi Iudici remissum. ita respondit Gramma. d. consi. 35. nume. 8. ex l. 2. cum seq. ff. de calum. cum Iure Comuni conuenit statutum relatum Papię, De pœna corrumpentis. ibi, nec aliquid ei dare, vel promittere, vel remittere.

34 Extenditur septimò, vt procedat, † etiam quando ipsi Iudici fuit aliquid mutuo datum. ita Bald. in l. 1. C. de calum. & in l. quisquis. C. si certum petat. quem secutus est Gramma. d. consil. 35. num. 8. in fin. quæ extensio est notabilis ad relatum statutum Papiæ. nam illa verba, dare, vel promittere, etiam in solo mutuo verificari possunt. quia dare est dominium transferre, quæ translatio fit & in mutuo. l. 2. §. appellata. ff. si cert. petat. Accedit ratio, quæ est, quòd ita mutuo datum nunquam restituitur. habet si quidem sub se latentem quandam fraudem, nempè, ne is mutuans videatur velle Iudicem corrumpere: quæ cautela dolum maiorem arguit. sic etiam declarantur alia relata statuta, vt Ferrariæ, De pœna corrumpentis potestatem.

35 Extenditur octauò, vt procedat, † etiam quando esculenta & poculenta egregij valoris data fuerunt: ita post alios affirmârunt Boer. d. q. 153. nu. 24. 25. Bossius d. tit. De officialibus corruptis. num. 2. qui faten-
36 tur quidem † esculenta modici valoris accipi posse. ex l. solent. §. vlt. ff. de offic. Proconsi. & leg. idem respondit Alex. consil. 206. nu. 9. 10. lib. 2. sic declarans
37 in terminis † Decretũ Mediolani, quod est inter Decreta Papiæ 42. sub Rubr. Quòd nemini Iudices & Assessores. & illa esse dicuntur, quæ modico tempore possunt consumi. quod sanè modicum tempus Iudi-
38 cis † arbitrio terminatur. ita glo. in specie in c. statutum. §. insuper. de rescript. in 6. quam probauit Bossius d. num. 3. in fin.

Declarantur nunc iam relata, primò, vt locum non
39 habeant, † quando iam lata sententia aliquid Iudici datum est: tunc is licitè accipit. ita Ancha. consil. 271. De titulis criminum. colum. 4. versic. superest videre. quem secuti sunt Felin. in c. tua nos. colum. vlt. de simo. Marsil. sing. 190. & Bossius d. titulo, de officialibus corruptis. nume. 4. Est ratio, quia hic cessat suspicio & causa corruptionis. quare relatum statutum Papiæ, De pœna corrumpentis. loquitur per verba futuri temporis, ibi, vt aliquid cõmittat, vel committi faciat. vbi ergo iam actum esset, accipi posset. Estq; declaratio hæc magis adnotanda ad declarationem relati Decreti 42. ibi, non possit aliquid accipere pro aliqua sententia, quæ, & si possit intelligi de sententia tam lata, quàm ferenda, vt tamen Iuri Communi conueniat, de ferenda intelligi debet. est & adnotandum ad declarationem statuti Ferrariæ, de quo suprà meminimus. quæ quidem doctrina procedit, quando cessat omnis promissio præcedens & suspicionis causa.

Declaratur secundò, vt non habeant locum, quan-
40 do aliquid est datum in † recompensationem iustæ mercedis, vt cùm Iudex ex publico nihil habet. nam tunc sportulas & similia, quæ dari pro laboribus solent, accipere potest. quod est sine probabili dubitatione. & in specie nostra affirmauit Didacus in c. peccatum. parte 2. §. 3. num. 2. versic. sicut & Iudex. de reg. iur. in 6. cui addo Socin. tract. fallen. reg. 37. qui sic Mediolani obseruatum scribit, consulitq; danti, vt palàm testibusq; præsentibus det. Iure autem Canonico,

nico, quæ sit pœna Iudicis corrupti, ostendit cap. 1. de re iud. in 6.

SVMMARIVM.

1 *Corrumpens & corruptus duo correlatiua.*
2 *Iudicis arbitrio punitur corruptor Iudicum.*
3 *Falsi pœnam arbitrariam interdum esse.*
4 *Pœnam legis Iuliæ repetundarum, arbitrariam.*
5 *Corrumpens Iudicem causam perdit, & datum non repetit.*
6 *Sententia lata pro corruptore Iudicis est ipso iure nulla.*
7 *Corrumpens arbitrum punitur.*
9 *Sententia lata à pluribus Iudicibus, quorum vnus corruptus fuit, valet.*
9 *Corrumpens aliquando plus ipso corruptore delinquit, & è contra.*
10 *Iudicia quatuor modis eludi atque corrumpi.*
11 *Iudicem timore corrumpi.*
12 *Seruus mandato domini delinquens interdum excusatur.*
13 *Iudicem cupiditate corrumpi.*
14 *Vendere rem alienam maius est peccatum, quàm emere.*
15 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rub. De pœna corrumpentis potestatem declaratur.*
16 *Corrumpere tentans Iudicem punitur.*
17 *Constitutio noua Mediolani sub Rub. de pœnis. c. si quis in tantam temeritatem. declaratur.*
18 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubr. Pœna eorum, qui dolosè & pensatè quærunt & tentant corrumpere Notarios. declaratur.*

CASVS CCCXLIII.

POENA CORRVMPENTIS IVDIces, quæ. & in ibi declaratę Constitutiones Mediolani & statuta Ferrariæ.

1 QVONIAM duo sunt correlatiua † corrumpens & corruptus, vt re ipsa videmus: & in specie scribit Gramma. consil. 35. nume. 14. hinc sæpius statutum Papiæ 30. in criminalib. sub Rubr. De pœna corrumpentis officiales. vtrumque, vt duo correlatiua, complectitur, & eandem pœnam indicit. cùm itaq; in iam proximè relato casu di-
2 xerim, post relatos interpretes, † in corrupto pœnam esse arbitrariam, idem & in corrumpente dicendum est. quod in specie annotauit Grammat. d. consil. 35. nu. 13. & probatur ex eo, quòd corrumpens falsi pœna tenetur. l. 1. §. 1. vers. & qui Iudicem. ff. de falsis. at
3 falsi † pœna arbitraria est. d. l. 1. §. vlt. sic corrumpens tenetur lege Iulia repetundarum. l. vlt. C. ad l. Iul. re-
4 pet. quæ pœna hodie arbitraria est. l. lex Iulia. §. hodie. ff. eod. ad l. Iul. repet. & hæc quòd ad pœnam corporis afflictiuam. quò verò ad pecuniarias, quæ etiam
5 aliquando indicuntur, illæ certæ videntur. nam † in primis punitur in amissione causæ, si in ea ius fouet. l. 1. C. de pœna iud. qui malè iud. Boer. d. quæst. 153. num. 24. Balduinus in Commentarijs, ad leges 12. tabularum. lege 52. Prætereà quòd dedit, non repetit. d. l. 1. & Auth. nouo iure. nisi dedisset, vt causam celeriter expediret, quod suprà in præcedenti casu explicauimus. Rursus lata † sententia est ipso iure nulla.
6 l. venales. C. quando prouoc. non est necesse. vbi glo. Bar. & cæteri. Soc. sen. consi. 95. col. 5. lib. 3. qui idem
7 esse censuit in laudo à corrupto † arbitro lato. & re-
8 tè, quando est arbiter iuris, secus in arbitro à partibus electo. ita declarat idem Soc. tract. fallen. reg. 356. fallent. 1. qui subijcit, † non etiam esse nullam, cùm plures Iudices sunt, & eorum vnus tãtùm corruptus fuit. quod affirmauit & Angel. in d. l. venales. scribit etiam Capicius sententiam esse nullam tunc cùm dato pretio, non cum odio, inimicitia, vel gratia iudicauit. ita verè Capicius decis. 155. num. 13. cùm ergo Iudex noster pro suo arbitrio habet pœnam huic corruptori indicere, diligenter perpendet personæ conditionem, facti qualitatẽ, & deinde quod sibi æquum visum fuerit, iudicabit. Volo tamen illum esse monitum, quòd & si dixerim cum Grammatico & relatis, eandem pœnam esse indicendam corruptori, quam & corrupto, cùm æquale delictum sit, nihilominus
9 Iudex considerabit, quoniam aliquando † vnus plus altero delinquit. Scimus etenim altero ex quatuor
10 modis humana † iudicia subuerti ac corrumpi, timore, cupiditate, odio & amore. c. quatuor. 11. quæst. 3. duobus primis modis solummodò Iudex à parte corrumpente dicitur corrumpi, cùm duo posteriores, nempè, odium & amor, non alterum quàm se ipsum Iudicem respiciant. nec enim in his pars participat: quocirca de his duobus posterioribus nulla est contentio. Quo ergo ad duos primos modos sic dicendũ
11 est, cùm † Iudex timore corrumpitur, magis peccat pars corrumpens, quàm Iudex corruptus. quod ea ratione demonstratur, quia cùm ad malum concurrunt, ille magis peccat, cuius voluntas prævalet, & cuius voluntatem alter sequitur. at hoc in casu pars timore corrumpens magis potentem voluntatem habet, & huius voluntatem Iudex sequitur, plus ergo peccat corrumpens quàm corruptus. Hinc videmus timore cõpulsum excusari, si delinquit, vt cùm dominus iubet seruo, vt aliquem occidat, quòd si nõ
12 occiderit, alioqui ipse interficietur. si † seruus homicidium perpetrat, excusatur. ita Bartol. in l. seruus. ff. de noxa. vel saltem pœna mitigatur. l. seruos. C. ad l. Iul. de vi publ. vbi Bald. & Salyc. & scribit Decius in l. velle non creditur. num. 7. de reg. iuris. hoc ergo in casu grauiori pœna puniendus erit corrumpens ipso corrupto.

13 Secundò verò modo, cùm † Iudex cupiditate corrumpitur, plus ipse delinquit, quàm pars corrumpens. hoc ea ratione probatur, quia, quando duo ad vnum peccatum concurrunt, ille plus peccat, qui sua voluntate mala leges subuertere potest, quã ille, qui non potest. at Iudex potest leges subuertere, & non ille corrumpens; plus ergo delinquit Iudex. Rursus,
14 maius † peccatũ est vendere rem alienam, quàm emere. quoniam aliena vendere est contra venditionis naturam, quod non est, cùm aliena emuntur, ex quo semper emimus, quæ nostra non sunt. & quia etiam emens aliena saltem æquale pretium, quod suum est erogat: vendens verò nihil vicissim dat. cùm ergo Iudex per cupiditatem corruptus, quod alterius est vendat, maius est suum peccatũ, quàm corrumpentis, qui rem alterius emit. ex quibus illud etiã infertur. quòd licèt vtroq; casu Iudex peccet, nempè, cùm timore, vel cupiditate corruptus iudicat, nihilominus plus sine dubio peccare dicitur, cum cupiditate, quàm cum timore corrumpitur. quia quod per cupiditatem fit, voluntarium est propriè, ergo maius delictum. Sunt
15 hæc annotanda ad interpretationem † statuti Ferrariensis lib. 3. sub Rubr. Pœna corrumpentis potestatem. quod statutum relinquit pœnã huius corrumpentis in dispositione Iuris Communis.

16 Extenditur primò hic casus, † vt locum etiam sibi vendicet in eo, qui solùm tentauit. ita Bald. in Auth. nouo iure. q. 1. C. de pœna iud. qui malè

Universidad de Deusto
Biblioteca

iud. quem secutus est Petrus Follerius in practica crimin. in fragmentis. num.181. & Marsil.l.1. §.Diuus. num.4. ff.ad l.Cornel. de sicar. & l. is, qui cum telo. num.17. C.eod.ex tex. l.Imperatores. ff.de iure fisci.
17 quocirca extat † constitutio Mediolanensis Dominij sub Rub. De pœnis. c.si quis in tantam temeritatem. quæ pœnam aureorum ducentum illi indicit, qui fuerit ausus tentare, seu corrumpere officiales. quæ sanè verba tentare, seu corrumpere, duplicem sensum habere possunt. primò, quòd tentans corrumpere, vel re ipsa corrumpens puniatur prædicta pœna. atque ita nulla sit differentia inter tentantem & verè corrumpentem. atque ita illa dictio, seu, stet quò ad verba coniunctiuè, quò verò ad sensum disiunctiuè, vt declarat Bart. in l.fi is, qui ducenta. §.vtrum. num.2. ibi latè Soc. ff. de reb. dub. & latè Gomes. §. sed istæ. num.38. instit. de actio.

Secundus verò sensus est, quòd illa dictio, seu, stet expositiuè, ac si diceret, si quis ausus fuerit tentare, id est, corrumpere. & dictionem, seu, stare aliquando expositiuè & impropriè, vt sensit Socin.sen. consil.276. colum.2. lib.2. nam & aliquando est loco copulatiuę. gl.§.consideremus.in Auth. de trien. & semiss. Ruin. consil.149. nume.5. lib.2. & alia apud Alber. in suo Dictionario, in dictione, Sensit. & hic secundus sensus magis conuenire videtur, quoniam ipsa sola attentatio, non solet ita grauiter puniri, vt secutus effectus, quemadmodum inf. à in casu 360. explicabimus. verùm ego primum sensum probarem, tum, quia sermonis proprietati, nempè illi dictioni, seu, tum, quia loquitur constitutio illa de tentatione deducta ad actum proximum: vt quia per eum non stetit, quin corrumperet. vt putà, quando obtulit pecuniam, quam Iudex recusauit. quò enim ad ipsum offerentem corruptionis actus secutus est: quia dum dare curauit, fecit, quod potuit, vt Iudex corrumperetur. quod sensit & Salyc. in l.qui explicandi. col.2. in fine. C.de accus. Sic declaratur 18.statutum Ferrariæ lib.3. sub Rub. Pœna eorum, qui pensatè & dolosè quærunt & tentant corrumpere Notarios. quo statuto punitur attētans corrumpere. nam intelligitur ibi attentare iuxta proximè explicata.

SVMMARIVM.

1 *Promittens expeditum litis euentum, corruptori similis est.*
2 *Fumi venditores qui.*
3 *Zoticus apud Heliogabalum fumi venditor.*
4 *Alexander Seuerus quibus pœnis afflixerit fumi venditores.*
5 *Fumum vendere, prouerbium.*
6 *Fustibus cædendum esse fumi venditorem.*
7 *Iudicis arbitrio punitur, qui victoriam causæ promittit.*
8 *Pauli locus lib.5. sentent. explanatus.*
9 *Iudicum comites promittentes victoriam causæ, atque ita fumum vendentes, lege Iulia repetundarum puniri.*
10 *Roberti Aureliani de fumi venditoribus opinio.*

Casvs cccxliiii.

POENA QVAE SIT IN EOS, QVI litis euentum promittunt. & inibi de his fumi venditoribus, plura ex Aelio Lampridio, & alijs.

NON dissimile crimen à corrupto Iudice illi committunt, qui re aliqua accepta, vel promissa † expeditum litis euentum promittunt. l.qui explicandi. C.de accusa. reperiuntur enim aliqui, qui cum gratia aliquid apud Principes, vel causarum Iudices possunt, pecunias & alia munera ab ijs, qui à Principe, vel Iudice aliquid sibi concedi postulant, accipiunt, vt quid futurum de illorum petitionibus sit referant. ij fumi † venditores dicti sunt. Heliogabalus vir impudicissimus & nequissimus inter hos fumi vēditores vnum habuit † Zoticum, cuius meminit Lampridius in Heliogabalo, his verbis: Zoticus tantùm sub eo valuit, vt ab omnibus officiorum Principibus sic haberetur, quasi domini maritus esset. erat præterea idem Zoticus, qui hoc familiaritatis nomine abutens, omnia Heliogabali dicta & facta, fumis, quàm maximè diuitias enormes sperans cum alijs polliceretur, omnes falleret. egrediensq; ab illo singulos audiret, dicens, de te hoc locutus sum, de te hoc audiui, de te hoc futurum est: vt sunt homines huiusmodi, qui si admissi fuerint ad nimiam familiaritatē Principum famam non solùm malorum, sed & bonorum Principum vendunt. & qui stultitia, vel innocentia Imperatorū, qui hoc non perspiciunt, infami rumigeratione pascuntur. Hæc ille. Qua pœna ij sunt puniendi, dubitatum est. † Alexander Seuerus, Imperator iustissimus, alios cruci affigi iussit, alios fumo necauit. de Turino quodam fumi venditore, sic in Alexandro scriptum reliquit Lampridius: Solus post meridiem, vel matutinis horis, idcircò nunquam aliquos videbat, quod ementitos de se multa cognouerat. speciatim Vetronium Thurinum, quem cùm familiarem habuisset, ille omnia sic fingendo vendiderat, vt Alexandri quasi stulti hominis, & quem ille in potestate haberet, & cui multa persuaderet, infamaret Imperium: sicq; omnibus persuaderet, quòd ad nutum suum omnia faceret. Deniq; illum hac arte deprehendit, vt quendam immitteret, qui à se quiddam publicè peteret, ab illo autem occultè quasi præsidium postularet, vt pro eo secretò Alexandro suggeret. quod cum factum esset, & Thurinus suffragium promisisset, dixissetq; se quędam Imperatori dixisse, cùm nihil dixisset, sed in eo pendere, vt adhuc impetraret, euentum vendens. cumq; iterum iussisset Alexander interpellari, & Thurinus quasi agens aliud nutibus annuisset, neque tamen interim quid quam dixisset, impetratumq; esset, quod petebatur: Thurinusq; ab illo, qui meruerat, fumi venditor ingentia præmia percepisset, accusari eum Alexander iussit. probatisq; per testes omnibus, & quibus præsentibus quid accepisset, & quibus audiētibus quid promisisset, in foro transitorio ad stipitē illum ligari præcepit, & fumo apposito, quem ex stipulis atque humidis lignis fieri iusserat, necauit: præcone dicente: Fumo punitur, qui vendidit fumū. Ac ne in vna tātùm causa videretur crudelior fuisse, quæsiuit diligētissimè an tequam eum damnaret, & inuenit Thurinū sæpe & in causis ab vtraque parte accepisse, cùm euentus venderet, & ab omnibus, qui aut præposituras, aut Prouincias acceperant. Alium verò fumi venditorē in crucem tolli iussit idem Alexander, vt idem Lampridius his commemorat: Qui de eo fumum vendiderat, & à quodam militari cētum aureos acceperat, in crucem tolli iussit. res hæc † deinde in Prouerbium abijt: Fumum vendere. cuius meminit Erasmus Chiliad.1. Centuria 3. Prouerb.41. qui & alia nonnulla scriptum hac de re reliquit. Hodie verò certa pœna non videtur diffinita, quocirca Salyc. in d.l.qui explicandi. col.2. vers.

vers. sequitur in glossa. scribit post glossam ibi, hunc
6 † fustibus cędi, ob iniuriam, quam Iudici intulit, ex l.item Labeonem. §.item ait. ff. de iniurijs. verùm pœna illa indicta videtur solùm inspecta iniuria illata Iudici. Duaren. ergo lib.1. disput. anniuers. c.25. scri-
7 ptum reliquit, pœnam extraordinariam, hoc est, † Iudici arbitrariam esse indicendam illis, qui Iudicis inferioris sententiam futurumq; hunc euentum venditant. nam cùm in d. l.qui explicandi, sancitum sit, eadem pœna, qua pecunia eis dantes hoc nomine, vel promittentes dignos esse: intelligimus pœnam esse arbitrariam: quoniam iam suprà diximus, hos pecunia Iudicem corrumpentes arbitrio Iudicis puniri.
8 quod probat & locus † Pauli lib.5. sentent. tit. ad legem Corneliam testamentariam. in fin. quem locum retulit in hanc sententiam Duar. d.c.25. ait ille: Si qui de Iudicis amicitijs, vel familiaritate mentientes, euentus sententiarum eius vendunt, quidúe obtentu nominis eius agunt, cōuicti pro modo delicti aut relegantur, aut capite puniuntur. & locum hunc ibi annotauit Cuiacius ad interpretationem d.l.qui explicandi. pro modo itaque delicti pœna Iudicis arbitrio variat. Si verò venditores isti sunt Iudicum comites,
9 pœna legis Iuliæ repetundarum puniri, ait Duaren.
10 ex l.in comites. ff. ad l.Iul.repet. Robertus † verò Aurel. lib.3. sent. iur. c.25. suppresso pro more Duareni nomine, illius sententiam in aliquibus impugnat, postmodum sic distinguit. Aut ij venditores pecunia accepta spopōderunt, tunc, si ex comitibus Magistratuum sunt, tenentur lege Iulia repetundarum. d.l.in comites. si ex comitibus non sunt, falsi pœna plectuntur. iuxta l.1. in princ. & l.falsi pœna. ff. ad l. Cornel. de falsis. tenentur & actione iniuriarū d.l. item apud Labeonē. §. ait Prætor. de iniurijs. puniri etiam possunt pœna. l.1. & Auth. nouo iure. C. de pœna iud. qui malè iud. sed (vt de hoc primo distinctionis membro aliqua dicam) nescio videre, quomodo illa falsi pœna atque hæc Iudicis perperam iudicantis trahi ad hunc casum possit. quandoquidem is sua hac venditione fumi in ipso negotio, vel veri, vel falsi quid agat, cùm negotium ab eo non dependeat: sic nec aliquid ipse iudicat. aut, inquit Robertus, pecunia non accepta, vel promissa, sed gratia tantùm ducti promiserunt: tunc leuius aliquantulum puniendi sunt. argum. l.qui duobus. ff. ad l. Corn. de falsis. quod non improbo. cum Duareno itaque existimo, hunc venditorem pœna extraordinaria arbitrio Iudicis pro qualitate delicti puniri.

SVMMARIVM.

1 *Dominum teneri pro facto serui.*
2 *Magistratus pro eorum familia teneri.*
3 *Publicanos pro eorum seruis teneri.*
4 *Prætores & Iudices teneri pro facto suæ familiæ.*
5 *Statutum Ferrariæ lib.1. sub Rub. De syndicatu potestatis & eius familiæ. declaratur.*
6 *Statutum Papiæ 66. De regimine potestatis. sub Rub. De syndicatu D. Potestatis. declaratur.*
7 *Magistratus resistere debere suis seruis & familiæ, si quid iniquè agere tentant.*
8 *Patrem pro facto filij teneri nisi contradicat.*
9 *Custodem carceris teneri, si eius filius carceratum relaxauit.*
10 *Statutum, quòd filius teneatur pro patre, valet.*
11 *Consuetudo valet, quòd vnus teneatur pro altero.*
12 *Statutum, quòd villa teneatur emendare damnum, rigorosum esse.*
13 *Iudicis arbitrio punitur dominus, si pro facto serui puniendus est.*
14 *Statutum Veronæ lib.3. c.77. sub Rubr. De damnis datis & bannitis. declaratur.*
15 *Statutum Papiæ 66. in criminalibus. sub Rubr. De pœna communium & terrarum. declaratur.*
16 *Statutum Brixiæ 116. in criminalibus, sub Rub. Qualiter communia teneantur ad restitutionem pro damno dato, exponitur.*
17 *Iudicis arbitrio puniendi sunt, qui sunt puniendi pro veris delinquentibus.*

Casvs cccxlv.

QVIBVS POENIS AFFICIANTVR ij, qui alterius causa puniuntur. & inibi plura insignium ciuitatum statuta explicantur.

EVENIT non semel, vt dominus † pro facto serui teneatur: quemadmodum
2 vno verbo in præcedentibus casibus attigimus. sic etenim pœna † legis Iuliæ repetundarum tenetur, qui, cùm in Magistratu esset, ipse vel eius minister, aut manipularius aliquid extorsit. l.1. C. ad l.Iul. repetund. sic † Publicanus & vectigalium dominus pro
3 facto sui serui tenetur. l.1. §. familiæ. ff. de publica.
4 sic absolutè in † Prætore & altero causarum Iudice, vt teneatur pro facto suæ familiæ scribunt Felin. in c. Petrus. num.2. de homicid. Alciat. tract. Præsumpt. reg.3. præsump.40. in fi. quocircà cum Iure Cōmuni
5 conuenit † statutum Ferrariæ lib.1. sub Rub. De syndicatu potestatis & eius familiæ. conuenit etiam sta-
6 tutum † Papiæ 66. De regimine potestatis. sub Rubr. De syndicatu D. Potestatis Papiæ. quo est cautū, quòd Prætor tempore syndicatus, teneatur dare fideiussores, tam pro suo syndicatu, quàm suę familiæ: & si ipse vel eius familia condemnetur, quòd condemnationem soluat. cuius quidem sententię & constitutionis ratio est, quia quod facit familia, dicitur consensu ipsius domini atque ita Prætoris facere, iuxta text. l. vlti. §. seruorum. ff. nautæ, caup. stabul. cùm eorum conditionem scire præsumatur. Hinc censuit Bart. in l. quoniam Iudices. C. de appellat. ex illo textu, quòd
7 quando Magistratus vident suos † officiales aliquid iniustè agere, debent eis resistere, ne ipsi eorum causa teneantur. & idem Barto. in tractat. repræsal. in 2. q.7. quæstio. princip. consulit, vt protestentur, quando hæc iniqua fieri vident. & alia recenset Curt. sen. consil.41. Super processu. col.2. Sic in cæteris muneribus publicis † pater pro filio tenetur, nisi expressè
8 contradicat, cùm ad aliquod officium patre sciente assumitur. l.2. ff. ad municip. quo textu adductus respondit Ias. consil.27. in fin. lib.3. & eum secutus est
9 Boer.q.217. num.11. in fin. † custodem carceris teneri, si eius filius carceratos, quos sibi commendauerat pater, relaxauit, atq; effugere dimisit. sunt & alij plures casus, in quibus vnus pro altero tenetur. valet si-
10 quidem statutum, quòd † filius teneatur pro patre: ita Decius in l. filius. num.2. C. de pactis. qui tamen rigorosum esse dicit. idem Dec. in l.extra territorium, num.5. de iurisd. omn. iud. & consil.359. latè Boer. q. 127. num.1. Marsil. sing.224. & sing.362. sic etiam va-
11 let † consuetudo, quòd vnus pro altero teneatur. Roman. consil.30. Chassa. consil.1. in 4. Præsuppositio. nu. 38.39. sunt tamen hę rigorosæ constitutiones, & ob id strictè interpretandæ. ita Barba. consil.17. col.2. lib.2. idem inter consilia Calca. consil.66. num.2. qui ita re-
12 spondit in † statuto, quòd villa teneatur emendare

Universidad de Deusto
Biblioteca

damnum in ea datum. & de quo ſtatim. Dubitari tamen ſolet, an eadem pœna ſit hic, qui pro altero tene-
13 tur, puniendus, vt ille principalis. & mitius † Iudicis arbitrio puniendum eſſe cenſuit Innoc. in c. quia veriſimile. ff. de præſumpt. quem eo loci Abbas & Felin. ſecuti ſunt. idem affirmauit Alciat. tract. præſumpt. reg. 3. præſumpt. 40. num. 3. & Petrus Placa lib. 1. epitom. delicto. c. 14. num. 3. propè medium. cuius ſententiæ eam rationem adferunt, quòd iſte punitur ex præſumptionibus, nempè, quia ſua culpa illum deliquiſſe præſumitur. at qui præſumptionibus condemnatur, mitiori pœna ſemper plectitur: vt diximus ſuprà in caſu 292. Hinc infertur egregia interpretatio
14 ad † ſtatutum Veronæ libr. 3. c. 77. De damnis datis à
15 bannitis. & ſtatutum † Papiæ 66. in criminalibus, ſub Rub. De pœna communium & terrarum, quibus ſancitum eſt, vicorum habitatores teneri emendare damna & delicta occulta in eo vico & territorio perpetrata, quę quidem ſtatuta non alia ratione creduntur edita, quàm quia præſumitur datum eſſe damnum facto & culpa ipſorum habitatorum. id, quod in ſpecie affirmauit Calcan. conſ. 63. nume. 3. & illi ſubſcripſit Rochus Curt. conſ. ſubſequenti. qui ita interpretati
16 ſunt † ſtatutum Brixiæ 116. in criminalibus, ſub Rub. Qualiter communia teneantur ad reſtitutionem pro damno dato. aliam rationẽ conſtitutionis huius Docto. conſiderant, nempè, vt curent inhabitantes loca eſſe tuta: ita rationem hanc adferunt Bart. & Bal. in l. 1. §. ſumma, de ijs, qui deiece. vel effud. Bart. in l. ne quid. ff. de incend. rui. & naufrag. Gramma. conſ. 22.
17 nu. 3. 4. cùm tamen † ſtatuta hæc (vt admonui) odioſa quodammodo videantur: ſuntq; ſtrictæ admodũ interpretationis, vt poſt alios ſcribit Gramma. deciſ. 47. num. 5. dicendum eſt aliam pœnam, quæ indici de iure debet ipſismet delinquentibus Iudicis arbitrio eſſe temperandam. immò nullam eſſe indicendam, deciſum fuit in Conſilio Neapolitano, quemadmodum retulit Gramm. d. deciſ. 47. inquit ille, ſufficere emendare damnũ, cùm de ſola emendatione loquatur ſtatutum, quod vt odioſum, non trahitur ad aliam pœnam. quod annotandum certè eſt.

SVMMARIVM.

1 Dominum teneri æſtimationẽ iniuriæ illatæ à ſeruo præſtare, vel ſeruum caſtigandum tradere.
2 Iudicis arbitrio ſeruus caſtigatur, cùm iniuriam alicui fecit.

Casvs cccxlvi.

POENA SERVI INIVRIANTIS alterum.

1 VM ſeruus alicui † iniuriam infert, tenetur dominus vel æſtimationem ſoluere, vel ſeruum verberandum Prętori exhibere. verberum autem mo-
2 dus † in Iudicis arbitrio poſitus eſt. l. ſed ſi vnius. §. ait Prætor. ff. de iniurijs.

SVMMARIVM.

1 Amor paternus operatur, quòd filius delinquens præſentatus à patre mitius puniatur.
2 Pater receptans filium bannitum non punitur pœnis receptatorum.
3 Iudicis arbitrio punitur filius delinquens à patre præſentatus.
4 Iudicis arbitrio punitur pater criminoſus à filio præſentatus.

Casvs cccxlvii.

FILIVS CRIMINOSVS A PATRE præſentatus, qua plectatur pœna, & econtrà cùm patrem filius præſentat.

1 AMOR ille † incredibilis, quem erga filium pater gerit, inter multa, quæ operatur, illud vnum maximũ eſt, quòd ſi filius ita deliquerit, vt morte puniendus ſit, & à patre Iudici præſentetur, mortis pœnam indicendam non eſſe, ſed mitiorem. quod in militiæ deſertore, qui alioqui pœna mortis plecti ſolet, probat text. l. milites agrum. §. deſertorem. ff. de re milit. quo adducti ſic cenſent omnes, vt Salyc. in l. propter inſidias. C. de ijs, qui accuſ. non poſſ. Cæpolla cautela 1. qui in crimine læſæ Maieſtatis procedere etiam intellexit. Sic Felin. in c. accuſaſti. num. 13. de accuſat. Marſil. l. 1. §. ad quæſtionem. num. 16. ff. de quæſtio. & in l. 1. §. auditum. num. 8. ff. ad l. Corn. de ſicar. Alc. tract. præſump. reg. 1. præſumpt. 4, Tiraquellus tract. de pœnis legum. cauſa 18. Petrus Placa lib. 1. epitom. delicto. c. 38. nume. 5. Gigas tractat. de crimine læſæ Maieſtatis, in tit. de pluribus & varijs quæſtio. q. 6. & Craue. conſil. 309. nu. 3. qui fortius reſpondit, filium hunc non eſſe aliqua pœna puniendum. & ob id infert, patrem non teneri pœna ſtatuti contra receptatores bannitorum, † ſi bannitum filium receptet. verùm in eo
2 cum conſultiſſimo Crauetta compatre meo non ſentio, filium nulla pœna puniri: nam videtur aduerſus d. §. deſertorem. quod de receptatione dixit, infrà explicabimus.

Dubitari ergo contingit, quæ pœna ſit hoc caſu indicenda. in deſertore ſatis intelligimus aliquando fuiſſe à diuo Pio pœnam indictam deterioris militiæ, & à Vero ac Antonino aliquando pœnam deportationis. in cæteris pœna certa non eſt. quare noſtri Doctores ſimpliciter dicunt, mitiorem pœnam eſſe indicendam, nec declarant, quæ ſit mitior hæc pœna. Ego
3 opinor, † Iudicis arbitrio diffiniri: tum præſertim, quia olim fuit deportatio, cuius loco hodie arbitraria ſucceſſit, vt ſæpius ſuprà admonui. Quibus infer-
4 tur idem eſſe dicendum, quando † filius patrem delinquentẽ præſentaret, offerretq; Iudici puniendum, ita in ſpecie Ang. in l. ſi adulterium cum inceſtu. §. liberto. in fin. ff. de adult. Marſil. d. l. 1. §. ad quæſtionem. num. 16. de quæſt. & Tiraq. d. tract. de pœnis legum. cauſa 19. ſcribit tamen Iulius Clarus. lib. 5. ſent. iuris. §. fin. quæſ. 60. verſic. ſolet etiam. hodie Iudices hanc cautelam non obſeruare.

SVMMARIVM.

1 Receptatorum genus peſſimum.
2 Plato quid ſanciendum dixerit contra receptatores.
3 Iudicis arbitrio receptatores puniri.
4 Statutum Papiæ in criminalibus, ſub Rub. de pœna illius, qui tenuerit bannitum. declaratur.
5 Conſtitutio Mediolani ſub Rub. de bannitis & eorum receptatoribus. c. 1. declaratur.
6 Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub Rubr. Pœna recipientis rebellos bannitos. declaratur, & infrà.
7 Bannitum filium ſi pater receptet, pœna receptatorum non punitur.
8 Decretum Papiæ 35. ſub Rubr. quòd non procedatur contra quempiam de receptione bannitorum. declaratur, & infrà.
9 Bannitum filium illegitimum ſi pater receptet, non punitur.
10 Bannitum virum ſi vxor receptet, non punitur.
11 Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub Rubr. de condemnatis malefactoribus. declaratur.
12 Bannitum fratrem receptans, non punitur.
13 Bannitum ſocerum gener receptans, vel nurus, non punitur.
14 Socerum eſſe loco patris, quod ibidem declaratur.
15 Bannitum ignorantem receptans, non punitur.
16 Bannitum coactè receptans, non punitur.
17 Bannitum ſi caupo ſeu hoſpes receptat, non punitur. ibi declaratur.
18 Receptans abigeos punitur.
19 Iudicis arbitrio puniri receptatores abigeorum.

Casvs cccxlviii.

BANNITORVM RECEPTATORES quando puniantur, & quibus pœnis.

1 QVONIAM vno verbo in caſu proximè relato de bannitorum receptatoribus mentionẽ fecimus: placet caſum hunc ſubnectere. Eſt † receptatorum peſſimum genus hominum, ſine quibus latere nemo dici poteſt. Plato † Dialogo
2 12. de legibus. pœna mortis plectendos eſſe his ſcribit: Si quis rem furto ſublatam receperit, in eadem culpa ſit, qua ille qui furatus eſt. Qui exulẽ, ſeu quemuis huiuſcemodi fugientem ſuſceperit, moriatur. Iure verò Cęſareo eadem pœna, qua ipſi latrones & banniti recepti, puniuntur. l. 1. ff. de recepta. & l. 1. C. de ijs, qui latro occulta. qui ſanè textus, & ſi dicat, pari pœna puniri, attamen ſubijcit, vel ſupplicio corporali, aut diſpendio facultatum, pro qualitate perſonæ,
3 & Iudicis æſtimatione. ſicq; † arbitrio Iudicis, vt ibi clarè annotauit Bald. qui ob id dixit, quòd vbi arbitrium datur Iudici, ille poteſt etiam arbitrari pœnam mortis, qua de re ſuo loco diximus. Quare rectè ſenſerunt glo. & Bart. in l. 1. ff. de recept. dum dixerunt, receptatores puniri quidem, ſed non ſimili pœna, ob illam dictionem, perinde, & ſi aliter diſtinguat Salyc. in d. l. 1. oppo. 2. C. de ijs, qui latro. poſt gloſ. ibi. Hæc autem controuerſia in omnibus ferè Italiæ locis ex
4 ſtatutis diffinita videtur. Papiæ extat † ſtatutum in criminalibus, ſub Rubr. de pœna illius, qui tenuerit bannitum, quo eadem pœna indicitur receptatori, quæ ipſi bannito. ſic conſtitutum eſt noua conſtitu-
5 tione † Mediolanenſis dominij, Rubr. de bannitis &
6 eorum receptatoribus. cap. 1. ſic † Ferrariæ lib. 3. ſub Rub. Pœna recipientis rebelles bannitos.

Declaratur tamen hic caſus, vt non habeat locum
7 in † patre, qui filium receptauit, & econtrà. nam tunc pœna ordinaria locum non habet, ſed arbitraria potius: vt probat l. 2. ff. de recepta. dum pœnam hoc in caſu indeterminatam relinquit. & eo loci clarè annotauit Bart. & clarius ante eum ibi Cynus. Bartolum ſunt ſecuti Alex. conſil. 144. in fin. lib. 2. & pœnam hanc eſſe hoc in caſu arbitrariam reſpõdit Curt. ſen. conſil. 41. Super proceſſu. in fine. Tiraq. de pœnis legum. cauſa 20. Placa lib. 1. epitom. delicto. c. 16. num. 7. Roland. à Valle, conſil. 45. num. 65. lib. 1. & ſi Craue. conſ. 309. num. 3. videatur ſentire nullo modo puniri. & hanc Iuris Communis diſpoſitionem inſecutum eſt ſtatutum Papiæ iam relatum. ibi, ſaluo, quòd ſi receptatus fuerit receptantis ſeu tenẽtis propinquus occaſione conſanguinitatis, minus puniatur arbitrio poteſtatis in auere. quod etiam confirmatum fortius fuit Decreto Ducali, vt extat in ea ci-
8 uitate inter antiqua illa † Decreta, Decretum 35. ſub Rub. Quòd non procedatur contra quempiam de receptione bannitorum. & relata noua conſtitutione Mediolani, tit. de bannitis. §. vlt. quibus decretum eſt, non poſſe procedi contra patrem & filium ſic receptantes, niſi arbitrio ipſius Principis. quamobrem Iudicis poteſtas hoc in caſu impeditur, Principemq; conſulere debet: vt is iubeat eſſe procedendum, vel
9 non. hanc declarationem intelligo procedere, non modò in filio legitimo & naturali, verùmetiam in ſolo † naturali tantùm. quod in ſpecie ſenſit multis rationibus Tiraquel. d. tract. de pœnis legum. d. cauſa 20. num. 12. 13. quod ad relati Decreti interpretationem vtile admodum eſt. Relati tamen Doctores hanc declarationem veram eſſe intelligunt, niſi hic bannitus fuiſſet hoſtis patriæ & rebellis. ſic declarari debet ſtatutum Ferrariæ, libr. 3. ſub Rubr. Pœna recipientis rebelles bannitos, quatenus ſtatutum punit receptatores rebellium comprehẽdit etiam affines: quatenus verò punit receptatores aliorum bannitorum non comprehendit hos affines. & ita dicendum eſt, vt cum Iure Communi conueniat, & ne alteri ſtatuto, de quo infrà, aduerſetur.

10 Declaratur ſecundò, vt non habeat locũ † in vxore, quæ virũ receptauit: nam & hoc in caſu locus non eſt pœnæ ordinariæ, ſed potius Iudicis arbitrio punitur: ita ſenſit omnium primus Specul. in tit. de dote pro diuor. reſtit. §. formatis. Alex. in addit. ad Bart. in l. 2. ff. de recept. Felin. in c. cum quidam. nu. 15. de iureiur. quos ſecutus eſt Craue. d. conſ. 309. nu. 2. qui tamen ſentit, nulla pœna puniri. ſed verius eſt, quod licèt no teneatur pœna ordinaria, nõ tamẽ euitat pœnam arbitrariã, atq; ita cum Iure Communi conuenit relatum Decretum 35. & relata cõſtitutio Mediolani.
11 Et hoc eſt annotandũ ad declarationẽ † ſtatuti Ferrariæ, lib. 3. ſub Rubr. de condemnatis malefactoribus capiendis. quo permiſſum eſt cõſanguineis bannitos receptare. illud ſtatutũ debet intelligi etiam de vxore ob eandem rationem, cum amore coniugali, non malo animo receptare dicatur.

12 Declaratur tertiò, vt nõ procedat in † receptante fratrem, & alios ſanguine coniunctos, & affines: nam & ij ſolùm pœna arbitraria puniuntur, ita probat d. l. 2. ff. de recepta. & ibi Alexand. poſt Bartolum, latè Tiraquellus d. cauſa 20. num. 1. 2. Sed dubium eſt, an relatum Decretum Papiæ 35. comprehendat hunc caſum? & non comprehendere videtur: nam in eo ſic legitur: Quòdq; in omnem caſum procedi non poſſit contra patrem pro filio, nec econtrà: nec contra fratrem pro fratre communionem habentem in eadem habitatione, nec econtrà: nec contra vxorem pro marito, nec econtra. quorum patris & filij, mariti & vxoris, ac fratrũ caſum nobis reſeruamus. hîc Decretum ſolùm tres hos caſus complectitur, atque ita cæteros excludere videtur. Accedit, quòd dum caſum fratrũ ſibi Princeps reſeruat, tunc videtur reſeruare, cùm fratres in eadem domo communionem habent. Sentiens Decretum non prodeſſe fratribus ſeparatim viuentibus. quod etiam cõſtituit noua conſtitutio Mediolani in d. titul. de Bannitis & eorum receptatoribus. c. vlt. quantò fortius ergo affinibus & cæteris remotioribus non proderit.

13 Declaratur quartò, vt non procedat in † ſocero, receptante generum, vel econtrà. nam idem hoc in caſu dicendum eſt, quod in patre receptante filium:

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoniam parem affectionem lex considerat vtroque
14 in casu. Hinc videmus † priuilegia parentibus tributa esse etiam concessa soceris. l. quia parentis. ff. solut. matr. & l. pen. ff. de iure dot. Hinc dispositio l. parentes. C. de testibus. quæ parentes pro filio testimonium ferre prohibet, locum etiam habet in socero pro eius genero, vel nuru, vt clarè inquit glo. in l. testis idoneus. ff. de testib. & respondit Gramma. consil. 45. num. 16. Hinc quoque scribit Ias. in l. si constante, in princ. num. 26. solut. matr. post Bal. & Salyc. in Auth. si qua mulier. C. ad Velleia. quòd quemadmodum ex d. Authen. si qua, prohibetur mulier obligari pro marito, ita etiam prohiberi obligari pro eius socero, cùm eadem sit vtriusq; ratio. Ita etiam donatio, quæ prohibetur inter virum & vxorem, prohibetur & inter socerum, & nurum. Ruin. consil. 69. num. 26. lib. 3. & quemadmodum pater tenetur alere filium, tenetur etiam alere nurum. Ruin. consil. 144. nu. 6. lib. 5. ita donatio prohibita inter patrem & filium, est etiam prohibita inter socerum & generum, vel nurum. l. si donatione. vbi omnes. C. de colla. & in specie Socin. sen. consil. 57. lib. 1. & vt summatim dicam cum Socin. iun. consil. 113. num. 17. lib. 3. appellatione patris venit socer. Hinc, quemadmodum pater sine venia in ius vocari non potest, ita nec socer. gl. & Docto. in l. generaliter. C. de in ius voca. videntur tamen nonnulli, præsertim Ias. in l. sicut. ff. de re iud. constituere differentiam inter socerum, nurum, & generum. sed de hoc nunc non disputo. cum Iure Communi conuenit illa cõstitutio Mediolanensis, de bannitis & receptatoribus. §. vlt. dum expressè hunc casum cum iam relatis excipit. atque ita ob paritatem, imò maioritatem rationis est interpretandum relatum statutum Ferrariæ.

Declaratur quintò, vt non procedat in eo, qui ig-
15 noranter † receptauerit: ita Bart. in l. omnes. C. de agr. & cens. lib. 11. Decius consil. 62. in fin. & probat l. 1. C. de ijs, qui latro. occulta. & ibi Cynus scribit hanc scientiam plenam esse debere. Baldus verò distinguit, vt mox referam. Est quòd aduertatur, quia Cynus fingit casum, cùm quis bannitus domum ignorante domino, vt quia fortè abest, ingreditur. Baldus verò loquitur eo casu, quando quis scienter aliquem receptat, ignorans tamẽ illum esse bannitum. in casu Cyni ego absolutè cum eo sentio, illum dominum domus nulla pœna esse puniendum, cùm verè non deliquerit. In casu verò Baldi cum eo sic distinguo. Aut hic receptator solam scientiam habebat per famam & rumorem, hunc esse bannitum, & tunc non punitur pœna corporali, sed alia mitiori Iudicis arbitrio. Aut plenam habebat scientiam, tunc punitur pœna ordinaria. Si verò penitus ignorauit, absoluitur. Quibus infertur declaratio ad relata statuta, decreta & constitutiones, quæ receptatorem scienter receptantem puniunt, intelligi enim debent, cùm plena est scientia, aliàs si erit sciẽtia per solam famam & alijs modis minus perfectis solùm arbitrio Iudicis punietur.

16 Declaratur sextò, vt locum † non habeat in eo, qui coactè receptauit: nec enim is pœnam meretur. ita Baldus in l. in edictis. ff. de noxa. Socin. sen. consil. 262. colum. vlt. versic. præterea & tertio. libro 2. Craue. consil. 309. num. 5. Rolan. à Valle, d. consil. 45. nume. 70. lib. 1. quæ declaratio quotidiana est in illis Regionibus, vbi magna est bãnitorum, & latronum copia, vt annis his elapsis vidimus in Mediolanensi dominio. atq; ita relatæ constitutiones & decreta declarari possunt.

17 Declaratur septimò, non procedere in † caupone, qui publicum hospitium habet: nam is impunè videtur posse bannitis alimenta, soluta ei mercede dare: ita sensit Bart. in l. 1. C. de colleg. illicit. lib. 11. & in l. omnes. la secunda. num. 5. C. de agr. & cens. lib. 11. Alexan. in additio. ad Bart. in l. 1. ff. de recepta. & Riminal. in additio. ad Salyc. in l. 1. C. de ijs, qui latro. occulta. quod tamen ego intelligo, quando verè ignorat, illum esse bannitum. ita sensit Bartolus in dicta l. omnes. & clarius Bossius tract. causarum criminalium. in titulo, de rapinis. num. 34. qui ob id sensit, non esse differentiam inter caupones & alios. cogitandum tamẽ erit, quia magna est Alexandri & Riminaldi auctoritas.

18 Declaratur octauò, vt locum non habeat † pœna receptatorum ordinaria in receptatoribus abigeorum: quoniam illi puniuntur pœna relegationis per
19 decennium. quæ pœna hodie erit † arbitraria, posteaquàm relegationis pœna in vsu esse desijt, vt iam admonui. & hunc esse casum specialem sensit glo. d. l. 1. & ibi Bart. ff. de recept.

SVMMARIVM.

1 *Opem delinquenti ferens quando puniatur.*
2 *Opem ferri quibus temporibus dicatur.*
3 *Opem ferentẽ ante perpetratum delictum puniri eadem pœna, qua ipsemet delinquens punitur.*
4 *Auxilium dans delicto, quando minori pœna quàm delinquens puniatur.*
5 *Iudicis arbitrio puniri dans remotum auxilium delicto.*
6 *Opem ignoranter delinquenti ferens, non punitur.*
7 *Auxilium delinquenti in ipso actu præstans, quomodo puniatur.*
8 *Constitutio Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. si quis verò auxilium. declaratur.*
9 *Iudicis arbitrio punitur, qui in ipso actu delinquendi remotum auxilium præstitit.*
10 *Iudicis arbitrio puniri, qui auxilium præstitit delicto deinde non perpetrato.*
11 *Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis. c. dantes ad præmissa. declaratur.*
12 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rub. Pœna rustici per vim. in fin. declaratur.*
13 *Auxiliator non punitur, si nõ constat verè de delicto principalis.*
14 *Auxiliator eodem processu, quo principalis condemnari potest.*
15 *Opem ferens non punitur, si principalis pœna dignus non est.*
16 *Opem ignoranter ferens in ipso delicto, non punitur.*
17 *Opem ferens non punitur pœna aucta in principali ob ipsius principalis qualitatem.*
18 *Pœna imminuta in principali ob eius qualitatem, non minui in opem dante.*
19 *Opem ferens diuersa pœna à principali punitur ita lege disponente.*
20 *Opem ferens non punitur, si probat se nihil in ipso actu egisse.*
21 *Opem ferens post delictum punitur.*
22 *Iudicis arbitrio punitur, qui auxilium dedit post delictum.*
23 *Opem ferens post delictum ordinaria pœna punitur, ob præcedentem tractatum, de ope præstanda.*
24 *Associans delinquentem post delictum quomodo puniatur.*
25 *Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis. c. receptantes. declaratur.*

CASVS

CASVS CCCXLIX.

DE POENIS EORVM, QVI OPem delinquentibus tulerunt, diligens & copiosa explanatio.

DICAMVS nunc de pœnis eorum, qui † opem ac auxilium delinquentibus præstiterunt. nam & inter hos receptatores aliquando cõnumerari solent, vt infrà suo loco dicemus. auxilium itaque delinquenti tribus temporibus
2 præstari solet. primò ante † delictum perpetratum. secundò in ipso actu perpetrandi delictum. tertiò post delictum commissum. quæ tempora ita ab omnibus distinguuntur, vt multos recenset Blancus in practica criminali, in verbo Postquam vidimus. num. 1. qui exempla auxilij cuiusque temporis recensuit. Primò itaque casu ac tempore recepta magis opinio
3 videtur, hunc † auxilium & opem ferentem eadem pœna esse puniendum, qua & is, qui re ipsa delictum commisit. ita Cynus, Baldus & Angel. in l. 1. C. de Nili agger. non rumpe. Bal. in l. non ideo minus. C. de accus. Angelus in tractat. maleficio. in verbo Andream. nume. 5. Marsil. in l. si in rixa. nu. 29. ff. ad l. Cornel. de sicar. Bossius tract. causarum criminalium titulo De homicidio. num. 33. Boer. qu. 167. ex text. l. nihil. ff. ad l. Cornel. de sicar. dum clarè ait, nihil interest, vtrum occidat quis, an causam mortis præbeat. l. Prætor ait, secunda. §. si cùm seruum. ff. vi bono. rapto. l. si sciente. ff. ad l. Pompe. de parricid. l. is cuius ope. de adulter. l. 1. §. incidit. ad Turpil. §. interdum, inst. de oblig. ex delict. Blancus tamen loco iam citato. num. 5. scri-
4 bit, † auxilium hoc dantem minori pœna puniri. idẽ docuit Mantua in capi. 1. num. 38. de off. deleg. Iulius Clarus lib. 5. sent iuris. §. fi. q. 90. versaut vero.

5 Declaratur primò, vt non procedat hæc pœna † quando auxilium non fuit proximum, sed potius remotum, vt quia solùm arma præstitit: nam tunc solùm pœna extraordinaria Iudicis arbitrio punitur. ita clarè docuit Bald. in dict. l. 1. C. de Nili agger. non rumpe. quod latius infrà comprobabimus.

6 Declaratur secundò, vt non procedat hæc pœna, quando ignoranter auxilium hoc fuit præstitum, vt cùm ignorãter quis aliquem associauit ad perpetrandum delictum: nam tunc nullo modo punitur. ita Barb. consil. 51. colum. 2. libr. 3. & ante eum Bald. in l. quicunque. numero 12. C. de ser. fug. & Marsil. in praxi criminali. §. constante. nu. 55. & d. l. fi in rixa. nume. 25. Petr. Follerius in pract. criminali in verbo Capiat informationem. num. 61. Anch. consil. 216. in fi. imò in dubio non præsumitur, quod commodans arma & his similia, commodauerit eo animo, vt delicto opem ferret. ita Bald. in l. quicunque, colum. penulti. C. de seruis fug. & Mantua d. cap. 1. numer. 38. de off. deleg. quemadmodum nec præsumitur, quod quis scienter associatus sit delinquentem ad delinquendum, sed præsumitur casu & fortuitò affuisse. ita Ange. de maleficijs in verbo Astitit. colum. vlt. Feli. capit. sicut dignum. titul. De homicid. Bossius tract. causarum criminalium, titul. de homicidio. num. 12. 25. qui exemplum adferunt, cùm quis alicui equos & arma commodauit, quia securus ire velle dixerat, & deinde ad
7 delictum perpetrandum iuit. Secundus est casus cum in ipso actu delinquendi † auxilium præstatur. hoc etiam in casu magis recepta opinio est, hunc eadem pœna ordinaria teneri, qua & ipse principalis. ita relati ferè omnes interpretes, præsertim ex recentioribus Boer. d. quæst. 167. numero 3. Placa d. capitul. 16. numero 2. qui alios recensent, vt Feli. in capitul. sicut dignum. de homicid. Marsil. in praxi criminal. §. constante. numero 56. & consil. 24. numero 13. Blancus in pract. criminali. in verbo postquam vidimus. numer. 4. quorum sententia satis probatur in lege vtrum. ff. de parricid. in l. 1. ff. de crimin. pecul. & in lege vnica.
8 C. de raptu virginum. Clemen. 1. de pœn. & alibi. † Constitutio tamen dominij Mediolanensis, Rubric. de pœnis. capitul. si quis verò auxilium in rixa. mitius punit arbitrio Iudicis pro qualitate facti: & mirum videtur, quod mitius puniant illæ constitutiones hoc auxilium quàm aliæ faciant.

9 Declaratur primò, vt pœna hæc † ordinaria locum non habeat, cùm auxilium non fuit proximum, sed remotum, tunc mitiori pœna, hoc est, Iudicis arbitrio punietur: ita omnes in capitul. 1. ibi Abbas. numero 7. Feli. numero 12. Decius. numer. 13. & Mantua. num. 40. de off. deleg. Feli. capitul. sicut dignum. numero 2. de homicid. Soc. sen. consil. 188. libr. secundo. Marsilius in l. si in rixa. numero 34. ff. ad l. Cornel. de sicar. idem in praxi crimi. §. constante. numer. 50. & sing. 13. Pariſ. consil. 132. numero 37. consil. 154. numero 19. 20. & consil. 166. numero 22. lib. 4. Boer. d. q. 167. numero 3. Didacus in Clem. 1. parte 2. §. 2. numer. 2. de homicid. vbi plures citat præsertim Carer. in practic. criminali. §. homicidium. numero 69. Sic etiam Follerius in pract. crimin. in verbo Capiat informationem. numero 57. ita etiam intelligo Bossium tract. causarum criminalium, titulo de homicidio. numer. 33. qui sub obscurè loquitur. clarius hoc tradit Placa d. capitul. 16. num. 2. 4. & suprà attigi, idem esse quando ante delictum perpetratum, auxilium remotum præstatur. quo circà, cùm contra hunc auxiliatorem inquisitio formatur, apponi solet, quòd auxilium fuit præstitum, vt facilius delictum committeretur. ita praxim docuit Barto. in l. qui seruo. ff. de furt. & eum est secutus Marsil. in d. §. constante. numer. 51. & Feli. d. capitul. sicut dignum. numer. 2. in fine. sic etiam di-
10 citur, quando † auxilium nudum præstatur, vt quia is nihil ferè egit. ita Sali. l. 1. C. de rap. virg. quem secutus est Marsil. d. consil. 24. numer. 17. & sing. 15. statuta. qui sic inquit esse declaranda statuta. quæ opem ferentes eadem pœna puniunt, qua principales, vt in
11 dominio † Mediolani ex nouis constitutionibus in titul. de pœnis. §. dantes ad præmissa, & §. quicunque
12 sciens. & † Ferrariæ. libr. 3. sub Rubric. Pœna rustici per vim, in fin.

13 Declaratur secundò, vt non procedat, † quando non constat plenè & verè de delicto principalis. nec enim sufficeret, quòd principalis esset per contumaciam condemnatus. ita post Bartolum in l. is qui rem. §. tu Titium. in fi. ff. de furtis, scribunt Fel. in d. capit. sicut dignum. numero 3. de homicid. Marsil. d. §. constante. numero 53. Mantua d. capit. 1. num. 43. de offic. deleg. & Iulius Clarus libr. 5. sent. Iuris. §. fi. quæst. 90. scias etiam, nam nec sola ipsa confessio delinquentis, nec sententia contra eum lata nocet huic, qui auxilium præstitisse dicitur. ita Felinus & Marsilius lo-
14 cis iam citatis. quare † processus agitandus est tam contra auxiliatorem, quàm contra principalem. ita Bartolus d. §. tu Titium. Bossius tracta. causarum crimin. in titul. de delicto. numero 36. qui nume. 38. post Bald. & Alexan. dixit testimonium nihil nocere mandanti, nisi de eo expressè deponat.

15 Declaratur tertiò, vt non procedat † quando ipse principalis non est puniendus. nam si principalis à pena immunis est, tantò fortius & qui opem præstitit: ita post Anchar. consil. 217. respondit Marsil. consil.

Universidad de Deusto
Biblioteca

24.numero 23. Neuiz.libro 1.syluæ nupt. numero 10. Et qui vindictam de inimico sumere potest, si amicos & socios habet, sicuti ipse non punitur, ita nec socij, quod post alios tradit Zuchardus in l. vltim. numero 119. C. de edicto diui Adrian. tollen. Ita etiam Paris. consil. 154. numero 21. libro 4. consuluit in eo, qui auxilium præstitit marito occidenti vxorem, quòd si maritus non tenetur aliqua pœna, minus ipse auxiliator, atque ita relatæ constitutiones Mediolani declarari possunt. & alia exempla attulimus suprà libro 1. quæst. 80. in fine.

16 Declaratur quartò, vt non habeat locum † pœna hæc in eo, qui ignoranter opem præstitit: quemadmodum & in casu præcedenti attigimus. exemplum in casu nostro potest adferri: si quis opem ferret illi, qui furto rem alicuius subtraheret, quam is fur suam esse diceret. nam tunc opem ferens cum ignoret illud esse delictum, iure excusari debet. ita in specie nostra gloss. in leg. culpa caret, de regul. iur. Bartol. in l. si in rixa. ff. ad l. Cornel. de sicar. Bald. in leg. raptores. numero 15. C. de Episco. & Cleric. latè Placa d. libro 1. epito. delict. capitul. 16. numero 3. Gramma. decis. 25. numero 4. Blancus in practic. crimin. in verbo Defensores pro imputato de auxilio. sic præcitatæ constitutiones Mediolani interpretari possunt.

17 Declaratur quintò, vt non procedat, † quando post opem præstitam principalis ob aliquam extrinsecam qualitatem grauius esset puniendus: nam tunc, & si qualitas illa augeat pœnam in principali, non tamen auget in auxiliatore. ita post Bartolum in leg. libertis quos. §. posthumus. in fin. ff. de alimen. & cib. leg. scribunt Felin. in dicto capitulo sicut dignum. num. 13. de homicid. Marsil. d. praxi criminali. §. constante. numero 53. versicul. 3. limitat. qui exemplum adferunt, cum pœna augetur principali ex sua negatione. idem Bartolus in l. is qui opem. ff. de furtis. plures citat Placa in dict. capitul. 15. nume. 21.

18 libro 1. epito. delict. ita etiam è contra † quando ob aliquam qualitatem pœna in principali minuitur, non minuitur in præstante opem. ita Bartol. l. qui furti. §. item placuit. ff. de furtis. alios refert Decius in l. consilij. numero 16. de regul. Iur. & in capitul. 1. numero 10. versicul. 8. fallit. de offic. deleg. Sed videndus est Baldus in l. non ideo minus. nume. 11. C. de accus. qui alia declaratione vtitur. & infert ad declarationem statuti, quo plebeius grauius ipso nobili puniretur. quod infra declarabo.

19 Declaratur sextò, vt non procedat, quando lex clarè diuersam pœnam opem ferenti indiceret: tunc illi standum est. Marsil. d. §. constante. numero 55. vers. 7. & vlti. post Feli. d. cap. sicut dignum. numero 4. in fin. ex l. 1. C. de raptu virg. ex l. 1. C. de nili agger. non rumpen.

20 Declaratur septimò non procedere † quando is auxiliator probaret, se in actu delicti nihil egisse, & ipsum delinquentem satis per se potuisse illud delictum committere. ita Iaf. consil. 137. lib. 1. & Blancus loco præcitato.

21 Tertius est casus, cùm † auxilium fuit præstitum post perpetratum delictum: vt quia delinquentem tuetur, custodit, hoc in casu regulariter indicitur pe-

22 na extraordinaria Iudicis arbitrio: ita tradunt omnes in leg. 1. C. de ijs qui latro. occulta. clarè in specie Curt. sen. consil. 41. Super processu, in fin. Boer. qu. 367. numero 4. in fin. Mantua in capit. 1. numer. 44. de off. deleg. Placa d. libr. 1. epitom. delicto. capit. 16. num. 5. ex text. l. congruit. ff. de offic. Præsid. in l. 1. & 2. ff. de

3 recepta, & l. 1. C. de ijs qui latro. occulta. Constitutio Mediolanensis sub Rubr. de pœnis. capitu. Receptantes autem, pœnam pecuniariam hoc in casu indicit. & scriptum reliquit Ægidius Bossius tracta. causarum criminalium, titulo de homicidio. nu. 34. ita obseruari in amplissimo Senatu Mediolanensi, qui vel pœnam exilij, vel pecuniariam indicit.

Declaratur primò, vt non habeat locum cum iam

23 præcessit † aliquis tractatus de auxilio postmodum præstando: vt putà, actum erat inter hos, vt hic delinquens delictum perpetraret, quia eo perpetrato illi auxilium præstabit: tunc enim hic opem ferens eadem pœna punietur. ita docuit Bart. in l. in furti. §. ope. numero 6. ff. de furtis. Angel. tract. malefi. in verbo Andream. num. 8. Paris. consil. 164. numer. 13. libro 4. Mantua d. capitul. 1. numero 45. de offic. deleg. Iulius Clarus lib. 5. sent. Iuris. §. fin. qu. 90. versic. aut verò. Placa d. cap. 16. num. 5. in fi. qui & hanc declaratio-

24 nem exemplificat etiam in eo, qui † associauit post delictum commissum. quod verum non puto, & aliter sensit Boer. d. quæst. 167. num. 4. & Bartol. in l. furti. §. ope. numero 3. 4. ff. de furtis, & in l. si quis in graui. §. si quisquam. ff. ad S. C. Sylla. Bald. l. non ideo minus. num. 27. C. de accusa. qui inquit, teneri, vt receptator. Chass. consil. 5. 8. numer. 21. & hæc declaratio in exemplo priore loco relato est egregia ad interpretatio-

25 nem relatæ † constitutionis Mediolani Rubri. de pœnis, capit. receptantes. quæ cum mitius puniat hunc ita opem præstantem post delictum, quàm illum, qui ante præstitit, intelligitur, modò non præcesserit tractatus ante commissum delictum de præstando auxilium post illud perpetratum, quia tunc puniri fortè debet priori pœna ex iam datis.

SVMMARIVM.

1 *Opem tulisse an dicatur, qui armatus astitit.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando assistens armatus opem tulisse dicatur.*
3 *Opem non tulisse assistens dicitur cùm casu rixæ interfuit.*

Casvs cccl.

OPEM QVANDO ARMATVS ASsistens tulisse dicatur.

SOLET etiam dubitari in hac tractatione de eo, qui opem tulit, an † opem is attulisse dicatur, qui armatus tantùm astitit, & si nihil egit, & qua pœna is ob solam assistentiam puniendus sit. Marsilius in l. quæstionis modum, numero 56. de quæstio. post Baldum & Angelum Aret. quos citat censuit, esse in † Iudicis arbitrio quomodò ac quando assistens opem delinquenti adferre dicatur. Iudex autem regulariter iudicabit, ex sola assistentia opem allatam fuisse. ita sensit Bald. in l. non ideo minus. numero 30. C. de accus. Marsil. in praxi crimin. §. constante. numero 56. qui subiecit, tunc per assistentiam opem ferri, quando is assistens est armatus, & ille aggressus timidior redditur. idem decidit Gramma. decis. 25. numero 3. Iulius Clarus libro 5. senten. Iuris. §. fin. quæst. 90. versicul. quæro nunquid. consuluit Paris. consil. 164. num. 11. libro 4. qui verùm hoc esse intelligit, quando dolosè & scienter ita armatus † astitit: secus si casu & incidenter. & ibidem numero 14. subijcit, præsumptionem esse quòd causaliter is adstiterit. & probari debet aliquis actus quo is timidior factus fuit. hic autem assistens ea pœna solet

solet puniri, qua & opem præstans. ita in specie Ant. Corset. suo sing. in verbo Auxilium. post Innocen. in capitul. continentia. de Clerico percuss.

SVMMARIVM.

1 *Conscius criminis quando puniatur.*
2 *Consilium tunc obligat ad pœnam cùm actus principalis in delictum punibile sonat.*
3 *Consilium spoliatori præbens, non punitur.*
4 *Statutum Papiæ 31. in criminalibus, sub Rubric. de pœna eius, qui violentiam alicui fecerit in eius possessione, declaratur.*
5 *Consilium, quod ad bonum & ad malum esse potest, non punitur.*
6 *Consilium ad delictum vt puniatur, delictum præcedere debet.*
7 *Constitutio noua Mediolani sub Rubri. de pœnis, c. Latrones. declaratur.*
8 *Consilium malum non punitur, si re integra reuocatum fuerit.*
9 *Consilium ad delictum non punitur, si delictum secutum non est.*
10 *Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. capit. Latrones. versic. dantes, declaratur.*
11 *Statutum Ferrariæ libr. 3. sub Rub. Pœna per vim cognoscentis. declaratur.*
12 *Consultor delicti tunc punitur, cùm punitur ipse principalis.*
13 *Mandatario delinquente absoluto, censeri absolutum & mandantem.*
14 *Conciliatio opinionum Bartol. Decij, Molinæi, & aliorum.*
15 *Bartol. l. adulter. §. eo tempore. ff. de adulte. declaratur.*
16 *Constitutio Mediolani sub Rubri. de pœnis. c. dantes. declaratur.*
17 *Consultor delicti eadem pœna punitur, qua principalis, si is principalis ob consilium deliquit.*
18 *Consilium præbens ad delictum, tenetur etiam ad interesse partis.*
19 *Statutum pœnam indicens facienti, non comprehendit consilium præbentem.*
20 *Consilium præstans, vel opem ferens delinquenti, ob diuersam cum eo qualitatem, eadem pœna, qua ille non punitur.*
21 *Consultori vbi pœna specialis est indicta, illa seruatur.*
22 *Iudicis arbitrio punitur consultor, qui consilium dedit aliàs facturo.*
23 *Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis, ca. Latrones. & c. homicida. declaratur.*
24 *Consuleus in atrocioribus aliàs facturo, Iudicis arbitrio punitur.*
25 *Baldus in l. 1. nu. 6. C. de ser. fug. declaratur.*
26 *Marsilij, Boerij ac aliorum quorundam Doctrina declarata.*
27 *Consultor delicti vt principalis punitur si eius nomine delictum perpetratum fuit.*
28 *Consilium malum consultori pessimum, prouerbium Romæ decantatum.*

Casvs cccli.

CONSILIVM MALVM DELINquenti præbens, qua pœna puniatur, diligenter aperitur.

RELATIS casibus hic rectè annectitur, quo quæritur, qua pœna plectendus sit

1 is, † qui ad delictum perpetrandum consilium præbuit. Qua in re priusquam vlterius progrediar, dico quòd ad hoc, vt pro suo consilio quis puniri possit, plura concurrere deberent. Primò, quòd præstitum sit super eo actu † consilium, quod à iure dignum pœna sit iudicatum. exempli gratia, si quis in

2 interdicto vnde vi † consilium præstaret, consulendo spoliatori vt possessionem alterius occuparet: quoniam consilium hoc à iure pœna dignum iudicatum non est: is ita consulens non meretur pœnam. ita Innoc. in capit. querela. de electio. Bald. in l. 2. num. 6. C. de seruit. & aqua. Angelus in l. is qui opem. propè finem. ff. de furtis. Iaf. l. 1. num. 18. C. de ser. fug. Abbas in capit. sicut dignum. num. 7. & ibi Feli. nu. 13. de homicid. Rom. sing. 762. In contractibus, qui tamen retulit, nonnullos contrarium determinasse. Innocentium etiam secutus est Decius in l. consilij. num. 7. de reg iuris. & ibi Cagnol. nu. 9. idem Decius in ca. 1. nu. 10. versi. quinta concluſi. vbi apostillantes. & Mantua. num. 36. de offic. deleg. quæ doctrina est notabilis ad

4 interpretationem † statuti Papiæ 31. in criminalibus, sub Rubri. De pœna illius, qui violentiam fecerit alicui in eius possessione. quo puniuntur non modò qui violentiam faciunt, sed & qui fieri faciunt. & si ergo consultor sic delectiouem suadens facere videatur, non tamen tenetur ex relata doctrina. est ergo (vt in viam reuertar) necesse quòd consilium sit punibile.

5 Requiritur secundò, quòd † consilium sit ad malum: quo circà cùm consilium in se dubitationem habet, quia & ad bonum & ad malum trahi potest, ad bonum potius datum fuisse interpretandum est, ita Bald. in l. 1. num. 13. C. de seruis fug. & ibi Iaf. num. 24. Feli. in cap. 1. numer. 6. & ibi Decius. nu. 9. versic. secunda conclusio. de off. deleg. & Mantua. nume. 35. idem Decius in d. l. consilij. numero 12. de regul. iur. Alciat. tracta. præsumpt. regu. 3. præsump. prima. nisi enim constaret prius consilium fuisse ad malum sumpta interpretatione esse ad bonum, sequeretur non esse punibile. d. l. consilij. de regul. iur. & cap. nullus. de regu. iur. in 6.

6 Requiritur tertiò, quòd † consilium præcedat delictum: nam si secuto delicto daret consilium illud certè est frustratorium, nec enim suasus delinquens eo consilio ad delictum perpetrandum processit. ita Bald. in l. ob hæc verba. ff. de ijs qui notat. infam. & in l. 1. nu. 13. C. de ser. fug. & ibi Iaf. num. 23. Decius in d. cap. 1. nu. 9. versi. tertiò limitatur. de off. deleg. & in d. l. consilij. nu. 11. de regu. iuris. quod memoriæ com-

7 mendandum est ad interpretationem nouæ † constitutionis Mediolani sub Rubr. De pœnis. c. latrones. versi. dantes. & in §. homicida. verſic. pari modo. nam ex illis punitur is, qui consilium præbuit latronibus & homicidis, intelligitur, quando consilium præcessit delictum, non si secutum est.

8 Requiritur quartò quòd is † consultor in eo sano animi proposito & consilio perseueret, secus, si antequam delictum perpetretur, consilium reuocet. ita Innoc. in capitul. ad audientiam. de homici. & ibi Fel. Bar. in l. non solum. §. mandato. nume. 21. de iniurijs. Alexan. consil. 65. num. 7. lib. 4. Feli. in cap. 1. & ibi Decius. nu. 10. versi. decimò consulens. de off. deleg. Bossius tract. causarum criminalium, titul. De mandato ad homicidium. num. 59. quod intelligit Angel. Aret. in tractat. maleficio. in verbo mandatorem. in fine. & Sali. in l. 1. colum. 6. verſicu. quæro quartò. C. de raptu virg. quando reuocans contrarium efficaciter suasit, vt verè credat illum non facturum. nec enim sufficit

Universidad de Deusto
Biblioteca

simplex reuocatio, quemadmodum in mandato. quorum differentiæ rationem rectè perpendit Sali. loco præcitato. Feli. in cap. ficut dignum. num. 14. de homicid. qui inquit debere notum facere illi, qui erat offendendus.

9 Requiritur quintò quòd præstitum † consilium, secutum deinde sit delictum: ita Card. in Clem. 1. in prin. q. 12. de pœnis. quem sunt secuti Decius. in d. l. consilij. num. 10. de reg. iur. & in cap. 1. num. 10. de off. deleg. Boer. qu. 262. num. 1. quorum doctrina egregiè

10 est pro interpretatione præcitatæ nouæ † constitutionis Mediolani. d. Rubr. De pœnis. in illo versi. dantes. nam, dum ibi punitur consilium latrocinio præbens, intelligitur effectu secuto. Est etiam pulchrior interpretatio ad d. §. homicida. in versic. pari modo. in quo sic legitur. pari modo intelligatur quicunque huiusce modi pensato maleficio auxilium dederit, consiliumvè, quamuis etiam is manus non extendat. hic intelligi etiam debet de consilio, secuto tamen homicidio. nec faciunt difficultatem illa verba, quamuis etiam is manus ad opus non extendat. quoniam illa referuntur ad eum, qui auxilium dedit, non autem ad consultorem, qui si manus & ipse extenderet, non consultor, sed auxiliator diceretur. Præterea nos loquimur de ipso principali, cui datum est consilium, qui, nisi consilium sequatur, non obligat consultorem. at is versicu. loquitur de ipsomet consultore, qui (vt dixi) si vlterius progrederetur consultor non esset, sed auxilium præbens. Sic etiam declaratur

11 statutum † Ferrariæ libr. 3. Pœna per vim cognoscentis vel rapientis. & statutum sequens.

Requiritur sextò ac vltimò, quòd is principalis

12 delinquens sit pro † eo secuto delicto condemnatus: quoniam si contingeret absolui, nec is consultor aliqua pœna teneretur. ita post Inno. in capitul. sicut dignum. de homicid. scribit Decius in d. l. consilij. numero 13. de regul. iuris. & in d. cap. 1. nu. 10. verfic. nonò consulens. de off. deleg. Marsil. in l. 1. in fi. de quæstio. contra hoc requisitum sensit Carolus Molinæus in annota. ad Decium in d. c. 1. de off. deleg. ea ratione, & simili, quia videmus quòd absolutoria lata pro

13 † mandatario, non liberat mandantem; quemadmodum docuit Bartol. in l. adulter. §. eo tempore. ff. de adulter. quem alij sunt secuti, quos infrà in casu sequenti referam: ergo idem in eo, qui consilium præ-

14 buit dicendum est. Sed verè † conciliari horum interpretum opiniones possunt: Aut absolutoria est lata super facto, pronuntiando pro rei veritate comperta, illum cui datum fuit consilium, non deliquisse, & tũc dubio procul nec is consultor tenetur, quoniam verè apparet suum consilium frustratorium fuisse. & hoc casu procedat Decij & aliorum sententia. Aut fuit pronuntiatum super facto, re tamen vera non comperta, vel per corruptos Iudices, & tunc consultor non liberaretur, quoniam veris compertis probationibus, vel æquioribus Iudicibus condemnari potest, ex d. l. adulter. §. eo tempore, de adult. & hoc casu procedat Caroli Molinæi opinio. distinctione etiam vti debemus, cùm delinquens absoluitur in iure. Aut enim absoluitur, quia est pronuntiatum, benè & iuridicè egisse, & tunc liberatur etiam consultor. ita procedat Decij sententia. Aut absoluitur principalis solùm àpœna, vt quia ob suæ personæ qualitatem puniri non meretur, sed non pronuntiatur illum bene egisse, tunc non liberatur consultor. ita procedat Molinæi opinio. Exemplum hac in re aptum adfert

15 † Bart. d. §. eo tempore, si furiosus ex consilio alicuius delinquit, à pœna quidem liberatur consultor, sed nõ declaratur eum bene egisse. cùm ergo delictum sit perpetratum, punitur consultor, etiam si liberetur ipse furiosus. Sunt hæc requisita multùm annotanda

16 ad interpretationẽ † nouarum constitutionũ Mediolani in Rub. De pœnis. c. Dantes ad præmissa. quib. punitur dans consiliũ seruis, vt dominũ, vel cũ eo habitantes occidãt, teneri eadẽ pœna. sic & ad §. pari modo. eo. tit. cũ itaq; hęc concurrũt, cõsultor pœna dignus est

Dubitari nunc contingit, qua pœna puniendus sit, an illa, qua plectẽdus venit principalis? hic duo ca-

17 sus distinguendi sunt: quorum primus est, † quando is qui delictum perpetrauit, non erat aliàs perpetraturus, nisi adfuisset consilium huius mali consultoris: tunc is consultor eadem pœna, qua principalis delinquens puniendus est. ita Baldus & Alberi. in l. ob hæc verba. ff. de ijs qui nota. infam. idem Bal. in l. data opera. numero 52. C. de ijs qui accus. non poss. & in l. 1. num. 6. C. de ser. fug. & ibi Ias. num. 19. communem testatur Decius in l. consilij. num. 4. & ibi Cagnol. num. 6. de reg. iuris. idem Decius in capit. 1. nu. 9. de off. deleg. qui alios plures recenset. addo Angelum consil. 22. Corneum cons. 58. lib. 4. & Cæpollam cons. 65. & verè probatur in capitul. sicut dignum. de homicid. vbi Feli. Didacus Clem. 1. parte. 2. §. 2. numer. 1. de homicid.

18 Extenditur, vt locum † etiam habeat, non modò quòad pœnam, verùm etiam quòad interesse partis læsæ. nam si alicuius consilio res furto subtracta fuit, vel datum damnum, tenetur is consultor æquè ac is, qui surripuit, vel damnum dedit ad restitutionem rei, vel refectionem damni. ita in specie nostra scribit Didacus in ca. peccatum. par. 2. §. 12. num. 1. de reg. iuris in 6. qui quàmplures Theologorum autoritates retulit. quas etiam recenset Placa lib. 1. epito. delict. c. 17. nu. 19. tacito Didaci nomine.

19 Declaratur primò vt non procedat, quando † statutum indiceret pœnam facienti: nam illa locum non haberet contra consilium hoc dantem. ita Decius in d. l. consilij. num. 15. de reg. iuris. & in d. cap. 1. nu. 10. vers. vndecimò fallit. & ibi Mantua. num. 37. de off. deleg. quoniam statutum intelligitur propriè & strictè, vt in similibus docuit Bart. in l. 1. ff. ad l. Cornel. de sicar. & ita in mandante dicimus, quemadmodum infrà suo loco dicemus.

20 Declaratur secundò, vt non procedat † ob diuersam qualitatem, quæ ineat inter facientem & consulentem, ob quam consulens minori pœna puniri debet: ita Decius in d. l. consilij. num. 16. de reg. iuris. & in d. cap. 1. nu. 10. versic. octauò fallit. de off. deleg. ex doct. Bart. in l. qui seruo. §. item placuit. de furtis. qui quidem Bartol. loquitur de eo, qui opem tulit, & in quo qualitas est, maiorem pœnam indicens quàm ipsi principali. & econtrà, quando qualitas aliqua minuit pœnam in personam principalis, non minuit in personam consulentis. vtputà, statutum minorem pœnam indicit plebeio, quàm nobili occidenti. modò plebeius ex consilio nobilis homicidium cõmisit, non minuitur pœna in nobili ob illam qualitatem plebeij. econtrà quando ob qualitatem pœnam augentem in principali, dicendum est ac distinguendum cum Bart. in l. is qui opem, de furt. idem egregiè tradit de eo qui opem fert. Mantua in cap. 1. nu. 47. de off. deleg. qui declarat, nisi opem ferat paricidæ. & attigi suprà casu ab hinc secundo.

Declaratur tertiò, vt non procedat, quando spe-

21 cialis pœna consultori est indicta, nam tunc illa obseruanda est. Sali. l. vnica. col. 5. versic. Quæro secundò. C. de rapt. virg. Dec. l. consilij, numer. 6. de reg. iuris. & d. capitul. 1. numero 9. versicul. octauò fallit, de offic. deleg.

22 Secundus est casus, quando † is delinquens erat absq; consilio delictum perpetraturus: tunc non eadem

dem pœna punitur consultor, qua principalis delinquens, sed mitiori Iudicis arbitrio. ita post multos docuit Decius in d. l. consilij. num. 4. de regul. iuris. & d. cap. 2. numer. 9. de off. deleg. quibus addo Soc. iun. consil. 48. num. 17. lib. 2. Bosium tract. causarum criminalium, d. titulo. De mandato. num. 59. Didacum Clemen. prima parte 2. §. 2. numero 1. de homicidio. Placam libro 1. epitom. delicto. capitulo 17. numero 8. Grillandum Tractat. De pœnis omnifariam coitus. quæst. 10. numero 12. sensit Mantua in capitulo primo. numero 32. de offic. delega. & si ambigat. commune probat Clarus libro 5. sentent. Iuris. §. fina. quæst. 88. qua Doctrina infertur declaratio ad rela-

23 tas constitutiones Mediolani † dict. Rubric. De pœnis. dicto capitulo latrones. versicul. dantes. & capitulo homicida. versicul. pari modo. quibus punitur eadem pœna consultor, qua principalis. intelliguntur illæ constitutiones, cùm consilium aliàs non facturo præstatur, secus si iam facturo. Nec vna me mouet difficultas, quòd ex quo pœna expressè est hic indicta, non est confugiendum ad hanc distinctionem, an facturus esset, vel non ille principalis, sed esse obseruandam pœnam certam, vt docuit Decius dict. leg. consilij. numero 6. & suprà dixi. quia respondeo, declarationem Decij & aliorum conuenire casui iam relato, non huic nostro. sic enim illi, qui deliquit, & qui absque consilio non erat delictum perpetraturus pœna vna specialis indicitur, & altera specialis consultori, vtraque suo in casu obseruanda est, vt dixi suprà statim in declaratione tertia. atque ita sentit Salyc. in dict. leg. vnica. colum. 5. verficul. quæro. secundò. C. de rapt. virg. Sed in casu, quando delinquens erat etiam sine consilio facturus, & si pœna specialis est consultori indicta, attamen intelligitur ibi de eo consultore qui in causa fuit, vt delictum committeretur, non de hoc, de quo loquimur, quoniam hoc consilium parum operatur in delicto committendo, cùm aliàs etiam sine eo is facturus esset. sequeretur enim ex hoc, quòd tantùm puniretur is, qui ex suo consilio non fuit in causa delicti commissi, quantùm is, qui fuit in causa: quod esset iniquum, si quidem pro modo peccati debet esse plagarum modus. & hæc est notabilis declaratio ad relatas constitutiones Mediolani d. capitul. Dantes. sub Rubric. pœnis. &. §. pari modo.

24 Extenditur primò, vt procedat † etiam in delictis atrocibus grauibusque: nam adhuc consulens aliàs facturo mitius Iudicis arbitrio punitur. ita Felin. in capitul. 1. numer. 8. de offic. delega. & in capitul. sicut dignum. numero 7. de homicid. Didacus Clemen. 1. parte. 2. §. 2. numero 1. versicul. quamobrem. de homicid. qui inquit, Iudicem arbitrari debere de pœna paulò grauiori. Nec obstat quòd aliter senserit Decius in dict. capitul. 1. numero 9. verficul. prædicta distinctio. de offic. deleg. & clarius in d. l. consilij. num. 5. de regu. iuris. cum quo simpliciter transeunt Marsi. singul. 655. Nisi me. & Boerius quæst. 167. in fine. & Mantua d. capitul. 1. numero 34. de offic. deleg. quia si

25 rectè consideretur Bald. † in l. 1. numero 6. verficul. & consilium. C. de seruis fug. cuius autoritate motus est Decius, verè Baldus idem cum Felino censuit, in hæc verba: Vel dic, quòd si etiam erat aliàs facturus, consulens punitur, saltem extra ordinem quando sumus in atrocissimis. hęc Baldus. quod sentiens fortè idem Decius in d. cap. 1. num. 9. versicul. non tamen videtur. de off. deleg. subijcit, consultorem hunc non teneri præcisè eadem pœna, sed extra ordinem Iudi-

26 cis arbitrio. atque † ita Marsilij, Boerij & aliorum traditiones sunt declarandæ. Quod autem atrox delictum sit, diximus suprà in casu 292. Quæ extensio confirmat declarationem, quam suprà attulimus ad constitutiones nouas Mediolani, dum de dante consilium in homicidio & latrocinio, quæ delicta atrocia sunt, disponunt.

27 Declaratur primò hic casus, vt locum † non habeat, quando is, qui delictum commisit, non suo, sed consultoris nomine fecisset: tunc eadem pœna tenetur. ita Decius in d. l. consilij. numero 8. de regul. Iuris. & in d. capitul. 1. numero 10. versic. sextò fallit de offic. deleg. motus est autoritate Baldi in l. metum. in fin. C. quod metus causa. qui loquitur in mandante, sed idem est in consultore (inquit Decius) cùm faciens videatur ex consilio motus. Ego opinor declarationem hanc esse quidem in se veram, quia, si consulens aliàs non facturo tenetur eadem pœna, quamquam suo ipsius facientis nomine faciat, fortius cùm facit nomine consulentis. Sed declaratio nec huic casui, sub quo eam collocauimus, nec præcedenti conuenit. præcedenti, quia absq; eo, quod consultoris nomine faciat, is consultor pari pœna punitur. huic nostro, quia tunc consultor non est consultor, sed

28 mandator. Erit tamen † malum hoc consilium consultori pessimum. vt contra falsos Aruspices in carmine aliquando Romæ pueris decantatum est. autor est Gellius libro 4. noct. attica. capitul. 5. Erasmus chiliad. 2. Centuria 2. prouerb. 14.

SVMMARIVM.

1 *Mandans delictum committi punitur.*
2 *Mandans vulnerari, pœna homicidij tenetur, si inde homicidium sequitur.*
3 *Mandatarius excedens fines mandati, non obligat quòd ad excessum.*
4 *Iudicis arbitrio punitur mandans delictum committi. si mandatarius fines excesserit.*
5 *Constitutio noua Mediolani sub Rubr. De pœnis. c. mandantes. declaratur.*
6 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubri. Pœna occidentis, vel vulnerantis. declaratur.*
7 *Mandatum ad delictum re integra reuocatum, non obligat mandantem ad pœnam.*
8 *Constitutio noua Mediolani sub Rub. De pœnis. cap. mandantes. §. quòd si nec vulnus, declaratur.*
9 *Mandatarius ad delictum, si mandatum executus non est, mandantem non obligat ad pœnam.*
10 *Decretum antiquum Mediolani punit mandantes delictum, non executo mandato.*
11 *Mandans occidi, si occidendus ab alio occisus fuit, non punitur pœna ordinaria.*
12 *Mandatario absoluto, censetur & qui delictum fieri mandauit.*
13 *Mandans delictum non punitur pœna ordinaria, si is mandans erat alias facturus, sed Iudicis arbitrio.*
14 *Mandatarius an excuset mandantem à pœna delicti, si mandatarius fatetur se suo sponte deliquisse.*
15 *Mandans delictum, absolui debet, si probationes super delicto non concludunt.*
16 *Bald. consil. 259. libr. 1. declaratur.*
17 *Mandans delictum committi, non punitur ex delicto perpetrato ante mandatum.*
18 *Accusans mandantem de delicto mandato quomodò accusationem concipere debeat.*
19 *Ratihabitio non obligat ad pœnam delicti commissi ante mandatum.*
20 *Mandans delictum non obligat ad pœnam, quando re vera de eo non constat.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

CASVS CCCLII.

MANDANS PERPETRARI DELICTUM, quando & qua pœna puniatur.

1 PROPOSTVLAT hic locus, vt de pœna † mandantis delictum perpetrari, aliqua, quæ à Iudicis arbitrio pendent, dicamus. Principio itaque pro regula constituimus, mandantem delictũ puniri. l. non solùm. §. mandato. ff. de iniurijs imò grauius ipso mandatario esset puniendus, cùm plus eo (vt mox dicam) delinquat. pœna autem aduersus hos mandantes variæ sunt, vt etiam varia & permulta sunt delicta, quę perpetrari solent. Ego singulas mandatorum pœnas huc non adferam: satis enim nunc sit dixisse, hunc mandatorem puniri: id quod nemo negat.

2 Extenditur primò vt locum † etiam habeat pœna ordinaria, etiam si quid plus præter ipsius mandantis animi propositum subsecutum fuerit. vt putà mandauit quis Caium vulnerari, & non occidi. illata sunt vulnera, ex illis mortuus est. is mandans ea pœna venit feriendus, ac si occidi mandasset. ita clarè docuit Baldus in leg. cùm mandati. in fine. C. mand. & in l. non eo minus. num. 29. C. de accusa. Iaſ. in l. 1. num. 31. C. de ſer. fug. Gramma. conſil. 20. nu. 1. Cæpoll. conſil. 30. Boſsius tract. cauſarum criminalium, titulo De mandato ad homicidium. nu. 10. Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris. §. fi. quæſt. 89. verſ. pone aliquis. ex quo enim mandatum fuit id quod non est in poteſtatem mandatarij. (nec enim ad menſuram inferri poſſunt vulnera) ſequitur ipſum mandantem teneri, ac ſi homicidium mandaſſet, & ab hac ſententia recedendum non eſt. quamquàm alij nonnulli diſſentiant, quos recenſet Blancus in pract. criminali, titulo Ad defenſam. num. 17. & Ang. Caſtren. Roſſellus & alij nonnulli inter conſilia criminalia Cæpol. conſil. 35. 36. 37. 38.

Declaratur primò vt locum non habeat relata pœ-
3 na, quando † mandatarius fines exceſsit, quos non excedere potuiſſet, ſi voluiſſet: tunc enim ratione exceſſus mandans non tenetur. vt putà, mandaui tibi vt Caium pugno, vel baculo leui verberares, tu verò gladio vulneraſti. vel mandaui vt meretricem ſtriſares (vt vulgò dici ſolet) ſed tu eam in faciem grauiſsimè enſe vulneraſti, qua mors ſubſecuta eſt. ego pœna ordinaria, tanquam mandauerim vulnerari non teneor: quoniam fuit in poteſtate mandatarij fines mandati non excedere, ſuus ergo ille exceſſus non auget pœnam mei mandati: ita ſcriptum reliquit Baldus in d. l. cùm mandati. in fine. C. mand. & in l. non ideo minus. numero 29 C. de accuſ. Iaſ. d. l. 1. numer. 31. verſi. tertiò ego limito. C. de ſer. fugi. Boſsius d. titulo De mandato ad homicidium. nu. 10. Gramma. conſil. 20. nume. 2. 3. & Iulius Clarus d. quæſt. 89. verſicul. pone aliquis. qui communem eſſe teſtatur, poſt Placam libro 1. epito. delict. capitul. 15. numero
4 1. & vno ore affirmant relati interpretes, pœnam † arbitrariam ſolùm eſſe illi mandanti hoc caſu indi-
5 cendam. Quo circà infertur, quod, cùm noua † conſtitutio Mediolani ſub Rubric. De pœnis, capit. mandantes, æquè puniat mandantem ac mandatarium, intelligi debet, ſi mandatarius verè & præcisè mandatum eſſet exequutus. nõ ſi exceſsiſſet eo caſu, quando non excedere potuiſſet.

Declarari etiam poteſt † ſtatutum Ferrariæ libr.
6 3. ſub Rubric. Pœna occidentis, vel vulnerantis. dum pœnam arbitrariam indicit mandanti pro exceſſu quam pœnam vult poſſe extendi ad corporalem citra mortem, & membri abſciſsionem. intelligitur ille exceſſus, quando mandatarius potuit non excedere mandatum, ſecus ſi in ſua facultate non fuit, vt iam ſuprà diximus.

7 Declaratur ſecundò, vt non procedat, quando † mandatum re integra reuocatum fuit: nam tunc, & ſi mandatarius exequitur, non tamen mandantem ad aliquam pœnam obligat: ita tradunt Innoc. in capitul. ad audientiam. de homicid. Angel. Aret. tract. malefic. in verbo Et Sempronium mandatorem. nu. 15. Feli. in cap. ſicut dignum. nu. 14. verſi. fallit primò. de homicid. Blancus cautela 7. nume. 2. quas quidem cautelas poſuit poſt practicam criminalem. Capicius
8 deciſ. 155. num. 5. & cum hac Iuris Communis diſpoſitione conuenit noua † conſtitutio Mediolani ſub Rubric. De pœnis. d. c. mandantes. §. quòd ſi nec vulnus. quæ tamen conſtitutio & Iuris Communis diſpoſitio non procedit in atrocioribus criminalibus, quæ ſi mandata fuerunt, etiam re integra reuocatione mandati facta, obligant mandantem ſaltem ad pœnam arbitrariam. ita Marſil. in l. is qui cum telo num. 71. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & conſ. 105. nu. Capicius d. deciſ. 155. nu. 1. in fi. & nu. 16. Carerius in practi. criminal. §. 5. nu. 7. Didacus Clem. 1. parte. 2. in initio. nu. 9. verſic. quintò ex his, de homicid. Boſsius d. titulo De mandato ad homicidium. num. 13. qui in aſſaſsinio & ſimilibus exemplum adferunt.

Declaratur tertiò, vt locum ſibi non vendicet,
9 quando † mandatarius nullo modo mandatum exequutus eſt: tunc mandans leue crimen nullo modo punitur: ſi verò atrox, extra ordinem tantùm Iudicis arbitrio. ita Bartol. in l. non ſolùm. §. ſi mandato. nu. 3. ff. de iniurijs Bald. conſ. 356. Præſuppoſitis. libro 4. Ang. d. tract. malefic. in verbo Et ſempronium mandatorem. nu. 7. Sali. in l. non ideo minus. col. 4. verſic. quęro tertiò. C. de accuſa. Gramma. conſ. 36. num. 11. & deciſ. 38. num. 3. 9. & voto. 8. in fi. Quod intelligo procedere niſi expreſsè, vel lege communi, vel municipali cautum ſit de pœna ſpeciali contra mandantem, etiam effectu non ſecuto. quemadmodum in Domi-
10 nio Mediolani extat antiquum † decretum, quo mandans homicidium morte mulctatur, etiam effectu non ſecuto. quod ſanè decretum etiam hodie obſeruari ſcriptum reliquit Boſsius dicto tract. cauſarum criminalium, titulo De delicto. numer. 48. quod quidem decretum hodie videtur confirmatum nouis conſtitutionibus ſub Rubric. De pœnis. capitul. mandantes.

11 Declaratur quartò, vt locùm † non habeat pœna hæc ordinaria, quando is, qui ex mandato occidendus erat, ab alio occiſus fuit. tunc mandans aliqua pœna non plectitur. ita in ſpecie reſpondit Cæpoll. conſil. 39. & Gramma. voto. 11. numero 20. Mediolani tamen ex d. conſtit. capitul. mandantes. punitur, non ratione effectus, ſed ſolius mandati, vt clarè probant illa verba, ibi, etiam ſi nullo modo ſequatur, vel attemptetur.

Declaratur quintò, vt non habeat locum quando
12 lata fuit † ſententia abſolutoria pro ipſo mandatario: ita Dinus in capit. ratihabitio. de regu. Iuris. in 6. Bald. in l. non ideo minus. num. 32. C. de accuſ. Gramma. deciſ. 38. num. 9. quod intelligitur, quando ſumus in caſu, in quo neceſſariò ſententia abſolutoria mandatarij oſtendit etiam mandantem innoxium eſſe. vt quia pronunciatum eſt delictum non fuiſſe nec mandatum, nec perpetratum: ſecus ſi neceſſariò non proceſſet. ita ſenſit Baldus in l. tranſigere. in fin. C. de tranſa. & d. l. non ideo minus. nume. 32. atque ita declarandus eſt Boſsius d. titulo, De delicto. nu. 52. qui dum generaliter nimis loquitur, in his terminis intelligendus eſt. & confert doctrina Bartol. in l. adulter. §. eo tempore. ff. de adult. quam declaraui in præcedenti caſu, num. 14. 15.

13 Declaratur ſextò, vt hæc pœna † locum non habeat, quando is mandatarius erat abſq; mandato, ſed ſua voluntate & cauſa delictum perpetraturus: tunc mandans non plectitur pœna ordinaria. ita tradunt Angel. conſ. 22. Cæpol. conſ. 41. & Soc. Iun. conſil. 38. num. 18. lib. 2. & Alciat. reſponſ. 468. nu. 4. qui ſcribũt, hoc caſu eſſe locum pœnæ extraordinariæ Iudicis arbitrio. verùm diſſentiunt Bar. l. non ſolùm. §. ſi mandato. col. vlt. ff. de iniurijs. Bal. in l. non ideo minus. num. 23. C. de accuſ. Iaſ. l. 1. nu. 22. C. de ſer. fug. Gom. §. pœnales. num. 10. inſt. de actio. Didacus in Clem. 1. parte 2. §. 2. nu. 1. de homicid. & hanc communem teſtatur Clarus d. lib. 5. ſent. iuris. §. fi. q. 89. in princ. & ſcribit ita obſeruaſſe ampliſsimum Senatum Mediolanenſem. verè tamen præcedens opinio magis æqua eſt, poſteaquam facto mandantis re ipſa ſecutum non eſt delictum: & licèt mandatum fuerit iniquum, illa iniquitas ſatis punitur Iudicis arbitrio. & hanc opinionem niſi ſunt probare Cæpol. cautel. 39. Blancus cautel. 7. nu. 3. Marſil. l. 1. §. Diuus Antoninus. nu. 7. ff. de quæſtio. dum illam cautelam referunt, vt manda-
14 tarius fateatur in actis, ſe ſua ſponte † & non ex mandato deliquiſſe. & excuſabitur mandans. quæ cautela non eſt omninò vera. vt ſenſit Marſil. d. nu. 7. qui inquit, Iudicem coniecturas conſiderare debere. & tradit poſt alios Boſsius tracta. cauſarum criminalium, titulo, De mandato ad homicidium. nu. 46. & omniũ primus Bal. in cap. 1. §. inituria. nu. 18. de paceiura. firma. ſentiunt itaque hoc caſu mandantem non teneri. durum tamen eſſet à Bart. Baldi, & aliorum ſententia, Mediolanenſis Senatus auctoritate maximè confirmata recedere.

15 Declaratur ſeptimò, vt non procedat, † quando probationes ſuper homicidio receptæ non concludunt. nam ſi non concludunt ſuper principali, nec etiam ſuper mandato tanquam ſuper acceſſorio: & per conſequens mandans non punitur. ita reſpondit Bald. conſ. 259. Verba inquiſitionis. col. pen. in fi. lib. 2. quem ſecutus eſt Boſsius d. tract. cauſarum criminalium, titulo, De delicto. nu. 38. & titulo, De mandato ad homicidium. nu. 2. Ego intelligo hæc procedere quòad pœnam ordinariã, qua puniendus eſſet mandans committi homicidium, vbi de eo conſtaret: at ſecùs quòad pœnam extraordinariam Iudicis arbitrio. quia ſtat ſimul, quòd teſtes nihil deponant contra mandatarium homicidam, vel quia illum non
16 cognoſcunt, vt in caſu † Baldi: vel quia ignorant, an ſit deinde ab illo mandatario perpetratũ. ſi quidem ſufficit, vt mandans pœna aliqua extraordinaria afficiatur, quòd conſtet illum mandaſſe. quæ quidem in atrocioribus procedere intelligo, iuxta ea, quæ retulimus ſuprà in tertia declaratione.

17 Declaratur octauò, vt † non habeat locum pœna hæc ordinaria, quando delictum iam commiſſum fuiſſet ante mandatum: nec enim ſequutum illud dicitur ex mandato, ob id mandans non punitur. ita docuit Iaſ. in l. 1. nu. 23. C. de ſeruis fug. qui poſt alios,
18 admonet † accuſatores & Iudices inquirentes, vt dicant, mandatum delictum præceſsiſſe: alioqui nec accuſatio, nec inquiſitio cõcluderet, vt is mandans pœna, deinde ordinaria mulctetur. imò inquit Bald. in l. non ideo minus. nume. 21. verſ. vndecimò quæritur.
19 C. de accuſa. nec † ratihabitionem hoc caſu ſufficere, vt mandans teneatur. & hæc erit declaratio ad relatã nouam conſtit. Mediolani dicto cap. mandantes.

20 Declaratur nonò, vt non procedat, † quando re vera non conſtat de mandato. ita Marſ. conſ. 49. & ſeq. & Petrus Follerius in practica criminali, in verbo Capiat informationem. num. 58. quod omni dubitatione caret.

SVMMARIVM.

1 *Mandans delictum, qua pœna puniatur, ſi ſtatutũ non illi, ſed mandatario certam pœnam impoſuit.*
2 *Mandans eadem pœna qua mandatarius punitur, ſi iuris communis pœna eſt.*
3 *Delictum ipſe facere dicitur, qui illud fieri mandat.*
4 *Mandans plus delinquere videtur, quàm ipſe mandatarius.*
5 *Mandans delictum, non punitur ea pœna, qua mandatarius ob diuerſam mandatarij qualitatem, quod ibidem declaratur.*
6 *Decurionem non puniri pœna damnationis in metallum.*
7 *Qualitatem non extendi de perſona ad perſonam.*
8 *L. vtrum. ff. ad l. Pomp. de parricid. declaratur.*
9 *L. is qui opem. ff. de furtis. declaratur.*
10 *Mandans delictum, quod mandatarij perſonæ cohæret, non punitur ea pœna, qua ipſe mandatarius.*
11 *Conſtitutio Mediolani ſub Rubr. De pœnis. capit. mandantes. declaratur.*
12 *Mandans delictum eadem pœna punitur, qua mandatarius, ſi ſtatutum ſecundum ius commune indixit.*
13 *Statutum perſonaliter loquens de pœna contra mandatarium, locum habet etiam contra mandantem, ſi pœna eſt indicta ſecundum ius commune.*
14 *Mandans non punitur eadem pœna, qua mandatarius, ſi ſtatutum indixit pœnam mandatario præter ius commune.*
15 *Iudicis arbitrio punitur mandans cùm mandatarius præter ius commune a ſtatuto punitur.*
16 *Conſtitutio Neap. c. ſi quis aliquem. ſub Rubr. De illicita portatione armorum. declaratur.*
17 *Mandatarius coactus exequi mandatum, non ipſe, ſed mandans delinquere dicitur.*
18 *Statutum indicens pœnã perſonaliter mandatario præter ius commune, mandantem non comprehendit.*
19 *Mandans delictũ non punitur eadem pœna. qua mandatarius, ſi pœnæ extenſio a ſtatuto prohibetur: ſed Iudicis arbitrio plectitur.*

CASVS CCCLIII.

MANDANS DELICTVM QVA pœna puniatur, ſi vel iure communi, vel municipali certa pœna non ei, ſed ſolùm mandatario eſt indicta, latè & diligenter explicatum.

1 QVONIAM ſuperiore caſu diximus † mandantem delictum perpetrari illis pœnis à iure in eum indictis puniri. nunc dicendum eſt, quid ſi lex cõmunis, vel municipalis pœnam ipſi mandanti in ſpecie non imponit: ſed ſolùm ſimpliciter de ipſo delinquente loquitur: an pœna illa delinquenti indicta extendatur, & comprehendat mandantem? Ego aliorum veſtigia ſecutus, quatuor caſus diſtinguere ſoleo.

2 Primus caſus eſt, quando † pœna à iure communi eſt indicta contra delinquentem: tunc illamet dicitur etiam indicta mandanti. ita affirmarunt Sali. in l. non ideo minus. quæſt. 6. C. de accuſat. Alber. tract.

Universidad de Deusto
Biblioteca

statuto. parte 3. quæst. 44. & Angel. Aret. tract. malef. in verbo. Et Sempronium mandatorem. num. 32. 33. Decius in l. is damnum dat. num. 2. de regul. iuris. & Iulius Clarus lib. 5. sentent. iuris. §. fin. quæstio. 89. in principio qui alios recenset. Illa vna adferri solet ratio, quia † qui per alium facit per se ipsum facere videtur. l. 1. §. deiecisse. ff. de vi & vi arm. l. is damnum. de regul. iuris. l. non solùm. §. si mandato. vbi glo. de iniurijs. l. non ideo minus. C. de accusat. imò plus † delinquere dicitur mandans, quàm ipsemet mandatarius delinquens cùm ipse delinquat, & alium etiam ad delinquendum impellat. ita egregiè gloss. in l. Athletas. §. Pomponius, in verbo in seruitute. ff. de ijs, qui nota. infam. & in capitulo, gaudemus. de diuort. num. 2. hinc rectè Baldus in d. l. is non ideo minus. num. 19. post Cynum ibi dixit, mandantem puniri non vt accessorium quid ad mandatarium, sed vt principale.

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc pœna † contra ipsum mandantem, quando diuersa qualitas mandatario superuenit. vt de eo, qui opem tulit, scribit Bart. in l. is qui opem. ff. de furtis. & diximus in casu 351. suprà & in terminis mandantis & mandatarij Anton. Capicius decis. 155. num. 17. verùm à Bartolo dissentit Bald. in l. non ideo minus. nume. 11. C. de accusat. & fortè rectius sensit Baldus. Sed quò res facilius intelligatur rem ipsam clarius exponam. scribit itaque Bartol. in d. l. is qui opem. duas esse qualitates, vnam inhærentem ipsi mandatario tempore mandati sibi facti, alteram verò esse superuenientem, quam alij concomitatiuam appellant. Primò de inhærente dicamus. Hæc inhærens (inquit Bart.) efficit, vt pœna aucta in mandatario, censeatur etiam aucta in mandante. exempli gratia: Cautum est statuto, quòd nobilis pro illato vulnere teneatur soluere ducentum: ignobilis verò centum. euenit modò quòd ignobilis mandauit nobili, vt aliquem vulneraret. an his ignobilis mandans teneatur soluere ducenta? inquit Bartol. teneri: quia illa qualitas, quæ est in mandatario tempore mandati auget pœnam in ipsum mandantem, ex l. vtrum. ff. ad l. Pompe. de parricid. Hanc confiderationem reijcit Baldus d. l. non ideo minus. num. 11. & eo exemplo vtitur. inquit Iex, † Decurionem damnari non posse ad effodiendum metallum, vel ad bestias: seruos verò vel viles posse. modò Decurio mandauit seruo, vt delictum committat: certè si attendimus qualitatem mandatario inhærentem, ipse nobilis punietur pœna damnationis in metallum, vel ad bestias. quod tamen falsum est. l. moris. §. istæ ferè. ff. de pœnis. Secundò inquit Bald. † qualitas siue in odiosis, siue in fauorabilibus non extenditur de persona ad personam. l. 1. vers. Planè. ff. de const. Princip. c. priuilegiũ. de reg. iuris in 6. & alibi sæpe.

Tertiò, ego aliquando considerabam, quòd mandans plus ex mandato non tenetur, quàm si ipse sua manu delictum perpetraret: quia verè plus est agere quàm mandare (& si Doctores nostri, quos iam retuli, scribunt, mandantem plus delinquere ipso mandatario, quod impropriè est) nam mandare causa est remota delicti. Bald. l. data opera. num. 52. C. de accusat. & ibi inquit, mandantem accessorium esse. sed si in isto mandante pœna augeretur ob ipsius mandatarij qualitatem plus puniretur, quàm si ipsemet deliquisset. quod dicendum non est. Quartò, si vera est Cyni, Baldi, & Sali. sententia, in d. l. non ideo minus. ibi Bald. num. 19. & Sali. colum. 2. mandantem puniri vt principalem, non vt accessorium: quanquam inspecta persona delinquentis immediati accessorius sit, vt inquit Bald. d. l. data opera. num. 52. sequitur nullo modo puniri posse pœna iuxta mãdatarij qualitatẽ: quia aliàs principale regularetur ab alio principali, vel ab accessorio, quod esse non potest: vt tradunt omnes in l. cum principalis, de reg. iuris. & cap. accessorium. de reg. iur. in 6.

Non obstat nunc tex. † l. vtrum. ff. ad l. Pomp. de parricid. quam Bart. ad suam opinionem affirmandam citauit. quia respondet Baldus, illam procedere ob immunitatem criminis parricidij. quo verò ad qualitatem non inhærentem personę mandatarij, sed circumstantijs facti secuti, quæ qualitas extrinseca dicitur, inquit Bar. illam non aggrauare mandantẽ ex l. is. qui opem. ff. de furtis. Contra Bartolum etiam in hoc sensit Baldus d. l. non ideo minus. numero 11. ea ratione vtitur. quia, si mandatarius tempore noctis, vel in foro deliquit, factum hoc mandantem aggrauat. debuit enim cogitare mandans ipsum mandatarium eo tempore, & loco mandatum posse exequi. Non obstat † l. is qui opem. quia ibi deprehensio non inducit qualitatem in ipso facto, propriè loquendo, sed in sola ipsa persona deprehensi, ob id ad alium non trahitur. quocircà, inquit Baldus, furtum manifestum dicitur impropriè furtum: sed fur manifestus propriè. hinc furti manifesti appellatio defenditur, quatenus ad finem manifestũ refertur, quia vt dictum fuit, non est hæc qualitas criminis, sed criminosi, hoc est deprehensi.

Declaratur secundò, vt locũ non habeat, † cùm mandatum est delictum, quod personę ipsiusmet delinquentis cohæret, vt quando mandatur adulterium committi. nam tunc is mandans pœna adulterij non tenetur: sed extraordinaria Iudicis arbitrio. ita Baldus in d. l. non ideo minus. numero 20. C. de accusat. ex l. 1. ff. de extraord. crim. idem scriptum reliquit Gramma. decis. 38. num. 10. & consil. 36. nume. 8. quæ declaratio est annotanda ad interpretationem † nouæ constitutionis Mediolani sub Rubr. de pœnis. d. c. mandantes. vt pœna illa cesset hoc in casu, quia licèt ibi dicatur, de mandante quodcunq; delictum, debet intelligi de illo, quod in ipsum mandantem cadere potest, non autẽ de cohærenti personæ mandatarij.

Secundus est casus, quando † pœna à statuto indicta est delinquenti secundum ius commune: tunc idem dicendum est, quod in casu præcedenti relatis eo loci rationibus. atque ita in specie docuit Sali. in l. non ideo minus. num. 16. C. de accusa. Decius in d. l. is damnum. num. 3. de regul. iuris. post Cæpol. cons. 34. col. vlt.

Extenditur primò, vt procedat etiam quando † statutum loqueretur personaliter in ipsiusmet delinquentis personam. vt si diceret: Si quis fecerit, vel si quis manibus perpetrauerit. nam & tunc eadem pœna punitur. ita scribit Salicetus in d. l. non ideo minus. q. 6. verfic. & quando disponeret. iunctis his, quæ dixit paulò ante, verficulo, fin autem illius actus. licèt enim ex verbis statuti non comprehendatur, attamen interpretatiuè comprehenditur: cùm idem quod ius commune disponat: dum eadem pœna ac ipse principalis delinquens punitur. Quod ego intelligo quando pœna iuris communis est eadem cum pœna statuti, non autem si aucta est, præter ius commune est.

Tertius est casus, quando † statutum præter iuris communis dispositionem pœnam indicit facienti, vtputà, statutum punit exportantem frumentũ, & his similia extra ciuitatem: hoc casu extraordinem tantùm Iudicis arbitrio mandans iste punitur. ita scriptum reliquit Salicet. in d. l. non ideo minus. q. 6. verfic. sed quando statutum. licèt enim mandans hoc casu à iure communi non puniatur, nec à statuto compre-

comprehensus videatur, cùm statuta interpretationem extensiuam non recipiant, maximè in pœnalibus, nihilominus ne delictum impunitũ remaneat, iuxta l. ita vulneratus. in fin. ad l. Aquil. saltem is † mandans extraordinem puniendus est. Salicetum secutus est Ruinus cons. 83. nume. 2. libro tertio. Cæpol. cons. 35. & ante eos ita visus est sentire Signorol. cons. 169. nu. 53. vers. sed tamen hoc. quo loci respondit, Iudicem posse arbitrium suum declarare vsq; ad pœnam relegationis. verùm illa in desuetudinem abijt, & eius loco subrogata est arbitraria, vt diximus suprà in casu 292. Hinc dicere possumus (vt paulò antè attigi) idem esse, quãdo à statuto pœna iuris communis esset aucta per statutum. nam quatenus aucta est præter ius commune esse dicitur: ob id mandans non comprehenditur. Quocircà infertur rectè aliquando decisum fuisse in consilio Neapolitano † constitutionem Regni si quis aliquem, sub Rubr. de illicita porta. arm. quæ præter ius commune punit vulnerantem pœna amputationis manus, non comprehendere mandantem vulnerari. quare decisum fuit, mandantem per triennium exulem esse debere. ita refert Grammat. decisio. 28. in fine. & in specie illius constitutionis pœnam esse arbitrariam in mandante annotauit Afflict. in Commentarijs ad illam constitutionem, quem est secutus Gram. voto 15. num. 10.

Declaratur primò, vt non procedat, quando † mandatarius cogitur exequi mandatũ: tunc is mandans verè facere dicitur. ita Bart. in l. sed & si vnius. §. seruus. ff. de iniurijs. & Decius in l. is damnum dat, numero quarto. de regul. iuris. si ergo is verè facere dicitur, sequitur esse comprehensum in statuto: & ob id pœna illa statuti ordinaria puniendum esse. & ab hac opinione non videntur dissentire Abbas in capitulo, mulieres. numero duodecimo, de sentent. excommun. & Ang. Aret. tract. malef. in verbo. Et Sempronium, num. 32.

Declaratur secundò, vt non procedat, quando † statutum, præter ius commune pœnam delicti augens, personaliter de ipso faciente loqueretur. vt si diceret, Si quis personaliter, vel si quis suis manibus, vel si quis per se ipsum aliquem vulnerauerit, pœna mortis puniatur. tunc nec verè, nec interpretatiuè statutum comprehendit mandantem: vt probat gl. notab. in Clement. 1. in verbo publicè, de vita & honesta. Cler. quam sunt secuti Abbas in dict. cap. mulieres. de sentent. excommun. & eam probauit post multos Iaf. in l. si is qui pro emptore. nu. 373. de vsucap. quem secutus est Ægidius Bosius tractat. causarum criminalium, in titulo, de pœnis. numero 14. & Grammat. voto 15. numero 67. sensit Decius in l. is damnum dat. numero tertio. de regul. iur. Iul. Clarus lib. 5. sent. iuris. §. fin. q. 89. vers. sed quæro. quare pœna statuti non habet locum in hoc ipso mandante. minus pœna alia arbitraria, tùm quia satis à iure communi punitur, tùm quia constat ipsum statutũ noluisse augere pœnam iuris communis.

Quam declarationem intelligo, quando pœna certa à iure communi indicta est mandati, secus si incerta, quia tũc arbitrio Iudicis, vt regulariter fit, punitur. ita intelligo & declaro illam doctrinam Gram. dict. decis. 28. in fine. & voto 15. numero septimo. dum declarat illam constitutionem Regni: si quis. quæ personaliter indicit pœnam in casu, in quo ius commune nullam certam sanciuit: & nimirum si eo casu est etiã pœna arbitraria. diuersum in casu nostro, in quo pœna iuris communis certa est. hæc declaratio apud Ferrarienses nõ seruaretur ex statuto, quod in fine huius casus referam.

Declaratur tertiò, vt non procedat, † quando ex alio statuto pœnæ extensio prohibetur. exempli gratia: Extat statutum Mediolani, quo cautum est, quòd nemo pœna corporali puniatur, nisi statuto caueatur, sed pecuniaria solùm arbitrio Iudicis. Alio statuto est cautum, quòd si quis homicidium commiserit pœna mortis puniatur. hoc in casu mandans non punietur pœna huius statuti: ita Baldus in terminis statutorum respondit, consil. 52. Talis casus est, statuto cauetur. libro primo repetit. in consilio 384. libro quarto. quem secutus est Iaf. dict. l. si is qui pro emptore. numero 373. de vsucapio. nec in causa est, illud statutum vt pœna ordinaria iuris communis augeatur Iudicis arbitrio in hoc mandante, quoniam statutum illud prohibet. quod intelligo in pœna corporali, quæ non augetur, non quòd ad pecuniariam, quam statutum non prohibet, sed potius concedit.

Quartus est casus, quando statutum iuris communis correctorium pœnam sanciret contra delinquentem. vtputà, si statutum pœnam mortis immutat in pecuniariam, vel pecuniariam fecit corporalem. tunc inquit Baldus d. l. non ideo minus. numero 16. & Sali. ibidem. quæstio. 6. verficu. tertius casus quando. C. de accusa. mandantem Iudicis arbitrio puniri. ego multùm dubito. quòd enim ad primum, dum Salicetus considerat correctionem iuris communis est statuto minuente pœnam in principali faciente, quòd non censeatur diminuta etiam in mandante, & quod ob id sequitur absurdum, quòd plus puniri debeat mandans, ex quo pœna iuris communis punitur, quàm mandatarius ex quo pœna statuti plectitur, ego opinor, statutum hoc in casu minuens pœnam in mandatario, minuere etiam in ipso mandante: nam & ad eum illud statutũ extenditur. Hoc patet, quia ratio, quæ prohibet legem, vel statutum pœnam sancientem cõtra delictum committentem, non extendi ad mandantem, est, quia in pœnalibus & odiosis stricta interpretatio sumenda est. cap. odia. de regulis iuris, in 6. l. cùm quidam. de lib. & posthu. l. si de interpretatione. de pœnis, & rationem hanc ipse Salicetus dict. quæstio. sexta. & relati omnes considerant. quæ ratio cessat, cùm pœnæ minuũtur, imò tunc fauorabilis est dispositio fauore delinquentis, ob id extensionem recipit: atque ita extenditur ad ipsum mandantem. cùm verò pœna augetur in faciente, tunc dicendum est, non augeri in mandante, si modò illa est certa à iure communi indicta. Si verò incerta est, augetur etiam Iudicis arbitrio, quoniam regulatur pœna mandantis à pœna mandatarij de iure communi, vt suprà diximus. Quemadmodum ergo in terminis iuris communis arbitrare tur Iudex inspecta pœna mandatarij, sic & hoc in casu. Ita potest intelligi & declarari doctrina Saliceti, quæ aliquin non defenditur illa sua ratione, quam subijcit. si (inquit ille) pœna Iuris Ciuilis imponitur mandanti per relationem ad pœnam mandatarij, vt patet in l. senatus. §. 1. ff. de iure fisci, sequitur quòd si nulla ipso iure mandatario est infligenda, nec vlla imposita erit mandanti: sed in casu nostro facienti non est imponenda pœna, quæ à Iure Ciuili fuerit inuenta, quia per ius municipale est correcta, ergo sequitur in casu nostro contra mandantem nullam pœnam ordinariam statutam esse: quia non à iure municipali, ex verbis cuius non comprehenditur, nõ à iure communi, quia per correctionem pœnæ principalis correcta est omnis pœna imponenda per relationem ad illam, & inter correlationem habentes: vt est mandans & mandatarius. Hæc Salicetus. Cuius quidem confideratio non concludit, cùm in mandante pœna est certa de iure communi. quia correctio hæc facta

Universidad de Deusto
Biblioteca

in ipso mandatario, dum ei augetur pœna non efficit vt sublata sit pœna iuris communis contra mandantem. quia statutum iudicauit quidem facientem dignum grauiori pœna ipso mandante, cum ipse immediatè agat, non ergo est mirum, si aucta in eo pœna, non augetur in mandante. Nec obstat, quòd sint duo correlatiua. quia respondetur, quòd si ob correlationem statutum augens pœnam in mandatario, corrigendo illam iuris communis, illam tollit, idem dicendum est, quòd indicendo nouam pœnam mandatario, indicit & mandanti, cùm eadem subsit ratio correlationis. & quemadmodum ex sermonis proprietate statutum non comprehendit mandantem vno in casu, sic nec in altero. Accedit, quod post multos docuit Ias. in l. vlt. num. 17. C. de ind. vid. tollen. si statutum pœnale indicens pœnam vni ex correlatiuis comprehendit & aliud, vt si pœnam indicit contra vendentem, illa etiam habet locum cõtra ementem: idem ergo dicendum est hoc in casu aduersus Salicetum. Dicamus ergo conciliando omnem controuersiam, Saliceti sententiam procedere, cùm contra mandantem pœna iuris communis est incerta. Hæc cessant in ciuitate Ferrariæ, vbi viget statutum lib. 3. sub Rubr. Quòd statuta loquentia in personam censeantur scripta in rem, quo sanè statuto clarè sancitum est, quòd omnia illius ciuitatis statuta loquentia & punientia facientem, intelligantur etiam de mandante.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio interdum puniri, qui alterius iussu & mandato deliquit.*
2 *Mandato Principis delinquens excusatur.*
3 *Maiorum auctoritatem subiectos à crimine excusare.*
4 *Cap. miles. 14. q. 5. declaratur.*
5 *Cap. Dixit dominus. 14. q. 5. declaratur.*
6 *Homicidam non esse, qui iubente Deo, occidit.*
7 *Peccare is non dicitur, qui legi obtemperat.*
8 *Delinquens coactè à pœna ordinaria excusatur.*
9 *Adulterij pœnam non fert, qua coactè illud commisit.*
10 *Delinquens coactè contra animum suum deliquit.*
11 *Crimen illi non adscribitur, qui contra suam voluntatem illud committit.*
12 *Precibus Principis delinquens excusatur.*
13 *Preces Principum esse mandata.*
14 *Preces armatæ, prouerbium.*
15 *Iudicis arbitrio punitur, qui mandato Principis atrox delictum commisit.*
16 *Metum tyranni à delicto excusare.*
17 *L. seruos. C. ad l. Iul. de vi. sensus.*
18 *Principi in grauioribus parendum non esse.*
19 *Occidens timore mortis aduersarium, Iudicis arbitrio punitur.*
20 *Serui delictum non esse, si domino paret.*
21 *Pœnam spiritualem non euitat, qui coactè deliquit.*
22 *Magistratus iussum & mandatum excusare à pœna ordinaria delinquentem.*
23 *Magistratus iussu qui reum quæstionibus subiecit, excusatur.*
24 *L. 1. C. de comea. lib. 12. declaratio & sensus.*
25 *Mandatum Magistratus in delictis leuioribus excusat à pœna extraordinaria.*
26 *Magistratus iussum excusare à pœna. l. si quis id quod. de iurisd. om. iud.*
27 *Magistratus mandatum excusare à pœna violati sepulchri.*
28 *Magistratus mandatum non excusat à delicto, cùm is tanquam priuatus mandat.*
29 *Domini sæui mandatum excusat seruum à pœna ordinaria atrocis delicti.*
30 *Seruum dantem venenum mandato domini, à pœna ordinaria excusatur.*
31 *l. seruus non in omnibus. de act. & oblig. declaratio & intellectus.*
32 *Glossæ expositio ad l. seruus. de actio. & obligat. explosa,*
33 *l. Diuus. §. item senatus. & l. si pater. ff. de falsis. sensus.*
34 *Seruus in totum an excusetur à pœna si leue delictum mandato domini perpetrauit.*
35 *Seruus excusatur si agit ex mandato domini, quod in se delictum non est.*
36 *Operarij & laboratores non delinquunt, si mandato domini agrum colunt.*
37 *Statutum Papiæ 31. in criminalibus, sub Rubr. de pœnâ illius, qui violentiam fecerit alicui in eius possessione, declaratur.*
38 *Arbitrium in pœnalibus nullum est, cùm cessat delictũ.*
39 *Tutoris mandatum excusat operarium agrum colentem.*
40 *Operarij & laboratores non excusantur, si facta eis denuntiatione culturam agri non deserunt.*
41 *Patris mandatum quando excuset filium à pœna delicti.*

CASVS CCCLIIII.

MANDATVM PRINCIPIS, SEV Tyranni, Magistratus, Domini, & patris, an excuset delinquentes subditos, seruos, & filios à pœnis delicti, latè & diligenter explanatum.

DICAMVS nunc, an is qui sui superioris iussu & mandato deliquit, plectendus sit ordinaria pœna, qua delictum illud perpetrans puniri solet. & verè in multis non pœna ordinaria, sed mitiori extraordinem † Iudicis arbitrio punitur. quò verò omnis hæc disputatio clarior reddatur, aliquot capita constituenda esse opinor.

1

2 Primum caput est, cùm quis † mandato, quod euitare non potest sui Principis graui crimine delinquit, tunc à pœna illius delicti ordinaria excusatur: ita censuit Baldus in cap. 1. §. iniuria. de pace iura. firm. in vsibus feudorum, inquit ille, quod si aliquis potens mihi mandauit. vt occidam Titium alioqui quod me interficiet, idq; ipsum ego efficiam, à pœna homicidij excusari debeo. quam sententiam probarunt Petrus, Cynus, Florianus, Alexander, Barbat. Calcaneus, Decius, & Marsilius, quos recenset & sequitur Tiraquellus tractatu de pœnis legum, causa 34. & præter eum communem hanc esse Doctorum opinionem testatur Bolencus in repet. l. capitalium. §. famosos. numero 209. de pœnis. & Iulius Clarus libro quinto sentent. iuris. §. fin. q. 60. versicul. sed quid in Principe, qui Antonium Corsetum, Tægium, & Carerium etiam recenset. addo Decium in l. vt vim. numero nono. de iust. & iure. Hanc doctrinam probari opinantur relati iuris interpretes ea ratione, quòd † maiorum auctoritas subiectos excusat. l. quod Principi. ff. de aqua pluu. arcend. Verùm is textus (vt suo loco dicemus) in leuibus delictis locum habet. Non etiam hanc rationem probat † c. miles. 14. quæst. quinta. quoniam ibi miles occidit in bello, quod iustũ reputatur: quocirca delictũ non creditur, & per consequens haud dignum aliqua pœna. Non probatur ratio ista ex † c. dixit Dominus 14. quæst.

3

4

5

quæst. 5. vbi furtum, quod est graue crimen, superioris auctoritate commissum, non punitur. & ibi glossa ita intelligit. non inquam probat. quoniam illud Dei Opt. & Max. prouidentia & voluntate, quæ in nullo criminari potest, factum est. & similis est casus in ca. discipulos. de consecrat. distinct. 5. non etiam absimile est, quod legitur in cap. si non licet. 5. sed his. 23. q. 5. vbi homicida † is non habetur, qui Deo iubente occidit: & qui iustum bellum gerit. Cùm † peccare is non dicatur, qui legi, cuius auctor est Deus, obtemperat. Hæc ergo sententia melius firmatur illa ratione, qua, qui † necessitate coactus deliquit, saltem à pœna ordinaria excusatur. cap. sacris. vbi Docto. de ijs, qui vi metusve caus. Decius in l. vt vim. 2. notab. de iust. & iure. Iulius Clarus d. q. 60. versiculo, quæro modò. & alios plures, præter eum, & ad rem nostram recenset Tiraquel. d. tract. de pœnis legum, causa 36. nume. 1. & probat l. scientiam. §. qui cum aliter. ff. ad l. Aquil. Hinc dicimus, † adulterij pœnam non infligi illi, quæ coactè deliquit. cap. Proposito. 32. q. vbi Diuus Augusti. vindicauit Lucretiam Romanã (cuius historia notior est, quàm vt à me referatur) ob perpetratum coactum adulterium, pœnam non meruisse. & probat l. vim passam. & l. vxor. §. si quis planè. ff. de adulter. & l. fœdissimam. C. eo. atque ita in specie egregiè consuluit Abbas consil. 4. lib. 1. Illa est ratio rationis, quia qui † coactè deliquit, contra animum suum deliquit: atque ita dolo caret. l. imò. de lib. caus. sed qui citra dolum deliquit, ordinaria pœna non punitur: quod aliàs suprà in casu 303. multis ostendimus. & scribit Tiraquellus d. tract. de pœnis legum, causa 13. Accedit, illi, qui † aliquid aduersus suam voluntatem agit, crimen non adscribitur, sed cogenti. cap. 12. & capit. 3. 32. q. 5. & ab hac iuris vera sententia discedendum non est, quanquam Cagnol. in l. velle non creditur, nume. 9. de reg. iuris ambigat. sed sua dubitatio reijcienda est quòad pœnã hanc ordinariam, ex iam relatis rationibus.

6 7 8 9 10 11

Extenditur vt procedant relata, etiam si preces ipsius † Principis & tyranni solùm præcederent. adhuc enim is delinquens excusatur à pœna ordinaria, cùm nulla adsit differentia hoc in casu inter † preces & mandatum. Siquidem Principum preces mandata sunt. l. 1. ff. quod iussu. vbi glossa, & infinita propè congessit Tiraquel. tract. de pœnis legum, causa 35. quibus accedunt Afflictus decis. 69. numer. 5. & Ioan. Iacobus de Leonardis inter consilia Bruni consil. 114. num. 386. & in prouerbium hoc abijt. † Preces armatæ. quemadmodum annotauit Erasmus in chilia. 5. Centuria prima.

12 13 14

Declaratur nunc relatum caput, vt locum non habeat quòad pœnam extraordinariam † Iudicis arbitrio indicendam. ita sensit glo. l. 2. C. de sepul. viol. Baldus in l. seruos. C. ad l. Iul. de vi. clarissimè affirmat, † metum tyranni mandantis excusare in atrocioribus, vt pœna mitigetur. idem tradit eo loci Salic. notab. 6. idem Sali. in l. non ideo minus. colum. 4. in princ. C. de accusa. quem secutus est Decius cons. 535. num. 4. & idem dixit generatim de alijs delictis Decius in l. velle non creditur. num. 7. & l. is damnum. §. 1. de reg. iuris. Tiraquel. d. causa 34. num. 3. & causa 36. num. 2. Didacus Epitom. de sponsalibus. parte 2. cap. 3. §. 3. num. 7. Iulius Clarus dicta quæst. 60. versic. solet. ibi, scias. quam declarationem probant primò † ex dicta lege seruos. C. ad legem Iul. de vi. quam tamen intelligit Cagnolus in dicta lege velle non creditur, numero nono, loqui in leuioribus criminibus, sed rectius & verius opinor loqui in domino mandante seruo suo: cuius quidem domini potestas non est tàm grauis & magna, quàm illa Principis & tyranni in subditum, qui ab eo facilius compelli potest, sub mortis timore ad delictum perpetrandum. licèt ergo iussus domini non excuset seruum à pœna extraordinaria, iussus tamen Principis videtur posse excusare. Secundo loco ea ratione vtuntur relati scribentes, quòd in † his grauioribus non est obediendum Principi, vt multis conatur probare Tiraq. dicta causa 34. numero primo, & alia recenset Ias. consil. 136. colum. vltima. libro primo. Verùm adhuc dicere possumus hæc procedere, quàndo dominus inferior mandat, non cùm Princeps, cui parere omnino subiectus cogitur. & si dicatur, debet potius is omnia mala pati, quàm malo consentire. est verum quòad salutem æternam, quemadmodũ loquitur c. ita ne. 32. quæst. 2.

15 16 17 18

Tertiò igitur loco melius confert cap. sacris. de his, quæ vi metusve caus. dum ibi in fine ait, quòd metus pœnam attenuat, non autem in totum tollit.

19 Accedit quartò, quòd ille, qui † timore mortis aduersarium occidit, pœnam euitat ordinariam, non tamen extraordinariam: ita egregiè declarat Didacus dict. §. 3. numero septimo. declarando glossam. l. penultim. in verbo agi poterit. ff. si famil. fur. fecisse dicatur. quæ affirmauit, † serui nullum esse delictum, si domino paruit timore mortis. & quã glossam probarunt multi, vt singularem, ita Ias. §. si minus. numero 17. instit. de actio. & Decius. l. vt vim. numero nono. de iust. & iure. inquit ergo Didacus nullum esse delictum, quòad pœnam ordinariam, non autem quòad extraordinariam. In leuioribus autem criminibus in totũ excusari hunc delinquentem sentiunt relati Doctores.

20

Declaratur secundò hoc caput, vt non procedat, quòad pœnam † spiritualem in foro Ecclesiastico, quam hic, qui Principis mandato deliquit, non euitat. capitulo in Canonibus. 16. quæst. prima. dict. cap. sacris. quod metus caus. & in specie ita declarauit Antonius Corsetus sing. in verbo, Metus.

21

22 Secundum caput huius † propositæ disceptationis est in inferiore Principe, vt in Magistratu, in quo quidem capite dicendum est, eorũ mandatum excusare in atrocioribus à pœna ordinaria: ita sensit glossa in l. liber homo. la seconda. ff. ad leg. Aquil. vbi Baldus & Florianus scribunt, illum excusari, qui iussu † Magistratus aliquem quæstionibus subiecit, similia recenset Ias. consil. 236. columna prima. libro primo. & simile tradit Cataldinus tracta. syndicatus. quæstio. 120. quem secutus est Clarus dicto libro quinto, sentent. iuris. §. fin. quæst. 60. versiculo, solet. inquit ille, quòd si collateralis seu miles Prætoris, illius mandato iniustè aliquem morti tradiderit, excusatur: ab extraordinaria verò pœna non excusatur: atque ita relati interpretes, qui alioqui malè sentirent, declarandi sunt: quorum sententia probat l. non videtur. §. qui iussu. de reg. iuris. dolo non facit, qui Iudici obtemperat. si cessat dolus, ergo & pœna ordinaria, & authent. hodie. C. de custod. reor.

23

24 in fin. Aduersari tamen videtur † l. 1. C. de commea. libro duodecimo, ex annotationibus Ioan. à Platea. ibi. Verùm ego intelligo ibi, quod non de vnius, sed de multorum salute agitur: ob quam miles è castris eo tempore recedere non debet. In leuioribus autem delictis & criminalibus † mandatum Magistratus etiam à pœna extraordinaria excusat. ita sensit glos. in l. quod Principis. ff. de aqua pluu. arcen. & glos. in l. ait Prætor. §. permittitur. ff. de minor. & glo. l. liber homo. la seconda. ff. ad l. Aquil. atque ita hoc casu intelligo latè tradita per Grammat. decis. 36. num. 81. vbi inquit, quòd si Magistratus iusserit aliquem decapitari, militem, hoc est executorem excusari. idem

25

Universidad de Deusto
Biblioteca

sensit Tiraquel. d. tract. de pœnis legum. causa 34. numero 4. & probat hanc sententiam. l. si quis id quod. ff. de iurisd. omn. iud. & ibi Decius numero 35. dum
26 inquit Iudicis † iussum excusare à pœna illius edicti quæ extraordinaria videtur, hodie saltem. probant & hanc sententiam præcitatæ leges. l. quanquam. & l. quod Principis. de aq. pluu. arcend. quibus intelli-
27 gimus, iussum † Magistratus excusare à pœna violati sepulchri, quæ extraordinaria & arbitraria est: quemadmodum dicemus infrà. Hæc tamen intel-
28 ligenda videntur, quando Magistratus & † Iudex vti publicæ personæ, & iuxta munus suum hæc iubent & mandant: at contrà, si tanquam priuati iuberent. id quod adnotarunt Decius in l. non videtur. §. qui iussu, in fine, & ibi Cagnol. num. 1. de reg. iur. & idem respondit Crauet. cons. 319. num. 11.

Tertium est huius nostræ disceptationis caput in mandato domini seruo facto. in quo quidem capite tres casus considerari atq; distingui possunt. Primus
29 est, quando † dominus sæuus & truculentus mandat committi delictum atrox: tunc seruus delinquens non punitur pœna ordinaria, ita censuit Baldus in l. seruos. C. ad l. Iul. de vi. & ibi Sali. 6. nota. & Decius d. cons. 535. num. 4. imò scriptum reliquerunt Cynus in l. 1. col. penult. vers. denuò quæro. C. vnde vi. hunc seruum nullam pœnam pati. id quod affirmauit & Ioan. de Anan. in cap. 2. q. pen. de homicid. quod ego intelligo nullam pœnam scilicet ordinariam: vt in simili interpretatur Decius l. in personam. de reg. iuris, in personam seruilem nulla cadit obligatio. nulla, id est, ciuilis. His accedit Grammat. consil. 36. numero 4. qui respondit in crimine veneni, quod atrox
30 esse non ignoramus † seruum mandatarium non puniri pœna ordinaria, sed extraordinaria. idem censuit Clarus libro quinto senten. iuris. §. fin. q. 60. versic. solet. ibi. Hæc autem de plano. qui huius opinionis recenset Grammat. voto 38. qui locus mihi corruptus librariorum negligentia videtur. est fortè consilium illud à me relatum 36. quam quidem sententiam re-
31 lati interpretes probari credunt in † l. seruus non in omnibus. ff. de actio. & obliga. sed mea quidem opinione, non probat, quandoquidem solùm eo loci Alphenus scribit in seruum, qui atrox crimen mandato domini perpetrauit, iudiciũ dari, & si liber factus est. quod autem iudicium, seu, quæ pœna ordinaria, vel extraordinaria sit, non declarat. Quocircà melius probat. l. sed & si vnius. §. si iussu. ff. de iniurijs. quo loci respondit Vlpianus, seruũ, qui iussu domini occidit, à pœna legis Corneliæ eximi. quæ quidem pœna aduersus homicidam ordinaria est. Nec audien-
32 dus est † Accursius, qui interrogatiuè legit: cæterùm, & si occiderit iussu domini, l. Cornelia eum eximemus? atque ita contrarium sensit, & malè, cùm in codicibus & Florentinis & alijs vetustioribus non interrogatiuè, sed affirmatiuè legatur. Nec aduersa-
33 tur l. † diuus. §. item. senatus. & l. si pater, ff. de falsis. quoniam illud delictum non est, posteaquam voluntas domini & patris, de quorum substantia agitur, & à quorum voluntate illud pendet, facit illud esse licitum. cessat enim ibi ratio legis Corneliæ.
34 Secundus est casus, cùm † dominus mandat seruo, vt delictum aliquod leue committat, hoc in casu seruum in totum excusari sensit glo. l. seruus. in fine. de actio. & obligat. Decius l. is damnum dat. §. 1. nu. 2. de reg. iuris. nec dissentit Cagno. in l. velle non creditur. num. 6. de reg. iuris. quam quidem sententiam probare videntur permulta iura, vt l. liber homo. la seconda. ff. ad l. Aquil. vbi glossa inquit, in actione legis Aquiliæ seruum, filium & ciuem excusari, si suis maioribus parendo, in eam alias incidissent. excusari etiam ait in interdicto quod vi aut clam. sic videtur probare, l. si cùm mulier. §. 1. ff. de act. rer. amota. l. de vsu. ff. de extraord. cog. l. ad ea, vbi gl. de reg. iuris. l. 2. C. de sepul. viol. & l. seruos. C. ad l. Iul. de vi. quam postremam ita visus est intelligere Cagnol. d. l. velle. numero 9.

35 Tertius est casus, quando † dominus mandat seruo illud, quod de se. & sui natura delictũ non est, nec illicitum: vt si seruo mandat quòd agrum colat: tunc seruus omnino excusatur: ita censuit glossa in l. in rem. §. tignum. ff. de rei ven. quæ idem sensit cùm
36 † mandatum est etiam homini libero, vt operarijs qui quotidie conducta mercede alijs suas operas diurnas locant. glossam illam secuti sunt omnes: vt testatur Decius in dicta lege velle. numero octauo, de reg. iuris. & ibi Cagnol. numero 11. Roland. consil. 54. numero sexto. libro primo. Iulius Clarus d. l. 5. sent. iuris. §. fin. quæst. 60. versic. solet dubitari. Hinc respondit Baldus consil. 144. Præsupposito, lib. 1. quod est repetitum consilio 463. libr. 3. & consil. 436. libr. 5.
37 † statutum Papiæ 31. in criminalibus sub Rubr. de pœna illius, qui violentiam fecerit alicui in eius possessione, quo perturbatores possessionis alterius puniuntur, non habere locum contra hos operarios. & eo loci inquit Baldus, nec etiam puniri pœna arbitraria. & si illud statutum in his tribuit arbitrium Prætori, vt illa verba clarè ostendunt, ibi, & minus secundum qualitatem facti & delicti arbitrio Potestatis. quoniam (inquit Baldus) datur † inter pœnam
38 & pœnam, non autem quando nulla est pœna & nullum delictum. & cum Baldo sensit Rolan. d. cons. 54. num. 28. in simili statuto consuluit Soc. Sen. cons. 54. num. 23. lib. 3. atque ita etiam declarat statutum Cremonæ sub Rubr. de pœna dantium damnum. Calcaneus cons. 100. numero secundo, alios citat Plotus in l. si quando. num. 780. C. vnde vi. huius sententiæ rationes, quæ permultæ sunt & vrgentes, non refero: nam apud Baldum legi possunt.

Extenditur primò, vt non procedat hic casus, et-
39 iam quando † non ipse verus dominus, sed quasi dominus mandauit, quemadmodum in tutore: ita probat l. is qui. §. si tutoris. vbi gl. ff. quod vi aut clam.

Declaratur primò, vt locum sibi non vendicet hic
40 casus, quando † illi operario iam denuntiatum fuit, ne agrum illum colendum susciperet: quoniam tunc si spreta denuntiatione coluit, in pœnam incidit. ita crebriori sententia receptum est: ita enim censuit Ang. in d. l. in rem. §. tignum. de rei vend. & in auth. vt omnes obed. iud. col. 3. idem affirmarunt Imola & Roma. in l. de pupillo. §. nuntiationem. de operis noui nunt. Pract. Papiensis in forma libelli pro turbata possessione. in gl. animo. nu. 3. Alex. cons. 36. nume. 3. lib. 1. repetito. cons. 79. lib. 3. quos secutus est Dec. in d. l. velle non creditur. num. 9. quibus accedunt Calcan. d. cons. 100. nu. 3. Ripa in cap. decernimus. nu. 42. de iud. & Plotus in d. l. si quando. nu. 782. C. vnde vi. à quorum vera sententia recedendũ non est, quidquid censuerint Alex. d. §. nuntiationem. Soc. Sen. d. cons. 54. num. 30. & Roland. d. cons. 54. num. 22. nam eorum fundamenta rectè satisfacit Decius in d. l. velle non creditur. sex alias egregias declarationes recenset Plotus in d. l. si quando. nu. 780. & multis subsequentibus, illas ego huc adferre nolui, cùm apud illũ, cuius non contemnendi commentarij in omnium manibus hodie versantur, legi possint.

Quartum est caput huius nostræ disputationis
41 in † mandato facto à patre filio: an excusetur in locis dicendum est excusare. l. 1. in fine. l. quid ergo. & lege liberorum. in fine. ff. de ijs, qui not. infam. In

atrocibus autem non excusat, inquit Clarus. dicta quæstio. 60. versicul. solet, ibi, excusatur. Decius tamẽ consilio 535. numero tertio. quarto. sensit excusare, sed verè in illo casu plura, vt iam admonui, concurrebant: nempè matris mandatum, ætas tenera, & fatuitas filiæ.

SVMMARIVM.

1 *Conscius criminis detegere an illud debeat.*
2 *Conscium criminis in foro conscientiæ illud detegere, vel ei obuiam ire teneri.*
3 *Conscium criminis furti non teneri ad rei restitutionem.*
4 *Iurans non reuelare secretum præcepto superioris cogi potest detegere.*
5 *Secretum furti commissum an cogatur is reuelare propter literas monitoriales.*
6 *Conscius criminis de Iure Canonico an reuelare teneatur.*
7 *Conscius criminis de Iure Ciuili non tenetur detegere.*
8 *Ciceronis locus in officijs.*
9 *Conscius criminis læsæ Maiestatis detegere illud debet.*
10 *Conscius criminis læsæ Maiestatis, si probare illud crimen non potest detegere non tenetur.*
11 *Bartoli opinio quædam rigoris plena.*
12 *Bartolus in l. verum. ff. de parricid. exponitur & declaratur.*
13 *Iudicis arbitrio hodie punitur is, qui nõ detexit crimen cum illius conscius fuit.*
14 *L. quisquis. §. id quod. C. ad leg. Iul. Maiestat. intellectus.*
15 *Filius conscius conspirationis factæ in patre illam omninò detegere debet.*
16 *l. verum. ff. de parricid. intellectus.*
17 *Seruus conscius conspirationis factæ in Dominum eam detegere debet.*
18 *Vxor conscia conspirationis factæ in maritum debet eam detegere.*
19 *Vasallus conscius conspirationis factæ in Dominum eam detegere omnino debet.*
20 *Consanguineus conscius conspirationis factæ aduersus consanguineum debet illam detegere.*

CASVS CCCLV.

CONSCIVS CRIMINIS QVANdo illud detegere debeat: & qua plectatur pœna, si non detegit, explanatum.

1 MAGNA est apud vtriusque Iuris interpretes contentio, an alicuius futuri † criminis conscius detegere illud teneatur, quòd vbi nõ detexerit, an puniatur, & qua pœna. qua in re tria iura confiderari solent. Ius cónscientię, Ius Pontificium, & Ius Ciuile. Quò ad Ius & forum
2 conscientiæ † conueniunt omnes, criminis conscium teneri detegere & obuiare, alioquiæquè peccat ac ille delinquens: ita Bald. in leg. 1. colum. tertia. C. de ser. fug. Ioan. de Ana. in capitul. secundo. de hæret. Saiyc. in leg. quisquis. in princip. colum. versicul. ad id quod. C. ad leg. Iul. Maiestat. Abbas capitul. primo. colum. 2. versi. ad tertium. de rest. spol. Butr. in capit. quantæ. de sent. excom. Barb. in c. 1. ibi Bero. nume. 75. de offic. dele. Iaf. in l. vt vim. numero 32. de iust. & iur. & ibi Decius numero 33. idem in l. culpa caret. nume. 10. de reg. iuris, & verè non est, qui dissentiat. Hæc intelligo procedere in conscio futuri criminis, vt dixi: secus in conscio delicti præteriti, quod alijs occultum est. Nam illud ob futurũ scandalum reuelare non debet. Ita intelligo diuum Thomam & alios, quos mox referam. Ita etiam sentit Dec. in ca. nouit. nu. 23. de Iudicijs. & accedit Alber. in tract. statutorũ.
3 part. 2. qu. 175. Præterea hoc rectè procedit † quò ad peccati causam, non quò ad restitutionem: nam conscius furti restituere non tenetur, nisi eorum vnus sit, qui furto obuiare tenetur, vti in famulo, & similibus. Dominicus Soto libro quarto. de iust. & iure. q. 7. art. 3. His accedit quod scribunt Inno. & Arc. in c. qualiter, el 1. de accusa. quòd † si quis iurauit non reuelare secretum sibi à socio commissum, cogi tamen potest præcepto superioris, si illud secretum est ad alterius detrimentum vel contra vtilitatem publicam. idem censuit Capella Tolosan. quæst. 240. vbi latè Aufrerius. & si Soci. Sen. consilio 102. lib. 4. consuluerit,
5 illum, cui à fure secretum † commisi furti demandatum est, non teneri etiam per literas monitoriales & excommunicationem furtũ reuelare, quod vix admiserim ex relatis. Et dissentit Neuiz. li. 3. Syl. nup. num. 45. vbi latè declarat. simile Roma. sing. 506. & Abbas ac Felyn. in capitu. ego. col. penultim. de iure-
6 iurand. Quo verò ad Ius † Canonicum, sunt aliqui in ea opinione, idem esse de Iure Canonico in eius foro contentioso, quod in foro conscientiæ: atque ita hũc criminis conscium teneri reuelare. ita gloss. in d. leg. culpa caret, de regulis iur. vbi Decius numero 11, conatur eam tueri, & hanc dicit esse communem & veram Mantua in cap. 1. num. 19. 20. de off. deleg. verùm magis communis opinio se habet in foro Iuris Canonici contentioso, hunc conscium non teneri reuelare. & delicto obuiam ire. ita communem testantur Iaf. in d. l. vt vim. num. 33. & alios recenset Iulius Clarus lib. 5. senten. iuris. §. fi. q. 87. vers. dictum est. quod scribit Mantua esse communem opinionem in oppositum procedere potest in foro Canonico non contentiolo, sed ex conscientia, vt & ipse loquitur. Quò
7 ad Ius † Ciuile, recepta est omnium sententia, hunc conscium criminis non teneri detegere & obuiam ire delicto: & ob id nulla pœna plecti posse. ita glo. in d. l. culpa caret, de regul. iur. vbi Dec. num. 4. & Cagnol. num. 10. post Bart. in l. 1. §. sed in eo. ff. ad Sylan. & in l. metum. §. sed licet. ff. quod metus causa. idem in d. l. vt vim. num. 12. & ibi Iaf. num. 32. & Decius nu. 33. de iust. & iure qui alios recensent. Abbas in c. 1. nu. 7. & ibi Fel. nu. 6. Decius nu. 7. 8. & Bero. nu. 74. de off. dele. verùm Didacus Couarr. in Clem. 1. part. 2. §. 2. numero 7. propè mediũ de homicid. in ea opinione fuit, vtroque iure desidiam aut negligentiam illius, qui futuro delicto obuiare potuit, & non obstitit esse aliqua pœna arbitraria puniendum, quod, vt satis iurè hæc æquitati consonum, non displicet. nam & Cice-
8 ro † officiorum primo ita scriptum reliquit. Qui non defendit aut obstitit si potest, iniuriæ, tam est in vitio, quàm si parentes, aut amicos, aut patriam deserat. His accedit, quod non caret scrupulo societatis occultæ, qui futuro facinori obuiam non iuit. capitul. dilecto. de senten. excommu. in 6. Abbas in capitul. Cum non ab homine. numero 14. de iudicijs. Ad huius tamen tractationis explanationem videndus est omninò eruditiss. Nauarrus in relectione cap. Non in ferèda. 23. q. 3. quæ vulgari idiomate est impressa post Manuale confessor.
9 Declaratur primò, vt non procedat † in crimine læsæ Maiestatis, quoniam si quis scit aliquos contrà

Universidad de Deusto
Biblioteca

Principem suum cõspirasse, eos detegere debet, alioqui punitur. ita probat. l. quis quis. §. id quod. C. ad l. Iul. Maiestat. Bart. in l. 1. §. occisorum. ff. ad S. C. Syl. & in l. vtrum. in fin. ff. ad l. Pompe. de paricid. Abbas in d. c. 1. num. 8. & ibi Deci. nu. 8. Mantua nu. 24. ac Bero. nu. 62. de offic. deleg. idem Decius d. l. culpa caret. numero 9. de reg. iur. & ibi Cagnol. nu. 12, & alij plures quos infrà referam.

Hanc declarationem ita demum veram nostri ferè
30 omnes intelligunt, quando † hic conscius criminis læsæ Maiestatis potest illud crimen detectum à se, probare: secùs si non potest. quia, inquiunt Doctores, nõ debet hic detegendo se in illud periculum sponte conijcere. ita post Bal. scriptum reliquit Ang. in tractat. malef. in verbo Chehai tradito la tua patria. num. 10. Decius in d. l. culpa caret. nu. 9. versic. & hoc sanè, vbi alios recenset. quibus addo Marsi. sing. 164. Nemo, & in d. l. vtrum. num. 2. Capicium decis. 155. num. 10. Neuiz lib. 1. Syluæ nup. nu. 70. in fin. Brun. consil. 28. nu. 2. Soc. Iun. consil. 105. nu. 43. li. 3. Nattã consil. 629. lib. 3. Ita etiam in foro, quem conscientiæ appellant, hũc non denuntiantem atque reuelantem esse tutũ memoriæ prodiderunt diuus Thomas Quod li. 1. art. 16. & Quod lib. 14. art. 12. Ang. Clauas in summa. in verbo denuntiatio. el 1. Sylueſter in summa in verbo, excommunicatio qu. 8. & hoc casu defendi potest, quod scribit Decius in d. c. nouit. num. 23. de Iudicijs. hos ego sequor, reiecta illa contraria opinione Bar. in d. l. vtrum. de parricid. qui indistinctè visus est sentire, siuè probare possit, siuè non teneri omnino detegere. & quem sunt secuti aliqui relati à Firmia. in suo repertorio in verbo scire. num. 4. & Bartol. opinionẽ in foro seruari scribit Ang. loco iam citato. & ibi August. Arim. Afflict. in c. 1. §. ad bona committantium.
31 nume. 103. quæ sint Regal. est enim hæc † Bartoli opinio rigorosa nimis, vt etiam inquit Gigas tractat. De crimine læsæ Maiestat. Rubric. De pluribus & varijs quæstionibus. quæst. 2. num. 10. & à Bart. non recedit Placa. lib. 1. Epitom. delicto cap. 22. num. 17. Iulius Clarus lib. 5. senten. iuris. §. fin. q. 87. versic. punctus est. Has tamen opiniones conciliant Alcia. in l. 4. §. Caro, quarto notab. de verbo. obli. & Cagnol. d. l. culpa ca-
32 ret. nume. 12. de regulis iuris, vt opinio † Bartoli procedat per modum admonitionis, quàm is conscius facere tenetur, detegẽdo quidquid ipse scit, & eo modo quo scit. & communis opinio procedat, quando per modum accusationis is conscius detegit. nam si probationes non habet, accusare non debet, ne periculum tormentorum subeat, iuxta. l. 3. ad l. Iul. Maie. quæ verè de accusatione loquitur. Et alia scribit Alcia. lib. 8. parerg. iuris. cap. 9.

In hoc itaque casu ambigitur, quæ pœna sit indicta
33 contra hos † conscios non reuelantes conspirationẽ hanc. Rom. sing. 787. Nunquid teneatur. scriptum reliquit, esse pœnam relegationis, ex. l. Metrodorum. ff. de pœnis. quæ sanè pœna, (vt suprà admonui,) cũ hodie in vsu esse desierit, facit vt locus sit pœnæ arbitrariæ. id quod in specie docuit Bero. in d. c. 1. nu. 70. de offic. deleg. & si Romanum, vel alios non referat. quam sententiam visus est probare Cagnol. in dict. l. culpa caret. numero decimo. de regulis iuris. post Felyn. in c. 1. num. 7. de offic. deleg. & in cap. quantæ, de senten. excommu. Osascus decis. 80. num. 5. Et ibi declarat, quid in patre, an teneatur reuelare conspirationem filij. Brunus verò consilio 28. nume. quarto. sensit, pœnam esse ordinariam ipsi reo principali huius criminis indictam, † ex d. l. quis quis. §. id quod.
34 C. ad l. Iul. Maiestat. qui quidem textus multùm vrget in illis verbis, simili seueritate censemus. nisi dicamus loqui de ijs cõscijs, qui criminis participes sunt, dum inquit, conscijs & ministris, quemadmodum interpretatur glo. l. vtrum. ff. ad l. Pomp. de parricid. à qua non dissentit Cæpolla consil. 5. colum. 6. qui intelligit conscium, pro consocio.

Declaratur secundò, non procedere † in filio, qui
35 conscius est de conspiratione in eius patrem facta. nã eam detegere cogitur, alioqui parricida dicitur. d. l. vtrum. ff. ad l. Pompe. de parricid. & ibi scribit Bart. & idem in l. 2. §. occisorum. ff. ad S. C. Sylla. Decius in l. culpa caret. num. 8. versicul. & prædicta. de regu. iuris. idem in c. 1. ibi Mantua. numero 20. 23. de offic. deleg. Placa lib. 1. Epitom. delicto. c. 22. nu. 16. sed an pro-
36 priè is † tex. l. vtrum, de conscio loquatur, qui solum scit, vel de conscio, qui & particeps est, gl. d. l. vtrum, intelligit, vt iam retuli de participe, & hæc declaratio locum etiam habet in patre spirituali, cùm & parricida æquè dicatur filius, qui eum occidit, vt patrem naturalem. ita docuit, Marsil. in l. Diuus. in fin. ff. ad l. Pomp. de parricid.

Declaratur tertiò, vt nõ procedat in † seruo, qui
37 si scit aliquòs contra Dominum conspirasse, detegere tenetur. leg. 1. §. seruus. & §. occisorum. ff. ad S. C. Syllania. Bart. dict. leg. vtrum. in fin. de parricid. & ibi Marsil. numero sexto. nec adhibenda est differentia, quod filius sit in patris potestate, vel emancipatus, vel naturalis, aut legitimus sit: quoniam & illi tenentur. ita docuit & rectè Mantua in d. c. 1. nu. 28. 29. de offic. deleg.

Declaratur quartò, non procedere † in vxore erga maritum, cui reuelare tenetur conspirationem,
38 quam scit contra eum factam: ita post alios Boer. q. 262. num. 9.

Declaratur quintò, vt non procedat in † vasallo
39 ergo Dominum, cui conspiratores contra eum detegere omnino debet, alioqui punitur. ita Bart. in dict. leg. vtrum. in fin. & ibi Marsil. nume. 6. de parricid. & respondit Ancha. consilio 440. priuari feudo. Brun consilio 28. numero 2. sensit Mantua d. c. 1. nu. 21. de off. deleg.

Declaratur sextò, in patre, † cõsanguineo, & his
40 similibus sanguine coniunctis, vsque ad quartũ gradum, qui reuelare hanc conspirationem tenentur, alioqui pœna extraordinaria Iudicis arbitrio puniuntur. ita in specie Placa lib. 1. Epitom. delicto. c. 22. num. 17. in fin. de alijs pluribus latè scribit Mantua d. c. 1. de offi. deleg. vbi nu. 22. quid de conspiratione facta contra Clericum.

SVMMARIVM.

1 *Parricidium commissum ob causam ingratitudinis quomodo puniatur.*
2 *Deportationis pœna parricidam interdum puniri.*
3 *Iudicis arbitrio parricidam aliquando plecti.*

CASVS CCCLVI.

PARRICIDIVM EX CAVSA commissum quomodò puniatur.

QVONIAM de parricidio aliqua in præcedẽti casu attigimus. sumpta hinc occasione referam casum illum Iudici arbitrarium. dum dubitatur, an pœna
1 † parricidij locum etiam habeat eo in casu, quando pater aliquam causam ingratitudinis erga filiũ commisit. qua filius testãdo potuisset

potuisset patrem exhæredare, & è contra quando filius vnam ex quatuordecim causis enumeratis in §. aliud quoque capitulum, in auth. vt cũ de appell. cog. Et non esse pœnæ parricidij censuit Bart. in l. Diuus. ff. ad l. Pomp. de parricid. & ibi Marsilius. qui inqui-
2 unt puniri † pœna deportationis. Iaſ. in l. Ius Ciuile nu. 28. de iuſ. & iure. Petra ſancta ſing. 2. propè finẽ. cũ itaque deportationis loco pœna arbitraria ſucceſ-
3 ſerit, ſequitur † Iudicis eſſe arbitrium pœnam indicere. ita in ſpecie ſcribit Placa lib. 1. Epitom. delict. c. 22. num. 28.

SVMMARIVM.

1 *Abortui causam dans, qua pœna feriendus sit.*
2 *Abortum fieri faciens pœna homicidij punitur, si fœtus erat animatus.*
3 *Fœtus quando animatus esse dicatur, ex Plinio, Aristotele & alijs.*
4 *Iudicis arbitrio puniri, dans causam abortui fœtus nondum animati.*
5 *L. Cicero. ff. de pœnis. vnde desumpta. & de illius intellectu.*
6 *Constitutio Mediolani sub Rubric. de pœnis. c. si quis ex proposito. declaratur.*
7 *Iudicis arbitrio semper puniri dans causam abortui siue fœtus animatus, siue non animatus sit, ex noua auctoris sententia.*
8 *L. si quis aliquid. §. abortionis. ff. de pœnis, intellectus & ratio.*
9 *Homo non dicitur, qui in vtero adhuc est.*
10 *Statutum puniens homicidam non comprehendit illum, qui abortui causam dedit.*
11 *Statutum Papiæ 21. in criminalibus sub Rubri. De pœna illius, qui homicidium commiserit, declaratur.*
12 *Statutum Cremonæ sub Rubric. De pœna homicidij. nõ comprehendere illum, qui abortui causam dedit.*
13 *L. Cicero, de pœnis. declaratur.*
14 *Delictum iudicatur atrocius ob pecuniæ interuentum.*
15 *Capit. Moyses. 32. q. 2. desumptum Exod. 21. declaratur.*
16 *Iudicis arbitrio punitur, qui ignoranter abortioni causam dedit.*
17 *Constitutio Mediolani sub Rubric. De pœnis. c. si quis ex proposito declaratur, & paulo infra.*
18 *Abortioni causam dans pro salute mulieris excusatur.*
19 *Abortioni pro mulieris salute causam dans peccat quò ad Deum.*
20 *Filia, quæ suasionibus matris abortum fecit, excusatur.*

CASVS CCCLVII.

ABORTIONI CAVSAM PRAEstans quando & qua pœna puniatur.

DVBITARI etiam † non semel contingit, qua pœna sit puniendus is, qui in causa fuit, vt abortum mulier faceret. Duo casus ab interpretibus considera-
1 ri solent. Primus est, cùm fœtus iam in vtero matris animatus est, vt tunc dans causam
2 † abortioni pœna homicidij ordinaria teneatur. leg. Diuus. ff. de varijs & extraord. crim. l. pen. C. ad leg. Cornel. de sicar. & l. si mulierem. ff. eo. quod affirmãt plures, quos infrà referam, præsertim Soc. Sen. cons. 16. in principio. libro primo. & Fabius Monteleo. in praxi arbitrali tertia particula, quartæ partis princi-
3 palis. num. 664. Fœtus † autẽ animatus anima rationali esse dicitur nonagesimo die à die conceptionis in fœmina, in masculo verò die quadragesimo. ita Plinius lib. 7. naturalis historiæ. cap. 6. anima autem nutritiua, quam vegetatiuam vocant, adest fœtui etiam ante quadragesimum diem, quia eam crescere videmus. ita explicat Diuus Thomas in prima parte. q. 76. articulo. 3. scribens, quòd fœtus prius habet, vt est animal animam, quæ est sensitiua tantùm, qua ablata venit perfectior anima, quæ est simul sensitiua & intellectiua, antea verò quàm sit animal, habet animam nutritiuam, seu vegetatiuam, & prius est animal, quàm homo, secũdum Aristotel. lib. secundo. de gener. animal. c. 11. quem in hanc nostram sententiã retulit Didacus in Clem. 1. part. 2. §. 3. num. 1. de homicid. cuius traditiones autoris nomine suppresso sibi vendicauit Placa lib. 1. Epitom. delicto. c. 26. nume. 8. aliorum Philosophorum sententias recensẽt Plutarchus libro quinto. De placitis Philosophorum. capitul. 21.

Secundus est casus, ex nostrorum opinione, cùm fœtus adhuc non est animatus, tuncabortioni causam præbens punitur solùm pœna extraordinaria
4 † Iudicis arbitrio: ita hanc opinionẽ probarunt Alber. tract. statuto. part. 3. quæst. 59. versi. si autẽ quæratur. Signorol. consil. 1. numero 15. versi. secundo casu. Fel. in c. si aliquis. de homicid. Marsi. in l. si mulierem. ff. ad l. Cornel. de sicar. Didacus d. Clem. 1. de homicid. part. 2. §. 3. num. 1. & clarius Placa d. c. 26. nu. 8. qui alios recenset. Osascus decis. 6. n. 5. sic intelligẽtes tex. l. Diuus. ff. de extraord. crim. & l. si mulierem. ff. de sicar. & l. pen. C. eod. Verùm (mea quidem opinione) magna est diuinatio, quandoquidem non distinguunt iura illa fœtũ animatũ ab inanimato. Accedit
5 huic opinioni aduersari † l. Cicero in princ. ff. de pœnis. qui sanè textus vt ibidem annotauit Budæus. est desumptus à Cicerone in oratione pro Aulo Cluentio. & tamẽ M. Tul. agit de punitione illius fœminæ, quæ ob pecuniã fœtũ nondũ animatum potionibus sumptis abegit. quem textum sic etiam intellexit Didacus loco iam citato. & idẽ Didacus lib. 2. varia. resol. c. vlt. nu. 10. & à tantorũ patrũ sententia recedere in praxi difficilẽ admodũ esset: hoc tempore præsertim, q̃ ratione sacrosancti baptismatis habẽda est maior ratio animati fœtus, quàm inanimati. & quã com-
6 munem Doctorum distinctionem insequuta est † constitutio Mediolanensis De pœnis. c. si quis ex proposito aliquid. Ego tamen inspecta iuris nostri vera definitione, sic rectius dicendum opinor: † pœnam extraordinariã regulariter esse indicendam illi, qui abortioni causam dedit: nulla distinctione adhibita, an fœtus esset, vel non esset animatus. quam sententiam probat. l. Diuus. ff. de varijs & extraord. cog. l. si mulierem. ff. ad l. Cornel. de sicar. l. Cicero. in fin. ff. de pœnis. & l. pen. C. ad l. Cornel. de sicar. in quibus verè nõ distinguitur fœtus animatus ab inanimato. cuius sententiæ ratio illa esse videtur, quòd & si animatus est fœtus, non tñ homo esse dicitur, vt homicidij
8 pœna possit dici constituta. q̃ probat † l. si quis aliquid. §. abortionis. ff. de pœnis. dum ex illis verbis, quòd si ex eo mulier, aut homo perierit, summo supplicio afficiuntur: ostendit Iurisconsultus hominem à fœtu differre, vterus enim † homo non est, sed fieri speratur. l.
9 cùm inter. C. de fideicom. lib. glo. leg. qui in vtero. ff. de stat. homin. & tradit Aristoteles loco iam citato. lib. 2. de genera. animal. c. 11. hoc idem multis cõprobauit Alber. d. tracta. statuto. par. 3. q. 59. dum multis
10 ostendit † statutum puniens homicidium non comprehendere

Universidad de Deusto
Biblioteca

prehendere dantem causam abortioni. quod est annotandum ad statutum Papię 21. in criminalibus, sub Rubric. De pœna illius qui homicidium commiserit.

22 & in specie sic statutum Cremonæ De Pœna homicidij declarauit Signorol. consil. primo. idē sensit Bossius tract. causarum criminalium, titulo De Homicidio, nume. 6. Non obstat modò huic nostræ opinioni

23 tex. † l. Cicero, in prin. ff. de pœnis. dum dicitur, pœnam capitalem illi mulieri indictam fuisse. quoniam possumus intelligere, pœnam capitalem, non pœnā mortis, sed illam exilij, vel deportationis, quæ capitales esse dicuntur. vt probatur in l. 2. ff. de publ. iud. l. 3. & l. pen. ff. ad l. Cornel. de sicar. & in §. capitalia. inst. de publ. iud. & non semel in hoc opere exposuimus. Vel & secundò, si volumus intelligere ibi pœnam capitalem pro morte, dicere possumus grauiorem pœnam illi mulieri indictam fuisse, cùm non vnum crimen, sed plura vno tempore commiserit. nam pecu-

24 nia corrupta fuit, si quidem delictum † atrocius iudicatur ob pecuniæ interuentum. cap. pro humani. de homicid. Ange. in l. 1. ff. de sepul. viol. & Gramma. voto. 9. nume. 28. Capicius decis. 155. num. 13. qui citat d. l. Cicero, partum abegit, & in debitē hæreditatem secundis hæredibus detulit. quem sensum visus est, pbare Bart. in l. Diuus. de extraord. cri. Fel. in c. si aliqs,

25 de homicid. Non etiam obstat † cap. Moyses. 32. qu. 2. sumptum ex Exodo cap. 21. quo probatur in l. veteri sancitum fuisse, dantem causam abortioni morte puniri, si fœtus erat animatus, si verò erat inanimatus pecuniaria, quia respondetur, leges veteris Testamēti non obseruari ad causarum decisiones, nisi quatenus per habentem potestatem legis condendæ, post legem noui Testamenti approbatæ fuerunt. ita Alex. consilio 13. numero 19. lib. 7. & diximus suprà in qu. 298. dum egimus de pœna iuæi cognoscentis carnaliter Christianam. quin? si rectè illud c. 21. Exodi perpendatur, non distinguit fœtum animatum ab inanimato, sed simpliciter voluit Deus damnum Iudicio arbitrorum persoluendum esse. hæc nostra, & alia etiam relata Doctorum opinio, procedit non modò in ipsa muliere, quæ sibi ipsi per mala medicamenta manus intulit, vt partum abigeret, sed & in alio, q causam hanc ipsi mulieri inuitè dedisset. quod probat dict. leg. si quis aliquid. §. abortionis, de pœnis. & tradit Alber. d. quæstio. 59. versic. si autem quæratur quid iuris.

26 Declaratur primò, vt non procedat in eo, † qui ignorans prægnantem percussit, ex quo abortum secutum est, nam tunc mitius punitur: ita Alber. d. qu. 95. versi. Tertiò casu quando. qui subijcit, esse in Iudicis arbitrio cognoscere & iudicare, an hic verisimiliter scire potuerit hanc esse prægnantem, vel non, & an eo animo percusserit, vt inde abortum illa faceret. & subijcit Albericus sic à Signorolo de Homodeis determinatum fuisse & verè ita respondit Signorol.

27 consil. primo. in fin. relata † constitutio Mediolani. d. c. si quis ex proposito, dum sanciuit, pœnam hoc in casu esse arbitrariam, cùm ex proposito non est factū, vt sequeretur abortus: declaratur etiam, vt sit in arbitrio Iudicis, an ex proposito is fecerit, vel non.

28 Declaratur secundò, vt non procedat in eo † qui abortioni causam dedit pro salute mulieris, nam tūc ille ab omni pœna excusatur: ita Marianus Soci. Sen. in capitul. si aliquis, de homicid. quo loci Felynus cogitandum relinquit. Ludouicus verò Carerius in praxi crimi. §. homicidium. nu. 8. quem secutus est Petrus Placa lib. 1. Epitom. delicto. c. 20. nu. 5. versi. hinc etiam. scriptum reliquit puniri, sed mitiori pœna: quæ erit ex arbitrio Iudicis. & eo loci Placa alios huius opinionis recēset, qua in re ego multùm dubito.

nam quòd nulla pœna indicenda sit, suadet ratio, qđ hic rei licitæ operam dederit. si enim mulier mortua fuisset, dubio procul etiam partus fuisset extinctus. rectè ergo egisse videtur, si vnum solùm perdidit, vt alterum tueretur. Quòd autem à pœna immunis nō sit, patet, quia debuit in omnipotentis Dei voluntate relinquere, quoniam fortè sua pietate incolumē mulierem reddidisset. quin? nonne, pluries euenit, quòd mulieres propè puerperium ægrotant, & si moriuntur, viuunt tamen partus, & quandoque cæso ventre, viui extracti fuere. vnde Cæsares dicti, sicut Cæsares, quod est Iuliorum familiæ cognomentum. si Alexandro ab Alexandro credimus lib. 1. Genial. dier. capit. 9. qua de re antea Plinius lib. Naturalis historiæ, capi. Ego opinor, quò ad forum † conscientiæ, hos à peccati labe non esse immunes. quò verò ad pœnam temporalem posse etiam puniri aliqua pœna, si Magistratu inconsulto abortioni causam præstitit, etiam pro salute mulieris. quemadmodum & is punitur arbitrio Iudicis, qui alium ob necessariam sui defensionē occidit: quemadmodum suo loco diximus. Et hæc declaratio est summoperè annotanda ad interpretationem dictæ nouæ constit. Rubric. De pœnis. d. capitu. si quis ex proposito. nam illæ constitutiones loquuntur cùm poculum est datum ex proposito abortionis causa, vt in casu isto, quare & hunc casum comprehēdere videtur, vt eadem pœna puniatur, verùm quia in hoc casu subest iusta causa salutis mulieris, illarum constitutionum pœnæ cessant, cùm ibi solùm consideretur malus effectus abortionis, & nō salutis prægnantis mulieris.

20 Declaratur tertiò, vt non procedat, † quando filia minor est, & suasionibus impiæ matris abortum fecit, vt suam turpitudinem occultaret, tunc filia excusatur: ita respondit Deci. consilio 535. nam & matris iussus ac mandatum, nec non & ætas illi excusationem præstat. ego tamen illam iudicarem dignam pœna arbitraria. Atque ita decidit Ossascus decis. 60. num. 8. qui ait fustibus cæsam fuisse, & perpetuò banitam mulierem ætate minorem, quæ partum in latrinam demiserat, cùm naturæ necessaria faceret assirens, se ignorasse esse prægnantem.

SVMMARIVM.

1 *Poculum amatorium præbens, ex quo mors secuta est, punitur.*
2 *Lucretium poetam sumpto amatorio poculo furore percitum interijsse.*
3 *Lucullum poculo amotorio hausto vitam finisse.*
4 *Delictum reputatur grauius ratione mali exempli.*
5 *L. si quis. §. abortionis. ff. de pœnis. esse contra regulas iurisgentium.*
6 *Poculum somniferum præbens, non punitur.*
7 *L. 3. §. ex senatusconsulto. ff. ad l. Cornel. de sicar. conciliatur cum l. si quis. §. abortionis. de pœnis.*

CASVS CCCLVIII.

POENA QVAE SIT PRAEBENTIS poculum amatorium, ex quo præter propositum mors subsecuta est.

QVAERI

1 QVAERI ac dubitari aliquando contingit, an qui † præter animi propositum mors sequitur, pœna homicidij ordinaria puniendus sit. quemadmodum de † Lucretio Poeta literis mandauit Petrus Crinitus, De Poetis latinis, cap. 19. is assumpto poculo amatorio ita furore percitus fuit, vt sua manu sibi mortē

3 consciuerit. sic † Lucullus absumpto amatorio poculo vitam finiuit. autor est Plinius lib. 25. naturalis Historiæ cap. 3. in fin. & non esse puniendum probat l. 3. §. ex senatusconsulto. ff. ad l. Cornel. de sicar. & tradit Grillandus trac. De sortilegijs. q. 12. quem secutus est Placa lib. 1. Epitom. delicto. cap. 20. num. 6. versic. illud tamen. qui subijcit, pœnam huius criminis fuisse humilium in metallum, honestiorum verò relegationem in insulam, parte etiam bonorum amissa. ex l. si quis. §. abortionis. ff. de pœnis. Isernia in sua lectura in titulo De poculum amatorium porrigentis pœna. quem sunt secuti is Placa & Boer. quæst. 216. n. 4. in fin. & Carer. praxi criminali. §. homicidij. nume. 5. Bossius tractat. Causarum criminalium titulo De Homicidio num. 6. in fine. Cuius sententiæ ratio est, quia res mali exempli est. d. §. abortionis. est siquidē

4 malum exemplum in causa, vt grauius † delictū puniatur. c. præcipuè. 11. q. 3. glo. cap. nemo. 32. quæst. 4. M. Tul. in 3. de legibus. Plusq (ait) exemplo, quàm

5 peccato nocent. & decisionem huius † §. abortionis, esse contra regulas iurisgentium, scribit Aristoteles libro primo. magnarum moralium, capitu. 16. quem in hanc citauit sententiam Alcia. lib. 7. parerg. cap. 25. &

6 respo. 476. nu. 2. qui respondit, dantem † poculum somniferum aliqua pœna non puniri. cum itaque hodie pœna relegationis & effodiendi metallum in vsu non sint, dū mitius hic punitur, Iudicis arbitrio plectendus est. Sed huic Doctorum opinioni illud aduersatur, quòd immò dans poculum amatorium, ex quo mors sequitur, puniri pœna mortis, vt probat. dict. §.

7 abortionis. in fin. Bart. in d. l. 3. §. ex senatusconsulto, distinguit, Aut datur poculum amatorium causa rei licitæ, vt mulier concipiat, & tunc relegationis pœna punitur si inde mors sequitur, ita procedat. d. l. 3. §. ex senatusconsulto. Aut datur poculum causa rei illicitę (non dico vt inquit Barto. & malè abortionis causa, quia is. §. abortionis, duo distinctè ponit, abortionis causæ, aut amatorium poculū dare) vt is, cui datur, cum vel eam, cuius causa datur, depereat, & tunc vltimo supplicio afficitur is dans, si is cui datur, moritur. ita procedat d. §. abortionis. alia scribit Grillandus. d. tract. De sortilegijs. q. 12.

SVMMARIVM.

1 *Venena mala vendens quæ pœnæ puniatur, si alicuius mors secuta est.*
2 *Iudicis arbitrio punitur, qui mala venena vēdidit si quis eo inscio occisus est.*
3 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubric. Pœna venenantis, declaratur.*
4 *Iudicis arbitrio punitur vendens venenum morte non secuta.*
5 *Statutum Tregesti sub Rubric. De tractatu mortis alicuius, declaratur.*

CASVS CCCLIX.

POENA QVAE SIT CONTRA vendentem malum venenum, si mors alicuius est secuta.

1 QVI mala † venena alicui vendidit, ex quo inde alicuius mors secuta est, pœna legis Corneliæ de sicarijs punitur. l. 3. §. alio senatusconsulto. ff. ad l. Cornel. de sicar. & ibi annotauit Bartol. & Marsilius. verùm quia pœnæ ex illa lege Cornelia sunt variæ dict. leg. 3. §. pe. ob id censuit Placa lib. 1. Epitom. delicto. c. 20. n. 9. post Anton. Gomesium in Epitom. delicto. c. 3. n. 8. hanc pœnam hō-

2 die esse † Iudici arbitrariam. Ego tamen intelligo verum, nisi scienter & data opera, vt alter occideretur, vendidit venenum: nam tunc criminis particeps, &

3 ferè autor est. atque ita est intelligendum † statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubric. Pœna venenantis. in prin. dum inquit, Quòd si qua persona ciuis, rustica, vel forensis venenum alicui personæ scienter dederit, vendiderit, emerit, confecerit, &c. qua in re adnotandū etiam est ex Iuris Communis dispositione ementem teneri pœna vendentis. ita Io. de Arnono Epitom. 48. & 49. Declaratur etiam, vt non procedat. quādo mors non est secuta: tunc is qui venenū malū confecit, & vendidit, etiam scienter vt homicidium committere

4 tur, non punitur pœna ordinaria, sed † Iudicis arbitrio: ita respondit celeberrimum Bononiense Collegium, vt relatum est inter consilia criminalia diuersō

5 rum consi. 41. nu. 4. lib. 1. qui sic declararunt † statutū Tregesti sub Rubr. De tractatu mortis alicuius ciuis. quo sanè statuto indicitur mortis pœna tractanti aliquem occidere. quod sanè statutū procedit, quando actus fuit perfectus: non autē in non perfecto. & ideo qui mandato alicuius venenum hoc malum confecit, & vendidit, pœna illius statuti non punitur, mortis effectu non secuto.

SVMMARIVM.

1 *Conatus ad delictum, quando puniatur.*
2 *Cogitatio, cui homo non assentitur, impunibilis est.*
3 *Cogitatio cui leuiter homo assentitur, peccatum veniale inducit.*
4 *Cogitatio, cui homo perfectè assentitur, mortale peccatum inducit.*
5 *Cogitationem, cui etiam perfectè homo assentitur, in foro contentioso non puniri. & ibidem de multiplici ratione.*
6 *Hæresis crimen punitur ab solam cogitationem perfectam.*
7 *Hæresim solæ voluntate perfici.*
8 *Hæresis quid sit.*
9 *Cogitationem etiam cum aliquo facto extrinseco non puniri, si inde subsecuta est pœnitentia.*
10 *Monetam falsam cudens, si ea non perfectæ pœnituit, pœnam falsi euitat.*
11 *Exportans frumentum, si dum esset in itinere, pœnituit, & reuersus est, non punitur.*
12 *Crimen Apostasiæ pœnitentia non extinguitur.*
13 *Pœnitentia facti non excusat, cùm iam alter est lassus.*
14 *Cogitationem cum aliquo extrinseco facto puniri, & si is cogitans fuit impeditus impedimento facti.*
15 *Monetam falsam cudens, & si fuit impeditus impedimēto facti punitur ob conatum.*
16 *Cogitans aliquem occidere punitur, cùm ad actus extrinsecos processit, licèt fuerit impeditus.*
17 *Exportans frumentum punitur ob conatum, & si fuerit impeditus exportare.*
18 *Cogitationem nō puniri, & si fuit cum aliquo facto extrinseco, si impeditus is fuit impedimento iuris.*
19 *Falsum committere nixus in scriptura, cuius fides nulla erat de iure, non punitur.*

20 Cona-

Universidad de Deusto
Biblioteca

20 Conatus deductus ad effectum, quantum fuit in enitente punitur.
21 Venenum qui propinauit, punitur, & si is qui illud bibit non interijt.
22 Exodi cap. 21. interpretatur.
23 Platonis lex contra enitentes delicta perpetrare.
24 Conatus solus in crimine læsæ Maiestatis punitur.
25 Ciceronis locus in oratione pro Milone, declaratur.
26 Cogitatio sola in crimine læsæ Maiestatis an puniatur.
27 L. quis quis. in prin. in illo verbo. cogitationis. C. ad leg. Iul. Maiest. declaratio & intellectus.
28 L. quis quis. §. emancipationes. C. ad l. Iul. Maiesta. intellectus.
29 Cap. 1. §. si voluerit. de capita. qui curiam vend. in vsibus feudorum. sensus & declaratio.
30 Conatus raptoris virginis punitur.
31 L. vnica. C. de raptu virg. sensus. & intellectus.
32 Raptor virginis extraordinem punitur, si virginem non stuprauit, cùm stuprare potuit.
33 Rapere virginem qui tentauit, punitur.
34 Iudicis arbitrio pro modo conatus punitur, qui rapere virginem tentauit.
35 Constitutio Regni Neapolitani sub Rubric. De raptu & violentia monialibus illata, declaratur.
36 Conatus punitur in casu l. is qui cum telo. C. ad l. Cornel. de sica.
37 Conatum etiam remotum in casu l. is, qui cum telo. C. ad l. Cornel. de sicar puniri sed mitiori pœna.
38 Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubr. Pœna homicidium committentis. declaratur.
39 Conatum in crimine assassinij puniri.
40 Cap. 1. de homicid. in 6. sensus & intellectus.
41 Assassini qui, & vnde effluxerint.
42 Assassini qui in dispositionibus statutorum, vt Mediolani, Brixiæ, Patauij, & alijs.
43 Mandans homicidium, data vel promissa pecunia punitur etiam effectu non secuto.
44 Mandans si tentauit mandatarium, vt pecunia accepta aliquem occideret, & is recusauit, punitur de conatu.
45 Statutum Brixiæ cap. 45. in criminalibus, sub Rubric. De assassinis. nec non statuta Ferrariæ & Patauij de assassinis. declaratur.
46 Conatus punitur in eo, qui venenum dare tentauit.
47 Iudicis arbitrio punitur, qui venenum solum emit vt aliquem necaret.
48 Statutum Ferrariæ lib. 8. sub Rubri. De pœna venenantis. declaratur.
49 Conatus punitur in eo, qui alterius vxorem solicitauit.
50 Sollicitate quid.
51 Mulier muneribus solicitata & corrupta, dicitur coacte, & non voluntariè deliquisse.
52 Statutum Veronæ libro 3. cap. 41. sub Rubri. Qui cognouerit carnaliter aliquam, declaratur.
53 Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubri. De vitijs carnis. declaratur.
54 Conatus punitur in raptore sacræ virginis & monialis.
55 Iudicis arbitrio punitur, qui tentauit rapere monialem.
56 Constitutio Mediolani sub Rubri. De pœnis. cap. Carnali copula. declaratur.
57 Clerici qua pœna iure Pontificio puniantur, cùm rapere moniales tentarunt.
58 Pœnitentiæ sacramentales hodie arbitrariæ sunt.
59 Conatus punitur in eo, qui pueri pudicitiam tentauit.
60 Pudicitia attentari, quando dicatur.
61 Conatus in eo punitur, qui cum brutis coire tentauit.
62 Conatus punitur in fure, hoc est, in directario & sacculario.
63 Conatus punitur in parricidio.
64 Iudicis arbitrio punitur, qui remotè parricidiũ tẽtauit.
65 Conatus punitur in eo, qui falsam monetam cudere tentauit.
66 Conatus punitur in eo, qui tentauit infantem necare.
67 Conatus punitur in casu l. vltimæ. C. ad l. Corne. de sicar.
68 Conatus punitur in casu l. vltim. C. de his qui ad Eccle. confug.
69 Conatus punitur in casu l. vltim. C. de postula.
70 Conatus punitur in casu. leg. vltim. C. de crim. stellio.
71 Conatus punitur in casu. leg. si quis seruo. C. de furtis.
72 Conatus punitur in casu l. item apud Labeonem. §. 1. ff. de furtis.
73 Conatus punitur in casu leg. prim. §. bestias. ff. de postula.
74 Conatus punitur in eo, qui pecuniam accipit, vt aliquẽ calumniaretur.
75 Conatus punitur in eo, qui domum præbuit, vt stuprum in ea committeretur.
76 Conatus punitur in casu. leg. vltim. ff. de rerum diuisi.
77 Conatus punitur in casu l. si fugitiui. C. de ser. fug.
78 Conatus punitur in crimine simoniæ.
79 Conatus punitur in frangente portas, vt furtum committeret.
80 Conatus punitur in eo, qui extorquet promissionem.
81 Conatus punitur in eo, qui Iudicem corrumpere tentauit.
82 Conatus punitur in muliere, quæ viro insidias parauit.
83 Conatus punitur in Clericis enitentibus fœnerari.
84 Conatus punitur in eo, qui tentauit se ipsum occidere.
85 Conatus in seditione punitur.
86 Conatum omnem puniri in actu, qui ad delinquendum tendit.
87 Conatum non puniri in illis actibus, qui ipso iure pœnam infligunt.
88 Conatum in leui crimine puniri.
89 Sententiam excommunicationis pro actu tentato ferri non posse.
90 Actio ciuilis pro actu tentato moueri non potest.
91 Conatus quomodò hodie ex statutis & consuetudinib. puniatur.
92 Leges communes conatum punientes, an hodie ex locorum consuetudinibus abrogatæ sint.
93 Bartolus. l. 1. §. Diuus. ff. ad l. Cornel. de sicar. declaratur.
94 Doctoribus de consuetudine attestantibus, non credi.
95 Arbitrariam pœnam in conatu abrogatam non censeri per statuta, & consuetudines locorum.
96 Statutum puniens simpliciter de ictum, an delictum solum attentatum punire dicatur.
97 Statutum puniens extrahentem frumentum, an comprehendat eum, qui nixus est extrahere.
98 Constitutio Mediolani sub Rubri. De Præfectis annonæ, c. prohibitum, declaratur.
99 Statutum Veronæ lib. 3. cap. 84. sub Rubric. De blado, vel legumine. declaratur.
100 Bartolus in l. si in rixa. nu. 2. ff. ad l. Cornel. de sicar. declaratur.
101 Statutum puniens cognoscentem mulierem carnaliter, non punire eum, qui nixus est eam cognoscere.

102 Constitutio Mediolani sub Rubr. De pœnis. cap. carnali copula. & c. Iudæus. declaratur.
103 Statutum Veronæ lib. 3. c. 41. sub Rubr. Qui cognouerit carnaliter aliquam mulierem, declaratur.
104 Statutum puniens homicidam, non punit eum, qui nixus est occidere.
105 Constitutio Mediolani, sub Rubr. de pœnis. c. Homicida, declaratur.
106 Statutum Veronæ lib. 3. c. 39. sub Rubric. Qui homicidium fecerit, declaratur.
107 Statutum Perusinum, quo præstantes auxiliũ ad maleficia puniuntur, intelligitur de maleficijs perfectis, & non de attentatis.
108 Delictum attentatum quod habeatur pro perfecto, est secundum fictionem.
109 Fictionem esse improprietatem quandam.
110 Conatum puniri pœna arbitraria, etiã hodie & si consuetudine & statutis conatus non puniatur pœna ordinaria.
111 Iudicis arbitrio punitur, qui nixus est concussionem facere.
112 Iudicis arbitrio punitur, qui nixus est aliquem assassinari.
113 Iudicis arbitrio punitur, qui nixus est extrahere frumentum contra statuti dispositionem.
114 Aretinus cons. 126. declaratur.
115 Conatus in dispositione statuti punitur, si in aliqua illius parte de eo fit mentio.
116 Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubr. Pœna occidentis vel vulnerantis, declaratur.
117 Statutum faciens mentionem de conatu, de proximo intelligitur
118 Statutum Placentiæ, quo punitur is, qui nixus est cognoscere carnaliter mulierem. declaratur.
119 Constitutio Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. mandantes, declaratur.
120 Statutum Veronæ lib. 3. c. 39. sub Rubr. Qui homicidium fecerit, declaratur.
121 Statutum Brixiæ in criminalibus, sub Rubr. de assassinis. declaratur.
122 Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubr. Pœna per vim cognoscentis vel rapientis mulierem. declaratur.
123 Statutum puniens conatum eo in casu, in quo & ius commune, etiam de conatu remoto intelligitur.
124 Constitutio Mediolani sub Rubr. de crimine læsæ Maiestatis, cap. vlt. declaratur.

Casvs cccLx.

CONATVS AD DELICTVM, quando, & qua pœna puniatur, fusius, quàm hactenus factum sit, exponitur.

1 NVlla fortè est in vniuerso Iure, vel Pontificio, vel Cæsareo Iuris quæstio ab interpretibus nostris tractata atq; agitata magis hac vna, qua quærunt, † quando & quomodo conatus & tentatum delictum punitur. Qua in re Felynus magni nominis Iurisconsultus, præsertim in Iure Pontificio, integrum tractatum visus est edidisse. Verùm an perfectè rem absoluerit, alij viderint. Ego scio permulta nõ explicasse, id, quod ex his, quæ dicemus, constare potuerit. Quæ igitur obseruaui hac in re clarè, & quantum fieri poterit, breuiter exponam. Quò autem clarius hæc eluceascant, tria ex ordine, & diuisim explicabo. Primum, qualis esse debeat conatus, vt puniri possit. Secundum, qui sint casus, in quibus pœnam pro solo ipso conatu legis indixerunt. Tertium, quæ pœna ex statutorum & consuetudinum sanctionibus indicenda sit.

Ad primum dicendum est, delicta quæ effectum non sortiuntur multis modis considerari.

2 Primò sunt delicta aliqua, † quæ hominis cogitationem non exeunt, sed in ea solùm residen. huic cogitationi, si homo sua voluntate non consentit, non modò non punitur in foro exteriori, verùm etiam nec in interiori, quòad Deum: quoniam nec veniaiter quidẽ peccare dicitur. ita sensit Fel. d. tract. Quando puniatur conatus. nu. 4. vers. secundus casus.

3 Secundò consideratur † cogitatio, cui hominis voluntas leuiter assentitur: tunc hic peccat venialiter quò ad Deum: ita Fel. in d. tracta. quando puniatur conatus, num. 4. vers. secundus casus. & in c. 1. num. 6. de præsumpt.

4 Tertiò † cogitatio consideratur eo in casu, in quo voluntas hominis plenè ac perfectè assentitur, tunc is quò ad Deum peccat & mortaliter: ita Fely. in d. numero 4. vers. si autem ad consensum. idem sensit Salic. in l. is qui cum telo. col. 2. in prin. C. ad l. Cornel. de sicar. id quod probant Cyprianus, vt est in c. nunquid. & Auguſt. in c. si propterea. de pœnit. distinct. 1. & clarè in c. subsequenti dum scribit Augustinus. Si cui etiam non contingat facultas concubendi cum coniuge aliena, tamen planum fit eum aliquo modo cupere: & si potestas donetur, esset facturus, non minus reus est, quàm si in ipso facto deprehenderetur. & legitur Matthæi 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. quod relatũ est in capitulo, sicut enim. 32. quæst. 5. in foro exteriori sola hæc † cogitatio non punitur. l. cogitationis. ff. de pœnis. quæ relata etiam est in capitulo cogitationis. de pœnitent. distinct. 1. egregiè Alexander ab Alexandro, lib. 2. dierum Genialium, capitulo 15. in fine. Est ratio secundum Cardinal. in Clement. prima. §. sanè. q. 3. de vsuris. quem secutus est Felyn. præcitato loco, quoniam lex de occultis, quæ Deo tantùm cognita sunt, non iudicat. cap. sicut. de simo. cum simi. quæ sanè ratio non cõcludit: quoniam sequeretur, quòd vbi cogitatio hæc nota esset legi, is posset puniri: quod verum non est, glossa d. l. cogitationis. sensit illam esse rationem, quoniam primi motus in hominis potestate non sunt. sed minus rectè. quoniam non est hæc cogitatio primus motus, sed ipsa animi perseuerantia. Ego eam rationem esse opinor, quòd quemadmodum Ius Ciuile & Pontificium per hominum actionibus conditum, ac de his quæ extrinsecus ab eis geruntur, ita nec punire, quæ intrinsecus apud eos sine alterius læsione sunt. nam (vt inquit Cicero offic. 3.) Aliter leges, aliter Philosophi tollunt astutias: leges, quatenus manu tenere res possunt, Philosophi quatenus ratione & intelligentia. Hinc Gellius lib. 7. noct. Attica. scribit in iudicium facta, non voluntates vocari. Et huius rationis rata esse potest, quod lex diuina ob id punit cogitationis peccatum, quia peccatum illud suo fini contradicit, nempe vitæ æternæ, quæ hominem sine macula requirit. Lex verò humana peccatum cogitationis non punit, quod fini suo, qui est pacem inter homines retinere, non repugnat: nec enim hic qui malè cogitat, alium præterse lædit: ita sensit Albericus noster in omni scientiarum genere eruditus in Rub. ff. de legib. nu. 6.

6 Excipitur † crimen hæresis, cuius sola cogitatio voluntate confirmata, punitur, modò scilicet legi eiusq; ministro cognita fit. ita Bald. in l. si quis non dicam rapere. colum. 2. opp. 1. C. de Episc. & Cler. nec dissentit Card. d. Cle. 1. §. sanè. q. 3. de vsuris. gl. in c. 1. in gl. 2. 3. 4. q. 1. vbi Archid. & Fel. d. nu. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in fine. & in cap. 1. num. 7. de præsumpt. Iulius Clarus lib. 5. sent. iuris. §. fina. q. 91. Cuius sententiæ ratio est,
7 quia † hæresis sola animi praua opinione perficitur,
8 nec extrinsecus alter actus requiritur. cùm sit † hæresis deprauata contra omnes opinio. cap. in quibus. 22. q. 2. Thomas, 2. 2. q. 11. Iacobus Simanca in praxi Hæreseos, titulo 2. Grillandus tract. de hæreticis. q. 2. & Gundiss. eodem tract. de hæreticis. q. 2. Hæc tamen cogitatio tunc pœna temporali à Magistratu punitur, cùm ei aliquo verbo, vel facto exteriori innotescit. Ita in specie hac scribunt Angel. Clauas. in summa. in verbo, hæresis. il 1. num. 5. & in verbo pœna. nu. 5. pulchrè Caieta. in 2. 2. q. 11. art. 4. Alex. Alensis in quarta parte summæ. q. 133. membro primo. Ioan. de Turre cremata in cap. si quis non dicam rapere. nu. 22. de pœniten. distinct. 1. & Alphonsus de Castro lib. 2. de iusta hæret. punit. cap. 18. vbi multis reijcit glo. Clem. 1. §. verùm de hæret. quæ aliter sensit. & ibi Alphon. eam Clementinam declarat.

9 Quartò consideratur † cogitatio cum aliquo facto extrinseco, sed antequam ad actus proximiores accederet, sponte facti is pœnituit. vtputà, cogitauit quis alterum veneno necare, ea animi intentione venenum emit: atque ita vltra malam cogitationem paulò vlterius ad actum extrinsecum est progressus, attamé pœnituit, atque ita venenũ abiecit. vel etiam
10 cùm quis cœpit falsam † monetam fabricare, quam cusisset, sed adhuc imaginem non impressit, & pœnituit. hoc itaq; in casu in foro exteriori (de interiori satis patet peccasse) hic non punitur. l. qui falsam. ff. ad l. Cornel. de falsis. l. qui ea mente. ff. de furtis. Salicetus d. l. is qui cum telo. col. 2. vers. aut per actum illum. Mars. num. 3. quem secuti sunt Fel. d. tractatu, quando puniatur conatus, num. 2. & in cap. 1. de præsumpt. Mars. d. l. is qui cum telo. num. 24. Alciat. resp. 476. Grammat. consil. 36. numero 19. & clarè Didacus in Clem. si furiosus. parte 2. in initio. num. 6. in fine, de homicid.

Hinc scribit Ripa tracta. pestis, titulo de remedijs
11 ad conserua. vbert. nume. 75. non puniri † conatũ illius, qui dum exportaret frumentum contra formam statuti, & esset in via, pœnituit. quæ quidem sententia fortè non procedit in aliquibus delictis
12 atrocibus: vt in crimine † apostasiæ. l. hi qui sanctã. C. de aposta. & in nonnullis alijs, in quibus pœnitentia non conceditur. ita Bart. d. l. qui ea mente. explicaui aliqua in tract. de recuper. possess. remedio nono. q. 16. & aliqua infrà subijciam. Rursus intelligitur hoc in delictis, ex quorum principio nemo lædit-
13 tur, vt in falsæ monetæ exemplo & similibus, secùs † si læderetur, vt quando quis alterum insultatur, & si non occiderit, sed pœniteat facti, attamen punitur: ita declarat Bald. in l. si quis non dicam rapere. 4. oppos. C. de Epis. & Cler.

14 Quintò consideratur † cogitatio cum aliquo facto extrinseco, sed antequam ad actus proximiores, & ad perfectionem accederet, is malè cogitans & enitens fuit facti impedimento ita impeditus, ne vlte-
15 rius progrederetur. vtputà in eo, qui † monetam excussit, sed antequam imaginem imprimeret, coactus est, re Principi cognita, fugam rapere, hoc in casu conatus iste punitur. d. l. qui falsam. vbi Barto. & clarius Marsil. num. 61. Simile exemplum: cùm quis co-
16 gitauit † aliquem occidere, atque ob id arma parauit, socios adsciuit, & aduersarium aggressus est, sed is validè ita sè defendit, vt incolumis aggressoris manus euaserit. hoc etiam casu conatus iste punibilis est. Didacus d. Clem. si furiosus. parte 2. in initio. nu. 6. versic. secundò præter. quanquam is affirmet in atrocioribus hoc solùm procedere. Simile exem-
17 plum est in eo, qui † frumentum exportabat aduersus formam statuti, & dum esset in via prehenius est, & fassus est, quòd nisi fuisset impeditus, exportasset. hic conatus punitur. ita Ripa tract. pestis. in tit. de remedijs ad conser. vber. num. 75.

18 Sextò consideratur † cogitatio cum ipso facto extrinseco, sed antequam perficeret, impedimentum
19 iuris superuenit. vt in eo, qui tentauit † falsum committere in scriptura, cuius fides à lege abrogata fuit: vel cui omni casu non crederetur: tunc conatus iste non punitur. ita Salicet. in d. l. is qui cum telo. col. 2. versic. aut hoc euenit propter. C. ad l. Cornel. de sicar. sic intelligens. l. si quis legatum. ff. de falsis. idem tradit Felynus in d. cap. 1. num. 5. de præsumpt. & in d. tractatu, Quando puniatur conatus. num. 3. Marsil. l. is qui cum telo. num. 25. C. ad l. Cornel. de sicar. Socinus tract. fallen. reg. 31. fallen. 4. quod procedit non ratione ipsius conatus, sed quia actus, super quo adhibitus est hic conatus, & si ad perfectionem fuisset deductus, non tamen pœnam merebatur. d. l. si quis legatum. quam latius explicaui suprà in casu 306. ex quo elicitur, tunc conatum esse punibilem, cùm super actu punibili committitur.

20 Septimò, † cogitatio & conatus consideratur, cùm actui multum proximus factus est, vt quando ex latere huius enitentis delinquere, nihil agendum superest ad criminis perfectionem: tunc conatus in se nomen delicti perfecti habet. Bal. l. non ideo minus. num. 10. C. de accusa. sit exemplum in propinante alte-
21 ri † venenum causa homicidij, quod quidem venenum is bibit, sed ad mortem non nocuit, propter adhibita medicamenta: hoc in casu conatus iste omnino punitur, siue in atroci, siue in leui crimine adhibitus sit: ita sensit Didacus d. Clem. si furiosus. part. 2. in initio. nu. 6. versic. præter. hic etenim, quantum in se
22 fuit, homicidium perpetrauit. Hinc lege † antiqua sancitum est, Exod. c. 21. Qui percusserit hominem
23 volens occidere, morte moriatur, & † Plato Dialogo nono de legibus, ita scribit: Si quis voluerit, cogitauerit q; amicum hominem ex ijs quos prohibet lex interficere: vulnerauerit autem, nec interficere potuerit: hunc remota omni misericordia, non aliter quàm si vita priuasset dare cædis supplicium cogeremus, nisi fortunam eius non omninò proteruam dæmonemq; coleremus: qui tàm vulneratum, quàm vulnerantem misericordia prosecutus, infelicitati vtriusq; obstitit: fecitq; ne vulnus huic lætiferum, illi fortuna calamitasq; execranda infligeretur. huic ergo dæmoni habebimus gratiam, vtq; eius beneficio minimè aduersati ab eo, qui vulnerauit, supplicii mortis auferemus: & in vicina ciuitate per totam vitam exulare statuemus, nullo rerum suarum omniũ fructu carentẽ, damno tamen prius restituto si quid ob fuit vulnerato, quòd à iudicio rei huius fuerit constitutum. Sed de his singulis latius infrà statim suis in locis dicemus. & illud hoc loco adnotare debemus pro modo & qualitate conatus augendam & minuendam esse pœnam Iudicis arbitrio. ita Bald. cons. 294. Ad euidentiam. col. 1. vers. item ipsa attentata. libr. 1. si ergo conatus erit actui multùm proximus, grauius punietur, quàm remotus.

Quò verò ad secundam illam propositionem: quibus scilicet in casibus puniatur conatus, dicendum est plures in iure nostro reperiri, aliquot ego huc adferam.

24 Primus est casus † in crimine læsæ Maiestatis, in quo solus ipse conatus ordinaria pœna punitur. l. quisquis. in principio. C. ad l. Iul. Maiest. relata in ca. quisquis, de pœnitent. distin. 1. ex illis verbis, eadem enim

enim scueritate. quod sine cõtrouersia passim & vbique locorum nostri verum affirmarunt, vt Angelus in l. 1. §. vltim. ff. quod quisq; iuris. & ibi Iason in fine. Marsilius l. 3. in princip. num. 2. ff. ad l. Cornel. de sica. & l. is qui cum telo. numero 20. C. eo. Alciat. responso 476. Ludouicus Carerius in practica criminali. §. homicidij. num. 15. Gigas tract. de crimine læsæ Maiestat. sub Rub. Qualiter & à quibus crimen læsæ Maiest. committatur. q. 66. Iulius Clarus lib. 5. senten. iuris. §. fi. q. 92. versic. scias. Socinus Iun. cons. 105. num. 39. lib. 3. & Didacus Couarr. in Clement. si furiosus. parte 2. in initio. numero 7. de homicid. comproba-
25 tur horum sententia † M. Ciceronis auctoritate in Oratione pro Milone, dum ait: Nisi quia res perfecta non est, ideo punienda non fuit, quasi exitus rerum, non hominum consilia, legibus vindicentur: minus dicendum fuit re non perfecta, sed tamen puniendum certè. nihilominus loquebatur Cicero aduersus Clodium, qui cum fica Pompeij trucidandi causa deprehensus fuerat, in quo totius Reipubl. salus & maiestas periclitabatur. & illum dicebat pœna dignum: pœna inquam ordinaria, vt locum illum interpretans scribit Alexand. ab Alexandro. lib. 2. dierum Genial. cap. 15. Et hoc in casu annotandum est sufficere, si conatus ad exteriores actus deductus sit, iuxta ea quæ diximus suprà in quarta & quinta consideratione, & fortius deinde, si iuxta septimam consideratione adhibitus fuisset conatus, vtputà, quòd periculum criminis euaserit Princeps per propriam defensionem, quod probant. l. 1. & l. 2. ff. ad l. Iul. Maiest. imò scriptum reliquit Angel. in l. 1. §. vltim. ff. quod quisq; iuris. simplicem conatum in hoc crimine puniri, ea ratione (inquit ille) non expectatur euentus, quia serò tunc pararetur vindicta. Angelum secutus
26 est Tiraquel. tract. de pœnis legum. causa 38. num. 10. imò fortius sentiunt aliqui † cogitationem ad nullum actum deductam hoc in crimine puniri. ita Archidia. in capitulo, si quis. 1. quæstio. 6. Afflictus in cap. 1. §. & bona committentium. numero 23. quæ sint regal. Sigismundus Loffredus consil. 22. numero 8. & Gigas d. quæst. 66. ex d. l. quisquis. in princ. & §. emancipationes. C. ad l. Iul. Maiestat. & ex cap. 1. §. si voluerit. de capit. qui curiam vend. Ego verius opinor solam ipsam cogitationem in puris ac meris cogitationum terminis persistentem, atq; ita ad nullum actum deductum, non puniri, ex generali regula d. l. cogitationis. de pœnis, quam & hoc in casu procedere opinor, nisi contrarium expresè probetur, iuxta doctrinam Bartol. in l. 1. numero secundo. ff. si
27 quis in ius voca. non ierit. & Decij in l. prima. numero 7. de reg. iuris. Nec aduersatur d. † l. quisquis. in principio. ibi, cogitauerit. quoniam loquitur, cùm cogitatio est alicui actui exteriori iuncta, nempe quando iam cum militibus, vel priuatis, vel barbaris scelestam factionem inierit. hæc etenim est quædam cogitatio, sed demonstrata per aliquem actum extrinsecum. Et quòd de hac cogitatione is textus loquatur, patet, quia ibi subijcit, eadẽ enim scueritate voluntatem sceleris, qua effectum iura puniri voluerũt. hic intelligit iura, nempe de iure. l. 1. & 2. ff. ad l. Iul. Maiest. quibus non sola nuda ipsa cogitatio, sed voluntas ad aliquem actum deducta consideratur. vt si dolo malo consilium initum est contra Principem, vel Rempubl. si arma contra eos parata fuerunt, si
28 seditiosè conuocati homines sunt. sic etiam probat. † d. l. quisquis. §. emancipationes. dum dicit, cogitarunt de societate ineunda. sensit de ijs, qui simul conuenerunt, vt hoc crimen committeretur. & iam simul hac de re sermonem habere cœperunt: quare videmus ad actum extrinsecum deductum cogita-
29 tionem esse. Nec obstat † d. cap. 1. §. si voluerit. quia imò verius contrarium probat, cùm affirmet, eum feudo non priuari, nisi vlterius progressus fuerit infidiando. Illud etiam hoc loco annotandum est, hunc puniri pœna ordinaria, ac si effectus secutus fuisset: ita sensit Didacus d. Clem. si furiosus. parte 2. in initio. num. 7. ex d. l. quisquis. in prin. ibi, eadem enim scueritate.

30 Secundus casus est, in quo à iure communi † conatus punitur in l. vnica. C. de rap. virg. vt eo loci annotarunt omnes, præsertim Marsil. num. 290. & latè Didacus d. Clem. si furiosus. parte 2. in initio. nu. 8. de homicid. sed ambigitur, quæ pœna, an scilicet ordinaria, vel extraordinaria indicenda sit. Ang. in d. l. vnica. sensit rapientem virginem, si eam non stupraverit, solùm pœna extraordinaria puniendum esse,
31 non autem pœna illius constitutionis † d. l. vnicæ. quasi illa constitutio requirat raptum cum ipso stupro. idem affirmarunt Ioan. de Ana. in cap. penul. colum. penult. de rapto. Cæpolla consil. 57. Decius consil. 234. colum. vlt. Marsil. consil. 105. Lud. Carerius in pract. criminali de homicidio. §. circa. num. 285. Boer. q. 316. col. 2. quos recenset & sequitur Didacus loco iam citato, quibus addo Neuiz lib. 4. sylvæ nupt. numero 46. vers. secundò limitatur. & Collegium Pisanum inter consilia criminalia diuersorum cons. 104. nu. 2. 3. sed verius ac rectius distinguit Didacus loco
32 iam citato. Aut is † raptor stuprare potuit, & non stuprauit, pœnitentia ductus, imò eam illibatã & integram ad honestum locum perduxit: tunc is raptor pœna ordinaria non punitur, sed extraordinè, quanquam graui, quoniam crimen raptus, quantum in se est, dicitur esse perfectum, non autem attentatum. iam enim illata est infamia parentibus, & puellæ, cuius pudicitia ab omnibus violata probabiliter creditur. Aut is raptor non stuprauit, non ob pœnitentiã, sed ob id quòd impeditus fuit, tunc pœna ordinaria afficiendus est. ita Mars. in d. l. vnica. num. 254. C. de raptu virg. Carerius d. §. circa. num. 285. Afflictus in const. Neapol. lib. 1. Rubr. 19. quæst. 2. & Didacus loco suprà citato, num. 8. Ego credo, præter iam relata,
33 † etiam attentantem rapere puniri. scio quidẽ ipsum raptum esse crimen speciale, sed dico & adhibitum conatum ad rapiendum, puniendum esse, quanquam non rapuerit re ipsa. quod probant verba d. l. vnicæ. §. 1. ibi, vbi inuenti fuerint in ipsa rapina. concedit constitutio illa, raptores, qui in ipso crimine, quod adhuc perfectum non est, posse impunè occidi, atque ita considerat conatũ solum. idem probat illa l. vnica. in §. pœnas. ibi, nisi etenim eam solicitauerit. considerat verè solicitationem, atq; ita conatum. credo etiam hunc conatum puniri, siue proximus sit, siue remotus, quemadmodum ostendunt verba illa: nisi
34 solicitauerit. pœna autem huius conatus pro modo ipsius attentationis & conatus indicenda erit † iudi-
35 cis arbitrio. † Constitutio Regni Neapolitani, sub Rubr. de raptu & violentia monialibus illata. statuit absolutè raptorem monialis esse puniendum pœnà capitali, & eo loci Isernia declarat constitutionem illam tollere iuris communis ambiguitatem.

36 Tertius est casus, in quo † conatus punitur, in l. is qui cum telo. C. ad l. Cornel. de sicar. relata in cap. quis. de pœnit. dist. 1. est illa constitutione cautum, pœna homicidij ordinaria puniendum esse eum, qui cum telo hominis occidendi causa incesserit, & si non occidat. Hac tamen in re duo concurrere debent. primum quòd ambulauerit cum telo, secundũ quòd habuerit animum occidendi eum, quem deinde est aggressus. quia si alterum per errorem aggrederetur, non puniretur ordinaria pœna, ita decla-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rando constitutionem Mediolani, sub Rubrica, de pœnis, capitul. Homicida. respondit Alba consil. 30. Dubitari etiam potest, an hoc in casu conatus consideretur tàm actui proximus, quàm etiam remotus. Grammat. consil. 36. numero 19. & Didacus in dicta Clement. si furiosus. parte 2. in initio. numero decimo de homicid. scribunt, solùm conatum proximũ, imò valde proximum considerari: nempe ad vltimum actum, qui à delinquente peragendus est, licèt mors secuta non fuerit. vt quia iam eum vulnerauerit. idem sensit ante eum Baldus consil. 443. Cecchus colum. 1. libro 3. in l. 3. numero 3. ibi, sed leges contrariæ. C. de ser. fug. & hoc in casu inquit Baldus d. consil. 443. & Didacus cùm is ad actum proximum accesisit, pœna ordinaria punitur, ex dict. l. is, qui cum telo. ea ratione, quòd crimen hoc graue admodum sit. Plato tamen (vt refert Tiraquell. de pœnis legum, causa 40. nume. 4.) mitius hunc vulnerantem puniri volebat. Hinc colligitur declaratio ad cap. 1. de præsumpt. quod est desumptum ex prouerbijs Salomonis. cap. 36. est ex illo sancitum quòd ita noxius est qui mittit lanceas & sagittas in mortem, ac is qui occidit. is etenim actus est ad mortẽ proximus: quo circà pœna ordinaria indicenda eo in casu erit. id quod ibidem sensserunt Baldus & Abbas. & hoc casu delictum perfectum in se dicitur. Bal. l. non ideo minus. num. 10. C. de accusat. credo etiam quòd conatus † remotus hoc in casu puniendus sit, sed mitiori pœna, Iudicis arbitrio pro modo facti. Extat † statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubr. Pœna homicidium committentis, quo pœna amputationis manus indicitur contra hunc insultantem, si ad actum proximum deuenit, hoc est, vulnerando. atque ita in hoc corrigit ius commune, sic quando deuenit solùm ad actum remotum. pœna est eo statuto terminata, atq; ita in ea ciuitate cessant hæ ambiguitates.

Quartus est casus, in quo † conatus punitur, nempe in crimine assassini. cap. 1. de homicid. in 6. si quis ergo cum altero pecunia promissa, vel data pactus est. vt aliquem occidat, etiam si homicidium secutum non est, nihilominus is ob conatum punitur. ita Angel. consil. 14. quod multis distinctis casibus explicat Didacus d. Clement. si furiosus. parte 2. in initio. num. 9. de homicid. Ego tres tantùm considero, qui magis proximè ad rem nostram accedunt. horum vnus est in casu † d. cap. 1. nempe in proprio crimine assassinij. cùm tractatur, pecunia data, vel promissa de occidendo homine Christiano per mini- steriũ alicuius infidelis ex gente assassinorũ. † Erant Assassini, populi quidam ex Syria, qui à pueritia ita instruebãtur, vt inimicos Regis, aut domini, cui obediebant, eius mandato audacter incautos opprimebant. ita recensẽt Volaterr. lib. 11. cap. de sectis Syriæ. quod probat Didacus lib. 2. variar. resolut. cap. 20. nu. 10. qui eiusdem opinionis recensẽt Ioan. And. d. c. 1. de homicid. in 6. Alber. in dictionario in verbo Assassinus. Cæteranum & alios. & quanquam de Assassinis multi scripserint, veruntamen, qui ij fuerint, vnde originem traxerint, omnium melius Paulus Æmilius Veronensis auctor nouus, grauissimus tamen libro quinto De rebus gestis Francorum. rem hanc ita enarrat: Non agri modò infesti ab hoste erant, sed & in vrbibus insidiæ proceribus struebantur, nec vllus locus tutus, nullum tempus metu vacuum. Nec tàm magni Reges, Imperatoresq; formidolosi erant, quàm Assassini gens obscura. Decem omnino incolunt oppida, circiter sexaginta virorum millia. Phœnicibus tunc contribuebantur. Eadem ferè in regione fuere Esseni, quos, vt Plinius tradit, nocentes fugerent, quiq; sine pecunia & fœmina, duabus generis humani pestibus degerent. Sed Assassini ex Persside profecti creduntur, receptaq; Mahumetis persuasione, sanctissimi omnium à Barbaris existimabantur: nec qua cæteri mortales honorum cupiditate ducuntur, ipsi inter se maximè vnanimes, nulla de imperio, magistratuvè ambitio: summam arbitriumq; rerum non nobilitati sanguiniq; committunt. Quem virum optimum iudicarint, eum sibi præficiunt, senioremq; ac Arsacidam vocitant, eoq; nomine contentum cæterorum curam gerere iubent, & vt illum in commune consulere volunt: ita ipsi ea opinione imbuti sunt, vt sibi persuadeant in rebus humanis nihil antiquius esse, quàm pro publica salute, cùm tempora postulant, mortem oppetere. Eorum alij alias linguas à pueris edocentur, omnes ita animo affecti, vt cœlestem immortalitatem adepturos se munere numinis confidant, si sectæ suæ hostes occiderint. cui prouincia euenerit aliquem è nostris proceribus interimendi, is, vt vnus è nostris, se nostrorum turbæ immiscens per fallaciã cædem faciat, sibi minimè parcens, gnarusq; sibi statim occubendum esse. sic Raimundus Comes Tripolitanus, quòd eis infestus esset, Tripoli à duobus Assassinis confossus, cæterorum curam acuit, vt custodes corporibus suis adhiberent. Hactenus Æmilius. Hoc itaque in casu punitur mandans homicidium, etiam effectu non secuto. atque ita hic conatus, & attentatio punitur pœna mortis ordinaria, ex dicto capitulo primo. vbi Francus, & clarè affirmat D. dacus dict. Clement. si furiosus, parte secunda, in initio, numero nono. versiculo, primus casus. qui rectè affirmat hoc nõ tantùm esse propriè conatum, quantum delictum consummatũ ex ipsius mandantis latere: cùm per eum non steterit, qũ homicidiũ committeretur. Nec dissentit Placa lib. 1. Epito. delict. cap. 10. num. 9. vers. Non ò constat. & ii perplexè ac confusè plures hinc inde referat.

Secundus casus est, quando in Assassino loquimur ex communi significatione, qua intelligimus, eum esse assassinum, qui pecunia accepta, vel promissa aliquem occidit, quemadmodum & in † statutis ita Assassini nomen sumitur, quod clarè expressit statutum Brixiæ in criminalibus, capitulo 63. sub Rubrica, de Assassinis. Ferrariæ, lib. 3. sub Rubr. Pœna accusantis aliquem pro assassino. & Patauij sub Rubr. de assassinis, cap. 1. in fine. & decretum Mediolani, cuius meminit Bossius tract. causarum criminalium, tit. de mandato ad homicidium. nu. 14. iste ergo assassinus siue Christianus sit, siue infidelis, si ad actũ occidendi deuenerit, & conatũ omnem adhibuerit, atq; ita per eum nõ steterit, quin occideret, pœna ordinaria punitur, ex d. c. 1. ita Didacus loco iam relato, nu. 9. vers. secundus casus: post Afflictum in const. Neapol. lib. 1. Rubr. 12. num. 16. idem post aliquos dixit Tiraquel. tract. de pœnis legum. causa 37. num. 4. Chassan. in consuetu. Burgund. Rubr. 1. §. videndum. num. 7. qui asserit, se ita Mediolani obseruari vidisse, & post Grammat. voto 9. qui asseuerat, ita aliquando obseruatum fuisse in Consilio Neapolitano. cum Didaco sensit & Placa lib. 1. Epito. delicto. cap. 19. nu. 10. & ibidem in eo tuetur Angel. d. consil. 14. à Didaco reprehensum, cùm is assassinus pœnitentia ductus à proposito occidendi recesserit, quod verè affirmauit Capicius decis. 155. numero 16. nam ob illam pœnitentiam mitius puniri debet. quod etiam affirmauit Ioan. de Lignano inter consilia criminalia diuersorum, consilio 20. in fine libro primo. Idem dicendum est in ipso † mandante homicidium data vel promissa pecunia, qui quidem eadem pœna ordinaria punitur, si mandatarius ad actum homicidio proximum deuenit.

deuenit. ita is Didacus dicto numero nono, versiculo, tertiò proponitur. post Grammat. voto 8. & 9. & Ludouic. Carer. in Practica criminali. Rubric. de homicidio. §. 5. numero 8. & Bald. consil. 430. Qui voluit, libro secundo. dum loquitur de eo, qui pecuniã deposuit, sed vlterius progressum nõ est. si verò mandatarius non accesserit ad aliquem actum proximum, mandans arbitrio Iudicis punitur. ita respondit collegium Bononiæ inter consilia criminalia diuersorum cons. 41. in fin. lib. 1.

44 Tertius casus est, cùm is † mandans tentauit mandatarium, vt pecuniam acciperet, & occideret: & mandatarius recusauit. hoc casu solùm mandans punitur, sed extraordinem Iudicis arbitrio: cùm conatus sit remotus ab ipso effectu. ita ex relatis colligitur. idem quòad mandatarium, vt si ad actum solum remotum processit, puniatur mitius ex suprà
45 dictis. & cum iure communi conuenit † statutum Brixiæ, cap. 63. in criminalibus sub Rubrica, de assassinis. sic statutum Ferrariæ, libro tertio, sub Rubric. Pœna occidentis, vel vulnerantis. ita etiam & in specie statutum hoc Ferrariæ declarauit Angelus Areti. inter consilia criminalia diuersorum, cons. 50. nume. 32. 33. lib. 1. ita potest declarari statutum Patauinum sub Rubrica de assassinis, capitulo primo. Ita etiam interpretor doctrinam Dyni & Ang. in l. item apud. §. si curauerit de iniurijs. & Bernardi Diaz. in practica Canonica criminali. c. 91. in fine, qui dixerunt, extraordinariè puniri mandantem alterum assassinari, non secuto effectu.

46 Quintus casus † principalis est, in quo conatus punitur, nempe quando quis tentauit alterum veneno necare: hic etenim conatus punitur. l. 3. in princip. ff. ad legem Cornel. de sicarijs. sed ambigitur qua pœna, & in qua specie conatus puniendus sit. ego ita distinguo duos casus. Primus est, cùm iste, qui tentat veneno necare, venenum emit, sed non propinauit, vel impeditus vel pœnitentia ductus: solùm puniri
47 debet extraordinem † arbitrio Iudicis: quoniam is ad actum remotum tantùm processit. ita Bald. consilio 443. Cechus confecit. libro tertio. Angel. in l. 1. §. fit iniuria. ff. de extraord. crim. Floria. in l. item si obstetrix, ff. ad l. Aquil. Cremen. sing. 49. Grammat. decis. 2. num. 7. & clarè consil. 36. nume. 19. Parisius consil. 167. num. 13. lib. 4. quos secutus est Didacus d. Clem. si furiosus. parte 2. in initio. nume. 11. de homicid. qui subijcit hoc in casu esse intelligendam illam consuetudinem, quam in toto terrarum orbe vigere relati Doctores affirmant, nempe conatum ad effectum minimè perductum non puniri. intelligitur de conatu remoto, vt is non puniatur ordinariè, sed extraordinem. atque ita intelligendus est Tiraq. tract. de pœnis legum. causa 39. quanquam simpliciter & absolutè loquatur. Et hæc pœna in humilioribus poterit esse fustigatio, in honestioribus pecuniaria. Baldus d. consil. 443. columna secunda. versiculo, sed quæ. arbitrio etiam Iudicis puniturus, qui susceperit mandatum & pecunias, vt venenum daret, deinde pœnituit, & mandatum Iudici detexerit: ita Ioan. de Lignano inter consilia criminalia diuersorũ, consil. 20. in fin. lib. 1.

Secundus casus est, cùm iste ad actum proximum accesserit, vt quia venenum propinauit, sed venenatus adhibitis medicamentis mortem effugit: tunc is maleficus pœna ordinaria punitur: ita Didacus d. numero 11. qui inquit, ita sensisse illos, qui dixerunt in his atrocioribus delictis conatum actui proximum puniri ordinaria pœna. atque ita intelligit glosf. in c. 1. in verbo, ad mortem. vbi Bald. de præsumpt. Barto. in l. 1. ff. ad l. Pomp. de parricid. Salicet. l. 1. C. de malef. & Mathe. idem sensit Bossius tract. causarum criminalium, titulo, de homicid. num. 13. & tit. de mandato ad homicidium, nu. 14. & de Clerico propinante venenum, ita visus est sentire Bernardus Diaz in pract. Canonica criminali. c. 89. Verùm Fabius Monteleo. in Praxi arbitrali, parte 4. nu. 687. ait solùm pœna extraordinaria hodie puniri, atque ita intellexit Grammat. decis. 2. num. 7. sed minus verum hoc videtur ex relatis. Petrus verò de Socino inter consilia criminalia diuersorum consil. 98. nu. 6. lib. 1. respondit puniendũ quidem hunc propinantem pœna ordinaria legis Corneliæ de sicarijs: sed tamen esse aliquantulum temperandam arbitrio Iudicis: quam mediam sententiam non improbo. Non procedit ho-
48 rum doctrina Ferrariæ, vbi ex † statuto lib. 3. sub Rubrica. Pœna venenantis, hic conatus proximus punitur in manus amputatione & pecuniariter. conatus verò remotus sola pecunia. atque ita in hoc vltimo cum iure communi conuenit.

Sextus est casus, in quo punitur conatus, cùm quis
49 † vxorem alterius sollicitauit. l. 1. in princ. ff. de extraord. crimi. Iulius Paulus receptarum senten. lib. 5. titulo 4. §. solicitatores. pœna autem hoc casu est extraordinaria Iudicis arbitrio. Alexand. ab Alexandro libro secundo dierum Genialium. c. 15. & probat d. l. 1. & scribunt Bald. cons. 356. in fin. lib. 1. Alexan. cons. 111. num. 2. lib. 1. Afflictus decis. 21. in fin. vbi Gramm. in additio. & clarius Tiraquel. tract. de pœnis legum. causa 39. & 40. nam hæc dicitur attentatio per solum actum verbi non facti: rectè ergo dicendum est mitius puniri. ita Baldus l. si quis non dicam rapere. oppos. 6. C. de Epis. & Cler. qui inquit grauius puniri cùm ad actum factum proximum deuenit. & hæc
50 sollicitatio punitur hic tanquam speciale crimen. † Sollicitare dicitur, qui muneribus allicit & rentat. & inquit Valla libro quinto elegant. cap. 75. sollicitare esse instare, & velut allicere, vel spem ostendendo, vel metum. Cicero pro Cluentio: cuius seruum Diogenem Fabritius ad venenum habito dandum spe & pretio sollicitare cœpit. quare glosf. d. l. 1. in princip. de extraordina. crimin. dixit, illum dici sollicitare, qui mulierem alloquitur, & illi suadet, vt suis votis annuat. sic fortius sollicitare dicitur is, qui verè mu-
51 nera dedit. nam mulier si acceptis † muneribus consentiat inuita potius, quàm volens peccare dicitur. ita Angelus §. vltim. in authent. de leno. Decius consilio 170. colum. 2. Marsilius singul. 353. Datio. qui affirmant, hunc dantem munera puniri pœna statuti, qua punitur adulterans inuitam. quod est dignum
52 memoria ad interpretationem statuti † Veronæ lib. 3. capitu. 41. sub Rubr. qui cognouerit carnaliter aliquã, quo grauius punitur adulterans inuitam. sic
53 declarari potest † statutum Ferrariæ libr. 3. sub Rub. de vitijs carnis. ibi, an volens, vel inuitus.

54 Septimus est casus, in quo † conatus effectu non secuto punitur, nempe in l. si quis non dicam rapere. C. de Epis. & Cle. Qua de causa ita sanciuerit Iouinia. illius constitutionis auctor scriptum reliquit Nicephorus Callistus lib. 10. Eccles. histor. cap. 39. qui & illud addit, prohibuisse Iouinianum, in sacras virgines oculos impudicos adijcere non licere. Hæc constitutio est etiam relata in c. si quis non dicam. de pœnit. dist. 1. & affirmarunt Marsil. in l. qui falsam. num. 14. ff. ad l. Cornel. de fals. Alciat. respons. 476. & hoc in casu sufficit attentare raptum. quoniam delictum hoc per attentationem solam perficitur, vt inquit Bal. in l. non ideo minus. num. 10. C. de accusa. imò conatus etiam aliquantulum remotus hoc in casu, dummodò sit suę finali intentioni connexus. ita scriptum reliquit Baldus in l. 3. num. 3. ibi, sed leges contrariæ. C.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de ser.fug. sed grauius punitur, cùm actus est magis
55 proximus: sed semper pœna extraordinaria † Iudicis arbitrio, ita Didacus d. Clem. si furiosus. parte 2. in initio. num. 8. vers. sed in raptu alicuius monialis. de homic. qui tantùm pœna ordinaria ait puniri rapientem re ipsa, etsi pœnitentia ductus eam non vio-
56 lauerit. In dominio Mediolani extat † constitutio, Rubr. de pœn. cap. carnali copula. qua solùm punitur pœna corporali cognoscens carnaliter monialē, non solus ipse raptus. & obseruanda illa constitutio videtur, cùm ob eam sublata videatur iuris communis dispositio. ita Alcia. respon. 745. Teneo quòd ifti.
57 sed hac de re paulò infrà dicemus. † Clerici verò monialium raptores beneficijs suis priuantur, & in arctum monasterium ad perpetuam pœnitentiā conijciuntur. c. si quis Episcopus, & c. si qua. 27. q. 1. Ana. in c. 1. colum. 2. de rapto. & Dida. loco iam citato. ho-
58 die tamen † pœnitentia hæc, vt cæteræ omnes, est arbitraria, vt dicemus infrà.

59 Octauus casus est, in quo † conatus punitur, nempe, cùm pueri pudicitiam attentauit. l. 1. §. vlt. de extraord. crim. qua de re plura scripsimus suprà in casu 209. & in specie hac adnotarunt Afflictus in constit. Neapol. lib. 3. Rub. 42. num. 12. & Didacus d. Clement. si furiosus. parte 2. in fine initij de homicid.
60 dicitur autem attentari pueri † pudicitia, cùm id agitur, vt ex pudico impudicus fiat. l. attentari. ff. de iniurijs. relata in c. si quis tam masculum. de pœnit. distinct. 1. actus ergo aliquis extrinsecus requiritur, quanquam non omnino proximus, vt puniatur pœna extraordinaria: ordinaria autem cùm actus est multum proximus, vt quia conatum omnem adhibuit, & ad rem peruenit, sed peragere nō potuit. qua de re diximus suprà in casu 286. num. 16.

61 Nonus est casus, in quo † conatus punitur, cùm scilicet quis cum brutis coire tentauit. qua de re plura scripsimus suprà. solùm nunc ambigitur, qualis debeat esse iste conatus. Boerius quæst. 316. numero quarto affirmat, conatum dici, cùm is qui nixus est coire, aliquem actum fecit, & si ad effectum crimen non perduxerit, ex cap. mulier. 15. q. 1. mulier, quæ accesserit ad omne pecus, morte moriatur. qui quidem Canon est desumptus ex Leuit. cap. 20. ecce quòd lex solùm actum considerat, etiam non omnino effectui
62 proximum.

Decimus est casus, in quo † conatus punitur, in l. saccularij. ff. de extraord. crimin. dum directarios, hoc est, eos qui furandi causa in alienas ædes diuertunt, extraordinem punit. qua de re plura scripsimus suprà, in casu 297. & hic casus intelligitur cùm contra hunc directarium proceditur criminaliter, non autem cùm ciuiliter. ita declarat Bald. in l. si quis non dicam rapere. 3. oppo. C. de Epis. & Cler.

63 Vndecimus est † casus in parricidio, in l. 1. in fi. ff. ad l. Pomp. de parricid. sed ambigitur, qualis hic conatus esse debeat, & quæ pœna indicenda sit. & verè dicendum est, quòd si conatus est actui proximus, vt quia gladio est illum aggressus, & parùm abfuit, quin interficeretur, quoniam se ipsum pater validè defendit, vel quia fuit ab alijs defensus: sic cùm filius venenum patri propinauit, & ille bibit, sed medicamentis se defendit, pœna ordinaria parricidij puniri debet. ita Didacus d. Clem. si furiosus. par. 2. in initio
64 nume. 12. de homicid. Si verò conatus fuit remotus, tunc pœna † extraordinaria punitur, saltem hodie ex consuetudine, vt præcitato loco inquit Didacus. qui tamen subijcit, quòd imò etiam posset hoc casu indici pœna ordinaria, cùm ex dict. l. 1 ad l. Pompeia. de parricid. sufficiat paratum esse venenum, licet nō datum.

65 Duodecimus est casus, † in quo conatus punitur, in eo scilicet, qui falsam monetam cudere voluit. nam hic conatus si ad actum fuerit proximus, vtputà si iam excusit monetam, sed adhuc non expendit, pœna ordinaria indicenda erit. ita Didacus d. Clem. si furiosus. parte 2. in initio, nume. 11. in fin. post Io. Igneum, quem citat. Si verò adhuc non cusit, sed aliquid deest: tunc si impeditus fuit, atque ita per eum non stetit, punitur pœna extraordinaria Iudicis arbitrio. Grammat. decis. 74. num. 29. si verò pœnitentia ductus, non perfecit, non punitur aliqua pœna: vt scripsi suprà in casu 316. vbi egimus de pœnis fabricantium falsas monetas.

66 Decimustertius † casus est, in l. si quis necandi. C. ad l. Cornel. de sicar. relata. in cap. si quis. de pœnit. distin. 1. qua constitutione punitur is, qui nixus est infantem necare, & si delictum perficere non potuerit.

67 Decimusquartus casus † est, in l. vltim. C. ad l. Cornel. de sicar. relata in c. si fortè. de pœnit. distin. 1. si vir vxorem, vel econtrà occidere tentauerit, insidias parando: punitur pœna legis Corneliæ, quod eo loci scribunt omnes, & Neuiz. libr. 1. Syluæ nuptia. num. 43.

68 Decimusquintus casus † est in l. vlt. in princip. C. de ijs, qui ad Eccles. confug. qua sancitum est, pœna mortis afficiendos eos esse, qui non modò re ipsa fugientem ad Ecclesiam ex ea extraxerunt, sed & qui extrahere cogitauerunt. quem casum specialem esse respondit Bald. consil. 443. Cechus col. 2. propè medium. libr. 3. speciale quidem fauore Ecclesiæ, vt scribunt Corasius lib. 5. miscella iuris. cap. 23. & Didacus lib. 2. varia. resol. 6. vltim. qui plura adferunt, cur ita constitutum sit. Sed ambigitur qualis conatus eo in casu consideretur? & verè ibi textus considerare videtur solam nudam cogitationem. Ego verius opinor esse ibi vnà cum glossa exponendum, nuda cogitatione & tractatu. ita quòd actus aliquis extrinsecus factus sit. & cum glossa sensit ibidem Bartolus, & Salicetus. esset enim durum nimis quòd sola ipsa cogitatio, quæ nec in atrocissimis delictis, vt criminis læsæ Maiestatis, vel parricidij punitur, in hoc ipso tàm graui pœna afficiatur.

69 Decimussextus † casus est in l. vlt. C. de postula. relata in c. quicunque. de pœnitent. dist. 1. constituit Leo Imperator vir religiosissimus Aduocatos non posse assumere patrocinia priusquam sint imbuti sacrosanctis mysterijs Catholicę religionis. nec posse prohibitum patrocinium assumere. quod si contrarium tentatum fuerit, puniuntur pœna ibidem sancita. & constitutio illa repetita est in l. nemo. C. de Episcop. audien. qua ratione rectè constitutum est in regione Pedemontium, vt Aduocati iureiurando affirment priusquam aduocationis officium assumūt, se probè ac vt viro Christiano conuenit, munus illud exequuturum.

70 Decimusseptimus † casus est in l. vlt. C. de crimstellio. Si quis alteri rem obligationi suppositam vendiderit, suppressa priore obligatione, punitur extraordinem. quod infrà suo loco explicabimus. sed & is punitur. vt eo loci habetur, qui tentauit alienare: atq; ita conatus ad vendendum punitur.

71 Decimusoctauus † casus est, in quo hic conatus punitur, nempe in l. si quis seruo. C. de furtis. si quis persuaserit seruo, vt furtum aduersus dominū suum committat, & is non committat verè, suasor tenetur ac si propriè corrupisset. cuius sanctionis rationem eo loci Imperator in fine adfert.

72 Decimusnonus † est casus in quo conatus punitur in l. itē apud Labeonē. §. 1. ff. de iniurijs pœna iniuriarum

iuriarum punitur non solū is, qui pulsauit, sed & qui, vt pulsaret manum leuauit. quē casum annotauit Ias. in leg. 1. §. vltim. numero 15. ff. quod quisque iuris. & Marsilius in leg. is qui cum telo. nu. 18. C. ad l. Cornel. de sicar.

73 Vigesimus casus † est in leg. 1. §. bestias. ff. de postula. qui locauit operas suas, vt cū bestijs pugnaret, à postulando remouetur: atque ita hac pœna amotionis punitur, siue pugnauerit, siue non, quem textum in hanc sententiam annotarunt Bald. in leg. si quis non dicam rapere. numero 5. C. de Epis. & Cleric. & Marsil. in leg. is qui cum telo. num. 16. C. ad l. Cornel. de sicar.

74 Vigesimusprimus † casus est in l. & generaliter. ff. de calum. & ibi Bart. qui pecuniam accepit, vt aliquem calumniaretur, punitur tanquam calumniator: siue modò calumniatus est, siue nō. & casum hūc annotarunt Fel. in capi. 1. nu. 2. de præsump. & in tracta. quando puniatur conatus. nume. 1. & Marsil. in l. is qui cum telo. num. 16. C. ad l. Cornel. de sicar. & alia plura scripsimus suprà in casu 321. vbi de pœnis calumniatorum egimus. & in specie tradit Amodeus tract. Syndicatus. num. 167.

75 Vigesimussecundus † casus est in l. & si amicis. ff. ad l. Iul. de adulter. qui domum præbuit, vt stuprū in ea committeretur, licèt solùm colloquia habita in ea sint, attamen pœna illa statuta à lege Iulia is punitur: atque ita solus tractatus, & conatus ad delictum perpetrandum plectitur. quem casum adnotauit etiā Marsilius in d. l. is qui cum telo. num. 16. C. ad l. Corn. de sicar.

76 Vigesimustertius † casus est in l. vltim. ff. de rerum diuis. secundum glossę sensum ibi, quem probat in hac specie Eguinarius Baro. ibi & Fel. in ca. primo. num. 2. de præsum. & Tiraq. tract. De pœnis legum, causa 37. in fin. qui voluit ciuitatis muros transcendere, punitur ac ille, qui re vera transcendit. sed (mea quidem opinione) verius credo esse sensum, verba illa, transcendere voluerit, esse exponenda, hoc est voluntariè transcendit. quem sensum probarūt ibi Corasius, & alij nonnulli.

77 Vigesimusquartus est † casus, in quo conatus punitur: nempè in l. si fugitiui. C. de seruis fug. & ibi annotarunt Bal. Cæpolla & cæteri. si seruus fugitiuus in itinere deprehenditur fugiens punitur, ac si verè fugisset.

78 Vigesimusquintus † casus est in crimine simoniæ, quòd punitur etiam si tractatus tantùm ad fuerit. ita Marsil. in d. l. is qui cum telo. nume. 22. C. ad l. Cornel. de sicar. ex tex. & glo. in c. nullus Episcopus. el primo. 1. q. 1.

79 Vigesimussextus † casus est, quando quis conatus est frangere portas, vt furtum committeret, punitur tanquam effractor. Salyc. in dict. leg. is quì cum telo. colum. 2. C. ad leg. Cornel. de sicar. Tiraq. tract. De pœnis legum, causa 37. num. 5. & Didacus d. Clemen. si furiosus. part. 2. in initio. num. 7. versi. nam & si. qui quidem scribentes rectè sentiunt hoc esse delictum speciale, & non considerari, vt crimen conatus.

80 Vigesimusseptimus † est casus ex Baldo in l. aliquam. C. de oper. libr. quem retulit Fely. tract. Quādo puniatur conatus. numero primo. qui promissionem extorquet, æquè punitur ac ille, qui verè exegit.

81 Vigesimusoctauus † casus desumitur ex doctrina Bald. in auth. nouo iure. C. de pœna iud. qui malè iud. quòd tentans corrumpere Iudicem punitur ac si corrupisset. cum Baldo sensérunt Fel. d. tractat. Quando puniatur conatus. num. 1. & Marsil. in leg. 1. §. Diuus. nu. 4. ff. ad l. Cornel. de sicar. & in l. is qui cū telo. n. 17. C. eod. verùm quia casum huc fusius explicaui suprà in casu 343. vbi de pœna corrumpentis Officialem egimus, vlterius non progredior.

82 Vigesimusnonus † est casus in capitul. primo. de diuor. vbi gloss. mulier infidiatrix viri punitur amissionis coniugij, & si infidiæ effectum non sint consecutæ. & casum hunc annotauit Fel. in capit. 1. num. 2. de præsumpt.

83 Trigesimus casus † est in ca. quoniam multi. 14. quæstio. quarta. quo puniuntur Clerici nitentes fœnerari, ac illi, qui fœnori incumbunt, & casum hunc annotauit Felyn. in dict. capit. primo. numero 2. de præsumpt.

84 Trigesimus † secūdus casus est in leg. 3. §. si quis autem. ff. de bonis eorum, qui sibi mortem cōsciuer. quo loci dicitur esse puniendum, qui se ipsum occidere voluit, & non perfecit. quod probauit Franc. de Marchis. quæstion. 876. numero septimo. parte secunda.

Trigesimustertius nunc est casus in l. 3. §. is qui ad hostes. ff. de re mil. quo non solum transfuga, sed qui transfugere voluit, punitur.

85 Trigesimusquartus casus est † in seditiōe, in qua solus conatus punitur. Ludouicus Montal. De repro ba. senten. Pilati: primo dubio, art. 2. nume. 2. ex his prænotatis casibus satis intelligimus generalem iu-
86 ris regulam constitui posse, nempè, conatū † in actu, qui ad delinquendum tendit puniri. quemadmodū & regulam affirmatiuam constituit Felynus in capi. 1. num. 2. de præsumpt. & in tract. Quando puniatur conatus. nume. 1. & Socinus tract. fallen. reg. 31. Hæc autē regula declaratur ab ipso Felyno & Socino multis modis, verū quia aliquas ex illis suprà, vt suo oportuniore loco collocauimus, iure merito quatuor tātùm, quæ commodè huc adferri possunt, recensebo.

Trigesimusquintus casus est in l. Vnica. C. si quacunque præd. potest. vbi pro solo conatu punitur ille Magistratus, qui in ea Prouincia, cui præest, tentauit vi & metu aliquam in vxorem ducere.

87 Declaratur itaq; primò non procedere in His † casibus, in quib. pœna ipso iure & facto imponitur. ita scriptum reliquerunt Bald. in leg. si quis non dicam rapere, secunda oppo. & num. 5. C. de Epis. & Cleric. Fel. d. c. 1. num. 8. de præsump. & d. tract. Quando puniatur conatus. num. 5. Soc. d. tract. fallen. reg. 31. fallen. 2. Marsil. in l. is qui cum telo. nu. 26. C. ad l. Corn. de sicar. post Ioan. Andre. in cap. pœnis, de reg. iuris. in 6. alios plures recensēt Tiraq. in repe. l. si vnquam, in verbo reuertatur. nume. 354. C. de reuo. don. sensit tamen Socinus loco iam citato, Iudicis arbitrio pœnam indicendam esse.

88 Declaratur secundo, non procedere † in leui crimine, nam in eo conatus non est considerabilis. ita Baldus in dict. leg. si quis non dicam rapere. 3. oppo. C. de Epis. & Cler. Fel. d. c. 1. nu. 9. de præsumpt. & d. tract. Quando puniatur conatus. num. 6. Socin. d. reg. 31. fallen. 6. & Marsil. d. l. is qui cum telo. nu. 27.

89 Declaratur tertiò, non procedere † quòd ad hoc, vt sententia excommunicationis feratur. nam illa nō potest ferri pro actu tentato, sed solùm eo consummato. ita Felyn. d. capitul. primo. num. 10. de præsump. & d. tract. Quando conatus puniatur. nume. 7. Socin. d. reg. 31. fallen. 7. & Marsil. d. l. is qui cum telo. numero 28.

90 Declaratur quartò, nō procedere, † quòd ad actiō nem Ciuilem, nec enim quis ciuiliter agere potest ob solum conatum. ita Fel. d. c. 1. nu. 11. de præsumpt. & Marsil. d. l. is qui cum telo. nu. 30. Soc. d. tract. fallen. reg. 31. fallen. vlt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

91 Tertium est, quod in tractatione † hac supereſt nobis explicandum, quid hodie, vel ex conſuetudine iudiciorum, vel ex ſtatutis locorũ, i n hoc conatu puniendo , obſeruandum ſit. qua quidem in re video Doctores noſtros haud parum ſubobſcurè & perplexè locutos fuiſſe. duos caſus ego conſtituo.

92 Primus eſt, an Ius Commune, † quo conatus puniuntur, hodie ex conſuetudinibus locorum abrogatum ſit, vel non. Speculator in titulo De accuſatore. §. 2. ſcriptum reliquit, hodie Ius Commune eſſe his cõſuetudinibus abrogatum. cum eo ſenſit Bald. in leg. is qui cum telo. C. ad l. Cornel. de ſicar. qui apertè dixit, quòd licèt ex Iuris Ciuilis rigore conſtitutio illa obſeruanda ſit, non tamen ex conſuetudine. idẽ reſpondit ipſe Bal. conſil. 361. Quidam rumor. lib. 1. ſic clarè Angelus & Caſtren. in l. 1. §. vlti. & ibi Iaſ. nu. 17. ff. quod quiſque iuris. Marſil. d. l. is qui cum telo. & Tiraquel. tract. de pœnis legum, cauſa 38. Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris. §. fi. q. 92. Petrus Rebuffus in Commentarijs ad Regias conſtitutiones Galliæ Tomo primo. in procemio. gloſſa. 5. num. 28. 29. Oſaſcus deciſ. 19. num. 3. & Ioſeph Fontanellus inter conſilia criminalia diuerſorum conſilio 97. numero 9. lib. ſecundo. qui & alios recenſent. Verùm hac in re à Speculatoris traditione receſsit Bar. in l. 1. §. Diuus. ff. ad l. Cornel. de ſicar. Fel. dict. c. 1. num. 12. de præſump. inquit

93 † Bartolus, Ius Commune non eſſe per conſuetudines Italiæ abrogatum, ſed ob id Ius Commune non ſeruari in Italia, quoniam tot & tanta iam edita ſunt paſsim, & vbique ſtatuta aliter, quàm Ius Commune, delicta punientia, vt illorũ ſtatutorum cauſa Ius Cõmune hodie abrogatum videatur. cùm ergo obſeruentur pœnæ à ſtatuto indictæ , & ſtatuta non comprehendant ſolum conatum (vt ſtatim dicemus) ſequitur pœnas Iuris Cõis hoc caſu ceſſare. atque ita Bartolus ſentit hoc non prouenire à conſuetudinis effectu, ſed à ſtatutorum diſpoſitione. & rectè Bartol. qui enim fieri poteſt, vt affirmare poſsint relati Doctores cõſuetudinem hanc in Vniuerſa Italia extare? quaſi in omni locorum foro verſati ſint. Quo circà

94 rectè cenſent perplures credendum non eſſe † Doctoribus de conſuetudine locorum atteſtantibus, ita Alexand. in l. poſt dotem. col. pen. ſolu. matri. quem ſecuti ſunt alij plures, vt refert Decius in l. 2. §. mutui. num. 9. ff. ſi cer. peta. & ſi ibi teſtatur communem eſſe in oppoſitum. ipſe tamen viſus eſt ſentire cum Alexandro, & clariusidem Decius conſil. 286. in fin. alios plures recenſet Neuiz conſil. 45. nu. 7. & conſi. 66. nu. 31. & cum Alexandro & illum ſequẽtibus , ego ſentio in hoc caſu. Bartol. autem aſſentior cùm agitur de , prbanda conſuetudine loci ſibi cogniti, in quo moram traxit. & illa etiam atteſtatio probationem efficit ſolùm præſumptiuam. ita Bartolum declarat poſt multos Craue. conſil. 166, nu. 9. & conſi. pe. nu. 1. addo ego Soci. Iun. conſi. 60, nu. 10. li. 2. & Rola. à Valle conſi. 87. nu. 12. lib. 1. Accedit præterea quòd & ſi relata Specul. & ſequacium traditio probaretur, attamen intelligitur atque ita procedit quò ad pœnam ordinariam,

95 quam Ius Commune illis in caſibus ſanxit, non autẽ quòd ad extraordinariam , atque ita Iudici arbitrariã, quæ quidem verè per conſuetudinem abrogata non cenſetur: ita in ſpecie affirmarunt Bald. conſil. 443. Cecchus col. 1. lib. 3. Angel. l. 1. §. vlt. ff. quod quiſque iuris. Didacus. d. Clem. ſi furioſus. part. 2. in initio. n. 6. verſic. tertiò eſt omnino. & Tiraqu. d. tracta. De pœnis legum. cauſa 38. num. 1. qui alios recenſet. nec diſſentit Mantua conſi. 31. nume. 2. lib. 2. qui reſpondit, illum, qui appoſuit ſcalas ad feneſtras, vt puellam raperet eſſe hodie puniẽdum pœna arbitraria. id quod fuit deciſum & in Cõſilio Neapolitano, vt refert Afflictus deci. 276. nec diſſentit Clarus libro quinto ſente. iuris. fin. q. 92. propè medium, & probat Ioſeph Fontanellus inter conſilia criminalia diuerſorum. conſil. 97. lib. 2. & illi reſponſo ſubſcripſerunt conſultiſsimi viri Marcus Mantua, & Guidus Pancirolus. Quocirca rectè & ſanctè iudicauit ſapientiſſ. Senatus Taurinenſis, referente Doctiſsi. Oſaſco deciſ. 19. in fi. eum, qui ſuo falſo teſtimonio conatus fuerat, accuſatum pœna mortis puniri, condemnatione non ſecuta fuiſſe pœna extraordinaria damnatum.

96 Secundus eſt caſus, † ſi ſtatutum indicit pœnam pro ipſo delicto ſimpliciter , nulla ſcilicet mentione facta de conatu, an conatum punire intelligatur ? vt putà, ſtatutum punit homicidam an etiam puniat tentantem occidere ? & non punire Doctores affirmant: atque ita aiunt, ſtatuta hæc longa conſuetudine hanc recepiſſe interpretationem. ita loquitur Bal. in l. 3. num. 3. verſi. vel dic. & nu. 4. C. de ſeruis fug. qui

97 exemplum adfert in † ſtatuto, quo extrahens frumẽtum è ciuitate punitur. & inquit, nõ punire eum, qui nixus eſt extrahere. & cum eo ſenſit Ripa tract. peſtis titulo De remedijs ad conſer. vber. num. 71. 75. 80 qui quidem diſtinguit: vt inſpiciamus, quomodò ſtatutũ loquatur. hodie multis in locis ceſſat hæc difficultas, quoniam conſtitutionibus & ſtatutis illorum locorum etiam inuenti puniuntur. quemadmodum in

98 dominio Mediolanenſi, in quo extant nouæ † conſtitutiones Ruric. De Præfectis annonæ. cap. pro hibi-

99 tum. ſic & Veronæ extat † ſtatutum lib. 3. capitul. 84. ſub Rub. De blado, vel legumine nõ conducendo extra diſtrictum Veronæ. quo ſanè ſtatuto punitur etiam repertus portare. vt illa verba futuri temporis oſtendunt, & ex illis verbis, ſed nec per ipſum diſtrictum verſus confinia. & in fin. dum inuentori partẽ rerum repertarum exportari tribuit. Sed ad rem no-

100 ſtram: ita etiam loquitur † Bar. in l. ſi rixa. numero ſecundo. ff. ad l. Cornel. de ſicar. quem ſecuti ſunt Alexand. conſ. 15. nu. 2. li. 1. Fel. c. 1. num. 12. de præſum. & tract: Quando puniatur conatus. num. 8. Iaſ. in l. 1. §. vltim. nu. 3. ff. quod quiſque iuris. Marſil. in l. is qui cùm telo. nu. 13. & nu. 31. C. ad l. Cornel. de ſicar. Socinus tract. falle. reg. 31. fallen. 3. latè Tiraquel. d. tracta. De pœnis legum, cauſa 37, nume. 3. ſic Baldus in leg. ſi

101 quis non dicam rapere. nume. 3. C. de Epiſ. & Cleric. quòd † ſi ſtatutum puniat cognoſcentem mulierem carnaliter, non punire eum, qui nixus eſt eam cognoſcere. Quæ doctrina eſt annotanda ad interpreta-

102 tionem conſtitutionum † Dominij Mediolanenſis Rubr. De pœnis, c. Iudæus. & cap. carnali copula. quibus puniuntur Iudæi cognoſcentes Chriſtianas carnaliter. ſic etiam eſt annotãda ad declarationem ſtatuti Ferrariæ libro tertio. De vitijs carnis. quo conatus in vitio ſodomitico expreſsè non punitur. Et etiam annotanda hæc doctrina ad interpretationẽ ſta-

103 tuti † Veronæ li. 3. cap. 41. ſub Rubric. Qui cognouerit carnaliter aliquam mulierem. quo quidem in ſtatuto nulla fit mentio conatus: ob id is nixus non punitur pœna ibi indicta contra carnaliter cognoſcentem mulierem. Accedit quod ſcriptum reliquit Bal. in leg. & ſi certus. §. ſi appetitus. ff. ad S. C. Syllania.

104 † ſi ſtatutum punit homicidam, non comprehendit conantem occidere. quod eſt annotandum ad inter-

105 pretationem conſtitutionis Mediolani. d. Rubri. De pœnis. c. homicida, qua punitur homicidium pœna mortis, non comprehenditur is, qui nixus eſt occide re: excepto animo deliberato, vt ea cautum eſt con-

106 ſtitutione. ita declaratur † ſtatutum Veronæ. libro tertio. cap. trigeſimonono. ſub Rubr. Qui homicidiũ fecerit. Huc etiam ſpectat, quod reſpondit Bald. conſil. 430. lib. ſecundo. ſtatutum puniens aſſaſsinari facientem,

cientem, non comprehendere eum, qui nixus eſt, vt alter aſſaſsinaretur. quod reſponſum confert ad interpretationem multorum ſtatutorum , quæ infrà referam. ita etiam conſuluit Bal. conſi. 28. Viſo ſtatu-

107 to, lib. 4. repetit. conſil. 31. & conſil. 356. Præſuppoſitis verbis. eod. lib. 4. ſtatutum † Perufinum, quo punitur præſtans auxilium & conſilium ad maleficia: intelligi ad maleficia perfecta & conſummata, non ad attẽtata. alia perplura obſeruari poſſunt exẽpla apud noſtros interpretes. ij ea ratione in hãc adducti ſunt

108 ſententiam: quoniàm, quòd delictum † attentatum habeatur pro perfecto & conſummato, nõ eſt ſecundum naturam & veritatem, ſed per fictionem : quæ ſanè fictio non habet locum in ſtatutis. leg. 3. §. hæc

109 verba. ff. de neg. geſt. nam † fictio eſt quædam impro prietas, quam ſtatuta non admittunt. l. tutelas. ff. de capi. dimi. & l. vlti. C. de ijs qui veniam æta. impetra. & in ſpecie hanc adfert rationem Bal. conſil. 294. Ad euidentiam præmittendum eſt. col. 1. verſic. ſecundò præmittendum. lib. 1.

Declaratur tamen relatus hic caſus , vt procedat

110 † quidem quò ad pœnam ordinariam ſtatuti, non autem quò ad extraordinariam atque ita arbitrariam: qua punitur & is, qui contra ſtatuti prohibitionem conatus eſt delictum perpetrare. ita Bal. d. conſi. 294.

111 lib. 1. reſpondit pœna † arbitraria puniendum eſſe eum, qui contra ſtatuti diſpoſitionem nixus eſt concuſsionem facere. ita idem Bal. conſi. 430. lib. 2. reſpõ

112 dit, pœna arbitraria eſſe puniẽdum illum, qui nixus eſt aliquem aſſaſsinari facere. ita etiam Felynus tract. Quando puniatur conatus. nu. 8. dum ſcribit. quòd licèt is, qui nixus eſt extrahere frumentum è ciuitate non puniatur pœna ordinatà à ſtatuto: contra re

113 ipſa extrahentem , puniri tamen † Iudicis arbitrio. Idem ſenſit Ripa tractat. peſtis titulo De remedijs ad conſerua. vber. nu. 73. idem ſenſit Blancus in practi. criminali, pagina mihi 852. numero. 11. & Franc. de Marchis. quæſt. 293. in 2. part. idem ſenſerunt Gramma. conſi. 25. nu. 9. in criminalibus. & Rebuffus in Cõmentarijs ad Regias cõſtitutiones Galliæ Tomo primo in procæ. in gloſſa. 5. num. 31. ſic loquitur & intel-

114 ligi debet † Aretin. conſi. 146. quem retulit Fel. d. nu. 8. verſicul. ex his intulit. dum conſuluit, quòd ſi quis aliquem pugno percuſsit, & percuſſus in terram cadens illiſo capite ad lapidem periit, non tenetur pœna ſtatuti de homicidio: quoniã licèt is ſit mortuus, non tamen percutiens habuit animũ occidendi, & ille conatus ad ſuum effectum perductus non fuerat. Intelligit ibi Aretinus in fine hoc procedere, quòd ad pœnam ordinariam, non quò ad arbitrariam, quæ verè indicẽda eſt. Atque ita euitari poteſt illa impugnatio, quam contra Aretinum facit Carolus Molinæus in additionibus ad Alexand. conſil. 15. numero 2. libro primo.

115 Declaratur ſecundò, non procedere , † quando conatus aliq̃ modo fit mentio in ſtatuto , vt ſi tracta-

116 tum dicat eſſe puniendum (vt loquitur † ſtatutum Ferrariæ lib. 3. ſub Rubr. Pœna occidentis, vel vulnerantis) tunc enim punitur: ita Tiraq. tracta. De pœnis legum, cauſa 37. nume. 4. 6. poſt alios, quos eo loci recenſet. & verè hæc declaratio non in dubijs, ſed in iã claris locum obtinet. Illud tamen hoc loco comme-

117 morabo: quòd quando ſtatutum mentionem conatus facit, intelligitur de conatu proximo ad actum, non autem de remoto. ita egregiè reſpondit Bal. con ſil. 356. Statuto ciuitatis Placentiæ. libro primo. quod

118 † ſtatutum ciuitatis Placentiæ quo punitur is, qui nixus eſt carnaliter mulierem cognoſcere, debet intelligi de conatu proximo actui, non autem de remoto: vt quando mulierem in terram proſtrauit, & ad actum ipſum immediatè venereũ deuenit: ſed ob id quòd arcta nimis eſſet mulier, eam carnaliter cognoſcere non potuerit. idem ſenſit ipſe Bald. in leg. ſi qs non dicam rapere. numero 2. C. de Epiſ. & Cleri. quẽ ſecutus eſt Boer. q. 316. colum. 1. Quibus infertur de-

119 claratio ad conſtitutiones † Mediolani ſub Rubr. de pœnis. cap. mandantes. verſi. quòd ſi nec vulnus. qua quidem conſtitutione conceſſum eſt mandanti delictum committi, poſſe pœnitere, ſi modò delictum factum aut attentatum non eſt. Hæc verba, attentatũ non ſit, intelligi debent de proxima attentatione, & conatu, non autem de remoto, ex Baldi relata ſententia quamquam in illo ipſo ca. mandantes, in illis verbis, etiam ſi homicidium, vel aliud delictũ nullo modo ſequatur, nec attemperetur, intelligatur de leui & quauis remota attentatione ac conatu. id quod contingit, quia verba negatiua ſunt, & cum totum negatur, negatur & pars. iuxta. leg. hoc genus. ff. de cond.

120 & demonſt. cum ſimi. Ita declaratur † ſtatutum Veronæ libro tertio. capit. 30. ſub Rubri. Qui homicidiũ fecerit. in illis verbis: & licèt illud maleficium, quod attentauerit, nõ perfecerit, puniatur. intelligitur illud verbum attentauerit, de attentatione proxima,

121 non de remota. In ſtatuto † autem Brixiæ in criminalibus. capit. 63. ſub Rubric. De aſſaſsinis, ceſſat omnis dubitatio: quoniam ibi conatus remotus à proximo diſtinguitur, vt iam admonui. Et idem opinor eſſe

122 dicendum in † ſtatuto Ferrarienſi lib. 3. ſub Rubric. Pœna per vim cognoſcentis. vel rapientis mulierem. ibi, ſed ipſam vi in terram proiecerit, vel ad illũ actũ cognoſcendi proceſſerit: ſentit ſtatutum ſufficere, pœnam ab eo indictam, ſi in terram abſque alio vlteriori actu mulier proijciatur.

123 Hæc tamen ego vera eſſe intelligo, niſi † ſtatutũ puniret conatus, qui à Iure Communi puniẽtur, etiam ſi remotum eſſet. ſit exemplum in caſu. l. ſi quis non dicam rapere. C. de Epiſ. & Cler. quàm ſuprà explicando, dixi, punire etiam conatum remotũ, ſi ergò ſtatutum eo in caſu, hoc eſt in raptu ſacrarum virginum, conatum puniret, erit intelligendum de conatu etiam remoto, cùm videatur ſtatutũ velle confirmare Ius Commune, non autem corrigere. Eſt etiam exemplum in caſu criminis læſæ Maieſtatis , in quo punitur etiam conatus remotus, vt ſuprà explicauimus. & ita etiam erit intelligenda conſtitutio Medio

124 lani Rubric. De crimine læſæ Maieſtatis. cap. vltim. qua attentatio in hoc crimine punitur. Hæc ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur, an quis animo deliberato, vel caſu deliquerit.*
2 *Animo deliberato, vel caſu aliquem deliquiſſe, à coniecturis pendet.*
3 *Statutum Veronæ lib. 3. capit. 36. ſub Rubri. Quòd de vnò vulnere. &c. declaratur.*
4 *Decretum Papiæ 34. ſub Rubr. Quòd non formetur aliqua inquiſitio de animo occidendi. declaratur.*
5 *Animus occidendi deliberatus quomodo cognoſcatur.*
6 *Animum occidendi non habuit is, qui haſta verberauit cũ ferro vulnera inferre potuerit.*
7 *Decretum Papiæ 20. ſub Rubric. Declaratio facta decreto de animo occidendi declaratur.*
8 *Iracundia delinquens animo deliberato delinquere non dicitur.*
9 *Impulſio apud Rhetores quæ.*
10 *Pater occidens aduerſarium vixantem cum eius filio, animo deliberato non dicitur occidere ; ſed per iram.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

11 *Amicus occidens aduersarium sui amici rixantem cũ eo, non dicitur animo deliberato occidere.*
12 *Delinquens impulsu ægritudinis, deliberato animo non dicitur delinquere.*
13 *Ebrius delinquens, animo deliberato delinquere non dicitur.*
14 *Pater occidens adulterum cum filia deprehensum, ira & casu, non autem animo deliberato dicitur occidere.*
15 *Animo deliberato delinquere dicitur, qui cogitatè & sedatè delinquit.*
16 *Ratiocinatio apud Rhetores quæ.*
17 *Animo deliberato delinquens dicitur ex maligno & peruerso animo delinquere.*
18 *Animo deliberato delinquere non dicitur, qui in rixa casu exorta occidit, vel vulnerauit.*
19 *Animo deliberato delinquere non dicitur, qui immediatè post rixam deliquit.*
20 *Tempus modicum quid dicatur in eo, qui occidit post rixam ad euitandam animi deliberati qualitatem.*
21 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod dicatur modicum tẽpus, intra quod quis occidendo post rixam non dicitur animo deliberato occidere.*
22 *Animo deliberato deliquisse is præsumitur, qui per multos dies post rixam occidit.*
23 *Constitutio Mediolani sub Rubri. De pœnis, cap. Homicida. §. & tanquam, & §. pari modo. declaratur.*
24 *Animo deliberato occidere dicitur, qui proditoriè occidit.*
25 *Homicidium proditoriè perpetratum atrocius iudicatur, quàm perpetratum simplici animo deliberato.*
26 *Proditorem esse, qui per insidias occidit.*
27 *Animo deliberato occidisse dicitur, qui per insidias occidit.*
28 *Insidiæ quæ, & quomodo parentur.*
29 *Ciceronis locus in oratione pro Milone.*
30 *Conciliatio opinionum Clari & Casoni.*
31 *Animo deliberato occidisse præsumitur, qui tractatum adhibuit.*
32 *Statutum Bergomense sub Rubric. De animo deliberato declaratur.*
33 *Animo deliberato occidisse an credatur, qui plura intulit vulnera.*
34 *Animo deliberato occidisse non dicitur, qui casu aliquẽ obuiam habuit, & ab eo loco deiectus rixari cœpit & occidit.*
35 *Animo deliberato non occidisse, quomodo quis se defendat.*
36 *Animo deliberato occidisse an credatur, qui tempore noctis occidit.*
37 *Lucem odit, qui malè agit.*
38 *Animo deliberatus occidendi ratione loci consideratur.*
39 *Animo deliberato occidisse an præsumatur cum minæ præcesserunt,*
40 *Animo deliberato occidisse an credatur, qui plures socios adhibuit.*
41 *Animus deliberatus occidendi in eo præsumitur, qui multis associatus incedit.*
42 *Animo deliberato occidisse an præsumatur, qui præter morem arma tulit.*
43 *Animo deliberato occidisse an præsumatur, qui præter morem armatus incedit.*
44 *Animo deliberato occidisse an præsumatur, qui locum frequentabat.*
45 *Animo deliberato occidisse præsumitur, qui paulò ante bona sua exportauit.*
46 *Animo deliberato occidisse an præsumatur, qui bona sua paulò ante distraxit, & donauit.*
47 *Constitutio Mediolani sub Rubric. De iure & priuilegio fisci. c. si quis vnam. declaratur.*
48 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando delictum dicatur per modicum tempus secutum post bonorum distractionem.*
49 *Animus deliberatus præsumitur ob inimicitiam.*
50 *Animus deliberatus occidendi an à iactatione præsumatur.*
51 *Ciceronis locus pro Milone.*
52 *Animus deliberatus occidendi præsumitur ob propinquorum assistentiam.*
53 *Animus deliberatus occidendi ex geminata rixa an præsumatur.*
54 *Animus deliberatus occidendi ex extraiudiciali confessione probatur.*
55 *Animus deliberatus occidendi verè probatur, cùm probatur occidisse nulla præcedente rixa, & causa.*

CASVS CCCLXI.

ANIMVS DELIBERATVS ATQVE cogitatus occidendi, quibus coniecturis probetur, accuratè & diligenter explanatum.

QVONIAM superioribus casibus aliquâ de animo deliberato, seu sedato delinquentium attigimus, ac alia nonnulla in subsequentibus explicaturi sumus placet hoc loco aliqua, quæ in his aliquando obseruaui, recensere. quòd ergo delictum animo deliberato & sedato perpetratum fuerit à Iudicis arbitrio pendere senserunt Ancharanus, Salycetus & Calderinus, vt est relatum inter consilia Anchar. consilio 216. Nos Bartholomæus, colum. 2. & rectè, quorum à † coniecturis (vt mox dicam) hoc pendet. Coniecturæ autem in Iudicis arbitrio positæ sunt, quemadmodum suprà multis in casibus explicauimus, nempè in casu 115. & cum hac Doctorum sententia conuenit † statutum Veronæ libro tertio. capitul. 36. sub Rubric. Quòd de vno vulnere. in fin. quo expressè cautum est, esse in Prætoris arbitrio iudicare, an sedatè, pensatè atque deliberatè delictum perpetratum sit, vel non. Atque ita etiam est intelligendum decretum † Papiæ 34. sub Rubric. Quod non formetur aliqua inquisitio de animo occidendi, nisi prius constiterit de qualitate, quòd animus fuerit deliberatus occidendi. quòd sanè decretum tribuit facultatem Iudici formandi inquisitionem de animo deliberato, cum consensu tamen Aduocati fisci, si qualitas animi deliberati dubia est. Iudex ergo arbitrio suo in hac dubitatione pronuntiat qualitatem facinoris ita ferrè, vt inquisitio de animo deliberato formari possit: fisci deinde Aduocatus cõsensum adhibet: nam ex post consensus sui natura venit. Quò tamen facilius cognoscere possit Iudex, qñ ita à se iudicandum sit: rem hanc paulò altius repetã: atque ita fiet, vt per multa à nostris & perperã & perplexè tractata, intelligantur.

Sciendum est in primis, tres terminos in hac tractatione considerari, quorum vnus alteri repugnat, alter verò ab altero differt. Primus est, quid sit aliquẽ vulnerare animo deliberato occidendi. Secundus, quid sit in rixa, calore iracundiæ, vel iusto dolore occidere. Tertius, quid sit animo meditato, sedato, hoc est sine iracundia, sine iusto dolore, occidere. quod vulgò dici solet, à animo reposato, vel à sangue freddo.

Primus

Primus terminus est satis clarus, quia is dicitur † animo occidendi vulnerare, qui ensẽ, pugione, vel alijs similibus armis ad occidendum aptis vulnerat: vel si cum simplici gladio vulnus in ea corporis parte infert, quo mors facilè adferri potest. l. 1. §. Hadrianus, vbi Bart. & ibi latè Marsilius numero 20. 21. 23. ff. ad l. Cornel. de sicar. idem Marsilius in l. 1. nume. 32. 34. 36. C. eod. ad l. Corne. de sicar. vbi latè de his differit. & econtrà subijcit, illum non habuisse animum occidendi, qui cùm hastam ferratam præ manibus haberet, non ferro, sed ligno percussit. vel qui ensẽ non vulnerauit, cum posset, pugno percussit. idem tradit & declarat Felyn. in capitul. significasti, el 2. nu mero 11. de homicid. & hoc euenire potest, tam quando quis ira & dolore affectus vulnerat & percutit, quàm cùm sine ira, sed animo sedato & cogitatè vulnerauit. & ideo hic terminus differt à tertio, quẽ mox referam. Et vno verbo hanc differentiam rectè sensit Doctissimus Iulius Clarus libro 5. senten iuris. §. homicidium. versic. ex proposito. hic enim animus deliberatus dicitur occidendi, cùm in actu occidendi est, sed non dicitur animus deliberatus, & ita cogitatus, seu sedatus antequam iret ad vulnerandum, vel occidendũ: cùm & in rixa (vt dixi) euenire hoc possit. atque ita declaratum fuit Papiæ ex † Decreto. 20. sub Rubric. Declaratio facta decreto, de animo occidendi. de hoc autem termino nostra non est disputatio.

Secundus est terminus, cùm † calore iracundiæ, vel iusto dolore. aliouè animi affectu quis sine cogitatione, sed impetu quodam ad delinquendum prorũpit. Hanc † impulsionem Rhetores appellant. M. Cicero lib. 2. De inuentione. Causa distribuitur in impulsionem & ratiocinationem. Impulsio est, quæ sine cogitatione per quandam affectionem animi facere aliquid hortatur: vt amor, iracundia, ægritudo, violentia, & omninò omnia, in quibus animus ita videtur affectus fuisse, vt rem perspicere cum consilio & cura non potuerit: & id quod fecit, impetu quodam animi potius, quàm cogitatione fecerit. Hæc ille. Amoris exemplum adferri possunt, vt si † pater videt filium percuti & vulnerari, vel è contra filius patrem: & accurrit, aduersarium q; occidit. dicitur hic amore permotus & concitatus, ob id non cogitatè & deliberatè, sed impetu occidisse dicitur: nam pater filium, & è contra adiuuare & defendere tenetur. Bart. in leg. vt vim. & ibi Deci. num. 32. de iust. & iure. Gram. consil. 56. colum. vlt. Boer. q. 83. num. 6. & Placa lib. 1. Epitom. delict. capitul. 24. num. 26. & suprà suo loco dixi. qui idem de † consanguineo, vel amico, qui occurrunt in oppressi amici auxilium, scribunt. Per iracundiam is vulnerare, & occidere dicitur, qui in rixa id facit: vt putà, duo, qui numquam fuerunt inimici, vel si inimici, leuis erat causa, vnus alteri casu obuiam fit, vnus alterum tangit, vel casu è loco deijcit, vel illi viã incogitatè eripit, vel ratione maioris dignitatis locũ suprà alium vult tenere: vel cum choreæ ducuntur, præsertim tempore bachanalium carnis priuij, vnus cum vna vult choreas ducere, & saltare, & alter, cum eadem. exoritur rixa: ad arma decurritur: vnus alterum occidit: hoc dicitur per iracundiam, & impetu factum. id quod sensit clarè Barto. in l. respiciendum. §. delinquunt. numero secundo. ff. de pœn. ex l. si in rixa. ff. ad l. Cornel. de sicar. Per † ægritudinem perpetratum delictum dicitur, vt cum quis effectus furiosus alterum occidit: vti diximus in superioribus. ita etiam, per † vinolentiam, cũ ebrius deliquit, quẽadmodum aliàs explicauimus etiam suprà. Idem dicendum est cum quis iusto dolore commotus deliqt, vt cùm pater † adulterum cum filia deprehensum occidit. l. si adulterium cum incestu. §. Imperatores. ff. de adul. vel cum maritus vxorẽ. l. Gracchus. C. eod. in hoc ergo casu leges leuiorem indicunt pœnã, quoniam ira animum impedit, vt inquit sapiens ille. & diximus suprà in casu 326. post Tiraquellum De pœnis legum, casu 6. vbi latissimè disserit, & durum atque difficile est temperare iustum dolorem.

Tertius terminus, qui proximè relato repugnat, atque ita illi ex diametro opponitur, est, quando sine calore iræ, sine rixa, sine impetu, vel iusto dolore, quis præmeditatè alterum aggreditur: hic dicitur † animo sedato, deliberato, ex proposito & cogitatè fecisse: & vt vulgò dicitur, à sangue freddo, vel à animo riposato. Rhetores † ratiocinationem hãc appellant. Cicero præcitato libro secundo. De inuentione. Ratiocinatio autem, est diligens & considerata faciendi aliquid, aut non faciendi excogitatio. Hæc ille. & hoc casu leges grauiorem indicunt pœnam, quàm in casu præcedenti. quod sua lege confirmauit Plato, quẽ in subsequenti casu. numero 26. retuli. & probat. d. l. respiciendum. §. delinquit. vbi Bart. ff. de pœnis. glo. & l. Docto. in leg. 1. §. primo. ff. de sicar. l. absentem. ff. de pœnis. Abbas cap. inter alia. numero 25. de immu. Eccles. Blancus tract. de inditijs. numero 53. gloss. & Docto. in c. significasti. el secondo. de homicid. & post Bald. & Alexand. annotauit Bossius tracta. causarum criminalium, titulo de homicidio. numero 56. in fin. Hinc superiore casu diximus, solam voluntatem in hoc animo præmeditato & deliberato puniri. ex. l. is qui cum telo. C. ad l. Corneliam de sicar. & leg. 1. §. 1. & leg. 3. ff. eo. & leg. 2. §. primo. ff. vbi bono. rapto. Est ratio, quia hic cessant iræ, iusti dolores, & cæteri animi affectus, quibus animus alioqui liber impeditur. & hic † dicitur ex iniquo & peruerso animo, non autem fortuitò deliquisse, atque ita grauius. Nam vt sapienter scriptum reliquit Cicero officiorum primo. In omni iniustitia permultũ interest, verum perturbatione aliqua animi. quæ plerunque breuis est, & ad tempus, an consultò & cogitatè fiat iniuria. Leuiorà enim sunt ea, quæ repentino aliquo motu accidunt, quàm ea quæ meditata & præparata inferuntur. Ex prænotata trium terminorum declaratione satis forte explicatum videtur, quando delictum dicatur cogitatè, & consultò perpetratum, & quando non. Verùm quò clarius hæc patefaciam, distinguo atque constituo aliquot casus.

Primus est casus, quando in ipso actu rixæ, vel in actu instantis iusto doloris, alteriusue affectus animi quis vulnerat, vel occidit, tunc satis clarum est ex relatis, non esse commissum delictum animo deliberato, cogitato atque meditato.

Secundus est casus, † quando rixa paulò ante fuerit, vel iustus dolor, alterue impetuosus animi affectus. hoc casu adhuc non dicitur sedato animo, consultò, & cogitatè perpetratum delictum, quia adhuc perdurat illa causa impetus animi. quod in specie senserunt Bossius d. titulo De homicidio. num. 61. & alij quos infrà referam,

Nec hoc in casu constituo ego differentiam, an iste, qui ira permotus est, per insidias & industriam deinde vulneret aduersarium, vel occidat: quia semper dicitur moueri ob iracundiam, & iustum dolorẽ. imò præsumitur maior concitatio mentis, posteaquam ad sumendam vindictam, industriam & insidias adhibuit. † Nec hoc in casu locũ habet, q; scribunt Doctores, insidiatorẽ ex proposito delinquere: & ob id carere priuilegio confugiendi ad Ecclesiam. nam illud procedit in casibus subsequentibus. Non pariter adhibenda est differentia hoc in casu, quòd vel vnus,

Vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel plura vulnera sint lata. (de qua quidem coniectura, & alijs dicam statim) posteaquàm constat de principali actu, hoc est de ira & iusto dolore, quæ tollunt qualitatẽ cogitati atque præmeditati facinoris. Hoc in casu illa sola, nunc supereſt declaranda dubitatio,
20 quando dicatur † intra modicum tempus, post iram & iustam concitatum dolorem ad vindictam de cursum. Hac in re plures sunt opiniones: illa videtur magis recepta, hoc intra 30. dies concedi, ita affirmarunt Lucas de Penna in leg. omnes omnino curiales. C. de decurio. libro decimo. Decius in leg. quidquid calore. in fin. de regulis iuris. Bosius d. titulo, de homicidio. numero 62. qui testatur in causa quorundam Laudensium. ita obseruasse senatũ Mediolanẽsem, ex l. si vendicari. C. de pœnis, & capitulo cùm apud. 11. quæstion. 3. Verùm Cagnol. in dict. leg. quidquid calore. nume. 12. dissentit, ac his iuribus satisfacit. ego
21 hac in re multùm tribuerẽ † Iudicis arbitrio, ex qualitate facti & personarum, cùm iure determinatum non sit. atque ita dicimus in simili in eo, qui possessione spoliatus sua manu recuperat incontinenti. dicitur incontinenti ex personarum qualitate, & rei: vti diximus suprà in casu 11. alia similia suis locis retulimus.

22 Tertius est casus, quando † non diu rixa præcessit, & iustus dolor: tunc præsumitur non per iram, sed cogitatè, sedato atque ita deliberato animo deliquisse, quòd relati Doctores affirmant. quibus accedit Cagnolus dicta lege quidquid calore, numero decimoquinto. & quanquam hic qualisqualis causa iræ præcedentis considerari videatur, attamen verè non excusat: quia nõ præsumitur eam ob causam motus, sed potius ex malo, & peruerso animo. & hoc casu propriè quis dicitur, sedato & deliberato animo delinquere, & vt (vulgo dicitur) à sangue freddo. vel à animo riposato. & hoc in casu loquitur noua constitutio
23 Mediolanensis sub Rubrica de pœnis, capitulo Homicida. §. & tamquam. & §. pari modo. Hinc infertur, quòd illa doctrina Doctorum, qua affirmant, quòd is, qui asseuerat esse sedato, atque deliberato animo factum, debet deducere & probare, vt tradunt Innocẽtius & Hostiensis in capitulo inter alia. de immunit. Eccles. & sequitur Blancus tract. de inditijs. numero 54. & Franciscus Casonus celebris Iureconsultus tractatu maleficiorum in præmissis, capitulo quinto. sed idem Casonus tract. 2. capitul. 3. nume. 8. dissentire videtur, vbi satis rectè procedit, cùm quis probat nullam inter eos fuisse rixam & inimicitiam, & si aliqua fuit aliquando, per multum temporis ante fuisse. atque ita hæc est vna probatio, & coniectura probandi animo sedato & præmeditatè delictum esse cõmissum, alias permultas coniecturas nostri recẽsent: nonnullas ego referam, & in singulis dicam quod sentio.

24 Secunda est coniectura, quæ potius † manifesta probatio appellari potest: quando quis alterum vulnerauit, vel occidit proditoriè, vt si nulla præcedente inimicitia (vt infrà dicã) vel p̃cedente odio, sed iã longo tempore, iuxta casum nostrum, fingit quis alterum sibi amicum, cùm eo iter faciens, vel cum eo sedẽs in mensa interficit. à fortiori hoc dicitur præmeditatè factũ, quia si proditoriè est factum, multò magis animo sedato, & deliberato factum dicitur. Atque ita omnes scribunt. Barto. in d. l. respiciendum. §. delinquunt. nume. 1. de pœnis, & communem testatur Igneus in l. & si certus. §. si vnus. nume. 14. ff. ad S. C. Syllа. quem secutus est Clarus præcitato. lib. 5. sentẽ. iuris. §. homicidium. verficul. proditoriè. Qui videtur constituere differentiam inter homicidium proditor. è factum, & ex proposito factum, & rectè quidẽ, quòd ad hoc, quòd plus insit in proditione, quàm ex proposito, & sedato animo. quia proditio vtrumq; cõtinet, nempè animum delibertatum, & qualitatem proditionis: simplex verò animus deliberatus sine qualitate proditionis consideratur: & ideo verum est dicere, proditorem animo præmeditato deliquisse, & per industriam. quod affirmat & Felyn. in c. primo,
26 de homicid. ex illo textu, dum eum † proditorem appellat, qui per industriam, & insidias alium occidit, idest per insidiosam industriam, quod est desumptũ Exodi cap. 21. & ad rem nostram annotauit, atque exposuit Didacus libro secundo. varia. resol. cap. vltim. num. 7. versi. tandem his prænotatis, & latius Petrus Placa, lib. 1. Epitom. delicto. ca. 21. num. 1. quo loci permulta huius proditionis exempla ex lege antiqua retulit. & alia exempla huius proditionis recensẽt Gigas tracta. de crimine læsæ Maiestatis, titulo de proditoribus. quæstio. 1. Tertia coniectura considerarià
27 nostris solet ad detegendum † animum præmeditatum & deliberatum, quando scilicet per insidias qs occisus, vel vulneratus fuit. putà, quis aliquo in loco se abscondit, vt transeuntem à quo præuideri non potest occidat, atque ita eum ex improuiso adoritur. & interficit. hic dicitur per insidias occidere, vt declarat Clarus d. §. homicidium, verfic. ex insidijs. vel etiam quando nullo verbo dicto à tergo vulnerat, hoc dicitur & insidiosè & proditoriè. Blancus in dict. leg. vltim. numero 188. & numero 234. de quæstio. & duobus modis vt obiter, sed ad rem, præter alios hoc di-
28 cam † insidiæ pariri solent. Primò falsum quid dicẽdo, vel promissa non obseruando. secundò, (vt diximus) cùm in loco quis latet, ita declarat Franc. Arias tract. de bello. numero 193. & recentiores tract. de potestate seculari & Ecclesiastica, capi. 15. Insidias etiam parare is dicitur, qui habitu mutato, vel aliquo figmẽto facit, vt alium inconsideratè per transeuntem adoriatur: quemadmodum à Clodio Miloni paratas has
29 fuisse insidias ostendere conatur † Cicero in ea oratione per Milone. Ex his itaque insidijs animum præmeditatum, & sedatum atque deliberatum arguivolunt Franciscus Casonus tract. maleficiorum tractatu secundo, capitul. primo. in fin. qui fortius dixit, secundum omnes, propositum non censeri, atque ita animum deliberatum nõ dici, nisi industria & insidiæ interceſſerint. quod posterius dictum reprehendit Clarus dict. §. Homicidium. verfi. ex proposito. & inquit, quod etiam absque insidijs dicitur homicidium præmeditatè commissum, quando iam precesſit deliberatio, secundum Bartolum d. §. delinquunt. nu. 1. quem (inquit Clarus) cæteri sequuntur. ego opinor
30 has duorum † Clarissimorum Iurisconsultorũ opiniones conciliari ita posse. Considero insidias duobmodis parari posse, vno leui adhibita industria, vtputà, dissimulat quis odium, parat arma, quibus facilè possit aduersarium occidere, socios adhibet. qui eũ à longè sequantur: adhibet exploratores, vt sciat quo in loco aduersarius est, vbi iter facit. & hæc similia: hæc dicuntur insidiæ, sed cum leui industria. & hoc in casu intelligo procedere posse Doctissimi Casoni doctrinam. quoniam verè animus hic præmeditatus nõ caret aliquibus insidijs, quamquam leui industria paratis. Altero modo parantur insidiæ magna adhibita industria, vtputà, cùm quis in loco latet, & præteruentem ex improuiso aggreditur. & hoc in casu procedere potest eruditissimi Clari doctrina, & hæc coniectura verè procedit hoc in casu, cũ vel nulla inimicitia, & rixa intercesit vnquam, vel si aliquando fuit, antiqua fuit: alioqui insidiæ animum præmeditatum, & sedatum non arguerent, vt suprà in secũdo casu explicauimus.

31 Quarta

31 Quarta coniectura † præmeditati animi adferri solet, nempè quando præcesſit tractatus, consilium atque deliberatio. ita omnium primus scriptum reliquit Alberi. tracta. statutorum parte 3. quæst. 64. qui
32 ita declarat † statutum Bergomense, quo ita cautum esse scribit, vt dicatur homicidium animo deliberato perpetratum, cùm præcesſit tractatus. idem probarunt Casonus tracta. rerum criminalium, tract. 3. capitul. 1. sub pagina 28. Blancus tracta. de indicijs, numer. 225. vbi, 229. alia scribit & declarat. Idem censuit Bosius d. Tractat. causarum criminalium, titulo de homicidio. num. 63. & Clarus d. §. homicidium. verficul. ex proposito, & probat l. 3. ff. ad l. Iul. de vi publ. ibi, qui turbæ seditionisvè faciendæ consilium inerint. quod ego ita intelligo, cum duo concurrunt, nempè tractatus & ipsius tractatus executio: quoniam nos de ipso perpetrato homicidio loquimur. Nec etiam sufficeret sola vnius in animo deliberatio, vt sensit Alber. d. qu. 64. reiecta gloss. capitul. si quis iratus. 3. quæst. secunda, sed requiritur tractatus, hoc est plurium consensus & deliberatio. & hic tractatus est testibus, vel alijs probationibus detegendus, & probandus: quoniam hæc est qualitas, è qua resultat homicidium deinde subsecutum, esse pensatè atq; præmeditatè commissum. & verè hæc coniectura adeò vt get, vt aperta probatio dici possit.

Quinta coniectura præmeditati facinoris solet
33 confiderari, quando † per plura vulnera illata fuerunt: ita sensit Alber. d. tract. statutorum parte 3. qu. 64. & Bosius d. tract. causarum criminalium, tit. de homicidio. nu. 64. ex glo. in d. c. si quis iratus. 3. q. 2. in gloss. vltima, quę inquit, non præsumi ex iracundia, sed deliberatè factum quod iterato factum est. idem dicunt scribentes aliqui cùm graue vulnus est illatum: ita Casonus tract. maleficiorum, tract. 4. est mihi pagina 36. verfic. á modo. hanc tamen coniecturam visus est improbare Clarus loco iam citato, dum inquit, vulnerum multitudinem & atrocitatem arguere quidem animum vulnerantis fuisse, vt omninò vulneratum occideret: sed non sequitur ex hoc, quòd iam animus præcesſerit occidendi deliberatus. Confirmatur Clari opinio, quia aliàs sequeretur quòd vbi in rixa vnus alteri plura intulisset vulnera, quòd animo deliberato vulneraſſet. nec enim plura vel pauca vulnera arguunt homicidium non esse casu, vel ex proposito commissum: quia aut hoc in rixa contingit, & tunc siue vnum, siue duo, vel plura sunt illata, semper casu hoc factum dicetur: si verò sine rixa, tunc etiam solum vulnusculum arguit ex proposito & deliberato animo esse factum. Ego soleo hac in re considerare, duo hic concurrere debere, animum occidendi, & ex proposito, atq; ita præmeditatè occidendi, Propositum & præmeditationem considero, quando abest omnis rixa, & omnis casus fortuitus. vt putà, quando iam diù præcesſit inimicitia, & horum vnus inimicitiam & odium dissimulat, deinde aliquo in loco expectat atq; aggreditur aduersarium: tunc, cùm abſit omnis casus fortuitus, omnisq; rixa, plura illata vulnera ostendunt efficaciter magis animum præmeditatum occidendi. Secundo verò casu cùm duo per-
34 transeuntes † fortuito è loco se deijciunt, vel (vt vulgo dici solet) s'urtano. tunc si enses educunt, & eorum vnus pluribus vulneribus interficitur, cessat is animus occidendi præmeditatus atq; ex proposito. ita rectè consuluerunt Salyc. Calder. & Ancharanus: quemadmodum est relatum inter consilia ipsius Ancha. d. consil. 216. col. 2. & idem sensit & bene M. Antonius Blancus in repe. l. vlt. nu. 196. 197. de quæstio. quæ quidem repetitio relata est inter tractatus sub tractatu de inditijs, & eo loci inquit, secuta vulnera non essa spectanda, sed principium antequam inferrerentur: quoniam in his delictis principium consideratur, vt intelligamus, an ex ira, iusto dolore fuerint perpetrata, vel animo præmeditato. l. quod ait. §. quod ait. vbi Bar. ff. ad l. Iul. de adulter. & tradit hoc vt singulare Marsilius sing. 225. In delictis. & eandem sententiam probauit idem Blancus in praxi criminali, sub titulo Ad defensam, in 2. part. numero 12. qui
35 hoc modo docet, inquisitum † de animo præmeditato posse se defendere, probando ipsam rixam præcedentem. & ideo ego intelligo Alberi. d. quæst. 64. vt non singulatim hæc requirat, sed vnà simul ad hunc præmeditatum animum probandum: nempè præcedentem inimicitiam, & deinde subsequentia vulnera grauia & iteratò illata, alioqui malè sentiret.

36 Sexta coniectura † considerari solet, si tempore noctis perpetratum est homicidium: ita sensit Alber. d. qu. 64. propè finem: & cum eo Bosius d. titulo de homicidio. num. 63. in fin. idem respondit Mantua consil. 325. libro 2. quem secutus est Blancus in d. repet. l. vltim. numero 198. ff. de quæstio. ab hac opinione non dissentit Casonus tracta. 3. maleficiorum. capitul. 10. est in meo Codice sub pagina 34. & pagina 35. verficul. à tempore. Verùm coniectura hæc non est vera absolutè, quia interdum & noctis tempore, imò sæpe rixæ exoriuntur. posset fortè procedere hæc coniectura hoc modo, si non constat de aliqua rixa, præsumptio est contra occidentem, vt animo præmeditato, & non casu occiderit. atque ita tempus noctis operatur, vt illa bona præsumptio, quæ erat pro homicida, vt non diceretur præmeditatè occidisse, vt diximus suprà hoc nostro casu numero 17. nunc fit hæc præsumptio contra eum: quòd scilicet præ-
37 meditatè occiderit. Est ratio, quia qui † malè agit, lucem odit. capitul. consuluit. de offic. deleg. & ibi Decius numero 8. ad rem ferè nostram annotauit. & est gloss. notabil. in l. furem. ff. ad l. Cornel. de sicar. & tempore noctis factum suspicionem habet non mediocrem. l. vltim. ff. de effract. & expila. Cætera his similia sciens prætereo.

38 Septima coniectura & inditium † animi præmeditati ad delinquendum solet considerari ratione loci, vt si quis in Ecclesia, vel in foro aliovè simili publico loco occidit. Ita sensit Alber. d. quæst. 64. & Bosius dict. titulo de homicidio. numero 63. Blancus d. l. vlt. nume. 200. ff. de quæstio. post Mantuam d. consil. 325. verficul. quartò. Casonus d. tract. maleficiorum, in præmissis, capit. 2. numero quarto, est mihi pagina 9. & clarius pagina 34. verfic. à loco. in fine. locum enim præcogitationem arguere aiunt ex l. aut facta. §. locus. ff. de pœnis. & quòd præsumendum videtur, quòd deliberatè eo loci accesserit ad occidendum: quoniam magna causa impulsus videtur. Ego dubito, & verè sentio non esse absolutè veram, sed eam ita demum intelligo, nisi præcedat rixa vel iustus dolor, nam si iracundia aliqua adfuit, locus coniecturam non facit præmeditati animi: imò præsumendum est, quòd tam acer fuerit dolor, & tam ardens ira, vt hunc impulerit ad sumendam vindictam quouis in loco. si autem nulla præcesſit ira, vel si dubium est an præcesſerit vel non, locus præsumptionem facit contra ipsum homicidam & delinquentem, quod præmeditatè deliquerit.

39 Octaua coniectura † cogitati facinoris est, cùm minæ præcesſerunt: Nam tunc, si delictum reperitur deinde à minante perpetratum, præsumptio est, quòd is animo præmeditato deliquerit ita sensẽrunt Alber. & Bosius locis iam citatis. Blancus in d. l. vlt. nu. 179. ff. de quæst. vbi latè. Casonus tractat. maleficio. tract. 7. capitul. 1. nu. 10. est mihi sub pagina 41. & Nouellus

Universidad de Deusto
Biblioteca

uellus in praxi criminali tract. Ad defensam. num. 53. Duos casus tamen relati ij interpretes distinguunt. Primus est, quando constat hunc minantem occidisse illum, cui minatus est, tunc inquiunt omnes, præsumptio est, quod animo præmeditato occiderit. nec hoc in casu volunt esse adhibendam differentiam (& rectè in hoc) an hic minans consueuerit minas exequi, vel non, cùm de ipso effectu secuto constet. Verùm adhuc hic casus probabili dubitatione nõ caret: quo circà ego ita declaro atq; distinguo. Aut minæ prolatæ sunt pro instanti dolore & ira, vt si maritus vxorem cum adultero deprehendit, & fugit adulter, maritusq; minetur, & paulò post is adulter reperitur occisus. Vel si pater est ab aliquo occisus, & fugienti homicidæ minatur filius: deinde is homicida occidatur à filio: non dicitur filius, vel maritus occidisse præmeditatè & deliberatè, sed iusto dolore & ira commotus. Aut minæ sine his præcesserunt, vel si ob dolorem & iram sunt prolatæ, serò tamen secutum est delictum: tunc animus deliberatus præsumitur. Aut verò sumus in dubio, an ira & iustus dolor præcesserit vel non, & tunc contra minantem præsumitur, quòd ex proposito & præmeditatè occiderit. Secundus est casus, quando ignoratur percussor, tunc ita distinguunt relati Doctores, aut hic minans consueuit minas exequi: & tunc est inditium & coniectura contra eum. quod ego intelligo quò ad hoc vt dicatur occidisse, vel vulnerasse: sed quò ad illud, an dicatur deliberato animo, ego distinguendum puto, vt in casu præcedenti. Aut is minans est homo vilis & timidus, non solitus minas exequi, & tunc non præsumitur contra eum, nec quòad purum delictum, nec fortius quòad præmeditatum: cùm autem hominis qualitas iure non sit determinata, Iudicis arbitrio in hoc erit standum. Hanc coniecturam intelligunt relati iuris interpretes, & è contra, vt præsumptio sit contra minatum, vt is minantem præuenisse dicatur. qua tamen in re distinguendum est, vt apud eos.

40 Nona coniectura † & inditium animi deliberati & præmeditati afferri solet, cùm multos socios iam ante perpetratum facinus congregauit atque coadunauit, deinde subsecutum est delictum: tunc præsumitur animo deliberato factum. ita sensit Casonus dict. tracta. maleficiorum, tracta. 3. capitul. 7. est mihi sub pagina 32. & sensit Blancus d. l. vltim. numero 225. ff. de quæstio. quam sententiam probat. l. qui dolo in fi. ff. ad l. Iul. de vi pub. ibi, qui conuocatis hominibus vim fecerit. & illam vim susceptam appellat Cicero in ea oratione pro Milone. Nam nulla vis (inquit Cicero) vnquam inter ciues suscepta in libera ciuitate, non contra Rempublic. fuit. vim susceptam dixit, quam in oratione pro Cecinna vim, quæ ex conuentu fit, vocauit, quòd prius ita conuenerit & præmeditatum fit. & Vlpianus in l. 1. §. vi possidere. ff. de vi & vi arma. ibi, aut qui in hocipsum aptatus & præparatus venit, vt contra bonos mores auxilio ne prohiberi possit, & c. idem Vlpian. l. 1. §. dolo. ff. vi bono. rap. videtur hæc coniectura eadem cum quarta præcedenti detractata. quo circa est distinguendum, vt in illa diximus.

41 Decima est coniectura, quando † multis associatus incedit, tunc secuto delicto præsumitur animo præmeditato perpetratum. ita Casonus d. tractat. 3. capitul. 3. sed verè & hic distinguendum puto. Aut iam paulò ante rixam, ira & iustus dolor præcesit, tunc animus deliberatus non præsumitur. aut iam longo tempore præcesit dolor, & ira, & tunc hoc coniecturam facit præmeditati facinoris. Ieuis tamen etiam videtur coniectura. postea quam ex hac associatione ostendit se malum animum gerere ad vindictam, & iram ac iustum dolorem adhuc in corde retinere. Quo circa multum Iudicis arbitrio tribuitur, ex personarum, & doloris iræq; qualitate.

42 Vndecima coniectura † præmeditati delicti est, cùm iam ante commissum facinus arma præter morem congregata fuerunt. ita affirmarunt Blancus in d. l. vlt. nu. 67. ff. de quæst. & Casonus d. trac. c. 4. est in meo Codice sub pagina 31. qui idem esse ait in eo, qui arma insolita emit, qui in scrimia ludere atq; se exercere cœpit. ac similia his recenset. Verùm distinguendum est, vt in præcedentibus casibus.

43 Duodecima coniectura † & inditium huius præmeditati animi est, cùm armatus incedit, & hoc præter morem. ita scriptum reliquerunt Blancus in d. l. vltim. numero 78. & Casonus d. tracta. 3. capitul. 8. est sub pagina 33. Adhibenda tamen est relata iam sæpius distinctio. Aut dolor, ira & rixa præcesit paulò ante, & tunc animus præmeditatus cessat. aut non præcesit ira & dolor, & tunc si constat de facinoroso, præsumitur etiam contra eum, quòd præmeditatè deliquerit.

44 Decimatertia † coniectura consideratur ad animum præmeditatum detegendum, quando scilicet is, qui delictum commisit, locum frequentare consueuit: illa enim frequentatio præmeditatum animum arguere videtur: ita tradunt Blancus in d. l. vl. num. 70. 72. de quæstio. & Casonus d. tract. maleficiorum, in præmissis. capitul. 2. num. 5. est sub pagina 9. & tract. 3. capitul. 2. & capit. 9. quod intelligo, quando iam constat ab illo delictum esse commissum, & nullam extitisse rixam præcedentem, vel esse multi temporis: vt suprà diximus.

45 Decimaquinta † coniectura præmeditati facinoris solet considerari, quando is, qui delictum commisit, bona sua paulò ante exportauit, ita tradunt Salyc. in l. vltim. colum. 2. versicul. nunc transeamus. C. de quæstion. & Blancus d. l. vltim. numero 84. ff. eo. de quæstio. quæ quidem coniectura declaratur ex sub sequenti.

46 Decimaquinta † coniectura est animi deliberati, quando hic, qui delictum deinde perpetrauit, bona sua distraxit atque alienauit: ita tradit in specie Blancus d. l. vlt. num. 86. post Bartol. in l. post contractum. ff. de dona. Hac in re duo sunt consideranda. Vnum, quòd vbi bona hæc in fraudem alienántur, ne scilicet ex secuto delicto fisco deferantur, illa delicto subsecuto reuocantur. De hoc nostra non est disputatio. Secundum est, de quo controuertitur, quòd scilicet ex eo solo, quòd bona sunt distracta ante perpetratum delictum, arguatur, delictum fuisse præmeditatum. In hoc ego puto esse distinguendum, vt iam dixi in cæteris relatis casibus. aut constat de rixa subsecuta, & tunc illa alienatio non arguit animum præmeditatum, cùm simus in claris. aut de rixa non constat, atque ita sumus in dubio: tunc hæc alienatio operatur hunc effectum, vt tollat illam præsumptionem, quæ erat pro delinquente, ne, scilicet, præmeditatè deliquisse videatur: & aliam contrariam hoc casu inducit, vt præsumatur eo animo deliberato & præmeditato alienasse, vt facinus perpetraret. Nisi ergo is delinquens probet ex rixa inopinata deliquisse, vel iusto aliquo instanti dolore, condemnabitur quòd animo præmeditato deliquerit. & hoc procedere intelligitur, secundum omnes in dict. leg. post contractum. ibi Bartol. nume. 8. Picus. nu. 26. Ioan. Annibal. numero 163. & Alciat. numero 52. post Cy. Bald. & Salycet. in l. post hac. C. de bonis præscript. & damn. quando post alienationem bonorum incontinenti delictum committitur. nam illa alienatio animum præmeditatum arguit. & quod dicatur tempus incontinenti, hoc in casu Iudicis arbitrio relinquitur, vt tradunt Picus in d. l. post contractum. nu. 26. & ibi clarè Alciat. numer. 53. His declaratur noua Mediola-

47 ni † constitutio sub Rubri. de iure & priuilegio fisci. capit. si quis vnam. qua cautum est, fiscum posse reuocare donata ab eo, qui post biennium animo deliberato homicidium perpetrauit. Hæc constitutio solùm disponit, quòd ad hoc, vt constito de animo deliberato delinquentis reuocentur donata: sed non diffinit, an ex ea donatione inferatur delictum subsecutum fuisse animo deliberato perpetratum, sed hoc in Iuris Communis dispositione relinquit. Quò circa dicendum est, vt suprà, quòd si constat de rixa inopinata, donatio hæc nullam inducit præsumptionem animi præmeditati: si non constat de inopinata rixa, & post donationem incontinenti subsequitur homicidium, illa donatio arguet animum præmeditatum. si verò delictum sequitur per multum temporis post donationem, cessat hæc præsumptio præmeditati criminis, sed eo probato etiam donata per biennium

48 ante reuocantur ex illius constitutionis dispositione. quæ quidem in hoc declarat Ius Commune, nam Ius Commune reliquit tempus subsecuti criminis in † arbitrio Iudicis, quo ad reuocationem donationis: constitutio verò illud tempus declarat, ad biennium vsque.

49 Decimasexta coniectura † animi præmeditati & deliberati considerari solet, cum iam præcesit inimicitia, & constat hunc inimicum occidisse sine præcedenti rixa in eo instanti, vel paulò ante. Ita declarat Blancus in d. l. fin. numero 89. ff. de quæstio. quo loci, numer. 163. hoc procedere intelligit in his, qui cum ipso inimico conuersantur. Nam, si vnus horum conuersantium hunc inimicum sui socij occidunt, & non constat de aliqua alia rixa, præsumptio est, quod occiderit animo præmeditato.

50 Decimaseptima coniectura † & inditium animi præmeditati desumitur à iactatione, quam hic, qui delictum commisit, antequam delinqueret, effudit, vt si quis iactet esse in sua manu occidere Caium, & eum deinde verè occidat, ex illa iactatione præsumitur animo præmeditato occidisse. Ita Blancus d. l. vltim. num. 184. de quæstio. idem sensit Casonus d. tract. malefi. tract. 7. est in meo Codice sub pagina 41. nume. 9. quod intelligo, nisi iam constet de instanti rixa, vel si

51 iam paulò ante præcesit, ex relatis suprà. & † Cicero in oratione pro Milone: Vos ex M. Fauonio audistis Clodium sibi dixisse, & audistis viuo Clodio perituru Milonem, triduo post diem tertium, gesta res est, quam dixerat. cum ille non dubitaret aperire, quid cogitaret, vos potestis dubitare quid fecerit?

52 Decimaoctaua coniectura consideratur, ob † propinquorum, vel amicorum assistentiam, ita Blancus d. l. vlti. numero 236. nam vbi non constat de instanti rixa, vel paulò ante præcedenti, præsumptio est, quòd hic delinquens confisus auxilio, vbi eo opus foret, astantium, eo animo accesserit, vt verè delinqueret. quod fortius procedit, cùm perpetrato facinore ab illis astantibus associatus fuit, vt vel aduersarios, vel curiam euaderet. & idem Blancus ibidem. numero 202. idem esse ait, cùm paratum habuit receptatorem.

53 Decimanona coniectura † & inditium adferri solet huius deliberati animi ex geminata rixa: ita consideravit Blancus d. l. vlt. nu. 233. sed ego hanc vix probo, quia si prima verè fuit inopinata rixa, illa secunda, præsertim si eadem die subsequitur, creditur commissa calore iracundiæ, & feruentis sanguinis.

54 Vigesima & nunc † vltima coniectura & inditium animi præmeditati colligitur ex confessione extraiudiciali ipsius delinquentis, vt putà, si homicidio perpetrato extraiudicialiter confessus sit, quod animo præmeditato occidit: ita scriptum reliquit Blancus in d. l. vltim. numero 204. vbi rem hanc latè explicat & declarat.

55 Quartus est casus, quando † nulla præcesit causa, nulla ira, nullus iustus dolor, & vnus alterum occidit. hoc dicitur verè & propriè sedato & præmeditato animo, quòd à fortiori ex relatis suprà verum esse intelligimus. & hoc in casu à fortiori locum habet constitutio illa Mediolani sub Rubric. de pœnis. cap. Homicida. & hoc tribus modis contingit per insidias, per assassinium & proditionẽ. de insidijs, paulò ante diximus, ac de proditione. quid autem sit assassinium attigimus suprà in casu præcedenti. numero 20. de his nunc satis.

SVMMARIVM.

1 *Plures vnum vulnerantes & interficientes quomodò puniantur.*
2 *Vulnus lethale illatum ab vno ex pluribus, illum solùm ciuiliter obligat ex actione legis Aquiliæ.*
3 *L. item Mela. §. sed & si seruum. ff. ad l. Aquil. intellectus.*
4 *Vulnus lethale illatum ab vno ex pluribus, illum solum vulnerantem ad pœnam corporalem obligat.*
5 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 36. sub Rubric. Quòd de vno vulnere, declaratur.*
6 *Vulnera simul inferentes de ope & auxilio inuicem præstito inquiri possunt.*
7 *Vulnus lethale, si quis primò intulit, & alij deinde alia non lethalia, quomodò omnes teneantur ciuiliter & criminaliter.*
8 *Bartoli opinio confutata.*
9 *Statutum Papiæ 21. an criminalibus. sub Rubric. de pœna homicidij, an locum etiam habeat contra plures vulnerantes, & quomodo.*
10 *Statutum Brixiæ in criminalibus capit. 56. sub Rubric. de pœna homicidij. declaratur.*
11 *Vulnus inferens in rixa & casu, quomodò teneatur, si alter deinde in totum exanimauit.*
12 *Vulnus non omnino certum ad mortem inferens, si alter in totum exanimauit, quomodò teneatur ex actione ciuili & criminali.*
13 *Statutum Veronæ, libro tertio. capitul. 6. sub Rubr. Quòd de vno vulnere, de quo quis, &c. declaratur.*
14 *Vulnerantes vulneribus non lethalibus, quæ tamen simul mortem attulerunt, quomodò puniantur.*
15 *Iudicis arbitrio puniri inferentes plura vulnera non lethalia. quæ tamen simul mortem attulerunt.*
16 *Didaci & Placæ ratio vna subuersa.*
17 *Vulnera plura lethalia à pluribus illata, si ignoratur quis primus vulnerauerit, quomodò omnes teneantur.*
18 *Iudicis arbitrio puniri plures vulnerantes lethaliter, si ignoratur quorum primus vulnerauerit.*
19 *Pœna quæ sit contra plures, quorum vnus occidit, si incertum est quis eorum verè fuerit.*
20 *Statutum Parmæ sub Rubric. de pœna homicidij. declaratur.*
21 *Statutum Bononiæ sub Rubric. de pœna homicidij, declaratur.*
22 *Statutum Taruisij sub Rubric. de pœna homicidij, declaratur.*
23 *Vulnus lethale ab vno illatum in rixa, si ignoratur quis intulerit, solus rixæ auctor punitur.* ¶
24 *Statutum Veronæ lib. 3. c. 36. sub Rubr. Quòd de vno vulnere, &c. declaratur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

25 Pœna quæ sit contra plures vulnerantes animo deliberato, si ignoratur quis vulnerauerit.
26 Delinquentes animo deliberato & consulto grauius puniuntur.
27 Grammatici opinio consi. 5. nu. 7. reiecta.
28 Dictio quasi, veritatis expressiua.
29 Constitutio Mediolani sub Rubric. de pœnis, cap. homicida. declaratur.
30 Statutum Veronæ libr. 3. cap. 46. sub Rubric. Quòd de vno vulnere, &c. declaratur.

CASVS CCCLXII.

POENA QVAE SIT CONTRA plures vulnerantes, tam in rixa, quàm sedato animo, si vel ex vno vel ex pluribus vulneribus secuta est mors, plenè & dilucidè explicatur.

1 MVLTIS obducta tenebris longeq; difficillima illa est iuris quæstio, qua ambigitur, † quomodo puniendi ij sunt, qui vnà simul aliquem interfecerunt, Scio plura Iudicis arbitrio tribui. verùm, quò tota hæc disputatio clarius eluceſcat non grauabor in singulis casibus nostram, & aliorum sententiam apponere. quamquam non ignorem recentiores aliquos rem hanc non inelegantèr explicasse.

Primus itaque huius tractationis casus is est, cùm
2 † vnus à pluribus in rixa casuali, pluribus affectus vulneribus, occisus est: sed constat quod lethale vulnus est, & quis illud intulerit, tunc is solum, qui mortiferum intulit vulnus homicida dicitur. atq; ita quò ad ciuilem actionem, nempè ad damni emendationem ex lege aquilia dubio procul solus, vt homicida tenetur: cæteri verò ex eadem lege aquilia, tamquàm
3 vulnerantes tenentur, hanc sententiam probat. † I. item Mela. §. sed & si feruum, ibi, & si quidem appareret, cuius ictu perierit, ille quasi occiderit, tenetur. & I. ita vulneratus. §. idq;, ibi. si non appareret. ff. ad l. Aquil. quibus quidem iuris locis adducti ita affirmarunt ex recentioribus Zasius libro 2. singul. intellect. capitul. 6. numero 2. Didacus in repet. Clemen. si furiosus, parte 2. §. 2. numero 3. verficul. secundus casus, de homici. & illius nomine pro more suo suppresso Petrus Placa lib. 1. epito. delicto. capit. 12. numero 5. qui ferè omnia à Didaco surripuit. ij alios recensent, vt Bonifacium Vital. in tract. de insultib. & percussio. colum. 7. res satis clara hoc capite est. Quo verò ad
4 pœnam corporalem idem dicendum est, † vt is, qui vulnus lethale intulit, teneatur lege Cornelia de sicarijs, tamquam homicida, cæteri verò tamquam vulnerantes: quod clarè probat. l. si in rixa. ff. ad l. Cornel. de sicar. & ibi in specie Bart. num. 10. verficu. si vero percusserunt. quem secutus est Gramma. cons. 4. num. 2.

Hæc Iuris & Doctorum sententia in pœna legis Corneliæ locum obtinet, vt puniatur quidem, sed non ita grauiter, vt is qui ex proposito occidit: nam hoc in casu lenienda est pœna, vt probat. l. 1. in princip. ibi, leniendum pœnam eius. ff. eo. ad l. Cornel. de sicar. sic pariter hæc doctrina locum obtinere debet in statutorum sanctionibus, quorum altero homicidę, altero vero vulnerantes puniuntur pœnis diuersis. quæ sanè statuta vbique locorum ferè vigent,
5 vt Veronæ † libr. 3. capitul. 36. sub Rubric. Quòd de vno vulnere, & illud tamen est hoc loco adnotandum
6 hos ita solùm † vulnera inferentes teneri de auxilio dato & ope, præter pœnam vulneris. Ita Bartol. d. l. si in rixa. num. 10. verficul. tamen aduerte. Gramma. d. consil. 4. nu. 2. quod verùm intelligit Marsilius in d. l. si in rixa. numer. 25. si modò ij vulnerantes eo animo hunc homicidam associarunt, vt illi ad delictum perpetrandum præstarent, vt apud illum. qua de re suprà suo loco egimus.

7 Secundus est casus, † cum in rixa à casu vnus primo mortaliter vulnerauit, deinde alij alia vulnera haud læthalia intulerunt. Quò ad pœnam ciuilem, hoc est, quò ad damni emendationem ex lege aquilia omnes de occiso teneri sensit Bartol. in d. l. si in rixa. numero 10. verficul. quandoque apparet cuius. ea ratione mouetur, quia licèt vulnera hæc secundo loco illata per se mortifera non essent, attamen, cùm iam corpori debilitato illata forent, lethalia censentur. l. qua actione. §. sed & si quis seruum. cum l. ita vulneratus. §. 1. ff. ad legem aquil. ita quò ad actionem ciuilem Bartoli doctrina procedere potest, & mecum sentit Ægidius Bosius tractat. causarum criminalium, titulo de homicidio. numero 24. quæ clarior apparebit ex his, quæ in casu sequenti referemus. Verùm, quò ad pœnam corporis afflictiuam ex lege Cornelia cum † Bartolo non sentio. quonim vult lex illa
8 ictus vniuscuiusque debere contemplari. dict. l. si in rixa. quod intelligo verum esse, nisi ex qualitate armorum & facti constet hos secundo loco vulnerantes habuisse occidendi animum, quia tunc omnes tenentur de occiso. l. 1. ad l. Cornel. de sicar. & in hac declaratione locum habere potest Bartoli sententia. Quò verò ad statuti dispositionem posteriores ij vulnerantes tenentur etiam vt homicidæ, quia & si immediatè ipsi & principaliter non occiderint, nihilominus in causa & ipsi fuerunt, vt is moreretur. Nam fortè adhuc is vulneratus poterat reconualescere: si quidem & multi reperti sunt, qui grauissimis affecti vulneribus, medicorum cura & diligentia incolumes redditi sunt. licet enim adhuc viuis bene sperare: vt apud Poetam Vergilium: Dum viuis sperare decet. quod multis confirmat is Placa d. Epito. de-
9 lict. capitul. 12. numero 14. † statutum ergo Papiæ 21. in criminalibus. De pœna homicidij, locum etiam obtinebit contra hos vulnerantes, mortemq; inferen-
10 tes. ita etiam, & fortius hoc in casu procedit † statutum Brixiæ in criminalibus. capitul. 56. sub Rubric. De pœna homicidij. Nam, cùm statutum illud puniat de homicidio, auxilium & opem ferentes homicidio, hoc in casu fortius locum obtinere debet, cùm non modò simplex auxilium præstitum fuerit, verùm etiam facto ipso illata sint vulnera, quæ morti causam præstiterunt.

Tertius est casus, cùm in rixa à casu vnus ita mor-
11 tale † vulnus intulit, vt certum esset ex illo vulnere illum moriturum. & alter deinde in totum examinauit. hoc in casu, quò ad actionem ex lege aquilia fortius dicendum est, quàm in casu iam relato, ex d. l. ita vulneratus. §. 1. ibi, igitur si quis seruo mortiferum vulnus infixerit, eundemq; alius ex interuallo ita percusserit, vt maturius interficeretur, quàm ex priore vulnere moriturus fuerat, statuendum est vtrumque eorum lege Aquilia teneri. quem quidem sensum ad dictam legem ita vulneratus probarunt. glossa ibi in verbo teneri, & Florian. Afflictus in constitution. Neapolitan. Rubric. 13. nu. 26. & communem testatur Didac. d. Clem. si furiosus. d. §. 2. partis 2. num. 4. qui Cæpollam cautel. 5. Iaſ. in l. si ab hostibus. num. 9. sol. matr. & Ludo. Carerium in Pract. crimin. De homicidio. §. 2. num. 68. & alios recenset.

Quo

Quo verò ad pœnam ex lege Cornelia, quo etiam ad statutariam, idem & fortius dicendum est quod suprà, nempè de occisione omnes teneri: quandoquidem effectus ad occidendum concurrit, cùm tamen in rixa hoc euenerit, lenienda pœna erit. dict. l. 1. ad l. Cornel. de sicar.

12 Quartus est casus, cùm † in rixa à casu vnus mortale quidem vulnus, sed non omnino certum ad mortem intulit: alter verò in totum exanimauit: tunc quò ad actionem ciuilem ex lege aquilia is primus, qui vulnerauit, solùm de vulnere tenetur: secundus verò de morte illata. ita intelligunt Doctores nostri text. l. item Mela. §. Celsus scribit, ad l. aquil. ita inquam gloss. d. l. ita vulneratus. & cæteri in casu præcedenti relati. Vnus tantum Zasius libr. 2. sing. intellect. capitul. 6. à cæteris dissentit: nouaq; distinctione conciliat. d. l. item Mela. §. Celsus, cum d. l. ita vulneratus, quam quidem distinctionem reiecit Didacus loco iam citato. hanc controuersiam nunc non refero, sed solùm vnà cum communi pertranseo. Quo verò ad pœnam corporalem ex lege Cornelia, dicendum est ambos teneri, cùm ita vnus ac alter eo animo vulnerauit, vt occideret. Quò verò ad pœnam statuti dicendum est, illum primum non teneri de occisione, cùm dubium esset, an is vulneratus moreretur, vel
13 non. Nam statuta, quæ homicidam puniunt de proprio homicida intelliguntur, quod non conuenit huic vulneranti. id quod annotandum est ad interpretationem statuti † Veronæ lib. 3. cap. 36. Quòd de vno vulnere de quo quis, quo sancitum est, esse solùm vnum codemnandum de homicidio, cum solum vulnus est illatum: procedit etiam si duo essent vulnera, sed eorum vnum non mortale. cùm statutum solum consideret vulnus præbens causam morti.

14 Quintus est casus, cum in rixa casuali plures † vnum vulnerarũt: & licèt singula vulnera lethalia nõ essent, attamen omnia simul iuncta mortem attulerunt: tũc quò ad actionem ciuilem omnes de occisione tenentur, ex l. ita vulneratus, in fine. & ex l. item Mela. §. si seruus trabem. ff. ad l. Aquil. & est in argumentum. l. si plures. ff. arbor. furt. cæsa. quibus iuribus adductus idem sensit, quò ad pœnam legis Corneliæ Bartolus in dict. l. si in rixa. num. 10. verficul. quandoque non potest apparere cuius ictu quis decesserit. idem affirmarunt Feli. in capitul. significasti. numero 10. de homicid. post Card. & Io. de Ana. ibi. Afflictus in constitutio. Neapol. lib. 3. Rub. 13. nu. 27. Careriusin Prac. criminali, titulo De homicidio. §. 2. num. 69. & Didacus d. Clem. si furiosus. 2. parte. §. 2. nu. 4. versi. quarta constituitur. de homicid. sed, an hæc pœna legis Corneliæ ordinaria esse debeat hoc in casu, vel extra-
15 ordinaria, atque ita † Iudici arbitraria, dubitant nostri. Alexand. consil. 15. num. 4 verſic. quinto moueor, libro 1. respondit esse extraordinariam. atque ita sensisse Oldradum, Ancharanum, & Salycetum refert. quam quidem sententiam (nisi armorum genus occidendi animum ostendat) veram esse opinor: ex quo casualis rixa arguit animum non occidendi: lenienda ergo erit pœna. d. l. 1. in principio. ad l. Cornel. de sicar. Accedit, non esse omnino certum quis verè occiderit: ita vt vniuscuiusque ictus contemplari possit: ne ergo puniantur innocentes pro nocenti extraordinem pœna pecuniaria puniendi sunt. Nec ob-
16 stat vna ratio † Didaci, qui contrarium sensit loco iam relato, nempè omnes percussisse, & ex percussione illum mortuum esse, & ob id certum esse omnes percussores eum occidisse, quam etiam rationem tacito Didaci nomine sibi vendicauit Placa d. capitu. 12. numero 4. quoniam respondeo, imò certum non esse omnes occidisse: si quidem duorum fortè percussio iam mortem attulerat, cùm tertius & quartus manum intulit. Rursus, cùm primus vulnerans non vulnerasse certum sit, is pœna ordinaria legis Corneliæ teneri non debet, sed potius qui deinde vulnerarunt: & cùm incertùm sit quis primus, & quis secundus fuerit, sequitur ob incertitudinem neminem pœna capitali, sed extraordinaria Iudicis arbitrio puniendos esse omnes. id quod & in statutis locum habet, vt sensit Alexan. adnotandum itaq; hoc est, maximè ad relatorum statutorum Brixiæ & Papiæ, De pœna homicidij, interpretationem: vt pœna illorum ordinaria cesset hoc in casu.

17 Sextus est casus, quando † in rixa à casu plures plura lethalia vulnera alicui intulerunt, ignoratur tamen quod vulnus primum illatum fuerit: itaq; ita per consequens cuius ictu is primum sit occisus. Quò ad actionem ciuilem dicendum est, vt in casu præcedenti diximus, ex l. item Mela. §. si plures, ad l. aquil. & d. l. ita vulneratus. §. idem. immò à fortiori dicendum est omnes teneri. Euerard. in centuria legali in argumento 77. à ciuilibus ad criminalia. Quò verò ad pœnam legis Corneliæ, vbi occidendi propositum non fit clarum, dicendum est omnes teneri: ita sensit Gramma. consil. 4. numer. 1. sed an pœna ordinaria vel extraordinaria Iudicis arbitrio & verè di-
18 cendum est, pœna † arbitraria, cùm incertum verè sit cuius primo ictu occisus ille sit. licèt enim vulnera mortifera omnia sint, attamen cùm homo semel tantum mori possit, qui primum vulnus intulit, is verè occidit, cæteri verò, qui deinde percusserunt, non hominem, sed cadauer potius percussisse dicuntur: cùm ergo incertum sit quis eorum primus manum intulerit, omnes pœna arbitraria tenebuntur. Idem & fortius dicendum est in pœna statuti, cùm in illis magis stricta interpretatio sumatur. erunt ergo statutæ interpretanda de vero & proprio homicida, qui cum ignoretur, illorum nemo homicidij pœna ordinaria condemnandus erit.

19 Septimus est casus, cùm † certum est vnum ex pluribus in rixa casu exorta aliquem interemisse, nec tamen constat quis eorum occiderit. Quò ad ciuilem actionem ex lege aquilia omnes de occisione tenentur. l. item Mela. §. si plures. in fine. & l. ita vulneratus. verficul. idq; est consequens. ad l. aquil. Bartol. l. si in rixa. numero 10. verficul. constat enim, ad l. Cornel. de sicar. & ibi Marsil. nu. 5. Alex. consil. 15. num. 1. 2. lib. 1. & consil. 14. nu. 7. 8. libr. 3. & Ruin. cons. 20. num. 4. 5. libr. 1. qui declarat non procedere de æquitate in foro conscientiæ. Quò verò ad pœnam corporalem nullus homicidij pœna ordinaria punitur. ita affirmarunt gloss. l. item Mela. §. sed si feruum plures. ad leg. aquil. & gloss. in capitul. quiescamus. 4. 2. distin. Dynus in capitul. in obscuris. numero 3. De regu. Iuris. in 6. Alber. tracta. statutorum parte 3. qu. 61. qui illam facti speciem recenset, quando aliquis in domo, quam multi inhabitant, interfectus reperitur, verus homicida ignoratur: verum est (inquit Albericus.) pœna ordinaria homicidij plectendum esse, iam enim diffinitum fuit. his accedunt Decius in l. fauorabiliores. numero 6. de regul. Iuris. Marsilius in leg. 1. in principio. numero 90. & in leg. si in rixa, numero 5. ff. ad l. Cornel. de sicar. idem in Rubrica. C. de proba. numero 437. idem consil. 24. numero 6. & consil. 43. numero 29. Bosius Tracta. causarum criminalium, titulo: De homicid. numero 26. & plures summatim congessit Tiraquellus Tractat. De pœnis legum, causa penultima. & Didacus d. Clem. si furiosus secunda parte. & numero 5. de homicid. Ea ratione in primis mouentur: quoniam melius est nocentem impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nare. l. absentem. ff. de pœnis. posset etenim is, qui innocens est, illius loco puniri, qui verè occidit. Accedit & illa ratio, quia vbi Iudex ex præsumptionibus procedit in criminalibus, quamuis præsumptiones illæ, vt multùm efficaces ad condemnationem ciuilem sufficere videantur, non tamen sufficiunt vt condemnetur criminaliter. capitul. afferte gladium. de præsumpt. hanc rationem perpendit Alexand. consil. 15. numero 3. libro 1. qui & in hac facti specie affirmauit, inquiri de homicidio hos non posse: atque ita is
20 declarauit † statutum ciuitatis Parmæ, De pœna homicidij. quo circà inquit eo loci Alexander. numero 4. ex aliorum sententia hoc in casu pœnam Iudicis arbitrio esse indicendam. Idem clarius affirmauit Albericus d. Tracta. statutorum. parte. 3. quæst. 61. Paris. consil. 148. numero 3. libro 4. Marsil. sing. 217. Gramma. consil. 5. numero 8. & voto 24. numero 23. & Didacus d. Clem. si furiosus, parte 2. §. 2. numero 5. de homicid. & Petrus Placa libro 1. epito. delicto. cap. 12. numero 7. Poterit tamen Iudex noster reos omnes quæstionibus & tormentis subijcere, vt inde, si si fieri potest, veritatem eruat, quorum alter lethale vulnus intulerit: ita censent Marsil. in leg. 1. §. Diuus. numero 52. ff. ad l. Cornel. de sicar. Placa dict. capitul. 12. post Decium. l. fauorabiliores. numero 7. de regu. Iuris. atque ita statuta vniuersæ Italiæ De pœna homicidij interpretari possunt, quemadmodum statutum Parmense interpretatus est Alexand. d. consil.
21 15. † Bononiense Marsil. dict. consil. 24. & statutum.
22 † Taruisinum Anchar. consil. 216. Nos.
23 Octauus casus est, † quando in rixa à casu à pluribus solum lethale vulnus illatum est, & ignoratur à quo: certum tamen est quis rixæ autor fuerit: tunc is solus autor rixæ homicida præsumitur, & solus, vt talis, condemnatur, cæteri verò de ope & auxilio tantum. Ita sensit Cyn. in l. quoniam. colum. penultim. C. ad l. Iul. de vi. Bonifacius Vitalinus Tracta. De insultibus & percussio. numero 15. Gand. tracta. homicid. colum. 7. numero 17. Marsili. in practic. criminali. §. constante. numero 77. & latè Placa d. libr. 1. epit. delict. capitul. 12. numero 3. qui multos congessit. quod
24 est summopere annotandum pro interpretatione † statuti Veronæ. libro 3. capitul. 36. sub Rubric. Quòd de vno vulnere. Est illo statuto cautum, Prætorem posse per coniecturas & præsumptiones iudicare, quis plurium occiderit. hæc ergo præsumptio probabilis est.
25 Nonus est casus, † cum plures consultò dataq; opera, (vt vulgò dici solet) animo sedato & deliberato aliquem aggressi sunt, vt occiderent: isq; interemptus ex vno solo illato vulnere occisus est, & ignoratur quid illud intulerit: tunc quò ad ciuilem actionem omnes teneri dubium non est, ex l. item Mela. §. si plures. ibi. quòd si non apparet, ad l. Aquil. & l. 1. §. vltim. ff. de ijs, qui deiecer. vel effud. Quò verò ad pœnam homicidij criminalem ex lege Cornelia omnes etiam teneri censuit glossa l. si in rixa, in fin. ff. ad l. Cornel. de sicar. nec ibi dissentiunt Bartol. & Ange. colum. 1. Cynus & Salyc. in l. quoniam. quæst. vltim. C. ad l. Iul. de vi. Gand. d. titulo de homicidio. Marsilius singul. 217. Ter, vel quater. in fine. Blancus tract. De Iudicijs. numero 227. Carerius in practi. criminali. titul. De homicidio. §. 2. nume. 68. 75. Gramma. consil. 4. numero 7. consil. 5. numer. 4. clarius Molinæus in additio. ad Alexan. d. consil. 15. numer. 4. in verbo si plures, libro 1. Didacus d. Clem. si furiosus, parte 2. numero 3. de homicid. qui & eiusdem sententiæ retulit Afflictum in constitutio. Neapol. lib. 1. Rubri. 13. numero 28. idem scribit Placa dict. libro 1. epito. delicto. capit. 12. num. 1. quam quidem opinionem probat l. 1. §. Diuus. & l. si in rixa, à sensu contrario. ff. ad l. Cornel. de sicar. & verè hoc in casu pœna ordinaria indicenda est, quemadmodum relati interpretes senti-
26 unt, præsertim Didacus, qui clarè hoc affirmat. quam sententiam illud confirmat quòd grauius puniendus is est, qui † consultò & data opera deliquit, quàm qui casu: quemadmodum scribit Plato dialogo nono de legibus. Maiora verò supplicia illis decet imponere, qui consultò per iram interfecerunt: illis contrà qui repente & inconsultò leuiora. nempè quod grauiori malo simile, asperius, quod verò leuiori, mitius puniendum. vt in præcedenti casu dixi.
17 Quo circà vera non est † opinio Gramma. dict. consil. 5. numer. 7. versic. & sic ex præmissis. & cum quo visus est sentire Placa d. cap. 12. num. 1. versic. Cæterùm pœnam hanc esse arbitrariam. Aduersatur etenim hæc opinio relatis iuris locis. Quò verò ad pœnam à statutis indictam, sensit Bar. in d. l. si in rixa. numero 10. versicul. sed hic insurgit dubium. & clarius Molinæus in annota. ad Alexand. d. consil. 15. numer. 4. lib. 1. omnes ea pœna ordinaria puniri, cùm verum sit omnes percussisse. d. l. item Mela. §. sed si seruũ plures.
28 ad l. Aquil. vbi illa † dictio quasi, est veritatis expressiua. verùm opinor verè & propriè non censeri omnes homicidas, vt suprà attigimus. dicendum est ergo, non posse puniri omnes pœna ordinaria, nisi statutum idem disponat, quod lex Cornelia de sicarijs, hoc est, nisi deliberatum animum atque conatum puniat, id quod est multis in locis constitutum. & si Bartol. in d. l. si in rixa. numer. 3. & Alexand. d. consil. 15. num. 2. scriptum reliquerint, statuta Italiæ solùm punire eos, qui propriè occidunt. ita cautum est con-
29 stitutione noua Mediolanensi sub Rubric. De pœnis. capitul. homicida. sic clarius & expressius relatum
30 † statutum Veronæ libro 3. capitul. 36. sub Rubric. Quòd de vno vulnere, de quo. ibi, saluo quòd hoc statutum non habeat locum in homicidijs pensatè. & alia attuli suprà in casu 360. vbi latissimè egimus quomodò & quando conatus puniendi sint. & casus iste noster ita formatus locum fortius habet & in cæteris iam propositis, cũ manus aggressores intulerunt siuè modò lethalia, siue nõ mortifera vulnera illata sunt.

SVMMARIVM.

1 *Aggressor quis præsumatur.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quis dicatur aggressor.*
3 *Aggressorem præsumi qui iam aliàs læsus fuit.*
4 *Aggressorem præsumi, qui expectabat in loco rixæ.*
5 *Ciceronis locus in oratione pro Milone.*
6 *Aggressorem illum præsumi, qui aduersario fortior est,*
7 *Fortior altero quomodò quis credatur.*
8 *Fortior altero præsumitur ratione qualitatis armorum.*
9 *Fortior is creditur, qui in scrimia peritior est.*
10 *Fortior creditur quis ratione sociorum, quos secum habet.*
11 *Ciceronis locus pro Milone.*
12 *Aggressor is præsumitur, qui sui natura rixosus est.*
13 *Aggressor præsumitur is, qui fugientem prosequitur.*
14 *Aggressor præsumitur, qui grauius deinde vulneratus reperitur.*
15 *Aggressor præsumitur, qui in rixa mortuus deinde reperitur.*
16 *L. scientiam. §. cùm stramenta. ff. ad l. Aquil. intellectus.*
17 *Aggressor cùm ignoratur, ambo absoluuntur.*
18 *Aggressor & si ignoretur, attamen quò ad fiscum ambo condemnantur.*
19 *Iudicis arbitrio ambo rixantes puniuntur, si aggressor ignoratur.*
20 *Inno. in c. significasti, de pœnit. & remi. declaratur.*

Casvs cccLxiii.

AGGRESSOR QVIS EX DVOBVS contendentibus & rixantibus præsumatur, & de eorum pœna cùm ignoratur omninò quis verè aggressor fuerit.

NOn modò superiore casu, sed & alijs plerisque in locis iam relatis de aggressorum pœnis tractauimus, nunc, vt loco satis oportuno dicendum nobis est, quis in dubio ex duobus, vel pluribus † aggressor præsumatur. Al-
1 ciatus maximi nominis Iurisconsultus, tractat. præsumpt. reg. 3. præsump. 39. num. 4. scribit, hoc à coniecturis & præsumptionibus pendere, & ob id esse in
2 Iudicis † arbitrio. Verùm quò Iudex rectius intelligat, quomodo suum arbitrium proferat, subijciam aliquas coniecturas & præsumptiones, quibus demonstratur, quis præsumatur aggressor & rixæ prouocator.
3 Primò is † aggressor præsumitur, qui aliqua iniuria, vel vulneribus iam affectus fuit: si quidem præsumptio est, quòd deinde vindictæ gratia inimicum aggressus sit. ita docuit Felinus in cap. dilecti. numero decimoquarto. de except. & respondent Cæpolla consilio octauo. versicu. octauò subest. Alexan. consil. 14. numero nono. libro tertio. Gramma. consil. 29. nume. 16. quos secutus est Blancus in praxi criminali, in vltima parte. quæ incipit: Tertia pars defensionis. num. 14.
4 Secundò aggressor is præsumitur, qui armis munitus ad locum accessit, & ibi inimicum expectauit: si quidem ex hoc præsumitur futuram rixam expectare. ita respondit Cæpolla consilio vigesimo octauo. & sequenti. ex l. 3. §. vi possidere. ff. de vi & vi arm. ibi, qui in hoc ipsum aptatus & præparatus veniat.
5 quam sententiam probat locus † Ciceronis, in Oratione pro Milone, dum nititur ostendere, Clodium aggressum fuisse Milonem, quoniam Milo inermis, Clodius armatus expectabat. Clodius equo, Milo Rheda vehebatur. ab hac opinione nõ dissentit Blancus præcitato loco, nume. 16. qui ex eodem Cæpolla scribit, hoc maximè locum habere, si is expectans visus est primus gladium educere, vel pallium, vt fieri solet, brachio inuoluere.
6 Tertiò is præsumitur † aggressor, qui aduersario fortior validiorq; cognoscitur: ita Cæpolla consilio vigesimo octauo. versic. decimò & vltimò. & consilio vigesimonono. Blancus præcitato loco. Alciatus d. præsumpt. 39. numero 4. Boerius quæst. 237. num. 2. Socin. iun. consil. 36. numero 6. libro 2. Crauet. consilio 119. nume. 9. & alij plures, quos nunc referam.
7 Vnus autem altero † fortior & validior dicitur, vel respectu suæ personæ tantùm, vel etiam sociorum. respectu suæ personæ fortior dicitur, qui est audacior & robustior. l. 1. C. ad legem Corneliam. de sicar. Cæpolla d. consilio 28. versic. decimò. & Blancus, qui suprà nume. 28. Alciatus d. præsumpt. 39. num. 4. versic. tertiò tolleretur. Grammat. consil. 29. nume. 18.
8 qui fortiorem existimat iuniorem. Sic etiam † dicitur fortior habita ratione qualitatis armorum. ita respondit Cæpolla d. consil. 28. versic. sextò qualitas armorum. & consil. 29. versic. octauò qualitas. Blancus loco iam sæpius citato. nume. 18. & num. 19. subijcit, post Marsil. consil. 51. num. 46. hoc maximè euenire, quando vnus est omninò inermis, & alter optimè munitus. quod sensit & Alciatus d. præsump. 39. nume. 4. versic. tertiò tolleretur. vbi post Cæpollam
9 d. consil. 28. versic. octauò. scribit, eum † fortiorem dici, qui in scrimia peritior est. Respectu verò socio-
10 rum is † fortior dicitur, qui multò plures secum habebat, quàm alter. ita Marsilius consil. 51. nume. 46. quem secutus est Blancus, qui suprà numer. 17. hanc
11 coniecturam confirmat locus † Ciceronis in Oratione pro Milone. insidiatus est Clodius Miloni, non Milo Clodio, ille cum seruis robustis, hic cum mulierum comitatu: ille equo, hic Rheda: ille expeditus, hic penula irretitus.
12 Quartò is præsumitur † aggressor, qui sui natura rixosus est & solitus rixari: ita Cardinal. in Clemen. 1. quæst. 33. de homicid. Alciatus d. præsumpt. 39. nume. 4. versic. secundò tolleretur. Blancus præcitato loco, num. 22. Boer. q. 237. num. 2. & Soc. iun. consil. 36. num. 6. lib. 2. Grammat. consil. 29. num. 16. & voto 22. & 24. ita etiam multis Clodium virum nequam & rixosum conatur ostendere Cicero præcitata Oratione pro Milone. atque ita deinde ipsum Clodium aggressorem fuisse.
13 Quintò † aggressor ille præsumitur, qui fugientem, vel se retrahentem, auxiliumq; impetrantem prosequitur: ita Innocent. in c. significasti. de homicid. Blancus qui suprà num. 21. qui & Cæpollam consil. 29. retulit. idem docuit Bald. in l. 1. num. 7. C. vnde vi. quem secutus est Alciat. d. præsumpt. 39. nu. 4. versi. quartò colligitur.
14 Sextò † aggressor is præsumitur, qui deinde grauius vulneratus reperitur, ita Blancus loco iam relato nu. 24. post Bolog. consil. 37. Cæpollam consil. 29. & Gramma. consil. 62. in fine. qui eiusdem opinionis recenset Cardinalem & Albericum. arg. l. scientiam. §. cùm stramenta. ff. ad l. Aquil. verùm Corneus consil. 51. lib. 1. aliter sensit.
15 Septimò, † aggressor is præsumitur, qui in rixa mortuus deinde reperitur. ita Ioan. Fabr. in §. Ius autem Gentium. nu. 8. inst. de Iure Natu. Gent. & Ciuil. Alber. in l. 1. §. cùm arietes. si quadrup. paup. fec. dicatur. post Iacob. Rauenna. ibi Felin. in c. dilecti. nu. 14. idem sensit Alciatus d. præsumpt. 39. & latè eandem probauit sententiam Boer. q. 237. col. vlt. qui & alios
16 retulit. Hanc opinionem probant ex argu. † l. scientiam. §. cùm stramenta. ff. ad l. Aquil. verùm illi respondent Doctores, præsertim Boer. d. q. 237. num. 3. ibi casum esse fortuitum, cùm ambo currerent ad extinguentem ignem stramenta comburentem, ambo inter flammas ceciderunt, & eorum vnus combustus est, alter non tenetur. ibi ergo non hominis culpa, sed casus fortuitus consideratur, ea ergo ratione melius probatur, quòd cùm incertum sit, quorum alter ex his duobus fuerit aggressor & aggressus, superstes absoluendus est: cùm satius sit nocentem absoluere, quàm innocentem condemnare. l. absentem. ff. de pœnis. ratione etenim dubij nemo damnatur. ita censuit glos. l. 1. in verbo, prohibebit. C. vti posside. & glos. notab. in l. 1. §. cùm arietes. ff. si quadr. paup. feciss. dica. quæ affirmat, quòd si ex duobus, qui se inuicem vulnerârunt, & incertum est, quorum
17 alter † aggressor & rixæ author fuerit, ambo absoluuntur. quam quidem glossam secutus est ibi Bart. & Io. Fabr. d. §. Ius autem Gentium. num. 8. inst. de Iure Natur. Gent. & Ciuili, alios recenset & probat Alciat. d. præsumpt. 39. nume. 2. versic. sed quidquid. Tiraquel. tract. De pœnis legum. causa 62. & tract. De Iure Primigen. quæst. 17. opinione 6. nume. 17. & opinionem illius glossæ secutus est amplissimus Senatus Mediolanensis, teste Iulio Claro lib. 5. sent. iur. §. fin. q. 60. vers. vidi ego. qui declarat, relatam doctrinam

Universidad de Deusto
Biblioteca

veram esse, vt intelligit Bal. in l. vt vim. nu. 10. de iust.
38 & iure, quò ad † interesse ipsarum partium, non autē
quò ad pœnam fisco pendendam, quam ambo non ef-
fugiunt: quoniam respectu Reipub. non compensa-
tur dolus cum dolo. Bald. secutus est Boer. d. q. 237.
nu. 2. vers. & hanc partē, qui & alios perplures refert.
illis addo Paris. in c. dilecti. nu. 37. de except. post Feli.
ibi, nu. 16. & hoc in casu sic intelligi poterit doctrina
eiusdem Bal. in d. §. cùm arietes. & ibi Floria. ac Ang.
Aret. in tracta. malef. in verbo, Et dictus Titius se de-
fendendo. num. 13. & ibidem in illius addit. August.
Arimin. qui dixerunt, imò vtrumq; puniendum esse,
potest inquam intelligi erga fiscum, vt diximus. pœ-
na autem (mea quidē sententia) solùm erit pecunia-
39 ria † arbitrio Iudicis, qui potius excessum, quàm do-
lum considerabit: alioqui fieri posset, vt innocens &
minimè dolosus puniatur. Sed ad rem, vera itaque est
40 hæc sententia, aggressorem præsumi illum, qui occisus
fuit. Nec aduersatur doctrina † Ioan. And. in c. signifi-
casti. de pœnit. & remiss. Bal. in c. 1. de pace tenen. &
aliorum, quos refert Alciat. d. præsump. 39. nu. 3. qui
affirmārunt, imò homicidā presumi aggressum fuisse
interfectū, quoniā vt admonet Alci. procedit, quando
aliquæ ex relatis coniecturis militant cōtra hunc ho-
micidam. vt si homicida fuit prius iniuria affectus, si
in loco aduersarium expectauit, aut si eo fortior erat.
si verò contingat has coniecturas cessare, tunc Iudex
poterit homicidā quæstionibus subijcere, vt ex illius
confessione inde rei veritatē eruat: ita Boer. d. q. 237.
in fin. quòd si in tormentis erit (inquit Boer.) con-
stans, liberabitur. Ego intelligo illum absoluendum,
tanquā non fuerit aggressor, sed opinor postmodum
esse puniendum ob excessum in defensione commis-
sum, nisi probet, se periculum aliter euadere non po-
tuisse, quàm aduersarium interimeret. quade re latè
suprà in casu 295. diximus.

SVMMARIVM.

1 *Castigatio inferiorum concessa est maioribus.*
2 *Dominus seruum castigare potest.*
3 *Pater filium castigare potest.*
4 *Pater, qui virgæ parcit, filium odit.*
5 *Castigare possunt propinqui maiores suos propinquos in-*
feriores.
6 *Frater fratrem castigare potest.*
7 *Senex iuuenem castigare potest.*
8 *Maritus vxorem castigare potest.*
9 *Vxorem esse viro subiectam.*
10 *Præceptor discipulum castigare potest.*
11 *Abbas Monachum castigare potest.*
12 *Castigationem moderatam Abbati in Monachum esse con-*
cessum.
13 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ moderata sit castiga-*
tio.
14 *Iudicis arbitrio punitur excedens moderatam castiga-*
tionem.
15 *Platonis lex de castigatione patris in filium, & de pœna*
excessus castigationis.
16 *Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rub. quòd liceat verberare*
famulos, filios, &c. declaratur.
17 *Statutum Patauinum sub Rub. de verbis iniuriosis. c. 1. in*
fin. declaratur.

CASVS CCCLXIIII.

CASTIGATIO QVAE CONCESSA sit superiori in inferiorem, & de pœna excedentis moderatam castigationem.

1 ONCEDVNT leges & iura † omnia
maioribus suos inferiores errantes ca-
2 stigare. ita enim seruos † castigare li-
cet. Eccl. 33. Seruo maleuolo torturam
& compedes inijce. & Romanorum
legibus sancitum fuit. Alexan. ab Alex.
lib. 3. dierum genial. c. 20. ita etiam deinde sanciuit ac
constituit Constantin. in l. 1. C. de emend. seruo. quod
intelligit glo. sicut alterius, in verbo, iudicari. 7. q. 1.
Iatè Alex. cons. 76. num. 1. lib. 3. Maria. Soc. sen. in c.
cùm contingat. col. 5. de foro compet. vers. circa ter-
3 tium princ. articulum. quo loci ait sic † patrem pos-
se, immò debere filium moderatè castigare. Nam, vt
4 Prouerb. 13. scribit Salom. Qui parcit † virgæ, filium
odit. idem scribit Alciat. tract. præsump. reg. 1. præ-
5 sumpt. 3. eandem potestatem † castigandi inferiores
propinquos concesserunt Imperatores Valent. & Va-
lens in l. 1. C. de emen. propinq. quo loci in specie an-
notauit Bald. seniorē posse castigare propinquum iu-
niorem ludentem, nec ex eo posse vel accusari, vel pu-
6 niri. Idem quoque in † fratre seniore castigante fra-
trem iuniorem. quod post alios adnotauit Tiraq. in
tract. De iure Primigen. in præfatione. num. 141. qui
post Angel. cons. 197. Quidam puer. ad fin. & Craue.
7 cons. 151. nu. 17. idem esse censuit in † senioribus non
coniunctis, qui iuniores corrigere ac castigare impu-
nè possunt, imò & debent ex antiqua lege Lycurgi, vt
in illius vita scribit Plutarchus, & Plato in suis legi-
bus lib. 9. ait: Decet iuuenem à seniore verberatum,
8 id ob senectutis reuerentiam patienter ferre. Eadem
potestas data est † marito in vxorem: id, quod probat
Signorolus Homodeus consil. 63. Titius calce. num. 1.
ex l. si adulterium. §. Imperator. ff. de adulter. Alex.
consil. 115. nu. 2. lib. 4. vbi plura. Alciat. d. præsum. 3.
in fine. & alia scribit Decius in l. vt vim. nume. 22. de
9 iust. & iure. & rectè: nam † mulier in sui viri potesta-
te dicitur, & eius legibus alligata. quod multorum
authoritatibus probat Tiraq. tract. De legibus con-
10 nubial. l. 1. nume. 8. 12. Ita etiam conceditur † Præce-
ptori correctio ac castigatio discipulorum, quemad-
modū probat l. sed & si quemcunq. §. vlt. cum l. seq.
ff. ad l. Aquil. & ibi scribunt Bart. Bal. & Floria. quos
est secutus Neuiz. cons. 75. nu. 5. Rebuffus in tract. de
priuilegijs scolariū. priuileg. 71. nu. 5. Iul. Clar. lib. 5.
senten. iuris. §. fin. q. 56. vers. potest etiam. Sic etiam
11 † Abbas Monachū suum corrigere ac castigare debet.
c. cum voluntate. §. vlt. de sentent. excom. quod in-
12 telligitur de moderata † castigatione à se ipso, vel vr-
gente necessitate per ministrum inferenda. c. vniuer-
sitatis. eod. tit. de sentent. excom. & egregiè declarat
Curt. sen. cons. 80. Super art. an Abb. Dec. d. l. vt vim.
num. 22. Castigatio tamen hæc, & correctio, quæ mo-
derata esse debet. d. l. sed & si quemcunq. §. vlt. & l.
13 seq. ad l. Aquil. † Iudicis arbitrio relinquitur. ita Si-
gnor. d. cons. 63. nu. 2. qui nu. 6. & 7. refert, Iudicem
posse per coniecturas arbitrari, an moderatus casti-
gationis modus excessus fuerit, vt si ferro, & non li-
gno percusit, & si ligno quantum acriter & durè, &
qua in parte corporis. quare eo loci respondit Signo-
rolus, virum, qui calce vxorem percusit, non teneri
de homicidio, cùm illa percussio ordinata non esset
ad mortē, cùm ex culpa potius, quàm ex dolo proue-
niat, ob permultas rationes, quas cōsiderauit Signor.
ibidem nu. 7. 8. 9. sequitur ergo, maritum illum exce-
dentem modum castigationis esse solùm puniendum
14 pœna † arbitraria. ita is Signor. d. consil. 63. nu. 11. &
censuit Alciat. d. præsump. 3. in fin. & Marsil. in pract.
criminali. §. quoniam. nu. 90. sed clarius, post Signo-
rolum, quem secutus est, respondit Neuiz. consil. 75.
num. 5. qui sic intelligit Alex. cons. 75. lib. 3. dum is re-
spondit,

spondit, patronum immoderatè seruam furti suspe-
ctam castigantem, puniri solùm de excessu. pœna erit
arbitrio Iudicis. & Alexandrum secutus est Rebuf-
fus in d. Priuileg. 71. ad finem. Diuinus tamen Plato
Dialogo 9. de legibus, scriptum reliquit, in bene in-
15 stituta Repub. esse ita sanciendum: † Si pater aut ma-
ter (accidit enim quamuis rarò) per iram verberi-
bus, seu quouis modo filium vel filiam interficiat,
perinde ac cæreri homicidę purgentur, & triennium
exulet: ac post ipsam restitutionem maritus ab vxo-
re, vxorq; à marito separentur. loquitur Plato, cùm
immoderatus est castigationis excessus. memoriæ
proditum etiam est, & in Commentarijs ad leges Ro-
muli, lege 17. scribit Balduinus, Auxonem, Equitem
Romanum, quòd filium suum virgis immoderatius
cædisset, sic Romæ publicè à parentibus omnibus &
filijs fam. nihil Equestrem dignitatem reueritis ob-
sessum esse, vt suis eum stylis confoderent: & Augu-
stus vix potuerit confossum liberare. quod est nota-
16 bile ad declarationem † statuti ciuitatis Ferrariæ, li-
bro 3. sub Rubri. Quòd liceat verberare famulos, fi-
lios, &c. quo statuto prohibetur etiam ille excessus
castigationis. & quando dicatur excessum, relinquit
Iudicis arbitrio. Sed qua pœna sit is excedens puni-
endus, statutum non declarat: ex illius ego mente, &
clarius ex relatis intelligimus pariter pœnam esse ar-
bitrariam. Sic intelligi & declarari potest statutum
Patauinum sub Rub. De verbis iniuriosis. c. 1. in fin.
dum simpliciter statuit licere patri, patrono, præce-
ptori, & his similibus, pro castigatione contra filium,
seruum, vel scholasticum aliquid agere. quod statu-
tum ego intelligo etiam vltra verba iniuriosa, de qui-
bus loqui solùm videtur: vt verberare posit, modò
non excedat castigationis terminos: alioqui de excel-
su punientur ex relatis. Quid autem in interiori fo-
ro, quem conscientiæ appellamus, obseruandum sit,
explicat doctè ac subtiliter Dominicus Soto lib. 5. de
iust. & iure. quæst. 2. artic. 2. quo loci declarat, quan-
do Prelatus peccet verberando Clericum, & Sacerdo-
tem sibi subiectum, & cùm pater filium, vir vxorem,
& patronus seruum.

SVMMARIVM.

1 *Principum mandatis esse parendum.*
2 *Iudicis arbitrio punitur nō obtemperans mandatis Prin-*
cipis.
3 *Principis indignationem incurrere, quæ pœna sit.*
4 *Indignationis Principis effectus quis.*
5 *Clausula Bullæ Papalis, sciant inobedientes incursuros*
indignationem beatorum Apostolorum, &c. quam pœ-
nam significat.
6 *Arbitrariam pœnam esse, cùm inobediens incurrit Prin-*
cipis indignationem.
7 *Castri custos si spreto Principis mandato, castrum nō mu-*
niuit, capite mulctatur.
8 *Miles, si non paret Duci, capite mulctatur.*
9 *Titi Manlij Torquati in filium inobedientem castiga-*
tio.
10 *Manliana Imperia, Prouerbium.*
11 *Epaminondæ castigatio in filium inobedientem.*
12 *P. Crassi castigatio in Architectum inobedientem.*
13 *Q. Fabius Max. inobediens, à Papirio Dictatore mulcta-*
tus.
14 *Principum mandatis etiam ex causa obtemperandum.*
15 *Iudicis arbitrio punitur contemnens mandatum Princi-*
pis.
16 *Principis mandatum iniquum spernendum.*
17 *Statutum Patauini sub Rub. De maleficijs. cap. Potestas.*
declaratur.

CASVS CCCLXV.

POENA NON OBTEMPERANtium mandatis Principum quæ.

1 PRINCIPVM mandatis † parendum es-
se, leges ac iura omnia mandant. scri-
ptum est Esdræ c. 7. in fine. Omnis, qui
non fecerit legem Regis diligenter, erit
iudicium eo, siue in morte, siue in exili-
um, siue in condemnationē substantiæ
eius, vel certè in carcerem. & lib. 1. Reg. c. 14. Qui non
obedierit Principibus, mortè moriatur. quod relatum
est in c. 2. de maior. & obed. quo loci plura scri-
bit Felin. & ibi col. 2. vers. non omnis transgressio. vbi
inquit post Bald. in l. legis virtus. num. 1. ff. de legib.
quòd pœna non est determinata à iure: vel ipsemet
2 Principis mādato, esse indicendam † pœnam arbitra-
riam. quod sensit clarius idem Bal. cons. 367. Venera-
bilis. col. 2. vers. aut non est apposita. & cons. 376. Ca-
sus talis est, Domini della Scala. col. 2. lib. 3. vbi clarè
respondit in non determinata pœna hoc casu esse ar-
bitrariam. Bald. secutus est Craue. cons. 233. nu. 3. ego
eiusdem sententiæ addo Bald. in Authen. statuimus.
nu. 2. C. de Epis. & Cler. dum inquit, quòd ille inobe-
diens incurrit † Principis indignationē, quā quidem
3 pœnam indignationis arbitrariam esse dixit: sic de-
clarans. §. si verò aliquis taliter. in Auth. de Quæsto.
quod respondit & Fulgos in consil. 191. Titius iussit.
colum. 2. Quanquam Bart. in extrauag. ad reprimen-
4 dum. in verbo, indignationem, affirmet, huius † in-
dignationis effectum solùm esse, quòd Princeps ita
indignatus minus gratiosum sese deinde exhibeat. &
Bart. est secutus Ruin. cons. 30. num. 9. lib. 3. sed re-
ctius sensit ipse Bald. præcitato loco, imò idem Bald.
voluit in cap. 1. §. porrò. quæ fuit prima causa benef.
amit. posse indici pœnam priuationis beneficij, quod
is à Principe obtinuit, vt in Vasallo, qui ob inobedien-
tiam incurrit indignationem Principis. & Baldum
secutus est Ias. in l. 1. num. 12. ff. si quis iusd. non ob-
temp. Marsil. sing. 559. Sæpe. qui post Bald. & Cacia-
5 lupum dixit, quòd † illa clausula Bullarum Apostoli-
carum sciant contemptores & inobedientes se incur-
suros indignationem Petri ac Pauli Apostolorum, pe-
nam arbitrariam ostendere. sic Alciat. in c. quod se-
dem. nu. 16. de offi. ord. & latè Rebuf. in praxi Benef.
in tit. Declaratio nouæ prouis. ad finem. Restaurus
tract. de Imperato. q. 110. in 38. casu Principi reserua-
to. & Bartholomæus Bellen. tractat. De charitatiuo
subsidio. q. 44. vbi latè Barba. cons. 11. colum. 5. lib. 1.
quo loci respondit, pœnam huius inobedientiæ esse
6 † arbitrariam, vt dixit Bal. d. l. legis virtus. & d. Auth.
statuimus. & ob id in leuibus pœnam quoq; leuem &
pecuniariam esse indicēdam, in grauibus verò etiam
mortis pœnam posse imponi. quod etiam affirmauit
Gramma. decis. 40. nu. 20. qui post Lucam à Penna in
l. 1. C. vt dign. ord. ser. lib. 12. illud exemplum adfert.
7 si iubeat † Princeps castri Præfecto, vt castrum mu-
niat, quo seab inimicorum expugnatione tueri pos-
sit: & is Præfectus mandato non pareat, capite mul-
ctari poterit. l. 1. in fin. C. de offi. præfe. Præto. Aphr.
illud quoq; adferri potest exemplū ex l. 3. §. in bello.
8 ff. de re mil. cùm † miles vel Dux militię nō paret mā-
datis Principis, capite mulctatur, etiam si res benè
cesserit. quod clarius suo exemplo declarauit Titus
9 † Manlius Torquatus, qui (vt author est Gellius lib. 9.
noct. attica. c. 13.) filium suum securi percussit, quòd
hostem aduersus patris mandatum, inuaserit & fude-
10 rit. Hinc natum est Prouerbium † Manliana Imperia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Erasmus Chiliade 1. Cent. 10. Prouerb. 87. haud dissimile est, quod scribit Plutarchus in Parallelis. c. 25. De
11 † Epaminõda & eius filio. sic Pub. † Crassus Mutianus
12 virgis cędi iussit Architectum, quod non trabem, qua arietem ad Leucas vrbem expugnãdam à se petitam, sed aliam vti aptiorẽ misisset. cuius rei meminit Gel-
13 lius lib. 1. noct. attic. c. 13. simile de † Q. Fabio Max. refert Liuius lib. 9. ab vrbe cond. qui damnatus est capite à Papirio Dictatore, & si feliciter Samnites fuderit. qua de re alia apud Gomes. §. fuerat. nu. 47. instit. de actio. qui scribit, nec etiam ex causa licere contem-
14 nere † Principis mãdata. quanquam Franc. Cremen. sing. 150. Mandatum: differtiat, & malè, cùm tex. d. §. in bello. versic. sed si agmen contra Cremensem probet. & illi aduersantur exempla Torquati & aliorum. & aliqua scribit Iulius Ferretus, tract. de re milita. in tit. De obedientia & pace seruanda. Huc spectat, quod respondit Bal. cons. 159. Super eo, quod quæritur. col. pen. vers. secundò dicendum est. lib. 3. quòd conte-
15 mnens peccatum & præceptum Regis punitur † arbitrio Iudicis ex l. 1. in fine. C. de Primicer. lib. 12. Hæc
16 procedunt, cùm † præceptum tale est, quod ei obtemperandum est, secus si iniquum foret. c. cùm teneamur. de præb. Gramma. voto 32. in fin. atque ita declarari possunt statuta, quæ pœnam indicunt arbitrariam contemnentibus Prætorum, vel Iudicum
17 præcepta, vt hîc Patauij extat † statutum sub Rub. De maleficijs. c. Potestas & eius Iudices. quod sic interpretari debet.

SVMMARIVM.

1 Circulatores quæ pœna plectantur, si serpentes, quos circumferunt alicui nocuerunt.
2 Iudicis arbitrio puniri circulatores, si feræ bestiæ ab eis in forum exhibitæ ioci causa, alicui nocuerunt.

CASVS CCCLXVI.

POENA CIRCVLATORVM, QVOrum in foro productæ bestiæ alicui nocuerunt.

1 NON ignoro sæpe à nostris fuisse dubitatum, qua pœna afficiendi sint † circulatores, & ioculatores, qui serpentes circumferunt, & proponunt, si cui, ob eorum metum, damnum datum est. Rom. sing. 704. Quæro. scriptum reliquit, pœnam esse ducentorum solidorum, si ille feræ bestiæ aliquem interemissent. quam opinionem probauit Didac. Couarr. in Clem. 1. parte 2. §. 5. num. 11. de homicid. ex l. qua vulgò. cum ll. seq. ff. de ędil. edic. Ego opinor, rectius sensisse Ripam in tract. pestis. in tit. De præseruatiuis remedijs contra pestem. nu. 89. qui scripsit, esse indicendam pœnã extraordinariam,
2 hoc † est, arbitrariam. ex l. vlt. ff. de varijs & extraord. crimi. quod etiam probat clarè d. l. qua vulgò. in illis verbis, quanti bonum, & æquũ Iudici videbitur. erit ergo indicẽda pœna iuxta vel dolum vel culpam in crimine commissam.

SVMMARIVM.

1 Reus criminis, si ob sibi promissam impunitatẽ, delictum fatetur, quæ pœna puniendus sit.
2 Crimen si confitetur reus, & in ea confessione perseuerat, punitur pœna ordinaria, & si ei Iudex impunitatem promiserit.
3 Delinquens, si promissa sibi impunitate delictũ fatetur, & deinde confessionem reuocet, puniri an debeat.
4 Iudicis arbitrio punitur, qui spe impunitatis promissa delictum confessus est.
5 Iuramentum seruandum esse.
6 Fidem datam delinquenti esse obseruandam.
7 Conciliatio opinionum, qua pœna puniri debeat, qui confessus est delictum spe impunitatis promissæ.
8 Alexander III. Pontifex promissam impunitatem Episcopo Simoniaco non seruauit.
9 Didaci Couarr. opinio dubitabilis.

CASVS CCCLXVII.

POENA QVAE SIT, CRIMINOSI, qui spe promissæ impunitatis delictum confessus est.

1 VM criminis † reus à Iudice fide accepta de impunitate, si delictum fatebitur, se criminosum detegit, puniri quidem debet, sed ambigitur qua pœna. Multæ sunt Doctorum opiniones. aliquot ergo casus ita distinguo atque constituo.

2 Primus est, cùm ipse reus † confessus est crimen, & in ea cõfessione perseuerat: hoc in casu puniendus est is pœna delicti ordinaria. ita in specie sensit Didac. lib. 1. varia. resol. c. 2. propè fin. vers. quòd si in ea confessione. nam hoc in casu cessant illæ rationes, quæ suadent pœnam esse minuendam, si is reus confessionem reuocasset, vel in ea vlterius non perseuerasset. quas quidem rationes nunc referam.

3 Secundus est casus, † quando is reus ob promissionem Iudicis confessus est quidẽ delictũ, sed dubitans fortè fidem datam sibi seruãtam non iri, eam deinde reuocauit. hoc in casu puniendum non esse aliqua pœna ex ea confessione censuit Didacus præcitato loco, post Paridem Puteum tract. Syndicatus. in tit. De tortura. versic. sequitur quæstio quotidiana. Illa videtur ratio, quoniam per reuocationem ostendit illam confessionem ea spe potius impunitatis, quàm spõtè pro rei veritate factam, quocirca iustè reuocare eam creditur: non ergo in ea confessione fundamentum solidum Iudex constituere potest. Et hanc sententiam affirmauit pariter Placa lib. 1. epitom. delicto. cap. 37. num. 7. Didaci nomine tacito.

4 Tertius est casus, quando reus confessus est crimen, & illam confessionem nec confirmauit, nec reuocauit, tunc pœna solùm † arbitraria Iudici puniendus est. ita Didacus loco iam citato, & Placa d. cap. 37. num. 9. illis addo Angelum consil. 27. Quidam victorcolum. 2. & Crauet. consil. 2. num. 20. nam hoc in casu confessus est reus ob datam ei fidem à Iudice: conuenit ergo viro probo eam seruare. l. 1. in princ. & l. iurisgentium. §. Prætor ait. ff. de pactis. l. 1. ff. de constit. pecu. immò & hosti data fides seruanda est. c. noli æstimare. 23. quæst. 1. omnes in l. conuentionum. ff. de pactis. Accedit text. in c. ad aures. extra quod
5 metus caus. quo fides & † iuramentum æquiparantur: quemadmodum ergo iuramentum omninò seruari debet, si in salutis æternæ dispendium non ver-
6 titur. ita & fides. at hîc † fides seruari rectè potest, seruanda ergo est. atque ita intelligi declarariq; potest eorum sententia, qui dixerunt simpliciter, hunc reum ob hanc confessionem à Iudice puniri non posse. cuius sanè opinionis fuit Imola, consil. 199. Visa inquisitione, quem secutus fuit Decius in l. ea est natura. num. 7. versic. adde tamen. de reg. iuris. & ibi Cagnol.

Cagnol. num. 19. testatur communem. Grammat. q. 3. posita post decisiones. Marsil. l. 1. §. quæstioni. in fin. ff. de quæst. & sing. 201. In confessum. & in pract. crimin. §. postquam. num. 16. Blancus in practica criminali. in verbo, Datis defensionibus. nume. 30. vbi plura adfert. intelligitur inquam, vt puniri non possit pœna ordinaria, non autem extraordinaria, atque
7 ita arbitraria. † Conciliari etiam horum opinio potest cum opinione illorum, qui dixerunt, reum hunc ex sola hac confessione puniri posse. in qua quidem opinione fuit post Vgutio. & Ioan. Andr. Geminianus in c. nos in quenquam. 2. quæst. 1. & referunt Anchar. in c. vtilem. 22. q. 2. & Felin. in c. afferte. de præ-
8 sumpt. † Alexandrum III. Pont. Max. datam fidem Episcopo Simoniaco non seruasse, sed eum emeritã pœna castigasse. eandem opinionem affirmauit Marsil. sing. 177. Malitijs. intelligi inquam & cõciliari potest, vt procedat quò ad pœnam arbitrariam: quanquam absolutè illi loquantur.

9 Declaratur tamẽ hic casus, secundum † Didacum præcitato loco, vt locum non habeat, quando hæc simplex & sola confessio alijs præsumptionibus & coniecturis patrati sceleris adiuuaretur. nam tunc (inquit Didacus) ordinaria pœna puniri is reus potest. Verùm ego de huius declarationis veritate dubito: quia, si præsumptiones illæ & coniecturæ satis non erant, vt reus ille condemnaretur, nec etiam sufficere debent adiecta confessione: cùm ex relatis rationibus nihil operari videatur. erit tamen cogitandum.

SVMMARIVM.

1 Appellationem defensionis remedio esse introductam.
2 Iudex appellationem sine causa iusta reijciens, punitur.
3 Iudicis arbitrio punitur Iudex, qui sine causa appellationem reijcit.

CASVS CCCLXVIII.

POENA IVDICIS REIICIENtis appellationem sine causa.

1 QVONIAM appellatio † iustam defensionis causam continet, ob id & in maioribus & in minoribus conceditur. l. & in minoribus. l. in multis. C. de appellat. si enim appellatio non concederetur, daretur ansa & occasio iniquis
2 Iudicibus ferendi iniquas sententias. l. 1. C. de appel. Hinc ergo factum est, vt pœnis non mediocribus aliquando afficiantur † Iudices, qui appellationibus interpositis non deferunt. Dubitari itaque contingit, quæ pœna indici soleat. Hac in re Ius Pontificium à
3 Ciuili distinguendum videtur. nam Iure Canonico pœna † Iudicis arbitrio indicenda videtur: quemadmodum scriptum reliquit Decius in c. de priore. in fin. de appella. post Francum ibi colum. penul. in fin. quos secutus est Boer. q. 153. num. 3. iure verò Ciuili impositа est pœna Iudici non deferenti appellationi variis modis. ac primò, si causa est pecuniaria, triginta libris auri mulctatur. l. quoniam Iudices. 2. C. de appel. secundum quam fic est declaranda l. Iudicibus. C. eod. quæ post illã promulgata est. si verò causa est capitalis, eadem pœna puniendus est Iudex, qua sua sententia mulctatus fuit is condemnatus. quod declarat Boer. d. q. 153. num. 5.

SVMMARIVM.

1 Aduocationis officium cur inuentum.
2 Neronis sanctio aduersus Aduocatos.
3 Aduocatos gratis pauperibus inservire debere.
4 Iudicis arbitrio punitur Aduocatus, qui suum patrocinium præstare negat.
5 Statutum Patauinum sub Rub. de causis miserabilium. vers. & ne Aduocati. declaratur.
6 Statutum Veronæ, lib. 2. c. 101. sub Rubr. de Aduocatis. declaratur.
7 Notarius qui recusat instrumentum recipere, Iudicis arbitrio punitur.
9 Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rubr. Quòd quilibet Notarius requisitus. declaratur.

CASVS CCCLXIX.

ADVOCATI, NEC NON ET TAbelliones, qui iuxta proprium munus recusant patrocinium præstare, & instrumenta recipere, qũa pœna mulctari debeant, explanatum.

1 VM aduocationis † officium publicum sit, & eam ob causam adinuentum, vt ijs succurratur, qui ius suum tueri, & causam dicere ignorant. factũ
2 ita est à † Nerone, vt causarum Patroni sine mercede, aut muneribus causis adessent: quemadmodum scriptum reliquit Alex. ab Alex. lib. 3. dierum Genial. c. 5. Hodie cautum est
3 solùm † pauperibus inopiamq; laborantibus gratis
4 patrocinium præstare debere, alioqui † Iudicis arbitrio ab aduocationis officio suspenduntur: ita probat text. l. prouidendum. §. 1. C. de postula. quem in hanc sententiam citauit Didacus libro Pract. quæst. c. 16. nu. 4. propè medium. qui eiusdem opinionis retulit Bald. in d. l. prouidendum. & Abbat. in c. 1. de offic. Iud. idem affirmat ipsemet Didac. lib. 3. variar. resol. c. 14. num. 1. vers. quibus expressim. His accedunt Mynsig. Centuria 3. obseruat. 32. & Nicolaus Antonius Grauatius in annotat. ad praxim Vestrij, lib. 4. c. 4. nu. 32. confert etiam tex. l. 1. §. cura carnis. ff. de offi. Præfect. vrb. & l. moris. §. 1. ff. de pœn. quam
5 quidẽ Iuris Communis dispositionẽ insequitur † statutum Patauinum sub Rub. De causis miserabilium. versic. & ne Aduocato. Quibus etiam inferri potest
6 declaratio ad † statutum Veronæ lib. 2. c. 101. sub Rub. De Aduocatis compellendis. nam statutũ illud intelligi potest, vt compelli valeant Aduocati iuxta personarum & negotij qualitatẽ, vt patrocinium præstent, vel gratis, vel salario præmioq; eis persoluto. & licèt pœna, quæ à Iure Communi in Iudicis arbitrio relicta est, ex eo statuto videatur determinata, nempè, vt per annum Aduocatus à munere aduocationis suspendatur. attamẽ ego intelligo esse maiorẽ pœnam, quam Iudex imponere potest: & ob id opinor posse illam minuere suo arbitrio, si ita personæ & negotij
7 qualitas suadet. Non est ab hoc dissimile, quod † de Tabellione dicimus, qui ab officio tabellionatus Iudicis arbitrio suspenditur, si instrumenta recipere recusat: ita ex d. l. prouidendum. §. 1. C. de postulat. censuit Roman. sing. 259. incipit: Tabellio. id, quod confirmat Bal. in Rub. C. de fide instr. nu. 3. qui affirmat, hos Tabelliones compelli posse, & si de pœna nihil dicat. Cum Baldo sensit Dec. in l. inuitus. nu. 4. de
8 reg. iur. & conuenit † statutũ Ferrarię lib. 2. sub Rub.

Quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd quilibet Notarius requisitus teneatur conficere instrumentum. quod sanè statutum & Iuris Communis dispositio procedit etiam in Notario, qui ordinariè tabellionis officio non fungitur, ex l. Prætor. §. is etiam. ff. de eden. huius tamen seculi corruptela hæc abrogasse videtur.

SVMMARIVM.

1 *Notarius non seruans penes se protocolum punitur.*
2 *Iudicis arbitrio punitur Notarius non seruans apud se protocolum.*
3 *Pœna transgressionis consuetudinis quæ.*
4 *Notarius omittens debitas solennitates in instrumento, qua pœna puniatur.*
5 *Authoris conciliatio dissidentium opinionũ, quò ad illud, qua pœna puniatur Notarius omittens debitas solennitates in instrumento.*
6 *Iudicis arbitrio punitur, qui ex præsumptionibus punitur.*

CASVS CCCLXX.

POENA QVA AFFICIATVR NOtarius non seruans apud se protocolum, & cùm debitas solemnitates instrumentis inserere omittit.

REVOCAT in memoriam casus iam relatus, vt hoc loco dicam, qua pœna sit plectẽdus † Notarius, qui ex more protocolum penes se non seruauit: nam verè seruare tenetur. quod annotârunt Bal. in l. nostram. num. 4. C. de testam. Bart. in l. Sempronius Proculo. nu. 3. de leg. 2. & clarius Felin. in c. quoniam contra. num. 10. de prob. & probat text. d. c. quoniam contra. & in Auth. de Tabellio. §. illud. cùm itaque hic Notarius ob negligentiam non retinuit penes se protocolum, quanquam authenticum habeat, punitur † Iudicis arbitrio: ita in specie annotauit Baldus in Rubr. C. de fide instru. num. 28. quem secuti sunt Ruin. cons. 11. nu. 19. lib. 3. & Didacus libro practica. quæstio. c. 19. num. 2. in fine. & hanc † pœnam transgressionis consuetudinis & negligentiæ esse dicit. Hinc diffiniri potest & illa Doctorum disputatio, dum ambigunt, qua pœna puniendus sit † Notarius, qui debitas solennitates prætermisit in instrumento. qua in re magis recepta opinio videtur esse puniendum pœna falsi. ita enim senserunt Cyn. Alber. & Angel. & Castrens. in l. iubemus. C. de testam. & ibi Corneus inquit in iudicijs ab hac non esse recedendum. quâ etiam nisi sunt probare Curt. sen. consil. 56. Super processu. col. 3. verfic. quartò respondetur. Bero. in c. literis. de rescrip. Alciat. tract. præsumpt. reg. 3. præsumpt. 13. num. 8. & nouissimè Thobias Nonius non vulgaris eruditionis Iurisconsultus instit. de testamentis. in fine principij, qui communem hanc esse testatur, à qua quidem opinione alij dissentiunt, vt potè, quòd hic Notarius solùm sit in dolo præsumpto (si clarè de vero dolo non constat) qui dolus præsumptus non efficit, vt in pœnam falsi incidisse dicatur, immò nec punitur. Ego † ita conciliarem hanc controuersiam: Aut loquimur de pœna falsi ordinaria, quæ capitalis est: & tunc procedat opinio contra communem, quòd scilicet hic Notarius ea pœna non puniatur. Aut loquimur de pœna falsi extraordinaria, quæ Iudici arbitraria est: & tunc procedit opinio communis, vt hac puniatur negligens hic Notarius & consuetudinis transgressor, ex suprà dictis. Et confirmatur, quia iam diximus suprà in casu 279. quòd illi pœna † arbitraria puniuntur, qui præsumptionibus & inditijs tantùm, non autem veris probationibus deliquisse conuincuntur, cùm ergo hîc solùm adsit dolus præsumptus verè dicendum est pœnam esse debere arbitrariam.

SVMMARIVM.

1 *Continentia causa diuidi non debet.*
2 *Iudicis arbitrio punitur, qui causæ continentiam diuidit.*
3 *Iudicis arbitrio punitur, qui causam possessionis & proprietatis diuidit, & coram diuersis Iudicibus agit.*
4 *L. nulli. C. de iud. declaratur.*
5 *Vindiciæ quæ.*
6 *Possessionis & proprietatis causa vnum continens dicitur.*
7 *L. ordinarij. C. de rei vend. sensus & intellectus ex Doctoribus.*
8 *L. ordinarij. C. de rei vend. intellectus ex authore.*
9 *Causa possessionis & proprietatis an necessariò ab eodem Iudice finiri debeant.*
10 *Tutelæ actio vt vniuersalis tanquam vnum continens coram vno solo Iudice tractari debet.*
11 *Continentia causæ dicitur cùm res communis est, & de ea agitur.*
12 *Continentia causæ dicitur, cùm plures vnum delictum perpetrârunt, quia coram vno solo Iudice accusari debent.*
13 *Clericus si eum laico delictum committit causa omnium coram Episcopo tractari an debeat.*
14 *Creditor non potest partem sui crediti petere coram vno Iudice, & alteram partem coram altero.*
15 *Continentia causæ an coram pluribus delegatis possit diuidi & tractari.*
16 *Scholasticum qui se subiecit examini in vno Collegio non potest in altero doctorari.*
17 *Scholasticus iurans se alibi laureã non sumpturum, quàm in loco vbi fuit Licentiatus, potest, si nouum subeat examen.*
18 *Scholasticus præsentatus ab vno Doctore, non potest ab altero laureari.*
19 *Doctorandi variæ consuetudines Patauij, Papiæ & Taurini.*
20 *Continentiam causæ diuidens non punitur, si tempore diuisionis oppositum nihil fuit.*
21 *Continentia causæ diuidi potest ob fori diuersitatem.*
22 *Continentia causæ in odium rei contumacis diuidi potest.*
23 *Continentia causæ diuidi potest, cùm Iudex super tota lite iurisdictionem non habet.*
24 *Continentia causæ ob iuramentum diuidi potest.*
25 *Continentia causæ in executiuis potest diuidi.*
26 *Continentia causæ iustis de causis diuidi potest.*

CASVS CCCLXXI.

CONTINENTIAM CAVSAE DIuidens, qua pœna plectatur, & quando eam diuidere liceat, enarratum.

CONSTANTINVS Imperator lege sanciuit, nemini licere † causæ continentiam diuidere. l. nulli. C. de iud. quo loci pœnam adiecit, sed eam non declarauit, quocircà dubitari solet, quæ pœna

pœna hæc sit. & † Iudicis arbitrio puniendum esse causæ continentiam diuidentem, scriptum reliquit Iason in dicta l. nulli. numero 2. & numero 4. post Bald. Ibi in fine. idem tradit Iacobus Concennatius libro 1. quæstio. iuris. c. 3. num. 8. reiecta eorum opinione, qui dixerunt, hunc diuidentem puniri in amissione causæ. alia scribit Mysingerius singularium obseruatio: Centuria 1. obseru. 4. & obseru. 97. Hinc fit, vt qui duos adit Iudices super causa possessionis & proprietatis, is puniatur † Iudicis arbitrio. nam hæ causæ continentes dicuntur, vt ex illo textu † l. nulli. ibi sentiunt omnes. ibi enim tractatur, vter pendente iudicio possidere debeat. quod controuersiæ genus antiqui † vindicias dicebant, quemadmodum explicauimus in procemio tractat. de recuperanda possessione. nume. 31. & ad rem hanc nostram declarando d. l. nulli. scriptum reliquit Alciat. lib. 1. Parerg. iuris. cap. 9. quo loci ait, hoc esse à Rhetoribus desumptum. & causam hanc † possessionis & proprietatis, vt vnum continens, esse ab eo Iudice diffiniendam probat. † l. ordinarij. C. de rei vend. dum inquit, quod orta mancipiorum quæstione, illis exhibitis, prius de possessione iudicetur, ac tunc demum proprietatis causa ab eodem Iudice decidatur. quo quidem responso nostri in Rubri. C. de edend. in Rubr. extra de iudicijs, vtuntur ad eam astruendam opinionem, quòd Iudex causæ præparatoriæ sit & Iudex præparatæ. ex quo in d. l. ordinarij. is Iudex, qui mancipia exhibere iubet, atque ita, qui cognoscit super actione ad exhibendum, quæ rei vendicationis præparatoria est. l. 1. ff. ad exhiben. cognoscit etiam super rei vendicatione. ego tamen aliquando dicebam, apud illos Imperatores non fuisse hæsitatum super exhibitione, sed præsupponitur, quòd mancipia exhibita fuerint: atque ita non diffinitur, apud quem Iudicem mancipia exhiberi debuerint. sed dubitandi ratio erat in d. l. ordinarij. super causa possessionis & proprietatis, an Iudex vnius esset Iudex & alterius. & dicendum videbatur non esse, quia nihil commune habet possessio cum proprietate. l. naturaliter. §. nihil commune. & l. permiscere. ff. de acquiren. possess. & l. 1. §. huius autem. ff. vti possid. quocircà Iudex vnius causæ non videbatur Iudex alterius. Verùm, contrarium responderunt illi Imperatores, ea ratione, quia causa possessionis & proprietatis est vnum continens, quod diuidi nullo modo potest. d. l. nulli. ad confirmandam tamen receptam illam opinionem, quòd Iudex præparatorij sit etiam Iudex præparati, sic ego † d. l. ordinarij cõsiderabam. causa possessionis est præparatoria ad causam proprietatis, cùm petitorio agi non possit, si non constat, quis possideat. §. retinendæ. instit. de interd. ob id illa prius discuti debet, vt hac l. ordinarij. & l. incerti. C. de interd. l. 1. C. de appel. & clarius causam possessionis esse præparatoriam causæ proprietatis probat l. liberis. §. vlt. ff. de liber. caus. & docuit Bald. in c. 1. quarta oppos. extra de ordine cog. siue ergo (vt ad rem nostram redeamus) præparatorij vi hoc esse dicamus, siue alia ratione, illud vnum semper sequitur, causam possessionis esse vnum continens cum causa proprietatis, & ob id diuidi non posse, sed esse ab eodem Iudice terminandam. quod clarius probat c. 1. de causa possess. & propriet. atque ita verè omnes tradunt præcitatis in locis. & idem responderunt Socin. sen. cons. 38. in princ. lib. 1. & Aretin. consil. 29. num. 24. in fin. Afflict. decis. 354. num. 13. vers. secundò, idem scribit & Rebuffus in arbore exceptionum. num. 16. in fin. Iacobus tamen Cuiacius, vir eruditissimus, lib. 2. obseruat. c. 35. in ea opinione fuit, † causam possessionis & proprietatis posse quidem ab eodem Iudice diffiniri: sed necessariò omninò id non contingere, ob id, ait, Iudices si volunt cognoscere possunt, sed non coguntur. Ego cum cæteris opinor Iudicem cogi posse, quia, si, vt competens cognouit iam super possessione, satis declarauit, velle etiam super proprietate possessioni connexa cognoscere, quoniam quod semel placuit displicere amplius non debet: & iam præoccupata est iurisdictio. Accedit, hoc esse non posse, in Iudicis facultate, posteaquam non ratione commodi ipsius, sed fauore publico, vt quàm primùm lites finiantur, nec non & fauore litigantium, ne frustrentur nouis impensis, nouoq; labore ad nouum Iudicem instruendum. quod perpendit & Igneus in repet. l. necessariò. §. non aliàs. num. 538. ff. ad S. C. Sylla. quo loci plura de intellectu d. l. nulli, scribit. si ergo Iudicis causa sancitum hoc non est, sequitur ab illius voluntate non pendere.

Secundũ exemplum huius continentiæ causa, præter iam relatum adferri solet, quando scilicet † sub vna generali actione plures res continentur, quemadmodum in actione tutelæ, ita sensit glo. in d. l. nulli. C. de iud. & eam ibi probant Doctores, præsertim Iaſ. num. 3. vers. secundò dicitur. Afflict. decis. 354. num. 13. vers. tertiò, qui & exemplum attulit in vtili actione negotiorum.

Tertium exemplum † continẽtiæ causæ adfertur, quando res inter fratres, vel socios communis diuidenda, & super illa cõtrouertitur: tunc vnus tantùm Iudex adeundus est. l. 1. ff. de quibus reb. ad eundem iud. eat. & tradunt omnes in d. l. nulli. ibi Iaſ. num. 3. vers. tertiò dicuntur. Afflict. d. decis. 354. nu. 13. vers. quintò vbi. Petrus Rebuffus in d. arbore exceptionum. vers. secundò ratione personarum.

Quartũ exemplum est, si plures † simul delictum committunt, omnes ab vno & eodem Iudice puniendi, vel absoluendi sunt: ita Iaſ. d. l. nulli. num. 3. vers. tertiò dicuntur. in fine. Et hinc inferunt Doctores quamplurimi, si † Clericus cum laico delictum perpetret, causam hanc esse ab vno Iudice tantùm decidendam: & cùm Iudex Ecclesiasticus sit laico dignior, ab illo totam causam esse dirimendam. ita omnium primus Anton. à Prato in l. 1. in fin. ff. quæ sent. sine appel. rescin. quem secuti sunt Maria. Soc. sen. consil. 12. col. 5. & 6. lib. 1. & in cap. 2. colum. 4. de mut. pet. Barth. Soc. in l. cùm Senatus. in fin. ff. de reb. dub. & Maria. Soc. iun. cons. 1. nu. 3. & cons. 34. colum. 1. lib. 2. Felin. in c. ex literis. 3. notab. de constit. Marsil. sing. 180. Plura. idem probârunt Tho. Ferra. cautela 10. si contingat. Neuiz. lib. 6. Syluæ nupt. num. 38. in fine. Ferdinandus Loazes tractat. De matrimonio, dubitatione 10. numero 20. Chassanæus in consuetud. Burgundiæ, Rubr. 1. §. 1. versic. Archidiaconus, numero 70. qui ita testatur Mediolani seruatum aliquando fuisse. idem Chassanæus consil. 1. quartò præsupposito. num. 47. eandem opinionem sequitur Maranta in praxi iudiciorum. parte 4. distinct. 11. numero 22. Parisius consil. 154. num. 1. lib. 4. Rebuffus in d. arbore exceptionum. nume. 16. propè finem. Verùm ab hac opinione permulti dissentiunt, vt Craue. consilio 232. columna 1. & Didacus libro pract. quæstio. cap. 34. numero 1. propè finem, qui eiusdem opinionis recenset Rebuffum sibi in hoc parum constantem, Philippum Probum & Boerium. præcedens tamen est magis recepta, illam tamen vix obseruant laici Iudices.

Quintum est exemplum, cùm † creditor partem debiti petijt coram vno Iudice, & aliam partem vult petere coram alio: nam & hoc casu non potest, ne causæ continentia diuidatur. ita sensit glo. in cap. vlt. in verbo, per varias literas. vbi Abbas nu. 11. de rescript.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Geminia. c. dispendia. de rescript. in 6. Ias. in dicta l. nulli. num.13. versic. imò plus. C. de iudic. & in l. quidam æstimauerunt. nume. 8. ff. si certum petat. Soc. sen. consil. 41. colum. 2. lib. 1. Sed dubitant Doctores,
25 an hoc locum habeat coram pluribus † ordinarijs, vel potius coram delegatis. Baldus, Castrens. & Ias. in d. l. nulli. indistinctè intelligunt, tam coram ordinarijs, quàm delegatis. & idem probârunt Cardin. & Ioan. Mona. in d. c. dispendia. de rescript. in 6. & Abbas in d. c. vltimo. num. 13. de rescript. Verùm quòd solùm hoc coram delegatis locum habeat, affirmârunt Ioan. de Fant. & Gemin. d. c. dispendia. Butr. & Cardin. Florent. in d. c. vltimo. quorum opinionem veriorem dixit Afflictus decisio. 354. numero 7. Ego cum Baldo & cæteris indistinctè procedere intelligo, ex identitate rationis, quam perpendit Abbas in d. c. vltimo. quocirca creditor, vtputà mercator, si potest suum debitorem, qui centum debet, conuenire coram Prætore, & coram Consulibus mercatorum, vt Papiæ conceditur. non tamen poterit pro quinquaginta conuenire coram vno, & pro residuo coram altero. quod intelligo, quando est vna sola summa, & quæ vno eodemq; tempore debetur: secus si esset summa diuersa, vel vna pars debita hodie, altera infra mensem. nam poterit hodie Prætorem adire, & consecuta solutione huius partis, pro altera adire alios Iudices. Est ratio, quia his casibus non diuiditur causæ continentia, cùm, ratione diuersitatis summæ, vel temporis, causæ diuersæ censeantur.

16 Sextum exemplum † continentiæ causæ adfertur à Bal. in l. qui indignus. ff. de Sena. si scholasticus subiecit se examini in vno Collegio, & fuit Licentiatus, non poterit alibi lauream consequi, hac ratione, ne causæ continentia diuidatur. quod verum intelligit Ias. in d. l. nulli. num. 10. C. de iudicijs. nisi nouum subeat examen, quia tunc non dicitur causæ continentia diuidi. imò, inquit Iason, post Butrium, pro-
37 cedit etiam, si is † scholasticus iurasset, se alibi non sumpturum lauream: quia adhuc ob nouum examen poterit alibi Docturis insignia sumere. id, quod alijs probauit idem Ias. in l. quod Seruius. num. 10. ff. de cond. caus. data. qui ita Baldum in d. l. qui indignus. declarat, & eum secuti sunt Alciat. tracta. præsumpt. reg. 2. præsumpt. 16. in fin. Gozad. consil. 27. num. 1. Rubeus consil. 147. num. 3. & Soc. iun. consil. 3. num. 29. lib. 2. Illud etiam tacitus non præteribo, quod post Bald. in d. l. qui indignus. tradit Ias. d. l. nulli.
18 nu. 10. quòd si scholasticus † præsentatus fuit ab vno Doctore, non potest ab altero laurea insigniri. quod
19 procedit hîc † Patauij & Pisis, vbi hæc extat consuetudo, vt is, qui præsentat, insignia etiam conferat. Papiæ verò & Taurini aliter obseruatur: nam vnus præsentat, & alter insignia confert.

His ergo in exemplis diuidens causæ continentiam Iudicis arbitrio punitur. Verùm cessat hæc pœna multis in casibus, quos enumerat Ias. d. l. nulli. vbi, nume. 6. recenset sex declarationes, quarum prima
20 est, quando non fuit † oppositum. quam, præter ab eo citatos, probauit Felin. in cap. vltimò. num. 8. de iudicijs. Afflictus decis. 354. num. 2. & Craue. consil. 60. num. 5. & consil. 258. nume. 7. Franc. de Marchis, quæst. 77. num. 4. parte 1. & quæst. 539. nume. 3. parte 2. vbi loquitur, cùm causa possessoria beneficij tractatur coram laico, cùm tamen causa petitorij non nisi coram Ecclesiastico tractari possit. Quo etiam in casu loquitur Craue. in d. consil. 258. num. 7. subijcit is Marcus, idem esse, cùm diuersæ sunt instantiæ, præsertim in recursu.

21 Secunda est declaratio, quando † actor & reus sunt diuersi fori: ita Ias. d. l. nulli. num. 6. versic. secundò limita. & Felin. d. c. vlt. num. 8. & Craue. consil. 258. num. 7.

22 Tertia est declaratio, quando † reus conuentus esset contumax, tunc perdit beneficium, d. l. nulli. vt ibi notat post alios Ias. num. 6. versic. tertiò notabiliter limita.

23 Quarta est declaratio, quando † Iudex non habet iurisdictionem super tota lite, tunc ex necessitate oportet diuidere, & alterum adire: ita Bartol. in l. in commodato. §. duabus. ff. commod. Ias. d. l. nulli. numer. 6. vèrsic. quando. Matthæs. notab. 116. Nota quod si centum. Sed Alexand. in l. si mihi, & tibi. in princ. colum. 2. versic. & magis. de lega. 1. dissentit à Bartolo: illiusq; opinionẽ vno in casu tuetur, vt apud illum.

Quintò declarat Iason in d. l. nulli. num. 6. versic.
24 quintò cogita. quando † iuramentum interuenisset in promissione, tunc inquit ille vterque Iudex, Ecclesiasticus scilicet, & laicus adiri poterit. non discutio nunc.

Sextò declarat Ias. d. l. nulli. num. 8. non procede-
25 re in † executiuis, vt apud illum.

Septimò declarat Soc. iun. consil. 136. num. 6. lib. 2.
26 non procedere, † quando causa ex iustis alijs rationibus diuisionem reciperet: vt apud eum.

SVMMARIVM.

1 *Hæretico an sufficiat Sacerdoti confiteri peccata absque alia publica abiuratione hæresis.*
2 *Hæreticus manifestus hæresim manifestè abiurare debet.*
3 *Theodosij publica peracta pœnitentia commissi criminis.*
4 *Hæreticus dum errorem recognoscit, congruam satisfactionem præstare debet.*
5 *Abiuratio secreta congrua non est in hæresi manifesta.*
6 *Iudicis arbitrio an relinquatur, quòd secretò hæreticus hæresim abiuret.*
7 *Cap. ad abolendam. §. 1. de hære. intellectus.*
8 *Cap. didici. 1. q. 7. intellectus.*
9 *Hæresis pertinaciam requirit.*
10 *Hæreticus reuersus spiritualem pœnam non effugit.*
11 *Blasphemans an pœnam euitet, si cõfiteatur peccata Sacerdoti.*
12 *Hæresis crimen à cæteris multum differre.*
13 *Iudicis arbitrio relinquitur, quomodo abiuret hæreticus non manifestus.*
14 *Iudicis arbitrio suspectus de hæresi eam abiurat.*
15 *Francisci Squillanensis doctrina explicatur.*

Casvs cccLxxii.

HAERESIS ABIVRATIO QVOmodo sit facienda, diligenter explanatum.

SI inter crimina grauissimis pœnis vnum puniendum est, illud vnum certè est, cùm Christianus aduersus sacrosanctę Catholicę Ecclesię Romanę constitutiones sentit. si enim grauissimis afficiuntur supplicijs, qui hominum corpora occidunt, quantò grauius feriendi sunt illi, qui occidunt animas. Iure ergo editę sunt sanctiones quamplurimæ aduersus hos impios hæresiarchas. c. ad abolendam. de hæret. & in integro illo titulo, & alibi.

alibi. quæ nunc hoc loco recensere operæpretium
6 non est. Illud tantùm in præsentiarum referam, super quo elapsis his diebus hic Patauij dubitatũ fuit.
1 An † is, qui in prauam hæresim lapsus est, si Sacerdoti semel ac pluries confessus sit delicta, sitq; apud multos contrarium eorum, quæ prius dixerat, professus, adhuc compelli possit hæresim illam abiurare solemniter, & vt moris est. Hac de re ego interrogatus, respondi, esse aliquot casus distinguendos: Pri-
2 mus, quorum est, cùm quis manifestus † hæreticus fuit, & publicè professus fuit, multosq; scandalizauit, vel fortè etiam seduxit: tunc dicerem, illum esse omninò cogendum publicè hæresim abiurare. quoniam pro manifestis criminibus, manifesta iniungenda est pœnitentia. c. veritas. de pœnit. distinct. 1. Secundò confert c. cùm apud. 11. quæst. 3. quo loci re-
3 fertur illud † Theodosij (cuius notam historiam prætereo) posteaquam per furorem iussit multos interfici, publicè coram populo pœnitentiam egit. quæ iura in hanc sententiam rectè retulit Rota in decisionibus antiquis, titulo, De Hæreticis. decis. 1. num. 5. quò loci alia iura recenset, quæ non ita in specie probant. Confert tertiò, quòd hic † hæreticus debet
4 congruam satisfactionem exhibere. c. ad abolendam. §. 1. in fin. de hæret. Est ratio, quia non sufficit viro nequam mores in melius mutare, & à præteritis malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, satisfaciat. c. non sufficit. de pœniten. distinct. 2. Rota d. de-
5 cis. 1. num. 6. in fin. congrua verò satisfactio manifestæ hæresis esse non potest secreta † abiuratio: cùm illa errorem sua voce populo infusum non diluat: quẽ eruet publica abiuratio. Et hunc abiurationis modum iam antiquitus obseruatum fuisse, scriptum reliquit Nicephorus Callistus lib. 6. historia. Eccles. c. 9. Nec huic veræ sententiæ, quam Rota d. decis. 1. affir-
6 masse videtur: obstat primò, quòd immò hoc in † Iudicis arbitrio positum videatur, vt admittat, vel non
7 admittat secretam abiurationem, ex text. d. † c. ad abolendam. §. 1. de hæret. ibi, & errorem suum ad arbitrium Episcopi Regionis publicè consenserit abiurare. quoniam is textus plures sensus potest recipere. nam vnus sensus esse potest, quem iam retuli. Alter verò, quòd ad Episcopi arbitrium iuxta formulam abiurationis ab eo datam publicè abiuret. Tertius etiam sensus esse potest, quòd illud verbum arbitrium, referatur ad tempus abiurationis: vt sit sensus, ad arbitrium Episcopi debere hæreticum, vel statim, vel post, publicè abiurare. qui posterior sensus verior videtur: quoniam si primus procederet, non differret hic casus manifesti hæretici, à casu suspecti tantùm, de quo infrà in tertio casu. atque ita textum illum d. c. ad abolendam. §. 1. intellexit Rota d. decisio. 1. num. 7. probare, abiurationem hanc publicè coram populo esse faciendam. Non etiam obstat secun-
8 dò text. in † c. didici. 1. q. 7. quo probari videtur dispensari posse cum manifesto hęretico, ne hęresim publicè abiuret. quem textũ sic visa est intelligere Rota d. decis. 1. in fi. Ego opinor hanc opinionem non probare, quandoquidem ibi ille Ioannes Episcopus non fuit dispensatus ratione suæ personæ, quoniam is iam resipuerat, & ad Ecclesiam redierat: sed dispensatum cum eo fuit ratione populi, in quo multi aderant, qui malè sentiebant, & cum eos tolerare videretur Episcopus: ob eam suspicionem Diaconus no-
9 lebat Episcopo communicare. non ergo ibi dispensatur cum manifesto hæretico, sed solùm cum suspecto, etiam non graui suspicione. Non etiam tertiò obstat, quòd, ex quo hic facti pœnituit, & in viam est
10 reuersus, non amplius dici possit hæreticus, † cùm hæresis pertinaciam requirat. Clem. vnica. §. porrò. de Summa Trinit. Clemen. vnica. §. penult. de vsuris. Gondislaus tract. De hæreticis. q. 2. nume. 4. & Boer. q. 341. num. 4. non ergo necessaria videtur manifesta hæc abiuratio. Respondeo, quòd verè quòd ad pœnam hæresis, in quam hic prius incidérat; illa est extincta & sublata d. c. ad abolendam. §. 1. ibi, nisi continuò. sed quò ad peccatum ipsum, hęresis publicè abiuranda est, vt inde publicè appareat, falsum esse quod asserebat: & vt populus fortè illius falsa doctrina seductus, in rectam viam reuertatur. Respondeo etiam ex consideratione, quam facit Rota d. decis. 1. nume. 14.
11 quod, & si iste † euitat pœnam corporalem, nõ tamen euitat spiritualem: quoniam debita pœnitentia ratione præteriti erroris debet iniungi. quæ quidem pœnitentia nõ iniungitur, nisi præcedente confessione erroris, quæ sanè confessio relatis rationibus manifesta esse debet. Accedit præterea, quòd si hæc argumentatio esset vera, sequeretur, quòd nunquam locus foret huic abiurationi. id, quod expresè repugnat d. c. ad abolendam. Non obstat etiam quarta il-
12 la Doctorum sententia, qui affirmant illum, † qui blasphemauit, posse delictum Sacerdoti confiteri, atq; ita pacem cum Deo inire, & per consequens absolui, si extat statutum, quòd ille, qui habet pacem ab inimico liberetur. ita hanc cautelam blasphemis præbuit Bart. consil. 167. Quòd minister. lib. 1. quem sunt secuti plures relati à Dec. consil. 137. col. 2. Ias. l. 3. §. iurari. num. 15. de iureiur. Ferrar. caut el. 25. & Grammat. decisio. 50. eundem ergo effectum parere debet confessio hoc in casu, vt in illo. Respondeo primò illam doctrinam non esse satis veram, vt animaduertit Didacus lib. 2. variar. resolut. c. 10. num. 3. in fin. Respondeo & secundò posse solùm pœnam extinguere, sed non maculam abstergere, vti iam dictum est. Non etiam quintò & vltimò aduersatur, quòd nulla videatur esse differentia inter crimen hoc hæresis, & cætera, quemadmodum ergo cætera crimina quanquam manifesta, sola sacramentali confessione quò ad Deum, & quò ad mortales sufficit, (nec enim de pœna Iudicis temporalis nunc loquimur) ita etiam sufficere debet hoc in casu ad eam publicam abiurationem euitandum. Nam respondeo, magnam esse diffe-
12 rentiam inter crimen † hæresis, & cætera crimina: quoniam crimen hæresis est super re, quæ, & si iuxta vera & sancta Ecclesiæ Romanæ Catholicæ institutа sit obseruanda, quæ per rationes in dubium reuocatur: & rationes illæ ignaris & simplicibus videri efficaces possunt, atq; ob id seduci illi possent: nisi ergo professione publica, contraria fallacia detegatur, illi in ea falsa opinione fortè permanebunt. sed nõ idem contingit in cæteris criminibus, quæ satis omnibus clarum est de se mala & iniqua esse. quis enim ignorat furtum esse malum? quis homicidium, adulterium, & his similia? cùm tamen non omnes sciant constanter id, quod scire debent, sacramentalem confessionem Iuris Diuini esse. Pontificem Maximum Dei locum in terris verè obtinere: & cætera his similia. à vera ergo hac iuris sententia recedendum non est, ita fore necessariam publicam abiurationem, quemadmodum publicum fuit crimen hæresis.

13 Secundus est casus, cùm † hæreticus non est manifestus, tunc in arbitrio Iudicis positum esse credo, vt is pro qualitate facinoris concedat contrariam professionem, & abiurationem. Suaderem tamen, quòd saltem (vt obseruari hodie solet) secretа abiuratio tribus, vel quatuor testibus adhibitis fieret, ne per illam sacramentalem confessionem fraus aliqua fiat. quoniam, qui hoc morbo affecti sunt, possent dicere, se illum hæresim fuisse confessos, cùm verum tamen non esset, nec à Sacerdore veritas haberi

Universidad de Deusto
Biblioteca

non potest, ex quo confessionis secreta detegere non potest.

14 Tertius est casus, cùm † quis solum est de hæresi suspectus, hoc in casu dicendum est esse in arbitrio Iudicis, an priùs tam abiurationem coram se & testibus admittat, vel solam illam sacramentalem confessionem sufficere existimet: vti probat d.c. ad abolendam. §. qui verò. de hæret. quem ita intelligere visa est Rota d.decis.1. nume.8. & hoc in casu rectè procedit text. c.didici. 1.q.7. quem suprà in primo casu explicaui. Nec aduersatur † auctoritas Francisci Squillacensis, tract.de fide Catholica. c.31.num.2. dum adductus ex c.accusatus. in princ. & §.1. de hæret. in 6. scriptum reliquit, etiam solum suspectum de hæresi, eam abiurare debere. quoniam respondeo, verum esse, quòd abiurare debet, sed sub qua forma is non determinat. Ego intelligo sufficere sacramentalem confessionem: nec text. d. c. accusatus. præbet abiurationis formam, sed illam in dispositione iuris relinquit. & licèt text. ille in sui initio dicat, per abiurationem in iudicio, loquitur de manifesto hæretico, vel de valde suspecto. Hæc dixisse sufficiat: me tamen semper Rectori iudicio sanctæ matris Ecclesiæ Catholicæ Romanæ, & sapientissimis illius administratoribus in hoc ac cæteris omnibus, quæ mihi in his Commentarijs scribere continget, subijcio.

SVMMARIVM.

1 Deus non vult mortem peccatoris.
2 Hæretico reuerso parcitur.
3 Hæreticus quæ habeat præstare, vt pœnam hæresis effugiat.
4 Hæreticus quando suum errorem reuocare valeat.
5 Iudicis arbitrio relinquitur quando hæreticus dicitur incontinenti in viam reuersus.

CASVS CCCLXXIII.

HÆRETICO INCONTINENTI in viam reuerso parcitur. & quando dicatur reuersus incontinenti, declaratur.

1 IANTA est Dei Optimi Max. misericordia & erga nos pietas, vt nos omni scelere coinquinatos redeuntes tandem benignè excipiat. nam scriptum est, Ezechiel.cap.18. Nolo mortem † peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. id, quod relatum est in cap. ponderet. 50. distinct. Hinc
2 factum est, vt licèt quis in prauam † hæresim aliquando lapsus sit, si tamen resipiscat, impunis excipiatur. cap. ad abolendam. §.1. ibi, nisi continuò post deprehensionem erroris, de hæreticis. quo loci Abbas nu-
3 me.6. scribit, † hæreticum quatuor præstare debere, vt pœnam pro hæresi sibi infligendam euitat. Primò, quòd sponte redeat. Secundò, quòd incontinenti. Tertiò, quòd errorem suum abiuret. Quartò, quòd debitam satisfactionem præstet. Nunc solùm dubitari contingit, quando dicatur hæreticus continuò & statim redire. quæ in re magna fuit inter Doctores controuersia. Vna fuit opinio, quòd eo ipso, quòd quis est in hæresi deprehensus, antequam vlterius in iudicio progrediatur, errorem reuocare, & se ipsum corrigere debeat. hanc probârunt Abbas d. cap. ad abolendam. num.6. & Felin. num.13. idem Abbas c. excommunicamus. num.10. de hæretic. & communem testatur Paulus Grillandus tract. de hæreticis, q.5. num.4. Rebuffus in praxi Beneficiorum, tit. de modis amittendi beneficia. num.11.

Altera verò fuit opinio, quam recensèt & ex æquitate probat idem Abbas d.c. excommunicamus. nu-
4 me.10. † hæreticum admitti ad erroris reuocationem in quacumque parte iudicij, etiam post sententiam ipsius Iudicis Ecclesiastici, ante tamen illius executionem. in qua quidem opinione fuit & gloss. in c. penult. de hæreticis. à qua opinione non dissentit Franc. Squillacen. tract. de fide Catholica. c.29.& fortè hanc probat Boer. q.341. num.3. & q.343. num.2. Tertia fuit opinio, cui & ego assentior, hoc esse in Iu-
5 dicis † arbitrio positum, quam quidem opinionem probauit Grillandus d. q.5. num.12. qui multis solidis fundamentis eam firmauit. comprobari etiam potest ex his, quæ scripsimus suprà in casu 7. q.10. ac 11. prudens ergo Iudex (vt Grillandus ait) pro facti & personæ qualitate iudicabit, an satis incontinenti dicatur reuersus. si etenim vir esset alioqui nequam & impius, ita quòd verius timore pœnæ, quàm amore veritatis impulsus resipiscere propè sententiam videatur, illi parcendum non esset. & econtrà si vir esset alioqui probatæ vitæ, & de quo benè sperandum esset, quanquam nunc falsa doctrina fuerit imbutus, non is statim puniendus erit, sed expectandus quamdiu fieri poterit, quoniam Deus cordis illuminator, eum in rectam semitam perducet. Hæc latius explicat is Grillandus, quem retulisse sufficiat. Et illi nunc addo Syluanum in consil.89. qui copiosè disserit.

SVMMARIVM.

1 Hæreticus relapsus omnino punitur.
2 Hæretici relapsi pœna.
3 Hæretici relapsi bona confiscantur.
4 Hæretici bona confiscata quibus deferantur.
5 Hæretici relapsi cadauer insepultum abijci.
6 Hæreticus in viam reuersus à morte liberatur.
7 Iudicis arbitrio punitur hæreticus reuersus.
8 Hæresis suspectus non punitur.
9 Iudicis arbitrio suspectus de hæresi, eam purgare debet.
10 Suspectus de hæresi & ob eam excommunicatus, si intra annum se non purgat, vt hæreticus verus condemnatur.
11 Iudicis arbitrio relinquuntur coniecturæ, quibus quis suspectus de hæresi iudicatur.
12 Hæretici codices apud aliquem inuenti, an eum de hæresi suspectum reddant.
13 Hæreticum receptans de hæresi suspectus est, & arbitrio Iudicis punitur.
14 Hæreticus qui se per linguæ lubricum, vel causa iocitá dixisse ait, an pœnam hæresis euadat.

CASVS CCCLXXIIII.

POENAM HAERESIS QVANDO & quam quis mereatur.

1 DE Hæreticorum pœnis nunc dicendum est. nam & in his plurimùm Iudicis arbitrium versatur. Ego rē planius explicando, plures casus constituo. Primus est, cùm † hæreticus est relapsus. Est relapsus, qui bis in eandem hæresim reincidit, vel etiam in alteram diuersæ speciei. c. penult. vbi Abbas de hæret. Paulus Grillandus tract. de hære. q.vlt. in fi. Bossius tract. causarum criminalium.

lium, titulo, de Hæreticis. num.25. hic ergo punitur omninò pœna mortis naturalis: quoniam amplius non auditur. c. super eo. de hæret. in 6. Abbas c. ad abolendam. num.12. in fin. de hæret. Grilland. præcitato loco q.3. num.3. & Bossius qui suprà nume.19. Iacobus Simancas in Praxi Hæreseos, tit. 60. Genus
2 † autem mortis est ignis concrematio. ita Abbas d. c. ad abolendam. nume.13. & si consuetudine potius quàm iure receptum hoc sit, vt scribit Gundislaus tract. de hæreticis. quæst.15. nume.4. Huius etiam
3 bona † confiscantur: quæ sanè confiscatio, seu confiscationis sententia à Iudice Ecclesiastico fit, deindeà Iudice laico executioni mandatur. c. cùm secundum leges. §. vlt. de hæret. in 6. Grillandus d. tract. de hę-
4 reticis. quæst.5. num.7. Confiscatorum † autem bonorum vna pars domino temporali, altera inquisitori, tertia officio defertur. ita Gundislaus d. quæst.15. num.3. & Parisius consil.2. nume.114. lib.4. Bossius loco iam citato. num.33. Simancas suprà relatus, tit. 56. ex vna extrauaganti Clementis. Hic casus procedit, & in eo, qui, & si non est relapsus, est tamen pertinax in ea mala opinione. id, quòd relati omnes affirmant ex claro text. d. c. ad abolendam. & Rota in antiquis, titulo, de Hæreticis. decis.1. colum. penult. vers. non obstat, quod dicebatur. & Boer. q.343. nu.1. in fin. indicitur & alia pœna post mortem, quoniam
5 eorum † cadauera sacra sepultura carere debent. c. quicunque. de hæret. in 6. Gundislaus loco iam citato. q.22. num.7.

6 Secundus est casus, cùm hic hæreticus † resipuit atque ita in rectam viam reuersus est, tunc is à mortis pœna liberatur, sed loco pœnitentię indicitur primò pœna perpetui carceris. c.1. de hæret. in 6. deinde alia pœna Iudici arbitraria. d. cap. ad abolendam. §. præsenti. ibi, congruam satisfactionem. iudicatur
7 enim congrua satisfactio † arbitrio Iudicis, quemadmodum & de dote congrua diximus suprà in casu 149. atque ita in specie hanc pœnam esse arbitrariam scriptum reliquerunt Gundislaus loco iam sępius citato. q.20. num.11. & Iacobus Simancas in praxi hæreseos, tit.58. num.8. & prius Archid. Ioan. Andr. & Bellemera in d. c.1. de hæret. in 6. & ibi Ioan. Colonienſis concluſ.6. & Zanchinus in tract.de hęret. c.31. in fine. Accedit, quòd & illa pœna perpetui carceris, Iudicis arbitrio cōmutari potest: ita Grillandus præcitato loco. q.7. nec dissentit Franc. Squillacensis tractat. de fide catholica. q.28. num.3.

8 Tertius est casus, cùm quis solùm est de † hæresi suspectus. hic ob solam suspicionem non punitur, sed illud in praxi obseruari solet, vt huic suspecto mādetur, quòd suspicionem suam purget, & propriam innocentiam congruè probet. quæ sanè purgatio aliquando maior, aliquando minor requiritur, pro su-
9 spicionis qualitate, atque ita arbitrio † Iudicis fit hæc purgatio. d.c. ad abolendam. §. qui verò inuenti. & d.c. excommunicamus. il 1. §. qui autem. in glo. suspicionis. de hæret. & egregiè Iacobus Simancas in praxi hæreseos, tit.54. nume.6. hanc purgationem si
10 facere negligat, excommunicatur. à qua † quidem excommunicatione si se purgando intra annum non eximat, anno elapso vt verus hæreticus condemnandus est. ita probat d. c. excommunicamus. il 1. §. qui autem inuenti. Grillandus loco iam citato. quæst.8. num.1. & Gundislaus d.q.15. num.11. qui nume.12. aliam præbet praxim procedendi contra hos suspe-
11 ctos. Suspicio autē causatur coniecturis, quæ in † Iu-
12 dicis arbitrio sunt quemadmodum illa, si † hæreticorum codices aliqui penes aliquem reperiantur. Marsilius in l. qui falsam. num.106. ff. ad l. Cornel. de falsis. & in pract. crim. §. diligenter. num.92. quod tamen verum intelligit Gundislaus d. tract. de hæreticis. q.13. nume.19. cum hac coniectura alias debere concurrere: quoniam quis hæreticorum libros domi habere posset ad illorum errores confutandos, iuxta c. qui de mensa. 37. distinct. Et Iudicis arbitrio relinquitur, an hic dici possit hęreticus, vel suspectus
13 Simancas, vbi suprà tit.39. num.4. Vel si quis † hæreticum receptauit: nam receptatio suspectum eum facit. quocirca pro facti qualitate & personarum, Iudicis arbitrio hæreticus iudicabitur, & plectetur. ita Iacobus Simancas in praxi hæreseos, tit.26. Et de alijs vehementer suspectis pœna arbitraria puniendis, scribit idem Simancas, tit. vlt. num.10. & Dom. Soto lib.1. de iustit. & iure. q.6. artic.6. in fin. probat c. literas. de præsumpt.

14 Quartus est casus, cùm quis † non est hæreticus manifestus, nec de hæresi suspectus, sed aliquid dixit, quod hæresim sapit: sed inquit, se ioco, vel per lubricum linguæ dixisse: tunc is pœna Iudicis arbitrio punitur, ita Lapus & Cardinal. in Clem.1. §. sanè. de vsuris. quos secutus est Gundislaus d. tract. de hæreticis. q.1. nume.7. qui inquit, pœnam esse augendam pro qualitate personæ, loci, & astantium, sic Lapum est secutus Squillacensis, tract.de fide Catholica. c.19. in fine. & c.20. confert, quod infrà dicemus de pœna illius, qui Principi maledixit.

SVMMARIVM.

1 Blasphemiam hæresis esse speciem.
2 Iudicis arbitrio blasphemos puniri.
3 Blasphemia quid sit.
4 Blasphemiam esse dicere, al despetto d' Iddio.
5 Blasphemiam esse, si quis dicat, Dio non posse.
6 Deum non posse corruptam virginem restituere.
7 Deum efficere non posse quin factum, non censeatur iam factum.
8 Blasphemiam non esse, si quis dixerit, Deum facere non posse, quòd res sit permutata, cùm verè non esset.
9 Statutum Patauinum sub Rub. De Blasphemantibus. c.1. declaratur.
10 Blasphemiam esse dicere, rinego Dio.
11 Blasphemiam esse dicere, Dispiacia à Dio.
12 Blasphemiam esse dicere, per la vita de Dio.
13 Blasphemiam esse dicere, maledetto Dio.
14 Blasphemat, qui per Dei caput iurat.
15 Blasphemiam esse abnegare fidem.
16 Blasphemat, qui turpia & iniuriosa verba profert in fidem Christianam.
17 Blasphemat, qui Deum dicit iniustum.
18 Maledictio quid sit.
19 Maledictionem omnem hodie blasphemiam esse.
20 Statutum Papiæ 14. in criminalibus, sub Rubr. De pœna eius, qui in Deum vel Sanctum blasphemando, &c. declaratur.
21 Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis. c. seuerè. declaratur.
22 Statutum Patauinum sub Rub. de blasphemantibus. c.1. declaratur.
23 Blasphemantium pœnæ, quæ.
24 Blasphemi, qua pœna legè antiquâ diuinâ plecterentur.
25 Blasphemi Iure Ciuili capite mulctantur.
26 Pœna mortis in blasphemos hodie abijt in desuetudinem.
27 Blasphemi Iure Canonico quomodo puniantur.
28 Iustinianum confirmasse pœnas Pontificias in blasphemos.
29 Concilium Lateranense sub Leone X. quam pœnā blasphemus indixerit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

30 *Iudicis arbitrio hodie blasphemos puniri.*
31 *Blasphemare consuetus, qua pœna puniatur.*
32 *Blasphemans mitius punitur, si non consueuit blasphemare.*
33 *Blasphemans calore iracundiæ mitius punitur.*
34 *Blasphemos puniri pro loci qualitate.*
35 *Blasphemos variè hodiè puniri apud varias nationes.*
36 *Blasphemus, qui Sacerdoti confessus est peccata, an pœnam euitet.*

CASVS CCCLXXV.

BLASPHEMIA QVID SIT, ET quid maledictio, & quibus pœnis blasphemi plectantur, plena manu explicatum.

1 VONIAM † blasphemia hæresim ex larga saltē significatione sapit, quemadmodum scriptum reliquit Franc. Squillacensis, tractat. de fide Catholica. c.16. nu.1. ob id hoc loco satis congruo de blasphemantium pœnis dicendum est. n am & arbitraria † aliquando est, quemadmodum suo loco dicam. Sed quò res facilius intelligatur, quid sit blasphemia, paucis dicendum est.
3 † Blasphemia est, cùm de Deo aliquid negamus, quod ei conuenit: aut aliquid Deo tribuimus, quod ei minimè conuenit. ita D. Thomas 2. 2. q.13. art.1. & ibi Caietan. Syluester in summa, in verbo, Blasphemia, quæst.1. & Didacus in cap.quamuis. parte 1. §.7. nume.8. de pactis. in 6. Et ideo is, qui derogat diuinæ Maiestati, eius potestati, aut bonitati detrahens, blas-
4 sphemus est, & quidem propriè. Quocirca † dicitur blasphemia, si quis dicat, al despetto d' Iddio farò questo, Deo repugnante hoc efficiam. nam cùm Deus sit omnipotens, & vita, ac mors nostra in illius manu posita sit. Deuter. cap.30. sequitur, quòd si reluctante eo aliquid velimus, illius potestati detrahimus: & ob id blasphemia est. id, quod affirmârunt Imol. in l. his verbis. §.1. de hæred. instit. Socin. sen. consil.102. lib.1. Boer. q.301. num.1. & Bossius tracta. causarum criminalium. tit. De inquisitione. num.131. & Grammat. decis.50. qui ita in Curia Neapolitana decisum fuisse testatur. idem probauit Didacus d. c. quamuis. parte 1. §.7. nume.9. & Fabius Montaleo. in practica Arbitrali. parte 4. num.720. qui omnes vno ore rejiciunt opinionem Baldi cons.476. Ille qui dicit. lib.3. qui dixerat, hanc non esse blasphemiam. & cum Baldo imprudenter senserunt Ang. in d.l. his verbis. §.1. de hæred. instit. Alex. ad Bartolum in l. apud Labeonem. §. ait Prætor. de iniur. & Felin. in procem. Decret. nu.11. Hinc fit, vt verè statuta punientia blasphe-
5 mos, & hoc in casu locum habeant. Sic etiam † blasphemia dicitur, si quis dicat: Dio nō può fare. Deus facere non potest. ita Didacus d.§.7. num.9. verfic. quartò eadem. Ego opinor, præter eum, hac in re dicendum esse: quòd aut verba sunt prolata super illo facto, quod sui natura à Deo effici potest, esse blasphemiam, quoniam illius potestati derogatur. Aut proferuntur verba super eo, quòd nec ipse Deus potest, & tunc blasphemia non est. Verbi causa: dicimus,
6 † Deum virginem semel corruptam restituere non posse. c.si Paulus.32.q.5. sic etiam dicimus: Deum hac
7 † potestate carere, quod efficere non potest, quia factum non censeatur, quod iam factum est. quemadmodum ex Aristotele lib.6. moralium ad Nicom. c.2. per multi ex nostris scripserunt, vt Bart. in l. non dubium, nu.14. C. de legi. & alios plures recensēt Tiraq. tract. de iure constituti. parte 3. Limitatione 7. num. 6.7. quo loci & ex Theologis multos recēset idem affirmantes. & ibidem nu.8. in fin. recensēt illam consultationē Alex. consil.15. nu.7. lib.3. & Soc. sen. cons. 102. lib.1. qui ambo in eadem met facti specie consu-
8 luerunt, illum † non blasphemasse, qui dixit: Deum efficere nō posse, quòd rem vnam permutauerit cum altera, cùm non permutasset. Hinc sumitur declara-
9 tio ad † statutum Patauinum su Rub. de blasphemantibus. c.4. dum statuit, blasphemiam esse dicere, quòd Deus non possit facere. intelligitur inquam de his, quæ sui natura à Deo fieri possint: non de alijs. Est et-
10 iam blasphemia, si quis dicat: † Rinego Dio. quod affirmat Didacus d.§.7. num.9. verf. secundò vt. & esse blasphemiam longa consuetudine receptum est: quæ sanè cōsuetudo est optima legū interpres. l. minimè.
11 de legib. Sic & is † blasphemus est, qui dixit: Deum tēdeat, Deo displiceat. Didac. d.§.7. nu.9. verf. quintò idem. Ego tamen censeo aduertendum super quo facto sint prolata hæc verba: quoniam blasphemia non esset, si diceret: Displiceat Deo, quòd fœnus exerceā, quòd adulterium committam. ex quo enim hæc, vt peccata, Deo displicent. non erit etiam blasphemiæ
12 dicere: Displaceat Deo. Est etiam † blasphemia dicere, per la vita di Dio, per Dei vitam. ita Didac. d. nu. 9: verf. sextò hinc. qui subsequenti versiculo ait, esse
13 † blasphemiam dicere: Maledico Iddio: maledico
14 Deum. Est etiam, inquit ille, † blasphemia, dicere, per caput Dei. fic cùm Virgo Maria, mater Dei sanctissima, vel sancti blasphemantur, Deus blasphematur,
15 quod paulò infrà dicam. † Sic est blasphemus, qui dixit, per intemeratam Dei paræ virginitatem, vel ab-
16 nego fidem. ita etiam esse † blasphemiam, si quis in Christianam fidem quid iniuriosè dixerit, vt scribit is Didac. d. §.7. num.9. in fin. post Soc. sen. consil.119. lib.4. cùm respōdit aduersus impiissimum illum Iudæum, qui dixerat Christiano, la vostra fede, è fede de
17 cazzi. Blasphemat, † & ille, qui dicit, Deum esse iniustum & improuidum. Boer. d. q.301. colum.1. qui idem esse ait, si quis dicat: porta de Dio, vel della Vergine Maria, & alia his turpia. Catal. qui suprà nu.10. vel, cùm irreuerenter iuratur per corpus Christi, vel
18 eius matris. Maledictio † autem est, cùm malum alicuod de præsenti, vel de præterito dicitur. ita Bar. in l. item apud Labeonē. §. ait Prætor. nu.4. de iniurijs. quem sequitur Catald. tract. syndicatus. num.104. vtputà, si dicatur, maledictus Deus, vt exemplificat Boerius q.301. colum.1. verfic. tertiò si appetitus. post Archiep. Flor. & inquit, quòd vulgo hæc blasphemia dicitur. quanquam Bart. d.§.ait Prætor. nu.4. in fin. scribat, ex consuetudine hæc differre. Ego opinor in his non esse constituendam aliquam differentiā, post-
19 eaquam (vt inquit Bart. d. loco) omnis † maledictio est blasphemia quò ad Deum. quocirca siue in foro conscientiæ versemur, siue in foro fori simus, blasphemia semper erit, cùm & statuta, quæ puniunt blasphemos, Dei cultum & reuerentiam respiciant, apud quem nulla (vt diximus) inter hæc est differentia. & huic sententiæ accedunt idem Bart. consil. 274. Quidam Pedinus. Socin. sen. d. consil.102. lib.1. & consil.119. lib.4. Afflictus in constit. Neapol. titu-
lo, De blasphemis. colum.3. Grammat. decis.50. Di-
20 dacus d. c. quamuis. parte 1. §.7. num.8. de pactis. in 6. Quibus declaratur † statutum Papiæ 14. in criminalibus, sub Rubri. De pœna illius, qui in Deum vel sanctum blasphemando, &c. quo solùm puniri videntur blasphemi, & verba turpia dicentes, non autem maledicentes: nihilominus & maledicētes, ex relatio-
21 rationibus continentur. Constitutio † verò noua Mediolani Rubri. de pœnis, c, seuerè, complectitur expresse

22 presè maledicentes. fic declaratur statutum † Patauij sub Rub. de blasphemantibus. cap.1. Nunc ad rem
23 reuertamur, & de horum † blasphemantium pœnis dicamus. esse enim hoc grauissimum peccatum post sacros Theologos latè scribit Cassan. consil.1. in quinto præsuppositio. nu.68. & Boer. qu. 301. qui per multa recensent signa, quæ contra blasphemos fecit
24 Deus. iure itaque † antiquo diuino morte plectebantur: nam lapidibus blasphemi opprimebantur: Leuit. capit. 24. fic & propter blasphemiam Senacherib, Angelus domini vna nocte totum exercitum percussit. Regum 4. cap. 19. & Gigas Israelem blasphemans à Dauide occiditur. Regum 2. capitul. 21. fic blasphemi, qui Beelzebub consuluerant, consumpti sunt igne è cœlo demisso. Regum. 4. capitul. 1. fic blasphemi Core, Dathan & Abiron negantes Moysen esse constitutum Ducem populi deuorati à terra fuerunt.
25 Numer. capit. 16. Iure etiam Cæsareo pœna † mortis indicitur, vt in authent. vt non luxurientur contra naturam. est. Nouella 77. quæ sanè constitutio ita clarissimè sanciuit, quemadmodum eam omnes recipiunt, vt Bartolus & Angelus ibi, & latè ac doctè illam constitutionem perpendit in hanc sententiam Ludouicus Montaltus tracta. de probatione sententiæ Pilati. primo dubio. numero 17. 18. 20. his accedunt Catalo. tracta. syndicatus. num. 106. Petrus Folierius in practica criminali. in fragmentis. Fabius Montale. in practica arbitrali. parte. 4. num. 720. Didacus capi. quamuis. parte. 1. §.7. nume. 10. de pact. in 6. Boer. qu.
26 301. nume. 10. Hodie tamen pœna † hæc in desuetudinem abijsse videtur, quemadmodum scribit Lucas à Penna in l. omnes Iudices. C. de. dela. lib. 10. à quo non videntur dissentire relati Boerius & Didacus. Sed admisso illam sanctionem & hodie obtinere, intelligimus eam procedere, cùm quis ex consuetudine blasphemat, & corrigi minimè potest: ita Bald. & Salyc. in l. 2. de reb. cred. Alexand. consil. 233. num. 7. libro 6. Boer. qu. 301. num. 11. & Didacus d. §. 7. nu. 10. in fine. Franc. de Marchis. q. 409. nu. 8. parte 1. qui alios recen-
27 set. † Iure Pontificio variæ pœnæ indictæ videntur. Pius (vt opinor & ex Platina colligi potest) primus huius nominis Pontifex Maximus sanciuit, vt est relatum in capitu. si quis per capillum. 22. qu. 1. quòd iurans per capillum Dei, vel aliter blasphemans si in Ecclesiastico ordine est, deponatur: si laicus anathematizetur. quam constitutionem diligenter perpendit is Ludouicus Montaltus d. primo dubio. num. 24. & ait, illam pœnam mortis corporalis indicere quod
28 durum admodum est. Illud quidem dicam, † Iustinianum, qui per multos annos post Pium illum vixit, illam constitutionem ad pœnam corporalem, hoc est mortis, traxisse, vt verè ostendunt verba dict. authent. vt non luxur. contra natu. ibi, item & per capillum & caput. Pius namque sedit anno 142. salutis nostræ sub Antonino Augusto Pio. Iustinianus verò, vt omnibus notum est, imperauit anno 530. sedente Bonifacio iuniore. Gregorius deinde nonus pœnam hanc mitigauit, vt est relatum in capit. 2. de maledic. solùm voluit, blasphemos primùm pœnitentiali pœna à Iudice spirituali, deinde pecuniaria à
29 temporali puniri. † Concilium deinde Lateranense sub Leone X. anno 1514. de blasphemis constituit tuit in hæc verba: Ad abolendam verò execrabilem blasphemiam, quæ in maximum Diuini nominis, & & Sanctorum contemptum supra modum inualuit, statuimus & ordinamus, vt quicumque Deo palàm seu publicè maledixerit, contumelioſisq, ac obscenis verbis Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, vel gloriosam Virginem Mariam eius genitricem expresse blasphemauerit, si munus publicum, iurisdictionemq; gesserit, perdat emolumenta trium mensium pro prima & secunda vice dicti officij. Si tertiò deliquerit, ille eo ipso priuatus existat. Si Clericus vel Sacerdos fuerit, eo ipso quòd de delicto huiusmodi fuerit conuictus, etiam beneficiorum quæcumque habuerit fructibus applicandis vt infrà, vnius anni mulctetur: & hoc si pro prima vice, qua blasphemus ita deliquerit. Pro secunda verò si ita deliquerit, & conuictus fuerit, si vnicum habuerit beneficium eo priuetur. si autem plura quod ordinarius maluerit, id admittere cogatur. Quòd si tertiò eius sceleris arguatur, & conuincatur, dignitatibus ac beneficijs omnibus quecunq; habuerit, eo ipso priuatus existat: ad eaq; vlterius retinenda inhabilis reddatur: eaq; liberè impetrari, & conferri possint. Laicus verò blasphemus, si nobilis fuerit, pœna viginti quinque ducatorum mulctetur, & pro secunda vice quinquaginta fabricæ Basilicæ Principis Apostolorum de vrbe applicandorum, & alijs, vt infrà deducitur. pro tertia verò nobilitatem perdat. Si verò ignobilis ac plebeius fuerit, in carcerem detrudatur. Quòd si vltra duas vices publicè blasphemus deprehensus fuerit, mitra infami per integrum diem ante fores Ecclesiæ principalis mitratus stare cogatur. Si verò pluries in hoc ipsum peccatum lapsus fuerit, ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur ad Iudicis deputati arbitrium. In foro autem conscientiæ nemo blasphemiæ reus absque grauissima pœnitentia seueri confessoris arbitrio iniuncta possit absolui. Qui verò Sanctos reliquos blasphemauerit, arbitrio Iudicis rationem personarum habituri, mitius aliquanto puniri volumus. Statuimus etiam vt seculares Iudices, qui contra tales blasphemiæ conuictos non animaduerterint, eosq; iustis pœnis minimè affecerint, quantum in eis fuerit, quasi eidem sceleri obnoxij eisdem quoq; pœnis subijciantur. Qui verò in illis inquirendis puniendisq; diligentes, & feueri fuerint, pro qualibet vice decem annorum indulgentiam consequantur, & tertiam partem mulctæ pecuniariæ habeant. Quicunq; verò blasphemantem audierint, eum verbis acriter obiurgare teneantur, si citra periculum suum id fieri posse contingat: eundemq; deferre, vel notificare apud Iudicem Ecclesiasticum seu secularem intra triduum debeant. Quòd si plures dictum blasphemantem simul audierint, singuli eum accusare teneantur, nisi fortè omnes conuenerint, vt vnus pro cunctis rali fungatur officio. Quos omes in virtute sanctæ obedientiæ hortamur & monemus in Domino, vt pro Diuini nominis honore ac reuerentia in suis domibus, ac cæteris præmissa omnia seruari, & exactissimè exequi mandent, ac faciant: vberrimam ab ipso Domino Deo tam boni operis, ac pij mercedem habituri. Similemq; annorum decem indulgentiam ab Apostolica sede consequuturi cum tertia parte mulctæ, qua dicta blasphemus plectitur, quoties tale scelus puniendum curauerint. quam quidem indulgentiam & reliquam tertiam mulctę partem accusatori blasphemi nomen deferenti similiter concedi, & assignari volumus. alijs pœnis contra huiusmodi blasphemos per sacros Canones expressit, nihilominus in suo robore manentibus. Hactenus Synodus Lateranensis. Hostiens. tamen in summa in tit. de maledicis. §. blasphemantes vers. grauior. quem secuti sunt Anch. But. & Card. in c. 2. de maledicis, quod & sensit Bonifacius Vitalinus tract. maleficiorum sub Rubr. De pœna blasphemantium. nu. 3. vt hos omnes recensēt Fabius Monteleo. d. practica arbitrali, parte 4. nu. 739. scribit, ho-
30 die pro † Iudicis arbitrio blasphemos puniri. à quibus non dissentit Las. l. 3. §. iurari. numer. 14. de iure-

Universidad de Deusto
Biblioteca

iuran. Idem placuit Ioan. Corafio in Arresto Tolosano annot. 36. Bosius trac. causarum criminalium, tit. De inquisitione. num. 131. qui scribit, hoc casu cum atrox est blasphemia Iudicem posse arbitrari pœnam mortis. & sensit Iacobus Simancas in praxi Hæreseos. tit. 9. & casus aliquot esse arbitrarios ostendit relata constitutio Lateranensis. Iudex itaq; pro personæ & facti qualitate pœnam indicere poterit. nam is, qui blasphemare consueuit, & qui incorrigibilis est, grauiter puniendus est. quod annotarunt Abbas & cæteri in c. 2. de maledicis. Alex. consil. 72. nu. 8 libr. 1. & Bernardus Diaz in pract. criminali Canonica. ca. 103.
31 Et is † blasphemare consueuisse dicitur, qui non bis & ter, sed qui sæpius in illud vitium incidit. id quod Alexander & relati omnes scribunt. ita etiam Fabius d. nu. 739. & Bellonus consil. vlt. nume. 5. Ioan. de Selua tract. De iuramento. par. vlti. q. vlt. nu. 9. & Iasd. §. iurari. num. 4. qui inquit & è contra illum † esse mitius
32 puniendum, qui non consuetit blasphemare. quod annotauit & Boer. q. 301. nume. 11. ita pariter cum illo
33 blasphemo mitius agendum est, qui † calore iracundiæ blasphemauit. licèt enim (vt ostendit is Ludo. Montaltus d. tract. De reprobatione sententiæ Pilati. primo dubio. nu 3. in fi.) iste peccet, minus tamen peccat, quàm is, qui ex proposito blasphemauit: ob id etiam mitius arbitrio Iudicis puniendus est, ita ille. & ante eum Dec. consi. 163. num. 10. Tiraquel. tract. De pœnis legum, causa 1. num. 13. 14. Didacus d. ca. quamuis. parte prima. §. 7. num. 13. de pactis, in 6. Erit etiam habenda ratio secundum aliquos, loci vbi prolata est
34 † blasphemia, an ex malo more illius regionis ita passim homines blasphemare consueuerint: illa siquidem consuetudo aliquantulum excusat: ita tradunt Baldus & Angelus, quos recenset Iasd. d. l. 3. §. iurari. numero 16 de iureiurando. Bello. dicto consil. vltim. num. 6. Verùm rectius contrarium sensit ipse Iason, & post eum Petrasancta singul. 83. in fine. Ferratius cautela 25. Gramma. decis. 56. colum. 2. & Didacus dicto. §.
35 7. numero 13. Nunc sciens prætereo † varias pœnas, quæ variis locorum constitutionibus blasphemis indicuntur. quemadmodum sanctiones Gallicas, Hispanicas & Neapolitanas recensent is Didacus & Fabius. Brixiæ ex statuto in criminalibus capitul. 168. De pœna maledicentis & blasphemantis. pœna indicitur pecuniaria. ita hîc Patauij ex statuto primo sub Rubric. De blasphemantibus Deum. ita etiam Papiæ iam diximus extare statutum pœnam indicens pecuniariam. & quo quidem statuto rectè sublata est
36 illa cautela, quod † blasphemus confitendo peccata sacerdoti atque ita pacem ineundo cum Deo, pœnam euitet. sicuti eam cautelam multi probarunt, quos recenset Iasd. dict. leg. 3. §. iurari. numero 16. de iureiuran. & si de iure etiam alij verius contrarium sentiant, vt Petrasancta d. singul. 83. & Didacus libro 2. capitul. 10. numero 3.

SVMMARIVM.

1 *Blasphemiam facto committi.*
2 *Imagines Dei & Sanctorum spurcans grauiter puniendus est.*
3 *Crucis signum humi ponere, vel in marmore, quod pedibus calcatur, insculpere non licet.*
4 *Iudicis arbitrio punitur, qui Dei vel sanctorum imagines fœdauit spurcauitq;*
5 *Imaginem Saluatoris nostri pugione feriens, qua pœna plectatur.*
6 *Imaginem Dei frangentis pœna.*
7 *Statutum Patauinum sub Rubric. de blasphemantibus Deum, declaratur.*
8 *Constitutio Mediolani sub Rubr. de pœnis. cap. sacras declaratur.*

CCCLXXXVI.

IMAGINES SALVATORIS NOstri, vel Sanctorum fœdans & spurcans, vel feriens, qua quæ puniatur.

1 VM non verbis solùm, sed & factis † blasphemus dici quis possit, dicendum est hoc loco de pœnis eorum, qui
2 impijs manibus † spurcarunt, fœdarunt, vel oblinirunt Dei Saluatoris & nostri, Beatæ Virginis, vel Sanctorum imagines & figuras. ij verè grauiter puniendi sunt aliquando verò mitius arbitrio Iudicis. nam si is qui imaginem & statuam Principis fœdauit, de honestauit, grauiter puniendus est. l. non contrahitur, cum lege sequen. & l. famos. ff. ad l. Iul. Maiest. & l. capitalium. §. ad statuas. versicul. eum quoque qui imaginem Cæsaris. ff. de pœnis. quantò fortius grauiter hic deturpans Dei imaginem plectendus est. quo argumenti genere ad rem nostram vtitur Boerius qu. 301. numero 17. confirmatur ex l. vnica. C. nemini licere signum Saluatoris. qua pœna grauissima puniuntur ij, qui in contemptum Christianæ religionis
3 in terra, vel marmore † signum crucis. quod pedibus calcari potest, insculpsit, atque fixit. verùm his iuribus non est diffinitum, quæ grauis, vel grauissima hæc pœna dicatur. Quo circà clarius hoc diffinitur in capitul. si Canonici. §. vltim. iuncta gloss. pen. ibi, de
4 offic. or. in 6. quæ tandem inquit, † Iudicis arbitrio esse pro facti qualitate puniendum. quam glo. probarunt Boer. d. quæst. 301. nume. 17. quibus accedit Paulus Grillan. tract. De sorti legijs. qu. 11. nu. 18. & Paris Puteus tract. De ludo. nu. 62. & Decius in l. si quis id quod. nume. 4. de iurisd. omn. iud. Iudex ergo qualitate personæ & facti perpensa poterit etiam pœnam mortis indicere, quemadmodum senserunt Angelus in leg. ex Senatusconsl. ff. ad l. Cornel. de sicarijs. quem secuti sunt plures relati à Boerio, qu. 301. colu. vlt. vt in casu illo horrendo relato ab Ancha. consi. 15. Spiritualis. de illo impio Iudæo, qui è specula coniecerat immunditias & deturpauerat crucem quam Clericus deferebat, cùm Deo preces porrigerentur, quæ vulgò, la processione, dicitur. respondit & rectè An-Anchar. vltimò supplicio illum fuisse plectendum cum Ancharano sensit Grillandus d. quæst. 11. nume. 19. idem tracta. de pœnis omnifariam coitus. quæst. 1. num. 9. ita morte dignus erat ille quem refert Chassan. consil. 1. in quinto præsuppositio. nu. 69. qui dum
5 Mediolani esset pugione imaginem † Saluatoris nostri percussit, his impijssimis verbis prolatis: vtinam Christe ita potuissem te in vtero matris tuæ ita transfigere, quemadmodum tuam hanc transfixi imaginem. & scribit Chassanæus miraculosè sanguinem fluxisse ex imagine illa, illumq; perterritum domum abijsse, & cum domum esset ingressus illam corruisse. Alia etiam mitiori pœna puniri potest, vt in eo obser-
6 uatum fuit Perusij, qui dum fregisset † Dei imaginé, manus ei amputata fuit, referente Angelo d. l. ex Senatusconsulto, & imaginũ effractores impios, Iudicis arbitrio puniendos esse scribit Iacobus Simancas in praxi Hæreseos. titul. 10. & ideo rectè statutum est
7 hic † Patauij ex statuto 2. sub Rubri. De blasphemantibus Deum. his impijs esse pœnam indicendam arbitrio Iudicis pro qualitate facti. Ego intelligo statutum,

tutum, vt etiam pœnam mortis possit indicere, vt cum Iure Communi conueniat. ita etiam intelligen-
8 da est † noua Constitutio Mediolanensis Rubric. De pœnis. capitul. sacras autem imagines.

SVMMARIVM.

1 *Principi maledicens blasphemare dicitur.*
2 *Principibus non esse maledicendum lex Diuina iubet.*
3 *Ebrius Principi maledicens an puniatur.*
4 *Pyrrhi factum in suos maledicos per temulentiam.*
5 *Dionysij & Pisistrati exempla in maledicos per ebrietatem.*
6 *Ebrios Principi maledicentes Iudicis arbitrio puniri ex Auctoris sententia.*
7 *Ebrietate delinquentes, Ius Pontificium punit.*
8 *L. vnicæ. C. si quis Imper. maled. intellectus.*
9 *Accursij & aliorum lapsus in interpretatione l. vnicæ. C. si quis Imper. maledixe.*
10 *Principi maledicens ex linguæ lubrico an puniatur.*
11 *Linguæ lubricum domari non posse.*
12 *Maledicens Principi per dementiam non punitur.*
13 *Iudicis arbitrio puniri, qui ex proposito maledicit Principi.*
14 *Iniuriam esse atrocem Principi maledicere.*
15 *Princeps punire debet suos maledicos.*
16 *Bonos præmijs esse inuitandos, malos verò pœnis coercendos.*
17 *Leges ludibrio esse non debere.*
18 *Principes pati non debent se contemni.*
19 *Honor cæteris præferendus.*
20 *Dionysius Syracusanus maledicos suos grauiter puniebat.*
21 *Memnon contra Alexandrum pro Dario bellum gerens militem Alexandro maledicentem pœnis afficit.*
22 *Antonius Caracalla suos maledicos grauiter puniuit.*
23 *Philippi Macedoni patientia in suos maledicos.*
24 *C. Iulij Cæsaris in suos maledicos patientia.*
25 *Cæsaris Augusti in maledicos patientia.*
26 *Vituperatio obsequiosa aliquando est.*

CASVS CCCLXXVII.

PRINCIPI MALEDICENS QVANdo & qua pœna feriendus sit: & an Principi conducat suos maledicos punire: varijs exemplis Principum declaratum atque egregiè explanatum.

1 DICENDVM est nunc de pœnis eorum qui iniquè maledicunt eorum † Principibus, nam & hoc blasphemiæ genus quoddam est: si quidem contra Diuinum præceptum dicitur: quo-
2 niam Exodi cap. 22. scriptum est: Dijs non detrahes, & † Principi populi tui non maledices. & actuum Apost. capit. 23. Quo circà Theod. Arcad. & Hono. in l. vnica. C. si quis Imper. maled. quæ constitutio habetur in codice Theodosiano libr. 9. titulo 4. l. vnica. hos maledicos aliqua pœna dignos esse iudicarunt: atque ita aliquot casus considerarunt. Primus
3 est, cùm quis † temulentia & ebrietate impulsus Principi maledixit. is tunc aliqua pœna non punitur, vt verba illius constitutionis clarè probare videntur. quod rectè factum creditur. nam ebrietas mentis exi-
4 lium inducit. cap. à crapula, de vita & honest. Cleric. Hæc exemplo † Pyrrhi Epirotarum Regis confirmantur, qui, vt testis est Plutarchus in illius vita, & in Græcorum apophthegmatis, cùm audisset à quibusdam se adolescentibus inter bibendum conuitijs maledictisq; oneratum, iussit eos ad se perduci. quos hac de re interrogauit. eorum alter respondit: Hoc nempè Rex diximus, dixissemusq; longè plura, si plus vini habuissemus. siue vt Quintilianus lib. 6. institu. orato. c. 4. imò verò (inquit) nisi lagena defecisset, occidissemus te. qua vrbanitate tota est criminis inuidia dis-
5 soluta. Hoc & duo alia, nempè † Dionysij & Pisistrati exempla, quę huc adferre nolui, ad rem hanc recenset Tiraq. tract. de pœnis legum, causa 6. numer. 5. & 6. atque ita sentiunt nostri ex dict. l. vnica, ob ebrietatem maledicum non puniri. ita constitutionem illam eo loci intellexit Angelus. idem censuit relatus Tiraqu. quibus addo Gigantem tracta. De crimine lęsę Maiest. sub titulo Qualiter & à quibus crimen læsæ Maiestatis
6 commit. qu. 40. Ego † verius sentio hunc non omninò impunè dimittendum esse, sed esse puniendum & si leuius quàm is qui mente bene compositâ maledixit. id, quod probatur ex. l. omne delictum. §. per vinum. ff. de re mil. qua sancitum est, milites per vinolentiam delinquentes militia exauthorandos esse, capitali pœna remissa. imò ius ipsum Pontificium per
7 † ebrietatem lapsos punit, siue ad ipsum delictum, siue ad ebrietatis vitium referatur. capitul. sanè. 15. quæst. 1. & alia scripsimus plura suprà casu. 325. dum egimus, qua pœna feriendus sit, qui per vinolentiam
8 deliquit. Nec difficultatem mouet illa constitutio † d. l. vnicæ C. si quis Imper. maled. in illis verbis, ac temulentia turbulentus obtrector temporum nostrorum fuerit, eum pœnæ nolumus subiugari. quoniam Imperatores illi non senserunt temulentum hunc maledicum esse impunè demittendum. verùm sensus is est, Iudices locorum ordinarios non ita passim hos maledicos, vt cæteros criminosos punire debere, sed facti qualitatem ad ipsum Principem referre debere, vt ipse statuat quod sibi visum erit: pœna ergo non remittitur omninò, sed solùm Principis arbitrio relinquitur. Et hic sensus probatur, quia posteaquam Imperatores illi retulerunt casus omnes, quibus Princeps maledicitur: inquiunt, vnde integris omnib. &c. constituentes ordinarium Iudicem ex sua iurisdictione nõ punire, sed referre debere Principi, qui statuat, quid agendum sit. Hoc confirmatur, quia sentiunt plures, quos mox referam, maledicos, qui ex linguæ lubrico Principi maledixerunt, esse arbitrio Principis plectendos, cùm tamen in d. l. vnica scriptum sit, si ex leuitate processeret, contemnendũ est. hoc inquam nõ alia ratione scriptum quam quod mox subijcitur, ad Principem referendum esse, qui pro suo arbitrio pœnam indicit. Nec obstat quod imò casus hi Principi non referantur, sed is solus cum maledicto ab iniuria processit, vt significare videtur illa verba d. l. vnicæ, ibi, si ab iniuria remittendum, quod verbum remittendum, ibi interpretatur Accursius, remittendũ ad nos. quasi quod maledicus eo solo in casu sit Principi transmittendus & Accursium maximè probauit Abbas c. 1. nu. 4. de maledicis, & Bonifacius Vitalinus tract. maleficiorum, sub Rubr. de pœna blasphemantium Deum. numero 9. Respondeo minus veram esse † illam interpretationem, cùm verus
9 sit illorum verborum sensus esse remittendum, hoc est nullam habendam esse rationem illius maledicentiæ. & huius verbi remitto, talis est significatio in d. l. omne delictum. §. per vinum, de re mil. & sensum hunc præcedentia omnis illius constitutionis verba ostendunt, dum legitur: si ex leuitate contemnendũ,

si ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

si ex insania miseratione dignum: si ab iniuria remittendum. loquitur Theodosius vt verus Christianus, cuius non vlciſci, ſed remittere iniurias proprium est. & ex hoc loquendi modo & formula voluit ostendere Theodosius, Iudices ordinarios non ita statim decurrere debere ad hos maledicos coercendos, ſed Principi referre debere, qui pro facti qualitate pœnam indicere poterit. Concludamus itaque hunc per temulentiam maledicum, Principis arbitrio esse puniendum. is ergo vt iustus & æquitate insignis ex personæ qualitate vel indicere, vel remittere pœnam poterit.

10 Secundus est casus, cùm † quis ex leuitate & linguæ lubrico Principi maledixit: is Iudicis arbitrio punitur. ita respondit Crauet. conſ. 6. nu. 4. & nu. 71. quam sententiam probat d. l. vnica. C. ſi quis Imper. maledix. iuxta considerationem & sensum iam relatum. ordinariè quidem non punitur, quoniam lubricum linguæ non est facilè ad pœnam trahendum. l.
11 famoſi, vbi Angelus. ff. ad l. Iul. Maiest. † lubricum linguæ neminem domare posse, scriptum est Ecclesiastic. capitul. 18. Gigas d. quæſt. 40. numero 4. Vnus tantùm Franciſcus Lucanus tracta. de fiſco, parte ſecunda. numero 34. ſentire videtur, hunc lubricum linguæ non esse etiam arbitrariè puniendum: dum in hæc verba ſcribit: Trigeſimus quartus caſus est, quòd obloquens de Principe, ſi non ex lubrico linguæ pœna erat arbitraria ipſius, &c. ſed parui faciendа est huius traditio tùm quia ex profeſſo id non affirmauit, tùm quia veritati refragatur. Princeps ergo pro ſua iuſtitia, facti & perſonæ qualitate penſata pœnam vel indicet, vel remittet.

12 Tertius est caſus, cùm † ex ſtultitia, dementia atq; furore quis Principi maledixit, is puniendus non est. ego intelligo hæc iuxta declarationem à nobis relatam ſuprà in caſu 324. dum egimus qua pœna feriendus ſit, qui furore vexatus deliquit.

13 Quartus est caſus, cùm quis † ex propoſito & periniuriam Principi maledixit. his etiam pœna ipſius Principis arbitrio plectendus est. quod ex dicta lege vnica. C. ſi quis Imper. maledixe. affirmarunt is Franciſcus Lucanus d. tracta. de fiſco, parte 2. numero 34. Afflictus deciſ. 265. num. 62. Craue. d. conſil. 6. numer. 71. Diaz in practic. Canonica criminali. c. 60. nume. 2. vbi de pœna varia Clerico maledico indicenda. Petrus Placa libro 1. Epito delicto. capitul. 4. num. 1. qui eiuſdem ſententiæ Ioannem Igneum refert, atque ita is Placa ibidem nume. 4. ſic expreſsè intelligit tex. capitul. 1. de maledicis. in quo ſcriptum est in hęc verba. Ipſum à temeritate ſua compeſcas, vt pœna illius alijs terrorem incutiat, ne de cætero contra Romanam Eccleſiam in talia verba prorumpant. ibi pœna non diffinitur: quare Iudicis arbitrio (vt inquit Placa) relinquitur. quam ergo pœnam indicet Iudex?
14 mea quidem opinione, † atrox iniuria ob perſonam Principis dijudicanda est, vti ſatis conſtat ex his, quæ ſcripta iam à nobis sunt ſuprà in caſu 263. dum de atroci iniuria egimus. graui ergo pœna plecti is poterit. dico tamen non esse eadem pœna afficiendum, qua reus criminis læſæ Maieſtatis. id quod in ſpecie affirmarunt Craue. d. conſ. 6. nu. 4. & Gigas d. trac. de crimine læſæ Maieſt. tit. Qualiter & à quibus crim. læſæ Maieſt. committa. q. 40. in fine. Placa lib. 1. epitome delict. cap. 1. in fine. & in ſpecie idem ſenſit Afflictus in capit. 1. in verbo Et bona committentium. nu. 43. Quæ sint regalia. qui dixit, hos maledicos non pœna criminis læſæ Maieſtatis, ſed arbitraria puniendos esse. Nec iniquum est (mea quidem ſententia) quod in hos maledicos interdum grauiter animad-
15 uertant † Principes. nam hos puniendos esse lex ipſa Diuina & Pontificia ſuadet. Diuina, quoniam ſcriptum Exodi 22. Dijs non detrahes, & Principi populi non maledices. Canonica d. capitul. 1. de maledicis. Secundò ſuadet & lex ciuilis, quæ illatam iniuriam priuato vlciſcitur. §. atrox, inſt. de iniurijs, à fortiori ergo vindicanda est illata iniuria Princi. quibus subinfertur, quòd niſi Princeps hos maledicos puniret, ſe, nec legis Diuinæ, vel humanę obſeruatorem & cuſtodem, ſed violatorem oſtenderet. cum tamen non alia ratione factus ſit à Deo Princeps, quàm vt bonos
16 † præmijs inuitet, malos verò emeritis pœnis coerceat. gloſſ. in capitul. omnes. de maio. & obed. Anto. Roſellus tractat. de poteſtate Imperatoris. §. quòd ſi Chriſtus. num. 1. confert capitul. factæ sunt leges. 4.
17 diſtinct. Accedit tertiò, quòd quemadmodum † leges non debent esse ludibrio & ad contemptum. leg. ſi Prætor. ff. de iudic. l. vltim. ff. ne quid in loco publ. ita
18 nec ipſi † Principes contemptui esse debent. ſed vbi impunita dicacitas hæc relinqueretur, dubio procul inde Principum orietur contemptus: atque ita redderentur minus idonei in populorum moderatione. Nam posteaquam contemnuntur, & illorum præcepta non obſeruantur, omnia ſine delectu miſcentur. quod Principes non ſui causa ſolùm, ſed & populorum ferre non debent. Comprobatur quartò, quoniam ſi dicacitatem hanc inultam Principes relinquerent, anſam præberent haud multum difficilem conſpirandi in eos: quando quidem ij, qui conſpirare deſiderant, ex maledicentia animos maledicum intuentur & cognoſcunt: & hos facilè ſibi in conſpirationis ſocios aſciſcere, poſſent. verè enim cogitare poſſunt hos maledicos facilius malefacturos esse, ſi malefaciendi locus detur. hoc equidem non ita facile eueniet, ſi in dicaces & maledicos Principes animaduertant: quoniam per ſilentium maledici cor alteri cognitum non erit. imò & ipſis maledicis anſa aufertur malè faciendi: nam vbi delicta puniuntur, homines non inuitantur ad delicta perpetrandum, vt è contra. Huc ſpectat quintò, quod ſi Princeps inultam hanc relinqueret dicacitatem, verè fateri videretur, ſe talem esse, qualis prædicatur. arg. l. qui patitur. ff. manda. Docto. in l. quæ dotis. ff. ſol. matr. id quod nulla ratione cauſavè cõcedere Princeps debet:
19 quandoquidem bona fama & † honor præ cæteris diligenda sunt. debet certè quis potius mortem pati, quam honorem perdere. l. iſti quidem. §. pen. ff. de eo quòd met. cau. latè Craue. conſ. 168. nu. 3. Soc. iun. cõſ. 38. nu. 40. lib. 1. & Neuiz. lib. 1. Syluæ nup. nu. 24. Cæteros ſciens prætereo. Confert ſextò optima illa ratio: quòd Princeps à Deo imperandi munus habet: vti legitur in ca. nouit. de Iudicijs. Imperia autem dupliciter moderari ſolent, amore, & timore, quemadmodum ſcriptum reliquit Ariſtoteles Polit. lib. 1. c. 3. vbi ergo dicacitas & maledicentia hæc impunita relinquitur: dubio procul amorem & timorem perdit. nam ſe non amari iam intelligit, cùm maledicorum voces audit. non etiam ſe metui cognoſcit, quandoquidem ſi timerent, non illi maledicerent. poſteaquam ergo ex adminiſtratione ſua populorum amorem retinere nequit, timorem ſaltem, quo Imperij munus ſuſtineat, omni conatu, pœnis inflictis, retinere debet: ne alioqui à Deo demandatum imperandi munus ſtultè & negligenter abijcere videatur. Et huc optimè facit, quod ait diuus Gregorius ſuper Ezechielem. Homil. 8. Hi, quorum vita in exemplo imitationis est poſita, debent, ſi poſſunt, detrahentium verba compeſcere, ne eorum prædicationem non audiant qui audire poterant: & ita in prauis moribus remanentes benè viuere cõtemnant. Cum ergo Principis vita ſit poſita in exemplum imitationis ferre non

non debet hos maledicos. Comprobantur hæc ſeptimò auctoritate legis Diuinæ. Nam ſapientiſs. Salomon prouerb. capit. 26. ait, qui imponit ſtulto ſilentium iras mitigat. & ibidem. Reſponde ſtulto iuxtà ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens videatur.

Accedũt tandem aliquorum exempla, qui dicaces & maledicos caſtigarunt. legimus apud Plutarchum
20 in apophtegmatis † Dionyſium ſeniorem Syracuſanorum Principem grauiter in maledicum animaduerſiſſe. is cùm accepiſſet duos adoleſcentes multa de ſe atque ſua tyrannide turpia deteſtanda q; inter potandum locutos, vtroſque ad cœnam inuitauit: & cùm alterum quidem ebrioſum multaque nugantem animaduertiſſet, alterum autem rarò & cautè bibentem, illum quidem, vt natura & vino furentem dimiſit, hunc verò, vt conſultò maleuolum & hoſtem interfecit. Scribit & eodem loco
21 Plutarchus, † Memnonem pro Dario Rege aduerſus Alexandrum bellum gerentem cùm militem quendam mercede conductum multa de Alexandro ipſo nepharia turpiaque iactantem, lancea percuſsiſſet atque his verbis illum ſeuerè coarguiſſet: Ego (inquit) te paſco, vt pugnes contra Alexandrum, non
22 vt illi maledicas. Hoc idem obſeruaſſe † Antonium Caracallam Romanorum Imperatorem apud Spartianum legimus. is Alexandrinos lingua in eum petulantiſsimos & maledicos magna cum ſtrage deleri iuſsit. Non tamen ex his improbo Clementiam illorum Principum, qui poſteaquam maledicos & dicaces aliquos eſſe intellexerunt, interdum de illis vindictam non ſumunt: eos potius benignè reprehendentes, quàm grauiter plectentes. nec enim bonum ſemper eſſe opinor, dicaces & maledicos pœnis afficere: quod multorum exemplis probatum
23 habemus. † Philippus Magni Alexandri pater, qui dicere conſueuerat, ſe habere gratiam Principibus Athenienſium, quòd ſuis conuitijs ipſum & moribus & ſermone in dies efficerent meliorem. is inquam rogatus, vt maledicum expelleret, non faciam, inquit, ne circumiens inter plures maledicat. idem Philippus cum Nicanor ab eo eſſet neglectus, & deinde donatus maledicentiam ad laudes conuertit, prudenter reſpondit Philippus, Principum eſſe benè & malè audire. hæc Plutarchus in Apophtegmatis. & idem Plutarchus de cohibenda iracundia aliud regium Philippi reſponſum recenſet. Is cùm audiuiſſet quòd Arcadion quidam Achiuus non deſineret de ſe maledicere, rogatus ab amicis, vt maledicum puniret: nec enim (dicebant illi) oportet negligi tantam petulantiam. Philippus autem cùm occurriſſet homini, humaniter cum eo collocutus, mox etiam xenijs ac donis ad eum miſsis, poſteà iuſſit eos percontari, quomodò iam de ſe loqueretur apud Græcos: cunctis autem teſtificantibus, eum hominem iam mirum Philippi laudatorem esse factum. Ego igitur (inquit Philippus) melior Medicus quàm vos. Ita etiam Lyſander cuidam conuitijs eum oneranti, reſpondit: Dic frequenter, inquit, ò peregrinelle dic, nihil omittens, ſi fortè tuum his malis animum, quibus plenis eſſe videris, euacuare poſsis. atque ita illum dicacem contempſit. auctor
24 est Plutarchus in Apophthegmatis, qui & alia nonnulla recenſet. Ex Romanis extat illud exemplum † Iulij Cæſaris (vt in illius vita auctor est Suetonius capitul. 75.) is acerbè de ſe loquentibus ſatis habuit pro concione denunciare, ne perſeuerarent Auliũ Cecinnæ criminoſo libro & Phitholai carminibus maledicentiſsimis laceratam exiſtimationem ſuam,
25 ciuili animo tulit. Auguſtus † quoque Cæſar (quemadmodum auctor est idem Suetonius in illius vita capitul. 51.) Iunium Nouatum ſola pœna pecuniaria mulctauit, quamquàm is Agrippæ iuuenis nomine aſperrimam de eo epiſtolam in vulgus edidiſſet. & Tiberio conquerenti, quòd plurimi de eo petulanter loquerentur, ita reſcripſit: Ætati tuæ mi Tiberi noli in hoc indulgere, & nimium indignari quenquam, qui de me male loquatur, ſatis est enim, ſi hoc habemus, ne quis nobis malè facere poſsit. His itaq; exemplis docemur, non ſemper puniendam esse maledicorum dicacitatem. id, quod prudentis Principis est pro temporum & perſonarum qualitate deliberare. nam interdum puniendi dicaces sunt, interdum ferendi. enim verò (inquit Plutarchus in Politica) vi-
26 tuperatio † ſi mixta est cum laude, quæ ingenuitatem, non contumeliam videatur prætendere, neque iram & propè furorem exuſciter, ſed pœnitentum veluti morſum inducat, leue id negotium est, & res obſequioſa videtur: è contrario maledicendi atque obiurgandi profuſa licentia Rempubli. tuentibus & Principibus ciuitatis dedecori est.

SVMMARIVM.

1 *Agriculturæ maximè fauent leges.*
2 *Boues aratorios & inſtrumenta ruſticalia pignore capi non poſſe.*
3 *Græcorum lex, ne inſtrumenta ruſticalia pignore capi poſſunt.*
4 *Boues aratorios lege Attica mactari vetitum.*
5 *Iudicis arbitrio puniri executores, qui boues aratorios pignoris cauſa capiunt.*
6 *L. Executores. C. quæ. res. pigno. obliga. poſſ. litera & ſenſus.*
7 *Conſtitutio Mediolani ſub Rubri. de Exequutoribus. cap. cum exequutiones, declaratur.*
8 *Exequutori iniquè exequenti reſiſti poſſe.*
9 *Statutum Papiæ in ciuilibus ſub Rub. de beſtijs, aratorijs, declaratur.*
10 *Boues aratorij & inſtrumenta ruſticalia pignore capi an poſsint, cùm alia non extant bona.*
11 *L. ſtipendia. C. de execut. rei iud. declaratur.*
12 *Pignus contrahi in ſubſidium in illis rebus, quæ aliàs pignori dari prohibentur.*
13 *Ripæ opinio quædam improbata.*
14 *Boues aratorij & inſtrumenta ruſticalia pignore capi non poſſe, etiam vt ſubhaſtentur.*
15 *Boues aratorij pignori, ex conuentione dari poſſe.*
16 *Statutum Papiæ 105. in ciuilibus, ſub Rubric. de beſtijs aratorijs, declaratur.*
17 *Boues aratorij in opere nondum deducti pignore capi poſſe.*
18 *Statutum Brixiæ 64. in ciuilibus ſub Rubr. De rebus non pignorandis, declaratur.*

CASVS CCCLXXVIII.

POENA EXEQVVTORVM QVI pignore capiunt boues aratorios, & inſtrumenta ruſticalia: & quando capere liceat, declaratum.

1 AGRICVLTVRAE † maximè fauent leges tam antiquæ quàm nouæ: ſi quidem multa illius cauſa agrorum cultoribus tributa priuilegia videmus: quale illud vnum est, quod à Conſtantino ei concеſſum in leg. executores. C. quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

que res pig. obliga. possunt. nempè executores ad exi
2 genda debita datos, non posse abstrahere† seruos, bo-
ues aratorios & rusticalia instrumenta. & rectè, nam
hinc mortalium vita pendet. quo circà, vt Diodorus
Siculus libro secundo scriptum reliquit, non sine cau-
3 sa damnantur nonnulli † Græciæ legum latores,
qui arma, aratrum, & quid vis rustico operi neces-
sarium instrumentum prohibuerunt capi pignore,
seruorum autem corpora, qui his vtuntur posse.
Sic Ælianus libro variæ historiæ scribit, Lege atti-
4 ca vetitum fuisse † boues aratorios mactari. me-
moriæ etiam prodit Plinius libro 8. capitul. 45. quen-
dam Romæ exulare iussum, quòd bouem aratorium
occidi iussisset. sic Æliani ac Plinij loca ad rem no-
stram retulit Iacobus Cuiacius libro 4. obserua. iuris,
capitul. 20. quo loci & alia hac de re egregia scribit.
5 † Pœna autem qualis sit contra hos executores diffi-
nitum non est, sed Iudicis arbitrio indicendam con-
6 cesit idem Imperator in † d. l. executores, ex illis ver-
bis: æstimando à Iudice supplicio subigetur. quę ver-
ba à compositoribus Pandectarum & Cod cis recen-
tiores aliqui adscripta opinantur, & rectè mea senten
tia, nam in leg. 1. de pignoribus in Theodos. Codi-
ce. è qua sumpta est d. l. executores. sic legitur. A Re-
ctoribus prouinciarum capitali sententiæ subigetur.
7 In dominio Mediolanensi extat † constitutio noua
sub Rubric. de executoribus. capitul. cùm executio-
nes. illa prohibitum est sub pœna pecuniaria, & illa
non persoluta, fustigationis capere pignore boues
aratorios & alia instrumenta rusticalia. qua in re scri-
bit Plotus in leg. si quando. numero 712. C. vnde vi.
quòd, si contingeret boues hos aratorios, vel alia hęc
instrumenta pignoris causa abstrahi, potest dominus
manu propria recuperare: ex sententia Iasonis con-
sil. 20. libro 3. quam sanè opinionem veram esse opi-
8 nor: quoniam † executori iniustè & iniquè exequen-
ti resisti potest: vt ipsemet Iason scribit d. consil. 20.
column. 3. versicul. prætereà officiali. libro 3. quod
9 alibi explicauimus. & Papiæ hoc est absolutum ex †
statuto 105. in ciuilibus sub Rubric. de bestijs arato-
rijs. ibi, & idem resisti possit.

Extenditur hæc iuris conclusio, atque ita etiam il-
la dispositio constitutionis Mediolani, vt locum eiam
10 sibi vendicet quando nulla alia † extarent bona, in
quibus executio fieri possit: adhuc opinor non posse
capi instrumenta rusticalia. ita sensit Petrus Cynus
& Alberi. in dicta leg. exequutores. idem scribit Ne-
gus. tracta. de pignoribus, parte 2. membro tertio.
numero 49. nam lex solùm considerauit impedimen-
ta agriculturæ, quæ non pauca sunt, cùm iumenta a-
ratoria & cætera instrumenta abstrahuntur, quan-
doquidem tempus conteritur ac consumitur, dum
ab opere submouentur, ad ciuitatem ducũtur & pre-
tium pro eorum recuperatione quæritur. Nec me
mouent rationes, quibus contrariam tuentur opi-
nionem gloss. d. l. executores, & ibi Angelus, sed cla-
rius Plotus in d. l. si quando. numero 712. C. vnde vi.
11 text. enim † l. stipendia. C. de execut. rei iudic. non
probat. nam licèt stipendia tunc pignore capi pos-
sunt, cùm alia non supersunt bona, in quibus fieri
possit executio, attamen stipendiatus à suo munere
& officio non submouetur: alioqui, si submouetur
ex toto, nullo modo illa capi possent: vt ibi annota-
runt Doctores. sic clarius Baldus & Angelus in leg.
spem. C. quæ res pigno. obliga. poss. at in his rebus
rusticalibus, quæ fundo magis addicta sunt, quàm sti-
pendia stipendiato, non ita executio fieri potest quàm
vt agricultura impediatur. Non etiam illud obstat,
12 quòd in subsidium concedatur † pignus in rebus il-
lis contrahi, quæ aliàs ex mente pignorantis non ve-
nirent in obligatione: vt tradit Petrasancta sing. 35.
Dictum est. quem in hanc sententiam citauit Plotus
d. l. si quando. numero 712. & quibus addo Gomes. in
9. item Seruiana. numero 22. in fine. inst. de actio. Nam
ad rem hoc non confert, quandoquidem non dicitur
illa prohibita esse alienari & pignori dari, si modò ex-
presè agatur: sed in casu isto extat prohibitio pigno-
ris faciendi: quæ sanè prohibitio non cessat ex mente
coniecturata debitoris, vt in casu Petrasanctæ & se-
quacium. Non etiam mihi placet illa distinctio ca-
13 suum quam facit † Ripa tracta. pestis, in titulo de re-
medijs præserua. contra pestem. numero 221. quòd
aut boues & instrumenta rusticalia sunt ipsius rusti-
ci qui & prædij dominus est: & tunc capi pro pigno-
re non possunt. Aut is rusticus prædia non habet, &
tunc capi possunt. contra hanc distinctionem vrget re
lata ratio: quoniam verè omni casu agricultura impe-
ditur: & si non propria coloni, illa saltem domini sui.

Extenditur secundò, vt procedant iam relatæ Iuris
14 Communis & † statutorum dispositiones, etiam si
caperentur hæc ad agrorum culturam pertinentia,
ad hoc vt hastæ subijci possent, & venderentur, vel in
solutum darentur creditori, qui illa ad culturæ agro-
rum vsum seruare vellet: adhuc etenim non debet
hæc executio concedi, cùm & hoc in casu eadem mi-
liret ratio impedimenti culturæ. atque ita in hoc dis-
sentio à Ploto d. l. si quando. numer. 712. verficu. fallit
etiam. C. vnde vi. qui auctoritate Ruini consil. 130. nu-
mero 9. libr. 1. monetur. sed diuersa est ratio & casus
ille Ruini. non enim vult Ruinus, rem illam posse a-
lienari aliquo in casu in illum forensem, sed vult fo-
rensem illum posse illius rei pretium consequi: sed in
casu nostro res ipsæmet rusticales distraherentur. Ac-
cedit, quod si vera esset Ploti opinio facilè legi fraus
fieret, si quidem affirmarent creditores, se boues ara-
torios ad vsum hunc habere velle: quod nulla ratio-
ne concedendum est. Hæc sunt adnotanda ad decla-
rationem. d. statuti Papiensis ac Mediolanensis. Bri-
xiæ tamen ex statuto 64. in ciuilibus, sub Rubr. de re-
bus non pignorandis, est aliter declaratum.

Extenditur tertiò vt locum etiam habeat relata
15 conclusio, quando ipsemet † agrorum cultor ex con-
uentione expressa hæc pignori supposuisset. ita sensit
Bartolus in d. l. executores, & Negusa. d. numer. 49. ex
l. pignorum, illo titulo. quæ tamen opinio & doctri-
16 na non habet locum † Papiæ ex d. statuto 105. De be-
stijs aratorijs. in illis verbis, & prædicta non habeant
locum in eo, qui bestiam, vel rem aliquam ex prædi-
17 ctis sponte dedisset. quod † statutum extat & Media-
lani capitul. 251. sub Rubric. de bestijs aratorijs. ver-
sicul. & prædicta non habeant. ita etiam statutum
Brixiæ de quo suprà. si enim concedit statutum quod
in actu executionis possit debitor consentire execu-
tioni fiendæ in instrumentis his, pari ratione dicitur
concedere ipsam obligationem. nam statutum illud
non considerat isto in casu fauorem publicum, nem-
pè, ne agrorum cultura destituatur, sed fauorem po-
tius priuatum, asioqui quemadmodum de Iure Com
muni conuentio ista prohibetur, ita & in statuto di-
cendum foret.

18 Declaratur primò hic casus † vt locum non ha-
beat eo in casu, quo executio fieret in rebus quidem
aptis ad culturam agrorum, sed quæ nondum essent
in opere ipso. exempli gratia in casibus d. statuti Pa-
pienfis 105. sub Rubric. de bestijs aratorijs. ibi, vel si
esset mercator, vel conductor bestiarum qui pecuni-
am accepisset. ac d. statuti Mediolani. capit. 251. quod
habet eadem formalia verba. & si enim hic mercator
bestiarum boues habeat aratorios, attamen execu-
tio in illis fieri potest, cùm adhuc in opere non sint,
nec

nec eorum causa cultura agrorum deseritur: & illos
habet mercator iste loco mercium, nõ vt instrumen-
ta rusticalia. quæ rationes considerantur, & in alio
eiusdem statuti exemplo, ibi, nec si bestiæ essent da-
tæ occisione socidæ, vel societatis illarum bestiarum.
19 ita etiam declaratur † statutum Brixiæ 63. sub Rubr.
de rebus non pignorandis. versi. Nec etiam locum ha-
beat in domino.

SVMMARIVM.

1 *Medici, Legum Professores, & Grammatici immunes sunt à muneribus.*
2 *Iudicis arbitrio puniri, qui à Legistis, Medicis & Gram maticis collectas exigunt.*
3 *Aduocatos esse immunes, vt sunt legum Professores.*
4 *Immunitas concessa legum Professoribus & hu similibus, etiam eorum vxoribus conceditur.*
5 *Vxorem esse vnum & idem cum eius viro.*
6 *Statutum Veronæ lib. 1. cap. 118. sub Rubr. de immunitate concessa legum Doctoribus. declaratur.*
7 *Statutum Brixiæ 110. in ciuilibus, sub Rubr. de immunitate Medicorum & Magistrorum Grammaticæ. declaratur.*
8 *Immunitas vni fratrum concessa, alteri prodest.*
9 *Frater immunis ob numerum duodecim liberorum immunem reddit alterum eius fratrem.*
10 *Statutum Papiæ in ciuilibus, 145. sub Rubr. de immunita. concess. propter num. 12. liber. declaratur.*
11 *Statutum Veronæ lib. 2. cap. 182. sub Rubr. de immun. haben. duodecim filios. declaratur.*
12 *Doctores solo nomine immunitate Doctoribus concessa, non fruuntur.*
13 *Licentiati an immunitate Doctorum fruantur.*
14 *Licentiati dignitatem non habent.*
15 *Licentiati appellatione Doctorum non veniunt.*
16 *Licentiatus primò, quando medio tempore Doctorato præferatur.*
17 *Constitutio Pedemontiũ tit. Della recusatione del Giudice. versi. il che fatto s' intendera. declaratur.*
18 *Licentiatorum duas esse species.*
19 *L. Medicos. C. de profess. & Med. li. 13. declaratio.*

CASVS CCCLXXIX.

POENA QVAE SIT IN PERTVRbantes immunitates Iurisconsultorum, & Medicorum. & an concessa immunitas Doctoribus, Licentiatos comprehendat.

MEDICIS † literarum professoribus necnon & legum Doctoribus in priuilegium tributum est à Constantino in l. Medicos. C. de profess. & med. libro 10. vt immunes ab omni munere sint. quòd si ab aliquo vexari contigerit, illi
2 Iudicis † arbitrio puniuntur: vt eo loci scriptum est. in Codice tamen Theodosiano, è quo desumpta est hæc constitutio, pœna hæc Iudicis arbitrio indicenda non relinquitur: nam in eo sic legitur, nempe lib. 13. titulo 3. de profess. & med. l. 1. Ita, vt si quis eos vexauerit, centum millia nummorum ærario inferat, à Magistratibus, vel quinquennalibus exactus, ne ipsi hanc pœnam sustineant. seruus eis si iniuriam fecerit, flagellis debeat à suo domino verberari coram eo, cui fecerit iniuriam, vel si dominus consensit viginti milia nummorum fisco inferat.

Extenditur primò, hæc constitutio vt locum etiã habeat non modò in Medicis & legum Doctoribus, qui actu docent & profitentur, verùm etiam in his,
3 qui actu non docent, quemadmodum in † Aduocatis & causarum patronis: atque ita crebriore calculo nostri interpretes affirmarunt, ita inquam Nicolaus de Neap. in l. professio. C. de muner. patr. lib. 10. Ancha. in Clem. 2. de Magistr. Aret. consil. 94. Fely. & Ioan. de Anan. in Rubr. extra. de Magistr. Guido Papæ. q. 88. & q. 388. vbi affirmat sic aliquando fuisse determinatum in Consilio Delphinatus. Ripa l. 1. num. 132. solut. matrim, in l. Centurio. num. 17. de vulga. & lib. 2. respon. c. 20. Cagnol. in proœm. Pandect. 9. nos verò. nu. 255. hos recenset & sequitur Roland. à Valle consil. 66. num. 36. lib. 1. quibus addo Nattam, consil. 1. & consil. 65. lib. 1.

Extenditur secundò, vt locum etiam habeat hic
4 casus in † vxore ipsius Medici, & legum Doctoris. quod clarè probant verba d. l. Medicos. ibi, vnà cum
5 vxoribus & filijs. illa est ratio, quoniam vxor † est vnum & idem cum marito: sunt enim duo in carne vna. & idem de ipsis filijs ex relatis verbis intelligimus. & non modò viuente ipso Doctore, sed & mortuo: nam vxor vidua his priuilegijs fruitur, vt in specie decidit Guido Papæ. d. quæst. 389. & hæc & alia, quæ subijciemus sunt annotanda pro declaratione
6 statuti † Veronæ lib. 1. c. 118. sub Rubr. De immunitate concessa Doctoribus legum Decretalium, Medicis, &c. vt illud statutum habeat locum in vxoribus
7 illorum. ita etiam est declarandum † statutum Brixiæ 210. in ciuilibus, sub Rubr. De immunitate Medicorum & magistrorum Grammaticæ.

Extenditur tertiò, vt locum etiam habeat relatus
8 casus & constitutio d. l. Medicos. ad beneficium † fratrum ipsorum Doctorum & Medicorum. nam & ij immunes sunt, nec ratione munerum vexari aliquo modo debent: ita in claris terminis respondit Natta consil. 1. num. 10. 11. & consil. 65. in fine. lib. 1. adductus auctoritate glossæ in l. vlt. C. de mune. & hon. non continu. lib. 10. quæ quidem glossa affirmat, socium vnũ ob alterius socij personam immunitatem consequi. & glossam illam secuti sunt plures relati ab ipso Natta. & inter cæteros Marsilius singul. 180. scri-
9 ptum reliquit, † fratrem immunem ob numerum duodecim liberorum. ob bonorum communionem, quam cum altero fratre habet, efficere eum immu-
10 nem. quod annotandum est ad declarationem † statuti Papiensis in ciuilibus. 145. sub Rubr. De immunitatibus concessis propter numerum duodecim li-
11 berorum. quod statutum extat & † Veronæ lib. 2. c. 182. sub Rubr. De immunitate habentium duodecim filios. istis accedunt latè Tiraq. De retractu consang. 9. 26. gl. 1. num. 31. Iaf. consil. 112. col. 3. lib. 4. & l. 1. C. de transact. Barba. consil. 44. num. 12. lib. 2 & consil. 83. col. 2. lib. 3. Marsi. consil. 84. num. 34. cæteros prætereo. Sic etiam intelligi debent relata statuta Veronæ d. c. 118. & Brixiæ 210.

12 Declaratur primò hic casus, † vt non procedat in Doctoribus & Medicis solo nomine Doctores: nam ij hanc immunitatẽ non consequuntur. ita Roland. à Valle, d. consil. 66. num. 40. 41. lib. 1. post Guid. Papæ. q. 88. & Ripam lib. 2. responsorum. c. 20. quod non procedit in illis locis, in quibus ij Doctores in numero aliorum in matricula essent descripti, vt Veronæ, ex præcitato statuto. d. c. 118. quo matriculari debent. licèt ergo ignorans aliquis sit, si tamen matriculatus erit in illa ciuitate, immunis erit, vtpote ea matricula approbatus. sic Brixiæ ex d. statuto ducentesimo decimo, sufficeret Medico esse à Collegio receptum & approbatum.

13 Declaratur secundò, vt † non procedat in sosùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

Licentiatis: nam ij immunes non sunt: ita in specie
14 decidit Guido Papæ. q. 390. illa est ratio, quia † Licentiati eam dignitatem non habent, quam Doctores, iuxta Clem. 2. de Magistr. & per Bart. in l. 1. C. de
15 nouo Cod. compo. His accedit quòd appellatione † Doctoris non venit Licentiatus: quemadmodum latè respondit Signorolus cons. 51. Statuto Medicorũ. vbi inquit, quòd statutum Collegij & Professorum artis Medicæ, quo Doctores habentes priuatã & publicam examinationem eligendi Doctorem ad lecturam, locum non habet in Licentiato. & eo loci multis argumentis hoc demonstrat. sic † Licentiatum
16 deinde Doctoratũ non præferri medio tempore laureato, in casu statuti Collegij, quo antiquior Doctor in locum Doctoris numerarij defuncti vocatur atq; subrogatur, respondit Alciat. respons. 722. idq; non alia ratione, quia Licentiatus non potest verè dici Doctor ante illum verè doctoreis insignibus ornatũ. quo responso adductus dixi aliquando in illis nouis
17 † constitutionibus Pedemontium, in titulo, Della recusatione del Giudice. vers. il che fatto se intenderà esser eletto il piu antico Dottore di quelli, che non sono nominati per sospetti. illa verba, il piu antico Dottore, referri ad veram assumptionem laureę, non autem, vt anterior Licentiatus illi prę ferat ur, quemadmodum & in cæteris Licentiatum non præferri medio tempore laureato, affirmarunt Roman. cons. 333. Quòad primum. Iaſ. l. cùm quid, prima lect. nu. 16. ff. si certum peta. Fel. in proœm. Decretalium. num. 18. Iacob. Rebuff. in l. 1. C. de consil. lib. 18. quos secutus est Alciat. tracta. præsumpt. reg. 1. præsump. 45. num. 2. & d. respons. 722. quibus addo Ruinum consil. 19. numero 15. lib. 2. Gratum consil. 116. libro 2. quanquam dissentiant Angel. Aret. §. quædam. num. 10. instit. de actio. Decius l. cùm quid. prima lectura. num. 11. & secunda lectura. num. 18. si certum pet. & ibi Soc. num. 2. idem Soc. cons. 70. lib. 4. Decius in c. Clerici. nu. 4. & ibi Molinæus in additio. de iudicijs. de cuius veritate nunc non disputo. Illud etiam sci-
18 endum est, duas esse species † Licentiatorum, vt post Signo. d. cc nſ. 51. declarat Alciat. d. respons. 722. in fine, aliqui simpliciter licentiantur, vt possint deinde assumere nomẽ & insignia Doctoris, aliqui verò consecuti sunt etiam nomen Doctoris, & si insignia collata non sint. & in hac specie verius dicendũ est contra Guidonem Papæ. quandoquidem Doctores isti sunt re ipsa, & si desint insignia, quæ qualitatem extrinsecam, potius quàm rei essentiam præ se ferunt. Rursus accedit, quod Constantinus non tantùm dignitatem quàm ipsam peritiam, & docendi laborem consideravit, vt inscriptio tituli ostendit, & verba
19 † d. l. Medicos. ibi, & Professores alios literarum. quæ sanè verba in non laureato, sed qui sua peritia & doctrina alios vel instruat, vel instruere possit, intelliguntur. esset tamen difficile, nostra præsertim ætate, contra Guidonem obtinere. Quibus autem pœnis plectantur publicani, qui compellunt Scholasticos soluere Gabellam explicat Rebuffus in Tract. de priuileg. Scholarium. priuil. 108. vbi alia scribit.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio punitur is, qui minus ciuiliter aliquid agit.*
2 *Lex cùm de præcepto est, obseruari omnino debet.*
3 *Lex cùm de consilio est, an obseruanda sit.*
4 *Consilium perfectionis non obseruans, non peccat.*
5 *Religiosus non obligatur ad obseruandũ legem de consilio perfectionis.*
6 *Legi de consilio perfectionis cõtraueniens per contemptum punitur.*
7 *Consilium reuerentiæ spernens non peccat.*
8 *Legem de vrbanitate contemnens punitur.*
9 *Iudicis arbitrio puniri, qui legẽ vrbanitatis contemnit.*
10 *Censores olim Romæ Iudices in eos, qui minus vrbanè & ciuiliter viuebant.*
11 *Censorum seueritas in aliquos, qui minus ciuiliter & vrbaniter se habebant.*

CASVS CCCLXXX.

POENA QVAE SIT IN EOS SANcita, qui legem vel præcepti, vel consilij, vel vrbanitatis contemnunt.

IVRISCONSVLTORVM signifer Bar. in l. creditores. num. 4. C. de pign. scriptum reliquit, † Iudicis arbitrio illum puniri, qui aliquid minus ciuiliter atque vrbanè egit. cuius quidem doctrinæ illustrandæ gratia, sciendum est, 1
cum ipso Bartolo, leges aliquas esse, quæ præcepti sunt, aliquas quæ consilij, aliquas deinde quæ vrbanitatem, seu ciuilitatẽ respiciunt. Cùm † lex de præ- 2
cepto est, omninò obseruari debet. c. 1. de const. & ibi Abbas, num 4. & Decius ibi prima lectura. nu. 13. vers. secundus est casus. vbi subijcit procedere, etiam si verba essent de consilio in lege, quæ de præcepto est, nam magis sensus & materia ipsa attendenda est, quàm ipsa verba, quæ (vt sæpe suprà dixi) improprianda sunt, vt subiectæ materiæ deseruiãt. l. si vno. ff. locati qui ergo hanc legem non obseruat, mortaliter peccat. ita Bart. & cæteri relati. Secundo verò loco cùm † lex est de consilio, tunc etiam distinguimus 3
consilium perfectionis à consilio reuerentiæ. in consilio perfectionis inobediens non obligatur, atq; ita non obseruando non peccat: nam consilium hoc dicitur exhortatio, quæ liberam voluntatem excitat. c. vlt. §. vlt. 4. distin. gl. 2. in c. 1. de constit. & probat. ca. quòd debetur. 14. q. 1. vbi Diuus Augustinus censuit, 4
illum non peccare, qui illud † consilium perfectionis non obseruat. dum dixit Saluator noster. Si quis te percusserit in maxillam, vade & alteram illi præbe. Matthæi cap. 5. quemadmodum & illud Matthæi 19. Si vis perfectus fieri, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. Bart. d. l. creditores. nu. 4. imò nec ad peccatum veniale obligat consiliũ hoc perfectionis. ita Abbas in d. c. 1. num. 4. de constit. ex d. ca. vlt. 5
§. vlt. 4. distinct. Imò nec † vir religiosus hoc consilio obligatur. Abbas d. num. 4. & ibidem Fel. nume. 20. ex text. Clem. exiui. §. cùm autem. de verbo. sign. quid plus, nec homo quantumuis perfectus hac lege obligatur. cap. paratus. 23. q. 1. Andreas ab Exea. d. c. 1. num. 179. de const. Declaratur tamen hoc vt non procedat, quando quis † ex contemptu contraueniret huic consilio perfectionis: ita gl. & ita Fely. in d. cap. 1. num. 21. de const. ex cap. quis autem, iuncta gl. distinct. 10. quanquam Decius in d. cap. 1. prima lect. num. 12. dissentiat: sed illius rationibus respondet eo loci Andreas ab Exea. nu. 182. His accedit Alexander de Ales. in quarta parte suæ summæ q. 104. membro 3. dum scribit, horam comedendi tempore ieiunij esse de consilio: illum tamen peccare, qui ex con- 7
temptu eam non seruat. Cùm autem † consilium est reuerentiæ, tunc si non habet expressum præceptũ, contraueniens non peccat. ita Fel. in d. c. 1. nume. 23. de constit. & ibi Decius in prima lectura. nu. 13. vers. tertius casus. qui post Archidiaconum in capit. testamentum.

mentum. in fi. 7. distinct. intelligit quò ad peccatum mortale, non quò ad veniale. id quod probat c. ad aures. vbi glossa in verbo consilio. de ætate & qualitate.
8 Quando verò † lex est de ciuilitate ac vrbanitate (vt nostri loquuntur) tunc cùm ad præceptum est redacta, contraueniens aliquando punitur pœna ordinaria, si illa statuta est: si verò statuta non est, extraordi-
9 naria, atq; ita † Iudicis arbitrio. sic loquitur Bartò. d. l. creditores. nu. 4. cum quo sensit Sali. ibidem. col. 3. vers. opponitur tertiò. ita intelligentes l. 2. ff. de legib. in fin. & clarius ita sensit Maranta sua disputa. 5. num. 19. in fin. post Alex. in additionibus ad Bart. in l. hodie. ff. de pœnis. & dicemus aliqua infrà in casu 398. conferunt & quæ diximus suprà in casu 374. sed Bald. in d. l. creditores. num. 2. inquit, inciuiliter intelligi, hoc est, contra iura ciuilia. Sic etiam intelligere possumus minus vrbanè aliquid agere cùm cõtra
10 bonos mores, qui in homine bene instituto elucere debent, sit: nam & in ciuitate Romana † extabant Censores, qui mores notabant, & in eos animaduertebant. M. Cicero lib. 3. De legibus. mores Populi regunto. Pedianus in diuin. eiusdem Ciceronis, regendis moribus ciuitatis Censores quinto quoq; anno creari solebant. & scribunt Corasius in l. 2. §. post deinde. num. 14. de orig. iuris. & Hotomanus De Magistratibus Romanorum. in verbo Censores. His addo Feneſtellam De Magistratibus Roma. cap. 17. qui non-
11 nulla recenset exempla † Censorum, qui malos aliquorum mores pœnis affecerunt. & alia apud Valer. Max. lib. 2. De censoria nota.

SVMMARIVM.

1 *Stellionatus crimen innominati criminis nomen est.*
2 *Stellionatus crimen à stellione lacerta nomẽ sumpsisse.*
3 *Stellionis pellem in morbo comitiali medicamentum esse.*
4 *Iudicis arbitrio indicitur pœna in crimine stellionatus.*
5 *Actio de dolo, & accusatio criminis stellionatus. subsidiaria remedia continere.*
6 *Stellionatus pœna cessat cùm contractus est nullus.*
7 *Alienans rem alteri obligatam dissimulata obligatione, pœna criminis stellionatus punitur.*
8 *Statutum Papiæ 77. in ciuilibus, sub Rubr. de pœna vendentis, & alienantis rem sine commemoratione fictus, declaratur.*
9 *Emptor contra venditorem, qui rem alteri vendidit, actione exempto experitur.*
10 *Feudalem rem vt propriam vendens iure suo priuatur.*
11 *Donans rem duobus diuersis temporibus, Iudicis arbitrio punitur.*
12 *Vendens rem secundo scienti iam primo venditam fuisse, non incidit in pœnam criminis stellionatus.*
13 *Statutum Placentiæ sub Rubr. De pœna vendentis rem duobus. declaratur.*
14 *Statutum Brixiæ in criminalibus, c. 170. sub Rubr. De pœna vendentis eandem rem duobus. declaratur.*
15 *Statutum Veronæ, lib. 3. c. 97. sub Rubr. Qui venditione duobus. declaratur.*
16 *Cessionarius sine mandato alterius nomine falsò cedens, non incidit in pœnam criminis stellionatus.*
17 *Statutum Patauinum sub Rubr. De possessione turbata. c. Quicunq; vendiderit. declaratur.*
18 *Vendens secundo non incidit in crimen stellionatus, si primus emptor debito tempore pretiũ non persoluit.*
19 *Venditio prima vbi nulla est, vendens non incidit in crimen stellionatus si secundo vendidit.*
20 *Iudicem non posse distrahere rem pro sententiæ executione captam nisi præsente pretio.*
21 *Vendi res potest a duobus eandem personam repræsentantibus duobus diuersis emptoribus sine pœna stellionatus.*
22 *Stellionatus crimine tenetur is, qui in venditione rerum fisci pretium fraude auget, vt alter carius emat.*
23 *Stellionatus pœna plectuntur ij, qui in foro augent pretium annonæ, vt alij carius emant.*
24 *Statutum Brixiæ Reuendalorum, c. vlt. declaratur.*
25 *Contrahentes qui dissimulata conditione suæ personæ contrahunt, pœna criminis stellionatus puniuntur.*
26 *Iurisdictione Iudicis turbans pœna arbitraria punitur.*
27 *Rescripto Principis abutens, Iudicis arbitrio punitur.*
28 *Probationes aduersario suo subtrahens pœna criminis stellionatus punitur.*
29 *Stellionatus crimine notatur, qui falsò alicui triste nuntium attulit.*
30 *Stellionatus crimen an infamet.*
31 *Notarius de re illicita conficiens instrumentum pœna arbitraria punitur.*
32 *Testis corruptus recusans ferre testimonium pœna Iudicis arbitrio plectitur.*

CASVS CCCLXXXI.

STELLIONATVS CRIMEN quod, vnde nomen sumpserit: & quibuscasibus locum habeat, diligenti studio explanatum.

VM † crimen speciali ac proprio nomine caret, stellionatus nomen assumit. 1
quod sanè † nomen à stellione lacerta 2
stellata nomen sumpsit. quod animal malè apud veteres audit, siue quia inuidum, cùm enim eodem quo anguis modo pellem exuat, eamq; confestim deuoret, tanquam vtilem † esse pro comitialis morbi remedio 3
norit, idcircò hominibus præripiat, vt Plinius lib. 8. Naturalis histo. c. 31. testatur. siue quòd ex eo malum medicamentum fiat, quo mulieres decipiuntur. nam cùm immortuus est in vino, qui biberint, lentigine obducit. quod idé Plinius lib. 20. c. 4. memoriæ prodit. & ad rem hanc nostram ita scriptum reliquit Alciat. lib. 1. Parerg. iuris c. 46. Ego, vt dicam quod præter Alciatum obseruaui, apud eundem Plinium legi in ea naturali historia lib. 30. c. 10. stellionem esse animal Lacertæ simile, quo nullum fraudulentius homini inuideat, indeq; aiunt, stellionũ nomen in male- 4
dictum translatum. hæc Plinius. qui nil clarius atq; apertius dicere potuisset. hoc ergo stellionatus crimen pœnam habet † Iudici arbitrariam. l. 2. & l. 3. ff. de crim. stellio. & in specie affirmarunt Raphael Comens. cons. 42. Viso processu. in fine. & Ægidius Bossius tract. causarum criminalium, tituło, De crimine stellionatus. num. 1. Et quemadmodum initio dixi, nomen hoc assumit, cùm specialis titulus criminis deficit. & ob id innominati criminis nomen appellatur. dicitur; etiam hanc ob causam accusatio hæc subsidiaria ad exemplũ actionis ciuilis de dolo. nam 5
quemadmodum illa actio † de dolo in subsidiũ conceditur, cùm alia deficit, vt colligitur ex integro illo titulo de dolo in Pandectis & Codice: ita accusatio huius criminis deficiente alia nominata accusatione locum habet. d. l. 3. ver. quod enim. Hinc etiã fit quòd vbicunque dolus contra aliquem commissus actione de dolo ciuiliter purgari potest, cesset accusatio criminalis de dolo. l. & eleganter. in prin. ff. de dolo. & per consequens hæc accusatio criminis stellionatus, ita in specie declarauit Bald. cons. 14. Filius fam. libe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tauit.in fine.lib.1.qui ob id respondit.filium,qui cessit iura patris,cùm non posset,non posse stellionatus crimine accusari à cessionario circumuento.quoniã
6 inquit Bald. † contractus est nullus, atque ita ciuilis actio de dolo purgatur,cessatq; & per consequens hoc stellionatus crimen.Simile respondit Dynus in cons. 38. Quod contra.col.2. vers.item & crimen.hac pœna non teneri qui sine dolo expendit monetam falsam. Hinc etiam respondit idem Bald. cons.15. Ad euidentiam præmittendum est.eod. lib. 1. quem secutus est Cravet.cons.6.num.105.& cons.280.col.3.versic. postremò.& post eum Rolan.con.75.nu.30.34. lib.1.qui responderunt ob id fœneratores pœna aliqua corporali afficiendos non esse,cùm contractus dissolui atq; vsuræ repeti possint.de cuius doctrinæ veritate dicemus infrà in casu 398.

7 Hac pœna criminis stellionatus † plectitur is,qui dissimulata obligatione per calliditatem rem alij distraxerit,vel permutauerit,vel insolutum dederit. l. 3.§.1.ff. de crim.stellio. Quocircà infertur declaratio
8 ad statutum Papiæ 77. in ciuilibus,sub Rubr. de pœna vendentis, vel alienantis rem sine commemoratione fictus, & pensionis. quo punitur vendens rem suppositam censui,sine illius cõmemoratione: nam solùm pœna illa est annullationis contractus, & in amissione rei ad commodum domini directi indicitur.poterit ergo ex iam relatis, venditor ille tanquã
9 stellio pœna hac erga fiscum puniri. † Emptori autem hoc casu succursum est,vt actione ex empto contra venditorem experiatur.l.quæro.ff.de act.emp. & respondit Decius consil.483. nume.16.qui subiungit, venditorem etiam teneri ad interesse exactione illa. idem consuluit Curt.Iun.cons.177.nu.5. Scribit etiam Afflictus decis.225.& post eum Cravet. cons.112.
10 num.11. † alienantem rem feudalem, vt liberam iure suo priuari. Iure etiã affirmare possumus hac pœna,præter feudi amissionem puniri posse vasallum, qui rem feudalem,vt liberam alienauit,iuxta ca. Imperialem. de prohib.feud.alien. per Feder. & ibi declarant Doct.& Aflict. decis.255.& Martinus Freccia. in Commentarijs feudorum.lib.2. cap. pluribus autem modis.num.4.in meo Codice est sub pagina 110. Hac pœna plectendus etiam est is, qui rem duobus diuersis temporibus vendidit. quod L. Sylla ad legẽ Corneliam de falsis, pertinuisse sua lege declarauit. quemadmodũ admonuit Paulus Manutius in Commentarijs De legibus Romanis. Et Syllæ sanctionem confirmauit Hadrianus, vt retulit Paulus iurisconsultus in l. qui duobus.ff. ad l. Cornel. de falsis. quo loci annotarunt Bartol. & Marsil. Angel. consilio 43. Syndicus. Raphael Comen.consil. 173. Galuanus.colum. 2. qui respondit idem esse in eo, qui rem duo-
11 bus, diuersis temporibus † donauit, vt eadem stellionatus pœna teneatur. his accedit Ægidius Bossius tract.causarum criminalium,titulo De falsis.nu. 112.& quanquam duo sint hoc in casu tituli criminis falsi scilicet & stellionatus, vna tamen sola est pœna Iudici arbitraria.

Declaratur tamen hic casus primò,vt locum non
12 habeat,quotiescunque is, qui rem hanc † secundo loco emit, sciebat iam prius fuisse alteri venditam. nam tunc is venditor hanc pœnam non incurrit: ita respondit Bald.cons.240.Præsupposito statuto, in fine.lib. 2. Baldum secuti sunt Cravet.dict.cons.6.nu. 104. & Roland.d.cons.75. num. 26.lib.1. is ergo Bal-
13 dus ita declarat † statutum Placentiæ sub Rubr. De pœna vendentis rem duobus. atq; ita etiam declarari potest relatum statutum Papiæ. 77. in ciuilibus: &
14 † statutum Brixiæ in crim.c. 170. sub Rubr. De pœna vendẽtis eandem rem duobus, diuersis temporibus,
15 ita pariter declaratur † statutum Veronæ lib.3. ca.97. sub Rubr. Qui venditionem duobus fecerit.imò fortius non procedunt & locũ non habent hæc statuta, cùm is emptor & acquirens scire debuit qualitatem rei & personæ alienantis: ita Bald.d. cons.14.Filiusfa.
16 lib.1.dum respondit, † cessionarium conqueri non posse, nec cedentẽ posse huius stellionatus criminis accusare,quòd cesserit tanquã Procurator,cùm mandato careret, quoniã debebat is cessionarius petere mandatũ sibi exhiberi, iux. l. si quis inficiatus. ff. de-
17 pos. cum similibus. Ita pariter declarari potest † statutum Patauinũ sub Rubr. De possessione turbata.c. Quicunq; vendiderit,dum huic vendenti rem duobus diuersis temporibus indicit pœnam falsi,si res est res immobilis,arbitrariam verò cùm mobilis: declaratur inquã non procedere,cùm emptor scit,vel scire debuit rei & personæ conditionem. Declaratur secundò,vt locum non habeat hic casus, quando is,qui
18 † primò vendidit,ab eo debito tempore iuxta promissionem rei pretium cõsecutus non est: nam tunc alteri impunè vendere potuit. ita omnium primus Odoffr.in l.venditor ex hæreditate.ff.de hær.vel act. vend.Sal.& cæteri in l.quoties.C.de rei vend. Fab. à Monte tract. De emp.& ven.q.3.principali.nu.50. Iaf. in l.à Diuo Pio.§.sed si emptor.nu.5. & ibi Alex.nu.3. de re iud.quos secutus est Plotus in l. si quando. nu. 177.C.vnde vi.ita declarantes d. l. qui duobus. ff. de falsis,atq; relata statuta declarari possunt. Declaratur
19 tertiò,vt non procedat,quando prima † venditio fuisset nulla:nam tunc vendens secundò impunè vendit. ita respondit Alex.cons.81.col.5. lib.3. Plotus d.l. si quando.nu.177.in fin.& in specie nostra ita respondit Bal.d.cons.15.Ad euidentiam.lib.1.& idem is sensit in præcedenti consilio. Quocircà is, qui de pretio fidem habere non potest,si vendit pretio non numerato, non impeditur secundo numeranti vendere.
20 quemadmodum in † Iudice, qui pro executione sententiæ rem distrahit. ex quo enim præsenti pecunia alienare debet,si nõ numeratur à primo, impunè secundo vendere poterit.ita scribũt Iaf. d.l.à Diuo Pio. §.sed si emptor.nu.5.de re iud. & Plotus d.num.177. vers.fallit secũdò.plura huius declarationis exempla adferri possunt,cũ etiã multis de causis alienationes nullæ sint.atq; ita declarari possunt relata statuta.

21 Declaratur quartò,vt non procedat, † quando res venditur duobus à duobus eandem personã repræsentantibus, vtputà à duobus executoribus testamenti,qui defunctum repræsentant. ita declarando relatum statutum Placentiæ respondit Signorol. cons.205. In præmissa quæstione. quem secutus est Bossius d.tractat. causarum criminalium,titulo,De falsis.num.112. vers.& adde.

22 Hac etiam pœna † punitur ille, qui in venditione rerum fisci plus obtulit,non vt emeret,sed ementem ad carius emendum impelleret . quemadmodũ ex l.3.§.si quis impostur am.ff.de cri.stellio, scriptum reliquit Fabianus d.tract.de empt. & vend.q.5.principali.nu.59.idem cæteris in rebus tradunt Bar.in d. l.3.§.si quis impostur am. Alexand.ad Bar.in l.si tempora.C.de fide instrum.lib.10. & Bossius d.titulo, De crimine stellionatus.nu.6. Roma.sing. 567. Offerens maius. & alia plura recensẽt Neuiz.cons.74.nu.9.vbi
23 dum exemplũ in illis adferunt,qui in foro † & nundinis accẽdunt,& maius pretium, quàm par est, vendenti frumentum & annonam omnem offerũt, non vt verè emant, sed vt ad sui commodum, quòd horrea domi sint plena,pretium augeant. hos etiam pu-
24 nit † statutum Brixiæ statuto vltimo Reuendalorum, quod cum iure communi conuenit. Hoc crimine notari atq; illius pœna Iudici arbitraria puniri opinor,

25 opinor illos,qui † dissimulata conditione suæ personæ,se diuites faciunt,cùm pauperes sint & inopes, vt æs alienum contrahant: atque ita contrahentes decipiant. ita hos Iudicis arbitrio puniri scribit Plotus d.l.si quando.num.178.C.vnde vi. post Bart. & Alex. in l.alia.§.eleganter.ff.solut.matr.Castr.l.etiam.§.li-
26 cèt eò.Hac pœna † stellionatus punitur etiam is,qui Iudicis iurisdictionem turbauit : ita Bart.in l.1.§.1. in fin.ff.si quis iusd.non obtemp. Bossius d. titulo,de crimine stellionatus.nume.1. qui subijcit,hac pœna
27 etiam puniri,qui Principis † rescripto abutitur. ex Abb.in c.fin.in fin.de rescript. quod etiam suprà alibi explicaui. Ita etiam punitur hac pœna qui † aduersarij patentes literas lacerauit, vel probationes
29 suis aduersarijs subtrahunt. ita & ij,qui triste † nuntium alicui ferunt,cùm falsum illud esset. nam is & si ad interesse parti læsæ teneatur, vt inquit Ang.in l.1. ff.de eo per quem factum erit: attamen puniri etiam potest Iudicis arbitrio. ita Bossius dicto titulo, De crimine stellionatus. numero 2. Omitto nunc hoc
30 loco illam Doctorum controuersiam an † stellionatus crimen damnato infamiam irroget, quam sanè controuersiam distinctione desumpta ab Accursio, cuius tamen nomen subticuit, in l. quid ergo. §. vlt. ff.de ijs, qui nota.infam.conciliauit Duare.libro primo disputa. anniuers. capitu. 42. illius furtum detexit, & Accursium laudauit Robertus Aurel. libro quarto sentent. iuris. cap. 17. Hac etiam pœna ple-
31 ctitur † Notarius, qui de re illicita instrumentum inter partes confecit.Ita Felynus in capit. si aduersis de hær.post Baldum in l.2. ad finem.C.de sepul. viol.
32 Ita etiam punitur † testis,qui corruptus pretio,recusat ferre testimonium.Felynus in cap. dilectorum. numero 4. & in fine.de testibus. cogen. & Simancas in praxi hæreseos. tit. 35. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Annonam corruptam vendens punitur.*
2 *Platonis lex contra vendentes corruptam annonam.*
3 *Iudicis arbitrio hodie puniri, qui corruptam annonam vendunt.*
4 *Aromatarij vendentes corrupta aromata, Iudicis arbitrio puniuntur.*
5 *Iudicis arbitrio puniuntur ponentes bonos fructus in summitate calati, & corruptos in medio.*
6 *Annonam corruptam vendentes ab Episcopo etiam puniri posse.*
7 *Statutum Brixiæ Beccariorum,c. 216. sub Rubr. Quòd aliquis non debeat scorticare carnes morbosas. declaratur.*
8 *Constitutio Regni Siciliæ in vendentes corruptam annonam.*
9 *Iudicis arbitrio punitur qui rem immobilem vitiosam latenti vitio alienat.*
10 *Ciceronis locus egregius De officijs.*

CASVS CCCLXXXII.

ANNONAM CORRVPTAM VENdens,qua pœna feriendus sit.

1 QVI † corruptam annonam vendunt pœna non leui puniri debent. quod in
2 bene instituta Republ.sanciendum esse scriptum reliquit † Diuinus Plato Dialogo 11. de legibus.illius verba, si cui legere placet,adscripsi. Eum verò qui legi non obtemperauerit, remq; adulteratam vendi-
derit: quicunque aduertit, potestq; arguat: & quicunque coram Magistratus redarguerit, seruus quidem aut inquilinus rem adulteratam secum asportet. ciuis verò si accusare neglexerit,quasi Dijs sustulerit, improbus habeatur: sin accusauerit conuicerit q; , Dijs, si qui in foro sunt dedicet. Huius autem rei qui deprehensus fuerit manifestè venditor non solùm re ipsa priuetur, verùm etiam tot verberibus publicè cædatur quot drachmis vendebat, præconũ voce,causa cur verberetur,declarata. hæc Plato, Hodie tamen pœna † Iudicis arbitrio indicitur, quem-
3 admodum in specie annotauit Ægidius Bossius tractatu causarum criminalium,titulo De extraordinarijs criminibus.num.4. ex l.annonam. ff. de varijs & extraord. crim. quam ego intelligo solùm in casu, quem mox subijciam.hic tamen casus rectè satis probatur in l.3.§. sed & si quis merces. ff. de crim.stellio. ibi,vel si corruperit.nam & crimen hoc stellionatus, criminis nomen eo loci Vlpianus habere censuit.quo responso permotus scripsit Ripa tract. pestis, titulo, De remedijs præser.contra pestem.nume. 147. pœna hac extraordinaria atque ita Iudici arbitraria puni-
4 endos esse † Aromatarios, qui falsa atque corrupta aromata vendunt: ita (inquit ille. num.148. post Io.
5 à Platea) pœna hac † arbitraria puniri debet,qui in summitate calati bonos fructus collocat,& in medio
6 putridos & corruptos. imò † corruptores ijsdem ab Episcopo pœna pecuniaria mulctari possunt. quemadmodum eodem loco Ripa nume. 150. adnotauit,post Roma.sing. 526. Fui interrogatus. eadem pœna puniri possunt macellarij,qui fœtidas carnes vendunt. Quocircà de his mandata est cura Præfecto vrbi. l.1.§. cura carnis.ff.de off. Præf.vrb.vel verius Præfecto an-
7 nonæ.Hinc rectè † statutum fuit Brixiæ inter statuta beccariorum, c.216. sub Rubr. Quòd aliquis non debeat scorticare, nec vendere aliquas bestias morbosas. macellarios vendentes carnes morbosas,pœ-
8 na ibi sancita feriendos esse. In Regno † Siciliæ extat seueraFederici sanctio aduersus hos corruptores. sub Rubr. De fide mercatorum in vendendis mercibus adhibẽda.vbi primò pœna vnius libræ auri mulctatur venditor, vel fustibus cæditur, si pauper est. si secundò id egit, manus amputatur. si tertiò, in cru-
9 cem tollitur. Pœna etiam hac † extraordinaria Iudicij q; arbitraria,mea quidem sententia, puniendus est is,qui rem immobilem vitiosam latenti vitio, vitio ipso suppresso, vendidit.vtputà domum morbosam. vel aliquid cui vitium aliud latens inesset,quod detegere ad virum bonum spectat,alioqui plectitur.id lo-
10 cus † Ciceronis lib.3. Officiorum.& Valerij Max.lib. 8. cap.2. confirmat.qui T. Claudium Centimalum à M. Catone condemnatus est,quòd P. Calphurnio Lanario ædes, quas Augures demoliri iusserant, vendiderit vitio minimè detecto. Quinimò & in foro conscientiæ tenetur hic venditor domũ rependere emptori, quemadmodum affirmarunt Diuus Thomas, 2.2.q.77. art.3. & latè Dominic. Soto lib. 6. de iust. & iure q.3.art.2.vbi permulta de his.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio impostores puniri.*
2 *Impostores Mediolani quæ pœna puniantur.*
3 *Impostorem apud Tholosanum consilium grauissima mulctatum pœna.*
4 *Constitutio Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. Quicunq; fallacibus. declaratur.*
5 *Vendens rem per calliditatem exornatam cùm ita de se non sit, Iudicis arbitrio punitur.*
6 *Ciceronis egregius locus in officijs.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

CASVS CCCLXXXIII.

IMPOSTORES QVA MVLctentur pœna.

POENA etiam † criminis ſtellionatus (vt hunc caſum præcedenti adiũgam) plectuntur impoſtores, qui ſua calliditate homines decipiunt, vnum pro altero eis vendentes, vt torquem æream pro aurea, quod probat. l. 3. ff. de crimi. ſtellio. quo ſcribit vir conſultiſſimus Iulius Clarus, libr. 5. ſentent. §. vlt. q. 83. verſ. ſi quis † impoſturam. anno 1558. ex ſenatuſconſulto Mediolanenſi quoſdam impoſtores, qui torquibus adulterinis decipiebant viatores, fuſtibus cæſos & è dominio Mediolanenſi eiectos fuiſſe. recenſet & illud memorabile † Arreſtum latum Toloſæ anno 1560. contra quendam Arnaldum de Tilla impoſtorem, qui finxit ſe eſſe Martinum Guerram, qui iam per multos annos aberat, atque ita habitauit per multos annos cum vxore Martini, & ex ea prolem ſuſcepit. deinde Martino reuerſo, magna cum difficultate detecta fuit impoſtoris techna: & tandem is Arnaldus fuit flammis combuſtus. cuius quidem Arreſti meminit Papo lib. 22. titulo 9. Arreſto 20. His ego addo Ioan. Baptiſtam à ſancto Seuer. in repet. l. cunctos populos. nume. 52. C. de ſum. Trinit. & fide Cathol. qui affirmat hos impoſtores. quos ipſe aggiontatores, & deceptores appellat, eſſe pœna ſtellionatus, atque ita Iudicis arbitrio puniendos. De his impoſtoribus loquitur noua † conſtitutio Mediolani, ſub Rubr. De pœnis. c. Qui fallacibus ibi, Item res † vendentes adeò artificioſè. quæ ſanè conſtitutio cum iure communi conuenit. Hac pœna etiam plectendi ſunt ij, qui doloſè aliquã calliditate prædium, remq; aliam immobilem, quam vendere volunt, ita fictè exornant, vt multò melior videatur, quàm re vera eſt. quale extat egregium exemplum apud † Ciceronem libr. 3. De officijs. dum recenſet Pythium illum Syracuſanum, qui hortos, confecta celebri piſcatione, grandi pretio C. Canio Equiti Romano vendidit.

1 2 3 4 5 6

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio puniri emptores annonæ, qui eam tantiſper ſupprimunt, vt eam carius vendant.*
2 *Dardanarij qui.*
3 *Thaletis Milleſij in emendis oleis prouidentia.*
4 *Vendens rem vltra taxatum pretium, Iudicis arbitrio puniri poſſe.*

CASVS CCCLXXXIIII.

POENA QVAE SIT IN EOS, QVI coemptam annonam ſupprimunt, vt carius eam vendant, & Thaletis Milleſij factum egregium.

RECTVNTVR etiam pœna † extraordinaria Iudicis arbitrio ij, qui annonam merceſvè coemptas tantiſper ſupprimunt, dum carius eas vendendi occaſio ſe offerat. l. annonam. vbi Bart. & Angel. ff. de varijs & extraord. cognitio. quo loci, hos † Dardanarios appellat Vlpianus, à Dardano, vt quidam aiunt, mago nominati, quo nomine non malè appellari potuiſſet † Thales ille Mileſius, qui, (vt in illius vita ſcribit Diogenes Laertius & ante eum Ariſtoteles lib. 1. Polit. c. 7.) olearum inopiam prouidens omnes coemit, & anno inſequenti vendidit: qua prouidentia maximè diues factus eſt. Hos etiam Dardanarios ita extraordinariè puniendos eſſe ſcriptum reliquit Ripa tract. peſtis titulo, De remedijs præſerua. contra peſtem. num. 202. & eo loci. num. 198. in fin. cenſuit, eadem † pœna feriendos eſſe illos, qui pluris merces vendunt, quàm taxatum fuit, ex d. l. annonam. nonnulla etiam ſcribit Bonifacius Vitalinus tract. Maleficiorum, ſub Rubr. Ad legem Iuliam de annona. Franc. de Marchis q. 540. parte prima, & q. 395. parte ſecunda.

1 2 3 4

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio puniri qui Nili aggeres rumpunt.*
2 *L. pen. ff. de varijs & extraord. cognit. & l. 1. C. de Nili agger. non rump. conciliantur.*
3 *Securitas quid.*
4 *L. 1. C. de Nili agger. non rump. declaratio & ſenſus.*
5 *Aggeres Padi rumpentes pœna Iudici arbitraria puniri.*
6 *Statutum Patauinum ſub Rub. de poſſeſ. turba. c. qui per ſe vel alium. declaratur.*

CASVS CCCLXXXV.

POENA QVAE SIT IN FOEDANtes & ſpurcantes aliquem.

IVDICIS † arbitrio etiam punitur is, qui ſimo corrupto aliquem perfuderit, cœno, luto oblinierit, aquas ſpurcauerit, ſiſtulas, † lacus quidvè aliud ob iniuriam publicam contaminauerit. ita Paulus in l. 1. §. 1. ff. de extraord. crimi. qui ſanè locus à Iacobo Cuiacio inter ſententias Iulij Pauli lib. 5. titulo 4. relatus eſt. Hinc recenſet Iulius Clarus lib. 5. ſentent. §. fin. q. 83. verſic. Item puniendi ſunt. anno 1556. iuſſu † ampliſſimi Senatus Mediolanenſis quendam Paulum Comere duobus ictibus oculei affectum ob id fuiſſe, quòd amphoram ſtercore plenam in mulierem proiecerat.

1 2 3

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio punitur, qui aliquem fœdauit & ſpurcauit.*
2 *Spurcans aquas, qua pœna plectatur.*
3 *Fœdantes aliquem ſtercore in faciem, puniuntur non leuiter apud Mediolanenſes.*

CASVS CCCLXXXVI.

POENA QVAE SIT CONTRA rumpentes aggeres Nili & Padi.

VI olim Nili aggeres rupiſſent, vel arbores, quæ ipſos aggeres colligunt, excidiſſent, extra ordinem, hoc eſt, † Iudicis arbitrio pro cõditione ſua, & pro admiſſi criminis menſura plectebantur. l. penult. ff. de varijs & extraord. crimin. quæ tamen pœna à Theodoſio diffinita videtur: nempe, vt is rumpens igne comburatur, conſcij verò & conſortes deportentur. quemadmodum legere eſt in lege prima. & ibi Angel. C. de Nili agger. non rumpe. & in Codice Theodoſiano, lib. 9. titulo 32. l. vnica. Accurſius tamen exiſtimauit hæc † eſſe

1 2

† eſſe duo pugnantia, quæ ita conciliare ſtuduit, atq; ita ait: Nili aggeres alij altiſſimi ſunt, qui arcent aquę impetum, ne vrbes & villas obruat. & de his loquitur. l. 1. C. de Nili agger. Alij ſunt aggeres minores, q paſsim in agris à priuatis fiunt, vt limus, quem flumen creſcens aduehit, retineatur: & reſtagnando gleham fertiliorem faciat. & de his (inquit Accurſius) loquitur dict. lex. penult. quam conciliationem probauit Stephanus Forcatulus in Penu iuris. cap. 14. & de dupplici aggere auctore citat Diodorum Siculum libro primo. à quo non diſſentit Herodotus lib. 2. c. 2. quem in hanc ſententiam laudat Budæus in annota. ad d. l. penultim. ff. de varijs & extraord. crimi. & magna eſt vtriuſque caſus differentiæ ratio. ſi quidẽ cũ minores aggeres, quos priuati iuxta propria prædia extruebant, non omnem fluminis impetum arcerent, ſed quantum prædijs obeſſe poterant: ob id ſolli accolæ, ſi illa commata & diacopi rumpebantur, damnum patiebantur. Si verò maiores illi aggeres deſtruebantur, cum vniuerſus Populus magnam ſentiebat iacturam, grauius igitur fuit animaduertendum in hos, quàm in illos. nam ij, qui in maioribus aggeribus quid admittebant, populorum ſecuritatẽ lædebant. quam quidem † ſecuritatem interpretatur tranquillitatem Duaren. libro ſecundo diſpu. anniuerſ. cap. 22. & ante eum Budæus in annota. Pandect. ad titulum. ad legem Iuliam Maieſtatis. tranquillitas autem in eo turbatur, quòd aggeribus ruptis Nilus tantò limo agros irrigare ſolet, vt poſsidentium ſingulorum limites ita confuſi, & perturbati remanent: quos diſcernere cùm nemo poſsit, multæ inter poſsidentes confines exoriuntur contentiones, rixæ & lites. id, quod multis explicauit eruditus Hieronymus Maggius lib. 1. Miſcella. ca. 10. qui & alia permulta egregia de Nili flumine, & de Imperatorum conſtitutionibus, ob illius fluminis cauſam memoriæ prodit. Ego aliquando opinatus ſum ideo Theodoſium in † dict. leg. 1. C. de Nili agger. non rump. illam tam atrocem pœnam in rumpentes aggeres Nili ſolùm tunc ſanciuiſſe, cùm Nilus ad duodecimum cubitum vſque excreuit non ſi vltra: vt hæc ſunt Theodoſij verba: ſi quis poſt hac per Aegyptum intra duodecim cubitos fluminis Nili, & quæ ſequuntur. cuius ſanctionis ratio illa videtur, quoniam (vt ſcriptum reliquit Plinius lib. 5. Naturalis hiſtor. capit. 11.) cùm ad duodecim cubitos intumuerit, prouincia famem ſentit. non tantùm ergo poſsidentium interturbat tranquillitatem aggerum irruptio, quantum fluminis aquæ tunc infecundæ grandem agrorum ſterilitatem adferunt. Hodie hac pœna † Iudici arbitraria plectendi ſunt, qui dolo Padi fluminis aggeres rumpunt, vt accolis damnum adferant. quod in ſpecie in Pado apud Ferrariam adnotauit Sal. in dict. leg. 1. C. de Nili agger. non rumpe. Patauij eſt diffinita pœna, dum vltimo ſupplicio afficiuntur rumpentes aggeres quoſdam: quemadmodum ſancitum eſt † ſtatuto ſub Rubric. de poſſeſſ. turbata, capitulo qui per ſe, vel alium. illius conſtitutionis rationes ex iam relatis conſiderari poſſe opinor. quod tamen ſtatutum in conſcios, & opem ferentes, quos pœna manet arbitraria ex d. l. 1. locum non habet.

3 4 5 6 7 8

SVMMARIVM.

1 *Sepulchrorum violatores quibus pœnis plectantur.*
2 *Sepelientes cadauera lege antiqua Diuina laudantur.*
3 *Græcos laudaſſe cadauera ſepelientes.*
4 *Solonis lex de cadaueribus & ſepulchris non violandis.*
5 *Romanos laudaſſe illos, qui cadauera honorificè ſepeliebant.*
6 *Lex 12. tab. aduerſus ſepulchrorum violatores.*
7 *Iudicis arbitrio condemnatur ſepulchri violator pro intereſſe erga partem læſam.*
8 *Actio ciuilis contra ſepulchri violatorem pluribus datur.*
9 *Sepulchri violati actio filijs etiam non hæredibus datur.*
10 *Sepulchri violati actio etiam extraneo conceditur.*
11 *Sepulchri violati actionem extraneus abſente Domino proponere poteſt.*
12 *Sepulchri violati accuſatio ex multiplici capite proponi poteſt.*
13 *Cadauera ſpoliantes mortis pœna plectuntur.*
14 *Cadauera extrahentes è ſepultura graui pœna plectuntur.*
15 *Sepulchra demolientes grauiter puniuntur.*
16 *Sepulturam impedientes ob creditum ſuum illud perdunt.*
17 *Hæres non ſepeliens cadauer ſui anteceſſoris punitur.*
18 *Cadauer ſequeſtrari non poteſt ob vſuras.*
19 *Sepultura Iudæi impediri non poteſt.*
20 *Debitoris guarentigati cadauer impediri non poteſt, ne ſepeliatur.*
21 *Creditor punitur ſi debitorem moribundum vexat.*
22 *Creditorem non debere intra tempus exequiarum moleſtiam adferre hæredibus debitoris.*
23 *Sepulchro aliquid inferens ſine dolo non punitur.*
24 *Sepultura non perpetua demoliri aliquando poteſt.*
25 *Cadauer per vicos tranſuehens dum iter facit, non punitur.*
26 *Sepulchrum hoſtis violans non punitur.*
27 *Banniti cadauer ſpoliari an impune poſsit.*
28 *Sepulchrum impunè reſici poteſt.*
29 *Vſurarij manifeſti ſepultura ſacra impediri poteſt.*
30 *Paricidæ ſepultura impediri poteſt.*
31 *Cadauer homicidæ ſui ipſius ſepeliri non debet.*
32 *Cadauera punitorum inſepulta interdum manere debent.*

CASVS CCCLXXXVII.

SEPVLCHRORVM VIOLATORES quibus feriantur pœnis. & inibi quàm laudabile fuerit apud legem antiquam Diuinam, apud Græcos & Romanos mortuos ſepultura donare.

SEPVLCHRORVM † violatores pœna extraordinaria Iudicis arbitrio hodie plectuntur, grauiori tamen olim apud omnes: cùm magna ſemper fuerit ſepeliendi mortuos religio. Diuina lex antiqua maximè laudat cadauera † ſepelientes. Geneſ. cap. 23. Abhramus pater filios Heth alloquitur: Aduena ſum & peregrinus apud vos: date mihi Ius ſepulchri vobiſcum, vt ſepeliam mortuũ meum. Reſponderunt filij Heth dicentes: Audi nos Domine, Princeps Dei es apud nos, in electis ſepulchris noſtris, ſepeli mortuum tuum. Regum quoque libro ſecundo. capitul. ſecundo. inquit Dauid, Vos benedicti à Domino, qui feciſtis miſericordiam hanc cum Domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eum. &

1 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tobiæ capit.1.2.& 12. laudatur Tobias, quòd plus timens Deum quàm Regem, rapiebat corpora occisorum,& domi occultabat,& media deinde nocte sepeliebat.ita pariter apud † Græcos laudabatur, qui cadauera sepeliebant, & è contra pœnis afficiebantur, qui sepulchra violabant. Simonides Poeta cùm ad Iitzus nauem appulisset,inhumatum corpus iacens sepulturæ mandauit : ob id diuino monitus numine, ne proximo die nauigaret,naufragij periculum euasit.author est.Valer.Max.li.1.de somnijs. idem Valerius lib.5.cap.4. memoriæ prodidit, Cimonis Atheniensis egregium factum: Is inquam cum pater eius Milciades ob crimen peculatus,damnatus in carcerē diē obijsset,nec per leges liceret funus efferre,nisi pēsitata pecunia,ipsēq; soluendo non esset. translato se
4 in vinculis,patrem ad sepulturam redemit. †Solon verò pœna coercuit illos, qui sepulchra delerent,aut in gentilitia alienum inferrent:author est Alexand. ab Alex. lib.6. dierum Genial. capit. decimoquarto. quam legem ad Romanos trāstulerunt decem viri in Græciam eam ob causam à Romanis missi. quemadmodum Cicero li.2. de legibus testatur: & ex nostris scriptum reliquit eruditus Aymarus Riuallus lib. 2. histor.Iuris Ciuilis. qui per multa de his egregia & notatu digna scriptum reliquit. Quin Græci ipsi erga hostes proprios hac lege & pietate vsos fuisse legimus. si quidem Annibal Romanorū inimicissimus, Paulum Aemilium apud Cannas trucidatum honorificè sepeliri curauit. sic Tib. Gracchum, & M. Mar-
5 cellum in agro Brutio interemptum. †apud Romanos quoque summa religione obseruatum fuit , vt cadauera sepelirentur.C.Cæsar Pompei oblatum caput,plurimis ac pretiosissimis odoribus cremandū sepeliendumq; curauit.author est Valerius Maxi. lib. quinto.cap.primo. Aliquando tamen aliqui imites aliter obseruarunt,vt scribit Alciatus libro decimo.
6 parerg.iuris.cap.quarto. † Lege 12.tab. vt libro secūdo. de legibus scribit Cicero cautum erat , ne quis sepulchra deleret,neuè alienum inferret:pœnaq; falsi erat,si quis bustum,aut monumentum, aut columnam violauerit,diecerit,fregerit. Legem 12. tabul.aIijs suis edictis, sanctionibus,atque constitutionibus confirmarunt,auxerunt,& declararunt Prætores primùm,deinde Romani Imperatores, cuius rei declarandæ atque illustrandæ gratia aliquot casus distinguendi sunt.

Primus est casus,cùm actio Ciuilis mouetur ab eo, cuius interest sepulchrum non violari. hoc in casu ,p Iudicis arbitrio condemnatur sepulchri violator,
7 †pro arbitrio Prætoris nempè quantum ei æquum videbitur.l.3.in princip.ff. de sepul.viola. quod quidem arbitrium ita moderandum erit,vt nunquā minoris condemnet,quàm condemnaret extraneo agēte. d.l.3.§.qui de sepulchri.estq; actio hæc pecuniaria. l. de sepulchro.ff.eod.

Extenditur primò hic casus,vt locum etiam habe-
8 at † cum interest plurium agere. nam & si eorū vnus agere cœpit,alter non impeditur.l.3.§.si ad plures.ff. de sepul.viol.

9 Extenditur secundò, vt procedat etiam quò † ad filios siue hæredes sint, siue non sint.l.penultim.ff.de sepul.viol.ratio est, quia actio hæc quæ conceditur illi,qui hæreditatem nō adiuit,'est potius ad vindictā, quàm ad rei persecutionem. quemadmodum in ea l. penultim.in fin. scriptum est, & probat l. sepulchri violati.ff.eodem.

10 Secundus est casus, cùm extraneus agit. agere etenim & is potest,non agente eo , cuius interest. l.3. §.1.ff.de sepul.viol.cuius rei ratio est.quoniam popularis actio hæc est, d.l.3.§.vltimo. hoc itaque casu si simpliciter sepulchrum violatum fuit, centum aureis violator condemnatur. d.l.3.§.vlti. si verò in loco sepulchri ædificium,aut quid simile egit, ducentorū aureorum mulctabitur. dict. leg. 3.§.si quis in sepulchro.

11 Extenditur hic casus, vt † locum etiam habeat, cùm hic extraneus agit absente eo,cuius interest, etiā si causa Reipub. abfit.nam reuerso Domino , seu cuius interest,adhuc extraneus non impeditur.l.sepulchri violati.ff. de sepul. viol.

12 Tertius est casus, † cum criminaliter agitur pro pœna fisco applicanda,& cum multiplex sit accusatio, nempè ex lege Iulia de vi publica.l.3.ff.de sepul. viol. si sacrilegio.l.1. C.eod.& ex sepulchro violato,ita etiam multiplex est pœna pro factorum varietate.quas quidem pœnas ita ex ordine enumerandas esse censui.

13 Prima est pœna in illos, qui solum cadauera spoliant: ij puniuntur pœna mortis, si manu armata spoliarunt,si verò sine armis,vsque ad metallum.l.3.§.ad uersus.ff.de sepul. viol.quæ dictio vsque, stat exclusiuè,vt admonui superiore libro quæstion.80.numero 92.& ex illa dictione vsque, intelligimus arbitrium esse Iudicis mitiori pœna punire.

14 Secūda est pœna † in eos, qui corpus extraxerūt, vel ossa eruerunt.humiliores vltimo supplicio afficiuntur: honestiores,vel relegantur, vel deportantur. l.vltim.ff.de sepul.viol. hanc pœnam auxit Constantinus.lib.4.C.eo.vbi præter pœnam corporalem indixit pecuniariam, decem scilicèt pondo auri, & ibi in versic.Nihil enim clare affirmat ex illa pecuniaria pœna non derogari corporali. quam constitutionem explicaui in tracta.de recuperand. possessione remedio nono.num.375.

15 Tertia est pœna in eos, † qui sepulchra demoliūtur.si serui sunt, & inscio Domino id faciunt, in metallum damnantur:si verò Domino iubente, relegātur.l.2.C.de sepul.viol.si si verò liberi homines sunt, humiliores morte mulctantur. ita l.vlti.ff. de sepul. viola.etiam hoc in casu locum habere opinor. si verò honestiores sunt,relegantur,vel in metallum damnantur.dict.l.vltim.&hoc etiam casu locus est pœnæ pecuniariæ ex d.l.4.C.eo. quo loci glossa difficultatē mouet atque dissoluit, & latius ibidem explicat Salyc. in 2.notab.Est locus pœnæ sacrilegij,vel quasi. l.1.C. de sepul.viola.quæ aliquando extraordinem , atque ita Iudicis arbitrio indicitur , aliquando ordinaria, quemadmodum declarat Sal.in d.l.1.oppo.4.

16 Quarta est pœna in † eos , qui sepulturam impediunt.ij primo proprium creditum amittunt, deinde libras quinquaginta auri fisco inferunt. quā summam si persoluere non possunt, Iudicis arbitrio in corpus Iuunt. ita sanciuit Iustinianus in l. vlti. C. de sepul.viol.quæ sanè pœna locum etiam habet contra
17 hæredes non sepelientes sui antecessoris † cadauer, vt inquit glosſ. in dict.leg.vlti. quam probauit Boer. q.287.numero tertio.Extenditur primò, vt procedat etiam si quis esset vsurarius : ita probatur in leg. prima.§quoties.ff. de iniurijs. vbi inquit Boer. textum
18 illum vrgere † contra sequestrantes cadauera prætextu vsurarum.& refert idem Boer. d. quæstio 287. num.2.post Ioa.de Ana.in c.ficut.col.3.de Iudæis.qd̄ probat & Ripa tracta. Pestis , titulo De remedijs præser.contra pestem.nu.101,& Didacus lib.2.varia.resol. cap.num.10.

19 Extenditur secundò, vt non procedat † etiā contra impedientem sepulturam Iudæi:ita probat Ioan. de Ana.in capitulo ficut.col.3.versi.nota quòd corpora.& ibi Fel.col.1.de Iudæis.

20 Extenditur tertiò, vt procedat † etiam contra cadauer

cadauer debitoris, qui ex instrumento guarentigiato,cuius parata est executio,debet,nam adhuc illius sepultura impediri non potest: ita affirmarunt Abbas in capitul.ex parte,el primo.de sepul.Fel. in dict. cap.sicut Iudæi.colum.1.de sepul. Guliel.Bened. in c. Raynutius,in verbo mortuo itaque testatore.nume. 56.de testa.Marsil.sing.199.Roder.Suarez in l.post rē. 6.ampl.de re iud.Gramma.decis.82.Didacus d.libro secundo.var.resol.capitul. primo, numero decimo. qui vno ore ita sentiunt, reiecta contraria opinione Angel.in authen. vt defunct. seu fun. eor. & Marsilij sibi in hoc parum constantis in l.vltim. numero 64. ff.de quæstio.puniuntur etiam ij impedientes sepulturam lege Iulia de vi publica.l.qui cœtu. ff. ad l.Iul. de vi pub.& attingam infrà in casu 393.

21 Quinta est pœna, cùm † creditor adit domum moribundi,& illum,vel suos vexat: iste Ius suū amittit,& tantūdem vexatis restituit.ita sancitum est à Iustiniano in authen.item qui. C. de sepul.viol.

22 Sexta est pœna,cùm † creditor post obitum debitoris,dum intra certum tempus exequiæ celebrantur,hæredes ipsius debitoris vexat,tūc sola indicitur pœna annullationis actus,authen.sed neque.C.de sepul.viol. & tradit Ripa d.tract.Pestis,titulo de remedijs præserua.nume.104.qui subiungit numero 105. hinc cautelam sumi posse,vt si intra exequiarum tēpus creditor petit, & debitores offerant fideiussorē, isq; fideiussor fideiubeat omnia annullari , atque ita fideiussorem non teneri. scribit etiam Ripa loco prēcitato,nec hoc tempore factam interpellationem debitores in mora constitui.

23 Declarantur nunc † relati casus , & pœnæ omnes.vt primò cessent,& locum non habeant, cū quis contra sepulchrum aliquid sine dolo egit,lege tertia. §. prima verba.ff.de sepul. viol, Declarat Cuiacius li. 6.obserua.cap.22.

24 Declaratur secundò, non procedere, † quando sepulturæ perpetuæ nōn sunt.l.3.§. non perpetuæ.ff. de sepul.viol.

25 Declaratur tertiò, vt nō procedat,† quando corpus defuncti per vicos aut oppida in itinere transuexerunt.l.3.§.diuus Marcus.ff.de sepul.viol.

26 Declaratur quartò, vt non procedat † in sepulchro hostium,quod impunè diruì & violari potest.l. sepulchra hostium.ff. de sepul.viola. & tradit Marsil. in l.vltim.numero 53.de quæstion. qui ob id inquit, inimicitiam morte inimici non extingui. idem scribit Ioan.Baptista Asinius in l.4.§.ego puto.nume.111. ff.de religio.& sump.func.quo loci post Bald.in l.sororem.C.de ijs quibus vt indig. Salyc. in l. qui sepul-
27 chri.C.de sepul.viol.explicat,an † cadauer banniti,q viuens impunè occidi potuit,spoliari valeat. his accedit,quod patriæ hostibus omnis exequiarum honor negatur.l.minimè.ff.de religio.& sump.func.vbi idē Asinius num.20. Alciatus libro decimo.parerg. capi. quarto, qui scribit, quod & si iure permissum id sit, non tamē est honestum. commemorat nihilominus ipse Alciatus exempla multorum, qui hostium suorū corpora insepulta esse voluerunt. Possem è contra ego recēsere permultos,qui hostium cadauera honorificè sepelierunt. Sed dicere supersedeo, quòd memini me aliqua scripsisse in Commentarijs de recuperanda possessione. Remedio primo,quæstion. penultim.

28 Declaratur quintò,vt non procedat † cùm sepulchrum reficitur , nec enim reficiens violare dicitur: ob id pœnam non meretur.l.sepulchri deteriorem. ff.de sepul.viol.

29 Declaratur sextò,vt non procedat † contra vsurarium manifestum : nam illius sepultura impediri atque violari potest.quod intelligitur cum in loco sacro sepeliretur.ita Ripa d. tract. Pestis tit. de remed. præserua.num.145. Gramm.decis.82.num.5.& attingam infrà in casu.398.

30 Declaratur septimò, vt nō procedat † contra paricidam , cuius sepultura violari atque impedire potest. Asinius l.quòd si nulla.nu.10.de releg.& sumpt. func.

31 Declaratur octauò, vt non procedat † in cadauere illius, qui se ipsum interfecit.nam illius sepultura impediri potest.ita glo.in cap.ex parte,el secondo.de sepul.vbi Doct.Ias.l.2.colu.1.C. qui testa.facere. poss. latè Asinius in l.minimè. nu. 20.ff.de releg. & sump. func.

32 Declaratur nono in cadaueribus † punitorum, quæ ex iusta causa,vt terror cæteris incutiatur, insepulta relinqui possunt.quod latè explicat Didacus li. 2.varia.resol. cap.1.nume.11. Cætera nunc prætereo, quid scilicèt Ius Pontificium statuerit: nam apud relatos videri possunt,præsertim apud Ripam præcitato loco.

SVMMARIVM.

1 *Sortilegos Iudicis arbitrio aliquando puniri.*
2 *Plato quid in suis legibus contra sortilegos sanciuerit.*
3 *Lex 12.tab. quid in sortilegos statuerit.*
4 *Sortilegium hæresim dum sapit manifestam, pœna hæresis plectitur.*
5 *Sortilegij non manifesti pœna in laicum de Iure Ciuili.*
6 *Sortilegij non manifesti pœna in laicum in foro conscientiæ.*
7 *Clerici sortilegi pœna sacramentalis quæ.*
8 *Clerici sortilegi pœna in foro contentioso.*
9 *Iudicis arbitrio Clericos sortilegos puniri.*
10 *Clericus bono zelo sortilegium committens, quomodò puniatur.*
11 *Iudicis arbitrio carceratur Clericus sortilegus.*
12 *Sacerdos sortilegus qua pœna puniatur.*
13 *Sacerdotes abutentes debito sacrificandi modo puniuntur.*
14 *Iudicis arbitrio puniuntur Sacerdotes abutentes rebus sacris in sortilegijs.*
15 *Sacerdotes dicentes missas defunctorum pro viuentibus puniuntur.*
16 *Sortilegio diuinatiuo vtens, qua pœna puniatur.*
17 *Iudicis arbitrio punitur, qui curauit aliquem citari, vt compareat in valle Iosaphat.*

CASVS CCCLXXXVIII.

SORTILEGIORVM pœnæ quæ.

1 SORTILEGIA † pœna interdum arbi-
2 traria puniuntur , quod & Plato † dialogo 11.de legibus sanciendum esse scripsit his verbis : Quando verò quis nōdis,inductionibus,cantibus,similibusque veneficijs ad nocēdum paratus deprehensus est, si auruspex, aut prodigiorum interpres sit,occidatur. sin verò non fuerit, Iudicium similiter de ipso quid dari possit debeat , statuat. †
3 Lege autem duodecima tab. ita sancitum fuit : Qui malum carmen incantarit,frugesq; excantarit,coercetor. quam constitutionem explanauit doctissimus Balduinus in Commentarijs ad leges 12. tabul. fe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ge 54. qui de his incantatoribus, & magicæ artis impostoribus plura scribit. & doctè ac pulchrè Corasius in Arresto Tolosano annot. 71. quo autem hæc clarius explicentur, plures casus sunt distinguendi.

4 Primus est, cùm † sortilegium (quod Iure Ciuili maleficium appellatur) hæresim manifestam sapit, tunc non vt sortilegij crimẽ, sed vt hæresis puniri debet: ita scribunt Paulus Grillandus tracta. de sortilegij. quæstion. 11. numero primo. & nume. 6. intelligit etiam cùm amoris causa sortilegia committũtur: de pœnis autem hæreticorum alia scripsimus suprà in casu 374.

5 Secundus est casus, cùm sortilegium hæresim manifestam non sapit, & hic sortilegus est laicus: tunc imponitur de Iure Ciuili pœna mortis. l. nemo. C. de malefic. & mathe. Grillandus d. quæst. 11. num. 5. qui. nume. 7. subijcit, Ius Ciuile nullam constituere differentiam siue sortilegium sit ad diuinandum, siue amoris causa committatur. & num. 11. quando causa veneficij perpetratur.

6 Tertius est casus, cùm sortilegium, quod hæresim manifestam non sapit, perpetratur à laico, & agitur de pœna in foro conscientiæ, atque ita pœnitentiali: tunc pœnitentia quadraginta dierum indicitur. cap. primò. de sortileg. & ibi Doctores. Grillandus d. qu. 11. nume. 2. & num. 6. hodie fortè pœna hæc erit arbitraria, cùm pœnitentiæ omnes hodie arbitrariæ sint sacerdotibus, quemadmodum dicemus infrà in casu vltimo.

Quartus est casus in eadem sortilegij, specie, cùm
7 sortilegus est † Clericus, agiturq; de pœna hac sacramentali: tunc eadem pœna, qua laicus afficitur, nempè per quadraginta dies pœnitentiam agere debet. d. capitul. 1. de sortileg. & ibi Doct. Grillandus dicta quæstion. 11. num. 2. & num. 6. in fin. idem esse intelligit, cum causa amoris sortilegia perpetrantur. & numero 10.

8 Quartus est casus in eodem † sortilegij crimine, cùm agitur de pœna in foro contentioso Iuris Canonici: tunc si sortilegus est Clericus, suspenditur à di-
9 uinis & à ministerio altaris per annum & vltra † Iudicis arbitrio, secundum facti qualitatem & facinoris turpitudinem: ita probat. text. in capitu. 2. & ibi clarè glossa in verbo visum, de sortileg. & ibi sensit Abbas numero 4. in fin. & clarius Grillandus d. tract. de sortilegijs. q. 11. nu. 3. & nu. 10. qui inquit, hoc procede-
10 re, † cùm Clericus bono zelo, & ex simplicitate sortilegium commisit, secùs si dolo & impiè, tunc deponitur ab omni ordine sacro, omnibus beneficijs priuatur, & perpetuò in monasterium includitur. cap. si quis Episcopus. vbi gloss. 26. quæsti. 5. quam constitutionem declarat idem Grillandus d. tractat. de sortilegijs. q. 14. & ad tempus † Iudicis arbitrio Clericum
11 carcerari scribit Diaz in Pact. Canonica, c. 100. & eum est secutus Cuchus in inst. Canonicis. lib. 4. titul. 9. de diuersis delictis. versic. His adduntur. Accedit quod
12 Grillandus quæstione 14. scribit, Sacerdotem † sortilegum relata pœna puniri, qui super rebus prophanis aptisq; ad sortilegia peragenda missas celebrat, vt apud illum. idem tradit Bernardus Diaz in Practi. Canonica. capitu. 30. Ille idem Grallandus præcitato
13 loco. subijcit. quæstion. 15. † Sacerdotes, qui abutuntur debito modo & ordine sacrificandi, vt quia non apponunt vinum simul cum aqua in calice, sed solum vinum, vel solam aquam, vel botrum vuarum in calice comprimunt, aliavè similia perpetrant, puniri pœna arbitraria Iudici, ex capit. cùm omne crimen, de consecra. dist. 2. & idem Grillandus. quæstion. 15.
14 numero tertio. scriptum reliquit arbitrio † Iudicis puniri Sacerdotes, qui vasa sacra & vestes hisq; similia in sortilegijs abutuntur. & idem Grillandus q. vltim. num. 4. scribit, puniri arbitrio Iudicis Sacerdotem illum, qui in celebratione sacrorum nephandas, & turpes preces Deo porrigit quemadmodum recẽsset consueuisse facere Sacerdotem Hispanum, qui amore captus vnius monialis, quæ Clara appellabatur, in suis precibus, hoc nomen sanctum sub nomine Beatæ Claræ inuocabat. sic inquit puniri Sacerdo
15 tes, qui † missas defunctorum celebrant pro viuentibus, vt illi, vel citò moriantur, vel morbo aliquo laborare incipiant. Idem tradit Bernardus Diaz in dict. pract. Canonica crminali. capit. 35. His accedit, quòd sortilegus nõ modò pœna sortilegij plecti debet, sed etiam puniri potest pœna sacrilegij, capit. sacrilegium. 17. quæstion. 4. & scribit is Grillandus d. quæsti. 16. in fin.

16 Quintus est casus in laico † sortilegium diuinatiuum, quod tamen manifestam hæresim non sapit, exercente: is si vilis est, fustigari, vel mitra insigniri poterit. honestior relegari, vel perpetuò carceri mancipari. quod probat text. in cap. contra idolorum. 26. quæstion. 5. quem singularem dixit Roma. sing. 660. Tu scis quod isti. & hanc sententiam probauit Grillãdus dict. quæstion. 11. nu. 4. qui verum intelligit, cùm ij honestiores semel moniti, vt desistant, nõ desistũt, Lege veteri morte puniebantur indistinctè malefici omnes. ita enim legitur Exodi cap. 22. Maleficos non patieris viuere. Huc adferri potest ille casus, cùm quis
19 numinis superstitione aliquem tenet, quemadmodũ faciunt illi, qui mittunt præcepta vallis Iosaphat, hos enim puniendos esse pœna † Iudici arbitraria, scribit Doctissimus Iulius Clarus libro quinto. senten. iuris. §. fin. quæstion. 83. versicul. puniuntur. qui ita obseruatum fuisse in amplissimo Senatu Mediolanensi attestatur.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio sacrilegia puniri.*
2 *Sacrilegium propriè, hoc est, cũ res sacra è loco sacro surripitur pœna mortis puniri.*
3 *L. si quis in hoc genus. C. de Episcop. & Cleric. intellectus.*
4 *L. aut facta. §. locus. ff. de pœnis. intellectus.*
5 *L. sacrilegij capite, primo responso. ff. ad l. Iul. pecul. sensus.*
6 *L. sacrilegij pœnam. in princ. ff. ad leg. Iul. pecul. intellectus.*
7 *Sacrilegos excommunicari.*
8 *Constitutio Regni Siciliæ de arbitrio Regis. declaratur.*
9 *Sacrilegium impropriè quod.*
10 *Iudicis arbitrio punitur sacrilegium improprium.*
11 *Sacrilegium ex Iure Pontificio dici, cum res sacra è loco priuatè sacro surripitur.*
12 *Sacrilegium impropriè esse cum res sacra è loco priuato surripitur.*
13 *Sacrilegium Iure Canonico dici, etiam cùm res sacra è loco priuato surripitur.*
14 *Sacrilegium de Iure Canonico esse, surripere rem non sacram è loco sacro.*
15 *Clericum verberans, vel occidens sacrilegus est, & an capite plectatur.*
16 *Clericum vulnerans excommunicatus est maiori excõmunicatione.*
17 *Violentiam committens in vestes Clerici punitur.*
18 *Sacrilegum an committat, qui Clerici contemplatione eius consanguineos verberat.*
19 *Sacrilegium committit, legem diuinam violans.*

20 Iu-

20 *Iudicis arbitrio punitur, qui de Principis potestate disputat.*
21 *Principem nihil posse contra ea, quæ iuris naturalis sunt.*
22 *Virginem Deo dicatam violans, sacrilegium committit.*
23 *Incestum committit, qui virginem Deo dicatam violat.*
24 *Monialem carnaliter cognoscens Iure Canonico grauiter punitur.*
25 *Monialis quæ passa est se carnaliter cognosci, grauiter punitur.*
26 *Vestales virgines corruptæ, qua pœna apud Romanos plecterentur.*
27 *Constitutio Mediolani sub Rubric. de pœnis. cap. carnali copula. declaratur.*
28 *Statutum Papiæ. 24. in criminalibus, sub Rubrica de pœna eius, qui carnaliter cognouerit monialem. declaratur.*
29 *Pœna à statutis indicta contra corruptores monialium sola obseruatur.*
30 *Statutum Rauennæ de corruptoribus monialium, declaratur.*

CASVS CCCLXXXIX.

SACRILEGI QVA POENA PLEctantur: ij præsertim, qui virgines Deo dicatas violant.

1 SACRILEGII † crimen pœna Iudici arbitraria interdum punitur: quemadmodum probat. l. lege Iulia. §. mandatis. & l. sacrilegij pœnam. ff. ad l. Iul. pecul. verùm quia & aliæ pœnæ ordinariæ indictæ sunt, & permulta à nostris perplexè & confusè tractantur, ego dilucidius & plenius controuersiam hanc diffiniri sic posse opinor: vt plures casus constituamus.

Primus quorum est, cum quis † sacrilegium perpetrauit, rem sacram è loco sacro publico suffurãdo. hoc esse propriè sacrilegium scribit Bart. in l. sacrilegij pœnam. ff. ad l. Iul. pecul. & alij nonnulli, quos infrà referam. tunc de Iure Ciuili pœna capitis, hoc est, mortis naturalis indicitur. ita Bar. d. l. sacrilegij, quẽ secuti sunt Paulus Grillandus tract. de pœnis omnifariam coitus. quæstio. 1. numero septimo. Franc. de Marchis. quæst. 858. part. 2. & Bosius tract. causarum criminalium. titu. de sacrilegijs. numero 6. sic intelligentes text. l. si quis in hoc genus. C. de Episc. & Cleric. l. aut facta. §. locus. ff. de pœnis, & d. l. sacrilegij pœnam. in princip. ff. ad l. Iul. pecul. Verùm is text.
3 l. si quis in hoc genus, in hac criminis specie non loquitur, sed cùm iniuria ipsi Ecclesiæ & cultui, vel ipsis Clericis infertur: verbi gratia, si quis manus impias in Clericum mittat, vel sacra vasa, vestes, imagines, & similia deijciat. quo impio crimine noui Christiani, quos Ygnotos vulgò appellant, nostra hac ætate in Gallia manus fœdarunt: ij inquam ea pœna
4 mortis puniuntur. Non etiam probatis text. † l. aut facta. §. locus, de pœnis. Siquidem illa verba & capite luendum, non modò ad sacrilegium, sed & ad furtũ referri possunt: cùm & fur, si famosus est, pœna mortis plectatur. l. capitalium. §. famosos. ff. eod. de pœnis. Rursus, non probatis. §. locus, cùm ibi subijciatur, vel minore supplicio: vt inde intelligamus pœnã esse arbitrariam. & verè opinor esse arbitrariam, & Iudicem posse aliquando pœnam mortis indicere, vt si res sacra in loco sacro magni valoris esset furto subtracta, ita procedat. † l. sacrilegi capite, primo respõso. ff. ad l. Iul. pecul. atque ita sensit Ludo. Montal. tracta. de reproba. senten. Pilati. articulo primo. & primo dubio. numero 68. quamquam sentiat regulariter sacrilegium pœna mortis puniri, quod falsum est. nostram sententiam confirmat. leg. 3. §. mãdatis. ad l. Iul. pecul. ibi, extraordinem. & si Montal. exponat extra ordinem, ideest pœna capitis, quod semper verum non est. Constantinus verò Harmenopolus in iuris promptuario. libro sexto. titul. sexto. Rubri. de sacrilegis, ita scriptum reliquit: qui noctu, vel interdiu sacrarium ingressus quicquam ex rebus sacris, quæ in eo sunt, subtraxerit, excæcator. Athenienses mortis naturalis pœnam indixerunt adolescenti, qui auream coronam Dianæ è templo surripuit, vt scribit Aelianus libro quinto. de varia historia. cap. 16. Pœnam tamen hanc posse temperari ob qualitatem ætatis scribit Corasius in Arresto Tolosano. annota. 75. ad finem. ex. l. Auxilium. §. in delictis. ff. de minor. & scripsi suprà casu. 329. Credo etiam Iudicem posse pœnam leuiorem imponere, si res tenuis est. atque
6 ita intelligo † d. l. sacrilegij pœnam. in princ. ibi, pro qua rei conditione. & d. §. locus, hoc in casu Ius Pontificium indicit pœnam grauem, vt est relatum in capitulo de viro nephando. 12. quæstion. 2. non refero, cum satis prolixa sanctio sit. Indicitur & aliquando pœnã
7 † excommunicationis ipso iure, aliquãdo latæ sententiæ, vt probant. cap. conquestus, de foro compe. & ca. conquesti, de senten. excommunica. & vtroque loco
8 Doctores. atque ita declarari potest † constitutio Regni Siciliæ sub Rubri. de arbitrio Regis, aliàs Iudicis. quæ arbitrio Iudicis vult sacrilegos puniri, atque ita cum Iure Communi, vt ibi notat Isernia. illa constitutio punit pœna capitis sacrilegos, qui loca sacra violenter destruunt, & qui vasa & dona sacra suffurãtur: nam intelligitur ex suprà relatis.

9 Secundus est casus, cùm rem † sacram è loco non publicè, sed priuatè sacro surripuit. hic sacrilegus, impropriè sacrilegus appellatur. ita censuit Bart. d. leg. sacrilegi capite, ad l. Iul. pecul. Grillandus d. quæst. 1. numero 7. versi. quoddam verò. qui exemplum adferunt, vtputà. si rem sacram ex oratorio, quod quis domi habet, vel ex oratorio hospitalis priuati, nam loca hæc dicũtur priuatè sacra. c. ad hæc de releg. dom. Clem. quia contingit. eod. pœna ergo contrà hunc sa-
10 crilegum erit † Iudici arbitraria, vt innuit Bartol. & Grillandus locis iam citatis, dum inquiunt, hanc pœnam esse debere maiorem furti pœna, & minorẽ pœna veri sacrilegij: ex dict. leg. sacrilegi capite. in princip. & ob id scribunt, illi esse pœnam indicendã pro qualitate facti, & conditione personarum, quandoque maiorem, quãdoque minorẽ. idem affirmauit Ludo. Montal. de reproba. senten. Pilati. articul. 1. in primo dubio, numero 69. versi. ad tertium. Ius Pontificium in hoc à Iure Ciuili discrepat, quandoquidẽ
11 & hoc in casu dicitur propriè † sacrilegium. cap. quisquis. §. 1. versic. similiter sacrilegium. 17. q. 4. & ideo eo iure pœna eadem est hoc in casu, quæ & in proximè iam relato. & hanc Iuris Canonici & Ciuilis differentiam recenset Hieronymus Zanetinus tract. de differen. Iuris Canon. & Ciuilis. nume. 128.

12 Tertius est casus, cum † quis rem sacram è loco non sacro surripuit. hunc casum Bartolus, nec eius asseclæ explicant. Ego opinor idem esse dicendum, quod in casu præcedenti, siue Ius Cæsareum, siue Põtificium consideremus. si Ius Ciuile verè idem est, nẽpè hanc pœnam arbitrariã esse. quoniam propriè sacrilegiũ hoc non dicitur, ex supra relatis, & cõfirmat

l. aut

Universidad de Deusto
Biblioteca

l.aut facta.§.locus.ff.de pœnis.quo probatur,sacrilegium committi ratione loci sacri,è quo res subtrahitur. Iure autem Pontificio idem est, quod in casu re-
23 lato: quandoquidem propriè† sacrilegium dicitur. dict.capit.quisquis.§. primo.verficul.similiter. 17.q. 4.atque ita sentiunt Innoc.in capit. vltim. de immu. Eccle.Afflictus in Comment.ad d.constitu.Regni Siciliæ,sub Rubr.de arbitrio Regis,aliàs Iudicis in cõstitutione, Multæ leges. numero secundo. & Fabius Montel.in Praxi arbitrali.part.4.numero 519.Harme nopolus verò in præcedenti casu allegato in hæc verba subiungit: Qui verò extra sacrarium, aut ex alio fano quippiam surripuerit, fustibus cæsus ac tonsus relegator.

24 Quartus est casus,† cùm quis rem non sacram è loco sacro surripit.hunc casum non explicant Doctores.Credo Iure Pontificio perpenso sacrilegium hoc esse.ex dict.capitul.quisquis.§.primo.17.quæstion.4. iure autem Ciuili non sacrilegium, sed furtum hoc esse creditur.l.Diui.ff.ad l. Iul.pecul. pœna ergo furti eo iure indicitur. Huc spectat Ciceronis sententia, libro secundo.de legibus: sacrilego pœna est, neque ei soli, qui sacrum abstulerit, sed etiam ei, qui sacro commendatum.

25 Quintus est casus, cùm † sacrilegium perpetratur immittendo impias manus in Clericos: tunc is sacrilegus Iure Ciuili pœna mortis punitur.l.si quis in hoc genus. C. de Epis.& Cleric.quam suprà in primo casu declaraui,hoc etenim sacrilegium graue admodùm est.quod affirmat & Grillandus d.tract. De pœnis omnifariam coitus.quæstio.1. numero nono, & hanc esse pœnam mortis sensit is Lud.Montal.d.tracta.De reprobatione sententiæ Pilati.primo arti.primo dubio.numero 62.quamquam in eo lapsus videatur,dum ex hac constitutione regulam statuit,pœnã sacrilegij, esse pœnam mortis.nec enim regula est ita constituenda, sed ratione casuũ diuersorum distinguendum. Iure etiam Ciuili temperata videtur illa grauis pœna,ex authen.sed nouo iure.C. de Episc.& Cleric. quo loci scribit Baldus, hodie pœnam capitis huic sacrilego indici,cùm plura concurrunt:quòd sit Clericus,quòd diuina celebrentur,quòd sit in Ecclesia,& quòd diuinum officium perturbetur. alioqui, altero ex his quatuor deficiente,pœna solum erit ex-
16 ilij.Iure † Pontificio vulnerans, vel verberans Clericum ipso iure in maiorem excommunicationem incidit: à qua non nisi à Pontifice absolui potest.cap. si quis suadente.17.quæstion. 4. quam constitutionem glossa ibi intelligit procedere , etiam si violentia in
17 vestes † Clerici committatur, vt putà si illæ lacerentur. quod singulare esse affirmarunt Innoc. in capit. nuper.de sen.excommu.Bart. leg.1. §. hoc autem interdictum.de operis noui nuntia. & latè Marsil.sing. 188. incip. Capitulum si quis. immò idem Marsilius sing. 204. incip. Percutiens Clericum. scribit post Romanum & Felynum, percutientem consanguineũ
18 Clerici, ipsius † Clerici contemplatione in eandem excommunicationis pœnam incidere. sed verè hoc postremum à multis reprehenditur,vti à Soc. in leg. mulieri & Titio.de cond.& demonst.à Iaso.in l.de pupillo. §. si quis ipsi Prætori. de oper.noui nunt. & à Tiraquell. tracta. De pœnis legum. causa 51. numero 74.

19 Sextus est casus,† cùm quis sacrilegium impropriè committit,vt putà quando quis legem diuinam offendit,seu quouis modo eius intellectũ violat, vel cùm de auctoritate Principis , veluti Pontificis, vel Imperatoris disputat, atque dubitat: vt si contenderet à Principe electum eligi non debuisse, vel nõ potuisse,hoc crimen non dicitur propriè sacrilegium, sed instar sacrilegij. l.1.& l.2. C. de crimine sacrileg.
20 hoc in casu pœna est † arbitraria : ita expresè affirmauit Grillandus d.tract.De pœnis omnifariam coitus.quæstion.1.numero octauo.& rectè.Idem censuit Franc. de Marchis. quæstion. 859. parte secunda.nec enim hoc in casu pœna certa à lege sancita reperitur. quod autem dictum est, non licere de Principis potestate disputare, intelligitur in his, quæ iuris positiui sunt,nam,cum omnia posit contra ea. quæ iuris positiui sunt,sequitur de illius potestate nõ esse am-
21 bigendum:secùs super his,quæ iuris diuini,† naturalis,& gentium sunt: ita Craue.consilio 241.nume.20. versic.non obstat.& tract.De antiq.temp. prima parte.num.38.

Septimus est casus,cùm sacrilegium committitur
22 violando † virginitatem Deo dicatam, vtputà, cùm quis monialem professam carnaliter cognouit, hic sacrilegium committere dicitur: ita gloss.in capitul. virginibus.27.quæstio.1. ex illo text. & ibidem subij-
23 cit glossa,committi etiã † incestum & adulteriũ. quã glossam sunt secuti omnes , vt apud Decium consilio 338.numero primo.consilio 579.num.quinto.& consilio 611.numero secundo.quod declarat Paulus Grillandus d. tract. De pœnis omnifariam coitus.quæsti. 1.numero decimo.qui addit quartum crimen cõmitti,nempè stuprum. hic ergo sacrilegus Iure Diuino atque ita in foro conscientiæ punitur pœna excommunicationis, sicq; è Christianorum consortio expel
24 litur:& nisi in mortis articulo absoluitur, & ei communicatur,si pœnituerit.cap.impudicas.& d.c.virginibus.27.quæstion.1. & declarat.post Archidiac. in c. peruenit.27. quæstion.1. is Grillandus d.quæstion. 1. numero decimoseptimo. † Iure Pontificio in foro contentioso punitur hic sacrilegus pœna depositionis ab ordine,& beneficiorum amissionis,si Clericus est,& monasterio perpetuò ad pœnitentiam peragẽdam includitur:laicus verò excommunicatur.ita ,pbant c.si quis Episcopus.& c. si qua Monacharum. 27. quæstion.1. & tradit Grillandus loco iam citato, numero decimooctauo.Bernardus Diaz in practica Canonica criminali capit.75.vbi latè. Iure Ciuili pœna mortis indicitur: ita affirmauit Grillandus pæcitato loco.numero decimonono. Iulius Clarus lib. quinto.senten.iuris.§.fornicatio. verficul. cum monialid quod probatur,quia iam diximus in hoc crimine committi adulteriũ & incestum, quæ crimina mortis pœna vindicantur.l.si adulterium cum incestu.ff. ad leg.Iul.de adulte. & l.quamuis.§. primo.C.eo.opinor clarius à fortiori probari in leg. si quis non dicã rapere. C.de Episcop. & Cleric. hæc pœna in corruptores est. Quam quidem ad mortem etiam extendit ipse Domitianus,vt auctor est Sueto. in ipsius Domitiani vita capit.octauo. Et decidit Osascus decis. 103.numero quinto.quo loci ait, hunc virginis sacræ violatorem à Iudice seculari puniri posse. at in ipsis
25 † corruptis virginib. Marsil.tamen sing.151. inquit, solùm pœna adulterij puniri. sed falsum est olim Ve-
26 stales, † quæ ad tempus Dijs virginitatem vouerãt, virgis cædebantur ad necem vsque: deinde lege sancitum est,vinas defodi, auctor est Dionysius Halicar. libro primo.antiq. Rom.& Pomponius Lætus De Sacerdotijs Romanorum. vbi de Vestalib. agit, scribit, Vestalem ob incestum pœnas hoc modo luisse: Vincta efferebatur in sandapila per medium forum vsque ad portam Collinam,ibi tumulus impudicarum Vestalium inter muros eminet , in quo est parua cauerna subterranea,ad quam per foramen scalis descẽditur, in qua est stratus lectulus,& lucerna ardens & panis, lac,oleum ne fame intereat. Deponitur hic Vestalis, capite velato in supplicium ducitur. Põtifex cùm arcana

cana quædam pronuntiauit,cum sacerdotibus terga vertit,& statim Vestalis in cauernam demittitur, inde fossa tellure repletur: vsq; ad operculum. ea die silentium & mœstitia in tota vrbe est. Hæc ille.Et alia de his plura Alex.ab Alex. lib.5.dierum Genial. c. 12. ad finem. quibus accedit Plutarchus in Problemate 96. qui rationem reddit multiplicem,cur viuæ defoderentur.hodie verò moniales quæ se corrumpi patiuntur ea pœna plectuntur, vt perpetuo carceri includantur.c.impudicas.27.q.1. Hodie monialiũ cor-
27 ruptores † Mediolani ex nouis cõstitutionibus Rub. De pœnis.cap.carnali copula. capite mulctantur. ita
28 † & Papiæ ex statuto 24.in criminalibus. De Pœna illius,qui carnaliter cognouerit monialem. Qua in re illud annotandum est,quod respondit Alcia. respon-
29 so 745. pœnam harum constitutionum esse † solùm obseruandam post habitis regulis iuris communis: cùm ex noua sanctione abrogatæ illæ censeantur. at-
30 que ita intelligit Alciatus † statutum quoddam Ratiennæ,verùm de veritate doctrinę Alciati plura scripsi in tract. De recuperanda possess.remedio nono.q. 51. Existimauit etiam bene eruditus Ioan. Corasius in Arresto Tholosano annot.85, Sacrilegij crimen committi in adulterio,cùm sacramenta matrimonij violentur,& ob id pœnam Sacrilegij esse adulteris indicendam.

SVMMARIVM.

1 *Incendiarios grauissimis pœnis puniri.*
2 *Incendium casum fortuitum aliquando esse.*
3 *Incendium culpa habitantiũ quando præsumatur commissum.*
4 *Culpa sola an fundet intentionem asserentis incendium fuisse commissum.*
5 *Statutum Vicentiæ lib.3. sub Rubr. Quòd quilibet custodiat domum suam ab igne. declaratur.*
6 *Horreum præsumi combustum culpa custodis.*
7 *Culpa quæ sit, cùm præsumitur culpa inhabitantium incendium fuisse commissum.*
8 *Leuissima culpa in incendio commissa cõmodatarium de damno dato obligat.*
9 *Commodatarium de leuissima culpa teneri.*
10 *Conductorem non teneri ob incendium leuissima culpa in re conducta exortum.*
11 *Locatorem non posse agere actione legis Aquiliæ contra conductorem ob incendium commissum leuissima in re conducta.*
12 *Incendium cùm ignoratur à quo commissum,absoluuntur omnes.*
13 *Incendium cùm apparet cuius culpa est commissum, is punitur.*
14 *Incendiarius etiam damnum vicino reficere debet.*
15 *Exodi cap. 22. declaratur.*
16 *Constitutiones Mediolani sub Rubric. De pœnis. cap. si quis incendium. declarantur.*
17 *Iudicis arbitrio relinquitur, an culpa inhabitantium incendium commissum sit.*
18 *Cautela qua incendiarius se potest excusare sua culpa incendium non esse secutum.*
19 *Iudicis arbitrio relinquitur,quando leuis culpa dicatur commissa in incendio.*
20 *Dominus ex leui culpa suæ familiæ non obligatur.*
21 *Socerum non teneri de incendio à nuru sua immisso.*
22 *Incendiarium criminaliter etiam puniri ob leuem culpam.*
23 *Iudicis arbitrio puniri incendiarium ob leuem eius culpam.*
24 *Statutum Brixiæ 114. in criminalibus sub Rub. De incendio. declaratur.*
25 *Constit. Mediolani,sub Rubr. De pœnis.cap. si quis incendium. declaratur.*
26 *Incendium lata culpa committens, damnum emendare debet.*
27 *Incendiarius dolosus damnum emendat, & criminaliter punitur.*
28 *Baldi doctr.l.data opera. num.1. C. de ijs qui accusa. non possunt. enucleatur atq; declaratur.*
29 *Iudicis arbitrio relinquitur electio mortis incendiarij dolosi.*
30 *L. Capitalium. §. nonnunquam. ff. de pœnis. litera & sensus.*
31 *L.vltim. ff.de incend. ruin. & naufrag.sensus & intellectus.*
32 *Auctoris opinio quomodo dolosus incendiarius puniri debeat.*
33 *L.Capitalium. §. qui ob inimicitias. ff. de pœnis. intellectus.*
34 *Casa quid sit.*
35 *Villa quid sit.*
36 *Statutum Brixiæ 114. in criminalibus, sub Rubr. De incendio. declaratur.*
37 *Constitutio Mediolani, sub Rubr. De pœnis.c. si quis incendium. declaratur.*
38 *Statutum Vicentiæ lib.3. sub Rubr. De incendiarijs. declaratur.*
39 *Incendiarius Iure Canonico Iudicis arbitrio punitur.*
40 *Incendiarius in foro conscientiæ quomodo puniatur.*

CASVS CCCXC.

INCENDIVM CVIVS CVLPA ET facto commissum credatur. qua pœna Iure Cæsareo feriendus sit incendiarius ob leuem,& latam culpam, & qua,cùm dolo incendium immisit. quid Iure Canonico & pœnitentiali,plenè & luculenter explanatum.

INCENDIARII † interdum pœnis arbitrarijs puniuntur. Nam diuinus Plato lib.8. De legibus, in bene instituta Republ. ita esse sanciendum scriptum reliquit: Si quis ignem in materiam sic immiserit, vt vicino nocuerit, prout Magistratibus videbitur, condemnetur. Quo verò res clarior reddatur, pro more nostro plures casus esse distinguendos censuimus.

1

Primus est,cùm clarè constat † incendium fortuitò,atque ita aliundè quàm è domo & loco ipso ortum habuisse: vtputà, si è cœlesti fulmine immissus sit ignis: quo exemplo vsus est Fulgos.in l.si vendita. ff.de periculo & commodo rei vend.& cum eo Goz. consil.63. num.2. verficulo quartò adduco.& ante illos Alber. in l.fistulas. §.vltim.ff.de contrah.empt.& tracta. statu. parte 2. quæst.81. qui scribit ita fuisse decisum hic Patauij ex quodam incendio orto in loco Montagnanæ. & idem scripsit Marsil. in l. 1. num.118. ff.ad l.Cornel.de sicar. Vel si è domo vicini ignis scintilla euolauit, atque incendium excitauit in alterius domo,vel fœnili. quod exemplum retulit Bald.consil. 441. Quidam.in fin. lib.1. hoc in casu nemo inhabitantium tenetur. vel alius quis vis : cùm incendiarij nomen nemo mereatur. quod in specie affirmarunt Bald. consil. 442. Quidam nomine Rectorius,in princip. lib.3. Salicet.in l. quæ fortuitis.colum.3.C.de pignor. actio. Ioan.de Anan. consil.71. nume.4. Gozad. consil.63.numero 2. verficulo,tertiò adduco.qui numero 11. inquit, incendium esse casum fortuitum,

2

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod verũ est cùm relatis modis euenit. & verè tunc habitantes excusantur, cùm damna fato euenientia præstare quis non teneatur. l. cum duobus. §. damna fatalia. ff. pro socio. & d. l. quæ fortuitis. C. de pignor. act. Hanc ipsam sententiam probauit nouiss. Ioseph Ludouicus decis. 25. nu. 2. qui eiusdem opinionis recenset Petrum de Vbaldis in tract. de duob. fratribus octaua parte principali. q. 18. nu. 19. Ang. Areti. in §. itẽ is cui. nume. 2. in instit. quib. mod. re contrah. oblig. Igneum in l. contractus. nu. 84. de regul. iuris. & alios nonnullos.

Secundus est casus, cùm non constat de casu fortuito, vel quis † incendium immiserit: tunc præsumitur culpa inhabitantium exortũ. quod clarè probat. l. 3. §. 1. ff. de off. Præfecti vigil. ibi, & quia plerunq; incendia fiunt culpa inhabitantium. dictio plerunq; eo loci regulam constituit: quemadmodum in specie annotauit Alex. conf. 50. nu. 1. lib. 1. & talis est natura dictionis plerũq; vt significet, regulam ita esse. quod latè affirmarunt Ias. in l. Iurisgentium. §. Prætor ait. nu. 21. ff. de pactis. Tiraq. De retractu conſang. §. 1. gl. 9. nu. 224. & Gomes. §. sed istæ. nu. 21. in instit. de actio. probatur & hic casus ex l. si vẽdita. ff. de periculo & commod. rei vend. atq; ita concludunt omnes. vt testatur Alex. d. conf. 50. nu. 1. 2. Bald. d. conſ. 149. Quidam. in fin. lib. 2. Ias. conſ. 116. nu. 1. lib. 1. Calca. conſ. 39. nu. 2. & conſ. 40. in fin. Marsil. singul. 393. in fine. & Gozad. conſ. 63. nu. 1. Franc. de Marchis. q. 61. parte prima. & q. 521. parte secũda. & Ioseph Ludouicus decis. 25. nu. 14. & verè in hoc omnes conueniunt, nempe hoc casu incendium præsumi culpa inhabitantiũ exortum.

4 In eo difsident inter se Doctores, an ex sola hac † culpa sit fundata intentio damnum passi, qui agere vult contra illos inhabitantes. Alex. d. conſ. 50. num. 2. recenset ex Bart. & alijs nonnullis in l. Prætor ait. §. an verò. ff. de edend. satis ex hoc censeri fundatam actoris intentionem. & cum eo sensit Calca. conſ. 40. in fi. qui respondit, esse satis ex hoc determinatè probatũ, quis incendium immiserit. Contrarium crebrius alij senserunt, nempe non sufficere præsumptionẽ hanc, vt damnum passus cõsequatur emendationem: quoniam hæc est præsumptio indeterminatæ personæ, quæ ad condemnationem non sufficit. ita clarè Bald. d. conſ. 441. in fi. lib. 1. Ioan. de Ana. conſ. 71. nu. 2. clarissimè Ias. conſ. 116. nu. 3. lib. 1. Carol. Moli. in annot. ad Alex. d. con. 50. nu. 5. in addit. quæ incipit quòd sic. lib. 1. Ioseph. Lud. in d. dec. 25. nu. 18. alios referam infrà in casu sequenti. & hanc cõmunẽ sententiam insecutũ est † statutũ Vicentiæ lib. 3. Rub. Quòd quilibet custodiat domũ suam ab igne, &c. ibi. si sua culpa acciderit, hæc verba sunt conditionalia & dubitatiua, ob id, qui culpã arguit probare debet. si enim statutum intellexisset culpam præsumi ex ipso solo incendio, non dixisset si culpa accideriť: quia satis illud sibi intelligi poterat. Hac in re est animaduertendum relatos Doctores loqui, cùm in vna domo vna familia commoratur, ita quòd incertum est, an ipsemet dominus & caput familiæ, vel eius vxor, vel vnus filiorum, vel vnus seruorum incẽdio causam præbuerit. nam cum his casibus dominus non teneatur pro familia (vt infrà dicemus) ob hanc (inquam) incertitudinem nulla contra dominum sequi potest condemnatio. Hæc autẽ præsumptio operaretur, quando vnus solus domum inhabitaret: nam tunc persona inderterminata non est. idem quando quis solus illius loci custos fuit. & die noctuq; ingredi consueuit: quemadmodum in eo, qui horrei, quod vulgò fundicum appellant, custodiam habet, si incendio consumptum est, culpa custodis præsumitur: & sola illa præsumptio sufficit ad fundandam actoris intentionem. quod verũ est si fuerit probatum. l. 1. §. 1. ff. de incend. ruina & naufra. l. 1. §. 1. ff. de his qui effud. l. 1. §. 1. ff. de aqua & aquæ pluu. arcend. l. 1. §. 1. ff. de damno infecto. l. 1. §. 1. ff. de aqua quotidiana & æstiua. l. 1. §. 1. ff. de fluminibus. l. 1. §. 1. ff. de ripa munienda. l. 1. §. 1. ff. de cloacis. l. 1. §. 1. ff. de riuis. l. 1. §. 1. ff. de fonte. l. 1. §. 1. ff. de cotidiis & aquæductibus. l. 1. §. 1. ff. de rivis. l. 1. §. 1. ff. de fluminibus. l. 1. §. 1. ff. de ripa munienda. l. 1. §. 1. ff. de cloacis. l. 1. §. 1. ff. de riuis. l. 1. §. 1. ff. de fonte. l. 1. §. 1. ff. de cotidiis & aquæductibus.

ta, siue leui, siue leuissima culpa commissum sit incendium, damnum emendari debere. horũ inquam opinio ex relatis vera non est. Et eandem probauit nouissimè Ioseph Ludouicus, decis. 25. num. 24.

31 Tertius est casus, cùm † ob inhabitantium varietatem, ignoratur à quibus verè immissum est incendium: tunc nemo tenetur. Causa exempli: si noctis tempore in caupona, seu publico hospicio exortum est incendium, in quo non solùm aderat cauponis familia, sed & plures hospites. is caupo de incendio exorto non tenetur, quoniam licèt incendium præsumatur culpa aliquorum ex habitantibus immissum, nihilominus ob magnam illam incertitudinem nemo conueniri potest. ita docuit Bald. in l. si creditor. ff. de pign. actio. quem alij sunt secuti, quos in præcedenti casu retuli. & casum hunc à præcedenti ratione maioris incertitudinis distinxi. Addo nũc idem cum Baldo sensisse Cæpollam conſ. 70. Ioan. de Ana. conſil. 71. nu. 3. in fin. Ias. d. conſ. 116. nu. 2. lib. 1. & Afflictum dec. 57. num. 4. 5. qui similes casus recensent. vtputà, cùm in domo ampla duæ cohabitant familiæ, vna in parte superiori, altera in inferiori: & ignoratur, quæ causam incendio præbuerit. idem scribunt Goz. conſil. 63. num. 12. Parisi. conſ. 47. nu. 5. 8. lib. 4. Gram. decis. 3. num. 2. & Ferrarius cautela 37. nume. 2. vers. al. ij. Marsil. in l. 1. nu. 14. ff. ad l. Cornel. de sicar. idem tradit Ioseph. Moniardus Rubric. C. Publ. lætitiæ, vel conſ. lib. 12. pagina 62. num. 6. 7.

12 Quartus est casus, cùm apparet † incendium leui culpa inhabitantium, vel alterius esse datum: tunc is culposus tenetur si domum conduxit. ita respondit Baldus conſil. 149. Factum quæstionis. lib. 2. Crotus in l. 4. §. Cato. nu. 74. de verb. oblig. Goza. conſ. 63. nu. 5. 18. & hoc casu defendi potest eorum opinio, qui dixerunt conductorem teneri emendare damnum: vt huius opinionis plures recenset Gramma. d. decis. 3. nu. 11. nam illorum opinio potest procedere hoc in casu, cùm culpa leuis adest, non autem si leuissima: quemadmodum in casu præcedenti diximus. Est ratio, quia conductor leuem culpam præstare tenetur. l. si quis fundum. §. Imperator. ff. locati. Ita etiã venditor tenetur de leui culpa, ob quam in domo vendita à se adhuc posita exortum est incendium. ita sensit Alex. d. conſ. 50. col. pen. vers. nec ad hoc obstat. lib. 1. qui ita declarat. d. l. si vendita. Ita etiam alij tenentur. qui leuem culpam præstare debent. & clarè probat. l. capitalium. §. incendiarij. in fin. de pœnis. Accedit. quòd ille, cuius leui culpa exortum est † incendium, tenetur etiam vicinis damnum emendare: vtputà, si ex illo incendio domus vicini est consumpta. ita Bald. d. conſ. 149. col. 2. vers. aut constat. 2. & d. conſ. 442. Quidam nomine Rectorius. vers. aut incendium. lib. 3. Marsil. l. 1. nu. 115. ff. ad l. Cornel. de sicar. addo Sali. inter consilia criminalia diuersorum, consil. 31. lib. 1. & illi subscripsit Angelus. Illa est ratio, quia culpa etiam in re propria precedens, casum in re aliena obligare consueuit. l. qui occidit. §. in hac. ff. ad l. Aquil. Rursus vnius factum alium in periculum trahere non debet. l. si seruus seruum. §. si fornicarius. ff. eo. ad l. Aquil. atq; ita opinor esse intelligendam antiquam legem † scriptam Exodi c. 22. si egressus ignis inuenerit spinas, & comprehenderit aceruos frugũ, siue stãtes segetes in agris, reddet damnũ, qui ignem succenderit. & hoc etiam in casu intelligo constitutiones † Mediolani sub Rub. De pœnis. ca. si quis incendium. §. si quis. vt illa verba, si quis ponat incendium, intelligantur, & de eo qui leui culpa incendiũ posuit. Ad hanc autem leuem culpam iudicandã vertitur † Iudicis arbitrium vt ex qualitate personæ habitantis, & qualitate & quantitate ignis iudicet, an sua culpa incendium illud exortum sit. ita Bald. d. conſ. 442. in fi. lib. 2. Credo etiam versari arbitrium

17 † Iudicis in dijudicando, an is inhabitans fuerit in culpa, si recedendo è domo reliquit adolescentes custodes. quanquã Bal. con. 149. li. 1. & Ias. d. con. 116. nu. 3. 4. lib. 1. absolutè dixerint, nõ esse in culpa. Ego sentio esse in arbitrio Iudicis, quoniam talis esse posset conditio illorum adolescentum, vt Iudex æstimare possit, virum diligentem non dimissurum domi illos solos, atq; ita hunc fuisse in culpa: vt econtrà, si illi adolescentes essent diligentes & ætatis ferè integræ. Ad

18 tollendam hanc leuem culpam dari solet † cautela, vt is inhabitans probet se pernigilem & in domo diligentem, tempore q; noctis cõsueuisse admonere seruos, vt ignem diligenter custodiant. hanc cautelam tradunt Bal. d. conſ. 442, in fi. Gozad. d. conſ. 63. nu. 15. Ferratius d. cautela 37. in fi. Gramma. d. decis. 3. nu. 13. Ioseph Moniard. d. Rub. C. Publ. lætitiæ lib. 12. pag. 66. nu. 8. & alij plures. Illud etiam hoc in casu est ad-

19 notandum, † leuem culpam non obligare dominum ex facto suæ familiæ. ita Goza. d. conſ. 63. nu. 14. addo Calca. conſ. 40. col. 2. vers. quandoq; constat. Ioan. de

19 Ana. d. conſ. 71. nu. 3. qui negat, † socerum teneri pro nuru, cuius leui culpa domus fuit combusta. ea ratione mouentur, quoniam dominus non tenetur regulariter pro facto familiæ, nisi casu quòd ad illud opus esset quis datus, vtputà ad coquinam, vel ignem custodiendum, vt in fornacario, ex d. l. si seruus seruũ. §. fornacarius. ad l. Aquil. vel etiã, nisi essent serui nequam. iuxta l. 1. §. vlt. ff. nautæ caup. stab. & l. 1. §. familiæ. ff. de publica. & in specie hac declarat Gramm. d. decis. 3. nu. 12. Ioseph. Lud. d. deci. 25. nu. 12. Illud quo-

20 que addo, leuem hanc culpam non obligare hunc † incendiarium etiã pœna criminali, & ob id inquisitionem contra eum formari posse: ita docuit Bald. in l. data opera. nu. 5. C. de ijs qui accusa. non pos. qui intelligit nisi culpa leuis sit in omittendo. & ob leuẽ hanc culpam punitur etiam hic incendiarius extraordinem

21 Iudicis † arbitrio: ita Zanetinus tract. de differentijs Iuris Canonici & Ciuilis. nu. 201. Ioseph. Lud. deci. 25. nu. 11. & ita credo esse puniendum aliquanto leuius

22 hunc incendiarium in casu † statuti Brixiæ 114. in criminalibus, sub Rub. de incendio. quod loqui videtur de eo incendiario, qui dolo, vel lata culpa ignem immisit. dum inquit, si quis incendiũ posuerit. & dum

23 pœnam capitis imponit. ita etiã relatæ † constitutiones Mediolani sub Rub. De pœnis. c. si quis incendiũ,

24 Quintus est casus, cùm † lata culpa commissum est incendiũ, & agitur de iure Ciuili, tunc priore loco damni emendatio venit. Bald. l. data opera. num. 4. in fi. C. de ijs, qui accus. non poss. deinde criminaliter is punitur. l. si fortuitò. ff. de incend. ruina & naufrag. sed ambigunt Doctores, quæ pœna illa sit. Iacobus de Aret. quem refert Bal. d. l. data opera. nu. 4. intellexit, esse pœnam mortis. sed rectius sensit ibidem Bal. esse intelligendum de pœna grauissima pecuniaria, vel de corporali circa mortem & membri abscisionem: cuius doctrinæ efficaces satis rationes reddit. Quocirca sensit Bal. hoc in casu pœnã esse Iudici arbitrariam. id quod clarius & rectè affirmauit Plotus in l. si quando. nu. 731. C. vnde vi. qui ita declarat const. Mediolani sub Rub. De pœnis. c. si quis incẽdiũ. inquit q; Bal. vnico processu ad damni emendationẽ & pœnã hunc incendiariũ posse cõdemnari. Et hanc de damni emendatione probauit Ioseph. Ludo. decis. 25. nu. 9. atq; ita declarari potest relatum statutũ Brixiæ 114. De incendio. vt illa pœna mortis locum habeat solùm cùm dolo missum est incendium, de quo statim dicam, non autem quando adfuit sola culpa: ex prædictis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

25 Sextus est casus, cùm dolo † incendium est immissum. priore loco sine controuersia tenetur incendiarius ad damni emendationem: ex relatis in præcedentibus casibus. Postmodum quòd pœnam corpo-
26 ralem † Baldus d. l. data opera. nu. 1. distinguit duos casus. Primus, quando incendium est commissum dolo in ciuitate, vel oppido, quod incendiũ fuit magnũ in domo immissum, & incendiarius est vilis persona: inquit Bald. ie incendiarius igni concremandus traditur. ita intelligit. l. qui ædes. ff. de incen. rui. & nau. Si verò relata omnia concurrunt, sed persona incendiarij est honesta, capite mulctatur. ita intelligit Bal. text. l. capitalium. §. nonnunquam. vel §. incendiarij. ff. de pœnis. Et deinde subijcit, & rectè hoc esse po-
27 situm in arbitrio † Iudicis immutare mortis qualitatem, iuxta personarum conditionẽ: nam alio mortis genere nobilis, alio infamis & turpis persona mo-
28 ri debet, sed verè is † text. si legatur, vt communiter legitur, nullam facit personarum distinctionem. Bal.
29 enim legebat, hoc modo à fine præcedentis † §. nonnunquam etiã plebei, & humiles personæ incendiarijs. sed vera litera hæc est: Incendiarij, &c. punitur & hic incendiarius pœna legis Iuliæ de vi publica. l. qui cœtu. ff. ad l. Iul. de vi publ. & attingã infrà in casu 393. Si verò incendium est immissum domui extra ciuitatem vel oppidum, (inquit eodem loco Bald.) si persona est honesta & digna aliqua dispensatione, solùm deportatur: si verò turpis, capite punitur. ita is intel-
30 ligit † l. vlt. ff. de incend. ruina & naufrag. sed verè is text. loquitur de incendio cõmisso in ciuitate. Cum Baldi doct. sensit Franc. de March. q. 17. parte 2. ac etiã Ioseph. Lud. decis. 25. nu. 4. Ego haud multùm à Baldi
31 doctrina recedendo, ita † distinguo, & duos casus constituo.

Primus est, cùm incendium cõmissum in ciuitate fuit. hoc casu incẽdiarius altera ex duabus pœnis punitur, vel capitis, vel ignis concremationẽ. pœna capitis erat secundum legem Corneliam, vt probat. l. 1. in prin. & l. qui dolo. ff. ad l. Cornel. de sicar. & l. data opera. C. de ijs, qui accus. non pos. & de hac pœna loquitur l. vlt. ff. de incend. rui. & naufr. hoc idem probat l. capitaliũ. §. qui ob inimicitias. ff. de pœnis. dum inquit incendiariũ plerunq; comburi. illa dictio plerunq; præsupponit & significat incendiariũ aliquando etiam alia pœna, quàm ignis puniri: qua quidem pœna alia esse non potest, quàm hæc capitis, cum ita alijs legibus sancita sit. Altera est pœna huius incendiarij, quoniam viuus comburi debet. d. l. capitaliũ. §. qui ob inimicitias. & huius pœnæ meminit d. l. qui ædes. ff. de incend. rui. naufr. cùm itaq; duæ sint pœnæ, erit arbitrariũ Iudici eligere alterã ex illis: iuxta ea, quæ scripsimus suprà, lib. 1. q. 85. quocirca ex qualitate personæ modò vnam, modò alteram imponere poterit. Et eandem sententiam nouiss. probauit Ioseph. Lud. decis. 25. num. 6.

Secundus est casus, cùm incendiarius, vel casam, vel villam data opera incendit, atq; ita extra vrbẽ incendium misit: tunc aliquantò leuius punitur pœnis
32 relatis. ita probat. † d. l. capitalium. §. qui ob inimicitias. ibi, qui verò casam, aut villam aliquãtò leuius. hoc autem casu ego intelligo pœnam hanc leuiorem esse sub Iudicis arbitrio, quod illa ratione probatur, quia d. §. qui ob inimicitias, inquit, leuius puniri. nec declarat quæ sit leuior illa pœna, vt ergo quid iure non determinatum, Iudicis arbitrio relinquitur.

Et huius nostri casus ratio est, quia lex considera-
33 uit incendium † casæ, hoc est, paruæ domus: ita enim Latinè significat, vt apud Virgilium in Bucolicis.

„ *Et humiles habitare casas.*

Et apud Ciceronem libr. 5. Tuscul. quæstio. Nec esu-
riens Ptolomæus ederat, cui cùm peragranti Ægyptum, comitibus non consecutis, cibarius panis in casa datus esset, nihil visum est illo pane iucundius. considerauit inquam lex incendium casæ esse leuis
34 periculi, ita etiam incendium villæ, quoniam † Villa dicitur domus extra vrbem ædificata: vt apud Plinium lib. 18. natur. Histor. capitulo sexto. vbi doctè & plenè de villarum positione agit, & secundum Columel. dicta est Villa, quasi vehilla, à vehendis fructibus. quod non improbat Connanus libro quarto, Commentar. iuris. cap. 10. numero quinto, vbi & alia de villæ nomine. Et Leuit. cap. 25. scriptum est in hæc verba: Si autẽ in Villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum iure vendetur. Villam intelligens illam, quæ muris non cingitur. Et ex hoc casu inferri
35 potest declaratio † ad statutum Brixiæ in criminalibus, 114. sub Rubrica, De incendio, dum simpliciter inquit: Si quis incendium posuerit, vel poni fecerit in domo alterius, habitata, sacra, vel religiosa, capite puniatur ita quòd moriatur. intelligi potest statutũ solùm de eo incendiario, qui in ipsa ciuitate incendium misit, vt is morte mulctari debeat: extra vrbem verò cessare videtur illa pœna, iuxta iuris communis dispositionem. & hæc interpretatio, vt benignior sumenda videtur. Dubito tamen, quia statutum considerare videtur habitantium necem, quæ ex incendio vel sequitur, vel sequi potest. id quod præ se ferre videtur illa dictio, habitata, sentiens pœnam cessare, vbi domus habitata non esset, ob periculũ mortis, quod tunc cessat. & ita non erit differentia siue domus in vrbe sit, siue extra vrbem. erit itaque aliquantulum cogitandum. verior tamen mihi videtur præcedens opinio, si modò nullius habitantium mors subsecu-
36 ta est. Constitutio † Mediolani sub Rubri. de pœnis. cap. si quis incendium. interpretanda videtur, vt nulla sit adhibenda differentia, an incendium sit immissum in vrbe, vel in villa. imò non constituitur hîc differentia inter domum & casam, vt sit de iure communi. si quidem mors inhabitantium, ita sequi potest in casa, vt in domo: & damnum ita taxatur pro incendio casæ, ac domus. ita quòd clarè apparet eandem esse vtriusque casus rationem. Hoc clarius pro-
37 cedit in † statuto Vicentiæ libro tertio, sub Rubrica, de incendiarijs. quo pœna mortis puniũtur comburentes ædificia, blada, fœnum & vites. intelligitur ergo à fortiori punire comburentes ædificia etiam extra ciuitatem, posteaquam punit incendentes blada pendentia in agris. id quod alio statuto illius ciuitatis libro tertio, sub Rubrica, Quòd quilibet custodiat domum suam ab igne. Hæc à Iure Ciuili sancita sunt. Iure verò † Canonico contentioso incen-
38 diarius pœna Iudici arbitraria punitur: ita Bernardus Diaz in Practica Canonica, titulo de incendio. capitulo 98. Marcus Antonius Cuchus in Instit. Canonicis, lib. 4. sub Rubr. de diuersis delictis, versicu. qui incendium. Fabius Monteleo. in Praxi arbitrali,
39 parte 4. numero 799. In foro autem † Canonico pœnitentiali, incendiarius, qui Ecclesiam incendit ipso iure excommunicatus est, & per quindecim annos pœnitentiam agere debet. cap. si quis Ecclesiam. 18. q. 4. quod intelligitur in Ecclesia cõsecrata, vt sensit Abbas in Rubrica, de consecra. Eccles. vel alta. & probat idem Fabius d. num. 799. cæteri autem incendiarij sunt excommunicandi. ita relati Doctores, & tradit Franc. à Plat. tract. de excommunicatione. §. 29. numero primo. & Beatus Anton. Archiepiscopus Florentinus tract. de excommunicatione, cap. 21. vbi alia scribit.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentias Sacramentales arbitrarias hodie esse Sacerdotibus.*
2 *Sacerdos vt vir bonus pœnitentias indicere debet confitentibus peccata.*
3 *Sacerdotem in indicendis pœnitentijs sacramentalibus bono medico æquiparari.*
4 *Pœnitentiam ex magna peccatoris contritione remittere potest Sacerdos.*
5 *Contritionem maximam peccatorem etiam à pœna ciuili aliquando liberare.*
6 *Pœnitentia à Canonibus indictas Sacerdos ex causa mutare potest.*
7 *Pœnitentias à Pontifice indictas ex causa Sacerdos immutare potest.*
8 *Pœnitentias consuetas sine causa Sacerdos immutare non debet.*
9 *Pœnitentiam publicè peragendam immutare non potest Sacerdos vt priuatim agatur.*
10 *Pœnitentia à Sacerdote peccatori iniungenda non est, cum tertio nocere potest.*

CASVS CCCXCI.

POENITENTIAS SACRAMENTALES hodie esse Sacerdotibus arbitrarias.

VONIAM in permultis ex iam relatis casibus retulimus pœnas aliquãdo spirituales delinquentibus indici, quemadmodum excommunicationes, iciunia & his similia, hoc loco dicendum est, hodie maximum etiam esse arbitrium Iudicum spiritualium in indicendis &
1 commutandis pœnitentijs. Cùm verè nunc † pœnitentiæ omnes sacramentales arbitrariæ sint, quemadmodum probant permulta Iuris Pontificij loca: vt in cap. de his. 50. distinct. 1. cap. si monachus. 90. distin. cap. tempora plenitudinis. 26. quæst. 6. & ibi gloss. in cap. quem pœnitet. cap. mensuram. de pœniten. dist. 1. & in cap. significauit. & cap. Deus qui. de pœniten. & remissio. atque ita vno ore omnes censent. ità inquam Abbas in capitulo, at si Clerici. §. de adulterijs. numero tertio. & ibi Decius numero sexto. & Alcia. num. 3. de iud. & communem testatur Iulius Clarus lib. 5. sentent. iuris. §. finali. quæstione 83. in fine. qui eiusdem opinionis recenset Angelum de Clauasio & Bermondum. His accedunt Felynus in capitulo accusasti, in fine de accus. & in capitulo sicut dignum, in principio de homicid. Gondissla. tracta. de legato, parte prima. quæstione 14. nume. 1. Antonius Rosellus tracta. de indulgentijs. numero 333. idem tractatu de Concilio. §. item solus. numero 52. Henricus Bottæus tract. de synodo Episcop. articulo secundo. numero 107. Franciscus Pauinus tract. de visitatione, parte secunda, quæstione octaua, numero 80. Bertachinus in tract. de Episcopo. lib. 4. parte 2. num. 2. idem scriptum reliquit Ioannes de Selua tracta. de benefic. quarta parte, quæstione septima. numero quarto. vbi inquit has sacramentales pœnitentias
2 esse arbitrio viri boni. † Qui quidem Sacerdos & vir bonus pro personæ qualitate & delicti atrocitate vel leuitate has pœnitentias indicere debet. debetq;
3 agere quemadmodum bonus atque diligens † Medicus agit, qui non vno solo pharmaco, vel collyrio omnibus morbis medetur, vt inquit gloss. in capitulo vltimo. 29. distinct. sed pro arbitrio & facultate sua varijs ita vtitur, vt magna est morborũ varietas, qua similitudine ad rem nostram vsus est is Gondissla. d. quæst. 14. numero quinto auctoritate Diui Thomæ. 4. sentent. distinct. 18. Et pulchrè ac doctè Alexander Alensis in quarta parte summæ. q. 8. membro tertio, articul. 1.

Extenditur primò hæc iuris sententia, vt procedat etiam † si ex toto pœnitentiam hanc remittere
4 vellet hic Sacerdos: nam ex causa potest. si quidem tanta esse posset peccatoris contritio, vt pro magno crimine leuissimam pœnitentiam indicere possit, quemadmodum inquit Gloss. in capitulo mensuram. Pauinus præcitato loco, numero 80. Gondissla. dict. quæst. 14. numero quarto, qui inquit, aliquando †
5 maximam contritionem à pœna ciuili excusare, & ex toto pœnitentiam remitti posse ex magna contritione affirmat post aliquos Decius dicto §. de adulterijs. numero sexto. versiculo, & in tantùm. quod verum an sit, sacris Theologis relinquimus diffiniendum.

Extenditur secundò, vt non procedat etiam cùm Canones † iam certam pœnam iudixerunt. Abbas
6 d. §. de adulterijs. numero tertio. & ibi Decius numero sexto, versic. & hoc etiam. idem sensit glos. vltima. 50. distinct. & gl. in d. cap. mensuram. & probat d. c. quem pœnitet.

Extenditur tertiò, vt procedat etiam si hæc pœnitentia † iniuncta fuisset à summo Pontifice: nam
7 illam ex causa immutare & minuere potest inferior, vt Episcopus. ita Decius dicto §. de adulterijs. numero sexto. versiculo & sicut Episcopus. vbi declarat.

Declaratur primò, vt non procedat relata con-
8 clusio, quando † sine aliqua causa, Sacerdos vellet pœnitentiam iam consuetam, vel iure terminatam immutare, vel minuere: nec enim ita passim hoc ei permissum est. ita scribunt Abbas in dicto capitulo, Deus qui. de pœnitent. & remiss. & Decius dicto §. de adulterijs. numero sexto. versiculo, sed aduertendum. & eo loci idem sensit Alciatus numero tertio.

Declaratur secundò, vt non habeat † locum,
9 quando pœnitentia publicè peragenda foret, & Sacerdos vellet eam immutare, vt priuatim eam is faciat: nec enim tunc licet eam immutare. ita scriptum reliquerunt Butrius in capitulo primo, de pœnitent. & remissio. & Felynus in capitulo accusasti, in fine. de accusat. Contrarium tamen sensit Decius dicto §. de adulterijs. numero sexto, in fine, post Abbatem in capitulo secundo, vltimo notab. de maled. vt apud illos.

Declaratur tertiò, vt locum non habeat, quan-
10 do † pœnitentia iniuncta tertio damnum adferret, vtputà, si viro in detrimentũ vxoris, vel seruo ad damnum domini peregrinationis pœnitentia imponeretur: nam illam Sacerdos indicere non potest. c. relatum. de sentent. excom.

SVMMARIVM.

1 *Clericorum habitus & vestitus quis.*
2 *Clericos clausa indumenta ferre debere.*
3 *Indumenta Clericorum quæ.*
4 *Indumentum, vel Intomentum legendum an sit.*
5 *Color rubrus etiam purpuræ inest.*
6 *Purpura quæ.*
7 *Galerum Cardinalium Causiam appellari.*
8 *Cardinales purpureo galero vti, statuit Innoc.*
9 *Clericos manicis vti non posse.*
10 *Manica quid sit.*
11 *Clericos pileo lineo vti non posse.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

12 *Pileus vnde dictus.*
13 *Serui olim libertate donati pileo donabantur.*
14 *Pileo lineo Clericos non vti, cur Pontifices statuerint.*
15 *Flamines Diales vnde dicti.*
16 *Peccare grauius maiores ipsis minoribus.*
17 *Clericos epitochio vti non debere. & quid sit epitochium.*
18 *Tabardum quid.*
19 *Clericos scaccatis caligis vti non debere.*
20 *Iudicis arbitrio puniri Clericos, qui clericali habitu nõ vtuntur.*
21 *Epithimium quid.*
22 *Iudicis arbitrio puniri Clericos vestibus coloratis vtentes.*
23 *Clericis non licere vnguentis vti.*
24 *Clericos neq; barbam, neq; comam nutrire debere.*
25 *Cap. Clericus, de vita & honestate Clericorum. declaratur.*
26 *Capit. prohibitæ. vigesimatertia distinctione litera restituta.*
27 *Sacerdotes legis Diuinæ antiquæ comam tondere, & barbam radere non poterant.*
28 *Clericorum institutum tondendi comam, & radendi barbam vnde originem duxerit.*
29 *Fœminas comam tondere non posse.*
30 *Mulier cur comam ferre debeat.*
31 *Viris comam & barbam nutrire concessum.*
32 *Barbam in homine membrum esse.*
33 *Clerici coniugati quo habitu vtantur est arbitrio Iudicis.*
34 *Clerici in Gymnasijs existentes quo habitu vti debeant.*

CASVS CCCXCII.

POENIS QVIBVS PLECTANTUR Clerici, qui habitum clericalem spernunt: & an eis liceat comam & barbam nutrire, explicatum.

PLVRA sunt à Pontificibus sacrisque Concilijs, de Clericorum honestate & vita constituta, inter quæ illa sunt, quę decorum † habitu ac vestitu statuta fuerunt. Innocentius tertius vt relatum est in capitulo penultimo, de vita & honestate Clericorum, ex generalis Concilij auctoritate statuit, quòd † Clerici ferre debeant clausa indumenta, nimia vel longitudine non notanda, pannis rubeis, aut viridibus, necnon manicis, aut sotularibus consuticijs, frenis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus non vtantur. Hactenus Innocentius. qui dum de indumentis clausis verba facit, intelligere videtur † indumenta non pro quouis vestium genere, sed pro illis tantum, quibus hodie loco secundæ vestis, quam sotanam vulgò appellant, Clerici vtuntur. Lazarus Bayfius in opusculo de re vestiaria, capitulo vltimo, scribit apud Plinium legi, non indumentum, sed † intomentum, idq; doctissimi Longolij auctoritate. quod tamen prohibet Innocentius vestes apertas deferri, à consuetudine declarationem recipit: quemadmodum infrà attingemus. Prohibet & Innocentius pannos rubros & virides. Ego opinor haud taxatiuè locutum fuisse Innocentium, sed gratia exempli: nam & eadem ratio in cæteris coloribus adest: imò & aliquando maior, vt in purpura. nec enim propriè rubrus color † est purpuræ, quod scribit Antonius Thylesius in opusculo de coloribus, capitulo octauo. Et quæ † purpura fit, & quomodo conficiatur, docet Bayfius loco iam citato de re vestiaria. capitulo tertio. Est enim Innocentij constitutio edita, quoniam minimè conuenit Clericis his coloribus vti, excipio purpuram in Cardinalibus, quorum proprium est vti illis vestibus, præsertim † Galero quem causam purpuream latinè appellat Bayfius loco antè citato, capitulo decimosexto, quo sanè † purpureo Galero Cardinales vti voluit omnium primus Innocen. 4. vt in illius vita recenset Platina. Tacitus nunc præteribo quæ de cæteris coloribus, vt de viridi, cuius hoc loco meminit Innocentius, scribunt is Thylesius loco iam citato, & Alciatus libro secundo Parerg. iuris. capitulo primo. Prohibet etiam Innocentius † Clericos vti manicis: quæ sit † manica docet idem Bayfius de re vestiaria, capitulo duodecimo. sed an illius generis sint hæ, quarum Innocentius meminit, incertum ac planè incognitum mihi est. alia perplura de vestimentorum generibus ac varietatibus scribit is Bayfius, vt de pallio, cuius meminit Innocentius, quem secutus est Clemens Quintus, dum in Clementina secunda, de vita & honestate Clericorum, plura de Clericorum vestibus statuit. Quam quidem constitutionem hodie confirmauit Sacrosanctum Concilium Tridentinum sessione 14. cap. 6. statuit itaque Clemens inter alia, ne vtantur † pileo lineo. intelligit ibi glossator, pileum esse † dictum, quòd pilos capitis tegat. quam Etymologiam probat & Bayfius de re vestiaria, capitulo vigesimo. qui & pileum esse dictum ait, quòd pilis fieri soleret. olim † serui donati libertate, donabantur & pileo, quem raso capiti imponebant, & gestabant quemadmodum ex Gellio, & alijs is Bayfius adnotauit. qua ratione ita de pileis † linteis statuerit Innocentius dubitari solent. Censent aliqui ob immodicam mollitiem. non iniuria dicere possumus voluisse Innocentium hos vti pileo non lineo, sed laneo instar Flaminum Dialium, qui Sacerdotes olim apud Romanos erât Iouis, Martis, ac Quirini. Et dicti sunt † Flamines, vt Varro ait, quòd in latio capite velato erant, & caput filo lanæ præcinctum habebant, à quo Flamines appellabantur. Hæc ex Varrone memoriæ prodiderunt, Festella de sacerdotijs Romanorum, capitulo quinto. & Pomponius Lætus de sacerdotijs, capite de Flaminibus. qui sanè Pompon. inquit dictos fuisse Flamines ex gestatione pileorũ, quasi pileamines: quod & Plutarchus in Problematis Romanis Problemate 30. scriptum reliquit: In contemptores huius sanctionis pœnam hanc sanciuit Clemens. si in dignitate positi ij sunt, per annum priuantur perceptione fructuum beneficiorum, quæ obtinent. Si dignitate non potiuntur, sed inter inferiores connumerantur, per annum redduntur inhabiles ad quodcũq; beneficium obtinendum: atq; ita inferiores isti non priuantur commodo fructuum beneficiorum, quæ eo tempore obtinent. Qua constitutione intelligimus, maiores in dignitate † grauius peccare, quàm inferiores faciant: & ob id grauiori etiam pœna plectendos esse. quod annotauit Cardinalis Zabarella in d. Clementina secunda, §. dignitatem. de vita & honestate Clericorum, ex c. cùm quidam. de iureiu. Prohibuit etiã Clemens, ne Clerici † epitochio seu tabardo foderato vsque ad oram vtantur. opinor epitochium vocem esse latinam, & quam agnoscit Siponinus de re literaria non malè meritus. † tabardum verò vocem esse Italicam credo. nam vulgò il tabarro appellatur, pallium Latini vocant. vsus est hic maximus apud nos, & apud Gallos. scribit Strabo de Gallis: Tunicarum vice, pallas manicatas gestant ad verenda vsque nates; & medias pertingentes, alia tradit Bayfius loco iam sæpius citato, capitulo decimotertio. pœna autẽ qua puniũtur Clerici tabardo, seu Epitochio foderato vtentes illa est, vt seculares Clerici & religiosi administrationem habentes teneantur illud intra mensem dare pauperibus. cæteri verò religiosi administratione carentes debeant illud suis maioribus dare, in pios alios vsus conuertendum. prohibet & Clemens, ne vtantur Clerici caligis scaccatis rubeis, aut viridibus, coloratas vestes iam prohibuit Innocentius. solùm itaque hoc loco prohibuit Clemens † scaccatas: pœnam non sanciuit in contemptores. quare dubitari solet, qua pœna puniendi sunt. glossa ibidem in verbo sanctione, & cum eo Zabarella ibi in fine, † annotarũt, Iudicis arbitrio puniri. in sacra tamen Synodo generali apud Niciam sancitum est, Clericos vtentes vestibus varij coloris, vel varijs coloribus earum summitatem ornantes, per † Epithimium corrigi. ita legitur in capitu. omnis. 21. quæstion. 4. quo loci glossa, Epithimium interpretatur, suspensionem per hebdomadam, vel increpationem, vel genus pœnæ. qui Conciliorũ summam compilauit supplicium scripsit. quomodo in ipso Conciliorum fonte & Codice legatur, anceps sum, nec enim dum hæc scriberem, illa consulere potui. hoc solùm dicam. quòd, cùm illud pœnæ genus ignoretur. arbitraria † pœna censetur. Addam & illud qđ est in eo capit. omnis, constitutum, nempè non licere, se vnguentis † vngere: quoniam fœminarũ illud est proprium: quemadmodum & illud, † comam & barbam nutrire, † capitu. Clericus, de vita & honest. Cler, quæ sanè constitutio (ùt de ea paucula quædam hoc loco dicam) Aniceti Papæ fuit. is enim sub anathematis pœna Clericos prohibuit, comam nutrire, sed quòd de super caput in modum sphæræ radant vt legitur in † cap. prohibitæ. 23. dist. inct. quo in textu legendum est sphæræ, non autem speræ, vt in vulgatis codicibus. huius constitutionis meminit Platina in eiusdem Aniceti vita, illam constitutionem cõfirmauit Concilium Carthaginense quartum, capit. Clericus, de vita & honest. Cleric, scribit tamen Andreas ab Exea in Rubri. extra de constitutio. nu. 62. in ipsó Codice Conciliorum sic legi: Clericus neque comã nutriat, neque barbam radat. & rectè, nam & † lege antiqua sic præcepit Dominus populo suo Leuit. capitul. 19. Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam. & capitul. 21. ad Sacerdotes Aaron verba faciens: Non radent caput, nec barbã, hæc siquidem inter mollia & delicata Deus habebat, quæ viris præsertim Sacerdotibus non conueniunt. ita etiam apud Romanos Gellius libro tertio. noct. act. capitul. quarto. vt nec seruis comam nutrire licebat. Cælius libro septimo. lect. antiq. cap. vltim. Alexand. ab Alexa. lib. 5. dierum Genialium. ca. decimoquinto. Scribunt alij hoc institutũ ortũ † habuisse à lege antiqua Nazareis data. Numeri capit. 6. Nonnulli aiunt fuisse institutum Aegyptiorum, quorũ meminit Herodot. in Euterpe. Alij hunc fuisse morẽ antiquũ testantur, vt ij demũ comam, qui elegantiæ ornatus & lautitiæ Studiosores essent. Ideoq;, vt Clerici inanis cuiuscunque apparatus & splendoris se contemptores profiterentur, statutum fuisse, ne quis in Clericũ, nisi vertice raso admitteretur. Ita ex diui Augustini de oper. mona. ad finem, scribit Duaren. lib. primo. de sacris Eccles. ministe. capit. decimoquarto. qui & alia pleraque de his scribit. fusius Sixtus Senensis in Bibliotheca Sancta lib. 5. annota. 244. Hodie contrarium statuendum foret, posteaquàm inter maximas delitias barba habetur. quæ malum qui prolixiorem habet, cum omnium stultissimus fortè sit, prudentior atque sapientior creditur. illæ itaque Aniceti, & aliorum constitutiones (vt ad rem redeam) sunt sancitæ, vt arceantur Clerici ab omni mollitiæ, quæ fœminarum propria est. Hinc videmus contrarium de illis esse sancitum. si quidem constitutum est, † fœminis non licere comam incidere. capitulo quæcũque. 30. dist. nam † illam eis dedit Deus in subiectionis signum. quam constitutionem singularem dixit Romanus singu. 594. Est nunc Florentiæ. alia recenset Neuiz libro quarto. syluæ nuptiæ. numero 19. & Tiraquel. de legibus connub. lege prima. numero 21. sic & cæteris † viris comam & barbam nutrire cõceditur. Hinc docuit Baldus in l. reos. numero sexto. C. de accusa. † barbam in homine esse membrum, & ob id incidentem barbam teneri pœna qua plecti solet is, qui membrum alicui abscidit. Quæ hactenus scripsimus in Clericis nõ coniugatis locum habent. In † coniugatis autem habitus non reperitur iure determinatus, vt inquit notab. glossa in Clement. prima. in verbo. secularis. in fine. de elect. quam secuti sunt Alexand. in consilio 8. in fine. libro primo. & in consil. 149. num. 7. li. 6. & Rolandus à Valle in consi. 4. nu. 27. li. 1. Possumus ergo dicere relinqui arbitrio Iudicis. Id quod expresse dixt Ant. Corsetus in additionib. ad Abb. in c. cum consuetudinis. de consue. & relatã glossam probauit Rebuff. in Tracta. de priuilegijs scolarium. primil. 94. nu. 3. qui quidẽ scribit, † Cleric. in Gymnasijs studiorũ causa versantibus licere quouis habitu vti, cũ peregrini videantur. Quod minimè verũ opinor. Nam repugnat. c. 2. in fin. ne Cleric. vel Mona. in 6. His accedit Io. Lupus in Tract. de libertate Eccl. par. 2. q. 7. vbi declarat gl. Clem. 1. de elect. Alia nonnulla de his scripsit Bernard. Diaz in practic. Canonica criminali. c. 69. De his satis. Scio me aliquantu lũ vagasse, sed nõ omninò forte extrà rẽ & inutiliter.

SVMMARIVM.

1 *Platonis lex in terminorum motores.*
2 *Iudicis arbitrio interdum puniri terminorum motores.*
3 *Numæ Pompilij sanctio in terminorum motores.*
4 *C. Cæsaris lex in terminorum motores.*
5 *L. vltim. ff. de term. moto. intellectus.*
6 *Cocceii Neruæ lex contra motores terminorum.*
7 *Capital quid.*
8 *Ciceronis locus lib. 3. de legib.*
9 *Hadriani sanctio in motores terminorum.*
10 *Alexandri Seueri lex in motores terminorum.*
11 *Terminos mouens vt lapidem furetur, vt fur punitur.*
12 *Abbatis & sequacium opinio reiecta.*
13 *Statutum Brixiæ 157. sub Rubr. de pœna apponentis, seu amouentis terminos. declaratur.*
14 *Statutum Veronæ libro tertio. capitul. 102. sub Rubric. de pœna cauantis, seu extirpantis terminos, declaratur.*
15 *Terminos mouẽs, vt fines suos extendat, Iudicis arbitrio punitur.*
16 *Terminos mouens si vilis est, grauius quàm nobilis punitur.*
17 *Platonem nullam adhibuisse differentiam personarum terminos mouentium, sed æqualiter puniri voluisse.*
18 *Terminos mouens, vt fines controuersos obscuret, punitur.*
19 *Iudicis arbitrio punitur mouens terminos, lite de illis pendente.*
20 *Statutum Brixiæ 157. de pœna cauantis terminos, declaratur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

21 *Statutum Veronæ lib.2.cap.102.De pœna cauantis terminos,declaratur.*
22 *Terminos mouens , vt vicino negocium faciat , punitur.*
23 *L.2.versicul.si verò.ff.de term. moto sensus & intellectus.*

CASVS CCCXCIII.

TERMINORVM MOTORES. QVIbus mulctentur pœnis , & ibi quid in suis legibus contra hos sanciuerit Plato, Numa Pompilius, Lex 12. tab. C. Cæsar, ac alij nonnulli Cæsares.

1 DIVINVS † Plato Dialogo 8. de legib. scriptum reliquit , in bene instituta Repub. Contra terminorum motores ita sanciendum esse. Nemo fines atque terminos agri moueat , nec ciuis vicini, nec finitimi peregrini, si agri extrema possideat. sed putet id esse verè , quod dici solet: hic immobilia mouet : malitiq; vnusquisque saxum ingens mouere, quàm paruum lapidem iureiurando à Dijs firmatum, quo amicitiæ & inimicitiæ terminentur. Alterius enim Iupiter contribulis , alterius hospitalis est testis : qui hostili prælio semper insurgunt. Qui legi obtemperat , indemnis vtique sit: qui eam despexerit, duplices pœnas luat. primò quidem Deo vindice, deinde lege: quæ iubet, vt nemo sponte vicini agri terminos moueat. eum verò qui mouerit, quicunque voluerit ad agricolas deferat , agricolæ ad Iudicium ducant, à quo damnatus, vtpotè terminorum, clàm vi q; turbator reddat, patiaturq; prout Iudices iudicauerint. Hæc Plato. Qui Iudicis arbitrio pœnam aduersus terminorum motores esse voluit. Quocircà rectè Baldus in leg. prima. C. de accus. & Decius in capitul. ex literis. in fine. de proba. dixe-
2 runt, hodie pœnam hanc esse † arbitrariam. Sed rem hanc nos clarius explicemus. Numa Pompilius secun-
3 dus Romanorum Rex lege sanciuit, hos vti † grassatores, fures , & sacrilegos haberi , atque illis eisdem pœnis plecti, quemadmodum scriptum reliquit Dionysius, Halicarnasseus libro secundo. Antiq. Roma. & meminit Petrus Crinitus libro octauo. de honesta discip. capitul. decimo, qui & versus antiquæ legis retulit.

„ *Qui secus faxit & terminum exaraßit,*
„ *Ipsus & boues sacri sunto.*

4 C. Cæsar † vt relatum est in l. vltim. in princip. ff. de term. moto. pœnam pecuniariam nempè quinquaginta aureorum pro singulo moto termino indixit. quę quidem constitutio non modò aduersus eos, qui solo animo furandi lapidem , pro termino positum, sed & contra quoscunque promulgata est. Nec enim C. Cæsar inter vnum ac alterum casum distinxit. atq; ita sensit Decius d. ca. ex literis. in fin. de proba. Quocircà intelligimus malè sensisse illos, qui opinati sunt
5 dict. leg. vltim. illo solo in casu loqui , cùm terminorũ motor eo animo mouet, vt lapidẽ suffuretur . in qua quidem opinione fuerunt Abbas dict. cap. ex literis, de proba. Hier. à Monte tract. De finibus. cap. 34. nu. 47. & Plotus in l. si quando. nu. 726. C. vnde vi. Coc-
6 ceius verò † Nerua 13. Romanorũ Imperator sanciuit sua lege relata in leg. vltim. §. alia quoque. ff. de term. mot, in seruos & seruas terminos mouentes capitale
7 esse. est autem † capitale, vt Nonius Marcellus scribit, capitis periculum , aut crimen capite vindicandum. quod probat & Ant. Augustl. libro tertio. Emenda. Iu-
8 ris, capitul. nono. qui & M. † Ciceronem sic libro tertio. de legibus intellext, dum inquit: Vincula sontiũ seruanto, capitalia vindicanto. quam sanè pœnã ita demum locum habere voluit, nisi serui Dominus mulctam soluisset. In liberas verò personas sanciuit Nerua , vt amouentes terminos, causa obseruandarũ quæstionum ipsorum finium , pœna pro conditione personæ & violenta commissa puniretur. Aelius verò
9 † Hadrianus 15. Romanorum Imperator in terminorum motores pœnam indixit, relatam in leg. 8. cund. ff. de ter. mot. nempè relegandos esse nobiles, qui causa occupandorum finium, terminos mouerunt: si verò vt negotium alicui facerent, per biennium in opus damnandos & castigandos esse: si verò per ignorantiam, vel fortuitò lapidem furati sunt, verberibus solum esse cædendos. Videmus itaque Hadrianum mulctam pecuniariam, quam. C. Cæsar & Nerua indixerant ad corporalem pœnam , sub Iudicis tamen arbi-
10 trio (vt mox clarius subijciam) redigisse. quam quidem Hadriani sanctionem confirmauit † Alexander Seuerus 24. Romanorum Imperator , quemadmodũ relatum est in leg. prima. C. de accus. & quàm constitutionem retulit Modestinus in leg. 1. ff. de term. moto. vt admonui in tracta. de recuperanda possessione, Remedio nono. numero 34. 6. posteriores ergo hæ sanctiones, non immeritò obseruãdæ sunt. Verùm, quia varijs de causis & modis termini moueri solent : ea propter quò plenius hæc intelligantur, vna cum Doctoribus nostris plures casus distinguendi atque constituendi sunt. non tamen hoc loco terminos publicos à priuatis discernam : satis sit Iudicem admonere, grauius esse delictum amotionis terminorum publicorum, quàm priuatorum.

11 Primus itaque est casus, † cùm quis mouet terminos, nõ eo animo, vt limites atque fines obscuret, vel corrumpat, sed vt lapidem furetur : tunc pœna furti, non amotionis terminorum indicitur. ita censuit post alios Abbas in dict. capitu. ex literis. in fin. de proba. Hier. à Monte tract. finium. capit. trigesimoquarto. numero septimo. post Ioan. Berber. in viatorio iuris, ca. de termino moto. idem censuerunt Plotus. de leg. si quando. numero 726. C. vnde vi. & Iulius Clarus libro quinto. senten. iuris, §. final. quæsti. 83. versic. terminos mouens. quos nunc sequor. nõ ex dict. l. vltim. in princ. ff. de term. mot. quam iam dixi, non loqui hoc solo in casu, sed ex ratiõe illa, quoniam delicta ex animo & proposito delinquentis distinguuntur. l. qui iniuriæ. ff. de furtis, cum alijs sexcentis similibus. Hanc tamen sententiam intelligo distinctione hac adhibita. si scienter animo furandi lapidem, terminum mouit, vt fur, & vt terminorum motor punitur. nam vtrunque crimen commisit. siquidem sciebat, vel scire debebat pœnam inesse tam pro amotione termini, quàm pro furto ipso, atque ita opinor, pœnam esse hoc in casu grauiorem, quàm in subsequenti casu , cùm ignoranter terminum mouit. quam-
12 quam aliter, & malè, senserit † Abbas in dict. capitul. ex literis. num. 13. versic. & mitior imponitur pœna. Si verò ignoranter, vel fortuitò lapidem terminalem, quem non esse terminalem credebat, mouit, verberibus solùm cæditur. ita loquitur. l. 2. in fin. ff. de term. moto. quem sensum manifestè probant verba Constantini Harmenopoli lib. 5. titul. 7. De terminorum motoribus. qui ita scriptum reliquit : Quòd si per ignorantiam, aut fortuitò quis finales lapides sustulerit, tantùm verberibus cæditur. cuius sententiæ ratio illa esse creditur, quoniam hoc in casu non confideratur

fideratur iste tanquam terminorum violator, sed tã-
13 quam fur. atque ita hoc in casu declaratur † statutũ Brixiæ 157. in criminalibus sub Rubric. de pœna apponentis, seu amouentis terminos. dum indicit pœnam mouenti terminos, non habet locum isto in casu, sed is tamquam fur erit puniendus , ex alio eiusdem ciuitatis statuto 95. in criminalibus, de pœna fu-
14 ris. ita pariter declaratur † statutum Veronæ lib. 3. c. 102. sub Rubri. de pœna cauantis, seu extirpantis terminos.

15 Secundus est casus, cùm † quis eo animo terminos mouet, vt sui agri fines versus fines vicini extendat: tunc Iudicis arbitrio pro personæ conditione punitur: quemadmodum constituit Hadrianus in dict. leg. 2. ff. de termi. moto. nobilis enim , vt illius fert ætas, ad tempus relegatur: si iunior in longius tẽpus: si senior remissius. atque ita sentiunt Baldus in leg. prima. & ibi Sal. col. 2. C. de accusa. Abbas d. c. ex literis. numero 13. Bosius tract. causarum criminalium, titulo de term. moto. numero 1. Plotus d. l. si quando, numero 726. C. vnde vi. Hieronymus à Monte d. tract. finium. ca. 34. nu. 4. Illud etiam scribunt relati
16 interpretes, præsertim Abbas † vilem personam alia atque diuersa pœna, quàm nobilem puniri. quod verè innuit text. d. l. 2. ibi, nã si splendidiores personæ. Verùm, quæ pœna sit his vilioribus indicenda, in specie diffinitum non est, quamquam dixerint aliqui esse pœnam fustium, quod falsum opinor, quoniã grauius deinde nobiliores plecterentur : quod incongruum admodum esset. Credo itaque viliores puniendos esse pœna, vt in opus publicum detur. quod probant verba Iulij Pauli li. 5. senten. titulo 22. de seditiosis. §. primo. quæ ita scripta legimus : Qui terminos effodiunt, vel exarant, arboresve terminos euertunt , vel vi conuellunt bodones , siquidem id serui sua sponte fecerint in metallum damnantur: humiliores in opus publicum , honestiores in insulã amis-
17 sa tertia parte bonorum , relegantur. † Plato tamen nullam esse adhibendam personarum hoc in casu differentiam censuit, dum ita præcitato dialogo 8. de legibus, scriptum reliquit: Quicunque verò fines egressus, vicini coluerit agros, damnum restituat, & impudentiæ atque illiberalitatis pœnas luat, duplũque loco mulctæ ipse deponat, cuius agrum coluit.

18 Tertius est casus, quando quis † terminos ea ratione mouet. non, vt sui agri fines versus vicinum extendat, sed vt litem de finibus inter eos pendentem in sui fauorem diffiniri faciat: atque ita agit, vt obscurentur limites. hoc casu ex constitutione Neruæ relata in dict. leg. vltim. versicul. ij quoque. ff. de term.
19 moto pœna adhuc † arbitraria pro conditione personæ, & factorum violentia indicitur. atque ita intelexit Abbas in d. c. ex literis. numero 30. versicu. secũdo casu. & pœnam esse hoc in casu arbitrariam post Abbatem affirmarunt Plotus dict. leg. si quando. numero 726. versicu. vbi autem. & Hieron. à Monte dict. cap. 34. numero septimo. cum his ego sentio quò ad pœnam, quæ Reipu. causa indicitur. Quò verò ad aduersarium lesum opinor aliam extare constitutionẽ, quæ pœnam diffinit : nempè Constantini relatam in l. si constiterit. C. finium regund. quæ extat & in Codice Theodosiano lib. 2. tit. 26. li. 1. quam quidem cõstitutionem ad rem nostram spectare intellexit Constantinus Harmenopolus d. titulo de terminorũ motoribus. dum in hæc verba scribit: Qui terminũ agri, de quo controuersia est ante litem absolutam occuparit, eum in dupplum reddit. nam & locum ipsum, quem occupauit dat victori, & tantundem insuper. quòd si locus ille proprius erat, sufficit ad pœnam eo
20 cidere. Hic casus aliter Brixiæ diffinitus videtur, si quidem † statutum 157. in criminalibus, & statutum
21 Veronæ libro tertio. capitul. 102. sub Rubric. de pœna cauantis , seu extirpantis terminos, intelliguntur, etiam hoc in casu, cùm termini ob litem pendentem mouentur: ex quo simpliciter & absolutè sequuntur.

22 Quartus est casus , cùm quis † terminos eo solo animo mouet, vt sibi nõ prosit, sed vt vicino noceat. vtputà, si vnius sui vicini ad alterius vicini commodum terminos moueat, hoc casu, quia vicino suo negotium facit, castigatur: & in opus publicum per biẽnium datur. ita intelligo l. 2. in fin. ff. de term. mot. ibi, si verò alij negotium gesserunt. Verùm, cum ignoretur, qualis esse debeat illa castigatio , Iudicis arbitrio illa erit indicenda. quamquam permulti ex relatis, vt Abbas, Plotus & Hier. à Monte viti sint sentire, pœnam esse pecuniariam ex lege Agraria à Nerua promulgata. Ego verius sentio hoc casu non esse diffinitam, & ob id arbitrariam esse. Hic tamen casus intelligitur, cum is terminorum motor scienter facit. ita
23 d. versic. si verò, intellexit Decius in l. velle non creditur. numero 11. de regul. iur. atque ita intelligenda sunt relata statuta Brixiæ & Veronæ: nempè cùm scienter termini mouentur. Vnus tamen adhuc remanet scrupulus in sensu illius. versicul. si verò, qui videtur intelligendus de eo, qui ad alterius mandatum terminos mouet. quemanmodum quæ subiequuntur verba significare videntur. ibi, & ministerio iuncti sunt. hæc enim verba præcedentium copulatiua ad personam mandatarij facientis referuntur. quod si ita est, ex diametro repugnat Constantini Harmenopoli locus libro sexto. tit. 7. De terminorum motoribus. qui ita scriptũ habet. Qui verò ea in re alterius ministerio functus fuerit, castigatus ad opus publicũ biennio datur. quæ verba indicant, pœnam hanc mãdanti, non autem mandatario indici , nisi dicamus, eandem esse hoc casu mandantis , & mandatarij pœnam: atque loca diuersa, non autem pugnantia continere.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio vim publicam , atque priuatam puniri.*
2 *Publica vis quæ.*
3 *Duareni Manutij & Hotomani de vi publica opinio dubia.*
4 *Publicam vim sine armis committi.*
5 *Publicam vim ad armis dictam esse , ex aliquorum opinione.*
6 *Publica vis vnde dicta ex Roberti Aureliani opinione.*
7 *Roberti Aurelia. opinio de vi publica explosa.*
8 *Publica vis quæ, ex vera Iacobi Cuiacij sententia.*
9 *Publica vis a Seruio Tullio primum repressa.*
10 *Valerij Policolæ lex aduersus vim publicam inferentes.*
11 *Lex Luctatia de vi publica.*
12 *Ciceronis locus in oratione pro Cælio , declaratur.*
13 *Plautia lex de vi publica, à quo lata.*
14 *Pompeia lex de vi publica, a Pompeo lata.*
15 *Iulia lex de vi publica, à quo lata.*
16 *Pœna inferentis vim publicam.*
17 *Aquæ & ignis interdictionis pœna quæ.*
18 *Legis Iuliæ de vi publica , caput primum arma habere, & deferre prohibet.*
19 *Arma cur lege Iulia de vi publca , prohibeantur.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

20 *Arma ne in vrbe essent, Seruius Tullius omnium primus statuit.*
21 *Pompei magni lex, qua arma Romanis vetuit.*
22 *C. Cæsaris lex, qua arma in vrbe esse prohibuit.*
23 *Theodosij lex de armis.*
24 *Armorum vsum priuatis Iustinianus interdixit.*
25 *Arma subditis adimere feudorum Domini possunt.*
26 *Arma ferens malum animum habere præsumitur.*
27 *Armis vtens, etiam Principe sciente, pœnam legis Iuliæ de vi publica, non euadit.*
28 *Rusticos armis vti non posse.*
29 *Capit. 1. §. si quis rusticus, de pace tene. in vsibus feudo. declaratur atque exponitur.*
30 *Nobilibus interdicta esse arma.*
31 *Clericos armis vti non posse.*
32 *Clericorum arma quæ.*
33 *Clericos à Iudicibus laicis cogi posse ne arma deferant.*
34 *Hispaniæ consuetudo contra Clericos arma deferentes.*
35 *Galliæ quid obseruat contra Clericos deferentes arma.*
36 *Statutum Brixiæ 140. in criminalibus sub Rubric. de pœna portantis arma declaratur.*
37 *Statutum Papiæ 44. in criminalibus, sub Rubri. de pœna portantis arma. declaratur.*
38 *Arma in loco Iudicij ferri non posse.*
39 *Charondæ Tyriorum Principis factum memorabile.*
40 *Arma in loco Iudicij ferri non posse, etiam si Iudex abest.*
41 *Statutum prohibens nobilem ingredi Palatium, an etiam prohibeat, cum Iudex abest.*
42 *Bartolus in leg. 2. ff. de auro & arg. leg. declaratur.*
43 *Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de pœnis, capi. si quis arma. declaratur.*
44 *Arma in Principum palatijs ferri non posse.*
45 *Statutum Brixiæ 141. in criminalibus sub Rubri. de pœna portantis ferrum fraudolosum. declaratur.*
46 *Statutum iam relatum Papiæ 44. in criminalibus. declaratur.*
47 *Arma venenata omninò prohibentur.*
48 *Statutum iam relatum Brixiæ 141. declaratur.*
49 *Arma portans punitur, & si præhensus non fuit.*
50 *L. si Barsatoram. C. de fideiusso. intellectus.*
51 *Statutum Brixiæ 140. in criminalibus, de pœna portantis arma. declaratur.*
52 *Statutum Brixiæ 142. in criminalibus sub Rubr. de Officialibus circantibus arma. declaratur.*
53 *Arma iuxta aliquem inuenta, an eius esse præsumantur, vt puniri possit.*
54 *Occisus in via à vicinis occisus præsumitur.*
55 *Occisus iuxta ostiũ alicuius, ab inhabitante occisus præsumitur.*
56 *Statutum Patauinum sub Rubric. de armis. cap. si quæ arma vetita. declaratur.*
57 *Iudicis arbitrio tribui, an arma iuxta aliquem inuenta illius sint.*
58 *Arma in itinere ferre licet.*
59 *Arma libera & non ligata viatoribus concessa esse.*
60 *Cap. 1. §. mercator. de pace tene. in vsibus feud. declaratur.*
61 *Statutum Patauinum sub Rubri. dè armis. cap. euntes declaratur.*
62 *Statutum Brixiæ 140. in criminalibus sub Rubr. de pœna portantis arma. declaratur.*
63 *Statutum Vicentiæ. lib. 3. sub Rubric. de armis vetitis. declaratur.*
64 *Arma ferre possunt Magistratus, & eorum Officiales.*
65 *Arma ferre possunt Officiales Episcoporum, & Legatorum.*
66 *Inquisitorum Officiales arma ferre possunt.*
67 *Arma militibus concessa esse.*
68 *Arma militibus pignoris causa adimenda non esse.*
69 *Arma esse omnibus concessa belli tempore.*
70 *Hierosolymitanis militibus arma concessa esse.*
71 *Arma Aulicis concessa esse.*
72 *Cultellum ad panem incidendum ferens, quòd arma ferre non dicatur.*
73 *Arma ferre licet causa occidendi bannitum.*
74 *Arma ferre an liceat Doctoribus.*
75 *Doctorum arma sunt libri.*
76 *Armorum appellatione, quæ veniant.*
77 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ veniant armorum appellatione.*
78 *Seditiosi lege Iulia de vi publica puniuntur.*
79 *Rapiens bona, armata manu, lege Iulia de vi publica tenetur.*
80 *Incendiarij lege Iulia de vi publica tenentur.*
81 *Puerum vel mulierem per vim stuprans, lege Iulia de vi publica tenetur.*
82 *Possessorem deijciens armata manu, lege Iulia de vi publica tenetur.*
83 *Lege Iulia de vi publica punitur, qui coegit aliquem stare in loco.*
84 *Sepulturam impediens lege Iulia de vi publica punitur.*
85 *Magistratus qui aduersus prouocationem ciuem necauit, lege Iulia de vi publica punitur.*
86 *Reum vinciens ne ad Iudicem eat, lege Iulia de vi publica punitur.*
87 *Lex Iulia de vi publica eos punit, qui Iudicia turò exercere impediunt.*
88 *Iudex qui iniustè agit, lege Iulia de vi publica tenetur.*
89 *Lex Iulia de vi publica punit extorquentes pecuniam ab aliquo.*
90 *Lex Iulia de vi publica punit eum, qui dolo malo armis in concione fuit.*
91 *Effractor domus, vel expilator lege Iulia de vi publica tenetur.*
92 *Vectigalia noua exercentes lege Iulia de vi publica tenentur.*
93 *Occidens in controuersia, lege Iulia de vi publica tenetur.*
94 *Seruius, qui vim intulit, lege Iulia de vi publica punitur.*
95 *Receptatores furum lege Iulia de vi publica puniri.*
96 *Lex Iulia de vi publi. punit eos, qui pessimos fures Isauricos & Buccelareos apud se habet.*
97 *Buccelarij fures qui.*
98 *Isaurici fures qui.*
99 *Naufragio furripiens lege Iulia de vi publica tenetur.*
100 *Lex Iulia de vi priuata punit eos, qui vim fecit vt quis verberetur.*
101 *Homines conuocare & congregare ad vim cõmitendam, quando quis dicatur.*
102 *Pœna vulneris illati est lex Iulia de vi priuata, cũ alia pœna deficit.*
103 *Possessorem sine armis deijciens, pœna legis Iuliæ de vi priuata tenetur.*
104 *Lex Iulia de vi priuata punit eos, qui in alienam litem coeunt.*
105 *Creditor qui sua auctoritate res debitoris occupat, lege Iulia de vi priuata tenetur.*
106 *Creditor viri si vxoris bona occupat, lege Iulia de vi priuata punitur.*

CASVS

CASVS CCCXCIIII.

DE VI PVBLICA, DE VI PRIVATA: & quando armorum vsus interdictus sit, luculenta & accurata explanatio.

PVBLICAM vim atque priuatam † Iudicis arbitrio hodie puniri scribunt Iodocus in pract. criminali capitu. 100. num. nono. Gramma. in Commentarijs ad constit. Neapol. quos secutus est eruditissimus Iulius Clarus libro quinto. senten. iuris. §. fi. q. 83. versi. vim publicam. & Ossus decis. 105. n. 7. Sed quò res clarius eluescat, aliquà non contemnenda recensebo. Et quemadmodũ duplex est vis, ita etiam duo capita, vnum de vi publica, alterum de priuata, constituenda sunt.

Publica † vis illa esse videtur, quæ armis fit. Priuata verò, quæ sine armis. §. sed ex constitutionibus. Inst. de interd. & §. item lex Iulia. instit. de publ. iud. quam diffinitionem probarunt Doctissimi viri Frã. Duarenus lib. 1. disputa. anniuers. cap 22. Paulus Manutius in Commentarijs De legibus Roma. & Hotomanus in Commentarijs verborum iuris, in verbo Vis. ob idq; eam appellatam scribunt, quòd armorũ vsus olim in vrbe interdictus foret: quemadmodum mox dicemus. Verùm, † maximè dubia horum sententia ex eo redditur, quòd & vis priuata committi dicitur, quæ si conuocatis hominibus, vt quis verberetur, vel pulsetur. l. 2. ff. ad l. Iul. de vi priua. & tamen cõstat verberari pulsariq; posse telo, vel fustibus, quæ armorum appellatione continentur. l. armatos. ff. ad l. Iul. de vi publ. l. armorum. ff. de verbo. sign. & infrà statim dicemus. ita è contrà † vis publica sine armis committi posse videtur, vt si hominem dolo intulserit. l. qui cætu. ff. ad l. Iul. de vi publ. vt quoque si puerum rapuit. l. & eum qui. illo titu. Vel si Magistratus aliter, quàm ius est, iudicauerit. l. qui dolo. ff. ad l. Iul. de vi publ. hic vis sine armis est, & tamen publica vis dicitur. Accedit, quòd adeò ampla est armorũ significatio, vt omnia, quibus vis inferri potest, complectatur: vt suo loco dicemus. Si ita est, cuiusnam rei interuentu vim priuatam inferri dicemus, vt alio interueniente, quàm in illa vi publica, hanc vim priuatam committi intelligamus. Qua ratione ad Duareni, & aliorum destruendam opinionem, vsus est Robertus Aurel. li. 3. senten. iuris. cap. 22. qui & illud subiungit, minimè veram esse rationem illam, ideo dictam esse publicam ab armis, quòd publico edicto interdictus est in vrbe armorum vsus. quandoquidem (ait ille) interdicta sunt illa arma tantùm quæ bello apta sunt: & quæ armamentarijs inferri iussit Iustinianus in authen. de armis. cùm tamen vis ipsa fustibus, lapidibus, hisq; similibus committi possit. l. armatos. ff. ad l. Iul. de vi publ. & l. penultim. ff. de vi & arma.

Secunda itaque fuit ipsius Robert. Aurel. d. lib. 3. senten. iuris. c. 22. opinio. existimauit ille, † vim publicam esse, quæ meditata atque parata prius est, quàm fieret: vt tum coacti atque armati ad vim homines fuerunt, quasi hæc vis longè atrocior, & Reipub. exitiosior existimanda sit. Hinc Martian. ait in leg. 3. ff. ad l. Iul. de vi publi. Lege Iulia de vi publica reos fieri, qui turbæ seditionisue faciendæ consilium inierunt. quam sanè præmeditatam vim sine armis nunquam fieri, vel vix fieri, ille scribit. Priuatam verò vim dixit Robertus, non eo solo, quòd sine armis fit, sed quia nulla præcedit præmeditatio, aut consilium.

7 Sed † Roberto maximè aduersatur. l. si aliquem. ff. ad leg. Iul. de vi priua. dum vim priuatam committi Vlpianus ait, cum quis aliquem deiecit ex agro hominibus congregatis. & eum qui coactis armatisq; hominibus vim intulit, legis Iuliæ de vi priuata postulari ait Diocletia. in l. si criminis, & l. seq. C. ad leg. Iulia. de vi public. & vi priua. Nec satisfacit, si rectè perpendatur dissolutio, quam Robertus considerauit.

8 Tertia itaque (& cæteris melior fortè) fuit eruditissimi † Iacobi Cuiacij sententia in Commentarijs ad Iulij Pauli receptas sententias. tit. 26. Ad le. Iuliam de vi publica & priuata. ait ille. legem Iuliam de vi publica pœnam initio sanxisse tantùm aduersus publicarum personarum. id est, Magistratuũ in ciues Romanos immoderatam vim. Lege autem Iulia de vi priuata pœnam esse sancitam aduersus priuatorũ vim. Verùm (inquit Cuiacius) fuit sæpè, vel constitutionibus, vel senatusconsultis legibus Iulijs derogatum, abrogatum, subrogatum: nec vlla ferè lex publicorum Iudiciorum syncera remansit, sed retento solo legis nomine ei aptata sunt quæcũque postea aliæ, vel leges, vel cõstitutiones inuexerant. sic factum est, vt omnis vis armata ad pœnam legis Iuliæ publicorum redigeretur. consequens verè est, vt ea quoque ad legẽ Iuliam publicorum redigeretur, quæ fit conuocatis hominibus sine armis. quandoquidem hæc, quasi paria coniungi solent, conuocatis, armatisq; hominibus. Si quis igitur vim fecerit conuocatis hominibus, ei vtriusque legis crimẽ obijci potest. quod fieri quandoque ex eodem facto ostendit l. fi Præses. ff. de pœnis. Atque ideo in Pandectis hæc habentur
„ verba: *Hac lege tenetur, qui conuocatis hominibus vim fe-*
„ *cerit, quò quis verberetur, pulsetur, neque homo occisus sit.*
tam sub titulo De vi publica, quàm sub eo, qui est de vi priuata reperiuntur. Hæc Cuiacius. à cuius opinione non dissentio: cùm verè permulta capita legis Iuliæ de vi publica, legi Iuliæ de vi priuata (vt suis locis dicemus) conueniunt.

9 Publica vis repressa primùm fuit Seruio Tullio regnante, sub quo Populus Romanus ad centuriata comitia in campum extra vrbem propterea conuenit, quia vsus armorum in vrbe interdictus erat, ar ài mõrum vsum non alia ratione interdictum esse intelligimus, quàm, vt vis arceatur. lege prima. ff. ad leg. Iul. de vi publ. & mox dicemus. Ad vim etiam hanc publi-
10 cam coercendam legem illam edidit † Valerius Poplicola anno primo ab electis Regibus, vel ab Vrbe cõdita 244. Consul solus Bruto mortuo, qua lege sanciuit, ne quis Magistratus ciuem Romanum aduersus prouocationem verberaret, aut necaret, aut pecunia mulctaret. quàm sanè sanctionem retulisse nobis videtur Vlpianus in l. lege Iulia prima. ff. ad leg. Iulia. de vi publ. & suo loco plenius agemus. Anno deinde 653. vel ex aliorum sententia, 651. lata est
11 lex † Luctatia à Q. Luctatio Catulo Consule C. Marij (& si M. AEmilij Lepidi scripserit Manutius) collega. hæc vim Reipublic. illatam grauiter coer-
12 cebat. † Cicero in oratione pro Cœlio: De vi quæritis, quæ lex ad Imperium, ad Maiestatem, ad statum patriæ, ad salutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus armata dissensione ciuium Reipublic. extremis penè temporibus tulit: quæq; lex, sedata illa flamma consulatus mei, fumantes reliquias coniurationis extinxit. Hæc Cicero. Hac damnati sunt, qui de Catilinæ socijs in vrbe remanserunt. quam quidem sanctionem nobis retulisse videtur Marcianus in leg. tertia. ff. ad leg. Iuli. de vi public.

Anno

Universidad de Deusto
Biblioteca

13 Anno deinde 664. ab vrbe condita, lata est † lex Plautia à M. Plautio Syluano Trib. Plebis Gn. Pōpeo Strabone, & L. Porcio Catone Coss. vt de ijs, qui vim publicam armatis hominibus fecissent, quæstio constitueretur. Hac Catilina à L. Paulo M. Lepidi, (vt auctor est Sallustius) accusatus fuit. eadem Clodius à Milone, vt in oratione pro Milone scribit Cicero, & libro 4. ad Atticum Epist. 3. Eadem quoque M. Tucc
14 dita, lata est lex † Pompeia à Gn. Pompeo 3. Consule, post occisum Clodium, quæ & pœnam grauiorem, quàm reliquæ de vi superiores continebat. Hac lege qui damnati sunt, omnes exularunt. Milo, quia Clodium occidisset, Q. Pompeius Syllæ dictatoris ex filia nepos. T. Mutianus Plancus Bursa, & Sextus Clodius. auctores sunt Asconius in argumento Milonianæ. C. Cæsar in Commentarijs de bello Ciuili. lib. 3. Cicero libro tertio. de finibus, & ad Atticum libro 10. Lata
15 est tandem † lex Iulia, quam Paulus Manutius C. Cæsarem deuicto Pompeo tulisse affirmat. quod ex Ciceronis Philippica 1. colligit, vt autumat. Franciscus verò Hotomanus à Cæsare Augusto latam fuisse contendit, & rectè. Flor. lib. 120. Epitom. & Cle. Sueton. in ipsius Octauiani Augusti vita cap. 32. Iuliæ legi, vti omnium postremæ, cæteræ omnes deferuntur, quin & aliæ postmodum latæ eo nomine appellatæ sunt.
16 Pœna inferentis † vim publicam erat aquæ & ignis
17 interdictio, quæ pœna nil aliud † erat, quàm exilium, non nominatim, sed re ipsa inferre. damnato enim necessitas imponabatur exilij, ope ea denegata atq; interdicta, sine qua viui non potest. nec dissentit Alexand. ab Alex. lib. 3. dierum Genial. cap. 5. quam pœnā & alias superiores leges sanxisse existimauit Manutius: qui subiungit illius loco deportationem successisse. at cùm hodiè deportatio in dissuetudinem abierit, arbitrariaq; pœna successerit, quemadmodum in superioribus latius explicauimus: hanc pariter arbitrariam cum nostris Iuris Doctoribus dicemus.

Nunc, quò aliquam ex his Commentarijs nostris vtilitatem Iuris Studiosi, & qui in foro versantur consequantur, singula legis Iuliæ, capita percurramus. ac primum legis Iuliæ de vi publica.

Primum itaque legis Iuliæ de vi publica caput il-
18 lud esse videtur, q̃ prohibitum est, ne quis † arma domi habeat, etiam si vim nullam inferat. l. 1. ff. ad l. Iul. de vi publ. quasi tunc lex pro eo id habeat, ac si illa meditatione illic reposita sint, vt noceāt. Siquidem, cùm ad communem hominum vsum nō petineant,
19 non alia † ratione haberi creduntur, quàm vt illis interuenientibus vis inferri possit: itaque ob eam legis præsumptionem siue interpretationē in illud quoque legis caput committitur. Verùm (vt suprà vno
20 verbo attigimus) ante legem hanc Iuliam, ne † arma
21 in vrbe essent, sanciuit Seruius Tullius. & deinde † Gn. Pompeius, qui (vt scribit Plinius lib. 34. naturalis histo. cap. 14.) vetuit in tumultu necis Clodianæ vl-
22 lum in vrbe telum esse. Subsecutus est deinde † C. Cæ-
23 sar, vel Augustus, & mox † Theodosius titulo. Vt armorum vsus lib. 11. C. in hæc verba. Nulli prorsus nobis inscijs, atque inconsultis quorumlibet armorum
24 mouendorum copia tribuatur. † Iustinianus etiam in auth. De armis, sua sanctione cauit, non licere cuiquam priuatim arma fabricare, vel domi habere: Regium munus siquidem hoc est. Quocirca rectè respō-
25 sum fuit ab Aymone Crauetta viro consultissimo cō
26 filio 314. feudorum † dominos subditos coercere posse, ne arma habeant, vel deferant: cùm † armorū delatio malum animum gerentis arguat, vt scribunt Barto. in l. 1. ff. ad l. Iul. de vi pub. vbi Alexand. in annota. idem Alexand. consil. 103. col. 3. lib. 1. Cæpol. cōsil. 2. col. 2. & Iaf. §. ex maleficijs. num. 81. insti. de actio. at dominorum munus est horum audaciam reprimere. cap. irrefragabili de offic. ordina.

27 Extenditur primò hoc legis † Iuliæ primum caput, vt locum etiam habeat, etiam si Princeps ipse sciat aliquem arma, vel domi habere, vel portare: nec enim à pœna legis sola hæc scientia & patientia excusat, ita censuerunt Lucas à Penna in dict. l. vnica. C. vt armorum vsus. lib. 11. & Andreas Isern. in capit. 1. hic fin. lex in vsibus feudo. quos secutus est Carolus Molinæus in Commentarijs ad consuetud. Paris. tit. 1. §. 1. glo. 6. nu. 13.

28 Extenditur secundò, vt procedat etiam in † rusticis, quibus armorum vsus ademptus est. cap. 1. §. si quis rusticus. de pace tenen. in vsibus feudo. Nec
29 † constitutio illa rusticis præcipua est, vt inde intelligamus, nobilibus arma interdicta non esse, quemadmodum falsò opinati sunt Lucas à Penna in d. l. vnica. C. vt armo. vsus, lib. 11. Io. Ray. tract. Nob. lita. q. 7. principali effectu 3. Bonus de Curtili tract. Nobil. parte. 5. priuileg. 38. Rebuffus in Commentarijs ad concord. Regis Franciæ. tit. de collatio. §. cùm verò. Quo-
30 niam verè & ipsis nobilibus † armis inscio Principe vti non licet. vti aduersus relatos rectius senserunt Iacob. Alua. Card. Alexand. & Afflictus in d. §. si quis rusticus, quo secuti sunt alij plures relati à Tiraq. tract. Nobilit. cap. 20. numero 71. & Petrus Placa lib. 1. Epitom. delicto. cap. 8. nu. 15.

31 Extenditur tertiò, vt procedat etiam in † Clericis, quibus ferre arma non licet. capit. Clerici. de vita
32 & hone. Cleri, si quidem eorum † arma sunt orationes & lachrymæ. ca. conuenior. 23. q. 8. cap. porrò, vbi
33 gl. 16. q. 4. Quinimo à Iudicibus † laicis cogi possunt, ne arma deferant, quorum præcepta si contemnent, pœnis affici poterunt: pœna tamen à Iudice Ecclesiastico ex Iuris Communis dispositione indicenda est. ita docuit Io. à Platea in §. item lex Iulia. inst. de publ. iud. & Io. Lopes in cap. per vestras. §. 1. nu. 13. de dona. inter virum & vxo. quos secutus est Didacus Couar.
34 lib. 2. varia. resol. cap. vltim. in fine. qui scribit in † Hispanijs obseruari, vt Clerici cum armis ipsis deprehensi, à ministris Iudicis secularis spolientur, quod etiam atteſtatur Placa d. lib. 1. Epitom. delicto. cap. 8.
35 num. 26. Apud † Gallos verò obseruatur, vt Clerici ij arma deferentes ab ipsismet Iudicibus secularibus puniantur. quemadmodum scribit Chassan. in consuet Burgundiæ Rub. 1. §. 5. versi. Archidiaconus. nu. 79. Id quod affirmauit & Aufrerius in tract. de potestate secularis super Eccles. perso. prima regula. n. 21.
36 Hinc infertur declaratio ad † statutum Brixiæ 140. in criminalibus, sub Rubr. De pœna portantis arma. vt locum etiam habeat contra Clericos, qui pœna il-
37 lius statuti puniri possunt. ita pariter declaratur † statutum Papiæ 44. in criminalibus sub Rubr. De pœna portantis arma. & statutum Vincentiæ. l. 3. De armis vetitis.

38 Extenditur quartò, vt fortius † procedat in ijs, qui arma in Iudicio deferunt: nam deferri non posse lex Iulia de vi publica expressim prohibuit. l. qui
dolo. §. 1. ff. ad l. Iul. de vi publ. Bart. l. 1. q. 2. ff. eo. & Angel. in. l. armatos. §. 1. ff. eo. Io. à Platea d. §. item lex Iulia Instit. de publ. iud. Barb. tract. De præstā. Card. parte. 1. q. 5. Iaf. in §. ex maleficijs. nu. 84. inst. de actio. Placa d. lib. 1. Epito. delict. cap. 8. nu. 23. alios recensēt Tiraq. d. tracta. Nobil. cap. 20. num. 73. 74. quem auctorē pro more non citat Placa. dignum est memoria il-
39 lud egregiè factum † Charondæ Thiriorum Principis, & legislatoris, qui lege cauit, ne quis cum ferro in con-

cionem prodiret, & transgressor legis capitis pœna damnaretur. quàm legem cùm ipse transgressus esset, protinus ferro, quod præ manibus habebat districto incubuit, atque ex humanis discessit. authores sunt Valer. Maxm. libro 6. capitul. 5. cuius meminit Tiraqu. ipsum idem memoriæ proditum est à Cœlio Rhodig. libr. 10. antiq. lect. cap. 19. Et si iusta ratione ea lege is Charondas dici non posset ligatus, quemad
40 modum eruditè scriptum reliquit Dom. Soto. libr. 1. de iustit. & iure. quæst. 6. art. 7. col. vlt. & idem docuit Corasius in l. Princeps. num. 3. ff. de legib. sanè exten-
40 sio intelligitur etiam quando † Iudex Ius non reddit. adhuc enim huic pœnæ locus est de Iure Communi, & si aliter in specie nostra adnotaueritis Placa d. cap. 8. numero 25. & ante eum Tiraquellus tracta. Nobil. dict. capitul. 20. numero 76. ex simili doctrina Bartol. in leg. 2. ff. de auro & argento. leg. quòd si caueatur
41 † statuto nobilem non posse ingredi Palatium Prætoris, posse tamen si absit Prætor. Nam Bar. illud non
42 affirmat, imò visus est contrarium sentire, & rectè. nam si Ius Commune prohibet habere arma domi, quantò magis prohibere dicitur ferre in Iudicio, & si absit Iudex. Scio tamen hoc non procedere in Dominio Mediolani, vbi cautum est noua constitutione,
43 † sub Rubric. de pœnis, capit. Si quis arma. non licere ferre arma coram Iudice ea die, qua ferenda est ab eo sententia. qua intelligimus alijs temporibus ferri posse, cùm vbiq; ferri vsus admittat.

Extenditur quintò vt caput hoc legis Iuliæ de vi publica prohibens arma, fortius procedat aduersus
44 eos, qui in Principum palatijs † arma ferunt. cap. 1. §. ad palatium. de pace tene. in vsib. feudo. vbi interpretes ferè omnes Placa d. capit. 8. nume. 24. & ante eum Tiraq. d. capit. 20. nu. 74. addo Martinum Laudensem tracta. De Principibus priuileg. 632. Quod intelligo, etiam si absit Princeps: & si Placa dissentiat. atque ita
45 intelligo † statutum Brixiæ 141. in criminalibus, sub Rubric. De pœna portantis ferrum fraudulosum. quo pœna duplicatur aduersus eos, qui fraudulosa illa arma ferunt in domo Prætoris, vel palatio. nam intelligitur, etiam si ab sit Prætor. ita etiam declaratur
46 † relatum statutum Papiæ 44. quo idem dispositum est.

Extenditur sextò, vt fortius procedat aduersus
47 eos, qui † arma venenata vel domi habent, vel deferunt. nam, & ij puniendi sunt lege Iulia de vi publica, exiam relatis: imò & grauiori. quemadmodum in specie hac annotauit Placa d. capitu. 8. numer. 21. & ante eum ad verbum ferè Barb. tract. de Cardinal. legatis à latere. quæst. vltim. numer. 26. Quocirca rectè
48 sancitum etiam fuit d. statuto Brixiæ 141. De pœna portantis ferrum fraudulosum. pœnam esse duplicandam in eum, qui arma fraudulosa fert: si quidem grauius delinquit: ita etiam declaratur relatum statutum Papiæ.

Extenditur septimò, vt procedat etiam in eo, qui
49 cum † armis inuentus est, & non præhensus à ministris iustitiæ: nam adhuc puniri hic potest hac pœna deferentium arma. ita affirmarunt Bart. & Alex. in l. 3. §. Neratius. ff. de acquir. poss. Marsil. sing. 395. quamquàm alij dissentiant. quos ita conciliat Placa d. ca. 8. nu. 19. Aut statutum punit eum, qui arma fert, & tunc punitur is, qui arma detulit, & si captus non fuit. ita procedere intelligit Bar. & Alex. sententiam. Aut statutum punit inuentum cum armis: & tunc non punitur ille, nisi captus fuerit. ita procedat sentētia Baldi, Romani, Alex. in l. pleriq;. ff. de in ius voca. & Iaf. l. 1. in prin. nu. 87. de acquir. poss. Ego opinor vtroq; casu locum esse pœnę, cùm vtroque casu Ius Commune puniat habentem arma: & secundum Ius Commune statuta hęc interpretanda sunt, cùm Ius ipsum Commune insequantur. l. 2. C. de noxa. act. vbi Docto. & tradunt latè Craue. consil. 236. nu. 9. & consil. 259. nu. 2. Gomes. §. in personam. num. 25. insti. de actio. Paris. consil. 98. nu. 43. lib. 1. & Soc. iun. cons. 29. nu. 8. libro 1.
50 Nec aduersatur text. l. si Barsatoram. C. de fideiuss. quo præcipuo mouentur relati interpretes: quoniam intelligitur eo loci promissio de inueniendo latronem, etiam de præsentando, ne frustrà promissum sit, quid enim prodesset ei, cui promissum est, si latro solùm inueniretur, & non præhenderetur? ita intelligit Iaf. d. l. 1. in prin. nu. 88. de acq poss. & si aliquantulum dubitet. & firmius hoc probat Ripa tracta. pestis, titul. De remedijs ad conseruand. vber. nu. 104. in fi.
51 Atque ita interpretor † relatum statutum Brixiæ 140. De pœna portantis arma vetita. ibi, si inuentus fuerit. intelligo etiam si captus non fuerit. sufficit enim quòd inueniatur, ex iam relatis. Quæ sententia confirmatur ex subsequenti statuto, quod simpliciter loquitur de portante arma fraudulosa, vt in eo pœna duplicetur. atq; ita non constituit differentiam inter hæc verba, si portauerit, vel si inuentus fuerit. Hoc
52 etiam clarius comprobatur ex alio subsequenti † statu 142. sub Rubric. De officialibus circantibus arma. ibi, & quòd repertos accusabunt, & denunciabunt. quæ verba intelliguntur de eo, qui cum armis inuentus est, & non captus. quia, si de capto intelligeretur, frustrà accusaretur, vel denunciaretur: & frustrà contra eos procederetur, quia satis ipsum crimen manifestum illum condemnaret.

Extenditur octauò, vt procedat etiam eo in casu,
53 si † arma inuenta fuerunt propè aliquem: vt putà, noctis tempore duo vel tres inuenti sunt sine armis, sed propè eos, vt ante pedes inuenta sunt arma: quod dicantur isti inuenti cum armis, si quidem præsumptio est, quòd eorum arma hæc sint: atque ita sensit Bald. in l. nam salutem. §. 1. ff. de off. Præfect. vigil. & ex voto Thomæ Piperatæ ita decisum fuisse Bononiæ testatur Albe. tracta. statutorum, parte. 2. quæst. 121. Item pone statuto. quo loci eiusdem opinionis recen-
54 set Gandinum quæ sententia confirmatur his simili-
54 bus, nam † occisus in via à vicinis præsumitur occisus. ita Bald. in l. dominus horreorum. ff. loca. quem secutus est Gramma. consil. 53. numero 2. vbi & illud (quod rei nostræ proprius accedit) affirmat, post Dy. in l. 1. §. si quis in villa. ff. ad S. C. Sylla. & Calca. consil.
55 63. nu. 4. & consil. 67. num. 5. quòd † occisus iuxta ostium alicuius vel in ipsius domo, ab ipso domino domus occisum præsumitur. quod affirmauit idem Gramma. voto. 23. nu. 2. & Iaf. in l. si quando. nu. 40. C. vnde vi. ita in casu nostro dicendum est, quòd arma propè aliquem inuenta præsumuntur illius: atque ita cum armis inuentus dicitur, nisi contrarium probet. atque ita sentio. & si aliter senserit Alber. dict. quæst. 121. quem secusus est Barba. tractat. De Card. legatis à latere. quæst. vltim. numero 24. 25. qui ea ratione sola mouetur, quòd propriè dici non possint inuenti cum armis. quia imò dici possunt, cùm legis præsumptio probatio sit liquidissima: vt latè docuit Iaf. in l. licèt Imperator. de leg. 1. & hæc erit notabilis extensio ad relata statuta Brixiæ. & cum hac ex-
56 tensione conuenit † statutum Patauiuum sub Rubr. De armis. capit. si quæ arma vetita. quo sancitum est, haberi pro legitima probatione quòd arma sint illius, iuxta quem inuenta fuerunt. Ego multùm tribue-
57 rem † Iudicis arbitrio ex qualitate personæ, & armorum.

Declaratur nunc primò hoc primum legis Iuliæ
58 de publica caput, vt non procedat in eo qui † arma habet, & defert in itinere, vel nauigatione. nec enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

hic pœna illa punitur: vt est clarus tex. l. 1. ff. ad Iul. de vi pub. & in c. 1. §. si quis rusticus. & §. mercator. de pace tenē. in vsib. feud. Iaſ. §. ex maleficijs. nu. 82. inſt. de actio. & alios nōnullos recenſet Placa d. lib. 1. epito. de licto. c. 8. nu. 13. quibus accedunt relati à Socino tract. falle. reg. 30. fallen. 2. & 3. & ibi fallen. 6. idem eſſe ait, ſi Clericus viator eſſet, ex ſententia Butrij in c. Clerici, de vita & honeſt. Cler. Nec verum eſt, quod aliqui ex
59 relatis ſcribunt, hos † viatores arma ligata ferre de-
60 bere, ex † d. ca. 1. §. mercator, de pace tenen. quia alius eſt ſenſus. ſi quidem vult is legislator arma epiphio alligari poſſe, non quod vinculo ipſa arma ita vincta eſſe debeant, vt illis vti non poſsit: cùm expreſsim aduerſus prædones vti concedat. Horum tamen interpretum doctrina procedere poſſet, cùm viatores ij per vrbes, vel oppida pertranſeunt: quoniam tunc ceſſat ratio conceſsionis armorum in itinere, nempè ob prædonum periculum. Verùm vſus obtinuit, vt viatores etiam per vrbes tranſeuntes, vel etiam in illis ſe conferentes habitandi cauſa, vel dum hoſtium propriæ domus exeunt peregrinationis cauſa arma
61 ferre poſsint libera. ita intelligo † ſtatutum Patauinum ſub Rub. De armis. cap. Euntes. & c. ſequenti. &
62 relatum † ſtatutum Brixiæ 140. De pœna portantis arma. quæ ſolùm prohibent arma portari: cùm is viator iam fuit in hoſpitio, & in ciuitate vult commorari debet inquam arma deponere, non autem prohibent habere arma libera dum adhuc ad hoſpitium ſe non
63 appulit. atq; ita etiam declaratur ſtatutum Vicentiæ lib. 3. ſub Rub. de armis vetitis. verſi. item quòd ciues.

Declaratur ſecundò, vt non procedat hæc pœna
64 † in Magiſtratibus & eorum familia: nam ijs permiſſum eſt arma habere & ferre. l. nam & ſalutem. §. vlt. ff. de off. Præfect. vig. vbi Bald. qui idem eſſe dixit in
65 officialibus Epiſcopi † & Legati à latere. quam declarationem probauit Soc. d. tract. falle. regul. 30. falle. 1. latè Decius in cap. ſignificaſti. col. vlt. de off. deleg. & in cap. cùm non ab homine. num. 9. de Iudicijs. & copiosè etiam Gundislaus in Tract. de hæreticis, quæſt. 11. ad finem. Ego intelligo procedere hanc declarationem in alijs quibusuis officialibus, qui iuſtitiam
66 adminiſtrant. quemadmodum in † Inquiſitoribus prauitatis hæreticæ cenſuit gloſſ. in Clemen. 2. §. fin. de hæret. quam probarunt Didacus libro ſecundo. varia. reſolu. capitul. vltim. in fine. & Placa libro 1. Epito. delicto. capitul. 8. uumero 10. & ibidem. nu. 17. de alijs ſcribit.

67 Declaratur tertiò vt non procedat † in militibus quibus nō modò non ſunt interdicta arma, ſed etiam expreſsim Principum auctoritate permiſſa: quemadmodum ſcribit Placa d. lib. primo epito. delicto. cap. 8. numero 14. verſicul. octauò. & ſi permulti ab eo relati hoc non affirment. ſed vera hæc ſententia confirmatur quòd à fortiori conſtitutum videmus, vt militum arma ſint priuilegijs decorata, neque enim
68 † poſſunt pignori capi. ita cenſuit gloſſ. in leg. nepos Proculo. ff. de verbo. ſign. vbi Docto. & poſt alios Petrus Rebuffus De priuilegijs ſcholarium, priuileg.
69 113. imò belli cauſa & cæteris omnibus arma † conceſſa ſunt. vt poſt Baldum adnotauit Socin. d. tract. fallen. regul. 30. fallen. vltim. Hinc cenſuit gloſſ. in
70 capit. duo ſunt. ad fin. 12. quæſt. 1. Militibus † Hieroſolymitanis arma eſſe conceſſa. quam gloſſam probauit & Placa d. capit. 8. num. 11. & militibus arma eſſe permiſſa, ſcribit Paris Puteus tract. De re milita. in princip. numer. 3. 4.

71 Declaratur quartò, vt non procedat † in aulicis, qui in curia Principis verſantur, eiuſq; lateri hærent. ex l. vlt. C. de Præpoſ. ſacr. cub. lib. 12. gl. in c. 1. 51. diſtinct. & alia recenſet Placa d. c. 8. nu. 14.

72 Declaratur quintò, vt non procedat in eo, qui † cultellum ad panem incidendum, vel ad aptandum pennas deferret. ita probat text. in capitulo lator. de homicid. & gloſſ. in §. prohibentur, in authent. de armis. & in ſpecie adnotarunt Barba. Tractat. De Cardinal. legatis à latere. quæſt. vltim. numer. 18. & Soci. tract. fallen. reg. 30. fallen. 4. Amodeus tract. Syndicatus. num. 89.

73 Declaratur ſextò, vt locum † non habeat in eo, qui fert arma cauſa occidendi bannitum: ita Bartol. in l. pediculis, de auro & argent. leg. Baldus d. capitulo 1. §. ſi quis ruſticus. de pace tenen. quos ſecutus eſt Soc. d. tract. fallen. reg. 30. falle. 5. & Barba. d. q. vlti. num. 19. & Ioan. Bapt. à S. Seuerino in rep. l. omnes populi. nu. 213. de iuſt. & iure.

74 Declaratur ſeptimò, non procedere in † Doctoribus, quibus interdictum non eſt arma deferre ita Barb. in l. Medicos. C. de profeſſ. & Med. libr. 11. quem poſt alios nonnullos ſecutus eſt Placa d. libr. 1. epito. delicto. capitul. 8. num. 20. ſed dubito, cùm Doctorum
75 arma ſint Codices, & leges, quemadmodum dixit Paris Puteus tracta. De re milita. capitu. Armipotens. in fine. Conferunt relatæ declarationes ad interpretationem precitatorum ſtatutorum Patauij & Brixiæ
76 prohibentium arma. † Armorum autem appellatione quæ contineantur, explicant omnes in l. armo-
77 rum, de verb. ſigni. & eſſe etiam hoc † Iudicis arbitrio ſcripſit Barba. tract. De Cardinal. legatis à latere. quæſt. vlt. in fine. Hæc ad primum caput legis Iuliæ de vi publica.

Secundum eſt eiuſdem legis Iuliæ de vi publica ca-
78 put, quo puniuntur ij, qui † turbæ ſeditionisvè faciendæ conſilium inierint: ſeruosvè, aut liberos homines in armis habuerint. l. 3. in prin. & l. qui dolo. in fine. ff. ad l. Iul. de vi pub. puniuntur & ij pœna legis Iuliæ de vi priuata. l. 4. ff. ad l. Iul. de vi priua. pœnam autem horum ſeditiones concitantium eſſe arbitrariam explicauimus ſuperius.

Tertium caput legis Iuliæ de vi publica eſt, quo
79 plectuntur, qui cum telis & armis bona † rapuerint. l. 3. ff. ad l. Iul. de vi publi. qua de re extat integer titulus. ff. vi bonorum rap.

80 Quartum eſt caput huius legis Iuliæ, quo † Incendiarij puniuntur. l. qui cætu. ff. ad l. Iul. de vi publi. & quo etiam pœnis afficiuntur, qui rem ex incendio ſurripuerint. l. 3. verſicul item tenetur. ff. eo. hoc latius ſuprà explicauimus in caſu. 389.

81 Quintum eſt caput huius legis quo † plectuntur ij, qui per vim puerum, vel mulierem ſtuprauerint. l. 3. verſicul. Prætereà punitur. ff. ad l. Iul. de vi public. de his ſtupratoribus latius diximus ſuprà, in caſu 288. imò hoc legis capite punitur, qui ſolùm rapuit & non ſtuprauit mulierem, vel puerum. l. & eum. ff. ad l. Iul. de vi public. l. 3. C. eo. &. §. item lex Iulia, inſt. de publ. iud.

Sextum caput eſt huius Iuliæ legis de vi publica,
82 quo punitur is, qui † poſſeſſorem è ſua poſſeſsione, domo, agrovè deiecit. l. 3. in fi. ff. ad l. Iul. de vi publ. & l. ſi quis ad ſe fundum. C. eod.

83 Septimum eſt caput huius † ſanctionis quo punitur is, qui per vim aliquem in loco ſtare coegit. l. 4. ff. ad l. Iul. de vi public. vel qui dolo malo hominem incluſerit. l. qui cœtu. ff. eo. l. 3. C. eod.

84 Octauum eſt † caput legis Iuliæ de vi publica, quo pœnis afficitur, qui ſepeliri vetuit, vel funus diripuit. l. qui cœtu, verſic. quivè fecerit. ff. ad l. Iul. de vi publ. Verùm, quia ſuprà in caſu 387. latius recenſui pœnas eorum, qui ſepulturas vel impediunt, vel violant, alia dicenda mihi non ſuperſunt hoc loco.

84 Nonum caput legis † Iuliæ eſt, quo puniuntur Magiſtratus, qui ciuem aduerſus prouocationem necauerint, verberauerint, iuſſerintve quid fieri. l. lege Iulian. 1. ff. ad leg. Iulia. de vi public. quam ſanè legem diximus ſuprà latam prius fuiſſe à Valerio Policola.

Decimum caput legis Iuliæ de vi publica eſt,
86 quo punitur, qui † reum vincit, ne in Iudicium vocatus eat. l. lege Iulia. 2. ff. ad l. Iul. de vi public. quin hic vinciens puniri pœna legis Iuliæ de vi priuata, probat lex. 4. ff. ad l. Iuli. de vi priua. & infrà attingam.

Vndecimum legis Iuliæ caput eſt, quod punitur is,
87 qui dolo malo ferit, quominùs † tutò iudicia exerceantur, aut Iudices, vt oportet iudicent. l. qui dolo. ff. ad l. Iul. de vi publ.

Duodecimum caput legis Iuliæ de vi publica eſt,
88 quo puniuntur † Iudices & Magiſtratus, qui poteſtatem, imperiumve, quæ habent, aliter, quàm Ius eis eſt, exercent. l. qui dolo. ff. ad l. Iul. de vi publ. qua de re plura ſuperius retulimus in caſu 242.

89 Decimumtertium caput legis Iuliæ † de vi publica eſt, quo punitur is, qui ludos pecuniamvè ab aliquo inuito polliceri publicè priuatimvè per iniuriam exegerit. l. qui dolo. verſic. qui ludos. ff. ad l. Iul. de vi publ.

Decimumquartum caput legis Iuliæ de vi publica
90 punit eum † qui cum telo dolo malo in concione fuerit, aut vbi Iudicium publicè exercetur. l. qui dolo. verſic. item qui cum telo. ff. ad Cornel. de vi publ. qua de re paulò ante dixi.

Decimumquintum caput legis Iuliæ eſt, quo pu-
91 niuntur ij, qui alienas ædes † effregerint, vel expilauerint. l. pen. ff. ad l. Iul. de vi publ. id, quod latius explicaui ſuprà in caſu 299. vbi dixi hos effractores puniri Iudicis arbitrio.

Decimumſextum caput legis Iuliæ de vi publica
92 eſt, quo † plectuntur, qui noua vectigalia exercent. l. vlt. ff. ad l. Iul. de vi publ.

Decimumſeptimum caput Iuliæ legis eſt, quo
93 mulctatur † qui occidit in controuerſia. l. quoniam multa. C. ad l. Iul. de vi pub. quo loci infinita propè ad declarationem ſcribit Salycetus, & declarat Cœpolla conſil. 36. col. pen. & latè Marſil. in Pract. criminali. §. conſtante. nu. 77.

Decimumoctauum caput legis Iuliæ de vi publica
94 eſt, quo † puniuntur ſerui, qui vim intulerunt: quod ſi ſua ſponte commiſerunt, vltimo ſupplicio afficiuntur: ſi verò metu, vel exhortatione domini mitius puniuntur. l. ſeruos. C. ad l. Iul. de vi public. quam conſtitutionem explicauimus ſuprà dum egimus de pœnis eorum, qui ſuperioris mandato deliquerunt. & rigor huius conſtitutionis l. ſeruos, eſſe hodie correctum in Regno teſtatur Grammat. deciſ. 16.

Decimumnonum caput legis Iuliæ de vi publica,
95 pœnis afficit furum atq; raptorum † receptatores. l. pen. C. ad l. Iul. de vi publi. de his receptatoribus latè diximus ſuprà.

Vigeſimum caput legis Iuliæ de vi publica punit
96 eos, qui † in agris ſuis, aut iuxta ſe habent Bucellarios,
97 vel Iſauros. l. vlti. C. ad l. Iul. de vi publ. erant † Bucel-
98 larij & Iſaurici inſignes fures & factioſi homines, quemadmodum eruditiſsimi Alcia. lib. 3. diſpunct. c. 20. & Duare. lib. diſputa. anniuerſ. capitu. 12. ſcriptum reliquerunt.

Vigeſimumprimum caput legis Iuliæ de vi publi-
ca eſt, quo legatorū violatores puniuntur. l. lege Iuli. ff. ad l. Iul. de vi pulic. qua de re latè & doctè Conrad Brimus. lib. 4. de legationib. cap. 12.

Lex Iulia de vi priuata, quæ extraordinem aliquot crimina punit, plura habet capita.

Primum eſt caput, quo punitur is, qui ex naū-
99 fragio, dolo malo quid rapuerit, ſed ex conſtitutionibus Principum extraordinem punitur. leg. 1. ff. ad l. Iul. de vi priuat. & hac de re ſcripſimus ſuprà in caſu 297.

Secundū caput legis Iuliæ de vi priuata eſt, quo pu-
100 nitur is, qui † conuocatis hominibus vim fecerit quò quis verberetur, pulſareturve, neque homo occiſus erit. l. 2. & l. 3. ff. ad l. Iul. de vi priua. & l. ſi criminis. C. eod. dixi tamen ſuprà hunc lege Iulia de vi publica
101 puniri. Hoc autem caput locum habet, cùm † homines coacti fuerunt: quæ ſanè coactio ita demum facta dicitur, cùm ex propoſito facta eſt. ita d. l. ſi criminis, declarat Alber. tract. ſtatuto. parte 2. quæſt. 32. & ex illo textu cenſuit idem Albericus d. 2. parte. quæſt.
102 21. quòd vbi pro † vulnere illato pœna non eſt clarè indicta, eſſe indicendam pœnam legis Iuliæ de vi publica, vel priuata.

Tertium eſt legis Iuliæ de vi priuatā caput, quo pu-
103 nitur † ille, qui ſine armis poſſeſſorem è poſſeſsione deiecit. l. 5. ff. ad l. Iul. de vi priua.

Quartum eſt caput legis Iuliæ de vi priuata, quo
104 punitur is, qui † in alienam litem coemit. l. ex Senatuſconſulto. ff. ad l. Iul. de vi priua.

Quintum legis Iuliæ de vi priuata caput eſt, quo
105 punitur † creditor, qui ſine auctoritate Iudicis res debitoris occupat. l. pen. & vlt. ff. ad l. Iul. de vi priua. & l. in poſſeſsionem. C. eod. quas ſanè conſtitutiones explicauimus fuſiſsimè in commen. de recuperanda poſſeſſ. remed. 5.

Sextum eſt caput legis Iuliæ de vi priuata, quo †
106 punitur creditor, qui ob creditum quod aduerſus virum habet, res vxoris pignori capit. l. 1. C. ad l. Iul. de vi publ. & priua.

SVMMARIVM.

1 Teſtatorum voluntates liberas eſſe debere.
2 Teſtatoris liberam voluntatem impediens punitur.
3 Iudicis arbitrio punitur impediens liberam teſtatoris voluntatem.
4 Iudicis arbitrio vim publicam & priuatam puniri.
5 Teſtari compellens ſi proximior illi eſt, hæreditatem acquirit fiſco.
6 Cogens teſtari ſi æquales habet in gradu, an faciat locum fiſco.
7 Teſtamentum factum metu, an ſit ipſo iure nullum.
8 Chaſſanæi doctrina exploſa.
9 Baldus conſil. 26. lib. 3. declaratur.
10 Compellens teſtatorem ad ſe inſtituendum, cum Caius eſſet inſtituens, cui hæreditas deferatur.
11 Teſtatorem cogens ad alium inſtituendum, inſtituto hæreditatem non tribuit.
12 Dolus alterius cum eſt cauſa immediata lucri nocet ei, cui acquiritur.
13 Impediens teſtari ſi proximior eſt, hæreditatem perdit.
14 Impediens teſtari ſi æquales habet in gradu, eis acquirit.
15 Conſanguineum occidens, ei non ſuccedit.
16 Teſtamentum mutari prohibens quando non noceat iam inſtituto.
17 Prohibens mutari teſtamentum quando non noceat iam inſtituto.
18 Hæres inſtituendus contra prohibentem mutari teſtamentum, agit pro ſuo intereſſe.
19 Prohibens mutari teſtamentum in quo filius vel ſeruus erat inſtitutus, an eis noceat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

20 *Prohibens mutari testamentum è quo nullum erat sensurus commodum institutus non nocet.*
21 *Maritus prohibens vxorem mutari testamentum ad hoc vt filij æqualiter succedant, eis non nocet.*
22 *Prohibens mutari testamentum si extraneus est, quomodo cæteris institutis noceat.*
23 *Extraneus prohibens mutari testamentum, quando sibi & alijs noceat.*
24 *Testamentum, in quo solus vt proximior erat institutus, hereditatem perdit & fisco acquirit.*
25 *Prohibuisse testari non dicitur, cùm post prohibitionem testator facultatem testandi habuit.*
26 *Prohibens mutari testamentum cùm non esset institutus, vel successurus ab intestato, fisco acquirit.*
27 *Testari prohibens læsis tenetur ad interesse.*
28 *Testari prohibens an ad duplum læsis teneatur.*
29 *§. Et hoc peruenit. in authent. vt nulli Iudicium. declaratur.*
30 *Prohibens testari tunc punitur cùm clarissimis probationibus probatum fuit.*
31 *Prohibens testari non punitur, quando non constat testatorem voluisse testari.*
32 *Prohibens leui metu testamentum fieri, non punitur.*
33 *Testamentum fieri impediens sine dolo, non punitur.*
34 *Testatorem fuisse prohibitum testari quomodo probetur.*
35 *Impedimenta testandi varia esse.*
36 *Prohibens notarium & testes accedere testatorem dicitur prohiberi testari.*
37 *Impedit testari, qui requisita à statuto adhiberi testamento prohibet.*
38 *Clamor & vociferatio, an iustum sit impedimentum testatori, ne testamentum condat.*
39 *Iudicis arbitrio relinqui, an clamor & vociferatio testamentum fieri impedierunt.*
40 *Impedimentum testandi facit illatus metus testatori.*
41 *Testamentum impedire dicitur, qui maximis persuasionibus testari prohibet.*
42 *Blanditiæ testamentum non dicuntur liberam testandi facultatem impedire.*
43 *Blanditijs qui effecit, vt testamentum reuocaretur, priori instituto tenetur.*
44 *Succedentium ab intestato desiderium, ne testator testetur non improbatur.*

Casvs cccxcv.

TESTARI IMPEDIENS, VEL TEstamentum prius conditum reuocari, vel compellens hæredem facere, quibus pœnis afficiatur, & quando, diligenti studio explanatum.

1 VM liberæ esse debeant vltimæ † testatorum voluntates & dispositiones. l. 1. C. de sacrosc. Eccles. postquam (vt ibidem Constantinus ait) liberum non reddit arbitrium, lege sancitum est,
2 impedientes liberam testatoris † voluntatem puniendos esse. quòd pœna primùm ciuili constituit Hadrianus. l. 1. ff. si quis aliquem testa. prohib. Deinde criminali Alexander Seuerus. Duplicem ergo pœnam hanc esse intelligimus, criminalem scilicet, & ciuilem. Dicendum est prius de criminali,
3 mox de ciuili. Criminalis lege diffinita non est, sed † Iudicis arbitrio indicenda relinquitur: ita docuit gloss. in l. 1. in verbo, crimen: C. si quis aliquem testa. prohib. dum exponit, crimẽ. id est, extraordinarium. & clarius hoc affirmauit ibidem Bart. Guliel. Cuneus, & deinde posteriores, vt Alexand. & Iacob. à Sancto Georgio nume. 4. qui eam adhibent distinctionem, quòd aut armis uis fuit illata, & tunc pœna legis Iuliæ de vi priuata indicitur. Aut sine armis, & tunc pœna legis Iuliæ de vi priuata imponitur. Aut solus metus intercesit: & tunc Iudicis arbitrio plectitur. Quam quidem distinctionem probarunt Bossius tracta. causarum criminal. titul. De ijs qui prohib. aliquem testa. numero 1. & Iulius Clarus libro 5. sentent. Iuris. §. final. quæst. 83. verficul. compellens. Hodie non iniuria dicere possumus, omnibus in casibus pœnam hanc esse arbitrariam. posteaquam hodie vis publica & vis priuata † Iudicis arbitrio puniatur: quemadmodum in casu præcedenti diximus.
4

Ciuilis autem pœna hoc in casu variè indicitur, quod quomodo contingat, ex ordine plures casus distinguendo, disseramus.

5 Primus est casus, cùm † testatori proximior, qui nec æqualem quidem in gradu habet testatorem, ipsum ad se hæredem instituendum coegit. tunc sine controuersia quò ad hunc ipsum, qui coegit, hæreditas ab eo aufertur, & fisco applicatur: ita docuit Bartolus in l. vltim. numero 1. ff. si quis aliquem testa. prohib. & in l. 2. C. eod. idem placuit Baldo in l. 1. numero 6. C. eod. quo loci ad verbum recenset traditiones Bartol. in dict. l. vltim. & sequitur. idem censuit Paul. Castrẽn. in d. l. 2. C. eo. quam sententiam probat l. 1. C. eod. si quis aliquem testa. prohib. quam statim explicabimus.

6 Secundus est casus, cùm hic † testatori proximior, qui vel æqualem in gradu, vel in inferiori habebat, testatorem ipsum ad se instituendum coegit: nec constat, quòd testator esset alium instituturus, si cogentem non instituisset, tunc hæreditas fisco defertur, etiam ad damnum aliorum venientium ab intestato. ita affirmarunt Bartol. d. l. vltim. numero 3. ff. si quis aliqu. testa. prohib. & Baldus in d. l. 1. numero 6. C. eod. ea ratione moti sunt, quia posteaquam hæredem illum instituit, nullus est, qui eum in gradu præcedit, quia in successione prima causa est testamenti. l. quamdiu, de acquir. hæred. non ergo alter datur, qui succedere possit. Ab hac opinione visus est dissentire Iason in l. 1. num. 3. C. eod. dum scribit,
7 † testamentum hoc esse ipso iure nullum, cùm metu celebratum fuerit: & ob id hæreditatem fisco non deferri. & per consequens sentit venire abintestato succedentes. Nam (inquit ille) videmus matrimonium metu contractum, esse ipso iure nullum. cap. veniens, ca. cùm locum. de sponsa. & alia nonnulla subijcit, quæ iam considerauerat Imola in l. 1. ff. de testa. Verùm, vt testatur Aret. in dict. l. 1. ff. de testam. communis est Doctorum sententia, testamentum metu gestum ipso iure nullum non esse, sed mero iure valere. eoque loci abundè dissoluit Imolæ argumentationes. & declarat l. 1. C. si quis aliquem testa. prohib. quæ verè æquiparat casum coactionis casui impedimenti vel prohibitioni, dum adiungit crimen ciuili disceptationi, si testator compulsus testamentum condidit. Ciuilis autem disceptatio erat ante illam sanctionem, quando aliquis prohibebat testari, vel iam conditum reuocari impediebat. leg. 1. & l. 2. ff. eod. si quis aliquem testa. prohib. Nec curandum est quòd l. 2. C. eo. non probet receptam hanc opinionem vt scribit Iaſ. posteaquam satis ex dicta l. 1. probatur. Hinc etiam constat malè sensisse † Chassanæum in consuet. Burg. quem recenset Iulius Clarus lib. 5. sentent.

tent. Iuris. §. fina. quæst. 79. versi. testator. dum & ipse sensit hoc casu hæreditatem his æqualibus deferri.
9 à qua opinione Chassanæi visus est non dissentire † Bald. consil. 26. Infrascripti. in fine. versic. quò tertium. lib. 3. nisi dicamus Baldum considerasse mariti instituti indignitatem ex quo vxorem occidit, non ex quo testari coegit. quod fortè verius est dum citat Bartol. in l. cum ratio. de bon. dam. Declarat tamen hunc casum Salyc. in d. l. 1. C. eo. col. 1. versic. & in primo quando, post glossam ibi, vt non habeat locum ratione interesse venientium ab intestato, quoniam illi aduersus illum compulsorem agere possunt, vt ab eo duplum consequantur, fisco hæreditatem obtinente. qua de re latius infrà dicemus.
10 Tertius est casus, cùm † in gradu proximior compulit testatorem ad se instituendum: constatq; quòd nisi is fuisset institutus, quod Caium instituisset. hoc in casu adhuc fisco hæreditas defertur: ita concludit Bartol. in d. l. vltim. numero 3. versi. finautem. ff. si quis aliquis aliquem testa. prohib. & Baldus in l. 1. num. 6. C. eo. Illa adferri potest ratio, quia & si in animo habuerit testator Caium hæredem facere, non tamen fecit, & testamentum conditum valet, & iuxta illud iudicandum est. Scribunt tamen Bartol. & Baldus illi Caio esse hoc pacto succursum, vt ob suum interesse, in quo læsus est, agat contra illum compulsorem, & si soluendo is non erit in subsidium aduersus fiscum.
11 Quartus est casus, quando quis † cogit testatorem, vt alterum hæredem instituat. tunc adhuc ab illo instituto hæreditas aufertur, & fisco applicatur: ita affirmarunt glo. in l. secunda. in verbo remoueri. in fin. C. si quis aliq. test. prohib. & ibi Bald. numero 9. versicul. secundò habet. Bartol. d. l. vltim. nume. 6. ff. eod. post Dynum, Cynum, Petrum & omnes. idem censuerunt Castren. in l. 1. versicul. in glossa in verbo, putà tamen. & ibi Salyc. colum. 1. versic. quæro quid in secundo casu. & Alexan. in fine à quorum sententia non dissentit Bossius d. tract. causarum criminal. d. titulo de ijs, qui aliquem testa. prohib. numero 4. in fine idem sensit Parisius consilio 67. numero 65. libro 3. qui è contra dicit, mihi nocere quando hoc factum non esset causa immediata acquisitionis. his accedit Calcaneus consil. 91. numero 10. illa est ra-
12 tio, quia vbi † dolus alterius est causa immediata acquisitionis, ei, cui acquisitum fuit. l. si Procurator. ff. de doli except. l. prima. §. si quis tamen. &. §. si filius. ff. de vi & vi arma. & probat dicta l. prima. C. si quis aliqu. testament. prohib. Aduersus receptam hanc opinionem senserunt antiqui aliqui, & cum illis Iason in dicta l. prima. numero 3. versicul. prædicta autem. Verùm, si rectè animaduertamus, iuribus & rationibus, quibus antiqui illi & Iason moti sunt, rectè satisfacit Bartolus.
13 Quintus est casus, quando quis † proximior & abintestato successurus testatorem testari volentem impedit, ne testetur, vt ipse ab intestato succedat: tunc quò ad ipsum impedientem hæreditas fisco defertur, ita docuit Bartolus in d. l. vltima. numero 9. ff. si quis aliqu. testa. prohib. & in leg. 2. C. eo. & cum eo sensit Baldus in dicta l. 1. numero 11. C. eod. quam quidem opinionem clarè probant l. 1. in princ. ff. si quis aliqu. testa. prohib. & d. l. 2. C. eo.
14 Sextus est casus quando † proximus testatoris eum testari impedit, tunc quò ad æquales in gradu, vel alios abintestato successuros hæreditas fisco non defertur, sed illis deuoluitur. ita censuit gloss. in d. l. 1. in princip. ff. si quis aliqu. testa. prohib. & Bartol. d. l. vltim. numero 9. versic. aut ille. ff. eo. & Baldus d. d. l. 1. numero 11. versicul. aut ille. C. eo. ex text. d. l. 2. §. fratris. ff. eod. Et hoc in casu potest defendi opinio Chassan. in consuetud. Burgund. quem retulit Iulius Clarus libro 5. sentent. Iuris. §. finali quæst. 79. versi. si testator. alioqui is Chassanæus malè sentiret. Confert secundum Bartol. in d. l. vlt. nume. 10. ff. si quis
15 aliqu. test. prohib. quòd si † consanguineus occidit consanguineum, & occidens est illi proximior, bona confiscantur, si vlterior, non confiscantur. ita inquit Bartol. & cum eo visus est sentire Bal. in l. eam quam. nu. 10. C. de fideicom. Et hoc in casu loqui mihi videtur Baldus consi. 26. Punctus infrascripti. in fine. versi. quò ad tertium, libro 3. dum citat Bartolum in l. cum ratio. ff. de bo. dam. His adde & Alexand. in l. hæreditas. num. 61. C. de ijs quib. vt indig. & latissimè explicant Boerius quæst. 25. Rolan. à Valle consil. 56. libro 1. Placa libro 1. delicto. capitul. 22. numero 39. & Albà consil. 7. numero 10. Hæc in præsentiarum de veritate huius assertionis, cùm locus non postulet, non disputo.
16 Septimus est casus † cùm quis, qui nec ipse nec eius filius, vel seruus est hæres institutus, prohibet testatorem iam conditum testamentum mutare: & non constat testatorem voluisse mutare testamentum, & nouum hæredem instituere, tunc prohibitio hæc non nocet illi hæredi iam instituto. ita censuit Bartolus in dicta leg. vltim. numero 11. ff. si quis aliqu. testa. probib & Baldus. in dict. l. 1. numero 12. C. eod. quam sententiam probat. l. 1. in princ. ff. eo. à sensu contrario.
17 Octauus est casus, cùm is, † qui nec ipse, nec eius filius vel seruus est hæres institutus, prohibet testatorem mutare conditũ testamentum & nouũ hæredem facere, quem facere voluisse constabat. tunc inquit Bartolus in d. l. vltim. numero 11. ff. si quis aliqu. testa. prohib. idem est ac si coegisset illum iam institutum institui. quo circà idem dicendum est, quod in quarto casu: nempè hæreditatem ab illo intestato auferri & fisco applicari: nec enim prohibentis dolus pro-
18 desse illi instituto debet. illi tamen † hæredi instituendo ex prohibitione læso dabitur actio contra illum prohibentem ex his, quæ dicemus infrà in vlt. casu. modò hic hæres instituendus probet illum testatorem voluisse illud testamentum primum reuocare & nouum condere, seq; hæredem facere. ita affirmarunt multi, quos recenset Paris. consilio 67. numero 36. libro 3. & sensit Bossius Tracta. causarum criminalium, titulo de ijs qui testari prohib. num. 2. versi. si quis aliquem.

Nonus casus est, cùm institutus est filius, vel seruus prohibentis mutari testamentum: & ij tempore institutionis erant in ipsius prohibentis potestate, tunc instituti indigni iudicantur, & fisco hæreditas defertur: ita Bartolus in d. l. vltim. numero 11. versicul. sed si erat institutus. ff. si quis aliqu. testa. prohib. & Baldus d. l. 1. numero 12. C. eod. ex l. 1. §. 1. ff. eod. & ex l. 1. in fin. ff. quib. non comp. bono. possess. quod procedere intelligunt, etiam si filius vel seruus tempore additionis hæreditatis sui Iuris effecti forent: quoniam tempus ipsius institutionis spectatur & à fortiori conferunt, quæ in subsequenti casu referam.
19 Decimus est casus, cùm † filius, vel seruus prohibentis testamentum mutari sui Iuris sunt tempore institutionis ac additionis. hoc in casu sunt opiniones, verior tamen & magis recepta est, ab institutis hæreditatem auferri, & fisco applicari. ita post Dynum & alios docuit Bartolus in d. l. vltima. numero 11. versicul. sed si erat sui Iuris. ff. si quis aliqu. testa. prohib. Bald. dicta leg. 1. numero 12. C. eo. Est ratio, secundum Bartolum, quia is prohibens ob coniunctionem prohibuisse videtur, iuxta. l. penultim. ff. de bonis

Universidad de Deusto
Biblioteca

bonis liber. Accedit, dolum apud prohibentem fuisse: qui sanè dolus non debet prodesse institutis, quem admodum suprà in quarto casu diximus. Præterea, dolo egisse videntur pater & dominus, cùm & ipsi aliquod commodum essent saltem in legitima consecuturi. Rursus hanc sententiam probat l. 1. §. 1. ff. si quis aliquem testa. prohib. ibi, cùm & liberis eius, si quid fuerit datum, denegari debeat, & si non fuerint in potestate. referendo posteriora hæc verba, & si non fuerint in potestate, ad verbum illud datum, atque considerando solùm tempus dationis, quòd sui Iuris fuerint.

20 Vndecimus casus est, cùm † aliquis, qui nullum pœnitus commodum erat accepturus prohibet mutari testamentum, in quo instituti erant hæredes aliàs abintestato successuri: tunc instituti illi damnum non sentiunt: ita censuit Barto. in d. l. vlt. nu. 11. versic. item prædicta. ff. si quis aliq. testa. prohib. qui
21 eo exemplo declarat: si † maritus prohibuit vxorem mutare testamentum ad hoc vt omnes filij æqualiter succedant. ex hoc inquit Bartolus non impeditur liberorum successio. nam æqualis coniunctio patris & matris cum filijs omnem suspicionem tollit: iuxta legem non solùm. ff. de rit nuptia.

22 Duodecimus casus est, † cùm extraneus prohibens mutari testamentum vnà cum alijs institutus erat in testamento, & illi hæredes nihil egerunt: tunc huius prohibentis factum cohæredibus non nocet, si constat testatorem voluisse solùm reuocare institutionem quòad ipsum prohibentem. ita Bartolus dict. l. vltima. numero 11. versicul. si verò ipse. ff. si quis aliqu. testa. prohib. & Bald. dict. l. 1. num. 12. C. eo. ex leg. prima. in fine. & l. secunda. §. fratris. ff. eod.

23 Decimus tertius casus est, cùm † extraneus prohibens mutari testamentum, erat cum alijs hæres institutus, & illi hæredes nihil egerunt, sed constabat testatorem in totum voluisse reuocare testamentum. tunc huius prohibentis factum cæteris nocet, quia eius dolus fuit causa immediata acquisitionis. atque ita, inquit Bartolus d. l. vltima. numero 11. versicul. si verò ipse. idem est dicendum quod in casu quarto iam relato, nempè prohibentis dolum illis prodesse non posse.

24 Decimus quartus casus † est, quando prohibens testamentum mutari, in quo erat solus institutus, & solus abintestato successurus: tunc ab eo hæreditas auferetur & fisco applicatur. ita censuit Bartolus in dicta leg. vltim. numero 11. versicul. si verò erat institutus. ff. si quis aliq. testa. prohib. & Bald. l. 1. numero 12. C. eo. ex text. l. 1. in princ. ff. eod. Idem dicerem quando plures prohibentes erant omnes instituti, & omnes abintestato successuri ex identitate rationis.

25 Declaratur tamen hic † casus, vt non procedat quando post ipsam prohibitionem potuit testator multoties ad libitum suum mutare testamentum, & non mutauit: tunc illi, qui iam prohibuerant, damnum aliquod sentire non possunt: sed ex eo testamento succedunt, vel abintestato. ita declarauit Socin. iun. consil. 148. numero 48. libro 2. dum respondit, filias hæredes institutas non priuari successione bonorum patris, & si aliquando prohibuerint testatorem mutare testamentum. cùm deinde is pater ad libitum potuerit mutare. quam sententiam probat ex §. casus. versicul. si coniectus fuerit. in vt cùm de appella. cogno. vt latè apud eum. à quo non dissentit, & si paulò obscurius, Paris. consil. 67. numer. 62. libr. 3. quod sanè responsum fuit de eadem causa cum Socino redditum. & si Alciat. respons. 657. contrarium in illo facto responderit.

26 Decimus quartus casus est, cùm † prohibens mutare testamentum non erat institutus nec abintestato successurus, vel cum alijs erat successurus, an hoc in casu fisco, vel cæteris succedentibus ab intestato hæreditas deferatur, est dubium. Vna fuit opinio, quòd alij venientes ab intestato succedunt, vel in solidum, vel pro parte: atque ita factum vnius prohibentis illis non nocet. ex. leg. 2. §. fratris. ff. si quis aliquem testa. prohib.

Altera fuit opinio, hæreditatem in totum fisco deferri: ita censuit Bartol. in dict. l. vltim. numero 11. versicul. aut non erat successurus. ff. si quis aliq. testa. prohib. & cum eo Iaf. l. 1. num. 1. C. eo. ex textu. d. l. 1. ac ex rationibus suprà quarto casu. Nec aduersatur d. l. 2. §. fratris. quia illi respondet Bartolus præcitato loco, & eum est secutus Salyc. in d. l. 1. colum. 1. versicu. in contrarium. C. eod.

27 Declaratur hic casus, vt ille † prohibens teneatur læsis damnum & interesse respondere. ita docuit glo. in l. 1. in princip. in verbo. fisco. ff. si quis aliq. test. prohib. Castren. d. l. 1. versicu. mihi autem. C. eo. & ibi Iason. numero 2. Plotus l. si quando. numero 725. C. vnde vi. qui post alios scribit, hoc, in casu concedi iuramentum in litem his læsis. nec est qui dissentiat. Solùm ambigitur, inquantum hic prohi-
28 bens teneatur. Vna fuit opinio, hunc † prohibentem duplum læso præstare debere. quam quidem opinionem probarunt Bartolus, Angelus, Imola & Fulgos. & quam veram & communem testatur Iason in leg. 1. numero 2. in fine. C. si quis aliqu. testa. prohib. vbi scribit. se vidisse arduam quæstionem Cremonæ. ab hac opinione non dissentiunt Antonius Butrius consil. 78. In quantum. in fine. & Alciat. respons. 657. & in hanc sententiam adducti sunt omnes ex textu.
29 † in. §. & hoc peruenit. in authent. vt nulli Iudicium. ex illis verbis aut alij cuilibet. vel (vt legitur in Codice Holoandri) aut quicumq; tandem sit.

Altera fuit opinio, quòd hæc pœna duplici non habeat locum in quouis priuato prohibente testamentum mutari, sed solum in administratore ciuitatis. quàm sanè opinionem probarunt Petrus, Cynus, Raynaldus & Commensis, quos Iason præcitato loco recenset: ita enim ij intelligunt text. dict. §. & hoc peruenit. in authent. vt nulli iudic. & malè, cùm illa verba & alij cuilibet, generalia sint.

Declarantur relati casus omnes multis modis,
30 & primò, vt tunc † demum locum habeant, quando prohibitio hæc vel coactio, vel aliud impedimentum fuit clarissimis atque apertissimis probationibus probatum, secus si subobscuris & dubijs: nec enim subobscuræ prosunt. ita responderunt Corneus. consil. 56. Videtur primò, column. secunda. libr. primo. Paris. consil. 67. numero 67. libro 3. & in eadem facti speci Socin. iun. consil. 148. numero 11. libro 2. & ibi numero 36. scribit, præsumptiones his casibus non sufficere.

Declarantur secundò relati casus, vt locum non ha-
31 beant † quando non constat ipsum testatorem voluisse vel iam conditum reuocare. quoniam ad hoc vt locus sit illi sanctioi, si quis aliquem testari prohibuerit, cõstare debet illum testatorem voluisse testari, quemadmodum probat l. 1. in princip. ibi, volente eo facere testamentũ. ff. si quis aliquem testa. prohib. Bar. l. vltim. numer. 13. ff. eod. quæ quidem voluntas cum tempore concurrere debet, hoc est, quòd voluerit eo tempore, quo facta est prohibitio testari. ita responderunt Socinus senior, consil 105. column. secunda. versicul. capio igitur primum. libro 3. Parisius consi. 67. numero 33. libro 3. Ioan. Ancha. Regiensis. qu. 76. numero 11. & Socinus iunior consi. 148. numero 13.

& num.

& num. 40. lib. 2. qui d. num. 13. & illud scriptum reliquit post Corneum consil. 209. colum. penult. versic. concurrunt etiam. lib. 2. requiri, quòd voluntas testandi fuerit reducibilis ad actum testandi tempore illius prohibitionis, nisi illa prohibitio interuenisset: sed si reduci non potuisset ob alia impedimenta, tunc locus non esset pœnæ dictæ sanctionis. argum. l. qui commeatus. ff. de re mil. & explicaui suprà in casu 118. in fin. Ioan. Anch. d. q. 76. num. 18.

32 Declarantur tertiò relati casus, † vt non habeant locum, quando leuis fuit metus in prohibitione, vel coactione adhibitus: quoniam talis esse debet, qui in virum constantem cadere possit. ita in specie nostra declarat Paris. d. consil. 67. num. 41. lib. 3. quod etiam generale est in quouis actu, qui ob metum irritatur, quemadmodum alias suprà expositum.

33 Declarantur quartò relati casus, † vt non procedant, quando prohibitio, vel impedimentũ sine dolo adhibita fuerunt. Nam, vt locus sit relatis pœnis ob prohibitionem, vel dolum, illa dolo debent esse adhibita. ita in specie affirmârunt Socin. iun. d. consil. 148. num. 34. & num. 49. vers. Nec tali conclusioni. lib. 2. & clarius Paris. d. consil. 67. num. 31. & num. 70. lib. 3. qui ita declarant Odoffredi, Baldi, Calcanei & Afflicti doctrinas, vt apud eos. Sed quò clarius intelligamus, qualis debeat esse hæc prohibitio & impedimentum, subijcio adhuc hæc paucula.

34 Dubitari etiam solet in hac † tractatione, quomodo probetur, testatorem fuisse prohibitum testari, vel testamentum iam conditum reuocare. Qua in re dicendum est, propositionẽ hanc generalem esse, cum
35 varijs modis & causis impedimentum † & prohibitio hæc contingere soleat, quemadmodum in specie respondit Paris. d. consil. 67. num. 6. 9. & nu. 72. lib. 3. ex generalitate l. 2. C. si quis aliq. testa. prohib. sed quò generalitas hæc intelligatur, aliqua prohibitionis & impedimenti exempla referemus.

36 Primum exemplum est, quando † prohiberentur testes & Notarij, ne ad testatorem accederent. quod clarè probat l. 1. in princ. ff. si quis aliquem testa. prohib. Bart. in l. vlt. num. 13. ff. eod. Baldus l. 1. num. 14. & ibi Salyc. in fin. C. eod. Corneus consil. 56. & consil. 84. lib. 2. Soc. sen. consil. 55. colum. 2. vers. præterea. lib. 1. vbi Anchar. consil. 337. colum. 2. vers. secundò constat. Dec. l. in actionibus. num. 13. & ibi Iaf. num. 17. ff. de in litem iuran. Plotus in l. si quando. nu. 725. C. vnde vi. Paris. consil. 67. num. 5. & num. 43. lib. 3. Soc. iun. consil. 148. num. 4. & num. 38. lib 2. Ioan. Anchar. in d. q. 76. num. 7. Hinc respondit Bald. consil. 285. Si quis Iuris Ciuilis. lib. 3. testamentum factum ab eo, qui erat in castro, ad quod non erat accessus, impediente Castri domino instituto, nullius ponderis fuisse: cum reuocationis atq; mutationis facultas impediretur. Bald. secutus fuit Ripa tractat. pestis. de priuilegijs vltimarum voluntatum. num. 10.

37 Secundum exemplum est, † vt si impediatur aliquod necessarium à statuto requisitum: ita Saly. in l. 1. C. si quis aliquem testa. prohib. quem secutus est Bossius tract. causarum criminal. tit. de his, qui aliquem testari prohib. num. 5.

38 Tertium exemplum est. cùm † apud testatorem tantus extiterit clamor & vociferatio eorum, qui præteriri à testatore timebant, vel verebantur, testamentum, in quo instituti erant, reuocari, vt indignatus testator, vel mente abalienatus omiserit testari. ita responderunt Anchar. d. consil. 337. colum. 2. & Calcaneus consil. 91. num. 10. quam sententiam non improbauit Bossius d. titulo, De ijs, qui testa. prohib. numero 6. Verùm in hoc exemplo differunt Corneus consil. 84. & consil. 219. libro 2. quem secutus est Paris. d. consil. 67. num. 48. lib. 3. Ego re-
39 linquerem hoc † Iudicis arbitrio iudicandum: si quidem ex hoc pendet. potest enim esse, quòd tantus sit clamor, tantaq; vociferatio, vt testator alioqui in extremis laborans indignatus testari omittat, & paulò post ex humanis excedat, ita quòd is clamor in causa fuerit, ne testaretur. Potest etiam contingere, quòd leuis fuerit clamor, & quòd testator, si voluisset, testari potuisset, ita quòd impeditus iudicari non possit. quod præsertim procederet, quando illa subsecuta dilatio facta esset ob malam valetudinem, qua tempore clamoris detinebatur, vt inquit Paris. d. consil. 67. num. 55.

40 Quartum exemplum est, † quando testator immediatè metu sibi illato impeditus fuit: ita Bart. in l. vlt. num. 14. ff. si quis aliquem testa. prohib. Bald. in l. 1. num. 15. C. eod. qui affirmant, satis credi testatori asserenti, quòd metu testamentum non condit, vel conditum non reuocat. idem responderunt Corneus consil. 56. in fin. lib. 2. Paris. consil. 67. num. 119. lib. 3. & Soc. iun. consil. 148. num. 14. lib. 2. nec dissentit Bossius d. tit. De ijs, qui testa. prohib. num. 2. & Gratus in consil. 20. nu. 2. lib. 2. qui subiungit, metum probari ex insolita protestatione adhibita, quod non metu, sed spontè ita testatur & disponit.

41 Quintum exemplum est, quando † violentis persuasionibus, & blanditijs dolosis allectus fuit testator ad ita testandum, vel ad iam conditum testamentum non reuocandum: ita decidit Afflictus decis. 69. num. 7. Nam immodica persuasio vim habet violentiæ. l. 1. §. persuadere. ff. de seruo corrup. Hoc fortius procederet, quando blanditiæ & persuasiones minas vel verbera subsequerentur. ita censuit glossa l. vlt. C. si quis aliq. test. prohib. idem senserunt Iaf. in l. 1. num. 4. C. eod. Decius consil. 489. num. 1. & num. 6. Marsil. sing. 526. Paris. d. consil. 67. num. 10. lib. 3. & Soc. iun. consil. 148. num. 16. lib. 2. & consil. 113. num. 13. lib. 3. Syluanus consil. 54. num. 10. & Gabriel Pludæus & Ioannes Camesius inter consilia Caroli Molinæi, consil. 32. in fine. & idem scripsit Socin. sen. in l. 1. §. si
42 quis ita. nume. 2. de verb. oblig. Quando verò † folæ blanditiæ intercedunt, cessat illa constitutio, quoniam licèt vnicuique rem suam bene agere, fraude omissa. atq; ita procedit l. vlt. ff. si quis aliquem testa. prohib. & scribunt relati Doctores maximè Iaf. in d. l. 1. num. 4. C. eo. qui num. 5. versic. singulariter. subijcit, hoc procedere modò alter non sit hæres institutus, & illud testamentum ad commodum blandien-
43 tis reuocetur. quoniam priori † instituto reuocatoria conceditur aduersus hunc secundum institutum, & ita Angelum obtinuisse scribit. & cum Angelo & Iasone sentiunt Ruinus consil. 2. num. 10. & consil. 73. num. 5. lib. 2. Parisius d. consil. 67. nume. 56. libro 3. & Socinus iun. d. consil. 148. num. 15. lib. 2. quo loci num. 30. versic. verumtamen scribit, non esse improbatum † desiderium venientium ab intestato, ne te-
44 stator testamentum condat. Cætera apud illos legi possunt.

SVMMARIVM.

1 *Parentum proprios partus abijcientium impietas.*
2 *Plancianum S. C. de liberis agnoscendis, quid sanciuerit.*
3 *Iudicis arbitrio puniri parentes nõ agnoscentes proprios partus.*
4 *Sobolem suam vnusquisque nutrire debet.*
5 *Iudicis arbitrio puniri proprios partus abijcientes.*
6 *Puella absoluta, quæ ad euitandam infamiam partum exposuerat.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

7 *Honorem vitæ anteferri.*
8 *Moyses expositus partus.*
9 *Partum exponens, illum amittit.*
10 *Partus expositus ingenuus habetur.*
11 *Pater & Patronus amittunt Ius partus à se expositi.*
12 *Vasallus deserens dominum in bello perclitantem ius vasallagij amittit.*
13 *Ciuis deserens propriam ciuitatem periclitantem, Ius ciuitatis perdit.*
14 *Filius à patre expositus, si patrem interficit, parricida non iudicatur.*
15 *Expositi partus legitimi habentur.*
16 *Expositos ad sacros ordines promoueri posse.*

CASVS CCCXCVI.

POENA EORVM QVI PARTVS exponunt, quæ sit: & inibi an expositi legitimi sint, & ad sacros ordines promoueri an possint, declaratur.

1 PARENTVM † magna est impietas, dum à se progenitos partus vel exponunt, vel abijciunt. si quidem aduersus ipsum naturæ instinctum agunt: cum brutis hoc inesse videamus, vt quanquam feræ sint, non tamen prolem suam negligere. Quocircà lex hæc Thebanorum rectissimè & humanissimè posita erat (vt auctor est Ælianus lib.2. de varia historia) Ne cui Thebano liceret infantem exponere, neque in solitudinem abijcere, capitis supplicio deuincta. Verùm si in extrema mendicitate pater esset constitutus, siue mas esset, siue fœmina infans, cogebatur eum statim à materno partu ad Magistratum cum ipsis fascijs adferre: qui acceptum alicui tradebat leui pretio, cum quo pactum & consuetudines intercedebant, vt per suam fidem infantem alerent, & adultum serui, vel seruæ loco haberent, sic vt alimentum & educatio seruitute
2 compensaretur. Apud Romanos verò † Senatusconsulto Planciano de liberis agnoscendis sanctum fuit, vti liceat mulieri parentiúe in cuius potestate est, vel ei, cui mandatum ab eis est, si ea se facto diuortio prægnantem putet, denunciare intra dies triginta post diuortium connumerandas ipsi marito, vel parenti, cuius in potestate est, vel etiam domi eius, si nullius eorum copia est. Et si maritus, cui denunciatum erit, custodes ad ventrem custodiendum, inspiciendumq; non miserit, neque contestato dixerit, eam ex se prægnantem non esse, vt ei id, quod editum sit, agnoscere sit necesse: quod si non agnouerit
3 † extraordinem punitur. l.1. §. pœna. ff. de lib. agno. quo loci rectè gl. interpretatur, extraordinem, id est, Iudicis arbitrio. quod non alia ratione factum creditur, quàm quòd is pater non agnoscens partum, despexisse, abiecisse, atque denegatis alimentis necasse videtur. Quod sanè Senatusconsultum clarius ad rem nostram confirmârunt Impp. Valent. Valens & Gratia. in l.2. C. de infan. expos. dum ita rescripserunt:
4 Vnusquisque † sobolem suam nutriat, quòd si exponendam putauerit, animaduersioni, quæ constituta est, Senatusconsultum Plancianum intelligentes, subiacebit. & eo loci glossa rectè interpretatur, animaduersioni, id est, pœnæ extraordinem, atque ita
5 † Iudicis arbitrio. Confirmârunt & Senatusconsultum hoc Impp. Dioclet. & Maximin. in l. nec filium. C. de patria potesta. vbi glossa in verbo, pœna, interpretatur, id est, arbitrio Iudicis. quam interpretationem probârunt ibi omnes. & Angel. in l.2. C. de infant. expos. Ioan. de Anna. in c.1. colum.3. extra eo. nec dissentit Specul. tit. de actore. colum.8. versic. sed nunquid edictum. & sanctionem hanc nostra ætate obseruasse amplissimum Senatum Mediolanensem, testatur Bossius, tract. causarum criminalium. tit. de homicidio. nume.8. Scribit tamen eruditissimus Iulius Clarus lib.5. senten. iuris. §. fin. q.83. versic. partum. quòd idem Senatus Mediolanensis absoluit puellam, quæ ad infamiam euitandã partum † exponi iusserat. & rectè (mea quidem opinione) cùm
7 non impietas eam mouerit, sed proprius † honor, qui non modò filijs, sed & vitæ propriæ antefertur. l. isti quidem. §. penul. ff. eo, quod met. caus. & dixi suprà in casu 377. num.19. Eadem ratione dicendum est in matre, vel patre, qui mortis metu filios exponerent, quemadmodum in matre † Moysis euenit, Exo.
8 cap.2. nam & hæc iusta esset excusationis causa. Huic
9 pœna altera accedit: nam is † partum exponens, illum amittit. d. l.2. C. de infant. expos. quoniam (vt ibi scriptum est) suum quis dicere non potest, quem prætereuntem contempsit. quam sanctionem confirmauit Iustinianus in l. vlt. §. neq; enim. C. eo. quo lo-
10 ci illud etiam ad expositi fauorem constituit, vt † is partus ingenuus sit, nec ali à susceptore possit, vt ei seruus, vel colonus, vel ascriptitius efficiatur. Iustiniani constitutionem confirmauit Gregorius IX. in c.1. de infam. & languidis expos. Hinc scriptum reliquit Bald. in d.l.2. C. de infant. expos. it. quòd quem-
11 admodum † pater & patronus amittunt Ius filiationis & seruitutis, cùm filios, vel seruos expount, atque ita illos derelinquunt: ita dominos dimittentes va-
12 sallos periclitantes † Ius vasallagij amittere: ita (in-
13 quit ille) ciuis † deserens ciuitatem periclitantẽ, iura ciuilitatis perdere. Bald. secutus est Petrasanctã singu.2. Tu scis. propè fin. quò loci illud addit, quòd ex quo pater amisit ius filiationis in filio expositio, si is
14 † filius patrem illum interficeret, nõ efficeretur parricidij reus, quod est summopere notãdum. Baldum & Petrasanctam est secutus Rebuffus in tractat. De priuilegijs scolarium. priuileg.54. in fine. vbi etiam inquit, patrem nõ liberari à præstatione alimentorum, si vult filium ali in hospitali. Immò ad expositorum commodum & illud constitutum videtur,
15 quòd & si eorum natales ignorentur, † legitimos tamen, non autem spurios censeri. quod docta explanatione docuit eruditissimus Cardinalis Palæotus, tract. de nothis spurijsq; filijs. c.63. qui post Ioan. de Anna. in d. c.1. de infant. & long. expos. firmat (&
16 rectè) hos expositos † ad sacros ordines promoueri posse. Cætera, quæ de his huc adferre possem, apud relatos iuris interpretes legi facilè possunt.

SVMMARIVM.

1 *Gabellarum fraudatores puniri.*
2 *Gabellam fraudare peccatum.*
3 *Tributa Iure Diuino Principibus præstari.*
4 *Gabellarum fraudatoribus sacramentalis pœnitentia iniungitur.*
5 *Gabellam iniustam fraudare licet.*
6 *Valor beneficiorum non expressus in beneficij impetratione non reddit rescriptum nullum.*
7 *Forenses pertranseuntes sine solutione gabellæ non puniri.*
8 *Iudicis arbitrio puniri forenses, qui sine solutione gabellæ pertranseunt.*

CASVS

CASVS CCCXCVII.

GABELLARVM FRAVDATORES quibus plectantur pœnis.

1 GABELLARVM † fraudatores puniri
2 debent, nõ modò in foro exteriori, sed & in interiori: quandoquidem † gabellam fraudare peccatum est. nam scriptum est Matthæi 22. Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. quo in loco secundum D. Hieronymum & Theophy-
3 lactum præcepit Saluator noster dari ac reddi † tributa Principib. & D. Paulus ad Rom. cap.13. inquit: Ideò enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Et huius verę opinionis sunt Abbas & cæteri in cap. innouamus, de censib. Bertach. trac. de Gabellis. q.9. nu.1. & Syluester in sua summa in verbo Gabella. il.3. q.8. Didacus Couuar. in cap. peccatũ, parte 2. §.5. nu.5. qui & Theologos recenset, vt Io. à Medina. de cõtractib. q.13. Alphons. de Castro lib.1. de potestate legis pœnalis. cap.11. & Dominicum Soto lib. 3. de iust. & iure. q.6. art.7. Quo circà rectè infertur,
4 primò hũc fundatorem pro ipso peccato † sacramentali pœnitentia afficiendum esse: postmodum tenetur restituere censum. id quod in specie is Didacus loco iam citato affirmauit, reiecta contraria opinione Angeli de Clauasio in summa in verbo Pedagium. q.6. & contra Angelum senserunt Soc. tractat. fallen. reg. 164. fall. 2. & 3. & Feli. in cap. 1. num. 41. Mantua num. 87. de constit. qui intelligunt (& rectè) quando
5 † gabella est iusta, secus si iniusta. quòd etiam latè firmauit Tiraquellus tract. de retract. consang. in præfat. nume. 69. & Ioan. à Selua tract. de beneficio. parte 3. qu. 12. num. 6. qui aduersus cæteros scribit, ueri va-
6 loris † beneficij taciturnitatem non vitiare gratiam, quia valor est exprimendus ob taxam Cancellarię debitam quæ Gabella (ait ille) est iniusta, ergò eam licet fraudare. sed fallitur Selua, quia illa expressio alia ratione fieri debet, ut notant omnes in cap. ad aures, de rescript. Gomes. in regula Cancellariæ, de valore exprimendo, in principio. In foro deinde exteriori varijs pœnis pro locorum statutis & consuetudinibus puniuntur: ita Baldus in l. cunctos populos. nu.22. C. de sum. Trinit. & fid. cath. sentit Bar. in l.1. colũ. ult. C. de mul. & in quo loco lib.11. qui ob id affirmant, etiã
7 forenses pertranseuntes sine solutione gabellæ puniri: quoniam eos non videtur excusare hęc crassa ignorantia, cùm vbique locorum extent statuta, vel consuetudines soluendi gabellas pro mercibus, quæ euehuntur & aduehuntur. Verùm Ioan. And. in additio. ad Specul. tit. de constit. §. 1. versic. pone ergo. inquit
8 † in forenses pœnam esse mitigandam. Hanc mitigationem inquit Bertach. d. tract. de gabellis. q.7. nu.5. in fine, pro suo arbitrio Iudex declarat. & inquit ille poterit ad dimidiam pœnæ consuetæ declarare, atque ita (scribit ille) singulariter affirmãt Baldus in l. 2. C. de naut. fœno. Ego Baldi verba qua potui diligentia percurri, nec reperi illum hoc affirmantem, solùm in eale. 3. nu. 2. in fine, inquit, repertum in loco suspecto fraudandi gabellam, pro attentato crimine ad dimidiam pœnæ puniri posse. quamobrem opinor absolutè esse in arbitrio iudicis hunc forensem, vel in totum, vel pro parte absoluere, & condemnare, iuxta personæ & loci qualitatem: nempè, an talis sit, qui verisimiliter scire potuerit indictam gabellam, vel non.

SVMMARIVM.

1 *Fœneratorum pestis maxima.*
2 *Fœneratores aspides esse.*
3 *Fœneratores homicidis æquari.*
4 *Fœneratores fures rapaces esse.*
5 *Fœneratores contra naturam agere.*
6 *Lycurgus è Græcia fœneratores expulit.*
7 *Luculus fœneratorum licentiam cohibuit.*
8 *Cato è Sicilia fœneratores exegit.*
9 *Antoninus Pius fœnus temperauit.*
10 *Fœnus ex toto prohibuerunt Romani Pontifices.*
11 *Fœneratores infames esse declarauit Diocletianus.*
12 *Fœneratores sacra communione indignos esse.*
13 *Fœneratores an corporali pœna plectantur.*
14 *Fœnus vltra modum à lege ciuili taxatum exercentes puniuntur.*
15 *Iudicis arbitrio punitur fœnus exercens ultra modum à lege taxatum.*
16 *Fœnerator exigendo quod sibi non debetur, incidit in crimen stellionatus.*
17 *Stellionatus crimen cessat vbi cessat dolus.*
18 *Dolum in fœneratore considerari, etiam si debitor sponte ei vsuras persoluit.*
19 *Dolus contra aliquem commissus vbi purgari potest actione ex contractu, ex eo agi non potest.*
20 *Vsuræ extortæ per condictionem indebiti exigi possunt.*
21 *Vsurarum restitutio non impedit Ius fisci.*
22 *Vsurarius exercendo vsuras contra legis præcepta agit.*
23 *Iudicis arbitrio punitur vsurarius.*
24 *Pœnam arbitrariam extraordinem indici delinquenti ob publicum interesse.*
25 *Adulteros puniri.*
26 *Adulterati dum accusant à iudicibus irrideri solent.*
27 *Baldi & sequacium doctrina explosa.*
28 *Vsurarius, qui vsuras intra modum à lege statutũ exercuit, an puniatur corporali pœna.*
29 *Pœnam non meretur, qui lege permittente facit.*
30 *Fœneratorem hodie infamia notari.*
31 *Fœneratorem à iudice laico puniri posse.*
32 *Leges ciuiles canones interdum sequi.*
33 *Vsurarius manifestus corporaliter punitur.*
34 *Fœnerator non manifestus an de iure canonico puniatur.*
35 *Fœnerator vsuras restituere cogitur.*
36 *Ius canonicum solum peccatum considerat.*
37 *Fœnerator, qui propter paupertatem vsuras restituere non potest, excusatur.*
38 *Vsurarius non manifestus an puniatur.*
39 *Cap. quia non in omnibus, de vsuris. declaratur.*
40 *Iudicis arbitrio fœneratorem non manifestum puniri.*
41 *Iudicem laicum posse fœneratorem non manifestum punire.*
42 *Iurisdictionem Ecclesiasticam posse à laico defendi.*
43 *Nuptias incestas contrahens à iudice laico puniri potest.*
44 *Statuta ciuitatum quibus iurisdictio tribuitur iudici laico cognoscendi vsurarum causas & puniendi vsurarios valent.*
45 *Statutum Brixiæ 43. sub rubric. de causis vsurarijs, declaratur.*
46 *Inferiorem posse addere pœnam legi superioris ad illius confirmationem & conseruationem.*
47 *Constitutio Regia Hispaniarum inducens pœnam contrahentibus clandestina matrimonia, valet.*
48 *Constitutio Mediolani sub rubric. de pœnis, cap. matrimonia. declaratur.*
49 *Constitutio Regni Neapolitani contra fœneratores.*

50 Fœne-

Universidad de Deusto
Biblioteca

50 *Fœneratores hodie in Regno nõ inquiri à Iudice laico non præcedente accusatione.*

CASVS CCCXCVIII.

FOENERATORVM POENAE EX Iure Pontificio atq; Cæsareo quæ sint, diligentissimè explicatum atque enarratum.

1 FOENERATORVM † pestis omnium
2 pessima est: si quidem morsum habent
3 haud dissimilem † aspidi, cuius venenum lethale est. Exodi c.22. hos † homicidas Iure dicebat Cato Cẽsorius, dum interrogatus, quid maximè expediret patrifam. familiam bene pascere, respondit. Iterum interrogatus, quid secundò agendum: respondit, negotiari. Tertiò interrogatus, quid fœnerari, indignatus respondit, quid hominem interficere? Quod in illius vita Plutarchus, & inter illius apophtegmata Erasmus memoriæ prodiderunt. & ante illos Cicero
4 lib.2. Officiorum. in fin. dixerunt alij † fœneratores fures esse rapaces.

Quocircà M. Cato de re rustica in illius operis initio in hæc verba scriptum reliquit: Maiores nostri ita in legibus posuêre: furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli: quam quidem legem retulit & Alexan. ab Alexand. lib.1. dierum Genialium. cap.7.
5 Hinc etiam rectè Aristoteles Polit.1. dixit: † Fœneratores contra naturam agere. rectè itaque fecisse, videri omnibus debet, populos illos, qui fœnus & vsuras è ciuitatibus exterminârunt. quemadmodum
6 † Lycurgus è tota Sparta: & Agis apud Athenienses, qui adeò fœnus exosum habuit, vt omnium fœneratorum tabulas igne suppositio in foro concremârit.
7 Lucullus quoque adeò fœneratorum licentiam cohibuit, vt omnem Asiam fœnore demersam liberârit.
8 Sicut † Cato, qui in fœnore coercendo asperior & durior ex tota Sicilia fœneratores exegit: illamq; ære alieno obrutam, in pristinum decus restituit. Lau-
9 dantur † Antonius Pius & Alexander Seuerus, quòd fœneratorum audaciam represserint, & solùm trientarium fœnus constituerint. horum meminit Alex. ab Alexan. præcitato lib.1. dierum Genialium. c.7. & si Carolus Molinæus tract. de vsuris. num.39. ab illo in multis dissentiat. & tandem relata varietate legum Romanorum de fœnore exercẽdo, Iustinianum laudat, quòd usuris modum imposuerit. l. eos. C. de
10 vsuris. Romani Pontifices † ex toto abrogârunt. cap. nauiganti. & c. salubriter, de vsuris. quinimmò fœnus exercentes pœnis indictis, tum Imperatores ipsi,
11 tum Pontifices castigârunt, † Diocletianus infames esse declarauit, qui improbum fœnus exercent. Ale-
12 xander III. Pontifex Max. † fœneratores iudicauit indignos sacra Communione, sepultura, & oblationibus. c. quia in omnibus. de vsuris. & retuli suprà in casu 235. num.1.

13 Dubitari nunc contingit, an † fœneratores isti, præter relatas pœnas alia criminali affici possint. celebris quidem est, sed difficilis & perplexa iuris quæstio: quæ vera omnium ingenia exercuit. ego, quò diiucidius, quam hactenus factum sit, explicem, aliquot casus distinguo.

14 Primus est casus, in foro † Iuris Cæsarei, quando vltra modum eo iure concessum vsuræ exactæ fuerunt: an inquam in foro illo aliqua pœna criminali
15 saltem extraordinaria † Iudicis arbitrio plecti possit. Iacobus Butrig. in l. improbum. C. ex quib. caus. infam. irrog. quem hoc in casu loqui. dum iuxta illius legis sanctionem loquitur, intelligo, sensit hunc fœneratorẽ criminaliter extraordinem puniri. cum illo verè hunc casum explicando, idem tradit Carolus Molinæus tract. de vsuris. num.156. qui ita seruari apud Parisiense Parlamentum testatur. eoq; loci eiusdem opinionis recenset Corneum cons.19. lib.3. qui verè Butrigarij sententiã defendit. refert & Decium in l. rogasti. §. si tibi. in fin. ff. si certum petatur. sed ego verius intelligo Decium cum Baldo, quem mox referam sentire. His accedit Ioan. Baptista à sancto Seuerino in repet. l. cunctos populos. nu.49. C. de sum. Trin. & fide Cathol. qui verè loquitur, quando vltra legitimum modũ vsuræ exactæ fuerunt. idem quoq; sensit Alcia. in c.1. nu.54. dum ibi in vers. Non obstat tertia ratio. cõsiderat illum excessum exigendi vltra debitũ modum. Et copiosè doctèq; Osascus decis.137. nu.12. & 161. nu.17. scribit, Senatũ Taurin. fuisse secutum hanc opinionem. Et ab hac opin. nõ videtur dissentire Rol. à Valle, cons.75. lib.1. dum, ibi. nume.15. nu.30. & nu.34. considerat, vsuras esse Iure Ciuili permissas. quod procedit intra modum à iure determinatum, secus vltra modum. & si Rolan. aliter intelligeret, malè sentiret. & licèt Baldi opinionẽ tueatur, qui contra Butrigarium sensit, solùm id agere videtur inspecto Iure Pontificio, quo fœneratores ij à Iudice Ecclesiastico puniuntur. qua de re infrà dicemus. His accedit Rubeus cons.65. in fi. qui Corneum simpliciter retulit & probauit. quod fecerunt & Didac. lib.3. varia. resol. c.3. num.2. & Epito. de sponsa. lib. parte 2. c.6. in initio. num.17. & Iulius Clarus libro 5. sent. iuris. §. vsura. vers. & ex hoc. & vno ore affirmant relati interpretes, pœnam hanc esse arbitrariam. Horum sententia, quam ego nunc sequor, ea ra-
16 tione prima probatur, quia dolo agit hic † fœnerator exigendo, quod iure ei non debetur, stellionatus ergo crimine, cuius pœna arbitraria est, vt diximus suprà in casu 381. punitur.

Nec huic rationi obstat illa prima responsio, quam considerauit Baldus in d.l. improbum. & Ioan. Baptista à sancto Seuerino, in d. l. cunctos populos. nume.49. quam recenset & Decius consil.170. colum.3. versic. Non obstant allegata suprà. & horum nomine suppresso illam, vt efficacissimum fundamentum recenset Crauet. consil.6. num.104. & Roland. d. consil.75. nume.26. & num.30. aiunt isti, ob conuentionem inuitam inter fœneratorem & debitorem de soluendis vsuris dolum cessare, quoniam scienti & volenti dolus non infertur. cap. scienti. de regul. iu-
17 ris. in 6. & vbi † dolus cessat, cessat & crimen stellionatus. l 3. §.1. ff. de crimin. stellion. & tradit Baldus consil.240. Præsuppositio statuto. in fine. lib.2. addo eundem Baldum consil.14. Filiusfam. lib.1. Hæc, inquam, responsio vera non est, quia (vt inquit Alciat. d. c.1. num.54. quando modus est excessus, dolus inest, cùm hoc contra legis præceptum factum sit. Rursus, cùm lex hoc in casu resistat contractui, vsuræ non transeunt in dominium accipientis: quare furtum is fœnerator quodammodo committit. l. si quis vxori. §. cùm creditorem. ff. de furtis. atque ita sensit Bald. consil.449. Ius Naturale. lib.3. Præterea, ac ter-
18 tiò, credo nõ esse mirum, quòd, etiamsi sciens & consentiens debitor vsuras soluit, dolus consideretur in fœneratore, qui eo malo animo fœnus exercet, vt aliena vsurpet & deuoret: & per consequens contra eum agi potest: vt egregiè in simili probatur in l. si quis seruo. C. de furtis. dum furti actio conceditur domino scienti & permittenti furtum fieri contra illum corruptorẽ, qui seruo persuasit, vt furtum committeret.

mitteret. & eò loci Iustinianus malum corruptoris animum, vt nos fœneratoris considerat. Non etiam aduersatur illa consideratio & fundamentum, quod efficacissimum credidit Craue. d. consil.6. num.105.
19 & quod probauit Rolan. d. consil.75. quòd vbi † dolus commissus contra aliquem purgari potest actione ex contractu, in quo dolus interuenit, cessat actio de dolo, nec criminaliter punitur. l. & elegãter. in prin. ff. de dolo. Baldus consil.15. Ad euidentiam. libro 1. Castren. cons.411. colum.2. lib.1. quos etiam probat
20 Craue. cons.280. colum.3. versic. postremò. sed † vsuræ repeti possunt condictione indebiti. c. Michael. de vsuris. Abbas consil.34. in fine. lib.1. & consil.81. in fin. lib.2. vel agi potest ex contractu, vt declararetur nullus & vsurarius, atque ita competit aliud remedium: cessat ergo actio de dolo. Respondeo imprimis secundum Ioan. Baptistam Seuerin. d.l. cunctos populos. Bald. & Castrens. loqui, quando dolus stat in finibus contrahendi, & materia non est apta ad crimen inducendum, vt latius explicauimus suprà in casu 379. sed in casu nostro diuersum est, quia materia est apta crimen producere. cùm sit contra legis præcepta. Et hanc interpretationẽ probauit Osascus in d. decis.17. qui tamen non retulit Ioan. Baptistam à sancto Seuerino. Et ibi aliis responsionibus vtitur. Accedit, quòd furtum quodammodo est, vt iam diximus. Baldus in sua declaratione & responso considerat ex illo facto, quod nemini damnũ illatum fuit, sed tantùm tendebat is actus ad nulliter contrahendum: cùm tamen in casu nostro damnum non leue debitori illatum sit. Præterea respondetur, quòd hæc voluntas & consensus debitoris impedit ipsum debi-
21 torem, ne agat contra ipsum fœneratorem, nõ tamen † tollit ius fisci, quin pro interesse fisci valeat illum fœneratorem punire. ita tradit Bart. in l.1. §. vsque adeò. ff. de iniurijs. & in l. inter omnes. §. rectè. nu.1. ff. de furt. Ang. Aret. §.1. num.5. instit. de oblig. quæ ex delict. nasc. & tract. malefic. in verbo, Contra voluntatem. Dec. in l. nemo fraudare. in fin. & ibi Cagnol. nu.7. de reg. iur. Petra sancta sing.55. Nota benè. in fin. Marsil. sing.21. Confessio. & hæc responsio omnem dubitationem tollit.

Secundò hæc vera & recepta Doctorum sententia
22 ea ratione defenditur, quòd hic † fœnerator aduersus legis atq; ita Principis præcepta agit, ergo dignus est pœna inobedientiæ, quæ extraordinaria est, atque
23 ita † arbitraria: quemadmodum diximus suprà in casu 364. & 350. & in specie nostra hac ratione vsi sunt Maranta in sua praxi iudiciorum, parte 6. titulo, De inquisitione. num.121. & disputat.5. num.19. in fin.

Tertiò pro quolibet delicto priuato ratione inter-
24 esse publici † proceditur ad pœnã extraordinariam. l. vlt. ff. de extraord. crim. l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de public. & vect. & hanc rationem considerârunt Ioan. Baptista à sancto Seuerino, in d. l. cunctos populos. num.49. C. de sum. Trinit. & eam refert Decius d. consil.170. num.1. hac etiam vsus est ante omnes Butrig. d.l. improbum. & deinde Alciat. d. cap.1. num.53. de offic. ordin. & fortè à prima non differt. & vbi aliter diceremus, verè hic excessus & inobedientia impunita foret: quod nulla ratione concedendum est. l. ita vulneratus. in fi. ff. ad l. Aquil. Nec aduersatur, quod ad rem hanc nostram respondit Craue. d. consil.6. nu.105. mirum non esse, quòd delictum hoc impunitum remaneat, quando quidẽ & alia multa non puniuntur, quemadmodum periurium, quod nõ punitur, sed solum Deum vltorem habet. l.2. C. de reb. cred. ita videmus adulterium & blasphemiã sallem & consuetudine non puniri. Hæc possunt retorqueri, quia licèt periurium habeat solum Deum vltorem, intelligitur quò ad animam, non quò ad corpus, quod pœna saltem Iudici arbitraria afficitur, vt latè explicauimus suprà in casu 340. Non etiam verum est, pœnam adulterij in desuetudinem abijsse,
25 quoniam quotidiè videmus † adulteros puniri, vt aliquos recenset Iulius Clarus lib.5. sentent. iuris. §. Adulteriũ. & dubio caret probabili. & quod ait Crauetta in desuetudiem abijsse, procedere fortè potest quò ad accusationem maritorum, quibus hodie turpe videtur accusare adulteros, quos sua manu viriliter punire possunt. quemadmodum respondit Ca-
26 stren. cons.275. colum. penult. lib.2. qui inquit, † Iudices consueuisse hos ita accusantes irridere. & pulchrè Neuiz. lib.1. Syluæ nupt. nu.34. & num.89. quos secutus est Socin. iun. consil.34. num.9. lib.2. Non est etiam verum, quòd blasphemia hodie non punitur, quia immò grauiter punitur, quemadmodum latè diximus suprà in casu 375. verè itaq; defenditur communis hæc opinio. Quibus clarè constat, malè sensis-
27 se † Baldum in d.l. improbum. & Decium d. cons.170. qui & hoc in casu verè loquuntur. & idem visus est sentire Crauet. d. consil.6. num.101. ij ea leui ratione prima mouentur, quod lege permittente hoc fit, & ob id pœnam non meretur. I. Gracchus. C. de adulter. hoc falsum esse, iam relata ostendunt. Secundò ducuntur, pœnam aliquam non esse inductam à lege, ergo nec aliqua à Iudice est indicenda. §. cùm igitur. in Authen. de non eligen. secund. nuben. l. at si quis. §. Diuus. ff. de relig. & sump. fune. & per multa retulimus suprà in casu 275. Hæc ratio leuis est, quia licèt lex pœnam aliquam ordinariam non induxerit, attamen à Iudice extraordinaria, ex relatis rationibus imponi potest & debet, quemadmodum in infinitis propè casibus iam à nobis in hoc opere relatis, obseruatum videmus.

28 Secundus est casus, quando † fœnerator solùm exegit vsuras intra modum à Iure Ciuili cõstitutum, an in foro Ciuili puniri posset? & puniri non posse, verè opinor. & ab hac sententia à fortiori non discedunt Bald. in d. l. improbum. & Decius d. cons.170. quorum quidem opinio hoc in casu procedere potest. & cum illis senserunt alij relati à Rolan. d. consil.75. num.18. lib.1. quibus accedit Soc. iun. consil.108. nume.6. lib.3. Quæ quidem vera sententia, ea ratione,
29 (quæ verè huc pertinet) nititur, quòd si lege † permittente hoc fit, pœnam non meretur. d.l. Gracchus. C. de adulter. qua ita censuit in casu nostro Decius d. cons.170. col.2. & in simili ex illa tradunt Cæpolla cons.4. & Craue. cons.4. num.23. licere domino domus ingredi per vim domum ipsam. nam cùm lex excusset, non dicitur commissum delictum. vt in simili casu respondit Craue. cons.319. num.14. est enim iustum, quod ex lege est, vt dicebat Cyrus apud Xenophontem lib.1. & Aristotel. lib.5. Ethico. cap.1. & 2. quem in hanc sententiam retulit Tiraq. tractat. de legib. connub. l.9. nume.1. quo loci per multa hac de re recenset. idem latè tract. de pœnis legum. causa 1. num.4.5.19.20. & latè Placa lib.1. Epito. delicto. c.15. num.27. & cap.36. num.12.18. qui plura similia congesserunt.

Secundò confert, quòd si hoc casu fœnerator puniretur, non solùm in casu, quo lex nullam pœnam indicet, plecteretur, sed etiam sub legis iusto clypeo pœnas daret, contra omnem æquitatem.

Nec huic sententiæ aduersatur vna ratio, quæ efficax admodum videtur: recepta magis opinio est,
30 † fœneratorem hodie etiam de Iure Ciuili infamia notari, cùm fœnus exerceat etiam intra modum & limites diffinitos à Iure Ciuili. d. l. eos. C. de vsuris.

ex quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex quo enim leges ciuiles infamiavolunt notari eum, qui fœnus improbum exercet. d.l. improbum. ita velle videntur hodie notari quemcunque fœnatorem, posteaquam Ius Pontificium iuxta Diuinam & Naturalem legem ex toto fœnus prohibuit. & lex Ciuilis subseruit legi Canonicæ. atque ita hanc opinionem probârunt Guliel. de Cuneo, Petrus, Iacob. Butrig. Cynus, & Salyc. in d. l. improbum. qui quidem Salyc. communem esse testatur. Matth. notab. 49. & Didac. lib. 3. variar. resol. c. 3. num. 2. ita ergo & hoc in casu, quòd, ex quo Iure Canonico fœnus est prohibitum, pœna est indicenda in foro ciuili, & si Iure Ciuili fœnus concedatur. Verùm responderi potest, quod
31 quando hodie Iudex † laicus punit fœneratorẽ quodcunque fœnus exercentem, id facit, non vt minister Iuris Ciuilis, sed vt minister Iuris Canonici: quod obseruari etiam permagni refert, vt infrà dicemus. Et ideo rectè dicunt relati interpretes, Ius Ciuile in hoc subseruire Canonibus: non ergo illud contingit ex Iure Ciuili, sed ex ipsomet Iure Canonico, de quo statim dicemus. Atq; ita diluitur illa ratio, quam sensit Alciat. in d. c. 1. nume. 54. de offic. ordin. post Abbatem in cap. cùm sit generale. nume. 18. in fine.
32 quòd † leges Ciuiles non dedignantur imitari sacros Canones. si ergo Canones fœnus damnant, & fœneratores puniunt, ergo & Ius Ciuile. dico, vt suprà Iudices laicos puniri tanquam ministros Iuris Canonici, ob peccatum à fœneratoribus commissum, qua de re latius infrà.

33 Tertius est casus, quòd ad forum † Iuris Pontificij, cùm tamen fœnerator manifestus quis est, hoc in casu cessat omnis disputatio, puniri illum posse. ita Decius consil. 170. col. 2. in fin. Alciat. d. c. 1. num. 52. de offic. ordin. & Rolan. d. cons. 75. num. 34. vers. quartò non obstat. lib. 1. ita intelligentes c. cùm tu. §. ille, qui. de vsuris.

34 Quartus est casus, qui † multũ controuersus est, quòd ad forum Iuris Canonici, cùm fœnerator manifestus non est: an à Iudice Ecclesiastico aliqua pœna is puniri possit? Vna fuit opinio Decij in d. cons. 170. non puniri. quam opinionem visus est probare Rola. d. consil. 75. libr. 1. adducuntur multis rationibus & fundamentis.

Primò mouetur Decius d. cons. 170. col. 2. & Rolan. d. consil. 75. num. 21. Ius Canonicum per censuram
35 Ecclesiasticam cogit † vsurarios vsuras restituere. c. debitores. in fin. de iureiuran. c. 2. & c. tuas. de vsuris. & vltra hanc restitutionem fœnerator alia pœna non punitur, quia per restitutionem tollitur peccatum, quod solùm à Iure Canonico consideratur. Verùm respondetur, Ius Canonicum fœneratorem pœna ordinaria non punire, sed non sequitur, quin sentiat esse puniendum aliqua extraordinaria, vt statim
36 dicemus. Nec verum est, Ius † Canonicũ solùm peccatum cõsiderare, vt per restitutionem diluatur, quia imò considerat & exterius delictum, quod exteriori pœna coercet, vt videmus in furto. c. 1. de furtis. vt in falso. c. ad falsariorum. de falsis. per restitutionem enim vsurarum solùm est satisfactũ peccato, quo proximus læsus fuit, non autem satisfactum est legi & superiori, cuius lædit præcepta dum fœneratur. id, quod sensit & Maranta loco, quem mox referam, nume. 125. Et si vera esset Decij consideratio, sequeretur, quòd in illis casibus, in quibus nulla fit restitutio, sola pœnitentia peccatum tolleret, & inobedientiæ satisfaceret, essetq; abrogatus integer is titulus, extra de pœnis. quod valde absurdum est.

Secundò Decius d. cons. 170. col. 2. & Rola. d. cons.
75. num. 22. tueri conantur hanc sententiam ex cap.
37 cùm tu. §. illi. ibi † excusatur fœnerator, qui vsuras causa paupertatis restituere non potest. si ergo paupertas hoc casu excusat, & puniri aliter, is non debet, quantò fortius non debet puniri, qui vsuras restituit. Sed respondet, & rectè, Corneus consil. 19. lib. 3. quem probauit Maranta d. 6. parte. De ordine iudiciorum. titulo, De inquisitione. num. 111. verum quidem esse, pauperem nulla pœna puniri, nempè, his inductis ad restitutionem vsurarum contra non restituentem, quæ sunt pœnæ Lateranensis Concilij, quas refert c. quia in omnibus. de vsuris. non tamen negat d. c. cùm tu. quin hic fœnerator criminaliter ob perpetratum extorsionis crimen puniatur. Accedit, quod ipsimet Dec. & Rolan. fatentur vsurarium manifestum criminaliter puniri, vt diximus suprà, & tamen is text. c. cùm tu. propriè & verè loquitur in manifesto vsurario: sua ergo consideratio procedere non potest.

Tertiò mouetur Decius loco sæpius citato: Ius Canonicum vlterius procedit puniendo fœneratores manifestos. c. quia in omnibus. de vsuris. cap. quan-
38 quam. de vsuris. in 6. ergo in vsurarijs † non manifestis alia pœna locum habere non videtur, vt dicitur in d. c. cùm tu. Verùm argumentatio hęc à sensu contrario desumpta est, & ob id non procedit, cùm prauus resultat intellectus, vt hîc. ita scribunt omnes in
39 l. 1. ff. de offic. eius. Nec † d. c. quia in omnibus. vel alia Iuris Pontificij cõstitutio limitatè loquitur in vsurario manifesto, sed ratione criminis notorij eos pœnis illis afficere voluit: non tamen negat, quin & occulti, si detegantur, puniri debeant. & vbi non puniret, ansam præberet, vt possent quidem fœnus exercere se, clam & secretò.

Quartò inquit Decius, fœnerator ex conuentione vsuras recipit: ergo non peccat, quia volenti & scienti iniuria, vel damnum non infertur. Verùm huic argumentationi suprà in primo casu satisfecimus. Aliter etiam ad rem nostram respondet Maranta d. titulo, De inquisitione. nume. 123. quibus intelligimus hanc Decij & sequacium opinionem veram non esse.

Altera atque ita affirmatiua opinio fuit, quod imò Iudex Ecclesiasticus in foro Iuris Canonici crimina-
40 liter extraordinem sicq; suo † arbitrio fœneratorem punire possit. quam quidem sententiam probârunt Corneus d. consil. 19. & cons. 158. lib. 3. Ioan. Baptista à Sancto Seuerino d. l. cunctos populos. nume. 46. qui ita obseruasse Episcopum Cornetanum, & illum rectè egisse scribit respondisse Ioan. Petrucium, & Benedictum Capram, Doctores Perusinos. eandem probârunt Maranta d. titulo, De inquisitione. num. 111. 123. vbi per multa tradit. Afflictus in constitutionibus Regni, quem refert Rol. d. cons. 75. num. 8. hanc tuetur Alciat. d. c. 1. nu. 53. 54. de offic. ordin. perplura sunt fundamenta & rationes huius veræ opinionis, quæ, cùm à Corneo, ab Alciato & à Maranta referantur fusissimè, nunc filẽtio inuoluam. videri apud illos possunt, & apud Seuerinatem, à quo nonnulla eo auctore tacito, desumpta sunt.

Extenditur primò secundum Seuerinatem in d. l. cunctos populos. num. 47. vt procedat, etiam contra Iudæos fœnus exercentes, qui hac pœna arbitraria ex Iure hoc Pontificio puniri possunt, atque ita is scribit fuisse consultum à præfatis Perusinis. verùm Ioan. de Lignano cõtrarium consuluit, vt extat inter consilia criminalia diuersorum, lib. 1. cons. 19.

Extenditur secundò, vt procedat etiam quòad eos, qui fœneratoribus fauent, & adiumento sunt. Nam & ij pœna arbitraria puniuntur. Ita scriptum reliquit Angel. in disputatione, quæ incipit: Quæstio disputanda. col. 2. vers. qui autem.

Exten-

Extenditur tertiò, vt procedat etiam contra Clericos, qui à diuinis pro Iudicis arbitrio suspenduntur. ita Bernardus Diaz in pract. Canonica criminali. cap. 82. num. 2.

Extenditur quartò, vt procedat communis relata
41 opinio, etiam quòad † Iudicem laicum, qui eo Iure Canonico inspecto potest fœneratorem in suo foro punire: ita in terminis nostris sensit Didacus Couar. in Epitome, de sponsal. parte 2. c. 6. in initio. nu. 20. nam posteaquam retulit veram esse Butrigarij aduersus Baldum sententiam, inquit, quòd posito, causam aliquam esse Ecclesiasticam, & à solo Iudice Ecclesiastico posse cognosci, attamen Iudex laicus potest pœnam indicere illi delinquenti. quod is probat auctoritate Alphonsi à Castro libr. 2. de iusta hæret. punit. c. 26. nam cùm leges institutæ sint, vt cogantur, vel instruantur homines ad benè beateq; viuendum. c. factæ sunt, 4. distinct. sequitur, quòd, cùm Ius Canonicum declarauerit esse contra ius Diuinum & Naturale, fœnus exercere, is, qui exercet, puniri à laico potest, cùm illum fœneratorem minus honestè viuere
42 intelligat. Accedit, quòd quemadmodũ † Ecclesiastica iurisdictio potest imò debet versari ad generis humani conseruationem, iuxta id, quod æternæ saluti conuenit. c. vt animarum. de constit. in 6. c. quamuis pactum. de pactis. in 6. ita iurisdictio temporalis idem efficere debet. quia licèt leges Ciuiles genus humanum quòd ad seculum conseruent, ita tamen conseruare debent, vt illa conseruatio ad veram alterius seculi conseruationem tendat. vt in Auth. quomodo opor. Episc. in prin. Cùm ergo secundum Ius Canonicum intelligamus esse contra salutem æternam fœnus exercere, sequitur, Iudices laicos posse ipsos fœneratores pœnis indictis ab eorum audacia coercere. Hinc (vt inquit is Didacus) videmus periuria Iure
43 Ciuili puniri. videmus etiam † contrahentes incestas nuptias, iuxta Iuris Pontificij declarationem à Iudicibus laicis castigari. quod latius tradit is Didacus d. c. 6. §. 8. num. 18. & d. lib. 3. varia. resol. c. 3. num. 2. vbi alios huius opinionis permultos recenset. Quibus
44 infertur valere † statuta ciuitatum, quæ facultatem tribuunt Iudicibus secularibus cognoscendi & diffiniendi super contractibus fœneraticijs, ac indicendi
45 pœnam ipsis fœneratoribus. quod † statutum extat Brixiæ in ciuilibus, c. 43. sub Rubr. de causis vsurarijs cognoscendis. quoniam statuta hæc non impediunt Iudices Ecclesiasticos ratione suæ iurisdictionis quin cõtra hos cognoscere, & eos punire pro iure suo possint: sed solùm hæc, quatenus delicta à Iure Canonico declarata sunt, & quorum vindicatio & castigatio ad Ius etiam Ciuile spectat punire volunt. quod confirmatur auctoritate glossæ in Clem. ne Romani, in ver-
46 bo, tolli. de elect. quæ inquit, † inferiorem posse addere pœnam prohibitioni & legi superioris, etsi contra legem superioris statuere non possit. quam glossam singularem esse dicunt Felin. in c. irrefragabili. §. cæterùm. de offic. ordin. & in c. quod super his. colum. 5. de maio. & obed. in c. 1. num. 13. de sponsal. & in c. 2. de proba. Decius c. quæ in Ecclesiarum. nu. 12. de constitut. & ad rem nostram Maranta de ordine iudiciorum, parte 6. tit. De inquisitione. nume. 112. Caue. cons. 14. num. 2. & Didacus d. Epitome, De sponsalib. parte 2. cap. 6. in initio. num. 18. qui ob id
47 ait iure defendi † Regias Hispaniarum leges & constitutiones indicentes pœnas contrahentibus clan-
48 destina matrimonia, quæ constitutio extat & † Mediolani in nouis constitutionibus, sub Rubr. De pœnis. cap. matrimonia. Hinc pariter intelligimus iure
49 procedere † constitutionẽ Regni Neapolit. sub Rub. De vsurarijs. c. vsurariorum. vbi Isernia dum pœnam publicationis omnium bonorum his fœneratoribus indicit, cuius etiam constitutionis meminit Maranta d. tit. De inquisitione. num. 126. 127. & inquit, ho-
50 die † in Regno inquiri non posse per Iudicem laicum, non præcedente accusatione.

SVMMARIVM.

1 *Ludus, quibus prohibeatur rationibus.*
2 *Lusores blasphemijs coinquinari.*
3 *Clericus aleator quomodo puniatur.*
4 *Clericus restituere tenetur superlucrata in ludo.*
5 *Lusor laicus de Iure Canonico quomodo puniatur.*
6 *Lusor Communione sacra priuatur.*
7 *Aleator de Iure Ciuili quomodo puniatur.*
8 *Iudicis arbitrio aleatorem puniri.*
9 *Constitutio Mediolani sub Rub. De pœnis. c. Qui fallacibus ludis. declaratur.*
10 *Ludens falsis aleis quomodo puniatur.*
11 *Iudicis arbitrio punitur ludens falsis aleis.*
12 *Lusor compellens socium ad ludendum punitur.*
13 *Iudicis arbitrio punitur lusor compellens socium ad ludendum.*
14 *Latomiæ quæ.*
15 *Lusus admixtus alteri delicto quomodo puniatur.*
16 *Lusorum receptator punitur.*
17 *Constitutio Mediolani sub Rubr. De pœnis. c. prohibitum est. declaratur.*
18 *Statutum Vicentiæ lib. 3. sub Rubr. De ludo à zardi. declaratur.*
19 *Receptator aleatorum quis.*
20 *Mercator quis.*
21 *Ludi frequentia quæ.*
22 *Statutum Vicentiæ lib. 3. sub Rubr. De ludo à zardi. explicatur.*
23 *Statutum Papiæ 46. in criminalibus, sub Rubr. De pœna illius, qui luserit ad taxillos. declaratur.*
24 *Statutum Papiæ 28. in criminalibus. De pœna furis. declaratur.*

CASVS CCCXCIX.

ALEATORVM POENAE quæ.

1 LVDVM † multis maximisq; rationibus, non modò lex antiqua Romanorum, sed & recens, ac deinde Pontificia Christianæ fidei cultoribus prohibuit. nam inde propriè substantiæ eueniebat dilapidatio, efficiebantur †
2 ludentes blasphemi. l. vlt. in prin. C. de relig. & sumpt. fun. aleę lusu, & alea. quin furta, sacrilegia ac falsitates proueniebant, quemadmodũ scribunt Host. in summa de excess. Præla. & Paris Puteus tractat. De ludo. nu. 1. varijs itaq; pœnis, & interdũ arbitrarijs lusores ij puniuntur. de his ergo pœnis dicere nunc est animus. & quò res clarior sit, casus plures distinguo.

3 Primus est ex Iure Pontificio contra † Clericum aleatorem. is beneficia non potest obtinere, & vbi ei conferuntur, collatio nulla redditur. c. 1. 34. distinct. Docto. in c. inter dilectos. de excess. Prælat. si verò iam est beneficiatus & aleæ indulget, mitiori pœna plectitur, nisi monitus perseueret d. cap. inter dilectos. Paris Puteus d. tract. De ludo. num. 44. qui inquit, quòd inspecta ludorum prohibitione, per triennium à diuinis suspenditur, & carcere includitur, ex Auth. interdicimus. C. de Episc. & Cler. idem affirmat eisdem propè verbis Ioan. Baptista Caccialupus tract. De ludo. num. 61. Bernardus Diaz Practica

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 Canonica, c.84. punitur ea pœna, vt quod ludi causa superlucratus est, restituere teneatur. cap. Clerici. vbi omnes de vita & honest. Cler. & in c. inter dilectos. Paris d. tract. De ludo. num.26. & eodem tractatu. Caccialupus nu.38. qui & idem in laico affirmant, longa tamen adhibita casuum distinctione, quâ nunc non prosequor.

5 Secundus est casus, cùm † simplex aleator laicus est, & agitur de pœna Iuris Canonici. est enim iudiciũ hoc mixti fori, Iuris scilicet Canonici & Ciuilis, vt annotârunt Ang. Aret. tract. Malef. in verbo, mentitore, de falsi dadi. nu.12. Paris Puteus d. tract. De ludo. nu.
6 43. Hic ergo † laicus punitur pœna in primis priuationis communionis, vt fuit sancitum in sacrosancta Synodo Elibertina, c.79. & recenset Spec. trac. De modo generalis Concilij. sub Rub.62. deinde pœna Episcopo arbitraria punitur. ita sensit Amodæus de Castello, tract. syndicatus. num.93.

7 Tertius est casus, cùm simplex † aleator est, & agitur de pœna Iuris Ciuilis: quo in casu vna fuit opinio cuiusdam antiqui Practici, in tract. syndicatus. quem recenset Caccialupus d. tract. De ludo. nume.60. qui affirmauit hunc aleatorẽ, præter lucri restitutionem,
8 pœna etiam † Iudici arbitraria plectendum esse. quam opinionem visus est probare Franc. Lucanus tractat. De priuileg. fisci. parte 2. num.39. & hoc in casu fortè loquitur Clarus lib.5. sentent. iuris. §. Ludus. versic. sed quæro. dum simpliciter dixit, aleatorem Iudicis arbitrio puniri. Is Practicus in eam opinionem adductus est ex l.vlt. C. de religio. & sump. fun. aleæ lusu & alea. quæ verè, vt etiam Caccialupus aduertit, nõ probat, cùm solùm velit ipsum aleatorem teneri lucrum restituere. & ideo respondit Decius consil.115. num.3. ludum de se non esse prohibitum, & ideo opinatur acquisita in ludo, in foro conscientiæ non esse restituenda. quod multis confirmauit Didacus in c. peccatum. parte 2. §.4. de reg. iur. in 6. qui idem intelligit, & si ludus esset illicitus. Ego aleatorem non teneri intelligo quò ad pœnam, nisi fraus adhibeatur.
9 Et ideo rectè cautum est † cõstitutione noua Mediolanensi, tit. De pœnis. §. Qui fallacibus ludis, & subdolis artibus. lusores tunc arbitrio Senatus puniri, cùm fallacibus ludis aliquem decipiunt. atq; ita non simplicem ludum, sed ludi fallaciam considerat. Scribit etiam Bernard. Diaz in pract. crimin. Canonica. c.64. num.2. Clericum aleatorem pœna arbitraria, ob qualitatem personæ & ludi, puniri.

10 Quartus est casus, † cùm ipsi ludo mixtũ est aliud delictum, vt putà, quia est admixta falsitas taxillorum & alearum: tunc ex recepta magis opinione pœna Iu-
11 dici † arbitraria punitur pro conditione personæ & modo facti: ita Bald. in Rub. C. de cond. ob turpem caus. num.2. versic. item dico. quem sunt secuti Paris d. tract. de ludo. num.45. & Caccialupus eodem tract. De ludo. nu.62. vers. scias etiam. qui non distinguunt inter falsitatem occultam & latentem: quâquam antiqui aliqui distinxerint. Ego etiam opinor, non esse distinguendum modò falsitas patens ita nõ sit cognita ipsi socio, vt nec occulta. atque ita relata constitutio Mediolani declarari potest.

12 Quintus est casus, cùm aleator † per vim socium compulit ad ludendũ, vel etiam blanditijs & suasio-
13 nibus illũ allicit: tunc is pœna † Iudicis arbitrio punitur. l.i. §.vlt. ff. de aleæ lusu & alea. quem sic rectè intellexit Caccialup. tract. De ludo. nu.62. Iudex autem arbitrari poterit pro qualitate facti & conditione person z, vt in carcerẽ conijciatur. ita Paris Puteus d. tract. De ludo. nu.44. vers. Compellens. ex d.l.i. §. vlt. ibi, aut in latomias. quam dictionem glossa ibi ex-
ponit, id est, loca latentia. carcer enim est. ignorauit
14 eo loci Accursius, quid essent apud Romanos † latomiæ. erat carceris genus ad custodiam. hæ latomiæ à Tarquinio superbo primum institutæ sunt iuxta Tullianum & forum Piscarium. auctor est Alexan. ab Alex. lib.3. dierum Genial. c.5. Cuiacius lib.6. obseruat. cap.7. legit. Lautumias. vel etiam mulcta pecuniaria puniri hic aleator poterit, vt in d. §. vltim. scriptum est.

15 Sextus est casus, cùm † lusus mediatè aliud diuersum delictũ habet admixtum. vt putà, quia inde orta est contentio, & ad arma ventũ est, eorumq; vnus occisus est. vel, si ob causam ludi aliquis eorum blasphemauit. hoc in casu pœna est specialis illius delicti indicenda. quod latè explicant Paris & Caccialupus d. tract. De ludo. ille nũ.61. iste nu.62. & num.70. nec enim hoc in casu pœna ludi considerabilis est, cùm de illo solo crimine non agatur, sed de his alijs ex eo mediatè subsecutis.

16 Septimus est casus, cùm quis † non ludit, sed aleatorũ receptator est atq; ita ludo consentit. tunc is receptator regulariter Iure Ciuili non punitur ex ipsa receptatione, quemadmodũ clarè probat text. l.vlt. §.1. C. de relig. & sump. fune. aleæ lusu & alea. dum nõ puniuntur ipsi ludentes, ergo à fortiori nec ij, qui eos ad se recipientes. quanquam Paris d. tractat. De ludo. num.4. scribat, hos receptatores grauius delinquere. quod fortè iure non probatur, Hinc colligi-
17 mus constitutionẽ † Mediolani, tit. De pœnis. §. prohibitum est. punientem hos, qui permittunt in eorum domibus publicè ludere, esse præter Iuris Communis dispositionem, vel fortè etiam correctoriam.
18 quod & de statuto † Vicentiæ dicendum est lib.3. sub Rub. De ludo à zardi. quocircà erit strictè & ad vnguẽ intelligenda, nempè, quòd publicè is locus aleatoribus pateat: & quod id nõ semel, sed pluries & pluries obseruatũ sit. nam si semel incidenter id euenisset, nõ
19 posset dici aleatorũ † receptator, quemadmodũ sensit Paris d. tract. De ludo. nu.46. in fin. post Iac. de Aret. in l.i. ff. de aleæ lusu & alea. qui idem dicunt de ipsomet aleatore, qui aleatoris nomen non meretur, ex eo, quod semel tantùm luserit, sed ob frequentiã, quem-
20 admodum etiam dicimus † in mercatore, qui ex sola mercium emptione mercator non dicitur, sed ex frequẽtia: vt etiam de meretrice, qua de re diximus aliàs in superioribus. & tradit Ripa in c.1. col.vlt. de iud.
21 Frequentia autem † ludi nõ iudicabitur ex vno actu ludendi continuato vna die sola, etiamsi varijs ludis & varijs ac diuersis cum personis ludat, sed ex diuersis temporib. ita vt constet hunc consueuisse in ludo vitam agere. ita docuit Bar. in l. in ficiando. §. infans. ff. de furtis. quem sunt secuti Caccial. d. tract. De ludo. nu.69. & Maria. Soc. sen. consil.33. col.4. lib.1. id, quod
22 est annotandum ad interpretationem † statuti Vicentiæ, lib.3. sub Rub. De ludo à zardi. vers. Item quòd
23 nullus. ita etiam ad † statutum Papiæ 46. in criminalibus. sub Rub. De pœna illius, qui luserit ad taxillos. Aduersus tamen hos aleatorum receptatores lege Ciuili sancitum est, quòd si eis aliqua inferatur iniuria, non vindicatur. l. prima. in princip. ff. de aleæ lusu & alea. & in casu sequenti dicemus. immò, si quid ei in domo surreptum fuerit, actio non datur. quod declarat Paris d. tractat. De ludo. numero quadragesimosexto. qui intelligit quò ad actionem criminalem, vult tamen locum esse rei vindicationi. quod negat post alios Cæpolla, cautel.55. Si aliquis. & Iason l. si ita stipulatus fuero hanc summam, numero quarto. de verborum obligation. atque ita intelligo Caccialupum, tract. De ludo. numero sexagesimoquinto. & Anton. Corserum in singulari, in verbo, Furtum,
incipit:

incipit: Licitum, atq; declarari possunt statuta ciui-
24 tatum, quæ furibus pœnã indicunt, vt statutum † Papiæ in criminalibus 27. sub Rubr. De pœna furis. vt inquam hæc statuta non habeant locum contra eum, qui furto subtraxit è domo susceptoris aleatorem, ex iam relatis.

SVMMARIVM.

1 *Ludens ludo publicè permisso, si socium occidit, non punitur.*
2 *Plato quid in suis legibus sanciuerit contra occidentem socium in ludo.*
3 *Irregularem non effici, qui casu in ludo publicè permisso socium interfecit.*
4 *Ludens in ludo publicè permisso, si data opera socium occidit, punitur.*
5 *Ludens in ludo publicè permisso, si vnum ex astantibus casu occidit, an puniatur.*
6 *Ludens in ludo publicè permisso, si vnum ex astantibus data opera occidit, punitur.*
7 *Occidens in ludo per malam consuetudinem inducto, an puniatur.*
8 *Bononiensis & Perusina corruptela ludendi lapidibus.*
9 *Papiensis corruptela ludendi pugnis.*
10 *Neapolitana corruptela ludendi gladijs.*
11 *Ludendi corruptela & consuetudo & si excuset à delicto in eo commisso in foro contentioso, non tamen excusat in foro conscientiæ.*
12 *Ludus prohibitus publicè, sed priuatim permissus excusationem à pœna delicti in eo commissi non præstat.*
13 *Iudicis arbitrio punitur delinquẽs in ludo priuatim permisso.*
14 *Occidens in ludo pilæ an puniatur.*
15 *Occidens in ludo prohibito publicè, quomodo puniatur.*
16 *Aleatorum susceptorem offendens an puniatur.*
17 *Iudicis arbitrio punitur offendens susceptorẽ aleatorum.*

CASVS CCCC.

POENA QVA PLECTVNTVR DElinquentes in ludo: & inibi quid in hos sanciendum esse dixerit in suis legibus Plato.

SOLENT etiam è ludo atque certamine aliqua prodire facinora, quippè, quòd ludentium audacia est ampla nimis & effrænata. quocircà agendum est hoc loco, qua pœna plectendus sit, qui in ludo alterum vel occidit, vel vulneribus, vel verberibus affecit. Qua in re casus plures distin-
1 guendi sunt. Primus est, cùm † quis in ludo & certamine publicè permisso vulneribus socium, cum quo certat, casu non autem consultò afficit, vel etiam
2 occidit: tunc vulnerans ex lege diuini † Platonis pœna non dignus est. ita enim ille Dialogo nono de legibus sanciendum esse scribit: Si quis in certamine publicis q; gymnasijs, non spontè, siue confestim, siue posteà ex vulneribus secuta mors sit, amicum hominem interfecerit, vel in bello similiter, vel in exercitatione bellica à Magistratib. instituta, seu nudis corporibus, seu ad imitationem veri belli armatis, secundum legem à Delphico Apolline latam mundus sit. Hinc respondit Vlpianus in l. qua actione. §. si in colluctatione. ff. ad l. Aquil. Aquiliæ actionem cessare in eum, qui in publico certamine aliquem occiderit. quia gloriæ causa & virtutis id fecisse videtur, non iniuria damnum datum, probat & hanc sententiam
l. si ex plagij. §. vlt. ff. eod. ad l. Aquil. Hinc Alex. III. Pontifex in c. lator. de homicid. declarauit, irregularem † illum non effici, & non prohiberi ad ordines sacros promoueri, qui casu in ludo alterum occidit. huius sententiæ ratio est, quia quod lege permittente fit, pœnam non meretur. l. Gracchus. C. ad l. Iul. de adulter. atque ita casum hunc probant glo. Alber. & Iaso. in l. in executione. §. vlt. de verb. obligat. Anch. consil.183, Iure stricto. Socin. sen. consil.16. colum. vlt. lib.1. Decius consil.9. num.4. Marsil. in l.1. num.101. ff. ad l. Cornel. de sicar. & in Practica criminali. §. vlterius. nume.8. Alciat. lib. De singulari certa. c.3. in Clem. si furiosus. parte 2. §.4. nume.8. de homicid. idem scribit Iosephus Moniardus non vulgaris eruditionis Iureconsultus, quem in discessu à subalpina Academia in professoris munere successorem habuis. is inquam in repet. Rub. Publicæ lætitiæ. vel consil. lib.11. Codicis pagina 59. nume.4. & hoc in casu duo concurrunt, ludus publicè concessus, & casus culpa carens: nimirum, si omnis pœna & omnis actio cessat.

4 Secundus est casus, cùm in eo † ludo permisso ludens data opera socium interfecit, vel vulneravit: tunc lege Aquil. tenetur: ita clarè sensit glo. in d. §. si in colluctatione. per l. sed & si quæcunq; in princ. & l. item si obstetrix. §. vlt. qui text. est apertus. ff. eod. ad l. Aquil. opinor etiam teneri pœna legis Cornel. de sicar. ex his, quę mox subijciam. & in specie sensit Stephanus Costa, tract. De ludo. art.1. §.2. num.14.

Tertius est casus, quando quis in ludo publicè con-
5 cesso † casu alterum ex adstantibus occidit: hoc casu non punitur, si omni culpa caret: ita sensit & rectè Paris Puteus tract. De ludo. nu.48. versic. idem si percutiat. si verò est in aliqua culpa, tunc punitur: ita sensit Bald. in d.l. qua actione. §. si in colluctatione. ad l. Aquil. & Decius d. consil.9. colum. fin. vers. non obstat. & clarius post illum Moniardus loco iam citato. num.10. & quò ad resarciendum damnum ex legis Aquil. dispositione probat l. scientiam. §. vlt. ff. ad l. Aquil. quo verò ad pœnam legis Corneliæ probare videtur. l. absentem. in fin. & l. respiciendum. §. delinquunt. ff. de pœn. iuncta l. lege Corn. in princ. ff. ad l. Corn. de sicar. dixi tamen suprà in casu 362. has pœnas esse sub Iudicis arbitrio, cùm dolus non adsit.

6 Quartus est casus, quando † ludens ludo permisso alterum ex adstantibus data opera occidit: tunc sine controuersia à fortiori tenetur erga læsum lege Aquil. d. l. scientiam. §. vlt. quo verò ad pœnam legis Corneliæ, ordinaria feriendum esse opinor.

7 Quintus est casus, quando † ludus non est licitus & lege permissus, sed malo vsu & corruptela tolera-
8 tus: quemadmodum † Bononiæ & Perusij corruptela extat, qua pueris permittitur lapidibus ludere, & se vulneribus afficere: vt refert Franc. Cremen. sing. 149. Mos puerorum. quo loci ait, puerum ludentem excusari, si alterum occidit. idem de cõsuetudine seu
9 corruptela † Papiensi, qua permissum in oblatione, quæ Diuo Syro tutelari Deo fit, vt offerentes pugnis certent. meminit Marsil. in pract. crimin. §. vlterius. num.9. similis extat corruptela Senis, vt retulit Alcia. de sing. certa. c.3. quæ corruptelæ è Repub. tollendæ sunt, quemadmodum rectè Vicentiæ ex illius ciuitatis statuto, lib.3. sub Rub. De prælio lapidum interdicto. sed ad rem, ij, qui asseuerant hanc corruptelam excusari, ea ratione vtuntur, quia consuetudo etiam reprobata, à pœna temporali excusat, vt inquit glos. in c. venerabilis. de consuet. quam singularem dixit Rom. sing.19. An consuetudo. sed altera extat glo. in c.2. in verbo, antiqua. de temp. ordin. & hanc sententiam probârunt Anch. consil.51. Consuetudo. in fin. qui respondit, electum sine confirmatione adminis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

strantem excusari à pœna ob consuetudinem inueteratam illud permittentem. idem Anch. cons.283. Iure stricto. qui refert † consuetudinem Neapol. ludendi gladijs, & Perusinam lapidibus. & ibi respondit, puerum excusari à pœna homicidij, cùm in ludo saxorum puerum occidisset. simile tradit Ioan. Bapt. à S. Seuerino in l. cunctos populos. num.141. C. de sum. Trin. & fide Cathol. Cæpol. cons.30.31. vbi latè disserit. Barb. cons.29. col.pen. lib.2. Soc. in l.1. §.vlt. nu.19. ff. si quis iusd. non obtemp. Ias. in l. ait Prætor. §. iurari. num.16. ff. de iureiur. Ruin. cons.143. nu.27. lib.5. Dec. d. cons.9. num.4. vers. quintò ad propositum. cons.175. col.antepen. vers. tertiò, &c. & cons. 197. col.2. Moniardus loco præcitato, pagin.59. nu.7. 8. & 9. vbi duo egregia exempla ex Plutarcho & Suetonio retulit. eandem opinionem probauit Plotus in l. si quando. num.47. C. vnde vi. & inter consilia criminalia diuersorum, cons.108. in fin. qui quidem omnes iuris interpretes procedere hoc intelligunt quò ad pœnam temporalem, secus quò † æternam, quam nemo huius corruptelæ prætextu effugit.

Sextus est casus, quando † ludus non est auctoritate publica, vel tolerantia permissus, sed potius prohibitus, sed quo priuati sæpe vtuntur. tunc † arbitrio Iudicis punitur, qui immediatè in ipso ludo sine culpa alterum occidit, vel vulnerauit: ita in specie tradit Costa d. tract. De ludo. art.1. §.2. nume.14. est ratio, quia saltem dabat operam rei illicitæ.

Septimus est casus, quando † ludus non est prohibitus publica auctoritate, & priuati eo vtuntur, vt ludus pilæ, vel barræ, quorum meminit Paris Puteus, tract. De ludo. nu.54. si sine culpa & dolo alter ex socijs alterũ in terram deijciat, & is crus, vel brachium, vel caput frangat, is, qui eum impulit, nulla pœna tenetur: ita is Puteus. illa ratio confiderari potest, quia dabat operam rei licitæ, & probat hanc sententiam l. si ex plagijs. §.vlt. ff. ad l. Aquil.

Octauus est casus, quando † ludus est auctoritate publica prohibitus, & delictum aliquod sequitur nõ immediatè ex ipso ludo: vt putà duo alea vel chartis lusorijs ludentes altercantur, vt fit, & tandem arma capiunt, & vnus alterum vulnerat, vel occidit: an is homicida, vel vulnerans pœna aliqua puniatur? Paris Puteus d. tract. De ludo. nu.48. scriptum reliquit puniri, ex l.1. §. in eum. & §. si rapinam. iuncta l.2. ff. de aleæ lusu & alea. vbi Bartol. & idem tradit Cacialup. tract. De ludo. num.70.

Nonus est casus, cùm in iam narrato ludo aleę prohibito, vnus † ludentium, vel quis vis alter susceptorem aleatorum, hoc est, illum, qui domum & aleas ad ludendum paratas habet, verberat: tunc is percussor non punitur. l.1. §. item notandum. ff. de aleæ lusu & alea. Paris d. tract. De ludo. num.46. qui inquit, se aliàs ita iudicasse in ciuitate Neapoli, cùm in Platea Portus fuisset fritili (apud nos vulgò Tabulerium appellatur) in faciem aleatorum susceptor percussus: inquit Paris, se percussorem absoluisse. Eandem opinionem probauit Cacialupus, tract. De ludo. num.65. & Amodæus de Castello, tract. Syndicatus. nume.95. Sed quid si vulneribus afficeret, vel occideret, an teneatur? ego opinor teneri, pœna tamen † arbitraria, non autem ordinaria. quod sensit Caccialupus d. tractat. De ludo. nume.70. Atque ita ludendo fit huic scribendi ludo, qui tot annos me occupatum reddidit, finis impositus.

FINIS CENTVRIÆ QVARTÆ.

IACOBI

IACOBI MENOCHII IV-RISCONSVLTI. CLARISSIMI,

DE ARBITRARIIS IVDICVM.

Liber Secundus.

CENTVRIA QVINTA.

SVMMARIVM.

1 *Ambire quid sit.*
2 *Ambio ab ambitu descendit.*
3 *Ambitum differre ab ambitione.*
4 *Ambitio duplex.*
5 *Ambitio humaniter facta non damnatur.*
6 *Magistratuum petitores olim ambitu vsos & rectè.*
7 *Ciceronis locus de ambitione permissa.*
8 *Veneti quo ambitionis genere in petendis Magistratibus vtantur.*
9 *Ambitio lege vetita, quæ.*
10 *Ciceronis locus de ambitione prohibita & permissa.*
11 *Ambitionem auaritiæ, & adulationis nutricem.*
12 *Ambitiosos variis legibus coercitos grauibusq; pœnis affectos.*
13 *Augusti Cæsaris postrema lex de ambitu coercendo.*
14 *Ambitus pœnam cessasse Romæ Cæsarum temporibus.*
15 *Theodosy præceptum de eligendis Magistratibus.*
16 *Alexandri Seueri de non vendendis Magistratibus optimum præceptum.*
17 *L.1. ff. ad l. Iuliam. de ambitu. declarata.*
18 *Vectigal nouum instituens lege Iulia, de ambitu, punitur.*
19 *Ambitum, quam Simoniam vocant, & Pontificum sanctionibus coerceri.*
20 *Simonia à Simone Mago dicta.*
21 *Simonia quando ex actu dubio committatur.*
22 *Simoniacum teneri restituere, quod accipit.*
23 *Simoniacum excommunicari.*
24 *Innocentium primum Pontificem excommunicasse Archadium, Augustum, & Eudoxiam eius vxorem, ob commissam simoniam.*
25 *Simoniacum suspendi ab ordinibus.*
26 *Simoniacum deponi, & infamia notari.*
27 *Gregorium Septimum Pont. Max. deposuisse Henricum III. Imperatorem, ob commissam simoniam.*
28 *Pœna Iudici arbitraria Simoniacos etiam puniri.*

CASVS CCCCI.

AMBITVS ET SIMONIAE LEGES & sanctiones variæ, & quàm detestabile sit hoc crimen, bonorum auctorum loca nonnulla illustrata.

AMBIENDO communem omnium vtilitatem in eandem arenam, è qua ludendo septem ab hinc annis discessera, nunc descendo. Vtinam quemadmodum diuino beneficio factum est, vt (quantum audio) mea verba non omninò tum luserint, ita nunc illis meus iste ambitus placeat, quibus ludus ille placuit. Egò certè hac ambitione, qua summopere cupio alijs prodesse, delector: Ambiant modò quantum velint ceteri dignitates, Magistratus, sacerdotia. † Ambire est (vt ad rem vestram accedam) ambitionibus appetere, inquit Nonius. Cicero in secunda Philip. Quod si comitia placet in Senatu habere, petamus, ambiamus. Quocirca rectè Seruius ad Vergil. in 4. Æneid. in explanatione illius loci. Quo nunc Reginam ambire furentem, audeat affatu, &c. Scribit, ambire esse blanditijs circumuenire. † Ab ambio venit ambitus, siue quòd is, qui non suæ virtuti confidit, non rectè graditur, sed per circuitum: siue quòd Romani, qui honores peterent, singulos circuibant, prænensantes, rogantesq;, vt se in suffragijs adiuuarent: siue quòd, qui pro adipiscendis honoribus soliciti sunt, quum rogant, exordio quodam longiore, & verborum circuitu vtuntur. Existimauit Laurentius Valla lib.4. elegant. cap.19. † Ambitum ab ambitione differre. Ambitio (ait ille) in animo est: ambitus in actu. Nam, qui præter modum cupit aut honores aut laudem, ambitione peccat. Qui verò elargitur pecuniam suam, aut populo muneribus ludisq; blanditur, aut cæteris artibus, quæ legitimæ non sunt, ad publicos honores tendit, ambitum committit. Porrò, cùm † ambitio duplex sit, vna, quæ solis precibus fit: altera, quæ largitione & prætio: duplex etiam olim lata fuit lex, quemadmodum eruditissimus Gulielm. Budæ. in annotat. ad titulum, de euictionibus, annotauit. Vna lege vetita non fuit ambitio illa, quæ sine largitione fiebat. Quinimmò existimârunt antiqui illi viri prudentes, in Reipubl. administratione necessarium fuisse hoc † ambitionis genus, vt humaniter Magistratus peterent, qui illos gerere, pro communi bono cupiebant. Hinc moris fuit apud Romanos, vt † Candidati & Magistratuum petitores, non modò publicè palamq;: sed etiam sigillatim vnum quemque orando, obsecrando, prænensandoq; peterent. Vnde Crassus apud † Ciceronem, in primo de Oratore. Equidem (inquit) cùm peterem Magistratum, solebam in prænensando dimittere à me Scæuolam, cùm ei ita dicerem, me velle esse ineptum. Id erat petere blandius, quod nisi ineptè fieret, benè non posset fieri. Candidatorum petentium Magistratus in Senatu morem eleganter nobis describit Plinius in Epistolis libro 2. Epist.20. & ex nostris Budæus in annotationib. Pandect. ad titulum de pollicita. & ad titulum, ad legem Iuliam, de ambitu. Hoc ambitionis † genere nunc vtuntur maximè Veneti in rebus publicis pertractandis prudentissimi ac sapientissimi. Et vulgari nomine appellant, il Broio. † Ambitio verò lege vetita illa fuit, quæ largitionibus fiebat. Pessimus enim fuit aliquando mos aliquorum, qui vt honores,

Universidad de Deusto
Biblioteca

res, & Magistratus cõsequerentur, tributim pecunias diuisorum ministerio distribuebant. De vtraque
10 ambitione sunt hæc verba † Ciceronis in Salustium. Cedo si fuerim in honoribus petendis minus ambitiosus, non hanc dico popularem ambitionem, cuius me Principem confiteor: sed illam pernicioſam contra leges, cuius primos ordines Salustius ducit. Hoc ambitionis genus infame ac legum seueritate notatum, varijs legibus ob id coercitum fuit, quod non legitima via incederent honores, & Magistratus ambientes, sed aliquãdo vi, nonnunquam dolo grassarentur? vnde homicidia, largitiones, ac variæ corruptelæ oriebantur. Quocirca rectè Persius Saty. 5. &
11 Claudia. lib. 2. Paneg. 23. † ambitionem hanc appellârunt nutricem auaritiæ & adulationis. Aduersus
12 hos † ambitioſos C. Petilius Trib. Pleb. Cn. Fabio, Ambusto. C. Plautio Coss. primùm legem tulit, quæ largitiones illorum, qui honores pecunia mercarentur, graui damno, & pœna mulctauit: fuitq; seueriſsima disciplina, & sub graui censura lex seruata, qua ambitioni & cupiditati obuiam sæpe itum est: ita, vt inter exempla relatum sit. Q. Coponium, quòd vini amphoram ei, cuius suffragio Magistratum petebat, dono dederat, ambitus condemnatum pœnas luisse. Cincius deinde (si Alexan. ab Alexan. libr. 3. dierum genial. cap. 17. credimus) legem tulit muneralem, qua grauiſsimis pœnis affecit eos, qui à quouis candidato munus suffragij causa donumúe acciperent. Postmodum P. Cornelius, Lentulus, M. Bebio Pamphilo Coss. Mox C. Calphurnius Piso. In hac lege (quemadmodũ scribunt eruditiſsimi Vdalr. Zasius, in legum antiquarum catalogo, Aymarus Rialliusin Iuris Ciuilis historia, Alex. ab Alex. in d. c. 17. & Paulus Manut. De legibus Romanis) prꝛter alias pœnas pecuniaria erat adiecta: factum deinde est. Senatusconsultum M. Tullio Cicerone Consule, quo cauebatur: Ne quis biennio quo Magistratum petat, petiturusúe esset gladiatores daret, nisi ex testamento præstituta die. Item, ne quis mercede conductus obuiam candidatis iret, aut conductus sectaretur. Prætereà ne quis prandia vulgo daret. Adiecta est etiam pœna asperior quàm antea, nempè, exilium. cùm antea damnati in ciuitate remanerent. Lata etiam fuit lex aduersus hos ambitus à Lurcone, Tribuno Plebis, in qua noui hoc fuerit, vt qui numeros in tribu pronunciauerit, si non dederit, impunè sit, sin dederit, vt quo adiuuat singulis Tribubus HS. 435. debeat. Ita apud Ciceronem libro 1. ad Atticum legimus. Pompeius quoque, Cæsare bellum gerente in Gallia solus Consul legem tulit seueriſsimam ad-
13 uersus ambitum. Postremò † Octauianum Cæsarem legem Iuliam, de ambitu, quæ & hodie nomẽ retinet, tuliſse, auctor est Zasius, quem iam recensui, & cum illo Budæus, ad titulum, ad l. Iuliam. de ambitu. At contra Manutius existimauit, hanc legem à C. Iulio Cæsare esse latam vtrumq; ambitum pœnis coercuisse, obseruaui ex Suetonio in C. Cæsare, c. 41. & in Augusto, cap. 40. Quorum alterum ex professo legem
14 hanc tulerit, ignoro, hanc legem cessasse in ciuitate suo tempore, scribit Modestinus in l. 1. ff. ad l. Iul. ambitus, quòd ad curã Principis Magistratuum creatio pertinere cæperit, nõ ad populi fauorem. Tiberij Cæsaris tempore hoc factum fuisse ex Cornelio Tacito lib. colligitur, quod & Zasius & Manutius scribunt: & Plinius lib. 3. Epist. 20. ad fin. in hæc verba, sunt quidem cuncta sub vnius arbitrio, qui pro vtilitate comuni solus omnium curas laboresq; suscepit. Quintil. lib. 6. instit. Orato. c. 2. de ambitu loquens. Hoc genus, inquit, totum penè sublatum est, cùm omnia tutelæ curæq; vnius innixa periclitari nullo iudicij exitu possint. Doctiſsimus Budgus ad legem Iuliam, de ambitu interpretatur, ob id cessasse in vrbe legem ambitus, vel iudicium ambitus exerceri desiisse: quia populus honores mandare desiderat sub Principibus iam Tyrannis, aut ad Regum similitudine omnia arbitratu suo administrantibus, omnibus propemodum vestigijs antiquæ Reipub. sublatis. Quòd suo exemplo comprobauit Heliogabalus, vir nequiſsimus & impudiciſsimus, qui tam per se, quã per omnes aulicos (vt in illius vita author est Lampridius) præsertim libidinum ministros, honores, dignitatesq; & potestates vendidit. Sed vtinam esse desinerent hac ætate Principes Heliogabali, qui aut mimis, aut meretricum precibus Magistratus, & sacerdotia
15 cuique, & ignaris nõ conferrent, † Theodosij præceptum ob oculos habere deberent, qui viros non ambitione, vel prætio, sed probatæ vitæ, & disciplinarum testimonio ad honoris insignia debere promo-
16 ueri, dicebat. Illud quoque † prudentiſsimi Alexandri Seueri dictum hos considerare vellem, is se nolle dignitates, & Magistratus vendere prædicabat, quia qui emunt, vt vendant necesse est, & vt pecunias in emptione honoris expositas recuperent subditos torquere, & vexare ij ementes Magistratus coguntur. Sed in viam reuertamur. In ea vrbe & loco, in quibus Magistratus à Principe creantur, lex ambitus cessat. Cæterùm (inquit Modestinus in l. 1. ff. ad l. Iul.
17 ambitus) si in municipio contra hanc † legem (de ambitu loquitur) Magistratum, aut Sacerdotiũ quis petierit, per Senatusconsultũ in centum aureos cum infamia punitur. Quem sanè locum de sacerdotijs aduersus Accursium, doctè explanauit Guliel. Budæ. in sæpius citatis annotationib. Pandecta. ad titulum,
18 ad l. Iuliam, de ambitu. Eadem pœna † punitur, qui nouum vectigal instituit, d. l. 1. ff. ad l. Iul. de ambitu. At is, qui datis pecunijs pupilli tutelam ambit, & occupat extraordinem, Iudicis nempè arbitrio punitur. l. in eos. vbi Bart. ac Bald. ff. de tutelis. sed vix est, vt ibi Martianus sentiat hanc constitutionem ad legem Iuliam ambitus, quæ non nisi de publicis honoribus & Magistratibus lata est, pertinere. Hodie
19 sanctiſsimi Romani Pontifices † ambitum hunc (vt
20 initiò dixi) Simoniam † à Simone illo Mago authore appellârunt. Is Simon Spiritum sanctũ pecunijs numeratis emere tentauit, vt deinde vendendo signa lucraretur, quemadmodum scriptum est in Actis Apostolorum, cap. 8. relatum in c. Saluator. 1. quæst. 1. Illa ergo ambitio, & ardens desiderium consequendi iniustè spiritualia Simoniæ nomen ab hoc Simone obtinuit, quod D. Thomas in 2. 2. quæst. 100. artic. 1. & cum eo summistæ omnes in verbo, Simonia, anno-
21 târunt. Hoc crimen, † quando committatur, vel non ex aliquo actu dubio pendet à qualitate personarum, negotij, & rei, quæ traditur: & ob id relinquitur Iudicis arbitrio. Ita Corneus in consil. 68. numer. 13. lib. 3. Et hoc crimen Simoniæ varijs pœnis, legibus & constitutionibus coercere nixi sunt Pontifices.
22 Prima † est lex, quę iussit spiritualem resignationem, & temporalium restitutionẽ. c. si quis Episcopus. & c. presbyterum. 1. q. 1. & c. audiuimus de Simo. Secunda
23 pœna † est excõmunicatio Pontificia. c. reperiuntur. 1. q. 1. quæ quidem ipso facto incurritur per sententiam
24 iuris, eiusdemq; admonitionib. Qua sanè pœna † Innocentius primus mulctauit Archad. Augustum, atq; eius coniugẽ Eudoxiam, quod Ioan. Chrysost. Patriarchatus suo honore depulso, Theophilũ Alexandr. suffecerant
25 auctor est Fulgos. lib. 6. c. 3. Tertia est † suspẽsio ab ordinum functione, qui per Simoniã recipiuntur d. c. si
26 quis Episcop. Quarta est † depositio & infamia c. sanè 15. q. 3. c. inquisitionis. de accus. Hac pœna Gregorius Septimus,

27 Septimus † Pontifex. Maxi. mulctauit Henricum Tertium: statim enim quo anathemate eum ferijt, Imperatorij quòque honoris dignitate priuauit, substituto ei Rodulpho Saxone, quia Ecclesiastica sacerdotia venalia habebat. auctores sunt Volaterr. libro 2. 3. Anthropo. & Fulgos. libro 1. capitul. 1. & libro 6. capitul. 3. Quas quidem pœnas, & constitutiones recensent summistæ, quos retuli, & Dominicus Soto libro 10. de iust. & iure, quæst. 8. ar. 2. Quinta pœna solet etiam
28 indici, quæ quidem † arbitraria est, pro rei, facti & personæ qualitate. Ita scribunt Baldus in leg. in eos. ff. de tutelis. Ioan. de Anna. in Rubric. de Simonia. colum. 3. Berardus Diaz. in practica Canonica criminali. capitul. 85. numero 6. Cùm scribit certam pœnam non potuisse sanciri pro varietate rei, personæ & criminis. & apertius idem scripserunt Boerius. qu. 117. & Rodoanus in tract. de Simonia, parte 4. capit. 9. num. 25. qui copiosè disserit.

SVMMARIVM.

1 *Lex Viscellia quando lata.*
2 *Libertinos honores ingenuorum petere olim non potuisse.*
3 *Pœna in eos, qui Magistratus sibi minimè debitos petunt & ambiunt.*
4 *Ius aureorum annulorum donare quid olim.*
5 *Libertinos iure aureorum annulorum donari.*
6 *Libertos iure aureorum anulorum donatos Equestre nomen assumere consueuisse.*
7 *Iure aureorum annulorum donatos aliquando fuisse & publicanos.*
8 *Antonium Mussam Medicum libertinum iure aureorum annulorum & immunitate donatum à Cæsare Augusto.*
9 *Libertini non nisi donati iure aureorum anulorum Magistratus, & honores ingenuorum petere non potuisse.*
10 *Serui petentes Magistratus graui pœna Iudici tamen arbitraria affectos fuisse.*
11 *Serui gerentes Magistratum per errorem gesta nil valere.*
12 *L. Barbarius. ff. de offic. Prator. à multis noue explanata.*
13 *Restituti natalibus iura ingenuorum consequuntur.*
14 *Libertinos hodie natalibus restitui.*
15 *Legem Viscelliam hodie cessare.*

CASVS CCCCII.

HONORES NON DEBITOS AMbientes, pœna Iudicis arbitrio puniri ex lege Viscellia: & de iure aureorum annulorum aliqua egregia annotata.

1 NON multum à lege ambitus distat lex † viscellia lata à L. Viscellio Varrone & C. Fonteio Coss. (quod annotarunt Vdalricus Zasius in Catalogo legum antiquarum, & Hotomanus in commentarijs verborũ iuris, vbi de lege Viscellia
2 agunt) qua sancitum est, ne libertinis † hominibus, qui ius aureorum anulorum adepti non erant, eos honores, qui ingenuorum proprij sunt, capere liceret. Pœnam fuisse extra ordinem atq; ita Iudici arbitrariam senserunt Diocle. & Maxim. in l. vnica. C. ad l. Viscelliam. Et ibidem Accursius, in gloss. penul. Qua
3 † sanè pœna feriendi sunt, qui non emeritos honores ambiunt. In libertinis tamẽ pœna hæc cessabat, cum
4 ius aureorum annulorum concessum erat. Ius autem aureorum annulorum donare apud antiquos (inquit Budeus in annotat. Pandect. ad tit. de Senatorib.) erat id fermè, quod equitem facere dicimus. Sueto. in vitellio, ca. 12. Prouincia deinde accepta Asiaticum manumisit: ac primo Imperij die aureis donauit annulis super cœnam, cum mane, rogantibus pro eo cunctis detestatus esset seueriſsimè talem equestris ordinis
5 maculam. Quo sanè ex loco intelligimus † libertinos hoc iure donari cõsueuisse. Ea propter imaginem ingenuorum retinere dicebantur: quemadmodum rescripserũt Impp. Dioc. & Maxim. in d. l. vnica. C. ad legem Viscel. Qua de re multa sunt memoriæ prodita à Plinio lib. 33. natural. histor. c. 1. & Franc. Conna. lib. 2. commenta. iuris, cap. 12. ab Alex. lib. 2. dierum genial. capitul. 19. qui illud scribit fuisse constitutum, vt qui
6 † libertus annulo donaretur, exploso veteri nomine, equestre assumeret. Et idem Alexand. libro 6. dierum
7 genial. ca. 29. publicanos † etiam aliquando donatos fuisse hoc iure aureorum annulorum ait. Est etiam annotatum à Cœlio Rhodig. lib. 6. lectio. antiq. cap. 12. ex Dione, Augustũ Cæsarem iure aureorum annulo-
8 rum donasse † Antonium Musam libertũ Medicumq; suum. Cuius quidem rei meminit & Zonaras libr. 11. his verbis. Sed quidem Antonius Musa Augustum ita male affectum frigidis lotionibus, & potionibus curauit. Qua de causa pecuniam tum ab ipso tum à Senatu accepit: iusq; illi quamuis libertino hominiaureorum annulorum datum est: vacationem prætereà tum ipsi tum alijs Medicis, non modò, qui tum erant,
9 sed & qui post futuri essent, concesserunt. † libertini itaq; (vt ad nostrum institutum reuertar) iure aureorum annulorum donati ingenuorum honores & Magistratus consequi poterant: alioqui pœna extraordinem puniebantur. Et idem constituerunt ijdem Impp. Dioc. & Maxim. in l. 1. C. si seruus vel liber. ad
10 decurio. aspira. lib. 10. Extraordinaria † quoq; pœna, sed paulò grauiori puniuntur serui, qui scienter ad Decurionatum aspirant. l. 2. eod. tit. C. si seruus vel
11 liber. ad decur. aspir. libr. 10. † Imò gesta à seruo, qui per errorem creatus est Decurio, vel Magistratus, sunt
12 nulla, & si ob communem vtilitatem sustineantur † l. Barbarius. ff. de off. Prætor. de cuius loci alioqui obscuri interpretatione, præter Baronem & Corasium ibi, scribunt multa doctè & egregiè Gouea. libr. 1. lectio: varia. capitul. 6. Antonius Contius libr. 1. disputa. cap. 2. Hotomanus libro illustrium quæstio: capit. 17. & Antonius Guibertus libr. 1. quæstionum iuris.
13 c. 11. Porrò restituti † natalibus omnino ingenuitatis iura consequuntur. l. vlt. C. de bonis liber. quare melior est eorum conditio, quam donatorum iure aureorum annulorum: qui & si honore aucti fuerint, non tamen conditionem mutant: sed solum dum viuunt ingenuitatis iura obtinent. l. falsa. ff. de condi. & de-
14 mo. & l. etiam. ff. de bonis libert. Hodie † verò libertini omnes restituuntur natalibus, vt constituit Iustinianus in authent. vt liberti de cætero aureo non
15 indigeant annulo. Quare hodie cessat pœna † legis Viscelliæ, quẽadmodum adnotauit & eruditiſsimus Cuiacius in d. l. 1. C. si seruus vel liber. ad decurio. aspir. lib. 10. & eo prius Ioan. à Platea.

SVMMARIVM.

1 *Ambitio quot mala pariat.*
2 *Electum ante confirmationem administrare non debere.*
3 *Pœna Iudici arbitraria punitur administrans ante electionis confirmationem.*
4 *Pœna administrantis ante confirmationem electionis locum an habeat in beneficijs præsentatiuis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

CASVS CCCCIII.

DE POENA ELECTI ANTE CONfirmationem ambitiosè administrantis.

1 LEA ipsa † ambitio, de qua superioribus casibus verba fecimus, aliquorum animos, ita aliquando occupat, ita ad temeritatem impellit, vt quæ sibi à iure interdicta nouerunt, exquisitis fraudibus vsurpare conentur. Quocirca statuit Gregorius in Concilio Lugdunensi, sicuti relatum est in capitul. auaritiæ. de elect. in 6. †
2 electum ante confirmationem administrare non debere: quod si secus fecerit, punitur † pœna priuationis electionis. Quinimò censuit ibidem glossa ad finem, pœna Iudicis arbitrio puniri etiam posse ex Guilielmi opinione. Efficitur & iam inelegibilis secundo loco, quod in eo Canone ab omnibus annotatum est: & apud Petrum Baisium in Tracta. de electione parte 2. capitul. 8. Dubitari etiam solet, an quod de electio-
4 ne statuit Gregorius † locum etiam habeat in præsentatione? Et locum habere in præsentationibus dignitatum à Clericis factis, non autem in his, quas faciunt laici patroni, annotauit Geminia. in eo capitul. auaritiæ. ad finem. Qua de re, quod locus hic non postulat non disputo.

SVMMARIVM.

1 *Ebrietatis crimen grauissimum.*
2 *Ebrietatem mala permulta peperisse.*
3 *Pœna contra Clericos ab ebrietate se non abstinentes.*
4 *Clericum suspendi ab officio, & beneficio ob ebrietatem.*
5 *Militem exauthorari ob ebrietatem.*
6 *Iudex quam pœnam ob ebrietatem statuat in Clericos.*

CASVS CCCCIIII.

EBRIETATIS POENA QVAE, maximè in Clericum.

1 QVEMADMODVM ambitionis vitium est summopere detestandum in Clerico, ita & ebrietatis, cum eum maximè deceat abstinentia. Solet enim † inter grauissima crimina ebrietas cõnumerari: sicuti auctoritatibus multorum scripserunt Card. de Turre Cremata, in capitul. sexto die. & in capitu. sequen. 35. distinct. & Bernardus Diaz in practica criminali Canonica, capit. 71. numero 1. Hinc Diuus Paulus dixit: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neq; molles, neque masculorum concubitores, neque auari, neque adulteri, neq; ebriosi regnum Dei possidebunt. Quocircà rectè lege antiqua. Nume. capitul. 10. sancitum est his verbis. Quicunq; votum fecerit Domino, à vino se abstineat. Quot
2 quantaq; mala ex † ebrietate, & crapula manauerint, qui scire volet legat quæ multis scripserunt Tiraqu. Tractat. de legibus connubial. lege 9. numero 153. & Tract. de pœnis legum causa sexta & multò plura tradita à Petro Placa, libro epitome delicto. capitul. 30.
3 vt ergo † ab ebrietate se abstineant Clerici pœnâ est indicta. Nam sanciuit Agatense Concilium, quemadmodum relatum est in capitul. vlti. 35. distinct. vt Clecus, quem ebrium fuisse constiterit, aut triginta die-
4 rum spacio à communione summoueatur, aut corporali supplicio subdatur. Inno. verò tertius in Concilio Lateranensi statuit Clericum à † crapula, & ebrietate non abstinentem ab officio & beneficio esse suspendendum, vt est relatum, in capitul. à crapula de vita & honest. Cleric. & ibi gloss. intelligit hoc Iudicis arbitrio relinqui, quando scilicet illum suspendat ab officio & beneficio. Nec dissentit Diaz. d. capitul. 71. Et quemadmodum Clericus, qui miles dicitur cœlestis militiæ ab officio propter ebrietatem deponitur,
5 ita & † miles armatæ militiæ exauthoratur. l. omne delictum. §. per vinum. ff. de re mil. quem locum in sententiam retulit Placa dict. libro 1. epitome delicto. capitul. 30. numero 4. Sed ambigitur, an Iudex pro sui arbitrio pœnam ex illis relatis in duobus illis concilijs imponet? Cardinalis de Turre Cremata in d. c. vltim. numero 35. distinct. ex Hugo. & Ioan. Fant. ac etiam Geminiani sententia ibidem scriptum reliquit
6 † Iudicem non debere sequi puram voluntaté suam: sed debere obseruare transgredientium ordinem. Si quidem in maioribus ordinibus collocati excommunicari, non corporali pœna affici debent. capitu. cum beatus. 45. Si verò adhuc est in minoribus, etiam pœna corporali plecti potest. capitul. contumaces. 50. distinct. & dict. capi. cum beatus. Debet quoq; Iudex considerare ordinem ætatis, & honestatis. Nam senex, vel nobilis, & si adhuc in minoribus sit pœna corporali afficiendus non est. Vilis verò etiam si sit in maioribus ordinibus pœna corporali puniri poterit Iudex ergo non liberam suam voluntatem, sed ordinatam sequi debet. His declarari possunt, quæ scripsimus suprà, libro 1. quæst 85.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdotis per ebrietatem euomentis sacrosanctam Eucharistiam pœna.*
2 *Episcopi per ebrietatem euomentis sanctissimam Eucharistiam pœna.*
3 *Capitul. si quis per ebrietatem. de consecrat. dist. 2. declaratur.*

CASVS CCCCV.

POENA CLERICORVM ET EPIscoporum qui ob ebrietatem sacrosanctam Eucharistiam euomunt.

1 EBRIETATEM superiore casu dixi esse graue crimen: nec immeritò, quandoquidem multa mala ex eo proueniunt vt illud in Clericis maximè detestandum, cum parum sobrij celebrant, & † per ebrietatem sacram Eucharistiam euomunt. ij septuaginta diebus pœnitere debent. Epi-
2 scopi verò nonaginta: quamquam laicus solum quadraginta diebus pœnitentiam agat. ita sancitum est in capitul. si quis per ebrietatem. de consecra. dist.
3 2. Cæterum cum illa † constitutio non declaret pœnitentiæ qualitatem, dubitari solet qualis esse debeat. Bernardus Diaz. in practica criminali Canonica. capitul. 36. scriptum reliquit, Iudicis arbitrio esse. huius pœnæ rationem esse scribunt Card. de Turre Cremata in d. c. si quis per ebrietatem. & Diaz. d. c. 35. quia quandiu species Sacramentales suum esse retinent, sub illis continetur Christi Seruatoris nostri corpus inseparabiliter. Quocircà ipsum corpus eijcitur per vomitum eiectis speciebus.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Sacerdotem ante dormitionem celebrare non debere.*
2 *Rationes, quibus permissum non est Sacerdoti ante dormitionem celebrare.*
3 *Celebrans Missam ante dormitionem excommunicatur.*
4 *Ieiunus celebrare quando dicatur Sacerdos.*
5 *Cap. si constiterit de accusa. declaratur.*
6 *Iudicis arbitrio punitur Sacerdos celebrans Missam ante dormitionem.*

CASVS CCCCVI.

POENA CLERICI, QVI ANTE dormitionem Missam celebrauit.

1 REVOCANT in memoriam duo proximè relati casus illius quæstionis, dum ambigi solet, qua pœna puniri debeat is † Sacerdos, qui ante dormitionem à sumpto cibo celebrauit? scio Carragi-
2 nensi consilio sancitum fuisse non licere altaris Sacramenta à non ieiunis sumi, vti relatum est in capitul. Sacramenta. de consecra. distinct. 1. Quod quidem rectè constitutum fuit multis rationib. † Primò in honorem tanti Sacramenti, vt scilicet intret in os hominis nondum aliquo cibo infectum. Secundò ob significationem, nempè, vt hinc intelligamus, Christum qui est res huius Sacramenti, & ipsa charitas prius fundari in cordibus nostris debere. Tertio ob periculum vomitus, & ebrietatis. ita D. Thomas, in 3. parte summæ quæst. 80. articul. 8. à quo non dissentit Card. de Turre Cremata in d. capitul. Sacramenta. numer. 2. Hac tamen constitutione nulla pœna est indicta. Concilio verò Tolosano sancitum fuit,
3 vt relatum est in capit. nihil. §. nullus. 7. q. 1. † excommunicandum esse, qui post cibum, & potum etiam
4 minimum diuina celebrauerit † Et intelligitur ieiunus quod circa mediam noctem nihil sumpserit, nec Medicinam, nec electuarium, quod tradunt ibidem Archi. & cæteri. & Angel. Clauasius in sua summa in verbo Missa. nu. 3. & Syluester in verbo Eucharistia il 3. numer. 8. Alex. verò tertius ex aliquorum opinione sanciuit, in cap. si constiterit de accusa. beneficio priuandum esse, qui non præmissa dormitione celebrauit. Ita ibidem annotauit Aret. in 3. notab. Necà sensu hoc dissentiunt Hostien. in summa de consecrà. Eccles. vel alta. §. & qualiter ieiunio. & Cardin. in c.
5 ex parte. qu. 4. de celebra. †. Missæ, & copiosè differit Boerius qu. 4. Verum illa Alexandri constitutio non probat hanc assertionem. si quidem ita constituit Alexander aduersus ebriosum, qui integram noctem in commessationibus, & compotationibus fuit, & mane incontinenti celebrauit. item interpretati sunt textum illum Abbas, & Hostien. ibidem, & Felyn. nu. 3. ac etiam cum illis sensit Bernardus Diaz. in practica Canonica criminali. c. 29. num. 5. qui nume. 6. subijcit
6 Iudicem † ex qualitate personæ, & excessus, pœnam carceris aut suspensionis posse indicere. atque ita Iudex suo arbitrio castigabit. Hæc tamen pœna locum non habet, quando vrgente necessitate hoc Sacramentum post alios cibos sumitur, sicuti post Bonifacium Vitalium, & Bertachinum scripsit Boerius in d. quæst. 4. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos an sæpius in die celebrare possit Missam.*
2 *Cap. sufficit de consecrat. distinct. 1. declaratur.*
3 *VValfridi locus.*
4 *Celebrare Missam sæpius in die non potest Sacerdos.*
5 *Iudicis arbitrio puniri Sacerdotem sæpius in die Missam celebrantem.*

CASVS CCCCVII.

POENA QVAE SANCITA SIT IN Clericum sæpius in die Missam celebrantem.

1 QVAERI ac dubitari solet, an liceat † Sacerdoti pluries in die celebrare? Bernardus Diaz. non vulgaris eruditionis Iurisconsultus in practica Canonica criminali, capit. 30. censuit nullo Iure expressim prohiberi. Quandoquidem
2 canon † capitul. sufficit de consecra. distinct. 1. solum dixit, sufficere semel in die celebrare: atque ita nec pœnam aliquam indicit, nec prohibet. Et ab hac o-
3 pinione non dissentit VValfridus in commentarijs de rebus Ecclesiasticis, capitul. 21. qui scripsit Leonẽ Papam sæpius in die Missam celebrasse. Ego veriorem esse opinor eorum opinionem, qui in d. capitul. suf-
4 ficit. affirmarũt expressim †, phiberi pluries celebrari, & illud verbũ sufficit interpretantur. id est. sufficere debet. ita Archidia. ibi & clarius Cardinalis de Turre Cremata ita etiam Ang. Clauasius in summa in verbo Missa. numero 46. & Syluester Prierius in summa in verbo Missa. il. 2. numer. 7. idem sensit Alexand. de Ales, in summa parte. 4. quæst. 52. membro. 3. Qui quidem declarant multis casibus licere. Cæterum ambigi solet, qua pœna sit plectendus pluries sine iusta causa celebrans? Et Bernardus Diaz. d. c. 30. Iudicem
5 † pro facti qualitate & populi scandalo pœnam indicere posse rectè scriptum reliquit.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos celebrare non debet Missam sine debitis solemnitatibus.*
2 *Iudicis arbitrio punitur Sacerdos celebrans Missam sine debitis solennitatibus.*

CASVS CCCCVIII.

POENA QVAE SIT SANCITA in Sacerdotem sine debitis solennitatibus Missam celebrantem.

1 DVBITARI adhuc contingit, qua † pœna puniendus sit Sacerdos, qui omisso ordine, & solennitate ab Ecclesia constituta, & ordinata celebrat, vt putà, cum celebrat sine aqua & igne, vel in pane fermentato, vel calice ligneo, vel uper altari non consecrato, vel sine vestibus sacris ex aliorum sententia, scriptum reliquit Bernardus Diaz. in practica Canonica criminali, capitul. 31. 32.
2 & capitul. 33. † Iudicis arbitrio pœnam esse imponendam, & huc spectant, quæ scripsi suprà, casu 388. nume. 13. Qua de re alia scribunt summistæ in verbo Missa, vt Angelus Clauasius. numero 35. 36. & Syluester in verbo, Missa il. 1. numero 2.

SVM-

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos celebrans Missam cauere debet ne sanguinem effundat.*
2 *Iudicis arbitrio punitur Sacerdos, qui dum celebrat permittit aliquid sanguinis effundi in terram.*

CASVS CCCCIX.

POENA SACERDOTIS, QVI Missam celebrando aliquid sanguinis effuditin terram.

1 SACERDOS, quia sua negligentia passus est dum celebraret † aliquid sanguinis effundi in terram, præter pœnam pœnitentialem sancitam in capit. si per negligentiam. de consecra. dist. 2. pœnam etiam temporalem Iudicis arbitrio sustinere debet. ita Bernardus Diaz. in practica Canonica criminali, capitul. 37. Cæterum non
2 diffinit Diaz. qualis esse debeat † pœnitentia, quam agere debet hic Sacerdos. Recentiores apostil. ad Angelum Clauasium in summa in verbo, Missa. num. 13. scribunt, esse ieiunium.

SVMMARIVM.

1 *Clericus negligens in custodienda sacrosancta Eucharistia punitur.*
2 *Iudicis arbitrio punitur Clericus, qui minus reuerenter defert sacratissimam Eucharistiam infirmo.*

CASVS CCCCX.

POENA CLERICI MINVS DILIgenter custodientis sacram Eucharistiam, ac minus reuerenter eam deferentis infirmo.

1 CLERICVS † qui diligenter non custodit sacram Eucharistiam pœna Iudici arbitraria punitur, si inde aliquod nephādum euenit, ita Bernardus Diaz. in d. practica Canonica criminali. cap. 40. declarando. capit. qui bene de con-
2 secra. dist. 2. & cap. 1. de custod. Eucharist. ita † Iudicis arbitrio punitur Sacerdos, qui minus reuerenter fert sancrosanctam Eucharistiam infirmo. glo. in cap. sanè. ex illo textu de celebra. Missa.

SVMMARIVM.

1 *Clericus proxeneta contractuum illicitorum punitur.*
2 *Clericus illiciti contractus mediator deponitur.*
3 *Iudicis arbitrio punitur Clericus mediator contractuum illicitorum.*
4 *Cap. 1. de testibus in 6. declaratur.*
5 *Vsurarius est, qui mediator est vsurarij contractus.*

CASVS CCCCXI.

POENA CLERICI PROXENETAE & mediatoris contractuum illicitorum.

1 SOLET dubitari, qua pœna puniri debeat † Clericus proxeneta, & mediator contractuum illicitorum? Roma. sing. 722. Proxeneta. existimauit, puniēdum esse pœna depositionis ab officio & be-
2 neficio † ex capitul. si quis Episcopus. 3. quæst. 1. verùm vt rectè animaduertit Bernardus Diaz. in practica Canonica criminali, capitul. 51. numero 2. ille textus solum ea depositionis pœna punit mediatores ordinum prætio susceptorum quos ibi interpretes omnes Simoniacos appellari volunt.
3 Quamobrem rectè is Diaz censuit, hunc † Clericum mediatorem, & proxenetam esse Iudicis arbitrio puniendū. Nec huic opinioni repugnant q̄ pro Romani opinione ab ipso Diaz recensentur, & quæ ille indisso-
4 luta reliquit inquit Diaz. pro Romano conferre † cap. 1. de testibus in 6. quo probatur ipsum mediatorem dici delictum committere, & ibidem scribunt Francus & Ancha. statutum, quo delinquenti pœna indicitur, comprehendere mediatorem. Hic locus intelligendus est, vt dicatur committere delictum ratione sui officij, quod præstat, non tamen est idem delictum cum delicto sui principalis. & ob id statutum, quo delictum punitur, locum habet & in hoc delicto ratione sui, non autem ratione personæ principalis: alioqui si statutum loqueretur de pœna delicti principalis, hoc delictum mediatoris non comprehenderet, vti diximus suprà, casu 351. numero 19. de statuto indicente pœnam delinquenti, vt non comprehendat eum qui opem delicto tulit. Non etiam repugnat gloss. l. si scienter. ff. de parricidio. quam aliqui sequuntur in d.
5 cap. 1. quòd † mediator in contractibus vsurarijs dicitur vsurarius, & tenetur ad restitutionē. Siquidem respondetur verùm hoc fine dubio esse quo ad illa, quæ ad illum peruenerūt: At quò ad id, quod peruenit ad principalem dissentiunt Bald. in capit. de controuers. in vest. qui scribit, quod si aliquando tenetur solum id fit in subsidium, & non regulariter. idem senserūt Io. de Anna. in cap. Michael. col. pen. vers. quæro iuxta, & Syluester Prierius in sua summa in verbo vsura. il 7. numero 3. ad finem.

SVMMARIVM.

1 *Clericus deponitur si vilissimam macellatoris artem exercet.*
2 *Tabernarij sunt de genere prædonum.*
3 *Caupone ars illiberalis & sordida.*
4 *Macellarij sordidi.*
5 *Coriarij sordidi.*
6 *Clericum aliena manu posse exercere artem macellariam, & aliam vilissimam.*

CASVS CCCCXII.

1 CLEMENS V. Romanus Pontifex statuit in Clem. 1. de vita & honestate Cler. † Clericos priuilegio clericali exauthorandos esse, si vilis. artificia macellatoris, & tabernarij exercuerint. Nec in-
2 iuria id factum esse existimo, si quidem tabernarij sunt de genere prædonum. l. 1. §. 1. ff. nautæ caup. stab. Alexand. l. 1. in fin. C. de eden. Niconitius in capitul. quoniam contra. numero 27. de proba. & Cassaneus in Catalogo gloriæ mundi parte 11. considera. 46. Quo loci & si multis ostendat hospitalitatem esse rem valde decoram, honestam ac officij ple-
3 nam, attamen quæstuaria hospitalitas, quam caponariam vocamus illiberalis, & sordida admodum
4 est. † Ita macellarij sunt sordidi, & mecanici, qua de re scribit aliqua Cassaneus. dict. part. 11. consider. 49. Cæterum dubitari contingit, qua pœna plectendus sit Clericus, qui alia officia vilia, & mecanica exercet,
5 vt si † coriarius sit aptando pelles, vel si sit leno, vel balneorum custos. rectè scriptum reliquit Bernardus Diaz. in practica Canonica criminali, capitul. 63. ad finem, Iudicis arbitrio puniri. Hæc autem pœ-
6 na cessat, cum ipse † Clericus manu aliena exercet nam personaliter exercere non dicitur, quemadmodum illa Clementis constitutio, ibi publicè, & personaliter exercentes, requirit, & eam annotarunt ibi Abbas & cæteri.

SVMMARIVM.

1 *Venatorem à macellario non differre.*
2 *Clericis venatio interdicta.*
3 *Venatio triplex.*
4 *Cap. his ita distinct. 6. declaratur.*
5 *Venatio arenaria quæ.*
6 *Arenarij qui.*
7 *Bestiarij qui.*
8 *L. athletas. ff. de his, qui notantur infami. declaratur.*
9 *Venatio arenaria Clericis omninò interdicta.*
10 *Venatio, quæ in syluis fit, regulariter permissa.*
11 *Venatio syluosa inuentum Deorum.*
12 *Venationi syluosæ operam dant Reges, & viri nobiles.*
13 *Venatio syluosa Episcopis interdicta.*
14 *Clericis venari in Syluis regulariter interdictum.*
15 *Clericis qua ratione prohibitum in Syluis venari.*
16 *Venatio syluosa aliquando Clericis prohibita.*
17 *Clerici venatores qua pœna puniantur.*
18 *Clerici minores venantes Iudicis arbitrio puniuntur.*
19 *Clerici capta in syluis venando non restituunt.*
20 *Piscatio Clericis permissa.*
21 *Piscatio Clericis interdicta certis solennibus diebus.*

CASVS CCCCXIII.

POENA CLERICI VENATORIS: & quando venari liceat, & cur non venari, sed piscari permissum sit Clericis.

1 VM à macellario parum differat † venator vti scriptum reliquit Cassaneus in Catalogo gloriæ mundi parte 11. consid. 49. qui scribit apud Gallos macellarios dici certum genus venato-
2 rum, de quibus mox dicemus: eadem ratione dicendum est rectè † Clericis venationem fuisse interdictam, capitul. 1. de Cleric. venato cæterùm, quia non ita absolute omnis venatio prohi-
3 bita est de singulis aliqua dicenda sunt. † venatio triplex est. Prima quæ homines perdit: vt cum vir nequam homines rapit perdit & occidit. Huius memi-
4 nit † text. in capitul. his ita. distinct. 6. quod sumptum fuit, à Genes. capitul. 10. cœpit Nemrot esse robustus venator coram domino, hoc est, hominum oppressor. quemadmodum interpretes ibi exponunt. & Ioā. de Turre Cremata, in cap. qui venatoribus. numer. 2. 6. distinct. Hæc, vt is vir eruditus ait, non Clericis modò, sed & quibuscunq; prohibita est. extat enim Diui-
5 num Præceptum, non occides, Secunda est † venatio, quam arenariam vocant, vt cùm quis contra feram bestiam in arena pugnat. Hic mos fuit antiquis Romanis, vt in spectaculis populorum ludi loco exhiberentur feræ bestiæ, cum quibus homines aliqui
6 decertarent, & ab arena † Arenarij dicti sunt. l. ob carmen. §. si ea. ff. de testib. & l. hæ demum. ff. de operis libert. Hos † bestiarios appellat Iulius Capitolinus in Antonino Philosopho. Qui exercendæ virtutis suæ gratia in arenam descendebant non infames, sed
8 laude digni existimabantur † l. Athletas. ff. de ijs, qui nota infam. Qui verò operas suas locabant infames, & viles habebantur. l. 1. §. item Senatus. ff. de postul. & leg. 2. §. vltim. vbi omnes. ff. de ijs qui nota infam.
9 Hæc † venatio hodie non Clericis modò, verum etiam & laicis est interdicta. si quidem ex quo hominum interitus sequitur peccatum est mortale, ita decertare, vti admonuit Cardin. de Turre Cremata. d. capitul. qui venatoribus. numero 3. qui hoc declarat, nisi id fuit causa necessitatis ad mortem euitandam. Nec dissentiunt Abbas, & cæteri. in capitul. 1. de Clerico. vena. & summistæ omnes in verbo vena-
10 tio. Tertia dicitur † venatio, quæ fit in syluis, & saltibus occidendo feras, vel aues, Hæc sui natura, & regulariter est permissa, vt scribit Cassaneus in Catalogo gloriæ mundi, parte 11. considera. 50. versicul. ex quo primo. & rectè si quidem à natura est, vt inquit Diuus Thomas. 2. 2. quæst. 64. articul. 1. Syluester in summa in verbo, venatio. immò sum-
11 ma laude digna existimatur. cum venatio † hæc sit Deorum inuentum, quemadmodum Xenophon. De venatione author est. & eo in libello passim Xenophon laudes venationis permultas enumerat, & ex-
12 tollit. Hinc † Reges & viri Principes ac nobiles, præsertim apud Gallos, venationem, vt rem optimam atque saluberrimam mira animi oblectatione exercere solent. quod memoriæ proditum est à multis, tum præsertim à Tiraquello viro multæ lectionis, in tract. De nobilitate, capitul. 37. numero 138. ac multis sequentibus. Cæterum aliqui excipiuntur, quibus ratione personæ non est permissa hæc venatio.
13 Primò † Episcopis, quibus non licet venari, cap. 1. 34. distinct. Quod intelligitur cùm id non facit causa recreationis honestæ, vel ex necessitate, vt scilicet sanitatem defendat. Nam his casibus licet. ita Abbas in capitul. 1. de Cleri. vena. & Angel. Clauasius & Syluester in summa in verbo venatio. Cardina. de Turre Cremata. d. capitul. qui venatoribus. nume. 4. post Archidiacon. & alios ibi.
14 Secundò, Clericis † venari non licet d. capit. 1. 34. distin. & capitul. 1. & 2. de Cler. vena. omnes iam col-
15 legati. † Rationes adferri solent plures, vna quod clamoris plena, & ob id immoderata sit: atque ita Clericis, quibus honestas maximè decet minimè apta. Secunda, quod si venari eis liceret, concessa conferetur in antecedens facultas, alioqui detestanda, habendi atque alendi canes, accipitres, & his similia domi. cum tantum Ecclesiæ bona sint Clericis concessa, vt suæ Ecclesiæ, & pauperum necessitati subueniatur. Non enim bonum est sumere panem filiorum, & dare canibus. Quam sanè rationem probauit, gloss. in in cap. Esau. 86. distinct. Turre Cremata, in d. cap. qui venatoribus. & Raynaldus Corsus, libr. 3. indagationum Iuris, capit. 14. qui & alios connumerat. Est ta-
16 men aliquando concessa hæc † venatio Clericis, nempè quando raro fit, idq; recreationis gratia & tempore congruo, quod summistæ relati & Cardina. de Turre Cremata scribunt, & Benedictus, in capit. Raynutius in verbo & vxorem nomine Adalasiam. numero 875. de testam. Bernardus Diaz. in practica Canonica criminali, capitul. 61. numer. 13. Dubitari hunc contin-
git,

Universidad de Deusto
Biblioteca

17 git, qua pœna feriendi sint Clerici † qui contra Ecclesiæ, & Canonum interdicta venationi operam dant. Qua in re dicendum est, Præsbyteros duobus mensibus ab officio suspendi. Diaconos verò ab omni officio. capit. 1. de Cleric. vena. & ibi Abbas, & cæteri. Eadem pœna qua Diaconus, punitur & Subdiaconus vti scribunt Hostien. Henricus Boicus in dicto capitul. primo. Quid autem in Clericis in minoribus. Ioan. Andre. post Hostien. in dict. capitul. primo, de
18 Cleric. vena. docuit † Iudicis arbitrio puniri. idem affirmarunt Ioan. de Anna. in dicto capitul. primo, & Bernardus Diaz. in Practica criminali Canonica. capitul. 61. numero 6. 7. qui alia de his permulta scribit. Illud nunc non prætereo, quòd & si his pœ-
19 nis plectuntur † Clerici ij venatores, non tamen tenentur capta restituere: verè enim illa sibi acquirunt, ita egregiè scribit Didacus in capitulo peccatum. in secunda parte. §. 8. numero 3. de regul. Iuris. in sexto, quo loci & alia permulta de venatione doctè
20 ac pulchrè recenset. † Piscatio autem Clericis permissa est, tum quod cessent in ea rationes illæ quibus prohibita est venatio, tum quia piscatio habet exempla virorum bonorum, nempe Apostolorum, quos piscantes seruator noster ad se vocauit, & retia tendi iussit Lucæ. capitul. 10. & capitul. vltim. Qua de re apud eorsum, in dicto capitul. 14. Est tamen inter-
21 dicta † Clericis piscatio in maioribus solennitatibus: In dominicis verè nil, inferioribus diebus solùm piscari licet vrgenti de causa, adhibita tamen licentia: & pauperibus portione facta. Ita statuit Alexand. 3. in capitul. licet de ferijs. quam constituonem declarat Sylvester Prierius in sua summa in verbo piscatio.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdotem non posse reuelare confessionem Sacramentalem.*
2 *Confessionem detegens ius naturale ledit.*
3 *Sacerdos detegens confessionem Sacramentalem deponitur.*
4 *Sacerdotem confessionem reuelantem in arctum monasterium detrudi.*
5 *Peregrinatio ob delictum in Clerico ignominiosa.*
6 *Sacerdos reuelans confessionem integre audita concessa absolutione confesso pœna ordinaria punitur.*
7 *Iudicis arbitrio punitur Sacerdos reuelans confessionem à se non integre auditam.*
8 *Iudicis arbitrio punitur confessor reuelans confessionem asserendo se de confessi licentia facere.*
9 *Confessionem audiens tamquam interpres confessi eam non debet reuelare.*
10 *Confessor licitè aliquando confessonem detegit.*

CASVS CCCCXIIII.

CONFESSIONEM SACRAMENTALEM DETEGENS QUA PŒNA FERIENDUS SIT.

1 RECTE ac sanctè à summis Pontificibus constitutum est non licere † Sacerdoti secretam atque Sacramentalem confessionem reuelare. capitul. Sacerdos. de pœnit. distinct. 6. & capitul. omnis vtriusque de pœnitent. & remiss. fuit hoc maximè necessarium: verè enim pauci salu-
ti animæ suæ consulerent, si propria errata detegi posse scirent. At cum non homini, sed Deo confiteri se sciant arbitrantur creduntque illa fore se-
2 creta. Quæ sanè secreta si violat Sacerdos † Ius naturale, se violare sciat. Iubet enim Ius naturale, secreta ab eo, cui mandata sunt seruari oportere. iuxta illud prouerbi. capitul. 11. relatum, in capitulo qui ambulat 5. quæst. 5. Qui ambulat fraudulenter reuelat arcana: qui autem fidelis est seruat amici commissum. Iubet & naturæ lex, non esse aduersus alterum faciendum, quod contra se fieri nonplaceret, capitul. 1. distinct. 1. & habetur Matthei capitul. 7. & leg. 1. in princip. vbi Doctor. ff. quod quisque Iuris. At qui alteri secreta mandat nil alind cupit, quam quod illud non reuelari atque detegi possit, debet ergo, & idem ipse seruare. Hinc rectè scripsit Scotus. 4. sentent. distinct. 21. & cum eo Clauasius in summa in verbo confessio. leg. vltim. numero 2. Quod autem timore pœnæ cum amore id facere negligat Sacerdos præstare hoc debeat: sancitum est à Gregorio in eo capitul. Sacerdos. de
3 pœnitent. distinct. 6. † Sacerdotem reuelantem hanc confessionem Sacramentalem fore deponendum, & illi præcipiendum, vt peregrinetur, dum in humanis erit. Innocent. 3. addidit in capitul. omnis de
4 pœnitenti. & remission. † Sacerdotem, ita ab officio depositum esse in arctum monasterium detrudendum atque custodiendum, quæ sanè pœna loco peregrinationis indicta fuit. Quam pœnæ mutationem factam fuisse opinor, quod † peregrinatio
5 illa non solùm ipsi Sacerdoti, sed & toti Clero ignominiosa erat, capitul. Diaconi. 93. distinct. & annotarunt Calder. consil. 1. de vita & honest. Clericorum & Nauarr. in dicto capitulo Sacerdos. ad finem de pœnitent. distinct. 6. Dubitari tamen contingit, an hæc pœna sit communis omnibus quibus non est permissum reuelare hanc confessionem? Ego solco distinguere atque constituere aliquot casus.

6 Primus est, cùm ipsemet † Sacerdos, qui hanc sacram confessionem integrè audiuit eam reuelat, concessa iam confesso absolutione, tunc is punitur ea pœna ordinaria. dict. capitul. si Sacerdos. & capitul. omnes. & ibidem tradunt omnes.

Secundus est casus cum Sacerdos perfectè non audiuit confessionem, sed dimisit peccatorem ob id fortè quod eum vti impœnitentem absoluere noluit, vel non potuit. Nam & si hoc casu confessionem eorum, quæ sibi sunt dicta detegere non possit, vt tradit Diuus Anton. in sua summa, parte 3. titul. 17. capitul. 22. §. 1. post Petrum Paludanum: attamen
7 si detegit † non punitur pœna ordinaria, sed extraordinaria Iudici arbitraria. ita Bernardus Diaz in Practica Canonica criminali. capitul. 120. numero 4. in fine.

8 Tertius est casus, cum † Sacerdos audita confessione & concessa absolutione eam reuelat, asserens se id facere ex licentia confessi. vel se hoc audiuisse alia via, quam illa confessionis. Nam, & si duobus his casibus illiadhibenda non sit fides, quemadmodum annotarunt Lappus alleg. 24. Quidam Præsbyter. columna secunda, & Abbas in dict. capitulo omnis. Cardina. de Turre Cremata, in dict. capitul. Sacerdos. numero 4. attamen non punitur pœna or-
9 dinaria, † Sed arbitraria: ita Abbas in dict. capitulo omnis. Barbar. consil. 70. colum. 7. libro 2. Angelus Clauasius in summa in verbo confessio l' vltimo. numero 21. & Syluester in verbo confessio il. 3. numero 4. & Diaz. dict. capitul. 102. numero 5. Nauarus in d. capitul. Sacerdos. numero 163.

10 Quartus est casus, cum † quis alterius confessionem

fessionem sacramentalem interpretis loco audiuit. Hic enim confessionem illam reuelare non debet, ita D. Thomas, & Paluda. in 4. senten. dist. 21. Nauarus d. cap. Sacerdos. num. 42. de pœnit. dist. 6. & idem in Manuali confessionis cap. 8. nu. 7. & Diaz. d. cap. 102. nu. 4. Qui idem scribunt de quouis alio, qui vel casu, vel data opera hanc confessionem audiuit. Si ergo isti reuelant hanc confessionem non pœna ordinaria, sed Iudici arbitraria puniendi sunt. ita post Hostiens. & collectarium in d. ca. omnis. de pœnit. & remiss. affirmauit Nauarrus in d. cap. Sacerdos. nu. 42. nec aliter sentit Diaz d. cap. 102. nu. 4. Cessant hæ pœnæ illis ca-
10 sibus, quibus licitè possunt Sacerdos & alij, qui † confessionē audiuerunt detegere, sunt plures casus, quibus id facere licet, quemadmodum relati Doctores scribunt, præsertim Clauasius in d. verbo confessio. il 3. quæst. 5.

SVMMARIVM.

1 *Depositio Clerici à beneficio quid.*
2 *Depositionem à degradatione differre.*
3 *Degradatio quid.*
4 *Degradatio duplex.*
5 *Degradatio verbalis quæ.*
6 *Degradationem verbalem non priuare à priuilegio clericali.*
7 *Degradationem verbalem esse idem cum depositione.*
8 *Degradationis verbalis forma.*
9 *Degradationem verbalem fieri solum in casibus à lege expressis.*
10 *Iudicis arbitrio relinqui, an Clerici minores ob patratū scelus debeant degradari.*
11 *Degradatum verbaliter viuere debere secundum regulam Clericorum.*
12 *Degradatus verbaliter priuilegium clericale non perdit.*
13 *Degradationem verbalē non requirere consensum Prælatorum.*
14 *Degradatio verbalis præparatoria ad pœnam quando fiat.*
15 *Degradatio verbalis præparatoria ad pœnā priuat degradatum ab omni priuilegio clericali.*
16 *Degradatio verbalis ad pœnam præparatoria requirit consensum Episcoporum, vel Prælatorum.*
17 *Concilium Tridentinum de degradatione Clericorum declaratur.*
18 *Degradatio verbalis est illa quæ fieri debet Clerico in Monasterium deinde claudendo.*
19 *Clericus degradatus, & in Monasterium clausus ibi debet esse perpetuò.*
20 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod tempus dicatur perpetuum, quo Clericus degradatus esse debet in Monasterio.*
21 *Degradatio realis quæ.*
22 *Hæreticus relapsus realiter degradatur.*
23 *Clericus falsificans literas Apostolicas realiter degradatur.*
24 *Degradatio realis est executio verbalis.*
25 *Degradationem realem solus Episcopus facit.*
26 *Capitu. degradatio. §. actualis. de pœnis. in 6. declaratur.*
27 *Degradatio actualis ficta quæ.*
28 *Clericus assassiniū mandās censetur degradatus actualiter fictè.*
29 *Clericus de furto, vel homicidio conuictus dicitur fictè degradatus.*

CASVS CCCCXV.

DEPOSITIO ET DEGRADATIO Clerici, quas Latini exauthorationes rectè appellant, quādo & quomodo fieri soleant: & de multiplici earum differentia & effectu.

VM superiore casu scripserim, Sacerdotes ob commissum crimen interdum deponi, & in arctum carcerem detrudi, subijcere volui hunc casum, quo intelligat Lector beneuolus, quę dicatur
1 hæc depositio, & quam diu is in carcere claudi debeat. Est itaque † depositio à dignitatibus & honoribus motio, cap. nouimus. de verbo. significat. & cap. 2. de pœnis. in 6. & declarat Specula. in titulo. de accusat. titulo 2. verficulo, vel dici po-
2 test. Et differt † depositio à degradatione: Est
3 enim † degradatio ordinum priuatio, quod præcitatis iuribus comprobatur. Degradatio † autē duplex
4 est, verbalis & actualis. Verbalis degradatio est, quæ verbo fit. Et hæc verbalis degradatio aliquando est, vt terminus pœnæ, aliquando vt præambula ad de-
5 gradationem actualem. Est enim verbalis † degradatio, vt terminus pœnæ, quando Iudex ipse Ecclesiasticus non vult progredi ad actualem degradationem, sed hac verbali contentus est. De qua quidem loquitur Baldus in l. officiales. C. de Episcop. & Cle. Et hæc degradatio sumitur pro ipsa depositione, seu priuatione. l. iubemus. §. œconomus. C. de sacrosanct. Eccles. & cap. tuæ. de pœnis. quo loci Abbas scribit tex-
6 tum illum loqui de † degradatione verbali, quæ non priuat ab omni priuilegio. atq; ita non tollit priuilegium fori, nisi loquatur incorrigibilitas. ca. dictū. distinct. 80. cap. cùm non ab homine. de iudicijs. & cap. ad audientiam. de crimine falsi. & sequitur Balneo reg. in iudiciali inquisitionum in verbo, degradatio.
7 num. 4. Et † degradationem hanc verbalem esse idem quod depositionem, scripserunt etiam Abbas in cap. abolendam. col. penult. de hæret. in cap. non potest. col. 2. de re iud. & in cap. nouimus. de verbo. signific. Decius in ca. at si Clerici. in prin. col. pen. de iudicijs. & Arnaldus Albertus in cap. quoniam. q. 14. num. 3. de hæret. in 6. Et hæc degradatio fit verbo tantùm, vt ait Specul. in tit. de accusa. §. 1. verficu. & nota, quòd
8 quando qui, in vers. item quæritur. scribit hanc † esse formam. Et quia nouimus te commisisse tale crimen huius degradationis dignum, ideo sententialiter dicimus, te esse deponendum, prout te deponimus. Et hæc formula probatur in capit. accedens. 50. distinct. & in capitulo, veritatis. de dolo, & contuma.
9 † Degradatio hæc non fit, nisi in casibus à lege expressis. ita scribunt Aret. in c. cùm non ab homine. colum. 9. de iudicijs. & ibi Decius numero 27. asserit, esse communem opinionem. Idem affirmarunt, Arnaldus Albertinus, in d. cap. quoniam. quæstio. 11. num. 51. de hæret. in 6. & Bernardus Diaz in practica Canonica criminali. cap. 90. num. 8. qui tamen exi-
10 stimauit quòad Clericos minores relinqui † Iudicis arbitrio, an degradari debeant ob perpetratum scelus, pro quo expressim à lege indicta non est hæc degradationis pœna. Hic † degradatus verbaliter viuere debet secundum regulam Clericorum, cùm & Clerici nomen retineat. Ita declarandus est Cardinalis de Turre cremata. in cap. dictum est. 81. distinct. vt declarat Albertin. in d. cap. quoniam. in princ. nu-
12 mero 23. de hæret. in 6. Non enim ita † degradatus destituitur omni ordine & priuilegio clericali, vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

scribit idem Albertinus in d. cap. quoniam. q. 14. nu-
23 5. in fine. Et hæc † degradatio verbalis non requirit
consensum aliorum Prælatorum. Ita Albertinus in
d. q. 14. num. 6. vers. quod non requiritur, post Abba-
24 tem. in cap. non potest. de sentent. & re iud. † Degra-
datio verò verbalis, quæ est præparatoria ad pœnam,
fit, quando Iudex vult procedere ad degradationem
actualem, qua quidem actuali facta relinquit degra-
datum Iudici seculari puniendum. Et hæc destituit
25 † degradatum ab omni officio & priuilegio clerica-
li. c. degradatio. in prin. de pœnis. & post Bald. in d. l.
officiales. C. de Epis. & Cler- Scribit Albertinus in d.
q. 14. num. 5. Balneo Regiensis in iudiciali inquisito-
26 rum in verbo, degradatio. nu. 1. Et in hac † degrada-
tione adhibetur consensus Prælatorum, in crimine
hæresis. ex d. c. quoniam de hæret. in 6. Et in alijs cri-
minibus consensus Episcoporum, dicto capitulo, de-
gradatio. de pœnis. Hodie sancitum est à sacrosancto
27 Concilio † Tridentino, sessione 13. Decretum de re-
formatione. cap. 4. sufficere adesse Abbates, vel Præ-
latos. Est autem hic annotandum, quòd quando Ca-
28 nones statuunt † Clericum esse degradandum, & in
Monasterium detrudendum, intelligunt de verbali
degradatione, quæ fit in pœnam, & quam depositio-
nem suprà appellauimus. Ita declarat Abb. in ca. at si
Clerici, in prin. col. 3. de iudicijs. quē secutus est Diaz
in dicta Practica criminali. c. 132. post Felynum in cap.
qualiter. il 2, in fine. de accusat. idem scripsit Balneo
Regien. in iudiciali inquisitorum, in verbo, degrada-
29 tio. num. 3. Cùm autem Clericus ita † degradatus
Monasterio includitur, in eo permanere debet per-
20 petuò. Hoc autem perpetuum † Iudicis arbitrio in-
telligitur. ita declarat Turre Cremata, in cap. dictum
est. num. 6. distinct. 81. post Gemin. & Archid. ibidem
21 † degradatio realis est, quæ re ipsa fit ab homine in
Clericum præsentem absq; alia monitione, & corri-
22 gibilitate. Sicuti † in hæretico pertinace & negati-
uo, vel relapso fit. cap. ad abolendam. & cap. excom-
municamus. de hæret. in cap. super eo. de hæret. in 6.
23 Hæc etiam † degradatio fit in Clerico, qui literas
Apostolicas falsificauit. cap. ad falsarium. de crimine
falsi. Adhibetur etiam hæc degradatio cõtra conspi-
rantem in Clericum. cap. si quis Sacerdotum. 11. q. 3.
24 Et hæc † degradatio dicitur quædam executio illius
verbalis degradationis. Nam primò Clericus degra-
datur verbis, deinde facto, quod non aliud est dicere
quàm vel degradatione præparatoria, & postea actua-
li. Ita Hostien. & Butr. in cap. 1. de oblig. ad ratiocin. &
Henricus Boic, in cap. nouimus. de verb. sig. Et de hac
degradatione loquuntur cap. Episcopus. 11. q. 3. & ca.
degradatio. de pœnis. in 6. Huius degradationis for-
mam recensent Specul. in titul. de accusat. §. secundo
loco. vers. & nota. Bertachin. in tract. de Episcopo. lib.
4. parte tertia. & Albertinus in d. cap. quoniam. q. 14.
nu. 8. de hæret. in 6. Quæ sanè forma desumpta est ex
25 c. degradatio. §. Clericus. de pœnis. in 6. Et hanc actua-
lem † degradationem facit solus Episcopus, & non
plures. cap. degradatio. §. actualis verò. de pœnis. in 6.
& scribit Albertinus in d. q. 14. num. 8. in fine. Quod
ego intelligo, quòad ipsum actum degradandi: ipse
enim solus Episcopus admonet manū in capite, ma-
nibus & vestibus degradandi. Ita enim de solo Epi-
26 scopo exequente loquitur † tex. de cap. degradatio.
§. actualis. cum §. seq. requiritur tamen præsentia
aliorum Episcoporum, vel saltem Abbatum, aut Præ-
latorum. sicuti hodie sancitum est à sacrosancto Con-
cilio Tridentino, sessione 13. Decretum de reforma-
27 tione. c. 4. Hæc † actualis degradatio aliquando fictè
fit à lege, vt in c. 1. de homicid. in 6. quo sancitum est,
28 Clericum mandantem † assassinū fictè ipso iure de-
gradatum censeri. Ita pariter fictè degradatus à lege
29 habetur is Clericus † qui conuictus, vel de furto, vel
de homicidio, vel periurio, vel alio simili graui deli-
cto depositus est ab officio: & si incorrigibilis erit, ex-
communicatur, & crescente contumacia, anathema-
tizatur, & si postea in profundum malorum venerit:
cùm Ecclesia nõ habeat amplius quod agat, à seculari
Iudice damnatur. c. cùm non ab homine de iudicijs.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicationis pœna grauis.*
2 *Excõmunicationem à societate diuina & humana ex-*
cludere.
3 *Excommunicatus perseuerans in ea per annum, qua*
pœna puniendus.
4 *Iudicis arbitrio punitur perseuerans in excommunica-*
tione per annum.
5 *Perseuerantia in excommunicatione per annum quid*
operetur.
6 *Hæresis suspectus & excommunicatus, si intra annum*
non comparet, damnandus est vt hæreticus, & con-
sequenter beneficijs priuatus est, si est Clericus be-
neficiatus.
7 *Clericus ob periurium excommunicatus, si per annum*
in ea perseuerat, non censetur ipso iure beneficijs
priuatus.
8 *Sententia declaratoria solenni ordine ferri debet.*
9 *Clericus venator Iudicis arbitrio punitur.*
10 *Clericus ob venationē excommunicatus, si in ea per an-*
num perseuerat, Iudicis arbitrio punitur.
11 *Perseuerans in excommunicatione per annū, censetur*
confessus & conuictus de eo crimine, pro quo fuit
excommunicatus.
12 *Pœna duplici nemo puniri debet.*
13 *Contumacia sola non sufficit ad condemnationem.*
14 *Præsumptio vehemens ad condemnationem sufficit.*
15 *Contumacia grauis operatur iuxta qualitatem delicti,*
ob quod lata est excommunicatio.
16 *Excommunicatio profertur ob delictum principale, non*
ob contumaciam.
17 *Cap. rursus. 11. q. 3. declaratur.*
18 *Cap. cum contumacia. de hæret. in 6. declaratur.*
19 *Dictio, Maximè, est implicatiua.*
20 *L. 2. C. de requirendis reis. declaratur.*
21 *Deponitur Clericus ob graue delictum.*
22 *Excõmunicationē leui de causa non esse proferendam.*
23 *Contemptus graue crimen infert.*
24 *Peccatum veniale efficit mortale ob complacentiam.*
25 *Peccatum veniale efficit mortale ob consuetudinem.*
26 *Contemptus efficit, vt non obseruans præcepta consulti-*
tia & perfectionis, peccet.
27 *Contemptus duplex.*
28 *Contemnit impropriè, qui frequenter in aliquod vitium*
incidit.
29 *Contemptus positiuus quis.*
30 *Contemptor est, qui non sequitur Ecclesiæ præcepta.*
31 *Cap. vlt. de pœnis. declaratur.*
32 *Contumax post annū habetur pro confesso & conuicto.*
33 *Decretum secundum, ob contumaciam interponitur.*
34 *Contumacia immodica priuat contumacem suo iure.*
35 *Excommunicatus ob causam ciuilem si per annum in ea*
perseuerat, pro conuicto & confesso habetur.
36 *Ripæ error.*
37 *Excõmunicatus perseuerans per annū in ea excõmuni-*
catione, nõ excluditur à probatione suæ innocentiæ.
38 *Bannitus admittitur ad probandum suā innocentiam.*
39 *Innocentiæ probatio nunquam censetur excluſa.*
40 *Cap. rursus. 11. q. 3. declaratur.*
41 *Innocentia probari non potest, quando statutum præ-*
dit vlterius excludendo probationes.

42 *Inno-*

42 *Innocentiam probare non potest contumax sæpius ci-*
tatus.
43 *Excommunicatus ob crimen notorium si perseuerat in*
excommunicatione deponi potest.
44 *Clericus excommunicatus celebrans ante annum be-*
neficijs priuatur.
45 *Clericus excommunicatus celebrando efficitur irregu-*
laris.
46 *Iudicis arbitrio punitur excommunicatus perseuerans*
per annum.
47 *Pœna arbitraria contra perseuerantem in excommu-*
nicatione per annum ex auctoris sententia.
48 *Excommunicatus perseuerans in excommunicatione*
vltra annum, beneficijs priuatur.
49 *Cap. cùm bonæ ætate & qual. declaratur.*
50 *Cap. vlt. de pœnis interpretatio.*
51 *Sententiam ferri non posse lite non contestata.*
52 *Excommunicatus ob ciuilem causam priuatur benefi-*
cijs, si vltra annum in ea perseuerat.
53 *Hæresis suspectus est, qui vltra annum in excommuni-*
catione perseuerat.
54 *Concilium Tridentinum sessione 25. capit. 3. de refor-*
matione. declaratur.
55 *Annus perfectus intelligitur, vt perseuerans in excom-*
municatione beneficijs priuetur.
56 *Excommunicatus perseuerans in excommunicatione*
vltra annum, an ipso iure beneficijs priuetur.
57 *Pertinax an sit verè hæreticus.*
58 *Excommunicatum vltra annum in ea perseuerantem,*
non esse propriè hæreticum.
59 *Concilium Tridentinum sessione 25. cap. 3. in fine. de-*
claratur.
60 *Excommunicatus ob suspicionem hæresis si in ea excom-*
municatione perseuerat, pro hæretico habetur.
61 *Hæreticum beneficijs priuatum censeri.*
62 *Declaratoria requiritur contra excommunicatum per-*
seuerantem in excommunicatione vltra annum, vt
declaretur hæreticus.
63 *Cap. cum secundum de hæret. in 6. declaratur.*
64 *Hæresis crimen non priuare hæreticum beneficijs ante*
declaratoriam.
65 *Tempus quod sit expectandum à Iudice antequam de-*
claret excommunicatum perseuerantem vltra an-
num in excommunicatione esse hæreticum.
66 *Iudicis arbitrio relinquitur tempus, quod est expectan-*
dum ad declarandum excommunicatum perseue-
rantem vltra annum in excommunicatione esse la-
psum in hæresim.
67 *Iudicis arbitrio relinquitur, intra quod tempus inter-*
poni debeat secundum decretum.
68 *Praxis procedendi contra excommunicatum, qui vltra*
annum in excommunicatione perseuerauit.

CASVS CCCCXVI.

EXCOMMVNICATI PERSEVERantis in excommunicatione per annum, & vltra annum pœna, quidq; illa perseuerantia operetur. Et de contemptu positiuo & priuatiuo aliqua & eius pœna.

SVperiore casu de depositione, & degradatione egimus, & aliqua de excom- 8
1 municatione attigimus. Hic locus postulat, vt alia quædam subijciamus.
Excommunicationis † pœna non modò grauis, sed & grauissima est ijs,
2 qui de religione non bene sentiũt. Nam † ab Ecclesia communiq; hominum societate excludit, atque separat. cap. ad mensam. 11. quæstio. 3. Sathanæ & angelis eius traditur. cap. omnis Christianus. 11. q. 3. & tanquam membrum à corpore abscissum abijcitur. cap. nihil. 11. q. 3. Cæterùm grauis est & egregia Doctorum
3 disputatio, qua pœna † feriendus is sit, qui per annum, ac vltra, in excommunicatione perseuerat. Scio
4 interdum esse ordinariam, interdum † arbitrariam, quemadmodum scitè sentit Abbas in cap. 1. num. 25. de iud. Cuius quidem traditionem & doctrinam (quidquid ibidem Decius in secunda lectura. nu. 19. Ripa num. 77. & Alciatus num. 34. censeant) ego ita declarare atq; interpretari soleo. Tres casus mea quidem opinione, distinguendi atq; constituendi sunt.
5 Primus est, cùm solũ quæritur, quid operetur † perseuerantia in excommunicatione per annum, in ea causa & delicto, ob quod lata est excommunicatio. Quo sanè in casu vnà cum Abbate in d. cap. 1. numero 25. statuo, operari hunc solum effectum & pœnam, vt is excommunicatus habeatur pro confesso & conuicto, de eo delicto & causa, ob quæ fuit excommunicatus: nec nouam infert pœnam. Est ergo lapsus anni loco solius probationis, & deinde sententiæ quòad illud crimen: facitq; perinde ac si is excommunicatus ore suo fuisset delictum confessus, & lata esset à Iudice sententia. Quocirca si illud delictum, ob quod lata est excommunicatio, ita graue est, vt is delinquens priuari & deponi possit, & debeat à beneficijs, vel sententia declaratoria tantùm, vel diffinitiua, priuandus & deponendus est. Si verò illud delictum non est ita graue, vt priuationis pœnam, vel depositionis non inferat, non erit is deponendus, vel priuandus: sed pœna arbitraria indicenda, si ordinaria deficit. De singulis ita adferri exem-
6 pla possunt. Primum, si † Clericus in prauam hæresim lapsus credatur, & de crimine hoc inquiratur, sit iste contumax, & ob id excommunicetur: per annum hic in excommunicatione perseueret. Poterit Iudex pronuntiare, seu declarare illum esse hæreticum, & per consequens esse ipso iure illis beneficijs priuatum (eam enim pœnam infert lex ipso iure contra hæreticum, capitulo, cùm secundum. in fine. de hæret. in 6. & infrà copiosè declarabimus.) Quam sanè assertionem probat. capitu. contumacia. vbi glossa. de hæret. in 6. Capella Tholosan. quæst. 366. Ripa in dicto capitulo primo, numero 77. versiculo, secundò restringe. de iud. Hac enim declaratione facta, censetur iste verè & propriè hæreticus, ita Francus in dicto capitulo, cùm contumacia. in 2. notab. & infrà explicabimus. Secundum adferri potest exemplum secundi casus: vt si † Clericus ob crimen periurij, quod ei impingitur, excommunicatus fuit. Non enim crimen hoc infert beneficij priuationem ipso iure, sed mediante sententia, ita scribit post alios Ripa in cap. ex parte, numero decimo. de rescriptis. & probaui suprà in casu 319. numero quinto. Qui ergo hanc ob causam fuit excommunicatus, si in ea per annum perseuerat, habetur, vt cõfessus & conuictus de eo crimine periurij: ita quod Iudex, facta declaratione contumaciæ, atque ita annalis perseuerantiæ, diffinitiuè pronuntiabit illum periurum & dignum, qui beneficijs priuetur: atque ita sua sententia priuabit. Nec solennitas, ordoue iudiciarius seruatur, dum illa declaratoria fertur. Si
8 quidem sufficit, ita cum † sententia diffinitiua pronuntiare. quod annotarunt Bartol. in l. eius qui delatorem 2. nota. de iure fisci. Marsil. cons. 10. num. 20. idem in Praxi crimin. §. postquam. num. 37. & in singul. 283. Neuiza. cons. 6. num. 12. & Socinus Iu. cons. 11. num. 11. lib. 2. Tertium exemplum tertij casus esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

9 poteſt. vt ſi † Clericus & beneficiatus venator eſſet. Nam venari prohibetur cap.1.& cap.2. de Cler. vena. & ſcripſi ſuprà in caſu 423. Quo loci dixi, non eſſe ſtatutam certam pœnã, ſed arbitrio Iudicis indici Clericis in minoribus exiſtentibus. ita Ioan. Andr. & Ioannes de Ana. in cap.1. de Cler. vena. & Bernardus Diaz in Praxi criminali Canonica. cap. 61. numero 6.
10 Hoc itaque in caſu, ſi † Clericus iſte venator fuit excommunicatus, & per annum in ea perſeuerauerit, pronuntiabitur incidiſſe in illud crimen venationis: pœna arbitrio Iudicis indicetur, ita verè cenſuit Abbas in d.cap.1. numero 25. verſ. aut illud delictum de iud. & ibidem Decius in ſecunda lectura. num.19. verſic. & ad hoc etiam non diſſentit. Eſt ergo hæc
11 Abbatis vera ſententia, † perſeuerantiam annalem in excommunicatione ſolum hunc effectum parere, vt is excommunicatus habeatur pro confeſſo & conuicto de crimine, cuius cauſa fuit excommunicatus: atque ita pœnam non auget. Hanc Abbatis aſſertionem communem eſſe cenſuit Ripa in dicto cap.1. numero 77. & illam verè probarunt Butrius ibidem colum. vlt. verſ. puto pro concordia. Auffrerius ad Capellam Tolloſa. q.365. & Didacus in cap. alma mater. parte 1. §.7. num.10. de ſentent. excom. qui eiuſdem opinionis recenſet Ioan. Lupi in cap. per veſtras. §.18. num. 24. de donat. inter virum & vxorem. Addo Paulum Girlandum in tract. de hæret. q.8. in fin. Hæc Abbatis doctrina habet duo capita. Primum affirmatiuum, quòd hic perſeuerans habeatur pro confeſſo & conuicto. Secundum negatiuum, quòd hic perſeuerans non puniatur alia pœna, quàm illa emerita ob crimen, cuius cauſa fuit excommunicatus. Quæ ſanè duo capita ſub vno claudi poſſunt, ſi ita taxatiuè pronunciamus. Perſeuerantem in excommunicatione ſolùm puniri ea pœna, vt habeatur pro confeſſo & conuicto, de crimine, ob quod excommunicatus fuit, ſecundi capitis (vt ab eo incipiam) ratio illa
12 eſt, quòd nemo debet duplici † pœna affici. cap. at ſi Clerici. in fin. de iud. & ibi gloſſa in verbo, duplici. Nec pœna pœnam parit. c. quia diuerſitatem. de conceſſ. præbend. gloſſ. & Doctores. in cap. imputari. de reg. iuris. in 6. duplici enim pena hic excommunicatus puniretur. Primò quia haberetur reſpectus primi delicti pro confeſſo & conuicto: id quod pœnam non leuem infert. Secundò, quia noua pœna eſſet, ſi priuaretur beneficio pro eo crimine, quòd ſi verè eſſet confeſſus, priuationis pœnam non inferret. Et
13 quanquam ſola † contumacia non ſufficiat ad condemnationem. cap. nullus. de præſum. Attamen (inquit Abbas in d.cap.1. num.27. de iudicijs) contumacia cum perſeuerantia in excõmunicatione ſufficit:
14 quia † vehemens efficitur præſumptio, quæ deinde ad condemnationem ſufficit. cap. afferte de præſumpt. & in ſpecie ſcribunt Anch. & Francus in cap. cum contumacia. de hæret. in 6. Quocircà malè Decius in d.cap.1. num.19. in ſecunda lectura. de iud. & malè cum eo Ioan. de Selua in tract. De beneficio. parte 3. q.4. nu.53. reprehendunt Abbatem, obid, quòd non ſufficiat ſola contumacia, vt priuetur contumax iure ſuo. ex l. ſi ideo. ff. de euictio. Non enim Abbas hoc negat, imò expreſsim fatetur, ſed inquit, confeſſionem tacitam, & per conſequens priuationem inferri ex illa contumacia cum perſeuerantia. quæ quidem cum magna ſit huncefectũ parit, quod & ipſemet Decius in l.2. num.31. C. de edendo ſentit. Hoc
15 itaq; caſu operatur hunc effectum † contumacia hæc grauis iuxta qualitatem criminis, ob quod lata eſt excommunicatio, in qua quidem conſideratur crimen, vt cauſa mediata, ſed efficiens: & contumacia, vt immediata tanquam inſtrumentum. Non enim
16 ob ſolam † contumaciam, ſed & propriè ob ipſum crimen fertur excommunicatio. vt declarant Archidia. & Ioan. de Turre Cremata. in cap. ſi Epiſcopi. 11. q.3. & ſimile quoddam ſcripſi ſuprà in caſu 287. num. 20. Primũ autem caput aſſertionis Abbatis ſatis probatur. in c. rurſus. & cap. quicunq; 11. q.3. & in c. cum contumacia. de hæret. in 6. Nec probo, quod ſcribunt Barba. & Ripa, in d.c.1. de iudicijs. ille. num.134. verſic.
17 ſed vnum. iſte. num.77. quod † d. cap. rurſus. id factum eſſe, quia is excommunicatus defecerat in purgatione Canonica. Non inquam hoc probo, cùm
18 textus in hoc non conſtituat fundamentum. in vltima enim verba illa ſunt, quæ affirmant hunc haberi pro confeſſo, dum ibi ſcriptum eſt, excommunicatũ anno elapſo amplius ſuper eo crimine non eſſe audiendũ. Et illa prima verba confeſsis, & cauſa illius excommunicationis, ſed alia de cauſa, vt cum alijs probationibus & modis accuſati ita ſunt habiti. quod apertè ſignificant verba d. Concilij Carthaginenſis V. pauló ante d.c. rurſus. (quod illius continuatiuũ eſt) relata. Et illud caput Concilij poſitum ante d. ca. rurſus, eſt relatum in c. confirmandum. 50. diſtinct. Prætereà nec verum eſt, quod inquit Barba. in d. cap. 1. num.134. in fine. d. c. rurſus. probare contrarium, quòd imò omnino priuatur iure ſuo ille excommunicatus: quia id intelligitur poſt annum, vt infrà ſuo loco declarabimus. Non etiam placet, quod præcita-
19 to loco ſcribit Ripa, illud † ca. cum contumacia. loqui in crimine hæreſis: quod ſanè crimen, vt eſt omnium grauiſsimum, ita quoq; reddit contumaciam efficaciorem. Nam ex quo fidei contemptum arguit. cap. vltimo. de pœnis. directò reſpicit hæreſim: quod in alijs criminibus non contingit. Non ergo ab illo argumentari ad cætera omnia licet. Non inquam, hoc placet, cum ratione contumaciæ nulla ſit inter crimina differentia, quod apertè ſenſit Abbas in d. capit. 1. num. 26. nec aliter ſenſit Selua. d. q.4. numero 53. ad finem. Et quod dicitur in eo crimine hæreſis contumaciam inferre contemptum fidei, falſum eſt, ſi de eo ſolo intelligit Ripa. Si quidem commune hoc & cæteris eſt, vt ſuo loco dicam. & in ſpecie ita dict. capit. cum contumacia. declarat Calder. conſilio 5. colum. 2. verſ. Nec obſtat quod oppoſitio. titulo de hæret. Accedit prætereà quod opinationem Ripæ apertè conuincunt verba, dicti capituli, cum contumacia. ibi, in cauſa præſertim fidei, eſt dictio, præſertim, comparatiua, cùm idem ſignificet, quod dictio, maximè, vt declarat Albert. in ſuo Dictionario
19 in verbo, præſertim, & dictio † maximè, exprimit caſum minus dubitabilem, includendo etiam magis dubitabilem: vti declarant Decius in l. qui ſe patris. num. 19 C. vnde lib. & Soc. Jun. conſ. 30. num. 41. lib. 1. Caſus minus dubitabilis in d. cap. cum contumacia eſt ille de hæreſi: magis dubitabilis eſt alterius criminis. Vera itaque eſt Abbatis ſententia, quæ his rationibus & iuris locis defenditur. Quocircà malè ab Abbate, & communi opinione diſſentiunt Innocens Archid. collecta. & alij, quos recenſet Ripa in d. cap. 1. num.77. Et illorum opinionem videntur ſecuti ibidem Decius in 2. lectura. num.19. & Alciat. num.36. & apertius Selua. d. q.4. num.53. Horum diſſentientium
à communi multæ ſunt rationes, multa fundamenta, quæ hic referre, & pro mea virili confutare non
20 grauabor. Primò itaque perpendunt † l.2. C. de require. reis. qua probari opinantur ſolam annalem contumaciam operari hunc effectum, vt is contumax habeatur pro confeſſo & conuicto: & priuetur iure ſuo, vt priuatur is reus in caſu dict. l.2. Nec hic ſatisfacit reſponſio Ripæ. dicta l. 2. loqui in bannitis, & à bannitis ad excommunicatos non procedere argumen-

argumentum: vt ſcribit Abbas in capit. paſtoralis. §. Verùm. num.19. de appellat. Nam inquam ſatisfacit cùm argumentum procedat, vbi par eſt ratio, vt hic contumaciæ eſt, opinor. d.l.2. forc intelligendam, vt illa pœna priuationis bonorum inferatur elapſo anno contumaciæ: Cùm illud tempus intra annum cedat commodo ipſius accuſati, vt ſe defendere poſſit. Et ſimili in caſu ſic intelligo, l.1. §. penult. C. de aſſertio. tollend. qua de re infrà in ſecundo caſu. Secundò ita argumentatur Alciatus in dicto capitulo
21 primo, numero trigeſimoquinto. ex graui delicto † Clericus debet deponi. capitulo, inuentum. 16. q.7. Sed excommunicatio non fit, niſi ex graui cauſa. cap. nullus. capit. nemo. 11. quæſtio.3. Ergo excommunicatus Clericus debet priuari, & deponi. Hæc argumentatio non concludit: ſiquidem non negatur
22 † excommunicationem fieri non debere ex quauis leui cauſa. dicto capitulo, nemo. & ſcribit Ioan. de Turre Cremata. in capit. ſi Epiſcopi. 11. quæſtio. 3. & hodie diffinitum fuit in ſacroſancto Concilio Tridentino, ſeſsione 25. cap. 3. de reforma. Attamen ſtat ſimul quòd grauis ſit cauſa, & non inferat priuationem beneficij. Potuit enim eſſe cauſa ciuilis, ob quam interdum permiſſa eſt excommunicatio in cõtumacem, vt Tridentinum Concilium permittit, & tamen nulli dubium, cauſam ciuilem non inferre beneficij priuationem. Et hæc diſputatio eſt, an ſola perſeuerantia ita augeat pœnam, vt excommunicatus perdat beneficium, quod ex natura criminis, quo accuſatus fuit, non perdit, & dicimus non augere. Tertiò mouetur Alciatus. Perſeuerans in excommunicatione contemnit claues Petri, capitulo vltim. de pœnis. vbi Abbas in 2. notab. ſed contemptus grauiſsimum eſt crimen, ergo poteſt is excommunicatus deponi.
23 † contemptum graue admodum eſſe crimen, vel ex eo conſtat, quod veniale peccatum mortale reddit.
24 ita Baldus, & cæteri in d.capit.vlt. † Nullum enim peccatum eſt veniale, quod non fiat mortale, dum placet, inquit Diuus Auguſtinus relatus in ca. vnum orarium. §. criminis. 25. diſtinctio. Et ſcribunt Abbas in cap. nam concupiſcentiam. in fine, de conſtit.
25 † peccatum veniale ob conſuetudinem, atque ita ob
26 hunc contemptum effici mortale. Accedit, quòd † contemptus facit, vt is, qui præcepta conſultiua, vel perfectionis non obſeruat, mortaliter peccet, & ſi citra contemptum peccare non dicatur, ſi illa non obſeruat. ita ſcribit Felynus, & Decius in cap. 1. de conſtit. ille. num. 21. iſte in prima lectura. num. 12. idem Decius in cap. cùm non ab homine. numero 7. de iudicijs. Pulchrè Alexand. Alenſis in 4. parte ſuæ ſummæ. q.104. membro 3. verùm reſpondetur, quòd iſte perſeuerans per annum in excommunicatione, non dicitur propriè contemnere, ſed improprie: qui ſanè contemptus improprius non operatur hanc priuationem & depoſitionẽ, id quod ſic clarè demonſtra-
27 tur, † contemptus altero de duobus modis conſideratur, nempe negatiuè & poſitiuè. Primò negatiuè is contemnit, qui de re aliqua curam non habet: nullam tamen iniuriam, vel irreuerentiam facit. Hic dicitur impropriè contemnere, & qui ita contemnit, non punitur ex contemptu, ſed ex alio delicto, cuius cauſa contempſiſſe videtur, vt ſi ira, negligentia, vel concupiſcentia. ita declarant collecta, in cap. primo, de conſtit. Cardinal. in Clement. 1. 3. notab. de ſepul. Sylueſter in ſua ſumma in verbo, Contemptus. numero 1. & Felynus in cap. 2. colum. vlt. de maiorit. & obed. Hoc modo dicitur contemnere iſte excommunicatus perſeuerans per annum in excommunicatione, ex quo nil aliud agit contra Eccleſiam, quàm quòd negligens eſt, vt ab eo vinculo diſſoluatur: non enim negat Eccleſiæ auctoritatem, & clauium poteſtatem. ſed tantùm negligit propriã ſalutẽ. Non ergo puniri iſte debet tanquã contemptor, ſed tanquã negligens, quę ſanè negligentia pœnam meretur, vt habeatur pro cõfeſſo & conuicto de crimine, cuius cauſa fuit excommunicatus. Nam ſi vt contemptor puniretur, verè pœna criminis hæreſis eſſet puniendus: cùm tamen verùm non ſit eſſe hæreticum, vt relati ſentiunt. Nec ex tàm longa, annali ſcilicet perſeuerantia dici poteſt contemnere propriè, ſed adhuc improprie, quemadmodũ videmus à fortiori, quòd
28 is dicitur † contemnere improprie, qui ex negligentia, aliaſve minus iuſta cauſa frequenter in aliquot vitium, puta in ebrietatem incidit, & ſi frequentia illa ad contemptum voluntatem præparat. ita D. Thomas 2.2. quæſt. 186. art. penult. ad vlt. Syluester in d. verbo, contemptus. numero ſecundo, in fine, Adria. quodlib. 6. art. 2. & alios recenſet & probat Didacus in capitu. alma mater. parte prima. §.7. numero 6. verſiculo, tertiò inde infertur. de ſentent. excomm. Et legem non iudicare contemptum in caſu noſtro, vel ex ea conſtat, quòd ei totum annũ tribuit, vt abſolutionem conſequatur: & anno ſtatim elapſo, non adhuc habeat eum vt hæreticum, quod tamen infrà
29 declarabimus. Secundò modò conſideratur † contemptus poſitiuus, vt cùm iuſſus facere, negat velle parere, aſſerens, ſe non teneri, vel cùm dicit aperte, ſe nihil ea mandata facere: vel etiam, quando cum aliquo actu irreuerentiæ, & iniurioſo negligit. Nam his modis negare dicitur, ſe legi ſubijci: & ob id verè & propriè contemnit. ita declarant, D. Thomas,
30 Syluester, Adrianus, Didacus, & relati omnes, † contemptor etiam dicitur, qui præcepta Eccleſiæ ſequi non vult: ſed illa tranſgreditur ſine iuſta cauſa, vt declarat Ioannes de Turre Cremata. in capitulo, nulli. numero 5. diſtinctio. 9. Quo ſanè in caſu loquitur illud † cap. vltimo, de pœnis. quod recenſet Alciatus. Nam vbi ille excommunicatus perſeuerauit in excommunicatione per biennium, & vltra contra præcepta Eccleſiæ, quæ iubet ſub pœna criminis hæreſis, ne tàm diu eo vinculo ligatus viuat. Et appellari poteſt hic contemptus interpretatiuus declaratione Ioan. de Turre Cremata. in capit. miſſas. numero ſecundo. de conſecrat. diſtinct. 1. Quia de re infrà ſuo loco. Quartò argumentatur Alciatus
32 aduerſus Abbatem, & cæteros † contumax poſt annum habetur pro confeſſo & conuicto, & ſecundum decretum interponitur. cap. quoniam frequenter. §. in alijs. vt lite non conteſta. Quod ſanè ſecundum decretum ſententiæ diffinitiuæ æquiparatur, vt ſcribunt, Roman. in Rubrica. ff. de re iudic. & omnes in l. 1. ff. de iuriſdict. omn. iud. Quemadmodum ergo
33 † ad ſecundum decretum peruenitur in pœnã contumacis: ita etiam dicendum eſt, in pœnam huius excommunicati perſeuerantis, priuationem beneficij eſſe indicendam, vt illa pertinacia puniatur. Sed verè hæc argumentatio retorquetur. Quando aduerſus contumacem deuenitur ad ſecundum decretum, is contumax non condemnatur ad plus quàm petitum eſt ab eo, qui in poſſeſsionẽ mittitur. Si quidem ſufficit, quod is miſſus in poſſeſsionem conſequatur quod petit, atq; ita contumacia illius tantùm operatur quantum ipſa ſententia. ita ſcribunt omnes. in l. ſi finita. §. Iulianus. ff. de damno infecto. vbi gloſſa 2. ſentit, miſſum effici, vel dominum, vel poſſeſſorem, loco contumacis. & ibi declarat poſt alios Vruarus. num.256. Quemadmodum ergo ſecundũ decretum non auget pœnam contra contumacem: ita nec perſeuerantia hæc inferre debet priuationem, quam nõ infert delictum, ob quod lata eſt excommunicatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hac reponsione diluitur consideratio Barba. in d.c.1. num. 134. in fine. de iud. dum aduersus Abbatis sententiam adfert doctrinam Bart. in l. Iulianus. §. vlti-
34 mo. ff. ex quibus caus. in possess. ea. qui scribit † contumacem, ob nimiam cõtumaciam priuari iure, quo regulariter non priuaretur. Nam ibi scribit Bartolus aduersarium contumacis etiam ex primo decreto facere fructus suos, quos aliàs non facit. Diluitur in quam hæc consideratio, quia rectè procedit primum illud decretum id operari eo casu, quod secundum. at secundum solùm transfert, vel fructus, vel dominium, quod erat contumacis in eum, qui missus est in possessionem: non tamen pœnam (vt dixi) auget. Quintò mouetur Alciatus aduersus Abbatem, ex ca. quicunq;. 11. q. 3. quo probari ait, quòd si quis in cau-
34 sis ciuilibus stat per annum † excõmunicatus, non est illi communicandum. Nam ex quo ob perseuerantiam illam lex contra eum præsumit, quod non pœnitebit, videtur etiam dicendũ, quòd debeat deponi. Verùm facilè respondetur, quòd etsi lex præsumit contra hunc perseuerantem in excommunicatione: attamen sola illa præsumptio non operatur, vt deponi possit, sed facit, vt citari debeat ad se purgandum: & tunc si de nouo erit contumax, declaratur hæreticus, vel suspectus de hæresi: & ad depositionẽ deuenitur, quod tamen suo loco infrà clarius planũ faciam. His constat receptam Abbatis opinionem satis superq; defendi.

Extenditur hæc recepta & vera sententia, vt locum sibi vendicet etiam in causa ciuili. Nam & in ea
35 perseuerantia hæc † excommunicationis efficit, vt is excõmunicatus habeatur pro confesso & conuicto. Hanc opinionem probauit solus Didacus. in d. c. alma mater. parte prima. §. 7. num. 10. de sent. excom. dum generaliter format conclusionem, tàm in criminali, quàm in ciuili causa: nulla tamen ratione vtitur ad hanc assertionem probando, quinimò huius opinionis permultos recenset, qui tamẽ hoc vel non scribunt, vel ex diametro contrarium scribunt: vt Ripa, quem mox referã. Ego ea ratione opinor hanc traditionem veram esse, quòd si perseuerantia hæc operatur in causa criminali, quæ efficatiores, & dilucidiores probationes requirit. l. vlt. C. de probat. si inquam operatur, vt is pro confesso & conuicto habeatur: quantò fortius in causa ciuili. Quocirca malè docuit Ripa, in d. cap. 1. num. 77. vers. declara modò, de iudicijs. dum scripsit hanc perseuerantiam per annum in excommunicatione non operari hunc effe-
36 ctum in causa ciuili. † Errat Ripa, & dum suæ opinionis auctores recenset glossam. in ca. contingit. de dolo & contum. Abbatem in d. cap. 1. & Roma. sing. 303. non aduertit Ripa illos loqui de depositione & priuatione, quæ fit post annum excommunicationis, quam illi negant fieri posse, cùm ob causam ciuilem lata est excommunicatio. Quorum quidem opinionem, quia falsam infrà demonstrabimus, sit, vt confirmari ex ea possit, quod nunc dicimus. Vnus tantùm Francus in cap. cum contumacia. in fine. de hæret. in 6. sentit idem quod Ripa, & malè ac ille.

Declaratur primò hic casus, vt non procedat quò
37 ad probationes, quas is † excommunicatus deducere potest ad probandum suam innocentiam. Siquidem hæc perseuerantia prodest accusatori fisco, vel actori, vt releuentur ab onere probandi accusationem, vel actionem à se propositam. cuius probationis loco lex subrogauit fictam hanc cõtumacis & excommunicati confessionem Quare alijs probationibus is suam innocentiam probare poterit. ita declarat Ripa, in d. c. 1. nu. 77. vers. tertiò restringe. de iud. & verè ante eum Butr. ibi in fi. ex gl. in d. cap. rursus. 11. q. 3. & sensit Inno. in cap. cùm bonæ. num. 2. vers. & post talem de æta. & qual. Quorum sententiã probat
38 l. 2. C. de req. reis. Et idem de bannitis, † qui à statuto habentur tanquã confessi & conuicti, docuit Bal. in l. error. num. 14. C. de iuris & facti igno. & in l. ita demum. num. 6. C. de Procurat. Nam (ait ille) ficta confessio probationem in contrariũ admittit. Quod multis comprobat Neuiz. cons. 60. num. 2. 3. 4. Acce-
39 dit, quòd nunquam dicitur † exclusa probatio innocentiæ, etiam si lata esset sententia, vt latè scribit Decius in cap. ex parte. il 2. num. 7. vers. decimotertiò fallit. de off. deleg. & in cap. quoniam contra. nu. 4. de probat. Nec huic declarationi repugnant ver-
40 ba, † cap. rursus. 11. q. 3. quæ innuunt hunc perseuerantem nullatenus esse audiendum, quæ sanè verba ita perpendit contra hanc assertionem Barbat. in cap. 1. num. 134. in fin. de iud. quia ego responderem, (quidquid censeat Ripa in d. cap. 1. num. 77.) d. cap. rursus. loqui, cùm is excommunicatus perseuerans, cui à lege data est facultas probandi suam innocentiam, non solùm neglexit, atq; ita priuatiuè & impropriè contempsit: sed positiuè & propriè: vt quia plu-
41 ries monitus renuit verbis, vel facto suam innocentiam purgare, & ideo mirum non est, si lex eum penitus excludit: quod hinc non contingit. Et huc facit, quod scribit Baldus in d. l. error. num. 14. in fin. quod
41 quando † lex vlterius procedit excludendo probationes, probari quid non potest contra fictam illam confessionem. Ea est ratio, quia eo casu dicitur ille verè contumax, cui lex non vult succurri, at hoc in casu nostro non dicitur verus contumax, sed fictus. cùm impedimenta habere potuerit, quibus detentus
42 accedere ad iudicium non potuit: secus in fæpius † citato. ita sensit Gondissl. de Villadiego. in tracta. de hæret. q. 12. Nam is dicitur contemnere. ita Felynus in cap. 2. colum. vltim. de maior. & obed. Ioan. And. in cap. grandi. de suppl. neg. Præla. Syluanus in tract. De recognit. feudi. quæstione 87. in fine. & infrà attingam.

Declaratur secundò, vt non procedat hæc Doctorum opinio, cùm crimen est † notorium & dignum,
43 ob quod is excõmunicatus perseuerans deponi debeat. Nam tunc non expectato anno habetur pro confesso & conuicto, & deponi potest. ita Butrius in dict. cap. 1. colum. vlt. vers. si agitur de priuatione. de iudicijs. & ibidem Alciatus num. 34. arg. cap. euidentia. de accusa.

Declaratur tertiò, vt non procedat hæc senten-
44 tia, cùm hic † excommunicatus ante annũ celebrat. Nam tunc beneficijs priuatur, vlteriori tempore non expectato. ita Butrius in d. c. 1. in fi. de iudicijs. Ea est
45 ratio, quia is † excõmunicatus irregularis celebrando efficitur. c. si quis Epis. 11. q. 3. qui & ait priuari. c. 1. in fine. de sent. & re iud. in 6. cap. 1. cap. is, cui. de sent. excommun. in 6. cap. Clerici. cap. latores. cap. illud. de Cler. excommun. ministr. & scribit Didacus in cap. alma mater. parte prima. §. 6. nume. 9. de sentent. excommun. Quod intelligitur de excommunicatione maiori, secus, si minori. c. si celebrat. de Cler. excom. ministr. Didacus, vbi suprà. §. 8. num. 1.

Declaratur quartò, vt non procedat hæc opinio,
46 quòd † aliquam pœnam temporalem, quam huic perseueranti per annum in dicti posse, scribunt Ioan. de Ana. & Felynus in capitu. postulasti. de homicid. & Didacus in d. capitulo, alma mater. parte prima. §. 7. num. 10. ad finem. De quorum sententia dubito, cum lege cautum hoc non videatur. iuxta l. at si quis. §. Diuus. ff. de religios. & sumpt. fune. Nec Baldus in lege prima. C. de malefic. & mathemat. id scribit ad quod Ioannes de Ana. & Felynus citant. Ad horum tamen

tamen perseuerantium coercẽdam audaciam & pertinaciam sequerer, si Iudex essem Io. de Anna. & sequacium auctoritatem. Pœna hæc qualis esse debeat
47 ij non diffinierunt arbitrariam † itaque indicerem.

48 Secundus est huius disputationis casus, cùm † excommunicatus vltra annum in ea excommunicatione perseuerat, tunc priuari beneficijs & dignitate potest. ita apertè sensit Abb. in d. c. 1. n. 25. ver. fateor tamen de iudicijs, & ibi Ripa & Alciatus. ille num. 78. iste num. 37. Quæ quidem sententia probatur in cap. Cum bonę. de ætate, & qualitate. Nec aduersatur, quòd scribit Ripa in dict. capit. primo. nu. 78. vers. retenta
49 conclusione, de iud. qd̃ scilicet loquatur † dict. cap. Cùm bonæ, quando Pontifex de plenitudine potestatis processit. non inquam aduersatur, quia nec potestatis plenitudo præsumitur: nec in ea fundamentum constituit textus, sed in sola perseuerantia, quæ contemptorem illum esse significat. Prætereà, non obstat consideratio Decij, qui in dict. capit. primo. nu mero 19. in 2. lect. de iudicijs, dissentiens à communi, inquit. dict. capitul. cum bonæ, requirere contumaciam & perseuerantiam triennalem: non ergo annalis sufficit. Accedit (inquit Decius) quod non tantũ, ibi consideratur tempus triennij, sed etiam contemptus. Non inquam obstat hæc consideratio: quando quidem (vt rectè respondet Alciat. in dict. capitu. primo. numero trigesimoseptimo.) is text. cap. cum bonæ. non se fundat super triennio, sed super temporis diuturnitate vltrà annum. Vnde videmus, quod eti-
50 am biennium sufficeret. † capitul. vltim. de pœnis. qui Canon & si loquatur de laico: attamen idem censendum est in Clerico, cùm vel nulla in his sit differẽtia, vel si est validius ligatur Clericus, vt is, qui magis parere tenetur, vt scribit post Hugonem Ioan. de Turre cremata in capitu. missas, numero secundo. de consecra. distinctio. 1. Nauarrus in capitul. primo. §. ingratus. num. quarto. de pœniten. dist. 5. Nec obst. quod de contemptu inquit Decius, quia ille contemptus, quem interpretatiuum esse intelligo, non aliun do colligitur, quam ex perseuerantia. Hæc quoque recepta sententia probatur in simili ex text. leg. primę §. penultim. C. de assertione tollen. iuxtà sensum receptum, reiecto illo Alciat. lib. tertio. pareg. iuris. capitul. decimoseptimo. qui verè conuenire non videtur. Qua de re hic, quod locus non requirit, non disputo. Probat & hanc sententiam. lex secunda. C. de requiren. reis. Nec multum vrgent rationes & fundamenta, quibus ab hac opinione dissentit Deci. præcitato loco. Nam dum primo inquit, pœnam hãc indicend. m non esse, quia nullo iure indicta reperitur iuxt. dict. leg. at si quis. §. diuus. ff. de religio. & sump. funer. errat Decius cum verè indicta sit, vt iam ostendimus. Prætereà errat Decius, dum secundo
51 loco ait, hanc pœnam indici non potuisse, † cùm super ea causa, pro qua lata est excommunicatio non fuerit lis contestata. iuxt. leg. si ideo. ff. de euictio. Errat inquam, quia lata est illa sententia excommunicationis contra contumacem, qui pro præsenti à lege habetur. §. si verò neque. in authent. vt omnes obed. iudicibus, & ideo habetur pro affirmante ea, quæ ab aduersario propositа fuerunt esse vera: atque ita contumacia est loco contestationis litis. Abbas in capitulo veritatis. numero secundo. de dolo & contumacia. His defenditur recepta Doctorum opinio.

Extenditur hæc iuris. & interpretum sententia, vt
52 locum etiam sibi vendicet, cum † ob causam Ciuilem lata est excommunicatio: Nam Clericus in ea perseuerans vltra annum priuari beneficijs potest æquè ac quando ob causam criminalem fuisset excommunicatus. Hanc opinionem. quam verissimam esse opinor, apertè probarunt Francus in capitul. cum contumacia. in fine de hære. in sexto. & Auffrerius ad Capellam Tolosan. quæstion. 366. in fine. sensit & Didacus in capitul. alma mater. parte prima. §. septimo. numero decimo. versicul. quartò, considerandum de senten. excommunicatio. qui asse-
53 runt, hunc † perseuerantem esse de hæresi suspectũ; & condemnari posse (vt mox declarabimus) vt suspectum: à quo beneficia auferuntur. Huic opinioni suffragatur vrgens ratio quòd anno hoc elapso non consideratur amplius sola illa causa, ob quam lata est excommunicatio, sed noua illa, quæ à perseuerantia, & pertinacia oriens nouum parit delictum, nempè contemptum interpretatiuum clauis Petri: ob quẽ contemptum infertur pœna priuationis beneficiorum, vt iam dictum fuit. Quemadmodum enim suprà in primo casu, solum consideramus causam ob quam lata est excommunicatio, vt priuatio inferri, vel non inferri possit, & perseuerantiam solum consideramus, vt is excommunicatus habeatur pro confesso, & conuicto: ita hoc in casu solum consideramus perseuerantiam & pertinaciam ad pœnam infligendam. Quæ sanè pertinacia vniformis est quamuis in causa, siue ciuilis, siue criminalis sit. Nam semper & omni in casu, perseuerando in ea excommunicatione dicitur contemnere. imò maior videtur contemptus huius excommunicati ex causa ciuili, quam illius excommunicati ex causa criminali: ex quo pro re leuiori, & quæ minus eum retardare debebat, vt ad Iudicem iret, quàm sit causa ciuilis, spreuit clauis Petri. Hodie credo hanc controuersiam esse diffinitam
54 ex constitutione † Concilij Tridentini sessione [illegible] capitulo tertio. de reformatione quo sancitum est, quod contra quemcunque excommunicatum, qui per annum in ea insorduerit procedi possit tamquã de hæresi suspectum: intelligo ex illa dictione, quemcunque. Concilium comprehendere excommunicatum, vel ex causa criminali, vel ex ciuili. Cùm paulo suprà statuerit Concilium ob vtramque posse excõ-
55 municari. Et quod ait † Concilium per annum intelligo de perfecto. I. vrbana familia. §. perfectare. de verb. sig. & in specie Francus in capitul. cum contumacia. 2. nota. de hæret. in 6. Hinc intelligimus errasse Abbatem in dict. capitul. primo. numero vigesimoseptimo. in fin. de iud. & Ripam ibidem. numero 77. quẽ suprà retuli post Rom. sing. 303. De hoc vide Angelum de clauasio in summa in verbo excommunicatio 1ª vltimo. numero decimoseptimo. & alios plures, qui asseruerunt hunc excõmunicatum ex causa ciuili, & in ea perseuerantem etiam per mille annos non posse priuari suis beneficijs. Hoc auctoritate gloss. in capitul. contingit in verbo non potest. (dum ait dictũ capitulum. rursus. loqui in causa criminali, non autem in ciuili) de dolo & contumaci. scribunt: nec non & ea sola ratione, quod in causa criminali iustè hæc priuatio infertur odio criminis: quòd sanè odium hac in causa ciuili cessat. Hæc ratio debilis, immò falsa est, cum (vt iam admonui) hic non amplius consideretur causa, ob quam lata est excommunicatio, sed nouum crimen ab illa perseuerantia, & pertinacia proueniens. Nec illa auctoritas glossatoris in dicto capitulo. contingit. me multùm mouet. Si quidem probabilis est non necessaria interpretis auctoritas: & tantum glossæ deferendum est, quantum alteri interpreti, qui vel iure, vel ratione bona moueatur, vt scribunt omnes in leg. prima. ff. si certum petatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

56 Cæterũ hac in re dubitari solet, an hæc † priua-
tio inferatur ipso iure, vel per sententiam. Hanc dubi
tationem in specie hac, mouet Alciatus in dict. capit.
1. numero 37. versicul. sed dubitatur. de iud. Ego hic
57 censeo duo esse consideranda. Primũ est, an iste † per-
tinax sit verè & propriè hæreticus. Secundum est,
an vt talis sit ipso iure beneficijs priuatus. Quoad pri
58 mum in ea opinione sum † hunc perseuerantem nõ
esse propriè hæreticum: Sed suspectum tantũ de hæ-
resi. ita affirmarunt Ioan. And. in capitul. vltim. de
pœnis, & in dict. capitul. cum contumacia de hæreti.
in 6. & ibidem Francus, & cæteri. Calder. in consilio
quinto. tit. de hæret. Felynus in capitul. excommuni-
camus. colum. secunda. de hæret. Paulus Girlandus,
& Gondissl. in Tract. de hæret. ille. quæst. 8. iste quæ-
stion. 12. Auffrerius. d. quæstion. 116. in fin. Didacus in
capitul. alma mater, parte prima. §. 7. nume. decimo.
versicul. quartò consideranda, de senten. excom-
59 mun. Et † hodie diffinitum est constitutione Concili
Trident. dict. capitul. tertio, in fin. dum sanci-
uit, contra hunc pertinacem procedi posse tãquam
contra suspectum de hæresi. Erit ergo iste citandus,
vt ad Iudicium veniat, & de ea suspicione se purget.
Quare si iustam excusationem probabit, non erit vt
hæreticus condemnandus, si verò nullam, vel iniu-
stam, declarari poterit clauium contemptor, & per
consequens hæreticus. dict. capitul. cum contuma-
cia, & ibi gloss. de hæret. Quod dubium non debet
60 in eo, qui ob causam suspicionis † hæresis fuit excõ-
municatus, & in ea perseuerauit: vt ibi glossa ex eo
textu asserit. & probat text. auth. Gagaros. C. de hæ-
ret. & Didacus. d. §. septimo. numero decimo. Et an-
tequam declaratur iste hæreticus pluries admoneri
debet, vt resipiscat. ita Butrius in dict. capitu. primo.
colum. vltim. versicul. dummodo citatus de Iudicijs
gloss. Franc. & Ancha. in dict. capitul. cum contuma-
cia. Quo ad secundum facta, scilicet ea declaratio-
61 ne, hunc esse hæreticum, † sequitur priuatio benefi-
ciorum ipso iure. quod sensit Ripa in dict. capitul. 1.
numero 78. versicul. Secundò declara. de iud. & pro-
bat apertè ante eum Butrius ibid. colum. vltim. versi-
cul. & sic posset. & rectè, Nam ipso iure hæreticus pri-
uatus est beneficijs. capitul. cum secundum de hæret.
in 6. capitul. vltim. extra. eo. titu. Verùm tamen re-
62 quiritur declaratoria, quæ † declaratur illum inci-
disse in hæresim, & ob id priuatum esse beneficijs.
63 ita clarè probat. dict. † capitul. Cum secundum. vbi
postquam dixit Pontifex, quod ipso iure bona hære-
tici sint confiscata, subijcit in hæc verba. confiscatio-
nis tamen executio, vel bonorum ipsorum occupa-
tio fieri non debet per Principes, vel alios dominos
temporales (iuxta Gregorij Papæ prædecessoris no-
stri declarationem) antequam per Episcopum, vel
aliã Ecclesiasticam personã, quæ super hoc habet po-
testatem, sententia super eo crimine fuerit promul-
gata. Hæc ille. Quæ verba vltima ne præcedentibus
repugnent, sunt interpretanda, de sententia declara-
toria. qua quidem declaratur factum, nempè crimen
commissum, & per consequens bona esse amissa fis-
co, & inferenda. Quemadmodum d. c. Cum secundũ
in specie, ita interpretantur Ias. in leg. si quis iniquũ.
6. quod autem. num. 4. ff. quod quisque iuris. Decius
in capitul. cum secundum. 2. lect. numero octauo. de
Iudicijs. & egregiè declarat Craue. consilio 239. colu. 1
secunda. Et ex Theologis idem egregiè tradunt Syl-
uester in sua summa in verbo. Assassinus. numero 4.
& in verbo. Hæreticus el 1. nu. duodecim. & Domin.
Soto libro primo. de iustit. & iure. quæstion. 6. arti. 6.
concluſi. 3. Atque ita intelligi, & defendi potest opi-
64 nio eorum, qui dixerunt † crimen hæresis non pri-
uare beneficiatum suo beneficio ante sententiam: in-
telligi inquam potest, ante sententiam declaratoriã.
Qua in opinione fuerunt Innoc. in capitul. cum no-
stris de consess. præb. Compostella in capitu. confide
rauimus. de electio. & Ancha. consilio 293. numero
quarto. quos secutus est Alcia. in dict. cap. 1. numero
37. de iud.
65 Ambigitur quoque, quantum temporis expectare
debeat, † Iudex post annum antequam ad eam decla-
rationem, & priuationem deueniat. Abbas in dict. ca-
pitulo primo, numero vigesimoquinto. versicul. fa-
teor. de iud. videtur sentire, esse per triennium diffe-
rendum, dum declarat dict. capitul. Cum bonæ. de
ætate & qualit. Verũ non loquitur Abbas taxatiuè, vt
vt nec taxatiuè loquitur Alciat. ibid. numero trigesi-
moseptimo. quod sit biennium ex capitul. vltim. de
66 pœnis. Quocircà ego hoc totum † Iudicis arbitrio
tribuo: quemadmodum, & Iudicis arbitrio relinqui-
67 tur † quantum expectare debeat Iudex, vt secundum
decretum interponat, vt scripsi supra casu. 6. Iustus
68 itaque ac prudens † Iudex, elapso aliquo tempore
post annum citari faciet excommunicatum hunc, vt
appareat ad allegandum, quare non declarari debeat
hæreticus, cũ tamdiu in excõmunicatione insorue-
rit, si hic nullum iustam allegabit causam, nullumvè
impedimentum, quo excusari possit: declarabitur
hæreticus. quemadmodũ hanc praxim docent Gun-
diss. in Tracta. De hæret. quæstio. 12. in fin. & Aufre-
rius ad Capellam Tolosan. quæstion. 366. in fin. idem
sensit Ioan. de Anna. in capitul. excommunicamus. §.
qui autem. in fin. de hęret.

SVMMARIVM.

1 *Nuptiæ secundæ non benedicuntur.*
2 *Concilium Tridentinum sessione 24. ca. 1. de nuptijs be-*
nedicendis declaratur.
3 *Nuptiæ secundæ cur non benedicantur.*
4 *Nuptiæ secundæ à Iure Canonico non improbantur.*
5 *Mulierem duobus & viginti viris nupta.*
6 *Sacramenta non reiterari.*
7 *Matrimonij Sacramentum esse reiterabile.*
8 *Iudicis arbitrio punitur Sacerdos qui benedixit secun-*
das nuptias.
9 *Cap. 1. de secund. nupt. declaratur.*
10 *Nuptiæ Bigami cum virgine possunt impunè bene-*
dici.

CASVS CCCCXVII.

NVPTIAS SECVNDAS NON benedici, & qua ratione ita sancitum: & de pœna Sacerdotis eas benedicentis.

EXPLICABIMVS & nunc casus aliquot in quibus Clericus ob ad se admissos errores, vel deponitur, vel ab officio suspenditur, Inter hos enumeratur, cum secundas nuptias benedixit. Non enim nuptiæ † secundę benedici possunt, vel solent. capitul. primo, de secund. nupt. quam constitutionem non corrigi opinor à sa-
2 crosancto † Concilio Tridentino session. 24. capitul. primo. Decretum de reformatione matrimonij: quo simpliciter constitutum est, nuptias esse benedicendas. de primis enim nuptijs, non autem secundis intelligi

1 intelligi existimo. Cæterum dubitari solet qua † ra-
tione factum sit, ne nuptiæ hæ secundæ benedican-
tur? scribunt alij id factum esse ad exhortationem cõ
tinentiæ. Quam rationem non probo, tum quia
cohortationis huius nullus est effectus posteaquam
nuptiæ ipsæ sunt contractæ, tum etiam quia secundę
4 † nuptiæ, iure ipso Pontificio non improbantur to-
to illo titu. extr. de secundis nuptijs. Imò octauò nu-
bere permissum est. cap. aperiant. 31. quæstion. prima.
5 Et vsu ipso compertum est mulierẽ † duxisse vigesi-
mum secundum virum: quiquidem vir & ipse iam
viginti vxores sepelierat. quemadmodum ex diuo
Hieronymo libro tertio. Epistol. Tractat. 7. Epistol.
26. recensetur Boerius. quæstion. 186. in fine. Alij sense-
6 runt hoc factum fuisse, † ne Sacramenta reiterentur.
capit. primo. de sacra. non reitera. At rationem hanc
reprehendit, & rectè Anchara. in capitul. primo. de
secund. nupt. quandoquidem non est hæc benedictio
vnum ex illis septem Sacramentis, quorum reiteratio
non conceditur. Quocircà tertiam rationem adfe-
runt Anch. Abbas & cæteri in dict. capitul. primo. de
secũdis nupt. & cum eis Bernardus Diaz in pract. Ca-
nonica criminali. 86. num. 1. ex text. in capitul. vir au-
6 tem de secund. nupt. † Quia benedictio semel habita
durat: & qui transit ad secundas nuptias communi-
cat socio, vel sociæ eam benedictionem, quam semel
est consecutus: sicuti & aqua benedicta non benedi-
ctæ commixta benedictionem & ei impertitur. capit. 1
quod in dubijs de consecra. Eccles. vel alta. Et vir infi-
delis per mulierem fidelem sanctificatur. cap. primo.
2. q. 1. Dubitari autem contingit, qua pœna punien-
dus sit Sacerdos, qui secundas has nuptias benedixit
8 Recepta magis opinio est, pœnam esse † arbitrariam.
Ita post Ioan. Andr. Butrium & Abb. censuit Diaz. in
dicta practica Canonica criminali. capitul. 86. nume.
tertio. Et si is text. in capitul. primo. de secund. nupt.
indicere videatur pœnam suspensionis ab officio &
beneficio: & cum testimonium literarum proprij E-
piscopi destinandus est ad sedem Apostolicam. Verũ 2
9 is text. capitul. primo. loqui mihi videtur de Sacerdo
te, qui benedixit secundas nuptias contractas viuen-
te prima. Hę enim omnino prohibitæ sunt graui sub
pœna, vt infrà subijciemus in casu 420. quare Sacer-
dos illas benedicens approbare diceretur, quod diui-
næ & humanæ legi omnino repugnat. Pœna autem
10 hæc † arbitraria cessat cum vir bigamus contrahit cũ
virgine. Nam nuptiæ hæ possunt benedici. Ita ex opi-
nione Diui Thomæ, & Alfensis in sua summa docuit
Henricus Boic. in capitul. vir autem de secund. nupt.
Qua de re deliberandum relinquo, cum rationi iam
commemoratæ repugnari videatur.

SVMMARIVM.

1 *Clericus concubinarius ab officio suspensus.*
2 *Clericus concubinarius deponitur.*
3 *Clericum fornicarium simpliciter deponi.*
* *Fornicationem in Episcopo esse grauiorem, quam in sim-*
plici Clerico.
5 *Iudicis arbitrio Clericus concubinarius punitur.*
6 *Concubinario triginta pœnæ indictæ sunt.*
7 *Clerici concubinarij adulterium committere dicun-*
tur.
8 *Clerici concubinarij sacrilegium perpetrant.*
9 *Clerici concubinarij stuprum dicuntur committere.*
10 *Clerici concubinarij contra naturam peccant.*
11 *Clerici concubinarij quomodo puniendi ex Concilio Tri*
dentino.
12 *Concubinatum Clericorum variis Conciliis damna-*
ri.
13 *Concubinarij laici quomodo puniantur.*
14 *Concubinæ olim permissæ.*
15 *Concubinæ in lege antiqua diuina quæ.*
16 *Concubinæ olim de vxoris ratione aliqua habebant.*
17 *Vxores iniustæ quæ apud Vlpianum.*
18 *Concubinæ nomen olim honestum.*
19 *Concubinam habere olim permissum non habenti vxorẽ*
ex Iure Canonico.
20 *Cap. is qui. 34. distinct.*
21 *Concubinæ lege Ciuili olim permissæ.*

CASVS CCCCXVIII.

CONCVBINARIORVM POEnæ tam ex Iure Pontificio, quàm Cæsareo: & quæ olim concubinæ, & quomodo permissæ.

EST & hic casus, in quo Clericus, vel deponitur, vel degradatur, vel à munere suo suspenditur, nempè cũ Clericus in turpitudine concubinatus manet. Nam Clericus † concubinarius est ipso iure suspensus ab officio & beneficio. ita Abb. in capitul. cum non liceat de præscript. & in capitul. ex part. in 3. notab. de testib. ex text. in capitul. nullus & in capitul. præter. 32. distin. & idem affirmauit Bermondus Choueronius in tractat. de publicis concubinarijs in verbo: postquam præsentes, &c. Præterea & secundò in famia notantur. capitul. infames. 6. quæstion. 1. scribit Bermondus loco iam allegato in verbo, fuerit dispensationẽ. 2
num. 7. Rursus & tertio † indicitur etiam pœna de-
positionis capitul. 1. & 2. dist. 82. & scribunt Abbas,
& alij plerique in capitul. at si Clerici de Iudicijs. Cũ
fortius affirmant † Clericum fornicarium simplici- 3
ter deponi à beneficijs & ordine: tamet si alij per mul-
ti in ea opinione sint, quod ob simplicem fornicatio-
nem Clericus non sit deponendus, sed pœna Iudicis
arbitrio puniendus. Ita scribunt Ioan. de Anna. in
capitul. significauit de adulter. Anton. Corsetus in
suo singulari in verbo, fornicatio. Decius in dict. capi
tul. at si Clerici in prin. de Iudicijs, Ioan. de Selua. in
Tractat. beneficiorum. parte tertia. quæstion. 3. Mar-
quardus de Susan. in tract. de cœlibatu. part. tertia. ca
pitul. secundò. nume. 2. & Bermondus in dict. tracta.
de publicis concubinarijs in verbo, & alios non pu-
blicos. numero decimo. Quo quidem in loco. nume.
15. scribit ex sententia Abbat in capitu. vltim. de pur-
4 gat Cano. † fornicationem in Episcopo esse grauiorẽ,
& ob id eum esse omninò deponendum, & si Corse-
tus in loco prælegato dissentiat. Alijs etiam pœnis
5 Iudici † arbitrarijs punitur Clericus concubinarius
sicuti scribunt Abb. in dict. cap. at si Cleric. in princ.
nume. 36. de Iudicijs. Bermondus in prælegato tra
ctatu de publicis concubinarijs in verbo pœnis alijs.
& Bernard. Diaz in practica Canonica criminali. cap.
6 73. nu. 4. Et triginta † pœnas concubinarij enumerat
Petrus Rebuff. in tractatu de publicis cõcubinarijs,
quẽ sanè tractatũ scripsit sup concordatã Regis Frãc.
Et certè aduersus hos Clericos concubinarios seueri
Iudices esse debent: qñquidem non vnũ, sed plura sce
lera Cler. hi cõmittunt. Nã primo crimẽ † adulterij pe-
trare dicũtur: cũ in assumptiõe sacrorũ ordinẽ sus-
cipere dicãtur ecclesiã in sponsam: Cui saltẽ implicitè
promittunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

promittunt continentiam seruare. §. sancimus. versicul. si vxorem, aut concubinam in authent. de Monachis. Secūdò † committunt sacrilegium, si quidem
8 cum Deo dicati sint, id est sacrati, si per copulam carnalem, cum muliere separantur à Deo, sacrilegi efficiuntur. Id quod in specie scripsit Bermōdus in prȩcitato tractatu de publicis concubinarijs in principio. numero vigesimotertio. verficu. apparet ex præmissis. Tertiò (vt idem Bermond. subiungit) cōmit
9 tunt, † ij concubinarij crimen stupri. Quartò (ait
10 idem Bermondus) committunt crimen incestus. Quintò (addit
11 idem Bermondus) committunt crimen † contra naturam, mirum si tam graui pœna feriendus est Clericus iste concubinarius. Et hodie rectè sanctèque sanciuit sacrosanctum Concilium Tridentinum sessione. 25. Decretum de reformatione. capitul. decimo-
12 quarto. † Clericos concubinarios, admonitione prima facta perseuerantes, priuari tertia parte fructuū obuentionum, ac prouentuum beneficiorum suorum quorumcunque. Secunda verò monitione facta perseuerantes omnibus fructibus priuantur, & ab officio, & administratione beneficij ad tempus arbitrio Episcopi suspenduntur. Si verò adhuc ij perseuerabunt omnibus beneficijs, officijs, portionibus, ac pensionibus spoliantur. Si verò adhuc in eodem errore persistant, vt quia dimissam repetant, excommunicātur. Cæteri verò Clerici qui beneficia, vel pēsiones non habent, pœna carceris, & alia similia arbitrio Episcopi secundum facti, & personarum qualitatem puniuntur. Episcopi verò ipsi si ab huiusmodi crimine se non abstinuerint, & à Synodo prouinciali admoniti se non emendauerint, ipso facto sunt suspensi: & si perseuerant etiam ad Sanctiſs. Romanum Pontificem, ab eadem Synodo deferuntur, qui pro qualitate culpæ, etiam per priuationem, si opus erit, in eos animaduertat. Hæc summatim ex eo Concilio, & verè idem pœnè sancitum fuit
13 ex alijs † Concilijs. Ita enim in Concilio Rhemensi sub Eugenio secundò. capitulo secundo. excussam in tertio Tomo Conciliorum. pagin. trecentesima quinquagesimaoctaua. & apertius in Concilio Oxoniensi. capitul. & si fortè. in tertio Tomo Conciliorum. pagin. septuagesima sexagesimaquarta. Ita etiam in Concilio Basilicnsi sessione vigesima. in quarto Tomo Conciliorum. pagin. quinquagesimanona. & alijs plerique, quæ referre supersedeo. Et illa ipsa pœna sancita à relata Concilio Tridentino in Episcopo reperitur iam statuta ex capitul. quorundam in fin. 34. distinct.

14 Aduersus laicos † concubinarios aliæ pœnæ hodie sanctæ sunt: & si olim concubinatus fuerit per-
15 missus. Nam antiqua lege diuina † permissum fuerat illis patribus habere vltra vxorem etiam concubinam ad prolis procreationem. Erant enim (vt scribit eruditissimus Lippomanus, super Genes. capitul, vigesimosecundo.) concubinæ non illegitimæ, & fornicariæ. Sed vxores minimè principales, quarum filijs non debebatur hæreditas, nec æqualis honor, nec Sacerdotium, non primogenitura: munera tantū recipiebant, & mutua se charitate complectebantur, & se se iuuabant. Hæc vir ille Doctissimus.
16 Et hæc concubina † interdum appellabatur ancilla, vt habetur Genes. capitul. trigesimoquinto. Cum Sara dixit ad Abraham de Agar concubina verba faciens, Eijce ancillam hanc, & filium eius. Habebant
17 hæ † concubinæ, aliquid de ratione vxoris, & aliquid de ratione concubinæ: ficuti egregiè declarat Diuus Thomas in 4. senten. distinctio. 33. quęstion. 1. articul. 3. & cum eo Didacus in Epitome de sponsalib. parte prima. capitul. quarto. numero octauo. Et lex ciuilis appellat has concubinas iniustas vxores, hoc est vxores, quæ dicebantur, non obseruato solemni more, qui in ducendis iustis vxoribus seruabatur. de qui-
18 bus quidem iniustis † vxoribus loquitur Vlpianus in l. si vxo. in princip. ff. ad leg. Iul. de adulter. quem locum egregiè declarant Hotomanus in Commentarijs verborum iuris in verbo, vxor. Iacobus Cuiacius libro sexto. obserua. iuris. capit. decimosexto. Franc. de legib. connubial. in gloss. 6. numero 241. & Iac. Rænardus libro quarto. varia. capitul. decimosexto. Et
19 in iure ipso ciuili honestum erat, hoc nomē † concubinæ: sicuti scribunt Alciatus, & recentiores in leg. Massurius. ff. de verbor. obliga. Aucto. deinde genere humano prohibitæ fuerunt hæ concubinæ, & illis
20 tantū permissum fuit eas habere, † qui vxore iusta carebant, sicuti constitutum fuit in Concilio Tolctano, relatum in † cap. is qui. 34. distinct. quo loci Geminia. Archidiaco. & Card. de Turre Cremata intelligunt, hanc concubinam pro vxore, minus solemniter ducta. Idem scripsit Marguardus de Sutanis in Tractat. de cœlibatu, parte tertia. capitul. nono. numero primo. Et cum illis idem sensit Doctissim. Cardinalis Paleotus in, tractat. de nothis & spurijs, &c. capit, duodecimo. in fin. Quo sanè in capite pro more eruditiss. demon. olim Iure ipso † Cæsareo concu-
21 binatum, hunc fuisse permissum. Hodie verò omninò interdictum est quibuscunque. Et textat hodie sacrosancti Concilij Tridentini constitutio sessione. 24. Decretum de reformatione matrimonij. capitulo octauo.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio interdum puniri adulteros.*
2 *Adulterium iure naturali prohiberi.*
3 *Lex naturalis quæ.*
4 *Ius naturale est, quod omnia animalia docuit.*
5 *Animalia bruta ab adulterio abstinere.*
6 *Elephantes adulteria non nouisse.*
7 *Columbæ & Ciconiæ ab adulterijs abstinent.*
8 *Adulterium lege diuina morte damnari.*
9 *Adulteria iure gentium prohiberi.*
10 *AEgyptij adulteros grauiter puniebant.*
11 *Parthi nullum delictum grauius adulterio mulctabant.*
12 *Palestini adulteros morti tradebant.*
13 *Arabi adulteros capite puniebant.*
14 *Locrenses adulteris oculos effodebant.*
15 *Athenienses adulteros ignominijs afficiebant.*
16 *Laciadæ morte ignominiosa adulteros ferichant.*
17 *Armeni adulteros ignominiosè damnabant.*
18 *Germanorum pœnæ contra adulteros.*
19 *Gortinenses pœnæ infamiæ adulteros puniebant.*
20 *Cumeorum in adulteras pœna.*
21 *Pisidarum in adulteros pœna.*
22 *Saracenorum pœna contra adulteros.*
23 *Lepreorum pœna in adulteros.*
24 *Adulterium iure Ciuili Romanorum damnari.*
25 *Romuli lex contra adulteros.*
26 *Numæ Pompilij lex aduersus adulteros.*
27 *Adulterium legibus Romanorum, vsque ad Cæsarem Augustum relegationis pœna damnatum.*
28 *Augusti Cæsaris lex contra adulteros.*
29 *Lex Iulia de adulterijs à Cæsare Augusto lata.*
30 *Pœna capitalis contra adulteros, an indicta fuerit à lege Iulia ab Augusto Cæsare lata.*
31 *Pœnam legis Iuliæ latæ à Cæsare Augusto fuisse deportationis, vel relegationis ex aliquorum opinione.*

32 *Adulter*

32 *Adulter adulteram non ducit in vxorem.*
33 *Stuprum committens deportatur.*
34 *Milites ab adulterium in militiam non recipi.*
35 *Militem adulterio damnatum infamia notari, & exauthorari.*
36 *Adulteri testimonium non esse recipiendum.*
37 *Augustum Cæsarem filiam, & neptem ob adulterium relegasse.*
38 *Legem Iuliam ab Augusto latam pœnam mortis indixisse adulteris, ex aliquorum opinione.*
39 §. *Item lex Iulia institu. de public. Iudic. declarantur.*
40 *L. 1. ff. de extraord. crimin. declaratur.*
41 *Iuuenalis locus explicatus.*
42 *Lex Iulia pœnam adulteris amaram quomodo indixerit.*
43 *Matronali veste priuabatur adultera apud Romanos.*
44 *Mulierem dote priuari ob adulterium.*
45 *Virgilij locus lib. 6. AEneidos declaratur.*
46 *Legis Iuliæ lata à Cæsare Augusto, cōtra adulteros pœnam extraordinem, atque ita Iudici arbitrariam fuisse.*
47 *Tiberij Cæsaris lex contra adulteros.*
48 *Opilij Macrini lex contra adulteros.*
49 *Alexandri Seueri lex in adulteros.*
50 *Lege Castitati. C. ad leg. Iuli. de adulter. declarario.*
51 *Aureliani lex contra adulteros.*
52 *Diocletiani & Maximi: lex in adulteros.*
53 *Lex transigere. C. de transact. explicata.*
54 *Constantini lex contra adulteros.*
55 *L. quamuis la. 2. C. de adulter. exposita.*
56 *Theodosij temporib. lex in adulteros, & ab eo abrogatio facta.*
57 *Iustiniani lex contra adulteros,*
58 *Adulterium Iure Pontificio puniri.*
59 *Adulteri pœna in foro conscientiæ est Sacerdoti arbitraria.*
60 *Pœna contra adulteros, ex Concilio Aureliano.*
61 *Adulteri laici, qua pœna à lege Canonica damnentur.*
62 *Adulterium legibus municipalibus damnari.*
63 *Iudicis arbitrio punitur adulterium in ditione Mediolanensi.*
64 *Gallia qua pœna puniat adulteros.*
65 *Gratianopoli pœna pecuniaria adulterium punitur.*
66 *Curia Parisiensis adulteros morte punit.*
67 *Papiæ qua pœna adulterium puniatur.*
68 *Bononiæ quomodo adulter damnetur.*
69 *Perusii pœna est indicta pecuniaria in adulteros.*
70 *Florentiæ pœna contra adulteros quæ.*
71 *Taruisii quæ sancita sit pœna contra adulteros.*
72 *Nouariæ quæ pœna sit imposita adulteris.*
73 *Brixiæ pœna mortis mulctatur adulterium.*
74 *Patauij qua sancita sit pœna contra adulteros.*
75 *Pœna grauior contra adulteros est etiam iustior.*
76 *Adulterij crimen grauissimum.*
77 *Adulterium esse crimen alia ad se trahens.*
78 *Adulterij causa maritos occidi.*
79 *Adulteriorum pericula & cædes.*
80 *Rodoaldum Longobardorum Regem occisum, cum adultera coeuntem.*
81 *Ioan. 12. Pontif. Maxim. in adulterio deprehensus occisus est.*

CASVS CCCCXIX.

ADVLTERIA LEGE NAturæ, gentium & ciuili damnari: & de varijs pœnis, tam Iure Ciuili, quàm Pontificio & diuino eius de causa sanctis.

EGIMVS superiore casu de pœnis eorum, qui aduersus legum sanctiones concubinas habent, nunc postulat hic locus, vt dicamus de pœnis eorum, qui adulterio se maculant. Nam & pœ
1 na hæc aliquando † arbitraria est Iudici, ficuti ex sententia Accursij, in leg. quis viduam. ff. de quæstion. & ex ui. in leg. quamuis. C. de adulter. scitè respondit Baldus in consilio quadringentesimo vigesimonono. super eo, quod à me, libro quinto.

Quo tamen hæc à me dilucidius explicentur ex ordine dicam, lege ipsa naturæ, diuina, gentium omnium, Cæsareo, Pontificio ac tandem municipali, varijs adiectis pœnis adulterium fuisse prohibitum.

2 Lex † naturæ nos ab adulterio oportere abstinere iuber, auctore Cicerone libro secundo. de legibus. cuius verba adscripsi. Nec si regnante Tarquinio, nulla erat Romæ Lata lex de stupris, idcircò non contra illam legem sempiternam. Sextus Tarquinius vim Lucretiæ Tricipitini filiæ attulit. Erat enim ratio profecta à rerum natura, & ad rectè faciendum impellens, & à delicto auocans, quæ non tam incipit
3 lex † esse, cum scripta est, sed tum cùm orta est, orta est autem simul, cum mente diuina. Hæc Cicero.

Cuius sanè, vel illud maximè confirmat, quod Ius
4 † naturale illud esse dicimus, quod animalia ipsa docuit. §. primo. institutio. de iure naturali gent. & ciuili, quo loci eruditissim. explanat Francisc. Balduinus, & egregiè Franciscus Connanus libro primo.
5 commenta. iuris. capitulo quarto. † Animalia itaque bruta pleraque sunt, quæ summoperè adulteria auersantur, & quanto ea hominibus odio esse debeant, inditijs testantur. Sicuti ex multorum obseruationibus, ex nostris scripsit Tiraquellus in Cōmentarijs de legibus connubial. lege decimatertia. numero primo. Is enim (vt paucula aliqua hic repetam) tradit ex obseruationibus Plinij libro octauo. naturalis histor. capitul. quinto. & AEliani libro pri-
6 mo. historiæ animalium † Elephantes adulteria non nouisse.

7 Ita † Columbas, & Ciconias adulteria detestari scribunt idem AElianus libro decimoquinto. histor. anima. Plinius libro decimo. capitul. trigesimoquarto. & Aristoteles libro nono. historiæ animal. capitulo septimo. qui quidem scribit, idem esse
8 in turturibus. Lex † autem diuina antiqua grauiter damnauit adulteria. Nam adulter & adultera morti adiudicabantur, vt scriptum est Leuitic. capitulo vigesimo. & Deuteronom. capitulo vigesimosecundo, genus autem mortis erat lapidatio. Ita etiam adulteria damnauit, lex diuina Euangelica, vt scribitur Ioannis in capitulo octauo. Iure

gentium

Universidad de Deusto
Biblioteca

9 † gentium adulteria prohiberi argumẽto sunt nationes penè omnes, quæ adulteros grauissimis pœnis mulctare solent, quemadmodum copiosè recenset Tiraquell. in præallegat. lege decimatertia. nu. secundo. de legibus connubal. Et aliqua hîc percurram, alijs nonnullus minimè contemnendis adiectis. AE-
10 gyptij † (vt ab antiquissimis his populis exordiar) in adulterio deprehensum, virgis cædebant ad mille plagas, mulier naso mutilabatur. Ita Diodorus Sicul. libro primo. Bibliothec. vbi, & quoque illud scribit, ei qui mulierem liberam violasset, virilia apud eosdẽ amputari, quoniam vno crimine, tria non parua crimina complexus esset: iniuriam, corruptelam, & liberorum confusionem. De AEgyptijs his idem scribit Ioannes Boemus libro primo. de moribus omnium gentium. cap. 5.

11 Parthi † nulla delicta adulterio grauius vindicabant teste Iustino, libro quarto. historiæ pœnam tamen, qua in ea re vtebantur, non indicat ipse Iustinus.

12 Palestini † quæ est Iudæa: adulteriũ morte puniebant, vt legitur Genes. capit. 26. Idem de tota ipsa Iudæa scribit Ioannes Boemius lib. secundo. de morib.
13 gent. capitul. quatto. Arabi † quoque morte adulterum plectebant, vt scribit Strabo lib. 16. Geographiç. Eusebius libro sexto. de præpara. Euangel. cap. octauo. & Ioannes Boemus libro secundo. de moribus gentium. cap. 1.

14 Locrenses ex Seleuci lege adultero oculos effodunt. vt scribit Valerius Maxim. libro sexto. capitul. quinto.

15 Athenienses † sanciuerunt sua lege licere vnicuique in adulteram obuiam factam, quidquid libitum erat, præter mortem inferre: mortem autẽ ob id nõ licebat, quò diutius in ignominia viueret, vt scribit Demosthenes in oratione aduersus Nereæam.

Adulterum autem in concubitu vxoris deprehensum, licebat marito impunè occidere, & Pausanias scribit, hanc Draconis legem fuisse. Plutarchus verò in vita Solonis tribuit Soloni. & alia scribũt Polibius libro 2. historia. & Ioannes Boemus libro tertio. de moribus gentium, capitul. secundo. Et fortè fuit hæc lex Argiui Hyetti, qui Molurum in adulterio cũ propria vxore deprehensum occidit, vt scribit Cælius Rod. libro 11. lect. antiq. capitu. vigesimoquinto. Lacidiadæ, † vel (vt alij legunt) Placiadæ Atticæ regionis populi (vt scribunt Suidas & Plutarchus in adagijs) ignominiosa pœna adulteras mulctabant: Nam impactis in pudendam corporis partem raphanis, qui mirę magnitudinis apud eos esse dicebantur, vel
17 si raphani de erant ligonis ligno, populo spectandi exhibebantur. Armeni, † idem obseruabant, vt scribit Lucianus in vita Peregrini Philosophi.

18 Germani adulteram ita puniebant: resectis capillis, nudatam coram propinquis maritus domo exactam, toto vico verberibus agebat. Ita scribunt Cornelius Tacitus de moribus Germanorum, & Ioannes Boemus lib. 3. de moribus gentium. capi. 12. Et idem hodie obseruari in aliquibus regionibus testatur. gl. in capitul. de benedicto. 32. quæstion. 1. Cortinenses
19 † qui Cretam insulam incolunt adulteros melli lana coronabant, ita molliorem eius naturam exprobrantes: atque per ciuitatem ad Magistratus traducebãt: in reliquum autem vitæ tempus habebantur. ignominiosi indignitç, qui vllum dignitatis gradum in administratione Reipub. consequerentur. auctor est AElianus lib. 12. de varia historia.

20 Cumæi, † si qua in adulterio mulier deprehensa fuisset, hãc in foro deductam, & saxo impositam, spectandam omnibus proponebant: inde super asino collocatam, & ita per totam ciuitatem circunductã, in eundem locum restitui oportebat. Ita scribit Plutarchus in problemat. capitul. 115. & meminit Alciatus libro secundo. parerg. capitul. 47. post Tiraquellũ ante memoratum.

21 Pisidæ † idem penè sua lege sanciuerunt. Nam apud eos adulterij conuictus, per vrbem, vnà cum muliere circunducebatur super asinos ad aliquot dies, teste Stobæo sermone 42. qui Nicolaum quendam recenset.

22 Saraceni † quos Turcas nunc appellamus, in adulterio deprehensum, vnà cum adultera absque misericordia, & absque mora lapidabant. auctor est Ioannes Boemus libro secundo. de moribus gentium. cap. 11.

23 Leprei † quos deprehendebant adulteros, per triduum vinctos, circà ciuitatem ducebant, mox toto vitæ tempore contemptibiles habebant, vt scribit Cælius Rodhigin. lib. 21. lectio. antiq. capitul. vltim.
24 Iure Ciuile † Roma. (vt de eo nunc agamus) adulterium varijs pœnis, pro temporum varietate fuit mulctatum.

25 Romulus Romæ vrbis conditor, in adulteros legem hanc sanciuit. Adulterj conuictam vir & cognati vti volent, necanto, ita ex Dionysio Hali carnass. lib. 2. antiq. Rom. scribit ex nostris Doctiss. Fran. Balduinus in Commentarijs in leges Romuli, lege deci-
26 maquinta. † Numa Pompilius verò, (si credimus Festo Pompeio libro quarto. de verborum veterum signific. & Gellio libro quarto. noct. attic. cap. tertio.) de mulieribus alienis viris succumbentibus in hæc verba constituit Pellex, ædem Iunonis ne tangito. Si tanget Iunoni criminalibus dimissis agnam fœmi-
27 nam cædito. Deinde adulteria alijs legibus, † vsque ad tempora legis Iuliæ, sola relegationis pœna, vsque ad ducentissimum lapidem puniebantur. Quod ex Cornelio Tacito libro secundo. historia. colligi posse existimat Tiraquell. in præallegatis Commentarijs, de legibus connubial. lege 13. numero tertio. Imò scribit Liuius libro decimo. ab vrbe condita. Fabiũ Gur
28 gitem aliquot matronas adulterio damnatas pecunia mulctasse. † Augustus tandem Cæsar legem tulit, quam Iuliam Vlpian. in leg. 1. ff. ad leg. Iul. de adulte. appellat. Cæterùm duæ hic explanandæ sunt dubitationes, quæ mirificè nostros torserunt. Prima est, an
29 † lex hæc Iulia lata fuerit à Cæsare Augusto, vel à C. Iulio Cæsare. Existimarunt aliqui legem hanc fuisse C. Iulij Cæsaris: qua quidem in opinione fuerunt Accur. in d. leg. prima. & alij nonnulli. in §. item lex Iulia in instit. de publ. iud. Rectius senserunt alij, qui Augusto Cæsari legem hanc vna cum Vlpian. in dict. leg. prima. tribuerunt. Ita sanè affirmant eruditissimi Andreas Tiraquell. quem suprà commemorauit Balduinus, & alij in dict. §. item lex Iulia. Ioan. Corasius libro secundo. miscella iuris. capitul. primo. numero octauo. Iuliam de adulterijs. Et in hanc adducti sunt sententiam, quod apud Suetonium in Augusto Cæsare, capitul. trigesimoquarto. ita scriptum sit. leges retractauit, & quasdam de integro sanxit, vt sumptuariam, & de adulterijs, & de pudicitia. Et Plutarchus in apophteg. de eodem Augusto verba faciẽs ita scribit. Cum de adulterijs legem tulisset, qua sanxerat, quo pacto rei iudicandi, ac puniẽdi forent, deinde ira lapsus adolescentem, qui de Iulia ipsius filia esset insimulatus, percuteret manibus, ille proclamauit, legem tulisti ò Cæsar. Quo verbo tanta pœnitentia, & tristitia effectus est Augustus, vt illo die cœnare recusauerit, ob hanc autem legem Horatius lib. 4. carminum, ode. 5. Augustum celebrat.

„ *Nullis*

„ *Nullis polluitur casta domus stupris,*
„ *Mos & lex masculorum domuit nephas.*
„ *Laudentur simili prole puerperæ,*
„ *Culpam pœna premit comes.*

Et Cæsarem Augustum, non autem C. Cæsarem huius legis auctorem argumento & illud esse potest, quod scribit Suetonius in ipsius C. Cæsaris vita. capitulo 52. Cùm ait. Helium Cinnam tribunum plebis plerisque confessum fuisse, habuisse se scriptam paratamq; legem, quam Cæsar ferre iussisset, cùm ipse abesset, vti vxores liberorũ quærendorum causa, quos & quot ducere vellent, liceret. Hoc enim argumentum esse potest. C. Cæsarem non habuisse animum coercendæ libidinis, sed laxandæ potius, cùm & ipse mulierosus esset.

80 Secunda est dubitatio, quæ hac de lege Iulia † haberi solet, an ab ea capitalis pœna fuerit sancita? Hæc dubitatio adeò ambigua est, vt permulti extiterint, qui eam diffinire ausi non sint. sicuti Accur. in l. scio. ff. de testibus. & in l. Si quis viduam. ff. de quæstio. Cynus in l. quamuis. C. de adulter. & Bartolus in dicta lege, si quis viduam. Et verè quantum potui mea diligentia consequi, variæ fuerunt hac de controuersia opiniones. Vna fuit opinio eorum, qui
81 scripserunt † pœnam capitalem non fuisse à Cæsare Augusto sancitam, sed deportationis, vel relegationis. Qua sanè in opinione fuerunt Florian. à sancto Petro. in l. 1. C. de hæredit. instit. Comen. in consilio 154. Et ex recentioribus Alciatus, libro quinto, Paradoxo. capitulo octauo. Iacobus Cuiacius, Franc. Balduinus & Hotomanus. in §. item lex Iulia. in instit. de publ. iud. Didacus in Epitome de sponsal. parte secunda. capitulo septimo. numero 16. verficulo, sed quod ante Brissonius libro singulari legem Iuliam, de adulterijs. in verbo, Qui stuprum adulteriumvè, &c. Quæ quidem opinio, vel ex eo primò probatur, quòd si pœna capitis fuisset indicta, frustrà
82 sancitum fuisset, adulteros † non posse adulterio commaculatas ducere. l. Claudius. ff. de his, quibus vt indign. & l. si quis viduam. ff. de quæstio. quod sanè. l. si quis viduam. responsum eò magis vrget,
83 dum ait, eum † qui stuprum commisit, atque ita duplex delictum solùm deportari: Ergo multò mitiori pœna solus adulter, adulteravè. Ita etiam superuacuè fuisset responsum ab Arriano. in l. qui cum
84 vno. §. adulterij. ff. de his, quibus vt indign. inter † milites non esse recipiendos adulterio fœdatos. Ita quoque frustrà in l. 2. §. miles. ff. de his, qui nota. in-
85 fam. fuisset. responsum, † militem adulterio damnatum infamia notari, & insignijs militaribus exauthorari. Et tandem frustrà in l. scio. & in l. ex eo. ff.
86 de testibus. fuisset responsum, † adulteri testimonium non esse recipiendũ. Cæterùm illud magis vr-
87 get, quod apud Suetonium in Cæsare † Augusto, capitulo 65. legimus verba hæc: Iulius filiam & neptem omnibus probris contaminatas relegauit, relegatisq;, vt mox subijcit, omnem vsum vini, omnemq; delicatiorem cultum ademit, neque adiri à quoquam liberto seruoq;, nisi se consulto permisit. Idem apertius scriptum reliquit Cornelius Tacitus, libro primo, historiæ Augusti. & libro quarto. Idem legimus apud Velleium paterculum, libro posteriore. ad Vinic. & apud Senecam libro sexto. de beneficijs. capitulo trigesimo secundo. Et non solùm Cæsaris Augusti filia & neptis, ob commissum adulterium relegationis pœna damnatæ fuerunt: sed & Vistilia, quæ Titidio Labeoni nupserat, quemadmodum idem Cornelius Tacitus ad finem libri secundi memoriæ prodidit. His accedit auctoritas Diui Augustini, libro tertio, de ciuitate Dei, capitulo quinto, qui scripsit, adulteria Romæ morte punita non fuisse.

Secunda verò fuit opinio eorum, qui scripserunt,
88 † pœnam mortis à lege Iulia indicta fuisse adulteris. Quam quidem opinionem probarunt Hostien. in summa. titulo, de adulterijs. §. quæ pœna. colum. 1. Corasius libro secundo. miscella iuris. capitulo pri-
89 mo. Quorum quidem opinio fulcitur illo textu. † §. item lex Iulia. institu. de publ. iud. cuius verba hæc sunt, lex Iulia. de adulterijs coercendis. temeratores aliarum nuptiarum gladio punit. Verùm Ioan. Fabri, Hotoma. Cuiacius, Balduinus, & reliqui id referunt ad legem Iuliam, in genere. & omnium apertius ita scripserunt Comen. in consilio 142. & Didacus in Epitome, de sponsal. parte secunda, capitulo septimo. numero decimosexto. verficulo, sed quod ante iura. Quod ita declaro, Lex Iulia prima fuit, quæ adulteros pœnis affecit. Hæc aliorum Cæsarum puta Constantini, Maximin. & Diocletiani sanctionibus aucta est. Has omnes Codicis compositores sub eodem titulo ad legem Iuliam, de adulterijs. in Codice clauserunt. Iustinianus itaque legem Iuliam appellauit, in eo. §. item lex Iulia, non illam solius Cæsaris Augusti, sed & aliorum. Secundò existi-
90 mant alij sententiam hanc probari † in l. 1. ff. de extraordin. crimin. cùm ait, sollicitatores alienarum nuptiarum, itemq; matrimoniorum interpellatores, & si effectu sceleris potiri non possunt propter voluntatem pernitiosæ libidinis extraordinem puniri. Si ergo (aiunt hi interpretes) effectu sollicitatores hi potiuntur pœna gladij plecti debent. Verùm facilè potest euitari, si dicimus adulteros ipsos ordinaria pœna relegationis, vel deportationis fuisse mulctatos. Sollicitatores verò ipsos sola pœna extraordinaria arbitrio nempe Iudicis, quæ tamen esset pœna inferior à deportatione, vel relegatione. Tertiò itaque adfertur pro hac opinione auctoritas Suetonij in Augusto, capitulo quinquagesimoquarto, qui scribit Augustũ ipsum Cæsarem mori coegisse proculum, vnũ ex acceptissimis libertis compertum adulterare matronas.

Cæterùm dicere possumus, Augustum excedere noluisse terminos à se latæ legis ob personæ vilitatem, & delicti frequentiam, quod cum matronis ex-
91 ercebat ille. Quartò solet perpendi auctoritas † Iuuenalis, qui in Satyra secunda de Cæsare Augusto loquens, ita scripsit:

„ *Qualis erat nupertragico pollutus adulter*
„ *Concubitu, qui tunc leges reuocaret amaras,*
„ *Omnibus atq; ipsis Veneri, Martiq; timendas.*

Non enim Iuuenalis dixisset leges has tàm amaras esse, & omnibus timendas, nisi vltimi supplicij pœnam
92 sanciuissent. Verùm responderi potest, † atrocem & amaram visam fuisse legis Iuliæ pœnam, non ob relegationem ipsam solam, sed ob alias ei adiunctas pœnas. Nam & ea lege damnatæ mulieres, nec nubere, nec testimonium ferre poterant, vt suprà ad-
93 monuimus. Hoc amplius † matronali veste deposita togam induere cogebantur, quo à matronis discernerentur. Erat & pergraue, quod in ipsis rebus venereis deprehensos, cædere quibusdam personis permittebat. Accedebat, quòd adulterij conui-
94 cta † mulier dotis parte mulctabatur. Quod & ante legem Iuliam seruatum Valerius Max. libro octauo, cap. 2. indicat. His itaque amara & atrox lex Iulia
95 potuit videri. Quintò adfertur auctoritas † Virgil. lib. 6. Æneid. dum ita cecinit:

Quiq; ob adulterium cæsi, &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Is enim vt legum Romanorum fortissimus, visus est sentire sua illa ætate, quæ Cæsare Augusto imperante erat, pœnam adulterij mortis fuisse. Verùm adferri is locus non merebatur. Quandoquidem Seruius optimus atque probatissimus Virgilij interpres, locum illum ita explanauit, si occisi, Ægysthum significat Thyestæ filium. Et si re vera cæsi Saluftiũ, quem Milo deprehensum sub serui habitu verberauit in adulterio suæ vxoris filiæ Syllæ. Hæc Seruius: Qua ex re intelligimus Virgilij locum huc non pertinere.

Tertia itaque fuit opinio existimantium adulteri
46 pœnam tempore Cæsaris Augusti fuisse † extraordinem atque ita arbitrariam. Ita verè existimarunt Accursius, in l. si quis viduam. ff. de quæstio. & ibidem Bartolus in fine, dum vltimo loco visus est sequi opinionem Cyni. Et apertius idem sensit Baldus in consilio 429. super eo. lib. 5. Et horum sententia comprobari potest, quod pro personarum, & facti qualitate pœnam ipsam variasse Cæsarem Augustum, qui aliquos relegauit, aliquos mori coegit, vt suprà exposuimus.

47 Tiberius † Cæsar relegationis sola pœna adulteros mulctauit, sicut memoriæ proditum est à Cornelio Tacito, libro secundo, his verbis: adulterij grauiorem pœnam deprecatus, vt exemplo maiorum à propinquis suis vltra ducentesimum lapidem remouerentur, suasit. Scribit idem Tacitus ad finem ipsius lib. 2. imperante ipso Tiberio grauibus Senatus decretis libidinem fœminarum fuisse coercitam, profertq; exemplũ Vstiliæ, quæ Titidio Labeoni nupserat adulterij conuictam, in insulam Scriphum abditam fuisse. Aliquando etiam adulteras pro arbitrio propinquis ipsis puniendas reliquit, auctor est Suetonius in Tiberio. cap. 35. matronas (ait Suetonius) prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, vt propinqui more maiorum de communi sententia coercerent, auctor fuit.

48 Opilius † Macrinus (vt in eius vita scribit Capitolinus) milites quosdam, qui hospitis sui ancillam corrupisse arguebantur, duobus miræ magnitudinis bobus, quos subitò aperiri iusserat, inclusisse, capitibus, vt secum colloqui possent, exertis. Quanquam & pro innata crudelitate adulterij reos semper viuos simul vinctis corporibus incendisse dicatur.

49 Alexander † Seuerus pœnam capitalem adulteris indixisse visus est, vt extat eius constitutio in
50 † l. castitati. C. ad l. Iul. de adulterijs. Verùm exrecentioribus aliqui existimarunt verba illa, si quocunque modo capitalem euaserit pœnam à compositoribus Codicis fuisse in eo responso addita: quandoquidem (vt scribunt ij) Constantinus omnium primus pœnam sanciuit in adulteros capitalem, vt mox dicemus. Alij verò permulti pœnam hanc capitalem accipiunt pro relegatione & deportatione, quæ quidem capitales sunt. l. 2. §. capitalia. ff. de publ. iud. Ita huius opinionis multos recenset Didacus in Epitome, de sponsal. parte secunda, cap. 7. numero 16.

51 Aurelianus † (vt in eius vita scriptum reliquit Flauius Vopiscus) militem, qui adulterium cum hospitis vxore commiserat, ita puniuit, vt duarum arborum capita inflecteret, quæ ad pedes militis deligata subitò dimitteret, vt scissus ille vtrinque penderet. Idem ancillam suam, quæ cum seruo adulterium fecerat, capite puniuit.

52 Diocletianus † & Maximianus, pœnã in adul-
53 teros capitalem indixerunt. † l. transigere. C. de transact. Cuius verba adscripsi. Transigere de crimine capitali, excepto adulterio prohibitum non est. In alijs autem publicis criminibus, quæ sanguinis pœnam non ingerunt, transigere non licet. Et quanquã pœna capitalis & illa dici potest, quæ relegationis, vel deportationis solummodò est. l. 2. §. Capitalia. ff. de publ. iud. Attamen hoc in responso de pœna capitali, qua sanguis effunditur, vel ex eo est intelligenda, quod subdit in oratione aduersatiua, quæ priorem interpretatur: In alijs autem publicis criminibus, quæ sanguinis pœnam &c. Et responsum hoc ita sunt interpretati ibidem Salicetus, & alij ibidem. & Tiraquellus de legibus connubial. lege decimatertia, numero 5.

54 Constantinus † lege sanciuit, adulteros gladio
55 puniendos esse, vt extat eius constitutio, in † l. quamuis. la 2. C. ad l. Iuliam. de adulter. Et verè interpretes penè omnes intelligunt, pœnã mortis naturalis fuisse ex ea constitutione indictam adulteris. Ita sanè gl. in l. quod ait. §. ignominia. in verb. infamis. ff. de his, qui nota. infam. Baldus ibi, & idem in l. si quidem. in fi. C. de contrah. & committ. stipulat. Albertus in l. transigere. col. 1. C. de transactio. Alexand. in cons. 13. col. 1. lib. 7. Curtius Senior, in consil. 37. considerato Themate. colum. 4. Et hanc fuisse primam constitutionem, qua adulteris indicta fuit pœna vltimi supplicij, existimauit Brissonius libro singulari ad legem Iuliam de adulterijs. Cæterùm Tiraq. in sæpius citatis Commentarijs, de legibus connubia. lege decimatertia. num. 3. in fine. credidit verba illa postrema. l. quamuis. fuisse addita à Triboniano Codicis compositore: quandoquidem in Codice Theodosiano, lib. 9. tit. 7. è quo desumpta est lex illa, quamuis non sunt adscripta verba illa.

56 Theodosij † tempore mulier, quæ fuisset in adul terio deprehensa, in angusto prostibulo includebatur, mittebanturq; qui cum ea palæstram venereant exercerent, atq; interim tintinabula percutiebant, vt eius sono res ea omnibus innotesceret. Quem tamen turpem morem aboleuit Theodosius, & alias pœnas in adulteros sanciuit, auctor est Socrates, in historia tripartita. lib. 5. c. 15. Non tamen ille commemorat, quam pœnam sanciuerit Theodosius.

Hæ sunt sanctiones aduersus adulteros ante Iustinian. promulgatas, quas recto hoc ordine, quem obseruauit hactenus nemo recensere volui, vt intelligat studiosus Lector vanam esse illam nostrorum disputationem, dum contendunt, an iure Digestorũ pœna vltimi supplicij indicta fuerit contra adulteros. Hæ enim cõstitutiones, quæ ante Iustinianũ per multos annos editæ sunt, manifestò indicant cognitam fuisse pœnam vltimi supplicij contra adulteros, antequam Pandectæ ipsæ componerentur.

57 Iustinianus † tandem sanciuit adulteros pœna mortis naturalis esse feriendos. adulteras verò verberibus cæsas in Monasterium detrudendas, data potestate marito intra biennium, si hoc existimauerit, eam inde reuocandi, quo transacto, aut viro præmortuo, eam raso capite, monastico habitu amiciri, & illic omni vitæ tempore manere iubet. Sicuti extat Iustiniani constitutio in authent, vt nulli Iudicum, &c. §. si verò quando. Quæ constitutio est etiam relata in authent. sed hodie. C. ad legem Iuliam. de adult. Et hanc Iustiniani constitutionem passim obseruari testantur Boerius quæst. 297. numero duodecimo. & Grammat. decisione trigesimaprima, qui & in curia Burdegalensi ac Neapolitana obseruatam scribit. Et communem hanc esse opinionem firmarunt Alexander in consilio 13. numero tertio. libro septimo. Rolan. in consil. 74. num. 8. libro primo. & Clarus in Practica criminali, §. adulterium, vers. sed quæro quæ sit pœna.

58 Iurè

58 Iure † Pontificio, quod in aliquibus Iustin. sanctionẽ est insecutũ varijs pœnis adulteria puniuntur.
59 In foro † conscientiæ indicitur pœnitentia sacerdotis arbitrio. Abbas in c. at si Clerici. de iud. & esse receptam opinionem scribit Bermondus de concubinarijs. sub Rubrica, de adulterio. numero tertio. In
60 foro verò contentioso ex † Concilio Aurelia. vt est relatum in capitulo, si quis Clericus. 81. distinctio. ita fuit sancitum. si quis Clericus adulteraſſe aut confessus, aut conuictus fuerit, depositus ab officio, communione concessa, in Monasterio toto vitæ suæ tempore detrudatur. Qua de re scribunt gloss. in capit. Iator. 2. quæst. 7. & alij commemorati à Bernardo Diaz in practica Canonica criminali. capitulo septuagesimonono. & à Didaco in Epitome, de sponsalibus. parte secunda, capitulo septimo. numero decimonono. & alios recenset Iulius Clarus. in dicto §. adulterium. versiculo, sed quæro, quæ sit pœna. Et scribunt Diaz & Didacus, hos Clericos effici etiam infames. Ex Concilio verò Ancirano, capitulo vigesimo, non nisi septem annis pœnitentiam agere debet. Quid autem sancitum hodie sit ex sacro sancto Concilio Tridentino, exposuimus superiore casu, &
61 si in eo de solis concubinis actum sit. † Laici verò adulterium committentes, tàm masculi, quàm fœminæ, excommunicantur. capitulo, intelleximus. de adulterio. Præterea fœmina in Monasterium detruditur, & si maritus nolit eam recipere, ibi cogitur perpetuò esse, & pœnitentiam agere. capitulo, gaudemus. de diuort. id quod iam statutum fuerat à Iustiniano, vt suprà diximus. Qua de re scribunt Didacus & Clarus in præcitatis locis. qui tradunt, hunc esse vnum ex casibus illis, in quibus Iudex Ecclesiasticus iusdicit in laicos.

62 Legibus † verò municipalibus, vel casu, aut placitis supremorum Iudicum hodie variant admodum pœnæ aduersus adulteros, adulterasq; In ditio-
63 ne † Mediolanensi arbitraria penè est hæc adulterij pœna. Nam fœminæ fustibus cæduntur, & in exilium arbitrarium mittuntur. Ita aliquando decreuisse sapientissimum Mediolanensem Senatum testatur Clarus. in dicto §. adulterium. versiculo, In Senatu autem, qui etiam adiungit, & aliquando so-
64 lùm virgis cæsam fuisse adulteram. † Io Gallia, vel non puniuntur adulteri, sicut ex Ioan. Fabri, Tiraquello, Boerio, Igneo, & Guielmo Benedicto, annotauit idem Clarus, vel leui admodum pœna mulctantur: quandoquidem scribit Guido Papæ, quæ-
65 stione 206. in vrbe † Grationopolitana adulteros mulctari pœna centum solidorum, Gulielmus Benedictus, in capitulo, Raynutius. in verbo, quidam Petro. numero sexagesimotertio. de testa. ait esse pœnam sexaginta solidorum. Porrò Crauet. in consilio 137. numero decimo. scribit esse solùm pœnam decem solidorum. Verùm tamen Papo in Arrestis Galliæ, libro vigesimosecundo, titulo nono, Aresto. 4. attestatur, seruum quendam laqueo fuisse suspensum ob adulterium cum eius domina perpetratum. Scribit etiam Tiraquellus de legibus connubial. lege
66 13. numero octauo. † Curiam Parisiensem damnare consueuisse adulteros pro qualitate delicti & personarum, vel virgis cædi, vel aliter puniri: atque ita
67 sensit ille pœnam esse arbitrariam. Papiæ † statuto illius ciuitatis in criminalibus, statuto. 79. sub Rubrica, de pœna raptoris, & carnaliter cognoscentis mulierem, adulter, si in domo mariti delictum perpetrauerit, punitur pœna vltimi supplicij, & publicationis bonorum, vel altero eorum arbitrio iusdicentis, inspecta qualitate facti, & personarum. Si verò extra domum, mulctatur pœna ducentarum librarum. Idem penè statuitur de adultera. Ita et-
68 iam † Bononiæ punitur adulter pœna ducentarum librarum, vt refert Barbat. in consilio sexage-
69 simotertio, columna prima, libro quarto. Ita † Perusij pœna est ducentarũ librarum, vt recenset Corneus in consilio centesimo decimoquarto, columna
70 prima. † Florentiæ verò pœna librarum mille mulctatur adulter, vt testatur Barbat. in consilio 87.
71 columna quinta, libro tertio. † Taruisij bona mulieris adulteræ, solummodò publicantur, vt scribit Ancharan. in capitulo primo, quæstione duodecima.
72 in prin. de constit. Nouariæ † verò teste Signor. in consilio 85. adulter pœna centum librarum punitur, si vim fecit. Si verò vim nullam adhibuit, quinquaginta tantùm. Mulier verò comburitur, vel do-
73 tem perdit pro viri voluntate † Brixiæ extat statutum 21. in criminalibus, sub Rubrica, De pœna mulieris habentis maritum, committentis stuprum, seu adulterium, quo sancitum est adulteram morte na-
74 turali plecti. Huius verò ciuitatis Patauij † statuto, sub Rubrica, de adulterio raptu, &c, capitulo, si mulier aliqua. &c. Cautum est, quòd adulter puniatur in libris quingentis paruorum: Adultera verò, volente viro, perpetuo carceri includatur. Prætereo hîc alias permultas leges municipales Italiæ, quas
75 longum est recensere. Iustiores † ego semper existimaui leges illas, vel municipales, vel communes, quæ acerbissima pœna adulteria mulctarunt. Quando-
76 quidem sit † adulterium crimen grauissimum. Diuus enim Petrus existimauit crimen hoc esse cæteris grauius. capitulo, quid in omnibus. 32. quæstione 7. Et idem scripserunt ex nostris plures, quos copiosè commemorat Tiraquellus, de legibus connubial. lege decimatertia. numero nono. Nec sanè mirum,
77 cùm adulterium † quoddam veluti vitiorum agmen trahat: Et vt Diodorus Siculus verissimè scribit, libro primo Biblioth. ad eam, quæ marito infertur iniuriam, corruptelam quoque ac depraua-
tionem morum, prolis confusionem, matrimoniorum
78 probationem adiungat. † Hinc maritorum cædes, vt Candaulis Lydij extat exemplum apud Iustinum, libro primo. & Herodotum libro primo. Vriæ libro secundo Regum. capitulo 11. Fabij Fabriciani, de quo Plutarchus in Pararellis Romani Argyropili Constantinopolitani Imperatoris, cuius meminit
79 Ignatius in Epitome sua. Hinc etiam ipsorum † adulterorum pericula docet siquidem quotidiana experientia in adulterio deprehensos occidi: Et non solùm id euenit in tenuis fortunæ hominibus, sed &
80 in maximis: quemadmodum aliquando euenit in † Rodoaldo Longobardorum Rege, qui in libidine deprehensus cum matrona, interfectus est, vt testatur Paulus Diaconus. Contigit & idem in Ioan-
81 ne XII. † Pontifice Maximo, qui in adulterio comprehensus, itidem interfectus est, auctor est Platina in illius vita.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio aliquando puniri ducentem vno tempore plures vxores.*
2 *Vxores plures habens legem diuinam offendit.*
3 *Genes. cap. 2. exponitur.*
4 *Diui Hieronymi locus.*
5 *Diui Chrysostomi locus.*
6 *Theophilacti locus.*
7 *Genes. cap. 4. declaratur.*
8 *Vxorum pluralitatem lege diuina antiqua non damnari ex aliquorum opinione.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

9 *Gen. cap. 2. declaratur.*
10 *Lex vim suam tunc obtinet. cum ab hominibus recipitur.*
11 *Lex diuina antiqua de pluralitate vxorum vsu non recepta ab antiquis illis patribus.*
12 *Abraham duas vno tempore vxores habuisse.*
13 *Iacob duas duxisse vno tempore.*
14 *Moyses vir duarum.*
15 *Salomonem septingentas vxores, & trecentas concubinas habuisse.*
16 *Lex diuina antiqua de pluralitate vxorum vsu recepta.*
17 *Dispensatio de ducendis pluribus vxoribus ex diuina inspiratione.*
18 *Deus declarare potuit Legem suam de vxorum pluralitate.*
19 *Pontifex Maximus iustis de causis dispensare potest circa legum constitutiones.*
20 *Dispensationes quatuor causas requirere.*
21 *Tostati Abulensis opinio de pluralitate vxorum reiecta.*
22 *Tollerantiam non excusare à peccato.*
23 *Diui Augustini locus declaratus.*
24 *Lex inspirata qua.*
25 *Scripturam non esse de essentia legis.*
26 *Legis essentiam esse, & in Scriptura secundum aliquos.*
27 *Lex, vt obliget promulgari debet.*
28 *Ratio naturalis deriuata à principijs naturalibus vim coactiuam non habet.*
29 *Legi inspiratæ quomodo derogetur.*
30 *Diui Augustini locus explicatus.*
31 *Peccati cognitio per legem est.*
32 *Vxorum pluralitatem damnari à lege antiqua diuina ex recepta Theologorum sententia.*
33 *Vxorum pluralitatem lege Euangelica damnari.*
34 *Diui Matthæi cap. 19. declaratur.*
35 *Bigamiam non damnari.*
36 *Proximum circumuenire non licet.*
37 *Circumuenire quid sit.*
38 *Vxorem ducens contractum cum illa inire dicitur.*
39 *Diui Pauli locus declaratur.*
40 *Caietani error.*
41 *Diui Pauli locus à Caietano malè explicatus.*
42 *Aegyptios permisisse vxorum pluralitatem exceptis sacerdotio fungentibus.*
43 *Argumentum à sensu contrario ob sensum malum reijci.*
44 *Argumentum ab vnius inclusione interdum cessare.*
45 *Concilio Tridentino damnari pluralitatem vxorum.*
46 *Vxorum pluralitatem lege naturali damnari.*
47 *Lex naturalis qua.*
48 *Vxorū pluralitas multis rationibus naturalibus damnatur.*
49 *Vir duabus eodem tempore debitum reddere non potest.*
50 *Possidere eandem rem vno tempore duo insolidum non possunt.*
51 *Lex naturæ est, alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis.*
52 *Vxor & maritus socij sunt.*
53 *Societas æqualitatem summè desiderat.*
54 *Legi naturali repugnare, quæ sunt contra naturale desiderium.*
55 *Legi naturali repugnare, quæ reddunt actionem inconuenientem fini.*
56 *Matrimonium tria bona habet.*
57 *Matrimonij finis Sacramentum, id est, inseparabilitas.*
58 *Masculus in generatione agit.*
59 *Matrimonium esse remedium contra concupiscentiam.*
60 *Mulieri nil magis displicere, quàm debito coniugali fraudari.*
61 *Papyri prætextati egregium figmentum contra matronas Romanas.*
62 *Vxorum pluralitas discordiam parit.*
63 *Rachelis & Lyæ vxorum Iacob dissidium.*
64 *Socratis vir duarum vxorum.*
65 *Euripides vir duarum pluralitatem vxorum damnauit.*
66 *Durandi opinio de pluralitate vxorum.*
67 *Matrimonij finem non esse operum communicationem.*
68 *Genes. cap. 2. declaratur.*
69 *Mulier quomodo à DEO sit data in viri adiutorium.*
70 *Mulieris opera in domo quæ propriè.*
71 *Seruatoris nostri cum vna sola Ecclesia sua connubium.*
72 *Vxorum pluralitas à multis nationibus probata.*
73 *Indi plures vxores ducebant.*
74 *Thraces plures vxores ducere consueuisse.*
75 *Aegyptij plurium viri.*
76 *Nasomones plures vxores ducebant.*
77 *Medi pluralitatem vxorum probabant.*
78 *Parthi plures vxores ducebant.*
79 *Persæ vxores plures probabant.*
80 *Peones pluralitate vxorum gaudebant.*
81 *Numidæ & Mauri plurium viri.*
82 *Tartari plures vxores ducebant.*
83 *Germani olim plures vxores habebant.*
84 *Lacedæmonij plures ducebant.*
85 *Athenienses vxores plures ducebant.*
86 *Brachmani pluralitate vxorum vtebantur.*
87 *Legem naturalem plures offendisse difficile est dictu.*
88 *Idolis deseruisse Barbaros multos.*
89 *Vxorum pluralitatem lege Ciuili damnari.*
90 *C. Cæsaris lex de vxorum pluralitate non recepta.*
91 *Valentiani lex de pluralitate vxorum.*
92 *Valerianus & Galienus sua lege vxorum pluralitatē damnauerunt.*
93 *Iudæos plures vxores ex Lege Cæsarea habere non posse.*
94 *l. nemo. la 1. C. de Iudæis. declaratur.*
95 *Capit. quod proposuisti. 32. quæstione septima exponitur.*
96 *Vxores plures ducens vno tempore infamia notatur.*
97 *Iudicis arbitrio puniri ducentem vno tempore plures vxores.*
98 *l. 2. C. de incestis nuptijs. declaratur.*
99 *Delicta puniri grauius ob frequentiam.*
100 *Caroli Regis Francorum egregium factum.*
101 *Vxores duas tantùm ducens relegatur, & bonis priuatur, ex aliquorum opinione.*
102 *Stupri pœna quæ.*
103 *Vxores duas ducens pœna mortis puniri potest.*
104 *Pœna capitalis dici potest & illa, quæ citra mortem est.*
105 *l. eum qui duas. C. de adult. exposita.*
106 *Adulterium etiam cum soluta committi.*
107 *Adulterium cum soluta non committi secundum aliquorum opinionem.*
108 *l. 1. C. de adulter. declaratur.*
109 *l. inter liberas. §. 1. ff. de adulter. declaratur.*
110 *Stupri pœna interdum arbitraria.*
111 *Stupri pœna aliquando est mortis naturalis.*
112 *Vxorum pluralitas iure Pontificio damnata.*
113 *Vxores plures ducens pœna publicationis bonorum punitur.*

114 *Vxores*

114 *Vxores plures ducens vti suspectus de hæresi damnatur.*
115 *Pataui quæ pœna puniatur ducens vno tempore plures vxores.*
116 *Maritos plures ducens, quæ pœna puniatur.*
117 *Maritos plures ducens infamia notatur.*
118 *Mulier credens primum virum defunctum excusatur, si alterum super induxit.*
119 *l. miles. §. mulier. ff. de adulter. declaratur.*
120 *Iudicis arbitrio punitur mulier, quæ vno tempore plures viros duxit.*
121 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod longum tempus dicatur, quod expectauit mulier virum quem credebat mortuum, vt alteri potuerit nubere.*
122 *l. vxores. ff. de diuortijs. declaratur.*
123 *Constantini lex de pluralitate maritorum.*
124 *§. nouimus. in auth. de nuptijs. declaratur.*
125 *§. quod autem. in authent. vt liceat matri & auiæ declaratio.*
126 *Mulierem non posse ducere secundum, nisi sciat certò mortuum esse primum ex lege Canonica.*
127 *Concilium Constantinopolitanum de pluralitate maritorum.*
128 *Iudicis arbitrio relinqui, qualiter mors viri probetur, vt mulier sit certa, & possit secundò nubere.*
129 *Mulier nupta secundo viuente primo, quem viuere ignorabat, reuerso primo, cum eo redire debet, secundo relicto.*
130 *Mulier dubitans de vita primi viri, non potest à secundo viro petere sibi reddi debitum, soluere tamen iustè potest.*

CASVS CCCCXX.

VXORVM AC MARITORVM pluralitatem improbari lege antiqua diuina lege Euangelica, naturali ciuili & Pontificia. & inibi de pœnis eorum, qui duas vno tempore vxores ducunt, vel duos viros habent.

VM de adulterij pœnis disputatum à nobis sit superiore casu, differendum nunc est de pœnis eorum, qui vno tempore plures vxores, vel plures viros habent. Nam & hi adulterio se fœdare dicuntur. Hi pariter certis in casibus pœna arbitraria puniuntur. Est enim & in Iudicis
1 † arbitrio pro qualitate facti & personarum, modò grauem, modò leuem his pœnam indicere. Verùm quò facilius à me tota hæc egregia & non iniucunda tractatio explicetur, paulò altius exordiar, & planum prius faciam eum, qui duas, vel plures vno tempore ducit vxores, non modò antiquam legem diuinam lædere, sed etiam Euangelicam, nec non ius ipsum naturale, legem Cæsaream, & postremo locolatam Pontificiam legem profecto † diuinam an-
2 tiquam offendere eum, qui duas vno tempore habet
3 vxores, ostendit quod scriptum est Geneseos † capitulo secundo. Hoc nūc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Hæc vocabitur virago, quia de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ. & erunt duo in carne vna. Dixit, & adhærebit vxori singulari numero, vt intelligeremus vnam, & non duas esse posse ac debere. Et subiungit, Et erunt duo in carne vna. Non dixit, erunt vel plures. Quæ sanè interpretatio ab omnibus recipitur, tùm à Diuo Hieronymo in Commentarijs ad Euangelium Diui Mat-
4 thæi. † Hieronymi verba hæc sunt: Hoc in exordio Geneseos scriptum est, Dicendo autem, masculum & fœminam, ostendit secunda vitanda coniugia. Non enim ait, masculum & fœminas, quod ex priorum repudio quærebatur: sed masculum & fœminam, vt vnius coniugis consortia necterentur. Et dixit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Similiter ait: Adhærebit vxori suæ, non vxoribus. Et erunt duo in carne vna: præmium nuptiarum è duobus vnam carnem fieri. Castitas iuncta spiritui, vnus efficitur spiritus. Hæc Hieronymus. Qui quidem libro primo contra Iouinianum idem penè repetit his verbis: Vna costa, principio in vnam mulierem versa est. Et erunt, inquit, duo in carne vna. Non dixit, tres neque quatuor. Alioqui non duo, sed plures. Primus Lamech sanguinarius & homicida vnam carnem in duas diuisit vxores: fratricidium & bigamiam eadem cataclysmi pœna deleuit. Hactenus Hieronymus. Placuit & hæc interpretatio † Chrysostomo, Homilia sexagesimatertia, super Matthæum, cùm scripsit hæc verba: Considerandum autem est, quia non auctoritate solùm scripturæ, verùm etiam rerum dignitate sententiam suam corroborat. Non enim dixit, quia virum & mulierem, vnam solummodò fecit, verùm, quia iussit, vt vnus vni coniungatur. Nam si voluisset alteram conduci vxorem, vni viro creato multas confirmasset mulieres: nunc verò vt creationis & sanctionis modo, vnam vni perpetuo coniungi, & nunquam rescindi oportere docuit. Hæc ille.

6 His accedit Theophylactus † in Commentarijs ad Matthæum, qui scribit hæc verba: Ab initio enim vnam coniunxit DEVS vni, atque ita non oportet vnum virum coniungi multis, neque mulierem vnam viris multis, sed eos sicut ab initio coniuncti fuerunt manere: neque absque causa cohabitationem diuellere. Hactenus Theophylactus. Et multò apertius interpretationem hanc probauit Innocentius tertius in capitulo, gaudemus. de diuortijs.
7 Huc pertinet, quod legitur † Geneseos capitulo quarto, Lamech, quod duas duxerit vxores, adulterij crimine damnatum fuisse. Hæc vera sententia ab omnibus sacris Theologis recipitur, excipio hic Tostatum Abulensem in Commentarijs ad Euangelium, Matthæi capitu. decimonono, quæstione trigesima. Durandum in 4. sententiarum, distinctione trigesima, quæstione prima. & Caietanum, quem infrà
8 commemorabo, † Hi scripserunt, lege ipsa diuina minimè prohibitam fuisse pluralitatem vxorum. Horum argumentis partim confutabo nunc, & partim infrà, cùm de Euangelica, & iuris naturalis prohibitione differam. Nunc enim tria tantùm argumenta, quæ huc verè pertinent, dissoluam. Primò itaque existimant aliqui verba illa † Geneseos capitulo secundo, fuisse solius Adami primi parentis, non autem DEI rerum omnium conditoris. Huic sanè difficultati facilè occurritur: DEVM ipsum locutum fuisse per os Adami, sicuti Seruator noster Matthæi capitulo decimonono attestatus est in hæc
9 verba. Non legistis (Pharisæos alloquebatur) quia qui fecit ab initio masculum & fœminam fecit eos? & dixit, propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Et apertius ita explicant Diuus Hieronymus

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Chrysostomus, quos suprà commemoraui. Et clarius Theophilactus, qui posteaquam scripsit verba iam à me recitata, ita subiunxit. Non dixit autem, ego feci (de Seruatore nostro CHRISTO loquebatur Theophilactus) masculum & fœminam, ne plus eos exasperaret. sed is, qui fecit in diffinitè, atque ita dicit, maximæ curæ fuisse DEO coniugij bonum, vnde permisit etiam parentes dimitti, & viris adhærere. Quomodo autem in Genesi scriptum est, Adam dixit: Propterea deseret ac cætera? Dicimus igitur, quòd id, quod Adam dixit, ex DEO dixit, atque ita sermo Adæ, DEI est. Hæc Theophilactus.

Secundò excitatur difficultas, quòd & si illa Genesis capitulo secundo dici potuerit lex: attamen ob contrariam obseruationem legis effectum consecu-
10 ta non est † lex enim tunc effectum ac vim legis obtinet, cùm ab hominibus recipitur. Sicuti probat, capitul. leges. vbi Ioannes de Turre Cremata, 4. distinctione. & egregiè Abbas in capitulo, cum olim, numero quarto, de Cleric. coniug. & confert capitulum primum, de tregua & pace, vbi copiosè Felyn. & vberius Rolandus à Valle, in tractatu de lucro dotis. quæstione nonagesimanona. Et illis accedunt Socinus Iunior in consilio trigesimosecundo. numero quadragesimoquarto. & quadragesimosexto. libro tertio. & Parisi. in consilio quadragesimoseptimo. nu-
11 mero trigesimoquarto, libro tertio. Quòd verò † lex hæc de prohibita pluralitate vxorum recepta non fuerit ab hominibus tempore illo veteris legis, vel ex eo constat, quòd antiquo illo tempore repertisunt quamplurimi ex summis illis patribus, qui & duas, & plures duxerunt vxores. quemadmodu legimus:
12 Gen. capitulo decimosexto, Abraham † summum illum Patriarcham duas eodem tempore habuisse
13 vxores, Saram & Agar. Ita † Iacob Lyam & Rachel duxit, Genesis capitulo vigesimonono. imò habuisse quatuor. Genesis capitulo trigesimo scriptum est. Et Helcana duas habuisse, nempe, Annam sterilem, & Phænennam, legitur libro primo Regum, capitulo
14 primo. † Moyses etiam duas habuit. Mariam sororem Aaron, & Ethiopissam. Numeri capitulo duode-
15 cimo. Et † Salomon ex eo tantùm fuit reprehensus, quòd plurimas, non autem duas habuerit. Habuit enim septingentas vxores, & concubinas trecentas, vt scriptum est libro tertio Regum, capitulo vndecimo. & apud Iosephum libro octauo antiquita. Iudaica. capitulo secundo. Hinc legimus Deuteron. cap. 21. verba hæc: Si habuerit homo vxores duas, vnam dilectam, & alteram odiosam, genueritq; ex ea liberos, &c. Quæ sanè verba innuunt eo iure antiquo permissum fuisse viro duas habere vxores. Huic difficultati respondetur altero de duobus modis. Et primò, negando illam maiorem argumenti propositionem, quòd non fuerit illa lex vsu recepta: quia
16 imò † fuit recepta, cum Genes. capitulo quarto. Lamech (vt diximus suprà) ea fuerit damnatus. Et ab Adamo vsque ad Abraham duæ intercesserunt ætates. Illa enim Abrami fuit tertia: & ab Adamo ad Abraam numerat Adon Viennensis in Cronicon annos ter mille ducentos & septuaginta: Gerardus verò Mercator in à se diligentissimè conscripta Cronologia dinumerat annos ter mille, centum & quadraginta. Eo autem toto tempore vnũ vnam tantùm duxisse constat: & ob id diuinam legem vsu maximè recepram fuisse. Ab Adamo autem circa multos post annos diuina quadam dispensatione fuit permissum Abramo primùm mox alijs, vt duas ducerent vxo-
17 res. Quam † sanè dispensationem diuinam appellant Diuus Augustinus, libro de bono coniugali, & Thomas in quart. sententiarum, distinctione trigesimatertia, quæstione prima. articulo primo, & secundo. Idem facit Innocentius tertius, Pont. ex Maximus, in capitulo, gaudemus. de diuortijs. Diuinæ huius inspirationis ratio ea fuit, quã Diuus Ambrosius, vel verius Augustinus capitulo obijciuntur. trigesimasecunda quæst. quarta. (ex Augustino enim libro vigesimosecundo, contra Faustum, capitu. quadragesimoseptimo sumptũ est) recẽsent, nempe gra-
18 tia propagandæ sobolis. Potuit enim † Deus legem suam causa maioris boni declarare atque dispensare. Id quod affirmant Scotus & cæteri, in 4. sentent. distinctione trigesimatertia. Illis enim temporibus vrgebat necessitas quædam, cùm perpauci tunc essent Dei cultores, & multi ex sanctissimis illis Prophetis & Patriarchis erant procreandi, qui fidem & religionem diuinam tuerentur, atque augerent. Ita enim
19 videmus permissum esse, & † Pontifici Maxim. & cæteris huius seculi Principibus ex causa declarare atq; dispensare contrà à lege sancita. capitulo, proposuit. de concess. præb. & capitulo secundo, de filijs pres-
20 byte. in 6. Modò concurrant quatuor illa † requisita nempe necessitas, vtilitas, congruitas & honestas, quæ concurrebant eo tempore, quo Deus dispensauit, vt antiqui illi patres duas haberent vxores. Quæ sanè requisita explicat satis diligenter Ioan. de Turre Cremata, in capitulo, dixit Sara. numero septimo. 32. quæst. 4. Quo quidem in loco numero sexto, recitè demonstrauit, dispensationem illam fieri potuisse, cùm non repugnaret primis principijs iuris naturalis, sed conclusionibus tantùm ab eo iure deductis.
21 Nec mihi probatur illa † Tostati Abulensis loco suprà citato opinio existimantis, hanc non Dei dispensationem, sed tollerantiam quandam, & (vt dicere aliquando solemus) dissimulationem fuisse: sicuti hodie tolleratur meretricium, vt maius delictũ euitetur. capitulo, hac. 31. quæst. 1. & cap. meretrices. 32. quæst. 4. Hæc sanè Abulensis opinatio ab omnibus reijcitur, quod non est credendum, Deum ipsum vo-
22 luisse patres illos peccare: non enim † tollerantia à peccato excusat, & si à pœnis temporalibus illum faciat immunem, sicuti in ipso meretricio, quòd & si tolleretur à Principibus seculi, non tamen meretrices ipsæ peccato carent. capitulo, illi, qui, vbi Archid. & Turre Cremata in fin. 6. quæst. 1. & scribunt Theologi in 4. sentent. distinctio. 37. quæst. 8. Syluester in summa in verbo, homicidium. il 1. quæstio. 2. dum simile de homicidio affirmant.

23 Tertiò excitatur ex Diui † Augustini libro de virginibus, cùm scribit in hęc verba. Antiquis iustis non fuit peccatũ, quòd pluribus fœminis vterentur: nec contra naturam hoc faciebant, cùm non lasciuiendi causa, sed gignendi hoc facerent, nec contra morem, quia eo tempore ea fiebant: nec contra præceptum, quia nulla lege erat prohibitum. Hæc Augustinus. Qui quidem manifestè affirmasse videtur, lege diuina antiqua prohibitam non fuisse vxorum pluralitatem. Verùm respondetur, hanc Augustini auctoritatem non repugnare: quandoquidem loquitur ille de lege diuina scripta & promulgata. Ita intelligit etiã Diuus Ambrosius, in libro de Patriarchis, sicuti relatum est in capitulo, dixit Sara. 32. quæst. 4. Cùm dixit Abraam adulterium non commisisse, quia lege diuina adulterium non erat prohibitum, & tamen Lamech de adulterio fuit damnatus. Genes. capitulo 4. intellexit ergo Diuus Ambrosius de lege scripta, sicuti glossa in dicto capitulo, dixit Sara. exposuit. Et Diui Augustini locum sic apertius declarauit Diuus Bonauentura in 4. sentent. distinctio. 33 q. 2. quem secuti sunt ibidem cæteri: & idem scripsit Alphonsus de Cas-

de Cast. li. 11. aduersus hæreses in verbo matrimoniũ, hæresi quarta. Qui vel ex eo comprobat, quòd ante legem Moysi, à quo lex scripta fuit & promulgata, fue-
24 runt illi patres, qui inspiratione diuina plures duxerunt vno tempore vxores: † leges enim, quæ ante, nec verbis, nec literis traditæ fuerant: sed cordib. à Deo impressæ, vt dicebat Turre Cremata. in dict. capit. dixit Sara. numero sexto. in fin. Quo fit, vt mirum non sit, si non peccarunt antiqui illi patres, qui eadem diuina inspiratione, qua legem cordibus suis infixerãt, ab illa recesserint. Hic intelligimus nil obesse obiectionem eorum, qui dixerunt, non referre, quod
25 lex scripta fuerit, vel non fuerit, cum scriptura † legi essentiam nõ tribuat, quemadmodum permulti scripserunt in Rubric. de constit. quo loci Berous. numero septuagesimooctauo asserit, receptam esse opinionem. Nam primò dicere possumus, & alios forte
26 plurimos in ea fuisse opinione, quod de legis † essentia sit ipsa scriptura, vt scribunt multi relati à Felyno & Decio. in d. Rubric. de const. columna sexta. vbi recentiores in annotationibus ad Decium asserunt posteriorem hanc esse crebriorem. Et huc pertinet, qđ dicebat Diuus Thomas. 1. secunda quæstion. 90. arti-
27 cul. quarto. in fine, quòd cum promulgatio † legis omnino necessaria sit vt obliget. capitu. in istis. quarta distinct. per scripturam lex perpetuò promulgatur: & ob id lex à legendo vocata est, quia scripta est. ex Isidori sententia. Et dicebat idem Diuus Thomas,
28 quod illa, quæ † naturalis ratio dictat, quasi ex primis principijs legis naturæ derivata, nõ habent vim coactiuam per modum præcepti absolutè, nisi postquam lege diuina, & humana sancita sunt. Et hoc illud est, quod dicebat Diuus Augustinus, quòd non faciebant patres illi contra præceptũ, quia nulla lege prohibitum. Præterea & secundò obicem hunc dissoluere ita possumus, quod & si scriptura essentiã legi non tribuat: attamen ita esse conditam ostendit, & probat apud omnes, ea propter non licet ab ea vnicuique recedere eo sub prętextu, quòd ita placuerit legis conditori, nisi noua ipsa conditoris voluntas
29 probetur, id lege non † scripta & cordibus solùm infixa non contingit. Nam, qui legem secreto reuelatam habet eadem reuelatione ab ea recedere, & turũ & liberum erit. Quocirca antiqui illi patres, quibus lex cordibus à Deo fuerat infixa, eadem Dei voluntate recedere ab illa potuerunt: quippè, quod qui legis vinculum imeerat, illud etiam dispensatione sua dissolueret. Illis autem solùm, quibus dispensatio fuit reuelata, non autem cæteris omnibus licuit. Quod autem de lege ipsa scripta Augustinus senserit, vel ex
30 eo constat, quòd alioqui sibi parum constans fuisset: cum libro † de bono coniugali. capitu. decimoquinto. scripserit in hæc verba. Non est enim propagandi necessitas, quæ tunc fuerat, quando & parentibus coniugibus aliàs propter copiosiorem posteritatem super ducere licebat, quod nunc certè non licet. Nam tantùm affert opportunitas ad aliquod iustè agendum, siue non agendum temporum secreta distinctio, vt nunc melius faciat, qui nec vnam duxerit, nisi se continere non possit. Tunc autem etiam plures inculpabiliter ducebant, & qui se multo facilius continere possent, nisi aliud pietas illo tempore postularet. Hæc Diuus Augustinus, qui dum antiquos illos patres, ob iustam necessitatis causam excusat, legem adfuisse præsupponit. alioqui non fuisset opus excusatione, si nulla lex extitisset: quippè quod ibi nullum est peccatum, vbi nulla est lex prohibens, sicuti
31 ait Apostolus ad Romanos capitulo tertio. per legem cognitio † peccati: Ne ergo hac notetur inconstantia Diuus Augustinus, dicendum est, eum in illo de virginibus libro de lege scripta loqui. Accedit, quod credendum est, ipsum Diuum Augustinum noluisse dissentire à cæteris patribus, vt à Hieronymo, Theophilacto & alijs, quos commemoraui iam suprà, & alios mox recensebo. Præterea esto. (quòd tamen concesserim nunquam) Diuum Augustinum sensisse, lege hac diuina pluralitatem vxorum minimè prohibitam fuisse, qua ratione fit, vt si certandum est auctoritatibus sanctorum patrum, vni solo Augustino credere velimus, & non cæteris, nempè Hieronymo, Chrysostomo, Theophilacto & reliquis. Nam verè cæteri posteriores sacrarum literarum interpre-
32 tes, ita cum eis senserunt, sicuti † Magister sententiarum in quarto sen tent. distinctio. trigesimatertia. & ibidem Diuus Bonauentura quæstion. secunda. Richardus quæstio. prima. Paludanus quæstio. secunda. qui ita receptum esse testatur, & Ioan. Maior. quæst. prima. Ambrosius libro quinto. contra Caie. cap. de Sacramento matrimonij. Dominicus Soto in Cõmentarijs de institutione Sacerdotum tit. de indissolubilitate matrimonij. Alphonsus de Castro libro vndecimo. aduersus hæreses. in verbo matrimonium. hæresi quarta. Ioan. de Turre Cremata. in capit. recurrat, & in capitul. dixit Sara. 32. quæstio. quarta. & Arnaldus Albertinus in Tractat. de agnoscendis assertionibus Catholicis. quæst. 23. num. 14. 15. His planum fecimus lege diuina veteri prohibitam fuisse vxorem pluralitatem.

33 Lege † Euangelica pluralitatem hanc vxorũ prohibitam omninò fuisse ac esse constat ex eo, quod le-
34 gitur Matthæi † cap. 19. Non legistis, quia qui fecit ab initio masculum & fœminam fecit eos? Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem, & adherebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo DEVS coniunxit homo non separet. Dixit & hoc in loco seruator noster, adhærebit vxori suæ, & non vxoribus suis: Dixit etiam & erunt duo, non autem tres, vel plures. Et post pauca eodem in loco subiunxit idem seruator. Dico autẽ vobis, quia quicũque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur, si ergo dimissa prima non licet ducere secundam, multò minus vtramque retinere licet. Nam magis conceditur habere vnam post aliam quam duas simul. ait enim Apostolus ad Corin. 1. capitul. septimo. Mulier alligata est legi quanto tẽpore vir eius viuit, quòd si dormierit vir eius liberata est, cui autem vult nubat tantùm in Domino. Et
35 Diuus Hieronymus dicebat, non damno † bigamos, nec trigamos, id quod relatum est in capitul. aperiat.
31. quæst. 1. His accedit, quod lege Euangelica nemini
36 licet alterum † circumuenire, vel supergredi, vt testatur Apostolus ad Thessalon. 2. capit. 4. cùm ait, nẽ quis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem, quoniam vindex est Dominus de his omni-
37 bus. Est † circumuenire, per dolum & fraudem decipere: supergredi verò est plus accipere in negotio, quam dare. At qui ex eadem lege Euangelica, qui duas ducit vxores, primam dicitur circumuenire, & illam supergredi. Ergo lege ipsa Euangelica prohibetur quis duas vno tẽpore habere vxores. Illa minor ita probatur. Nam qui primam duxit vxorem cum
38 ea dicitur inire † contractum, quo vir ipse corpus suum obligat vxori, & viceuersa ipsa mulier obligat suum viro. atque ita celebratur contractus, do, vt des. Hunc iniri contractum inter virum & vxorem ostendit † Apostolus ad Cor. 1. c. 7. cũ scribit hæc verba, Mu-
39 lier sui corporis potestatẽ non habet sed vir, similiter

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, &c. Hæc Paulus. Vir ergo ille, qui cum prima contraxit, & corpus suum ei tradidit, si cum secunda contrahit, nil habet, quod ei tradat, cum in primam totum transtulerit. Et quemadmodum subiungit Paulus, si fraudare non potest primam, dicendum est, nil secundæ amplius dare posse: cum prima iam totius facta sit domina. Et iuris est regula, quod Ius alicui quæsitum ab eo inuito auferri non potest. l. id, quod nostrum de reg. iur.

Quod lege ipsa Euangelica prohibita sit hæc vxorum pluralitas affirmant Theologi illi omnes, quos paulò supra commemoraui. Quocircà mirari
40 non satis possum Thomam † Caietanum virum alio qui eruditissimum in Commentarijs ad caput decimum Marci Euangelistæ, & ad ca. decimumnonum Matthæi existimasse, legem de pluralitate vxorum in libris Canonicis scriptam non esse: fauens hac in parte perditis Anabaptistis, qui plures eodem tempore licere ducere falsò credebant. Et magis minor, quod idem Caietanus in Commentarijs ad Epi
41 stolam † Pauli ad Timotheum primã. capitu. tertio. exponens hæc Apostoli verba: Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, &c. dixerit, ob id, quod solis Episcopis dempta est facultas hæc habendi plures vxores, cæteris permissum fuisse. Quasi quod hac in re imitatus sit Apostolus
42 morem † AEgyptiorum, apud quos (vt scribunt Diodorus Siculus libro secundo. rerum antiq. & Tertull. libro de exhorta. Castita: idem apud Romanos obseruasse Pontifices Maximos. & Flamin. Diales.) plures habere vxores liberum cuique erat, exceptis Sacerdotibus. Hæc sanè Caietani argumentatio
43 indigna certè est viro tam insigni quandoquidem † argumentum à sensu contrario ab eo ductum nullo iure recipitur cùm malus inde, & legibus contrarius prouenit sensus sicuti nostri scribunt in lege prima. in vltim. nota. ff. de officio eius, cui mand. est iurisdictio. post Baldum in leg. conuenticulam. C. de Episcop. & Cleric. Hìc autem malum inde prouenire sensum & legibus repugnantem exiam dictis clarum
44 est. Huc pertinet, quod Caietani † argumentum ab exclusione vnius ad alterius inclusionem ducitur iuxta. capitul. non ne. de præsumpt. & l. cum prætor. in princip. ff. de iud. Nam à pluralitate vxorum excludendo Episcopum includere videtur cæteros. Quod sanè argumenti genus cessat, quando illud, quod excluditur, alia lege inclusum reperitur, vt declarat Decius in lege prima. in tertia lectura. numero octuagesimoquarto. ff. si certum peta. Prohibitio autem pluralitatis vxorum etiam quò ad cæteros omnes præter Episcopos inclusa iam est in illo capitul. decimonono. Matthei, & Apostoli ad Corinth. prim. capitu. septimo. Quocircà rectè à Sacrosancto Con-
45 cilio † Tridentino. sessione vigesimaquarta. de Sacramento matrimonij Canone secundo, ita diffinitum est, si quis dixerit licere Christianis plures simul habere vxores: & hoc nulla lege diuina esse prohibitum, anathema sit. Et idem iam fuerat sancitum in Concilio Constantiensi sexto. capit. octuagesimoseptimo. Demonstrauimus hactenus lege diuina antiqua ac etiam Euangelica permissam non esse vxorum pluralitatem.

46 Lege † naturali nunc facile etiam aperiemus nõ
47 licere, cuiquam duas vno tempore habere vxores † legem naturalem appellamus hìc naturalem illam rationem, quæ nil aliud est (vt Diuus Thomas in 4. sententia. distinct. trigesimatertia. quæstion. prima. articu. primo. dicebat) quam conceptio homini naturaliter indicta, qua dirigitur ad conuenienter agendum in actionib. proprijs Permultæ itaque sunt
48 rationes † naturales, quæ manifestè significant, permissam non esse hanc vxorum pluralitatem. Et primò, quia iam demonstrauimus lege diuina, & veteri & noua vnum esse vnius tantùm & virum & vxorem. Inde ergo sequitur, vt paulò suprà dicebamus, quod obligatio facta secundæ est impossibilis: quia quod iam vnius factum est, siue eius consensu alteri concedi non potest. Homo enim vnam ducens, ei sui corporis potestatem ita tradit, vt necesse habeat reddere debitum cùm petierit, sicuti ipsemet Apostolus ad Corinthios prim. capitul. septimo. vtrumque affirmat, & relatum est in capitul. debitum. de bi-
49 ga. Quòd sanè debitum eodem † tempore duabus reddere non posset, si ambæ peterent. Et huc pertinet text. leg. tertia. §. ex contrario. ff. de acquiren.
50 poss. quo loci iurisconsult. ait † plures eandem rem insolidum possidere non posse: contra naturam quippe est, vt cum aliquid ego teneam, tu quoque idem
51 tenere videaris. Secundò accedit, legem † naturæ esse, alteri ne feceris, quod tibi non vis fieri. capitul. Ius naturale. distinctio. prima. At si vir nullo modo vellet, quod vxor alium virum haberet: ergo nec viro conuenit alteram super inducere. Id quod
52 comprobatur tertiò, quia † vir & vxor dicuntur socij Genes. capitul. tertio. & in l. aduersus. C. de crimin. expilla. hæred. appellatur mulier socia viri di-
53 uinæ, & humanæ domus. In † societate autem præcipuum omnium est æqualitas. l. si non fuerint. ff. pro socio. Quæ sanè æqualitas erit, si quemadmodum (vt infrà probabimus) vxor duos viros habere non potest, vel debet, si inquam, nec vir duas ducat eodem tempore vxores. Quartò huc pertinet, quod
54 quidquid est contra desiderium naturale, legi † & rationi naturali repugnat. Atqui Zelus viri ad vxorem, & vxoris ad virum naturalis est, quia in omnibus inuenitur. Cùm verò Zelus sit amor non patiens consortium in amato, contra legem naturæ videtur, plures vxores esse vnius viri. Id quod infrà confirmabimus. Quintò vrget maximè, quod il-
55 lud esse dicitur contra legem seu † rationem naturalem, quando reddit actionem inconuenientem fini, quem natura ex opere aliquo intendit, vt Diuus Thomas in quarto sentent. distinctio. 33. quæstion. prima. articul. prim. hac de re verba faciens dicebat. Atqui habere duas vxores reddit inconuenientem finem matrimonij, qui dicitur ipsius matrimonij bonum: Illum enim impedit. Ergo repugnat naturali rationi habere plures vxores. Illæ minor ita pro-
56 batur † Matrimonium tria habet pro sui fine. Primus finis est prolis procreatio & educatio. Hic finis est communis omnibus animantibus, atque ita est secundum legem naturæ generis, vt scribit Aristoteles libro octauo. Ethico. Secundus est finis, operum, quæ in vita sunt necessaria, communicatio. Et propterea dixit DEVS, faciamus adiutorium ei simile, Genes. capitul. secundo. Tertius est finis significatio CHRISTI & Ecclesiæ. Qui sanè finis appella-
57 tur † Sacramentum, id est, inseparabilitas. capitul. omne itaque. vigesimaseptima. quæstion. secunda. Ille primus finis correspondet matrimonio hominis inquantum est animal. Secundus finis respondet matrimonio hominis inquantum est homo: Tertius finis respondet matrimoni hominis inquantum est fidelis, & eo Sacramenti vinculo ligatur Pluralitas itaque vxorum non impedit primum finem

hem, sed magis illum auget: Cùm homo facilius ex multis mulieribus multos filios suscipere valeat, quam ex vna sola. Nam scribit Aristoteles libro de-
58 cimoquinto. de animalibus, quòd † masculus in generatione gerit se erga fœminam, vt agens circa materiam, quæ patitur. At natura agentis non repugnat in plures materias vim suam simul exercere: immò conducit, quia si mulier vna est inuita, altera erit grata: Si vna sterilis altera erit fœcunda. Id quod, nisi & re ipsa, & quotidiana experientia clarum non esset, exemplis multis illustrarem. Sed illud sufficiat, quod iam supra commemorauimus, ex lege diuina antiqua, qua dispensatum fuit cum patribus illis, vt procreandæ sobolis gratia plures eodem tempore vxores ducerent. Et alia, quæ infrà citabimus, huc pertinent. Secundum verò finem matrimonij impedit pluralitas hæc vxorum, & si non omnino tollat. Nam primò sua virtute fru-
59 straretur † matrimonium, quod est remedium contra concupiscentiam. ait enim Apostolus ad Corinthios prim. capitulo septimo. qui non potest se continere nubat: frustraretur inquam, quia vir fortè magis dilectam complectetur, & alteram contemnet, eique petenti debitum reddi non reddet: vel si reddet, non tantum quantum illa cupit. Et propterea illam ex socia & vxore efficiet sibi hostem,
60 cum † mulieribus nil displiceat magis, quàm ita decipi & fraudari, testes esse possunt matronæ illæ Romanæ: quas egregium illud Papyrij figmentum ad
61 insaniam propè adegit: cum enim † Papyrium instanter interrogasset mater: quid in senatu egissent patres, eam ita elusit. Actum esse in senatu dixit vtrum vtilius videretur, magisque ex Republica esset vnusvè vt duas vxores haberet, an vt vna apud duos nupta esset. Quod vbi illa audiuit, domo trepidans egressa ad cæteras matronas retulit, postridieq; ad senatũ copiosæ matrũ familias cæteraq; confluxerunt, deprecantes vnà potius vt duob. nup. fieret q̃ vni duæ. Senatoribus verò, quæ illa mulierum intemperies, & quid sibi postulatio isthec vellet, mirantibus, & non vt paruæ rei prodigium, illam verecundi sexus impudicam insaniam paueſcentibus, puer Papyrius publicum metum demit. Nam in medium Curiæ progressus, quid sibi mater audire instituisset, quid matri ipse simulasset, sicuti fuerat, enarrauit. Huius egregij figmenti meminerere Gellius libro primo. noct. attica. capitulo vigesimotertio. & Macrobius libro primo, Saturnalium. capitul. sexto. satis enim intelligebant matronæ hæ tantas esse non
62 posse hominis vnius vires, vt duabus satisfacere valeat. Eundem etiam secundum matrimonij † finem impedit hæc pluralitas: cum discordiam inter ipsos mulieres ac etiam contra virum parere soleat:
63 quæ sanè discordia in causa est ne mutua auxilia, & opera præstentur. Exemplo sunt † Rachael & Lya Genes. capitul. trigesimo. Hæ tametsi sorores essent & ambæ nuptæ vni Iacobo: attamen magnum semper inter eas extitit dissidium: nec vna ferrè poterat alteram, & quod viro magis vna vteretur quam altera. Si inter Rachel & Lyam, quæ sorores erant, tanta fuit hac de causa discordia & contentio, quantò magis credendum est & fuisse & fore inter eas quæ sang unæ coniunctæ non sunt. Cuius sanè rei certum nobis præstat exemplum vnus sapientissimus
64 † Socrates. Hunc tradit Gellius libro primo. noct. attica. capitulo decimoseptimo. simul morosam illam Xantippem & Myrtonem Aristidis neptem habuisse vxores. Proinde admiranti Alcibiade, in quem tandem vsum aleret duas mulieres rixosas, nec eas domo exigeret. Hæ, inquit Socrates, me domi docent tolerantiam, qua in publico vtendum est: harum moribus exercitatus, commodior ero ad aliorum consuetudinem. Huius etiam rei meminit Diogenes Laertius in eiusdem Socratis vita. Quocircà & † Euripides, qui pariter duas vxores
65 prope inuitus habuit, vt scribit Gellius libro decimoquinto. noct. attica. capitulo vigesimo. dicebat in Andromache:

Numquam duplicia conubia
Collaudauero mortalium.
Neque binas matres habentes liberos
Rixas quidem domorum,
Tristesque offensas.

66 Nec hìc repugnat, quòd dicebat Durandus † in quarto sententia. distinctione trigesima tertia. quæstion. prima. hoc argumentum ductum ab euitanda discordia pacis & tranquillitatis impeditiua, non satis concludere: cùm id non fit per se, sed per accidens, ex quo à mulierum malitia prouenit, & propterea naturali iure non repugnat. Verius enim est, discordiam illam & pacis perturbationem non à malitia mulierum, sed ab amore, quo virum mulier naturali affectione quadam prosequitur, descendere. Non enim fert amor consortem in re amata. Ea propter non fert primæ vxoris erga virum amor, vt vir ipse alteri se coniungat: Et quo plus iungeret se vir alteri, eo magis Zelus illius primæ inardesceret. Huic autem sententiæ obstare magis videtur, quod scribit idem Durandus loco iam commemo-
67 rato, cùm ait, quòd † communicatio operum non est necessarius fini in matrimonio, cum vir in operæ aliquo faciendo melius adiuuari possit per alium
68 virum, quàm per mulierem. Et licet † Genes. capitulo secundo. dixerit DEVS, se feciſſe adiutorium homini: attamen intelligitur ex diui Augustini interpretatione quòd ad filiorum procreationem, & educationem. id quod scripsit & Diuus Thomas summa prima part. quæstion. 92. art. primo. in responsione.

Respondetur huic obiectioni, quod & si † mulier
69 data sit viro in adiutorium procreationis filiorum: non tamen inde fit, vt excludantur aliæ causæ. si quidem idem Diuus Thomas in eadem. quæstio. nonagesimasecunda. artic. scribit fœminam datam fuisse viro, non solum ob generationis necessitatem, sed etiam ob domesticam vitam, in qua aliqua sunt opera viri propria & alia mulieris. Id quod Aristotelis libro octauo. Ethico. testimonio comprobauit. Quocirca verum minimè illud est, omne opus melius posse præstari per virum, quam per mulierem. Nam & in tertio œcono. scriptum reliquit Aristoteles, quæ-
70 dam esse propria † mulieris opera in domo, quæ ab ea melius, quam à quouis homine præstantur. Quod verò dicebat Diuus Augustinus intelligitur cum absolutè loquimur de viro & fœmina. Nos verò comparatiuè loquimur de muliere ad virum. Sunt quædam opera, quæ nec virum decent, nec ab eo ita commodè, quàm à muliere fieri solent. Id quod Caietanus ad Diuum Thomam dict. quæstion. nonagesimasecunda. art. prim. vberius explicat. His constat pluralitatem vxorum impedire secundum hunc finem matrimonij. Tertium autem finem matrimonij impedire hanc pluralitatem certum est quãdoquidem
71 vnum tantum fuit seruatoris nostri Christi † eũ Ecclesia vna connubiũ, non verò cum pluribus: Et quãquam ex plurib. fidelib. constet Ecclesia: attamẽ vna sola est, ob vnam fidem & vnum Baptisma. Et hinc est scriptum Cantico, capit. 6. Vna est columba mea,

per

Universidad de Deusto
Biblioteca

perfecta mea, &c. & apud Apostolum ad Corinthios secund. capitulo vndecimo. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere CHRISTO. Virginem dixit, nõ virgines. Et eo maximè, quod CHRISTVS vnicam sibi vniuit naturam, qua significauit Christianorum matrimoniũ vnum esse oportere. Rationi itaque naturali repugnare hactenus demonstrauimus, quod vir plures habeat vxores. Quæ sanè vera & recepta sententia lucidior apparebit, si prius confutabimus vnam satis solidam eiusdem Durandi argumentationem: Scribit ille durum & irrationale esse per plures, qui solum sub iure ipso naturali vixerunt, peccasse & ob id damnatos fuisse, quod eodem tempore plures duxerunt vxores. Sicuti vsu multa-
72 rum gentium † comprobari potest, vt ex nostris copiosè commemorat Andreas Tiraquellus, vir multæ lectionis in Tractat. de legibus connubial. lege septima. numero decimosexto. & fortè prius Alexand. ab Alexandro. libro primo. dierum Genial. capitulo vigesimoquarto. Cuius Tiraquell. non meminit, & illis alios ego ex ordine magis adiungam.
73 Et de Indis † dicam primùm. Hi plures vno tempore ducebant vxores. auctores sunt Cicero libro quinto. Tusculæ: quæsti. Solius Polystor. c. quinquagesimoquinto. Strabo. libro decimoquinto. & ex recentioribus idem testatur Ioannes Boemus Aubanus libro secundo. de moribus, & legibus omnium gen-
74 tium. capitulo octauo. † Thraces idem pariter obseruarunt, sicuti scribunt Solinus. capitulo decimosexto. Pomponius Mela libro secundo. de situ orbis. capitulo secundo. Herodotus libro quinto. histori. capitulo primo. Alexand. ab Alexand. libro primo. dierum genial. capitulo vigesimoquarto. & Ioannes Boemus libro secundo. de moribus & legibus omn.
75 gent. capitulo quinto. † AEgypti quoque plures ducunt vno tempore vxores, Sacerdotibus exceptis. Sicuti à Diodoro Siculo libro secundo, histori. memoriæ proditum est. Idem testatur Ioannes Boemus
76 libro primo. capitulo quinto. Sic † Nasamones plures habere vxores scribit Herodotus lib. quarto. histor. & meminit Pontifex in capit. recurrat. 32. quæ-
77 stion. quarta. † Ita Medi, vt tradunt Alexand. ab Alexand. libro primo. dierum genial. capitul. vigesimoquarto. & Ioannes Boemus in d. libro primo. capit.
78 quinto. † Parthi quoque plures habere consuerunt vxores. auctores sunt Diuus Clemens libro nono. recognit. capitul. septimo. Eusebius Cæsarienfis libro sexto. Euangelicæ præparatio. capitul. octauo. & Iustinus historicus libro quadragesimoprimo. qui de his ita scribit. Vxores dulcedine variæ libidinis plures ducunt, nec vllum grauius flagitium quam adulterium vindicant. Quæ sanè verba ad literam prope recensuit, & Ioannes ille Boemus in d. libro secundo. cap. 6. De Cireniacis idem scribit Pomponius Mela lib. 1.

79 Persæ † idẽ obseruant, si fidem adhibemus Ammiano Marcellino libro vigesimotertio. Herodo. libro tertio. Straboni libro decimoquinto. Alexan. ab Alexand. libro primo. dierum genial. cap. 24. & Ioanni Boemo d. libro secundo. capitul. septimo. qui scribũt in hæc verba. Vxores dicũt singuli multas aluntq; propagandæ sobolis gratia, pellicesq; plurimas. De
80 † Peonis idem tradit Herodo. in Terpsichore. Sic de Gelonis Flaccus libro septimo. Argonaution, illo carmine.

"Hei mihi, vel sæuo coniux non vna Gelono.

81 De † Numidis & Mauris idem testatur Salustius in
82 Iugurta. † De Tartaris Ioan. Boemus d. libro secund. cap. 10. & Alexand. ab Alexand. d. libro primo. dier.
83 genial. cap. 24. Germani † olim duas vxores habere consueuisse ostendit Cęsar ad finem libro primo. suorum cõmentariorum, de bello Gallico, Cùm scribit, Arioniſtum Germanum duas vno tempore habuisse vxores, vnam natione Sueuam, & alteram Noricã. Idem de Germanis manifestius scribunt Ioannes ille Boemus libro tertio. capitul. 13. & Alexand. ab Alexa. dict. capitul. vigesimoquarto. Et eodem in loco Ale-
84 xander de † Lacedemonijs idem tradit, qui Lycurgi
85 lege ita cautum fuisse scribit. Et idem affirmat de † Athenienſibus. id quod expressius asseruerunt Diogenes. Laertius in vita Socratis. & Gellius libro decimoquinto. noct. attica. ca. 20. Cùm de Euripidis vxo-
86 ribus verba facit. De † Brachamanis Alexand. ab Alexand. dict. capitul. 24. vbi & de Siculis idem ait. Id quod & AElian. libro 13. de varia historia sensit, cùm scribit Dionysiũ duas habuisse vno tẽpore vxores. Est itaque arduum dicebat Durandus, (vt ad eum reuertar) quod tot tantique sub lege naturali viuentes, in
87 eam † naturalem legem peccauerint, si vxorum pluralitas eo iure prohibita est. Huic obici respondetur, mirum non esse, si Barbari hi omnes, quos recitauimus in hunc errorem inciderint: cum & his maio-
88 res commiserint. Nam † Idolos coluerunt, & nephas rium Sodomiæ vitium, quod legi rationique naturali repugnare sciebant. Et si percurrimus auctores iam commemoratos, qui de ferinis horum moribus scripserunt, multa certè inueniemus ab illis factitata, quæ nec feræ ipsæ bestiæ (vt italoquar) fecissent. Non ergo mirum si pluralitate vxorum vsi sunt.

89 Lege ciuili permissa non fuisse vllo tẽpore vxorum pluralitatem id significat, quod nec legibus duo decim tabularum, nec posterioribus data vnquam fuit facultas ista. Quinimò reiecta fuit lex, quam
90 iussu † C. Cæsaris scriptam habuit, vt ferret Hælius Cæcina, sicuti Claud. Suetonius in ipsius Iulij Cæsaris vita capitul. quinquagesimosecundo. scriptum reliquit. Ita pariter recepta non fuit lex illa, quam
91 promulgauit † Valentinianus. Is enim Sæueræ conIugis prædicatione in Iustinæ amorem pellectus, cum neque subnixum iam liberis matrimonium soluere, & vxori, ex qua Gratianum susceperat, repudium mittere sustineret, neque frenis amorem, quo puellam tantoperè sibi laudatam deperibat, cohibere posset, alteram Sæueræ Iustinæ super induxit, ex quo Valentinianum iuniorem sustulit. Ac vt facti eius turpitudinem amoliretur lege sanxit, vt cuilibet duas simul vxores habere liceret quemadmodum memoriæ prodiderunt Socrates libro quarto. historiæ Ecclesiastic. capitulo 30. Casiod. libro octauo. eiusdem historiæ. capitul. vndecimo. & Nicephorus Callistus in eadem historia libro vndecimo. capitulo trigesimotertio. & Paulus Diaconus libro vndecimo. append. ad Eutropium. Cæterùm (vt dixi & iam relati auctores affirmant) ea lex accepta non fuit. Quinimò Cæsares alij suis legibus expres-
sim hanc vxorum pluralitatem damnarunt. Sicuti
92 † Valerianus, & Galienus in l. eum qui duas. C. de adulter. ita Diocletianus & Maximia. in leg. secunda.
93 C. de incestis. nupt. Immò & Iudæis plures vxores vno tempore habere interdixerunt Theodos. & Ar-
94 cad. in † l. nemo. la prima. C. de Iudæis. & declarat Baldus in consilio quadringentesimo vigesimooctauo. inquisitio prædicta. columna secunda. verſicul. hoc præmisso libro quinto. qui ait non procedere in Iudæo, qui iuxta ritum suum primam repudiauit, & secundam duxit. His accedit, quod Iustinianus, in §. affinitatis institut. de nupt. asseruit, Romæ non licere vno tempore duas habere vxores. Idem lege Pontificia sancitum fuit ab Innocent. III. in capitul.

95 pitul. Gaudemus. de diuortijs. Nec repugnat text. † capitul. quod proposuisti. 32. quæstio. septima. Cùm ait, quod si mulier infirmitate correpta non potest reddere debitum, vir poterit aliam ducere, modò primæ non subtrahat subsidij opem. Vera siquidem est interpretatio, cæteris explosis, Gregorium illum loqui de ea infirmitate, quæ matrimonium dirimit sicuti est frigiditas, vel maleficium iuxta. capitul. consultationi. de frigidit. & malef. Cum enim primam habere non possit, vt vxorem, saltem habere debet, vt sororem, vel vt sociam, sicuti ait idem Gregorius in capitul. requisisti. 33. quæstion. prima.

De pœnis, quibus hi plures vxores vno tempore habentes, puniri debent, agendum nunc est. Et pri-
96 mum illud annotandum erit † hos infamia notari. leg. prima. in fin. & l. quid ergo. ff. de his, qui notantur. ac in l. eum qui duas. C. de adulter. Alia etiam indicitur pœna, quam capitalem aliqui esse volue-
97 runt, alij nequaquam. Ego existimo † arbitrio Iudicis pro qualitate personarum & facti, hos esse feriendos. id quod manifestè scripserunt Præpos. in capitul. secundo. numero secundo. de sponsa duo. & Bernardus Diaz in practic. Canonic. criminali. capitul. septuagesimoquarto. numero nono. post Butriũ, quem vterque eorum recenset. Quorum sanè senten-
98 tia probat. † leg. secunda. C. de incestis nupt. Cuius hæc sunt verba. Neminem, qui sub ditione sit Romani nominis binas vxores habere posse, vulgo patet, cum etiam in edicto prætoris huiusmodi viri infamia notati sint. Quamobrem competens Iudex inultam esse non patietur. Hæc postrema verba significare mihi videntur expressim sancitum non esse, qua pœna mulctentur, sed Iudicem ipsum pœnam indicere debere. Iudex ergo iste poterit aliquando pœnam mortis naturalis indicere ei, qui plures quàm duas duxit vxores. Ita scripsit Gramma. Voto decimoseptimo. numero quinto. qui manifeste censuit, ob tanti sceleris reiterationem, quo tot stupra commisit, & tot virginum & matronarum pudicitiam violauit, pœna capitis hunc esse mulctan-
99 dum. Nam & videmus (ait ille) † crimina multa, & si alias non digna mortis pœna ea tamen puniri, cùm perſæpè ab eodem perpetratum fuit. Exempla quibus rem hanc comprobauit Grammaticus, non huc adferam. Et hæc sententia obseruata aliquando fuit apud Gallos, & fortè Tolosæ, vt scriptum reliquit AEgidius Bosius in Tractat. causarum criminal. tit. de coitu damnato. numero septuagesimooctauo. ait enim se audiuisse à Præposito Tolosano Regio Senatore, egregium hoc factum in Gallia euenisse: Duxerat quis vno tempore qua-
100 tuor vxores, & cum capite esset mulctandus ad lorum Regem qui illum ad se vocari iussit: & vocatum interrogauit, qua de causa traderetur, cui respondit, quod quatuor duxi vxores vno tempore. tunc Rex, ego qui Rex sum vnam tantùm habeo, tu verò quatuor habere voluisti, nonne te pudet. tum ille damnatus subiunxit: Decreueram ego etiam vnicam habere, bonam tamen, at cum primam duxissem malam sum expertus, propterea secundam accepi, quam cum primæ similem inuenissem, accepi tertiam, & eadem ratione quartam duxi cæteris longe peiorem: Quare omnino statueram à ducendis vxoribus non cessare donec vnã inuenissem, quæ bona esset. Quo lepido responso delectatus Rex, illum morte liberauit.

101 Secundus est casus, quando quis duas † vxores tantum duxit. Hoc casu ex recepta magis Docto-
rum opinione pœna est publicationis partis bonorum & relegationis si est persona honesta: si verò vilis est, pœna aliqua corporali afficitur, vt fustigationis. Ita scripserunt Salicetus in leg. eum, qui duas. C. de adulter. Angelus Aret. in Tractat. maleficiorum in verbo. ch' hai adulterato la mia dõna. numero sexagesimoquinto. & ibidem August. Ariminen. in additio. Alexand. in consilio centesimo sexagesimoquinto. libro septimo. quos secutus est Didacus in Epitome de sponsal. parte. secunda. capitul. septimo. §. tertio. numero sexto. Et hanc opinionem probauit etiam Senatus Mediolani, teste AEgidio Bosio in Tractat. causarum criminalium tit. de coitu damnato. nume. septuagesimooctauo. Nam stuprum iste
102 commisisse dicitur dict. l. eum, qui duas. † stupri autem pœna est publicatio bonorum, & relegatio, vel fustigatio. vt illi scribunt, & explicaui supra casu. 288.

103 Cæterùm verius esse existimo, & hunc, qui duas † duxit vxores pœna capitis puniri posse. Id quod probat Theophilus in suis institutionibus titu. de nuptijs. §. diximus iam cuius hæc sunt verba. Porrò capitalis in eos pœna constituta est, qui binas nu-
104 prias contrahunt. Et quanquam pœna † capitalis intelligi possit de pœna citrà mortem naturalem. l. si necem. §. deportatus. ff. de bonis liber. & l. edicto. ff. de bono. possess. & scripsi supra in casu. 306. Attamen hic intelligo de pœna mortis naturalis. Nam pœna adulterij iure nouissimo. vt superiore casu diximus est mortis. Porrò iste qui duas duxit vxores adulterium cum secunda commisisse dicitur. vt
105 probat text. dict. † leg. eum qui duas. C. de adulter. in illis verbis. etiam crimen stupri à quo tu remota es, &c. Illa dictio etiam implicat alium casum cum primo, ac si dixisset, non solum ille adulterium com-
106 misit, sed etiam stuprum. Et † adulterium committi, siue solutus ad coniugatam accedat, siue coniugatus ad solutam, sicuti & quando coniugatus cõiugatam cognoscit, vt probatur. in capitulo primo. trigesimaquarta distinction. & ibi scribunt Doctores, & Angelus Clauas. ac Syluester in summa in verbo, adulterium, & Iulius Clarus in practica criminali. §. adulterium. verſicul. tribus modis. Nec obstat, quod Iure Ciuili, ex aliquorum opinione
107 † adulterium non committatur quando coniugatus cognoscit solutam, vt tradunt Cynus & cæteri in leg. prima. C. de adulter. & in dict. leg. eum qui duas. vbi Salicetus. C. eo. Guido Papæ consilio centesimo quinquagesimotertio. columna secunda. Alexand. in consilio centesimo trigesimonono. columna vltimo. libro primo. Angelus Aret. in §. nouissim. instit. ad S. C. Orficia. Socin. Sen. in consilio centesimo quadragesimooctauo, columna secunda. libro primo. & Decius in consilio 311. colum. secunda. Rolandus in consilio 74. numero duodecimo. libro primo. Nam verius existimo adulterium etiam committi Iure Ciuili inspecto, quando coniugatus solutam cognoscit, vt eo textu. l. eum, qui duas pro-
108 batur. &c. Nec repugnat † lex prima. C. eo. qua relati Doctores mouentur, quandoquidem probat solummodò mulierem non posse accusare virum suum de adulterio, & si vir possit accusare mulierem. Et differentiæ rationem adferunt ibi Cynus & cæteri, & melius Tiraquellus de legibus connubial. lege prima numero quadragesimotertio & quadragesimoquarto.
109 to. Nec etiam repugnant † l. inter liberas. §. primo. ff. de adulter. & lex inter stuprum. ff. de verborum significationibus. Cùm dicunt adulterium in nuptam committi, quia respondetur, non inde fieri, quia & à viro respectu sui thori, quem violat commis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

committatur, licet accusatio cesset. Nam is text. §. primo. facilè intelligi potest de non coniugato, qui non coniugatam cognoscit. Cæterùm quia satis intelligo esse admodum difficilè ab ea inueterata opinione recedere, ea propter alia ratione nostrâ hanc sententiâ ita confirmo. admissum itaque hunc, qui duas duxit vxores, sola pœna stupri esse mulctan-
110 dum: attamen cum † stupri pœna sit Iudici arbitraria, vt scripsi suprà in casu 88. & Iudex potest indicere aliquando pœnam mortis naturalis, sicuti hoc in casu in quo stuprator iste dolo fraude, & persuasionibus decepit secundam mulierem, cui suasit se non esse alteri allegatum, & ideo posse eam ducere.
111 Cum enim his dolis & fraudibus † stuprum committitur, pœna est mortis naturalis. Ita declarant Baldus in lege raptores. C. de Episcopis & Cleric. & Angelus in Tractat. maleficiorum in verbo. ch' hai adulterato la mia dõna. numero quinquagesimo quinto. Cùm itaque (vt dixi) hîc adsit iste dolus & deceptio pœna hæc imponi viro potest. Quàm sanè opinionem probarunt Roman. singu. quingentesimo trigesimoprimo. Tu scis. & Moderni Parisien. in annota. ad Alexandrũ. in consilio centesimo sexagesimoquinto. libro septimo. & prius Butrius, quem secutus est Præpositus in capitulo secundo. numero secundo. de sponsa. duo. & magis in specie Bermondus in Tractat. de publicis concubinarijs in verbo, monemus omnes laicos. numero tertio. qui manifeste scripsit hanc pœnam esse Iudici arbitrariam, & Iudicem posse arbitrari ad mortem vsque. Punitur
112 † etiam pœna publicationis bonorum, ita scribit Grilandus in Tractat. de pœnis omnifariam coitus.
113 quæstion. decimaquarta. numero tertio. † Iure etiam Pontificio punitur istè, qui duas habuit vxores publica ignominia. capitul. de benedict. 32. quæstion. prima. quod notarunt Abba. in capitul. Cum haberet, columna secunda. de eo, qui duxit in matrimo. quam pollu. per adulter. & Didacus in Epitome de sponsal. part. secnnda. capitulo septimo. §. tertio. numero sexto. Bermondus in Tractat. de publicis concubinarijs, in verbo monemus omnes laicos. numero secundo. qui à testimonio ferendo repelli. Quibus accedit Roman. sing. quingentesimo trigesimoprimo. Tu scis. qui tamen loquitur de muliere quæ duos duxit viros. Qua de re infra dicemus. Punitur
114 etiam iste † tamquam suspectus de hæresi. ita tradũt Geminia. & Francus in capitul. accusatus. §. sanè, de hæret. in sexto. Ioan. Lupus in repe. capit. per vestras. §. decimoseptimo. numero vigesimoquinto. de donat. inter virum & vxo. & Godislaus de Villadeigo in Tractat. de hæreticis. quæstion. 9. quos secutus est Didacus in dict. §. tertio. numero sexto. verficul. suspectus etiam & præter eum copiosè differit Arnaldus Albertinus in Tractat. de agno. assertio. Cathol. quæstion. vigesimatertia. numero quinquagesimoquinto. & numero 60. Balneo regien. in Iudiciali inquisitorum in verbo, suspicio. numero decimooctauo in fin. Bermondus vbi suprà. numero quarto. Alijs pœnis apud Hispanos puniri hunc multarũ
115 maritum scribit Didacus, illa non repeto. Hîc † Patauij ex statuto sub Rubr. de adulterio, in cestu. &c. punitur pœna quingentarum librarum, & per annum carceri includitur.
116 De mulieribus, quæ plures vno tempore viros ducunt, dicendum nũc est. Quæ sanè pluralitas † maritorum multo magis repugnat legi antiquæ, diuinæ, Euangelicæ ac iuri naturali, quam ipsa vxorum pluralitas. Id quòd vno ore admittunt sacri illi Theologi, quos longa serie super commemorauimus, & maximè Dominicus Soto, in 4. senten. distinct. 33. quæstion. secunda. artic. tertio. qui multis rationibus & argumentis comprobat. Et rationi naturali repugnare hanc maritorum pluralitatem aduersus Platonem egregiè disputat Lactan. libro tertio diuina. instit. capitu. vigesimoprimo. Qua ratione fit. vt mulier ista eisdem pœnis, immò grauioribus ferienda sit, quibus & viri, qui plures duxerunt mu-
117 lieres. Et iure ipso Pontificio illa his † irrogatur ignominia, vt capilli & vestis pars anterior & posterior abscindatur. vt ex gloss. in capitul. de benedicto. 32. quæstion. prima. annotauit Roman. in dict. sing. 531. Tu scis. & Abbas in capitul. cum habere de eo, qui duxit in vxorem, quam polluit per adulter. Et hic Patauij eadem pœna indicta est ex iam relato statuto.

Declaratur hæc sententia, vt locum non habeat
118 in ea, quæ probabiliter credit † primum virum decessisse, sicuti euenit in ea, quæ virum in militiam profectum diu expectauit, & de eius morte nuntios aliquot habuit: & fama de eius morte ita existente duxit alterum, non punitur aliqua pœna. ita probat
119 † l. miles. §. mulier. ff. ad leg. Iul. de adulter. cuius verba, cum valdè egregia sint adscribere volui. Mulier cum absentem virum audisset vita functum esse, alij se iunxit: mox maritus reuersus est. Quid aduersus eam mulierem statuendum sit? Respondit eam iuris quàm facti quæstionem moueri: Nam si longo tempore transacto fine illius stupri probatione, falsis rumoribus inducta, quasi soluta priore vinculo legitimis nuptijs iuncta: quod verisimile est, eam deceptam fuisse, nihil vindicta dignum videri potest. Quod si ficta mariti mors, argumentum faciendis nuptijs probabitur præstitisse: Cùm hoc facto pudicitia laboret iudicari debet pro admissi criminis qualitate.

Hactenus Papinianus: qui ex postremis illis verbis iudicari debet pro admissi criminis qualitate,
120 tribuit † arbitrium Iudici, vt pro qualitate criminis
121 pœnam imponat. Ita pariter Iudicis arbitrio † reliquit Papinianus, quòd longum tempus dici possit transactum, vt inde fama existente de viri morte duceat alterum: Non enim quod tempus illud esse debeat Papiniani tempore erat lege diffinitum. Longum
122 hoc tempus deinde diffiniuit Iulianus † in leg. vxores. ff. de diuortijs. Qui quidem quinquennium expectandum esse statuit. Quod sanè responsum non Iuliani, sed Tribuniani verba esse affirmat Iacobus Cuiacius in Commentarijs ad Nouellam vigesimãsecundam.

123 Constantinus † verò in leg. vxor. C. de repud. sanciuit, mulierem expectare debere quadriennium: intra quod si nullum habuit indicium sospitatis eius libere alteri potest nubere. Cæterùm Iustinia-
124 nus in † §. nouimus. in authenti. de nuptijs. & in §. quod autem in authentic. vt liceat matri & auiæ, &c. aliter diffiniuit. Nam in eo. §. nouimus sanciuit, corrigendo Constantini constitutionem mulierem expectare debere per decennium virum quẽ sæpius literis interpellauit, vt ad se reuerteretur, & reuerti voluit, sed verè ea non fuit mens Constantini in dict. leg. vxor. C. de repud. vt sanciret, de matrimonio mulieris, quæ quidem sciebat virum suum viuere. & si ad se reuocare non poterat: sed statuit Constantinus de muliere illa, quæ de mariti sospitate, hoc est, an viueret, indicium nullum habuit quasi quod præsumptio esset eum decessisse. Quocirca errorem forte suum agnoscens i-
125 pse Iustinianus † in §. quod autem in authentic. vt liceat matri & auiæ duo statuit. Primum, quod & si

& si diu maritus in militiam sit profectus, & nullas ab eo literas accipere potuerit mulier de eius reditu, quem exoptabat, quod nihilominus quandiu ille vixerit non possit mulier alteri nubere. Et rectè sanciuit Iustinia. Nam quos Deus coniunxit nemo separare potest. Matthei capitul. 19. Secundum verò est quod sanciuit Iustinian. vt si mulier accepit virum suum, qui fuerat in militiam profectus obijsse, non prius alterum ducere possit, quam adeat militiæ chartularios, qui descriptos milites habent, vel tribunum militum, & de viri illius morte acceperint testimonium: Imò statuit Iustinianus mulierem hanc adhuc expectare debere per anni spacium à die accepti testimonij. Et idem quod Iustinianus, penè statuerunt summi Pontifices, quorum constitutiones hac in re, quæ de magno in Ecclesia Sacramento est, obseruandæ sunt. Iure inquam Pontificio san-
126 citum est † mulierem non posse secundo nubere donec vsque dubia est de vita mariti absentis. Vbi verò de illius morte probabilis certitudo habita fuerit, liberè poterit nubere. ita constitutum fuit, in capitul. cùm per bellicam. 34. quæst. 2. in capitul. in præsentia de sponsalib. & in capitul. dominus de secund. nupt. His Pontificijs constitutionibus addo
127 ego Canonem concilij † Constantinopolitani celebrati sub Constantino Pogonato, & Iustiniano eius filio, qui sanè Canon excessus est in secundo conciliorum volumine Canone 93. Et si dubitent aliqui, an concilium illud pro generali & œcumenico recipiendum sit: cuius rei Iudicium sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, vt de cæteris omnibus relinquimus. Illud
128 etiam hac in re annotandum est. Iudicis † arbitrio relinqui, qualiter mors viri absentis probetur, vt inde certa reddi possit vxor. Ita scribunt Abbas & Præpos. in capitul. in præsentia. de sponsal. Aufrerius in Annota. ad Capellam Tolosan. quæst. 316. & Didacus in Epitome. de sponsal. parte secunda, capitul. 7. §. 3. numero 4. Id quod intelligo etiam de milite, cuius mors probari non potest testimonio tribuni militum, vel chartularij, iuxta constitutionem Iustiniani, in dicto. §. quod autem in authent. vt liceat matri & auiæ. Euenire interdum potest, vt nec hi sciant, an an viuat ille, vel decesserit. Est etiam hic notandum,
129 quod reuerso † viro illo, qui certo mortuus credebatur, mulier relicto secundo viro ad primum redire tenetur, sicuti illis constitutionibus Pontificijs fuit sancitum, præsertim in dicto capitul. dominus. de secund. nupt. quo loci & illud est diffinitum quod si constante secundo matrimonio mulier probabili
130 quadam dubitatione † dubitare cœpit de primi viri vita, coniugale debitum redere quidem potest & debet. petere autem non potest. Id quod egregiè declarat bene eruditus Nauarus, in capitul. si quis autem. numero 84. & alijs seqentibus de pœnitent. distinct. 7.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium spirituale contrahi inter Clericum & Ecclesiam.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui iustas causas, ob quas Clericus, vel Monachus relinquere potest religionem.*
3 *Religionem quatuor modis Clericus, vel Monachus egredi dicitur.*
4 *Monachus vel Clericus relinquendo prorsus vitam monasticam grauiter Deum offendit.*
5 *Nemo debet deserere bonum, quod semel est complexus.*
6 *Manendi esse in ea vocatione, in qua sumus vocati.*
7 *Apostatæ qui.*
8 *Apostatæ infames.*
9 *Apostatarum pœnæ plures.*
10 *Dispensat Papa cum Monacho, vt relicta religione vxorem ducat.*
11 *Iudicis arbitrio est, quæ dicatur causa iusta, ob quam conceditur Monacho relinquere religionem & vxorem ducere.*
12 *Causa iusta vt Monachus relicta religione vxorem ducat, est regni conseruatio.*
13 *Raymirus Aragoniæ Rex Monachus relicta religione, vxorem duxit, ex dispensatione Papæ.*
14 *Monachus ad regulam laxiorem quando ire possit.*
15 *Opus cœptum non deserendum.*
16 *Monachus ad laxiorem transiens dispensari debet.*
17 *Papæ summa potestas dispensandi, cum Monacho transeunti ad religionem laxiorem.*
18 *Religiones quatenus sub certa regula sunt, iuris esse positiui.*
19 *Papa liberè dispensat in his, quæ sunt positiui iuris.*
20 *Causa iusta in Monacho transeunti ad religionem laxiorem, declaratur auctoritate Papæ.*
21 *Iusta causa transeundi ad aliam religionem quæ.*
22 *Regulæ religionis inobseruantia præstat iustam causam recedendi ab ea.*
23 *Causa ex persona Monachi, vt iustè eat ad laxiorem.*
24 *Iudicis arbitrio est causa, vt Monachus eat ad religionem laxiorem.*
25 *Infirmitas iustam præbet causam Monacho eundi ad religionem laxiorem.*
26 *Necessitas excusat.*
27 *Aeris mala temperies excusat ne citatus ad locum eat.*
28 *Iustam causam, vt Monachus ad aliam religionem transeat quis indicet.*
29 *Iudicis arbitrio quæ causa sit iusta transeundi ad aliam religionem laxiorem.*
30 *Monachus ad suam religionem celeriter reuerti debet.*
31 *Iudicis arbitrio quando Monachus dicatur celeriter reuerti ad sua claustra.*
32 *Iudicis arbitrio punitur Monachus non rediens ad suam religionem.*
33 *Monachus de licentia superioris transiens ad laxiorem religionem non efficitur apostata.*
34 *Monachus quando ad parem religionem possit transire.*
35 *In constantia damnatur.*
36 *Monachus quando ad religionem arctiorem ire possit.*
37 *Monachus debet petere licentiam transeundi ad religionem arctiorem.*
38 *Monachus prius debet inuenire religionem arctiorem antequam suam relinquat.*
39 *Religio arctior quæ.*
40 *Monialis quando ad aliam religionem transire possit.*

CASVS CCCCXXI.

RELIGIONEM DESERERE QVANdo quis omninò possit: & quando ad laxiorem, parem, vel arctiorem ire liceat, dilucidè & copiosè explicatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DISSERVIMVS superiore casu de improbitate eorum, qui plures vno tempore vxores, vel plures viros ducunt, ac etiam de illorum pœnis. Verùm cum instar matrimonij temporalis sit spirituale, quod inter Clericum &
1 † Ecclesiam contrahitur. capitul. inter corporalia. de translat. Episcop. & scribunt Abbas in capitul. vt Clericorum de vita & honest. Clerico. & Euerardus in centuria legali, in argumen. à matrimonio temporali à spirituali: Ea propter hîc dicendum nobis est de pœnis Clericorũ, qui Ecclesia sua vxore prima relicta ad aliam transeunt. Et primũ dicemus de Clericis regularibus, hoc est, qui monasticam vitam sunt professi. Hij monasterium, quod iam sunt ingressi deserere, & aliò se transferre liberè non pos-
2 sunt, sed multa necessaria requiruntur, quarum ma-
3 xima pars à † iudicantis arbitrio pendent, vt mox plaxima faciam. Solet enim Monachus quatuor † modis egredi monasterium. Primo ex toto deserendo vitam monasticam ad sæculum reuertendo. Secundò ingrediendo aliam religionem laxiorem. Tertiò ingrediendo parem. Quartò ingrediendo arctiorem. De singulis ex ordine dicamus.

4 Primò † quando illo modo Monachus claustra & monasterium deserit Deum ante omnia offendit atque ita grauiter peccat. Nam scriptum est Lucæ, ca-
5 pitul. 9. † Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retrò aptus est regno Dei. sunt enim hi instar filiorum Israel, qui corde reuertebantur in Ægyptum, vt legitur Exodi capitul. 16. Et canis ad vomitum reuerti dicitur, vt ait Diuus Petrus Epistola. 2. capitul. 2. Dicuntur & hi spernere Dei præceptum
6 quo iusit, vnum quemque in ea † vocatione in qua vocatus est, manere oportere, vt scriptum est apud Diuum Paulum ad Corinth. 7. Et idem Apostolus ad Hæbreos capitul. 10. Cùm ait nec deserentes collationem vestram, sicut est consuetudinis quibusdam admonet religionis professos constantes & stabiles esse oportere: debere obliuiscì eorum, quæ retro reliquerunt exemplo filiorum Loth. Genes. capit. 19. Hi etiam legem Pontificiam & Cæsaream offendunt,
7 cùm † Apostatæ efficiantur. capitul. vltim. dist. 50. vbi Archidiacon. & Turre Crema. & capitu. 11. vbi gloss. & Docto. de Aposta. & de his loquitur diu. Augustin. in cap. quantum libet. 47. distinct. cum dicit: Nunquam peiores quàm qui in monasterijs defecerunt. Et hi
8 si ætate maiores sunt efficiuntur † infames, imò excommunicati censentur. capitul. si quis à verò. 3. qu. 4. & capitul. si autem. 11. quæst. 3. & scribunt Angelus Clauasius. in summa in verbo. Apostata. numero 2. & Syluester Prierius in summa in verbo Apostata. numero 11. quo loci Syluester plures alias pœnas huic
9 † Apostatæ indictas recensет. Dispensat tamen † ali-
10 quando Pontifex Maxim. vt Monachus exire possit monasterium, & ducere vxorem, modò magna & vrgenti ex causa id faciat. Ita affirmarunt Diuus Thomas in 4. sentent. distinct. 34. quæst. 1. articul. 4. Angelus Clauasius. in summa in verbo matrimonium Impedimento 18. numero secundo. glossa & Doctor. in capitul. cum ad monasterium. de statu mona. Anchar. in consil. 339. column. 2. Baldus in leg. si tibi in fine. ff. de adoptio. Socin. senior in consil. 28. colum. vltim. & consil. 92. column. 2. libro 1. Iason in l. si arrogator. numero 5. ff. de adoptio. & in l. vltim. nume. 2. C. de transact. Decius in capitul. quæ in Ecclesiarum. numero 13. de constit. Gozad. in consil. 51. numer. 18. Rubeus in consil. 147. numero 8. Parisius in consil. 68. numer. 148. libr. 4. & Ripa in capitul. Cum M. Ferrariensis, num. 76. de constit. Quæ autem iusta sit causa † dispensandi lege diffinitum non est, & ob id † relinquitur Iudicis arbitrio, nempè ipsi summo Pontifici. id quod & cæteris in dispensationibus, quæ non nisi ex causa possunt concedi, scribit Syluester Prierus, in summa in verbo. dispensatio. num. 3. Et magna
12 † ac iusta creditur causa cum pro alicuius regni conseruatione dispensatur, vt Monachus exeat monasterium & vxorem ducat prolemq; procreet, sicuti a-
13 liquando euenit † in Raymiro Rege Aragoniæ, cuius rei meminit Anchar. in dict. consil. 339. column. 3. & Apertius historiam recensет Raphael Volaterranus libro 2. Geographiæ. ca. vlt. scribit etiam Arnaldus Albertinus, in tract. de agnoscendis assertio: Cathol. qu. 23. nu. 41. Alex. Sextum, Ponti. Maxim. dispensasse cum Cæsare Diacono Cardinal, vt depositо Galero Cardineo vxorem duceret filiam Ducis Valentiniani Galli.

14 Secundo modo egreditur † Monachus monasterium & religionem, quam iam ingressus est, cum ad laxiorem se transfert. id quod vel sua ipsa sponte facere non potest. Nam & hic locum habent & rationes, & auctoritates, quas superiore casu commemorauimus, quibus fuit demonstratum, ab ea vocatione, in qua à Deo quis vocatus est, non esse temerè discedendum, sicuti temerè is recedit, qui sua sponte recedit. Dicebat enim in collationibus patrum Nectorius Abbas, cuius auctoritatem probat diuus Thomas. 2. 2. quæst.
15 vltim. artic. 8. in responsione, Vnicuiq; † vtile esse secundum propositum, quod elegit, summo studio ac diligentia ad operis arrepti perfectionem prouenire festinet, & nequaquam à sua, quã elegerit semel professione discedat. Et scribit Diuus Thomas, Monachum hunc transire non debere sua sponte ne inde cæteri scandalizentur, & ne suam prodat inconstan-
16 tiam ac leuitatem. Qui ergo † ad laxiorem religionem transire cupit licentiam, vel à Pontifice Maximo.
17 vel ab Episcopo, vel à suo Prælato habeat. Pontifex † liberè, & sine causa licẽtiam hanc cõcedere potest, sicuti scribunt Inn. & Abbas, in cap. non est nobis dubium de regula. idem Inn. in cap. dilectus. num. 3. de temp. ordin. Card. in cap. licet. col. 3. de regula. & in consil. 28. numero 5. & copiosè Lapus allega. 130. Syluester Prierius in summa in verbo, religiosus, il. quarto, numero secundo, Rebuffus in praxi beneficiorum, in titul. de translatione Monahorum. numero 9. Habet
18 enim in his † Papa plenitudinem potestatis, cap. proposuit. de concess. præben. Nam religiones † omnes, quæ sub certis regulis sunt iuris positiui sunt, cum non nisi à Pontifice probentur, permisse non sint. ca. capit. vltim. vbi Abbas in 2. notab. de religio. dom. & idem Abbas, in cap. Deus, qui 2. notab. de vita & honestate Cleric. & scribunt Angel. Clauasius, in summa in verbo religiosus. numer. 2. & Syluester Prierius, in summa in verbo religio. il. 1. colum. 1. Quod si positiui
19 iuris sunt regulæ hæ religionum potest † Pontifex Maxim. ad libitum statuere quod placet, vt scribunt Anchar. in consil. 374. Felinus in cap. 1. nu. 30. de constit.
20 & Dec. in consil. 112. nu. 4. Cùm verò iusta † subest causa potest hic Monachus transire ad laxionem religionem ex sola licentia Pontificis, ita tradunt Innocent. in cap. vlt. de renunt. & ibidem Ioan. Andre. & Bellamera. Archidiac. in cap. Monachum. num. 3. 20. quæst. 1. Franc. in cap. cum singula. §. vlt. colum. pen. de præben. in 6. Rebuffus in praxi beneficiorum, tit. de transla-
21 tione Monachorum. num. 9. Iusta autem causa † altero de duobus modis considerari potest, aut ex parte monasterij, à quo Monachus iste vult recedere, Aut
22 ex parte ipsius Monachi. Ex parte monasterij † iustam recedendi causam præstat regulæ religionis inobseruantia. Ita Innocen. & Abbas, in cap. sanè. de regula. & Sylusester Prierus in summa in verbo religiosus. il. 4. numer.

numer. 3. qui id procedere intelligunt, nisi in alia regione extaret eiusdem religionis monasterium, in quo regula obseruaretur. Nam tunc ad illud se transferre debet iste, non autem diuersæ regulæ religio-
23 nem amplecti. Ex parte verò ipsius monachi † iusta causa multiplex esse potest: Et cum omnes lege diffinitæ non sint, quippè quod ex facto pendeant, di-
24 cendum est, in † Iudicis arbitrio esse positas. Iudex
25 autem causam iustam æstimabit illam, quæ ab † infirmitate, & mala valetudine prouenit: sicuti probarunt Innocent. in capitul. vltim. de renunt. Franc. in capitul. cum singula. §. vltim. colum. penultim. de præb. in 6. & ibidem Geminia. idem affirmarunt Diuus Thomas. 2. 2. quæst. vltim. articu. 8. & ibidem Caietanus Archiepisc. Floren. in summa parte tertia, titul. 16. capit. 4. Sylusester Prierius in summa in verbo religiosus il. 4. numero 2. Franc. de Marchis. quæst. 958. parte prima, & Rebuffus in praxi beneficiorum. titul. de translatione Monachorum. numero 10. Ea
26 est rario, quod hæc dicitur † necessitas, quæ solet excusare. l. quæ propter necessitatem, vbi Dec. & cæteri de regul. Iuris. & tradit Diuus Thomas 2. 2. quæst. 95. articul. 6. & 2. 2. quæst. 32. articul. 5. & 6. Et hac ratione permissum est Monachis infirmis comedere carnes. vt ait gloss. in capitul. licet Canon. in gloss. pen. de elect. in sexto. Iusta etiam causa iudicari de-
27 bet † mala aëris temperies, quæ excusare solet, ne quis ad locum eat vel in eo commoretur. sicuti scribunt Marian. Socin. senior, in capitul. veniens. numero 23. de accusa. Felin. in capitul. accedens. il. 2. numero 15. vt lite non contesta. & in capitul. ex transmissa. numero 8. de præscript. Ripa in tractat. de peste, titul. de priuilegijs Iudiciorum. numero 4. &
28 Neuiz. in consil. 51. numero 15. Has autem causas † vel Episcopus, vel Prælatus Monachi Iudicare potest, si celeritatem adeò requirunt, vt consuli non possit Pontifex Maxim. alioqui cõsulendus ille est: vt declarant Rebuffus & Prierius locis suprà allegatis. Quando autem causa hæc celeritatem requirat, lege diffini-
29 non est, ob id relinquitur arbitrio † Iudicis. Hoc itaque casu cum scilicet Monachus transit ad latiorem religionem sine sui Prælati sententia, reuocari ab eo
30 potest, & nisi † celeriter ille reuertatur compelli poterit. capitul. non est nobis dubium. Quando autem celeriter reuerti Monachus non dicatur,
31 Iure determinatum non est, & ob id † relinquitur Iudicis arbitrio, sicuti manifestè censuit. gloss. vltim.
32 in dict. capitul. non est nobis dubium. Est etiam † arbitrarium ipsi Iudici, qua pœna cogendus sit ille Monachus reuerti, cum nec lege aliqua pœna illa sit sancita, & simile infrà dicemus de Clericis secularibus
33 beneficia sua deserentibus. Est tamen † hoc loco annotandum, quod & si Monachus iste sine licentia transit ad religionem latiorem. & ibidem habitum assumat ac deferat, non erit nec excommunicatus, nec apostata. ita Inno. in ca. intelleximus. de ætate & qual. Lappus alleg. 34. & Rebuffus in praxi benefic. titul. de translat. one Monachorum. nu. 11.

34 Tertiò modo egreditur † Monachus monasterium, & religionem, quam prius est ingressus, cum ad parem transit. Id, quod sua sola voluntate facere non potest, illis rationibus, quas superioribus casibus
35 commemorauimus. Nam † inconstantis hominis est non consistere in loco & de eo illud Poëtę posset dici: Romæ Tibur amo, ventosus Tibure Romam. Et huc pertinet illud Varronis. Nunquam peruenient qui quot videt sectatur calles. Accedit & illud Senecæ. Epist. 2. primum argumentum compositæ mentis existimo posse consistere, & secum morari. Nam vt idem subiungit, non coalescit planta, quę sæpe transfertur Quocirca à Monacho requirenda est hoc casu licentia vel à Pontifice Maximo, qui sine causa eam concedere potest, vel ab Episcopo, vel Prælato, qui iustis de causis id possunt facere. Sicuti & superiore casu dixi-
mus, & tradunt in specie Sylusester in summa in verbo religiosus, il. 4. numero 2. versic. Si verò transitus sit ad æqualem. gloss. in capitul. significatum. in fine. de regula. Cardin. in Clemen. Cum concessa. de electio. & Rebuffus in dicto titul. de translatione Monachorum. nu. 7.

36 Quartò modò egreditur † Monachus monasterium & religionem quam professus est, & ad arctiorem se refert. Quod quidem sua sponte facere non potest, sed requirendus est consensus Abbatis. Verùm
37 licentia † petita & non obtenta, Monachus iste transire potest. capitul. licet. de regula. gloss. in capitul. cum singula. §. vltim. in verbo Canonicæ. de præben. in 6. vbi Gemin. & cæteri. Butrius, in capitul. vltim. column. 1. de renunt. Idem placuit Diuo Thomæ 2. 2. quæst. vltim. articul. 8. Calder. in consil. 25. Archiepiscop. Florent. in summa parte tertia, titul. 16. capitul. 4. Sylusestro in summa in verbo religiosus. il. 4. column. 1. & apertius Rebuffus in praxi beneficiorum, titul. de translatione Monachorum. numero 5. qui ex sententia Roma. singul. 452. scribit, quod non sufficeret licentia prioris. Et idem Rebuffus ibidem. numero 14. tradit post Socin. sen. in consil. 222. libr. secundo. & post Innocent. & alios, in capitul. vltim.
38 de renunt. quod † Monachus iste, qui vult transire ad aliam religionem debet prius eam inuenire antequã licentiam petat. Est et iam illud annotandum quod scribit Sylusester post alios loco prælegato, colum. 1. versicul. pro quibus aduerte, quod si dubitetur, an si
39 † strictior religio, ad quam hic Monachus vult transire, non creditur verbo asserentis velle transire ad superioris Iudicium est requirendum, superior is esse hoc in casu intelligitur, ad quem appellaretur, si Monachus iste grauaretur, Non enim Prælatus esse debet Iudex in causa sua. Est tamen, quod animaduertat Monachus iste, quo ducatur spiritu, vt ad arctiorem religionem transeat, cum persepè pessimus ille Sathanas in Angelum lucis, vt homines fallat (vt dici solet) se transformat.

40 Quæ de Monachis † hactenus à nobis scripta sunt, & in monialibus locũ habent. Nam, quæ in Monachis dispositа sunt, censentur etiam monialibus constituta, quo scilicet ad eis proportionabilia. ita scribunt Cardin. in Clement. 1. quæst. 7. de regula. Abbas, in capitul. vltim. in vltimo notab. de statu Mona. quos secutus est Natta. in consil. 432. numero 15. libro 2. Illis ergo modis & casibus, quibus permissum est Monacho ad aliam religionem transire permissum etiam est monialibus. Ita in specie decidit Fran. de Marchis, quæst. 965. parte prima, ex sententia Abbatis, in capit. vltim. de regula.

SVMMARIVM.

1 *Clericus secularis quando religionem regularem ingredi possit.*
2 *Diui Gregorij locus.*
3 *Presbyteri gerentes curam animarum possint ingredi religionem regularem.*
4 *Diui Hieronymi locus egregius.*
5 *Cap. admonet de renuntia. declaratur.*
6 *Iudicis arbitrio punitur Clericus secularis, qui inconsulto Episcopo Ecclesiam suam deserit.*
7 *Vasallum sine consensu domini sui non posse feudum deserere.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

CASVS CCCCXXII.

CLERICOS SECVLARES, ET PRAESbyteros animarum curam gerentes posse regularem religionem ingredi.

QVae de Monachis, & monialibus superiore casu scripsimus faciunt, vt hoc loco aliqua de Clericis, quos seculares appellamus, subijciamus. Hi enim † Clerici cum relicta propria Ecclesia, in qua etiam animarum curam gerunt possunt ad religionem regularium se transferre. ita probat.capitul.duæ sunt,inquit, leges. versicul. si quis Clericorum 19. quæst. 2. cum ait si quis Clericorum in Ecclesia sua sub Episcopo populum retinet, & seculariter viuit,si afflatu Spiritus sancti, in aliquo monasterio, vel regulari Canonica se saluari voluerit etiam Episcopo contradicente, eat liber nostra auctoritate. Nec hic repugnat illud † diui Gregorij in pastorali, cùm ait: Fili mi, si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum animam tuam: spondere namq; (subiungit ille) pro amico est alienam animam in periculo suæ conuersationis accipere: Quemadmodum accipit Clericus, qui animarum curam in sua Ecclesia gerit. Non ergo in sua facultate positum esse videtur eam curam deserere. Non inquam hoc repugnat: quandoquidem, vt ait Diuus Thomas 2. 2. quæst.189. artic.7.in responsione ad primum † Præsbyteri gerentes animarum curam tandiu obligati sunt custodire animas eorum, qui suæ curæ subijciuntur, quandiu parochiam atque Ecclesiam retinent. Non enim ita se obligasse dicuntur,vt perpetuò debeant eam retinere: Non etiam repugnat, quod si ita passim liceret Clericis animarum curam gerentibus ingredi religionem, plebs absque pastorum cura remaneret, quod esset admodum inconueniens. Non inquam & hoc repugnat, Nam tanta est hominum varietas, & tot sunt eorum sententiæ, quot (vt dicebat Poëta Lyricus) capita, vt verendum non sit, quin si vnus Ecclesiam, & animarum curam relinquat, alter quamprimum illam assumat. Et præterea, vt loco pæallegato dicebat Diuus Thomas his, qui hæc obijciunt præ oculis habeant illud diui † Hieronymi contra Vigilant, cuius verba adscripsi. Quamuis à te linguæ viperæ morsus sæuissimos patiantur,scilicet religiosi, quibus argumentaris & dicis,si omnes se clauserint, & fuerint in solitudine, quis celebrabit Ecclesias? Quis seculares homines lucri faciet. Quis peccantes ad virtutes poterit exhortari? Hoc enim modo si omnes tecum sint, quis sapiens esse poterit? Et virginitas non erit approbanda, si enim virgines omnes fuerint, & nuptiæ non fuerint, interibit genus humanum. Rara est virtus, nec à pluribus appetitur. Hæc Diuus Hieronymus, qui ostendit vanam esse dubitationem hanc.

Non etiam obstat,quod sancitum est in † capitul. admonet.de renuntia. dum prohibentur Clerici inconsulto Episcopo Ecclesias suas dimittere. Si quidem respondetur loqui eo loci Alexand. III. de Clericis secularibus, qui ad religionem non transeunt, sed Ecclesias suas sine causa deserunt. Nam non solum hoc facere nõ possunt,verum etiam,si id faciunt, pœna † Iudici arbitraria puniuntur, vt ex sententia Petri affirmant Ioan. Andreæ, in dict. capitul. admonet.colum.2, in princ. & Butrius. numero 5. qui quidem Butrius subiungit,quod quando Clericus dimittit propriam Ecclesiam, vt transeat ad alteram eiusdem diocœsis sufficit tacitus consensus: si verò vult transire ad aliam alterius diocœsis requiritur expressus consensus Episcopi. Nec enim his licet sine causa recedere à iam contracta obligatione cum Ecclesia ipsa, seu ipsius Prælato. sicuti dicimus non licere † vasallum deserere feudum sine consensu domini. Ita tradunt Baldus in l.cum Archimedoram. numero 9. C.vt in possess.lega. Moderni Parisien. in consuetudinibus Parisien.titul.1.§.1.gloss.5.numero 3. & Cephalus in consil.18.libr.1.

SVMMARIVM.

1 *Episcopum non posse Ecclesia sua relicta religionem ingredi.*
2 *Episcopus arctissim.matrimonium cum Ecclesia sua contraxisse dicitur.*
3 *Episcopus non potest ad aliam Cathedralem se transferre.*
4 *Episcoporum translationes à Canonibus improbatæ.*
5 *Iudicis arbitrio est, quæ dicatur iusta causa, vt Episcopus ad aliam Cathedralem transferatur.*
6 *Causæ multæ ob quas Episcopus transferri potest ad aliam Cathedralem.*
7 *Causæ duæ præcipuæ,ob quas Episcopus transferri potest ad aliam Cathedralem.*
8 *Socratis historici Ecclesiastici locus.*
9 *Necessitas ob quam Episcopus transfertur.*
10 *Matthæi cap.10.declaratur.*
11 *Perigenis Episcopi translatio.*
12 *Aeris in temperies iustam translationis causam in Episcopo præbet.*
13 *Aquarum inundatio iustam causam præbet, vt Episcopus ad aliam Ecclesiam se transferat.*
14 *Ecclesiæ locus si latronum societate repletus est, transferri iuste potest Episcopus.*
15 *Episcopum posse renunciare suæ Ecclesiæ ab latronum & malorum frequentiam eo in loco.*
16 *Prædonum frequentia facit, vt Ecclesia ab Episcopo deseri possit.*
17 *Episcopum transferri posse ad aliam Ecclesiam ob suæ Ecclesiæ vtilitatem.*
18 *Petrum Apostolorum Principem fuisse Romæ translatum ob Ecclesiæ vtilitatem.*
19 *Episcopus ob Ecclesiæ vtilitatem cogi potest,reliquere Ecclesiam antiquam & ad aliam ire.*
20 *Anima proximi est anteferenda corpori nostro nostrisq; bonis.*

CASVS CCCCXXIII.

EPISCOPVM NON POSSE ECclesia sua relicta vel religionem ingredi, vel ad aliam sine iusta causa transire, diligenter tractatum.

NOn modò Monachi & Clerici seculares Ecclesias suas deserere possunt, sed nec multo magis † Episcopi. Non enim his permissum est, relictis proprijs Ecclesijs,religionem regularem ingredi: sicuti cõstitutum est in c. nisi cum pridem de renunt.quo loci Inno. III. Episcopum in hęc verba alloquitur. Si pennas habes, quibus satagas in solitudinem volare, ita tamen sunt adstrictæ nexibus præceptorum, vt liberũ non habeas absq; nostra permis-

permissione volatum. Qua de re copiosè scribunt diuus Thomas.2.2.quæst.185.artic.4.& quæst.189.artic. 7. & Cardina. de Turre Cremata, in capitul. hoc nequaquam.7.quæst. 1. vbi multis comprobat. Sunt enim Episcopi † proprio consensu deuincti suis Ecclesijs,cum quibus arctiss. spirituale matrimonium ita contraxerunt, vt dissolui non nisi magna ex causa à summo Pontifice possit,capit. quanto. & capitul. inter corporalia de translatio. Episcopi. Et hac ratione quoque factum est, vt non liceat † Episcopo ad alteram Cathedralem se transferre. Nam sedium mutatio, vt Ecclesijs valde perniciosa, iam olim Canonibus prohibita est: idq; auctoritate concilij Niceni, c.15.ac Sardicen.c.16.Huius prohibitionis ratio à † Canone illo Sardicensi habetur.cuius concilij verba adscripsi. Osius Episcopus dixit,non minus mala consuetudo quam pernitiosa corruptela funditus eradicanda est, ne cui liceat Episcopo de ciuitate sua ad aliam ciuitatem transire. Manifesta enim est causa, qua hoc facere tentant, cùm nullus in hac re inuentus sit Episcopus, qui de maiore ciuitate ad minorem transiret, vnde apparet auaritiæ eos ardore inflamare, & ambitioni seruire, & vt dominationem exerceant. Si ergo omnibus placet, vt huiusmodi pernicies austerius vindicetur, nec laicam communionem habeat, qui talis est. vniuersi dixerunt: placet, etiam si talis aliquis extiterit temerarius, vt forsitan excusationem afferat, quod populi litteras acceperit,cum manifestum sit præmio,mercede paucos, qui synceram fidem non habent, potuisse corrumpi, vt clamarent in Ecclesia & ipsum petere viderentur Episcopum, omnino has fraudes remouendas esse damnamus, ita vt nec laicam communionem in finem accipiat talis, quod si vobis omnibus placet, statuite: vniuersi dixerunt placet. Hactenus Sardiense concilium. Eandem quoque rationem confirmat Leo Pontifex in quadam epistola quam scriptam habemus, in capitul. si quis Episcopus. 7. quæst.1. Quinimò clarè testatur Theodoritus,libro 5.Ecclesiastic. histor. capitul. 8. antiquos patres ac Canonum auctores † huiusmodi translationes prohibuisse, vt ambitionem præciderent. Cæterùm iustis de causis mutationes & translationes hæ conceduntur. † causæ autem iustæ quæ sint non ominò lege diffinitæ sunt, sed in superioris Iudicis nempè summi Pontificis arbitrio relictæ sunt. Sicuti in specie annotauit Franc. Duarenus libro quinto, de sacris Ecclesiæ ministerijs ac beneficijs, capitul. 3. in fine. Solent tamen permultæ † causæ considerari, vt recensет Petrus Rebuffus, in praxi beneficiorum, titul. de translationibus Episcoporum. numero 4. 5. 6. Verùm duæ † præcipuæ sunt,sub quibus & reliquæ continentur, nempè causa necessitatis, & vtilitatis qua hæ mutationes permittuntur, capitul. mutationes, sicuti conceduntur, & ipsarummet Ecclesiarum & rerum sacrarum translationes. capitul. tribus. de consecra. distinct. 1. & scribit Socrates libro 7. historiæ Ecclesiast. capitul. 35. & ea ætate permissam fuisse hanc Episcoporum translationem propter opportunas & necessarios Ecclesiæ vsus. Et eo loci multis exemplis hoc demonstrat. Quo ex loco declaratur, quod scribit idem † Socrates eodem libro septimo, capitul. 39. Cùm ait Cœlestinum sua epistola declarasse, nil obstare quominus, qui vnius ciuitatis, vel nominatus fuisset Episcopus, vel iam esset Episcopus, ad alteram ciuitatem transferretur.Hæc sanè Cœlestini verba ex iam dictis interpretantur,quando scilicet vrget necessitas: tametsi Duarenus quem iam citaui aliter fortè visus sit intelligere Socratis sentẽtiam loco corruptè citato.Necessitas † autem considerabilis est, vt si adsint eo in loco primæ sedis persecutores. Nam tunc ad aliam sedem tranferri potest iuxtà illud † Matthæi capitul. 10. si vos persecuti fuerint in vna ciuitate,fugite in aliam. Et memoriè proditum est à Socrate, libro septimo, historiæ Eccles. capitul. 35. † Perigenem Ecclesiæ Patrensis designatum Episcopum, ob id, quod à Patrensibus repudiaretur Ecclesiæ Corinthi metropolitanæ præpositum fuisse. Ita etiam sub causa † necessitatis comprehenditur. intemperies aëris, vt scribunt gloss. in dicto capitul. tribus de consecra. distinct. 1. & in capitul. quorundam. 74. distinct. Et his similia commemoraui, suprà casu ab hoc secundo, cùm explicaui quando liceat Monacho, se transferre ad religionem laxiorem, ita etiam si locus † aquarum inundatione grauetur, vt scribit Rebuffus, in dicto titulo de translatio. Episcop.numero 5. argument. leg. 2. ff. si quis cautio. Qui numero 6. subiungit idem esse † cum locus malorum grauare- tur.capitul.ita nos. 25.quæst. 2. Eam enim † ob causam potest etiam Episcopus renuntiare Episcopatui. capitul.nisi. 5. propter malitiam de renunt. Ita etiam si in eo loco † adsunt prædones, qui expelli non possunt: tunc in locum congruum transferri debet, capitul. Ecclesias. 16. quæst. 7. vbi gloss. & notat Rebuffus,vbi supr. numero 8.

Altera verò † causa est vtilitatis Ecclesiæ dicto capitul. mutationes. 7. quæst. 1. quo loci scribit Antherius Pontif. Maxim. ob populorum vtilitatem diuum Petrum † Apostolum Principem ab Ecclesia Antiochena fuisse translatum ad Romanam. Cætera exempla ab Antherio commemorata non repeto. Hæc sanè populorum atque ita publica vtilitas anteferenda est priuatæ ipsius † Episcopi, qui etiam inuitus cogi potest antiquam Ecclesiam relinquere, & nouæ præesse. Nam pastor bonus ponit animam suam pro ouibus suis, Ioan. capitul. 10. si animam suam, multo melius corpus. Et Diuus Paulus ad Romanos capitul.9. optabam ego anathema esse à Christo pro fratribus meis. Et diuus Augustinus exponens illud Matthæi capitul. 22. diliges proximum tuum sicut teipsum, rectè ait, plus debemus diligere † animam proximi quam corpus proprium. Ergo multo magis debet Episcopus diligere salutem multorum quàm proprium temporale commodum. Et huc pertinent text. in capit. quicumq. 12. quæst. 3.& glossa in capit.licet de regula.

SVMMARIVM.

1 *Episcopi munus esse visitare & prædicare.*
2 *Episcopi legatio diuina est.*
3 *Visitare suas Ecclesias cur debeat Episcopus.*
4 *Episcopus negligens districtæ subiacet vltioni.*
5 *Iudicis arbitrio punitur Episcopus negligens visitare, & prædicare.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur quo tempore Episcopus teneatur visitrae Ecclesias suas.*
7 *Iudicis arbitrio relinquitur quantus esse debeat numerus personarum.quæ Episcopum Ecclesias visitantem concomitari debent.*

CASVS CCCCXXIIII.

EPISCOPI MVNVS IN PRAEDIcationibus & visitationibus,& de pœnis negligentis suum hoc munus præstare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

POSTEAQVAM verba facere cœpimus de munere Episcopi, subnectam & hic aliquà, quæ eò pertinent. Est sanè † Episcopi munus Ecclesias suæ diœcesis visitare, in illisq; verbum Dei prædicare: quod si ipse iustis de causis nequit præstare, alterius opera vti omninò debet. Nullo enim iure, vel ratione à tanto munere desistere potest, vel debet. Ita enim statuit Innocen. 3. in cap. inter. de off. iudic. ordina. Est enim his † diuina legatio mandatum quoddam, vt eos, ad quos missi sunt nempe Christianam Rempubl. erudiant: & ea, quæ ad salutem necessaria sunt, diligenter administrent, Christum prædicent, & Dei virtutem, & testimonia eius enarrent; sicuti eos facere iussit Seruator noster, cum dixit: Ite in vniuersum mundum, & prædicate Euangelium omni creaturæ, Lucæ cap. 13. Quod quidem sedulo facere debent, cum de mandato grege custodiendo reddituri sint rationem, capitu. irrefragabili. de off. ordina. † Visitare etiam ea ratione debent ij Ecclesias suas, quia ex visitatione ipsa multæ oriuntur vtilitates multique fructus, qui nunquam pereunt, capitul. procurationes. de censib. & scribit Maria. Socin. sen. in tracta. de visitatione. numero 25, cum subsequentibus, & in fine ipsius tractatus. Hæc autem munera si præstare negligit † Episcopus districtæ subiacet vltioni, id est grauiter punitur d. capit. inter. in fine. de offic. ordina. Quæ autem districta hæc vltio sit, iure non est diffinitum, ea propter † relinquitur Iudicis arbitrio, vt docuit Ioã. Andreæ, in d. c. inter. & ibidem Imolá, & Butrius etiam hîc solet dubitari, quo tempore fieri debeant hæ visitationes? Et cum hoc lege diffinitum non sit † Iudicis arbitrio relinquitur, hoc est ipsius Episcopi. Ita scripsit Marian. Socin. senior, in dicto tracta. de visitatione. numero 21. Qui quidem eodem in loco. numero 23. versic. secundo casu, &c. tradit post Henricum Boic. in capitul. ad quorundam. de excess. Prælat. esse etiam relictum in † arbitrio Iudicis, quantus esse debeat numerus personarum, quas Episcopus in visitatione secum ducere debet.

SVMMARIVM.

1 *Deus vti Paterfamilias diligentissimus vult Ecclesiæ suæ esse præficiendos viros doctos & eruditos.*
2 *Illiteratos à Sacerdotio repellendos.*
3 *Sacerdotes ignatos vti pestem euitandos.*
4 *Sacerdotis partes quæ.*
5 *Cæcus cæcum male ducit.*
6 *Ignaris literarum Sacerdotia non esse conferenda.*
7 *Sacerdotes qua eruditione præditi esse debeant.*
8 *Iudicu arbitrio relinqui.*
9 *Literas scire & nescire qui dicantur.*
10 *Literas nescire quando quis dicatur, vt à munere tutelæ excusetur.*
11 *Legendi & scribendi ars necessaria.*
12 *Villicus quando literas nescire dicatur.*
12 *Literas nescit is, qui nescit scribere, vt libello accusationis subscribat.*
14 *Literas scire quis dicatur, vt in scriptis testetur.*
15 *Iudex literatus quis dicatur.*
16 *Literas nescire inter creatores quis dicatur.*
17 *Ciceronis locus.*
18 *Pontificem Maxim. doctum & bene eruditum esse debere.*
19 *Pontificem scientificum esse eligendum.*
20 *Pontifices antiqui à Spiritu sancto eruditi.*
21 *Cardinales excelsæ eruditionis esse oportere.*
22 *Cardinales de rebus arduis consilium præbent Pontifici.*
23 *Cardinales creandos esse bene eruditos.*
24 *Episcopos doctrina præstantes esse oportere.*
25 *Episcopum Theologum potius quam iuris peritum esse debere ex Caietani opinione.*
26 *Clericus absens causa studiorum fructus prebendæ consequi debet.*
27 *Episcopus scire debet Canones.*
28 *Canones esse iuri Cæsareo coniunctos.*
29 *Legista senza capitoli val poco.*
30 *Canones ignorans practicam edisce re non potest.*
31 *Ius Pontificium esse coniunctum Cæsareo ex Ciceronis sententia.*
32 *Ciceronis locus de iure Pontificio & ciuili coniungendo.*
33 *Capitul. non magnoperè. ne Clerici, vel Monachi declaratur.*
34 *Cap. super speculane Cler. vel Monachi explicatur.*
35 *Concilij Tridentini constitutio de promouendis ad Episcopatum.*
36 *Capitul. cum in cunctis. §. præsenti de elect. declaratur.*
36 *Literarum scientia in Episcopis qualis esse debeat.*
38 *Doctores sine examine tenuis doctrinæ.*
39 *Doctorem efficit doctrina.*
40 *Episcopi munus præcipuum est docere.*
41 *Archidiaconi Doctores esse debent.*
42 *Archidiaconus est oculus Episcopi.*
43 *Archipresbyter Patauinæ Ecclesiæ loco Archidiaconi iurisdictione fungitur.*
44 *Literas quas scire debeant Clerici in dignitatibus inferioribus constituti.*
45 *Canonicos Cathedralium Doctores esse suadet concilium Tridentinum.*
46 *Canonicos esse Episcopi consiliarios.*
47 *Clerici Sacerdotes inferioris quibus literis præditi esse debeant.*
48 *Clerici quatumuis inferiores scientia carere non debent.*
49 *Sacerdotes quas literas scire debeant.*
50 *Clerici Subdiaconi, quæ eruditione præditi esse debeant.*
51 *Illiteratus Clericus inferior quando esse dicatur.*
52 *Illiteratum esse, qui Grammaticam ignorat.*
53 *Illiteratum censeri, qui scit legere vulgariter tantum.*
54 *Cap. cum in cunctis de elect. declaratur.*
55 *Cap. illiteratos. 36. distinct. explicatur.*
56 *Illiteratum dici quinon nouit loqui latinè.*
57 *Clerici minoris ordinis quas literas scire teneantur.*
58 *Concilium Tridentinum de Clericis minoribus literatis promouendis declaratur.*
59 *Illiteratus non dicitur puer, qui pro sua ætate didicit.*
60 *Scholasticum magni ingenij Laurea insigniri posse, & si quinquennium non studuerit.*

CASVS CCCCXXV.

ERVDITOS ESSE ECCLESIIS præficiendos, qui literas scire & nescire dicãtur: qua eruditione esse debeant Pontifices, Cardinales, Episcopi, Archidiaconi, Sacerdotes, ac cæteri Clerici inferiores, summa diligentia tractatum.

DIXI-

DIXIMVS superiore casu Episcopi munus esse verbum Dei populo prædicare, & suas Ecclesias visitare: quod cùm commodè præstare non possit, nisi sit literis eruditus, dicendum hîc est de eius ac aliorum Clericorum eruditione. Est equidem valdè vtile hoc scire. Nam verè Deus ipse Opt. Max. vti diligentissimus & eruditissimus Paterfamil. vel Princeps, cùm suæ Ecclesiæ consulere voluit, nihil magis cordi habuit, quàm vt viri docti & literati illius administrationi præficerentur. Quare apud Oseam cap. 4. † illiteratum his à sacerdotio arcet. Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne fungaris sacerdotio mihi, cuius præcepti optimè quidem memor fuit & Cœlestinus in capit. omnes. 38. distinctione. & Innocentius III. in cap. nisi cum pridem. §. pro defectu quoque de renunc. Et idem summus rerum omnium parens apud Malach. cap. 2. dixit: Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt de ore eius. Id, quod relatum est, & in capit. si Rector. 43. distinctione. Rectè itaque faciunt † Sacerdotes illi, qui ignorantiam veluti pestem quandam, vt ait Isidorus: &, vt legitur in Concilio Toletano, matrem cunctorum errorum à se abijciunt. cap. Ideò. 37. distinctione. & in capit. primo. 38. distinctione. Cùm enim † Sacerdotis præcipuæ partes hæ sint, docere verbum Dei, & contradicentes refellere, vt ait diuus Paulus ad Titum cap. 1. Nec non & rationem omni poscenti de fide sua reddere, vt iubet diuus Petrus Epistola 1. capit. 3. qui fieri potest, vt literarum ignarus & imperitus hæc præstare valeat? vt scriptum est cap. qui Ecclesiasticis. trigesimasexta distinctione. Nam (vt est scriptum Ecclesiast. cap. decimo.) initium verborum ignorantis & insipientis est stultitia, & nouissimus verborum error pessimus. Est certè periculum, ne si cæcus † cæco dux fuerit, ambo in foueam cadant. dicto cap. ideo. trigesimasexta distinctione. cap. quæ ipsis. trigesimaoctaua distinctione. & cap. cùm sit. de ætate & qualit. & Ecclesiast. cap. 5. legitur: Si tibi est intellectus, responde proximo: Sin minus, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo disciplinato, & confundaris. Honor & gloria in verbo sensati, lingua verò insipientis subuersio est ipsius. Hac ratione rectè & sanctè à maioribus nostris sancitum est, ne † imperitis literarum beneficia conferantur. cap. illiteratos. trigesimasexta distinctione. cap. pœnitentes. 55. distinct. cap. cùm in cunctis. de elect. & cap. vlt. de tempo. ordin. in 6. Et veterum hanc Patrum optimam constitutionẽ in Ecclesia penè temporum iniuria abolitam renouauit sanctissimum Tridentinum Concilium Sessione 22. capitulo 2. & Sessione 24. cap. 12. de reformatione.

Cæterùm vt olim & nunc contingit dubitari, qua † eruditione & doctrina prædi esse debeant ij, quibus Sacerdotia conferuntur? Qua in re nulla † Iudicis arbitrio tribui solent: quippè, quod ob varietatem beneficiorum & ordinum, variaq; munera, quibus Clerici præponuntur, certa regula dari non posse videatur, quemadmodum scribunt Barbat. in consil. 34: num. 39. versic. est & secundò. lib. 2. Duarenus libr. 4. de sacris Eccles. minister. & benef. c. 4. in fine. Martinus Nauarrus in relectione. c. si quando. pagina 43. de rescriptis. Bernardus Diaz in Praxi Canonica. capit. 18. & Alphonsus Aluarez in speculo Principum, capit. 7. Quod sanè Iudicis † arbitrium pro personarum & beneficiorum ordinumq; qualitate, & subiecta (vt dici solet) materia est, vt iudicet, quis dici mereatur eruditus, qui (vt nostri dicunt) literatus, & quis illiteratus. Ita enim & cæteris in hominibus & negotijs dicimus aliquem † literas vel scire vel nescire, id, quod priusquam ad rem nostram veniam, explanabo. literas nescire dicitur quis, vt † à munere tutelæ excusetur, si modò & negotiorum sit imperitus, cùm nec legere nec scribere didicit. de quo loquitur Paulus in l. Athletæ. §. vltimo. ff. de excusa. tuto. & Iustinianus in §. similiter. instit. eo. quæ loca doctè & eruditè explicant Baldinus in d. §. similiter. Anton. August. libro singulari, ad Modestinum, ad d. l. Athletæ. & Duarenus lib. 1. disputat. anniuers. cap. 3. in fine. Est enim † legendi, & scribendi ars valde necessaria in eo, qui negotia administrat, vt accepti & expensi codices conficiat. Ita dicimus, † Villicum literas nescire, atque ita illiteratum esse, qui nec legere nec scribere nouit. De eo loquitur Columella libro 1. cap. 8. Cuius meminit & Duarenus loco nuper citato. Ita pro subiecta materia subscribendi libello accusationis dicitur, nescire literas ille, qui scribere † non didicit. l. libellorum. §. item subscribere. ff. de accusat. Ita etiam literas is † scire dicitur, vt in scriptis testamentum condere possit, qui scribere nouit. l. diseretis. §. 1. C. qui testamentum facere possunt. l. hæc consuleti. §. 1. l. iubemus. & l. vlt. C. de testam. Ita in l. pater. ff. de acquiren. hæred. is dicitur scire literas, qui ita scribere didicit, vt suam voluntatem adeundi hæreditatem filio significare possit. Eodem modo dicimus † esse literatum, vel illiteratum Iudicem, qui ita scit legere & scribere vulgariter, vt possit scribere, & ex scripto proferre sententiam, sicuti scribunt Bart. in l. vlt. C. de sentent. ex breui recita. Felinus in cap. sciscitatus. nume 10. & ibidem Decius numer. 5. de rescriptis. Non dissimili ratione literas † nescire inter Oratores & viros omni scientia ornatos is dicitur, qui excultæ eruditionis non est, de his loquitur Cicero Philipp. 2. Cùm de M. Antonio, qui aliòquin eruditus erat, verba facit, † Cicero, is verba ad scripsi. Nec verò tibi de versibus respondebo: tantùm dico breuiter, nec illos neque vllas te omninò literas nosse. Et idem Cicero libro de claris Oratoribus, de L. Flaminio loquens, ita scribit: L. Flamin. pueri vidimus, existimabatur benè latinè scire, sed literas nesciebat. Non equidem his in locis Cicero sensit M. Antonium & L. Flaminium ignorasse omninò literas, sed nõ benè eruditos, vt Oratoris, vel alterius doctissimi hominis personam sustinerent. His manifestè constat pro subiecta materia aliquem dici literatum & illiteratum, eruditum & ignarum, literas scire, & nescire. Quare (vt ad rem nostram propius accedamus) in Ecclesia Domini Summus † Pontifex præpotentis Dei vices gerens, doctus & literatus tunc esse dicitur, cùm potens est sana doctrina (vt ait Apostolus ad Titum, cap. 1.) cæteros cohortari, & eos, qui contradicunt, arguere. Quare idem Apostolus ad Timotheum scribens, Epistola 1. cap. 3. Doctorem esse vult Episcopum. Et Iuris nostri interpretes, nempè Geminianus, in cap. illiteratos. 36. distinct. admonet Pontificem † Max. eligentes, vt scientificum eligant, alioqui electio expugnari hac de causa posset. Nec quidquam obstat, quod nostræ sacrosanctæ † religionis primi Antistites literas non didicerint, cùm omnia Spiritus sanctus eis suggereret, vt diuus Hieronymus scriptum reliquit, essentq;, vt loquitur Esaias cap. 54. Theodidacti.

Cardinales † quoq; eminentis atq; excelsæ eruditionis & doctrinæ esse debent. Si quidem dum à Seruatore nostro in terris agente electi sunt, quod cum multi verũ esse affirmẽt, tum maximè benè eruditus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hieronymus Manfredus in tract. de Cardinalatu. c.1, ea sanè ratione sunt electi, vt Summo Pontifici assi-
22 stant, eiq; de † rebus arduis cùm opus est, concilium præbeant. c. vnico. de schisma. in 6. vbi Archidiacon. & tradunt omnes in c.1. de constit. & fusius Barbat. in tract. de præstantia Cardinalium. parte 1. q.10. & Manfredus in d. tract. de Cardinalatu. cap.10. qui &
23 c.14. scribit, † viros benè eruditos esse ad hoc subli-
24 me officium assumendos. De † Episcopis idem omninò dicẽdum est. Nam & de his loquitur diuus Paulus, in locis paulò supra commemoratis. Hi enim & eruditione, & doctrina præstantes esse debent, quare exemplo eiusdem Apostoli, vt est scriptum in Actis Apostolorum, cap. 22. Legem & Prophetas ediscere & noscere debent. Quinimmò & Iustinianus in Auth. quomodo oporteat Episcopos, &c. quæ est Nouella 6. ita sanciuit, sed neque ineruditus existens sacrorum dogmatum ad Episcopatum accedat. Et Innoc. III. in c. nisi cum pridem. §. pro defectu quoque. de renun. scientiam necessariam esse statuit, vt Ecclesiam regere valeat, quod docendo ac prædicando verbum Dei facit. Quapropter non iniuria contendit Caieta-
25 nus ad diuum Thom. 2.2. q.185. artic.4. † Episcopum Theologum potius quàm Iurisperitum esse oportere. His autem factum est, vt rectè constitutum fit, Cle-
26 ricum beneficiatum † studiorum causa absentem integros sui beneficij fructus percipiet. c.2. de priuileg. in 6. Nec verò sacras tantùm literas, id est, vetus & nouum Testamentum intelligere eum oportet, sed
27 † Canones quoque, qui dogmata & Ecclesiasticam disciplinam continent, nosse debet. c. nulli. 35. distin. Non enim facilè is de vsuris, de matrimonijs, alijsq; huiusmodi negotijs controuersias, siue Canonum scientia posset dirimere. cap.1. de consang. & affinit.
28 vbi Doctor. explicant. Et quo facilius quis † Canones, qui magna ex parte Iuri Cæsareo sunt coniuncti, etiam Iuri ipsi Cæsareo operam dare sua pro virili debet. c.2. de priuileg. lib.6. Ne ei contingat, quod di-
29 cebat Romanus suo sing. 654. † legista senza Capitoli val poco, ma Canonista senza leggi val niente. Et dicebat Baldus in cap. cùm causam. colum.2. de pro-
30 bat. quod nisi quis sciat Canones, † cum legibus non potest practicam iudiciorum cognoscere. Et idem docuit Barb. in c. conquestus. colum.3. de foro compet.
31 cùm scripsit, † Ius Pontificium sine legibus non posse intelligi, cùm sit medulla legum, & Ius ipsum Pontificium esse praxim Iuris Ciuilis. Quæ quidem opti-
32 mè comprobantur auctoritate † Ciceronis in 3. de Oratore, dum conqueritur, ea ætate neminem edisci Ius Pontificiũ, nisi Iuri Ciuili coniunctũ sit. Ciceronis verba hæc sunt: Nunc contra plerique ad honores adipiscendos & ad Rempubl. gerendam nudi veniunt atque inermes, nulla cognitione rerum, nulla scientia ornati. Sin aliquis excellit vnus è multis, effert se, si vnum aliquid affert, aut bellicam virtutem, aut vsum aliquem militarem (quæ sanè nunc quidem obsoluerunt) aut iuris scientiam (ne eius quidem vniuersi: nam Pontificium, quod est coniunctum, nemo discit) aut eloquentiam, quam in clamore, & in verborum cursu positum putant. Nec
33 huic sententiæ repugnat constitutio † Alexand. III. in cap. non magnoperè, ne Cler. vel Monachi. qua beneficiarijs quibusdam Iuris Ciuilis studium interdixit. Quibus opprobrium & Iustinianus esse iudicauit in l. repetita. C. de Episcopis & Clericis. si peritos se velint ostendere forensium disceptationum. Si quidem loquitur Alexend. ipse III. de Monachis claustralibus, qui cum claustris addicti sint, & omninò rebus huius sæculi separatim, sub eo prætextu, quod leges Ciuiles ediscere vellent, claustra egre-
diebantur. Quocircà intelligimus Alexandrum ipsũ
34 nõ interdixisse clericis, vel Monachis iuris ciuilis studia, sed solũ eos ea de causa egredi monasteria, & cum laicis conuersari. Et eadem ratione Honor. 3. in †
35 cap. super Specula. eodem tit. ne cleric. vel mona. extendit ad Archidiaconos, Decanos, Plebanos, &c. Et non solum his leges audire, sed nec interpretari interdixit idem Honorius in cap. super Specula de priuil. in 6. quam sanè constitutionem intelligo non generaliter, vt leges interpretari non possint in Ciuitata Parisiorum, sed vt non possint explanari à monacis, Archidiaconis, & his similibus, qui Pontifici subsunt: atque ita intelligit, & rectè mea quidem sententia Petrus Rebuffus in tract. Nominat. q.5. nu.18. qui copiosè admodum hac de re disserit. Hodiè † Sacro-
35 sanctum Concilum Tridentinum sessione 22. cap.2. omnem dirimit contentionem dùm statuit ad Episcopatus apicem eum tantum assumi debere, qui fuerit antea in Vniuersitate studiorum Magister siue Doctor, aut licentiatus in Sacra Theologia, vel in Iure Canonico meritò sit promotus, aut publico alicuius Academiæ testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur. Quare etiam iure ipso Pontifi-
cio sancitum est in Episcopo requiri scientiam veri-
usq; Testamenti, ac Canonum tam pœnitentialium,
36 quàm aliorum. cap. omnes 38. distinct. & scribit Geminia. in d. cap. illiteratos. 36. dist. col.1. vers. aut quærimus qui rationem subijcit, quia Episcopus est iudex tam animarum, quam corporum, cap. de persona. 11. q.1. Et illa conciliari constitutione, declara-
36 tur constitutio † Alexandr. 3. in cap. Cùm in cunctis. §. præsenti. de electio. quæ simpliciter in Episcopo literarum scientiam requirebat: quemadmodum, & simpliciter statuerat iam idem Concilium Tridentinum sessione 7. cap.1. de reformatione. Hæc in-
37 quam literarum scientia † hodiè intelligitur in his Episcopis, vt sit scientia Theologalis, vel Pontificia: quæ quidem tanta esse debet, ut idonei sint ad docendum alios. Non enim in Episcopo requiro scientiam atque peritiam illam, quæ cæteras excellit, vel saltem æquat, sed quæ tanta sit, vt suo muneri satisfacere valeat. cap. nisi cum pridem §. prohibet quoque. de renuntia. Quocircà crederem eum fore indignum, qui assumeretur ad tantum apicem cuius doctrina tenuis admodum esset, quamquam Doctor
38 † creatus sine rigoroso (quod aiunt) examine esset: quales præsertim sunt ij qui apud hos Comites Pallatinos solent creari. Et certè hac in re adhibenda est diligentia, ne fraude & dolo vana sacrosancti Concilij constitutio reddatur. Non enim dignitas, sed
39 ipsa scientia Doctorem † efficit: Cùm non dignitas ipsa, sed eruditio & doctrina illa sit, quæ alios doce-
40 re potest: quod sanè † docendi munus illud est præcipuum, quod requiritur in Episcopo, ut præter constitutionem hanc conciliarem, requirit & capite.
41 inter cætera de officio ordinarij † Archidiaconi pariter Doctores, vel licentiati esse debent ut scribit Geminian. in capitu. illiteratos. 36. distinctione. ea ratione, quia iudices ipsi sint. capit.1. de consanguinit. & affinitat. & statuit idem Concilium Tridentinum sessione 24. capit. 2. de reformatione. Quo iure quidem constitutum est: Cùm sit (ut eo loci scriptum est: & prius in capit. ad hæc de officio Archidi-
42 aconi) † Archidiaconus oculus Episcopi: & illi à iure data est post Episcopum in Clericos suæ Ecclesiæ iurisdictio: quam quidem exercere is non posset, si vel Sacræ Theologiæ, vel Canonum Doctor non esset. Quod si hæc ipsa iusdicendi potestas esset in Archi-

Archipresbytero, ex Ecclesiæ consuetudine illum Doctorem esse debere ex mente eiusdem constitutionis conciliaris crederem. Quare in Ecclesia hac Patauii-
43 na, cuius † Archypresbyter eo fungitur munere, quo in cæteris Archidiaconus, vt respondit Alex. in consilio centesimoquadragesimosecundo. libro sexto. & eum secutus est benè eruditus Ioannes Picardus suo in responso, quod inter nostra excussum est, nempè, in consilio quinquagesimosecundo. numero vigesimooctauo dicerem, nõ nisi Doctorem esse ad eam dignitatem promouendum.
44 In cæteris † verò vel dignitatibus vel officijs sufficit peritia & scientia pro loci qualitate & dignitate, nec enim necesse est, vt ij Doctores vel sacræ Theologiæ vel Canonum sint. Ita enim & olim & hodie constitutum fuit: olim inquam in capit. cùm in cunctis.
45 §. inferiora. de electio. hodie in sacrosancto † Concilio Tridentino, Sessione vigesimaquarta. cap. duodecimo. dum hortatur, non autem præcipit, vt in Prouincijs, vbi commodè id fieri potest, dignitates omnes, & saltem dimidia pars Canonicatuum, in Cathedralibus Ecclesijs, & collegiatis insignibus conferantur tantùm Magistris, vel Doctoribus, aut etiam Licentiatis in Theologia, vel Iure Canonico. Et certè si fieri potest, ista cohortatio deberet vti præ-
46 ceptum obseruari: cùm Canonici † ij sint, qui suo Episcopo consilium, si quando opus est, præbere debent, vt inquit Hostiensis in capitulo 2. de institutionibus. qui ob id ait, Canonicos eruditos & literatos esse debere.
47 Ita multò magis in † cæteris inferioribus Clericis, Sacerdotibus, sufficit aliqualis scientia, & literarum eruditio, quæ tamen tanta sit, vt sufficere possit ad munus illud obeundum, & tractandum. dicto cap. cùm in cunctis. §. inferiora. Non enim omninò
48 † scientia carere debent: Siquidem hi nullo modo promouendi sunt, vt statuit Iustinianus in Authent. quomodo oporteat Episcopos, &c. quæ est Nouella 6. cuius verba in Holoandri versione hæc sunt. Et religiosos Clericos cùm multa fieri inquisitione secundum diuinas regulas, & boni testimonij viros ordinari sancimus, literas omninò scientes, & eruditos constitutos (literas enim ignorantes omninò noluimus, neque vnum ordinem concipere Clericorum, videlicet Presbyterorum, & Diaconorum, tam sacras orationes dicentium, quàm Ecclesiarum & Canonum legentium libros.) Hæc Iustinianus. Qui quidem idem statuit in Nouella centesimavigesimatertia. de Ecclesiasticis diuersis Capitulis. §. Clericos autem.
49 In † Sacerdotibus tamen his sufficit scientia Canonum pœnitentialium, homeliarum, & huiusmodi. cap. quæ ipsis. 38. distinct. & in specie docuit Geminianus in cap. illiteratos. 36. distinct. colum.1. versicu. In Presbyteris. qui subiungit, necesse non esse, quod hi sciant Canones iudiciales, cùm sint hi Iudices solùm animarum, & non corporum. cap. omnis. de pœnit. & remiss. Et propterea Angel. in §. hæc de eo, in Authent. quomodo oporteat Episcop. scribit,
50 Florentiæ † fuisse determinatum, quòd Presbyteri esse debent versati in sacris literis & ceremonijs. In
51 cæteris verò ordinibus maioribus, vt in † Subdiaconatu, & Diaconatu, dicendum est, eum dici illiteratum, qui latinè loqui & intelligere nescit. Ita Gemin. in d. cap. illiteratos. 36. distinct. cùm scribit, per verbum, illiteratos, quo ille Canon vtitur, debere intel-
52 ligi eos, qui penitus † literas, vel etiam mediocres ignorant. Id, quod & prius ibidem sensit glossa: cùm interpretatur, illiteratos, addit penitus, & mox subiungit, sufficit tamen mediocris scientia. His acce-
dit Cardin. Alexand. in cap. sedulò. colum.2. 38. dis-
53 tinct. illum dici penitus † illiteratum, qui ne Grammaticam quidem didicit. Huc pertinet, quod dixit Bartolus in Authent. sed nouo iure. num.7. ff. si cer-
54 tum petatur. eum † literarum dici ignarum, qui nouit legere vulgariter tantùm. Bartolum rectè aduersus Felinum interpretatus est Decius in cap. sciscitatus. numero 15. de rescriptis. Ita etiam Rebuffus in d. tract. de pacificis possesso. nume. 162. secutus Bartolum ait illiteratus est, quando nullas scit, aut modicas, vt potè, quia scit tantùm legere & scribere in vulgari. Quo sanè sententia, vel Iure ipso Pontificio
55 satis probatur, in † cap. cùm in cunctis. de elect. cùm ait, in cunctis Ecclesiarum ministerijs scientiam esse necessariam. Et credendum hìc non est illud sacrosanctum Concilium de scientia literarum vulgarium
56 solùm voluisse intelligere, † ita etiam d. cap. illiteratos. trigesimasexta distinctione. cùm æquiparat illiteratos & corpore vitiatos, quia literis carens sacris non potest esse aptus officijs. Sentit ergo eum esse illiteratum, qui literas sacras ignorat. Is autem ignorat literas omninò sacras, qui nec latinè quidem loqui didicit, comprobari hæc possunt, vel ipso loquendi vsu, quo dicimus, eum esse illiteratum, qui non nouit loqui latinè, vel etiam ipsa subiecta materia, quæ quidem cum literis, quæ versantur circa sacrosanctam Scripturam latinè tandem conscriptam, nõ nisi latinè loquentem & scribentem intelligimus literatum posse dici.
57 De Clericis verò † minoribus dicendum est, illos hodie illiteratos censeri, qui latinam linguam
58 non intelligunt. Ita enim statuit † Concilium Tridentinum, Sessione vigesimatertia. cap. vndecimo. cuius verba hæc sunt: Minores ordines ijs, qui saltem latinam linguam intelligunt per temporum interstitia, nisi aliud Episcopo expedire magis videretur, conferantur. Quam sanè constitutionem ego in illis verbis, nisi aliud Episcopo expedire magis videretur, &c. intelligerem, Episcopum arbitrari posse magis expedire Ecclesiæ, si ordines conferat & ei, qui, & si adhuc latinam linguam non intelligit, est tamen bonæ
59 indolis, & prætate docilis. Nam † illiteratus puer ille dici non debet, qui pro ætate didicit. quisq; ostendit pro tempore proficere posse. id quod in specie scripsit Cardin. de Turre Cremata, in cap. illiteratos. 36. distinct. & ante eum Geminianus ibi, & Innocen. in cap. cùm in cunctis. de elect. Idem affirmauit Rebuffus in tractat. de pacificis possessor. numero 263. quo loci adfert, & illud simile ex Alexand. in annota-
60 tionib. ad Bart. cùm dixit: † Scolasticum magni ingenij non esse à Doctoratu repellendum etiam ante quinquennium, cùm spes est, quod edisceat: secus est, (aiunt isti) si omninò literis caret. Prudentis autem Iudicis arbitrio magna ex parte hæ relinquuntur. Non enim diffiniri Iure potuit, quis sit idoneus proficere in studijs, vel non.

SVMMARIVM.

1 *Clericos prudentia elucere debere.*
2 *Episcopos imprudentes non esse eligendos, imò electos esse deponendos.*
3 *Prudentia quid.*
4 *Pueris ob imprudentiam Sacerdotia non esse conferenda.*
5 *Pontificem non dispensare, vt imprudens promoueatur ad Sacerdotium.*
6 *Virtus nulla est sine prudentia.*
7 *Prudentiam esse aliarum virtutum caput.*

8 Pruden-

Universidad de Deusto
Biblioteca

8 Prudentiæ annecti alias virtutes.
9 Prudentia quid sit, ex Ciceronis sententia.
10 Prudens quis.
11 Prudentiam à scientia differre.
12 Iudicis arbitrio relinqui, qua prudentia esse debeat Clericus.

CASVS CCCCXXVI.

PRVDENTES ESSE ELIGENDOS ad sacros ordines: & de prudentia aliqua enarrantur.

1 EPISCOPVS cæteriq; in Ecclesia Clerici non solùm scientia, de qua superiore casu, sed & † prudentia elucere
2 debent. cap.1. & cap.2. 39. distinctione. Quòd sanè in cap.2. legimus, † Episcopum quendam electum ob sui simplicitatem fuisse à Gregorio reiectum, & rectè siquidem aduersus diui Pauli ad Titum cap.2. præceptum electus fuerat: vult enim Apostolus, Episcopum esse
3 debere prudentem. Est enim † prudentia virtus propria eius, qui cæteris præest, teste Aristotele, libro 3. Polit. cap.3. & egregiè scribit benè eruditus Lancelotus Conradus in templo omnium Iudicum, lib.1. cap.1. §.2. numero 6. Et non solùm in Episcopo necessaria est hæc prudentia, sed & in cæteris. Hinc legitur in cap. Episcoporum. 74. distinctione. ab officio Archidiaconatus reijci Clericum simplicem, & fatuum. Et in summa 36. distinct. scriptum est, ordinandum prudentem esse oportere. confert cap. ex ratione. cap. indecorum, de ætate & qual. Quocircà rectè constitutum est † pueris beneficia conferri non
4 debere: cùm indecorũ sit, & regere nõ norunt. Quinimmò adeò necessaria est in Clerico prudentia, vt nec
5 ipse Summus † Pontifex valeat dispensare, imprudentem & insipidum esse. ita scribit Martinus Nauarrus in capit. si quando. pagina 37. versic. & ne fortè instes. de rescript. si quidem dispensaret contrà Ius Naturæ. cùm prudentia carens, cæteris omnibus careat
6 virtutibus. Nulla enim † animi virtus sine prudentia esse potest, vt scribit D. Thomas 2.2. quæstio.47. artic.6. Et prius Plato in Alcibiade de voto dixit, Prudentiã esse caput & ducem reliquarum virtutum. Et
7 illius discipulus Aristoteles lib.6. Ethico. dicebat, simul cum prudentia † existere omnes alias virtutes, cuius sanè prudentiæ partes sunt, industria, & in consulendo fœlicitas. Et Pontifex Max. in capit. præsentium. 1. quæstio. 5. dicebat, prudentiam esse matrem
8 omnium virtutum. Quocircà dicebat M. Tullius libro 5. de finibus. nihil homini à Deo Opt. Max. præstantius datum esse ipsa prudentia, vt enim Medicina valetudinis, sic viuendi (inquit ille) ars est pru-
9 dentia. Prudentiam autem diffiniebat idem Cicero libro 2. de officijs. & libro 2. de inuentio. vt sit, rerum bonarum & malarum expetendarum, aut fugiendarum scientia. Ea propter Plato in Alcibia-
10 de de voto dicebat, illum esse † prudentem, qui agenda dicendaq; cognoscit: Imprudentem, qui neutra videt. Quibus ex verbis intelligimus, prudentiam versari in rerum & negotiorum tractatione. Est enim tota in circumspectione & prouidentia posita.
11 Et ea ratione prudentia † distat à sapientia, quod sapientia sit rerum diuinarum & humanarum, causarumq;, quibus hæ res continentur, scientia, vt scripsit Cicero, libro 2. de officijs. & libro 3. Tusculan. Cæterùm (vt ad rem nostram propius accedam) dubitari contingit, quanta esse debeat hæc in Cle-
12 rico † prudentia, vt ordinari possit. Et hoc totum Iudicis arbitrio relinqui respondit Barbat. in consilio 34. numero 39. libro 2. quem sequutus est Nauarrus in dicto capit. si quando. pagina 36. de rescriptis. Iudex autem benè circumspectus pro qualitate muneris iudicabit Clericum esse vel prudentem vel imprudentem.

SVMMARIVM.

1 Prudentiam sine longa experientia non parari.
2 Experientiam tempori tribui.
3 Experientia quid.
4 Expertes facilè consequi quod intendunt.
5 Experientiam senectutis filiam esse.
6 Experientiam aliquando magnam in ætate minoribus reperiri.
7 Natura vnicuiq; suam tempestiuitatem tribuit.
8 Clericis pro ætatis qualitate ordines conferri.
9 Clerico quando prima tonsura conferatur.
10 Puer septennis sponsalia contrahere potest.
11 Puerum septennem ad discretionis ætatem iam peruenisse.
12 Puer septennis eruditi & Deo seruire potest.
13 Pueris septem annorum olim beneficia conferebantur.
14 Ordines minores conferri ijs, qui ætatis duodecim annorum sunt.
15 Subdiaconatus ordo confertur habenti decem & octo annos.
16 Aetas decem & septem annorum apta est seruire Deo.
17 Adolescentes decem & septem annorum valde eruditos esse posse.
18 Doctor creari potest adolescens decem & septem annorum.
19 Diaconatus ordo confertur habenti ætatem viginti annorum.
20 Leuitæ in lege antiqua creabantur ij, qui vigesimum annum agebant.
21 Administrationem Reipub. posse mandari agenti vigesimum annum.
22 Delegari potest causa agenti annum vigesimum.
23 Presbyteratus ordinem conferri habenti ætatem viginti quinq; annorum.
24 Episcopus creatur agens trigesimum annum.
25 Diem cæptam haberi pro perfecta in collatione sacrorum ordinum.
26 Diem cæptam pro completam haberi in fauorabilibus.
27 Ordines omnes sacros eodem tempore vni non conferri.
28 Iudicis arbitrio relinqui, quod temporis interuallum debeat adhiberi in collatione sacrorum ordinum.
29 Temporum interstitia in ordinum collatione esse in Episcopi arbitrio.
30 Iudicis arbitrio relinqui tempus, intra quod promotus ad parochialem ordinetur presbyter.
31 Causa iusta qua Episcopus potest omittere temporum interstitia in collationibus sacrorum ordinum.
32 Studiorum causa iusta est, ne temporum obseruentur interualla in collationibus sacrorum ordinum.

CASVS

CASVS CCCCXXVII.

EXPERIENTIAM REQVIRI IN promotis ad Ecclesiasticos ordines, & præsertim in ijs, qui alijs præsunt. Et quo quis tempore ad ordines sacros promoueatur.

1 DIXIMVS in duobus præcedentibus casibus in Clericis requiri & scientiam & prudentiam: Verùm, quia nec scientia nec prudentia sine longa † rerum
2 experientia acquiritur: Et experientia † tempori præsertim scientia senectuti tribuitur, sicuti Aristot. in 6. Ethico. scripsit: Ea propter dicere hîc institui aliqua de ipsa experientia, & de tempore, quo Clericus ad ordines, & ordinum administrationes promouetur: Nam & in his ali-
3 quando versatur Iudicis arbitrium. † Experientia enim ex multarum rerum memoria constat: quæ & ipsa in agendis rebus plurimum valet. Si quidem (vt
4 ait Aristoteles lib.1. Meteo.) † experti certius, quod intendunt, consequuntur, quàm illi, qui rationem absque experientia tenent. Quocircà scriptum est Ecclesiast. cap.34. Vir in multis expertus, cogitabit multa, & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Qui autem non est expertus, pauca recognoscet. Et Horatius:

Aut virtus nomen inane est,
Aut decus & pretium rectè feret experiens vir.

5 Hæc sanè † experientia & si senectuti tribuatur. Nam Sapientiæ cap.9. scriptum est. In antiquis scientia est, & in multo tempore prudentia. Et Ecclesiast. cap.25. Quam speciosa veteranis sapientia, & intellectus, & Concilium corona senum multa sapientia:
6 & gloria illorum timor Dei: Nihilominus & † experientia aliquando tanta reperitur in ætate iunioribus, vt demandari eis iure possint Ecclesiarum offi-
7 cia. Natura † enim (vt libro de Senectute scribit Cicero) vnicuique suam tempestiuitatem dedit: infantium, puerorum, & adolescentium infirmitas est, ferocitas iuuenum, grauitas iam constantis ætatis maturitas senectutis, senij autem labor & dolor. Atque inter illas ætates quędam consiliorum expertes sunt, vt infantia, pueritia, decrepita ætas. Quædam consilia habent, sed ea fragilia & infirma, vt adolescentes quædam firma quidem, sed nec dum vsu & experientia corroborata, vt iuuentus, quædam matura & solida, multaq; rerum cognitione vsu & exercitatione firmata, vt media ætas & senectus. Hac ita-
8 que ratione fit, vt † Clericis pro ætatis qualitate ordines, & officia conferantur, minores ætate minoribus, maiores ætate grauioribus. Ætas septimi an-
9 ni idonea est quò ad † primam tonsuram. cap. vltimo. de tempor. ordin. Clemen. vlt. vbi gloss. de ætate & qualitate. & ibidem scribentes. Et quemadmo-
10 dum puer † septennis temporalia sponsalia contrahere potest. cap.1. 30. quæst. 2. & cap. literas. de desponsi. impub. ita iure potest spiritualia. Ea est ratio, quia vsui rationis non est in hoc sacramento de necessitate, vt mox subijciam. Prætereà dici etiam
11 potest puer † dicitur peruenisse ad annos cognitionis, quam vulgo discretionem appellant. capit. omnis vtriusque sexus. vbi gloss. & Doctor. de pœnitent. & remissio. Et tantùm habent scientiæ & prudentiæ, quantum sufficit ad nudum illum actum susceptionis ordinum, qui nec officij nec ministerij
12 sunt. Possunt enim hac ætate † virtutibus erudiri, & Deo seruire: sicuti legimus libr. 1. Regum, capitul. 2. Samuelem puerum ministrasse in conspectu Domini, vbi erat Archa fœderis.
13 Quinimmò his † pueris conferri olim poterant beneficia simplicia: ita gloss. in capit. si eo tempore. de rescriptis. in 6. & docuit Abbas in capit. super inordinata. de præbend. Hodie tamen conferri non possunt, ita prohibente sacrosancto Concilio Tridentino, Sessione vigesimatertia. cap.6. de reforma-
14 tione. † ordines verò minores conferuntur habenti duodecim, vel decimumtertium annum. capit. in singulis. 77. distinctione. Ea est ratio, quia (vt dixi suprà) vsus rationis non est de necessitate in his minoribus ordinibus, sed solùm de honestate, vt declarat Turre Cremata in cap. Subdiaconus. numero se-
15 cundo. distinctione septuagesimaseptima. Subdiaconatus † verò confertur ei, qui attingit decimumoctauum annum. Clemen. vlt. de ætate & qualit. vbi Docto. & scribit Rebuffus in praxi beneficiorum. titulo, de Clericis, ad sacros ordines promouendis. in gloss. 2. numero 2. Qui quidem ait sufficere, quod attingat decimum ipsum octauum annum: cuius sen-
16 tentiæ ea esse potest ratio, quod perfecta † ætas annorum decem & septem sit apta seruire Deo, & in eius Ecclesia militare, sicuti olim credita est idonea mundanæ militiæ, vt multis probaui in consilio centesimosecundo. numero quadragesimo. & illis nunc addo Isidorum, libro 8. Ætymolog. cap. septimo. sicuti
17 videmus hac ætate adolescentes † esse posse valdè eruditos in optimis disciplinis, ita vt & postulare pos-
18 sint. l.1. §. pueritiam. ff. de postulat. & † lauream Doctoralem consequi, ex sententia Cardinal. in proœmio, Clemen. in verbo, Ioannes. & in Clemen. 2. numero decimoquarto. de Magistrat. Bart. in l.1. §. initium. in secundo notab. ff. de postulat. Felinus in capit. cùm vigesimum. de offic. deleg. & Ioannes de Selua. in tractat. de beneficio. parte tertia. quæstione quinta. numero trigesimo. Habet enim hæc ætas cum aliquali prudentia scientiam, ita vt possit in Ecclesiæ negotijs consilium præbere, quare vocem habet in Capitulo suæ Ecclesiæ. cap. vt ij, qui de ætate & qualit. & hodie ita ordinatum videmus, ex Concilio Tridentino, Sessione vigesimasecunda. cap.4. de reformatione. Quo tamen ad Subdiaconatus promotionem statuit Concilium Tridentinum, Sessione vigesimatertia. capit. duodecimo. de reformatione. neminem esse ante vigesimum secundum annum
19 promouendum. Diaconatus † autem confertur habenti ætatem viginti annorum, Clemen. vlt. de ætate & qualit. Nam hæc ætas adeò idonea in rebus arduis pertractandis habita est, vt olim ex lege antiqua di-
20 uina † ad Leuitarum officium eligebantur illi, qui vigesimum attigissent annum, vt legitur lib.1. Paralipom. cap.23. lib.3. Esdræ cap.5. & Numeri cap.1. Ita olim Romæ ij Senatores assumebantur. l.2. vbi gloss.
21 pen. C. de ijs, qui veniam ætat. impetrat. His † mandari potest administratio rerum publicarum, vt scribit Bald. in Auth. habita. num.46. C. ne filius pro patre. Potest etiam hic eligi arbiter. l. cum lege. ff. de arbitr. & scribunt gl. in c. cùm vigesimum. de offic. deleg. & Doct. in l. quidam consulebat. de re iudic. vbi Alex. col.1. Qui quidem & illud affirmant ex d.c. cùm
22 vigesimum. hunc † ætatis annorũ viginti eligi posse Iudicem delegatum. Hodie autem statuit Concilium Tridentinum Sessione 23. c.12. neminem esse promo-
23 uendum ante 23. annum. Presbyteratus porrò † ordo confertur ei, qui est ætatis 25. annorum. Clem. vlt. de ætate & qual. Et hodie est expressim constitutum à Concilio Tridentino Sessione 23. cap.2.

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

24 Ad Episcopatus † apicem nemo promouetur, qui
est ætatis annorum triginta. cap. cùm in cunctis. de
electio. quæ fuit constitutio Concilij Lateranensis;
Quæ quidem confirmata fuit & in Concilio Triden-
tino, Sessione 23. cap. primo. de reformatione. Ea est
ratio, quia vsus rationis est de necessitate huius sa-
cramenti, vt declarat Turre Cremata in capit. Sub-
diaconus. numero quarto. distinctione septuagesi-
maseptima. Et cùm in eo Canone, cap. cum in cun-
ctis constitutum sit, ad Episcopatum promouendum
esse eum, qui trigesimum annum exegit, iam intelli-
gimus requiri annum trigesimum esse debere omni-
25 nò perfectum. Cæterùm in alijs † ordinibus opinor
sufficere annum esse, ad vltimam diem perductam,
26 cùm in fauorabilibus † dies cæpta habeatur pro per-
fecta. l. qua ætate. vbi gloss. Baldus & Aretin. ff. de
testam. & Alciatus in l. anniculus. num. 1. ff. de ver-
bor. signific. contingit tamen dubitari, an ordines
27 † isti omnes vno eodemq; tempore conferri possint
ei, qui alioqui capax est, vt si quis laicus excedens tri-
gesimum annum vellet tonsurari, & statim quatuor
ordines conferri: ac illicò ad Subdiaconatum, Dia-
conatum, Presbyteratum, ac demum ad Episcopa-
tum promoueri? Et certè diffinitum est conferri non
posse, sed aliquod temporis interuallum, quod inter-
stitium appellant esse adhibendum. cap. in singulis.
in fine. & cap. quicunque. 77. distinctione. Quod au-
28 tem interuallum hoc sit † lege non videtur diffini-
tum, quare Iudicis arbitrio relinquitur. Ita sensit
glos. in d. cap. quicunque. in glos. penult. Et hoc ip-
sum arbitrium in collatione aliquorum ordinum est
& hodie tributum à Concilio Tridentino ipsi Episco-
po ordinanti. Nam statuit Concilium Sessione 23.
capit. vndecimo. de reformatione, de minoribus or-
dinibus in hæc verba: Minores ordines ijs, qui sal-
tem latinam linguam intelligant, per temporum in-
terstitia, nisi aliud Episcopo expedire magis videre-
tur, conferantur, &c. Et in fine subiungit hæc verba:
Hi verò non nisi post annum à susceptione postremi
gradus minorum ordinum ad sacros ordines pro-
moueantur, nisi necessitas aut Ecclesiæ vtilitas iudi-
29 cio Episcopi aliud exposcat. His constat, † relinqui
in Episcopi arbitrio hæc temporum interstitia. Et in
c. decimotertio, idem videtur his verbis repetitum:
Promoti ad sacrum Subdiaconatus ordinem, si per
annum saltem in eo non sint versati ad altiorem gra-
dum, nisi aliud Episcopo videatur ascendere non per-
mittantur, &cæt. Ecce, quod ex illo verbo, videatur,
concessum est arbitrium: vt scripsi suprà libro primo,
quæstione octaua. numero secundo. Hoc idem arbi-
trium tribuitur in cap. 14. cùm agitur de promouen-
do Diacono ad Presbyteratum. Et simile est, quod
scribunt Hostiens. & Ioan. Andreæ in cap. præterea.
30 de ætate & qualit. Cùm dicunt, illud breue † tem-
pus, quod est tributum, ex illo cap. præterea. consti-
tuto in minoribus promoto ad regimen Ecclesiæ pa-
rochialis, vt possit ad Presbyteratum ordinari, esse
tempus arbitrarium. Et idem clarius explicauit ibi-
dem Ancharanus, qui ex sententia Innocentij ibidem
declarat, quando ex iusta causa id fit: id, quod con-
uenit & constitutionibus iam relatis ex sacrosancto
31 Concilio Tridentino. Iusta † autem causa, qua vide-
ri poterit Episcopo non obseruare hæc temporum
32 interstitia, esse potest causa † studiorum, quibus ille
promouendus incumbit. Ita declarando conciliares
illas constitutiones scribit benè eruditus Hora-
tius Lutius Callienſis, in tractat. de
priuilegijs scolarium. pri-
legio 99.

SVMMARIVM.

1 Pœnis affici Episcopos promouentes imprudentes ad ordines sacros.
2 Ordinantes malè & indignos variis affici pœnis.

CASVS CCCCXXVIII.

DE POENIS EPISCOPORVM, qui indignos promouent & ordinant.

SVperioribvs in casibus egimus de
scientia, prudentia, & ætate eorum, qui
ad ordines sacros promouendi sunt;
quare hic locus postulat, vt dicamus de
1 pœnis eorum, qui ignaros, † imprudentes, & ætate minores promouent. Nam
& pœna aliquando ex Iudicis arbitrio eis infligitur:
vt explicat gloss. in capit. nihil. in verbo, grauiori. de
2 electio. Variæ si quidem pœnæ † sancitæ sunt contra malè ordinantes & malè ordinatos: sicuti explicat gloss. in dicto cap. nihil. in verbo, suspendatur. Et ibidem Ioannes Andreæ, & Ancharanus vberem admodum adferunt distinctionem, quam hîc repetere supersedeo.

SVMMARIVM.

1 Clericum promoueri vt Ecclesiæ deseruiat.
2 Clericos non dicentes horas Canonicas puniri.
3 Iudicis arbitrio puniri Clericum omittentem dicere horas Canonicas.
4 Clericus omittens dicere horas Canonicas fructus restituere tenetur pro rata.
5 Clericus ex negligentia omittens versus aliquos ex horis Canonicis non tenetur restituere fructus.
6 Negligentia caret nemo mortalium.
7 Clericus omittens vnam ex horis Canonicis, non tenetur ad fructuum restitutionem.
8 Fructus præbendæ non respondent minuatim horis Canonicis.
9 Clericus per biduum omittens dicere horas Canonicas nō restituit fructus.
10 Clericus vltra biduum omittens dicere horas Canonicas tenetur restituere fructus.
11 Concilium Lateranense de horis Canonicis dicendis. declaratur.
12 Iudicis arbitrio punitur omittens dicere horas Canonicas.

CASVS CCCCXXIX.

QVIBVS AFFICIANTVR POEnis Clerici, qui horas Canonicas non dicunt.

NOn alia ratione Clericus ad ordines
1 sacros, & beneficia † promouetur,
quàm vt Ecclesiæ deseruiat, & in diui-
nis celebrandis operam suam impen-
dat. Beneficium enim propter offi-
cium datur. Quocirca hoc in loco diffe-

2 rendum nobis est † de pœnis Clericorum, qui ho-
ras Canonicas celebrare omittunt. Nam & hi sæpè
3 puniuntur pœna † Iudicis arbitrio. Ita scripsit Mo-
dernus Parisiensis in consuetud. Parisiens. tit. 1. §. 30.
numero trigesimoquinto. Verùm multi interpretes
sunt in ea opinione, hunc Clericum teneri restitue-
re perceptos fructus. Ita affirmârunt Ioan. Calder.
in cap. 1. de celebratione missar. Geminianus in cap. 1.
42. distinct. & in cap. vltimo. columna 1. de rescript.
in 6. Clauasius in sua summa, in verbo, hora Canoni-
nica. Ripa in l. vlt. quæst. 66. C. de reuoc. donat. qui
scribit, ita fuisse statutum in Concilio Lateranensi.
Quod verò fuit sub Leone X. Sessione nona. vbi fuit
4 decretum, vt qui diuinum † officium canonicè non
persoluerit, pro rata teneatur perceptos fructus re-
stituere, quod si suprà dimidiatum annum in eadem
negligentia perstiterit, beneficio priuetur: quippè,
quod propter officium datum erat.

Dissentiunt tamen ab hac opinione Cardin. & Ab-
bas in dicto cap. 1. de celebratione Missar. & Moder-
nus Parisiensis in dicto §. 30. numero trigesimoquin-
to. qui scribit, illam diffinitionem Concilij Latera-
nensis non fuisse vsu receptam. Id quod scripsit &
benè eruditus Dominicus Soto, libro decimo. de iu-
stitia & iure. quæstione quinta. articulo sexto. co-
lumna quinta. Ego certè cum ipso Dominico Soto,
& si is aliquantulum subobscurè loquatur, distingue-
rem aliquot casus.

5 Primus est, quando † Clericus horas Canonicas
malè dicit, seu malè pronuntiat, vel aliquos versus
intermittit atque interpolat: non id quidem dolo &
malitia, sed ex negligentia quadam. Hoc in casu non
tenetur is Clericus restituere fructus perceptos. Ita
affirmauit Soto in dicto articulo 6. columna 4. verfic.
subtexitur nihilominus q. uarta conclusio. Est ea ra-
tio, quod si teneretur Clericus facere hanc restitu-
tionem esset nimium irretire hominum conscien-
6 tias: cùm vix caduca labilisq; hominum vita † sine
huiusmodi negligentijs trantigi queat. Et huic casui
rectè adaptatur illa consideratio Moderni Parisiensis
in dicto §. 30. numero trigesimoquinto. cùm dixit,
non esse bonum statuere, quod Clerici omittentes
dicere horas Canonicas teneantur ad restitutionem
fructuum, ne laqueus multitudini injiciatur, quod
in legibus condendis, & maximè animarum pericu-
lum animæ periculum concernentibus summoperè
vitandum est. cap. de viduis. 37. quæstione prima.
& copiosè disserit Ioan. Gerson in lib. de vita Spirit.
anim. lect. 2.

7 Secundus est casus, † quando Clericus matutina-
le officium, vel aliam horam, siue culpabili obliuio-
ne, siue debita opera prætermittit: vel etiam si inte-
grum diem omisit, quod non vacauerit muneri huic
suo. Hoc sanè casu (inquit idem Soto) peccat qui-
dem mortaliter, non tamen tenetur restituere hos
fructus. Ea est ratio, quod & si ratione officij conse-
8 quutus sit beneficium: non tamen † adeò minuatim
respondere debent stipendij portiunculæ singulis
Canonicis horis, vt cuiusque prætermissio ad resti-
tutionem illius portionis obliget. Nam & in ciuili-
bus familijs tam exactè non requiritur seruitium.
Nec Spiritus sanctus, cuius nutu Ecclesia regitur,
tales voluit suis ministris scrupulos injicere. Et huc
etiam pertinent rationes, quas superiore casu com-
9 memorauí. Et idem est dicendum, † quando Cleri-
cus prætermisit dicere horas Canonicas per inte-
grum biduum, vt existimauit ipse Soto in dicto ar-
ticulo sexto. columna quinta. verficulo, Quod ergo
consilium. Clericum non teneri restituere hos
fructus.

10 Tertius est casus, quando † Clericus omittit di-
cere horas Canonicas vltra biduum. Hic casus du-
bitationem habet. Nam Doctores illi permulti, quos
suprà retuli in principio, affirmantes absolutè, Cle-
ricum omittentem dicere horas Canonicas teneri
restituere fructus, hoc etiam in casu multò magis
idem sentiunt: & illis maximè fauet constitutio
11 Concilij Lateranensis sub Leone X. † cuius verba
hæc sunt: Statuimus & ordinamus, quod quilibet
habens beneficium cum cura, vel sine cura, si post
sex menses ab obtento beneficio diuinum officium
non dixerit, legitimo impedimento cessante, benefi-
ciorum suorum fructus non faciat pro rata omissio-
nis officij & temporis: sed eos tanquam iniuste per-
ceptos in fabricas Ecclesiarum huiusmodi benefício-
rum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur.
Si verò vltra dictum tempus in simili negligentia
contumaciter permanserit, legitima monitione pre-
cedente, beneficio ipso priuetur: cùm propter offi-
cium detur beneficium. intelligatur autem officium
omittere quoad hoc, quod est beneficio priuari pos-
se, qui per quindecim dies illud bis saltem non di-
xerit. Hactenus Concilium. Quam sanè constitu-
tionem credere debemus fuisse promulgatam Spiri-
tu diuino. Non enim credendum est Concilium hoc
tam repente insigne hoc præceptum statuisse nulla
præcedente, vel ratione, vel Ecclesiæ antiquæ vsu,
sicuti Dominicus Soto rectè perpendit in dicto arti-
culo sexto. columna quarta. in principio. Cæterùm
vt animaduertit ipse, erroneè scriptum videtur in
contextu Conclij in illis verbis: Si post sex menses,
&c. rectius enim legendum est, si per sex menses, vt
sensus sit: Quòd, qui per sex menses ab obtento be-
neficio, vel quamlibet eorum partem officium non
dixerit, solùm teneatur ad restitutionem pro rata.
Elapso verò semestri, si post admonitionem in quin-
decim diebus bis non orauerit, beneficio priuetur.
Est ergo conclusio, quod quæcunque horarum o-
missio, cùm primum quis habet beneficium eum ad
restitutionem fructuum obligat. Existimauit ta-
men ipse Dominicus Soto hanc constitutionem ri-
gore non carere: & propterea in ea opinione fuit,
quod possit Clericus compositionem habere cum
Summo Pontifice, vel Episcopo, vt aliqua fructuum
quantitas pro eius voluntate, & arbitrio fabricæ Ec-
clesiæ applicetur. Et hoc illud est, quod etiam sen-
sit ille Modernus Parisiensis in dicto §. 30. numero tri-
12 gesimoquinto. cùm dixit, hunc † Clericum pro Iu-
dicis arbitrio puniri. De hac sanè pœna intelligi
potest, vt componat se cum superiore. Hæc, quæ de
horis Canonicis scripsimus, locum etiam obtinere
credimus, & in Clericis, qui sunt in Gymnasijs stu-
diorum causa. Nam & ij tenentur has horas Cano-
nicas dicere. Ita scribunt permulti relati ab Hora-
tio Lutio Callienſi benè erudito Iurisconsulto in
tractat. De priuilegijs scolarium. priuilegio cente-
simo. vbi & alios dissentientes ab hac opinione
commemorat.

SVMMARIVM.

1 Clericum declinare debere Iudicis laici forum.
2 Clericum consentire non posse in Iudicem laicum.
3 Iudicis arbitrio puniri Clericum consentientem in Iudicem laicum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CASVS CCCCXXX.

DE POENA CLERICI CONsentientis in Iudicem laicum.

ANNECTAM & hîc aliquas pœnas Iudici arbitrarias, quibus plectuntur Clerici Canonum contemptores & inobseruatores, sicuti illa est, quando
2 † Clericus in iudicium vocatus à Iudice laico eius forum non declinat: Non
2 enim in eum † consentire vel potest, vel debet. cap. Clerici. de iudicijs. & c. quod Clericis. de foro compet. & vtroque in loco plura scribunt interpretes.
3 Qui itaque consentiunt pœna † arbitraria puniuntur. Ita egregiè Baldus in l.1. in fine. C.de indict.tollen. Bertach. in tractat. de Episcopo. lib.4. parte 5. numero 98. & Grammat. in consil.1. num.34. posito post eius decisiones.

SVMMARIVM.

1 *Clericus in fonte sacrum baptisma conferre debet.*
2 *Iudicis arbitrio puniri Clericum baptizantem alio in loco quam in fonte sacro.*

CASVS CCCCXXXI.

DE POENA CLERICI BAPTIzantis alio in loco, quàm in sacro fonte.

ANONES quoq; transgreditur † Clericus ille, qui alio in loco, quàm in fonte Baptismum confert. Et ea ratione puniri † pœna arbitraria, vt inquit glo. in Clem. vnica. in gloss. pen. de Baptismo.

SVMMARIVM.

1 *Clericum pro alio fideiubentem, vel mutuò suscipientem puniri Iudicis arbitrio.*
2 *Clericus impunè mutuum suscipit pro necessitate vel vtilitate Ecclesiæ.*
3 *Prælatus præsente & consentiente Capitulo rectè mutuo suscipit.*
4 *Prælatum liberam fructuum administrationem habere.*
5 *Prælati delictum Capitulo præsente nocet Ecclesiæ.*
6 *Prælati confessio Ecclesiæ nocet.*
7 *Prælatus an præsente Capitulo rectè mutuum suscipiat, vbi agitur de alienandis immobilibus.*
8 *Bona immobilia Ecclesiæ sine necessitate non posse alienari.*
9 *Alienatione prohibita censetur prohibita pignori datio.*
10 *Minor sicuti non potest alienare ita nec pignorare.*
11 *Prælatus delinquens an Ecclesiæ perpetuò noceat.*
12 *Pupillus tutore auctore rectè mutuò suscipit pecunias.*
13 *Alienare qui non potest, quando pignori dare nequeat.*
14 *Pecunia ex certa causa mutuo suscepta probari debet in eam causam esse versam.*
15 *Ecclesiam petere posse restitui in integrum aduersus obligationem à suo Prælato contractam.*
16 *Læsionem probare debet Ecclesia petens se restitui aduersus contractum à suo Prælato initum.*
17 *Prælatus viuens tenetur ad mutuum à se solo susceptum.*
18 *Ecclesia an teneatur de mutuo suscepto à suo Prælato iam defuncto, cùm non agitur de alienatione immobilium Ecclesiæ.*
19 *Successor in Ecclesia non tenetur ad debita sui antecessoris.*
20 *Cap. pen. de fideiuss. declaratur.*
21 *Cap. de solutio. declaratur.*
22 *Creditoris mutuo dantis soli Prælato negligentiæ adscribendum est, si non habuit consensum Capituli.*
23 *Leges esse scriptas vigilantibus.*
24 *Iudicis arbitrio relinquitur, quomodo Prælatus consueuerit mutuo suscipere pecuniam.*
25 *Clericum mutuo suscipientem auctoritate Capituli Ecclesiam obligare.*
26 *Ciuis Concilij auctoritate mutuo suscipiens ciuitatem obligat.*
27 *Clericus mutuo suscipiens ob administrationem quam habet Ecclesiam non obligat.*
28 *Creditor mutuans Clerico administratori omnium bonorum Ecclesiæ.*
29 *Donandi facultas non includitur sub administratione bonorum libera.*
30 *Creditorem teneri probare in rem versam, cùm mutuo dat vltra summam taxatam.*
31 *Procurator excedens fines mandati non obligat mandantem.*
32 *Creditorem teneri probare versionem, cùm Clericus sine mandato mutuo suscepit.*
33 *Pecuniam versam in Ecclesiæ vel ciuitatis vtilitatem quomodo probetur.*
34 *Ecclesiam opus habuisse pecunia mutuatitia coniecturam facit esse in eius vtilitatem versum.*
35 *Iudicis arbitrio relinqui, quando Ecclesia opus habuerit pecunia mutuatitia.*
36 *Pecuniam esse versam in vtilitatem, ostendit probitas administrationis.*
37 *Pecuniam modicam esse versam in vtilitatem Ecclesiæ.*
38 *Pecuniam esse versam in vtilitatem Ecclesiæ significat vbi debito fuit satisfactum.*
39 *Fundus emptus præsumitur emptus ex pecunia mutuata statim.*
40 *Pecuniam semel versam in Ecclesiæ vtilitatem sufficere quod semel versa sit.*
41 *Pecuniam periisse antequam in Ecclesiæ vtilitatem peruenit nil refert.*
42 *Prælatus impendendo pecuniam Ecclesiæ mutuatã quando eam obliget.*
43 *Prælatus ædificari faciendo quando Ecclesiam obliget.*

CASVS CCCCXXXII.

ECCLESIA QVANDO EX SVSCEpto mutuo à Prælato alteroúe eius administratore teneatur, & quando creditor probare habeat pecuniam esse versam in Ecclesiæ vtilitatem, diligens explanatio.

1 EST & Canonum transgressor atque contemptor † Clericus, qui sine superioris auctoritate vel pro laico fideiussit, vel Ecclesiæ nomine mutuo pecunias susceperit. Et propterea pœna arbitraria punitur, vt inquit gloss. in cap. penult. in verbo. grauiori. de fideiuss. Cæterùm quò ad mutuum (vt de eo tantùm dicamus) cessat hæc
2 pœna, quando Clericus † pro necessitate, vel vtilitate Ecclesiæ mutuum suscepit. vt constitutum est in dicto capitulo penultimo. §. penultimo. Est tamen perplexa disputatio, quis teneatur probare pecuniam mutuo datam fuisse versam in Ecclesiæ vtilitatem? Et verè ex traditionibus Abbatis, & aliorum in d. capit. penult. ita distingui, & ex ordine considerari possunt hi casus.

3 Primus est, quando † pecunia fuit mutuo data Prælato præsente, & consentiente Capitulo, & agitur de alienandis bonis mobilibus minimè pretiosis ipsius Ecclesiæ pro mutui restitutione. Hoc in casu creditor, qui mutuo dedit necesse non habet probare pecuniam fuisse versam in vtilitatem Ecclesiæ. Ita docuit Abbas in dicto capit. penult. numero quinto. versic. aut potest satisfieri de fideiuss. & idem in capitulo 1. numero nono. versic. & videtur hic de deposito. Innocentius ibidem. Idem respondit Cardinalis Zabarella in consilio septuagesimoprimo. columna penultima. versicu. secundum hoc intelligo. Et à fortiori hanc opinionem comprobat auctoritas eorum, qui existimârunt, creditorem, qui Prælato & Capitulo mutuum concessit, non teneri probare hanc versionem etiam quando pro ipsius mutui restitutione esset opus alienare Ecclesiæ immobilia, vel mobilia prætiosa. Quas sanè auctoritates commemorabimus infrà in sequenti casu. Quocircà non habet hæc opinio sententiam (quod sciam) dissentientem. Et hæc ipsa sententia probatur ex dicto cap. penultimo. vt illud perpendit Abbas præcitatis in
4 locis. Accedit secundò ratio, quod † Prælatus habet liberam administrationem fructuum Ecclesiæ. Ea propter liberum eis fuit mutuo suscipere pecuniam, & ex fructibus Ecclesiæ restituere: comproba-
5 tur tertiò, quòd si † delictum Prælati consentiente Capitulo Ecclesiæ detrimentum adfert. l. iubemus nullam. C. de sacrosanct. Eccles. capitulo secundo. de ordine cognit. & cap. delictum. de regulis iuris. in 6. ita etiam detrimentum adferri potuit ipsi Ecclesiæ ex mutui receptione. Hoc enim genus argumenti valet, cùm adest terminari paritas, vt hîc, & in specie sic explicat Decius in l. ciuitas. numero quarto. versicul. sed defendendo. ff. si certum petatur. Qua
6 tamen de re infrà dicam. Ita dicimus, quòd † confessio Prælati nocet Ecclesiæ. capit. dudum. il secundo. in gloss. de dicenda. de electio. Et Prælatus constitutus Syndicus à Capitulo ad vendendum, præiudicium sua confessione adfert Ecclesiæ, cùm asserit, se ab emptore prætium recepisse. vt scribunt gloss. in cap. vlt. de præscript. Ioan. Andr. Archid. & alij in cap. 2. de testib. in 6.

7 Secundus est casus, quando † pecunia fuit mutuo data Prælato, consentiente Capitulo: & agitur de alienandis bonis Ecclesiæ immobilibus, vel mobilibus prætiosis, vt pecunia illa restituatur. Hoc sanè in casu grauis est disputatio inter Doctores, an creditor teneatur probare pecuniam fuisse versam in Ecclesiæ vtilitatem? Abbas in dicto capit. penult. numero quarto. versicul. aut enim propter. de fideiuss. & in dicto cap. primo. numero nono. de deposito existimauit, creditorem teneri probare versionem hanc. Et idem post Innocent. scripsit Cardinalis in dicto cap. penult. versic. decimoquartò. & in consilio septuagesimoprimo. seriatim super singulis. columna vlt. versic. dico tamen. & cum his sensit Alciatus in l. ciuitas. numero 4. ff. si certum petatur. & si loquatur in conspectu emptionis, quod fortius est. & de mutuo idem Alciatus ibidem numero 6. versic. idem si ex redditibus. Ea ratione hi moti sunt, quod si non
8 possunt Prælatus & Ecclesia † alienare bona Ecclesiæ sine vrgenti necessitate, vel euidenti vtilitate. c. fine exceptione. 12. quæst. 2. Ita nec indirectè possunt recipiendo mutuum, cuius causa opus deinde est deuenire ad bonorum alienationem. argum. c. cùm quid vna via. de regulis iuris. in 6. Est simile, quod docuit
9 Bart. in l. quorum. ff. de pignor. quod si † res prohibetur alienari prohibita, etiam censetur pignorari: quia per pignorationẽ peruenitur ad distractionem. l. vlt. C. de rebus alien. non alien. & cap. nulli. de rebus Eccles. non aliena.

His accedit, quod sicuti ætate minor non potest
10 sine † decreto distrahere bona, ita nec potest ea pignori dare. l. magis puto. §. si pupillus. ff. de rebus eorum. & scripsi suprà in casu 171. nume. 30. Verùm huic rationi respondet multipliciter Decius in l. ciuitas. num. 7. ff. si certum petatur.

Et primò ait, separatam esse causam obligationis ab ipsa solutione, quæ fieri debet.

Qua consideratione locus est: cùm solutio sit consequutiua ad ipsam obligationem: sicuti manifestè probatur ex similibus iam relatis, cùm diximus, illum pignori dare non posse, qui nec potest alienare. Secundò respondet Decius, quod sicuti potest Prælatus cum Capitulo delinquendo præiudicare Ecclesiæ, ita etiam contrahendo & alienando.

11 Cæterùm nec hæc consideratio satisfacit: † cùm nec † Prælatus delinquendo Ecclesiæ præiudicet perpetuò, vt copiosè declaraui in tractat. de recuperanda possessione. remedio 9. nume. 104. quo loci plura ad rem hanc congessi. Tertiò satisfacit Decius, quod ratio Abbatis & aliorum posset procedere, quando in mutuo subesset fraus, quæ quidem hîc omninò cessat. Hæc quoq; consideratio leuis est, quia præsupponit Decius pro constanti, quod venit in disputationem. Nam Abbas, & sequaces, qui volunt creditorem teneri probare versionem hanc, ob id dicunt, quod suspicio sit, ne fraude mutuum sit factum, & præsertim cùm à fœneratore datum fuit. Ego crederem responderi posse, quod aut aliqua subest coniectura fraudis in suscepto mutuo: & tunc quemadmodum impediretur alienatio bonorum immobilium, ita & obligatio ex suscepto mutuo. Et hoc in casu rectè sensit Abbas, Non enim ego cum illo admitterem, quod eo ipso quod susceptum est mutuum, sit fraudis suspicio: cùm præsumendum non sit totum Capitulum voluisse delinquere. Aut cessat omnis coniectura & suspicio fraudis, & tunc rectè sensit Decius: quandoquidem minor, vel pupillus, qui non potest sine decreto alienare immobilia: attamen cùm
12 sui † tutoris, vel curatoris consensu rectè mutuo suscipit pecuniam. l. verùm. cum l. sequenti. ff. de minor. & l. 1. §. si pupillus. ff. quod iussu. Et quod
13 dictum est, eum non posse † pignori dare, qui nec distrahere procedit, cùm agitur de speciali alicuius rei pignore, vel hypotheca, non autem de generali. Id, quod in specie probat text. in §. si autem creditor. in fin. in Auth. de non alien. reb. Eccles.

Contrariam itaque opinionem aduersus Innocent. Cardin. & Abbatem defendunt Bart. in l. ciuitas. numero decimotertio. ff. si certum petatur. & in Authent. hoc ius porrectum. columna penultima. C. de sacrosanct. Eccles. Butrius in dicto cap. penult.

Universidad de Deusto
Biblioteca

num. 9. versic. si autem recipitur pecunia. de fideiusso. Imola in capit. 1. numero decimosexto. versic. quid ergo de deposito. Marian. Socin. sen. in consilio decimoquinto. numero vigesimoquinto. libro 1. Castrens. in consilio trecentesimotrigesimooctauo. Primò quæritur. numero 2. verficul. ad hoc respondeo. libro 1. Iason & Decius in dicta l. ciuitas. ff. si certum petatur. ille columna penult. iste num. 6. in fin. & hanc esse receptam opinionem asseruit Didacus libro 2. variar. resolut. cap. 17. numero 3. Et hanc secutus est & Rolandus in consil. quadragesimoprimo. numero trigesimosexto. lib. 1. Et hæc sententia fulcitur ex d. cap. penult. de fideiuss. & alijs rationibus superiore casu consideratis.

14 Extenditur hic casus, vt etiam procedat, quando mutuum † fuit susceptum ob certam & determinatam causam. Nam & tunc non est probandum à creditore pecuniam fuisse versam in eam causam. Ita Imola in cap. 1. numero decimosexto. versic. D. Anton. de deposito. reiecta opinione Butrij in dicto cap. penult. numero 9. versic. & hoc tempore. de fideiusso. Ego dicerem, quod aut constat re ipsa pecuniam non esse versam in eam causam, & tunc procedit Butrij opinio, aut sumus in dubio, & tunc procedit sententia Imolæ, cùm præsumendum sit Prælatum, & Capitulum in aliam causam quàm à se ordinatâ impendisse summam illam.

Declaratur hæc sententia, vt non habeat locum,
15 quando ob iustam causam Ecclesia † peteret restitui in integrum aduersus eam confessionem. Ita declarat Decius in d. l. ciuitas. numero 7. versic. si tamen Ecclesia. ff. si certum petatur. Ita de alienatione rei Ecclesiæ scribit Felinus in cap. quæ in Ecclesiarum. columna prima. versi. vno casu. de constit. & respondit Neuiz. in consilio vltimo, numero decimo. cùm dicunt, quod & si emptor rei Ecclesiæ non teneatur probare prætium rei à se emptæ fuisse versum in vtilitatem Ecclesiæ, vt etiam scripserunt Abbas in dicto cap. 1. numero 9. de deposito. Cardinal. in consil. 95. columna vltima. versic. ad cap. 1. Decius in consil. 36. numero 8. verficul. tertiò principaliter. Corneus in consilio 181. numero trigesimosecundo, libro secundo. & Ripa in l. is, qui bona. numero nono. ff. de pigno. attamen hoc casu Ecclesia, si se læsam sentit, petere potest restitutionem in integrum: verum (vt di-
16 xi) probari debet † læsio, & ea quidem manifestè, vt declarant Butrius in cap. 1. numero quarto. de restit. in integrum, & in terminis claris Corneus in d. consilio centesimooctuagesimoprimo. numero quinquagesimotertio. libro 2. Et læsio hæc grauis esse debet, vt tradunt Butrius in cap. auditis. numero 14. de restit. in integrum. Iason in consil. 54. num. 5. lib. 1. & Beroius in cons. 32. num. 10. lib. 1.

17 Tertius est casus, quando † pecunia fuit mutuo susceptа à solo Prælato, qui & tempore restitutionis faciendæ viuit, & qui restituere potest absque distractione bonorum immobilium Ecclesiæ. Hoc sanè in casu necesse non habet creditor probare pecuniam fuisse versam in Ecclesiæ vtilitatem. Ita docuit Abbas in d. cap. penult. nume. 6. versi. aut mutuum fuit receptum. de fideiuss. Nec hactenus quenquam legi ab eo dissentientem. Et sententiam hanc probat text. d. cap. penult. vt ab Abbate perpenditur. Et magis vrget ratio illa, quod Prælatus est, dum viuit, administrator bonorum Ecclesiæ, & de fructibus potest disponere.

18 Quartus est casus, quando † pecunia fuit mutuo susceptа à solo Prælato, qui deinde tempore restitutionis faciendæ non est in humanis: & non agitur de distractione bonorum immobilium Ecclesiæ. Hoc in casu sunt opiniones. Nam Innoc. in cap. 1. de solutio. scribit, creditorem necesse habere probare versio-
19 nem. Non enim (ait ille) Ecclesiæ † successor tenetur ad debita antecessoris, nisi probetur versum fuisse in Ecclesiæ vtilitatem. Et hanc opinionem probauit & Butrius in d. c. penult. num. 9. versi. si autem recipitur. Idem sensit Castren. in consil. 338. Primò quæritur. num. 2. versi. si verò nullum. lib. 1. Contrariam opinionem probârunt Hostiens. Guliel. Naso, quos refert & sequitur Abbas in d. cap. penult. num. 7. versic. sed Hostiens. Et idem affirmârunt ibi Cardinal. columna 4. versic. decimò quæro. & Ancharan. ibi-
20 dem num. 9. Qui quidem adducti sunt illo † text. d. cap. penult. dum solùm requirit probationem versionis in Monacho, vel Clerico, non Prælato suscipienti mutuum sentiens diuersum esse in Prælato. Sed leue est hoc argumentum ductum à sensu contrario: cùm ad limites tantùm sumi debeat: & ideò ita solummodò cõcludere potest, Ecclesia tenetur pro mutuo suscepto à Monacho, si creditor probat mutuo data fuisse versa in Ecclesiæ vtilitatem: Ergo si non probabit hoc casu creditor iste versionem, non poterit mutuum repetere.

21 Secundo itaque loco citant † capit. 1. de solutio. vbi solùm requiritur, quod obligatio fuerit contracta tempore quo imminebat necessitas Ecclesiæ. Ergo sufficit probare, quod tunc imminebat necessitas. Verùm hic est modus probãdi pecuniam esse versam in Ecclesiæ vtilitatem ex multorum opinione: sicut paulò infrà attingemus.

Tertiò moti sunt Guliel. & sequaces ea ratione ducta ab absurdo & impossibili. Nam si creditor daret mutuo Prælato eunti Romam, esset opus, quod mitteret aliquem, qui esset sollicitus, & diligens, vt pecunia impenderetur pro vtilitate Ecclesiæ. Ita etiam qui pro colendis agris mutuum cõcederet, necesse haberet ire, vel mittere testes, qui ruri essent, & viderent quàm benè pro Ecclesiæ vtilitate pecunia illa erogaretur: id quod & absurdum, & penè impossibile est. Cæterùm huic rationi respondet Butrius in dicto c. penult. numero 9. esse adscribendum negligentiæ
22 † creditoris, qui dum potuit habere consensum Ca-
23 pituli, & illum habere neglexit. † Iura enim scriptа sunt vigilantibus, & non dormientibus. l. si pupillus. in fine. ff. de his, quæ in fraud. cred. Ego certè
24 multum tribuerem hac in re † Iudicis arbitrio, qui poterit considerare, an iste Prælatus consueuerit hoc modo sumere pecunias mutuo, & expendere pro Ecclesiæ vtilitate. Considerabit etiam an summa sit magna, vel tenuis, ita vt verisimile sit, eum mutuo sumpsisse, & impendisse ad Ecclesiæ vtilitatem. Et si verisimile hoc adsit, pronuntiabit pro creditore, cui nisi tunc Ecclesia satisfaceret locupletaretur, cùm eius iactura, aduersus & leges, & rationem naturalem sit.

25 Quintus est casus, quando † mutuum fuit factum singulari personæ, putà vni ex Canonicis, vel vni Monacho, cui à toto Capitulo data sit facultas suscipiendi illam certam summam à se susceptam mutuo. Hoc casu creditor non habet necesse probare, pecuniam illam fuisse versam in vtilitatem Ecclesiæ. Ita post gloss. penult. in d. cap. penult. de fideiuss. scripserunt ibi Abbas numero 7. versic. quando-
26 que mutuum. & Anchar. nume. 9. Idem † de mutuante ciui habenti mandatum à tota ciuitate, scribit Alciatus in l. ciuitas. num. 6. versic. alius est. ff. si certum petatur. qui vult hac in re à pari procedere Ecclesiam & ciuitatem. Ea est huius casus ratio, qui non illi singulari personæ, sed ipsi Ecclesiæ mutuum videtur concessum.

Sextus

27 Sextus est casus, quando † mutuum fuit factum, vel Canonico, vel Monacho, cui non fuit taxata ab Ecclesia summa pecuniarum mutuo accipienda: sed iste habebat administrationem alicuius villæ, vel alterius rei cum libera potestate: & mutuo suscepit pecuniam, asserendo se pro vtilitate illius villæ suscipere. Hoc in casu (& si Doctores expressim non tradant) crederem creditorem teneri probare versionem. Ea est ratio, quod libera illa potestas administrandi non se extendit ad hunc casum suscipiendi mutuo pecuniam, vt sequenti in casu dicemus.

28 Septimus est casus, quando mutuum fuit factum singulari personæ, qui liberam habet potestatem administrationis omnium bonorum Ecclesiæ: & suscipiendo mutuum dixit, se suscipere pro vtilitate Ecclesiæ. Hoc in casu adhuc tenetur creditor probare pecuniam fuisse versam in vtilitatem Ecclesiæ. Ita sensit Butrius in dicto capit. penultimo. numero septimo. verficul. omnia prædicta. & apertius ibidem Ancharanus numero septimo. versic. Secundo casu, cùm habet liberam, &c. ibi, fallit in ciuitate, & Ecclesia, quæ nunquam ex mutuo obligantur. Non enim (vt superiore casu admonui) libera bonorum administratio se extendit ad hunc actum suscipiendi mutuo pecuniam. Cum hoc modo videa-
29 tur facta quædam donatio illi creditori, & facultas donandi non includitur sub libera bonorum administratione. l. creditor. §. Lucius. ff. de admin. tuto. & in specie ita sensit Riminaldus sen. in l. ciuitas. columna vltima. versic. & hoc ideo requiritur. ff. si certum petatur. Verùm ab hac opinione visus est dissentire Aret. in d. l. ciuitas. num. 4.

30 Octauus est casus, quando † mutuum fuit factum singulari huic personæ habenti mandatum ad suscipiendum mutuo certam summam, & ille excessit modum, accipiendo maiorem summam. Hoc in casu creditor tenetur omninò probare illud plus fuisse versum in Ecclesiæ vtilitatem. Ita scribunt Abbas in dicto cap. penult. numero septimo. in fine. & ibidem Butrius numero sexto, post Innocent. Ea est
31 ratio concludens, quod is † Procurator, excedendo fines mandati, dicitur fecisse tanquam persona priuata. cap. cum dilecta. de rescript. Et dicitur facere contra voluntatem Ecclesiæ, quæ dedit mandatum ad solam illam certam summam. Et ideo creditor debuit cautè negotiari & mandatum videre, nec quid vltra eam summam mutuo dare.

32 Nonus & vltimus est casus, † quando certa summa mutuo suscipienda ex ordinatione Ecclesiæ, fuit suscepta à singulari persona, nempè, Canonico, vel Monacho, sed sine mandato ei facto. Hoc in casu creditor tenetur probare eam summam fuisse versam in Ecclesiæ vtilitatem. Ita docuit Butrius in dicto capitulo penultimo. numero 9. versic. Secundo casu, &c. Et ratio est manifesta, quia imputandum est facilitati creditoris, qui mutuum concessit non habenti facultatem accipiendi, & obligandi Ecclesiam ad eius restitutionem. Habebit ergo necesse creditor iste probare hanc versionem.

33 Dubitari autem hîc contingit, quomodo † probari possit hanc pecuniam fuisse versam in Ecclesiæ vel Ciuitatis vtilitatem? Et coniecturis probari posse existimant omnes in l. ciuitas. ff. si certum petatur. ibi Riminald. sen. colum. vlt. versic. ex quo colligitur. & Alciat. nume. 6. idem respondit Castrens. in consil. 338. Primò quæritur posito. numero 2. libro 1. Et hæ quidem coniecturæ pendent ab arbitrio Iudicis, vt mox subijciam.

34 Prima est † coniectura, quando constat, quod tempore mutui facti Ecclesia valde indigebat pecunia mutuatitia, & constat administratorem accepisse mutuo eam ob causam. Nam tunc coniectura fit, pecuniam fuisse versam in eam causam Ecclesiæ vtilem & necessariam. Ita gloss. in Authent. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. Eccles. Petrus, Cynus & Baldus, in l. vltima. ff. de exercito. actio. Salyc. Castren. Riminald. sen. & Decius in l. ciuitas. ff. si certum petatur. Verùm hanc coniecturam non admittunt Alexand. & alij plures, quos ipse commemorat, & communem asserunt Decius, & Alciatus in dicta l. ciuitas. ille numer. 10. iste nume. 6. verficul. tertius est. Ego certè vna cum ipso Alciato relinquerem hoc
35 † Iudicis arbitrio, vt cognoscat, an probabiliter ita actum sit, vel non.

36 Secunda est coniectura † ducta à prudentia & probitate administrationis, qui consueuit Ecclesiæ vtilia diligenter, & summa fide peragere. Ita gloss. Archid. & Geminia. in cap. hoc ius. 10. quæstione 2. & gloss. Odofred. Cynus & Alberic. in Authent. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. Eccles. quos secutus est Alciatus in d. l. ciuitas. nume. 6. versic. quid enim, si prætereà, &c. & prius Riminal. sen. colum. vlt. versi. & propterea. & idem respondit Castren. in cons. 338. Primò quæritur. num. 2. lib. 1.

37 Tertia est coniectura, † cùm modica summa fuit mutuo data. Nam tunc præsumitur versa in Ecclesiæ vtilitatem. Ita Alciatus in d. l. ciuitas. num. 6. versic. quid si de modica.

38 Quarta coniectura est, † si confestim quo mutuo data est pecunia reperiatur satisfactum illi causæ, ob quam mutuum fuit susceptum. Nam tunc præsumitur satisfactum ex illa pecunia. Ita Romanus in dicta l. ciuitas. & ibidem Riminald. sen. columna vltima. versic. & quicquid dixerit, &c. Alexand. columna 3. versic. subdit Romanus. & Alciat. ibidem num. 6. verficul. quid si confestim, &c. post Iacob. Butrig. & Alber. in Authen. hoc ius porrectum. C. de sacrosanct. Eccles. Cùm dixerunt, quod si statim quo pe-
39 cunia fuit mutuo data, appareat fundum fuisse † ab Ecclesia emptum, præsumitur emptus ex ea pecunia mutuata. Atque ita declaratur, quod tradit Aretin. in d. l. ciuitas. numero quarto. versic. & ideo puto. cùm scripsit creditorem dantem mutuo Procuratori Ecclesiæ ob aliquam causam debere probare duo, causam extitisse, & in eam versum. Hoc enim cessat cùm constat rem aliquam emptam, quia præsumitur ibi impensum.

Est etiam illud annotandum in hac perutili dispu-
40 tatione, satis esse, quod constet † pecuniam semel fuisse versam in Ecclesiæ vtilitatem, & si perpetuò versa non manserit. Ita affirmârunt Abbas in d. cap. penult. numero 8. de fideiusso. & ibidem Cardinalis quæstione 10. & Ancharanus numero 10. qui egregiè declarat. Alciatus in l. ciuitas. numero 7. ff. si
41 certum petatur. qui idem esse ait, quando † pecunia fortuitò perijt, antequam in vtilitatem Ecclesiæ verteretur. Id quod disputasse Bartholomeum Brixien. quæstione 145. tradit. Hoc intelligo, quando fuit impensum in causam, quæ sui natura erat perpetuò duratura, & si (vt dixi) ex ipso euentu non perduraverit. ita colligo ex Castrens. in consil. 338. Primò quæritur. numero 1. versic. primò qualiter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

42 lib.1. qui ait Prælatum, † vel Procuratorem, ita demum impendendo pecuniam mutuo susceptam obligare Ecclesiam, quatenus fuit impensum intra modum solitum, & vt vel ipsa necessitas, vel vtilitas requirebat, secus si modum excesit. Et idem docuit Abbas in d.cap.penult. num.9. de fideiuss. Cùm scri-
43 pſit, quòd si † Prælatus, vel Procurator ex pecunia mutuatitia ædificari fecit nobile ędificium in loco nō expedienti, & necessario, ita quod graue sit & damnosum Ecclesiæ factam fuisse illam impensam, Ecclesia non tenetur erga creditorem. Et ait, quod Ecclesia tantummodò tenetur quatenus fuit meliorata.

SVMMARIVM.

1 *Prælatum alienare non posse ea, quæ sunt de mensa Ecclesiæ.*
2 *Bona de mensa Ecclesiæ quæ dicantur.*
3 *Ecclesiæ mensæ esse dicuntur bona ad eam reuersa, & ei incorporata.*
4 *Prælatus sua declaratione efficit bona esse de mensa Ecclesiæ.*
5 *Prælatorum in Sabaudia & Pedemontium obseruatio, vt efficiant bona Ecclesiæ esse de eius mensa.*
6 *Anni cursum requiri quò ad Prælatos, qui bona efficere volunt de mensa Ecclesiæ.*
7 *Prælatum sua confessione adferre posse commodum Ecclesiæ, sed non nocere alteri.*
8 *Iudicis arbitrio relinquuntur coniecturæ, quibus significatur, rem fuisse effectam de mensa Ecclesia.*
9 *Prælatus dum rem Ecclesiæ ad suas manus redactam describi facit in libris Ecclesiæ, declarare dicitur velle rem esse de mensa Ecclesiæ.*
10 *Voluntas ita facto sicut verbis declaratur.*
11 *Imolæ opinio reiecta.*
12 *Cap. cùm de beneficio. de præben. in 6. declaratur.*
13 *Bona de mensa Ecclesiæ conseri effecta, quando Prælatus illa aliquod tempus apud se retinuit.*
14 *Baldi opinio reiecta.*
15 *Possessionis apprehensio, an declaret rem esse effectam de mensa Ecclesiæ.*
16 *Actus dubius non declarat voluntatem facientis.*
17 *Curtij iunioris opinio confutata.*
18 *Temporis cursus quantus esse debeat, vt res censeatur effecta de mensa Ecclesiæ.*
19 *Anni cursus an sufficiat, vt res censeatur effecta de mensa Ecclesiæ.*
20 *Nuptiæ nouæ dicuntur intra annum.*
21 *Mancipia noua dici intra annum.*
22 *Vinum vetus dici post annum.*
23 *Decennij cursum requiri, vt res censeatur effecta de mensa Ecclesiæ.*
24 *Solemnitatem præsumi ex cursu decennij.*
25 *Diuisionem bonorum præsumi ex cursu decennij.*
26 *Triginta annorum cursum requiri, vt res dicatur effecta de mensa Ecclesiæ.*
27 *Consuetudinem infeudandi induci cursu triginta annorum.*
28 *L. eum, qui. C. de fund. rei priu. libro vndecimo. declaratur.*
29 *Iudicis arbitrio relinqui, quanto tempore res dicatur effecta de mensa Ecclesiæ.*
30 *Prælato impedito infeudare rem Ecclesiæ, res illa non dicitur effecta de mensa Ecclesiæ.*
31 *Bona Ecclesiæ retenta à Prælato, quando censeantur effecta de mensa Ecclesiæ in præiudicium successoris in prælatura.*
32 *Prælatum suo successori præiudicare non posse.*
33 *Cap. vt super de reb. Eccles. non aliena. declaratur.*
34 *Cap. 1. de Clerico, qui inuestituram facit, sensus.*
35 *Prælatum esse solum vsurarium, vel vsufructuarium bonorum Ecclesiæ.*

CASVS CCCCXXXIII.

DE MENSA ECCLESIAE QVANDO censcantur effecta bona in feudum, vel emphyteusim concessa: & ad ipsam Ecclesiam reuersa, diligenter explicatur.

POSTEAQVAM superiore casu de rebus Ecclesiæ non distrahendis, atque non dilapidandis aliqua pertractauimus, placuit hoc loco egregium hunc casum, in quo & Iudicis arbitrio multa committuntur subijcere. Est enim
1 iuris sententia, † Prælatum non posse alienare, atque ita in emphyteusim, vel feudum concedere ea, quæ sunt de mensa Ecclesiæ, hoc est, ea, quæ iam ipsi Ecclesiæ sunt incorporata. cap.1. Episcopum, vel Abbatem. cap.1. qui feudum dare poss. cap.1. §. item si Episcopus. quib.mod.feud. amitt.c.vt super. c.ad nostram. extra de rebus Eccles.non alien.cap.2.vbi omnes. extra de feudis. Et tradunt Martin. Lauden. in c.1. col. pen. versic. fallit septimò. qui feudum dare poss. Abbas & reliqui in d. cap. vt super. & Zasius in epitome feudorum. parte 5. num.49.

2 Dubitari autem nunc cōtingit, quæ dicantur † de mensa Ecclesiæ? Et verè dicendum est: Primò, ea esse de mensa Ecclesiæ, quæ perpetuò vnita fuerunt Ecclesiæ, atque ita, quæ nunquam alteri ab Ecclesia post à se quæsitum dominium concessa fuerunt, id, quod clari Iuris est: Et in specie scribunt glo. in Clemen.1. de excess. Prælat. Barb. in c.vt super.nu.3. de reb. Eccles.non alien.

3 Secundò, de mensa † Ecclesiæ illa esse aliquando censentur, quæ & si semel, vel pluries fuerint concessa, attamen sunt tandem ad ipsam Ecclesiam reuersa, & patrimonio Ecclesiæ incorporata. Sed hic versatur dubitatio, quando & quomodo hæc incorporatio censeatur facta? Et dicendum est hanc incorporationem fieri altero] de duobus modis expresè & tacitè. Primo itaq; modo expresè dicitur res hæc effecta de
4 mensa Ecclesiæ, quando † Prælatus expresè declarat rem illam Vasalli, vel emphyteutę morte ad Ecclesiam reuersam, esse velle de futuro de mensa prælaturæ & Ecclesiæ. Nam tunc verè efficitur talis, & primam illam suam naturam res ista perdit, ita quod non potest amplius à Prelato concedi in feudum, vel emphyteusim. Ita scripserunt Cardinalis Zabarella in cap.2. quæst.13. extra de feudis. Abbas in cap. vt super. numero 10. & versic. & dicendum est. de rebus Ecclesiasticis non alien. Bart. in l. si vacantia. num.9. versic. vel si Abbas. C. de bonis vaca. libr.10. Anchar. in consil.156. Propter tria. colum.2. versic. Præterea videtur. Barbat. in d. capit. vt super. colum.2. versic. si verò loquimur. & apertius Claudius de Seysellio in Speculo feudorum, pagin.251. versic. tamen concludendo, &c. qui ait in Galliâ † & Sabaudia Prælatos, &
5 administratores bonorum Principum consueuisse has declarationes facere, atque ita incorporare bona hæc reuersa ipsi Ecclesiæ, vel Principi, vniendo ea cum alijs bonis iam incorporatis. Quam sanè traditionem probaui in consilio 79. numero decimo. Et fulcitur illo text. l. si vacantia. & l. si quando. C. de bonis

bonis vaca. lib.10. Et in claris non est opus coniecturis. Nec dubitandum est, quin iure possit Prælatus hanc declarationem facere: cum possit, & debeat reddere conditionem Ecclesiæ meliorem, non autem efficere deteriorem, vt suis locis dicemus.

Hæc autem sententia procedit quò ad ipsum Prælatum declarantem. Is enim, ea declaratiõe facta non potest amplius rem illam alienare, & in feudum, vel emphyteusim concedere. At quòad eos, quibus honestatis causa tenetur Prelatus in Emphyteusim vel feudum dare, seu reuocare, iuxta traditionem Bart. in l. 1.§. permittitur. ff. de aqua. quot. & æstiua. quam secuti sunt relati à Tiraq. in tract. de retractu consang. in
6 proœmio. num.41. Quò † ad eos inquam requiritur cursus vnius anni post factam declarationem. Ita declarat Claudius Seysellio in præcitato speculo feudorum, pag.252. versi. & istud, &c. post Cardinal. in cap.1. Episcopũ vel Abba. Et hos secutus sum, in d. consi. 79.
7 nu.12. Ea est ratio, quia & si † Prælatus sua confessione, & facto possit commodum adferre suæ Ecclesiæ: non tamen potest simplici sua voluntate cæteris detrimentum adferre. cùm vulgata siut iuris regula, id quod nostrum est sine facto nostro auferri à nobis non potest. l. id quod nostrum de reg. iuris.

Secundò tacitè efficitur res reuersa ad Ecclesiam de mensa ipsius Ecclesię, quando coniecturis constat, Prælatum voluisse ea effici de mensa Ecclesiæ, atq; ita
8 ei incorporari. Hæ coniecturæ † aliquæ sunt à iure diffinitæ, aliquæ non, & ob id relinquuntur Iudicis arbitrio. Ita Card. Zabarella, in c.2. qu.13. in fine. extra de feudis, & scripsit Claudius de Seysellio, in d. speculo feudorum, pag.255. versi. Hæc coniectura cessante. quos secutus sum in d. consi.79. nu.13. Et hic nunc addo Riminal. sen. in consi.340. nu.15. libr.2. & Zasium in Epitome feudorum. parte 5. nu.50. in fine.

9 Prima coniectura solet considerari, quando † Prælatus rem ad manus suas redactam, describi facit in codicibus Ecclesiæ, vel Prælaturæ: & incipit rem illam simul habere cum alijs rebus mensæ Ecclesiasticæ. Nam tunc conijcitur Prælatum voluisse rem illam esse de mensa Ecclesiæ, & prima sua natura amissa, nouam induere. Ita scribunt Bart. in l. si vacantia. nume.9. C. de bonis vaca. lib.10. quem secuti sunt ibidem Angel. col.5. & Ioan. Platea. numer.3. in fine. Zabarella, in capitul.2. quæst.13. de feudis. in capitul. vt super. col.2. versic. & ideò distingue. de rebus Eccles. non aliena. Ancha. in consi.156. Propter tria. colum.2. versicul. præterea videtur. Præpos. in capitul.1. Episcop. vel Abba. Claudius de Seysellio, in speculo feudorum, pag.251. versic. tamen concludendo. Curtius iunior. in tract. feudo. parte 2. quæst. 5. principali. in fine. Franc. Sonsbekius, in commentarijs feudorum parte octaua. num. 8. Guliel. Hannetonius in tract. de iure feudorum. lib.1. c.5 Zasius in Epitome feudorum. parte.5. num.50. Quos quidem retuli & secutus sum in præcitato consi.79. num.14. Quibus nunc addo Paridem de Puteo in tract. de feudorum reintegratione. sub Rub. Res solita concedi, quando dicitur. nu.7. & Riminal. sen. in cõsil.340. nu.14. lib.2. Et hęc sententia probatur, ex d. l. si vacantia. C. de bo. vacan. & ea efficaci ratione fulcitur, quod hæc dicitur esse voluntas Prælati, qui hoc ipso facto declarat, se velle rem illam effici de mensa Ecclesiæ, & ei incorporari, quod
10 quidem facere posse diximus. Et † voluntas non solum verbis, sed & facto declaratur. l. Paulus. ff. rem ratam hab. & copiosè scripsi in tract. de recuper. possess. remedio 15. nu.111.112. Nec huic sententiæ obstat au-
11 ctoritas † Imolę in cap. vt super. nu.7. versi. sed certè de reb. Eccles. non alien. & in c.2, nu.35. versi. quòad secundum extra de feudis. Si quidem ea sola ratione aduersus receptam opinionem motus est Imola, quod non est in potestate Prælati etiam cum consensu Capituli immutare antiquum statum rei Ecclesiasticæ, ex c. cùm de beneficio. de præben. in 6. Quæ sanè ratio nil
12 vrget, quadoquidem d. † c. cum de beneficio. procedit quando consuetudo, vt inducatur, requirit cursum quadraginta annorum: Nam & tunc ad eam consuetudinem reuocandam idem temporis cursus requiritur. Ita declarat Curtius iun. in d. tract. feudorum parte secunda, qu.5. principali. nu.6. Præterea in casu d.c. cum de beneficio illa mutatio damnum Ecclesiæ deferebat, vt omnes ibi interpretantur. Diuersum est nostro in casu, vbi declaratio hæc vtilis redditur.

Secunda coniectura, qua voluntas Prælati declaratur, quod velit rem ad Ecclesiã reuersam effici de men-
13 sa ipsius Ecclesiæ, nempè † quando re ad suas manus redacta, per aliquod tempus eam ita apud se retinet. Nam & tunc conijcitur Prælatum voluisse rem effici de mensa. Ita sentiunt penè omnes quos statim commemorabo. sed dubitatio tota in eo posita est quantũ temporis hoc in casu currere debeat. In hoc variæ sunt opiniones, vt scripsi in consi.79. nume.17. vbi illas omnes recensui. aliqui scripserunt non requiri cursum temporis: alij sufficere cursum anni, alij decennij alij triginta annorum, alij non sufficere aliquem cursum temporis. Ego hanc dubitationem alio ordine fecerim in illo consi.79. nu.17. nũc declaro. Et principio est aduertendum, quod falsa est illa prima opinio
14 † Baldi, in cap.1. nu.3. de Clerico, qui inuest. facit. Cùm dixit, rem censeri effectam de mensa Ecclesiæ statim quo Prelatus adeptus est possessionem. Et idem quod Baldus docuit Ioan. de Lignano, in c. quæ in Ecclesiarum de constit. Et inquam falsa hæc opinio tam auctoritatibus aliorum quam iuribus, & rationibus, auctoritatibus quidem, quia à Baldo & Lignano dissentiunt Roma. in consil. 70. nu.2. Lauden. & Præpos. in cap.1. Episcopum, vel Abba. Barba. in d. c. vt super. & communem esse contra Baldum asseruit Claudius de Seysellio, in speculo feudorum, pag.146. primo loco: Et verè alter sensit ipsemet Baldus in l. si vacantia. num.7. C. de bonis vaca. libr. 10. dum vult esse necessariam descriptionem. Et hæc Baldi & Lignani opinio confutatur. ex tex. in ca.1. de Cler. qui inuestit. facit, & in cap.2. extra de feudis, quæ perpendit Roman.
15 in d. consi. 70. num. 1. Præterea illa sola † possessionis apprehensio continet actum ambiguum. Nam potest intelligi, facta, vt deinde res illa efficietur de mensa Ecclesię: potest etiã intelligi apprehẽsio possessionis, vt deinde nouo Vvasallo, vel Emphyteutę concedatur: quibus quidẽ concedi non posset, nisi prius facta fuisset ab ipso Prælato apprehensio hæc. Ex hoc itaq; actu
16 † dubio nõ potest dici declarata voluntas Prelati, arg. l. neq; natales. C. de probat. cum similibus. Est etiam
17 falsa illa opinio proposita à † Curtio iuniore in tractatu feudorũ, parte secunda. q.5. principali. nu.7. Cum dixit, sibi videri, nullum temporis cursum sufficere, vt voluntas hæc declaretur, atque ita immutetur status rei: sed necessum esse, vt adhibeatur eadem solennitas, quæ adhiberi solet, cùm res ipsa Ecclesiæ in Emphyt. conceditur. Hæc opinio ab ipsomet Curtio rejicitur, dum illam Bartol. defendit, & argumentis à se propositis satisfacit: & præter eum, vel ea ratione confutatur hæc opinio: quod pares non sunt termini cõcessionis, & recuperationis: Nam qñ conceditur alteri res Ecclesię, adfertur detrimẽtũ Ecclesię, & ideò cautè agendum est: sed quando recuperatur de Ecclesiæ vtilitate agitur, ea propter necessaria aliqua solennitas non est. His itaq; duabus opinionibus omnino
18 falsis reiectis & confutatis, videndum est † quanti temporis cursus hic esse debeat, vt censeatur declarata

Universidad de Deusto
Biblioteca

voluntas Prælati volentis rem effici de mensa Eccleſiæ. vna fuit opinio eorum, qui ſcripſerunt ſufficere
19 † curſum vnius anni. Quaquidem in opinione fuerunt Archid. in cap. 1. 35. quæſt. 8. Florian. in cap. 2. de feudis. & ibi Cardinalis Sabarella, qu. 12. idem Card. in conſ. 34. circà primum dubium. col. 1. verſ. item & alio reſpectu. Abbas in cap. vt ſuper. nu. 10. de reb. Eccleſ. non alien. Barba. in conſi. 17. col. 6. in fine. libr. 4. Guido Papæ. queſt. 154. Decius in authen. qui rem. nu. 21. C. de ſacroſ. Eccleſ. & Iulius Clarus lib. 4. ſenten. §. feudum. qu. 13. verſ. ſed numquid. Quorum quidem
20 opinio fulcitur illo text. c. 1. 35. q. 8. vbi † nouę nuptiæ dicuntur intra annum, non autem eo elapſo. Ita etiam mancipia dicuntur noua † intra annum, & poſt
21 annum vetera. l. vlt. §. quoties. ff. de publ. & vectigal.
22 Ita etiam † vinum vetus dicitur poſt annum. l. vetus. ff. de trit. vino & oleo leg. Sed certè hoc argumentum eſt nimis à remotis: & ſi enim non poſsit dici nouè peruenisse ad manus Prælati: non tamen fit, vt dicatur incorporatum Eccleſiaſticæ menſæ. Quocircà hanc opinionem in ſpecie reijciunt Anchar. in conſil. 156. Propter tria, colum. 2. verſicul. nec eſt vera. Imola & Barba. in capitul. vt ſuper. de rebus Eccleſ. non alien. ille. numero 7. iſte, colum. 2. Diſſentit etiam Angel. in repe. l. vacantia. colum. 5. C. de bonis vaca. libr. 10. Et verè ab hac opinione diſſentiunt Guido papæ, qu. 154. Martinus Laudenſ. in capitul. 1. Epiſcopi, vel Abba. & ibidem Affli&tus in prin. numer. 12. Curtius iun. in tracta. feudorum parte ſecunda, qu. 5. princip. nume. 2. Claudius de Seyſſellio in ſpeculo feudorum, pag. 256. verſ. ſecunda fuit opinio. Diſſentiunt & illi omnes, qui decennij, vel tricennij curſum neceſſarium eſſe ſcripſerunt, quos ſtatim commemorabo.

Secunda fuit opinio Barb. in d. capit. vt ſuper. col. 3. verſic. etiam ideò mihi. de reb. Eccleſ. non alien. qui
23 exiſtimauit † neceſſarium eſſe curium decennij. Et hanc opinionem à fortiori ſequuti ſunt relati in præcedenti opinione, qui cum Archidiacono affirmarunt, ſufficere curſum vnius anni. Et hæc Barbatiæ opinio ea ratione ab illo munitur, quod ita videmus
24 curſu † decennij, præſumi ſolennitatem. & cõſensum. l. ſi filius. C. de pct. hæred. & l. qui in aliena. §. quod ſi non adierit. ff. de acquire. hæred. Ita etiam dicimus,
25 quod curſu decennij † præſumitur facta bonorum diuiſio inter fratres. l. pen. vbi glo. C. cõmuni diuid. & copioſè tradunt Boer. q. 58. & Alcia. Reſp. 94. nu. 7.

Cæterùm à Barbatia in ſpecie diſſentiunt Curtius iunior, in tracta. feudorum, parte ſecunda, quæſt. 5. principali, num. 6. verſi. ſexta fuit. Claudius de Seyſſellio, in ſpeculo feudorum. pag. 254. verſic. ſi autem minori. & Zaſius in Epitome feudorum. parte. 5. nu. 50. Diſſentiunt & Iſernia eiusq; ſequaces, qui curſum triginta annorum requirunt, vt mox dicam. Et argumentum quo motus eſt Barbatia procedit, quando aliquid vltra curſum ipſius decennij interuenit, vt eſt in ijs, qui ſæparatim poſſederunt, & negotia diuiſim tractarunt. vt ſcribunt Boer. & alij ab eo allegati.

Tertia fuit opinio Iſerniæ, in c. 1. col. 2. verſ. item bona titulata. de ijs, qui feud. dare poſſ. qui docuit, eſſe
26 omninò neceſſarium curſum † triginta annorum de Iure Ciuili, & quadraginta de Iure Canonico, non ſufficere curſum minoris temporis. Eandem opinionem probarunt Imola, in d. cap. vt ſuper. nu. 7. de reb. Eccleſ. non aliena. Lauden. in c. 1. in prin. col. pen. in fi. Epiſcopum, vel Abba. Angel. in d. l. ſi vacantia. col. 6. C. de bonis vaca. lib. 10. Claudius de Seyſſellio, in ſpeculo feudorum pag. 254. verſic. aut verò aut Zaſius in Epitome feudorum, parte 5. num. 50. Hæc opinio duo habet, vnum quod ſufficiat hoc in caſu curſus trienni. Et in hoc non habet hæc opinio contradictorem: quinimò à fortiori comprobatur auctoritate Archid. & ſequacium, qui ſcripſerunt ſufficere curſum anni, vt ſuprà confirmatur, & auctoritate Barbatiæ, qui voluit ſufficere curſum decennij. Alterum autem quod habet hæc opinio eſt, quod non ſufficiat curſus minoris temporis quàm triginta annorum: Et in hoc opinio iſta habet contradictores Archid. & ſequaces. Et in ſpecie eam reijciunt Claudius de Seyſſellio in ſpeculo feudorum, pag. 248. verſi. vnde tertia, & Curtius iunior, in tract. feudorum, parte ſecunda. qu. 5. princip. num. 6. Et iure quidem reijcitur, ſi quidem iura & rationes quibus moti ſunt Iſernia & ſequaces, eorum opinionem non probant. Mouentur enim, quia licuti
27 requiritur † curſus triennij ad inducendum conſuetudinem in feudandi. Ita è contrario requiritur idem curſus ad tollendum ipſam conſuetudinem. Cum tanto tempore mutetur rei natura. l. eum qui. C. de fund. rei priua. libr. 11. Et in ſpecie magis ſecundum eos, probat. capit. cum de beneficio. de præben. in 6. Hæc ſanè ratio nil vrget, cum non liceat argumentari, à caſu inducendi conſuetudinem infeudandi ad caſum inducendi conſuetudinem, ſeu declarandi voluntatem non infeudandi. Nam cum inducitur conſuetudo infeudandi agitur de præiudicio Eccleſiæ, & ideo mirum non eſt, ſi curſus triennij, vel quadriennij requiritur. vt dicatur muratus ſtatus & natu-
28 ra ipſius rei. Ita loquuntur † d. l. eum qui, & d. capitu. cum de beneficio, ſed quando agitur de inducenda declaratione & conſuetudine non infeudandi, tunc agi dicitur de vtilitate Eccleſiæ: & ideò non eſt omnino opus curſu tanti temporis.

Quarta itaq; fuit opinio, quod tempus hoc non ſit
29 determinatum à lege, & ob id relinqui † Iudicis arbitrio. Ita in ſpecie docuit Cardinal. in d. capit. 2. qu. 12. in fine. de feudis, & ſequuti ſunt Claudius de Seyſſellio in ſpeculo feudorum, pag. 255. verſi. hæc coniectura, & Riminal. ſen. in conſil. 340. nu. 15. lib. 2. Ex coniecturis ergo declarabit Iudex, rem effectam eſſe, vel non eſſe de menſa Eccleſiæ, cum aliquo tempore à Prælato fuit apud ſe retenta.

Hæc tamen ceſſant nec locum habent, quando is
30 Prælatus † aliqua iuſta de cauſa fuit impeditus, ne rem illam alteri in feudum concederet. Nam tunc ex lapſu alicuius temporis non cenſetur declarata Prælati voluntas, quod voluerit rem illa eſſe de menſa Eccleſiæ. Ita in ſpecie reſpõdit Anch. in cõſi. 56. col. 2. verſi. item & ſi vera eſſet. quem ſequuti ſunt Claudius de Seyſſellio in ſpeculo feudorum, pag. 255. verſi. prædicta tamen. & Zaſius in Epitome feudorum, parte 5. nu. 50. quos retuli & probaui in conſi. 79. nu. 17. verſi. prima eſt, &c. Et exemplũ adferunt relati Doctores, vt quando bellũ aliquod ita viget, vt bonorum adminiſtratio impediatur. Et in eo conſi. 79. nu. 18. attuli aliud impedimenti exemplũ nempè qñ ſuper re ipſa reuerſa ad Prælati manus lis aliqua pendet. Extat altera coniectura, vt cùm Prælatus ea mente diſtulit aliquot annos cõcedere emphyteuſim, vel feudum, vt iuueniret bonum vaſallũ, & multò meliorem faceret Eccleſię conditionem. Nã nec tunc curſus alicuius temporis efficit, vt res non dicatur effecta de menſa Eccleſię. Ita affirmarunt Cardi. in c. 4. q. 13. & ibidem Imo. nu. 34. de feudis. Idem Imo. in c. vt ſuper. nu. 7. in fin. de reb. Eccleſ. non alien. Claudi. de Seyſſellio in ſpeculo feudorum, pag. 252. verſi. Si verò non apparet. Zaſius in Epitome feudorum, parte 5. nu. 50. & Franc. Sonsbekius, in commentarijs feudorum, parte octaua. nu. 8. quos ſequutus ſum, in conſil. 79. nu. 19. verſic. ſecunda eſt. Et illis nunc addo Guid. Papæ. q. 154. col. 2. qui tamen requirere videtur, quod Prælatus ita proteſtetur: id quod à cæteris relatis Doctoribus non requiritur.

Quæ

Quæ hactenus ſcripſimus locum habent, quòad ipſum Prælatum ad cuius manus peruenerunt res ipſæ, à ſe poſtmodum aliquo tempore poſſeſſę: & ita loquuntur relati ſcribentes, vt in ſpecie ſenſit Barbatia, quem mox referam. Quid ergo ſtatuendum quò
31 ad † ſucceſſorem ipſius Prælati? Hanc differentiam in ſpecie ſenſit Barba. in c. vt ſuper. col. 2. verſi. & ideò diſtingue. iuncto. verſ. ſi verò loquimur de reb. Eccleſ. non aliena. Et ſenſit ipſe Barbatia, quod licet anteceſſor, ad cuius manus res peruenit, per aliquod tempus poſſederit rẽ illam, attamen nõ impediatur ſucceſſor eam infeudare, & alteri cõcedere. Nam illa conceſsio
32 & factum ipſi primo † Prælato poſſeſſori potuit quidem præiudicare, non autem ſucceſſori. Et quæ quidem ſententia probari ſatis videtur, in † d. cap. vt ſuper. quo loci Pontifex Maxim. non negat, quin is ſucceſſor in Prælatura potuerit infeudare rem illam ad ſuum anteceſſorem reuerſam & poſſeſſam: ſed quod tutius eſſet conſulere ſedem Apoſtolicam. Ita etiam
34 probatur in † c. 1. de Clerico, qui inueſtituram facit, vbi Archiepiſ. Mediola. ſolum prohibetur infeudare bona Eccleſiæ, quæ inuenit eſſe in Eccleſiæ dominio, id eſt, in eius menſa tempore mortis ſui anteceſſoris. In cæteris verò Clericis & Prælatis admittit text. infeudationem poſſe fieri. Nec dicatur iura illa loqui, quando modico tempore res illa fuerunt apud illum anteceſſorẽ: quia duo indiſtinctè loqui imò ſentiunt diu fuiſſe, ex quo preſupponunt iam effecta eſſe de do
35 minio ipſius Eccleſiæ. Et hęc confirmãtur ea ratione, quòd Prælatus eſt ſolum vſurarius vel ſecundum alios vſufructuarius bonorum Eccleſię, vt ſcribunt gl. Abba. & cęteri, in c. cum olim. de rerum permut. Baldus in auth. licentiam, ad finem. C. de ſacroſanct. Eccleſ. copioſè Iaſon, in conſil. 75. col. 2. libr. 3.

SVMMARIVM.

1 *Prælatum non poſſe donare bona Eccleſiæ.*
2 *Prælatum in remuneratione ratione accepti beneficij poſſe donare bona Eccleſiæ.*
3 *Donationem remuneratoriam factam à Prælato de bonis Eccleſiæ non debere excedere terminos remunerationis.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quando donatio Prælati limites remunerationis excedit.*
5 *Patrem legare poſſe filio ſpurio cauſa alimentorum.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui, quando pater dicatur exceſsiſſe terminos alimentorum dum legauit ſpurio eam ob cauſam.*

Casvs cccclxxxiiii.

QVANDO PRAELATVS DONARE poſſit bona Eccleſiæ in remunerationem beneficiorum. Et de patre legante ſpurio alimentorum cauſa.

1 IAmetsi Eccleſiæ † Prælatus donare aliquid non poſsit de rebus Eccleſiæ, vt probatur in Clemen. 1. de reb. Eccleſi. non aliena. & alijs in locis, quos ſtatim commemorabo. Attamen † in remu-
2 nerationem accepti beneficij donare poteſt. Ita ſcribunt gloſſ. in capitul. vltim. in verbo. præſtatione de pecul. Cleric. & ibidem Abbas in vlt. notabil. Imola in dict. Clemen. 1. colum. 9. de rebus Eccleſi. non aliena. & alijs multis comprobat in ſpecie Iaſon in conſil. 73. colum. 3. lib. 3. & in conſil. 116. columnn. 2. libro 4. & Ruin. in conſil. 175. num. 4. lib. 1. & in conſil. 40. num. 5. libr. 5. & Rebuffus in compendio de rebus Eccleſiæ non alienandis. nu. 62. Et in finitis propè ſimilibus comprobari poteſt, quæ recenſet Tiraqu. in l. ſi vnquam in verbo. donatione largitus. nu. C. de reuoca. donat. Quæ ſanè ſententia intelligitur
3 quando Prælatus † non excedit remunerationis limites, eos enim excedere, neque poteſt, neque debet. cap. 1. iubemus. vbi gloſſ. C. de ſacroſ. Eccleſ. & in cap. relatum de teſta. Quando autem debitos remunerationis terminos excedere dicatur iure diffinitum
4 non eſt, & propterea Iudicis arbitrio relinquitur. Ita Caſtren. in conſil. 285. Ad primum reſpondeo, quod & in fine. libro ſecundo. & Iaſon in dict. conſil. 73. in fine. libro 3. Atque ita declaratur doctrina Bartol. in l. vltim. numer. 7. ff. de his, quibus vt indig. cum dixit, patrem poſſe legare † filio ſpurio ex cauſa alimentorum, quæ ei debentur ex diſpoſitione legis Pontificiæ, cap. cum haberet. de eo, qui duxit in matr. quam poll. per adulter. Quod (inquit Butr.) intelligitur
5 modò legatum, illud non excedat ipſa alimenta, in magna quantitate: Nam tunc fraude id factum præſumeretur. Quam ſanè Bartoli traditionem ſequuti ſunt ex recentioribus, Curtius iunior in conſil. 37. in fine. Caſſane. in conſil. 39. num. 52. Pariſius in conſil. 9. numero 3. libr. 2. & in conſil. 64. numero 9. libro 3. Thomas Ferratius cautela. 41. Crauet. in conſil. 219. numero 7. & Rolandus in conſil. 74. numer. 40. libr. 1. Quando autem alimentorum qualitatem
6 dicitur pater exceſsiſſe † non declarat Bartol. & ideo intelligitur arbitrio Iudicis, ſicuti ſentit Caſtren. in d. conſil. 285. in fine. dum Bartol. in ſuam quam ſuprà retulimus ſententiam recenſet.

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopum poſſe manumittere ſeruum Eccleſiæ.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando Epiſcopus dicatur excedere modum relinquendo prædium ſeruo Eccleſiæ manumiſſo.*
3 *Epiſcopum pro ſuo arbitrio diuidere res Eccleſiæ inter Clericos.*

Casvs cccclxxxv.

QVANDO EPISCOPVS EXCEDERE dicatur modum conſtituendo prædium ſeruo manumiſſo, vt ex eo viuere poſſit.

1 EPiscopis data aliquando fuit ab Agathenſi Concilio facultas manumittendi ſeruum † Eccleſiæ, ac ei concedendi ſummam aliquam, vel prædium: quem tamen modum excedere non debet. ita relatum eſt, in capitu. ſi quos. 12. quæſt. 2. Cæterum dubitari contingit, quando modus excedatur. Et cum iure non ſit diffinitum
2 Iudicis arbitrio relinquitur. Ita ſcribunt Hugo, Gemin. & Archidiacon. in dicto capitul. ſi quos. & cum illis Barba. in capitul. ſedes. numero 86. de reſcript. Iudex ergo ipſe diligenter perpenſis Eccleſiæ reditibus ac cæteris circumſtantijs rectè pronuntiabit, an fundus ille modum excedat, vel non. Et huc etiam pertinet ſimile propè, quod de eodem Epiſcopo tradit gloſſ. in capitul. ad hoc. 16. quæſt. 1. Cùm ait † Epi-
3 ſcopum pro ſuo arbitrio tanquam rerum Eccleſiaſticarum Iudex & adminiſtrator eas inter Clericos diuidere poſſe.

SVM-

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMARIVM.

1 *Religionem ingressus se & sua dedicauit.*
2 *Bona religiosi acquiri monasterio in consequentiam personæ.*
3 *Monasterij ingressum fieri altero de duobus modis.*
4 *Monasterium dicitur ingressus, qui professionem fecit.*
5 *Monasterium dicitur ingressus quò ad bona, qui adhuc est intra annum probationis.*
6 *Religione resoluta quò ad personam dicitur etiam resoluta quò ad bona.*
7 *Concilium Tridentinum sessione 24. capit. 16. in fine. De reformatione, declaratur.*
8 *Concilium Tridentinum sessione 24. capitul. 17. exponitur.*
9 *Monasterium aliud ingrediens cui bona acquirantur.*
10 *Religioso recedente sine causa à monasterio bona monasterio remanent.*
11 *Religionem aliam ingrediens bona non transfert.*
12 *Religioso de licentia ad aliam religionem transeunte, an bona transferantur.*
13 *Bona dicuntur monasterio quæsita in consequentiam personæ.*
14 *Bona acquiri monasterio sub conditione, si in eo Monachus permanebit.*
15 *Calder. consil. 27. tit. de regula declaratur.*
16 *Religioso translato de licentia Prælati etiam vsusfructus bonorum dicitur translatus.*
17 *Religioso sine iusta causa se transferente ad aliud Monasterium vsusfructus suorum bonorum non transfertur.*
18 *Religioso ob male merita translato pars fructuum monasterio conceditur.*
19 *Cap. si quis rapuerit. 27. q. 1. exponitur.*
20 *Iudicis arbitrio relinqui, quanta fructuum portio dari debeat monasterio, ad quod Monachus ob sua male merita fuit translatus.*

CASVS CCCCXXXVI.

RELIGIOSI BONA QVOMODO monasterio quærantur, & quid obseruandum cùm ab vno in aliud monasterium transit luculenter per tractatum.

1 CERTA est sententia tam iuris Cæsarei quàm Pontificij, quòd † ingrediens religionem regularem non solùm se ipsum offert, sed propria sua bona. authen. ingressi. C. de sacrosanct. Eccles. vbi Decius in primo notab. ex sententia Bartol. in authen. si qua mulier. C. eo. & ait Decius
2 bona † acquiri monasterio in consequentiam personæ ingressæ. Ita etiam probat text. in cap. in præsentia. Docto. de probat. & clarus text. in capitu. quia ingredientibus. 19. quæst. vltim. † Ingressus verò monasterij altero de duobus modis considerari solet, nempè quòad personam, & quòad ipsa bona. Quò ad
4 personam is dicitur † ingressus religionem, qui professionem emisit. Non enim ab ea amplius potest recedere. Ita tradunt Bartol. in authen. si qua mulier. colum. vltim. C. de sacrosan. Eccles. Bald. in cons. 323. omnia peccata. col. vlt. lib. 2. repetitum, in consil. 197. lib. 5. Alex. in l. in substitutione. colum. 1. ff. de vulg. & pup. subst. & in l. si quis hæredem. col. vlt. C. de inst. & subst. Decius in authen. ingressi. num. 3. C. de sacros.
5 Eccles. & in consil. 330. nume. 4. Quo verò ad bona † satis superq; dicitur ingressus monasterium, qui adhuc est intra annum probationis. Nam si eo tempore morereture, bona illa essent quæsita ipsi monasterio. Ita docuit Decius in d. authent. ingressi. numer. 4. ex sententia Bartol. & Signoroli, quos ibi commemorat: & communem esse asserit idem Decius in cap. in presentia. nu. 73. de probatio. Potest tamè iste, si reuertitur ad seculum sua bona recuperare, cum † resoluta
6 religione quò ad personam, censeatur & resoluta quò ad bona, vt in specie scribunt Cardin. Zabarella in ca. quod à se. col. 3. versicul. secundo casu de Cler. coniuga. Calder. in consil. 27. tit. de regula. Ancha. consil. 69. numero 8. & Decius in authent. ingressi. nume. 4. C.
7 de sacros. Eccles. & infrà dicemus. Imò statuit † sacrosanctum Consilium Tridentinum sessione. 24. capit. 16. in fine. de reformatione, quod si quis ingrediendo religionem donauit alteri bona sua, & deinde intra annũ probationis reuertatur ad seculũ, illa donatio resoluitur, & bona sunt ipsi donãti restituenda. Quin
8 imò statuit † Concilium in eo cap. 17. in principio, iuncto fine præcedentis capitis, ad quod venit continuatiuè quod minor sexdecim annis intra annum professionis donare, seu renuntiare bonis suis non possit, nisi cum licentia Episcopi, vel eius Vicarij, & id quidem intra duos menses ante professionem emittendam. Quod equidem opinor constitutum, vt is minor sexdecim annis id agat eo tempore, quo magis sit proximus ætati maiori. Quocircà existimarem locum non esse constitutioni conciliari, quando ingressus religionem esset ætatis decem & septem annorum, vel maioris. Nam is quandocunque intra annum professionis liberè posset se obligare, & bonis suis renuntiare: cum hoc in casu cesset illa minor ætas sexdecim annorum, quæ adhuc apta non est ad profitendum religionem, nec ad se obligandum, vel renuntiandum iuxta Concilij diffinitionem.

9 Cæterùm dubitari hîc contingit. quid si † ingressus religionem ab vno in aliud monasterium transit, cui bona sua acquirantur? Hac in re duo capita constituenda sunt. Vnum quò ad bonorum proprietatem: secundum quò ad vsumfructum. Cùm ergo de bonorum proprietate ambigitur, an scilicet à primo monasterio in secundum deferatur, duo casus ita distinguuntur.

10 Primus est casus † quando is religiosus sine iusta causa, & sine auctoritate Prælati transit ad aliam religionem. Hoc sanè casu eius bona iam monasterio quæsita non transferuntur in secundum. ita docuit Ioan. Andreæ, in cap. quod à te. de Cler. coniug. & ibidem Hostien. & Francus. Et hanc esse receptam opinionem asserit Socin. sen. in consil. 52. nu. 14. lib. 4. vbi nu. 18. alios plures in hanc opinionem recensuit. Quæ sanè sententia probatur in d. cap. quid à te. Et ratio quoq; ea est, quia is religiosus esse non potest in secundo monasterio, sed ad primum reuerti debet, vt declaraui suprà in casu. Et præterea admisso, quod ipse
11 transire potuerit: attamen non videtur † transferre potuisse bona ex quo dicitur quædam alienatio, quæ sine iuris solennitatibus fieri non potest. Ita respondit Calder. in consil. 23. col. 1. tit. de regula: quem sequutus est Soc. sen. in d. cons. 52. nu. 15. lib. 4.

12 Secundus est casus, quando † iustis de causis, & cum licentia sui Prælati is religiosus transit ad aliam religionem. Hoc sanè casu adhuc sensit Calder. in d. consil. 23. & cum eo Socin. senior in d. consil. 52. num. 15. libro 4. Ea ratione moti, quam retuli superiore casu, quod bona sine solennitate alienari, atque ita ab eo primo monasterio auferri, non possunt. Cæterùm hæc ipsa ratio non multum videtur vrgere:
13 quando quidem bona hæc censentur quæsita † monasterio in consequentiam personæ, vt scribunt Bart. in authent. si qua mulier. colum. penultim. & in auth. ingressi. vbi & Decius. numero 7. C. de sacrosanct. Eccles. Et propterea bona sequuntur ipsum religiosum, qui si iustè transit ad aliam religionem, ita etiam iustè secum ducit bona sua: & si potuit ille Prælatus licentiam concedere ipsi religioso transeundi ad aliam religionem, videtur etiam in consequentiam potuisse ei dare facultatem inde auferendi bona sua.
14 Præterea bona † dicuntur acquisita monasterio sub quadam conditione, nempè donec in eo erit religiosus. ita probatur in capitulo super eo. & in capitulo significatum. de regula, & in specie ita sensit gloss. in capitul. quod à te. in gloss. vltim. de Cleri. coniug. & respondit Anchar. in consil. 69. num. 8. versicul. sed obligatio. & cum eo Decius in auth. ingressi. nu. 4. C. de sacros. Eccles. Quibus accedit Calder. in consil. 27. titul. de regula. Et quanquam Ancha. & Dec. loquantur de eo ingresso, qui ante emissam professionem reuersus est ad seculum: attamen idem esse opinor in eo, qui professione facta, iustè transit de vno monasterio ad aliud: cùm par sit ratio quòad egressum, ex
15 quo vtroque in casu iustè is egreditur. † Et Caldericus in d. consil. 27. in princ. absolutè loquens considerat solummodò iustam causam. Ita etiam in specie magis considerant Cardin. & Abbas in dict. capitul. quod à te in fine eo. de Cler. coniuga. qui ab opinione Socin. & Calderini dissentiunt. Et si Socin. in d. consil. 52. numero 18. dixerit Abbatis opinionem esse aduersus magis receptam.

Secundum est caput, quando scilicet agitur de solo vsufructu bonorum, & hoc in casu sunt quoque distinguendi aliquot casus.

Primus est, quando iustis de causis, & cum licentia
16 Prælati † transiuit ad aliud monasterium, tunc dubium non est, quin vsusfructus sit secundi monasterij. Ita in specie scripserunt Butrius, in consil. 75. nu. 3. Cald. consil. 23. col. 1. tit. de regula. & alij commemorati à Soc. sen. in consil. 52. nu. 18. lib. 4. ea ratione moti ij sunt, ne sit onerosus.

17 Secundus est casus, quando sine iusta causa, & sine licentia sui Prælati transiuit ad aliud monasterium. Hoc sanè casu vsusfructus etiam remanet apud ipsum primum monasterium: Ea est ratio, quia is religiosus esse non potest in secundo illo monasterio, sed ad primum reuerti debet, vt diximus suprà. Et hoc in casu cessat ratio adducta superiore casu, cum secundum monasterium sua culpa & facto ea impensa grauari voluerit. Debuit enim ingredientem illum non acceptare. Quare imputatur ipsi monasterio acceptanti, si in eam necessitatem alendi illum se coniecit, argu. l. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui satisd. cog. cum similibus.

18 Tertius est casus, † quando religiosus iste ob sua malè merita translatus fuit à superiore in aliud monasterium, vt quia sua seditione, vel maledictis inter religiosos alios excitauerit contentiones & discordias, vel aliud delictum translatione & detrusione dignum commiserit. Hoc sanè casu sancitum fuit, in capitul. de lapsis. 16. qu. 6. tantùm ex fructibus bonorum ipsius translati esse concedendum secundo monasterio quantum sufficere possit pro victu ipsius religiosi, ne illi monasterio onerosus sit. Quo sanè Ca-
19 none declaratur † capitul. si quis rapuerit. 27. quæst. 1. vbi gloss. declarat. Et hanc opinionem probarunt Hostien. Ioan. Andreæ & reliqui in dicto capitulo quod à te. de Cleric. coniuga. Cæterùm contingit dubitari, quæ summa debeat assignari pro ipso victu huius translati? Et Iudicis arbitrio † hoc esse relictum docuit Archidiaconus in dicto capitulo, si quis rapuerit. 27. quæst. 1.

SVMMARIVM.

1 *Monachum si discordiam inter Monachos excitat, Iudicis arbitrio puniri.*
2 *Seditionis delictum graue.*
3 *Pacem & concordiam inter Ecclesiasticos esse seruandam.*
4 *Seditiones puniri pro loci & personarum qualitate.*
5 *Seditionem grauem esse illam, quæ in suos maiores fuit excitata.*
6 *Iurisdictionem & potestatem sui maioris perturbans grauiter punitur.*

CASVS CCCCXXXVII.

POENA MONACHI SEDITIOSI & tranquillitatis perturbatoris.

DIximvs superiore casu, aliquando religiosum ob sua malè merita trasmitti atque detrudi in aliud monasterium, vt quia est seditiosus, vel maledicus, & discordiam inter alios excitat. Hinc dubitari nunc contingit, qua pœna is
1 Monachus discordiam mouens puniri debeat? Et Iudicis arbitrio puniri, probat capitul. si quis Monachus 90. distinct. Prudens autem & iustus Iudex pro qualitate personæ, & excitatæ seditionis pœ-
2 nam arbitrabitur. Nam seditionis † delictum graue admodum est, vt scripsi supra in casu 266. numero 4. Et Clericus maledicus degradatur, nec vnquam absque satisfactione ad officium reuocatur. capitul. Clericus 46. distin. Et eo magis eius maledicentia est coercenda quò excitat seditionem in Eccle-
3 sia & claustris, vbi † pax & quies summopere debet obseruari, l. denuntiamus. C. de ijs, qui ad Eccles. confug. & scribit Conradus Brunus in tract. de seditiosis lib. 5. capit. 7. quo loci multis probat, ob loci &
4 temporis qualitatem conditionemq; in † seditiosos esse grauius, vel leuius animaduertendum: sicuti & capitul. 8. ostendit propter euentum pœnam esse augendam, vel minuendam. Et grauior † esse creditur
5 illa seditio, quæ aduersus maiores suos, vt Magistratus committitur, vt scribit idem Brunus in dicto lib.
6 5. cap. 11. ad finem. Nam & qui eorum iurisdictionem, & potestatem perturbat & impedit grauiter punitur.

SVMMARIVM.

1 *Impediens Iudicem exercere suam iurisdictionem punitur.*
2 *Delegatum puniri si recusat accedere ad locum Iudicij, vt impediat condelegatos procedere in causa.*
3 *Delegatum punire impedientes suam iurisdictionem.*
4 *Delegatum etiam inferioris punire eos, qui suam impediunt iurisdictionem.*
5 *Iurisdictionem delegati censeri prorogatam contra eum qui impedire eam conatur.*
6 *Inquisitor hæresis punire potest impedientes suũ officium.*
7 *Impediens inrisdictionem delegati punitur, etam si alias ipse impediens Iudex ipse extitisset.*
8 *Delegatus non punit condelegatum impedientem iurisdictionem.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

9 *Par in parem non habet imperium.*
10 *L. vlt. ff. de rerum diuis. declaratur.*
11 *L. 1. in fine. C. ne liceat potent. explicata.*
12 *Dignitatem clarissimatus esse generalem.*
13 *Delegatus punit condelegatum impedientem suam iurisdictionem, cum facta est delegatio, adhibita clausula: Quod si ambo non poterunt, &c.*
14 *Condelegatum perturbans eo inferior efficitur.*
15 *Delegatus delegatum punit, cum periculum est in mora.*
16 *Dominus castri punit condominum ob imminens periculum.*
17 *Pœna, qua punitur impediens delegatum vti sua iurisdictione.*
18 *Pœna edicti, ne quis eum, &c. non habere locum contra impedientem delegatum vti sua iurisdictione.*
19 *Ecclesiastica censura puniri impedientem delegatum.*
20 *Ecclesiasticæ distinctionis pœna quæ.*
21 *Iudicis arbitrio puniri impedientem delegatum vti sua iurisdictione.*
22 *Iudicem pro qualitate personarum punit impedientem delegatum, nevtatur iurisdictione delegata.*
23 *Excommunicari impedientem delegatum vti sua iurisdictione.*
24 *Mulctari potest impediens iurisdictionem delegati.*
25 *Beneficiorum priuatio nisi ex causis lege expressis non infertur.*
26 *Pœna priuationis beneficiorum non nisi ex magna causa fit.*
27 *Publicari non posse bona impedientis iurisdictionem delegati.*
28 *Bannire non potest delegatus impedientem suam iurisdictionem.*
29 *Delegato modica coercitio demandata dicitur.*
30 *Coercitio modica delegato mandata qualis dicatur.*
31 *Bannitum relegato æquiparari.*
32 *Relegatum æquiparari excommunicato.*
33 *Bannitum excommunicato æquiparari.*
34 *Banniti & excommunicati æquiparatio quæ.*
35 *Bannire esse mori imperij.*
36 *Excommunicationem esse mixti imperij.*

CASVS CCCCXXXVIII.

DE POENIS EORVM, QVI IMpediunt Iudices delegatos, ne suam exerceant iurisdictionem, non indiligenter tractarum.

DE VETA occasione ab his, quæ ad calcem præcedentis quæstionis scripsi, hoc loco proposui explanare disputationem hanc.

Dubitatum scio, qua pœna puniendus sit ille, † qui Iudicem impedit, ne
1 suam iurisdictionem exerceat, sicuti euenit in eo, qui Iudicem ea die, qua vel in causa procedere, vel causam diffinire debebat ab eius Principe ad se vocari curauit. vt in capit. pastoralis. §. vltim. de off. deleg. Nam is puniri debet, qui huiusmodi impedimentum præstitit: sicuti eo loci sancitum fuit. Quemadmodum etiam contingit, quando vnus † delegatorum
2 recusat ire ad locum Iudicij, vt cæteri impediantur: nam & is impediens punitur. cap. prudentiam. §. adijcimus de off. deleg. Quinimò & pœna indicitur cuicunq; impedienti delegati iurisdictionem. c. 1. de off. deleg. Verùm quo casus iste non indiligenter à me quantum mea pro tenuitate licebit explicetur. de duobus agam. Et primò, quando delegatus iste impedientem suam iurisdictionem punire possit. Secundò quam pœnam indicere eis valeat. Quò ad illud primum, dicendum est, causæ delegatum punire † posse
3 eos, qui suam impediunt iurisdictionem. Id quod probat, cap. 1. de off. deleg. & ibidem gloss. vlt. Abbas. nu. 6. Felin. col. pen. ac Dec. nu. 5. & nu. 14. 16. & probat c. significasti. vbi Abbas in vlt. nota. eo. ti. de off. deleg.

4 Extenditur hæc † sententia, vt locum etiam habeant in delegato inferioris à Principe, ita Innocen. Butri. Baldus, & alij plures, in d. capit. 1. de offic. deleg. Qui tamen verum hoc esse intelligunt, qui sunt sub iurisdictione illius inferioris delegantis: cum tamen delegatus à Principe indistinctè omnes impedientes punire possit. Cæterùm, nullam esse constituendam differentiam hoc in casu inter delegatum à Principe, & delegatum inferioris scripserunt Decius in d. cap. 1. numero 6. de off. de leg. & Riminald. sen. in l. 1. §. 15. videtur. numero 7. versi. aduerte. ff. si quis iusd. non
5 obtemp. Nam ratione delicti illius impedientis † prorogata censetur iurisdictio delegati, iuxta cap. vltim. de foro compe. & capitu. 1. de rapto. & manifestè probat text. in authent. qua in prouincia. C. vbi de crimine agi oporteat. Prætereà vel ex eo constat nullam esse differentiam inter delegatum Principis, & inferioris. Nam par est vtriusque ratio extendendi, vel non extendendi suam iurisdictionem: cum neuter eorum possit in non subiectos iusdicere. Quod si ratione delicti quis efficitur subiectus Principi, atque ita eius delegato. ita & alter subijcitur ipsi inferiori à Principe, sicq; eius delegato.

Extenditur secundò, vt procedat etiam in dele-
6 gato impropriè: sicuti est in † Inquisitore hæreticorum. Ita Decius in dicto capit. 1. numer. 6. de offic. deleg. post. Cardin. in Clem. 2. de hæret. & idem scripsit Alber. de Rosate, in tract. statutorum parte tertia. qu. 18. versi. est tamen aduertendum.

Extenditur tertiò, vt locum habeat etiam con-
6 tra impedientem illum, qui alias esset † Iudex ordinar. vel etiam fuisset delegatus. ita probat capitul. significasti. de offic. delega. & respondit Calca. in cons. 68. numero 9.

8 Declaratur primò, vt non procedat aduersus † condelegatum impedientem. Hunc enim punire non potest delegatus iste impeditus. Ita scribunt Bartol. in l. 1. §. 15. videtur in fine. ff. si quis iusd. non obtemp. & ibidem Iason in fine. Decius in capitul. 1. numero 14. versicul. & retenta conclusione, de offic. delega.
9 Ea ratione sunt moti, quod par † in parem non habet imperium. leg. nam & Magistratus. ff. de recept. arbitr. leg. ille à quo. §. tempestiuum. ff. ad Trebell. & in capitul. studeat. 50. distinct. Et similia tradunt Bartolus in leg. vltim. ff. de rerum diuis. & in leg. inter tutores. in fine. ff. de admin. tuto. Alexand. in l. est receptum. numero 2. ff. de iurisdict. omn. iudic. Ruin. in consil. 37. numero 1. libro 1. & in consil. 130. numero 4. libro 5. & Anton. Capicius decis. 27. nu-
10 mero 9. Nec huic sententiæ repugnat † l. vltim. ff. de rerum diuis. si quidem respondetur non planè constare, quod Remus ille à Romulo fratre fuerit occisus. Nam mirè variant scriptores de morte Remi, ac de illius interfectore, sicuti copiosè differit ex recentioribus Corasius in dict. leg. vltim. sed hic locus non
11 postulat, vt hæc prosequar. Non etiam repugnat † lex. 1. in fine. nec liceat potentio. quo loci Præses prouinciæ punit clarissim. illum atque ita sibi æqualem. Non inquam repugnat, quandoquidem clarissimus ille non erat æqualis in administratione cum Præsi-

Præside, vt animaduertit Bart. in d. l. vltim. ff. de re-
12 rum diuis. Quod confirmatur, quia † dignitas clarissimatus est generalis, & gradus etiam inferiores à Præside respicit, vt declarat Decius in l. 1. nume. 21. ff. de offic. eius, cui mand. est iurisd. Hæc declaratio non habet locum, quando duo delegati dati essent cum clausula, quod si ambo non poterunt procede-
13 re & exequi, alter faciat. Nam tunc si † eorum vnus procedere recuset, & cùm delegatum impediat, alter procedere poterit, & impedientem illũ punire: cùm is, qui recusat, & impedit procedere, non consideretur tanquam persona habens iurisdictionem, sed vti persona priuata. Ita scribunt Ioan. Andr. in cap. si contra vnum. vbi & Gemin. de off. deleg. in 6. Decius in cap. 1. num. 14. versi. & retenta conclusione, de offi. deleg. idem docuit Riminal. in l. 1. §. is videtur. nu. 8.
14 ff. si quis iusd. non obtemper. qui scribit, † quòd ex quo turbat condelegatum in iurisdictione sua efficitur inferior. l. vltim. C. vbi Sena. vel clariss. similis est consideratio, quam facit Antonius Capicius, decis. 27. num. 11. post Baldum. in l. vnica. col. vlt. q. 12. C. quando non peten. Idem est ait præcitato loco Riminaldus, quando duo delegati sunt cum clausula, vos, vel alter vestrum, &c. & eorum vnus præoccupat iurisdictionem. Non etiam locum habet hæc decla-
15 ratio, † quando periculum esset in mora, & res peritura esset, antequam condelegatus impeditus posset adire Principem: Nam tunc impeditus punire poterit impedientem. Ita docuit Iason. in l. 1. §. is videtur. in fine. ff. si quis iusd. non obtemp. ex sententia Baldi. in capit. 1. in fine. qual. vasal. iura. deb. fidel. dom. quem & ita citat. Idem Iason in l. 1. in princ. nu. 71. ff. de off. eius, cui mand. est iurisd. scribit Baldus,
16 quòd si duo † sint domini vnius castri, & eorum vnus delinquat, ab altero puniri poterit, si immineat periculum antequam adeatur Princeps superior.

Quò verò ad secundum illud dubium, qua pœna
17 † puniri possit impediens iste, variæ sunt opiniones. Vna fuit. quòd iste puniri possit ad interesse partis quæ læditur. Ita hanc opinionem recenset gloss. in cap. pastoralis. §. vlt. in verbo, puniat. de off. delegat. Idq; ex edicto illo, si quis iusd. non obtemp. & ex edicto. de eo per quem factum erit. Cæterùm, opinio hæc à glossa illa & à cæteris reijcitur. Et pœnam il-
18 lam † edicti, ne quis eum, & illi similes non habere locum in delegato impedito exercere suam iurisdictionem. Ita Baldus in l. 1. §. ofilius. col. 1. versi. item excusatur. ff. ne quis eum, qui in ius vocat. est vi eximat. Decius in cap. 1. num. 5. de off. delega. Riminal. in l. 1. §. is videtur. num. 7. ff. si quis iusd. non obtemp. & Iason in l. 1. in fine. ff. ne quis eum, &c. Qui hac de
19 re alia scribunt. Altera est opinio, † quòd Ecclesiastica censura puniri is impediens possit. Ita Felyn. in cap. 1. num. 16. & ibidem Dec. num. 14. versi. quam autem. de off. deleg. intelligentes censuram Ecclesiasticam pro excommunicatione. ex cap. 1. de off. delega. ibi distinctione Ecclesiastica, quæ dicitur alibi censura, in cap. quærenti. de verbo. significat. & in c. pen. de immu. Eccle. Verùm nec hæc opinio satis vera est,
20 cùm illa † Ecclesiastica distinctio pro pœna temporali possit intelligi, vt declarat Abbas in cap. 1. de off. delega. & in cap. nuntios. de decimis. Tertia est opinio, quòd mulctam possit imponere. Ita recenset gl. in d. cap. pastoralis. §. vlt. ex l. 2. C. de Sportul. Quæ opinio non recipitur à cæteris, & infrà aliqua dice-
21 mus. Quarta est opinio, quòd pœna hæc sit † arbitraria ipsi Iudici impedito. Quam quidem probarunt gl. in d. cap. pastoralis. §. vlt. de off. delega. Abbas in cap. cùm Clerici, nu. 4. de pactis. & in cap. quærenti. de verb. signif. & Alex. in cons. 35. num. 5. lib. 2. qui apertè ait, esse arbitrariam. Ita etiam scribit Petrus Rebuffus in praxi beneficiorum. titulo, de missione in possessionem. nu. 18. Iudicis arbitrio puniri eum, qui impedit delegatum executorem ad mittendum aliquem in possessionem. Quæ sanè sententia probatur. in cap. de causis. §. vlt. iuncto cap. subsequenti.
22 de offic. delegat. † Iudex ergo iste pro qualitate & suæ personæ, ac etiam impedientis, nec non & ex qualitate ipsius facti pœnam declarabit. Poterit enim
23 aliquando † excommunicare, iuxta opinionem Felyni, & Decij. in d. cap. 1. de offic. deleg. & fuit etiam opinio aliorum, vt recenset gloss. in d. cap. pastoralis.
24 §. vlt. Ita etiam aliquando † mulctam poterit indicere. ex d. l. 2. C. de sportulis. Non poterit tamen Iudex iste suum hoc arbitrium extendere ad priuationem beneficiorum illius impedientis, ita magis receptam esse Doctorum opinionem asseruit Dec. in cap. 1. nu. 15. de off. deleg. Eà ratione permoti sunt, quòd
25 pœna † priuationis beneficiorum non indicitur, nisi ex causis in lege expressis. cap. vltim. vbi gloss. quam ibi singularem dixit Abbas de iure patron. & illam probauit Iason in l. 1. nume. 12. C. de transact. Accedit (vt ait Decius loco iam citato) quòd pœna
26 hæc priuationis † beneficiorum non imponitur, nisi magna de causa. cap. inuentum, 16. q. 6. Magna autem causa dici non potest hæc impedimenti præstiti. Nec repugnant argumenta Innoc. in cap. quia diuersitatem. de concess. præbend. ac Felyn. in cap. 1. num. 14. verficulo, item potest turbatores. de off. deleg. Nam illis satisfacit post alios Decius. in d. capitulo 1. numero 15. de off. delega. non etiam poterit
27 † Iudex iste suum hoc arbitrium extendere ad publicationem bonorum illius impedientis. Ita Felyn. in d. cap. 1. num. 17. versi. sexta declaratio. & ibidem Decius num. 15. Quorum traditio est declaranda ex his, quæ scripsi suprà, libro 1. quæst. 93. Non etiam
28 poterit iste Iudex suum hoc arbitrium extendere † ad pœnam banni. Ita Felynus in d. cap. 1. nume. 16. versi. quinta declaratio. de off. delegat. ex sententia Baldi. in l. 1. colum. 1. C. quomo. & quam Iudex. adducti ex l. nulli. C. de sentent. & interlocut. omnium Iudicum, quo probatur, eos non posse patriâ interdicere, qui non possunt statuta condere. Accedit præ-
29 prætereà, quòd his † delegatis mandata censetur solummodò modica coercitio, qua possint occurrere impedimento, quo ne suam exerceant iurisdictionem impediuntur. l. vlt. ff. de offic. eius, cui mand.
30 est iurisd. Quam sanè † coercitionem ibi intelligit Decius. nu. 3. post alios de pœna pecuniaria, non autem de corporali. Banni autem pœna corporalis est, sicuti relegationis. l. 4. in princ. ff. si quis cautio. l. edicto. §. 1. ff. de bon. poss. & l. capitalium, in princ. ff. de pœnis. Nec hîc obstat illa difficultas, quam excitat Felynus in d. cap. 1. num. 19. versi. quinta declara-
31 tio. de off. deleg. Cùm ait, † bannitum æquiparari relegato: vt inquit gloss. in §. relegati. instit. quibus
32 mod. ius patr. potest. sol. At relegatus † æquiparatur excommunicato, vt tradunt gloss. in cap. pastoralis. §. si verò de appella. vbi Doct. Imò bannitus æquiparatur excommunicato, vt scribunt glossa in cap. 1. in prin. hîc finitur lex. &c. in vsibus feudo. Iason in l. Gallus. §. & quid si tantum. num. 3. de lib. & posthum. & in l. 1. §. sublata. num. 10. ff. ad Trebel. Corasius in l. qui liberos. num. 220. ff. de ritu nuptia. & Petrus Placa in Epitome delicto. c. 44. num. 12. Non inquam obstat hæc difficultas, si quidem respondetur, quòd & si
33 in aliquibus † bannitus à pari procedat cum excommunicato, non tamen in omnibus æquiparantur. ita declarat Abbas in cap. pastoralis. §. verum. nume. 19. de appellat. Quocirca Baldus in l. 1. nume. 17. C. de

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæred. instit. multas commemorat differentias inter bannitum & excommunicatum. Æquiparatio
34 enim banniti † & excommunicati ea videtur præcipua, quod sicuti excommunicatus ab Ecclesia eijcitur, ita bannitus à ciuitate. Sicuti declarat Baldus in d.l.1.num.4. vers.& est adinuenta. C. de hæred.inst.
35 Accedit præterea in specie nostra, quod † bannire est mori imperij. ita post alios Decius. in l. imperium.
36 num.65. de iurisd.om.iud. Et tamen † excommunicatio qua plectitur iste impediens iurisdictionem delegati, est mixti imperij. Ita declarat Ioannes Longoualliius in l. imperium. num.168. in fine. & ibi Gaspar Vallaschus. num.180. de iurisd. om. iud. His, dissoluta hac difficultate, intelligimus hunc Iudicem non posse bannire impedientem suam iurisdictionem.

SVMMARIVM.

1 Exceptionis rei iudicatæ magna vis.
2 Iudicis arbitrio punitur Iudex ille, qui oppositam rei iudicatæ exceptionem reijcit.
3 Exceptio rei iudicatæ nil potest, cùm à Iudice incompetenti lata est sententia.
5 Exceptionem rei iudicatæ reijci, vbi subest animæ periculum.
6 Exceptiones calumniosas impunè esse reijciendas.
7 Exceptionem calumniosè oppositam dici ex Iudicis arbitrio.
8 Exceptionis malitiam & calumniam apparere ex coniecturis.

CASVS CCCCXXXIX.

EXCEPTIONEM REI IVDICATÆ à Iudice, vel Ecclesiastico, vel seculari non esse reiiciendam, & de reijcientis pœna.

1 VM magna sit vis † exceptionis rei iudicatæ, quemadmodum multis ostendimus superiore libro, quæst. 52. iure statuit Bonifacius VIII. in cap. vltim. de except. in 6. pœnam, quam ibi glo. Ioan. Andr. Archid. & Ancha. arbitra-
2 riam appellant, † esse mulctandos Iudices, vel laicos, vel Ecclesiasticos, qui exceptionem rei iudicatæ ab
3 altero eorum reiecerint. Est enim rei iudicatæ † exceptio ab eo, coram quo causa agitur admittenda. Ea est ratio, quòd res iudicata pro veritate habetur. l. res iudicata. de reg. iuris. Nullus ergo iudicum con-
4 temnere eam debet. hæc constitutio † cessat, quando lata fuit sententia à Iudice incompetenti. Ita scribunt omnes. in d. cap. vlt. de except. adducti ex textu in cap. seculares. de foro competen. in 6. Cessat etiam
5 † quando insurgit animæ periculum ex admissione huius exceptionis. Ita ex cap. 1. de officio ordina. scripserunt Geminia. in d. cap. vlt. col. 1. vers. nota, quod Iudex. & ibidem Francus in vltimo notab. de except. in 6. & Iason in l. à Diuo Pio. §. sententiam. num. 18. de re iudicat. Cùm verò (vt & hoc nunc dicam) excep-
6 tio † aliqua calumniosè obijcitur, reijci impunè
7 potest. Cæterùm dubitari solet, quæ † calumniosè opposita dicatur exceptio, & cum iure diffiniri non potuerit, quippe quod in facto versatur, Iudicis arbitrio relinquitur. Ita Barbat. in capitulo, sedes. numero 74. de rescript. & Alciatus in capitulo 1. nume.
8 62. de officio ordinarij, qui scribit, ex Innocentij sententia facere id posse, etiam quando † de malitia & calumnia non constat ex processu, sed aliunde, vt pu-
tà ex confessione facta ipsi Iudici extrà acta. Et subiungit Alciatus post Butrium, præsumptionem esse pro Iudice, quò iusta de causa eam exceptionem reiecerit.

SVMMARIVM.

1 Pensionis remissio quando fiat inquilino impedito habitare cum hospitibus, quorum causa domum conduxit.
2 Inquilino remitti pensionem, si conduxit domum eo animo, vt hospites haberet, & bello deinde fuit impeditus.
3 Iudicis arbitrio relinqui, quando dici possit inquilinum conduxisse domum, vt hospites in ea haberet.
4 Inquilinum solitum hospitari scholares, eo animo domum conduxisse dicitur.
5 Aromatorio impedito exercere artem suam in domo à se, eam ob causam conducta, remittitur pensio.
6 Domus qualitas arguit, qua de causa fuerit ab inquilino conducta.
7 Domus remota non dicitur ab inquilino conducta, causa hospitandi scholares.
8 Inquilini qualitas arguit, qua de causa domus ab eo fuerit conducta.

CASVS CCCCXL.

DE REMISSIONE PENSIONIS, quæ inquilino impedito vti conducta domo ad vsum à se destinatum, & quomodo cognoscatur causa, ob quam domus conducta fuit.

1 DVBITARI sæpe contingit, an & quando faciēda sit † remissio pensionis inquilino, qui domum amplam conduxit, vt hospites aduenas, vel scholares in ea hospitaretur: & deinde superuenit impedimentū, vel belli, vel pestis, vel alitud simile, vt hospitari non potuerit. Et hac in
2 re dicendum est, quòd si iste verè † conduxit domum eo animo & proposito, vt hospites teneret, non autē sui vsus tantùm, faciendā esse remissionem, si iustum superuenit impedimentum. Ita scribunt Bartol. in l. cùm plures. in princ. col. 2. ff. locati. Rebuffus in tract. de priuilegijs scholarium, priuilegio vndecimo. nu.
21. Ripa in tract. de peste. ti. de priuilegijs contractuū. num. 27. Alciat. resp. 763. in fine. & Boer. q. 249. nu. 5. & Bosius in tract. causarū crim. tit. de remissione mercedis. num. 40. Cæterùm in eo versatur dubitatio cognoscere, quando iste conductor cōduxerit domum
3 hanc causa hospitandi. Et cùm à coniecturis, vt plurimum hoc pendeat, dicendum est Iudicis arbitrio relinqui, sicuti in specie annotauit Rebuffus in dicto priuilegio vndecimo, in fine. Prudens autem Iudex multas coniecturas ita poterit considerare.

4 Prima est coniectura, † ducta à qualitate personæ inquilini conductoris, si fortè cōsueuit habere scholares & hospites in domo. Nam tunc præsumitur eo animo denuò conduxisse hanc domum. Ita in specie scripsit Ripa. in tracta. de peste. tit. de priuilegijs contractuum. num. 27. & eius nomine tacito Rebuffus in dicto priuilegio vndecimo. num. 21. vers. tertia conclusio. adducti autoritate Rom. in cons. 178. nu. 2.
5 qui resp. ondit † aromatorio impedito exercere artem suam in domo à se conducta esse faciendā remissionem, quia præsumitur eam conduxisse, vt in ea exerceret artem suam. Adferunt & hi his similia Et
illis accedit Butrius in capit. propter sterilitatem. nu. 19. in fine. de locato.

6 Secunda est coniectura † ex qualitate ipsius domus, vt si consueuit in ea recipi hospites, vel si est domus apud gymnasium, in quo legi publicè cōsueuit. Ita docuit Bartolus in d. l. cùm in plures. in prin. col. 2. ver. aut de hoc. ff. locati. & cum eo Rebuffus in iam allegato priuilegio vndecimo, numero 23. qui & eius-
dem opinionis recenset Alex. in consi. 107. lib. 2. & eo prius Ripa in tracta. de peste. titul. de priuilegijs con-
7 tractuum. num. 27. Ita econtrà † si domus est in loco remoto, vel in aliquo oppido, vbi nec scholares nec hospites esse solent, fit coniectura huic contraria, quòd conduxerit alio animo quàm vt hospites haberet. Ita Rebuffus in dicto priuilegio vndecimo in fine.

8 Tertia est coniectura † ducta à qualitate domus vel etiam à qualitate inquilini, sicuti euenit in paupere, qui modicam habet familiam, & conducit domum amplam. coniectura enim fit hoc in casu, quod conduxerit causa hospitandi, vel aduenas, vel scholasticos. Ita Ripa in dicto titulo, de priuilegijs contractuum. num. 27. & Rebuffus in dicto priuilegio vndecimo. num. 23. verfic. quinta conclusio.

SVMMARIVM.

1 Bona illata & inuecta in domo ab inquilino esse pro pensione domus tacitè hypothecata.
2 Inuecta & illata quæ dicantur.
3 Inuecta censeri ea, quæ plaustro fuerunt importata.
4 Hypothecata censeri illata & inuecta eo animo, vt ibidem essent perpetuò.
5 Illata & inuecta in domo censeri hypothecata, etiam si bona alterius sint, quàm inquilini.
6 Iudicis arbitrio relinqui, quando bona censeantur illata, & inuecta in domo, vt ibi perpetuò sint.
7 Venalia non censeri illata & inuecta in domo ab inquilino, vt ibi sint perpetuò.

CASVS CCCCXLI.

BONA ILLATA ET INVECta quæ vocantur, & quando censentur esse hypothecata.

1 VM quis domum conducit † & in ea bona resq; infert atque inuehit, censetur illa tacitè obligasse pro pensione domus. l. item quia. ff. de pactis. l. 3. ff. quibus modis pign. vel hypoth. tacitè contrah. l. certi iuris. C. locati. & l. si
2 non inducta. C. quibus cas. pig. tacitè contrah. & ibidem glossa exponit † illata & inducta illa dici, quæ manu, inuecta vero quæ dorso importantur. Id quod probant & Salicetus ibi, & Negusa. in tract. de pigno. parte secunda principali, membro secundo. numero
3 128. Rectius ego opinor † inuecta censeri, quæ plaustro, vel equo inferuntur, qui sermo frequens est apud Ciceronem, & cæteros bonos auctores, sed leuia hæc sunt. Hæc iuris sententia inter multas declarationes, quas recipit, illa est egregia, q; ita demū illata & inuecta hæc cēsentur tacitè hypothecata, quan-
4 do † inuecta fuerunt in domo ea mente & animo, vt ibidem essent perpetuò, id est, durante locatione permansura. Ita probat. l. in prædijs. §. 1. ff. quibus mod. pig. vel hyppo. tacitè contrah. & ibi. glossa clarè explicat. optimè confert. l. debitor. ff. de pig. & tradunt gl.
Bart. Bald. & Salicetus. in d. l. si non inducta. C. quib.
5 casib. pign. tacitè contrah. Glossa † enim ibi idem esse scribit, quādo res aliena est inuecta in domo, modò tria concurrant, quòd scilicet res sit inducta, quòd sciente rei domino, & tertiò, quòd inuecta sit, vt ibi perpetuò sit. Atq; ita declarant Castr. in l. item quia. ff. de pactis. & ibidem Iason. & idem Iason in §. item Seruiana. nu. 35. instit. de actio. vbi & Gomes. num. 19. Afflictus decis. 184. num. 2. 3. Cæterùm dubitari contingit, quando censeatur res illata, vt in domo perpetuò sit. Et cum hoc lege diffinitum non reperiatur,
6 quippe, quod in facto versatur † Iudicis arbitrio relinquitur. Ita in specie scripsit Negusantius loco suprà citato, & idem verè sensit Iason in d. §. item Seruiana. num. 35. in fine. Iudex autem ex qualitate rerum illatarum atq; inuectarum arbitrari poterit, an sint illatæ, vt ibi perpetuò sint, vel non. Sicuti præcitati Doctores scribunt: & idem docuit Gomes. in d.
§. item Seruiana. num. 19. Quocircà scribunt hi res
7 † venales, nomina debitorum, & his similia non censeri illata, vt ibi perpetuò sint: atq; ita non sunt tacitè hypothecata. Qua de re cùm abundè pertractauerim. in tract. de adipiscenda possess. remedio. tertio. q. 17. vbi & q. 16. egi de fructibus illatis, ea propter hic dicere super sedeo.

SVMMARIVM.

1 Iudicis arbitrium versari in locatione domus facta à socio, de parte alterius socij.
2 Socium posse altero inuito locare domum locari solitam.
3 Socium posse vti re communi ad vsum destinatum altero reluctante.
4 Socium non posse locare partem domus socij, si commodè diuidi potest, & socius alter partem suam vult retinere.
5 Domus communis cui locanda cùm socij non conueniunt de locanda vni.
6 Locandam esse domum communem plus offerenti.
7 Iudicis officium quando concedatur inter plures inter se dissentientes.
8 Concordiam à Iudice posse suaderi, non autem præcipi.
9 Iudicem posse compellere ad concordiam ob timorem scandali.
10 Sorte dirimi sociorum discordiam.
11 Sortis iudicio locus non est quando vnus contendentiū dissentit.
12 Partibus non conuenientibus cessat iudicium sortis.
13 Socius, qui domus partem vult habitare, & recusat partem socij conducere, non debet impedire. si alter locet alteri partem suam.
14 Socius qui partem suam domus vult habitare, & alterius etiam partem conducere, cogere potest alterum sibi locare.
15 Socius de parte domus communis tenetur vel recipere pensionem, vel conductorem.
16 Baldi doctrina declaratur.
17 Iudicis arbitrio relinqui, an conductor sit persona idonea, vel non, vt ei locetur domus socio inuito.
18 Socium posse vti re communi inuito socio, quando perhibentis nil interest.
19 Arbitrium viri boni spectari in re communi.
20 Ruini doctrina declaratur.
21 Facere nemo cogitur quod alteri prodest, & sibi nocet.
22 Socium non posse locare domum communem locari non solitam.
23 Iudicis arbitrio relinqui, quomodo domus cōmunis non solita locari, possit socio inuito locari.
24 Iudicis arbitrio relinqui, ob æquitatem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CASVS CCCCXLII.

QVOMODO AC QVANDO IVre possit socius de re cum socio communi disponere diligens explanatio.

VM superioribus in casibus aliqua, quę versantur circa tractationem & materiam locationis, & conductionis pertra tauerimus, conuenit, vt hoc loco explicem casum illum egregiũ, in quo & Iudicis arbitrium non modicum locum obtinet, quando scilicet vnus sociorum vult locare domum altero socio reluctante. Nam & in hoc
1 versatur aliquando Iudicis † arbitrium, vt docuit Baldus. in cap. cùm omnes. num. 20. de constit. & suo loco dicemus. Quo itaq; hæc egregia disputatio eluceſcat aliquot casus vnà cum Barthol. Socino, & aliis in l. serui electione. §. Labeo. de leg. 1. ita distinguo atque constituo.

2 Primus est casus, quando vnus ex socijs vult † locare vtiliter domum, vel fundum solitum locari, alter verò socius recusat, & domus, vel fundus commodè diuidi non potest. Hoc sanè in casu is socius locare potest. ita Socinus in d. §. Labeo. nu. 4. versic. primus casus est, &c. ex sententia Baldi & Angeli. in l. 1. C. qui testam. facere poss. ac Baldi in d. c. cùm. omnes. nume. 20. de constit. ac etiam Castren. in l. & hæc distinctio. §. cùm fundum. ff. locati. Hanc quoq; sententiam probarunt Ruinus in d. §. Labeo. col. 6. vers. Si verò res sit consueta. Soc. Sen. in cons. 38. colum. 1. lib. 4. & Decius in l. 1. num. 21. C. qui testam. facere pos. Et horum opinio probatur ex l. naturalis. §. 1. ff. de præscript. verb. & ex §. vlt. instit. pro socio. Et confert gl.
3 l. Sabinus. ff. communi diuid. quæ affirmat, † socium vti posse re communi, quando alterius socij nil interest. Et hic casus intelligitur, dũmodò locatio fiat personæ honestæ. Ita declarat Soc. loco iam citato. Et ratio est, quia honestas anteferri debet vtilitati, & verè apud viros bonos illud dicitur vtile, quod honestatem quoq; continet.

4 Secundus est casus, quando † vnus ex socijs vult locare vtiliter totam domum, vel fundum solitum locari, quæ quidem domus, vel fundus commodè diuidi potest: & alter socius recusa: partem suam locare. Hoc in casu tota domus locari non potest, sed ila sola pars, quæ pertinere potest ad socium locantem. Ita sensit Socinus. in dicto §. Labeo. numero quarto. verficulo, & si res diuisionem. ex sententia Saliceti. in l. Iubemus. Ia secunda. C. de sacrosanct. Eccles. Nam hoc in casu cessant rationes casus præcedentis.

5 Tertius est casus, quando † vterque vult locare domum solitam locari, sed non conueniunt de persona conductoris, cui locetur: cùm vnus vni, alter alteri vult locare. Vnus tamen eorum vult locare personæ honestæ, alter verò inhonestæ. Hoc sanè in casu is debet præferri, qui vult locari personæ honestæ, ita scribunt Angel. in l. 1. C. qui testament. facere poss. Socinus Senior. in consilio 58. numero 2. versicu. circa secundum. libro quarto. Socinus in d. §. Labeo. num. 5. & licet ibidem Ruinus colum. 6. vers. si verò daretur, dissentiat à Socino. Attamen eum sequutus est ipsemet Ruinus. in consil. 75. in fin. lib. 1. qui idem
6 esse ait, quando vnus vult † locare conductori plus offerenti, & alter alteri minus offerenti. Nam præferri debet plus offerens.

Quartus est casus, quando vterq; vult locare domum locari solitam, & ambo personæ honestæ, sed non conueniunt de persona conductoris, cui locetur. Hoc in casu inquit Soc. in d. §. Labeo. num. 5. ad-
7 hibetur primum hoc remedium, vt † Iudex suo officio ad concordiam hos dissentientes reducat. Et eandem opinionem probarunt prius Baldus. in l. cùm omnes. num. 20. de constit. & Ang. in l. 1. C. qui testa. facere poss. moti ex l. quoties. in prin. ff. de vsufructu. & ex l. huiusmodi. §. vlt. deleg. 1. Hanc quoq; sententiam probauit idem Socin. Sen. in consil. 58. numero vers. aut ambo volunt. lib. 4. Verùm ab hac opinione dissentit Ruinus. in d. §. Labeo. colum. 6. versic. secundo casu. Ea ratione motus, quòd Iudicis officium solùm implorari potest, quando plures discordant ad
8 præiudicium tertij, non autẽ quando inter se. Ita declarat Bart. in d. l. huiusmodi. §. vlt. & ibidem Iason num. 10. alios recẽset. ff. de leg. 1. & in l. 2. §. ex his. ff. de verb. oblig. Et his accedit, quod scripsit post alios Decius. in l. quidam æstimauerunt. num. 4. vers. vnde dubitabile. ff. si certum petatur. Cùm dixit, † concordiam à Iudice suaderi posse, non autem imperari. Et idem affirmarunt Iason in authen. Si verò contigerit. col. vlt. C. de iud. Felyn. in Rubr. de tregua & pace. & copiosè Neuiz. lib. 6. Sylvæ nuptia. nume. 12.
9 Hoc tamen intelligitur, nisi subesset timor † scandali ob hanc discordiam. Nam tunc ad Iudicis officium pertinet eos reducere omninò ad concordiam, vt declarant Bart. in d. l. huiusmodi. §. vlt. in fine. de leg. 1. Angel. in l. 2. §. ex his. vbi & alij. de verb. oblig. Cassa. in cons. 1. in secundo præsuppositio. num. 18. Et in specie ita declarat Ruinus in loco suprà allegato.

Secundum itaq; remedium adhibetur, vt forte
10 discordia † hæc dirimatur. Ita Ruinus in d. §. Labeo. col. 6. vers. posset etiam secundum &c. ex sententia Bart. in d. l. huiusmodi. §. vlt. in fine. & ibidem Iason num. 13. multis confirmat, & infinita propè congerit Tiraquellus in tract. de iure primigen. q. 17. opinione prima. Cæterùm nec hoc remedium locum habere potest, cùm tunc forte dirimi non possit quæstio, quæ facti est, vt copiosè comprobat Tiraquel. in dicta opinione prima. numero 91. Et prætereà locus non
11 est † iudicio sortis, quando vnus eorum dissentit controuersiam esse forte dirimendam, vt post Ioan. Andreæ, & alios tradit idem Tiraquell. in dicta opinione prima. numero 94. & in fine illius quæstio. 17. His fit quod si nullo modo possunt ij socij inter se conuenire domus vacabit, & fructus quoque peribunt, vt concludit post Angelum Socinus in d. cons. 58. num. 2. vers. aut ambo volunt. lib. 4. idem in d. §. Labeo. num. 5. vers. & si non potest eos, &c. qui duabus rationibus hoc comprobat. Et confert, quod ait Bartolus in l. huiusmodi. §. vlt. in fine. de leg. 1. quòd
12 quando † partes inuicem non conueniunt, res non sortitur effectum.

13 Quintus est casus, quando † vnus ex socijs recusat locare partem suam domus locari solitã, sed vult ipsemet eam pro sui parte inhabitare, & nõ vult conducere alteram partem sui socij. Hoc in casu potest quidem socius iste habitare, sed tamen non debet esse impedimento alteri socio, quominus possit partem suam alteri locare: aliàs huic consultum non esset, nisi mediante diuisione. Ita docuit Socinus in dict. l. serui electione. §. Labeo. num. 6. vers. primus casus. deleg. 1. ex sententia Baldi, & Castren. Et hanc opinionem admittunt omnes quos statim recensebo.

14 Sextus est casus, quando † vnus ex socijs recusat locare partẽ suam domus locari solitam, sed vult ipsemet inhabitare: ac etiam vult conducere partem alteram socij: sed is socius recusat ei velle locare, sed vult locare alteri. Hoc in casu affirmat Socinus in d. §. Labeo. num. 7. & d. consil. 58. colum. penult.

lib. 4. socium cogi posse locare alteri socio inhabitanti, atque ita ait Socin. fensisse Baldum. in l. 1. num. 7. C.
15 qui testam. facere poss. cùm docuit, quòd † socius tenetur recipere, vel pensionem, vel conductorem, & hanc visus est probare & Iason in l. 1. nume. 25. C. qui testam. facere poss. & ibidem Decius num. 26. & Marsil. sing. 369. Et Socinum secutus est Ruin. in cons. 143. num. 19. vers. Sed is non obstantibus. lib. 4. Idem tamen inconstans Ruin. in d. §. Labeo. col. 7. versic. nec obstat auctoritas. intelligit Baldum loqui, quando socius se offert velle conducere ad impediendum locationem fiendam personæ inhonestæ. Rectius ta-
16 men sensit Socinus, quandoquidem † Baldus non ait, quòd ille extraneus, cui locare vult socius domum, sit persona inhonesta, sed comparatiuè, vel causatiuè, vt scilicet possit in eadem domo habitare, ex quo fortè hic socius inhabitans habet vxorẽ adolescentem, vel filias, aut sorores nubiles. Et propterea non est satis honestum, quòd ille extraneus conducat partem hanc, & Baldi mentem clarius explicat Iason. in d. l. 1. num. 24. C. qui testament. facere poss.
17 qui & illo in casu Baldi vult versari † Iudicis arbitrium, an is conductor extraneus sit persona idonea, vel non. Secundò, ea ratione motus est Socinus, quòd socius ille, qui vult domum habitare, & partem consocij conducere prætendere aliquod interesse, vel ratione alicuius vtilitatis, vel ratione affectionis, sed ille, qui vult alteri locare, si socius eandem pecuniam vult numerare, non potest aliquod probabile interesse prętendere. argum. l. nummis. ff. de in litem iura.
18 Atqui regula iuris est, quòd † socius potest vti re communi etiam altero socio inuito, quando ipsius prohibentis non interest, vt tradit glossa in l. Sabinus. ff. communi diuid. Ergo, &c. Nec obstat consideratio Ruini. in d. §. Labeo. colum. 7. vers. & minus etiam. cùm dixit. gloss. in d. l. Sabinus. loqui quando quis vult re communi absque eo, quod petat aliquid noui fieri à socio: sed quando petit aliquid noui fieri, semper interest illius, ex quo quod petit est factus inuitus, ex d. l. vltim. ff. de vsu & habit. Non inquam, obstat hæc consideratio, cùm interesse illud solius voluntatis sit considerabile: & potius dicitur quædam iniquitas, & peruicacia, quàm iusta causa. Tertiò ego addo rationem illam, quam sensit Baldus subobscurè admodum loquens. in d. l. 1. numero 7. C.
19 qui testam. facere poss. In re † communi spectatur arbitrium viri boni, & ideo æquum præferri debet iniquo. §. vltim. instit. locati. vbi gloss. Atqui nullus est vir bonus, & equitatis amator, qui non iudicet, socium habitare volentem domum, & cupientem conducere partem consocij præferendum esse extraneo, cui socius alter non inhabitans vult locare. Ergo &c. Et hinc intelligimus malè ab hac æqua opinione So-
20 cini dissensisse † Ruinum in dict. §. Labeo. colum. 7. versiculo Sed contrarium iudicio meo, &c. Qui quidem mouetur sola traditione Bartoli. in l. 2. in principio. numero 13. ff. soluto matrimonio. Cùm scri-
21 psit, quod ad † petitionem alterius non cogor facere, quod sibi prodest, & mihi nocet. Hæc sanè traditio Bartoli nil in specie nostra vrget, quandoquidem hîc non agitur de lucro inhabitantis, sed potius de damno euitando, posset enim facilè exoriri aliquod graue damnum ob id, quod socius iste inhabitans habet vxorem, filias, vel sorores, & periculum esset ex communi habitatione cum illo extraneo. Quare ego certè sequerer semper Socini æquam opinionem, quam quidem (vt admonui suprà) probauit, & ipsemet sibi parùm constans Ruinus in dicto consilio 143. numero 18. ver. sed his non obstantibus. libro 4.

22 Septimus est casus, quando † domus, vel fundus non consueuit locari, & vnus sociorum vult locare, alter verò recusat. Hoc in casu ait primò Baldus. in cap. cùm omnes. num. 20. socium locare non posse,
23 deinde subiungit, hoc † relinqui Iudicis arbitrio, & Baldum secuti sunt, Socin. Senior. in consilio 58. colum. 1. verficulo, hanc etiam. libro quarto. & reliqui in l. 1. C. qui testamentum facere poss. Ruinus verò in d. l. serui electione. §. Labeo. colum. 6. vers. sed primum dictum, &c. probat primum illud dictum Baldi, quòd scilicet impediatur locatio ex regula. l. id quod nostram. de regul. iuris. Et non cogitur quis habere ratum quod pro se factũ fuit, etiam si vtiliter fuerit factum, subiungit tamen Ruinus, quod si ex illius contradicentis iniusto impedimento is locare volens sentiat damnum, tenetur ille impediens ad interesse, vt sensit Baldus in capitu. 1. §. si
24 quis de manso. de controuers. inuestit. Ego certè tri-
buerem hoc totum Iudicis arbitrio, ob † summam æquitatem, quæ inter socios obseruari debet. §. vlt. instit. de societate. Et si adhiberi potest ab initio remediũ locando domum, id quidem latius est quàm differre, & deinde condemnare impedientem ad interesse. Illius enim iniustè impedientis calumnia ab ipso exordio prædicenda est.

SVMMARIVM.

1 *Conductor vectigalium plus debito exigere non debet.*
2 *Iudicis arbitrio puniri publicanum plus debito exigentem.*
3 *Publicanus plus debito exigens in quadruplum punitur.*
4 *Publicanum in foro conscientiæ puniri cùm plus debito exigit.*
5 *Gabellam nomine Principis exigens qua pœna puniatur, si plus debito exegit.*
6 *Principis mandato in dubium parendum esse.*

CASVS CCCCXLIII.

GABELLAS ET VECTIGALIA plus debito exigens, qua pœna sit feriendus.

VT gabellas & vectigalia † conduxit ob oculos habere debet, ne plus iusto exigat, alioqui indebitè extorquens
2 non solùm tenetur iniustè exacta restituere, verùm etiam Iudicis † arbitrio punitur. l. licitatio. §. quod illicitè. ff. de publica. & vectigal. & ibi hoc annotarunt Bartol. Albert. Roma. & Fulgos. & si nil aliud, quod hîc adferri possit, scriptum reliquerint. His accedit Petrus Antibolus. in tract. de muneribus. parte 3. §. 1. nu. 42.
3 qui copiosius distinguit, ait ille † quòd si ciuiliter agitur, exactor potestate carens punitur in quadruplum. l. per æquatores. C. de cens. vbi eadem pœna punitur habens potestatem, si per vim plus debito exigit. Si verò habens exigendi potestatẽ, sine vi exigit, punitur in simplum. l. licitatio. §. Titio. & publ. Quando verò de pœna criminali agitur si pluries exegit, qui exigendi potestatem non habebat pœna combustionis plectitur. l. vniuersi. C. vbi causa fisca. Si verò habebat potestatem & pluries exegit, punitur capitaliter. l. omnes. in fine. C. loca. si semel tantùm, punitur extraordinem Iudicis arbitrio. d. l. licitatio. §. quod illicitè. Hæc ille. Illud nunc ex Theologorum sententia non præteribo, in foro conscientiæ omni-

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 nō teneri † qui illicitas gabellas exigit, vel plus debito. Ita Angelus Clauacius in summa in verbo, pædagium.nu.5. Sylueſter in verbo, Gabella.il 3.nu.10. qui & illud ſcribunt, hos omnes etiam excommunicatos.l. Pontificia. Quod memoriæ etiam proditū eſt à Nauarra Theologo eruditiſſimo in manuali confeſſionis.cap.17. num.201.qui declarat non procedere,cùm † exactor nomine Principis ſe credebat iuſtè exigere,vel etiam ſi dubitauit,& deinde dubitare deſijt.Si quidem in dubio mandato † Principis eſt parendum, cùm inferior credit iuſtum eſſe quod ſibi mandatur,vel abſolutè,vel ſaltem quòad id,quod ſibi mandatur.ita Nauarrus in cap. ſi quis autem. nu. 114.de pœnit.diſtinct.7.

SVMMARIVM.

1 Exequutor teſtamenti iuſtè illud exequi debet.
2 Exequutorem teſtamenti compelli illud exequi.
3 Iudicis arbitrio pœna indicitur contra teſtamenti executorem vt teſtamentum exequatur.
4 Exequutorem teſtamenti poſſe carcerari ſi non exequitur teſtamentum.
5 Epiſcopum mulctā indictā compellere executorem exequi teſtamentum.
6 Iudicis arbitrio puniri exequutorem teſtamenti ſi malè reddidit rationem executionis.

CASVS CCCCXLIIII.

DE POENA RECVSANTIS ET malè exequentis teſtamentum breuis explanatio.

1 IVSTE quoq; exequi debet ſibi demandatum munus † executor teſtamenti. Hic equidem pœnali præcepto compelli poteſt ſuſceptum officium exequi l.nulli.C. de Epiſ.& Cler. §. ſi quis autem.& §. ſi tamen hæres.in auth.de Eccleſ.tit. Quæ ſanè iura eam indixerunt pœnam, vt executor eo cōmodo, quod erat ex teſtamento percepturus,priuetur. Aliquando etiam præcepto pœnali admonitione præmiſſa † ab Epiſcopo compellitur.cap.tua.& capit. Ioanneg.12.quæſt.2. idq; per ſententias excommunicationis,vel ſuſpenſionis, vel etiam interdicti,ſecundum negotij qualitatem.c.ſanè. cap.paſtoralis.de off.de leg.cap.quærenti.de verb. ſignificat.& cap.2.in fine.de pœnis. Aliquando etiam
3 pœna † Iudici arbitraria compellitur, quemadmodum ſcriptum reliquerunt Speculat.in titulo, De inſtrumentorum editione.§. Nunc verò aliqua.nume. 56.& Afflictus in cap. 1. num. 21. verſic. item habet arbitrium per quemadmodum. Ex quibus cauſis feud.amitta. Quocircà (vt ſcripſit Speculator)
4 † Epiſcopus hunc exequutorem aliquando compellet mulcta indicta. argum.l.3. ff. ſi quis iuſd. non obtemper. & l. mulctarum. C. de modo mulct. Aliquando captis pignoribus.& diſtractis.l.3. C.de præto. pign.l.1.§. ex hoc.ff.de ventr.inſpicien.Interdum
5 (ſi expedierit) † capta perſona.capit. dilectis. de appellat.Illud etiam (quod arbitrarium eſt) non præ-
6 tereo,quòd ſi iſte † executor malè reddiderit de executis rationes,eſſe pœna arbitraria puniendū.quemadmodum docuit gloſſ.pen.col.1.de teſta.& ibidem eam annotauit Abbas, Panor. cætera quæ de executoribus his dici poſſent ampliſimè ſcripſerunt Speculator.d.§.nunc verò,& Iacobus de canibus, qui interdum tractatum edidit.

SVMMARIVM.

1 Appellantium temeritas qua pœna plectenda.
2 Iudicis arbitrio puniri temerè appellantes.
3 Pœna quinquaginta librarū puniri temerè appellantes.
4 l.eos.§.ne temerè. C. de appella. declaratur.
5 l.ab executione.§.vlt.C.quo app.non recip.explicatur.
6 Pœnam temerè appellantium in vſu eſſe deſijſſe multi affirmant.
7 Cynus Canoniſtis infenſus.
8 Conſtitutio Pedemontium.Delle pene de temerarij appellanti.declaratur.
9 Temerè appellat, qui inconſultè appellat.
10 Temerè appellat, qui videt aduerſariū bonū ius fouere.
11 Appellat temerè qui litem proſecutus videt ius bonum aduerſario ſuperuenisſe.
12 Appellaſſe dicitur temerè, qui à lite diſceſſit ante ſententiam.
13 Litis proſequuta maximè ſuſpectari.
14 Conſtitutio Pedemontium tit. Delle pene de temerarij appellanti.declaratur.

CASVS CCCCXLV.

DE POENA TEMERE APPELLANtium à ſententijs,& quādo temerè quis appellaſſe dicatur,explicatur.

1 REPRIMENDA aliquando fuit inſolens illa † appellantium à ſententijs temeritas, qui tanquam peſsimi concinnatores litium, temerèac fruſtrà à iuſtis æquisq; Iudicum ſententijs non aliam ob cauſam prouocant quàm vt aduerſarium impenſis plus æquo vexent. Sancitū ergo fuit à multis,tum à Dioclet.& Max.in l.eos. §.ne temerè. C.de appella.temerè appellantes mediocri pœna eſſe plectendos,& pœnā † illā eſſe extraordinariā,ibidem
2 Accurſius interpretatur,atq; ita arbitrariam.& apertius Ripa in c.1.nu.34.de reſcrip. & ante eum Cyn.& Alber.in d.§.ne temerè.& ibidem Bal.Sal. q.4. & Fulgoſ.nu.3.idem ſcriptum reliquit Ioan.Ferra.in tract. de appell.lib.2.c.2. qui ex aliquorum opinione credi-
3 dit,hanc pœnam arbitrariam † extendi vſq; ad illam ſummam quinquaginta librarum argenti, de qua in l.ab executione.§.vlt.C.quo appellat. non recip.Ego opinor diſtinctas eſſe pœnas & conſtitutiones. Nam
4 † ille.§.ne temerè.litis finē reſpicit,non enim appel-
5 lationem repellit.At illa † l.ab executore.§.vlt.appellationem ab ipſo initio reijcit.quorſum enim appellare ſi exequenda eſt ſententia. Quocircà maior hīc iniquitas temerè appellantis, quàm in ſuperiore caſu detegitur. Illam ergo pœnā arbitrariam pro facti & rei qualitate Iudex indicere debet: quod non faceret,ſi illa d.§.vult.obtineret quippe quòd non arbitrariam,ſed neceſſarium foret,ſi vera ſunt, quæ ſcri-
6 pſimus ſuperiore libro,q.14.nu.6. Pœnam † hanc in vſu eſſe deſijſſe ſunt ex relatis,qui affirmant. Idq; vel ex eo,quod Iure Pontificio ſolùm pœna refectionis expenſarum plectuntur.c.vt debitus.de appella.& c. cum appellationibus.de appell.in 6. Quod factū exiſtimant aliqui,quia addendam non eſſe afflictionem
7 afflicto ex lege Pontificia.& ſi † Cyn.ille qui pro more Canonum ſtudioſis aduerſari ſolet,falsò exiſtimauerit id factum, quo facilius curia Romana lucri plus æquo auida lites ad ſe omnes vocet,trahatq;. Hanc
8 iuris communis ſanctionem inſecuta eſt noua † Pedemontiū cōſtitutio titulo, Delle pene de temerarij appellanti. Quæ quidem conſtitutio pœnā indixit arbitrariā,arbitrio Senatus, modò minor nō ſit 10. coronatorū, cùm in illa Regione ſubalpina aliquando in foro

in foro & Iudicum ſubſellijs verſarer, vidi non ſemel controuerſum,qui dicerentur ij temerè appellantes.
9 Dicere conſueui temerè † illum appellare,qui inconſultè appellat. cum temerè agere is dicatur, qui imprudenter & inconſultè agit, vt diximus ſuprà caſu. 1 194.numero 29. Hinc rectè docuit Bald. in dict. §. nè
10 temerè. † temerè illum præſumi appellaſſe, qui prouocat cùm videt aduerſarij fundatam eſſe intentionē de iure. Eſt enim hoc imprudēter, & incōſultè agere, quia ſi prudentes ac iuris peritos conſuluiſſet, ex eorum opinione non prouocaſſet. Quocircà dicendum eſt,illum à temeritatis pœna excuſari, qui arbitratus 2
eſt ex peritorum conſilio ſe in cauſa obtinere poſſe: quemadmodum de his multa ſcripſimus ſuprà caſu. 177.vbi enumerauimus decem cauſas, quibus litigās excuſatur à pœnis temerè litigantis, quæ ſanè cauſæ, & ad rem noſtrā ibi vno verbo ſpectare oſtendimus. Illud etiam eſt hic adnotandum, quòd docuit Bald. in dict.§. ne temerè.numero ſecundo.verſicul. quæ-
11 ro quid ſi , &c. † temerè illum appellare,qui & ſi ab initio iuſtam cauſam foueret, attamen in illius proſe- 3
cutione nouit ſe iniuria contendere dicitur temerè proſequi.l. deſtitiſſe.ff.de iud.atque ita non initium, ſed ipſa proſecutio ſpectatur. Cæterùm Sal. in dict.§. ne temerè.colum. 1. verſic. quæro tertiò ſcribit,cum
12 non dici temerè † appellaſſe, qui à litè ante ſententiā deſtitit. cum temeraria appellatio (inquit ille) ſine proſequutione non puniatur. & ibid. in fine ait, q̄d
13 magis finis, & ita ipſa † proſequuta, quam initiū ſpectatur. Dubitat etiam Bald.in dict. §. ne temerè. numero primo. verſi.quæro nunquid.an pœna temerè appellantium locum etiam ſibi vendicet aduerſus illos, qui temerè dicunt ſententiam eſſe nullam. Et lo- 5
cum non habere docuit Bald.& cum illo Sal.ibid. q. 6. eam eſſe rationem ſcribunt,quòd is qui de nullitate dicit non arguit aliquam Iudicis iniquitatem, vt facit is,qui appellat. Quamobrem ſcribit Bald. legem de appellationis cauſa loquentem nō extendi ad cau-
14 ſam nullitatis. Atque ita declarandæ ſunt illæ † conſtitutiones Pedemontiū.tit. Delle pene de temerarij appellanti. credit tamen, & rectè Bald. præcitato loco, quod ſi cauſa nullitatis, & appellationis ſimul in eodem libello deduceretur. & is adhuc ſuccumberet in vtraque cauſa, eſſet locus pœnæ ratione ſcilicet appellationis.

SVMMARIVM.

1 Appellantes à ſententia annum habent ad proſequendū appellationem.
2 Iudicis arbitrio relinqui,quod dicatur modicum tempus ſupereſſe ad proſequendum appellationem.
3 Tempus modicum ad proſequendum appellationem eſſe vnius menſis.
4 Iudicis arbitrio relinqui, quando appellans dicatur nimis feſtinare.
5 Fatalium prorogatio Iudicis arbitrio fit.

CASVS CCCCXLVI.

DE TEMPORE PROSEQVENdæ appellationis & fatalium prorogatione breuis enarratio.

CONSTITVIT Iuſtinian. in authe. de ijs,qui ingred.ad appella. §.1.qui relatus eſt,& in authen.ei qui.C.de temp. appella.vt ij, qui à ſententijs contra ſe latis appellant annum † habeant ad proſequendum ipſam appellationem. Et ſi iuſtis de cauſis impediti fuerint,alius annus ſtatuatur. Appellatore verò ceſſante, cùm vnus menſis ſupereſt ex biennio, permiſſum eſt actori efficere,vt cauſa diffiniatur ipſo abſente in expenſis condemnato. Et hæc Iuſtiniani conſtitutio eſt relata in Canon. cap.ei,qui.2.q.6. Cæterùm dubitari contingit,quando † modicum tempus dicatur ſupereſſe ad proſe- 2
quendum appellationem. Archidiac.in cap.ei,qui.§. appellatore.2.quæſt.6.in principio, ſcribit, quòd vbi non eſt præfixum tempus illud modicum iudicatur pro Iudicis arbitrio.qui quidem Iudex poterit arbitrari eſſe modicum tempus, cùm ſpes non habetur de aduentu appellantis: & max. ſi Iudex videt imminere periculum appellato, iuxtà. capitul. oblatæ. de
appella. Ego apertius dicerem, Iure † Communi inſpecto modicum tempus ad proſequendum appellationem eſſe vnius menſis.d.authen.ei,qui §. appellatore.in authen. de tempo. appella. Si verò ex legibus municipalibus non eſſet hoc diffinitū, eſſet relinquē dum Iudicis arbitrio,qui pro perſonarum & cauſarū cōditione & qualitate diffiniret,quod dici poſſet hoc modicū tempus.Simile eſt è contra,quod tradit Bar-
4 ba. in capit.ſedes.nu.72.de reſcrip.† Iudicis arbitrio relinqui, quando appellans dicatur nimis feſtinare, quæ ſententia fuit Iacobi But. in dict.authen.ei,qui. Illud etiam annotandum. ad dict. authent. ei, quod
5 quando fit † prorogatio fatalium, id fieri dicitur Iudicis arbitrio.Et ideò admonuit Ioan. Staphilæus in Tractat.de commiſsionibus & literis iuſtitiæ in verbo,vltim. quo ad materiam.in fin. quòd inoleuit prāxis,vt literis commiſsionis, quibus prorogari mandantur fatalia, ad ſcribatur clauſula arbitrio Iudicis: quia fortè (ait ille) appellans non adhibuit omnem diligentiam ad proſequendum ipſam appellationem.

SVMMARIVM.

1 Pœna corporali afficitur, qui non habet in ære, vt ſoluat.
2 Prætoris album corrumpens pœna corporali interdum punitur.
3 Iudicis arbitrio indicitur pœna illa, quæ loco pecuniariæ ſuccedit.
4 Contumax in expenſis litis condemnatus pœnam ferat corporalem.ſi non habet vnde ſoluat.
5 Pœnam pecuniariam fiſco deferendam in corporalem ſuo arbitrio Iudex commutare poteſt.
6 Pœnam pecuniariam fiſco adferendam in corporalem commutat ſolus Senatus in Dominio Mediolani.
7 Clericum pœna corporali poſſe puniri, cùm pœnam pecuniariam ſoluere non poteſt.
8 Pœnam pecuniariam commutari in corporalem, & iam debitore non ſoluente minimum quid.
9 Mulctam in pœnam corporalem commutari cùm debitor ſoluere non poteſt.
10 Pœnam pecuniariam non commutari in corporalem cū debitor eſt perſona nobilis.
11 Pœnam corporalem in nobili eſſe maiorem omni pecuniaria.
12 Perſonarum nulla eſt exceptio in ſpiritualibus. lex. in ſeruorum. in fine. ff. de pœnis, declaratur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

14 *Pœnam pecuniariam Magistratibus indictam in Syndicatu non commutari in corporalem.*
15 *Pœnam pecuniariam non commutari in corporalem debitore affectante.*
16 *Pœna pecuniaria delata creditori pro suo interesse non commutatur in corporalem eo recusante.*
17 *Gomes. opinio explosa.*

CASVS CCCCXLVII.

QVIBVS IN CASIBVS POENA pecuniaria in corporalem commutari possit dilucida explicatio.

VLGARIS, annotatione tamen digna, illa est iuris regula & assertio, qua dicimus, eum † luere in corpore, qui in ære non habet. l. vltim. ff. de in Ius vocando. quo loci Modestin. respondit libertum luere in corpus, si nō habet vnde soluat pœnam quinquaginta solidorum, qua mulctatur, cum sine venia in Ius Dominū vocat. Ita qui Prætoris † album corrumpit, si pœnam à lege sancitam soluere non potest pœna corporali afficiatur, vt probat. l. si quis id quod. §. in seruos. ff. de iurisdict. omn. iud. vbi glo. in verbo. torquendum. & ibidem Iason. numero 28. qui his similia congessit. Cæterùm dubitari contingit, quæ pœna corporalis indicenda erit. & Iudicis † arbitrio indicendam fore probat l. 1. §. vltim. ff. de pœnis, & si ibidem glossa malè interpretari videatur. Quocircà rectè docuit post alios Iason, in dict. leg. si quis id, quod. numero 29. Iudicem pro suo arbitrio pœnam illius edicti pecuniariam cōmutare in corporalem, cùm ille delinquens soluendo nō est. Hinc etiam rectè censuit. glos. vltim. capit. finem litibus. de dolo & contuma. † Iudicis arbitrio puniri in expensis litis condemnatum, qui non habet vnde soluat. Quandoquidem glossam probarunt. ibi. Ioā. Andreæ, Imola in fin. & But. numero trigesimo. Quòd tamen facilius intelligat Iudex nōster, quādo ac quomodo suum hoc arbitrium moderari debeat, duo capita sunt nobis distinguenda. Primùm illud est, † cū pœna illa pecuniaria fisco defertur atque applicatur. Secundum cùm defertur aduersario verius loco damni refarciēdi, vel interesse, quàm pœnæ. Primū caput ita se habet, vt possit Iudex eam pœnam pecuniariā fisco deferendam ob inopiam debitoris in corporalem commutare pro suo arbitrio. d. l. si quis id, quod & ibi Ias. num. 28. versi. limita istam. de iurisdict. omn. iud. & dict. leg. prima. §. vltim. ff. de pœnis. gloss. clara & aperta in cap. si res. in verbo cruciatus. 14. quæstio. 6. Abb. in capitul. secundo, de maledictis, ex illo text. Gomes. in §. item si quis in fraudem. numero 42. Berou. in capitu. cognoscentes. num. 42. de const. Iulius Clarus in practica crimin. §. vltim, quæstion. 59. versi. sed quid si rem qui scribit in Dominio Mediolani hāc commutationem pœnę fieri † à solo Senatu.

Extenditur hæc iuris sententia, vt locum habeat non modò in laico verùm etiam & in Clerico, † qui si pœnam pecuniariam fisco deferendam soluere nō poterit, corporali pœna puniri poterit. ita Abb. in capitul. finem litibus. numero decimoquinto. de dolo & contuma. & in capitul. Odoard. numero nono. de solutio. Archidia. in dict. capitul. si res. 14. quæstio. sexta. & idem affirmauit Boer. quæstio. 349. numero vndecimo. qui hoc intelligit. ibid. colum. penultim. versiculo. sed hæc detentio, modò id à Iudice suo fiat.

Extenditur secundò, vt procedat etiam cum hic delinquens fiscique debitor deficit in solutione vnius † partis ipsius summæ, etiam si esset solus nūmus: adhuc enim poterit Iudex eam pœnam in corporalē commutare. ita egregiè censuit Bald. in l. cum scit. C. de sepulchro viol. quem secuti sunt Ias. in authen. qui rem. numero septimo. C. de sacrosanct. Eccles. Alexan. l. si quis id, quod. numero quinto. de iurisd. om. iud. idem in l. si seruus, §. plurium. in fin. ff. si quis cautio. in l. vltim. in princip. de verb. oblig. Corsetus in Tract. De minimis, numero 35. Fel. in cap. ad liberandum. 3. nota. de Iudæis. Purp. in l. Imperium. nume. 335. de iurisd. omn. iud. & communem esse testatur Gomes. in §. pœnales, nume. 18. inst. de actio. Quo loci respondet argumentationibus Iason. contrariū sentientis. Idem censuit Boer. quæstio. 349. numero octauo. & Iulius Clar. in dict. Practica crimin. §. vlti. quæstio. 95. versi. quæro quid si, &c.

Extenditur tertiò, vt fortius † procedat in mulcta, quam Iudex indicit. Nam tunc illam non solum commutare potest in pœnam corporalem, sed etiam ex toto remittere, vel minuere potest. ita Iulius Clar. vbi suprà. versic. hæc autem, qui recenset Vasquium de controuersijs Illustribus. capitul. 24. numero 15. attestantem hanc esse receptam opinionem, quā etiā probat Iaso. d. l. si quis id quod. numero 28. versic. 4. limita.

Declaratur primò, vt procedat † in personis vilibus & abiectis tantùm, non autem in nobilibus & egregijs. Nam in his pœnam pecuniariam in corporalem commutare Iudex nō potest. ita declarat Saly. in l. & si seuerior. colum. tertia. C. de ijs, qui nota. infam. Ias. in dict. leg. si quis id quod. numero 28. versic. tertiò limita. ff. de iurisdict. omn. iud. idem in auth. ad hæc. in fin. C. de iud. Felyn. in capitul. ad liberandum. colu. 1. de Iudæis. Ludo. Bolog. in auth. habita. numero 225. C. ne filius pro patre. ea ratione moti sunt, quod in nobili pœna leuis in grauiorem cōmutaretur. contra l. vt afferamus. 24. quæstio. 5. Est enim in nobili grauior pœna quælibet corporalis etiā minima, quauis pecuniaria. ex l. in seruorum. in fin. ff. de pœnis. quam ita Bartol. ibi intelligit, idem in l. 1. in fin. ff. eo. plures recensēt Gramma. voto. 23. nu. 23. Cæterùm à recepta hac opinione dissentit Gomes. in §. item si quis in fraudem. num. 42. versic. secundò limita. inst. de actio. sed illius rationes generales non sunt: solùm enim illum casum recipiunt. Et quod ilIe ait, nō esse habendam † personarum exceptionem in Iudicijs. capitul. nouit de iud. procedit in spiritualibus, non autem in tēporalibus, in quibus videmus aliud esse multis in casib. statutum in nobilibus aliud in vilibus & abiectis. Illud tamen, quod aliquando præter Gomesium soleo considerare maius mouet dubium, illud inquam, quod assertio illa † l. in seruorum. in fin. de pœnis procedat in nobilib. & egregijs personis, quandoquidem si rectè perpendatur is textus loquitur tam de nobilibus, hoc est de decurionibus, quàm de plebeis atque ita vilibus: erit itaque cogitandum.

Declaratur secundò, vt non procedat in Magistratibus † condemnatis in syndicatu pœna pecuniaria. Nam illa ob inopiam non solet in corporalem commutari. ita Bald. in capitul. primo. §. Iudices. num. 2. de pace iura. firm. Amadeus in Tract. syndicatus. numero 160. alios recensēt, & sequitur. Iulius Clar. in practica crimin. §. vltim. quæstio. 95. versicul. & scias. ij. scribunt hunc Officialem esse carcere mancipandum donec soluat quod debet.

15 Declaratur tertiò, non procedere † cùm condēnatus, hanc pœnæ mutationem affectasset. ita Angel. in l. si seruus plurium. §. si quis ante. de leg. 1. Ias. dict. leg. si quis id quod. nume. trigesimo. in fin. de iurisd. omn. iud.

Secundum est caput huius disceptationis, cū scilicet pœna pecuniaria ratione damni, & interesse aduersario defertur atque applicatur. Hoc casu non potest prosui arbitrio Iudex eam in pœnam corporalē mutare. ita censuit Abb. in capitul. finem litibus. numero 5. de dolo. & contuma. ex illo textu. hocq; esse singulare scribit. Idē placuit Ias. in l. si quis id quod. numero 28. versicul. limita. de iurisd. om. iud. & in §. pœnales. instit. de actio. Franc. in capitul. reprehensibilis. colum. secunda. de appella. Didac. libro secundo. varia resol. capitul. primo. numero octauo. Boer. quæst. 349. numero secundo. versicul. secundo, si is. Iulius Clar. in practica criminali. §. vltim. qu. 95. 17 versicul. sed quæro. Cæterùm Gome. † in §. pœnales. numero 16. in fin. instit. de acti. dissentire videtur, sed malè, nisi dicamus illum loqui, cùm pœna hęc pecuniaria propius accedit ad meram pœnam, quàm ad damni emendationem. Accedit, quod nec bonis cedere potest hic debitor reluctante creditore. ita affirmarunt Albert. in Tracta. statutorum. part. 2. quæstio. 196. Cæpoll. consil. 9. in crimin. Deci. l. si is id quod. numero 22. de iurisd. om. iud. Iulius Clarus. d. quæstio. 95. verfic. sed pone. Ab his tamen hac in re dissentit Didac. libro secundo. varia. resol. cap. prim. num. 8. ad finem.

SVMMARIVM.

1 Pœna qua afficiatur conuictus de delicto per modum exceptionis.
2 Iudicis arbitrio puniri conuictum de delicto per exceptionem.

CASVS CCCCXLVIII.

DE POENA CONVICTI de delicto per exceptionem.

CONTROVERSI iuris est disputatio, qua pœna puniendus est. ille, qui de delicto per † exceptionem oppositō cō uictus est. Quod disputant omnes. in capitul. primo. de except. Recepta videtur sententia Iudicis arbitrio † puniri ita censuit Archidiac. in cap. in primis. 2. q. 1. & in capitul. 1. vbi gloss. de confess. in 6. Ioan. And. in capit. primo. de except. & ibidem Abb. numero decimosexto. Felyn. nume. 7. & ibi clarius Mant. nume. 16. & si Deci. in vltim. notab. distinguat ab illo tamen recedit Parisi. ibi ad finem.

SVMMARIVM.

1 Excommunicationis pœnam non posse cadere in Iudæum.
2 Pœnam pecuniariam in seruum cadere non posse.
3 Pœnam parricidij, & similes non cadere in seruos & illis similes.
4 Iudicis arbitrio alia pœna eum puniri in quem pœna ordinaria non cadit.
5 L. hoc accusare. §. omnibus. cum. §. vltim. ff. de accusat. declaratur.
6 Statutum puniens exportantem frumentum comprehendit etiam seruum.
7 Statutum quo falsario amputari debet manus locum an habeat in eo, qui illa manu caret.
8 Iudicis arbitrio puniri eum in quem pœna ordinaria non cadit.
9 Pœnam esse grauiorem amputare manum sinistram carenti dextera, quam amputare dexteram habenti vtranque.
10 Aristotelis egregius locus.
11 Locrensium lex aduersus excecantem luscum.
12 L. si quis id quod. §. in seruos. ff. de iurisd. omn. iud. declaratur.
13 Bartholomæi Cæpolæ opinio explosa.
14 Statutum, quod perturbans aliquem in sua possessione teneatur ad centum, & ad possessionis restitutionem, an locum habeat aduersus eum, qui possessionem non abstulit.
15 L. mancipia, cum gloss. ibi. C. de seruis fugit. declaratur.
16 Clericos regulares non priuari beneficijs ob delictum, cum beneficia non habeant.
17 Iudæos posse puniri per indirectum pœnis Ecclesiasticis, si fœnus exercent.
18 Iudæos posse compelli ad restitutionem vsurarum.
19 Pœnam capit. si quis suadente. 17. q. 4. non cadere in Iudæum.
20 Constitutionem cap. quanquam. de vsuris. in 6. non comprehendere Iudæum.

CASVS CCCCXLIX.

QVA POENA FERIENDI sint illi delinquentes, in quos non cadit pœna ordinaria, dilucidè explicatum.

PERSAEPE euenit, vt pœna, quæ à lege indicitur ad coercendum aliquod delictum cadere non possit in certum genus personarum: Quemadmodū est pœna † excommunicationis, quæ cadere non potest contra Iudæum, vt scribit Abb. in capit. proposuisti. nu. 5. de Iudæis, & alios infrà commemorabo. Sicuti pariter videmus † pœnā pecuniariam non cadere in seruum. l. si quis id quod. §. 1. ff. de iurisdict. omn. iud. Vt etiam dicimus † pœnā parricidij, & similes non conuenire contra seruos. l. hos accusare. §. in omnibus. ff. de accusa. Dubitari itaque contingit, an loco illius pœnæ, quæ non cadit in has personas, altera possit subrogari: & quæ illa sit? Qua in re existimaui semper pœnam alteram esse illius loco subrogandam, hancq; † esse Iudici arbitrariam. Quam sententiam probat textus. dict. † leg. hos acusare. §. omnibus. iuncto §. vltimo. ff. de accusa. cum enim dixisset Venuleius, seruos non damnari ob vim publicā, publicatione tertię partis bonorū, quia illa pœna non cadit in seruum: Et idem de alijs pœnis pecuniarijs, quæ vel alijs legibus, vel in cæteris pœnis, quæ caput adimunt, quæ pariter nec in seruos cadunt, subiungit tandem hæc verba. Sed durior ei pœna extra ordinem imminebit. Et rationem paulò suprà attulerat: quia natura cōmunis est, ob id etiam seruus ob delictū puniri debet. Ait itaq; Venuleius extra ordinem seruū hunc puniri, quā pœnam

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam rectè interpretatur glossa, id est arbitrio Iudicis. Et ibidem Bartol. ad finem idem censuit. Quibus accedunt Geminia. in capitul. 1. §. 1. colum. 3. de sepul. & egregiè post eum Felyn. in cap. nonnulli. col. antepen. versic. & pro isto secundo casu. de rescript. Huc maximè pertinet, quod docuit Salyc. in l. si criminis.

6 colum. 1. C. ad l. Iul. de vi publ. quod si † statutum punit in quota bonorum exportantem frumentum, comprehendit & seruũ, & si seruus bona nõ possideat, pœna corporalis, p Iudicis arbitrio indicitur. Qua ex traditione pmultæ iuris controuersiæ diffiniũtur.

7 Prima est, cùm statutum sanciuit † falsario amputandam esse dexterã, si falsarius ea manu careat, an in eũ statuti sanctio locum habeat? Hac de re multi multa scripserunt. Existimauit Guil. Cuneus in authe. sed nouo iure. C. de seruis fug. esse illi amputandam siniſtram, & ibidem Iacobus Butrig. & Salycetus. idem sentiunt Bartol. in l. vulgaris. in fine. ff. de furtis. Et idem affirmauit Castren. in l. de quibus. numero 13. in fin. ff. de leg. atque ita decisum fuit in Cõcilio Neapolitano, vt refert Gramma. decis. 94. Verùm eo loci Baldus numero 11. versi. item quid si solam scripsit esse pœnam hanc quidem commutandam in aliam, sed non esse præcidendam siniſtram. Quare pœna hæc

8 erit † Iudicis arbitrio commutanda: id quod apertè docuit Bartol. in d. l. hos accusare. §. omnibus ad finẽ de accusa. idem sensit Baldus in l. quid ergo. §. pœna grauior secunda lectura. colum. vlt. ff. de his, qui nota. infam. & sibi parum constans Castren. in d. auth. sed nouo iure. numero 12. & hos secutus est Didacus lib. 2. varia. resol. cap. 9. nume. 5. Ea ratione vtuntur,

9 quòd grauior sit pœna † amputare siniſtram non habenti dexteram, quam præcidere dexterã habenti vtranque, iuxta. l. illicitas. §. ne tenuis. ibi, lumine vni-

10 co. ff. de off. præsid. id quod expressim asserit † Aristoteles lib. primo. Rheto. ad Theodecten. cap. 7. de maiori ac minori bono, ad finem. cuius verba adscripsi. Et quod amabile & carum est, his quidem solum, illis autem cum alijs bonis coniunctum. Quare non æqualis pœna legibus est constituta, si quis altero captum oculo cæcauerit, & si quis duos oculos habenti alterum effoderit. Nam illi id ereptum est, quod maximè carum erat. Quam sententiam confirmat illa egregia historia à Demosthene in oratione contra Timocratem commemorata. Scribit ille apud Locren-

11 ses † cautum fuisse, ne cui leges nouas ferre aut veteres abrogare liceret: alioqui ea res esset capitalis. Cũ autem Locrẽsis quidam ciui oculum vnum tantùm habenti minatus fuisset, se oculum illi eruturum perterritus ille ciuis, & vitam sibi odiosam ratus, si id accidisset, ausus est legem ferre, vt si quis luscum excæcasset ambos ipse oculos amitteret. quam legem ciues omnes approbarunt. Quibus intelligimus grauiorem esse pœnam eius, qui dum solam habet manũ eam amittit quàm habenti duas. Et propterea legis interpretatione non licet Iudici pœnam hanc extendere. Nec hìc repugnat, quod liceat Iudici punire pœna corporali eum, quem ob sui inopiam, pecunia-

12 ria mulctare non potest. † l. si quis id quod. §. in seruos. ff. de iurisdict. omn. iud. & l. quicunque. C. de seruis fug. Nam id facit lege ipsa suum arbitrium mandantem. Quod non contingit hoc in casu. Crederem itaque huic Iudici licere hanc pœnam commutare, vel in aliam corporalem mitiorem, vel in pecuniariã.

13 Non ignoro tamen † Bartholomeum Cæpollam. in d. authen. sed nouo iure. numero 38. C. de ser. fug. in ea opinione fuisse, quòd si hic puniendus sua culpa iam amisit dexteram, sibi esse amputandam & siniſtram, ne ex sua culpa commodum hoc consequatur, vt scilicet mitiori pœna puniatur. Verùm existimo leuem esse Cæpollæ rationem. Nam & si sua culpa iste amiserit dexteram, non tamen culpa illa fuit ordinata ad casum hunc, & ob id non est considerabilis. l. non omne. ff. de statu. lib. & capitul. quia diuersitatem. de concess. præben. & declaraui suprà in casu 182. nume. quinquagesimonono. Ea igitur de causa non est augenda pœna.

14 His diffiniri potest & illa iuris quæstio, lege † municipali cautum est, quod perturbans aliquem in sua possessione, restituat possessionem & soluat centum: turbauit quis possessorem, non eum tamen à possessione deiecit, an locus sit pœnæ statuti. Iacobus Butrigarius in l. mancipia. C. de ser. fug. scripsit nõ esse locum illæ pœnæ. Quandoquidem duæ sunt pœnæ copulatiuè indictæ à lege, & vna alteram determinat, & si vna non potest habere locum, ita necaltera ex dict. leg. mancipia, & quia vna dispositio plura determinabilia respiciens æqualiter determinat. l. quãtuis. C. de impub. & alijs subst. Ea propter cum iste perturbator non deiecerit illum perturbatum è sua possessione: ficque cum illa pœna restitutionis possessionis locum habere non possit, nec etiam locum habebit altera. Quam opinionem probarunt Fulgosius & Salycetus ibidem Roman. sing. 489. statutum puniens. Et cum Roman. simpliciter transeunt Socin. Sen. in consilio 72. numero quinto. libro primo. Decius in consilio 233. numero sexto. & in consilio 259. num. 6. Curtius Iun. in l. 1. nume. 2. ff. si certum petatur. Marsi. sing. 339. cui non conueniunt, &c. Cæterũ dissentit Baldus in d. l. mancipia. in fin. C. de ser. fug. cùm scripsit esse locum pœnæ solutionis centum ea ratione, quod etiam vis turbatiua criminaliter punitur. l. seruus. ff. de actio. & oblig. & quia in his procedit ur de similibus ad similia. Et idem quod Bald. scripsit Felyn. in capitul. nonnulli. colu. antep. vers. sed contra de rescrip. Et licèt illa pœna restitutionis possessionis locũ habere non possit, locum tñ habet hæc solutionis centum, vel altera arbitrio Iudicis, ne delictum impunitum remaneat. Nec repugnat † l. mã-

15 cipia. C. de seru. fug. & ibi glo. in verbo auocandum. Nam glossa voluit dicere, quod quando lex imponit pœnam pro delicto qualificato, absque pro eo delicto, quod aliud tacitè includit, si qualitas illa non verificatur non habet locum illa pœna. Ita declarat Felynus in dict. cap. nonnulli. col. antepenult. versic. & considera, an fortassis de rescript. qui scribit ita esse interpretandum. d. l. mancipia, & rectè. Nam ibi sancitum est, quod si quis mancipium solicitauerit, vel auocandum crediderit, cum seruo altero solicitatum restituat. Qua ex pœna intelligimus satis non esse, vt pœna illa indicatur, quod seruus fuerit solicitatus nisi solicitatus ad solicitantem transierit. Et propterea si quis seruum solicitauit, sed non abduxit non punitur pœna illius legis. Non ea ratione, quod in eum non cadat pœna illius legis, sed quia non deliquit, seu delictum vt lex requirebat, nõ perfecit. Est enim simile, quod tradit ipsemet Felyn. in dict. cap. nõnulli in princ. colum. antepen. versi. sed contra de rescrip. ex sente. Ioa. Monachi, quod & si pœna illa extrauag.

16 Ioan. XXII. locum habere nõ possit contra † Clericos regulares, vt scilicet beneficijs priuentur. ex quo beneficia non habent: attamen illius loco altera pœna indici potest. His etiam diffinitur illa controuersia, quòd licèt pœnæ Ecclesiasticæ vt excommunicatio indictæ contra Christianum vsurarium non edẽtem libros rationum in quib. vsurarij contractus cõtinentur ex Clem. 1. §. cæterũ de vsur. licet inquam pœnæ non possint habere locum contra Iudæum, q pœna excõmunicationis plecti non potest exquo est extra Ecclesiam. cap. Iudæi. de Iudæis. Abbas in capit. proposuisti.

17 proposuisti. num. 5. eo. Attamen puniri potest † censura Ecclesiastica per indirectũ nẽpè interdicto Christianis ne cũ eo communicent. Ita gl. in Clem. 1. §. cæterùm in verbo censura de vsuris, & ibi notan. Card. in 3. notab. Ancha. nu. 7. Bonifacius de Vitalinis. nu. 74. & probat text. in cap. quanto de vsu & manifestè

18 quoque in cap. post miserabilem. de vsuris, vbi sanctum est, † Hebræos complecti posse restitutionẽ vsurarum per Principes seculares: & si non restituunt interim per indirectum excommunicatur. Ita in cap. decernimus de decimis. excõmunicari mãdantur indirectè, Iudæi non soluentes decimas. Hinc glo. in c. Iudæi, el 2. in verbo præsumuntur de Iudæis tradit q indirectum prohibere Iudæos ne à Christianis hæredes instituantur, per indirectũ inquam, quia Christianis relinquentes excõmunicantur, & glossam illã esse singularem dixit Roman. in sing. 735. Christianus. Et hinc videmus, quod & si pœna percutientis Clericũ,

19 ex cap. si quis suadente. 17. q. 4 non cadat in † Iudæũ attamen cadit per indirectum, vt pecuniaria, vel interdicti cõmunionis fidelium. cap. postulasti. de Iudæis. Marquardus de Iudæis. part. 2. capitul. quinto. numero 4.

Hinc diffinitur similis præcedenti iuris quæstio,

20 qua ambigitur, an dispositio † ca. quanquam de vsu. in 6. locum habeat aduersus Iudæum? Et non habere locum respondерunt Marian. Soc. Sen. in consil. 71. numero septimo. libro primo. & ibidem subscripserunt Ioan. Baptista à Sancto Seuerino, ac alij Doctores Senenses. consilio 72. & in consilio 73. quod est Alexandri relatum deinde inter consilia ipsius Alexand. in consilio sexto. libro sexto. qui sanè omnes de eadem facti specie responderunt. Verùm eruditiss. Franc. Aretinus in consilio 157. copiosè subtiliter. colum. prima. cum esset de eadem fortè facti specie, interrogatus respondit eam constitutionem non annullare testamentum Hebræi, non ea quidem ratione, quòd lex facere id non potuerit. Cùm verè potuerit Pontifex si ei placuisset ita etiam contra eos statuere, sed ei locus non est, quia colligitur mens Pontificis, quod no luerit de Iudæis id statuere. Et si de eis sensisset Pontifex, cum & si aliquæ pœnæ in eos cadere non potuissent, alias pro Iudicis arbitrio indicere ei licuisset.

SVMMARIVM.

1. *Excommunicatum quemuis absolui posse mortis tempore ab inferiore.*
2. *Excommunicatus ob verbera, vel vulnera illata Episcopo a solo Pontifice Maximo absolutur.*
3. *Excommunicati assertioni non creditur, quod commodè Romam ire non potuerit, vt absolutionem impetraret.*
4. *Cap. significasti. de homicid. declaratur.*
5. *Iudicis arbitrio relinqui, quando dicatur excommunicatum commodè ire potuisse Romam.*
6. *Iudex quod tempus debeat statuere excommunicato, vt eat Romam pro absolutione consequenda.*

CASVS CCCCL.

DE TEMPORE CONGRVO QVO excommunicatus ire posit Romam, vt absoluatur ab excommunicatione à Summo Pontifice.

1 CASVS permultos esse scio, in quibus excommunicatus † absolui nõ potest ab inferiore, sed à solo Pontifice, nisi mortis tempore: cũ tunc permissum

2 fit & inferiori eam gratiam facere: sicuti est eo in casu, quando quis † verberat, vel grauem iniuriam infert Episcopo. capitul. eos. de senten. excomm. in 6. & Clement. 1. de pœnis. Est tamen iure ipso Pontificio sancitum, vt absolutus iste, pristina sanitate recuperata, quàm primum commodè poterit absolutionem à Pontifice ipso obtineat. Ita statuit Clemens Quintus. in d. Clemen. 1. §. vltim. de pœnis. Cæterùm dubitari contingit quando & quomodo constare possit hunc excommunicatum commmodè non potuisse accedere ad Pontificem? Et fortè dicendum videbatur, esse credendum assertioni ipsius excommunicati ex quo ab animo † suo

3 pendet, sitque res sibi soli cognita, iuxta traditionẽ glos. in §. sed iste. vbi Iaso. num. 54. inst. de act. & vberrime scribunt Marsil. sing. 635. & Tiraquell. in Tract. De retract. consang. §. 4. glos. prima. numero quinto. & alibi sæpè. Verùm hæc opinio recipienda non est: cum iuri nõ conueniat, quod excommunicatus sit Iu-

4 dex in causa propria. Et quod scriptum est in † d. cap. significasti de homici. procedit solum in foro animæ. Ita in specie declarat Bonif. Vitalinus in d. Clement. 1. nu. 91. qui & alia iura, huic similia explicat. Et idem scripserunt Diuus Anto. Franc. de Platea & alij, quos statim commemorabo. Præterea assertioni ipsius excommunicati fides non adhibetur, quia coniecturæ sunt in contrarium, iuxtà ea, quæ scripsi supra in casu. 241. numero 6. Quocirca verior est opinio, quod

5 hoc totũ relinquitur † Iudicis arbitrio. Quam quidẽ opinionẽ probarũt. glo. in d. Clem. 1. §. vlt. de pœnis; in verbo, commodè, & ibid. Vitalin. nu. 70. Cardinal. Zabarel. in fin. & Abbas Panor. Idem scripserunt Diuus Antonin. in Tract. de excommunicatione. capit. 47. nu. 8. Frãc. de Platea in Tract. de excommunicatione. §. 35. nu. 11. Socin. in Tract. fallent. regul. 72. fallen. 2. & Syluester Prierius in sua summa, in verbo excommunicatio. 8. num. 5. Iudex autem prudens rationem habebit non solùm, quòd is excommunicatus sit benè sanitati restitutus, sed etiam quod potuerit res suas componere, & itineri necessaria parare: sicuti Vitalinus, & reliqui iam relati admonuerunt. Quod si abhoc excommunicato mora fuerit commissa, quæ coniecturis satis probari poterit, facta declaratione pronũciabitur reincidisse in excommunicationem. Ita scripsit Diuus Ant. in d. Tract. de excõmunicatio-

6 ne. ca. 47. nu. 9. Poterit etiã † Iudex statuere huic excõmunicato tẽpus intra q̃d se præsentare debeat Summo Pontifici, statuendo dietas vulgares, quas homines facere consueuerunt. iuxta. l. continuus. §. cũ ita. ff. de verb. obl. & c. statutum. de rescrip. in 6. Et vbi de dieb. vulgarib. constare non poterit, referre se debet Iudex ad dietas, nempè computando viginti milliaria pro singula dieta. Et si facta computatione, vnum miliare supererit, assignabit integrum diem. c. propter. vbi gl. q. 6. Quod si longa erit locorum distantia, æquum erit, quod assignetur vnà dies in singula hebdomada, vt aliquantulum quiescat. Non enim potest qs assiduè singulosq; dies eqtarè aliqua quiete nõ interposita. cap. cum longe. 63. distinct. Atque intelligit Iudex benignè esse agendum.

SVMMARIVM.

1. *Excommunicato non esse communicandum.*
2. *Excommunicato communicari multis in casibus.*
3. *Excommunicato licitè peregrinans communicare potest.*

4 Ema-

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 *Excommunicato patri filius impunè communicat.*
5 *Excommunicato licitè ob necessitatem communicatur.*
6 *Iurari permissum ex causa necessitatis.*
7 *Necessitatem efficere esse licitum, quod aliàs prohibitum erat.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui, qualis esse debeat necessitas, ob quam permittuntur aliàs non permissa.*

CASVS CCCCLI.

QVANDO EXCOMMVNICATO communicare liceat, & quæ necessitas excuset à delicto.

1 EXCOMMVNICATO† ne quis cõmunicare possit lege Pontificia prohibetur. capit. nuper & capit. concubinæ. de sent. excommu. vbi copiosè scribẽtes. Cæterùm plures excepti sunt casus, in quibus excommunicato† com
2 municare permissum est: qui sanè casus enumerantur in capitul. quoniam multos. 11. quæstion. 3. ficuti permissum est ex causa necessitatis, vt quando quis
3 peregrinatur† in loco peregrino, emit victum & necessaria ab excommunicato, vel ab eo accipit eleemosynam cum ab alio habere non possit. Nam eo in casu ab excommunicatione excusatur. Ita sancitũ est in dict. capitul. quoniam multos, in fine. Quiquidem Canon hac in parte declaratur à capitul. interalia de senten. excommun. vt scilicèt possint hi peregrini, si volunt emere & eleemosynas ab excommunicatis accipere, non tamen cogantur: sicuti coguntur aliqui,
4 in dict. capit. quoniam, vt cogitur† filius excommunicare patri, à quo habet alimenta, & seruus Domino, cui seruit. Verùm dubitari contingit, an omnis ne-
5 cessitas† excuset communicantem cum excommunicato? Gloss. in dict. capit. inter alia. in verbo necessitatis, relinquit Iudicis arbitrio, quanta hæc necessitas esse debeat, & ibidem annotauit Butrius numero decimoquarto. & ibidem Marian. Soc. Sen. nume. 71. 72. & numero 84. His declarari possunt multa, quæ de concessis causa necessitatis esse dicuntur. ficuti p-
6 missum est† furari causa necessitatis. capitul. si quis propter necessitatem. de furtis. quo loci Marian. Soc. Sen. numero 9. & multis subsequentibus multos casus recenset, in quibus necessitas facit esse licitum,
7 quòd aliàs est prohibitum. Et triginta octo† casus cõ memorat Roman. in l. si verò, §. de viro in fallent. 54. fol. matrim. vt scribunt recentiores in leg. quæ propter necessitatem. de regu. iur. His itaque in casibus
8 qualis & quanta esse debeat† necessitas Iudicis arbitrio relinquitur, ex quo iure diffiniri non possit.

SVMMARIVM.

1 *Banniti ne præhendantur, qui opem ferunt grauiter puniuntur.*
2 *Iudicis arbitrio puniri eos, quorum negligentia banniti non præhenduntur.*
3 *Iudicis arbitrio puniri Iudices seculares, qui brachium Seculare non concedunt Iudici Ecclesiastico ad coercendam audaciam delinquentium.*
4 *Brachium seculare quando concedendum sit Iudici Ecclesiastico.*

CASVS CCCCLII.

DE POENIS IVDICIS SECVlaris recusantis præstare brachium seculare Iudici Ecclesiastico, breuis explicatio.

1 VM is, qui deperditis & impijs fauent non leuiter delinquant, factum est, vt etiam graui pœna pro admissi criminis qualitate coerceantur: Quem admodum euenit in his, qui† ne banniti facinorosiq; homines præhendantur, auxilium ferrè negligunt, quando pro sui officij munere tenentur. ij enim Iudicis arbitrio puniuntur. Ita sancitum fuit ab Hono. & Theodos. in l. vlti. 6. Tribuni. C. de ijs, qui latro. occulta. Id quod cõfert ad puniendum negligentiam inhabitantiũ vicos, qui tenentur capere delinquentes, vel illis, qui p-
2 hendere volunt opem ferre. Horum† negligentia Iudicis arbitrio punitur. Quà de re aliqua scribit Salicet. ad dict. leg. vltim. Ita quoque existimare† Iudicis arbitrio puniendos fore Iudices temporales, qui auxiliũ, quod seculare brachium appellant, Iudici Ec-
3 clesiastico præstare negligunt, quo delinquentiũ audacia coerceatur. Iure enim† brachium hoc seculare
4 præstandum est. cap. Princeps. cap. administratores. 24. quæstion. 5. & scribunt Hostien. in capitul. primo. de off. deleg. Card. in Clem. 1. quæstion. 10. de off. deleg. Alber. in l. Episcopale. C. de Episcop. & Cleri. Abbas in cap. si quis contra Clericum. colum. penultim. de foro compe. Deci. in capitul. postulasti, & in capit. significasti. num. 4. de off. deleg. & in cap. cum non ab homine. num. 9. de iud. & copiosè differit Rolandus à valle in consilio 39. libro primo. quo loci vberrimè declarat, quando brachium hoc seculare impetrare possit. Qua de re nunc plura non dicam, quòd hic locus non postulat.

SVMMARIVM.

1 *Clandestina matrimonia cur prohibita.*
2 *Denuntiari prius debere contrahenda matrimonia.*
3 *Denuntiatores falsos impedimentorum matrimonij puniri.*
4 *Iudicis arbitrio puniri eos, qui falsa impedimenta matrimonij denuntiant.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur numerus denunciationum quæ fieri debent pro contractu matrimonij.*
6 *Patris consensum non esse necessarium in contractu matrimonij, ex constitutione Concilij Tridentini.*
7 *Matrimonia libera esse debere.*
8 *Patris consensum in contractu matrimonij non requiri Iure Pontificio inspecto.*
9 *Duareni & sequacium explosa opinio.*
10 *Statutum non valere, quod puellæ non nubant sine consensu patris.*
11 *Statutum Patauinum, sub Rubric. de adulterio, non valere.*
12 *Statutum Brixiæ. 72. in criminalibus non valere.*
13 *Matrimonia celebrari à Parocho, vel ab alio de eius licentia.*
14 *Licentiæ verbum expressam significat.*

CASVS CCCCLIII.

DE DENVNTIATIONIBVS OBseruandis pro contrahendis matrimonijs: & alia nonnulla de his explanantur.

CLAN-

1 LANDESTINA matrimonia iure optimo damnarunt semper sacrorum Pont. Canones, quod his illiciti† concubitus plerunq; fierent. Et hodie statuit sacrosanctum Concilium Tridentinum, sessione 24. cap. 1. de reformatione matrimonij, veterem illum morem obseruari nunc oportere, vt scilicet in Ecclesia Parochiali fiant
2 † denunciationes, quibus omnes intelligant, contrahendum esse matrimonium inter illum & illam. Id quod olim statuit Innoc. III. in c. cùm in tua. de desponsa. & in cap. vlt. de cland. desponsat. Et idem fuit antea constitutum in cap. aliter. 30. q. 5. Hæ denuntiationes ea præcipua ratione fiunt, vt si quod fortè subest impedimentum consanguinitatis inter contrahere volentes, illud detegatur. Verùm cùm sæpè vsu venire soleat, vt viri nequam & impij, quo matrimonia impediant contrahi, falsa deferant impedimenta, dignum fuit eos pœna coerceri: Quocircà Innoc. III. in eo c. vlt. in fine. de cland. desponsi. hos
3 falsos & calumniosos † denuntiatores vltione Canonica mulctari voluit. Quæ autem sit Canonicæ vltionis pœna non explicauit Innocent. sed glossator.
4 ibi, & cum eo Ancharan. nu. 13. interpretatur † pœnam Iudici arbitrariam. Est etiam aliud, quod in hac
5 tractatione Iudicis arbitrio† relinquitur, nempe numerus denuntiationum. statuit quidem concilium tres fieri debere denuntiationes: attamen ex causa permissum est, vt vel nullæ, vel pauciores denuntiationes fiant, pro Iudicis, hoc est, Episcopi arbitrio, quod sanè arbitrium non modò à sacrosancto ipso Concilio, sed & à iure communi Pontificis est tributum: quemadmodum scripsi in cons. 69. num. 7. post Hostien. in summa. de clandest. desponsa. col. 4. num. 2. & Petrum Paludanum in 4. sentent. dist. 28. q. 2. artic. 1. Et meo illo in responso 69. num. 15. & alijs subsequentibus admonui, quod & si Concilium statue-
6 rit in matrimonijs † contrahendis necessarium non esse patris consensum: non tamen vult esse spernendum illius consilium. De consensu rectè, certè & san-
7 ctè ita sancitum est: quandoquidem libera† esse debent matrimonia, nec ab antiquorum patrum & aliorum Canonum cõstitutionibus discrepat Canon iste conciliaris. Cùm verior sit & magis recepta opi-
8 nio eorum, qui scripserunt Iure Pontificio, vel veteri, vel nouo non requiri† patris consensum ad matrimonij essentiam. ficuti receptam & veram esse opinionem scripserunt recentiores in l. nuptias. ff. de regul. iuris. Calcan. in cons. 13. nu. 8. & Parisius in cons. 29. num. 2. lib. 3. quos recensui, & in eo cons. 69. nu. 20. Ex recentioribus nunc addo bene eruditos Antoniũ Guibertum lib. 1. quæst. iuris. ca. 12. Antonium Contium in Commentarijs, ad edictum Regis Galliarum de clandestinis matrimonijs. & Didacum Couarr. in Epitome, de sponsal. & matrim. parte secunda. cap. 3. §. 8. num. 5. reiecta opinione existimantiũ Iure ipso veteri Pontificio, & Sanctorum patrum traditionibus repugnare, si sine patris consensu fierent connubia. Qua quidem falsa in opinione fuerunt ex recen-
9 tioribus † Duare. in Commentarijs ad titul. soluto matrimo. in ea præfatione secunda, in qua agit, quomodo nuptiæ contrahantur. Corasius lib. 1. miscella. iuris. cap. 17. & lib. 1. Epistolica. capitu. 29. & omnium vberius Gentianus Heruetus in ea oratione, quam
10 de clandestinis matrimonijs habuit in Concilio Tridentino. Quinimò (vt & hoc adiungam) nec† legibus municipalib. caueri potuit, puellas ætate quatuordecim annorum contrahere nõ posse matrimonium sine parentũ consensu, quemadmodũ respondit Alex. in cons. 97. lib. 1. & alij permulti probant, vt scribit Didacus in Epitome, de sponsal. parte prima. cap. 3. §. 8. num. 6. Quibus fit, vt intelligamus obser-
11 uandum minimè esse† statutum Patauinũ, sub Rub.
12 de adulterio. & † Brixiense 72. in criminalibus, sub Rubr. Mulier minor annis viginti se maritare non possit sine consensu patris, vel fratris. Illud quoq; ob-
13 seruandum est, vt matrimonia † non celebrentur ab alio, quàm à proprio Parocho, vel ab alio sacerdote de ipsius Parochi, vel ordinarij licentia, vt statuit sacrosanctum Concilium Tridentinum. d. sessio. 24. titu. 1.
14 de reformatione matrimonij. Hæc autem † licentia esse debet expressa, non autem tacita ex permissione. Ita enim significat verbum licentia, vt scribunt Lapus allegat. 86. num. 3. vbi recentiores Apostillantes, & copiosè Tiraquellus in tract. de legibus connubial. in gloss. quinta. num. 8. Et ita anno 1573. die 12. Nouembr. declararunt illustrissimi atq; sapientiss. interpretes sacrosancti Concilij, dum Venetijs quæstio esset inter magnificos Grinanos, & D. Paulã de Alueno, quæ se desponsatam profitebatur à quodam D. Ioan. Baptista Grinano nobili Veneto.

SVMMARIVM.

1 *Impedimentum matrimonij nullum extare, iuramento parentum probatur.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, an admittatur testimonium parentum de matrimonij impedimento.*

CASVS CCCCLIIII.

PARENTIBVS ET AFFINIBVS quando fides adhibeatur super impedimento matrimonij.

1 VÆ superiore casu scripsi faciunt, vt hîc iubiungam alia nõnulla de his denuntiationibus, & impedimentis connubiorum. Euenit enim aliquando vt fama sit, nulla etiam denuntiatione facta, extare aliquod impedimentum inter eos, qui matrimonio volunt inuicem iungi. Quã quidem famæ probationem, vt diluant qui matri-
1 monio volunt copulari, vel eorum parentes † suo iuramento, nullum extare impedimentum, probare conantur. Dubitatũ scio, an recipi, vel sperni iu-
2 randum hoc debeat? Et Iudicis † arbitrio, id est, Episcopi tributum est, vt vel recipiat, vel reijciat. ita statuit Innoc. III. in capit. cùm in tua. de sponsa. & ibidem Abbas in fine annotauit Butrius. num. 5. arbitrium esse oportere discretum. & ibidem num. 7. copiosè differit, quomodo hac re habere se debeat Episcopus.

SVMMARIVM.

1 *Sponsalia dissolui plerunq; iustis de causis.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ iustæ sint causæ, quibus permissum est recedere à sponsalibus.*
3 *Sponsalia dissoluuntur ob odium capitale inter sponsum & sponsam.*
4 *Pontificem Max. posse dissoluere matrimonia per verba de præsenti contracta, copula non secuta.*
5 *Sponsalia ob causam fornicationis dissolui.*
6 *Sponsalia dissolui vbi promissa non obseruantur.*
7 *Sponsalia dissolui ob absentiam & vagationem sponsi.*
8 *Sponsalia dissolui ob lapsum tempus ad contrahendum matrimonium.*
9 *Sponsalia dissolui si eorum vnus alteri nupsit.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

10 *Sponsalia dissolui ob ingressum religionis.*
11 *Sponsus intra quod tempus debeat ingredi religionem, vt à sponsalibus dicatur recessum.*
12 *Sponsalia dissolui, si maior effectus non consentit.*

CASVS CCCCLV.

IVSTAE CAVSAE QVAE SINT, vt à sponsalibus recedi possit, summatim, sed dilucidè explanatum,

ETsi iure diuino ac humano conueniat, vt quæ alteri nubere promisit à sponsalibus illis recedere non debeat: attamen † contingunt sæpe causæ iustæ, quibus æquum esse videatur, vt omninò à promissis recedatur. cap. requisiuit de sponsal. Dubitatum autem aliquando non ignoro, quæ iustæ hæ censeantur causæ, quibus permissum est pœnitere, & à sponsalibus recedere. Et iudicis † arbitrio relinqui, scripserunt Abbas in d. cap. requisiuit. num. 4. & Butrius in fine. Et hi admonent iustam videri causam, si † sponsus odio capitali prosequitur sponsam, vel è conuerso, ita vt timor sit, ex nuptijs futuris oriri posse, vel homicidium, vel adulterium, vel lis & contentio inter parentes. Quam quidem causam probauit & Felynus in cons. 26. num. 20. & 21. qui fortius respondit Pontifi. Max. iustis his de causis posse dissoluere † matrimonium contractũ per verba de præsenti, modo sequuta non sit copula carnalis, & Felynum, Abbatemq; secutus sum in consil. 69. num. 44 & num. 66.

Secunda iusta causa recedendi à sponsalibus est, si sponsa cum alio † fornicetur. Nam tunc sponsus iure recusare potest cum ea contrahere matrimonium. cap. quemadmodum de iureiuran. vbi Abbas & cæteri, & copiosè declarat Didacus in Epitome. de sponsalibus, parte prima, cap. 5. num. 21. qui idem esse ait è conuerso, quando sponsus fornicatus est.

Tertia iusta † causa recedendi à sponsalibus est, quando sponsa non obseruat promissa, vt si promisit dare dotem, & nunc renuit: vel si non promisit, sed diues est. Nam sponsus non potest cogi eam ducere sine dote. Ita Abbas & cæteri in dicto capit. quemadmodum quos sequutus est Didacus in d. c. 5. nu. 4.

Quarta iusta causa † recedendi à sponsalibus est, si sponsus sit absens, & vagetur per terrarum orbem. Ita Hostien. Ioan. Andreæ, & Butrius in cap. de illis. de sponsi. Syluester Prieriius in summa. in verbo, sponsalia. quæst. 10. & alios recenset Didacus in d. ca. 5. nu. 7. qui quidem affirmant sponsum extra prouinciam vagantem esse expectandum per triennium. l. 2. C. de repud. Si verò est in prouincia, expectatur per biennium. l. 2. C. de sponsa.

Quinta iusta causa † est, quando est elapsum tempus præstitutum ad matrimonium contrahendum. Ita probat cap. sicut de sponsa. vbi Card. & Præpos. & declarat Didacus in d. c. 5. num. 8.

Sexta iusta causa † est, quando iam eorum alter alteri se copulauit in matrimonium. cap. sicut. cap. si inter. & cap. de illis, de sponsa. & declarat Didacus in d. cap. 5. num. 9.

Septima iusta † causa est, quando eorum alter ingressus est religionem. capitulo secundo. & cap. ex publico. de conuer. coniug. vbi Abbas & Præpositus, quos secutus est Didacus in dicto capitu. quinto. numero 11. Cæterùm dubitari solet intra † quod tempus debet iste ingredi religionem. Et Iudicis arbitrio relinqui censuit glos. in d. cap. ex publico. in verbo, infra duorum, & ibidem Abbas num. 11. egregiè declarat.

Octaua est iusta † causa recedendi à sponsalibus, quando illa fuerunt in minori ætate contracta, & deinde superueniente ætate maiori recusat, qui minor fuit. Quam sanè causam copiosè explicat Didacus in d. capitulo 5. §. 1. Hęc summatim tantùm volui recensere.

SVMMARIVM.

1 *Maritum leprosum non esse ab vxore deserendum.*
2 *Maritus quando diu dicatur esse ab vxore Iudicis arbitrio relinquitur.*
3 *Iudicem statuere terminum marito, vt ad vxorem reuertatur.*

CASVS CCCCLVI.

DE VXORE QVAE VIRVM LEprosum non potest deserere: & de viro, qui diu ab vxore abesse non debet.

VM diuino iure constitutum sit, matrimonij vinculũ esse indissolubile, & vnitatem omnimodam continere, iure optimo rescripsit Alexander III. in capitulo primo, de coniugio leproso. † virum leprosum non esse ab vxore deserendum, nec econtrà virum ab vxore leprosa diutius posse abesse. Cæterùm dubitatum fuit, quando diutius abesse dicantur. Et hoc † Iudicis arbitrio relinqui docuit glossa in dicto capitulo primo, in verbo, diutius, & ibidem Abbas numero 7. scribit sibi placere hanc glossæ opinionem, nec dissentit ibi Butrius, numero decimo, cùm ex sententia Hostien. ait, Iudicem petente altero coniugũ, posse statuere terminum, intra quem ad cohabitandum veniant. Et apertius glossæ opinionem secutus est ibi Præpo. numero tertio.

SVMMARIVM.

1 *Sequestrum concedi contra debitorem suspectum.*
2 *Sequestrum esse aliquando loco descriptionis bonorum, qua eorum alienatio non impeditur.*
3 *Sequestrum quandiu durare debeat.*
4 *Sequestrum durare donec erit satisdatum.*
5 *Sequestrum non durare si creditor illud impetrauit ad vexandum debitorem.*
6 *l. cùm proponas. C. de bonis auctо. iud. possid. declaratur.*
7 *Iudicis arbitrio statui tempus intra quod creditor, qui impetrauit sequestrum experiatur.*
8 *Diffamatori statuitur terminus ad agendum pro Iudicis arbitrio.*
9 *Sequestrum durare cùm creditor impeditur à Iudice ne agat.*
10 *Sequestrum durare cùm creditor casu impeditur, ne agat.*
11 *Sequestrum durare cùm creditor facto superioris impeditur.*

CASVS CCCCLVII.

SEQVESTRVM QVANDIV DVrare possit explicatum.

SEQ-

SEQVESTRORVM frequens est vsus, quare cùm creditor † suspectum habet debitorem impetrare solet sequestrum quo magis sibi consultum sit. l. si fideiussor. §. penult. vbi Doct. ff. qui satisdare coga. & l. 1. C. de prohib. sequestra. pecu. Cæterùm in praxi obseruari solet, vt interdum † sequestrum vim suam obtineat, vt scilicet censeatur interdicta rei alienatio, interdum verò vim solius descriptionis habet, sicuti explicarunt Iacob. de Arena in tract. de sequestrationibus. nu. 20. Ruin. in cons. 209. num. 13. lib. 1. Parisius in cons. 107. num. 70. lib. 3. Alciatus resp. 401. nu. 4. Dubitari tamen aliquando contingit, quanto tempore durare debeat † hoc sequestrum. Qua sanè in re ex traditionibus Iacobi de Arena, in dicto tract. de sequestrationibus. nu. 12. aliquot casus ita distinguo atq; constituo.

Primus est casus, quando † actor paratus est procedere in causa: tunc durat sequestrum donec fuerit satisdatum. d. l. si fideiussor. §. vlt. ff. qui satisd. cog. & ibi Doctores.

Secundus est casus, † quando actor non est paratus agere sua ipsius causa, vt quia differt agere quò magis debitorem vexet. Hoc sanè casu Iudex statuere ei debet tempus intra quod agere, & de iure suo experiri debeat. arg. l. si per Prætorem. §. ait Prætor. ff. ex quibus caus. maior. & l. diffamari. C. de ingen. & manumiss. cum similibus. Cæterùm in eo versatur dubitatio, quantũ temporis assignare debeat Iudex huic actori, vt agat. Et dicendum videtur esse statuendum tempus. iuxta † l. cùm proponas. C. de bonis auctо. iud. possid. Verùm, vt rectè admonet Iacobus de Aren. loco præcitato, aliò spectat illud responsum, quod & explicaui suprà, casu sexto. Quo loci scripsi, nec ex eo responso statui aliquod certũ tempus, subiungit autem Iacobus de Arena nostro in casu videri statuendum tempus duorum mensium, iuxta tex. §. 1. in auth. de except. Quem quidem locum hactenus non inuenio. Rectius itaq; subiungit Iacobus de Arena, † Iudicis arbitrio statui hoc tempus. arg. l. 1. ff. de iure delib. Et quia arbitrariæ sunt hæ dilationes, l. siue pars, C. de dilatio. Et optimè comprobatur, quia in specie. l. diffamari. C. de ingen. & manumiss. qua proditum est remedium contra diffamantem, quòd res ab alio possessa sua fit, vt is diffamator de iure suo experiatur. Nam & eo casu Iudex † pro suo arbitrio statuit illi diffamatori terminum ad agendum. Ita scribunt glo. in l. à quo fundus. in fine. ff. de damno infecto. & in l. si quis libertatem. in verbo, modicum. ff. de petitio. hæred. Alber. & Salic. in l. si ea. in prin. C. qui accus. non poss. & Cæsar Contardus in repet. d. l. diffamari. in quæst. num. 50. C. de inge. & manumiss.

Tertius est casus, † quando creditor, qui obtinuit sequestrum, impeditur facto Iudicis, ne experiatur. Hoc in casu Iudicis factum neutri partium obesse debet. l. 1. in fine ff. si quis cautio. & §. 1. in auth. de appel. Quare sequestrũ debet relaxari, ex quo fieri non debuit. Ita intelligo Iaco. de Arena, in d. tract. de sequestrationibus. num. 12. vers. si verò stat per Iudicem.

Quartus est casus, † quando creditor impeditur casu, qui quidem casus superuenit facto ipsius creditoris. Hoc in casu (inquit Iacobus de Arena) reuocabitur sequestrum: Si verò casus ex facto debitoris superuenit, tunc non reuocatur sequestrum, quia casus contingens ex persona rei, non debet nocere debitori. l. colonus. & l. non debet. ff. de re iud. Nec succurrendum est ei, qui se in necessitate posuit. l. si fideiussor. §. qui necessaria. ff. qui satisdar. cog. & scripsi suprà in casu 182. num. 62.

Quintus est casus & vltimus, quando † creditor fuit impeditus facto superioris, vtputà quando Iudex fuit mutatus à Principe, & alter eius loco subrogatus. Hoc in casu sequestrum durat, donec fuerit satisdatum, vel lis finem acceperit. Ita scribit idem Iacobus de Arena, in dicto tract. de sequestrationibus. nu. 16. ex textu. l. si fideiussor. §. vlt. ff. qui satisd. cog. & arg. l. meminisse. ff. de off. Proconsi. l. vlti. ff. de penu. leg. & l. cum apud. ff. iudicatum solui. de his satis.

SVMMARIVM.

1 *Concilium Prouinciale, vel Generale, recusari an possit.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, an Concilium sit suspectum, vbi Præsides suspecti sunt.*
3 *Concilium Prouinciale iustã ob causam posse recusari.*
4 *Ioannem Chrysostomum recusasse ingredi Concilium Prouinciale sibi suspectum.*
5 *Sozomeni locus.*
6 *Cap. licet. de foro comp. declaratur.*
7 *Clem. pastoralis. §. Pisana. & §. notorium. de re iudicata. declaratur.*
8 *Cap. accidens. li. 2. vt lite non contestata. declaratur.*
9 *Glossa Barbatiæ & sequacium opinio, quod Concilium Prouinciale recusari non possit, reijcitur.*
10 *Senatum à pari procedere cum Concilio Prouinciali.*
11 *Senatum recusari iustis de causis posse.*
12 *Doctores omnes vnius Collegij recusari posse.*
13 *Constitutio Pedemontium. titu. De la recusatione del giudice. §. non si potrà. declaratur.*
14 *Iudicem, qui iam animi sui motum detexit, iustè recusari posse.*
15 *Actarem notoriam facere.*
16 *Concilium Prouinciale posse recusari, vbi caput Concilij est suspectum.*
17 *Iudicem, qui in prima instantia iudicauit, esse suspectũ in secunda.*
18 *Cap. multis. distinct. 17. declaratur.*
19 *Suspectus in iudicando non est suspectus in delegando.*
20 *Ripæ distinctio probata.*
21 *Præside Senatus suspecto Senatum posse recusari.*
22 *Concilij Prouinciale posse recusari cùm Præsides Concilij sint suspecti.*
23 *Concilium Prouinciale non posse recusari, & si Præsides sint suspecti cùm sedent tanquam Iudices.*
24 *Iudicem esse suspectum, vbi suspectus est assessor.*
25 *Concilium Prouinciale non posse recusari ob suspicionẽ Præsidũ, cùm illis remotis integer numerus patrum remanet.*
26 *Concilium generale, seu vniuersale recusari non potest.*
27 *Concilij vniuersale causas fidei Catholicæ pertractare.*
28 *Iudicem ob prærogatiuam non posse recusari.*
29 *Causæ recusationis Iudicis quomodo considerentur.*
30 *Iudices quibus de causis soleant errare.*
31 *Ecclesiam errare non posse in his, quæ de moribus statuit.*
32 *Ecclesiam errare non posse in his, quæ de fide constituit.*
33 *Concilium vniuersale congregari in virtute Spiritus sancti.*
34 *Symbolum fidei à Concilio Constantinopolitano editũ fuisse.*
35 *Dubius in fide infidelis est.*
36 *Appellari non posse à sententia Concilij vniuersalis.*
37 *Appellationis remedio subueniri omnib. causis vitiatis.*
38 *Concilium Aquisgranense, & alia quædam in aliquibus errasse, & cur.*
39 *Matrimonium esse magnum Sacramentum.*
40 *Fidem, quæ à matrimonio est, differre a fide, quæ est rerum sperandarum, &c.*
41 *Concilium errare posse circa matrimonia, quomodo procedat.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

42 *Dubitare circa sacrosanctam Eucharistiam nemo fidelis debet.*
43 *Cap. tria. 36. q. 2. declaratur.*
44 *Concilium Ariminense erraſſe, & cur.*
45 *Concilium Piſanum erraſſe, & qua de cauſa.*
46 *Eccleſiam repræſentari à Concilio.*
47 *Eccleſiam à Concilio repræſentatam eſſe veram & propriam.*
48 *Diffinita in pleno Concilio cenſeri à tota Eccleſia determinata.*
49 *Regum lib. 3. cap. 8. explicatur.*
50 *Act. Apoſtol. cap. 15. declaratur.*
51 *Seruatorem noſtrum oraſſe etiam pro fide ſedis Apoſtolicæ.*
52 *Concilium vniuerſale cauſas temporales aliquando diffiniuiſſe.*
53 *Concilium vniuerſale errare poſſe circa diffinitionem cauſarum temporalium.*
54 *Diui Thomæ locus in quodlibetis explicatur.*
55 *Concilium ordinatum à Stephano 7. erraſſe.*
56 *Concilium Vniuerſale non poſſe recuſari, etiam in diffinitione cauſarum temporalium.*
57 *Papam recuſari non poſſe, cùm de cauſis temporalibus vult cognoſcere.*
58 *Appellantes à ſententijs Pontificum puniri.*
59 *Papam ſuſpectum ex lege honeſtatis cauſam alteri delegare debere.*
60 *Papam eſſe Iudicem in cauſa propria.*
61 *Concilium vniuerſale congregatum ſine auctoritate Papæ poſſe errare.*
62 *Papa admittente recuſationem Concilij generalis, recuſatio procedit.*

CASVS CCCCLVIII.

CONCILIVM PROVINCIALE vel vniuerſale, quando ob iuſtas ſuſpicionis cauſas recuſari poſſit dilucidè pertractatur.

VM ius Pontificium, quod duodecim perpetuos annos ſum interpretatus, explicarem, incidi aliquando in diſputationem illam, quam interpretes omnes pertractant in cap. 1. de iudicijs, an
1 † Concilium Prouinciale & Generale, recuſari aliquam ob ſuſpicionem poſſit. Et cùm ad-
2 uertiſſem Ripam in eo cap. 1. num. 42. ſcripſiſſe † Iudicis arbitrio relinqui, quando Concilij Præſides ſuſpecti ſunt, Concilium ipſum poſſe recuſari: cùm viſum mihi ſit, nõ ſatis poſſe intelligi & explicari quod docuit Ripa, niſi & tota hæc tractatio plena (quod aiunt) manu explanetur: Eam ſuſcepi ex profeſſo pertractandã, id, quod eò libentius facere volui, quo viſa eſt diſputatio & iucunda, & nõ parùm frugifera. Duo itaq; diſputationis capita ſunt conſtituenda.

Primum erit de recuſatione Concilij Prouincialis, ſub quo claudam & explanationem recuſationis Senatus ac Collegij Doctorum. Secundum erit caput de Concilio Generali. Primo itaque in capite
3 recepta eſt interpretum ſententia † Concilium Prouinciale recuſari poſſe ob iuſtam ſuſpicionis cauſam. Ita ſcripſerunt Speculator, in titulo, de requiſitione Concilij. in princip. num. 3. Calder. in conſil. 6. titulo, de appellat. Francus in capitulo, poſtremò. verſic. octauò & vltimò. & in cap. cum ſpeciali. verſ. decimò quæritur. de appellat. Felynus in cap. 1. num. 6. de iudicijs. & ibidem Decius in prima lectura. numero 16. & in ſecunda lectura. numero 15. & Ripa numero 40. Gondiſſa. de Villadieg. in tracta. de legato, parte prima. quæſt. 10. in fine. & Boer. q. 269. Quam ſanè ſententiam probaui & ipſe in conſ. 94. num. 5. adductus illa conſtitutione Nicolai. in cap. quod ſuſpecti. 3. quæſt. 5. cùm in illius fine ait, Ioannem os aureum,
4 hoc eſt † Chryſoſtomum recuſaſſe ingredi Collegium, id eſt, Concilium, quod nouerat cõtra ſe congregatum, cuius quidem recuſationis & hiſtoriæ meminit † Sozomenus libro 8. hiſtor. Eccleſ. ca. 17. hi
5 verbis. vocauit & Ioannem quoq; vt ſe defenderet. Iuſsit autem, vt cum eo adeſſet Serapion & Tigrius presbyter, & Paulus Lector. Ioannes igitur & alios quoſdam Clericos familiares ſuos, & Demetrium Piſinuntis Epiſcopum ad illos mittens ait, ſe non detrectare iudicium, quin paratum eſſe, ſi prius tamen accuſatores cognouerit, & obiectum crimen expendere, coram ampliori Synodo ſui defenſionem ſuſcipere. Neque enim ſe tàm ſtultum fore, vt iudices, ferat ſuos, qui eſſent manifeſti hoſtes. Hæc Sozome-
6 nus. Solet etiam pro hac ſententia adferri † cap. licet. de foro compet. cui tamen poſſet, præter Ripam. in d. cap. 1. num. 40. de iudicijs. ibi ſolùm agi de recuſandis Conſulibus ciuitatis, non autem de recuſando iudicio totius ciuitatis. Et rurſus ibi agebatur de iudicio eorum, perſonæ quorum non ita approbatæ ſunt, vt illæ Epiſcoporum & Prælatorum, qui in Synodo Prouinciali interueniunt. Ita etiam confutarit
7 poteſt argumentum ſumptum † à Clem. paſtoralis. §. Piſana. ſeu in §. notorium. de re iudicata. vbi tota ciuitas Piſana recuſata fuit à Rege Roberto ob inimicitiam, quam cum ea gerebat. Et præterea non in eo. §. notorium diſputatio de recuſatione iudicij ciuitatis Piſanæ: cùm ille Iudex non eſſet ea de controuerſia, ſed ſolus Henricus Imperator, qui ad ſe Regem ipſum Robertum vocauerat, vt de iure reſponderet: Ille verò iudicium euitabat, tùm quod Henricus competens illius cauſæ Iudex non eſſet, tùm quod Roberto rutus non dabatur ad eam ciuitatem Piſanam acceſſus, cùm grauis eſſet cum ea inimicitias cuius ſanè hiſtoriæ auctor eſt Platina in vita Clementis Quinti Pontificis Max. Non etiam ad rem conſert
8 † ca. accedens. il 2. vt lite non conteſta. quod in hanc ſententiam ſolet citari. Quandoquidem loquitur, non de Concilio aliquo, hoc eſt, multarum perſonarum ſub nomine publico congregatarum, ſed de tribus tantùm priuatis perſonis, quibus delegata fuerat cauſa. Quocirca dicendum eſt, veram hanc traditionem firmari ſolo illo textu. capitul. quod ſuſpecti. 3. quæſt. 5. Et quanquam ab opinione hac diſſen-
9 tiant † gloſſa. & Barba. in d. cap. 1. de iudicijs. quo loci Beroius num. 120. ſcripſit hos defendi poſſe, attamen nulla ſolida ratione mouentur. Nam quod aiũt, nullam ſuſpicionis cauſam conſiderari poſſe in Concilio Prouinciali, falſum eſt ex d. capit. quod ſuſpecti. Horum autem conſideratio locum quidem habere poteſt in Concilio Generali, quod ſuo loco explicabimus. Idem quod de Concilio Prouinciali dicimus,
10 & de † Senatu à pari procedant Prouinciale Concilium, & Senatus cap. Eccleſia, 16. q. 1. quo adductus, ita cenſuit Antonius Roſellus in tracta. de Concilio. tit. Qualis eſſe debeat proceſſus forma: incipit. Nunc capio decimamtertiam quæſtionem. Et in ſpecie Se-
11 natum † poſſe recuſari decidit. Boerius q. 269 nu-
12 mero 4. Ita etiam Doctores † omnes vnius Collegij recuſari poſſunt. Ita Albericus in tracta. ſtatutorum, parte ſecunda. q. 101. & alij plures, quos commemorauj, ac ſecutus ſum. in d. conſ. 94. num. 10. Quorum traditio intelligi debet, quando manifeſtè conſtat de iuſta cauſa recuſationis, aliàs enim præſumptio eſt contra recuſantem, vt ſcilicet per fraudẽ tot Iudices ſuſpe-

ſuſpectos dicat, ſicuti ſcribunt Baldus in l. hoc modo. ff. de cond. & demonſt. Iaſon in l. apertiſsimi. nu. 10. C. de iudicijs. & Ripa in capitulo primo. num. 40. verſic. intellige iſtam concluſionem de iudicijs. & egregiè ſcribit Antonius Capicius, deciſ. 138. num. 6. & 7.
13 † in regione Pedemontium ſcio extare conſtitutiones Sereniſsimi Ducis in titulo, De la recuſatione del giudice. §. non ſi potrà. Qua quidem ſancitum eſt Senatum recuſari in totũ poſſe, modo manifeſtè conſtet de iuſta recuſationis cauſa. Et quanquam difficilè ſit, vt iuſta hæc cauſa excogitari poſsit: attamen hæc euenire poteſt, ſi cauſa vna, quæ multis communis eſt, diffinita à Senatu fuit inter aliquos. & alter, qui adhuc in iudicio non fuit nouè ad iudicium coram eodem Senatu vocetur. poterit iſte citatus recuſare iudicium Senatus, ex quo iam voluntatem ſuam detexit: & præſumptio eſt, quòd ab ea non recedet.
14 Ita egregiè † de Iudice, qui hac de cauſa iure recuſari poteſt, ſcribunt Specul. in titu. de Iudice delegato. §. ſupereſt. verſ. item ſi. Aretinus in conſilio 29. numero 25. & Aufrerius in tract. de recuſationibus. num. 18. verſ. vigeſima ſexta. Et idem ſentit in l. apertiſsimi. num. 8. verſ. decima cauſa eſt. C. de iudicijs. cùm dixit, iuſtam eſſe cauſam recuſandi Iudicem, ſi iam animi ſui motum euulgauit. Idem etiam eſt ſi iam Senatus tuliſſet ſententiam inter litigantes, & deinde tertius ratione ſui intereſſe veniret ad iudicium. Nam is tertius poſſet recuſare Senatũ, qui tulit ſententiam ad ſui aduerſarij fauorem. Ita decidit Afflictus, deciſ. 235. in fine, ex traditione Franchi, in c. cum ſpeciali. quæſt. 20. de appella. Quod intelligo, quando nullum aliud ius deducitur, quàm iam deductum. Et hæ iuſtæ recuſationis cauſæ manifeſtæ dici de-
15 debent, ex quo ex actis reſultant. Acta † enim rem notoriam & claram faciunt. cap. olim. vbi Abbas. de verb. ſign. & ſcribunt Aret. in conſ. 42. num. 5. & Decius in conſ. 191. num. 9. verſ. quartò fuit. Cæteros ſciens prætereo.

Extenditur primò relata concluſio, vt procedat
16 etiam eo caſu, quo ſolum caput † Concilij Prouincialis eſſet ſuſpectum. Nam & tunc totum Concilium poteſt dici ſuſpectum. Ita receptam eſſe opinionem ſcripſerunt Ripa & Boerius in cap. 1. de iudicijs. ille. num. 41. iſte. num. 113. ex ſententia Baldi in l. 1. C. ſi rector prouin. Alex. in conſ. 40. num. 2. lib. 2. & Decij in conſ. 151. num. 19. eorum argumentationes de induſtria non recenſebo: ſed ſolùm confutabo argumentum illud, quod aduerſus hanc opinionem contorquet Ripa. Ait ille præſupponendo prius, quod is
17 † Iudex, qui iudicauit in prima inſtantia, dicitur ſuſpectus in cauſa appellationis. l. eos. in prin. C. de appellat. gloſſ. in cap. querelam. de electio. Felynus in c. inſuper. colum. 5. de teſtibus. & Aufrerius in tracta. de recuſationibus. nu. 35. verſ. ſexageſima prima cauſa. Hoc ſuppoſito, ita argumentatur Ripa. Archiepiſcopus eſt caput Concilij Prouincialis. cap. 1. diſtinct. 18. Atqui ab Archiepiſcopi ſententia appellatur Concilium Prouinciale. cap. multis. vbi gloſſ. diſt. 17. & c. omnis. 2. q. 6. Ergo ratione capitis ſuſpecti non eſt ſuſpectum totum Concilium. Reſpondetur ex declara-
18 tione gloſſæ. in cap. à collatione. de appella. in 6. Cùm explanando † d. c. multis. ait appellari quidem Concilium, ſed concilium alteri Iudici cauſam delegare debere. Quam ſanè interpretationem probarũt Gemin. & Anch. ibi, ac cæteri in cap. irrefragabili de officio ordina. & Aufrerius in tract. de recuſationibus.
19 num. 35. verſ. ſexageſima tertia cauſa. Nam † ſuſpectus in iudicando non eſt ſuſpectus in delegando. vt ſcribunt Baldus in authen. Clericus. nu. 5. C. de Epiſc. & Cler. Caſtren. & Decius in l. Prætor. ff. de iuriſdict.
20 om. iud. Diſtinguere etiam poſſumus vnà cum † Ripa in d. cap. 1. num. 41. in fine. de iudicijs, Aut caput Concilij amoueri non poteſt, quin totum Concilium amoueatur: & tunc ſi caput eſt ſuſpectum, totũ Concilium redditur ſuſpectum, quia à capite ipſo totum Concilium pendet: & capite amoto non datur Concilium. Aut caput Concilij amoueri poteſt Concilio ipſo ſubſiſtente: & tunc ſi caput eſt ſuſpectum, non tamen ſuſpectum reddit totum Concilium: Quandoquidem poteſt illud caput amoueri, & illius loco
21 aliud ſubrogari. Et hinc fit, quod † Præſide ſuſpecto, Senatus ſuſpectus non redditur: cum amoto Præſide illo, vices gerens illius perſonam ſuſtinet.

Extenditur ſecundò, vt locum etiã habeat, ſi ſoli
22 Concilij Præſides † ſuſpecti eſſent. Nam & tunc totum Concilium redditur ſuſpectum. ita Ripa in d. c. 1. num. 42. de iudicijs argumento. cap. vlt. de Procur. Quam ſanè traditionem explicare poſſumus, ſicuti præcedentem declarauimus.

Declaratur primò relata doctrina, vt locum ha-
23 beat, quando † Præſides Concilij ſunt in Concilio tanquam Iudices, ſeu coniudices: ſecùs ſi vt aſſeſſores. Nam tunc Iudicis arbitrio relinquitur, an totum Concilium reddatur ſuſpectum. Ita declarat Ripa in d. cap. 1. num. 42. de iudicijs. Verùm exiſtimo, & eo caſu, quo Concilij Præſides ſunt in Concilio tanquam aſſeſſores, Concilium totum reddi ſuſpectum, niſi ab eo amoueantur Præſides ipſi. Cùm recepta magis ſit
24 ſententia † Iudicem reddi ſuſpectum ſuſpecto aſſeſſore non amoto. vt ſcribunt Abbas in d. cap. 1. nu. 14. de iudicijs. & Dec. ibi prima lectura. num. 15. verſ. item dum Abbas. & communem aſſerit ibidem Ripa num. 43. Nec differentiam video inter hunc caſum & illum ſimplicis Iudicis ſuiſq; aſſeſſoris.

25 Declaratur ſecundò, quando † remotis Præſidibus, remaneret integer numerus patrũ, qui Concilium celebrare & cauſas diffinire poſſent. Ita declarat Ripa in d. cap. 1. num. 42. de iudicijs. poſt Abbatem ibi. Cæterùm de induſtria prætereo.

Secundũ eſt huius diſceptationis caput de Concilio Generali, vel verius vniuerſali. Quod quidem ex
26 recepta penè † omnium ſententia recuſari non poteſt. Ita Abbas in cap. 1. num. 15. de iudicijs. & ibidem Decius prima lectura. num. 16. in fine. Ripa num. 45. & Beroius num. 131. Card. Iacobatius in tracta. de Concilio. lib. 5. arc. 10. & Mantua. in tract. de Concilio. nu. 159. Ego omiſsis aliorum diſputationibus, duos caſus diſtinguo, quemadmodum & duabus de cauſis Concilium congregari ſolet, nempe ex cauſa fidei, & ex cauſis temporalibus, vt ſtatim declarabimus.

Primus itaq; caſus eſt, cùm in Concilio hoc vni-
27 uerſali † cauſa fidei Chriſtianæ diffinienda eſt: & Concilium ipſum rectè fuit congregatum, nempe auctoritate Summi Pontificis. Hoc caſu verè Concilium recuſari non poteſt. Ita rectè ſentiunt relati omnes interpretes. Nec eſt ex viris bonis Chriſtiq; fidelibus, qui diſſentiat, vel diſſentire ita facilè po-
28 teſt. Recuſari Iudex tunc † poteſt, cùm prærogatiua perſonæ non impedit: & iuſta recuſationis cauſa adeſt, ſeu conſiderari poteſt. l. apertiſsimi. vbi Doctores. C. de iudicijs. & in cap. Cum R. Canonicus. de officio delega. At qui in vniuerſali Concilio ſumma perſonæ prærogatiua concurrit, vt ſtatim dicemus, & nulla prorſus iuſta recuſationis cauſa conſiderari poteſt. Recuſari ergo Conciliũ hoc nõ poteſt. Illa mi-
29 nor propoſitio ita probatur † iuſta recuſationis cauſa conſideratur, aut ex perſona Iudicis immediatè, ſicuti illa, quæ cauſatur ab ignorantia iuris, vel facti: aut mediatè ex perſona aliorum, ſicuti quando amore, odio, vel timore eorũ, inter quos ferenda eſt ſen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tentia, iudicandum est, id quòd colligitur ex capit. iudicet. 3. q. 7. Hæ enim causæ illæ sunt, quæ Iudices
30 † errare faciunt. At qui nullæ horum possunt in vniuersali Concilio: Cùm in his, quæ de fide tractantur, errare nullo modo possit, imò nec in his quæ de
31 † moribus sunt, vt tradunt Alphonsus de Castro, liber 2. aduersus hæreses, in verbo, Ecclesia. hæresi secunda. & Turre Cremata in summa. de Ecclesia. lib.
32 3. cap. 58. Quod autem in his, quæ de † fide aguntur, errare non possit Ecclesia, seu vniuersale Concilium, ita multis probatur. Et primò ex diuinis illis Seruatoris nostri verbis, vt habetur Matth. c. 5. & Luc. c. 22. Petre, ego rogaui ꝓ te, ne fides tua deficiat. & ꝓbat. cap. à recta cap. hæc est fides. & cap. pudenda. 24. q.
33 1. Accedit secundò, quòd † Concilium congregatur in virtute Spiritus sancti. cap. 1. & cap. violatores. distinctione 15. Et scriptum est Matthæi cap. 27. Ego vobiscum ero. Et Ioannis capit. 17. cùm venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatẽ. Errare ergo nullo modo Concilium potest. Comprobatur tertiò, si Concilia vniuersalia errare possent, nil certi de diffinitis fidei haberemus: atque ita Symbo-
34 lum † fidei, quod in sacrificio Missæ decantatur ab Ecclesia, tanquam in Concilio Constantinopolitano editum, esset apud nos dubium: cùm tamen sit firmiter credendum: & si dubitaremus in fideles essemus:
35 cùm † dubius infidelis sit. cap. 1. de hæret. in 6. con-
36 firmatur quartò ea ratione, quod à † Concilio vniuersali appellari non potest. Sicuti fuit diffinitum in Concilio Calcedonensi. c. multis. dist. 17. & copiosè differit Turre Cremata in c. cuncta per mundum. 9. q. 3. & in summa de Ecclesia. lib. 3. c. 48. & 49. Ergo Ecclesia quòad causas fidei errare non potest. Conse-
37 quentia est manifesta: cùm omnis causa † vitiata per appellationis remedium subleuanda sit. c. liceat. 2. q. 6. Si enim Concilium in his errare posset, certè causa diceretur vitiata, & tamen hoc est falsum. Et hinc deducitur quinta ratio, quòd si à Concilio non licet appellare, nec etiam licet illud recusare: cùm à pari procedant appellatio & recusatio. c. super eo. il 2. de app. Nec dicatur secundum Abbatem & Deciũ ibi, nu. 13. recusationẽ nõ æquiparari appellationi in omnibus, quia imò verius est negatiuè æquiparari argumento ducto à fortiori. Si appellari non potest à sententia iam lata, qua vnus contendentiũ iam condemnatus est, & qui se læsum asserit: Ergo à fortiori non debet admitti recusatio, cũ adhuc de grauamine nõ cõstet.

Non obstant nunc aliqua, quibus constare videtur, Concilium errare posse, & aliquando errasse. Et
38 primò errasse dicitur † Concilium Aquisgranense. Cùm diffiniuit, raptorem non posse ducere raptam. Sicuti relatum est in cap. tria. 36. q. 2. & scribit Abbas. in c. significasti. num. 3. de elect. Et tamen hoc repugnat legi diuinæ. Sicuti legitur Iudicum cap. vl. quod retulit Gratia. in c. placuit. 36. q. 2. vbi Conciliũ Meldense contrarium statuit. Huic difficultati satisfacit Decius in cap. 1. prima lectura. nu. 16. de iudicijs. Ecclesiam non errare in his, quæ sunt fidei, vt dictum fuit: sed posse quidẽ errare in cæteris occultis. Dum Decius non respondet in specie ad d. cap. tria. sensit, Consilium Aquisgranense errasse circa ea, quæ fidei nõ sunt. Quod falsum esse videtur: quia si errauit circa matrimoniũ, errasse videtur circa Ecclesiæ Sacra-
39 menta: cùm matrimoniũ † sit sacramentũ in Ecclesia magnum teste Apostolo ad Ephes. c. 5. Atq; circa ea quæ fidei sunt errasse videtur. Verùm dici potest ex sententia Syluestri Prieri in summa. in verbo, fides. nu. 1. iuncto. nu. 9. dum constituit differentiam inter
40 † fidẽ, quæ versatur in Sacramento matrimonij: quæ dicitur esse quædam promissio à Deo comprobata; & fidem, quæ dicitur rerum sperandarũ, &c. & ait Syluester Conciliũ errare posse circa matrimoniũ. Ego opinor (salua tamen Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Catholicæ sententia) dici posse, ea ratione Concilium
41 † errare posse circa matrimoniũ hoc modo, an sit vel non sit contrahendũ inter hunc & illum: atq; errare potest circa singularitatem, nõ autem in vniuersum. Nam in vniuersum certum est, matrimoniũ esse Sacramentum, & firmiter ita credere debemus: sed tamen necesse non habemus credere hoc, vel illud esse legitimum, vel illegitimum matrimonium. Exemplum egregium & ad rem adferri potest. Nemo fide-
42 liũ nec potest, nec debet † dubitare, quin in pane illo, quem hostiam appellamus, consecratione facta à Sacerdote, adsit immaculatum verumq; Seruatoris nostri CHRISTI corpus. Et tamen potest fidelis dubitare, an in illa singulari hostia, quã cernit esse in manibus Francisci Sacerdotis sacrificiũ celebrantis, adsit Seruatoris CHRISTI corpus: cũ fieri possit, quòd Franciscus ille Sacerdos eam hostiam non consecrauerit. Ita declarant, Cardinalis, Turre Cremata, in c. nos autem. nu. 4. de consecrat. dist. 2. & Nauarrus in c. si quis autem. nu. 104. de pœnit. dist. 7. ex sententia duorum Thomæ ac Bonauenturæ, & aliorum Theologorum, ad quos me remitto. Prætereà & secundò
43 responderi potest ad illud † c. tria. quòd illud Concilium Aquisgranense fuit sola quædam congregatio Prælatorum à Summo Pontifice separata, sicuti affirmat Turre Cremata in summa. de Ecclesia, lib. 3. c. 58. Et propterea non est mirum, si errauit. Sicuti etiam
44 errauit † Concilium Arminense, in quo nomine fidei infidelitas scripta fuit, vt inquit D. Hieronym. in altercatione Luciferiani & Orthodoxi. Quod sanè Concilium congregatum fuit à Constantino Cæsare Constantini filio, mediante Thauro illius Præfecto. Quod sanè Concilium fuit deinde à Damaso reprobatum. c. Sancta Romana. 5. quibus dist. 15. Ita etiam alia similia recenset Turre Cremata in Summa de Ecclesia. lib. 3. c. 58. post Vincentium in Speculo historiali. lib. 24. c. 134. Et patrum nostrorum ætate idem vi-
45 dimus in † Concilio congregato Pisis, quod cõgregari potuisset sine Pontificis auctoritate respondit Decius. in cons. 151. & si contrarium in ea specie consuluerit Ias. in cons. 1. lib. 4. Secundò adferri solet aduersus relatam sententiam argumentatio hęc: Quod dictum est Ecclesiam errare non posse, intelligitur de Ecclesia vera, & propria, non autem de repræsentata
46 per Concilium. Quandoquidem † Ecclesia à Concilio repræsentata, non est vera & propria Ecclesia: cùm Ecclesia vera sit ipsa fidelium omnium congregatio, cuius caput est Christus: Et hæc quidem errare non potest, cùm in vno solo residere fides possit. c. Ecclesia. de consecr. dist. 1. ita ad rem nostram argumentati sunt Ripa in d. c. 1. nu. 45. & Bero. nu. 138. de iudicijs. Et idem scripserunt Abbas, in c. significasti. num. 3. de elect. & Fel. in c. 1. nu. 5. de Sum. Trinit. & fide Catho. Huic obici ita satisfacere possumus, negando prius,
47 quod relati scribentes dicunt, † Ecclesiam repræsentatam per Concilium, non esse veram & propriã Ecclesiam: cùm verius sit, esse & propriam & verã. Nam & si Concilium non referat materialiter totã Ecclesiã: attamen refert auctoritate. Ita probat c. confidimus. 25. q. 1. quo loci dicitur, quòd diffinita in plena
48 † Synodo, dicitur assensu vniuersalis Ecclesiæ diffinita & approbata. Id quod egregiè & optimè cõpro-
49 batur lege diuina, nempe † Reg. lib. 3. c. 8. quo loci describitur prius sacra illa historia de templi exædificatione, verba hæc loquũtur. Tunc sunt cõgregati omnes maiores natu Israel cũ Principib. tribuũ & duces familiarũ Israel ad Regẽ Salomonem in Hierusalem, vt deferrẽt arcã fœderis Dñi de ciuitate Dauid, id est, de Sion. Et postquam auctor ille dixit arcam illatam fuisse in oraculum templi subiungit hæc verba. Conuertitque Rex faciem suam & benedixit omni Ecclesiæ Israel: omnis enim Ecclesia Israel stabat. Hæc ibi. Quo ex loco manifestè constat congregationem illã, in qua conuenerunt maiores natu Israel, & Principes ac Duces familiarum, bis appellari Ecclesiam. Hic idẽ
50 confirmat, quod legitur in actibus † Apostolorum, capitul. decimoquinto. vbi, Concilio congregato Hierosolymis pro ea quæstione diffinienda posteaquam dixit conuenisse Apostolos & Seniores videre de verbo hoc, ita subiungit: Tunc placuit Apostolis & Senioribus cum omni Ecclesia eligere viros ex eis & mittere Antiochiam. Hæc ibi. Et multis alijs diuinæ scripturæ auctoritatibus comprobant Alphonsus de Castro libro primo. aduersus hæreses. cap. 6. & Cardinalis Iacobatius in Tractat. de Concilio. lib. 8. art. 4. col. 2. Rursus & secundò respondetur esse falsum, quod Ripa & cæteri dicebant Ecclesiam errare etiam posse in his, quæ sunt fidei, siquidem seruator noster CHRISTVS non tantum orauit pro fide vni-
51 uersalis Ecclesiæ, sed etiam pro † fide sedis Apostolicę: Est enim scriptum Lucæ cap. 22. Petre rogaui pro te, ne fides tua deficiat. Quæ sanè verba ad singularem Petri personam totam Ecclesiam representantem referuntur. Id quod copiosius explicat Turre cremata in summa de Ecclesia libro secundo. capitul. 109. & libro tertio. cap. 60. His ergo constat Ecclesiam errare non posse. Et prætereà, etiam si diceremus, quod concesserim nunquam, Ecclesiam atque ita Concilium vniuersale errare posse, non tamen inde sequitur, quod possit recusari, cum recusationem ipsam impediat excelsa persona suæ qualitas, sicuti mox dicemus.

Secundus est casus, cum in Concilio hoc vniuersa-
52 li causæ temporales sunt diffiniendæ † sicuti non semel factum est, vt in capitul. ad sedem 35. q. 5. in capit. 1. de pactis. in capitul. primo. de libelli oblat. in cap. 1. de Iudicijs, & in capit. 1. de sponsa. & scripserunt glo. in capitul. 2. quæstion. 1. & copiosè Turre cremata in summa de Ecclesia libro tertio. capitul. 38. & Iacobatius in Tractat. de Concilio. libro quinto. arti. 8. Hoc sanè casu dicendum videbatur Concilium posse recu-
53 sari, cum errare possit. Errare † autem posse in his, ratione, auctoritate, ac exẽplo ita demonstratur. Ratione inquam, quia hîc cessat causa illa, qua DEVS Concilium hoc est Ecclesiam suam errare nõ permittit, nempè causa fidei. Nõ enim alijs pro causis quàm fidei orauit seruator noster CHRISTVS, Auctoritate
54 verò probatur, ex Diuo † Thoma Quodlibeto. 8. & in 4. senten. dist. 41. cùm scribit, quod quamuis Ecclesia dono & auctoritate diuina fulciatur: attamẽ inquãtum est hominum congregatio, aliquid ex defectu humano in actibus suis prouenit, quod non est diuinum. Idem scripserunt Turre cremata in summa de Ecclesia libro secundo. capit. 112. responsione ad nonum argumentum, & lib. 3. capit. 60. ad finem & Syluester Prierius in sua summa. in verbo. fides. num. 9. Exemplo quoque demonstratur Concilium hoc vni-
55 uersale in his errare posse. Nam † errauit Concilium à Stephano VII. congregatum, dum ordinationes omnes illas Formosi Pontificis irritas esse voluit. Ita quoque erasse dicitur Concilium conuocatum à Io-
56 anne IX. Cæterùm verius esse opinor † Conciliũ vniuersale recusari non posse, vt si errare possit in his temporalibus. Ea me mouet ratio, quod bona nõ sit hæc consequentia, Concilium errare potest, ergo recusari põt. vt in specie tradit Iacobatius in Tract. de Concilio lib. 5. art. 10. col. vltim. quod ait probari in simili in

cap. lator, in cap. tenor. & in cap. consanguinei de reiud. Et hoc manifestè comprobatur, quòd & si Papa in his temporalibus errare possit. cap. si Papa. 40. di-
57 stinct. † recusari tamen non potest. cap. quærelã. vbi Abbas de elect. in cap. ipsi sunt, & in capit. cuncta per mundum, vbi Turre cremata. 9. q. 3. quibus sancitum est à sententia Pontificis appellare nõ licere. id, quod multis comprobant Franc. de Marchis. q. 465. nu. 58. parte prima. & Turre Cremata in summa de Ecclesia lib. 3. cap. 47. & ibidem. cap. 48. idem de Concilio asseruit. Et scribit Caietanus in sua summa in verbo, excõmunicatio. extare Pij II. constitutionem, qua gra-
58 uissima indicitur pœna † appellanti à sententijs Põtificum. Constat ergo non valere consequentiam, errare potest Concilium, ergo recusari potest: quia recusationem impedit eius prerogatiua. Nec hîc repugnat, quod docuit Ripa. inca. 1. nu. 45. de Iudicijs. quòd licet Papa regulariter recusari non possit: attamen si iusta recusationis causa subest, debet Papa † le-
59 ge honestatis causam alteri delegare, vt inquit glo. in capit. num. 2. quæstion. 5. & alia retulii in consilio 94.
60 numero 12. Et hinc dicimus, quòd licet † Papa sit Iudex in causa propria, cap. cum venissent de Iudicijs. attamen lege honestatis Iudices dare debet, vt declarant Fel. & Deci. in d. cap. cum venissent ille. nu. 7. iste nu. 5. & Franc. de Marchis. q. 456. numero 56. part. prima. Non inquam hæc consideratio vrget: quãdoquidem satis est, quod recusari de iure non possit & si libellus precum ei offerri possit. Nec enim libellus ille cogit, vel Concilium, vel Papam concedere, quod ab eis requiritur. Cætera, quæ à Ripa obijciuntur, nil pœnitus vrgent,

Declaratur tamen primò hic casus, vt locum non
61 habeat quando Concilium † fuit congregatum sine auctoritate Papæ. Nam tunc poterit recusari, tũ quia Concilium verè dici non potest: tũ quia errare in his temporalibus potest. sicuti à sententia huius Concilij appellari posse scribunt Turre Cremata in summa de Ecclesia. libro tertiò. cap. 49. & Iacobatius in Tractat. de Concilio. libro quinto. artic. 10. libro tertio. versi. & ex his.

Declaratur secundò, vt non procedat, qñ Papa †
62 recusationem admitteret. sicuti videmus in appellatiõe recepta à Papa, vt scribit Turre Cremata. in d. c. 49. Hæc habui. quæ hac de quæstione scribérem. Et quemadmodum me, ita mea omnia sanctæ Romanæ Ecclesiæ Catholicæ diffinitioni, subijcio.

SVMMARIVM.

1 *Actum qui per se non potest gerere, nec etiam potest per alium.*
2 *Tutor non potest per interpositam personam emere bona pupilli.*
3 *Iudicis arbitrio punitur tutor, qui per interpositam personam emit bona pupilli.*
4 *Fraus coniecturis probatur.*
5 *Tutor dicitur per interpositam personam emere bona pupilli, quando eius filius emit.*
6 *Plinij lib. 18. natura. histor. cap. 3. locus egregius.*
7 *Stolonis lex lata ne quis plus quàm quingenta iugera possideret.*
8 *Tutorem præsumi emisse bona pupilli per interpositam personam cum possidere reperitur.*
9 *Tutor bona fide emens bona pupilli per personam interpositam non delinquit.*
10 *Tutorem bona fide emere bona pupillo, cùm adhibitis cõsanguineis pupilli emit.*
11 *Tutor emens sub hasta bona pupilli bona fide emit.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

12 *Magistratum gerens, nec per se, nec per personam interpositam emere potest bona ciuium.*
13 *Magistratum gerens pecuniam mutuo suscipere à subditis non potest.*
14 *Item nec donationes.*
15 *Iudicis arbitrio puniri Magistratum, qui à subditis emit, mutuò suscepit, vel donata acceptauit.*
16 *L. non licet. ff. de contrahen. empt. declaratur.*
17 *Decuriones non posse, nec per se, nec per interpositam personam conducere prædia ciuitatis.*
18 *L. 2. §. 1. ff. de administratio. rerum ad ciuit. perti. declaratur.*
19 *Notarius nec per se, nec per alium potest sibi scribere legatum in Testamento.*
20 *Miles nec per se, nec per alium potest emere prædia in ea ciuitate, vbi militat.*
21 *Miles in ea ciuitate vbi militat potest emere prædia paterna.*
22 *Statutum prohibens emere prædia in ciuitate non dicitur prohibere emere prædia illa, quæ fuerunt suorum maiorum.*
23 *Constitutio Mediolani tit. de pœnis. §. Collegijs declaratur.*
24 *Bannitum non posse nec per se, nec per interpositã personam emere.*
25 *Statutum prohibens Bannitum emere, dicitur etiam prohibere eius filios & seruos, reiecta Bartoli opinione.*
26 *Bart. opinio declaratur.*
27 *Pater nec per se, nec alium potest aliquid relinquere filio spurio.*
28 *Maritus prohibitus legare vxori non etiam relinquere per personam interpositam.*
29 *Statutum Papiæ. 90. in ciuilibus: Quod maritus non possit eius vxorem instituere, declaratur.*
30 *Vxor nec per se, nec per alium donare potest marito.*
31 *Credere iura prohibitus non potest etiam per alium credere.*

CASVS CCCCLIX.

DE IIS, QVI DVM PER SE non possunt aliquid facere, nec etiam possunt per interpositam personam.

1 IVRE optimo sancitum est, vt is, qui per se actum † gerere atque conficere non potest: nec etiam id possit per interpositam personam. Ea propter generalis iuris regula proposita est in capitul. quod alicui non licet. de regul. iuris. in 6. Nam elusoria redderetur legis prohibitio, & ipsi legi fraus fieret. Quod ne contingat pœnæ variæ sunt indictæ, & aliquando extraordinem Iudicis arbitrio plectitur. Et quò facilius hæc tractatio explicetur aliquot casus hîc enumerabo.

2 Primus est † in tutore, qui cum non possit ipsemet emere bona pupilli, nec etiam potest per interpositam personam. l. pupillus. §. item ipse. verficulo. sed si per interpositam. ff. de aucto. tuto. Non enim bona fide id facit: sicuti eo loci Vlpian. ait & respondit Baldus in consilio 347. Titius gessit tutelam. in primo dubio libro quarto. Hæc autem fraus à tutore commissa † Iudicis arbitrio punitur. l. quamuis. v. bi glossa. ff. de rebus eorum qui sub tutela & cura. Et 4 verò cum † fraus hæc non nisi clàm fieri soleat, coniecturis atque præsumptionibus potest detegi. Et vnà est satis vrgens præsumptio, cùm interposita est 5 coniuncta ipsi tutori persona. veluti † si per eius filium, vel alterum suæ potestati subiectum emat, vt manifestè probat. dict. leg. pupillus. §. vltim. in fin. ff. de aucto. tuto. & ibi notat Bartolus, & tradunt Baldus. in authen. quibus cunque. numero duodecimo. C. de sacrosanct. Eccles. & in leg. secunda. numero primo. C. de repud. hæred. Fabianus de Monte in Tract. de emption. & vend. in tertia quæstione principali. numero decimo. Et huc pertinet illud, quòd egregiè 6 memoriæ proditum est à † Plinio libro decimooctauo naturalis historiæ. capitul. tertio. & à Valerio Maximo. libro octauo. capitul. sexto. scribunt hi lege 7 † Stolonis Licinij Trib. Pleb. cautum fuisse, ne quis plus quàm quingenta iugera agri possideret. cùm verò Stolo ipse mille, substituta filij sui persona, possidere deprehensus esset: ipse primus sua lege à M. Pompilio Lenate accusatus & damnatus est. Nil enim referre existimarunt æquissimi illi Iudices, an ipse Stolo possideret, vel eius filius, qui quod acquisierat, patri acquisiuisse dicebatur. l. placet. ff. de acquiren. hæred. Est etiam coniectura fraudis, quando † post mo- 8 dum tutor ipse reperitur possidere. Ita Bald. in dicto consilio 347. Titius gessit Tutelam. in secundo dubio libro quarto. Fabian. in dicto Tract. de empt. & vend. in tertia quæstione principali, numero decimo. idem similibus in casibus Bartol. in l. si is, qui numero 4. ff. de vulg. & pup. sub Bald. in l. secunda. num. primo. versic. item præsumitur fraus. C. de repud. hæred. & Craue. in consilio 156. numero decimo. & nume. vndecimo.

9 Hic autem casus locum non habet, quando † tutor iste bona fide emisset. ita tradunt Bal. in dict. cõsilio 347. in primo dubio. & probat. l. cum ipse. C. de contrahen. empt. Ruin. consilio 142. numero nono. libro primo. Bona fides ex eo arguitur, si adhibito alterius contutoris consensus emit. l. non existimo. ff. de adm. tuto. qua sic declaratur. d. l. cum ipse, vt ibidem explicant Accursius Bald. & alij commemorati à Rip. in leg. prima. §. fuit quæsitum. numero septimo. in fine. ff. ad Trebell. Soc. Sen. in consilio 80. numero 16. libro quarto. Ruin. in dict. consilio 142. numero nono. lib. 1. suppresis nominibus Io. Corasi. lib. 6. miscellanea iuris. cap. 14. num. 5.

10 Existimant etiam Doctores nostri bona fide † tutorem bona pupilli emere, cum adhibitis consanguineis pupilli emit. ita Bar. in l. frater à fratre. nu. ff. de cond. indeb. & in l. transactionem. numero tertio. C. de transact. Imol. in leg. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad S. C. Trebell. Soc. Sen. in dict. consilio 80. numero 17. libro quarto. egregiè Petra transacta sing. 57. & Gramma. decis. 66. num. 65. Dissentit tamen ab hac opinione Corasius lib. 6. miscella. capitulo decimoquarto. Bonafi- 11 des etiam probatur si ipsemet † tutor coram populo res pupilli vænales expositas sub hasta (vt vulgò appellant) ad proclama emit. Ita respondit Deci. in consilio 410. numero secundo. Cætera, quæ hoc in loco adferri possent de industria prætereo.

Secundus est casus in eo, qui publicum officium 12 gerit. Is † enim prohibetur per se, & per interpositã personam cõtractus celebrare in ea prouincia, in qua officium administrat. Prohibentur. l. nõ licet. & l. qui officij. ff. de contrahen. empt. & l. Aufertur. §. quod à 13 præside. ff. de iure fisci. Ita prohibẽtur pecuniã † mutuo suscipere, vel dare sub fœnore. l. principalibus. 14 ff. si certum petatur. Ita nec † donationes recipere possunt per se, vel per interpositam personam. l. 1. C. de con-

de cõtract. iud. vbi Iustinian. adeò nullam esse voluit donationem, vt nec præstari æstimationem quidem voluerit, quem locum commẽdauit vt singularem Roma. sing. 743. Quæstio in ciuitate, &c. quod publicæ vtilitatis causa factũ esse scripsit. Hunc tamen casum multis extensionibus atque declarationib. explicant Doctores nostri. in l. principalibus. ff. si certum peta. Quæquidem omnia hîc congerere, nec locus, nec tempus postulat. Hoc solum nunc dicam, 15 hunc † Officialem puniri varijs pœnis. Aliquando pœnam quadrupli patitur. l. non licet. ff. de contrah. empt. Aliquando rem venditori restituit, & æstimationem fisco infert. l. aufertur. §. quod à præside. ff. de iure fisci. Aliquando verò, & rem & æstimationẽ restituit parti. l. si per impressionem. C. quod metus causa. Quæ sanè iuris loca conciliat Barto. in dict. §. quod à præside. hoc modo. Quandoque quis habet officij administrationem solam, vel etiam cum ipsa administratione iurisdictionem, & emit ea, quæ ex ipso officio venduntur, vt putà si aliqua bona venduntur sub hasta, cui ipse Officialis præest. Hoc casu pœna est 16 quadrupli. ita loquitur † dict. lex non licet. ff. de cõtrahen. emp. Ea fortè est ratio, quod maius sit delictũ emere à suo officio, quod summa fide ad ciuium vtilitatem, non ad propriam administrare debet. Quandoque Officialis emit ea, quæ extra officium venduntur, & tunc si non adhibito metu vendenti & distrahenti emit, patitur pœnam. l. aufertur. §. quod à præside. ff. de iure fisci, vt scilicet venditori res restituatur & æstimatio fisco inferatur, si verò adhibito etiã metu emit, res restituitur, & precium à metu passo nõ aufertur. dict. leg. si per impressionem. C. quod metus causa. Et fortè est differentiæ ratio, quòd vbi nullus illatus est metus, is vendens conqueri non potest, cum in eo peccatum non sit: ob id non potest dici dãnum aliquod passus. pœna ergo ei non debet deferri, sed fisco. Eo verò casu quo illatus est metus, metum passo iure pœna defertur. l. si per vim. C. quod metus causa.

17 Tertius est casus in † Decurionibus, qui non pos- 18 sunt nec per se, nec per personam sibi coniectam con ducere prædia ciuitatis † l. 2. §. primo. ff. de adm. rerum ad ciuit. pert. qui locus errorẽ habet in antiquis codicibus, in quibus negatiuè ita legebatur, nõ secundum legem vsurpata reuocentur. Quam sanè negatiuam amouendam esse admonuit & rectè Antonius Augustt. libro primo. emend. iuris. capitul. 2. ad finem propè. Nulla autem hîc pœna, præter contractus ãnullationem indicitur.

19 Quartus est casus † in Notario, vel altero scribente Testamentum, in quo dum nil potest sua manu fi- bi scribere, nec etiam potest manu personæ suæ potestati subiectæ. l. de eo, & l. diuus. §. primo. ff. ad l. Cornel. de falsis. Quæ responsa interpretatur Ruinus in leg. Gallus. §. & quid si tantùm. numero nonagesimo sexto. ff. de liber. & posthum. & in consilio vigesimo tertio. in fin. libro primo. procedere quando filius, vel seruus, adhibito etiam patris, vel Domini mandato scribit.

20 Quintus est casus in milite, † qui non potest, nec per se, nec per interpositam personam emere prædia in ea prouincia, in qua militat. l. milites agrum. in princip. ff. de re milita. & ibi notauit gloss. in verbo alieno. Cessat tamen hæc prohibitio, quando emunt prædia paterna, & maiorum suorum. l. milites prohibentur. ff. eo: de re mil. & annotauit Iason in l. principalibus. columna tertia. versicul. sextò limita. ff. si certum petatur, quo loci ait, idẽ esse in Officiali, qui & si (vt dixi suprà in secundo casu) non possit emere 21 prædia in loco, vbi administrat officium, potest † tamen emere prædia paterna. & vtranquè assertionem probat. l. qui officij. in princip. ff. de contrahẽ. empt. Et scribit Tiraquellus in Tract. de retractu consang. in proœm. numero quadragesimoquinto. quòd is, qui emere prohibetur, emere tamen poterit res ma- 22 iorum. Et si † statutum prohibet extraneum, vel forensem emere in ciuitate, emere tamen poterit ea, quæ maiorum suorum fuerunt. ita declarat Tiraqu. in dicto tract. de retractu consang. §. primo. glossa nona. numero centesimo sexagesimoquarto. quem secutus est Plotus inter Concilia criminalia diuersorum Tomo primo. libro primo. consilio 108. numero 23 quinquagesimoquarto. qui ita declarat † constitutiones Mediolani sub tit. de pœnis. §. Collegijs, quibus prohibetur alienatio immobilium in forenses & exteros.

24 Sextus est casus in † bannito, qui cum non possit ob statuti prohibitionem emere & cõtrahere, nec etiam id facere poterit per interpositam personam. Ita Iaso. in l. si mihi & tibi. §. regula. numero quinto. de leg. prima. & ibidem Socinus Petra sancta sing. 64. Quiquidem interpretes reijciunt traditionem Bartol. in leg. tertia. §. hoc autem ff. de lega. præsta. cùm 25 dixit, quod si † statuto sancitum sit, ne quis contrahat cum bannito, non punitur ille, qui contraxit cũ filio, vel seruo banniti. Bartoli opinionem secutus est Aret. in l. Gallus. §. quod si is. ff. de liber. & posthum. nec dissentit Soci. Sen. in consilio sexagesimoprimo. numero decimoquarto. libro primo. M. Anton. Bonẽ rius in repe. l. cum filiofam. numero decimoquarto. in fin. de leg. 1. & Gomes. in §. sic itaque. numero vndecimo. in fin. ff. de actio. Cæterùm idem Soc. in consilio 241. colum. decimaseptima. versicul. sed hæc consideratio. libro secundo. declarat atque rectè satis tue 26 tur Bartolum, † quem loqui existimauit, respectu pœnæ extrinsecę, non autem respectu acquisitionis. Cũ enim lex prohibet aliquis alicui acquiri, non solùm prohibet ne per se acquirat, sed nec etiam per interpositam personam, sicuti in prà multis demonstratũ fuit. Cum verò lex solum considerat pœnam, vt quando imponit contrahenti cum bannito, id solum facit odio immediatè ipsius personæ, vt ab hominum cõmercio ille penitus explodatur: tunc pœna locum non habet contra eum, qui contrahit cum filio, vel seruo bãniti, cum ratio statuti cesset hoc in casu. Quo circà dicere possumus, quòd aut statutum respicit effectum acquisitionis, & tunc rectè procedit Iasonis & sequacium opinio, quòd scilicet is, qui contrahere non potest cum bannito, nec etiam possit cum eius filio, vel seruo. Aut statutum respicit pœnam extrinsecam, & tunc procedit opinio Bartoli & aliorum, vt scilicet filius, vel seruus banniti non puniantur.

27 Septimus est casus † in patre, qui dum nõ potest filio suo spurio relinquere, nec etiam potest ei relinquere substituta atque ita interposita persona loco filij. l. si is, qui ex bonis. ff. de vulg. & pupil. subst. & ibidem annotarunt Bartol. & Iaso. numero decimo. & copiosè Boer. quæstio. 127. numero decimoquarto. Est simile quod tradit Alber. in dict. leg. si is qui, & cũ 28 refert ibi Iason, numero quinto. quod si † statuto prohibeatur, maritum relinquere vxori, non poterit ei relinquere per interpositam personam, vt putà substituendo vxorem hæredi à se instituto. Quam quidem opinionem probarunt Barba. in consilio duodecimo. columna decimaquinta. libro primo. Corasius in Rubri. C. de impub. & alijs subst. num. 13. Ita etiam non potest relinquere personæ vxoris, si alia coniectura præsumptæ fraudis concurrit. ita respondit Curtius Iuni. in consil. 6. nu. 7. iuncto. nu. 19. & Alci. 29 resp.

Universidad de Deusto
Biblioteca

29 resp. 71. numero 5. ita interpretantes † statutum Papiæ.90.in Ciuilib.sub Rubri. Quòd maritus non possit eius vxorem hæredem instituere.

30 Octauus est casus † in muliere, quæ dum non potest inter viuos donare marito, nec etiam potest id facere per interpositam personam, quę immediatè ei quæratur.l.3.§. verbum potestatis, cum §. seruus. in fin.ff.de dona.inter virum & vxorem.

31 Nonus est casus in eo, † qui prohibente statuto non potest cedere iura sua forensi, non etiam poterit cedere ciui, qui statim cederet, vel aliter acquireret forensi.ita Bart. in l. si quis orthodoxæ. C. de hæret. quem secuti sunt Soc.Sen.in consilio 26.numero tertio.libro tertio. & Parisi.in consilio 83. numero 48. in fin.libro tertio.

SVMMARIVM.

1 *Matrem interdum teneri dotare filiam.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicatur esse magna & iusta causa, ob quam mater tenetur dotare filiam.*
3 *Matrem teneri dotare filiam cùm pater est inops.*
4 *Matrem teneri alere filium, cùm pater est inops.*
5 *Argumentum posse sumi ab alimentis ad dotem.*
6 *Matrem Iudæam teneri dotare filiam ob patris inopiam.*
7 *Bona matris suppositia fideicommisso posse alienari pro dote filiæ, si pater inops est.*
8 *Bart. doctrina declarata.*
9 *Matrem censeri diuitem inspecta persona eius patris.*
10 *Bona aui materni suppositia fideicommisso posse alienari, vt neptis dotetur, cum eius pater inopia laborat.*
11 *Patrem præsumi noluisse bona esse libera pro dotatione.*

CASVS CCCCLX.

QVANDO MATER, VEL AVVS maternus dotem constituere teneatur filię, neptiuè, explanatum.

1 EST si paternum, non autem maternum officium sit dotare filiam: attamẽ interdum magna, & probabili de causa † mater compellitur. l. neque mater. C.de iure dotium. Dubitant nostri, quæ iure dici possit magna & probabilis causa. Alexand. in leg. 1. numero vigesimoprimo. ff.sol.matrim.& apertius ibid.Soc.Iunio. nume.197.
2 versic. secundò etiam limitatur. † in Iudicis arbitrio esse scribunt.Iudex autem æstimabit, magnam & probabilem esse causam, quando pater est inops. & ma-
3 ter diues ac opulenta. Nam tunc cogi poterit † mater filiam ipsam dotare. ita Alexand.& Socin. præcitato in loco affirmant post Cynum Bartol.Bald. & Alber. in authen. res quæ.C. comm.de lega. quos ibi secuti sunt Curtius Iuni.numero decimoquinto. & nouissimè Antonius Padilla Hispanus.numero 60.& communem esse asseruit Rip.in leg. 1. numero 79. ff. sol. matrim.& eandem affirmarunt Boer. quæstion. 129. numero quarto.& Corasi.in l.qui liberos. nume.113. ff.de ritu nuptia. Et ea est huius sententiæ vrgens ratio ac validum argumentum, quod & si † mater non
4 teneatur filium alere, tenetur tamen cùm diues est, & pater inops.l. si quis à liberis.§. penultim.ff. de liber.agno.& in §.illud.in authen.vt liceat matri, & aliæ & tradit Bartol. in Tractat. de alimen. numero decimotertio. Pari ratione tenetur mater dotare filiam, cum † ab alimentis ad dotem argumentari liceat, vt multis probat Euerardus in Centuria legali in argumento.29.Nec verum est, quod tradit Iaso. in d. authen.res quæ.numero sexto.& numero octauo.ex opinione Angeli & sequacium non licere argumentari affirmatiuè ab alimentis ad dotem, cum plus vrgeat alimentorum causa, quàm illa dotis. Non inquã vera est horum traditio, cùm immè regulari iure argumentari ita liceat, sicuti multis probant Ripa & Euerardus in locis paulò suprà commemoratis. Et existimant Rip.in dict.leg.prima.numero 77.ac Soci.Iunior.numero 197. ff. sol. matrimon. idem esse dicen-
6 dum in † matre Iudæa, vt & illa tunc teneatur dotare filiã, cum diues est, & pater inops, ita declarantes constitutiones Anastasij in l. cognouimus. C. de hæret. qua in specie scribunt glo.& cæteri.in dict.leg.neque mater.C. de iure dotium, sic declarari.d.l.neque mater, vt scilicet, & mater Iudæa teneatur dotare filiã. Id quod affirmarunt & Campegius in Tract. de dote parte prima.quæstion.47. Iason. in §. fuerat.numero 114. instit. de actio.& Marquard.in Tract.de Iudæis. parte tertia.capitul.quarto.numero secundo. Et his
7 fit consequens bona † matris fideicommisso suppositа, hanc ob causam posse alienari. ita scribunt Bart. Bald.Albertus, & cæteri ferè omnes.in auth.res quæ. C. commun.de lega. vbi Curtius Iunio, numero decimoquinto.& Antonius Padil. numero 61. communem esse asserunt, & eandem probauit Euerardus in Centuria legali arg.29. ab alimentis ad dotem.versic. tertiò istud. Cæterùm dubitationem excitat Salicet. in d.authen.res quæ.q.4.aduersus Bartol.& cæteros Ait Bart.quod quando mater est diues, potest alienare bona fideicommissi, vt dotem constituat filiæ. Hoc repugnat (ait Salycetus) constitutioni dictæ.auth.res quæ, dum solùm permittit alienari bona fideicõmissi, quando grauatus restituere fideicommissum non potest de legitima, vel alio suo patrimonio dotem cõstituere. Huic considerationi atque obiectioni rectè satisfacit Curtius Iunio.in d.authen.res quæ.nume-
8 ro 15.versicul.ego autem, &c.cùm ait † Bartol. loqui, quando mater est diues ex hac hæreditate fideicommisso subiecta. Quòd si dixeris, qui fieri potest, vt mater dicatur diues ob res illas, quæ propriæ non sunt,
9 sed alijs restituendæ. Respondeti potest † matrem hanc cẽseri diuitem, patris sui persona inspecta iuxtà ea, quæ scribit Iaso in l.sciendum.in prin.nume.25.in fine.& numero 27.ff.qui satisd.coga. Cùm ex Alberici sententia.in l.in suis. ff. de liberis & posthum. ait, quod bona & diuitiæ patris dicuntur esse filij, & ei prodesse. Idem Alberi.in Tract.statutorum.part.prima.q.71.& quæst. 109. & copiosè Tiraquell.in l. si vnquam.in præfatione.nume.23.C.de reuo.dona. cum
10 itaque hæc bona † ab auo materno subiecta fideicommisso hoc casu, si is auus viueret, dari fine cõtrouersia & alienari possent, imò, & deberent, vt scribunt Bald. Nouell.in Tract.de dote.parte sexta.priuilegio.16.& Ripa in leg.1.numero 81.ff.solut.matrimo.dicendum est, & hanc mulierem posse filiæ suæ ex his bonis dotem constituere. Nam & hoc in casu militat ratio illa.l.mulier.§.cum proponeretur.ff.ad Trebell.quod
11 scilicet præsumptio sit, † patrem auum q; noluisse hoc casu bona prius alteri restitui, quàm sua proles, cui dotem constituere tenetur, eam ex bonis suis conse-
quatur.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Protestationis verba clara esse oportere.*
2 *Protestatio generalis ad certificandum aduersarium, an sufficiat.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, an generalis protestatio sufficiat ad certificandum.*
4 *Personæ honestæ qualitas suadet vt generaliter interpelletur ad soluendum.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quando personæ qualitas suadeat, vel non, vt generalis protestatio sufficiat.*
6 *Moram causari ex verbis incitatorijs tantum.*
7 *Verba hæc, indigeo mea pecunia, an sint citatoria ad soluendum.*
8 *Scire in non dicitur, qui scit in nube.*
9 *Moram magnam adferre debitori graue detrimentum.*
10 *Interpellationis verba certa esse debere.*
11 *Generalitas obscuritatem parit.*
12 *Denuntiatio generalis, quæ sit ab emptore venditori non sufficit.*
13 *L. si quis mihi bona. §. pater. ff. de acqu. hæred. declaratur.*
14 *L. sed & interpellatus. in prin. ff. de recept. arbitri. declaratur.*
15 *Verba enuntiatiua propter se prolata disponere.*
16 *Verba enuntiatiua, quando disponant.*
17 *Verba enuntiatiua disponere ad liberandum.*
18 *Bart. in l. ex hac scripture. numero 16. ff. de donatio explicatur.*
19 *Rogare interdum est iubere & mandare.*
20 *L. 1. §. 1. ff. mand. declaratur.*
21 *Preces maiorem esse mandata.*
22 *Preces Tyranni inferre iustum metum.*
23 *Preces armatæ prouerbium.*
24 *L. & eo modo. deleg. 2. declaratur.*

CASVS CCCCLXI.

DE PROTESTATIONE INCITAtoria, qua debitor interpellatur ad soluendum egregia disputatio.

1 QVM †, protestationis, vel incitatoriæ, vel certificatoriæ verba certa & clara esse
2 de beãt.l.aut qui alter.§. 1. ff. qđ viaut clam: Dubitatum scio, an † generalis protestatio ad certificandum aduersarium sufficiat. Alciatus vir eruditiss. in repe.l.non solùm.§.morte.in fin.ff. de operis no-
3 ui nuntia.ait, † Iudicis arbitrio relinqui, vt pro personarum & negotiorum qualitate æstimet, an protestatio ista generalis sufficiat. Nam interdum qualitas
4 † personæ, cui à creditore exhibenda est reuerentia fert, vt modestè & generatim admoneatur, vt soluat, vt si quis Prælato suo, vel patri, vel socero, similiuè personæ dicat, se sua pecunia indigere, æstimabit Iudex, protestationẽ atque interpellationem hanc sufficere, id quod affirmarunt in specie Cyn. in l. in minorum. C. in quib. caus. in integrum rest. non necessi. & Rubeus in repe. d. l. non solum. §. morte. numero 477. in fin. ff. de operis noui nuntia. qui scribit, conferre. l. 1. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum act. non detur. l. penultim. ff. de furtis, & l. in coniunctione. C. de nupt.
5 Quando verò † qualitas personæ non id fert iure arbitrari debet Iudex verba generalia, vt puta indigeo mea pecunia, non sufficere, vt debitor censeatur interpellatus, & in mora positus, sicuti rectè affirmarunt Petrus & Cynus in dict. leg. in minorum. C. in quibus caus. in integrum rest. non est necessaria. Bar. in l. si quis mihi bona. §. pater. ff. de acquiren. hæred. Iaso. in l. si ex legati causa. numero decimo. de verbo. obliga. & Rube. in d. §. morte. nu. 476. Quorum quidem sententiam, vel ex eo sequor, quod vt debitor in
6 mora † constituatur, verba esse debent incitatoria, quibus significetur instantia creditoris. l. mora. ff. de vsuris. ibi, omissa debiti repetendi instantia. Et docuit Bartol. in dict. §. morte. numero 53. At verba hæc,
7 indigeo † mea pecunia, non significant instantiam & incitationem quandam ad soluendum. Non enim necessario sequitur, indigeo mea pecunia. Ergo eam mihi numera. Accedit secundò, quòd vt mora debitoris causetur, debet ipse debitor certò scire, se tunc dare oportere. l. quod te. ff. si certum peta. At qui verba hæc à creditore prolata, indigeo mea pecunia, non fatiunt debitorem certò scire, se tunc dare oportere.
8 cum † scire is non dicatur, qui sit in nube, vt ait Ripa in l. admonendi. numero 82. ff. de iureiurand. post Baldum in l. AEmilius. ff. de minor. 25. annis. In nube autem interpellatus iste, scit se interpellatũ, quia verba necessariò, & concludenter non significant interpellationem. Verius enim dubitationem magis quandam, quàm scientiam inducunt, cum possint significare, & non significare interpellationem. Non ergo iste censeri debet interpellatus atque ita in mo-
9 ra positus. Tertiò suffragatur, quòd ex mora magnũ debitori infertur præiudicium. l. si seruum. §. sequitur. ff. de verb. oblig. At qui in his, quæ magni sunt præiudicij simplex admonitio non obligat monitum. l. si filius, vbi glos. notabilis. ff. de tutelis. Ergo, &c.
10 Quartò confert, quòd verba interpellationis debent esse certa, & clara. l. aut qui aliter. §. 1. ff. quod in aut clam. At verba ista ita generaliter concepta non
11 possunt dici certa & clara. cum † generalitas obscuritatem pariat. l. ita fidei. ff. de iure fisci.

Quintò accedunt. l. Iulianus. §. idem Iulianus, &
12 l. in venditione. vbi Castren. ff. de actio empt. vbi † generaliter illa denuntiatio oneris annexi rei venditæ nõ sufficit, ne deinde vẽditor teneatur actione illã ex vendito.

His constat errasse eos, qui scripserunt verba hæc generalia, indigeo mea pecunia, interpellationis vim ita obtinere, vt in mora censeatur debitor ille positus. Qua quidem in opinione fuerunt Bartolus Alexand.& Iason, quos secutus est Decius in l. Vinũ. numero decimotertio. ff. si certum petatur, & idem docuit Alexand. in leg. secunda. §. voluntatem. nume. 13. ff. sol. matrim. Et hi quidem leuibus aliquot argumentis, quibus facilè respondeti potest. Et pri-
13 mò moti sunt. ex † l. si quis mihi bona. §. pater. ff. de acquir. hæred. cùm Iurisconsu. ait, quod si pater scribit filio inuigilabis circa hæreditatem Sempronij. His verbis dicitur pater iussisse filio adire hæreditatem ad cuius onera se obligasse patrem censuit. Cæterùm facilè diluitur argumentatio, cum is text. §. pater loquatur in aditione hæreditatis in qua coniecturata voluntas sufficit. l. si aulla. C. de iure dẽlib. & scribit Bartol. in l. gerit. nume. vigesimoprimo. ff. de acqui. hæred. Quocircà mirũ nõ est si ineptus ille loquendi modus non vitiat dispositionem illam, ita ex dict. §.
pater respondit Soci. Iuni. in consilio 83. numero 2.
14 li. 1. Secundò relati Doctores citarunt text. † l. sed interpellatus in prin. ff. de recept. arb. q̃ loci glo. intelligit interpellationẽ pro sola notificatione. Sed mirũ certè est, Docto. fulciri suam hanc opinionẽ eo textu, quo nil concluditur: Et si enim interpellatio pro
denuntia-

Universidad de Deusto
Biblioteca

denuntiatione sumatur, non tamen inde fit, quin clara, & manifesta esse debeat denuntiatio: Quæquidem clara non est, cùm verbis his generalibus, & ambiguis facta est. Tertiò mouetur Deci. eo argumento, q verba hæc, indigeo mea pecunia, prolata sunt princi-
15 paliter & propter se. Atqui verba, etiam si † enunciatiua sunt, si principaliter propter se proferuntur, disponunt tamen. l. ex hac scriptura. vbi Bart. nume. 16. ff. de donat. Ergo hæc verba, indigeo mea pecunia, & si sint enuntiatiuè prolata, attamen disponunt. Cæte-
16 rùm facile responderi potest, verba † enuntiatiua solũ dispositionem inducere duobus in casibus, nẽpè ad probandũ, & id quidẽ potius ex benignitate quadam, quã iure ipso ciuili inspecto, vt probat. l. publia. §. vltim. ff. depositi. declarat ibi suprà in casu. 93. nu. 15.
17 Ita ẽt quò ad liberandum † verba enunciatiua dispo-
18 nunt. l. tale pactũ. in prin. ff. de pactis. † Et Bar. in d. l. ex hac scriptura. n. 16. loquitur in vltimis voluntatib. in quib. verba enuntiatiua propter se prolata disponunt, secus in actib. inter viuos. Præterea & secundò respondetur, negando illã maiorẽ propositionem, q scilicèt hæc verba sint prolata propter se, vt voluerit creditor suũ debitorem esse monitũ parare solutionẽ: Non enim sequitur indigeo mea pecunia, ergo eã mihi numera. Quartò argumẽtatur Deci. ea ratione,
19 quod † rogare est iubere & mandare. l. 1. §. 1. ff. mand. Ergo & hæc verba, indigeo mea pecunia, significant quoddã mandatũ ad numerandũ. Verũ hęc argumẽtatio nil vrget, si quidem hoc verbum, rogo est significatiuum voluntatis ipsius rogantis, cũ demonstret quid ille velit. sed si prolata sunt ab eo, qui iubere nõ
20 potest, precatiua sunt, si verò prolata sunt ab eo, qui
21 põt iubere, sunt imperatiua. Ita probat. † d. l. 1. §. 1. ff.
22 mand. Hinc dicimus † preces maiorũm esse mandata, vt dixit gloss. in l. 1. §. 1. ff. quod iussu. etiam tradũt Bald. in l. si mandator. ff. quòd cum eo. Hinc respon-
23 dit Deci. in consilio 219. numero 2. preces † Tyranni inferre iustum metum. Nam preces illæ verè armatæ præceptiones appellari possunt, vt est † in prouerbio, & declarat auctor chiliadis in quinta chiliade. centuria prima in verbo, preces armatæ. Nostro autem in casu negamus hæc verba, indigeo mea pecunia, esse significatiua voluntatis ipsius creditoris, vt voluerit debitorem debere tunc numerare. Quintò ac vltim. adferri solet & eo modo, & l. etiam hoc modo. de lege 1. quib. probatur verba enuntiatiua inducere fideicommissum. Ergo multò magis debent inducere admonitionem, si quidem fideicommissum est onus. l. cohæredi. §. cum filio. ff. de vulg. & pup. subst. cum tamen admonitio hæc odium non contineat. Verũ
24 respondetur. d. l. † & eo modo, ac illi similes loqui in fideicommissis, quæ & si odiosa sunt: attamen solis coniecturis inducuntur. l. cum proponeretur. de leg. 2. Et in eis constituendis non spectatur ad quem verba dirigantur, sed ad quem effectum. l. si seruus. §. qui margaritam. & l. seruo legato. §. si testator. de leg. 2. Diuersum est nostro in casu, vbi voluntas creditoris interpellantis debet esse verbis claris significata. de his satis.

SVMMARIVM.

1 *Aquæ ductum Romanorum vsus & vtilitas.*
2 *Valentiniani & Theodosii constitutio de aquæductibus.*
3 *Pœna quæ contra frangentes, & impedientes aquæductus Romanos.*
4 *Aqua ex Castello quomodo olim duceretur.*
5 *Constitutio Mediolani lib. 4. tit. de aquis & fluminibus, declaratur.*
6 *Constitutio Mediolani lib. 5. tit. de aquis. §. extrahens, declaratur.*
7 *Tempus continuum in dubio intelligi.*
8 *Constitutio Mediolani lib. 4. tit. de aquis. §. isq; contrafeciſſe, declaratur.*
9 *Commodum quod venit in consequentiam non est considerabile.*
10 *Furtum præsumi ab eo factum, apud quem res reperitur.*
11 *Constitutio Mediolani lib. 4. tit. de aquis. §. omnibus habentibus, explicatur.*
12 *Vendere nemo cogitur rem propriam.*
13 *Vendere quis cogitur rem suam ob publicam vtilitatem.*
14 *AEdificare liberè quis potest in proprio prædio.*

CASVS CCCCLXII.

DE POENIS FRANGENTIVM, vel impedientium aquæductus. & constitutio Mediolani tit. de aquis explicata.

VM publicorũ † aquæductuum in vrbe 1
Roma olim esset, & vsus & vtilitas non mediocris, factum est, vt Imperatores ipsi suis legibus, & constitutionib. cauerint, ne eorum cursus impedirẽtur, alioquouè modo læderentur. † Et inter 2
cæteros Valentinianus, Theodosius & Arcadius. in l. 3. C. de aquæduct. li. 11. hanc constitutionem promulgarunt. Eos, qui aquæ copiam, vel olim, vel nunc per nostra indulta meruerunt vsum aut ex Castellis, aut ex ipsis formis iubemus elicere: neque earum fistula rum, quas matrices vocant, cursum ac soliditatem attentare, vel ab ipso aquæductu trahere. Quòd si quis aliter fecerit non solùm id, quod prius iure beneficij fuerat consequutus amittat, verùm pro conditione quoque personæ seueriſsima pœna plectetur. Hæc ille: Cæterùm cum ab his nec diffinitum sit, nec diffi-
niri potuerit, quanta debeat esse † pœna hæc, ex quo 3
cognitum esse eis non potuit cõditio eorum, qui sanctionẽ ipsam violassent, ea propter pœnã illã seueriſsimã Iudicis arbitrio declarandã reliquerunt: ficuti annotauit Ioan. à Platea. in d. l. 3. in fin. Quo autem
modò † aquæ ex Castellis, vel ex formis ducerentur 4
indicat Iulius Frontinus de aqueductibus. & melius. l. Vitruuius libro octauo. de architect. capitu. 5. cuius verba recensui in Commentarijs de retinenda possessione, remedio sexto. numero 85. & ibidem alia hac de re scripsi. Quid hodie ea in Vrbe Romana obserue tur planè ignoro. Nos autem, qui his aquæductibus non vtimur, tum nostram ob inopiam, tum ob incuriam ciuium has pœnas euadimus. Non me latet tamen in Mediolanensi ditione cautum esse nouis illis
† constitutionibus li. 4. tit. de aquis & fluminib. mul- 5
ta esse de ducendis aquis sancita. Est enim inter cætera constitutum, ne quis vti possit aquis fluminum regaliũm nauigabilium, vel innauigabiliũ, nec etiam fossarũ manufactarũ, sine licentia & facultate cõcessa à Principe. Quã sanè licentiam vult illa cõstitutio esse probandã per literas Principis. Qua ex re intelligimus, q̃d non sufficeret probare testibus: vt scribunt Docto. in l. contractus. C. de fid. instrument. & in
capitulo primo. de cens. in 6. Est etiam illis † con- 6
stitutionibus

stitutionibus cautum in primo capite. §. extrahens, quod extrahens aquam contra illius constitutionis formam incidat in pœnam aureorum decem, pro qualibet vncia & pro qualibet vice: nisi fuerit in quasi possessione pacifica aquam extrahendi per triennium. Scio hîc aliquando dubitatum, quomodo intelligi debeat hoc triennium, an scilicet continuum, vel interpellatum esse possit & debeat? Et existimo hoc triennium esse debere continuum. Nam, cum lex
7 certi † temporis mentionem facit, intelligitur de continuo. ita affirmarunt gl. in l. 3. & in l. naturaliter. ff. de vsucap. & in Rubric. ff. de diuersis & tempo. præscript. Abbas in capit. vlt. ad finem de electio. Bart. & Castren. in l. vltim. §. quoties. ff. de publica. & vectig. Alex. in consil. 34. nu. 1. libr. 5. & Lapus alleg. 46. nu. 3. quo loci ait, dictionem, percõtinuationem quandam significare ex sententia Io. Andreæ, & Io. Monachi, in cap. cum contumacia. de hæret. in 6. Quare cum hæc constitutio requirat quasi possessionem per triennium, intelligitur de triennio continuo. Et dum sub-
8 iungit hæc ipsa Mediolanensis † constitutio in. §. isq; contrafecisse, &c. quod is præsumatur extraxisse aquas ex fluminibus illis, ad cuius commodum compertum fuerit aquas decurrere. Hinc pariter scio aliquando fuisse dubitatum, quid si aquæ hæ non vnius tantùm, sed plurium agros irrigauit, an omnes pariter præsumantur aquas aduersus legis prohibitionẽ extraxisse? Crederem ego intelligendam esse constitutionem de eo immediato agri possessore, qui prin-
9 cipaliter commodum ex aquis percipit. Nam † commodum quod venit in consequentiam non est considerabile. §. legatarijs. inst. de testa. & confert regul. l. si quis ne causam. ff. si certum peta. vbi copiosè Iason. Et accedit quod is, qui habet prædium propè ripam ipsius fluminis è quo in suum fundum aquæ deriuant, si dolo careret, certè non esset passus aquas illas suum in agrum fluere, sed riuum ipsum clausisset: vel eum, qui aperuisset sua omni diligentia perquisiuisset, ne se & Principem læderet.

Hæc autem præsumptio dilui facilè potest contraria coniectura & præsumptione iuxtà regulam. l. diuus. ff. de in integrum restit. Et contraria præsumptio considerari potest, vt si is prædij dominus est admodum probus, qui non consueuit huiusmodi facere. Quemdmodum dicimus, quod & si præsumptio
10 sit ab eo commissum esse † furtum apud quem reperta fuit res. leg. ciuile est. C. de furtis: non tamen hæc præsumptio locum habet contra virum probum, apud quem res ipsa reperiretur. Ita declarant Salycetus in l. vltim. C. de quæstio. Marsil. in l. 1. §. vltim. ff. eo. de quæstio. Alciatus in tract. de præsumpt. regul. 3. præsumpt. 29. numero 1. Rebuffus in commentarijs ad concordata Regis Galliarum. titul. de forma mandati Apostolici. in verbo nos inducunt. & Tiraquell. in tract. de pœnis legum, &c. Causa si. numero
131. Illud etiam esse annotandum ad interpretatio-
11 nem illius constitutionis, dum in † capit. omnibus habentibus, &c. constitutum est licere illis, qui aquas ducere volunt ducere per agros, & prædia cuiuslibet personæ, modò eis soluant occupati agri prætium: & quartam partem æstimati prætij & damnum. Hæc sanè constitutio fauorabilis est, vt respondit Rubeus in consil. 92. dum ita interpretatur simile statutum oppidi Fossani Pedemontium. Hîc etenim versatur publica vtilitas, vt scribit Cæpolla in tractat. de seruit. rustic. prædio. capitul. 4. de aquæductu. quæst. 5. numero 28. & numero 69. Et propterea hoc in casu declaratur illa iuris sententia,
12 quod nemo † possit cogi rem propriam vendere. leg. inuitum. C. de contrh. empt. & leg. nec emere. C. de iure deliber. Hæc sanè sententia cessat ob publicam
13 vtilitatem, qua quis † vendere cogitur. vt omnes declarant, in dicta lege, nec emere & fusius Didacus Conuarr. libro tertio. varia. resolu. capitul. 14. num. 8. Est etiam hîc animaduertendum, quod is, per cuius prædia aqua ducitur ad loca inferiora, potest in
14 suo ipso prædio ædificare † molendinum, modo non impediat aquæ cursum. Ita in specie consuluit Cursius sen. in cons. 33. Potens nobilis, &c.

SVMMARIVM.

1 *Citationis forma triplex.*
2 *Citatio quæ fit per edictum quandiu affixa esse debeat ædibus.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quandiu citatio per edictum affixa esse debeat ædibus.*
4 *Citationem per proclama ter fieri debere.*
5 *Iudicem posse minuere tempus intra quod citatio per proclama ter debeat fieri.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur, quomodo tempus citandi ter per proclama possit coangustari.*

CASVS CCCCLXIII.

DE MVLTIPLICI CITATIONVM forma, & de Iudicis arbitrio, quod circa ea versatur.

IRIBVS modis † vocari in ius solet reus 1
cõuentus, verbo, literis, & edictis. legcum verò. §. hoc Senatus. ff. de fideicommiss. libert. id quod annotaui in commentarijs de recuperanda possessione, remedio octauo. nume. 101. post Boërium in l. consentaneum, num. 19. C. quomod. & quando Iudex, & si Robertus Maranta in Speculo aduocatorum parte sexta, titul. de citatione. numer. 50. scripserit sex esse citationum species nempè realem quam personalem vocant, verbalem, quæ solo verbo fit, literalem quæ literis, ædictalem quæ ædicto, per proclama, & per tubam, aut campanam: Qua de re nunc non disputo. Illud solũ in præsentiarum venit
2 explicandum, quando citatio † fit per edictum, quandiu affixa esse debeat illa citatio in loco publico. Et
3 verè cum hoc iure diffinitum non sit, Iudicis † arbitrio relinquitur. Ita Maranta loco iam citato. nume. 96. ex sententia Bartol. in extrauag. ad reprimendum
4 in verbo publicè. Et quoque dubium † in citatione per proclama, quæ ter fieri debet, iuxta authent. qui semel. I. tres denuntiationes. C. quomodo & quando Iudex, quantum vna ab altera distare debeat? Et ex d. authent. qui semel. §. qui si causam, constat distare debere spacio triginta dierum. Cæterùm potest
5 † Iudex ipse tempus hoc minuere, vt scribit gloss. in dicto. §. qui si causam in verbo interualla, quæ ex consuetudine hoc posse fieri scribit & ibidem idem asserit Bartolus. numero 14. dubitari autem contingit intra quod tempus coangustare possit Iudex hoc tempus triginta dierum? Et cum hoc lege diffinitum
6 non sit, ex quo vsu introductum fuisse diximus † Iudicis arbitrio relinquitur. Ita affirmauit Herculanus Perusinus in tracta. Quis teneatur probare negatiuam. numer. 245.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum in ſupplementum probationum non deferri actori ſeu accuſatori in cauſis criminalibus cùm ſemiplenè tantum probauit.*
2 *Probationes claras & apertas requiri in cauſis criminalibus.*
3 *Cauſa criminalis & ſi leuis dicitur maior quauis ciuili.*
4 *Iuramentum in ſupplementum probationum non deferri in cauſis ciuilibus magnis.*
5 *Cauſam eſſe magnam, ne deferatur iuramentum in ſupplementum probationum aſſerens probare debet.*
6 *Iuramentum in ſupplementum probationum non deferri actori agenti ciuiliter pro cauſa alias criminali, ſi ſemiplenè tantum probauit.*
7 *Iuramentum in ſupplementum probationum an deferatur accuſatori in cauſa criminali quando probauit plus quam ſemiplenè.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui, quando deferri debeat iuramentum in ſupplementum probationum accuſatori in cauſa criminali, cùm probauit pluſquam ſemiplenè.*
9 *Iuramentum in ſupplementum probationum perſonæ honeſtæ tantùm deferri.*
10 *Iuramentum in ſupplementum probationum deferri reo, in cauſa criminali cùm ſemiplenè probauit.*
11 *Iuramentum in ſupplementum deferri reo in cauſa criminali ciuiliter tractata.*
12 *Iuramentum ſuppletorium deferri viro honeſto tantùm.*
13 *Vſurario non deferri iuramentum ſuppletorium.*
14 *Vſurarium eſſe infamem.*
15 *Iuramentum ſuppletorium deferri ei, qui desijt exercere fœnus.*
16 *Spurio deferri an poſſit iuramentum in ſupplementum probationum.*
17 *Spurios eſſe infames.*
18 *Imò ex aliorum ſententia infames non eſſe.*
19 *Iuramentum in ſupplementum probationum non deferri periuro.*
20 *Periuro iam abſoluto poſſe deferri iuramentum in probationum ſupplementum.*
21 *Peccatorem peracta pœnitentia, peccatorem amplius non appellari.*
22 *Infamiæ nomen non retinere, qui malæ famæ fuit, ſi nunc eſt bonæ.*
23 *Semel malus non ſemper præſumitur malus.*
24 *Filia, quæ in corpus ſuum peccauit, ſi ſit reuerſa à patre alenda & dotanda eſt.*
25 *Blaſphemator ſi eſt confeſſus peccata, ex aliquorum opinione non punitur.*
26 *Iuramentum in ſupplementum probationum deferri cauſa cognita.*
27 *Item parte citata.*
28 *Item ſi petitum fuit deferri.*
29 *Item ſi fuit petitum in termino probatorio.*

CASVS CCCCLXIIII.

QVANDO ET QVO ORDINE DEferatur iuramentum neceſſarium in cauſis capitalibus,

DISPVTATIO eſt grauis & egregia, an locus ſit iuramento neceſſario, quod appellant in ſupplementum probationum, in cauſis capitalibus? Qua ſanè in re ſoleo conſtituere aliquot caſus.

Primus eſt, quando agitur de deferendo † iuramentum hoc accuſatori, qui, vel nil
1 probauit, vel ſolum ſemiplenè, vel minus quàm ſemiplenè. Hoc ſanè in caſu nullo modo defertur hoc iuramentum in ſupplementum. Ita gl. in l. admonendi in verbo exactio. ad finem. ff. de iureiurand. & ibidem Bart. num. 25. Roma. num. 104. Cacialupus. num. 146. & alios recenſet ibi Iaſon. nu. 224. qui atteſtatur, hanc eſſe receptam opinionem: id quod facit & Curtius iunior ibidem. numero 66. Et idem affirmarunt Alexan. in conſil. 66. col. 1. libr. 1. & in conſil. 76. num. 7. libr. 6. Socinus in tract. fallent. reg. 80. in verbo, iuramentum in probationis ſupplementum. fallen. 12. Decius in conſil. 429. nu. 10. Marſilius in l. de minore. §. tormenta. numer. 2. ff. de quæſtio. & in ſingul. 635.
2 Et huius ſententiæ ea eſt ratio, quia in † cauſis his criminalibus requiruntur probationes luce (quod aiunt) meridiana clariores. l. vltim. C. de probatio. Quæ ſanè manifeſta probatio non redditur. cùm per
3 iuramentum ſuppletur. Et accedit, quod cauſa criminalis quantumuis leuis dicitur eſſe maior quacunque ciuili. leg. in ſeruorum. ff. de pœnis. In †
4 cauſis autem ciuilibus magnis non admittitur iuramentum in ſupplementum probationum: ſicuti poſt alios ſcripſi ſuprà, in caſu 190. numero 17. poſt Iaſonem, & alios. Et illis accedit Alexand. in conſil. 66. column. 2. verſicul. nec ad hoc. libr. 1. quo loci reſpondit, quod ille, qui aſſerit † cauſam eſſe magnam, & ob id deferri non poſſe iuramentum debet id probare. Quam traditionem probauit Curtius iunior in l. admonendi. numero 68. verſicul. tertiò ſingulariter. ff. de iureiuran.

6 Secundus eſt caſus, quando † agitur de deferendo iuramentum accuſatori agenti ciuiliter de cauſa aliàs criminali. Hoc etiam caſu, ſi ſemiplenè tantùm probauit, non defertur hoc iuramentum. Ita gloſſ. in capitul. tam literis. de teſtibus docuit Anchar. in capitul. mediatores. tertio notab. de teſtibus. in 6. Alexand. in conſil. 66. column. 1. libr. 1. Decius in conſil. 37. in fine. & Marſilius in l. de minore. §. tormenta. & l. maritus. numero 6. ff. de quæſtio. & in praxi criminali. §. poſtquam, numero 2. Iaſon in repe. l. admonendi. numero 226. de iureiuran. quo loci reijcit opinionem aliquorum, qui aliter viſi ſunt ſcribere.

7 Tertius eſt caſus † quando in cauſa, quæ criminaliter tractatur vel ciuiliter de crimine ipſo agitur accuſator actorvè plus quàm ſemiplenè probauit.
8 Hoc ſanè in caſu Iudicis † arbitrio relinquitur. Ita docuit Roman. in l. admonendi. num. 104. ff. de iureiuran. quem ſecuti ſunt Alexand. in conſil. 76. num. 7. libro. Ioan. Igneus in repe. l. neceſſarios. §. non alias. numero. 235. in fine. ff. ad S. C. Sillan. de his, quibus vt indig. & Franc. Herculanus Peruſinus in tractat. ne quis teneatur probare negatiuam. nu. 235. Et ſi abſolutè ſentiant aliqui eſſe deferendum hoc iuramentum. Ita de cauſis magnis & arduis, in quibus facta eſt pluſquam ſemiplena probatio, reſpondit Crauett. in conſil. 73. numero 26. & in conſil. 198. numero 10. poſt Caſtrenſ. Corneum & alios. Prudens autem Iudex animaduertat, ne deferat hoc iuramentum, niſi viderit (vt iam admonui) pluſquam ſemiplenè probatū: non enim ſolam ſemiplenā probationē ſufficere ex ſuperioribus caſib. intelligimus. Erit etiam ſpectanda perſonæ qualitas, an ſcilicet honeſta
9 ſit, cum † honeſto proboq; viro tantùm deferatur, vt reſpon-

reſpondit Alexander præcitato in loco. & comprobabimus infrà.

10 Quartus & vltimus eſt caſus, quando agitur de † deferendo iuramentum hoc neceſſarium reo accuſato de crimine, qui quidem reus ſemiplenè ſuam innocentiam probauit. Hoc ſanè in caſu ei deferri poteſt iuramentum hoc. Ita Angelus in l. in bonæfidei. C. de rebus cred. Alexand. in conſil. 66. col. 1. verſic. & dicit ibi Angelus libro 1. Iaſon in repet. l. admonendi. num 225. ff. de iureiuran. Marſilius in leg. maritus. num. 16. ff. de quæſtio. & in Practica criminali. §. poſtquam. num. 5. ita declarantes gloſſam. l. 3. poſt princ. ff. de iureiuran. & d. l. maritus. ff. de quæſtio. ac capit.
11 tam literis de teſtib. Et hic † caſus maxime procedit, quando ciuiliter agitur de crimine, ita Alexand. in d. conſ. 66. col. 2. in princ. lib. 1. poſt Raynerium, in d. l. in bonæfidei. verùm in huius iuramenti delatione multa habet obſeruare prudens Iudex tam quòad qualitatem perſonæ, cui deferre vult iuramentum, quàm quòad ordinem iudiciarium. Quo enim ad perſonam, cui vult deferre iuramētum animaduertere de-
12 bet, an honeſta perſona ſit. Nam viro † minus honeſto (vt dixi ſuprà) & probo non eſt deferendum. Hinc fit,
13 vt exercenti fœnus † deferendum non ſit hoc iuramentum: ſicuti ſcripſerunt Baldus in l. in bonæfidei. C. de reb. cred. & iureiura. Alex. in in l. admonendi. in fine. de iureiura. & ibidem Curt. iun. nu. 73. Marſilius in l. maritus. nu. 50. in qu. & in ſing. 273. Ea eſt ratio,
14 quia † fœnerator infamis eſt. l. improbū. ff. ex quibus cauſ. irrog. infam. & conſequenter non eſt perſona
15 honeſta, cæterùm ſolet dubitari † quid in eo, qui deſijt exercere fœnus. Et in ſpecie hac exiſtimauit Curt. iun. in d. l. admonendi. nu. 73. hunc non amplius eſſe infamem, & propterea ei deferri poſſe hoc iuramentum. Hæc traditio à nobis fuſius explicabitur infrà ſtatim, cùm de periurio agemus, & multo vberius infrà in caſu 499. num. 1. 7. vbi explicabimus, an fœnerator, qui fœnus deſijt exercere compelli poſsit, edere libros rationum, quos fœnerator ipſe edere compellitur. Ita etiam non defertur hoc iuramentum Iudæo exercenti fœnus contra Chriſtianum. vt ſenſit Craue. in conſil. 73. numero 25. Non autem con-
16 tra alium Iudæum. Dubitari etiam ſolet, an † ſpurio poſsit deferri hoc iuramentum? Et non poſſe ſcripſerunt Cacialupus in l. admonendi. numer. 156. de iureiuran. & Marſil. in l. maritus. num. 52. ff. de quæſt. & vberius in ſingul. 273. Id quod vel ex eo dicendum
17 videbatur, quia † ſpurius eſt infamis, ſicuti ſcribit Azon in ſumma. C. de infam. Baldus in l. in bonæfidei. numero 1. in fine. C. de rebus creditis & iureiurand. in l. 1. C. de iure aureor. annulorum, & in l. generaliter. C. de inſtitu. & ſubſt. Alexan. in l. 3. col. 2. ff. de liber. & poſthu. Quorum opinio comprobari maximè videtur ex eo, quod ſcriptum eſt Sapient. capit. 3. Adulterorum filij abominatio ſunt Deo. & apertius in capitul. coniunctiones. 35. quæſt. 2. & in capit. cum multæ. 15. quæſt. 8. ita dixit Calix. Pontif. Maxim. Nos ſequentes patres noſtros infamia eos notamus, & infames eſſe cenſemus, quia infamiæ macula ſunt aſperſi, & quoniam eos deſignare funeſtū eſt. Verùm in ſpecie hac noſtra contrarium verius eſſe docuit Curtius ſen. in l. admonendi. nu. 5. ff. de iureiurand. nempè his ſpurijs deferri poſſe hoc iuramentum: & illius doctrinam probauit ibidem Curtius iuni. nu.
18 74. Non enim verum eſt, † ſpurios eſſe infames, quemadmodum multis demonſtrant duo eruditiſsimi Iuriſconſulti, nempè Alciatus lib. 10. Pareng. iuris. cap. 8. & Palæottus in tract. de Nothis ſpurijsq; filijs. c. 55. Quibus fit, vt variæ ſint illæ declarationes, quas commemorat Marſilius in d. ſing. 273.

19 Ex prædictis quoque infertur † periurio non eſſe deferendum hoc iuramētum in ſupplementum probationum. Ita ſcripſerunt Cacialupus, in d. l. admonendi. nu. 154. de iureiura. & ibidem cæteri, & copioſè Marſilius in l. maritus. nu. 36. ff. de quæſtio. qui multis comprobat, & alia tradit Plotus in l. ſi quando. num.
20 794. C. vnde vi. Cęterùm dubitari ſolet, quid ſi à † periurio abſolutus iam fuerit? Et huic eſſe deferendum hoc iuramentum decidit Afflictus deciſ. 36. qui atteſtatur ita diffiniuiſſe Concilium Neapolitanum. Ea
21 ratione motus, quod † peccator poſt peractam pœnitentiam non dicitur amplius peccator. capit. ferrum. 50. diſtinct. c. 2. de conſecrat. diſtin. 3. & cap. cum te. de reſcript. & ſcribit Io. Andreæ, in regula ſemel malus. de regul. iur. in 6. Et ſcribit Baldus in leg. 1. in fine.
22 C. locati, eum qui † malæ famæ fuit, & nunc bonæ, non manere aliqua infamia notatum. Quare Bartolus in leg. in confirmando. ff. de confirma. tuto. docuit
23 præſumptionem illam, quod † ſemel malus præſumatur ad huc malus non eſſe ex neceſſitate, & ob id ceſſare cùm is reſipuit. & idem affirmarunt Alexan. in conſ. 47. nu. 10. & in conſ. 72. in fine. lib. 1. & Iaſon in l. ſi prius. nu. 42. ff. de operis noui nunt. Et huc pertinet, quod docuerunt Alex. in l. 1. nu. 33. ff. ſol. matr. & Iaſon in l. in arenam. C. de inoff. teſta dum ſcripſe-
24 runt, quod † ſi filia, quæ peccauit in ſuum corpus, peracta pœnitentia reſipiſcat, alenda & dotanda eſt à patre. Id quod affirmarunt & Ruinus in conſil. 131. numero 8. libro 4. & Petra ſancta ſingul. 2. Accedit
25 quoque quod ſi quis † blaſphemauit, & deinde pœnitentiam egit confeſsione Sacramentali facta coram Sacerdote, amplius non eſt puniendus, nec habetur, vt blaſphemus. Ita ſcripſerunt Decius in conſil. 137. numero 3. & Ferratius cautela. 25. Verùm hanc traditionem credo non eſſe ſatis veram, vt admonui ſuprà in caſu 372. numero 11. Ad rem magis facit, quæ dicemus infrà in caſu 499. numero 4. 7. de fœneratore, qui deſijt exercere fœnus, an compelli poſsit edere libros rationum, quos exercentes fœnus edere coguntur.

Quò verò ad ordinem iudiciarium obſeruare de-
26 bet prudens Iudex, vt † iuramentum hoc deferat cauſa cognita, vt in ſpecie ſcripſit Baldus in capit. 1. §. vlt. de ſucceſſ. fratrum, quem refert Marſilius in l. maritus. numero 19. ff. de quæſtio. Requirit autem hæc
27 cauſæ cognitio, vt aduerſarius † citetur, ſicuti admonuit idem Marſilius præcitato loco. numero 18. poſt Baldum, Angelum, Alexand. & alios, & decidit Capicius deciſ. 35. numero 3. Requirit quoque, vt iu-
28 ramentum hoc deferatur, ſi pars † petijt, non autem ex ſuo officio Iudex præſtare illud debet. Ita Barto. in l. admonendi. numer. de iureiura. & ibidem Curtius ſen. num. 10. aſſerit receptam opinionem eſſe: cum eo idem probarunt Capucius & Plotus, quos infrà re-
29 cenſebo. Petitio † autem fieri debet intra tempus probatorium, vt præcitato loco admonuit Curtius ſen. Iaſon ibidem in rep. nume. 318. & copioſè diſſerit Marſilius, in d. l. maritus. nu. 22. & num. 23. aſſerit eſſe communem, quam etiam probarunt Capicius deciſ. 35. nu. 1. 2. Plotus in l. ſi quando. nu. 831. C. vnde vi. & Ruin. in conſ. 35. nu. 6. lib. 5. Hæc ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Regularibus datam eſſe facultatem prædicandi & audiendi ſacras confeſsiones.*
2 *Prælatum ciuitatis eligere tot Clericos regulares quot ſufficiant ad prædicandum.*
3 *Epiſcopum eligere numerum regularium pro prædicationibus & ſacris confeſsionibus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

4 *Glossa Clem. dudum. §. ac deinde de sepul. declaratur.*
5 *L. si duas. §. decet. ff. de excusat. tuto, declaratur.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur, quis magnus numerus Medicorum esse dicatur in ciuitate.*
7 *L. si in aliquam. versicul. curatores q; operum declaratur.*
8 *Iudicis arbitrio relinquitur qui numerus curatorum operis in ciuitatibus esse debeat.*

CASVS CCCCLXV.

DE NVMERO CLERICORVM Regularium, vt prædicent verbum Dei, & audiant sacras confessiones in Ecclesijs secularium Clericorum: & numero Medicorum, & curatorum operis in vrbibus.

ANTER Clericos seculares & regulares præsertim ordinis prædicatorum fratres magna aliquando extitit contentio de verbi Dei opt. maxi. prædicationibus, ac de audiendis Sacramentalibus laicorum confessionibus: Quamquidem & Bonifacius VIII. & Clemens V. suis superinde editis constitutionibus sedarunt. Nam vt Clemens ipse recenset in Clemen. dudum de sepul. permissa est facultas † regularibus ipsis Clericis, & prædicandi & audiendi confessiones: data tamen fuit certa forma & ordo ita faciendi, sicuti in ea Clem. dudum scriptum legimus. In qua quidem illud inter cætera obseruaui in §. ac deinde, prouinciæ, vel ciuitatis † Prælatum tot frates eligere debere quot sufficere possint in audiendis sacris his confessionibus. Ita enim constitutum legitur, numerus autem personarum assumendarum ad huiusmodi officium exercendum esse debet prout vniuersitas Cleri & populi ac multitudo vel paucitas exigit eorundem. Hęc Clemens. Cæterum dubitari contingit, quid si contentio sit inter Prælatum & ipsos fratres de numero eligendorũ: cum Episcopus dicat decem sufficere, fratres verò contendant maiorem numerum requiri.

Hanc dubitationem dissoluit glossa, in d. §. ac deinde. in verbo, exigit, quæ ait † Episcopum eligere eum numerum posse, qui sufficere possit populo: & si adhuc contentio sit posse vel non posse sufficere, erit Iudicis arbitrium diffinire. Quam quidem sententiam probarunt ibidem Cardin. in vers. extra ciuitates. q. 6. Bonifacius Vitalinus. nu. 9. & nu. 10. & cũ eis idem sentit Syluester Prierius in sua summa in verbo. confessor, il. 2. nu. 10. Ita intelligo traditionem illam glo. † & sequacium, quæ alioqui obscura est, dum ait gl. de reliquis recurratur ad arbitrium boni viri. l. continuus. §. cum ita. de verbo. obligat. His declarari potest tex. in l. si duas. §. decet. ff. de excusa. tuto. cum enim Modestinus retulisset Antonini Pij constitutionem de numero Medicorum, Rethorum & Grammaticorum in ciuitatibus paruis & magnis, subiungit in eo. §. decet, in maximis vrbibus atq; ita in metropolitanis maiorem requiri numerũ. Quis autem maior sit iste numerus ibi non statuitur: & propterea relinquitur † Iudicis arbitrio. Ita etiam declaratur † l. si in aliquã. vers. curatores q; operum. ff. de off. Procons. & legat. Recenset eo loci Vlpianus Proconsulis officiũ & munus cũ in suã peruenit prouinciã, vt scilicet curet inter cæteras eligi curatores, qui reficiant collapsa ædificia. Ille curatorũ numerus nec illa, vel alia l. declaratus est: & ob id arbitrio ipsius Procõs. erit relinquẽdũ.

SVMMARIVM.

1 *Vasallus quem ex duobus dominis contendentibus de dominio directo debeat recognoscere.*
2 *Iudex statuit terminum duobus dominis in directo dominio contendentibus.*
3 *Iudicis arbitrio relinquitur, qualis terminus statui debeat duobus dominis contendentibus de dominio directo.*

CASVS CCCCLXVI.

DE TERMINO AD PROBANDVM dominis inter se de directo dominio contendentibus.

VENIT aliquando, vt duo contendunt de dominio † directo feudi, vel emphyteusis: amboq; requirant Vasallum, vel emphyteutam, vt se & non alterum recognoscat in dominum, Quid agendum à Vasallo sit, ambigitur. Erit certè † hac in re Iudicis officium statuere terminum vtriq; ad probandum de suis Iuribus, & interim is Vasallus neminem eorum recognoscere debebit. Qui autem is terminus esse debeat † Iudicis arbitrio relinquitur. ita scribit Modernus Parisiensis in commendarijs ad consuetudines Parisienses. titul. 1. §. 42. numero 24.

SVMMARIVM.

1 *Officium, artem & scientiam intra quod tempus quis dicatur amisisse.*
2 *Mercaturæ exercitium, quando quis reliquisse & amisisse dicatur.*
3 *Artem mechanicam exercere desijsse quis dicitur post decennium.*
4 *Scientiam spacio decennij amitti.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quando quis dicatur amisisse habitum scientiæ.*

CASVS CCCCLXVII.

QVANDO QVIS OFFICIVM, artem vel scientiam ob temporis cursum amisisse dicatur breuis explicatio.

DVBITARI scio, quanto † tempore quis præsumatur amisisse officium, artem, vel scientiam, vel eius habitum, quę reliquit, & ad alia animum applicuit. Distinguit & sanè egregiè Bartol. in tract. testimoniorum. nu. 63. tres hoc casus.

Primus est. Cùm de officio, quod ille iam † exercebat, ambigitur, vt putà de mercatura, quam tractabat. Et tunc existimat Bartol. quod si aliud genus negotiationis exerceat, in qua non ei licet, relicta prima: vel si per quinquennium iam ipsam mercaturam deseruit: Hoc sanè casu is mercator, alterve officium gerens præsumitur amisisse & officium & officij habitum.

Secundus est casus, cum agitur de artificijs † mechanicis. Hoc in casu requirit Bartol. decennium. Nam (ait ille) & tanto tempore præsumitur obliuio, ex qua

ex qua possessio amittitur iuxta leg. peregrè. ff. de acq. possess.

4 Tertius est casus, cùm † de scientijs tractatur. Quo sanè in casu concludit Bartol. quod cursu decennij amittitur quiuis scientiæ habitus, sine is sit debilis, siue firmus. Cùm verò scientiæ habitus leuis debilisq; fuit, sicuti contingit in scholastico, qui non diu, vt puta biennium studijs operam dedit, is enim si relictis libris in castris profectus, breui atque ita modico tempore habitum illum scientiæ & studij amittit. Quod autem sit breue hoc tempus † Iudicis arbitrio (ait Bart.) terminatur.

SVMMARIVM.

1 *Rationes qui reddere tenetur quo in loco teneatur.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quo in loco, quis teneatur reddere rationes administrationis.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quo in loco teneatur grauatus implere conditionem.*
4 *Conditionem, si decem dederis, interdum esse difficilem.*
5 *Diffinitio generalis pro Iudicis arbitrio.*

CASVS CCCCLXVIII.

DE LOCO, IN QVO QVIS TENEtur reddere rationes, implere conditionem, & his similia, facere.

CVM seruo legata est libertas, si de administratis rectam reddiderit rationem, & dubitatur quo nam in loco † rationes reddere debeat, ex sententia Prisci., quam recenset Scæuola in l. penultim. §. vlti. ff. de cond. & demo. dicendum videbatur, reddendam esse in loco eius, cui reddenda ratio est, etiam si is absit. Verum Scæuola existimauit verius esse, vt Iudicis † relinquatur arbitrio, qui ex loco & persona æstimet, vbi reddi ratio oporteat. Prudens itaque Iudex, vt rectè admonet Ioan. Imola, in eo. §. vltim. statuit, ne in loco nimis remoto rationes reddat: & ne id faciat cuiusuis causa, sed solùm si is, cui reddenda ratio est sit vir nobilis, & magna (vt illius verbis vtar) persona. Et hæc Scæuolę sententia obtinet, & in cæteris conditionibus implendis, & si hæres institutus grauatus sit aliquid dare Caio, an ad Cai domum accedere debeat, & ibi præstare. Hoc equidem & † Iudicis arbitrio relinquitur. Ita ex Scæuolæ sententia docuit Baldus, in l. 1. nu. 18. C. de instit. & subst. Et his declaratur text. l. suus quoq; §. puto. ff. de hæred. instit. Quo loci Vlpian. ait hanc † conditionem, si decem dederit esse indifficilem, id est, valde difficilem, vt exponit ibi Accur. si is, cui decem danda sunt peregrinetur longinquo itinere. Quocircà (subiungit Vlpianus) ad generalem definitionem recurrendum est. Definitio autem generalis est † ipsum Iudicis arbitrium, sicuti & glossa ibi sensit. & clarius ex Scæuolæ sententia in d. l. pen. §. vlt. ff. de cond. & demo. explicatur.

SVMMARIVM.

1 *L. Mœuia. §. vxore. ff. de annuis lega. declaratur.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, an seruus, cui relicta est libertas adhoc, vt cum hæredibus habitet, an eum peregrinantem sequi debeat.*
3 *Legatarius, cui est legatum, si cum hærede habitauerit, eum sequi tenetur, si is consueuit peregrinari.*
4 *Vxorem teneri sequi virum peregrinantem, si is consueuit peregrinari tempore matrimonij.*
5 *Vxorem sequi debere virum modicè peregrinantem.*
6 *Legatarius cui factum est legatum, vt sit cum hærede, non tenetur eum sequi in magna peregrinatione.*
7 *Vxorem non teneri sequi virum in longa peregrinatione.*

CASVS CCCCLXIX.

DE VXORE, ET LEGATARIO, quando maritum vel hæredem peregrinantem sequi teneantur.

REVOCAT in memoriam precedens casus, vt hoc loco exponam aliud Scæuolę de conditionibus implendis responsum. Is enim in † l. Mœuia. §. vxore. ff. de annuis lega. scribit in hæc verba. Vxore hærede scripta, ita cauit, libertis meis omnibus alimentorum nomine singulos annuos denarios duodecim ab hærede dari volo, si ab vxore mea non recesserint. Quæro cum pater familias sua voluntate de ciuitate difficile profectus sit, ea autem assiduè proficiscatur: an liberti cùm ea proficisci debeant. Respondi non posse absolutè responderi, cum multa oriri possint, quæ pro bona sint æstimanda: ideoque huiusmodi varietatem viri boni arbitrio æstimandã. Hæc Scæuola, qui verè & rectè existimauit esse † relinquendum Iudicis arbitrio, vt is iudicet, an liberti sequi debeant testatoris vxorem à qua testator eos recedere noluit. Prudens autem Iudex facilè poterit multos casus considerare, in quibus aliquando existimabit eum, qui cum hærede, vel altero moram trahere debet, sequi debere aliquando verò non, casus sic distinguendo.

Primus est, cùm tempore † quo testator legatum fecit, ille hæres, cum quo legatarius habitare debet, iam consueuit abesse & peregrinari. Hoc enim in casu rectè æstimabit Iudex testatorem eius proposuisse, quod legatarius proficisceretur vna cum ipso hærede: si quidem testator secundum qualitatem personæ hæredis, cuius beneficio conditionem adscripsit legatario disposuisse censetur arg. l. plenum. §. equitij. ff. de vsu & habit. Qua ratione adductus scripsit post Cynum & Guilelmum de Cuneo, Bartol. in d. l. Mœuia. §. vxore. numero 3. † vxorem teneri sequi virum peregrinantem, quando peregrinari is iam consueuit tempore quo nupsit. Quam sanè Bartoli sententiam probarunt prius gloss. in capit. vnaquæque. 13. qu. 2. & in cap. si quis necessitate. 33. qu. 2. & in cap. 1. qui matr. accus. possunt. Alber. in l. 1. C. de vxo. mil. Baldus & Angel. in l. si cum dotem. §. si maritus. ff. soluto. matr. & ibidem Alexand. num. 4. Abbas & Cardinal. in capitul. de illis. de sponsa. & in capitul. de vxore. de sepul. Angel. Aret. in. §. 1. numero 12. institu. de S. C. Tertull. Corsetus in suis singularibus. in verbo, vagabundus, in fine. & alios commemorat Tiraquel. in tract. de legib. connubial. lege prima. numero 37.

Secundus est casus, quando is hæres peregrinari non consueuit, sed peregrinatio est modica atque ita leuis in commodi. Hoc etiam in casu rectè arbitrabi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

5 tur Iudex, hæredem sequendum esse. Ita de † vxore quæ virum modicè peregrinantem sequi debet tradit Bartol. in dict. §. vxore. numero 3. verficul. sed si esset. qui hoc comprobat. ex dicto. §. vxore. & ex capit. 1. de coniug. lepro. Et cum Bartol. idem scripserunt Angel. Aret. in d. §. 1. nume. 12. instit. de S. C. Tertul. Corsetus in dicto singula. in verbo, vagabundus. in fine. Aufrerius in annota. ad Capellam Tolosa. q. 86. & Tiraq. in præcitato tract. de legibus connub. in lege prima. numer. 37.

Tertius est casus, quando is hæres tempore dispositionis testatoris non consueuit peregrinari, & pere-
6 grinatio, quam nunc facere † vult est magna & legatarijs valde incommoda. Hoc sanè casu non tenentur legatarij sequi ipsum hæredem. Ita arguit d. §. v-
7 xore. docuit Bart. ibidem † mulierem non teneri sequi virum peregrinantem cum longinquis in regionibus vult proficisci. Et Bar. sequuntur Angel. Aret. in d. §. 1. nu. 12. inst. de S. C. Tertull. & alij commemorati à Tiraquello loco suprà allegato.

SVMMARIVM.

1 *Multa dicuntur quæ non fiunt.*
2 *Promissa illa spectantur, quæ etiam implentur.*
3 *Tractatum nil inferre, non secuta conclusione.*
4 *Conclusionem in contractibus esse spectandam.*
5 *Testes de tractatu, & non de conclusione actus attestantes non probare.*
6 *Dicta ante contractum non considerantur nisi in contractibus fuerint repetita.*
7 *Legitimationis tractatum non inferre legitimationem.*
8 *Tractatus arguit animum contrahentium.*
9 *Metum argui ex præcedentibus tractatibus.*
10 *Fraudem argui ex præcedenti tractatu de fraudando.*
11 *Vsuram argui ex præcedenti tractatu.*
12 *Iudicis arbitrio relinqui, quando præcedens tractatus arguat contractum fœneratitium.*
13 *Contractus talis præsumitur qualis fuit conclusio.*
14 *Contractum vsurarium præsumi ex tractatu ita concluso.*
15 *Mutationem non præsumi.*
16 *Contractum non præsumi ita celebratum, vt fuit tractatum, cum tractatus anteceßit longo interuallo.*
17 *Contractus non præsumitur vsurarius secundum tractatum non conclusum, & cessante omni coniectura.*
18 *Iudicis arbitrio relinqui, an contractus præsumatur vsurarius ob præcedentem tractatum non conclusum, concurrente tamen aliqua coniectura.*
19 *Tractatum arguere contractum ita conclusum ex signis.*
20 *Emptor is præsumitur, qui pecuniam numerauit, & si alterius nomen fuerit adscriptum.*
21 *Homicidium an præsumatur ex præcedenti tractatu.*
22 *Præsumitur quid factum ob præcedens mandatum.*

Casvs cccclxx.

TRACTATVS QVANDO ARguat & demonstret contractus subscuti naturam dilucida explicatio.

1 VETVS est nostrorum prouerbium, † multa dicuntur, quæ deinde non fiunt: id quod maximè vsu venire solet in iactabundis & gloriosis illis Terentianis Thrasonibus: quibus conuenit illud Ouidianum.

Promißis diues quilibet esse potest. Cum de vanis illis promissionibus loqueretur Poëta ab his fieri solent. Quare scribit Vlpianus, in leg. scien-
2 dum. §. dictum. in fine. ff. de ædil. edicto. Ea autem sola dicta, aut † promissa admittenda sunt quæcunque sic dicuntur, vt præstentur, non vt iactentur. Quæ
3 igitur † pertractantur & aguntur à partibus, nisi conclusio aliqua existat nil operantur. l. si ex causa. §. nunc videndum. in fine. ff. de minor. 25. annis in l. eleganter, in princip. vbi gloss. ff. de condict. indeb. & in l. si voluntate. propè medium. C. de rescind. vend. quo loci Baldus scribit multa in contractibus inter-
4 uenire, solam tamen contractus † conclusionem esse spectandam. Et idem Baldus quem recenset Afflictus decis. 575. nu. 5. dicere consueuit, aliud est dixisse, aliud fecisse, vel contraxisse. Et idem Baldus in capitul.
5 vltim. colum. vltim. de iureiura. docuit, testes, † qui attestantur se interfuisse tractatui, & non cõclusioni non probare contractum. idem Baldus in l. cum allegas. numero 8. C. de vsu & Socin. iun. in consil. 3. numero 35. libro 3. Et Abbas in capitul. dudum. vltim. notabil. de conuers. coniug. scribit, quod & si multa fuerint à partibus dicta ante conscriptum contra-
6 ctum, illa † tamen non spectantur, si nil tempore contractus fuit replicatum. Hinc respondit Iason in consil. 22, in fine. libro 3. tractatum † de legitimando filium illegitimum non inferre legitimationem. Et Iason in consil. 24. numero 6. libro 3. de transactionis tractatu idem respondit: id quod facit & Decius in consil. 463. in princip. & similia colligi plura possunt ex Doctoribus congestis à Tiraquello. in tractat. de tractatu conuentio. ad finem. numero 24. Cæterum
8 ex † tractatu ipso id proficiscitur, vt saltem arguatur conijciaturq; animus ipsarum partium. ita scribit glossa in leg. apud Celsum. ff. de except. doli & Cœpolla in consil. 2. column. 2. verficul. prima coniectu-
9 ra. in ciuilibus, respondit † metum argui ex præcedentibus tractatibus.

Quandoquidem traditionẽ probauit etiam Craue. in consi. 115. nu. 6. dum censuit, ex præcedenti tractatu
10 de fraudãdo † gabellã argui fraudẽ secutã. sicuti & Bal.
11 in l. cũ allegas. nu. 8. C. de vsuris docuit contractum † fœneratitiũ argui ex præcedenti tractatu. Quod tamẽ
12 Baldus † Iudicis arbitrio relinquit. & Baldũ alij secutã sunt. Quo autem tota hæc disputatio elucescat, & vt facilè intelligat Iudex, in quibus suum versetur arbitrium, aliquot casus ita distinguo. secutus in multis traditionem Baldi in l. multum. nu. 2. versic. & conclude, quod quandoq; C. si quis alteri, vel sibi.

Primus est casus, quando habitus est tractatus, & is quidem firmatus, atque conclusus: deinde contractus incontinenti confectus conscriptusq; aliam habet formam. Exemplum sit ex eodem Baldo, si habitus est tractatus, quod re ipsa maritus esset emptor: sed quod nomen vxoris suæ apponeretur in instrumento, quod quidem incontinenti post tractatum illum fuit conscriptum. Hoc in casu talis præsumitur
13 † contractus qualis fuit conclusio ipsius tractatus. Ita Baldus in dicta lege multum. numero secundo, verficul. & conclude, quod quandoque. C. si quis alteri vel sibi. Et propterea idem Baldus in leg. cum
14 allegas. numero 8. C. de vsuris, scribit † contractum fœneratitium probari, seu argui, quando de vsuris

vsuris actum fuit in ipso tractatu, de contrahendo: & ille tractatus fuit conclusus. Quia (ait Baldus) vo-
15 luntatis † mutatio non præsumitur, ex quo statim fuit contractum. l. pacta nouissima. C. de pactis. Et in ea ipsa l. pacta. idem sentit Bart. quem ibidem secuti sunt Alexand. & Iason, ac etiam Decius columna quarta. versic. Et ex prædicto. qui ita de contractu simulato scribunt. Idem affirmârunt Alexand. in consilio centesimo vigesimo secundo. nume. 2. versic. secus si non. lib. 2. & in consil. 27. numero 4. libro 3. Socin. sen. in consil. 262. colum. 4. libro 2. Ruinus in consil. 198. in fi. lib. 1. Iason in l. Titia. §. idem respon-
dit plerunque. num. 4. de verb. oblig. Decius in consil. 543. num. 19. Thomas Ferratius cautela 35.

16 Secundus est casus, † quando habitus est quidem tractatus sicuti superiore casu: sed ex interuallo deinde fuit confectus atque celebratus contractus. Hoc sanè casu ille præcedens tractatus non arguit contractum fuisse sub ea forma confectum: immò coniectura fit, recessum ab ea conclusione tractatus fuisse: atque ita partes pœnituisse illius conclusionis. Ita à sensu contrario sumitur à traditione Baldi in d. l. cùm allegas. numero octauo. & Bartolus ac alij superiore casu citati idem sentiunt. & apertius Alexan. in dicto consilio centesimo vigesimo secundo. num. 2. versic. secus si non. lib. 2. & in l. si quis cum aliter. ff. de verborum obligat. quo loci Iason numero tertio. & si scribat eam Alexandri traditionem non conuenire interpretationi d. l. si quis cùm aliter. & idem Iason in d. l. Titia. §. idem respondit. num. 4. Hic tamen casus declaratur non procedere, quando ex qualitate personarum contrahentium conijci posset eos tam diu distulisse, vt eum contractum magis fingerent, atque rei veritatem tegerent, sicuti statim comprobabimus. Idem quando aliæ extant coniecturæ: vt scribit Iason in d. §. idem respondit. nume. 4. vers. istam limitationem.

17 Tertius est casus, † quando habitus fuit solus contractus, cuius nulla verè extitit conclusio, nec aliqua adest coniectura, vel ex rei, vel ex personarum qualitate: quæ aliter suadeat. Hoc sanè casu non præsumitur subsecutus contractus iuxta formam non firmati tractatus. Ita Baldus in dicta l. multum. num. 2. versic. quandoque probatur. C. si quis alteri, vel sibi. Ea est ratio, quia multa, vt diximus suprà, tractantur, quæ deinde non fiunt. atq; ita intelligi possunt iura suprà allegata, & Doctores ibidem commemorati. & scribunt Decius in consil. 10. col. penul. versic. Secundò ex prædictis. & Iason in d. l. Titia. §. idem respondit plerunq;. num. 4. vers. secundò principaliter. de verb. oblig.

Quartus est casus, quando habitus fuit solus tractatus, cuius verè nulla extitit conclusio: sed aliqua adest coniectura ex qualitate personarum, vt putà cùm arguitur contractus fœneratitius ob præambulũ tractatum: & contrahens ille consueuit fœnus exercere, vel alia subest coniectura similis. Hoc sanè casu
18 † Iudicis arbitrio relinquitur, an illé contractus sit fœneratitius. Ita Baldus in d. l. cùm allegas. num. 8. C. de vsuris. quẽ in specie secutus est Lauren. de Rodulphis, in tract. de vsuris. q. 120.

19 Quintus & nunc vltimus est casus, quando † habitus est tractatus, sed non constat, an ita fuerit conclusum: deinde apparent signa, quibus cõstat, tractatum fuisse executum, vt putà, tractatũ fuit, quod maritus esset emptor, & quod fictè nomen mulieris apponeretur in instrumento: atq; ita deinde sub nomine vxoris confectum est instrumentum, sed maritus numerauit prætium, vel ei facta est rei traditio, vel longo tempore pro suo possedit. Hoc sanè casu præ-
sumptio est, quod ita re ipsa fuerit actum, vt fuit tractatum, & si de conclusione tractatus non constet. Ita docuit Baldus in d. l. multum. nume. 2. versic. sed si probatur. C. si quis alteri, vel sibi. ex l. cùm post. in princ. ff. de iure dotium. Idem quod Baldus docuit Angelus in l. filij. C. de donatio. inter virum & vxorem illo textu adductus. Et scribit idem Angelus in l. quamuis. ex illo text. C. si quis alteri, vel sibi. quod
20 si aliquis † emit rem, & pecuniam soluit, & in instrumento scribi fecit nomen alterius, præsumitur nomen illud fictè appositum, eumq; verum esse emptorem, qui prætium numerauit. Et horum traditiones probauit Decius in consil. 543. num. 15. & 16. quo loci Alexand. & Socin. sen. similia tradentes recensent. Est quoque annotandum illud exemplum, quod attulit Baldus in d. l. multum. num. 3. cùm dixit, quod
21 si fuit † tractatum inter Titium & Caium, de occidendo Sæium ab ipso Titio: Deinde Sæius reperitur occisus, præsumptio est, quòd ille tractatus fuerit conclusus. Quod probat Baldus auctoritate Barto. in l. qui in aliena. §. si is, qui. ff. de acquir. hæred. qui quidem ait, quod si præcedat † mandatum tibi fuit, vt
22 facias & tu deinde feci sti, præsumitur, quod nomine illius mandantis feceris. Et Bartolum secuti sunt Iason in l. Titia. §. idem respondit plerunque. nume. 3. de verb. oblig. Ruinus in consil. 76. colum. 3. lib. 4. & Parisius in consil. 72. num. 34. lib. 2. & alios recenset Tiraquel. in tract. De retractu conuentio. ad fin. num. 117.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium alicuius causa cõmissum eo tamen non mandante, an efficiat eum deliquisse.*
2 *Fratre meo occidente rixantem mecum, non ego dicor occidisse, vel causam dedisse, vt puniar.*
3 *Auxilium in delictis quando puniatur.*
4 *Iudicis arbitrio puniri eum, cuius causa homicidium fuit commissum, & si id contigerit præter voluntatem suam, & eo non mandante.*

Casvs cccclxxi.

DE POENA ILLIVS, CVIVS CAVsa fuit perpetratum delictum, & si ipse non mandauerit.

1 FECIT, quod paulò suprà scripsi ex Bal. in l. multum, nu. 3. C. si quis alteri vel sibi. vt hîc subijciá casum è conuerso, de eo scilicet, cuius quidem † causa commissum est homicidium, sed non eo mandante, nec re cum eo pertracta-
ta, an inquam is pœna aliqua feriendus sit? Et puniendum non esse censuit glos. in c. vlt. 23. q. vlt. in verbo,
2 volentes, quę ait, quod si meritante cum aliquo † frater meus eum, præter voluntatẽ meam, interfecit, nõ imputabitur mihi hoc delictum. quam sanè glos. traditionem probârunt Bald. in l. data opera. col. vlt. C. qui accus. non poss. Marsil. in l. non interest. num. 15. ff. ad l. Corn. de sicar. & in l. vnica. num. 81. C. de raptu virg. qui post Bal. & alios scribit, aliquem non puniri de † auxilio cooperatiuo, nisi probetur quòd ad com-
3 mittẽdũ illud maleficiũ præcesserit aliquis tractatus. Verùm hanc ipsam opinionem intelligunt permulti procedere quò ad pœnam ordinariam indicendam, secus quò ad extraordinariã Iudicis arbitrio. Ita declarat & decidit eruditissimus Osascus, decis. 104. nume. 2. ad finem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinqui, quarum ex duabus præsumptionibus & coniecturis sit potentior.*
2 *Præsumptio illa est cæteris potentior, quæ facit valere actum.*
3 *Præsumptio, quæ actum valere facit, quàm sit virtutis.*
4 *Præsumptio, quæ à substantia descendit, est validior illa, quæ descendit à solennitate.*
5 *Testari voluisse vnde præsumptio ducatur.*
6 *Institutionem hæredis esse caput testamenti.*
7 *Præsumptio illa est potentior, quæ benignior est.*
8 *Legatarius, qui & debitor est, dum soluit in causam debiti, vt benigniorem soluere præsumitur.*
9 *Præsumptio benignior præfertur illi, quæ facit valere actum.*
10 *Causa benignior antefertur.*
11 *Præsumptio, quæ iuri communi vnitur potentior est.*
12 *Causa quæ iuri commun cohæret potentior est.*
13 *Præsumptio illa præfertur, quod miles voluerit testari de Iure Communi.*
14 *Præsumptionem specialem esse generali validiorem.*
15 *Causa specialis antefertur.*
16 *Præsumptionem magis specialem præferri.*
17 *Præsumptio magis specialis dicitur, quæ personam respicit.*
18 *Probatio magis specialis est potentior.*
19 *Præsumptio naturalis potentior accidentali.*
20 *Præsumitur occidisse, qui vt inimicus minas intulit.*
21 *Furtum non commisisse præsumitur, qui erat impotens adrei subtractionem.*
22 *Præsumptio est potentior, quæ est magis verisimilis.*
23 *Præsumptio est virum bonum furtum non commisisse.*
24 *Testibus verisimiliora deponentibus credi.*
25 *Præsumptio ex quasi possessione est potentior illa, quod res libera præsumatur.*
27 *Præsumptionem negatiuam affirmatiua potentiorem.*
28 *Causam negatiuam esse potentiorem affirmatiua.*

CASVS CCCCLXXII.

EX DVABVS PLVRIBVSVE PRAEsumptionibus, quarum vna alteri præferatur.

IN Commentarijs, quos de præsumptionibus, coniecturis, indicijs, & signis, mea omni diligentia & studio conscribo: & quos breui in studiosorum manibus dari curabo, scripsi libro 1. quæst. 21. ex sententia Abbat. in c. cum
1 R. seniorem. num. 5. de electio. † Iudicis arbitrio relinqui, quarum vna ex præsumptionibus & coniecturis alteri præferenda sit, vti firmior & potentior. Quò autem nunc valeat Iudex rectè arbitrari, aliqua hîc adferam, quæ ex iure nostro aliquando obseruaui.

2 Primò illa † præsumptio, & coniectura creditur cæteris firmior & potentior, quę actum valere & consistere facit, iuxta l. quoties. ff. de rebus dub. & l. quoties. ff. de verbor. obligat. & in specie annotârunt Decius in l. in testamento. num. 12. C. de testam. milit. & in consil. 77. colum. 4. versic. & ista potens præsumptio. Purpur. in l. rogasti, §. si tibi. num. 38. ff. si certum petatur. Neuiz. lib. 6. Syluæ nupt. num. 47. vers. item in dubio, quod actus. & Ioan. Annib. in repet. l. post contractum. nume. 107. ff. de donat.

3 Et de vi & virtute huius † præsumptionis, quod actus in dubio valere facit, copiosè scribunt Alciat. in tractat. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 34. Crauet. in cons. 52. & Vantius in tractat. de nullitatibus, parte 1. num. 24. & nos vberius lib. 3. de præsumpt. & coniecturis. præsumpt. 27.

4 Secundò illa præsumptio † potentior dicitur, quę à substantia descendit, & illa debilior, quæ à solemnitate oritur: ita in specie docuit Hieron. Buttigela in repet. l. ciuitas. nume. 17. ff. si certum petatur. ex l. non codicillum. C. de testam. Quo loc: Diocletia. & Maximia. responderunt præsumptionem esse euidentem † eum voluisse testari, qui hæredis institutionę,
5 6 vel exhæredationem adscripsit: cùm institutio † vel exhæredatio sit substantia testamenti. §. ante hæredis. instit. delegat. & in instit. de exhæred. liber. in princ.

7 Tertiò illa coniectura † & præsumptio iudicatur potentior, quæ est benignior, ita sensit Bartol. in l. si pupillo. ff. ad l. Falcid. ex eo textu. Qui recipit à le-
8 gatario † aliàs debitore, cùm duplicem ob causam recipere potuisset, nempè, causa adimplendæ conditionis, & causa soluendi debitum naturale, recipere dicitur ob causam soluendi debitum, vt potè ob benigniorem, vt illa deinde in Falcidiam imputentur. id, quod annotauit eo loci Bart. & hanc † præsumptionem præferri etiam illi, quæ facit valere actum sensit Iason in l. nominatim. in fine. ff. de liber. & posthu. & apertius Neuiz. lib. 6. Syluæ nupt. num. 47. versic. item in dubio, quod actus. Et simili in casu docuit Alciat. in repet. l. 2. in princ. num. 34. ff. de verb. ob-
10 lig. quod in † concursu duarum causarum illa prę-ualet, quæ benignior est. & eo loci explicat l. 2. in fin. ff. ad l. Aquil. quæ alioqui aduersari videbatur.

11 Quartò illa potentior † præsumptio, & coniectura iudicatur, quæ Iuri Communi inhæret: & illa debilior, quæ iuri speciali. Ita vno verbo sensit Crauet. consil. 258. num. 21. idem sensit Gratus consil. 64. nume. 46. lib. 2. ex doctrina Baldi in l. si quis Decurio. num. 5. C. ad l. Corneliam. de falsis. cùm dixit, quod
12 quando concurrunt duę † causæ, quarum vna innititur Iuri Communi, altera speciali, illa quæ Iuri Communi inhæret alteri anteponitur. Baldum secutus est Alciat. in repet. d. l. 2. in princ. num. 35. ff. de verbor. obligat. Et in specie magis huc pertinet l. nam si miles. ff. de iniusto rupto & irrito testam. quo loci præ-
13 ualet illa † præsumptio, quod miles testari voluerit Iure Communi, & non Iure speciali, cùm Ius Commune sit potentius. l. eius militis. §. militia missus. ff. de milit. testam.

14 Quintò illa † præsumptio & coniectura potentior & efficacior creditur, quæ est specialis, & illa debilior, quæ generalis est. Ita clarè scripserunt Bart. in l. cum indebito. in princ. num. 1. ff. de probatio. ex illo textu, & Baldus in l. siue possidetis. colum. 1. versic. vlt. oppo. C. de probatio. Signorol. consil. 67. num. 2. & in consil. 210. num. 5. Anchar. in consil. 305. nume. 2. Ruinus in cons. 100. num. 4. lib. 3. Dec. in c. quoniam Abbas. colum. 4. vers. Et huius conclusionis ratio de offic. deleg. Parisius consil. 29. nume. 87. lib. 2. qui & Alexandrum varijs in locis recęset. Idem probârunt Craue. cons. 250. num. 2. & cons. 258. nu. 21. & Grammat. cons. 13. num. 8. in criminalibus. Est simile quod
15 dicimus, quòd quando duæ † causæ concurrunt vna in specie, & altera in genere, causa illa, quæ est specialis, prævalet. l. si seruis vrbanis. §. vlt. deleg. 3. vt scribunt Iason in l. Titiæ textores, nume. 28. de leg. 1. & Alciatus

Alciatus in d. l. 2. in prin. num. 41. ff. de verb. obligat. Hinc dixit Brun. in tract. de iudicijs & tortura. q. vlt. num. 1. potentiorẽ esse specialem illam præsumptionem, quod vir quidã bonus, & integrę vitæ damnum nõ dederit illa præsumptione generali, quia dicimus, damnum censeri datum à vicinis & incolis. Exempla plura huic similia ex traditionibus relatorum interpretum haberi facilè possunt.

16 Sextò illa coniectura † & præsumptio est potentior & validior, quæ est magis specialis. Si enim duæ præsumptiones in specie concurrant, sed vna sit altera magis specialis, hæc magis specialis potentior iudicatur. Ita sensit Bartolus in c. quoniam Abbas. colum. 4. verfic. Et huius conclusionis ratio. de offic. deleg. cùm scribit primò (quod & suprà retuli) præ-
17 sumptionem in specie esse potentiorem præsumptione in specie, deinde subiungit, illam esse † magis specialem, quæ respicit personam. Hinc ex eo comparatiuo magis, rectè innuit Decius præsumptionem magis specialem potentiorem esse. Idem affirmârunt Bald. Signor. Anchar. & Ruin. quos suprà retulimus.
18 Ita dicimus probationem † illam potentiorem esse, quæ magis certa est. c. prætereà. & c. in nostra. de testibus. Bald. in l. de rebus. num. 2. C. de donat. ante nupt. Socin. sen. in consil. 270. num. 2. in fine. libr. 2. Iason in l. 1. nume. 4. versic. secundò, singulariter limita. ff. solut. matrim. & egregiè Innoc. in c. auditis. de præscript.

19 Septimò † præsumptio illa & coniectura iudicatur firmior, & potentior, quæ naturalis est, & illa creditur debilior, quæ est accidentalis. l. eum, qui probabilem. C. de Episc. & Cler. & ibi notat Baldus, quod præsumptio naturalis prævalet alteri cuicunque opinioni. idem cum Baldo respõdit Crauet. con-
20 sil. 250. num. 2. Hinc fit, quòd si † præsumptio est contra aliquem quod occiderit, vt quia erat eius inimicus, & minas de occidendo intulit, & alia contraria præsumptio sit, quæ à natura descendit, quod scilicet is accusatus fuerit eo tempore in loco tam distanti & remoto, vt per naturam fieri minimè posset, quod ibi esset tempore perpetrati homicidij. Hęc posterior præsumptio naturalis potentior est, & illi accidentali antefertur. Ita scribit Franc. Brunus in tractat. de inditijs & tortura. parte 1. q. vlt. num. 4. & conferunt ea, quæ scripsi suprà, quæst. . cùm declaraui l. optimam. C. de contrah. & committ. stip. & simile scribit idem Brunus in d. q. vlt. num. 3. cùm ait, quod si
21 testis deponit, aliquem furto † subtraxisse, & è loco ad locum suis humeris tulisse lignum, quod decem validissimi ferre nõ potuissent. præsumptio hîc à natura descendit, qua testis falsitas detegitur. & cæteris potentior est præsumptio hæc.

22 Octauò, præsumptio † & cõiectura illa est validior & potentior, quæ verisimilitudini magis conuenit. Ita scribit Franciscus Brunus in tractat. de inditijs & tortura. parte 1. quæst. vlt. nume. 2. cùm dicit, quod
23 illa furti † præsumptio, quæ oritur contra eum, qui noctis tempore visus est aliquid sub pallio ferre, extinguitur atque diluitur ea præsumptione, quæ nascitur, probando hunc accusatum bonum & frugi: cùm hæc posterior præsumptio sit verisimili magis consentanea. Ita eo loci Brunus post Angelum in l. milites. C. de quæstio. Et simile est, quod dicimus
24 esse adhibendum † maiorem fidem testibus magis verisimilia deponentibus. l. ob carmen. §. vltimo. ff. de testibus. & c. in nostra. eod. tit. & copiosè respondit Craue. in consil. 6. num. 65. & in cons. 195. nu. 10. cæteros prætereo.

25 Nonò, præsumptio † illa & coniectura potentior iudicatur, quæ est pro reo contra actorem. Ita in specie respondit Crauet. in consilio 8. numero 9. qui ea ratione probat, quod probationes rei præferuntur probationibus actoris, etiam in ciuilibus, vt ait glo. singularis. in c. si Clerici. 81. distinct. Abbas in c. ex literis. de probatio. & omnes in l. fauorabiliores. ff. de reg. iur.

26 Decimò validior † est præsumptio, quæ descendit à quasi possessione, quam sit illa, quæ est, quod quælibet res præsumatur libera. Ita scribit Raphael Corneus in l. si prius. numero 15. ff. de oper. noui nuntia. quod declaraui in tract. de retinenda possessione. remedio 5. num. 53.

27 Vndecimò, † præsumptio & coniectura potentior firmiorq; est negatiua ipsa affirmatiua. Ita Baldus in l. filium. prima lectura. numero 70. de his, qui sunt sui, vel alien. iuris. quem secutus est Parisius consilio vigesimonono. numero 83. libro 2. Est simi-
28 le, quod dicimus † causam negatiuam esse potentiorem ipsa affirmatiua: vt scribunt Alciatus in repet. l. 2. in princ. numero 39. de verborum obligat. cùm loquitur de causa permissiua & prohibitiua. Qua de re copiosè Iason in l. si Ruffinus. columna 1. C. de testam. milit. & Tiraquel. in l. boues. §. hoc sermone. limit. 7. num. 6.

SVMMARIVM.

1 *Cedentis testimonium non prodesse cessionario, cùm cedens sentit ex eo commodum.*
2 *Testis idoneus nemo est in causa propria.*
3 *Cedentis testimonium, cùm nullum sentit commodum, an probet pro cessionario.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quando testimonium cedentis prosit cessionario.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quando donantis testimonium prosit donatorio.*
6 *Cedentis testimonium recipi pro cessionario, quando de traditione cedens non tenetur.*
7 *Speculatoris cautela quædam vana.*
8 *Cessio in fraudem facta nil prodest.*
9 *Cedentis testimonium probare pro cessionario nolente aduersario.*
10 *Cedentis testimonium prodesse cessionario, cùm à traditione incepit cessio.*
11 *Cedentis testimonium probare contra cessionarium.*

CASVS CCCCLXXIII.

TESTIMONIO ILLIVS, QVI IVra sua alteri cessit, quanta adhibeatur fides pro ipso cessionario.

SOLET non semel ambigi, an adhibenda sit fides testimonio cedentis ad fauorem cessionarij? Qua in re soleo distinguere duos casus.

1 Primus est, quando † cedens potest ex eo testimonio sentire aliquod commodum. Hoc sanè casu clarum est, eum non posse ferre hoc testimoniũ, quia de re propria ferret. Ita scribunt Bald. in l. omnibus. num. 1. C. de testib. & ibidem Salyc. Abb. in c. insuper. num. 13. & Felin. nu. 13. de testibus. Capella Tholosa. quæst. 94. & ibi Aufrerius in annotatio. Nec est qui dissentiat: cùm sit certa iuris constitutio † neminem esse testem idoneum
2 in re propria. l. nullus. ff. de testibus. & l. omnibus. C. eod.

Secundus

Universidad de Deusto
Biblioteca

3 Secundus est casus, quando is cedens † nullum commodum & interesse prætendere achabere ex ea
4 causa potest. Hoc in casu Iudicis † arbitrio relinquitur, quam fidem ei adhibeat. Ita affirmârunt Abbas in d. c. insuper. nume. 13. de testibus. Campegius in tract. de testibus. reg. 72. versic. fallit septimò. Ioan. Crotus in tract. de testibus. parte 4. nu. 76. qui loquitur † de donatore, vt etiam loquitur Decius in c. in-
5 super. num. 18. de testibus. Aufrerius in tract. de testibus. num. 17. & idem in additio. ad Capellam Tolosan. q. 94. num. 4. Moderni Parisien. in annotat. ad Alex. in consil. 13. nume. 13. lib. 1. & Mandosius in annotat. ad Roman. in consil. 382. num. 3. Iudex ergo prudens diligenter perpendet qualitatem personæ & negotij, vt fidem adhibeat vel non adhibeat. Cùm autem cedens sentire potest cõmodum ex ea causa erit reijciendus, sicuti est, quando teneretur de euictione rei cessæ. Ita Specul. in tit. de teste. §. 1. versic. sed pone. vbi Ioan. Andr. Campegius in d. tractat. de testib. reg. 72. fallent. 1. qui econtrà dicunt testimo-
6 nium cedentis † recipi, quando de euictione non teneretur. Quod tamen postremum dictum intelligitur Iudicis arbitrio. vt declarant Moderni Parisiens. in annotat. ad Alex. in consil. 13. num. 13. lib. 1. si quidem cedens ob affectionem immodicam, quam ad causam habet, reijci posset à Iudice, vt declarat Alex. in d. consil. 13. num. 13. & illum secutus est Ruinus in cons. 33. num. 2. lib. 4. idem responderunt Guido Papæ consil. 74. colum. vlt. & Roman. in consil. 382. nu-
7 me. 3. Qua ex re infertur vanam esse † cautelam illam, quam adfert Specul. in d. §. 1. vers. sed pone. cùm ait, cedentem posse cedere ius omne suum, quod ex ea causa, in qua vult ferre testimonium, potest prætendere, & deinde ferre testimonium. Hæc cautela redditur vana, quia & si non mereatur cedens iste reijci ob commodum, quod ex ea causa potest prætendere, reijci tamen poterit, ratione affectionis. Prætereà scribunt Ioan. Andr. in additionib. ad Spec. loco iam citato. Butrius & cæteri in cap. insuper. de testibus.
8 hanc † cessionem nil proficere cùm facta fuit in fraudem, sed certè fraus hîc extat satis aperta, cùm cedat iste eo animo, vt ferre possit testimonium: & ex sua cessione suam erga causam ostendit affectionem. Et in specie illam Speculatoris traditionem reijciunt Guido Papæ & Roman. locis prælegatis, & Alexan. in l. si tibi decem. §. nos autem. in fine. ff. de pactis.
9 Recipi tamen poterit cedentis † testimonium volente cessionarij aduersario. Salycetus, l. omnibus. col. 2. C. de testibus. & Campegius in tract. de testibus. regula 72. versic. sextò fallit. Quinimmò compelli hoc nomine potest cedens. ita ex sententia Guidonis de Suzaria & Butrij scripsit Campegius in d. reg. 72. ver-
10 sic. quintò fallit. Non etiam recipiendum est † testimonium cedentis eo casu, quo à traditione incepit. ita Guido Papæ cons. 74. colum. penult. vers. nec obstat ad hoc, &c. qui declarat doctrinam Specul. in tit. de teste. §. 1. verfic. sed penè mutuaui, &c. quam aliter intellexit, & minus rectè Campegius in d. reg. 72. fallen. 1. Nam nil refert vel tradiderit, vel solùm promiserit, cum omni casu reijci debeat testimonium hoc, ob affectionem.
11 Econtrà verò † testimonium cedentis nocet cessionario, & propterea recipitur. Ita scribunt omnes confessionè cedentis nocere necessario, vt apud Imolam in l. facta. §. si hæres. columna vlt. ff. ad Trebell. qui alios recenset. Alexan. in consil. 46. num. 5. lib. 5. vbi recentiores apostillantes. Corneus in consil. 139. nume. 4. lib. 3. & Cæphalus in consil. 21. nume. 1. qui subiungit ex sententia Baldi & Parisij hoc maximè procedere, quando in iudicio (vt hîc contingit, dum fertur testimonium) fit hæc ipsa confessio. Placet & mihi illa distinctio quatuor casuum, quam egregiè facit Alciat. respon. 376. num. 9. Illam hîc non pertractabo, quod à me pauculahæc dicta sunt.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio multa tribui, an testimonium socij probet in causa socij.*
2 *Socius omnium bonorum fidem non facit pro socio, cùm de re ipsa communi agitur.*
3 *Socius omnium bonorum fidem facit in causa socij, cùm diuersa est causa defensionis.*
4 *Socium posse examinari pro socio, cùm de re non communi agitur.*
5 *Socius rei singularis ferre potest testimonium pro altero socio, si modo agitur de parte alterius socij.*
6 *Coloni Partiarij testimonium an probet pro domino.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, quando colonus partiarius probet pro domino.*
8 *Socius incidentis societatis probat pro socio, cùm de parte socij agitur.*
9 *Socius magna affectione deuinctus socio, an pro eo fidem faciat, si de eius sola portione sit lis.*
10 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ affectio repellat socium ne probet pro socio.*
11 *Socius fidem facit pro socio, cùm fuit ab aduersario productus.*
12 *Socius probat cum socio, cùm est contentio cum tertio socio.*
13 *Socius particeps criminis ad fauorem socij criminis non probare.*
14 *Mandatarium fidem facere pro mandante.*
15 *Socius criminis an probet contra socium.*
16 *Bart. distinctio & doctrina reiecta.*
17 *Salyceti distinctio notabilis & recepta.*
18 *Socium criminis regulariter interrogari nõ posse de participibus & consocijs.*
19 *Infamis fidem non facit.*
20 *Socius in crimine furti non potest interrogari de participibus & consocijs.*
21 *Socium in crimine falsi non posse interrogari de partibus.*
22 *Item nec in crimine homicidij.*
23 *Item nec in crimine adulterij.*
24 *Socius criminis, qui nõ poterat interrogari de participibus, si fuit interrogatus, an fidem faciat.*
25 *Socius criminis alias non interrogandus de consocijs probat, si coniunctum sit aliud inditium.*
26 *Socius criminis alias non interrogandus de consocijs inditium non facit ad torturam contra nominatum, etiamsi ad sit aliud inditium.*
27 *Socius criminis læsæ Maiestatis interrogari potest de consocijs & participibus.*
28 *Item & in crimine hæresis.*
29 *Item & in crimine conspirationis.*
30 *Item & in crimine Sacrilegij.*
31 *Item & in crimine Simoniæ.*
32 *Item & in crimine Assassinij.*
33 *Item & in crimine maleficio.*
34 *Iudicis arbitrio relinqui, quomodo aduersus maleficum procedi debeat.*
35 *Socius criminis falsæ monetæ interrogari potest de participibus & consocijs.*
36 *Item & de crimine occulto.*
37 *Item & de crimine commisso à seruo in nece domini.*
38 *Item & in crimine lenocinij.*
39 *Item & in crimine corrupti testis.*
40 *Cap. sicut de testibus. declaratur.*

41 *Socij*

41 *Socij criminis testimonium fidem facere contra socium nominatum, vt inquiratur.*
42 *Iudicium exortum ex testimonio socij criminis diluitur probando bonam famam nominati.*
43 *Socij criminis testimonium non facere inditium ad torturam contra consocium à se nominatum, nisi alia inditia concurrant.*
44 *Inditia qualia esse debeant illa, quæ debent concurrere cum nominatione facta à socio criminis, vt nominatus torqueri possit.*
45 *Blanchi doctrina reiecta.*
46 *Salyceti traditio explicata.*
47 *Iudicis arbitrio relinqui, qualia esse debeant inditia, quæ debent concurrere cum nominatione facta à socio criminis, vt nominatus possit torqueri.*
48 *Fuga facit inditium contra socium criminis nominatum à socio inquisito.*
49 *Socij criminis nominatio fidem facit contra socium nominatum, si plura concurrant.*
50 *Socij criminis nominatio debet esse facta in tortura, vt inditium faciat contra socium nominatum.*
51 *Infamis efficitur, qui delictum fatetur.*
52 *Infames ferre non posse testimonium.*
53 *Socius criminis, vt probet cõtra socium, debet interrogari à Iudice.*
54 *Item debet esse bonæ famæ, hoc est, de alio crimine non infamatus.*
55 *Item non inimicus nominati.*
56 *Item sua sponte non debet deponere.*
57 *Testi sua sponte deponenti non creditur.*
58 *Socius criminis fidem non facit contra à se nominatum socium, quando non verisimilia deponit.*
59 *Testis minus verisimilia deponens fidem non facit.*
60 *Socius criminis iurare an debeat, cùm nominat alium criminis socium & participem.*
61 *Praxim obseruandam esse.*
62 *Socius criminis an probet contra socium, si veritas aliunde haberi potest.*
63 *Rolandi à Valle opinio reiecta.*
64 *Socius criminis fidem facit contra socium nominatum, si alius idoneus testis concurrit.*
65 *Socius criminis, quando deponit tanquam testis, probat contra socium.*
66 *Socius criminis probat contra socium, quando de crimine ciuiliter agitur.*
67 *Socius criminis probat contra tertium, vt si agitur de partu suppositio contra illum, qui asseritur suppositus.*
68 *Statutum Mantuæ, quod socius criminis interrogatur de consocijs & participibus criminis. declaratur.*

CASVS CCCCLXXIIII.

QVANDO SOCIVS VEL BONORUM, vel criminis probet pro socio, vel contra socium diligenter explanatum.

NON præteribo hîc casum non longè à præcedenti dissimilem, quando scilicet testimonio socij contra socium adhibenda sit fides? Nam & hîc multum versatur Iudicis † arbitrium, vt scribunt Campegius in tract. de testibus. reg. 88. in fine. & Aufrerius in additionibus ad decisiones Capellæ Tholosa. q. 94. in fine. post Abbatem à se relatum. Hac in re soleo ego distinguere atq; constituere duo capita, vnum, quod versatur circa inditia ciuilia: aliud, quod versatur circa inditia criminalia. Quò itaque ad inditia ciuilia, distinguo ego aliquot casus.

2 Primus est, cùm plures † sunt socij omnium bonorum, & de re ipsa est contentio. Hoc casu vnus socius non potest esse testis pro altero. Ita vno ore scribunt Doctores in l. quoniam. C. de testibus. & expressim Albericus in tractat. de testibus. §. superest. num. 9. versic. consequenter. Abbas in cap. insuper. num. 14. de testib. & attesta. Campegius in tractat. d testibus. reg. 88. Crottus pariter in tractat. de testibus. parte quarta. num. 77. Feder. Schench in tract. de testibus. num. 37. Oldendorpius in tract. de testibus. tit. de personis testium. num. 22. & Aufrerius in tract. de reprobatione testium. num. 89. vers. socius. Ea est manifesta ratio, quod vtriusq; eadem est defensionis causa siue omnium bonorum, siue rei duntaxat litigiosæ diuiduæ, vel indiuiduæ socij fuerint res. argum. l. si separatim. in fine. ff. de appellat. Et propterea cùm commodum vel detrimentũ sit commune non admittitur testimoniũ vnius pro altero, quia esset de re propria, quod nullo modo recipitur. l. in omnibus. C. de testib.

3 Secundus est casus, quando † sunt socij omnium bonorum, & diuersa est causa defensionis vnius & alterius. Hoc casu admittitur testimonium vnius socij contra alterum. Ita Cynus in l. quoniam liberi. C. de testibus. & relati Doctores superiore casu, præsertim Albericus in d. §. superest. num. 10. versic. si autem diuersæ. Campegius in d. reg. 88. fallent. 2. Nam so-
4 cius † potest pro socio interrogari, cùm de alia re, vel de parte sola alterius socij agitur. ita Baldus in l. in omnibus. C. de testibus. & in l. si filium. C. de liberali causa. Angelus in l. si duo. ff. si quis cautio. & Abbas in cap. insuper. numero decimoquarto. de testibus. Ita ergo cùm diuersa est defensionis causa. Quandoquidem cessat hîc illa ratio, qua repelli solet testis, nempè affectio.

5 Tertius est casus, quando † sunt socij rei singularis, & agitur de parte alterius socij, vel de re diuersa, tunc vnus ferre potest testimonium pro altero. Ita Albericus in d. tract. de testibus. §. superest. num. 10. versic. si verò non sunt. Campegius in d. reg. 88. fallent. 1. & Nellus in tract. de testibus. num. 10. Et hinc
6 videmus, quod † colonus partiarius potest ferre testimonium pro domino, siue agatur de proprietate, siue de possessione: creditur enim ipsi colono asserenti se tulisse, vel dedisse partem collectorum fructuum huic domino. Ita Salycetus in d. l. quoniam. in fine. C. de testibus. Fulgos. in consil. 161. In causa Iacobi. colum. 1. Alexan. consil. 57. num. 17. lib. 7. Socin. sen. in consil. 228. num. 7. lib. 2. Ruinus consil. 9. in fine. lib. 3. Neuiz. in consil. 80. num. 17. Parisius consil. 104. num. 159. lib. 1. Socin. iun. in consil. 146. num. 10. & consil. 135. num. 6. lib. 2. Existimauit tamen & re-
7 ctè Decius in consil. 100. num. 8. hoc relinqui † arbitrio Iudicis, qui pro qualitate rei & personarum fidem adhibeat, vel non.

8 Quartus est casus, quando sunt socij, vel † omnium bonorum, vel multorum, sed societas est incidens, & contentio esset de parte vnius sociorum, causæq; defensionis essent diuersæ. Hoc sanè casu potest socius esse testis pro altero. Ita scribunt Salycetus in l. quoniam. columna vltima. C. de testibus. Campegius in d. reg. 88. fallent. 3. & Crottus in d. tractat. de testibus. quarta parte. nume. 77. & apertius idem affirmauit Boer. q. 319. num. 7. versic. sed in materia ciuili. post Angelum, & alios, quos recenset. Ea est ratio, quia nullum hîc versatur commodũ, vel incommodum ipsius testis.

Quintus

Universidad de Deusto
Biblioteca

9 Quintus ex casus, quãdo † sunt socij, vel omnium bonorũ, vel vnius rei tantùm, & est contentio de parte alterius sociorum: sed tamen extat familiaritas &
10 affectio inter ipsos socios. Hoc in casu † relinquitur Iudicis arbitrio, vt pro qualitate personarum, & affectionis, vel admittatur, vel repellatur testis. Ita Campegius in tract. de testib. reg. 88. fallen. vlt. post Abb. in c. insuper. num. 14. de testib. & attesta. Crottus in tract. de testib. parte 4. nume. 76. 77. Aufrerius ad Capellam Tholos. q. 94. in fin. & Gratus in consil. 27. num. 10. lib. 2.

11 Sextus est casus, quando † sunt socij vel omnium bonorum, vel vnius rei tantùm, & communis est defensio, sed aduersarius produxit vnum ex socijs contra alterum. Hoc in casu socius iste fidem facit pro altero socio. Ita scripsit Campegius in d. tract. de testibus. reg. 88. fallent. 4. ex text. in Auth. sed Iudex. C. de Episcop. & Cler. Et ratio est, quia iam persona huius socij approbata dicitur: & ideò reijci amplius non potest prætextu affectionis. l. si quis testibus. C. de testibus.

12 Septimus est casus, † quando sunt socij, vel omnium bonorum, vel vnius rei, & contentio est contra tertium, qui asserit se pariter esse socium. Hoc in casu socius admittitur, vt ferat testimonium contra negantem illum tertium esse socium. Ita Albertus in tractat. de testibus. §. superest. num. 10. in fin. post Ioan. Andr. in additio. ad Speculat. tit. de teste. §. 1. num. 11.

Secundum nunc est caput huius propositæ disceptationis, quod versatur circa causas criminales. Hoc in capite sunt distinguendi pariter atque constituendi aliquot casus.

Primus est casus, cùm ambigitur, an testimoni-
13 um socij † criminis probet in fauorem alterius socij? Hoc in casu dicendum est, non probare. Ita affirmârunt Specul. in tit. de teste. §. 1. nume. 37. Salycetus in l. quoniam. colum. 2. vers. sed quomodo. Cæpolla in concilijs criminalibus, cons. 32. col. 3. versic. sed socij criminis. Campegius in tract. de testib. reg. 86. Oldendorpius in tract. de testibus. tit. de personis testium. num. 21. Feder. Schench, in tract. de testibus. num. 37. Decius in cons. 342. num. 2. in fin. Boer. q. 319. num. 1. Parisius in consil. 53. nume. 15. libr. 4. & Gramma. decis. 25. nume. 1. Et horum sententia probatur in l. quoniam. C. de testib. in cap. vlt. §. liberi. 4. quæst. 3. c. vlt. 15. quæst. 3. & in c. personas. de testibus. & attesta. Adferri potest duplex ratio, vna, quia adest affectio erga socium eiusdem criminis. Secunda, quia iam est infamis, cùm sit confessus delictum, fic-
14 uti infrà dicemus. Declaratur hic casus, † vt non procedat in eo, qui dixit, se quidem habuisse mandatum de committẽdo illud delictum à Caio, sed quod tamen erat perpetraturus illud delictum absq; mandato. Ita in terminis nostris declarat Marsil. in consil. 61. num. 37.

15 Secundus est casus, cùm dubitatur, an testimoniũ socij criminis probet cõtra socium, de quo fuit interrogatus? Hoc in casu variæ sunt traditiones Doctorũ,
16 siquidem † Bart. in l. repet. §. 1. ff. de quæstio. distinguit, quod aut sunt delicta, quæ principaliter cõmittuntur ad proprium cõmodum. Et tunc delinquens iste potest interrogari de socijs. Aut sunt delicta, quæ committuntur in odium alterius: & isto casu nõ potest interrogari de socijs. Hanc distinctionem Bart. probârunt in specie Ruin. in cons. 146. num. 9. lib. 5. & Grammat. in consiljs criminalibus, cons. 21. nu. 3.
17 Verùm Salycetus † in l. vlt. col. 2. C. de accusat. optimis quidem rationibus distinctionem hanc confutauit. Alia distinctione vsus est ipse Salycet. in d. l. vlt. colum. 2. vers. quapropter. Quæ sanè distinctio & si satis mihi probatur, ficuti eam probauit Bosius in tract. causarum criminalium. tit. de iudicijs. num. 45. qui dixit, Salyceti considerationes re vera obseruari. Attamen, quo facilius hic casus à me explicetur, propono regulam, deinde casus aliquot excipiam. Re-
18 gula itaque est, quod † socius criminis non potest interrogari de socijs. Ita regulam statuunt glo. in l. vlt. C. de accusat. Campegius in tract. de testibus. reg. 88. Oldendorpius in tractat. de testibus. tit. de personis testium. nu. 22. ita etiam regulam constituit Crottus in tract. de testib. 4. parte. num. 94. & Bosius in tract. causarum criminalium. tit. de inditijs. nu. 144. & apertius Paris. in cons. 151. num. 8. lib. 4. ac Rolan. in consil. 51. nu. 25. lib. 1. & præter eos apertè Bal. in cons. 95. Regula. lib. 1. Et satis manifestè probatur ex l. vlt. C. de accus. & ex c. 1. de confess. Et ratio est, quia hic delinquens confitendo delictum, se infamem esse de-
19 clarauit, vt respondit Anchar. in consil. 189. † infamis autem non facit fidem. c. in primis. 2. q. 1. & in specie tradunt Alex. in cons. 11. col. 1. lib. 1. & Marsil. in practica criminali. §. diligenter. num. 62. Hinc fit,
20 vt in crimine † furti fur non potest interrogari de socijs. Sicuti senserunt glos. in d. l. vlt. C. de accusat. & Spec. in tit. de teste. §. 1. num. 37. dum enumerant casus, in quibus admittitur, vt in quibus possit interrogari de socijs, & tamen casus furti non recensetur. Sed apertius, quod in crimine furti inquisitus non possit interrogari de socijs, scripserunt Salycetus in dicta l. vlt. colum. 2. C. de accusat. Marsilius in consil. 22. nume. 17. & Roland. consil. 51. numero 26. lib. 1. Qui quidem reijciunt opinionem Bartoli in l. repet. §. 1. ad finem. ff. de quæstio. Quæ sanè opinio Bartoli defendi fortè potest in furto occulto, vt respondit Alexand. in consil. 69. columna 1. lib. 2. vel etiam in latrocinio. Ita declarat Federicus Scotus in consilio 1. numero 45. libro 3. Tomo 2. Ita
21 etiam in † crimine falsi commisi in instrumento aliaúe scriptura inquisitus non est interrogandus de socijs. Ita responderunt Fulgosius in consil. 109. colum. 3. & in consilio 136. columna vltima. vers. nouissimè verò Decius in consil. 189. num. 8. & in cons. 234. colum. 1. Parisius in consil. 151. numero 4. lib. 4. Socin. iun. in consil. 39. nume. 64. lib. 2. & Rolandus in consil. 73. nume. 1. lib. 1. idem dicimus in crimine
22 † homicidij, in quo inquisitus non potest interrogari de socijs, vt scribunt Grammat. in consil. 21. num. 1. in criminalibus. & Bosius in tractat. causarum criminalium. tit. de iudicijs. numero 144. Idem affir-
23 mant Doctores de † crimine adulterij, in quo inquisitus non potest interrogari de socijs. Ita inquam respondit Parisius in consilio 54. numero 50. libro 4. post Iason. in consil. 22. lib. 1. quibus addo Fulgosium in consil. 136. columna vltima. Dubitari autem con-
24 tingit in casu huius regulæ, quid si † inquisitus iste, qui alioqui de socijs non erat interrogandus, fuit interrogatus, an fidem aliquam faciat? Et tantam fidem facere contra socium illum nominatum, vt inquiri is possit scripserunt Hostiens. Ioan. Andreæ, Butrius, Abbas & Ancharanus, in capit. de confess. quos secutus est Blancus in tractat. de inditijs. numero 387. versic. contrarium puto verius. Et idem respondit Baldus in consilio 95. Regula iuris. libro 1. Verùm ab hac opinione dissentiunt cæteri ferè omnes, nempè Fulgosius in consil. 136. In causa criminationis. columna vltima. in consilio 173. columna 2. Decius in consilio 189. num. 8. Ruinus in consil. 146. num. 8. 9. & in consil. 147. numero 2. libro 5. Iason in consil. 22. num. 1. lib. 1. Gozad. in consil. 2. nume. 21. Marsil. in practica criminali. §. diligenter. nume. 67.

Boerius

Boerius quæst. 319. nu. 1. versic. sed præcedens. Grammat. in consilijs criminalibus, consil. 21. nume. 1. & num. 4. & in consil. 38. num. 20. & Bosius in tractat. causarum criminalium. titulo, de iudicijs. num. 182.
25 Crediderim tamen, quod si aliud † inditium etiam fortè leue concurreret, cum hac ipsa nominatione delinquentis posse formari inquisitionem, vt scribunt Blanctus in dicto tractatu, de inditijs. numero 387. versic. contrarium puto. qui ait, esse etiam sufficiens ad torturam, quod non concedo. Idem scripserunt Campegius in tractat. de testibus. regu. 86. fallent. 2. & Crottus in tractat. de testibus. 4. parte.
26 num. 159. Et non facere † inditium sufficiens ad torturam, etiamsi aliud inditium concurrat, respondit post multos Lud. Catus inter consilia criminalia diuersorum, cons. 99. num. 20. lib. 1. & Feder. Scotus in cons. 1. num. 46. lib. 3. Tomo 2.

Ex hac autem regula excipiuntur aliquot casus, in quibus socius criminis potest interrogari de socijs.

27 Et primus est casus in † crimine Iæsæ Maiestatis. l. quisquis. C. ad legem Iul. Maiest. glos. in l. vltima. C. de accusa. & in cap. vltimo. 15. quæst. 3. Baldus, Salycetus, & alij omnes in dicta l. vltima. C. de accusa. Ruinus in consil. 158. num. 3. lib. 3. Campegius in tractat. de testib. reg. 86. fallent. 8. Crottus in tract. de testibus. 4. parte. num. 95. Marsilius cons. 1. num. 32. Oldendorpius in tractat. de testibus. tit. de personis testium. num. 21. Boer. q. 319. num. 2. & Gigas in tractat. de crimine læsæ Maiest. tit. quomodo & per quos crimen læsæ Maiestatis probetur. cap. 7. nume. 2. qui alios recenset.

28 Est & secundus casus † in crimine Iæsæ Maiestatis diuinæ, nempè, in crimine hæresis. Nam & in hoc socius potest de socio interrogari. Ita glos. in dicta l. vlt. & ibi Salycetus columna 2. C. de accus. glos. in d. cap. vlt. 15. quæst. 3. Baldus in consil. 95. Regula iuris. colum. 1. lib. 1. Boer. q. 319. num. 2. Grammat. in consilijs criminalibus. cons. 35. num. 25. & post alios Iacobus Simancas in praxi hæreseos. tit. 35. nu. 18. qui hoc Iudicis arbitrio tribuit, quanta scilicet fides sit huic socio adhibenda.

29 Tertius est casus in † crimine conspirationis & coniurationis contra Principem. Nam & hoc in casu socius & particeps criminis admittitur contra sociũ. Ita affirmârunt glo. in c. vlt. de testibus cogen. Campegius in tract. de testibus. reg. 86. fallen. vlt. Crottus in tract. de testibus. 4. parte. num. 92. Marsilius in cons. 1. num. 32. & in cons. 169. num. 11. Boer. q. 319. num. 2. & Gigas in d. tract. de crimine læsę Maiestatis. tit. Quomodo & per quos crimen lęsę Maiestatis probetur. c. 7. num. 3.

30 Quartus est casus † in crimine Sacrilegij, in quo inquisitus potest interrogari de socijs & participibus criminis. c. in primis. 2. q. 1. & c. qui autem. 17. q. 4. Campegius in tractat. de testibus. reg. 86. fallent. 9. Oldendorpius in tract. de testibus. tit. de personis testium. num. 21. Boer. q. 319. num. 2. & Gramma. in d. cons. 35. num. 26.

31 Quintus est casus in † crimine Simoniæ, in quo inquisitus potest interrogari de socijs. cap. si quis Papa. octuagesimanona distinctione. & cap. 1. de testibus. in 6. glos. in cap. vlt. 15. quæst. 3. Innocent. in c. veniens. de testibus. Ruinus in consil. 158. nume. 3. lib. 3. Crottus in tract. de testibus. 4. parte. nume. 94. versic. ampliatur. Campegius in tractat. de testibus. reg. 86. fallent. 1. Oldendorpius in tract. de testibus. tit. de personis testium. num. 21. Boer. q. 319. num. 2. & Redoanus in tractat. de Simonia, parte quarta, c. 5. num. 28.

32 Sextus est casus in crimine † Assassinij, in quo socius potest interrogari de socio ipsius criminis. l. diuus. Ia 2. ff. de custod. reorum. l. & l. in Prouinciarum. C. de ferijs. Ludou. Bologn. in cons. 8. colum. 4. Marsilius in consil. 22. num. 15. Campegius in tract. de testibus. reg. 86. fallent. 5. Boer. quæst. 319. num. 2. Oldendorpius in tractat. de testibus. tit. de personis testium. nume. 21. & Grammat. in consilijs criminalibus, consil. 28. nume. 10. consil. 35. num. 25. 26. & in cons. 44. num. 1.

33 Septimus est casus † in crimine maleficij, in quo reus criminis interrogatur de socijs & participibus. l. vlt. C. de malef. Baldus in cons. 95. Regula iuris. co-
34 lumna 2. versic. item fallit. libr. 1. qui Iudicis † arbitrio ait esse relictum, quomodo aduersus maleficum illum sit procedendum. Salycet. in l. vlt. columna 2. post glo. ibi. C. de accusat. Campegius in tractat. de testibus. reg. 86. fallent. 6. Crottus in tract. de testib. parte 4. num. 97. Oldendorpius in tract. de testibus. tit. de personis testium. num. 21. Grammat. decis. 28. num. 10.

35 Octauus est casus in † crimine falsæ monetæ, in quo inquisitus potest interrogari de socijs, & participibus criminis. l. 1. C. de falsa moneta. glos. in l. vlt. vbi Salycet. colum. 2. C. de accus. Campegius Crottus & Oldendorpius in præcitatis locis. Gramma. decis. 29. num. 10. & in cons. 35. in fin. & Boerius q. 319. num. 2.

36 Nonus est casus † in crimine occulto, vt si quis occisus sit in domo, vel simile delictum secretò sit perpetratum: Nam tunc socius criminis potest interrogari de socio. Ita Bald. in Authent. si dicatur. C. de testib. Aretinus in consil. 61. in fine. idem respondit Castren. in cons. 348. Notandum, quod adulterium in fin. lib. 1. qui loquitur de crimine adulterij, quod occultè solet committi, dissentiunt tamen alij relati suprà. Idem de his similibus affirmârunt Dec. in consil. 189. num. 9. & in cons. 342. nume. 3. Ruin. in cons. 158. nume. 3. lib. 5. Campegius in tractat. de testibus. reg. 86. fallent. 3. Marsilius in cons. 61. in fin. Ludou. Catus inter consilia criminalia diuersorum, cons. 99. num. 25. lib. 1. & in eisdem consilijs Riminald. iunior in cons. 105. num. 8. lib. 1. Federic. Scotus in cons. 10. num. 28. lib. 2. Tomo 2. qui num. 31. scribit, non requiri hoc in casu aliud inditium. copiosè Crauet. in cons. 178. num. 3.

37 Decimus est casus † in seruo, qui de nece domini inquisitus, potest & de socijs & participibus criminis interrogari. l. prius. ff. ad S. C. Sylla. & ibi Igneus nume. 5. & Gramma. decis. 28. num. 11.

38 Vndecimus est casus in † crimine lenocinij: Nam & de hoc inquisitus potest interrogari de consocijs. Ita respondit Grammat. in cons. 35. nume. 26. in criminalibus.

39 Duodecimus est casus in crimine † testis corrupti, in quo corruptus potest interrogari de socio criminis, ficq; de corrumpente. Ita scribunt multi relati à Boer. q. 319. num. 5. qui quidem intelligunt eam nominationem probare solùm quò ad inquirẽdum, non autem vt condemnetur, vel torturæ subijciatur,
40 ita intelligentes † capit. sicut de testibus. & si dissentiat post aliquos Decius in consil. 189. nume. 8. & in consil. 234. colum. 1. His itaque in casibus socius criminis interrogari potest (vt diximus) contra socium. Cæterùm contingit dubitari, quam fidem faciat hoc
41 testimonium? Et quò ad formandum † inquisitionem aduersus hunc nominatum, fidem facere affirmant omnes, vt attestantur Marsilius in cons. 12. nume. 38. in consil. 15. num. 5. 6. & in consil. 28. num. 16. Gramma. in cons. 21. num. 7. & Rolandus in cons. 51.

Universidad de Deusto
Biblioteca

num.28. & consilio 73. numero vigesimo. libro pri-
42 mo. Hoc tamen † inditium facilè dilui potest proban
do bonam famam ipsius nominati. Ita in specie scri-
pserunt Marsilius vbi suprà. Grammat. dicto consilio
vigesimoprimo. numero decimo. in consilio 38. nu-
mero decimoctauo. & in consilio 44. numero 4. in
criminalibus. Parisius in consil.151. num.13. libro 4.
& Socinus iunior in consil.39. nume.66. libr.2. Idem
sensit Ludou. Catus inter consilia criminalia diuer-
sorum, consilio 99. numero 23. libro 1. Dubium ma-
ius est, an nominatio hæc faciat inditium & fidem,
vt is nominatus subijci possit torturæ ? Et prætermissa disputatione dicendum ex recepta Doctorum
43 sententia, non facere † sufficiens inditium ad tor-
turam, nisi alia concurrant inditia. Ita scripserunt
gloss. in cap. vltimo. 15. quæstione 3. Ruinus in con-
silio 7. numero 14. & in consilio 147. numero 3. li-
bro 5. Marsilius sing.209. Blancus in tractat. de indi-
tijs. numero 379. Boerius quæst.319. num.4. Parisius
in consil.151. num.9. lib.4. Bossius in tractat. causa-
rum criminalium. tit. de inditijs. numero 66. & nu-
mero 144. Grammat. decis.28. num.12. & 22. idem in
consil.21. num.11. & in consil.35. nume.25. & in con-
sil.38. num.3. Gigas in tractat. de crimine læsæ Ma-
iestatis. tit. quomodo & per quos crimen læsæ Maie-
statis probetur. cap.7. num.5. Ludouic. Catus inter
consilia criminalia diuersorum, consil.99. nume.21.
lib.1. Ioan. de Amicis, in consil.138. num.1. & Federi-
cus Scotus consil.10. num.28.31. libro 2. Tomo 2. qui
limitat non procedere in crimine occulto. Petrus Pla-
ca libro 1. Epitome delictorum, capit.13. nume.28. &
Craue. in consil.178. num.3. Verùm adhuc suboritur
44 dubitatio, qualia esse debeant hæc † inditia, quæ con-
currere debent cum ea nominatione facta à delin-
quente? Hic de re subobscurè locuti sunt Salycetus
in dicta l. vltima. ad finem. C. de accusat. & Blancus
in dicto tractat. de inditijs. numero trecentesimose-
ptuagesimooctauo. versic. contrarium. Visus est enim
45 sentire † Blancus Salycetum affirmasse sufficere indi-
tium illud generale, quod oritur ex testimonio in-
terrogati, vt putà, si quis fuit interrogatus de furto,
quod verisimiliter committi non potuit ab vno so-
lo: & is interrogatus nominat socium; oritur indi-
tium ex hac verisimilitudine, quod is nominatus
fuerit particeps criminis. Quæ sanè consideratio
Blanchi nec vera, nec ex mente Salyceti est. Non in-
quam est vera, quia concedo ex ea nominatione or-
tum esse inditium, quod illud furtum fuerit à pluri-
bus commissum: sed tamen non est plus contra hunc
quàm illum in specie seu in indiuiduo: atque ita hoc
inditium non respicit immediatè personam nomi-
46 nati. Non etiam est ex mente Salyceti, † qui scribit
in hæc verba: Et ego hoc confiteor, & pro hoc in-
duco auctoritatem huius glossæ, quæ exigit præ-
sumptionem aliquam prius contra eum, contra
quem quis interrogatur debere præcedere, quod no-
ta. Hæc Salycetus. Qui quidem manifestè sentit re-
quiri aliud speciale inditium contra hunc nomina-
tum, vt scilicet sit inditium vltra hanc nomina-
tionem. Quale autem esse debeat hoc inditium,
non explicat Salycetus, nec quidem explicare po-
tuisset, cùm à lege non sit determinatum, ex quo
47 est quid facti, & propterea relinquitur † Iudicis ar-
bitrio, ita in specie decidit Grammat. decisione 28.
numero vigesimo. qui ait pro qualitate personarum,
& facti Iudicem arbitrari debere, an sit inditium suf-
ficiens, vel non. Ita equidem dicimus cæteris in ca-
sibus relinqui Iudicis arbitrio, quæ censeantur in-
ditia sufficientia, vt reus torqueatur, vel etiam in-
quiratur, vt scripsi suprà in casu ducentesimoseptua-
gesimo. numero quarto. & illis accedit Bald. in con-
silio nonagesimoquinto. Regula iuris. columna 2.
versicu. Dominus. Bartolus libro 1. potest tamen &
nostro in casu considerari inditium exortum post
perpetratum delictum, quale est inditium, quod ori-
48 tur ex † fuga ipsius nominati: quod sanè inditium
esse sufficiens responderunt Parisius in consilio cen-
tesimoquinquagesimoprimo. numero 14. libro 4.
& Grammat. in consilio decimoquarto. numero 4.
& in consilio 17. numero 19. Illud quoque annotan-
dum est, quod hoc inditium non debet esse remo-
tum, sicuti est illud, quod oritur ex mala fama nomi-
nati. Ita respondit Rolandus in consil.73. nume.21.
lib.1. post Angelum, Marsilium & Parisium, quos in
hanc sententiam commemorat. Est præterea ani-
maduertendum, quod ad hoc, vt inquisiti nomina-
49 tio † fidem faciat aduersus criminis sociũ à se nomi-
natum plura requiruntur. Requiritur enim primò,
50 quod † nominatio illa facta ab inquisito sit facta in
tortura, vel statim post. Ita scribunt Albericus in l.
vlt. C. de accusat. Fulgosius in consil.173. Marsilius
in consil.22. num.22. & in cons.78. columna 3. idem
in practica criminali. §. diligenter. numero 61. Blan-
cus in tractat. de inditijs. nume.380. Boerius q.319.
num.3. in fin. & Rolandus in cons.51. nume.29. & in
cons.73. nume.22. lib.1. Et huius sententiæ ea est ra-
51 tio, quod iste inquisitus, qui iam confessus est deli-
52 ctum, dicitur effectus infamis, & infames † non au-
diuntur contra aliquem sine tortura. cap. illi, qui. 5.
quæst.5. & præter iam relatos tradit Cæpolla in con-
sil.61. columna 2. Requiritur secundò, quod iste in-
53 quisitus debeat interrogari à Iudice in genere, non
autem in specie, seu in indiuiduo de Caio, vel de Sem-
pronio. Ita scribunt Salycetus in l. vlt. colum. pen-
ult. versic. quæro nunc de modo. C. de accusat. Rui-
nus in consilio 7. nume.14. versic. nec etiam frater.
libro 5. & Blancus in tractat. de inditijs. numero 381.
Ea est ratio, quia si in indiuiduo fieret interrogatio
esset potius quædam suggestio. Quæ sententia lo-
cum non obtinet, quando contra aliquem esset præ-
sumptio, quod esset ille talis, qui fuit socius crimi-
nis, vt vno verbo sensit Blancus præcitato loco. Re-
quiritur tertiò, quod iste inquisitus interrogatus q;
54 de socijs † sit aliàs bonæ conditionis, & famæ. Nam
si esset infamatus de alio delicto, non faceret ex sua
illa nominatione inditium aliquod aduersus socium
illum à se nominatum. Ita affirmârunt Butrius &
Imola in cap. si qui. de testibus. Alexand. in consilio
decimoquinto. libro tertio. Ruinus in consilio 147.
numero tertio & quarto. libro quinto. Marsilius in
consilio 74. numero vigesimotertio. Grammat. in
consilijs criminalibus, in consil.35. numero 22. & nu-
mero 25. in consilio trigesimoquinto. numero 27. in
consilio trigesimooctauo. numero 4. in consilio 44.
num.2. & in consil.70. numero 7. Idem in voto.34.
num.9. Boerius in quæst.319. num.3. Gigas in tract.
de crimine læsæ Maiestatis. tit. quomodo & per quos
crimen læsæ Maiestatis probetur. cap.7. numero 7.
& Rolandus in consil.73. nume.24. lib.1. Et ratio est,
quia ad hoc vt testis faciat inditium contra aliquem
ad torturam præsertim, debet esse omni exceptione
maior, vt relati Doctores tradunt. Cùm ergo iste
iam sit, vel infamis, vel patitur exceptionem aliquam
notabilem sequitur dicendum, non facere inditium.
55 Idem dicimus, quando † inquisitus iste esset aliàs ini-
micus illius à se nominati in socium criminis. Nam
tunc nullam fidem penitus faceret. Ita Grammat.
consilio 38. numero 3. & Gigas in tractat. de crimine
læsæ Maiestatis. tit. quomodo & per quos probetur
crimen læsæ Maiestatis. c.7.nu.6. Requiritur quarto,
quod

quod iure facta sit interrogatio à Iudice, aliàs enim
56 si inquisitus iste sua ipsa † sponte nominaret socium
illum, nullum aduersus eum faceret inditium. Ita
post Suzariam & Salycetum decidit Grammat. deci-
sione vigesimaoctaua. numero vndecimo. Vberius in
consilio 21. numero quinto. & in consilio 35. nume-
ro vigesimosecundo. & Riminaldus iunior inter con
silia criminalia diuersorum, consilio 105. numero 3.
lib.1. Et ratio est, quia eo modo hic inquisitus se ip-
sum suspectum in actu huius nominationis faceret.
57 Sicuti etiam dicimus, quod † testi sua sponte depo-
nenti fides non adhibetur, ita scribunt gloss. & Bart.
in l. post legatum. §. his verbis. ff. de his, quibus vt
indignis. Ruinus in consilio 146. numero 1. libro 5.
Marsilius in consilio 2. numero 41. & in consilio duo-
decimo. numero 8. & sing.140. & Neuiz. in consilio
25. numero 17. Requiritur quintò, quod inquisitus
58 iste nominando hunc † socium, dicat verisimilia, a-
liàs si sit verisimile eum mentiri, nulla ei adhibetur
fides. Ita Aretinus in cap. cum P. columna 7. de ac-
cusat. Alexand. in consil.89. nume.9. lib.3. Marsilius
in consilio 24. numero 13. Gigas in tractatu, De cri-
mine læsæ Maiestatis. tit. quomodo & per quos cri-
crimen læsæ Maiestatis probetur. cap.7. num.4. & Ro-
landus in consilio 73. numero 25. libro 1. Ita etiam
59 dicimus de † testibus non verisimilia attestantibus,
vt nulla ei fides adhibeatur, sicuti tradunt Decius in
consilio 134. in fine. Gozadin. in consilio 8. numero
46. Parisius in consilio 112. in fin. lib.1. & Socinus iu-
nior in consilio 183. num.11. lib.2. Requiritur sextò,
60 quod iste † inquisitus, quando nominat socium il-
lum criminis, iuret se vera fateri & nominare. Ita
scripsit Marsilius in practica criminali. §. diligenter.
num.62. & multis sequentibus. quo loci ait, hoc esse
valde singulare, & se aliàs obtinuisse. Et vtitur Mar-
silius ea ratione, quod nec in ciuilibus quidem adhi-
betur fides testi, qui sine iuramento deposuit, vt
multorum auctoritate probat ipse Marsilius, & scri-
psi suprà lib.1. quæst.26. Verùm ab hac Marsilij opi-
nione dissentit Blancus in tractat. de inditijs. nume-
ro 384. versic. in hac quæstione. qui asserit ita sensis-
se Alexand. in consil.89. numero 8. libro 3. sed vix est,
vt hoc sentiat Alexander, si rectè eius verba perpen-
dantur. Et ratio, qua vsus est Blancus non satis soli-
da est. Nam cùm dixit, hunc inquisitum de crimine
non teneri præstare iuramentum de veritate dicen-
da, procedit contra se ipsum. Et id factum est ea ra-
tione, quia præsumit lex, quod inquisitus iste non
dicet veritatem contra se ipsum, atque ita incideret
in periurium: sed diuersum est cùm deponit de alio,
quia tunc cessat prædicta ratio. Ego existimarem es-
se obseruandam fori praxim, cùm in aliquibus indi-
tijs viderim obseruare, vt etiam ipsis reis inquisitis
præstetur iuramentum de veritate dicenda, in ali-
61 quibus verò non. Et † praxim esse obseruandam tra-
dunt Decius in consilio vndecimo. numero nono.
Socinus iunior in consilio nonagesimotertio. nume-
ro quinquagesimosecundo. libro 3. & Cravet. in con-
62 silio 91. numero 7. Requiritur septimò, † quod veri-
tas probari aliter non possit: si enim posset aliter pro-
bari, nulla penitus fides adhiberetur huic nomina-
tioni. Ita post Marsilium in consilio 61. in fine. & in
consilio 189. num.10. respondit Rolandus in consilio
73. numero 26. libro 1. Verùm existimarem hoc re-
63 quisitum non esse necessarium, & Marsilius à † Ro-
lando citatus non loquitur eo modo, quo fuit intel-
lectus ab eo, sed solùm dixit, quod illis in casibus, in
quibus aliæ probationes haberi non possunt, socius
criminis potest interrogari de socio, qua de re dixi-
mus suprà in octauo casu. Est etiam illud annotan-
dum hac in re, quod cùm hoc inditio exorto ex hac
64 nominatione facta à reo inquisito concurrat † testis
idoneus, qui asserat nominatum illum fuisse crimi-
nis socium, dicitur facta plena probatio. Ita respon-
derunt Calcaneus in consilio 110. colum.1. in fine. &
Craue. in consilio 178. num.3. propè medium. Quæ
traditio vera an sit, non disputo. Illud quoque non
65 omitto, quod vbi reus † criminis deponit non tam
reus & socius criminis, sed tanquam testis, probat
seu qualem qualem præsumptionem facit. Ita scri-
bunt Abbas in cap.1. de confessio. Decius in c. quo-
niam. in fin. de testibus. & Blancus in tract. de indi-
tijs. num. 388. Et intelligunt Abbas & Deci. tunc de-
66 linquentem deponere † tanquam testem, quando de
eo crimine ciuiliter agitur, cùm enim de crimine ci-
uiliter agitur, socius criminis fidem facit contra so-
cium, vt egregiè respondit Ruinus in consilio 105. in
fine. libro 4. & in consilio 158. nume.15. libro 5. Idem
sensit Boerius quæst.319. num.5. versic. sed intellige
hanc. Et Ruinus ipse in d. consil.158. nume.18. illud
scribit, quod socius criminis admittitur ad proban-
dum crimen fuisse commissum contra tertium, vt-
67 putà † si agatur de partu supposito (vt erat in specie,
de qua interrogatus respondit Ruinus) & is, qui fuit
suppositus neget se suppositum, & contra eum pro-
ducantur suppositores, & vnus eorum, qui crimen
suppositionis commiserunt, dicat, se perpetrasse il-
lud delictum vnà cum Caio, probat iste, Caium fuis-
se socium ad supponendum, ex quo non agitur, vt
puniatur ille Caius, sed agitur contra suppositum il-
lum sicq; contra tertium. Et hanc ipsam doctrinam
probauit Ludouic. Catus inter consilia criminalia
diuersorum, consil.99. num.25. lib.1. post Anchar. in
consil.24. Marsilium in consil.102. num.7. Gramma.
consil.59. num.15. Et prædictis accedit, quod quando
ex conuentione agitur socius criminis potest de so-
cio interrogari. Ita respondit Gratus in consilio 136.
num.27. lib.2. post Specul. Roman. Cæpollam & Ale-
xan. quos recenset. Ex iam dictis declarari potest sta-
68 tutum ciuitatis † Mantuæ, quo est cautum, quod so-
cius criminis possit interrogari de socijs & partici-
pibus criminis. Nam hoc statutum intelligitur, vt pos-
sit socius iste interrogari etiam de illis criminibus,
de quibus à lege permissum non est interrogari, vt
scilicet aliquid addat Iuri Communi. Et propterea
statutum illud æquiparat casus omnes. Quo fit, vt
deinde statutum hoc intelligatur, quod ita demum
interrogatus iste fidem faciat, vel ad inquirendum,
vel ad subijciendum torturæ illum, qui nominatus
fuit, quando concurrunt requisita iam suprà enume-
rata. Ita in terminis hoc statutum Mantuæ declarat
Ludou. Catus inter consilia criminalia diuersorum,
in cons.99. num.30. lib.1.

SVMMARIVM.

1 *Testis de auditu quando probet.*
2 *Iudicis arbitrium est, quando testis de auditu probet.*
3 *Auditum altero de duobus modis intelligi.*
4 *Testis de auditu, auditus non probat.*
5 *Testis de auditu, auditus præsumptionem facit.*
6 *Testis de auditu debet dicere à quibus audiuit.*
7 *Anchar. consil.194. col.2. reiectum.*
8 *Testimonium de auditu esse in Iure speciali fundatum.*
9 *Testis de auditu cum alio adminiculo plenè probat.*
10 *Testis de auditu in antiquis plenè probat.*
11 *Testis de auditu probat, quæ difficilis sunt probationis.*
12 *Testes de auditu probare cum aliqua concurrunt.*
13 *Testes de auditu debent attestari se ab eodem audiuisse.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

14 *Testes de auditu debent nominare à quibus audiuerunt.*
15 *Testes de proprio auditu probant.*
16 *Testes qui audiuerunt, sed non viderunt, an probent.*
17 *Testis in actu, qui visui conuenit, potest de solo auditu attestari, cùm sensus auditus conuenit.*
18 *Viri & mulieris coitus probatur per auditum testium.*
19 *Iudicis arbitrio relinqui adminicula, quibus concurrentibus probatur coitus ex testibus de auditu deponentibus.*
20 *Matrimonium probari per testes de auditu.*
21 *Testes de auditu non probare, cùm de matrimonio dissoluendo agitur.*
22 *Stipulationem per testes de auditu probari.*
23 *Testamentum testibus de auditu non probari.*
24 *Codicillos non probari per testes de auditu.*

CASVS CCCCLXXV.

TESTES DE AVDITV ET DE proprio auditu, quando fidem faciant, diligens explicario.

1 DISPVTARI etiam sæpè solet, quando testis † de auditu fidem faciat, præsertim quando aliquod ei iungitur adminiculum, vel coniectura. Qua quidem
2 in re versatur Iudicis † arbitrium, cap. præterea. vbi Ioan. Andr. col. 1. de testibus & attest. Cæterùm quo hic casus explicetur,
3 prius sciendum est, quod † auditus intelligitur altero de duobus modis: Est auditus immediatus ex propria persona, est etiam auditus mediatus, qui dicitur auditus auditus. Ita Ioan. And. in d. c. præterea. col. vlt. de testib. & ibi Felin. & cæteri.
4 Prima est regula de † auditu auditus, vt is nullam fidem facit. l. si arbiter. ff. de probatio. l. testium. ff. de testibus. & cap. licet ex quadam. extra de testibus.
5 Declaratur primò hæc regula, vt non habeat † locum quò ad præsumptionem. Nam tunc testis de auditu præsumptionem facit, quæ quidem operatur, vt onus probandi transeat in aduersarium. Ita egregiè docuit Archid. in c. hoc videtur. 22. quæst. 5. cuius quidem doctrinam regularem esse dixit Roman. sing. 341. testimonium, &c. Idem responderunt Baldus in consil. 219. Testes. columna 2. libr. 4. Socin. sen. in consil. 295. colum. 2. lib. 2. Curt. sen. in consil. 70. colum. 2. Ita etiam Decius in consilio 272. num. 3. & in consil. 595. colum. 1. Socin. iun. in consil. 69. num. 17. lib. 1. & in consil. 135. nume. 3. libro 3. Parisius in consil. 7. num. 21. lib. 4. Gozadin. in consil. 13. num. 35. in consil. 79. nume. 11. & in consil. 94. num. 36. Marsilius in sing. 371. Crauet. in consil. 277. colum. 3. & in tractat. de antiq. temp. in vltima particula primæ partis. num. 7. qui quidem rectè declarat, hoc procedere, quando † illi, à quibus iste auditus, sunt vita defuncti, vel longè absunt secus si in humanis & præsentes essent. Nam tunc nullam præsumptionem facerent, ex quo suspicio quædam insurgit aduersus hunc producentem, testes hos de auditu alieno deponẽtes, cùm producere potuerit illosmet, qui id dixerunt.
6
7 Cæterùm aduersus hanc Archid. & sequacium opinionem vrgere videtur doctrina † Anchar. in consil. 194. In causa & quæstione Ioannis. col. 2. vers. non est verisimile, &c. cùm respondit, de facili inueniri testes, qui attestantur se audiuisse dici sic & sic. Et ita sentit Anchar. testes hos reddi suspectos. Quam quidem traditionem aduersus Archid. perpendit Craue. in d. vltima particula. num. 10. sed facilè Anchar. respondere possumus, præsumendum non esse, quod testis dicat se audiuisse, quando non audiuit: cùm nemo præsumatur immemor salutis æternæ: iuxta l. vlt. C. ad l. Iul. repetund. Quod enim de alijs testibus respectiuè dicitur, idem est dicendum & de istis.
8 Nec etiam Archidiacono obstat, quod † hoc testimonium sit fundatum in Iure speciali, atq; ita sit debile, vt tradunt Comens. in consis. 77. Visis libello. col. 2. versic. ad quartum. & cum eo Curt. iun. in consil. 17. col. 1. Quia admittimus esse debile, ex quo alia præsumptione paulò fortiori dilui potest, iuxta reg. l. diuus. ff. de in integr. restit. Non tamen sit, quin præsumptionem sui natura faciant. Huic itaque præ-
9 sumptioni, † si deinde aliquod adminiculum accesserit, plena resultabit probatio. Ita Crauet. in d. cons. 277. colum. 3. & Docto. in cap. præterea. de testibus. Quale autem esse debeat hoc adminiculum, Iudicis arbitrio relinquitur. Ita gloss. & Ioan. Andr. in d. c. præterea.

Declaratur secundò, vt non procedat in antiquis,
10 nam tunc testes de auditu † plenam probationem faciunt. Ita affirmârunt Alexand. in consilio 187. columna vltima. libro 2. Aretinus in consilio trigesimoseptimo. in secundo dubio. Socinus sen. in cons. 205. columna 3. versic. quartò optimè ad propositum. lib. 4. Iason in consil. 128. colum. 2. lib. 1. in consil. 15. colum. penult. lib. 3. & in consil. 166. colum. 3. lib. 4. Cassanæus in consil. 54. num. 18. & Paris. in consil. 7. num. 20. lib. 4.

Cæterùm horum traditiones intelligit Crauet. in
11 d. tract. de antiq. temp. vtima particula primę partis. num. 3. 4. & 5. solùm † procedere in his, quæ sunt difficilis probationis, sicuti est in probatione cõsanguinitatis: secus est in probatione dominij, quod sui natura non est difficilis probationis, & idem prius respondit Ruinus in consil. 34. num. 11. lib. 11. & in consil. 92. num. 13. in fin. lib. 4. Ego certè existimo hac in re nullam esse differentiam inter probationem eorum, quę sui natura facilè possunt probari, & his quæ probari possunt: quandoquidem ob temporis diuturnitatem censentur effecta difficilis probationis, eaq; aliàs facilis probationis erant, vt clarum est: si ergo ex Crauettæ opinione testes de auditu fidem faciunt in his, quæ difficilis sunt probationis certè & fidem faciunt in antiquis.

Hęc autem quę hactenus dicta sunt testes † de au-
12 ditu plenè probare intelliguntur modò aliqua concurrunt. Debet itaq; concurrere primò, quod ita audierint dici non ab vno solo, sed à pluribus. Ita Curt. iun. in cons. 17. num. 2. ex c. licet ex quadam. vbi Doctor. de testibus.

Secundò debet attestari, † se audiuisse omnes ab
13 eisdem personis, non autem à diuersis, vt putà si duo testes de auditu deponentes, vnus eorum diceret, se audiuisse à Caio & Sempronio: & alter testis diceret, se audiuisse à Meuio & Seio. Debent enim ambo ipsi testes conuenire de personis, à quibus audiuerunt, vt si ambo dicant, se audiuisse à Caio & Sempronio, vel ambo à Meuio & Caio. Ita tradunt Hostiensis & Ioann. Andreæ in capit. licet ex quadam. de testibus. Alexand. in consilio 82. columna 2. libro 1. Decius in consilio 321. numero 6. & Crauet. in dicto tractat. de antiquit temporum. vltima particula primæ partis principalis. numero 12. Ea est ratio, quia si attestaretur, se audiuisse à diuersis personis essent in suo testimonio singulares, & propterea omnino corrueret eo maximè, quod hoc testimonium (vt

(vt diximus suprà) est valdè debile. Quocircà reijcienda est opinio Cornei in consil. 78. col. 1. lib. 3. qui existimauit, sufficere, si attestarentur se audiuisse à diuersis personis.

14 Tertiò debent † hi testes expressim nominare personas eorum, à quibus hoc dici audiuerunt. Ita tradunt omnes ex illo textu in c. licèt ex quadam. de testibus.

Quartò requiritur, vt dicant, se audiuisse ante litem motam, aliàs si dicerent, se audiuisse post litem inchoatam fidem non facerent. Ita tradunt Decius in cons. 82. col. 2. Parisius in consil. 53. nume. 11. lib. 4. Craue. vbi suprà num. 6.

15 Secunda est regula in testibus, qui de † proprio auditu attestantur: ij verè probant, quando audiuerunt & viderunt illum loquentem, vel actum illum facientem, vt clarum est.

16 Sed dubium est, quando † audiuerunt, sed non viderunt: vt putà, quia inter loquentem & audientem inter media erat cortina, vel paries. Qua sanè in re distinguendi sunt duo casus.

Primus est, quando sumus in actibus gestis inter viuos. Hoc enim casu testes probant, si modò notam habebant vocem loquentis. Ita scribunt glo. & Bartolus in l. 2. §. item Labeo. ff. de aqua pluuia. arcenda. Cynus in l. testium. quæstione quarta. C. de testibus. Baldus in l. conuenticulam. colum. penul. C. de Episcopis & Clericis. Alexand. in consil. 24. numero 10. libro 2. Alexander de Neuo inter consilia eiusdem Alexand. in consil. 99. num. 5. lib. 3. & Socinus senior in consil. 54. num. 5. lib. 3. qui quidem Socinus recenset Butrium in cap. 2. columna secunda.

17 de consuetud. dicentem, quod si † testis in actu, qui visui conuenit, de auditu attestatur, probat dummodò, sensus auditus non sit omninò improportionabilis tali actui. Possunt adferri exempla, vt primum illud, de quo Ioan. Andreæ in dicto capit. præterea. columna 1. de testibus. cùm testis de coitu viri & mu-
18 lieris deponit per auditum, & si extiterit paries intermedius Actus enim ille commixtionis (inquit Ioan. Andreæ) percipi potest non solùm visu, sed etiam auditu, adeò quod concurrentibus alijs adminiculis plenè probatum erit. Et quæ adminicula hæc
19 esse debeant, † relinquitur (ait Ioann. Andreæ post gloss. ibi.) Iudicis arbitrio. Secundum exemplum potest adferri, vt si testis deponat, Caium vulnerasse vel occidisse Sempronium existentem in proximo cubili, affirmans se audiuisse eorum voces, quas notas habebat, & sensisse ictus illatos. Ita Alexand. in consilio vigesimoquarto. numero decimo. libro 2. quem secutus est in specie Socinus senior in consilio 54. numero quinto. libro tertio. Qui quidem & ea auctoritate Ioan. Andreæ moti sunt. Tertium ad-
20 fertur exemplum, quando testis attestatur, se † audiuisse virum & mulierem protulisse verba apta ad contrahendum matrimonium, & cognouisse eos esse, ex quo eorum voces notas habebat. Ita respondit Alexander de Neuo inter consilia Alexand. in consilio nonagesimonono. numero quarto. libro 3. quem sequutus est Decius in consilio 163. numero quinto. Hæc traditio intelligitur quò ad validitatem matri-
21 monij, secus quò † ad dissolutionem, quia non sufficeret testes audiuisse per cortinam vel parietem intermedium. Ita Felinus in d. cap. præterea. numero quarto. de testibus & attesta. & Alexand. in l. si non speciali. numero septimo. C. de testam. Alciatus respons. 5. numero 11. Quartum est exemplum in
22 contractu stipulationis, si testes dicant, se † audiuisse duos inuicem contrahentes stipulationem, vel debitorem confitentem debitum erga suum creditorem, etiam si cortina fuerit inter media, vel paries: quia notas habebant voces illorum. Ita tradunt Imola & Felinus in dicto cap. præterea. numero 4. Ripa in l. 1. in princ. num. 50. de verbor. obligat. Cæterùm dissentit Angel. in l. si non speciali. C. de testam. & cum eo Abbas in cap. cùm causam. colum. 6. de testibus. qui scribunt non probare plenè. Ego pariter existimo requiri aliquod aliud adminiculum, vt scripsit suo in casu Ioan. Andreæ, & cæteri relati sequuntur. quod autem sit hoc adminiculum relinquitur Iudicis arbitrio, vt dixi suprà. Prædictas traditiones intelligit Alciat. in respon. 553. num. 4. versic. secundò principaliter. procedere in eo, qui sanus locutus est: secus si fuisset infirmus.

Secundus est casus, cùm agitur de probanda vlti-
23 ma dispositione. Hoc sanè in casu † testes de suo auditu deponentes nil probant, cùm attestantur, se audiuisse per intermedium parietem reddentes rationem, quia notam habebant vocem disponentis. In testamento res caret probabili dubitatione. ita probat l. si non speciali. C. de testam. vbi Doctor. & communem asseruit Corneus in consil. 18. lib. 2. & alios recenset Iulius Clar. libr. 4. sentent. §. testamentum. quæst. 50. addo Barb. consil. 40. colum. 3. lib. 3. Iason in consil. 97. colum. 2. lib. 4. Et hanc traditionem intellexit Alciatus respons. 533. procedere etiam tempore pestis: & rectè, mea quidem opinione. In codicillis
24 † donationibus causa mortis, & similibus maius est dubium. Nam permulti censuerunt testes de auditu per parietem intermedium satis probare. Qua in opinione fuerunt Matthes. notab. 125. Nota, quod licet. Alex. & Ias. in d. l. si non speciali. ille nu. 7. iste nu. 8. Idem Iason in consil. 82. colum. 2. lib. 3. Socin. sen. in cons. 130. num. 9. lib. 1.

Contrariam verò opinionem veriorem esse scripserunt Corneus in consilio decimooctauo. libro 2. Decius in consil. 354. numero 2. 3. & Alciat. respons. 553. numero 4. Hæc posterior opinio quò ad codicillos nunc mihi videtur probabilior: quia, & si expressim de codicillis lege cautum non reperitur: attamen & in eis militat ratio, quæ fuit ita de testamentis sancitum, nempè, falsitatis timor. Et hanc opinionem vult maximè procedere Alciatus in d. respons. 553. numero quarto. versic. secundò principaliter. in infirmo, quia infirmus mutat vocem: & ob id facilè illa potest ab altero fingi.

SVMMARIVM.

1 *Nominationem, quæ in iudicijs fit, esse valde vtilem.*
2 *Nominatio iudicialis quo tempore fieri debeat.*
3 *Gloss. cap. quoniam frequenter. §. alijs. vt lite non contestata. declaratur.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quãdo nominatus in iudicio respondere debeat.*
5 *Cap. quoniam frequenter. §. in alijs. vt lite non contestata. declaratur.*
6 *Statutum Papiæ in ciuilibus, sub Rubr. Quod nominans dominum in iudicio, &c. declaratur.*
7 *Nominatio iudicialis qua de causa fiat.*
8 *Mariani Socini senioris codex corruptus repurgatur.*

CASVS CCCCLXXVI.

DE NOMINATIONE IVDIciali, & eius effectu aliqua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CONTINGIT persæpè, vt possessor rei alienæ conueniatur rem instituere, & is conuentus, quo iudicij molestiam euadat, nominare rei à se possessæ dominum. Quæ sanè nominatio † valdè vtilis est, non solùm actori, sed etiam reo conuento, & ipsius rei domino, quemadmodum egregiè ex Baldi & aliorum sententia docuit Marianus in cap. quoniam frequenter. §. in alijs. num. 105. vt lite non contesta. quo quidem in loco Socinus ex ordine summa diligentia per plures iuris quęstiones in hac tractatione nominationis recenset. Nunc solùm contingit dubitari, quo tempore † fieri debeat hæc nominatio? Et statim quo reus possessor vocatus est in iudicium nominare debet. l. 2. C. vbi in rem actio. & d. capit. quoniam frequenter. §. in alijs. Verùm adhuc stat dubitatio, quomodo intelligatur statim? Et glossa † in d. §. alijs. intelligit ante libelli oblationem, vel antequam respondeat: atque ita (vt cæteri intelligunt) ante litem contestatam. Ita sanè Bartolus in l. 2. num. 14. C. vbi in rem actio. & Marianus Socinus in dicto §. in alijs. nume. 118. qui eiusdem opinionis alios recenset. Verùm existimauit Barbat. in d. §. in alijs. nume. 53. versic. tu pondera. † Iudicis arbitrio relinqui, quando respondere debeat, ex quo constitutiones illæ dicunt, quod statim debet respondere, & illa dictio statim significat tempus ad Iudicis arbitrium, iuxta cap. an sit. vbi gloss. de appellatio. Quam sententiam ego veram & æquitati consentaneam credo. Siquidem admissa recepta opinione sequeretur, quod possessor conuentus aliquibus exceptionibus dilatorijs & declinatorijs posset frustrare & eludere actorem, vt putà excipiendo, Iudicem illum non esse Iudicem competentem, vel actorem non habere legitimam personam standi in iudicio, vel similem aliam exceptionem, qua actor ipse valde vexaretur, & tamen salua adhuc esset facultas illi reo nominandi. Et propterà gloss. in dicto † cap. quoniam frequenter. §. in alijs. in verbo statim, interpretatur statim. id est, antequam respondeat. Doctores nostri intelligunt, antequam respondeat, affirmatiuè, vel negatiuè contestando litem. Ego verò cum Barbatia dicerem antequam aliquid respondeat, etiam proponēdo aliquam exceptionem dilatoriam, vel declinatoriam, Iudicis tamen arbitrio: atque ita id factum dicetur etiam ante litem contestatam, iuxta communem sententiam, quæ quidem ita declarari potest. Ita etiam potest declarari † statutum Papiæ in ciuilibus sub Rubr. Quod nominans dominum in iudicio non eximatur, &c. dum vult nominationem fieri debere ante litem contestatam, vel habitā pro contestata. Declarari inquam potest, vt intelligatur ante litem cōtestatam, & antequā aliqua alia exceptio ab eo obijciatur, arbitrio tamen Iudicis: lite autem contestata non est amplius aliquo modo locus huic nominationi. Quod intelligit Barb. in d. §. in alijs. non procedere, quando aliquis error allegaretur: Nā tunc errore ipso probato & reuocato, locus erit nominationi iuxta text. in c. vlt. de confess. Declaratur etiam hæc traditio, vt locum non habeat, quando fieret † nominatio ad effectum, vt ille reus conuentus vti possit suis defensionibus. Nam tunc posset fieri etiam post litem contestatam. Ita declarat Marian. Socin. in d. §. alijs. num. 118. in fine. Ea vtitur ratione, quia tunc non est exceptio declaratoria, &c. Ita enim loqui cum negatiua Socinum † intelligo, & si in vulgatis codicibus loquatur affirmatiuè. Quibus declaratur illud statutum Papiæ, sub Rubric. Quod nominans dominum, &c. vt scilicet non procedat duobus his in casibus.

SVMMARIVM.

1 *Electioni consentire debet electus.*
2 *Electus intra quod tempus debeat electioni consentire.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui intra quod tempus electus debeat consentire electioni.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui intra quod tempus Episcopus debeat instituere præsentatum.*
5 *Iudicis arbitrio statuit tempus ei, cuius consilio fieri debet electio.*
6 *Iudicis arbitrio distribui expensas, quas faciunt euntes Romam pro diffinitione litis super electione exorta.*

CASVS CCCCLXXVII.

DE TEMPORE, QVOD ELECTO statuitur ad consentiendum electioni: & ad instituendum ab Episcopo præsentatum à patronis.

CVM quis ad dignitatem vel officium electus est, non prius suscipere administrationem debet, quàm vt consentiat † electioni, & eam confirmari petat, confirmationemq; obtineat. capc upientes. cap. quam sit. & cap. si electio. de electio. in 6. Cæterùm contingit dubitare, quantum temporis tributum sit electo, † vt electioni consentiat, & eam confirmationem petat? Et Iudicis † arbitrio hoc relinqui tandem censuit gloss. in cap. quam sit. in verbo, quàm citius. in cap. cupientes. §. insuper. in verbo, prolixius. & in capit. 5. electio. in verbo, aliam. de elect. in 6. Ita etiam Iudicis † arbitrio relinquitur, inter quod tempus debeat Episcopus instituere Clericum præsentatum, vt decidit Franc. de Marchis, quæstione 492. numero sexto. parte 1. Est quoq; Iudicis arbitrio præstituendum † tempus illi, cuius consilio fieri debet electio, vt consultè & deliberatè respondere, & consilium suum dare possit. Ita Abbas in cap. cùm in veteri. nume. 5. in fine. de electio. Cùm verò duo ex his eligere debentibus Romam accedunt, vt Pontificem, vel Prælatum alterum instruant de his, quæ super electione exorta est contentio, pro Iudicis † arbitrio, pro expensis, quas in itinere faciunt, contribuere debent. Ita glo. in c. cùm non doceat. de elect. in 6.

SVMMARIVM.

1 *Clericum à sua Ecclesia abesse non posse.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quandiu Clericus abesse possit iustis de causis.*

CASVS CCCCLXXVIII.

CLERICVM DIV A SVA ECCLESIA non posse abesse.

POSTEAQVAM superiore casu aliqua scripsi de Iudicis arbitrio, quod versatur circa præfinitionem temporis à lege non ordinati in electionū consensu & confirmatione, volui & hoc in loco alia de his, quæ circa tempus versantur,

tur, pertractare. Cum † Clericus à sua Ecclesia diu abesse non possit, etiam si licentiam ab Episcopo habeat, vt aliqua de causa ei abesse liceat. capit. inter. de Clericis non residenti. Dubitari tamen contingit, quandiu possit abesse ne contumax fit, & beneficio priuetur? Et Iudicis arbitrio † hoc tempus relinqui, affirmauit gloss. in d. cap. inter. de Cleric. non residen. & in cap. præsentium. 7. quæst. 1.

SVMMARIVM.

1 *Possessionem à reo ob contumaciam auferri.*
2 *Reus intra quod tempus possit recuperare possessionem sibi ablatam suam ob contumaciam.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, intra quod tempus possit reus recuperare possessionem sibi ablatam ob suam contumaciam.*

CASVS CCCCLXXIX.

DE POSSESSIONE RECVPERANDA à reo, cui ob contumaciam ablata à Iudice fuit.

CONTINGIT in Iudicijs, vt ob † nimiam rei conuenti contumaciam possessio ab eo auferatur, quam tamen contumacia purgata recuperare potest. Verùm dubitari solet intra quod tempus data sit hæc recuperandi † facultas? Bartolus in leg. si prius. numero 7. ff. de operis noui nunt. & ibidem Alber. numero 7. scribunt, hoc tempus non esse à lege determinatum, & ob id Iudicis arbitrio † relinqui.

SVMMARIVM.

1 *Temporis angustia, quando actum vitiet.*
2 *Temporis angustiam vitiare contractus stricti iuris.*
3 *Contractus bonæfidei non vitiari ob temporis angustiam.*
4 *Legata non vitiari temporis angustia.*
5 *Gratias Principum non vitiari temporis angustia.*
6 *Gratiæ motu proprio concessæ fauorabiles sunt.*
7 *Pensionis constitutio motu proprio facta non vitiatur ob temporis angustiam.*
8 *Sententiam non vitiari temporis angustia.*
9 *Sententiam de actu certo tempore faciendo duo continere.*

CASVS CCCCLXXX.

TEMPORIS ANGVSTIA quando actum vitiet.

SCIO dubitatum pluries, an † temporis angustia vitiet actum? Quaquidem in re distinguendi sunt aliquot casus, vna cum Roman. in consil. 348. Quæritur numquid.

Primus est casus † in contractibus stricti iuris, sicuti est stipulatio. Hoc sanè casu contractus redditur nullus cum adiectum est tempus intra quod expediri non potest promissum. Ita probat. leg. 3. §. si quis ita. il. 2. eo quod certo loco. leg. vltim. §. si inter eos, vbi Bartolus. ff. de verbo. obligat. &. §. loca. in institut. de verbo. obligat. & ibidem Doctor. Roman. in dict. consilio 348. numero 1. Iaso. in dicta leg. 3. §. si quis. ita. il. 2. numero 3. ff. de eo quod certo loco.

Secundus est casus, in † contractibus bonæfidei, vt est in emptione & venditione, & similibus: ij enim non vitiantur ob temporis angustiam, sed ad actum explicandum conceditur tempus Iudicis arbitrio. ita probat textus in leg. insulam. §. vltim. ff. locati, quem singularem dixit in hanc sententiam Romar. in dict. consilio. 348. numero 2. Bartolus in dict. §. vltim. Iason. in dict. leg. 3. §. si quis ita, il. 2. numer. 3. de eo, quod certo loco.

Tertius est casus † in vltimis voluntatibus, sicuti est in solutione legati. Hoc sanè in casu temporis angustia non vitiat, sed conceditur tempus arbitrio Iudicis ad illud præstandum. Ita probat. leg. si quis ita. ff. de condit. institut. & l. si mihi & tibi. §. si quis seruos. deleg. 3. & tradunt. Roman. in d. consil. 348. numero 3. Iason. in dicto §. si quis ita. numero 3. qui rationem adfert.

Extenditur hic casus, vt locum habeat etiam in his, quæ vltimis voluntatibus æquiparantur. ficuti est † in gratijs Pontificum. Ita in specie extendit Roman. in dict. consil. 348. numero 5. & illum sequutus est Gigas in tractat. de pensionibus. quæst. 27. in fine. Decus in consil. 405. numero 2. Nam hæ æquiparantur vltimis voluntatibus. capitul. quia cunctis. de concess. præben. & capitul. si pluribus. de præben. in sexto. & tradunt idem Roman. in consil. 376. numero 8. & Gigas in dicto tractat. de pensionibus. quæst. 58. in fine.

Et ideo gratiæ hæ † motu proprio concessæ dicuntur esse fauorabiles. ita Felin. in capitul. causam. quæ. numero 8. de rescript. & Cassado. decis. 3. titul. de pensio. Et procedit hæc extensio etiam in gratia facta pensionis † constitutæ motu proprio, quæ vltimæ voluntati æquiparatur. vt respondit Roman. in consil. 388. numero 7. & si aliæ æquiparentur contractibus, vt sentit Gigas in dict. quæst. 58. in fine. & resp. 3. numero 5.

Quintus est casus in sententijs. Hæ enim non vitiantur † temporis angustia, sed Iudicis arbitrio tribuitur tantùm temporis, quantum sufficere possit ad præstandum id, quod iudicatum fuit. Ita Roman. in dict. consil. 348. numero 4. post Goffredum Hostien. & gloss. quos recenset. Et ea ratione motus est, quia sententia † continet duo mandata indiuisibilia, primum, quod actus explicetur, secūdum quod certo die explicetur. vt probant. l. Celsus. ff. de arbitr. & capitul. cum dilecti. de dolo & contuma. Quamuis ergo secundum mandatum fit impossibile, nempe intra præstitutum illud tempus mandatum exequi: attamen cum primum mandatum subsistat, sequitur dicendum tempus illud esse Iudicis arbitrio tribuendum, quod possit satis esse ad actum illum faciendum.

SVMMARIVM.

1 *Pater visitans filium in Gymnasio conueniri ibi non potest.*
2 *Pater conueniri potest in loco studij, si ibi soluere promisit.*
3 *Pater qui in loco studij contraxit, ibi conueniri poterit.*
4 *Pater diu in loco studij malitiosè trahens ibi potest conueniri.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quando dicatur pater malitiose*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiosè moram trahere in loco ſtudij, vt ibi conueniatur.

6 *Patrem conueniri poſſe in loco ſtudij, quando alia de cauſa ibi ſortitur forum.*

CASVS CCCCLXXXI.

QVANDO PATER VISITANS FIlium in Gymnaſio exiſtentem poſſit ibi à debitoribus in Ius vocari, breuis enarratio.

1 PERMVLTA ſunt priuilegia ſtudiorum cauſa conceſſa, inter quæ & hoc connumeratur, ne pater, qui filium ſuum in Gymnaſio cauſa ſtudiorum exiſtentem viſitat, ibi conueniatur à ſuis creditoribus pro contractibus alibi geſtis. Ita ſcribit Rebuffus in Tractat. de priuilegijs ſcholarium priuilegio. 77. ex ſententia gloſſæ, in l. ſecunda. §. legatis. in verbo, oblig. aliam cauſam. ff. de Iudicijs. & alios ibi recenſet. Quam quidem traditionem declarat idem Rebuffus quatuor modis.
2 Et primò, quando † pater promiſiſſet ſoluere in loco
3 ſtudij. Secundò, quando † in ipſo loco ſtudij verè
4 contraheret. Tertiò quando † in ipſo loco ſtudij longo tempore commoraretur, vt euitaret conueniri
5 à creditoribus. Quando autem dicatur longo † tempore, atque ita malitioſè commorari eo in loco, Iudicis arbitrio relinquitur, ſecundum Rebuffum.
6 Quartò declarat non procedere, quando † pater iſte alia de cauſa ſortiretur domicilium in eo ſtudij loco, vt origine, adoptione, vel alia ſimili.

SVMMARIVM.

1 *Accuſans ardore vindictæ repellitur.*
2 *Maritum peccare cum ardore vindictæ accuſat vxorem de adulterio.*
3 *Maritus licitè occidit vxorem in adulterio deprehenſam.*
4 *Maritum ardore vindictæ occidentem vxorem in adulterio deprehenſam peccare.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quando quis dicatur accuſare, vel occidere vxorem ardore vindictæ.*

CASVS CCCCLXXXII.

DE ACCVSANTE ET OCCIdente ardore vindictæ.

1 RECTE equidem faciunt † Iudices illi prudentes, qui ad accuſandum non admittunt illum, qui vindictæ ardore & libidine potius, quàm ob bonum publicum & charitatem accuſare vult. Nam ſi eum admittunt grauiter peccant, quemadmodum ſcriptum reliquerunt Imol. & Hoſtien. in capitul. dudum. il. 2. in verbo, electionis. de electio. Archidiacon. in capitul. quærendam. numero primo. 2. quæſt. & Felinus in capitul. quæ in Eccleſiarum. numero 13. de conſtitut. Et eo loci Felinus adfert illud ſimile ex Ricardo in 4. ſentent. di-
2 ſtinct. 37. quæſt. 2. articul. 1. quod ſi † vir curat ardore vindictæ apud Iudicem, vt vxor ſua ob commiſſum adulterium puniatur, grauiter peccare. Et huic facit quod poſt alios ſcribit Decius in leg. bona fides. in fi. de regul. Iuris, & ſi permiſſum ſit marito † occidere vxorem in adulterio deprehenſam. leg. Gracchus. C. ad l. Iul. de adulter. Attamen qui † ardore
4 vindictæ occidit reus ſit peccati. Idem tradit Neuiz. libro primo. Syluæ nuptia. numero 84. & declarat Ripa in l. nemo poteſt. numero 101. de leg. 1. Cæterum contingit dubitari, quando accuſator dicatur
5 ardore vindictæ accuſare? Et † Iudicis arbitrio relinqui affirmarunt Innocent. Hoſtien. & Archidiacon. qui admonent Iudicem poſſe hoc cognoſcere ex qualitate perſonarum, ferocitate, vel ſimplicitate vultus, prolatione verborum comminantium, vel placabilium.

SVMMARIVM.

1 *Muri ciuitatis ſancti.*
2 *Sanctum vnde dictum.*
3 *Lapides è muris ciuitatis auferre prohibitum.*
4 *Iudicis arbitrio puniri, auferentem lapides è muris.*
5 *Muros vrbis Romæ tranſcendens grauiter punitur.*
6 *Iudicis arbitrio punitur tranſcendens muros ciuitatis.*
7 *Iudicis arbitrio puniri eum, qui tranſcendit muros ciuitatis, vt bannitum occidat.*

CASVS CCCCLXXXIII.

DE POENA TRANSCENDENtium muros ciuitatis, & auferentium ab eis lapides.

1 IVITATIS † muros ſanctos eſſe dixerunt Caius in leg. 1. ff. de rerum diuis, & Cicero libr. ſecundo, de natura Deorum. cuius verba adſcripſi. Muri vrbis, quos vos Pontifices ſanctos eſſe dicitis. Ea autem ratione quid † ſanctum
2 dictum fuit, quod ab hominum iniuria aliqua ratione munitum eſt. Qua ratione fit, vt permiſſum non ſit è muris † auferre lapides. §. ſancta. inſtit. de rerum diuis. nec etiam aliquid aliud facere, ex quo damnum
3 irrogetur. l. penult. ff. ne quid in loco ſacro. Cæterùm ambigi poteſt, qua pœna puniatur, qui aufert lapides è muris, vel aliud damnum infert? Et cum pœna
4 lege diffinita non ſit † Iudicis arbitrio punitur. Ita docuit Ioannes Coraſius in dicta leg. 1. numero 1. & in l. vltim. num. 1. in verbo, muros. ff. de rerum diuis. Quo loci ait grauius puniri, ſi hoſtili animo quid aliud egit, ex l. vltim. ff. ad l. Iul. Mmaieſta. Sancitum
5 etiam fuit, quod tranſcendens † muros vrbis Romæ pœna capitis plectatur. l. vltim. ff. rerum diuis. Dubitari tamen ſolet, an eadem pœna puniatur is, qui alterius ciuitatis muros tranſcendit? Et magis rece-
6 ptum eſt, non puniri pœna capitis, ſed † arbitraria tantùm. Ita multorum auctoritate decidit Boerius.
7 quæſt. 232. reiecta aliquorum opinione. † Iudicis etiam arbitrio punitur is, qui muros tranſcendit, vt bannitum ex ſtatuti permiſſione occideret. Ita tradit Nellus in tract. De bannitis in ſecunda parte, ſecundi temporis. numero 13. ex ſententia Cyni, quem recenſet. Et Nellum ſecutus eſt Ruinus in conſil. 2. numero 5. & numero 6. libro 5. vbi egregiè admonet Iudicem, quid hoc in caſu habeat conſiderare.

SVM-

SVMMARIVM.

1. 2 *Denuntiationi Euangelicæ locum eſſe cum is qui ſententiam obtinuit fatetur eam iniquam.*
3 *Res iudicata notorie iniuſta retractatur.*
4 *Rem iudicatam non fulciri ipſa veritate.*
5 *Præſumptionem iuris & de iure admittere probationem in contrarium ex confeſſione partis.*
6 *Denuntiationem Euangelicam remedium ſubſidiarium.*
7 *Denuntiationem Euangelicæ an ſit locus cum notoriè conſtat ſententiam eſſe iniuſtam.*
8 *Sententiam notoriè iniuſtam non tranſire in iudicatum.*
9 *Denuntiationi Euangelicæ an ſit locus cùm non conſtat notoriè de iniuſtitia.*
10 *Decij diſtinctio probata.*
11 *Iudicis arbitrio relinqui, quando Iudicia dicantur grauia, vel leuia, vt ſit locus denuntiationi Euangelicæ pro iniuſtitia ſententiæ.*

CASVS CCCCLXXXIIII.

QVANDO DENVNTIATIONI Euangelicæ locus ſit aduerſus eum, qui ſententiam obtinuit iniuſtam.

1 EGREGIA eſt illa diſputatio interpretum, dum contendunt, an locus ſit † denuntiationi Euangelicæ, iuxta capitul. nouit. de Iudicijs, aduerſus eum, qui ſententiam rem iudicatam obtinuit. Qua ſanè in re ſemper placuit illa diſtinctio trium caſuum, quam facit Decius in d. cap. nouit. nu. 19. poſt Abbatem ibi.
2 Primus eſt caſus (inquit ille) quando iniquitas † ſententiæ probatur per confeſsionem eius, qui eam obtinuit. Hoc ſanè caſu locus eſſe poteſt denuntiationi Euangelicæ. Ita Abbas in dicto capitulo nouit.
3 ſi quidem res ipſa † iudicata retractari poteſt etiam in foro iudiciali: cum conſtat ex confeſsione partis eam eſſe falſam, vt tradunt Innocent. in capitulo, quia plerique. de immunita Eccleſi. Butrius in capitul. is, qui fidem. de ſponſal. & alios recenſet Decius in dicto capitul. nouit. numero 9. Idem in capitul. quoniam contra. nu. 30. de probatio.
4 Ea eſt ratio, quia † res ipſa iudicata non fulcitur ipſa veritate propriè, ſed impropriè nempè præſump-
5 Iuris & de Iure: Quæ quidem præſumptio † Iuris & de Iure admittit contrariam probationem ex confeſsione partis. Ita Decius in dict. capitul. quoniam contra. numero 39. de probat. Iaſon in repe. l. admonendi. numero 39. de iureiurando. Curtius iunior in conſil. 104. numero 4. & Alciatus in tractat. de præſumpt. in præludijs, parte ſecunda. numer. quarto. Qui quidem loquuntur & in ſpecie præſumptionis Iuris & de Iure orientis ex re iudicata. Cæterùm ſcribi. Decius in dicto capitulo nouit. numero 9. in fine. quod ſtante hac confeſsione non ſolum locus eſt denuntiationi Euangelicæ, ſed etiam in foro Iudiciali poterit hæc ſententia retractari. Ego cre-
6 derem hoc in caſu ceſſare Euangelicam hanc † denuntiationem: cum illa remedium ſit quoddam ſubſidiarium, quod redditur in defectum remedij ordinarij, vt tradunt Bartol. in extrauaga. ad reprimendum in verbo, per denuntiationem. numer. 9. & Abbas in d. cap. nouit. numer. 48. in fine.
7 Secundus eſt caſus, quando † conſtat notoriè ex alijs ſententiam eſſe iniuſtam. Hoc etiam in caſu ſcribunt Abbas & Decius locum eſſe denuntiationi
8 Euangelicæ: Cum hæc † ſententia ob notoriam iniuſtitiam non ſit lapſa in iudicatum. Ita Butrius in capitul. ſuam. pen. notab. de pœnis. Decius in capit. quoniam contra. numero 36. de probatio. Barba. in conſilio 1. libro ſecundo. Curtius ſenior in conſil. 60. column. 9. & conſil. 66. colum. 3. & in ſpecie Curtius iunior in conſil. 104. num. 3.
9 Tertius eſt caſus, quando † clarè non conſtat de iniuſtitia rei iudicatæ, ſed ex coniecturis tantùm. Hic caſus habet dubitationem: Cum multi ſunt in ea opinione, quod locus ſit huic denuntiationi. Quam quidem opinionem probauit Abbas in dicto capitul. nouit.

Verum magis recepta eſt cum Bartol. in dict. extrauaga. ad reprimend. in verbo denuntiationem. numero 9. vt magis receptam eſſe aſſeruit Decius in dicto capitul. nouit. numero 10. verſicul. ſed difficultas. Et idem reſpondit Curtius iunior in conſil. 104.
10 numero 4. Placet mihi illa diſtinctio, quam facit † Decius in dict. capitul. nouit. numero 11. verſic. concludendo tamen, &c. Quod autem Iudicia ſunt violenta: & tunc procedit opinio Abbatis. Aut ſunt leuia, & locum habet Bartol. & ſequacium opinio. Dubitari nunc contingit, quæ dicantur hoc in caſu.
11 indicia violenta, & quæ leuia? Et Iudicis † arbitrio relinqui ſcripſit, & rectè Decius in dict. capit. nouit. numero 11. in fio.

SVMMARIVM.

1 *Poſitiones negatiuæ, quando ſint recipiendæ.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando poſitiones negatiuæ ſint recipiendæ, reijciendæ.*

CASVS CCCCLXXXV.

DE POSITIONIBVS NEGATIuis admittendis, vel reijciendis.

1 DVBITATVM aliquando fuit, quando negatiuæ † poſitiones ſint recipiendæ. Et cum iure diffiniri hoc non po-
2 tuerit, totum eſt † arbitrio Iudicis tributum. capitul. 1. de confeſſ. in 6. Alexand. in conſil. 67. colum. 2. libro 1. & Franciſcus Herculanus in tractat. Quis teneatur probare negatiuam. numero 136. Prudens itaque Iudex diligenter debet animaduertere, an poſitiones illæ poſsint probari, vel non, ſi probari poſſunt eas admittet, aliàs reijciet. Ita declarat & rectè Herculanus in dicto tractat. Quibus modis negatiua probetur. numero 209.

SVMMARIVM.

1 *Solennitates adhiberi in teſtamentis ad euitandum falſitates.*
2 *Teſtes teſtamentarios eſſe debere in eodem loco, vbi teſtator conficit teſtamentum.*
3 *Teſtes quando dicantur eſſe in eodem loco, vbi teſtator conficit teſtamentum.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quando teſtes dicantur eſſe eo-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

se eodem in loco, in quo testator testamentum conficit.

5 *Auctoris opinio quando eodem in loco esse dicantur testes & testator.*

CASVS CCCCLXXXVI.

QVANDO EODEM IN LOCO ESSE censeantur testator & testes, dum testamentum celebratur.

1 NON alia quidem ratione statuerunt legis latores nostri multas solennitates esse in † conficiendis testamentis adhibendas, quàm vt falsitates quantum fieri potest euitentur. leg. vltim. §. lex etenim. C. de fideicommiss. Et inter cæteras solemnitates illa est obseruanda, vt
2 † testes eodem in loco sint vbi testator testamentum conficit. leg. si vnus. C. de testa. & idem est in testamento confecto à cæco. leg. hæc consultissima. §. 1. C. qui testa. fac. poss. Dubitari autem contingit,
3 quando testes † & testator eodem in loco esse censeantur, vt putà si sint in eodem cubili, vel aula, vel testes in vno cubili per cuius hostium pateat accessus ad cubile testatoris. Hæc disputatio iure diffinita
4 non est, & propterea † Iudicis arbitrio relinquitur. Ita respondit Bellamera. in consil. 1. columna secunda. versicul. & ideo. Qui quidem admonet, Iudicem debere considerare, an talis sit locus, vt dare potuerit occasionem fabricandi falsum. Ego iudica-
5 rem eundem esse † locum, quando testes possunt commodè videre & audire testatorem loquentem: quemadmodum posset contingere, si testes essent apud hostium aulæ, è qua datur accessus ad Thalamum testatoris, vbi testator iacet in lecto, febri aliqua putrida affectus & tutum non esset testibus propius accedere: satis enim erit quod eum commodè videant, & loquentem audiant intelligantque.

SVMMARIVM.

1 *Testes quando cogantur ferre testimonium.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando testes cogi possint ferre testimonium.*
3 *Testis, cui periculum non iminet, cogi potest dicere testimonium.*
4 *Testis cum periculum iminet, non compellitur ferre testimonium.*
5 *Testimonium ferre nemo cogitur contra affines.*
6 *Periculo se alterius causa nemo exponere debet.*

CASVS CCCCLXXXVII.

TESTIMONIVM FERRE QVANdo cogi quis possit.

1 EGREGIA est illa disputatio, qua quæri solet, quando † testes cogi possint ferre testimonium in causis capitalibus. Et verè Baldus in capitul. dilectorum. numero 6. & ibidem Felinus. numero tertio. de testibus cogend. † Iu-
2 dicis arbitro hoc relinquunt. Iudex ergo noster sua diligentia considerabit, an ipsi testi immineat vel non aliquod periculum, si testimonium dicet: si
3 nullum videbit † imminere periculum, eum testimonium dicere poterit compellere. Idq; vtile erit Reipublic. ne delicta impunita remaneant. iuxtà. l. ita
4 vulneratus. in fine. ff. ad leg. aquil. † vbi verò imminere periculum probabiliter cognouerit, cogere nulla ratione debebit testimonium hoc ferre. Si quidem æquitati conuenit, ne is qui cogi non posset in suo-
5 rum affinium † perniciem testimonium ferre. l. Iulia. ff. de testibus. non etiam cogatur contra seipsum: sicuti hîc ferret, cum ex testimonio in causa capitali prolato grauis capitalisq; inimicitia exoriri soleat. capitul. cum. P. de accusat. Quam sanè inimicitiam vnusquisque sapiens prudensq; euitare solet. Nec
6 debet quis † exponere se periculo alterius causa. leg. si quando. C. de testibus. Et charitas ordinata à se ipso incipit. lege. Præses. C. de seruitutibus & aqua.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictionem esse publici iuris.*
2 *Iurisdictionem vendi inscio domino non posse.*
3 *Vendere nemo potest rem, quæ in suo patrimonio non est.*
4 *Magistratus vendi non debent, ne emptores iustitiam deinde vendant.*
5 *Iurisdictionem vendens de euictione non tenetur.*
6 *Iudicis arbitrio punitur, vendens iurisdictionem domino inscio.*
7 *Iudicis arbitrio puniri vendens corpora Sanctorum.*

CASVS CCCCLXXXVIII.

DE POENA VENDENTIS IVRISdictionem & Sanctorum corpora.

1 CVM iurisdictio † publici iuris sit. lex. 1. §. publicum ius. ff. de institut. & iure.
2 nec ab aliquo † occupari, aut vendi inconsulto domino potest. capitul. 1. de allodijs in vsibus feudo. quo loci Baldus. numero 3. comprobat ex illa notissima Iuris sententia, quod nemo potest † vende-
3 re rem, quæ in suo patrimonio non est, nec iure priuati esse potest. l. apud Iulianum. in fine. delega. 1. & leg. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verbo. obligat. Et quanquam ante constitutionem illam. dicto capitul. 1. de allodijs esset ita constitutum in. §. in authent. vt Iudic. sine quo suffragan. eam scilicet
4 ob causam, ne Magistratus deinde † ipsi iustitiam (quod aiunt) venderent iuxta id, quod dicebat Alexander Seuerus, vt scripsi suprà in 401. numero 16. Attamen necessarium fortè fuit (vt præcitato in loco docuit Baldus) iterum ita sancire, quia forte consuetudine inoleuerat, vt iurisdictiones
5 venderentur. Quinimò nec vendens † iste tenetur de euictione etiam si eam stipulatione promiserit, vt idem Baldus annotauit ibidem. numero tertio. in fine. Et idem scribunt Isernia & Afflictus in capitul. primo. §. adhoc, qui allodium de pace iura. firma. Cæterùm dubitari contingit, qua pœna fe-
6 riendus sit, qui iurisdictionem vendit? Et † Iudicis arbitrio puniendum esse scripsit Baldus

dus loco iam citato. ex leg. nemo martyres. C. de sacrosanct. Eccles. quo loci glossa, Alber. & Alciatus
7 scribunt illum, qui † corpora martyrum mercatus est, ea pœna extraordinem puniri quod intelligitur, nisi mercatus sit à prophanis, vt Ecclesijs reconderentur.

SVMMARIVM.

1 *Communem loquendi vsum anteferri proprietati sermonis.*
2 *Communis loquendi vsus, vt probaretur debet esse decennalis.*
3 *Communis loquendi vsus debet esse eius loci vbi negotium confectum fuit.*
4 *Testes deponentes de communi vsu loquendi, dicere debent a quot audierint.*
5 *Communis vsus loquendi debet esse eius generis hominum de quorum negotio tractatur.*

CASVS CCCCLXXXIX.

DE COMMVNI LOQVENDI vsu, & eius probatione explanatio.

1 COMMVNIS loquendi vsus magni effectus est: si quidem † præfertur proprietati sermonis. l. librorum. §. quod tamen Cassius de leg. 3. vbi gloss. & Bartol. in l. talis scriptura. in princip. de leg. 1. & copiosè tradunt omnes in Rubric. ff. de operis noui nuntia. clarè Bartol. in l. labeo. nu. 5. ff. de supp. lega. Socin. iunior in consi. 10. numer. 9. & in consil. 78. numer. 10. libro 2. Ferratius cautela. 52. numero 1. Didacus libr. 3. varia resol. capitul. 5. nume. 1. & Rolandus in tracta. de lucro dotis. quæst. 6. num.
2 7. 8. Verùm vt dici possit communis † loquendi vsus plura requiruntur.

Et primò requiritur, quod is vsus inoleuerit per decem annos ante. Ita Bartolus in d. l. labeo. numer. 6. & numero 9. ff. de supp. leg. quem secuti sunt Bald. in l. 2. C. si aduer. rem iudic. Aret. in consil. 11. num. 6. Crauet. in consil. 308. colu. 3. versi. ad illud respondeo qui ait sufficere probare communem vsum loquendi, à tempore cuius initij memoria non est in contrarium & Ferratius cautela 52. numero 4. qui post Comens. declarat non procedere in dispositione statuti, vbi debet probari, quod eo tempore conditi statuti aderat talis loquendi vsus. Et in dispositione testatoris. Dec. consi. 465. col. pen.

3 Requiritur secundò, quod † is vsus communis loquendi fuerit in eo loco, in quo confectus fuit actus, vel vbi verba fuerunt prolata. Ita docuit Bartolus, in dict. leg. labeo. numero 7. & cum eo Socin. senior in leg. Gallus. §. si eius. de lib. & posthum. Ruinus in consil. 63. colum. 3. libro 3. Curtius iuni. consi. 175. column. 2. Rolandus in Tracta. de lucro dotis. quæst. 6. numero 12. Cùm tamen testis interrogatus respondet, se scire, quia ita communiter audiuit dicere, subintelligitur eo in loco & tempore, vt scripsit Bartolus in dict. leg. labeo. numero 8. quem probarunt Dec. in consil. 472. numero 16. & consil. 524. numero 6. in fine. Ruinus in consil. 137. numer. 3. lib. 2. & in consil. 10. numero 4. libro 3. Socin. sen. in cons. 37. num. 11. libro 3. Parisius in cons. 138. nume. 14. libro 4. & Benuen. stracha in tract. de mercatura, parte prima, numero 14.

4 Requiritur & tertiò, quod † testes attestantes de hoc communi vsu loquendi, affirment se ita audiuisse à multis, si factum est quotidianum, si verò non est quotidianum sufficit audiuisse ab aliquibus. Id quod relinquitur Iudicis arbitrio. Ita Bartolus in dicta lege labeo. numero 10. ff. de suppell. lega. quo loci Bartol. in fine. scribit non esse necesse, quod testes exprimant nomen à quibus ita dicì audierint. Quod esse dignum annotatione scripserunt Aret. in consil. 73. in fine. & Decius in cons. 11. num. 12.

5 Requiritur & quartò, quod † testes attestentur de communi vsu loquendi illius generis hominum, cui conuenit actus ille, vel illa verba, vt putà si agatur de negotiationibus mercatorum, & allegetur communis vsus, debent testes deponere de vsu communi mercatorum, & non aliorum. Ita responderunt Decius in consil. 7. colum. 3. & Soc. iun. in consil. 61. num. 27. lib. 2. Praxim autem, vt articulus formari possit, & testes ferre testimonium. rectè docuit Bar. in d. l. labeo. ad finem.

SVMMARIVM.

1 *Appellare non licet à sententia interlocutoria.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ dicatur causa iusta, vt appellatio admittatur ab interlocutoria.*
3 *Appellandi ab interlocutoria iustam causam præbet damnum irreparabile.*
4 *Appellationem ab interlocutoria admitti multis in casibus.*
5 *Appellationem recipi ab interlocutoria cum decem concurrunt.*

CASVS CCCCXC.

APPELLATIO AB INTERLOCVtoria quando & qua de causa recipiatur.

1 CERTA est iuris constitutio, quod à † sententia interlocutoria non licet appellare. leg. 1. ff. de appella. recipien. vel non. leg. ante sententiam. C. quo appella. non recip. Verùm, si iusta subest appellandi causa, permittitur ap-
2 pellatio, quæ autem iusta † causa dici possit Iudicis arbitrio relinquitur, ita Baldus in dicta lege ante sententiam. numero 4. post Ioan. Monachum, in capitul. Romana. numero 11. de appella. in sexto. Rectè autem prudens † Iudex iudicabit, causam iustam & probabilem esse, cùm videt damnum illatum per interlocutoriam, esse irreparabile per diffinitiuam. Ita Bartolus in dicta leg. 2. numero 2. & in fine. ff. de appella. recipien. Barba. in consil. 82. column. vltim. libro 3. Ruinus in consil. 121. numero 2. libro 5. Ioan. Ferrarius in tracta. de appellat. capitul. 4. numero
4 35. Plures alias † causas, ob quas Iudex admittit appellationem ab interlocutoria recensèt Specul. in titul. de appellat. §. in quibus. numero 29. & 30. & ibidem Ioan. Andreæ in additio. Necessario autem † decem requiri, vt appellatio ab interlocutoria recipiatur. scribit Præpos. in capitul. vt debitus. column. 18. de appellat. & idem penè tradunt Roman. consil. 501. Petrus Ferrarius in Practic. Papien. in forma appella. ab interlocutor. & Ferrarius in d. capit. 4. nu. 36. 37.

SVM-

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMARIVM.

1 Posthumi præteriti natiuitate rumpi testamentum.
2 Posthumo nato & illico mortuo non rumpi testamentum.
3 Iudicis arbitrio relinqui, quando posthumus illico dicatur mortuus vbi natus est.

CASVS CCCCXCI.

DE POSTHVMO PRAETERITO, qui non rumpit testamentum cum illico decessit.

POSTHVMI † natiuitate rumpi testamentum certum est quando non fuit institutus, vel nominatim exhæredatus. l. placet. l. si quis posthumus. ff. de lib. & posthum. & in leg. quod certatum. C. de posthum. hæred. institut.
2 Quę sententia procedit, nisi illicò quo † natus est decesserit. d. l. quod certatum. Dubitari nunc contin-
3 git, quando dicatur illicò decessisse? Et Iudicis arbitrio hoc relinqui affirmauit Franc. de Marchis. quæst. 169. in fine. parte secunda.

SVMMARIVM.

1 Probationes in causis capitalibus clarissimas esse oportere.
2 Probationes duæ semiplenæ possunt coniungi in causis capitalibus.
3 Iudicis arbitrio relinqui, quando duæ semiplenæ probationes possint coniungi in causis capitalibus.

CASVS CCCCXCII.

DE IMPERFECTIS PROBATIONIBVS in causis capitalibus coniungendis.

1 IAMETSI in causis capitalibus in quibus graue præiudicium versatur probationes † esse debeant luce meridiana (vt aiunt) clariores. leg. vltim. C. de probatio. Verùmtamen ad constituendam plenam & perfectam † pro-
2 bationem duæ aliquando semiplenæ possunt coniungi, Quando autem hoc Iure permissum sit relinquitur in † Iudicis arbitrio. Ita docuit Ioan. Baptista, à sancto Seuerino, in repe. leg. admonendi. numero 207. ff. de iureiurand.

SVMMARIVM.

1 Debitor potest soluere in quam vult causam.
2 L. Cum ex pluribus ff. de solutio. declaratur.
3 Pœnam infamiæ esse grauissimam.
4 Causa status personæ gradum habent.
5 Pœna mortu causam reddit grauissimam.
6 Causa debiti grauior est cum vsuras continet.
7 Causa debiti grauior est ob validiorem obligationem.
8 Causa debiti grauior dicitur quando datus est fideiussor.
9 Causa debiti est grauior ob maiorem affectionem.
10 Actus præsumitur factus nomine proprio.
11 Filius soluens debita patris dicitur iure hæreditario facere.
12 Agens in Iudicio proprio nomine agere præsumitur.
13 Patrem dando dotem filiæ, nomine proprio dare creditur.
14 Causa debiti grauior dicitur respectu facilioris exactionis.
15 L. si quid ex famosa. ff. de solutio.
16 Causa debiti, quæ paratam habet executionem cæteris omnibus antefertur.
17 Iudicis arbitrio relinqui, an causa debiti, quæ habeat paratam executionem præferatur illis quæ pignus, vel hypothecam habet.
18 Causa debiti grauior altera dicitur respectu grauioris quantitatis.
19 Solutio cedere debet in causam antiquiorem.
20 Solutio cedit pro rata in omnem causam.
21 Solutio simpliciter facta non dicitur facta pro ea causa, quæ continet solam obligationem naturalem.

CASVS CCCCXCIII.

QVAE DEBITI CAVSA GRAuior altera censeatur, & in quam causam facta solutio cadat.

1 DEBITORI † multis de causis ea data est facultas, vt cum soluit nec exprimit, quam in causam soluat, soluere dicitur in duriorem causam. leg. 1. & leg. cum ex pluribus. ff. de solutio. Verùm
2 in eo responso † cum ex pluribus ordo datur his, vt prima causa ob quam fuit solutum illa esse censeatur, quæ infamiam continet: atque ita il-
3 la quæ statum personæ respicit. Nam causa & † pœna infamiæ grauissima est. l. quid ergo. §. pœna grauior. vbi copiosè scribentes. ff. de his qui nota. in-
4 fam. Datur tamen aliquis † gradus in causis his status personæ, vt si vna causa respicit pœnam corporalem cum infamia hæc erit grauior illa, quæ solam infamiam continet. vt declarant Bartolus & Imola in dicta leg. cum ex pluribus. column. 1. Et rursus (ait ille) inter pœnas corporales dicitur grauior
5 quæ † pœnam mortis continet, quàm illa, quæ pœnam mutilationis membri: declarant Dec. & Cagno. in l. si in duobus. ff. de reg. iur.

6 Secunda est causa † grauior inter causas ciuiles & pecuniarias, cùm quis est debitor sub pœna, vel sub vsuris, vt dicitur in dicta lege cum ex pluribus. quo loci scribit Bartolus. numero secundo, versicul. quandoque dicitur, &c. non esse habendam rationem, quod vna causa debeantur maiores vel minores vsuræ id, quod annotauit & ibidem Imol. & idem in lege si ex pluribus. §. vltim. ff. eod. de solutio. Socin. senior. in consil. 24. numero 2. libro 3. Fulgos. in consil. 7. colum. 2.

7 Tertia grauior † causa esse dicitur respectu validioris obligationis, vt quia ex vna debetur sub pignoribus & hypotheca, ex altera vera non. Ita declarat Bart. in d. l. cum ex pluribus. numer. 2. versic. tertiò dicitur, ex illo textu. & ibidem Imola column. 1. & idem

& idem respondit Socinus Sen. in consil. 293. colum. 1. lib. 2. & in consil. 24. num. 2. lib. 3. Roma. in cons. 94.
8 num. 2. qui ait, idem esse, quando fuit datus † fideiussor. Alexand. cons. 39. num. 2. lib. 7. Ita etiam Corne. in cons. 295. col. 1. lib. 3.

9 Quarta est causa † grauior respectu affectionis, sicuti est, quando in vna causa teneor pro me, in altera verò pro alio. Nam illa qua ego ipse teneor dicitur altera grauior. Ita Bartolus in d. l. cùm ex pluribus. num. 2. vers. quartò dicitur grauior. Ea est ratio, quia
10 grauis † præsumitur facere actum proprio nomine, quòad prodesse ei potest. l. & magis. ff. de solutio.
11 Et hinc dicimus, quòd † filius soluens debita patris dicitur soluere iure hæreditario, & ita proprio, non autem alieno, vt respondit Decius in consil. 449. nu-
12 mero 10. Ita ille, qui in iudicio agit, agere † dicitur nomine proprio, non autem alieno. Ita copiosè disserit Tiraquel. in tract. De retractu consang. §. 10. gl.
13 1. num. num. 3. Ita quando † pater constituit dotem filiæ, dicitur proprio nomine, & non alieno id facere, vt respondit Socin. Iunior, in consilio 79. numero 50. libro 3.

14 Quinta causa grauior † esse dicitur, respectu facilioris exactionis, vtputà, si vna habet paratam exactionem, altera verò non. ita declarat Bart. in d. l. cùm ex pluribus. nu. 2. vers. quintò dicitur. &c. ex illo textu. & ex l. si quid ex famosa. eod. tit. ff. de solutio. Ve-
15 rùm is † textus. l. si quid ex famosa probare videtur, quòd causa, quę habet paratam executionem, immediatè ponatur post causam famosam, sicęy ante causam propriam, & eam, quæ est sub pignore & hypotheca. Ex sententia Imolæ in d. l. cùm ex pluribus. colum. 2. ver. sed aduerte. responderi potest. Quod cau-
16 sa † quæ habet priuatam executionę, antefertur quidem causæ propriæ: an verò proferenda sit habenti
17 pignus, vel hypotheca, relinquitur Iudicis † arbitrio. Qui quidem Iudex arbitrari interdum poterit causam illam, quæ est sub pignore duriorem esse, si fortè pignus est pretiosum & magnæ vtilitatis, atque ita valdè damnosum esset debitori illud perdere. Interdum econtrà poterit iudicare causam duriorem esse illam, quæ habet executionem paratam, vt si esset persona nobilis, qui potius quàm præhendi & carceri includi vellet, amitteret pignus, & omnẽ aliam iacturam ferret. Idem sensit Corne. in consil. 295. col. 2. libro 3.

18 Sexta causa grauior † esse dicitur granioris quantitatis, Verùm Bart. in d. l. cùm ex pluribus. col. 2. ver. sextò dicitur. scribit hanc causam non esse considerabilem. ex text. & si in duabus. ff. de reg. iur. & ibidem scribentes. Cùm verò subiungit Bart. in d. l. cùm ex
19 pluribus. col. 2. si verò nulla, &c. nulla causa grauior est. tunc solutio cedit in † causam antiquiorem. l. in his. & l. cùm ex pluribus. ff. de solutio. Idem respondit Alexand. in cons. 85. num. 2. lib. 3. vbi declarat, nisi adsit alia consuetudo. Idem respondit Corne. consil. 295. num. 2. lib. 3. Hanc autem causam antiquiorem intelligit Bart. non inspecto tempore contractæ ob-
ligationis, sed solutionis. ex l. si ex pluribus. §. vlti. ff. de solutio. Et sequitur Ruin. in cons. 126. num. 15. lib.
4. Si verò (ait Bartolus) nulla est causa antiquior,
20 tunc cedit † solutio pro rata in omnem causam. l. illud. & l. pupilli. §. pen. ff. de solutio. Dummodò
21 non videatur solutũ in causam, quę † continet dubium naturale, cùm illud videatur esse penè inefficax. l. si 18, cui. §. vltimo. ff. de solutio.

SVMMARIVM.

1 Aduocatum incidere in periurium cùm non defendit Ecclesiam, quam suo iuramento defendere promisit.
2 Appellatio non tuetur eum, qui incidit in periurium.
3 Aduocatum Ecclesiæ non posse eam deserere, si illa non succurrit ei in necessitatibus suis.
4 Vrbanitas neminem obligat.
5 Vasallum teneri iuuare dominum in necessitatibus.
6 Dominum non teneri iuuare vasallum ex necessitate.
7 Dominus non iurat adiuuare vasallum.
8 Aduocatum non teneri præstare patrocinium, si ei non soluitur salarium.
9 Implere debet qui vult sibi impleri.
10 Prælato non soluente salarium Aduocato, non tamen Aduocatus potest deserere Ecclesiam.
11 Moram non committi contra Ecclesiã ex facto Prælati.
12 Modus præsumitur & non conditio.
13 Aduocatum non teneri defendere causam iniustam.
14 Glossa cap. breui de iureiur. declaratur.
15 Aduocatus non incidit in periurium si recusat defendere causam iniustam.
16 Aduocatum non teneri dare substitutum, cùm causa est iniusta.
17 Aduocatum non teneri præstare patrocinium, cùm in sua conscientia dubitat de iustitia causæ.
18 Conscientiam propriam nemo debet lædere.
19 Peccatum est, quod ex fide non est.
20 Iudicis arbitrio relinqui, an substitutus ab Aduocato sit æquè idoneus.

CASVS CCCCXCIIII.

QVANDO ADVOCATVS ECclesiæ teneatur eam defendere paucis expositum.

1 DVBITARI aliquando contingit, an Aduocatus, qui suo iuramento promisit defendere Ecclesiam incidat in periurium, si non defendit. Qua quidem in re constituenda est regula, † Aduocatum hunc incidere in periurium. c. breui de iureiurando. Quo etiam sancitum est, Aduocatum hunc non excusari ab hoc periurio, etiam si
2 appellationem interponat: Non enim eum à periurio tuetur † appellatio, quòd qua ratione contingat, declarat Abbas in d. c. breui. num. 1.

Extenditur hæc regula, vt locum etiam habet, quando † Ecclesia non succurrit Aduocatum suis in
3 necessitatibus, quibus succurrere non promisit Ecclesia speciali aliquo pacto. Quandoquidem non tenetur Ecclesia, nisi ad salarium expresso pacto promissum, non autem tenetur iuuare ipsum Aduocatum in omnibus suis necessitatibus, nisi ex vrbani-
4 tate quadam: quæ † quidem non obligat. l. creditores. C. de pign. l. Ciuile. C. de furtis. & cap. potuit. de Iocato. Hanc extensionem ita probant Ioan. Andreæ in d. cap. breui. col. 2. Butrius num. 7. Abbas nume. 6. & Imola num. 3. de iureiuran.

Nec obstat illud simile, quo dicimus, quòd sicuti
5 † Vasallus tenetur iuuare dominũ in omnibus suis necessitatibus. cap. 1. de noua forma fidelit. & cap. de forma. 22. q. 5. & vice versa dominus tenetur iuuare Vasallum, vt docuit Baldus in cap. 1. conuenticulam de pace iura. Ita etiam dicendum hîc videtur, quòd sicuti Aduocatus tenetur defendere, & auxilium ferre Ecclesiæ in omnibus causis, ita etiã vice versa Ecclesia teneatur iuuare Aduocatum. Huic sanè consi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

derationi respondent omnes in d. capit. breui. quòd
6 imò † Dominus non tenetur iuuare Vasallum ex ne-
cessitate obligationis, sed ex sola vrbanitate, cùm in-
ter Dominum & Vasallum non sit mutua æqualisq;
7 obligatio. Non enim iurat † Dominus adiuuare Va-
sallum, vt econtrà. Ita scribit Isernia in cap. 1. in fine.
de forma fidelit. & in capit. 1. qualiter dom. proprie.
priue. quem in specie nostra secutus est Afflictus. de-
cis. 265. nu. 4. confert. l. cùm affirmes. C. de liber. caus.
Dissentiunt tamen Moderni Parisien. in Commen-
tarijs ad consuetud. Parisien. titulo 1. §. 2. glossa 4. nu-
mero 23. ex cap. 1. in fine. de forma fidelit. Hæc au-
tem extensio locum non habet, quando Ecclesia
expresso pacto & obligatione promisit succurrere
Aduocatum in suis necessitatibus : nam tunc æquè
tenetur, ac de salario promisso, qua de re in sequenti
declaratione dicemus. Et in specie ita declarant Ab-
bas, & reliqui. in d. cap. breui.

Declaratur primò, vt locum non habeat hæc re-
8 gula, quando Ecclesia non persoluit † salarium ipsi
Aduocato promissum. Nam tunc Aduocatus non in-
cidit in periurium, si non defendit Ecclesiam. Ita de-
clarant glossa in d. cap. breui. Abbas. num. 7. post Ho-
stiens. & Ioan. Andreæ. & Imola num. 3. Qui quidem
intelligunt sine controuersia procedere, quando Ec-
clesia ipsa tota subtrahit hoc salarium. Ea est ratio,
9 quia si ex sui † parte Ecclesia non implet promissa,
non etiam tenetur Aduocatus ei seruire. l. Iulianus.
§. offerri. ff. de act. empt. & plura scripsi in cons. 1. nu.
10 364. Si verò solus † Prælatus Ecclesiæ is est, qui sala-
rium Aduocato recusat soluere : tunc distinguitur
quomodo facta sit promissio ab Aduocato. Nam si fa-
cta est sub conditione, si soluatur ei salarium, tunc et-
iam factum Prælati facit, ne Aduocatus teneatur de-
fendere ei non solum salarium. Ea sanè ratione, quia
sufficit conditionem non esse impletam, siue modò
id contingat ex facto Ecclesiæ, siue ex facto Prælati.
Cùm satis sit conditionem non esse impletam. l. in il-
la stipulatione si Calendis. ff. de verborum obligat. &
scribunt Bart. & cæteri. in l. si decesserit. ff. qui satis-
dare cogat. si verò promissio est facta sub modo, tunc
requiritur, quòd Ecclesia sit in mora. cap. verum. de
11 cond. appos. Quæ quidem mora † non committi-
tur contra Ecclesiam ex facto solius Prælati. argum.
cap. si Episcopum. 16. q. 6. Quocirca hoc in casu tene-
tur Aduocatus defendere Ecclesiam, & deinde expe-
riri contra ipsum Prælatum, vt salarium soluat. Quo
autem modo cognosci possit salarium fuisse Aduoca-
to promissum sub conditione, vel sub modo, colligi
facilè poterit ex traditionibus Bart. & Soc. in l. qui-
bus diebus. §. Termilius. ff. de cond. & demonstr. In
12 dubio autem præsumitur † modus, non autem con-
ditio. Ita Alex. in cons. 102. col. 2. lib. 1. & Neuiz. lib. 6.
Syluæ nupt. num. 47. vers. item in dubio.

Declaratur secundò hæc regula, vt locum non
13 habeat, † quando Ecclesia foueret iniustam causam.
Ita declarat glossa in d. cap. breui. Verùm rectius vnà
cum Abbate & cæteris. in d. c. breui. in fine. distingui
possunt tres casus.

Primus est, cùm manifestè apparet Ecclesiam fo-
uere iustam causam, & Aduocatus, vt fortè laborem
subterfugiat, vel vt aduersario placeat, cõtendit cau-
sam esse iniustam. Et tunc sine controuersia, tenetur
Aduocatus suum patrocinium præstare, alioqui per-
14 iurus erit. Ita intelligi & declarari potest † † glos-
sa dicto capitulo, breui. vt ibi declarant Butrius, Ab-
bas, & Imola in fine. Et hic casus caret probabili du-
bitatione.

Secundus est casus è conuerso, quando notoriè
constat Ecclesiam fouere causam iniustam. Nam
15 tunc † Aduocatus non incidit in periurium, si re-
cusat eam causam defendere. Ita Hostiens. Butrius,
Abbas, & cæteri. in dicto capitulo, breui. in fine. Et
hìc accedunt quæ tradit Iason in consilio 94. colum.
vltim. libro 3. post Docto. in cap. vltim. de postulat.
& post Roma. in consilio 47. numero 2. qui in casu
nostro idem scribit. Ea est ratio, quia Aduocatus suo
iuramento ligatur ad defendendum causam iustam
tantùm. l. rem non nouam. §. Patroni. C. de iudicijs.
Et eo textu dicimus Aduocatum non teneri defen-
dere causam iniquam, & probat cap. Veh, qui dicitis.
11. quæst. 3. Non ergo intelligitur promisisse contra
iam præstitutum suum iuramentum. Et quanquam
hodie in vsu esse desierit, vt Aduocati iurent : sicuti
scribunt Castrens. & reliqui. in d. §. Patroni. & Cac-
cialupus in tract. de Aduocatis. quæst. 41. num. 2. at-
tamen adhuc subest periculum animæ. Cùm etiam
absque iuramento teneatur iustè agere. Nec hoc in
16 casu tenetur aliquo modo dare † substitutum, qui
eam causam defendat. Et ratio est manifesta, quia ita
debet habere rationem animæ proximi sui, quemad-
modum & propriæ : cùm scriptum sit, Diliges pro-
ximum tuum sicut teipsum. Et rationem hanc pro-
bauit & Iason in consilio nonagesimoquarto, in fine.
libro 3.

Tertius est casus, quando † est dubium, an Ec-
13 clesia foueat iustam, vel iniustam causam. Hoc in ca-
su dicendum est, Aduocatum non teneri precisè præ-
stare patrocinium, atque ita defendere causam, cùm
18 non teneatur facere contra propriam † conscien-
tiam, iuxta illud Diui Pauli ad Romanos, capitulo 14.
Omne quod non est ex fide, peccatum est. quasi dixe-
rit, id non solùm esse peccatum, quod est contra con-
19 scientiam siue fidem, qua creditur, aliquid esse † pec-
catum : sed etiam quòd non procedit ex fide, id est,
iudicio, quo putet id licere. Imò nec cõtra propriam
conscientiam etiam erroneam tenetur quis facere :
sicuti docuit Abbas in capitulo, per tuas. il 2. de si-
monia. & doctè explicat bene eruditus Nauarrus. in
capitulo, si quis autem. numero 84. de pœnitent. di-
stinct. 7. Quocirca isto in casu tenetur solùm Aduo-
catus dare sui loco substitutum, qui eam non habeat
conscientiam. Hic autem substitutus æquè idoneus
20 esse debet † Iudicis arbitrio. Si autem non inueni-
tur substitutus pro suo arbitrio considerabit Iudex,
an Aduocatus iste per fraudem alleget, se habere læ-
sam conscientiam, vel non. Id faciet Iudex perpensa
qualitate causæ & personæ, sicuti declarant Abbas &
cæteri omnes, in dicto capitulo, breui, ad finem, de
iureiurand.

SVMMARIVM.

1 *Dictionis In, significatio multiplex.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ sit significatio dictionis In.*

CASVS CCCCXCV.

DE SIGNIFICATIONE DI-ctionis In.

1 DICTIONIS † In, multiplex est significatio, vt scribunt Alber. de Rosate in suo Dictionario, in verbo, In, & Roma. in cons. 336. Bart. in l. quibus diebus. §. Termilius. nu. 11. ff. de cond. & demon. Et eandem ob varietatem significatio-
2 nis respondit Roman. in d. cons. 336. nume. 6. in fine. relinqui † Iudicis arbitrio.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Verbum Volo, est fons & radix omnium dispositionum.*
2 *Verba omnia resolui in verbum Volo, voluntatis substantiam.*
3 *Verbi, Volo, significatio qua.*
4 *Baldi egregia distinctio de significatione verbi, Volo.*
5 *Ludouicus Zuntus Iurisconsultus Parmensis laudatus.*
6 *Verbum, Volo, stat dispositiuè, cùm altera loquentis voluntas non expectatur.*
7 *Volo istam rem qui dicit, eligere dicitur.*
8 *Hæreditatem adire dicitur, qui dicit, volo esse hæres.*
9 *Fideicommissum censeri ab eo constitutum, qui dixit, volo bona mea manere in familia.*
10 *Testator qui dixit, Volo schedulam meam manu scriptam, & à me transmissam meo Genero esse meum testamentum, dicitur testatus mori.*
11 *Matrimonium dici contractum, cùm vir dixit, Volo te in vxorem.*
12 *Verbũ, Volo, inducere dispositionem, cùm alterius personæ voluntas non expectatur, sed sola exequutio.*
13 *Iudex, qui dixit, Volo te ire in possessionem, dicitur interposuisse primum decretum.*
14 *Volo hæredem meum dare qui dixit, dispositiuè locutus est.*
15 *Testator, qui dixit, Volo Caium esse meum hæredem, dicitur dispositiuè illum vocasse.*
16 *Infinitiuum esse, informare verbum, cui adiungitur.*
17 *Hæres, cui data est facultas eligendi fideicommissariũ, qui dicit, Volo Caium eligere fideicommissarium, dicitur Caium elegisse.*
18 *Verbum, Volo, non disponit, cùm actus alterius voluntatis expectatur.*
19 *Volo relinquere, non significat, volens sum.*
20 *Volo eligere, qui dixit, significat se in futurum velle eligere.*
21 *Confiteri qui dixit velle, non fatetur.*
22 *Legare qui velle dixit, non dicitur tunc eligere.*
23 *Volo contrahere matrimonium, qui dixit, non significat se tunc contrahere.*
24 *Bartoli opinio à cæteris reiecta.*
25 *l. Pamphilo. §. propositum. de leg. 3. declaratur.*
26 *Iurans velle contrahere, velle facere, non dicitur tunc contrahere.*
27 *Ripæ opinio dubia.*
28 *Verbum, Volo, iunctum verbo significanti actum iam perfectum disponit.*
29 *Volo te habere in vxorem, qui dixit, matrimonium contraxisse dicitur.*
30 *Verbum, Volo, stare dispositiuè, ex coniecturis deliberatæ voluntatis.*
31 *Matrimonium censeri contractum his verbis, Volo te ducere in vxorem, si deliberatè prolata fuerunt.*
32 *Interrogatio hæc, vis contrahere matrimoniũ, fieri debet a viro, vel vxore.*
33 *Voluntas deliberata quibus coniecturis cognoscatur.*
34 *Coniecturæ quot requirantur, vt deliberatè quis protulerit verbum, Volo, vt stet dispositiuè.*
35 *Amicorum & testium conuocatio arguit deliberatam voluntatem disponere volentis.*
36 *Voluntatem deliberatam arguit sola interrogatio.*
37 *Item conuocatio amicorum & interrogatio.*
38 *Item morbus ingrauescens.*
39 *Item personæ priuilegium.*
40 *Item persona, in quam verba conferebantur.*
41 *Coniecturæ multæ considerantur in casu. l. Pamphilo. §. propositum. de leg. 3.*
42 *Iudicis arbitrio relinqui, quibus coniecturis præsumatur deliberata voluntas, vt verbum, Volo, stet dispositiuè, non autem enunciatiuè.*
43 *Auctoris opinio, quando cognosci possit deliberata voluntas, vt verbum, Volo, stet dispositiuè.*
44 *Conditionem personæ loquentis considerari, vt cognoscatur, an verbum, Volo, stet dispositiuè.*
45 *Militis testamentum censeri priuilegiatum, modò de eo appareat.*
46 *l. Pamphilo. §. propositum. de leg. 3. noua interpretatio.*
47 *Appellatio liberorum de appellatione filiorũ apud idiotas nullum habet discrimen.*
48 *Coniecturam sumi à qualitate loci ad cognoscendum, an verba fuerint deliberatè prolata, vel non.*
49 *Temporis qualitatem perpendendam esse ad cognoscendum, an quis deliberatè loquutus sit.*
50 *Loquendi modus arguit deliberationem.*
51 *Coniectura deliberatè loquentis sumitur à qualitate personarum, apud quos habitus est sermo.*
52 *Interrogationẽ fieri debere ab eo, cuius interest, vt verbum, Volo, significet deliberationem.*
53 *Volo omninò, qui dixit, deliberatè velle dicitur.*
54 *Deliberatè aliquem voluisse, significat facta præparatio.*
55 *Vellem eligere, qui dixit, solùm desiderium ostendit.*
56 *Verbum, Vellem, præteriti imperfecti.*
57 *Eligendi desiderium significat etiam is, qui ad alterius interrogationem respondit, vellem eligere.*
58 *Verbum, Volo, & verbum, Vellem, quomodo inter se differant.*
59 *Vellem pro certò, qui dixit, solùm desiderium adhuc significauit.*
60 *Verbum, Vellem, in vltimis voluntatibus dispositionem significare.*
61 *Verbum, Nolo, quid significet.*
62 *Nolo qui simpliciter dixit, absolutè negasse dicitur.*
63 *Nolo eligere, qui dixit, de præsenti nolle eligere dicitur, non autem in futurum.*
64 *Nolo adire, nolo accipere hæreditatem, non infert repudiationem.*
65 *Repudiasse dicitur, qui dixit deliberatè, nolo adire.*
66 *Verbi, non volo, non nolo, significatio.*
67 *Non velle, est tacere & pati.*
68 *Non velle dicitur, qui factum non corrigit.*
69 *l. Eius est velle. ff. de reg. iuris, litera.*
70 *Verbum, Nolo, nil differre a verbo, Non volo.*
71 *Iacobi Cuiacij, & Petri Fabri opinio de verbis, Non volo, Non nolo.*
72 *Non nolle est pati, & non contradicere.*

CASVS CCCCXCVI.

DE SIGNIFICATIONE VERBI, Volo, & verbi Nolo, & Non volo, an stent enuntiatiuè, vel dispositiuè, diligens & luculenta explanatio.

1 DISPVTATIO valdè egregia & frugifera illa est, quæ à nostris habetur de significatione verbi, Volo, cuius summa est virtus, cùm sit † fons & radix omnium dispositionum, vt scriptum reliquit Baldus in auth. & qui iurat, num. 17. C. de bonis auct. iud. possid. In hoc enim (ait Baldus) verbo quod est † voluntatis substantiuum,
2 verba omnia resoluuntur. Disputant itaq; Doctores nostri, an hoc verbũ, Volo, stet dispositiuè, vel enuntiatiuè? Eadem est disputatio de verbo, Nolo. Ali-

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui etiam adiungunt aliqua de significatione verbi, Non volo, & verbi, Non nolo. Quo autem tota hæc disputatio eluceſcat de ſingulis diſſeremus atque ita aliquot capita conſtituemus.

Primum diſputationis caput eſt de ſignificatione † verbi, Volo, an ſcilicet ſtet diſpoſitiuè, vel enuntiatiuè. Qua in re permultæ ſunt interpretum ſubobſcuræ & perplexæ traditiones, mihi ſemper placuit † illa Baldi diſtinctio in dict. authent. & qui iurat. numero 17. C. de bonis auctorit. iud. poſsid. cùm dixit, quod aut ſit ſermo de voluntate determinanda, & efficienda per actum alterius voluntatis: & tunc verbum, Volo, non diſponit, ſed enuntiat. Aut verbum, Volo, non expectat ad ſui eſſentiam actum alterius voluntatis, & tunc non enuntiat, ſed diſponit. Hanc egregiam Baldi doctrinam probarunt Alexander in conſilio 190. numero 32. lib. 6. Socinus Senior in conſilio 86. numero 7. libro 3. & nouiſſimè doctiſsimus atq; conſultiſsimus † Ludouicus Zuntus Parmenſis in reſponſo reddito pro vxore. numero 363. Hanc ego traditionem ſecutus aliquot caſus ita diſtinguo atq; conſtituo.

Primus eſt caſus, cùm † verbum, Volo, non expectat ad ſui eſſentiam actum alterius voluntatis, nec ipſius loquentis, nec alterius cuiuſuis. Hoc ſanè in caſu non enuntiat, ſed diſponit: ſicuti quando quis dicit, † Volo iſtam rem. Nam eo ipſo dicitur rem illam elegiſſe. l. apud Auſidium. ff. de opt. leg. & docuit Ripa in l. ſerui electione. in princip. num. 18. de leg. 1. & alios eiuſdem opinionis recenſet doctiſsimus Zuntus in præcitato reſponſo. num. 373. Ita pariter, ſi quis dicat. Volo eſſe † hæres. Nam ſtatim dicitur adiuiſſe hæreditatem. l. iam dubitari. vbi gl. ff. de hæred. inſtit. Baldus in l. cunctos populos. numero 2. & ibidem Iaſon in prima lectura. num. 22. C. de Summa Trinita. & fide Cathol. Alciatus in l. 1. §. ſi quis ita. num. 15. de verborum obligat. Ioan. Baptiſta Aſinius in l. 3. §. 1. num. 28. ff. de relig. & ſump. fun. Ripa in d. l. ſerui electione. num. 18. & ibidem quoque Ruinus. col. 4. in fine, quo loci confutauit rationes quaſdam Socini diſſentientis: ſicuti diſſentit, & malè idem Socin. Sen. in conſ. 86. num. 2. lib. 3. cùm æquiparauit hæc verba, Volo eſſe hæres, & volo adire, vel volo eligere. Et ipſemet Soc. ſubiungit, ſe cõtra communem ſententiam loqui. Ita quoq; ſi quis dicat, † Volo bona mea maneant in familia, dicitur conſtitutum atq; iniunctum fideicommiſſum, vt reſponderunt Soc. Sen. in conſ. 43. num. 7. & in conſ. 57. num. 1. lib. 3. & Curt. Iun. in conſ. 54. num. 5. Ita quoq; quando teſtator † dixit, Volo quòd ſchedula mea manu ſcripta, & ad Caium miſſa ſit meum teſtamentum. Nam dicitur teſtator perfectè diſpoſuiſſe. Ita doctè & rectè reſpondit eruditiſsim. Zuntus in præcitato reſponſo pro vxore. num. 370. & alibi in illius bene elucubrati reſponſi diſcurſu. Eſt quoq; ſimile cùm † quis dicit, Volo te in vxorem, vel te eſſe mihi vxorem. His enim verbis infertur contractum eſſe matrimoniũ, ita egregiè tradit eruditiſsimus Didacus in Epitome de ſponſal. parte ſecunda. cap. 4. §. 1. nu. 4. in fine. His ſanè in exemplis manifeſtè conſtat, non expectari aliam ipſius loquentis voluntatem, nec etiã alterius factum ad voluntatis perfectionẽ, & propterea verba hæc ſtant diſpoſitiuè.

Secundus eſt caſus, cùm † verbum, Volo, non expectat ad ſui eſſentiam actum alterius voluntatis loquentis, ſed quidem actũ alterius perſonæ, ſeu illius voluntatis exequutionem, Et hoc etiam caſu verbum, Volo, diſponit, ſicuti quando Prætor ita decernit, † Volo te ire in poſſeſsionem, dicitur interpoſuiſſe primum decretum: cùm Prætor, quantum in ſe eſt, declarauerit voluntatem ſuam, & nil amplius ab eo expectetur. Ita docuit Bald. in d. auth. & qui iurat. num. 17. C. de bonis aucto. iud. poſsid. & Alexan. in d. conſ. 190. num. 31. in fine. lib. 6. Hic enim ſolummodò expectatur exequutio ipſa, quæ iam eſt in manu eius, quem Prætor in poſſeſsionem ire voluit. Ita pariter ſi teſtator dicat, † Volo hæredem meum dare centum Caio, verbum, Volo, hic diſponit, cùm nulla alia volũtas teſtatoris expectetur. ex quo iam pronuntiata voluntas perfecta eſt, ſic docuit Barto. in l. ſerui electione. num. 4. de leg. 1. & in l. cunctos populos. num. 3. C. de Summa Trinita. & fide Catho. & ibidem Iaſon in repet. num. 15. & communem eſſe ſententiam ſcribunt Soc. Sen. in conſ. 86. num. 6. lib. 3. & Zuntus in præcitato reſponſo pro vxore. nu. 376. Diſſentit tamen Ripa. in d. l. ſerui electione. num. 22. ſed leuia ſunt, ſi rectè perpendantur argumenta, quibus ille motus eſt. Et ſimile, cùm teſtator dixit, Volo † Caium eſſe mihi hæredem. Nam dicitur teſtator diſpoſitiuè vocaſſe Caium illum. Ita probat. l. & eo modo. de leg. 1. Illud enim † infinitiuum, eſſe, informat verbum, Volo, ſuper præſenti actus eſſentia, vt in ſpecie docuit Baldus in l. cunctos populos. num. 2. & ibidem Iaſon in prima lectura. num. 16. C. de Summa Trinit. & fide Cathol. Caſtrenſ. in conſ. 457. Viſis & examinatis atteſtationibus. col. 1. verſ. ſed iſti teſtes. lib. 1. Alex. in conſ. 168. num. 3. lib. 5. & in conſ. 190. nu. 32. lib. 6. & Ruinus in conſ. 1. in fine. lib. 2. Idem Iaſon in l. ſerui electione. num. 22. & num. 45. de leg. 1. & ibi quoque Ripa. num. 18. Idem docuit Crottus in l. 1. §. ſi quis ita. prima lectura. nu. 23. verſ. idem ſi dixiſſet, de verborum obligatio. Quod intelligitur, quando verba hæc prolata fuerunt in actu teſtandi, aliàs ſecùs. Ita reſpondit Corn. in conſ. 149. num. 10. libr. 2. Eſt etiam ſimile, cùm hæres, † cui data eſt facultas eligendi fideicommiſſarium, ſi ipſe deceſsiſſet ſine liberis, dicat, Volo Caium eligere fideicommiſſarium. Nam quòad ipſum hæredem loquentem perfecta eſt voluntas, & ſola eius exequutio iam collata fuit in Caium illum. Ita reſpondit & rectè Socinus Sen. in conſ. 88. num. 6. lib. 3.

Tertius eſt caſus, cùm ſit ſermo de voluntate † determinanda & efficienda per actum alterius voluntatis. Hoc caſu verbum, Volo, non diſponit, ſed enuntiat, vt ſi dico, Volo eligere, non enim ſequitur, ergo eligo, ſed enuntiat, quod in futurum intendo eligere. Cùm enim dico, † Volo relinquere, reſoluitur, ac ſi dixiſſem, volens ſum, quia verbũ, Volo, Præſentis temporis, reſoluitur in Participium, & verbũ eiuſdem temporis, vt docuit Baldus in l. Verbum, Volo. C. de fideicom. & ob id idem eſt dicere, Volo relinquere, quod volens ſum relinquere, atq; ita futurum reſpicit. Id quod ad rem ſcripſit Ruinus. in l. ſerui electione. in princip. col. 7. verſic. & quod verbum de leg. 1. ſi quis ergo dicat, † Volo eligere, enuntiat in futurum, ſe id velle. Ita gloſſ. d. l. ſerui electione. & ibidem Bartol. num. 4. Iaſon, Socin. & cæteri: & communem ibi aſſeruit Ripa. num. 16. Et illis accedunt Alexand. in conſil. 190. num. 31. libro 6. Socinus Sen. in conſil. 86. numero 2. libro 3. Omnes in l. 1. §. ſi quis ita. de verb. obligat. ibi Iacobus Niger. num. 34. Eſt ſimile, cùm quis dicit, Volo † confiteri: non enim ſequitur, ergo fateor, cùm alius actus ipſius loquentis expectetur. Ita docuit Baldus in l. 1. num. 35. C. de confeſſ. quem cæteri ſunt ſecuti, vt Niger in d. §. ſi quis ita. num. 34. & Alciatus num. 16. Eſt quoque ſimile, quando is, qui hæres eſſe poteſt, dicit, Volo adire hæreditatem. Nam ex hoc non ſequitur, ergo adeo. Ita Bartolus in l. gerit. num. 10. & ibi Roma. nume. 8. ff. de acquirend. hæredita. Angelus & Imola in l. 1. §. ſin autem. ff. de hæred. inſtit. Iaſon in repet. l. cunctos populos. num. 20. C. de Summa Trinita. & fide Cathol. Ripa in l. ſerui electione. in princip. num. 17. & num. 21. in fine. de legat. 1. Gozad. in l. qui ſe patris. numero 95. C. vnde liberi. Eſt quoque ſimile cùm teſtator dicit, † Volo relinquere, volo legare. Caio, volo inſtituere Sempronium. Non enim ex hoc dicitur reliquiſſe, legaſſe, hæredemvè feciſſe. Ita Iaſon in d. l. ſerui electione. in princip. num. 7. de leg. 1. & ibidem Angelus de Periglis. num. 3. Herculanus. colum. 5. Ruinus col. 7. verſ. ſi autem non. & Ripa. nu. 23. verſ. circa iſtam. qui communem eſſe aſſerit. Et illis accedunt Caſtren. in conſ. 137. In cauſa, quæ vertitur Pergami. col. 1. lib. 2. Ruinus in conſ. 9. num. 8. lib. 3. Decius in conſ. 159. num. 1. & num. 4. & cum eo in eadem facti ſpecie Iaſon in conſ. 155. lib. 4. Ita etiam cùm teſtator dixit, volo facere hæredem Caium, non ſequitur, quòd ita fecerit. ſicuti reſpondit Imola in conſ. 91. In cauſa quæ vertitur. nu. 2. & loquitur Imola de teſtatore, qui cauſam piam hæredem facere volebat. Sic quoque reſpondit Fulgoſ. in conſilio 29. Punctus quæſtionis. quod cùm quis infirmus dixiſſet, Voglio far teſtamento, & voglio ſij mia hærede tua moglie, non dicitur teſtamentum feciſſe, ex quo nouus actus & noua diſpoſitio expectabatur: & illa verba, & voglio che tua moglie ſij mia herede, regulantur à præcedentibus: non autem per ſe ſtant. vt ſuperiore caſu declarau. Eſt ſimile cùm quis dicit, Volo contrahere tecum matrimonium, volo ducere te in vxorem, ex hoc enim non ſequitur, ego contraho, ego duco te in vxorem: ſicq; non ſignificat eſſe contractum matrimoniũ, ſed eſſe promiſsionem de contrahendo, atque ita erunt ſolummodò ſponſalia. Ita tradunt Ioan. Andr. Butrius, & Abbas in capitulo, ex literis. il 1. de ſponſal. Sylueſter Prierius in ſumma, in verbo, matrimonium. il 2. quæſt. 9. Afflictus ad conſtit. Neapolit. libro 3. titulo 19. col. 2. & communem aſſerit Didacus in Epitom. de ſponſalibus. parte 2. capitulo 4. §. 1. num. 4. reiecta opinione quorundam, qui ſponſalia eſſe negabant: reiecta etiam opinione Cardinalis exiſtimantis eſſe contractum matrimonium. Ex quibus etiam conſtat erraſſe † Bartolum. in l. gerit. num. 7. de acquiren. hæred. & in l. ſerui electione. nume. 5. de lega. 1. cùm dixit, quòd in vltimis voluntatibus verbum, Volo, iunctũ cum Infinitiuo, vt, Volo relinquere, Volo inſtituere, diſpoſitionem induxit. & Bartolum ſecuti ſunt Corne. in conſil. 149. num. 14. lib. 2. & in conſ. 77. num. 8. verſic. quia reſpondetur. lib. 4. & conſ. 309. numero 9. eo. Socin. Sen. conſil. 249. num. 18. in fine. lib. 2. & alios commemorat, & viſus eſt ſequi in conſil. 86. numero tertio, lib. 3. Errauit inquam Bartol. & † textus. l. Pamphilo. §. propoſitum. de lega. 2, eius opinionem verè non probat. cùm ibi plures coniecturæ, quæ id ſuadebant, adeſſent, vt infrà ſtatim explicabimus. Vel etiam d. §. propoſitum interpretari poſſumus ex Alciato. l. 1. §. ſi quis ita. numero 17. de verbor. obligat. & lib. 3. Parerg. capitulo, vt ibi eſſet dubitatio ob illam dictionem Græcam, quæ Latinè ſignificat, maximè, vt apud eum.

Extenditur primò hic caſus, vt locum etiam † habeat, quando iſte iurauit velle facere, velle relinquere, &c. Nam adhuc non dicitur diſpoſitiuè locutus, atque ita non dicitur diſpoſuiſſe. Ita reſpondit Ruinus in conſ. 9. nu. 11. lib. 3. Et hinc videtur dubia traditio † Ripæ. in d. l. ſerui electione. in fin. princ. de lega. 1. cùm dixit, ex verbis his: Omninò volo eligere, ſignificari electionem diſpoſitiuè. Ita etiã cùm quis dixit, ſe velle omninò adire hereditatem, adiuiſſe dicitur, vt ſcribit Ioan. Baptiſta Aſinius, in l. 3. §. 1. numero 40. ff. de religio. & ſumpt. fune. & infrà attingam.

Declaratur primò hic caſus, vt locum non habeat, quando † verbum, Volo, eſt iunctum verbo prænotanti, atque ſignificanti executionem actus iam perfecti, vt ſi quis dicat, Volo habere † te in vxorem, Volo te tenere vxorem. Hæc ſanè verba præſupponunt in ſui antecedens iam eſſe contractũ matrimonium. Ita egregiè tradunt Hoſtienſis, Abbas, & cæteri, in cap. ex literis. il 1. de ſponſal. Henricus Boic. in capitulo, ex parte. eod. titulo. Sylueſter Prierius in ſumma in verbo, matrimonium. il 2. q. 9. & communem aſſeruit eſſe ſententiam Didacus in Epitome. de ſponſal. parte ſecunda. capitul. 4. §. 1. nu. 4. verſic. ſin autem verbum. Ipſe tamen Didacus ambigit.

Declaratur ſecundò hic caſus, vt locum non habeat, quando ex coniecturis † conſtat, quòd ita loquens voluit diſponere: atque ita quando conſtat de mente deliberata eius, qui vult relinquere, legare, hæreditatem adire, vel inſtituere hæredem. Hoc ſanè caſu ſi dixit, Volo relinquere, Volo legare, Volo adire, dicitur diſpoſitiuè reliquiſſe, legaſſe, & adiuiſſe. Id quod admittunt Interpretes omnes. in l. ſerui electione. in princip. de legat. 1. & in l. cunctos populos. C. de Summa Trinita. & fide Cathol. & reliqui, quos ſtatim commemorabimus. Ita etiam dicimus diſpoſitiuè, † contractum eſſe matrimonium ex verbis his deliberatè prolatis. Volo ducere te in vxorem, Volo contrahere tecum matrimonium, Volo ducere te in maritum. ſicuti tradunt Butrius in capitulo ex literis. il. 1. de ſponſal. Fulgoſius in l. in mentis. C. de contrahend. emptio. Corne. in conſilio 91. numero 4. lib. 3. Socin. Sen. in conſ. 86. nume. 4. verſ. vnde in ſimili. lib. 3. & Didacus in Epitome, de ſponſal. parte ſecunda. capitulo 4. §. 1. nume. 4. verſ. cuius opinio, &c. qui ita tuetur Cardinalem alioqui diſſentientem. Intelligit tamen Corn. in dicto conſilio 91. colum. vltim. libro 3. hoc de matrimonio † procedere, cùm interrogatio facta fuit à viro, vel ab vxore: ſecùs ſi ab altero. Qua de re & infrà attingam. Cæterùm vel in eo tota verſatur dubitatio, quibus coniecturis † cognoſcatur deliberata hæc voluntas. Et ex reſponſo Scæuolæ in l. Pamphilo. §. propoſitum. de leg. 3. plures adeſſe oportere coniecturas noſtri ſcripſerunt: De numero autem coniecturarum non † conueniunt. Nam aliqui conſiderant ſolam amicorum conuocationem. Ita Bartolus in l. vlt. ff. de teſtam. Aliqui conſiderant duo, nempe † conuocationem amicorum & teſtium, vt Bartolus in l. gerit. numero 13. ff. de acquirend. hæred. & cum eo Ruin. in conſil. 15. num. 10. lib. 2. qui quidem Ruinus intelligit hoc eſſe vnum ſignum tantùm, non autem duo. Et idem Ruinus in conſil. 9. num. 13. & in conſ. 12. num. 14. libro 2. intelligit, cùm teſtes iſti fuerunt verè rogati, nec ſufficere quod fortuitò & caſu ibi adeſſent. Et idem docuit Galiaula in l. 1. §. ſi quis ita. num. 7. in fine. de verborum obligat. Aliqui perpendunt † ſolam præcedentẽ interrogationem, & ſubſequentem reſponſionem, quæ animi deliberationem oſtendunt, vt facit Bartolus in l. ſerui electione. in princip. de leg. 1. & cum eo Corne. conſil. 77. num. 9. lib. 4. Socin. Senior in l. 1. §. ſi quis ita. numero 3. de verb. oblig. Ruinus in conſil. 12. numero 14. libro 2. Socinus Iun. in conſil. 179. num. 18. libro 2. & communem aſſerit Ripa. in d. l. ſerui electione. nume. 19. & ſi ipſe reliquerit cogitandum. Aliqui † hæc duo ſimul conſiderant, nempe amicorum teſtiumq; conuocationem, & reſponſionem ad præcedentem interrogationem. Iſta perpendunt Caſtren. in conſ. 137.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In causa quæ vertitur Pergami. versic. item secundò facit. lib. 2. Ruinus in consil. 1. in fine. lib. 2. & consil. 204. numero 4. in fine. eo. & Natta in consilio 250. numero 5. lib. 2. Imò sunt & qui hac in re distinguunt, vt si nuptias à conuocatione testium ad instantiam volentis disponere, tunc ipsa sola testium conuocatio sufficiat, si verò incipias ab interrogatione & responsione, tunc etiam testium requiratur conuocatio seu rogatio. Ita distinguunt Ruinus in consil. 9. num. 9. vers. & quamuis. lib. 3. Galiaula in l. 1. §. si quis ita. numero 10. & ibidem Buttigela. numero 11. ver-
38 siculo fateor verò. Aliqui considerant etiam † morbum ingraue scentem, atque ita periculum instantis mortis, sicuti faciunt Ioannes Fabri, in §. planè. vers. ego credo. instit. de milit. testam. Fulgosius in consilio 30. factum sic se habet. ff. veniens. colum. vltima. versiculo. cæterùm. &c. Socinus Iunior. in consilio 179. numero 65. libro 2. Ruinus in consilio 192. col. 2. versiculo, sed prædictis. libr. 2. & 294. numero 6. eo. Corne. consilio 77. numero 9. libro 4. qui loquitur de tempore pestis. Ruinus in d. l. serui electione. columna 6. verficulo & primò quia. de lega. 1. Aliqui
39 verò addunt illius testatoris † priuilegium, quòd scilicet miles esset, quemadmodum confiderant Iason, & alij permulti suprà commemorati. Aliqui et-
40 iam perpendunt qualitatem personæ, in quem † dispositio conferebatur, quòd scilicet esset contubernialis ipsius militis, atq; ita persona dilecta, sic considerant Iason in repe. d. l. cunctos populos. nume. 21. vers. quintò ibi disponebatur. Soc. Senior. in consilio 86. num. 4. vers. quartò idem colligitur. libro tertio. Crottus in l. 1. §. si quis ita. prima lectura. numer. 24. de verborum obligat. & Guiel. Bened. in capit. Raynutius. in verbo, Testamentum. il 3. numero 53. de testam. & Zuntus in responso pro vxore. nume. 437.
41 Aliqui † verò omnes has coniecturas simul considerant, vt faciunt Socinus Senior, in cons. 86. nume. 4. lib. 3. & apertius Iason in repe. l. cunctos populos. numero 20. 21. 22. C. de Summa Trinitat. & fide Cathol. Socinus Iunior. in consilio 179. numero 39. lib. 2. Grammat. in cons. 53. numero 3. in ciuilibus. & hos refert doctissimus Ludouicus Zuntus in responso, pro vxore. numero 411. & numero 433. qui suo illo in casu has omnes ex abundanti considerat, existimans ad summum duas sufficere: aitq; receptam hanc esse opinionem. Aliqui verò totum tribuunt prudenti-
42 † Iudicis arbitrio, vt is haberet considerare pro personæ & facti qualitate, quæ cooniecturæ sufficiant, ac arguant deliberatam hanc voluntatem. Ita scribunt Fulgos. in l. cunctos populos. C. de Summ. Trinitat. & fide Cathol. & ibidem Alciatus nume. 7. Socinus Iun. in l. 1. §. si quis ita. num. 8. versic. vnde arbitror. de verborum obliga. Natta in l. hac consultissima. §. ex imperfecto. num 163. vers. in hoc tamen non potest. C. de testa. & eruditiss. Ludouic. Zuntus in sæpius citato responso pro vxore. num. 399. & nu. 426.
43 Ego † certè si Iudicis personam sustinerem, considerarem primùm conditionem personæ loquentis, locum, tempus, ipsum loquendi modum, ac demùm apud quos loqueretur. Dixi considerandam esse per-
44 sonæ † conditionem, quia aliter iudicandum est de sermone viri docti, & scientis verborum significatum, aliter censendum est de sermone ignari, & imperiti. Si enim est vir doctus, & peritus, qui conuocatis amicis, & testibus, interrogatur, an velit relinquere Sempronio centum, vel velit eum instituere, & respondeat, Volo relinquere, Volo instituere. Certè ego semper dicerem, eum voluisse tunc disponere, sed solam promissionem quandam de relinquendo & instituendo feciss e. Nam si tunc voluisset relinquere & instituere, facilè ei fuisset dicere, Relinquo, hæredem eum facio. Id quod in ignaro & imperito non contingit, qui persæpe voluntatem suam verbis admodum improprijs significat. Ita sensit in specie Socinus Iun. in consil. 179. num. 47. verficulo 1. quod lib. 2. quem sic intelligo. Quocircà quod dicunt aliqui in l. Pamphilo. §. propositum. de legat. 2. considerari ibi personam militis, ob militare priuilegium falsum est, cùm (vt etiam rectè animaduertit Ruinus in l. serui electione. colum. 6. in fine. verficu-
45 non placet etiam. de leg. 1.) tunc priuilegiatus † sit miles, quando eum ita voluisse constat. non autem quando dubitatur, an ita senserit, vel non. l. Diuus. ff.
46 ee milit. testam. † conditio ergo personæ militis considerari ibi potuit à Scæuola, ob id, quòd miles vt literarum imperitus, quò melius potuit suam volun-
47 tatem expressit. Ita enim videmus, † quòd & si apud peritos differentia sit inter dictionem, filios, & dictionem, liberos. l. liberorum. de verborum significat. non tamen differentia hæc cadit in idiotam, sicuti docuit Gloss. in l. quod si nepotes. ff. de testament. tutel. & ibi declarat Bartol. & similia congerunt. Socinus Senior. in consilio 37. numero 11. lib. 3. Barbat. in consil. 34. colum. 17. & in consil. 57. colum. 3. libro 2. Decius in cons. 316. in fine. Curtius Iunior. in consilio 5. numero 12. Alciatus in tractat. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 13. numero 3. & Alba in consil. 59. num. 7. Persona itaque imperita & ignara significationis verborum admissa, erit deinde perpen-
48 denda † coniectura illa ducta à qualitate loci. Nam fieri potest, vt quis casu reperiatur aliquo in loco minus apto ad aliquid agendum, & casu ac fortuitò potius aliquid dicat quàm deliberatè, vt considerauit in terminis Socinus Iun. cons. 179. nume. 44. 45. & 46. lib. 2. qui quidem in sua illa facti specie consuluit de eo, qui casu sermocinando dixit, Voglio che France-
49 sco sij mio herede, &c. Erit etiam † perpendenda qualitas temporis, vt si quis eo tempore quo est peregrè profecturus, hoc agat, vel cum graui morbo laborat, iuxta d. §. propositum, iam suprà perpensum, & iuxta textum l. si pater. §. quædam. ff. de fideicom. liber. quem sic ad rem hanc interpretatur Ripa in l. serui electione. in princip. num. 23. verficulo tertio. text. de lega. 1. Non tamen dico, quòd hæc sola coniectura sufficiat, sed quòd si cum alijs iam relatis concurrat, magis & magis arguet deliberatam illam voluntatem: aliàs secùs, vt respondit Fulgos. in consilio 29. Punctus quæstionis. colum. 2. verficulo rur-
50 sus etiam. Considerandus etiam † erit loquendi modus. Nam sæpe euenit, vt quis blandiendi vel iactandi causa verba aliqua proferat, quæ ob id nil disponunt, vt probatur in l. vltim. ff. de testa. vbi Docto. Socin. Iun. cons. 179. nume. 37. lib. 2. probat. l. Diuus. ff. de testam. milit. & tradit Buttigela in l. 1. §. si quis ita. nu. 12. post Soc. Sen. ibi, deverb. oblig. & idem Soc. Sen. in consil. 86. num. 4. verfic. secundò quia. lib. 3.

51 Erit tandem † considerandum apud quos quis loquatur, vt si apud viros probos, amicos & testes: & si eos iam conuocari iussit, existimarè nil referre quod præcesserit interrogatio ac subsequuta sit responsio, vel non. Illa enim conuocatio satis arguit deliberationem loquentis, si dicat, estote testes, quia volo adire hæreditatem, volo relinquere, volo hæredem instituere. Si verò testes non fuerunt conuocati. sed præcedat interrogatio, subsequuta responsio, creditur deliberatè facta, non autem per iactantiam, vt considerat Socinus Senior, in dict. consil. 87. numero 4. vers. secundò quia. libro 3. atq; ita satis deliberatè dicitur disposuisse. Et hac in parte sequor illam distinctionem Ruini, in consil. 9. num. 9. versic. & quam-

quamuis. libro 3. ac aliorum, quos suprà commemoraui. Et respondit Ruinus in consilio 192. colum. 2. versiculo sed prædictis. libro 2. quòd præcedens interrogatio, & sequens responsio nil operatur, quando aliunde constat de deliberata mente loquentis, vt est ex alijs præparationibus, vt ex antedictis, vel ex
52 post ab ipsomet loquente potest colligi. † Interrogatio autem hæc ab eo fieri debet, cuius interest. ita respondit Corne. in consilio nonagesimoprimo. colum. vltima. libro tertio. quem post alios sequutus est Riminaldus Iun. in l. qui se patris. numero 211. C. vnde lib. His accedit, quòd si loquens iste vteretur verbis enixam suam voluntatem significantibus, vt
53 si dicat, † Volo omninò relinquere, Volo omninò eligere. ita Ripa in dict. l. serui electione. in fine principij. Et illi addo in terminis Socinum Senio. consilio 249. numero 17. & 19. lib. 2. Simile Ruinus cons. 204. num. 6. circa medium. libro 2. Quam sanè traditionem ego certè intelligerem, quando (vt dixi) aliqua ex relatis coniecturis concurrit, aliàs sola hæc ipsa verba, tametsi præcisa sint, non fortè absolutam dispositionem inferunt. Sicuti diximus suprà, quando iuramentum fuit appositum. Erit tamen cogitandum, quia auctoritas Socini, Ruini, & Ripæ summa est.

54 Arguit etiam hæc testium † & amicorum conuocatio præparationem quandam ad actum conficiendum, quæ sanè præparatio plurimum prodest, vt in specie scripserunt Gloss. in l. 1. §. fin autè. in verbo, Lucius. ff. de hæred. instit. Ioan. Fabri. in §. planè. versic. ego credo. instit. de milit. testam. Socinus Iun. in consil. 179. num. 56. lib. 2. & Zuntus in præallegato responso pro vxore. num. 474.

55 Quartus est casus, quando dictum est, † Vellem eligere, Vellem emere, Vellem adire. Hoc sanè casu intelligitur imperfecta voluntas & dispositio, cùm solùm desiderium significent. Ita censuit Glos. in l. in mentis. C. de contrahen. empt. Bartolus, Aretinus, & cæteri. Ruin. in cons. 204. nu. 7. lib. 2. & idem
56 in l. serui electione. colum. 7. in principio. post Romanum, quem recenset de lega. 1. Hoc † sanè verbum reperitur in Præterito imperfecto Subiunctiui: reperitur etiam in tempore Præsenti Optatiui, si sumimus in tempore Præsenti Optatiui, est clarum significare desiderium tantùm, non autem rem perfectam, & si Baldus, Imola, & Aret. in l. vltima. ff. de testam. dissentire videantur. Sic etiam sumimus in Præterito imperfecto Subiunctiui, adhuc significat rem imperfectam, sicut futurum, vt docuit Bartolus. in l. centesimis. §. vltimo. & in l. si quis stipulatus sit Stichum. de verborum obligatio. idem sensit ipse Bartolus in l. vltima. ff. de testam. Et procedit hæc
57 sententia † etiam præcedente interrogatione, & secuta responsione: adhuc enim significat imperfectam dispositionem, sicq; ostendit solummodò desiderium. Ita respondit Ruinus in dicto consil. 204. numero 5. & num. 7. lib. 2. quo loci dixit, quòd inter
58 verbum, † Volo, & verbum, Vellem, est hæc differentia, quantum ad inducendā dispositionem. Nam verbum Volo, dispositionem inducit, vt dixi suprà, verbum, Vellem, semper stat in finibus desiderij, & solius voluntatis. Id quod docuit & Salicetus in d. l. in mentis. Dissentit tamen Galiaula in l. 1. §. si quis ita. numero 7. de verborum obligat. qui scripsit verbum, Vellem, ad alterius interrogationem prolatum, stare dispositiuè. Sed à Ruini sententia non esse recedendum opinor.

Declarat primò Ruinus in d. consil. 204. num. 6. propè medium. libro 2. non procedere, cùm dictum
59 fuit, † pro certo vellem. Verùm (sicuti etiam attigi suprà) dubia est hæc traditio: cùm verba hæc enixam quidem magis voluntatem & desiderium significent, non autem rem ipsam perfectam.

Declarat secundò Ruinus. in d. consil. 204. num. 7. libro 2. post Aret. in l. vltim. ff. de testa. vt non pro-
60 cedat in vltimis † voluntatibus, in quibus hoc verbum, Vellem, significat dispositionem, si modò deliberatè fuit prolatum. Verum dubia quoque est hæc declaratio ex iam dictis: & ipsemet Ruinus in l. serui electione. colum. 7. de leg. 1. aliter sensit. Hæc de significatione verbi, Volo.

Secundum disputationis caput est, de significa-
61 tione verbi, Nolo, quod sui natura voluntatem negat, & retinentiam inducit, vt reipsa patet, & scribunt Doctores in l. eius est nolle. ff. de regul. iuris. Et nolle, est palàm refragari, & contradicere, vt ait eruditissimus Cuiacius libro quinto. obserua. iuris.
62 cap. 39. Cùm itaque quis simpliciter † ait, Nolo, dicitur absolutè negare, non solùm de præsenti, sed etiam in futurum. vt docuit Abbas in ca. prudentiam. §. sexta. in vltim. notab. de off. deleg. cùm verò ver-
63 bum, † Nolo, iungitur cum Infinitiuo, vt: Nolo eligere, Nolo adire, intelligitur de præsenti tantùm, nō autem in futurum. Ita Ripa in l. serui electione. in princip. numero 17. de leg. 1. post Abbatem. in cap. de excommunicato. colum. 4. de rescriptis. & l. filij matrem. §. 1. ff. ad Tertull. quod tamen responsum aliter alij intelligunt, vt infrà referam. Hinc si is, qui scriptus est hæres, vel qui ab intestato potest succedere
64 dicat, Nolo † adire, Nolo accipere hæreditatem, non infertur repudiatio. Ita Alexander, & alij plures. in l. qui se patris. C. vnde liberi, quorum sententiā communem ibi asserit bene eruditus Riminaldus Iunior. numero 162. & Bellonus libro quarto. supp. iuris. cap. 14. etsi ipse dissentiat. Illis accedit Ripa in l. serui electione. numero decimooctauo. verficul. item contra.

Declaratur hic casus, vt non procedat, quando
65 deliberatè quis dixit, † Nolo adire, Nolo eligere. Nam tunc dicitur disponere: & propterea is, qui dato sibi termino ad deliberandum, vel ad alterius interrogationem, dixit, se nolle adire hæreditatem, dicitur eam repudiasse. Ita Angelus in l. qui se patris. C. vnde liber. & ibidem Alexan. col. 1. Gozad. Sapia, & cæteri recentiores, quos recenset & probat Riminaldus Iun. num. 206. qui pro more doctè & copiosè disserit. Hanc autem declarationem subdeclarat Ripa in l. serui electione. num. 20. vt apud eum.

66 Tertiū est disputationis caput de verbo, Non † nolo, vel, Non volo. Est enim magis recepta opinio verbū, Non volo, esse medium inter verbum, Volo, & verbum Nolo. Ita Glos. in l. Titius. la 1. ff. de act. empt. in l. quam Tuberonis. §. vltim. ff. de pecul. in l. 2. §. penult. ff. de tributo. act. & in l. si quenquam. C. de Episcop. & Cler. Bartolus in l. iam dubitari. ff. de hæred. instit. Baldus. in l. verbum. C. de fideicommiss. Corne. consilio 205. numero 20. libro 2. Alexand. in l. qui se patris. numero 7. C. vnde liberi. & ibi Decius numero 12. idem Decius in l. eius est nolle. numero 6. de
67 regulis iuris. capitulo 30. quo loci ait † non velle, esse tacere & pati. Et ex Aristotelis sententia, nolle, dicitur is, quem pœnitet eius, quod per errorem fecit, quem & nos venia dignum iudicamus. l. si adulterium. §. incestum. ff. ad l. Iulia. de adult. & l. aliam.
68 C. de his, quibus vt indign. † Non velle, autem is is dicitur, qui non corrigit factum. Et alij dixerunt eum dici non velle, qui voluntatis carentiam habet, sicuti dormiens, is non velle dicitur. rectè enim dicimus, dormientem non velle legere. Quocircà con-
69 tendunt ij rectè legi in vulgatis Codicibus † in le-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ge eius est, de regul. iuris. eius est, non velle, qui potest velle. Cæterùm dissentiunt permulti alij eruditi, qui scripserunt, nullam esse differentiam inter † verbum, Non volo, cùm verbum, Nolo, componatur ex dictione, Non, & verbũ, Volo. sicuti Grammatici testantur. Et in hac opinione fuit eruditissimus Anton. Augustt. libro 1. emenda. iuris. capitul. 2. in fine. Bellonus libro 4. supp. iuris. capit. 14. à quibus non dissentit Riminaldus Iunior. in l. qui se patris. num. 204. C. vnde liber. Scribit enim Anton. Augustt. Ciceronem in Oratore scripsisse, libenter veteres copulando verba iunxisse, vt sodes, si audes, sis, pro si vis, nequire, pro non quire, malle, pro magis velle, nolle, pro non velle. Et præterea ait ille in d. l. eius est. de regulis iuris. melius legi. Eius est, non nolle, qui potest & velle. Sentiens inter velle & nolle dari mediũ, non nolle. sicuti etiam Bellonus & Riminaldus scripserunt. Id quod sensit & Ferrarius ad l. eius est. in fine. de regul. iuris. & si neget dari medium inter vel-
71 le & nolle. In alia quoque opinione † visi sunt esse Cuiacius libro 5. obseruat. iuris. capitulo 39. Petrus Fabri, & Iacobus Ræuardus in dict. l. eius est. de reg. iurit. vt diuersa hæc sint, Volo, Nolo, Non volo, Non nolo, vt tamen semper hæc posteriora ad tacitam voluntatem, quam patientiam appellamus, referan-
72 tur. l. 1. §. scientiam. ff. de tributo. act. Est enim † non nolle, pati, & non contradicere, quo in sensu accepit & Cicero ad Atticum scribens lib. 13. Proximis tuis literis primùm te id non nolle, cognoui, hoc est, pati, & non contradicere. Quocirca non est quòd hic disputemus, an hæc verba, Non volo, vel Non nolo, ab aliquo prolata, stent dispositiuè, vel enuntiatiuè: quandoquidem ab homine pronũtiari non possunt, vt suam significent voluntatem, vel renitentiam. Sed à lege solùm consideratur ad significandum patientiam. De his hactenus.

SVMMARIVM.

1 Episcoporum sedes non multum inter se debere distare.
2 Episcopatus vnus quantum ab altero debeat distare.
3 Iudicis arbitrio relinqui, quantum vnus Episcopatus ab altero distare debeat.
4 Iudicis arbitrio relinquitur, quantum vna Parochia ab altera debeat distare.

CASVS CCCCXCVII.

DE EPISCOPORVM ET PAROCHIALIVM INTER SE DISTANTIA.

1 IVSTA ratione factum est, vt sedes Episcoporum † non multum inter se distent, vt scilicet vnus alteri opem ferre possit cùm opus erit. Verùm ambigi solet, quantum vnus † Episcopatus
2 ab altero distare possit & debeat. Et
3 Iudicis † arbitrio hoc relinqui censuit glossa in ca-
4 pitulo vltimo, 80. distinctione. Ita etiam Iudicis † arbitrio relinquitur, quantum vna Ecclesia Parochialis ab altera distare possit, vt commodè Sacramenta sumere inde possint Parochiani, ita declaratur textus in capitulo, ad audientiam. il 1. vbi Doctor. de Eccles. ædif.

SVMMARIVM.

1 Iudicis arbitrio versari, quando pœna commissa censeatur cõtra eum, qui aliquid dare, vel facere tenetur.
2 Promissor, qui pro arbitrio dare, vel facere promittit, in pœnam non prius incidit, quàm quando constat eum dare, vel facere non posse.
3 Tempus positum in arbitrio promissoris efficit, vt is, quantum velit, differat.
4 Promittens non ascendere capitolium conditioni non prius satisfacit quàm moriatur.
5 Conditionis euentũ esse spectandum, vt promissor conditionalis teneatur.
6 Conditioni supposita non esse in dispositione.
7 Conditione pendente nec obligatio, nec actio competit.
8 Debitor conditionalis post conditionis euentum interpellandus est, vt soluat.
9 Factum merum spectari in conditionis euentu.
10 Promissio à conditione incipiens quando ad pœnam obliget promissionem.
11 Sabini & Pegasi grauis contentio.
12 Alciati noua opinio aduersus omnes improbatur.
13 Pœnæ adiectio in stipulatione quid operetur.
14 l. 1. §. item si ita. ff. ad l. Falcid. declaratur.
15 l. cum sine. & l. si penum. ff. quando dies leg. ced. explicantur.
16 Papiniani sententia, qua Sabini & Pegasi opiniones discrepantes conciliantur.
17 Alciati opinionem de Papiniani responso à ceteris reiectam.
18 Alciati argumenta de opinione Papiniani à quibus iuris interpretibus confitentur.
19 Promissor, qui à conuentione incepit, quando pœnam incurrat, si promissa non implet.
20 Promittens dare Pamphilum, & si non dederit, promisit centum, duo promisisse dicitur.
21 Legans penum, & si penus non detur, centum, duo legasse dicitur.
22 Promissor, qui purè promisit, est tamen interpellandus, vt det.
23 Iudicis arbitrio teneri dare eum, qui ex stipulatione prætoria tenetur.
24 Debitor ex vltima testatoris dispositione quando pœnã incurrat, si non dedit, vel fecit id, quod dare vel facere tenetur.
25 Iudicis arbitrio esse tempus quo debitor ex voluntate testatoris dare vel facere tenetur.
26 Debitor ex legis dispositione quando pœnam incurrat, cùm non dat, vel facit quod dare, vel facere tenetur.
27 Debitorem ex legis dispositione teneri facere, vel dare, cùm commodè id potest.
28 Hæredem teneri vindicare mortẽ defuncti, alioqui hæreditate priuatur.
29 l. 2. §. si confestim. ff. ad l. C. Tertull. declaratur.
30 Statutum, & legem communem magis accedere ad naturam vltimæ voluntatis, quàm ad naturam contractus, ex aliquorum opinione.
31 Statutum æquiparari contractibus ex aliorũ opinione.
32 Statutum quoad interpretationem omninò contractibus æquiparari.
33 Debitorem ex legis dispositione, tunc in pœnam incidere cùm fuit interpellatum.
34 Romani opinio, quando pœnam incurrat debitor ex legis dispositione, qui non obseruauit.
35 Hæredem non posse adire hæreditatem antequam vindicauerit mortem defuncti.
36 Romani opinio reiecta.
37 Iudicis arbitrio relinqui, quando pœnam incurrat debitor ex legis dispositione.

38 Pœnam

38 Pœnam statim incurrit, qui facit id quod lex prohibet sub pœna fieri.
39 Clericum verberans statim excommunicationem i curit.
40 Faciens quod à lege prohibetur excusationem non habet.
41 Præcepta legis negatiua semper & ad semper obligare.
42 Pœnam an statim incurrat, qui facit quod lex prohibet, si illud sui natura non prohibetur, vt quid turpe.
43 Statutum Bononiæ artificum Sirici declaratur.
44 Ruini responsum in cons. 100. numero 4. libro 5. improbatum.
45 Statutum, ne forensis audiatur, satisdatione non præstita, intelligitur, si satisdatio ab aduersario requiratur.
46 Pœnam quando incurrat negligens dare, vel facere, quod dare, vel facere à lege, vel statuto sine temporis præfinitione iussus est.
47 Facere omittens iusta de causa omisisse potuit.
48 Delictum non præsumi.
49 Debitorem purè interpellari, vt pœnam incurrat ex mora.
50 Collatio bonorum fit inter debentes conferre cum eorũ vnus interpellat.
51 Publicanum malè exacta restituere.
52 Canonici negligentes eligere certum numerum Canonicorum, quando priuentur facultate eligendi.
53 Pœnam quando incurrat negligens dare, vel facere quod iussus est à lege, quæ terminum ad dandum, vel faciendum præfinuit.
54 Statutum, quod Priores debeant intrà certum tempus decidere causas appellationis intelligitur, si fuerint interpellati à partibus.
55 Statutum, quòd Iudex intra certum tempus iudicet de causa intelligitur, parte petente.
56 Damnatus soluere intra quadrimestre intelligitur, si fuerit ad soluendum interpellatus.
57 Statutum pro forma aliquid fieri intra certum tempus, operatur sine interpellatione.
58 Hæredem intra annum legata præstare debere, si modo interpelletur.
59 Hæredem nõ teneri soluere legatum factum piæ causæ, nisi interpelletur.
60 Pœnam committi sine interpellatione, cùm est appositum tempus ad dandum, vel faciendum, ex aliquorũ opinione.
61 Matrem teneri intra annum petere dari tutorem filijs, etiam sine interpellatione.
62 Testatorum voluntates exequi publicè interest.
63 Capit. licet Canon. §. & intrà annum. de elect. in sexto.
64 Felyni opinio & conciliatio quædam.
65 Opinio Felyni reiecta.
66 Statutum Parmæ, De modo creandi ciues, declaratur.
67 Pœnam incurrit sine interpellatione, qui dare, vel facere negligit ita iubente lege antiqua & noua.
68 Lex noua aliquid vltra antiquam debet operari.
69 Clerici quando sine interpellatione accedere debent ad residentiam.
70 Pœnam incurrit in foro conscientiæ debitor sine interpellatione.
71 Deus cordium scrutator.
72 Pœnam incurrit sine interpellatione debitor, qui excusationem nullam habet, quin dare, vel facere teneatur.
73 Interpellationem debitoris non esse necessariam, quando res clara est & liquida.
74 Pœnam quando incurrat qui ex præcepto, vel sententia Iudicis dare, vel facere tenetur.
75 Iussus à Iudice dare intelligitur cum commodè dare potuit.
76 Iudicis arbitrio relinqui, quando quis commodè posse dare dicatur.
77 Iussus à Iudice præsentare aliquem intra octo dies intelligitur, si fuerit ad præsentandum interpellatus.

CASVS CCCCXCVIII.

QVANDO IS, QVI DARE, vel facere aliquid tenetur, vel stipulatione, vel testatoris voluntate, vel legis dispositione, vel præcepto aut sententia Iudicis, facere potuisse & debuisse dicatur, vt pœnam incurrat diligenter tractatum.

1 DVBITARI scio, quomodo & quando cõmissa censeatur pœna aduersus eũ, qui dare, vel facere tenetur? Et quia Iudicis † arbitrium, hîc aliquando versatur, quemadmodum scripserunt Baldus in l. suus quoque. §. si filio. ff. de hæred. instit. & celeberrimus Mantua compater meus colendiss. in capitul. vltim. numero decimoseptimo. de consuetud ea propter de his verba facere statui. Non enim me latet perplexè, hæc à nostris tractari, Et quod attinet ad contractus (vt de ijs primùm agamus) distinguì solent plures casus.

2 Primus est, quando tempus est appositum † in arbitrio ipsius promissoris, vt scilicèt is det, vel faciat, cùm ei placuerit. Hoc sanè casu, nec interpellatio requiritur, nec is in pœnam incidit, antequam constet, eum obseruare non posse promissa. Nec hîc adhibetur distinctio, an stipulatio inceperit à pacto & conuentione, vel à conditione. Ità censunt Gloss. in l. stipulatus. in verbo, posse. de verborum obligat. quam secuti sunt Bart. Alexand. & Iason. ibi, & communem esse sententiam sunt attestati ibi Socinus Iuni. in decimo notab. & Alciatus. numero quinto. Et ea est hũius traditionis ratio, quia cum in eius voluntate po-
3 sita † sit dies, potest quantum vult differre. l. vltim. verficul. posteriore. ff. qui sine manumiss. Quocirca solùm eius morte, non obseruata stipulatione, committitur pœna, quæ ab eius hærede, deinde præstanda est. Hunc tamen casum intelligit Socinus Iunio. in dict. leg. ita stipulatus. numero trigesimoquarto. versicul. nota tamen, &c. procedere quando is promissor potuit implere & non impleuit: secus si implere nunquam potuit, & per eum non steterit. Nam tunc ad pœnam non tenetur, cum verè nullam contraxerit moram.

4 Secundus est casus † in stipulatione facti, quæ à cõditione incipit, vt putà, cũ dictum est, si in Capitoliũ non ascenderis, vel Alexandriam non ieris, centũ dare spondes? Hoc sanè casu expectandus est cõditionis euẽtus, ante quem committatur stipulatio seu pœna. Euentus autem conditionis tunc cedit, cũ promissor est vita functus. Nam tunc certum est eum amplius ascendere non posse Capitolium, aut Alexandriam
5 ire. Quod dixi † euentũ conditionis esse expectandũ vno ore affirmarunt Doctores in d. l. ita stipulatus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de verborum obliga. ibi Aret. in vltimo notab. Soc. Iunio. in duodecimo & receptiſsimum eſſe aſſeruit ibidem Alciatus. numero quinto. verſic. alter caſus. Quæ ſententia probatur. in dict. leg. ita ſtipulatus. verſicul. ſed etſi ita. Et ratio eſt manifeſta, quia ea,
6 quæ ſunt † in conditione non cenſentur diſpoſitiua. l. ſi quis ſub conditione dandorum decem. ff. ſi quis omiſſa cauſ. teſta. & l. ſi penum. ff. quando dies leg.
7 ced. Et ante † euentum conditionis nulla competit obligatio, vel actio. l. cedere diem. ff. de verbo. ſignifi. Nec is promiſſor cogi poteſt implere conditionem. l. cum ab eo. ff. de contrahen. empt. Eſt itaque expectandus conditionis euentus, vt pœnæ locus ſit, ſicuti expreſsim docuit Bartolus in l. naturalis. §. quod ſi faciam. ff. de præſcript. verbis. Eſt tamen hic anno-
8 tandum, quod non eo ſtatim, quo ceſsit † conditio dicitur ille debitor incidiſſe in moram, ſed interpellatio aliqua requiritur, vt ſcripſit Bartol. in dict. leg. ita ſtipulatus. numero quinquageſimo. de verborum oblig. Illud quoque eſt obſeruandum, quod docuit Socinus Iuni. in dict. leg. ità ſtipulatus. numero 34.
9 verſicul. nota tamen. Nullam eſſe † adhibendam differentiam, an ſteterit per promiſſorem, vel non, vt promiſsio impleretur: quia in conditione merum factum attenditur.

10 Tertius eſt caſus, cum † quis pena adiecta dare promiſit, quæ tamen promiſsio à conditione incipit, vt putà ſi dictum eſt, ſi non dabo Pamphilum, promitto penæ nomine ducenta. Hoc in caſu magna olim
11 fuit diſputatio inter † Sabinum & Pegaſum antiquos Iuriſconſultos. Pegaſus in ea fuit ſententia, non committi penâ ante euentum conditionis, atque ita non eſſe habendam rationem, quòd is promiſſor dare potuerit: ſed tunc demum cenſeri dare non poſſe cum deceſſerit, ita vt nulla ſit differentia inter hunc caſum & præcedentem. Sabinus verò exiſtimauit, ſtatim ſtipulationem pœnamque committi, quo is promiſſor potuit dare, & nõ dedit. Et pro Sabini ſententia multæ ſunt rationes & argumenta, quibus vſus eſt do-
12 ctiſs. † Alciatus in dict. leg. ità ſtipulatus. numero 7. & in lib. 1. Paradox. capit. 11. Illud eſt primum, quod veriſimile ſit, partes voluiſſe conditionem impleri, quã primum. l. ſi quis locuplex. in fine. ff. de manumiſſ. teſta. Non ergo debuit hæc differentia conſtitui, ſed ſtatim, cum dari potuit, ſi datum non eſt, committi ſtipulationem. arg. l. hæc conditio, ſi in Capitolium. de cond. & demonſt. Cæterùm, ſi ratio hæc vera eſſet, idem erat dicendum ſuperiore in caſu: cum & in eo eadem ſit ratio præſumptæ voluntatis partium. Et ipſemet Alciatus in dict. leg. ita ſtipulatus. nume. ſexto. affirmauit, nullam eſſe differentiam inter facta & dationes. Secundò adfertur ratio pro Sabino, quia
13 † natura adiectionis penæ hoc ſignificat, vt actum non videatur, quod ſtipulator diù expectet, & mortem alterius, & ſic tempus quo ampliùs impleri nequeat conditio. arg. l. ſi quis ita. ff. de verborum obli. Verùm eadem reſponſione, qua iam vſi ſumus, & hęc argumentatio poteſt confutari. Tertiò Sabinus vſus eſt argumento ducto à legato penus. Nam ſi legata ſit penus, ſiue illa ſit in conditione, ſiue in diſpoſitione ſtatim pœna debetur, ſi penus ſoluta non eſt
14 † lege prima. §. item, ſi ita. ff. ad l. Falcid. & l. cum ſine. & l. penum. ff. quando dies leg. cedat. ſi enim ità dictum ſit, dato penum, ſi penum non dederis, dato centum. Non eſt expectandum, vt penus dari non poſsit, ſed ſtatim quo dari potuit, & data non eſt, cõmiſſa eſt mora, & ideò decem peti poſſunt. Et id quidem duplici ratione conſtitutum eſt. Vna ob voluntatem teſtatoris, qui penum dari voluit, aut pecuniam ſolui. Altera propter ipſius rei naturam. Penus
na mque facilè dari poteſt. Idem ergo iſto in caſu cum partium ſit voluntas, qui Pamphilum dari voluerunt, & Pamphilus facilè dari potuit. Cæterùm hæc ratio, quæ cæteris viſa eſt validior, nil adhuc pro Sabino vrget, cùm duci non poſsit argumentum à dation penus ad dationem Pamphili. Nam in penu legata duplex eſt ratio, quæ hîc ceſſat. Vna eſt, quòd teſtatoris voluntatem plenius interpretamur. lex in Teſtamentis. de regulis iuris. Altera, quia natura penoris huiuſmodi eſt, vt primo quoque tem-
15 pore ſolui debeat † l. cum ſine. & l. ſi penũm. ff. quando dies leg. ced. Quæ ſanè rationes (vt dixi) ceſſant in ſtipulationibus, quæ ſtrictam recipiunt interpretationem. l. quicquid aſtringendæ. de verborum oblig. Et quia non reperitur lege cautum, quod datio hominis habeat hanc naturam, vt primo quoque tẽpore ſolui debeat.

16 Papinian. verò † in d. l. ita ſtipulatus. verſi. itaque poteſt. de verbo. oblig. Pegaſi & Sabini opiniones ità conciliauit. Et primò voluit Papinian. Sabini ſententiam verã eſſe, quando ſtipulatio cœpit à conuentione, vt ſi dictũ ſit. Pamphilum dabis, ſi Pamphilum nõ dederis, decem dabis. Nam promiſsio de Pamphilo pura eſt. Illa verò promiſsio de decẽ eſt conditionalis, de quo ſanè caſu dictũ fuit ſuprà in ſecũdo. Ita Sabini ſententiam procedere intellexit Papinianus. Pegaſi verò opinionẽ veram eſſe idẽ Papinia. dixit, qũ vna ſola eſt ſtipulatio incipiens à conditione, hoc modo, ſi Pamphilum non dederis, decem dabis? Nam qui ſic ſtipulantur, volunt pecuniam dari, non autem Pamphilum. Illud quidem volunt, vt ſoluto Pamphilo, promiſſor ille liberetur, ſicuti cùm ita à principio legatur, ſi penum non dederis decem dato. Committetur ergo illa ſtipulatio, vbi Pamphilus defierit poſſe dari: quod intelligitur mortuo promiſſore: quia, eo viuo, mora non committitur, & ſi non detur, cùm is Pamphilus in ſola conditione poſitus ſit, peti nõ poſſit, cũ poſita in cõditione nõ ſint diſpoſitiua. d. l. ſi qs ſub conditiõe dandorũ decẽ. ff. ſi quis om. cauſa. teſt. Et eadẽ eſt ratio in ſtipulat. de aliquid nõ dando, vt in ea, ſi Capitolium non aſcenderis, ſi Alexandriam non ieris, quæ in faciendo verſantur, vt ſuperiore caſu dixi. Et hæc recepta eſt ſententia omnium, qui ità
17 intellexerunt Papiniani reſponſum. Excipio hîc eruditiſsimum † Alciatum, qui in d. l. ſtipulatus. nu. 8. lib. 1. paradox. capit. 11. diſſentit. Exiſtimauit enim Alciatus Papinianum in dict. leg. ità ſtipulatus, ſecutũ omninò fuiſſe Sabini ſententiam, Pegaſi opinione re-
18 iecta. Cæterùm Alciati † argumenta acutè confutarunt Ripa in dict. leg. ita ſtipulatus. numero quarto. verſic. accedo ad gloſſam. de verb. oblig. & ibidẽ Claudius Aqueus: & vberius Socin. Iun. in vltim. colum. Et illis addo Lanfrancum Gypſium in antiparadoxis Alciati, necnon Duarenum & Cuiacium in Commẽtarijs ad d. l. ita ſtipulatus.

Quartus eſt caſus, qui exprædictis colligitur, qñ
19 † ſcilicèt quis dare promiſit, & ſi non dediſſet, promiſit pœnam: atque ita quando ſtipulatio dandi, vel etiam faciendi incipit à pacto & conuentione, veluti ſi ita quis promittat. Promitto dare Pamphilum, vel ædificare domum: & ſi non dedero, vel ædificauero, promitto centum. Hoc ſanè in caſu, ſtatim quo is promiſſor dare potuit, & non dedit, commiſſa eſt mora, atque ita expectandum non eſt, quòd is dare amplius non poſsit, ſicq; poſt mortem. In hãc ſententiã conueniũt Pegaſus, Sabinus, & Papinia. quos ità ſunt interpretati Docto. noſtri. Et Alcia. quoque in d. l. ita
20 ſtipulatus. nu. 7. verſi. quartus caſus. Ea eſt ratio, quia qui † promiſit dare Pamphilum, & ſi non dederit, promiſit dare centũ, dicitur duo promiſiſſe. Vnũm purè, videlicèt

videlicèt Pamphilum dare. Alterum ſub conditione: ſicuti in exemplo penus legatæ. ſi enim ita legata eſt
21 † penus, lego penum, & ſi penum non dabis, centum dari volo. Duo ſunt legata, vnum penus, quod purũ eſſe dicitur, alterum conditionale, vt centum dẽtur. Cum itaque illa prima promiſsio ſit pura, præſenti die impleri debet. l. eum, qui calendis. ff. de verb. obl. ſi ergo præſenti die non dedit, locus eſt pœnæ, nec vlterius tempus eſt expectandum. Et hoc in caſu rectè ſtipulatio comparabitur penori legatæ. Nam ſicuti quando penus relicta non præſtatur ſtatim cùm præſtari potuit committitur mora, & pecunia debetur: ita & in ſtipulatione, qua promiſſus eſt Pamphilus, & ſi non detur, promiſſa eſt pecunia. Quod autem dixi-
22 mus in ſtipulatione pura † ſtatim promiſſorem teneri intelligitur modo fuerit interpellatus. Ità cenſuit Gloſſa in dict. leg. ita ſtipulatus, & ibidem Alexan. nume. 22. & nu. 27. de verbo. oblig. & reſpondit Pariſi. in conſil. 5. num. 49. lib. 4. Et hoc in ſtipulatione conuẽtionali intelligit Alexand. In prætoria verò, quando
23 dies non exprimitur, Iudicis † arbitrio intelligitur. de die. in prin. ff. de ſatiſd. cap. & docuit Alexand. in d. l. ita ſtipulatus. nu. 27. & ſcripſi ſuprà in caſu.

24 In vltimis † autẽ diſpoſitionibus reſponſum eſt, eũ quã primum & facere, & dare põt, id præſtare oportere, alioqui & moram facere, & pœnam committi. l. 1. §. item ſi ita. ff. ad l. Falcid. Aliquod tamen temporis ſpacium, vt dare, vel facere poſsit, conceditur. quòd
25 ſanè tempus eſſe † Iudicis arbitrium ſtatuendum diximus ſuprà in caſu. 30.

26 In diſpoſitione † legali ſiue Iuris Communis ſit, ſiue municipalis maius eſt dubium, cũ variæ ſint de ea opiniones. Vna enim fuit opinio eorum, qui ſcri-
27 pſerunt † de eo tempore intrà quod commodè præſtari potuit id, quod lex voluit præſtari, atque ita opus non eſt aliqua interpellatione. Ità cenſuit Gloſſa. Notab. in l. 1. in glo. 3. C. de ijs, quib. vt indig. quæ dixit,
28 ſi lege, vel ſtatuto cautũ eſt, quòd † hæres debeat vindicare mortẽ defuncti, & ſi non vendicabit, quod auferatur ab eo hæreditas & fiſco applicetur. Intelligitur ſtatutum illud tẽpus intra quod potuit is hæres commodè vindicare defuncti necem: & neceſſe minimè eſt expectare, quod deſierit poſſe vindicare. Et opinionem hanc vnà cum ea Gloſſa probarunt Barto. ibi, idem Bart. in l. in cognitione. ff. ad S. C. Syllan. in l. non ſolùm. §. morte. ff. de operis noui nuntia. Bald. in leg. ſecunda. §. ſi confeſtim. ff. ad S. C. Tertullian. Imola in dict. §. morte. colum. penultim. in fin. Rom. in l. 4. §. Cato. num. 25. ff. de verb. oblig. & in l. Vnica. quæſtio. 3. C. quando non pet. partes. Et hi moti ſunt, ex l. 2. §. ſi confeſtim. iuncto. §. ſi mater. ff. ad Tertull.
29 Verùm is textus loquitur in caſu ſpeciali, fauore ſcilicèt publicæ vtilitatis, vt declarat in ſpecie Alciatus in l. quicquid aſtringendæ. §. primo. numero quinto. verſicul. vnde hæres. ff. de verbor. obligatio. Ea etiam
30 ratione vtuntur, quòd diſpoſitio † legis, vel communis, vel municipalis magis accedit ad naturam vltimę diſpoſitionis teſtatorum, quàm ad naturã cõtractus. Ita ſcribunt Glo. in d. l. 1. in glo. 3. C. de ijs, quib. & indig. vbi Bartol. & Bald. in l. & ſi poſt tres. in prima lectura. col. 8. ff. ſi quis caut. & in tit. de pace Cõſtantiæ. in verbo. in criminalibus. Et multorum auctoritate comprobauit Tiraq. in Tractat. de retractu conſang. ad finem. nu. 13. Quibus accedunt Curtius Iunior. in conſil. 5. num. 18. Soc. Iun. in conſil. 181. num. 38. lib. 2. & Craue. in conſi. vlt. numero 12. Cæterùm & hæc ra-
31 tio ſuſpecta eſt, quandoquidem legem & † ſtatutum magis æquiparari contractibus ſcripſerunt Bald. in l. omnes populi. colum. vltim. ff. de iuſt. & iure. in l. 1. ff. ſi certum peta. & in l. ea demum. C. de colla. & Aretin. in conſilio 80. numero ſeptimo. Et ſaltem quò ad
32 interpretationem, † ſtatutum æquiparari dicitur cõtractibus, cum æquè ſtrictam recipiat interpretationem, vt recipiunt contractus. ſicuti declarat Alexan. in d. l. l. ita ſtipulatus. num. 17. verſi. vnde hæc ſecunda opinio. de verb. oblig. & ibidem Iaſ. num. 17. verſicul. in contrarium duo. qui ſubiungit ex ſententia Baldi in l. contractus. C. de fidè inſtrum. ſtatuta ità confici vt vltimas voluntates.

Secunda itaque fuit opinio eorum, qui dixerunt
33 † leges & ſtatuta requirentes aliquid dari, vel fieri, intelligi debitorem tunc teneri, quãdo præceſsit interpellatio alioqui pœnam non cõmitti. Quam ſanè opinionem probarunt Aret. in d. l. ità ſtipulatus. nu. 10. de verbo. oblig. & ibidem Alex. nu. 13. in fine. Et mortij ſunt ex doctrina Inno. in c. extirpandæ. nu. 2. verſi. item hæc habent. de præben. Qui quidẽ Inno. diſtinguit duos caſus, vt ſuo loco infrà dicemus.

34 Tertia fuit opinio † Romani in l. in cognitione. ff. ad S. C. Syllania. qui conciliando relatas opiniones, ita diſtinguit. Aut agitur in negotio celeritatem deſiderante, vt eſt in vindicanda nece defuncti. Hoc enim vel ex eo celeritatem requirere creditur, quòd ſi ante
35 † vindicatam mortem ipſam hæreditas per hæredẽ adiri non poteſt, atque ita voluntas defuncti ſtaret in ſuſpenſo. l. 3. §. antepen. & §. peu. & l. neceſſario. §. 2. ff. ad S. C. Syllania. Id quod eſſe non debet. l. vlt. ff. communia præd. Et hoc in caſu (ait Romanus) procedit opinio Gloſſ. dict. leg. prim. C. de ijs, quibus vt indig. Aut (inquit idẽ Romanus) agitur de negotio, quod celeritatem non requirit. & tunc procedit opinio
36 Innocentij, ac ſequacium. Verùm hanc † concordiam reijcit Alexand. in dict. leg. ita ſtipulatus. numero decimotertio. ad finem propè. de verborum obliga. ob id quod repugnat auth. hanc amplius. C. de fideicom. & cap. excommunicamus. §. moneantur. de hæret. de quibus infrà ſuis locis dicemus. Repugnat etiam rationibus, quæ pro illa Innocentij traditione adferuntur:

37 Quarta fuit opinio eorum, qui ſenſerunt † relinqui Iudicis arbitrio. Ita Baldus in l. ſuus quoque. §. ſed etſi in filio. verſicul. quæro, quid in quaſi. ff. de hæred. inſtit. & apertius Mantua in capitul. vltim. num. decimoſeptimo. de conſuetud. Verùm Baldus non loquitur in diſpoſitione legis, vel ſtatuti, ſed in quaſi contractibus, nempè in ſententijs. Crediderim tamẽ iuxtà Baldi & Mantuæ traditionem, idem eſſe dicendum, & in diſpoſitione iuris, declarando, vt mox ſubijciam. Hac itaque in re dubia, ſecutus in aliquibus doctrinam illam ſatis egregiam Inno. in d. c. extirpandæ. num. 2. verſic. item hæc debent: de præben. ità aliquot caſus diſtinguo.

38 Primus eſt caſus, cùm lex iubet aliquid nõ fieri, & ſi fiat, imponit pro ipſo facto pœnam. Hoc in caſu ſi quis facit, quod lex prohibet omninò, vt turpe & ſuæ natura prohibitum, ſtatim quo id erit factum pœna committitur. Eſt exemplum, ſancitum eſt lege Pon-
39 tificia, ne quis verberet † Clericum, alioqui incidat in pœnam excommunicationis. ca. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. ſi quis ergo percuſſerit Clericum ſtatim pœnã committitur, abſque alio monitiõe. ſimilia adferri poſſunt. ex l. 1. C. de ſecund. nupt. & ex capitul. de multa. de præben. & alia, quæ referre ſuperſedeo, Ità affirmauit Innocent. in dicto capitul. extirpandæ, & multi ſecutì ſunt illum, vt referam infrà in tertio caſu. Eſt huius traditionis ratio, quia ille qui facit,
40 quod à lege † prohibetur, non habet excuſationem, vt habet ille qui omittit facere, quod facere tenetur, vt dicam infrà in tertio caſu. Adferri etiam
41 poteſt ſecunda ratio, quod hoc † legis præceptum dicitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicitur esse negatiuum, quòd obligat semper, & ad semper, iuxta eam declarationem, quam sacri Theologi faciunt ad præcepta negatiua Decalogi, vt apud Durandum. in quarto sente. libro secundo. distinct. 23. quæstio tertia. cùm itaque obligent semper & ad semper, ne quis id agat, sequitur eũ perpetuò, & quauis hora esse monitum atque interpellatum, ne faciat. Id quòd non contingit in facto affirmatiuo, vt dicemus infrà in tertio casu.

42 Secundus est casus, quando † lex prohibet fieri aliquid, 49 sui natura non est prohibitum, vt quia non contineat aliquam inhonestatem, sed possit aliàs esse permissum volentibus illis, quorum interest. Exem-
43 plum sit in statuto, quod † Bononiæ extat inter artifices artis sirici, quo cautum est, quod nemo forensis possit exercere artem sirici in ciuitate Bononiæ, nisi prius fideiussorem præstiterit, quod habitabit in ipsa ciuitate: alioqui incurrat pœnam mille ducatorum. Hoc sanè in casu respondit in specie Ruinus in consilio 100. numero quarto. verficul. Si verò pœna imponitur. libro quinto. illum, qui nulla etiam præcedente interpellatione exercere cœpit artem sirici incurrisse pœnam. Et motus est Ruinus ea auctoritate Inno. in d. cap. extirpandæ. & aliorum qui eum sunt se-
44 quuti. Verùm hoc in casu † ego contrarium responderim, quandoquidem hæc prohibitio non omninò prohibet, vt quid minus honestum, sed potius, vt qd aduersus aliorum artificum, vel ciuium vtilitatem. Et hoc in casu cessant illæ rationes, quas superiore casu pro Innocentij doctrina considerauimus. Posset enim semper is, qui artem illam exercere cœpit, dicere, credebam ego mihi fuisse remissum onus hoc præstandi satisdationem, vel ob id, quod multa in hac ciuitate possideo, vel quia me vt virum probum nostis. Et meam hanc ententiam comprobat auctori-
45 tas eorum, qui scripserunt, quod si cautum sit † statuto, ne forensis audiatur contra ciuem, nisi prius satisdederit de expensis litis persoluendis, intelligitur hoc statutum, vt satisdatio hæc præstetur, si ab aduersario petita fuit. Ita tradunt Castren. & Iaſ. in leg. vniuersa. numero secundo. C. de precib. Impe. offerend. Et in specie propè Socin. Sen. in cauſ. 19. in fine. libro tertio.

46 Tertius est casus, qñ † lex iubet aliquid fieri, nullo tamen præstituto tempore ad faciendum, vel dandũ & si non fiat, pœnam indicit ob negligentiam. Hoc in casu. & si confestim quo debitor potuit præstare cõmodè omninò obligatus fuit: attamen vt committatur pœna, requiritur interpellatio, vt iussus facere faciat. Ita docuit Inno. in d. c. extirpandæ. num. 2. versi. item hæc habent. de præben. & illum secuti sunt Ioã. Andreæ, Hostien. Butrius, Anchar. Imola, & Abbas ibidem: Ità etiam Archidia. Ioan. Andreæ & recentiores. in capitul. licet Canon. de elect. in 6. Baldus in l. & si post tres. in prima lect. numero octauo. verficul. sextò & vltimò. & in secunda lectura. numero 26. ff. si quis cautio. Baldus & Imola in l. si mora. ff. sol. matrim. Cardinalis Zabarella in consilio 55. Dum Reuerendus. colum. 1. versi. primùm scilicèt. Felyn. in cap. 1. nu. 12. versi. secundò intelligunt. de constit. & in ca. 2, nu. 4. & nu. 5. in fin. de Magistris. Ruinus in dict. cõsilio 100. numero 4. libro 5. Ea est huius sententiæ ratio, quia iste, qui aliquid facere tenetur, & non facit,
47 esse potest quod † ob negligentiam atque ita sua culpa non fecerit, esse etiam potest, quod impeditus iustis de causis facere non potuerit. Et in dubio sumi-
48 tur interpretatio, quod † non deliquerit. iuxta. l. merito. ff. pro Socio. Hanc rationem sensit Felynus in d. capitul. 2. numero quinto. vers. sed illa sola ratio. & c. de Magistris, vbi rationem Innocentij confutauit. Existimo ego eam esse rationem, quòd ille, qui aliquid facere tenetur, & si purè sit obligatus, sua tamẽ obligatio est ad vtilitatem creditoris, atque ità debitor tenetur facere cũ placuerit creditori, requiritur ergo eius petitio & interpellatio: sicuti fit in contractibus. Nam ex stipulatione purè obligatus statim da
49 re, vel facere tenetur. l. eum qui Calendis. de verbo-
49 rum oblig. Attamen † interpellatio requiritur, vt omnes admittunt. in l. quod eo. ff. si certum peta. Possunt huius casus adferri exempla cumplura, vt illud. ex l. si quis filium. §. stipulatio. ff. de collatio. bo-
50 no. cum ex prætoris † edicto bonorum collatio fieri debet, necessaria est interpellatio. Ità etiam in l. 1. in prin. iuncta l. hoc edicto. in prin. ff. de publica. & vectigal. † Publicanus malè exacta restituere tenetur,
51 lege ita iubente, quod si non fecerit pœnam incurrit. dict. leg. primę. & tamen necessaria est interpellatio. dict. leg. hoc edicto. Et Iure Pontificio probatur multis in locis casus iste, sicuti in capitul. per venerabilẽ. versi. quod autem. de elect. in capitul prudentiam. §. sexto. de off. deleg. capitul. ad reprimendam. & apertius in cap. irrefragabili. §. excelsus. de off. ordina, capitul. sacro. de senten. excommun. in cap. ex part. de præben. & in c. excommunicamus. §. moneantur. de hæret. Et hinc scribit Hostien. in c. cum Ecclesia Vul-
52 terana. de elect. quod si † Canonici, qui certũ numerum Canonicorũ eligere debent ex suæ Ecclesiæ constitutionibus, alioqui electione priuentur, vt in eam pœnam incidant, debent esse moniti & interpellati, vt eligant. Simile de electione Magistrorum constitutum est. in cap. 2. de Magistr. vbi Ioan. And. & Felyn. num. 4. annotarunt.

53 Quartus est casus, quando † lex iubet aliquid fieri intra certum tempus, & si non fiat pœnam incidit. Hoc sanè in casu magna est dubitatio, an requiratur monitio & interpellatio debitoris, vt faciat intra præstitutum tempus? Et requiri interpellationem respõdit Angel. in consil. 133. statuto ciuitatis Castelli. qui
54 respõdit in eo † statuto ciuitatis Castelli, quo est cautum, quod Priores debeant decidere causas appellatiõis intra certum tempus, nihilominus intelligitur (ait Angelus) quando moniti & interpellati fuerunt à collitigantibus. Ita etiam docuit Abbas in capitul.
55 venerabilis. colum. penultim. de iud. quod si † cautũ est statuto, quod Iudex debeat diffinire intra certum tempus causam sibi commissam, intelligitur si fuerit interpellatus à partibus, vt diffiniat. Angelum & Abbatem secutus est Felyn. in capitul. 2. numero 4. versi. primò, quod, &c. de Magistr. Et illi addo Alexand. in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. colum. 2. ff. de operis noui nuntia. & in consilio 119. colum. 4. lib. 1. & Iason in l. vniuersa. columna secunda. versi. septimò facit. C. de precib. Imper. offeren. qui eiusdem opinionis alios recenset. Et his addo Ruin. in consilio 91. numero 10. libro 2. in consil. 7. nu. 2. & in consil. 62. nu. 5. li. 4. Iasonẽ in consi. 191. nu. 2. li. 2. & Gram. in consi. 54. nu. 6. in criminalibus. Et huc pertinet, quod docuit Iaſ. in d. l. vniuersa. col. 2. versi. nonò facit. cùm dixit,
56 q̃d † dilatio concessa condemnatis, vt intra quatuor menses soluant, ex l. vlti. C. de execut. rei iud. ità demum facit eos incidere in moram & pœnã, si interpellati fuerunt ad soluendum, vt declarât Ang. & Alexã. in l. debitorib. ff. de re iud. Et hoc in casu requiri interpellationem sensit Alciat. in l. quicquid astringendæ. §. primo. num. 2. iuncto. num. 4. ff. de verbo. obli. Et idem Alciat. in resp. 76. numero quarto. qui intel-
57 ligit etiam † statutum id requiri pro forma: & si ipsemet Alciat. in resp. 234. num. 8. quò ad hoc, quod dixit de forma, dissentiat. Et horum opinio manifestè probatur in authen. hoc amplius. C. de fideicom. quo

loci

58 loci constitutum est, † hæredem teneri intra annum præstare legata relicta, alioqui incurrit pœnam amissionis hæreditatis. Et tamen vt dicatur hæres in eam moram & pœnam incidisse requiritur interpellatio atque admonitio: sicuti ibi expressum est. Et ibi dem annotarunt Doctores. Egregiè declarat Craue. in consil. 193. nu. 4. post Castren. & Gozad. quos commemorat. Quinimò hoc locum habet etiam quando
59 legatum fuit factum † piæ causæ, ita constitutum. in §. si autem, qui hoc facere. in authen. de Eccles. titulis. Verùm ab hac opinione dissentiunt Baldus in l. 2. C. de sponsal. Domin. Geminia. in capitul. licet Canon. de elect. in 6. Anchara. in consilio 65. Pro clariori. in fine. quos ita recenset Felyn. in dict. cap. 2. numero 4. versi. prima est, nisi. Hi enim scripserunt, quòd vbi à
60 lege appositum est † tempus ad aliquid faciendũ, & si non fiat ad incurrendum pœnam, non est necessaria admonitio.

Quorum quidem opinio videtur probari in l. sciât C. de legit. hæred. & in §. vltim. instit. ad S. C. Tertull.
61 iuncta. l. 3. ff. qui petant tuto. quibus probatur, † matrem teneri intra annum petere dari tutorem filijs, alioqui perdit eorum successionem. Et intelligitur incidere in pœnam absque alia interpellatione. Cæterùm existimat Alciat. in dict. leg. quicquid astringẽdæ. §. primo. num. 4. Id esse constitutum fauore publicæ vtilitatis. sed non video, cur nõ idem sit dicendum in casu illius authen. hoc amplius. C. de fidei-
62 cõ. cum & † publicè interfit, voluntates testatorum exequi. l. vel negare. ff. quemad. testa. aper. Præterea in casu. dict. leg. tertię. & in dict. leg. sciant. ea esse potest specialis ratio, quod alius non extet, qui pupillorum nomine interpellet matrem. Nam ad eam totũ
63 hoc negotium pertinet: Non etiam vrget † text. in capitul. licet Canon. §. & infrà annum. de elect. in 6. quandoquidem potius contrarium videtur probare ex quo expressim statuit eo in casu non esse Clericos illos amplius monendos: regulariter ergo admonitio requiritur. Nec mihi probatur illa conciliatio,
64 quam sensit † Felyn. in dict. capitul. secundo. numero 4. versic. primò, quod debet intelligi de Magistris, cũ ita voluit distinguere: aut appositum est tempus à lege ad aliquid faciendum sine ministerio alterius hominis, & actus solum pendet ex persona nominata, & tunc non requiritur alia interpellatio: Ità procedat opinio Bald. in dict. leg. secunda. C. de spõsa. Gemin. & Anchara. pręcitatis in locis. Aut appositum est tempus ad aliquid faciendum cum ministerio alterius hominis: atque ità actus non pendet solùm ex persona nominata: Et tunc requiritur interpellatio. Ità procedat illa opinio Angeli, Abbatis, Castrensis. Iasonis, & sequacium. Non enim iure, vel ratione proba-
65 tur hæc Felyni † conciliatio. Et clarum est, nullam esse dationem, nullumque esse factum, quod non requirat alterius operam, si enim lex iubet aliquid fieri, vel dari, id certè alicuius vtilitatem respicit: & consequenter est necessaria illius requisitio, an sibi dari, vel fieri velit. sicuti est in illis exemplis Angeli, Abbatis & sequacium. cùm lex iubet Iudici, vt intra certum tempus causam diffiniat: Hìc consideratur vtilitas & commodum partium, earum igitur necessaria est requisitio. Quocirca sequor ego indistinctè Angeli, Abbatis & sequacium opinionem. Et hinc infer-
66 tur declaratio ad † statutum Parmæ sub Rubric. de modo creandi ciues, quo est cautum, quòd ciuis creatus teneatur intra annum emere domum, vel nouã ædificari facere. Hoc enim statutum intelligitur, modò is ciuis creatus fuerit ad id faciendum interpellatus. sicuti in specie & copiosè differui in consil. 122. Et ibi demonstraui illud statutum grauare per modum modi, & non per mòdum conditionis. Et cõfert in specie responsum Soc. Sen. consilio 19. num. 7. lib. 3.

67 Quintus est casus, quando † lex antiqua iubet aliquid fieri & si non fiat indicit pœnam, & deinde superuenit lex noua, quæ idẽm iubet. Hoc in casu non videtur necessaria interpellatio. Ità respondit Feder. de Senis in consilio 109. Quod non fecerit residentiã. quem secuti sunt Butrius in cap. quoniam. §. sinverò. col. 7. vt litè non contestata. Felyn. in capit. si autem nu. 3. de rescript. & in cap. 2. num. 4. versicul. quartò limita. de Magistris. Alexand. in l. ita stipulatus. nu. 14. ff. de verbo. oblig. Soc. in consilio 133. in fine. lib. 1. Parisi. in consil. 19. nume. 211. lib. 2. Alciatus in l. quicquid astringendæ. §. 1. numero septimo. ff. eo. de verb. oblig. Ea ratione motus est Federicus, quia aliàs no-
68 ua † ipsa constitutio nil operetur, operari ergo debet hanc interpellationem. Exemplum adferunt, lege
69 Pontificia cautum est, quòd † Clerici omnes absentes accedant ad residentiam in suis Ecclesijs, alioqui priuentur suis beneficijs: si deinde superuenit constitutio Synodalis, quæ idem iubeat, teuentur Clerici absque alia interpellatione accedere ad residentiam: Nam noua hæc constitutio interpellare dicitur, vt quàm primum accedant.

70 Sextus est casus, cũ † versamur in foro conscientiæ. Hoc sanè in casu necessaria non est interpellatio. Ità Abbas in d. cap. extirpandæ. §. quia verò. colu. vlti. de præben. & in capit. excommunicationi. de rapto. Alexand. in d. l. ità stipulatus. num. 15. de verb. oblig. Felynus in cap. 2. num. 5. de Magistris. Alciatus in d. l. quicquid astringendæ. §. primo. num. 7. versi. tertius
71 ab eisdem. de verbo. oblig. Ea est ratio, quia † DEVS cuncta videt, & est scrutator cordium, & ob id nulla apud eum est excusatio.

72 Septimus est casus, quando † illud quod factum non fuit, nullam habet excusationem probabilem, & verisimilẽ. Nam hoc in casu eo ipso, quod quis potuit facere, & non fecit, moram committit, atque ità pœnam incurrit absque alia interpellatione. Ità ex sententia Abbatis in d. capit. extirpandæ. §. qui verò. colum. vltim. de præben. scripsit Felyn. in d. capitul. 2. numero quinto. versic. quartò limita. de Magistris. Et huc facit quod scribit Alciatus in dict. l. quicquid astringendæ. §. primo. in fine. verfic. additalium. de
73 verb. oblig. non esse necessariam † interpellationem in liquidis & manifestis. ex ca. 1. §. notoria. de censib. in 6.

74 De Iudicum sententijs † & præceptis nunc disserendum est, Qua in re (vt paucis rem absoluam) censuit Bald. in l. suus quoque. §. sed & si filio. versi. quæro, quid in quasi contractibus. ff. de hæred. inst. quod
75 si † Iudex iusserit sua sententia decem dari, & si nõ dederit, quod ei pes amputetur, intelligitur ille damnatus dare cum primum commodè dare potuerit, Iudi
76 cis † arbitrio. Ex quo non reperitur iure diffinitum, quãdo dare teneatur. Et Baldum secutus est Mantua in capit. vltim. numero 17. de consuetud. Verùm mora in dando non prius committitur, quàm fuerit iste interpellatus ad dandum vel faciendum. Ità enim
77 dicimus, quod † iussus à Iudice præsentare aliquem infra octo dies, intelligitur modo fuerit interpellatus præsentare. vt docuit Iason in l. vniuersa. colum. secunda. verficul. decimò facit. C. de precib. Imper. offeren. post Castren. in consilio 100. Videtur, quod dictus. Ioan. Paul. colum. prima. libro secundo.

Et simili in casu respondit Alciatus resp. 46. De his hactenus.

SVM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMARIVM.

1 *Reum non teneri edere rationes & instrumenta actori.*
2 *Arma de domo rei non esse sumenda.*
3 *Moriturbis, qui suis armis interimitur.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ causa iusta esse dicatur, vt reus teneatur edere rationes suas, & instrumenta actori.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur iusta causa, qua Argentarius Argentario edere tenetur.*
6 *L. 1. C. de edendo declaratur.*
7 *Causæ iustæ plures, quibus reus tenetur edere rationes & instrumenta actori.*

CASVS CCCCXCIX.

QVANDO ET QVIBVS EX CAVsis Reus teneatur edere rationes & instrumenta actori.

1 IVRIS est sententia † reum conuentum non teneri edere rationes, & instrumẽta actori, quib. is contra reũ ipsum vtatur. l. 1. & l. vlti. C. de eden. & in c. 1. de probat. Est sanè valdè inhumanũ, vt qs † sumat arma de domo Rei. l. de minore. §. tormenta. ff. de quæst. & l. nimis graue. C. de testibus. Bis enim (vt est in veteri prouerbio) † interimitur, qui suo gladio perit. d. cap. 1. de probat. Et cõqueri is iure posset, ac illud Ouidianũ exclamare.

3 *" Heu patior telis vulnera facta meis.*

Cæterũ Iudex aliquando ex causa compellere potest Reum, vt actori reus edat, sicuti statuit Pius Antonin. in dict. leg. 1. C. de eden. cùm rescripsit. Nam quod desideras, vt rationes suas aduersaria tua exhibeat, id ex causa ad Iudicis officium pertinere solet. Quæ autem iudicari debeat iusta causa contendunt omnes. in dict. leg. prima. C. de eden. quo loci rectè
4 Alciat. numero 25. docuit, In Iudicis † arbitrio positam esse iustam hanc causam: quemadmodum & in
5 Iudicis † arbitrio posita est causa illa, qua argentarius argentario edere cogitur. l. si quis ex argentarijs. §. vltim. §. de eden. existimauit tamen Alciat. Pium
6 Antoninum in dict. leg. prima. sensisse de quadã causa generali lege non scripta. Nam (ait ille) si de speciali causa à lege recepta, & probata sensisset Pius Antoninus, eius mentionem suo in rescripto fecisset. Ego opinor Antoninum ad Iudicem ipsum reijcisse AEmilium illum se de facto interrogantem: vt Iudex ipse cognosceret, an causa, vel in iure iam scripta, vel altera, æquitate eum mouente, posset subesse, qua aduersariam illam edere rationes cogeret. Quocircà vt
7 Iudex noster facilè intelligat, quæ † iusta esse possit causa, vt reum cogat rationes, & instrumenta actori edere percurrat commentarios Decij in capitul. primo. numero 31. versicul. quartò principaliter. extra de probat. necnon & eruditiss. Alciati traditiones in ea. leg. prima. numero 20. vsque ad num. 30. qui & ordinatè & copiosè tractationem hanc absoluit.

SVMMARIVM.

1 *Vocationem in Ius duplicem esse.*
2 *Præceptorẽ Doctoremq́, in Ius vocari non posse reali vocatione, id est præhensione.*
3 *Iudicis arbitrio puniri discipulum, qui sine venia in Ius vocat verbaliter præceptorem suum.*
4 *Iudicis arbitrio puniri vocantem in Ius sine venia eum, quem lex vocari prohibet: etiam si citatio sit nulla.*
5 *Discipulus reuereri debet præceptorem æquè ac patrem.*
6 *Alexandrum Seuerum habuisse Vlpianum loco patris.*
7 *Alexandri Magni erga Aristotelem præceptorem reuerẽtia & amor.*
8 *Aristotelis amor erga Platonem præceptorem.*
9 *M. Aurelius Imperator statuam Frotoni præceptori erexit.*
10 *Q. Flaminius nobilior ciuitate donauit Ennium præceptorem.*
11 *Cassellij Iurisconsulti erga Mutium præceptorem beneuola recordatio.*
12 *Sabinus Iurisconsul. à discipulis suis adiutus.*
13 *Præceptores esse parentes animi & mentis, & si non corporis.*
14 *Ciceronis sententia egregia de amore discipulorum erga Magistros & Præceptores.*
15 *Auctor precatur erga se discipulorum piam recordationem & memoriam.*
16 *Carneadis erga Chrysippum præceptorem reuerentia & recordatio.*
17 *Chrysippi reuerentia erga Cleanthem præceptorem.*
18 *Auctor cupit errores à se suis in scriptionib. humaniter, & pro veritate emendari.*

CASVS CCCCC. ET VLTIMVS.

DISCIPVLVM IN IVS VOCAre non posse sine venia Præceptorem: & inibi de discipulorum erga Præceptores beneuolentia, & gratitudine.

DVBITATVM aliquando fuit, an impune liceat discipulo vocare in Ius Præceptorem. Et cum duplex sit † vocatio in Ius, realis vna, quam præhensionẽ appellamus: Verbalis altera, quæ
2 citatio dicitur. Illa prima vocari † non posse certum est: cùm nec quouis altero aduersario postulante permissum sit. l. medios. & ibi Bartol. nume. 2. docuit. C. de profess. & med. libro decimo. & scribunt Aret. in §. pœnales. numero septimo. inst. de actio. & Soc. in l. generaliter. nu. 9. ff. de in Ius voca: Maius est dubium de verbali illa in Ius vocatione. Et sunt, qui existimãt in Ius vocari sine venia & impunè posse. Ita sanè Ioan. à Platea in dict. §. pœnales. inst. de actio. Cæterùm rectius ibi Ang. Aret. nu. 7. docuit, † Iudicis arbitrio
3 puniri discipulum, qui sine venia in Ius vocauit Præceptorem. Nam cùm pœna iure scripto diffinita non sit, rectè Iudicis arbitrio illa indicitur: sicuti &cęteris in casibus, qui sub prætoris edicto prohibente vocationẽ in Ius sine venia comprehensi nõ sunt pœnam
4 † Iudicis arbitrio indici scripsit Gomes. in dict. §. pœnales. numero 39. Qui quidem. numero 42. intelligit procedere etiam si citatio ipsa nulla esset. Ea autẽ est illius traditionis Angeli ratio, quod eadem reuerenti
5 tia colere debet discipulus † Præceptorẽ, qua & proprium parentem. Quemadmodum Paulus in l. liber to. ff. de obsequijs à liber. & liber. præst. rectè respon-
6 dit. Quare summoperè commendatur † Alexand. Seuerus, qui Vlpianum Præceptorem parentem alteri ũ
7 appellat in l. ex diui. C. locati. Et † Alexander alter, quem Magnum ob res magnas & præclarè gestas appellamus, aliquando interrogatus vtrum magis desideraret, patrem Philippum, an Aristotelem Præceptorem

ceptorem prudenter respondit, Magistrum se magis desiderare, quàm patrem, quòd ille, vt præclarè institueretur effecit, iste verò vt tantummodò esset. Au-
8 ctor est Antonius Melissa, parte secund. sermo. 11. Pari animo fuit † Aristoteles ipse erga Platonem Præceptorem, quem tanti semper fecit, vt illi vita defuncto (si modò Petro Crinito lib. 24. de honesta disciplina. capitul. 1. fidem habemus) aram in templo construxit, statuamque consecrauit, in qua scriptum erat, Hunc esse illum, quem Probi omnes meritò debeãt imitari & cõmendare. Quod exemplũ imitatus est,
9 M. Aurelius Antoninus Imperator, qui tanto amore prosecutus est Frõtem præceptorem, vt ei statuam à Senatu impetrarit. sicuti memoriæ proditũ est à Volaterano lib. 23. Antrop. Qui quidem auctor libro 16.
10 eiusdem Antrop. commendat. † Q. Flaminium nobiliorem, qui vt animi grati specimen erga Præceptorẽ Ennium ederet, eum ciuitate donauit. Ex nostris cõ-
11 mendatur † Cassellius, qui cũ Præceptori Mũtio mortẽ prærepto gratiam referre nequiret, eius nepotem Publium hæredem fecit. cuius gratitudinis meminit Pomponius in l. 2. §. seruius. verficul. fuit eo tempore. ff. de orig. iuris. Et eodem in loco idem Pomponius. in §. vltim. laudat insignem illam pietatem discipu-
12 lorum in † Sabinum Præceptorem, quem inopẽ eius opibus aluisse & fouisse testatur. Et iure quidem hos
13 commendauit Pomponius, quòd † Præceptorem parentem, non quidem corporum, sed (vt piè dicebat Quintilian. li. 2. inst. Orato. cap.) mentium esse credi derunt. Non hîc commemorabo alia exempla, quæ scio permulta esse & egregia gratitudinis & beneuolentiæ discipulorũ erga Præceptores, quòd satis credam his monitos esse omnes, qui aliorũ cura, studio, & diligentia eruditi sunt, gratos eos esse debere animo erga eos, quorum labores, vigiliæ, atque doctrina
14 grata eis extitit. † Nemo certè est (vt testatur Cicero in oratiõe pro Planco) nostrum liberaliter educatus, cui non Magistri sui atque Doctores, cui non locus ille mutus, vbi ipse est altus, aut doctus est, cum grata recordatione in mente versetur. Gratam itaque ac
15 piam † recordationem vehementer esse exopto eorum, qui meis his commentarijs, quos assiduo atque indefesso labore conscripsi, erudiri, vel suã ob humanitatem, vel vtilitatem voluerunt, ne in me eorum qualemcunque Doctorem & Præceptorem iniqui æstimatores sint. Vellẽ eos præoculis habere, non dicã
16 exemplũ illud † Carneadis, qui (vt in illius vita scriptum reliquit Diogenes Laertius) Chrysippi libris prælectis modicè & verecundè illis reluctabatur, adeò, vt sæpius diceret, Nisi Chrysippus esset, ego non essem. Absit, rogo, quod de me meisq́ scriptis dicere hæc patiar: Non equidẽ mihi tantum arrogo, vt existimem viros benè eruditos defuturos, si ego ipse in ipsis cunalibus defecissem: sed cuperem certè vt benevoli lectores obseruarent, quod obseruasse aliquã-
17 do legimus † Chrysippum ipsum cũ à Cleanthe Præceptore dissentiebat, ita enim (sicuti ab eodem Laertio in Chrysippi vita memoriæ proditum est) dissentiebat, vt id faceret, cùm à veritate coactus erat. Non
18 profectò damnabo vnquam illos, † qui humaniter, vt virum bonum & gratum decet, errores, quos vel tenuem ob diligentiam, vel ingenij mei imbecillitatem admisi, suis ipsis humanissimis correctionibus emendabunt: Quin eos vt gratissimos erga me eorũ Magistrum discipulos, toto (vt aiunt) pectore complectar, illisq́ precabor, quod de Achille his versibus cecinit Iuuenalis.

" Dij maiorem vmbris tenuem, & sine pondere terram
" Spirantesq́ crocos, & in vrna perpetuum ver,
" Qui Præceptorem sancti voluere parentis
" Esse loco.

VALETE, EX VRBE PATAVIO, DECIMO CALEND. OCTOBRIS. M. D. LXXV.

Laus DEO, Honor & Gloria.

INDEX

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX LOCVPLETIS-
SIMVS RERVM OMNIVM,

SENTENTIARVMQVE INSIGNIVM, QVAE IN HISCE libris De Arbitrarijs Iudicum quæstionib us & cauſis, præſtantiſsimi Iuriſconſulti Iacobi Menochij continentur,

In vnam conſonantiam, ordinemq; Alphabeticum congeſtus.

A

ABBAS Monachũ caſtigare põteſt. caſu 364. numero 11. folio 304
Abbatis & ſequacium opinio & diſtinctio quædam reiecta. quæſt. 91. num. 17. fol. 68
Abbatis & ſequaciũ opinio reiecta. caſ. 303. nume. 12. fol. 322
Abbatis ratio vna exploſa. caſu 57. num. 23. fol. 96
Abbatis reſponſum 36. in fine. lib. 2. improbatum. caſu 93. num. 11. fol. 124
Abbatis & Decij conſiderationes ſubdiuerſæ. quæſt. 33. num. 10. fol. 20
Abbatem aliquando poſſe cum Monacho irregulari diſpenſare. caſ. 277. num. 7. fol. 242
Abbatiam Epiſcopatui in aliquibus æquiparari. caſu 216. num. 7. fol. 214
Abiuratio ſecreta congrua non eſt in hæreſi manifeſta. caſ. 372. num. 5. fol. 308
Abortionis pœna minuitur ob minorẽ ætatem. caſ. 329. num. 6. fol. 273
Abortioni cauſam dans pro ſalute mulieris excuſatur. caſ. 357. num. 18. fol. 293.
Abortioni pro mulieris ſalute cauſam dans peccat quòad Deum. ibid. num. 19.
Abortui cauſam dans, qua pœna feriendus ſit. ibid. num. 1.
Abortũ fieri faciens pœna homicidij punitur, ſi fœtus erat animatus. ibid. num. 2.
ABSENS reuerſus contra præſentem & præſcribentem reſtituitur. caſ. 33. num. 1. fol. 84
Abſens ſi ignoretur vbi ſit, non præſumitur prouinciam exiuiſſe. caſ. 40. num. 8. fol. 86
Abſens præſumitur eſſe in loco vicino, non autem in remoto. ibid. num. 9.
Abſens multum dicitur qui extra prouinciã eſt. ibidem num. 11.
Abſens cauſa peſtis pro præſenti habetur. caſ. 153. numero 11. fol. 159
Abſentia longa & diuturna quæ. caſu 62. num. 2. folio m 100
Abſentia longa æſtimatur cùm adferre poteſt damnum creditori. ibidem. num. 4.
Abſentia diuturna quæ in conductore, vt dominus poſsit rem locatam apud ſe recipere. caſu 79. nu. 1. fol. 109
Abſentiam neceſſariam ac legitimam excuſare, vt accuſatus per Procuratorem compareat. quæſt. 80. num. 49. fol. 57
Abſoluere qui poteſt à ſe excommunicatum, non poteſt abſoluere excommunicatum ab altero. q. 43. num. 22. fol. 27
Abſoluere qui ex priuilegio poteſt, is condẽnare non poteſt. ibid. num. 23.
Abſoluere & condemnare conuertibilia. ibidem. numero 3.
Abſolutio ab excõmunicatione per manus iniectionem, an ſit ex reſeruatis Pontificis. quæſtio. 54. numero 44. fol. 36
Accidens aliquando ſubſtantiam immutare. quæſt. 68. num. 34. fol. 42
Accurſius notatus in l. vbicunq; de interroga. act. in ſecundo exemplo. caſu 51. num. 11. fol. 93
Accurſij interpretatio ad l. non dubito. ff. de cap. & poſtlim. reuer. reiecta. q. 100. num. 3. fol. 72
Accurſij & aliorum exemplum de conceptione iuriſiurandi, quòd deferens ſubire deinde debet, reiectum. caſu 189. num. 4. fol. 184
Accurſij & aliorum lapſus in interpretatione l. vnica. C. ſi quis Imper. maledix. caſu 377. num. 9. fol. 311
Accurſij cætera perquiras in verb. Gloſſa.
ACCVSANS mandantem de delicto mandato quomodo accuſationem concipere debeat. caſ. 352. numero 18. fol. 288
Accuſans ardore vindictæ repellitur. caſ. 482. num. 1. folio 382
Accuſator cum aduerſario colludendo præuaricari dicitur. caſu 323. num. 10. fol. 271
Accuſatorem timore pœnę calumniatorum diligentius accuſationem proſequi. q. 79. num. 6. fol. 53
Accuſatus de vulnere, de morte deinde ſecuta, non punitur. q. 80. num. 124. fol. 59
Accuſatus aliquo in loco carceratus poteſt per Procuratorem comparere. q. 80. num. 50. fol. 57
Accuſatus mithra in publicum ad infamiam producendus, per Procuratorem interuenire nõ poteſt. q. 80. num. 41. fol. 56
ACTIO ciuilis contra ſepulchri violatorem pluribus datur. caſu 387. num. 8. fol. 316
Actio bonæ fidei, quæ ſit. q. 3. num. 9. fol. 2.
Actio de dolo, & accuſatio criminis ſtellionatus, ſubſidiaria remedia continent. caſu 381. numero 5. folio 314
Actio arbitraria in iure, quæ ſit. q. 3. num. 1. fol. 2
Actio ciuilis pro actu tentato moueri non poteſt. caſu 360. num. 90. fol. 294
Actio in rem ſcripta, quæ ſit. q. 3. nu. 7. fol. 2
ACTOR difficilius moram purgat. caſu 45. nume. 2. folio 87
Actori non deferri iuramentum neceſſarium, cùm factum ita ſe habere per ſolam famam nouit. caſu 190. num. 7. fol. 185
Actorem neceſſe habere deducta in libello probare. q. 31. nnm. 2. fol. 19
Actorem admitti ſine actione agentem, ſi modò ſpes ſubeſt, quòd ex facto de præterito actio orietur. q. 16. num. 5. fol. 14
Actore non probante reus non abſoluitur in foro conſcientiæ. caſu 98. num. 15. fol. 129

Universidad de Deusto
Biblioteca

Actore viro bono nō probante, reus & si vir nequam absoluitur. casu 98. num. 8. fol. 129
ACTVS spræsumitur vtiliori modo factus. cas. 126. numero 8. fol. 147
Actus censetur factus in dubio omni meliori modo. ibidem. num. 9.
Actus dubius non declarat voluntatem facientis. casu 433. num. 16. fol. 357
Actus quando tribuat auctoritatem præstandi. casu 200. num. 7. fol. 192
Actus omnis eo animo factus intelligitur, vt dolus malus absit. q. 13. num. 11. fol. 12
Actus interpretari debet vt valeat, nō vt pereat, quod generale est. casu 213. num. 28. fol. 212
Actus non annullari nisi in casibus à iure expressis. casu 276. num. 17. fol. 242
Actum qui per se non potest gerere, nec etiam potest per alium. casu 459. num. 1. fol. 370
Actus verus ex facto nascitur. casu 89. num. 14. fol. 119
Actus est explicandus impensis illius, qui explicari illum petit. casu 228. num. 5. fol. 220
Actus palàm gesti excusationem habent. casu 244. numero 2. fol. 227
Actus causa familiaritatis factus quis dicatur. d. casu 160. num. 12. fol. 161
Agens in iudicio proprio nomine agere præsumitur. casu 493. num. 12. fol. 384
Actus, qui fit in acquisitione quasi possessionis iuris corporalis, debet saltem vnus esse. casu 160. numero 2. fol. 161
Actus iste in quasi possessione debet suo iure fieri, ibi. num. 3.
Actus quando iure suo fieri dicatur. ibidem. num. 4.
Actus facultatis quis dicatur. ibidem. num. 7.
Acta inter alios alteri non nocent. casu 111. numero 1. fol. 139
Actus præsumitur factus nomine proprio. casu 493. num. 10. fol. 384
ACTIONEM quod metus causa arbitrariam. quæst. 5. num. 2. fol. 3
Actionem de dolo, arbitrariam. ibidem. num 3.
Actionem Ad exhibendum arbitrariam. ibid. num. 4.
Actionem De eo quod certo loco, arbitrariam. ibid. num. 5.
Actionem publicianam, arbitrariam. ibidem. num. 6.
Actionem Seruianam, arbitrariam. ibidem. num. 7.
Actionem rerum amotarum, arbitrariam. ibid. nu 8.
Actionem In factum contra Publicanos, arbitrariā. ibidem. num. 9.
Actionem Vi bonorum raptorum, arbitrariam. ibid. num. 10. fol. 4
Actionem Rei vendicationis, arbitrariam. ibi. nu. 11.
Actionem Noxalem, arbitrariam. ibid. num. 13.
Actionem noxalem, actionis nomen propriè non habere. ibidem. num. 16.
Actionem Confessoriam & negatoriam, arbitrariā. ibid. num. 21.
Actionem Fauianam, seu Caluisianam, arbitrariam. ibidem. num. 22.
Actionem Paulianam esse arbitrariam. ibid. num. 23.
Actionem Finium regundorū, arbitrariam. ibidem. num. 24.
Actionem Redhibitoriam, arbitrariam. ibidem. numero 25.
Actionem in factum, ob rem alienatam causa mutandi iudicium, arbitrariam esse. lib. 1. quæstio. 5. numero 26.
Actionem ex edicto ædilitio duobus modis considerari. q. 22. num, 13. fol. 16
Actionem ex stipulatu stricti iuris esse. q. 3. nu. 21. fol. 3
Actionem de peculio, non esse proprium actionis nomen. q. 4. num. 2. fol. 3
Actionem de dolo non dari, cùm res valorem duorū coronatorum non excedit, & quare. casu 72. numero 12 fol. 107
Actionem Aquilianam arbitrariam non effici. q. 5. num. 19. fol. 4
Actione carens experiri non potest. quæstio. 16. numero 2. fol. 13
Actiones stricti iuris vnde dictæ. q. 3. num. 20. fol. 3
Actiones stricti iuris ob accidens arbitrarias effici. q. 3. num. 2. fol. 2
Actionum species quot. q. 3. num. 6. fol. 2
ADMINISTRATOR constitutus sine onere reddendi rationes administrationis, non tenetur inuentarium, & librum rationum facere. casu 208. numero 24. fol. 207
Administrationem Reipubl. posse mandari agenti. 20. annum. casu 417. num. 21. fol. 354
Administrator rationes reddere debet suæ administrationis. casu 209. num 1. fol. 208
Administrator liberatus conueniri adhuc potest, vt restituat reliquatum. d. casu 209. nu. 25. fol. 209
Administrator qui rationes reddit, moram purgare debet. ibidem. num. 28.
Administrator, qui semel rationes reddidit, & liberationem iuramento firmatā consecutus est ad iterum reddendas rationes compelli non potest. d. casu 209. num. 38. ibid.
Administratorem posse cogi exhibere librum giornale, dum rationes reddit. d. casu 209. nu. 16. ibid.
Aduersaria, id est, giornale. cas. 209. num. 17. ibidem.
Adolescentes decem & septem annorum valde eruditos esse posse. casu 427. num. 17. fol. 354
ADVOCATVS à iudicando in ea causa arcetur. q. 73. mero 4. fol. 47
Aduocatus egregia persona. casu 70. numero 10. folio 106
Aduocatus ita fabrum expellere potest, vt professor legum. casu 237. num. 5. fol. 224
Aduocatus defendendo causam communem, repetit salarium aduocationis pro parte sui socij. casu 154. num. 6. fol. 159
Aduocatum in causa criminali pro ipso reo comparere posse. q. 80. num. 73. fol. 57
Aduocatum repetere litis expensas, etiam quas aliàs fecisset, si aduocatum duxisset. casu. 154. numero 5. folio 159
Aduocati & Procuratores suos clientulos prodentes præuaricatores sunt. casu 323. num. 5. fol. 278
Aduocatos gratis pauperibus inseruire debere. casu 369. num. 3. fol. 306
Aduocatos esse immunes, vt sunt legum Professores. casu 379. num. 3. fol. 313
Aduocationis officiū cur inuentum. casu. 369. numero 1. fol. 306
Aduocatum incidere in periurium, cùm non defendit Ecclesiā, quam suo iuramento defendere promisit. casu 494. num. 1. fol. 385
Aduocatum Ecclesiæ non posse eam deserere, si illa nō succurrit ei in necessitatibus suis. ibidem. numero 3.
Aduocatum non teneri præstare patrocinium, si ei non soluitur salarium. ibidem. num. 8.
Aduocatum non teneri defendere causam iniustam. num. 13.
Aduocatus non incidit in periurium, si recusat defendere causam iniustam. casu 494. num. 15. ibid.
Aduocatum non teneri dare substitutum, cùm causa est iniusta. ibidem. num. 16.

Aduocatum non teneri præstare patrocinium, cùm in sua conscientia dubitat de iustitia causæ. ibid. num. 17.
ADVLTERIVM lenocinio connexum esse. casu 95. num. 15. fol. 128
Adulterium difficilis est probationis. casu 116. numero 11. fol. 144
Adulterij suspectum, suspicionem purgare debere. casu 274. num. 1. fol. 240
Adulterij ad accusationem quinquenniū statuitur. casu 287. num. 13. fol. 247
Adulterij pœnam non fert, quæ coactè illud commisit. casu 354. num. 9. fol. 291
Adulterij pœnam mortis esse. casu 290. nu. 3. fol. 248
Adulteros puniri. casu 398. num. 25. fol. 329
Adulterati dum accusantur à Iudicibus, irrideri solent. ibid. num. 26.
Adulteros interdum puniri Iudicis arbitrio. cas. 419. num. 1. fol. 342
Adulterium iure naturali prohiberi. ibid. num. 2.
Animalia bruta ab adulterio abstinent. ibid. num. 5.
Adulteria non nouisse Elephantes. ibid. num. 6.
Adulteria ignorare columbas & ciconias. ibid. numero 7.
Adulterium lege diuina morte damnari. ibidem. numero 8.
Adulteria iure gentium prohiberi, ibid. num. 9.
Adulteros grauiter puniebant Ægyptij. ibidem. numero 10.
Adulterium grauiter puniebant Parthi. ibid. nu. 11.
Adulteros morti tradebant Palestini. ibid. num. 12.
Adulteros capite puniebant Arabi. ibidem. numero 13.
Adulteris oculos effodiebant Locrenses. ibidem. numero 14.
Adulteros ignominijs afficiebant Athenienses. ibid. num. 15.
Adulteros morte ignominiosa feriebant Laciadæ. ibid. num. 16.
Adulteros ignominiosè damnabant Armeni. ibid. num. 17.
in Adulteros pœna Germanorum. ibid. num. 18.
Adulteros pœna infamiæ puniebant Gortinenses. ibid. num. 19.
in Adulteros Cumeorum pœna. ibid. num. 20.
in Adulteros Pisidarum pœna. ibid. num. 21.
in Adulteros Saracenorum pœna. ibid. num. 22.
in Adulteros Lepreorum pœna. ibid. num. 23.
Adulterium Iure Ciuili Romanorum damnari. ibid. num. 24.
in adulteros Romuli lex. ibid. num. 25.
aduersus Adulteros Numæ Pompilij lex. ibidem. numero 26.
in Adulteros Augusti Cæsaris lex. ibid. num. 28.
Adulterium legibus Romanorum vsq; ad Cæsarem Augustum relegationis pœna damnatum. ibidem. num. 27.
Adulter adulteram non ducit in vxorem. ibidem. num. 32.
Adulteri testimonium non esse recipiendum. ibid. num. 36.
ob Adulterium Augustū Cæsarem filiam & neptem relegasse. ibid. num. 37.
Adultera veste matronali priuabatur apud Romanos. ibid. num. 43.
Adulterans mulier dote priuatur. ibid. num. 44.
in Adulteros Tiberij Cæsaris lex. ibid. num. 47.
in Adulteros Opilij Macrini lex. ibid. num. 48.
in Adulteros Alexandri Seueri lex. ibid. num. 49.
in Adulteros Aureliani lex. num. 51.
in Adulteros Diocles. & Maximi. lex. ibid. num. 52.
in Adulteros Constantini lex. num. 54.
in Adulteros Theodosij temporibus lex, & ab eo abrogatio facta. num. 56.
in Adulteros Iustiniani lex. num. 57.
Adulterium Iure Pontificio puniri. num. 58.
Adulteri pœna in foro conscientiæ, est Sacerdoti arbitraria. num. 59.
in Adulteros pœna ex Concilio Aureliano. ibid. numero 60.
Adulteri laici qua pœna à lege Canonica damnentur. num. 61.
Adulterium legibus municipalibus damnari. numero 62.
Adulterium in ditione Mediolanensi Iudicis arbitrio punitur. num. 63.
Adulteros qua pœna puniat Gallia. ibidem. numero 64.
Adulterium punitur pœna pecuniaria Gratianopoli num. 65.
Adulteros morte punit Curia Parisiensis. num. 66.
Adulterium qua pœna puniatur Papiæ. num. 67.
Adulter quomodo damnetur Bononiæ, num. 68.
Adulteri plectuntur pœna pecuniaria Perusij. numero 69.
Adulteri qua pœna puniantur Florentiæ. ibidem. num. 70.
Adulteri quomodo puniantur Taruisij. num. 71.
Adulteris, quæ pœna imposita sit Nouariæ. casu 419. num. 72.
Adulterium pœna mortis mulctatur Brixiæ. ibidem. num. 73.
Adulteri qua pœna puniantur Patauij. ibidem. numero 74.
in Adulteros pœna grauior, est etiam iustior. ibidem. num. 75.
Adulterij crimen grauissimum. ibidem. num. 76.
Adulterium esse crimen alia ad se trahens. ibidem. num. 77.
Adulterij causa maritos occidi. ibidem. num. 78.
Adulteriorum pericula & cædes. ibidem. numero 79.
cum Adultera coeuntem Rodoaldum Longobardorum Regem, fuisse occisum. ibidem. num. 80.
in Adulterio deprehensus Ioan. XII. Pontif. Maxim. occisus est. ibidem. num. 81.
Adulterium etiam cum soluta committi. casu 420. num. 106. fol. 345
Adulterium cum soluta non committi, secundum aliquorum opinionem. ibidem. num. 107.
Ædificare ad æmulationem non dicitur, qui reficit, vel ad sui defensionem necessariam castrum ædificat. casu 156. num. 10. fol. 160
Ædificare in re propria vnicuique licet. ibidem. numero 1.
Ædificare ad alterius æmulationem non licet, etiam in re propria. ibid. num. 3.
Ædificia continentia pars ciuitatis sunt. casu 155. numero 1. fol. 159
Ædificans in continentibus Romæ, ædificare Romæ dicitur. ibid. num. 2.
Ædificare liberè quis potest in proprio prædio. casu 462. num. 14. fol. 372
Aeris mala temperies excusat, ne citatus ad locum eat. casu 421. num. 27. fol. 349
Ædiles quo anno creati. casu 50. num. 3. fol. 91
Ægyptiorum & Athenienſium lex, ne grauida pœna corporali afficiatur. q. 86. num. 11. fol. 63
Æmilij Peroti & Marij Salomonij lapsus. casu 89. numero 47. fol. 120

Universidad de Deusto
Biblioteca

Æmilij Ferretti de arbitrarijs Iudicum opinio. q. 3. num.12. fol.2
Æmilij Ferreti & Corasij de mora, opinio explosa. casu 220.num.29. fol.216
Æmilij Ferreti lapsus. casu 213.num.33. fol.212
Æmulationis causa aliquid esse factum, non præsumitur. casu 156.num.9. fol.160
Æquiparatio qualis esse debeat, vt ab ea argumentari liceat. casu 55.num.5. fol.96
Æquitatem seruare debere Iudicem arbitrium habentem. q.51.num.7. fol.31
Æquitatem esse thyriacam veneni, quæ.13. nu.17. folio 12
Ætas decem & septem annorum, apta est seruire Deo. casu 427.num.16. fol.354
Ætas hominis variè partitur. casu 57. num.1. fol.96
Ætas hominis ab Hippocrate diuisa. ibidem. numero 2.
Ætatis diuisio ex Varrone, Pythagora, & Seruio Grammatico. ibidem.num.3.
Ætas infantiæ quæ.num.7. fol.97
Ætatis diuisio ex Seruio Tullio Romanorum Rege. ibidem.num.4.
Ætatem esse difficilis probationis. lib.2.cen.2. casu.116. num.2. fol.143
Ætatem matris testimonio probari, vel etiam consanguineorum. ibidem. num.3.
Ætatem ex libro patris probari. ibidem.num.4.
Ætatem ex aspectu probari. casu 117.num.1. fol.144
Ætati esse succurrendum. casu 329.num.1. fol.274
Ætates hominis sex esse ex multorum sententia. casu 57.num.6. fol.97
Affectio maior an sit illa patriæ quàm parentum. casu 106.num.7. fol.136
Affectionis paritas suspicionem omnem tollit. casu 106.num.19. ibidem.
Agentem differre debere à patienti. casu 284. numero 33 fol.243
Aggeres Padi rumpentes pœna Iudici arbitraria puniri. casu 386.num.5. fol.316
Agnatus cùm ad feudi recuperationem agit, possessorem etiam lite contestata, ex causa posse interrogare, an de feudo contractum fecerit, vel non. casu 51.num.16. fol.93
Aggressor quis præsumatur. casu 363.numer. 1. fol. 304
Aggressoris præsumitur, qui sui natura rixosus est. ibid.num.12.
Aggressor præsumitur is, qui fugientem prosequitur. ibidem.num.13.
Aggressor præsumitur, qui grauius deinde vulneratus reperitur. ibidem.num.14.
Aggressor præsumitur, qui in rixa mortuus deinde reperitur. ibidem.num.15.
Aggressor cùm ignoratur, ambo absoluuntur. ibidē. num.15.
Aggressor & si ignoretur, attamen quòad fiscum ambo condemnantur. ibidem.num.18.
Aggressorem præsumi, qui iam aliàs læsus fuit. ibidē. num.3.
Aggressorem præsumi, qui expectabat in loco rixæ. ibidem.num.4.
Aggressorem illum præsumi, qui aduersario fortior est. ibidem.num.6.
Agriculturæ maximè fauent leges. casu 378. num.1. fol. 312
Agrij Argentarij memorabile exemplum. casu 269. num.6. fol.239
Albæ ciuitas iurisdictionem & merum & mixtum imperium habere ex concessione Federici, & ibi quomodo in ea Imperator possit se intromittere. quæst. 40. num.5. fol.26
Albæ cons. 12. improbatum. casu 88.num.48. fol.117
Alberici tract. statuto. parte 4.q.18. in fin. consideratio improbata. q.90.num.33. fol.66
Algiatvs notatus. q.54.num.6. fol.34
Alciatus reprehensus. casu 296.num.4. fol.258
Alciatus l. diem functo. num.41.ff. de offi. assesso. declaratur. casu 254.num.3. fol.230
Alciatus ab Æmilij Perotti morsibus vindicatus. casu 89.num.52. fol.220
Alciati inconstantia super nomine, aduersaria, à Duareno notata, sed à cæteris defensa. casu 209. nu.18. fol. 209
Alciati opinio confutata. casu 316.num.39. fol.263
Alciati lapsus lib.10. Pareg. in ris, cap.8. casu 201.num. 36. fol.195
Alciati consideratio ad l. Procula. ff. de proba. explosa. casu 88. num.18. fol.116
Alciati interpretatio ad §. habeat. in auth. vt Eccles. Rom. explosa. q.49. num.9. fol.31
Alciati interpretatio ad l. Continuus. §. cùm ita. de verb. oblig. explosa. casu 2. num.11. fol.52.
Alciati & aliorum confiderationes de fideicommisso non alienando pro dotis restitutione euersæ. casu 182. num.74. fol.177
Alciati opinio & consideratio declaratur. casu 177. num.4. fol.172
Alciati responsum. 55. expenditur. casu 86.num.28. fol. 113
Aleator de Iure Ciuili, quomodo puniatur. casu 399. num.7. fol.331
Aleatorum susceptorem offendens an puniatur. casu 400 num.16. fol.332
Alexander III. Pontifex promissam impunitatem Episcopo simoniaco non seruauit. casu 367. num.8. fol.306
Alexandrū VI. Pontif. Maxim. dispensasse cum Cæsare Diacono Cardinali, vt Ducis Valentiniani Galli, filiam in vxorem duceret. casu 421. num.13. fol. 349
Alex. cons. 93. num.12. lib.5. declaratur. casu 105. numero 29. fol.135
Alex. cons. 60. in fin. lib.2. confutatus. casu 201. numero 18. fol.194
Alex. cons. 157. nu.7. lib.6. à Rebuffo malè intellectus. declaratur casu 269. num.14. fol.234
Alexand. consil. 84. num.12. lib.4. obscuritas declarata. q.34. num.4. fol.21
Alex. cons. 70. in fine lib.1. & alijs in locis. declaratur. casu 306. num.21. fol.258
Alexand. cons. 153. num.13. libro 2. declaratur. cas. 187. num.27. fol.183
Alex. l. singularia. num.26. si cert. pet. declaratur. casu 316.num.17. fol.264
Alex. cons. 94. num.2. lib.2. & Decij consi. 198. columpen. declarata. q.52.num.15. fol.33
Alexandri ratio explosa. casu 14. num.5. fol.79
Alexandri & Cornei responsa declarata. casu 89. numero 68. fol.128
Alexandri & Raphaelis Comensis doctrina declaratur. casu 316. num.27. fol.264
Alexander Seuerus quib. pœnis afflixerit fumi venditores. casu 344.num.4. fol.283
Alexandri Seueri religio maxima. casu 319. num. 17. fol. 267
Alexandri Seueri contra fures grauis sententia. casu 295.num.6. fol.251
Alexandri Seueri Imperatoris bonum institutum. casu 171. num.1. fol.163

Alexan-

Alexandri Seueri lex in motores terminorum. casu 393.num.10. fol.322
Alexandri Seueri seueritas maxima contra Iudices corruptos. casu 342. num.4. fol.281
Alexandrum Seuerum habuisse Vlpianum loco patris. casu 500. num.6. fol.392
Alexandri Magni erga Aristotelem Præceptorem reuerentia & amor. casu 500. num.7. fol.392
Allegationes iuris an edi debeant. casu 175. numero 1. fol.171
Allegationes iuris non esse necessariò ad instructionem Iudicis. ibidem. num.3.
Allegationes iuris non esse de actis. ibidem num.4.
Allegationes iuris probabiles sunt, non autem necessariæ. nu.7. ibidem.
Allegationes facti esse edendas. dicto casu 175. numero 10.
allegationes insertæ in actis esse edendas. ibidem. numero 13.
Allegationes iuris edi, & non edi, pro varietate styli locorum. ibidem. num.15.
Alienatio ob necessitatem facta, in fraudem facta non præsumitur. casu 182. num.28. fol.175
Alienatione prohibita censetur prohibita pignori datio. casu 432.num.9. fol.356
Alienare qui non potest, quando pignori dare nequeat. casu 432.num.13. fol.356
Alienatio bonorum minoris, vide in verb. Minoris, & minorum bona.
Alienationem & dilapidationem bonorum præsumi factam ab hærede grauato dolosè & animo euertendi fideicommissum. casu 182.num.40. fol.176
Alienans rem alteri obligatā dissimulata obligatione, pœna criminis stellionatus punitur. casu 381. num.7. fol.314
Alienandi simplex prohibitio non arguit testatorem voluisse rem illam in familia permanere. casu 37. num.3. fol.84
Alienare dicitur, qui ad longum tempus locat. casu 5.num.3. fol.76
Alienare prohibitum posse ad centum annos locare secundum aliquos. ibidem. num.7.
Alienat, qui vtile dominium transfert. ibid. nu.4.
Alienari vbi res semel cœpit, perpetuò manet alienabilis. q.54.num.24. fol.35
Alimenta præstāda esse in domo grauati illa præstare. casu 168.num.12. fol.165
Alimenta sunt præstanda Iudicis arbitrio, promoto ad Clericatum, si aliunde ei non fuit à promouente promissum. casu 169. num.14. fol.166
Alimenta ex reditibus, non ex proprietate præstari. casu 183.num.26. fol.205
Alimenta quomodo præstanda seruo, qui in seruitutem à domino vendicatur. d. casu 169.nume.11. folio 166
Alimenta pro quantitate patrimonij esse præstanda. casu 169.num.2.
Alimenta pro quantitate patrimonij esse præstanda. casu 169.num.2. fol.165
Alimenta ex reditibus, non ex proprietate præstari oportere. ibidem.num.3.
Alimenta augeri aucta persona. ibid.num.4.
Alimenta quomodo præstanda filiæ dotatæ. ibidem. num.7.
Alimenta spurio & naturali præstanda, Iudicis arbitrio præstari. ibidem.num.9.
Alimenta esse in domicilio grauati præstanda. libro 2. cen.2. casu 170.num.8. fol.166
Alimenta esse præstanda in domo grauati illa præstare. ibidem.num.9.
Alimenta vxori relicta in domo hæredum præstanda esse. ibidem.num.10.
Alimenta extra domū hæredis præstanda sunt, cùm illa salua honestate cum illo habitare non potest. ibidem. num.12.
Alimenta extra domū hæredis præstanda sunt, cùm ille alimentarius ob sæuitiam hæredis cum eo habitare non potest. ibidem. num.14.
Alimenta extra domum esse præstanda, si casu fortuito in domo hæredis præstari non possunt. d. casu 170.num.17.
Alimenta extra domicilium hæredis esse præstanda cùm domiciliū is alimentarius, vel hæres, vult mutare. ibidem.num.18.
Alimenta extra domum præstari vxori quādo ità intellexerit testator. ibidem. num.19.
Alimentorum appellatione in præiudicialibus alimentario non venire habitationem & vestiarium. num.28. fol.167
Alimentorū appellatione in fauorabilibus, quæ veniant. ibid.num.29.
Alimentorum causa quod spurio relictū est, ad eius hæredes non tranfit. d. casu 169.num.10. fol.165
Alimentorum qualitas ex personæ conditione debetur. casu 159.num.5. fol.160
Alimentis in testamento relictis cur non liceat sine decreto Prætoris tranfigere, cùm tamen in cōtractibus diuersum sit, ex Alb. Alex. Decio, Duare. & alijs. casu 170.num.3. fol.166
Alimentarius iustam habet causam non habitandi cum hærede, si cum illo litem habet. d. casu 170. numero 16. ibidem.
Alimentarium probare debere, se non posse cum hæredibus habitare. ibidem. num.13.
Alluuiones acquiri pro quantitate frontis prædiorum. casu 245.num.6. fol.228
Ambire quid sit. casu 401. num.1. fol. 333
Ambio ab ambitu descendit, ibidem.num.2.
Ambitum differre ab ambitione. ibidem.num.3.
Ambitio duplex. ibidem.num.4.
Ambitio humaniter facta, non damnatur. ibidem. num.5.
Ambitionem auaritiæ & adulationis nutricem esse. ibidem.num.7.
Ambitio lege vetita quæ. ibidem. num.11.
Ambitiosos varijs legibus coercitis graubusq; pœnis affectos. ibidem. num.12.
Ambitus pœnam cessasse Romæ Cæsarem temporibus. ibid. num.14.
Ambitum quam simoniam vocant, & Pontificū sanctionibus coerceri. ibid.num.19.
Ambitio quot mala pariat. casu 403. num.1. fol.334
Amicvs occidens aduersarium sui amici rixantem cum eo, non dicitur animo deliberato occidere. casu 361.num.11. fol.300
Amicorum & testium conuocatio arguit deliberatā voluntatē disponere volentis. casu 496.nu.35.fo.386
Amor paternus operatur, quòd filius delinquens præsentatus à patre mitius puniatur. casu 347.numero 1. fol.284
Amoris vis ad insaniam homines trahit. casu 328. numero 6. fol.273
Amorem omnibus imperare. casu 328.num.10. ibid.
Amore captus amoris seruus est. casu.328.num.11.
Amore captus furioso similis est. d. casu 328. num.1.
Amouere quempiam à loco, grauis est iniuria. qu.55. num.3. fol 36
Amouere loco licet aliquem iustis de causis. ibi. nu.7.
Anciani seu Parochiani, qui delicta denuntiare tenentur, si tacent veras probationes, tanquam præuaricatores

Universidad de Deusto
Biblioteca

ricatores puniuntur.caſ.323. num.13. fol.271
Ancianus denuntians delinquentes vno excepto punitur.caſ.323.num.17. ibidem.
Ancianus excuſatur, ſi Notarius per errorem omiſit ſcribere omnes delinquentes denuntiatos. ibidē. num. 18.
Anciani excuſantur, ſi non denuntiant delicta, quæ ignorant.ibid. num.19.
Anciani, cætera in verb. Denunci. Syndicus.
Anacharſis dictū contra eos, qui mare nauigant.caſu 61.num.7. fol.100
Ancha.conſ.431.declaratur.caſ.187.nu.33. fol.183
Ancillam iam ab alijs cognitā, carnaliter cognoſcens non punitur.caſ.293.num.3. fol.250
Angeli & ſequaciū opinio, de fideicōmiſſo non alienando pro dotis reſtitutione exploſa. caſu 182.numero 73. fol.177
Angeli & Affligi opinio exploſa, caſ.114. nu.13.fol.141
Animalia ad hominis vſum creata.caſ.49.nu.11.fol.91
Animvs non poteſt regulare factum vulnerantis. q.90.num.32. fol.66
Animus deliberatus præſumitur ob inimicitiam.caſu 361.num.49. fol.300
Animus deliberatus occidendi an à iactatione præſumatur.ibid.num.50.
Animus deliberatus occidendi præſumitur ob propinquorum aſsiſtentiam.ibid. num.52.
Animus deliberatus occidendi ex geminata rixa an præſumatur.ibid.num.53.
Animus deliberatus occidendi ex extraiudiciali confeſsione probatur. ibid. num.54.
Animus deliberatus occidendi verè probatur, cùm probatur occidiſſe nulla præcedente rixa, & cauſa. ibidem. num.55.
Animus deliberatus occidendi ratione loci conſideratur.d.caſu 361.num. 38.
Animus occidendi deliberatus quomodo cognoſcatur.ibidem.num.5.
Animum occidendi non habuit is, qui haſta verberauit cùm ferro vulnera inferre potuerit.ibid. nu.6.
Animo deliberato non occidiſſe, quomodo quis ſe defendat.ibidem. num.35.
Animo deliberato occidiſſe an credatur, qui tempore noctis occidit.ibid. num.36.
Animo deliberato occidiſſe an præſumatur cùm minæ præceſſerunt.ibid.num.39.
Animo deliberato occidiſſe an credatur, qui plures ſocios adhibuit.ibid.num.40.
Animus deliberatus occidendi in eo præſumitur, qui multis aſſociatus incedit,num.41.
Animo deliberato occidiſſe an præſumatur,qui præter morem arma tulit.ibidem.num.42.
Animo deliberato occidiſſe an præſumatur. qui præter morem armatus incedit, ibidem. num.43.
Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui locum frequentabat.ibidem num.44.
Animo deliberato occidiſſe præſumitur, qui paulò ante bona ſua exportauit.ibidem. num.45.
Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui bona ſua paulò antè diſtraxit,& donauit.ibi.nu.46
Animo deliberato delinquere dicitur, qui cogitatè & ſedatè delinquit. caſ.361. num.15.
Animo deliberato delinquens dicitur,ex maligno & peruerſo animo delinquendi.ibidem. num.17.
Animo deliberato delinquere non dicitur, qui in rixa caſu exorta occidit,vel vulneraut.ibi.num.18.
Animo deliberato delinquere nō dicitur,qui immediatè poſt rixam deliquit.ibidem.num.19.
Animo deliberato deliquiſſe is præſumitur, qui per multos dies poſt rixam occidit.ibid.num.22.
Animo deliberato occidere dicitur, qui proditorie occidit.ibid.num.24.
Animo deliberato occidiſſe dicitur, qui per inſidias occidit.ibid.num.27.
Animo deliberato occidiſſe præſumitur,qui tractatū adhibuit.ibidem.num.31.
Animo deliberato occidiſſe an credatur, qui plura intulit vulnera.ibidem.num.33.
Anima proximi eſt anteferenda corpori noſtro, noſtriſq; bonis.caſ.423.num.20. fol.358
Animo deliberato occidiſſe non dicitur, qui caſu aliquem obuiā fecit,& ab eo loco deiectus rixari cœpit,& occidit.caſu 361.num.34.
Animo deliberato vel caſu aliquem deliquiſſe, à coniecturis pendet.ibid. num.2.
Annibalis mors. caſu 284.num.4. fol.244
Annus perfectus intelligitur,vt perſeuerās in excommunicatione beneficijs priuetur.caſu 416.numero 55. fol.338
Anni curſum requiri quòad Prelatos,quia bona efficere volunt de menſa Eccleſiæ.caſ.433.nu. fol.357
Annonam corruptam vendens punitur.caſ. 382.numero 1. fol.315
Annonam corruptam vendentes ab Epiſcopo etiam puniri poſſe.ibidem. num.6.
Antecedens & conſequens duo connexa eſſe.q. 37.num.20. fol. 23
Antecedens quando ſuum conſequens ad ſe trahat. caſ.112.num.19. fol.140
Anteceſſores qui dicantur.caſ.68.num.44. fol.105
Antiquum tempus in ſententia eſſe viginti annorū ex quorundam traditionibus.caſ.4.nu.3. fol.76
Antiquum tempus in probationibus 30.ann.eſſe.caſu 3.num.4. fol.87
Antiquum tempus in probationibus ex aliquorum ſententia eſſe 40.70.& 90.annorum.caſu 3.numero 5. fol.75
Antiquum tempus. Vide in verb.tempus antiquum.
Antigonis reſponſum Thraſyllo datum, cùm Regem rogaret,vt ei donaret.caſu 88.num.52. fol.117
Antonius Corſetus ſing. in verb. Decretum, reprehenſus.caſ.171. num.17. fol.168
Antonius Caracalla ſuos maledicos grauiter puniuit.caſu 377.num.22. fol.311
Antonium Muſſam Medicum Libertinū iure aureorum annulorum,& immunitate donatum à Cæſare Auguſto.caſ.402.num. 8. fol.334
Antoninus Pius fœnus temperauit.caſ.398. nume. 9. fol. 329
Antonini Pij modeſtia.q.55.num.5. fol.36
Anothomiæ cadauera ſuſpenſorum concedi ob publicam vtilitatem,caſu 285.num.10.& 12. fol.245
Appellantium temeritas, qua pœna plectenda. caſu 445.num.1 fol. 363
Appellantes temerè Iudicis arbitrio puniri.ibi nu.2
Appellātes temerè, puniri pœna 50.librarū.ibi. nu. 3.
Appellans ab interlocutoria ex antiquis actis illius iniquitatem detegere debet.q.72.nu.5. fol 46
Appellans à diffinitiua iniquitatem detegere debet ex antiquis actis.ibidem. num.6.
Appellans ex nouis probationibus iniquitatem Iudicis poteſt detegere, cùm facto Iudicis antiquæ probationes non adſunt.ibidem.num.7.
Appellans nouis probationibus vti poteſt ad probandum, ita aliàs antiquitus fuiſſe probatum.ibidem. num.8.
Appellans nouis probationibus vti poteſt, cùm agit, vt ſolùm probet,ſe in cauſa ius fouere. ibid. nu.9.
Appellans non auditur ſi interpoſita appellatione ſpoliauit.caſu. 6. num.1. fol.80

Appel-

Appellat temerè qui inconſultè appellat.caſu 445.nume. 9. fol.363
Appelat temerè qui videt aduerſarium bonum Ius fouere.ibid.num.10
Appellat temerè qui litem proſecutus, videt Ius bonum aduerſario ſuperueniſſe. ibidem. nume.11
Appellaſſe dicitur temerè, quià litè diſceſsit ante ſententiam.ibid.num.12
Appellantes à ſententia annum habent ad proſequēdum appellationem. caſu 446.numero primo. folio 364
Appellans quando dicatur nimis feſtinare, Iudicis arbitrio relinquitur.caſu 446.num.4.ibid.
Appellationem recipi ab interlocutoria, cum decem concurrunt.caſ.490. num.5. fo.384
Appellatio non tuetur eum, qui incidit in periurij. caſu 493.nu.2. fol.385
Appellare non licet à ſententia interlocutoria.caſu 490.num.1. fol.384
Appellandi ab interlocutoria iuſtam cauſam prebet damnum irreparabile.caſu 490.num.3. ibid.
Appellationem ab interlocutoria admitti multis in cauſis.ibid.num.4
Appellans ab omni nouitate abſtinere debet. caſu 16. num.2 fo.80
Appellans ſi in precibus aſſerat Iudicem à quo,iniquè & pretio ac precibus ſententiam tuliſſe,Iudicis arbitrio punitur.caſu 263.num 8. fol.236
Appellantem nouas probationes deducere non poſſe,cùm ſua culpa in prima inſtantia deducere diſtulit.q.72.num.13. fol.46
Appellantem,vel ſupplicantem ex noua cauſa nouas probationes poſſe deducere.q.72.num.14.ibid.
Appellatio ab electione, quando deuoluatur ad ſedē Apoſtolicam.caſu 227.num.1. fo.219
Appellatio & exceptio friuola dicitur,quæ nihil prodeſt.caſu 197.num.5. fol.190
Appellatio indicatum ſuſpendit.q.90.nu.59. fol.68
Appellatio vbi non datur, delinquendi anſa concedi videtur.q.70.num.3. fol.44
Appellationis denuntiationem fieri menſis eam petentis.caſu 228.num.13. fol.220
Appellationis cauſam coram ipſo Iudice à quo, non cognoſci.q.73.num.3. fol.47
Appellationem admiſſam à Principe eſſe cum petitū eſt admitti,& is reſcribit: Talis audiat & iuſtitiam faciat.q.52.nu.13. fol.32
Appellationem & nullitatem integram cauſam ad ſuperiorem deferre.q.67.num.13. folio 40
Appellationem operari effectum ſuſpenſiuum, non deuolutiuum.q.70.num.19. folio 45
Appellationem à leui præiudicio admitti.lib.2.cen.2. caſu 111.num.4. fol.139
Appellationem non autem recurſum prohiberi à ſententia Præfecti Prætorio.q.70.num.22. fol.45
Appellationē defenſionis remedio eſſe introductam. caſ.368.num.1. fol.306
Appellationem omnibus in caſibus eſſe conceſſam, quomodo intelligatur.q.70.num.2. fol.44
Appellatione prohibita ab interloquutoria,non prohiberi recurſum ad ſuperiorem.q.70.nu.26.ibid.
Appellatione pendente ſuper banno, bannitus impunè non occiditur.q.90.num.58. fol.68
Appellatione pendente ſententia ſtat in ſuſpenſo. caſu 263.nume.14. fol.236
Appellationes friuolas reijciendas eſſe. caſ.197.nu.1. fol.190
Appellatur ab interlocutoria de Iur.Can.q.70.n.5.45
Appellare licèt ab vna parte ſententiæ ſolùm.caſu 93. num.9. fol.125
Appellare quando liceat à ſententia Iudicis arbitriū habentis.q.70. nu.1. fol.44
Appellari poſſe coram honeſtis perſonis deficiente perſona Iudicis.caſu 69.num.9. fol.108
Appellari non poſſe à ſententia Iudicis habentis libe rum arbitrium.q.70.num.13. fol.45
Appellari non poſſe à Iudice negante proferre ſuum arbitrium.ibid.num.14
Appellari poſſe à Iudice iuſtitiam negante. ibidem. num.15
Appellari poſſe ab arbitrio enormiter lædente. ibid. num.16
Appellari non poſſe à laudo arbitratoris.quæſtio.70. num.11.ibid.
Appellari non poſſe à teſtium denegata publicatione in cauſis arbitrarijs.q.99.num.4. fol.20
Appellari non poſſe à laudo arbitri, Iudicis ordinarij loco ſubrogati.q.54.num.31. fol.35
Appellari non poſſe à prorogatione dilationis. q. 70. num.4. fo.45
Appellari non poſſe à ſententia Senatus. caſ.68. num. 34. fol.105
Appellandum eſſe cum Iudex omiſſa teſtium publicatione vlterius progreditur.q.33.num.3. fo. 20
Appetitum rationi repugnare.q.7.num.59. fol.7
Appetitum immoderatam cupiditatem eſſe. ibidem num.60
Apoſtatæ qui.caſ.421.nu.7. fol 349
Apoſtatæ infames.ibid.nume.8
Apoſtatum pœnæ plures.ibid.num.9
Apoſtaſiæ crimen pœnitentia non extinguitur. caſu 360.num.12. fol.294
Approbans ſubſtitutiones in Teſtamento factas non tenetur approbare legata eiuſdem Teſtamenti. caſu 93.num.13. fo.125
Aquam iure ſuo ducens per actum illum ex iure proprio dicitur quaſi poſſeſsionem ducendi aquam acquirere.caſ.160.num.5. fol.181
Aquæ & ignis interdictionis pœna quæ.caſu 394.nu. 17. fol.323
Aquæductum Romanorum vtilem eſſe.caſu 462. nūme. 1. fol. 372
Aqua ex Caſtello quomodo olim duceretur. caſu 462 num.4.ibid.
Arbitrivm viri boni circa quæ verſetur.quæſt. 10. num.1. fol.11
Arbitrium datum Iudici ſuper magna quantitate,an ad minorem datum cenſeatur.q.40.num.1.fol.26.
Arbitrium pro Iudicio ſumi.q.2.num.25. fol.2
Arbitrium trāſire in ſucceſſorem de Iure Canonico. q.68.num.55. fol.43
Arbitrium cedi poſſe.ibid.num.56
Arbitrium in criminalib. habens,an accuſatoris nomine Procuratorem admittat.q.79.nu.1. fol.53
Arbitrium conceſſum in ciuitate, extendi ex iuſta ratione ad ſuburbia.q.99.num.10. fol.71
Arbitrium ad ſuum effectum deductum, morte non tolli.q.69.num.11. fol.43
Arbitrium à partibus Iudici collatū, reuocari an poſſit.q.8.num.50. folio 10
Arbitrium quomodo regulari debeat. q.13.nume 1. fol.12.
Arbitriū liberum nullis iuris regulis ſubiacere. ibidem num.4
Arbitrium conceſſum ſuper cauſa principali, an etiā cenſeatur conceſſum ſuper incidenti, emergenti, dependenti & connexa quæſt.q.45 num.1. fol.29
Arbitrium regulatum in cauſis criminalibus ſemper cenſeri collatum.q.9.num.3. fol.10
Arbitrium datū pro criminibus in territorio cōmiſ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fis non extẽdi ad commissa extra territorium. q.99 num.1. fol.71
Arbitrium strictè interpretandum.ibi.nume.3.
Arbitrium regulatum quid.q.6.num.2. fol.5
Arbitrium plenum & liberum quid.ibid.num.3
Arbitrium plenum quis habeat.ibid.num.4
Arbitrium liberum solemnitatem requirit. ibi.nu.5
Arbitrium liberum à regulato, quomodò diuidatur ex Zasij sententia.ibid.num.6
Arbitrium adiuncti ordinarij ad successorem transire.q.68.num.3. fol.41
Arbitrium idem aliquando esse, quod appetitus.q.8. num.32. fol.9
Arbitrium alteri commissum, cui aliàs competebat, arbitrium absolutum esse collatum.ibid.num.35
Arbitrium liberum habens non posse Ius quæsitum tollere.q.48.num.5. fol.30
Arbitrium liberum absoluendi &condemnandi,qui habet,instantiam prorogare non potest.q.21.nu.11 fol.15
Arbitrium per modum iurisdictionis ordinariæ, vel delegatæ,quomodò tributum censeatur. q.12.n.1. fol.12
Arbitrium habenti officium,si detur,per modum ordinariæ iurisdictionis datum censetur.ibid. nu.2.
Arbitrium his verbis concessum: Caius videat nostra authoritate & iustitiam ministret,per modum iurisdictionis delegatæ collatum censeri.ibid. nu.4.
Arbitrium in dubio per modum iurisdictionis ordinariæ,vel delegatæ,concessum an censeatur.ibid. num.7
Arbitrium liberum,quibus verbis Iudici collatũ dicatur.q.7.numero 1. fol.5
Arbitrium datum summo Magistratui in pœnalib. extendi etiam ad pœnam mortis.q.86.num.30.f.63
Arbitrium dari ita posse Iudici, vt etiam mortis pœnam eligere possit.ibid.num.31
Arbitrium in successorem transire, quando quis alterius iactura locupletaretur,non secuto aliquo arbitrio.q.68.num.47. fol.42
Arbitrium quando finiatur,cum controuersia est cõmissa Iudicis arbitrio.cas.44.num.1. fol.87
Arbitrium concessum in diffiniendo & exequendo, concessum an etiam censeatur in cognoscendo. q. 38.num.1. fol.24
Arbitrium datum super conuentione, non censeri datum super reconuentione, cùm reconuentio cõmissionem requirat specialem.quæst.44.nume.11. fol.28
Arbitrum in causa conuentionali non posse ferre laudum super causa reconuentionali in compromisso non comprehensa.ibid.num.12
Arbitrium datum super certo & determinato articulo,ad causam reconuentionis non extendi.ibidem. num.13
Arbitrium datum super causa, quæ celeritatem desiderat,ad causam reconuentionis non extendi.ibi. nume.14
Arbitrium Iudicis circa multa versari,quæst.11.nu.1. fol.11
Arbitrium Iudicis circa pœnæ exaggerationem versari.ibid.num.2
Arbitrium Iudici dari ad incognitas hominum volũtates.ibid.num.3
Arbitrium Iudicis versari circa decem prædicamenta.ibid.nume.4
Arbitrium personæ datum quid personale censeri.q. 68.nume.28. fol.42
Arbitrium non transire in hæredem illius, qui extrà Iudicium arbitrari debuit,ibid, nu,29
Arbitrium viri boni quo iure regulari debeat. qu.14. num.1. fol.13
Arbitrium ex iure scripto an moderetur. ibidem.numero 12
Arbitrium in sua ciuitate habens, non habere in fœderata æquo fœdere.q.100.num.11. fol.72
Arbitrium rei propriæ dispositionem significare.q.1. num.1. fol.1
Arbitrium vocem ostendere.ibid.num.2
Arbitrium Iudicium ordinarium significare.ibid.n.3
Arbitrium intellectum ac animi Iudicium importare.ibidem.num.4
Arbitrium liberum in pœnalib.habens,pœnam fisco applicandam remittere posse.q.96.nu.9. fol.70
Arbitrium nullum esse in prohibitis à lege.quæst.90. num.3. fol.66
Arbitrium collatum in alterum ex contrahentibus finiri cum primùm iudicare potuit, & non iudicauit.q.22.num.10 fol.16
Arbitrium Iudicis in criminalibus intelligi de regulato,& viri boni.q.77.nume.1. fol.52
Arbitrium in loco confœderato non exerceri. q.100. num.22 fol.73
Arbitrium datum in cognoscendo, an etiam datum sit in exequendo.q.74.numero 1. fol.48
Arbitrium pro minori summa datum, non censeri datum,pro maiori, quod deinde dupliciter ibid. declaratur.q.40.num.9. fol.26
Arbitrium viri boni spectatur in re cõmuni. cas. 442. num.19. fo.362
Arbitrium concessum Iudici super conuentione censetur etiam concessum super reconuentione. qu. 44.num.1. fol.28
Arbitrium Iudicis versari circa prædicamentum substantiæ.q.11.num.5. fol.11
Arbitrium Iudicis versari circa prædicamentũ quantitatis.ibid.num.8
Arbitrium Iudicis versari circa prædicamentũ qualitatis ibid. nu.10
Arbitrium Iudicis versari circa prædicamentum ad aliquid.ibid.num.14
Arbitrium Iudicis versari circa prædicamentũ actionis.ibid.numẽ.17
Arbitrium Iudicis versari circa prędicamentum passionis.ibi.num.18
Arbitrium Iudicis versari circa prædicamẽtum, vbi. ibi.num.20
Arbitrium Iudicis versari in prędicamento,quando. ibid.nume.21
Arbitrium Iudicis in prædicamento, situs. ibidem num.22
Arbitrium Iudicis in prædicamento, habitus. ibid. num.23
Arbitrium in successorem transire ratione præambulæ concessionis.q.68.num.51. fol.49
Arbitrium concessum dicitur sine alterius damno & iniuria.q.55.num.2. fol.36
Arbitrium simpliciter concessum,censeri concessum pro actionibus præsentibus tantùm.q.30. fol.26
Arbitrium liberum præscriptione non tollit. & infrà declaratur.cas.44.numero 9. fol.87
Arbitrium liberum tertio nocere non debere.q.65. num.7. fol.39
Arbitrium an valeat cum suam potestatem ignorat Iudex.q.75.num.1. fol.50
Arbitrium prolatum à superiore suam potestatem ignorante valere.ibi.num.2.
Arbitrium datum in causa principali, concedi etiam incidenti & dependenti.q.82.num.12. fol.61
Arbitrium liberum administrationis qui habet,non tamen

tamen salaria de publico constituere potest. q.46. nume.1. fol.29
Arbitrium liberum regulis iuris naturalis subiacere. q.13.num.4. fol.12
Arbitrium liberum procedẽdi in causa licèt quis habeat,æquitatem tamen seruare debet.ibi. num.5
Arbitrium datum super causa principali extendi ad causam dependentem.q.45.numero 13. fol.26
Arbitrium datum super causa principali ad ei connexam trahi.ibid.num.14
Arbitrium re non integra in successorem transire. q. 68.num.44. fol.42
Arbitrium datum super delictis commissis Papię,vel Patauij,extendi etiam ad perpetrata in continentibus.q.99.num.16. fol.72
Arbitrium his verbis datum,habeat arbitrium super delictis in ciuitate Patauij, an commissa in suburbijs comprehendatur.q.99.num.19.ibid.
Arbitrium sub dignitatis nomine prolatum, mortè proferentis non tolli.q.69.num.7. fol.43
Arbitrium fauore publico datum,concedentis morte non extingui. ibid. nume.8
Arbitrium in successorem trãsire cum defectu vnius partium primus arbiter arbitrium suum proferre non potuit.q.68.num.73 fol.42
Arbitrium quod sit super illis verbis,pœnam indicat Iudex centum coronatorum,& plus & minus.qu. 95.num.1. fol.70
Arbitrium extraiudiciale datum etiam super accedẽtia negotij non transmitti in successorem. quæsti. 68.num.32. fol.42
Arbitrium super causa datum intelligi secundũ statũ præsentem.q.15.nume.2. fol.13
Arbitrium tributum in causa principali, esse etiã tributum in causa emergenti & dependenti. cas.107. nume.1. fol.164
Arbitrium liberum,vel regulatum, in dubio collatũ quod censeatur.q.9.num.1. fol.10
Arbitrium in bonæfidei actionibus ex earum natura inesse.q.3.nume.3. fol.2
Arbitrium liberum concessum, intelligitur concessum,vt dolus malus absit.q.13.num.13. fol.12
Arbitrium viri boni,quibus verbis conferri soleat. libro 1.q.8.num.1. fol.8
Arbitrium Iudicis quando finiatur.quæst.69.num.1. fol.43
Arbitrium habens in causa criminali, non habet in ciuili.q.82.num.1. fol.61
Arbitrium in ciuitate datum an extendatur ad loca confœderata.q.100.num.1. fol.72
Arbitrium in pœnalibus nullum est, cum cessat delictum.cas.354.num.28. fol.291
Arbitrij & Iudicij differentia.q.2.num.16. fol.1
Arbitrij species quot.q.6.nume.1. fol.4
Arbitrij verbum,bonum & æquum significare.qu.8. num.30. fol.9
Arbitrio dato ad certum tempus vsque, causæ instantiam prorogari non posse.q.21.nu.7. fol.15
Arbitrio libero concesso, nihil contra bonos mores concessum dicitur.q.13.num.8. fol.12
Arbitrio boni viri stari in diuisione partium societatis.cas.73.num.4. fol.108
Arbitrio vti is an possit, cui mandatum est à Principe,vt sub certa forma procedat.q.47.num.1.fol.30
Arbitrio concesso in procedendo, concessum an etiã censeatur in sententiando.q.37.num.1. fol.23
Arbitrio libero concesso,nihil contra tertium concessum censeri.q.13.num.14. fol.12
Arbitrio concesso in ciuitate,nõ extendi ad ciuitatis suburbia deinde ciuitati incluſa.q.99.num.9.fo.71
Arbitrio regulato concesso, leges & Canones esse sequendos.ibidem.num.15
Arbitrio tuo committimus,clausula hæc viri boni arbitrium tribuit.q.8.num.29. fol.9
Arbitrio Iudicis,quæ commissa.in procem.num.3.f.1
Arbitrio Iudicis.perquiras in verb. Iudicis arbitrio.
ARBITER per imprudentiam iudicans punitur. cas. 339.numero 6. fol.279
Arbiter,qui per imperitiam iudicauit punitur,etiam si condemnatus appellare potuit.ibidem num.13
Arbiter negligens Iudicis arbitrio punitur. casu 341 num.8. fol.281
Arbitri qua ratione Iudices non dicantur.q.2. num. 20. fol.2
Arbitri qui olim. q.2.num.15.ibid.
Arbitrium olim totius rei diffiniendæ arbitrium habuisse.q.2.num.17.ibid.
Arbitrium & Arbitratorem auferre non posse exceptionem,quòd prius principalis, quàm fideiussor conueniatur.q.51.num.5. fol.31
Arbitrum ex compromisso solam habere notionem. q.2.num.19. fol.2
Arbitrio extraiudiciali electo non arbitrante,an eius arbitrium in successorem transeat.q.68.nume.26. fol.42
Arbitrorum duo genera.q.2.num.18. fol.2
Arbitros modicam coercitionem habere.q.74.nu.41. fol.50
Arbitros delegatam iurisdictionem olim habuisse.q. 2.num.24. fol.2
Arbitros non posse Ius quæsitum auferre. quæst.48. num.3. fol.30
Arbitros intimare debere partibus cõpromissi prorogationem.q.66.num.2. fol.39
Arbitris cur olim obtemperandum esset. q.2.nu.23. fol.2
Arbitris tributa facultate condemnandi competere etiam facultatem absoluendi. quæsti. 43.nume.5. fol.27
Arbitria instar iudiciorum esse. & paulò post in multis differre.cas.8.num.4. fol.78
Arbitrariam actionem non esse proprium actionis nomen.q.4.num.1. fol.3
Arbitrariam pœnam in conatu abrogatam non censeri per statuta & consuetudines locorum.cas.360. num.95. fol.295
Arbitrarium non dici, quod consuetudine stabilitũ est.q.14.num.5. fol.13
Arbitrarium non esse,quod lege decisum est. ibi. n.6
Arbitrariæ actiones cur arbitrariæ dictæ, ex Petri Lorioti opinione.q.5.num.27. fol.4
Arbitrarijs in actionibus, quæ actiones enumerẽtur. q.5.num.1. fol.3
Arbitrator per imperitiam iudicans punitur.cas.339 num.18. fol.279
Arbitratorem sine scriptis sententiam proferre posse.q.60.num.2. fo.37
Arbitratorem parte non citata laudum ferre posse. num.11.contrà.q.17.num.3. fo.14
Arbitratores sententiam ferre posse ex causa probata sed non deducta.q.31.num.7. fol.19
Arbitratores noctis tempore laudum proferre posse. quæst.62.num.3. fol.38
Archias Poeta nomen immutauit.cas.318.numero 13. fol.266
Archidiaconàtum esse de minoribus & maiorib. beneficijs respectiuè.cas.216.num.5. fol.214
Archidiaconi Doctores esse debent. casu 425. num.41. fol.352
Archidiaconus est oculus Episcopi.ibi.num.42

Universidad de Deusto
Biblioteca

Archipresbyter Patauinæ Eccleſiæ loco Archidiaconi iuriſdictione fungitur. ibid.num.43
Architectus, qui Inſulam ædificare promiſit, & non ædificat, intereſſe ſoluit. caſ.221. numero 1. fol.217
Arduum apud bonos auctores idem eſt, quod difficile. caſ.205, num.4. fol.205
Ardua negotia quæ. ibid. num. 2.
Arenarij qui. caſ.415. num.6. fol.336
Argentarij fides olim maxima. caſ. 91, numero 2. folio 123
Argentarij priuati fœneratores. ibid. num.3
Argentariorum ars minus honeſta olim Romæ. ibid. num.4
Argentariorũ munus publicum, & quomodò, & quibus aſsimilentur hodie, ex Budæo & Alciato. ibid. num.8.
Argentarios à Menſarijs non differre. ibid. num. 6
Argentarios libros rationum conficere conſueuiſſe. ibid. num.7
Argentarios eſſe hodie Banquerios Venetijs. ibidem. num.10.
Argumentum à ſenſu contrario, ob ſenſum malum reijci. caſ.420. num.43. fol.345
Argumentum ab vnius inclusione interdum ceſſare. num.44. ibid.
Argumentum à ſtatutis ad reſcripta, quando procedat. q.52. num.7. fol.32
Argumentũ à contrario ſenſu in reſcriptis non procedere. caſ.121. num.5. fol.145
Argumentum à contrarijs non procedit ob diuerſitatem rationis. caſ.316. num.40. fol.264
Argumentum à vẽditione ad locationem valere. caſ. 77. num.2. fol.109
Argumentum à ſimili, quando procedat. caſ. 84. nu. 1. fol.111
Argumentum à maiori ſumi negatiuè. quæſt. 54. numero 28. fol.34
Aretinus conſi. 46. declaratur. caſ.369. nu.114. fol.295.
ARISTOTELES per viginti annos Platonem audiuit. caſ.86. num.25. fol.113
Ariſtotelis locus illuſtratus. caſ.296. num.5. fol.251
Ariſtotelis locus. q.96. num.4. fol.70
Ariſtotelis & Plinij ſentẽtia de partu decimeſtri. caſ. 89. num.42. fol.120
Ariſtotelem damnare cõſciſcentes ſibi mortem. caſ. 284. num.7. fol.244
Ariſtotelis amor erga Platonem Præceptorem. caſu 500. num.8. fol.391
ARMA, qui ad hoſtes deferre non poteſt, an vaginas ad enſes recondendos deferre valeat. caſ.95. n.24. fol.128
Arma cur ad hoſtes vehere non liceat. ibid. numero 26
Arma cur lege Iulia de vi publica, prohibeantur. caſ. 394. num.19. fol.323
Arma ne in vrbe eſſent, Seruius Tullius omnium primus ſtatuit. ibid. num.20.
Arma in loco Iudicij ferri non poſſe. ibid. num.38
Arma in loco Iudicij ferri non poſſe, etiam ſi Iudex abeſt. ibid. num.40
Arma in Principum palatijs ferri non poſſe. ibidem. num.44
Arma venenata omninò prohibentur. ibid. nu.47
Arma portans punitur, & ſi præhenſus non fuit. ibi. num.49
Arma iuxta aliquem inuenta, an eius eſſe præſumantur, vt puniri poſsit. ibid. num.53.
Arma in itinere ferre licet. ibidem, numero 58
Arma libera & non ligata viatoribus cõceſſa eſſe. ibi. num.59
Arma de domo Rei non eſſe ſumenda. caſ. 499. nu. 2. fol.391
Arma ferre poſſunt Magiſtratus, & eorum Officiales. caſ.394. fol.323
Arma ferre poſſunt Officiales Epiſcoporum & Legatorum. ibid. num.65
Arma militibus conceſſa eſſe. ibid. num.67
Arma militibus pignoris cauſa adimenda non eſſe. ibid. num.68
Arma eſſe omnibus conceſſa belli tempore. ibidem. nume. 69
Arma aulicis conceſſa eſſe. ibid. num.71.
Arma ferre licet cauſa occidendi bannitum. ibid. numero 73.
Arma ferre an liceat Doctoribus. ibid. num.74
Arma ſubditis adimere feudorum Domini poſſunt. ibid. num.25
Arma ferens malum animum habere præſumitur. ibid. num.26
Armorum vſum priuatis Iuſtinianus interdixit. ibi. num.24
Artem mechanicã exercere deſijſſe, quis dicitur poſt decennium. caſ.467. num.3. fol.374
Armorum appellatione, quæ veniant. caſ.394. nu. 76. fol.324
Armorum ſtrepitus in caſtris non ſinit leges audiri. caſ.95. num.28. fol.128
Armorum vſum ſolius Principis eſſe. caſ.338. num.4. fol.278
Armis vtens, etiam Principe ſciente, pœnam legis Iuliæ de vi publica, non euadit. d. caſ. 394. nume. 27. fol.324
Arnaldi Toloſatis mentientis ſe eſſe Martinũ Guerram factum. caſ.318. num.33. fol.266
Aromatorij vendentes corrupta aromata, Iudicis arbitrio puniuntur. caſ.382. num.4. fol.315
Aromatorio impedito exerceri artem ſuam in domo à ſe eam ob cauſam conducta remittitur penſio. caſ.440. num.5. fol.361
Aronam oppidum Ducatui Mediolanenſi ſuppoſitũ. q.99. num.26. fol.72
Artifex vulneratus, quod intereſſe ob damna ſua conſequatur. caſ.122. num.3. fol.145
Artifices partem ciuitatis facere. caſ. 237. nume.10, fol.214
Aſſaſsini qui, & vnde fluxerunt. caſ.360. nume.41. folio 294
Aſſaſsini qui in diſpoſitionibus ſtatutorum, vt Mediolani, Brixiæ, Patauij, & alijs. ibid. num.42
Aſſertioni delegati inferioris credi, cum aſſerit ſe ob cauſam abſentiæ ſubdelegaſſe. q.76. num.15. fol.52
Aſſerenti creditur in his, quæ ab eius animo pendẽt. caſ.298. num.6. fol.252
ASSESSOR cuius peritiæ eſſe debeat. caſ.253. nume. 2. fol.230
Aſſeſſori præſtituendum eſſe ſalarium. caſ. 254. nu.1. ibid.
Aſſeſſores an Iuris Doctores eſſe debeant. d. caſ. 253. num.6. ibid.
Aſſeſſores in Regno Neapolitano admitti carentes Doctorali dignitate. ibid. num.7
Aſſeſſores perfectæ ætatis eſſe debere. ibid. num.8
Aſſeſſores Magiſtratus eligere. ibid. num.1
Aſſocians delinquentem poſt delictum, quomodo puniatur. caſ.349. num.24. fol.286
Aſiatici luxurioſi. lib.2. cen.1. caſ.57. num.52. fol.98
ATHENIENSES qua mulctarunt pœna falſæ monetæ cuſores. caſ.316. num.7. fol.263
Athenienſium lex contra mortem ſibi conſciſcentes. caſ.284. num.5. fol.244
Athenienſium Iudicum mos in iudicãdo ſuper actione arbitraria. q.5. num.15. fol.4
Vthenienſium lex contra fures. caſ.295. numero 1. folio 250
AVCTORIS ratio cur Vaſallus feudum ex cauſa neceſsitatis alienare non poſsit. caſ.182. nu.7. fol.175
Auctoris diſtinctio ſuper vna facti ſpecie de ſaluoconductu. caſ.336. num.20. fol.276
Auctoris noua diſtinctio, quæ qualitates in reſcripto rum interpretatione narrandæ ſint, ne ſurreptitia reddantur. caſ.201. num.27. fol.194
Auctoris noua diſtinctio, quomodo ſublata condemnandi facultate cenſeatur, & ſublata abſoluendi. q. 43. num.30. fol.27
Auctoris noua opinio, quomodo vnus à pluribus Notarijs qui inſtrumentum receperunt, poſsit illud in publicam formam redigere. caſ.287. numero 10. fol.183
Auctoris opinio, quomodo doloſus incendiarius puniri debeat. caſ.390. num.32. fol.319
Authoris declaratio quo pacto Iudex ſuum arbitriũ moderare debeat. q.14. num.9. fol.13
Author præcatur erga ſe diſcipulorum piam recordationem & memoriam. caſ.500. nume. 15. fol.392
Author cupit errores à ſe ſuis in ſcriptionibus humaniter & pro veritate emendari. caſ.500. numero 18. fol.392
Authoris noua diſtinctio, quam pœnã eligere Iudex debeat. q.86. num.8. fol.62
Authoris noua diſtinctio, quomodò Iudex ferre poſſit teſtimonium ad ſuæ ſententiæ declarationem. q.73. num.13. fol.47
Authoris diſtinctio, qui teſtes probent quem eſſe vſurarium. caſ.235. num.25. fol.223
Authoris conciliatio diſsidentiũ opinionum, quo ad illud, qua pœna puniatur Notarius omittens debita ſolemnitates in inſtrumento. caſ.370. nu.5. f.306
Authoris noua expoſitio ad Clem.1. de hæret. qu. 54. num.42. fol.34
Auditor Rotę egregia perſona iure dicitur. caſ.70. numero 7. fol.106
Auditorum Rotæ laudes. ibid. numero 8
AVGVSTVS Cæſar Argentarij filius. caſ.91. num.5. fol.123
Auguſtus Cæſar iuſsit Tiberium ſuum nomen ferre. caſ.318. num.13. fol.266
Auguſti Cæſaris dictum, & illius deluſio. caſ.89. nume.101. fol.122
Auguſti Cæſaris poſtrema lex de ambitu coercendo. caſu 401. num.13. fol.333
Auguſtini locus. q.96. num.13. fol.70
AVTH. ad hæc. §. illud. C. de iud. declaratur. q.37. numero 18. fol.23
Auth. qui ſemel. C. quomodo & quando Iudex. declaratur. caſ.52. num.4. fol.94
Auth. vt factæ nouę conſti. explicatur nouo ſenſu. caſu 185. num.19. fol.180
Auth. quod mater. C. de reuo. dona declaratur caſu 130. num.2. fol.148
Auth. nouo iure. C. de pœna iud. qui malè intellectus caſ.342. num.14. fol.282
Auth. ex cauſa. C. de lib. præter. quò ad legatorum cõſeruationem locum non habere, ſi pater ignoranter filium præterijt. caſ.147. num.1. fol.154
Auth. & qui iurat. C. de bonis aucto. iud. vnde deſumpta ſit, & de eius ſenſu & intellectu. q.74. nume.23. fol.49.
Auth. ſi quis teſtis productus. C. de teſtib. declaratur. caſ.239. num.13. fol.226
Auth. vt nouæ factæ conſtitutio. locum non habet conſtitutionibus Pontificijs. caſ.185. nu.11. fol.179
Auia excluſa à ſucceſsione, non excluditur à tutela. caſ.150. num.38. fol.157
Auxiliator non punitur, ſi non conſtat verè de delicto principalis. caſ.349. num.13. fol.286
Auxiliator eodem proceſſu, quo principalis condemnari poteſt. ibid. num.14
Auxilium in delictis quando puniatur. caſ.481. nu.3. fol.376
Auxlium dans delictò, quando minori pœna quàm delinquens puniatur. caſ.349. num.4. fol.286
Auxilium delinquenti in ipſo actu præſtans quomodo puniatur. ibid. num.7.
Aymonis Crauettæ opinio reiecta. caſ.235. nume. 24. fol.223

B

BALDVS in Rubri. C. de fide inſtru. nu.35. declaratur. caſ.92. num.3. fol.124
Bald. l.3. num.5. C. de calum. declaratur. caſ.321. nu.5. fol.269
Bald. in l.1. num.6. C. de ſer. fug. declaratur. caſ.351. folio 287
Bald. l. decuriones. C. de quæſtio. declaratur. caſ.340. num.5. fol.280
Bald. in l. vltim. C. de colla. declaratur. caſ. 127. nu.7. fol.147
Bald. in l.1. C. de relatio. confutatus. caſu 202. num.9. fol.200
Bald. in l. vltim. nu.4. in fin. C. ſenten. reſcin. non poſſe, declaratur. caſu 201. num.4. fol.193
Bald. in l. qui Procuratorem. verſi. pone quòd datur. ff. de Procur. declaratur. q.37. num.2. fol.23
Bald. in l. ſi ex falſis. num.11. verſi. ſed ſi talis obiectus. C. de tranſact. declaratur & explanatur. caſu 15. numero 12. fol.80
Bald. reprehenſus in l. ſi pupillorum. §. ſi Prętor. ff. de reb. eorum. caſ.171. num.19. fol.168
Bald. in l. nec exemplo. in fin. C. de falſis. declaratus. caſu 48. num.7. fol.89
Baldi opinio reiecta. caſu 433. num.14. fol.358
Bald. conſi.26. lib.3. declaratur. caſu 395. nu.9. fol.326
Bald. conſi.252. li.1. declaratur. caſu 201. nu.19. fol.193
Bald. in c. cum non ab homine. nu.4. de iud. declaratur. caſu 180. num.26. fol.174
Bald. in l. eos. §. ſinautem. in fin. C. de appell. notatus. caſu 50. num.24. fol.92
Bald. & Fel. in cap. translato. de conſtit. notati. caſ.95. num.21. fol.128
Bald. auth. ex Teſtamento. C. de colla. declaratur. caſ. 132. num.8. fol.140
Bald. in l.1. C. ſi prop. publ. penſita. declaratur. qu.74. num.29. fol.6
Bald. conſil.295. lib.1. declaratur. caſu 352. nume. 16. fol.288
Baldi exploſa ſententia, conſuetudinem ſine ratione procedere. caſu 82. num.13. fol.111
Baldi & ſequacium doctrina exploſa. caſu 308. nu.27. fol.329
Baldi opinio in l. ſi quis non dicam rapere. num.11. C. de Epiſc. & Cler. vno in caſu ſaluatur. caſu 294. nu.6. fol.250
Baldi & Saliceti doctrina declarata. caſu 187. num.9. fol.183
Baldi doctr. l. data opera. num.1. C. de ijs qui accuſã poſſunt. enucleatur atque declaratur. caſ.390. n.28 fol.319
Baldi ratio quædam reiecta, quæſt.68. numero 46. folio 42.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Baldi opinio reiecta.caſ.294.num.2. fol.250
Baldi conſil.284.lib. deciaratur. caſ.237.nume. 33. folio 225
Baldi conſi.29.li.1.& Gram.conſi.51.nu.5.improbantur.caſ.105.num.14. fol.134
Balthaſar Rauoyra ſereniſsimi Ducis Sabaudiæ à ſecretis Conſiliarius laudatur. caſ.228.nu.20. fol.220
BANNITVS captus & ſub protectione curiæ poſitus occidi à priuato impunè non pōt. q.90.n.63.fo.67.
Bannitus, qui ad ſupplicium ducitur, à priuato occidi non poteſt.ibid.num.54
Bannitus appellatione pendente impunè nō occiditur. ibid.num.58
Bannitus & poſitus ad nouas defenſiones torqueri poteſt nullis præcedentibus inditijs.quæſt.84.numero 7. fol.62
Bannitus pro alio crimine, an abſens dicatur cauſa neceſſaria, ita quod poſsit per Procuratorem comparere.q.80.num.54. fol.57
Bannitus admittitur ad probandum ſuam innocentiam caſ.416.num.38. fol.338
Bannitus è banno cancellatus, ſi cancellationem nō oſtendit,iure occidi poteſt.q.90.num.34. fol.67
Bannitus ſi ſaluum conductum habet, & non oſtendit,rectè interfici poteſt.ibid.num.35
Bannitus ex ſola pecuniaria cauſa,rectè nō occiditur. ibi.num.37
Bannitus minus legitimè impunè aliquando occidi poteſt.caſ.283.num.1. fol.244
Bannitus qui banno ſatisfecit, interdum occiditur. ibi.num.3
Bannitum qui minus legitimè erat,occidens,Iudicis arbitrio punitur.ibid.num.2.
Bannitum occidens, qui iam banno ſatisfecerat, punitur arbitrio Iudicis.ibid.num.4.
Bannitum occidens, quem bannitum eſſe ignorabat,non punitur.q.90.num.20. fol.66
Bannitum è banno iniuſtè cancellatum, rectè occidi. ibid.num.23
Bannitum occidens non punitur, ſi ſtatutum permittat illum poſſe impunè offendi.ibid.num.26
Bannitum iam mortuum vulnerari,aut ſpoliari non poſſe.caſ.285.num.4. fol.245
Bannitum ignoranter capiens,an præmium à ſtatuto propoſitum conſequatur. caſ.185. numero 44. fol.181.
Bannitum proditoriè occidens punitur.q.90.nu.49. fol.66
Bannitum habentem ſaluum conductum occidens, punitur.ibid.num.60.
Bannitum toleratum occidi impunè à priuato non poſſe.ibid.num.56
Bannum iniuſtum ipſo iure nullum quādo.q.90. numero 11.ibid.
Bannitum rebannire quando Iudex arbitrium habēs poſsit.q.92.num.1. fol.69
Bannitum imperfectè à Iudice reſtitui non poſſe: ſed neceſſaria eſt Principis conſultatio.ibid. num.5.
Bannitum ex cauſa etiam ciuili à ſolo Principe reſtitui poſſe.ibid.numero 6
Bannitum poſſe ex magna cauſa à Iudice reſtitui.ibi. num.8
Bannitum ſe ipſum occidens,non effugit pœnam indictam contra inferentem ſibi mortem.caſ.384.nume.32. fol.244
Bannitum interficere, publicam vtilitatem reſpicit. ibid.num.34
Bannitum odio priuato occidens punitur.qu.90.nu. 48. fol.66
Bannitum patrem impunè non occidit filius.ib.n.43
Bannitum iniuſtè bannitum occidens arbitrio Iudicis punitur.q.90.num.10.ibid.
Bannitum relegato æquiparari.caſ.438.nu.31.fol.360
Bannitum excommunicato æquiparari.ibidem.numero 33
Banniti & excommunicati æquiparatio quæ. ibid. nume.34
Bannire eſſe mori Imperij. caſu 438. numero 35. folio 360
Bannitum ne comprehendatur,qui opem ferunt graiter puniuntur.caſ.452.num.1. fol.366
Bannitum occidens puniri non poteſt à Iudice pro ſub arbitrio.q.90.nu.1. fol.66
Bannitum patriæ hoſtem appellari.ibid.num.2
Bannitum ob delictum indignum mortis pœna,occidi non poſſe.q.90. nu. 41.ibid.
Bannitum filium ſi pater receptet,pœna receptatorū non punitur.caſ.348.num.7. fol.285
Bannitum filium illegitimum ſi pater receptet, non punitur.ibid.num.9
Bannitum virum ſi vxor receptet,non punitur.ibid. num.10
Bannitum fratrē receptans,non punitur.ibid. nu.12
Bannitum ſocerum gener receptans, vel nurus non punitur.ibid.num.13
Bannitum ignorantem receptans, non punitur. ibi. num.15
Bannitum coactè receptans non punitur. ibid. nu.16.
Bannitum ſi caupo ſeu hoſpes receptat, non puniri. ibi.declaratur.ibid.num.17
Bannitum ſtatuto permittente occidens, iure diuino non punitur.q.90.num.5. fol.66
Bannitum iniquè & iniuſtè occidens, non punitur. ibid.num.7
Banniti cadauer ſpoliari an impunè poſsit. caſ. 387. num.27. fol.316
Bannito concedi poteſt multis de cauſis ſaluuſconductus.caſ.337.num.2. fol.277
Banniro facultatem veniendi ad ciuitatem concede re poteſt Iudex.q.92.num.10. fol.69
Bannitos vnius ciuitatis conſœderatę, fœdere impari ad aliam confugere non poſſe. q.10.nu.16. fol.73
Barbam in homine membrum eſſe.caſ.392. nume.31. fol.321
Barbitonſor Principis nobilis an ſit.caſ.68.nume.38. fol.104
BARTOLVS in l.ait Prætor.§.ſi debitorē.nu.5.ff.de his quæ in frau.cred.exponitur.caſ.87.nu.20.fo.114
Bartolus l.ſi adulterium cum inceſtu, in princ.nu.9. de adulte.declaratur.caſ.244.nume.17. fol.228
Bartolus in l.ſi in rixa.nu.2.ff.ad l.Cornel.de ſicar.declaratur caſ.360.num.100. fol.295
Bartol.l.1.§.Diuus.ff.ad l. Corne.de ſicar.declaratur. ibid.num.93
Bartol.in l.Aurelius.§.idē quæſijt.de lib. lega.reprehenſus.caſ.95.num.20. fol.128
Bartol.in l.is qui reus.num.12.de publ.iudi.reprehēſus.q.81.num.6. fol.60
Bartol.in l.ſi ſic legatum,in fine de legatis primo notatus.q.13.num.19. fol.12
Bart.l.1.§. onerandæ.ff. quarum rerum actio non detur.declaratur.caſ.136.num.10. fol.150
Bart.l.adulter.§.eo tempore. ff. de adult. declaratur. caſ.351.num.15. fol.287
Bart.in l.ſi lege.ff.locati.declaratur.quęſt.21. num.2. fol.15. fol.113
Bartolus nouennium in ſtudijs conſumpſit.caſ.86.n. 26. fol.113
Bart. l.non dubito. nu.2.ff. de capt.& poſtlim. reuer- declaratur.q.100.num.10. fol.73

Bartolus in l.2.ff. de auro & arg. leg. declaratur. caſ. 394.num.42. fol.323
Bar.l.verum.ff. de furtis,declaratur.caſ.191.nume.4. fol.249
Bartolus in l. vtrum. ff. de parricid. exponitur & declaratur.caſ.355.nu.12. fol.292
Bartoli opinio quædam rigoris plena.ibid.nu.11
Bartoli conſideratio reiecta.caſ.88.nu.35. fol.115
Bartoli opinio in l.eos.nu.9.ff. ad l. Cornel. de falſis, reijcitur.caſ.312. nu.2. fol.260
Bartoli opinio confutata.caſ.362. nu.8. fol.302
Bartoli inconſtantia notatur,& eius opinio & ſequacium exploditur.caſ.213.nu.14. fol.212
Bartoli rationes aliquot improbatæ. caſ. 64. numero 10. fol.101
BENEFICIVM qui obtinuit à Vicario ſi illud poſsidet, præfertur in dubio obtinenti beneficium ab Epiſcopo.caſ.48.nu.11. fol.89
Beneficium qui prius acceptauit alteri præfertur,qui illius poſſeſsionem prius adeptus eſt.caſ.48.numero 14. ibid.
Beneficium Principis latè interpretandum. qu. 99. nu.13. fol.72
Beneficium impetrans qualitatem vacationis narrare debet.caſ.201.nu.99. fol.193
Beneficium eſſe ſecundum legem & largæ interpretationis.caſ.336.nu.24. fol.276
Beneficium impetrans narrare debet per cuius obitum vacat.caſ.201.nu.110. fol.198
Beneficium per obitum familiaris Cardinalis vacans impetrans,qualitatem illam narrare debet.ibidem num.111.
Beneficiorum priuatio niſi ex cauſis lege expreſsis, non infertur.caſ.438.num.25. fol.361
Beneficium ſubfamiliaris reſeruatum etiam dicitur. caſ.201.nu.120. fol.198
Beneficium familiari ignoranti & abſenti collatum, reſeruatum etiam dicitur.ibid.num.221.
Beneficium expectatiuum habens, non habet neceſſe ius alterius narrare.caſ.201.nu.149. fol.199
Beneficium impetrans alterius detentionem narrare debet.ibid.nu.147.
Beneficium impetrans narrare debet ius alterius ei ex ſola electione quæſitum.ibid.nu.149
Beneficium ab ordinario impetrans,qualitates beneficij narrare neceſſe non habet.ibid,nu.150
Beneficium impetrans narrare debet ſe eſſe Clericum.caſ.201.nu.33. fol.195
Beneficium impetrans narrare debet ſuæ natiuitatis qualitatem.ibid. nu.34
Beneficium impetrans narrare debet crimen, in quo ſe inuolutum reperit.ibid.nu.37
Beneficium impetrans narrare debet plures diſpenſationes à ſe impetratas.ibid.nu.39
Beneficium impetrans narrare debet ſuam dignitatem.ibid.nu.40
Beneficiū impetrans narrare debet aliud beneficium, quod iam obtinet.ibi.n.41. ꝙ ampliatur per belle & ſi tenue ſit.& noue alijs inſuper modis quos proſequere vſq; ad nu.52.fol.eod.& ſequent.
Beneficium impetrans tacens primum beneficium, quòd ſibi collatum ignorat, ſurripere ſecundum impetratum non dicitur.& ibi declaratur.ibidem num.52. ibid.
Beneficium impetrans præſtimonij, quod obtinet, mentionem an facere teneatur. caſu 201. numero 55. ibid.
Beneficium impetrans narrare non debet fructus altaris pro ſuo labore ſibi ab Epiſcopo collatos,ibid. numero 60.
Beneficium curatum impetrans curæ mentionem facere debet.ibid.nu.61.
Beneficium eſſe curatum narrare debet impetrans,& ſi illi per Vicarium ſeruire poteſt.ibid.nu.63.
Beneficium impetrans narrare debet eſſe curatum, nec prodeſt conceſsio motu proprio facta.ibi. numero 64.
Beneficium plebaniam habere, narrare ſufficit, & ſi curam animarum habeat.ibid.nu.65. fol.196
Beneficium curatum Epiſcopatui vel Archidiaconatui annexum impetrans, ſufficit ſi narret beneficium principale ibid.nu.87.
Beneficium curatum accidentaliter obtinens, non tenetur illud narrare in impetratione ſecundi.ibidem nu.68.
Beneficium impetrans coram ordinario neceſſe non habet exprimere omnes illius qualitates. ibidem numer.70.
Beneficium Iuriſpatronatus impetrans illius qualitatem narrare omninò debet. & ibidem declaratur.ibid.nu.71.
Beneficium cathedralis Eccleſiæ impetrans qualitatem ſituationis narrare debet.ibid.nu.72.
Beneficium reſidentiæ impetrans illam qualitatem narrare debet.ibid.nu.73.
Beneficium reſidentiæ motu proprio collatum tenet,etiam qualitate illa non narrata.ibid.nu.76.
Beneficium eſſe electiuum narrare debet illud impetrans.caſu 201.nu. 84. fol 197
Beneficium eſſe cum commenda narrare debet impetrans.ibid.num.85.
Beneficium eſſe regulare narrare debet Clericus ſecularis illud impetrans.ibid.nu.86.
Beneficium ſeculare eſſe, narrare debet regularis illud impetrans.ibid.num.87.
Beneficium eſſe hoſpitale debet narrare illud impetrans.ibid.num.88.
Beneficium cum hoſpitale ſi ſpectat ad collationem Prælati regularis, in impetratione eſt neceſſe dicere eſſe hoſpitale.ibid.num.90.
Beneficium alteri annexum impetrans illius qualitatis mentionem facere debet. caſu 201. numero 91. ibid.
Beneficium alteri annexum acceſſoriè impetrans ſufficit ſi narret beneficium principale.ibid.nu.93.
Beneficium,quod eſt in collatione ordinarij vnicum impetrans,illius qualitatis mentionem facere debet.& ibidem declaratur.ibid.nu.94.
Beneficium monoculum quod.ibid.nu.95.
Beneficium impetrans quod fuit familiaris Papæ, & deinde Cardinalis, ſufficit ſi narret illum fuiſſe familiarem Papæ.caſ.201.nu.123. fol.198
Beneficium quod notoriè fuit familiaris Cardinalis, impetrans,non habet neceſſe narrare familiaritatis qualitatem.ibid.num.124
Beneficium per reſignationem impetrans neceſſe nō habet exprimere reſignantem eſſe familiarem Cardinalis.ibid.nu.125
Beneficium affectum impetrans illius qualitatis mentionem facere debet.ibid.nu.128
Beneficium vitio intruſionis affectum,impetrans, illud vitium narrare debet.ibid.nu.129
Beneficium litigioſum impetrans, illud vitium narrare debet.ibid.nu.131.
Beneficium impetrans quando nomen Sancti exprimere debeat.ibid.num.134. fol.199
Beneficium impetrans narrare debet ſtatutum iuratum illius Eccleſiæ,ſi extat.ibid.nume. 136
Beneficium impetrans narrare debet ius,quod alteri in eo competit.ibid.num.138.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Beneficium impetrans narrare debet coloratam possessionem, quam in eo alter obtinet. ibid. nu. 139
Beneficium ducentorum coronatorũ esse tenue, persona Cardinalis inspecta. cas. 216. nu. 10. fol. 214
Beneficium esse tenue cùm reditus ad victum non sufficiunt. ibid. nu. 13
Beneficij appellatione curatum non venire. casu 201 numero 62. fol. 193
Beneficij collatio ab Episcopo facta præfertur in dubio collationi facta ab eius Vicario. casu 48. nume. 17. fol. 89
Beneficio aliquem priuare Episcopum non posse cùm extra diœcesim commoratur. q. 43. nu. 20. fol. 27
Beneficia magna & tenuia dici, si reditus est solùm centum coronatorum. cas. 216. nu. 9. fol. 214
Beneficia tempore noctis conferre posse. casu 48. numero 22. fol. 89
Beneficia dum Pontifex confert, qualitatis beneficij rationem habet. cas. 216. nu. 1 fol. 214
Beneficia modica & tenuia quæ. ibid. nu. 2
Beneficia tenuia charitatiuo subsidio non grauari. ibid. nu. 3
Beneficia duo incompatibilia possidere quis non potest. cas. 259. nu. 3. fol. 233
Beneficiorum Ecclesiasticorum pluralitas Canonibus inimica. nu. 1. ibid.
Benemerita quomodò probanda sint. lib. 2. centur. 2. cas. 134. nu. 2. fol. 149
Benemerita quomodò æquialere debeant rei donatæ. cas. 132. nu. 6. fol. 148
Beneplacitum Principis eius morte euanescere. q. 69. num. 5. fol. 43
Bestiarij qui. casu 413. nu. 7. fol. 336
Bigamiam non damnari. cas. 420. nu. 35. fol. 345
BLASPHEMIA quid sit. cas. 375. num. 3. fol. 309
Blasphemiam hæresis esse speciem. ibid. nu. 1
Blasphemiam esse, dicere, al despetto d' Iddio. ibidem numero 4
Blasphemiam esse si quis dicat, Dio non po fare. ibid. numer. 5
Blasphemiam facto committi. casu 376. numero 1. fol. 310
Blasphemiam non esse, si quis dixerit, Deum facere non posse quòd res sit permutata, cum verè non esset. casu 375. nu. 8. fol. 309
Blasphemiam esse dicere, Rinego Dio. ibid. nu. 10
Blasphemiam esse dicere, Dispiacia à Dio. ibid. nu. 11
Blasphemiam esse dicere, Per la vita de Dio. ibidem numero 12
Blasphemiam esse dicere, Maladetto Dio. ibid. nu. 13
Blasphemiam esse abnegare fidem. ibid. nu. 15
Blasphemiam pœna corporali & diuina puniri. casu 319. nu. 16. fol. 267
Blasphemans an pœnam euitet, si confiteatur peccata Sacerdoti. casu 372. nu. 11. fol. 308
Blasphemans mitius punitur, si non consueuit blasphemare. cas. 375. nu. 32. fol. 309
Blasphemans calore iracundiæ mitius punitur. ibid. nu. 33
Blasphemus qui Sacerdoti confessus est peccata, an pœnam euitet ibidem num. 36
Basphemi Iure Canonico quomodò puniantur. ibid. nu. 27
Blasphemi qua pœna lege antiqua diuina plecterentur. ibid. nu. 24
Blasphemi Iure Ciuili capite mulctantur. ibid. nu. 28
Blasphemantium pœnæ, quæ. ibid. num. 23
Blasphemos puniri pro loci qualitate. ibid. nu. 34
Blasphemos variè hodie puniri apud varias nationes. ibid. num. 35
Blasphemat qui turpia & iniuriosa verba profert in fidem Christianam. ibid. num. 16
Blasphemat qui Deum dicit iniustum. ibid. nu. 17
Blasphemat, qui per Dei caput iurat. ibidem numero 14
Blasphemare consuetus, qua pœna puniatur. ibid. nu. 31
Blasphemator si est confessus peccata, ex aliquorum opinione non punitur. cas. 464. nu. 25. fol. 374
Blanditiæ testantium non dicuntur liberam testandi facultatem impedire. cas. 395. nu. 42. fol. 327
Blanditijs qui effecit, vt testamentum reuocaretur, institutio tenet. ibid. nu. 43
Boerius quæst. 107. in fine. reprehensus. cas. 331. numero 4. fol. 274
Boerij æquiuocatio. ibid. num. 5
Boerij consideratio euersa. cas. 185. nu. 49. fol. 182
Boerij doctrina explosa. cas. 89. nu. 24. fol. 119
BONA fides quando cursu decennij præsumatur. cas. 43. num. 8. fol. 87
Bona fides ex temporis diuturnitate præsumitur. casu 43. nu. 1. ibid.
Bona fides in quibus actionibus maximè versetur. q. 3. nu. 17. fol. 2
Bona cessantium soluere pensitationes publicas sub hasta alienari. cas. 55. nu. 1. fol. 96
Bona immobilia Ecclesiæ, sine necessitate non posse alienari. cas. 432. nu. 8. fol. 356
Bona de mensa Ecclesiæ quæ dicantur. casu 433. num. 2. fol. 357
Bona de mensa Ecclesiæ censeri effecta, quando Prælatus illa aliquod tempus apud se retinuit. cas. 433. nu 13. fol. 357
Bona illata & inuecta in domo ab inquilino, esse pro pensione domus tacitè hypothecata. casu. 441. nu. 1. fol. 362
Bona illata & inuecta quæ dicantur. cas. 441. nu. 2. ibi.
Bona inuecta censeri ea, quæ plaustro fuerunt importata. ibid. nu. 3
Bona matris supposita fideicommisso posse alienare pro dote filiæ si pater inops est. cas. 460. nu. 7. fol. 371
Bona aui materni supposita fideicõmisso posse alienari, vt neptis dotetur, cum eius pater inopia laborat. casu 460. fol. 371
Bona cessantium soluere pensitationes, vt sub hasta alienari possint, per quod tempus is debet cessasse. cas. 55. nu. 1. fol. 96
Bona minorum siue prędia pignori dare vel alienare, vtilius an sit, Iudicis est arbitrium. casu 171. numero 15. fol. 168
Bona minorum, cætera in verb. Minoris, & minorum bona.
Bonorum multiplex species. casu 171. nu. 34 fol. 168
Bonifacius VIII. à Rege Galliarum de hæresi accusatus. q. 80. nu. 132 fol. 60
Bonifacij VIII. Pontificis Max. facinus. cas. 158. nu. 1. fol. 160
Bononiensis & Perusina corruptela ludendi lapidibus. cas. 400. nu. 8 fol. 332
Bononienses Iudæi priuilegio ciuilitatis à Pontifice donati. cas. 290 fol. 249
Bonum quem non præsumi ad tertij detrimentum. q. 9. nu. 9. fol. 10
Bonos præmijs esse inuitandos, malos verò pœnis coercendos. cas. 377. nu. 16 fol. 311
BOVES aratorios & instrumenta rusticalia pignore capi non posse. cas. 378. nu. 2 fol. 312
Boues aratorios lege Attica mactari vetitum, ibidem nu. 4
Boues aratorij & instrumenta rusticalia pignore capi

capian possint, cùm alia non extant bona. ibidem. numer. 10.
Boues aratorij & instrumenta rusticalia pignori capi non possunt, etiam vt subhastentur. ibidem. numero 14.
Boues aratorij pignori ex conuentione dari possunt. ibid. num. 15.
Boues aratorij in opere nondum deducti pignore capi possunt. ibid. nu. 17.
Brachium seculare quando concedendum Iudici Ecclesiastico. cas. 451. nu. 4. fol. 366
Buccellarij fures qui. cas. 394. nu. 97. fol. 323

C.

CÆSARIS Augusti in maledicos patientia. cas. 377. num. 25. fol. 311
CADAVER cur sanguinem coram homicida emittat. cas. 270. nu. 17. fol. 240
Cadauer sequestrari non potest ob vsuras. cas. 387. numer. 18. fol. 316
Cadauer per vicos transuehens dum iter facit, non punitur. ibid. nu. 25.
Cadauer homicidæ sui ipsius sepeliri non debet. ibid. num. 31.
Cadauer illius, qui mortem sibi consciuit, an suspendi debeat, Iudicis residet in arbitrio. cas. 284. numero 15. fol. 244
Cadauera suspendi dum Iudices iubent, non rectè agunt. cas. 285. nu. 2. fol. 245
Cadauera suspensorum conceduntur Medicis causâ anothomiæ faciendæ. ibid. nu. 10. & 12.
Cadauera punitorum insepulta interdum manere debent. d. cas. 387. nu. 32. fol. 316
Cadauera spoliantes mortis pœna plectuntur. ibid. numero 13.
Cadauera extrahentes è sepultura graui pœna plectuntur. ibid. nu. 14.
C. Marij egregia contra sodomitam sententia. cas. 286 nu. 23. fol. 246
C. Marij mors. cas. 284. nu. 9. fol. 244
C. Cæsar annum ad lunæ cursum ordinauit. cas. 50. num. 4. fol. 91
C. Cæsaris constitutio de pecunijs mutuis reddendis. nu. 7. cas. 183. fol. 178
C. Cæsaris lex in terminorum motores. casu 393. numer. 4. fol. 322
C. Cæsaris lex, qua arma in vrbe esse prohibuit. cas. 394. num. 22. fol. 323
C. Iulij Cæsaris in suos maledicos patientia. cas. 377. num. 24. fol. 311
CATO è Sicilia fœneratores exegit. cas. 398. numer. 8. fol. 329.
Cato trium se pœnitere dicebat. casu 61. numero 6. fol. 100.
Catonis Censorij de honestate seruanda lex. cas. 287. numer. 14. fol. 247
Catonis Vticensis mors. cas. 284. num. 8. fol. 244
Catonem Censorinum octuagenarium generasse. lib. 2. cent. 1. cas. 89. nu. 62. fol. 118
Caietani error. cas. 420. nu. 40. fol. 344
Caligula Imperator à ciuibus dotes præstari voluit suis filiabus. cas. 181. nu. 2. fol. 174
Calculatoris electi ad rationes computandas potestas & auctoritas quanta. cas. 209. nu. 36. fol. 209
CALVMNIATOR non excusatur ex semiplena probatione, si accusatus contrarium probauit. cas. 321. nume. 18. fol. 269
Calumniator excusatur, si à testibus se deceptum probat. ibid. nu. 19.
Calumniator excusatur, si probat se à fide dignis audiuisse. ibid. num. 20.
Calumniator excusatur, si dolore immenso accusare coegit. ibid. nu. 24.
Calumniator excusatur, cum de atroci crimine accusat. ibid. nu. 26.
Calumniator non efficitur, qui diffamatum accusat. ibid. nu. 29.
Calumniator excusatur, si suam recusationem probauit, testibus deinde ex sua persona reprobatis. ibid. nu. 31.
Calumniator ob ætatis & sexus imbecillitatem excusatur. ibid. nu. 32.
Calumniator ex iustis causis excusatur, vt teneatur similitudine supplicij, non autem ab actione iniuriarum. ibid. nu. 33
Calumniator ex iustis causis à refectione expensarum non excusatur. ibid. nu. 34.
Calumniator non dicitur, qui semiplenè probauit. casu 177. nu. 9. fol. 172
Calumniator dicitur, qui accusationem non probauit. casu 321. nu. 4. fol. 269
Calumniator excusatur, si semiplenè probauit. ibid. numero 7.
Calumniatorem talionis pœna etiam iure Diuino puniri. cas. 322. nu. 9. fol. 270
Calumniatores ex Aristotelis sententia esse grauiter puniendos. nu. 10. ibid.
Calumniatores crudeles appellabat Demosthenes. ibid. nu. 11
Calumniatores grauiori odio quàm fures Agesilaus insectabatur. ibid. nu. 12.
Calumniatores qui. cas. 321. nu. 1 fol. 269
Calumniatorum pœnæ quæ. cas. 322. nu. 1. fol. 270
Calumniari quid ex Valla. cas. 321. nu. 2. fol. 269
Calumniari non dicitur, qui ex officij necessitate accusat. ibid. nu. 21.
Calumniari non dicitur, qui accusat ex defuncti voluntate. ibid. nu. 30.
Calumniari consuetus non excusatur, si semiplenè, tantùm iustitutam accusationem probauit. d. cas. 321. nu. 17. ibid.
Calumniatorem puniri æquitati consentaneum. cas. 322. nu. 13. fol. 270
Calumniatorem esse dignum maiori pœna, quotis altero delinquente. ibid. nu. 14.
Calumniator semper deliberatè calumniatur. numero 16.
Calumniatorem Diabolo comparari. ibidem. numero 17.
Calumniator in ciuili etiam negotio punitur. ibid. nume. 19
Cambyses acre Iudicium contra Iudicem, qui per fordes iudicarat. cas. 342. nu. 2. fol. 281
Camilli Plautij Iurecons. doctiss. noua opinio de dote propter adulterium hodie non amittenda. cas. 287. nu. 11. fol. 247
Camilli Plautij intellectus ad c. plerunq; de do. inter virum & vx. in dubium reuocatus. ibd. nu. 24
Cancellarius supremus in Gallia loco antiqui Quæstoris est. cas. 68. nu. 11. fol. 104
Cancellarij supremi Principum Illustres hodie esse. casu 68. nu. 7. ibid.
Cancellarios supremos hodie loco Consulum esse. d. casu 68. nu. 19. ibid.
Cancellationem factam à non habente authoritatem, nil operari. q. 90. nu. 24. fol. 66
CANONICVM deseruire posse per substitutum pendente appellatione ab eo interposita super residentia. lib. 2. cen. 1. cas. 69. nu. 11. fol. 106

Universidad de Deusto
Biblioteca

Canonicatum impetrans narrare debet nomẽ Canonici, per cuius personam vacat. caſ. 201. numer. 135. fol. 193
Canonicatum eſſe de maioribus beneficijs reſpectiuè. caſ. 216. nu. 6. fol. 214
Canones eſſe Iuri Cæſareo coniunctos. caſ. 425. num. 28. fol. 352
Canones ignorans, practicam edíſcere non poteſt. ibidem nu. 30
Canonici cathedralium, vt ſint Doctores ſuadet Concilium Tridentinum. ibid. nu. 45
Canonicos eſſe Epiſcopi conſiliarios. ibidem nu. 46.
Canonici negligentes eligere certum numerum Canonicorum, quando priuantur facultate eligendi. caſ. 498 nu. 52. fol. 389
Capital quid. caſ. 393. nu. 7. fol. 322
Capitale odium quod. lib. 1. 86. numero 16. fol. 63
Capitalis morbus quis. ibid. nu. 17
Capitalem cauſam eſſe, quia vitam adimit. caſu 265. num. 3. fol. 238
CAPITVL. in Archiepiſcopatu de rapt. ſenſus & declaratio. qu. 54. nu. 10. fol. 34
Capit. ex literis. de reſtitu. in integ. intellectus & ſenſus. q. 54. nu. 46. ibid.
Capit. 1. §. ſi quis ruſticus, de pace tenen. in vſib. feud. declaratur atque exponitur. caſu 394. numero 29. fol. 323
Cap. licet. de regula exponitur. q. 7. nu 67. fol. 5
Capit. de his. 28. diſtinct. declaratur. caſu 57. nume. 11. fol. 97
Capit. ſtatutum. de reſcript. in 6. declaratur. caſu 69. num. 2 fol. 106
Cap. cum contumacia de hæret. in 6. declaratur. caſu 416 nu. 18. fol. 338
Capitul. rurſus. 11. quæſt. 3. declaratur. ibidem numer. 17
Capitul. 1. de teſtibus in 6. declaratur. caſu 411. numero 4 fol. 335
Capitul. his ita. diſtinct. 6. declaratur. caſu 413. num. 4. fol. 336.
Capitul. ſi quis per ebrietatem. de conſecrat. diſtin. 2. declaratur. caſ. 405. nu. 3. fol. 334
Capitul. ſi conſtiterit. de accuſa declaratur. caſu 106. num. 5. fol. 335
Capitul. ſufficit. de conſecrat. diſtinct. 1. declaratur. caſu 407. nu. 2. fol. 335
Cap. degradatio. §. actualis de pœnis in 6. declaratur. caſ. 415. nu. 26. fol. 337
Capit. vlt. de pœnis declaratur. caſu 416. nu. 31. fol. 338
Capitul. cum bonæ. de ætate & qualita. declaratur, ibid. nu. 49
Capitul. vltim. de pœnis. interprætatio. ibidem numero 50
Capitul. cum ſecundum. de hæret. in 6. declaratur. ibid. nu. 63
Capitul. 1. de ſecundis nuptijs. declaratur. caſu 417. nu. 9. fol. 341
Capitul. is qui. 34. diſtinct. caſu 418. numero 20. fol. 341
Cap. quod propoſuiſti. 32. quæſt. 7. exponitur. caſ. 420. nu. 95. fol. 345
Capitul. admonet. de renuntia. declaratur. caſu 420. nu. 5. fol. 350
Capitul. non magnopere. ne Clerici vel Monachi. declaratur. caſ. 425. nu. 33. fol. 352
Capitul. ſuper Specula. ne Cleric. vel Monach. declaratur. caſ. 425. nu. 34. fol. 351
Cap. cum in cunctis. §. præſen. declaratur. ibid. nu. 36
Capitul. cum in cunctis. de electio. declaratur. ibidem. 54
Capit. illiteratos. 36. diſtinct. explicatur. ibidem numero 55
Capit. penultim. de fideiuſſi. declaratur. caſu 432. nu. 20. fol. 356
Capitul. 1. de ſolut. declaratur. caſu 432. numer. 21. fol. 355
Capitul. cum de beneficio. de præben. in 6. declar. caſ. 433. nu. 12. fol. 358
Capitul. ſi quis rapuerit. 27. qu. 1. exponitur. caſ. 436. nu. 19. fol. 360
Capitul. licet. de foro comp. declaratur. caſu 458. nu. 6. fol. 368
Cap. accedens. il 2. vt lite non conteſta. declaratur. caſ. 458. nu. 8. fol. 368
Capit. in cauſis. de re iud. elucidatur. quæſt. 8. nu. 19. fol. 8
Capit. Clericus. de vita & honeſtate Clericorum, declaratur. caſ. 392. nu. 25. fol. 322
Capitul. ſuper his. de pœnis. quæſt. 91. numero 6. fol. 68
Cap. verum. de foro compet. explanatur. quæſt. 8. numero 16. fol. 8
Capitul. cum olim. de cenſibus, ſenſus & declaratio. lib. 2. cent. 1. caſ. 93. nu. 28. fol. 125
Capitul. 1. de ordine cog. declaratur. caſu 167. numero 18. fol. 164
Capitul. potuit. de locatio. in illis verbis, celeri ſatisfactione, exponitur. caſu 7. numero 5. fol. 77.
Capit. 1. de conſtitut. ibi, ſenſu ſuo. exponitur. quæſt. 7. nu. 54. fol. 5
Capitul. venerabilis. §. porrò. de offic. deleg. explicatum. q. 54. nu. 37. fol. 34
Capit. Apoſtolicæ. de donat. explicatur. caſu 74. numer. 2. fol. 108
Capit. dudum. il 1. de electio. declaratur. caſu 175. numero 9. fol. 171
Cap. quod translationem. de off. deleg. ſenſus. qu. 74. nu. 37. fol. 48
Capitul. Gonſaldus. 17. quæſt. 2. exponitur. caſu 56. nu. 2. fol. 96
Capitul. monaſterijs. 19. quæſt. 3. declaratur. ibid. num. 3
Capitul. ſi quis incognitus. 17. quæſt. 2. ſenſus. ibid. numer. 4
Capit. ſicut. de Iudæis declaratur. quæſt. 94. numero 6. fol. 69
Cap. cum non ſit. de decimis, ſenſus & declaratio. caſ. 210. nu. 10. fol. 210
Capitulum quando duo connexa contineat. caſ. 95. nu. 18. fol. 128
Capit. ſeparatum quando dicatur. ibid. nu. 19
Cap. in Archiepiſcopatu. de rap. ſenſus & intellectus. q. 74. nu. 46. fol. 48
Cap. cum veniſſent. de eo qui mittitur in poſſeſ. cauſa rei ſerua. ſenſus & declaratio. ibid. nu. 47.
Cap. paſtoralis. in fi. de cauſ. poſſ. & propr. declaratur. caſ. 51. nu. 37. fol. 93
Cap. cum Ioannes. de fide inſtru. declaratur. ibi. nu. 38
Capit. Si quis ſuadente. 17. q. 4. declaratur. caſ. 180. numero 19. fol. 173
Cap. 1. §. ſi quis quinq; ſolidos, de pace tenend. intellectus. caſ. 295. nu. 13. fol. 252
Cap. cum dilectus. de elect. ſenſus & intellectus. q. 73. nu. 11. fol. 47
Capit. ſignificaſti. de off. deleg. ſenſus aperitur. qu. 37. nu. 28. fol. 23
Cap. cum P. Manconella, de accuſ. declaratur. caſ. 121. nu. 3. fol. 145
Cap. poſtremo. de appell. exponitur, ibid. nu. 4

Cap. com-

Capitul. conſuluit. de offic. deleg. explicatur. caſ. 45. num. 8. fol. 88
Capit. 1. §. porrò, quæ fuerit prima cauſ. benefic. amit. extendi ad caſus ſimiles ibidem expreſsis. caſ. 130. numer. 5. fol. 148
Capitul. quia non in omnibus, de vſuris. declaratur. caſ. 398. num. 39. fol. 329
Cap. mandato, de præhendis in 6. ſenſus & declaratio. caſ. 201. num. 98. fol. 193
Capitul. literis, de præſum. declaratur. caſ. 244. nu. 8. fol. 227
Cap. cum cauſam. el 1. de teſtib. enucleatur. qu. 33. numer. 9. fol. 20
Cap. cum dilectus. de fid. inſtrum. explanatus. caſ. 51. num. 20. fol. 93
Capitu. quoniam contrà, de proba. declaratur. caſ. 175. num. 6. fol. 171
Cap. vltim. de offic. deleg. ſenſus & intellectus. qu. 54. num. 39. fol. 34
Cap. ad noſtram. de regul. declaratur atq; exponitur. caſ. 57. num. 38. fol. 97
Cap. cum ſingula. de præben. in 6. declaratur. caſ. 185. num. 2. fol. 179
Cap. vlt. ne Cleric. vel mona. declaratur, caſ. 185. num. 13. ibid.
Capit. ſi delegatus. de offic. deleg. in 6. ſenſus & declaratio. q. 69. nu. 23. fol. 43
Cap. 1. §. ſi voluerit. de capita. qui curiam vend. in vſibus feudorum, ſenſus & declaratio. caſu 360. numer. 29. fol. 294
Cap. vlt. de offic. ord. ſenſus & declaratio. lib. 1. qu. 54. num. 43. fol. 34
Cap. prudentiam. in prin. de offi. deleg. explicatur. q. 37. num. 34. fol. 23
Cap. 2. de feudis declaratur. caſu 81. nu. 6. fol. 110.
Capitul. 1. de oper. noui nuntia. explicatur. quæſt. 74 num. 54. fol. 48
Cap. 1. de homicid. in 6. ſenſus & intellectus. caſu 360. num. 40. fol. 294
Capit. ſignificantibus. de offi. deleg. declaratur. caſ. 66. num. 5. fol. 103
Cap. 1. §. porrò. quæ fuerit prima cauſ. benefi. amit. declaratur. caſ. 267. nu. 4. fol. 238
Capit. 2. de translatio. Epiſco. intellectus. caſ. 287. nume. 22. fol. 247
Cap. plerunque. de dona. inter virum & vxo. intellectus. ibid. nu. 23.
Capit. 1. §. verùm, de poſtula. Præla. exponitur. caſ. 185. num. 17. fol. 179
Cap. 1. §. nec obſtaret, de conceſ. præben. in 6. declaratur. ibid. num. 18.
Capitul. miles. 14. quæſt. 5. declaratur. caſ. 354. numero 4. fol. 290
Cap. dixit Dominus. 14. q. 5. declaratur. ibid. numer. 5
Capitul. paſtoralis. de appellat. declaratur. caſu 186. numer. 13. fol. 182
Cap. 1. §. 1. quibus mod. feu. amit. intellectus. caſu 87. num. 10. fol. 247
Capit. gratia, de reſcript. in 6. declaratur. caſ. 201. numero 53. fol. 193
Cap. Moyſes. 32. q. 2. deſumptum Exodi 21. declaratur. caſ. 357. num. 15. fol. 293
Capitul. ſuper eo. il 2. §. 1. de teſtibus, declaratur. caſu 102. nu. 5. fol. 132
Cap. 1. §. mercator. de pace tenen. in vſib. feud. declaratur. caſ. 394. nu. 60. fol. 323
Cap. penult. de offic. Vicar. in 6. declaratur. quæſt. 43. nume. 28. fol. 27
Capitul. ſi à ſede. de præbend. in 6. declaratur. caſ. 48. num. 31. fol. 89
Cap. prohibitæ. vigeſimatertia diſtinctione litera reſtituta. caſ. 392. nu. 26. fol. 321
Cap. continebatur. de ſponſa. impub. ſenſus & declaratio. caſ. 57. nu. 29. fol. 97
Capitul. ad abolendam. §. 1. de hæred. intellectus. caſ. 372. num. 7 fol. 308
Cap. didici. 1. q. 7. intellectus. ibid. nu. 8
Capitul. an fit. de appella. declaratur. caſ. 16. numer. 3. fol. 80.
Capitul. licèt vniuerſis. de teſtibus, explicatur. qu. 27. num. 2. fol. 18
Capitulum adminiſtrans ſede vacante, nouo Prælato rationes reddere tenetur. caſus 209. numero 8. fol. 209
Capit. cætera in ver. Lex. Tex. Clem.
Capitula connexa quæ. libro 2. centur. 1. caſu 95. numero 14. fol. 127
Capitula antiqua declarare poteſt actor, & ſi noua dare prohibeatur. q. 73. nu. 19. fol. 47
Capitula diuerſa cenſeri cum concurrere ſimul non poſſunt. caſ. 95. num. 22. fol. 128
Captiuitatem difficilis probationis. caſu 116. numero 10. fol. 144
Captus in bello ſe iuſtè captum declarat, ſi taleæ partem perſoluit. caſ. 336. nu. 28. fol. 276
CARCER ad cuſtodiam, non ad pœnam eſſe debet. caſ. 305. num. 2. fol. 257
Carcer efficit vt in eo geſta ſint nulla. libr. 2. centur. 2. caſ. 136. num. 4. fol. 150
Carcer perpetuus ad cuſtodiam eſſe non debet. queſt. 89. num. 7. fol. 65
Carcer perpetuus à Iure Canonico in pœnam indicitur. ibid. num. 10.
Carceris perpetui pœnam indicere an poſsit Iudex pro ſuo arbitrio. q. 89. nu. 1 ibid.
Carceris perpetui pœnã pro delicto apud multos ſeruari. ibid. num. 2.
Carceris perpetui pœnam capitalem eſſe. ibid. num. 3.
Carceris perpetui pœna perpetuæ ſeruitutis eſt. ibidem. num. 4.
Carceris perpetui pœnam Iudicem ex plenitudine ſuæ poteſtatis non poſſe indicere. ibid. nu. 5.
Carceris perpetui pœnam ſeruo imponi poſſe, & alijs nonnullis. q. 89. nu. 8. ibid.
Carceris perpetui pœnam ob delictum atrox indici poſſe. ibid. nu. 9.
Carceris perpetui condemnationem eſſe ipſo iure nullam. ibid. nu. 6.
Carceris cuſtodiam eſſe adhibendam arctiorem illi, qui ſemel aufugit. caſ. 303. nu. 10. fol. 255
Carceris qualitas quæ eſſe debeat, & qui fideiuſſoribus relaxandi. caſ. 303. nu. 1. ibid.
Carceris qualitas, vide cuſtodiæ qualitas.
Carceris cuſtos, Require cuſtos carceris.
Carcerem ſubterraneum eſſe non debere. caſ. 305. numero 5. fol. 257
Carcerandi arbitrium Iudicem habere, cum in criminalibus arbitrium obtinet. q. 78. nu. 1. fol. 64
Carceratus ſi hoſtio fracto fugit, qua pœna plectatur. caſ. 301. nu. 5. fol. 253
Carceratus ſolis compedibus vinctus ſi fugit, qua plectatur pœna. ibid. nu. 6.
Carceratus ſub ſola cuſtodia fugiens, effractoris pœna punitur. ibid. nu. 7.
Carceratus dicitur, & qui ſub arreſto eſt. ibid. nu. 9.
Carceratus fugiens ſi capiatur, pœna effractoris punitur. ibid. nu. 11.
Carceratus qui poſt fugam reuerſus eſt, non punitur, vt effractor. ibid. nu. 12.
Carceratus indebitè, fugiens non punitur. ibi. nu. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Carceratus indebitè in foro conſcientiæ fugere poteſt,ibid.nu.15.
Carceratus notoriè iniuſtè, tutè aufugit,& illum inſtigans non punitur.ibid.nu.23.
Carceratus ob atrox delictum ligari etiam poteſt. caſu 305.nu.7. fol. 257
Carceratus quando relaxetur fideiuſſoribus, remiſſiuè.caſ.276.nũ.25. fol.242
Carceratus carnaliter cognoſcens mulierem cuſtodis,qua pœna puniatur.caſ.292.nu.5. fol.250
Carceratus remittendus ſub cuſtodia,ſoluit cuſtodię impenſam.caſ.228.nu.9. fol.220
Carceratus dato fideiuſſore relaxatur ſi facti conſuetudo ita ſuadet.d.caſ.303.nu.35. fol.255
Carceratus ob pœnam ſanguinis in defectum pecuniariæ fideiuſſore relaxatur.ibid.nu.36.
Carceratus ob pœnam arbitrariam fideiuſſoribus relaxatur.ibid. nu.39
Carceratus ob pœnam pecuniariam ex conſuetudine fideiuſſoribus relaxatur.ibid.nu.40
Carceratus ob ſolam pœnam pecuniariam ſub fideiuſsione poteſt liberari.caſ.303.nu.3. ibid.
Carceratus ob pœnam pecuniariam ſi delictum eſt confeſſus,non eſt ſub fideiuſsione relaxandus. ibidem.num.4.
Carceratus ob pœnam pecuniariam relaxandus non eſt dato fideiuſſore,ſi ſerò eum obtulit.ibi.nu.8
Carceratus ſi ſemel aufugit,amplius liberandus non eſt dato fideiuſſore.ibid.nu.9.
Carceratus repertus in fragranti crimine pro quo eſt ſola pœna pecuniaria, fideiuſſoribus non eſt relaxandus.ibid.nu.12
Carceratus ob pœnam pecuniariam,ſi crimen eſt notorium non relaxatur ſub fideiuſsione. ibid. numero 13
Carceratus ob pœnam corporalem ſub fideiuſsione relaxandus non eſt.ibid.nu.15
Carceratus fideiuſſoribus non relaxatur, etiam ſi corporalis pœna ſit tantùm corporis afflictiua, vt ictus fuſtium.ibid.nu.23
Carceratus ſi confeſſus eſt delictum, non liberatur dato fideiuſſore.ibid.nu.28
Carceratus pro pœna pecuniaria, quę corporalis efficitur,fideiuſſoribus non relaxatur.ibid.nu.31
Carceratus pro infractione ſaluæguardiæ dato fideiuſſore relaxandus non eſt. ibid. nu.32
Carceratus à proximo liberandus ſub fideiuſsione relaxari poteſt.ibid.nu.34
Carcerati relaxantur fideiuſſoribus obligantibus ſe loco cuſtodiæ.d.caſ.303.nu.37 ibid.
Carcerati in ferijs Paſchatis & Natalis Saluatoris noſtri ſub fideiuſsione relaxantur.ibid.nu.38
Carcerati aliquando relaxandi eo carcere, quo continentur perpetuò carcerati,& non ſunt, claudendi.caſ.305.nu. 12. fol.257
Carcerati de proximo liberandi, carcere duro affici non debent.caſ.305.num.9 ibid.
Carcerati ad veritatem eruendam dato fideiuſſore non relaxantur.d.caſ.303.nu.25. fol.255
Carceratos pati non debere. caſu 305. numero 4. fol.257
Carceratos eſſe relaxandos ob pacem & publicam lętitiam.caſ.302.nu.15. fol.254
CARDINALIS factus obuiam falſario, eum à pœna mortis qua ſtatim mulctandus eſt,non liberat. caſ. 306.nu.12. fol.258
Cardinales excelſæ eruditionis eſſe oportere.caſ.425. nu.21. fol.352
Cardinales de rebus arduis concilium præbent Pontifici.ibid.nu.22
Cardinales creandos eſſe benè eruditos ibidem numero 23
Cardinalis perſona egregia eſt. caſu 70. numero 48. fol.106
Cardinalis ſemel creatus reuocari non poteſt.caſ.185. numer.48. fol.179
Cardinalis pronuntiatus quando dignitatem adeptus cenſetur.caſ.185.nu.42. ibid.
Cardinalem non ſuccedere in feudo,declara vt infra. caſ.231.nu.6. fol.221
Cardinalem arbitrum electum, vt extraiudicialiter iudicet,ſuam poteſtatem ſuo ſucceſſori non transmittere.q.68.nu.27. fol.41
Cardinales purpureo galero vti ſtatuit Innocent. caſu 392.nu.8. fol.321
Caro pro humanitate ſumitur. quæſt.7. numero 66. fol.5.
Caroli Regis Francorum egregium factum.caſu.420. num.100. fol. 345
Caroli Magni egregium Iudicium. caſu 270. numer. 15. fol. 240
Caroli I. Regis egregium factum.quæſt.96.nume.12. fol.70
Caſtellanum domicilium non contrahere, cùm animo recedendi caſtrum inhabitat.caſu.86. numer.8. fol.112
Caſtrum, vel oppidum committens ſe protectioni alicuius Principis, quomodò illi ſubiectum efficiatur.q.100.nu.19. fol.73
Caſtrum alienans, etiam merum & mixtum Imperium,quod in eo habet,alienare. quæſt.54. nu.47. fol.34
Caſtri cuſtos ſi ſpreto Principis mandato, caſtrum non muniuit,capite mulctatur.caſ. 365. numero 7. fol.305
Caſtrenſis opinio reiecta. caſu 105. numero 26. fol. 133
Caſtrenſ. & ſequacium opinio reiecta. caſu 256. numero 36. fol.231
Caſtigatio inferiorum conceſſa eſt maioribus.caſ. 364 num.1. fol.304
Caſtigare poſſunt propinqui maiores ſuos propinquos inferiores.ibid.nu.5.
Caſtigationem moderatam Abbati in Monachum eſſe conceſſam.ibid.nu 12.
Caſus ſimiles dici cum par adeſt ratio.caſu 84. numero 8. fol. 112
Caſſelij Iuriſconſulti erga Mutium Præceptorem beneuola recordatio.caſ.500.nu.11. fol. 394
Caſus fortuitos in ſe ſuſcipiens, quos ſuſcepiſſe dicatur.caſ.80.nu.2. fol. 109
Caſus fortuitos valde inſolitos, conductores gabellarum excuſare à penſionis præſtatione. ibidem nume.6.
Caſus valde inſolitus & omnino incogitatus quis dicatur,ſex ſunt opiniones.ibid.nu.7.
Cathelani fide fragi.caſ.57.nu.49. fol.96
Cathecumini carnaliter cognoſcentes Chriſtianas eadem pœna qua Iudæi puniuntur.caſu 290. numero 18. fol.245
Cathecuminos non ſaluari niſi mediante martyrio. ibid.nu.19.
Cauponæ ars illiberalis & ſordida. caſu 412. numero 3. fol.336
Cauſa quæ nocet,prævalet illi, quæ prodeſt.q.80. nu. 27. fol.53
Cauſa iuſta coarctandi tempus ad deliberandum quæ ſit. caſ.1.nu.9. fol.73
Cauſa principalis vbi plenariè tractanda eſt, an etiam quæſtio

quæſtio emergens & incidens? quæſt.45. num.15. fol.29
Cauſa diffinita odium conceptum inter Iudicem & condemnatum perdurare. lib.2. Cent.2. caſ.121. num.2. fol.145
Cauſa vna propoſita,alteram probari non poſſe.q.31. num.1. fol.19
Cauſa iuſta litigandi excuſat ab expenſis. caſ.177. nume.1. fol.172
Cauſa iuſta vt Monachus relicta religione vxorẽ ducat, eſt Regni conſeruatio. caſu 421. numero 12. fol.349
Cauſa iuſta in Monacho tranſeunti ad religionem laxiorem,declaratur auctoritate Papæ. caſu 421. nume.20. fol.349
Cauſa iuſta tranſeundi ad aliam religionẽ quæ. ibid. num.21.
Cauſa,ex perſona Monachi, vt iuſtè eat ad laxiorem. ibid. num.23.
Cauſa vt Monachus eat ad laxiorem religionem,eſt Iudicis arbitrio. ibid. num.124.
Cauſam iuſtam præbet Monacho infirmitas,vt eat ad religionem laxiorem. ibid. num.25.
Cauſam iuſtam vt Monachus ad aliam religionem tranſeat, quis iudicet. ibid. nũm.28.
Cauſa quæ ſit iuſta tranſeunti ad aliam religionem Iudicis arbitrio eſt. ibid. num.29.
Cauſa iuſta qua Epiſcopus poteſt omittere temporũ interſtitia in collationibus ſacrorũ ordinum. caſu 427. num.31. fol.354
Cauſa criminalis & ſi leuis dicitur maior quauis ciuili. caſ.464. num.3. fol.373
Cauſa iudicatur ciuilis, vel criminalis ſecundum finem. q.82. num.2. fol.61
Cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati. caſu 287. nume.14. fol. 247
Cauſa exprimenda eſt in citatione, quando quis citatur vt perſonaliter compareat,cùm aliàs poſſet per Procuratorem comparere. caſu 52. nume.23. fol. 95.
Cauſa magna & quæ parua dicatur, caſu 72. nume.3. fol.107
Cauſa parua eſt, cùm impenſa lucrum poteſt excedere. num.6.
Cauſa meri & mixti Imperij mandata alteri nõ mandari. q.54. num 2. fol.34
Cauſa iuſta excuſat à contumacia. caſu 153. nume.2. fol.159
Cauſa timoris prouenientis à Iudice excuſat citatum contumacem. ibid. num.6.
Cauſa ſemel ingreſſa conſiſtorium Principis ab inferiore non cognoſcitur. q.67. num.30. fol.40
Cauſa capitalis & criminalis quæ. caſu 265. nume.1. fol 238
Cauſa ſimpliciter commiſſa,quæ mãdata cenſeantur. q.74. num.57. fol.48
Cauſa quid ſit. caſ.390. num.34. fol.319
Cauſa ardua eſt,quæ omnium bonorum eſt.caſu 110. num.5. fol.139
Cauſę cognitionem requirere, vt iura partium exaudiantur. q.19. num.4. fol.15
Cauſæ cognitionem poſtulare iuris ordinem. ibid. num.5.
Cauſæ cognitionem requirere, vt termini probationum ſtatuantur. ibid. num.8.
Cauſæ cognitionem poſtulare,vt audiantur partium exceptiones & replicationes. ibid.num.9.
Cauſæ cognitionẽ maximè ſcrupuloſam neceſſariam minimè eſſe,cùm Iudex liberum arbitrium habet. ibid. num.10.
Cauſæ cognitionem in multis verſari. q.19. nume.2. ibidem.
Cauſæ modum formam illi præſtare. caſ.223. num.1. fol.218
Cauſæ poſſeſsionis & proprietatis an neceſſario ab eodem Iudice finiri debeant.caſu 371. num.9. fol. 307
Cauſæ cognitio adhibenda eſt, an creditor inſtet vel non, vbi bona minoris alienari poſſunt. caſu 171. num.8. fol.167
Cauſam ciuilem dici, cùm pœna pecuniaria etiam fiſco applicanda eſt. q.82. num.5. fol.61
Cauſam eſſe magnam, ne deferatur iuramentum in ſupplemẽtum probationum afferens probare debet. caſ.464. num.5. fol.373
Cauſam proximam eſſe conſiderandam. caſ.287. nume.18. fol.247
Cauſam remotam conſiderari. ibid. num.19.
Cauſam in præcepto contra ſtylum inſeri debere. caſu 52. num.22. fol.95
Cauſam 50. coronatorum eſſe paruam. caſ.72. nu.9. fol.107
Cauſam minimam eſſe interdum decem librarũ auri. ibid. num.14.
Cauſa iuſta litigandi eſt, cùm quis opinionem Doctoris pro ſe habet. caſ.177. num.3. fol.172
Cauſam iuſtam litigandi habet, qui Doctorũ conſilia pro ſe retulit. ibidem declaratur. ibid. num.5.
Cauſam iuſtam litigãdi præbet opinionum varietas. ibid. num.6.
Cauſam iuſtam litigandi is habuiſſe dicitur, qui ſemiplenè probauit. ibid. num.8.
Cauſam iuſtam litigandi is habuiſſe dicitur,qui ſuam intentionem probauit teſtibus, ex perſonæ conditione deinde reprobatis. ibid. num.10.
Cauſam iuſtam litigandi præſtant teſtes,qui extraiudicialiter aliter deinde dixerint. ibid. num.11.
Cauſam iuſtam litigãdi is habet, qui à fide dignis audiuit rem ita ſe habere. ibid. num.12.
Cauſam iuſtam litigandi præſtat ſuperius mandatũ. ibid. num.16.
Cauſam capitalem inimicitiam cauſare,quia teſtis recuſari poteſt. caſ.110. num.7. fol.139
Cauſæ ſtatus perſonæ gradum habent. caſ.493. nu.4. fol 384
Cauſa debiti grauior eſt cùm vſuras continet. ibid. num.6.
Cauſa debiti grauior eſt ob validiorẽ obligationem. ibid. num.7.
Cauſa debiti grauior dicitur, quando datus eſt fideiuſſor. ibid. num.8.
Cauſa debiti eſt grauior ob maiorẽ affectionem. ibid. num.9.
Cauſa debiti grauior dicitur reſpectu facilioris exactionis. ibid. num.14.
Cauſa debiti,quæ paratam habet executionem,cæteris omnibus antefertur. ibid.num.16.
Cauſa debiti grauior altera dicitur reſpectu grauioris quantitatis. ibid. num.18.
Cauſæ iuſtæ plures quibus reus tenetur edere rationes & inſtrumenta. caſ.499. num.7. fol.391
Cauſam paruam dici 25. aureorũ, vel trium tantùm. caſ.72. num.5. fol.107
CAVTELA qua incendiarius ſe poteſt excuſare, ſua culpa incendium non eſſe ſecutum. caſ.390. nu.18. fol.319
Cautela qua accuſatus vti poteſt, vt per Procuratorẽ compareat. q.80. num.51. fol.54
Cautela Cæpollæ 66. minus tuta. caſu 323. nume.16. fol.271.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cautela Iudicum, maleficiorum, qua curant confessionem delinquentis in tormentis factam spontè ab eis confirmari. cas.38. num.1. fol.84
Cautela ad extorquendum confessionem à debitore. cas.21. num.1. fol.81
Cautela ad extorquendum confessionē à delinquente. ibid. num.2.
Cautela Baldi & Doctorū, quòd Iudex ex officio possit post conclusionem in causa testes interrogare reijcitur. casu 51. num.39. fol.93
Cautela emptorū, vt euitent præsumptam fraudem vsurarum. cas.194. num.48. fol.187
Cautela qua reus vti potest ad constituendum Procuratorem, vbi pœna pecuniaria est indicēda. cas.264. num.3. fol.237
Cautela, qua Procurator pro reo interuenit, cùm loco pœnæ pecuniariæ non solutę corporalis infligitur. q.80. num.22. fol.55
Cautela respondendi interrogationi, an velit vti testibus falsis. cas.315. num.21. fol.262
Cautela noua eorum, qui vti nolunt falsis testibus, & & quomodo eludi illa possit. ibid. num.23.
Cautela, qua detegitur summam esse duplicatam. casu 213. num.31. fol.212
Cautela, qua didicitis testificatis alij testes possunt recipi. q.34. num.14. fol.21
Cautela, qua vti debet Iudex, cùm reum torquet indebitè. casu 340. num.10. fol.280
Cautela viduæ, quæ filium illegitimum admisit ad successionem cum legitimis. casu 89. numero 29. fol.118
Cautio idonea quæ. casu 142. num.1. fol.152
Cautio sufficiens quæ, Iudicis arbitrio relinquitur. ibid. num.2.
Cautio idonea dicitur, cùm pignora dantur. ibidem. num.3.
Cautio, quā inimicus præstat inimico, per quod tempus duret. casu 141. num.1. ibid.
Cautio qualis præstari debeat. casu 139. num.1. fol.151
Cautionem, quam vsufructuarius præstat, Iudicis arbitrio præstare. num.3. ibid.
Cautionem, quam inimicus præstat inimico, Iudicis arbitrio præstari. ibid. num.4.
Cautionem sine causa extorquendum non esse. lib.2. Cent.2. cas.140. num.1. fol.151
Cautionem qui non obseruat, pœnam, quam promisit, soluit. cas.335. num.1. fol.275
Cautionem per decennium posse durare ex personarum qualitate. d. cas.141. num.3. fol.152
Cautius. l. fideiussio
Cæcus cæcum malè ducit. casu 425. num.5. fol. 352
Cedula in filcia scripturarum Notarij reperta, protocoli nomen non meretur. casu 187. numero 26. fol.183
Certum illud dici, quod per relationem ad aliud certum efficitur, etiam si pro forma, si nominatim requiratur certitudo. q.68. num.52. fol.41
Censores olim Romę Iudices in eos, qui minus vrbanè & ciuiliter viuebant. casu 380. numero 10. fol. 314
Censorum seueritas in aliquos, qui minus ciuiliter & vrbaniter se habebant. ibid. num.11.
Census quantitas quæ sit, Iudicis arbitrio relinquitur. casu 143. num.5. fol.152
Cessatio à diuinis, quæ esse dicatur. casu 180. nume.2. fol.173
Cessatio quod detrimentum Clericis adferat. ibid. num.4.
Cessationis iusta causa quæ. ibid. num.5.
Cessandi à diuinis iustam causam præbet indictio collectarum Clericis ipsis facta à laicis. ibidem. numero 7.
Cessionarius sine mandato alterius nomine falsò cedens, non incidit in pœnam criminis stellionatus. cas.381. num.16. fol.314
Cedens deducit vnde alimenta habeat. cas.183. nu. 21. fol.178
Cedens bonis ignominiosè, vt Papiæ ex statuto 64. in ciuilibus, omninò & semper liberatur. ibidem. num.22.
Cedens bonis an cogi possit domum vel turrim magni valoris, sed tenuis reditus alienare. ibid. numero 24.
Cedentis testimonium nō prodesse cessionario, cùm cedens sentit ex eo commodum. casu 437. numero 1. fol.377
Cedentis testimonium, cùm nullum sentit commodum, an probet cessionario. ibid. num.3.
Cedentis testimonium recipi pro cessionario, quando de euictione cedens non tenetur. ibidem. nume.6.
Cessio in fraudem facta nil prodest. ibid. num.8.
Cedentis testimonium probare pro cessionario nolente aduersario. ibid. num.9.
Cedentis testimonium prodesse cessionario, cùm à traditione incępit cessio. ibid. num.10.
Cedentis testimonium probare cōtra cessionarium. ibid. num.11.
Cessionis beneficium cur inuentum. cas.183. nu. 1. fol.177
Cessionis beneficium quod. ibid. num.8. fol.178
Cessionis beneficiū miserabile & calamitosum. ibid. num.11.
Cessionis beneficio gaudent etiam filijfamiliàs. ibid. num.12.
Cessionis beneficio gaudent etiam Collegia & Vniuersitates. ibid. num.13.
Cessionis beneficium multis in casibus cessat, remissiuè. d. cas.183. num.17. ibidem.
Cessionis beneficio renuntiari expresè non potest. ibid. num.18.
Cessionis praxis. ibid. num.19.
Cessionis forma. ibid. num.20.
Cessionis beneficiū inter Clericos quid tribuat. ibid. num.29.
Cessionis praxis inter Clericos. ibid. num.30.
Cessionem præsumi simulatam ob pretij tenuitatem. casu 248. num.1. fol.229
Chassanæi doctrina explosa. casu 395. numero 8. fol. 326
Charitativvm subsidium rectè exigitur ob locorum visitationem. cas.178. num.4. fol.172
Charitatiuum subsidium exigitur, cùm agitur de recuperandis bonis Ecclesiæ. ibid. num.5.
Charitatiuum subsidium rectè exigitur ad emēdum castrum, vel oppidum munitissimum, quo hostes procul arceantur. ibid. num.8.
Charitatiuum subsidium Clericis indicitur, cùm Rex apud Prælatum hospitatur. ibid. num.11.
Charitatiuum subsidium Clericis indicitur, cùm lis magna Ecclesiæ mouetur. ibid. num.12.
Charitatiuum subsidium in regno Neapolitano esse decimam annui redditus. casu 179. numero 2. fol. 173
Charitatiuū subsidium esse dimidiam generalis collectæ secundum aliquos. ibid. num.3.
Charitatiui subsidij summa quanta esse debeat. d. casu 179. num.1. ibid.
Charondæ Tyriorum Principis factum memorabile. casu 394. num.39. fol.324

Cicero hoc assumpsit nomen cùm anteà M. Tullius diceretur. casu 318. num.12. fol.266
Ciceronis locus obscurus. casu 323. num.11. fol.271
Ciceronis locus declaratur. q.2. num.26. fol.2
Ciceronis locus in officijs. q.90. num.47. fol.66
Ciceronis locus. casu 71. num.4. fol.107
Ciceronis locus. casu 255. num.3. fol.230
Ciceronis locus. q.3. num.15. fol.2
Ciceronis egregius locus in officijs. casu 383. num.6. fol.315
Ciceronis locus in oratione pro Milone, declaratur. casu 360. num.25. fol.295
Ciceronis locus pro Milone. casu 363. numero 11. fol. 304
Ciceronis locus, lib.3. de legib. casu 393. num.8. fol. 322
Ciceronis locus in oratione pro Milone. casu 363. nume.5. fol.304
Ciceronis sententia de his, qui sibi mortem consciscunt. casu 284. num.13. fol.244
Ciceronis locus de legibus explicatus. q.2. nume.13. fol.1.
Ciceronis locus pro lege Manilia. casu 55. numero 2. fol.95
Ciceronis locus in oratione pro Cælio, declaratus. casu 394. num.12. fol.323
Ciceronis locus egregius, De officijs. casu 382. nu.10. fol.315
Ciceronis locus in officijs. cas.355. num.8. fol.292
Ciceronis & Salustij loca. cas.205. num.5. fol.205
Ciceronis locus in oratione pro Milone. cas.361. nume.29. fol.300
Ciceronis loca in oratione pro Milone, & in officijs. casu 277. num.2. fol.242
Ciceronis locus ad prescriptionis legitimum ius confirmandum. q.409. num.3. fol.30
Ciceronis locus pro Milone. casu 361. numero 51. fol. 300
Ciceronis locus de ambitione permissa. casu 401. nume.7. fol.333
Ciceronis locus de ambitione prohibita & permissa. ibid. num.10.
Ciceronis locus. casu 425. num.17. fol.352
Ciceronis sententia egregia de amore discipulorum erga Magistros & præceptores. casu 500. nume.14. fol.392
Ciceronis locus de vi confessionis. casu 268. nume.9. fol.239
Cimiterium Ecclesiam non esse. casu 95. nume.3. fol. 127
Cimiterium Ecclesiæ connexum dici. ibidem. nume.10.
Cista quid sit. casu 208. num.27. fol.207
Circulatores qua pœna plectantur, si serpentes, quos circumferunt, alicui nocuerunt. casu 366. nume.1. fol.305
Circumuenire quid sit. casu 420. num.37. fol.344
Ciuis deferens propriam ciuitatem periclitantem, ius ciuitatis perdit. casu 396. num.13. fol.328
Ciues dici in castris & villis ciuitati subiectis. q.90. num.22. fol.72
Ciuium appellatione propriè comitatenses nō venire. ibid. num.28.
Ciuilis causa sæpissimè appellatur pecuniaria. casu 265. num.8. fol.238
Ciuilitatis priuilegiū priuilegiato tunc prodesse incipit, cùm ad eius notitiam peruenit. casu 185. nume.38. fol.179
Ciuitas insignis quæ dicatur, arbitrio Iudicis relinquitur. casu 158. num.3. fol.160
Ciuitatis Rectores posse capere animalia & boues causa conducendi frumentum in exercitu. q.48. nu.9. fol.30
Ciuitatis appellatione in odiosis suburbia non contineri. lib.2. Cent.2. cas.155. num.10. fol.159
Citatio necessaria an sit, cùm Iudex arbitrium habet procedendi & cognoscendi in causa. q.17. nu.1. fol.14
Citationis forma triplex. casu 463. numero 1. folio 373
Citatio quę sit per edictum quandiu affixa esse debeat ædibus. casu 463. num.2. fol.373
Citatio per edictum quādiu affixa esse debeat ædibus Iudicis arbitrio relinquitur. ibid. num.3.
Citationem per proclama ter fieri debere. ibid. nume.4.
Citationem peremptoriam transmittere an debeat Iudex, qui pro suo arbitrio in causa procedere potest. q.95. num.1. fol.37
Citatione peremptoria opus non esse, cùm summariè & sine strepitu iudicij causa diffinienda est. ibidem num.2.
Citatione peremptoria opus esse, cùm summariè solū in causa proceditur. ibid. num.3.
Citationem omitti nō posse à Iudice, qui potestatem iudicandi habet omni prætermissa solennitate. q. 17. num.8. fol.14
Citationē necessariam fore, etiam cùm agitur de executione instrumenti liquidi. ibid. num.9.
Citationē esse necessariam, etiamsi Iudici data sit potestas & arbitrium procedendi de facto. ibid. nume.10.
Citationem partis non esse necessariam, quando simplici dicto alicuius standum est. ibid. num.12.
Citationem partis non esse necessariam, cùm data est facultas Iudici procedendi parte vocata, & non vocata. ibid. num.13.
Citationem necessariam non esse, cùm Iudex secundum suam conscientiam iudicare potest. ibid. nume.14.
Citationem non esse necessariam, cùm clarum est absenti defensionem non competere. ibid. num.15.
Citationem esse necessariā in causæ cognitione. q.19. num.3. fol.15
Citationem iuris diuini esse. q.17. num.5. fol.14
Citationem ad audiendum sententiam, cōclusionem in causa inducere. q.35. num.7. fol.21
Citatione mandata an mandata censeatur responsio. casu 112. num.18. fol.140
Citatione opus nō esse, cùm pars notitiam sententiæ contra se latæ habuit. q.66. num.3. fol.37
Citatione in ipsa, quando exprimenda est causa. vide in verbo, Causa exprimenda.
Citationis peremptoriæ quot præstitui debeant, antequam feratur sententia. casu 257. nume. 1. fol. 233
Citari faciens aduersarium corā diuersis Iudicibus, causam non perdit. casu 276. num.5. fol.242
Citatus si ignoretur quo in loco sit, dandus est terminus ad eum perquirendum. casu 40. numero 7. fol.86
Clam aliquid factum quando dicatur. cas.194. nu.19. fol.186
Clamor & vociferatio, an iustum sit impedimentum testatori, ne testamentum condat. cas.395. num.38. fol.326
Clarissimatus dignitatem generalem esse. cas.68. nume.27. fol.104
Claudij Neronis de delatoribus constitutio. casu 198. num.5. fol.191

Universidad de Deusto
Biblioteca

CLAVSVLA generalis cum derogatione tollit specialem dispositionem præcedentem. q.97. num.3. fol.71
Clausula libero tuo iudicio procedas, quid operetur. lib.1. q.8. num.23. fol.8
Clausula, discretioni tuæ causam diffiniendam committimus, arbitrium regulatum significat. ibid. num.24.
Clausula, tuæ prudentiæ committimus, arbitrium boni viri significat. ibid. num.26.
Clausula, omni exceptione remota, de friuola intelligitur. cas.197. num.3. fol.190
Clausula dispensationis, quintodecimo tuæ ætatis anno, vel circa quod tempus demonstret. casu 46. num.5. fol.88
Clausula Bullæ Papalis, sciant inobedientes incursuros indignationem beatorum Apostolorum, &c. quam pœnam significat. casu 365. numero 5. fol. 305
Clausula, ex nunc vt ex tunc, quando & quantũ operetur. cas. 185. num.25. fol.179
Clausula, procedas sine solennitate, quid significet, & operetur. q.9. num.2. fol.10
Clausula, ex certa scientia, idem operari quod clausula, Non obstante. q.52. num.9. fol.32
Clausula, facit quod iuris, duplicem sensum habet. ibid. num.10.
Clausula, præcedens melius determinat sequentia, quàm econtrà. cas.64. num.19. fol.101
Clausula posita in medio, ad quæ referatur. ibidem. num.22.
Clausula posita in fine ad præcedentia referri, cùm stat per se principaliter. ibid. num.23.
Clausula posita in fine refertur ad præcedentia, cùm eadem subest ratio. ibid. num.24.
Clausula rescripti, procedas de bono & æquo, arbitrium regulatum conferre. q.8. num.25. fol.8
Clausula, procedas cum moderamine, arbitrium regulatum tribuit. ibid. num.53.
Clausula, procedas cum honestate, arbitrium boni viri significat. ibid. num.55.
Clausula, procedas secundum iustitiam, ius & veritatem, arbitrium regulatum concedit. ibid. numero 56.
Clausula, facias secundum mentem tuam, arbitrium regulatum confert. ibid. num.57.
Clausula, & quod plus est, dedit & donauit, non firmat contractum rescindendum læsionis prætextu, cùm ex stylo Notariorum apponitur. cas.144. num.4. fol.152
Clausula, & quod plus est, dedit & donauit, posita in cõtractu emptionis & venditionis ab administratione minoris vel Ecclesiæ, nihil operari. ibidem. num.12.
Clausula, & quod plus est, dedit & donauit, posita in contractu venditionis à venditore, qui iustum valorem ignorat, quid operetur, multæ ibidem opiniones referuntur. ibid. num.13.
Clausula, & quod pluris est illud totum dedit & donauit, posita in venditione, quid operetur. ibid. num.15.
Clausula, & quod pluris est, &c. quibus verbis concipienda, in venditione, vt inde rescisio propter lęsionem euitetur. ibid. num.16.
Clausula, & quod pluris est, &c. posita in venditione ab eo, qui ignoratur, an sciuerit, vel ignorauerit rei valorem, quid operetur. ibid. num.17.
Clausula, vocatis vocandis, vel illa, dummodò non sit alterius quæsitum, tollit surreptionem, quæ causari potuit ex iure, vel possessione alterius nõ narrata in impetratione beneficij. cas.201. num.140. fol.193.
Clausula, tuo videre facias, quid significet. q.8. nu.4. fol.8
Clausula, facias vt tibi placuerit, arbitrium viri boni significat. ibid. num.7.
Clausulæ, facias vt tibi videbitur expedire, vis. ibid. num.5.
Clausulæ, facias vt tibi iustũ videbitur, effectus. ibid. num.6.
Clausulæ, nõ obstante collatione alteri facta, effectus. cas.201. num.143. fol.193
Clausulę, amoto quolibet illicito detentore, effectus. ibid. num.141.
Clausulæ, facias ad tuum beneplacitum, virtus. q.8. num.10. fol.8
Clausulæ, facias vt tibi placuerit & videbitur, effectus. ibid. num.11.
Clausulæ, facias quidquid tibi placuerit, vis. ibidem. num.12.
Clausulæ decreti annullatiuæ vis quanta. casu 185. num.24. fpl.179
Clausulæ, omni meliori modo, vis & effectus. q.47. num.3. fol.30
Clausulæ, statum & merita causæ pro sufficienter expressis, vis & effectus. casu 202. numero 33. folio 200
Clausulæ notabiles primi rescripti narrandæ sunt in impetratione secundi. casu 202. numero 69. ibidem.
Clausulæ decreti annullatiuæ inductæ ad fauorẽ priuatum, partium consensu renuntiari. cas.1. nu.7. fol.74
Clausulam, facias secundum sensum tuum, conferre liberum arbitrium. q.7. num.45. fol.5
Clausulã, Misericordię tuæ committimus, arbitrium regulatum significare. q.8. num.36. fol.8
Clausulam, facias secundum tuum iudicium, viri boni arbitrium conferre. q.8. num.14. ibid.
Clausulam annullatiuam, formã inducere. q.30. nume.5. fol.18
Clausulam, potestati tuæ committimus, arbitrium regulatum tribuere. q.8. num.47. fol.8
Clausulam, sit tibi licentia, &c. arbitrium regulatum significare. q.8. num.45. ibid.
Clausulam, pro tuo voluntatis arbitrio, viri boni arbitrium significare. q.8. num.33. ibid.
Clausulam compromissi, pronuncietur ex cõsilio sapientis, nihil operari. q.23. num.7. fol.17
Clausulam, non obstantibus, &c. tertiò non præiudicare. q.9. num.12. fol.10
Clausulam motus proprij, tollere vitium surreptionis. cas.201. num.81. fol.193
Clausulam motus proprij, vitium inhabilitatis non auferre. ibid. num.82.
Clausulam motus proprij, non operari ad tollendum vitium falsæ narrationis valoris. ibid. num.83.
Clausulam motu proprio, supplere defectum narrationis iuris alterius, vel possessionis in beneficij impetratione. ibid. num.142.
Clausulam motu proprio, non tollere vitium surreptionis in rescripto ad lites, dum litis pendentia non narratur. cas.202. num.12. fol.200
Clausulam, appellatione remota, & clausulam, anteferri, narrandam esse in impetratione secundi rescripti. d.cas.202. num.70. ibid.
Clausulam, reseruatę recuperationis, esse narrandam in impetratione rescripti. ibid. num.71.
Clausulam, omni meliori modo, nihil operari ob defectum potestatis. q.47. num.5. fol.30

Clausu-

Clausulam, omni meliori modo, nihil operari, cùm modus ineptus expressus est. ibid. num.6.
Clausulam, procedas altè & bassè, arbitrium liberum tribuere. q.7. num.41. fol.5
Clausulam, facias secundum cor tuum, liberum conferre arbitrium. ibid. num.42.
Clausulam motus proprij, vitium intrusionis nõ tollere. casu 201. num.130. fol.193
Clausulam codicillarem testamento insertam, censeri voluntate testatoris insertam. casu 144. nu.11. fol.153
Clausulam, procedas de facto, liberũ arbitrium conferre. q.7. num.69. fol.5
Clausulam derogatoriam, non obstante sententia, in rescripto iustitiæ appositam nihil operari, cumque narrandum erat sententiam in rem iudicatã transiuisse. cas.202. num.47. fol.200
Clausulã derogatoriam ad specificata restringi. ibid. num.48.
Clausulam motus proprij, nihil operari, vt beneficiũ alteri annexum collatum censeatur, annexionis mentione non facta. cas.201. num.92. fol.193
Clausulam, secundum tuum appetitum facias, liberum arbitrium tribuere. q.7. num.58. fol.5
Clausulam, ius & iustitiam fieri, nihil operari, cùm nihil narratum est. q.72. num.15. fol.46
Clausulam, procedas secundum carnem tuam, liberum arbitrium tribuere. q.7. num.65. fol.5
Clausulam, cõscientiæ tuæ committimus, arbitrium regulatum concedere. q.8. num.40. fol.8
Clausulam motus proprij, nihil operari, vt beneficiũ cùm hospitali concessum censeatur, nulla hospitalis facta mentione. cas.201. num.89. fol.193
Clausulã, concedimus, vt possit ea, quæ nos possumus liberum arbitrium concedere. q.7. num.62. fol.5
CLEM.1. de hæret. expolita. q.43. num.31. fol.27
Clem.1. de hæret. sensus & intellectus. q.54. num.40. fol.34
Clem. sæpè. de verb. sign. declaratur. q.60. num.5. fol.37
CLERICVS qui viuente patre factus est Clericus, an eo mortuo possit clericatũ exuere, & in feudo succedere. cas.231. num.9. fol.221
Clericus ab officio & beneficio suspensus, quòd gloriatus esset, se virginem corrupisse. cas.331. num.3. fol.274
Clericus pro sua Ecclesia idoneus testis non est. lib.2. Cent.2. cas.106. num.16. fol.136
Clericus falsarius degradatur. casu 306. nume.7. fol. 257
Clericus petens se remitti coram ordinario suo, suis expensis remittendus est. casu 228. numero 8. fol. 220
Clericus post mortem patris an beneficio renuntiare possit, & in feudo succedere. casu 231. num.12. fol. 221
Clericus post mortem patris diu in clericatu perseuerans, quomodo in feudo succedere possit. ibid. num.13.
Clericus prehendi potest pro crimine. q.88. num.4. fol.64
Clericus aleator quomodo puniatur. casu 399. nu.3. fol.331
Clericus restituere tenetur superlucrata in ludo. ibi. num.4.
Clericus bono zelo sortilegium committens, quomodo puniatur. cas.308. num.10. fol.317
Clericus si cum laicis delictum committit, causa omnium coram Episcopo tractari an debeat. casu 371. num.13. fol.307
Clericus ob stuprum deponitur. casu 288. num.5. fol. 248
Clericus sibi manum inferens excommunicatur. casu 284. num.37. fol.244
Clericus in Ecclesia maior quis dicatur ad optionem præbendæ. casu 124. num.5. fol.146
Clericus à laico præhendi non potest. casu 180. nu.17. fol.173
Clericus à laico præhendi potest, vt delicto obuiam eat. ibid. num.20.
Clericus prehendi non potest à laico, vt eum ad Iudicem suum ducat, si non est de fuga suspectus. ibid. num.22
Clericus suspectus de fuga præhendi potest à laico, vt ad suum Iudicem ducatur. ibid. num.23.
Clericus iniustè à laico captus, & coram suo Iudice ductus, relaxari debet. ibid. num.24.
Clerico asserenti de bonis proprijs emisse, nõ autem Ecclesiæ, an fides sit præstanda, distinguitur. casu 195. num.6. fol.190
Clericum verberans vel occidens sacrilegus est, & an capite plectatur. cas.389. num.15. fol.318
Clericum vulnerans excommunicatus est maiori excommunicatione, & de committente violentiam in vestes ipsius, quòd punitur. ibidem. nume.16. & 17.
Clericum in pœnam iactationis suspendi ab officio & beneficio. casu 332. num.1. fol.275
Clericum suspendi ab officijs & beneficijs ob crimen fornicationis. ibid. num.2.
Clericum ob priuatum debitum carcerari non posse. q.88. num.8. fol.64
Clericum non succedere in feudo. casu 231. nume.1. fol.221
Clericum posse in feudo succedere, cùm pro eo seruitium personale præstatur. ibid. num.8.
Clericum primę tonsurę non beneficiatum in feudo succedere. ibid. num.10.
Clericum primæ tonsurę beneficiatum in feudo succedere. ibid. num.11.
Clerici sortilegi pœna sacramentalis quæ. cas.382. nume.7. fol.317
Clerici sortilegi pœna in foro contentioso. ibid. nume.8.
Clerici iustè à diuinis cessant, si eorum vnus est carceratus. casu 180. num.16. fol.173
Clerici festis diebus iter facere non debent. cas.2. nume.19. fol.75
Clerici qua pœna Iure Pontificio puniantur, cũ rapere moniales tentant. cas.360. num.57. fol.294
Clerici de quibus testari, disponere, aut donare queant. cas.195. num.2. fol.190
Clerici non habentes alia bona, quàm Ecclesię, nec aliquod officium aut exercitium, de bonis Ecclesiæ acquisiuisse censentur. ibid. num.3.
Clerici habentes bona patrimonialia, officium aliquod, aut exercitium vltra bona Ecclesiæ, quando non intelligantur ex bonis Ecclesiæ acquisiuisse. ibid. num.4.
Clerici habentes sacerdotia, nec non & propria bona, officium aliquod, vel exercitium, si emerint, aliasue acquisierint, nec constet ex quibus bonis, quòd ex vtriusq; acquisita præsumuntur. ibid. nume.7.
Clerici hæres si acquisita per eum possideret, tunc onus probandi, quòd ex bonis Ecclesiæ fuerint acquisita, in Ecclesiam transfertur. ibid. nu.10.
Clericorum habitus & vestitus qualis. cas.392. num.1. fol.321
Clericos clausa indumenta ferre debere. ibid. num.2.

Cleri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Clericorum teſtimonium cæteris prævalet. caſu 98. fol.129 num.5.
Clericorũ bona quando ex Eccleſię bonis, vel ex proprio patrimonio induſtriauè acquiſita præſumantur. caſ.195. num.1. fol.190
Clericorum arma quæ. caſ.394.num.32. fol.324
Clericos pro cauſa pecuniaria etiam olim coram Epiſcopo conueniri. caſ.246. num.1. fol.228
Clericos pro cauſa criminis in foro ciuili coram laico olim conueniri. ibid. num.2.
Clericos hodie non niſi coram Epiſcopo conueniri poſſe. ibid.num.5.
Clericos pileo lineo vti non poſſe. caſu 392. nume.11. fol.321
Clericos ſine cauſa à diuinis ceſſare non debere. caſu 180. num.1. fol.173
Clericos manicis vti non poſſe. caſu 392. num.9. fol. 321
Clericos epitochio vti non debere. & quid ſit epitochium. caſ.392. num.17. fol.367
Clericos ſcaccatis calligis vti non debere. ibid.nu.19. fol.368
Clericos neq; barbam, neque comam nutrire debere. caſ.392. num.24. ibid.
Clericos non ſuccedere in Baronia, Ducatu, & his ſimilibus. caſu 231. num.4. fol.221
Clericos poſſe bona Eccleſiæ pro victu conſumere, & patrimonialia conſeruare. caſu 195. numero 5. fol. 190
Clericos in dubijs præſumi ex bonis Eccleſiæ acquiſiuiſſe. ibid. num.9.
Clericos à Iudicibus laicis cogi poſſe, ne arma deferant. caſ.394. num.33. fol.324
Clericos armis vti non poſſe. ibid. num.31.
Clericis non licere vnguentis vti. ibid.num.23.
Clericus negligens in cuſtodienda ſacroſancta Euchariſtia punitur. caſ.410. num.1. fol.335
Clericus qui minus reuerenter defert ſacratiſs. Euchariſtiam infirmo, Iudicis arbitrio punitur. ibid. num.2.
Clericus proxeneta contractuũ illicitorum punitur. caſu 411. num.1. fol.335
Clericus illiciti cõtractus mediator deponitur. ibid. num.2.
Clericus mediator contractuum illicitorum, Iudicis arbitrio punitur. ibid. num.3.
Clericus deponitur ſi viliſsimam macellatoris artem exercet. caſu 412. num.1. fol.335
Clericum aliena manu poſſe exercere artem macellariam, & aliam viliſsimam. ibid. num.6.
Clericis venari in ſyluis regulariter interdictum. caſ. 413. num.14. fol.336
Clericis qua ratione prohibitũ in ſyluis venari. ibid. num.15. fol.335
Clerici capta in ſyluis venando non reſtituunt. ibid. num.19.
Clericis piſcatio permiſſa. ibid. num.20.
Clericis interdicta piſcatio certis ſolemnibus diebus. ibid. num.21.
Clericus ob periurium excõmunicatus, ſi per annum in ea perſeuerat, non cenſetur ipſo iure beneficijs priuatus. caſu 416. num.7. fol.337
Clericus venator Iudicis arbitrio punitur. ibid.nu.9.
Clericus ob venationẽ excõmunicatus, ſi in ea per annũ perſeuerat, Iudicis arbitrio punitur. ibi. nu.10.
Clericus deponitur ob graue delictum. ibid. num.21.
Clericus excommunicatus celebrans ante annũ beneficijs priuatur. ibid. num.44.
Clericus excommunicatus celebrando efficitur irregularis. ibid. num.45.
Clericus concubinarius ab officio ſuſpenſus. caſ.418. num.1. fol.341
Clericus concubinarius deponitur. ibid. num.2.
Clericum fornicarium ſimpliciter deponi. ibid.nu.3.
Clericus cõcubinarius Iudicis arbitrio punitur. ibid. num.5.
Clerici concubinarij adulterium committere dicuntur. ibid. num.7.
Clerici concubinarij ſacrilegium perpetrant. ibid. num.8.
Clerici concubinarij ſtuprum committere dicuntur. ibid. num.9.
Clerici concubinarij contra naturam peccant. ibid. num.10.
Clerici cõcubinarij quomodo puniendi ex Concilio Tridentino. ibid. num.11.
Clericorum concubinatum varijs concilijs damnari. ibid. num.12.
Clericus vel Monachus quatuor modis egredi religionem dicitur. caſ.421. num.3. fol.349
Clericus vel Monachus relinquendo prorſus vitam monaſticam grauiter Deum offendit. ibid.num.4.
Clericus ſecularis quando religionem regularem ingredi poſsit. caſ.422. num.1. fol.350
Clericus ſecularis qui inconſulto Epiſcopo Eccleſiam ſuam deſerit, Iudicis arbitrio punitur. ibid. nu.6.
Clericus abſens cauſa ſtudiorum fructus præbendæ conſequi debet. caſ.425. num.26. fol.352
Clerici ſacerdotes inferioris quibus literis prediti eſſe debeant. ibid. num.47.
Clerici quantumuis inferioris ſcientia carere nõ debent. ibid. num.48.
Clerici ſubdiaconi quà eruditione præditi eſſe debeant. ibid. num.50.
Clerici minoris ordinis, quas literas ſcire teneantur. ibid. num.57.
Clerici minores literati quomodo promoueantur, Concilij Tridentini declaratio. ibid. num.58.
Clericos prudentia elucere debere. caſu 426. nume.1. fol.353
Clericus qua prudentia eſſe debeat, Iudicis arbitrio relinqui. ibid. num.12.
Clericis pro ætatis qualitate ordines conferri. caſu 427. num.8. fol.354
Clerico quando prima tonſura confertur. ibidem. num.9.
Clericum promoueri vt Eccleſiæ deſeruiat. caſu 429. num.1. ibid.
Clericos non dicentes horas Canonicas puniri. ibid. num.2.
Clericus omittens dicere horas Canonicas, Iudicis arbitrio punitur. ibid. num.3.
Clericus omittẽs dicere horas Canonicas fructus reſtituere tenetur pro rata. ibid.num.4.
Clericus ex negligẽtia omittens verſus aliquos ex hõris Canonicis, non tenetur reſtituere fructus. ibid. num.5.
Clericus omittens vnam ex horis Canonicis, non tenetur ad fructuum reſtitutionem. ibid. num.7.
Clericus per biduum omittens dicere horas Canonicas non reſtituit fructus. ibid. num.9.
Clericus vltra biduum omittens dicere horas Canonicas, tenetur reſtituere fructus. ibid. num.10.
Clericum declinare debere Iudicis laici forum. cãſu 430. num.1. fol.355
Clericum conſentire non poſſe in Iudicem laicum. ibid. num.2.
Clericus in fonte ſacrum baptiſma conferre debet. caſ.431. num.1. fol.355
Clericus baptizans in alio loco, quàm in ſacro fonte, Iudicis arbitrio punitur. caſu 431. num.2. fol. 355
Clericum pro alio fideiubentem, vel mutuo ſuſcipientem puniri Iudicis arbitrio. caſu 432. num.1. fol.356
Clericus impunè mutuum ſuſcipit pro neceſsitate vel vtilitate Eccleſiæ. ibid. num.2.
Clericum mutuo ſuſcipientem auctoritate Capituli Eccleſiam obligaſſe. ibid. num.25.
Clericus mutuo ſuſcipiẽs ob adminiſtrationẽ quam habet, Eccleſiam non obligat. ibid. num.27.
Clericum pœna corporali poſſe puniri, cùm pœnam pecuniariam ſoluere non poteſt. caſu 447. num.7. fol.364
Clericos regulares non priuari beneficijs ob delictũ, cùm beneficia non habeant. caſu 449. num.16. fol. 365
Clericum à ſua Eccleſia abeſſe non poſſe. caſu 478. nume.1. fol.381
Clericus quamdiu abeſſe poſsit iuſtis de cauſis, Iudicis arbitrio relinqui. ibid. num.2.
Clericum verberans ſtatim excõmunicationem incurrit. caſu 498. num.39. fol.389
Clerici quando ſine interpellatione accedere debent ad reſidentiam. ibid. num.69.
Clericorum inſtitutum tondendi comam & radendi barbam vnde originem duxit. caſu 392. num.28. fol.322
Clerici coniugati quo habitu vtantur, eſt in arbitrio Iudicis. ibid.num.33.
Clerici in Gymnaſijs exiſtentes quo habitu vti debeant. ibid. num.34.
Clericis, cætera in verb. Prælati.
Clientes quàm chari Patronis olim apud Romanos. caſu 182. num.10. fol.175
Cæcilij Iuriſconſulti locus. caſu 183. num.4. fol.178
Cæcos, claudos, & his ſimiles in Eccleſia ſeruire non poſſe. caſu 226. num.4. fol.219
Cocei Neruæ lex contra motores terminorum. caſu 393. num.6. fol.322
Cogens teſtari ſi æquales habet in gradu, an faciat locum fiſco. caſu 395. num.6. fol.326
COGITANS aliquem occidere punitur, cùm ad actus extrinſecos proceſsit, licèt fuerit impeditus. caſu 360. num.26. fol.294
Cogitatio ſola in crimine læſæ Maieſtatis an puniatur. caſu 360. num.26. fol.295
Cogitatio, cui homo non aſſentitur, impunibilis eſt. caſu 360. num.2. fol.294
Cogitatio, cui leuiter homo aſſentitur, peccatum veniale inducit. ibid. num.3.
Cogitatio cui homo perfectè aſſentitur, mortale peccatum inducit. ibid. num.4.
Cogitationem, cui etiam perfectè homo aſſentitur, in foro contentioſo non puniri, & ibidem de multiplici ratione. ibid. num.5.
Cogitationem cum aliquo extrinſeco facto puniri, & ſi is cogitans fuit impeditus impedimento facti. ibid.nu.14.
Cogitationem nõ puniri, & ſi fuerit cum aliquo facto extrinſeco, ſi impeditus is fuit impedimento iuris. ibid. num.18.
Cogitationem etiam cum aliquo facto extrinſeco nõ puniri, ſi inde ſubſecuta eſt pœnitentia. ibid.nu.9.
Cognitionẽ cauſæ, quæ deſiderant, pro tribunali expediri debere. q.74. num.26. fol.48
Cognitionem & diffinitionem duo diuerſa eſſe. q.37. num.23. fol.23
Cognitione cauſæ taxatiuè mandata, non venire facultatem ſententiandi. ibid. num.16.
Collatio beneficij ſemel facta reuocari non poteſt, etiamſi abſenti facta ſit. caſu 185. num.47. fol.180
Collatio bonorum fit inter debentes conferre, cùm eorum vnus interpellat. caſu 498. numero 50. fol. 389
Collectam à ſubditis exigit feudi dominus, cùm eius filiæ religionem ingrediendi dos conſtituenda eſt. caſu 181. num.3. fol.174
Collectam pro filia maritanda quando exigat dominus à ſubditis. ibid.num.4.
Colonus denuntiare debet domino illatam ſibi violentiam. caſu 137. num.19. fol.150
Coloni partiarij teſtimonium, an probet pro domino. caſu 474.num.6. fol.378
Colonum non excuſari à ſolutione penſionis, cùm è domo receſsit, nulla facta denunciatione domino. caſ.137. num.21. fol.150
Color rubeus etiam purpuræ ineſt. caſu 392.nume.5. fol.321
COMES ſine comitatu an propriè comes dicatur. caſu 68. num.52. fol.104
Comitis Palatini dignitatem vſurpans punitur. caſu 320. num.8. fol.268
Comites militum illuſtres an ſint. caſu 68. nume.48. fol.104
Comites illuſtres aliquando eſſe. caſu 68. numero 46. ibidem.
Commentarienſis quis, & vnde dictus. caſ.302. nu.1. fol.254
COMMISSIONEM ſimplicem, totam cauſam comprehendere. q.37. num.31. fol.23
Commiſsiones cauſarũ extra Curiam in ciuitatibus inſignibus fieri oportere. caſu 158. num.2. fol.160
Committens ſe voluntati ſui aduerſarij, quod arbitrium ſit ei collatum. q.7. num.6. fol.5
Committere ſe manibus vulnerati non poteſt vulnerans. ibid. num.7.
COMMODVM quod venit in conſequentiam, non eſt conſiderabile. caſ.462. num.9. fol.373
COMMODATVM ad libitum commodantis reuocari. caſ.23. num.1. fol.82
Commodatũ conceſſum dici ad deſtinatum aliquem vſum. ibid. num.3.
Commodatario quãdo credatur ſe vſum re commodata ex bona fide, quòd crediderit, ita dominum conceſſurum. caſu 298. num.2. fol.252
Commodatarium furti teneri, ſi re commodata ad alium vſum vtatur. ibid. num.1.
Commodatarium re ad alium vſum vtentem, differre à fure. ibid. num.5.
Commodatarium de leuiſsima culpa teneri. caſ.390. num.9. fol.319
COMMVNIS loquendi vſus peritorũ in ſtatutis ſpectatur. caſu 63. num.7. fol.101
Communẽ loquendi vſum anteferri proprietati ſermonis. caſu 489. num.1. fol.384
Communis loquendi vſus vt probaretur debet eſſe decennalis. ibid. num.2.
Communis loquendi vſus debet eſſe eius loci, vbi negotium confectum fuit. ibid. num.3.
Communis vſus loquendi debet eſſe eius generis hominum, de quorum negotio tractatur. ibid. nume.5.
Communio diſcordias parit. caſu 164. nume.4. fol. 163
COMPARATIO fidem facit ob omnimodam ſimiſitudinem. caſu 114. num.32. fol.141
Comparatio literarum vera & propria. ibid. num.11.
Comparatio literarũ epiſtolæ an fidem faciat, à Iudicis arbitrio multum pendet. ibid. num.24.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Comparatio literarum qua ſub forma fieri debeat. ibid. num.26.
Comparationi literarum apochæ confirmatiuam teſtibus, etiam non ſubſcriptis, plenè probare. ibid. num.19.
Comparationem fidem facere, cùm à teſtibus perfectè ſcriptura recognoſcitur. ibid. num.2.
Comparationem literarum nõ ſufficere ad fidem faciendam, cùm ſcriptura caret teſtium ſubſcriptione. & ibi affirmatur hoc eſſe in Iudicis arbitrio. ibid. num.6.
Comparationi literarum in apocha factæ an credatur, ſi de ſimilitudine conſtat, teſtibus repugnantibus. ibid. num.18.
Comparationem literarum cum ſigillo fidem facere de veritate apochæ. ibid. num.21.
Comparationem literarum non probare apocham ex ſola teſtium depoſitione, qui dicunt, ſe vidiſſe ſcribere. ibid. num.22.
Comparationem literarum libri rationẽ fidem plenam facere. ibid. num.23.
Comparationem ſcripturarum fieri petens, quid iurare debeat. ibid. num.33.
Compatris teſtimonium non eſſe omni exceptione maius. caſ.100. num.3. fol.131
Compellens teſtatorem ad ſe inſtituendum, cùm Caius eſſet inſtituens, cui hæreditas deferatur. caſ.395 num.10. fol.316
Compenſare eſt ſoluere. caſ.14. num.3. fol.79
Compenſationem non liquidi ad liquidum non admitti, niſi liquidatio incontinenti afferatur. ibid. num.1.
Copiam iudiciorum eſſe à quouis Iudice dandam. q. 78.num.5. fol.52
Compromiſſum peti non poſſe facta concluſione in cauſa. q.35. num.3. fol.21
Compromiſſum à ſtatuto requiſitũ, fieri etiam ſuper quæſtione iuris dubij. q.53. num.8. fol.33
Cõpromittere nõ poſſunt nec tutores nec curatores de rebus minorum. caſu 171. num.44. fol.168
Computare cum Trebellianica quid. caſ.256. nu.47. fol.231
CONCILIATIO l.1. ff. ſi quis cautio. cum I. continuus. §.cùm ita. de verb.oblig. & glo.& Bart.opinio reiecta. caſu 2. num.7. fol.75
Conciliatio diſſidentium Doctorum ſuper clauſula, procedas de facto.q.7.num.76. fol.6
Conciliatio opinionum Clari & Caſoni.caſu361. nume.30. fol.300
Conciliatio opinionum, quomodo libri mercatorum in magnis ſummis probent. caſu 91. num.18. fol.123
Conciliatio opinionum, qua pœna puniri debeat, qui confeſſus eſt delictum ſpe impunitatis promiſſæ. caſu 367. num.7. fol.305
Concordiam inter diſſentientes cõciliare Iudicis officium eſt. caſ.442. num.7. fol.362
Concordiam à Iudice poſſe ſuaderi, non autem præcipi. ibid. num.8.
Conciliatio opinionum Bart. Decij, Molinæi, & aliorum. caſ.351. num.14. fol.287
CONCILIVM Conſtantinopol. Canone 41. quid ſtatuerit de profeſſione religioſorum. caſu 56. num.6. fol.96
Concilium Lateranẽſe, de horis Canonicis dicendis, declaratur. caſu 429. num.11. fol.354
Concilium Tridentinum de degradatione Clericorum declaratur. caſ.415. num.17. fol.337
Concilium Tridentinum Seſsio.25. c.3. de reformatione, declaratur caſ.416. num,50. fol.338
Concilium Tridentinum Seſsio.25.in fin.declaratur. caſ.416. num.59. fol.339
Concilium Tridẽtinum Seſsio.24. c.1. de nuptijs benedicendis. declaratur. caſ.417. num.2. fol.340
Concilio Tridentino damnari pluralitatem vxorum. caſu 420. num.45. fol.344
Concilium Conſtantinopolitanũ, de pluralitate maritorum. caſ.420.num.127. fol.345
Concilij Tridentini conſtitutio de promouendis ad Epiſcopatum. caſ.425. num.35. fol.351
Concilium Prouinciale vel Generale recuſari an poſſit. caſ.458. num.1. fol.368
Concilium an ſit ſuſpectũ, vbi præſides ſuſpecti ſunt, Iudicis arbitrio relinqui. ibid. num.2.
Concilium prouinciale iuſtam ob cauſam poſſe recuſari. ibid. num.3.
Concilium prouinciale ſibi ſuſpectum noluit ingredi Ioannes Chryſoſtomus. ibid. num.4.
Concilium prouinciale poſſe recuſari, vbi caput Concilij eſt ſuſpectum. ibid. num.16.
Concilium prouinciale poſſe recuſari, cùm præſides Concilij ſunt ſuſpecti. ibid.num.22.
Concilium prouinciale non poſſe recuſari, & ſi Præſides ſint ſuſpecti, cùm ſedent tanquam Iudices. ibid. num.23.
Concilium prouinciale non poſſe recuſari ob ſuſpicionẽ Præſidum, cum illis remotis integer numerus Patrum remanet. ibid. num.25.
Concilium generale vel vniuerſale recuſari non poteſt. ibid. num.26.
Concilium vniuerſale cauſas fidei Catholicæ pertractare. ibid. num.27.
Concilium vniuerſale congregari in virtute Spiritus Sancti. ibid.num.33.
Concilium Conſtantinopolitanum Symbolum fidei edidiſſe. ibid. num.34.
Concilium Aquiſgranenſe, & alia quædam, in aliquibus erraſſe, & cur. ibid. num.38.
Concilium errare poſſe circa matrimonium, quomodo procedat. caſ.458. num.41. fol.368
Concilium Ariminenſe erraſſe, & cur. ibidem. numero 44.
Concilium Piſanum erraſſe, & cur. ibid. nu.45.
Cõcilium vniuerſale errare poſſe circa diffinitionem cauſarum temporalium. ibid. num.53.
Concilium vniuerſale cauſas temporales aliquando diffiniuiſſe. ibid. num.52.
Concilium ordinatum à Stephano VII. erraſſe. ibid. num.55.
Concilium vniuerſale nõ poſſe recuſari, etiam in diffinitione cauſarum temporalium. ibid. num.56.
Concilium vniuerſale congregatum ſine authoritate Papæ, poſſe errare. ibid.num.61.
Concilij generalis recuſationem ſi Papa admittit, recuſatio procedit. ibid. num.62.
Concilium Tridentinum Seſsione 24. cap.16. in fine de reformatione. declaratur. caſu 436. num.7. fol. 359
Concilium Tridentinum Seſsio.24. c.17. declaratur. ibid. num8.
Concilium Lateranenſe ſub Leone X. quam pœnam blaſphemis indixerit. caſu 375. numero 29. folio 309
Concilium Lateranenſe, quo prohibentur Cardinales impetrare beneficia non excedentia coronatos ducentum. & de illius ratione. caſu 216. nume.11. fol.214
Concilij generalis locus non tutus, ad locum tutum mutandus eſt. caſu 153. num.14. fol.152
Concuſſoris pœna quæ. caſu 342, num,10. fol.281

Concuſ-

Concuſſoris crimen ſeparatum à crimine repetundarum. ibid. num.11.
CONCLVSIO non fit in cauſa, cùm Iudex ex ſuo officio procedit. q.35. num.10. fol.21
Concluſio in cauſa nõ fit in iudicijs ſummarijs. ibid. num.11.
Concluſio in cauſa in iudicio criminali non fit. ibid. num.12.
Concluſio in cauſa non fit contra inſtrumenta de nouo reperta. ibid.num.13.
Concluſio in cauſa diſſoluitur, cùm ea facta inſtrumenta aduerſario tacente producuntur. ibidem. num.14.
Concluſio in cauſa reuocatur, cùm Iudex nouus probationes admittit. ibid.num.14.
Concluſio in cauſa reuocatur ex nouorum Capitulorum productione. ibid. num.17.
Concluſionem in cauſa non obſtare reſtitutioni in integrum. ibid. num.19.
Concluſionem in cauſa non impedire probationes, quæ in ſolo iure verſantur. ibid. num.21.
Concluſionem in cauſa non impedire probationes, cùm magna ſubeſt æquitas. ibid.num.22.
Concluſionem in cauſa non impedire Iudicis interrogationem. ibid. num.23.
Concluſionem in cauſa, & ſententiam à pari procedere, & quando. caſ.51. num.23. fol.93
Concluſionem in cauſa, in multis à ſententia differre. ibid. num.24.
Concluſionem in cauſa varijs modis fieri. ibid. numero 27.
Concluſionem in cauſa tribus modis fieri. q.35.nu.4. fol.21
Concluſionem in cauſa idem operari, quod ſententia. ibid. num.2.
Concluſione facta in cauſa teſtes & iura poſſe recipi ad comprobationẽ iam productorum inſtrumentorum. ibid. num.16.
Concluſione in cauſa non obſtante in inſtantia appellationis iura & teſtes produci poſſe. ibidem. numero 20,
Concludere in cauſa quid ſit. ibid. num.1.
Concludi etiam in cauſa in foro Eccleſiaſtico. d.q.35. num.8. ibid.
Concluſionem in contractibus eſſe præſtandam. caſu 470. num.4. fol.375
Concludi etiam in cauſa coram arbitris. q.35. num.9.
Concluſum in cauſa dici, cùm præfixus terminus à lege, vel à Iudice lapſus eſt. ibid. num.6.
CONCVBINARIIS triginta pœnæ indictæ ſunt. caſu 418. num.6. fol.341
Concubinarij laici quomodo puniantur. ibid. numero 13.
Concubinæ olim permiſſæ. ibid. num.14.
Concubinæ in lege diuina antiqua, quę. ibid. num.15.
Concubinæ olim de vxoris ratione aliqua habebant. ibid. num.16.
Concubinæ nomen olim honeſtum. ibid. num.18.
Concubinam habere olim permiſſum non habenti vxorem ex Iure Canonico. ibid. num.19.
Concubinæ lege Ciuili olim permiſſæ. ibidem. numero 21.
CONDEMNARE qui poteſt, non poteſt abſoluere, ſi diuerſa ſubeſt ratio. q.43. num.16. fol.27
Condemnare qui poteſt, poteſt etiam abſoluere. ibid. num.2.
Condemnare & abſoluere reſpectu iuriſdictionis nõ eſſe contraria. ibid. num.4.
Condemnare qui poteſt ex nudo facto & miniſterio ſibi mandato, is abſoluere non poteſt. ibid. nu.21.
Condemnare qui poteſt, is etiam abſoluere poteſt, rebus ſic ſtantibus, non autem mutatis. ibidem. numero 24.
Condemnare qui nõ poteſt, nec etiam abſoluere poteſt. ibid. num.25.
Condemnandi facultate ſublata, non cenſeri ſublatam facultatem abſoluendi. lib.1. q.43. nume.29. ibid.
Condemnandi, vel abſoluendi ſola poteſtate mandata vnum tantùm contineri. ibid. num.12.
Condemnatione prohibita fauore perſonæ, prohibitam non eſſe abſolutionem. ibid.num.26.
CONDITIO impoſsibilis quando vitiet. caſ.89. nume.8. fol.117
Conditionis euentum eſſe ſpectandum, vt promiſſor conditionalis teneatur. caſu 408. num.5. fol.389
Conditioni ſuppoſita non eſſe in diſpoſitione. ibid. num.6.
Conditione pendente nec obligatio nec actio competit. ibid.num.7.
Conditionem pro impleta haberi, cùm ne impleatur, ſtat per eum, cuius cauſa impleri debet. q.68. nume.38. fol.41
Conditionem prius eſſe implendam, vt diſpoſitioni locus ſit. caſu 15. num.3. fol.80
Conductor qui tacitè reconducit, ſub eiſdem conditionibus reconducere dicitur. caſu 159. nume.2. fol.160
Conductor vectigalium plus debito exigere non debet. caſu 443. num.1. fol.363
Conductorẽ excuſari à ſolutione penſionis ob inſolitam ſiccitatem. caſu 80, num.3. fol.109
Conductorem poſſe expelli, cùm in re conducta malè verſatur. caſ.78. num.1. fol.109
Conductorẽ non teneri ob incẽdium leuiſsima culpa in re conducta exortum. caſ.300. nu.10. fol.365
CONFESSIO poſsibilis eſſe debet, vt confitenti delictum noceat. caſu 269. num.8. fol.239
Confeſsio vt confitenti delictum noceat, debet eſſe veriſimilis. ibid. num.9.
Confeſsio qualificata à delinquente emanata, à qua pœna eum excuſet. caſu 93. num.38. fol.125
Confeſsio impedimenti nocet illi confitenti, qui vellet matrimonium valere. lib.2. Cent.2. caſ.103. nume.10. fol.132
Confeſsio in tormentis facta quomodo probet. caſu 269. num.1. fol.239
Confiteri qui dixit velle, non fatetur. caſ.496. nu.21. fol.386
Confeſsionis probatio maxima. caſ.268. nu.1. fol.239
Confeſsionis pars probari & improbari non poteſt. caſ.93. num.21. fol.125
Confeſsioni dicentis, ſe occidiſſe ad ſui defenſionem, quomodo ſtandum. ibid. num.37.
Confeſsioni coniugum ſtari ſubeſſe impedimentum in ſponſalibus. caſ.103. num.2. fol.132
Confeſsioni coniugum repertorum in coitu creditur, dum aſſerunt ſe iam matrimonium contraxiſſe. ibid. num.5.
Confeſsioni coniugum nõ creditur ſuper matrimonio, cùm ad alterius matrimonij detrimẽtum eſt. ibid. num.6.
Confeſsioni alterius coniugum creditur ad hoc, vt fiat thori ſeparatio. ibid. num.7.
Confeſsioni coniugum ſuper impedimento non ſtatur, ad hoc, vt verè matrimoniũ diſſoluatur. ibid. num.8.
Confeſsioni coniugum creditur ſuper impedimento, ſi ipſi curant, ne matrimoniũ diſſoluatur. ibid. num.9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Confessio delicti imprudenter facta ad pœnam indicendam sufficit. cas.268. num.8. fol.239
Confessionem qualificatam admittere probationem in oppositum. cas.93. num.34. fol.125
Confessionem geminatam multum operari. cas.213. num.37. fol.212
Confessionem incidenter factam parte præsente præiudicare. cas.89.num.83. fol.118
Confessionem iudicialem,actionem parere. casu 213. num.39. fol.212
Confessionē in delictis minori curatore carenti non nocere. cas.268. num.2. fol.239
Confessionem maioris delictum ab eo commissum optimè probare. ibid. num.6.
Confessionem esse veram vel ne, Iudicis arbitrio relinquitur. ibid. num.7.
Confessione facta in tormētis vt cognoscat Iudex delictum esse probatum, quid obseruare debet. casu 269. num.3. fol.239
Confitenti occidisse hominem, & in mare proiecisse, non creditur,nisi de cadauere constet. ibidem.numero 4.
Confessus aliquem occidisse ad sui defensionem, Iudicis arbitrio punitur. cas.279.num.7.fol. 243
Confessus delictum extra iudicium,punitur.casu 331. num.1. fol.274
Confessus rem esse alterius, cùm non est, in eum dominium non transfert. cas.336.nu.30. fol.275
Confessus debitum sine scriptis condemnari potest. q.60.num.4. fol.37
Confines duos satis rem demonstrare. cas.105. nu.12. fol.134
Confinia vniuersitatis probari per testes eiusdem vniuersitatis. cas.106. num.5. fol.136
CONATVS ad delictum quando puniatur. casu 360. num.1. fol.294
Conatus in dispositione statuti punitur, si in aliqua illius parte de eo fit mentio. casu 360.num.115. fol. 295
Conatus deductus ad effectum, quantum fuit in enitente,punitur. cas.360.num.20. fol.294
Conatus solus in crimine læsæ Maiestatis punitur. ibid. num.24.
Conatus punitur in casu.l.is,qui cū telo.C.ad l.Cornel. de sica. ibid.num.36.
Conatum etiam remotum in casu. l.is,qui cum telo. C.ad l. Cornel. de ficar. puniri, sed mitiori pœna. ibid.num.37.
Conatus raptoris virginis punitur. ibid. num.30.
Conatus punitur in eo, qui venenum dare tentauit. ibid. num.46.
Conatus punitur in attentante vxorem alterius, in raptore sacrarum virginum, in attentante pudicitiam pueri, cum brutis coire, in parricidio, alijsq; multis casibus, ibid. nume.49.54.59.61.63. cum sequen.
Conatus punitur in eo, qui falsam monetam cudere tentauit. ibid. num.65.
Conatus punitur in eo, qui tentauit infantem necare. ibid. num.66.
Conatus punitur in casu. l. vltimæ. C. ad l. Corn. de ficar. ibid. num.67.
Conatus punitur in casu.l.vlt. C.de his,qui ad Eccle. confug. ibid. num.68.
Conatus punitur in casu l.vlt. C. de postul. ibid. nume.69.
Conatus punitur in casu.l.vlt.C.de crim.stellio.ibid. num.70
Conatus punitur in casu. l. si quis seruo. C. de furt. ibid. num.71.
Conatus punitur in casu. l. item apud Labeonem. § 1. ff.de furt. ibid. num.72.
Conatus punitur in casu. l.1. §. bestias. ff. de postul. ibid. num.72.
Conatus punitur in eo, qui pecuniam accipit, vt aliquem calumniaretur. ibid.num.74.
Conatus punitur in eo, qui domum præbuit, vt stuprum in ea committeretur. ibid.num.75.
Conatus punitur in casu.l.vltimę ff. de rer. diuisione ibidem num.76.
Conatus punitur in casu.l. si fugitiui.C.de ser. fugi. ibi. nume. 77.
Conatus punitur in crimine simoniæ. ibidem numero 78.
Conatus punitur in frangente portas,vt furtum committeret. ibid. num.79.
Conatus punitur in eo, qui extorquet promissionē, ibid. num. 80.
Conatus punitur in eo,qui Iudicem corrumpere tentauit, ibid.num.81.
Conatus punitur in muliere, quæ viro insidias parauit. ibi.num. 82.
Conatus punitur in Clericis enitentibus fœnerari. ibi. num.83.
Conatus punitur in eo, qui tentauit se ipsum occidere. ibid.num. 84.
Conatus in seditione punitur. ibid. num.85.
Conatus quomodo hodie ex statutis & consuetudinibus punitur.ibidem num. 91.
Conatum omnem puniri in actu, qui ad delinquendum tendit. ibid. num. 86.
Conatum non puniri in aliis actibus,qui ipso iure pœnam infligunt. ibi.num.87.
Conatum in leui crimine non puniri. ibidem numero 88.
Conatum puniri in pœna arbitraria etiam hodie, & si consuetudine & statutis conatus non puniatur, pœna ordinaria ibid. num. 110.
Conatum in crimine assassinij puniri, ibidem numero 39.
CONNEXVM quid, cas. 95. num. 1. fol.127.
Connexum non esse idem. ibid.num.num. 2.
Connexa quæstio, quæ. q. 45. num. 8. fol.29.
Connexa quæ dicantur, iudicis arbitrio relinqui.cas. 95.nume.4. fol.127.
Connexa inseparabilia dici.ibi. num. 5.
Connexa negotia sunt quæ ad vnum finem tendunt. ibid.num.6.
Connexa sunt quorum vnum sine altero stare non potest. ibid. num. 8.
Connexa indiuidua esse. ibid. num.9.
Connexa dici cùm vnum est consequens alterius.ibi. num. 16.
Confœderationem subiectionem non indicere.lib.1. q.100.num.20. fol.73.
Confinatus his verbis: Pono te ad confinia donec te reuocauero, quando reuocatus censeatur.lib.1. q. 69.num.12. fol.43.
Confiscare bona potest summus Magistratus cùm arbitrium in causis capitalibus habet.lib.1,q.93. nume.5. fol.69.
Confiscationem bonorum duplicem esse. lib.1. quæs. 93.num.3 fol.69.
Connani egregia & vera opinio ad clausulam & quòd plus est, dedit & donauit, posita in contractu venditionis casu 144. num. 14. fol.153.
Coniecturæ à iure approbatæ apertissimam probationem facere. cas.115. num. 7. fol.143.
Coniecturæ quæ à iure approbatæ dicantur. ibidem numero 8.

Conie-

Coniecturas, quibus debitoris fugitiui suspicio probatur,esse positas in arbitrio Iudicis. lib.2. Cent.1. casu 87. num.8. fol.114
Coniuncta persona vsque ad quartum gradum dicitur,& vltra arbitrio Iudicis. casu 146. nume.6. fol. 154
Coniunctio sanguinis quanta esse debeat inter Iudicem & alterum ex collitigantibus, vt recusari Iudex possit. casu 152. num.4. fol.158
CONSANGVINEVS conscius conspirationis factæ aduersus consanguineum debet illam detegere. casu 355. num.20. fol.292
Consanguineus qui ignoranter coiuit cum consanguinea meretrice non punitur. casu 289. nume.4. fol.248
Consanguineum occidens, ei non succedit. casu 395. num.15. fol.326
Consanguinei adesse non possunt, vt contractui mulieris vel minoris assistant, cùm locus & tempus non patitur. casu 212. numero tertio. folio 211
Consanguinei banniti iustè recusant accedere ad locum, vt mulieri, vel minori contrahenti consentiant. ibid. num.6.
Consanguinei si recusant præstare consensum in alienationibus à mulieribus, vel minoribus celebrandis,quid agendum. casu 211. numero 6. folio 210
Consanguineos curare consueuisse, vt consanguineus potius veneno moriatur, quàm ignominiosè in foro laqueo suspendatur. casu 285. nume.5. fol. 245
Consanguineos testimonium ferre non posse in causa iniuriæ alteri facta. casu 262. numero 5. folio 235
Consanguineos non extitisse, qui tempore contractus consentirent minori, qui asserit, probare debet. casu 211. num.2. fol.210
Conscientiam sanæ mentis sensum esse. q.8.num.41. fol.8
Conscientiæ vim maximam esse. ibidem. numero 43.
Conscientiam propriam nemo debet lædere.cas.494. num.18. fol.385
Conscientiæ forum æquitatis esse. quæst.49.num.6. fol.30
CONSCIVS criminis expendentis falsas monetas, an puniatur. casu 316.num.70. fol.263
Conscius criminis quando puniatur. casu 351. nu.1. fol.287
Conscius criminis detegere an illud debeat. casu 355. num.1. fol.292
Conscius criminis de Iure Canonico an reuelare teneatur. ibid. num.6.
Conscius criminis de Iure Ciuili nō tenetur detegere. ibid.num.7.
Conscius criminis læsæ Maiestatis detegere illud debet. ibid. num.9.
Conscius criminis læsæ Maiestatis, si probare illud crimen non potest detegere non tenetur. ibidem. num.10.
Conscium criminis in foro conscientiæ illud detegere, vel ei obuiam ire teneri. ibidem. numero secundo.
Conscium criminis furti non teneri ad rei restitutionem. ibid. num.3.
Consensum mariti requisitum ex dispositione statuti in contractu vxoris, vxore mortua, non posse adhiberi. quæstione 69. numero sexto. folio 43.
Constantini Harmenopoli locus. casu 265. nume.12. fol.238
Constantini Harmenopoli locus declaratus. cas.319. num.27. fol.267
Constantini Harmenopoli locus. casu 258.numero 2. fol.233
CONSTITVTIO Regni Neapolitani, quæ incipit, Humanitate. declaratur. casu 303. numero 22. fol. 255
Constitutio Regni Neapolitani contra fœneratores. casu 398. num.40. fol.329
Constitutio Neapol. c. si quis aliquem. sub Rubr. de illicita portatione armorum. declaratur. casu 353. num.16. fol.289
Constitutio Regni Neapolitani, sub Rub. De raptu & violentia monialibus illata. declaratur. casu 360. num.35. fol.294
Constitutio Regni Siciliæ in vendentes corruptam annonam. casu 382. num.8. fol.315
Constitutio Regni Siciliæ, de arbitrio Regis. declaratur. cas.389. num.8. fol.318
Constitutio Mediolani sub Rubr. de pœnis. cap. carnali copula. declaratur. casu 360.numero 56. folio 294.
Constitutio Mediolani sub Rubric.de rescript. §.quicumque. declaratur. casu 202. numero 67. folio 201
Constitutio noua Mediolani sub Rubr.de pœnis.cap. si quis arma. declaratur. casu 394. nume.43. folio 323
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de iudicijs. c. qui calumniosè. declaratur. casu 321. num.35. fol. 269
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de iudicijs. §. vbi contingat. declaratur. casu 229. nume.7. folio 219
Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis. cap. si quis ex proposito. declaratur. & paulò infrà. casu 357. num.17. fol.293
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de saluis conductibus, ibi, cuius vis debiti priuati. declaratur. casu 203. num.17. fol.204
Constitutio Mediolani,de rescript.§. Quicunque.declaratur. casu 202. num.73. fol.200
Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de pœnis. cap. Iudæus. declaratur. casu 290. numero 16. fol. 249
Cōstitutio Mediolani lib.4.tit.de aquis.§.extraneus. declaratur. cas.462. num.6. fol.372
Constitutio Mediolani lib.4. tit.de aquis & fluminibus. declaratur. ibid. num.5.
Constitutio Mediolani lib.4. tit. de aquis. §. isq; contra feciſſe. declaratur. ibid. num.8. fol.373
Constitutio Mediolani lib.4. tit.de aquis.§.omnibus habentibus explicatur. ibid.num.11.
Constitutio noua Mediolani sub Rub. de pœnis. c. si quis autem aliquid declaratur. casu 301. numero 4. fol.253
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. si quis falsum testimonium. vers. eisdem pœnis. declaratur. cas.315. num.15. fol.262
Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de pœnis. cap.si quis non prouocatus,non habet locum contra iniuriantem Licentiatum. casu 263. nume.22. fol.236
Constitutio Mediolani sub Rubr.de pœnis. c. Latrones. & c. homicida. declaratur. casu 351. nume.23. fol.287
Cōstitutio Mediolani sub Rub. de monetis. §.expendens. declaratur. casu 316. num.54. fol.263

Universidad de Deusto
Biblioteca

Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis. cap. Quicunque fallacibus. declaratur. caſ.383. num.4. fol. 315
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. cap. si quis autem. procedit & in eo, qui sub sola custodia carceratus fuit. casu 301. numero octauo. folio 253
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. quicunque fecit. declaratur. casu 306. num. 27. fol. 258
Constitutio Mediolani sub Rubr. de rescript. §. Quicunque. declaratur. casu 202. numero 80. folio 200
Constitutio Mediolani sub Rubr. de accusationibus. c. ex causa iuramenti. declaratur. caſ.319. num.27. fol.267
Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de pœnis. cap. Latrones. declaratur. casu 351. nume.7. folio 287
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. quicunque ensem. declaratur. casu 263. nu.25. fol. 236
Constitutio Mediolani sub Rubric. de pœnis. c. carnali copula. declaratur. casu 389. numero 27. folio 318
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. cap. eruens oculum. declaratur. casu 263. num. 29. fol. 236
Constitutio noua Mediolani sub Rub. de pœnis. cap. mandantes. declaratur. casu 352. numero 5. folio 288
Constitutio Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. si quis verò auxilium. declaratur. casu 349. nume. 8. fol. 286
Constitutio noua Mediolani sub Rub. de saluis conductibus. §. huius tamen. declaratur. caſ. 203. nu. 19. fol. 204
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. Homicida. declaratur. casu 329. numero 9. folio 274
Cõstitutio Mediolani sub Rub. de monetis. §. eadem. declaratur. caſ. 316. num. 38. fol. 263
Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis. c. seuerè. declaratur. caſ. 375. num. 21. fol. 309
Constitutio Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. si quis incendium. declaratur. casu 390. numero 25. folio 319
Constitutio noua Mediolani, tit. de ædificijs priuatis. declaratur. & ibidem, an sit odiosa dispositio. caſ. 155. num. 9. fol. 159
Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis. c. receptantes. declaratur. caſ. 349. num. 25. fol. 286
Constitutio noua Mediolani sub Rub. de pœnis. c. si quis falsum testimonium, declaratur. caſ. 313. nu. 4. fol. 260
Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis. c. sacras. declaratur. caſ. 376. num. 8. fol. 310
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de monetis. qua pœna afficiat falsos monetarios. caſ. 316. nu. 14. fol. 263
Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis. c. Homicida. declaratur. caſ. 360. num. 105. fol. 295
Constitutio Mediolani in tit. de pœnis. §. quicunque fecerit. declaratur. q. 80. num. 26. fol. 53
Constitutio noua Mediolani sub Rub. de pœnis. cap. nullus corporaliter. declaratur. caſ. 276. nume. 24. fol. 242
Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis. c. Homicida. §. & tanquam. & §. pari modo. declaratur. casu 361. num. 23. fol. 300
Constitutio Mediolani sub Rubric. de accusationibus. cap. 1. & 2. declaratur. casu 323. nume. 15. folio 271
Constitutio noua Mediolani sub Rub. de rescript. in fin. declaratur. caſ. 314. num. 7. fol. 261
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. Quicunque fecerit, vel fieri mandauerit chartam falsam. declaratur. casu 286. numero sexto. folio 259
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. Sodomitæ. declaratur. casu 286. numero 4. folio 246
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. si quis falsum. declaratur. casu 307. numero 7. fol. 258
Constitutio Mediolani sub Rub. de bănitis & eorum receptatoribus. c. 1. declaratur. casu 348. nume. 5. fol. 285
Constitutio Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. si quis incendium. declaratur. casu 390. numero 37. fol. 319
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. si quis falsum testimonium. declaratur. caſ. 310. nume. 8. fol. 259
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de saluis conductibus. in princ. declaratur. casu 245. nume. 13. fol. 228
Constitutio Mediolani sub Rub. de mònetis. in illis verbis, Quicunque, minorem seu pupillum non comprehendit. casu 316. numero trigesimosecundo. fol. 263
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. si quis in tantam temeritatem. declaratur. casu 343. num. 17. fol. 283
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. si quis fecerit robariam. declaratur. casu 303. nu. 44. fol. 255
Constitutio Mediolani sub Rubric. de pœnis. c. matrimonia. declaratur. casu 398. numero 48. folio 329
Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de custodia reorum. c. si Prætores. declaratur. casu 292. nu. 4. fol. 250
Constitutio Mediolani sub Rub. de monetis. in prin. declaratur. caſ. 316. num. 25. fol. 263
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de saluis conductibus, non habet locum in debito Ecclesiastico. caſ. 203. num. 21. fol. 204
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. de pœnis. cap. homicida. declaratur. casu 284. numero 29. folio 244
Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis. c. dantes. declaratur. caſ. 351. num. 16. fol. 287
Constitutio noua Mediolani sub Rub. de pœnis. cap. si quis non prouocatus. declaratur. caſ. 263. nu. 18. fol. 236
Constitutio Mediolani sub Rubr. de exequtoribus. c. cùm exequutiones. declaratur. casu 378. num. 7. fol. 312
Constitutio noua Mediolani sub Rub. de pœnis. c. si quis autem. an locum habeat contra eum, qui effecit, vt carcerati fugerent. casu 301. num. 17. folio 253
Constitutio Mediolani sub Rubr. de pœnis. c. mandantes. declaratur. casu 353. numero vndecimo. fol. 289
Constitutio Mediolani sub Rubr. de rescript. §. Quicunque. declaratur. casu 202. numero 82. folio 200
Constitutio noua Mediolani sub Rub. de pœnis. c. Sodomitæ. domitę non procedit in solo attentãte. caſ. 286. numero 21. fol. 246
Constitutio Mediolani sub Rubric. de Præfectis annonæ. cap. prohibitum, declaratur. casu 360. nu. 98. fol. 294
Constitutio Mediolani sub Rubric. de pœnis. capit. dantes ad præmissa. declaratur. casu 349. nume. 11. fol. 286
Constitutio Mediolani sub Rubric. de pœnis. capitul. mandantes. declaratur. casu 360. nu. 119. fol. 295
Constitutio Mediolani sub Rubric. de pœnis. capit. si quis ex proposito. declaratur. casu 357. numero 6. fol. 293
Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de pœnis. capit. si quis robariam. declaratur. casu 329. nume. 12. fol. 274
Constitutio Mediolani sub Rubric. de crimine læsæ Maiesta. capitul. vltim. declaratur. casu 360. numero 124. fol. 295
Constitutio Mediolani sub Rubric. de pœnis. capitul. si quis non prouocatus. declaratur. casu 303. numero 14. fol. 255
Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de pœnis. capitul. Latrones. verficul. dantes, declaratur. caſ. 351. nu. 10. fol. 287
Constitutio Mediolani sub Rubric. de pœnis. capitul. Homicida. declaratur. casu 362. numero 29. fol. 302
Constitutio Mediolani sub Rub. de pœnis. c. Iudæus, locum etiam habet in Catechuminis & Saracenis. caſ. 290. nu. 23. fol. 249
Constitutio noua Mediolani sub Rubric. de pœnis. capit. mandantes. §. quod si nec vulnus, declaratur, ibid. nu. 8
Constitutio Mediolani sub Rubri. de pœnis. capitul. Qui fallacibus ludis. declaratur. casu 399. nume. 9. fol. 331
Constitutio Mediolani sub Rub. de rescrip. §. intimata, declaratur. caſ. 202. nu. 41. fol. 200
Costitutio Mediolani sub Rub. de pœnis. cap. carnali copula. & c. Iudæus. declaratur. caſ. 360. nume. 102. fol. 295
Constitutio noua Mediolani sub Rubr. De saluiscon ductibus, declaratur, non habere locum in debito iurato. caſ. 203. nu. 15. fol. 204
Constituto Mediolani sub Rubric. de pœn. c. prohibitum est, declaratur. caſ. 399. nu. 17 fol. 331
Constitutio Pedemontium titulo Come si ha fare l' appellatione, cum Iure Communi in aliquibus conuenit. caſ. 263. nu. 9. fol. 236
Constitutio Pedemontium titulo delle Poste. §. le rispoſte. declaratur. caſ. 251. nu. 3. fol. 229
Constitutio Pedemontium titulo Del tempo quando se hanno da dare le repulse contra la persona. verficul. non facendo essa. declaratur. casu 239. numero 15. fol. 226
Constitutio noua Pedemontium, tit. delle examinationi. §. 1. declaratur. casu 202. nu. 38. fol. 200
Constitutio noua Pedemontium titul. de gli articoli probatorij. §. vlt. in fine declaratur, & paulò infrà. caſ. 241. nu. 5. fol. 227
Constitutio noua Pedemontium sub titulo de tempo quando si hanno da dare le repulse contra la persona de testimonij, declaratur. casu 239. num. 3. fol. 225
Constitutio Pedemontium titul. delle depositioni delli testimoni. §. Aduertiranno, declaratur. ibid. numero 7
Constitutio Pedemontium sub titu. delle eccettione dilatoriæ, declaratur. caſ. 240. nu. 5. fol. 226
Constitutio noua Pedemontium titu. del giuramento. §. vlt. declaratur. caſ. 319. nu. 34. fol. 267
Constitutio Pedemontium tit. della recusatione del Giudice. verſ. il che fatto s' intendera. declaratur. caſ. 379. nu. 17. fol. 313
Constitutio noua Pedemontium titu. delle poste ò fia positioni. §. trouandosi. declaratur. casu 319. numero 30. fol. 367
Constitutio noua Pedemontium in titu. delle eccettioni. verſi. opponendosi. declaratur. libr. 2. cent. 1. caſ. 20. nu. 4. fol. 81
Constitutio Pedemontium tit. delle citationi. §. non sarà, declaratur. caſ. 240. nu. 10. fol. 226
Constitutio Pedemontium in titulo delle eccettioni dilatorie, declaratur. ibid. nu. 11
Constitutio noua Pedemontium in titul. delle eccettioni dilatorie. declaratur. casu 167. numer. 23. fol. 164
Constitutio Regia Hiſpaniarum inducens pœnam contrahentibus clandestina matrimonia, valet. caſ. 398. nu. 47. fol. 329
Constitutio Galliarum. de testium numero refrenando. declaratur. caſ. 249. nu. 6. fol. 219
Constitutio de retractu apud Gallos declaratur, & de eius ratione. caſ. 63. nu. 3. fol. 100
Constitutio Cheri oppidi declaratur. casu 261. numero 2. fol. 235
Constitutio conciliaris intra tempus Iudici arbitrarium ligare incipit. caſ. 185. nu. 6. fol. 179
Constitutio Principis superioris post duos menses à die publicationis ligat. ibid. num. 7
Constitutio Principis superioris ligat scientem, etiam ante lapsum bimestris post publicationem. ibidem nume. 14
Constitutionem nouam Mediolani sub Rubr. De saluisconductibus, locum habere etiam pro debito pupillari. caſ. 203. nu. 23. 204
Constitutionem statim ligare ob clausulam decreti annullatiuam. & infrà declaratur. casu 185. numero 23. fol. 179
Constitutiones Mediolani sub Rub. De saluiscon ductibus, non impedire mercatorem vendicantem suas merces apud debitorem adhuc existentes. caſ. 203. nu. 25. fol. 204
Constitutiones nouæ Mediolani De officio diuersorum Iudicum, in prin. declarantur. casu 142. numero 6. fol. 152
Constitutiones nouæ Mediolani titu. de probationibus, cap. 1. ibi, periculosa infirmitate. declarantur. casu 60. nu. 11. fol. 99
Constitutiones Mediolani sub Rubric. De pœnis. capitul. si quis incendium. declarantur. casu 390. numero 16. fol. 319
Constitutiones nouæ Mediolani titulo de Notarijs publicis, c. Notarijs. il. 3. Hi verò. declarantur. casu 66. nu. 8. fol. 103
Constitutiones Mediolani titulo De bonis in solutum dandis, in princ. declarantur. caſ. 185. numero 37. fol. 179
Constitutiones Mediolani in titulo De officio Iudicis & Commissarij fluminis Olonæ. §. denique, declarantur. caſ. 128. nu. 4. fol. 47
Constitutiones Mediolani tit. de Iudicijs. cap. si contingat. declarantur. caſ. 2. nu. 15. fol. 75
Constitutiones nouæ Mediolani tit. de rescriptis. §. 1. declarantur. caſ. 50. nu. 20. fol. 92
Constitutiones nouæ Pedemontium, titulo Delle introductione delle appellationi, ibi, & intimata ò fia notificata. declarantur. casu 227. numero 4. fol. 219

Universidad de Deusto
Biblioteca

Constitutiones nouæ Pedemontium, in titulo delle citationi. versic. non sarà necessario. declarantur. casu 52. nu. 17 fol. 59
Constitutiones nouæ Pedemontium in titulo delle Positioni. versi. non si dara. declarantur. casu 194. nu. 78. fol. 187
Constitutiones nouæ Pedemontium in titulo delle appellatione & in quai casi. §. dalle sententiæ del senato, declaratæ. quæst. 52. numero 16. fol. 32
Constitutiones nouæ Pedemontium titulo De termini per replicare. §. vltim. declarantur. casu 52. numero 21. fol. 95
Constitutiones Pedemontium titulo Delle pœne de temerarij appellanti. declarantur. casu 177. numero 18. fol. 172
Constitutiones nouæ Pedemontium titulo Delle interrogationi. §. vltim. declarantur. casu 51. numero 42. fol. 93
Constitutiones nouæ Pedemontium in titulo Delle Positioni, declarantur. casu 193. numero 5. fol. 186
Constitutiones Pedemontium in titulo Del giuramento. §. vltim. declarantur. casu 319. numero 5. fol. 267
Constitutiones Pedemontium in titulo Del tempo quando si hanno da dare le repulse contra li testimonij declarantur. q. 32, nu. 12. fol. 20
Costitutiones nouæ Serenissimi Ducis Sabaudiæ in titulo Delle appellatione. dum sex menses statuunt, ad prosequendam appellationem. declarantur mensem scilicet esse triginta vnius diei. casu 50 nu. 11. fol. 92
Constitutiones extrauagantes antiquæ eo ipso quod in corpore Iuris inseruntur, ligant. casu 185. numero 27. fol. 179
Constitutiones Pontificum ligare incipiunt intra tempus Iudici arbitrarium. ibid. num. 8
Constitutiones Pontificum solum Romæ publicari. ibid. nu. 10
Constitutiones Imperatorum, & Iureconsultorum responsa inscriptiones habere. casu 94. numero 5. fol. 126
Constitutiones. Cætera in verbo, statutum.
CONSVETVDO aliarum regionum in diuisione bonorum communium inter socios. casu 123. nu. 5. fol. 146
Consuetudo valet quòd vnus teneatur pro altero. casu 345. nu. 11 fol. 284
Consuetudo rationabilis quæ. casu 82. nu. 1. fol. 110
Consuetudo quanto tempore firmetur. libr. 2. cent. 1. casu 83. nu. 1 fol. 111
Consuetudo inueterata aliquando appellatur, & aliquando antiquissima. ibid. nu. 4
Consuetudinem infeudandi induci cursu triginta annorum casu 433. nu. 27 fol. 357
Consuetudo vbi non valet, nec statutum. quæst. 71. nu. 5 fol. 45
Consuetudo silere facit leges & Principum rescripta. ibid. nu 9
Consuetudinem statuto fortiorem. ibid. nu. 4
Consuetudinem tenaciter esse obseruandam. ibidem numero 6
Consuetudinem actus determinare. ibid. nu. 7
Consuetudinem veritati æquiualere. ibidem numero 8
Consuetudinem Principum pedibus subiacere. ibid. nu. 10
Consuetudinem æquitati naturali proximam à Principe non tolli. ibid. nu. 13
Consuetudinem laudabilem, Principem ligare. ibid. num. 14
Consuetudinem cursu decennij secundum aliquos firmari. casu 83. nu. 2 fol. 111
Consuetudinem cursu centum annorum firmari. ibid. nu. 5
Consuetudinem in rebus Ecclesiæ non minori tempore quam quadraginta annis firmari. ibid. num. 6.
Consuetudinem super bonis Clericorum eodem firmari tempore, quo consuetudo in rebus laicorum. ibid. nu. 8
Consuetudinem in rebus gratibus firmari solum tempore immemoriali. ibid. nu. 9
Consuetudinem interpretatiuam paruo tempore ob firmari. ibid. nu. 10
Consuetudinem contra legem, esse irrationabilem. cas. 82. num. 4. fol. 110
Consuetudinem præter legem ratione non carere. ibid. nu. 5
Consuetudinem libertati Ecclesiasticæ repugnantem esse irrationabilem. ibid. nu. 6
Consuetudinem finiæterno repugnantem, esse irrationabilem. ibid. nu. 7
Consuetudinem bono publico aduersantem, irrationabilem esse. ibid. nu. 8
Consuetudinem irrationabilem esse cum peccatum nutrit. cas. 82. nu. 17 ibid.
Consuetudiné esse sine ratione cum aliquis indebitè grauatur. ibid. nu. 18
Consuetudinem quod actibus induci. casu 81. numero 1 fol. 110
Consuetudinem actuum frequentiam postulare. ibidem nu. 2
Consuetudinem induci ex tot actibus, quot colligi possit populi consensus. ibid. num. 3
Consuetudinem infeudandi quot actibus introduci. ibidem num. 5
Consuetudinem alienandi feudum ex duobus actibus alienationis induci. ibid. nu. 8
Consuetudinem iudicari rationabilem & irrationabilem diuersis de causis. casu 82. numero 16. fol. 110
Consuetudine non posse effici, quod testibus malam adferrentibus rationem credatur. quæst. 25. nu. 5. fol. 17
CONSILIVM tunc obligat ad pœnam cùm actus principalis in delictum punibile sonat. casu 361. nume. 2. fol. 287
Consilium spoliatori præbens, non punitur. ibidem nu. 3
Consilium, quod ad bonum & ad malum esse potest, non punitur. ibid. num. 5
Consilium ad delictum vt puniatur, delictum præcedere debet. ibidem nu. 6
Consilium malum non punitur, si re integra reuocatum fuerit. ibidem numero 8
Consilium ad delictum non punitur, si delictum secutum non est. ibid. nu. 9
Consilium sapientis an requiratur in causis arbitrarijs. q. 23. nu. 1. fol. 16
Cõsilio sapientis causam commissam reuocari posse. ibid. nu. 3
Consilio sapientis non expectato, Iudicem interdum iudicare posse. ibid. nu. 4
Consilium sapientis malum, Iudicem excusare cùm ex statuti dispositione illud sequi debet. ibidem numero 9
Consilium sapientis fore necessarium ita disponente statuto. ibid. nu. 11.

Consi-

Consilium patris, quod detrimentum adfert filio, bonum non iudicari. casu 149. numero 7. fol. 155
Consilium præbens ad delictum, tenetur etiam ad interesse partis. cas. 351. nu. 18. fol. 287
Consilium præstans, vel opem ferens delinquenti ob diuersam cum eo qualitatem, eadem pœna, qua ille non punitur. ibid. nu. 20
Consilium perfectionis non obseruans non peccat. cas. 380. nu. 4. fol. 313
Consilium reuerentiæ spernens non peccat. ibidem nu. 7
Consilium malum consultori pessimum, prouerbium Romæ decantatum. casu 351. numero 28 fol. 287
Consilium, quo vti debet Iudex in examinandis testibus in causis arduis. q. 29. nu. 3. fol. 18
Consilio sapientis petito in causa conclusum dici. cas. 35. nu. 5. fol. 21
CONSILIARII Principis ad honores Illustres an sint. cas. 68. nume. 41
Consiliarij in collegio Doctorum tanquam collegiati sedentes, antiquiores Doctores non præcedunt. cas. 68. nu. 25. fol. 104
Consiliarij honorarij postponuntur consiliarijs in administratione existentibus. ibidem numero 42
Consiliarios Principis esse Illustres. casu 68. numero 35 ibid.
Consiliarios Principis cum Senatore à pari procedere. ibid. nu. 39
Consulens in atrocioribus alias facturo, Iudicis arbitrio punitur. cas. 331. nu. 24 fol. 287
CONSVLTOR delicti eadem pœna punitur, qua principalis, si is principalis ob consilium deliquit. cas. 351. fol. 287
Consultor delicti vt principalis punitur, si eius nomine delictum perpetratum fuit. ibidem numero 27
Consultori cùm causa transmittitur consulenda, & discordant partes in formando puncto dubitationis, quid agendum. casu 236. numero 4. fol. 223
Consultori cum causam ex suo officio Iudex transmittit, communi litigantium impensa transmittit. cas. 228. nu. 25 fol. 220
Consultori vbi pœna specialis est indicta, illa seruatur. cas. 351. nu. 21. fol. 287
Consultori cùm causa transmittatur ex forma statuti, cuius impensa transmittatur. casu 228. nume. 22. fol. 220
Consules Illustres esse sed interdum Clarissimi appellantur. cas. 68. nu. 12. fol. 104
Consules super Illustres. ibid. nu. 13.
Consules non animaduertisse in caput ciuis Romani. ibid. nu. 14
Consules absolutum imperium non habuisse. ibid. nu. 16
Consules Regiam dignitatem habuisse. ibidem nume. 17
Consulum potestas suprema. ibid. nu. 19.
Consularem dignitatem iure nouissimo imminutam. ibid. nu. 18
Contemptus graue crimen infert. casu 416. numero 23. fol. 338
Contemptus efficit, vt non obseruans præcepta consultiua, & perfectionis, peccet. ibidem numero 26
Contemptus duplex. ibid. nu. 27
Contemnit impropriè qui frequenter in aliquod vitium incidit. ibid. numer. 28
Contemptus positiuus quis. ibid. nu. 29
Contemptor est, qui non sequitur Ecclesiæ præcepta. ibid. nu. 30
CONTINENTIA causę diuidi non debet. casu 371. nu. 1. fol. 307
Continentia causæ dicitur cum res communis est, & de ea agitur. ibid. nu. 11
Continentia causæ dicitur cum plures vnum delictum perpetrarunt, quia coram vno solo Iudice accusari debent. ibid. num. 12
Continentia causæ an coram pluribus delegatis possit diuidi & tractari. ibidem numero 15
Continentia causæ diuidi potest ob fori diuersitatem. ibid. nu. 21
Contingentia causæ in odium rei contumacis diuidi potest. ibid. nu. 22
Continentia causæ diuidi potest cum Iudex super tota lite iurisdictionem non habet. ibidem numero 23
Continentia causæ ob iuramentum diuidi potest. ibid. nu. 24
Continentia causæ in executiuis potest diuidi. ibid. nu. 25
Continentia causæ iustis de causis diuidi potest. ibid. nu. 26
Continentia & suburbia à consuetudine terminari. cas. 155. nume. 13. fol. 159.
Continentia quæ. cas. 95. nu. 11. fol. 127
Continentiam causæ diuidens non punitur, si tempore diuisionis oppositum nihil fuit. casu 171. nu. 20. fol. 140
Contractus bonæ fidei non vitiari ob temporis angustiam. cas. 480. nu. 3. fol. 382
Contractus talis præsumitur, qualis fuit conclusio. cas. 470. nu. 13. fol. 376
Contractum vsurarium præsumi ex tractatu ita concluso. cas. 470. nu. 14. fol. 376
Contractus non præsumitur vsurarius secundum tractatum non conclusum & cessante omni coniectura. ibid. nu. 17
Contractum non præsumi ita celebratum, vt fuit tractatum, cum tractatus intercesserit longo interuallo. cas. 470. nu. 16. fol. 375
Contractus rescisio per cautelam euitatur. casu 144. nu. 1. fol. 152
Contractus ob pretij modicitatem non rescindi, si venditor omnino rei valorem sciens, quod plus est donauit. ibi. nu. 3
Contractum in carcere celebratum annullari. libr. 2. cen. 2. cas. 136. nu 5. fol. 150
Contrahentes qui dissimulata conditione suæ personæ contrahunt, pœna criminis stellionatus puniuntur. cas. 381. nu. 25 fol. 314
Contritionem maximam peccatorem etiam à pœna ciuili aliquando liberare. casu 391. numero 5. fol. 321
CONTVMACIA actoris maior est illa rei. casu 45. nu. 1. fol. 87
Contumaciam veram dolum præsupponere. cas. 194. numero 50. fol. 187
Contumaciam esse graue delictum. casu 153. numero 1. fol. 159
Contumax reficit damna passa aduersario, vt si artifex fuerit impeditus. cas. 154. numero 4. fol. 183
Contumax post annum habetur pro confesso & conuicto. cas. 416. nu. 32. fol. 338

Contu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Contumacia immodica priuat contumacem suo iure ibid.nu.34.
Contumax in expensis litis condemnatus pœnam feret corporalem,si non habet vnde soluat.cas.447 num.4. fol.364
Contumacia sola non sufficit ad condemnationem. casu 416.nu.13. fol.338
Contumacia grauis operatur iuxta qualitatem delicti, ob quod lata est excommunicatio. ibidem nume.15.
Contumax excusatur cum ad locum non datur tutus accessus.cas.153.nu.10. fol.182
Contumax excusatur ob locum non tutum causa inimicorum ibid.nu.12
Contumax quando admittitur,an contra processum opponere possit.q.36.nu.5. fol.22
Contumax ex æquitate audiri potest. ibidem numero 3
Contumax quòd non refectis expensis reijciatur,quænam sit ratio.ibid.nu.4
Contumaci quæ mulcta possit indici, Iudicis arbitrio relinquitur.cas.280.nu.2. fol.243
Contumaci faciendam esse actorum copiam , refectis tamen expensis.q.36.nu.6. fol.22
Contumacem à limine Iudicij repelli , donec litis impensam refecerit. casu 154. numero 1. fol. 159
Contumacem puniri non posse,vt totam causam perdat.cas.280.nu.4. fol.243
Contumacem à Iudicio repelli non refectis expensis. q.36.nu.1. fol.22
Contumacem coram arbitro audiri. ibidem numero 2
Contumacem refectis expensis audiri in eo statu causæ in quo reperitur. ibid. numer.7
Contumacem ad opponendum , non admitti termino opponendi elapso.ibid.nu.8
Contumacem non esse melioris conditionis præsenti & obedienti.ibi.nu.9
Conuersum non succedere in feudo.casu 231.numero 2. fol.221
Cotem ad ferrum acuendum cur ad hostes ferre non liceat.cas.95.nu.27. fol.127
Cor bonum & malum quandoque. quæst.7. numero 44. fol.5
Corasius libro 1.Epistol.cap.13. reprehensus. cas. 322. num.5. fol.270
Coriarij sordidi.cas.412.nu.5. fol.336
Corporis inspectionem ad noscendam coeundi potentiam reprobari.cas.58.nu.4. fol.98
Corporis deformitas animi deformitatem ostendit. cas.226.nu.2. fol.219
Corpore vitiati in Ecclesia seruire non debent. ibid. nu.1.declara.vt nu.seq.
Correctio legis,qua ad ius antiquum reuertimur,fauorabilis.cas.200.nu.3. fol.191
Correctionem Iuris Communis non induci per statuta, nisi dictum sit expressè & specificè. casu 276. num.27. fol.242
Correlatiua quæ.q.11.nu.15. fol.11
Corrigere,esse emendare.q.67.nu.25. fol.40
Corrumpens & corruptus duo correlatiua. casu 343 nu.1. fol.283
Corrumpens Iudicem causam perdit, & datum non repetit.ibid.nu.5
Corrumpens arbitrum punitur. ibid.nu.7
Corrumpens aliquando plus ipso corruptore delinquit,& è contra.ibid.num.9
Corrumpere tentans Iudicem punitur. ibidem numero 16
CREDITOR viri si vxoris bona occupat,lege Iulia de vi priuata punitur.cas.394.nu.106. fol.324
Creditor qui sua auctoritate res debitoris occupat, lege Iulia de vi priuata tenetur.ibid.nu.105
Creditor potest consequi creditum suum super bonis emphyteotæ Ecclesiæ ratione sui vtilis dominij. cas.180.nu.155. fol.173
Creditor punitur si debitorem moribundum vexat. cas.387.nu.21. fol.316
Creditor non potest partem sui crediti petere coram vno Iudice,& alteram partem coram altero.cas.371 nu.14. fol.307
Creditoris mutuo dantis soli Prælato negligentiæ adscribendum est , si non habuit consensum Capituli.cas.432.nu.22. fol.356
Creditorem teneri probare in rem versam, cum mutuo dat vltra summam taxatam.ibid.nume.30
Creditor mutuans Clerico administratori omnium bonorum Ecclesiæ.cas.43.nu.28. ibid.
Creditorem teneri probare verfionem , cum Clericus sine mandato mutuo suscepit.cas.432.nu.32. ibidem.
Creditor hæres factus & grauatus restituere fructus cum credito compensat. casu 256.numero 21. fol.231
Creditor non debet venire cum sacco paratus.casu 27 nu.2. fol.83
Creditor qui ab initio sciuit debitoris malam conditionem,eum suspectum allegare non poterit.casu 87.nu.15. fol.114
Creditorem non debere intra tempus exequiarum molestiam adferre hæredibus debitoris. casu 387 num.22. fol.316
Creditorem sibi ipsi soluere non posse. ibidem numero 10
Creditorem veniam impetrare debere cum suum petit rigorosum videtur. casu 194. numero 8. fol. 187
Creditorum pars maior paciscendo cum debitore, minori parti præiudicare potest.casu 245. numero 10. fol.228
Creditoribus cum satisfaciendum est ex bonis iacentis hæreditatis, quid obseruandum. casu 150 num.10. fol.157
Crimen illi non adscribitur , qui contra suam voluntatem illud committit. casu 354. numero 11. fol.291
Crimen si confitetur reus , & in ea confessione perseuerat , punitur pœna ordinaria , & si ei Iudex impunitatem promiserit. casu 367. numero 2. fol.305
Crimen læsæ Maiestatis etiam contra Principem inferiorem committi. casu 316. numero 29.fol. 263
Criminalem causam à capitali differre.casu 265.nu.4. fol.238
Crucis signum humi ponere, vel in marmore , quod pedibus calcatur , inculpere non licet. casu 376. nu.3 fol.310
CVLPA vnius alteri nocere non debet.casu 182. numero.48. fol.175
Culpa quæ sit cum præsumitur culpa inhabitantium incendium fuisse commissum. casu 390. numer.7. fol.319
Culpa leuissima in incendio commissa commodatarium de damno dato obligat.ibid.nu.8
Culpa sola an fundet intentionem asserentis incendium fuisse commissum.ibid.nu.4
Culpa caret, qui superioris imperio paret. casu 328. nu,11. fol.273

Culpa ad casum non ordinata quando considerabilis non sit.cas.182.nu.59. fol.175
Culpa ad casum non ordinata , ad commodum non prodest.ibid.nu.60
Culpam ad casum non præmeditatam, non puniri. casu 325.nu.10. fol.272
Culposus ex sua culpa lucrum reportare non debet. cas.182.nu.61. fol.175
Cultellum ad panem incidendum ferens , quòd arma ferre non dicatur. casu 394. numero 72 fol.323
CVRATOR curæ administratæ tenetur rationes reddere.cas.209.nu.3. fol.209
Curator bonis obuentis filiofamil. quando detur. cas.150.nu.11. fol.157
Curator bonis cedentis vt creditoribus sit satisfactum quomodo detur.ibid.nu.12.
Curator bonis cedentis datus quam actionem monere possit.ibid.nu.13
Curator datur bonis personæ egregiæ , cùm ex illis debitori est satisfaciendum. ibidem numero 14
Curator bonis absentis & vagabundi datur Iudicis arbitrio.ibid.nu.15
Curator bonis absentis vagabundi cum Iudex dat, quæ concurrere debeant.ibid.nu.16
Curator bonis absentis cùm datur,constare debet de illius absentia.ibid.nu.18
Curator bonis absentis & vagabundi dum datur, constare debet illum potius viuere , quàm mortuum esse.ibid.nu.19
Curator bonis absentis & vagabundi dum datur , iusta causa subesse debet,quæ Iudicis est arbitrio.ibi. numero 20
Curator qui bonis vagabundi datur , masculus non fœmina esse debet.ibid.nu.21
Curator qui bonis absentis assignatur, debet esse maior 25.annorum.ibid.nu.23
Curator qui bonis absentis datur , omni suspicione carere debet.ibi.nu.24
Curator bonis absentis datus , antequam administrationem suscipiat, satisdare debet.cas.150.nu.25 ibid.
Curator datus bonis absentis & vagabundi debet inuentarium conficere.ibidem num.26
Curator datus bonis absentis & vagabundi mitti debet, in quasi possessionem administrandi dicta bona.ibidem nu.27
Curator bonorum absentis dare an possit insolutum ex bonis illis creditoribus.ibid.nu.29
Curator bonorum absentis potest agnoscere bonorum possessionem absenti delatam.ibidem numero 30
Curator datus bonis absentis & vagabundi actiones tempore perituras mouere an possit. ibidem numero 31
Curator qui decerni debeat bonis absentis, an agnatus,vel cognatus.ibid.nu.32
Curatoris dati bonis absentis & vagabundi, cura & diligentia quibus versetur. ibidem numero 28
Curatorem hæreditati iacenti non dari , cum de proximo certus successor speratur. ibidem numero 4
Curatorem hæreditati iacenti non dari cum dubium quo ignoratur de futuro statim successore , ab eo qui speratur hæres, prouenit. ibidem numero 5
Curatorem bonis iacentibus dari Iudicis arbitrio. ibid.nu.9
Curatorem bonis vacantibus non dari. ibidem numero 2
Cursus publicus olim non omnibus permissus. casu 2.nu.4. fol.75
CVRTII sen.responsum.47.col.penu.improbatum. cas.150.nu.30. fol.157
Curtij iunioris consideratio exposa.casu 194.numero 9. fol. 187
Curtij iunioris opinio confutata.casu 433.nume.17. fol.358
Curtij iunioris opinio de arbitrarijs actionibus. qu. 3.nu.6. fol.2
Curti.iuni.opinio, siue distinctio exposa. quæst. 91. nu.18. fol.68
CVSTOS carceris qua pœna puniatur, si carcerati fugiant.302.nu.2. fol.254
Custos tenetur si carceratus fugit, etiam culpa sui serui,vel vxoris.ibid.nu.5
Custos non tenetur si adhibita solita diligentia carceratus fugit.ibid.nu.6
Custos carceris non tenetur cùm carceratus fugit sui socij opera.ibid.nu.8
Custos carceris non tenetur si carceratus fugit quem credebat iusta ratione non debuisse fugere.ibidem numero 10
Custos carceris non tenetur , si carceratus erat de proximo liberandus.ibid.nu.12
Custos carceris non punitur, si carceratus miraculosè fugit.ibid.nu.13
Custos potest liberè carceratos relaxare ex Principis indulgentia.ibid.nu.14
Custodem carceris teneri, si eius filius carceratum relaxauit.cas.345.nu.9. fol.284
Custodiam esse alendam ab eo, qui pro sua defensione eam petit.cas.228.nu.17. fol.220
Custodiam sibi dari petens, eam alere debet. ibidem nu.6
Custodiæ qualitas carceratorum à Iudicis arbitrio pendet.cas.305.nu.1 fol.257
Cyni doctrina quando seruus fugiendo dominum priuet sua possessione. casu 238. numero 3. fol. 225

D.

DAMNVM in segetibus datum , iudicatur secundum illud tempus.cas.149.nu.21 fol.155
Damnum passo quod interesse resarciendum sit. casu 122.nu.1. fol.145
Damnatus soluere intra quadrimestre, intelligitur,si fuerit ad soluendum interpellatus. casu 408. numero.56. fol.389
Dardanarij qui.cas.384.nu.2 fol.315
Darij Persarum Regis factum contra Iudicem corruptum.cas.342.nu.3 fol.284
Dati libri sexti decretalium quid significet. casu 64. nu.21. fol.101
Debilem inter valetudinarios enumerari. casu 60. nu.14. fol.99
Debilitatus quis.ibid.nu.15
Debilitatum excusari à muneribus personalibus. ibid.nu.19
Debilitatos domi examinandos esse. ibidem numero 18
Debilitatos,vide Valetudinarius.
Decennium esse longum tempus in locationibus bonorum Ecclesiæ.cas.5.nu.8. fol.76
DEBITOR saluumconductum impetrans lite iam contra eum cœpta, litis pendentiam narrare debet.casu 203.nu.29. fol.203

Universidad de Deusto
Biblioteca

Debitor vt ab vſuris liberetur ſortem offerre & deponere debet. caſ. 232. nu. 1. fol. 222
Debitor voluntarius quis. caſu 182. numero 53. fol. 175
Debitor, qui priorem conditionem non mutauit, ſuſpectus allegari non poteſt. caſu 87. numero 14. fol. 114
Debitor per interpellationem ſtatim in mora non conſtituitur, ſed per modicum temporis expectari debet. caſ. 36. nu. 1. fol. 84
Debitor vt ſoluat in quantum facere poteſt an ex proprietate, vel reditibus ſatisfacere poſsit. caſu 183. nu. 25. fol. 178
Debitor ſuſpectus quis, & quomodo ſuſpectus probetur. caſ. 87. nu. 1 fol. 114
Debitor non liberatur cum dicit ſe per vim à ſuperiore exactum, cum is ſuperior vim alicui inferre non conſueuerit. caſu 137. numero 17. fol. 150
Debitor qui domino denuntiare debet, non excuſatur, ſi per vim à ſuperiore ſe exactum dicit. ibid. numero 18
Debitor pupilli ſi impetrat ſaluum conductum, narrare debet debitum eſſe pupillare. caſu 203. numero 22. fol. 204
Debitor poteſt ſoluere in quam vult cauſam. caſ. 493. nu. 1. fol. 384
Debitor conditionalis poſt conditionis euentum interpellandus eſt, vt ſoluat. caſu 489. numero 8. fol. 389
Debitor ex vltima teſtatoris diſpoſitione quando pœnam incurrat, ſi non dedit, vel fecit, id quod dare vel facere tenetur. caſu 498. numero 24 fol. 389
Debitor ex legis diſpoſitione quando pœnam dat, vel facit, quod dare vel facere tenetur. caſu 498. num. 26. fol. 388
Debitorem ex legis diſpoſitione tunc in pœnam incidere, cum fuit interpellatus. ibid. nu. 33
Debitorem ex legis diſpoſitione teneri facere vel dare cum commodè id poteſt. num. 27. ibid.
Debitorem purè interpellari, vt pœnam incurrat ex mora. caſ. 498. nu. 49. ibid.
Debitoris interpellationem non eſſe neceſſariam, quando res clara eſt & liquida. caſu 498. numero 73. fol. 389
Debitor ſimpliciter exactus quando liberetur. caſu 137. nu. 22. fol. 150
Debitor ſpeciei ſimpliciter exactus per vim an liberetur. ibid. nu. 23
Debitor moroſus ſi exigatur non liberatur, etiam ſi ſpeciei ſit debitor. ibid. nu. 24
Debitor ſpeciei non liberatur, ſi species illa apud ſuperiorem non perijt. ibid. nu. 26
Debitor ſpeciei non liberatur per ſimulatam exactionem. ibid. nu. 27
Debitor per vim à priuato exactus, non liberatur. ibid. nu. 28
Debitor à priuato exactus mandante ſuperiore liberatur. ibid. nu. 30
Debitor exactus per vim quando liberetur. ibidem num. 1
Debitor ſponte ſoluens fiſco non liberatur. ibidem nu. 6
Debitor pati aliquid debet cauſa creditoris antequam ſoluat: id quod Iudicis arbitrio relinquitur. ibid. nu. 7
Debitor ſua cauſa exactus liberatur, cùm creditor fuit in mora recipiendi. ibi. nu. 9
Debitor per iniuriam creditoris exactus liberatur, etiam ſi ſit debitor generis. ibidem numero 10
Debitor exactus à priuato Iudice iubente ob creditoris iniuriam liberatur. ibid. nu. 11
Debitor ſi diligentia vſus non eſt ne exigeretur per ſui creditoris iniuriam, non liberatur. ibidem numero 14
Debitor non liberatur cum dicit ſe exactum per creditoris iniuriam, & de exactione ſolum conſtat ex confeſsione. ibid. nu. 16
Debitoris guarentigiati cadauer impediri non poteſt, ne ſepeliatur. caſu 387. numero 20. fol. 316
Debitoris conditio probabiliter ab initio ignorata à creditore, efficit, vt ex poſt debitor ſuſpectus dici poſsit. caſu 87. numero 17. fol. 114
Debitori tempus conceditur, vt ſolutionem parare poſsit. caſ. 27. nu. 1. fol. 83
Debitorem exactum à creditore ſui creditoris liberari. 137. nu. 2 fol. 150
Debitorem exactum à fiſco liberari, cum confiſcatio rectè eſt facta. ibid. nu. 3
Debitorem exactum à fiſco liberari & ſi confiſcatio non ſit rectè facta, modo euidenter de iniuſtitia non conſtet. ibid. nu. 5
Debitorem ob propriam ſuam cauſam exactum non liberari. ibid. nu. 8
Debitorem reddi ſuſpectum ex magna mutatione. caſ. 87. nu. 18. fol. 114
Debitorem ſuſpectũ reddi cum immodicè dilapidat, & infrà declaratur. ibid. nu. 19
Debitorem ob tenue debitum ſuſpectum non reddi, ob id præhendi non poſſe. ibidem numero 21
Debitorem poſſe dici de fuga ſuſpectum cùm immobilia non poſsideat. nu. 9. ibid.
Debitorem fiſci carcerari poſſe. quæſt. 88. numero 5. fol. 64
Debitorem priuati prehendi non poſſe, & carcerari. ibid. nu. 6
Debitorem non poſsidentem immobilia, non eſſe ſuſpectum, ſi multa immobilia poſsidet. caſu 87. numero 12. fol. 114
Debitores lege 12. tabul. in ſeruitute operas præſtare tenebantur. caſ. 183. nu. 2. fol. 178
Debitores pupillorum & minorum à tutela eorum & cura arcendos eſſe. caſu 196. numero 1. fol. 190
Debitores rei modicæ non arceri à tutela & cura ſuorum creditorum. ibid. nu. 2
Debitorum cautela, ne debitum ſoluant. caſu 324. num. 1 fol. 218
Debitorum bona ſubhaſtantur, vt creditori ſatisfiat. caſ. 129, nu. 1. fol. 148
Debitum liquidum quod dicatur, vt in compenſationem deduci poſsit. caſ. 14. nu. 6. fol. 79
Debitum repetere quid. caſu 210. numero 42. fol. 215
Debita tot præſumi, quot ſunt ſcripturæ. caſu 213. nu. 21. fol. 212
Decennij curſum requiri, vt res cenſeatur effecta de menſa Eccleſiæ. caſ. 433. nu. 23. fol. 358
Declaratio doctrinæ Doctorum, dum affirmant, falſum quod nemini nocet, non puniri. caſ. 306. nu. 16. fol. 258
Declaratio cùm fit circa negotij ſubſtantiam partes eſſe citandas. q. 73. nu. 26. fol. 47
Declarationi noſtræ ſtari in his, quæ ab animo noſtro pendent, caſu, 86. nu. 6. fol. 112

Decla-

Declarationi expreſſæ potius ſtari quàm facto contrario in his, quæ ab animo noſtro pendent. ibid. num. 9.
Declarationem nunquam excluſam cenſeri. quæſtio. 73. num. 22. fol. 47
Declarationem ſuper re clara nouam diſpoſitionem potius appellari. ibidem. num. 23
Declarationem circa accidentia, non circa ſubſtantiam verſari. ibidem. num. 25.
Declarationem, quæ nouam diſpoſitionem ſapit, ab eo ſolùm poſſe fieri, qui de nouo facere poteſt. ibi. num. 27.
Declarationem nihil noui adferre. numero 17. ibidem.
Declarandi facultatem in hæredem tranſmitti. q. 68. num. 31. fol. 41
Declarandi facultatem morte finiri. quæſt. 69. numero 3. fol. 43
Declaratoriam Iudicis requiri ſuper delicto notorio, caſu 235. num. 12. fol. 222
Declaratoria requiritur contra excommunicatum perſeuerantem in excommunicatione vltra annum, vt declaretur hæreticus. caſu 416. nume. 62. folio 338
Decii, Didaci, ac prius gloſſæ diſtinctio in declaratione. l. 4. ff. locati. confutata. quæſtio. 69. num. 19. folio 43
Decij diſtinctio & opinionum conciliatio, quando reſcriptum horam habens alteri præferatur, exploſa. caſu 48. num. 33. fol. 89
Decij interpretatio ad l. 1. C. qui pro ſua iuriſdictione reiecta, q. 54. num. 21. fol. 34
Decij & Cardinalis doctrina exploſa. caſu 185. numero 46. fol. 179
Decij conſideratio in cap. ſi duobus. num. 10. de appella. ſubuerſa. q. 36. num. 10. fol. 22
Decij conſi. 101. num. 2. declaratur. caſu 105. num. 28. fol. 134
Decij, Bologneti & Purpurat. interpretatio, ad capit. vltim. de offic. ordin. confutata. quæſt. 54. numero 45. fol. 34.
Decij conſiderationes aliquot improbatæ. quæſt. 87. num. 8. fol. 64
Decoctorem occidens non punitur. quæſt. 90. nu. 13. fol. 66
Decoctores lege 12. tab. grauiter puniri. ibidem. numero 14.
Decoctores canibus dilacerandos dari. ibidem. numero 15.
Decoctores plumbatarum ictibus ſubijciendos. ibid. num. 16.
Decoctores beneficio excuſationis ac omni alio priuari. ibidem. num. 18.
Decretvm antiquum Mediolani punit mandantes delictum, non executo mandato. caſu 352. numero 10. fol. 288
Decretum vnum antiquum Mediolani. declaratur. caſu 150. num. 34. fol. 157
Decretum vnum antiquum Mediolani declaratur. q. 8. num. 38. fol. 8
Decretum Papiæ 37. ſub Rubr. Quod non procedatur contra quempiam ratione iuramenti. declaratur. caſu 319. num. 36. fol. 267
Decretum Papiæ 42. ſub Rubr. Quòd nemini iudices. declaratur. caſu 342. num. 37. fol. 282
Decretum Papiæ 20. ſub Rubr. Declaratio facta decreto de animo occidendi. declaratur. caſu 361. numero 7. fol. 299
Decretum Papiæ 35. ſub. Rubr. quòd non procedatur contra quempiam de receptione bannitorum declaratur, & infrà caſu 348. num. 8. fol. 285
Decretum Papiæ. 34. ſub Rubr. Quòd non formetur aliqua inquiſitio de animo occidendi. declaratur. caſu 361. num. 4. fol. 299
Decretum antiquum Pedemontium concedens alienationem feudi ex cauſa neceſsitatis declaratur. caſu 50. num. 26. fol. 92
Decretum antiquum Pedemontium, quo alienatio fieri ex cauſa neceſsitatis conceditur, declaratur. caſu 182. num. 63. fol. 174
Decretum antiquum Pedemontium lib. 2. Cauſa ruſticorum, viduarum, &c. declaratur. caſu 66. nu. 6. fol. 103
Decretum antiquum Pedemontium ſub Rubr. Statuta pro breui cauſarum expeditione. declaratur. caſu 72. num. 11. fol. 107
Decretum antiquum Pedemontium, lib. 3. ſub Rub. de Gardijs, & earum prohibitione, declaratur. caſu 338. num. 5. folio 278
Decretum primum quod. caſ. 6. num. 1. fol. 77
Decretum ſecundum quod. ibidem. num. 2.
Decretum ſecundum intra quod tempus interponatur. ibidem. num. 4.
Decretum ſecundum ob contumaciam, interponitur. caſu 416. num. 33. fol. 138
Decretum ſecundum intra quod tempus interponi debeat, Iudicis arbitrio relinquitur. caſu 416. numero 67. fol. 338
Decretum Prætoris quale eſſe debeat in alienatione, vel pignoris datione prædiorum minoris. caſ. 171. num. 16. fol. 168
Decretum alternatiuè interponi non poſſe. ibidem. num. 18.
Decretum Prætoris in alienatione bonorũ minoris probari poteſt iniuſtum. ibid. num. 25.
Decreti forma cùm res minoris pignori datur. ibid. num. 33.
Decreti forma in diuiſione bonorum minoris. ibid. num. 39.
Decreti forma in tranſactione bonorum minoris. ibidem. num. 42.
Decvriones non puniri pœna damnationis in metallum. caſu 353. num. 6. fol. 289
Decuriones, quibus ſuper bono ſtatu ciuitatis datũ eſt arbitrium, antiquos ordines immutare non poſſe. q. 15. num. 3. fol. 13
Decuriones non poſſe nec per ſe, nec per interpoſitam perſonam conducere prædia ciuitatis. caſ. 459. num. 17. fol. 370
Decuriones, quibus datum eſt arbitrium ſuper bono ſtatu ciuitatis, non poſſe antiquos ordines immutare. q. 39. num. 2. fol. 26
Decuriones non poſſe ex arbitrio ſibi dato ſuper bono ſtatu ciuitatis bannitos reſtituere. quæſtio. 92. num. 2. fol. 69
Decuriones, quibus ſuper bono & pacifico ſtatu ciuitatis datum eſt arbitrium, non poſſe ius parti quæſitum tollere. q. 48. num. 2. fol. 30
Decuriones habentes arbitrium ſuper bono & pacifico ſtatu ciuitatis, poſſe bannito dare fidantiam, vt ad iudicium veniat. q. 81. num. 2. fol. 60
Decuriones habentes arbitrium ſuper bono & pacifico ſtatu ciuitatis ad trimeſtre tantùm poſſe ſuſpendere executionem ſententiæ. quæſt. 98. numero 2. fol. 72
Decuriones poſſe Principum legatis donare. quæſt. 46. num. 5. fol. 29
Decurionum factũ valere, & ſi ſuũ arbitrium ignorent. q. 75. num. 3. fol. 50
Dedititios Romanorum legibus ſubiectos fuiſſe.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæst.100.numero 24. fol.73
Deditiorum fœdus quod.q.100.num.7. ibidem.
Defensionis limites excedens punitur. casu 278. numero 1. fol.242
Defensionis limites excedens punitur.casu 277. numero 4. ibid.
Defensionem Iuris naturalis esse.quæstio.77.numero 3. fol.52
Defensorum ciuitatis quanta iurisdictio sit de rebus pecuniarijs.casu 194. num.74. fol.187
Deformis malus præsumitur. casu 226. nume. 5. folio 219
Deformes hodie à sacerdotijs non arceri, sed illis præponi. ibid. num.6.
Delatores criminum quomodo olim habiti.casu 198. fol.191 num.3.
Delatores criminum aliquando contempti. ibidem. num.6.
Delatoribus criminum præmia sæpe constituuntur, & Iudicis arbitrio,ibid.num.1. & 2.
DELEGATVS in cognoscendo, an talis etiam sit in iudicando.q.37. num.5. fol.23
Delegatus qui semel iudicauit,amplius non iudicat. q.67.num.21. fol.40
Delegatus qui errore iudicauit, iterum potest iudicare.q.67.num.32. ibid.
Delegatus inferioris ex Iuris Canonici dispositione, an suam sententiam exequi possit,tres opi.relatæ. q.74.num.36. fol.48
Delegatus quis sit.q.12.num.5. fol.12
Delegati diffinitio auctoris.q.12.num.6. ibid.
Delegato non credi de mandato sibi facto. casu 112. num.7. fol.140
Delegatum sub dignitate transmittere suum arbitrium in successorem.q.68.num.21. fol.41
Delegatum sub dignitate etiam re non integra arbitrium transmittere in successorem. ibidem. numero 22.
Delegatum sub dignitate transmittere in successorẽ arbitrium super aliquo negotio in facto cõsistente sibi mandatum. ibid. num.23.
Delegatum sub dignitate alterius nomine arbitrium sibi datum in successorem non transmittere. ibid. num. 24.
Delegatum amicitiæ causæ datum, suam potestatem & arbitrium in successorem non transmittere.ibi. num. 25.
Delegari potest causa agenti annum vigesimum. casu 427. num.22. fol.354
Delegatum puniri si recusat accedere ad locum iudicij, vt impediat condelegatos procedere in causa. casu 438. num.2. fol.360
Delegatum punire impedientes suã iurisdictionem. casu 438.num.3. fol.360
Delegatum etiã inferioris punire eos, qui suam impediunt iurisdictionem. ibid.num.4.
Delegati iurisdictionem censeri prorogatam contra eum,qui impedire eam conatur.ibid.num.5.
Delegatus non punit condelegatum impedientem iurisdictionem. ibidem.num.8
Delegatus punit condelegatum impedientem suam iurisdictionem, cùm facta est delegatio adhibita clausula, Quod si amb o non poterunt.ibidem.numero 13.
Delegatus delegatum punit,cùm periculũ est in mora.ibidem. num.15.
Delegato modica coercitio demandata dicitur, qualisq; dicatur.ibidem. num.29. num.30.
Delegatum per edictum non citare. quæstio. 74. numero 33. fol.48
Delegatum non pũnire testes coram se deponentes falsum.q. 91. num.3. fol.68
Delegatum posse amouere impedimẽta, quibus impeditur peruenire ad sententiam.quæstio. 74. numero 39, fol.48
Delegatum contumacem punire, vt ad sententiam deueniat.q.74.num. 40. ibid.
Delegatum Principis esse quouis ordinario maiorẽ. q.54. num. 27. fol.34
Delegatum Principis pœnam minuere posse,vel mutare.q.96.num.20. fol.70
Delegatum inferioris pœnam non minuere,vel mutare.ibidem.num.21.
Delegatum Principis subdelegare posse causas meri & mixti Imperij,multorum fuit opinio.quæst.54. num. 16. fol.34
Delegatum Principis de Iure Canonico suam sententiam posse exequi.q.74. num.49. fol.48
Delegatum Principis de Iure Ciuili suã sententiam exequi,ex recepta magis opinione Doctorum. ibi. num. 49.
Delegatum suam sententiam declarare non posse. q. 67.num.26. fol.40
Delegatum iterum iudicare,si non seruata forma semel iudicauit.ibid. num.27.
Delegatum Principis iterum iudicare, si semel nulliter iudicauit. ibidem. num.28.
Delegatum ad vniuersitatem causarum iterum iudicare,& si semel, sed nulliter iudicauit,ibidem.numro 31.
Delegatum non posse admittere Procuratorem accusatoris nomine.q.79.num.19. fol.53
Delegatum ob debilitatem vices suas subdelegare. casu 60.num.20. folio 99
Delegatum inferioris exequi posse eam pœnam, ad hoc ne eius iurisdictio impediatur. quæst.74. numero 18. fol.48
Delegatum inferioris missionem in possessionem facere.ibid. num.19.
Delegatum inferioris datum ad cognoscendũ, exequendi potestatem non habere. quæstio. 74. numero 3. ibidem.
Delegatum lata sententia,officio functum esse.ibid. num.4.
Delegatum eligere debere tribunal,ad quod valeant partes citari.q.64. num.3. fol.38
Delegatum ad vniuersitatẽ causarum cognitionem & diffinitionem habere.quæst.37.numero 39. folio 23
Delegatum ad vniuersitatem causarum recusari non posse.ibid. num.40.
Delegatum inferioris facultatẽ indicendi mulctam pro executione sententiæ non habere. quæ . 74. num.7. fol 48
Delegatum posse recusari.quæst.54.num.12. fol.34
Delegatum inferioris missionem in possessionem ex secundo decreto non facere. quæstio. 74. numero 24. fol.48
Delegatum Principis non subdelegare causam meri & mixti Imperij.q. 54. num.3. fol 34
Delegatum Principis ordinem iudiciarium in causis obseruare debere.q.54.num.30. ibid.
Delegati potestatem non transire in eius successorẽ, etiam si sub nomine dignitatis & priuato, præcedente tamen nomine,delegetur.q.68.nu.16.fol.41
Delegati potestatem ob vim subiectę materiæ ad successorem transmitti.q.68.num.20. ibid.
Delegati arbitrium in eius successorem non transmitti. ibid.num.4.
Delegati arbitrium & sententiam esse nullam, cùm sua

suam potestatem ignorat.quæst.75.num.11.fol. 51
Delegari ex Iure Pontificio, quæ meri imperij sunt. q.74. num.43. fol.48
Delegati assertioni, vide assertioni.
Delegatos Magistratum non obtinere.quæst.74.numero 10. fol.48
Delegationem incognito factam dignitatis contemplatione factam censeri.q.68. num.17. fol.41
Delegationem pluribus factam ad successorem non tranfire.ibidem. num.19.
Delegationem strictè interpretari.quæstio.91.numero 15. fol.68
Delegationem Principis cognitionem & diffinitionem comprehendere.q.37.num.37. fol.23
Delegationem Principis fauorabilem esse. ibidem. num.38.
Delegationem de casu ad casum trahi. ibidem. numero 19.
Delegationem stricti iuris esse. quæstio.74. num.56. fol. 48
Delegatione facta intelligitur eo animo facta, vt remoto dolo causa diffiniatur, quæstio.13. nume.12. fol. 12
Delegabile esse, quod officio Iudicis nobili concedi-tur.q.74. num.32. fol.48
Delegabilis vbi semel causa est facta,perpetuò manet delegabilis.q.54.num.23. fol.34
Delegata causa,censentur & illa omnia delegata,quæ causæ accidentia & consequentia sunt. quæst. 74. num.38. fol.48
Delegari nõ posse,quæ mixti imperij sunt. quæst.74. num.5. ibidem.
Deleg. cætera inuenies in verb. Iudex.
DELICTVM graue dicitur, quo Clericus deponi potest.cas.266.num.6. fol.238
Delicta puniri grauius ob frequentiam. cas.420. numero 99. fol.344
Delictum non præsumitur.casu 498. numero 48. folio 389
Delictum sine dolo commissum puniri.casu 324. numero 1. fol.271
Delictum ipse facere dicitur, qui illud fieri mandat. cas.253.num.3. fol.289
Delictum graue quod.cas.266.num.1. fol. 238
Delictum attentatum quod habeatur pro perfecto est secundum fictionem.casu 360.numero 108. folio 295
Delictum reputatur grauius ratione mali exempli. cas.358.num.4. fol.294
Delictum iudicatur atrocius ob pecuniæ interuentum.casu 357.num.14. fol. 293
Delictum iracundia patratum.Require Iracundia.
Delictum non fatetur, vide Misericordiæ superioris.
Delicti originem spectandam esse.quæstio.80.numero 109. fol.54
Delicta morte extingui. casu 285. num.1. fol.245
Delicta sub publica custodia à lege omninò prohiberi.q.88. num. 21. fol.64
Delicta morte extingui. cas.265.num.10. fol. 238
DELINQVENS pœnam eligit cùm ad eum legis verba sunt directa.q.94.num.4. fol.69
Delinquens pœnam eligit, etiam si passiua verba legis electionem tribuentis diriguntur.ibidem.numero 3.
Delinquens pœnam mortis eligere non potest.ibid. num.7.
Delinquens pœnã non eligit,si ordo scripturę ostendit primam esse indicendam. ibidem.num.8.
Delinquens animo deliberato & consulto, grauius punitur.casu 362. num.26. fo.302
Delinquens negando deliquisse, non punitur de illo mendacio.casu 314.num.17. fo.261
Delinquens inquisitus si efficit, vt suo nomine alter falsò compareat,non punitur.ibidem. num.19.
Delinquens,si promissa sibi impunitate delictum fatetur,& deinde confessionem reuocet, puniri an debeat.casu367.num.3. fol.305
Delinquens conuictus per inditia puniri potest. casu 279.num.4. fol.243
Delinquens impulsu ægritudinis, deliberato animo, non dicitur delinquere. casu 361.num.12. fol.300
Delinquens è domo extrahi potest.quæstio. 88. numero 2. fol.64
Delinquens coactè à pœna ordinaria excusatur.casu 354.num.8. fol.291
Delinquens coactè contra animum suum deliquit. ibidem.num.10.
Demosthenes præuaricator.casu 323. num.6. fol.271
Denuntiationem fieri ad hoc vt denuntiatus certior reddatur.q.66.num.4. fol.39
Denuntiationi Euangelicæ locum esse, cùm is qui sententiam obtinuit fatetur eam iniquam. casu 484. num.1. 2. fol.383
Denuntiationem Euangelicam remedium subsidiarium.ibidem. num.6.
Denuntiationi Euangelicæ an sit locus cùm notoriè constat sententiam esse iniustam.ibidem.num.7.
Denuntiationi Euangelicæ an sit locus, cùm non constat notoriè de iniustitia. ibid. num.9.
Denuntiari commodè appellationem potuisse appellato quando dicatur. casu 227. num.2. fol.220
Denuntiator criminum, lege Delatores.
Denuntiator.vide in verb. Ancianus. Syndicus.
Dependens quæstio,quæ.q.45.num.6. fol.29
Dependentem quæstionem tractari negotio principali pendente.ibid. num.7.
Deportare quid.casu 330.num.4. fol.274
Deportationis pœna parricidam interdum puniri. casu 356. num.2. fol.293
Deportandus dato fideiussore è carcere relaxandus non est.casu 303. num.30. fol.255
Deportati qui dicantur.q.80.num.89. fol.54
DEPOSITVM loco mutui subrogatum, illius naturam non sapere.q.54. num.32. fol.34
Deponens validam fine confignatione conqueri non potest,si disigillatam eam deinde inuenit,ca. 208. num. 38. fol.307
Depositarius in culpa non est,si in loco consueto rem custodit.d.casu 208.num.42. ibid.
Depositarius cur tàm seuerè puniatur,si fidem fallit. casu 208.num.28. ibid.
Depositarium posse probare contra iuramentũ contra se præstitum à deponente. ibidem.num.44.
Depositio sortis loco congruo fieri debet.cas.232.numero 2. fol.212
Depositio pecuniarum sortis purè fieri debet. ibid. num. 4.
Depositio debet fieri in pecunia numerata,vt ab vsuris liberetur.ibid.num.5.
Deponi debent pecuniæ,quæ eo tempore currunt,& non quæ statim reprobabuntur. ibidem. numero 6.
Depositum integræ summæ fieri debere.ibidem.numero 7.
Depositi causa celeritatem desiderat.lib.2. centur.2. casu 184.num.6. fol.179
Depositio Clerici à beneficio quid.casu 415.nume.1. fol. 337
Depositionem à degradatione differre.ibid. num.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DEGRADATIO quid.ibid.num.3.
Degradatio duplex. ibid. num 4.
Degradatio verbalis quæ. ibidem. num.5.
Degradationem verbalem non priuare à priuilegio Clericali. ibidem.num.6.
Degradationem verbalem esse idem cum depositione.ibidem. num.7.
Degradationis verbalis forma. ibidem num.8.
Degradationem verbalem fieri solùm in casibus à lege expresis.ibidem. num.9.
Degradari an debeant Clerici minores ob patratum scelus, Iudicis arbitrio relinqui. ibidem. numero 10.
Degradatum verbaliter viuere debere secundum regulam Clericorum. ibi. num.11.
Degradatus verbaliter priuilegium Clericale non perdit. ibid.num.12.
Degradationem verbalem non requirere cõsensum Prælatorum.ibid. num.13.
Degradatio verbalis præparatoria ad pœnam quando fiat. ibidem.num.14.
Degradatio verbalis præparatoria ad pœnam priuat degradatum ab omni priuilegio Clericali. ibid. num.15.
Degradatio verbalis ad pœnam præparatoria requirit consensum Episcoporum,vel Prælatorum. ibi. num. 16.
Degradatio verbalis est illa, quæ fieri debet, Clericum in monasterio deinde detrudendum.ibidem. num.18.
Degradatus Clericus & in Monasterium clausus, ibi debet esse perpetuò. ibidem. num.19.
Degradatus Clericus quo in Monasterio debeat esse, quodq; tempus perpetuum dicatur, Iudicis arbitrio relinquitur.ibid.num.20.
Degradatio realis quæ. ibid. num.21.
Degradatur realiter hæreticus relapsus. ibidem. numero 22.
Degradatur realiter Clericus, falsificans literas Apostolicas. ibidem. num.23.
Degradatio realis est executio verbalis.ibid.num.24.
Degradationem realem solus Episcopus facit. ibid. num. 25.
Degradatio actualis ficta quæ. ibid.num.27.
Degradatus actualiter censetur Clericus assasinium mandans.ibid.num.28.
Degradatus dicitur fictè, Clericus de homicidio vel furto conuictus.ibid.num.29.
Desponsans mulierem mutato sibi nomine, sponsalia tenent. casu 318.num.17. fol.266
Destinationem pro facto haberi quomodo intelligatur.casu 290. num. 20. fol.249
Deterioratio qualis esse debeat, vt Vasallus iure suo priuetur. casu78. num.6. fol.109
DEVS non vult mortem peccatoris.casu 373.numero 1. fol.308
Deus cordium scrutator. q.70.num.9. fol.45
Deus vti paterfamilias diligentiss. vult Ecclesiæ suæ esse præficiendos viros doctos & eruditos. cas. 425. num.1. fol.352
Deo dicata non esse in hominum commercio. casu 282. num.1. fol.244
Deo dicata distrahens, Iudicis arbitrio punitur.ibi. num.3.
Deo Optim. Max. tribuenda esse omnia.casu 210.numero 12. fol.210
Deum solum esse Iudicem eorum, quæ conscientiæ alicuius relinquuntur.q.70. num.8. fol.45
Deum efficere non posse quin factum non censeatur iam factum,casu375.num.7. fol.309
Deum non posse corruptam virginem restituere.cas. 373. num. 6. fol.309
Dianæ templum cur ab Erostrato combustum. casu 2.num.10. fol.75
DICTIO & plus, quid significet, cùm testis inquit, Caium possedisse per decennium & plus.casu 47. num.1. fol.88
Dictio, Saluo, exceptiua. casu 303. numero 27. folio 255
Dictio, Et plus, in qua summa verificetur. casu 145. num.1. fol.153
Dictio, Quasi, veritatis expresiua. casu 362.num.28. fol. 302
Dictio, Vel circa, de quo tempore intelligatur. lib.2. cent.1.casu 46. num.3. fol.88
Dictio,Maximè, est implicatiua.casu 416. num.19.folio 338
Dicta ante contractum non cõsiderantur,nisi in contractibus fuerint repetita. casu 470.num.6. fol.375
Dictionis, In, significatio multiplex. casu 495.num.1. fol. 385
Dictio,Et plus, ad modicum non referri ob absurdũ vitandum.casu 145. num. 9. fol.153
Dictio, Tanquam, quid significet. casu 314. nume.11. fol. 261
Dictio, Perinde,quem significatum habeat. ibidem. num. 13.
Dictio, Alia, similium repetitiua. quæstio.80.numero 122. fol.54
Dictio, incontinenti. vide incontinenti.
Dictio, Nisi, modificatiua.q.54.num.20. fol.34
Dictio,Dummodò,modificatiua.q.86. num.28.fol.62
Dictio,Bene,idem quod dictio Rectè significat, & de earum effectu.q.67.num.24. fol.39
Dictionis, Etiam,natura & effectus. quæstio. 49. numero 8. fol.36
Dictionis Etiam, significatio.casu 68.num.40.fol.104
Dictionem, Vsque, excluſtuam esse.quæstio. 80. numero 92. fol.54
Dictionem, Quidquid,vniuersalem esse.quæst.8. numero 13. fol.8
Dictionem, Etsi, pro etiam si. casu 319. numero 24. fol. 267
Dictionem, Etiam si,ampliatiuam dispositionem augere. ibidem. num.25.
Dictionem,In, idem quod Intra,significare.quæstio. 99.num.7. fol.71
Dictiones,Propè,Proximè, Circà, & Circiter, ad quæ referantur. casu 57. num.30. fol.97
Dictum viri probi iustam causam credulitatis præstat.casu 177. num. 13. fol.172
Diæta computari quomodo debeat, multæ referuntur opiniones,& confutantur. casu 206. nume. 2. fol. 295
Didaci & Placæ ratio vna subuersa.casu 362. num.16. fol. 302
Didaci Couarru. opinio dubitabilis.casu 367. nu. 9. fol. 305
DIES posita in instrumẽto quando in sequenti censeatur repetita. casu 64. num.1. fol.101
Dies apposita in vno instrumento repetita censetur in altero illi primo colligato.ibidem.num.2.
Dies apposita in vno instrumẽto vnius libri,qui plura instrumenta continet, non censetur in cæteris repetita.ibidem.num.3.
Dies apposita in vno instrumento diuersorum quinternorum,non conglutinatorum quomodo in altero censeatur repetita.ibid.num.6.
Dies apposita in instrumento diuersorũ quinternorum conglutinatorũ, quomodo in altero censeatur repetita.& ibi quòd Iudicis arbitrio in hoc relinquatur.ibid.num.7.
Dies vnius instrumenti non censetur repetita in altero ex locorum coniectura.ibidem.num.12.
Dies apposita in medio libri conglutinati censetur in altero instrumento repètita.ibidem. num.16.
Dies posita in vltimo instrumento,an repetita in altero censeatur.d.casu 64. num.17.ibid.
Diem cœptam haberi pro perfecta in collatione sacrorum ordinum.casu427.num.25. fol.354
Diem cœptam pro completam haberi in fauorabilibus.casu 427. num.26. ibidem.
Dies annua pro anno sumi.casu 53. num.5. fol.95
Diem interpellare pro homine.casu 220.num.43. folio 215
Differentiam nullam esse inter ius Canonicũ & Ciuile in subdelegatione causæ meri & mixti imperij.q.54. num.9. fol.34
Dignitatis titulum cum possessione qui consecutus est,præfertur illi, qui solum titulum adhuc obtinuit.casu48. num. 13. fol.89
Dignitatem clarissimatus esse generalem. casu 438. num.12. fol.360
Dignitatis locum indebitum vsurpans,sacrilegij pœna punitur.casu 320. num.15. fol.268
Dignitatem qui consecutus est à Principe superiori præfertur in dubio illi, qui obtinuit ab inferiori, casu 48. num.16. fol.89
DILATIO ex forma statuti absenti non currit,antequam illam esse datam sciat. casu 185. numero 35. fol. 179
Dilatio quibus ex causis coarctari potest. d. casu 52. num. 9. fol.94
Dilationes esse coarctandas cùm de re minima disputatio est. ibid. nu.10.
Dilatio longior in causa senis conceditur, quàm in causa iuuenis. ibid. num.18.
Dilatio longior nobili, quàm rustico datur.ibid.numero 19.
Dilatio quæ breuis,& quæ longa dicatur.casu52.numero 1. ibid.
Dilationes esse coarctandas cùm alimentorum causa tractatur. ibid. num.12.
Dilationes esse prorogandas, cùm causa vnius vniuersitatis tractatur.ibid,num.13.
Dilationes esse coarctandas,cùm causa est de re breui tempore peritura. ibid. num.14.
Dilationes esse coarctandas,cùm ex dilationib. multis res maiorem impensam haberet, quàm lucrũ. ibidem. num.15.
Dilationes esse abbreuiandas,cùm timor est,ne iurisdictio euanescat.ibidem. num.16.
Dilationes decem dierum saltem esse debere. ibid. num.2.
Dilationes hodie triginta dierum esse.ibidem. nu.3.
Dilationes arbitrariæ. ibid.num.7.
Dilationes non concedi ad soluendum illi, qui se paratum ait soluere.casu 8.num.3. fol.78
Dilatoriæ exceptiones quæ.casu 240.num.1. fol.226
Diligentia in perquirendis instrumentis,vt tãquam de nouo produci possint,protestatione probatur. casu 241.num.7. ibid.
Diligentia in priuato præsumitur.lib.2.cent.1. casu 40. num.10. fol.86
Diploma quid.casu 2.num.3. fol.75
Diodori Siculi locus.q.86. num.12. fol.62
Diogenes Cynicus fallus monetarius cũ patre multatur.casu316.num.8. fol.263
Dionysius Syracusanus maledicos suos grauiter puniebat.casu 377.num.20. fol.311
Dionysij & Pisistrati exempla in maledicos per ebrietatem.casu 377. num. 5. ibid.
Directorij qui, & eorum pœna. casu 299.numero 7. fol. 252
Discretionem esse idem quod iudicium,quæst.8. numero 25. fol.8
DISPENSATIO super matrimonio cùm impetratur,quæ qualitates sunt narrandæ,ne surreptitia sit dispensatio.casu 203.num.12. fol.204
Dispensatio de ducendis pluribus vxoribus ex diuina inspiratione. casu 420.num.17. fol.344
Dispensationes quatuor causas requirere. casu 420. num. 20. fol.345
Dispensat Papa cũ Monacho,vt relicta religione vxorem ducat.casu 421. num.10. fol.349
Dispensationem si petat Clericus, aliarũ iam obtentarum mentionem facere debet.casu 203.num.33. fol. 204
Discipulus reuereri debet Præceptorem æquè ac patrem.casu 500. num. 5. fol.391
Dispensationes difficilius concedi vbi plura obstant. d. casu 103. num.13. fol.204
Dispensationes strictissimè interpretari.casu 201.numero 157. fol. 193
Dispensationes ad plura beneficia quando subreptitiæ.ibid..num.158.
Dispositio loquens de donatione vera,an locum habeat in præsumpta.casu 88. num.58. fol.115
Dispositionem vniuersalem ad terminos habiles reduci.casu 210.num.14. fol.210
Dispositionem verificari in primo actu. casu 81. numero 7. fol.110
Distinctio Doctorum de corrupto Iudice reiecta.casu 342. num. 17. fol.281
Diues cum paupere litigans, quas litis expensas ei subministrat.casu 69. num.12. folio 166
Diues est secundum aliquos,qui quinquaginta coronatos habet in bonis.casu 65.num.2. fol.202
Diues quis secundum M. Crassum.ibid.num.5.
Diuites apud Romanos,qui.ibidem.num.6.
Diui Hieronymi locus.casu 420. num.4. fol.344
Diui Chrysostomi locus. casu 420. num.5.ibidem.
Diui Augustini locus declaratus. casu 420. num. 23. ibidem.
Diui Augustini locus explicatus. casu 420. num.30. ibidem.
Diui Matthæi cap. 19. declaratur.casu 420.nume.34. ibidem.
Diui Pauli locus declaratur.cas.420.num.30. ibid.
Diui Pauli locus à Caietano malè explicatus.cas. 420. num.41. ibid.
Diui Gregorij locus.casu 422.num.2. fol.350
Diui Hieronymi locus egregius.casu 422. numero 4. fol. 350
Diui Matthæi cap. 10.declaratur.casu 423. nume.10. fol. 351.
Diui Augustini locus egregius de mutatione nominis Pontificum.casu 318. num.5. fol.266
DIVISIO sociorum an rem vnam comprehendat, ex parte alterius cognoscitur.quæstio. 11.num. 16. fol. 11
Diuisio bonorum inter socios qualis fieri debeat.cas. 125. num.1. fol.146
Diuisio operis.in procem. num.11. fol.1
Diuisio alienationis est species.casu 171. numero 35. fol. 167
Diuisio lucri quæ inter patrem & filium, cùm filius ex pecunijs patris negotiatus est.casu 126. nume.1. fol. 146
Diuisio bonorum inter socios, cùm sit, vel inter fratres

Universidad de Deusto
Biblioteca

tres, an habenda sit ratio maioris impensæ alterius eorum. num. 1. casu 127. fol.147
Diuisio bonorum facienda est Iudicis arbitrio inter hæredes Clerici, & successorem Ecclesiæ, quando non constat, ex quibus bonis an Ecclesiæ vel patrimonij acquisierit. casu 195. nummero 8. folio 190
Diuisionem bonorũ præsumi ex cursu decennij. casu 433. num. 25. fol.357
Diuisio aquæductus quomodo fieri debeat. casu 128. num.2. fol.148
Diuisionis virtus, quæ, in procem. num.13. fol.1
Diuidere causam tunc potest Iudex cùm perplexa est. q.56. num.2. fol.36
Doctor egregia est persona. lib.2. Cent.1. casu 70. numero 9. fol.106
Diuidi possunt minoris bona, si socius illa dilapidat. casu 171. num.37. fol.167
Diuinam Maiestatem lædere plus est, quàm humanã. casu 260. num.32. fol.234
Diuortium solum sine adulterio in causa non fuisse, vt mulier dotem perderet. casu 287. numero 15. fol. 247
Diuortium quomodo sit hodie sublatũ. cas.287. numero 5. fol.247
Diuus Ambrosius vna eademq; die Romæ & Mediolani visus est. casu 64. num.14. folio 101. & casu 279. num.11. fol.240
DOCTORES sine examine tenuis doctrinæ. cas.425. num.38. fol.352
Doctorem efficit doctrina. casu 425. numero 39. ibi.
Doctor creari potest adolescens decem & septem annorum. casu 427. num.18. fol.354
Doctor qui alta voce legendo alios impedit, cogi potest, vt sileat, vel demissius legat. casu 237. num.27. fol. 224
Doctor Battutos, seu disciplinatos expellere potest, si alta voce canentes eius studia impediũt. ibi. nu.28
Doctor, vel Scholasticus, qui studijs operam non dat, fabrum expellere non potest. ibidem. num.30.
Doctor secũdo loco in priori Academia inuitatus ad docendum, an suo eodem stipendio inuitatus censeatur. casu 159. num.1. fol.160
Doctor qui melius suam conditionem mutauit, non censetur sub priori stipendio re cõductus. ib. nu.3.
Doctor asserens se prætextu dignitatis iniuria ab aliquo affectum, probare debet. cas.263. nu.20. fol.236
Doctor maior de Collegio quis. cas.124. nu.6. fol.146
Doctor qui per viginti annos legit, illustris an sit. cas. 68. num.43. fol.104
Doctor qui per vicennium docuit Vicariatus dignitate an fulgeat. ibid. num.47.
Doctoris nomen vsurpans Iudicis arbitrio punitur. cas. 320. num.7. fol.268
Doctoris nomen & insignia assumens punitur. casu 318. num.22. fol.266
Doctorem ob priuatum debitum prehendi non posse. q. 83. num.7. fol.64
Doctores promouentes scholasticos ad laureã, non debent iurare illos esse eruditos & laurea dignos. casu 192. num.5. fol.186
Doctores promouentes scholasticos ad lauream non iurant Patauij & Pisis. ibid. num.6.
Doctores è loco vicino accersendi sunt, cùm in loco Collegij perfectus deest numerus ad Doctoris creationem. casu 222. num.11. fol.217
Doctores loci vicini consulendi sunt, cùm nullus in loco extat. ibidem. num.12.
Doctores partem ciuitatis non constituere. casu 237. numero vndecimo. fol.224
Doctores qui per vicennium docuerunt publicè Comites & Duces appellari an possint. dict. casu 68. nu.n.45. fol.104
Doctores solo nomine immunitate Doctoribus concessa, non fruuntur. casu 379. num.12. fol.313
Doctorum traditiones de dote filiæ ex forma statuti, declarantur. casu 149. num.4. fol.155
Doctorum arma sunt libri. casu 394. num.75. fol.324
Doctorum quàmplurium responsa contraria in vna facti specie reddita. q.68. num.48. fol.41
Doctoribus de consuetudine attestantibus, non credi. casu 360. num.94. fol.294
Doctorandi variæ consuetudines Patauij, Papiæ, & Taurini. cas.371. num.19. fol.307
DOLVS depositarij probatur ex eo solo, quòd restituit valisiam diſsigillatam. cas.268. nu.34. fol.207
Dolus de futuro remitti non potest. cas.337. num.14. fol. 277
Dolus alterius cùm est causa immediata lucri nocet ei, cui acquiritur. cas.305. num.12. fol.316
Dolus verus quis, & quis præsumptus. cas.194. num. 35. fol.186
Dolus contra aliquem commissus vbi purgari potest actione ex contractu, ex eo agi non potest. cas.398. num.19. fol.329
Dolum in fœneratore considerari, etiam si debitor sponte ei vsuras persoluit. ibid. num.18.
Doli capax est, qui annum septimum excedit. cas.57. num.41. fol.96
Dolum esse difficilis probationis. cas.116. nu.21. f.144
Dolosus is probatur, qui non facit, quod facere tenetur. casu 268. num.35. fol.207
DOMICILIVM tribus modis contrahi. casu 86. numero 1. fol.112
Domicilium contrahit, qui in loco habitat, & prædia emit. ibidem. num.2.
Domicilium contrahit, quiin loco habitat & maiorem partem fuorum bonorum ibi habet. ibi. nu.3.
Domicilium contrahi etiam in loco studiorum, si expresè hoc dicat. ibidem. num.4.
Domicilium ex expressa animi declaratione contrahi. ibid. num.5.
Domicilium mille annis non contrahi ab eo, qui recedendi animo habitat. ibid. num.7.
Domicilium ex assidua conuersatione & longa habitatione contrahi. ibid. num.11.
Domicilium solo animo contrahi. ibidem. num.13.
Domicilium an contrahatur ex translatione maioris partis bonorum. ibidem. num.18.
Domicilium ex sola habitatione, vel possesione non contrahi. ibidem. num.21.
Domicilium non contrahi ob habitationem ex causa studiorum. ibidem. num.22.
Domicilium an contrahat Præfectus castri, si in loco bona transtulit. ibidem. num.27.
DOMINVS seruum castigare potest. casu 364. numero 2. fol.348
Dominum non teneri iuuare Vasallum ex necessitate. casu 494. num.6. fol.385
Dominus nõ iurat adiuuare Vasallũ. cas.494. n.7. ibi.
Dominus tenetur succurrere Vasallum in necessitate positum. casu 182. num.8. fol.178
Dominus & Vasallus à pari iudicantur. ibid. nu. 9.
Dominus ex leui culpa suæ familiæ non obligatur. casu 390. num.20. fol.366
Dominus sæuiens in seruos, vendere eos cogitur. cas. 138. num.2. fol.152
Domini sæui mandatum excusat seruum à pœna ordinaria atrocis delicti. casu 354. num.29. fol.298
Domini reuocare possunt alienata ab eorũ subditis qui

qui eis certam portionẽ relinquere tenentur. cas. 230. num.8. fol.221
Dominum teneri æstimationem iniuriæ illatæ à seruo præstare, vel seruum castigandum tradere. casu 346. num.1. fol.284
Dominum directum res Vasallorum bene tractare debere. casu 78. num.5. fol.109
Dominum teneri pro facto serui. casu 345. numero 1. folio 284
Dominorum potestas in seruos olim maxima. casu 230. num.1. fol.221
Dominium decennij cursu perdi. casu 24. numero 4. fol.82
Dominium esse difficilis probationis. casu 42. nu.1.86
Dominium inditijs & coniecturis probari. ibid. nu.2
Dominium instrumentis antiquis probari. ibi. nu.3
Dominium probari per solam famam. ibid. nume.4
Dominium per recognitionem probari. ibid. num.5
Domus qualitas arguit, qua de causa fuerit ab inquilino conducta. casu 440. num.6. fol.361
Domus remota non dicitur ab inquilino conducta causa hospitandi scolares. casu 440. numero 7. ibidem.
Domum communem esse locandam plus offerenti. casu 442. num.6. fol.362
Domus duæ vicinæ quæ. casu 222. numero 17. folio 217
Domus pars posterior non consideratur, vt alteri vicina dicatur. ibi. nu.18
DONATIO inofficiosa iudicatur secũdum tempus, quo facta est. cas.140. num.20. fol.155
Donatio quibus benemeritis confirmetur. casu 132. num.5 fol.148
Donatio à patre facta filio, si studuerit, intelligitur, & ad Doctoratum peruenerit. casu 237. numero 31. fol.224
Donatio à nobili facta an præsumatur. casu 88. num. 49. fol.115
Donationem matris tribus ex causis reuocari. casu 130. num.1. fo.148
Donationem matris ex causis similibus expressis in auth. quod mater. C. de reuo. dona. reuocari. ib. n.3
Donandi facultas non includitur sub administratione bonorum libera. casu 432. nume.29. fo.356
Donationem non præsumi. casu 88. num.1. fol.115
Donationem inter virum & vxorem non consistere, & cur. d. casu 132. num.3. folio 148
Donationem ob merita consistere inter patrem & filium, & inter virum & vxorem. ibid. num 4
Donationem rei modicæ non reuocari ob superuenientiam filiorum. casu 133. num.1. fol.149
Donationem non præsumi. casu 127. numero 5. folio 147
Donationem præsumi ob nobilitatem & affectionẽ. d. casu 88. num.30. folio 115
Donationem præsumi cum mater extra dotem aliquid genero nomine filiæ dat. ibi. num.33
Donationem non præsumi, etiam fauore Ecclesiæ. d. casu 88. num.7. ibid.
Donationem ob consanguinitatem præsumi. ibi. n.9
Donationem ex multis simul concurrentibus præsumi. ibid. num.10
Donationem tribus concurrentibus præsumi. ibid. num.16
Donationem præsumi ex coniectura diuisionis partium sæpè facta, quod ibidem declaratur. ibid. n.19
Donationem præsumi ob benemerita. casu 88. numero 53. ibid.
Donationem præsumi ob benemerita, etiã si illa non æquiualeant rebus datis. ibid. num.54
Donationem præsumi ob benemerita, etsi dotis fauor repugnet. ibid. num.55
Donationem præsumi ob amicitiam, & eo loci declaratur. ibid. num.61
Donationum præsumptarum casus glossa relati remissiuè improbantur. ibid. num.62
Donans omnia stultus præsumitur. d. casu 88. numero 4 ibid.
Donanti patri, vel viro ob benemerita, non creditur benemerita præcessisse. casu 134. num.1. fol.149
Donata à liberto causa remunerationis reuocari à Domino non posse. casu 230. num.6. fo.221
Donare operas præsumitur libertus. d. casu 88. n.56. fol.115
Donare præsumitur, qui amicitiæ gratia in auxilium amici impendit. ibid. num.59
Donare non præsumitur mater magnam impensam pro filio factam. d. casu 88. num.28. ibid.
Donare præsumitur mater, quod in filij captiui redẽptionem erogauit. ibid num.29.
Donare præsumitur mater, vel auia, cum alimenta filio præstitit animo non repetendi. quod ibidẽ declaratur. d. casu 88. nume.30. ibid.
Donare non creditur, qui interrogatus, an velit rem illam donare, respondet, non hanc, sed omnia quæ habeo. d. casu 88. num.6. ibid.
Donare non potest minor 25. annis. casu 127. num.14. fol.147
Donare non præsumitur victricus, qui in causam prioigni impendit. cas.88. nu.13. fol.115
Donare non præsumitur socer, qui in causam generi impendit. ibid. num.14
Donare non potest minor bona sua etiam ob causam nupriarum. casu 171. num.47. fol.167
Donatio, Vide Ingratus.
Dormiens delinquendo punitur, si negligens fuit. casu 327. num.3. fol.273
Dormiens qui scit se dormiendo surgere & deambulare, punitur arbitrio Iudicis, si ita dormiendo deliquit. ibid. num.4
Dormiens furioso ac amanti similis est. ibid. num.5
Dormiens si deliquit, & deinde vigilando ratum habuit quod fecit, pœna ordinaria punitur. ibid. nu 7
DOS qualis assignanda sit filiæ excluſæ à statuto. cas. 149. num.1. fol.154
Dos esse potest minor legitima, cum statutum vult filiam esse debere contentam dote constituta. ib. n.2
Dos non præsumitur donata, quando pater mulieris dotatæ est diues. casu 88. nume.44. fol.115
Dos data ab extraneo administrante non præsumitur donata, si mulier dotata dotem habet. ibi. n.46
Dos data à matre, fratre & alijs, qui filiæ dotatæ bona administrant, nõ præsumitur ab eis dotata, sed data ex proprio ipsius mulieris. ibid. num.47
Dos de Iure Ciuili an ob adulterium, vel ob diuortium perderetur. casu 287. num.11. fol.247
Dos congrua iudicatur secũdum patrimonium existens tempore matrimonij. casu 149. nu.17. fol.154
Dos patri & filiæ restitui debet. casu 242. numero 1. folio 227
Dos dum constituitur, loci qualitas consideratur. casu 149. num.38. fol.155
Dos dum constituitur, temporis qualitas & varietas consideratur. ibid. nume.39
Dos nulla apud Lacedæmonios mulieribus dabatur. ibid. num.42
Dos mulieris qualis apud Athenienses. ibid. num.43
Dotis opulentæ incommoda. ibid. num.44
Dos ab extraneo data, an donata præsumatur. cas.88. nu.36. fol.115

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dos data ab extraneo etiam absenti mulieri, illa donata præsumitur. ibid. num. 37
Dos donata præsumitur cum eam extraneus dat, etiam si sibi reddi stipuletur. ibid. nu. 38
Dos à patre data filiæ donare præsumitur. ibid. nu. 39
Dos à fratre sorori data, donata præsumitur. ibidem. num. 40
Dos ab extraneo data non præsumitur donata ob cõtrarias coniecturas. ibid. num. 41
Dotis fauore datum arbitrium ad successorem transit. q. 68. num. 39. fol. 41
Dotem sine decreto mulier minor constituere non potest. casu 171. num. 48. fol. 167
Dotem pro modo facultatum constituendam esse. d. casu 149. num. 25. fol. 155
Dotem an mulier perdat propter osculum impudicum. casu 287. num. 7. folio 247
Dote filiæ assignare debet pater necessitate legali. casu 182. num. 67. fol. 175
Dotem si malè consumpsit filia, iterum dotanda non est. casu 182. num. 57. ibid.
Dotem loco legitimæ succedere, ibidem declaratur. cas. 149. num. 9. fol. 155
Dotem tenuem non iudicari, si iuxta patrimonium illius temporis fuit constituta, etiam si deinde facultates patris auctæ sint. d. casu 149. num. 16 ibid.
Dotem soluens tanquam fideiussor donare non præsumitur. d. cas. 88. num. 42. fol. 115
Dotem soluens extraneus mulieris debitor donare non præsumitur. ibid. nume. 43
Dotes quæ olim magnæ habebantur, hodie tenuissimæ creduntur. d. cas. 149. nu. 40. fol. 155
Duareni & Baronis opinio de arbitrarijs actionibus. q. 3. num. 8. fol. 2
Duareni opinio de causa capitali, criminali & ciuili. cas. 265. num. 6. fol. 238
Duareni consideratio. lib. 1. disput. anniuers. cap. 43. reiecta. cas. 51. num. 8. fol. 93
Duareni, Manutij & Hotomanni de vi publica opinio dubia. cas. 394. num. 3. fol. 323
Dubitans ignoranti æquiparatur. qu. 75. numero 7. folio 51
Dux sereniſsimus Sabaudiæ in ſuo Ducatu eſt Imperator. caſ. 316. num. 30. fol. 263
Dux Sabaudiæ sereniſsimus pro recuperatione ſuorum locorum rectè ſubſidium charitatiuum indixit. caſu 178. num. 6. fol. 172

E

EBRIVS delinquens animo deliberato delinquere non dicitur. caſu 361. nume. 13. fol. 299
Ebrius furioſo ſimilis. caſu 326. nu. 1. fol. 272
Ebrius delinquendo impetuosè, non dolosè delinquere dicitur. ibid. num. 2
Ebrius non punitur licèt ſtatutum dicat, quòd delinquens nullam conſequatur miſericordiam. ibid. num. 5.
Ebrius delinquendo contra Principem, nõ punitur. ibid. nume. 6
Ebrius leui ebrietate ſi deliquit, punitur. ibid. num. 7
Ebrius data opera vt delinqueret, punitur. ibid. nu. 8
Ebrius effectus mentis cõpos ſi gloriatur ſe deliquiſſe, punitur. ibidem nume. 10
Ebrius, qui ſe vult excuſare, probare debet, quòd eo tempore commiſi delicti erat ebrius. ibid. nu. 11
Ebrius Principi maledicens an puniatur. caſu 377. numero 3. fol. 311
Ebrios Principi maledicentes, Iudici arbitrio puniri ex auctoris ſententia. ibid. num. 6
Ebrietas affectata eſt doloſa, & digna graui pœna. d caſ. 326. num. 9. fol. 272
Ebrietate delinquentes, Ius Pontificium punit. caſu 377. num. 7. fol. 311
Ebrietatis crimen grauiſsimum. caſu 404. numero 1. fol. 334
Ebrietatem multa mala peperiſſe. ibi. nu. 2.
Ebrioſi Clerici qua pœna puniantur. ibid. nu. 3
Ebrioſum Clericum ſuſpendi ab officio, & beneficio. ibid. num. 4
Ebrioſum militem exauthorari. ibi. num. 5
Ebrietatis pœnam quam, Iudex ſtatuat in Clericos. ibid. num. 6
ECCLESIA quando pauper dicatur. caſu 65. nume. 8. fol. 103
Eccleſiam petere poſſe reſtitui in integrum aduerſus obligationem à ſuo Prælato contractum. caſu 432. num. 15. fol. 356
Eccleſia petens ſe reſtitui aduerſus contractum à ſuo Prælato initum, læſionem probare debet. caſ. 432. nume. 16. fol. 352
Eccleſia an teneatur de mutuo ſuſcepto à ſuo Prælato iam defuncto, cũ non agitur de alienatione immobilium Eccleſiæ. caſ. 342. nu. 18. fol. 356
Eccleſiæ ſucceſſor non tenetur ad debita ſui anteceſſoris. ibid. num. 19
Eccleſiæ menſæ eſſe dicuntur bona ad eam reuerſa, & ei incorporata. caſu 433. num. 3. fo. 357
Eccleſia bona retenta à Prælato, quando cenſentur effecta de menſa Eccleſiæ in præiudicium ſucceſſoris in Prælatura. ibid. num. 31
Eccleſia ſine ſolennitate alienare poteſt fundum à ſe non poſſeſſum. caſu 171. num. 76. fol. 167
Eccleſia ita dotanda eſt, vt habeat Clericus vnde ſe alat. caſu 216. num. 14. fol. 214
Eccleſiæ bona ſine cauſa non poſſe alienari. caſ. 5. n. 1. fol. 76
Eccleſiæ bona ad longum tempus non poſſe locari. ibid. num. 2
Eccleſiæ fructus omnes reſtitui cum re ei ex fideicommiſſo debita poſt conditionis euentum. caſu 256. num. 29 fol. 231
Eccleſiæ bona quæ, ex iuſta cauſa alienare liceat. caſu 172. num. 1. fol. 170
Eccleſiæ bona alienari conſueta, ſine ſolennitate alienari poſſe. ibid. num. 2
Edicta duo in actione noxali conſiderari. q. 5. num. 17. fol. 4
Editionum materiam in æquitate fundari. caſu 175. num. 5. fol. 171
EDVCATIO populi penes quem eſſe debeat. caſ. 168. num. 5. fol. 165
Educari apud auiam nõ debet neptis, cui nuptias intempeſtiuas auia illa procurauit. ibid. nu. 6
Educari pupilla an potius debeat apud fratrem, quã apud matrem. ibid. num. 7
Educari apud fratrem pupillus debet ratione ſui maioris commodi. d. caſ. 168. num. 9. ibid.
Educari apud matrem ſecundò nuptam pupillus nõ debet. ibid. num. 10
Educari penes fratrem debet pupilla ex coniecturata voluntate teſtatoris. ibid. num. 11
Educari poſſe pupillum penes fratrem vel matrem ei ſubſtitutam. caſu 168. num. 16. ibid.
Educari penes ſponſum an pupilla debeat. d. caſ. 168. num. 18 ibid.
Effectum rei potentiorem eſſe ſola ipſa ſignificatione verbi. q. 7. num. 24. fol. 5
EFFRACTOR domus, vel expilator lege Iulia de vi publica tenetur. caſ. 394. num. 91. fol. 324

Effractor qui effecit vt carcerati fugerent, qua pœna puniatur. caſu 301. num. 16. fol. 253
Effractorem eum etiam dici, qui carcerem effregit. caſ. 301. num. 1. ibid.
Effractores, nocturnique fures ad opus publicum damnantur. caſ. 296. num. 3. fol. 251
Effractores qui. caſ. 299. num. 4. fol. 252
Effractores grauiter puniri. ibid. num. 5
Effractores Iudicis arbitrio puniri. ibid. num. 6
Effrangens carceres, vt debitores fugiant, qua pœna plectatur. caſu 301. num. 22. fol. 253
Egeſtate laborare debent malè meriti. caſ. 182. nu. 50. fol. 174
Eguinarij Baronis, nec non Charondæ, & Roberti Aurelianenſis expoſa interpretatio. quæſt. 2. num. 10. fol. 2
Eguinarij Baronis, Duareni, & Corafij noua de actione noxali declaratio expoſa. quæſt. 5. numero 18. fol. 4
Eguinarij Baronis, de proximo pubertati opinio reiecta. caſ. 57. num. 39. fol. 96
Equeſtrem ordinem in cauſis iudicandis Senatui adiecit C. Grachus. q. 2. num. 2. fol. 1
ELECTIO perſonarum quouſque fieri poſsit. caſu 44. num. 4. fol. 87
Electio cum confirmari requiritur, vacationis modus exprimendus eſt. caſu 201. nu. 102. fol. 193
Electionis vnicus actus quaſi poſſeſsionẽ tribuit. caſu 160. num. 6. fol. 161
Electionis cauſa celeritatem deſiderat. caſu 184. nu. 5. fol. 179
Electionem pauperum in vita hæres non facit, ſi poſt mortem facere debet. q. 83. num. 3. fol. 61
Electionis tempus à teſtatore non diffinitum, à Iudice diffiniri. caſ. 35. num. 1. fol. 84
Electiones intra tempus Iudicis arbitrio fieri. ibid. num. 2
Electorem moram purgare poſſe. ibid. num. 3
Electus dicitur non ab eligente, ſed à mãdante eligi. caſu 200. num. 9. fol. 192
Electus ad aliquod munus, ligatur ſtatim ea electione, etiam ignorans. caſ. 185. nu. 29. fol. 179
Electum ante confirmationem adminiſtrare non debere. caſu 403. num. 2. fol. 334
Electioni conſentire debet electus. caſu 477. nume. 1. fol. 381
Electus intra quod tempus debeat electioni conſentire. caſu 477. num. 2. fo. 381
Electus intra quod tempus debeat conſentire electioni, Iudicis arbitrio relinquitur. ibidem. numero tertio.
Eligenti Procuratorem negligentem imputatur. q. 79. num. 7. fo. 53
Eligenti imputatur, ſi malum elegit. q. 65. numero 9. fol. 39
Eligenti malum depoſitarium imputatur. ibid. n. 10.
Eligenti imperitum Procuratorem, vel Aduocatum imputatur. ibi. num. 11
Eligẽti nihil imputatur cum ſua culpa electus in officio deliquit. ibid. nu. 12
Eleemoſyna de re aliena fieri non debet. caſ. 182. n. 44. fo. 174
Eleemoſynam qui facere conſueuit, non cogitur ſem per facere. caſu 160. num. 9. fol. 161
Emendatio & mutatio libelli ex æquitate concedi-tur. caſu 176. num. 1. folio 171
Emendatio ante litem conteſtatam, quandoque à Iudice admittitur. ibi. nu. 4
Emere poſſunt locorum Magiſtratus neceſſaria ad victum. caſ. 182. num. 29. fol. 174
Emptionis & venditiõis contractus ex bono & æquo procedit, ob id qui doloſè verſatur, tenetur. caſu 185. nume. 22. fol. 179
Emergens queſtio quæ dicatur, ex multorum Doctorum opinione. q. 45. num. 4. fo. 29
Emergentia quæ. ibid. num. 3
Emergentem & incidentem quæſtionem eiuſdẽ naturæ eſſe cum principali. ibid. num. 9
Emergentem quæſtionem ab incidenti ſecundũ aliquos non differre. q. 45. num. 2. ibid.
EMPHYTEVTA ſi emphyteoſim ob non ſolutum Canonem amittit, an etiam cadat à luendi pacto ſibi facto. caſu. 276. num. 20. fol. 242
Emphyteuta alienare poteſt irrequiſito Domino feudum à ſe non poſſeſſum. caſ. 171. num. 75. folio 167
Emphyteotã priuari emphyteoſi, cũ in ea malè verſatur. caſu 78. num. 3. fol. 109
Emphyteotæ & coloni Eccleſiæ ratione ſui vtilis Dominij tantum à laicis collecta grauari poſſunt. caſu 108. num. 8. fol. 173
Emphyteuticus fundus quis. caſu 171. numero 58. folio 167
Empedoclis mors iactationis gratia. caſu 284. uum. 3. fol. 244
Enſem eſſe quid à vagina ſeparatum. caſu 95. nu. 25. folio 128
Epaminondæ caſtigatio in filium inobedientem. caſu 365. num. 11. fol. 305
EPISCOPVS petens ſibi remitti Clericum ſuæ ditionis, Epiſcopi impenſis remitti debet. caſu 228. num. 23. fol. 220
Epiſcopum non poſſe Eccleſia ſua relicta religionem ingredi. caſu 423. num. 1. fol. 350
Epiſcopus arctiſs. matrimonium cum Eccleſia ſua cõtraxiſſe dicitur. caſu 423. num. 2. ibid.
Epiſcopus non poteſt ad aliam Cathedralem ſe transferre. ibid. num. 3
Epiſcopi per ebrietatem euomentis ſacratiſs. Euchariſtiam pœna, caſ. 405. num. 2. fol. 334
Epiſcoporum tranſlationes à Canonibus improbatæ. caſ. 423. num. 4. fol. 350
Epiſcopus ob multas cauſas transferri poteſt ad aliã Cathedralem. caſ. 423. num. 6. ibid.
Epiſcopus ob duas precipuas cauſas transferri poteſt ad aliam Cathedralem. ibid. nu. 7
Epiſcopi Perigenis tranſlatio. caſu 423. numero 11. ibidem.
Epiſcopus propter aeris intemperiem ſedem mutare poteſt. ibid. num. 12
Epiſcopus ad aliam Eccleſiam ſe transfert, propter aquarum inundationem, ibid. num. 13
Epiſcopus iuſtè poteſt trãsferri, ſi Eccleſiæ locus prædonibus repletus eſt. ibid. num. 14
Epiſcopum poſſe renuntiare ſuæ Eccleſiæ, ob latronum & malorum frequentiam in eo loco. ibi. n. 15
Epiſcopus vt Eccleſiam deſerat, facit prædonum frequentia. caſ. 423. num. 16. fol. 351
Epiſcopum transferri poſſe ad aliam Eccleſiam ob Eccleſiæ vtilitatem. ibi. num. 17
Epiſcopus ob Eccleſiæ vtilitatẽ cogi poteſt relinquere Eccleſiam antiquam & ad aliam ire. ibid. nu. 19.
Epiſcopi munus eſſe viſitare & prædicare. caſu 424. num. 1. fol. 351
Epiſcopi legatio diuina eſt. ibid. num. 2
Epiſcopus cur debeat viſitare ſuas Eccleſias. ibidem. num. 3
Epiſcopus negligens diſtrictæ ſubiacet vltioni. ibid. num. 4
Epiſcopus negligens viſitare & prædicare, Iudicis arbitrio punitur. ibi. num. 5

Universidad de Deusto
Biblioteca

Episcopus quo tempore teneatur, visitare Ecclesias suas, Iudicis arbitrio relinquitur. ibi. num. 6
Episcopus in visitationibus quot habeat comites, Iudicis arbitrio relinquitur. ibi. nu. 7.
Episcopos doctrina prestantes esse oportere. casu 425 num. 24. fol. 352
Episcopum Theologum potius, quam iurisperitum esse debere ex Caietani opinione. ibid. num. 25
Episcopus scire debet Canones. ibid. nu. 27
Episcopi munus præcipuum est docere. casu 425. nu. 40. fol. 351
Episcopos imprudentes non esse eligendos, imò electos esse deponendos. casu 426. num. 2. fol. 353
Episcopus creatur agens vigesimum annum. cas. 427 num. 24. fol. 354
Episcopos affici pœnis promouentes imprudentes ad ordines sacros. cas. 428. nu. 1. fol. 354
Episcopum posse manumittere seruum Ecclesiæ. cas. 435. num. 1. fol. 359
Episcopus quando dicatur excedere modũ, relinquẽ do prædium seruo Ecclesiæ manumisso, Iudicis arbitrio relinquitur. cas. 435. nu. 2. ibid.
Episcopum pro suo arbitrio diuidere res Ecclesiæ inter Clericos. ibid. num. 3
Episcopum eligere numerum regularium pro prædicationibus & sacris confessionibus. casu 465. nu. 3 fol. 374
Episcoporum sedes non multum inter se debere distare. casu 497. num. 1. fol. 388
Episcopatus vnus quantum ab altero debeat distare. casu 497. nu. 2. ibid.
Episcopatus vnus quantum ab altero distare debeat, Iudicis arbitrio relinqui. ibid. num. 3
Episcopus vbi in remotis agit, eius loco Vicarius ordines confert. casu 222. num. 9. fol. 217
Episcopus arbitrio suo alterum ex præsentatis eligit. casu 255. num. 1. fol. 230
Episcopus translatus, quando ligetur ob translationem. casu 185. num. 32. fol. 179
Episcopus sedens in capitulo tanquam Canonicus antiquiores Canonicos præcedere non debet. cas. 68. num. 23. fol. 104
Episcopus vel Archiepiscopus consecrandus subsidium charitatiuum rectè à suis subditis exigit. casu 178. num. 3. cum sequentib. fo. 172
Episcopus est persona egregia. casu 70. numero 5. folio 106
Episcopus an maior Cardinali. ibid. nu. 6
Episcopi spoliatio causam Pontifici reseruatam non habet. q. 54. num. 38. fol. 34
Episcopo ordinanti Clericos alterius Episcopi creditur cum asserit, se ex illius Episcopi licẽtia ordinasse. q. 76. num. 10. fol. 51
Episcopum non succedere in feudo, nisi in feudo possit seruire per substitutum. casu 231. numero 7. folio 221
Episcopum sine Episcopatu esse propriè Episcopum. casu 68. num. 52. fol. 104
Episcopum pro suo Clerico, & Abbatem pro suo Monacho accusato posse comparere. q. 80. num. 63. 54.
Episcopum extra diœcesim commorantem posse beneficia suæ diœcesis vacantia conferre. quæstio. 43. num. 19. fol. 27
Episcopum non posse exigere charitatiuum subsidiũ ob necessitatem, in quam sua culpa incidit. cas. 182. num. 58. fol. 174
Episcoporum edicta proprofita corrũpens punitur. cas. 281. num. 3. fo. 243
Episcopos nõ posse taleis & actionibus subditos suos grauare. d. cas. 178. num. 1. fol. 172
Episcopos, lege Prælatus.
Episcopatum esse de maioribus beneficijs. cas. 216. nume. 4. fol. 214
Ephesus vrbs. cas. 2. num. 9. fol. 75
EPISTOLA quid. cas. 94. num. 1. fol. 126
Epistola ad quid inuenta. ibi. num. 2
Epistola salutationem continere an debeat. ibi. nu. 3.
Epistola carẽs data loci, quo è loco data præsumatur. ibi. nume. 12
Epistola carens nomine & cognomine non probat contra scribentem. ibid. num. 21
Epistolam regulariter non probare pro scribente. d. casu 94. num. 6. ibid.
Epistolam in connexis pro scribẽte probare. ibi. n. 7.
Epistolam probare pro scribente cùm is cui est missa, non contradixit. ibid. num. 8
Epistolam probare contra scribentem. ibid. num. 9.
Epistolam etiam in verbis enunciatiuis probare contra scribentem. ibi. num. 10
Epistolam probare contra scribentẽ, etiam si data careat. ibi. nume. 11
Epistolam probare contra scribentẽ, etiamsi subscriptione careat. ibid. nume. 13
Epistolam probare contra scribentem, etiamsi titulũ suæ dignitatis non contineat. ibi. nu. 15
Epistolam Pontificis, vel Imperatoris carentem titulo dignitatis non probare contra scribentem si titulo dignitatis careat. ibidem num. 16
Epistolam contra scribentem non probare, si epistola forma epistolæ careat. ibid. num. 17
Epistolam non probare cõtra scribentem cum ei adhuc præsentata non fuit. ibid. num. 18
Epistolam contra scribentem non probare, si eo mortuo præsentata fuit, cui scribebatur. ibid. num. 19.
Epistolam contra tertium non probare. ibid. num. 22
Epistolam Episcopi tertio non præiudicare. ibidem. num. 23
Epistolas credentię non probare contra scribentem. ibid. num. 20
Epistolas Argentariorũ & Banqueriorum etiam contra tertium certis casibus probare. ibid. nume. 24.
Epitimum quid. casu 302. num. 21. fol. 368
ERROR potius quam dolus præsumitur. cas. 309. nume. 8. fol. 259
Error nomini possessoris impetrationem beneficij surreptitiam non reddit. casu 201. num. 145. fo. 195
Error potius quam donatio præsumitur. casu 88. numero 3. fol. 115
Error quomodò probetur cum testis dicit, se per errorem contraria disposuisse. casu 108. nu. 8. fol. 137
Errorem iuris perplexi ita excusare ac error facti. qu. 53. nume. 9. fol. 33
Arbitros mediam viam posse eligere. q. 53. nume. 10. ibidem.
Errorem voluntatem non impedire. q. 75. nume. 10. fol. 51
Errorem dolosum in reddendis rationibus commissum claris probationibus esse detegendum. casu 209. num. 40. fol. 209
Esdram sedendo iudicasse. q. 61. num. 2. fol. 37
Euectio quid. casu 2. nu. 5 fol. 75
Euectiones facere non licere inferioribus à præfecto Prætorio. cas. 229. nu. 1. fol. 220
Euectiones, postas hodie appellari. ibid. num. 5.
Euictionem imminere excipi potest. casu 224. num. 2. fol. 218
Euictionem imminere cum allegatur, fideiussore dato tollitur. ibid. num. 3
Euictionem cũ allegatur imminere, authori denunciandum esse. ibid. nu. 4

Euictionem imminere cum allegatur alleganti, iuramentũ deferri an per fraudẽ hoc alleget. ibid. nu. 5
Euictionem imminere cum allegatur, replicandum erit, dolo & fraude excipientem vsum, vt ei lis moueretur. ibid. num. 6
Exactor Principis qua potestate in exigendo vtatur. lib. 1. q. 71. num. 12. fol. 46
Exactoribus censuum Principis, quòd censeatur datùm arbitrium his verbis: Compellent debitores, vt eis visum erit. q. 7. num. 28. fol. 5
EXCEPTIO altiorem indaginem requirens, quæ dicatur. casu 20. num. 3. fol. 81
Exceptionẽ ordinis reijcere an possit Iudex arbitriũ habens. q. 51. nume. 1. fol. 31
Exceptionem spolij, quando reijcere possit Iudex arbitrium habens. ibid. num. 2
Exceptionem ordinis, quòd prius Principalis excutiatur, à Iudice ex arbitrio procedente non tolli. ibid. num. 4
Exceptionem requirentem altiorem indaginem, qñ reijcere possit Iudex arbitrium habens. qu. 53. numero 1. folio 33
Exceptionem altioris indaginis nõ posse reijci, cùm aliàs super illa non cognosceretur. ibid. num. 2
Exceptionem altioris indaginis in fine lit. reseruari. ibid. num. 3
Exceptionem iuris non reseruari in fine litis. ibidem num. 4
Exceptionem iuris etiam dubij in fine litis non reseruari. ibid. num. 5
Exceptionem rei iudicatæ reijcere nõ posse Iudicem ex suo arbitrio procedentem. q. 52. num. 1. fol. 32
Exceptionem præscriptionis non impedire sententiam, & si impediat processum. q. 37. nu. 6. fol. 23
Exceptionem altiorem indaginem requirentem nõ impedire missionem in possessionem ex edicto Dui Adriani. cas. 12. num. 1. fol. 79
Exceptionem præteritionis non impedire missionẽ in possessionem ex edicto Diui Adriani. ibidem, nume. 2
Exceptionem feriarum dilatoriam esse. casu 240. numero 2. fol. 226
Exceptionem ætatis dilatoriam. ibid. num. 3
Exceptionem peremptoriam litis ingressum impedire. cas. 19. num. 1. fol. 81
Exceptionem, quod principalis ante fideiussoré conueniatur, posse reijci cum in causa ex æquitate proceditur. qu. 51. num. 10. fol. 31
Exceptionem dolo facis petere, quod restituturus es, non habere locum in mutuo ad placitum susciptiẽ tis concesso. casu 22. num. 3. fol. 83
Exceptionis rei iudicatæ magna vis. casu 439. num. 1. fol. 361
Exceptio rei iudicatæ coram quo proponatur. ibi. n. 3
Exceptio rei iudicatæ nil potest, cum à Iudice incompetenti lata est sententia. ibid. num. 4.
Exceptionẽ rei iudicatæ reijci, vbi subest animę periculum. nu. 5. ibid.
Exceptiones calumniosas impunè esse reijciẽdas. ibi. num. 6
Exceptionem calumniosè appositam dici ex Iudicis arbitrio. ibidem. num. 7
Exceptionis malitiam, & calumniam apparere ex cõiecturis. ibidem. nu. 8
Exceptiones recipientes altiorem indaginem, in fine litis reseruari. casu 167. num. 22. folio 164
Exceptiones dilatoriæ, euitandæ solutionis, quæ. cas. 240. nu. 6. fol. 226
Exceptiones omnes in termino deliberandi esse opponendas. ibid. num. 8.
Excessus enormis quis. casu 266 nume. 3. fol. 238
Excessus quomodò detegatur. q. 71. nume. 15. fol. 46
Excessum in parte sexta considerari. ibid. num. 16
Excessum detegi cum probatur in nihilo condemnãtum teneri. ibid. num. 17
Excessum vide Iudicis excessus. Cõsuetudinis formã.
EXEQVVTOR Apostolicus, quando reuocari possit. cas. 185. num. 41. fol. 179
Executor testamentarius rem magni valoris distrahere non potest, vt satisfaciat voluntati testatoris de re minima. cas. 182. num. 34. fol. 174
Executor testamẽti, iustè illud debet exequi. cas. 444. nume. 1. folio 363
Executorem testamenti compelli illud exequi. casu 444. num. 2. ibid.
Executorem testamenti posse carcerari, si non exequitur testamentum. ibid. num. 4
Executor testamenti potest compelli ab Episcopo vt testamentum exequatur. ibid. num. 5
Executorem testamenti puniri Iudicis arbitrio si malè reddidit rationem executionis. ibidem. numero sexto.
Executor sententiæ cognoscere, an possit de sententiæ validitate. q. 38. num. 20. fol. 24
Exequutori iniquè exequenti resisti posse. cas. 378. n. 8. fo. 312
Executorem de causa cognoscere, quando nulla alia præcesserit cognitio. q. 38. num. 3. fol. 24
Executorem datum ad beneficium conferendum, si vacat, an de vacatione cognoscere. ibid. num. 4
Executorem cognoscere super exceptionibus sentẽtiam directò infringentibus ibi. num. 11
Executorem non iudicare super oppositis exceptionibus directo contra sententiam, sed Iudici principali remittere. d. q. 38. num. 12. ibid.
Executorem habentem ordinariam potestatem exequendi de causa non cognoscendi. ibid. num. 13
Executorem non cognoscere super exceptione nullitatis oppositæ ex falsis allegationibus. ibid. nu. 17
Executorem tunc super oppositis exceptionibus cognoscere, cum maiorem potestatem habet ipso Iudice. ibid. num. 19.
Executorem nudi facti cognoscere posse super exceptione notoria. ibid. num. 21
Executorem de exceptione excommunicationis cognoscere. ibid. num. 22
Executorem de exceptione cognoscere in capitali. ibid. num. 23
Executorem cognoscere super exceptione ex causa prouenienti. ibid. num. 24.
Executorem cognoscere super exceptione falsi relati. ibid. num. 25
Executione mandata, censeri etiã mandatam cognitionem, cùm nulla plena cognitio præcesserit. q. 38. num. 5. ibid.
Executione mandata in causa, de qua iam est cognitum, non venit ipsa cognitio. ibid. num. 6
Executione in auxiliũ iurisdictionis mandata, super oppositis exceptionibus contra eam cognosci posse. ibid. nume. 8
Executione mandata cognosci posse super exceptionibus contra illam oppositis, si causæ merita attingunt. ibid. num. 9
Executione mandata cognosci posse super oppositis exceptionibus executionem solam respicientib. ibid. num. 10
Executione nudi facti mandata, super causa cognosci nihil posse. ibid. num. 20
Executio sententiæ ex causa iusta differri & suspendi potest. q. 98. num. 6. fol. 71

Universidad de Deusto
Biblioteca

Executio irretractabilis sententiæ impeditur per oppositam nullitatem,etiam requirentem altiorem indaginem.ibid.num.7
Executionem instrumenti guarentigiati impediri per exceptionem statim probandam,cas.17. nu.7. fol.80
Executionem trium sententiarum conformium regulariter per nullitatis exceptionem non impediri,etiamsi euidens sit nullitas.cas.9.nume.1.fo.78
Executionem capitalis sententiæ Iudicem per multos annos differre non debere.quæstio.98.num.5. fol.71
Excurrere,quid.libro 2. cen.1.cas.93.numero 18.folio 125
Excusionis exceptionem esse de iuris apicibus.q.51. num.8. fol.32
Excusionis exceptionem in curia mercatorum locũ non habere.ibidem. num.9
Excusionis exceptionem æquitate niti,atque ita reijci non posse à Iudice, vel arbitro. contra paulò infrà.q.51.num.6.ibid.
Exemplum memoria dignum,quod Venetijs euenit. cas.285,num.6. fol.245
Exempla egregia multorum qui ob formæ & oris similitudinem se alios esse falsò asseruerunt. Ex Valerio Maxim.Plinio, Solino, Iosepho, & Paulo AEmilio,sumpta.cas.318.nnm.30. fo.266
Exempla multorum,qui in tormentis cõstantes fuerunt.cas.272.num.2. fol.240
Exilij pœnam capitalem esse.quæstio.80.numero 94. fol.54
Exodi cap.22.declaratur.cas.390.num.15. fol.319
Exodi cap.21.interpretatur. cas.360. numero 22. folio 294
EXCOMMVNICATIONIS pœna grauis. cas.416.numero 1. fol.338
Excommunicationem à societate diuina & humana excludere.ibid.numero 2
Excommunicatus perseuerans in ea per annũ, qua pœna puniendus.ibidem.num.3
Excommunicatio pro fertur ob delictum principale, non ob contumaciam. casu 416. numero 16. folio 338
Excommunicationem leui de causa non esse proferẽdam.ibid.num.22
Excommunicatus ob causam ciuilem si per annum in ea perseuerat,pro conuicto & confesso habetur. ibid. nume.35
Excommunicatus perseuerans per annum in ea excommunicatione, nõ excluditur à probatione suę innocentiæ.casu 416.num.37. fol.338
Excommunicatus ob crimẽ notorium si perseuerat in excommunicatione deponi potest. ibidem.numero 43
Excommunicatus perseuerans in excommunicatione vltra annum, beneficijs priuatur. ibidem. numero 48
Excommunicatus ob ciuilem causam priuatur beneficijs si vltra annum in ea perseuerat. ibidem. numero 52
Excommunicatus perseuerans per annum,Iudicis arbitrio punitur.ibid. num.46
Excommunicatus perseuerans in excommunicatione vltra annum, an ipso iure beneficijs vtendum. ibid.num.56
Excommunicatum vltra annum in ea perseuerantẽ, non esse propriè hæreticum.ibid.num.58
Excommunicatus ob suspicionem hæresis, si in ea excommunicatione perseuerat pro hæretico habetur.ibid.num.60
Excommunicationem esse mixti Imperij. casu 438.n. 36 fol.360
Excommunicationis pœnam non posse cadere in Iudæum.casu.449.num.1. fol.363
Excommunicatum quemuis absolui posse mortis tẽpore ab inferiore.casu 450.nume.1. fol.366
Excommunicatus ob verbera,vel vulnera illato Episcopo,à solo Pont.Max.absoluitur. casu 450.nu.2. fol.366
Excommunicati assertioni non creditur, quod commodè Romam ire non potuerit,vt absolutionẽ impetraret.ibid.num.3
Excommunicatus quando dicatur cõmodè ire potuisse Romam,Iudicis arbitrio relinquitur. ibidem. num.5
Excommunicato quod tempus statuet Iudex,vt pro absolutione Romam eat.ibid.num.6
Excommunicato non esse communicandũ. casu 451. num.1. fol.366
Excommunicato communicari multis in casib.ibid. num.2
Excommunicato licitè peregrinans cõmunicare potest.ibid.num.3
Excommunicato patri filius impunè communicat. ibid.num.4
Excommunicato licitè ob necessitatem communicatur.ibid.num.5
Excommunicato defensiones non esse denegandas. q.77.num.4 fol.52
Excommunicationis pœnam non indici,nisi casibus à iure expressis.casu 276.num.19. fo.241
Excommunicationis sententiã pro actu tentato ferri non posse.casu 360.num.89. fol.294
Excommunicare contentiosæ iurisdictionis esse. qu. 43.num.17. folio 27
Excommunicatus remotus à beneficio impetrare beneficium non potest, non expressa illa remotione. casu 201.num.38 fol.192
Excommunicatum virum bonum non dici. casu 69. num.10. folio 106
Expensarum à cõdemnatione quibus ex causis quis excusetur,vide in verb. Causa iusta litigandi.
Expensas factas circa Notarios, acta, & his similia, ac etiam super hospitio reficit contumax antequã audiatur.casu 154.num.3. fol.159
EXPILATORES qui.cas.299.num.1. fol.252
Expilatorum furtum improbissimum. ibidem. numero 2.
Expilatæ hæreditatis crimen Iudicis arbitrio puniri cas.300.num.1. fol.252
Expilatæ hæreditatis pœnam censent aliqui esse pœnam ordinariam furti.ibi.num.2
Expilatæ hæreditatis crimen non esse furtum. ibid. num.3
Expilatæ hæreditatis crimen nõ cadit in cohæredes. ibid.num.5
Experientiam tempori tribui. cas. 427.numero 2.folio 354
Experientia quid.ibid.num.3
Expertes facile consequi quod intendunt. ibidem. num.4
Experientiam senectutis filiam esse.ibid.num 5
Experientiam aliquando magnam in ætate minoribus requiri. ibid.num.6
Expositi partus legitimi habentur.cas.396.nume.15. fol.328
Expositos ad sacros ordines promoueri posse. ibid. num 16
Expressum dici, quod venit in consequentiam. casu 276.num.28 fol.242

Expressum dicitur quod ab expresso prouenit. ibid. num.29.
Extensiones cessare in pœnalibus. ibid. num.22.
Extraneus prohibens mutari testamentum, quando sibi & alijs noceat. casu 395. num.23. fol.326
Extremum à quo, cum extremo ad quod, quomodo coniungatur.q 37.num.29. fol.23
Ezechielis cap.18.declaratur.lib.1.q.96. nu.8. fol. 70

F

FABER qui in loco consueto habitationis scholasticorum se contulit ad habitandũ expelli omninò debet.casu 237. num.22. fol.224
Faber qui Doctorem præuenit expelli potest, si alibi Doctor habitare non potest.ibid.num.23.
Faber qui alibi commodè commorari potest, expelli potest, & si scholasticum præuenerit. ibid. nu.26.
Faber quando à scholastico expelli possit. casu 237. num.2. ibidem.
Faber si præuenit scholasticum, qui alibi commodè habitare potest.expelli non potest.ibidem.nu.17.
Fabrum expelliere potest scholasticus, cùm ambo in tempore pares sunt. ibidem. num. 9.
Facilè fieri,quod dicatur.casu 205.num.6. fol.205
Facti species egregia de saluo conductu.casu 336. numero 19. fol.276
Facultatis quæ esse dicantur.cas.44. num.10. fol.87
Facultati nunquam præscribi. ibidem.num.7.
Facultati offerendi nunquam præscribi. ibid.num.8.
FALSARIVS è carceribus non est liberandus ob pacem & publicam lætitiam. casu 302. nume. 16. folio 254
Falsarius est, qui in iudicio veritatem tacet, dum testimonium reddit.casu 310. num.14. fol.259
Falsarius est & is,qui falso vtitur. casu 315.numero 1. fol. 263
Falsarius apud Romanos à saxo Tarpeio deijciebatur.casu 306. num.5. fol.257
Falsarius ex legibus Longobardorum qua pœna puniatur.ibidem.num.8.
Falsarius in Regno Neapolitano qua pœna puniatur. ibid. num.9.
Falsarius in dominio Mediolani qua plectatur pœna. ibidem. num.10.
Falsarius non comprehenditur sub generali indulgentia & remissione Principis delinquentibus facta. ibid. num.11.
Falsarium dici, qui probationes occultauit. casu 311. num.1. fol.260
Falsarium aliquem non præsumi. casu 309. num. 9. fol. 259
Falsariorum pœna ex lege antiqua veteris testamenti. casu 306. num.4. fol.257
FALSITAS est veritatis immutatio. casu 310. numero 6. fol.259
Falsitas commissa circa accidentalia punitur. cas.307. num.1. fol.258
Falsitas à Notario commissa super contractu inualido punitur pœna falsi ordinaria.casu 306. numero 17. fol.258
Falsitas commissa in instrumento nullo defectu solennitatum, non punitur pœna falsi ordinaria. ibid. num.18.
Falsitas quæ nemini nocet, puniturarbitrio Iudicis. ibid. num.22.
Falsitas coram delegato commissa, ab eo punitur, & quomodo.casu 313. num.2. fol.260
Falsitas satis dicitur nocere cùm nocet,quòad literarum comparationem.d.casu 306.num.31. fol.258
Falsitas est punibilis cùm in potentia illa nocet.ibid. num.33
Falsitas commissa non dicitur à Notario, qui bona fide schedula falsa accepta,eam in actis inseruit.casu 309. num.2. fol.259
Falsitas præsumitur in scriptura diuersi atramenti. casu 187. num.35. fol.183
Falsitas arguitur ex literis nouis in charta antiqua scriptis.ibid.num.37.
Falsitas præsumitur ob scripturam manus diuersæ. ibid.num.39.
Falsitas præsumitur ob interlineaturas.ibid.nu.40.
Falsitas arguitur ex Apostilla,solenni attestatione carente.ibid.num.42.
Falsitas arguitur, quando ex eadẽ scriptura substantialis diuersitas vel contrarietas oritur. ibidem. num.43.
Falsitas arguitur,cùm descripti testes in instrumento iam erant mortui.ibidem.num.44.
Falsitas ex stylidiuersitate arguitur.ibid. num.45.
Falsitas arguitur ex minus recta constructione. ibid. num.46.
Falsitas arguitur cùm actus dicitur cum iam mortuo gestus.ibidem. num.47.
Falsitas arguitur ex incisione foliorum.ibid.nu.48.
Falsitatem nemini nocibilem pœna ordinaria non puniri,cùm nihil penitùs nocet.dict.casu 306. numero 30. fol.257
Falsitatem instrumentum vitiare.cas.15.nu.7. fol.80
Falsitatem etiam in nominis mutatione committi. cas.318.num.1. fol.266
Falsitatem commissam in re modici valoris, non puniri pœna ordinaria, sed arbitraria,dict. cas. 306. num.36. fol.257
Falsificans literas Regias apud Gallos,qua pœna puniatur. ibid. num.6.
Falsificãs literas Regias,quæ nemini nocere possunt, pœna Iudici arbitraria punitur.ibidem.num.23.
Falsificans allegationes iuris,qua pœna puniatur.ibi. num.25.
Falsificans literas salui conductus,quæ inualidæ erãt, punitur arbitrio Iudicis.ibid.num. 26.
FALSVM quatuor modis committi.casu 316. numero 1. fol.263
Falsum facto committit, qui falsam monetam cudit. ibidem.num.2.
Falsum in circumstantijs non punitur.casu.307. numero 6. fol.258
Falsum veritati ex diametro repugnare. casu 15. numero 8. fol.80
Falsum sine dolo non committi. casu 309. numero 1. fol. 259
Falsum exprimere plus esse,quàm verum supprimere.casu 201. num.21. fol.192
Falsum committere nixus in scriptura, cuius fides nulla erat de iure,non punitur.cas.360.nu.19.f.294
Falsum fabricãs,& eo vtens pœna ordinaria falsi punitur.cas.315. num.2. fol.261
Falsum committere non dicitur,qui ignoranter falso vtitur.ibid. num.6.
Falsum fabricasse,qui falsi accusatur, satis dicitur, si fabricatorem non nominat.ibid.num.16.
Falsum committi,etiam in proprio libro rationum. d.cas.306.num.32. fol.258
Falsum in vna parte commissum, an alteram partem vitiet.cas.308.num.1. fol.259
Falsum an præsumatur scienter vel ignoranter commissum.ibid.num.2.
Falsum dolo commissum præsumi,cùm is vir est diligens & versurus. cas.309.num.10. ibid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Falsum quod nemini non nocet, punitur. caſ. 306. nu. 14. fol. 257
Falsum qui fabricauit, vel ſcienter falsos teſtes produxit, pœnam falsi non euitat, etiam ſi eorum vſui renuntiat, quod & ibi declaratur. caſ. 315. num. 30. fol. 261
Falsum commiſſum in inſtrumento omninò perfecto, ſed ex quo nullum detrimentum ſequi poteſt, non punitur pœna falsi ordinaria. caſ. 306. num. 19. fol. 257
Falsum ſine dolo non committitur. caſu 194. numero 58. fol. 287
Falsi non punitur qui aliquid in accidentalibus reſcripto addidit. caſ. 307. num. 4. fol. 258
Falsi pœna punitur etiam Iudex corruptus. caſu 342. num. 8. fol. 281
Falsi pœnam arbitrariam interdum eſſe. caſ. 343. numero 3. fol. 283
Falsi crimen graue. caſ. 306. num. 1. fol. 257
Falsi pœna deportatio & bonorum publicatio regularis eſt. ibid. num. 2.
Falsi non tenetur, qui furti committendi cauſa inſtrumenta celat. caſu 311. num 6. fol. 260
Falsi ſuſpicio ineſt inſtrumento, in cuius margine aliquid magni præiudicij ſcriptum eſt. d. caſu 187. num. 34. fol. 182
Falso vtens non dicitur fabricaſſe, niſi probetur eum inſtructum fuiſſe de falſitate. dict. caſu 315. numero 17. fol. 262
Falso vtens in facto proprio, ſcienter vti præſumitur. ibidem. num. 9.
Falso qui vtitur in facto alieno, præſumitur ignoranter vti. ibidem. num. 10.
Falso vtens punitur pœna arbitraria. ibid. num. 3.
Falsos teſtes qui produxit, ſi deinde proteſtatur, ſe illis vti nolle non punitur. ibid. num. 14.
Falsas menſuras qui facit & vtitur facta, falsum committit. caſu 316. num. 3. fol. 263
Falsis probationibus vtens, falsum vſu committere dicitur. ibidem. num. 4.
Falsis teſtibus vtens, cùm legitimos credit, an puniatur, & quid ſi reſpondet ſe vti illis velle, quatenus ſolùm veri & legales, & ibi, an illa reſponſio bona ſit. caſ. 315. num. 22. fol. 262
Falsis teſtimonijs renuntians an puniatur, ſi illa iam produxit. ibidem. num. 27.
Falsis teſtibus qui vſus eſt in facto proprio, ſciéter feciſſe præſumitur, ſed contrarium probari poteſt. ibidem. num. 20.
Falsis precibus qui aliquid conſequuntur, qua pœna puniantur. caſ. 314. num. 1. fol. 260
Fallacem odit Dominus. caſ. 306. num. 13. fol. 257
FAMA circa quæ verſetur. caſu 89. num. 87. fol. 118
Famæ effectus multi. caſ. 261. num. 1. fol. 235
Famæ frequentis vis magna. ibid. num. 2.
Famam certi temporis probans præfertur probanti illam incerti temporis. caſ. 48. num. 27. fol. 89
Famam probare in his, quæ difficilis ſunt probationis. caſu 89. num. 88. fol. 118
Famam quaſi poſſeſſionem tribuere. ibidem. nu. 89.
Famam eſſe vanam vocem populi. ibid. num. 90.
Famam rumorem eſſe incerti auctoris. ibid. num. 91.
Famam ſemiplenè probare. ibidem. num. 93.
FAMILIARIS Papæ effectus quando priuilegio frui incipiat. caſ. 185. num. 39. fol. 179
Familiaris ſolo priuilegio non efficit, vt ſua beneficia ſint reſeruata. caſ. 201. num. 126. fol. 193
Familiaris qui non ſeruit, non facit ſuum beneficiũ eſſe reſeruatum. ibid. nu. 127
Familiaris beneficium eſſe dicitur reſeruatum, & ſi is mortis ſuæ tempore familiaris eſſe deſierit. ibid. num. 113.
Familiaris beneficium reſeruatum dicitur, & ſi officium & adminiſtrationem adhuc ingreſſus is non fit. ibidem. nu. 116.
Familiaris beneficium dicitur & illud, quando is etiã ſuæ mortis tempore adminiſtrationẽ non eſt ingreſſus. ibidem. num. 117.
Familiaris beneficium etiam illud eſſe dicitur, cùm is per mortem ſui domini deſijt eſſe familiaris. ibid. num. 118.
Familiaris Cardinalis & is dicitur, qui extra domum Cardinalis portionem ſuorum alimentorũ conſequitur. ibid. num. 119.
Familiari remoto ſua culpa, beneficium non definit eſſe reſeruatum. ibid. num. 115.
Familiares ſeu comites Iudicum promittentes alicui cauſæ victoriam, quomodo puniuntur. caſu 344. num. 9. fol. 283
Familiarium Cardinalis beneficia impetrabilia non ſunt, ſed Pontifici reſeruata. ibid. num. 112.
Familiaritate ceſſante, non tamen ceſſat reſeruatio. ibid. num. 114.
Familiaritatis iure qui poſsidet, poſſeſsionem nõ acquirit. ibid. num. 13.
Fari poteſt, qui annum ſeptimum expleuit. caſ. 57. num. 43. fol. 96
Farinam non eſſe fructus prædij. caſu 210. numero 24. fol. 209
Fatalium prorogatio fit Iudicis arbitrio. caſu 446. num. 5. fol. 364
Fauiæ legis conſtitutio. caſu 230. num. 4. fol. 221
FEDERICVM Imperatorem ex quinquagenaria natum. caſ. 89. num. 60. fol. 118
Federicum Imperatorem extrauagantem legem Patauij promulgaſſe. q. 63. num. 4. fol. 38
Felinus in cap. quæ in Eccleſiarum. nu. 10. ver. ſeptimus caſus. de conſtit. reprehenſus. quæſt. 90. numero 22. fol. 66
Felini & aliorum conciliatio ſuper litis pendentia in matrimonio narranda. caſu 202. num. 21. fol. 200
FERIARVM temporibus in cauſis arbitrarijs procedi an poſsit. q. 30. num. 1. fol. 18
Feriarum tempore explicari non poſſe cauſarum cognitionem. ibid. num. 9.
Feriarum temporibus etiam ad Dei cultũ, poſſe tractari, quæ cauſæ cognitionem non deſiderant. ibi. num. 14.
Ferias ob hominum neceſsitatem inductas in cauſis ſummarijs non obſeruari. ibid. num. 2.
Ferias partium conſenſu non tolli, cùm ad Dei honorem ſunt. ibid. num. 11.
Ferias variari ex cauſa poſſe. ibid. num. 12.
Ferias variari ex cauſa poſſe, ibid. num. 12.
Feſti dies quibus iter confici non licet, è præſtituto tempore ad iter conficiendum, ſubducendi. caſ. 2. num. 17. fol. 75
Feſtos dies à lege non niſi magna ex cauſa tolli. q. 30. num. 10. fol. 18
FEVDVM in dubio præſumitur antiquum. caſu 191. num. 1. fol. 185
Feudum aſſerens eſſe nouum, probare debet. ibid. num. 2.
Feudum in totum præſumitur antiquum, cùm pars eſt antiqua. ibidem. num. 5.
Feudum eſſe antiquum probat aſſerens, cùm eius aduerſarius eſt in poſſeſsione f. udi tanquam feudi noui. ibid. num. 6.
Feudum antiquum præſumitur, ſi nemo poſsidet illud tanquam nouum, vel antiquum. ibidem. numero 7.

Feudum

Feudum non venire in generali bonorum alienatione. q. 54. num. 50. fol. 34
Feudum Eccleſiaſticum ratione vtilis dominij ſubiacet legibus & ſtatutis laicorum. caſu 189. numero 10. fol. 173
Feudi dominus exigit collectas à ſubditis pro dotibus filiarum. caſu 181. num. 1. fol. 174
Feudum ad longum tempus non poſſe locari. caſu 5. num. 5. fol. 76
Feudum Aduocato cõceſſum ratione peritiæ ad ſucceſſorem non tranſire. q. 68. num. 9. fol. 41
Feudum cùm eſt tenue, excuſatur Vaſallus à perſonali ſeruitio. caſu 214. num. 6. fol. 213
Feudum alienans ex cauſa neceſsitatis, an cõſenſum eorum, qui in feudo ſuccedere debent, requirere debeat. caſu 182. num. 15. fol. 175
Feudum ex cauſa neceſsitatis alienari non poteſt. ibidem. num. 1.
Feudum cùm eſt modicum fidelitatis iuramentum non præſtatur. caſ. 214. num. 2. fol. 213
Feudalem rem vt propriam vendens iure ſuo priuatur. caſ. 381. num. 10. fol. 314
Fictionem eſſe improprietatem quandam. caſu 360. num. 109. fol. 295
Fides cùm libro, ſigillo, & his ſimilibus adhibetur, intelligitur ratione eorum, quæ ſub illa negotiatione ſunt. caſu 91. num. 24. fol. 123
Fidem datam delinquenti eſſe obſeruandam. caſ. 367. num. 6. fol. 305
Fidem etiam hoſti eſſe ſeruandam. caſu 336. numero 26. fol. 276
FIDEICOMMISSVM ex cauſa neceſsitatis alienans, non tenetur requirere conſenſum eorum, quibus eſt facienda reſtitutio. caſ. 182. num. 16. fol. 174
Fideicommiſſum cenſeri ab eo conſtitutum, qui dixit, Volo bona mea manere in familia. caſ. 496. numero 9. fol. 386
Fideicommiſſum conditionale quando tranſmittatur. caſu 165. num. 1. fol. 163
Fideicommiſſum conditionale tranſmitti ex coniecturata mente teſtatoris. ibidem num. 2.
Fideicommiſſum nec contrahendo, nec delinquendo alienari poteſt. caſu 182. num. 46. fol. 175
Fideicommiſſum poſſe alienari pro dotis cõſtitutione. ibidem. num. 68.
Fideicommiſſum poſſe alienari pro dotis reſtitutione. ibid. num. 69.
Fideiuſsio & ſecuritas fracta dicitur, ſi vnus de familia lædatur. caſu 335. num. 4. fol. 275
Fideiuſſor qua pœna puniatur, cùm tanquam cuſtos promiſit pro carcerato relaxato. caſ. 304. nu. 3. f. 256
Fideiuſſor carcerati relaxati punitur pœna conſueta, ſi conſuetudo extat. ibid. num. 4.
Fideiuſſor qui ſub certa pœna promiſit reum præſentare, illam ſolã pœnã ſoluit, ſi reus fugit. ibi. n. 5.
Fideiuſſor non poteſt obligari ad pœnam corporalẽ principalis. caſ. 303. num. 16. fol. 255
Fideiuſſor qua pœna puniatur, ſi reus aufugit. caſu 304. num. 1. fol. 256
Fideiuſſor qui diu obligatus fuit, petere poteſt, ſe ab illo nexu ſolui. lib. 1. cent. 1. caſ. 41. num. 1. fol. 86
Fideiuſſor quando diu in obligatione pro principali ſtetiſſe dicatur. ibi. nu. 2.
Fideiuſſori alleganti principalem abeſſe, & ignorare quo in loco ſit, quòd tempus concedatur. libro 2. cent. 1. caſ. 40. num. 5. fol. 86
Fideiuſſorem poſſe interdũ ſe obligare pro principali ad pœnam corporalem. caſ. 303. num. 21. fol. 255
Fideiuſſores quando conueniendi poſt principalem. caſ. 40. num. 1. fol. 86
Fideiuſſoribus quòd tempus ſit ſtatuendum, vt præſentare debeant abſentem. ibid. num. 2.
FILIVS ex coniecturata voluntate patris poteſt alienare fideicommiſſum ex cauſa neceſsitatis, in quã incidit ſua culpa, ad caſum tamen non ordinata. caſ. 182. num. 65. fol. 175
Filius impendens in cauſam patris donare non præſumitur. caſ. 88. num. 12. fol. 115
Filius duplici ex cauſa domum defuncti patris habitare poteſt. caſ. 51. num. 14. fol. 93
Filius interrogari poteſt etiam lite conteſtata, an tanquam hæres, vel tanquam creditor domũ defuncti parentis inhabitet. ibid. num. 15.
Filius grauatus onere fideicommiſſi, non poteſt rem vnam alienare, & deinde dicere, eam ſe pro ſua legitima elegiſſe. caſ. 163. num. 19. fol. 162
Filius non poteſt eligere rem alteri legatam pro ſua legitima. ibid. num. 20.
Filius ſua culpa redactus ad neceſsitatem alienare nõ poteſt fideicommiſſo ſuppoſita. lib. 2. cent. 2. caſu 182. num. 54. fol. 174
Filius naturalis ex concubinatu quomodo præſumatur. caſ. 89. num. 26. fol. 117
Filius legitimus præſumitur, & ſi mater contradicat. ibidem. num. 27.
Filius Regis ſtultè regno renuntiauit, cùm credidit matri ſe Regis filium non eſſe. ibid. num. 28.
Filius legitimus præſumitur, & ſi ex muliere ſit natus, quæ diu fuit ſterilis. ibidem. num. 31.
Filius legitimus non præſumitur, cùm eſt natus patre iam diu abſente. ibidem. num. 32.
Filius certus quomodo in iure intelligatur. ibi. nu. 13
Filius verus interdum probatur. ibid. num. 18.
Filius præſumitur legitimus, quanquam adulteriũ mater commiſerit. ibidem. num. 20. fol. 118
Filius præſumitur legitimus, & ſi mater extra domũ commoretur, modò pater ad eam accedat. ibidem num. 25.
Filius conſcius conſpirationis factæ in patre, illã omninò detegere debet. caſ. 355. num. 15. fol. 292
Filius legitimus nõ præſumitur, cùm pater ad generandum impotens eſſet. d. caſ. 89. num. 53. fol. 118
Filius illegitimus multis coniecturis ſimul iunctis probatur. ibidem. num. 65.
Filius non dicitur effectus procurator patris, ſi iure familiaritatis illius negotia tractauit. lib. 2. cent. 2. caſ. 160. num. 16. fol. 161
Filius à patre expoſitus, ſi patrem interficit, parricida non iudicatur. caſ. 396. num. 14. fol. 328
Filio petenti bona paterna, litis ſumptus ſunt ſubminiſtrandi. caſ. 169. num. 13. fol. 165
Filio ſpurio vel naturali legatum, ob alimenta legatum cenſeri. ibid. num. 8.
Filium legitimũ eſſe natum ex quinquagenaria quænam ſit ratio, quæ ad ſic ſtatuendum mouit Iuſtinianum, cùm de nato ex ſeptuagenario verbũ non fecerit. caſ. 89. num. 63. fol. 118
Filiam conqueri non poſſe de dote à patre conſtituta. caſ. 149. num. 5. fol. 155
Filius ſoluens debita patris dicitur iure hæreditario facere. caſ. 493. num. 11. fol. 385
Filium non poſſe rem ſingularem pro ſua legitima eligere. d. caſ. 163. num. 16. fol. 162
Filium ex eo à patria poteſtate non liberari, quòd pater bannitus ſit. q. 50. num. 45. fol. 66
Filium poſſe vltra quatuordecim cauſas ingratitudinis exhæredari. caſ. 267. num. 6. fol. 239
Filiũ eſſe ſuæ legitimæ creditorem quomodo intelligatur. caſ. 163. num. 11. fol. 162
Filium in dubio naturalem præſumi, non autẽ ſpu-

 rium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rium. casu 194. numero 32. fol.186
Filium probari ex solo actu tractationis. cas. 89. num. 74. fol.118
Filij positi in conditione vocati an censeantur. cas. 148. num.1. fol.154
Filij qui loco quartæ Trebellianicæ maiorem portionem à statuto consequuntur, fructus in eam portionem non imputant. d. cas. 256. num. 37. fol. 231
Filij legitimi ex putatiuo matrimonio nasci. d. cas. 891 num. 16. fol.117
Filij primi gradus fructus in quartam Trebellianicã non imputant. cas. 256. num. 32. fol.231
Filij primi gradus etiam disponente testatore, nõ imputant fructus in quartam Trebell. ibidem. nu. 33
Filiorum amor incredibilis. cas. 135. num. 7. fol.149
Filios tueri & defendere, Iaris naturalis esse. cas. 194. num. 27. fol.186
Filia, quæ suasionibus matris abortum fecit, excusatur. cas. 357. num. 20. fol.193
Filia, quæ in corpus suum peccauit, si sit reuersa, à patre alenda & dotanda est. casu 464. numero 24. folio 374
Filiam non posse dotem à patre profectam coinuito exigere. cas. 242. num. 3. fol.227
Filiam alteri donare non posse dotem à patre profectam. ibidem. num. 4.
Filiam à statuto excludi à legitima: alij plures contrà. ca. 149. n. 13. f. 155
Filiam conqueri non posse de dote data ab auo. ibid. num. 14.
Filiam conqueri posse de dote tenuissima à patre, vel ab auo constituta. ibidem. num. 15.
FILIATIO probatur ex eo quod dominatus sit, scientibus vicinis, ex viro & vxore. d. cas. 891. n. 19. f. 117
Filiatio difficilis probationis est. ibid. num. 1.
Filiationis probationem triplicem esse. ibid. num. 3.
Filiationem probatione necessaria probari non posse. ibidem. num. 4.
Filiationis probandæ praxis. ibid. num. 56. fol.118
Filiationem ex similitudine probari. ibid. num. 87.
Filiationem esse difficilis probationis. cas. 116. nu. 6. fol. 143
Filiationem probare concludenter impossibile. casu 89. num. 11. fol.117
Filiationem probari ex tractatu & educatione. ibid. num. 69.
Filiationem ex tractatu & educatione probari etiam in iudicio petitorio. ibidem. num. 70.
Filiationem probari ex tractatu facto etiã patre mortuo. ibidem. num. 72.
Filiationem ex tractatu probari, & si deinde pater reprobet filium ipsum. ibid. num. 73.
Filiationem non probari ex tractatu, quando nouus tractatus primo contrarius intercessit. ibid. nu. 75.
Filiationem non probari ex tractatu causa pietatis facto. ibid. num. 76.
Filiationem ex parentum nominatione non probari. ibidem. num. 77.
Filiationem probari ex confessione iudiciali patris. ibidem. num. 79.
Filiationem probari ex libro patris, qui diem illius natiuitatis scripsit. ibid. num. 80.
Filiationé probari ex nominatione in antiquis. ibid. num. 84. fol.118
Filiationem ex fola fama interdum probari. ibidem. num. 86.
Fiscus quo ordine capiat bona cessantiũ soluere pensitationes. cas. 55. num. 10. fol.95
Fisci causam cum causa Ecclesiæ à pari procedere. ibidem. num. 4.
Fiscum hæredis loco succedere. cas. 137. nu. 4. fol.150
Fiscum cum priuato in dubio à pari procedere. q. 89. num. 4. fol.71
Fœdantes aliquem stercore in faciem puniuntur non leuiter apud Mediolanenses. cas. 385. nu. 3. fol.315
FOEDVS apud populum Romanum cuius auctoritate firmaretur. q. 100. num. 4. fol.72
Fœdus, qua solennitate apud Romanos percutiebatur. ibid. num. 5.
Fœdus æquum inter Carolum V. & Regem Galliarũ initum. ibid. num. 11.
Fœdus impar quod, & de eius forma. ibid. num. 13.
Fœdus deditiium quod. ibid. num. 23.
Fœderis genera duo. ibid. num. 6.
Fœderati populi qui. ibid. num. 2.
Fœderati populi liberi erant ab imperio populi Romani. ibid. num. 8.
Fœderatos æquo fœdere exilij causa ad confœderatas ciuitates confugere olim potuisse. ibid. num. 9.
Fœderatas ciuitates suos Magistratus retinere. ibid. num. 17.
Fœminam in feudo tenui succedere. cas. 214. nume. 3. fol. 213
Fœminas comã tondere non posse. cas. 392. n. 29. f. 322
FOENVS ex toto prohibuerunt Romani Pontif. cas. 398. num. 10. fol.329
Fœnus vltra modum à lege ciuili taxatum exercentes puniuntur. ibid. num. 14.
Fœnerator exigendo quod sibi non debetur, incidit in crimen stellionatus. d. cas. 298. num. 16. ibi.
Fœnerator non manifestus, an de iure Canonico puniatur. ibid. num. 34.
Fœnerator vsuras restituere cogitur. ibid. num. 35.
Fœnerator, qui propter paupertatẽ vsuras restituere non potest, excusatur. ibid. num. 37.
Fœneratorem hodie infamia notari. dicto casu 398. num. 30.
Fœneratorem à Iudice laico puniri posse. ibid. nu. 31.
Fœneratores infames esse declarauit Dioclet. d. cas. 398. nu. 11. ibid.
Fœneratores sacra communione indignos esse. ibid. num. 12.
Fœneratores, an corporali pœna plectantur. ibi. n. 13.
Fœneratores hodie in Regno nõ inquiri à Iudice laico, non præcedente accusatione. ibi. num. 50.
Fœneratores aspides esse. cas. 398. num. 2.
Fœneratores homicidis æquari. ibid. num. 3.
Fœneratores fures rapaces esse. ibid. num. 4.
Fœneratores contra naturam agere. ibid. num. 5.
Fœneratorum pestis maxima. ibid. num. 1.
Fœtus quando animatus esse dicatur, ex Plinio, Aristotele, & alijs. cas. 357. num. 3. fol.393
Flamines Diales vnde dicti. cas. 392. num. 15. fol. 321
Forenses pertranseuntes sine solutione gabellæ non puniri. cas 396. num. 7. fol.329
Formam contensu partium non remitti. quæstio. 30. num. 6. fol.18
Formula actionum qualis olim fuisset. q. 3. nu. 19. fo. 2
Formulam in bonæfidei actionibus non consueuisse præscribi, vt in cæteris. ibid. num. 16.
Fornarius qui pro certa summa promisit coquere panem pro familia, ea aucta, non augetur salarium. cas. 223. num. 10. fol.218
Fornicationem in Episcopo esse grauiorem, quàm in simplici Clerico. cas. 418. num. 4. fol.341
Fornicatoris pœna in foro conscientiæ quæ. cas. 289. num. 1. fol.248
Fornicatio simplex de Iure Ciuili impunibilis. ibid.
Fortior altero quomodo quis credatur. cas. 303. nu. 7. fol. 304

Fortior

Fortior altero præsumitur ratione qualitatis armorum. ibid. num. 8.
Fortior is creditur, qui in scrimia peritior est. ibi. nu. 9
Fortior creditur quis ratione sociorum, quos secum habet. ibid. num. 10.
Franciſci Squillacenſis doctrina explicatur. cas. 372. num. 5. fol.380
Franciſci Hotomani interpretatio explosa. lib. 2. cen. 2. cas. 71. num. 7. fol.107
FRATER fratrem castigare potest. cas. 364. nu. 6. f. 304
Frater locius singularis alterius maiorem impensam ab altero repetit. cas. 127. num. 4. fol.147
Fratre meo occidente rixantem mecum, non ego dicor occidisse, vel causam dedisse, vt puniar. cas. 471. num. 2. fol.376
Frater impensas à fratre repetit. cas. 88. num. 25. fol. 115
Frater immunis ob numerum duodecim liberorum immunem reddit alterum eius fratrem. cas. 379. num. 9. fol.313
Frater iure familiaritatis administrans bona fratris in eis aliquam possessionem, vel quasi non acquirit. cas. 160. num. 15. fol.161
Frater palàm cum sorore in eodẽ lecto dormiens excusatur à pœna incestus, qui non præsumitur. cas. 244. num. 7. fol.227
Frater potest in re vna legitimam assignare sorori. casu 163. num. 25. fol.162
Frater, qui fratris negotia gessit, tenetur reddere rationes. cas. 209. num. 5. fol.209
Fratris testimonium in causa graui reijci. cas. 104. numero 4. fol.133
Fratris testimonium recipi in criminalibus pro fratris innocentia. ibidem. num. 6.
Fratrem maiorem ratione maioris ætatis dici secundum aliquos. cas. 124. num. 2. fol.146
Fratrem maiorem dici ratione administrationis, secundum alios. ibidem. num. 4.
Fratrem singularem sociũ alterius non repetere maioris impensam, sed donasse præsumitur. d. casu 127. num. 8. fol.147
Fratres socij omnium bonorũ rationem non habent maiorem impensæ alterius eorum. ibidem. nu. 2.
Fratres communiter viuentes societatem omnium bonorum contrahere non dicuntur. ibid. nu. 15.
Fraus difficilis est probationis. cas. 116. nu. 13. fol. 143
Fraudem argui ex præcedenti tractatu de fraudando. cas. 470. num. 10. fol.375
Fraudem præsumi ex actu clam gesto. cas. 194. numero 18. fol.186
Friuolum quid sit. cas. 197. num. 6. fol.190
FRVCTVS impensi in causam alimentorum societatis ab altero non repeti. cas. 127. num. 9. fol.147
Fructus percepti & in horreo reconditi viuente testatore cùm re ipsa fideicommissario restitui. casu 256. num. 3. fol.230
Fructus pendentes viuente testatore venire in restitutionem cùm re fideicommissa. ibidem. num. 4.
Fructus pendentes pars fundi sunt. ibid. nu. 5.
Fructus pendentes in legatis cedere hæredis cõmodo. ibid. num. 6.
Fructus percepti vel pendentes iacente hæreditate cum ipsa re restituuntur. ibid. num. 7.
Fructus ab hærede adita hæreditate seminati hæredis sunt. ibid. num. 8.
Fructus rei donatæ donati nõ censentur. ibid. nu. 10.
Fructus adita hæreditate perceptos non restituit hæres, etiamsi testator iusserit restitui quicquid ad eum peruenerit. ibidem. num. 12.
Fructus ab hærede percepti volente testatore restituuntur. ibidem. num. 13.
Fructus restituit hæres, si iusit testator, quantamcunq; pecuniam restitui. ibid. num. 14.
Fructus appellatione pecuniæ contineri. ibid. nu. 15.
Fructus restituit hæres, si iusit testator restitui quidquid ex bonis supererit. ibid. num. 16.
Fructus restitui cum gratia fideicommissarij restitutio dilata fuit. ibid. num. 18.
Fructus restituit hæres grauatus vltra vires hæreditarias. ibid. num. 19.
Fructus rei fideicommissæ rem ex fideicõmisso amissam supplere debere. ibid. num. 20.
Fructus ciuiles, vt pensiones domorum restituit hæres. ibi. num. 24.
Fructus perceptos post euentum conditionis hæres restituit. ibid. num. 25.
Fructus perceptos post euentum conditionis hæres restituit, & si fideicommissarius ob absentiam restitutionem fieri non postulet. ibid. num. 26.
Fructus perceptos post restitutionẽ verbalem fideicommissi restitui. ibidem. num. 27.
Fructus percepti post euentum conditionis omninò restituuntur cùm dominium ipso iure transit in fideicommissarium. ibidem. num. 28.
Fructus perceptos ex ipsamet quarta Trebellianicæ hæres nunquam restituit. ibid. num. 31.
Fructus non imputant in Trebellianicam filij grauati restituere extraneo. ibid. num. 34.
Fructus non imputat in quartam Trebellianicam filius, cùm duas quartas detrahit. ibid. num. 35.
Fructus industriales maximos vsuras esse, ex Baldo. cas. 210. num. 28. fol.210
Fructus ciuiles vsuras esse, secundum alios. ibi. nu. 29.
Fructus in Trebellianicam filij naturales grauati restituere hæreditatẽ imputant. cas. 256. nu. 41. fo. 232
Fructus si non imputantur in Trebellianicam rerum hæreditarium, tamen diminutionem debent supplere. ibid. num. 43.
Fructus inhorreo reconditi in quartam Trebellianicam imputantur. ibid. num. 44.
Fructus cum credito compensari in fideicommissis. ibid. num. 48.
Fructus negligentia fideicõmissarij ab hærede percepti, in Trebellianicam non imputantur. ibi. nu. 52.
Fructus percepti post moram quomodo in quartam Trebellianicam imputet hæres. ibid. num. 53.
Fructus naturales qui. cas. 210. num. 2. fol.210
Fructus præbendæ non respondent minuatim horis Canonicis. cas. 429. num. 8. fol.355
Fructus industriales qui. ibid. num. 4.
Fructuum diuisio. ibid. num. 1.
Fructuum perceptio qualis fuerit ad sterilitatem indicandam probanda est. cas. 76. num. 4. fol.108
Fructuarium non posse arbores fructiferas incidere. cas. 78. num. 8. fol.109
Frumentum exportans, si dum esset in itinere, pœnituit, & reuersus est, non punitur. cas. 360. nume. 11. fol. 294
Frumentum exportans punitur ob conatũ, & si fuerit impeditus exportare. cas. 360. num. 17. ibi.
Frumentum inter fructus industriales numerari. ca. 210. num. 19. fol.210
Frumento legato quod est in castro, nõ venire, quod est in vrbe. q. 99. nu. 6. fol.71
Frumenta duorum admixta quomodo diuidantur. cas. 232. num. 3. fol.230
Frustra expectatur euentus, qui nihil operatur. cas. 185. num. 15. fol.179
Fugiens è carcere an pro confesso habeatur. cas. 301. num. 3. fol.253
Fugæ suspicionem solam non ostendere periculum

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse in mora.casu 87.num.4. fol.113
Fulgos.cons.79.colum.2.reiectum.casu 105. num.15. fol. 133
Fundus qui iure pignoris est apud minorem,alienari sine decreto non potest. cas. 71. nu.73. fol.167
Fundus emptus,presumitur emptus ex pecunia mutuata statim. casu 432. num.30. fol.356
Fundi cultura probanda est ad sterilitatem illius animdemonstrandam.cas.76. num.6. fol.108
Fundi proprietas est alimentarij,cùm fundus pro alimentis est relictus.cas.170.num.26. fol.166
Fundum sterilem sine decreto minor alienare non potest cas.171.num 60. fol.167
Fumi venditores qui,& de eorum pœna.cas.344.nu. 2. & seq. fol.283
Fumum vendere,prouerbium.ibid.num.5.
Fvrio svs in actu furoris delinquens omninò excusatur.cas.325.num.2. fol.272
Furiosus non intelligit,quod agit. ibid. num.4.
Furiosus delinquendo,nec quòad Deum peccat. ibi. num.5.
Furiosus delinquendo,non efficitur irregularis. ibi. num.6.
Furiosus, qui in furore deliquit reuersus ad sanam mentem,non punitur. ibid. num.8.
Furiosus suo facto effectus si deliquit, punitur. ibid. num.9.
Furiosus habens dilucida interualla, si deliquit, punitur.ibid.num.11.
Furiosus post commissum delictum effectus, pœna corporali non punitur.ibid.num. 12.
Furiosi factum,fortunæ factum dicitur.ibidem.nu.3
Furiosum al quem esse quomodo Iudex declaret. q. 80.num.67. fol.54.
Furibus cædendum esse fumi venditorem. casu 344. num.6. fol.283
Furigandus,vide Accusatus mithra, &c.
Fvr insignis nullis præcedentibus inditijs torqueri potest.q.84.num.8. fol.62
Fur hodie regulariter morte non mulctatur. cas.295. num.7. fol.251
Fur,hoc est,directarius & saccularius,punitur, si furtum committere solummodò tentauit. casu 360. num. 62. fol.294
Furem excusare non potest dominus, dicendo se ei concessisse rem auferre.cas.298.num.4. fol.252
Furem in domo inuentum testibus domesticis probari.cas.104.num 8. fol.133
Fures balnearij,Iudicis arbitrio puniuntur. cas.296. num.1. fol.251
Fures nocturni extraordinem plectuntur.ibid.nu.2.
Furum balnearium pœna.q.86.num.27. fol.62
Furum pœna ex legibus 12.tab.cas.295.nu.5. fol.251
Furtum quare hæreditate iacente non committatur. cas. 100. num.4. fol.252
Furtum præsumi ab eo factum,apud quem res reperitur.cas.462.num.10. fol.373
Furtum non commisisse præsumitur, qui erat impotens ad rei distractionem.cas.472.num.21. fol 377
Furtum committit socius, si rem socij in proprios vsus conuertit.cas.220.num.11. fol.215
Furtum rei minimæ fieri,& cur.casu 72. numero 13. fol. 107
Furtum faciens è re,quæ naufragio deperdita est punitur.cas.297.num.1. fol.251
Furtum magnum pœna mortis vindicatur. cas. 295. num.9. fol.250
Furtum nocturnum esse difficilis probationis. casu 116.num.14. fol.144
Furtum à vicinis factum præsumitur, nisi viri probi hi sint. cas.208. num.37. fol.207
Furtum commissum præsumi ab eo, qui domi solus erat tempore quo commissum fuit.cas.270 numero 21. fol.240
Furti pœnam ordinariam in infante temperari. casu 329.num.11. fol.274
Furto subtrahens Doctori librum, furtum magnum committit.d.cas.295.num.11. fol.251
Furta apud Lacedæmonios impunita.ibid. num.2.
Furta apud Ægyptios & Germanos impunita. ibid. num.3.
Furta impunita apud Samios. & quid apud Bactrianos.ibid.num.4.
Furta tria leuia qui commisit,pœna mortis punitur. ibid. num.17.
Furta tria dicitur commisisse is, qui duo in vno loco, & tertium in altero perpetrauit. ibid. num.18.
Furta tria dicitur & is commisisse, qui à duobus iam fuit absolutus.ibid. num.19.
Furta tria esse non dicuntur,quæ vna die & actu sunt commissa.ibid.num.20.
Furari licet ob causam necessarij victus,lib.2. cent.2. cas.182.num.27. fol.174.

G

Gabellam fraudare peccatum.casu 397. num.2. fol. 329
Gabellam iniustam fraudare licet. ibidem.num.5.
Gabellarum fraudatoribus sacramentalis pœnitentia iniungitur. ibidem. num.4.
Gabellarum conductores, quando ob casum fortuitum excusantur à solutione pensionis. cas.80. numero 1. fol.109
Gabellarum fraudatores puniri.cas.397.nume.1. folio 329
Galerum Cardinalium Causam appellari cas. 392. num.7. fol.321
Gallia quid obseruat contra Clericos deferentes arma.cas.304.num.35. fol.323
Galli stolidi.cas.57. num.50. fol.96
Gasparis Vallaschi interpretatio ad l.1. C.qui pro sua iurisd.explosa.q.54. num.22. fol.33
Geminia.cons.89.& Oldra.cons.81. declarantur. cas. 201.num.59. fol.193
Generandi potentia quomodo iudicetur, & quis dicatur ad generandum potens.cas.58. nume.1.& 2. fol. 98
Generalitas obscuritatem parit. casu 461.numero 11. fol. 372
Generalis denuntiatio quæ fit ab emptore venditori non sufficit. ibid.num.12
Generandi potentiam aliquando deficere in eo, qui laborat calculo in vesica. ibid. num.9.
Genesis locus.cap.1.declaratus.cas.210. nume.15. fol. 210
Genesis cap.2.exponitur.casu 420.num.3. fol.344.
Genesis cap. 4. declaratur.cas.420.num.7. ibid.
Genesis cap.2.declaratur.cas.420.num.9. ibid.
Genesis cap.2.elucidatur. ibid. num.68.
Glossa l.filiusfam.§.veteram,in verb. permissum de procu.reijcitur,& declaratur. cas.51. nume.22. fol. 92
Glossa l si quidem.C.de except.improbatur. casu 97. num.22. fol.125
Glossa Clemen.1.in verbo,alteri,de præben. declaratur.cas.201.num.29. fol.192
Glos.l.Nesennius.ff.de nego.gest.dum improbat morem rusticorum diuidentium contiouersias. declaratur.cas.57. num.25. fol.96

Glo.in l.vxori.§.vlt.de leg.3.exponitur.casu 88.num. 50. fol.115
Gloss.l. qui cum vno.§.1.adulterij,de re mil.explosa. casu 290.num.4. fo.249
Glo.cap.inter hæc.34.q.2.declarata.quæst.90. num.6. fol.66
Glo.l.si fideiussor.§.vltim.in verbo officium. ff.qui satisda.cog.explanatur.casu 87.nu.11. fol.113
Glo.l.Gallus.in prin.ff.de lib.& posthum.reiecta.cas. 89.num.48. fol.118
Glossæ opinio in l.2.in tertia solutione.C.de falsa mone.reijcitur.casu 316.num.28. fol.263
Glossæ interpretatio ad auth. Clericus quoque.C.de Epis.& Cler.improbata.casu 246.nu m.3.folio 288.
Glossæ expositio ad l. seruus. de act. & obliga. explosa.casu 354.nume.32. fol.291
Gn. Scipionis filia, quàm dote tenui nupta. casu 149. num.41. fol.154
Gomes. opinio. in §. rursus. num.35.instit. de act.explosa.casu 50.num.25. folio 92
Goueani interpretatio.ad l.2.ff. qui &à quibus appellare,reiecta,q.74.num.16. fol. 48
Græci laudi tribuebant,mortem sibi consciscere. casu 284.num.2. fol.244
Græcorum lex,ne instrumenta rusticalia pignore capi possunt.casu 378.num.3. fol.312
Græcos laudasse cadauera sepelientes. casu 387. nu.3. fol. fo.316
Gradum certum consanguinitatis probans præfertur probanti incertum.casu 48.num.28. fol.83
Grammatici consiliũ 51.nu.5. improbatum. cas. 105. num.14. fol. 134
Grammatici opinio consil.5.num.7.reiecta. casu 362. num.27. fol.302
Gratias principum non vitiari temporis augustia. casu 480.num.5. fo.382
Gratiæ motu proprio concessæ fauorabiles sunt.cas. 480.num.6. fol.382
Gratiam impetrans à pœna criminis,qualitatem criminis narrare debet.casu 203.num.30. fol.203
Gratiam impetrans à pœna homicidij animo deliberato perpetrati, qualitatem illam narrare debet. ibid.num.31
Gratiam & indulgentiam secundam impetrans primæ mentionem facere debet.ibid.num.32
Gregorij X. Constitutio de beneficiorum pluralitate impedienda.casu 259.num.4. fol.233
Gregorium Septimum Pont.Max. deposuisse Henricum Tertium Imperatorem ob commissam simoniam.casu 401. num.27. fo.333
Gratificari quid.casu 255.nume.2. fol.230
Gratificationis materia vbi tractetur.ibid.nume.4
Guarentigia quid fit.casu 17.num.6. fol.80
Guidonis Papæ q.29.à recentiorum oppugnationib. defenditur.casu 98.nume.12. fol.129
Guidonis Papæ,Alex.& Boerij confutata opinio.cas. 187.num.12. fo.183
Guidonis Papæ.quæstio 343.Cedens,defenditur.lib. 2.casu 183.nu.23. fo.178

H

Habitatio relicta comprehendit seruos cũ Dominis.casu 336.num.9. fol.276
Habitatio assidua quæ dicatur, vt contractum dicatur domicilium.casu 86.num.15. fol.112
Hadrianus in omnibus vrbibus templa Saluatori nostro ædificari iussit.casu 319.num.18. fol.267
Hadrianus pœnam sanciuit contra castrantes homines.q.80.nu.99. fol.54
Hadriani sanctio in motores terminorum. casu 393. num.9. fol.322
Hadriani decretum de partu decimestri,Hippocratis opinioni repugnare.casu 80.num.46. fo.118
Hæreditas adita hæreditatis nomen perdit. casu 256. num.9. fol.231
Hæreditas quæ iacens, & quæ vacans. casu 250. nu. 1. fol.156
Hæreditas iacens appellatur, etiam cùm extat filius defuncti,si se abstinet.casu 150.nume.6.ibid.
Hæres instituendus contra prohibentem mutari testamentum agit pro suo interesse. casu 395. nu.18. fol.326
Hæres extraneus filijs primi gradus à statuto æquiparatus,fructus in Trebellianicam non imputat.cas. 256.num.54. fol.231
Hæreditatem adire dicitur, qui dicit volo esse hæres. casu 496.num.8. fo.386
Hæres cui data est facultas eligendi fideicommissarium,si dicit volo Caium eligere fideicommissarium,dicitur Caium eligisse.cas.496.num.17.fol.386
Hæredem teneri vindicare mortem defuncti,alioqui hæreditate priuatur. casu 498. numero 28. folio 389.
Hæredem non posse adire hæreditatem antequam vindicauerit mortem defuncti.casu 498. nume.35. fol.389
Hæredem intra annũ legatum prestare debere,si modo interpellatur.casu 498.num.58. fo.300
Hæredem non teneri soluere legatum factum piæ causæ,nisi interpelletur.ibid.num.59
Hæres non sepeliens cadauer sui antecessoris punitur.casu 387.num.17. fol.316
Hæres grauatus restituere proprio filio, etiã fructus restituit.casu 256.num.22. fol.231
Hæres restituit fœtus pecorum.ibid. nu.23
Hæres extraneus fructus in Trebellianicam imputat.ibidem.num.50
Hæres quæ præstare teneatur in restitutione fideicõmissi.casu 49.num.31. fol.96
Hæres imputat in quartam fructus à se non restituẽdos.casu 256.num.2. fol.231
Hæredem mitti in possessionẽ ex ædicto Diui Adriani,cum testibus hæredẽ se esse probet.casu 63. n.4. fol.100
Hæredem hæreditate non adita agere, aliquãdo posse.q.16.num.7. fol.14.
Hæredem teneri satisdare legatarijs de eorum legatis soluendis.casu 10.num.1. fol.79
Hæredes qui mortem defuncti vindicare tenentur calumnia excusantur,si accusationem non probarunt.casu 321.num.23. fo.268
Haeresis suspectus non punitur.casu 374.num.8. fol.309
Hæresis pertinaciam requirit. casu 372. numero 9. fol.308
Hæresis crimen à cæteris multum differre ibidem. num.12
Hæresis crimen punitur ob solam cogitationem perfectam.casu 360.num.6. fol.294
Hæresis quid sit ibid.nume.8
Hæresis sola voluntate perficitur.ibid. nu.7
Hæresim causam arduam dici.casu 205.num. octauo. fol.205
Hæreticus manifestus hæresim manifestè abiurare debet.casu 372.nume.2. fol.308
Hæreticus dum errorem recognoscit, congruam satisfactionem præstare debet.ibid.nume.4
Hæreticum beneficijs priuatum censeri.cas.416.nume.61. fol.338

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæreticus qui se per linguæ lubricum, vel causa Iocita dixisse ait, an pœnam hæresis euadat. casu 374. num.14. fol.309
Hæreticus reuersus spiritualem pœnam non effugit. d. casu 372.num.10. fo.108
Hæreticus relapsus omnino punitur. casu 374. nu.1. fol.309
Hæreticus in viam reuersus à morte liberatur.ibid. num.6
Hæreticus quæ habeat præstare, vt pœnam hæresis effugiat.casu 373.num.3. fol.308
Hæretico an sufficiat Sacerdoti confiteri peccata absque alia publica abiuratione hæresis.casu 372.n.1. folio 308
Hæretico reuerso parcitur.casu 373.num.2.ibid.
Hæreticum receptans de hæresi suspectus est, & arbitrio Iudicis punitur.casu 374.nu.13. fol.309
Hæretici relapsi pœna.casu 374.num.2.ibid.
Hæretici bona confiscata quibus deferantur. ibidem num.4
Hæretici relapsi cadauer insepultum abijci. ibi. numero 5
Hæretici codices apud aliquem inuenti an eum de hæresi suspectum reddant. d. casu 374.numero 12. ibid.
Hæreticos carceri perpetuò includi posse.q.89.nu.11 fol.56
Hæresis suspectus & excommunicatus, si intra annũ non comparet, damnandus est vt hæreticus, & consequenter beneficijs priuatur, etiam si est Clericus beneficiatus.casu 416.numero 6. fol.338
Hæresis suspectus est, qui vltra annum in excommunicatione perseuerat.casu 416.num.7. fol.338
Hæresis crimen non priuare hęreticum ante declaratoriam.ibid.num.64
Hierosolymitanis militibus arma concessa esse. casu 394.nu.70
Hispaniæ consuetudo contra Clericos arma deferentes.casu 394.num.34. fol.324
Hispani callidi, versuti & elati. casu 57.nume.47.folio 96
Homerus nomen sibi mutauit. casu 318. numero 11. fol.266
Homeri locus.casu 89.num.5. fol.118
HOMICIDA ex lata culpa, non punitur pœna ordinaria.casu 324.num.11. fol.272
Homicida, quiad sui defensionem occidisse fatetur, ex illa confessione punitur.casu 279.numero 6.folio 243
Homicidam non esse, qui iubente Deo occidit. casu 254.num.6. fol.291
Homicidam probari, si cadauer coram eo emittit sanguinem.casu 270.nu.16. fol.240
Homicidium an præsumatur ex præcedẽti tractatu. casu 470.num.21. fo.376
Homicidium alicuius causa commissum, eo tamen non mandante, an efficiat eum deliquisse? cas.471 num.1. fol.376
Homicidium proditorię perpetratum atrocius iudicatur, quàm perpetratum simplici animo deliberato.casu 361.num.25. fol.299
Homicidium ludendo committens pœna homicidij non punitur.casu 324.num.5. fol.271
Homicidium præsumi commissum ab habitantibus. casu 270.num.22. fo.240
Homicidium, vide in verb. Lapidem in aere proijciens. & in verb. Venator.
Homicidij pœna temperatur in minori.casu 329.n.7. fol.274
Homicidij pœna non tenetur, qui offendiculo hominem necauerit, dum, vt feras prehenderet, illud posuit.casu 324.num.7. fol.271
Homicidij tractatus, vide Tractatus.
HOMO creaturarum dignissimus. casu 49. nume.10. fol.91
Homo ciuilis quis in procem.num 8. fol.1
Homo non dicitur, qui in vtero adhuc est.ca.357. numero 9 fol.293
Homo, simplex homo, & secũdum accidens quid fit. casu 210.num.9. fol.210
Homines conuocare, & congregare ad vim committendam, quando quis dicatur. casu 394.nume.101. fol.324
Homines ad malum procliuiores. quæst.7. nume.50. fol.5
Honesta materfamilias quæ concubinatu est, non dicitur. casu 69.num.6. fo.106
Honesta persona patroni quæ.ibid. num.8
Honestissima matrona quæ dicatur.ibid.nume.5
Honor cæteris præferendus.casu 377.numero 19.folio 311
Honorem propter delictum excludi. q.88.num.17. folio 64
Honorem vitæ anteferri, casu 396.numero septimo. folio 328
HORA facit vt vnum rescriptum altero prius cõcessum dicatur.casu 48.num.2. fo.89
Hora prima diei in rescripto posito arguitante illud rescriptum aliud non fuisse concessum.ibid.nu.18
Hora vltima diei in rescripto posita arguit hoc rescriptum fuisse, vltimo loco concessum.ibid.num.21.
Hora meridiana an arguat aliud rescriptum fuisse prius concessum.ibid.num.14
Horæ certitudinem reijcere onus probandi in aduersarium.ibi.num.26
Horreum præsumi combustum culpa custodis. casu 390.num.6. fo.319
Hospitatus qui pluries est apud amicũ, non potest illum cogere ad denuò hospitandum, & ibidem declaratur.casu 160.num.19. fol.191
Hypothecata censeri illata & inuecta eo animo, vt ibidem essent perpetuo.casu 441.num.4. fol.362
Hypothecata censeri in domo illata & inuecta, etiam si bona alterius sint, quàm inquilini.cas. 441.nu.5. ibid.

I

IACOBI Cuiatij declaratio. ad 5. prætereà, Insti.de act.reiecta.q.3.num.10. fol.2
Iacobi Cuiatij opinio de arbitrarijs actionibus. ibid. num.11
Iasonis duo responsa improbata. casu 105. numero 7. fol.134
Iasonis doctrina.l.2. num.16. in fin. C. de bon. poss. secund.tab.declaratur.casu 307.nu.5. fol.258
Iason.consil.144.lib.4.declaratur.qu.80. numero 56. fol.54
Iasonis inconstantia notatur. casu 260. num.15.folio 234
Iactationem commissi criminis puniri.casu 331.nu.6. fol.274
Idolis deseruisse barbaros multos. casu 420. num.88. fol.344
IGNORANTIA expendentis falsam monetam, illius iuramento probatur.casu 316.num.57. fol.263
Ignorantia expendentis falsam monetam, probatur ostendendo illum à quo monetam illam habuit. ibid.num.58
Ignorantia ex simplici figura scripturæ, & rei excusatur, q.90, num.36. fol.66

Igno-

Ignorantia cùm excusat, cùm diligentia requiritur. casu 308.num.5. fol.259
Ignorantia quando præsumatur. quæst. 72. nume.3. folio 46
Ignorantia publicationis legis quomodò probetur. casu 186.num.2. fol.181
Ignorantiam iuramento eam allegantis probari.ibi. num.3
Ignorantiam in hominis mente versari.ibid.num.4.
Ignorantiam eorum, quæ publicè nota sunt, non esse probabilem.ibi.nu.8
Ignorantiam iuramento non probari cum statutum illius allegationem reijcit.ibi.nu.10
Ignorantiam probabilem à statuto reiectam non censeri.ibid.nume.11
Ignorantiam censeri probatam ex probatione absentiæ.ibid.num.16
Ignorans ne puniatur, omnes dispositiones restringi.q.72.nume.4 fol.46
Illiteratus Clericus inferior, quando esse dicatur. casu 425.num.51. fol.352
Illiteratum esse, qui Grammaticam ignorat. ibidem. num.52
Illiteratum censeri, qui scit legere vulgariter tantũ. ibid.num.53
Illiteratum dici, qui non nouit loqui latinè, ibidem. num.56
Illiteratus non dicitur puer, qui pro sua ætate didicit.ibid.num.59
Illustrare idem esse, quòd nobilitare.casu 68.num.37. fol.104
Illustris persona, quæ.ibid.num.11.
Imaginem Saluatoris nostri pugione feriens, qua pœna plectatur.casu 376.num.5. fo.310
Imaginem Dei frangentis pœna.ibid.nume.6.
Imagines Dei & Sanctorum spurcans grauiter puniendus est.ibid.num.2
IMPEDIMENTVM non excusat, cùm suo facto quis illud sibi imposuit.casu 237.num.20. fol.224
Impedimentum iustum excusare à contumacia.casu 153.num.3 fol.159
Impedimentum causa belli excusat à contumacia, etiam si cõtumax petere potuerit saluum conductũ. ibid.num.13
Impedimentum testandi facit illatus metus testatori casu 395.num.40. fo.326
Impedimentũ testib. probari posse.casu 118. nu.1.144
Impedimentum probari ex iuramento impediti.ibi. nume.2
Impedimentum non probari iuramento periuri.ibi. num.4
Impedimentum his iuramento impediti non probari.ibid.num.5
Impedimentum, quod remoueri potuit impediti iuramento non probari.ibid.nume.6
Impedimentum matrimonij, vide Matrimonij impedimentum.
Impedimenta testandi varia esse. casu 395.numero 35. fol.326
Impedit testari qui requisita à statuto adhiberi Testamento prohiber.casu 395.num.37.ibid.
Impediens testari si proximior est, hæreditatem perdit.casu 395.num.13.ibid.
Impediens testari si æquales habet in gradu, eis acquirit.ibid.num.14.
Impediens Iudicem exercere suam iurisdictionem punitur.casu 438.num.1. fol.369
Impediens iurisdictionem delegati punitur, etiam si alias ipse impediens Iudex ipse extitisset.ibidem.numero 7
Impeditus omni conatu vti debet ad remouendum impedimentum, vt deinde eo existente excusetur. casu 153.num.15. fol.159
Impeditus Iudicis facto repulsare testes ante publicationem potest postèa.casu 236.num.4. fol.226
Impeditus vt prætextu impedimenti excusetur.quid probare debeat.casu 118.num 7. fol.144
IMPENSA magna vel modica ex qualitate personarum inducitur. casu 127.num.12. folio 147
Impensa quæ fit in fructibus custodiendis à conductore præstatur.casu 215.num.3. fol.213
Impensa, quæ causa proprietatis fit, & nullam de illis Dominus sentire habet vtilitatem, soluit fructuarius: si verò Dominus sensit commodum, pro modo illius ipse soluit.ibid.nume.4
Impensa magna facta ad perpetuam rei vtilitatẽ spectat Domino rei.ibid.num.5
Impensa modica, quæ dicatur.ibid.num.7
Impensam modicam etiam pro rei vtilitate, non soluit Dominus.ibid.num.6
Impensam factam pro particulari vtile in societate non contineri. casu 127.num.6. fol.147
Impensæ in victu & vestitu pupilli factæ à tutore, admittendæ sunt, & libro tutoris credi. casu 173. numero 3. fol.176
Impensæ factæ in Præceptores pupilli à tutore admittendæ sunt.ibidem.num.4
Impensæ factæ donando in remunerationem à tutore pupilli admittendæ sunt.ibi.num.5
Impensas magnas factas à tutore in causa pupilli non semper admittit Iudex.ibidem.num.6
Impensas immodicas à tutore factas in funere patris pupilli, non semper Iudex admittit.ibidem nu.7
Impensas turpes à tutore in causam pupilli factæ, à Iudice admittendæ non sunt.ibi.nume.8
Impensas simoniacas nõ repetit tutor, qui pro pupillo suo eas fecit.ibid.num.9
Impensæ, quæ gratia fructuum percipiendorũ fiunt, à conductore persoluuntur.casu 215. numero primo. folio 213
IMPERIVM mixtum, quomodò iurisdictioni coæreat.q.74.num.20. fol.48
Imperium cum mandata iurisdictione non transire. ibid.num.21
Imperij meri quæ sunt, in generali delegatione venire.ibid.num.44
Imperatorem esse Ecclesiæ defensorem. casu 338.nu. 7.fol.278
Imperatores olim habuisse equos per loca dispositos. casu 229.num.3. fol.220
Imperator, cætera in verbo Princeps, Pontifex.
Impossibilia dici quæ commodè fieri non possunt. 237.num.24. fol.224
Impostorem apud Tolosanum Consilium grauissima mulctatum pœna. casu 383.num.3. fol.345
Impostores Mediolani qua pœna puniatur. ibidem. num.2
Impulsio apud Rectores quæ.cas.361.numero nono. fol.299
Imputare in Trebellianicam quid. casu 256.nume.46. fol.231
Imolæ, Saliceti, & Alexandri confutata opinio. casu 114.num.9. fol.141
Inno.in c.significasti, de pœnit. & remi. declaratur. casu 363.num.20. fol.304
Inno. primum Pontificem excommunicasse Archadium Augustum & Eudoxiam eius vxorem, ob cõmissam simoniam. cas.401.num.24. fo.333
Innocentiæ probatio nunquam censetur exclusa. casu 416.num 39. fol.338

Inno-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Innocentia probari non potest, quando statutũ procedit vlterius excludendo probationes. casu 416. num. 41. ibid.
Innocentiam probare non potest contumax sæpius citatus. ibid. nu. 42
Immunitas concessa Doctoribus, cõpetit & Aduocatis. casu 237. num. 6. fol. 224
Immunitas concessa legum professoribus, & his similibus, etiam eorum vxori conceditur. casu 379. n. 4 fol. 313
Immunitas vni fratrum concessa alteri prodest. ibid. nume. 8
Immunitate perpetua ob benemerita aliquem donari. q. 46. num. 7. fol. 29
INCENDIARIVS Iure Canonico, Iudicis arbitrio punitur. casu 390. num. 39. fol. 316
Incendiarius in foro conscientiæ, quomodò puniatur. ibi. num. 40
Incendiarius etiam damnum vicino reficere debet. ibid. num. 14
Incendiarius dolosus damnum emendat, & criminaliter punitur. ibid. nu. 27
Incendiarium criminaliter etiam puniri ob leuem culpam. ibi. num. 22
Incendiarij lege Iulia de vi publica tenentur. casu 394. num. 80 fol. 324
Incendiarios grauissimis pœnis puniri. casu 390. n. 1. fol. 319
Incendium casum fortuitum aliquando esse. ibidem num. 2
Incendium culpa habitantium, quando præsumatur commissum. ibidem num. 3
Incendium cum ignoratur à quo commissum, absoluuntur omnes. ibid. num. 12
Incendium cùm apparet cuius culpa est commissum, is punitur. ibi. num. 13
Incendium lata culpa committens, damnum emendare debet. ibid. nume. 26
Incertitudo per relationem ad aliud certa ex Iudicis officio reddi potest. casu 188. num. 6. fo. 212
Incertitudinis vitium maximum. casu 188. nume. 1. fol. 184
Incertitudine casus aliquos non vitiari. ibidem. numero 3
Incertitudinem fauore dotis non vitiare. q. 68. n. 42. fol. 49
Incertum est non dici, quod per relationem ad aliud incertum reddi potest. q. 68. nu. 43. fol. 41
Incestum committit, qui virginem Deo dicatam violat. casu 389. num. 23. fol. 318
Incesti coitus pœna ob ætatem remittitur. casu 329. num. 3 fol. 274.
Incluſio vnius quando non fit exclusio alterius. casu 64. nu. 18. fo. 101
Inclusionem vnius exclusionem alterius esse. qu. 37. num. 21. fol. 23
Incidens quæstio, quæ. q. 45. num. 5. fol. 29
Incolam ex simplici habitationem aliquem non effici. casu 86. num. 14. fo. 112
Inconstantia damnatur. casu 421. numero 35. folio 349.
INCONTINENTI quando dicatur probari exceptio ad impediendam missionem in possessionem ex edicto Diui Adriani. casu 12. num. 4. fol. 79
Incontinenti quando dicatur in casu. l. 1. §. fi ita. ff. ad l. falcid. ibid. casu 30. num. 2. fo. 83
Incontinenti liquidatio, quando dicatur fieri ad imdiendum creditum iam liquidum. casu 14. num. 2. fol. 79
Incontinenti molestia probari quando dicatur, vt appellans commodo appellationis priuetur. casu 16. num. 4. fol. 80
Incontinenti quando dicatur probari exceptio ad litis ingressum impediendum. casu 19. num. 2. fol. 81
Incontinenti quando dicatur testis se correxisse, vt probet. casu 108. num. 5. fol. 137
Incontinenti de suo interesse probare, quando dicatur tertius. casu 18. num. 4. fol. 81
Incontinenti fieri dicitur probatio, Iudicis arbitrio. casu 9. num. 5. fol. 78
Indignationis Principis effectus quis. casu 365. nu. 4. fol. 305
Indignationem Principis incurrere, quid. cas. 320. n. 5 fol. 268
INDITIVM non repugnans quod. d. cas. 270. nu. 20. fol. 240
Inditium credibile, seu verisimile, quod. ibidem numero 13
Inditia quando per torturam censeantur purgata. casu 273. num. 1. fol. 240
Inditia certa esse debere, vt torturæ locus sit. d. casu 270. num. 23. fo. 240
Inditia quatuor modis eludi atque corrumpi. casu 343. num. 10. fo. 283
Inditia aliquando probationes claras facere. cas. 279. num. 2. fo. 243
Inditia ad torturam prȩcedere debent. casu 270. nu. 1 fol. 293
Inditia quæ sufficiant, vt torturæ locus sit. ibidem. num. 2
Inditia debent esse verisimilia & probabilia. ibidem. num. 6
Inditia à latinis signa appellantur. ibid. nu. 7
Inditia necessaria quæ. ibid. nu. 8
Inditij necessarij exemplum. ibi. nu. 9
Inditiorum copiam, vide Copiam.
Indiuidua quotidie interire. q. 68. nu. 6. fo. 41
Indumentum, vel intomentum legendum an sit. casu 392. num. 4. fol. 321
Indumenta Clericorum quæ. ibid. nu. 3.
INDVSTRIA personæ vbi est electa, ab ea non recedi tur. q. 68. nu. 8. fol. 41
Industria personæ censetur electa, cùm ardua negotia mandantur. casu 205. nu. 1. fol. 205
Industria vbi est electa, ibidem vices suas alteri mandari non posse. q. 54. num. 7. fol. 34
Industriam non censeri electam ex sola delegatione causæ meri, & mixti Imperij. contra paulo infrà. ibid. num. 8
Industriã personæ electam cẽseri ex delegatione causæ grauis. ibid. num. 11 fol. 41
Industriam hominis fuisse electam, quomodo cognoscatur. q. 68. num. 11. fol. 41
Industriam censeri electam cùm eius conscientia oneratur. ibi. num. 12
Industriam dici electam cùm negotium indeterminatur. ibi. num. 13
Industriam esse electam cùm arbitrium mandatur. ibi. num. 14
Industriam censeri electam cum arduum negotium mandatur. ibid. nume. 15
INFANS qui in vtero est adhuc, vel in cunabulis appellatur. cas. 57. num. 8. fol. 97
Infantem fari non posse. ibid. num. 17. fo. 111
Infantes doli capaces non esse. ibid. nume. 15
Infantiæ proximus quis. ibid. num. 2
Infantiæ proximum non esse, qui annum septimum non excesit. ibid. num. 14
Infantiæ proximum dici vsque ad annum octauum perfectum. ibid. num. 18

In-

Infantiam anno septimo expleto perfici. ibidem. numero 9
INFAMEM à testimonio repelli. q. 27. nume. 3. fol. 18.
Infames non admitti in testes in causis criminalib. ibid. num. 6
Infames quatuor casibus admitti in testes in criminalibus. ibid. num. 7
Infamiæ nomen non retinere, qui malæ famæ fuit, si nunc est bonæ. cas. 464. num. 22. fol. 374
Infamis fidem non facit. casu 474. numero 19. folio 378.
Infamis efficitur qui delictum fatetur. casu 474. n. 51. ibid.
Infames ferre non posse testimonium. ibidem. numero 52
Inferiorẽ posse addere pœnam legi superioris ad illius confirmationem & conseruationem. cas. 398. n. 46. fol. 329
Infirmitas quid sit. casu 60. num. 10. fol. 99
Infirmus quis, ibid. n. 16
Infirmus, vide Valetudinarius.
Ingratus non dicitur, qui casu donatorem offendit. casu 324. num. 8. fol. 271
Inquilino remitti pensionem, si conduxit domum eo animo, vt hospites haberet, & bello deinde fuit impeditus. casu 140. nume. 2. fol. 361
Inquilinum solitum hospitari scholares eo animo domum conduxisse dicitur. ibi. num. 4
Inquilini qualitas arguit, qua de causa domus ab eo fuerit conducta. ibid. num. 5
Inquisitor hæresis puniri potest impedientes suum officium. casu 538. num. 6. fol. 360
Inquilinus an malè versetur in domo, Iudicis arbitrio est. cas. 78. num. 9. fol. 109
Inquisitores hæreticæ prauitatis esse delegatos Pontificis ad Vniuersitatem causarum. quæst. 54 num. 41. fol. 33
Inquisitorum Officiales arma ferre possunt. cas. 394. num. 66. fol. 324
Inquisitionem non præsedentibus inditijs formari non posse à Iudice habente arbitrium procedendi in causis criminalibus. q. 78. num. 1. fo. 52
Inquisitionem non præcedentibus inditijs posse formari, cum Princeps causa cognita ita mãdat. quod multipliciter declaratur. ibid. num. 4
INIMICVM à testimonio repelli. casu 100. numero 1. fol. 139
Inimici manibus se se committere, interdum licere. q. 7. num. 11. fol. 5
Inimici testimoniũ etiam in causis arbitrarijs repelli. q. 28. num. 1. fol. 18
Inimici testimonium repelli etiam in causis priuilegiatis. ibid. num. 2
Inimici testimonium non admitti in causis hæresis. ibid. num. 3
Inimici testimonium iuregentium reijci. ibidem. numero 4.
Inimici testimonium nec semiplenè probare. ibidem num. 5
Inimici præsumpti testimonium inualidum. nu. 6
Inimici reconciliati testimoniũ inualidum. ibi. nu. 8
Inimicitia ex causa ciuili omnium bonorum æquiparatur inimicitiæ ex causa capitali. casu 239. num. 11. fol. 226
Inimicitia capitalis quæ sit, à Iudicis arbitrio pẽdet. casu 110. num. 3. fol. 139
Inimicitiam grauem causari ex omnium bonorum controuersia. ibid. num. 4.
Inimicitiam ex causa minus probabili causatam testes repellere. d. q. 28. num. 9. fol. 18
Inimicitiam incognitam testem repellere. ibid. nu. 7
Iniuria atrox infertur ex libello famoso. casu 263. numero 34. fol. 236
Iniuria illata Magistratui, donec est in syndicatu punitur ac si reipsa fit in ipso officio. d. c. 1. 263. nu. 10. fol. 236
Iniuria facta Magistratui nõ contemplatione officij, non punitur ordinaria pœna. ibi. num. 17.
Iniuria Rectori facta atrox censetur. ibidem. numero 15
Iniuria facta Doctori dicitur atrox. ibid. num. 17.
Iniuria ex causa inimicitiæ Doctori illata, non punitur, vt facta Doctori ratione dignitatis. ibidem. num. 19
Iniuria atrox dicitur coram Magistratu facta. ibidem num. 23
Iniuria facta in foro atrox dicitur. ibid. nu. 24
Iniuria est atrox, cùm in faciem quis vulneratus est. ibid. nume. 27
Iniuria facta scholastico, Iudicis arbitrio punitur. ibi. num. 16
Iniuria atrox, quæ. casu 263. nume. 1
Iniuria Magistratui illata atrox dicitur. ibi. nu. 5
Iniuria vni facta quando eius coniũctis facta dicatur. casu 261. num. 2. fol. 235
Iniuria facta vni ex consanguineis, quò ad quæ alteri facta censeatur. ibid. nume. 4
Iniuriam esse atrocem Principi maledicere, casu 377. nume. 14. fol. 311
Iniuriam, vide in verb. Fædantes.
Insidiæ quæ, & quomodo parentur. casu 361. num. 28. fol. 299
Inops quis Iudicis arbitrio dicitur. casu 65. nume. 9. fol. 103
Insignia familiæ corrumpens & delens punitur. casu 281. num. 4. fol. 243
Insignibus altioribus ordinis vtens falsi tenetur. casu 320. num. 12. folio 268
Inspectio in pudibundis ad ætatis probationem reijcitur. casu 117. num. 3. folio 144
Insolutum dationem emptioni & venditioni æquiparari. casu 171. num. 51. fol. 167
INSTANTIA Iuris Communis seruanda, an sit coram Iudice, qui suo arbitrio cognoscit. q. 21. n. 1. 15
Instantia peremptа Iudex desinit esse Iudex. q. 67. n. 17. fol. 40
Instantia qualis esse debeat cum super re tẽpore peritura iudicandum est. q. 22. num. 15. fol. 16
Instantia coram arbitro, quæ. ibid. nume. 4
Instantiam causæ coram Principe non currere. q. 8. n. 22. fol. 8
Instantiam non dari in causis summariè tractandis. q. 22. num. 3. fo. 16
Instantiam & terminum clarè præfixum causæ obseruandum esse. ibid. num. 14.
Instantiam non prorogare Iudicem datum ad absoluendum, vel condemnandum. q. 21. nu. 10 fol. 15
Instantiam præfixam non esse in causis Iudici arbitrarijs. q. 22. num. 1. fol. 16
INSTRVMENTVM non vacillat contradicentibus aliquibus testibus, cæteris culpa aduersarij impugnantis iam vita functis. casu 105 num. 30. fo. 134
Instrumentum non reddi suspectum cum testes instrumentarij negant, se memores eorum, quæ scripta fuerunt. ibid. num. 31
Instrumentum falsum arguitur cùm duo, vel tres testes deponunt aliter dictum fuisse, quàm scriptũ. ibid. num. 32
Instrumentum vacillare, contradicente solo teste ex non descriptis. ibid. num. 36

In-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Instrumentum an vacillet, cùm duo testes ex non descriptis contradicunt, variæ sunt Doctorum opiniones. ibid. num. 37
Instrumentum probationem probatam facere. ibid. num. 41
Instrumentum sustinetur cùm Notarius, & vnus testium pro illo deponunt. ibi. num. 43
Instrumentum reddi suspectũ cum tres, vel quatuor testes etiam ex non descriptis illi contradicunt. ibid. num. 44
Instrumentum non reddi suspectum tribus, vel quatuor testibus contradicentibus, si alij pro instrumento deponunt. ibid. num. 46
Instrumentum coram Principe celebratum nõ redditur suspectum ex testimonio trium, vel quatuor contradicentium. ibid. num. 45
Instrumentum authenticum non sumi è scriptura, quæ à Notario habita non est in numero protocoli, etiam asserente Notario esse ex protocolatis. d. casu 187. num. 31. fol. 182
Instrumentum, quod alioqui ex forma statuti executionem paratam habet, non potest executionem suam recipere, cùm mensura vel numeratio requiritur. casu 17. nu. 3. fol. 80
Instrumentum authenticum sumi potest de protocolo in aliqua parte vitiato & interlineato. d. caſ. 187. nume. 17. fol. 182
Instrumentum authenticum posse sumi ex antiquo protocolo subscriptione Notarij carente. ibidem. nume. 18
Instrumentum authenticum ex prothocolo extenso sumi potest. ibid. num. 19
Instrumentum authenticum ex protocolo cæterato sumi posse. ibi. nume. 20
Instrumentum authenticum nõ sumi ex protocolo, cum falsi suspicio subest. ibidem num. 23
Instrumentum authenticum sumi non posse à cedula, quæ in filcia scripturarum Notarij reperitur. ibid. num. 24
Instrumentum Testamenti redditur suspectum si vnus ex septem testibus necessarijs illi contradicit. casu 105. num. 13. fol. 134
Instrumentum Testamenti an vacillet, si duo ex septem testibus contradicant. ibid. num. 18
Instrumentum non vacillat ex contradictione vnius testis, si leuis ponderis est causa. ibidem num. 20
Instrumentum non vacillat cum testis contradicens de mendacio conuincitur. ibid. num. 22
Instrumentum an vacillet, cum duo testes contradicunt. etiam stante numero perfecto. ibidem. numero 24.
Instrumentum vacillare si vnus testis ex descriptis contradicat cæteris tacentibus, vel moruuis. ibid. nume. 25
Instrumentum non vacillat contradicentibus duob. testibus, si cæteri ad fauorem instrumenti deponant. ibid. num. 27
Instrumentum reprobari omnino, cùm omnes testes instrumentarij negant se illi interfuisse. ibi. num. 9
Instrumentum suspectum nõ redditur, cùm vnus testis instrumentarius contradicit, integro stante testium numero. ibid. num. 11
Instrumentum inualidum occultans non punitur. caſ. 311. num. 9. fol. 260
Instrumentum antiquitus confectum & nouiter registratum, falsum præsumitur. d. caſ. 187. nu. 38. 182
Instrumentum falsum probari ex locorum distãtia. caſ. 270. num. 10. fol. 240
Instrumentum authenticum è protocolo sumi. casu 187, nume. 2. fol. 182
Instrumentum authenticum sumi potest ex protocolo cæterato & extenso. ibid. num. 6
Instrumenti fides non vacillat ex contradictione testis, qui ex consuetudine non requiritur. d. caſ. 105. num. 21. fo. 134
Instrumẽto falso vtens quomodo puniatur remissiuè. casu 276. num. 26. fol. 242
Instrumento an credatur, cùm à testibus instrumentarijs oppugnatur. casu 105. num. 1. fol. 133
Instrumento seu protocolo cæterato plus creditur in dubio, quàm extenso. d. caſ. 187. num. 21. fol. 183
Instrumenta de nouo produci non posse, cum saluũ non est Ius aduersarij. d. caſ. 241. nume. 8. fol. 227.
Instrumenta si sint de nouo reperta, petere quis terminum ad illa exhibenda non admittitur. ibi. n. 10
Instrumenta executionem paratam non habere. caſ. 17. num. 1. folio 80
Instrumenta guarentigiata executionem paratam etiam de Iure Communi habere. ibid. num. 5
Instrumenta de nouo celebrata post conclusionem in causa posse produci. q. 35. num. 18. fol. 22
Instrumenta pro Notario scribente non probare, & quare. caſ. 91. num. 13. fol. 123
Instrumenta suo aduersario subtrahens, falsi pœna non tenetur. caſ. 311. num. 7. fol. 260
Instrumenta de nouo reperta, quandoque produci posse. casu 241. nume. 1. fol. 226
Instrumenta de nouo reperta ab eo, qui negligens fuit in his perquirendis non semper produci posse. ibid. num. 2
Instrumẽta reperta de nouo vt possint produci, quæ requirantur. ibid. num. 3
Instrumentorum appellatione venire testes iam examinatos. casu 63. num. 6. fol. 100
Intellectus, require Lex. Cap. Clem. Parapraphus.
Intellectum absurdum fugiendum esse. quæst. 7. numero 78. fol. 5
Interdictum vnde vi, non posse exerceri contra eum, qui statim suam possessionem recuperauit. caſ. 11. num. 1. fol. 79
Interdictum Ecclesiasticum quid sit. caſ. 180. nume. 3. fol. 173
Interdicti vti possidentis causa dubia, quomodo pronuncianda. q. 56, num. 3. fol. 36
Interdicto vti possidetis obtinet is, cuius testes deponunt, eum per decennium possedisse, & plus, cũ testes aduersarij simpliciter de decennio deponant. caſ. 47. num. 9. fol. 88
Interesse singulare quomodo probetur. lib. 2, cen. 2. casu 120. num. 5. fol. 145
Interesse est difficilis probationis. caſ. 116. nume. 20. fol. 144
Interesse damni emergentis & lucri cessantis consideratur, cum debito tempore debitor non soluit. casu 119. num. 1. fol. 144
Interlocutoria dicitur illa declaratio, qua Iudex declarat esse in causa conclusum. caſ. 51. num. 29. fo. 93
Interlocutoria quæ executionem secum trahit, vim diffinitiuæ habet. ibid. num. 30
Interlocutoria, qua pronuntiatur capitula non esse admittenda, vel positionibus non esse respondendum, vim diffinitiuæ habet. ibid. num. 31
Interpretatio contra contumacem in dubio fol. 66
fit. q. 90. num. 31.
Interpretatio Iasonis ad l. 1. C. qui pro sua iurisd. examinata. q. 54. num. 19. fol. 34
Interpretatio quæuis sumitur ad donationem euitãdam. caſ. 88. num. 2. fol. 115
Interpretatio stricta, quando in pœnalibus. sumatur. caſ. 305, nu. 18. fol. 253

Inter-

Interpretatio, quæ minus lædit Ius, recipienda est. casu 200. numero 4. fol. 192
Interpretatio illa sumenda est, quæ à prudentibus reprehendi non potest. casu 199. nu. 8. fol. 191
Interpretatio illa sumenda est, qua vtriq; partium fit consultum & satisfactum. ibid. numero 13
Interpretatio illa sumenda est, qua contrahentium alter damnum non sentiat. ibid. nu. 15
Interpretatio, quæ culpam & iniquitatem excludit, reipcienda est. ibid. num. 17
Interpretatio illa sumenda est, qua legum correctio euitatur. ibid. nu. 21
Interpretatio, qua actus sustinentur, recipienda est. ibid. nu. 22
Interpretatio, qua pugnantia ad concordiam reducuntur, sumenda est. ibid. nu. 23
Interpretationem à subiecta materia sumi. ibidem nume. 2
Interpretationem sumi vel à natura rei, vel verisimilitudine. ibid. num. 3
Interpretationem æquitati conuenire debere. ibid. nume. 4
Interpretationem necessariam dici, quę per rationem fit. ibid. nu. 5
Interpretationem benigniorem recipiendam esse. ibid. nu. 6
Interpretationem à cortice verborum non esse sumendam. ibid. num. 7.
Interpretationem Iuri Communi consentaneam recipiendam esse. ibid. nu. 9
Interpretationem à verisimili sumendam esse. ibid. numero 10
Interpretationem sumi à consuetudine. ibidem numero 11
Interpretationem illam esse sumendam, quæ casui magis necessario conuenit. ibid. nu. 12
Interpretationem vtriq; casui conuenientem sumendam esse. ibid. nu. 14
Interpretationem à proximis, non à remotis esse sumendam. ibid. nu. 18
Interpretationem esse sumendam, ne actus eluſorius fit. ibid. nu. 19
Interpretationem esse recipiendam ex viri boni arbitrio. ibidem nu. 20
Interpretationem latam sumi, cùm de delicto puniendo agitur. qu. 69. nu. 24. fol. 43
Interpretationem, quæ æquitatem magis sapit, esse amplectandam. q. 7. nu. 18. fol. 5
Interpretationem magis probari, cum Iuri Communi conuenit. ibi. nu. 19
Interpretationem ex verborum cortice desumptam, reijci. ibid. nume. 20
Interpretationem benigniorem probari. ibidem numero 21
Interpretationem illam probari, quæ à sapientibus reprehendi minimè potest. ibid. nu. 22
Interrogatio, quæ ingressu litis fit, circa præparatoria versatur. casu 51. nu. 5. fol. 93
Interrogatio hodie actionem non parit, vt olim, & quare. ibidem nu. 6
Interrogatio hodie quando fieri possit. ibidem numero 7.
Interrogationis, quæ in Iudicij ingressu fit, effectus. ibid. nu. 4.
Interrogationes in qua Iudicij parte fiant. ibidem nu. 1
Interrogationes in Iudicio quibus rationibus fiant. ibid. numero 2
Interrogationes fieri in Iudicij limine. ibidem numero 3
Interrogationes circa quæ versentur, nouè explicatum. ibid. nu. 10
Interrogationes post litem contestatam suadente æquitate concedi. ibid. num. 12
Interrogari licet ante litem contestatam reus, quo titulo possideat. ibid. nu. 11
Interrogatoria edenda non esse. casu 175. numero 2. fol. 171
Interrogatoria nõ omnino ab actore ante litem contestatam proponenda. caſ. 51. nu. 17. fol. 93
Interrogatoria post conclusionem in causa fieri ad declarationem exortæ dubitationis. ibidem nume. 18
Interrogatoria post conclusionem in causa fieri non posse ad litis decisionem. ibid. nu. 19
Interrogatoria semper admitti, cum in causa summa riè & sola facti veritate inspecta proceditur. ibid. nume. 40
Interrogatoria absenti cuius expensis mittantur. caſ. 228. nume. 3. fol. 220
Inuentarium non fieri, cùm impensa rerum valorem excedit. casu 72. num. 8. fol. 107
Ioan. Andreæ c. duobus. de rescript. in 6. declaratur. caſ. 48. nume. 29. fol. 89
Ioannis Bolognetti consideratio confutata. q. 54. nu. 14. fol. 34
Ioannis Bolognetti consideratio reiecta. casu 93. nu. 15. fol. 125
Ioan. Corasius à Ploti morsu vindicatus in interpretatione l. nummis de in litem iura. casu 207. numero 9. fol. 206
Ioan. Corasij de fructibus opinio reiecta. caſ. 210. nume. 6. fol. 210
Ioannis Corasij opinio de nomine actionis arbitrariæ. q. 4. nu. 5. fol. 3
Ioannis Corasij opinio de actione noxali non arbitraria. confutata. q. 5. nu. 14. fol. 4
Iocalia magni valoris non præsumi donata à viro vxori. caſ. 218. nu. 3. fol. 214
Iocalia pretiosa quæ esse dicuntur. ibid. nu. 4.
Iracundia delinquens mitius punitur. casu 319. nume. 33. fol. 267
Iracundia delinquens animo deliberato delinquere non dicitur. caſ. 361. nu. 8. fol. 299
Iracundia delictum fuisse perpetratum quomodò probetur. caſ. 319. nu. 35. fol. 267
Irregularem non effici, qui casu in ludo publicè permisso socium interfecit. caſ. 400. nu. 3. fol. 332
Irregularem non effici nisi in casibus à iure expressis. caſ. 276. num. 21. fol. 242
Isaurici fures qui. casu 394. nu. 98. fol. 324
Iserniæ opinio reiecta. caſ. 40. nu. 13. fol. 86
Iudæos posse puniri per indirectum pœnis Ecclesiasticis, si fœnus exercent. casu 449. nu. 17. fol. 365
Iudæos posse compelli ad restitutionem vsurarum. caſ. 449. nu. 18. fol. 365
Iudæos non comprehendi in constitutione. capitul. quanquam. de vsuris in 6. ibi. num. 20
Iudæus adulterium cum Christiana committens, pœna mortis plectitur. caſ. 290. nu. 7. fol. 249
Iudæus qua pœna punitur si Christianam solutam simpliciter carnaliter cognouit. ibid. nu. 8
Iudęus cognoscens carnaliter Christianam in velamine matrimonij pęna mortis punitur. ibid. nu. 1.
Iudæus quomodo oblatum sibi à Christiano iramentum deferenti referat. caſ. 189. nu. 6 fol. 184
Iudæo & hæretico non conceditur in litem iurare contra depositarium. casu 208. numer. 43. fol. 207
Iudæum habentem saluumconductum, qui offendit, punitur. caſ. 336. nu. 4. fol. 275

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudæam carnaliter cognoscens ob ætatem minorem excusatur. casu 329. numero 4. fol. 274
Iudæos esse deteriores ipsis saracenis. cas. 290. numero 22. fol. 249
Iudæos loco ciuium sæpe haberi. ibidem numero 12
Iulij Pauli receptarum sententiarum locus. casu. 263. num. 4. fol. 236
IVDEX per sordes iudicans, acerrimè punitur. casu 342. nume. 1. fol. 281
Iudex corruptus lege 12. tab. capite mulctabatur. ibid. numero 5
Iudex corruptus lege Iulia repetundarum punitur. ibidem nu. 6
Iudex corruptus vna pœna sola punitur, & si duo criminis tituli in eo sint, falsi, & legis Iuliæ de repetundis. ibid. nu. 9
Iudex aliquid accipiens vt iudicet in causa ciuili, si rectè iudicat, solùm accepta restituit. ibidem numero 16
Iudex quando dicatur iudicasse per sordes. ibidem nu. 18
Iudex corruptus ad huc dicitur, si quid accipit, vt sententiam iustam ferat. ibid. nu. 19
Iudex baratariam committit, dum per sordes iudicat. ibid. nu. 20
Iudex omnino restituit acceptum, etiam si datum fuerit sine corruptionis animo. ibidem nume. 22
Iudex malè accipit, quod accipit, vt celeriter iustitiam faciat. ibid. num. 26
Iudex etiam si nihil ipse promittat, malè tamen accipit. ibid. nume. 27
Iudex corruptus dicitur, etiam si solùm ei quid promissum fuerit. ibid. nu. 28
Iudex promittens facere, & non faciendo, punitur si quid accepit. ibid. nu. 30
Iudex accipiendo punitur, etiam si pœniteat. ibidem nu. 31
Iudex restituendo quod accepit excusatur. ibidem numero 32
Iudex corruptus dicitur, si debitum remissum ei fuerit. ibid. num. 33
Iudex corruptus dicitur, etiam quando ei quid fuit mutuo datum. ibid. nu. 34
Iudex corruptus dicitur si exculenta & poculenta magni valoris accipiat. ibid. numero 35
Iudex iustè accipit datura in recompensationem laboris. ibid. nu. 40
Iudex reprehendi non potest quòd vnum genus probationis secutus sit. cas. 90. nu. 7. fol. 122
Iudex pœnam eligit, cum electionis verba sunt imper sonaliter prolata. q. 94. nu. 9. fol. 69
Iudex quæ considerare debeat, vt fidem adhibeat libro rationum tàm pro producente, quàm contra. cas. 93. nume. 3. fol. 124
Iudex ordinarius solus iudicat instantia renouata, cum antiquaacta sunt. q. 67. nu. 18. fol. 40
Iudex quid obseruare debeat in diuisione lucri facti à filio cum pecunijs paternis. casu 126. numero 6. fol. 146
Iudex ex sapientis consilio imperitè iudicans punitur. cas. 339. nu. 16 fol. 279
Iudex impeditè absoluens reum ad obseruationem Iudicij punitur. ibid. nu. 17
Iudex imperitè non iudicat, si ob opinionum varietatẽ, vnam fortem deteriorem sequitur. ibid. nu. 19
Iudex non punitur, si quid leuissima culpa egit. ibid. nu. 21
Iudex quid obseruare debet, cùm tempus præstituere vult architecto ad domum ædificandam. casu 221. nu. 3. fol. 217
Iudex quid obseruare debeat cum mora commissa dicitur. cas. 220. nu. 46. fol. 215
Iudex cum ex causa recedit à dispositione Iuris Communis in dilationibus concedendis, causam exprimere debet. casu 52. nu. 22. fol. 95
Iudex in arbitrarijs etiam causis sententiam ferre cogitur. q. 41. nu. 1. fol. 26
Iudex, qui arbitrio suo procedere potest, cui æquiparatur. q. 22. num. 5. fol. 16
Iudex assumptus in extraiudicialibus perpetuò iudicare potest. ibidem numero 6.
Iudex, qui procedendi arbitrium habet, quæ immutare possit. q. 15. nu. 1. fol. 13
Iudex datus ad cognoscendum, an etiam ad iudicandum sit datus. q. 37. nu. 13. fol. 23
Iudex non debet esse magis vni quàm alteri gratiosus. q. 65. nu. 5. fol. 39
Iudex quid obseruare debet, vt intelligat inditia ad torturam sufficientia. casu 270. numero 5. folio 240
Iudex arbitrium in criminalibus habens, an testes falsum coram se deponentes punire possit. q. 91. nu mero 1. fol. 68
Iudex ordinarius punit testes coram se deponentes falsum. ibi. nu. 2
Iudex, qui altè & bassè procedere potest, exceptionem spolij reijcere valet. quæst. 51. numero 3. fol. 31.
Iudex lata sententia iustè accipit, quod ibidem declaratur. casu 342. nu. 39. fol. 282
Iudex rebannire potest bãnitum, si ei à Principe concessum est. q. 92. nu. 7. fol. 69
Iudex causæ principalis, quando de incidenti cognoscat. q. 91. nu. 8. fol. 68
Iudex quid obseruare debeat in refrenanda testium multitudine. casu 249. nu. 4. fol. 229
Iudex quid obseruare debeat in diuisione. casu. 245. nu. 15. fol. 228
Iudex quid obseruare debeat in dijudicando aliquem esse pubertati proximum. casu 57. numero. 45. fol. 96
Iudex cautè agere debet cum minorem decem annis pubertati proximum iudicare vult. ibidem numero 53
Iudex moderatur tempus sistendi aliquem in Iudicio ex qualitate personæ & loci. cas. 54. numero 3. fol. 95
Iudex debet se instruere de rebus minorum antequam prædiorum alienationem permittat. casu 171. nu. 9. fol. 167
Iudex litem suam facit cum negligit administrare iustitiam. cas. 341. nu. 1 fol. 281
Iudex negligens punitur aliquando minus quam sit interesse partis. ibid. nume. 4
Iudex negligens ab officio deponi potest. ibidem numero 5
Iudex negligens aliquando pœna capitali punitur. ibid. nu. 6
Iudex negligens 36. casibus punitur. ibid. nu. 7
Iudex quid considerare debeat in iudicando partu decimestri, an legitimus sit, vel non. cas. 89. nu. 45. fol. 118
Iudex alteri litigatorum sanguine coniunctus, rectè vt suspectus recusari potest. casu 152. numero 3. fol. 158
Iudex consanguineus decimi gradus recusari potest, ibid. num. 5
Iudex, qui parem cum vtroque ex litigantibus coniunctionem habet, vt suspectus recusari nõ potest. ibidem nu. 8

Iudex

Iudex quando dicatur persona coniuncta, vt recusari possit. cas. 146. nu. 7. fol. 154
Iudex quæ obseruare debeat cum dandus est tutor pupillo quando mater secundò nubens dari tutorem petijt, & aliquem nominauit. casu 151. nume. 3 fol. 158
Iudex ponens aliquem in possessione donec sibi placuerit, quando suum hoc placitum reuocare dicatur. q. 69. nu. 2. fol. 43
Iudex lege clementior esse non debet. q. 96. numer. 15. fol. 70
Iudex pretium accipere non potest, vt iudicet. cas. 310. nu. 4. fol. 260
Iudex ordinarius, qui per sordes nulliter iudicare voluit, iterum non iudicat. q. 67. nu. 15. fol. 40
Iudex quæ considerare debeat in dijudicando, an debitor sit suspectus, vel non. casu 87. numero 13. fol. 114
Iudex appellationem sine causa iusta reijciens, punitur. cas. 368. nu. 2. fol. 306
Iudex quid obseruare debeat, vt cognoscat an vicinus oppressum acclamantem exaudire potuerit. casu 222. nume. 20. fol. 217
Iudex, qui arbitrium habet, an actione carentem ad agendum admittat. q. 16. nu. 1. fol. 13
Iudex condemnationem sententiæ suspendere an possit, qui in causa arbitrium habet. quæst. 98. nu. 1. fol. 71
Iudex qui iniustè agit, lege Iulia de vi publica tenetur. cas. 394. nu. 88. fol. 372
Iudex ex suo arbitrio iudicabit, non esse sumendum instrumentum authenticum è scriptura imperfecta ratione voluntatis. cas. 187. nu. 30. fol. 182
Iudex statuit terminum duobus dominis directo dominio contendentibus. casu 466. numero 2. fol. 374
Iudex qui dixit, volo re ire in possessionem, dicitur interposuisse primum decretum. casu 496. numero 13. fol. 386
Iudex pro reo quando in dubio pronuntiare possit & debeat. cas. 339. nu. 28. fol. 279
Iudex pro dote in dubio pronuntiat. ibid. nu. 29
Iudex cum in dubijs pronuntiare debet, dubietatem debet exuere. ibid. nu. 30
Iudex qui aliquid scit vt priuatus, non tamen iudicare ita debet. ibid. nu. 31
Iudex personæ acceptionem habere non debet in Iudicijs. ibid. nu. 33
Iudex amorem priuatum deponere debet. ibidem nu. 34
Iudex qui sapientis consilium omnino sequi debet, non punitur si ob illud imperitè iudicauit. ibidem numero 36
Iudex imperitè iudicans ex consilio sui assessoris non punitur. ibid. nu. 37
Iudex, cui datum est arbitrium, an causa cognita procedere possit. q. 19. nu. 1. fol. 15
Iudex qui liberum arbitrium habet, potest ferre sententiam pro actore viro bono contra reum virum malum, etiam stante probationum paritate. casu 98. nu. 11. fol. 129
Iudex Ordinarius cur recusari non possit. q. 54. num. 13. fol. 34
Iudex arbitrium habens quando à se iudicandi onus reijcere possit. ibid. nu. 1
Iudex partes æquales inter socios facit, & vni vnam, alteri alteram assignat. casu 123. numero 3. fol. 146
Iudex vbi tempus rectè non statuit, lex supplet. casu 40. nu. 12. fol. 86
Iudex qui cognouit de causa incidenti, de ea pronuntiare potest. cas. 167. nu. 2. fol. 164
Iudex qui super causa principali pronuntiauit, etiam super incidenti pronuntiasse dicitur. ibidem numero 3
Iudex potest super quæstione emergenti seorsum à diffinitiua pronuntiare. ibid. num. 4.
Iudex de incidenti quæstione quomodo pronunciat. ibid. nu. 5
Iudex pronuntiat simul de causa incidenti & emergenti, cum illę causæ principali connexę sunt. ibid. nu. 11
Iudex, qui sapientis consilium omnino sequi debet, non punitur, si ob illud imperitè iudicauit. cas. 339. nu. 36. fol. 279
Iudex imperitè iudicans ex consilio sui Assessoris, non punitur. ibi. numero 37
Iudex qui suo arbitrio causam iudicare potest, non tenetur, si quid egit per imperitiam. ibid. nu. 35.
Iudex qui obseruare debeat, vt pronunciet ex coniecturis contractum esse simulatum. casu 247. numero 3. fol. 229
Iudex idoneus est testis cum inde nec laus nec turpitudo sibi aduenit. q. 73. nu. 30. fol. 47
Iudex, cùm sine causa cognoscit consanguineos recusare consensum adhibere mulieri contrahenti, suo arbitrio ei concedere potest, vt contrahat. cas. 211. nu. 7. fol. 211
Iudex, quando suppleat defectum cõsanguineorum. ibid. nu. 9
Iudex certis casibus recipere potest obiectiones contra testes etiam post eorum publicationem. cas. 239 nu. 7. fol. 226
Iudex ordinarius ex prorogata iurisdictione iterum posse iudicare, cum nulliter iam iudicauit. q. 67. nu. 6. fol. 39
Iudex, qui per imperitiam aliquem quæstionibus subiecit, qua pœna punitur. casu 340. numer. 1. fol. 280
Iudex qui tanquam priuatus indebitè aliquem tormentis supposuit, qua pœna puniatur. ibi. nu. 2
Iudex qui per dolum indebitè aliquem tormentis subiecit, quomodo puniatur. ibid. nu. 3
Iudex qui non præcedentibus Inditijs aliquem quæstionibus subiecit, pœna punitur arbitraria. ibid. numer. 4
Iudex qui sine inditijs aliquem quæstionibus supposuit, qua pœna in regno Neapolitano puniatur ibi. nu. 7
Iudex arbitrariè punitur, si reus non omnino indebitè tortus decesit in tormentis. ibid. nu. 8
Iudex non punitur, si reus iusta ratione sine culpa Iudicis ex tormentis decesit. ibid. nu. 9
Iudex probat per suos domesticos, se modum torturæ non excesisse. ibid. nu. 11
Iudex probat se modum torturæ non excesisse, sed culpa sua tortum decesisse, probando illum recusasse mederi. ibid. nu. 12
Iudex probat modum non excesisse, si probat in loco solito adhibuisse quæstiones. ibid. nu. 13
Iudex constans & fortis esse debet. cas. 339. nu. 2. fo. 279
Iudex per imprudentiam peccans punitur arbitrio Iudicis. ibid. nu. 3
Iudex quæ obseruare debeat in delatione iuramenti ex affectione. cas. 207. nu. 29. fol. 206
Iudex qui obseruare debet, vt tormenta repetat. cas. 272. nu. 5. fol. 240
Iudex securitatem & fidantiam dare an possit reo vt ad Iudicium veniat, ex arbitrio, in criminalibus. q. 81. nu. 1. fol. 60

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudex in arbitrarijs reprehendi non potest. casu 176. fol.171
nume.5.
Iudex, qui per imperitiam iudicauit, punitur, etiam si condemnatus appellare potuit. casu 339. numero 10. fol.279
Iudex, qui per imperitiam iudicauit, punitur etiam si sua sententia per secundam fuit confirmata. ibidem numer.13
Iudex per imperitiam iudicans punitur, etsi eius sententia per duas alias confirmetur. ibid.nu.14
Iudex per imperitiam iudicans non punitur, si condemnatus eam expresè approbat. ibid.nu.15
Iudex an ferre possit testimonium super sententia à se prolata remissiuè. cas.107.nume.1. fol.137
Iudex obseruare quid debeat, vt cognoscat ex confessione delinquentis facta in tormentis, delictum esse probatum. casu 269.nu.3. fol.239
Iudex ordinarius, Vide Ordinarius.
Iudex, Vide Delegatus.
IVDICIS arbitrio punitur, qui curauit aliquem citari vt compareat in valle Iosaphat. casu 388. nu. 17 fol.317
Iudicis assertioni non credi. casu 187. numero 32. fol. 182
Iudicis arbitrio hodie puniri, qui corruptam annonam vendunt. cas.382.nu.3. fol.315
Iudicis arbitrio puniuntur ponentes bonos fructus in summitate calati, & corruptos in medio. ibidem numero 5
Iudicis arbitrio relinquitur, cui iuramentum necessarium deferendum magis sit, an asserenti feudum esse antiquum, vel esse nouum. casu 191. numer. 8. fol.185
Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur iocalia magni valoris. cas.218.nu.5. fol.214
Iudicis arbitrio relinqui, quod dicatur tempus incontinenti, infrà quod tertius de suo interesse probare debet. cas.18.nu.5. fol.81
Iudicis obseruatio quanta esse debeat, vt permittat instrumentum authenticum è protocolo sumi. cas. 187.nu.29. fol.182
Iudicis arbitrio relinquitur, an parentum testimonium profit filiæ asserenti se in virum accepisse ditiorem & nobilioremse, cum is vir eam deperiret. cas. 102.nu.6. fol.132
Iudicis arbitrio relinquitur, an parentum testimonium filijs profit in matrimonio cum viri & vxoris par est conditio. ibid.nu.7
Iudicis arbitrio punitur, qui amore impulsus deliquit. cas. 328. nu.2. fol.273
Iudicis arbitrio assignantis rem pro legitima an sit vel ne standum. cas.163.nu.32. fol.162
Iudicis arbitrio puniri, tentantem masculorum pudicitiam. cas. 286.nu.16. fol.246
Iudicis arbitrio puniri, deosculantem turpiter mulierem. ibidem nu.17
Iudicis arbitrio puniri, qui extra vas contra naturam pollutus est. ibid.nu.18
Iudicis arbitrium multùm posse in dijudicanda filiatione ex oris similitudine. casu 89. numero 103. fol. 118
Iudicis arbitrio relinqui, quæ verisimilia dicantur. casu 85.nu.4. fol.112
Iudicis arbitrio relinqui, quomodo ex aspectu ætas probetur. casu 117.nu.2. fol.144
Iudicis arbitrio punitur, qui aliquem fœdauit & spurcauit. casu 385.nu.1. fol.315
Iudicis arbitrio, punitur, qui Dei vel Sanctorum imagines fœdauit, spurcauit. casu 376. numer. 4. fol. 310.
Iudicis arbitrio relinqui, quæ veniant armorum appellatione. cas.394.nu.77. fol.323
Iudicis arbitrio punitur, hæreticus reuersus. cas.374. nu.7. fol.209
Iudicis arbitrio suspectus de hæresi, eam purgare debet. ibid.nu.9
Iudicis arbitrio relinquuntur coniecturæ, quibus quis suspectus de hæresi iudicatur. ibid.nu.11
Iudicis arbitrio puniri, qui legem vrbanitatis contemnit. cas.380.nu.9. fol.313
Iudicis arbitrio punitur vsurarius. casu 398.num. 23 fol.329
Iudicis arbitrio fures puniri. casu 295. numero 8. fol. 251.
Iudicis arbitrio relinquitur, quod dicatur furtum magnum. ibid.nu.10
Iudicis arbitrio relinquitur, quando hæreticus dicatur incontinenti in viam reuersus. casu 373. numero 5. fol.309
Iudicis arbitrio puniri, qui Nili aggeres rumpunt. cas.386.nu.1. fol.316
Iudicis arbitrio relinqui, quæ causa capitalis dicitur. casu 265.nu.2. fol.238
Iudicis arbitrio relinqui, quando credendum sit libris rationum inter socios. casu 92. numero 2. fol. 124.
Iudicis arbitrio punitur lusor, compellens socium ad ludendum. casu 399. numero 13. fol.331
Iudicis arbitrio relinquitur, quando ex coniecturis Vasallus subinfeudans efficiat subuasallum esse Regis concedentis auctoritatem subinfeudandi. casu 200.nu 11. fol. 192
Iudicis arbitrio punitur, qui nixus est concussionem facere. cas.360.nu.111. fol.295
Iudicis arbitrio punitur, qui nixus est aliquem assassinari. ibid.nu.112
Iudicis arbitrio punitur, qui nixus est extrahere frumentum contra statuti dispositionem. ibidem numero 113
Iudicis arbitrio commissa esse, quæ certa sub regula claudi non possunt. in procem. numero 5 fol.2
Iudicis arbitrio relinquitur, quod tempus statim & incontinenti dicatur in probanda exceptione opposita contra instrumenti executionem. casu 17. numero 8. fol.80
Iudicis arbitrio relinqui, cui magis credendum, an literarum dissimilitudini, vel testium subscriptorum attestationi, cum de literarum comparatione agitur. cas.114.numero 16. fol.148
Iudicis arbitrio relinquitur, quantum pro charitatiuo subsidio exigi debeat. casu. 179. numero 4. fol. 173
Iudicis arbitrio punitur, qui sine dolo occidit. casu 324.nu.12. fol.272
Iudicis arbitrio condemnatur sepulchri violator pro interesse erga partem læsam. casu 387. numero 7. fol.316
Iudicis arbitrio punitur, fœnus exercens vltra modum à lege taxatum. cas.398.nu.15. fol.329
Iudicis arbitrium esse quando pactum de retrouendendo arguat contractus simulationem. casu 13. num.4. fol.79
Iudicis arbitrium esse iudicare, quando possessio incontinenti recuperata dicatur. ibi. casu 11. num. 3. fol.79
Iudicis arbitrio pauca esse relinquenda, in procemio nu.1. fol.1
Iudicis arbitrio puniri, qui à Legistis, Medicis & Grammaticis collectas exigunt. cas.379.numero 2. fol.313

Iudicis

Iudicis arbitrio punitur, qui ex præsumptionibus punitur. cas.370. num. 6. fol.306
Iudicis arbitrio relinqui, quomodo fructus in quartam Trebellianicam imputentur. casu 256. numero 1. fol.231
Iudicis arbitrio relinqui, quando tignum sine vicini damno in illius parietem immitti possit. cas. 157. nume.2. fol.160
Iudicis arbitrio relinqui, quando dicatur mutata conditio personæ & Doctoris, qui semel in Academia docuit. cas.159.nu.7. ibid.
Iudicis arbitrio punitur, qui iniuriam facit Magistratui non contemplatione officij. casu 263. numero 12. fol. 236
Iudicis arbitrio puniri, inferentem iniuriam Magistratui suspenso ab officio. ibid.nu.13
Iudicis arbitrio relinqui, an credendum sit nuntio referenti se à citato verberatum. casu 112. nume.14. fol.140
Iudicis arbitrio relinquitur, quando actus dicatur clam, vel palàm gestus. casu 194. numero 20. fol. 187
Iudicis arbitrio statui tempus intra quod morosus interpellatus expectatur. cas.36. nu.2. fol.84
Iudicis arbitrio puniri, receptatores abigeorum. cas. 348.nu.19. fol. 285
Iudicis arbitrio puniri raptorem, qui pœnitentia ductus raptam carnaliter non cognouit. casu 291. numero 10. fol. 249
Iudicis arbitrio punitur mulier virum rapiens. ibid. nu.11.
Iudicis arbitrio aleatorem puniri. casu 399. numero 8. fol.331
Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus concedendum sit debitori, vt solutionem præparet. casu 27. nu.5. fol.83
Iudicis arbitrio relinquitur, an testis scienter vel ignoranter dixerit falsum. cas.308.nu.6. fol. 259
Iudicis arbitrio punitur, qui ignoranter abortioni causam dedit. cas.357.nu.16. fol.293
Iudicis arbitrio punitur Iudæus, qui Christianam solutam cognouit carnaliter. casu 290. numero 9. fol. 249
Iudicis arbitrio receptatores delinquentium puniri. cas.348.nu.3. fol. 285
Iudicis arbitrio punitur, qui mandato Principis atrox delictum commisit. casu 354. numero 15. fol. 291
Iudicis arbitrio relinqui, an testibus actoris, vel rei magis credendum sit. cas.98.nu.1. fol.119
Iudicis arbitrio punitur Notarius non seruans apud se protocolum. cas.370.nu.2. fol.306
Iudicis arbitrio puniri, qui ex proposito maledicit Principi. cas.377.nu.13. fol.311
Iudicis arbitrio relinqui, quam probationem faciat confessio facta in tormentis. casu 269. numero 2. fol.239
Iudicis arbitrio sacrilegia puniri. casu 389. numero 1. fol.318
Iudicis arbitrio puniri, incendiarium ob leuem eius culpam. cas.390.nu.23. fol.319
Iudicis arbitrio puniri, parentes non agnoscentes proprios partus. cas.396.nu.3. fol.328
Iudicis arbitrio puniri proprios partus abijcientes. ibid.nu.5
Iudicis arbitrio versari, quando pœna commissa censeatur contra eum, qui aliquid dare vel facere teneatur. cas.498.nu.1. fol.389
Iudicis arbitrio teneri dare eum, qui ex stipulatione prætoria tenetur. cas.498.nu.23. fol.389
Iudicis arbitrio esse tempus, quo debitor ex voluntate testatoris dare vel facere debet. ibidem numero 25
Iudicis arbitrio relinqui, quando quis commodè dare posse dicatur. cas.498.nu.76. fol.389
Iudicis arbitrio relinqui, quæ causa iusta esse dicatur, vt reus teneatur edere rationes suas, & instrumenta actori. cas.499.nu.4. fol.391
Iudicis arbitrio relinquitur iusta causa, qua argentarius argentario edere tenetur. cas. 499.numer.5. fol.391
Iudicis arbitrio puniri discipulum, qui sine venia in Ius vocat verbaliter præceptorem suum. casu 500. nu.3. fol.392
Iudicis arbitrio puniri vocantem in Ius sine venia eum, quem lex vocari prohibet, etiam si citatio sit nulla. cas.500.nu.4. fol.392
Iudicis arbitrio relinquitur modus & qualitas torturæ. cas.271.nu.2. fol. 240
Iudicis arbitrio ambo rixantes puniuntur, si aggressor ignoratur. cas.363.nu.19. fol.304
Iudicis arbitrio relinqui, quæ causa grauis dicatur, vt fratris testimonium sit suspectum. casu 104. nume.5. fol.133
Iudicis arbitrio punitur, impediens liberam testatoris voluntatem. cas.305.nu.3. fol.326
Iudicis arbitrio vim publicam & priuatam puniri. ibid.nu.4
Iudicis arbitrio puniri, emptores annonæ, qui eam tantisper supprimunt, vt eam carius vendant. casu 384.nu.1. fol.315
Iudicis arbitrio puniendi sunt, qui sunt puniendi pro veris delinquentibus. casu 345. numero 17. fol.284
Iudicis arbitrio relinqui, qui casus dicantur difficilis probationis. cas.116.nu.1. fol. 143
Iudicis arbitrio relinquitur, an quis animo deliberato vel casu deliquerit. cas.361.nu.1, fol.299
Iudicis arbitrio punitur is, qui minus ciuiliter aliquid agit. cas.380.nu.1. fol.313
Iudicis arbitrio punitur, qui rem subtrahit naufragio commisso. cas.297.nu.2. fol.252
Iudicis arbitrio punitur qui dormiens deliquit casu. 327.nu.1. fol.273
Iudicis arbitrio relinquitur, quomodo abiuret hæreticus non manifestus. casu 372. numero 13. fol. 308
Iudicis arbitrio suspectus de hæresi eam abiurat. ibid. nu.14
Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus antiquum in materia probationum dicatur. casu 3. numero 2 fol.75
Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus dicatur modicum in conductione superficiei. casu 31. nume.5. fol.83
Iudicis arbitrio punitur Aduocatus, qui suum patrocinium præstare negat. cas.369. numero 4. fol. 306
Iudicis arbitrio relinqui quis magnus excessus dicatur in contractu venditionis. cas. 144. numero 19. fol. 153
Iudicis arbitrio puniri circulatores si feræ bestiæ ab eis in forum exhibitæ ioci causa, alicui nocuerunt. cas.366.nu.2. fol.305
Iudicis arbitrio relinqui, quis casus dicatur insolitus & nullo modo cogitatus. casu 80. numero 8. fol. 110
Iudicis arbitrio interdum puniri, qui alterius iussu & mandato deliquit. cas.354 nu.1. fol.290
Iudicis arbitrio corrigi Abbates, qui ante tempus

Universidad de Deusto
Biblioteca

professionis Monachis habitum contulerunt. caſ. 333.nu.1. fol.275
Iudicis arbitrio relinquitur, quod tempus concedatur, vt ab exequutione ſententiæ capitalis ſuperſedeatur.ibid.caſ.ſeq.nu.5.
Iudicis arbitrio relinquitur,an inſtrumenta de nouo reperta potuerint teſtibus aduerſarij iam mortuis reprobari.caſ.241.nu.9. fol.227
Iudicis arbitrio punitur rapiens meretricem. caſ. 291 nu.3. fol. 249
Iudicis arbitrio relinqui, quæ honeſta perſona dicatur.caſ.69.nu.4. fol.106
Iudicis arbitrio relinqui,an compatris teſtimonium pro filio ſpirituali fidem faciat.caſu 100. numer.4. fol.131
Iudicis arbitrio ſtatuitur tempus hæredi, vt probet fidei commiſſum à teſtatore factum non eſſe. caſu 10.nu.3. fol.79
Iudicis arbitrium quale eſſe debeat in arbitrando rempus incontinenti datum hæredi ad probandum, nullum extare fideicommiſſum. ibidem nume.4
Iudicis arbitrio relinqui an generalis proteſtatio ſufficiat ad certificandum. caſu 461. numer.3.fol. 372
Iudicis arbitrio relinqui, quando perſonæ qualitas ſuadeat,vel non, vt generalis proteſtatio ſufficiat. caſ.461.nu.5. fol.372
Iudicis arbitrio relinqui, quando deferri debeat iuramentum in ſupplementum probationum accuſatori in cauſa criminali, cum probauit pluſquam ſemiplenè.caſ.464.nu.8. fol.373
Iudicis arbitrio relinquitur, quis magnus numerus Medicorum eſſe dicatur in ciuitate. caſ. 465. nu.6. fol.374
Iudicis arbitrio relinquitur, qui numerus curatorum operis in ciuitatibus eſſe debeat. caſu 465. nu.8. fol.374
Iudicis arbitrio relinquitur, qualis terminus ſtatui debeat duobus dominis contendentibus de dominio directo.caſ.466.nu.3. fol.374
Iudicis arbitrio relinqui,quando quis dicatur amiſiſſe habitum ſcientiæ.caſ.467.nu.5. fol.374
Iudicis arbitrio relinqui, quo in loco quis teneatur reddere rationes adminiſtrationis. caſu 468. numero 2. fol.375
Iudicis arbitrio ſumitur,diffinitio generalis.caſ.458. nu.5. fol.375
Iudicis arbitrio relinqui, quo in loco teneatur graduatus implere conditionem. caſu 468. numero 5. fol.375
Iudicis arbitrio relinqui , an ſeruus cui relicta eſt libertas , adhoc , vt cum hæredibus habitet, an eum peregrinantem ſequi debeat. caſu 469. numero 1. fol.375
Iudicis arbitrio relinqui, quando præcedens tractatus arguat contractum fœneratitium.caſu 470.numero 12. fol.375
Iudicis arbitrio relinqui adminicula , quibus concurrentibus probatur coitus ex teſtibus de auditu deponentibus.caſu 475.nu.19. fol.380
Iudicis arbitrio relinqui , quando inditia per torturam purgata cenſeantur. caſu 273.nume. 2 fol. 240
Iudicis arbitrio puniri , vocantem in Ius ſine venia parentes vltra patrem. caſu 276. numero 13. fol. 242
Iudicis arbitrio relinquitur , quæ moderata ſit caſtigatio caſ.364.nu.13. fol.304
Iudicis arbitrio punitur, excedens moderatam caſtigationem. ibidem numero 14
Iudicis arbitrio pro modo conatus punitur, qui rapere virginem tentauit. caſu 360. numero 34. fol. 294
Iudicis arbitrio fit taxatio æſtimationis, cum iuramentum in litem veritatis defertur. caſu 208. nume.4. fol.207
Iudicis taxationem pæcedere debere iuramentum veritatis.ibid.nu.5
Iudicis arbitrio relinqui,an reus debeat perſonaliter comparere.caſ.264.nu.7. fol.238
Iudicis arbitrio relinqui, penès quem educari pupillus debeat.caſ.168.nu.1. fol.165
Iudicis arbitrio an relinquatur, quòd ſecretò hæreticus hæreſim abiuret. caſu 372. numero 6. fol. 308
Iudicis arbitrio relinqui , quando & quomodò libelli emendatio & mutatio concedatur. caſu 176. numero 2. fol. 172
Iudicis arbitrio puniuntur Sacerdotes abutentes rebus ſacris in ſortilegijs. caſu 388. numero 14. fol 317
Iudicis arbitrio relinqui , quæ ſint inditia ad torturam ſufficientia.caſ.270.nu.3. fol.239
Iudicis arbitrio relinqui,an confeſsio reuocata faciat inditium ſufficiens ad torturam,ibid.nu.4
Iudicis arbitrio relinquitur,electio mortis incendiarij doloſi.caſ.390.nu.29. fol.319
Iudicis arbitrio punitur, qui rem immobilem vitioſam latenti vitio alienat.caſ.382.nu.9. fol.315
Iudicis arbitrio concuſſor punitur.caſu 342. num.12. fol.281.
Iudicis arbitrio punitur corruptus Iudex. ibid. nume.7
Iudicis arbitrio punitur , qui de Principis poteſtate diſputat.caſ.389.nu.20. fol.318
Iudicis arbitrio punitur,qui falſam monetam cudens eam adhuc perfectè non cudit.caſu.316.numero 24. fol. 263
Iudicis arbitrio relinqui, quis locus congruus depoſiti faciendi ſit. caſ.232.nu.9. fol. 212
Iudicis arbitrio relinqui , qualia eſſe debent inditia, quæ concurrere debent cum teſtimonio ſingulari ad fidem faciendam.caſ.99.nu.18. fol.130
Iudicis arbitrio puniri,inferentes plura vulnera non lethalia,quæ tamen ſimul mortem attulerunt.caſ. 362 nu.15. fol.302
Iudicis arbitrio puniri plures vulnerantes lethaliter, ſi ignoratur quorum primus vulnerauerit. ibid. numero 18.
Iudicis arbitrio puniũtur, qui nomẽ alterius in fraudem aſſumunt.caſ.318.nu.23. fol.266
Iudicis arbitrio relinquitur , qui ruſtici excuſatione digni ſint.caſ.194,nu.2. fol.187
Iudicis arbitrio relinquitur,qui ruſtici ſagaces & verſuti dicantur.ibid.nu 4
Iudicis arbitrio relinqui , an inſtrumentum vacillet duobus teſtibus ex non de ſcriptis contradicentibus.caſ.105.nu.42. fol.134
Iudicis arbitrio diſtribui expenſas quas faciunt euntes Romam pro diffinitione litis ſuper electione exorta.caſ.477.nu.6. fol.381
Iudicis arbitrio terminari tempus ceſſationis non ſoluentis publicas penſitationes,vt eius bona ſubhaſtentur.caſu 55.nu.9. fol.96
Iudicis arbitrio punitur, expendens monetam veterem reprobatam.caſ.316.nu.68. fol.264
Iudicis arbitrio relinqui, quę ſit tenuitas pretij in ceſſionibus,vt ſimulatę præſumantur.caſ.248.numero 2. fol.230

Iudicis arbitrio punitur , qui ſuo aduerſario probationes ſubtraxit. caſ.311. num.8. fol.260
Iudicis arbitrio blaſphemos puniri. caſ.375. nume.2. fol.309
Iudicis arbitrio relinqui, quando hæres extraneus in Trebellianicam fructus imputet. caſ.256. num.51. fol.231
Iudicis arbitrio relinquitur, quod dicatur modicum tempus, intra quod quis occidendo poſt rixam nõ dicitur animo deliberato occidere. caſu 361. nu.21. fol.360
Iudicis arbitrio relinqui , quæ cautio ſit idonea. caſu 142. num.4. fol.152
Iudicis arbitrio relinqui,quando aſsiſtens armatus ocpem tuliſſe dicatur. caſ.350. num.2. fol.286
Iudicis arbitrio relinqui, quot actus & qui conſuetudinem inducant. caſ.81.num.4. fol.116
Iudicis arbitrio relinqui , quæ diuturna abſentia ſit. caſ.62. num.3. fol.100
Iudicis arbitrio relinqui , quam rem eligere poſsit filius pro ſua legitima. caſ.163. num.21. fol.162
Iudicis arbitrio relinqui, quid ſit notorium. caſ.166. num.7. fol.163
Iudicis arbitrio punitur, qui cauſæ continentiam diuidit. caſ.371.num.2. fol.307
Iudicis arbitrio punitur, qui cauſam poſſeſsionis & proprietatis diuidit,& coram diuerſis Iudicibus agit. ibid. num.3.
Iudicis arbitrio relinquitur , quæ honeſta perſona dicatur. caſ.70.num.11. fol.106
Iudicis arbitrio relinqui,quomodo alienata à liberto poſsint à domino reuocari. caſ.230. nu.5. fol.221
Iudicis arbitrio relinqui, quantum alienari poſsit ob cauſam neceſsitatis. caſ.182. num.36. fol.175
Iudicis arbitrio relinquitur , quod tempus mulieri concedatur ad recuperationem rei mariti à ſe commodatæ. caſ.25. num.5. fol.82
Iudicis arbitrio relinquitur pœna pro iniuria illata Magiſtratui. caſ.263. num.6. fol.236
Iudicis arbitrio relinqui, quando mora commiſſa dicatur. caſ.220. num.3. fol.215
Iudicis arbitrium magnũ eſſe in affectione hominis erga rem aliquam conſideranda. caſu 207. num.11. fol.206
Iudicis arbitrio relinqui , quæ modica impenſa dicatur,vt à matre filio donata præſumatur. caſ.88. nume.27. fol.115
Iudicis arbitrio punitur præuaricator. caſ.323.nu.12. fol.271
Iudicis arbitrio punitur carceratus , qui poſt fugam reuerſus eſt. caſ.301. num.13. fol.253
Iudicis arbitrio relinqui , quando vna ſumma ab altera dicatur diuerſa ob temporis interuallum. caſ. 213. num.4. fol.211
Iudicis arbitrio tribui,an arma iuxta aliquem inuenta illius ſint. caſ.394. num.57. fol.324
Iudicis arbitrio relinqui,quomodo probetur ſcientia ſuperioris, cùm agitur de acquirenda quaſi poſſeſſione iuriſdictionis. caſ.161. num.5. fol.161
Iudicis arbitrio relinquitur , an Notarius probabiliter poſsit ignorare , ſe inſtrumentum non recepiſſe. caſ.311. num.4. fol.260
Iudicis arbitrio punitur expendens monetam ex viliori argento. caſ.316. num.52. fol.263
Iudicis arbitrio relinquitur, quando eadem ſumma præſumatur, & ſi adſit perſonarum aliqua diuerſitas. caſ.213. num.25. fol.212
Iudicis arbitrio relinqui , quando Eccleſia dicatur enormiter læſa,vt reſtituatur caſ.74.nu.4. fol.108
Iudicis arbitrium eſt, quando conſanguineos adeſſe non poſſe dicitur. caſ.212. num.4. fol.211
Iudicis arbitrio punitur teſtis , qui pretium accepit, ne teſtimonium ferat. caſ.310. num.13. fol.260
Iudicis arbitrio punitur occultator probationũ. ibi. num.15.
Iudicis arbitrio relinquitur, quando commodè potuiſſet denuntiari appellationẽ appellato. caſ.227. num.3. fol.219
Iudicis arbitrio relinqui , quæ deformitas impediat promoueri ad ſacros ordines. caſu 216. numero 7. ibid.
Iudicis arbitrio relinquitur , an is , qui falſam monetam expendit, oſtendendo illum, à quo habuit, excuſatur tanquam ignorans. caſu 316. nume.59. fol. 263
Iudicis arbitrio relinqui , cuius impenſis interrogator ad egregiam perſonam examinandã tranſmittendus eſt. caſ.218. num.27. fol.210
Iudicis pronunciatio non liquere de cauſa. caſ.98.nume.9. fol.129
Iudicis arbitrio punitur Iudæus , qui cum meretrice Chriſtiana coiuit. caſ.290.num.15. fol.249
Iudicis arbitrio relinqui , an carceratus ſit carhenis vel alijs vinculis ligandus. caſ.305.num.6. fol.257
Iudicis arbitrio plura tribui in delatione iuramenti in litem. caſ.207. num.1. fol.206
Iudicis arbitrio indicitur pœna in crimine ſtellionatus. caſ.381. num.4. fol.314
Iudicis arbitrio relinqui,quomodo ex vnico actu quaſi poſſeſsio acquiratur. caſ.160.num.21. fol.161
Iudicis arbitrio relinqui, quando fides adhibeatur libro rationum, tam pro producente quàm contra. caſ.93. num.2. fol.125
Iudicis arbitrio relinqui,quæ beneficia dicantur magna & parua. caſ.216. num.12. fol.214
Iudicis arbitrio puniri , dans cauſam abortui fœtus nondum animati. caſ.357. num.4. fol.293
Iudicis arbitrio ſemper puniri dans cauſam abortui, ſiue fœtus animatus, ſiue non animatus ſit, ex noua auctoris ſententia. ibid. num.7.
Iudicis arbitrio relinquitur,quomodo bona inter ſocios diuidantur. caſ.123.num.1. fol.146
Iudicis arbitrio partes conſtitui inter patrẽ & filium, cùm filius eſt negotiatus cum pecunijs paternis. caſ.126. num.5. ibid.
Iudicis arbitrio adiudicari , cui placet lucrum ex inſperata fortuna factum à filio negotiante cum pecunijs paternis. ibid. num.7.
Iudicis arbitrio relinquitur perſonę qualitas,vt ſumma duplicata præſumatur. caſu 213. nume.34. fol. 212
Iudicis arbitrio relinquitur, ob quæ crimina ſuſpendi Clericus ab officio & beneficio poſsit. caſu 332. num.3. fol.275
Iudicis arbitrio puniri eum,cuius cauſa homicidium fuit commiſſum , & ſi id contigerit præter voluntatem ſuam,& eo non mandante. caſ.471. num.4. fol.376
Iudicis arbitrio relinqui,quando teſtimonium cedentis profit ceſsionario. caſ.473. num.4. fol.377
Iudicis arbitrio relinqui , quomodo donantis teſtimonium profit ceſsionario. ibid. num.5.
Iudicis arbitrio multa tribui , an teſtimonium ſocij probet in cauſa ſocij. caſu 474. numero 1. folio 378
Iudicis arbitrio relinqui , quando colonus partiarius probet pro domino. caſ.473.num.7. ibid.
Iudicis arbitrium verſari in locatione domus facta à ſocio de parte alterius ſocij. caſu 442. numero 1. fol.362

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudicis arbitrio relinqui, an contractus presumatur vsurarius, ob præcedentem tractatum non conclusum, concurrente tamẽ aliqua coniectura: cas. 470. num. 18. folio 375
Iudicis arbitrio relinqui, quarum ex duabus præsumptionibus & coniecturis sit potentior. casu 472. num. 1. folio 276.
Iudicis arbitrio relinqui, quando nominatus in iudicio respondere debeat. cas. 476. nu. 4. fol. 381.
Iudicis arbitrio relinqui, intrà quod tempus Episcopus debeat instituere præsentatum casu 477. numero 4. fol. 381.
Iudicis arbitrio statui tempus ei, cuius consilio fieri debet electio. ibid. num. 5.
Iudicis arbitrio hodie relegandus vel deportandus punitur. casu 330. num. 4. fol. 274.
Iudicis arbitrio declaratur pœna offendẽtis data cautione, tàm quo ad lesum quàm quò ad iurisdictionem superioris. casu 335. fol. 275.
Iudicis arbitrio punitur, qui contempta data cautione aduersarium offendit. ibid. num. 2.
Iudicis arbitrio relinqui, quæ modica dicatur impensa. casu 215 num. 8. fol. 213.
Iudicis arbitrio punitur delinquens in ludo priuatim permisso. casu 400. num. 13. fol. 332.
Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna sequitia dicatur. cas. 138. num. 8. fol. 151
Iudicis arbitrio relinquitur sub qua verborum conceptione iurare is debeat, cui iuramentum relatũ est. cas. 189. num. 3. fol. 184.
Iudicis arbitrio relinquitur dispositionis dubia interpretatio. cas. 199. num. 1. fol. 191.
Iudicis arbitrio relinquitur qualitas carceris & vinculorum, & quando carcerati dato fideiussore sint liberandi. cas. 303. num. 2. fol. 255.
Iudicis arbitrio relinqui, quando Prefectus castri dicatur in loco domicilium contraxisse. cas. 86. num. 29. fol. 113.
Iudicis arbitrio puniri testes, qui vnum in iudicio, & aliud extra iudicium attestati sunt. casu 312. numero 3. fol. 260.
Iudicis arbitrio puniuntur testes, qui falsum deposuerunt extra capitula. ibid. num. 4.
Iudicis arbitrio relinqui, quomodo pascua diuidi debeant inter incolas pro modo prædiorum & pecudum. cas. 245 num. 14. fol. 228.
Iudicis arbitrium versari, quando dies appositа in vno instrumento repetita in altero censeatur. casu 64. num. 4. fol. 101.
Iudicis arbitrio relinqui, quam fidem faciant testes inter alios examinati. cas. 111. num. 6. fol. 139
Iudicis arbitrio relinqui, quomodo rusticus à præsumpta falsitate excusetur. cas. 194. nu. 59. fol. 187
Iudicis mandatum excusare. cas. 137. nu. 12. fol. 150
Iudicis arbitrio iudicatur, quod certum sit pretium in solutum datione. cas. 143. num. 2. fol. 152.
Iudicis arbitrio restituitur interesse damnum passo. cas. 122. num. 2. fol. 145.
Iudicis arbitrio punitur conuictus per sola indicia. cas. 279. num. 5. fol. 243.
Iudicis arbitrio impedimentum probari. cas. 118. numero 3. fol. 144.
Iudicis arbitrio relinqui, quando fideiussor dicatur stetisse diu in obligatione. cas. 41. num. 3. fol. 86.
Iudicis arbitrio fœneratorem non manifnstum puniri. cas. 398. num. 40. fol. 329.
Iudicis arbitrio relinqui, quę cautio sit prestanda. cas. 139. num. 2. fol. 151.
Iudicis arbitrio punitur periurus, qui sedato animo per Deum peierauit. cas. 319. num. 10. fol. 267.
Iudicis arbitrio relinqui, quis effrenatus dicatur numerus testium. 249. num. 3. fol. 229.
Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna sit deterioratio, vt iure suo deteriorans priuetur. cas. 78. nume. 7. fol. 109
Iudicis arbitrio punitur, qui spe impunitatis promissæ delictum confessus est. casu 367. nume. 4. folio 305
Iudicis arbitrio punitur, qui in fraudem nomen sibi mutat. cas. 318. num. 19. fol. 266
Iudicis arbitrio relinqui, qualis esse debeat necessitas, ob quam permittuntur aliàs non permissa. cas. 451. num. 8. fol. 366
Iudicis arbitrio puniri eos, quorum negligentia banniti non comprehenduntur. casu 452. numero 2. fol. 366
Iudicis arbitrio puniri Iudices seculares, qui brachium seculare non concedunt Iudici Ecclesiastico ad coercendam audaciam delinquentium. ibid. num. 3.
Iudicis arbitrio relinquitur numerus denunciationum, quæ fieri debent pro contractu matrimonij. cas. 453. num. 5. fol. 366
Iudicis arbitrio relinqui, an admittatur testimonium parentum, de matrimonij impedimento. cas. 454. num. 2. fol. 367
Iudicis arbitrio relinqui, quæ iustæ sint causæ, quibus permissum est recedere à sponsalibus. cas. 455. num. 2. fol. 367
Iudicis arbitrio statui tempus, intra quod creditor, qui impetrauit sequestrum, experiatur. casu 457. num. 7. fol. 368
Iudicis arbitrio statuitur terminus diffamatori ad agendum. ibid. num. 8.
Iudicis arbitrio punitur tutor, qui per interpositam personam emit bona pupilli. casu 459. num. 3. fol. 370
Iudicis arbitrio relinqui quis senex dicatur. casu 59. num. 3. fol. 99
Iudicis arbitrio relinqui, quis pubertati proximus dicatur. cas. 57. num. 44. fol. 97
Iudicis arbitrio relinqui, an clausula, & quod plus est, donauit, sit appositа ex stylo Notariorum. cas. 144. num. 5. fol. 153
Iudicis arbitrio confiderari læsionem in laudo arbitri. cas. 73. num. 5. fol. 108
Iudicis arbitrio relinqui, quantum cautio ab inimico præstita durare debeat. casu 141. numero 12. folio 152
Iudicis arbitrio relinqui, quæ dos dicatur congrua. cas. 149. num. 34. fol. 155
Iudicis arbitrio relinquuntur qualitates narrandę in precibus, ne rescriptum surreptitium reddatur. cas. 201. num. 25. fol. 192
Iudicis arbitrio partes constituuntur, cùm aquæductus multis est concessus. casu 128. numero 1. folio 147
Iudicis interrogatio quando admittatur. q. 35, nu. 24. fol. 22
Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus illud sit, cùm dicitur per decem annos, vt plus. cas. 47. nume. 10. fol. 88
Iudicis arbitrio relinqui, qui dicantur fructus industriales. cas. 210. num. 20. fol. 210
Iudicis arbitrio relinqui, quanto tempore præscribatur facultati arbitrandi. casu 44. numero 12, folio 87
Iudicis arbitrio relinquitur, quę sit qualitas, qua suppressa rescriptum ad lites surreptitium redditur. cas. 202. num. 2. fol. 200

Iudicis

Iudicis arbitrio relinqui, quot peremptoriæ citationes, antequam feratur sententia, transmitti debeant. cas. 257. num. 2. fol. 233
Iudicis arbitrio relinquitur, quando statim falsitatis exceptio possit probari, vt transactioni obijciatur. cas. 15. num. 13. fol. 80
Iudicis ordinarij sententia valet, & si etiam delegatus sit, & simpliciter procedat. quæstio. 75. numero 9. fol. 51
Iudicis arbitrio punitur fornicator de Iure Canonico. cas. 289. num. 2. fol. 248
Iudicis arbitrio relinqui, quibus coniecturis probetur filiatio. cas. 89. num. 2. fol. 118
Iudicis arbitrio relinqui, an sola literarum comparatio in scripturis publicis probet. casu 114. num. 25. fol. 141
Iudicis arbitrio iuratur in litem eõtra depositarium, qui cistam vel valisiam depositam reserauit. casu 208. num. 29. fol. 207
Iudicis arbitrio statuitur tempus Architecto ad Insulam ædificandã, si nullum est in promissione præstitutum. cas. 221. num. 2. fol. 217
Iudicis arbitrio punitur mandans delictum committi, si mandatarius fines excesit. casu 352. nume. 4. fol. 288
Iudicis pœna quæ sit, cùm pœnam minorem, quàm indicat lex, imponit. q. 96. num. 11. fol. 70
Iudicis arbitrium multum versari, an mater præstans alimenta filio donare præsumatur. cas. 88. num. 21. fol. 115
Iudicis arbitrio relinqui, quis illustris dicatur. cas. 68. num. 2. fol. 104.
Iudicis arbitrio puniri forenses, qui sine solutione gabellæ pertranseunt. casu 397. numero 8. folio 329
Iudicis arbitrio relinquitur, quod dicatur modicum tempus, intra quod vulneratus mortuus, præsumitur ex eo vulnere mortuus. casu 275. numero 3. fol. 241
Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus significet illa dictio, vel circa. cas. 46. num. 4. fol. 88
Iudicis arbitrio relinqui, quando quis dicatur ex vulnere mortuus. cas. 275. num. 1. fol. 241
Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur vicina oppida, vel ciuitates. cas. 222. num. 26. fol. 217
Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur vicina, vel remota domicilia. ibid. num. 27.
Iudicis arbitrio relinqui, an standum sit iuramento creditoris, quòd debitor sit suspectus de fuga. cas. 87. num. 6. fol. 114
Iudicis arbitrio vim publicam atque priuatam puniri. cas. 304. num. 1. fol. 323
Iudicis arbitrio relinqui, quod salarium assessori præstitui debeat. cas. 254. num. 2. fol. 230
Iudicis arbitrio relinqui, quę magna inęqualitas oriatur inter fratres, si libri à patre vni empti & traditi donati censerentur. cas. 131. num. 5. fol. 148
Iudicis arbitrio punitur ludens falsis aleis. casu 399. num. 11. fol. 331
Iudicis arbitrio relinqui, quanto tempore firmetur consuetudo. cas. 83. num. 6. fol. 111
Iudicis arbitrio tempus cõceditur ad perquirendum absentem, cùm ignoratur quo in loco sit. casu 40. num. 6. fol. 86
Iudicis arbitrio relinquitur, intra quod tempus præsumatur, quis legem latam sciuisse. cas. 186. num. 1. fol. 181
Iudicis arbitrio relinqui, quando surreptio circa causam impulsiuam commissa vitiet. cas. 201. num. 23. fol. 194
Iudicis arbitrio relinqui, an pater administrator bonorum filij & ab eo liberatus, à reliquatu liberatus censeatur. cas. 209. num. 26. fol. 209
Iudicis arbitrio statui tempus, intra quod quis in religione professionem emisisse dicatur. cas. 56. nu. 5. fol. 96
Iudicis arbitrio relinqui, quando suspectus de adulterio suam innocentiam purgauerit. cas. 274. nu. 2. fol. 240
Iudicis arbitrio relinqui, quibus coniecturis mala fides probetur. cas. 225. num. 3. fol. 219
Iudici datam facultatem liberè procedendi, intelligi ordine iuris seruato. q. 7. num. 38. fol. 5
Iudicis arbitrio relinquitur, an filius debeat retinere rem oneri annexam pro sua legitima relictam à patre, & petere supplementum legitimæ, vel rem ipsam in totum recusare. casu 163. numero 15. fol. 162
Iudicis arbitrio punitur, qui in ipso actu delinquendi remotum auxilium præstitit. casu 349. nume. 9. fol. 286
Iudicis arbitrio puniri, qui auxilium præstitit delicto deinde non perpetrato. ibid. num. 10.
Iudicis arbitrio punitur carceratus cognoscens carnaliter mulierem custodis. casu 292. nume. 6. folio 250
Iudicis arbitrio puniri violatores saluæguardiæ. cas. 338. num. 13. fol. 278
Iudicis arbitrio relinqui, quæ inimicitia testem repellat. cas. 110. num. 2. fol. 139
Iudicis arbitrio relinqui, quæ clausula dicatur notabilis, vt in impetratione rescripti narretur. cas. 202. num. 72. fol. 200
Iudicis arbitrio relinquitur, quãdo reconuentio admittatur. cas. 184. num. 2. fol. 179
Iudicis arbitrio relinqui, an paupertas minuat fidem testis. cas. 96. num. 3. fol. 128
Iudicis arbitrio punitur mouens terminos lite de illis pendente. cas. 393. num. 19. fol. 322
Iudicis arbitrio iudicari benemerita rei donatę æquivalentia. cas. 132. num. 7. fol. 148
Iudicis arbitrio relinquitur carcerati relaxatio in pœnis arbitrarijs. casu 303. numero 41. folio 255
Iudicis arbitrio relinquitur, quãdo tutor dicatur nimis distuliſſe inuentarij confectionem. casu 174. num. 2. fol. 171
Iudicis arbitrio iudicatur, quę res modica & leuis dicatur, ne donata reuocetur ob filiorum superuenientiam. cas. 133. num. 2. fol. 149
Iudicis arbitrio relinqui, an clamor & vociferatio testamentum fieri impedierunt. casu 395. nume. 39. fol. 326
Iudicis arbitrio relinqui, an Iudex causa finita in altera possit recusari. casu 121, numero septimo. fol. 145
Iudicis arbitrio Clericos sortilegos puniri. casu 388. num. 9. fol. 317
Iudicis arbitrio relinqui, quę sint legitimæ coniecturæ, quibus ostendi possit filios positos in cõditione esse vocatos. cas. 148. num. 2. fol. 154
Iudicis arbitrium non versari in determinatis à consuetudine. cas. 201. num. 28. fol. 194
Iudicis arbitrio relinqui, quæ probationes sufficiant in antiquis. cas. 115. num. 2. fol. 143
Iudicis arbitrio relinqui, quantum debeatur, cùm in refectionem viæ factum est legatum. cas. 188. nu. 5. fol. 184
Iudicis arbitrio relinqui, quæ negotia dicantur ardua. cas. 205. num. 3. fol. 205

Iudicis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudicis arbitrio relinquitur, an actor, qui in ius alterius succesit, probabilem habeat causam ignorantiæ. cas.315, num.13. fol.262
Iudicis arbitrio relinquitur modus transigendi de alimentis. cas.170. num.22. fol.166
Iudicis arbitrio relinquitur, quas litis expensas reficere debeat contumax vt audiatur. casu 154. nu.2. fol.159
Iudicis arbitrio punitur, qui falsam monetam nõ expendibilem & reprobatam cudit. casu 316. num.22. fol.263
Iudicis arbitrio relinquitur, quando interlineatura falsitatem arguat, vel rasura, casu 187. num.41. fol. 182
Iudicis arbitrio relinqui, quãdo quis in loco habitasse dicatur. cas.86. num.16. fol.112
Iudicis arbitrio relinquitur, quæ dicantur exculenta modico tempore duratura. casu 342. nume.38. fol.281
Iudicis arbitrio relinqui, qua diligentia vti debeat debitor, ne exigatur per creditoris iniuriam. casu 137. num.15. fol.150
Iudicis arbitrio relinqui, quomodo vnius frumentũ, quod frumẽto alterius admixtum fuit, separetur. cas.252. num.2. fol.230
Iudicis arbitrio relinquitur, quando delictum dicatur per modicum tempus secutum post bonorum distractionem. cas.361. num.48. fol.300
Iudicis arbitrio punitur mandans, cùm mandatarius præter Ius Commune à statuto punitur. casu 353. num.15. fol.289
Iudicis arbitrio relinqui, quod feudum modicum & tenue dicatur. cas.214. num.7. fol.213
Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicatur esse magna & iusta causa, ob quam mater tenetur dotare filiam. cas.460. num.2. fol.371
Iudicis arbitrio puniri auferentem lapides è muris. cas.483. num.4. fol.382
Iudicis arbitrio puniri eum, qui transcendit muros ciuitatis, vt bannitum occidat. casu 483. num.7. fol.382
Iudicis arbitrio relinqui, quando iudicia dicantur grauia vel leuia, vt sit locus denuntiationi Euangelicæ pro iniustitia sententiæ. casu 484. num.11. fol.383
Iudicis arbitrio relinqui, quando positiones negatiuæ sint recipiendæ. casu 485. numero secundo. folio 383
Iudicis arbitrio relinqui, quando testes dicantur esse in eodem loco, in quo testator testamentum condidit. cas. 486. num.9. 383
Iudicis arbitrio puniri vendens corpora Sanctorum. cas.488, num.7. fol.384
Iudicis arbitrio relinqui, an causa debiti, quæ habet paratam executionem præferatur illæ, quę pignus vel hypothecam habet. casu 493. numero 17. folio 384
Iudicis arbitrio relinqui, an substitutus ab Aduocato sit æquè idoneus. casu 494. numero 20. folio 385
Iudicis arbitrio relinqui, quæ sit significatio dictionis, In. cas.495. num.2. ibid.
Iudicis arbitrio relinqui, quantum vna parochia ab altera debeat distare. casu 497. numero 4. folio 388
Iudicis arbitrio relinqui, quanto tempore res dicatur effecta de mensa Ecclesiæ. cas.433. nu.19. fol.358
Iudicis arbitrio relinqui, quando donatio Prælati limites remunerationis excedit. casu 434. nume.4. fol.359
Iudicis arbitrio relinqui, quanta fructuum portio dari debeat monasterio, ad quod Monachus ob sua malè merita fuit translatus. casu 436. num.20. fol. 360
Iudicis arbitrio puniri impedientem delegatum vti sua iurisdictione. cas.438. num.21. fol.361
Iudicis arbitrio relinqui, quando dici posit inquilinum cõduxisse domum, vt hospites in ea haberet. cas.440. num.3. fol.361
Iudicis arbitrio relinqui, quando bona censeantur illata & inuecta in domo, vt ibi perpetuo sint. casu 441. num.6. fol.362
Iudicis arbitrio relinqui, an conductor sit persona idonea, vel non, vt ei locetur domus socio inuito. cas.442. num.17. ibid.
Iudicis arbitrio relinqui, quando domus communis non solita locari, possit socio inuito locari. ibid. num.23.
Iudicis arbitrio multa relinqui ob æquitatem. ibid. num.24.
Iudicis arbitrio relinqui, quod dicatur modicũ tempus superesse ad prosequendum appellationem. cas.446. num.2. fol.364
Iudicis arbitrio puniri conuictum de delicto, per exceptionem. cas.448. num.2. fol.365
Iudicis arbitrio alia pœna eum puniri, in quem pœna ordinaria non cadit. casu 449. numero 4. folio 365
Iudicis arbitrio puniri eum, in quem pœna ordinaria non cadit. ibid. num.5.
Iudicis arbitrio relinqui, ad quam summam vsq; pœna conuentionalis ascendere possit. cas.260. nu.17. fol.234
Iudicis arbitrio punitur committens falsum nemini nocibile. cas.306. num.20. fol.258
Iudicis arbitrio relinqui, an iter faciens terra, mariq; in mortis periculo sit. casu 61. numero 10. folio 100
Iudicis arbitrio taxari interesse, quod venditor emptori præstat. cas.120. num.2. fol.145
Iudicis arbitrio relinqui, quis ad coeundum potens sit. cas.58. num.8. fol.98
Iudicis arbitrio, quis nobilis sit, relinquitur. casu 67. num.3. fol.103
Iudicis arbitrio relinqui, an testis iteratò cogi possit respondere. cas.109. num.3. fol.138
Iudicis arbitrio relinqui, quando iniuria vni ex consanguineis facta, alios afficiat. cas.262. num.3. fol. 236
Iudicis arbitrio relinqui, quãdo scholasticus, vel Doctor fabrum expellere possit. casu 237. num.3. fol. 224
Iudicis arbitrio relinqui, quæ concurrere debeant, vt sigillum probet. cas.113. num.13. fol.140
Iudicis arbitrio relinqui, an aliud rescriptum fuerit concessum ante rescriptum habens horam certam. cas.48. num.20. fol.89
Iudicis arbitrio relinqui, quomodo interesse lucri cessantis probatur. cas.119. num.6. fol.144
Iudicis arbitrio relinqui, quibus coniecturis donatio præsumitur. cas.88. num.8. fol.115
Iudicis arbitrio relinquitur, quando alimentarij vsunt fundum ad alimenta relictum distrahere. cas. 170. num.25. fol.166
Iudicis arbitrio relinquitur, quis iustam causam habuerit litigandi. cas.177. num.2. fol.172
Iudicis arbitrio relinqui tempus, quod conceditur debitori acceptanti literas, vt deinde possit contrarium protestari, ne debitum fateri videatur. casu 21. num.6. fol.81

Iudicis

Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna causa dicatur. cas.72. num.10. fol.107
Iudicis arbitrio relinqui, quid significet illa dictio, & plus. cas.145. num.4. fol.153
Iudicis arbitrio relinqui, qui plures dies dicantur in moræ purgatione. ibid. num.5.
Iudicis arbitrio punitur, qui per ebrietatẽ deliquit. cas.326. num.4. fol.272
Iudicis arbitrio relinquitur, quis dicatur maior frater, cùm agitur de bonis communibus diuidendis. cas.124. num.1. fol.146
Iudicis arbitrio relinquitur, quando causa celeritatem desiderare dicatur. casu 184. numero 4. folio 179
Iudicis assertio contra verisimile reijcitur. q.76. nume.21. fol.52
Iudicis arbitrio admitti iuramentum ad ignorantiæ probationem. casu 186. numero sexto. folio 181
Iudicis arbitrio relinqui, quis valetudinarius censeatur. cas.60. num.5. fol.99
Iudicis arbitrio relinqui, qui dicantur manifesti vsurarij. cas.235. num.3. fol.222
Iudicis arbitrio relinqui, ex quibus rebus sit detrahenda legitima. cas.164. num.2. fol.163
Iudicis arbitrio relinqui, quando testes probent pro vniuersitate plenè & perfectè. casu 106. numero 9. fol.136.
Iudicis arbitrio relinqui, quæ iusta sit causa præstandi cautionem. cas.140. num.2. fol.151
Iudicis arbitrio cautionem præstari, cùm pretium in causa retractus debet solui intra tempus. ibid. numero 3.
Iudicis arbitrio relinqui, an iusta adsit causa præstandi cautionem de non offendendo. ibid. numero 4.
Iudicis arbitrio relinqui, quæ sufficiens coniectura dicatur, vt fideicommissum cõditionale transmittatur. cas.165. num.3. fol.163
Iudicis arbitrio esse probationes prouenientes ex libro mercatorum & campsorum. casu 91. nume.1. fol.123
Iudicis arbitrio relinquitur, quam fidem comparatio scripturæ faciat. cas.114. num.1. fol.141
Iudicis arbitrio hodie punitur is, qui non detexit crimen, cùm illius conscius fuit. casu 355. num.13. fol. 292
Iudicis arbitrio relinquitur, an carceratus verisimiliter non esset fugam arrepturus. cas.302. num.11. fol.254
Iudicis arbitrio relinqui, an fides instrumenti vacillet, cùm vnus vel duo testes contradicunt. cas.105. num.19. fol.134
Iudicis arbitrio quota bonorum in testamento relicta eligitur. cas.162. num.2. fol.161
Iudicis arbitrio relinqui, quas impensas in causam pupilli fecerit tutor. casu 173. num.1. fol.170
Iudicis arbitrio relinqui, qua in re legitimam assignare possit frater sorori. casu 163. nume.26. folio 162
Iudicis arbitrio relinquitur, qualis esse debeat legalitas actoris, vt ei iuramentum necessarium deferatur. casu 190. num.13. fol.185
Iudicis appellatione in dubio ordinarius venit. q.67. num.23. fol.40
Iudicis arbitrio statui tempus cõdemnato ad soluendum. casu 28. num.3. fol.83
Iudicis arbitrio esse, quod dicatur in continenti in casu. l.1. §. si ita. ff. ad l. Falcid. ibid. casu 30. num.3. ibid.
Iudicis arbitrio puniri executores, qui boues aratorios pignoris causa capiunt. casu 378. num.5. fol. 312
Iudicis arbitrio relinquitur, quod sit illud tempus, cùm testes deponunt, rescriptum fuisse concessum hora duodecima, & plus ante. casu 48. numero 9. fol.89
Iudicis arbitrio relinquitur, quando rusticus possit reuocare contrarias scripturas à se productas. casu 194. num.61. fol.187
Iudicis arbitrio relinqui, quæ iusta sit causa reuocandi donationem à matre filio factam, præter causas enumeratas in Auth. quod mater. C. de reuoc. dona. cas.130. num.6. fol.148
Iudicis arbitrio relinqui, an credendum sit testi, cùm in iudicio vnum, & aliud extra dixit. cas.108. nu.1. fol.137
Iudicis arbitrio relinqui, an repetenda sint tormenta. cas.272. num.4. fol.240
Iudicis arbitrio relinquitur, quod sit tempus, intra quod laicus Iudex de causa Clerici olim cognoscebat. cas.246. num.4. fol.229
Iudicis arbitrio parricidam aliquando plecti. cas.356. num.3. fol.293
Iudicis arbitrio relinqui, intra quod tempus dispensatus ad plura beneficia de dispensatione fidem facere debeat. casu 259. num.5. fol.233
Iudicis arbitrio puniri inferentem sibi manum sine causa. cas.284. num.21. fol.244
Iudicis arbitrio relinqui, quæ iusta sit causa, qua consanguinei recusant consentire mulieri, vel minori contrahenti. cas.211. num.8. fol.211
Iudicis arbitrio relinquitur, quando & quantum possit dominus feudi exigere à subditis pro filia matrimonio collocanda. casu 181. nume.5. folio 174
Iudicis dolus nouis probationibus detegi potest. q. 72. num.2. fol.46
Iudicis arbitrio relinqui, an publico nuntio credatur de pertinentibus ad eius officium. casu 112. num.8. fol.140
Iudicis arbitrio punitur sacrilegium improprium. cas.389. num.10. fol.318
Iudicis arbitrio relinqui, quando dicatur notabiliter contrauentum laudo. casu 219. numero 2. fol. 215
Iudicis arbitrio relinqui, quæ sint coniecturæ probabiles, quibus creditur, cùm donans asserit se ob benemerita donare. cas.134. num.6. fol.149
Iudicis arbitrio relinqui coniecturas, quibus metus probari potest. ibid. cas.136. num.2. fol.150
Iudicis arbitrio relinquitur, an credendum sit testimonio illius, qui in extremis laborat. cas.97. nu.2. fol.129
Iudicis arbitrio relinqui, an testator interrogatus, ita testari voluerit. ibid. num.4.
Iudicis arbitrio relinqui, quæ iusta sit causa recusandi Iudicem. cas.152. num.2. fol.158
Iudicis arbitrio punitur Iudex, qui sine causa appellationem reijcit. cas.368. num.3. fol.306
Iudicis arbitrio punitur, qui negligit iustitiam administrare. cas.341. num.2. fol.281
Iudicis arbitrio relinquitur, quanta adhibenda sit fides testimonio illius Iudicis, qui pro sua sententia deposuit. cas.107. num.2. fol.137
Iudicis arbitrio relinqui, quæ maior sit impensa. cas. 127. num.11. fol.147
Iudicis arbitrio relinqui, quæ friuolæ exceptiones & appellationes dicantur. casu 197. nume.7. folio 190.

Iudicis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudicis arbitrio relinqui, quę dicatur quantitas legati, quam verisimiliter pater etiam pro filio instituto reliquisset. caſ.147. num.3. fol.154
Iudicis arbitrio puniri debet, qui tanquam falsarius puniendus est. caſ.315. num.8. fol.262
Iudicis arbitrio relinqui, an cadauer iustis de causis laqueo suspendi debeat. casu 285. numero 7. folio 245
Iudicis arbitrium esse, an qualitas nõ expressa in precibus mouere potuerit Principem ad non concedendum. caſ.201. num.30. fol.192
Iudicis arbitrio relinqui, intra quod tempus obliuio inducatur. caſ.26. num.2. fol.82
Iudicis arbitrio relinquitur, quæ vulgaris persona dicatur. caſ.71. num.1. fol.107
Iudicis arbitrio relinqui, an è loco vicino vox exaudiri possit. caſ.222. num.16. fol.217
Iudicis arbitrio relinqui, quæ res dicatur modico tẽpore duratura. caſ.233. num.3. fol.222
Iudicis arbitrio punitur custos, qui meretricem carceratam carnaliter cognouit. caſ.292. nume.3. fol. 250
Iudicis arbitrio punitur offendẽs susceptorem aleatorum. caſ.400. num.17. fol.332
Iudicis arbitrio relinqui tempus deueniendi ad secundum decretum. caſ.6. num.13. fol.77
Iudicis arbitrio moderandam esse pœnam conuentionalem ratione cõtemptus commissam. caſ.260. num.24. fol.234
Iudicis arbitrio punitur priuatus, qui Principis auctoritatem in leuioribus vsurpat. caſ.320. num.4. fol.268
Iudicis arbitrio relinqui, quando testimonium parentum admittatur pro filia, si mulier & masculus sun. duo excedentia & excessa, casu 102. nume.10. fol.132
Iudicis arbitrio relinqui, an tutor petitus à matre, quæ secundò vult nubere, dari pupillo, dandus sit. caſ.151. num.2. fol.158
Iudicis arbitrio relinqui, quanta esse debeat summa, qua accepta, mulier ex sua intercessione obligatur. caſ.234. num.4. fol.222
Iudicis arbitrium versari, an debitor domum parui reditus & magni valoris vendere debeat, vt creditori satisfaciat. casu 183. numero 28. folio 178
Iudicis arbitrio relinqui, quod magnum vel paruum debitum dicatur, vt debitor remoueatur à tutela & cura creditoris. caſ.196. num.3. fol.190
Iudicis arbitrio relinquitur, an culpa inhabitantium incendium commissum sit. caſ.390. num.17. folio 319
Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus sit, intra quod dominus ratum habens solutionem falsi Procuratoris, debitorem liberet. casu 32. numero 2. folio 83.
Iudicis arbitrio relinqui, quis dicatur aggressor. caſ. 363. num.2. fol.304
Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus antiquum dicatur in sententia. casu 4. num.5. fol.76
Iudicis arbitrio relinquitur, quando super alimentis transigi debeat. caſ.170. num.6. fol.166
Iudicis arbitrio punitur stuprãs propriam ancillam. caſ.293. num.2. fol.250
Iudicis arbitrio relinquitur, quæ sit pœna atrocis iniuriæ. casu 263. num.2. & 3. fol.236
Iudicis excessus in arbitrãdo, quomodo coram superiore probari possit. q.71. num.1. fol.45
Iudicis ordinarij potestatem & arbitrium ad eius successorem tranſire. q.68. num.2. fol.41
Iudicis arbitrio relinqui, quis locus dicatur insignis. caſ.158. num.4. fol.160
Iudicis arbitrio relinquitur, quæ iusta causa sit, qua alimentarius cum hærede habitare non possit. caſ. 170. num.15. fol.166
Iudicis arbitrio punitur corruptor Iudicum. caſ.343. num.2. fol.283
Iudicis arbitrio punitur, qui extra iudicium gloriatus est se deliquisse. casu 331. numero secundo. folio 274.
Iudicis arbitrio relinqui, quando remissiones ad examinandos testes concedi debeant. caſ.250. nu.2. fol.229
Iudicis arbitrio relinquitur, quod longum tempus dicatur, quod expectauit mulier virum, quem credebat mortuum, vt alteri potuerit nubere. casu 420. num.121. fol.345
Iudicis arbitrio relinqui, qualiter mors viri probetur, vt mulier sit certa, & possit secundò nubere. ibid. num.128.
Iudicis arbitrio relinqui iustas causas, ob quas Clericus vel Monachus relinquere potest religionem. caſ.421. num.2. fol.349
Iudicis arbitrio est, quæ dicatur causa iusta, ob quam conceditur Monacho relinquere religionẽ, & vxorem ducere. ibid. num.11.
Iudicis arbitrio est, quæ dicatur iusta causa, vt Episcopus ad aliam cathedralem transferatur. caſ.423. num.5. fol.351
Iudicis arbitrio relinqui, quod tẽporis interuallum debeat adhiberi, in collatione sacrorum ordinum. caſ.427. num.28. fol.354
Iudicis arbitrio relinqui tempus, intra quod promotus ad parochialem ordinetur presbyter. ibidem. num.30.
Iudicis arbitrio relinquitur, quomodo Prælatus consueuerit mutuo suscipere pecuniam. casu 432. nume.24. fol.356
Iudicis arbitrio relinquuntur coniecturæ, quibus significatur, rem fuisse effectam de mensa Ecclesiæ. caſ.433. num.8. fol.358
Iudicis arbitrio puniri Iudicem cõsentientem in Iudicem laicum. caſ.430. num.3. fol.355
Iudicis arbitrio relinqui, quando Ecclesia opus habuerit pecunia mutuatitia. casu 432. numero 35. fol.356
Iudicis arbitrio relinqui, quod longum tempus dicatur in locationibus bonorum Ecclesiæ. casu 5. num.12. fol.76
Iudicis arbitrium versari, an ob rusticitatem excusetur administrator, ne ob non confectum librum rationum contra eum in litem iuretur. casu 208. num.23. fol.207
Iudicis arbitrio relinqui, qui casus dicantur similes. caſ.84. num.7. fol.112
Iudicis arbitrio punitur, qui auxilium dedit post delictum. caſ.349. num.22. fol.286
Iudicis arbitrio punitur, qui tanquam falsarius puniri debet. caſ.316. num.16. fol.263
Iudicis arbitrio relinqui, quando industria vnius socij correspondeat pecunijs alterius. caſ.125. num.3. fol.146
Iudicis arbitrio persona coniuncta iudicatur, vt legatum rei alienæ ei factum valeat. casu 146. nume.4. fol.154
Iudicis arbitrio relinqui, quæ sit coniuncta persona, vt sine speciali mãdato rescriptum impetrare possit. ibid. num.5.
Iudicis arbitrio relinqui, quo pacto reddi rationes debeant. caſ.209. num.12. fol.209

Iudicis

Iudicis est arbitrio, quando perfectè dicantur redditæ rationes. ibid. num.13.
Iudicis arbitrio relinqui, quæ rationabilis sit consuetudo. caſ.82. num.2. fol.110
Iudicis arbitrio relinqui, an actus fuerit cum ratione gestus. ibid. num.3.
Iudicis arbitrio relinquitur, quas res distrahere debuerit hæres, & non distraxit, vt fideicommissario teneatur, si illæ perierunt. casu 40. numero 4. folio 90.
Iudicis arbitrio puniri Clericos, qui clericali habitu non vtuntur. caſ.392. num.20. fol.321
Iudicis arbitrio puniri Clericos vestibus coloratis vtentes. ibid. num.22.
Iudicis arbitrio reus actorem expectare debet. casu 45. num.6. fol.88
Iudicis Imperium extra suum territorium esse nullum. q.99. num.2. fol.71
Iudicis arbitrio carceratur Clericus sortilegus. casu 388. num.11. fol.317
Iudicis arbitrio puniri dans remotum auxilium delicto. caſ.349. num.5. fol.286
Iudicis arbitrio relinqui, quis metus iustus dicatur. caſ.135. num.3. fol.149
Iudicis arbitrio hodie blasphemos puniri. casu 375. num.30. fol.309
Iudicis arbitrio multa tribui in interpositione decreti super alienatione bonorum minoris. caſ.171. nume.3. fol.167
Iudicis arbitrio relinquitur, quando æs alienum vrgere dicatur, vt bona minorum alienari possunt. ibid. num.6.
Iudicis arbitrio relinquitur, an pecuniæ minoris in negotiationibus collocatæ, sint potius distrahendæ quàm prædia. ibid. num.12.
Iudicis arbitrio relinquitur, quæ res minorum præter prædia commodius alienari possunt. ibid. numero 14.
Iudicis arbitrio relinquitur, quod minoris prædium ex multis alienari debeat. ibidem. numero vigesimo.
Iudicis arbitrio relinquitur, quæ quantitas alienari debeat rerum minoris pro solutione æris alieni. ibid. num.21.
Iudicis est arbitrium dare terminum illi, qui instrumenta de nouo velle exhibere dicit. caſ.241. nu.11. fol.227
Iudicis arbitrio relinqui, cuius peritiæ esse debet assessor. casu 253. num.3. fol.230
Iudicis arbitrio relinqui, an verisimile sit, quòd post horam vigesimam quartã rescriptum aliud sit concessum. caſ.48. num.23. fol.89
Iudicis arbitrio relinquitur, quę sint qualitates & circumstantiæ, quibus Iudex deferre potest vel non iuramentum necessarium actori. casu 190. num.21. fol.185
Iudicis arbitrio relinqui, quando seruus fugiendo priuet dominum sua possessione. casu 238. num.5. fol.225
Iudicis arbitrio relinqui, quomodo pro diminuto labore minuatur etiam salarium. casu 223. nume.12. fol.218
Iudicis arbitrio formari punctum dubitationis, cùm causa consulenda transmittitur. casu 236. num.5. fol.223
Iudicis arbitrium versari, an aptitudo repellat scholasticum, ne fabrum expellat. casu 237. numero 8. fol.224
Iudicis arbitrio euectiones concedi pro publicis functionibus. caſ.229. num.2. fol.220
Iudicis arbitrio interdum puniri Clericum stuprato-rem. caſ.288. num.6. fol.248
Iudicis arbitrio puniri carceris effractorem. casu 301. num.2. fol.253
Iudicis arbitrio relinquitur, quod iustũ impedimentum à contumacia excusare dicatur. caſ.152. nu.5. fol.158
Iudicis arbitrio est, quæ causa iusta excusare censeatur à contumacia. ibid. num.4.
Iudicis arbitrio calumniatorem puniri. caſ.322. nu.2. fol.270
Iudicis arbitrio seruus castigatur, cùm iniuriam alicui fecit. caſ.346. num.2. fol.284
Iudicis arbitrio punitur dominus, si pro facto serui puniendus est. caſ.345. num.13. fol.284
Iudicis arbitrio punitur custos, & si adhibuerit solitam diligentiam, cùm carceratus aufugit. caſ.302. num.7. fol.254
Iudicis arbitrio punitur, qui falsis vtitur mensuris. caſ.317. num.2. fol.266
Iudicis arbitrio punitur violans saluum conductum concessum bannito. casu 337. numero primo. fol. 277
Iudicis arbitrio punitur excedens limites defensionis. caſ.278. num.2. fol.242
Iudicis arbitrio relinquitur tempus, intra quod itineri sese quis præparat. casu 336. numero 21. folio 275
Iudicis arbitrio relinqui, quæ qualitates processus narrandæ sunt in impetratione rescripti ad lites. caſ.202. num.32. fol.200
Iudicis arbitrio punitur pater criminosus à filio præsentatus. ibid. num.4.
Iudicis arbitrio punitur filius delinquẽs à patre præsentatus. caſ.347. num.3. fol.284
Iudicis arbitrio punitur stuprans virginem nondum viri potentem. caſ.294. num.4. fol.250
Iudicis arbitrio relinqui, quãdo diù Clericus dicitur in clericatu perseuerare post mortem patris. casu 231. num.14. fol.221
Iudicis arbitrio relinquitur, quando post mortem viri mulier dicitur diu in religione perseuerasse. ibid. num.16.
Iudicis arbitrio relinqui, quæ iusta censeatur causa, qua Episcopus possit taleas suis imponere. caſ.178. num.2. fol.172
Iudicis arbitrio relinquitur, quæ causa iusta excuset à calumnia. caſ.321. num.3. fol.269
Iudicis arbitrio punitur falsitas commissa circa accidentalia. caſ.307. num.2. fol.258
Iudicis arbitrio relinqui, in quantum Ecclesia dotari debeat. caſ.216. num.15. fol.214
Iudicis arbitrio relinqui, quæ causa magni ponderis dicatur, vt in ea deferatur iuramentum necessarium. caſ.190. num.18. fol.185
Iudicis arbitrio punitur, qui mala venena vendidit, si quis eo inscio occisus est, ac etiam si mors non fuerit sequuta. caſ.359. num.2. & 4. fol.294
Iudicis arbitrio relinqui, an credendum sit commodatorio dicenti se credidisse dominum concessurum, vt ita re illa posset vti. casu 298. numero 3. fol. 252
Iudicis arbitrio temperatur pœna commissa in transactione ratione contemptus. caſ.260. num.26. fol. 234
Iudicis arbitrio relinqui, quę fama frequens dicatur. caſ.261. num.3. fol.235
Iudicis arbitrio relinquitur, an diuersitas atramenti suspicionem falsi arguat in instrumento. casu 187. num.36. fol.183

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudicis arbitrio relinquitur pœna legalis, cùm per viam accusationis agitur. casu 259. numero 8. fol. 234
Iudicis arbitrio relinqui, quibus coniecturis dolus & fraus allegantis euictionẽ imminere, probari possit. caſ. 224. num. 7. fol. 218
Iudicis arbitrio relinqui, quæ longa dicatur absentia in conductore, vt res illas à domino recuperet. caſ. 79. num. 2. fol. 109
Iudicis arbitrio relinquitur, quæ grauis iniuria dicatur, qua filius exhæredari potest. casu 267. num. 7. fol. 239
Iudicis arbitrio relinquitur, an calumniator testis in alijs causis esse possit. casu 322. numero 4. folio 270
Iudicis arbitrio relinquitur quantitas & qualitas alimentorum præstandorum pupillo. casu 169. nu. 1. fol. 165
Iudicis arbitrio relinquitur, quæ grauis dicatur iniuria, qua Vasallus priuari possit feudo. caſ. 267. nu. 2. fol. 238
Iudicis arbitrio relinquitur qualitas rustici, qui vult excusari se indebitum ignoranter soluisse. caſ. 194. num. 44. fol. 187
Iudicis arbitrio punitur cõtemnens reformationem statuti. caſ. 276. num. 3. fol. 241
Iudicis arbitrium multum versari in delatione iuramenti necessarij. caſ. 190. num. 1. fol. 185
Iudicis arbitrio relinquitur, quod modicũ pretium dicatur in contractu emptionis. casu 217. nume. 5. fol. 214
Iudicis arbitrio punitur fideiussor, cùm reus sub eius fideiussione relaxatus aufugit. casu 304. nume. 2. fol. 256
Iudicis arbitrio relinqui, an filia iustè vel ne recusẽt consentire patri dotem recuperanti. caſ. 242. nu. 8. fol. 227
Iudicis arbitrio relinqui, an pater sit probatæ vitæ, & filia leuis, dum filia negat consentire patri dotem recuperanti. ibid. num. 9.
Iudicis arbitrio relinqui, quando qualificata responsio ad positiones admittatur. casu 251. num. 5. fol. 229
Iudicis arbitrio punitur, qui offendit, sed non occidit habentem saluum conductum. casu 336. nu. 3. fol. 275
Iudicis arbitrio relinquuntur qualitates narrandę in impetratione priuilegiorum, ne surreptitia reddantur. caſ. 201. num. 25. fol. 192
Iudicis arbitrio expilatores puniri. casu 299. num. 3. fol. 252
Iudicis arbitrio relinqui, quæ simpliciter sit excusatione digna, & quæ non. casu 193. nume. 9. folio 186
Iudicis arbitrio est, an valisia sine depositarij facto potuit de se disigillari. casu 208. numero 41. folio 207
Iudicis arbitrio punitur falsitas sine dolo commissa. caſ. 309. num. 7. fol. 259
Iudicis arbitrio relinqui, quando impetrans rescriptum dicatur negligens in non præsentando. casu 204. num. 4. fol. 205
Iudicis arbitrio relinqui, quando appellans dicatur negligens in illius prosecutione. ibid. num. 5.
Iudicis arbitrio relinquitur, quando quis tardè dicatur iter arripere ad causam prosequendam. ibid. num. 6.
Iudicis arbitrio relinquitur, quomodo expendens falsam monetam, suam bonam fidem probet. casu 336. num. 61. fol. 263
Iudicis arbitrio punitur furiosus delinquens. casu 325. num. 1. fol. 272
Iudicis arbitrio punitur perseuerans in excommunicatione per annum. casu 416. numero 4. folio 338
Iudicis arbitrio relinquitur, an verisimile sit, eum qui falsas monetas habet in arca, & nolit eas expendere, an puniatur. caſ. 316. num. 65. fol. 263
Iudicis arbitrio relinqui, quod dicatur graue delictũ. caſ. 266. num. 2. fol. 238
Iudicis arbitrio relinquitur, quando verisimiliter peieratur, vt remittendum sit iuramentum. casu 192. num. 8. fol. 186
Iudicis arbitrio punitur falsarius, cùm ex officio per inquisitionem contra eum proceditur. caſ. 313. nume. 1. fol. 260
Iudicis arbitrio relinqui, quando aliquid ad æmulationem fieri dicatur. casu 156. numero octauo. folio 160
Iudicis arbitrio relinquitur, quæ coniecturæ plenam fidem faciunt. casu 115. num. 9. fol. 143
Iudicis arbitrio punitur testis, qui præmium accepit vt deponeret. caſ. 310. num. 7. fol. 259
Iudicis arbitrio relinquitur, quando dicatur excessisse quis limites defensionis. casu 277. num. 5. fol. 241
Iudicis arbitrio relinquitur, quę dicatur modica sanguinis effusio. ibid. num. 8.
Iudicis arbitrio relinquitur, an palam gesta à facti ignorantia excusent. casu 244. numero 19. folio 227
Iudicis arbitrio relinquitur, quomodo super inciden ti quæstione sit pronuntiandum. casu 167. num. 6. fol. 164
Iudicis arbitrium versari, an scholasticus, vel Doctor possint alibi, quàm iuxta fabrum habitare. casu 217. num. 21. fol. 224
Iudicis arbitrio puniri rusticum, album Prętoris corrumpentem, vel amouentem literas Episcopi è valuis Ecclesiæ. caſ. 194. num. 38. fol. 187
Iudicis arbitrio punitur, qui rescriptũ per obreptionem obtinuit, si non datur specificum nomen criminis. caſ. 314. num. 4. fol. 261
Iudicis arbitrio relinquitur, an pater sit turpis persona, aut ei agenti ad dotis recuperationem iustè recuset filia consentire. casu 242. numero 6. folio 227
Iudicis arbitrio statuam alicui honoris causa erectam dejciens punitur. casu 281. numero 11. fol. 243
Iudicis arbitrio punitur consultor, qui consilium dedit aliàs facturo. caſ. 351. num. 22. fol. 287
Iudicis arbitrio relinqui, an edendæ sint allegationes iuris. libro 2. Cent. 2. casu 175. numero 14. fol. 171
Iudicis arbitrio relinqui, quando obiectiones contra testes obijci possunt. casu 229. numero 9. folio 226
Iudicis arbitrio mulcta indicitur. caſ. 280. numero 3. fol 243
Iudicis arbitrio stuprator punitur de Iure Ciuili. casu 288. nnm. 8. fol. 248
Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur continentia & suburbia ciuitatis. casu 155. numero 12. folio 159
Iudicis arbitrio interdum puniri terminorum motores. casu 393. num. 2. fol. 322
Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna res dicatur, ne donata præsumatur. caſ. 88. num. 51. fol. 115
Iudicis arbitrio punitur, nõ obtemperans mandatis Principis. casu 365. numero 2. & numero 15. folio 305
Iudicis arbitrio punitur, qui insignia alicuius familiæ corrumpit & delet. casu 281. numero 5. folio 243
Iudicis arbitrio punitur arrestatus fugiens. casu 301. num. 10. fol. 253
Iudicis arbitrio relinquitur, quod longum sit tempus, vt bona fides præsumatur. casu 43. nume. 9. fol. 87
Iudicis arbitrio relinquitur, quomodo diætæ computari debeant. casu 206. num. 3. fol. 205
Iudicis arbitrio relinqui, quomodo absens verisimilem notitiam mortis alterius habere potuerit, iuxta regulam Cancellariæ, de verisimili notitia. ibid. num. 4.
Iudicis arbitrium, vide Arbitrium Iudicis.
Iudici asserenti causam alienationis bonorum minoris esse iustam, non credi. casu 171. numero 24. fol. 168
Iudici asserenti se ex arbitrio sibi dato fecisse, credendum esse. q. 76. num. 1. fol. 51
Iudici nunquam in causa concludi, quomodo intelligatur. caſ. 51. num. 33. fol. 93
Iudici dato in bonæ fidei actionibus, quæ actionis formula olim præscribebatur. quæst. 3. nume. 18. fol. 2.
Iudici non credi de eius iurisdictione, cum circa substantiam est dubium. quæst. 76. numero 4. folio 51.
Iudici placere debet, quod partibus collitigantibus placet. libro 2. Centuria 1. casu 51. numero 28. folio 93.
Iudici asserenti credi, cùm modicum versatur præiudicium. q. 76. num. 9. fol. 51
Iudici asserenti se aliquid ex sua potestate fecisse, creditur, cùm partes præsentes non dissentiunt. ibid. num. 11.
Iudici asserenti se ex causa aliquid fecisse credi, cùm ex ea causa facere potuit. ibid. num. 12.
Iudicem cui datum est arbitrium, posse ex causa probata, & si non deducta, sententiam ferre. lib. 1. q. 31. num. 4. fol. 19
Iudicem ex sola causa deducta sententiam posse ferre, quæ sola facti veritate inspecta diffinienda est. ibid. num. 5.
Iudicem delegatum causæ criminalis nullam potestatem obtinere in causa ciuili. lib. 1. q. 82. num. 3. fol. 61
Iudicem appellationis in causa criminali non cognoscere de causa ciuili. ibid. num. 4.
Iudicem maleficiorum in causis ciuilibus potestatem non habere. ibid. num. 7.
Iudicem causæ ciuilis non cognoscere de criminali. ibid. num. 8.
Iudicem causæ ciuilis esse etiam causæ criminalis ob necessitatem. ibid. num. 9.
Iudicem causæ criminalis de ciuili incidenter cognoscere. ibid. num. 10.
Iudicem maleficiorum iudicare, etiam incidenter ratione damni dati incidenter. ibid. num. 11.
Iudicem partibus volẽtibus ferre posse testimonium in causa, in qua sententiam tulit. quæst. 73. nu. 28. fol. 47
Iudicem posse ferre testimonium super re alijs incognita. ibid. num. 31.
Iudicem fauorabilem habere in arbitrarijs optimum esse. caſ. 224. num. 8. fol. 218
Iudicem causam exprimere debere, cur pœnam minuat, vel mutet. q. 96. num. 17. fol. 70
Iudicem inferiorem nullo modo pœnas legales minuere vel mutare posse. ibid. num. 18.
Iudicem agere debere, ne quis cum aliena iactura locupletetur. q. 68. num. 49. fol. 41
Iudicem aduersus iniquitates suum officium impertiri. ibid. num. 50.
Iudicem habentem arbitrium in causa, non posse iniquum æquo præferre. quæstio. 65. numero 1. folio 38.
Iudicem teneri in syndicatu, si partes enormiter læsit. ibid. num. 2.
Iudicem habere debere æquitatem præ oculis. ibid. num. 4.
Iudicem habentem liberum arbitrium, non posse iura priuatorum tollere. ibid. num. 6.
Iudicem habentem arbitrium, non teneri si quid culpa egit. ibid. num. 8.
Iudicem nõ posse testimonium ferre, pro sua sententia, etiam quando agitur de iustificatione solius sententiæ. q. 73. num. 7. fol. 46
Iudicem non posse dicere testimonium pro sua sententia defectu omissæ solennitatis nulla. ibid. nume. 8.
Iudicem posse ferre testimonium in causa à se iudicata, cùm ad declarationem solum deponit. ibidem. num. 10.
Iudicem ferre posse testimonium super eius sententia, quando nullum præiudicium partibus afferretur. ibid. num. 14.
Iudicem ferre posse testimonium, cùm solum agitur de declaranda Iuris Communis dispositione. ibid. num. 16.
Iudicem officio functo posse sententiam declarare. ibid. num. 21.
Iudicem puniri cùm veras probationes reijcit. & ibi. declaratur, quomodo hoc procedat. caſ. 90. num. 9. fol. 123
Iudicem repellere debere agentem sine actione. q. 16. num. 3. fol. 13
Iudicem non repellentem agentem sine actione, teneri ad interesse parti. ibid. num. 4.
Iudicem considerare debere partis interesse, & qualitatem litis motæ in emendatione vel mutatione libelli. caſ. 176. num. 3. fol. 171
Iudicem habentem arbitrium in criminalibus, posse ex testimonio vnius accusatum torquere. q. 84. nume. 4. fol. 62
Iudicem ex libero arbitrio, quod in criminalibus habet, non posse sine inditijs torquere. ibidem. numero 5.
Iudicem suo arbitrio statuere tempus agendi & excipiendi. casu 34. num. 3. fol. 84
Iudicem arbitrium habentem non posse in criminalibus auferre defensionem rei accusati. lib. 1. q. 77. num. 2. fol. 52
Iudicem causæ conuentionalis prorogatum habere iurisdictionem in causa reconuentionali. q. 44. num. 2. fol. 28
Iudicem grauiorem pœnam, quàm lex facit, eligere non debere. q. 86. num. 2. fol. 62
Iudicem non posse pœnam mortis eligere, præsertim statuto prohibente. ibid. num. 3.
Iudicis arbitrio impostores puniri. casu 383. nume. 1. fol. 315
Iudicem arbitrium procedendi habentem, remoto processu causam diffinire. quæst. 23. numero 8. folio 17.
Iudicem illiteratum esse posse. ibid. num. 10.
Iudicem ex suo officio posse testes recipere didicitis testificatis. q. 34. num. 17. fol. 21

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudicem arbitrium habentem procedendi in cauſis criminalibus, non poſſe reum torquere ſine præcedentibus inditijs. q.84. num.1. fol.62
Iudicẽ arbitrari debere ſtatim aliquid dici fieri, cùm fit tempore quo poteſt. lib.2. Cent.1. caſ.36. nu.3. fol.84
Iudicem immutare non poſſe ob arbitrium, quod habet, quæ à ſuo prædeceſſore facta ſunt. q.15. num.5. fol.13
Iudicem ex noua cauſa poſſe immutare iam ſtabilita. ibid. num.7.
Iudicem immutare poſſe iam conſtituta, cùm à Principe ſciente illas conſtitutiones datus eſt. ibidem. num.8.
Iudicem ex libero arbitrio ſibi dato non præcipitanter ſententiam ferre. q.42. num.7. fol.26
Iudicem multis de cauſis recedere debere ab ea præſumptione, quod alienans in poſſeſsione manens præſumi faciat contractum eſſe ſimulatum. caſ.30. num.4. fol.85
Iudicem arbitrium eligendi pœnam habentem, mitiorem eligere. q.85. num.1. fol.62
Iudicem grauiorem pœnam interdum eligere. ibid. num.2.
Iudicem ex qualitate circumſtantiarum pœnam eligere. ibid. num.3.
Iudicem ex ſuo arbitrio procedente, nõ poſſe bonam fidem agnoſcere, ex Putei ſententia, paulò tamen infrà confutata. q.57. num.1. fol.36
Iudicem pœnam eligere, cùm ad eum legis verba ſunt directa. q.94. num.2. fol.69
Iudicem pro ſuo arbitrio ex duabus probationibus contrarijs eligere. caſ.90. num.4. fol.122
Iudicem poſſe fidem non adhibere teſtibus pro aliquo clarè deponentibus, & quid tunc obſeruare debeat. ibid. num.5.
Iudicem poſſe teſtibus ſingularibus fidem adhibere. ibid. num.6.
Iudicem multa cõſiderare debere in formando motum ſui animi. caſ.239. num.10. fol.226
Iudicem cupiditate corrumpi. caſu 343. num.13. fol.283
Iudicem laicum poſſe fœneratorem non manifeſtum punire. caſ.398. num.41. fol.329
Iudicem in arbitrarijs arbitratori æquiparari. q.70. num.10. fol.45
Iudicem in arbitrarijs non teneri reddere rationem eorum, quæ egit. ibid. num.12.
Iudicem ex ſuo arbitrio ſimplici poſſe inſtantiã prorogare. q.21. num.8. fol.15
Iudicem poſſe inſtantiam prorogare, cùm ex reſcripto datus eſt, vt ſuper inſtantiæ prorogatione cognoſcat. ibid. num.9.
Iudicem timore corrumpi. caſ.343. num.11. fol.283
Iudicem in arbitrarijs argui non poſſe. q.70. num.7. fol.45
Iudicem virum bonum eſſe oportere. in procem. nume.6. fol.1
Iudicem à iudicio ferendo nomen habere. q.41. nu.5. fol.26
Iudicem in pœnis imponendis pro modo qualitatis facti illas indicere. q.77. num.5. fol.52
Iudicem perpendere debere perſonarum & rei qualitatem, cùm vult arbitrari intra quod tempus moram purgare liceat. caſ.7. num.14. fol.78
Iudicem ex æquitate poſſe rem vnam pro quarta Trebellianicæ vel Falcidiæ aſsignare. caſu 164. num.3. fol.163
Iudicem pronuntiare debere ea de re, de qua cognouit. q.37. num.15. fol.23
Iudicem ordinarium ampliorem & fauorabiliorem iuriſdictionem ipſo delegato habere. q.38. nu.14. fol.25
Iudicem executore maiorem eſſe. ibid. num.15.
Iudicem in ſyndicatu non teneri, ſi in cauſis paruis ſtatuta loci non obſeruauit. caſu 72. nume.2. fol.107
Iudicem in pœnalibus arbitrarijs procedere de ſimilibus ad ſimilia, & quid tunc obſeruare debeat. q.14. num.3. fol.13
Iudicem in arbitrarijs æquè vni ac alteri parti fauere debere. q.13. num.7. fol.12
Iudicem maleficiorum incidenter de cauſis ciuilibus cognoſcere. q.91. num.7. fol.68
Iudicem ſtudere debere, vt veritati locus ſit. q.81. nume.3. fol.60
Iudicem contumacem expectare poſſe in ſequentem vſque diem ad ſententiæ prolationem. q.63. nu.1. fol.38
Iudicem habere fauorabilem in arbitrarijs multum prodeſſe. ibid. num.2.
Iudicem in dubio pronuntiare debere vulneratum ex vulnere non eſſe mortuum. caſ.275. num.13. folio 241
Iudicem arbitrium habentem non poſſe ſine cauſa aliquem ſuo loco amouere. quæſt.55. numero 1. folio 36.
Iudicem propriam conſcientiam non debere ſequi, ſed publicam. q.8. num.44. fol.8.
Iudicem ſuper æquitate vel iniquitate ſententiã ferre non poſſe. q.73. num.1. fol.47
Iudicem, qui in contractu furioſi decretum interpoſuit, non poſſe teſtimonium ferre ſuper furore illius. ibid. num.2.
Iudicem fuiſſe pecunia corruptum, difficile eſt probare. caſ.116. num.23. fol.143
Iudicem poſſe compellere ad concordiam ob timorẽ ſcandali. caſ.442. num.9. fol.362
Iudicem, qui iam animi motum detexit, iuſtè recuſari poſſe. caſ.458. num.14. fol.368
Iudicem qui in prima inſtantia iudicauit, eſſe ſuſpectum in ſecunda. ibid. num.17.
Iudicem eſſe ſuſpectum, vbi ſuſpectus eſt aſſeſſor. ibid. num.24.
Iudicem ob prærogatiuam non poſſe recuſari. ibid. num.28.
Iudices, quibus de cauſis ſoleant errare. ibidem. nume.30.
Iudicem in foro conſcientiæ non eſſe tutum, ſi dum dubius eſt, pro amico pronuntiat. caſ.330. num.22. fol.279
Iudicem iudicare non debere ſecundum legem, de qua ambigit. ibid. num.27.
Iudicem ordinarium iterum iudicare poſſe, ſi ſemel & nulliter iudicauit. quæſtione 67. numero 2. folio 39.
Iudicem ſolùm poſſe, quod ius poſtulat. q.43. num.11. fol.27.
Iudicem poſſe poſt concluſionem in cauſa ad litis deciſionem interrogare, ſentiunt multi, quorum opinio rectè reijcitur. caſu 51. numero 32. folio 93.
Iudicem poſſe recuſari in alia cauſa. alij contra paulò infrà. caſ.121. num.1. fol.145
Iudicem aſſumptum ad diffiniendum controuerſiam ab vltima voluntate pendentẽ, intra annum iudicare debere. quæſtione 22. numero nono. folio 16.
Iudicem ad terrendum cæteros grauiorem pœnam eligere poſſe. q.87. num.4. fol.63

Iudicem

Iudicem ordinarium cognoſcendi, iudicandi, & exequendi poteſtatem habere. lib.1. quæſt.74. num.2. fol.48
Iudicem nõ poſſe in re vna aſsignare legitimam filio. caſ.163. num.23. fol.162
Iudicem ex coniecturis arbitrari poſſe peregrè profectum Prouinciam exiuiſſe. caſu 40. numero 15. fol.86
Iudicem arbitrari, quæ grauis ſterilitas dicatur. caſu 76. num.3. fol.108
Iudicem propoſita diligenter examinare oportere. q.10. num.4. fol.11
Iudicem laicum nõ poſſe nec condemnare, nec abſoluere Clericum. q.43. num.15. fol.27
Iudicem ex cauſa poſſe pœnam ſtatutariam minuere. q.96. num.16. fol.70
Iudicem pro modo ſubiectę materię arbitrium ſuum moderare debere. q.14. num.8. fol.13
Iudicem in arbitrarijs perſonarum qualitatem conſiderare debere. ibid. num.10.
Iudicem integerrimum haud facilè, vt ſuſpectũ poſſe recuſari. caſu 152. num.7. fol.158
Iudicem ad ſuæ Maieſtatis decorem, ſedendo ſententiam ferre. q.61. num.5. fol.38
Iudicem non poſſe diſtrahere rem pro ſententiæ executione captam, niſi præſente pretio. caſu 381. nume.20. fol.314
Iudicem habentem liberum arbitrium in dubio præſumi, vt virum bonum proceſsiſſe & iudicaſſe. q.9. num 14. fol.10
Iudicem videre debere, an correctio teſtis ſit veriſimilis, vel non. caſu 108. num.6. fol.137
Iudicem contra legẽ ferre non poſſe ſententiam, cùm vt vir bonus cognoſcit. q.13. num.20. fol.12
Iudicem etiam in arbitrarijs ſententiam præcipitanter non ferre. q.42. num.1. fol.28
Iudicem à viro bono non differre, aduerſus Ioan. Coraſ. in procem. num.9. fol.1.
Iudicem litem ſuam facere, ſi iniquum conſilium ſapientis ſequatur. q.23. num.5. fol.16
Iudicem arbitrari poſſe pœnam mortis cõtra rapientem meretricem. caſ.291. num.6. fol.249
Iudicem cauſa leuis ponderis recuſari non poſſe. caſu 152. num.9. fol.158
Iudicem recuſare poſſe teſtis reſponſionem, dum ſe refert ad primum teſtimonium. caſu 109. num.11. fol.138
Iudicem neceſſaria cauſæ diſcutere debere. q.10. nu.2. fol.11.
Iudicem ex ſuo officio plurimum poſſe in actionibus bonæ fidei. q.3. num.14. fol.2.
Iudicem, cui datum eſt liberum procedendi arbitrium, non poſſe ſine inditijs aliquem tormentis ſubijcere. q.9. num.4. fol.10
Iudicem cauſam in medio diuidere non debere. q.56. num.1. fol.36
Iudicem poſſe in magno opinionum conflictu, quam vult eligere. caſ.177. num.7. fol.172
Iudicem poſſe ſe ipſum in depoſitarium eligere. caſu 232. num.10. fol.222
Iudicem ex ſuo arbitrio procedentem, non cogi iurare in ſuæ ſententiæ prolatione. quæſt.58. num.1. fol.37
Iudicem in arbitrarijs poſſe reum carcerare ſine inditijs. q.88. num.3. fol.64
Iudicem ſuſpectum recuſari poſſe. caſu 152. nume.1. fol.158
Iudicem ex officio & ſuo arbitrio punire eum, qui coram eo inſtrumentum falſum produxit. caſu 313. num.5. fol.260
Iudicem ex arbitrio ſibi conceſſo non poſſe auferre ius quęſitum parti. quæſtione 48. numero 1. folio 30.
Iudicem, qui arbitrium cognoſcẽdi habet, poſſe parte non vocata teſtes examinare. quæſt.17. nume.2. fol.14.
Iudicem, qui arbitrium procedendi habet, teneri obſeruare, quæ Iuriſgentium ſunt. ibid. num.4.
Iudices inferiores qui. q.96. num.19. fol.70
Iudices duos ſales habere debere. caſu 339. nume.1. fol.279
Iudices ſuam iuriſdictionem pœna propoſita tueri poſſe. caſ.280. num.1. fol.243
Iudices poſſe exculenta modici valoris accipere caſu 342. num.36. fol.282
Iudices malè agere dum iubent cadauera ſuſpendi. caſ.285 num.2. fol.245
Iudices olim ſorte eligebantur. q.2. num.4. fol.1
Iudices poſſe cogere reos, vt coram ſe omninò compareant. caſu 264. num.2. fol.237
Iudices è loco vicino vocandi ſunt, cùm in loco non extant. caſu 222. num.10. fol.217
Iudices, & ſi plures, non poſſe pro eorum ſententia teſtimonium ferre. q.73. num.9. fol.47
Iudices imperitos iure Communi non arctari habere conſilium ſapientis. q.23. num.9. fol.17
Iudices hominũ malitijs & calumnijs occurrere debere. q.32. num.3. fol.20
Iudices à Regibus primùm, deinde à Coss. tandem a Prætore datos. q.2. num.6. fol.1
Iudicum comites, ſeu amici aut familiares promittentes cauſæ victoriam, atque ita fumum vendentes, lege Iulia repetundarum puniuntur. caſ.344. num.9. fol.283
Iudicum arma eſſe delenda, cùm per ſordes iudicârunt. caſ.281. num.10. fol.243
Iudicum quorundam imperitia taxatur. libr.1. q.7. num.10. fol.5
Iudices, cætera in verb. Magiſtratus.
Iudicans ſemel in extraiudicialibus iterum iudicare poteſt. q.67. num.33. fol.40
Iudicandi munus penes Senatum olim. q.2. nume.1. fol.1.
Iudicandi munus priuatos mandare nõ poſſe, vt nec Magiſtratus, niſi ſpeciatim eis permiſſum ſit. ibid. num.22.
Iudicare munus publicum eſſe. ibid. num.21.
Iudicare munus eſſe. q.41. num.3. fol.26
Iudicare eſſe onus. ibid. num.4.
Iudicium non poſſe pro vna parte valere, & pro altera non. q.40. num.10. fol.26
Iudicium diſcretionem ſignificare aliquando. lib.1. q.8. num.17. fol.8
Iudicium à iure dictum eſſe. ibid. num.18.
Iudicium quaſi publicum quod. quæſt.79. nume.11. fol.53
Iudicium difficilis eſſe probationis. lib.2. Cent.2. caſu 116. num.9. fol.144
Iudicia, vide publica iudicia.
Iuramentvm calumniæ remittere an poſsit Iudex, qui ſuo arbitrio rem cognoſcit. q.20. num.1. fol.15
Iuramentum calumniæ Iuris Diuini eſſe. ibidem. nume.2.
Iuramentum calumniæ in omnibus cauſis eſſe præſtandum. ibid. num.3.
Iuramentum calumniæ conſuetudine tolli non poſſe. ibid. num.4.
Iuramentum calumniæ partium conſenſu remitti. ibid. num.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iuramentum necessarium actori defertur, si iam semiplenè suam intentionem probauit. cas.190. nu.2. fol.185
Iuramentum necessarium actori deferri, si ex vehementi præsumptione iam suam intentionem probauit. ibid. nu.3.
Iuramentum necessarium actori deferri, si rei veritatem nouit. ibid. nu.5.
Iuramentum hæredi non deferri super facto defuncti. ibid. nu.6.
Iuramentum necessarium Abbatissæ, quæ in iam defunctæ locum succedit, non deferri. ibid. numero 8.
Iuramentum necessarium hæredi deferri, cùm de facto defuncti est informatus. ibid. nu.9.
Iuramentum in supplementum probationum tunc actori defertur, cùm persona legalis est. ibid. nume.12.
Iuramentum necessarium vsurario non deferri. ibid. nu.14.
Iuramentum necessarium Iudæo non deferri. ibid. nu.15.
Iuramentum necessarium rustico non deferri. ibid. nu.16.
Iuramentum necessarium non deferri in causa magni ponderis. ibid. nu.17.
Iuramentum in litem veritatis, quod & quæ requirantur, vt illi locus sit. casu 208. numero 1. folio 207
Iuramentum in litem veritatis locum habere etiam contra eum, qui rem furto subtraxit. ibid. numero 6.
Iuramentum in litem veritatis non habere locũ contra tertium, qui pro alio tenetur. ibid. nu.9.
Iuramentum veritatis in litem quando à successore præstari posit. ibid. nu.12.
Iuramentum veritatis non concedi contra eum, qui omittendo deliquit. ibid. nu.14.
Iuramentum affectionis quod. cas.207. nume.3. fol. 205
Iuramentum affectionis nullum dari in iure, ex Duareno & Corasio. ibid. nu.4.
Iuramentum affectionis requirit rem esse talem, in qua affectio cadat. ibid. nu.6.
Iuramentum affectionis in nummis non habere locum. ibid. num.7.
Iuramentum affectionis personæ habilitatem requirit: quare pubes & sanæ mentis iurans esse debet. ibid. num.12.
Iuramentum affectionis solùm in bonæfidei actionibus locum habere. ibid. num.14.
Iuramentum affectionis concedi contra non restituentem rem hæreditariam. ibid. num.15.
Iuramentum affectionis locum habere contra iussum restituere si dolo fecit, ne res periret. ibidem. num.16.
Iuramentum affectionis dari in casu. l. harum. ff. si seruitus vendi. cùm iussus seruitutem præstare, nõ præstet. ibid. num.18.
Iuramentum affectionis concedi contra iussum exhibere rem, si eam non exhibet. ibid. num.19.
Iuramentum affectionis dari cõtra commodatarium non restituentem. ibid. num.20.
Iuramentum affectionis locum habere cõtra depositarium non restituentem. ibid. num.21.
Iuramentum affectionis locatori concedi contra conductorem non restituentem rem ei locatam finito locationis tempore. ibid. num.22.
Iuramentum affectionis dari contra creditorem non restituentem pignus soluto credito. ibid. num.23.
Iuramentum affectionis dari contra maritum, qui dolo fecit, ne dotalis res constitui posit. ibid. nume.24.
Iuramentum litis decisiuum cui delatum est, subire vel referre debet. cas.189. num.1. fol.184.
Iuramentum quomodo absenti transmittatur. casu 228. num.1. fol.220
Iuramentum absenti cuius expensis transmittatur. ibid. num.2.
Iuramentum sibi deferri, petens suis impensis ei mittitur. ibid. num.4.
Iuramentum seruandum esse. cas.367. numero 5. folio 305
Iuramentum tres comites habere debere. casu 260. num.35. fol.234
Iuramentum quod in testibus interrogandis requiritur Iuris Diuini esse. q.26. nu.3. fol.17
Iuramentum deferens aduersario, si est ignarus facti, quomodo ipse subire debeat, si ei referatur. cas.189. num.7. fol.184.
Iuramentum non est deferendum illi, qui verisimiliter peieraturus est. cas.192. nu.2. fol.186
Iuramentum necessarium verisimiliter peieraturo, non esse deferendum. ibid. num.3.
Iuramentum remittendum esse petendi dilationem sine calumnia. ibid. num.7.
Iuramentum non sufficere ad probandum ea, quæ à iurantis animo pendent, cùm coniecturæ aliquæ sunt in oppositum. cas.241. nu.6. fol.226
Iuramentum affectionis dari contra vxorem res virĩ amouentem. cas.207. nu.25. fol.206
Iuramentum affectionis concedi contra donantem, qui re donata effecit, vt illa ante traditionem esse desirent. ibid. nu.26.
Iuramentum affectionis locum habere contra libertum in fraudem patroni bona alienantem. ibid. num.27.
Iuramentum affectionis locum habere contra venditorem dolo facientem, vt res ante traditionem periret. ibid. num.28.
Iuramentum cùm ab vtroque transmitti petitur, vtriusque impensis transmittitur. casu 228. nu.24. fol.220
Iuramentum in supplementum probationum non deferri actori seu accusatori in causis criminalibus, cùm semiplenè tantùm probauit. casu 464. nu.1. fol.373
Iuramentum in supplementũ probationum non deferri in causis ciuilibus magnis. ibid. nu.4.
Iuramentum in supplementum probationum non deferri actori agenti ciuiliter pro causa aliàs criminali, si semiplenè tantùm probauit. ibid. nu.6.
Iuramentum in supplementum probationum, an deferatur accusatori in causa criminali, quando probauit plus quàm semiplenè. ibid. nu.7.
Iuramentum in supplementum probationum personæ honestæ tantùm deferri. ibid. nu.9.
Iuramentum in supplementum probationum deferri reo in causa criminali, cùm semiplenè probauit. ibid. num.10.
Iuramentum suppletorium deferri viro honesto tantùm. ibid. num.12.
Iuramentum in supplementum deferri reo in causa criminali ciuiliter tractata. ibid. num.11.
Iuramentum suppletorium deferri ei, qui desijt exercere fœnus. ibid. nu.15.
Iuramentum in supplementum probationum non deferri periuro. ibid. nu.19.
Iuramentum in supplementum probationum posse deferri periuro iam absoluto. ibid. num.20.

Iuramentum in supplementum probationum posse deferri causa cognita. ibidem numero 26
Iuramentum oblatum à præsente absenti offerentis impensa transmittendum esse. cas.228. n.21. fol.220
Iuramentũ necessarium actori defertur cum eius probationes antecedunt probationes rei. casu 190. numero 19 fol.185
Iuramentum necessarium actori deferri, si semiplenè probauit, & reus nihil præstitit. quod declaratur. ibid. numero 20
Iuramentum si quis deferat aduersario an posit ei referri, si factum deferens ipse ignoret. Crauettæ & Nattæ contraria responsa. casu 189. numero 8. fol.184
Iuramentum esse probationem priuilegiatam. cas.186 nu.7 fol.182
Iuramentum calumniæ expensis absentis transmitti. casu 228. nu.10 fol.220
Iuramentum in fine instrumenti adscriptum, esse certum. q.68. nu.54. fol.41
Iuramentum præcisè obligare. casu 336. num.31. fol. 276.
Iuramentum metu extortum non obligare. ibid. nume.32
Iuramentum probationis suppletorium in causis paruis dari. casu 72. nu.1 fol.107
Iuramentum in litem veritatis dari contra tutorem, qui administrauit nullo rationum codice confecto. casu 208. nu.16 fol.207
Iuramentum in litem veritatis concedi contra negotiorum gestorem, qui nullo rationum codice confecto administrauit. ibid. nu.17
Iuramentum veritatis dari contra matrem vsufructuariam quę nullo confecto codice vsumfructum consecuta est. ibid. nu.18
Iuramentum in litem veritatis concedi contra tutorem, negotiorum gestorem & similes, qui inordinatè libros rationum confecerunt. ibid. nu.19
Iuramentum in litem non dari contra tutorem, qui, & si non confecerit inuentarium, probat quę extabant, & quæ non extabant bona. ibi. nu.21
Iuramentum in litem non datur contra tutorem, vel administratorem, qui non confecit iuuentarium vel librum rationum ob simplicitatem & rusticitatem. ibid. nu.22
Iuramentum in litem non dari contra administratorem non conficientem librum rationum, si liber est ab onere reddendi rationes. ibid. nu.25
Iuramentum in litem præstari contra depositarium, si cista, vel valisia dissigilata fuit. ibi. nu.26
Iuramentum in litem cessat contra depositarium valisiæ si illa facilè dissigilari potuit. ibi. nu.40
Iuramenti iam delati exceptionem auferri non posse à Iudice, qui pro suo arbitrio procedere potest. qu. 50. nu.1. fol.31
Iuramenti vim rem iudicatam superare. ibidem numero 2
Iuramenti exceptionem nec ex æquitate auferri posse. ibid. nu.3
Iuramentum exceptionem interdum ex rescripto Principis tolli. ibid. nu.4
Iuramenti affectionis deferendi praxis. casu 207. nume.30. fol.206
Iuramenti species quæ sit in casu. l. comparationes. C. de fide instr. q.58. nu.6 fol.37
Iuramenti delatio efficit iuramentum esse testem in propria causa. cas.47. nu.2. fol.88
Iurare permissum ex causa necessitatis. cas.451. num.6 fol.356
Iurans velle contrahere, velle facere, nõ dicitur tunc contrahere. casu 496. numero 26. fol.386
Iuramenti in litem tres esse species. casu 207. numero 2. fol.206
Iuramento non probatur ignorantia cùm iustitia ipsius ignorantiæ probanda est. casu 186. nume. 15. fol.182
Iuramento affectionis vt locus sit, plura requiri. casu 207. nu.5 fol.206
Iuramento asserentis statur de his, quæ eius animo consistunt. casu 186. nu.5 fol.181
Iuramento affectionis vt locus sit, requiritur dolus ex latere non restituentis. casu 207. nu.13 fol.206
Iuramento creditoris stari, debitorem esse in fuga. casu 87. nu.3 fol.114
Iuramento ignorantia non probatur cùm de præiudicio tertij agitur. casu 186. nu.9. fol.182
Iuramento quando stetur in his, quæ iurantis animo pendent. casu 241. nu.4. fol.227
Iuramento veritatis locũ esse, cùm res dolo violenti occupatoris perijt, & rei æstimatio probari non potest. casu 208. nu.3 fol.207
Iurans non reuelare secretum præcepto superioris cogi potest detegere. cas.355. nu.4. fol.292
Iuramenti in obseruator infamatur. cas.260. nume.30 fol. 234
Iusiurandum à Iudice non præstari, quòd sapientis consilium habebit. q.23. nu.2 fol.17
Iusiurandi formulę, quę ob rei diuersitatem cùm deferenti refertur iuramentum, nouum auctoris exemplum. ibid. nu.5
Iusiurandi oblatam conceptionem recusare offerendo aliquando iustè potest. casu 189. nu.2 fol.184
Iusiurandi facultatem à parte parti delatam, non transire ad hæredem iurare debentis. qu.68. nu.30 fol.41
Ivs Canonicum solum peccatum considerat. casu 398. nu.36 fol.329
Ius Ciuile à Canonico non discrepare in delegatione causarum meri, vel mixti Imperij. qu.74. nume.45 fol.48
Ius aureorum annulorum donare quid olim. casu 402. nu.4. fol.334
Iure aureorum annulorum donatos aliquando fuisse & publicanos. casu 402. nu.7 fol.334
Ius naturale est quod omnia animalia docuit. casu 419 nu.4 fol.342
Ius Pontificium esse coniunctum Cæsareo ex Ciceronis sententia. casu 425. nu.31. fol.352
Ius Pontificium & Ciuile coniungendum ex Cicerone. casu 425. nu.32 fol.352
Ius patronatus acquiri tempori immemoriali. casu 43. nu.5 fol.87
Iuris ignorantia regulariter neminem excusat. casu 244. nu.18 fol.223
Iuris ignorantiam non prodesse in lucro consequendo. casu 194. nu.23 fol.187
Iure Canonico stari in foro ciuili, cum Ius Ciuile dubium est. q.30. nu.3 fol.19
Iuri Pontificio stamus, etiam in foro ciuili, si clarum est eo iure, quod Iure Ciuili est obscurum. qu. 74. nu.53 fol.48
Iuri Ciuili stamus etiam in foro Canonico, si decisum eo iure est de Iure Canonico dubium. ibidem. declaratur. casu 185. nu.12 fol 179
Ivrisdictio quando priuatè concessa censeatur. q.40. nu.8 fol.26
Iurisdictio concessa quando reuocari posit. casu. 185. nu.40 fol.180
Iurisdictionis quasi possessio quando acquiratur. cas. 161. nu.3 fol.161

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iurisdictionis qualitas præsumitur, cùm de principali iurisdictione constat. q. 76. nu. 14. fol. 51
Iurisdictionem ordinariam à partibus prorogatam, suam naturam non mutare. qu. 67. numero 7. fol. 39.
Iurisdictionem esse publici iuris. casu 488. num. 1. fol. 383
Iurisdictionem vendi insçio domino non posse. cas. 488. nu. 2. fol. 383
Iurisdictionem vendens de euictione non tenetur. ibidem numero 5
Iurisdictionem vendens insçio domino, Iudicis arbitrio punitur. ibid. numero 6
Iurisdictionem ordinariam fauorabilem esse. qu. 73. nu. 14 fol. 23
Iurisdictionem ordinariam datam à Principe adsum beneplacitum, morte Principis non finiri. q. 69. nu. 9 fol. 43
Iurisdictionem Ecclesiasticam posse à laico defendi. casu 398. nu. 42 fol. 329
Iurisdictionem Iudicis turbans pœna arbitraria punitur. casu 381. nu. 26 fol. 314
Iurisdictionem ad Prætores tandem translatam. qu. 2. nu. 7 fol. 1
Iurisdictione arbitrij super vniuersali negocio concessa, ordinaria iurisdictio est. quæst. 12. numer. 8. fol. 12
Iurisdictione ex Principis beneficio ciuitati concessa censeri etiam concessam in suburbijs. quæst. 99. nu. 12. fol. 72
Iurisdictione primatiuè vni concessa, maior Magistratus non potest se in ea intromittere. quæst. 40. numero 7 fol. 26
Iurisdictione concessa in ciuitate, complecti & vicos ac comitatum. q. 99. nu. 23 fol. 72
Iurisdictione minori Magistratui concessa, cumulatiuè non priuatiuè ad maiorem Magistratum esse. q. 40. num. 2 fol. 26
Iusta litigandi causa est, vt pudor & verecundia seruetur. cas. 177. nu. 14 fol. 172
Iusta litigandi causa. cætera in verb. causa iusta.
Iustinianum confirmasse pœnas Pontificias in blasphemos. casu 375. nu. 28 fol. 354
Iustitia æstimationem non recipit. casu 342. nume. 21 fol. 282
Iustitiæ mercedem quærere iniustissimum. casu 342. nu. 23 fol. 281
Iuuenalis locus explicatus. cas. 419. nu. 41. fol. 342

L.

LAicus rectè Clericum malefactorem prænendit, vt ad Iudicem laicum eum ducat. cas. 180. numero 18 fol. 173
Laicum pœna falsi puniri, cum insignia presbyteri fert. casu 320. numero 13. fol. 268
Laicum missam celebrantem, pœna falsi puniri. casu 320. nu. 14 ibid.
Lanam & lac fructus esse industriales. casu 210. nu. 26. fol. 210
Lapidem in aëre proijciens, & occidens casu hominem, non punitur vt homicida. casu 324. nume. 10. fol. 272
Laudum ab arbitratoribus die feriata ferri posse. qu. 30. numero 17. fol. 19
Laudum reductione pendente, non esse exequendum. q. 70. num. 20 fol. 45
Laudum arbitrorum transactioni æquiparari. casu 8 numero 5 fol. 78
Laudo notabiliter contrauenire, quid, casu 219. numero 1. folio 215
Latro famosus pœna mortis plectitur. cas. 295. nu. 14. fol. 250
Latro famosus quis. ibid. nu. 15
Latomiæ quæ. cas. 399. numero 14 fol. 331
LAESIO enormis quæ, vt minor in integrum restituatur. casu 75. numero 1 fol. 108
Læsio ratione sui, & comparatiuè considerari. ibid. nu. 3
Læsio enormis quæ in laudo arbitri. casu 73. numer. 2 fol. 107
Læsio enormis quæ, vt Ecclesia in integrum restituatur. casu 74. nu. 1. fol. 108
Læsio, ob quam minor restituitur, consideratur iuxta tempus celebrati contractus, casu 149. nume. 19 fol. 155
Læsio enormis quomodo consideretur in arbitrio prolato. q. 70. nu. 17 fol. 45
Læsionē tertiæ partis esse enormen ad hoc, vt Ecclesia restituatur ex aliquorum opinione. casu 74. num. 3 fol. 108
Læsionem enormissimam dolo re ipsa æquiparari. q. 71. nu. 18 fol. 46
Læsus omni iure recompensandus est. q. 96. numer. 3 fol. 70
Læsus ex sententia Iudicis arbitrarij, quibus probationibus vti possit ad læsionem suam probandam. q. 72. nu. 1 fol. 46
LEGATVM in refectionem viæ ob incertitudinem non vitiari. casu 188. nu. 4 fol. 184
Legatum rei alienæ valere. casu 146. numero 1. folio 154
Legatum strictè interpretandum. quæst. 99. nume. 14 fol. 72
Legatum consanguineo factum largè interpretari. ibidem nu. 15
Legatarius, cui est legatum, si cum hærede habitauerit eum sequi tenetur, si is consueuit peregrinari. casu 469. nu. 3 fol. 375
Legatarius cui factum est legatum, vt sit cum hærede non tenetur eum sequi in magna peregrinatione. casu 469. nu. 6 fol. 375
Legata non vitiari, temporis angustia. casu 480. nu. 4 fol. 382
Legatum minui causa diminuta, ob quam fit. cas. 223 nu. 2 fol. 218
Legati quæ dici possit quantitas, quam verisimiliter pater etiam si sciuisset filium adesse, reliquisset. cas. 147. nu. 2 fol. 154
Legatis his, quæ in ciuitate Romæ sunt, quæ debeantur. casu 155. nu. 4 fol. 159
LEGITIMA si non debetur, nec dos. casu 149. nu. 28. fol. 155
Legitima in pecunia numerata assignari non potest ex Iudicis arbitrio. casu 163. numero 27. folio 162
Legitima in pecunia numerata assignari potest ex Iudicis arbitrio approbato à statuto. ibidem nume. 28
Legitima in pecunia hæreditaria assignari potest. ibidem nume. 29
Legitima assignari potest in pecunia, cùm partem eius iam acceptauit filius. ibidem numero 18.
Legitima in fructibus assignari an possit. ibidem numero 31
Legitimæ suæ creditor quomodò filius dicatur. ibid. nu. 33
Legitimæ in assignatione praxis. ibidem numero 33.

Legitimam esse æs alienum. casu 149. nume. 11. fol. 155
Legitimam non iure naturali, sed ratione naturali deberi. ibid. nu. 12
Legitimam si malè consumpsit filius, alteram à patre non consequitur. cas. 182. nu. 56 fol. 174
Legitimam in pecunia numerata à patre filio assignari posse. casu 163. nu. 2 fol. 161
Legitimam relinquere potest pater filio in pecunia numeranda ab hærede instituto. ibidem numero 3.
Legitimam ex substantia patris deberi. ibidem numero 8
Legitimam assignare non potest pater filio in re inutili. ibid. nu. 13
Legitimam assignare non potest pater filio in re, quæ onus annexum habet. ibid. nu. 14
Legitimam ex singularibus rebus deberi. ibidem numero 17
Legitimam non augeri auctis facultatibus. casu 149. nu. 18 fol. 155
Legitimam quibus ex rebus possit assignare Iudex, cùm assignatio hæc ad suum arbitrium refertur. casu 163. nu. 22. fol. 162
Legitimam in re vna assignare non potest hæres vniuersalis filio testatoris. ibid. nu. 24
Legitimationis tractatum non inferre legitimationem. casu 470. nu. 7. fol. 376
Legitimam honorabili titulo esse relinquendam. cas. 149. nu. 29. fol. 154
Legitimam sine aliquo onere deberi. ibidem numero 30
Legitimam sine personarum distinctione deberi, ibidem nu. 31
Legitimam in vita patris non deberi, è contra, dotem, ibid. nu. 32
Legitimam purè deberi, dos verò potest & sub conditione. ibid. nu. 33
Legitimatio dum impetratur, qualitas matri legitimandi narranda est. casu 203. nu. 7 fol. 203
Legitimatio cùm impetratur, narrandum est statutum, quo masculi per fœminas excluduntur. ibid. nu. 8
Legitimatio cùm impretatur, narrandum est statutum, quo illegitimi succedere prohibentur. ibid. num. 9
Legitimatio cùm impretatur, qualitas filij legitimandi narranda est, ibid. nu. 2
Legitimatio quando impetratur, qualitates legitimandi sunt in specie & clarè narrandæ. ibidem numero 3
Legitimationem impetrans narrare debet, si quos habet filios legitimos. ibid. nu. 5
Legitimationem qui semel impetrauit, si eam non obtinuit, illius mentionem facere debet in secunda impetratione. ibid. nume. 6
Legitimationem impetrans narrare debet prohibitionem à testatore factam, ne illegitimi succedant. ibid. numero 10
Legitimatus ad feuda quando succedat. ibidem numero 11
Leno turpis persona. q. 88. nu. 15 fol. 64
Lenonis pœna apud Hispanos & Germanos. ibidem numero 16
Leonis X. Pontificis factum aduersus Paulum Baionem. casu 336. nu. 13. fol. 276
Leuato velo in causis procedere quid sit, & qua ratione ita dictum. casu 297. nu. 3 fol. 251
Leuitici locus cap. 21. casu 226. nu. 3. fol. 218
LEX quod si nolit. §. si quis ita. ff. de ædil. edicto. explicatur. quæst. 22. numero 12. fol. 16
L. si defensor. §. 1. ff. de interrog. actio. declaratur. lib. 1. q. 37. nu. 32. fol. 23
L. 1. C. qui pro sua iurisd. exponitur. ibid. num. 33
L. si quando in principio. C. de inoff. testamen. exponitur. q. 7. nu. 40 fol. 5
L. optimam. C. de contrah. & comm. stip. declaratur. casu 105. nu. 38 fol. 133
L. 1. C. de cond. in publ. horreis lib. 10. explicata. qu. 8. nu. 31 fol. 8
L. si fortè. ff. de castren. pecul. multiplex intellectus. & in quo genere personarum procedat, plenè explicatum. q. 76. nu. 8 fol. 51
L. mora, in princi. de vsuris, sensus & intellectus. casu 220. nu. 27 fol. 215
L. vltim. C. de iure emphyteo. sensus & declaratio. ibid. nu. 28
L. mora in fine principij de vsuris, intellectus. ibidem numero 30
L. si conuenerit. ff. de pigno. actio. sensus & intellectus. ibid. nu. 31
L. Æmilius Largianus, in princip. de mino. intellectus. ibid. nu. 32
L. si mandato Titij. §. ille. qui. ff. mandat. intellectus. ibid. nu. 33
L. Qui Romæ. §. cohæredes. de verborum oblig. intellectus. ibid. nūm. 34
L. Qui Romæ. §. Seia. de verb. oblig. intellectus & litera. ibid. numero 35
L. Theopompus. ff. de dote prælega. litera vera & intellectus. q. 58. nu. 3 fol. 37
L. aut damnum. §. proinde. ff. de pœnis, declaratur nouo sensu. q. 87. nu. 2 fol. 63
L. si confessus. ff. de custod. reo. intellectu. casu 303. nume. 5 fol. 255
L. 2. C. de exhib. re. intellectus. ibid. nu. 6
L. 2. C. vbi Sena. vel Clariss. intellectus. libr. 2. centu. 1. casu 86. nu. 10 fol. 112
L. si vxor. §. 1. ff. de adulter. remissiuè declaratur. q. 88. nu. 23 fol. 64
L. si miles. §. defuncto. ff. de adult. expositus. ibid. numer. 24.
L. Carmelia Pia. ff. de iure patro. declaratur. q. 67. nu. 9 fol. 39
L. 1. §. 1. ff. quæ senten. sine appellatio. rescindan. explicatur. ibidem nu. 10
L. absentem. C. de accus. exponitur. ibid. nu. 11
L. de accusatoribus. C. de accus. interpretatur. ibid. nu. 12
Lex Barbarius. ff. de off. præt. à multis nouè explicata. casu 420. nu. 12 fol. 334
Lex athletas. ff. de his, qui notantur infam. declaratur. casu 413. nu. 8 fol. 336
Lex naturalis quæ. casu 420. nu. 47 fol. 344
Lex naturæ est, alteri ne feceris, quod tibi fieri non vis. casu 420. nu. 51 fol. 344
Legi naturali repugnare, quæ sunt contra naturale desiderium. casu 420. nu. 54 ibid.
Legi naturali repugnare, quæ reddunt actionem inconuenientem fini. casu 420. nu. 55 ibid.
Legem naturalem plures offendisse difficile est dictu. casu 420. nu. 87 ibid.
L. vl. C. de errore Aduo. declaratur. cas. 25. nu. 3. fol. 82
L. promissor. ff. de consti. pecu. exponitur. ibidem numero 4
L. vbicūq. ff. de interrog. actio. declaratur. cas. 51. n. 34. fol. 93
L. Offidius. de lega. 3. sensus & intellectus. ibid. nu. 35
L. generaliter. C. de reb. cred. intellectus. ibidem numero 36

Universidad de Deusto
Biblioteca

L.4.§.condemnatum.ff.de re iudi.declaratur.qu.90. nu.9. fol.66
L.qui habebat.ff.de reb.dub.exponitur.qu.68.nu.18. fol.41
L.arbitrio.§.1.ff. de dolo.& l. videamus, de in litem iura.declaratur.caſ.107.nu.17. fol.206
L.ſeruum quoq.§.publicè. ff. de Procuratoribus exponitur.q.80.nu.98. fol.54
L.de pupillo.§.qui opus.de operis noui nuntiatione. declaratio.q.58.nu.2 fol. 37
L Papinianus exuli.ff.de minor.expoſita. q.81. nu.9. fol.61
L.vnica,in fin.ff.nil nouari appellat.penden.declaratur.ibid.nu.10
L.vtrum.ff.ad l.Pomp.de parricid.declaratur.caſ.353 numero 8. fol.289
L.is qui opem.ff.de furtis.declaratur. ibidem numero 9. fol.313
L.ſi Prætor.§.Mancellus. & §.Paulus. ff. de iudic. explicati nouis interpretationibus. quæſt.38. numero 18. fol.25
L.2.§.quod non ita.ff.de peda.iud.declaratur.qu.74. nu.31. fol. 48
L.ſi libertus ita iurauerit.ff.de op.liber.declaratur.q. 70.nu.6. fol. 45
Lex 12.tab.aduerſus ſepulchrorum violatores.caſ.387 nu.6. fol.316
L.ſed & ſi is.§.vlt.C.de prædijs minor.declaratur remiſsiuè.caſu 171.nu.78. fol. 167
L.prægnantis.ff.de pœnis,ratio.quæſt.86. numer.13. fol.62
L.à Diuo Pio. in princip. ff. de re iudic. exponitur & declaratur.q.74.nu.55. fol.48
L.ſi de interpretatione.ff.de pœnis.regulam,in atrocioribus locum non habere.q.86.nu. 25. fol. 63
L.minimè.ff.de relig.& ſump.fune.declaratur.q.90. nu.46 fol.66
L.ſi preſes.C.quomodo & quando Iudex.declaratur. q.67.nu.3 fol.39
L.1.ff.ſi quis cautio.nouus ſenſus & intellectus.caſ.2. nu.12. fol. 74
L. in fraudem.§. fiſcalibus. ff. de iure fiſc. etiam in cauſis priuatorum locum habere.quæſt.98.num.3 fol.71
L.nulli.C. de iudic. declaratur. caſu 371. numero 4. fol.307
L. ordinarij. C. de rei vend. ſenſus & intellectus ex Doctoribus.ibid.nu.7
L. ordinarij. C. de rei vend. intellectus ex authore. ibid.nu.8
L.vltim.C. de teſtibus, ſenſus & intellectus. caſu 109 nu.9 fol.138
Lex cum de præcepto eſt, obſeruari omnino debet. caſu 1.380.nu.2 fol.313
Lex cùm de conſilio eſt, an obſeruanda ſit. ibidem numero 3
L.Vtique.§. culpa. ff. de rei vend. declaratur. caſu 61 nu.11 fol.100
L.voluit.ff. de interroga. act. & l.quidam,& l.Paulus ff.de re iud.expoſitio.q.2.nu.12. fol.2
L.4.ff.de iure delib.declaratur.caſu 1.nu.10. fol.74
L.vlt.in fin.C.de iud.declarata non ſenſu.q.74.nu.50 fol.48
L.apertiſsimi.C.de iud.declaratur. ibidem nu.51
L.quęro.§.vlt.ff.de ædil.edicto.declaratur.caſ.99.numero 17 fol.130
L.inſulam,ff.de verb.ob l.varij Doctorum intellectus
L.relati & confutati.caſu 7.nu. 10 fol.78
L.vnde ſi Neruæ,ff.pro ſocio.declaratur, caſu 73. numero 3 fol.107
L.ſi coita.ff.pro ſocio.ſenſus & declaratio. qu.68.numero 33 fol.41
L.domum.ff.de contrah.emp.explicatur. ibid.nu.35
Lex 12.tabul.quid in ſortilegos ſtatuerit.caſu 388.numero 3 fol.317
L.pen.§.ad crimen.ff.de publ.iud. declaratur. qu. 80. nu.95 fol.54
L.non ſolùm.§.vltim.ff.de vſucap.noua declaratione exponitur.q.7.nu.23 fol.5
L.1.de ſolut.exponitur. ibid.nu.27
L.3.C.de dot.promiſſ.declaratur.ibid.nu.31
L.ſeruus communis.ff.de ſtip.ſeru.declaratur. qu.68 nu.7 fol.41
L.ſi quis ſeruum.ff.de cuſto.reo.explicatur.q.14.. numero 4 fol.13
Legem de vrbanitate contemnens punitur. caſu 380 nu.8 fol.313
L.ſi fundum.ff.mand. quæ ſingularis eſt, declaratur. caſ.143.nu.4 fol.152
L.cognitio.§.vt bonorum. ff. de offic. eius. ſenſus & intellectus,ac de illius littera ex Holoandro & Ant. Aug.q.74.nu.42. fol.48
L. ſi cum dies. §. vltim. ff. de recept. arbitr. ſenſus & intellectus.caſu 8.nu.8 78
L.cum ſine præfinitione.§.vltim.ff.quando dies lega. ced. intellectus.ibid.nu.9
L.1.§.item ſi ita.ff.ad l.falcid. explanatur. caſu 30.numero 1 fol.83
L.ſi domus.§.in pecunia.ff.de leg.1.declaratur. ibid. nu.4
L.1.§.largius.ff.de ſucceſſ.edict.explicatur. caſu 1.nume.3 fol.73
L.cum antiquioribus. C. de iure deliberandi. declaratur.ibid.nu.4
L.cum res.§.culpa.de leg.1.intellectus.caſ. 49.numero 2 fol.90
L.mulier.§. ſed enim.ff.ad Treb.ſenſus & intellectus. ibidem nu.3
L. Caius. ff. ad S. C. Syllania. intellectus & genuinus ſenſus.caſu 265.nu.7 fol.238
L.executores.C.quæ.res.pigno.obliga. poſſ. litera & ſenſus.caſu 378.nu.6 fol.312
L.quod ſi nolit.§.ſi quid ita.de ædil.edi.exornatur.q. 17.nu.7 fol.14
L. ſtipulatio iſta. §. ſed ſi ita, de verborum obliga. declaratur.caſu 53.nu.2 fol.95
L.vlti.§.ſed & ſi quis. C. commu.de lega. egregiè explicatur.q.22.nu.7 fol.16
L.filij mater.§.1.ff.ad S.C. Tertul. declaratur. ibidem nume.8
L.cùm Prætor.ff.de iudic.in connexis non habere locum.q.37.nu.22 fol.23
L. 1. C. de commea. libro duodecimo, declaratio & ſenſus.caſu 354.nu.24 fol.291
L. generaliter, ff. de offic. Præſi. ſenſus & intellectus. q.54.nu.15 fol.34
L.Thais.§.Lucius Titius.ff.de fideicommiſſ.liber.declaratur.qu.80.nu.15 fol.8
Lex Luctatia de vi publica.caſ.394.nu.11. fol.323
L.1.§.idem Iulianus.ff.de lib.agnoſcen. intellectus,& verus ſenſus.caſu 89.nu.33 fol.118
L.inteſtato.§.vlt.ff.de ſuis & legit.declaratio.ibidem nu.35 fol.77
L.vlt.C.de iure dom.impetr.caſu 6.nu.7
L. ſi ſeruus communis. ff. de don. inter virum & vxorem,ſenſus & intellectus.caſu 88. numer.15.fol. 115
L.de rebus.C.de dona.ante nup. explanatur. caſu 48. nu.32 fol.89
L.nonnulli.ff.de excuſ.declaratur.caſ.65.nu.3. fol.202
L.non

L.non omnium.ff.de legibus declaratur. caſu 82. numero 14. fol.111
L. proſpexit. ff. qui & à quibus ſenſus & intellectus. ibidem numero 15
L.nullum.C.de teſtib.declaratur.q.91.nu. 4. fol.68
L.2.C.de ſportul.explicata.ibidem numero 5
Lex 2.C. de requirendis reis declaratur. caſu 416. nume.20. fol.338
Lex 2. C.de inceſtis nuptijs. declaratur. caſu 420. numero 98. fol.345
L.diuus.ff.de re iudi.ſenſus & explanatio.caſu 15.numero 2. fol.80
L.ſi ex falſis. C.de tranſact.expoſita. ibid.nu.4
L. qui agnitis.ff. de except. intellectus & declaratio. ibid.nu.5
L.ſi filius.ff.ad S.C.Maced.explicatur. caſu 21. numero 3. fol. 81
L.1 ff.de cur.bo.dando.explanatur.caſ.1.nu.13.fol. 74
L.quoties.C.de iud.explicata.q.91.nu.9. fol.63
L.1.C.de ord.cognit.expoſita.ibidem numero 10
L.diuus la 2.ff.de falſis,declaratur. ibid. nu.11
L.1.C.quando Impera.inter pupill.& viduam, declaratur.caſu 66.nu.4 fol.103
L.creditor.§.Lucius. ff. mand.explicatur. q.7. nu.63. fol.5
Lex nemo.la.1.C.de Iudæis declaratur. caſu 420. numero 94. fol.345
L.eum qui duas. C.de adult. expoſita. caſu 420. numero 105. ibid.
L.1.C.de adult.declaratur.caſu 420.nu.108. ibid.
L.inter liberas.§.ff.de adult. declaratur. caſ.420. numero 109 ibid.
L.ſi quis id quod.§.in ſeruos.ff.de iuriſ. omn.iud.declaratur.caſ.449.nu.12 fol.365
L.mancipia.cum gloſſa ibi. C. de ſeruis fugiti. declaratur.caſ.449.nu.15 ibid.
L.ne diu.C.de pœnis.declarata.q.80 nu.100. fol.54
L.ſed ſi hac.§. patronum. ff. de in ius vocan. declaratur.caſ.201.nu.11. fol.192
L.ſi fideiuſſor.§.ſi cum.ff.mand.ſenſus & intellectus. ibid.nu.12
L.1.C.ſi nuptiæ ex reſcrip.peta.intellectus,reiecta Beroij interpretatione.ibid.numero 13
L. quæro, & l. cum poſt. §. gener. ff. de iure dotium. intellectus & ſenſus. caſu 149. numero 26. folio 154.
L.3.§.ſi ad diem.ff.de re milit.declaratur. caſ.45. numero 7 fol.87
L.ſtipendia.C.de execut.rei iud.declaratur.caſu 378. nu.11 fol.312
L.2.C.de feriis.declarata.q.30.nu.4 fol.19
L. minor.25,annis aduerſus omiſſam.ff. de mino. declaratur.caſu 175.nu.12 fol.171
L.quinquaginta.ff.de proba.intellectus.caſu 213.numero 12. fol.212
L.is qui ducenta,in prin.ff.de rebus dub. intellectus. ibidem numero 13
L.ſi vt proponis.C. quomodo & quando Iudex declaratur.q.67. nu.19 fol.40
L.1.ff.de cuſtod.reo.ſenſus.caſ.303.nu.17. fol.255
L.2.de cuſtod.reo.intellectus.ibidem nu.18
L.3.ff.de cuſtod.reo declaratio. ibid. nu.19
L. eos. §. ſuper his. C. de appell. intellectus. ibidem num.20
L. vltima.§.ſed & ſi quis. C. communia de leg. ſenſus & declaratio.caſu 44.nu.2 fol. 87
L.ſi curatoris. C. de iure delib. interpretata. caſu 1. nu.15 fol.74
L.donationes.§.ſpecies.ff.de dona.intellectus. caſ.88 nu.34 fol.115
L.ea quæ.§.Magiſtratibus.ff.ad municip.nouo intellectu ab authore explicatur. q.74. nu.28. fol. 48
L.properandum.§.ſinautem reus.C.de iud. ſenſus & intellectus. ibid.nu.29
L. ea quæ.§.Magiſtratus.ff. ad municipa. ſenſus & intellectus ex Goueano. ibid.nu.25
L.Campanus. ff. de ope.liber.intellectus.caſu 88. nu. 57 fol.115
L. vlt.C.de legib.declaratur.q.7. nu.53 fol.5
L.1.ff. de furib. balnea. declarata. quæſt.86.nume.29. fol.62
L.vxori.§.vlt. de leg.3. ſenſus & intellectus. caſu 88. nu.32 fol.115
L.vltim.ff.de term.moto. intellectus. caſu 393. nu. 5. fol.322
L. ſi quis aliquid. §. abortionis. ff. de pœnis, intellectus & ratio.caſ.357.nu.8 fol.293
L.Cicero,de pœnis.declaratur. ibid.nu.13
L.pater.§.quindecim. de leg. 3. multiplex ſenſus, intellectus,& declaratio.q.54.nu.25 fol.34
L.1.§.res verò.C. de imponen. lucr.deſcript. explicatur.ibid.nu.26
L.ſeruos.C.ad leg.Iul.de vi.ſenſus.caſu 354. numero 17. fol.291
L.promiſſor.§.1.ff.de conſt.pecu. declaratur. caſu 27. nu.3 fol.83
L. debitoribus.ff. de re iud.declaratur atque exponitur.ibid.nu.4
Legis Iuliæ de vi publica caput primum arma habere & deferre prohibet. caſ.394.nu.18. fol.323
Leges ciuiles Canones interdum ſequi. caſu 308. numero 32. fol.329
L. gallus in princip. de lib.& poſthu. quomodò decem menſes computet. in caſu 89. numero 44. fol. 118
L.1.C. qui pro ſua iuriſd. ſenſus & intellectus.qu. 54. nu.17. fol.34
L.Arethuſa.ff.de ſtatu.hom.declaratur.caſu 47.nu.8. fo.88
L.vlt.C.de iniur.noua explanatione enucleatur. qu. 80.nu.93 fol.54
L.ſeruus non omnibus,de act.& obliga.declaratio & intellectus.caſu 354.nu.31. fol.291
L.diuus.§.item Senatus.& l. ſi pater. ff. de falſis, ſenſus. ibid.num.33
L.non ex omnibus.ff.de recept.arb.ſenſus & intellectus.q.74.nu.13 fol.48
L.2 ff.qui & à quibus appel.intellectus Doctorum reiectus..ibi.numero 14
L.2.ff.qui à quib. & appel.nouo ſenſu illuſtrata. ibid. numero 17
L.ſi adulterium cum inceſtu.§. liberto. ff. de adulter. exponitur.q.90.nu.44. fol.66
L.ſed ſi vnius.§. Prætor ait. ff. de iniurijs. nouo ſenſu exponitur.in procem.nu.10 fol.1
L.ob carmen.§.illud.ff.de teſtib.ſenſus & declaratio. q.73.nu.32. fol.74
L.dies feſtos.ff.de ferijs,expoſita.quæſt.30.nume.13. fol.19
L.viam publicam.ff.de via publica, explanatur. caſu 44.nu.11. fol.87
L.non aliter.§.1.de lega.3.explicatur. caſu 50.nume.6 fol.99
L.ſi Barſatoram. C. de fideiuſſo. intellectus. caſu 394 nu.50 fol.324
L.pen. ff. de varijs & extraord.cognit.& l.1.C.de Nili agger.non rump.conciliantur. caſu 386. numero 2 fol.316
L. 1. C. de Nili agger. non rump. declaratio & ſenſus. ibid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

L.Publia.§.vltim.ff.depositi.declaratio & sensus.casu 93.nu.16. fol.125
L.i.& l.penultim.C. de ord.iud.declarantur.casu 167 nu.12. fol.164
L.si quis à liberis.§.si vel parens.ff.de lib.agno.sensus & intellectus.ibi.numero 13
L. si quis à liberis. §. solent. ff. de libe.agno.sensus & declaratio.ibid.num.14
L.pen.ff.de noxa.actio.sensus & intellectus. ibid.numero 15
L.2.C.de ordine Iudiciorum,declaratur.ibid.numero 16.
L. quoniam Alexandrum. C. de adulter. intellectus. ibid. nu.17
L.Paulus.ff.ad l.Falcidiam.explicatur.& ibi de ratione dubitandi & decidendi.casu.49.nume.13.14.&15. fol. 90
L.deducta.§.hæreditatem.ff.ad Trebel. declaratio & sensus.ibid.numer.16
L.Paulus.§.ff.de vsuris.declaratio.ibi.nu.17
L.Medicos.C.de profess.& Med.lib.12,declaratio.casu 379.nu.19. fol.313
L.vlt.§.vltimo.ff.quod vi aut clam.in qua persona loquatur.casu.45.nu.4. fol. 87
L.& post edictum peremptorium. §.1. ff. de iudic. declaratur.ibid.nu.5
L miles.§.defuncto.ff.de adulter.intellectus, casu 89. nu.21. fol. 118
L.ob æs.C.de prædijs minorum,declaratur. casu. 171. nu.61. fol.167
L.qui cum alio,de reg.iur.declaratur.lib. 2. centu.3. casu.201.nu.54. fol.192
L. Lucius. ff. de condi. & demo. intellectus communis reiectus.casu.89.nu.7. fol.118
L.Lucius.ff.de condi.& dem. intellectus Comens.& Alciati reprehensus.ibid.nu.9
L.Lucius, de condi. & demo.intellectus. ibidem numero 10
L. de ætate. §. si cum hæres. de interrog. act. intellectus.casu 93.nu.29. fol.124
L.inter stipulantem.§.si Stichum.de verbo. oblig.intellectus.ibid.numer.31
L. filium. de his qui sunt sui vel alie. iur. declaratur. casu.89.nu.54. fol. 118
L.si maior.C. de legi.hæred.enucleatur. ibidem numero 59
L.spadonum. §. qui iura. ff. de excus. tut. declaratur. ibid.nu. 67
L.quæro.§.vlt.ff.de ædil.edi. declaratur.casu.99.nu.9. fol.130
L.qui cum alio contrahit,de regu.iur.declaratur.casu. 182.nu.71. fol.175
L.si quidem C.de excep.declaratur.casu 93. num. 35. fol.124
L.vlt.in prin.ff. de doli mali & metus excep. declaratur.casu.194.nu.55. nu.187
L.etiam si.§.1.ff.de mino.exponitur.casu 95. numero 7. fol. 127
L.consensu. §. super plagis. C. de repud. declaratur. casu.106.nu.6. fol.136
L.si interpretatio.ff.de pœnis declaratur.q.85. nu.4. fol.62
L.si quis in hoc genus.C.de Epis.& Cleri,intellectus. casu 389.nu.3. fol.318
L.aut facta §.locus. ff. de pœnis. intellectus. ibidem nu. 4
L.sacrilegij capite, primo responso. ff. ad leg. Iul. pecul.sensus.ibid.nu.5
L.sacrilegijs pœnam,in prin.ff.ad l.Iul.pecul.intellectus.ibid.nu.66
L.quoties.vbi Sena.vel Clariss.intellectus.q.43.nu.32 fol.27
L.2.C.vbi Sena.vel Clariss.lectio varia.cas.86.num.12 fol. 112
L. 2. C. vbi Sena.vel Clariss. declaratio. ibidem numero 19
L.ciues.C.de incolis.libr. 10. explanatur. ibidem numero 20
L.comparationes. C. de fide instr. explicatur. qu. 58. nu.5. fol.37
L.Papinianus.§.meminisse.ff. de inoffi. testamen. explicata.cas. 7.nu.12. fol.78
L.si quis alumnam,in fine.C.de nupt.declaratur. cas. 200.nu.2. fol.131
L.penul.§.ad crimen,& l.2.§.vlt. ff. de publ. iud. sensus.q.80.nu.5. fol.53
L.1.ff.an per alium causa appell.agi possit, declarata. ibid. nu.7
L.3.§.1.C. vbi Sena. vel Clariss. explicata. ibidem numero 8
L.tunc conuenit. C. de accus. sensus & intellectus & de varia ipsius litera ex Theodosiano Codice. ibid. nu. 9
L.in ipsius. C. famil. ercis. declaratur. casu 121. nu.92 fol.145
L.5.ff.de interrog.actio.explicatur.casu 52.numer. 8. fol.94
L.iure familitatis.ff.de acqu.poss.declaratur. cas.160. nu. 20. fol.161
L. vlt. C.de iure emphyt. declaratur.libr.2.cent.1.cas. 37.nu.5. fol.84
L.3.§. quamuis.ff. si cui plusquàm per leg. falcid. declaratur.cas.72.nu.17. fol.107
L.1.C.si contra ius vel vtil.publ.exponitur, q. 37. nume.24. fol.23
L.qui Procuratorem.ff. de Proc. nouo sensu illustratur.ibid.numero 25
L.2.C.de offic. Prefecti August.explicata.ibidem numero 26
L.vlt.§.adeò.C.vbi Sena. vel Clariss.exposita. ibidem nu.27
L.vnicæ. C. de raptu virg. sensus & intellectus. casu 360.nu.31 fol.294
L.vnicæ.C.si quis Imper.maled.intellectus. casu 377. nu.8. fol.311
L.4.ff.de manumiss.vind.sensus & intellectus.qu.69. nu.25. fol. 43
L.quæsitum. §. Iulianus ait. ff.qui & à quibus.cum l. 4.ff.de manmiss.vind.purgare.& de vera litera d. §. Iulianus,restituta.ibid.nu. 26
L. vltim. C. de nego. gest. declarata. ibidem numero 27
L.vxorem.§.penulti.ff. de leg.3. declaratio & sensus. ibid.nu.28
L.2.§.omnia.C.de vet. iure enuclea. declaratur. casu 200.nu.8. fol.192
L.Ædiles aiunt.in prin.ff.de ædil.edi.declaratur.cas. 50.nu.5. fol.91
L.vltim.§.sed quia.C.de iure delib. intellectus. ibid. nu. 6
L.2.C.de temp.appel.explicatur.ibid.nu.8
L1. C.de temp.appel.interpretatio.ibid.nu.10
L.quinquaginta.ff.de excus.tut. declaratur. ibidem nu.12
L.penult.C.de fideius.ibid.nu.13
L.septimo mense.ff. de statu homi. de quo mense intelligatur.ibid.nu.19
L.vbi lex.ff.de reg.iur.declaratar.ibid.nu.22
Lex 12. Tab. aduersus fures impuberes. casu 329. numero 15. fol.274

L. 2. §. cum

L.2.§.cùm in eadem naue.& l.vlt.ff.ad l.Rhodi. de iactu,intellectus.cas.245. num.8. fol.228
L.maiorem.ff.de pactis.intellectus.ibid.num.9.
L.2.in princ.ff.de dote præleg.intellectus.cas.213.numero 7. fol.212
L.diuortio.de verb.obliga.intellectus & declaratio. ibid. num. 8.
L.1.§.de inspiciendo. ff. de ventre inspic.intellectus. cas.220. num.38. fol.215
L.1.ff. de libellis dimisso.intellectus.ibid, num.39.
L.Sempronius,de leg.2.intellectus.cas.213.nume.15. fol. 212
L.cùm centum.de adimen.leg.intellectus & sensus. ibid.num.16.
L.diuortio.de verbo.oblig.declaratur.ibid. num.17.
L. si seruus.§.si cum mihi.ff.de pactis.intellectus. ibi. num.18.
L.libertus,qui soluendo. ff. de operis liber. sensus & intellectus.cas.163.num.9. fol.162
L.scimus. §. repletionem. C. de inoff. testa. declaratur.ibid. num.10.
L.Decuriones.C.de quæstio.intellectus.cas.340. numero 6. fol. 280
L.si quis filio.§.eius.ff.de iniusto rupt.intellectus.casu 284. num.20. fol.244
L.si quis aliquis.§. miles.de pœnis. intellectus. ibid. num.23.
L.vlt.§.1.C.de ijs,qui per non dom.manumiss.sunt, declaratur.cas.314.num.3. fol.261
L.& si legibus.C.si contra ius vel vtil. publ. intellectus.ibid. num.5.
L.quis.in princ.in illo verbo.cogitationis.C.ad l.Iuliam.maiest.intellectus. cas.360. num.27. fol.294
L.1.C.de falsa mone.intellectus.cas.321.num.28. folio 269
L. qui contra.C.de incest, nupt. intellectus. cas. 244. num.15. fol.228
L.vltim.ff. de ritu nupt. intellectus. ibidem. numero 16.
L.in pecudum.§.vltim. de vsuris. intellectus. & declaratio.cas.210.num.13. fol.210
L.ne quis Christianam. C. de Iudæis, intellectus, & sensus.cas.290.num.2. fol.248
L.quamuis.la 2. C. de adult. à quo, & quando promulgata. ibidem. num.6.
L.possessionem. C.communia vtriusq; iud. declaratur.cas.168.num.8. fol.165
L. vlt. C. de pœna Iud. qui malè iud. declaratio & intellectus. cas.342. num.13. fol.281
L.1. C.ad l.Iul. repe.intellectus.ibid. num.15.
L.2.C.de rebus cred. in iuramento calumniæ etiam procedere.cas.319. num.28. fol.267
L.vlt.ff.de crim.stellio.declaratur. ibid. num.11.
L.nam sufficit. ff. de dolo.intellectus.ibid. num.12.
L.2.C.de reb.cred. & iureiur. intellectus ex Duareno.ibidem.num.13.
L.2.C.de reb.cred.& iureiurand. intellectus. ex Roberto Aurelio.ibidem. num.15.
L.si quis.§.abortionis. ff.de pœnis. esse contra regulas iurisgentium.cas.358. num.5. fol.294
L.si Stichum.§.vltim. ff.de nouatio. intellectus. casu 213.num.23. fol.212
L.Paulo Callimacho.in princ.de leg. 3. intellectus, & sensus.ibidem. num. 24.
L.Procula.ff.de probat.sensus & intellectus. cas. 88. num.17. fol.115
L.scientiam.§.cum stramenta. ff. ad l. Aquil. intellectus.cas.363. num.16. fol.304
L.3.§.scio.de minor.declaratur.quæst.37.numero 12. fol. 23
L.falso. C. de diuersis rescript. declaratur. casu 204. num.2. fol.205
L.2.C.de rebus cred. & iureiuran.intellectus ex Cuiacio.casu 319.num.21. fol.267
L.2.C.de reb.cred.& iureiura. intellectus genuinus. ibid. num.23.
L.de qua re.ff.de iudicijs.declaratur.casu 167.numero 7. fol.164
L.intra vtile.ff.de minor. declaratur. ibidem. nu.8.
L.2.C.vt nemo priuatus prædijs suis.declaratur.cas. 338.num.12. fol.278
L.qui in alterius. de reg. iuris. intellectus. casu 315. num.12. fol.262
L.4.ff.loca.sensus & intellectus.ex glossa & Decio. q. 69. num.18. fol.43
L. 4. ff. locati. sensus & intellectus nouus authoris, ibid.num.20.
L.cum precario. ff. de precario. declaratio & sensus nouus authoris. ibid. num.21.
L.Lucius.ff.de don.intellectus.ibidem. num.22.
L.capitalium. §. nonnunquam. ff.de pœnis. litera & sensus.casu 390.num.30. fol.319
L.vlt.ff.de incend.ruin. & naufrag.sensus & intellectus.ibid. nu.31.
L.capitalium.§.qui ob inimicitias.ff.de pœnis. intellectus.ibid.num.33.
L.cùm post.§. gener.ff.de iure dot.non aduersari. l. 1. C.de dotis promiss. casu 149.num.36. fol.155
L.3.§.Nerua filius.deacq.possess.intellectus.casu 238. num.2. fol.225
L.2.&l.3.ff.de interrog.act.declarantur. & paulò infrà.casu 51. num.9. fol.93
L.non tantùm. ff.de excus. tut. intellectus. casu 57. num. 27. fol.97
L.excipiuntur.ff.ad S.C.Syllaniam.intellectus & declaratio.ibid.num.28.
L.si cum fideicommissaria.§.Aristo. ff.qui & à quibus intellectus.casu 238.num.6. fol.225
L.Qui pœnæ.§. Diuus quoq. ff.de manumiss. sensus & declaratio.casu 51.num.25. fol.93
L. si rem. §. vlt. ff. de euict. intellectus & declaratio. ibid.num. 26.
L.falsò.C.de diuersis rescript. sensus & intellectus, cas.202.num.77. fol.200
L. per interuallum.ff.de iud. declaratur. cas. 52. numero 6. fol.94
L. obsistere.C.de anno. & trib. lib. 10, intellectus & declaratio. casu 55.num.6. fol.96
L Imperatores.§.vlt. ff.de publ.declaratur. ibidem. num.17.
L.actuarij. C. de erog. mil. anno. lib. 12. explanatur. ibid.num.8.
L.absentem.ff. de pœnis.cum l.seruum quoq. §. publicè.ff.de procur.nouo sensu illustratur. lib. 1. q. 80. num.90. fol.54
L.1.ff.an per alium caus. appell. nouus intellectus & sensus.ibid.num.91.
L.cùm domini.ff.locati.cas.79. num.3. fol.109
L.si quis obrepserit.ff.de fals.intellectus.casu 314.numero 10. fol.261
L.1.§.vlt.ff.de extraord. crim. intellectus. casu 288. num.9. fol.248
L.2.C.de vsuris rei iud.declaratur.casu 6. numero 9. fol. 77
L.vlt.§.sin autem. C. de bonis auct. iud. poss. litera. ibid.num.11.
L.certi iuris.C. de iudicijs. intellectus. casu 237. numero 16. fol.224
L.1.§.sin verò.C.de falsa moneta, intellectus. cas. 316. num.9. fol.263

Universidad de Deusto
Biblioteca

L. quisquis. §. id quod. C. ad l. Iul. maiest. intellectus. caſ. 355. num. 14. fol. 262
L. vtrum. ff. de parricid. intellectus, ibid. num. 16.
L. vnica. verſic. cùm ſcimus. C. de ſentent. quæ pro eo quod intereſt profer. declaratio & intellectus. caſ. 260. num. 18. fol. 234
L. fructus. ff. de vſuris. ſenſus & intellectus. caſ. 210. num. 5. fol. 210
L. properandum. §. fin autem alterutra. C. de iud. declaratio. q. 74. num. 6. fol. 108
L. 2. §. vlt. ff. de iud. declaratur, & nouo ſenſu illuſtratur. ibid. num. 8.
L. quædam. ff. de acquiren. rerum dom. explicatur & declaratur. q. 54. num. 49. fol. 33
L. 1. C. de præpoſ. labo. lib. 12. declaratur. caſ. 68. numero 36. fol. 104
L. ſi vxor. in princ. ff. de adulter. explanatur. caſ. 71. num. 5. fol. 107
L. à ſententia. ff. de appellat. declaratur. caſ. 111. nu. 3. fol. 139
L. 2. C. de exequu. rei iud. declarat. caſ. 334. nume. 4. fol. 275
L. Si vindicari. C. de pœnis. declaratur. ibid. num. 6.
L. 3. §. ex ſenatuſconſ. ff. ad l. Cornel. de ſicar. conciliatur cum l. ſi quis. §. abortionis. de pœnis. caſ. 358. num. 7. fol. 294
L. quiſquis. §. emancipationes. C. ad l. Iul. maieſt. intellectus. caſ. 360. num. 28. fol. 294
L. 1. ff. de præuarica. & l. præuaricatores. de verbo. ſignific. intellectus. caſ. 323. num. 4. fol. 271
L. Cicero. ff. de pœnis. vnde deſumpta. & de illius intellectu. caſ. 357. num. 5. fol. 293
L. pen. C. de procurat. explanatur. caſ. 68. num. 50. folio 104
L. 2. C. vbi in rem actio. declaratur. lib. 1. quæſtio. 74. num. 34. fol. 48
L. conſentaneum. in fin. C. quomodo & quando iud. ſenſus & declaratio. ibid. num. 35.
L. 3. §. pen. ff. de liber. exhiben. declaratur. & de litera eius vera. caſ. 57. num. 36. fol. 97
L. vlt. C. de execut. rei iud. quo in caſu loquatur. caſu 28. num. 2. fol. 83
L. non dubito. in fin. ff. de capt. & poſtlimi. reuerſ. intellectus. q. 100. num. 15. fol. 73
L. ciuitatibus. in princip. de leg. 1. declaratur. caſ. 60. num. 2. fol. 99
L. 5. ff. de dona. cauſ. mort. declaratur. ibidem. numero 13.
L. nummis. de in litem iura. intellectus. caſ. 207. numero 8. fol. 206
L. ſi quis filium. in verſ. niſi certa quantitas. C. de inoffic. teſta. ſenſus & intellectus. caſu 163. nume. 4. fol. 162
L. ſcimus. §. 2. de inoffic. teſta. ſenſus & intellectus. ibid. num. 5.
L. plerunque. in fine. ff. de iure dotium. declaratur. ibid. num. 6.
L. ſolent. ff. de offic. Proconſul. explicata. q. 43. numero 13. fol. 27
L. ſolet. in princip. ff. de off. Proconſ. explicata. q. 54. num. 4. fol. 34
L. vbi. C. ad l. Cornel. de falſis. nouo ſenſu explicatur. q. 37. num. 17. fol. 23
L. ſancimus. C. de fideiuſſor. declaratur. q. 40. num. 3. fol. 86
L. vltim. in fine. C. de repudijs. intellectus. caſu 287. num. 8. fol. 247
L. cùm alienam. C. de legat. declaratur. caſ. 146. numero 3. fol. 154
L. 1. §. ſed non vtique. ff. ad S. C. Turpil. intellectus. caſu 321. numero 6. fol. 269
L. ſi fideiuſſor. §. vlt. ff. qui ſatiſd. coga. ſenſus & intellectus. caſ. 87. num. 10. fol. 114
L. nam quod liquidæ. §. ſi ita. de pen. leg. explicatur. q. 99. num. 18. fol. 72
L. de quibus. ff. de legibus. declaratur. caſ. 84. num. 5. fol. 118
L. 3. C. de dotis promiſ. declaratur. quæſt. 68. numero 40. fol. 42
L. cum poſt. §. gener. ff. de iure dotium, explicatur. ibid. num. 41.
L. miles. §. mulier. ff. de adult. declaratur. caſu 420. num. 119. fol. 345
L. vxores. ff. de diuortijs. declaratur. caſu 420. numero 122. ibid.
L. 2. verſ. ſi verò. ff. de term. moto. ſenſus & intellectus. caſ. 393. num. 23. fol. 322
L. Lucius. ff. ſolut. matrim. intellectus. caſ. 287. nu. 16. fol. 247
L. Miles. §. ſocer. ff. de adulter. intellectus. ibid. nu. 17.
L. Thais. §. ſorore. ff. de fideicom. lib. explicatur. q. 8. num. 8. fol. 8
L. Lucius. ff. de fideicom. lib. exponitur. ibidem. nu. 9
L. quidquid. ff. de iud. declaratur. quæſtio. 41. numero 2. fol. 26
L. qui mittuntur. §. ſimiliter. ff. ex quibus cauſ. maior. exponitur. caſ. 33. num. 3. fol. 84
L. legato. ff. de legatio. declaratur. ibidem. num. 4.
L. item quæritur. §. exercitu. ff. locati. declaratur. caſ. 137. num. 20. fol. 150
L. à Diuo Pio. §. 1. & §. ſi ſuper rebus. de re iud. declarati. q. 38. num. 16. fol. 24
L. Iudex poſteaquam. de re iudic. declaratur nouo ſenſu. q. 67. num. 22. fol. 39
L. 2. C. de incolis. lib. 10. intellectus, caſu 86. num. 17. fol. 112.
L. 1. ff. ad l. Iuliam. de ambitu declarata. caſu 401. numero 17. fol. 333
L. hæc adiectio. de verborum ſignificat. declaratur. caſ. 47. num. 4. fol. 88
L. cùm furti. ff. de in litem iuran. ibid. num. 5.
Lex, vide Intellectus. Paragraphus. Capitulum. Clement Tex.
Lex Iulia. de adulterijs, à Cæſare Auguſto lata. caſu 419. num. 29. fol. 342
Lege caſtitati. C. ad l. Iul. de adulter. declaratio. caſu 419. num. 50. ibid.
L. 1. ff. de extraord. crim. declaratur. caſ. 419. numero 40. ibid.
L. quamuis. la 2. C. de adult. expoſita. caſu 419. numero 55. ibid.
Lex Viſcellia quando lata. caſ. 402. num. 1. fol. 334
Legem Viſcelliam hodie ceſſare. ibid. num. 15.
Lex naturalis quæ. caſ. 419. num. 3. fol. 342
Lex tranſigere. C. de tranſact. explicata. caſ. 419. numero 53. fol. 342
Legem Iuliam ab Auguſto latam, pœnam mortis indixiſſe adulteris, ex aliquorum opinione. caſ. 419. num. 38. fol. 342
Lex Iulia pœnam adulteris amaram quomodo indixerit. caſ. 419. num. 42. fol. 342
Lex vim ſuam tunc obtinet, cùm ab hominibus reperitur. caſ. 420. num. 10. fol. 344
Lex diuina antiqua de pluralitate vxorum vſu non recepta ab antiquis illis Patribus. ca. 420. n. 11. f. 344
Lex diuina antiqua de pluralitate vxorum vſu recepta. ibid. num. 16.
Lex inſpirata quæ. ibid. num. 24.
Legis eſſentiam eſſe & in ſcriptura ſecũdum aliquos. ibid. num. 26.

Lex

Lex vt obliget, promulgari debet. caſ. 420. n. 27. f. 344
Legi inſpiratæ, quomodo derogetur. ibidem. numero 29.
Legem ſuam declarare potuit Deus, de vxorum pluralitate. ibid. num. 18.
Lex Conſtantini de pluralitate maritorum. caſ. 420. num. 123. ibid.
Legiſta Senza capitoli val poco. caſu 125. numero 29. fol. 352
Leuitæ in lege antiqua creabantur ij, qui vigeſimum annum agebant. caſ. 427. num. 20. fol. 354
Leges eſſe ſcriptas vigilantibus. cap. 432. numero 23. fol. 336
Legans penum & ſi penus non detur, centum, duo legaſſe dicitur. caſ. 498. num. 21. fol. 389
Lex Papia, quid de delatoribus ſtatuerit. caſ. 198. numero 4. fol. 191
Lex ſtatim & incontinenti ligat, cùm vult eo ipſo quòd promulgata eſt obſeruari. & ibidem declaratur. d. caſu 185. num. 3. fol. 179
Lex inferioris Principis tempore Iudicis arbitrio ligare incipit. ibidem. num. 5.
Lex Iulia de vi publica eos punit qui iudicia tutò exerceri impediunt. caſ. 394. num. 87. fol. 323
Lex Iulia de vi publica punit extorquẽtes pecuniam ab aliquo. ibidem. num. 89.
Lex Iulia de vi publica punit eum, qui dolo malo armis in concione fuit. ibidem. num. 90.
Lex Iulia de vi publica punit eos, qui peſsimos fures Iſauricos, & Buccelarios apud ſe habet. ibid. numero 96.
Lex Iulia de vi priuata punit eos, qui vim fecit, vt quis verberetur. ibid. num. 100.
Lex Iulia de vi priuata punit eos, qui in alienam litẽ coeunt. ibid. num. 104.
Lex Iulia de vi publica à quo lata. caſ. 394. num. 15. folio 323
Lex quid ſit. caſ. 82. num. 12. fol. 110
Lex antiqui teſtamenti quomodo hodie allegari poſſit ad deciſionem cauſarum. caſ. 290. nu. 10. fol. 249
Lex quando ligare incipiat. caſ. 185. num. 1. fol. 179
Lex & conſtitutio antiqui iuris declaratoria, ſtatim à die promulgationis ligat. ibid. num. 26.
Lex Papia Poppea à Claudio Cæſare abrogata. caſ. 89. num. 57. fol. 118
Lex 12. tab. de ære alieno obnoxijs. caſ. 183. numero 5. fol. 178
Lex antiqui teſtamenti, de cadaueribus non puniendis. caſ. 285. num. 3. fol. 245
Legis Oppiæ conſtitutio. q. 80. num. 112. fol. 54
Legi de conſilio perfectionis contrauenienſ per contemptum punitur. caſ. 380. num. 6. fol. 313
Legẽ ſcripram de omnibus non eſſe, in procem. numero 2. fol. 1
Legem generaliter loquentem de habilitate reſtringi, & ibi quomodo procedat, declaratum. quæſtio. 54. num. 18. fol. 34
Legem remittentem ordinem vnius legis, alterius non cenſeri remittere. q. 21. num. 4. fol. 15
Legem diffinire non potuiſſe, quæ ex facto eueniunt in procem. num. 4. fol. 1
Lex Iulia de vi publica punitur, qui coegit aliquem ſtare in loco. caſ. 394. num. 83. fol. 324
Leges tranſgredi licet ob criminis atrocitatem. q. 84. num. 9. fol. 62
Leges ludibrio eſſe non debere. caſ. 377. num. 17. folio 311
Leges communes conatum punientes an hodie ex locorum conſuetudinis abrogatæ ſint. caſ. 360. numero 92. fol. 294
Leges concedentes vſuras & præſcriptionem ratione & iuſtè olim promulgatas. caſ. 82. num. 9. fol. 110
Legumlatores nihil vnquam voluiſſe ſtatuere, quod ratione careret. ibid. num. 11.
Licitatio bonorum Eccleſiæ, minoris & fiſci intra quod tempus finiri debeat. caſ. 129. num. 3. fol. 148
Licentiæ dictionis ſignificatio. q. 8. num. 46. fol. 8
Licentiati an immunitate Doctorũ fruantur. caſ. 379. num. 13. fol. 313
Licentiati dignitatem non habent. ibidem. num. 14.
Licentiati appellatione Doctorum non veniunt. ibi. num. 15.
Licentiati primò, quando medio tempore Doctoratis præferantur. ibidem. num. 16.
Licentiatorum duas eſſe ſpecies. ibidem. num. 18.
Liber rationum quomodo pro producente & contra producentem probet. ibi tres referuntur opiniones. caſ. 93. num. 1. fol. 124
Liber rationum quo ordine à tutore & negotiorum geſtore confici debeat. caſ. 208. num. 20. fol. 207
Liber rationum connexa continens, in totum probari debet. d. caſu 93. num. 19. fol. 125
Liber rationum ſocietatis non credi cum manu alterius quàm ſocij fuit ſcriptus. caſ. 92. numero 7. fol. 124
Liber rationum probat contra ſcribentem, & contra mandantem illum ſcribi. ibid. num. 8.
Libro rationum credi cum veriſimilia continet. caſ. 85. num. 2, fol. 112
Libro rationũ non credi tam pro producente quàm contra, cum inter perſonas diuerſas de rebus diuerſis agitur. caſ. 93. num. 4. fol. 125
Libro vnius negotij quomodo credatur inter diuerſos. ibidem. num. 5.
Libro ſcripto manu inſtitoris vnius ſocietatis quando credatur. ibid. num. 6.
Libro rationum in ſummis diuerſis ex diuerſa cauſa ſtare non cogitur, qui pro vna cauſa pro ſe produxit, vt contra ſe in alia probet. ibidem. num. 7.
Libro rationum in parcella qualificata non creditur ſi præſumptio illi aduerſatur. ibid. num. 36.
Libro rationum ſocietatis non credi cùm veriſimilia non continet. caſ. 92. num. 5. fol. 124
Libro rationum ſocietatis non credi cùm formam rationum, hoc eſt, dati & accepti non continet. ibi. num. 6.
Libro rationum ſocietatis non credi, cùm ab altero ex inſtitoribus ſcriptus eſt. ibid. num. 9.
Librum rationum negotij tractati inter eaſdem perſonas probare tàm pro producente, quàm contra. d. caſ. 93. num. 10. fol. 125
Librum cenſus Eccleſiæ eius dominium probare. caſu 3. num. 4. fol. 75
Libri non cenſentur donati à patre filio cùm ex ea donatione magna inter fratres oriretur inæqualitas. caſ. 131. num. 4. fol. 148
Libri hæreticorum inuenti penes aliquẽ, vide Hæretici codices.
Libri parcellam in totum quis teneatur approbare, vel improbare, ibidem dicitur hoc Iudicis arbitrio relinqui. d. caſu 93. num. 14. fol. 125
Libros emptos & cauſa ſtudiorum à patre filio traditos, filius non confert. caſ. 131. nu. 1. fol. 148
Libros à patre filio doctori emptos & traditos, non confert filius. ibid. num. 2.
Libros cẽſeri à patre filio donatos, vt filius in ſtudijs proficiat. ibid. nu. 3.
Libros Argentariorum, vel mercatorũ probare, etiamſi magna ſit ſumma. caſ. 91. nu. 17. fol. 123
Libros mercatorum fidem facere ita diſponente ſtatuto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuto.ibidem.numero decimosexto.
Libros argentariorum,mercatorum, & similiũ non probare contra tertium. ibid.
Libros officialium de publico deputatorũ, non probare contra tertium.ibid.num.26.
Libros æstimi non probare contra tertium. ibidem. num.27.
Libros officialium nostri temporis probare pro se & contra se.ibid.num.12.
Libros argentariorum, Banqueriorum & aliorum, quorum officium hodie approbatum non est de publico,fidem non facere. ibid.num. 19.
Libris Argentariorum & aliorum non credi, si falsi adest suspicio.ibid.num.20.
Libris Argentariorum & similium non credi, cùm contra eos adest verisimilitudo, vel alia præsumptio. ibid.num.21.
Libris argentarij non credi, cùm continent quid diuersum à suo officio.ibid.num. 22.
Libris mercatoris non credi, cùm quid à mercatura diuersum continent. ibid. num.23.
Libris Argentariorum quare & quomodo olim fides adhibita fuerit. ibi.num.14.
Libris Argentariorum creditam pro se, quàm contra se.ibid.num.11.
Libris sociorum fidem adhiberi inter eos.cas.92. numero 1. fol.124
LIBELLVS pro precibus interdum sumitur.cas.314. num.12. fol.261
Libellum famosum qui composuit & publicauit,pœna capitali punitur.cas.263.num.35. fol.236
Libellum famosum qui composuit, sed publicari nõ curauit,capitali pœna plectitur. cas.263. num.36. ibidem.
Libellum famosum qui composuit, sed statim lacerauit,non punitur.ibidem.num.37.
Libellum famosum qui reperijt, nec lacerauit, sed publicauit, pœna capitali punitur. ibidem. numero 38.
Libellum famosum repertum qui lacerauit,nulla afficitur pœna ibid.nnm.39.
Libellus necessariò porrigendus an sit coram Iudice, qui arbitrium procedendi in causa habet.q.18.numero 1. fol.14
Libelli copia cuius impensis reo transmittatur. casu 228. num.15. fol.220
Libelli emendatio & mutatio. require in ver. Emendatio.
Libellum & litis contestationem necessariam non esse in iudicijs summarijs. q. 18. num. 2. fol.14
Libellum non requiri cùm fine scriptis agi potest. ibid.num.3.
Libellum non esse necessarium in causis executiuis. ibidem. num.4.
Libellum non requiri in iudicijs coram Prætoribus villarum. ibidem. num.5.
Libellum non esse necessarium coram arbitratore. ibidem.num.6.
Libellum,siue ipsius solennitatem, & litis contestationem posse remitti.ibid.num.7.
LIBERTVS præsumitur donare operas. cas.88. numero 36. fol.115
Libertum partem suorum bonorum Patrono relinquere debere.cas.230. num.3. fol.221.
Libertini non nisi donati iure aureorum annulorũ. Magistratus,& honores ingenuorum petere non potuisse.cas.402. num.9. fol.334
Libertinos hodie natalibus restitui. ibidem.numero 14.
Libertini olim donati iure aureorum annulorum nomen antiquum sibi mutare.cas.318. numero 7. fol. 266
Libertinos honores ingenuorum petere olim non potuisse,cas.402.num.2. fol.334
Libertinos iure aureorum annulorum donari. ibid. num.5.
Libertos iure aureorum annulorum donatos,Equestre nomen assumere consueuisse. ibidem num.6.
Libera administratione à patre filio concessa, quid concessum intelligatur. q.13. num.10. fol.12
Liberam voluntatem esse contra arbitrium viri boni.ibidem. num.3.
Libertatem rem inæstimabilem esse, & cur. cas. 230. num. 2. fol.221
Liberè Aduerbium in extraiudicialibus quid significet.q. 7.num.34.& num.36. fol.5
Libet verbum,arbitrium liberum significat.ibi. numero 32.
Libra auri quot coronatis constet.cas.72.num.15. folio 107
Libra auri septuaginta duos aureos pendet. cas. 145. num.3. fol.153
Ligandi potestate data censeri datam & soluendi. q. 43.num.6. fol.27
Limitationes & ampliationes esse debere de genere regulæ.cas.319.num.26. fol.267
Linguæ lubricum domari non posse.cas.377.num.11. fol. 311
Liquidationis forma & praxis.cas.17. num.4. fol.80
Liuij locus.q.100.num.14. fol.73
Liuij locus de nexu æris alieni.cas.183.numero 6. folio 178
LIS pendere dicitur per solam citationem. cas. 202. num.5. fol.200
Lis & processus pendens narrandus est in impetratione beneficij.cas.201.num.148. fol.194
Lis pendere dicitur per solam citationem,etiam non executam.quod ibidem declaratur. cas.202. nu.8. fol. 200
Lis super possessione non efficit proprietatem esse litigiosam. ibid.num.18.
Lis super matrimonio non efficit illud litigiosum. ibidem.num.19.
Lis pendentiam per solam citationem, etiã non executam narrare debet impetrans rescriptum iustitiæ.ibidem.num.7.
Litis consortes posse pro aliis in causis criminalibus comparere.quod ibid.declaratur.quæstio. 80. numero 70. fol.54
Litis contestationem posse pacto remitti.quæstio.18. num.7. fol.14
Litem cœptam coram ordinario probare debet, qui superioris iurisdictionem impedire vult.q.67.numero 19. fol.40
LITERAE appellationis dimissoriæ impensis eas petentis concedi.cas.228.num.14. fol.220
Literæ Procuratoris asserentis se donasse, domino acceptanti & non protestanti in contrarium,non nocent. cas.21. num.4. fol.8
Literas quando nescire dicatur villicus. cas. 425. numero 12. fol.352
Literas scire quis dicatur, vt in scriptis testetur. ibid. num.14.
Literatus Iudex quis dicatur.ibidem. num.15.
Literas nescire inter creatores quis dicatur.ibidem. num.16.
Literarum scientia in Episcopis qualis esse debeat. cas.425.num.36. fol.352
Literas quas scire debeãt Clerici in dignitatibus inferioribus constituti.cas.425.num.44. ibidem.

Literas

Literas alterius sigillatas aperiẽs multis modis peccat.cas.311.num.12. fol.260
Literas scire & nescire qui dicantur.cas. 425.nume.9. fol. 352
Literas nescire quando quis dicatur,vt à munere tutelæ excusetur. cas.425.num.10. ibid.
Legendi & scribendi ars necessaria. ibidem. numero 11.
Literas nescit is,qui nescit scribere, vt libello accusationis subscribat. ibid. num.13.
Locator partiarius consequitur suam portionẽ fructuum sine aliqua impensa,quæ in illis colligendis fit.cas.215. num.2. fol.213
Locatorem nõ posse agere actione legis Aquiliæ contra conductorem ob incendiũ commissum leuissima culpa in re conducta,casu 390.numero 11. folio 365
Locationis contractũ esse,cùm pensio fructibus correspondet.q.7.num.26. fol.5
Locrensium lex aduersus excæcantem luscum. casu 449.num.11. fol.365
LOCVS contagiosus præstat iustam causam, vt consanguinei recusent eò accedere, vt assistant contractui mulieris.cas.212.num.5. fol.211
Locus, ad quem partes citandæ sunt, tutus esse debet.q.64. num.4. fol.38
Locus congruus ad faciendum depositum quis. cas. 232.num.8. fol.222
Locum iudicij veritatem non imminere. q. 64. numero 2. fol.38
Locis in duobus licèt remotissimis vna die esse potest,sed miraculosè.cas.64.num.13. fol.101
Locustarũ in Italiam volatus, casus valde insolitus. cas.80. num.9. fol.110
Locutio inarticulata quæ.cas.97.num.3. fol. 129
Longobardi & Normanni pueri cæteris callidiores. cas.57. num.46. fol.97
Lucem odit,qui malè egit. quæst. 80. num.3. fol.54. & cas.361.numero 37.fol.300.& cas.244. numero 1, fol. 227
Lucretium poetam sumpto amatorio poculo furore percitum interijsse.cas.358.num.1. fol.294
LVCRVM ex mercatura inter fructus industriales collocari.cas.210. num.30. fol.210
Lucrum æqua lance esse diuidendum inter patrem & filium,cùm filius ex pecunijs paternis est negotiatus.cas.126.num.4. fol.146
Lucrum cessans quomodo probetur. cas.119. numero 2. fol.144
Lucrum cessans certum difficilem probationem habet. ibid. num.4.
Lucri cessantis interesse in facto versari.ibid. num.5.
Lucullus fœneratorum licentiam cohibuit. cas. 398. num.7. fol.329
Lucullum poculo amatorio hausto vitam finisse. cas. 358.num.3. fol.294
LVDENS ludo publicè permisso, si socium occidit, non punitur.cas.400.num.1. fol.332
Ludens in ludo publicè permisso, si data opera sociũ occidit,punitur.ibid.num.4.
Ludens in ludo publicè permisso,si vnum ex astantibus casu occidit,an puniatur. ibid. num.5.
Ludens in ludo publicè permisso,si vnum ex astantibus data opera occidit,punitur. ibid. num.6.
Ludendi corruptela & consuetudo, & si excuset à delicto in eo commisso in foro contentioso, non tamen excusat in foro conscientiæ. ibid. num.11.
Ludus prohibitus publicè, sed priuatim permissus excusationem à pœna delicti in eo commissi non præstat.ibid.num.12.
Ludus, quibus prohibeatur rationibus.cas.399. numero 1. fol.331
Lusor laicus de Iure Canonico quomodo puniatur. ibid.num.5.
Lusor communione sacra priuatur. ibidem. num. 6.
Lusor compellens sociũ ad ludendum punitur. ibid. num.12.
Ludens falsis aleis quomodo puniatur. ibidem. numero 10.
Lusus admixtus alteri delicto,quomodo puniatur. ibid. nu. 15.
Lusorum receptator punitur. ibid.num. 16.
Ludi frequentia quæ. ibid. num. 2.
Lusores blasphemijs coinquinari.casu 399. nume. 2. fol. 378
Ludouici Charondæ intellectus ad l. ea quæ.5.magistratibus.ff.ad municipa. explosus. quæst. 74. numero 27. fol. 48
Ludouici Charondæ opinio explosa.casu 220.numero 41. fol.215
Luna quot dies habeat,& paulò infrà.cas.50.num.16. fol. 92
Luxuriam cum auaritia iungi.cas.328.num.8. fol.273
Lycurgus è Græcia fœneratores expulit. cas. 398. numero 6. fol.329
Lycurgo oculum baculo eruit Alcander. casu 263. num.18. fol.236

M

MACROBII de partu septimestri reiecta opinio. cas. 89.num.36. fol.118
Macellarij sordidi.cas.412.nu.4. fol.336
MAGISTRATVS resistere debere suis seruis & familiæ,si quid iniquè agere tentant. cas.345. nume.7. fol. 284
Magistratus qui aduersus prouocationem ciuem necauit,lege Iulia de vi publica punitur.cas.394.numero 85, fol.324
Magistratus,qui habere,& illis fungi dicantur.q.74. num.11. fol.48
Magistratus pro eorum familia teneri. cas. 345. numero 2. fol.284
Magistratus contemnere, iuri naturali repugnare. cas.194. num.36. fol.187
Magistratuum petitores olim ambitu vsos & rectè. cas.401. num.1. fol.333
Magistratus quomodo eligendi Theodosij præceptũ. cas.401.num.15. ibid.
Magistratus non esse vendendos, Alexandri Seueri optimum præceptum. cas.401.num.16. ibidem.
Magistratum gerens,nec per se,nec per personam interpositam emere potest bona ciuium.cas.459.numero 12. fol.370
Magistratum gerens pecuniam mutuò suscipere à subditis non potest.cas.459. num.13. fol.371
Item nec donationes.
Magistratum Iudicis arbitrio puniri, qui à subditis emit, mutuò fuscepit,vel donata acceptauit. ibid. num.14.
Magistratus vendi non debent, ne emptores iustitiã deinde vendant.cas.488.num.4. fol.383
Magistratus partem ciuitatis facere.cas.237. num.13. fol. 224
Magistratus obtinere non possunt illiterati.ibid. numero 14.
Magistratus antiqui causas non iudicabant.ibid. numero 15.
Magistratus maiores posse pœnam fisco applicãdam remittere.q.96. num.6. fol.70

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magistratus iussum & mandatum excusare à pœna ordinaria delinquentem. casu 354. num. 22. fol. 291
Magistratus iussu qui reum quæstionibus subiecit, excusatur. ibid. num. 23.
Magistratus iussum excusare à pœna. l. si quis id quod de iurisd. om. iud. ibid. num. 26.
Magistratus mandatum excusare à pœna violati sepulchri. ibid. num. 27.
Magistratus mandatum non excusat à delicto, cùm is tanquam priuatus mandat. ibid. num. 28.
Magistratum qui habere dicantur. q. 91. num. 13. fo. 68.
Magistratum illatam sibi iniuriam vendicare posse. casu 263. num. 7. fol. 236
Magistratus. Cætera in verbo Iudex. Officialis.
Maior de domo quis. casu 124. num. 3. fol. 146
Maiorum auctoritatem subiectos à crimine excusare. casu 254. num. 3. fol. 291
Mala, persica, & nuces inter fructus naturales numerari. casu 210. num. 3. fol. 210
MALAFIDES cessat ex cursu triginta annorum. casu 43. num. 7. fol. 87
Malafides quomodo detegatur. casu 225. numero 2. folio 218
Malafides probatur, cùm probatur possessorem sciuisse rem esse alterius. ibid. num. 8.
Malafides probatur, probata fama viciniæ, rem illam alterius esse. ibid. num. 9.
Malafides in eo præsumitur, qui post possessionem adeptam titulum habere procurauit. ibid. nu. 10.
Malafides testibus extraiudicialibus probatur. ibid. num. 11.
Malafides præsumitur, cùm emptor non curauit videre mandatum Procuratoris vendentis. ibi. n. 12.
Malafides præsumitur, qui dicit, se ex priuilegio præscripto possidere. ibid. num. 13.
Malafides excusatur etiam ex relatione tertij. ibid. num. 14.
Malafides præsumitur in eo, qui in re aliena possessionem prætendit. ibid. num. 15.
Malafides præsumitur in emente à statim consumpturo. ibid. num. 16.
Malafides præsumitur in eo, qui de iure suo dubitauit, & ob id remedium aliquod quæsiuit. ibi. nu. 17.
Malamfidem in eo præsumi, qui adhibitis cautelis insolitis contraxit. ibid. num. 18.
Malamfidem præsumi ex titulo improbato. ibidem. num. 7.
Malafide possidet, qui titulo caret. ibid. num. 4.
Malafide possidet, qui spreta denuntiatione ne emeret, emit. ibid. num. 5.
Malafide possidet, qui non seruatis solennitatibus emit. ibid. num. 6.
Maledicens Principi per dementiam, nõ punitur. casu 377. num. 12. fol. 311
Maledictio quid sit. casu 375. num. 18. fol. 309
Maledictionem omnem hodie blasphemiam esse. ibidem. num. 18.
Manica quid sit. casu 392. num. 10. fol. 321
Mancipia noua dici intra annum. casu 433. numero 21. fol. 358
Manifestum quid sit. casu 235. num. 7 fol. 222
MANDATVM datum ad condemnandum, censeri etiam datum ad absoluendum. q. 43. num. 7. fol. 27
Mandatum Iudici factum, vt condemnet si probatũ fuerit debitum, quomodo intelligatur. ibid. numero 8.
Mandatum ad delictum re integra reuocatum, non obligat mandantem ad pœnam. casu 352. nume. 7. fol. 288
Mandatum de prouidendo, de quo beneficio intelligatur, an de eo cuius collatio sollus ordinarij est. casu 201. num. 96. fol. 193
Mandatum singulare quod. casu 315. num. 16. fol. 262
Mandatum non censeri, ad quod compelli quis non potest. q. 57. num. 2. fol. 36
Mandatum re non integra morte non finiri. q. 68. numero 45. fol. 41
Mandatum Magistratus in delictis leuioribus excusat à pœna extraordinaria. casu 354. numero 25. fol. 291
Mandatum specialissimũ requiri, vt Procurator pro criminoso accusato compareat. quæst. 80. nu. 145. fol. 54
Mandata specialissima atque in indiuiduo opus esse, cùm Procurator vult pro domino respondere, se velle vti testibus, qui falsi creduntur. casu 315. numero 25. fol. 262
Mandato antecedenti mandatum dicitur & consequens. q. 37. num. 11. fol. 23
Mandato Principis delinquens excusatur. casu 354. numero 2. fol. 291
Mandata absolutè causa inter partes vertente, dici mandatam esse cognitionem & diffinitionem. q. 37. num. 30. fol. 23
Mandata causa, vt in ea iustitiam faciat, cognitionem & diffinitionem esse mandatam. ibidem. num. 36.
Mandatorum scripturas inscriptiones habere. casu 94. num. 4. fol. 128
Mandans homicidium data vel promissa pecunia punitur etiam effectu non sequuto. casu 360. numero 43. fol. 294
Mandans si tentauit mandatarium vt pecunia accepta aliquem occideret, & is recusauit, punitur de conatu. ibid. num. 44.
Mandans non punitur eadem pœna, qua mandatarius, si statutum indixit pœnam mandatario præter ius commune. d. casu 353. num. 14. fol. 289
Mandans delictum non punitur eadem pœna, qua mandatarius, si pœnæ extensio à statuto prohibetur, sed Iudicis arbitrio plectitur. ibid. num. 19.
Mandatarius excedens fines mandati non obligat quòad excessum. casu 152. num. 3. fol. 288
Mandatarius coactus exequi mandatũ, non ipse, sed mandans delinquere dicitur. casu 353. num. 17. folio 289
Mandatarius ad delictum, si mandatũ executus non est, mandantem non obligat ad pœnam. d. casu 352. num. 9. fol. 288
Mandatarius an excusetur mandantem à pœna delicti, si mandatarius fatetur se sua sponte deliquisse. ibi. num. 14.
Mandatario delinquente absoluto, censeri absolutũ & mandantem. casu 351. numero 13. fol. 287. & casu 352. num. 12. fol. 288
MANDANS delictum committi punitur. casu 352. numero 1. ibid.
Mandans vulnerari, pœna homicidij tenetur, si inde homicidium sequitur. ibid. num. 2.
Mandans delictum non punitur pœna ordinaria, si is mandans erat aliàs facturus, sed Iudicis arbitrio. ibid. num. 13.
Mandans delictum, absolui debet, si probationes super delicto non concludunt. ibid. num. 15.
Mandans delictum committi, non punitur ex delicto perpetrato ante mandatum. ibid. num. 17.
Mandans delictum non obligat ad pœnam, quando reuera de eo constat. ibid. num. 20.
Mandans occidi, si occidendus ab alio occisus fuit, non punitur pœna ordinaria. ibidem numero vndecimo.

Mari.

Mandans delictum, qua pœna puniatur, si statutum non illi, sed mandatario certam pœnam imposuit. casu 353. num. 1. fo. 289
Mandans eadem pœna qua mandatarius punitur si Iuris Communis pœna est. ibidem. nume. 2
Mandans plus delinquere videtur, quam ipse mandatarius. ibid. num. 4
Mandans delictum, non punitur ea pœna, qua mandatarius ob diuersam mandatarij qualitatẽ. quod ibidem declaratur. ibid. nu. 5
Mandans delictum, quod mandatarij personæ cohæret, non punitur ea pœna, qua ipse mandatarius. ibid. nu. 10
Mandans delictum eadem pœna punitur, qua mandatarius, si statutum secundum Ius Commune indixit. ibid. nu. 12
Manendum est in ea vocatione, in qua sumus vocati. casu 421. num. 6. fol. 349
Manum sibi tentans inferre punitur. casu 284. nume. 22. fol. 244
Marchia Ceuæ quomodo confœderata cum Astensi comitatu. q. 100. nu. 18. fol. 73
Marchiones Liguriæ an propriæ possint dici. casu 68. num. 54. fo. 104
M. Bruti, M. Antonij, & Gre. Norbani mors. casu 284. num. 10. fol. 244
M. Aurelius Imperator statuam Frontoni præceptori erexit. casu 500. num. 9 fo. 392
Mare nauigans in periculo mortis est. infrà declaratur. casu 61. num. 4. folio 100
Maris tempestatem excusare à contumacia. casu 153. num. 9. fol. 159
Marianus Soc. Iun. in l. 1. nume. 57. ff. fol. matri. reprehensus. casu 48. num. 19. fol. 89
Mariani Soc. Senio. & Doctorum cõsiderationes subuersæ. q. 80. num. 6. fol. 55
Marij Salamonij & Aemilij Perotti lapsus. casu 89. nu. 47. fol. 118
Marini Franciæ opinio reiecta. casu 200. numero 2. fol. 191
MARITVS quando præsumatur donasse iocalia vxori. casu 218. num. 1. fol. 214
Maritus vxorem castigare potest. casu 364. numero 8. fol. fol. 304
Maritum peccare cum ardore vindictæ accusat vxorẽ de adulterio. casu 482. num. 2 fo. 382
Maritus licitè occidit vxorem in adulterio deprehensam. ibid. num. 3
Maritum ardore vindictæ occidentem vxorem in adulterio deprehensam peccare. ibidem. numero quarto.
Maritum leprosum non esse ab vxore deserendum. casu 456. num. 1. fo. 367
Maritus quando dicatur esse ab vxore, Iudicis arbitrio relinquitur. casu 456. numero secundo. folio 367.
Marito statui terminum à Iudice vt ad vxorem reuertatur. ibidem. nume. 3
Maritus prohibitus legare vxori, non etiam relinquere per interpositam personam. casu 459. nu. 28. fol. 371
Maritos plures ducens, qua pœna puniatur. casu 420. nu. 116. fol. 345
Maritos plures ducens, infamia notatur. ibidem. numero 117
Maritus prohibens vxorem mutari testamentum ad hoc vt filij æqualiter succedant, eis non nocet. casu 395. num. 21. fol. 326
Marito vendenti vxori, creditur de precio recepto, si alia concurrat coniectura. casu 134. nume. 3. fol. 149
Marito asserenti se emisse ex pecunijs vxoris credi, cũ aliæ coniecturæ concurrunt. ibidem. numero quarto.
Marito asserenti dotem sibi fuisse numeratam credi, si aliæ coniecturæ concurrunt. ibidem. numero quinto.
Maritum separari ab vxore ob illius sæuitiam. casu 138. nume. 5 fol. 151
Marsilij & Alciati opinio confutata. casu 316. num. 39. fol. 263
Marsilij, Boerijac aliorum quorundam doctrina declarata. casu 351. nu. 26. fol. 287
Masculus in generatione agit. casu 420. numero 58. fol. 344
Masinissam generasse cum annum octuagesimum sextum ageret. casu 89. num. 61. fol. 118
MATER dans dotem filiæ, nõ præsumitur cum causa donare, si pater est dives. casu 88. numero 45. folio 115
Mater quamuis à successione filij excludatur per statutum, non tamen à cura. casu 150. numero 36. folio 156
Mater quæ luxuriata est, tutrix esse desinit. casu 151. num. 6. fol. 158
Matrem teneri intra annum petere dari tutorem filijs etiam sine interpellatione. casu 498. nume. 61. fol. 389
Matrem interdum teneri dotare filiam. casu 490. n. 1. fol. 371
Matrem teneri dotare filiam, cum pater est inops. casu 460. nume. 3. fol. 371
Matrem teneri alere filium, cùm pater est inops. ibid. num. 4
Matrem Iudæam teneri dotare filiam, ob patris inopiam. ibid. nume. 6
Matrem censeri diuitem, inspecta persona eius patris. ibid. nume. 9
Matrem tutricem esse non posse si secundo nupsit. casu 151. num. 1 fol. 181
Mater impẽdens in causam filij viuo patre diuite, à patre impensas repetere potest. casu 88. nume. 22. fol. 115
Mater impendens pro filio diuite, ab eo repetit. ibid. nume. 23
Mater impẽdens pro filio cum protestatiõe, quod repetendi animo impendit, repetere poterit. ibid. num. 26
Mater, quæ filij negotia tractauit, rationes reddere tenetur. casu 269. num. 9. fol. 209
Mater secundo nubens tutelam filij retinere potest ex Principis rescripto. casu 151. numero nono. folio 158
Matrem esse posse curatricem bonorum filij absentis & vagabundi. casu 150. numero vigesimosecundo. fol. 156
Matrem ob sola sponsalia tutelã filij non priuari. casu 151. num. 7. fol. 158
Matrem contractis sponsalibus & matrimonio, traductione tamen non facta, tutela filij non priuari. ibid. num. 8
Matrem filij naturalis à tutela non prohiberi. casu 150. num. 40. fol. 156
Matrem transeuntem ad secunda vota, à cura & tutela remoueri. ibid. nume. 41
Matrem debitricem filiorum à tutela non repelli. libro secundo. centuria secunda. casu. 168. numero 3. folio 165
MATRIMONIVM clandestinum difficilis probationis esse. casu 116. numero decimosexto. folio 144.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matrimonij impedimentum nullum extare, iuramẽto parentum probatur. casu 454. num. 1. fol. 367
Matrimonium tria bona habet. casu 420. num. 56. folio 344
Matrimonij finis Sacramẽtum, ideſt. inſeparabilitas. caſu 420. num. 57. fol. 344
Matrimonium eſſe remedium contra concupiſcentiam. caſu 420. num. 59. ibid.
Matrimonij finem non eſſe operum communicationem. ibid. nume. 67
Matrimonium ſpirituale contrahi inter Clericum & Eccleſiam. caſu 421. num. 1. fol. 349
Matrimonia clandeſtina cur prohibita. caſ. 453. nu. 1. fol. 366
Matrimonia denuntiari prius debere. caſu 453. nu. 2. fol. 366
Matrimonia falsè impediri volentes, puniri, ibid. numero 3
Matrimonij falſa impedimenta qui denuntiant, Iudicis arbitrio puniuntur. ibidem. num. 4
Matrimonia libera eſſe debere. ibidem numero ſeptimo.
Matrimonia celebrari à parocho, vel ab alio de eius licentia. caſu 453. nu. 13. fol. 366
Matrimonium probari per teſtes de auditu. caſu 475. num. 20. fo. 380
Matrimonium dici contractum cum vir dixit, volo te in vxorem. caſu 496. numero vndecimo, folio 386.
Matrimoniũ palàm contrahens cũ cõſanguinea, ignorantiam conſanguinitatis probare debet. caſu 244. num. 14. fol. 228
Matrimonium poſſe ab impubere cõtrahi, ſi malitia ætatem ſupplet. caſu 57. num. 34. fol. 96
Matrimonij cauſam arduam eſſe. caſu 205. numero 7. fol. 205
Matrimonij in cauſa an ſit narranda in reſcripto litis pendentia. caſu 202. numero decimonono. & ſequ. fol. 200
Matrimonij impedimentum cum non denuntiatur, quid obſeruare Iudex debeat. caſu 243. numero 1. fol. 227
Matrimonij ſuper impedimento an ſtandum ſit iuramento conſanguineorum, fama non obſtante, Iudicis arbitrio relinquitur. ibidem. numero quarto.
Mediator, qui occidit caſu, pœna homicidij non tenetur. caſu 324. num. 9. fol. 271
Medici, Legum Profeſſores, & Grammatici immunes ſunt à muneribus. caſu 379. numero primo. folio 313.
Medicis ob publicam vtilitatem concedi ſolent cadauera ſuſpenſorum, anothomiæ faciendæ cauſa. caſu 285. num. 10. & 12. fo. 245
Melioramenta quæ reficienda ſint, Iudicis arbitrio relinqui. caſu 258. num. 1. fol. 233
Menſuris & põderibus falſis vtens, qua plectatur pœna. caſu 317. num. 1. fol. 265
Menſuris falſis vtens Iure Canonico, quomodo puniatur. ibid. num. 3
Membri abſciſionem non eſſe pœnam capitalem. q. 86. num. 25. fol. 62
Membri mutilationem imponere poteſt Iudex, qui arbitrium in pœnalibus habet. ibidem. numero nono.
Membrorum ſuorum neminem Dominum eſſe. q. 7. num. 8. fol. 5
Membrorum ſuorum, quando quis ſit Dominus. q. 87. num. 7. fol. 64
Memnon contra Alexandrum pro Dario bellum gerens, militem Alexandro maledicentem pœnis affecit. caſu 377. num. 21. fol. 311
Mendacium non niſi in caſibus à iure expreſsis puniri. caſu 276. num. 8. fo. 242
Mens quid ſignificet. q. 7. num. 43. folio 5
Mensis quot diebus conſtare debeat. caſu 50. nu. 1. fol. 91
Menſis in caſu ſimplici intelligitur de menſe triginta dierum. ibid. num. 14
Menſis vtilis quis, & de Iudicis arbitrio in eo conſtituendo. ibid. num. 27
Menſis cum ſit mentio in dubio relatione ad principium menſis habita, de quo mẽſe intelligatur. ibi. num. 21
Menſem à luna dictum. ibid. nume. 15
Menſes duo conceſsi in ędicto ædilitio ſexaginta dierum ſunt. ibid. num. 2
Menſes ad appellationem proſequendam eſſe triginta vnius dici. ibid. nu. 9
Menſes decem in partu decimeſtri, quomodo computentur. caſu 89. num. 41. fol. 118
Menſuras falſas, vide Falſas menſuras.
Mentiens ſe alterum eſſe punitur. caſu 318. nume. 28. fol. 266
Mercator ſignum marchæ alterius aſſumẽs punitur. caſu 318. num. 25. fol. 266
Mercatorum noſtri temporis munus publicum non eſſe. caſu 91. num. 9. fol. 122
Mercaturæ exercitium, quando quis reliquiſſe & amiſſe dicatur. caſu 467. numero ſecundo. folio 374.
Meretrix non dicitur, quæ coactè ſe proſtituit. caſu 328. num. 7. fol. 273
Meretrix quæ dicatur. caſu 291. num. 7. fol. 249
Meretricis hoſtium frangens qua pœna puniatur. ibi. num. 5
Meretricem non eſſe, quæ amoris cauſa ſui copiam amanti fecit. caſu 328. num. 3. fol. 273
Meretricem dici quòd quæſtum mereat. ibidem. numero 4
Meretricem cogi poſſe ad Iudicium venire, prehendi & carcerari etiam poſſe. quæſtio. 88. numero 13. folio 64
Meretricem etiam coniugatam carcerari poſſe. ibid. num. 14
Meretricem coniugatam prehendi non poſſe, cũ vir mulieris turpitudinem ignorat. ibidem. numero 18
Meretricem coniugatã prehendi non poſſe, vt in publicum carcerem coijciatur. ibidem. numero vigeſimoſecundo.
Meretricem è vicinia expelli poſſe. d. caſ. 328. num. 14. fol. 273
Meretricem poſſe pro debito priuato carcerari. ibid. num. 15
Meretricem rapiens, qua pœna puniatur. caſ. 291. numero 2. fol. 249
Meretricem etiam ſolutam in carcerem publicũ non poſſe conijci. q. 88. num. 25. fol. 64
Meretrices in domo ducere, eſt malè in domo verſari. caſu 78. num. 10. fol. 109
Meretrices poſſe è vicinia expelli. ibidem. numero vndecimo.
Meſſalam Coruinum præfecturam recuſare. caſu 68. num. 5. fol. 104
Metus illatus quibus probationibus detegatur. caſu 136. num. 1. fol. 150
Metus probatur ob carcerationem factam. ibi. nu. 3.
Metus præſumitur cum quis cum ſuo ſuperiore contrahit. ibid. nume. 6

Metus

Metus præſumitur ex minis potentis, qui eas exequi conſueuit. ibid. num. 11
Metus cauſa geſta irritari. caſu 135. num. 1. fo. 149
Metus iuſtus quis. ibid. nu. 2
Metus minor cadit in puero, quàm in viro. ibidem. num. 5
Metus amiſsionis filiorum iuſtus eſt. ibidem. numero 6
Metus mortis affinium iuſtus eſt. ibid. num. 8
Metus amiſsionis bonorum iuſtus eſt. ibidem. numero 9
Metum iuſtum ex qualitate perſonarum & facti iudicari. ibid. num. 4
Metum præſumi ob cauſam reuerentiæ. d. caſu 136. num. 7. fol. 150
Metum reuerentialem non præſumi ex ſola maioris præſentia. ibid. nume. 8
Metum reuerentialem præſumi ob enormem læſionem ſecutam. ibid. nume. 9
Metum argui ex præcedentibus tractatibus. caſ. 470. num. 9. fol. 375
Metum tyranni à delicto excuſare. caſu 354. num. 16. folio 291
Metum eſſe difficilis probationis. caſu 116. nume. 17. fol. 143
Mileſiorum lex cõtra virgines, quæ mortem ſibi inferebant. caſu 285. num. 9. fol. 246
Miliarij varia dimenſio. caſu 2. num. 8. fol. 75
Miliaria quot ſingulis diebus conficienda. ibid. numero 6
Miliaria à quo loco incipere debeant ad itineris menſuram. caſu 206. num. 5. fol. 205
Miles ſi non paret Duci, capite mulctatur. caſ. 365. num. 8. fol. 305
Miles maiorem animi cõſtantiam habere debet, quã habeant cæteri. caſu 284. numero 24. folio 244
Militem Hieroſolymitanum in feudo non ſuccedere. caſu 231. num. 5. fol. 221
Milites Hieroſolymitani. Vide Hieroſolymitani.
Milites armatæ militiæ non poſſe prehendi ob priuatum debitum. quæſtion. 88. numero 9. fo. 64
Milites ob adulterium in militiam nõ recipi. caſ. 419. num. 34. fol. 342
Militem adulterio damnatum, infamia notari, & exauthorari. caſu 419. numero trigeſimoquinto. folio 342
Miles nec per ſe, nec per alium, poteſt emere prædia in ea ciuitate vbi militat. caſu 459. num. 20. fol. 371
Miles in ea ciuitate vbi militat poteſt emere prædia paterna. caſu 459. num. 21. fol. 371
Milites quot miliaria ſingulis diebus conficere poſſint. caſu 2. num. 13. folio 75
Minor prætextu ætatis ſe ipſum excuſare non poteſt, quin de adminiſtratis rationes reddat. caſ. 209 num. 9. fol. 209
Minor 25. annis delinquens Iudicis arbitrio punitur. caſu 329. num. 19. fol. 274
Minor poteſt ſine decreto fundum alienare. d. caſu 171. num. 74. folio 167
Minor ſine Prætoris decreto de bonis ſuis tranſigere non poteſt. ibid. num. 40.
Minor nõ poteſt dare pignori fundum à ſe emptum. ibid. num. 31
Minor in integrum reſtituitur, ſi delictum curatore authore fatetur. caſu 268. num. 3. fol. 239
Minor reſtituitur in integrum aduerſus confeſsionẽ de delicto factam, etiam ſi errorem non probet. ibid. num. 4
Minor de rebus ſuis compromittere non poteſt. d. caſu 171. nume. 43. folio 167
Minor bona ſua donare non poteſt. ibidem. numero 46
Minor non poteſt inſolutum dare bona ſua ſine decreto Prætoris. ibid. num. 50.
Minor non poteſt repudiare delata bona ſine Prætoris decreto, & ibidem declaratur. ibidem. numero 52
Minor non poteſt ſine decreto Prætoris alienare bona, quæ aliàs eius pater habebat venalia. ibid. numero 55
Minor non poteſt ſine decreto alienare fundum emphyteuticum. ibid. num. 56
Minor non poteſt ſine decreto alienare argentifodinas, ſalinas & his ſimilia. ibid. num. quinquageſimoſeptimo.
Minor non poteſt ſine decreto alienare fundum à ſe bona fide poſſeſſum. ibid. num. 59
Minor non poteſt ſine decreto alienare fundum inutilem, vt vtilem emat. ibidem. nume. 62
Minor non poteſt ſine decreto alienare fundum, etiam ad euidentem ſuam vtilitatem. ibidem numero 63
Minor non poteſt ſine decreto alienare prædia, etiam in affines & ſanguine coniunctos. ibidem. numero 65
Minor ſicuti non poteſt alienare, ita nec pignorare. caſu 472. num. 10. fo. 356
Minoris bona magni valoris pro leui debito alienari non debent. ibidem. caſu 182. numero 35. folio 174.
Minor prædiũ ſine decreto alienare poteſt, cùm iuſſu Prætoris fuit pignori captum. d. caſu 171. num. 71. fol. 167
Minoris fundum ob rem indicatam ſine decreto alienatur. ibid. nume. 72
Minoris prædium cum alienatur, tutoris vel curatoris authoritas interuenire debet. ibidem. numero 22
Minoris bona cum cauſa alienãtur, ſed probari cauſa debet. ibid. num. 23
Minoris bona cum alienantur, ſolemnitates omnes vna ſcriptura comprehendi debent. ibidem. numero 26
Minoris bona cum alienantur, ſubhaſtari debent. ibi. num. 27
Minoris bona ex cauſa diuidi poſſunt, vt ſi ſocius, vel frater eſt rixoſus, vel ſi aduerſarius diuiſionem prouocauit. ibid. num. 36
Minori nullum tempus currere ad petendum reſtitutionem in integrum aduerſus confeſsionem de delicto factam. dict. caſu 268. numero quinto. folio 239.
Minorem falſis allegationibus circumuentum, falſitate detecta ſententiam ipſo iure nullã dicere poſſe. caſu 15. num. 11. fol. 80
Minorem ob læſionem rei modicæ & paruæ reſtitui. caſu 75. num. 2. fol. 108
Minores ætate ob carnis vitium mitius puniri. caſu 286. num. 19. fo. 246
Minores ſeptennio non eſſe doli capaces. caſu 57. numero 16. fol. 67
Minorum prædia alienari non poſſunt ſine decreto, etiam ob debitum fiſcale. d. caſu 171. numero 66. folio 167
Minorum prædia ſine decreto alienari non poſſunt ex teſtatoris diſpoſitione. ibid. nume. 67
Minorum prædia ſine Prætoris decreto alienari non poſſe. ibid. num. 2
Minorum bona ſine cauſa & decreto alienari nõ poſſe. ibi. nume. 4

Mino-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Minorum bona alienari possunt, si æs alienum vrget. ibid.num.5.
Minorum prædia non esse alienanda, cum pecuniæ extant.ibi.nume.11
Minorum prædia alienari non debent, cum alia extant bona, quæ commodius alienari possunt. ibid. num.13
Minorum bona vt nec vēdi, ita nec pignori dari possunt.ibid.nume.30
Minorum bona sine decreto diuidi non posse. & eo loci de multiplici bonorum specie.ibidem numero 34
Miserabilis persona quæ sit Iudicis arbitrio relinquitur.q.8.num.37. fol.118
Misericordiæ superioris se submittens, delictum non fatetur.q.8.num.37. fol.8
Misericordiam virtutem esse.ibid. nume. trigesimonono.
Missionem in possessionem officio Iudicis nobili cōcedi.q.74.num.30. fol.48
Moderator est quilibet in re sua, etiam cum alterius damno.casu 156.nume.2. fol.160
Moderari quid sit.q.8.nu.54. fol.8
Modica summa quæ. casu 145. numero secundo. folio 153
Modica sanguinis effusio quæ dicatur, Iudicis residet arbitrio.casu 277.num.8. folio 242
Modicum tempus datum condemnato ex laudo esse illud, quod cæteris condemnatis dari solet, ex prima Doctorum opinione. casu 8. numero secundo. fol.78
Modus præsumitur & non conditio.casu 494. nu.13. fol.385
Molendino qui pluries vsus est, ad illud semper ire non cogitur.casu 160.num.8. fol.161
Momentum temporis esse considerabile, vt vnus actus alteri præferatur.casu 48. numero secundo. fol.87
MONACHVS qui palàm exiuit monasterium, & vxorem duxit, excusatur. casu 244. numero quinto. fol.227
Monachus ad regulam laxiorem, quando ire possit. casu 421.num.14. fol.349
Monachus ad laxiorem transiens, dispensari debet. casu 421.nu.16. fol.344
Monachus ad suam religionem celeriter reuerti debet.ibid.num 30
Monachus de licentia superioris transiens ad laxiorem, non efficitur apostata.ibid.nume.33
Monachus quando ad parem religionem possit trāsire.ibid.num.34
Monachus quando ad religionem arctiorem ire possit.ibi.num.36
Monachus debet petere licentiam transeundi ad religionem arctiorem.ibidem nume.37
Monachus prius debet inuenire religionē arctiorē, antequam suam relinquit.ibid.nu.38
Monialis quando ad aliam religionem transire possit.cas.421.n.40. fol.349
Monachus non rediens ad suam religionem, Iudicis arbitrio punitur.casu 241.numero 32.ibidem.
Monachus si discordias inter Monachos excitat, Iudicis arbitrio punitur.casu 437.numero primo. folio 360
Monachum in feudo non succedere. casu 231.num.3. fol.221
Monialis quę passa est se carnaliter cognosci, grauiter punitur.casu 389.num.25. fol.318
Monialem carnaliter cognoscens Iure Canonico graiter punitur.ibid.num.24
MONASTERIVM monialiū inter maiora beneficia collocari.casu.216.num.8. fo.214.
Monasterij ingressum fieri altero de duobus modis. casu 436.nume.3. fol.359
Monasterium dicitur ingressus, qui professionem fecit.ibi.nume.4
Monasterium dicitur ingressus quoad bona, qui adhuc est intra annum probationis. ibidem. numero 5.
Monasterium aliud ingrediens, cui bona acquirantur.casu 436.num.9. folio 360
Monasterio dicuntur bona acquisita in consequentiā personæ ibid.num.13
Monasterio acquiri bona sub conditione, si in eo Monachus permanebit.ibid.num.14
MONETA falsa dicitur, quę sine Principis auctoritate cuditur.casu 316.num.18. fol.263
Monetam bonam sua auctoritate cudens punitur falsi pœna.ibid.num.15
Monetam reprobatam & non expendibilem cudens non punitur.ibid.num.19
Monetam falsam cudens si nō perfecit, ordinaria pœna non punitur.ibidem.num.23
Monetam falsam cudens sub nomine alterius Principis quàm sui, an puniatur.ibidem.num. vigesimosexto.
Monetam falsam cudens excusatur ob minorem ętatem.ibid.num.31
Monetam vilissimam falsò cudens, non punitur.ibi. num.33
Monetam tondens & mutilans punitur.ibidem.numero 34
Monetam argenteam & æream tondens punitur.ibi. num.35
Monetam excedentem iustum valorem tondens nō punitur.ibid.num.36
Monetam minimi valoris tondens, non punitur pœna ordinaria, sed Iudicis arbitrio. ibidem. numero 40
Monetam tingens punitur.ibid.nume.42
Monetam alterius Principis tingens punitur.ibidem num.43
Monetam falsam expendens punitur.ibidem numero 51
Monetam falsam cudens, & si fuit impeditus impedimento facti punitur ob conatum. d. casu 360. numero 15. fol.294
Monetam falsam expendentis conscius an puniatur. d.casu 316.num.70. fol.263
Monetam falsam cudēs, si ea non perfecta pœnituit, pœnam falsi euitat. casu 360. numero decimo.folio 294
Monetam falsam cudens, tingens, tondens & expendens quatuor crimina committit casu 316. num.5. fol.263
Monetam falsam cudens, qua pœna afficiatur. ibid. nume.6
Monetam falsam expendens non punitur, si constat eum non fabricasse. ibidem numero quinquagesimoquinto.
Monetam falsam ignoranter expendens, non punitur.ibid.num.55
Monetam falsam expendens, quomodo suam bonam fidem probet.ibid.num.60
Monetam falsam habens ludendi causa, nō punitur. ibid.num.62
Moneta falsam qui in arca habet, non punitur. ibid. num.64
Monetam antiquam reprobatam expendens, non punitur pœna ordinaria.ibid.num.67

Monetæ

Monetæ valor, quomodo minimè variabilis. cas.207. num.10. fo.206
Monetæ vsus ad quid inuentus.d.casu 316.nume.48. fol.263
Monetarium falsum accusans excusatur à calumnia si non probat.casu 321. numero vigesimoseptimo. fol.269
Monetarij falsi qua ratione puniantur.casu 316. n.44. fol.263.
Monetarij falsi ob id puniuntur quòd Reipub.detrimento sunt.ibi.nu.46
Monetarij falsi Principem & Rempub. lædunt. ibid. num.49
Monetarij falsi pœna apud Gallos. ibidem. numero 13
MORA ex re committi quando.casu 220.numero 6. folio 215
Mora quando commissa dicatur.casu 137.numero 25. folio 150
Mora ex interpellatione iudiciali.d.casu 220.num.45. fol.215
Moram causari ex verbis inuitatorijs tantum.ca.461. num.6. fol.372
Moram magnam adferre debitori graue detrimentum.casu 461.num.9. fol.372
Moram nō committi contra Ecclesiam ex facto Prælati casu 494.num.11. fol.385
Mora ipso iure causatur cum in contractu reciproco ex suo latere vnus adimpleuit. ibidem. numero 22
Mora ex hominis interpellatione, quando committatur.ibid.num.25
Moram ipso iure committi in casu.vltim.§.præterea. C.de iure dotium.ibid.num.23
Moram ex re atque ita ipso iure committi in casu. l. cum verò.§.apparet, de fideicomm. liber.ibid.numero 24
Moram esse ex vna sola interpellatione commissam. ibid.num.26
Moram in maximè præiudicialibus duabus interpellationibus committi.ibid.nume.37
Moram ex re committi in casu. l. sed & si.§.vltim. de vsuris.ibid.num.12.
Moram ex re committi in casu. l. 2. ff. de naut. fæno. ibid.num.13
Moram ex re committi in cas.l.videamus.la 1.de vsuris.ibid.nu.14
Moram ex re committi in casu. l. penulti. ff. de vsuris.ibid.num.15
Moram ex re committi, in casu.l.penult.ff.de vi & vi arma.ibid.nume.16
Moram cōmitti ex re in casu l. in minorū. C. in quibus caus.in integr.rest.non est necessaria.ibidem. num.17
Moram ex re ipsoq; iure fauore religionis committi. ibid.num.18
Moram ipso iure committi fauore minoris. ibid. numero 19
Moram ex re & ipso iure committi, cū quis se facturum & curaturum promisit. ibidem. numero vigesimo.
Moram ipso iure committi cum promissio est iurata.ibid.num.21.
Moram magni esse ponderis ad detrimentum creditoris. ibid. nume.1
Moram esse commissam, facti non iuris esse. ibid.numero 4
Moram duobus modis committi, re & persona. ibid. num.5
Moram ex re committi in casu. l. item veniunt. §.petitam. de petitio. hæred. ibidem. numero octauo.
Moram ex re committi in furte. ibidem. numero nono.
Moram ex re comitti contra socium interuertentem bona communia.ibid.num.10
Moram excusat iusta causa, qua ad Iudicium prouocauit debitor creditorem. ibidem. numero quinquagesimo.
Moram fieri ex lapsu vnius diei. ibidem. numero 44
Moram excusare cum non stetit per debitorem, qui solueret.ibid.num.47
Moram excusat probabilis exceptio. ibidem. numero 48
Moram purgare licet ex æquitate, modo incontinenti purgetur. casu septimo. numero tertio. folio 77
Moram in contractibus purgari, cum dies certa est. casu 8.num.6. fo.78
Moram vsque ad sentētiam excluſiuè posse purgari, ex sexta Doctorum opinione.cas.7.numero 11. folio 78
Moram intra tempus Iudici arbitriarium purgari posse, ex septima & vera Doctorum sententia.ibid. num.13
MOROSVS quando quis dicatur. casu 220. nume. 2. fol.215
Morosus non est hęres debitoris ei fide facta de debito.ibid.num.51
Morosus non redditur debitor ab hærede creditoris ei fide non facta se hæredem esse. ibidem. numero 52
Morosus non est debitor à creditore principali interpellatus, si iam cum Procuratore contraxit. ibid. num.53
Morosus non est, qui aliquantulum distulit, vt amicos solutioni adhiberet.ibidem. numero quadragesimonono.
Morosum per solutionem factam incontinenti moram purgare.casu 7.num.1. fol.77
Morbus duplex, in toto corpore & in parte. casu 60. num.17. fol.99
Morbo affecti prohibiti esse in ciuitate, prohibentur etiam esse in suburbijs.q.99.num.11. fol.71
MORS memoriam adimit. casu 97. numero primo. fol.129
Mors præsumitur illata tædio vitæ, cum causa non præcessit.casu 284.num.17. fo.244
Mortis pœnam in arbitrarijs pœnis eligere non pōt Iudex.q.86.num.1. fo.62
Mortis pœna in arbitrarijs potest indici cum crimē est atrox.ibid.num.4
Mortis pœnam indicere potest Iudex in arbitrarijs, si atrox sit delictum.ibid.num.20
Mortis species variæ.q.87.num.5. fol.64
Mortis in periculo qui peregrinantes esse censeātur. casu 61.num.1. fol.100
Mortem sibi inferens conscientia perpetratiscelerisbonis priuatur.d.casu 284.nume. decimoquarto. fol.244
Mortem sibi inferens ob vitæ tædium, pœnam non meretur.ibid.num.16
Mortem, vel manum sine causa sibi inferēs, punitur. ibid.num.18
Mortem sine causa, quando quis dicatur sibi intulisse.ibid.nume.19
Mortem sibi inferens, vel manum, puniendus est, & quomodo.ibid.num.1.cum seq.
Mortem sibi conscisens sepultura carere debet. ibi. num.36

Moritur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Moritur bis, qui suis armis occiditur. casu 499.nu.3. fol.391
Morte contrariam voluntatem non reuocari. qu. 69. num.13. fol.43
Moriens non semper præsumitur bonus.lib.2. cen.1. casu 89.num.30. fol.118
Motus proprius quid sit egregiè declaratur. casu 201. nu.79. fol.193
Motum proprium non firmare gratiam concessam contra concedentis voluntatem. ibidem. numero 80.
Moyses expositus partus.casu 396.numero octauo.folio 328
Motiua quæ in causis excitetur, ex more excitari.cas. 175.num.8. fol.171
Mulctam grauem,qui indicare possint.quæst.74.nume 15. fo.48
Mulctam in pœnam corporalem commutari, cũ debitor soluere non potest. casu 447. numero nono. fol.364
Mulctam indicere,meri esse Imperij. ibidem. numero 12.
Mulctæ indictionem solis Magistratibus concedi.ibi. num.9
Mulier non tenetur perscrutari conditionem illius cum quo contrahit. casu 182, numero 72. folio 175.
Mulier duobus & viginti viris nuptam.cas. 417.nu.5. fol.341
Mulieri nil magis displicere, quam debito coniugali fraudari. casu 420.num.60. fol.345
Mulier quomodo à Deo sit data viro in adiutorium. casu 420.num.69. fol.345
Mulieris opera in domo quæ propria.casu 420.nu.70. fol.345
Mulier maritos plures ducens, qua pœna puniatur. casu 420.num.116. fol.346
Mulier maritos plures ducens infamia notatur.ibid. num.117. fol.346
Mulier credens primum virum defunctum, excusatur,si alterum super inducit. ibidem. numero 118. fol.346
Mulier quæ vno tempore plures viros duxit,Iudicis arbitrio punitur.ibidem. num.120. fol.345
Mulierem non posse ducere secundum, nisi sciat certo mortuum esse primum, ex lege Canonica.ibid. num.126. fol.345
Multa dicuntur quæ non sunt.casu 470.numero 1.folio375
Mulier nupta secundo viuente primo, quem viuere ignorabat,reuerso primo cum eo redire debet, secundo marito relicto. casu 240. numero 129. folio 345.
Mulier dubitans de vita primi viri, non potest à secundo viro petere sibi reddi debitum, soluere tamen iustè potest. casu 420.num.130. fol.345
Mulier quando sine consensu consanguineorum donationem repudiare possit. casu 185. numero 33.folio 179
Mulier quando allegare possit, metu viri se religionẽ ingressam esse. casu 231. numero decimoquinto. fol.221
Mulier prægnans donec fœtum fert, pœna corporis afflictiua puniri non debet. quæstion. 86. num.10. fol.62
Mulier sine eôsensu consanguineorum ex forma statuti requisitorum potest hæreditatem nondum agnitam repudiare. casu 171. numero 53. folio 167.
Mulier domum mariti iure familiaritatis habitans, illius possessionem,vel quasi acquirit. casu 160. numero 14. fol.161
Mulier amore capta furit, casu 328. nume. quinto. fol.237
Mulier cur comam ferre debeat. casu 392.num.30.folio 322
Mulier prægnans valetudinaria dicitur. casu 60.n.6. fol.99
Mulier muneribus sollicitata & corrupta, dicitur coactè, & non voluntariè deliquisse. casu 360.num.51. fol.294
Mulier prægnãs bannita occidi impunè non potest, lib.1.q.90.num.55. fol.66
Mulier rustica, vide Rustica.
Mulieris prohibitio ne ornamentis vtantur, odiosa. q.80.num.113. fol.54
Mulierem ob debitum pecuniariũ carcerari non posse.q.88.num.10. fo.64
Mulierem cogi non posse ad Iudicium venire. ibidẽ. num.11
Mulierem etiam occasione administrationis tutelæ obligatam prehendi & carcerari non posse. ibid. num.12
Mulierem carceratam carnaliter cognoscens, Iudicis arbitrio punitur, casu 292. numero primo. folio 250.
Mulierem ob leue crimen prehendi non posse, & carcerari.q.88.nume.19. folio 64
Mulierem ob graue & atrox crimen posse prehendi & carcerari.ibid.num.20
Mulierem accepta pecunia pro altero obligari intercedendo, & S.C. Velleiano non iuuari. casu 234.nu miro 2. fol.222
Mulierem ob suum sexum interdum à contumacia excusari. casu 153.num.8. fol.159
Mulierem honestam egregiæ personæ æquiparari.casu 70.nu.13. fol.106
Mulierem amore captam seipsam continere nõ posse. cas. 328. nu.13. fol.273
Mulier dote priuari propter osculum, iure cautum non esse. casu 276.num.4. fol.241
Mulieres obliuiosæ. casu 26.num.3. fo.82
Mulieres Romanas velato capite incedere consueuisse. casu 58.num.5. fol.98
Mundi ætates quot. casu 57.nume.5. folio 96
Muri ciuitatis sancti, casu 483. numero primo. folio 382
Muris vrbis Romæ transcendens grauiter punitur. casu 483.num.5. fol.382
Muris ciuitatis transcendens, Iudicis arbitrio punitur.ibid.num.6
Mutuum factum ad voluntatem mutuum suscipientis statim non posse reuocari. casu 22.numero 1.folio 81.

N

NAVFRAGIO surripiens lege Iulia de vi publica tenetur.casu 394.nu.99. fo.372
Naufragio, vide in verbo potestatem cognoscenti de naufragio.
Nauigatio periculosa & incerta. casu 61.numero 5. folio 100
Natura vnicuique suam tempestiuitatem tribuit casu 427.num.7. fol.354
Natura & non accidens spectari solet. casu 201.nu. 69. fol.193
Naturale debitum in foro conscientiæ deberi.qu.57. num.4. fol.36

Naturale debitum in foro æquitatis, vt mercatorum solui debere. ibidem. num.5.
Naturale debitum in foro Canonico esse persoluendum. ibid. num.6.
NECESSITAS qualis esse debeat, vt feudum alienari possit. cas.182. num.18. fol.174
Necessitas excusat. cas.421. num.26. fol.349
Necessitas ob quam Episcopus transfertur. cas. 423. num.9. fol.351
Necessitatem efficere esse licitum, quod aliàs prohibitum erat. casu 451.num.7. fol.366
Necessitas præcisa, causatiua, & honestatis. ibid.nu.19
Necessitas alia est famis, alia belli. ibidem. num.20.
Necessitas fatalis, naturalis, & data opera. ibid.nu.21.
Necessitas legalis. ibid.num.22.
Necessitas fatalis quæ. ibidem.num.23.
Necessitas fatalis iustam causam præstat alienandi, aliàs inalienabilia. ibid.num.24.
Necessitas naturalis quæ. ibid. num. 25.
Necessitas naturalis iustam causam præstat alienandi aliàs inalienabilia. ibid.num. 26.
Necessitas ex culpa non præmeditata an iustam causam præstet alienandi liberè aliàs inalienabilia. ibi. num 45.
Necessitas data opera seu culpabilis quæ. ibidem.numero 37.
Necessitas culpabilis non præstat iustã causam alienandi, aliàs inalienabilia. ibid. num.38.
Necessitas culpabilis culpa ad actum præmeditata omninò inexcusabilis est. ibidem.num.39.
Necessitas ex culpa ad factum nõ præmeditata quomodo & quando excuset. ibid.num.41.
Necessitas propriè dicitur, quæ principiũ habet necessarium. ibidem. num.52.
Necessitas legalis quæ. ibidem.num.66.
Necessitatis causa obedientia spernitur. ibidem. numero 5.
Necessitatis causa licet alienare feudum. ibid.num.6.
Necessitatis causa licet alienare Deo dicata. ibidem. num.30.
Necessitatis causa tantùm alienandum est, quantum ipsa necessitas vrget, & non vltra. ibidem.num.32.
Necessitatem qui suo facto ingressus est, succurrendus non est. ibidem.num.51.
Necessitate coactus vendere non potest inalienabilia, cùm stultè alienabilia consumpsit. ibidem. numero 31.
Necessitate ex culpa non præmeditata oppresso succurrendum esse in modũ eleemosynæ. ibi.nu.42.
Necessitatus ex culpa sui antecessoris adiuuãdus est. ibidem.num.62.
Necessitatus sua culpa ad casum non ordinata, est adiuuandus ex coniecturata voluntate testatoris. ibi. num.64.
Neapolitana corruptela ludendi gladijs. cas.400. numero 10. fol.332
Negatiuam fortius negare, quàm affirmatiuam affirmare. q.30.num.7. fol.19
Negligentia caret nemo mortalium. cas.429.n.6.f.355
Negligentia quanti temporis esse debeat in reuocatione precarij, vt ciuilis possessio amittatur. casu 24.num.2. fol.82
Negligentia vnius alteri nocere non debet. cas. 182. num.49. fol.174
Negligentia administrantis iustitiam vt puniatur, vnde proueniat, prius considerandum esse. cas.341. num.3. fol.281
Negligens quando quis dicatur in non præsentando impetrato rescripto. cas.204. num.3. fol.205
Negligentem ob suam negligentiam lucrum consequi non debere. cas.194.num.24. fol.187
Nemo debet deserere bonum, quod semel est complexus. cas.421.num.5. fol.349
Nemo cogitur facere, quod alteri prodest, & sibi nocet. casu 442.num.21. fol.362
Nepotem petentem bonorum possessionem cauere debere de bonis conferendis. cas.29.num.1. fol.83
Neronis sanctio aduersus Aduocatos. cas.369.num.2. fol. 306
Nicolaus Antonius Grauatius Iureconsul. laudatur. ca. 70.num.3. fol.106
Nobilis quis. casu 67. num.1. fol.103
Nobilem quem dici ex patriæ consuetudine. ibi. n.4.
Nobiles maiorem referre solent gratiam accepti beneficij. cas.132.num.9. fol.149
Nobilibus interdicta esse arma. cas.394.nu.30. fol.324
Noctis tempore ferri sententia an possit. quæstio.62. num.1. fol.38
Noctis tempore quare sententia non feratur. ibidem. num.2.
Noctis tempore sententiam proferri posse super tempore peritura. ibidem.nu.5.
NOMEN vt immutaretur, hæreditates relinqui consueuisse. cas.318. num.14. fol.266
Nomen mutare vnicuique homini liberè licet. ibid. num.2.
Nomen proprium restringit appellatiuum. quæstio. 99.num.20. fol.72
Nomen mutare licebat apud Græcos & Romanos. casu 318.num.8. fol.266
Nomen immutari tunc dicitur, cùm re & verbis immutatur. ibid. num.16.
Nomen sibi immutans in fraudẽ punitur. ibi.nu.19.
Nomen Clerici falsò assumens punitur. ibid.num.21.
Nomen sibi immutans dum contrahit, punitur. ibid. num. 24.
Nominis proprietas vnde sumatur. q.4,num.6. fol.3.
Nominationem interdum filiationem probare. cas. 89.num.78. fol.118
Nominationem geminatam, filiationem probare. ibid.num. 81.
Nominationem factam præsente filio probare illius filiationem. ibid. num.82.
Nominationem quæ in iudicijs fit, esse valde vtilem. casu 476.num.1. fol.381
Nominatio iudicialis quo tempore fieri debeat. casu 476.num.2. fol.381
Nominatio iudicialis qua de causa fiat. ibid.num.7.
NOTARIVS protocolum celans falsi tenetur. cas. 311.num.2. fol.260
Notarius senex, si dicit se non recepisse instrumentum, quod in sua iuuentute recepit, excusatur. ibi. num.3.
Notarius celans instrumentum soli aduersario petenti non punitur. ibid.num.5.
Notarius nec per se, nec per alium potest sibi scribere legatum in testamento. casu 459.num.19. fol.371
Notarius de re illicita conficiens instrumentum, pœna arbitraria punitur. cas.381. num.31. fol.314
Notarius qui recusat instrumentum recipere, Iudicis arbitrio punitur. cas.369. num.7. fol.306
Notarius vnus è tribus, qui instrumentum receperunt, in publicam formam redigere illud potest. cas.187.num.7. fol.183
Notarius quando acquirat quasi possessionem exercendi illud officium. cas.161.num.2. fol.161
Notarius non seruans penès se protocolum punitur. cas.370.num.1. fol.306
Notarius mittẽs debitas solennitates in instrumento, qua pœna puniatur. ibid. num.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Notarius præsumitur peritus & probus. caſ.144. numero 6. fol.153
Notarius inſtrumentum coram partibus legere debet, antequam de eo rogetur. ibidem. num.9.
Notarium nihil poſſe ex ſuo capite apponere in inſtrumento. ibidem. num.7.
Notarium nihil plus ſcribere poſſe quàm quòd oculis vidit. ibidem. num.8.
Notarium vim duorum teſtium obtinere. & ibidem declaratur. caſ.105. num.39. fol.134
Notario credi, an dies poſita in vno inſtrumento, ſit etiam in altero repetita. caſ.64. num.5. fol.101
Notario ſolo non credi. caſ.112. num.4. fol.139
Notario atteſtanti aliquid à ſe ſcriptum credi. caſ.99. num.3. fol.130
Notario credi, quomodo dies poſita in vno inſtrumẽto in altero repetita cenſeatur. caſ.64. n.26. f.101
Notarij cautela, cùm chartam vacuam in medio ſcripturæ relinquit. ibidem. num.9.
Notarij auctoritatem & poteſtatem vſurpans grauiter punitur. caſ.320. num.9. fol.268
Notarij verba dicuntur eſſe verba partium. caſ.144. num.10. fol.153
Notarij teſtimonium alteri præfertur. caſ.105. numero 40. fol.134
Notariorum Papienſium ſtylus in imbreuiaturis atq; in inſtrumentis releuandis. caſ.187. nu.14. fol.182
Notariorum Papienſium & Pedemontium ſtylus & vſus in inſtrumentis obiter recipiendis. ibid. numeto 25.
Notariorũ ſtylus & cõſuetudo in recipiendis inſtrumentis. ibid. num.1.
Notariorum officium in quibus probatum ſit. caſ.91. num.15. fol.123
Notarios plures recipientes inſtrumentum, inſolidum rogatos præſumi. caſ.187. num.8. fol.182
Normanni, vide Longobardi.
Notorium permanens ordinem iudiciarium non requirit. caſ.235. num.14. fol.222
Notorium, quod excuſationem aliquam admittere poteſt, iudicij ordinem requirit. ibid. num.15.
Notorium quid ſit, & an latina vox hæc ſit. caſu 166. num.1. fol.163
Notorium dici, quod celari non poteſt. ibid. num.4.
Notorium dici, quod à iure affirmatum eſt. ibi. nu. 5.
Notorium eſt, quod exactis reſultat. ibid. num.6.
Notorium eſt, quod coram populo geſtum. ibi. nu. 8.
Notorium dici, an poſsit, quod in villula factum eſt. ibidem. num.9.
Notoriè occiſus dicitur, qui coram decem teſtibus occiſus fuit. ibid. num.2.
Notoriè factum quando aliquid dicatur. ibid. nu.3.
Nuditas reprobata. caſ.58. num.7. fol.98
Nulla eſſe geſta, quæ in vim inualidi mandati ſunt facta. q.47. num.2. fol.30
Nullitas nulla maior quàm quæ à defectu poteſtatis prouenit. caſ.337. num.12. fol.277
Nullitatis exceptionem, cuius probatio incontinenti offertur, executionem triũ ſententiarum conformium non impedire. caſ.9. num.2. fol.78
Nullitatem ex iuriſdictione prouenientem executionem impedire. q.98. num.8. fol.71
Nullitatem actus pœnam eſſe. quod ibidem declaratur. caſ.276. num.18. fol.242
Numæ Pompilij ſanctio in terminorum motores. caſu 303. num.3. fol.322
Nuptiæ ſecundæ non benedicuntur. caſ.417. num.1. fol. 340
Nuptiæ ſecundæ cur non benedicantur. ibidem. numero 3.
Nuptias ſecundas à Iure Canonico non improbari ibid. nu.4.
Nuptiæ bigami cum virgine poſſunt impunè benedici. ibidem. num.10.
Nuptiæ nouæ dicuntur intra annum. caſ.433. numero 20. fol.358
Nuptiæ palàm geſtæ excuſant à pœna illiciti coitus. caſ.244. num.3. fol.227
Nuptias inceſtas contrahens à iudice laico puniri poteſt. caſ.398. num.43. fol.329
Nvntio publico credi de geſtis à ſeipſo. caſ.99. numero 4. fol.130
Nuntio publico credi in ſpectantibus ad eius officiũ. caſ.112. num.1. fol.139
Nuntio ſolo non credi in regione Pedemontium ex nouis conſtitutionibus. ibid. num.2.
Nuntio publico non credi cùm de graui præiudicio agitur. ibid. num.9.
Nuntio publico vitæ illaudatæ contra perſonam valde honeſtam non credi ibid. num.10.
Nuntio publico non credi, cùm citatus coniecturis & præſumptionibus oſtendit, ſe non fuiſſe citatũ. ibidem. num.11.
Nuntio publico non credi de his, quæ extra ſuum officium ſunt. ibidem. num.12.
Nuntio publico referenti ſe à reo citato vulneribus affectum non credi. ibidem. nu.13.
Nuntio publico referenti ſe ab aliquo impeditũ fuiſſe ſuum officium exequi, non creditur. ibid. nu.15.
Nuntio publico credi in cõnexis ſui officij. ibi. nu.16.
Nuntio publico referenti dixiſſe, ſe nolle venire, credi. ibidem. num.17.
Nuntio publico non credi ſuper bonorum excuſsione. ibidem. num.20.
Nuntium publicum perſonam vilem eſſe. ibid. nu.3.
Nutritor pro alumno an ſit idoneus teſtis, latè diſſeritur. caſ.101, num.1. cum ſequentibus. fol.138

O

Oblatio & depoſitio fieri debet tempore congruo, & parte citata. caſ.232. num.3. fol.222
Obligatus pro altero ſi diu in obligatione permanſit, petere poteſt ſe liberari non ſi per modicũ temporis. caſ.22. num.2. fol.82
Obiectiones teſtium probari poſſe in cauſa appellationis. caſ.239. num.16. fol.225
Obripiens aliquem per mendacium à priuato, punitur Iudicis arbitrio. caſ.314, num.14. fol.261
Obreptionem à ſurreptione ex communi opinione differre. caſ.201. num.9. fol.192
Obripere, eſt latenter rapere. ibi. nu.15.
Oblivio præſumitur ex facto antiquo & inuoluto. caſ.308. num.7. fol.259
Obliuio quanto tempore indicatur. caſ.26. nu.1. fo.82
Obliuio an in teſtibus cauſari poſsit, vt ad æternam rei memoriam interrogari poſsint. ibidem. nu.7.
Obliuionem in Principe facilè præſumi. ibid. num.4.
Obliuionem facti egregij non præſumi. ibid. num.6.
Obliuioſi qui effecti ob morbum, vel ætatem. ibid. num.5.
Occidens in ludo per malam conſuetudinem inducto, an puniatur. caſ.400. num.7. fol.332
Occidens timore mortis aduerſarium, Iudicis arbitrio punitur. caſ.354. num.19. fol.292
Occidens in ludo pilæ an puniatur. caſ.400. num.14. fol. 332
Occidens in ludo prohibito publicè quomodo punitur. ibid. num.15.
Occidens in controuerſia, lege Iulia de vi publica tenetur. caſ.394. num.93. fol.324.

Occidens pugno, require pugna percutiens. & in lit. Homicidium.
Occidens ſeipſum, require in verb. Mortem ſibi inferens.
Occiſus in via à vicinis occiſus præſumitur. caſ. 394. num.54. fol.324
Occiſus iuxta oſtium alicuius, ab inhabitante occiſus præſumitur. ibid. num.55.
Odium, vide capitale odium.
Offenſa grauis iuſtam cauſam ceſſandi à diuinis præbet. c.180. num.6. fol.173
Offenſæ appellatione grauiſsimam venire. q.90. numero 30. fol.66
Offenſus procuratorio nomine offenſi quando in iudicio comparere poſsit. q.80. num.71. fol.54
Officivm Iudicis in bonæ fidei actionibus multùm poſſe. q.3. num.4. fol.2
Officium, artem, & ſcientiã intra quod tempus quis dicatur amiſiſſe. caſ.467. num.1. fol.375
Officio is priuari poteſt, qui in eo deliquit. q.55. numero 8. fol.36
Officia duo qui in Eccleſia gerit, duo etiã ſalaria conſequi debet. caſ.223. num.8. fol.218
Officialis ex accidenti effectus inhabilis loco amoueri non debet. q.55. num.6. fol.36
Officium ſanctæ inquiſitionis vſurpans, pœna falſi punitur. caſ.320. num.11. fol.268
Officiales, vide Magiſtratus. Iudex.
Officiales emere poſſunt, vide Emere.
Oldradus præuaricator. caſ.323. num.7. fol.271
Oldradus conſ. vlt. declaratur. caſ.290. nu.11. fol.249
Oleum inter fructus induſtriales numerari. caſ.210. num.25. fol.210
Omiſſum non dici, quod in expreſſo continetur. caſ.276. num.30. fol.242
Omiſſum in legis diſpoſitione haberi pro omiſſo. caſ.63. num.10. fol.101
Onera hæreditaria diuidi pro rata inter hæredem & fideicommiſſarium. caſu 164. num.6. fol.163
Opem ferens non punitur, ſi principalis pœna dignus non eſt. d. caſ.349. num.15. fol.286
Opem ignoranter ferens in ipſo delicto, non punitur. ibid. num.16.
Opem ferens non punitur pœna aucta in principali ob ipſius principalis qualitatem. ibidem. num.17.
Opem ferens à diuerſa pœna à principali punitur, ita lege diſponente. ibid. num.19.
Opem ferens non punitur, ſi probat ſe nihil ipſo actu egiſſe. ibid. num.20.
Opem ferens poſt delictum punitur. ibidem. num.21.
Opem ferens poſt delictum ordinaria pœna punitur ob præcedentem tractatum de ope præſtanda. ibi. num.23.
Opem tuliſſe an dicatur, qui armatus aſtitit. caſ.350. num.1. fol.286.
Opem non tuliſſe aſsiſtens dicitur, cùm caſu rixæ interfuit. ibidem. num.3.
Opem delinquenti ferens aliquando puniatur. caſu 349. num.1. fol.286
Opem ferri quibus temporibus dicatur. ibid. nu.2.
Opem ferentem ante perpetratum delictum, puniri eadem pœna, qua ipſemet delinquens punitur. ibid. num.3.
Opem ignoranter delinquenti ferens, non punitur. caſ.359. num.6. fol.286
Opinio Vltramontanorum & Conſilij Burdegal. reiecta. caſ.93. num.23. fol.124
Opinio non veritas in pœnis euitandis ſpectatur. q.30. num.25. fol.66
Opiniones cùm variæ ſunt, vna earum tutè probari poteſt. caſ.339. num.26. fol.279
Operarij & laboratores non delinquunt, ſi mandato domini agrum colunt. caſ.354. num.36. fol.291
Operarij & laboratores nõ excuſantur, ſi facta eis denuntiatione culturam agri non deſerunt. d. caſ. 354. num.40. fol.290
Opus effodiendi metallum quod. lib.1. quæſtio. 80. num.43. fol.54
Opus cœptum non deſerendum. caſ.421. n.15. fol.349
Ordo deueniendi ad primum & ſecundum decretum. caſ.6. num.3. fol.77
Ordinem iuris non ſeruari ſuper diſputatione exceptionis iuris. q.53. num.6. fol.33
Ordinem eſſe modũ entium. in procem. nu.12. fol.1
Ordines minores conferri iis, qui ætatis duodecim annorum ſunt. caſ.427. num.14. fol.354
Ordo Subdiaconatus confertur habenti decẽ & octo annos. caſ.427. num.15. fol.354
Ordo Diaconatus confertur habenti ætatem viginti annorum. ibidem. num.19.
Ordo Presbyteratus cõfertur habenti vigintiquinq; annos ibi. num.23.
Ordines omnes ſacros eodem tempore vni non conferri. ibid. num.27.
Ordinantes malè & indignos varijs affici pœnis. caſ. 428. num.2. fol.354
Ordinari quis non debet ab Epiſcopo, quem putat eſſe ſimoniacum. caſ.339. num.25. fol.279
Ordines antiquos immutare non poſſe, ampliſsimũ habens arbitrium. q.15. num.4. fol.13
Ordinarius quis ſit. q.12. num.9. fol.12
Ordinarius à quo conſtituatur. ibid. num.10.
Ordinarius delegare poteſt. ibid. num.11.
Ordinarius præſumitur ſcire qualitates beneficiorũ ſuæ Diœceſis. caſ.201. num.154. fol.193
Ordinarij collationem non vitiari, niſi ex qualitatibus claro iure expreſsis. ibidem. num.156.
Ordinario collatori non eſt neceſſe narrare coloratã alterius poſſeſsionem. ibid. num.152. quod ampliatur. num. ſeq.
Ordinarium cenſeri prouidere motu proprio, Pontificem verò ad preces. ibidem. num.155. fol.228
Originem ſpectandam eſſe, non accidens. quæſt. 80. num.105. fol.54
Ornamenta mulierum varia, remiſsiuè. caſ.218. numero 6. fol.214
Oscvlans turpiter mulierem punitur arbitrio Iudicis, caſ.286. num.17. fol.246. & caſ.287. num.2. fol. 247
Oſculum impudicum ſi mulier patiatur, punitur Iudicis arbitrio. caſ.287. num.6. fol.247
Oſculum impudicum datum à Vaſallo vxori domini, grauem infert iniuriam domino, & ob id Vaſallus feudo priuari poteſt. caſ.267. num.3. fol.238
Oſculi impudici pœna quæ. caſ.287. num.1. fol.247
Ouidium in Metamorphoſi cum Geneſi cap.3. conuenire. caſ.310. num.16. fol.210

P

Pactvm eſſe loco pretij. caſ.260. num.44. fol.234.
Pactum incontinenti appoſitum, quando dicatur contractus ſimulationem detegendam. caſu 13. num.1. fol.79
Pactũ de retrouendendo cum pretij modicitate contractum vſurarium arguere. ibidem. num.2.
Pactum de retrouendendo ex interuallo non arguere contractum ſimulatum, alij contrà. ibid. num.3.
Pactum de reuendendo cum modicitate pretij non arguit contractum vſurarium. caſ.217. nu.3. fol.214.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Palàm alloquens carceratum excusatur. cas. 244. numero 9. fol. 227
Palàm delinquens, per errorem delinquere videtur. ibid. num. 11.
Palàm gesta excusant à iuris ignorantia. ibid. nu. 12.
Palàm gesta nõ excusare ab ignorãtia facti. ibi. nu. 13.
Palæotus Cardinalis laudatur. casu 89. num. 6. fol. 118
Papa Romæ semper est. casu 185. num. 9. fol. 179
Papæ summa potestas dispensandi cũ Monacho transeunti ad religionem laxiorem. casu 421. num. 17. fol. 349
Papa liberè dispensat in his, quæ sunt positiui iuris. casu 421. num. 19. fol. 349
Papyri prætextati egregium figmentum, contra matronas Romanas. casu 420. num. 61. fol. 344
Papinianus iussu Caracallæ occisus. q. 87. nu. 3. fol. 63
PAPIAE, Patauij & in regione Pedemontium quid obseruetur, cùm causa consultori transmittitur consulenda. casu 236. num. 6. fol. 223
Papiæ prætorem etiam de causis leuibus cognoscere. q. 40. num. 6. fol. 26
Papiæ quid obseruetur, cùm libellus reo transmittitur. casu 228. num. 16. fol. 220
Papiæ, Mediolani, & Brixiæ ex eorum statutis, quando obijciatur exceptio dilatoria. cas. 240. num. 12. fol. 226
Papiæ quid obseruetur, cùm non extant consanguinei, qui mulieri, vel minori contrahenti consentire possint. casu 211. num. 10. fol. 211
Papiensis corruptela ludendi pugnis. casu 400. numero 9. fol. 332
Papiensium consuetudo quæ sit in diuisione bonorum communiũ inter socios. cas. 123. nu. 4. fol. 146
Par in parem non habet imperium. casu 328. num. 9. fol. 273. & casu 438. num. 9. fol. 360
Paragium iustum quod sit, Iudicis arbitrio relinquitur. cas. 149. num. 35. fol. 154
Parcellam libri, qui probauit pro se, non tenetur alteram probare contra se, si causa est diuersa. cas. 93. num. 12. fol. 125
PARENTES semper studere, ne filiorum turpitudo detegatur. cas. 102. num. 9. fol. 132
Parentum testimonium pro filijs minimè idoneum, ibidem. num. 1.
Parentum testimonium interdum pro filio recipi in causa matrimoniali. ibid. num. 2.
Parentum proprios partus abijcientium impietas. cas. 396. num. 1. fol. 328
Parentibus obediendum esse, ius naturæ docet. cas. 194. num. 7. fol. 187
Paridis Putei & Marsilij opinio explosa. cas. 292. nu. 2. fol. 249
Parricidium commissum ob causam ingratitudinis quomodo puniatur. cas. 356. num. 1. fol. 292
Parricidiũ tentans punitur de illo conatu, licèt non sequatur effectus. cas. 360. num. 63. & seq. fol. 394
Parricidæ sepultura impediri potest. cas. 387. nu 30. fol. 316.
PARTVS ancillarum in fructu non esse. cas. 49. numero 7. fol. 90
Partus ancillarũ cur non sint in fructu, ratio. ibi. nu. 9
Partus suppositi pœna falsi est. cas. 306. num. 3. fol. 257
Partus suppositionem difficilis esse probationis. cas. 116. num. 7. fol. 144
Partus vndecimestris vitalis an sit. cas. 89. nu. 49. f. 118
Partus quatuordecim mensium. ibid. num. 50.
Partus mulieris & fructus quid diuersum, ab vno ad alterum argumentũ non desumi. cas. 210. n. 8. f. 210
Partus mulieris sterilis naturalis, & quomodo. ibid. num. 7.
Partus expositus ingenuus habetur. cas. 396. num. 10. fol. 328
Partum exponens illum amittit. ibidem. num. 9.
Partum septimestrem iustum & perfectum esse. cas. 89. num. 34. fol. 118
Partum septimestrem debilem esse. ibidem. num. 37.
Partum octimestrem vitalem non esse. ibi. num. 38.
Partum nonimestrem vitalem esse. ibid. num. 39.
Partum decimestrem vitalem esse. ibid. num. 40.
Partum decimestrem apud Athenienses illegitimum fuisse. ibid. num. 43.
Pascua pro quantitate pecudum esse diuidenda. cas. 245. num. 1. fol. 228
Pascua diuidi actione communi diuidundo peti posse. ibid. num. 3.
Pascuorum modus quando intelligatur, an pro prædiorum quantitate, vel eius valore. ibid. num. 4.
Pascua communia quomodo diuidenda. cas. 128. numero 3. fol. 147
Patauinarum puellarum habitus. cas. 58. nu. 6. fol. 98
PATER & patronus amittunt ius partus à se expositi. cas. 396. num. 11. fol. 328
Pater occidens aduersarium rixantem cum eius filio animo deliberato non dicitur occidere, sed per iram. cas. 361. num. 10. fol. 299
Pater accusans filij sui homicidam excusatur, si accusationem non probauit. cas. 321. num. 25. fol. 269
Pater filij nomine expresso in instrumento acquisitionis non præsumitur ei donare. casu 88. num. 11. fol. 115
Pater qui à filio liberatus fuit pro administratis, censeatur etiam liberatus à reliquatu, quod ibidem declaratur. cas. 209. num. 27. fol. 209
PATER mandare potest filio, vt corpora hæreditaria vendat. cas. 163. num. 7. fol. 162
Pater suffocans puerum dum dormit, punitur arbitrio Iudicis. cas. 327. num. 2. fol. 273
Pater filium castigare potest. cas. 364. num. 3. fol. 304
Pater qui virgæ parcit, filium odit. ibid. nu. 4.
Pater hæres filij fructus in Trebellianicam imputat. cas. 256. num. 49. fol. 231
Pater filio donare non potest. cas. 132. num. 1. fol. 148
Pater qua ratione filio donare non possit. ibid. nu. 2.
Pater spiritualis testimonium pro filio spirituali ferre potest. cas. 100. 1. fol. 130
Pater occidens adulterũ cum filia deprehensum ira & casu, non autem animo deliberato dicitur occidere. ibidem. num. 4.
Pater visitans filium in Gymnasio conueniri ibi non potest. cas. 481. nu. 1. fol. 382
Pater conueniri potest in loco studij, si ibi persoluere promisit. ibid. num. 2.
Pater qui in loco studij contraxit ibi conueniri poterit. ibid. num. 3.
Pater diu in loco studij malitiosè trahens ibi potest conueniri. ibid. num. 4.
Patrem conueniri posse in loco studij, quando alia de causa ibi fortitur forum. ibid. num. 6.
Pater quando dicatur malitiosè moram trahere in loco studij, vt ibi conueniatur, Iudicis arbitrio relinqui. ibidem. num. 5
Patrem legare posse filio spurio causa alimentorum. casu 434. num. 5. fol. 359
Patrem dando dotem filiæ, nomine proprio dare creditur, casu 493. num. 13. fol. 384
Patris consensum non esse necessarium in contractu matrimonij ex constitutione Concilij Tridentini. cas. 453. num. 6. fol. 367
Patris consensum in contractu matrimonij non requiri, Iure Pontificio inspecto. cas. 453. nu. 8. fol. 367

Pater sæuus filium emancipare cogitur. cas. 138. numero 4. fol. 151
Pater dans aliquid filio, non donare, sed committere creditur. cas. 88. num. 5. fol. 115
Pater ex causa necessitatis filium vendere potest. cas. 182. num. 3. fol. 175
Patris in filium potestas quanta. ibid. num. 4.
Pater, qui filij negotia administrauit, rationes reddere debet. cas. 209. num. 7. fol. 209.
Pater certus quomodo in iure intelligatur. casu 89. num. 12. fol. 136
Pater tutor filij emancipati alienare non potest bona filij sui minoris sine decreto. cas. 171. nu. 54. fol. 194
Pater receptans filium bannitum non punitur pœnis receptatorum. cas. 347. num. 2. fol. 325
Pater non tenetur alere filium, sua culpa ad necessitatem redactum. cas. 182. num. 55. fol. 175
Pater an præsumatur accipere bonum consilium pro filia. cas. 149. num. 6. fol. 155
Patris mandatum quando excuset filium à pœna delicti. cas. 354. num. 41. fol. 291
Patris assertioni non stari, cùm filio ex causa asserit donare. q. 76. num. 5. fol. 51
Patri causa cognita concedi debet actio, si filia latitet & recuset ei consentire in dotis recuperatione. casu 242. num. 7. fol. 227
Patri agenti ad dotis recuperationem, filia consentire debet. ibidem. num. 5.
Patrem interdum malo animo esse in filias. casu 149. num. 8. fol. 155
Patrem posse rem vnam filio legitimæ loco assignare. cas. 163. num. 1. fol. 162
Patrem bannitum impunè filius non occidit. q. 90. num. 43. fol. 66
Patrem pro facto filij teneri nisi contradicat. cas. 345. num. 8. fol. 284
Patrem non posse filiæ in dote præiudicare. casu 242. num. 2. fol. 227
Patrem pro filio accusato interuenire posse. quæst. 80. num. 62. fol. 54
Patruus impendens pro patruele ab eo repetit. ca. 88. num. 24. fol. 115
Praxis in assignatione legitimæ. casu 163. num. 33. folio 162
Praxis obijciendi atq; probandi rescripta surreptitia esse. cas. 201. num. 31. fol. 192
Pauli sententia: Ego plantaui, Apollo rigabit, &c. explanatur. cas. 210. num. 11. fol. 210
Pauli sententia contra Sodomitas. cas. 286. nume. 12. fol. 246
Pauli locus. lib. 5. sententiarum, explanatus. cas. 344. num. 8. fol. 324
Pauper quis sit, & quis diues. cas. 65. num. 1. fol. 102
Pauper quis sit, vt à munere tutelæ excusetur. ibid. num. 10.
Pauper testis quando dicatur. ibid. num. 11.
Pauperem suo vitio & prodigalitate à testimonio ferendo repelli. d. cas. 96. num. 10. fol. 128
Pauperem posse implorare Iudicis officium, quo ei succurratur per eleemosynam à diuite. cas. 182. numero 43. fol. 174
Pauperes si in loco non extant, vt illis persoluatur legatum factum à testatore, è loco vicino vocandi sunt. cas. 222. num. 4. fol. 217
Paupertas fidem non minuit, relinquitur tamen arbitrio Iudicis. cas. 65. num. 12. fol. 103
Paupertas an fidem testis minuat. cas. 96. num. 1. f. 128
Paupertatem non repellere testem. ibid. num. 2.
Paupertatem etiã in causa criminali testem non repellere. ibidem. num. 4.
Paupertatem repellere testem, cùm requiruntur omni exceptione maiores. ibid. num. 6.
§. illud quoq; capitulum. in auth. vt cùm de appellat. cog. extendi ad casus similes. lib. 2. cent. 2. cas. 130. num. 4. fol. 148
§. item lex Iulia. Insti. de pub. iud. declaratur. cas. 419. num. 39. fol. 342
§. nouimus. in auth. de nuptijs. declaratur. cas. 420. num. 124. fol. 345
§. quod autem. in auth. vt liceat matri & auiæ. declaratio. cas. 420. num. 125. fol. 345
§. vltimus in auth. de restitu. & ea quæ par. in vndecimo mense. sensus & intellectus. cas. 89. num. 51. folio 118
§. prædictis itaque. in auth. vt liceat matri & auiæ intellectus. cas. 287. num. 9. fol. 247
§. 1. inst. per quas perso. nob. acq. declaratio & census. cas. 126. num. 2. fol. 146
§. si verò. vers. ne igitur. in auth. de non exhib. re. nouo intellectu illustratur. q. 74. num. 52. fol. 48
§. sancimus. in auth. de exhib. reis, intellectus. cas. 40. num. 14. fol. 86
§. ne autem. in auth. de iud. declaratur. cas. 72. numero 4. fol. 107
§. illud. in auth. de appellat. declaratio. ibid. num. 16.
§. si verò. in auth. de testib. litera & declaratio. q. 91. num. 12. fol. 68
§. quod si frumentum. inst. de rerum diuis. intellectus & declaratio. cas. 252. num. 1. fol. 230
§. illud. in auth. de collatoribus. declaratur. q. 86. numero 14. fol. 62
§. Et hoc peruenit. in auth. vt nulli iudicium. declaratur. cas. 395. num. 29. fol. 327
§. illud. in auth. vt Cler. apud prop. Episc. hodie corrigi. q. 43. num. 14. fol. 27
§. si verò. in auth. de exhib. reis. declaratur. q. 74. numero 22. fol. 48
§. si verò quis dicat. in auth. de testib. sensus & intellectus. cas. 121. num. 6. fol. 145
§. si verò. in auth. de fideiuss. exponitur. cas. 40. nu. 4. fol. 86
§. aliud quoque capitulum in auth. vt cùm de appell. cogn. declaratur. cas. 84. num. 10. fol 112
§. quamobrem. in auth. de restit. & ea quæ parit in 11. mense, intellectus. cas. 149. num. 27. fol. 155
§. item lex Iulia. instit. de pub. iud. intellectus, & de eius litera. cas. 288. num. 10. fol. 248
§. si verò tale quid. in auth. de instr. fide & cautel. declaratur. cas. 114. num. 17. fol. 141
§. pupillus. instit. de inutil. stipulat. declaratus. cas. 57. num. 19. fol. 97
§. penult. instit. quibus manumit. licet vel non, declaratus. ibid. num. 22.
§. Et hoc verò iubemus. in auth. vt nulli. iud. intellectus. q. 68. num. 5. fol. 41
§. Sed & si quis. in auth. de fide instr. & cautela, sensus & intellectus. cas. 114. num. 8. fol. 141
§. Insula. de rerum diuis. intellectus. & ratio. cas. 245. num. 7. fol. 228
§. 1. auth. neque virum. quod ex dote declaratur. casu 163. num. 12. fol. 162
§. præterea. Instit. de actio. in illis verbis, vel soluat, vel ex noxali causa seruum dedat, declaratur. q. 5. num. 20. fol. 4
§. ad hæc prohibemus. vers. antequam. in authent. de collat. explicatur. q. 54. num. 5. fol. 34
§. Quamobrem. in auth. de restit. & ea quæ parit in 11. mense. declaratur. cas. 182. num. 70. fol. 175
§. si tibi. in auth. de mand. Princ. declaratur. q. 60. numero 3. fol. 37

Universidad de Deusto
Biblioteca

§. sed nostra. Instit. de suc cess. liber. declaratur. cas. 65. num. 4. fol. 103
§. habeat. in auth. vt Eccles Roma. luculenter explicatur. q. 49. num. 7. fol. 30
§. aliud quoq; capitulum. in auth. vt cùm de appellat. cogn. intellectus & declaratio. cas. 267 nu. 5. fol. 239
§. pupillus. Instit. de inuti. stip. sensus & intellectus. cas. 57. num. 13. fol. 97
Parietem propriũ ad vicini æmulationem non licet alterius tollere. cas. 156. num 5. fol. 160
Peccare is non dicitur, qui legi obtemperat. cas. 354. num. 7. fol. 291
Peccatorem peracta pœnitentia, peccatorẽ amplius non appellari. ca. 464. num. 21. fol. 373
Peccatum est quod ex fide non est. cas. 494. nume. 19. fol. 385
Peccatum veniale effici mortale ob complacentiam. cas. 416. num. 24. fol. 338
Peccatum veniale effici mortale ob consuetudinem. cas. 416. num. 25. fol. 338
Peccati cognitio per legem est, casu 420. numero 31. fol. 344
Peccare grauius maiores ipsis minoribus. cas. 392. num. 16. fol. 321
Pecudes in pascuis habendas esse singulis pro prædiorum modo. cas. 245. num. 2. fol. 228
Pecunia non hæreditaria pro quarta Trebellianicæ, vel Falcidiæ assignari an possit. cas. 164. nu. 5. fo. 163
Pecunia ex certa causa mutuò suscepta, probari debet in eam causam esse versam. cas. 432. num. 14. fol. 356
Pecuniam versam in Ecclesię, vel ciuitatis vtilitatem, quomodo probetur. ibid. num. 33.
Pecuniam esse versam in vtilitatem, ostendit probitas administrationis. ibid. num. 37.
Pecuniam esse versam in vtilitatem Ecclesiæ, significat vbi debito fuit satisfactum. cas. 432. num. 38. fol. 356
Pecuniam semel versam in Ecclesiæ vtilitatem, sufficere quod semel versa sit. ibid. num. 40.
Pecuniam perijsse antequam in Ecclesiæ vtilitatem peruenerit, nil refert. ibidem. num. 41.
Pecunia secundus sanguis appellatur. cas. 110. num. 6. fol. 139
Pedemontana obseruatio cum sereniss. Subaudiæ Dux voluit rationes ciuitatum & oppidorum reuideri. cas. 218. num. 19. fol. 220
Pedemontium pragmatica, De ornamentis mulierum, ac virorum vestibus, & cæteris sumptibus, declaratur. q. 80. num. 114. fol. 54
Peregrinatio longa pedestris mortis periculũ habet. cas. 61. num. 8. fol. 100
Peregrinatio ob delictum in Clerico ignominiosa. cas. 414. num. 5. fol. 336
Pensionis remissio quando fiat inquilino impedito habitare cum hospitibus, quorum causa domum conduxit. cas. 440. num. 1. fol. 361
Pensionis constitutio motu proprio facta non vitiatur ob temporis angustiam. cas. 480. num. 7. fol 382
Periculo se alterius causa nemo exponere debet. cas. 487. num. 6. fol. 383
Perseuerantia in excommunicatione per annũ quid operetur. cas. 416. num. 5. fol 338
Perseuerans in excommunicatione per annum, censetur cõfessus & conuictus de eo crimine, pro quo fuit excommunicatus. cas. 416. num. 11. fol. 338
Pertinax an sit verè hæreticus. cas. 416. numero 57. folio 338
Permissum vbi aliquid est, dici etiam permissum omne, quòad illud peruenitur. q. 52 num. 5. fol. 32
Perpetua esse quæ in fauorabilibus certũ finem determinatum non habent. q. 69. num. 10. fol. 43
Perpetua censentur, quæ limitatum tempus non habent. q. 22. num. 2. fol. 16
PERITI in arte cùm eligi debent, duo saltem eligendi sunt. cas. 114. num. 27. fol. 141
Periti electi ad faciendum comparationem literarũ iurare debent. ibid. num. 28.
Periti cùm comparationem literarum facturi sunt, ò quibus literis comparationem sumere debeant. ibid. nu. 29.
Peritidum literarum comparationem faciunt, singulas literas & dictiones inspitere debent. ibid. num. 31.
Peritis in arte vbi aliquid est mandatũ, suo iuramento referre illos debere. q. 58. num. 4. fol. 37
Periurus falsarij nomen obtinet. cas. 319. nu. 1. fol. 267
Periurus infamis efficitur. ibid. num. 3.
Periurus beneficia Ecclesiastica, quæ obtinet, perdit. ibidem. num. 4.
Periurus qui ad causæ decisionem falsò iurauit, quò ad fisci commodum punitur. ibid. num. 6.
Periurus, qui animo sedato per personam Principis iurauit, conuictus punitur. ibid. num. 7.
Periurus, qui calore iracundiæ per personam Principis iurauit, non punitur. ibid. num. 8.
Periurus qui per Deum sedato animo iurauit conuictus, an puniatur. ibid. num. 9.
Periurium scelus grauissimum. ibid. num. 2.
Periurium contra Principem cõmissum puniri. ibid. num. 19.
Periurijs viam non esse aperiendam. cas. 192. num. 1. fol. 186
Peierans calore iracundiæ arbitrio Iudicis punitur. cas. 319. num. 32. fol. 267
PERSONA grauis & honesta quæ. cas. 69. num. 1. folio 106
Persona coniuncta quæ dicatur, vt legatum rei alienæ ei factum valeat. cas. 146. num. 2. fol. 154
Persona egregia cùm examinanda est communi impensa litigantium interrogator ad illius domum transmittitur. cas. 228. num. 26. fol. 220
Persona grauis quæ dicatur, Iudicis arbitrio relinquitur. cas. 243. num. 2. fol. 227
Persona coniuncta quæ dicatur, vt sine mandato agere & accusare possit. d. cas. 146. num. 8. fol. 154
Personæ qualitas cõsideranda est in transactione alimentorum. cas. 170. num. 23. fol. 166
Personæ conditio in consideratione habenda est. cas. 150. num. 4. fol. 160
Personæ mutatione, mutari statum rei & causæ. ibid. num. 6.
Personæ identitas quibus demonstretur. cas. 105. numero 5. fol. 133
Personæ honestæ qualitas suadet vt generaliter interpelletur ad soluendum. cas. 461. numero 4. folio 372
Personarum nulla est exceptio in spiritualibus. cas. 447. num. 12. fol. 364
Personæ egregiæ quæ. cas. 70. num. 2. fol. 106
Personas egregias ad Iudicem ire cogi interdum non posse. ibid. num. 1.
Personis egregijs cùm iuramentum, vel positiones transmittuntur, eorum impensis transmitti. cas. 228. num. 12. fol. 220
Petrinus Bellus sereniss. Ducis Subaudiæ cõsiliarius laudatur. cas. 95. num. 23. fol. 127
Petrinus Bellus iureconsul. & sereniss. Ducis Subaudiæ à secretis consiliarius laudatur. cas. 336. num. 2. folio 275

Petrini

Petrini Belli distinctio de saluoconductu. ibidem. nume. 14
Petitionem qualemqualem necessariam esse quouis Iudicio. q. 18. num. 8. fol. 14
Petri Perticensis & Sal. consideratio explosa. q. 69. nume. 29. fol. 43
Petri Lorioti de arbitrarijs actionibus opinio. q. 3. n. 13. fol. 2
Petri Lorioti opinio de actione rei vendicationis nõ arbitraria, euersa. q. 5. num. 12. fol. 3
Petrum Apostolorum Principem fuisse Romæ translatum ob Ecclesiæ vtilitatem. casu 423. numero 18. fol. 351
Pileus vnde dictus. casu 392. nume. 12. folio 321
Pileo lineo Clericos nõ vti, cur Pontifices statuerint. casu 293. num. 14. fol. 322
Pisistrati Athenienśium Tyranni factum egregium. casu 287. num. 3. fo. 247
Plancianum S. C. de liberis agnoscendis, quid sanciuerit. casu 396. num. 2. fo. 328
PLATO quid in suis legibus sanciuerit contra occidentem socium in ludo. casu 400. num. 2. fol. 332
Plato quid sanciendum dixerit contra receptatores. casu 348. num. 2. fo. 285
Plato quid in suis legibus contra sortilegos sanciuerit. casu 388. num. 2. fol. 317
Plato antiquum nomen sibi mutauit. casu 318. nu. 9. fol. 266
Plato masculorum concubitor. casu 286. num. 26. folio 246
Platonis lex de castigatione patris in filiũ, & de pœna excessus castigationis. casu 364. numero 15. folio 305.
Platonis lex contra ætate minores delinquentes. cas. 329. num. 14. fol. 274
Platonis lex de vi repellenda. casu 277. numero 3. folio 242
Platonis lex contra eos, qui dormiendo delinquũt. casu 327. num. 6. folio 273
Platonis lex contra eos, qui mortem sibi consciscunt. casu 284. num. 6. fol. 244
Platonis lex contra enitentes delicta perpetrare. cas. 360. num. 23. fo. 294
Platonis lex contra vendentes corruptam annonam. casu 382. num. 2. fol. 315
Platonis lex contra senes delinquentes. casu 329. nu. 21. fol. 273
Platonis lex in terminorum motores. casu 393. nu. 1. fol. 322
Platonis lex de furiosis delinquentibus. casu 325. nume. 7. fol. 272
Platonis locus, lib. 2. de legibus. casu 58. nume. tertio. fol. 98
Platonem & Solonem masculorum cõcubitores pœnis non affeciśe. casu 286. na. 24. fol. 246
Platonem nullam adhibuisse differentiam personarum terminos mouentium, sed æqualiter puniri voluisse. casu 393. num. 17. fo. 322
Plautia lex de vi publica, à quo lata. casu 394. num. 13. fol. 323
Plinij locus in historia naturali, lib. 2. cap. 9. declaratur. casu 50. num. 17. fol. 91
Plinij locus in naturali Historia. casu 329. nume. 16. fol. 274.
Plumbatarum pœna, quæ. q. 90. num. 17. fol. 66
Plus debito petens præstat iustam causam litigandi aduersario. casu 177. num. 15. fol. 172
Pluris cùm res est, tanti etiam est. casu 47. nu. 3. fo. 88
Plures vnum vulnerantes & interficientes, quomodò puniantur. casu 362. nume. 1. fol. 302
Pluralitas beneficiorum Ecclesiasticorum multa mala parit. casu 259. num. 2. fo. 233
Pluralitatem actuum non præsumi. casu 213. num. 9. fol. 212
Pluralitatem personarũ, & nominis proprij nõ præsumi. casu 93. num. 32. fo. 125
Plutarchi locus, lib. 2. de placitis Philosophorum. ca. vltim. explanatur. casu 50. nume. 18. fol. 92
Praxis procedendi contra excommunicatum qui vltra annum in excõmunicatione perseuerauit. cas. 416. num. 68. fo. 338
Praxis Curiæ Romanæ super impetratione rescripti causæ conuentionalis & reconuentionalis. q. 44. n. 3. fo. 28
Praxis deducendi tempus celebrati contractus, vt instrumento contradici possit, si testes temporis mores non sunt. casu 105. num. 35. fol. 133
Praxis quę obseruanda cum testes instrumento contradicunt, ibidem. nume. 23
Praxis deducendi dilatorias exceptiones. cas. 240. nume. 9. fol. 226
Poculum amatorium præbens, ex quo mors secuta est, punitur. casu 358. num. 1. fol. 294
Poculum somniferum præbens, non punitur. ibid. num. 6. fol. 336
POENA culpam præsupponit. casu 185. n. 4. fol. 179.
Pœna in eos qui Magistratus sibi minimè debitos petunt, & ambiunt, casu 402. nume. 3. fol. 334
Pœna iuris diuini quæ, contra inferentes sibi manũ. casu 284. num. 38. fol. 244
Pœna capitis quę olim in l. 1. §. fin verò. C. de falsa moneta. casu 316. num. 10. folio 263
Pœna arbitraria quæ fit contra Iudicem, qui per imprudentiam iudicauit. casu 339. numero quinto. fol. 279
Pœna quælibet corporalis maior est quauis pecuniaria. q. 90. nume. 39. fol. 66
Pœna duplici nemo puniri debet. casu 416. nume. 12. fol. 338
Pœna inferentis vim publicam. casu 394. numero 16. fol. 323
Pœna Iuris Canonici contra inferentes sibi mortem. casu 284. num. 35. fo. 244
Pœna à statutis indicta contra corruptores monialiũ sola obseruatur. casu 389. num. 29. fol. 318
Pœna mortis in blasphemos hodie abijt in desuetudinem. casu 375. num. 26. fol. 309
Pœna stupri contra laicum in foro conscientiæ. casu 288. num. 4. fol. 248
Pœna talionis in desuetudinem abijt. casu 322. nu. 3. fol. 270
Pœna imminuta in principali ob eius qualitatẽ, non minui in opem dante. casu 349. num. 18. fol. 286
Pœna quæ fit contra plures, quorum vnus occidit, si incertum est, quis eorum verè fuerit. casu 362. nume. 19. fol. 302
Pœna quæ fit contra plures vulnerantes animo deliberato si ignoratur quis vulnerauerit. casu 362. n. 25. fol. 303
Pœna corporalis maior est pecuniaria. casu 305. nu. 11. fol. 257
Pœna transgressionis consuetudinis quæ. casu 370. num. 3 fol. 306
Pœna vnius speciei in alteram transire non debet. q. 95. num. 2. fol. 70
Pœna vulneris illata est lex Iulia de vi priuata, cũ alia pœna deficit. casu 394. num. 102. fol. 324
Pœna nõ indicitur contẽnenti reformationẽ statuti si statutum reformatũ solùm pœnam indicit. casu 276. num. 2. fol. 242

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pœna commutata efficit, vt locus non sit priuationi officiorum, quæ prius indicebatur. ibidem. numero 9.
Pœna priuationis hereditatis non transit in hæredẽ hæredis. ibid. nume. 11
Pœna vocãtis in Ius patrem sine venia, quos afficiat. ibid. nume. 12. fol. 234
Pœna cur in contractibus adijciatur. casu 260. num. 1. fol. 234
Pœna vna legalis, altera conuentionalis, & de earum differentia. ibid. num. 2
Pœna legalis cur quadruplum non excedit. ibidem. num. 4
Pœna legalis quadruplum excedere in casu. l. 3. §. vlti. ff. de calumniat. ibid. num. 5
Pœna legalis extra ordinem indicta quadruplum excedere potest. ibid. num. 6
Pœna instigantis carceratum vt fugiat. casu 301. nu. 21. fol. 253
Pœna conuentionalis ad quam summam vsque ascendere possit, varię Doctorum opiniones. ibidem num. 13
Pœna conuentionalis iuramento promissa quadruplum excedere an possit. casu 260. numero 29. folio 234
Pœna peti potest ob iuramẽtum, & si nil inter sit, ibi. num. 31
Pœna conuentionalis an quadruplum possit excedere de Iure Canonico. ibid. num. 37
Pœna cõuentionalis, si verum interesse excedere potest, an etiam possit excedere quadruplum. ibidem nu. 33
Pœnæ conuentionalis excessiuæ promissio iuramento non conformari. ibid. num. 34
Pœna Iudici arbitraria simoniacos etiam puniri. casu 401. num. 28. fol. 333
Pœna Iudici arbitraria punitur administrans ante electionis confirmationem. casu 403. nume. tertio. fol. 234
Pœna administrantis ante confirmationem electionis, locum an habeat in beneficijs præsentatiuis. ibid. num. 4
Pœna arbitraria contra perseuerantem in excommunicatione per annum ex auctoris sententia. casu 416. num. 47. fol. 338
Pœna capitalis contra adulteros an indicta fuerit à lege Iulia ab Augusto Cæsare lata. casu 419. nu. 30. fol. 342
Pœnam legis Iuliæ latæ à Cæsare Augusto fuisse deportationis, vel relegatiõis ex aliquorũ opinione. casu 419. num 31. ibid.
Pœna capitalis dici potest, & illa, quæ citra mortem est. casu 420. nu. 104. fol. 344
Pœnam temerè appellãtium in vsu esse desijsse multi affirmant. casu 445. num. 6. fol. 363
Pœna corporali afficitur qui non habet in ære, vt soluat. casu 447. num. 1. fol. 364
Pœna corporali interdum punitur, prætoris album corrumpens. casu 447. numero secundo. folio 364.
Pœna illa, quæ loco pecuniariæ succedit, Iudicis arbitrio indicitur ibidem. numero tertio. folio 364.
Pœnam pecuniariam fisco deferendam in corporalem, suo arbitrio Iudex commutare potest. ibidem nume. 5
Pœnam pecuniariam fisco deferendam in corporalem commutat solus Senatus in Dominio Mediolani. ibid. num. 6
Pœnam pecuniariam commutari in corporalem, & iam debitore non soluente minimum quid. ibid. num. 8
Pœnam pecuniariam non commutari in corporalẽ, cum debitor est persona nobilis. ibidem. numero decimo.
Pœnam corporalem in nobili esse maiorem omni pecuniaria. num. 11
Pœnam pecuniariam Magistratibus indictam in syndicatu non commutari in corporalem. ibid. numero 14
Pœnam pecuniariam nõ commutari in corporalem debitore affectante. casu 447. num. decimoquinto. fol. 364
Pœna pecuniaria delata creditori pro suo interesse, non commutatur in corporalem eo recusante. ibi. num. 16
Pœna qua afficiatur, conuictus de delicto per modum exceptionis. casu 448. numero primo. folio 365.
Pœnam pecuniariam in seruum cadere non posse. ca. 449. num. 2. fol. 365
Pœnam parricidij, & similes non cadere in seruos & illis similes. casu 449. numero tertio. ibidem.
Pœnam esse grauiorem amputare manum sinistram carenti dextra, quam amputare dextram habenti vtramque. ibid. nume. 9
Pœnam cap. si quis suadente. de vsuris in 6. non comprehendere Iudæum. ibidem. numero decimo nono.
Pœna quæ contra frangentes, & impedientes aquæductus Romanos. casu 462. numero tertio. folio 372.
Pœnam statim incurrit, qui facit id, quòd lex prohibet sub pœna fieri. cas. 498. num. trigesimo octauo. fol. 389
Pœnam an statim incurrat, qui facit quòd lex prohibet, si illud sui natura non prohibetur, vt quid turpe. cas. 498. numero quadragesimo secundo. folio 389
Pœnam quando incurrat negligens dare, vel facere, quod dare vel facere à lege vel statuto sine temporis præfinitione iussus est. ibidem. nume. quadragesimo sexto.
Pœnam quando incurrat negligens dare, vel facere, quòd iussus est à lege, quæ terminum ad dandum, vel faciendum præfiniuit. ibid. numero quinquagesimo tertio.
Pœnam incurrit sine interpellatione, qui dare, vel facere negligit, ita iubente lege antiqua & noua. cas. 498. nume. 67. ibid.
Pœnam incurrit in foro conscientiæ debitor sine interpellatione. ibid. num. 70
Pœnam incurrit sine interpellatione debitor qui excusationem nullam habet, quin dare vel facere teneatur. ibid. numero 72
Pœnam quando incurrat, qui ex præcepto vel sentẽtia Iudicis dare, vel facere tenetur. ibidem. numero 74
Pœnam infamiæ esse grauissimam. casu 493. nume. 3. fol. 384
Pœna mortis causam reddit grauissimam. ibidem. num. 5
Pœnæ adiectio in stipulatione quid operetur. casu 498. num. 13. fo. 388
Pœna Iudicis arbitrio qualis sit, in furto hæreditate iacente commisso. casu 300. numero quinto. folio 252
Pœnæ remissionem, non nisi ex causa fieri. q. 96. n. 7. fol. 70

Pœnæ

Pœnæ electio cuius sit, an Iudicis, vel criminosi. qu. 94. num. 1. fol. 69
Pœnæ electionem etiam in alternatiuis Iudex non concedit reo. q. 87. num. 6. fol. 63
Pœnæ electionem tribuere non potest Iudex reo. ibi. num. 1
Pœnæ corporali sese subijcere quis potest lege & moribus dictantib. quæstio. 7. numero duodecimo. fol. 5
Pœnam consuetudine terminatam obseruandã esse. q. 86. num. 26. fol. 62
Pœnam alicui indicendam non esse, nisi sit iure expresso cautum. casu 276. numero primo. folio 241.
Pœnam mortis non eliget Iudex, qui his verbis arbitrium consecutus est, ipse pœnam moderetur. qu. 86. num. 6. fol. 62
Pœnam. l. 1. C. ne liceat poten. locum non habere cũ quis auxilium potentioris implorat. casu 276. n. 6. fol. 242
Pœnam ob egregiè gesta temperari. q. 92. numero 9. fol. 69
Pœnam esse delicto commensurandam. qu. 90. nu. 38. fol. 66
Pœnam minuere potest maior Magistratus ex iusta causa. q. 96. num. 14. folio 70
Pœnam arbitrariam extraordinem indici delinquenti ob publicum interesse. casu 398. numero 24. folio 329
Pœnam non meretur, qui lege permittente facit. cas. 398. num. 29. fol. 330
Pœnam amotionis à dignitate, & confiscationis bonorum, etiam contra absentes declarari posse. q. 80 num. 101. fo. 54
Pœnam criminis læsæ Maiestatis contra absentem posse declarari. ibid. num. 102
Pœnam ab initio sui Magistratus Iudex nõ potest indicere. q. 83. num. 1. fol. 61
Pœnam variari pro temporum diuersitate. ibidem. num. 2
Pœnam motionis ab ordine infrà relegationem esse. q. 80. nu. 128. fol. 55
Pœnam spiritualem non euitat, qui coactè deliquit. casu 354. num. 21. fol. 291
Pœnam adulterij solùm Iure Codicis esse capitalem multi senserunt, sed malè. casu 290. nume. quinto. fol. 248
Pœnam arbitrariam non esse, quæ consuetudine terminata est. q. 14. num. 7. fol. 13
Pœnam indicere an possit Iudex ex arbitrio suo, si iã à statuto pœna mortis est. quæst. 97. nume. primo. fol. 71
Pœnam legis Iuliæ repetundarum arbitrariam. casu 343. nu. 4. fol. 283
Pœnam eligere non potest amplius Iudex elapso eligendi tempore. q. 94. nume. 2. fo. 70
Pœnam insolitum non infamare. q. 71. numero 2. folio 45
Pœnam legalem posse excedere quadruplum, cũ per viam accusationis agitur. casu 260. nume. septimo. fol. 234
Pœnam legalem quadruplum excedere, cùm loco interesse datur. ibid. nume. 9
Pœnam legalem excedere quadruplum in actione legis Aquiliæ. ibid. num. 10
Pœnam legalem excedere quadruplum in casu. l. si manumissus. C. de lib. & eorum liber. ibidem. numero 11
Pœnam legalem excedere quadruplum, cùm ita, vel legi vel Principi placet. ibid. num. 12
Pœnam adiectã contractui incerto, interesse non exceditur. ibid. nu. 19
Pœnam conuentionalem ita contractui affirmatiuo, quemadmodum & negatiuo adijci posse. ibid. numero 22
Pœnam conuentionalem in compromissis quadrũplum posse excedere. ibid. num. 23
Pœnam conuentionalem in transactione an quadruplum possit excedere. ibid. nume. 25
Pœnam vltra quadruplum ex certa scientia promitti posse. ibid. num. 27
Pœnæ legales & conuentionales ad quam summam vsque ascendere possunt. ibid. nume. 3
Pœnas conuentionales esse ob contemptum & interesse exigibiles, etiam de Iure Canonico. ibidẽ. numero 38
Pœnas conuentionales in foro conscientiæ esse exigibiles ratione interesse. ibid. nume. 38
Pœnas conuentionales debitorem vltrò soluere, non teneri etiam in foro conscientiæ. ibid. num. 40
Pœnas conuentionales etiam ab Ecclesiasticis posse exigi. ibid. num. 41
Pœnas conuentionales exigi non posse, cùm in fraudem vsurarum oppositæ sunt. ibidem. numero 42
Pœnas pecuniarias non extingui morte delinquentis. casu 265. num. 11. fol. 238
POENITENTIA facti non excusat, cùm iam alter est læsus. casu 360. num. 13. fol. 249
Pœnitentias à Canonibus indictas Sacerdos ex causa mutare potest. casu 391. num. 6. fol. 321
Pœnitentias à Pontifice indictas ex causa Sacerdos immutare potest. idid. num. 7
Pœnitentias consuetas sine causa sacerdos immutare non debet. ibid. num. 8
Pœnitentiam ex magna peccatoris contritione remittere potest sacerdos. ibid. num. 4
Pœnitentiam publicè peragendam immutare nõ potest sacerdos vt priuatim agatur. ibi. num. 9
Pœnitentia à sacerdote peccatori iniungenda nõ est, cùm tertio nocere potest. ibid. num. 10
Pœnitentiæ sacramentales hodiæ arbitrariæ sunt. casu 360. num. 58. fol 294
Pœnitentias sacramentales arbitrarias hodie esse sacerdotibus. casu 391. num. 1. folio 321
Pœnitentias hodie arbitrio sacerdotis indici. cas. 317. num. 4. fol. 265
Philippi Macedonis patientia in suos maledicos. casu 377. num. 23. fol. 311
Pompeia lex de vi publica à Pompeo lata. casu 394. num. 14 fol. 323
Pompei magni lex, qua arma Romanis vetuit. cas. 394 num. 21. fol. 323
PONTIFEX Max. iustis de causis dispensare põt circa legum constitutiones. cas. 420. num. 19. fol. 344
Pontificem Max. doctum & bene eruditum esse debere. casu 425. num. 18. fol. 352
Pontificem scientificum esse eligendum. casu 425. nu. 19. folio 352
Pontifices antiqui à Spiritu sancto eruditi. ibidem. num. 20
Pontificem nõ dispensare, vt imprudens promoueatur ad sacerdotium. casu 426. numero quinto. folio 353
Pontifex nihil à subditis subsidij charitatiui exigere potest, cùm bellum gerit. casu 178. numme. 14. folio 172
Pontificem non posse præiudicium adferre succedere debentibus in feudo Ecclesiastico ratione vtilis dominij. casu 180. num. 13. fol. 173

Pontifi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pontificem promouentem consanguineum ad dignitates, præsumi non zelo spiritus, sed carnis affectu promouere. q.7. num.68. fol.5
Pontificem efficere non posse, vt non iuratis testibus credatur. q.26. num.4. fol.17
Pontifices Max. dum creantur, antiquum nomen sibi mutant. casu 318. nume.3. folio 266
Portiæ Catonis mors. casu 284. num.11. fol.244.
Porticus domui connexos esse. casu 95. numero 12. folio 127
Porticus securitatem ita præbet, vt domus. ibidem. num.13
POSITIONES produci an possint post conclusionē in causa. q.35. num.25. fol.22
Positiones negatiuæ quando sint recipiendæ. casu 485. num.1. fol.383
Positiones expensis respondere debentis ei absenti mittuntur. casu 228. num.11. fol.220
Positiones simpliciter esse ponendas, & non qualificatè. casu 251. nu.9 fol.229
Positionibus respondens, si deierat, solum Deum habet vltorem. casu 319. num.29. fo.267
Positionibus respondere posse simplicem medio sui Procuratoris. casu 193. num.4. fol.186
Positionibus qualificatè respondere aliquando Iudex concedit. casu 251. num.6. folio 229
Positionibus simpliciter esse respondendum. ibidem num.1
Possidere eandem rem vno tempore duo insolidum non possunt. casu 420. numero quinquagesimo. fol.344
Possessionis apprehensio, an declaret rem esse effectā de mensa Ecclesiæ. casu 433. numero decimoquinto. fol.358
Possessionem à Reo ob contumaciam auferri. casu 479. num.1. fo.382
Possessio quando dicatur incontinenti temperata. casu 11. num.2. fo.79
Possessio ciuilis perditur cum possessor precarium à se concessum reuocare neglexit. casu 24. numero 1. fol.82
Possessio vel quasi, quando sufficiat in petitorio Iudicio. casu 89. nume.71. fo.118
Possessio vera ex translatione ficta præsumitur. ibid. num.15
Possessio non est modus probandi, sed est releuatio ab onere probandi. casu 48. num.34. folio 89
Possessio transfert probandi onus in aduersarium. casu 191. num.3. fol.186
Possessio quasi incorporalium ex quibus acquiratur. casu 160. nume.1. fol.161
Possessio quasi conferendi beneficium, quando acquiratur. casu 191. nume.3. fol.186
Possessionis & proprietatis causa vnum continens dicitur. casu 371. num.6. folio 307
Possessionis & proprietatis causam esse vnum continens & connexum. q.37. nu.35. fol.23
Possessionem quo ad vsucapionem plus considerari, quàm dominium. casu 287. num.20. fol.247
Possessionem reijcere onus probandi in aduersariū. casu 48. num.12. fol.89
Possessionis causam dici minimam & leuem, & qua ratione. casu 72. n.18. fol.107
Possessionem nullam tribuit actus facultatis. ca. 160. num.10. fol.161
Possessionē coloratā alterius narrare non est necesse, cùm vitiosa illa omninò est. casu 201. numero 144. fol.193
Possidens ex rescripto præfertur in dubio alteri habenti rescriptum. casu 48. n.10. fo.89
Possessorem fine armis deijciens, pœna legis Iuliæ de vi priuata tenetur. casu 394. numero 103. folio 323.
Possessorem deijciens armata manu, lege Iulia de vi publica tenetur. casu 394. n.82. fol.323
Possedisse diu, quando quis dicatur. casu 42. nume.7. fol.86
Posthumi præteriti natiuitate rumpi Testamentum. casu 491. n.1. fol.384
Posthumo nato & ilicò mortuo non rumpi testamētum. casu 491. num.2. fol.384
Postas seu euectiones tenere, qui hodie possint. casu 229. num.6. fol.220
Potens ad coeundem quis dicatur. casu 58. nume.1. fol.98
Potentiam coeundi ex corporis aspectu iudicari. ibi. num.2
Potentiam triplicem considerari in contractu matrimonij. casu 57. num.31. fol.97
Potestatem cognoscendi de naufragio, Præfidis esse. q.10. num.3. fol.11
Potestate libera concessa, liberum & absolutum arbitrium dici concessum. q.8. num.48. folio 8
Potestate ampla concessa, non censeri concessa, quæ illicita sunt. q.7. num.77. fol.6
Presbyteri gerētes curam animarū, an possint ingredi religionem regularem. casu 422. numero tertio. fol.350
Precarium ad concedentis libitum reuocari, & cur hoc fit. casu 23. num.2. fol.82
Precarium concedens, statim reuocare non posse. ibi. num.4
Precarij concessionis natura. q.69. num.17. fol.43
Preces Principum esse mandata. casu 354. num.13. folio 291
Preces armatæ, prouerbium. ibidem. numero 14. & casu 461. num.23. folio 372
Precibus Principis delinquens excusatur. ibid. nume.12
Pretium incertum in emptione, Iudicis arbitrio certum reddi. casu 143. num.1. fol.152
Pretij modicitas quæ. casu 217. num.4. fol.214
Præceptor discipulum castigare potest. casu 364. n.10. fol.304
Præceptori nimia sæuitia culpæ ad scribitur. casu 139. nume.6. fol.151
Præceptorem Doctoremque in Ius vocari non posse reali vocatione, ideſt, prehensione. casu 500. nu. 2. fol.391
Præceptores esse parentes animi & mentis, & si non corporis. casu 500. numero decimotertio. folio 392.
Præceptum superioris morte extingui. q.69. num.4. fol.43
Præbenda vna quomodò inter duos ad eandem dignitatem assumptos diuidatur. casu 223. nu.5. f.218
Præbendæ concessio quando præbendato prodesse incipiat. casu 185. nume.31. fo.179
Præfectus vrbis illustris est. casu 68. num.3. fol.104
Præfecti vrbis potestas maxima. ibid. nume.4
Præfectus vrbis magnificus appellatus quandoque. ibid. num.6
Præfectos sanitatis, non posse comburi facere bona eorum, qui morbo & peste interierunt. q.48. nu.4. fol.30
Præfectos vigilum, & annonæ Magistratum non habuisse. q.91. num.14. fo.68
Prænensionem magni esse præiudicij. casu 87. num.2. fol.114.
PRAELATVS ad Concilium vocatus rectè charitatiū subsidium exigere potest. casu 178. num.9. fo.172
Prælatus à Rege euocatus pro seruitio exercitus belli rectè charitatiuum subsidium à suis exigit. ibidem num.10
Prælatus impetrans priuilegium testandi de bonis Ecclesiæ vsque ad certam summam, debet narrare statutum Ecclesiæ, ei concedens testari vsque ad centum. casu 203. num.36. fol.204
Prælatus qui ex se litem & bellū sustinere potest, charitatiuum subsidium Clericis non indicit. casu 178 num.13. folio 172
Prælatus dives subsidium charitatiuum non exigit, vt ad Concilium accedat. ibid. nume.15.
Prælatus præsente & consentiente Capitulo rectè mutuo suscipit. casu 432. num.3. fo.356
Prælatus liberam fructuum administrationē habet. ibid. num.4
Prælati delictum Capitulo præsente nocet Ecclesiæ. ibidem. num.5
Prælati confessio nocet Ecclesiæ. ibidem. numero sexto.
Prælatus an præsente Capitulo rectè mutuum suscipiat, vbi agitur de alienandis immobilibus. ibid. num.7
Prælatus viuens tenetur ad mutuum à se solo susceptum. ibid, nume.17
Prælatus delinquens an Ecclesiæ perpetuò noceat. casu 332. num.11. ibid.
Prælatus impendendo pecuniam Ecclesiæ mutuatā, quando eam obliget. casu 432. numero quadragesimosecundo. ibid.
Prælatus ædificari faciendo quando Ecclesiam obliget. ibid. nume.43
Prælatum alienare non posse ea, quæ sunt de mensa Ecclesiæ. casu 433. nu.1. fo.357
Prælatus sua declaratione efficit bona esse de mensa Ecclesiæ casu 433. numero 4. ibid.
Prælatorum in Sabaudia & Pedemontium obseruatio, vt efficiant bona Ecclesia esse de eius mēsa. ibidem num.5
Prælatum sua confessione adferre posse commodum Ecclesiæ, sed non nocere alteri. ibidem. numero 7
Prælatus dum rem Ecclesiæ ad suas manus redactam describi facit in libris Ecclesiæ, declarare dicitur velle rem esse de mensa Ecclesiæ. ibidem. num.9
Prælato impedito infeudare rem Ecclesiæ, res illa non dicitur effecta de mensa Ecclesiæ. ibidem. numero 30
Prælatum suo successori præiudicare non posse. ibid. nume.31
Prælatum esse solum vsurarium vel vsufructuarium bonorum Ecclesiæ. ibidem. numero trigesimoquinto.
Prælatum non posse donare bona Ecclesiæ. casu 434. nume.1. fol.359
Prælatum in remunerationem accepti beneficij posse donare bona Ecclesiæ. ibidem. numero secundo.
Prælati donatio remuneratoria de bonis Ecclesiæ, non debet excedere terminos remunerationis. ibid.nu.3
Prælatum ciuitatis eligere tot Clericos regulares, quot sufficiant ad prædicandum. casu 465. num.2. fol.374
Prælato non soluente salarium Aduocato, non tamen Aduocatus potest deserere Ecclesiam. casu 494 num.10. fol.385
Prælato asserenti alienasse præcedentibus tractatib. & debitis solennitatibus, non credi. q.76. nu.7. f.51
Prælato asserenti se infeudare bona Ecclesiæ feudo antiquo, vt Vasalli antecessores tenuerunt nō credi. ibid. num.7
Prælati irregulares efficiuntur, si tetro carcere claudant Clericum. casu 305. num.3. folio 257
Prælatos personas honestas interdum dici. casu 69. num.3. fol.106
Præmium propositum si quid in Reipub. gratiā actū fuerit, deberi etiam ei, qui ignoranter illud præstitit. casu 185. num.50. fo.180
PPAESCRIPTIO lōgissimi tēporis currit cōtra emphyteotam Ecclesiæ ratione vtilis dominij: & si nō contra ipsam Ecclesiam. casu 180. nume.14. fol.173
Præscriptionis exceptionem reijcere an possit Iudex qui arbitrium habet procedēdi in causa. q.49. n.1. fol.30
Præscriptionis exceptionem à iure probari. ibidem. num.2
Præscriptionis exceptionem admitti in causa ex bono, & æquo tractanda. ibid. nume.4
Præscriptionem Iure Pontificio probari. ibidem. numero 5
Præscriptionem strictè interpretari. q.43. nume.10. fol.27
Præscriptionem cum mala fide non excusare. qu.49. num.10. fol.31
Præscriptionem contra Ecclesiam obijci. ibid. numero 11
Præscriptionem ob malam fidem non currere. casu 225. num.1. fol.218
Præscriptionem varijs modis currere. casu 83. nu.3. fol.111
Præscripta potestate absoluendi, censeri etiam præsumptam potestatem condemnandi. q.43. num.9. fol.27
Præsides, Prætores & his similes absolutè pœnam fisco applicandam remittere non posse. q.96. nu.10. fol.70
Præstimonium quid sit, & vnde dictum. casu 201. nu. 56. fol.193
Præstimonia duplicis generis. ibid. nume.57
Præstimonium aliquando in titulum dari. ibid. numero 58
PRAESVMPTIO vna est semper pro reo. casu 98. n.3. fol.129
Præsumptio efficax admittitur contra assertionem illius, cui aliàs creditur. q.76. num.19. fol.51
Præsumptio est patrem nolle filiam in concubinatū tradere. casu 102. num.8. fol.132
Præsumptio pro sententia Iudicis idiotæ nulla est. casu 4. num 7. fo.76
Præsumptio mala sumitur pro sententia præcipitanter lata. ibid. num.8
Præsumptio fauorabilior in dubio sumenda est. casu 89. num.22. fol.118
Præsumptionem maiorem esse pro sententia Iudicis maioris. casu 4. num.6 fol.76
Præsumptionem malam esse in Iudicem, qui præcipitantur procedit. q.42. num.4. fol.26
Præsumptionem esse pro arbitrio. casu 112. nume.5. fol.139
Præsumptionem esse pro Iudice, & ibidem declaratur. ibid. num.6
Præsumptio vehemens ad condemnationem sufficit. casu 416. num.14. fol.338
Præsumptiones & coniecturæ à iure probatæ plenā fidem faciunt. casu 115. num.6. fol.143
Præsumptiones, vide Inditia.
Præsumptionib. & cōiecturis probari simulationē contractus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tractus.casu 247.num.1. & seq. fol. 229
Præsumptio illa est cæteris potentior, quæ facit valere actum. casu 472. numero secundo. folio 376.
Præsumptio quæ actum valere facit, qualis sit virtutis.ibid.nume.3
Præsumptio, quæ à substantia descendit est validior illa, quæ descendit à solemnitate. ibidem.numero quarto.
Præsumptio illa est potentior, quæ benignior. ibid. num.7
Præsumptio benignior præfertur illi quæ facit valere actum.casu 472. numero 9.ibid.
Præsumptio quæ Iuri Communi vnitur potentior est.ibid.num.11
Præsumptio illa præfertur, quòd miles voluerit testari de Iure Communi.ibidem.numero decimotertio.
Præsumptionem specialem esse generali validiorem. ibid.num.14
Præsumptionem magis specialem præferri.ibid. nume.16
Præsumptio magis specialis dicitur, quæ personam respicit.ibid.num.17
Præsumptio naturalis potentior accidentali.ibidem num.19
Præsumitur occidisse, qui vt inimicus minas intulit. ibid.nume.20
Præsumptio est potentior, quæ est magis verisimilis. ibid.nume.22
Præsumptio est virum bonum furtum non commisisse.ibid.num.23
Præsumptio quæ pro reo est, potentior est. ibidem. num.25
Præsumptio ex quasi possessione est potentior illa, quod res libera præsumatur.ibidem.numero vigesimosexto.
Præsumptionem negatiuam, affirmatiua esse potiorem.ibid.num.27
Præsumptionem iuris, & de iure admittere probationem in contrarium ex confessione partis. casu 484.num.5. fol.383
Præsumptiuam probationem in antiquis sufficere etiam contra iustum, & titulatum possessorē. casu 115.num.4. fol.143
Præsumuntur durare quæ solo tempore tolluntur. casu 121.num.8. fo.145
Præsumitur potius possibile honestum, quàm inhonestum.casu 89.num.23. fol.118
Præsumi pro Iudice in his, quæ facere potuit. quæst. 76.num.13. fol.51
PRAETOR quando excusetur, & Assessoris persona. casu 253.num.5. fol.230
Prætoris album corrumpens, qua pœna puniatur. casu 281.num.1. fol.243
Prætoris proclamata corrumpens, vel auferens punitur.ibid.num.2
Prætores & Iudices teneri pro facto suæ familiæ.casu 345.num.4. fol.284
Prætores Iudicibus selectis, vt iudicarent, imperare consueuisse.q.2.num.5. fo.2
Prætores non iudicasse, sed Iudices dedisse. ibidem. num.9
Prætores certis casibus iudicasse.ibid.numero vndecimo.
Prætores certam iudicandi formulam Iudicibus à se datis præscribere solitos.ibid.nume.14
Præterito incontinenti probanda missionem in possessionem ex edicto Diui Adriani impedit. casu 12. num.3. fol.79
Prætextam vestem quo tempore sumerent & deponerent olim Romani: pugnantes referuntur opiniones Budęi, Ant.Aug.Criniti, & Lazari Bayfij, casu 57.num.37. fol.96
Præuaricator quis.casu 323. num.2. fol.271
Præuaricator infamatur, & Iudicis arbitrio punitur. ibid.nume.8
Præuaricatoris graue crimen.ibid.num.1
Præuaricatorem duobus modis dici. ibidem.nume.3
Præuentioni locus nō est cum vna causa est maior altera.casu 237. num.18. fol.224
Pignus contrahi in subsidium in illis rebus, quæ alias pignori dari prohibentur.casu 378.num.12.f.312
Pignoris executionem in executionem sententię cōcedi, etiam diebus feriatis. q. 30. nu. 16. fo.19
PRINCEPS quidquid vult, potest.q.7.nu.64. fol.6
Princeps talis præsumitur, qualis esse debet.q.52.n.6. fol. 32
Princeps ad alterius æmulationem castrum ædificare non potest.casu 156.num.6. fol.160
Principis mandato indubio parendum esse.casu 443. num.6. fol.363
Principis imaginem violans punitur.casu 316.nu. 45. fol.263
Principis auctoritatem & iurisdictionem vsurpans punitur.casu 320.num.1. fol.268
Principis solam assertionem eius beneplacitum iusti ficare.q.76.num.2. folio 51
Principis donantis assertioni credi, cum donare pōt. ibid.nume.3
Principis inferior damnare in metallum potest.q.93. num.4. fol.69
Principis mandatum iniquum spernendum. casu 365. num.16. fol.305
Principis auctoritatem vsurpans, vide Vsurpans.
Principi maledicens ex linguæ lubrico an puniatur. casu 377.nu.10. fol.311
Principi non obediens morte mori debet. casu 319. num.20. fol.267
Principi non licere Ius etiam positiuum, æquitate tamen naturali corroboratum, infirmare. q.7.nu. 71. fol.6
Principi in grauioribus parendum non esse.casu 354. num.18. fol.291
Principi maledicens blasphemare dicitur. casu 377. num.1. fol.311
Principem non posse Ius alteri quæsitum tollere. q. 48.num.6. fol.30
Principem ex potestatis plenitudine Ius quæsitum alteri tollere nō posse, nec alteri mandare, vt is tollat.ibid.num.7
Principem & habentem arbitrium posse ex causa Ius alteri quæsitum tollere.ibid.nu.8
Principem auferendo ob bonum publicum bona alicuius debere pretium soluere.ibid.nume.10.
Principem posse auferre rem à se datam alteri ex sua mera liberalitate.ibid.nume.11
Principem in dubio mandare, vt secundum leges Iudex procedat.q.7.num.70. fol.6
Principem præsumi velle actum geri sine dolo & malitia.ibid.nume.72
Principem tria habere debere, potentiam, sapientiā, & religionis cultum.ibid.num.73
Principem præsumi tribuere facultatem iudicandi secundum consuetudinem, non autem contra. q. 71.nu.11. fol.46
Principem voluisse leges subuertere nō præsumitur. q.7.num.37. fol.6
Principem posse veteres & exteras monetas reprobare.casu 316.num.69. fol.263

Principem

Principem statuere posse probationibus minus legitimis fidem adhiberi.q.25.nu.2. fol.17
Principem in loco sibi cōfœderato & adhærenti, non ius dicere, nec illi collectas indicere.q.100.num.21. fol.73
Principem iudicare non posse parte non vocata.q.17. nu.6. fol.14
Principem ex ordinata potestate non posse iniqua æquis præferre.q.65.nu.3 fol.38
Principem non posse pœnam parti applicandam remittere.q.96.nu.11. fol.70
Principem remittentem pœnam parti applicandam peccare, & ad restitutionem teneri. ibid. nu.2
Principem posse pœnam suo fisco applicandam remittere.ibidem numero 5
Principem iustam ob causam fecisse non præsumi, cum adest tertij damnum.q.9.nu.10 fol.10
Principem posse paribus probationibus pro viro probo contra virum nequam sententiam ferre.casu 98 nu.10 fol.129
Principem sine populi consensu circa monetas statuere posse.casu 316.nu.47 fol.263
Principem nihil posse contra ea, quæ iuris naturalis sunt.casu 389.nu.21 fol.318
Principem posse antiquam inuestituram declarare, & si mutare, & nouam concedere impediatur. qu.73. nu.20. fol.47
Principem non censeri confirmasse scripta in papiro à se iam prius sigillato.casu 113. nu.5 fol.140
Principem solum famæ restituere.q.92.nu.3. fol.69
Principem posse recipere testes didicitis testificatis.q. 34.nu.5 fol.21
Principem in Senatorum numero esse.casu 68.nu.22. fol. fol.104
Principem posse ex causa non deducta, sed solùm probata iudicare. q.31. nu.6 fol.19
Principes teneri restituere, quod in sui subsidium à subditis exegerunt.casu 178.nu. 7 fol.172
Principes in eorum Iudicijs secundum conscientiam debere procedere.q.8.nu.21 fol.8
Principes ex abrupto sententiam ferre non posse.qu. 42.nu.6 fol.26
Principes punire debere suos maledicos.casu 377.numero 15 fol.311
Principes pati non debent se contemni.ibid.nu.18
Principum mandatis esse parendum. casu 365.num.1. fol.305
Principum indignationem incurrere, quæ pœna sit. ibid.numero 3.& 6
Principis mandatum etiam ex causa obtemperandum.casu 365.nu.14. ibid.
Principibus non esse maledicendum lex Diuina iubet.casu 377.nu.2 fol.311
Principi. Require Pontifex.
Principale vbi inualidum est, nec etiam quæ sunt ad eius confirmationem.q.47.nu.4 fol.30
Priuatus gerens se pro Magistratu in arduis punitur pœna læsæ Maiestatis. casu 320.nu.2 fol.268
Priuato vendens per impressionem metus superioris recuperare potest.casu 137.nu.29 fol.150
Priuignus quis.casu 71.nu.6 fol.107
PRIVILEGIVM amittit qui in illud committit. casu 182.nu.47. fol.175
Priuilegium per exceptionem elidibile narrandum non esse in impetratione rescripti. casu 202. nu. 58 fol.200
Priuilegium datum personæ extenditur & ad familiares.casu 336.nu.10 fol.276
Priuilegium quid certum continere, cùm per relationem ad aliud certificari potest.q.68.nu.53. fol.41
Priuilegium ad alicuius detrimentum concessum, stà tim illum ligat.casu 185.nu.28 fol.179
Priuilegium ad fauorem alicuius concessum illi prodest à die scientiæ, non ante .ibid.nu.30
Priuilegium concessum Doctoribus & scholasticis expellendi fabrum causa studiorum est.casu 237. nume.12 fol.224
Priuilegium concessum euntibus ad nundinas, intelligi & redeuntibus è nundinis.casu 336. numer.12. fol.276
Priuilegium secundum maioricatus petens, primum obtentum exprimere debet.casu 203.nu.34. fol.204
Priuilegium secundum impetrans debet narrare primum cum suis qualitatibus.ibid. nu.35
Priuilegium ob incertitudinem vitiatur.casu 188.nume.2 fol. 184
Priuilegia concessa vrbi non extendi ad suburbia.qu. 99.nu.5 fol.71
Priuilegia Principi reseruata, non nisi speciali concessione in alium transire.q.92.nu.4 fol.69
PROBATIO semiplena quando à calumnia excuset secundum Socinum.321.nu.8 fol.269
Probatio contra qualificatam probationem libri rationum recipitur.casu 93.nu.33. fol.125
Probatio contra assertionem alicuius admittitur. q. 76.nu.16 fol.51
Probationis difficilis, qui casus.casu 116. nu. 1. vsq; ad vlt. fol.143
Probationis difficilis casus plenam probationem interdum requirit.ibi.nu.22
Probationes claras & apertas requiri in causis criminalibus. cas.464.nu.2 fol.373
Probationis difficultas quando adesse dicatur, vt locus sit iuramento in litem veritatis. casu 208.nu.3. fol. 207
Probationem à comparatione sumptam esse periculosam.casu 114.nu.14 fol.141
Probationem ex libro antiquo resultantem esse Iudici arbitrariam. cas.90.nu.3. fol.122
Probationem plenam in antiquis non requiri. casu 115.nu.1. fol.143
Probationem præsumptiuam & adminicularem sufficere in antiquis. ibid. nu.3
Probationem præsumptiuam & coniecturalem in antiquis haberi pro vera & perfecta probatione.ibid. nu.5
Probationes in causis capitalibus clarissimas esse oportere.casu 492.nu.1 fol.384
Probationes duæ semiplenè possunt coniungi in causis capitalibus.casu 492.nu.2 fol.384
Probationem admitti contra Iudicis arbitrium super ætate & corporis inspectione. casu 117. numero 4. fol.144
Probationes esse recipiendas super ætate cum dubitatur, an qui delictum est confessus sit minor vel maior.casu 268.nu.10. fol.239
Probationes ad substantiam sententiæ non pertinere.casu 15.nu.16. fol.80
Probationes validiores requiri cùm allegatur partus quinquagenarię, vel sexagenarij legitimus. cas.89. numero 64. fol.118
Probationes plures imperfectæ simul iunctæ perfectam reddunt.ibi.nu.66
Probatiōes actoris esse fauorabiliores probationibus rei ob bonam qualitatem personæ actoris. casu. 98 nu.14. fol.129
Probationes admitti contra assertionem illius cuius conscientiæ aliquid commissum est.quęst.76.nu.18 fol.51
Probationes lucidissimas in causis capitalibus fore

 necess-

Universidad de Deusto
Biblioteca

necessarias.casu 279.numero 1. fol.243
Probationes minus concludentes quando admittere Iudex hic possit.q.25.nu.1 fol.17
Probationes plenæ requiruntur cùm probandum est Iudicem fuisse pecunia corruptum. casu 116.nu.24 fol.144
Probationes claras aliquando faciunt inditia.cas.279. nu.1.cum seq. fol.243
Probationes necessarias reijcere non posse Iudicem in causa arbitrio suo terminanda.q.24 nu.1. fol.17
Probationes leuiores Iudicem habentem procedendi arbitrium committere posse.ibid.nu.4
Probationes aduersario suo subtrahens pœna criminis stellionatus punitur.casu 381.nu.28 fol.314
Probationes omnes in Iudicis arbitrio positas esse. casu 90.nu.2 fol.122
Probationib. nouis supplicationem iustificari, cùm de personarum legitimatione agitur.q.72.nume.12 fol.46
Probationibus rei defertur, & si aliquantulum probationes actoris excedant. casu 98.nu.4 fol.129
Probationibus veritatem elucescere.qu.24.nume.2. fol.17
Proconsules spectabiles esse. casu 68.nu.51. fol.104
PROCVRATOR an pro accusato interueniat, cùm pœna Iudicis arbitrio venit indicenda.q.80.nu.34 fol.54
Procurator an admittatur cùm loco pœnę corporalis ex accidenti pecuniaria subrogatur, vt in casu statuti Papiæ 37. de pœna Notariorum, in criminalibus. Et statuti 18. de pœna illius qui vulnerauit. ibidem numero 35
Procurator cur pro criminoso non admittatur. ibid. nu.2
Procurator perfecto iam processu potest pro reo criminoso comparere. ibid. nu. 80
Procurator quando nomine rei criminosi possit de nullitate processus dicere.ibid.nu.81
Procurator excedens fines mandati nō obligat mandantem.casu 432.nu.31
Procurator qui contra dominum præuaricatus est,ei actione mandati tenetur.casu 323.nu.9 fol.271
Procurator cur in criminib. publici Iudicij pro actore non admittatur.q.79.nu.3 fol.53
Procurator quòd non interueniat in causa status,quę nam sit ratio. ibid.nu.18
Procurator adiuuans amicum in Iudicio, salarium non consequitur.cas.88.nu.60 fol.115
Procurator quando respondendo , dominum obliget.casu 264.nu.5 fol.238
Procurator pro reo in pœnis pecuniarijs comparere potest.ibid.numero 1
Procurator tribus in casibus etiam ratione proprij interesse, non potest comparere in Iudicio. qu.80. nu.64 fol.54
Procurator pro accusato interuenit,cum illius administrator est.ibi.nu.65
Procurator super causa testimonium non fert. qu.73. nu.5 fol.47
Procuratori falso soluens liberatur,si dominus factus certior ratum habuit.casu 32.nu.1. fol.83
Procuratori non infligi pœnam,quæ falso accusatori venit indicenda.q.79.nu.4 fol.53
Procuratorem ab accusatore non posse constitui in accusatione criminis quasi publici.ibi.nu.10
Procuratorem pro accusatore non posse interuenire, etiam cum crimen est priuatum , sed pœna corporalis pro eo est. ibidem numero 12
Procuratorem pro accusatore illustri interuenire posse cùm crimen priuatum est.ibid.nu.13
Procuratorem posse interuenire pro fure, qui in diuersis locis furta leuia commisit , & si statutum loci vbi carceratus est tertium furtum capitaliter puniat.q.80.nu.116 fol.54
Procuratorem posse interuenire , cùm pœna arbitraria à statuto indicitur.ibid.nu.118
Procuratorem pro reo posse interuenire,etiam in casu atroci cùm pœna est arbitraria , & ex consuetudine pecuniaria declarata.ibid. nu.119
Procuratorem posse pro reo interuenire cùm casu & fortuito delictum secutum est.ibid.nu.120
Procuratorem posse pro reo interuenire cum statutum ita pœnam indicit,puniatur pœna centum,& alia arbitrio Iudicis.ibid.nu.121
Procuratorem pro reo posse interuenire,si pro vulnere,pro quo pęna est pecuniaria,accusatus est,etiam si dubitetur de vita ipsius vulnerati,ibidem numero 123
Procuratorem posse pro reo interuenire cùm sola pęna indicenda venit.ibidem numero 125
Procuratorem pro seruo,contra quem agit patronus vt eum in seruitutem redigat, interuenire posse. ibidem nume.126
Procuratorem pro reo interuenire posse, cùm solùm pœna motionis ab ordine & dignitate indicitur. ibidem numero 127
Procuratorem pro Clerico criminoso admitti,cùm de sola pœna priuationis beneficiorum agitur. ibid. nu.129
Procuratorem pro muliere de adulterio accusata , vt thorus separetur,interuenire posse.ibid.nu.130
Procuratorem admitti pro mortuo, cùm agitur, vt eius memoria damnetur. ibi.nu.131
Procuratorem non admitti pro mortuo, ne eius sepultura violetur.ibid.nu.133
Procuratorem pro bannito pœna pecuniaria,(& si ex statuto offendi is possit)posse interuenire. ibidem numero 134
Procuratorem posse pro reo interuenire, cùm delictū est impunibile. ibid.nu.135
Procuratorem pro accusato, quòd bannitum permittente statuto occiderit posse interuenire. ibidem nume.136
Procuratorem posse comparere pro viro accusato, quòd vxorem in adulterio deprehensam occiderit.ibid.nu.139
Procuratorem posse comparere pro illis, qui accusantur, quòd associauerint virum, vt vxorem in adulterio deprehensam occideret. ibid.nu.140
Procuratorem bonis absentis & vagabundi dari ad eorum defensionem. cas.150.n.17 fol.157
Procuratorem non admitti pro actore in accusatione criminis publici Iudicij.q.79.n.2 fol.53
Procuratorē posse pro reo interuenire , cùm pecuniaria pœna ex accidenti potest in corporalem conuerti.q.80.n.103 fol.54.
Procuratorem nomine minoris condēnati posse petere restitutionem in integrum.ibid.n.82
Procuratorem in causis priuatorum criminum cùm pœna corporalis indicitur,posse pro reo comparere. ibidem nume.84
Procuratorem comparere pro reo , & si pœna sit publicationis omnium bonorum.ibi.nu.84
Procuratorem in crimine quasi publico, cùm pœna non est corporalis,pro reo comparere. ibid.nu.85.
Procuratorem posse pro reo comparere cùm pœna est sola relegationis, vel infra relegationem. ibid. numero 86
Procuratorem non posse interuenire pro reo accusato,si pœna corporalis infligenda est. ibid.nu.1

Procuratorem pro accusato criminis publici , non interuenire.ibid.num.4
Procuratorem pro criminoso Iudicij quasi publici, non interueniri.ibid.nu.10
Procuratorem non interuenire pro accusato de minimè priuato,si pœna corporalis venit indicenda. ibid.nu. 11
Procuratorem non interuenire pro accusato si statutum pœnam corporalem indicit pro eo crimine, quod in alteram speciem transit. ibid.nu.12
Procuratorem posse ne interuenire pro reo, quando pœna à statuto est indicta pecuniaria , nomine publici iudicij remanente. ibid. nu.13
Procuratorem pro accusato non interuenire,cùm est dubium an pecuniaria,vel corporalis pœna veniat indicenda. ibid.nūm.21
Procuratorem non interuenire pro reo cùm copulatiuè statutum pœnam corporalem & pecuniariam imponit.ibid.nu.24
Procuratorem non admitti pro accusato , cùm statutum pœnam arbitrariam pro eo atroci crimine indicit.ibid. nu.28
Procuratorem pro accusato non interuenire,cùm statutum pœnam æris & personæ , Iudicis arbitrio indicit. ibid.nu. 29
Procuratorem admitti in causa appellationis , cùm iam reus in causa principali solum pecuniariter fuit condemnatus.ibid.nu.32
Procuratorem non interuenire pro accusato , cùm pœna illi arbitrio accusatoris venit indicenda.ibi. nu. 33
Procuratorem non interuenire pro reo cum pœna corporalis est incerta,sed pendente Iudicio redditur certa.ibid.nu.38
Procuratorem non admitti pro reo , etiam sub conditione.ibid.nu.39
Procuratorem non admitti pro accusato,cui infamia publicè est irroganda.ibid.nu.40
Procuratorem pro accusato non interuenire , cùm pœna mixta à statuto illi infligitur.ibid.nu.17
Procuratorem ratione sui interesse posse pro reo accusato interuenire.ibid.nu.60
Procuratorem pro reo posse interuenire , cùm statutum pœnam pecuniariam loco capitalis, quę de Iure Communi erat, indicit.ibid.nu. 107
Procuratorem posse pro reo interuenire , cùm statutum vult crimen etiam publicum esse impunitum. ibid. numero 111
Procuratorem ad allegandam exceptionem aliquam posse comparere pro reo in causa criminali.ibidem numero 75
Procuratorem posse pro reo criminoso in eo casu cōparere,cùm absens condemnari potest.ibidem numero 96
Procuratorem posse interuenire pro reo ad allegandum eius innocentiam.ibid.num.58
Procuratorem suo facto non posse efficere, vt dominus incidat in pœnam.casu 315.n.24 fol.262
Procuratorem posse comparere pro delinquentibus accusatis de homicidio , & is interfectus solo vulnere illato mortuus est. quæst. 80. numero 141. fol.54
Procuratorem posse pro reo interuenire,cùm is accusatus est, quòd in ludo permisso aliquem occiderit.ibidem nu.143
Procuratorem non interuenire pro accusato ad perpetuam seruitutem , vt ad metallum effodiendum damnando.ibid.nu.42.65
Procuratorem non interuenire cum pœna carceris perpetui accusato venit indicenda. ibi.nu.44
Procuratorem non interuenire cùm accusatus potest impunè offendi.ibid.numero 45
Procuratorem omni in casu cum ipso reo accusato posse interuenire. ibid.numer.46
Procuratorem posse pro reo respondere, si ita ius dicenti videbitur.ibidem numero 47
Procuratorem nomine accusati absentis posse interuenire.ibidem numero 48
Proditionis odium maximum. quæst.90. numer. 50. fol.66
Proditorem esse,qui per insidias occidit.casu 361.nume.26 fol.300
Proditorum insignia esse delenda. casu 281.numero 7 fol.243
Proditorum insignia non nisi auctoritate Principis abradi.ibidem numero 8
Proditorum insignia abradere iurisdictionis esse. ibidem nu. 9
Proditor imaginem ad eius contumeliam deijciens, & corrumpens punitur.ibidem numero 12
Profitendi tempus in religione,quod sit.casu 56.nu.1 fol.96
PROHIBENS mutari testamentum quando non noceat iam instituto.casu 395.nu.17 fol.326
Prohibens mutari testamentum si extraneus est, quomodo cæteris institutis noceat. ibi.nu.22
Prohibens mutari testamentum in quo filius vel seruus erat institutus an eis noceat.casu 395. nume.19 fol.326
Prohibens mutari testamentum è quo nullum erat sensurus cōmodum institutis non nocet.ibi.nu.20
Prohibuisse testari nō dicitur,cum post prohibitionē testator facultatem testandi habuit. ibi.nu. 25
Prohibens mutari testamentum cùm non esset institutus, vel successurus ab intestato, fisco acquirit. ibidem numero 26
Prohibens testari tunc punitur cùm clarissimis probationibus probatum fuit. ibid.numero 30
Prohibens testari non punitur quando non constat testatorem voluisse testari. ibid. nu.31
Prohibens leui metu testamentum fieri non punitur.ibidem numero 32
Prohibens Notarium & testes accedere ad testatorem dicitur prohiberi testari.casu 395.nu.36 fol.327
Prohibita partibus,esse prohibita & Iudicibus.casu 51 nu. 21 fol.93
PROMITTENS certo loco soluere,tantum tempus habere debet, vt in loco se conferat.casu 2.nu.1.fol.74
Promissa illa spectantur,quæ etiam implentur. casu 470.nu.2 fol.375
Promittens soluere tribus in terminis, quomodo sint termini ij distinguendi.casu 53.nu.1. fol.95
Promittens aliquem Iudicio sisti tempore non adiecto,ex Iudicis arbitrio sistet.casu 54.nu.1 ibid.
Promissor qui pro arbitrio dare , vel facere promisit, in pœnam nō prius incidit , quam quando constat eum dare,vel facere non posse. cas.498.nu.2.fol.389
Promittens non ascendere capitolium conditioni non prius satisfacit quàm moriatur.casu 498.nu.4 fol.389
Promissio à conditione incipiens, quando ad pœnam obliget promissorem. ibid.nu.10
Promissor,qui à conuentione incepit, quando pœnā incurrat,si promissa non implet. ibid.nu.19
Promittens dare Pamphilum , & si non dederit promisit centum,duo promisisse dicitur.casu 498. numero 20 ibid.
Promissor qui purè promisit est tantum interpellandus,vt det.ibidem numero 22
Promittens expeditum litis euentum , corruptori

Universidad de Deusto
Biblioteca

similis est. casu 344. numero 1. fol.283
Promittere & dare paria. casu 342. numero 29. folio 281
Protestationis verba clara esse oportere. casu 461. numero 1 fol.372
Protestatio generalis ad certificandum aduersarium an sufficit. casu 461. nume. 2 fol.372
Protocolum cæteratum esse magis originale protocolo extenso. casu 187. nu. 22 fol.182
Protocoli nomen quæ scripturæ Notariorum habeant. ibid. numer. 3
Protocola & notas Notariorum ante extensionem fidem in Iudicijs non facere. ibid. numero 4
Protocolo à Notario subscripta esse debere, vt inde instrumentum authenticum sumi possit. ibidem numero 5
Protocola committi cui debeant. ibid. nu. 50
Prouerbium Maniliana imperia. casu 365. numero 10 fol.305
Proxenetam partibus volentibus testimonium ferre posse. q. 73. nu. 29 fol.47
Proximum circumuenire non licet. casu 420. num. 36 fol.344
Proximum pubertati dici, ex multorum opinione, qui annum decimum & cum dimidio expleuit. casu 57. nu. 21. fol.96
Proximum pubertati dici, qui annum septimum expleuit, ex noua quadam opinione, quę deinde confutatur. ibidem numero 40
Proximum pubertati dici, qui per tres dies ab ea distat. ex Hostien. opinione. ibi. nu. 35 fol.354
Prudentia quid sit. casu 426. nu. 3 fol.353
Prudentia aliarum virtutum caput, casu 426. nume. 7 fol. 353
Prudentiæ annecti alias virtutes. ibidem numero 8.
Prudentia quid sit ex Ciceronis sententia. ibidem numero 9
Prudens quis. ibidem numero 10
Prudentiam à sapientia differre. ibidem numero 11
Prudentiam sine longa experientia non parari. casu 427. nu. 1. fol.353
Prudentiæ verbum, quid significet. quæst. 8. nume. 27 fol. 8
Prudentiam à prouidendo dictam. ibid. nu. 28
Pauperum electionem, require electionem.
Pubertati proximum dici, qui per semestre ab ætate pupillari distat, ex aliquorum sententia. cas. 57. nume. 26 fol.96
Pubertati proximus quis dicatur. ibidem numero 20.
Pubertati proximus delinquens punitur extraordinem. casu 329. nu. 2 fol.274
Puella absoluta, quæ ad euitandam infamiam partum exposuerat. casu 396. nu. 6 fol.328
PVBLICA Iudicia quæ. q. 79. nu. 8 fol.53
Publica Iudicia qua ratione dicta. ibi. nu. 9
Publica vis quæ. casu 394. nu. 2. fol.323
Publica vis vnde dicta ex Roberti Aureliani opinione. ibid. num. 6
Publica vis quæ, ex vera Iacobi Cuiacij sententia. ibid. numero 8
Publica vis à Seruio Tullio primum repressa. ibidem numero 9
Publicam vim ab armis dictam esse, ex aliquorum opinione. ibi. nu. 5
Publicorum Iudiciorum cognitio apud quos olim. q. 2. nu. 8 fol.2
Publicatio testium expectanda non est, vt illis obijciatur. casu 239. nume. 2. fol.225
Publicationem testium non esse necessariam in causa hæresis. q. 33. nu. 5 fol.20
Publicationem testium in causa arbitraria necessariam non esse. ibidem nu. 1
Publicationem bonorum indicere non potest Iudex qui arbitrium in causis capitalibus habet. qu. 93. nu. 1 fol.69
Publicare bona potest Iudex ex Principis permissione. ibid. numero 2
Publicatis atq; didicitis testificatis etiam in Iudicijs summariè tractandis reijci, &c. quæst. 34. numer. 3. fol.21
Publicanos pro eorum seruis teneri. casu 345. num. 3. fol.284
Publicanum plus debito exigentem, Iudicis arbitrio puniri. casu 443. nu. 2 fol.363
Publicanus plus debito exigens, in quadruplum punitur. casu 443. nu. 3 fol.363
Publicanum in foro conscientiæ puniri, cum plus debito exigit. ibid. nu. 4
Publicanum malè exacta restituere. casu 498. num. 51. fol.389
Pudicitia attentari quando dicatur. casu 360. num. 60 fol.294.
P. Crassi castigatio in Architectum inobedientem. casu 365. nu. 12 305
PVER quando quis dici incipiat, casu 57. numero 10. fol.96
Puer septennis erudiri & Deo seruire potest. casu 427 nu. 12. fol.354
Puerum septennem ad discretionis ætatem iam peruenisse. casu 427. nu. 11 fol.354
Puer septennis sponsalia contrahere potest. ibidem numero 10
Pueris septem annorum olim beneficia conferebantur. ibid. nu. 13
Puerum vel mulierem per vim stuprans lege Iulia de vi publica tenetur. casu 394. nu. 81 fol.323
Puerum decem annorum ad coeundum potentem. casu 52. nu. 32 fol.96
Puerum annorum nouem grauidam reddidisse nutricem. ibid. nu. 33
Pugno percutiens pœna homicidij non punitur, si percussus est mortuus. cas. 324. nu. 6. fol.272
PVPILLVS apud matrem educari debet. casu 168. nu. 2 fol.165
Pupillus apud auiam paternam educandus. ibidem nu. 4
Pupillum penès suum substitutum educandum non esse. ibid. nu. 15
Pupillum posse educari penès auunculum substitutum. ibid. nũm. 17
Pupilli & viduæ inopia laborantes inter personas miserabiles enumerari. cas. 66. nu. 3 fol.103
Pupillus tutore auctore rectè mutuo peccunias suscipit. casu 432. nu. 12 fol.356
Purgatio de crimine hæresis qualis, casu 274. nume. 4 fol.240
Purgationem Canonicam Iudicis arbitrio fieri. ibid. nu. 3
Purpura quæ. casu 392. numero 6 fol.322
Pyrrhi factum in suos maledicos per temulentiam. cas. 377. nu. 4. fol.318

Q.

QVALITAS nominis & adiectio quomodo à nomine differat. q. 4. nu. 3 fol.3
Qualitas quæ inest sui natura in beneficio, narranda non

da non est in illius impetratione. casu 201. nu. 74. fol.193
Qualitas duorum instrumentorum cum est incompatibilis facit, vt dies posita in vno, non sit in altero repetita, casu 64. nu. 15 fol.101
Qualitas quid sit. q. 11. nu. 11. fol.11
Qualitas aduenies enti nouum ens constituit. ibid. nu. 13
Qualitatem pro natura interdum accipi. ibidem numero 12
Qualitatem deducens, eam probare debet. casu 191. nu. 4. fol.185
Qualitatem non extendi persona ad personam. casu 353. nu. 7 fol.289
Qualitates narrandæ in impetratione rescripti ad lites, quæ ad non concedendum Principem mouere possunt, pendent à coniecturata Principis voluntate. casu 202. nu. 3 fol.200
Qualitates exprimendæ in impetratione legitimationis. casu 203. nu. 4 fol.204
QVANTITAS eadem si concurrit cum eadem causa, vna summa præsumitur. casu 213. nu. 2 fol.211
Quantitates plures quando sub vna apocha comprehensæ dicantur. ibid. num. 1
Quantitates esse diuersas ob temporis interuallum. ibid. numero 3
Quantitas modica quæ sit, Iudicis arbitrio relinquitur. casu 52. nu. 11 fol.94
Quantitas quid sit. q. 11. nu. 9 fol.11
Querelam inofficiosi impedire actionem libertatis. casu 34. nu. 1. fol.84
Quæstionem iuris dubij quæstioni facti æquiparari. q. 53. nu. 7 fol.33
Quæstionibus & tormentis cum quis subijciendus est, ratio habenda est qualitatis suæ personæ. casu 271. nu. 1 fol.240
Quæstores illustres esse. casu 68. nu. 8 fol.104
Quæstores sacri palatij, & quod eorum munus. ibid. nu. 9
Quæstores magnificos interdum appellari. ibidem numero 10
Q. Fabius Max. inobediens à Papirio Dictatore multatus. casu 365. nu. 13. fol.305
Quintiliani locus. casu 270. nu. 12. fol.240
Quintiliani locus. casu 183. nu. 3 fol.178
Qui non habet in ære, luat in corpus. qu. 80. nu. 104. fol.54
Quod tibi non nocet, & alteri prodest, concedi facile debet. casu 237. nu. 19 fol.224
Quod ab antecedenti prouenit magis sequenti debetur, quàm econtra. casu 64. nu. 20 fol.101
Quod tibi non nocet & alteri prodest, de facili concedendum est. casu 168. nu. 13 fol.165
Quota bonorum legata è quibus educatur. casu 162. nu. 1. fol.161
Quotam bonorum legatam eligi è rebus diuisibilibus. ibid. nu. 3

R.

RAPTOR virginis extraordinem punitur, si virginem non stuprauit, cum stuprare potuit. cas. 360 nu. 32. fol.294
Rapere virginem qui tentauit, punitur. ibidem numero 33
Rapere attentans sacras virgines punitur, & quomodo. casu 360. 57. & seq. ibid.
Rapiens bona, armata manu, lege Iulia de vi publica tenetur. casu 394. nu. 79. fol.323
Raptus pœna quæ. casu 291. nu. 1 fol.249
Ratihabitio non obligat ad pœnam delicti commissi ante mandatum. casu 352. nu. 19. fol.288
Raymirus Aragoniæ Rex, Monachus, relicta religione vxorem duxit ex dispensatione Papæ. casu. 421. nu. 13 fol.349
RATIO vbi est eadem, causa non dicitur extendi, sed enucleari. cas. 84. nu. 9 fol.111
Ratio vbi eadem est duobus in casibus, fit intellectiua interpretatio, non extensio. casu 63. numero 9. fol.100
Ratione vna cessante, si altera subest, dispositioni adhuc locus est. cas. 316. nu. 50. fol.263
Ratio naturalis deriuata à principijs naturalibus, vim coactiuam non habet. cas. 420. nu. 28 fol.344
Rationes qui reddere tenetur, quo in loco teneatur. cas. 468. nu. 1. fol.375
Rationes alterius aduersario aperiens, punitur Iudicis arbitrio. cas. 311. nu. 10 fol.260
Rationes cum reuidendæ sunt, impensis perentis eas reuideri esse reuidendas. cas. 218. nu. 18. fol. 220
Rationes reddens data cum acceptis debet computare. cas. 204. nu. 20 fol.208
Rationes reddens restituere debet, quod apud eum supereſt. ibid. nu. 21
Rationes administrationis reddens, etiam instrumenta in ea confecta tradere tenetur. ibid. nu. 29
Rationes reddens administrationis ex integro reddere debet. ibid. nu. 30
Rationes reddere, esse quid indiuiduum. ibidem numero 31
Rationes reddens, etiam eorum, quæ neglexit, reddere debet. ibidem numero 32
Rationes reddendæ sunt fructuum negligentia non perceptorum. ibidem numero 33
Rationes dum redduntur, durè nimis agendum non est. ibid. numero 34.
Rationes reddens calculatorem impetrare potest. ibid. num. 35
Rationes semel dolo redditæ, calculandæ iterũ sunt. ibid. nu. 39
Rationes quomodo reddendæ sint. ibidem numero 10
Rationes perfectè reddere, esse admodum difficilè. ibid. nume. 11
Rationes in folle exhibere, prouerbialiter dictum, & quid sit. cas. 209. nu. 15 fol.209
Rationes omnes exhibere debet administrator dum administrationis reddit rationes. ibi. nu. 19
Rationum codices exhibere debet administrator dum administrationis rationes reddit. ibid. nu. 14
Rationibus semel redditis vlterius calculandas non esse. ibid. nu. 37
Ratiotinatio apud Rethores quæ. casu 361. num. 16 fol.300
Rebuffi consideratio exposa. casu 260. numero 20. fol.234
Recedere licet à regulis iuris iustam ob causam. cas. 1. nu. 10. fol.74
Recedere licet à lege ex causa. casu 53. numero 19. fol. 94
Receptator aleatorum quis. casu 399. numero 19. fol. 331
Receptans abigeos punitur. casu 348. numero 18. fol. 285
Receptatores furum lege Iulia de vi public. puniri. casu 394. nu. 95 fol.324
Receptatores latronum, quibus pœnis afficiantur. q. 86. nu. 23 fol.62
Receptatorum genus pessimum. casu 248. numero 1 fol. 285

Universidad de Deusto
Biblioteca

RECONVENTIO quibus casibus admittatur. casu 184.nu.1. fol.179
Reconuentio non admittitur,cum conuentio celeritatem desiderat.ibidem numero 3
Reconuentio habet eadem priuilegia,quæ cõuentio. q.44.nu.7 fol.28
Reconuentioni locum esse super actione orta post rescriptum impetratum.ibid.numero 4
Reconuentioni locum esse, etiam si actor à cõuentione desistere vellet. ibidem numero 5
Reconuentioni locum esse,etiam coram Iudice delegato.ibidem numero 6
Reconuentionis causam nõ habere parem rationem quo ad vim probationum cum causa conuentionali. ibidem numero 10
RECVRSVS superioris, vt super nullitate pronunciet,nunquã sublatus dicitur.q.67.nu.8 fol.39
Recursum ad superiorem dari prolato arbitrio.q.70. nu.18. fol.45
Recursum in multis ab appellatione differre. ibidem numero 21
Recursum executionem sententiæ non impedire. ibidem numero 23
Recursum concedi omnibus in casibus denegatę appellationis.ibid.nu.24
Recursum concedi in causa possessorij momentanei. ibid.num.25
Recursum regulari secundum terminos causæ appellationis.ibid.numero 27
Recursum non prohiberi prohibita appellatione.ibi. nu.26
Recursum ad superiorem non impediri. q.67. nu.14. fol.39
Recusationem Iudicis ex leui causa concedi. casu 152. nu.6. fol.158
Rector Gymnasij præcedit Episcopum existentem in studio,cum scholasticus est.casu 68.nu.24. fol.104
Rectoris vsurpans dignitatem falsi pœna plectitur. casu 320.nu.10 fol.268
Rectori Gymnasij iurare non debent scholastici se illi parituros.casu 192.nu.4 fol.186
Reditus annui inter mobilia connumerentur.cas.233 nu.1. fol.222
Reditus annuus super re modico tempore duratura, non est inter immobilia connumerandus. ibidem nume.2
Reductio ad boni viri arbitrium nulla cautela potest euitari.casu 73.nu.1 fol.107
REGVLAE standum donec de fallentia ostendatur. q.91.nu.16.fol.68.& q.60.nu.108. fol.55
Regulam Cancellariæ De infirmis resignantibus, locum non habere in senibus.casu 60.nu.9. fol.99
Regulam Cancellariæ de infirmis resignantibus, locum non habere in eo, qui mare nauigaturus est. casu 61.nu.9 fol.100
Regulam.1. qui accusare. C. de eden. etiam in causis beneficialibus locum habere. casu 98. numero 16. fol.119
Regularibus datam esse facultatem prędicandi & audiendi sacras confessiones.cas.465.nu.1 fol.374
Regulæ religionis inobseruantia,præstat iustam causam recedendi ab ea.cas.421.nu.22 fol.349
Regnum sine iusto titulo occupans Tyrannus est, & crimine læsæ Maiestatis punitur.casu 320. nume.3. fol.268
Rei vendicatione agens quomodo dominium probare debeat.casu 42.nu.6. fol.87
Relatio de vno ad aliud cessat, cum absurdum resultat.casu 64.nu.11 fol.101
Relationem à subsequentibus ad præcedentia cessare ex verisimili mente disponentis. ibidem numero 25
Relegare quid olim.casu 330.numero 2. fol.374
Relegare ex Cælio,& Crinito.ibid.num.2
Relegare quid sit.q.80. nu.88. fol.54
Relegationis pœna olim frequens.casu 330.numer.1. fol.274
RELIGIOSVS non obligatur ad obseruandum legem de consilio perfectionis.cas.380.nu.5. fol.313
Religionem ingredientes nomen seculi sibi mutant, & quare.cas.318. nu.6 fol.266
Religiones quatenus sub certa regula sunt,iuris positiui esse.cas.421.nu.18. fol.349
Religio arctior quæ.cas.421.nu.39. ibid.
Religionem ingressus se & sua dedicauit.cas.436.nu.1 fol.359
Religione resoluta quò ad personã dicitur etiam resoluta quòad bona.cas.436.nu.6 fol.359
Religioso recedente sine causa à Monasterio , bona monasterio remanent. ibi.nu.10
Religionem aliam ingrediens, bona non transfert. ibid.nu.11
Religioso de licentia ad aliam religionem transeunte,an bona transferantur. ibid.nu.12
Religioso translato de licentia Prælati, etiam vsusfructus bonorum dicitur translatus. ibidem numero 16
Religioso sine iusta causa se transferente ad aliud Monasterium , vsusfructus suorum bonorum non transfertur.ibid.nu.17
Religioso ob malè merita translato pars fructuum alteri monasterio conceditur.ibid. nu. 18
Religiosi bona acquiri monasterio in consequentiam personæ.ibid.nu.2
Reliquatio quid.casu 209.nu.22 fol.209
Reliquatores qui.ibid.nu.23
Reliquatum facere,idem esse, quod paria facre. ibid. nu.24
Reliquias sanctorum distrahi non posse.casu 282. nu.2 fol.244
Res quæ sint,quæ seruando seruari possunt. casu. 49. nu.5 fol.90
Rem iudicatam mutare iura naturalia, quo ad effectum.q.52.nu.3 fol.32
Rem iudicatam reijci cum Princeps rescribit , ea non obstante procedi. ibid. nu.4
Rem iudicatam tolli à Principe per clausulam derogatoriam.ibid.nu.6
Remedium require Interdictum.
Remissio pensionis ob causam sterilitatis qualis fieri conductori debeat.cas.77.nu.1 fol.108
Remissionem pensionis ob sterilitatem conductori faciendam esse,& quando.casu 76.numero 1.& seq. ibidem.
Remissiones concedi ad testes examinandos in loco remoto.casu 250.nu.1. fol.229
Remitti se coram Rege, quem appellauit,petens suis expensis remittitur.cas.228.nu.7 fol.220
Renuntians testibus falsis , quando falsi excusetur. cas.315.nu.28 fol.262
Repetundarum rei,quibus plectantur pœnis. qu. 86. nu.24. fol.62
Repulsari semper testes Iudæi & hæretici possunt.cas. 239.nu.5 fol.226
Repulsari possunt testes producti absente parte repulsante.& ibi alij casus subijciuntur. ibidem numero 6
RESCRIPTVM falsum qui obtinuit , falsum narrando & probando,pœna falsi punitur.casu 314.numer.9 fol.261

Rescriptum,qui per surreptionem obtinuit, non punitur. ibid. num.16.
Rescriptum obtentum à Principe superiore, præfertur in dubio rescripto obtento ab inferiore. casu 48. nu.15. fol.89
Rescriptum falsis precibus impetrans, aliquando pœna mortis punitur. cas.314. nu.6. fol.261
Rescriptum surreptitium non reddi ob litem nõ narratam, si eidem Iudici causa committitur. cas.202. nu.25. fol.200
Rescriptum subrogationis surreptitium non reddi, non narrata litis pendentia. ibid. nu.27.
Rescriptũ non redditur surreptitium, si futura causa super qua lis pendet , non narratur. ibid. num.28.
Rescriptũ ad lites cùm impetratur, totus ipse processus in substantialibus narrandus est.ibid.num.29.
Rescriptum dum impetratur ad lites,causa ipsius litis & facti narranda est. ibid. nu.30.
Rescriptũ super lite exorta ex contractu iurato dum impetratur, iuramentum narrandum est.ibidem. num.31.
Rescriptum ad lites redditur surreptitium,si nõ narratur coram quo lis pendet. ibid.nu.34.
Rescriptum ad lites dum impetratur, priuilegiũ personæ, contra quem impetratur , narrandum est. ibid. num.39.
Rescriptum à tertio pro suo interesse impetratũ,non dicitur surreptitium , non narrata litis pendentia inter alios. ibid. nu.22.
Rescriptũ non redditur surreptitium tacita litis pendentia, cùm Iudex se incompetentem pronuntiauit. ibid. nu.23.
Rescriptũ non redditur surreptitium, si non narrantur gesta Iudicis à quo, post admissionẽ appellationis. ibid. nu.24.
Rescriptum impetrans,vt causa alteri Iudici committatur , iustam causam narrare debet. ibid. numero 35.
Rescriptum,talis videat & iustitiam faciat:quid operatur cùm petitũ est summariè & velo leuato procedi. q.52. nu.11. fol.32
Rescriptum siue commissionẽ ad falsas preces iurisdictionem non tribuere. q.38. nu.7. fol.25
Rescriptum iustitiæ impetrari nõ posse,vt causa vltra duas diætas trahatur. cas.206. nu.1. fol.205
Rescriptum falsis precibus impetrans, vbi pœna à iure est indicta,illa seruatur. cas.314. nu.2. fol.261
Rescriptum impetrans eo vti intra annum debet. cas. 204. nu.1. fol.205
Rescriptum habens ad horã certam præfertur alteri hora carenti. cas.48. nu.25. fol.89
Rescriptum gratiæ si neutri , impetrans qualitatẽ vacationis omninò narrare debet. casu 201.num.101. fol.193
Rescriptum alteri præferri ex vtriusq; data deprehenditur. cas.48. nu.1. fol.89
Rescriptum speciale impetrans non tenetur narrare primum generale. cas.202. nu.74. fol.200
Rescriptum secundum motu proprio concessum, nõ redditur surreptitium , si in eo primi facta non est mentio. ibid. nu.75.
Rescriptum secundum surreptitium non redditur non narrato rescripto occultato per aduersarium. ibid. nu.76.
Rescriptum secundum non redditur surreptitium non narrato primo, cũ Iudex causam remisit.ibid. num.78.
Rescriptum secundum in eadem materia in diuerso loco tractanda , non vitiatur primo non narrato. ibid. num.79.
Rescriptum secundum impetrans , non tenetur narrare primum, quod est nullum. ibidem tamen declaratur. ibid. num.81.
Rescriptum iustitiæ impetrans , litis pendentiam etiam ex sola citatione narrare debet. ibid. numero 4.
Rescriptum iustitiæ impetrans , vt collega detur ordinario , litis pendentiam coram ordinario narrare debet. ibid.num.6.
Rescriptũ ad lites impetrans, si calumniosè litis pendentiam narrat,surreptionem committit.ibidem. num.10.
Rescriptum ad lites impetrans , si litis pendentiam non narrat per ignorantiam vel simplicitatem, subreptionem adhuc committere dicitur.ibidem. num.11.
Rescriptum cùm super proprietate impetratur , non est necesse narrare pendentiam litis super possessione. ibid. num.17.
Rescriptum in causa matrimoniali non vitiari non narrata litis pendentia super ea. ibid.num.20.
Rescriptũ ad lites dum impetratur,narranda est conclusio in causa facta in lite ipsa. ibid. num.1.
Rescriptum iustitiæ cùm impetratur,narrandũ est latam esse sententiam in illa causa. ibid.num.42.
Rescriptũ iustitię dum impetratur, narrandũ esse latam sententiam , & ab ea appellatum. ibid. nu.44.
Rescriptum dum impetratur , & narratur appellatio ab executore , iusta appellãdi causa exprimi debet. ibid. num.45.
Rescriptũ iustitiæ dum impetratur, narranda est sententia in iudicatum lapsa. ibid.num.46.
Rescriptũ iustitiæ non redditur surreptitiũ,non narrata re iudicata in causa matrimoniali. ibid. nu.51.
Rescriptum surreptitium non redditur, si non narratur res iudicata,cui contrario actu renuntiatum dicitur. ibid. num.13.
Rescriptum impetratũ ad dandum obiectus iuxta c. vt circa. de elect. in 6. non vitiari nõ narratis duabus in causa latis sententijs. ibid. num.54.
Rescriptum redditur surreptitium nõ narrata transactione, vel laudo arbitrorum in causa prolato. ibi. num.55.
Rescriptum non effici surreptitium nõ narrata transactione vel laudo nullo,ob solennitatis defectum. ibid. num.56.
Rescriptum nõ reddi surreptitium nõ narrata transactione elidibili per exceptionem. ibid. num.57.
Rescriptum continens idem quod ipsa transactio , nõ redditur surreptitium non narrata transactione. ibid. num.59.
Rescriptum nõ reddi surreptitium nõ narrata transactione, quę ad merita causæ opponitur.ibi.nu.60.
Rescriptum non faciens mentionem priuilegij,quod merita causæ respicit, surreptitium non redditur. ibid.num.61.
Rescriptum secundum dum impetratur , primi faciendam esse mentionem. ibid.num.62.
Rescriptum primum communi cõsensu fuisse impetratum , est narrandum in impetratione secundi. ibid.num.63.
Rescriptũ qui impetrauit, debet illud narrare in impetratione secundi à se facta. ibid.num.64.
Rescriptum impetrans in causa appellationis narrare debet primum rescriptum. ibid. num.66.
Rescriptum impetrans secundum , quod tẽdit ad augendam gratiam primam , debet narrare & illud primum. ibid. num.68.
Rescriptum alterius aperiens punitur. cas.311. nu.11. fol.260

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rescriptum vnum esse prius altero concessum, testibus probari posse. cas.48. num.4. fol.89
Rescripti qualitatem testibus probari posse. ibidem. num.5.
Rescripto Principis abutens, Iudicis arbitrio punitur. cas.381. num.27. fol.314
Rescripta iustitiæ quibus suppressis qualitatibus surreptitia reddantur. cas.202. num.1. fol.200
Rescripta gratiæ, ex quibus suppressis qualitatibus surreptitia reddantur. casu 201. num.32. fol.192
Rescripta tertiò non præiudicare. quæst.9. nume.11. fol.10.
Rescripta non vitiari ob expressa in precibus per simplicitatem. cas.193. num.6. fol.186
Rescripta cùm impetrantur solùm illæ qualitates narandæ sunt, quæ in iure expressæ sunt. cas.201. nume.26. fol.192
Rescripta gratię facilius irritari, quàm rescripta iustitiæ. ibid. num.2.
Rescripta iustitiæ ob surreptionis vitium vitiari solũ ope exceptionis. ibid. num.3.
Rescripta iustitiæ facilius concedi, quàm rescripta gratiæ. ibid. num.5.
Rescripta gratiæ odiosa esse. ibid. num.6.
Rescripta gratiæ maioris esse præiudicij, quàm rescripta iustitiæ. ibid. num.7.
Rescripta iustitiæ obligationem non minuere. ibid. num.8.
Rescripta gratię ita vitiat obreptio, vt surreptio. ibid. num.16.
Rescriptorũ genera, gratiæ & iustitiæ, & quæ illa sint. ibid. num.1.
Rescripta surreptitia, cætera in verb. surreptio.
Restituti natalibus iura ingenuorum cõsequuntur. cas.402. num.14. fol.334
Reus per accidens, actor verè reus iudicatur. cas.98. num.7. fol.129
Reus ad certam horam citatus, actorem qui ea hora ad iudicium non venit, in horam sequentem expectare debet ex Iudicis arbitrio. casu 45. nume.9. fol.88.
Reus citatus expectare quantũ debeat actorem. ibid. num.3.
Reus criminis, si ob sibi promissam impunitatem, delictum fatetur, qua pœna puniendus sit. casu 367. num.1. fol.305
Reus intra quod tempus possit recuperare possessionem sibi oblatam ob suam contumaciam. cas.479. num.2. fol.382
Reum nõ teneri edere rationes & instrumenta actori. cas.499. num.1. fol.391
Reum vinciens ne ad Iudicem eat, lege Iulia de vi publica punitur. cas.394. num.86. fol.323
Reum delinquentem proprijs defensionibus nõ posse renuntiare. q.7. num.9. fol.5
Reos contumaces posse & censeri suis defensionibus renuntiare. ibid. num.13.
Responsio in indiuiduo facienda quæ, & de eius effectu. cas.264. num.4. fol.237
Responsio positionibus facta cum suis qualitatibus est acceptanda. cas.93. num.24. fol.125
Responsio facta iuramento delato cum sua qualitate acceptari debet. ibid. num.25.
Responsio qualificata admittitur ad positiones, cum qualificata est ipsa positio. casu 251. num.7. fol.229
Responsio talis, qualis facienda vt interrogatio. ibid. num.8.
Responsio qualificata ad positiones recipitur, ob rei naturam. ibid. num.10.
Responsio simplex quæ. ibid. num.11.
Responsionem ab interrogatione interpretari. q.52. num.12. fol.32
Restitutione in integrum petita, & oblatis incontinenti probationibus super læsione, executionem trium sententiarum retardari. casu 9. num.3. folio 78
Restitutionem in integrũ accidentalia reparare. casu 15. num.9. fol.86
Riminaldi consideratio reiecta. casu 1. numero 14. folio 73.
Ripæ consideratio in cap. ad aures. nume.21. in fin. de rescript. explosa. casu 201. numero 75. folio 193
Ripæ opinio quædam improbata. cas.378. num.13. folio 312
Ripæ error. cas.416. num.36. fol.338
Roberti Aurel. de vi publ. opi. explosa. cas.394. nu.7. fol.323
Roberti Aurelia. opin. de causa criminali & capitali. cas.265. num.5. fol.238
Roberti Aureliani de fumi venditoribus opinio. casu 344. nu.10. fol.284
Roberti Aureliani consideratio aduersus Duarenum exposa. cas.170. num.4. fol.166
Roberti Aureliani ratio diuersitatis inter contractus & vltimas voluntates super transactione alimentorum reiecta. ibid. num.5.
Roma continentibus ædificijs finitur. casu 155. nu.3. fol.159
Romæ detectam fuisse impudicitiam cuiusdam asserentis se Pij V. Pontificis filium. casu 318. num.32. fol.266
Romę appellatione cõtinentia contineri. q.99.nu.17. fol.72
Romani distinctio, quomodo lucrũ sit inter patrem & filium diuidendum. casu 126. numero 3. folio 146
Romani opinio cons.510. nu.9. defenditur. casu 260. num.16. fol.234
Romanos laudasse illos, qui cadauera honorificè sepeliebant. cas.387. nu.5. fol.316
Rotæ Romanæ decisiones inter se pugnantes. q.52. num.14. fol.32
Ruini responsum consil.86. num.6. lib.4. sub ira de reuocatum, & veris rationibus confutatum. casu 315. num.11. fol.262
Rvsticvs qui per multos annos soluit capones iure familiaritatis, an teneatur semper soluere. casu 160.num.17. fol.161
Rusticus pedes, non eques ire debet. casu 2. num.20. fol.75
Rusticus non excusatur, si fine venia patrem, vel patronum in ius vocauit. casu 194. numero 6. folio 187
Rusticus quando in integrum restituatur. ibid. nume.40.
Rusticus qui pluries soluit, seu attulit capones, perpetuò an dare teneatur. ibid. num.69.
Rusticus excusatur à pœna corrupti albi. ibidem. nume.33.
Rusticus à dolo presumpto an excusetur. ibidem. nume.34.
Rusticus quando teneatur genero alimenta præstare vltra dotem non solutam. ibid. num.54.
Rustici confessio ei nõ nocet, si errorem allegat. ibid. num.65.
Rustici qualificata ad positiones responsio recipitur. ibid. num.79.
Rusticum amouentem literas monitoriales Episcopi è valuis Ecclesiæ excusari. ibid. num.37.

Rusticum

Rusticum excusari si non edidit iura, cùm edere iussus est. ibid. num.39.
Rusticum conquerentem indebitum soluisse, nõ grauari onere probationis, quòd indebitè soluerit. ibid. num.41.
Rusticum non præsumi scire, quod causa, ob quã soluit, fit iure probata. ibid. num.42.
Rusticum non obligari ex obligatione sine causa. ibi. num.43.
Rusticum regulariter non excusari, nisi in casibus in iure expressis. ibid. num.5.
Rusticum non excusari in casu l. si quis in tantam. C. vnde vi. ibid. num.15.
Rusticum non excusari in his, quæ notorij iuris sunt. ibid. num.16.
Rusticum non excusari in actis à se clam gestis. ibid. num.17.
Rusticum non excusari, si tempore debito non soluit Canonem domino. ibid. num.21.
Rusticum nõ excusari cùm potuit consulere peritiores, & non consuluit. ibid. num.22.
Rusticum didicitis testificatis nouos testes producere non posse. ibid. num.25.
Rusticum non excusari, si cùm tutor esset cum eius pupilla matrimonium contraxit. ibidem. numero 11.
Rusticum temerè litigantem ab expensis non excusari. ibid. num.28.
Rusticum non posse variare iudicium, vel emendare libellum. ibid. num.30.
Rusticum non excusari ab obreptione, vel subreptione rescripti. ibid. num.31.
Rusticum præsumi ignorare valorem rei suæ, vt possit iuuari remedio. l.2. C. de rescind. vend. ibid. num.45.
Rusticum excusari, si contra S. C. Syllanianum, testamentum aperuit. ibid. num.46.
Rusticum à præsumpta fraude vsurarũ excusari. ibid. num.47.
Rusticum à vera contumacia excusari. ibidem. nume.49.
Rusticum à mulcta excusari. ibid. num.51.
Rusticum appellare à sententia contra se per contumaciam lata. ibid. num.52.
Rusticum non præsumi contra iura contraxisse. ibid. num.53.
Rusticum à præsumpta falsitate excusari. ibid. numero 57.
Rusticum posse reuocare contrarias scripturas à se in iudicium productas. ibid. num.60.
Rusticum ex interuallo posse reuocare sui Aduocati errorem. ibid. num.64.
Rusticum nõ excusari à confectione inuentarij. ibid. num.67.
Rusticum posse testari sine communis iuris solennitatibus. ibid. num.70.
Rusticum excusari si arma solita defert. ibidem. nume.75.
Rusticum non certioratum de iure suo, ei non censeri renuntiasse. ibid. num.76.
Rusticum posse respondere positionibus, data eorum copia, & consulto Aduocato. ibid. num.77.
Rusticum accusatum posse per Procuratorem comparere. ibid. num.80.
Rustico non currit tempus ad agnoscendã bonorum possessionem. ibid. num.62.
Rustico fauent iura in opponenda declinatoria. ibid. num.63.
Rustico quando succursum sit in præstatione temporali, ne perpetua efficiatur. ibid. num.68.
Rustico porcũm subtrahens, oculum ei furari dicitur. cas.295. num.11. fol.251
Rustici versuti & sagaces ob rusticitatem non excusantur. cas.194. num.3. fol.187
Rustici qui ob simplicitatẽ excusari mereantur. ibid. num.1.
Rusticos armis vti non posse. casu 394. nume.28. folio 323
Rusticos ob delationem à se in fiscum factam excusari. cas.194. num.72. fol.187
Rusticos posse suos debitores coram ciuitatis defensore conuenire. ibid. num.73.
Rustica transiens ad secunda vota non petito tutore filijs, non excusatur à S. C. Tertulliano. casu 194. num.26. fol.187
Rusticam excusari, si transiens ad secundas nuptias non curauit tutores inuentarium conficere. ibid. num.66.
Rusticitati in dubio fauendum an sit. ibidem. numero 82.
Rusticitatem de se priuilegiatam non esse, sed ei ex æquitate succurri. ibid. num.83.
Rusticitatem interdum à contumacia excusare. casu 153. num.7. fol.159

S.

Sabini & Pegasi grauis contentio. casu 498. num.11. fol.389
Sacerdos potest confessionem reuelare, vt delicto futuro obuiam eat. cas.180. num.21. fol.173
Sacerdos fortilegus qua pœna puniatur. casu 388. nume.12. fol.317
Sacerdos vt vir bonus pœnitentias indicere debet confitentibus peccata. casu 391. numero 2. folio 321
Sacerdotis testimonium efficax. casu 98. num.6. fol. 129
Sacerdotem in indicendis pœnitentijs sacramentalibus bono Medico æquiparari. casu 391. nume.3. fol.321
Sacerdotes legis Diuinæ antiquæ comam tondere, & barbam radere non poterant. casu 392. nume.27. fol.322
Sacerdotes abutentes debito sacrificandi modo puniuntur. cas.388. num.13. fol.317
Sacerdotes dicentes Missas defunctorum pro viuentibus puniuntur. ibid. num.15.
Sacramenta non reiterari. casu 417. numero 6. folio 341
Sacramentum matrimonij esse reiterabile. ibid. nume.7.
Sacerdotis per ebrietatem euomentis sacrosanctam Eucharistiam pœna. cas.405. num.1. fol.334
Sacerdotem ante dormitionem celebrare non debere. casu 406. num.1. fol.335
Sacerdoti quare nõ sit permissum ante dormitionem celebrare. ibid. num.2.
Sacerdos celebrans Missam ante dormitionẽ excommunicatur. ibid. num.3.
Sacerdos quando dicatur celebrare ieiunus. ibidem. num.4.
Sacerdos celebrans Missam ante dormitionem, Iudicis arbitrio punitur. ibid. num.6.
Sacerdos non potest sæpius in die celebrare Missam. cas.407. num.4. fol.335
Sacerdos an sæpius possit in die celebrare Missam. ibid. num.1.
Sacerdos sæpius in die Missam celebrans, Iudicis arbitrio punitur. ibid. num.5.

Sacerdos

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sacerdos non debet celebrare Missam sine debitis solemnitatibus. casu 408. numero primo. folio 335
Sacerdos celebrans Missam sine debitis solemnitatibus, Iudicis arbitrio punitur. ibid. num.2.
Sacerdos celebrans Missam, cauere debet, ne sanguinem effundat. casu.409. num.1. fol.335
Sacerdos, qui dum celebrat, permittit aliquid sanguinis effundi in terram, Iudicis arbitrio punitur. ibid. num.2.
Sacerdotem non posse reuelare confessionem sacramentalem. casu.414. num.1. fol.336
Sacerdos confessionem detegens, Ius Naturale lædit. ibid. num.2.
Sacerdos detegens confessionem sacramentalem deponitur. ibid. num.3.
Sacerdotem cõfessionem reuelantem, in arctum monasterium detrudi. ibid. num.4.
Sacerdos reuelans confessionẽ integrè auditam, concessa absolutione cõfesso, pœna ordinaria punitur. ibid. num.6.
Sacerdos reuelans confessionem à se non integrè auditam, Iudicis arbitrio punitur. ibidem. numero 7.
Sacerdos reuelans confessionem, asserendo se de confessi licentia facere, Iudicis arbitrio punitur. ibid. num.8.
Sacerdos confessionem audiens tanquam interpres confessi, eam non debet reuelare. ibidem. numero 9.
Sacerdos confessor licitè aliquando confessionem detegit. ibid. num.10.
Sacerdos, qui benedixit secundas nuptias, Iudicis arbitrio punitur. casu.417. num.8. fol.340
Sacerdotes illiteratos esse repellendos. casu.425. nu.2. fol.352
Sacerdotes ignaros vti pestem euitandos. ibid. nume.3.
Sacerdotis partes quæ. ibid. num.4.
Sacerdotes qua eruditione præditi esse debeant, Iudicis arbitrio relinqui. ibid. num.7.8.
Sacerdotia non esse conferenda ignaris literarũ. ibid. num.6.
Sacerdotes quas literas scire debeant. ibidem. numero 49.
Sacerdotia non esse conferenda pueris ob imprudentiam. casu.426. nu.4. fol.353
Sacrilegium propriè, hoc est, cùm res sacra è loco sacro surripitur, pœna mortis puniri. casu 389. nu.2. fol.318
Sacrilegium impropriè quod. ibid. num.9.
Sacrilegium ex Iure Pontificio dici, cùm res sacra è loco priuatè sacro surripitur. ibidem. numero vndecimo.
Sacrilegium impropriè esse, cùm res sacra è loco priuato surripitur. ibid. num.12.
Sacrilegium de Iure Canonico dici, etiam cùm res sacra è loco priuato surripitur. ibid. num.13.
Sacrilegium de Iure Canonico esse, surripere rem nõ sacram è loco sacro. ibid. num.14.
Sacrilegium an committat, qui Clerici contemplatione eius consanguineos verberat. ibidem. nume.18.
Sacrilegium committit, legem diuinam violans. ibid. num.19.
Sacrilegij crimen graue. lib.1. quæst.86. numero 21. fol.62
Sacrilegos excommunicari. casu 389. numero 7. fol. 318
Sæuitiam esse in causa, vt à regulis Iuris Communis recedamus. casu 138. numero 1. fol.152
SALARIVM seruitoris minui diminuta patronorum parte. casu.223. num.3. fol.218
Salarium quando minuatur Præfectorum duorum Castrorum vno dimisso. ibid. num.4.
Salarium quod debetur Iudici causarum ciuilium & criminaliũ, diuidi debet cum illo, qui deinde causis ciuilibus præpositus fuit. ibid. num.6.
Salarium pro modo aucti laboris agendum esse. ibid. num.7.
Salarium institori debet duplicari, duplicatis negotijs. ibid. num.9.
Salariũ quomodo minui debeat pro modo diminuti laboris. ibid. num.11.
Salarium de publico ob publicã etiam vtilitatem administrationem non constituere. quæst.46. nu.2. fol.29
Salaria ab administratoribus constitui ex causis à iure receptis. ibid. num.3.
Salaria Medicis & exercentibus artes liberales posse ab administratoribus constitui. ibid. num.4.
Salomonis prudentissimi Regis iudicium. casu 270. num.14. fol.240
SALVAGVARDIA Iudicis arbitrio perdurat. casu.141. num.4. fol.152
Saluaguardia quæ sit. casu.338. num.1. fol.278
Saluaguardia ita tuetur vt saluusconductus. ibid. nume.2.
Saluamguardiam solus Princeps concedit. ibid. nume.3.
Saluamguardiam à laico concedi pro bonis Ecclesiæ. ibid. num.7.
Saluamguardiam nemine citato concedi. ibid. nume.8.
Saluæguardiæ concessionem nemini nocere. ibidem. num.9.
Saluamguardiam continere debere clausulam iustificatiuam. ibid. num.10.
Saluamguardiam per literas patentes concedi. ibid. num.11.
Saluamguardiã concessam à carente potestate infringens, non punitur. ibid. nu.14.
Saluamguardiam iustis de causis infringẽs, punitur. ibid. num.15.
Saluamguardiam pro defensione suæ iurisdictionis infringens, non punitur. ibid. num.16.
Saluamguardiam à Principe seculari concessam, non impedire iurisdictionem Episcopi. ibidem. numero 17.
Saluamguardiam infringens ignoranter, non punitur. ibid. nu.18.
SALVVSCONDVCTVS simpliciter cõcessus pro debito, ad debitum iuratum non extenditur. casu.337. num.19. fol.277
Saluusconductus cõcessus pro certis personis, ad quas non extendatur. ibid. nu.21.
Saluusconductus concessus à maiori parte creditorũ, obseruari debet etiam à minori parte. casu.245. nume.11. fol.228
Saluusconductus quando profit etiam socijs, noua distinctione declaratur. casu 336. numero 6. folio 276
Saluusconductus acceptus pro se, an verificetur in sola vxore. ibid. nu.7.
Saluusconductus prodest & seruis eius, cui est concessus. ibid. nu.7.
Saluusconductus concessus intelligitur eundi, & reuertendi causa. ibid. nu.11.
Saluusconductus non intelligitur concessus pro futuris delictis. casu.337. nu.13. fol.277

Saluus-

Saluusconductus non tuetur illum, qui in fraudem, vt sub eo delinqueret, impetrauit. ibidem. numero 15.
Saluusconductus pro debitore principali impetratus, fideiussoribus non prodest. casu 203. num.26. fol.204
Saluusconductus concessus proditori & rebelli, non obseruatur. casu.337. num.10. fol.277
Saluusconductus in dubio an intelligatur etiam pro reuertendo. casu.336. num.16. fol.276
Saluusconductus odiosos non esse. ibid. num.17.
Saluusconductus, qui concedi non debuit, concessus, est obseruandus. ibid. num.23.
Saluusconductus concessus pro debitis, non comprehendit debitum fiscale. casu 337. num.17. fol. 277
Saluumconductũ ex subiecta materia intelligi etiam pro reuertendo. casu.336. num.15. fol.276
Saluumconductum habens, nec domi suæ, nec in Castris offendi potest. ibid. num.18.
Saluusconductus concessus ad iter conficiendum, intelligitur etiam cùm quis se accingit & præparat. ibid. num.22.
Saluusconductus an sit latæ interpretationis. ibid. num.23.
Saluiconductus etiam conceduntur ab inferioribus ab Imperatore & Regibus. ibid. num.27.
Saluusconductus non comprehendit socios Iudæos & hæreticos. ibid. num.35.
Saluusconductus pro prima vice intelligitur. ibidem. num.36.
Saluumconductum habẽtem ignoranter offendens, non punitur. ibid. num.34. & in casu sequenti numero 9.
Saluumconductum à iure permitti. ibidem. numero 25.
Saluumconductum impetrans ne à debitoribus molestetur, quid narrare debeat. casu 203. nume.14. fol.204
Saluumconductum impetrans pro debito, non defenditur cùm debitum est publicum. ibid. numero 16.
Saluumconductum impetrans narrare debet debitum esse Ecclesiasticum, aliàs est surreptitium. ibi. num.20.
Saluumconductũ impetrans narrare debet, quo tempore causatum est debitum. ibid. num.24.
Saluumcõductum impetrans debet narrare primum iam obtentum. ibid. num.28.
Saluumconductum violans, qua pœna afficiatur. casu 336. num.1. fol.276
Saluumconductum habens, offendi non potest, & si alia occulta crimina habeat. casu 337. nume.8. fol. 277
Saluumconductum quando cõcedat inferior à Principe. ibid. num.11.
Saluumconductum habens ob causam pecuniariam, non defenditur ex causa delicti. ibidem. numero 16.
Saluumconductum à debito priuato Iudex sæcularis concedere non potest. ibid. num.20.
Saluiconductus concedi non solent debitoribus ex causa locationis. casu 203. numero 18. folio 204
Saluoconducto concesso, qui non erat concedendus, is, cui est concessus, offendi non potest. casu 337. num.5. fol.277
Sanguinem proprium redimere quouis modo licet. casu.314. num.18. fol.261
Sanctum vnde dictum. casu.483. num.2. fol.382
Saraceni coeuntes cum Christianis, eisdem pœnis puniuntur, quibus & Iudæi. casu 290. num.21. folio 249
Sceleris euidentiam non admittere excusationem. casu.335. num.11. fol.222
Scæuolæ & Manilij ac Bruti dissensio, an partus ancillarum in fructu sint. casu 49. numero octauo. fol.90.
Scientiam spacio decennij amittit. casu 467. num.4. fol.374
Scientia illius contra quem actu acquiritur quasi possessio, necessario adesse debet. casu 161. num.1. folio 161
Scire certo is dicitur, qui per præsumptiones & coniecturas à iure probatas scit. casu 89. nume.17. folio 118
Sclauones mali. casu.57. num.48. fol.97
Scripturam non esse de essentia legis. casu.420. nu.25. fol.344
Scripturę certitudinem ex alterius comparatione haberi non posse. casu.114. num.30. fol.141
Scripturæ ordo prælationem arguit. casu.187. nu.52. fol.182
Scripturam semiplenè probare, cùm testes non subscripti affirmant vidisse scribere, etiamsi non adsit comparatio literarum: arbitrio tamẽ Iudicis multum tribuitur. casu.114. num.20. fol.141
Scripturam negans cogi potest scribere, vt ex ea scriptura literarum comparatio fieri possit. ibid. nume.12.
Scripturam alterius fingere multi nouerunt. ibidem. num.15.
SCHOLASTICVS excusatur, si impeditus non studuit. casu.86. num.24. fol.112
Scholasticus vt fabrum aliquando expellere potest, ita & Doctor. casu.237. num.4. fol.224
Scholasticus qui fabrum præuenit, expellere eum potest. quod ibidem declaratur. ibid. num.7.
Scholasticus vel Doctor expellere Monachos non potest, nec Presbyteros alta voce canentes. ibid. nume.29.
Scholasticum magni ingenij laurea insigniri posse. & si quinquennium non studuerit. casu.425. num.60. fol.351
Scholasticus iurans se alibi lauream nõ sumpturum, quàm in loco vbi fuit Licentiatus, potest si nouum subeat examen. casu.371. num.17. fol.307
Scholasticus præsentatus ab vno Doctore, non potest ab altero laureari. ibid. num.18.
Scholasticum qui se subiecit examini in vno Collegio, non potest in altero doctorari. ibid. numero 16.
Scholasticos meretrices interdum domi habere. casu 78. num.12. fol.107
Scopolismi crimen quod, & qua pœna plecteretur. q. 86. num.22. fol.62
Species mixta à potentiori regulatur. casu.256. nu.40. fol.231
SECVRITAS quid. casu.386. num.3. fol.316
Securitatẽ reo, vt veniat ad iudicium ob bonũ publicum, concedi. q.81. num.4. fol.60
Securitatem reo dari posse, etiam in causa appellationis. ibid. num.7.
Securitatem reo non esse concedendam, cum eius nomine Procurator comparere potest. ibid. nume.8.
Securitatem reo concessam, omni in casu seruari debere. ibid. num.12.
Securitatem perpetuam reo concedi non debere. ibidem. num.13.

Securi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Securitatem non esse concedendam reo criminis læsæ Maiestatis. ibid. num.14.
Securitatem crimino so, qui facilè detineri potest, nõ esse concedendam. ibid. num.15.
Secretum furti commissum an cogatur is reuelare propter literas monitoriales. casu 355. num.5. folio 292
Sedendo animum quiescere. quæst.61. numero 3. folio 38.
Sedendo animum prudentiorem effici. ibidem. nume.4.
Seditiosi lege Iulia de vi publ. puniuntur. casu 394. num.78. fol.324
Seditiosos grauissima pœna plectendos esse. cas.266. num.4. fol.238
Seditionis delictum graue. casu 437. numero 2. folio 360
Seditiones puniri pro loci & personarum qualitate. ibid. num.4.
Seditionem grauem esse illam, quæ in suos maiores fuit excitata. ibid. num.5.
Seditiosus iurisdictionem & potestatem sui maioris perturbans grauiter punitur. ibid. num.6.
Senatusconsultum Velleianum quo tempore factum. cas.234. num.1. fol.222
Senatusconsulti Velleiani constitutio quæ. ibid. nume.2.
Senatum secundum suam conscientiam posse iudicare. cas.98. nu.13. fol.129
Senatores illustres esse. cas.68. nu.20. fol.104
Senatores super illustres esse ex aliquorum opinione. ibid. num.25.
Senatores clarissimos esse. ibid. num.26.
Senatorij ordinis potestas olim. ibid. num.28.
Senatusconsulta an olim legis vim obtinuerint. ibid. num.29.
Senatus auctoritas à quo imminuta. ibidem. numero 30.
Senatum Principi non adæquari. ibidem. numero 31.
Senatus Delphinatus auctoritas. ibidem. numero 32.
Senatus Mediolanensis, Pedemontium, & Montisferrati auctoritas. ibid. num.33.
Senatum à pari procedere cum Concilio Prouinciali. cas.458. num.10. fol.368
Senatum recusari iustis de causis posse. ibidem. nume.11.
Senex qua ætate quis censeatur. casu 59. nume.1. fol.99.
Senex quo ad subeundum munera quis. ibid. numero 2.
Senex is dicitur, vt à muneribus personalibus excusetur, qui quintum & quinquagesimum annum agit. ibid. num.5.
Senex ad generandum impotens. casu 89. num.55. folio 118
Senex iuuenem castigare potest. casu 364. num.7. folio 348
Senex valetudinarius dicitur. casu 60. numero 7. folio 99.
Senectus est morbus. ibid. num.8.
Senes carcere duro continendos non esse. casu 305. num.8. fol.257
Senectutis causa pœnam temperari. cas.329. num.20. fol.274
Sententia declaratoria solenni ordine ferri debet. casu 416. num.8. fol.338
Sententiam ferri non posse lite non contestata. ibid. num.51.
Sententia lata à pluribus Iudicibus, quorum vnus corruptus fuit, valet. cas.343. num.8. fol.283
Sentẽtia nulliter lata an iterum proferri possit. q.67. num.1. fol.39
Sententia lata contra adultum curatore carentem valere, & si restitutio in integrum concedatur. ibi. num.4.
Sentẽtia lata super desertione appellationis vim definitiuæ. ibid. num.5.
Sententia est nulla, cùm ab vno tantùm Iudice est lata, si à tribus ferri debuit. casu 187. numero 11. folio 183
Sentẽtia lata pro corruptore Iudicis est ipso iure nulla. cas.343. num.6. fol.283
Sententia nulla ope exceptionis, qui semel iudicauit, iterum iudicare. q.67. num.20. fol.40
Sententia dum est exequenda aliquando supersedendum. cas.334. num.1. fol.275
Sententiæ latæ contra eundem licèt non differant quantitate vel causa, de diuersis summis præsumi. cas.213. num.20. fol.212
Sententiæ arbitri esse omninò standum. cas.339. nu.7. fol.279
Sententiæ verba vt sonant, sumenda esse. q.69. nu.16. fol.43.
Sententiam præcipitanter latam esse nullam. q.19. num.7. fol.14
Sententiam excommunicationis ferri posse etiam non sedendo pro tribunali. quæst.43. num.18. folio 27.
Sententiam non vitiari temporis angustia. casu 480. num.8. fol.382
Sententiam de actu certo tempore faciendo duo continere. ibid. num.9.
Sententiam notoriè iniustam non transire in iudicatum. cas.484. num.8. fol.383
Sententiam contra rem iudicatam esse nullam. q.52. num.2. fol.32
Sentẽtiam, vel laudum, quo est pronuntiatum, absoluo Caium, hoc adiecto, vt conqueri possit, duo connexa continere. cas.95. num.17. fol.127
Sententiam validam sine probationibus ferri. q.33. num.11. fol.20
Sententiam iniustam occidentem bannitum in errorem iustum conijcere. quæst.90. numero 8. folio 66.
Sententiam executioni mandatam fuisse narrare in impetratione rescripti non sufficit, cùm res iudicata narranda est. casu 202. num.49. fol.200
Sententiam nullam non reddi quanquam testium petita publicatio facta non sit. quæst.33. nume.2. fol.20.
Sententiam, instante falso Procuratore, ad fauorem domini latam, à domino ratificari posse, & intra quod tempus. cas.32. num.3. fol.83
Sententiam promittens, seu causæ victoriam, Iudicis arbitrio punitur. cas.344. num.7. fol.283
Sententiam declaratoriam requiri, etiam cùm mora ipso Iure committitur. casu 220. numero 7. folio 215
Sententiam falsis allegationibus latam retractari. & ibi declaratur. cas.175. num.11. fol.171
Sentẽtiam esse de antiquo lapso decennio secundum aliquos. cas.4. num.2. fol.76
Sententiam ferri nõ posse ex testimonio secundo iudiciali, quod primo extra iudiciali aduersatur. cas. 108. num.28. fol.137
Sententiam præcipitanter latam contra confessum valere. q.42. num.8. fol.26
Sententiam breui tempore latam valere, cùm Iudex satis potuit eo tempore de causa instrui. ibid. numero 9.
Sententiam breui tempore latam parte præsente valere. ibid. num.10.
Sententiam in scriptis proferre Iudicem non teneri, cùm arbitrium is in causa habet. quæst.60. num.1. fol.37
Sententiam noctis tempore proferri posse partibus præsentibus. q.62. num.4. fol.38
Sententiam de Iure Ciuili esse eadem die peremptoriæ citationis proferendam. quæst. 63. numero 3. ibid.
Sententiam intimare an debeat Iudex, qui arbitrium procedendi in causa habet. quæst.66. numero 1. folio 39.
Sententiam quouis in loco proferre an possit Iudex, qui procedendi arbitrium habet. quæst.64. num.1. fol.38.
Sententiam nullam esse, cùm processu non viso & publicato lata est. q.33. num.6. fol.20
Sententiã stando, vel sedendo proferre an debeat Iudex, qui arbitrium procedendi in causa habet. q. 61. num.1. fol.37
Sententiam præcipitanter latam esse nullam. q.42. num.2. fol.26
Sententiam libello conformem esse debere. q.31. nume.3. fol.19
Sententiam strictæ interpretationis esse. q.69. nu.15. fol.43.
Sententiam esse sedato animo ferendam, sed interdum ferri calore iracundiæ. casu 319. num.14. fol. 267
Sententiam in connexis non posse acceptari, & pro parte improbari. cas.93. num.27. fol.125
Sententiam die Dominico latam, nullam esse. q.30. num.8. fol.19
Sententiam delegati ignorantis accidentia suæ potestatis esse nullam. q.75. num.12. fol.51
Sententiam ordinarij ignorantis suam potestatem nullam esse. ibid. num.5.
Sententiam ordinarij se delegatum credẽtis esse nullam. ibid. num.8.
Sententiam non annullari, & si ordinarius ignoret qualitates & accidentia suę iurisdictionis. ibidem. num.10.
Sententias & transactiones rescindi ope exceptionis per instrumenta denouo reperta. casu 15. nume.1. fol.80
Sequestrarium soluentem alteri quàm domino liberari, si iussu Iudicis soluat. casu 137. nume.13. folio 150
Sequioris dictio quid. cas.170. num.24. fol.166
Sequestrum concedi contra debitorem suspectum. cas.457. num.1. fol.367
Sequestrum esse aliquando loco descriptionis bonorum, qua eorum alienatio nõ impeditur. ibidem. num.2.
Sequestrum quamdiu durare debeat. ibid. num.3.
Sequestrum durare donec erit satisdatum. ibidem. num.4.
Sequestrum non durare, si creditor illud impetrauit ad vexandum debitorem. ibid. num.5.
Sequestrum durare, cùm creditor impeditur à Iudice ne agat. ibid. num.9.
Sequestrum durare, cùm creditor casu impeditur ne agat. ibid. num.10.
Sequestrum durare, cùm creditor facto superioris impeditur. ibid. num.11.
Septuagenarium à munere tutelæ excusari. casu 59. num.4. fol.99
Sepultura non perpetua demoliri aliquando potest. cas.387. num.24. fol.316
Sepultura Iudæi impediri non potest. ibidem. numero 19.
Sepulturam impedientes ob creditum suum, illud perdunt. ibid. num.16.
Sepulturam impediens lege Iulia de vi publica punitur. cas.394. num.84. fol.324
Sepulchri violati actionem extraneus absente domino proponere potest. cas.387. num.11. fol.316
Sepulchri violati accusatio ex multiplici capite proponi potest. ibid. num.12.
Sepulchri violati actio filijs etiam non hæredibus datur. ibid. num.9.
Sepulchri violati actio etiam extraneo conceditur. ibid. num.10.
Sepulchro aliquid inferens sine dolo non punitur. ibid. num.22.
Sepulchrum impunè refici potest. ibidem. numero 28.
Sepulchrum hostis violans non punitur, ibid. numero 26.
Sepulchra demolientes grauiter puniuntur. ibidem. num.15.
Sepulchrorum violatores quibus pœnis plectantur. ibid. num.1.
Sepelientes cadauera lege antiqua Diuina laudantur. casu 387. num.2. fol.316
SENSVS multiplex significatio. quæst.7. nume.46. fol.5.
Sensus homini statim nato inest. ibid. num.47.
Sensus apud Iureconsultos quid significet. ibid. nume.48.
Sensum terminum esse indifferentem ad bonum & ad malum. ibid. num.49.
Sensum pro consuetudine sumi. ibid. num.55.
Sensum pro intellectu accipi. ibid. num.56.
Sensum pro regulato arbitrio intelligi. ibid. numero 57.
Sensu suo cùm quis iudicare debet, quomodo iudicabit. ibid. num.51.
Sensu tuo facias, in rescripto quid operetur. ibid. nume.52.
Sergius Pontifex os Porci ante Pontificatum dictus. casu 318. num.4. fol.266
Seruatorem nostrum etiam orasse pro fide Sedis Apostolicæ. cas.458. num.51. fol.369
Seruatoris nostri cum vna sola Ecclesia connubium. cas.420. num.71. fol.344
SERVVS, qui domini negotia gessit, tenetur reddere rationes. cas.209. num.4. fol.208
Seruus conscius conspirationis factæ in dominũ, eam detegere debet. cas.355. num.17. fol.292
Seruus mandato domini delinquens interdum excusatur. cas.343. num.12. fol.283
Seruus, qui vim intulit, lege Iulia de vi publica punitur. cas.394. num.94. fol.324
Seruus nomen sibi immutans punitur. cas.318. nu.18. fol.266
Seruus excusatur si agit ex mandato domini, quod in se delictum non est. cas.354. num.35. fol.290
Seruus fugiendo quando dominum sua possessione priuet. cas.238. num.11. fol.225
Seruus quando dicatur diu stetisse in possessione libertatis. ibid. num.4.
Seruum dantem venenum mandato domini, à pœna ordinaria excusatur. casu 354. numero 30. fol. 390
Seruum pecudis instar esse. casu 49. numero 12. folio 91.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Seruus in totũ an excuſetur à pœna ſi leue delictum mandato domini perpetrauit. caſu 354. nume. 34. fol. 390
Seruum litigantem contra dominum in cauſa ſui ſtatus Procuratorem conſtituere non poſſe. q. 79. nume. 16. fol. 53
Seruum pro mortuo haberi. ibid. num. 17.
Serui olim libertate donati pileo donabantur. caſ. 392. num. 13. fol. 321
Serui delictum non eſſe, ſi domino paret. caſ. 354. nume. 20. fol. 290
Seruos teſtamenti factionem paſsiuam habere. q. 11. num. 19. fol. 11
Serui petẽtes Magiſtratus, graui pœna, Iudici tamen arbitraria affectos fuiſſe. caſ. 402. num. 10. fol. 334
Serui gerentes Magiſtratum per errorem geſta nil valere. ibid. num. 11.
Seruitutem decennio præſcribi. caſu 24. num. 5. folio 82.
Seruitutes aquæ ducendæ pro modo prædiorum deberi. caſ. 245. num. 5. fol. 228
Sexagenarios eſſe ad generandum impotentes. caſu 58. num. 10. fol. 98
Sexagenarios ex lege Papia Poppea vxorem ducere non potuiſſe. caſ. 89. nom. 56. fol. 118
Sexagenarios ſecundum Ius Ciuile generare nõ poſſe. ibid. num. 58.
Siculi acuti. caſ. 57. num. 51. fol. 97
SIGILLVM de ſe nullam probationem facere. caſu 113. num. 1. fol. 140
Sigillum ſpecialem commiſsionem nõ probare. ibid. num. 2.
Sigillum vt fidem faciat, tria requirit. ibidem. nume. 3.
Sigillum ad illum vſum deſtinatum eſſe debet, vt & credatur. ibid. num. 7.
Sigillum authenticum ſolum fidem facit. ibid. nume. 8.
Sigillum priuatum fidem non facit, multa tamẽ operatur. ibid. num. 9.
Sigillum idem operatur quod ſubſcriptio. ibid. nume. 10.
Sigillum non probare cùm adeſt ſuſpicio alicuius falſitatis. ibid. num. 12.
Sigillum non eſſe de ſubſtantia inſtrumenti. ibidem. num. 14.
Sigillo probato probata eſt veritas. ibidem. numerò 11.
Sigillans ignoranter ſcripturam, non dicitur comprobare. ibid. num. 4.
Sigillans an neceſſe habeat per teſtes ſubſcribere ſigillatæ ſcripturæ. ibid. num. 6.
Sigillum violans Iudicis arbitrio punitur. caſu 306. num. 37. fol. 258
Signoroli conſil. 169. rationes aliquæ reiectæ. q. 80. num. 31. fol. 54
Simile apud Rhetores quid ſit. caſu 84. nume. 2. folio 111.
Simile ex hominis diſpoſitione quando dicatur. ibid. num. 3.
Simile ex legis diſpoſitione quod. ibid. num. 4.
Similia quæ, ex Abbatis ſententia. ibidem. numero 6.
Similitudo faciei inter homines vnde proueniat. caſ. 89. num. 98. fol. 118
Similitudo faciei quid. ibid. num. 99.
Similitudo maxima duorum diuerſarum regionum. ibid. num. 100.
Similitudo oris coniecturam facit. ibidem, numero 102
Simonia difficilis eſt probationis. caſu 116. nume. 12. fol. 143
Simonia à Simone Mago dicta. caſu 401. num. 20. fol. 333
Simonia quando ex actu dubio committitur. ibid. num. 21
Simoniacum teneri reſtituere, quod accepit. ibidem. num. 22.
Simoniacum excommunicari. ibid. num. 23.
Simoniacum ſuſpendi ab ordinibus. ibidem. numero 25.
Simoniacum deponi & infamia notari. ibidem. nume. 26.
Simplicitas interdum non excuſat. caſu 193. nume. 8. fol. 186
Simplicitatem eſſe legibus amicam. ibidem. nume. 1.
Simplicitatem aliquando excuſare. ibidem. numero 2.
Simplices iudicari vt plurimum mulieres, ruſticos & ætate minores. ibid. num. 10.
Simulatus arguitur contractus, cùm alienans in poſſeſsione rei permanet. & paulò poſt declaratur. caſu 39. num. 1. fol. 85
Simulationem contractus eſſe difficilis probationis. caſ. 116. num. 8. fol. 144
Simulationem contractus coniecturus probari. caſu 247. num. 1. fol. 219
Singulare teſtimonium regulariter non probat. caſu 99. num. 19. fol. 130
Sobolem ſuam vnuſquiſque nutrire debet. caſu 396. num. 4. fol. 328
Socerum eſſe loco patris, quod ibidem declaratur. caſ. 348. num. 14. fol. 285
Socerum non teneri de incendio à nuru ſua immiſſo. caſu 390. num. 21. fol. 319
SOCINVS tract. fallent. reg. 129. fallent. 2. declaratur. caſ. 321. num. 9. fol. 269
Socin. ſen. conſil. 95. colum. 2. lib. 1. explicatur. q. 21. num. 3. fol. 15
Socini ſenioris & Caſsiodori doctrinæ declaratæ. caſ. 201. num. 132. fol. 193
Socini ſen. opinio de morę commiſsione reiecta. caſu 220. num. 40. fol. 215
Socini ratio peracuta in conſil. 92. libr. 3. confutatur. caſ. 105. num. 17. fol. 84
Solicitator ſuſpectus eſt teſtis pro illa cauſa. q. 73. nume. 6. fol. 47
Solicitare quid. caſ. 360. num. 50. fol. 294
Socratis hiſtorici Eccleſiaſtici locus. caſu 423. num. 8. fol. 350
SOCIVS qui in ſocietate plus contulit, plus etiam accipere debet. caſu 125. num. 5. fol. 146
Socius ſiue quis rogatus ire cum amico, non punitur, ſi is amicus obuiam factum inimicum occidit. caſ. 314. num. 15. fol. 261
Socius ad ſocij æmulationem alteri partem ſui caſtri vendere non poteſt. caſ. 156. num. 7. fol. 160
Socius omnium bonorum nihil repetit à ſocio pro dote data filiæ illius ex bonis communibus. caſu 127. num. 3. fol. 147
Socius ſingularis modicam impenſam à ſocio non repetit. ibid. num. 10.
Socius minor 25. annis modicam impenſam ſuo conſocio donare non præſumitur. ibid. num. 13.
Socium à ſocietate ante tempus recedere poſſe ob nimiam fœuitiam ſocij. caſu 138. numero 7. folio 151
Socij perſona & fides ab alijs probata cenſetur. caſ. 92. num. 4. fol. 124.

Socij habentes ſaluum conductum, offendi non poſſunt. caſ. 336. num. 5. fol. 276
Sociorum maior partes facere an debeat, & minor eligere. caſ. 123. num. 2. fol. 145
Socios poſſe de partibus æqualibus paciſci, etiamſi vnus in ſocietate plus altero conferat. caſ. 125. nu. 6. fol. 146
Societas vbi ſimpliciter contracta eſt, partes in diuiſione æquales eſſe debent. ibid. num. 2.
Societate certa ſub forma contracta, & ea non ſeruata, quomodo diuiſio facienda ſit. ibid. numero 4.
Socium poſſe altero inuito locare domum locari ſolitam. caſ. 442. num. 2. fol. 362
Socium poſſe vti re communi ad vſum deſtinatum altero reluctante. ibid. num. 3.
Socium non poſſe locare partem domus ſocij, ſi commodè diuidi poteſt, & ſocius alter partẽ ſuam vult retinere. ibid. num. 4.
Socij non conuenientes de locanda domo communi, cui locanda. ibid. nu. 5.
Sociorum diſcordiam dirimi ſorte. ibid. num. 10.
Socius qui domus partem vult habitare, & recuſat ſocij partem conducere, non debet impedire, ſi alter locet alteri partem ſuam. ibid. num. 13.
Socius qui partem ſuam domus vult habitare, & alterius etiam partẽ conducere, cogere poteſt alterum ſibi locare. ibid. nu. 14.
Socius de parte domus communis tenetur, vel recipere penſionem, vel conductorem. ibid. num. 15.
Socium poſſe vti re communi inuito ſocio, quando prohibentis nihil intereſt. ibid. num. 18.
Socium non poſſe locare domum communem locari non ſolitam. ibid. nu. 22.
Socius omnium bonorum fidem non facit pro ſocio, cùm de re ipſa cõmuni agitur. caſ. 474. nu. 2. fol. 378
Socius omnium bonorum fidem facit in cauſa ſocij, cùm diuerſa eſt cauſa defenſionis. ibid. nu. 3.
Socium poſſe examinari pro ſocio, cùm de re nõ communi agitur. ibid. num. 4.
Socius rei ſingularis ferre poteſt teſtimonium pro altero ſocio, ſi modò agitur de parte alterius ſocij. ibid. num. 5.
Socius incidentis ſocietatis probat pro ſocio, cùm de parte ſocij agitur. ibid. num. 8.
Socius magna affectione deuinctus ſocio, an pro eo fidem faciat, ſi de eius tota portione ſit lis. ibi. nu. 9.
Socius fidem facit pro ſocio, cùm fuit ab aduerſario productus. ibid. num. 11.
Socius probat pro ſocio, cùm eſt contentio cum tertio ſocio. ibid. num. 12.
Socius particeps criminis, ad fauorem ſocij criminis non probare. ibid. num. 13.
Socius criminis an probet contra ſocium. ibid. nume. 15.
Socium criminis regulariter interrogari non poſſe, de participibus & conſocijs. ibid. num. 18.
Socius in crimine furti nõ poteſt interrogari de participibus & conſocijs. ibid. num. 20.
Socium in crimine falſi non poſſe interrogari de participibus. ibid. num. 21.
Item nec in crimine homicidij. ibid. num. 22.
Item nec in crimine adulterij. num. 23.
Socius criminis qui non poterat interrogari de participibus, ſi fuit interrogatus an fidem faciat. ibid. num. 24.
Socius criminis aliàs nõ interrogandus de conſocijs inditium non facit ad torturam contra nominatum, etiamſi adſit aliud inditium. ibid. num. 26.
Socius criminis læſæ Maieſtatis interrogari poteſt de conſocijs & participibus. ibidem. num. 27.
Item & in crimine hæreſis. num. 28.
Item & in crimine conſpirationis. num. 29.
Item & in crimine ſacrilegij. num. 30.
Item & in crimine ſimoniæ. num. 31.
Item & in crimine Aſſaſsinij. num. 32.
Item & in crimine maleficio. num. 33.
Socius criminis falſæ monetæ interrogari poteſt de participibus & conſocijs. ibid. num. 35.
Item & de crimine occulto. num. 36.
Item & de crimine commiſſo à ſeruo in necem domini. ibid. num. 37.
Item & in crimine lenocinij. num. 38.
Item & in crimine corrupti teſtis. num. 39.
Socij criminis teſtimonium non facere inditium ad torturam contra conſocium à ſe nominatum, niſi alia inditia concurrant. ibid. num. 44.
Socij criminis nominatio debet eſſe facta in tortura, vt inditium faciat contra ſocium nominatum. caſu 474. num. 50. fol. 377
Socius criminis vt probet contra ſocium debet interrogari à Iudice. ibid. num. 53.
Item debet eſſe bonæ famæ, hoc eſt, de alio crimine non infamatus. ibid. num. 54.
Item non inimicus nominatus. num. 55.
Item ſua ſpontè non debet deponere. ibid. num. 56.
Socius criminis fidem nõ facit contra ſe nominatum ſocium, quando non veriſimilia deponit. ibid. nume. 58.
Socius criminis iurare an debeat, cùm nominat aliũ criminis ſocium & participem. ibid. num. 60.
Socius criminis an probet contra ſocium, ſi veritas aliundè haberi poteſt. ibid. num. 62.
Socius criminis fidem facit contra ſocium nominatum, ſi alius idoneus teſtis concurrit. ibid. nu. 64.
Socius criminis quando deponit tanquam teſtis, probat contra ſocium. ibid. num. 65.
Socius criminis probat cõtra ſocium, quando de crimine ciuiliter agitur. ibid. num. 66.
Socius criminis probat contra tertium, vt ſi agitur de partu ſuppoſito contra illum, qui aſſeritur ſuppoſitus. ibid. num. 67.
Societas æqualitatem ſummè deſiderat. caſ. 420. nume. 53. fol. 344
SODOMIAE pœna ordinaria temperatur in ætate minori. caſ. 329. num. 5. fol. 274
Sodomiam committere tẽtans punitur. idem in tentante coire cum brutis. caſu 360. numero 59. & 61. fol. 294
Sodomitam dici, etiam qui fœminã contra naturam carnaliter cognouit. caſ. 286. num. 5. fol. 246
Sodomitam dici, etiam qui cum brutis coiuit. ibid. num. 7.
Sodomitas infames eſſe. ibid. num. 8.
Sodomitas bonis priuari. ibid. num. 9.
Sodomitas & paſſos muliebria inteſtabiles eſſe. ibid. num. 10.
Sodomitarum crimen peſsimum in lege antiqua appellatur. ibid. num. 11.
Sodomitæ olim deportabantur ob ſolam attentationem. ibid. num. 20.
Sodomitas morte mulctandos eſſe. ibidem. numero 1.
Sodomitas Iure Pontificio excommunicari. ibid. nume. 2.
Sodomitis aſsignandos nõ eſſe Aduocatos, vt defendantur. ibid. num. 13.
Sodomiam tentans, ſeu maſculorum pudicitiam fœdare, aut extra anum polluens, Iudicis arbitrio punitur. ibid. num. 16, 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Solennitatem præsumi ex cursu decennij. cas. 433. nume. 24. fol. 358
Solennitates adhiberi in testamentis ad euitandum falsitates. cas. 486. num. 1. fol. 383
Solonis lex de cadaueribus & sepulchris non violandis. casu 387. num. 4. fol. 361
Solonis lex permittens cum masculis concubere. casu 286. num. 25. fol. 246
Solutio cedere debet in causam antiquiorem. cas. 493. num. 19. fol. 384
Solutio cedit pro rata in omnem causam. ibid. nu. 20.
Solutio simpliciter facta non dicitur facta pro ea causa, quæ continet solam obligationem naturalem. ibid. num. 21.
Sortilegiũm hæresim dum sapit manifestam, pœna hæresis plectitur. cas. 388. num. 4. fol. 317
Sortilegij non manifesti pœna in laicum de Iure Ciuili. ibid. num. 5.
Sortilegij non manifesti pœna in laicum in foro conscientiæ. ibid. num. 6.
Sortilegio diuinatiuo vtens, qua pœna puniatur. ibi. num. 16.
Sortilegos Iudicis arbitrio aliquando puniri. ibid. num. 1.
Sortis iudicio locus non est, quãdo vnus contendentium dissentit. cas. 442. num. 11. fol. 362
Sortis iudicium cessat partibus nõ consentientibus. ibid. num. 12.
Species facti egregia, quæ Papiæ euenit. cas. 237. nu. 32. fol. 224
Speciem generi derogare. quæstio. 97. numero 2. folio 71.
SPOLIATIONIS exceptionem dilatoriam. cas. 240. num. 4. fol. 226
Spoliato obijci non posse exceptionem altiorem indaginem requirentem. cas. 20. num. 2. fol. 81
Spoliatum esse ante omnia restituendum. ibid. nume. 1.
Spoliatum de facto, esse de facto restituendum. q. 7. num. 74. fol. 6
Sponso & Sponsæ asserentibus sponsalia inuicem contraxisse, creditur. cas. 103. num. 1. fol. 132
Sponsalia dissolui plerunq; iustis de causis. casu 455. num. 1. fol. 367
Sponsalia dissoluuntur ob odium capitale inter sponsum & sponsam. ibid. num. 3.
Sponsalia ob causam fornicationis dissolui. ibid. nume. 5.
Sponsalia dissolui ob absentiam & vagationem sponsi. ibid. num. 7.
Sponsalia dissolui ob lapsum tempus ad contrahendum matrimonium. ibid. num. 8.
Sponsalia dissolui si eorum vnus alteri nupsit. ibid. num. 9.
Sponsalia dissolui ob ingressum religionis. ibid. nume. 10.
Sponsus intra quod tempus debeat ingredi religionem, vt à sponsalibus dicatur recessum. ibid. nu. 11.
Sponsalia dissolui, si maior effectus non consentit. ibi. num. 12.
Spurcans aquas, qua pœna plectatur. cas. 385. num. 2. fol. 315
Spurio alimentorum causa tantùm licet relinquere, quantum alimenta requirunt, & non vltra. cas. 182. num. 33. fol. 174
Spurio an possit deferri iuramentum in supplementum probationum. cas. 464. num. 16. fol. 373
Spurios esse infames. ibid. num. 17.
Imò ex aliorum sententia infames non esse. ibid. numero 18.
STATVTVM Mediolani c. 75. sub Rubr. de responsione facienda certis interrogationibus. declaratur. casu 51. num. 41. fol. 39
Statutum Mediolani cap. 23. sub Rubr. de damno & interesse. declaratur. casu 208. nume. 7. & 13. folio 207
Statutum Mediolani. c. 15. sub Rubr. de sacramento super expensis & damnis promissis, enucleatur. ibid. num. 8.
Statutum Mediolani cap. 317. sub Rubr. De fide danda libro tutoris. declaratur. casu 173. num. 2. folio 107
Statutum Mediolani cap. 312. sub Rub. De vxore defuncti alimentanda. declaratur. cas. 169. nume. 6. fol. 165
Statutum Mediolani 58. sub Rub. De sapientibus dandis. declaratur. cas. 167. num. 10. fol. 164
Statutum Mediolani 218. sub Rub. Quòd pro depositis Nobiles teneantur. declaratur. cas. 66. nume. 5. fol. 103
Statutum Mediolani c. 215. sub Rubr. Quòd deposita, contestationes, &c. & statutum cap. 237. sub Rubr. Quòd præteritis sex mensibus. enucleatur. cas. 50. num. 23. fol. 91
Senatum Mediolanense sola inspecta æquitate & veritate causas diffinire. quæstio. 50. numero 5. folio 31
Statutum Mediolani de excussionibus. declaratur. q. 51. num. 13. ibid.
Statutũ Mediolani c. 26. de dilationibus. declaratur. cas. 52. num. 20. fol. 94.
Statutum Mediolani c. 243. sub Rub. de ijs, qui nõ possunt capi ratione ætatis. declaratur. cas. 117. nu. 6. fol. 144
Statutum Mediolani. c. 34. sub Rub. Quando mouetur lis vel causa contra absentes. declaratur. cas. 2. num. 14. fol. 75
Statutum Mediolani 84. sub Rubr. de pœna negantis positionem filiationis. declaratur. casu 186. nu. 17. fol. 181
Statutum Mediolani cap. 25. sub Rubr. Quòd victus victori condemnetur in expensis. declaratur. casu 177. num. 17. fol. 172
Statutum Mediolani c. 43. sub Rubr. de damno & interesse. declaratur. cas. 119. num. 3. fol. 145
Statutum Mediolani 84. sub Rubr. Quod per testes non possit probari bannum. declaratur. casu 48. num. 8. fol. 89
Statutum Mediolani c. 47. sub Rub. de summaria ratione facienda, ibi, & miserabilium personarum. declaratur. cas. 66. num. 7. fol. 103
Statutum Mediolani 129. sub Rub. qualiter intelligatur hæc dictio, circa. declaratur. casu 46. nume. 6. fol. 88.
STATVTVM Papiæ 69. in criminalib. de pœnis banni, qua ratione fundetur, cur fideiussor bãniti occidi non possit: & de illius statuti obscuri interpretatione. q. 90. num. 40. fol. 66
Statutum Papiæ 33. in ciuilibus, sub Rub. Quod nullus ius dicens Papiæ post eius officium cogatur de quibusdam reddere testimonium. declaratur. q. 73. num. 33. fol. 47
Statutum Papiæ 7. iterum declaratur. & alia infrà. casu 337. num. 6. fol. 277
Statutum Papiæ 42. in ciuilibus, sub Rub. Quod credatur iuramento damnum passi, explicatum. q. 45. num. 11. fol. 29
Statutum Papiæ 66. De regimine potestatis. sub Rub. De syndicatu D. potestatis Papiæ. declaratur. casu 339. num. 12. fol. 279

Statu-

Statutum Papiæ 9. iam suprà relatum, declaratur. casu 303. num. 29. fol. 255
Statutum Papiæ in ciuilibus 3. sub Rubr. De quibus summariè cognoscatur, explicatum. q. 44. num. 9. fol. 28.
Statutum Papiæ in ciuilibus 48. sub Rubr. de fideiussoribus exonerandis. declaratur. casu 41. num. 4. fol. 86.
Statutum Papiæ 27. in criminalibus sub Rub. de pœna furis nõ habere locum contra expilatorem hæreditatis. cas. 300. num. 4. fol. 252
Statutum 3. Papiæ in ciuilibus, de causis summarijs declaratur. q. 21. num. 6. fol. 15
Statutum Papiæ 46. sub Rubr. Quòd adhibeatur fides instrumentis extractis. declaratur. casu 187. num. 15. fol. 183
Statutum Papię in ciuilibus sub Rub. de bestijs aratorijs. declaratur. cas. 378. num. 9 fol. 312
Statutum Papiæ 77. in ciuilib. sub Rub. de pœna vendentis, vel alienantis rem sine commemoratione fictus. declaratur, cas. 381. num. 8. fol. 314
Statutum Papiæ 34. in criminalibus, sub Rub. de pœna incendiarij. declaratur. casu 329. numero 17. fol. 274
Statutum Papiæ 96. in ciuilibus, sub Rubric. Quod ad successionem, &cæt. & statutum 47. de modo dandi curatorem. declarantur. casu 150. nume. 33. fol. 157
Statutum 4. Papiæ in criminalibus, sub Rubr. Qualiter in inquisitionibus, accusationibus, &c. dum non admittit excusationem, bannitum fuisse occisum, qua ratione sit editum. quæst. 80. num. 138. fol. 54.
Statutum Papiæ 4. in criminalibus, exponitur. ibid. num. 55.
Statutum Papiæ 147. in ciuilibus, sub Rub. De rebus immobilibus in non subditum transferendis. declaratur. cas. 276. num. 15. fol. 242
Statutum Papiæ 67. in casibus sub Rub. Quod nullus corporali pœna puniatur. latè declaratur. ibidem. num. 23.
Statutum Papiæ 66. in criminalibus, sub Rubr. Pœna communium terrarum, & territorij Papiæ, &c. & statuta 53. 54. 56. in criminalibus. declarantur. q. 12. num. 3. fol. 12
Statutum Papiæ 57. de pœna superstitis, vel custodis. declaratur. cas. 302. num. 9. fol. 254
Statutum Papiæ 66. in criminalibus, sub Rub. De pœna communium & terrarum. declaratur. cas. 345. num. 15. fol. 284
Statutum Papiæ 13. De regimine potestatis. sub Rub. de pœna iusdicentis, vel officialis. declaratur. casu 339. num. 4. fol. 279
Statutum Papiæ 24. in criminalibus, sub Rubric. de pœna eius, qui carnaliter cognouerit monialem. declaratur. cas. 389. num. 28. fol. 318
Statutum Papiæ 66. De regimine potestatis. sub Rub. De Syndicatu D. potestatis. declaratur. casu 345. num. 6. fol. 284
Statutum Papiæ 98. in ciuilibus, sub Rub. Quòd fœmina maritata. &c. declaratur. casu 185. nume. 34. fol. 179
Statutum Papiæ 6. in ciuilibus. De exequutione instrumenti. correctorium Iuris Communis esse, & ob id strictam interpretationem recipere. casu 17. num. 2. fol. 80
Statutum Papiæ 68. in criminalibus, sub Rub. De pœna & arbitrio D. potestatis. declaratur. q. 86. nu. 18. fol. 62.
Statutum Papiæ 7. in criminalibus, sub Rubr. Quòd ius dicens inculpato, teneatur fidantiam. declaratur. & alia paulò post. q. 81. num. 11. fol. 60
Statutum Papiæ 7. in criminalibus, sub Rubr. Quòd ius dicens inculpato. declaratur. casu 330. num. 6. fol. 274
Statutum Papiæ 37. in criminalibus, sub Rubric. De pœna Notariorum. declaratur. casu 310. nume. 9. fol. 259
Statutum Papiæ 66. in criminal bus, sub Rub. de pœna communium terrarũ territorij. interpretatur. cas. 208. num. 11. fol. 207
Statutum Papiæ 36. in criminalibus, sub Rubric. De pœna Notariorum. declaratur. casu 306. num. 28. fol. 258
Statutum Papiæ 30. in criminalibus, sub Rub. de pœna illius, qui celauerit sibi nomen. declaratur. casu 318. num. 27. fol. 266
Statutum Papiæ 39. in criminalib. sub Rub. de pœna corrumpentis officiales. declaratur. & alia infrà. cas. 342. num. 24. fol. 281
Statutum Papiæ 9. iam relatum declaratur. casu 303. num. 42. fol. 255
Statutum Papiæ 28. in criminalib. sub Rubr. De pœna robatoris. declaratur. ibid. num. 43.
Statutum Papiæ 98. in ciuilibus, sub Rubr. Quòd fœmina maritata, &c. declaratur. casu 211. nume. 1. fol. 210
Statutum Papiæ 119. in ciuilibus, sub Rubr. de modo & forma obligandi filiumfamilias minorem exponitur, ibid. num. 2.
Statutum Papiæ primum in ciuilibus, de causa consultori transmittenda. declaratur. cas. 236. num. 1, fol. 223
Statutum Papiæ 17. in criminalibus, sub Rubric. De pœna Notariorum. declaratur. casu 309. nume. 3. fol. 259
Statutum Papiæ 119. in ciuilibus, sub Rubr. de modo & forma obligandi minorem. declaratur. cas. 171. num. 32. fol. 167
Statutum Papię 96. in ciuilibus, de lucro dotis, locum etiam habere, cùm tutor cum eius pupilla matrimonium contrahit. cas. 194. num. 14. fol. 187
Statutum Papiæ 21. in criminalibus, sub Rub. de pœna homicidij, an locum etiam habeat contra plures vulnerantes, & quomodo. casu 362. nume. 9. fol. 302
Statutum Papiæ 31. in criminalib. sub Rubr. de pœna illius, qui violentiam fecerit alicui in eius possessione. declaratur. cas. 354. num. 37. fol. 291
Statutum Papiæ in ciuilibus, 145. sub Rub. de immunita. concess. propter nume. 12. liber. declaratur. cas. 379. num. 10. fol. 313
Statutum Papiæ 69. in criminalibus, sub Rub. de pœna banni. declaratur. q. 90. num. 27. fol. 66
Statutum Papiæ 13. in criminalibus, sub Rub. de pœna accusantis falsò. declaratur. casu 322. num. 6. folio 270
Statutum Papiæ 27. in criminalibus, sub Rub. de pœna furis. quãdo pro fure admittat Procuratorem. q. 80. num. 117. fol. 54
Statutum Papiæ 66. in criminalib. sub Rub. de pœna communium terrarum territorij. declaratur. casu 222. num. 24. fol. 217
Statutum Papiæ, 13. in criminalib. sub Rub. de pœna accusantis falsò, &c. non admittere Procuratorem pro reo illius criminis accusato, & si pœna mixta indicenda sit. q. 80. num. 18. fol. 54
Statutum Papiæ 37. in criminalibus, sub Rubric. De pœna Notariorum, &c. explicatur. ibidem. numero 25.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Statutum Papiæ 17. in criminalibus, ſub Rub. de pœna facientis, inſultum. declaratur. ibidem. numero 30.
Statutum Papię 21. in criminalib. ſub Rubr. de pœna illius, qui homicidium commiſerit. declaratur. caſu 357. num. 11. fol. 293
Statutum Papiæ 19. in criminalibus, ſub Rub. de pœna illius, qui vulnerauerit. declaratur. caſ. 329. nume. 10. fol. 274
Statutum Papiæ 69. in criminalibus, ſub Rub. de pœnis banni. punit occidentem bannitum proditoriè. q. 90. num. 51. fol. 66
Statutum Papiæ 19. in criminalib. ſub Rub. de pœna illius, qui vulnerauerit. declaratur. caſ. 263. nu. 30. fol. 236
Statutum Papiæ 25. in ciuilibus, ſub Rub. de compromiſsis. declaratur. caſ. 339. num. 8. fol. 279
Statutum Papiæ 27. in criminalib. ſub Rub. de pœna furis. declaratur. caſ. 295. num. 21. fol. 251
Statutum Papiæ, de regimine poteſtatis, 28. ſub Rub. de electione poteſtatis & eius familiæ. declaratur. caſu 253. num. 4. fol. 230
Statutum Papiæ 28. in ciuilibus, ſub Rub. de reſponſionibus fiendis poſitionibus. caſ. 251. num. 2. declaratur. fol. 229
Statutum Papiæ 20. 21. in criminalibus, quod homicidas & vulnerantes punit, ebrios non comprehendit. caſu 326. num. 3. fol. 272
Statutum Papiæ 14. in criminalibus, ſub Rub. de pœna eius, qui in Deum vel Sanctos blaſphemando, &c. declaratur. caſu 375. num. 20. fol. 309
Statutum Papiæ 64. in ciuilibus, ſub Rubr. de ceſsione fienda. declaratur, non habere locum in vniuerſitate. caſ. 283. num. 14. fol. 178
Statutum Papiæ 18. in criminalibus, ſub Rub. de pœna illius, qui vulnerauerit. declaratur. caſu 277. num. 9. fol. 242
Statutum Papiæ 9. in criminalib. ſub Rubr. Quo caſu inculpatus, non procedit, ſi carceratus ſemel aufugit. caſ. 303. num. 11. fol. 255
Statutum Papiæ 9. in criminalib. ſub Rub. Quo caſu inculpatus. declaratur. ibid. num. 24.
Statutum Papiæ 9. in criminalibus, ſub Rubri. Quo caſu inculpatus de maleficio declaratur. ibidem. num. 7.
Statutum Papiæ 9. in criminalibus, ſub Rub. quo caſu inculpatus de maleficio incarceretur. declaratur. caſ. 305. num. 10. fol. 257
Statutum Papiæ 21. in criminalibus, ſub Rub. de pœna illius, qui homicidium commiſerit. declaratur. caſu 324. num. 4. fol. 272
Statutum Papiæ 57. in criminalibus, ſub Rub. de pœna ſuperſtitis vel cuſtodis carcerũ. declaratur. caſ. 302. num. 3. fol. 254
Statutum Papiæ 37. in criminalibus, ſub Rubric. de pœna Notariorum. declaratur. caſu 33. numero 3. fol. 260
Statutum Papiæ 105. in ciuilibus, ſub Rubric. de beſtijs aratorijs. declaratur. caſu 378. num. 16. folio 312
Statutum Papiæ 66. in criminalibus, ſub Rub. de pœna communium terrarum territorij. declaratur. caſ. 222. num. 7. fol. 217
Statutum Papiæ 47. de modo dandi curatorem. declaratur. caſ. 150. num. 8. fol. 157
Statutum Papiæ 44. in criminalibus, ſub Rubr. De pœna portantis arma. declaratur. caſ. 394. nu. 37. fol. 324
Statutum Papiæ 44. in criminalibus, declaratur. ibi. num. 46.
Statutum Papiæ 94. in ciuilibus, ſub Rubr. in quantum & qualiter mater, &c. dum excludit matrem à ſucceſsione, eam tamen non excludit à tutela. caſu 150. num. 37. fol. 156
Statutum Papiæ in criminalibus, ſub Rub. de pœna communium terrarum. exponitur. caſ. 80. num. 5. fol. 110
Statutum Papiæ primum in ciuilibus, verſic. quòd à ſententia lata. declaratur. caſu 227. nume. 5. folio 219
Statutum Papiæ 10. in ciuilibus, ſub Rub. de citationibus fiendis. declaratur. ibid. num. 6.
Statutum Papiæ 147. in ciuilibus, ſub Rub. de modo dandi curatorem bonis vacantibus. declaratur. caſ. 150. num. 3. fol. 156
Statutum Papiæ 57. ſub Rub. de pœna ſuperſtitis, vel cuſtodis carcerum. in fine. declaratur. q. 88. nu. 26. fol. 64.
Statutum Papiæ 129. in ciuilibus, ſub Rub. quod volentes fieri ciues. declaratur. caſu 155. nume. 5. folio 159
Statutum Papiæ 37. in criminalib. ſub Rubr. de pœna Notariorum, dum punit vtentes falsò, quomodo intelligatur. caſ. 315. num. 4. fol. 261
Statutum Papiæ 13. in criminalib. declaratur. caſ. 321. num. 22. fol. 269
Statutum Papiæ in criminalibus, ſub Rubr. de pœna furis. declaratur. caſ. 319. num. 13. fol. 274
Statutum Papiæ 53. in criminalibus, ſub Rub. de pœna Conſulis communitatis. declaratur. caſ. 323. nume. 14. fol. 271
Statutum Papiæ 21. in criminalibus, ſub Rub. de pœna illius, qui homicidium commiſerit, declaratur, non procedere in ætate minori. caſu 329. nume. 8. fol. 274
Statutum Papiæ 13. in criminalibus, ſub Rub. de pœna accuſantis falsò vel denuntiantis. declaratur. caſu 321. num. 10. fol 269
Statutum Papiæ 46. in criminalibus, ſub Rub. de pœna illius, qui luſerit ad taxillos. declaratur. caſ. 399. num. 23. fol. 33
Statutum Papiæ 27. in criminalib. de pœna furis. declaratur. ibid. num. 24.
Statutum Papiæ in ciuilib. ſub Rub. quod nominans dominum in iudicio, &c. declaratur. caſ. 476. nume. 6. fol. 381
Statutum Papiæ 90. in ciuilibus. Quod maritus non poſsit eius vxorem inſtituere. declaratur. caſ. 459. num. 19. fol. 370
Statutum Papiæ 69. de pœnis banni, item declaratur. q. 90. num. 42. fol. 66
Statutum Papiæ 21. in criminalib. ſub Rubr. de pœna illius, qui homicidium commiſerit. declaratur. caſu 284. num. 28. fol. 244
Statutum Papię 37. in criminalib. ſub Rubr. de pœna Notariorum. declaratur. caſ. 315. num. 19. fol. 262
Statutum Papiæ 52. in ciuilibus, ſub Rubr. de pœna communium terrarum. declaratur. caſu 180. nume. 25. fol. 173
Statutum Papiæ 31. in criminalib. ſub Rubr. de pœna eius, qui violentiam alicui fecerit in eius poſſeſsione. declaratur. caſ. 351. num. 4. fol. 287
Statutum Papiæ 82. in criminalib. ſub Rubr. de anothomia fienda, cum Iure Communi conuenire. caſu 285. num. 11. fol. 245
Statutum Papiæ 19. in criminalibus, de pœna illius, qui vulnerauerit. declaratur. caſu 303. num. 33. folio 255
Statutum Papiæ 4. in criminalib. ſub Rub. qualiter in inquiſitionibus, &c. nõ admittere Procuratorem pro reo ad allegandum exceptiones. quod ibidem declaratur. q. 80. nu. 78. fol. 54
Statutum Papiæ in ciuilibus, nu. 30. ſub. Rub. quòd mors & filiatio, declaratur. caſu 89. nu. 94. fol. 118
Statutum Papiæ 7. in criminalibus, ſub Rubr. Quòd iuſdicens teneatur inculpato dare fidantiam, declaratur. caſu 337. nu. 3 fol. 277
Statutum Papiæ 13. in criminalibus, ſub Rubric. de pœna illius qui homicidium commiſerit, declaratur. caſu 325. nu. 13 fol. 272
STATVTVM Patauinum ſub Rub. de maleficijs, ca. vt veritas, & c. omnes forbannitos. declaratur. & alia infra. caſu 337. nu. 4 fol. 277
Statutum Patauinum ſub Rubric. de ſucceſsionibus mulierum, c. ſtatuimus quòd omnes, declaratur. caſ. 218. nu. 7 fol. 215
Statutum Patauinum ſub Rubric. de fugitiuis. capit. Dominus poteſtas, declaratur. caſu 337. numer. 18 fol. 277
Statutum Patauinum ſub Rubric. de cauſis miſerabilium, verſi. & ne aduocati, declaratur. caſu 369. nume. 5 fol. 306
Statutum Patauinum ſub Rub. de fide inſtrumentorum abbreuiatorum. capit. ſi aliqua abbreuiatura, declaratur. caſ. 187. nu. 16 fol. 183
Statutum Patauinum ſub Rub. de Maleficijs. c. Poteſtas. declaratur. caſu 365. nu. 17 fol. 305
Statutum Patauinum ſub Rubric. de ſucceſsionibus mulierum. dum vult fœminas debere condecenter dotari, declaratur. ſic ſtatutum Mediolani cap. 278. ſub Rubr. qualiter maſculi deſcendentes, &c. caſ. 149. nu. 37 fol. 154
Statutum Patauinum ſub Rub. de Maleficijs. capitul. vbicunque ſtatuta. declaratur. caſu 145. numer. 8. fol. 153
Statutum Patauinum ſub Rubr. quibus liceat acquirere bona, c. nullus hominum. declaratur. caſu 281. nu. 6 fol. 143
Statutum Patauinum ſub Rub. de verbis inuriofis. c. 1. in fine, declaratur. caſu 364. nu. 17 fol. 304
Statutum Patauinum ſub Rub. de alienationib. cap. 1. Quo bona minoris alienari permittitur, declaratur, & paulò infrà. caſ. 171. nu. 32 fol. 167
Statutum Patauinum ſub Rubric. de alienationibus. cap. 1. extenditur procedere etiam quò ad tranſactionem. ibid. nu. 41
Statutum Patauinum ſub Rub. de armis. cap. euntes. declaratur. caſu 394. nu. 61 fol. 323
Statutum Patauinum ſub Rubric. de carceribus. capitul. ſtatuimus de præſenti. declaratur. caſu 235. nu. 28. fol. 222
Statutum Patauinum ſub Rubr. de alienationibus & obligationib. c. ſtatuimus. latè declaratur. caſu 260 num. 28. fol. 234
Statutum Patauinum ſub Rubri. de obliga. capitul. ſi aliquis emit poſſeſsionem, declaratur. caſu 39. n. 28 fol. 85
Statutum Patauinum ſub Rubric. de ordine procedendi. capitul. in diffinitiuis. declaratur. caſu 236. nu. 2 fol. 223
Statutum Patauinum ſub Rub. de adulterio non valere. caſ. 453. nu. 11 fol. 366
Statutum Patauinum ſub Rubric. de obligationibus, cap. contractus. qui loquitur, declaratur. caſu 235. nu. 19 fol. 222
Statutum Patauinum ſub Rub. de armis. c. ſi quæ arma vetita. declaratur. caſu 394. nu. 56 fol. 323
Statutum Patauinum ſub Rubric. de alienationibus. c. 1. in illis verbis, alienationem eſſe minori potius vtilem quàm damnoſam, declaratur. libro 2. centur. 2. caſu 171. numero 64. fol. 167
Statutum Patauinum ſub Rub. de poſſeſſ. turb. ca. qui per ſe vel alium, declaratur. caſu 386. nu. 6 fol. 315
Statutum Patauinum ſub Rubric. de cauſis miſerabilium, declaratur. caſu 66. nu. 2 fol. 103
Statutum Patauinum c. ad calumnias reprimendas, declaratur. caſ. 69. nu. 7 fol. 106
Statutum Patauinum ſub Rubric. de alienationibus. cap. extenditur etiam ad compromiſſum. caſu 171 nu. 45. fol. 167
Statutum Paduæ antiquum abrogatum, quo pœna ſola pecuniaria Clericos occidentibus imponebatur. q. 80. nu. 14. fol. 53
Statutum Papiæ 38. in criminalibus, ſub Rubr. de pœna officialis delinquentis in officio, declaratur. ibid nu. 15
Statutum Patauinum ſub Rub. de raptu mulierum. c. Iudæus. declaratur. caſ. 290. nu. 17 fol. 249
Statutum Patauinum ſub Rubric. de poſſeſsione turbata, c. Quicunque vendiderit, declaratur. caſu 381. nu. 17 fol. 314
Statutum Patauinum ſub Rub. de carceribus. c. Nullus audeat, declaratur. caſu 301. nu. 24 fol. 253
Statutum Patauinum ſub Rubric. de fide inſtrumentorum abbreuiatorum. capitul. ſi aliqua. & capitul. & vbicumque, declaratur. caſu 187. numero 28. fol. 182
Statutum Patauinum ſub Rubric. de alienationibus & obligationibus. capitul. 1. dum prohibet diuiſionem bonorum minoris, declaratur. caſu 171. nu. 38. fol. 167
Statutum Patauij ſub Rubric. de verbis iniuriofis, capitul. 1. & 2. & ſub Rubric. de iniuriantibus officiales. capitul. 1. 2. 3. declarantur. caſu 263. nume. 33. fol. 236
Statutum Patauinum ſub Rubr. de blaſphemantibus Deum, declaratur. caſ. 376. nu. 7 fol. 310
Statutum Patauinum ſub Rubric. de alienationibus. c. 1. corrigit Ius Cõmune, dum concedit minorem ſine decreto poſſe donare propter nuptias, & dotem conſtituere. caſ. 171. nu. 49. fol. 167
Statutum Patauinum ſub Rubric. de raptu mulierum. capitul. ſi quis carnaliter. declaratur. caſu 293. nume. 5. fol. 250
Statutum Patauinum ſub Rubric. de raptu mulierum. capitul. qui aliquam mulierem, declaratur. caſu 287. nu. 5. fol. 247
Statutum Patauinum ſub Rub. de fugitiuis, declaratur. caſ. 87. nu 23 fol. 114
Statutum Patauinum ſub Rub. de blaſphemantibus, c. 1. declaratur. caſu 375. nu. 22 fol. 309
Statutum Patauinum ſub Rubric. Quòd villa teneatur de damno dato in villa, declaratur. caſu 87. nume. 4 fol. 109
Statutum Patauinum ſub Rubric. de carceribus. capitul. Capitaneus. declaratur. caſu 302. numero 4. fol. 254
Statutum Patauinum ſub Rubr. Quòd pater non teneatur dare partem filio. c. vlti. declaratur. libro 2. cent. 2. caſ. 116. nu. 5 fol. 144
Statutum Patauinum ſub Rub. de blaſphemantibus, c. 1. declaratur. caſ. 375. nu. 9 fol. 309
Statutum Patauinum de conſilio ſapientis, in eius comitatu obſeruari. q. 99. nu. 25 fol. 72
Statutum Patauinum ſub Rub. de accuſationibus. caquilibet. declaratur. caſ. 321. nu. 16 fol. 269
STATVTVM Bononiæ ſub Rubric. de quibus cauſis ſummariè, &c. declaratur. quæſt. 44. numero 8. fol. 28.
Statutum Bononię in criminalibus. ſub Rubri. de inquiſitio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quisitionib.&c.declaratur.q.37.nu.3. fol.23
Statutum Bononiæ sub Rubric. In quibus casibus reus debeat stare detentus.declaratur. q.80.nu.137 fol.54
Statutum Bononię sub Rub. Quot homines possint inculpari de morte.declaratur.ibid.nu.124
Statutum Bononiæ sub Rubri. in quibus reus debeat stare de tentus,declaratur.ibid. nu.72
Statutum Bononię sub Rub.de falsa moneta,declaratur.cas.316.nu.21 fol.263
Statutum Bononiæ sub Rub.de falsa moneta,declaratur.ibid.nu.11
Statutum Bononiæ sub Rub. de adulterio, declaratur.casu 290.nu.14 fol.249
Statutum Bononiæ sub Rubr.de pœna homicidij,declaratur.cas.362.nu.21 fol.302
Statutum Bononiæ artificum firici declaratur. casu 498.nu 43. fol.389
Statvtvm Veronæ lib.3.cap.36.sub Rubric.Quòd de vno vulnere de quo quis,&c.declaratur. cas.362 nu.13. fol.346
Statutum Veronæ lib.3.cap.50. sub Rub. Qui produxerit falsum instrumentum, declaratur. casu 315. nu.5 fol.262
Statutum Veronæ libr.2.capitul.sub Rub.de testibus & eorum numero,declaratur. casu 249. numero 8. fol.229
Statutum Veronæ lib.3.cap.49.sub Rubri. qui falsum testimonium dixerit,declaratur. casu 306.num.34. fol. 258
Statutum Veronæ libr.3.capit.26.sub Rubr.qui verba iniuriosa dixerit,& cap.vigesimooctauo,vigesimonono , declarantur. casu 263. numero 31. folio 236
Statutum Veronæ libro 3.capitul. 51.sub Rubric. qui accusationem falsò fecerit,declaratur.casu 311.nume.14 fol.269
Statutum Veronæ libr.3.capit.3.sub Rubr.de ponendis & non ponendis ad tormenta,declaratur. casu 270.nu.24 fol.240
Statutum Veronæ lib.3.capitul.72.sub Rubr. qui carceratis dant consilium, declaratur. casu 301.nu.19. fol. 253
Statutum Veronæ libro 3. capitul. 51.sub Rubric.qui accusationem de falsò fecerit,&c.114.sub Rub.qui succubuerit in accusis,declaratur.casu 322.num.7. fol.270
Statutum Veronæ libro 2. capitul. 21. sub Rubric. de inbreuiaturis releuandis , declaratur. casu 187. nu.13. fol.183
Statutum Veronæ libro tertio, capitulo quadragesimoprimo sub Rub. qui carnaliter cognouerit, declaratur.cas.291.nu.8 fol.249
Statum Veronæ lib.3.cap.40. sub Rubric. Qui casu,& non præmeditatè hominem occiderit,declaratur. caſ.324.nu.13 fol.272
Statutum Veronæ libr.3.cap.102. sub Rubri. de pœna cauantis,seu extirpantis terminos,declaratur. cas. 393.nu.14 fol.322
Statutum Veronæ libr.3.cap.50. sub Rub. Quòd producens falsum instrumentum, ibi, & teneatur per sacramentum dicere causam , declaratur. casu 315. nu.29 fol.262
Statutum Veronæ libro 3.capitul.61.sub Rubri. Qui ruperit pacem bannito,declaratur. quæst.90.nu.52 fol.66
Statutum Veronæ libro 3. capitul. 77. sub Rubric. de damnis datis & bannitis,declaratur. casu 345.nu.17 fol. 284
Statutum Veronæ lib.2.cap.122. sub Rubric.de compromiss. declaratur.casu 339.numero 9 fol.279
Statutum Veronæ & Ferrarię liberum arbitriũ Prætoribus tribuens,quomodo intelligatur.qu.13.nume.6 fol.12
Statutum Veronæ libr.2. capit.182.sub Rubric.de immun.haben. duodecim filios, declaratur. casu 373 nu.11 fol.313
Statutum Veronæ lib.3.cap.49. sub Rubr. qui falsum testimonium dixerit,declaratur.casu 307. nume.8. fol.259
Statutum Veronæ libro 3.capitul.39. sub Rubric.Qui homicidium fecerit declaratur. casu 360.num.120 fol.295
Statutum Veronæ libro 1. capitul.26. sub Rubric. de Iudæis fœnerantibus.declaratur. casu 235. num.17 fol.223
Statutum Veronæ lib.2.capit.99.sub Rub.Quòd nulla mulier constante matrimonio , &c. explanatur. caſ.211.nu.3 fol.210
Statutum Veronæ libr.3.cap.27.declaratur. quæst.95. nu.4 fol.70
Statutum Veronæ lib.3. sub Rub. qui interpellauerit aliquem Notarium declaratur. casu. 309. num.4. fol.259
Statutum Veronæ libro 3.capitul.41.sub Rubric.Qui cognouerit carnaliter aliquam,declaratur.casu 360 nu.52 fol.264
Statutum Veronæ libro 3. capitul. 62. sub Rubric. de dando audientiam bannitis,declaratur. quæst.90. nu.28 fol.66
Statutum Veronæ libro 3.capitul.39.sub Rubric. Qui homicidium fecerit,declaratur.casu 360. nu.m.106 fol.294
Statutum Veronæ libr.3.capitul.30.sub Rubric.quòd de vno vulnere,&c.declaratur. casu 391. numer.3 fol.299
Statutum Veronæ libro 3. capitul. 84.sub Rubric. de blado vel legumine,declaratur. casu 360.nume.99 fol.294
Statutum Veronæ libro 3. capitul. 46. sub Rubric. quòd de vno vulnere,&c. declaratur. casu 362. nume.30 fol.302
Statutum Veronæ libro 2. capitul.79. sub Rubric. de alimentis præstandis patri,declaratur. libr.2.cent. 2.casu 169.nu.5 fol.165
Statutum Veronæ lib.3.capitul.74.sub Rubric.de maleficijs & damnis absconsè datis,declaratur.cas.208 nu.10 fol.207
Statutum Veronæ lib.3.cap.47.48.declaratur.casu 306 nu.29 fol.258
Statutum Veronæ liberum arbitrium Prætori tribuens quomodo intelligatur. q.13.nu.6 fol.12
Statutum Veronæ de tormentis, declaratur. casu 271 nu.3 fol.302
Statutum Veronæ libro 3. capitul. 36. sub Rubric. quòd de vno vulnere,&c.declaratur.cas.362.nu.24 fol.302
Statutum Veronæ lib.2.c.101.sub Rubric.de Aduocatis,declaratur.casu 369.nu.6 fol.306
Statutum Veronæ libro 3,capitul. 97. sub Rubric. qui venditione duobus,declaratur.casu 381. numer.15 fol.314
Statutum Veronæ lib.2.c.102. de pœna cauantis terminos,declaratur. casu 393.nu.21 fol.322
Statutum Veronę lib.2.c.153.de causis pauperum,declaratur.casu 65.numero 13 fol.102
Statutum Veronę libro 2. capitul.22 .sub Rubric. de respondendo positionibus,declaratur.cas. 251. numero 12 fol.230
Statutum Veronę libr. 3.capitul.9.Vt contumaces.declaratur.

claratur.quæst.80. numero 97 fol.54
Statutum Veronæ libro 3. capitul. sub Rubric. de ponendis ad tormenta,declaratur. quæst.9. nume. 5. fol.10
Statutum Veronæ libr.3. de pœnis criminum non determinatis,explicatur.ibid.nu.6
Statutum Veronæ libr. 2.cap.33.sub Rub. de pœna illius qui in Iudicio negauerit aliquem esse filium declaratur.cas.89.nu.95 fol.118
Statutum Veronæ lib.3. cap.36.sub Rub. quòd de vno vulnere.declaratur.cas.362.nu.5 fol.302
Statutum Veronæ lib.3. cap.43.sub Rubri.qui cognouerit carnaliter aliquam mulierem,declaratur.cas. 360.nu.103 fol.294
Statutum Veronæ libr.1. capitul.118.sub Rub. de immunitate concessa legum Doctoribus, declaratur. casu 379.nu.6 fol.313
Statutum Veronæ libr.3. sub Rubri. de pœna furis,in illis verbis, & plus & minus, declaratur. casu 145. nu.7 fol.153
Statutum Veronæ libro 3. capitul. 16. sub Rubric. de securitate non percipienda, declaratur. casu 140. nu.5 fol.151
Statutum Veronæ libro 2. capitul. 63. quòd nullus possit se obligare cum Iure Communi conuenit. casu 183.nu.10 fol.178
Statvtvm Brixiæ in criminalibus,sub Rub. de assassini,declaratur.casu 360.nu 121 fol.294
Statutum Brixiæ in ciuilibus. capitul. 172. sub Rubr. de loco, die, & testibus,declaratur. casu 64.nu.27. fol.101
Statutum Brixiæ 191. in ciuilibus sub Rubric. quòd rogati restituere , dum loquitur de descendentibus, an etiam naturales comprehendat. casu 256. numero 42 fol.231
Statutum Brixiæ 43. in ciuilibus, sub Rubr. de cautis vsurarijs declaratur.cas.235.nu.26 fol.223
Statutum Brixiæ 72.in criminalibus non valere. casu 453.nu.12. fol.366
Statutum Brixiæ in ciuilib.c.17.de iuramento calumniæ,declaratur.q.20. nu.6 fol.15
Statutum Brixiæ 157. sub Rubric. de pœna apponentis seu amouentis terminos,declaratur. casu.393. nu.13 fol.322
Statutum Brixiæ 116. in criminalibus sub Rubric. Qualiter communia teneantur ad restitutionem pro damno dato, exponitur. casu 345. numero 16 fol.284
Statutum Brixiæ Reuendalorum,ca.vlti. declaratur. caſ.381.nu.24 fol.314
Statuta Brixiæ, Veronæ,& Patauij, de homicidijs, declaratur.cas.284.nu.30 fol.244
Statutum Brixiæ in criminalibus, capitul. 103. sub Rubric. de pœna producentis chartam ibi tanquam falsarius, declaratur. casu 314. numero 8. fol.261
Statutum Brixiæ in ciuilibus,cap.56.sub Rub. de pœna negantis positiones filiationis, declaratur. casu 89.nu.85 fol.118
Statutum Brixiæ in criminalibus cap. 56. sub Rubri. pœna homicidij, declaratur. casu 362. numero 10. fol.302
Statutum Brixiæ 170. in ciuilibus sub Rubric. Quod venditio & donatio.exponitur.casu 39.numero 29 fol.85
Statutum Brixiæ. 62. in ciuilibus sub Rubric. qualiter sequestra , declaratur. casu 87. numero 24. fol.114
Statutum Brixiæ in ciuilibus in statutis reformatis. cal.16.ver. Et quod quibuscunque,declaratur.casu 251. numero 4. folio 229
Statutum Brixiæ 235. in ciuilibus, sub Rubric. de saluis & fidis conductibus.declaratur. casu337.nu.7. fol.277
Statutum Brixiæ 157.de pœna cauantis terminos,declaratur.casu 393.nu.20 fol.322
Statutum Brixiæ.191.in ciuilibus sub Rubric. Quod rogati restituere detrahant. declaratur. casu 256. nu.11 fol.231
Statutum Brixiæ. 114. in ciuilibus sub Rubric. Quod quilibet teneatur ad fictum, declaratur. casu 160. nume.18. fol.161
Statutum Brixiæ in criminalibus. cas. 15. sub Rubic. Accusatus,vel inquisitus,&c. declar. q.80. num.52. fol.54.& nu.76
Statutum Brixiæ. ca.16.in ciuilibus, de ordine Medicorum,versi.omnes exceptiones,declaratur. casu 167.nu.20 fol.164
Statutum Brixiæ in criminalibus. c. 157. de pœna apponentis, seu amouentis terminos, non admittit Procuratorẽ pro reo accusato de illo crimine.q.80. nu.19 fol.54
Statutum Brixiæ 103.in criminalibus,sub Rub.de pœna pro ducentis chartam,declaratur.casu 315.nu.7. fol. 262
Statutum Brixiæ primum in ciuilibus,declar. casu 227 nu.8 fol.252
Statutum Brixiæ 146.sub Rub.Quod filiusfam.declaratur.casu 211.nu.4 fol.211
Statutum Brixiæ 31.in ciuilibus,sub Rubric.de Sacramentis delatis à parte parti. casu 189. numero 9. fol.185
Statutum Brixiæ Beccariorum,ca.216.sub Rub.Quod aliqui nõ debeant scorticare carnes morbosas,declaratur. caſ.382.nu.7 fol.315
Statutum Brix.193.in ciuilib.sub Rub. de successione ascendentium dum vult fœminas esse alimentandas donec nubent: declaratur quo in loco prestanda erunt alimenta.casu 170.nu.11. fol.166
Statutum Brixiæ 141.in criminalibus sub Rub.de pœna portantis ferrum fraudolosum.declar. caſ.394. nu. 45 fol.323
Statutum Brixiæ 140. in criminalibus sub Rubric. de pœna portantis arma,declaratur. casu 394. nu.36. fol.323
Statutum Brixiæ 64. in ciuilibus, sub Rubric. de rebus non pignorandis,declaratur.casu 378.num.18. fol. 312
Statutum Brixiæ. ca. 45.in criminalibus,sub Rubr.de assassinis nec non statuta Ferrariæ,& Patauij de assassinis,declaratur.casu 360. nu.45. fol.294
Statutum Brixiæ in criminalibus. caſ.207. q.95. nu.5. fol.70
Statutum Brixiæ 31. in ciuilibus, sub Rubri. de Sacramentis delatis , ibi, deferatur in facto proprio. declaratur.caſ.190.nu.11 fol.185
Statutum Brixiæ 140.in criminalibus,sub Rubric.de pœna portantis arma declaratur. casu 394. nu. 62. fol.323
Statutum Brixiæ 66.in ciuilibus,sub Rubr.Quod possit dari tutor. in fine. dum de pupilli educatione loquitur. casu 168.nu.14 fol.165
Statutum Brixiæ 80. sub Rub. Quod ministrales teneatur idoneè satisdare,& statutum.126.sub Rubr. Quod satisdans non detineatur , declaratur. casu 142.nu.5 fol.152
Statutum Brixiæ 191. sub Rubric. Quod rogati restituere,declaratur. casu 256.nu.55 fol.231
Statutum Brixiæ capit. 202. in ciuilibus sub Rubric. Quod volentes fieri ciues, declaratur , & plnlõ infra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fra.casu 155.numero 6. fol.159
Statutum Brixiæ 191. in ciuilibus sub Rubric. Quod rogati, &c. latè declaratur. casu 256. numero 38. fol.234
Statutum Brixiæ 191. in ciuilibus sub Rub. Quod rogati,&c.declaratur.ibidem nu.30
Statutum Brixiæ de statutis Potestatis,capit.41.Bailia Abbatis declaratur.q.46.nu.6 fol.29
Statutum Brix.191.sub Rub.Quòd rogati,declaratur. casu 256.nu.45 fol.231
Statutum Brixiæ,capit. 193. de succesione ascendentium. ibi, & eas fœminas dotare secundum facultates arbitrio amicorum,declaratur. casu 149. nume.24 154
Statutum Brix.d.c.171.cui tribuat potiorem auctoritatem committenti protocola defuncti Notarij. casu 187.nu.51 fol.182
Statutum Brixiæ 114.in criminalibus sub Rub. de incendio,declaratur.cas.390.nu.36 fol.319
Statutum 43.sub Rub. de causis vsurarijs,declaratur. cas.398.nu.45 fol.329
Statutum Brixiæ in ciuilibus.ca. 171. sub Rub.de Breuiarijs Notariorum,declaratur. casu.187. nume.49 fol.183
Statutum Brixiæ 114. in criminalibus sub Rub. de incendio,declaratur.casu390.nu.36 fol.319
Statutum Brixiæ110.in ciuilibus sub Rub.de immunitate Medicorum & Magistrorum Grammaticę declaratur.casu379.nu.7 fol.313
Statutum Brixiæ in criminalibus c.170. sub Rubri.de pœna vendenti eandem rem duob.declaratur.casu 381. nu.14 fol.314
Statutum Brixiæ 140. in criminalibus , de pœna portantis arma,declaratur.casu394.nu.51 fol.323
Statutum Brixiæ 142. in criminalib. sub Rub. de officialibus circantibus arma declaratur. ibidem numero 52
Statutum Brixiæ 47. in ciuilib. sub Rubr. de modo & forma procedendi in bonis debitoris contumacis, declaratur.casu 185.nu.36 fol.179
Statutum Brixiæ 31. in ciuilibus, sub Rubr. de Sacramentis delatis à parte parti, declaratur. casu 319. nu.31 fol.267
Statutum Brixiæ 151. in ciuilibus sub Rub. Quod non fiat ratio de pœnis , an locum habeat cum dationi quantitatis pœna apponitur, latè declaratur. casu 260.nu.43 fol.234
Statutum Brixiæ 46. sub Rubr. Quod Iudex secularis possit cognoscere declaratur. casu 167. numero 9. fol.164
Statutum Brixiæ 151. in ciuilib. sub Rubr. Quod non fiat ratio de pœnis , latè & diligenter explicatur. casu 260 nu.21 fol.234
Statutum Brixiæ 19.in ciuilibus,sub Rub.de nominibus testium producentis , in fine, exponitur. casu 249.nu.9 fol.229
Statutum Brixiæ 141. declaratur. casu 394. numer.48. fol.323
Statutum Brixiæ in criminalibus 7. sub Rub. de mulierehonestæ vitæ stuprata,declaratur. cas.294.numero 7 fol.250
Statutum Brixiæ c.113.in ciuilibus, sub Rubr. de non faciendo cessionem, strictè interpretatur. casu 183 nu.9 fol.178
Statutum Brixiæ 58.in ciuilibus sub Rub. Quòd maior quatuordecim annis,declaratur. casu 117. nu.5 fol.144
Statutum Brixię 151. in ciuilibus sub Rub. Quòd non fiat ratio de pœnis,declaratur.casu 260. numer.36. fol.234
Statvtvm Ferrarię lib.3.sub Rub.de vitijs carnis, declaratur.q.80.nu.53 fol.54
Statutum Ferrariæ libr.3. sub Rub. pœna recipientis rebelles bannitos,declaratur.& infrà. casu 348.n.6 fol. 285
Statutum Ferrariæ de causis minimis, declaratur. q. 40.nu.3 fol.26
Statutum Ferrariæ libro 2. sub Rubric. Quòd quilibet Notarius requisitus declaratur. casu 369.nu.9. fol. 306
Statutum Ferrariæ libr.2.sub Rubri. De modo procedendi in causis à decem libris suprà, declaratur. casu 211.nu.13 fol.211
Statutum Ferrariæ lib.3.sub Rub.de vitijs carnis, declaratur.casu286.nu.6 fol.246
Statutum Ferrariæ lib.3.sub Rubri. Qualiter & quando Procurator.declaratur. quæst. 80. numero 69 fol. 106
Statutum Ferrariæ lib.2. sub Rub. Quòd filia sit contenta de eo,quod pater dederit, declaratur. cas.149 nume.3 fol.154
Statutum Ferrariæ libr. 3. sub Rubric. de pœna committentis furtum,vel robariam declaratur.cas.295 nume.16 fol.251
Statutum Ferra.lib.3.de securitate interpretatur.cas. 140.nu.6 fol.152
Statutum Ferrar. libr.3.sub Rubr.Pœna homicidium committentis , declaratur. casu 360. numero 38. fol.294
Statutum Ferrariæ li.3.sub Rub.de pœna venenantis, declaratur.ibid.nu.48
Statutum Ferrariæ lib.3. sub Rub. de vitijs carnis,declaratur.ibid.nu.53
Statutum Ferrariæ sub Rub.de pœna per vim cognoscentis vel rapientis,declaratur. cas.291.numero 9. fol.249
Statutum Ferrariæ libr. 3. De arbitrio potestatis Ferrariæ,declaratur.q.84.nu.6 fol.62
Statutum Ferrariæ libr. 3.sub Rubr.de occidente vel vulnerante inuentum in domo.declaratur.cas.104 nu.7 fol.133
Statutum Ferrariæ libro 2. sub Rubric. quod accusatio non recipiatur,declaratur. casu 322. numero 8. fol.278
Statutum Ferrariæ libro 3. sub Rubric. de pœna corrumpentis potestatem declaratur.cas.343. num.15 fol.283
Statutum Ferrariæ libro 3.sub Rubr. de vitijs carnis, non punire attentantem sodomiam.cas.286.nu.22 fol.246
Statutum Ferrariæ libro 3. sub Rubr. de pœna dicentis verba iniuriosa,declaratur.casu 263. numero 32 fol. 236
Statutum Ferrariæ lib.3.sub Rub.de frangente carceres.declaratur.cas.301.nu.20 fol.253
Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rub. de pœna occidentis vel vulnerantis , vel si quis autem dictas pœnas, Procuratorem non admittit pro reo deeo crimine accusato.q.80.nu.20 fol.55
Statutum Ferrariæ libro 2. sub Rubric. Qualiter & quando Procurator pro reo , &c. ibidem numero 23.
Statutum Ferrariæ eodem libro & Rubric. versic. in alijs verò,cum Iure Communi conuenire.ibidem numero 36
Statutum Ferrariæ libr.3.sub Rubr.Pœna per vim cognoscentis vel rapientis mulierem. declaratur. cas.36.nu.122 fol.294
Statutum Ferrariæ lib. 2.sub Rubri. de positionibus, declaratur.cas.251.nu.13 fol.230

Statu-

Statutum Ferrarię li.3.sub Rub.pœna eorum qui dolosè & pensatè quærũt & tentant corrumpere Notarios,declaratur.casu 343.nu.18 fol.283
Statutum Ferrariæ li.3. sub Rubr. de vitijs carnis, exponitur in illis verbis,defensores,&c.q.80.nu.74. fol.54
Statutum Ferrariæ libro3.sub Rubri. de arbitrio Potestatis Ferrariæ in falsitatibus , declaratur. qu.9. nu.7. fol.10
Statutum Ferrariæ li.3.sub Rub. quòd minor 14. ann. declaratur.cas.329,nu.18. fol.274
Statutum Ferrariæ lib.2.sub Rub.de modo procedendi in causis declaratur.casu 70.nu.12 fol.106
Statutum Ferrariæ,de modo procedẽdi in causis à decem libris, infra declaratur.quæst.32. numero 13. fol.20
Statutum Ferrariæ lib.3.sub Rubr. de officio Potestatis Ferrariæ in falsitatibus declaratur.q.78.num.3 fol.52
Statutum Ferrariæ lib. 2. sub Rub. Cui & quando Sacramentum debeat deferri in supplementum, declaratur.cas.190.nu.4 fol.185
Statutum Ferrarię lib.3.sub Rub.de pœna occidentis. declaratur.q.86.nu.19 fol.63
Statutum Ferrariæ lib.3.sub Rub.deijs qui non reperiuntur scripti in libris condemnationum. declaratut.q.90.nu.12. fol.66
Statutum Ferrariæ libr.3.sub Rubr. de occidente,vel vulnerante inuentum in domo de nocte, Procuratorem admittere debet pro vulnerante accusato. q.80.nu.144. fol.54
Statutum Ferrariæ lib 3. de vitijs carnis , declaratur. ibid.nu.50
Statutum Ferrarię lib.2.sub Rub.quibus casibus possit pro debito capi.casu 87.nu.22. fol.114
Statutum Ferrariæ lib.3.sub Rubr. pœna deponentis falsum,declaratur.casu307.nu.9 fol.259
Statutum Ferrariæ libr. 2.sub Rubri. infra.quantum tempus frater,vel ascendens,&c.cas.149.nu.23.fol. 155.
Statutum Ferrariæ lib.2.sub Rubric. Quibus casibus summariè procedatur,declaratum. quæst.37. nu.4 fol. 23
Statutum Ferrariæ lib.3.sub Rubri.de pœna facientium falsas monetas.declaratur.casu 316. numer.66. fol.263
Statutum Ferrariæ libro 3. sub Rubric. pœna deponentis falsum. declaratur. casu 309. numero 5. fol. 259
Statutum Ferrariæ libr. 2. de indemnitatibus mulierum exponitur.cas.211.nu.5 fol.211
Statutum Ferrariæ libr.2.sub Rub. de cessione bonorum & inducijs quinquennalibus declaratur. casu 245.nu.12. fol.228
Statutum Ferrariæ libr.2.sub Rubri. de modo procedendi in causis à decem libris marchio. supra declaratur.casu 236.nu.3 fol.223
Statutum Ferrariæ libro 3. sub Rubric. de condemnatis malefactoribus,declaratur. casu 348.num.11 fol.285
Statutum Ferrariæ lib. 3. sub Rubric. Pœna occidentis vel vulnerantis,declaratur.casu 360. numero 116 fol.294
Statutum Ferrariæ libro 3.sub Rubric. de occidente vel occidi faciente bannitum,declaratur. quæst.90 nu.29. fol.66
Statutum Ferrariæ libro 3. sub Rubric. Qualiter & quando Procurator. in illis verbis , seu capitalis, quæ supra relegationem fit.declaratur. q.80.nu.87 fol.54
Statutum Ferrariæ lib. 2.sub Rubr. de scripturis priuatis declaratur. cas.114.nu.10 141
Statutum Ferrariæ lib.3.sub Rubri.Pœna venenantis declaratur.casu 359.nu.3. fol.294
Statutum Ferrariæ lib.3. sub Rub. De pœna committentis furtum , vel robariam declaratur. casu 296. fol.251
Statutum Ferrariæ libro 3. sub Rubric. pœna cognoscentis mulierem.declaratur. casu 293. numero 4. fol.250
Statutum Ferrariæ libro 1. sub Rubric. de officio potestatis Ferrariæ,declaratur.casu 263. numero 26. fol. 236
Statutum Ferrariæ lib.3.sub Rubr. de securitate præstanda,declaratur.cas.140.nu.6. fol.151
Statutum Ferrariæ libr. 1.sub Rubr. de syndicatu Potestatis & eius familiæ,declaratur. casu 345. nu.5. fol. 284
Statutum Ferrariæ libr.1. sub Rubr.de officio Iudicis communis Ferrariæ.declaratur. & alia infrà. casu 342.nu.25. fol.282
Statutum Ferrariæ libro 2. sub Rubric. Quibus casibus summariè procedatur,exponitur.casu 235. nume.18. fol.223
Statutum Ferrariæ libro 3.sub Rub. Ex quibus causis & quando possit quis torqueri declaratur.casu 170 nu.11. fol.240
Statutum Ferrariæ libro 3. sub Rubric.Pœna per vim cognoscentis,declaratur.casu351. numero 11. fol. 287
Statutum Ferrariæ lib.2.sub Rub.de positionibus.declaratur.casu194.nu.81 fol.187
Statutum Ferrarię lib.2.sub Rub.de scripturis,declaratur.casu 114.nu.34. fol.141
Statutum Ferrariæ lib.3.sub Rub. Pœna procedentis, vel ventis falsum,declaratur. casu315. nume. 18. fol.262
Statutum Ferrariæ libro 2. sub Rubric. Cui & quando Sacramentum debeat deferri , in illis verbis, & si id super quo declaratur. casu 190. numero 10. fol.185
Statutum Ferrariæ. libro 3.sub Rubric. quod licitum sit impunè se defendere,declaratur. casu 277. nu.6 fol.242
Statutum Ferrariæ libro 2.sub Rubric. quod accusatio non recipiatur,declaratur. casu 321. nume.15. fol.269
Statutum Ferrariæ lib.3. de vitijs carnis , non admittere Procuratorem pro reo etiam ad allegandum exceptionem.q.80.nu.77. fol.54
Statutum Ferrariæ libro 2.sub Rubric. Quæ intelligantur non probationes,declaratur.q.34.nume.10 fol.12
Statuta Ferrariæ liberum arbitrium Prætori tribuens , quomodo intelligatur.quæst.13. nu. 6. fol.12
Statuta Ferrariæ De tormentis, declaratur. casu 271. nu.3 240
Statutum Ferrariæ libro 3. sub Rubric. de pœna facientis falsas monetas,declaratur. casu 316. nu.20. fol.263
Statutum Ferrariæ libro 3. sub Rubric. Pœna rustici per vim,in fine.declaratur. casu 349. numero 12. fol.286
Statutum Ferrariæ libro 3.sub Rubric.Pœna occidentis,vel vulnerantis.declaratur.casu 332 numero 6. 288.
Statutum Ferrariæ lib.3. sub Rubr. Qualiter & quando Procurator interuenire possit in causis criminalib.in fine.versic.declarantes, &c. esse correctorũ Iuris communis.q.79.nu.20. fol.53

Statutum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Statutum Ferrariæ libr.3.sub Rub.quòd liceat verberare famulos,filios.&c.declaratur.casu 364.nu.16. fol.304
Statutum Ferrariæ,lib.2.sub Rub.de illis qui manent in aliqua securitate, vel fideiussione, declaratur. fol.86
casu 41.nu.5
Statutum Mantuæ puniens alienantes bona in forenses,declaratur.casu 276.nu.14 fol.242
Statutum Mantuæ quod socius criminis interrogatur de consocijs & participibus criminis declaratur.cas.474.nu.68 fol.378
Statutum Florentiæ de bonis iacentibus declaratur. fol.157
casu 150.nu.7
Statutum Placentiæ sub Rubric. De pœna vendentis rem duob.declaratur.casu 381.nu.13 fol.157
Statutum Bergomense, quòd ex bonis communis certo modo donari non possit,declaratum.qu.46. fol.29
nu.8
Statutum Bergomense. sub Rub. De animo deliberato declaratur.casu 361.nu.32 fol.300
Statutum Vicentiæ libr.3.sub Rubri.De incendiarijs declaratur.casu 390.nu.38 fol.319
Statutum Pontremuli, quòd principalis ante fideiussorem conueniatur,declaratum.q.51.nu.11. fol.32
Statutum Nouariæ sub Rub.de falsa moneta,declaratur.cas.316.nu.63 fol.263
Statutum Anconæ de falsa moneta, declara. ibidem
nume.37
Statutum Cremonę sub Rubric. De pœna homicidij. non comprehendere illum, qui abortui causam dedit.cas.357.nu.12 fol.293
Statutum Mirandulæ,de falsa moneta,declara.cas.316 fol.304
nu.56.
Statutum Rauennæ de corrupt.monialium, declaratur.casu 389.nu.30 fol.318
Statutum Vicentiæ lib.3.sub Rub. Quòd quilibet custodiat domum suam ab igne.declaratur. casu 390. fol.319
nu.5
Statutum Taruisij sub Rubri. de pœna homicidij, declaratur.casu 362.nu.22 fol.302
Statutum Perusinum, quo præstantes auxilium ad maleficia puniuntur,intelligitur de maleficijs perfectis,& non de attentatis.casu 360.nu.107 fol.295
Statutum Vicentiæ lib.3.sub Rub. de ludo à zardi.declaratur.casu 399.nu.18 fol.331
Statum Vicentiæ.lib.3.sub Rub. de armis vetitis.declaratur.casu 394.nu.63 fol.323
Statutum Florentiæ De causis mercatorum, declaratur.q.40,nu.4 fol.26
Statutum Fossani Pedemontium, de prædijs irrigandis,declaratur.casu 155.nu.11 fol.159
Statutum Vicentiæ lib.3.sub Rub. de ludo à zardi explicatur.cas.399.nu.22 fol.331
Statutum Parmæ sub Rub.de pœna homicidij,declaratur.cas.362.nu.20 fol.302
Statutum Parmæ,de modo creandi ciues,declaratur. fol.389
cas.498.nu.66
Statutum Tregesti sub Rub.de tractatu mortis alicuius declaratur.cas.359.nu.5 fol.294
Statutum ciuitatis Cullij, de homicidium committentibus declaratur.cas.284.nu.27 fol.244
Statutum Placentiæ,quo punitur is,qui nixus est cognoscere carnaliter mulierem,declaratur.casu.360 fol.294
nu.118
STATVTVM puniens conatum eo in casu,in quo Ius Commune, etiam de conatu remoto intelligitur. fol.295
casu 360.nu.123
Statutum quod iuramento delato simpliciter respondeatur, admittit responsionem qualificatam. fol.124
casu 93.nu.26
Statutum puniens homicidam, intelligitur de dolo- fol.271
so.casu 324.nu.3
Statutum puniens homicidium quouis modo commissum, dicitur etiam punire sine dolo perpetratum.ibidem numer.14
Statutum, quod stetur Iudicis voluntati, quam voluntatem significet.q.7.nu.5 fol.5
Statutum,quod iuramento damnum passi credatur locum habere etiam super emergenti & incidenti quæstione ex causa damni.quæst.45.numero 10. fol.29
Statutum puniens præsumentem actum facere, non punit ex simplicitate facientem. casu.193.nume.3. fol.186
Statutum priuilegiatiuum quando ligare incipiat. fol.180
casu 185.nu.43.
Statutum faciens mentionem de conatu,de proximo intelligitur.casu 360.nu.117 fol.295
Statutum puniens iniuriantem scholasticum matriculatum, comprehendit & iniuriantem de proximo matriculandum. cas.263.nu.21. fol.236
Statutum puniens exportantem fumentum,comprehendit etiam seruum.casu 449.nu 6 fol.365
Statutum, quod falsario amputari debet manus, an habeat locum in eo,qui illa manu caret. ibid.nu.7
Statutum quod perturbans aliquem in sua possessione,teneatur ad centum, & ad possessionis restitutionem,an locum habeat aduersum eum, qui possessionem non abstulit..ibid.numero 14
Statutum non valere, quod puellæ non nubant sine consensu patris.casu 453.nu.10 fol.366
Statutum prohibens emere prædia in ciuitate, non dicitur prohibere emere prædia illa, quæ fuerant fuorum maiorum.cas.459.nu.22. fol.371
Statutum prohibens bannitum emere,dicitur etiam prohibere eius filios & seruos,reiecta Barto. opinione.ibid.num.25
Statutum & legem communem magis accedere ad naturam vltimæ voluntatis, quam ad naturã contractus,ex aliquorũ opinione.casu 498.nu.30.f.389
Statutum æquiparari contractibus ex aliquorum opinione.casu 489.nu.31 fol.388
Statutum quoad interpretationem omnino contractibus æquiparari.ibi.nu.32
Statutum ne forensis audiatur,satisdatione non præstita, intelligitur. si satisdatio ab aduersario requiratur.ibid.nu.45
Statutum quod priores debeant intra certum tempus decidere causas appellationis, intelligitur si fuerint interpellati à partibus.ibid.nu.54
Statutum quod Iudex intra certum tempus iudicet de causa intelligitur parte petente.ibid.nu.55
Statutum pro forma aliquid fieri, intra certum tempus operatur sine interpellatione.ibid.nu.57
Statutum puniens simpliciter delictum, an delictum solum attentatum punire dicatur. casu 360.nu.69. fol.294
Statutum puniens extrahentem frumentum,an comprehendat eum,qui nixus est extrahere.ibid,nu.97
Statutum puniens cognoscentem mulierem carnaliter,non punire eum,qui nixus est eam cognoscere. ibidem numero 101
Statutum valere, quod impunè bannitus occidi possit.q.90.nu.4 fol.66
Statutum puniens homicidam, non punit eum, qui nixus est occidere.cas.360.nu.104 fol.295
Statutum indicens pœnam pedis vel aliam, quomodo illa verba,aliam intelligantur.q.95.nu.3 fol.70
Statutum reijciens appellationem, de friuola intelligitur.casu 197.nu.2 fol.190

Statu-

Statutum reijciens exceptionem, de friuola intelligitur,ibid.nu.4.
Statutum,quòd euntes de nocte possint ab omnibus accusari publicũ iudiciũ efficere.q.80.nu.115. f.54
Statutum primum Papiæ in ciuilibus, vers. statuentes quoq.declaratur.cas.167.num.19. fol.164
Statutum quo fœminæ per masculos excluduntur, excludit etiam ilias ab emphyteosi Ecclesiastica. cas.180. num.9. fol.173
Statutum quo prohibetur alienatio immobiliũ non facta denuntiatione consanguineis, comprehendit etiam emphytheosim Ecclesiasticam ratione vtilis dominij.ibid.num.11.
Statutum, quòd non soluens pensionem pro emphytheosi non cadat à suo iure,quomodo locũ habeat in emphyteosi Ecclesiastica. ibidem.num.12.
Statutum indicens pœnam hoc modo,pœna manus, vel alia puniatur,non admittit Procuratorem pro accusato.q.80.num.37. foi.54
Statutum admittens solam probationem ex instrumentis,admittere etiam ex testibus iam examinatis.cas.63.num.5. fol.100
Satutum, quòd damnum emendetur à vicinis,non comprehendit pupillos & cæteros inhabiles. cas. 222.num.23. fol.117
Statutum liberum arbitrium tribuens Prætori procedendi in causa criminali & formandi inquisitionem intelligitur diffamatione & præcedentibus. q.78.num.2. fol.52
Satutum quo creditur iuramento damnum passi admittit probationem contrariam.q.76.nu.17.fo.51
Statutum excludens fœminas per masculos,intelligi de masculis ibidem descriptis,& non vltra.cas.276. num.10. fol.242
Statuã alicui honoris causa erectam deijciens, punitur.cas.281.num.11. fol.243
Statutum personaliter loquens de pœna cõtra mandatarium, locum habet etiam cõtra mandantem, si pœna est indicta secundũ ius commune. cas.353. num.13. fol.289
Statutum concedens bannitum posse interfici, non comprehendit bannitum seipsum occidentẽ. cas. 284.num.31. fol.244
Statutum, quòd villa teneatur emendare damnum, rigorosum esse.cas.345.num.12. fol.284
Statutũ dans Iudici facultatẽ informandi se de facto, nõ adferre citationẽ tẽpore sententiæ.q.37.n.7. f.23
Statutum indicens pœnam personaliter mandatario præter ius commune,mandantẽ non comprehendit.cas.353.num.18. fol.289
Statutum puniens turbantem pacificum statum ciuitatis non habere locum contra turbantem incidentẽ? cas.266. num.5. fol.238
Statutum nouam pœnam indicens,ab antiqua iuris communis non recedere.q.80.num.16. fol.55
Statutum puniens homicidam non comprehendit illũ,qui abortui causam dedit.cas.357.nu.10. f.293
Statutum potius frustratoriũ interpretatur quàm vt iniquitatem contineat.cas.186.nu.12. fol.181
Statutum de consilio sapientis, locum habere etiam in causis summariè tractandis.q.21. num.5. fol.15
Statutũ pœnam indicens facienti, non comprehendit consilium præbentem.cas.351.num.19. fol.287
Statutum,quòd fur condemnetur ad plus & minus, arbitrio Iudicis intelligitur.cas.145.num.6. fol.153
Statutum prohibens nobilẽ ingredi Palatiũ, an etiã prohibeat,cùm Iudex abest.cas.394.nu.41. fol.323
Statutum,quòd minoris promissio non valeat, non procedit,cùm ipse testator de re minoris promisit. cas.171. num.69. fol.186
Statutũ,quòd filia arbitrio parentum dotetur,an intelligat dotem esse posse legitima minorem. cas. 149.num.22. fol.155
Statutum appellationem remouens, tertio non adferre detrimentum.q.9. num.13. fol.10
Statutum,quòd filius teneatur pro patre, valet. cas. 345. num.10. fol.284
Statutum,quòd stetur voluntati & arbitrio Iudicis, quod arbitrium significet.q.7.num.16. fol.5
Statutum tribuens executionem instrumentis, locũ etiam habere super causa hypothecaria, & ibi declaratur statutum Papiæ.6. de executione instrumenti.q.45. num.12. fol.29
Statuto iurato derogatũ nõ censetur simpliciter, sed cum clausula non obstante.cas.201.nu.137. fol.193
Statuto,quo mulier sine cõsensu consanguineorum alienare non possit,& satisfactum si consanguinei cõsentire sine causa recusant.cas.182.nu.12. fol.174
Statuto fieri non posse,quod testibus malam rationẽ reddentibus credatur. q.25. num.4. fol.17
STATVTA ciuitatis pœnalia, non habere locum in vicis & comitatu.q.99.num.27. fol.72
Statuta ciuitatum quibus iurisdictio tribuitur Iudici laico cognoscendi vsurarum causas & puniendi vsurarios valent.cas.398.num.44. fol.329
Statuta punientia occidentem alterũ, non habere locum,cùm quis seipsum occidit.ca.284.nu.26.f.244
Statuta quibus est cautũ mulieres & minores nõ posse sine consensu consanguineorũ contrahere,intelliguntur,si consanguinei extant.cas.212.nu.1. f.211
Statuta à iure communi interpretationem sumi.cas. 321.num.13. fol.269
Statuta nunquam notorias exceptiones reijcere. q. 80.num.79. fol.54
Statuta, q̃ omnes exceptiones sint salvæ in fine huius locũ nõ habẽt in causis summarijs.c.167.n.21.f.164
Statuta vltimis voluntatibus æquiparari.cas.185. numero 45. fol.179
Statuta quòd ciues certa anni parte veniant ad habitandũ in ciuitate, qua ratione edita.c.155.n.7.f.159
Statuta loquentia per verbũ,si quis,vniuersitatẽ non comprehendunt.lib.2.cen.2.cas.183.nu.16. fol.178
Statuta cætera vide in verb. Constitutio,Decretum, Disposito, Pedemontium Pragmatica.
Statutorũ conditores posse antiqua statuta declarare,& si non noua condere.q.73.num.18. fol.47
Statutorũ verba propriè accipi.cas.321.nu.11. fol.269
STELLIONATVS crimen cessat,vbi cessat dolus.ca. 398.num.17. fol.329
Stellionatus crimine tenetur is,qui in vẽditione rerum fisci pretiũ fraude auget,vt alter carius emat. cas.391.num.22. fol.3 4
Stellionatus pœna plectuntur ij, qui in foro augent pretium annonæ,vt alij carius emant. ibid.nu.13.
Stellionatus crimine notatur, qui falso alicui triste nuntium attulit, ibid.num.29.
Stellionatus crimen an infamet.ibid.num.30.
Stellionatus crimen innominati criminis nomẽ est. cas.381.num.1. fol.314
Stellionis pellem in morbo comitiali medicamentũ esse.ibidem.num.3.
Stellionatus pœna cessat cùm contractus est nullus. ibid.num.6.
Sterilitas digna remissione pẽsionis est, cùm fructus percepti non sufficiunt ad persoluendum dimidiã pensionis.ibid. num.5.
Sterilitas grauis quæ, sex referuntur opiniones. casu 76.num.2. fol.108
Stipulatio de bonis conferendis quando committatur.lib.2.cent.1.cas.29.num.2. fol.83

Universidad de Deusto
Biblioteca

Stipulationem deliberato animo fieri. casu 213. n. 29. fol. 211
Stipulationem sequi naturam actus super quo ponitur. ibid. num. 30
STVDIORVM causa causæ dotis æquiparari. cas. 237. num. 25. fol. 224
Studiorum causa iusta est, ne temporum obseruentur interualla in collationibus sacrorum ordinũ. casu 427. num. 32. fol. 354
Studiorum tempus quod sit præfinitum. cas. 86. nu. 23. fo. 113
Studiorum tempus quod sit præstitutũ. tàm operam dantibus sacræ Theologię quàm Canonibus, & legibus. cas. 5. nume. 10. fol. 76
Studiorum causa fauorabilis maximè est. cas. 237. n. 1. fol. 224.
STVPRVM propriè quod. casu 288. nume. 2. fol. 248
Stupri pœna in foro conscientiæ, quæ contra Clericum. ibid. nu. 3
Stupri crimen graue. ibid num. 1
Stuprans ancillam seruam punitur. cas. 239. n. 1. f. 250
Stuprans nondum viri potentem deportatur, ex aliquorum opinione. cas. 294. num. 2. ibid.
Stupratoris pœna de Iure Ciuili. cas. 288 nu. 7 fo. 248
Stuprum committens deportatur. cas. 419. num 33. fol. 343
Stupri pœna quæ. cas. 420. num. 102. fol. 344
Stupri pœna interdum arbitraria. casu 410. num. 110. ibid.
Stupri pœna est aliquando mortis naturalis. ibidem. num. 111
Stuprans, &c. in verb. Virginem.
Stylus curiæ apponendi horam in rescript. cas. 48. nu. 39. fol. 89
Successorem prædecessoris factam probare debere. q. 15. num. 6. fol. 13
Succedentium ab intestato desiderium, ne testator testetur non improbatur. cas. 395. num. 44. fol. 327
Successorium edictum fauore creditorum introductum. lib. 2. cent. 1. ca. 1. nu. 17. fol. 74
SVBROGATVM sapit naturã eius in cuius locũ subrogatur, quod ibidẽ declaratur. q. 80. nu. 110. f. 54
Subrogatum sapere naturam subrogati. casu 256. nu. 39. fol. 231
Subrogatum sapere debet naturam subrogati. casu 194. num. 10. fol. 155
Subrogatum quomodo naturã subrogati sapiat multis declarationibus explicatur. q. 54. n. 29. folio 34
Subrogatum ex iure speciali subrogati naturam nõ retinere. ibid. num 33
Subrogatum non habere subrogati naturam, si illius naturæ aduersatur. ibid. num. 34
Subrogatum non in omnib. naturam subrogati assumere. ibid. num. 35
Subscriptio totam Epistolam repræsentat. casu 94. num. 14. fol. 127
Subhastatio intra quod tempus perfici debeat, Iudicis arbitrio relinqui. casu 129. num. 2. fol. 148
Subhastatio bonorum minoris per 20. dies fieri debet. casu 171. num. 28. fo. 167
Subsidium charitatiuum, lege Charitatiuum.
Substantia quid sit, & de eius diuisione. q. 11. nume. 6. fol. 11
Substantia, solennitas, & natura quomodo differant. ibid. num. 7
Subscriptionem partium necessariam non esse, cum de scripturæ cõparatione agitur. cas. 114. n. 4. f. 141
Subscriptionem esse frustratoriam cum iam eiusdẽ manu facta est scriptura. ibi. num. 5
Substitutionem reciprocam propriũ substitutionis nomen non habere. q. 4. num. 4. fol. 3
Substitutum in omnibus instituti naturam non sapere. q. 54 num. 36. folio 34
Summarijs in causis an testium admittatur repulsatio. q. 32. num. 6. folio 20
Superior adeundus est cùm ex nouis acti sententia est reformanda. q. 67. nu. 16. fo. 40
Superioris auctoritas, & consensus facit, vt in actu fraus non præsumatur. casu 182. nu. 17. fol. 157
Superficiens quæ dicatur. casu 31. num. 1. fol. 83
Superficiem ad nõ modicum tempus, qui conduxit, in ea actionem habet. ibid. nume. 2
Superficiarius superficiem alienare potest. & ibi declaratur. ibid. num. 3
Supplicationis causam antiquis & nouis probationibus probari & iustificari. q. 72. num. 10. fol. 46
Supplicationis causam ex superuenientibus probationibus iustificari. ibid. num. 11
SVMMA eadem præsumitur, si in vna tantũ ex quantitatibus causa expressa fuit. casu 213 nu. 6 fol. 212
Summam nõ præsumi duplicatam, cùm vnus actus ad alterum relationem habet. ibid. num. 10
Summam præsumi duplicatam cùm adest diuersitas causæ, temporis, & scripturæ. ibid. num. 19
Summam presumi diuersam, ob diuersitatem personarum. ibid. num. 22
Summam diuersam præsumi, ob diuersam formam & qualitatem promissionis. ibid. num. 26
Summam diuersam præsumi, cùm duæ factæ sunt stipulationes. ibid. num. 27
Summam esse duplicatam ob qualitatem personæ præsumi. ibid. num. 32
Summam duplicatã non præsumi, si in stipulatione, quæ à contractu robur sumit, est promissũ ib. n. 35
Summam non præsumi duplicatam cùm duæ confessiones extrajudiciales sunt eiusdem summæ & causæ. ibid. num. 36
Summam duplicatam præsumi cum duæ sunt Iudiciales confessiones eiusdem causæ & quantitatis. ibid. num. 38
Summam duplicatam præsumi ad euitandam testiũ contrarietatem. ibid. num. 40
Summam duplicatam præsumi, cùm vna quantitas scriptura, altera confessione probatur. ibid. nu. 41
Debitorem bis idem soluisse quando præsumatur. ibid. num. 42
Summas esse diuersas ob temporis diuersitatem. ibi. num. 5
Summas presumi diuersas cum diuersæ sunt quantitates, & si eadem sit promissionis causa. ibid. nu. 11
Summam minorẽ maiori inesse. cas. 47. num. 6 fol. 88
SVRREPTIO circa causam finalem & impulsiuam commissa quando vitiet. casu 201. num. 22. fol. 192
Surreptionis vitium cessare cùm præsumptiuè narrantur qualitates exprimendæ. d. cas. 202. n. 50. 209
Surreptionem non committi si in impetratione rescripti ad lites, non narretur lis ea die impetrationis inchoata. ibid. num. 13
Surreptionem non committi in rescripto iustitiæ, si lis à qua diu cessatum est non narratur. ibid. nu. 14
Surreptionem non committi in rescripto iustitiæ, si non narratur lis iam pacto sopita. ibid. num. 15
Surreptionem non committi in rescripto ad lites, si non narratur lis iam suspensa. ibid. num. 16
Surreptionem non committi litẽ non narrata, si in eo statu & gradu causa committatur. ibid. num. 26
Surreptionem non committi, si nõ narratur res iudicata, cùm sententia nulla fuit. ibid. nu. 52.
Surreptionem vitiare rescripta, cùm suppressa talia sunt, quæ mouere poterant Principem ad nõ concedendum, eedendum, vel difficilius concedendum. ibi. nu. 24
Surreptionem non committi, si dum in impetratione rescripti iustitiæ narratur lata sententia, Iudicis nomine erratur. ibidem. num. 43.
Surreptionem ab obreptione non differre ex veriori sententia. cas. 201. nu. 10 fol. 192
Surreptionem ipso iure vitiare rescripta gratiæ, vt vitiat obreptio. ibid. num. 17
Subreptionem ita vitiare ipso iure rescripta iustitiæ, vt vitiat obreptio. ibid. nu. 20
SVSPICIO in debitore debet venire post debitum cõtractum, vt suspectus deinde à creditore allegari possit, & infra declaratur. casu 87. nu. 16. fol. 114
Suspicionem fugæ debitoris solo creditoris iuramento non probari. ibi. nu. 5
Suspicionem debitoris fugitiui coniecturis probari. ibidem nu. 7
Suspectus de hæresi & ob eam excommunicatus, si intra annum se nõ purgat, vt hæreticus verus condemnatur. casu 374. nu. 10. fol. 309
Suspectũ iurans habere Iudicem ordinarium, vt causa alteri committatur, tutus est ne contra suum iuramẽtum fiant probationes. cas. 202. nu. 36. fol. 200
Syndicum vniuersitatis nomine in causa criminali comparere posse. q. 80. nu. 68 fol. 54
Syndicum vniuersitatis pro vniuersitate accusante interuenire posse. q. 79. nu. 14 fol. 53
Syndici, reliqua in verb. Ancianus.
Synopsis quid. casu 171. nu. 10 fol. 167

T.

TABARDVM quid. cas. 392. nu. 18 fol. 321
Tabernarij sunt de genere prædonum. cas. 412. nume. 2 fol. 336
Tabulas secundas vacuas non rumpere primas. casu 64. nu. 8 fol. 101
Talionis pœnam hodie abrogatam esse. q. 79. n. 5. fol. 53
Talionis pœnam, vide Pœna talionis.
Tarquinij Prisci memorabile factum contra eos, qui mortem sibi inferebant. casu 285. nu. 8 fol. 245
Tarquinij Prisci lex contra consciscentes sibi mortem. casu 284. nu. 12. fol. 244
Templarij sodomitæ igne concremati. casu 286. nu. 3. fol. 246
TEMPVS modicum quod esse dicatur, intra quod vxorem mariti à se commodato datam recuperare possit, & viro restituere, sex opiniones referuntur. cas. 25. nu. 2 fol. 82
Tempus modicum quod dicatur in eo, qui occidit post rixam ad euitandam animi deliberati qualitatem. casu 361. nu. 20 fol. 299
Tempus quod statuendum sit fideiussori ad præsentandum absentem. casu 40. nu. 2 fol. 86
Tempus deliberandi Iudicis arbitrio hæredi datur. casu 1. nu. 1. fol. 73
Tempus deliberandi quod à Iustiniano præstitutum fuerit. ibi. nu. 2
Tempus ad deliberandum à Prætore interdum prorogari. ibid. nu. 5
Tempus septennij esse longum tempus in locationibus. casu 5. nu. 6 fol. 76
Tempus bimestre concedi in purgatione moræ, ex secunda aliquorum opinione. casu 7. nu. 6 fol. 77
Tempus decem dierum solum dari non moræ purgationem ex tertia Docto. opinio. ibi. nu. 7
Tempus tridui concedi in moræ purgatione, ex quarta opinione. ibid. num. 8.
Tempus omne ante litis contestationem concedi ad moram purgandam, ex quinta Doctorum opinione. ibid. nu. 9
Tempus accedendi ad locum in quo solui debet, Iudicis arbitrio statui. casu 2. nu. 2 fol. 74
Tempus quinquennij esse longum tempus in locationibus bonorum Ecclesiæ, ex quorundam opinione. casu 5. nu. 9 fol. 76
Tempus decennij concedi ad precarij reuocationem, ne ciuilis possessio per negligentiam perdatur. casu 24. nu. 3 fol. 82
Tempus modicum quod dicatur, intra quod absens reuersus restitutionem petit. casu 33. nu. 2 fol. 84
Tempus quod statuatur ei, qui querela vult agere ad actionem libertatis impediendam. casu 34. num. 2 ibid.
Tempus quod in nauigationibus peragendis statuatur. casu 2. nu. 16 fol. 75
Tempus quod sit, quo alienãs in possessione manens arguat contractum esse simulatum. casu 39. num. 2 fol. 85
Tempus quod sit præstitutum iusso alioqui ex laudo arbitri dare, cùm tempus expressum in laudo non fuit. casu 8. nu. 1 fol. 78
Tempus incontinenti quod dicatur in probationibus oblatis incontinenti. casu 9. nu. 4 fol. 78
Tempus centum annorum dici antiquum in probationum materia. casu 3. nu. 6 fol. 75
Tempus immemoriale quod. ibid num. 7
Tempus deueniendi ad secundum decretum, secundum aliquos, esse decennium. casu 6. nu. 5 fol. 77
Tempus biennij esse vt ad secundum decretum perueniatur, ex quorundam opinione. ibid. nu. 6
Tempus anni, vel sex mensium dari, vt ad secundum decretum deueniatur. ibid. nu. 8.
Tempus deueniendi ad secũdum decretum, esse duorum mensium secundum aliquos. ibid. nu. 10
Tempus decem dierum dari, vt ad secundum decretum deueniatur. ibid. nu. 12.
Tempus solutionis, quod condemnato concedatur. casu 28. nu. 1 fol. 83
Tempus quod præstituatur illi, qui emere debet si vult, ne res alteri vendatur. cas. 37. nu. 4 fol. 84
Tempus quod præstituatur ad deducendum dilatorias exceptiones. cas. 240. nu. 7 fol. 226
Tempus quod sit expectandum à Iudice, antequam declaret excommunicantem perseuerantem vltra annum in excommunicatione esse hæreticum. casu 416. nu. 65. fol. 338
Tempus relinquitur Iudicis arbitrio, quod est expectandum ad declarandum excommunicatum perseuerantem vltra annum in excommunicatione, esse lapsum in hæresim. ibid. nu. 66
Temporum interstitia in ordinum collatione, esse in Episcopi arbitrio. cas. 427. nu. 29 fol. 354
Temporis cursus quantus esse debeat, vt res censeatur effecta de mensa Ecclesiæ. casu 433. numero 18. fol. 358
Tempus vnius anni, an sufficit, vt res censeatur effecta de mensa Ecclesiæ. ibid. nu. 19.
Temporis angustia quando actum vitiet. casu 480. nu. 1 fol. 382
Temporis angustiam vitiare contractus stricti Iuris. ibid. nu. 2
Tempus positum in arbitrio promissoris efficit, vt is quantum velit differat. cas. 498. nu. 3. fol. 389
Tempus aliquod concedi acceptanti literas, vt illas possit videre & peritiores consulere, ne ex incauta acceptatione sibi præiudicet. casu 21. numero 5. fol. 81
Tempus destinati vsus in mutuo quod sit. casu 22. nume. 4 fol. 82
Tempus 30. annorum esse de antiquo in sententia, ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cæpollæ & Alciati doctrina. casu 4. nume. 4. fol. 76
Tempus cuius initij memoria non extat, bonam fidem arguit. casu 43. nu. 2 fol. 87
Tempus immemoriale vim priuilegij habere. ibi. n. 3
Tempus immemorialevim donationis habere. ib. n. 4
Tempus immemoriale sine tituli allegatione ad acquirendum. ibid. nu. 6
Tempus quo supersedetur ab exequutione sententiæ, dicitur causa miserationis concedi. casu 334. nu. 2 fol. 275
Tempus quantum concedatur dum supersedetur ab exequutione sententię in criminalib. ibid. nu. 3
Tempus quod sit intra quod delinquens sponte confessionem in tormentis factam confirmat. casu 38 nu. 2. fol. 84
Tempus octo dierum, quod cõceditur ex instrumento venditionis ex retractu locum etiam habet, cum adhibitis testibus fit venditio. casu. 63. nu. 1. fol. 100
Tempus modicum in satisfactione ex laudo esse omne tempus ante litem contestatam, ex secunda Doctorum opinione. casu 8. nu. 7 fol. 78
Tempus modicum quod dicatur, vt superficiarius dominus quodammodo ipsius superficiei censeatur. & plures opiniones referuntur. casu 31. n. 4. f. 83
Tempus biennij, vel 30. dierum esse secundum aliquos longum tempus in locationibus bonorum Ecclesiæ. casu 5. nu. 11. fol. 76
Tempus antiquum in sententia esse biennium ex aliquorum opinione. casu 40. nu. 1. ibid.
Tempus quod hæredi concedatur, dum offert se probaturum nullum fuisse constitutum fidei commissum. casu 10. nu. 2 fol. 79
Tempus antiquum quod in probationum materia. casu 3. nu. 1 fol. 75
Tempus ad deliberandum prorogari ad libitum partium voluntatem. casu. 1. nu. 6 fol. 73
Tempus centum dierum à Prætore datum hæredi ad deliberandum, à Iudice coarctari non posse. ibid. numero 8
Tempus centum dierum ad deliberandum ex iusta causa restringi. ibid. nu. 9
Tempus deliberandi, vt creditoribus eat satisfactum coarctari posse, ibid. nu. 12
Tempus ad deliberandum vt creditoribus satisfiat, sine causa coarctari non posse. ibid. nu. 16
Tempus ad deliberandum ob causam creditorem ex iusta causa coarctari. ibid. nu. 18
Tempus anni, & nonimestre à Iustiniano concessum ad deliberandum, ex causa coarctari posse. ibi. n. 20.
Tempore opus esse, vt omnia rectè gerantur. q. 19. nume. 6. fol. 15
Temerè agere, quid sit. casu 194. nu. 29 fol. 187
TESTATOR grauatus infirmitate interrogari non poterit, an ita velit testari. casu 97. nu. 5 fol. 129
Testator inarticulatè loquens, vide Locutio inarticulata.
Testator mandans suis creditoribus solui, non dicitur mandasse vt ei soluatur, qui creditum per exceptionem elidibile habet. q. 57. nu. 3 fol. 36
Testatoris liberam voluntatem impediens punitur. casu 395. nu. 2 fol. 326
Testatoris voluntas coniecturata idem quòd expressa operatur. casu 256. nu. 17 fol. 231
Testatorem suam voluntatem in liberum alicuius arbitrium conferentem, intelligere, modò dolus malus absit. q. 13. nu. 9. fol. 12
Testatorem cogens ad alium instituendum, instituto hæreditatem non tribuit. casu 395. nu. 11. fol. 326
Testatorem fuisse prohibitum testari quomodo probet. casu 395. nu. 34. fol. 327
Testatorum voluntates liberas esse debere. casu 395. nu. 1 fol. 326
Testari prohibens læsis tenetur ad interesse. casu 395. nu. 27 ibid.
Testari prohibens an ad duplum læsis teneatur. ibid. nu. 28
Testari compellens si proximior illi est, hæreditatem acquirit fisco. cas. 395. nu. 5 fol. 326
Testandi facultatem datam aliàs impedito, intelligi iuris solennitatibus obseruatis. q. 7. nu. 39. fol. 5
TESTAMENTVM factum metu, an sit ipso iure nullum. cas. 395. nu. 7 ibid.
Testamentum inualidum solo verbo à testatore ratificari. cas. 109. nu. 5 fol. 138
Testamentum impedire dicitur, qui maximis persuasionibus testari prohibet. cas. 395. nu. 41 fol. 327
Testamentum inualidum surripiens vel supprimens, non punitur. cas. 306. nu. 15. fol. 258
Testamentum mutari prohibens quando non noceat iam instituto. cas. 395. nu. 16 fol. 326
Testamentũ coram septem testibus sub contractibus nomine celebratum, testamentũ esse. q. 7. nu. 25. f. 5
Testamẽtũ in quo solus vt proximior erat institutus, hereditatem perdit & fisco acqrit. cas. 395. n. 24. f. 326
Testamentum fieri impediens sine dolo, non punitur. cas. 395. nu. 33 ibid.
Testamentum vacillare contradicente vno teste ex necessarijs, etiamsi cæteri pro testamento deponant. cas. 105. nu. 16. fol. 134
Testamenti pars probari, & altera improbari non potest. cas. 93. nu. 20 fol. 125
TERMINVM pro fine dilationis sumi. cas. 53. n. 6. fol. 95
Terminos mouens, vt vicino negotium faciat, punitur. cas. 393. nu. 22. fol. 322
Terminos mouens vt lapidem furetur, vt fur punitur. cas. 393. nu. 11 ibid.
Terminos mouens vt fines suos extendat, Iudicis arbitrio punitur. cas. 393. nu. 15 ibid.
Terminos mouens si vilis est, grauius quam nobilis punitur. ibid. nu. 16
Terminos mouens vt fines controuersos obscuret, punitur. ibid. nu. 18
Tertius pro suo interesse in Iudicijs auditur. cas. 18. nu. 1 fol. 82
Tertius cùm vult pro suo interesse audiri, Iudiciũ ingreditur eo in statu, in quo illud inuenit. ibid. nu. 2
Tertius cum pro suo interesse vult audiri, statim de suo interesse probare debet. ibid, nu. 3
Tex. vide in verbo Cap. Lex.
Thaletis Millesij in emendis oleis prouidentia. casu 384. nu. 3. fol. 315
Theodosius omnium primus iussit dies Dominicos celebrari. cas. 2. nu. 18 fol. 75
Theodosij publica peracta pœnitentia commissi criminis. cas. 372. nu. 3 fol. 308
Theodosij lex de armis. cas. 394. nu. 23. fol. 324
Theophrastus nomen sibi mutauit. casu 318. nume. 10 fol. 266
Tigna in domum alienam quando immittere liceat. cas. 157. nu. 1 fol. 160
Titij Manlij Torquati in filium inobedientem castigatio. cas. 365. nu. 9 fol. 305
TESTIS, q elapso termino probatorio falsum deposuit pœna Iudicis arbitrio punitur. cas. 306. nu. 35. fol. 258
Testis pauper & familiaris simul repellitur. casu 96. nu. 7 fol. 128
Testis pauper & subiectus simul reijcitur. ibi. nu. 8
Testis deponens de tempore, & inquit, decem annis, plus, quando probet, cas. 47. nu. 7 fol. 88
Testis qui falsum deposuit in accidentalibus causæ punitus.

punitur. casu 307. num. 3. fol. 258
Testis inuentarij pauper esse non debet. cas. 96. nu. 11. fol. 128
Testis singularis regulariter nõ probat. cas. 99. nu. 19. fol. 130
Testis, qui per dictionem, vel circa, deponit, non probat. cas. 46 num. 1. fol. 88
Testis qui deponit aliquem possedisse per decem annos, vel circa, non concludit. ibid. num. 2.
Testis impeditur examinari, cùm notoria est obiectio opposita. cas. 239. num. 12. fol. 226
Testis qui vnum dixit in iudicio, & aliud extra punitur. cas. 312. num. 1. fol. 260
Testis licitè accipit mercedem sui laboris & damni, dum accedit, vt testimonium ferat. cas. 310. nu. 10. fol. 259
Testis non punitur, si post testimonium redditum aliquid accipit. ibid. num. 11.
Testis qui pretium accipit, ne testimonium dicat, punitur. ibid. num. 12.
Testis præsumitur consideratè testimonium ferre. cas. 308. num. 3. fol. 259
Testis dicens falsum testimonium, ius diuinũ & naturale lædit. ibid. num. 4.
Testis nihil accipere potest, vt testimonium dicat. cas. 310. num. 1. ibid.
Testis veritatem deponere debet, etiam non requisitus. ibid. num. 2.
Testis qui præmium recepit, vt testimonium ferat, punitur. ibid. num. 5.
Testis qui in iudicio contraria, vel varia dixit, non probat. cas. 108. num. 2. fol. 137
Testis varia & contraria tunc dixit, cùm in substantia variauit. ibid. num. 3.
Testis qui animo se corrigendi contraria dixit, probat. ibidem. num. 4.
Testis, qui vnũ in iudicio, deinde ex interuallo contrarium dixit, non probat. ibidem. num. 7.
Testis periurus est, cùm cõtraria deposuit animo non se corrigendi. ibi. num. 9.
Testis qui vnum dixit, deinde coactus tormentis dixit contrarium, non probat, nisi ex testimonio cũ tormentis. ibid. num. 14.
Testis contrarius quando pro se, vel pro se, & altero probet. ibid. num. 15.
Testi non credi etiam in tormentis, ob periurium. ibid. num. 16.
Testis ob duplicem defectum & causam omninò repellitur. cas. 99. num. 7. fol. 130
Testis qui de factis à seipso deponit, fidẽ facit, quanquam persona vilis & minus honesta sit. ibid. nu. 8
Testis infamis non repellitur, cùm de gestis à seipso deponit. ibid. nu. 10.
Testis, qui virtute monitorialium deponit, repetendus est in forma iudicij. cas. 109. num. 1. fol. 138
Testis semel interrogatus, an in secunda interrogatione respondere possit, dico vt aliàs dixi. ibidem. num. 2.
Testis coram arbitro examinatus non potest se ad illud dictum referre, si in alio iudicio repetatur. ibi. num. 7.
Testis facilius coram arbitris mentitur. ibid. nu. 8.
Testis non potest se referre ad primum dictum cùm illud falsum est. ibid. num. 10.
Testis secundo loco examinandus petere potest primas attestationes sibi legi. ibid. num. 12.
Testis protestari certa sub fama debet, cùm iteratò examinandus est. ibid. num. 13.
Testis nutritor, require Nutritor.
Testis frater, vide Testimonium fra.
Testis de auditu quando probet. cas. 475. nume. 1. folio 380
Testis, quando de auditu probat Iudicis arbitrio relinquitur. cas. 475. num. 2. ibidem.
Testis de auditu auditus non probat. ibid. num. 4.
Testis de auditu auditus præsumptionem facit. ibid. num. 5.
Testis de auditu debet dicere à quibus audiuit. ibid. num. 6.
Testimonium de auditu esse in iure speciali fundatum. ibid. num. 8.
Testis de auditu cum alio adminiculo plenè probat. ibid. num. 9.
Testis de auditu in antiquis plenè probat. ibidem. num. 10.
Testis de auditu probat quæ difficilis sunt probationis. ibid. num. 11.
Testes de auditu probare cùm aliqua concurrunt. ibidem. num. 12.
Testes de auditu debent attestari se ab eodem audiuisse. ibid. num. 13.
Testes de auditu debent nominare, à quibus audiuerunt. cas. 475. num. 14. fol. 380
Testes de proprio auditu probant. ibid. num. 15.
Testes qui audiuerunt, sed non viderũt, an probent. ibid. num. 16.
Testis in actu, qui visui conuenit, potest de solo auditu attestari, cùm sensus auditus conuenit. ibid. num. 17.
Testes de auditu non probare, cùm de matrimonio dissoluendo agitur. ibid. num. 21.
Testes testamentarios esse debere in eodem loco, vbi testator conficit testamentum. cas. 486. num. 2. folio 383
Testes quando dicantur esse in eodem loco, vbi testator conficit testamentum. ibid. num. 3.
Testes quando cogantur ferre testimonium. cas. 487. num. 1. ibid.
Testes quando cogi possunt ad ferendum testimonium, Iudicis arbitrio relinqui. cas. 487. nume. 2. ibidem.
Testis cui periculum imminet, cogi potest dicere testimonium. cas. 487. num. 3. fol. 383
Testis cùm periculum imminet, non compellitur ferre testimonium. ibidem. num. 4.
Testimonium nemo cogitur ferre contra affines. ibi. num. 5.
Testes deponentes de communi vsu loquendi dicere debent à quot audiuerunt. casu 489. numero 4. fol. 384
Testator qui dixit, Volo schedulam mea manu scriptam, & à me transmissam meo genero, esse meũ testamentum, dicitur testatus mori, cas. 496. nu. 10. fol. 385
Testator, qui dixit, Volo Caium esse meũ hæredem, dicitur dispositiuè illum vocasse. ibidem. numero 15.
Testatorum voluntates exequi publicè interest. cas. 498. num. 62. fol. 389
Testes de tractatu, & non de conclusione actus attestantes non probare. casu 470. num. 5. fol. 375
Testibus verisimiliora deponentibus credi. casu 472. num. 24. fol. 376
Testis idoneus nemo est in causa propria. cas. 473. numero 2. fol. 377
Testi sua sponte deponenti non creditur. cas. 474. numero 57. fol. 378
Testis minus verisimilia deponens, fidem non facit. ibid. num. 59.
Testi, qui de gestis à seipso deponit, creditur Iudicis

Universidad de Deusto
Biblioteca

arbitrio.caſ.99.num.1. fol.130
Teſti in extremis laboranti an credendum ſit, in Iudicis reſidet arbitrio caſ.97. num.2. fol.129
Teſti dicenti,ſe falſum teſtimonium dixiſſe, non credi.q.73.num.15. fol.47
Teſti qui palàm pecunias dedit, vt veritatẽ deponat, excuſatur.caſ.244.num.6. fol.227
Teſti ſingulari interdum Iudex credere poteſt caſu 99.num.10. fol.130
Teſtem ob paupertatem non repelli etiam in cauſa matrimoniali. caſ.96. num.5. fol.128
Teſtem non poſſe ſuum dictum declarare,quando in nouam diſpoſitionem caderet.q.73.nu.24. fol.47
Teſtes non deſcripti in inſtrumento, cùm illud impugnare volunt,debent eſſe omni exceptione maiores.caſ.105. num.33. fol.133
Teſtes non deſcripti in inſtrumento debent optimè concludere, dum illi contradicunt.ibid.num.34.
Teſtes ſuper obiectis examinari debent,ſi periculum aliquod ſubeſt.caſ.239. num.14. fol.226
Teſtes qui idonei ad probandum aliquem eſſe vſurarium.caſ.235.num.23. fol.223
Teſtes iuratos recipiendos eſſe,etiam in cauſa, in qua proceditur ſola facti veritate inſpecta. quæſtio.26. num.2. fol.17
Teſtes non iuratos ad aliqualem probationem facere.ibid. num.5.
Teſtes poſſe interrogari die feriata, cùm die non feriata iurarunt.q.30.num.15. fol.19
Teſtes domeſticos eſſe idoneos in cauſa domi & ſecretò tractata.q.73. num.32. fol.47
Teſtes non publicatos in alio iudicio non probare. q.33.num.8. fol.20
Teſtes didicitis teſtificatis poſſe recipi, cũ nihil producenti poteſt imputari.q.34.num.15. fol.21
Teſtes didicitis teſtificatis ad ſupplendũ inſtrumentum recipi.ibid. num.16.
Teſtes recipi poſſe didicitis teſtificatis, cùm Princeps reſcribit clauſula, non obſtantibus, &c. ibidem. num.6.
Teſtes in cauſa matrimoniali recipi poſſe,etiam didicitis teſtificatis. ibid. num.7.
Teſtes in cauſis beneficialibus recipi poſſe didicitis teſtificatis.ibidem. num.8.
Teſtes de ſuæ artis peritia deponentes, recipi etiam didicitis teſtificatis.ibidem. num.9.
Teſtes recipi quãdo poſſint in cauſis arbitrarijs poſt didicita teſtificata. ibid.num.1.
Teſtes ad æternã rei memoriã examinari poſſe, cùm de eorum vita timetur.caſ.61.num.2. fol.100
Teſtes recipi in ea cauſa,in qua ceſſat timor ſubornationis.q.34.num.12. fol.21
Teſtes inſtrumentarij contradicentes inſtrumento, optimè concludere debent.caſ.105.num.2. fol.133
Teſtes contradicentes inſtrumento rationem dicti etiam non interrogati reddere debent. ibid. nu.3.
Teſtes inſtrumentarij cùm inſtrumento contradicunt,conſtare debet eſſe illos teſtes in eo inſtrumento deſcriptos.ibid. num.4.
Teſtes inſtrumentarij dum inſtrumento contradicunt,non habent neceſſe eſſe omni receptione maiores.ibid.num.6.
Teſtes,qui negant fuiſſe præſentes inſtrumento,non habent neceſſe ſe in conteſtes vocare.ibid. nu.10.
Teſtes pro vniuerſitate ſua recipiuntur in ciuilibus, cùm aliũndè probationes haberi non poſſunt. caſ. 106. num.1. fol.136
Teſtes alios nec actu,nec habitu potuiſſe interuenire requiritur,vt teſtes pro ſua vniuerſitate probent. ibid.num.2.
Teſtes vniuerſitatis prò ea deponentes perfectè non probare.ibidem.num.3.
Teſtes plures vno eodemq; tẽpore interrogari,quando poſſint in cauſis arbitrarijs.q.29.num.1. fol.18
Teſtes ſingulatim examinandos eſſe.ibidem.num.2.
Teſtes vniuerſitatis cùm pro ea recipiuntur, directè & non in ſubſidium rec pi.caſ.106.num.8. fol.136
Teſtes de vniuerſitate in pari cauſa minus probant. ibid.num.10.
Teſtes de vniuerſitate ratione commodi, & ob affectionem repelluntur. ibid.num.11.
Teſtes de vniuerſitate,& ab ea ſalariatus pro ipſa vniuerſitate idonei non ſunt. ibid.num.12.
Teſtes de vniuerſitate repelluntur à teſtimonio, ſi commodum, vel incommodum inde ſint conſecuturi.ibidem.num.13.
§.legatarijs.Inſtit.de legatis.explicatio & intellectus. num.14.
Teſtes de vniuerſitate non probant, ſi per indirectũ commodum ex cauſa ſentiunt,vel incommodum. ibid.num.15.
Teſtes de vniuerſitate in cauſa criminali pro ipſa vniuerſitate idoneos non eſſe. ibid. num.17.
Teſtes de vniuerſitate in cauſa criminali recipiuntur contra alterum eiuſdem vniuerſitatis. ibid.nu.18.
Teſtes de vniuerſitate recipiuntur etiam in cauſa criminali,ſi magna eſt vniuerſitas. ibid.num 20.
Teſtes de vniuerſitate ad probandam innocentiam recipi.ibid.num. 21.
Teſtes eſſe inimicos,obijci ſemper poſſe.caſ.239.nu.8. fol. 226
Teſtes ad æternam rei memoriã examinari poſſe ante litem cõteſtatam, ob diuturnam eorum abſentiam.caſ.62.num.1. fol.100
Teſtes ob abſentiæ diuturnæ ſuſpicionem ad æternã rei memoriam examinari poſſunt.ibidem.num.5.
Teſtis corruptus recuſans ferre teſtimonium, pœna Iudicis arbitrio plectitur.caſ.31.num.3. fol.314
Teſtes valetudinarios ante litem non conteſtatam poſſe examinari.caſ.60.num.2. fol.99
Teſtes cùm producuntur an ſtatim contra eos obiecta probari poſſint.caſ.239.num.1. fol.225
Teſtes ſine iuramento in iudicijs non admitti. caſu 108.num.30. fol.137
Teſtes alibi quàm in loco iudicij petens examinari iuſtã cauſam narrare debet.caſ.202.nu.37. fol.200
Teſtes quomodo probent aliquid noctis tempore eſſe factum.caſ.279.num.3. fol.243
Teſtes omnes non cogi ſcripturã recognoſcere cùm illius comparatio fieri debet.caſ.114.nu.3. fol.141
Teſtes carcerati vt examinentur in aliorum cauſam dato fideiuſſore non liberantur. caſ.303. num.26. fol. 255
Teſtes examinati inter alios ſemiplenè probant. caſ. 111.num.2. fol.139
Teſtes infames quando Iudex in arbitrarijs recipiat. q.27. num.1. fol.18
Teſtes infames regulariter fidem facere. ibi. nu.4.
Teſtes omnes admitti.niſi expreſsè prohibiti reperiantur.ibid. num.5.
Teſtes infames ad probandam ingratitudinem Vaſalli non admitti.ibid.num.8.
Teſtes omni exceptione maiores requiri in cauſis matrimonialibus. ibid.nu.9.
Teſtes ſola facti infamia notatos in cauſis matrimonialibus repelli.ibid.num.11.
Teſtes conſanguinei, Vide Conſanguineos.
Teſtes, Vide cautela.
Teſtium repulſatio in cauſis arbitrio Iudicis cognoſcendis locum an habeat.q.32.num.1. fol.20

Teſtium

Teſtium repulſationem nõ concedi cùm per calumniam objcitur. ibidem. num.2.
Teſtium repulſationem in remedio attentatorũ non concedi.ibid.num.4.& 9.
Teſtium repulſationem in dubijs à Iudice admitti, vel reijci poſſe.ibid.num.5.
Teſtium repulſationem non admitti,cùm ſolùm agitur de perſona in iudicio legitimanda. ibid.nu.7.
Teſtium repulſationem concedi in cauſis poſſeſſorijs.ibid.num.8.
Teſtium repulſationem concedi, cùm filius in cauſa alimentorum vult ſe filium probare. ibid.nu.10.
Teſtium repulſationem non concedi in iudicio ex l. vltima.C.de edicto D.Adr.tollen.ibid. num.11.
Teſtium numerus in teſtamento ruſtici cur non remittatur.caſ.194. num.71. fol.187
Teſtium fidem in Iudicis arbitrio poſitam eſſe. caſu 90.num.1. fol.122
Teſtium fides & inſtrumentorũ à pari quando procedant.caſ.63.num.2. fol.100
Teſtium effrenatus numerus reprimendus. caſ.249. num.1. fol.229
Teſtium effrenata multitudo quæ. ibidem. num.2.
Teſtiũ effrenatus numerus eſſe aliquando vltra tres, decem,& quadraginta, pro negotij ſcilicet qualitate.ibid.num.5.
Teſtibus non iuratis, etiam in cauſis arbitrarijs non credi.q.26. num.1. fol.17
Teſtibus rei magis quàm actoris in dubio credi. caſ. 98.num.2. fol.129
Teſtibus didicitis qua ratione alij recipi prohibeantur.q.34.num.2. fol.21
Teſtibus credere,vel non,quando ſit in arbitrio Iudicis.caſ.90.num.8. fol.122
Teſtibus in exequutionem monitorialiũ propalantibus interdum credi.q.26. num.6. fol.17
Teſtibus probari poſſe qualitatẽ debiti,& ſi non poſſit probari debitum,ſtatuto impediente. caſu 48. num.6. fol.89
Teſtibus coram alio Iudice examinatis, eorum publicatione non facta,credendum non eſſe.q.33.numero 7. fol.20
Teſtibus malam rationem reddentibus non credi.q. 25.num.3. fol.20
Teſtibus didicitis alios recipi fauore minoris, & ruſtici.q.34. num.11. fol.17
Teſtibus didicitis in iudicio nullo, poſſunt in nouo iudicio alij recipi.ibid. num.13. fol.21
TESTIMONIVM fratris pro fratre in ciuilibus recipi.caſ.104.num.1. fol.133
Teſtimonium fratris cohabitantis repelli.ibid.nu.2.
Teſtimonium fratris ob magnam affectionem, Iudicis arbitrio repellitur.ibid.num.3.
Teſtimonium parentum pro filio in cauſa matrimoniali repellitur,cùm mulier eſt illo filio maior nobilitate vel diuitijs.caſ.102. num.3. fol.132
Teſtimonium patris pro filia, quæ aſſerit ſe nobiliorem & ditiorem in vtrum recepiſſe,repellitur.ibi. num.4.
Teſtimonium parentum recipi pro filijs in cauſa matrimonij ſpiritualis.ibidem. num.11.
Teſtimonium vnius coniugum non credi, ſi is quærit ſponſalia diſſolui. caſ.103. num.3. fol.132
Teſtimonium amborum coniugum aſſerentium,ſe adinuicem matrimonium contraxiſſe, creditur. ibid.num.4.
Teſtimonium venale non eſſe teſtimonium veritatis.caſ.310.num.3. fol.259
Teſtimonium prolatũ in iudicio nullo, poſſe in alio iudicio à Iudice ratũ haberi.caſ.109,nu.4. fol.138
Teſtimonium prolatũ in iudicio ſummario, in plenario eſſe repetendum,adhoc vt probet.ibid.nu.6
Teſtimonium diuitis præferri teſtimonio pauperis. caſ.96.num.9. fol.128
Teſtimonium quis poteſt contra ſe ferre,non autem pro ſe.caſ.93.num.30. fol.125
Teſtimonium iudiciale præferri extraiudiciali, etiã in mortis articulo probato.caſ.108.num.20.fol.137
Teſtimonium ſecundũ iudiciali præferri primo extraiudiciali. ibidem. num.22.
Teſtimonium primũ extraiudiciale præferri ſecundo iudiciali.ibid.num.23.
Teſtimonium extraiudiciale cum alijs coniecturis & præſumptionibus præferri iudiciali. ibid.num.24
Teſtimonium extraiudiciale ſcriptura factum, præferri ſecundo iudiciali.ibidem. nu.25.
Teſtimonium primum parte præſente dictum præferri ſecundo iudiciali.ibi.nu.26.
Teſtimonium ſecundum iudiciale cùm primo extraiudiciali præfertur,integram tamen & plenam fidem non facit.ibid. num.27.
Teſtimonium iudiciale receptum apud Iudicem incompetentem, non proferri alteri iudiciali apud Iudicem competentem.ibid.num.29.
Teſtimonio contrario etſi aliquando credatur, non tamen plenè.ibid.nu.21.
Teſtimonio primo eſſe credendum,cùm teſtis animo ſe non corrigendi contraria depoſuit.ibidem.numero 10.
Teſtimonio primo credi,etiamſi illud primum iudicium eſſet ſummarium.ibid.num.11.
Teſtimonio cõtrario animo etiam ſe corrigendi,non credi ad commodum ipſiuſmet teſtis.ibid.nu.12.
Teſtimonio contrario credi cùm hæreſis detegitur. ibidem. num.13.
Teſtimonio primo veriſimiliori credi,reiecto primo. ibidem.nu.17.
Teſtimonio primo ſpontè prolato credi,& ſi cum ſecundo concurrant tormenta. ibidem.num.18.
Teſtimonio primo prolato in iudicio credi, cùm ſecundum non eſt in forma iudicij. ibid. num.19.
Teſtimonio ſingulari ratione ſui officij creditur de geſtis à ſeipſo.caſ.99.num.2. fol.130
Teſtimonio ſingulari ob excellam dignitatem credi. ibid.num.5.
Teſtimonio ſingularis perſonæ honeſtæ non credi, cùm de eius intereſſe tractatur. ibidem. num.6.
Teſtimonio illius magis creditur, qui de geſtis à ſe ipſo teſtificatur. ibidem. num.11.
Teſtimonio ſingulari an credatur de geſtis à ſeipſo.& infrà,ibid. num.12.
Teſtimonio Abbatis & Monachorum credi contra Monaſterium ſibi eſſe ſolutum legatum Monaſterio relictum. ibi. num.13.
Teſtimonio contrahentis credi de geſtis in contractu.ibi.num.14.
Teſtimonio mulieris, quæ partum ſuppoſuit credi. ibid. num.15.
Teſtimonia antiquitus prolata non nocere. caſu 111. num.5. fol.139
Theophylacti locus.caſ.420.num.6. fol.344.
Tolerantia ſuperioris quomodo excuſet.quæſtio.90. num.57. fol.661
Tortura repetenda an ſit. caſu 272. numero 3. folio 240
Torturæ locum non eſſe, non præcedentibus iudicijs, etiam in crimine læſæ Maieſtatis. quæſtio.84. num.3. fol.62
Torturam eſſe difficilis probationis.caſ.116. num.19. fol. 144

Universidad de Deusto
Biblioteca

Torturam damnum irreparabile adferre. quæst. 84. num. 2. fol.62
Tortus leuiter torqueri iterum potest. casu 272. numero 6. fol.240
Torqueri iterum potest delinquens, ex nouis inditijs. ibid.num.7.
Tortura. Vide Quæstionibus.
Tostati Abulensis opinio, de pluralitate vxorum relicta. cas.420.num.21. fol.344
Tollerantiam non excusare à peccato. cas.420. num. 22.ibidem.
Tractatoria quæ.cas.229. num.4. fol.220
Tractatus de homicidio difficilis est probationis.cas. 116. num.15. fol.144
Transactio super alimentis cum Prætoris decreto fit. cas.170. num.1. 166
Transactio de alimentis ex contractu acquisitis sine decreto Prætoris fieri potest. ibid num.2.
Transactio de alimentis facta ad habitationem & vestiarium non pertinet.ibidem.num.27.
Transactio de alimentis Prætoris decretum non requirit, cùm conditio alimentarij melior efficitur. ibid. num.31.
Transactio de alimentis à testatore permissa sine decreto celebrari potest.ibid.num.32.
Tractatum nil inferre, non secuta conclusione. cas. 470. num.3. fol.375
Tractatus arguit argumentum contrahentium. cas. 471.num.8.ibid.
Tractatum arguere contractum ita conclusum ex signis.cas.470.num.19.ibid.
Transactionem ipso iure annullari eius falsitate detecta.cas.15. num.6. fol.80
Transactionem præcipitanter latam, esse nullam. q. 42.num.3. fol.26
Transigi de alimentis præteritis potest sine decreto Prætoris.cas.170.num.33. fol.166
Transigi posse super priuato crimine, cùm ex statuto pœna sanguinis indicenda est.q.82.num.6. fol.61
Transigi de alimentis potest, cùm præsentis pecuniæ omninò opus est.cas.170.num.20. fol.166
Transigi de alimentis potest, cùm relicta sunt à pluribus, quos conuenire difficilè est.ibid num.21.
Transigi de alimentis sine decreto potest, cùm testator cauit.cas.171. num.68. fol.167
Transigendi de alimentis causa est domicilij mutatio.cas.170.num.7. fol.166
Trebellianicam quibus de rebus detrahenda sit. cas. 164.num.1. fol.163
Tribunos ærarij in causis diffiniendis Senatui addidit Aurelius Cotta.q.2.num.3. fol.1
Tribunũ, quod Principi præstari solet,vel illius Prouinciæ, vel vicino Questori persoluendum esse. cas.222.num.3. fol.217
Tributa iure Diuino Principibus præstari.ca.297.numero3. fol.376
Triginta annorum cursum requiri, vt res dicatur effecta de mensa Ecclesiæ.cas. 433. num.26. fol.358
Trophima quid.cas.93.num.17. fol.125
Tutor suscepta tutela inuentarium quàmprimum facere debet. cas.174. num.1. fol.171
Tutor suspectus quomodo dici possit, quando multum differt inuentarium conficere.ibid.nu.3.
Tutor administratæ tutelæ rationes reddere tenetur.cas.209.num.2. fol.209
Tutor cum alijs datus,tutelã non priuatur, si se datum negauit.cas.276.num.7. fol.242
Tutor non potest per interpositam personam emere bona pupilli. cas. 459. num.2. fol.370
Tutor dicitur per interpositam personam emere bona pupilli,quando eius filius emit.casu 459.numero5. fol.370
Tutorem præsumi emisse boona pupilli per interpositam personam,cùm possidere reperitur.ibi.nu.8
Tutor bona fide emens bona pupilli per interpositã personam, non delinquit. ibid.num.9.
Tutorem bona fide emere bona pupilli, cùm adhibitis consanguineis pupilli emit.ibid.num.10.
Tutor emens sub hasta bona pupilli, bona fide emit. ibidem. num.11.
Tutor qui palàm à pupillo pecunia mutuò accepit, excusatur.cas.244. num.4. fol.227
Tutoris authoritatem ex abrupto interpositam, nihil prodesse.q.42. num.5. fol.26
Tutoris mandatum excusat operariũ agrum colentem.cas.354.num.39. fol.291
Tutoris negligentia quomodo probetur, quod non emerit prędia pupilli nomine,sed reliquerit pecunias ociosas in arca.cas.49. num.6. fol.90
Tutorẽ pupilli nomine accusare posse.q.79.n. 15.f.53
Tutorem cum eius pupilla matrimonium contrahere cur prohiberi.cas.194. num.12. fol.187
Tutorem cum eius pupilla matrimonium contrahere posse de Iure Canonico. ibid.nu.13.
Tutorem & curatorem validè obligare posse bona propria pro euictione bonorum minoris sine solennitate alienatorum.cas.171. num.77. fol.168
Tutorem à matre secundò nubente nominatũ, dandum esse filio pupillo cum inquisitione. casu 151. num.4. fol.158
Tutorem pro suo pupillo accusato posse interuenire.q.80. num.54. fol.66
Tutores excusari si causam pupilli non peragunt, cũ illa plus damni quàm lucri habet. cas. 72. num. 7. fol. 107
Tutores si in loco haberi non possunt idonei, è loco vicino vocandi sunt.cas.222.num.1. fol.217
Tutela quibus potest decerni, eidem & cura. cas. 150. num.35. fol.157
Tutela remotus ob suam simplicitatem,infamis non efficitur.cas.193.num.7. fol.186
Tutelæ actio vt vniuersalis tanquam vnũ continens coram vno solo Iudice tractari debet. cas.371. numero 10. fol.307

V

VACATIONIS modo vno expresso,alter non continetur.cas.201 num.103. fol.193
Vacationis modum ex communi voce & fama narrare sufficit.ibidem.num.104.
Vacationis modo vno expresso, alter continetur ex mente ipsius imperrantis.ibidem. num.105.
Vacationis modũ vnum in gratijs expectatiuis narrare sufficit.ibid. num.106.
Vacationis modum exprimere sufficit,cum clausula, quouis modo vacet.ibid.num.107.
Vacationis modo vno narrato,alter cõtinetur in non odiosis.ibidem. num. 108.
Vacationis modo vno expresso alter continetur,cùm iam diu beneficium vacauit.ibid.num. 109.
Vacationis nullo modo expresso,omnis vacandi modus continetur.ibid.num.110.
Vacationis modo expresso ex vna persona, non venit ex persona alterius, etiam ob clausulam, quouis modo.ibi.num 122.
Vacaturam primam impetrans in ciuitate, non obtinet vacantem in suburbijs. q. 99.num.9. fol.71
Valerij Max.locus. cas.269. num.5. fol.239
Valerij Policolæ lex aduersus vim publicam inferentes.casu 394. num.10. fol.323

Valentiniani & Theodosij constitutio.de aquæductibus.cas.462.num.2. fol.372
VALISIA vbi eo modo,quo deposita est,restituitur, contra depositarium in litem non iuratur. cas.208 num.30. fol.207
Valisia aperta cum restituitur, & constat non depositarium,sed alterum disigillasse, cessat iuramentũ in litem contra depositarium.ibid.num.31
Valisia cùm restituitur aperta & disigillata, & cõstat depositarium esse in dolo, contra eum in litem iuratur.ibid.nume.32
Valisia cũ disigillata restituitur, & ignoratur à quo, an iuramentum in litem detur contra depositarium,variæ referuntur Doctorum opiniones. ibi. num.33
Valisia disigillata apud depositarium virum probũ reperta,facit,ne contra eum in litem iuretur. ibi. num.36
Valisiam, qui nõ hospiti consignauit, sed penes se retinuit,conqueri nõ potest si disigillatam inuenit. ibid.num.39
Valetudinarius quis.cas.60.num.1. fol.99
Valetudinarij in multis excusantur.ibi.num.3
Valetudinarius est,qui infirmus est.ibid.num.4.
VALOR beneficiorum nõ expressus in beneficij impetratione nõ reddit rescriptum nullum. cas.397. num.6. fol.329
Valor & æstimatio rei Iudicis arbitrio taxatur. casu 143.num.3. fo.152
Valor rei præsumitur ignoratus ex qualitate personæ,vt rustici,minoris similium.casu 144.num.20. fol.513
Valor beneficij coram ordinario conferẽte non narratur.casu 201.nu.151. fol.193
Valor communis spectatur in cessione bonorum.cas. 183.num.27. fo.178
Valorem rei communem probat emptor dum agit ad interesse quanti plurimi.cas.120.num. 4.fol.145
Valorem beneficij narrandum esse in illius impetratione.cas.201.num.77. fol.193
Valorem non esse exprimendum in collatione beneficij motu proprio facta.ibid.nume.78
Variatio non probatur cum causæ sunt diuersæ. cas. 93.num.8. fol.125
VASALLVS feudo priuatur, si grauem iniuriã Domino infert.cas.267.num.1. fol.238
Vasallus conscius conspirationis factæ in Dominum eam detegere omninò debet.casu 355.n.19. fol.292
Vasallum teneri iuuare Dominum in necessitatib. cas.494.num.5. fol.385
Vasallũ sine consensu Domini sui non posse feudum deserere. cas.422.nu.7. fol.350
Vasallum quem ex duobus dominis contendentibus de dominio directo debeat recognoscere. cas. 466. num.1. fol.174
Vasallus,si impetratam licentiam alienandi feudum ex causa necessitatis non obtinuit, liberè alienare potest.casu 282.num.11. fol.174
Vasallus feudum inconsulto Domino alienare non potest, etiam pro necessitatibus ipsius Domini. ibid.num.13
Vasallus crudelis feudo priuatur.casu 139.num.3.folio 151
Vasallus inconsulto Domino directo de vtili dominio feudi disponere non potest.cas.182.nu.2.fo.174
Vasallus deferens Dominum in bello periclitantem Ius Vasallagij amittit.casu 396.num.12. fol.328
Vasallus cui cõcessa est in regno subinfeudãdi facultas subuasallum non sibi sed Regi acquirit.cas.200. num.1. fol.191
Vasallus feudum suum pôt subinfeudare.ibid. nu.6.
Vasallus subinfeudatus ex coniecturis dicitur Regis concedentis auctoritatem subinfeudandi.ibi.n.10
Vasallo subinfeudanti, si deinde Rex assentiat, Regi subuasallus non acquiritur.ibid.num.12
Vasallum feudi non priuari, nisi expresso iure cautũ sit.casu 276.num.16. fol.242
Vasallum non posse seruire Domino, per substitutũ. q.68.num.10. fol.41
Vasallum & emphyteotam alienationem statim reuocando,non incidere in pœnam commissi.cas.7. n. 2. fol.77
Vasallum feudo priuari si in eo malè versetur. cas.78. num.4. fol.209
Vasallum iuramentum fidelitatis Domino præstare debere.casu 214.num.1. fol.213
Vasallum pro tenui feudo onere collectæ grauari nõ posse.ibid.num.4.
Vasallum non consequi alimenta ex feudo tenui. ibi. num.5
Vasallorum subditi, qui certam portionem suis Dominis relinquere in Testamento tenentur,libertis æquiparantur.cas.230.num.7. fol.221
Vectigalia noua exercentes lege Iulia de vi publica tenentur.cas.394.num.92. fol.324
Vectigal nouum instituens lege Iulia de ambitu punitur.cas.401.num.18. fol.333
VENATOR, q posuit offendiculũ ad feras capiẽdas, si casu homo fuerit prehensus & mortuus, quòd de homicidio non teneatur.casu 324.nu.7.fol.271.
Venator qui casu hominem occidit, non punitur vt homicida.ibid.nume.2
Venandi facultatem quando subditi amittant. casu 160.num.11. fol.161
Venatorem à macellario non differre.cas.413.num.1. fol.336
Venationem Clericis interdictam.ibid.nume.2
Venatio triplex.ibi.num.3
Venatio arenaria quæ.ibid.num.5
Venatio arenaria Clericis interdicta. ibid.num.9
Venatio quæ in syluis fit regulariter permissa. ibid. num.10
Venatio syluosa inuentum Deorum ibid. nume. 11.
Venationi syluosæ operum dant Reges & viri nobiles.ibid.nume.12
Venatio syluosa Episcopis interdicta. ibid.nu.13
Venatio syluosa aliquando Clericis interdicta. ibidẽ num.16
Venatores Clerici in minoribus,Iudicis arbitrio puniuntur.ibid.nume.18
Venalia non censeri illata, & inuecta in domo ab inquilino,vt ibi sint perpetuò. casu 441. numero 7. fol.362
Vegetij locus de maris tuta nauigatione. cas.61.n.12. fol 100
Venenum qui propinauit, punitur, & si is qui illud bibit non interijt.cas.360.num.21. fol.295
Venenum solum emens, vt aliquem necaret, Iudicis arbitrio punitur.cas.360.num.47. fol.294
Venenum malũ vendens, qua pœna puniatur, si alicuius mors sequuta est.cas.359.num.1. fo.294
Venenum, Vide verb. Conatus punitur.
Venetorum Iudices obseruare, vt fideiussor non discusso principali conueniatur.q.51.nume.12.fol.32
Veneti quo ambitionis genere in petendis Magistratibus vtantur.cas.401.num.8. fol.333
VENDITOR elapso redimendi tempore redimere amplius non potest.cas.217.num.1. fol.214
Venditor qui vendidit tenui pretio, redimere eam potest,etiam lapso termino redimendi.ibid.nu.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Venditor ratione magni excessus valorem verũ ignorasse præsumitur, ideo clausula, & quodpluris est, &c. nihil operatur. casu 144. num. 18. fol. 153
Vendere nemo cogitur rem propriam. casu 452. n. 12. fol. 373
Vendere quis cogitur rem suam ob publicam vtilitatem. casu 462. num. 13. fol. 373
Vendere nemo potest rem, quæ in suo patrimonio non est. casu 488. num. 3. fo. 383
Vendens frumentum vno pretio sciens ex lege nouiter promulgata pretium esse minuendum, tenetur emptori. casu 185. num. 21. fol. 179
Vendens secundo nõ incidit in crimen stellionatus, si primus emptor debito tempore pretiũ non persoluit. casu 381. num. 18. fol. 314
Vendens rem per calliditatem exornatam cum ita de se non sit, Iudicis arbitrio punitur. casu 383. numero 5. folio 315
Vendens rem vltra taxatum pretium, Iudicis arbitrio puniri posse. casu 384. num. 4. fol. 315
Vendens rem secundo scienti iam primo venditã fuisse, non incidit in pœnam criminis stellionatus. casu 381. nume. 12. fol. 314
Venditorem agentem ad pretium rei, re ipsa non trãdita, posse pendente Iudicio rem tradere, atque ita Iudicium conualidare. q. 16. num. 6. fol. 15
Venditorem ad interesse teneri cum emptori rẽ non tradit. casu 120. num. 1. fol. 145
Venditorem morosum teneri ad interesse quãti plurimi emptori. ibid. num. 3
Vendere rem alienam maius est peccatum, quam emere. casu 343. num. 14. fo. 283
Vendere qui vni tenetur, eo non emente, alteri vendere potest. casu 37. nume. 1. folio 84
Vendere prohibitus extra familiam, nullo de familia emente, vendere alteri potest. ibidem. numero secundo.
Venditio prima vbi nulla est, vendens non incidit in crimen stellionatus si secundo vendidit. casu 381. num. 19. folio 314
Vendi res potest à duobus eandem personam representantibus duobus diuersis emptoribus sine pœna stellionatus. casu 381. num. 21. fol. 359
VERBVM, modero, temperamentum significare. q. 86. num. 7. fo. 62
Verbum maioris virtutis & potentiæ cum verbo minoris potentiæ iunctum, illius significationẽ inflectere, & ad se trahere. q. 7. num. 17. folio 5
Verbum obripio, à verbo surripio, non differre. casu 201. num. 14. fol. 192
Verbum, videtur, arbitrium regulatum, significare. q. 8. num. 2. fo. 8
Verbum videtur. idem operari, quòd verbum placet. ibid. num. 3
Verbum concedo, donationem significare. casu 88. num. 31. fol. 115
Verbum libet vide Libet.
Verbum liberè require Liberè.
Verba in potentiori significatu sumi. casu 321. nu. 12. fol. 269
Verba, nec aliter, nec alio modo, formam significare. casu 237. num. 34. fol. 224
Verba illa, Promittimus stare tuo dicto, arbitriũ viri boni significare. q. 8. num. 49. fol. 8
Verba hæc indigeo mea pecunia, an sint citatoria ad soluendum. casu 461. num. 7. fol. 372
Verba enunciatiua propter se prolata disponere. ibi. num. 15
Verba interpellationis certa esse debere. ibidem. numero 10
Verba enuntiatiua, quando dispõnant. ibidem. numero 16
Verba enunciatiua disponere ad liberandum. ibidem num. 17
Verbum, volo. est fons & radix omniũ dispositionũ. casu 496. num. 1. fol. 386
Verba omnia resolui in verbum volo, voluntatis substantiam. ibid. nume. 2
Verbi volo significatio quæ. ibid. nume. 3
Verbi, volo. egregia Baldi distinctio. ibid. num. 4
Verbum volo stat dispositiuè, cum altera loquentis voluntas non expectatur. ibid. num. 6.
Volo istam rem qui dicit eligere dicitur. ibidem. numero 7
Verbum volo inducere dispositionem, cum alterius personæ voluntas non expectatur, sed sola exequutio. casu 496. nnme. 12. fol. 386
Volo hæredem meum dare qui dixit, dispositiuè loquutus est. ibid. num. 14
Verbum volo non disponit, cum actus alterius volũtatis expectatur. ibid. nume. 18
Volo relinquere significat volens sum. ibidem. numero 19
Volo eligere qui dixit, significat se in futurum velle eligere. num. 20.
Volo contrahere matrimonium qui dixit, non significat se tunc contrahere. ibid. nume. 23
Verbum volo iunctum verbo significanti actum iam perfectum disponit. ibid. num. 28
Volo habere te in vxorem qui dixit, matrimonium contraxisse dicitur. casu 496. num. 29. fol. 386
Verbum volo stare dispositiuè, ex coniecturis deliberatæ voluntatis. ibid. num. 30
Voluntas deliberata quibus coniecturis cognoscatur. ibid. nume. 33
Voluntatem deliberatam arguit sola interrogatio. ibid. num. 36
Item conuocatio amicorum & interrogatio. ibidem num. 37
Item morbus ingraues cens. ibi. nu. 38
Item personæ priuilegium. ibi. nu. 39
Item persona, in quam verba conferebantur. ibidem num. 40
Volo omnino qui dixit deliberatè velle dicitur. ibid. num. 53
Vellem eligere qui dixit, solum desiderium ostendit. ibid. nume. 55
Verbum velle præteriti imperfecti. ibi. num. 56
Verbum volo, & verbum vellem, quomodo inter se differant. ibid. num. 58
Vellem pro certo qui dixit solum desiderium adhuc significauit. ibid. num. 59
Verbum vellem in vltimis voluntatibus dispositionem significare. ibid. num. 60
Verbum Nolo quid significet. ibid. num. 61
Verbi non volo, non nolo, significatio. ibidem. numero 66
Verbum nolo nil differre à verbo non volo. ibidem. num. 70
Verba vbi non conueniunt, nec dispositio, declaratur. casu 63. num. 8. fol. 100
Verba, libero tuo arbitrio facias, absolutum arbitriũ conferre. q. 8. num. 34. fol. 8
Verba, facias ad tui libitũ, quod operentur. q. 7. nu. 33. fol. 5
Verba illa, Facias, vt cupis & desideras, arbitrium regulatum conferre. quæstio. octaua. numero 51. folio 8.
Verba illa, annua bima, trima die. quid significent. casu 53. num. 3. folio 95

Verba, procedens de facto ad Iudicem directa, quid operentur. q. 7. num. 79. fol. 5
Verba, quæ aliàs liberum arbitrium significant, viri boni arbitrium conferre, ne tertio præiudicium adferatur. q. 9. num. 8. fol. 10
Verba esse cordis nuntia. q. 7. num. 75. fol. 5
Verba in dubio arbitrium potius regulatum, quàm liberum significare. ibid. num. 15.
Vergil. in Georgicis fructus alios esse naturales, alios industriales sensit. casu 210. num. 18. fol. 210
Vergilium in Georgicis cum cap. 3. Geneſi conuenire. ibid. num. 17
Verisimile quod non est, falsum creditur. q. 76. n. 20. fol. 51
Verisimile quod non est, falsum creditur. q. 76. nu. 20. fol. 51
Verisimile quod non est, habet speciem falsi. cas. 85. num. 1. fol. 112
Verisimile esse, ex Cicerone, quod plerunque fit. ibid. num. 6
Verisimilia illa esse, quæ iure cõmuni conueniunt. ibid. num. 5
Verisimile & non verisimile quod sit. ibidem. numero 3.
Veritas non opinio in delictis spectatur. q. 90. nu. 21. fol. 66
Veritas quæ. q. 50. num. 6. fol. 31
Veritatem detegi ex motu personæ interrogatæ. cas. 264. num. 6 fol. 238
Veritatem solam & equitatem in Principum Iudicijs spectari. q. 8. n. 20. folio 8
Veritatem non immutari partis negatione. cas. 336. nu. 29. fol. 276
Vestales virgines corruptæ, qua pœna apud Romanos plecterentur. cas. 389. n. 26. fol. 318
Vestes venire alimentorũ appellatione. cas. 170. n. 30. fol. 166
Vestes quotidianæ quæ. cas. 218. n. 2. fol. 214
Viam mediam in dubijs esse eligendam. cas. 57. n. 24. fol. 97
Vicariatus dignitas an illustris esset. cas. 68. num. 49. fol. 104
Vicarium non posse Clericum loco amouere. q. 55. num. 4. fol 36
Vicarium Episcopi absoluere posse, etiam si non possit condemnare. q. 43. n. 27 fol. 27
VICINVS locus quis. cas. 222. num. 13. fol. 217
Vicinus ratione domus quis. ibid. num. 14
Vicinus quis dicatur, vt teneatur emendare damnũ ex dispositione legis, vel statuti. ibid. num. 19
Vicinum dici quantum vox exaudiri potest. ibidem. num. 15
Vicini qui dicantur respectu personæ. ibidem. numero 21
Vicini testes qui. ibid. num. 22
Vicini ratione ciuitatis vel oppidi, qui dicantur. ibid. num. 25
Vicini ratione prædiorum rusticorum qui. ibid. numero 28
Vicini loci incolæ ad minus accersendi sunt, cùm illius loci incolæ, quibus prius est de mandatũ, idonei non sunt. ibid. num. 2
Vicino non licet habere feneſtram versus vicinũ ad illius æmulationem. casu 156. num. 4. fol. 160
Vicinum homicidium perpetrasse præsumitur in dubio. cas. 222. num. 5. fo. 217
Vicinum damnũ dedisse viatori præsumitur. ibi. nu. 6
Vicinum præsumi scire facta vicini. ibi. nu. 8
Vicos moderari legibus ciuitatis. qu. 99. nu. 24. fol. 72
Victricũ esse posse tutoré priuigni. cas. 151. nu. 5. fo. 158
Vicus pars ciuitatis. q. 99. num. 21. fol. 71
Vidua quæ palam pernoctauit, excusationem meretur. casu 244. num. 10. fol. 227
Villa quid sit. casu 390. num. 35. fol. 319
Vim vi licet repellere. cas. 277. num. 1. fol. 242
Vinum inter fructus industriales collocari. cas. 210. n. 21. fol. 210
Vini formã esse diuersam à forma vuarum. ibi. nu. 22.
Vinum vetus dici post annum. casu 433. numero 22. fol. 357
Vir bonus quis in procem. nu. 7. fol. 1
Viri boni arbitrio non fit, quòd contra æquitatẽ fit. q. 13. num. 18. fol. 12
Viri probi dictum. vide in verb. Dictum viri probi.
Viri & mulieris coitus probatur per auditum testiũ. cal. 475. num. 18. fol. 380
Viro graui attestanti de matrimonij impedimento an credendum sit, Iudicis arbitrio relinquitur. ca. 243. num. 3. fol. 227
Virum bonum æquitatem & veritatem spectare debere. q. 13. num. 16. fol. 12
Virum pro vxore accusata interuenire posse. q. 80. n. 61. fol. 54
Virum bonum non esse, qui sine conscientia est. q. 8. num. 42. fol. 8
Viris comam & barbam nutrire concessum. cas. 392. num. 31. fol. 321
Virginem nondum viri potentem stuprans, qua pœna afficiatur. casu 294. num. 1. fo. 250
Virginem nondum viri potentem in vxorem ducẽs an puniatur, si nixus est eã carnaliter cognoscere. ibid. num. 5
Virginem DEO dicatam violans, sacrilegium committit casu 389. num. 22. fol. 318
Virtus nobilitat. casu 67. num. 2. fo. 103
Vlyxis factum & accusatio. casu 270. numero 19. folio 240
Vitium modicum in corpore, quod sit, ne deformis arceatur à seruitio Ecclesiæ. casu 226. num. 8. fo. 219
Vituperatio obsequiosa aliquando est. casu 377. n. 26. fol. 311
Vna res diuerso iure censeri non potest. q. 37. num. 8. fol. 23
Vna res ex diuersis respectibus censetur diuersi iuris. ibid. num. 9
Vna & eadem res diuerso iure censetur quò ad intellectum. ibid. num. 10
Vnio beneficij in illius impetratione narranda est, & ibidem de vnione plura remissiuè. casu 201. n. 133. fol. 193
Vnio quando subreptitia dicatur. ibidem. nu. 159.
Vnio surreptitia an ipso iure vitietur. ibidem. numero 160
Vniuersitas ignominia affici non potest. casu 183. nu. 15. fol. 178
Vniuersitatis testes probant, cùm nullum ipsi cõmodum sentire possunt ex causæ exitu. casu 106. nu. 4. fol. 136
Vniuersitate cum ipsa multa transire, quæ aliàs non transirent. q. 54. num. 48. fol. 33
Vindiciæ quæ. cas. 371. num. 5. fol. 350
Vocationem in Ius duplicem esse. cas. 500. numero 1. fol. 391
Volo verbum verbo exequutiuo iunctum, quod significet. q. 7. num. 30 fo. 5
Volo verbum, cum verbis tuo arbitrio, iunctũ, quid operetur ac significet. ibid. num. 14
Volo verbum, liberum arbitrium tribuere. ibid. nu. 2
Volo verbum ad Iudicem directum, quod arbitrium significet datum. ibid. num. 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

Voluntas libera est, quæ legi non allegatur. ibi. n.35
Voluntas libera qualis dicatur in compromissis. ibi. folio 6 num.4.
Voluntas ita facto sicut verbis declaratur. casu 433. num.10 fol.357
Voluntatem cessare, & voluntatem reuocare, diuersa. q 69. num.14. fol.43
Voluntatem ad bonum, appetitum ad malum esse. lib.1.q.7.num.61. fol.5
Voluntatem & animum difficilis esse probationis. casu 16.nume.18. fo.144
Voluntaté ex actu nullo declarari. cas.171.n.70.fo.168
Voluntatem testatoris impendenti stare non posse, casu 44.num.3. fol.87
Vox populi, vox Dei. cas.89.num.92. fol.118
Vrbanitas neminem obligat. casu 494. numero 4. folio 335
Vrbs est, quæ muro cingitur. q.99.num.4. fo. 71
Vrbis appellatione continentia venire. casu 155.nu.8. fol.159
Vrgere quid sit. casu 171.num.7. fol.167
Vsurpator loci dignitatis plectitur interdum pœna stellionatus, atque ita Iudicis arbitrio. cas. 320. nu. 12. folio 268
VSVRARIVS exercendo vsuras contra legis præcepta agit. casu 398.num.22. fol.329
Vsurarius non manifestus an puniatur. casu 398. nu. 38. fol.329
Vsurarius, qui vsuras intra modum à lege statutum exercuit, an puniatur corporali pœna. ibid. nu. 28.
Vsurarius manifestus corporaliter punitur. ibidem. num.33
Vsurarius non probatur manifestus ex eo solo quòd probatur fœnus exercuisse. casu 235. num. quinto. fol.222
Vsurarius non probatur manifestus probando quod semel, bis & ter fœnori dedit. ibid. num.6
Vsurarius dicitur manifestus, qui in foro fœnus exercet. ibid. num.8
Vsurarius manifestus dicitur, qui domi omnibus fœnori dat. ibidem. nume.9
Vsurarius manifestus dicitur, qui domi assiduè vsuras exercet. ibid. num.16.
Vsurarius manifestus sua confessione iudiciali probat. ibid. num.20.
Vsurarius probatur manifestus sua extra iudiciali cõfessione. ibid. num.21
Vsurarius manifestus testibus probatur. ibidem. numero 22
Vsurarius manifestus probatur fama & cõmuni populi. ibid. nume.27
Vsurarium coniecturis & inditijs probari. quod ibidẽ declaratur. ibid. num.29
Vsurarius probatur ex eius libris rationum. ibidem. num.30
Vsurarius manifestus pronunciari à Iudice debet. ibid. num.31
Vsurarij manifesti sepultura sacra impediri potest. casu 387. num.29. fol.316
Vsurarij manifesti pœnæ, quæ. casu 235. nume.1. folio 222.
Vsurarij manifesti qui. ibi. num.2
Vsurarium manifestum dici, qui manifestè vsuras exercet. ibid. num.4
Vsurarium manifestum ex facti euidentia probari. ibid. num.10
Vsurarium manifestum nõ dici ante Iudicis pronũtiationem. ibid. num.13
Vsurarium manifestum non dici ante declaratoriam Iudicis. num.32
Vsurarius est, qui mediator est vsurarij contractus casu 411. num.5. fol.335
Vsurario non deferri iuramentum suppletorium. ca. 464. num.13. fol.374
Vsurarium esse infamem. casu 464. numero 14. ibidem.
Vsuræ cur debeantur ob causam dotis. casu 194. nu. 56. fo.187
Vsuræ olim Clericis tantum prohibitæ. casu 82. n.10. fol.110
Vsuræ extortæ per condictionem indebiti possunt. casu 398. num.20. fo.329
Vsurarium restitutio non impedit Ius fisci. ibid. numero 21
Vsuras esse fructus industriales. casu 210. num. 27. folio 210
Vsuras cum quis debet, quomodo offerendo liberetur. casu 220. num.36. fo.215
Vsus communis loquendi, require communi loquẽdi.
Vsufructuarium priuari vsufructu cùm eo malè vtitur. casu 78, num.2. fo.109
Vsurpans auctoritatem Principis, & ob id falsò quid agens, falsi pœna punitur. casu 320. numero sexto. fol.268
Vtilitatem publicam cæteris rebus anteferri. qu. 81. num.5. fo.60
Vulgaria tectoria quæ. casu 71. num.8. fol.107
VVLNVS lethale illatum ab vno ex pluribus, illum solum ciuiliter obligat ex actione legis Aquiliæ. casu 362. num.2. fo.302
Vulnus lethale illatum ab vno ex pluribus, illum solum vulnerantem ad pœnam corporalem obligat. ibid. num.4
Vulnus lethale, si quis primò intulit, & alij deinde alia nõ lethalia, quomodo omnes tenẽtur ciuiliter & criminaliter. ibid. num.7
Vulnus inferens in rixa & casu, quomodo teneatur, si alter deinde in totum examinauit. ibid. num.11. fol.346
Vulnus non omnino certum ad mortem inferens, si alter in totum examinauit, quomodo teneatur ex actione ciuili & criminali. ibid. num.12
Vulnus lethale ab vno illatum in rixa, si ignoratur quis intulerit, solus rixæ auctor punitur. casu 362. num.23. fol.302
Vulneris magnitudo & profunditas arguit illum vulneratum ex eo vulnere esse mortuum. cas. 275. n.5. fol.241
Vulneris accidentia vbi cessarunt, non præsumitur vulneratus ex illo vulnere mortuus. ibid. num.9.
Vulnera plura lethalia à pluribus illata, si ignoratur quis primus vulnerauerit, quomodo omnes teneantur. cas. 362. nu.17. fol.302
Vulnera simul inferentes de ope & auxilio inuicem præstito inquiri possunt. casu 362. num.6. ibid.
Vulneratus si intra modicum tempus moritur, ex illo vulnere mortuus creditur. casu 275. nu.2. fo.241
Vulneratus ex eo vulnere mortuus præsumitur ex armorum qualitate. ibid. num.6
Vulneratus præsumitur mortuus ex illo vulnere ob continuum dolorem. ibid. num.7
Vulneratus ex illo vulnere non presumitur mortuus si post longum tempus is mortuus est. ibid. nu.8
Vulneratus non præsumitur ex vulnere mortuus, cũ culpa & negligentia mali victus ei imputari pot. ibid. nume.10
Vulneratus nõ præsumitur ex illo vulnere mortuus, quod medici iudicarunt non fuisse mortale. ibidẽ nume.11

Vulnera-

Vulneratum præsumi mortum ex illo vulnere, si vomitus perseuerat. ibid. num.4.
Vulneratum non præsumi ex vulnere mortuum ex qualitate loci, in quo illatum est vulnus. ibid. nume.12.
Vulneratum credi ab eo, qui domũ cum gladio sanguinolento egreditur. cas.270. num.18. fol.240
Vulnerato solo credi, cùm in extremis laborat, si deficiant aliæ probationes, à quo is sit vulneratus. casu 99. num.16. fol.130
Vulnerans se ipsum aut tentans, Iudicis arbitrio punitur. cas.284. num.25. fol.244
Vulnerantes vulneribus, non læthalibus, quæ tamen simul mortem attulerunt, quomodo puniantur. cas.362. num.14. fol.302
Vuas inter fructus naturales poni. casu 210. num.22. fol.210
Vulgaris dicitur persona plebeia. casu 71. num.2. folio 107
Vulgaris vxor quæ. ibid. num.3.
Vxores plures ducẽtem vno tempore, aliquando Iudicis arbitrio puniri. cas.420.num.1. fol.344
Vxores plures habens legem diuinam offendit. ibid. num.2.
Vxorum pluralitatẽ lege diuina antiqua non damnari, ex aliquorum opinione. ibid. num.8.
Vxores duas vno tempore habuit Abraham. ibidem. num.12.
Vxores duas vno tempore duxit Iacob. ibid. num.13.
Vxores duas habuit Moyses. ibid. num.14.
Vxores septingentas & trecentas concubinas habuit Salomon. ibid. num.15.
Vxorum pluralitatem damnari à lege antiqua diuina ex recepta Theologorum sententia. ibid. num.32.
Vxorum pluralitatem lege Euangelica damnari. ibi. num.33.
Vxorem ducens, contractum cùm illa inire dicitur. ibid. num.38.
Vxorum pluralitatem permisisse Ægyptios, exceptis sacerdotio fungentibus. ibid. num.42.
Vxorum pluralitatem lege naturali damnari. ibid. num.46.
Vxorũ pluralitas multis rationibus naturalibus damnatur. ibid. num.48.
Vxoribus duabus vir eodem tempore debitum reddere non potest. ibid. num.49.
Vxor & maritus socij sunt. ibid. num.52.
Vxorum pluralitas discordiam parit. ibid. num.62.
Vxorum Iacob, Rachaelis & Liæ, dissidium. ibidem. num.63.
Vxores duas habuit Socrates. ibid. num.64.
Vxorum pluralitatẽ damnauit Euripides, duas vxores habens. ibid. num.56.
De vxorum pluralitate quid sentiat Durandus. ibid. num.66.
Vxorum pluralitas à multis nationibus probata. ibi. num.72.
Vxores plures ducebant Indi. ibid. num.73.
Vxores plures ducebant Thraces. ibid. num.74.
Vxores plures ducebant Ægyptij. ibid. num.75.
Vxores plures ducebant Nasomones. ibid. num.76.
Vxorum pluralitatem probabant Medi. ibid. nu.77.
Vxores plures habebant Parthi. ibid. num.78.
Vxores plures probabant Persæ. ibid. num.79.
Vxorum pluralitate gaudebant Peones. ibid. nu.80.
Vxores plures laudabãt Numidæ & Mauri, ibi. nu.81.
Vxores plures ducebant Tartari. ibid. num.82.
Vxores plures olim habebant Germani. ibid. nu.83.
Vxores plures ducebant Lacedemonij. ibid. nu.84.
Vxores plures habebant Athenienses. ibid. num.85.
Vxorum pluralitate vtebantur Brachamani. ibidem. num.86.
Vxorum pluralitatem lege Ciuili damnari. ibid. nume.89.
De Vxorum pluralitate C. Cæsaris lex non recepta. ibid. num.90.
De Vxorum pluralitate Valentiani lex. ibid. num.91.
Vxorum pluralitatem sua lege damnârunt, Valerianus & Galienus. ibid. num.92.
Vxores plures ex lege Cæsarea, Iudæos non posse habere. num.93.
Vxores plures ducens vno tempore infamia notatur. ibid. num.96.
Vxores plures ducens vno tempore, Iudicis arbitrio punitur. ibid. num.97.
Vxores duas tantùm ducens relegatur, & bonis priuatur, ex aliquorum opinione. ibid. num.101.
Vxores duas ducens, pœna mortis puniri potest. ibi. num.103
Vxorum pluralitas Iure Pontificio damnata. ibidem. num.112
Vxores plures ducens, pœna publicationis bonorum punitur. ibid. num.113.
Vxores plures ducens, vt suspectus de hæresi damnatur. cas.420. num.114. fol.345
Vxores plures vno tempore ducens, qua pœna puniatur Patauij. ibid. num.115.
Vxor nec per se, nec per alium donare potest marito. cas.459. num.30. fol.371
Vxorem teneri sequi virum peregrinantem, si is consueuit peregrinari tempore matrimonij. casu 469. num.4. fol.375
Vxorem sequi debere virum modicè peregrinantem. ibid. num.5.
Vxorem non teneri sequi virum in longa peregrinatione. ibid. num.7.
Vxores inustæ quæ, apud Vlpianum. cas.418.num.17. fol.341
Vxor conscia conspirationis factæ in maritum debet eam detegere. cas.355. num.18. fol.292
Vxorem esse vnum & idem cum eius viro. casu 379. num.5. fol.313
Vxorem tentatam de Sodomia à viro, ab eo posse separari. cas.286. num.14. fol.246
Vxorem separari posse à viro, si vir cum masculis concubit. ibid. num.15.
Vxorem rem mariti commodato dare posse. casu 25. num.1. fol.82
Vxorem esse viro subiectam. cas.364. num.9. fol.304
Vxorem alterius sollicitans tantùm, punitur de illo conatu. cas.360.num.49. fol.294
Vxorem defuncti crimine expilatæ hæreditatis conueniri non posse. cas.300. num.6. fol.252

VV.

VValfridi locus. cas.407. num.3. fol.335

Z.

ZEnonis factum risu & miseratione dignum. casu 286. num.27. fol.246
Zoticus apud Heliogabalum fumi venditor. cas.344. num.3. fol.283

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IMPRESSVM FRANCOFVRTI AD MOENVM
APVD PETRVM FABRICIVM, IMPEN-
sis Sigismundi Feyrabend, & Petri
Longi.

ANNO M. D. LXXVI.

Universidad de Deusto
Biblioteca